Orhun Yazıtlarından Günümüze
Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı

ÖTÜKEN TÜRKÇE SÖZLÜK

YAŞAR ÇAĞBAYIR

1 (a-den)

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 683
KÜLTÜR SERİSİ: 336

ISBN 978-975-437-623-4 (Tk. No)

ISBN 978-975-437-624-1

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenişehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: grataNONgrata
Dizgi - Tertip: İskender Türe
Baskı: Şenyıldız Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul - 2007

Bu eserin otuz beş yıldır kahrını çeken hayat arkadaşıma...

ÖTÜKEN TÜRKÇE SÖZLÜK

لغاتی و قواعدی مضبوط اولمیان لسانك هیچ بر وقت السنهٔ ادبیه دن عداولنمق ادعاسنه صلاحیتی اوله ماز؛ زیرا بو ایکی کتاب ادبیاتك اساسیدر. بنای ادبیات آنجق بونلرك اوزرینه تأسیس اولنه بیلیر. لسانك تدنیسنه قارشی بر سد برینی طوتمه جق دخی آنجق بو ایکی کتابدر. مکمل بر قاموسی اولمیان لسان ثروت طبیعیه سی دیمك اولان لغتلرینی کوندن کونه غائب ایدرك، کندی سرمایه سیله بر شیء افاده ایده میه جك درجه ده طار اولور؛ و منتظم بر صرف و نحو کتابی اولمیان لسان طوغری سویلنمکی تأمین ایده میوب، کید کجه دها یاکلیش سویلنیر، و نهایت بسبتون غلط بر لسان حالنی آلیر

ش، سامی

قاموس ترکی (افادهٔ مرام) دان

Lügati ve kavâidi mazbut olmayan lisanın hiçbir vakit elsine-i edebiyeden addolunmak iddiasına salâhiyeti olamaz; zira bu iki kitap edebiyatın esasıdır. Bina-yi edebiyat ancak bunlar üzerine tesis olunabilir. Lisanın tedennisine karşı bir set yerini tutacak dahi ancak bu iki kitaptır. Mükemmel bir kamusu olmayan lisan servet-i tabiiyesi demek olan lügatlerini günden güne kaybederek, kendi sermayesiyle bir şey ifade edemeyecek derecede dar olur; ve muntazam bir sarf ve nahiv kitabı olmayan lisan doğru söylenmeyi temin edemeyip, gittikçe daha yanlış söylenir ve nihayet büsbütün galat bir lisan hâlini alır.

Şemsettin Sami

(Kamus-i Türkî, İfade-i Meram'dan, 1900)

"Sözlüğü ve dilbilgisi sağlam olmayan dilin hiçbir zaman edebî dilden sayılmak gibi bir iddiaya yetkisi olamaz; çünkü bu iki kitap edebiyatın temelidir. Edebiyatın yapısı ancak bunlar üzerine kurulabilir. Dilin gerilemesine karşı bir set görevini üstlenecek olan ancak bu iki kitaptır. Yetkin bir sözlüğü olmayan dil, doğal zenginliği demek olan kelimelerini günden güne kaybederek kendi varlığı ile bir şey anlatamayacak derecede dar kalır; ve düzgün bir dilbilgisi kitabı olmayan dil, doğru kullanmayı sağlayamayıp gittikçe daha yanlış söylenir ve büsbütün yanlışlarla dolu bir dil hâlini alır."

Şemsettin Sami

(Kamus-i Türkî'nin Ön Sözünden, 1900)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11
SÖZLÜKTEN YARARLANMA 15
- Kelimelerin Sıralanışı 15
- Madde İçi Sözlük Birimlerinin Sıralanışı 16
- Kelimelerin Yazımı 16
- Çevriyazı 17
- Göndermeler 17
- Eş Sesli Kelimeler 17
- Çok Anlamlı Kelimeler 18
- Eş ve Yakın Anlamlılık 18
- Alıntı Kelimeler 18
- Süreksiz ve Tonsuz Ünsüzler(ç, k, p, t)'in Tonlulaşması ... 19
- Kelime Sonunda Bulunan İkiz Ünsüzlerden Düşmüş Olan Ünsüzün Tekrar Ortaya Çıkışı (Şedde belirmesi) 19
- Son Hecedeki Dar Ünlülerin Düşmesi 19
- İnce Ünsüzlerle Biten Kelimelere Getirilen Ekler 19
- Ünlü ile Bitmesine Karşılık Doğrudan Ünlü ile Başlayan Bir Ek Alan Kelimeler 20
- Belirtisiz İsim Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler 20
- Arapça Nispet î'si ile Biten Sıfatlar 21
- Ekler 21
- Yerel Kelimeler 21
- Kelimenin Kökeni 21
- Sözcüğün Söylenişi 22

İÇİNDEKİLER

- İki Ünsüzle Başlayan Alıntı Kelimelerin Söylenişi 23
- Sözcüğün Ait Olduğu Dönem 23
- Geniş Zaman Eki 23
- Şimdiki Zaman Çekimi Sırasında Geriye Benzeşme 24
- Fiillerin Çatısı 24
- Kelimelerin Gramer Kategorileri..... 24
- Yansımalar (Onomathopie / Ses Taklidi)..... 25
- Kelimelerin Dilbilgisi Özellikleri 25
- Kelimelerin Toplum Yargısına Göre Taşıdığı Değer 25
- Terimler 25
- Arapça ve Farsçadaki Çoğul Sıfatlar..... 26
- Arapça ve Farsça Tamlamaların Yazımı 26
- Eş ve Yakın Anlamlı Sayılan Açıklamalar 26
- Arapçadaki Dişillik / Erillik Durumu 26
- Osmanlıca Dizin 26

ARAP ASILLI TÜRK ALFABESİNİN ÇEVRİYAZI KARŞILIKLARI .. 27

KISALTMALAR 29

KAYNAK KISALTMALARI 30

İŞARETLER 30

KAYNAKLAR 31

MAKALELER 36

SÖZLÜK veya DİZİNLERİNDEN YARARLANILAN ve KISMEN TARANAN ESERLER 37

ÖN SÖZ

Bir dilin kelimelerini alfabe sırasına göre toplayan ve bunların tür, köken, tanım, kullanış ve söyleyişleri ile ilgili bilgileri veren öğretici kitap demek olan sözlük, çoğunlukla öğrencilerin ellerinden düşürmedikleri kaynak kitaplardandır. Amaç ve alan bakımından olduğu kadar bir ya da birden çok dile ilişkin olmak gibi özellikleri ile de oldukça çok sayıda ve değişik nitelikte sözlükler vardır.

Bugün piyasada var olan Türkçe sözlükler ya şu anda kullanılmakta olan ortak dilin ya belli bir alanın ya da Türkçenin belli bir tarihî dönemine ilişkin kelimeleri içermektedir. Elinizdeki sözlük, bugüne kadar karşılaştığınız Türkçe sözlüklerden farklılıklar arz etmektedir. En belirgin özelliği tarihî ve etimolojik nitelik taşımasının yanında ortak dille birlikte yerel kelimelere de ağırlık vermiş olmasıdır.

Türk dilinin yayıldığı alan göz önüne alındığı zaman kaba çizgileri ile doğuda Pasifik Okyanusu kıyılarından batıda Baltık Denizi kıyılarına, kuzeyde Kuzey Buz Denizi kıyılarından güneyde Basra Körfezi kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafya akla gelir. Bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan böyle bir dilin birbirinden farklı kol ve dallarının bulunması çok doğaldır. Ana Türkçeden ayrılarak lehçe ve bağımsız dil durumuna gelmiş olan bu dil ve lehçelerin bir takımı birbirine komşu topraklarda kullanılmasına rağmen pek çoğu da birbirinden uzak alanlarda konuşulmaktadır. Bu alanlardan birisi de Türkiye'dir. Anadolu, Trakya, Kıbrıs, Kerkük ve Balkanlar ile Türkiye'den işçi alan Avrupa ülkelerinde konuşulan Türkçeye, Türkiye Türkçesi adı verilmektedir.

Türkiye Türkçesi ile diğer Türk dil ve lehçelerinin tarihte ortaklıkları vardır. Bu ortaklık aynı kökene bağlı olmaktan kaynaklanmaktadır. Türkiye Türkçesinin gelişiminde, bu dili konuşan Türkiye Türklerinin Orta Asya'dan çıkıp Anadolu'ya gelişlerinde izledikleri yollarda karşılaştıkları kültür ve medeniyetlerle, İmparatorluk döneminde yayıldıkları Avrupa içleri ile Akdeniz ada ve kıyılarında kurulmuş bulunan kültür merkezleri ve yaygın kültür ortamlarının etkisi görülür.

Yakın zamanlara kadar Türkçe'nin bilinen yazılı belgeleri 8. yy.'a ait Orhun ve ona yakın çağlara ilişkin Yenisey yazıtları olarak biliniyordu. Ancak 1969 yılında Kazakistan'da Issık Göl yakınındaki Esik kurganından çıkan Altın Elbiseli Prens'in mezarı ile ilgili olduğu görülen dört bin kadar eşya arasında yer alan bir çanakta yazılı 26 harflik bir yazı Orhun alfabesiyle benzerlik göstermektedir. Bu mezarda yapı-

lan radyo-karbon incelemesi sonucunda bu prensin milattan önce beş ya da dördüncü yüzyılda yaşadığı anlaşılmıştır. Türkçe ile ilgilenen bilim adamları bu veri karşısında Türk dilinin, en iyimser tahminle üç bin yıllık bir geçmişe sahip olduğu kanısına varmış bulunmaktadırlar. Türkçe'nin ilk devirlerine ilişkin kaynaklar gün geçtikçe artmakta ve pek çok konu yavaş yavaş aydınlığa kavuşmaktadır. Orta Asya'da yeni kazılar yapıldıkça ve bu kazılarda elde edilen veriler sergilendikçe Türkçenin tarihi daha da açıklık kazanacak demektir.

Geçmişi, sözü edilen döneme kadar uzanan Türkiye Türkçesi, Malazgirt savaşından sonra Anadolu'ya yerleşmiş bulunan Oğuz boyları ile Türkmenlerin bu yeni coğrafyada geliştirdikleri yeni yazı dilinin devamıdır. Önceleri Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri ile üç kıtada egemenlik kurmuş bulunan Osmanlı Devletinin ve en son olarak da Türkiye Cumhuriyetinin resmî dili olmuştur.

Kültür dili kadar yerel konuşmalarla, halkın büyük bir kısmının anlaşma gereksinimini karşılayan ağızlara ilişkin kelimeler de bir dilin söz varlığı içinde yer almalıdır kanısında olduğumuzu da belirtelim. Bu sebeple yerel ağızlara ilişkin kökeni açıklığa kavuşmuş kelimelerle kökeni açıklanamayan fakat yaygın kullanıma sahip olanlar da sözlüğümüze alındı.

Sözlüğümüzde Orhun Yazıtlarından günümüze uzanan vadide Türkiye Türkçesinin söz varlığını sergilemeye çalıştık. Bilim dünyasında daha değişik adlandırma ve daha geniş bölümleme ile ele alınmasına rağmen biz bir sözlük için fazlaca karışıklığa sebep olmamak için şöyle bir sınıflama yaptık:

1. **Eski Türkçe:** Orhun yazıtlarından On Üçüncü yüzyıla kadar.

2. **Eski Anadolu Türkçesi:** On Üçüncü yüzyıldan İstanbul'un fethine (kısmen 16. yy.'a) kadar.

3. **Osmanlı Türkçesi:** On Beşinci yüzyıldan Cumhuriyete kadar. (Arapça, Farsça, Türkçe karması)

4. **Türkiye Türkçesi:** Cumhuriyet döneminde kullanılan kültür dili.

5. **Ağızlar:** Bugün Anadolu'nun değişik bölgelerinde, Kıbrıs, Kerkük, Trakya, Balkanlar ve kısmen Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkelerde yaşayan Türkler tarafından konuşulan Türkçe yerel sözler.

Bu sözlüğün akademik olmak gibi bir iddiası yoktur. Bir teknisyen edası ile hazırlanmıştır. Çünkü üniversitelerde yapılan akademik araştırmaların sonuçlarının yüksek okul öğrencileri ile ortaöğretim ve ilköğretim öğretmenlerinin düzeyine indirgenmesinin gerekliliği uzun meslek yaşamımız boyunca hissedilmiştir. Bu araştırmaların bir çoğuna teknik olarak bir kısmına da maddî olanakların elverişsizliği yüzünden ulaşmanın zorluğunu yaşamışızdır. Türkçe Sözlük akademik çalışmaları, öğretmen ve öğrencilerin seviyesine indirgemektedir. Bu da demektir ki mevcut bilimsel verilerden olanaklar çerçevesinde yararlanılmıştır.

Bilimsel inceleme ve araştırmalar gözden geçirildikçe görüldü ki pek çok konu henüz bilim adamları arasında yeterince açıklığa kavuşturulmuş, görüş birliği sağlanmış değildir. Böyle kelimelerde her görüşe de yer verilmek durumunda kalındı.

Bu sözlük hazırlanırken Türk dilinin Cumhuriyet döneminde girdiği sadeleşme akımı dışında, çeşitli ideolojik arenalara çekilen özleşme-yozlaşma tartışması gibi yapay akımlarda yan tutulmamıştır. Kullandığı dil yazarın kendi yetiştiği dönem ve edindiği kültürün ürünü olarak algılanmalıdır. Yazım konusunda ölçünlü olmak kaygısı ile Türk Dil Kurumunun "Yazım Kılavuzu"na uyulmuştur. Kelimeler yeni-eski, uydurma-yapma gibi ölçütlere bakılmaksızın alınmıştır. Çünkü sözlük, kişinin söz dağarcığının dışındaki kelimelerin anlamını bulabilmek için vardır. Bu anlayışın sonucu olarak kelimelere çeşitli ideolojik akımlarca yüklenen kavramlar da açıklandı.

Bu sözlüğün diğerlerinden bir farkı da arama ve bulmada kolaylık sağlaması için madde başlarına tek bir kelime almış olmasıdır. Ayrı yazılan birleşik kelimelerle, ikilemeler, terimler, deyimler iç madde olarak açıklanmışlardır. İç maddede yer alan bazı kelime gruplarının sözlüksel (leksik) birim niteliği taşıdığı bir gerçektir. Aranan kelime ya da kelime grubunun kolay bulunması amaçlandığından iç maddelerin sıralanışında arada boşluk yok sayılarak alfabetik sıralamaya gidilmiştir. Bu durum kelime ya da kelime grubunun aranma ve bulunmasında karşılaşılan güçlüğü ortadan kaldırmaktadır. Esas olarak, yeğlenen sözcüğün kullanımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktan çok, okuyucunun karşılaştığı kelime dağarcığı dışı bir sözcüğün anlamını doğru algılamasına yardımcı olmak yolu güdülmüştür.

ÖTÜKEN TÜRKÇE SÖZLÜK

Bu sözlükte bulunan bütün kelimeler yazarına aynı mesafededir. Biri diğerine tercih edilmemiştir. Kullanılan dil ise yazarın yetiştiği ortam ve döneme ilişkin kültürel edinimlerin ürünü sayılmalıdır.

Öğrencilik ve öğretmenlik yıllarımda Türk dilinin, özellikle Türkiye Türkçesi-nin bütün söz varlığını içeren bir sözlüğün ihtiyacını derinden hissetmişimdir. Mevcutlar içinde böyle bir ve bütün sözlüğü bulamadığım için yıllar önce bu işi kendim yapmaya karar verdim. Sonra da yavaş yavaş fişleme çalışmalarına giriştim. Koliler dolusu fişleri ev değiştirdikçe en değerli eşyalarımla birlikte korudum. Bilgisayar çıkınca -yine fişsiz olmamakla birlikte- iş epey kolaylaştı. Tamamı otuz sekiz yıllık bir çalışmayı gerektiren bu sözlüğün sadece bilgisayar ortamına aktarımı bile günde sekiz-on saat çalışmak suretiyle tam sekiz yılımı aldı.

Uzun ve yorucu olmasına rağmen oldukça büyük zevk duyduğum bir çalışmanın ürünü olan bu Sözlük başvuranların yararlandığı ölçüde bana mutluluk verecektir. Çalışmamın her evresinde bana her türlü destek, ilgi ve sevgiyi esirgemeyen, zaman zaman kapıldığım sıkıntılara göğüs germemi öğütleyen ve bana en büyük desteği veren sevgili eşim Gönül'e minnettarım. Bu eser, onun desteği ve anlayışlı tutumu olmasaydı belki de meydana gelemezdi. Yine bu eserle ilgili başvurularda yer alan İngilizce metinlerin çevirilerini zaman zaman oğullarım ODTÜ mezunu Mimar Çağlayan ve İnşaat Mühendisi Çağlar Çağbayır yapmışlardır. Kendilerine müteşekkirim.

Sözlüğümüzün emsallerinden önemli bir farkı da sonunda eski alfabemiz nazar-ı dikkate alınarak alfabetik bir Osmanlıca Dizin verilmiş olmasıdır. Bunda, birkaç türlü okunabilen, her okunuşu değişik anlamlar taşıyan Osmanlı Türkçesindeki kelimelerin hangi sayfalarda geçtiğini göstermek suretiyle, ihtiyaç duyanlara büyük kolaylık sağlanması hedeflenmiştir. Burada Dizin'in hazırlanmasında büyük gayret gösteren ve Osmanlı Türkçesi yazımlarını yapan İskender Türe'ye ve eser bittikten sonra baştan sona kadar imla hatalarını düzeltmek lütfunda bulunan Ötüken Neşriyat'tan Erol Kılınç ile özellikle bu eserin basımını üstlenen Ötüken Neşriyat yetkililerine ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Bu eserde görülen eksiklikler tamamen bana aittir. Türk dili uzmanlarının ve bilim adamlarının eleştiri ve yardımlarına tamamen açık olduğum gibi yapılacak her türlü eleştirinin Türkçeye katkı olacağı inancını taşıdığımın bilinmesini isterim.

Söke, 3 Mayıs 2006

Yaşar ÇAĞBAYIR

SÖZLÜKTEN YARARLANMA

Bir kimsenin kelime dağarcığındaki kelimeler ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi, duyduğunda ve okuduğunda anlamını tam olarak kavramakla birlikte ihtiyaç duyduğu zaman doğru olarak kullanabildiği kelimeler. İkincisi ise kendisinin kullanmadığı ancak duyduğu ve okuduğu zaman anlamını çıkarabildiği kelimeler. Bunların dışındakiler kişiye yabancı olan, daha genel söylemi ile bilmediği, kelime dağarcığının dışında kalan kelimelerdir. Kişi bu türden kelimelerle karşılaştığında sözlüğe bakmak ihtiyacını duyar. Bu yüzden, *Türkçe Sözlük*'ün güttüğü amaç, kişiye karşılaştığı fakat kendisine yabancı olan sözcüğün anlamını kavramakta yardımcı olmaktır. Belirli bir dil yönlendirmesi yapmak, bir görüşü benimsetmek gibi bir amaç güdülmediğinden hemen her sözcüğün anlamı açıklanmış; göndermeler en aza indirilmeye çalışılmıştır. Kelime yeğlemesine yer verilmemiş, bir başka söyleyişle yeğlenmeyen kelimeler için eş anlamlılarına göndermeler yapılmamıştır.

1. Kelimelerin Sıralanışı

Kelimeler Türk Alfabesindeki harf sırasına uygun olarak dizilmişlerdir.

Sözlükçülükte, yaygın eğilim şöyledir: Her sözlük birimi (bir kavramı karşılayan kelime, ikileme, terim vb. kelime grupları) madde başı yapılır. Sınıflardaki uzun deneyimlerden sonra vardığımız tespit şudur: Öğrenci bu düzendeki sözlüklerden yararlanırken aynı kelimelerden oluşmuş ayrı yazılan ve bitişik yazılan sözlük (leksik) birimlerinin aranmasında güçlük çekmektedir.

Bu yüzden sözlükte, madde başı olarak tek kelimeler ile bitişik yazılan birleşik kelimeler ve ekler alınmıştır. Madde başları düz ve koyu harflerle yazılmış ve açıklamalardan virgül ile ayrılmıştır.

kamçı,
kamçıbaşı,
kamçıkuyruk,
kamçılamak,

2. Madde İçi Sözlük Birimlerinin Sıralanışı

Sözlüğümüz akademik olmaktan ziyade uygulamaya dönük hazırlandığından kelime grubu niteliği taşıyan ikileme, deyim, terim ve tamlamalar hangi tür kelime birimi özelliği gösterirse göstersin, o grubun ilk sözcüğünün geçtiği madde içine alındı. Bunlar da alfabe sırasına alınarak açıklandı. Burada da yaygın olan anlayışın tersine grubu oluşturan kelimelerin çekimli veya yalın olmalarına bakılmaksızın alfabe sırasına alındı. Bu durumun, aranan kelime grubunun kolaylıkla bulunmasına yardımcı olacağını sanıyoruz.

madde başı sözlük birimi — **madde içi sözlük birimleri**

{ bağımsız tek kelimeler [sözlük (leksik) birimleri] } { türüne bakılmaksızın alfabe sırasına dizilmiş olarak deyim, terim, ikileme, kelime grubu vb. }

bağır[2]**, -ğrı** .... **bağır geçmek, bağır içliği, bağır iğnesi, bağır yeleği, bağra basmak, bağra taş basmak, bağrı açık, bağrı bağdaş olmak, bağrı başlı, bağrı bitişik, bağrı bütün, bağrı kül olmak, bağrına basmak, bağrına taş basmak, bağrını delmek, bağrını yerden kaldırmak, bağrı yanık vb.**

asit, -di [Fr. acide] *is. kim.* **1.** Suda çözündüğü zaman H_3O^+ iyonları veren, bazlar ve metaller üzerine etki ederek tuz oluşturan yakıcı sıvı; ekşit; hamız. **2.** *sf.* Asit özelliği gösteren. **asit alkol,** *kim. Hem asit hem de baz niteliği taşıyan sıvı.*|| **asit baz dengesi,** *biy. Kanda uygun pH'yi devam ettirmek üzere asitlerin bazlara oranındaki denge.*|| **asit borik,** *kim. Bordan türeyen* H_3BO_3 *formülü ile gösterilen az etkili, sedef görünümünde beyaz bir toz.* || **asit fenik,** *kim. Boyacılık ve bazı plastiklerin üretiminde kullanılan maden kömürü katranından elde edilen oksijenli benzin türevi bir sıvı; fenol.*|| **asit kaya,** *min. Granit gibi, yapısında yüzde altmış beşten fazla silis bulunan endojen kaya.* || **asit toprak,** *pH'si 6.5'ten küçük olan toprak.* || **asit yağmuru,** *Havanın nemi ile birleşen fabrika bacalarından çıkan sülfürik ve nitrik asit iyonlarının oluşturduğu bitkilere zararlı yağmurlar.*

3. Kelimelerin Yazımı:

Madde başı olan kelimelerden;

Günümüz Türkçesindekiler Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu*'na uygun olarak,

Osmanlıca, Eski Anadolu ve Eski Türkçe ile ağızlara ilişkin olanlar şimdi kullandığımız alfabe olanakları çerçevesinde en yakın söyleyişe göre yazılmışlardır.

Eski Türkçe (13. yy. öncesi) kelimelerin yazılışında bugünkü kullandığımız alfabe esas alınmıştır. Ancak köşeli parantez içinde bugünküne en yakın ve en uygun olabilen biçim kullanıldı. Aynı sözcüğün değişik kaynaklarda ve otoritelerde farklı biçimlerde yazıldığı gözlenmiştir. Bunlar içinden en çok tercih edileni almayı yeğlemekle birlikte, mevcut alfabe sistemimiz ve teknik olanakların elverdiği ölçüler içinde kaldık. Bilimsel inceleme için belirtilmiş olan ana kaynağa gidilmesinde yarar umulur.

4. Çevriyazı:

Osmanlı Türkçesi çevriyazı ile köşeli parantez içinde, orijinalinden önce ayrıca verilmiştir. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesine ait olan kelimelerin kısmen çevriyazıları verildi.

bagız, [Ar. buġż *(nefret)* > bāġıż / baġiż باغض] *(ba:gız) {OsT} sf.* Herkesten nefret eden.

bagi, [Ar. baġy *(serkeşlik)* > bāġi / bāġi باغی] *(ba:gi) {OsT} sf.* Baş kaldıran; asi.

bağçe, [Far. bāġ-çe بغچه] *(ba:ğçe) {OsT} is.* **1.** Küçük bağ. **2.** Bahçe.

Eski Türkçe kelimelerin uzun söylenenleri özellikle belirtildi. Uzun seslerin anlamsal ayrımlamaya yaradıkları dilcilerin genel kabullerindendir. Çünkü uzun ses bir biçimbirim ögesidir.

bod[1], [bōd] *(bo:d) {eT} is.* **1.** Boy; vücut; kamet; gövde. [EUTS] [DLT] [Yüknekî] [İKPÖy.] **2.** Kurumlaşmış topluluk; boy; halk; aşiret; kabile; cemaat. [EUTS] [ETY] [Gabain] [İKPÖy.] **3.** İttihat; birleşme; birlik. [ETY]

bod[2], [bōd / boy] *(bo:d) {eT} is.* Çok az bir misk kullanılarak yapılan makyaj malzemesi. [DLT] 🗗 **bod moncuk,** *{eT} Cariyelerin takındığı boncuk.* [DLT]

bod[3], [boḏ] *{eT}* is. Toy kuşu. [DLT]

Diğer dillerden gelen kelimelerin çevriyazıları verilmedi. Ancak Latin alfabesini kullanan ülkelerin dillerinden (Latince, İtalyanca, Fransızca, İngilizce, Almanca, İspanyolca vb.) alınan ödünç kelimeler asıllarına uygun olarak köşeli parantez içinde verildi.

bagaj, [Lat. baga *(sandık)* + Fr. -age] *is.* **1.** Yolcunun beraberinde götürdüğü giyim vb. eşyaları. **2.** Tren, otobüs, uçak ve gemilerde yolcuların beraberinde götürdükleri eşyaların konulduğu özel yer. **3.** Otomobillerde eşya koymağa mahsus bölme. **4.** argo. Kalça. 🗗 **bagaja vermek,** *(Yolcu için) beraberinde götürmek istediği eşyalarının taşıtın bagaj bölümüne konulmasını sağlamak.*

5. Göndermeler:

Göndermeler en aza indirildi.

Yazımlarında farklılık bulunan kelimelerin hepsi sıradaki yerine alındı. Bunlardan en yaygın olanı açıklandı. Diğerleri için → ile ilgili olduğu madde başına gönderme yapıldı.

alamuk, -ğu [ala-muk] *{ağız} is.* → alamık.

6. Eş Sesli Kelimeler:

Yazılışları aynı olmakla birlikte anlamları farklı olan kelimelerin tümü sözlüğe alındı. Çok kullanılandan az kullanılana ya da günümüzden eskiye doğru bir sıralama ile eş sesli kelimeler üst karakter olarak ([1, 2, 3]) gibi rakamlarla birbirinden ayrıldı.

Düzeltme işareti (^), anlamsal ayrım yarattığından içinde (^) bulunan görünüşte eş sesli kelimeler numaralandırılmadan dizinin en başına alındı.

alaf[1], [Ar. elf *(bin)* > ālāf آلاف] *(a:la:f) {OsT} is.* Binler.

alaf[2], [Ar. 'alef > a'lāf اعلاف] *(a-la:f) {OsT} is.* **1.** Ot ve saman gibi kuru hayvan yemi. **2.** Otlar; samanlar.

alaf[3], [alav > alev / alaf] *{ağız} is.* Alev, sıcaklık, ateş. **alaf getirmek,** *{ağız} Suyu çekilmek; yarı kurumak.*

Kesme işareti (') ile yazılmak durumunda olan kelimelere de aynı kural uygulandı.

kar'a, [Ar. ḳarʿa قرعه] *{OsT} is. bot.* Su kabağı.

kara[1], [*eT.* karā] *sf.* Siyah.

kara[2], [Ar. ḳārra' قارء ? / T. kara] *is.* Yeryüzünün denizler dışında kalan toprak bölümü; toprak.

kara[3], [karā] *(kara:) {eT} sf.* Sıradan halk; sade vatandaş

kara[4], [*eT.* karak *(haydutluk)*] *{ağız} is.* **1.** Suç. **2.** İftira; leke. [DS]

kara[5], [kara] *{ağız} is.* Gece bekçisi; jandarma. [DS]

7. Çok Anlamlı Kelimeler:

Kelimelerin öncelikle temel anlamları verildi. Eğer bir sözcüğün birden çok anlamı varsa bunlar *1. 2. 3.* gibi koyu rakamlarla belirtildi. Madde içinde açık, eğik rakamlar *(1. 2. 3.)* kullanıldı.

bakla, [Ar. baḳl *(sebze, yeşillik)* > bāḳılā باقلا] *(ba:kıla:) is. bot.* **1.** Baklagillerden yurdumuzun hemen her yerinde yetişen, taneleri badıç içinde bulunan bir yıllık bitki, *(Vicia faba).* **2.** Bu bitkinin yeşil veya kuru olarak yenilen tohumu. **3.** *gnşl.* Zinciri oluşturan halkalardan her biri; zincir halkası; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Fasulye. [DS]

8. Eş ve Yakın Anlamlılık:

Sözcüğün açıklaması yapıldıktan sonra; aynı açıklamayı yapan başka kelimelerle kurulu anlatımlar varsa bunlara da yer verildi. Ve aralarına (;) konuldu. Bundan sonra o sözcüğe ilişkin eş ya da yakın anlamlı kelime, ikileme, deyim, kelime grubu varsa onlar da (;) ile ayrılarak verildi.

bakşi, [Sansk. bhiksu *(mürebbi; mürşit)* / Çin. pāk shi] *{eT}* **1.** Muallim; öğretmen. [EUTS] **2.** Üstat; usta. [EUTS] **3.** Hekim; doktor; tabip. [EUTS] **3.** Eski Türk topluluklarında fala bakan, hastaları iyi eden ve aynı zamanda kopuz çalıp şiir söyleyen bir çeşit din adamı; ozan; kam; çalgıcı; falcı; türkücü; şair.

9. Alıntı Kelimeler:

Türkçeye yabancı dillerden girmiş kelimelerin alındığı dil köşeli parantez [...] içinde en başta kısaltma halinde belirtildi.

baçak, [Soğd. pāmak *(korunmak)* > pāç > baç-aġ / baç-ak] *{eT} is.* **1.** Oruç. [Gabain] [EUTS] **2.** Hristiyanların orucu; perhiz. [DLT]

bafur, [İt. vapore *(buhar)*] *{ağız} is.* Buharla çalışan gemi; vapur.

Kelimelerin hangi dilden geldiği bilinmiyorsa baş tarafa (?) konuldu.

baduka, [? baduka] *{ağız} is.* Patates.

10. Süreksiz ve Tonsuz Ünsüzler(ç, k, p, t)'in Tonlulaşması:

Birden çok heceli kelimelerin sonunda bulunan /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri iki ünlü arasında kalınca tonlulaşarak /c/, /ğ/, /b/, /d/'ye dönüşürler. Bu olaya, ünsüzlerle biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde rastlanır *(geriye benzeşim)*. Tek heceli kelimeler genel olarak bu kuralın dışındadır. Ancak tek heceli olduğu hâlde ünlü ile başlayan bir ek aldığında sonunda bulunan süreksiz, tonsuz ünsüzü tonlulaşan kelimelerimiz de vardır. Bunlar da diğer tonlulaşmalarla birlikte Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu*'da belirlenen ölçütlere göre gösterilmiştir. Böyle bir kelimeye dar ünlü getirildiği varsayılmıştır:

gök, -ğü	**but, -du**	**kap, -bı**	**uç, -cu**
arpacık, -ğı	avurt, -du	şurup, -bu	ağaç, -cı

11. Kelime Sonunda Bulunan İkiz Ünsüzlerden Düşmüş Olan Ünsüzün Tekrar Ortaya Çıkışı (Şedde belirmesi):

Türkçede, Arapların "şedde" adını verdiği ikiz ünsüz bulunmaz. Arapçadan alınmış olan sonu ikiz ünsüzle biten kelimelerin sonundaki bu ikiz ünsüzlerden biri düşer: *hak (hakk), his (hiss), ret (redd)* gibi. Bu tür kelimelere ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde düşmüş olan ikiz ünsüzün tekrar ortaya çıktığı görülür: *hak → hakk-ı, his → hiss-i, ret → redd-i* gibi. Bu durum sözlükte belirtilmiştir.

hak, -kkı	**his, -ssi**	**ret, -ddi**	**şek, -kki**

12. Son Hecedeki Dar Ünlülerin Düşmesi:

İkinci hecesinde dar ünlü bulunan bazı kelimelerimize ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde bu dar ünlü düşer: *ağız > ağzı, beyin > beyninde, göğüs > göğsümüz, oğul > oğlu* gibi. Bu tür kelimeler sözlükte belirtilmiştir.

ağız, -ğzı	**beyin, -yni**	**göğüs, -ğsü**	**oğul, -ğlu**

13. İnce Ünsüzlerle Biten Kelimelere Getirilen Ekler:

Dilimizde hem kalın, hem de ince söylenişi bulunan /l/, /k/, /g/, /t/, /d/ ünsüzleri hecedeki ünlünün kalın veya ince oluşuna göre söylenirler. Yani ünlü kalın ise bu ünsüzler de kalın, ünlü ince ise bu ünsüz de ince olur: *arkadaş, kedi, leylek, alabalık, karga, gelincik, topal, tünel* gibi. Ancak dilimizdeki bazı alıntı kelimelerin sonlarındaki hecenin ünlüsü kalın olmasına rağmen ona bağlı ünsüz ince olabilmektedir: ***sembol, saat, harf, idrak*** gibi. Bu tür kelimelere getirilen Türkçe ekler ince sıradan olmaktadır. Bu durum sözlükte belirtilmiştir.

idrak, -ki	**amiral, -li**	**saat, -ti**	**harf, -fi**

14. Ünlü ile Bitmesine Karşılık Doğrudan Ünlü ile Başlayan Bir Ek Alan Kelimeler:

Dilimize Arapça'dan girmiş bazı kelimeler Arapça'da bir gırtlak ünsüzü olan *ayın* ile bitmektedir: *bayi, cami, memba, mısra, sanayi.*

Bu sözcüklerden sonra iyelik eki (-i) gelirse araya (-s-) yardımcı sesi girmez. *menbaı, mısraı, sanayii* gibi. Ancak *cami* ve *bayi* kelimeleri her iki hâlde de yazılabilir; *köyün camii / kasabanın camisi, ilaç bayii / ilaç bayisi* gibi.

Bu kelimeler ismin hâl eklerini alınca araya (-y-) yardımcı sesi girebileceği gibi, doğrudan iki ünlü yan yana da yazılabilir: camiye / camie, camiyi / camii, bayiye / bayie, bayiyi / bayii, membayı / membaı, membaya / membaa, mısrayı / mısraı, mısraya / mısraa, sanayiye / sanayie, sanayiyi / sanayii gibi.

Bunun dışında bu gırtlak ünsüzü kelime sonlarında erimiştir: *cüz, def, men* gibi. Yalın hâlde iken bu ünsüz gösterilmez. Ancak iyelik eki aldıklarında bu ünsüz ortaya çıkar. Bunu da (') işareti ile gösteririz; *hastalığın nev'i, cemaatin bir cüz'ü, belanın def'i, tecavüzün men'i* gibi. Bu durum sözlükte belirtilmiştir.

nev, -v'i **cüz, -z'ü** **def, -f'i** **men, -n'i**

15. Belirtisiz İsim Tamlaması Biçimindeki Birleşik İsimler:

Dilimizde kelime yapma yollarından birisi de birleştirmedir. Birleştirme çoğunlukla sıfat tamlaması veya belirtisiz isim tamlaması biçiminde olmaktadır. Belirtisiz isim tamlaması biçiminde olan ve bitişik yazılan birleşik isimler sonlarına ek alırken bir takım değişiklik gösterirler.

a) Ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde belirtisiz isim tamlamasında olduğu gibi doğrudan -n- yardımcı (kaynaştırma) ünsüzünü alması gerektiği hâlde kimi zaman -y- yardımcı ünsüzünü alanlar da olmaktadır.

balkabağı > balkabağı-n-ı, **ebegömeci > ebegömeci-n-i**

dayıbaşı > dayıbaşı-n-ı / dayıbaşı-y-ı

Bu özellikler sözlükte madde başından sonra belirtilmiştir.

denizaltıcı, -yı, -nın [deniz+altı-cı] *is.* Denizaltında görevli subay ve erlere verilen isim.

denizaltı, -yı, -nın [deniz+alt-ı] *is. as.* Dalmış durumda seyretmek üzere yapılmış savaş gemisi.

denizaşırı, -yı, -sı [deniz+aşırı] *sf.* Denizlerin ötesinde bulunan.

b) Bu tür birleşik isimlerin çoklukları da aynı biçimde belirtisiz isim tamlaması kurallarına göre yapılmaktadır.

balkabağı > balkabak-lar-ı **ebegömeci > ebegömeç-ler-i**

Bu özellikler sözlükte madde başından sonra belirtilmiştir.

denizanası, -nı, -ları [deniz+ana-sı] *is. zool.* Selenterelerden, yassı bir diske benzeyen, saydam, serbestçe yüzebilen bir deniz hayvanı; medüz.

denizaslanı, -nı, -nları [deniz+aslan-ı] *is. zool.* İri kulaklıgillerden, Büyük Okyanus ve güney denizlerinde yaşayan kısa ve kaba kıllı postlarının altında ikinci bir kıllı ve ince tabaka bulunan kıvrak yapılı bir deniz memelisi, *(Eumetopias jubatus).*

denizatı, -nı, -tları [deniz+at-ı] *is. zool.* Başı at başına benzeyen, suda dik duran, kuyruk yüzgeci olmayan, on beş santim kadar boyunda bir deniz hayvanı; *{eAT} (aynı), (Hippocampus hippocampus).*

16. Arapça Nispet î'si ile Biten Sıfatlar:

Bilindiği gibi nispet î'si (ی= iyy / ī) Arapçada isimden, mastardan aidiyet (ilişkinlik) sıfatları yapar: ***millî, dinî,*** vb. Arapça nispet î'si (yā-yı nisbî) ile biten sıfatlar (ism-i mensup / aidiyet sıfatları) TDK'nun *Yazım Kılavuzu*'ndaki esaslara uygun olarak belirtildi. Şöyle ki, bu tür bir sözcüğün ismin belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için (^) kullanıldı. Uzun söylenmesine rağmen böyle bir karışıklığın söz konusu olmayan hâllerde söz konusu aidiyet sıfatlarında (i)'nin üzerine (^) konulmadı. TDK'nun koyduğu kurallara uyuldu. Örnek olarak, ***ahlakî*** değil ***ahlaki, şahsî*** değil ***şahsi*** biçiminde yazıldı. Çünkü ***ahlak*** ve ***şahıs*** kelimeleri belirtme durumu ve iyelik eki alınca ***ahlakı*** ve ***şahsı*** şeklinde yazılmaktadırlar.

Farsçadan geçen ve Arapça nispet î'sine benzerlik gösteren *yâ-yı vahdet (tekillik)* ve *yâ-yı masdariyet (eylem adı)* yapan (î) belirtilmemiştir. Ancak sözcüğün telaffuzunda bu "yâ" uzun söylenmesi gerektiğinden (i:) biçiminde gösterilmiştir.

dameni, [Far. dāmenī دامنی] *(da:meni:) {OsT} is.* **1.** Eteklik. **2.** Kadın başörtüsü.

17. Ekler:

Türkçe, Arapça, Farsça, Latince, Yunanca ekler alfabe sırasındaki yerlerinde madde başı olarak verildi.

18. Yerel Kelimeler:

Anadolu, Rumeli, Kıbrıs ve Kerkük ağızlarından kökenleri açıklanabilenler sözlüğe alındı. Bunun yanında kökeni açıklanamayan fakat yaygın kullanıma sahip olanlara da yer verildi. Bu kelimelerin kullanıldığı bölge belirtilmedi. Bu konuda akademik araştırmada bulunmak isteyenler, belirtilen kaynağa başvurmalıdırlar.

19. Kelimenin Kökeni:

Madde başından sonra gelen köşeli parantez içi sözcüğün köken bilgisini içermektedir.

kelam, [Ar. kelām] **ateşin,** [Far. āteşīn] **aygır,** [*eT.* aḏgır]

Sözcüğün kökeni bilim dünyasında yapılmış olan açıklamalar dikkate alınarak burada belirtildi. Türkçe kelimelerde bilinen kökler ve onlara getirilen ekler aralarına küçük

çizgi (-) konularak ayrıldı. Türetme sırasında değişen sesler ise ( ) içine alınarak değişmiş şekli verildi.

gidermek, [git-mek > gi(d)-er-mek] **artıkçılık, -ğı** [art-ık-çı-lık]

İki ayrı yabancı dilden alınma kelimelerle yapılmış birleşik kelimeler arasına + işareti konulmuştur.

beyanname, [Ar. beyān + Far. nāme *(mektup)*]

Yabancı bir dilden girmiş olan kelimeden Türkçe bir ekle türetilmiş olanlar da küçük çizgi ile ayrıldı. Bu tür kelimelerde kökün hangi dilden geldiği ilgili maddede belirtildiği için tekrar yazılmadı. Bir bakıma Türkçeleşmiş sayıldı.

balerin, [Fr. ballerine] **balerinlik, -ği** [balerin-lik]

Osmanlı Türkçesi ile çalışma yapacak olanlara yardımcı olmak düşüncesiyle Arapça ve Farsça ile diğer dillerden girmiş Osmanlı Türkçesine ait kelimeler, Arap alfabesi ile köşeli parantez içinde çevriyazıdan sonra belirtildi. Madde içi açıklamalarda hacmi artırmamak için buna yer verilmedi.

enkaz, [Ar. nuḳż *(yıkıntı)* > enḳāż انقاض] *(enka:z) {OsT} is.* **1.** Yıkıntı; çöküntü; döküntü. **2.** Bina yıkıntıları. **3.** Eski hayvanların kalıntıları. 🗗 **enkāz-ı beşer,** *{OsT} İnsan döküntüleri; kopmuş organlar ve parçaları.*|| **enkāz-ı remîme,** *{OsT} Kazaya uğramış ve asıl ögeleri dağılmış tekne parçaları.*|| **enkāz-ı ümmîd,** *{OsT} Ümit yıkıntısı.*

ennihayet, [Ar. fi'n-nihāyeti فى النهاية] *(e'nnihayet) {OsT} zf.* En sonunda; nihayet.

İki ve daha çok ayrı kelimeden oluşmuş birleşik kelimelerin arasına da + işareti konulmuştur:

[bey+ağa+bey] **helvacıyan,** [Ar. ḥelvā + T. --cı + Far. (y)-ān]

İki ayrı kökenden geldiği sanılan ya da hangisinden kaynaklandığı açıklanamayan durumlarda her iki köken de belirtilmiş ve araya (/) konulmuştur.

bıngıl, [bıng *(yans) / eT.* bañ-ıl *(geçkin meyve)* / bıng-ıl] *ünl.*

20. Sözcüğün Söylenişi:

Alfabemizdeki harflerle uzun söylenen ünlüler ve vurgulu heceler belirtilememektedir. Uzun ünlülerle vurgulu heceleri belirtmek için ayrı işaretlerin kullanılması doğaldır. Uzun heceler köşeli parantez içinde çevriyazı sistemi ile, ayrıca köşeli parantezden sonra parantez içinde eğik yazıyla gösterildi.

ateşin, [Far. āteşīn] *(a:teşi:n)* { örneğinde birinci ve üçüncü hece ünlülerinin uzun okunacağını gösterir. }

tarih, [Ar. ṭārīḫ] *(ta:rih)* örneğinde ise ilk hece ünlüsü uzun söylenecektir.

Söyleyişle ilgili işaretlerde genel uygulama esas alındı.

(:) uzun ünlüyü,

(') vurgulu heceyi,

(-) ise Arapça kelimelerdeki gırtlak ünsüzü olan ع (*ayn*) harfinin söylenişini belirtmektedir:

eş'ar *(eş-ar),*
an'ane *(an-ane)*
kıt'a *(kıt-a)*
kur'a *(kur-a)*

Türkçe kelimelerde ilk hecenin sonunda bulunan ünsüz arkadan gelen hecenin ünlüsüne kayar. (gel-+-en => ge-len) Arapça kelimelerde ise ayn ع (') ünsüz olduğu için hece "*ayın*"dan önceki ünsüzde biter. Yani ünsüz kendisini takip eden heceye kaymaz.

21. İki Ünsüzle Başlayan Alıntı Kelimelerin Söylenişi:

Dilimize batı dillerinden giren bazı kelimeler asıllarında iki ünsüz ile başlamaktadır. Bu tür Batı kökenli alıntılar, baştaki bu iki ünsüz arasına ünlü konulmadan yazılırlar. Bunların söylenişleri de eğik olarak parantez içinde verilmiştir. Ne var ki bu iki ünsüz arasında belli belirsiz olarak çıkarılan ünlü üst karakter ile gösterilmiştir.

francala, [İt. frangiula] *(f'ra'ncala)* **plan,** [Lat. planum *(düzlem)* > Fr. plan] *(p'lân)*

tren, [Fr. traîner *(sürüklemek)* > train] *(t'ren)*

22. Sözcüğün Ait Olduğu Dönem:

Büyük parantez içindeki kısaltma, o sözcüğün hangi döneme ait olduğunu belirtir.

{eT}	On üçüncü yüzyıldan öncesi döneme ilişkin.
{eAT}	On üçüncü yy. ile 15. yy. arasına ilişkin,
{OsT}	On beşinci yy.dan itibaren Cumhuriyete kadar geçen döneme ilişkin (çoğunlukla Arapça ve Farsça'dan girmiş olan kelimelerdir).
{ağız}	Bugün Türkiye'de yer alan bölgesel ağızlarla Rumeli, Trakya, Kıbrıs, Kerkük, kısmen de Kırım etkisindeki ağızlara ilişkin kelimeleri belirtmektedir.

Hiçbir açıklama konulmamış olanlar ise bugün Türkiye Cumhuriyetinde kullanılan ölçünlü Türkçenin kelimeleridir.

23. Geniş Zaman Eki:

Bilindiği gibi Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki *"-r"*dir. Kök veya gövdesi ünlü ile biten fiillerin çekiminde bu ek olduğu gibi kullanılır: *oku-mak > oku-r, taşı-mak > taşı-r* gibi.

Ancak sonu ünsüzle biten kimi fiillere "-er / -ar" gibi geniş sıradan, kimi fiillere de *"-ir / -ır / -ur / -ür"* gibi dar sıradan olan biçimi getirilir. Bununla ilgili geniş araştırmalar yapılmış olmasına rağmen bu konu henüz dilbilgisi kitaplarında yerini almış değildir. Bu konuda da kılavuzluk yapılmıştır. Fiilin aldığı geniş zaman çekim eki *[-r], [-ar], [-er], [-ır], [-ir], [-ur], [-ür]* şeklinde belirtilmiştir.

gelmek, [gel-mek] *gçsz. f. [-ir]* **yazmak,** [yaz-mak] *gçl. f. [-ar]*

24. Şimdiki Zaman Çekimi Sırasında Geriye Benzeşme:

Türkiye Türkçesinde şimdiki zaman kipinin çekimi *"-yor"* eki ile yapılır. Bu ekin ses bilgisi bakımından bazı özellikleri vardır. Ünlü uyumu kuralları dışında kaldığı gibi eklendiği fiil kök veya gövdesinde geriye benzeşim yapar. Geniş ünlü ile biten fiil kök veya gövdelerine getirildiği zaman son ünlüyü darlaştırır. *[-(i)-yor] [-(ı)-yor] [-(ü)-yor] [-(u)-yor]* O fiilin şimdiki zaman kipi çekilirken köşeli parantez *[ ]* içindeki biçimi alacağını belirtir.

anla-mak > anl(ı)-yor *[-l(ı)-yor]* homurda-mak > homurd(u)-yor *[-d(u)-yor]*

dişle-mek > dişl(i)-yor *[-(i)-yor]* kütürde-mek > kütürd(ü)-yor *[-d(ü)-yor]*

Şimdiki zaman çekim biçimi yalnızca fiil kökü veya gövdesi geniş, düz ünlü (/a/, /e/) ile bitenler için verildi.

25. Fiillerin Çatısı:

Fiillerin çatı bakımından gösterdikleri özellikler de belirtildi.

gçl. geçişli (nesne alan) fiil,
gçsz. geçişsiz (nesne almayan) fiil,
edil. edilgen fiil,
işteş. işteşlik fiili,
dönşl. dönüşlü fiil.

Buradan,

a) geçişli fiillerin hem etken oldukları hem de nesne aldıkları;
b) geçişsiz fiillerin etken olmakla beraber nesne almadıkları;
c) edilgen fiillerin öznesiz kullanıldıkları;
d) işteş fiillerin birden çok eyleyicisi bulunduğu;
e) dönüşlü fiillerde ise özne ve nesnesinin aynı kişi olduğu anlaşılmalıdır.

Karışıklığı azaltmak için ettirgen ve oldurgan gibi ikinci dereceden geçişlilik terimlerine yer verilmedi. Fiillerin en sonuncu yapıları dikkate alındı.

26. Kelimelerin Gramer Kategorileri:

Kelimelerin türü açıklamalara başlamadan önce verildi:

is. *(isim),* ***f.*** *(fiil),* ***zm.*** *(zamir),* ***sf.*** *(sıfat),* ***zf.*** *(zarf),* ***e.*** *(edat),* ***bağ.*** *(bağlaç)* ***ünl.*** *(ünlem).*

Madde açıklamalarında, kelimenin gramer kategorisi kelime ile ilgili etimolojik ve telaffuz bilgilerinden hemen sonra kısaltına olarak verilmiştir. Birden çok anlamı olan kelimelerde takip eden gramer kategorisi kısaltmasına kadar önceki kategori sürmektedir.

dik[2], [Çin. chih /d̲iək / Moğ. çike ?/ *eT.* ting *(ayağa kalkma)* > dik] *sf.* **1.** Yatay bir eksene göre yer çekimi doğrultusunda duran; eğik olmayan. **2.** (Yol, yamaç için) eğimi çok az olan; çok yokuş. **3.** Sert. **4.** Aksi, ters. **5.** *mat.* Aralarında 90 ° açıklık bulunan. **6.** *zf.* Dik olarak; dik açı yapar biçimde. **7.** Hırçın ve ters biçimde. **8.** *is. müz.* Türk müziğinde önüne geldiği perde adını bir veya üç koma tiz yapan terim.

27. Yansımalar (Onomathopie / Ses Taklidi):

Her dilde olduğu gibi Türkçede de tabiattaki ses ya da olaylardan öykünme yoluyla edinilmiş kelime sayısı oldukça fazladır. Özellikle ağızlarda bu sayı daha da çoktur. Yansımalı kelimelerin kökünde çok defa ses taklidi yer alır. Bu kökün üzerine fiil, sıfat, isim gibi kelimeleri kurmak dilimizde oldukça kolaydır.

Sözlükte madde başı olarak bu köklerin hangi ses ve durumları yansıttığı belirtildi.

cırt[1], [cırd / cırt / cört *(yans)*] *ünl.* Bir yerde tutulan, sıkıştırılan sıvı ve diğer akışkanların veya domates vb. meyvelerin ezilmesiyle içindeki sıvıların dışarıya çıkmaları, fırlamaları, tepilmeleri sırasında çıkan sesi anlatan kök. *cırt, cırt-a-t-mak, cırt+at-an, cırt-da-mak, cırt-da-k, cırt-la-mak, cırt-la-k, cırt-la-mbuk, cırt-la-muk, cırt-la-n, cırt-la-v-uk, cırt-la-ma, cırt-tır-mak.*

cırt[2], [cırt *(yans)*] *is.* Kâğıt, kumaş gibi şeylerin yırtılırken çıkardığı ses.

cırt[3], [cırt *(yans)*] *ünl.* Ansızın yırtılma ve bu biçimde kabaca ses çıkarma, bağırma, ötme sırasında çıkan sesi anlatan kök. *cırt-ık, cırt-mak, cırt-an, cırt-la-muk, cırt-lak.*

Daha sonra da bu kökle kurulmuş gövde ve kelimeler *(yans)* şeklinde köken bilgisi bölümünde verildi.

cırtlak, -ğı [cırt *(yans)* > cırt-la-k] *sf.* **1.** (Meyve için) olgunlaşmak ya da çok beklemekten dolayı yumuşamış, çatlamış. **2.** *{ağız}* (Hayvan ya da çocuk için) sık sık pisleyen. **3.** (Ses için) kulağı rahatsız edecek derecede ince ve tırmalayıcı. **4.** *{ağız}* Kendini beğenmiş; şımarık. **5.** *{ağız}* Her söze karışan. **6.** *{ağız}* (Kişi için) biçimsiz, kuru ve ince yapılı. **7.** *{ağız} is.* Kötü cins erik.

cırtlama, [cırt-la-ma] *is.* Cırtlak duruma gelme eylemi.

cırtlamak, [cırt *(yans)* > cırt-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Sebze ve meyve için) olgunlaşmak ya da çok beklemekten dolayı yumuşak bir hal almak veya çatlamak. **2.** (Kâğıt, kumaş için) ses çıkararak yırtılmak. **3.** *{ağız}* (Kuş ve kümes hayvanları için) pislemek. **4.** *{ağız}* Fışkırmak. **5.** *{ağız}* Düşünmeden konuşmak. **6.** *{ağız}* (At için) dörtnala kaçmak.

28. Kelimelerin Dilbilgisi Özellikleri:

Kelimelerin yapılarını ilgilendiren birleştirme, pekiştirme ve grupsal özellikleri belirtildi:

ikile. *(ikileme),* ***pekşt.*** *(pekiştirme),* ***is. t.*** *(isim tamlaması),* ***sf. t.*** *(sıfat tamlaması) vb.*

29. Kelimelerin Toplum Yargısına Göre Taşıdığı Değer:

Kelimelerin toplum yargılarına göre taşıdığı değerler açıklama numaralarından hemen sonra italik olarak verildi. *argo. kaba.* vb.

30. Terimler:

Terimlerin hangi bilim, meslek ya da sanat dalı ile ilgili olduğu belirtildi: *mim. tekst. spor. tıp. as. dnz. vb.*

31. Arapça ve Farsçadaki Çoğul Sıfatlar:

Arapça ve Farsçada çoğul sıfatlar bulunmasına rağmen Türkçede böyle bir şey yoktur. Sıfatlar çoğul olduklarında isimleşirler. Onun için bu tür kelimeler isim olarak gösterildi.

büsre, [Ar. büsre] *{OsT} sf.* Taze.
bisar, [Ar. büsre > bisār] *(bisa:r) {OsT} is.* Tazeler.
büzürg, [Far. büzürg] *{OsT} sf.* Ulu; büyük.
büzürgân, [Far. büzürg > büzürgān] *(büzürgâ:n) {OsT} is.* Büyükler; ulular.

32. Arapça ve Farsça Tamlamaların Yazımı:

Arapça ve Farsça tamlamaların günümüz Türkçesinde kullanılmayanları madde içinde 🗗' den sonra açıklandı. Bunların yazımında Yazım Kılavuzu esasları dışına çıkıldı. Uzatılan ünlüler (ā, ū, ī, î) ile belirtildi. Diğer çevriyazı işaretleri kullanılmadı.

bedayi, -i'i [Ar. bedi'a *(güzel şey)* > bedayi'] *(beda:yi) {OsT}* **1.** Geçmişte görülmemiş, yeni icat edilmiş güzel şeyler. **2.** Güzel konuşmalar. 🗗 **bedāyi-āşinā,** *{OsT} Güzelliği tanıyan; güzellikten anlayan.*|| **bedāyi-i āsār,** *{OsT} Eserlerin güzellikleri.*|| **bedāyi-i lāfziye,** *{OsT} Şekil güzellikleri; söz güzellikleri.*|| **bedāyi-i māneviye,** *{OsT} Kavramsal güzellikler.*|| **bedāyi-perver,** *{OsT} Sanatkâr.*|| **bedāyi-pesend,** *{OsT} Güzelleri ve güzellikleri seven.*|| **bedāyi-şinās,** *{OsT} Güzelliği tanıyan; güzelden anlayan.*

33. Eş ve Yakın Anlamlı Sayılan Açıklamalar:

Farklı ortam ve kesimden kişilerin anladığı, bildiği kelime ve anlatım farklı olacağı düşüncesi ile kavramlar açıklanırken aynı anlama gelen kelime, cümle, deyim ve benzeri açıklamalar aralarına (;) konularak sıralandı.

🗗 **bilā-ihtār,** *{OsT} Hatırlatmadan; ikaz etmeden; uyarmadan.*
bildirilmek, [bil-dir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Başkası tarafından bildirme işi yapılmak; haber verilmek; duyurulmak.
bildirim, [bil-dir-im] *is.* **1.** Yazılı açıklama. **2.** Yazılı bildirme; tebliğ. **3.** Yazılı duyurunun yapıldığı kâğıt; ihbarname. 🗗 **bildirim ödencesi,** *huk. Sözleşme gereği haber vermeden yapılan bir ticarî uygulamadan karşı tarafın uğradığı zararı karşılamak üzere yapılan ödeme; ihbar tazminatı.*

34. Arapçadaki Dişillik / Erillik Durumu:

Arapça isimlerde dişillik *(müennes)* ve erillik *(müzekker)* söz konusudur. Açıklamalar erillere aittir. Dişiller ancak ayrı bir anlamda kullanılmış ise ayrı bir madde başı yapılarak açıklanmıştır. Diğer hallerde dişil biçimi köken bilgisi içinde / *(eğik çizgi)* ile ayrılarak verilmiştir.

hafid, [Ar. ḥafîd حفيد] *(hafi:d) is.* Çocuğun erkek çocuğu; erkek torun.

hafide, [Ar. ḥafîde حفيده] *(hafi:de) is.* Kız torun.

35. Osmanlıca Dizin:

Osmanlıca çalışma yapacaklara kolaylık olması bakımından sözlüğün sonuna *Osmanlıca Dizin* konulmuştur. Dizin Osmanlı Türkçesi alfabe sırasına göredir.

ARAP ASILLI TÜRK ALFABESİNİN ÇEVRİYAZI KARŞILIKLARI

Temel şekil	Adı	Çevriyazı	Temel Şekil	Adı	Çevriyazı
آ	elif (medli)	ā	ص	sad	ṣ
أ	elif (ötreli)	ö, ü	ض	dad	ż / d̲
إ	elif (esreli)	i	ط	tı	ṭ
ا	elif (üstünlü)	a	ظ	zı	ẓ
ء	hemze	ʾ	ع	ayın	ʿ
او	elif+vav (başta)	o, ö, u, ū, ü	غ	gayın	ġ
ای	elif+ye (başta)	ı, i, ī	ف	fe	f
ب	be	b	ق	kaf	ḳ
پ	pe	p	ك	kef	k
ت	te	t	گ	gef	g
ث	se (peltek)	s	گ	sağır kef (kef-i nūnî)	n͡g / ñ
ج	cim	c	ل	lâm	l
ح	ha	ḥ	م	mim	m
خ	hı (hırıltılı)	ḫ	ن	nun	n
د	dal	d	و	vav	v
ذ	zel (peltek)	z	و	uzatan vav	ō, ū
ر	rı	r	ھ	he	h
ز	ze	z	ہ ه	güzel he	e, a
ژ	je	j	ى	ye	y
س	sin	s	ـيـ	uzatan ye	ī
ش	şın	ş			

Eski Türkçe kelimelerde yukarıdakilerden farklı olarak kullanılanlar:

ڤ (Çift dudak v'si = w) v̇ (suv̇, iv̇mek)

ذ (D/Z arası Y) d̤ (buḍun, aḍaḳ)

KISALTMALAR

{ağız}	ağızlar
akust.	akustik
Alm.	Almanca
anat.	anatomi
antr.	Antropoloji
Ar.	Arapça
Argu.	Arguca
Arn.	Arnavutça
as.	askerlik
aynı.	aynı anlamda
Az.	Azerice
b.	birleşik
bağ. e.	bağlama edatı
bağ.	bağlaç
balkç.	balıkçılık
bank.	bankacılık
baynd.	bayındırlık
bilş.	bilişim
biy.	biyoloji
biy-kim.	biyo-kimya
bot.	botanik
Brez.	Brezilya yerli dili
bsy.	bilgisayar
çev.	çevre bilimi
coğ.	coğrafya
Çağ.	Çağatayca
çocuk d.	çocuk dili.
çok.	çokluk *(çoğul)*
darl.	anlam daralması
dbl.	dilbilgisi
diplms.	diplomasi
dnz.	denizcilik
dönşl.	dönüşlü fiil
[DS]	Derleme Sözlüğü
dy.	demiryolu
e.	edat
ecz.	eczacılık
ed.	edebiyat
edil.	edilgen *(pasif)* fiil
eğit.	eğitim
ekon.	ekonomi
elkt.	elektrik
elktron.	elektronik
Erme.	Ermenice
{eAT}	Eski Anadolu Türkçesi
{eT}	Eski Türkçe
f.	fiil
Far.	Farsça
fel.	felsefe
fiz.	fizik
fizy.	fizyoloji
folk.	folklor
fot.	fotoğrafçılık
Fr.	Fransızca
gçl.	geçişli fiil
gçsz.	geçişsiz fiil
geom.	geometri
gnşl.	anlam genişlemesi
gök b.	gök bilimi
Gürc.	Gürcüce
güzl. sntl.	güzel sanatlar
hat.	hattatlık
havc.	havacılık
Hint.	*Hint dilleri*
hrist.	Hristiyanlık
huk.	hukuk
İbra.	İbranice
ikile.	ikileme
iletş.	iletişim
İng.	İngilizce
inş.	inşaat
İrl.	İrlanda dili (Keltçe)
is.	isim
is. t.	isim tamlaması
İsl. fel.	İslam felsefesi
İsp.	İspanyolca
istk.	istatistik.
işteş.	işteş fiil
İt.	İtalyanca
jeol.	jeoloji
kısalt.	kısaltma
küçült.	küçültme
kütp.	kütüphanecilik
Lat.	Latince
Mac.	Macarca
maden.	madencilik
mal.	maliye
man.	mantık
mat.	matematik
matb.	matbaacılık
mecaz.	mecaz anlam
mek.	mekanik
meteo.	meteoroloji
metlj.	metalürji
meyve.	meyvecilik
mim.	mimarlık
min.	mineraloji
Moğ.	Moğolca
muh.	muhasebecilik
müz.	müzik
Norv.	Norveççe
nükl.	nükleer fizik
olsuz.	olumsuz
org-kim.	organik kimya
orm.	ormancılık
{OsT}	Osmanlı Türkçesi
oto.	otomobilcilik
öz.	özlük ismi
pekşt.	pekiştirme
Port.	Portekizce
psikol.	psikoloji
psyk.	psikiyatri
rady.	radyoculuk ve radyo tekniği
res.	resim
Rus.	Rusça
Sagay.	Sagayca
Sansk.	Sanskritçe
sany.	sanayi
sf.	sıfat
sf. t.	sıfat tamlaması
sin.	Sinemacılık
siy.	siyaset
Slav.	Slavca
Soğd.	Soğdca
sosy.	sosyoloji
spor.	spor
stand.	standart
süsl.	süslemecilik
T.	Türkçe
tarih	tarihle ilgili
tasvf.	tasavvuf
tek.	teknik
tekst.	tekstil
telkom.	telekomünikasyon
terz.	terzilik
tıp.	tıp
Tib.	Tibetçe.
tic.	ticaret
tiy.	tiyatro
tkz.	teklifsiz
Toh.	Toharca
topg.	topografya
tv.	televizyonculuk
Ukr.	Ukrayna dili
ulaş.	ulaştırma
uz.	uzay
ünl.	ünlem
vet.	veterinerlik
yans.	Yansıma (onomatophie)
yard. f.	yardımcı fiil
yönt.	yönetim
Yun.	Yunanca
zf.	zarf
zm.	zamir
zool.	zooloji

KAYNAK KISALTMALARI

(Kitap bilgileri için KAYNAKLAR'a bakınız.)

[AAS] Aydın Ağzı ve Sözlüğü.

[ARAT] Eski Türk Şiiri

[AVP] Lehce-i Osmanî

[Bahşayiş] Bahşayiş Lügati

[BERKE VARDAR] Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü

[Brockelman] Osttürkische der islamischen Litteratursprachen Mittelasiens

[Bürhan-ı Katı'] Mütercim Âsım Efendi

[Clauson] An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

[DD] Derleme Dergisi

[Deny] Grammaire de la Laguage Turque

[Deş] Farsça-Türkçe Sözlük, Amasyalı Deşişî Mehmet Efendi

[DK] Dede Korkut Kitabı

[DLT] Divanü Lügat-it-Türk

[DS] Derleme Sözlüğü

[EG] Erzurum İli Ağızları

[EREN] Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

[ETY] Eski Türk Yazıtları

[EUTS] Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü

[Eyuboğlu] Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü

[Fatih'in Yarlığı] Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı

[Gabain] Eski Türkçenin Grameri

[İKPÖy.] İyi Kötü Prens Öyküsü

[Kadı Burhaneddin] Divan-ı Kadı Burhaneddin

[KB] Kutadgu Bilig

[L.V. Dmitrieva] The Language of Barabin Tatars

[L] / [ML] Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi.

[Mirşan] Alfabetik Yazı Başlangıcı, Prototürkçe Yazıtlar Hakkında Konferans, Alfabetik Yazı Başlangıcı

[Mühennâ] İbn-i Mühennâ Lûgati

[Naîma] Naima Tarihi

[Nevâyî] Muhakemet'ül-Lügateyn

[Nişanyan] Sözlerin Soyağacı

[OKD] Oğuz Kağan Destanı

[Olcay] Erzurum Ağzı

[Starostin] Turkic Etymology

[T. GÜLENSOY] Makaleler

[Tekin] Orhon Yazıtları

[Tietze] **1.** Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı **2.** Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca. Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü

[TS] TDK, Tarama Sözlüğü.

[Tzitzilis] Griechische Lehnwörter im Türkischen

[Üç İtigsizler] Üç İtigsizler

[Vâsıf] Divan-ı Vâsıf

[YE] Yunus Emre

[Yüknekî] Atabet'ül-Hakayık

[Zülfikar] Türkçede Ses Yansımalı Kelimeler

İŞARETLER

🗗 Madde başında açıklanan kelimeyle başlayan deyim, terim, ikileme ve çeşitli kelime gruplarına başlangıç yeri.

‖ Deyim, terim, ikileme ve çeşitli kelime grupları arası açıklama sonu.

; Madde başı ya da açıklamalarla ilgili eş anlamlı ve yakın anlamlı kelime ve kelime grupları ayrımı

: Uzun hece (bu işaretten önceki ünlü uzun söylenir.)

' Vurgulu hece (bu işaretin bulunduğu ünlüyü taşıyan hece vurgulu söylenir.)

:' Vurgulu ve uzun hece (bu işaretin bulunduğu ünlüyü taşıyan hece hem uzun hem de vurgulu söylenir.)

→ Açıklaması için gönderme yapılan sözcüğe bakınız.

> ....'den gelmiştir.
(eski > yeni) (adıġ > ayı) ayı, kelimesinin eski biçimi "adıġ"dır.
(Yabancı dil > aynı yabancı dil) (Ar. bāb *(kapı)* > bevvāb) "bevvāb" sözcüğü Arapça'da "bāb" sözcüğünden gelmedir.
(Yabancı dil > başka yabancı dil) [Lat. baccalarius *(genç adam)* > Fr. baccalaurat] "bakalorya" sözcüğü Latinceden Fransızcaya, oradan da alıntı olarak dilimize geçmiştir.

=> Başka dilden alınan ve ses değişikliğine uğramış kelime (Far. culahm => çulha)

[ ] fiilin geniş zaman ve şimdiki zaman çekimlerinde aldığı ek.

KAYNAKLAR

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Berke VARDAR ve ark. ABC Kitabevi, 2. b. İstanbul, 1998

Açıklamalı-Notlu Divan Şiiri Antolojisi, H. Erdoğan CENGİZ, Aydın Kitabevi, Ankara, 1967

Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, TDK. y. 1999. VI+138 s.

Alfabetik Yazı Başlangıcı, Kâzım Mirşan, 1994

Anadilden Derlemeler, [Derleyenler] Hamit Zübeyr [KOŞAY]- İshak Refet [IŞITMAN], Ankara, 1932

Anadilimizin Söz Denizinde, Prof. Dr. Doğan AKSAN, Bilgi y. Şubat 2002, İstanbul.

Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri. Ahmet BURAN, TDK. y. 1996. XVII+326 s.

Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri, Ahad ÜSTÜNER, TDK. y. 2000. XXIII+196 s.

Anadolu Ağızlarından Toplamalar, Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1994. XXIV+269 s.

Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Leyla KARAHAN, TDK. y. 1996. XVII+203 s. + har.

Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I, Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1994. XIII+216 s.

Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II , Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1994. VI+171 s.

Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1995. XXIII+288 s.

Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. Ahmet CAFEROĞLU: 2. bs. TDK y. Ankara 1995.

Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler / Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch, Andreas Tietze, Derleyen Mehmet Ölmez, Simurg, İstanbul, 1999 [TİETZE]

An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish, Gerard CLAUSON, Oxford, 1972 **[Clauson]**

Anlambilim – Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Prof. Dr. Doğan AKSAN, Engin y. Ankara 1998

Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Doç. Dr. Mücteba UĞUR, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 76, Ankara 1992

An Uyghur-English Dictionary, Henry G. SCHWARZ, Bellingham, 1992

Arapça-Türkçe Sözlük, Hikmet Özdemir-Suat Cebeci, Akçağ y. 1996

Arpaçay Köylerinden Derlemeler, Selahâttin OLCAY - A. Bican ERCİLASUN - Ensar ASLAN, 1988. 398 s.

Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II, Deyimler Sözlüğü, Ömer Asım AKSOY, Türk Dil Kurumu 325/2, Ankara, 1976

Atebetü'l-Hakayık, Edib Ahmet b. Mahmud Yüknekî, haz. Reşit Rahmeti ARAT, TDK y. 2. bas. Ankara, 1992 **[Yüknekî]**

A Turkish and English Lexicon, J. W. REDHOUSE, Constantinople, 1890

Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük), Mehmet AYDIN, TDK. y. 2002. XVIII+167 s.

Aydın Ağzı ve Sözlüğü, Arif A. UYGUÇ, Aydın, Eylül 2005

Azerbaycan Dilinin Dialektoloji Lügeti, (Red.) R. E. RÜSTEMOV, M. Ş. ŞİRALİYEV, Bakı 1964.

Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügeti, (Red.) E.E. ORUÇOV, 4 c. Bakı, 1964-1987

Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II, Seyfettin ALTAYLI, Millî Eğitim Bakanlığı Y. 2468, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 640, Sözlük Dizisi: 1, İstanbul, 1994

Bahşayiş Lügati (Eski Oğuzca Satırarası Tematik Sözlük), Fikret TURAN, Bilimsel Akademik Yayınlar, İstanbul, 2001

Bartın ve Yöresi Ağızları, Zeynep KORKMAZ: TDK y. Ankara 1994.

Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih, Antoloji, Ansiklopedi, 1-10, Ötüken- Söğüt Y. İstanbul, 1985-1990

Batı Dilleri Kelimelerine Karşılıklar Kılavuzu, Kemal DEMİRAY, TDK Ankara, 1972

Biyoloji Terimleri Sözlüğü, [haz] Prof. Dr. Sevinç KAROL – Prof. Dr. Zekiye SULUDERE – Prof. Dr. Cevat AYVALI, Ankara, TDK, 1998

Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler (I)-II, Ömer Asım AKSOY ve ark. TDK Ankara, 1996

Budunbilim Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Sedat Veyis ÖRNEK, TDK y. 1973

Burhân-ı Katı, MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ: (Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 2) (hzl.). Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK-Dr. Derya ÖRS. TDK y. Ankara 2000.

Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (Grand Dictionnaire Français-Turc), Tahsin Saraç, Adam y. 1994 / 1999

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetesi

Büyük Türk Lûgati, I (1927) MEB, **II** (1928) MEB, **III** (1943) TDK, **IV** (1945) TDK yay Hüseyin Kâzım Kadri, İstanbul.

Büyük Türk Sözlüğü, (Hayat) (Şevket RADO), İstanbul, tarihsiz.

Büyük Türkçe Sözlük, D. Mehmet DOĞAN ve ark. Birlik Yayınları, Ankara, 1986

Çuvaş Sözlüğü, H. Paasonen, TDK y. İstanbul, 1950

Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer, Doç. Dr Muharrem ERGİN, TDK. y. Ankara 1963 **[DK]**

Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar, Semih Tezcan, Yapı Kredi Yayınları, 1. bs. İstanbul, Nisan 2001

Derleme Sözlüğü 11+ Ek c. 2. bs. TDK y. Ankara 1993. [DS]

Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini I. Tomris TUNÇ, TDK. y. 1995. 985 s.

Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini II. Tomris TUNÇ, TDK. y. 1995. 991 s.

Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini III. Tomris TUNÇ, TDK. y. 1994. 945 s.

Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, Milliyet Gazetecilik A.Ş. 1993-1994

Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Dr. Mehmet HENGİRMEN, Ankara 1999

Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri, Prof. Dr. Berke VARDAR, Multilingual, İstanbul, 1998

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini, TDK y. Ankara 1972.

Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I-IV. Besim ATALAY, 3. bs, TDK y. Ankara, 1992

Divân-ı Vâsıf, Vasıf Osman Bey (Enderunlu), Takvim-i Vekayi, (İstanbul), 1841.

Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı, Sadettin ÖZÇELİK-Erdoğan BOZ, TDK. y. 2001. X+ 252 s.

Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1995.

Doğu Rodop Türk Ağızları Sözlüğü, Mefküre MOLLOVA, TDK. y.

Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin), Selahattin OLCAY, TDK. y. 1995. 92 s.

Edebiyat Lûgatı, Tahir ONGUN, İstanbul, 1936

Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü, Mustafa Nihat ÖZÖN, İnkılap, İstanbul, 1954

Edirne İli Ağızları, Emin KALAY, TDK. y. 1998. 268 s.

Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I. , TDK. y. Tuncer GÜLENSOY - Ahmet BURAN, TDK. y. 1994. 239 s.

Erken-Türk Devletleri ve Türük Bil, Kâzım Mirşan

Erzincan ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), Mukim SAĞIR, TDK. y.. 1995. XIII+ 435 s.

Erzurum Ağzı, Selahattin OLCAY: (İnceleme-Derleme-Sözlük). TDK y. Ankara 1995.

Erzurum İli Ağızları, 3 c. Efrasiyap GEMALMAZ. Atatürk Ü. y. Ankara 1978. **[EG]**

Eski Türkçede İsim-Fiiller, Doç. Dr. Kemal ERASLAN, İ.Ü. Ed. F. y. İstanbul, 1980

Eski Türkçenin Grameri, A. Von GABAİN, Çev. Mehmet AKALIN, TDK. y. Ankara, 1988 **[Gabain]**

Eski Türkçenin İzlerinde, (Prof. Dr.) Doğan AKSAN, Simurg y. İstanbul, 2000

Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ahmet Talat ONAY, haz: Doç. Dr. Cemal KURNAZ, TDV y. Ankara, 1992.

Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar ve Zarf-Fiiller, Kamil TİKEN, TDK. y. 2004. XX+177 s.

Eski Türkiye Türkçesi XV. yüzyıl. Gramer-metin-sözlük, Faruk K. TİMURTAŞ, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi y. 1977.

Eski Türk Şiiri, Reşid Rahmeti ARAD, TDK y. Ankara, 1965 **[ARAT]**

Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık ORKUN, TDK. Ankara, 1987 **[ETY]**

Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, A. CAFEROĞLU, TDK y. İstanbul, 1968 **[EUTS]**

Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi, Ali Osman TATLISU, Ankara, 1963

Eşanlamlılık Sorunu ve Türk Yazı Dilinin Eskiliğinin Saptanmasında Eşanlamlılardan Yararlanma, Prof. Dr. Doğan AKSAN, Türkoloji Dergisi, VI/1, Ankara: DTCF, 1-14 (Bu yazı ayrıca I. Türk Dili Bilimsel Kurultayına Sunulan Bildiriler 1972 [Ankara: TDK, 1975, 531-542] içinde yayınlanmıştır).

Et-Tuhfetü's-Seniyye ilâ Hazreti'l Haseniyye, (Farsça-Türkçe Sözlük), Amasyalı Deşişî Mehmet Efendi, (1580). (TDK Tarama Sözlüğü'nden)

Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı, Prof. Dr. R. Rahmeti Arat, Makaleler C. 1. TKAE, Ankara 1987:s.738 **[Fatih'in Yarlığı]**

Felsefe Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Bedia AKARSU, g. 3. bs. Savaş y. Ankara 1984

Fransızca-Türkçe / Türkçe-Fransızca Bilge Büyük Sözlük (Okunuşlu, Örnekli, Açıklamalı), Ahmet Çetin Ertürk, Kendi y. 1999

"Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksihtungung der Anatolischen Dialekte)", Christos TZİTZİLİS, Österreiche Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse. Shiriften der Balkankommission, lingustusche Abteilung 33. Wien, 1987

Güney-Batı Anadolu Ağızları, Zeynep KORKMAZ, TDK. y. 1994. XXXVII+130 s.

Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Ahmet CAFEROĞLU, TDK. y. 1995. XVIII+ 318 s.

Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü, Adnan TURANİ, TDK. y. Ankara, 1968

Grammaire de la Language Turque (dialecte Osmanli), Jean Deny, Paris 1921, Bibliotèque de l'é Ecole des Langues Oriantales Vivantes

Griechische Lehnwörter im Türkischen, (mit besonderer Berücksichtigung der anatolischen Dialekte) Wien, 1987. (Linguistische Abteilung)

Halkbilim Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Orhan ACIPAYAMLI, TDK y. Ankara, 1978

Hayeran Parkirk (Ermenice Sözlük – Türkçe Karşılıklarıyla) Armenian Dictionary, Keğam Kerovpyan, Aras y. 2002

İbni-Mühennâ Lûgati, Abdullah Battal TAYMAS, TDK y. Ankara 1997. 3. bs.

İmla Kılavuzu, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1996 - 2000

İngilizce - Türkçe Sözlük, Hamit Atalay 2 Cilt Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999

İslamî Bilgiler Ansiklopedisi, Selahaddin ŞAR, İstanbul, 1964

İslamî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat, Abdullah YEĞİN, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992

İştikakçının Köşesi, Şinasi TEKİN, Simurg, İstanbul, 2001

İyi ve Kötü Prens Öyküsü, (Dunhuang Mağarasında Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü) HAMİLTON, James Russel, Çev. Vedat KÖKEN, TDK. Ankara,1998 **[İKPÖy.]**

İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, Necmeddin Halil ONAN, İstanbul, 1940

İzahlı Edebî Sanatlar Antolojisi, Mehmet KARACA, İstanbul, 1960

Kamus-ı Osmânî, Mehmet Salahî, İstanbul, 1313

Kamus-i Türkî, Şemseddin Sami, Çağrı y. 7. b. İstanbul 1996 (Dersaadet İkdam Matbaası, Babıali Caddesinde daire-i mahsusasında, 1317, sahip ve naşiri: Ahmed Cevad) tıpkıbasımı,

Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü, Ufuk TAVKUL, TDK. y. 2000. VIII+510 s.

Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi), Ahmet B. ERCİLASUN,TDK. y. 2002.VIII+386s.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1371, Kaynak Eserler Dizisi: 54, Başbakanlık Basımevi, Ankara

Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları, Ahmet BURAN, TDK. y. 1997. 224 s.

Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), Ahmet GÜNŞEN, TDK. y. 2000. XXIV+506 s.

Kütahya Yöresi Ağızları, Tuncer Gülensoy, TDK. y. 1988. XXX +257 s.

Kazak Türkçesi Sözlüğü, Terc. Hasan ORALTAY, Doç. Dr. Nuri YÜCE, Saadet Pınar, Türk Dünyası Araştırmaları Yayını: 8, İstanbul, 1984

Kırgız Sözlüğü, I Prof. K. K. YUDAHİN: (A-J) (Çev. Abdullah Battal TAYMAS. TDK y. Ankara 1945.

Kırgız Sözlüğü, II Prof. K. K. YUDAHİN: (K-Z) Çev. Abdullah (Battal) TAYMAS, TDK y. Ankara 1945

Kuşlar- Türkiye'nin Av ve Yaban Hayvanları, 2. kitap, Nihat Turan, OGM Ankara, 1990

Kutadgu Bilig III İndeks, Reşid Rahmeti ARAT, Haz: Kemal ERASLAN, Osman F. SERTKAYA, Nuri YÜCE, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1979 **[KB]**

Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. Ahmet CAFEROĞLU: 2. bas. TDK y. Ankara 1994.

Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar, Hüseyin DALLI, TDK. y. 1991. 201 s.

Latince Türkçe Sözlük, Sina Kabaağaç - Erdal Alova, 1995.

Lehce-i Osmanî, Ahmet Vefik Paşa, (tabıcedit) İstanbul, 1306 (1888/1889)

Lehce-i Osmanî, Ahmet Vefik Paşa, Haz. Prof. Dr. Recep TOPARLI, TDK Ankara; 2000

Lehcetü'l-Lügat, ŞEYHÜLİSLAM MEHMED ESAD EFENDİ: (Türkiye Türkçesi Sözlükler Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 1) (hzl.). Doç. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ. TDK y. Ankara 1999

Lûgat-ı Nâci, Muallim Nâci, İstanbul.

Lûgat-i Çağatay ve Türki-i Osmanî, Süleyman (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buharî), İstanbul, 1298 (1881)

Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler, HAMDİ HASAN, TDK. y. 1997.

Malatya İli Ağızları, Cemil GÜLSEREN: (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler). TDK y. Ankara 2000.

Mantık Terimleri Sözlüğü, Doç. Dr. Teo GRÜNBERG- Dr. Adnan ONART, TDK. y. Ankara 1976

Matematik Terimleri Sözlüğü, Hilmi HACISALİHOĞLU - Akif HACIYEV - Varga KALANTAROV - Arif SABUNCUOĞLU - Lawrecne M. BROWN - Ertan İBİKLİ - MSC SEVİM BROWN, TDK y., Ankara 2000.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, İstanbul, 1973. 12 c.

Muhakemetü'l-Lügateyn (İki Dilin Muhakemesi), Ali Şîr Nevâyî, TDK, Ankara 1998 (Haz. F. Sema BARUTÇU ÖZÖNDER) [Nevâyî]

Naima Tarihi, Mustafa Naîma Efendi, Zuhuri Danışman Yay. (t. ?) [Naîma]

Nevşehir ve Yöresi Ağızları, Zeynep KORKMAZ: TDK y. Ankara 1994. XVI+ 230 s.

Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü, Mazhar BOYLA-Yılmaz CANKÜYER, TDK, Ankara, 1995

Oğuz Destanı, (Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili), Ord. Prof. Dr. A. Zeki Velidi TOGAN, 2. bs. İstanbul, 1982

Oğuz Kağan Destanı, W. Bang-G.R. Rahmeti (Oğuz Kağan Destanı, İstanbul, 1936'dan ayrı bas.) MEB, İstanbul, 1970 **[OKD]**

XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış «Satır Arası» Kur'an Tercümesi, İkinci Cilt (Sözlük), Muhammet Bin Hamza, Haz. Dr. Ahmet TOPALOĞLU, Kültür Bakanlığı, 300, Araştırma ve İnceleme Eserleri: 5, İstanbul, 1978

XI. Yüzyıl Türk Şiiri, Divanu Lugati't-Türk'teki Manzum Parçalar, Prof. Dr. Talat TEKİN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 541, Ankara 1989

XIII. Asırdan Günümüze Kadar Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, T.D.K. y. 5 c, İstanbul, 1943-1957

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi ile Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, T.D.K. y. 8 c, Ankara, 1963-1977 [T.S.]

Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük), Necati DEMİR, TDK. y. 2001. 359 s.

Orhon Türkçesi Grameri, Talat TEKİN, (Yay: Mehmet Ölmez) Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara 2000

Orhon Yazıtları, Prof. Dr. Talat TEKİN - TDK. Ankara, 1988 **[Tekin]**

Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler, Ahmet CAFEROĞLU: 2. bs. TDK y. Ankara 1995.

Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar), A.K. BOROVKOV, (çev.) H. İ. USTA-E. AMANOĞLU, TDK. y. 2002. 366 s.

Osmaniye-Tatar Ağzı, Fatma ÖZKAN, TDK. y. 1997. VIII+152 s.

Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit DEVELLİOĞLU, (Y. hz. Aydın Sami Güneyçal) Aydın Kitabevi, Ankara, 2000

Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Mustafa Nihat ÖZÖN, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1959

Osmanlılardaki Tıp Eserlerinin Tıbbi Terminoloji Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi, Esin KAHYA, Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) Dosya: In Memoriam Agah Sırrı Levend 3 (Hatıra Sayısı) Sayı: 24 / 3, 2000 Harvard University

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III, Mehmet Zeki PAKALIN, MEB, İstanbul 1971.

Osmanlı Türkçesi Grameri. Eski yazı ve imla - Arapça-Farsça- Eski Anadolu Türkçesi. Faruk K. TİMURTAŞ, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1979.

Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü, S. Stachowski, Simurg y. 1998

Osttürkische der islamischen Litteratursprachen Mittelasiens, Brockelman, Carl, Leiden, 1954

Prototürkçe Yazıtlar Hakkında Konferans, Kâzım Mirşan.

Resimli Türkçe Kamus, Raif Necdet Kestelli, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Recep TOPARLI, Belgin Tezcan AKSU, Canan Selvi KANOĞLU, Seyfullah TÜRKMEN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 842, Ankara 2004, XI+741 s.

Rize İli Ağızları, Turgut GÜNAY, TDK. y. 2002. 335 s.

Rusça Temel Sözlük (Rusça-Türkçe / Türkçe-Rusça), Tamara Ribaçenko, Multilingual Y. Dil. y. 2004

Sanat Terimleri Sözlüğü, Adnan TURANİ, Remzi K. 7. b. İstanbul, 1998

Sevda Lûgatı, Mehmet Celal, İstanbul, 1330

Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. Ahmet CAFEROĞLU: 2. bs. TDK y. Ankara 1994.

Sosyoloji Sözlüğü, Gordon MARSHALL, Çev. Osman AKINHAN-Derya KÖMÜRCÜ, Bilim ve Sanat y. Ankara, 1999

Tarama Sözlüğü I- VIII, TDK 2. b. Ankara, 1996

Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı, Andreas TİETZE, C. 1, A-E, Simurg, Österreiche Akademie Der Wissenschaften, İstanbul-Wien 2002 **[Tietze]**

Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Prof. Dr. Özer OZANKAYA, g.3.b. Savaş y. Ankara, 1984

Temel Türkçe Sözlük, Kemal DEMİRAY, İnkılap ve Aka, İstanbul, 1982

Temel Türkçe Sözlük, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî, Tercüman Gazetesi/ Yapı Kredi Bankası, İstanbul, 1985

The Language of Barabin Tatars, (Язык барабинских татар) L. V. Dmitrieva, Leningrad, 1981

Trabzon-Maçka Etimoloji Sözlüğü, Kudret EMİROĞLU, 1989

Türk Atalar Sözü Hazinesi, İ. Hilmi SOYKUT, Ülker Yayınları, İstanbul, 1974

Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Prof. Dr. Turhan BAYTOP, 2. b. TDK y. Ankara, 1997

Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları, Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ, TDK. Ankara, 1994

Türkçede Fiilimsiler, Nesrin BAYRAKTAR, TDK. y. 2004. XVIII+397 s.

Türkçede Fiillerden Türetilmiş İsimlerin Morfolojik ve Semantik Yönden İncelenmesi, Güler MUNGAN, Simurg y. İstanbul, 2002

Türkçede Ses Yansımalı Kelimeler, İnceleme-Sözlük, Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR, TDK Ankara, 1996. [Zülfikar]

Türkçedeki Yabancı Kelimeler Sözlüğü, Gökdal Okay, 2001 Art Basın Yayın

Türkçede Yakın ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü, Özcan YALIM, 1. b. İmge y. Ankara 1998

Türkçe - Fransızca Büyük Sözlük, Yalçın Kocabay kendi y. 5. bs.

Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Karahanlı Türkçesi, Prof. Dr. Aysu ATA, TDK. y. XXXVIII + 964 s.

Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü, (Tanıklarıyla), Hulki AKTUNÇ, YKY. İstanbul 1998

Türkçenin Ekleri, Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU, TDK y. Ankara, 1974

Türkçe / Osmanlıca-İngilizce Redhouse Sözlüğü, Sofi Huri, V. Bahadır Alkım, Robert Avery, Fahir İz, Nazime Antel, Janos Eckmann, Mecdud Mansuroğlu, Andreas Tietze Redhouse Y. 18. bs. 2000

Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki EYUBOĞLU, 4. bs. 1998

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Hasan EREN, Ankara, 1999

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 1-7, Devirler / İsimler / Eserler/ Terimler, Dergâh Yayınları, 1977

Türk Dillerinde Akrabalık Adları, Yong-Sŏng Li, Simurg y. İstanbul, 1999

Türk Hukuk Lûgatı, Türk Hukuk Kurumu, Ankara, 1944

Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler, Prof. Dr. Saadet ÇAĞATAY, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No; 279, Ankara 1978

Türkçe Tâbirler Sözlüğü I (A-D), Mustafa Nihat ÖZÖN, İstanbul, 1943

Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü, Mustafa Nihat ÖZÖN, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1962

Turkic Etymology, The Tower of Babel, An International Etymological Database Project, Sergei Anatolyevich Starostin,1998-2005

Türkisch-Deutsches Wörterbuch, Türkçe- Alımanca Sözlük, von Karl STEUERWALD, Otto HARRASOWİTZ Verlag, Wiesbaden, ABC Yayınevi, İstanbul.

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi I-III, Türk Dil Kurumu, İstanbul, 1939-1940-1942 **[DD]**

Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Menşei, Lydia RÁSONYİ, Türk Kültürü, s. 103, s. 614(46).

Türk Sözünün Aslı, Hüseyin Namık ORKUN, TDK. y. 2004. 36 s.

Urfa Ağzı. URFALI KEMAL EDİP: TDK y. Ankara 1991. 2. bs.

Urfa Merkez Ağzı, Sadettin ÖZÇELİK, TDK. y. 1997. XIX+271 s.

Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük), Gürer GÜRSEVİN, TDK. y. 2002. XV+396 s.

Uygur Sözlüğü. Birinci bölüm **A-K**. Ahmet CAFEROĞLU, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1934.

Uygur Sözlüğü. İkinci bölüm **K-S**. Ahmet CAFEROĞLU, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1937.

Uygur Sözlüğü. Üçüncü bölüm **S-Z.** Ahmet CAFEROĞLU, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 1938.

Üç İtigsizler, F. Sema BARUTÇU ÖZÖNDER – (Abidarım kınlıg koşavarti şastirtakı çınkirtü yörüglerning kingürüsi'nden) Giriş-metin-tercüme-notlar-indeks-xxx levha, TDK y. Ankara, 1998. **[Üç İtigsizler]**

Versuch eines etymologischen Wörterbuch der Türksprachen, Martti Räsänen, Helsinki 1969

Yabancı Kelimelere Karşılıklar, Türk Dil Kurumu, 631, Ankara, 1995

Yabancı Kelimelere Karşılıklar- İkinci Kitap, TDK, Ankara, 1998

Yabanî Bitkiler Sözlüğü, 1. [Haza Fihrist-i Risale-i Feyziye fi Lugat-ı Müfredati't-Tıbbiye], Hayati Zade Mustafa Feyzi Efendi, (Sadeleştiren, Hadiye TUNCER) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı y. Atak Matbaası, 1978

Yeni İslam Dini Ansiklopedisi, A. Zuhurî DANIŞMAN, İstanbul, 1964

Yeni Tarama Sözlüğü, Cem DİLÇİN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503, Ankara, 1983

Yeni Türkçe Lûgat, M. Bahaeddin, 2. b. İstanbul.

Yunanca - Türkçe, Türkçe - Yunanca Sözlük, Azmi Aksoy, Alfa. Y. 2003

Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları, Emin EREN, TDK. y. 1997. 196 s.

MAKALELER

ASLAN, Sema (2002) "Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekiştirme Kavramları ve -CIK Eki Üzerine", *Türk Dili*, TDK, 603:224-228

BURAN, Ahmet, "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türk Dili,* Sayı: 535, Cilt 1996/2, s. 38-43.

CAFEROĞLU, A. (1969), "Milletlerarası Kültür Sözlüğündeki Bazı Türkçe Unsurlar", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1969:25-53

ÇAĞATAY, Saadet (1977), "Türkçede Çocuk Kavramı" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1977:1-16

DEMİR, Doç. Dr. Necati (2002) "Değirmen Kelimesi Üzerine", *Türk Dili*, TDK, 607:209-213

ERCİLASUN, Ahmet B. (1979-1983), "Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler", *Türk Kültürü Araştırmaları,* XVII-XXI/1-2:115-119

EREN, Hasan (1958), "Türkçe Folluk Kelimesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, 1958, 2. bs. 13-15

EREN, Prof. Dr. Hasan (2004), "Anadolu Ağızlarında "Ağaç Sürgünü"", *Türk Dili*, Nisan 2004

EREN, Prof. Dr. Hasan (1960), "Anadolu Ağızlarında Rumca, İslavca ve Arapça Kelimeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1960: 295-371

EREN, Prof. Dr. Hasan, (1993), "Balıklava", *Türk Dili,* 500:111-117

GÜLENSOY, Doç. Dr. Tuncer (1984), "Divanü Lügati't-Türk ve Kutadgu Bilig'deki Moğolca Kelimeler Üzerine", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XXII/1-2:90-103

GÜLENSOY, Prof. Dr. Tuncer (2004), "Bir Etimolojik Sözlük Üzerine Notlar", *Türk Dili,* 627:204-222

GÜNGÖRDÜ, Dr. Erol (2003), "tu- Fiili Üzerine", *Türk Dili*, 622:475-483

HATİBOĞLU, Prof. Dr. Vecihe, (1972) "Ağaç ve Iğ", *Bilimsel Bildiriler*,TDK, 1972:165-171

HATİBOĞLU, Prof. Dr. Vecihe, (1972), "Ağaç ve Su", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1972:263-281

KALAY, Emin, "Edirne İli Ağızlarından *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar", *Türk Dili,* Sayı: 547, s. 25.

KARAÖRS, Metin, "Kayseri, Isparta, Adana İllerimizden Derlemeler", *Türk Dili,* Sayı: 505, s. 65-67.

SÖZBİLİCİ, Şaban (2002) "Ağıt Kelimesinin Kökeni", TDK, 604:325-332 *Türk Dili*

ŞANLI, Cevdet, "Anadolu ve Rumeli Ağızlarından *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar II", *Türk Dili,* Sayı: 572, s. 670.

ŞANLI, Cevdet, "Kırıkkale, Erzurum ve Artvin İllerimizden *Derleme Sözlüğü*'ne Katkılar", *Türk Dili,* Sayı: 552, s. 542.

TEKİN, Talat (1960), ""Amca ve Teyze" Kelimeleri Hakkında", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, 1960:283-294

TEZCAN, Semih (1977) "Eski Türkçe buyla ve bağa Sanları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1977:53-69

TURGUTER, Necip (2002) "Demirbaş Kelimesinin Kökeni Üzerine", *Türk Dili*, TDK, 602: 166-168

ZİEME, P. (1968), "Türkçe Bir Mani Şiiri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten,* 1968:45-51

SÖZLÜK veya DİZİNLERİNDEN YARARLANILAN ve KISMEN TARANAN ESERLER

(Taramada çekilen güçlük yüzünden yeni harfli eserlerin toplam sayfa sayısının seçkisiz onda biri, eskilerin seçkisiz on sayfası taranmıştır. Tarama sonucu bulunan kelimeler "Kaynaklar"da verilen sözlüklerle karşılaştırılmış, ayrılığı yoksa herhangi bir kayıt düşülmeden olduğu gibi alınmış; anlam farklılığının bulunması durumunda ise ayrı madde ve kaynak notu ile belirtilmiştir.

Dizin ve sözlüğü bulunanlarda ise tarama yapılmaksızın doğrudan dizin veya sözlük kısmından yararlanılmıştır.

Yazımda çok değişik biçimlerle karşılaşıldığı için öncelikle Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu, Türkçe Sözlük; *Osmanlıca metinlerde Ferit Devellioğlu'nun* Ansiklopedik Osmanlıca Lûgat *başta olmak üzere sırasıyla* Türkçe / Osmanlıca - İngilizce Redhouse Sözlüğü, Kamus-i Türkî *ve TDK'nun* Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü *referans olarak alınmıştır.*

Ağızlarla ilgili olan kelimelerde ise herhangi bir düzenleyici yazıma başvurulmadan söylenişe en yakın biçim esas alınmış, çoğunlukla Derleme Sözlüğü *ve* Derleme Dergisi*nde yer alan biçimlere uyulmuştur.)*

Abdal, *Divan-ı Abdal,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Abdullah Cevdet, *Masumiyet,* İstanbul, 1311, (es.h.)

Abdülbâki Gölpınarlı, *Divan, Mevlânâ Celâleddin;* (çevr.), İnkılap ve Aka kitabevleri, İstanbul, 1974

Abdülbaki Gölpınarlı, *Divan, Yunus Emre,* Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1948

Acaroğlu, M. Türker, *En Ünlü Dünya Yazarları- Hayatları, Sanatları, Eserleri,* Kaya Yayınevi, İstanbul, 1988.

Acaroğlu, M. Türker, *Ozanlar ve Yazarlar,* 3. bs. Örgün Yayınları, İstanbul, 1982.

Adıvar, Halide Edib, *Akile Hanım Sokağı,* İstanbul, 1958.

Adıvar, Halide Edib, *Ateşten Gömlek,* İstanbul, 1957.

Adıvar, Halide Edib, *Dağa Çıkan Kurt,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1963.

Adıvar, Halide Edib, *Döner Ayna,* İstanbul, 1954.

Adıvar, Halide Edib, *Handan,* İstanbul, 1963,

Adıvar, Halide Edib, *Hayat Parçaları,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1963.

Adıvar, Halide Edib, *Kalp Ağrısı,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1962, 263 s, ,

Adıvar, Halide Edib, *Mev'ut Hüküm,* İstanbul, Atlas Kitabevi, 1968.

Adıvar, Halide Edib, *Raik'in Annesi,* İstanbul, Atlas Kitabevi, 1967.

Adıvar, Halide Edib, *Seviyye Talip,* İstanbul, Atlas Kitabevi, 1967.

Adıvar, Halide Edib, *Sinekli Bakkal,* İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 1942.

Adıvar, Halide Edib, *Son Eseri,* İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi, 1944.

Adıvar, Halide Edib, *Sonsuz Panayır,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1946.

Adıvar, Halide Edib, *Türk'ün Ateşle İmtihanı: Kurtuluş Savaşı Anıları.* 10. bs. Atlas Kitabevi, İstanbul 1992.

Adıvar, Halide Edib, *Vurun Kahpeye,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1963.

Adıvar, Halide Edib, *Yeni Turan,* 3. bs. Atlas Kitabevi, İstanbul 1967.

Adıvar, Halide Edib, *Yolpalas Cinayeti,* İstanbul, 1957.

Adıvar, Halide Edib, *Zeyno'nun Oğlu,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1967.

Ağaoğlu, Ahmed, *Kuvayı Milliye Ruhu,* İstanbul 1944.

Ağaoğlu, Ahmed, *Üç Medeniyet,* İstanbul 1927.

Ağaoğlu, Samet, *Hücredeki Adam,* İstanbul, Ağaoğlu Yayınları, tarihsiz.

Ağaoğlu, Samet, *Katırın Ölümü,* Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1965.

Ağırnaslı, Niyazi, *Elem Kaynağı,* İstanbul, 1941.

Ahmed Cevad, *Yabancılara Göre Eski Türkler,* İstanbul. (?)

Ahmed Cevdet, *Belagat-i Osmaniyye,* İstanbul, 1310.

Ahmed Fakih, *Kitabu Evsafi Mesacidi'ş-Şerife,* yay. Hasibe Mazıoğlu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.

Ahmed Lütfi, *Divançe-i Vakanüvis Ahmet Lütfi,* İstanbul, 1302. (es.h.).

Ahmed Rıza, *Batının Kültür Politikasının Ahlâken İflâsı,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.

Ahmed-i Yesevî, *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,* haz. Kemal Eraslan, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

Ahmet Haşim, *Ahmet Haşim'in Şiirleri,* İstanbul, 1933.

Ahmet Haşim, *Bize Göre; Gurebâhânei Lâklâkân; Frankfurt Seyahatnamesi,* haz. Mehmet Kaplan, 2. bs. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1989.

Ahmet Haşim, *Bütün Şiirleri, Bugünkü Dile Çeviriler, Sözlükler ve Notlar,* haz. Âsım Bezirci, Cem Yayınevi, İstanbul 1983.

Ahmet Midhat Efendi, *Acaib-i Âlem,* İstanbul, 1293, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Ahmet Metin ve Şirzad,* İstanbul, 1309, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Beliyat-ı Müdhike,* İstanbul, 1298, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Cellad,* İstanbul, 1301, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Çengi,* İstanbul, 1294, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Dünyaya İkinci Geliş yahud İstanbul'da Neler Olmuş,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Dürdane Hanım,* İstanbul, 1299, 123 (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Edvar-ı Askeriye,* İstanbul, 1308, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Esrar-ı Cinayet,* İstanbul, 1301, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Felatun Bey ile Rakım Efendi,* İstanbul, 1292, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Fennî Bir Roman yahud Amerika Doktorları,* İstanbul, 1305, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Fürs-i Kadimde Bir Facia yahud Siyavuş,* İstanbul, 1301, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Gönüllü,* İstanbul, 1314, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Hace-i Evvel,* İstanbul, 1287, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Hallü'l-ukad,* İstanbul, 1307, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Haydut Montari,* İstanbul, 1305, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Hayret,* İstanbul, 1302, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Henüz On Yedi Yaşında,* İstanbul, 1298, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Hikmet-i Peder,* İstanbul, 1316, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *İlhamat ve Tagligat,* İstanbul, 1302, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Jön Türk,* İstanbul, 1326, (es.h.).

Ahmet Midhat Efendi, *Karnaval,* İstanbul, 1298, (es.h.).

Ahmet Mithat Efendi, *Pariste Bir Türk,* İstanbul, 1293, (es.h.).

Ahmet Mithat Efendi, *Sevda-yı Sa'y ü Amel,* İstanbul, 1296, (es.h.).

Ahmet Mithat Efendi, *Taaffüf,* İstanbul, 1313, (es.h.)

Ahmet Mithat Efendi, *Yeryüzünde Bir Melek,* İstanbul, 1296, (es.h.).

Ahmet Mithat Efendi, *Zabit,* İstanbul, 1308, (es.h.).

Ahmet Rasim, *Fuhş-i Atik ve Hamamcı Ülfet,* İstanbul, 1958.

Ahmet Rasim, *Hamamcı Ülfet,* İstanbul, 1338, (es.h.).

Ahmet Rasim, *İki Günahsız Sevda,* İstanbul, 1339, (es.h.).

Ahmet Rasim, *İki Güzel Günahkar-Bedia-Eleni,* İstanbul, 1338, (es.h.).

Ahmet Rasim, *İstibddaddan Hakimiyet-i Milliyeye,* İstanbul, 1342

Ahmet Rasim, *Romanya Mektupları,* İstanbul, 1333,

Ahmet Talat, *Türk Şiirlerinin Vezni,* İstanbul, 1933.

Ahmetbeyoğlu, Ali, *Avrupa Hunları,* Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul.

Aka Gündüz, *Bozgun, Millî Vatani Şiirler,* İstanbul, 1918, (es.h.).

Aka Gündüz, *Çapkın Kız,* İstanbul, Ahmet Halit Kitaphanesi, 1930.

Aka Gündüz, *Dikmen Yıldızı,* Toker Yayınevi, İstanbul 1990.

Aka Gündüz, *İki Süngü Arasında,* İstanbul, 1929.

Aka, İsmail, *Timur ve Devleti,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Aka, İsmail, *Timurlular,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Akansel, Mustafa Hakkı, *Türk'ün Kitabı,* Akbaba Yayınevi, İstanbul 1943.

Akansel, Mustafa Hakkı, *Yurt İçin,* Ankara 1933.

Akbaş, Ali, *Masal Çağı,* Ocak Yayınevi, Ankara 1983.

A. K. Borovkov, *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı* (XII.-XIII. Yüzyıllar). (çev.) H. İ. Usta-E. Amanoğlu, TDK y. 2002.

Akçura, Yusuf, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. Asırlarda),* 2. bs. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1985.

Akçura, Yusuf, *Türkçülük,* Toker Yayınevi, İstanbul.

Akçura, Yusuf, *Türkçülük, Türkçülüğün Tarihi Gelişimi,* Türk Kültür Yayını, İstanbul 1978.

Akçura, Yusuf, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri,* Haz. Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi, 2 C.,* Cem Yayınevi, İstanbul.

Akdemir, Rıza, *Dinî ve Millî Şiirler Antolojisi,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1991.

Akdemir, Rıza, *Türk Gençliğine Mektuplar,* Deryâ Yayınevi, İstanbul 1979.

Akengin, Yahya, *Çağ Sürgünü,* Ankara, Hisar Yayınları, 1977.

Akengin, Yahya, *Dönüş Acıları,* Birlik Yayınları, Ankara 1983.

Akengin, Yahya, *Kimselere Anlatmadım,* Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Akengin, Yahya, *Saatler ve Çehreler,* Ocak Yayınevi, Ankara 1982.

Akın, Gülten, *Ağıtlar ve Türküler,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1976.

Akkoç, Hüseyin Şevket, *Atatürk'ün Vefatı Milletin Feryadı,* İstanbul, 1938.

Akkoç, Hüseyin Şevket, *Felaketzedegâna Yardım,* İstanbul, 1940.

Akkutay, Ülker, *Enderun Mektebi,* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara 1984.

Aksal, Sabahattin Kudret, *Çizgi,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1976.

Aksal, Sabahattin Kudret, *Şiirler,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1979.

Aksan, Doğan, *Türkçenin Gücü - Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar,* Türkiye İş Bankası, Ankara 1987.

Akseki, Ahmet Hamdi, *İslâm Dini,* Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1970.

Akseki, Ahmet Hamdi, *Namaz Surelerinin Türkçeye Tercüme ve Tefsiri,* 13. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1992.

Aksoy, Yaşar, *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Şiirleri,* İzmir, 1981.

Akün, Ömer Faruk, *Türk Dili Karşısında Türk Münevveri,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

Akyol, Taha, *Azerbaycan, Sovyetler ve Ötesi,* Burak Yayınevi, İstanbul 1990.

Akyüz, Kenan, *Ahmet Haşim – Şiirler* - Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, İstanbul, 1973.

Akyüz, Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojosi, 1860-1923,* İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1986.

Akyüz, Kenan, *Çağdaş Türk Edebiyatının Ana Çizgileri,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Alasya, Halil Fikret, *Tarihte Kıbrıs,* Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 1988.

Ali Süha, *İkinci Gençlik,* İstanbul, 1923, (es.h.).

Alkan, Ahmet Turan, *Ateş Tecrübeleri,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Alkan, Ahmet Turan, *Üç Noktanın Söylediği,* İnsan Yayınları, İstanbul.

Alphonse Daudet, *Jack,* çev. Nebil Otman, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1948.

Alptekin, Erkin, *Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı,* Erciyes Dergisi, Kayseri 1990.

Alptekin, İsa Yusuf, *Doğu Türkistan Davası,* Marifet Yayınevi, İstanbul 1981.

Alptekin, İsa Yusuf, *Esir Doğu Türkistan İçin,* Der. M. Ali Taşçı, Doğu Türkistan Neşriyat Merkezi, İstanbul 1985.

Alptekin, Mahmut, *Bağımsızlık Bekçisi,* Atatürk'e Şiirler, İstanbul, 1981.

Altan, Çetin, *Büyük Gözaltı,* Ankara, Bilgi Yayınevi, 1972.

Altaylı, Enver, *Komünist Teoriler ve Sovyet Yayılma Siyaseti,* Yeni Yayınlar, İstanbul 1980.

Altıkulaç, Tayyar, *Yüce Kitabımız Hz. Kur'an,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1986.

Altınay, Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri,* Enderun Yayınları, İstanbul 1989.

Altınay, Ahmet Refik, *Kafkas Yollarında - Hatıralar ve Tahassüsler* -, Haz. İbrahim Demirci, Öncü Kitabevi, Ankara 1992.

Altınay, Ahmet Refik, *Osmanlı Zaferleri,* Timaş Yayınları, İstanbul.

Altıner, Hakan, *Seçilmiş Millî Şiirler Antolojisi,* Bakış Yayınları, İstanbul 1982.

Altıntaş, Hayranî, *Tasavvuf Tarihi,* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 1986.

Altunbay, Mehmet, *Hürriyete Uçan Türk,* haz. Melâhat Altunbay, Azerbaycan Kültür Derneği, Ankara 1989.

Amicis, Edmondo de, *Çocuk Kalbi,* haz. İbrahim Alaettin, İstanbul, 1930.

Amri, *Divan,* haz. Mehmed F. Çavuşoğlu, İstanbul, 1979, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Anday, Melih Cevdet, *Gizli Emir,* Ankara, Bilgi Yayınevi, 1970.

Anday, Melih Cevdet, *Güneşte,* İstanbul, Adam Yayınları, 1989.

Andrich, Ivo, *Drina Köprüsü,* terc. N. Müstakimoğlu, H. A. Ediz, Altın Kitaplar, İstanbul 1963.

Ann Bridge, *İzmir Ateşler İçinde,* çev.: Emel Bilge Azizoğlu, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1972

Apaydın, Talip, *Yoz Davar,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1972.

Arat, Reşid Rahmeti, *Eski Türk Şiiri,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1965,.

Arat, Reşit Rahmetî, *Kutadgu Bilig,* Yusuf Has Hacib, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

Araz, Nezihe, *Dertli Dolap - Yunus Emre'nin Hayat Hikayesi ve Şiirleri,* Atlas Kitabevi, İstanbul, 1979.

Arel, Hüseyin Sadettin, *Türk Musikisi Kimindir?,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1988.

Arıca, Erdoğan, *Güneşin Utancı,* İstanbul, 1977.

Arıç, Sabahattin, *Masonların Dünyası,* Tekin Yayınevi, İstanbul.

Arık, Mustafa Ârif, *Güzeller Treni,* Ankara 1959.

Arık, Remzi Oğuz, *Coğrafyadan Vatana,* 3. bs. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1986.

Arık, Remzi Oğuz, *İdeal ve İdeoloji,* Burhan Kitabevi, İstanbul 1965.

Arık, Remzi Oğuz, *Köy Kadını- Memleket Parçaları,* Hareket Yayınevi. İstanbul 1967.

Arık, Remzi Oğuz, *Meseleler,* Hareket Yayınevi, İstanbul.

Arık, Remzi Oğuz, *Milliyetçilik,* Hareket Yayınevi, İstanbul 1974.

Arısoy, M. Sunullah, *Deste, Yeni Türk Şiiri,* Ankara, Kaynak Yayınları, 1953.

Armaoğlu, Fahir, *XIX. Yüzyıl Siyasî Tarihi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996.

Arpaeminizade Mustafa Sami, *Divan-ı Sami,* İstanbul, 1253. (es.h.).

Arsal, Sadri Maksudî, *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları,* İstanbul 1965.

Arslangiray, Ahmet Suha, *Kırım Hanlığı- Menşei, Kuruluşu ve Osmanlı İmparatorluğuna Bağlanması,* Kırım Kültür Derneği, İstanbul 1959.

Artan, Atillâ, *Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye İlişkileri,* Türkiye Millî Kültür Vakfı, İstanbul.

Arvasi, S. Ahmet, *İleri Türk Milliyetçiliğinin İlkeleri,* Doğan Güneş Yayınevi, İstanbul 1965.

Arvasî, S. Ahmet, *Size Sesleniyorum,* Model Yayınevi, İstanbul 1989.

Arvasî, S. Ahmet, *Şiirlerim,* Berekât Yayınevi, İstanbul 1989.

Arvasî, Seyit Ahmet, *Türk-İslâm Ülküsü,* 5. bs. Burak Yayınevi, İstanbul 1990.

Asarcıklı, Hayreddin, *Gerçek Hayat Hikayesi ile Çakıcı Mehmet Efe,* İstanbul, Yağmur Yayınevi, 1973.

Asimov, Isaac, *Kan Damarlarında Yolculuk,* çev. Reha Pınar, İstanbul, Okat Yayınevi, 1971.

Aslanoğlu, İbrahim, *Kul Himmet Üstadım,* Sivas, 1976.

Asya, Arif Nihat, *Basamaklar,* Didakta Yayınları, Ankara, 1971.

Asya, Arif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor,* İstanbul, 1967.

Asya, Arif Nihat, *Dualar ve Aminler,* İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1976.

Asya, Arif Nihat, *Kova Burcu,* Ankara, Defne Yayınları, 1967.

Asya, Arif Nihat, *Kökler ve Dallar,* İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1976.

Asya, Arif Nihat, *Kundaklar,* Ankara, Didakta Yayınları, 1969.

Asya, Ârif Nihat, *Şiirler,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1971.

Âşık Demman'i Baba, *Hayatı ve Şiirleri,* haz. Adil Ali Atalay, Can Yayınları, İstanbul, 1982.

Âşık Gevheri, *Mehmet Halit Bayrı,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1958.

Âşık Hüdai, *Yaşamı, Kişiliği, Sanatı ve Şiirler,* haz. Zeynep Başaran, İstanbul, 1980.

Âşık Ömer, *Divan-ı Âşık Ömer; Şah İsmail ile Gülizar Derdi Yok ile Zülfü Siyah Vasıf Gazeliyatı,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1970.

Âşık Veysel, *Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul, İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1963.

Âşık Zülkifar Divani, *Evreninde Bir Nokta,* İstanbul, 1973.

Aşkun,Vehbi Cem, *Merzifon Şairleri,* Merzifon, 1937.

Atabinen, Reşit Saffet, *Türklük ve Türkçülük İzleri,* Türk Ocakları İlim ve Sanat Hey'eti, Ankara 1930.

Ataç, Nurullah, *İki Gelinin Hatıraları,* Honore de Balzac, çeviri, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1953.

Atagün, S. İrfan, *Osmanlı Padişahları,* İhlâs A.Ş., İstanbul 1983.

Atalay, Besim, *Baş Belaları,* İstanbul, 1926 (es.h.).

Atalay, Besim, *Divanü Lugat-it-Türk Dizini - endeks* - Ankara, 1943, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atalay, Besim, *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi, Kaşgarlı Mahmut,* Ankara, 1992, 1998. 4. cilt. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Dil Kurumu Yayınları

Atatürk Aşkı, Çınar Yayınları, Samsun, 1960.

Atatürk Şiirleri Antolojisi, İstanbul, Kültür Kitabevi, 1968,.

Atatürk, *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar,* Yay. haz. Kemal Aytaç, Ankara Üniv. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1984.

Atatürk, Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk,* Ankara, 1927, (es.h.).

Atatürk, Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk,* Ankara, 1927, Ek.1: Vesikalar. (es.h.).

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk,* Türk Tarih Enstitüsü Yayınları, (c. 1. 1919-1920; c. 2. 1920-1927; c. 3. Vesikalar) İstanbul, 1967.

Atatürk, *Nutuk,* bugünkü dille yay. haz.: Zeynep Korkmaz, 3 C., Ankara 1983.

Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri, *Millî Eğitim Bakanlığı,* Ankara 1990.

Atay, Falih Rıfkı, *Taymis Kıyıları,* Ankara, 1934.

Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre İslâmın Temel Kuralları,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Atılhan, Cevat Rifat, *Türk, İşte Düşmanın,* Uğur Yayınları, İstanbul 1971.

Atsız, *900'üncü Yıldönümü: Devletimizin Kuruluşu,* İstanbul 1955.

Atsız, H. Nihal, *Bozkurtlar Diriliyor,* İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1969.

Atsız, H. Nihal, *Bozkurtların Ölümü,* İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1958

Atsız, H. Nihal, *Çanakkale'ye Yürüyüş,* Baysan Basım ve Yayın A.Ş., İstanbul 1992.

Atsız, H. Nihal, *Deli Kurt,* Baysan Basım ve Yayın, İstanbul 1992.

Atsız, H. Nihal, *Ruh Adam,* İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1972.

Atsız, H. Nihal, *Türk Edebiyatı Tarihi,* Baysan Basım ve Yayın A.Ş., İstanbul 1982.

Atsız, H. Nihal, *Yolların Sonu,* İstanbul, Barıman Yayınevi, 1946.

Atsız, Yağmur, *Günlerimiz,* İstanbul, Yarın Yayınları, 1986.

Attilâ, Osman, *Başlangıçtan Bugüne Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi,* Ak Yayınları, İstanbul 1967.

Attilâ, Osman, *Baştanbaşa Şiirler,* Ankara, 1950.

Attilâ, Osman, *Büyük Memleket Şiirleri Antolojisi,* İstanbul, İtimat Kitabevi, 1964.

Attilâ, Osman, *Memleket Şiirleri Antolojisi,* Selek Yayınevi, İstanbul 1958.

Attilâ, Osman, *Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi,* Ak Yayınları, İstanbul, 1967.

Atun, İ. Hakkı, *Bağbozumu, Şiirler,* Ankara, 1985.

Austen, Jane, *Gurur ve Aşk,* çev. Beria Okan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1950.

Austruy, Jacques, *Kapitalizm, Marksizm ve İslâm,* çev. Âgâh Oktay Güner, 2. bs. Hülbe Yayınları, Ankara 1975.

Avcı, Talat, *Mustafa Kemal Destanı,* İzmir, 1987.

Ayaz, Ahmet, *Antep Şiirleri, Antep İçin Yazdılar Antep İçin Söylediler,* 1998.

Ayaz, Hayrettin, *Harputlu Abdülhamid Hazmi Divanı,* İstanbul, 1998, Elazığ Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.

Ayda, Âdile, *Böyle İdiler Yaşarken,* Ankara 1984.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Toprak Uyanırsa,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1963.

Aydın, Gürel, *Bu Toprağın Güneşleri,* İzmir, 1977.

Aydın, Mehmet, *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK y. 2002.

Aygen, Reşat Enis, *Toprak Kokusu,* İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1944.

Aykaç, Fazıl Ahmet, *İkinci Sis,* İstanbul, 1951.

Aymutlu, Ahmed, *Fatih ve Şiirleri,* İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

Aymutlu, Ahmed, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif,* İstanbul, 1958.

Ayni, *Divan-ı Ayni,* İstanbul, 1258. (es.h.).

Aynî, Mehmet Ali, *İslâm Tasavvuf Tarihi,* sad. Hüseyin Rahmi Yananlı, Akabe Yayınevi, İstanbul.

Aytmatov, Cengiz, *Dişi Kurdun Rüyaları,* çev. Refik Özdek, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Aytmatov, Cengiz, *Toprak Ana,* çev. Ülkü Tamer, İstanbul, Gün Yayınları, 1968.

Aytmatov, Cengiz, *Gün Olur Asra Bedel,* çev. Refik Özdek, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Aytmatov,Cengiz, *Kazanmak ve Kaybetmek,* çev. Zeyyat Özalpsan, İstanbul, Günce Yayınları, 1973.

Ayvazoğlu, Beşir, *Defterimde 40 Suret,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Ayverdi, Samiha, *İbrahim Efendi Konağı,* İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1964.

Ayverdi, Sâmiha, *Millî Kültür Meseleleri ve Maarif Dâvamız,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1976.

Ayverdi, Samiha, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, 2 C., 2. bs.* Damla Yayınevi, İstanbul 1977-78.

Azbî Mısrî, *Divan-ı Azbî Mısrî,* İstanbul, 1294, (es.h.).

Aziz Mehmed Efendi, *Divan-ı Aziz Mehmed Efendi-Tarikatname,* yayın yeri ve tarihi yok. (es.h.).

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri,* çev. Coşkun Üçok, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.

Bâbur, Zahirüddin Muhammed, *Bâburnâme,* yay. haz. Reşit Rahmetî Arat, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1986.

Bacı, Sinem, *Dünden Bugüne Âşık İhsani,* İstanbul, May Yayınları, 1976.

Bahauddin Nakşibendi, *Divan-ı Şâh-ı Nakşibend,* İstanbul, 1282. (es.h.).

Bakiler, Yavuz Bülent, *Duvak,* Ankara, Hisar Yayınları, 1971.

Bakiler, Yavuz Bülent, *Karslı Âşık Hasreti / Sadi Değer,* Ankara, Esengür Matbaa, (tarihsiz).

Bakiler, Yavuz Bülent, *Şiirimizde Ana,* Ankara, 1967.

Bâkiler, Yavuz Bülent, *Türkistan, Türkistan,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Bâkiler, Yavuz Bülent, *Üsküp'ten Kosova'ya,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Bala, Mirza Mehmetzade, *Millî Azerbaycan Hareketi,* Azerbaycan Kültür Derneği, Ankara 1991.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, *Türke Doğru,* Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994.

Balzac, Honore de, *Albay Chabert,* çev. Yaşar Nabi Nayır, İstanbul, Maarif Vekaleti Neşriyatı, 1944.

Balzac, Honore de, *Goriot Baba,* çev. Nahid Sırrı Örik, Maarif Vekaleti Neşriyatı, Ankara, 1943.

Balzac, Honore de, *Köy Hekimi,* çev. Nasuhi Baydar, Maarif Vekaleti Neşriyatı, İstanbul, 1945.

Balzac, Honore de, *Vadideki Zambak,* çev. Nahid Sırrı Örik, Maarif Vekaleti Neşriyatı, 1941.

Banarlı, Nihad Sami, *Devlet ve Devlet Terbiyesi,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1985.

Banarlı, Nihad Sami, *Kültür Köprüsü- Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e,* Kubbealtı Vakfı, İstanbul 1985.

Banarlı, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 2 c.,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Banarlı, Nihad Sami, *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1984.

Banarlı, Nihad Sami, *Türkçenin Sırları,* 10. bs. Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1987.

Bang, W., *Oğuz Kağan Destanı,* çev. Reşit Rahmetî Arat, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Banguoğlu, Tahsin, *Dil Bahisleri,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

Baranus, Osman Numan, *Günberi,* Ankara, Özün Yayınları, 1985.

Gökalp, Mehmet, *Bardızlı Âşık Nihani,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Ankara, 1988.

Barthold, V.V., *İslâm Medeniyeti Tarihi,* haz. M. Fuat Köprülü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Barthold, V.V., *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan,* haz. Hakkı Dursun Yıldız, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.

Basri İmece, *Kooperatifçilik Şiirleri Antolojisi,* Ankara, 1967.

Başgil, Ali Fuat, *Din Nedir, Din Hürriyeti Ne Demektir?* İstanbul 1954.

Başgil, Ali Fuat, *Din ve Lâiklik,* 6. bs., Yağmur Yayınevi, İstanbul 1991.

Başgil, Ali Fuat, *Gençlerle Başbaşa,* Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Başgöz, İlhan, *Âşık Ali İzzet Özkan, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1979.

Başgöz, İlhan, *Karacaoğlan,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1977.

Battal-Taymas Abdullah, *Kazan Türkleri: Türk Tarihinin Hazin Yaprakları,* genş. 3. bs. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.

Bayar, Celal, *Atatürk Gibi Düşünmek: Atatürk'ün Metodolojisi,* derl. İsmet Bozdağ, İstanbul, 1998. Tekin Yayınları.

Bayar, Celal, *Atatürk'ten Hatıralar,* İstanbul, Sel Yayınları, 1955.

Bayar, Celal, *Atatürk'ün Metodolojisi ve Günümüz,* derl: İsmet Bozdağ, Kervan Yayınları, İstanbul, 1978.

Bayar, Celal, *Başvekilim Adnan Menderes,* derl: İsmet Bozdağ (tarihsiz).

Bayar, Celal, *Ben de Yazdım,* İstanbul, 1965, (c. 1, 2, 3, 4: Milli Mücadeleye gidiş; c. 5, 6, 7, 8: Milli Mücadeleye giriş).

Bayar, Celal, *Celal Bayar Diyor ki; 1920-1950 Nutuk, Hitabe, Beyanat, Hasbıhal,* haz: Nazmi Sevgen, İstanbul, 1951.

Bayar, Celal, *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri- Demokrat Parti'nin Kuruluşundan İktidara Kadar Politik Konuşmalar 1946-1950;* topl. Özel Şahingiray, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1956.

Bayar, Celal, *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri- Dış Politika 1933-1955,* topl. Özel Şahingiray, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1956.

Bayar, Celal, *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri- Ekonomik Konulara Dair 1921-1938,* topl. Özel Şahingiray, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1955.

Bayar, Celal, *Celal Bayar'ın T.B.M. Meclisinde Yaptığı Kanun Tekliflerinin Esbabı Mucibeleri, 1920-1938,* topl. Özel Şahingiray, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1955.

Bayburtlu Zihni, *Divan-ı Zihni,* İstanbul, 1263. (es.h.).

Baydur, Midhat Efendi, *Milliyetçilik,* Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

Baykurt, Fakir, *Can Parası,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1973.

Baykurt, Fakir, *Köygöçüren,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1973.

Bayraktar, Nesrin, *Türkçede Fiilimsiler,* TDK y. 2004.

Behram, Nihat, *Hayatı Tutuşturan Acılar,* İstanbul, May Yayınları, 1978.

Behram, Nihat, *Hayatımız Üzerine Şiirler,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1974.

Behramoğlu, Ataol, *Dörtlükler,* İstanbul, Varlık Yayınları.

Behramoğlu, Ataol, *Bir Gün Mutlaka,* İstanbul, De Yayınevi, 1970.

Bekir, İlhami, *Altın Destan Mustafa Kemal Atatürk,* Maarif Kitabevi, 1973.

Belli, Şemsi, *Başşehir Sokağı,* İstanbul, Kültür Kitabevi, 1975.

Belviranlı, Ali Kemal, *İslâm Prensipleri,* Nedve Yayınları, İstanbul 1979.

Bener, Hikmet Erhan, *Baharla Gelen,* İstanbul, Ağaoğlu Yaymevi, 1969.

Benice, Etem İzzet, *Beş Hasta Var,* İstanbul, 1932.

Berfe, Süreyya, *Hayat İle Şiir, İstanbul,* Hür Yayın, 1980.

Berin, Şaziye *Baybiçe,* İstanbul, Milli Eğitim Vekaleti Yayınları, 1933.

Berk, İlhan, *Atlas,* Ada Yayınları, İstanbul, 1976.

Berk, İlhan, *Kül,* İstanbul, Adam Yayınları, 1992.

Berköz, Haydar, *İkinci Ergenekon,* İstanbul, 1965, 2 cilt.

Bernardin de Saint-Pierre, Paul ile Virginie, çev. Ali Kami Akyüz, Maarif Vekaleti Neşriyatı, Ankara, 1944.

Beyatlı, Yahya Kemal, *24 Şiir ve Leyla,* 1932.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Aziz İstanbul,* 1964.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Bitmemiş Şiirler,* İstanbul, 1976.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgarıyla,* Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul, 1962.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz,* İstanbul, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, 1961.

Beyatlı, Yahya Kemal, *Rubailer,* İstanbul, Yahya Kemal Enstitüsü, 1963.

Beyaz, Zekeriya, *İslâma Göre Milliyetçilik,* 4. bs. Sancak Yayınevi, İstanbul 1980.

Beytur, Midhat Bahari, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler*-Mevlana Celaleddin Rumi, İstanbul, Maarif Vekaleti Yayınları, 1959.

Bezirci, Asım, *Dünden Bugüne Türk Şiiri,* Antoloji, İstanbul, May Yayınları, 1968.

Bezirci, Asım, *Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri,* İstanbul, Su Yayınevi, 1986.

Bezirci, Asım, *Haluk'un Defteri, Şermin, Son Şiirler* (Tevfik Fikret) İstanbul, Can Yayınları, 1984.

Bice, Hayati, *Divan-ı Hikmet- Hoca Ahmet Yesevi,* Ankara, 1993 Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bilbaşar, Kemal, *Ay Tutulduğu Gece,* İstanbul, Tekin Yayınevi, (tarihsiz).

Bilbaşar, Kemal, *Başka Olur Ağaların Düğünü,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1972.

Bilbaşar, Kemal, *Cemo,* İstanbul, Evren Yayınları, (tarihsiz).

Bilbaşar, Kemal, *Yeşil Gölge,* İstanbul, May Yayınları, 1970.

Bilge, Rifat, *Divanı Lugat'it Türk ve Emiri Efendi- Bir Kitabın Hikâyesi,* Ankara, Onur Yayıncılık, 1992, Kilis Kültür Derneği Yayınları.

Bilgiç, Emin, *Maarif Davamız,* Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1986.

Bilgin, İsmet, *Türkiye'de Sağ ve Sol Akımlar ve Tatbikatı,* İstanbul 1969.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali,* sad. Ali Fikri Yavuz, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1992.

Binat, Tarık, *Millî Kültür ve Ahlâk,* İstanbul 1972.

Birinci Ankara Halk Ozanları Şiir Yarışması, 4-5 Haziran 1983, Ankara, 1984.

Birinci, Necat, *Kahramanlık Şiirleri Antolojisi,* İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Birsel, Salah, *Bütün Şiirleri,* İstanbul, Ada Yayınları, 1986.

Birsel, Salah, *Köçekçeler,* Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1980.

Bolay, Süleyman Hayri, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi,* Akçağ Yayınevi, Ankara 1991.

Boratav, Pertev Nailî, *Anadolu Destanları,* derl. Ahmet Şükrü Esen, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

Bostancı, M. Naci, *Kültür ve Değişme,* Hamle Yayınevi, İstanbul.

Boşnakoğlu, Hasan, *İstiklal Marşı Şairimizin İstiklal Harbindeki Vaazları,* İstanbul, 1981.

Boyunağa, Yılmaz, *Hazin Göç,* Timaş Yayınevi, İstanbul 1988.

Boyunağa, Yılmaz, *Malazgirt'in Üç Atlısı,* 3. bs. Berekât Yayınevi, İstanbul.

Boyunağa, Yılmaz, *Türk-İslâm Sentezi,* Yağmur Yayınevi, İstanbul 1970.

Boztepe, Halil Nihad, *Ayine-i Devran,* İstanbul, 1924, (es.h.).

Brion, Marcel, *Hunların Hayatı,* çev. M. Reşat Uzmen, Orkun Yayınevi, İstanbul 1981.

Buğra, Mehmet Emin, *Delhi Konferansı ve Tibet,* Ankara 1960.

Buğra, Mehmet Emin, *Doğu Türkistan Tarihi,* 2. bs. Ankara 1987.

Buğra, Mehmet Emin, *Doğu Türkistan'ın Hürriyet Dâvası ve Çin Siyaseti,* İstanbul 1954.

Buğra, Mehmet Emin, *Taşkent Konferansının İçyüzü ve Komünist Memleketlerdeki Yazarların Durumu,* Ankara 1959.

Buğra, Mehmet Emin, *Tibet ve Doğu Türkistan Hakkında Bilinmeyen Siyasî Konular,* Ankara 1959.

Buğra, Tarık, *Dönemeçte,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.

Buğra, Tarık, *Firavun İmanı,* 3. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1983.

Buğra, Tarık, *Gençliğim Eyvah,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Buğra, Tarık, *Hikâyeler,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1969.

Buğra, Tarık, *Küçük Ağa,* Yağmur Yayınları, İstanbul, 1963.

Buğra, Tarık, *Osmancık- Cihan Devletini Kuran İrade, Şuur ve Karakter,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1983.

Buğra, Tarık, *Yağmur Beklerken,* 2. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987.

Buran, Ahmet, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri,* TDK y. 1996.

Buran, Ahmet, *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları,* TDK y. 1997.

Burdurlu, İbrahim Zeki, *Atatürküm,* Ankara, 1959.

Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Divançe-i Tahir,* İstanbul, 1318, (es.h.).

Bursavî İffet Seyit Emin, *Divan-ı Bursavî İffet Seyit Emin,* İstanbul, 1257, (es.h.).

Büyükarkın, Bekir, *Bir Sel Gibi,* 5. bs. Arkın Kitabevi, İstanbul 1980.

Büyükarkın, Bekir, *Bozkırda Sabah (Kurtuluş Savaşımızın Romanı),* Hakan Yayınevi, İstanbul 1969.

Büyükarkın, Bekir, *Kutludağ,* Arkın Kitabevi, İstanbul 1979.

Büyükarkın, Bekir, *Son Akın.* Arkın Kitabevi, İstanbul.

Büyükarkın, Bekir, *Suların Gölgesinde,* 4. bs. Arkın Kitabevi, İstanbul 1981.

Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar,* TDK y. 1994.

Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme,* TDK y. 1994.

Caferoğlu, Ahmet, *Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar,* TDK y. 1995.

Caferoğlu, Ahmet, *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar,* TDK y. 1994.

Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme,* TDK y. 1994.

Caferoğlu, Ahmet, *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler,* TDK y. 1995.

Caferoğlu, Ahmet, *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar,* TDK y. 1995.

Caferoğlu, Ahmet, *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar,* TDK y. 1994.

Caferoğlu, Ahmet, *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler,* TDK y. 1995.

Caferoğlu, Ahmet, *Türk Dili Tarihi,* Enderun Kitabevi, İstanbul.

Caferoğlu, Ahmet, *Türk Kavimleri,* Enderun Kitabevi, İstanbul.

Calıen, Claude, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi- XI. Yüzyılın İlk Yarısı,* çev.: Yaşar Yücel, Bahaeddin Yediyıldız, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

Calıit Külebi, *Yaşamı, Şiiri, Yapıtları, Seçmeler,* haz. Muzaffer Uyguner, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1991.

Cahiz, Amr b. Bahr, *Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri,* çev.: Ramazan Şeşen, 2. bs. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.

Calıun, Leon, *Gökbayrak,* Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Can, Nurullalı, *Şiir Güzeldir,* İstanbul, 1990.

Cansever, Edip, *Ben Ruhi Bey Nasılım,* İstanbul, Koza Yayınları, 1976,.

Cansever, Edip, *İlkyaz Şikayetçileri,* İstanbul, Adam Yayıncılık, 1984.

Cansever, Hasan Ferit, *Türkçülük Nedir?,* Toprak Dergisi, İstanbul 1959.

Castagné, Joseph, *Türkistan Millî Kurtuluş Hareketi: Ekim 1917 - Ekim 1924.* Orkun Yayınevi, İstanbul 1980.

Cebesoy, Ali Fuat, *İstiklâl Harbi Hatıraları.*

Cemil Cahit, *Bir Kedinin Devriâlemi,* İstanbul, Tefeyyüz Kitaphanesi, 1931.

Cenap Şahabettin, *Afak-ı Irak - Kızıldeniz'den Bağdat'a Hatıralar-* haz. Bülent Yorulmaz, İstanbul, Dergah Yayınları 2002.

Cenap Şahabettin, *Avrupa Mektupları,* İstanbul, 1335. (es.h.).

Cenap Şahabettin, *Hac Yolunda,* İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1341. (es.h.).

Cenap Şahabettin, *Nesr-i Harb Nesr-i Sulh ve Tiryaki Sözleri,* Dersaadet, Kanaat Kütüphanesi, 1334. (es.h.).

Cenap Şahabettin, *Tiryaki Sözleri,* haz. Orhan F. Köprülü, Reyan Erben, İstanbul, Kervan Kitapcılık, 1978.

Cenap Şahabettin'in Bütün Şiirleri, haz. Mehmet Kaplan (ve ark), İstanbul, 1984.

Cengiz, Halil Erdoğan, *Divan Şiiri Antolojisi- Açıklamalı, Notlu,* Aydın Kitabevi, Ankara,1967.

Cervantes, Miguel de, *Don Kişotun Maceraları,* İstanbul, Akşam Kitaphanesi, 1933.

Cillov, Halûk, *Türk Ekonomisi,* İstanbul 1970.

Coşkuner, Kemal Fedai, *Vatanda Gurbet,* Fedai Neşriyatı, İzmir 1970.

Crossman, Richard, *Aldatan Put,* çev. Emine Gedik, Tur Yayınları, Ankara.

Cumalı, Necati, *Susuz Yaz,* Cem Yayınları, 1968.

Cumhuriyet Döneminde Türk Şiiri, haz. İlhan Geçer, 2. bs. Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

Cunbur, Dr. Müjgan, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri,* İstanbul, 2001.

Cunbur, Müjgan - Neriman Duranoğlu, *Türk Kadınının Şiiri,* Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları, Ankara.

Cunbur, Müjgan, *Atatürk ve Millî Kültür,* gen. 2. bs. Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.

Cunbur, Müjgan, *Başakların Sesi,* derl. Poyraz Reklam Yayınları, Ankara, 1968.

Cunbur, Müjgan, *Karacaoğlan -Şiirler* - Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Ankara, 1973.

Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Çağatay, Tahir, *Günün Sosyolojisine Giriş,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.

Çağatay, Tahir, *Kızıl Emperyalizm,* İstanbul 1967.

Çağatay, Tahir, *Türkistan Kurtuluş Hareketi ile İlgili Olaylardan Sahneler,* İstanbul 1959.

Çağlar, Behçet Kemal, *Benden İçeri,* Ankara 1966.

Çağlar, Behçet Kemal, *Erciyastan Kopan Çığ,* İstanbul, Ahmet Halit Kitaphanesi, 1932.

Çağlar, Behçet Kemal, *Kur'an-ı Kerim'den İlhamlar,* İstanbul, Minnetoğlu Kitabevi, (tarihsiz).

Çağlar, Behçet Kemal, *Türk Şiirinde Aşk,* Baki Süha Ediboğlu, İstanbul, 1968.

Çakıcı, Lâtif, *Türk Ekonomisi Üzerine Düşünceler,* Ankara 1984.

Çakmak, M. Sırrı, *Mareşal M. Fevzi Çakmak, - Ölümünde Şiirler ve Düşünceler-* Ankara, 1970.

Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Bir Ömür Böyle Geçti,* İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul 1966.

Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Han Duvarları,* Atlas Kitabevi, İstanbul, 1978.

Çamlıbel, Faruk Nafiz, *Zindan Duvarları,* İstanbul, 1967.

Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı) 1759- 1967,* 8 C., Ankara 1968-1971.

Çantay, Hasan Basri, *Kur'anı Hakîm ve Meali Kerîm,* İstanbul 1965.

Çapanoğlu, Münir Süleyman, *İstanbul Şairi Yahya Kemal,* İstanbul, 1958.

Çatak, Ali, *Derdin Derdim Anadolu,* der. Abdullah Satoğlu, İstanbul, 1985.

Çavuşoğlu, Zekeriya, *Anadolu Destanı, Çanakkale Destanı, Kurtuluş Savaşı Destanı,* Samsun, 1986.

Çay, M. Abdülhalûk, *Uluğ Türkistan,* Orkun Yayınevi, İstanbul 1980.

Çelebi, Asaf Halet, *Divan Şiirinde İstanbul,* İstanbul Fethi Derneği Yayınları, İstanbul, 1953.

Çelik, Mustafa, *Adın Kaldı Bir,* Akabe Yayınları, İstanbul, 1986.

Çetin, Osman, *Anadolu'da İslâmiyetin Yayılışı,* 2. bs. Marifet Yayınevi, İstanbul 1990.

Çınarlı, Mehmet, *Güzelliklere Doymam,* Ecdâd Yayım-Pazarlama, Ankara 1995.

Çınarlı, Mehmet, *Halkımız ve Sanatımız,* Hisar Yayınları, Ankara 1970.

Çınarlı, Mehmet, *Zaman Perdesi,* Dergâh Yayınevi, İstanbul 1983.

Çırak, Osman, *Acıpayam,* İstanbul, 1979.

Çiftçi, Hüseyin, *Gün Dalında Güzel,* Sivas, 1979.

Çokum, Sevinç, *Bizim Diyar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Çokum, Sevinç, *Hilâl Görününce,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Çokum, Sevinç, *Karanlığa Direnen Yıldız,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Çokum, Sevinç, *Onlardan Kalan,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Çokum, Sevinç, *Rozalya Ana,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Çokum, Sevinç, *Zor,* 3. bs. Türk Edebiyatı Vakfı. İstanbul 1978.

Çubukçu, İbrahim Agah, *Bahar,* Ankara, 1986.

Çubukçu, İbrahim Agah, *Dilek,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.

Çubukçu, İbrahim Agâh, *İslâm Düşünürleri,* Geniş. 2. bs. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Ankara 1983.

Çubukçu, İbrahim Agâh, *İslâmın Temel Bilgileri,* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara.

Dadaloğlu, Nebi, *Gardaşlarım Ellerimiz Gıllı Çarık,* İstanbul, 1979.

Dağcı, Cengiz *Yurdunu Kaybeden Adam,* İstanbul, Varlık Yayınevi, 1966.

Dağcı, Cengiz, *Genç Temuçin,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Dağcı, Cengiz, *Kolhozda Hayat,* İstanbul, Kağan Kitabevi, 1966.

Dağcı, Cengiz, *Korkunç Yıllar.* 6. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Dağcı, Cengiz, *O Topraklar Bizimdi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Dağcı, Cengiz, *Onlar da İnsandı,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990.

Dağcı, Cengiz, *Ölüm ve Korku Günleri,* 2. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Dağcı, Cengiz, *Yansılar, 5 C.,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988-1994.

Dağcı, Cengiz, *Yurdunu Kaybeden Adam,* 4. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1991.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *İstiklal Savaşı, Samsun'dan Ankara'ya,* İstanbul, Varlık Yayınevi, 1951.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Anıtkabir,* Yenilik Yayınevi, İstanbul, 1953.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Asu,* Doğan Kitap Yayınları, İstanbul. 1999.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Çanakkale Destanı, İstanbul Fetih Destanı,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1987.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Çocuk ve Allah,* 1935-1939 Kitap Yayınları, İstanbul, 1966.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Çukurova Koçaklaması,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1979.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Daha,* Doğan Kitap Yayınları, İstanbul, 1999.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Dört Kanatlı Kuş, Seçilmiş Şiirler,* Varlık Yayınevi, İstanbul 1970.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk,* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1973.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Havaya Çizilen Dünya,* İstanbul, Özgür Yayın-Dağıtım, 1985.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Horoz,* Cem Yayınevi, İstanbul,1977.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Türk Olmak,* Kitap Yayınları, İstanbul, 1963.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Üç Şehitler Destanı,* İstanbul, Kitap Yayınları, 1964.

Dağlarca, Fazıl Hüsnü, *Üç Şehitler Destanı, Malazgirt Ululaması, Yedi Memetler, Yurdana (Nene Hatun Görüntüsü), Kubilay Destanı,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1988.

Dağlı, Abay Mirza, *Balam Balam Destanı,* Ankara 1958.

Dallı, Hüseyin, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar,* TDK y. 1991.

Damar, Arif, *Günden Güne,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1986.

Danışman, Zuhuri, *Balak Gazi,* İstanbul, 1957.

Danışman, Zuhuri, *Kahramanlar Geçidi,* İstanbul, 1958.

Danışman, Zuhuri, *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde,* İstanbul, 1957.

Danışman, Zuhurî, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* Ankara.

Danışman, Zuhuri, *Zafirenin Oğlu,* İstanbul, 1958.

Danişmend, İsmail Hâmi, *Batı Menbalarına Göre İslâm Medeniyeti,* 9. bs. Yağmur Yayınevi, İstanbul 1989.

Danişmend, İsmail Hâmi, *Garp Menbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlâkı,* 3. bs. İstanbul Kitabevi, İstanbul 1982.

Danişmend, İsmail Hâmi, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* 4 C., Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947-61.

Danişmend, İsmail Hâmi, *Türklük Meseleleri,* 3. bs. İstanbul Kitabevi, İstanbul 1983.

Danişmend, İsmail Hâmi, *Türklük ve Müslümanlık,* Okat Yayınevi, İstanbul 1959.

Darendelioğlu, İlhan E., *Türkiye'de Komünist Hareketleri,* 2 Cilt, Toprak Dergisi, İstanbul 1963.

Dede Korkut Hikâyeleri, Bugünkü Türkçemizle, haz. Cevdet Kudret, İstanbul, 1970.

Dede Korkut Kitabı, (Kitab-ı Dede Korkut Alâ Lisanı Taife'i Oğuzan) haz. Cevdet Kudret, İstanbul, 1977.

Defne, Zeki Ömer, *Denizden Çalınmış Ülke,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Dehri, *Divançe-i Dehri,* İstanbul, 1330, (es.h.).

Demir, Necati, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK y. 2001.

Demirci, Fazıl, *Irak Türklerinin Dünü-Bugünü,* Ankara 1991.

Demirci, Mehmet, *Türkistan Notları,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

Demirci, Rasih, *Ekonominin Temelleri,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Demirel, Hamide, *Türk Destanları,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Demirel, J.Öğ.Yb. İbrahim - J.Öğ.Kd.Yzb Yüksel Alıç, *Şiirlerle Jandarma,* Jandarma Genel Komutanlığı Eğitim ve Okullar Daire BaşkanlığıYayın Kurulu, Ankara, 2001.

Deniz, Sadık, *Divan Şiiri-Bugünün Diliyle,* İstanbul, 1983.

Denktaş, Rauf, *Kur'andan İlhamlar,* Yeni Asya Yayınevi, İstanbul 1986.

Deny, Jean, *Türk Dili Grameri, (Osmanlı Lehçesi),* çev. Ali Ulvi Elöve, Maarif Vekaleti, İstanbul, 1941.

Dertli, *Divan-ı Dertli,* İstanbul, tarihsiz (es.h.).

Devlet, Nadir, *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi,* 1905-1917. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.

Devlet, Nadir, *SSCB'deki Türkler Ağırlıklı Çağdaş Türk Dünyası,* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1989.

Devletşin, Tamurberg, *Sovyet Tataristanı,* çev. Mehmet Demircan, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.

Dido Sotiriyu, *Benden Selam Söyle Anadolu'ya,* çev. Attila Tokatlı, Sander Yayınları, İstanbul 1970.

Dilçin, Dehri, *Divanü Lugat-it-Türk Dizini,* , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1957.

Dilçin, Dehri, *Yusuf ve Zeliha / Şeyyad Hamza,* İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1946.

Dilibal, Hilmi, *Şiirlerle Atatürk,* İstanbul, Renk Yayınevi, 1967.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Ateş Yılları,* İstanbul, Ararat Yayınları 1968.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Kutsal Barış-Ulusal Kurtuluş Savaşı Sonrasının Gerçek Hikâyesi,* İstanbul, Yurt-Yayın, 1971.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Kutsal İsyan-Millî Kurtuluş Savaşı'nın Gerçek Hikâyesi,* May Yayınları, İstanbul, 1966.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Savaş ve Açlar,* İstanbul, 1968.

Dinamo, Hasan İzzettin, *Tuyuğlar,* Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul, 1990.

Divançe-i Süleyman Fehim, İstanbul, 1262, (es.h.).

Divan-ı Arif Hikmet Beyefendi, İstanbul 1283, (es.h.).

Divanı Muhasebat Vezaifine Müteallik Bazı Kanunlar, Nizamnameler ve Talimatnameler ile Mükerrerat-ı Maliyeyi Muhtevi Mecmua, İstanbul, 1926. (es.h.).

Divan-ı Osman Nevres, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1290 (es.h.)

Divan-ı Refî, İstanbul, 1284 (es.h.)

Divan-ı Sabrî, (Derl.): Hüdayi Yağız, Ankara, 1984.

Divan-ı Seyit Nigari, İstanbul, 1301. (es.h.).

Divan-ı Süleyman Sadi, İstanbul, 1325, (es.h.).

Divan-ı Şeref Hanım, İstanbul, 1292. (es.h.).

Divan-ı Yunus Emre, İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Divanü Lugat-it-Türk Tıpkıbasımı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1941,

Dizdaroğlu, Hikmet, *Cenap Şehabettin, Hayatı, Sanatı, Eserleri,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1964.

Djilas, Milovan, *Stalin'le Konuşmalar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Doğan, Avni, *Bütün Şiirleri,* Ankara, 2003.

Doğan, D. Mehmet, *Batılılaşma İhaneti,* 2. bs. Beyan Yayınevi, İstanbul 1986.

Doğan, D. Mehmet, *Dil, Kültür ve Yabancılaşma,* Beyan Yayınevi, İstanbul 1990.

Doğan, D. Mehmet, *Kültürel Savaş ve Savaş Kültürü,* Nehir Yayınevi, İstanbul, 1992.

Doğan, Mehmed, *Kur'an ve Tarih Önünde Türk'ün Muhasebesi,* 4. bs. Ankara 1983.

Doğan, Mehmed, *Türk'ün Güç Kaynağı: Devlet Baba Geleneği,* Ankara 1983.

Dora, Celâl, *Kore Savaşında Türkler,* 1950-1951, İstanbul 1963.

Dostoyevski, Fyodor, *Karamazov Kardeşler,* çev. Nihal Yalaza Taluy, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1958.

Dranas, Ahmet Muhip, *Şiirler,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1988.

Duygulu, Melih, *Alevi-Bektaşi Müziğinde Deyişler,* İstanbul, 1997.

Dülgerzade Rızaettin, *Divan-ı Rızaettin,* İstanbul, 1262, (es.h.).

Dündar, Gülsün, *Türkçülüğün Alfabesi,* Su Yayınları, İstanbul 1979.

Ebubekir Rıfat, *Divan-ı Rıfat Efendi,* İstanbul, 1254. (es.h.).

Ebulkemal Kemahî, *Divan-ı Ebulkemal Kemahi,* İstanbul, 1326, (es.h.).

Ebuzziya Tevfik, *Numune-i Edebiyyat-ı Osmaniyye,* İstanbul, 1308.

Ecevit, Bülent, *Ecevit'in Şiirleri,* haz. Mehmed Kemal, İstanbul, May Yayınları, 1976.

Ediboğlu, Baki Süha, *Bizim Kuşak ve Ötekiler, 36 Şair Üstüne Anılar ve Şiirler,* İstanbul, 1968.

Ege, İskender Cenap, *Bir Yaprak Değdi,* (yayın yeri ve tarihi yok)

Ege, İskender Cenap, *Ege'den Esintiler,* Ankara, 1994.

Elçin, Şükrü, *Çocuklarımıza Şiirler,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

Elçin, Şükrü, -Muhtar Tevfikoğlu, *Yeni Türk Nesri Antolojisi,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.

Elçin, Şükrü, *Şiirle Selâm,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1984.

Elgün, Abdullah Çağrı, *Düşten Öteye,* Kayseri, 1983.

Eloğlu, Metin - Tansel, Oğuz, *Bektaşi Dedikleri,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1970.

Emin Osman, *Hadikat'ül Ediba -Edibay-ı Asrın Asarı Bergüzidelerini Muhtevi Müntehibat Mecmuasıdır-* derl. İstanbul, 1299, (es.h.).

Emine Işınsu, *Ak Topraklar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1971.

Emine Işınsu, *Azap Toprakları,* 13. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1993.

Emine Işınsu, *Sancı* , 10. bs. Töre-Devlet Yayınevi, Ankara 1980.

Emir Osman el Haşimi, *Divançe-i Haşimî,* İstanbul, 1329, (es.h.).

Emir Seyyid Ömer Han, *Divan-ı Emir,* İstanbul, 1299, (es.h.).

Enisdede, *Divan-ı Enisdede Tercüme-i Hali,* İstanbul, (tarihsiz), (es.h.).

Eraslan, Kemal, *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Ercilasun, Ahmet B., *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi),* TDK y. 2002.

Ercilasun, Ahmet Bican, *Dilde Birlik,* Ecdad Yayınevi, Ankara.

Ercilasun, Ahmet Bican, *Moğolistan ve Çin Günlüğü,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1991.

Ercilasun, Ahmet Bican, *Türk Dünyası Üzerine Makaleler - İncelemeler,* Ankara 1992.

Erdem, Galip, *Mektuplar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1979.

Erdoğan, Bekir Sıtkı, *Dostlar Başına,* İstanbul 1965.

Eren, Emin, *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları,* TDK y. 1997.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı,* Türk Dil Kurumu, Ankara 1989.

Ergin, Muharrem, *Orhun Âbideleri,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Ergin, Muharrem, *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri,* 3. bs. İstanbul 1975.

Ergun, Sadettin Nüzhet, *Bektaşi Şairleri,* Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1930.

Ergun, Sami, *Manzum Nasreddin Hoca Fıkra ve Hikayeleri,* Ankara, 1950.

Ergüven, Abdullah Rıza, *Güneşe Açılmak,* Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1978.

Erhat, Azra, *Mavi Yolculuk,* İstanbul, 1962.

Erkal, Mustafa, *101 Soruda Az Gelişmişlik,* Der Yayınevi, İstanbul.

Erkal, Mustafa, *Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme,* Mayaş Yayınları, Ankara 1984.

Erkent, Dr. M. Kazım, *Gaziantep Ağzıyla Nostaljik,* Folklorik Deyişler, Gaziantep, 2000.

Erman, Nüzhet, *Anadolu 1970,* Ceylan Yayınevi, İstanbul,1970.

Eroğlu, Hamza, *Atatürk ve Milliyetçilik,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1992.

Erol, Safiye, *Ciğerdelen,* İstanbul 1946.

Eröz, Mehmet, *Doğu Anadolu'nun Türklüğü,* 2. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul 1982.

Eröz, Mehmet, *Hıristiyanlaşan Türkler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1983.

Eröz, Mehmet, *Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz,* Doğuş Yayım ve Dağıtım, İstanbul 1983.

Eröz, Mehmet, *Türk Ailesi,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1972.

Ersavaş, Fahri, *Hamasî Türk Şiiri Antolojisi,* Ankara 1965.

Ersavaş, Fahri, *Kıbrıs Şiirleri Antolojisi,* Yağmur Yayınları, İstanbul, 1965.

Ersen, Cavid, *Hürriyet Mücadelesi,* Ankara, 1972.

Ersoy, Mehmed Âkif, *Mehmed Akif Külliyatı, - Açıklamalı ve Lügatçeli-* haz. İsmail Hakkı Şengüler, İstanbul, 1990.

Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat,* haz. Mehmet Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, Gonca Yayınevi, 1987.

Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat,* haz. Ömer Rıza Doğrul, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1943.

Ersoy, Mehmed Âkif, *Safahat,* İstanbul, 1933, (es.h.).

Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat,* haz. Orhan Akay, Mustafa İsen, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1991.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Hurufî Edebiyatı Örnekleri,* - c. 1. *Gencname-i Refi'i,* c. 2. *Mesnevi-i Penahi-* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1946.

Ertekin, Fazlı, *Bir Teselli Aradım,* İstanbul, İstanbul Matbaası, 1976.

Ertem, Ali, *Namık Kemal'in Şiirleri,* İstanbul, İstanbul Kitabevi, 1957.

Ertepınar, Coşkun, *Güzel Dünya,* Ankara, 1969.

Ertepınar, Coşkun, *Küçük Dünyamın İçinden.* Ankara, 1982.

Ertepınar, Coşkun, *Şiir İkliminde Bir Ömür (Hepsi Bir Arada),* Ankara 1995.

Ertürk, Selahattin, *Mehmetçiğin İsyanı,* İzmir, 1946.

Ertürk, Selâhattin, *Kükreyiş,* 2. bs. Tanrıdağı Yayınevi, İstanbul 1952.

Ertürk, Selahattin, *Kükreyiş,* Kars, Aylı Kurt Yayınları, 1950.

Ertüzün, Fikret, *İktisat Politikası Modelleri,* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstanbul 1984.

Erzurumî, Hasan Basri, *Kur'ânı Kerime Göre Sağcılık ve Solculuğun Manası ve Solcu Yazarlara Cevap, Türk Milliyetçilerinin El Kitabı,* İstanbul 1968.

Erzurumlu Emrah, *Divan-ı Emrah,* İstanbul, 1332. (es.h.).

Erzurumlu Emrah, *Dost Elinden Gelen Turna, Erzurumlu Emrah, Hayatı, Şiirleri,* Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1976.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Divan-ı İbrahim Hakkı Erzurumî,* İstanbul, 1263. (es.h.).

Esendal, Memduh Şevket, *Ayaşlı ve Kiracıları,* 4. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara 1988.

Esendal, Memduh Şevket, *Otlakçı,* 5. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara 1989.

Esin, Emel, *Türk Kültür Tarihi- İç Asya'daki Erken Safhalar,* Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1985.

Esin, Emel, *Türkistan Seyahatnamesi,* Türk Tarih Kurumu.

Esrar Dede, *Divan-ı Esrar Dede,* İstanbul, 1257. (es.h.).

Es-Seyyid Osman Hulusi Ateş, *Divan-ı Hulusi-i Darendevi,* hazlr. Muhsin Kalkışım, Lütfi Alıcı, Ahmet Yenikale, Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, 2 c. (ikinci c.'de eski harfli metin var).

Etem İzzet, *On Yılın Romanı,* Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1933.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, haz. Zuhuri Danışman, İstanbul, 1969.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul, 1314, (1-8. ciltleri eski, diğerleri Latin harfli).

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, sad. Tevfik Temel Kuran, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1975-78.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler, haz. H. Nihal Atsız, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Evliyagil, Necdet, *Altınkum Vapuru, İstanbul Şiirleri,* Ajans-Türk Yayınları, Ankara, 1975.

Evliyagil, Necdet, *Çocukların Görkemli Düşü ve Acı Gülüşü,* Ankara, Ajans-Türk, 1979.

Evliyagil, Necdet, *Düş ve Gerçek,* Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık, 1978.

Evliyagil, Necdet, *İstanbul Düşü,* Ankara, 1982.

Eyıboğlu, İsmet Zeki, *Divan Şiirinde Sapık Sevgi,* İstanbul, 1968, Okat Yayınları.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Hz. Ali'nin Şiirleri,* İstanbul, Pencere Yayınları, 1997.

Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Yedi Aşık, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi,* İstanbul, Adam Yayınları, 1985.

Eyuboğlu, Sabahattin, *Pir Sultan Abdal,* İstanbul, Cem Yayınevi, 1977.

Faik Ali, *Fani Teselliler,* Bursa, 1324, (es.h.).

Fakir Baykurt, *Kaplumbağalar,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 1967.

Fatin, *Divan-ı Fatin,* İstanbul, 1288, (es.h.).

Fazlı Necip, *Külhanî Edipler,* İstanbul, 1930.

Feraizci Mehmet Şakir, *Menazır-ül-Letaif – Evhami* – haz. Cevdet Kudret, İstanbul, 1974.

Ferid, *Vahdet-i Vücud,* İstanbul, 1331, (es.h.).

Feyzullah Sacit, *Hayyamın Rubaileri ve Manzum Tercümeleri,* İstanbul, Cihan Kütüphanesi, 1929.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, *Sosyalizm; Eflâtun'dan Marks'a Kadar,* İstanbul 1965.

Firuz Ahmet, *İttihat ve Terakki; Jön Türkler,* İstanbul 1971.

Fitnat Zübeyde, *Divan-ı Fitnat,* İstanbul, 1286, (es.h.).

Flaubert, Gustave, *Madame Bovary,* çevl. Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1967.

Fuat Bayramoğlu'nun Rubaileri, *İstanbul,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1976.

Fuzuli Divanı, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1985.

Fuzuli, hazl. Nazım İbrahimov -Yaşar Garayev, Ankara, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Yayınları, (tıpkıbasım ekli), Azerbaycan.

Fuzuli, *Divan-ı Fuzuli,* İstanbul, 1331. (es.h.).

Fuzuli, *Fuzuli Divanı,* bas. hazl. Kenan Akyüz [ve diğerleri.], Ankara, Akçağ, 2000.

Füruzan, *Kuşatma,* Ankara, Bilgi Yayınevi, 1973.

Garaudy, Roger, *İslâmın Vadettikleri,* 3. bs. Pınar Yayınevi, İstanbul 1983.

Garaudy, Roger, *Sosyalizmin Büyük Dönemeci,* Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.

Garibi, *Divan-ı Garibi,* İstanbul, tarihsiz (es.h.).

Gazalî, *İhyây-ı Ulûm'üd-din,* terc. Ahmet Serdaroğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul.

Gazeteci, Hasan, *23 Nisan Çocuk Şiirleri,* İstanbul, İtimat Kitabevi, 1975.

Gelibolulu Mustafa Ali, *Cami'u'l-Buhur der Mecalis-i Sur,* edisyon kritik ve tahlil Ali Öztekin, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 1996, Index.

Gemalmaz, Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları I-II-III,* TDK y. 1995.

Gemuhluoğlu, Fethi, *Dostluk Üzerine,* Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1978.

Gencosman, Mehmed Nuri, *Hayyam'dan Rubailer,* Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1963.

Genç, Reşat, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı: XI. Yüzyıl Türk Hâkimiyet Anlayışı ve Karahanlılar,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1981.

Genç, Reşat, *Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı, Kırmızı, Yeşil,* Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1997.

Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım, *Destanlar Burcu,* İstanbul 1990.

Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım, *Destanlarda Uyanmak,* İstanbul, Cönk Yayınları, 1984.

Georges-Gauli Berthe, *Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği,* çev. Cenap Yazansoy, Rado Yayınları, İstanbul 1981.

Gezen, Müjdat, *Acayip Şiirler Antikalojisi,* İstanbul, 1987.

Giridi Ali Aziz Efendi, *Muhayyelat-ı Aziz Efendi,* Akçağ Yay.

Gocul, Basri, *Türk Millî Destanı Oğuzlama,* 1950

Goethe, Johann Wolfgang von, *Faust,* çev. Recai Bilgin, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1966.

Gorki, Maksim, *Ana,* İstanbul, May Yayınları, 1971.

Gökalp,Ziya *Türk Töresi,* haz. Yalçın Toker, Toker Yayınevi, İstanbul 1987.

Gökalp, Ziya , *Türkçülüğün Esasları,* haz. Yalçın Toker, Toker Yayınevi, İstanbul 1989.

Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak,* sad. Yalçın Toker, 2. bs. Toker Yayınevi, İstanbul 1992.

Gökalp, Ziya, *Yeni Türkiye'nin Hedefleri (Hikmet Tanyu'nun Bir İncelemesi ile),* Hür Basım ve Yayınevi, Ankara 1965.

Gökalp, Ziya, *Çınaraltı Konuşmaları,* Diyarbakır'ı Tanıtma ve Kültür Derneği, Ankara 1966.

Gökalp, Ziya, *Kızıl Elma,* İstanbul, 1941.

Gökalp, Ziya, *Şiirler ve Halk Masalları,* haz. Fevziye Abdullah Tansel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1977.

Gökalp, Ziya, *Yeni Hayat,* İstanbul, 1918 (es.h.).

Gökalp, Ziya, *Yeni Hayat,* İstanbul, İkbal Kitabevi, 1941.

Gökalp, Ziya, *Eski Türk Dinî Tarihi,* İstanbul 1988.

Gökalp, Ziya, *Hususî Mektuplarına Göre Ziya Gökalp'in Hayat Görüşü,* Der.: Önder Göçgün, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992.

Gökalp, Ziya, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri,* haz. Rıza Kardaş, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1973.

Gökalp, Ziya, *Türk Ahlâkı,* haz. Yalçın Toker, Toker Yayınevi, İstanbul 1989.

Gökalp, Ziya,*Türk Medeniyeti Tarihi,* haz. Yalçın Toker, Toker Yayınevi, İstanbul 1989.

Gökdemir, Sevgi - Ayvaz, *Yunus Emre, Güldeste,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

Göktürk, M. Gündüz, *Burası 27 Mayıs Ankarası,* Bursa, 1963.

Gökyay, Orhan Şaik, *Birkaç Şiir,* İstanbul, Hilal Matbaası, 1976.

Gökyay, Orhan Şaik, *Bugünkü Dille Dede Korkut,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1963.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar,* Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Divan- Mevlana Celaleddin Rumi, çev.* İstanbul, 1971, Milliyet Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Divan Şiiri,* c. 1. XV-XVI. yy. c. 2. XVII. yy. c. 3. XVIII. yy. c. 4. XIX. yy. c. 5. XX. yy. İstanbul, 1954.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Divan-ı Kebir - güldeste-Mevlana Celaleddin Rumi,* İstanbul, 1955.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Divan-ı Kebir'den Seçmeler-Mevlana Celaleddin Rumi*Kültür Bakanlığı Yayınları, , Ankara, 1995.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fuzuli Divanı,* İstanbul, 1961.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Hayyam ve Rubaileri,* İnkılap ve Aka, İstanbul, 1973.

Gölpınarlı, Abdülbaki, *Nedim Divanı,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1972.

Görkem, Rauf, *Heyecanlarım,* Ankara, 1970.

Göze, Ergun, *Bulunmuş Defterden Cuma Düşünceleri,* Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1989.

Gözler, H. Fethi *Edebiyatımızdaki Dinî, Tasavvufi ve Hikmetli Manzum Sözlerden Bir Demet,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.

Gözler, H. Fethi, *Vatan ve Kahramanlık Şiirleri Antolojisi,* İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1965.

Gözler, H. Fethi, *Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri,* Defne Yayınları, Ankara 1964.

Güfta, Dr. Hüseyin *Divan Şiirinde İlim,* Ankara, 2004.

Gül, Muhsin, *Halk Ozanı Sıdki Baba Hayatı ve Şiirleri,* Ankara, 1984.

Gülahmedoğlu, Azmi, *Yemin,* İstanbul 1952.

Güldeste, *Türk Edebiyatından Seçilmiş Beyit ve Mısralar,* Ankara 1991.

Güleç, Azmi, *Ağustos Güneşi, Destan,* Defne Yayınları, Ankara 1967.

Güleç, Azmi, *Azmi'den Rubailer,* Defne Yayınları, Ankara 1970.

Güleç, Azmi, *Fetih Yıldızı, Destan,* Ankara 1958.

Güleç, Azmi, *Kapısız Sokaklar,* Ankara 1962.

Gülensoy, Tuncer, - Buran, Ahmet, *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I,* TDK y. 1994.

Gülensoy, Tuncer, *Kütahya Yöresi Ağızları,* TDK y. 1988.

Gülensoy, Tuncer, *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları: Damgalar, İmler, Enler.* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1989.

Güler, Abdülkadir, *Harran'da Atatürk Çiçeği,* İzmir, 1986.

Güler, Abdülkadir, *Mardin Folkloru Gelenekler Görenekler,* 1998.

Güler, Abdülkadir, *Söke Şairleri Antolojisi,* Söke, 1990.

Güler, Halit, *Tuna Nehri Konuşsaydı,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Gülpınar Taranoğlu, Güzide, *Bir Dalda Bin Çiçek, Şiirlerimin Demeti,* Ankara, 1997.

Gülpınar-Taranoğlu, Güzide, *Huzur Çağı,* Ankara, 1981.

Gülseren, Cemil, *Malatya İli Ağızları,* TDK y. 1 2000.

Gümülcineli Esad, *Halk Şiirleri,* İstanbul, 1339, (es.h.).

Günay, Turgut, *Rize İli Ağızları,* TDK y. 2002.

Gündüz, Aka, *Bu Toprağın Kızları,* İstanbul, 1973.

Güner, Ahmet, *Tarikatlar Ansiklopedisi,* haz. Milliyet Yayınları, İstanbul 1991.

Güney, Eflatun Cem – Güney, Çetin Eflatun, *Âşık Mesleki,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1953.

Güney, Eflatun Cem – Güney, Çetin Eflatun, *Âşık Ruhsati, Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1963.

Güney, Eflatun Cem, *Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1960.

Güney, Eflâtun Cem, *Halk Şiiri Antolojisi,* 6. bs. Varlık Yayınevi, İstanbul 1980.

Güngör, Erol, *Dünden Bugünden Tarih, Kültür, Milliyetçilik,* 4. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988.

Güngör, Erol, *İslâm Tasavvufunun Meseleleri,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Güngör, Erol, *Kültür Değişmeleri ve Milliyetçilik,* 2. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1984.

Güngör, Erol, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Güngör, Erol, *Tarihte Türkler,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1983.

Güngör, Erol, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1978.

Günşen, Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* TDK y. 2000.

Güntekin, Reşat Nuri, *Acımak,* İstanbul, 1957.

Güntekin, Reşat Nuri, *Akşam Güneşi,* İstanbul, 1928, (es.h.).

Güntekin, Reşat Nuri, *Ateş Gecesi,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1953.

Güntekin, Reşat Nuri, *Bir Kadın Düşmanı,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1958.

Güntekin, Reşat Nuri, *Çalıkuşu,* 37. bs. İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992.

Güntekin, Reşat Nuri, *Çalıkuşu,* İstanbul, 1928, (es.h.).

Güntekin, Reşat Nuri, *Damga,* İstanbul, İnkılap ve Aka, 1968.

Güntekin, Reşat Nuri, *Değirmen,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1958.

Güntekin, Reşat Nuri, *Dudaktan Kalbe,* İstanbul, 1932.

Güntekin, Reşat Nuri, *Eski Hastalık,* İstanbul, 1958.

Güntekin, Reşat Nuri, *Gizli El,* İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1969.

Güntekin, Reşat Nuri, *Gökyüzü,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1958.

Güntekin, Reşat Nuri, *Kan Davası,* İnkılap Kitabevi, 1960.

Güntekin, Reşat Nuri, *Kızılcık Dalları,* İstanbul, 1957.

Güntekin, Reşat Nuri, *Miskinler Tekkesi,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1958.

Güntekin, Reşat Nuri, *Son Sığınak,* İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1961.

Güntekin, Reşat Nuri, *Tanrı Misafiri,* İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1970.

Güntekin, Reşat Nuri, *Yaprak Dökümü,* İstanbul, Ahmet Halit Kitaphanesi, 1930.

Güntekin, Reşat Nuri, *Yeşil Gece,* İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1968.

Gürgen, Ali Gündüz, *Mevlana'dan Günümüze Kadar Dini Şiirleri Antolojisi,* Konya, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Aşk Batağı, Bir Muadelei Sevda,* İstanbul, 1983.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Ben Deli miyim?,* İstanbul, 1965.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Billur Kalp,* İstanbul, 1967.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Cadı,* İstanbul, 1967.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Can Pazarı,* İstanbul, 1968.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Cehennemlik,* İstanbul, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Deli Filozof,* İstanbul, 1964.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Dirilen İskelet,* İstanbul, 1984.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Efsuncu Baba,* İstanbul, Atlas Kitabevi, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Eşkıya İninde,* İstanbul, 1963.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Gulyabani,* İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1960.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *İffet,* İstanbul, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *İnsanlar Maymun muydu?* İstanbul, 1982.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kaderin Cilvesi,* İstanbul, Pınar Yayınevi, 1964.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kadınlar Vaizi,* İstanbul, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?,* İstanbul, 1964.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kesik Baş,* İstanbul, 1963.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kokotlar Mektebi,* İstanbul, 1981.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme,* İstanbul, 1969.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Metres,* İstanbul, 1965.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Mezarından Kalkan Şehit,* İstanbul, 1966.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Mürebbiye,* İstanbul, 1960.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Namuslu Kokotlar,* İstanbul, 1984.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Nimetşinas,* İstanbul, 1965.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Şık,* Kütüphane-i İslam ve Askerî, İstanbul, 1336, (es.h.).

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Şık,* İstanbul, 1964.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Şıpsevdi,* İstanbul, 1965.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Tesadüf,* İstanbul, 1984.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Tutuşmuş Gönüller,* İstanbul, 1968.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi, *Utanmaz Adam,* İstanbul, 1984.

Gürsevin, Gürer, *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük),* TDK y. 2002.

Gürtunca, Mehmet Faruk, *Bu Arslana Dokunmayın,* İstanbul, Ülkü Kitap Yurdu, 1939.

Gürün, Kâmuran, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi,* 2. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara 1984.

Gülpınar Taranoğlu, Güzide, *Aşk Yıllara Yenilmez,* Ankara, (tarihsiz).

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türkçenin Karanlık Günleri,* İstanbul.

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Yeni Bir Dünya,* Töre-Devlet Yayınevi, Ankara 1976.

Hafız Mehmet Sabatüddin, *Divan-ı Hafız Mehmet Sebatüddin,* İstanbul, 1309. (es.h.).

Hafız Ulvi, *Divan-ı Hafız Ulvi,* İstanbul, 1290. (es.h.).

Halıcı, Feyzi, -Ahmet Özdemir, *Pera Palas Gönül Sohbetleri Güldestesi,* Ankara, 1999.

Halıcı, Feyzi, *Dinle Neyden,* Konya, 1984.

Halıcı, Feyzi, *Konya Şürleri,* Konya Ticaret Odası Kültür ve Eğitim Yayınları, Konya, (tarihsiz).

Halıcı, Feyzi, *Parlamenter Şairler,* T.B.M.M. Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1990.

Halıcı, Feyzi, *Yaşama Sevinci,* Ankara 1983.

Halikarnas Balıkçısı, *Aganta Burina Burinata,* İstanbul, 1946.

Halil Rüşdü, *Hadikat-ı Marifet Teranelerim,* İstanbul, 1312, (es.h.).

Halim Giray, *Divan-ı Halimgiray Sultan,* İstanbul, 1257. (es.h.).

Halit Efendi, *Divan-ı Halit Efendi,* İstanbul, 1257. (es.h.).

Halman, Talat Sait, *Eski Uygarlıkların Şürleri,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974.

Hamamizade İhsan, *Divan-ı İhsan,* İstanbul, 1928. (es.h.).

Hamdi Hasan, *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler,* TDK y. 1997.

Hamidullah, Muhammed, *İslâma Giriş,* Beyan Yayınları, İstanbul 1996.

Hamii Amidi, *Divan-ı Hamii Amidi,* İstanbul, 1272, (es.h.).

Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi,* yay. çev. Mümin Çevik, Erol Kılınç, 2. bs. Üçdal, İkra ve Okusan Yayınevleri, İstanbul 1989.

Hamsun, Knut, *Düğüm,* çev. Hüseyin Tüzün, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1971.

Hanhan, Ziya, *Baltaoğlu Bizans'ta,* Türkiye Yayıncılık, İstanbul, 1971.

Hanhan, Ziya, *Efeler Şahlanıyor, Gökçen Efe,* Yeni İstanbul Yayınları, İstanbul, 1969.

Hanyavi Şefik Efendi, *Divançe-i Hanyavi Şefik Efendi,* İstanbul, 1293. (es.h.).

Hasan Hilmi, *Divan-ı Hasan Hilmi,* İstanbul, 1290, (es.h.).

Haşek, Jaroslav, *Aslan Asker Şvayk,* çev. Ayşegül Günkut, İstanbul, 1964.

Hatem Ahmed, *Divan-ı Hatem,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Hatipoğlu, Aydın, *Beynim Yüreğim,* İstanbul, 1978.

Hatipoğlu, Aydın, *Çömçe Gelin,* İstanbul, 1966.

Hayıt, Baymirza, *Esir Türkler,* çev. Şekip Engineri, Kişisel Kitaplar, Ankara, (tarihsiz).

Hayreti, *Divan,* (tenkidli basım) haz. Mehmed F. Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Hazik Mehmed, *Divan-ı Hazik Efendi,* İstanbul, 1318. (es.h.).

Hector Malot, *Bilgiç Kız,* çev. Ahmet Midhat Efendi, İstanbul, 1305, (es.h.).

Helakî, *Divan,* (Haz.) Mehmed F. Çavuşoğlu, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Hemingway, Ernest, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor,* çev. Nurettin Özyürek, Varlık Yayınları, İstanbul, 1966.

Henry, Paul, *Milliyetler Meselesi,* çev. Fehmi Baldaş, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1939.

Hersekli Arif Hikmet, *Divan-ı Arif Hikmet,* İstanbul, 1335, (es.h.).

Heyd, Uriel, *Türk Ulusçuluğunun Temelleri,* çev. Kadir Günay, Kültür Bakanlığı, Ankara 1979.

Hız, Salih, *Atatürk Baba,* Samsun, 1961.

Hilmi, *Divan-ı Hilmi,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Hire, Jean de La, *İki Çocuğun Devriâlemi,* İstanbul, 1924, (es.h.).

Hisar, Abdülhak Şinasi, *Fahim Bey ve Biz,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1966.

Hugo, Victor *Notre-Dame de Paris,* çev. Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, 2 c, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1947.

Hüseyin Şevket, *Kara Günlerde,* İstanbul, 1926, (es.h.).

Hüseyini, Hüseyin Mirza Baykara, *Divan-ı Sultan Hüseyn Mirza Baykara,* haz. İsmail Hikmet Ertaylan, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1946.

Hüzni, *Divan-ı Hüzni,* İstanbul, 1310, (es.h.).

Ilgaz, Rıfat, *Karadenizin Kıyıcığında,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1969.

Işık, İhsan, *Kültürümüzün Kimliği,* Beyan Yayınları, İstanbul 1982.

İdil, M. Ayas İshaki, *Üyge Taba (Eve Doğru),* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1965.

İlhan, Attila, *Ayrılık Sevdaya Dahil,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1993.

İlhan, Attila, *Böyle Bir Sevmek,* Ankara, Bilgi Yayınları, 1977.

İlhan, Attila, *Duvar,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1977.

İlhan, Attila, *Zenciler Birbirine Benzemez,* Dost Yayınları, Ankara,1957.

İmriül Kays, *Muallakat,* çev. Mehmed Şerefeddin Yaltkaya, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul,1989.

İnal, Ayhan, *Dostlarım,* Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1977.

İnal, Ayhan, *Ölümsüzlük Türküsü,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk*

Şairleri, -Kemalü'ş-Şuara- haz. Hidayet Özcan, Atatürk Yüksek Kurumu - Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2000.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Sadrazamlar,* 3. bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1982.

İnan, Abdülkadir, *Eski Türk Dini Tarihi,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1976.

İnan, Abdülkadir, *Makaleler, İncelemeler,* 2 c. 2. bs. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

İnan, Abdülkadir, *Manas Destanı,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1985.

İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1954.

İnönü, İsmet, *Lozan Barış Konferansı- Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj, Anı ve Söyleşileri,* haz: İlhan Turan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu- Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2003.

İnönü, İsmet, *Millet ve İnsaniyet (İsmet İnönü'nün nutuklarından seçmeler),* derl: Herbert Melzig, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1943.

İnönü, İsmet, *Millî Şef Cumhurreisi İsmet İnönü'nün Türkiye Büyük Millet Meclisinin 7.nci İntihap Devresinin 2'inci Toplanma Yılını Açış Nutku 1.11.1944,* Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara, 1944.

İnönü, İsmet, *Aziz Atatürk,* , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1963.

İnönü, İsmet, *Cumhuriyet Halk Partisi Üsnomal Büyük Kurultayda Genel Başkan İnönü Tarafından Söylenen Nutuk 26.12.1938.*

İnönü, İsmet, *Defterler: 1919-1973,* haz: Ahmet Demirel, [önsöz Erdal İnönü], İstanbul, 2001, 2 c. Fotoğraflı. Yapı Kredi Yayınları (c. 1. 1919-1955 -- c. 2. 1956-1973).

İnönü, İsmet, *Devlet Kurucusu Atatürk,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969. (*Belleten,* Cilt XXXIII, Sayı 129 (Ocak 1969)'dan ayrıbasım).

İnönü, İsmet, *Ebedi Şef Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla Milli Şef İsmet İnönü'nün Türk Milletine Beyannamesi.* Ankara, 1938.

İnönü, İsmet, *Hatıralar: Birinci Dünya Harbi,* haz: Nurer Uğurlu, Ankara, 1999, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları

İnönü, İsmet, *Hatıralarım, Genç Subaylık Yılları:* 1884-1918, haz: Sabahattin Selek, İstanbul, 1969.

İnönü, İsmet, *İhtilalden Sonra İsmet İnönü: Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla,* derl: Sabahat Toktamış, İstanbul, 1962.

İnönü, İsmet, *İnönü'nün Söylev ve Demeçleri,* c. 1. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları [T.B.M. Meclisinde ve C.H.P. Kurultaylarında (1919-1946)] İstanbul, 1946.

İnönü, İsmet, *İsmet İnönü'nün Hatıraları: Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi ve Lozan Antlaşması,* 1998. (Cumhuriyet gazetesinin armağanıdır).

İnönü, İsmet, *İsmet İnönü'nün T.B.M.M.'deki konuşmaları 1920-1973,* derl: Ali Rıza Cihan, Ankara, 1992. T.B.M.M. Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları: 56 (c. 1. 1920-1938, c. 2. 1939-1960, c. 3. 1961-1973, E-1: Dizin).

İnönü, İsmet, *Millî Şef'in Söylev, Demeç ve Mesajları,* derl: Kadri Kemal Kop, Akay Kitabevi, İstanbul, 1945.

İnönü, İsmet, *Muallimler Birliği Kongresinde İsmet Paşa Hazretlerinin Nutukları,* Ankara, 1341, (es.h.).

İnönü, İsmet, *Muhalefet'te İsmet İnönü: Konuşmaları, Demeçleri, Mesajları, Sohbetleri ve Yazılarıyla,* derl: Sabahat Erdemir, İstanbul, 1956.

İpekten, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler,* İstanbul, 1996, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İsmail Hakkı Bursevî Divanı, (Haz.) Dr. Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

İsmetî, *Divan-ı İsmetî,* İstanbul, 1291, (es.h.).

İstiklal Uğrunda Şiirler Mecmuası, Azerbeycan Neşriyatı, İstanbul, 1928, (es.h.).

İz, Mahir, *Tasavvuf- Mahiyeti, Büyükleri ve Tarikatlar,* İstanbul Kitabevi, İstanbul 1990.

İzbudak, Veled Çelebi, *Divan-ı Türki-i Sultan Veled,* Musahhihi Kilisli Rıfat, İstanbul, 1341, (es.h.).

Johnstone, H.A. ve Butler, Muuro, *Türkler: Karakterleri, Terbiyeleri ve...* çev. Hüseyin Kılıç, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Kabaklı, Ahmet, *Kültür Emperyalizmi,* Toker Yayınevi, İstanbul 1971.

Kabaklı, Ahmet, *Mâbet ve Millet,* Toker Yayınevi, İstanbul 1970.

Kabaklı, Ahmet, *Müslüman Türkiye,* Toker Yayınevi, İstanbul 1970.

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı,* 5 c., Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul. (1. c. 1965, diğerleri değişik tarihli)

Kadı Burhaneddin, *Divan-ı Kadı Burhaneddin,* İstanbul, 1922. (es.h.).

Kafesoğlu, İbrahim, *Bulgarların Kökeni.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.

Kafesoğlu, İbrahim, *Harzemşahlar Devleti Tarihi.* 3. bs. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1992.

Kafesoğlu, İbrahim, *Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1980.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Bozkır Kültürü,* Ankara 1987.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü,* düzl. ve genş. 14. bs. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1996.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk-İslâm Sentezi,* Aydınlar Ocağı, İstanbul 1985.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türkler ve Medeniyet,* İstanbul Yayınları, İstanbul 1957.

Kahraman, Mehmet *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar,* İstanbul, 1996.

Kahramanlık Şiirleri Antolojisi, *Varlık Yayınları,* İstanbul, 1972.

Kahun, Leon, *Gök Bayrak,* çev. Galip Bahtiyar, İstanbul, 1970.

Kakınç, Tarık Dursun, *Denizin Kanı,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1968.

Kakınç, Tarık Dursun, *Deve Tellal Pire Berber İken,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.

Kalay, Emin, *Edirne İli Ağızları,* TDK y. 1998.

Kamil, *Divan-ı Kamil,* İstanbul, 1325, (es.h.).

Kandemir, Feridun Kudret, *Kendi Ağzından Rıza Tevfik, -Hayatı, Felsefesi, Şiirleri-* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1943.

Kanık, Orhan Veli, *Bütün Şiirleri,* 34. bs. Adam Yayınevi, İstanbul 1991.

Kansu, Ceyhun Âtuf, *Sakarya Meydan Savaşı, Destan,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

Kanuni Sultan Süleyman, *Divan-ı Muhibbi, Kanuni Sultan Süleyman'ın Şiirleri,* haz. Vahit Çabuk, İstanbul, 1980, 3 c. Tercüman Yayınları.

Kaplan, Mehmet - Birinci, Necat, *Atatürk Şiirleri Antolojisi,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Kaplan, Mehmet, *Büyük Türkiye Rüyası,* İstanbul 1969.

Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri,* 4. bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1991.

Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil,* 4.bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1986.

Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu,* 5. bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1991.

Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri,* 11. bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1991.

Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri, Akif Paşa'dan Yahya Kemal'e Kadar,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1954.

Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri,* İstanbul, Dergâh Yayınları, 1975.

Kaplan, Mehmet, *Tanpınar'ın Şiir Dünyası,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963.

Kaplan, Mehmet, *Türk Millletinin Kültürel Değerleri,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1987.

Kaplancalı, Kemal, *Bir Fikrin Adamları,* İstanbul, 1946.

Kara, Mehmet, *Gün Doğmak Üzerine,* Koza Yayınları, Ankara, 1990.

Karaalioğlu, Seyyit Kemal, *Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar,* 3. bs. İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1984.

Karaalioğlu, Seyyit Kemal, *Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü,* genşl. 2. bs. İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1982.

Karaalioğlu, Seyyit Kemal, *Türk Edebiyatı Tarihi,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Karabekir, Kâzım, *İstiklâl Harbimiz,* İstanbul 1988.

Karabekir, Kâzım, *İstiklâl Harbinin Esasları,* der. Nihat Uzcan, İstanbul 1982.

Karabulut, Halil, *Damlada Derya Gizlidir,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araş., Ankara, 1988.

Karacaoğlan, *Bütün Şiirleri,* haz. Cahit Öztelli, Milliyet Yayın Ltd. Şti., İstanbul 1978.

Karaer, Mustafa Necati, *Güvercin Uçurmak,* İstanbul, 1977.

Karaer, Mustafa Necati, *Kuşlar ve İnsanlar,* Ankara, 1982.

Karagöz, M. Berdan, *Güneş Yüzlüm,* Ankara, 1989.

Karahan, Abdülkadir, *Şirazlı Hafız ve Şiirlerinden Seçmeler,* Ankara, 1988.

Karahan, Leylâ, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması,* TDK y. 1996.

Karakan, Hüseyin, *Şiirimizin Cumhuriyeti,* İstanbul, 1958.

Karakan, Hüseyin, *Türkçe Hayyam,* İstanbul, 1962.

Karakoç, Abdurrahim, *Bütün Şiirleri,* Fetih Yayınevi, İstanbul, 1973.

Karakoç, Abdurrahim, *Dosta Doğru,* Ankara, Ocak Yayınları, 1984.

Karakoç, Abdürrahim, *Vur Emri,* 15. bs. Ocak Yayınevi, Ankara 1990.

Karakoç, Bahattin, *İlkyazda,* İstanbul, Cönk Yayınları, 1984.

Karakoç, Bahattin, *Kar Sesi,* Ocak Yayınları, Ankara, 1983.

Karakoç, M. Sezai, *Hikâyeler,* 2 c., 2. bs. Diriliş Yayınevi, İstanbul 1988.

Karakoç, Sezai, *Alınyazısı Saati,* İstanbul, Diriliş Yayınları, 1989.

Karakoç, Sezai, *Ateş Dansı,* Diriliş Yayınları, İstanbul, 1987.

Karakoç, Sezai, *Hızırla Kırk Saat,* Diriliş Yayınları, İstanbul, 1989.

Karakoç, Sezai, *Şiirler,* Diriliş Yayınları, İstanbul, 1978.

Karakurt, Esat Mahmut, *Ölünceye Kadar,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.

Karakurt, Esat Mahmut, *İlk ve Son,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi,* 9 c., Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Karaman, Hayrettin, *İslâm Hukukunda Mezhepler,* İrfan Yayınevi, İstanbul 1971.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Ankara,* Ankara, 1934.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Hüküm Gecesi,* İstanbul, 1927, (es.h.).

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Kiralık Konak,* İstanbul, 1974.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Millî Savaş Hikâyeleri,* haz. Atillâ Özkırımlı, İletişim Yayınevi, İstanbul 1990.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Panorama,* İstanbul, 1971.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore,* Ankara, 1966.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban,* Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1932

Karay, Refik Halid, *Bugünün Saraylısı,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965.

Karay, Refik Halid, *Gurbet Hikâyeleri,* Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul, 1940

Karay, Refik Halid, *İstanbul'un Bir Yüzü,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1972.

Karay, Refik Halid, *Kadınlar Tekkesi,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1964.

Karay, Refik Halid, *Sonuncu Kadeh,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965.

Karay, Refik Halid, *Sürgün,* Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1941.

Kayacan, İsa, *Ağaç ve Ormanla İlgili Şiirler,* Ankara, 1980.

Kayacan, İsa, *Ağaç ve Orman Kültürü,* Orman Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Kayacan, İsa, *Makale ve Şiirlerle Çeşitleme,* Ankara, 1983.

Kayral, S. Sami, *Denemeler,* İstanbul, 1970.

Kazım Paşa, *Divançe-i Kazım Paşa,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Kefeli, Seyfettin, *Gül Yağmurları,* Ankara, 1990.

Kemal Tahir, *Devlet Ana,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1967.

Kemal Tahir, *Esir Şehir,* Sander Yayınları, İstanbul, 1974, (c. 1. Esir Şehrin İnsanları c. 2. Esir Şehrin Mahpusu)

Kemal Tahir, *Göl İnsanları,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

Kemal Tahir, *Kurt Kanunu,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969.

Kemal Tahir, *Yediçınar Yaylası,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.

Kemal Tahir, *Yol Ayrımı,* Sander Yayınları, İstanbul, 1971.

Kemal Tahir, *Yorgun Savaşçı,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965.

Keskioğlu, Osman, *Kur'an Tarihi ve Kur'an Hakkında Ansiklopedik Bilgiler,* Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1953.

Keskioğlu, Osman, *Siyer-i Nebî: Hazret-i Peygamberin Hayatı,* 12. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1991.

Kethüdazade Arif, *Divan-ı Kethüdazade Arif,* İstanbul, 1271, (es.h.).

Kılkış, Hüseyin Hüsnü, *Türk Sözü, Malta'da Esir İken Yazdıklarım,* Ankara, 1930.

Kırımer, Cafer Seydahmet, *Mefkûre ve Türkçülük,* derl. İbrahim Otar, Emel Yayınları, İstanbul 1965.

Kırımer, Cafer Seydahmet, *Ülkü ve Türkçülük,* Hamle Yayınevi, İstanbul.

Kırımlı, Hakan, *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler,* Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Kırkılıç, H. Ahmet, *Sultan Üçüncü Murad, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanından Seçmeler,* Kültür ve Turizm Bak., Ankara, 1988.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Ben ve Ötesi,* Sühulet Kütüphanesi, 1932.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile,* 18. bs, Büyük Doğu Yayınevi, İstanbul 1992.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Çöle İnen Nûr; Çöle ve Bütün Zaman ve Mekâna.* 6. bs. Büyük Doğu Yayınevi, İstanbul 1979.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Hesaplaşma,* Büyük Doğu Yayınevi, İstanbul 1985

Kısakürek, Necip Fazıl, *Hikâyelerim,* Büyük Doğu Yayınevi, İstanbul 1983.

Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben,* 8. bs. Büyük Doğu Yayınevi, İstanbul 1992.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları,* haz. M. Kemaleddin Keçeci, Toker Yayınları, İstanbul, 1969.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Türkiye'nin Manzarası,* Toker Yayınevi, İstanbul 1968.

Kitapçı, Zekeriya, *Yeni İslâm Tarihi ve Türkistan,* Otağ Yayınevi, İstanbul 1986.

Kocagöz, Halil, *Bütün Eserleri, Şiirler,* İzmir, 1986,.

Kocagöz, Samim, *Kalpaklılar,* Ataç Kitabevi, İstanbul, 1962.

Kocagöz, Samim *Bir Çift Öküz,* Ararat Yayınları, İstanbul, 1970.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Divan Şiiri Antolojisi – tercümeleriyle-* İstanbul, 1947.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Divan Şiirinde Meşhur Beyitler,* Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1963.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Hayat Şarkıları,* Ankara, Edebiyat Yayınevi, (tarihsiz).

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Namık Kemal'in Şiirleri,* 3. bs. Edebiyat Yayınevi, Ankara 1966.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Nedim Divanından Seçilmiş En Güzel Şiirler,* Edebiyat Yayınevi, Ankara,1968.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Ömer Hayyam'ın Rubaileri,* Buluş Yayınevi, Ankara, 1962.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Şiir Defteri, Yunus Emre'den Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Her Çeşitten En Güzel Şiirleri.* ? 1954.

Kocatürk, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi, Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi,* Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970.

Koçak, Aşur, *Âşık Kul Aşur Diyor ki,* İstanbul, 1977.

Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu,* 1773-1923. Ankara 1982.

Koçman, Gülgün, *Bir Bahar Akşamı,* Ankara, 1977.

Koçu, Reşat Ekrem, *Erkek Kızlar,* Koçu Yayınları, İstanbul, 1962.

Koçu, Reşat Ekrem, *Forsa Halil,* İstanbul, 1962.

Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Zaferleri,* Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1966.

Korkmaz, Zeynep, *Bartın ve Yöresi Ağızları,* TDK y. 1994.

Korkmaz, Zeynep, *Güney-Batı Anadolu Ağızları,* TDK y. 1994.

Korkmaz, Zeynep, *Nevşehir ve Yöresi Ağızları,* TDK y. 1994.

Korkmazgil, Hasan Hüseyin, *Acıyı Bal Eyledik,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1983.

Korkmazgil, Hasan Hüseyin, *Kızılırmak,* Bizim Yayınları, Ankara, 1966.

Koryürek, Enis Behiç, *Miras ve Güneşin Ölümü,* Ankara, 1951.

Koşay, Hâmit Zübeyr, *Etnografya, Folklor, Dil, Tarih vd. Konularda Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1974.

Koşay, Hamit Zübeyr, *Yuvaktaşı,* İstanbul, 1947.

Koşukçu, Ali Cemal, *Hayal Gücü,* İstanbul, 1984.

Kozanoğlu, Abdullah Ziya, *Atlı Han,* İstanbul, 1946.

Kozanoğlu, Aptullah Ziya, *Patronalılar,* İstanbul, 1962.

Kozanoğlu, Abdullah Ziya, *Büyük Türk Romanı, Gültekin,* Türkiye Yayınevi, İstanbul,1958.

Kozanoğlu, Abdullah Ziya, *Hilal ve Salip,* Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1961.

Kozanoğlu, Abdullah Ziya, *Kızıl Tuğ,* İstanbul, 1950.

Köksal, Ahmet, *İlkokul Ünitelerine Göre Çocuk Şiirleri,* İstanbul, 1973.

Köprülü, M. Fuad, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu,* Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi,* 2. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* 5. bs. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1984.

Köprülü, M. Fuat, *Türk Saz Şairleri,* Millî Kültür Yayınları, Ankara 1962.

Köprülü, Orhan F., *Türk Klasikleri - Yunus Emre'den Âşık Veysel'e* - İstanbul, 1984.

Köprülüzade Mehmet Fuad, *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit,* İstanbul, 1928.

Kösoğlu, Nevzat, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1990.

Kösoğlu, Nevzat, *Türk Kimliği ve Türk Dünyası,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1996.

Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, 5 C.,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991-93.

Köymen, Mehmet Altay, *Selçuklu Devri Türk Tarihi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993.

Kuddusi, *Divan-ı Kuddusi,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Kudret, Cevdet, *Divan Şiirinde Üç Büyükler,* İstanbul, 2003. 3 c. [1. Fuzuli, 2. Baki, 3. Nedim].

Kudret, Cevdet, *Eşref, Hayatı, Sanatı, Eseri,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1977.

Kudret, Cevdet, *Edebiyat Bilgileri -örneklerle-,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1980.

Kudret, Cevdet, *Abdülhamit Devrinde Sansür,* Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1977.

Kudret, Cevdet, *Ahmet Mithat,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1962.

Kudret, Cevdet, *Batı Edebiyatından Seçme Parçalar,* İstanbul, 1972.

Kudret, Cevdet, *Benim Oğlum Bina Okur,* İstanbul, 1983.

Kudret, Cevdet, *Dilleri Var Bizim Dile Benzemez,* Ankara, 1966.

Kudret, Cevdet, *Divan Şiirinde Üç Büyükler,* İstanbul, 1985.

Kudret, Cevdet, *Eşref, -hayatı, sanatı, eseri-* İstanbul, 1977.

Kudret, Cevdet, *Fuzuli, -hayatı, sanatı, şiirleri-* İstanbul, 1974.

Kudret, Cevdet, *Halk Şiirinde Üç Büyükler, 1. Yunus Emre,* İstanbul, 1985.

Kudret, Cevdet, *Halk Şiirinde Üç Büyükler, 2. Pir Sultan Abdal,* İstanbul, 1985.

Kudret, Cevdet, *Halk Şiirinde Üç Büyükler, 3. Karacaoğlan,* İstanbul, 1985.

Kudret, Cevdet, *Hüseyin Rahmi Gürpınar, -hayatı, sanatı, eserleri-* Varlık Yayınları, İstanbul, 1975.

Kudret, Cevdet, *Karagöz,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.

Kudret, Cevdet, *Ortaoyunu,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1973.

Kudret, Cevdet, *Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi, -başlangıçtan 15. yy. ortalarına kadar-* Kültür Bakanlığı, Ankara, 1995.

Kudret, Cevdet, *Pir Sultan Abdal,* Yedi Tepe Yayınları, İstanbul, 1965.

Kudret, Cevdet, *Sınıf Arkadaşları,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1976.

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, c. 1. Tanzimattan Meşrutiyete kadar 1859-1910,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1971.

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, c. 2. Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1971.

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1973.

Kudret, Cevdet, *Ziya Gökalp,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1963.

Kukul, M. Halistin, *Ayçiçek'le Nurdede,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.

Kukul, M. Halistin, *Şiirlerle Nasreddin Hoca Fıkraları,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Türk Edebiyatı, Ankara, 1989.

Kuntay, Mithat Cemal, *Türkün Şehnamesinden Seçmeler,* haz. Faruk K. Timurtaş, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1971.

Kuntay, Mithat Cemal, *Türk'ün Şehnamesinden,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Kuntay, Mithat Cemal, *Üç İstanbul,* Sander Yayınları, İstanbul, 1976.

Kuran, Ercüment, *Türkiye'nin Batılılaşma ve Millî Meseleler,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1995.

Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve İdil Boyu,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 1966.

Kurat, Yuluğ Tekin, *Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması,* 2. bs. Turhan Kitabevi, Ankara 1986.

Kurban, İlkil, *Şarkî Türkistan Cumhuriyeti, 1944-1949,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

Kurdakul, Şükran, *Acılar Dönemi,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1977.

Kurtkan-Bilgiseven, Âmiran, *İslâmın Kültürel Özellikleri ve İslâmî Kavramlar,* Filiz Yayınevi, İstanbul 1989.

Kushner, David, *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, 1876-1908.* çev. Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem, Kervan Yayınları, İstanbul 1979.

Kuşoğlu, Mehmet Zeki, *Dünkü Sanatımız, Kültürümüz,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

Kutay, Cemal, *Tarihte Türkler, Araplar- Hilafet Meselesi,* İstanbul 1970.

Kutay, Cemal, *Türk Nedir, Ne Değildir?,* İstanbul 1986.

Kutkan, Şevket, *Kayının Rüyası,* Toprak Dergisi, İstanbul 1960.

Kutlu, Mustafa, *Yokuşa Akan Sular,* Dergâh Yayınevi, İstanbul, [1979?]

Kutlu, Şemsettin, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları,* genşl. 3. bs. Toker Yayınevi, İstanbul 1980.

Kutlu, Şemsettin, *Divan Edebiyatı Antolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

Kutlu, Şemsettin, *Divan Edebiyatı Antolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

Kuyucuklu, Yusuf, *İktisadî Olaylar Tarihi,* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, İstanbul 1982.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden Ulusal Şiirler, Lefkoşa, 1985.

Küçükavcılar, Abidin – Yerlikaya, Ahmet, *Konya Şairler Antolojisi,* Konya, 1982.

Külebi, Cahit, *Bütün Şiirleri,* 5. bs. Adam Yayınevi, İstanbul 1992.

Külebi, Cahit, *Bütün Şiirleri,* İstanbul, 1982.

Leskofçalı Galip, *Divan-ı Galip,* İstanbul, 1335, (es.h.).

Levend, Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı - Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Niğde Halkevi Yayınları, İstanbul, 1941.

Levend, Agah Sırrı, *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar,* Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984.

Levend, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi,* 3. bs. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* çev. Metin Kıratlı, 2. bs. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984.

Ligeti, Lajos, *Bilinmeyen İç Asya,* çev. Sadrettin Karatay, 2 C., Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Loti, Pierre *Aziyade,* çev. Nahid Sırrı Örik, Hüseyin Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1967

Löker, Erhan, *Beşerî Âlemin Rasathanesi Olarak Türkiye,* Ankara İçtimaiyat Enstitüsü, Ankara 1955.

Löker, Erhan, *Dünya Sosyolojisi,* Ankara 1953.

Löker, Erhan, *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri,* Ankara Altınışık Yayınları, Ankara 1952.

Mahmud Celaleddin Paşa, *Divan-ı Asaf,* İstanbul, 13 14, (es.h.).

Makal, Tahir Kutsi, *Türk Halk Şüri,* İstanbul, Toker Yayınları, 1978.

Malazgirt ve Alparslan Şiirleri, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, Ankara,1971.

Mantıkî, *Divançe-i Mantıkî Efendi,* İstanbul, 1284, (es.h.).

Manya, İlkin, *Halk Şiirinde Ana Sesi, Kadın Halk Ozanları Antolojisi,* İnanç Yayınları, 1983.

Marx, Karl, *Kapital,* çev. Mahmut Selek, 1966.

Mazıoğlu, Hasibe, *Fuzuli ve Türkçe Divanından Seçmeler,* Ankara, 1992.

Mc Gahan, Henry, *Türkmenlerin Destanı,* İstanbul 1970.

Mefharet Nazmi, *İki Can Yoldaşı,* İstanbul, 1930.

Mehmed Ata, *İktitaf,* İstanbul, 1328, (es.h.).

Mehmed Celal, *Fatih Sultan Mehmed Han Sani Yahut İstanbul Fatihi,* İstanbul, 1308, (es.h.).

Mehmed Cevdet, *Resimli Asar-ı Nefise,* Fevziye Kütüphanesi, İstanbul, 1335, (es.h.).

Mehmed Emin Beliğ, *Divan-ı Beliğ,* İstanbul, 1258. (es.h.).

Mehmed Emin Hilmi, *Divan-ı Mehmet Emin Hilmi Efendi,* Trabzon, 1294. (es.h.).

Mehmed Esad Paşa, *Divançe-i Esad Paşa,* İstanbul, 1268, (es.h.).

Mehmed Esad, *Divan-ı Esad,* İstanbul, 1337, (es.h.).

Mehmed Memduh Paşa, *Divan-ı Eşar,* İstanbul, 1332. (es.h.).

Mehmed Niyazi, *Yazılamamış Destanlar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1995.

Mehmed Rauf, *Eylül,* İnkılap K. 2003

Mehmed Süreyya, *Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşiyye, (Yüce Bektaşi Tarikatı),* sad. Ahmet Gürtaş, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

Mehmet Emin Sabri, *Divan-ı Sabri,* İstanbul, 1292. (es.h.).

Mehmet Emin, *İstanbul'dan Orta Asya'ya Seyahat,* haz. Rıza Akdemir, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1986.

Mehmet İzzet, *Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat,* haz. Halil Açıkgöz, 3. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1981.

Mehmet Rauf, *Şeyhî Divanı Tarama Sözlügü,* İstanbul, 1317, (es.h.).

Mehmet Sadık, *Ergenekon Yolları,* İstanbul, 1935.

Melville, Herman, *Moby Dick, Beyaz Balina,* çevl. Sabahattin Eyuboğlu, Mina Urgan, Cem Yayınevi, İstanbul, 1972.

Menemenlizade Tahir, *Osmanlı Edebiyatı,* İstanbul, 1314.

Mengi, Mine, *Divan Şiirinde Rindlik,* Ankara, 1985.

Merçil, Erdoğan, *Gazneliler Devleti Tarihi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Merçil, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1985.

Meriç, Cemil, *Kültürden İrfana,* İnsan Yayınevi, İstanbul 1986.

Meriç, Nezihe, *Korsan Çıkmazı,* Ankara, Dost Yayınları, 1961.

Meriçboyu, A. Kadir, *Bugünün Diliyle Hayyam,* Ömer Hayyam, İstanbul, 1964.

Meriçboyu, A. Kadir, *Bugünün Diliyle Mevlana,* Hilal Matbaacılık, 1976.

Mete, İzzettin, *Dünyaya Hükmetmek İçin Gelmiş Olan Yüce Türk Ulusuna,* İstanbul, 1976.

Mete, İzzettin, *Tarihimizin İhtişamı ve Cihandaki Yerimiz,* İstanbul 1967.

Mete, İzzettin, *Türklük En Yüce Gayemizdir,* İstanbul 1965.

Metin, Meretiko, *Adige Praşe / Çerkez Kızı,* Memleket Yayınları, Ankara, 1989.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Açıklamaları İle Mesnevi Ummanından 18 Hakikat İncisi ve Türkçe Nazmedilmiş Seçme Beyitler,* haz. Kemal Sönmez, Ankara, 1968.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Divan,* Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılap ve Aka, İstanbul, 1957-74.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Rubai'ler,* çev. Feyzi Halıcı, Konya, 1986.

Millî Egemenlik Halk Şiirleri, T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1985.

Millî Egemenlik ve Barış Şiirleri, T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1987.

Millî Tetebbular Mecmuası, 1. c. Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni, 1331, (es.h.)

Millî Tetebbular Mecmuası, 2. c. Asar-ı İslâmiye ve Milliye Tetkik Encümeni, 1331, (es.h.)

Miyasoğlu, Mustafa, *Devran,* İstanbul, 1978.

Miyasoğlu, Mustafa, *Dönemeç,* Suffe Yayınları, İstanbul.

Molla Murat, *Divan-ı Molla Murat,* İstanbul, 1290, (es.h.).

Mollova, Mefküre, *Doğu Rodop Türk Ağızları Sözlüğü,* TDK y.

Morkaya, Burhan Cahit, *Gurbet Yolcusu,* İstanbul, 1934.

Muhammed Emin Sabri, *Divan-ı Sabri,* Hüdavendigar, 1292, (es.h.).

Mustafa Aczî, *Divan-ı Edremidi Müridzade Mustafa Aczî Ağa,* İstanbul, 1280. (es.h.).

Mustafa Eşref Paşa, *Divan-ı Eşref'üş-Şuara,* İstanbul, 1278. (es.h.).

Mustafa Rona, *50 Yıllık Türk Musıkisi, Bestekarları ve Besteleri Güfteleriyle,* Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960.

Mutafçiyeva, Vera, *Cem Sultan olayı,* çev. Naime Yılmazer, May Yayınları, İstanbul, 1971.

Mutluay, Rauf, *Tanzimattan Günümüze Kadar Türk Şiiri,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973.

Mutluay, Rauf, *Türk Halk Şiiri Antolojisi,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972.

Müftüoğlu, Ahmed Hikmet, *Çağlayanlar,* İstanbul, 1338 (es.h.).

Müftüoğlu, Ahmed Hikmet, *Gönül Hanım,* haz. Fethi Tevetoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Müftüoğlu, Ahmed Hikmet, *Haristan,* İstanbul, 1324, (es.h.).

Münif Mustafa Hezari, *Divan-ı Münif,* İstanbul, tarihsiz, (es.h.).

Müsellem, *Divan-ı Müsellem,* İstanbul, 1326. (es.h.).

Nabi, *Divan-ı Nabi,* Mısır, 1257. (TBMM kütüphanesi mikrofilm no. 78(1216) (es.h.).

Nabizade Nazım, *Heves Ettim,* İstanbul, 1302, (es.h.).

Na'ili-i Kadim, *Naili-i Kadim Divanı,* haz. Haluk İpekten, İstanbul, 1970.

Namık Kemal, *İntibah, Ali Bey'in Sergüzeştini havidir,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver, *Aşıklardan Yüce Atatürk'e Deyişler, Doğumunun 110. Yıldönümü Dolayısıyla,* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Nayır, Yaşar Nabi, *Âdem ve Havva,* Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1932.

Nayır, Yaşar Nabi, *Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri Antolojisi,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1974.

Nayır, Yaşar Nabi, *Kahramanlar,* Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul, 1929.

Nayır, Yaşar Nabi, *Türk Şiiri Antolojisi, Başlangıcından Bugüne,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1968.

Nazım Hikmet, *835 Satır,* Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1932.

Nazım Hikmet, *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* (yayın yeri ve yayımcı yok) 1932.

Nazım Hikmet, *Bu Memleket Bizim,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.

Nazım Hikmet, *Destanlar,* hazl. Süleyman Nebioğlu, İstanbul, 1974.

Nazım Hikmet, *Ferhat İle Şirin,* Bir Aşk Masalı, Ankara, 1965.

Nazım Hikmet, *Güneşin Sofrasında Söylenen Türküler,* haz. Asım Bezirci, Sanat Emeği Yayınları, İstanbul, 1979.

Nazım Hikmet, *Henüz Vakit Varken Gülüm,* Özgün Yayınları, İstanbul, 1976.

Nazım Hikmet, *Kan Konuşmaz,* Pınar Yayınevi, İstanbul, 1965.

Nazım Hikmet, *Kurtuluş Savaşı Destanı,* İstanbul, 1979.

Nazım Hikmet, *Kuvayi Milliye,* Bilgi Yayınları, Ankara, 1968.

Nazım Hikmet, *Memleketimden İnsan Manzaraları,* De Yayınevi, İstanbul, 1966.

Nazım Hikmet, *Taranta Babu'ya Mektuplar ve Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı,* İstanbul, 1974.

Nazım Hikmet, *Yaşamak Güzel Şey Bekardeşim,* Gün Yayınları, İstanbul, 1967.

Nazif, *Divan-ı Nazif,* İstanbul, 1266, (es.h.).

Nazif, Süleyman, *Batarya ile Ateş,* Millî Hareket Yayınevi, İstanbul 1969.

Nebioğlu, Hasan, *Geycekli Âşık Hasan Nebioğlu'nun Şürleri,* Kayseri, 1985.

Necatigil, Behçet, *Divançe, ["Evler", "Eski Toprak", "Yaz Dönemi", "İki Başına Yürümek", "En/cam", "Zebra"],* De Yayınevi, İstanbul, 1968.

Necatigil, Behçet, *Atatürk Şiirleri,* derl. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1963.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü,* 12. bs. Varlık Yayınevi, İstanbul 1985.

Necdet, Ahmet, *Tekke Şiiri, Dini ve Tasavvufi Şiirler Antolojisi,* İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997.

Necmeddin Veysi, *Bir Muaşakanın Sonu,* Amasya, 1931.

Necmeddin Veysi, *Mavi Alevler,* İstanbul, 1934.

Necmi, *Divan-ı Necmi,* İstanbul, 1289. (es.h.).

Nedim, *Nedim Divanı,* haz. Muhsin Macit, Ankara, 1997.

Nef'i, haz. Ebüzziya Tevfik, Kitabhane-i Ebüzziya, İstanbul, 1311, (kitapta 5 eser bir arada olup eski harflidir).

Nef'i, *Nef'i Divanından Seçmeler,* haz. Abdulkadir Karahan, Ankara, 1992.

Németh, Gyula, *Attilâ ve Hunları,* çev. Şerif Baştav, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1982.

Nev'i, *Divan,* (hazl.) A. Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

Neyzen Tevfik, *Hiç,* İstanbul, 1919, (es.h.).

Niyazi Divanı, *-Tam ve Tekmil Yeni İlavelerle-,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1963.

Niyazi, *Divançe-i Niyazi,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Nizami Gencevi, *İnciler,* TT. akt. Orhan Tan, Kültür Bakanlığı -Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Mat-

buat Komitesi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Nizami, *Hüsrev ve Şirin,* çev. Sabri Sevsevil, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1967.

Numan Mahir, *Divan-ı Numan,* İstanbul, 1288. (es.h.).

Nur, Rıza, *Türk Tarihi,* 14 c., Hazırl: E. Kılıç, Toker Yayınevi, İstanbul.

Nur, Dr. Rıza, *Arap Şiir Biligi Yahut El-Aruz,* Sinop, 1926 (es.h.).

Octave Fouillet, *Bir Fakir Delikanlının Hikâyesi,* çev. Ahmet Midhat Efendi, İstanbul, 1298 (es.h.).

Oğuz Destanı, *Reşideddin Oğuznamesi,* çev. ve haz: Zeki Velidî Togan, 2. bs. Enderun Yayınevi, İstanbul 1982.

Oğuzbaş, Turhan, *İspanyol Meyhanesinde Seni Aradım,* İstanbul, 1968.

Oğuzcan, Ümit Yaşar, *Acılar Denizi,* İstanbul, 1977.

Oğuzcan, Ümit Yaşar, *En Eski Yalnızlığımdır Aşk Benim,* İstanbul, 1978.

Oğuzcan, Ümit Yaşar, *Halktan Yana, Dost Bildiklerim,* İstanbul, 1969.

Oğuzcan, Ümit Yaşar - Eloğlu, Metin, *Garip Şiirler Antolojisi,* İstanbul, 1968.

Oğuzcan, Ümit Yaşar, *Rubailer,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1972.

Oğuzcan,Ümit Yaşar - Kakınç, Tarık Dursun, *Şiirimizde Aşk ve Kadın,* Ümit Yaşar Yayınları, İstanbul, 1961.

Oğuzcan,Ümit Yaşar - Kakınç, Tarık Dursun, *Şiirimizde Ölüm,* Ümit Yaşar Yayınları, İstanbul, 1961.

Oğuzcan,Ümit Yaşar - Tarık Dursun Kakınç, *Şiirimizde Tabiat,* İstanbul, Ümit Yaşar Yayınları, 1962.

Oğuzcan,Ümit Yaşar - Kakınç, Tarık Dursun, *Şiirimizde Taşlama,* Ümit Yaşar Yayınları, İstanbul, 1962.

Oğuzcan,Ümit Yaşar, *Mihriban'a Şiirler ve Mektuplar*, İstanbul, 1976.

Okay, Haşim Nezihi, *Âşık Sümmani Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1963.

Okay, Haşim Nezihi, *Bolulu Derdli Divanı (1772-1845), Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1960.

Okay, Haşim Nezihi, *Develi'li (Everekli) Seyrani,* İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1963.

Olcay, Selâhattin, *Doğu Trakya Yerli Ağzı (İnceleme-Derleme-Dizin),* TDK y. 1995.

Olcay, Selâhattin, *Erzurum Ağzı (İnceleme-Derleme-Sözlük),* TDK y. 1995.

Olcay, Selahâttin, - Ercilasun A. Bican- Aslan, Ensar, *Arpaçay Köylerinden Derlemeler,* TDK y. 1988.

Onan, K., *Hiciv Üstadları Neyzen Tevfik, Şair Eşref - Biyografileri, Hatıraları, Şiir ve Hicivleri* - İstanbul, 1961.

Onan, Necmettin Halil, *Divan Şiiri Antolojisi- izahlı,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.

Onan, Necmettin Halil, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi,* Maarif Vekaleti Yayınları, 493, İstanbul, 1940.

Oraltay, Hasan, *Hürriyet Uğrunda- Doğu Türkistan Kazak Türkleri,* İzmir 1961.

Orhan Kemal, *72'nci Koğuş,* Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1967.

Orhan Kemal, *Müfettişler Müfettişi,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1966.

Orhan Kemal, *Sokakların Çocuğu,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1970.

Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde,* 10. bs. Can Yayınları, İstanbul 1989

Orhan Kemal, *Önce Ekmek,* 4. bs. Tekin Yayınevi, Ankara 1988.

Orhan Ural, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, 1923-1983,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1984.

Orhan Veli, *Bütün Şiirleri,* Can Yayınları, İstanbul, 1981.

Orhan, Muhterem, *Ergin Gölgeler,* İzmir, Ticaret Matbaası, 1977.

Orhon, Orhan Seyfi, *Fırtına ve Kar,* İstanbul, 1335, (es.h.).

Orhon, Orhan Seyfi, *Gönülden Sesler,* İstanbul, 1928, (es.h.).

Orhon, Orhan Seyfi, *İstanbul'un Fethi, -Beş Yüzüncü Yıldönümü İçin-* İstanbul Fethi Derneği Yayınları İstanbul, 1953.

Orhon, Orhan Seyfi, *Orhan Seyfi Orhon'dan Şiirler,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1970.

Orhon, Orhan Seyfi, *Şiirler,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları,* Türk Dil Kurumu, Ankara 1986.

Orkun, Hüseyin Namık, *Türk Dünyası,* Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1932.

Orkun, Hüseyin Namık, *Türk Sözünün Aslı,* TDK y. 2004.

Orkun, Hüseyin Namık, *Türk Tarihi,* 4 c. Akba Kitabevi, Ankara 1946.

Orkun, Hüseyin Namık, *Türkçülüğün Tarihi,* Berkalp Kitabevi, Ankara 1944.

Orkun, Hüseyin Namık, *Yeryüzünde Türkler,* Çınaraltı Yayınları, İstanbul 1944.

Orwell, George, *1984,* çev. Haldun Derin, Maarif Vekaleti Yayınları, Ankara, 1960.

Orwell, George, *Hayvan Çiftliği,* çev. Halide Edib Adıvar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1954.

Osman Nevres, *Divan-ı Osman Nevres,* İstanbul, 1290. (es.h.).

Osmay, Nüvit, *Dostların Yanında, Serbest Nazım Denemeleri,* Ankara, 1979.

Oyat, Fazıl, *Türk Yiğitlemesi*, Ankara 1960.

Ozan, Hüseyin Avni, *İzmir Şairleri Antolojisi,* İzmir, 1934.

Ozan, Hüseyin Avni, *Kalbimin Işıkları,* İzmir, 1933.

Ozankan, Cenab, *Atatürk, Zamanı Aşan Adam,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.

Ozankan, Cenab, *Destan Adam Atatürk,* İnkılap ve Aka, İstanbul, 1972.

Ozankan, Cenab, *Mustafa Kemalin Anafartalar Destam,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.

Ozansoy, Halit Fahri, *Cenk Duyguları,* İstanbul, 1333 (es.h.).

Ozansoy, Munis Faik, *Kaybolan Dünya,* Hisar Yayınları, Ankara, 1971.

Öcal, Cemal Oğuz, *Herşey Vatan İçin,* Eskişehir 1953.

Öcal, Fazlıoğlu Cemal Oğuz, *Bir Millet Şahlanıyor,* İstanbul, 1968.

Ögel, Bahaeddin, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1980.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş - Göktürklerden Osmanlılara* - 9 C., Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1985-1986.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları,* gnşl. 3. bs. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi,* 2 c., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993-1995.

Ögel, Bahaeddin, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi,* 9 c., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Ögel, Bahaddin, *Türklerde Devlet Anlayışı, 13. yüzyıl Sonlarına Kadar,* Ankara 1982.

Ömer Bin Mezid, *Mecmu'atü'n-Neza'ir,* haz. Mustafa Canpolat, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.

Ömer Hayyam, *Bütün Dörtlükleri,* çev. Sabahattin Eyuboğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977.

Ömer Hayyam, *Rubailer,* çev. Hamamizade İhsan, İstanbul, 1966.

Ömer Hayyam, *Rubailer,* çev. Rüştü Şardağ, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul,1966.

Ömer Seyfeddin, *Dil Konusunda Yazılar,* haz. Muzaffer Uyguner, Bilgi Yayınevi, Ankara

Ömer Seyfeddin, *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset,* Göktuğ Yayınevi, İstanbul 1971.

Ömer Seyfeddin, *Turan Devleti,* 3. bs. Su Yayınevi, İstanbul 1980.

Ömer Seyfeddin, *Türklük Ülküsü,* haz. Yalçın Toker, Toker Yayınevi, İstanbul 1990.

Ömer Seyfeddin, *Yarınki Turan Devleti,* Millî Hareket Yayınevi, İstanbul 1971.

Özcan, Salih, *Siyonizmin Gayeleri,* Hilâl Yayınları, Ankara 1961.

Özçelik, Sadettin – Boz, Erdoğan, *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı,* TDK y. 2001.

Özçelik, Sadettin, *Urfa Merkez Ağzı,* TDK y. 1997.

Özdek, Refik, *Ocağınız Sönmesin,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1989.

Özdek, Refik, *Vietnam Çıkmazı,* Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Özdemir, Mehmet Niyazi, *Türkiye'nin Meseleleri,* 2 c., Marifet Yayınevi, İstanbul 1992.

Özdemir, Nurettin, *Yağmur Sonrası,* İstanbul Yayınevi, İstanbul 1955.

Özden, Yekta Güngör, *Bir Gün Belki,* Ankara, 1981.

Özdenoğlu, Şinasi, *Acısıyla Yanmak Türkiye'nin,* Ankara, 1975.

Özdenoğlu, Şinasi, *Memleketi Sevmek Suçu,* Eroğlu Yayınevi, Ankara, 1978.

Özdenoğlu, Şinasi, *Özgürlük İçin Ölmek,* Eroğlu Yayınevi, Ankara, 1974.

Özdeş, Oğuz, *Şafak Sökerken,* 7. bs. Tekin Yayınevi, İstanbul 1984.

Özdeş, Oğuz, *Vatan Borcu,* 7. bs. Tekin Yayınevi, İstanbul 1983.

Özdeş, Oğuz, *Yavuz'un Pençesi,* Tekin Yayınevi, İstanbul, 1973.

Özfatura, Mustafa Necati, *Unutulan Vatan Doğu Türkistan ve İsa Yusuf Alptekin,* Sinan Yayınevi, İstanbul 1996.

Özgedik, Orhan Gökalp, *Tanrı Türk'ü Korusun,* Burhan Basım ve Yayınevi, İstanbul 1951.

Özgül, Metin Kayahan, *Yenişehirli Avni Hayatı ve Eserleri,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990.

Özkan, Fatma, *Osmaniye-Tatar Ağzı,* TDK y. 1997.

Özkan, Hakkı, *Aynalı Çarşılar,* Yeni Pan Yayınları, İstanbul, 1988.

Özkan, Hakkı, *Güneşli,* İstanbul, 1983.

Özker, Yaşın, *Mehmetçik Kıbrıs'ta,* İstanbul, 1960.

Özkırımlı, Atilâ, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* 4 c., Cem Yayınevi, İstanbul 1982.

Özkişi, Bahaeddin, *Göç Zamanı,* Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1975.

Özkişi, Bahaeddin, *Köse Kadı,* 3. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988.

Özkişi, Bahaeddin, *Sokakta,* Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1975.

Özmen, İsmail, *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi,* Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

Öztelli, Cahit, *Bektaşi Gülleri, Bektaşi-Alevi Şiirleri Antolojisi,* Özgür Yayınları, İstanbul, 1985.

Öztelli, Cahit, *Belgelerle Yunus Emre,* Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1977.

Öztelli, Cahit, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri,* Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.

Öztelli, Cahit, *Köroğlu ve Dadaloğlu, -Hayatı, Sanatı, Şiirleri* - Varlık Yayınları, İstanbul, 1977.

Öztuna, Yılmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi,* 2 c., İstanbul 1986.

Öztuna, Yılmaz, *Tarih Sohbetleri,* Ötüken yayınevi, İstanbul 1988.

Öztuna, Yılmaz, *Türk Tarihinden Yapraklar,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi,* 14 c. Ötüken Yayınevi, İstanbul 1977-79.

Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar,* 5 c. Kültür Bakanlığı, Ankara 1996.

Öztürkmen, Ömer, *Bilimden Damlalar,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995.

Öztürkmen, Ömer, *Gözyaşı Medeniyeti,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

Öztürkmen, Ömer, *Zihniyet İnkılâbı,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995.

P., Sales, *Açık Kumral Saç,* çev. Nüzhet, İstanbul, 1307, 295 (es.h.).

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,* İskender Pala, Ankara, 1995.

Pala, İskender, *Divan Edebiyatı,* İstanbul, 1992,

Pala, İskender, *Divane Güzeller,* İstanbul, 2004.

Par, Arif Hikmet, *Kartal Bakışlı Deha,* İstanbul, 1981.

Parmaksızoğlu, İsmet, *Tarih Boyunca Türkkürtleri ve Türkmenler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1983.

Parmaksızoğlu, İsmet, *Türklerde Devlet Anlayışı (İmparatorluk Devri, 1299-1789),* Ankara 1982.

Paşazade Kemal, *Divan-ı Kemal Paşazade,* İstanbul, 1313, (es.h.).

Pazarlı, Osman, *İslâmda Ahlâk,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Perim, Mehmet Behçet, *Geçit Ver Kamçı,* İzmir, 1960.

Pertev Paşa, *Divan-ı Pertev Paşa,* İstanbul, 1256, (es.h.).

Pir Sultan Abdal, Hayatı ve Şiirleri, İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1966.

Pir Sultan Abdal, *Bütün Şiirleri,* haz. Cahit Öztelli, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1978.

Porter, Eleanor H., *Pollyanna- Mutluluk Yolu-* çev. Gülten Suveren, İstanbul, 1967.

Puzo, Mario *Baba,* çev. Özay Süsoy, İstanbul, 1969.

Pülten, Selim Sabit, *Ezberlenecek Atatürk Şiirleri Antolojisi,* Pülten Ajans Yayınevi, Söke1984.

Püsküllüoğlu, Ali, *10 Kasım Atatürk İçin Şiirler, Çocuk Şiirleri Antolojisi,* İstanbul, [tarihsiz].

Püsküllüoğlu, Ali, *Yaşar Kemal Sözlüğü,* Ankara, 1974

Radloff, W., *Sibirya'dan Seçmeler,* çev. Ahmet Temir, Kültür Bakanlığı, Ankara 1986.

Ragıp Paşa, *Divan-ı Ragıp Paşa,* İstanbul, 1276, (es.h.).

Rasim, *Divan-ı Rasim,* İstanbul, 1272, (es.h.).

Rasonyi, Lâzlô, *Tarihte Türklük,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1971.

Refiğ Kalayini, *Divan-ı Refiğ Kalayini,* İstanbul, 1284. (es.h.).

Resimli, Haritalı, Mufassal Osmanlı Tarihi, *İskit Yayınevi,* İstanbul 1957.

Resulzade, Mehmet Emin, *Azerbaycan Kültür Gelenekleri ve Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı,* Azerbaycan Kültür Derneği, Ankara 1984.

Resulzâde, Mehmet Emin, *Millî Tesanüd,* Azerbaycan Kültür Derneği, Ankara 1978.

Reşat Ekrem Koçu, *Patrona Halil,* Koçu Yayınları, İstanbul, 1967.

Reşat Enis, *Kanun Namına,* Sühulet Kütüphanesi, İstanbul, 1932.

Reşat Enis, *Kara Toprak,* Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969.

Reşit Süreyya, *Bir Tılsımın Nakışları,* Sudi Kitaphanesi, İstanbul, 1929.

Reşit, Muzaffer, *Atatürk Şiirleri Antolojisi,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1961.

Reşit, Muzaffer, *En Güzel Koşmalar,* Varlık Yayınevi, İstanbul 1962.

Rıfat, Oktay, *Çobanıl Şiirler,* Adam Yayınları, İstanbul, 1983.

Rodinson, Maxime, *Batıyı Bütünleyen İslâm,* çev. Cemil Meriç, Pınar Yayınevi, İstanbul 1983.

Saatçi, Suphi, *Kerkük Güldestesi,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

Saba, Ziya Osman, *Bütün Şiirleri, Geçen Zaman, Nefes Almak,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1991.

Sabahattin Ali, *Değirmen, Dağlar ve Rüzgar,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.

Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1966.

Sabahattin Âli, *Kuyucaklı Yusuf,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.

Sabahattin Âli, *Kürk Mantolu Madonna,* Varlık Yayınları, İstanbul, 1966.

Sâbis Ali İhsan, *Harp Hatıralarım-Birinci Cihan Harbi,* Nehir Yayınevi, İstanbul 1991.

Sabri Şakir, *Divan-ı Sabri Şakir,* İstanbul, 1296, (es.h.).

Sabri, Sinan, *Belasına Sevdalandığım Bebek,* Komal Yayınları, İstanbul, 1976.

Sadri Ethem, *Çıkrıklar Durunca,* İstanbul, 1930,

Safa, Peyami, *Attila,* İstanbul, 1931.

Safa, Peyami, *Bir Tereddüdün Romanı,* Ötüken Yayınevi, İstanbul, 1968.

Safa, Peyami, *Din, İnkılâp, İrtica,* derl. Ergun Göze ve Nevzat Kösoğlu, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1971.

Safa, Peyami, *Doğu-Batı Sentezi,* Yağmur Yayınevi, İstanbul 1963.

Safa, Peyami, *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu,* 13. bs. Ötüken Neşriyat, İstanbul 1987.

Safa, Peyami, *Fatih-Harbiye,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 1968.

Safa, Peyami, *Mahşer,* İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1973.

Safa, Peyami, *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu,* Ötüken Yayınevi, İstanbul 1972.

Safa, Peyami, *Nasyonalizm,* Bâbıâli Yayınevi, İstanbul 1961.

Safa, Peyami, *Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca,* Ötüken Yayınevi, İstanbul 1970.

Safa, Peyami, *Sanat, Edebiyat, Tenkit,* Ötüken Yayınevi, İstanbul 1971.

Safa, Peyami, *Sosyalizm,* Bâbıâli Yayınevi, İstanbul 1961.

Safa, Peyami, *Yalnızız,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1971.

Sağır, Mukim, *Erzincan ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* TDK y. 1995.

Sait Faik, *Medarı Maişet Motoru,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.

Sakaoğlu, Prof. Dr. Saim, *Konya Üzerine Şiirler,* Konya Ticaret Odası Yayınları, Konya, 2002.

Salihoğlu, Mehmet, *Bana Sensin Yaşamak,* Ankara, 1966.

Sâmanoğlu, Gültekin, *Alacakaranlık,* Hisar Yayınları, Ankara 1970.

Samanoğlu, Gültekin, *Uzun Vuran Gölge,* İstanbul, 1983.

Sançar, Nejdet, *Tarihte Türk-İtalyan Savaşları,* İstanbul 1942.

Sançar, Nejdet, *Türk Kahramanları,* Afşın Yayınları, Ankara 1965.

Sançar, Nejdet, *Türklük Sevgisi,* Tanrıdağı Yayınları, İstanbul 1952.

Saraç, Tahsin, *Güvercin Kasapları,* Cem Yayınları, İstanbul, 1978.

Saray, Mehmet, *Atatürk ve Türk Dünyası,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

Saray, Mehmet, *Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları Arasında Siyasî Münasebetler,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.

Saray, Mehmet, *Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1968.

Saray, Mehmet, *Türkistan Türkleri: Rus ve Çin İdaresinde Yaşayan Türklerin Millî Mücadele Tarihleri,* Veli Yayınevi, İstanbul 1984.

Sarıhan, Zeki, *Dünyanın Bütün Çiçekleri,* Öğretmen Yayınları, Ankara, 1984.

Sarıoğlu, Sezai, *Güneş İşle Mendilime,* Emek Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Sartre, Jean-Paul, *Akıl Çağı, Hürriyetin Yolları,* çev. Gülseren Devrim, Nobel Yayınları, İstanbul, 1964.

Sartre, Jean-Paul, *İş İşten Geçti,* çev. Zübeyir Bensan, Varlık Yayınları, İstanbul, 1966

Satoğlu, Abdullah, *Halk Şairi Molu'lu Revai,* Ankara, 1980.

Satoğlu, Abdullah, *Mimar Sinan Şiirleri Antolojisi,* Ankara, 1988.

Sayılgan, Aclan, *İnkâr Fırtınası,* İstanbul 1962.

Sayılgan, Aclan, *Komuna,* Millî Hareket Yayınevi, İstanbul 1968.

*Seçme Romanlar***:** *Yazarları, Özetleri, Eleştiriler, Kaynaklar,* Haz. Refika Tamer, Âsım Bezirci, 3. bs. Varlık Yayınevi, İstanbul 1983.

Sefercioğlu, M. Nejat, *Divançe-i Seferî,* İstanbul 1997.

Seferoğlu, Şükrü Kaya ve Başbuğ, Hayri, *Millet ve Millî Birlik Bilinci,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.

Selami, *Divan-ı Selami,* İstanbul, 1287, (es.h.).

Selat, Azmi, *Bingöller,* Ankara, 1945.

Semih, Mehmet, *Türk Şiirinde Hiciv, Taşlama, Yergi,* İstanbul, 1983.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *... ve Çanakkale 1: Geldiler,* 2. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul 1990.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *... ve Çanakkale 2: Gördüler,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *... ve Çanakkale 3: Döndüler,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Anahtar,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Bu Atlı Geçide Gider,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Can Ocağında Pişen Aş,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Çatı,* 12. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul 1989.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Darağacı,* 5. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul, 1989.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Fatih Üçlemesi:* Ebem Kuşağı, 4. bs. İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Gece Yarısı Gün Dönümü,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Geçitteki Ülke,* 6. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul 1989

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Güneşin Dört Köşesi,* İrfan Yayınevi, İstanbul 1983.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Kapı.* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Karanlıkta Mum Işığı,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Karşılaştırmalı Türk Destanları,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Kilit,* İrfan Yay. İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati; Konak, İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Sabır,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Üçler, Yediler, Kırklar,* 11. bs. İrfan Yayınevi, İstanbul 1989.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, *Yaratılış ve Türeyiş,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1969.

Serbestzade Ahmet Hamdi İskilibi, *Divan-ı Hamdi,* haz. Dr. İsmail Güleç, Pan Yayınları, İstanbul, 2004.

Sermet, *Divan-ı Sermet,* İstanbul, tarihsiz. (es.h.).

Sertelli, İskender Fahreddin, *Sumer Kızı,* Akşam Kitaphanesi, İstanbul, 1933.

Sertkaya, Osman Fikri, *Göktürk Tarihinin Meseleleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1995.

Sertoğlu, Murat, *Şeyh Şamil,* İtimat Kitabevi, İstanbul, 1972.

Sevilen, Muhittin, *Karagöz,* M.E.B., İstanbul, 1969.

Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan *Selçuklu Devletleri Tarihi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

Sevim, Ali, *Anadolu'nun Fethi: Selçuklular Dönemi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

Sevim, Ali, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Seyfeddin, Ömer, *Bütün Eserleri,* 2 C., Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

Seyid Mehmed Nesib, *Divan-ı Seyid Mehmed Nesib,* İstanbul, 1261. (es.h.).

Seyyid Mustafa Haşem el Üsküdari, *Divan-ı Haşim Efendi,* İstanbul, 1252, (es.h.).

Seyyid Yusuf Hakkı, *Divan-ı Hakkı,* haz. Hasan Moğol, Ankara, 1996.

Sezayi-i Gülşeni Divanı, haz. Şahver Çelikoğlu.; İstanbul, 1985,

Sıtkı Kesriyeli, *Divançe-i Şinaver,* İstanbul, 1330, (es.h.).

Sinanoğlu, Oktay, *Bye Bye Türkçe, Bir New York Rüyası,* Otopsi Yayınları, 2000.

Sofuoğlu, M. Cemal, *İslâm Dini İnanç, İbadet, Ahlâk Esasları,* İzmir 1996.

Soysal, İlhami, *20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi,* Bilgi Yayınları, İstanbul, 1973.

Soyuer, Halil, *Anılarla Şiirler Albümü,* Ankara, 1982.

Soyuer, Halil, *Liman,* Gerçek Yayınevi, Ankara, 1950.

Steinbeck, John, *Gazap Üzümleri,* çev. Ergün İlgin, Halk Yayınevi, Ankara, 1974.

Stendhal, Henri *Kızıl ile Kara,* çev. Nurullah Ataç, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1966.

Sultan Beyazıd, *Divan-ı Adli,* İstanbul, 1308, - (es.h.).

Sultan Veled, *Divan-ı Sultan Veled,* haz. Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul, 1941, (metnin Osmanlıcası var).

Sultan Veled, *Divan-i Türki-i Sultan Veled,* İstanbul, 1341 (es.h.).

Sutüven, Mustafa Seyit, *Bütün Şiirleri,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1976.

Suud Saffet, *Şiiri Hayal,* İstanbul, 1339, (es.h.).

Süleyman Çelebi, *Mevlid,* haz. Faruk K. Timurtaş, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970.

Süleyman Nazif, *Firak-ı Irak - Mesaib-i Vatana Ağlayan Birkaç Neşide-,* Dersaadet, 1918, (es.h.).

Süleyman Nazif, *Malta Geceleri, Firak-ı Irak ve Galiçya,* haz. İhsan Erzi, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1979.

Sümbülzade Vehbi, *Divan-ı Vehbi,* İstanbul, 1287, 77 (1216) TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Bölümü, (es.h.).

Sümer, Faruk, *Kara Koyunlular, Başlangıçtan Cihan Şah'a Kadar,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları,* Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul.

Sümer, Faruk, *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990.

Süreya, Cemal, *Mülkiyeli Şairler,* İstanbul, 1966.

Süreya, Cemal, *Üvercinka,* De Yayınevi, İstanbul, 1966.

Şapolyo, Enver Behnan, *Ayşim,* Ankara, 1934.

Şapolyo, Enver Behnan, *Selçuklu İmparatorluğu Tarihi,* Ankara 1972.

Şapolyo, Enver Behnan, *Yayla Gülü,* Ankara, 1944.

Şardağ, Rüştü, *Klasik Divan Şiirimiz,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1976.

Şardağ, Rüştü, *Şair Sultanlar,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1982.

Şatıroğlu, Âşık Veysel, *Dostlar Beni Hatırlasın, Bütün Şiirleri,* 9. bs. der. Ümit Yaşar Oğuzcan, Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul 1991.

Şatim, Mustafa, *Meşhur Şair Eşref'in Hayatı,* İzmir, 1943.

Şemseddin Sami, *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat,* haz. Sedat Yüksel, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964.

Şemseddin Sivasi Divanı, derl. Recep Toparlı, Gurbet yay., Sivas 1984.

Şenol, Erol, *Gülden Güle Damlalar, Geçmişten Geleceğe Halk Ezgilerimiz ve Anıları,* Ankara, 1985.

Şensoy, Ferhan, *Gündeste,* Ortaoyuncuları Yayınları, İstanbul, 1986.

Şentürk, Ahmet Tufan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, 1988.

Şerefli, Ahmet Şerif, *Türk Doğduk, Türk Öldük,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.

Şeşen, Ramazan, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.

Şeyh Galib, *Şeyh Galib Divanı,* haz. Muhsin Kalkışım, Ankara, 1994.

Şeyh Galip, *Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri,* haz. Sedit Yüksel, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1980.

Şeyh Galip, *Seçmeler,* haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986.

Şeyh Suzi Ahmet, *Divan-ı Suzi,* İstanbul, 1290. (es.h.)

Şeyh Zekai Mustafa, *Divan-ı Zekai,* İstanbul, 1258. (es.h.).

Şeyhi, *Divan-ı Şeyhi,* basım yeri ve tarihi yok, (TBMM. Küt. Mikrofilm no. 76(1203).

Şeyhülislam Arif Hikmet, *Divan-ı Şeyhülislam Arif Hikmet Bey,* yayın yeri ve tarihi yok. (es.h.).

Şeyhülislam Asım, *Divan-ı Asım Efendi,* İstanbul, 1268, (es.h.).

Şeyhülislam Yahya, *Divan-ı Yahya,* İstanbul, 1334, (es.h.).

Şiir Defteri, derl. Fahri Kurtuluş, 1931, (eski yazılı).

Şimşir, Bilâl N., *Bulgaristan Türkleri, 1878-1985,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1986.

Şinasi, *Divan-ı Şinasi,* Kitabhane-i Ebüzziya, İstanbul, 1303, (7 eser birarada, eski harfli).

Şinasi, *Müntahabat-ı Eş'ar,* haz. Süheyl Beken, Dün-Bugün Yayınevi, Ankara, 1960.

Şinasi, *Müntahabat-ı Eş'arım, Divan,* Akba Kitabevi, İstanbul, 1945.

Elçin, Şükrü, *Şiirle Selam, Antoloji.* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1984.

Şüküfe Nihal, *Çölde Sabah Oluyor,* İstanbul, 1951.

Tahiroğlu, Tayyar, *Kırkıncı Bahar,* İzmir, 1988.

Tahiroğlu, Tayyar, *Sonbaharın Getirdikleri,* İzmir, 1985.

Tamer, Ülkü, *Varlık Şiirleri Antolojisi 1933-1966,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1966.

Tan, M. Turhan, *Cengiz Han,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, (tarihsiz).

Tan, M. Turhan, *Tarihi Muhasebe,* İstanbul, 1937.

Tan, Nail - Özkubat, Tevfik *Borlu Kemali Baba - Âşık Kemali,* Ankara, 1975.

Taner, Haldun, *Hikâyeler,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

Taner, Haldun, *Şişhaneye Yağmur Yağıyordu,* Bilgi Yayınevi, Ankara.

Taneri, Aydın, *Harezmşahlar,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara.

Taneri, Aydın, *Türk Kavramının Gelişmesi,* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1983.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı,* 7. bs. Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1988.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Beş Şehir,* Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara 1985.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Bütün Şiirleri,* İstanbul, Dergah Yayınları, 1976.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1969.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Hikâyeler,* 2. bs. Dergâh Yayınevi, İstanbul 1991.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Huzur,* İstanbul, 1949.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Mâhur Beste,* Dergâh Yayınevi, İstanbul.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Namık Kemal Antolojisi,* Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul,1944.

Tanrıöver, Hamdullah Suphi, *Günebakan,* haz. Fethi Tevetoğlu, Kültür Bakanlığı, Ankara 1987.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Atatürk Hakkında Aydın Sınıf Şairlerimizin Yazdığı Şiirler 1915-38,* Ankara, 1981, (Belleten 45. Cilt, 177. Sayı, Ocak 1981'den Ayrı Basım).

Tansel, Fevziye Abdullah, *Çocuklar İçin Dini Şiirler,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1961.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri,* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Mehmet Emin Yurdakul, - Şiirler* - Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1969.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Servet-i Fünun ve Son Devir Edebiyatında Dini Şiirler,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.

Tansel, Fevziye Abdullah, *Tanzimat Devri Edebiyatında Dini Şiirler,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.

Tanyu, Hikmet, *Atatürk ve Türk Milliyetçiliği,* İlv. 2. bs. Töre-Devlet Yayınevi, Ankara 1981.

Tanyu, Hikmet, *İnsan ve Dünya, Şiirler,* Emel Yayınları, Ankara, 1978.

Tanyu, Hikmet, *İslâmlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı,* 2. bs. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1986.

Tanyu, Hikmet, *Tevfik Fikret ve Din,* İrfan Yayınevi, İstanbul, 1972.

Tanyu, Hikmet, *Türkçülük ve Gerçek Demokrasi,* İstanbul 1945.

Tanyu, Hikmet, *Ziya Gökalp ve Türk Milliyetçiliği,* İstanbul 1962.

Tarancı, Cahit Sıtkı, *Bütün Şiirleri,* Can Yayınları, İstanbul, 1983.

Tarancı, Cahit Sıtkı, *Otuz Beş Yaş,* Varlık Yayınları, 1946.

Tarancı, Cahit Sıtkı, *Otuzbeş Yaş, Bütün Şiirleri,* der. Âsım Bezirci, 7. Baskı.

Tarhan, Abdülhak Hamid, *Bütün Şiirleri,* Dergah Yayınları, İstanbul, 1979.

Tarhan, Abdülhak Hamid, *İlham-ı Vatan,* İstanbul, 1334, (es.h.).

Tarhan, Abdülhak Hamid, *Makber ve Ölü,* İstanbul, 1922, (es.h.).

Tarhan, Abdülhak Hamid, *Tarık Yahud Endülüs Fethi,* İstanbul, 1335, (es.h.).

Akalın, Mehmet, (çev.) *Tarihî Türk Şiveleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1988.

Tarlan, Ali Nihad, *Divan Edebiyatında Tevhidler,* İ.Ü. Yayınları, İstanbul, 1936,

Tarlan, Ali Nihad, *Ahmed Paşa Divanı,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966.

Tarlan, Ali Nihad, *Divan Edebiyatında Muamma,* İ.Ü. Yayınları, İstanbul, 1936.

Tarlan, Ali Nihad, *Divan Şiiri, Rahmi ve Fevri XVI. ve XVII. asır,* İ.Ü. Edebiyat Fakültesi y., İstanbul, 1948.

Tarlan, Ali Nihad, *Genceli Nizami Divanı,* Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1944.

Tarlan, Ali Nihad, *İkbal'den Şiirler, Şarktan Haber ve Zebur-ı Acem - Muhammed İkbal* - Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1971.

Tarlan, Ali Nihad, *Necatibeg Divanı,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.

Tarlan, Prof. Dr. Ali Nihat, *Fuzuli Divanı Şerhi,* Akçağ Yay.

Taşağıl, Ahmet, *Gök-Türkler,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

Taşer, Suat, *Haraç Mezat,* Seçilmiş Hikayeler Dergisi Kitapları, Ankara, 1954.

Taşer, Suat, *İkinci Kurtuluş,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1960.

Taşlıcalı Yahya Bey, *Yahya Bey ve Divanından Örnekler,* hazl. Mehmed Çavuşoğlu, Kültür ve Turizm Bak., Ankara, 1983.

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı,* Kültür Bak., Ankara, 1990.

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre, Yunus Emre Divanı- Risaletü'n Nushiye, (tenkitli metin)* Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.

Tatçı, Yard. Doç. Dr. Mustafa, *Yunus Emre, Divan ve Risaletü'n-Nushiyye,* (Sahaflar Kitap Sarayı, İst. 2005

Tavkul, Ufuk, *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü,* TDK y. 2000.

Tecer, Leyla, *Ahmet Kutsi Tecer'in Bütün Şiirleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001

Tekin, Yalçın, *Gazi'nin Destanı, İnkılap Tarihi,* Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1932.

Tepeyran, Ebubekir Hazım, *Küçük Paşa,* İstanbul, 1326, c, (es.h.).

Tepeyran, Ebubekir Hazım, *Kar Çiçekleri,* İstanbul, 1932.

Terci-i Bend-i Ruhi ile Sami'nin ve Ziya Paşa'nın Nazireleri, Kitabhane-i Ebüzziya, İstanbul, 1304, (es.h.).

Tevetoğlu, Fethi, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1987.

Tevetoğlu, Fethi, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Tevfik Fikret, *Bütün Şiirleri,* haz. Prof. Dr. İsmail Parlatır, Doç. Dr. Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri,* İstanbul, 1327, (es.h.)

Tevfik Fikret, *Rübab-ı Şikeste ve Bütün Eserleri,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Tevfik Fikret, *Haluk'un Defteri,* İstanbul, 1945.

Tevfik Fikret, *Rubab-ı Şikeste,* İstanbul, 1945.

Tevfik Fikret, *Tarihi Kadim - Doksan Beşe Doğru,* İstanbul, 1928.

Tevfik Fikret, *Tarihi Kadim Doksan Beşe Doğru,* - eklemelerle yayına haz,- Canan Yücel Eronat, Ankara, 1998.

Tevfikoğlu, Muhtar, *Hikâyeler,* Kültür Bakanlığı, Ankara 1980.

Thomas A. Gaddis, *Alkatraz Kuşçusu,* çev. Naci Serez, İstanbul, 1965.

Tietze, Andreas, *The Koman riddles and Turkic folklore,* Berkeley, University of California Press, 1966.

Tiken, Kamil, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar ve Zarf-Füller,* TDK y. 2004.

Timurtaş, Faruk K., *Yunus Emre Divanı'ndan Seçmeler,* 3. bs. Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Dil Davası ve Ziya Gökalp,* İstanbul 1965.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Mehmed Âkif ve Cemiyetimiz,* Yağmur Yayınevi, İstanbul 1962.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Şeyhi'nin Harnamesi,* İstanbul, 1981.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı,* 2. bs. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1990.

Togan, Zeki Velidî, *Hâtıralar,* İstanbul 1969.

Togan, Zeki Velidî, *Oğuz Destanı,* Kayı Yayınevi, İstanbul 1972.

Togan, Zeki Velidî, *Umumî Türk Tarihine Giriş,* 3. bs. Enderun Kitabevi, İstanbul 1982.

Tolasa, Harun, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası,* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973.

Tolga, Osman, *Ziya Gökalp ve İktisadî Fikirleri,* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü, İstanbul.

Tolstoy, Lev, *Gençlik,* çev. Rana Çakıröz, Cengiz Ekinci, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1947.

Tolstoy, Lev, *Hacı Murat,* çev. Nihal Yalaza Taluy, İstanbul, 1966.

Tolstoy, Lev, *Harb ve Sulh,* çev. Ali Kami Akyüz, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1938.

Tolstoy, Lev, *İlk Gençlik,* çev. Rana Çakıröz, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1946.

Topaloğlu, Bekir, *İslâmda Kadın,* Yağmur Yayınevi, İstanbul 1970.

Topçu, Nurettin, *Ahlâk Nizamı,* Hareket Yayınevi, İstanbul.

Topçu, Nurettin, *Büyük Fetih,* Hareket Yayınevi, İstanbul 1968.

Toplu, Abdülhâdi, *Tarih İçinde Anadolu Sakinleri ve İsyanlar-Ayaklanmalar,* Ocak Yayınları, Ankara 1996.

Toprak, Burhan, *Yunus Emre Divanı,* Eskişehir Odunpazarı Belediyesi, Eskişehir, 2004.

Toprak, Yunus, *Yunus Emre Divanı,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1966.

Toros, Taha, *Dadaloğlu, XIX. Asır Çukurova Sazşairi,* Adana, 1940.

Toroslu, Abdullah, *Karacaoğlan,* Maya Matbaası, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1979.

Toy, Erol, *İmparator,* May Yayınları, İstanbul, 1973.

Tuğ, Salih, *İslâmiyet ve Millet Gerçeği,* Aydınlar Ocağı, İstanbul 1990.

Tuncalp, Enver, *Bağlıyız Atatürke,* Ankara, 1981.

Tuncor, Ferit Ragıp, *19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos ve 29 Ekim Şiirleri,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1980.

Tuncor, Ferit Ragıp, *Atatürk Şiirleri,* haz. Ankara, 1958.

Tuncor, Ferit Ragıp, *Atatürk ve Kahramanlık Şiirleri,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.

Tunç, Tomris, *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini I,* TDK y. 1995.

Tunç, Tomris, *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini II,* TDK y. 1995.

Tunç, Tomris, *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini III,* TDK y. 1994.

Tunçer, Vahap, *Bir Eski, Bir Yeni, Şiir Antolojisi,* Bolu, 1950.

Turabi, *Divan-ı Turabi,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Tural, Sadık K., *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.

Turan, Osman, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi: Saltuklular, Sökmenliler, Dilmaç Oğulları ve Artukluların Siyasî Tarihi ve Medeniyetleri,* 2. bs. Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980.

Turan, Osman, *İslâmiyet ve Selçuklular,* Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1971.

Turan, Osman, *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti,* Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1969.

Turan, Osman, *Selçuklular Devrinde Türkiye,* Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul 1972.

Turan, Osman, *Selçuklular ve İslâmiyet,* Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980.

Turan, Osman, *Tarihî Akışı İçinde Din ve Medeniyet,* Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980.

Turan, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi: Türk Dünya Nizamının Millî, İslâmî, İnsanî Esasları,* 2 C., 4. bs. Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1980.

Turan, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

Turan, Osman, *Türkiye'de Manevî Buhran: Din ve Lâiklik,* 2. bs. Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1978.

Turan, Osman, *Türkiye'de Siyasî Buhranın Kaynakları,* Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1979.

Turan, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi,* Bilgi Yayınevi, İstanbul 1994.

Turanlıoğlu, Uluğ, *Türk Ozanları Antolojisi,* İstanbul, Oluş Yayınevi, 1971.

Turgenyev, Ivan Sergeyeviç, *Kaderci,* çev. Nihal Yalaza Taluy, İstanbul, 1967.

Turgenyev, Ivan Sergeyeviç. *İlk Aşk,* çev: Haydar Rifat Yorulmaz, İstanbul, 1931.

Turgut, Mehmet, *Taşkent'e Doğru,* İlaveli 4. bs. Boğaziçi Yayınevi, İstanbul 1988.

Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri: Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik,* Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul 1987.

Turhan, Mümtaz, *Maarifimizin Ana Dâvaları,* Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Turhan, Mümtaz, *Üniversite Problemi,* Yağmur Yayınevi, İstanbul 1967.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *İstanbul Kapılarında,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1954

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *İstanbul'un Fethi,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1984.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Kahramanlar Geçiyor,* 8. bs. 4 C., İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1984.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Osmanoğulları,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Serhadlerin Çocuğu Yıldırım Bayezid,* Akba Kitabevi, Ankara, 1947.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Sultan Yıldırım Bayezid,* İstanbul, 1957.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Sultanların Aşkı,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, tarihsiz.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Şah İsmail,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1956.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Turgut Reis,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Türk Tarihinden Sayfalar,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1986.

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Yavuz Sultan Selim Ağlıyor,* Akba Kitabevi, Ankara, 1947.

Türk Millî Bütünlüğünde Doğu Anadolu, haz. Bahaeddin Ögel, vb. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1985.

Türk Dil Kurumu, *Türk Şiiri Özel Sayısı, Divan Şiiri,* Ankara, 1986, Türk Dili Dergisi'nin 415-416-417/Temmuz-Ağustos-Eylül 1986 Özel Sayısı.

Türk Dil Kurumu, *Türk Şiiri Özel Sayısı, Eski Türk Şiiri,* Ankara, 1986, Türk Dili Dergisi, Ocak 1986 Özel Sayısı.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8 C., Dergâh Yayınevi, İstanbul 1976.

Türk Dünyası El Kitabı, 3 C., 2. bs. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1992.

Türk Edebiyatında Kahramanlık Hikâyeleri, Antoloji, Der.: Şemsettin Kutlu, İstanbul 1981.

Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, haz. Cemil Yener, 2. bs. İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1989.

Türk Hikâye Antolojisi, haz. Seyit Kemal Karaalioğlu, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1984.

Türk İstiklal Savaşı Destanları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982

Türk ve Türklük, Türk Standardları Enstitüsü, Ankara 1984.

Türk, Cezmi, *Dünyanın Çatısı Turan ve Rus Kafası,* Toprak Yayınevi, İstanbul 1964.

Türk, Cezmi, *Milliyetçilik Anlayışımız ve Komünistlik,* Toprak Dergisi, İstanbul 1959.

Türk, İbrahim, *Türk Toplumunda Sosyal Sınıflar,* Öncü Kitabevi, İstanbul 1970.

Türkçülük Armağanı, Akademi Kitabevi, İzmir.

Türkdoğan, Orhan, *Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları: İkinci Neslin Dramı,* Orkun Yayınevi, İstanbul 1984.

Türkdoğan, Orhan, *Aydınlıktakiler ve Karanlıktakiler (Toplumumuzun Dramı),* Üçdal Neşriyat, İstanbul 1982.

Türkdoğan, Orhan, *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.

Türkdoğan, Orhan, *Doğu Anadolu'nun Sosyal Yapısı,* Azerbaycan Kültür Derneği, Ankara 1987.

Türkdoğan, Orhan, *Kemalist Modelde Fert ve Devlet İlişkileri,* 3. bs. İstanbul Kitabevi, İstanbul 1982.

Türkdoğan, Orhan, *Niçin Milletleşme?* Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul.

Türkdoğan, Orhan, *Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.

Türkistan ile İlgili Makaleler, Kültür Bakanlığı, Ankara 1971.

Türkiyat Mecmuası, 1925 1.C. İstanbul, 1925

Türkiyat Mecmuası, 1926 2.C. İstanbul, 1927

Türkiyat Mecmuası, 1934 4.C. İstanbul, 1934

Türkiyat Mecmuası, 1926 3.C. İstanbul, 1935

Türkiyat Mecmuası, 1935 5.C. İstanbul, 1935

Türkiyat Mecmuası, 1936-9 6.C. İstanbul, 1939

Türkmen, Ahmed Faik, *Mufassal Hatay Tarihi,* 4 c. Antakya, 1939.

Türközü, Halil Kemal, *Osmanlı ve Ermeni Belgeleriyle Ermeni Mezalimi,* haz. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1982.

Uğurlu, Nurer, *Anadolu'nun Türküsü,* Ok Yayınları, İstanbul, 1984.

Uluçay, Çağatay, *İlk Müslüman Türk Devletleri,* Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1965.

Uraz, Murat, *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz,* Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1941.

Urfalı Kemal Edip, *Urfa Ağzı,* TDK y. 1991.

Uşaki-Zade Halid Ziya, *Aşk-ı Memnu,* İstanbul, 1316

Halil Nihad, *Ayine-i Devran,* Y.Y., 1342.

Uşaklı, Ömer Bedrettin, *Bütün Eserleri,* haz. İnci Enginün, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Uşaklı, Ömer Bedrettin, *Bütün Şiirleri,* der. İnci Enginün, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988.

Uşaklıgil, Halid Ziya, *Aşk-ı Memnu,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963.

Uşaklıgil, Halid Ziya, *Kırık Kayatlar,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1968.

Uşaklıgil, Halit Ziya, *Mai ve Siyah,* yay. haz. Şemsettin Kutlu, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1988.

Uyaroğlu, İsmail, *Gül Sağnağı,* İstanbul, 1976.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *14 ve 15. Asırlarda Anadolu Beyliklerinde Toprak ve Halk İdaresi,* İstanbul, 1937.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Alemdar Mustafa Paşa, Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1942.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri,* 4. bs. Türk Tarih Kurumu, Ankara 1985.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1937

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Çandarlı Vezir Ailesi,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1974.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi (Balıkesir) Vilayeti Tarihçesi,* İstanbul, 1928.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi Meşahiri,* İstanbul, 1341.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamitoğulları Hakkında Malumat,* İstanbul, Maarif Vekaleti Yayınları, 1929.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Kütahya Şehri: Bizans ve Selçukilerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında,* Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1932.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Mekke-i Mükerreme Emirleri,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1972.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Midhat Paşa ve Taif Mahkumları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1950.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Midhat ve Rüştü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesikalar,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1946.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1941.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal: Büyük Selçukiler, Anadolu Selçukileri, Anadolu Beylikleri, İlhaniler, Karakoyunlu ve Akkoyunlularla Memlüklerdeki Devlet Teşkilatına Bir Bakış,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1944.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1948.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi,* 4 C., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994-1995.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1961.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Sivas Şehri: Anadolu Türk Tarihi Tetkikatından,* Rıdvan Nafiz, Maarif Vekaleti Yayınları, İstanbul, 1928, (es. h.)

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Vezir Hakkı Mehmed Paşa,* VII'nci Cilt, *Türkiyat Mecmuası*ndan a.b. İstanbul,1939.

Üftade, *Divan-ı Üftade,* İstanbul, 1328, (es.h.).

Ülken, Hilmi Ziya, *İçtimaî Doktrinler Tarihi,* İstanbul 1941.

Ülken, Hilmi Ziya, *Toplum Yapısı ve Soya Çekme,* Doruktekin Yayınevi, İstanbul 1971.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,* 3. bs. Ülken Yayınları, İstanbul 1992.

Ülküsal, Müstecip, *Dobruca ve Türkler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987.

Ülküsal, Müstecip, *Kırım Türk-Tatarları: Dünü, Bugünü, Yarını,* İstanbul 1980.

Ünal, Tahsin, *1700'den 1958'e Kadar Türk Siyasî Tarihi,* ilav. 2. bs. Ankara 1958.

Ünal, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi,* Ankara 1957.

Ünal, Tahsin, *Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi,* Sebil Yayınevi, İstanbul 1968.

Ünsel, Kemal Edip *Fatih'in Şiirleri,* Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1946, (eski harfli metin de var).

Ünver, Bekir Sami, *Kadından Yana,* Ankara, 1969.

Üsküblü İshak Çelebi, *Divan,* haz. Mehmed F. Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1989,

Üsküdarlı Mustafa Ma'nevi, *Divançe-i İlahiyat,* haz. Dr. Mustafa Tatcı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.

Üstün, Nevzat, *Hey Sen Amerikalı,* Var Yayınevi, İstanbul, 1967.

Üstüner, Ahad, *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri,* TDK y. 2000.

Üzgör, Tahir, *Fehim-i Kadim, Hayatı, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi,* AKM, Ankara, 1991.

Vahabzade, Bahtiyar, *Gün Var Bin Aya Değer,* Nil Yayınevi, İzmir 1993.

Valdemar Bonsels, *Arı Maya ve Başından Geçenler,* çev. Nihat Adil, İstanbul, 1932.

Vasfi, *Divan, (tenkitli basım)* haz. Mehmed F. Çavuşoğlu, İstanbul, 1980.

Vecdi, *Divan-ı Vecdi Efendi,* İstanbul, 1291, (es.h.).

Washington, Booker Tagliaferro, *Kölelikten Kurtuluş- Bir Zencinin Hikâyesi,* çev. Ayşe (Pertev) Akıncı, İstanbul, 1968.

Yağcıoğlu, Halim - Dil, Şahinkaya, *Türk Kadın Şairleri Antolojisi,* Ankara, 1966.

Yağcıoğlu, Halim, *Destan Türk, Mustafa Kemaller Tükenmez,* Türkiye Kemalist Yazarlar ve Sanatçılar Derneği, Ankara, 1974.

Yağız, Süleyman, *Berçenekli Âşık Mahzuni,* May Yayınları, İstanbul, 1976.

Yahyâ Bey, *Divan,* Hazırlayan, Mehmed Çavuşoğlu, Tenkidli bsm, İstanbul Ünv. Edebiyat Fak., İstanbul, 1977.

Yahya Kemal, *Tarih Musahebeleri,* 2. bs. Yahya Kemal Enstitüsü, İstanbul 1991.

Yahya Kemal, *Edebiyata Dair,* İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1971.

Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz,* 8. bs, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1987.

Yahya Kemal, *Siyasî Hikâyeler,* İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1968.

Yamakoğlu, Cihan, *İnsan İlişkileri: Ailede, Toplumda... Beşerî Münasebetler,* 2. bs. Ankara 1987.

Yaşa, Dursun, *Kahramanlık Şiirlerimizden Bir Demet,* Ankara 1984.

Yaşar Kemal, *Ağrıdağı Efsanesi,* Cem Yayınları, İstanbul, 970.

Yaşar Kemal, *Çakırcalı Efe,* Ararat, İstanbul, 1972.

Yaşar Kemal, *İnce Memed,* Remzi Kitabevi, İstanbul,1960.

Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır,* Ant Yayınları, İstanbul, 1968.

Yaşın, Özker, *Kıbrıs Benim Vatanım,* İstanbul, 1986.

Yaşın, Özker, *Kıbrıs Mektubu,* Varlık Yayınevi, İstanbul, 1958.

Yavuz Sultan Selim Divanı, haz. Ali Nihad Tarlan, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1946.

Yavuz, A. Fikri, *İslâm Fıkhı ve Hukuku,* İrfan Yayınevi, İstanbul.

Yavuz, Hilmi, *Bedrettin Üzerine Şiirler,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1975.

Yavuz, Orhan, *Kansu Gavri'nin Türkçe Divanı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)* Selçuk Üniv., Konya, 2002.

Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na't,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Yetiş, Kâzım, *Türkçenin Nakışları,* Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1993.

Yetkiner, Ayhan, *Âşık İhsani Kimdir?* İstanbul, 1967.

Yıldız, Ali, *Beyaz Hürriyet,* Ankara, 1964.

Yılmaz Güney, *Boynu Bükük Öldüler,* Dost Kitabevi, Ankara, 1971.

Yılmaz, Ali, *Kanuni Sultan Süleyman'a Yazılan Kasideler,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

Yılmaz, Durali, *Akrebin Dansı,* Yedi İklim Yayınevi, İstanbul 1989.

Yılmaz, Kaşif, *III. Selim (İlhami),Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanın Tenkitli Metni,* Trakya Üniv., Edirne, 2001.

Yılmaz, M. Kemal, *Denizin Getirdiği Ölü Asker,* İstanbul, 1975.

Yılmaz, M. Kemal, *Umurlu Çiçekleri, Üç Şiir Demeti, Denizin Getirdiği Ölü Asker, Toprak Soyu, Yağmur,* Aydın, 2001.

Yılmaz, Nahide, *Şiirlerle İl İl Türkiye,* İzmir, 1997.

Yınanç, Mükrimin Halil, *Millî Tarihimizin Adı,* Hareket Yayınevi, İstanbul.

Yınanç, Refet, *Dulkadir Beyliği,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Yırcalı, Sıtkı, *Kilitlenmiş Dünya,* Ankara, 1958.

Yolsal, Tayfun, *Hayat Sevince Güzel,* İstanbul, Hüsnü Tabiat Matbaası, 1976.

Yuan-Xin,Wang, *Çin'deki Türk Diyalektleri Araştırmaları Tarihi,* TDK y. 1994.

Yunus Emre, *Divan ve Risaletü'n-Nushiyye,* haz. Abdülbaki Gölpınarlı, Der Yayınevi, İstanbul, 1991.

Yurdakul, Mehmet Emin, *Dicle Önünde,* İstanbul, 1332, (es.h.).

Yurdakul, Mehmet Emin, *Hasta Bakıcı Hanımlar,* İstanbul, 1333, (es.h.).

Yurdakul, Mehmet Emin, *Turan'a Doğru Ey Türk Uyan,* Ergenekon Yayınevi, İstanbul, 1973.

Yurdakul, Mehmet Emin, *Türk Sazı,* İstanbul, 1979.

Yurt Duyguları, *Antoloji,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1990.

Yücebaş, Hilmi, *Bütün Cepheleriyle Rıza Tevfik, Şiirler, Makaleler,* İstanbul, 1950.

Yücebaş, Hilmi, *Filozof Rıza Tevfik, Hayatı, Şiirleri, Hatıraları,* İstanbul, 1958.

Yücebaş, Hilmi, *Rıza Tevfik, -Hayatı, Hatıraları, Şiirleri-* İstanbul, 1968.

Yücebaş, Hilmi, *Şair Eşref, -Bütün Şiirleri ve 80 Yıllık Hatıraları-* İstanbul, 1978

Yücel, Can, *Şiir Alayı,* İstanbul, 1981.

Yücel, Can, *Altısıbiyerde,*İstanbul, 1988.

Yücel, Can, *Kuzgunun Yavrusu,* İstanbul, 1990.

Yücel, Hasan Âli, *Allah Bir,* Ankara, 1961.

Yücel, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar,* 2 C., Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Yücel, Yaşar, *Macaristan ve Bulgaristan'daki Türk Sanat Eserleri,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

Yücel, Yaşar, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları, 1393-1402,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

Yüksel, Nevzat, *Türkiye'de Gençlik Sournları ve Çözüm Yolları,* Bayrak yayınevi, İstanbul 1988.

Zati, *Divan-ı Zati,* İstanbul, 1257, (es.h.).

Zelyut, Rıza, *Halk Şiirinde Başkaldırı,* İstanbul, 1989.

Zelyut, Rıza, *Halk Şiirinde Gerçekçilik,* İstanbul, 1982.

Zeren, Mehmet, *Divan Şiiri I- Açıklamalı,* İstanbul, 1986.

Zeybek, Namık Kemal, *Millî Kültür Meselemiz,* İstanbul 1989.

Zeytinoğlu, Erol, *Ekonomik Doktrinler,* genşl. 2. bs. Marmara Üniversitesi Eğitim ve Yardım Vakfı, İstanbul 1986.

Zihni Çermiki, *Divan-ı Zihni,* İstanbul, 1291. (es.h.).

Ziya Paşa, *Edibi Muhterem Merhum Ziya Paşa'nın Rüyası,* İstanbul, 1932.

Ziya Paşa, *Mukaddeme-i Harabat,* Kitabhane-i Ebüzziya, İstanbul, 1311, (es.h.).

Ziyaettin Halit, *Divan-ı Ziyaettin Halit,* İstanbul, 1260, -(es.h.).

Zola, Emile, *Döl Bereketi,* çev. Hamdi Varoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945.

Zola, Emile, *Bir Aşk Sayfası,* çev. Hamdi Varoğlu, Maarif Vekaleti Neşriyatı, İstanbul, 1944.

Zola, Emile, *Hakikat,* çev. Reşat Nuri Güntekin, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945.

Zola, Emile, *Hulya,* çev. Hamdi Varoğlu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1945.

Zorlutuna, Halide Nusret, *Büyükanne,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1971.

Zorlutuna, Halide Nusret, *Ellerim Bomboş,* Kür Yayınları, İstanbul, 1967.

ÖTÜKEN
TÜRKÇE
SÖZLÜK

a, [a / A] *is. dbl.* Latin asıllı Türk alfabesinin ilk harfi. Ses bilgisi bakımından geniş, düz, orta damak ünlüsüdür. Çıkış anında ses yolu gerilmez. Ses yolu açıklığında yedinci sıradadır. Ağız biraz açılır, küçük dil geniz yolunu kapatır, dil hafifçe alçalır ve öne doğru kayarak ses tellerinden gelen titreşimli havaya yol verir. Titreşimli hava hiçbir engele uğramadan ağız boşluğunda *a sesi* meydana gelir. Orta uzunlukta, boğaz yakınından ve donuk olarak telaffuz edilir. Ağız boşluğu geniş, dudaklar düz hâlde iken ağzın arka bölümünden çıktığı için *geniş, düz, kalın* olarak nitelendirilir. 🗗 **a'dan z'ye,** *Baştan sona kadar, bütünüyle.*|| **a takımı,** *Seçme oyunculardan kurulmuş oyun takımı.*

a, [Ar. ā ا] *(a:) is.* Arap asıllı Türk alfabesinin ilk harfi olan elif.

a, [Ar. a ع] *is.* Arap asıllı Türk alfabesinin yirmi birinci harfi olan ayn harfi. Gırtlak ünsüzüdür.

-a-[1]**,** [-a- / -e-] *yap. e.* **1.** İsimden fiil türetir: *boşamak (boş-a-mak), oynamak (oy-un-a-mak) {eAT} (aynı). bengiz-e-mek, kan-a-mak* **2.** Fiile durum, nicelik anlamları katarak zarf yapar: *geçe, güle güle.* **3.** Yeterlik, sürerlik ve yakınlık bildiren birleşik fiillerde esas fiil ile yardımcı fiil arasında bir zarf fiil eki olarak yer alır: *yapabilmek (yap-a-bilmek), çıkagelmek (çık-a-gel-mek), bakadurmak (bak-a-durmak), gidedurmak (gid-e-dur-mak), düşeyazmak (düş-e-yazmak).* **4.** Türettiği zarflar zamanla kalıplaşarak isim yapma eki durumunu almıştır; tamamlanmış bir işin, tarzına bağlı olarak ortaya çıkmış olan ürün anlamı katar: *oya (oy-a), çevre (çev-ir-e), koşa (koş-a "binaların üstüne konulan kalın yuvarlak mertek").* **5.** Fiil çatı değişimlerinde ettirgen ve oldurgan fiillerin kuruluşunu sağlayan -r ekinden önce gelerek bağlantı ünlüsü görevini üstlenir: *git-e-r-mek, göst-e-r-mek, kot-a-r-mak.* **6.** *{eT}* İsimden fiil türetir. *at-a-mak (ad vermek)*

-a-[2]**,** [-a- / -e- / -ı- / -i- /-u- / -ü-] *{eT} yap. e.* Fiilden fiil yapma eki; pekiştirmede kullanılır. *kal-a-mak (saklamak).*

-a[1]**,** [-a / -e / -y-a / -y-e] *çek. e.* İsmin hâl eki; ad durum eki. İsmi çekimli fiile, fiilimsiye veya edatlara bağlayan isim çekim eki; asıl sözcükteki anlama *"dönüş, yönelme"* kavramı sağlar; "için, ile" edatlarının görevini üstlenir; yönelme durumu eki; -e hâli eki. *{eT} (aynı).*

-a[2]**,** [-a / -e / -y-a / -y-e] *çek. e.* **1.** "İstek, niyet, arzu" kavramlarını ifade eder, "istek kipi" çekimini oluşturur; *{eAT} (aynı): gel-e-y-im, al-a-sınız, yapayım (bak-a-y-ım), gidesin (git-e-sin), yaza (yaz-a).* **2.** Kök veya gövdesi ünsüz ile biten fiillerin geniş zaman çekiminde bağlantı ünlüsü olarak görev alır: *git-e-r, geç-e-r, yaz-a-r.* **3.** Şart kipi ikinci teklik ya da çokluk kişi çekimli fiillerin sonuna gelerek uyarı anlamı katan ünlemler yapar; *gel-se-n-e, bak-sa-n-a, tut-sa-nız-a.*

-a[3]**,** [-a / -e / -y-a /-y-e] *{eAT} çek e.* **1.** Şimdiki zaman çekim eki. **2.** Geniş zaman çekim eki "-ar, -ır" değerinde kullanılır. *"Kaynatsa, suyun içse midesin arıda (arıtır)."* Müfredat-ı İbni Baytar Tercemesi **3.** Emir eki "-sın" değerinde kullanılır. *"Kimin gönlü var ise bunda dura (dursun)."* Süheyl ü Nevbahar. **4.** Ulaç eki "-arak ve -ıp" değerinde kullanılır. *"Sen bu eve uça (uçarak) gelmiş olasın."* Mantıkuttayr. **5.** "-ırsa, -arsa" anlamında kullanılır. *"Sevdiğin kim gele (gelirse) odana sevinç eyle gönül."* Divan-ı Türki-i Basit **6.** Ortaç eki "-acak" değerinde kullanılır. *"Bilmezem bundan sonra başlarına ne gele (gelecek)."* Saadetname. **7.** Bağ fiil "-mağa" değerinde kullanılır. *"Yedi kişi, Peygamber Hazretin göre (görmeğe) geldük."* Yüz Hadis Tercümesi. **8.** Dilek şert eki "-sa" değerinde kullanılır. *"İstimaından nola hayyolalar (hay olsalar)."* 🗗 **-a mı?** *{eAT} -ar mı? -ır mı?- acak mı? -a-bilir mi?*|| **-a yorur,** *{eAT} On beşinci yüzyıldan sonra şimdiki zaman çekim eki olarak kullanılmaya başlamıştır; bugünkü "-ıyor; -maktadır; -makta" göreviyle kullanılmıştır.*

-a[4]**,** [-a /-e] *{eAT} çek. e.* **1.** Yükleme durum eki (-ı) olarak kullanılır. *"Sen meğer bu dine (dini) inkâr eyledin."* Vahdetname. **2.** Bulunma durum eki "-da"

olarak kullanılır. *"Bir bunun şekline (şeklinde) kişi görmedim."* Mantıkuttayr. **3.** "..ile" anlamında kullanılır. *"Biz mallarımıza, tavarlarımıza meşgul idik."* Münteha. **4.** "... a değin" anlamında kullanılır. *"İğneden ipliğe âlemleri gözden geçirip..."* Âlî Divanı.

-a[5], [-a / -e] *{eAT} çek. e.* Anlamı pekiştirmek için emir kipinin tekili sonuna eklenir. *"Ey dil gele (gel de) sen Kalenderî ol."* Tazarruname.

-a[6], [-a / -e] *yap. e.* **1.** Fiilden isim türeten ek. Fiilin belirttiği eyleme bağlı olarak oluşan, ortaya çıkan durum veya nesne, yer, yöre kavramı katarak isim ve sıfatlar yapar: *dize, doğa, çevre, öte, sapa, yara.* **2.** Fiilden isim yapma eki. Zamana bağlı veya zaman kavramı taşıyan isim yapar: *{eT} (aynı). oz-a (önce), gece, süre.* **3.** Fiillerden ulaçlar yapar: *ağla-y-a, bat-a çık-a.* **4.** Bazı kelimelerin pekiştirmesinde görev alır: *sap-a+sağlam, düp-e+düz.* **5.** Eski Türkçede zarf fiil eki olan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde kalıplaşarak edat yapar. *gör-e, öt-e.*

-a[7], [*eT.* -ġa /-ge > -a / -e] *yap e.* Geçişli fiillerden sıfat yapar. *{eAT} (aynı). kıs-ġa > kıs-a.*

-a[8], [-a /-e] *yap. e.* İsimler ve isim soylu kelimelerden isimler türeten ek. İlgili olma, dayanaklık etme kavramı katarak isimler yapar: *göze, tüze, ilke, erke. göz-e, ög-e, uc-a.*

-a[9], [-a / -e / -ı / -i / -u / -ü / -y-a / -y-e / -y-ı / -y-i / -y-u / -y-ü] *{eAT} yap. e.* **1.** Fiillerden hâl zarf fiilleri türeten ek. **2.** Kurallı birleşik fiillerin kuruluşunda yer alan tasvirî fiillerin başına getirilerek "yeterlik, sürerlik, yaklaşma" kavramları taşıyan birleşik fiiller kurar. *al-a+bilmek, bak-a+kalmak, düş-e+yazmak. "Ne gelür ne hod gide bilür öte."* Miftahu'l-Ferec. **3.** İkilemeler kurar. *"Kana kana içtim."* Tıbb-ı Nebevî. **4.** "Görmek" tasvirî fiilinden önceki fiile gelir ve istek kipi değerinde kullanılır. *"Ulular gitdügi yolca gide gör."* **5.** Bugünkü "-maya" göreviyle eşdeğerdir. *"... özr ide başladular..."* Miftahü'l-Cenne. **6.** Bugünkü "-arak ve -ıp" zarf fiilleri gibi kullanılır. *"... evvelki gökten geçe ikinci göge irişecek..."* Miftahü'l-Cenne. *{eT}(aynı). sev-e baktı (severek baktı)* 🗗 **-a+dur,** *{eAT} 1. Gelecek zamanın kesinliğini bildiren koşaç "-acaktır" "-ar, -ır" değerinde kullanılır. "Mazluma sen kıyarsan Allah sana kıyadur (kıyacaktır)."* Niyazi Divanı. *2. "-maktadır" görevinde kullanılır. "Ecel ökçeni basuban kovadur (kovmaktadır)."* Salâtinname.|| **-a+durmak,** *{eAT} Sürerlik (-makta olmak, -mak) anlamı veren ek. "Ancak bakıcak temam atası göredurur (görmektedir) sanurdu."* Yüz Hadis Tercümesi.|| **-a+düşmek,** *{eAT} Tezlik "-ı-vermek, -tır-ı-ver-mek" anlamı veren ek. "Cezire karşudan görünedüşdi (görünüverdi)."* Solakzade Tarihi.|| **-a+gelmek,** *{eAT} 1. Geçmişten beri olagelmek, daima görülmek anlamı verir. "Niçe sencileyin taze fidanın / Açılan gülleri solagelmiştir."* Kâtibî. *2. "-mağa başlamak". "Aşk denizinin mevci başımdan aşageldi (aşmağa başladı)."* Eşrefoğlu.|| **-a+görmek,** *{eAT} 1. -mağa devam etmek. 2. –mağa çalışmak.*|| **-a+komak,** *{eAT} –ıvermek; -ıp bırakmak.*|| **-ı+tur,** *{eAT} Seyrek olarak kullanılan şimdiki zaman çekim eki.*

-a[10], [Ar. ā / yā ـا /ـى] *(a:) ünl.* Ey!

a- [Fr. a-] *önek.* Başına getirildiği Fransızca kelimelere *(-siz, -sız)* anlamı katar. *«a-normal, a-priori, a-politik, a-sosyal»*

a[1], [a *(yans.)*] *is.* **1.** Öksürme, balgam çıkarmayı anlatan kök. **2.** Anırma, haykırma ve bağırmayı anlatan kök. *a-gır-mak (anırmak)*

a[2], [a] *(a:) ünl.* **1.** Sevgi ve şefkat ifadesi katarak çağırma, seslenme bildirir. *«A yiğidin genci, ben adamı gözünden tanırım.»* Eflâtun Cem Güney **2.** Azarlama ifadesi katarak seslenme bildirilir. *«A uğursuz, yine kimin evini başına yıktın da dönüyorsun?»* Eflâtun Cem Güney **3.** Yazıklanma ile birlikte bir hatırlatma bildirilir. *«A kuzucuğum, sazım yok ki sözüm dinlensin.»* E. Cem Güney **4.** İnanmazlık veya şaşma bildirir. **5.** Kabullenememe, ret bildirir.

a[3], [e / a] *{eT} ünl.* **1.** Seslenme ünlemi; ey! [EUTS] *"anda sakıntım a! (o zaman düşündüm işte!)"* **2.** Şaşırmayı anlatır. [DLT]

a[4], [aha / ā] *(a:) {ağız}] e.* İşte. [DS]

a[5], [Far. ā / yā] *(a:) {OsT} ünl.* Hitaplardan sonra "ey!" anlamında kullanılır.

A. [A] *kısalt.* **1.** *as. Alay* kelimesinin kısaltmasıdır. **2.** *gök b. Alpha yıldızlar grubu*'nun sembolüdür. **3.** *Avusturya*'nın uluslararası trafik işaretidir. **4.** *biykim.* Yağda çözünen bir vitamin grubunun adı. *(A vitamini)* **5.** *fiz.* Elektrikte *amper*'in kısaltmasıdır. **6.** *kim.* Atomda *kütle sayısı*nın sembolüdür. **7.** *müz.* Harfli notada *la* sesinin işaretidir. **8.** Bir kâğıt boyu *(A4:21cmx29,7cm)* standardı. **9.** *tıp.* Bir kan grubu adı. **10.** Madde sıralamalarında *birinci*'yi belirtir.

A *kim. Argon*'un sembolüdür.

A.S. [Ar. ʿaleyh'is-selām] *ünl.* Peygamberlerin adından sonra *"Selam onun üzerine olsun."* anlamında söylenen duanın kısaltması.

aaa, [aaa] *(a'a:a:) ünl.* Güçlü bir şaşma, inanırnama anlatır.

aah, [aʾah] *ünl.* **1.** *{ağız}* Olumsuzluk ve ret bildiren halk ifadesi. [DS] **2.** Pişmanlık bildirir. **3.** Acıma bildirir. **4.** İstek, dilek bildirir. **5.** Kızgınlık bildirir.

ab[1], [ab /ap *(yans.)*] *is.* Düzensiz adım atma, sendeleme, emekleme, şişmanlıktan yürüyememe durumlarını bildiren kök. *ab-al abal, ab-ıl abıl.*

ab[2], [āb / aw] *(a:b) {eT} is.* Av. [EUTS] [ETY]

ab[3], [Far. āb آب] *(a:b) {OsT} is.* **1.** Su. **2.** *mec.* Şarap. **3.** Kanlı göz yaşı. 🗗 **āba düşmek,** *{OsT} Suya*

düşmek, boşa çıkmak.|| **āb-bāz,** *{OsT} Su cambazı.*|| **āb-berîn,** *{OsT} Su kıyılarında görülen oyuklar.*|| **āb-câme,** *{OsT} Su kabı.*|| **āb-çerā,** *{OsT} Kahvaltı.*|| **āb-çîn,** *{OsT} Ölü yıkayıcıların kullandığı kurulama bezi; peştemal.*|| **āb-dāde,** *{OsT} Su verilmiş.*|| **āb-dān,** *{OsT} 1. Su kabı. 2. Sidik torbası; mesane.*|| **āb-dār,** *{OsT} 1. Sulu; taze. 2. Parlak. 3. Sağlam bünyeli. 4. Nükteli. 5. Hoş; zarif; güzel. 6. Su veren kimse; sucu.*|| **āb-dendān,** *{OsT} 1. Şaşkın; saf; bön. 2. Yenilmiş; mağlup.*|| **āb-dîh,** *{OsT} Güzellik ve incelik katan.*|| **āb-endāz,** *{OsT} Su mühendisi.*|| **āb-gîne,** *{OsT} 1. Billur. 2. Şişe; sürahi. 3. Ayna. 4. Elmas. 5. Sevgilinin kalbi. 6. Şarap. 7. Gözyaşı. 8. Kılıç; kama; bıçak.*|| **āb-gîr,** *{OsT} 1. Su biriken yer; havuz. 2. Dokumacı fırçası.*|| **āb-gûn,** *{OsT} 1. Suya benzer. 2. Mavi renk. 3. Gökyüzü. 4. (Kılıç vb. için) parlak. 5. Nişasta.*|| **āb-gûh-kafes,** *{OsT} Gökyüzü.*|| **āb-bîz,** *{OsT} Yükselen su dalgası.*|| **āb-hurde,** *{OsT} Su içen.*|| **āb-ı âbistenî,** *{OsT} 1. Sperm. 2. Bitkileri büyütüp besleyen su veya yağmur).*|| **āb-ı adālet,** *{OsT} Doğruluğun verimliliği.*|| **āb-ı ahmer,** *1. Kırmızı su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı.*|| **āb-ı âşāmî,** *{OsT} 1. İçilebilir su.*|| **āb-ı âteşîn,** *{OsT} 1. Ateşli su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı.*|| **āb-ı âteş-mizāc,** *{OsT} 1. Ateş yaradılışlı su. 2. Şarap.*|| **āb-ı âteşnāk,** *{OsT} 1. Ateşli su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı.*|| **āb-ı âteş-pāre,** *{OsT} 1. Ateş parçası gibi su. 2. Şarap.*|| **āb-ı âteşnümā,** *{OsT} 1. Ateşi gösteren su. 2. Şarap.* || **āb-ı âteş-reng,** *{OsT} 1. Ateş renkli su. 2. Şarap.*|| **āb-ı âteş-sāy,** *{OsT} 1. Ateşlendiren su. 2. Şarap.*|| **āb-ı âteş-zede,** *{OsT} 1. Ateş vurmuş su. 2. Şarap.*|| **āb-ı âzer-sā,** *{OsT} 1. Ateş gibi su. 2. Şarap.*|| **āb-ı bâde-reng,** *{OsT} 1. Şarap rengindeki su. 2. Kanlı gözyaşı.*|| **āb-ı bārān,** *{OsT} 1. Yağmur suyu. 2. Yağmur.*|| **āb-ı bekā,** *{OsT} 1. Sonsuzluk suyu. 2.* → abıhayat.|| **āb-ı beste,** *{OsT} 1. Donmuş su; buz; dolu; kırağı. 2. mec. Kristal; billur; şişe.*|| **āb-ı bün,** *{OsT} Ağaç karası; ağaç çürüğü.*|| **āb-ı cāvid,** *{OsT} 1. Sonsuzluk suyu. 2.* → abıhayat.|| **āb-ı cāvidān,** *{OsT} 1. Sonsuzluk suyu. 2.* → abıhayat.|| **āb-ı cevānî,** *{OsT} 1. Gençlik suyu. 2.* → abıhayat.|| **āb-ı ciğer,** *{OsT} 1. Ciğer suyu. 2. Gözyaşı.*|| **āb-ı ciğer-hūn,** *{OsT} 1. Ciğeri kanayanın döktüğü su. 2. Üzüntüden dökülen gözyaşı.*|| **āb-ı çeşm,** *{OsT} Gözyaşı.*|| **āb-ı dehān,** *{OsT} Ağız suyu; salya.*|| **āb-ı dehen,** *{OsT} Ağız suyu; salya.*|| **āb-ı dendān,** *{OsT} 1. Diş suyu; salya; tükürük. 2. Tükürülüp atılmış nesne. 3. Dişin güzelliği.*|| **āb-ı dîde,** *{OsT} 1. Gözyaşı. 2. Alçak gönüllü bakış.*|| **āb-ı dîde-i câm,** *{OsT} 1. Kadehin gözyaşı. 2. mec. Şarap.*|| **āb-ı engūr,** *{OsT} 1. Üzüm suyu; şıra. 2. Şarap.*|| **āb-ı ergavānî,** *{OsT} 1. Erguvan renkli su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı.*|| **āb-ı eyyām,** *{OsT} 1. Günlerin suyu. 2. Gün ışığı. 3. Ay ışığı.*|| **āb-ı füsürde,** *{OsT} 1. Donmuş su; buz; dolu; kar. 2. Pelte. 3. mec. Kılıç; hançer vb. 4. Billur; kristal; şişe.*|| **āb-ı gerdende,** *{OsT} 1. Dönen su (billur). 2. Gök kubbesi.*|| **āb-ı güşt,** *{OsT} Et suyu.*|| **āb-ı güşade,** *{OsT} 1. Açılmış su. 2. Sulandırılmış şarap; kötü şarap; beyaz şarap. 3. Rakı.*|| **āb-ı güvāre,** *{OsT} İçimi güzel ve sindirimi kolay su.*|| **āb-ı haclet,** *{OsT} Utanç suyu; utanmanın verdiği sıkıntı ile çıkan ter.*|| **āb-ı harābāt,** *{OsT} 1. Harabelerin suyu. 2. Meyhanelerin suyu; şarap.*|| **āb-ı harām,** *{OsT} 1. Haram su; yasak su. 2. Şarap.*|| **āb-ı hasret,** *{OsT} 1. Hasret suyu; 2. mec. Ayrılık göz yaşı.*|| **āb-ı hātır,** *{OsT} 1. Anı suyu. 2. Güzel düş.*|| **āb-ı hayāt,** *{OsT} 1. Hızır'ın içtiği söylenen ölümsüzlük suyu; bengisu. 2. mec. Yumuşak ve tatlı su.*|| **āb-ı hayāt-ı la'l,** *{OsT} 1. Dudağın dirilten suyu. 2. Dudağın cana can katan niteliği.*|| **āb-ı hayāt-ı tesliyet,** *{OsT} Avuntunun canlandırıcılığı.*|| **āb-ı hayvān,** *{OsT}* → ab-ı hayat; bengisu.|| **āb-ı bazān,** *{OsT} Sonbahar suyu; güz yağmuru.*|| **āb-ı hufte,** *{OsT} 1. Uyuyan su. 2. Durgun su. 3. Donmuş su; buz; kar, kırağı, çiy. 4. Billur; kristal; cam; bardak; şişe. 5. Kınında duran kılıç vb.*|| **āb-ı Hızır,** *{OsT} Hızır'ın içtiği söylenen ölümsüzlük suyu; bengisu.*|| **āb-ı hūrşîd,** *{OsT} 1. Güneşin suyu. 2. Gün ışığı. 3. Sonsuz canlılık veren su.*|| **āb-ı huşk,** *{OsT} 1. Kuru su. 2. Billur; cam; kristal. 3. Cam bardak veya kadeh. 4. Şişe.*|| **āb-ı İskender,** *{OsT} 1. İskender suyu. 2. Abıhayat.*|| **āb-ı işret,** *{OsT} 1. İşret suyu. 2. Şarap.*|| **āb-ı kâr,** *{OsT} 1. İşin suyu. 2. Başarı; refah.*|| **āb-ı kebūd,** *{OsT} 1. Mavi su. 2. Çin Denizi.*|| **āb-ı kevser,** *{OsT} Cennet'te bir su.*|| **āb-ı la'lî,** *{OsT} 1. Kızıl su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı.*|| **āb-ı lūtf,** *{OsT} 1. Lütfun suyu. 2. Lütufkârlık.*|| **āb-ı Meryem,** *{OsT} 1. Meryem suyu; Meryem çeşmesi. 2. Hz. Meryem'in doğruluğu ve iffeti. 3. Şıra; şarap.*|| **āb-ı meygûn,** *{OsT} 1. Şarap renkli su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı.*|| **āb-ı muallak,** *{OsT} 1. Boşlukta asılı duran su. 2. Gökyüzü. 3. Güzellerin çenesi.*|| **āb-ı musaffā,** *{OsT} Arıtılmış su.*|| **āb-ı mün'akid,** *{OsT} 1. Donmuş su; buz. 2. Kılıç, hançer vb. 3. Şişe; cam; billur.*|| **āb-ı müncemid,** *{OsT} 1. Donmuş su. 2. Billur; cam. 3. Hançer; kılıç.*|| **āb-ı mürde,** *{OsT} Akmayan su; durgun su.*|| **āb-ı mürgân,** *{OsT} 1. Kuşların suyu. 2. Suyu, götürüldüğü yerde içinden çıkan sığırcık kuşlarının çevredeki çekirgeleri yediği efsanevi bir çeşme.*|| **āb-ı mürvarid,** *{OsT} 1. İnci suyu. 2. Aksu; katarakt.*|| **āb-ı nāb,** *{OsT} 1. Saf su. 2. Şarap.*|| **āb-ı nāfi',** *{OsT} 1. Yararlı su. 2. Şarap.*|| **āb-ı nār,** *{OsT} 1. Ateşin suyu. 2. Kırmızı şarap.*|| **āb-ı nārdān,** *{OsT} 1. Ekşi nar suyu. 2. Kırmızı şarap. 3. Kan. 4. Gözyaşı.*|| **āb-ı neşāt,** *{OsT} 1. Neşe suyu. 2. Sperm; meni.*|| **āb-ı puhte,** *{OsT} 1. Kaynamış su. 2. Et suyu. 3. Pelte.*|| **āb-ı püşt,** *{OsT} 1. Bel suyu; meni. 2. Omurilik.*|| **āb-ı rengîn,** *{OsT} 1. Renkli su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı.*|| **āb-ı revān,** *{OsT} 1. Akarsu. 2. mec. Hayat.*|| **āb-ı rez,** *{OsT} 1.*

Asma kütüğünden damlayan su. 2. Şarap.|| **āb-ı rezān,** *{OsT} 1. Asma kütüğünden damlayan su. 2. Şarap.*|| **āb-ı rū,** *{OsT} 1. Yüz suyu. 2. Namus; şeref; haysiyet.*|| **āb-ı rūşen,** *{OsT} 1. Parlak su; 2. mec. Yüz suyu; namus; şeref; haysiyet; izzetinefîs; ırz; iffet; ikbal; itibar; mevki.*|| **āb-ı rūy,** *{OsT} 1. Yüz suyu. 2. Namus; şeref; haysiyet.*|| **āb-ı sebük,** *{OsT} 1. Hafif su. 2. Sindirimi kolay yiyecek veya içecek.*|| **āb-ı siyāh,** *{OsT} 1. Kara su. 2. Tufan. 3. Şarap. 4. Karasu; glokom.*|| **āb-ı surh,** *{OsT} 1. Kırmızı su. 2. Şarap.*|| **āb-ı şakayık,** *{OsT} 1. Şakayık suyu. 2. Şarap. 3. Gözyaşı.*|| **āb-ı şeng,** *{OsT} 1. Havuz suyu. 2. Banyo.*|| **āb-ı şengerfî,** *{OsT} 1. Al renkli su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı*|| **āb-ı şîrîn,** *{OsT} 1.Tatlı su. 2. Şerbet.*|| **āb-ı şör,** *{OsT} 1. Acı su. 2. Tuzlu su.*‖ **āb-ı şūr,** *{OsT} Tuzlu su.*|| **āb-ı tarab,** *{OsT} 1. Sevinç, coşku suyu. 2. Şarap.*‖ **āb-ı telh,** *{OsT} 1. Acı su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı.*| **āb-ı tîğ,** *{OsT} Kılıcın suyu.*|| **āb-ı yākūt,** *{OsT} 1. Yakut renkli su. 2. Şarap.*‖ **āb-ı yeh,** *{OsT} 1. Eriyen buzun suyu. 2. Buzlu su.*|| **āb-ı zehre,** *{OsT} 1. Safra. 2. Şarap. 3. Şafak aydınlığı*|| **āb-ı zer,** *{OsT} 1. Altın suyu; yaldız. 2. Safran suyu. 3. Altın renkli şarap.*|| **āb-ı zerd,** *{OsT} 1. Sarı su. 2. Keder gözyaşı.*|| **āb-ı zindegânî,** *{OsT} Dirilik suyu; bengisu.* || **āb-ı zindegî,** *{OsT} Dirilik suyu; bengisu.* ‖ **āb-ı zîr-i kah,** *{OsT} 1. Farkına varılmaksızın sızan su. 2. Gizli yetenek; tanınmayan kabiliyet. 3. İkiyüzlü. 4. Düzen; dolap; entrika.*|| **āb-ı zülal,** *{OsT} 1. Berrak su. 2. Billur; cam. 3. Altın renkli şarap.*|| **āb-kend,** *{OsT} 1. Su geçidi; dere. 2. Havuz.*‖ **āb-kūr,** *{OsT} Pis su yolu veya çukuru.*| **āb-nāk,** *{OsT} 1. Sulu. 2. Islak; nemli.*‖ **āb olmak,** *Erimek, su hâline gelmek; tövbeyi bozmak.*‖ **āb-rāh,** *{OsT} Su yolu.*‖ **āb-rāhe,** *{OsT} Su yolu.*| **āb-rāne,** *{OsT} Su mühendisi.*‖ **āb-seyr,** *{OsT} Su gibi akan.*‖ **āb-süvār,** *{OsT} 1. Su üstünde yüzen. 2. Su yüzeyindeki kabarcık.*|| **āb-süvārān,** *{OsT} Su veya şarap üzerindeki köpükler.*|| **āb-şār,** *{OsT} Su şarıltısı; şelale.*|| **āb-şîb,** *{OsT} Dere gibi aşağılara doğru akan su; akarsu.*|| **āb-şinās,** *{OsT} 1. Sudan anlayan. 2. Su yolu yapan kimse. 3. Gemi kılavuzu.*|| **āb-tāb,** *{OsT} Güzellik; parlaklık.*|| **āb-tābe,** *{OsT} 1. Su kovası; bahçıvan ibriği. 2. Güneş biçiminde yapılan mücevher.*‖ **āb ü dāne,** *{OsT} Su ve ekmek.*|| **āb ü kil,** *{OsT} 1. Su ve kil; yer. 2. Fani vücut.*|| **āb ü hevā,** *{OsT} 1. Su ve hava; 2. Bir yerin sağlık açısından taşıdığı yaşanabilir iklim özellikleri.*‖ **āb ü tāb,** *{OsT} 1. Güzellik; parlaklık; tazelik. 2. Yol; usul. 3. Ağustos.*|| **āb-vend,** *{OsT} Su kabı; maşrapa; bardak.*|| **āb-verz,** *{OsT} Suda oynayan; suda yüzen; yüzgeç.*|| **āb-yār,** *{OsT} 1. Sulayan; sulayıcı. 2. mec. Bolluk getiren; bereketlendiren.*|| **āb-yārî,** *{OsT} 1. Sulayıcılık. 2. mec. Yardım.*|| **āb-yār-i himmet,** *{OsT} Himmet yardımı.*‖ **āb-zîh,** *{OsT} 1. Su sızıntısı. 2. Gözyaşı.*

ab[4], [Ar. āb > Far. āb آب] *(a:b) {OsT} is.* Ağustos ayı.

ab[5], [Ar. ʿāb عاب] *(a:b) {OsT} is.* Ayıp; kusur; eksiklik.

ab[6], **-bbı** [Ar. ʿabb عب] *{OsT} is.* Işık.

aba[1], [aba] *{eT} is.* Ayı. [DLT] 🗗 **aba başı,** *{eT} Dağlarda yetişip bir tür hıyar gibi yenilen dikenli bir ot; yer mürveri; çedene; kendirik; kendir otu, (Cannabis sativa).* [DLT]

aba[2], [*eT.* aba / apa اپا] *{ağız} is.* **1.** *{ağız}* Abla; büyük kız kardeş; *{eT} (aynı).* [DS] **2.** *{ağız}* Üvey anne. [DS] **3.** *{ağız}* Büyük anne; *{eAT} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Kaynana. [DS] **5.** *{ağız}* Teyze. [DS] **6.** *{eT} {eAT}* Ana. [DLT] **7.** *{eT}* Baba. [DLT]

aba[3], **-a'i** [Ar. ḳabā / ʾabā *(üstlük)* عباء] *(aba:) {OsT} is.* **1.** Yünden dövülerek yapılan cüppe, hırka, potur, çakşır, kalçın ve terlik yapımında kullanılan kaba ve kalın kumaş; çuha; kepenek; barak; çul; keçe; şayak. **2.** Bu kumaştan yapılmış, yakasız uzun ve bol üst elbisesi. **3.** Bu tür kumaştan yapılmış önü açık, bol derviş hırkası. **4.** *sf.* Bu kumaştan yapılmış olan (elbise ve eşya) *«Başta abanî sarık, tende hilâlî gömlek; / Belde lâhur şalı, üstünde o som sırma yelek.»* Mehmet Âkif Ersoy **5.** *mec.* Yoksulluk sembolü. *«Aba da bir kebe de bir giyene / Güzel de bir çirkin de bir sevene.»* Atasözü. 🗗 **aba altında er var,** *Giyim kuşam insanın gerçek değeri için bir ölçü olamaz.*|| **aba altından değnek göstermek,** *1. Üstü kapalı olarak tehdit etmek. 2. Görünürdeki uysallığına uymayan gizli planları bulunmak.*|| **aba atmak,** *{ağız} 1. Kendisini kurtarmak. 2. Birine yük olmak.* [DS]|| **aba gibi atmak,** *{ağız} 1. Büyük söz söylemek; mübalağalı konuşmak. 2. Palavra atmak; yüksekten atmak. 3. Öğünmek. 4. (Kar için) lapa lapa, iri parçalar hâlinde yağmak.* [DS]|| **aba giymek,** *Dervişliğe soyunmak.*|| **aba güreşi,** *spor. Keçeden yapılmış yelek giymek suretiyle yapılan bir güreş türü.*|| **aba kebe,** *{ağız} Uygunsuz; densiz.* [DS]|| **abası yanık,** *mec. Âşık, sevdalı.*|| **abaya bürünmek,** *mec. Ölmek.*|| **aba yeninden atmak,** *{ağız} Öğünmek.* [DS]|| **aba yeninden yıldız göstermek,** *Kandırmaya çalışmak.*‖ **abayı atmak,** *Yükümlülükten kurtulmak; yapmak zorunda olduğu işleri devretmek veya bırakmak.*|| **abayı sermek,** *Teklifsizce yerleşmek; postu sermek.*|| **abayı yakmak,** *Âşık olmak, birine tutulmak.*

aba[4], [Ar. eb *(baba)* > ābā آبا] *(a:ba:) {OsT} is.* **1.** Babalar. **2.** Atalar; erkek atalar. **3.** *mec.* Büyükler; ileri gelenler. 🗗 **ābā-i ulviye,** *{OsT} Eski felsefe ile yıldız biliminde, toprak, su, hava, ateş gibi yer yüzü güçleri ile insanların talihlerine hükmettiği sanılan yıldızlara verilen ad; pederan-ı bülend.* ‖ **ābā ve ecdād,** *{OsT} Atalar; babalar; dedeler.*

a'ba[5], [Ar. aʿbā اعبا] *(a-ba:) {OsT} is.* **1.** Yükler; ağırlıklar. **2.** Sorumluluklar. **3.** Bir çift sandık veya denk.

ab'ab, [Ar. ʿabʿāb عبعاب] *(ab-a:b) {OsT} is.* Sözü karnından söyler gibi konuşan adam.

abab, [Ar. ebb > abāb اباب] *(aba:b) {OsT} is.* Otu çok olan yerler; çayırlar; meralar.

ababil, [Ar. ebābil] *{ağız} is.* **1.** Kırlangıç. **2.** Kırlangıç yavrusu. [DS]

ababiyet, [Ar. ʿabʿābiyyet عبعابيت] *(ab-a:biyet) {OsT} is.* Sözü karnından söylermiş gibi konuşabilme.

ab-absürdo, [Lat. ab-absurdo *(saçma yoluyla anlatım)*] *is. man.* Olmayana ergi.

abacı, [aba-cı] *is.* **1.** Aba yapım, üretim ve satım işi ile uğraşan kimse. **2.** *mec.* Bedavacı, başkalarının sırtından geçinen; bedavadan yiyip içen; asalak. **3.** *{ağız}* Yalan söyleyen; atıcı. [DS] 🗗 **abacı kebeci,** *1. Olur olmaz kimseler. 2. {ağız} Uzak yakın akraba, tanıdık ve dostlar.* [DS]‖ **Aba kebeci, ya sen neci?** *1. Hiç ilgisi bulunmayan kimse. 2. "Sen bırak da ilgililer konuşsun; sana da ne oluyor?" anlamlarında küçümseme yollu uyarma.*

abacık, -ğı [aba-cık] *{ağız} is.* Anne. [DS]

abacılık, -ğı [aba-cı-lık] *is.* Aba yapım, üretim ve giyecek yapımı, satımı işi.

abaç, -cı [aba-ç] *{ağız} sf.* (Çocuk için) annesi gibi; annesine çeken; annesi ahlakında. [DS]

abaçı, [aba-çı] *{eT} is.* **1.** Çocuk korkutulan hayalî bir varlık; umacı. **2.** Ağır basma; kâbus. [DLT]

a'bad, [Ar. ʿabd > aʿbād اعباد] *(a-ba:t) {OsT} is.* Köleler.

abad[1], [Ar. ebed > ābād آباد] *(a:ba:d) {OsT} is.* Sonsuz gelecek zamanlar.

abad[2], [Far. ābād آباد] *(a:ba:d) {OsT} sf.* **1.** (Yer için) bayındır; imar edilmiş, mâmur; şenlikli. **2.** *is.* Yer, şehir, kent. **3.** *(Kelime sonlarına getirildiğinde)* çokluk, aşırılık, doluluk, bolluk bildirir. *«Şerefabat, Sadabat.»* 🗗 **abad etmek,** *Mutlu kılmak, neşelendirmek, donatmak, gönendirmek.*‖ **abad olmak,** *Mutlu kılınmak, neşelendirilmek.*

abadan[1], [aba-dan] *{ağız} is.* **1.** Sofra örtüsü. **2.** Bir tür ince battaniye. **3.** Geniş omuz örtüsü. **4.** Kalın kumaştan yapılma işlemeli ve cepkene benzer bir tür ceket; aba. [DS]

abadan[2], [Far. ābādān آبادان] *(a:ba:da:n) {OsT} sf.* **1.** Mamur; bayındır. **2.** Zengin.

abadan[3], [Far. habbe *(köpük)* > aba-dan] *{ağız} zf.* (Konuşma için) mesnetsiz; dayanaksız; asılsız. [DS]

abadan[4], [hop / ab *(yans.)* > ab-adan] *{ağız} zf.* Ansızın; habersiz; birdenbire. [DS]

abadani, [Far. ābādānī آبادانی] *(a:ba:da:ni:) {OsT} is.* Bayındırlıklar; mamurluklar; şenlikler.

abadi, [Far. ābādī آبادی] *(a:ba:di:) {OsT} is.* **1.** Bayındırlık; mamurluk; şenlik. **2.** Hindistan'ın Devletabad şehrinde üretilen açık sarı renkli yarı mat, kalın tarihî ipek kâğıt türü.

abaft, [Far. ābāft آبافت] *(a:ba:ft) {OsT} is.* Çok sağlam ve sık dokunmuş bir tür kalın kumaş.

abaga, [Moğ. abagka / abaka] *{eT} is.* Babanın ağabeyi; babanın küçük kardeşi; amca. [Nevâyî] [Mühennâ]

abahan, [? abakan / abahan] *{ağız} sf.* **1.** Tembel; uyuşuk. **2.** Şaşkın. **3.** Kaba adam. [DS]

abajur, [Fr. abatre *(kırmak)* > abat-jour] *is.* **1.** Lamba ışığının göze doğrudan gelmemesi için üzerine geçirilen buzlu cam, kâğıt gibi maddelerden yapılmış hunî biçimindeki örtü. **2.** Abajur siperliği bulunan masa veya köşe lambası.

abajurcu, [abajur-cu] *is.* Abajur üreten, satan kişi.

abak[1], **-ğı** [abak] *{ağız} is.* Çocuk oyunlarında sayı; kama; gol. [DS] 🗗 **abak atmak,** *{ağız} Oyunda gol atmak; sayı kazanmak; kama basmak.* [DS]

abak[2], [abak] *{eA1} is.* Put; suret; heykel.

abak[3], [abak] *{eAT} is.* Koku kutusu.

abak[4], [Lat. abacus > Fr. abaque] *is.* → abakus.

abakı, [aba-kı] *{eT} is.* Bostan korkuluğu. [DLT]

abakus, [Yun. abaks > Lat. abacus] *(aba'kus) is.* **1.** *mim.* Eski Yunan mimarisinde Dor üslûbu sütunların üzerindeki kare şeklinde, profili yayvan çanak biçimli başlıklar. **2.** Birimlere göre sütunlara bölünmüş tablodan ibaret basit parmak hesabı yapmada kullanılan sayı tablosu.

abaküs, [Yun. abaks / Lat. abacus] *is. mat.* Dörtgen bir çerçeve içine onarlı sıralar hâlinde dizili sayı boncukları.

abal, [Ar. ābāl آبال] *(a:ba:l) {OsT} is.* Develer.

abalak, -ğı [ab *(yans.)* > ab-a-la-k] *{ağız} sf.* **1.** Tombul; şişman; etli. **2.** *is.* Meme çocuğu. [DS]

abalamak[1], [aba-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yeni elbise giydirip kuşatmak. [DS]

abalamak[2], [ab *(yans.)* > ab-a-la-mak / apalamak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Çocuk için) emeklemek; arada sırada yürümeye çalışmak; ilk adımlarını atmaya başlamak. **2.** Yerde sürünmek; sürünerek yürümek; eğilip emekler gibi yürümek. [DS] 🗗 **abalayıp gitmek,** *Apal apal yürümek; paytak paytak yürümek; topallayarak yürümek.*

abalamak[3], [aba-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Korkmak. [DS]

abalanmak, [aba-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Birinin üzerine çullanmak; abanmak. [DS]

abalı[1], [abalı] *{eT} ünl.* Bir şeyi azımsama sırasında söylenir. [DLT]

abalı[2], [aba-lı] *sf.* **1.** Aba sahibi, aba giyen. **2.** *mec.* Tasavvufa giren kimse; derviş. **3.** Yoksul. **4.** *{ağız}* Köylü. [DS] **5.** Becerikli; yiğit. 🗗 **abalı firenk,** *{ağız} Kurnaz; cin fikirli.* [DS]

abam[1], [aba-m] *{eT} zf.* **1.** Şimdi. [Gabain] **2.** Eğer; şayet. [EUTS] 🗗 **abam birük,** *Eğer; şayet; bir defa.* [EUTS]

abam[2], [Far. ābām آبام] *(a:ba:m) {OsT} is.* **1.** Kule. **2.** Güvercin kulesi. **3.** Burçlarla ilgili bir işaret.

abamak, [aba-mak] *gçl. f. [-r] [-b(ı)-yor]* **1.** (Çirkin ve kusurlu bir kız için) birini kandırarak o kız ile evlendirmek. **2.** Kusurlu bir malı, malın kusurunu gizleyerek ya da başka yollarla kandırmak suretiyle birine satmak. **3.** Bir şeyi birine zorla yaptırmak. **4.** Bir suçu, ilgisi olmayan birine yüklemek, iftira etmek. **5.** Birini işten, çalışmaktan alıkoymak. **6.** Giyilecek bir nesneyi omzuna atmak.

abamu, [? abamu] *{eT} sf.* Daimi; ebedî; ölmez; mengü; bengü; sonsuz. [EUTS]

abamulug, [abamu-luġ] *{eT} sf.* Daimi olan; ebedî; bengü; ölmez. [EUTS]

aban, [Far. ābān آبان] *(a:ba:n) {OsT} is.* **1.** İran takviminde Güneş yılının sekizinci ayına verilen ad. **2.** İran mitolojisinde bu ayda olacaklara hükmeden meleğin adı. 🗗 **ābān-gâh,** *{OsT} Güneş yılının onuncu günü. 2. İran mitolojisinde bu onuncu günle görevli melek.*

abana[1], [Far. āb-āne] *is.* **1.** Suyu bol memleket. **2.** Ana su.

abana[2], [Yun. a-pona] *{ağız} sf.* Bedava. [DS]

abandırma, [aba-n-dır-ma] *is.* Abandırmak işi.

abandırmak, [aba-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin abanma işini yapmasını sağlamak. **2.** *{ağız}* Deveyi yere çökertmek; ıhtırmak; diz çöktürmek. [DS]

abandone, [Fr. abandone] *is. spor.* Boksta taraflardan birinin dövüşemeyecek duruma gelip maçı terk etmesi.

abang, [abang] *(abañ) {eT} e.* Şart edatı; şayet; eğer. [DLT] [EUTS]

abanges, [Yun. apangios] *{ağız} sf.* Beceriksiz; akılsız; aklı kıt. [DS]

abani, [Ar. ābānī آبانی] *(āba:ni:) {OsT} is.* **1.** Krem rengi pamuklu dokuma üzerine turuncu ipekle kasnakta işlenmiş kumaş. **2.** *sf.* Bu tür kumaştan yapılmış elbise, sarık, bohça, yorgan yüzü ve kundak.

abanlamak, [aban-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yürürken adımlarını uzun atmak; geniş adımlarla yürümek; arşınlamak. **2.** Bir engelden veya arktan atlayarak geçmek; uzun atlamak. **3.** Emeklemek; emekleyerek yürümek. [DS]

abanma, [aban-ma] *is.* Abanmak fiili ve durumu; ardılma.

abanmak, [*eT.* abın-mak > aban-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin üzerine kapanmak, gövdesinin büyük bir bölümü ile üzerini kaplamak; çullanmak; dayanmak; istinat etmek; yaslanmak; yastanmak; yumulmak. **2.** Bir nesnenin üzerinden eğilip uzanarak sarkmak; eğilmek. **3.** Birinin veya bir şeyin üzerine ağırlığının büyük bölümünü verecek şekilde yaslanmak. **4.** *{ağız}* Birinin sırtından geçinmek; asalak yaşamak; geçimini başkasına yüklemek. [DS] **5.** *{ağız}* Yüz üstü düşmek. [DS] **6.** Yüz üstü yere uzanıp yatmak.

abannamak, [aban-la-mak / abannamak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor)* **1.** Abanlamak. **2.** Koşmak. **3.** Boş yere bir iş yapmaksızın gidip gelmek. **4.** Emeklemek. **5.** Geniş adımlarla bir yeri ölçmek; adımlamak. **6.** Bir işe hızla girişmek; işe koyulmak. [DS]

abanoz, [Yun. ebenos / Ar. abnūs] *(aba'noz) is. bot.* **1.** Hindistan'da yetişen sert, siyah ve ağır keresteli bir ağaç *(Diospyros ebenum).* **2.** Uzun süre su içinde bırakılmak suretiyle siyahlaşması sağlanan ağaç. **3.** *argo.* Genelev *(İstanbul'un Abanoz semtinden)* **4.** *sf.* (Abanoz gibi) sert ve siyah olan. **5.** *sf.* Abanozdan yapılmış olan. 🗗 **abanoz kesilmek,** *1. Abanoz gibi sertleşmek. 2. Kirden veya güneşten abanoz gibi kararmak.*|| **abanoz yürekli,** *Acımasız kişi.*

abanozgiller, [abanoz-gil-ler] *is. bot.* Sıcak ülkelerde yetişen 350 kadar türü bulunan kerestesi sert ve siyah ağaççıklar familyası, *(Diospyraceae).*

abanozlaşma, [abanoz-la-ş-ma] *is.* Abanozlaşmak işi.

abanozlaşmak, [abanoz-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Kereste için) uzun süre suda bırakıldığında sertleşmek ve siyahlaşmak. **2.** Güneşte yanmak; plajlarda güneşlenme yüzünden deri kalınlaşmak ve esmerleşmek; bronzlaşmak.

abansız[1], [aban-sız] *sf.* Davranışları kaba, özensiz olan.

abansız[2], [ap+a/n-sız > aban-sız] *{ağız} zf.* Ansızın; birdenbire; apansız. [DS]

abanlanmak, [Ar. ahbāb + T. -la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Tanışmak; arkadaşlık, dostluk kurmak. [DS]

abapuş, [Ar. ʿabā + Far. pūş عباپوش] *(aba:pu:ş) {OsT} sf.* **1.** Aba giyen; derviş. **2.** Yoksul. **3.** Keyif ehli; rint.

abar[1], [Ar. bi'r > ābār آبار] *(a:ba:r) {OsT} is.* Su kuyuları.

abar[2], [Far. ābār آبار] *(a:ba:r) {OsT} is.* Hesap defteri. 🗗 **ābār-gîr,** *{OsT} Hesap defterini tutan; muhasebeci; sayman.*

abara[1], [Ar. ʿabāre] *{ağız} is.* **1.** Buğday ambarı. **2.** Hayvan yemliği. **3.** Geniş delikli kalbur. **4.** Buğdayla karışık saman. [DS]

abara[2], [Ar. *(Suriye)* ʿabbāra] *{ağız} is.* **1.** Su değirmenlerinde, suyun basıncını artırmak amacıyla yapılmış huni şeklindeki büyük ağaç oluk. **2.** Tarlada suyu akıtmaya yarayan üstü açık ağaç oluk; kanal. **3.** Çift sürerken sabanın toprakta açtığı arklar; çizi.

4. Ahşap köy evlerinin tavanlarında iki direk arası boşluk. [DS]

abarık, [abar-ık] *(abarı:k) {ağız} is.* Telaş ve heyecan bildirir. [DS]

abarmak[1]**,** [ab *(yans.)* > abar-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Kabarmak. **2.** Şişirilmek; abartılmak. **3.** *{ağız}* Kendine güvenmek. [DS]

abarmak[2]**,** [*eT.* apar-mak > abar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Almak; alıp götürmek. **2.** Alıvermek. [DS]

abartı, [ab *(yans.)* > abar-t-ı] *is.* **1.** Bir şeyi olduğundan büyük ve aşırı gösterme. **2.** *ed.* Aşırılık sanatı; mübalağa. **3.** *ünl. {ağız}* Korkutma bağırtısı. [DS] 🗗 **abartıyı basmak,** *{ağız} Karşısındakini korkutmak için bağırmak.* [DS]

abartıcı, [ab *(yans.)* > abar-t-ı-cı] *is.* ve *sf.* Olayları abartarak anlatmayı alışkanlık edinmiş kişi; palavracı.

abartıcılık, -ğı [ab *(yans.)* > abar-t-ı-cı-lık] *is.* Bir şeyi veya olayı olduğundan daha büyük veya aşırı gösterme huyu; mübalağacılık.

abartılı, [ab *(yans.)* > abar-t-ı-lı] *sf.* **1.** Büyütmede ölçüsüzce davranılmış; çok aşırı büyütülmüş; mübalağalı. **2.** Alışılmışın dışına taşan, yadırganacak ölçüde. 🗗 **abartılı rol,** *tiy. Oyun esnasında jest ve mimiklere, sese aşırı rol yükleme; metne aşırı eklemelerde bulunma.*

abartılma, [ab *(yans.)* > abar-t-ıl-ma] *is.* Abartma işine uğrama.

abartılmak, [ab *(yans.)* > abar-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Birisi veya bir olay hakkında abartmada bulunulmak; abartmak işi yapılmak; mübalağa edilmek. *«Konu medyada abartıldı.»*

abartma, [ab *(yans.)* > abar-t-ma] *is.* **1.** Aşırı önem vermeden dolayı olduğundan büyük veya üstün gösterme; mübalağa. **2.** *ed.* Anlatımı daha etkili ve güzel kılmak için bir olayı, bir düşünceyi veya gerçeği aşırı büyütme veya küçültme şeklinde yapılan edebî sanat; mübalağa sanatı. **3.** Bir metni okurken dinleyicilerin ilgisini çekebilmek için sesi yükseltme, alçaltma yanında bazı ses ve heceleri uzatma gibi ses oyunlarına başvurmak. **4.** Yazarken okuyucunun ilgisini çekmek için kelimelerle aşırı süsleme yapmak sanatı; tumturak. 🗗 **abartma sanatları,** *1. Çok sık kullanılmış akla yatkın abartmalar (Tebliğ); 2. Çok seyrek kullanılmış akla yatkın abartmalar (İğrak); 3. Akla yatkın olmayan ve hiçbir kimse tarafından kullanılmamış abartmalar (Gülüv).*

abartmacı, [ab *(yans.)* > abar-t-ma-cı] *is.* Bir olayı olduğundan daha büyük ve aşırı göstermeyi huy edinmiş kişi; abartıcı; mübalağacı.

abartmacılık, -ğı [ab *(yans.)* > abar-t-ma-cı-lık] *is.* Bir olayı olduğundan daha büyük ve aşırı gösterme tutumu; abartıcılık; mübalağacılık.

abartmak[1]**,** [ab *(yans.)*>obar-t-mak / abar-t-mak ? ابردمق/آبردمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeye olduğundan çok önem vermek; aşırı büyütmek; büyüksemek; büyütmek; dallandırmak; izam etmek; mübalağa etmek; şişirmek. **2.** Bir olayı aktarırken aşırı davranmak; ölçüyü kaçırmak. *{eAT} (aynı)* **3.** Alışılmışın dışında gerçekleştirmek. **4.** *{ağız}* Yalan söylemek. [DS] **5.** *{ağız}* Aşırı övmek; pohpohlamak. [DS]

abartmak[2]**,** [apar-t-mak / abartmak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Aşırmak; çalmak. **2.** Takas yapmak; değiştirmek.

abartmalı, [abar-t-ma-lı] *sf.* ve *zf.* Abartılmış olarak; abartılı; ilaveli; mübalağalı.

abartmasız, [abar-t-ma-sız] *sf.* ve *zf.* **1.** Aşırı ve ölçüsüz bir durumu bulunmayan; gerçekte olduğu gibi. *«Makalelerde, ileri sürülen görüşler abartmasız ele alınmalıdır.»* **2.** İnanılması mümkün olmasa bile gerçekte olduğu gibi; mübalağasız; hilafsız. *«Uludağ'daki kar abartmasız iki metre vardı.»*

abası, [aba sub > aba-sı] *{eT} is.* Eski Türk inancında kötü ruhlara verilen ad.

abaş, [aba-ç / abaş] *{ağız} ünl.* Sevgi ifadesi ile söylenen kız kardeş sözü. [DS]

abaşo, [İt. abasso *(aşağı)*] *(aba'şo) sf. dnz.* Gemi yelkenleri için *"Aşağı indir!"* komutu.

abat, [Far. ibṭ > ābāṭ آباط] *(a:ba:t) {OsT} is.* Koltuk altları.

abayî, [Ar. ḳabā / ʾabā *(üstlük)* > ʿabāyī] *(aba:yi) {OsT} is.* Keçi kılından yapılan bir dokuma ve giyecek.

abaytaran, [Ar. ʿabayṣarān عبيٹران] *{OsT} is.* Kekik gibi güzel kokulu bir ot; biberiye; mercanköşk.

abaytı, [? abaytı] *{ağız} sf.* **1.** Çirkin. **2.** Kötü huylu. [DS]

abaz, [? abaz] *{ağız} sf.* **1.** Fesatçı. **2.** İddiacı; inatçı. **3.** Dangalak. **4.** Şişman; etli; gürbüz. **5.** *is.* Ayı yavrusu. [DS] 🗗 **abaz abaz olmak,** *Rengi solmak; benzi uçmak; kansız hâle gelmek.*|| **abaz abaz yemek,** *Ağzını doldura doldura yemek; obur gibi yutmak.*|| **abaz abaz yürümek,** *Büyük adımlar atarak yürümek; sallapati yürümek.*

Abaza, [abhaz] *is.* **1.** Bir Kafkas kavmi. **2.** Bu kavimden olan kimse; Abhaz.

Abazaca, [Abaza-ca] *is.* Abazaların konuştuğu dil. 56 çeşit sesleri vardır. Tamlama ve cümle yapısı bakımından Türkçe'ye benzer.

abazan, [Çing. habe *(yiyecek)* > abazan ?] *is. argo.* **1.** Uzun süre cinsel ilişkide bulunmadığı için şiddetli bir arzu içinde bulunan erkek. **2.** Aç ve yoksul kimse. 🗗 **abazan kalmak,** *Uzun süre cinsel ilişkide bulunamamış olmak.*|| **abazan olmak,** *Kadına karşı istekli olmak.*

abazanlık, -ğı [abaz-an-lık] *is.* Uzun süre cinsel ilişkide bulunamama hâli.

abazımak, [abaz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Ağaç

için) kabarmak; şişmek. **2.** (Yara için) şişmek. [DS]

abazırmak, [aba-z-ır-mak] *gçsz. f. [-ır] {ağız}* **1.** Uzun süre yorucu işlerde çalışmaktan dolayı yorgun, hâlsiz düşmek. **2.** İçi boşalmak; içi çürümek; koflaşmak. [DS]

abba, [Aramca. abba *(baba)*] *is.* **1.** Doğu kilisesinde piskoposlara verilen ad. **2.** *{ağız}* Dede; büyük baba. [DS] **3.** Yabancı büyük kadın veya kız.

abbak, -ğı [ap+a/k / abbak آبق] *{ağız} sf.* **1.** Bembeyaz. *{eAT} (aynı)* **2.** Beyaz tenli; sarışın. **3.** Kel; saçsız. [DS]

abbas, [Ar. ʿabbās عباس] *(abba:s) {OsT} is.* Aslan.

Abbasi, [Abbās *(Hz. Muhammed'in amcası)* > Abbāsī عباسی] *(abba:si:) sf.* **1.** Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyundan gelen halife ailesi ile ilgili. **2.** İslam tarihinde Emevilerin yerini alan halifeler hanedanı. **3.** *is.* Bir mecidiye değerindeki eski bir İran parası.

abbaz, [Far. āb *(su)* + bāz *(oynayan)* باز آب] *(a:bba:z) {OsT} is.* Su cambazı.

abbi, [Ar. ḥabbe] *{ağız} is.* Darı. [DS] 🗗 **abbisi başına,** *Darısı başına.*

abca, [abı-ca / abu-ca] *{ağız} is.* Amca. [DS]

abcal, [apış / apıç > apıç-al > abcal ?] *{ağız} sf.* Bir sakatlığı olmadığı hâlde topal gibi yürüyen. [DS] 🗗 **abcal abcal yürümek,** *{ağız} İki yana çokça eğilerek yürümek; ördek gibi yürümek.* [DS]

abcalak, -ğı [abcal-a-k] *{ağız} sf.* → abcal. [DS]

abcalamak, [abcal-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bacaklarını ayırarak yürümek. [DS]

abcallamak, [abcal-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sık ve telaşlı adımlarla yürümek. **2.** Bocalamak; şaşırmak. **3.** Büyük adımlarla yürümek. [DS]

abçı, [ab *(av)* > ab-çı / aw-çı] *{eT} is.* Av hayvanlarını bir yere doğru süren; avcı. [ETY] [İKPÖy.]

abd, [Ar. ʿabd عبد] *{OsT} is.* **1.** Allah'a göre insan. **2.** Köle; bende. 🗗 **abd-i āsim,** *Suçlu kul.*|| **abd-i dāl,** *Kasıtsız olarak yolunu kaybeden ve sahibinin evini bulamayan köle.*|| **abd-i mahcur,** *Nikâh, alım satım, borç, rehin gibi bir takım kişisel tasarrufları yapmaktan yasaklı köle.*|| **abd-i masur,** *Düşmana esir düşen köle.*|| **abd-i mezun,** *Mutlak ya da bedel karşılığında azat edilebilmesi için ticaret yapmasına izin verilen köle.*|| **abd-i müşterā,** *Para ile satın alınmış köle.*

abdal, [Ar. bedel / bedil *(tanık)* > abdāl ابدال آ] *(abda:l) {OsT} is. tasvf.* **1.** Nefsini terbiye etmek üzere dünya işlerinden uzaklaşarak Allah'a ibadet ve zikre yönelmiş kimse; abit; zahit; veli; sofu; derviş. *{eAT} (aynı)* **2.** Bir şeye akıl yormaz, kalender yaşayışlı gezgin dervişler; Kalenderiye grubunun serseri dervişleri. **3.** *{ağız}* Düğünlerde davul zurna çalmak suretiyle insanları eğlendiren kimse; abdal davulcuları. [DS] **4.** Perişan kılıklı kimse. **5.** *{ağız}* Dilenci. [DS] **6.** (15. yy.dan sonra) dervişlerin kılığına bürünerek dolaşan akıl hastası; deli; meczup; mecnun; divane; tilbe; ahmak; bön. *{ağız} (aynı)* [DS] **7.** Temiz yürekli, hile bilmez; safderun. **8.** *{ağız}* Çingene. [DS] **9.** *{ağız}* Serseri. [DS] **10.** *{ağız}* Sünnetçi. [DS] **11.** *{ağız}* Avare. [DS] **12.** *{ağız}* Tembel. [DS] **13.** *{ağız}* Beceriksiz. [DS] **14.** *{ağız}* İtibarsız. [DS] **15.** *{ağız}* Tamahkâr. [DS] 🗗 **Abdala malum olur,** *Bir işin olacağını bazı kişiler önceden sezince, onun doğru bildiğini yarı şaka ile ifade etmek. (Türkçe aptal kelimesi ile karıştırılarak)*|| **Abdal ata binmiş, bey oldum sanmış,** *Layık olmadığı bir makama geçen kimsenin kendini oraya layık görmesi.*|| **Abdal dili,** *Anadolu'da Abdal, Geygel ve Carcar adı verilen Yörüklerin kendi aralarında konuştukları gizli dil.*|| **Abdalın karnı doyunca gözü pabuçlarında olur,** *Kendi çıkarını düşünen kimselerin dostluğu ancak işi bitinceye kadar sürer.*|| **abdal otu,** *{ağız} Afyon; esrar.* [DS]

abdalan, [Ar. abdāl > abdālān ابدالان آ] *(abda:la:n) {OsT} is.* Abdallar.

abdallanmak, [abdal-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dilenmek. [DS]

abdan, [Far. āb-dān آبدان] *(a:bda:n) {OsT} is.* Su kabı.

abdar, [Far. āb-dār *(su tutan)* آبدار] *(a:bda:r) {OsT} sf.* **1.** (Meyve için) taze ve sulu. **2.** Suyu bol; sulak. **3.** (Mücevher için) renkli ve parıltılı. **4.** *mec.* (Söz ve şiir için) güzel nükteli, ince ve zarif anlamlı. **5.** (Kılıç, kama vb. için) keskin, parlak ve zağlı.

abdendan, [Far. āb-dendān آبدندان] *(a:bdenda:n) {OsT} is.* Şaşkın; saf; bön.

abdeslik, -ği [abdest > abdes-lik] *{ağız} is.* **1.** Evlerde el yüz vb. yıkanan yer. **2.** Banyo. [DS]

abdest, [Far. āb *(su)* + dest *(el)* آبدست] *{OsT} is.* **1.** El suyu. **2.** İslamiyet'te ibadetten önce Kur'an'da emredildiği gibi dirseklere kadar elleri, yüzü ve ayakları yıkamak, başı ve kulakları meshetmekten ibaret olan temizlik. **3.** *örtmece.* Dışkı; idrar. 🗗 **abdest almak,** *İbadet öncesinde farz ve sünnetlerine riayet ederek temizlenmek. «Abdest aldılar, namaz kıldılar, tekbir çektiler, helalleştiler.» Ömer Seyfettin.*|| **abdest bozmak,** *Küçük veya büyük tuvalet ihtiyacını gidermek.*|| **abdesti bozulmak,** *Abdestin şartlarından birini kaybetmiş olmak, yeniden abdest alma gereği olmak.*|| **abdesti gelmek,** *Tuvalete gitme ihtiyacı duymak.*|| **abdestinde namazında,** *İbadeti ile meşgul dindar (kişi).*|| **abdestinden şüphe olmamak,** *Kendisine güveni tam olmak.*|| **abdestsiz yere basmamak,** *Dinî emir ve yasaklara*

uymakta titiz davranmak.|| **abdest tazelemek,** *Abdesti bozulmadığı hâlde tekrar abdest almak. «Mescit odasının önündeki taş yalakta, iki büklüm, abdestini tazeliyordu.» Ömer Seyfettin.*|| **abdest vermek,** *Birini kusurlu davranışı veya dikkatsizliği yüzünden azarlamak, uyarmak, dikkatini çekmek; abdest aldırmak. {eAT} (aynı)* ‖ **abdest virmek,** *{eAT} İyice darılmak; haşlamak.*

abdestan, [Far. ābdest-ān آبدستان] *(a:bdesta:n) {OsT} is.* Su ibriği.

abdestbozan, [abdest+boz-an] *is.* Tenya, kıl kurdu. 🗗 **abdestbozan otu,** *bot. Gülgillerden güzel kokulu kan kırmızısı çiçekler açan bir ot, (Poterium spinosum).*

abdestdan, [Far. ābdest-dān آبدستدان] *(a:bdestda:n) {OsT} is.* Su ibriği.

abdesthane, [Far. ābdest-ḫāne آبدستخانه] *(abdestha:ne) {OsT} is.* **1.** Abdest almak için özel olarak yapılmış yer. **2.** Doğal boşaltım ihtiyaçlarının giderildiği yer; ayakyolu; hela; kenef; memişane; memşa; tuvalet; yüznumara; WC; 00.

abdestli, [abdest-li] *sf.* (Kişi için) abdest almış ve abdesti bozulmamış olan.

abdestlik, -ği [abdest-lik] *is.* **1.** Abdest almak için özel olarak yapılmış yer. **2.** Eskiden abdest almak için giyilen kolları kolayca sıvanabilen geniş ve hafif elbise. **3.** *{ağız}* Eski din adamlarının en üste giydikleri önü açık boy elbisesi. [DS]

abdestsiz, [abdest-siz] *sf.* **1.** (Kişi için) abdesti bozulmuş olan, ibadet edebilmek için abdest almak zorunda olan. **2.** *mec.* Günaha girmiş olan. **3.** *{ağız}* Korkmaz, çekinmez; senli benli; saygısız. [DS]

abdi, [Ar. ʿabd *(köle, kul)* > ʿabdī عبدی] *(abdi:) {OsT} sf.* **1.** Köleye ait. **2.** Hizmetkâra ait.

abdiâciz, [Ar. > Far. ʿabd āciz عبدعاجز] *(abdia:ciz) {OsT} sf.* Âciz kul; *(Alçak gönüllülük ifade etmek üzere söylenir.)*

abdiyet, [Ar. abdī > abdiyyet] *{OsT} is.* Tanrıya kulluk etme; ibadet etme; kulluk.

abdülbatın, [Ar. ʿabd'ül-baṭn عبد البطن] *{OsT} sf.* Obur.

abdülleziz, [Ar. ḥabbü'l-leẕīẕ حب اللذيذ] *{OsT} is.* **1.** Akdeniz çevresi ile Afrika'nın kumluk alanlarında yetişen, eskiden papirüs yapılan çok yıllık bir ot, *(Cyperus esculentus).* **2.** Bu bitkinin yenebilen, tatlı ve bol nişastalı küçük yer altı yumruları; yer bademi.

abdüsselam, [Ar. yabruḥ'uş-ṣanem يبروح الصنم] *{OsT} is. bot.* Kökü küçük bir adama benzer bitki; adamotu, *(Mandrogora officinarum).*

abe, [a *(yans.)* + be *(yans.)*] *{ağız} (a'be) ünl.* "Hey" anlamında kullanılan bir seslenme ve dikkati çekme sözü. [DS]

abece[1], [A-Be-Ce] *is.* Alfabe; elifba. *(Alfabemizdeki ilk üç harfin okunuşu alınarak yapılmış yeni kelime.)*

abece[2], [Ar. ʿabece عبجه] *{OsT} is.* Ahmak kimse.

abecesel, [a-be-ce-sel] *sf.* **1.** Alfabe ile ilgili. **2.** Alfabetik. **3.** Alfabedeki harf sırasıyla.

abeci, [? abe-ci] *sf. argo.* **1.** Aptal. **2.** *{ağız}* Palavracı. [DS]

abede, [Ar. ʿābid > ʿabede عبده] *{OsT} is.* İbadet edenler; tapanlar. 🗗 **abede-i esnām,** *Puta tapanlar.*|| **abede-i evsān,** *Puta tapanlar.*

abefşan, [Far. āb-efşān آب افشان] *(a:befşa:n) {OsT} sf.* **1.** Su saçan. **2.** *{OsT}* İşeyen. 🗗 **ābefşān etmek,** *{OsT} İşemek.*

abeft, [Far. ābeft آبفت] *(a:beft) {OsT} is.* Çok sağlam ve sık dokunmuş bir tür kalın kumaş.

abek, [Far. ābek آبك] *(a:bek) {OsT} is.* **1.** Sulu şeyler; içi su dolu nesneler. **2.** Cıva. **3.** Sivilce; çıban; kabarcık.

a'bel, [Ar. aʿbel اعبل] *(a-bel) {OsT} sf.* **1.** (Taş için) çok sert. **2.** *is.* Taşlık dağ.

abendam, [Far. ābendām آب اندام] *(a:bendām) {OsT} is.* Güzel ve yakışıklı boy bos; düzgün endam.

aberasyon, [Lat. aberare > Fr. aberration] *is. fiz.* **1.** Sapma; inhiraf. **2.** *mec.* Sapıtma. **3.** *gök b.* Yer yüzündeki bir gözlemcinin ışığın hızına göre göz ardı edilemeyecek bir hızla yer değiştirmesi sonucu meydana gelen optik kayma; sapınç.

aberat, [Ar. ʿabre > ʿaberāt عبرات] *(abera:t) {OsT} is.* Gözyaşları.

abes, [Ar. ʿabeş عبث] *{OsT} sf.* **1.** Akla ve sağduyuya aykırı olan; mantık dışı; saçma. **2.** Gereksiz, boş yere; lüzumsuz; malayani. **3.** Yersiz; münasebetsiz. **4.** Karışık; düzensiz. 🗗 **abese irca,** *mant. Olmayana ergi metodu.*‖ **abes-gû,** *Boş söz söyleyen; saçma sapan konuşan.*|| **abes kaçmak,** *Uygun düşmeyen, yersiz ve gereksiz sözler, davranışlar.*|| **abesle iştigal etmek,** *Gereksiz ve boş şeylerle zaman harcamak.*|| **abesle uğraşmak,** *Gereksiz ve boş şeylerle zaman harcamak; {eAT} yel kovmak; yel koğmak.*

abese, [Ar. ʿabese عبس] *{OsT} is. "Yüzünü ekşitti"* anlamında Abese Suresinin ilk kelimesi. 🗗 **Abese Suresi,** *Kur'an-ı Kerim'in sekseninci suresinin adı.*

abesen, [Ar. ʿabeş-en عبثًا] *(abe'sen) {OsT} zf.* Boşuna; lüzumsuz yere.

abesi, [ebe-s-i / abesi] *{ağız} is.* Bir işin ustası. [DS]

abesiyat, [Ar. ʿabeşiyyāt عبثيات] *(abesiya:t) {OsT} is.* **1.** Boş ve gereksiz şeyler. **2.** Akla ve mantığa aykırı şeyler.

abeslik, -ği [abes-lik] *is.* **1.** Abes olma durumu. **2.** Akla, mantığa aykırı olma durumu.

abeş[1], [? abeş] *{ağız} sf.* **1.** Dönek; hileci. **2.** Çirkin; kötü. **3.** Gülünç. **4.** Saçma sapan. **5.** Söz dinlemez; aksi. **6.** (Hayvan için) insana yakın olmayan; yabani. [DS]

abeş[2], [Ar. abraş => abeş ?] *{ağız} is.* **1.** Kula rengi-nde at. **2.** Açık pembe renk. **3.** Alnı akıtmalı hayvan. **4.** Derisi alacalı hayvan veya insan. [DS]

abeşivermek, [aba-mak > aba-ş-mak > abaş-ı+ver-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sarmaşmak; kucaklaşmak. [DS]

abet, [Rus. obat] *{ağız} is.* Öğle yemeği. [DS]

abgâh, [Far. āb-gāh آبگاه] *(a:bgâ:h) {OsT} is.* **1.** Su biriken yer; havuz. **2.** *anat.* Karnın üst bölümü, kaburgaların hemen alt kısmı.

abgine, [Far. āb-gīne آبگینه] *(a:bgi:ne) {OsT} is.* **1.** Cam; kristal; billur. **2 .** Kadeh; sürahi; şişe. **3.** Ayna. **4.** Elmas. **5.** Kılıç; hançer; bıçak. **6.** *mec.* Şarap; âşığın gözyaşı; âşığın kalbi.

abgûn, [Far. āb-gün آبگون] *(a:bgû:n) {OsT} sf.* **1.** Su rengi. **2.** Mavi; gök mavisi.

abhane, [Far. āb-ḫāne آبخانه] *{OsT} is.* **1.** Tuvalet; abdesthane. **2.** Lağım çukur.

abher, [Ar. ʿabher عبهر] *{OsT} is. bot.* Nergis.

abherî, [Ar. ʿabherī عبهری] *(abheri:) {OsT} sf.* Nergis kokulu.

abherin, [Ar. ʿabher > Far. ʿabherīn عبهرین] *{OsT} sf.* Nergise benzer; nergis renginde olan.

abhord, [Far. āb-ḫörd آبخورد] *(a:bho:rd) {OsT} is.* **1.** Sulak yer. **2.** Su içen kimse. **3.** Su içecek kap. **4.** *mec.* Kısmet.

abhorde, [Far. āb-ḫörde آبخورده] *(a:bho:rde) {OsT} sf.* Su içmiş; su içen.

abhun, [Far. āb-ḫün آبخون] *(a:bhu:n) {OsT} is.* **1.** Ada. **2.** Sel suyunun oyduğu yer; çukur. **3.** Orman içindeki bataklık. **4.** Çeşme; su yolu.

abhurd, [Far. āb-ḫürd آبخورد] *(a:bhu:rd) {OsT} is.* **1.** Sulak yer. **2.** İçme suyu bulunan yer. **3.** Su içen kimse. **4.** Su içecek kap. **5.** *mec.* Kısmet.

abhurde, [Far. āb-ḫürde آبخورده] *(a:bhu:rde) {OsT} sf.* Su içmiş; su içen.

abhust, [Far. āb-ḫüst آبخوست] *(a:bhu:st) {OsT} is.* **1.** Ada. **2.** Sel suyunun oyduğu yer; çukur. **3.** Orman içindeki bataklık. **4.** Çeşme; su yolu.

abıca, [aba *(baba)* > abıca آبجه] *{eAT} is.* Amca.

abıç, [ap-ış / ab-ıç] *{ağız} is.* İki bacak arası; apış. [DS] 🗗 **abıç kurmak,** *Bağdaş kurup oturmak.*

abıçka, [aba /apa *(baba)* > aba-ç *(babacık)* > abıç-ka] *{eT} is.* Yaşlı insan. [İKPÖy.]

abıçmak, [abıç-mak] *gçl. f. [-ır]* Çocuğu arkasına almak; sırtına bindirmek.

abıdık, [? abıd-ık] *{ağız} sf.* Beceriksiz; elinden iş gelmeyen. [DS]

abıdmak, [ab-ıt-mak / abıd-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Saklamak; gizlemek. [DLT]

abıhayat, [Far. āb-ı + Ar. ḥayāt آب حیات] *(a:bıha-ya:t) {OsT} is.* **1.** Hayat suyu; dirilik suyu; bengi su; mengü suyu; *{eAT} (aynı).* **2.** İçenleri ölümsüzlüğe kavuşturacağı söylenen efsanevi su; bengi su. **3.** *tasvf. mec.* Sonsuz hayat kazandıran ilahî aşk; ilm-i ledün. **4.** *sf. mec.* (Söz için) ince; güzel; hoş. **5.** *sf. mec.* (İçecek için) ferahlık verici; dinlendirici özelliği olan; serinletici, canlandırıcı ve tatlı. 🗗 **abıhayat çeşmesi,** *{eAT} Ölümsüzlük suyu akan çeşme.*|| **abıhayat içmiş,** *(Kişi için) çok yaşlı olmasına rağmen dinç ve genç görünen.*|| **abıhayat gibi,** *(İçecek için) içene ferahlık ve canlılık veren.*

abık[1], **-ğı** [*eT.* abı-mak > abı-k] *{ağız} sf.* **1.** Bozuk. **2.** (Hayvan için) erbezleri karnının içinde olan. [DS] 🗗 **abık sabık,** *{ağız} Saçma sapan; gelişi güzel; ileri geri; boş söz; abuk sabuk.* [DS]

abık[2], **-ğı** [Ar. ābıḳ آبق] *(a:bık) {OsT} is.* **1.** Bir sebep olmaksızın efendisinin yanından kaçan köle. **2.** Cıva.

abıkevser, [Far. āb Ar. kevṣer آب کوثر] *(a:bıkevser) {OsT} is. isl.* Cennette bulunduğuna inanılan, Kevser ırmağının suyu.

abıla, [abla > abıla] *{ağız} is.* **1.** Abla. **2.** Karı; zevce. **3.** Görümce. **4.** Üvey kız kardeş. **5.** Umacı. [DS]

abılabut, [abulabut / abılabut] *{ağız} sf.* **1.** Çirkin; gösterişsiz. **2.** İri; şişman. **3.** İki tarafına sallanarak yürüyen. **4.** Kaba ve anlayışsız. **5.** Geveze; çenesi düşük. [DS]

abıldanmak, [ab-ıl-da-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Çocuk için) emeklemeye hazırlanmak. [DS]

abımak, [ab-ı-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Örtmek; gizlemek. [DLT]

abın, [ab-ın] *{eT} sf.* Tane; adet. [EUTS]

abınç, [ab-ınç / av-ınç] *{eT} is.* **1.** Teselli; avunç; avunma; sevinç. [Gabain] [EUTS] [ETY] **2.** Rahat; sükûnet; rahatlık; refah. [EUTS]. [ETY]

abınçu, [ab-ın-mak *(avunmak)* > abın-çı / ab-ınçı] *{eT} is.* **1.** Avunma; teselli; sevinç. [EUTS] **2.** Cariye. [ETY]

abıneşat, [Far. āb-ı + Ar. neşāt آب نشاط] *(a:bıneşa:t) is.* Sevinç suyu; şarap.

abıneşet, [Far. āb-ı + Ar. neş'et آب نشأت] *(a:bıneş-et) {ağız} is.* Meni; er suyu; döl; sperma. [DS]

abınık, [ab-ın-mak *(avunmak)* > ab-ın-ık] *{eT} sf.* Dölek; sakin; mutlu; huzurlu. [EUTS]

abınmak[1], [ab-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Avunmak. [ETY]

abınmak[2], [aba-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Düşeyazmak; yürürken ayağı kaymak. [DS]

abır[1], [? abir / abır] *is.* Küçük çocukların pişiklerini önlemek için kasık ve koltuk altlarına sürülen nane, mersin, kekik, gül ve cennet süpürgesi yapraklarının dövülmesinden elde edilen toz.

abır[2], [Far. āb-ı rū آب رو] *{OsT} is.* **1.** Yüz suyu. **2.** Utanma; hicap. **3.** Haysiyet; namus.

abırcın, [? abır-cın] *{ağız} sf.* **1.** Memnun. **2.** Sersem; seme. **3.** *zf.* İşte çabukluk, gayret bildirir. [DS] ◻ **abırcın olmak,** *{ağız} 1. Usanmak; bıkmak. 2. Misafire fazla ikramda bulunmaya çalışmak; ikram için çabalamak.* [DS]

abırevan, [Far. āb-ı revān آب روان] *{OsT} is.* Akarsu.

abıru, [Far. āb-ı rū / āb-ı rūy آب رو / آب روی] *(a:-bıru:) {OsT} is.* **1.** Yüz suyu. **2.** *mec.* Gurur; onur; şeref; haysiyet. ◻ **abırū dökmek,** *{OsT} Yalvarıp yakarmak; yüz suyu dökmek.*

abış, [apış / abış] *{ağız} is.* **1.** Apış; iki bacak arası. **2.** Bacağın diz kapağından yukarısı. **3.** Adım. [DS]

abışka, [aba / apa *(baba)* > aba-ç *(babacık)* > abıçka] *{eAT} sf.* Yaşlı; ihtiyar.

abışmak, [ap-ış-mak / ab-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Apışmak. **2.** Afallamak; şaşırmak; susmak. **3.** (Çocuk için) sırta binmek. **4.** Eyersiz veya semersiz bir hayvana binmek. **5.** Bir şey üzerine bacaklarını açarak oturmak. [DS]

abıtgan, [abıt-gan] *{eT} sf.* Daima gizleyen; saklayan. [DLT]

abıtmak, [abıt-mak / abıd-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Saklamak; gizlemek. [DLT] **2.** Teskin etmek; avutmak. [EUTS]

abızülal, -li [Far. āb-ı zülāl آب زلال] *{OsT} (a:bızülâ:l) is.* Duru su.

abi[1], [ağabey > ābi] *{ağız} (a:bi) is.* Ağabey. [DS]

abi[2], [Far. ābī آبی] *(a:bi:) {OsT} sf.* **1.** Sulu; sulandırılmış. **2.** Suda yaşayan. **3.** Akıcı. **4.** Açık mavi. **5.** *is.* Ayva.

abi[3], [Ar. ibā > ābī آبی] *(a:bi:) {OsT} sf.* **1.** Çekinen; sakınan. **2.** Tiksinen. **3.** Nazlanan.

abiçi, [Sansk. abijit] *{eT} is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

abid[1], [Ar. ābid آبد] *(a:bid) {OsT} is.* Yanıltmaç; mesel.

abid[2], [Far. ābīd آبید] *(a:bi:d) {OsT} is.* Kıvılcım.

abid[3], [Ar. ʿabd > ʿabīd عبید] *(abi:d) {OsT} is.* Kullar; köleler.

abid[4], [Ar. ʿibādet > ʿābid / ʿābide عابده / عابد] *(a:-bid) {OsT} sf. is.* İbadet eden; kulluk eden; tapınan.

abidan, [Ar. ʿābid > ʿābidān عبدان] *(a:bida:n) {OsT} is.* İbadet edenler; abitler.

abidane, [Ar. ʿābid + Far. āne عابدانه] *(a:bida:ne) {OsT} zf.* İbadet edenlere yakışır biçimde. ◻ **abidane yaşamak,** *Dünyadan elini eteğini çekerek kendini yalnız ibadete vermek.*

abidat[1], [Ar. ābide > ābidāt آبدات *(doğrusu* evābid) اوابد] *(a:bida:t) {OsT} is.* Abideler; anıtlar. ◻ **ābidāt-ı atîka,** *{OsT} Eski anıtlar.*

abidat[2], [Ar. ʿābide > ʿābidāt عابدات] *(a:bida:t) {OsT} is.* İbadet eden kadınlar; inanmış kadınlar.

a'bide, [Ar. ʿabd > aʿbide اعبده] *(a-bide) {OsT} is.* Köleler.

abide[1], [Ar. ʿābid > ʿābide *(dişil)* عابده] *(a:bide) {OsT} is.* İbadet eden kadın; dindar kadın.

abide[2], [Ar. ebed > ābide آبده] *(a:bide) {OsT} is.* **1.** Bir olayı veya tanınmış örnek bir kişiyi gelecek nesillere tanıtmak, hatırlatmak için yapılmış eser; anıt. *«Orhun abideleri bin üç yüz yıl öncesinden biz gençlere haykırmaktadır.»* **2.** Bir özelliğin aşırılığı dolayısıyla örneklik edecek kimse veya nesne. *«Doğruluk abidesi, küfür abidesi.»* **3.** Herhangi bir değeri dolayısıyla gelecek çağlara kalacak eser. **4.** *mec.* Büyüklüğü ve değeri mukayese kabul edilmeyen şey.

abideleşme, [abide-le-ş-me] *(a:bideleşme) is.* Abideleşmek işi; abide durumuna gelme.

abideleşmek, [abide-le-ş-mek] *(a:bideleşmek) dönşl. f. [-ir]* **1.** Ülke ve toplum için yaptığı işler veya kişiliği dolayısıyla büyük takdir toplamak, herkes tarafından beğenilmek. **2.** Adı unutulmaz büyükler arasına karışmak. **3.** Yaptığı eserleri uzun yıllar ayakta kalan sanatçı.

abideleştirilme, [abide-le-ş-tir-il-me] *(a:bideleştirilme) is.* Abideleştirilmek işi.

abideleştirilmek, [abide-le-ş-tir-il-mek] *(a:bideleştirilmek) edil. f. [-ir]* **1.** Abide durumuna getirilmek. **2.** Birisi tarafından abidesi yapılmak. **3.** *mec.* Başkaları tarafından çok yüceltilmek, çok övülmek.

abideleştirme, [abide-le-ş-tir-me] *(a:bideleştirme) is.* Çok fazla değer verme, yüceltme.

abideleştirmek, [abide-le-ş-tir-mek] *(a:bideleştirmek) gçl. f. [-ir]* **1.** Uzun yıllar hatırlanacak bir yapı hâline getirmek. **2.** *mec.* Çok aşırı yüceltmek, çok fazla değer vermek.

abidemsi, [abide-msi] *(a:bidemsi) sf.* **1.** Abide gibi, abideyi andıracak şekilde; abidevi. **2.** Çok büyük ve gösterişli.

abidevi, [Ar. ābidevī آبدوی] *(a:bidevi:) {OsT} sf.* **1.** Abide gibi, abideyi andıracak şekilde; abidemsi. **2.** *mec.* Çok büyük ve gösterişli.

abidik, -ği [? abidik] *{ağız} is.* **1.** Dalavere. **2.** Atak; acul. **3.** Külhanbeyi; haylaz. [DS] ◻ **abidik ku-**

bidik, *argo. 1. Tembellik; iş görmezlik; dalgacılık. 2. Saçma sapan.*

abidîn, [Ar. ʿābid > ʿābidīn عابدين] *(a:bidi:n) {OsT} is.* İbadet edenler; tapınanlar.

abil, [Ar. ābil آبل] *(a:bil) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) sürüye iyi bakan adam. **2.** (Hayvan için) çayırda otladığı için suya muhtaç olmayan.

abile, [Far. ābile آبله] *(a:bile) {OsT} is.* **1.** Su kabarcığı. **2.** Küçük çıban; sivilce. ◻ **ābile-i pistān,** *{OsT} Meme ucu.* ‖ **ābile-i rūh-i felek,** *gök b. Yıldızlar.* ‖ **ābile-i rūz,** *{OsT} Güneş.*

abir[1]**,** [Ar. ʿābir عابر] *(a:bir) {OsT} sf.* Bir yerden geçen; geçici.

abir[2]**,** [Ar. ʿabīr عبير] *(abi:r) {OsT} is.* Eskiden safran, amber ve misk karışımından elde edilen bir tür güzel koku.

abirîn, [Ar. ʿābirīn عابرين] *(abi:ri:n) {OsT} is.* Geçenler; geçip gidenler.

abirun, [Ar. ʿābirūn عابرون] *(abi:ru:n) {OsT} is.* → abirin.

abis[1]**,** [Ar. ʿābiş عابيث] *(a:bis) {OsT} sf.* Alaycı; saygısız.

abis[2]**,** [Ar. ʿābis عابيس] *(a:bis) {OsT} sf.* Asık suratlı; yüzü ekşi.

abis[3]**,** [Yun. abyssos *(dipsiz)*] *is. dnz.* Okyanuslardaki iki bin metreden daha derin ve karanlık olan yerler.

abisal, [Fr. abyssal] *sf.* Okyanusların ışık görmeyen derin kısımları ile ilgili.

abist, [Far. ābist آبست] *(a:bist) {OsT} sf.* Gebe.

abistan, [Far. ābistān آبستان] *(a:bista:n) {OsT} sf.* **1.** Gizli. **2.** Gebe.

abisten, [Far. ābisten آبستن] *(a:bisten) {OsT} sf.* **1.** Gebe; yüklü. **2.** *mec.* İhtiva eden; bulunduran; saklayan; içeren. ◻ **abisten-gâh,** *{OsT} 1. Gebelik yeri; rahim. 2. Dünya; âlem.*

abistenî, [Far. ābistenī آبستنی] *(a:bisteni:) {OsT} is.* Gebelik.

abişhor, [Far. ābiş-ẖōr آبشخور] *(a:bişho:r) {OsT} is.* **1.** Hayvan sulama yeri. **2.** İçecek kabı. **3.** Günlük yiyecek. **4.** Dinlenmek için kısa süre duraklama.

abiştengâh, [Far. ābişten-gāh آبشتنگاه] *(a:biştengâ:h) {OsT} is.* **1.** Gizli yer; gizlenecek yer. **2.** Aptesane.

abiştgâh, [Far. ābişt-gāh آبشتگاه] *(a:biştgâ:h) {OsT} is.* **1.** Gizli yer; gizlenecek yer. **2.** Aptesane.

abiştgeh, [Far. ābiştgeh آبشتگه] *(a:biştgeh) {OsT} is.* → abiştgâh.

abişik, [Sansk. abhiseka] *{eT} is.* Takdis etmek; kutsamak. [EUTS]

abit, -di [Ar. ʿibādet > ʿābid عابد] *(a:bit) {OsT} is.* **1.** Bir varlığa tapan; ona kul olan. **2.** *isl.* Allah'ın emirlerini yerine getiren; Allah'a kulluk eden; Allah'a tapan. **3.** Kendini tamamen ibadete veren.

abita, [Sansk. amitābha] *{eT} is.* Burhan; tanık; delil. [EUTS]

abiye[1]**,** [Ar. ʿābiye عابيه] *(a:biye) {OsT} sf.* (Kız veya kadın için) güzel; zarif.

abiye[2]**,** [Ar. ābiye آبيه] *(a:biye) {OsT} sf.* (Kadın veya kız için) yüzünü utançla örten.

abiye[3]**,** [Fr. habillé *(resmî giyinmiş olarak)*] *sf.* (Elbise, kıyafet için) bir törene veya davete uygun şık ve gösterişli.

abiyogenez, [Fr. a-biogenèse] *(a'biyogenez) sf.* (Teori için) hayatın, cansız maddeden kendi kendine meydana geldiğini savunan.

abiyotik, -ği [Yun. abiatikos] *sf.* **1.** (Ortam için) hayatın, canlılığın mümkün olmadığı. **2.** (Hint fakirlerinin durumu için) bütün hayati işlevlerini en aza indirgeyerek yaşayan.

abkâme, [Far. ābkāme آبكامه] *(a:bkâ:me) {OsT} is.* Bir tür turşu veya salata; piyaz.

abkâr, [Far. ābkār آبكار] *(a:bkâ:r) {OsT} is.* **1.** Sucu; saka. **2.** Kadeh sunucu; saki. **3.** Şarap tüccarı. **4.** Şarabı çok içen; ayyaş.

abkâri, [Ar. ʿabkār *(Yemen'de bir kent)* > ʿabkārī عبكارى] *(a:bkâ:r) {OsT} sf.* (Kumaş için) ince ve çok güzel.

abkeş, [Far. āb-keş آبكش] *{OsT} is.* **1.** Tekkelerde su çekenlere verilen ad. **2.** Kevgir. **3.** Sucu; saka. **4.** Kadeh sunan; saki. **5.** Şarap alışkanlığı olan; ayyaş.

abkın, [ab-kın ?] *{ağız} sf.* **1.** Atılgan; girişken. **2.** Aç gözlü. [DS]

abla, [ağa+bala > abla ?] *(a'bla) is.* **1.** Yaş bakımından büyük olan kız kardeş. **2.** Kardeşlik ilişkisi olmamakla beraber abla sayılacak yaştaki kadına söylenen saygı sözü. **3.** Meslekte kıdemli kadın; okulda ileri sınıflarda bulunan kız öğrenci. **4.** *ünl.* Genel yerlerde halk adamlarının kadınlara hitap ederken kullandıkları seslenme sözü. **5.** *ünl.* Eskiden, İstanbul'da zenci kalfalara hitap ederken kullanılan seslenme sözü; bacı. **6.** *{ağız}* Ahlaksız kadın. [DS] ◻ **abla olmak,** *1. (Kız çocuğuiçin) yeni bir kardeşi doğmak. 2. Bebeklik yaşı dışına çıkmış olmak; abla denilecek yaşa gelmek, büyümek.*

ablacı, [abla-cı] *{ağız} sf.* **1.** Ablasına çok düşkün olan. **2.** Sevici kadın. [DS]

ablak, -ğı [Ar. eblaḳ *(alaca)*] *sf.* **1.** İki renkli; beyaz ve siyahlı. **2.** (Yüz için) geniş, yuvarlak ve dolgun. **3.** (Kişi için) böyle bir yüze sahip olan. **4.** *mec.* (Yüz için) kaba, kocaman ve ahmak görünüşlü. **5.** *{ağız}* Çok beyaz. [DS] **6.** *{ağız}* (Ağaç için) budak-

sız; düz. [DS] **7.** *{ağız}* Açık; geniş; belli. [DS] **8.** *{ağız}* Koyulaştırılmış şeker. [DS] **9.** *{ağız}* Tüy temizlemekte kullanılan ağda. [DS] **10.** *{ağız}* Cevizin mobilyaya uygun iç tahtası. [DS]

ablakça, [ablak-ça] *sf.* ve *zf.* Ablak bir duruma yakın, ablak gibi görünen; ablak gibi.

ablalık, -ğı [abla-lık] *is.* **1.** Abla olma durumu veya niteliği. **2.** Abla gibi davranma durumu. 🗗 **ablalık etmek,** *1. Ablalık görevini yerine getirmek; 2. Ablası olmamakla beraber bir abla gibi koruyup gözetmek.*

ablamak, [ab *(av)* > ab-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Avlamak. [ETY]

ablatif, [Lat. ablativus > Fr. ablatif] *is. dbl.* İsmin ayrılma hâli; çıkma hâli; uzaklaşma hâli; -den hâli; mef'ulü anh; mef'ulü minh.

ablatya, [Yun. apladia] *(abla'tya) is.* Lüfer avlamak için kullanılan geniş gözlü ağ.

abli, [Yun. aple] *(a'bli) dnz. is.* Yelkenli gemilerde serenleri rüzgârın yönüne göre ayarlamaya yarayan düzenek. 🗗 **abliyi bırakmak,** *(argo) Soğukkanlılığını kaybetmek.*|| **abliyi kaçırmak,** *Şaşkınlık içinde ne yapacağını bilememek.*|| **abliyi koyuvermek,** *İpin ucunu kaçırmak.*

abluka, [İt. ablóca] *(ablu'ka) is.* **1.** Bir ülkeyi, bir şehri veya bir limanı dışarıyla ilişkisini kesecek şekilde kuşatma. **2.** Bir limana giriş ve çıkışları kontrol altında tutma. **3.** Bir kimsenin serbest hareket etmesine engel olma. 🗗 **abluka etmek,** *Abluka altına almak.*|| **abluka filosu,** *Limandaki ablukayı kontrol altında tutan deniz gücü.*|| **abluka hattı,** *Abluka edilen liman veya ülkenin giriş ve çıkış kontrolünün yapıldığı sınır çizgisi.*|| **abluka ilanı,** *Abluka altına alma işinin bütün devletlere duyurulması.*|| **abluka kaçağı,** *Abluka hattını aşan.*|| **ablukayı bozmak,** *Zor kullanarak abluka hattını geçmek.*|| **ablukayı kaldırmak,** *Ablukadan vazgeçme kararı almak.*

abmak, [ab-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Fışkırarak çıkmak; akmak; fışlamak. [EUTS]

abname, [Far. āb-nāme آبنامه] *(a:bna:me) {OsT} is. ed.* Suya, suyun güzelliğine ilişkin yazılmış olan kaside.

abnus, [Far. ābnūs آبنوس] *(a:bnu:s) {OsT} is. bot.* Abanoz. 🗗 **abnus ok,** *1. Abanoz ağacından yapılmış ok. 2. mec. Kirpik.*

abnusi, [Far. ābnūsī آبنوسی] *(a:bnu:si:) {OsT} sf.* **1.** Abanoz gibi sert ve siyah. **2.** *is.* Abanozdan yapılmış eşya.

abnusiye, [Far. ābnūsiyye آبنوسیه] *(a:bnu:siye) {OsT} is. bot.* Abanozgiller.

abo, [aboo *(yans)* / abuu / abuv] *{ağız} ünl.* **1.** Şaşma, korkma gibi duyguları ifade etmekte kullanılan söz. [DS] **2.** Sıkıntı, usanç ve bıkkınlık bildirir.

abone, [Fr. abonné] *is.* **1.** Gazete ve dergi gibi belirli aralıklarla çıkan yayınları çıktıkça edinmek üzere önceden para veren kişi; sürdürümcü. *«Aylık dergilerin abonesi, günlük yayınlarınkinden çoktur.»* **2.** Belli şartlarla kabul edilen hizmet müşterisi; sürdürümcü. *«Telefon, su, havagazı, doğal gaz aboneleri.»* **3.** Alışkanlık edinme; *dadanma. «Adam sanki kahvenin abonesi.»* 🗗 **abone etmek,** *Birinin abone olmasını sağlamak, abone kaydetmek.*|| **abone olmak,** *Abone sözleşmesi ile bağlanmak.*|| **abone ücreti,** *Abone olunan yayın ve hizmet için ödenen para.*|| **abone yapmak,** *Abonman şartları içinde birinin aboneliğini kabul etmek.*|| **aboneyi kesmek,** *Tek taraflı olarak abone sözleşmesini sona erdirmek.*|| **aboneyi yenilemek,** *Abonelikle ilgili sözleşmeyi belirli bir süre daha uzatmak.*

abonelik, -ği [abone-lik] *is.* **1.** Abone olma hâli; sürdürümcülük. **2.** *sf.* Belirli sayıda abonenin yararına ayrılmış bulunan. *«Beş bin abonelik telefon santralı.»*

abonman, [Fr. abonnement] *is.* **1.** Abone olma durumu. **2.** Bir ürünü veya hizmeti belirli süre içinde sabit fiyat garantisi ile düzenli olarak sunmak amacıyla yapılan sözleşme; sürdürüm. **3.** Aboneliği belgeleyen kâğıt.

aborda, [İt. abbordo] *(abo'rda) is. dnz.* Bir geminin iskeleye veya başka bir gemiye yanını vererek bordasından yanaşması. 🗗 **aborda etmek,** *1. Gemilerin yanlamasına yanaşması. 2. Vücudunu yaslamak veya bedeninin büyük bir kısmı ile dayanmak.*

abore, [Yun. appore] *{ağız} sf.* **1.** Beceriksiz. **2.** Değersiz. [DS]

abosa, [İt. abozza] *ünl.* Bırak! 🗗 **abosa etmek,** *dnz. 1. İşi bırakmak. 2. Stop etmek; durmak. 3. argo. Zorunlu olarak durmak.*

aboşimas, [Yun. apohimaso] *{ağız} is.* Fırtınaya tutulma. [DS] 🗗 **aboşimas olmak,** *{ağız} Ekilmiş tarlanın yağmurdan zarar görmesi.* [DS]

aboşkevaris, [Yun. apoşkeveriso] *{ağız} is.* Etrafı toplayıp çeki düzen verme. [DS]

abov, [a-buu / a-bovv] *(a'bovv) {ağız} ünl.* Korku ve şaşkınlık bildiren ünlem. [DS]

abra[1], [abra] *{eT} is.* **1.** Arpa. [EUTS] **2.** Eski Türk dini olan Gök Tanrı inancına göre yer altındaki büyük denizde yaşadığına inanılan timsahı andırır efsanevi canavar.

abra[2], [Erme. apray] *{ağız} is.* **1.** Dara. **2.** Karşılıklı mal değişiminde maddi değer bakımından eşitliği sağlamak için üste verilen para veya mal; üst. **3.** Bir terazinin kefelerinin denkliğini sağlamak için hafif gelen tarafa konulan ağırlık. **4.** Denge; muvazene. **5.** Uçurtmanın terazisi; rüzgârın itme gücü ile çekme ipini karşılayarak belirli açıda kalmasını sağlayan saçaklı kuyruk. **6.** Yük; angarya. **7.** Minnet. **8.** Kifayet; yeterlik. [DS]

abracı, [abra-cı] *{ağız} is.* İdare eden; zor durumdan kurtaran; aracı. [DS]

abrakadabra, [Yun. abrasaks] *(abra'kadabra) is.* İlk Çağ'da bazı hastalıkları iyi etmek için kullanılan, büyülü ve tılsımlı olduğuna inanılan kabala sözü.

abralı, [abra-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Terazi için) dengesi sağlanmış; dengeli. **2.** (Terazi için) dengeyi sağlamak için ağırlık konulmak zorunda olan. [DS]

abrama, [abra-ma] *is.* Abramak durumu.

abramak, [Moğ. abura-mak > abra-mak / *eT.* opramak] *gçl. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Fırtınalı havalarda bir deniz taşıtını gemicilik kurallarına ve havanın değişkenliğine göre kullanmak. **2.** *{ağız}* Becermek; hakkından gelmek; başarmak; üstesinden gelmek. [DS] **3.** *{ağız}* Bir şeye hakim olmak. [DS] **4.** *{eAT} {ağız}* Korumak; muhafaza etmek; kollamak. [DS] **5.** *{ağız}* Zor durumdan kurtarmak. [DS] **6.** *{ağız}* İdare etmek; kullanmak. [DS] **7.** *gçsz. f. {ağız}* Eksiği tamamlamak. [DS] **8.** *{ağız}* Becermek; üstesinden gelmek. [DS] **9.** *{ağız}* Kendini koruyacak kadar büyümek, gelişmek; kendini kurtarmak. [DS] **10.** *{ağız}* Ancak yetmek. [DS]

abran, [? abran] *is.* Hayvanların yemlerinden yiyemeyip ayırdıkları kalın parçalar; kes.

abraş, [Ar. ābrāş آبراش] *(a:bra:ş) {OsT} sf.* **1.** Alaca renkli. **2.** (At için) vücudunda alaca benekleri bulunan. **3.** *{ağız}* Saçında, yüzünde veya gözlerinde beklenilen rengin dışında beyazlık veya çok açık sarı benekler bulunan kişiler için halk arasında kullanılan bir söz. [DS] **4.** Tekstilde boyama sırasında kumaşta enlemesine şeritler hâlinde kalan boyanmamış kısım veya değişik renkler. **5.** İpek kumaşlarda çözgü ipliğinin kalitesizliğinden dolayı meydana gelen renk değişiklikleri. **6.** *{eAT}* Ala tenli. **7.** *{ağız}* (At, inek vb. için) alnındaki beyazlık üst dudağına kadar inen. [DS] **8.** *{ağız}* Doru at. [DS] **9.** *{ağız}* Alaca bulaca; karışık renkli. [DS] **10.** *{ağız}* Halıdaki renk bozukluğu nedeniyle ortaya çıkan alacalık. [DS] **11.** *{ağız}* Biçimsiz; çirkin. [DS] **12.** *{ağız}* Çarpık. [DS] **13.** *{ağız}* Şaşı. [DS] **14.** *{ağız}* Sert huylu; ters; kaba; görgü kurallarını bilmez. [DS] **15.** Sözü hoşa gitmeyen; patavatsız. ◻ **abraş oturmak,** *{ağız} Yan oturmak.* [DS]

abraşmak, [abra-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Olduğu yerde kalmak; kalakalmak. **2.** Bacakları açmak. [DS]

abraz, [? abraz] *{ağız} sf.* (Kadın ve dişi hayvan için) kısır. [DS]

abre, [Ar. ʿabre عبره] *{OsT} is.* Gözyaşı.

abret, [Ar. ʿabret عبرة] *{OsT} is.* Gözyaşı.

abrık, -ğı [abrı-k̟ آبرق] *{eAT} sf.* Birbirinin üstüne eğilmiş; üst üste yığılmış.

abrıl, [Yun. abrilios ابريل] *{OsT} {eAT} is.* Nisan.

abrılmak, [abrı-l-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Bir şeyin üzerine kapanırcasına eğilmek; yaslanmak; abanmak.

abrış, [Far. ebrū-veş] *{OsT} is.* Okçulukta idman yapmak için kullanılan havada yavaş seyreden ok türü; ibriş; ebruş; ebruveş

abrışmak, [*eT.* op-mak > abrı-ş-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* **1.** (Çocuk için) annesinin arkasına sarılmak; sırnaşmak; direnmek. **2.** Birden hücum etmek; saldırmak. [DS]

abril, [Yun. apriles > Erm. april] *is.* Nisan.

abrile, [İt. imbroglia] *ünl. dnz. "Yelkeni sarmala!"* komutu.

abrin, [Far. āferīn > abrin] *{eT} ünl.* Aferin. [ETY]

abris, [Erme. abril *(yaşamak)* > abris] *{ağız} ünl.* **1.** Bravo; yaşa. **2.** Düğünlerde oynayanların heyecanla çektikleri bağrış. [DS]

abriz, [Far. āb-rīz آبريز] *(a:bri:z) {OsT} sf.* **1.** Su döken. **2.** *is.* İbrik; kova; testi. **3.** Abdesthane; lazımlık.

abroşan, [Far. ab-ı rūşen > abroşan] *{eT} is.* Aydınlatma; tenvir. [ETY]

abru, [Far. āb-rū آبرو] *(a:bru:) {OsT} sf.* En başta yer alan; en önemli; özel; ekstra.

abrud, [Far. āb-rūd آبرود] *(a:bru:d) {OsT} is.* **1.** Sümbül. **2.** Nilüfer.

absal, [Far. āb-sāl آبسال] *(a:bsa:l) {OsT} is.* **1.** Bahçe. **2.** Koru; park.

absalan, [Far. āb-sālān آبسالان] *(a:bsa:la:n) {OsT} is.* **1.** Bahçe. **2.** Koru; park.

abse, [Fr. abcés] *is. {OsT}* → apse

absent, [Yun. absinthion / Lat absinthium > Fr. absinthe] *is. bot.* **1.** Pelin otu; melek otu; anjelik. **2.** Pelinden yapılan sert bir alkollü içki.

absentizm, [Fr. absinthisme] *is. tıp.* Çok miktarda absent içmekten ileri gelen hastalık; pelin zehirlenmesi.

absimisa, [Yun. apsimitza] *{ağız} is.* Ateş böceği. [DS]

absolûsyon, [Fr. absolution] *is. hrist.* Günah çıkaran kimsenin papaz tarafından bağışlanması.

absorbe, [Fr. absorber] *is.* Emme, yok etme; soğurma. ◻ **absorbe etmek,** *Koku, ışık, gaz, sıvı gibi geçişme, yayılma özelliği bulunan şeyleri dokuları arasına alıp ortamdan kaldırabilmek.*

absorpsiyon, [Fr. absorption] *is.* **1.** İçme; emme. **2.** Soğurma; imtisas; mas. **3.** *fiz.* Bir gazın katı ya da sıvı bir madde içine girmesi.

abstre, [Lat. abstrahere *(bir şeyden çıkarmak; soymak)* > Fr. abstrait] *sf.* **1.** Gerçek varlığı olmaksızın zihinde tasarlanabilmiş olan; soyutlamanın sonucu. **2.** Soyut. ◻ **abstre sanat,** *Duyu organları ile kavranan gerçeklerin değil de ses, renk ve maddenin*

bilinen formlar dışında şekillendirilmesi görüşü.|| **abstre sayı,** *Önüne bir varlık adı getirilmemiş, herhangi bir çokluğun miktarı ile ilgili olmayan sayı; soyut sayı. «Üç, beşten küçüktür.»*

abşak, [apış-mak / apışık / ab-şa-k آبشق] *{eAT} sf.* **1.** (Kişi için) bacakları ayrık, ayakları birbirine yakın olan. **2.** *{ağız}* Tembel. [DS] **3.** *{ağız}* Beceriksiz. [DS] **4.** *{ağız}* Paytak; apışı ayrık. [DS]

abşar, [Fr. āb-şār آبشار] *(a:bşa:r) {OsT} is.* Çağlayan; şelale.

abt, [Ar. ʿabṭ عبط] *{OsT} is.* **1.** Yalan. **2.** Kuşku veren davranış.

abu, [Far. ābü آبو] *(a:bu:) {OsT} is.* Nilüfer.

abu, [abo / abuu / abov آبو] *(abu:) {ağız} ünl.* **1.** Şaşkınlık, korku ve hayret anlatır; aboo; abov; abuu; abuv. *{eAT} (aynı)* **2.** Hayır; ret. [DS]

abuçka, [aba / apa *(baba)* > aba-ç *(babacık)* > abıçka / abuç-ka] *{eT} is.* Koca; ihtiyar; kocamış kimse. [EUTS]

abudane, [Far. āb *(su)* ü dāne *(buğday)* آب و دانه] *(a:buda:ne) {OsT} is.* Ekmek ve su gibi bir insanın zaruri ihtiyaçları; azık; rızık.

abuhava, [Far. āb ü hevā آب و هوا] *(a:bühava:) {OsT} is.* **1.** Bir yerin su ve hava bakımından özellikleri. *«Altında mı üstünde midir cennet-i âlâ? / Elhak bu ne hâlet, bu ne hoş âb u hevâdır.»* Nedim **2.** İklim. **3.** *mec.* Bir yerin insanı etkisi altına alan durumu. *«Hoş geldi bana meygedenin âb u havâsı, / Billâh güzel yerde yapılmış yıkılası.»* Bâki

abuk[1], [abuġ / abuk] *{ağız} is.* Umut; güven. [DS]

abuk[2]**, -ğu** [*eT.* ab-uḳ ابوق] *{eAT} is.* **1.** Avurdu şişirip parmakla vurarak çıkarılan ses. **2.** *sf.* Anlaşılamayan. **3.** *{ağız}* Sersem; kötü adam. [DS] 🗗 **abuk sabuk,** *1. (Düşünce, iş ve söz için) arasında mantıki bağ kurulamayan; anlamsız; saçma sapan. 2. (Hareket, davranış için) yersiz, ölçüsüz, düzensiz.*

abukat, [avukat > abukat] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Çok bilmiş. **3.** *is.* Avukat. [DS]

abuklandırmak, [abuk-la-n-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Umutlandırmak. [DS]

abuklanmak, [abuk-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Güvenmek; bel bağlamak; ümitlenmek. [DS]

abul[1], [*ab (yans)* > ab-ul / ap-ul] *{ağız} zf.* **1.** Yavaş yavaş; ağır ağır. **2.** (Yürümek için) iki yana sallanarak. [DS]

abul[2], [abul] *{ağız} sf.* **1.** Aptal. **2.** Kemiksiz et. [DS] 🗗 **abul üstü,** *Dört ayak üstü; yere eğilmiş durumda.*

abulavut, [? abulabut / abulavut] *{ağız} sf.* **1.** Beceriksiz; dangalak. **2.** Yolda iki yana sallanarak yürüyen. **3.** Yolda önüne ardına bakmadan giden. [DS]

abuli, [Fr. aboulie] *is. fel.* **1.** İrade kaybı. **2.** *psikol.* Ne yapmak gerektiğini düşünebildiği hâlde yapamamak veya yapmak için harekete geçememek şeklinde ortaya çıkan bir ruh hastalığı.

abullabut, [? abullabut] *sf.* Duygularındaki kabalık ve olumsuzlukları davranışlarına ve dış görünüşüne de yansıtarak insanlar üzerinde itici etki bırakan (kimse); anlayışsız; kaba saba; hantal; yontulmadık; ahmak; budala; sersem; aptal.

abur[1], [Erme. abur / apur *(çorba)*] *{ağız} is.* Kara lahana, mısır unu ve fasulye ile yapılan bir yemek. [DS] 🗗 **abur cubur,** *1. Şu bu; öte beri; ufak tefek şeyler. 2. Besin değeri, tadı ve lezzet sırası birbirine uymayan yiyecek çeşidi. 3. mec. Yersiz, asılsız söz. 4. Sıradan, basit, kültürsüz (kişiler).*

abur[2], [? abur] *{ağız} sf.* **1.** Namus; şeref. **2.** Kılık kıyafet. **3.** Övme. [DS]

abus, [Ar. ʿubüset *(somurtkanlık)* > ʿabüs عبوس] *(abu:s) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) asık suratlı; somurtkan. **2.** (Yüz için) asık, dargın. **3.** *mec. is.* Sert, kızgın, çatık yüz. **4.** *mec.* (Zaman için) felaketin meydana geldiği. *«Abus yıllar.»* 🗗 **abüsü'l-vech,** *{OsT} Somurtkan yüzlü kimse.*

abuskal, [Yun. aposkalin] *{ağız} is.* Sonradan tamamlanmak üzere yarım bırakılan iş. [DS]

abuşak, -ğı [apış-mak > abu-ş-ak] *{ağız} sf.* Beceriksiz; başarısız. [DS]

abuşka, [aba / apa *(baba)* > aba-ç *(babacık)* > abıçka > abuşka] *{eAT} sf.* Yaşlı; ihtiyar.

abut, [abut] *{ağız} sf.* İş bilmez; sersem. [DS]

abuv, [abuvv] *{ağız} ünl.* **1.** Şaşma ve heyecan bildirir. **2.** Acı bildirir. [DS]

abuzambak, [Ar. ebü zamzaḳ] *{ağız} sf.* **1.** Saçma sapan, gelişigüzel konuşan. **2.** Eşek arısı. [DS]

abü, [Fr. abus] *is.* Aşırılık; ifrat.

abütab, [Far. āb ü tāb *(parlaklık)* آب و تاب] *(a:bütа:b) {OsT} is.* **1.** Tazelik; canlılık. **2.** Parlaklık; ihtişam; gösteriş. **3.** *mec.* Güzellik; letafet.

abyari, [Far. ābyārī آبیاری] *(a:bya:ri:) {ağız} is.* **1.** Sulayıcılık. **2.** *mec.* Yardım. **3.** Bir tür ince kumaş. [DS]

abzen, [Far. āb-zen آبزن] *(a:bzen) {OsT} is.* **1.** Küçük havuz. **2.** Banyo.

abzürüft, [Far. āb-zürüft آبذرفت] *(a:bzürüft) {OsT} sf.* (Kavun, karpuz vb. için) bozulmuş,

Ac, [Fr. actinium] *kısalt. kim.* Atom numarası 89 olan ve Ac^{227} ve Ac^{228} olmak üzere iki izotopu bulunan radyo aktif element olan aktinyumun sembolü.

ac[1], [aç / ac اج] *{eAT} sf.* Aç. 🗗 **ac dirilmek,** *{eAT} Aç yaşamak.*|| **ac itmek,** *{eAT} Aç bırakmak.*|| **ac tutmak,** *{eAT} Aç bırakmak.*

ac[2], [Far. āc آج] *(a:c) {OsT} is. bot.* Ilgın.

ac[3]**, -cı** [Ar. ʿacc عج] *{OsT} is.* Bağırma; nara.

ac[4]**, -cı** [Ar. ʿācc / ʿācce عج / عاجه] *(a:c) {OsT} is.* Kalabalık.

ac[5], [Ar. ʿāc عاج] *(a:c) {OsT} is.* Fil dişi.

acab, [Ar. ʿaceb عجب] *{OsT} zf.* → acep.

acab, [Ar. aʿceb اعجب] *{eAT} {OsT} sf.* Daha da şaşkınlık uyandıran; çok acayip; pek acayip. 🗗 **acab görmek,** *{eAT} Şaşmak; hayrete düşmek.*

acaba, [Ar. ʿacib *(şaşılacak şey)* > ʿacabā عجبا] *(a'caba:) zf.* **1.** Şaşırma ve tereddüt ifade eden soru edatı; acayip; acep; bakalım; ister misin; sakın; yoksa.. *«Acaba meyl-i teali ne demek onlarca?»* Mehmet Âkif Ersoy **2.** *{eAT}* Ola mı? **3.** *is.* Şüphe. 🗗 **acabada kalmak,** *{ağız} Kararsız olmak; şüphede kalmak.* [DS]

acablamak, [acab-la-mak] *{eAT} {OsT} gçsz. f. [-r] [-l(ı)yor]* Hayret etmek; şaşmak.

acabola, [Ar. ʿaceb + T. ol-a] *(aca'bola) {ağız} zf.* Acaba. [DS]

acac, [Ar. ʿacāc عجاج] *(aca:c) {OsT} is.* **1.** Bulut. **2.** Duman.

acafet, [Ar. ʿacāfet عجافت] *(aca:fet) {OsT} is.* Zayıflık; çelimsizlik.

-acagın, [-acaġ-ın / -eceg-in / -y-acaġ-ın / -y-eceg-in] *{eAT} çek. e.* Gelecek zaman teklik birinci kişi eki.

aca'ib, [Ar. ʿaceb > ʿacā'ib عجائب] *(aca:ib) {OsT} sf.* Çok şaşırtıcı; çok tuhaf; çok acayip; anlaşılmaz.

aca'ibat, [Ar. ʿacāibāt عجائبات] *(aca:iba:t) {OsT} is.* **1.** Acayip şeyler. **2.** Olağanüstü yaratıkları inceleyen bilim. **3.** Olağanüstü yaratıklar.

aca'iz, [Ar. ʿacūz / ʿacūze > ʿacā'iz عجائز] *(aca:iz) {OsT} is.* Kocakarılar.

-acak[1], [-acak / -ecek / y-acak / -y-ecek] *çek. e.* Gelecek zaman kip eki; fiillerin gelecek zamana bağlı olarak çekimini sağlar: *okuyacağım (oku-y-acak-ım), gidecek-sin (git-ecek-sin), duracak (dur-acak) {eAT} (aynı).*

-acak[2], [-acak / -ecek / -y-acak / -y-ecek] *yap. e.* **1.** Fiil kök ve gövdelerinden belli bir amaca tahsis olunma, ilgili olma anlamları ile sıfat ve isimler yapar: *yiyecek, içecek, yiyecek (ekmek), gelecek, gelecek (konuk).* **2.** Fiillerden, eylemin belirttiği işle ilgili araç ve gereç isimleri yapar: *tutacak, silecek, açacak.* **3.** *{eAT}* Fiillerden gelecek zaman sıfat fiili yapan ek; işlektir; eski Türkçede yoktur, eski Anadolu Türkçesi devresinde ortaya çıkmıştır. *Bu yıkıl-ıçak evde un yok.* Dede Korkut Kitabı.

acak, -ğı [Far. ācāk آجك] *(a:ca:k) {OsT} is.* Toprak.

-acaksız, [-acak-sız / -ecek-siz / -y-acak-sız / -y-ecek-siz] *{eAT} çek. e.* Gelecek zaman çokluk ikinci kişi eki *(-acaksınız).*

acal, [Ar. ecel > ācāl آجال] *(a:ca:l) {OsT} is.* **1.** Vadeler. **2.** Eceller; doğal ömürlerin sonları.

acale, [Ar. icāle / acāle اجاله] *(aca:le) {OsT} is.* Dolaştırma; gezdirme; dolandırma; cevelan ettirme.

acalet, [Ar. ʿacele > ʿıcālet / ʿacālet عجالة] *(aca:let) {OsT} is.* **1.** Acele ile yapılan iş. **2.** El kitabı.

acaleten, [Ar. ʿacele > ʿıcāleten / ʿacāleten عجالةً] *(aca:le'ten) {OsT} zf.* Acele olarak; çabucak; çarçabuk.

acalmak, [ac-al-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* **1.** (Makine dişlileri için) fazla kullanmaktan dolayı aşınmak. **2.** Çaptan düşmek. **3.** Acıkmak. [DS]

Acam, [Ar. ʿacem > aʿcām اعجام] *(a-ca:m) {OsT} is.* **1.** Araplara göre Arap olmayan halklar. **2.** Acemler; İranlılar; Persler.

acam, [Ar. ecme > ācām آجام] *(a:ca:m) {OsT} is.* Meşelikler; ağaçlıklar; kamışlıklar.

acamı, [acemi > acamı] *{ağız} sf.* **1.** Eli işe alışmamış; toy; tecrübesiz. **2.** Genç; delikanlı. **3.** Çırak. **4.** Bir yerin yabancısı. **5.** Çifte alışmamış tosun. **6.** Bineğe alışmamış tay. [DS]

-acan, [-a-can / -e-cen / -can] *yap. e.* Yakınlık, benzerlik anlamları katan sıfat ya da isimler türetir. *baba-can, ev-e-cen, sev-e-cen.*

acan, [Far. ācān آجان] *(a:ca:n) {OsT} is.* Polis.

acanta, [acente > acanta] *sf.* (Makine, otomobil vb için) yepyeni.

acaplamak, [acaip > acap-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kınamak; ayıplamak. [DS]

acar[1], [Ar. ecr > ācār آجار] *(a:ca:r) {OsT} is.* **1.** Kiralar. **2.** Ödüller; mükâfatlar.

acar[2], [Ar. ʾaʿcār أعجار] *{ağız} sf.* **1.** Becerikli, tuttuğunu koparan, hamarat, iş bilir. **2.** Cesur; kabadayı; atılgan; yiğit; taşkın; atak; gözü pek; cesur. **3.** Çevik; enerjik; tez canlı. **4.** Yeni, **5.** Besili ve semiz hayvan; şişman; etli. **6.** Taze. **7.** Kuvvetli; gürbüz; dinç; iriyarı. **8.** Açıkgöz; zeki. **9.** Çapkın. **10.** Keskin; sert. **11.** Acımsı. **12.** Şiddetli. [DS] 🗗 **acar ayaklı,** *Uzun boylu; iriyarı.*‖ **acar tav,** *{ağız} 1. Sürülecek tarlanın şubat ayı içindeki tavı. 2. Tam tav. 3. Yeni sökülmüş tarlanın ilk ekim tavı. 4. İnsanların en güçlü oldukları delikanlılık ve olgunluk çağı.* [DS]

acarcana, [acar-ca-n-a] *{ağız} zf.* **1.** Oldukça sert. **2.** Oldukça atik. [DS]

acarık, -ğı [acar-ık / acar-ık] *{ağız} sf.* **1.** Yoksul; yarı aç; çıplak; sefil. **2.** Zayıf; cılız; hastalıklı. [DS]

acarlamak, [acar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yenilemek. [DS]

acarlaşma, [acar-la-ş-ma] *is.* Acarlaşmak işi.

acarlaşmak, [acar-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Acar olmak, acar duruma gelmek. **2.** *{ağız}* Kuvvetlenmek; gürbüzleşmek; gelişmek. [DS] **3.** *{ağız}* Terbiyeli, ağır, uslu olmak. [DS]

acarlı, [acar-lı] *{ağız} sf.* **1.** Sert; keskin. **2.** Yaramaz; haşarı. **3.** *{OsT}* Yeni. [DS]

acarlık, -ğı [acar-lık] *is.* Acar olma; acarca davranma. 🗗 **acarlık etmek,** *Sabırsız davranma, hemen atılma.*

acat, [Ar. hacet > acat] *{ağız} is.* **1.** Alet; aygıt. **2.** Ev eşyası.

acayip, -bi [Ar. ʿaceb / ʿacībe > ʿacāib عجائب] *(aca:yip) sf. (Arapça aceb kelimesinin çoğulu olmasına rağmen Türkçe'de tekil olarak kullanılır.)* **1.** Alışılmışın dışında, şaşılacak, garip karşılanacak davranışlar; garip; tuhaf; acaip; acibe; acip; garibe; garip; gayri tabii; şaşılası; tuhaf; ucube; yabansı. **2.** *ünl.* Çok beğenilen, abartılı olarak beğenilen. **3.** *zf.* Kuşkulu bulma. 🗗 **acayibe kalmak,** *{eAT} Hayret etmek; şaşırmak.*|| **acayibine gitmek,** *Alışılmamış ve şaşırtıcı bulmak; böyle bir durumu veya davranışı beklememek.*‖ **acayip acayip,** *Alışılagelmişin dışında şaşılacak bir durum kazanmak*

acayipçe, [acayip-ce] *(aca:yi'pçe) zf.* Yadırgatıcı olarak.

acayipleşme, [acayip-le-ş-me] *(aca:yipleşme) is.* Acayipleşmek durumu.

acayipleşmek, [acayip-le-ş-mek] *(aca:yipleşmek) dönşl. f. [-ir]* Alışılagelmişin dışına çıkarak şaşırtıcı, yadırgatıcı bir duruma gelmek.

acayipleştirme, [acayip-le-ş-tir-me] *(aca:yipleştirme) is.* Birini veya bir şeyi acayipleştirmek durumu.

acayipleştirmek, [acayip-le-ş-tir-mek] *(aca:yipleştirmek) gçl. f. [-ir]* Birini veya bir şeyi tuhaf ve yadırganacak bir hâle getirmek.

acayiplik, -ği [acayip-lik] *(aca:yiplik) is.* **1.** Şaşırtacak şekilde garip olma niteliği; tuhaflık; gariplik; **2.** *psikol.* Şizofren birinin karşısındaki kimsede bıraktığı davranış ve konuşma tutarsızlığı izlenimi.

acaz, [Ar. ʿacz *(güçsüzlük)* > ʿāciz > a'cāz اعجاز] *(aca:z) {OsT} is.* Âcizler.

accac, [Ar. ʿaccāc عجاج] *(acca:c) {OsT} sf.* **1.** Gürültülü; fırtınalı. **2.** (At için) soylu; has kan.

accık, -ğı [azıcık > accık] *{ağız} zf.* Biraz; azıcık; pek az. [DS]

ace, [Ar. ʿāce عاجه] *(a:ce) {OsT} is.* Bir tek fil dişi.

a'ceb, [Ar. a'ceb اعجب] *{OsT} is.* Daha garip; pek şaşırtıcı; çok garip. 🗗 **a'cebü'l-acāib,** *{OsT} Çok şaşırtıcı ve gülünç olan.*

aceb, [Ar. ʿaceb عجب] *{OsT} is.* Şaşılacak şey; gariplik. 🗗 **acebe kalmak,** *{eAT} Şaşakalmak.*

aceba, [Ar. ʿaceb > ʿacebā عجبا] *(aceba:) {OsT} e.* → acaba.

aceblemek, [aceb-le-mek] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Hayret etmek; şaşırmak; şaşakalmak.

a'cef, [Ar. a'cef اعجف] *{OsT} sf.* Zayıf; ince.

a'cel, [Ar. a'cel اعجل] *{OsT} sf.* Çok acele eden; pek aceleci.

acelaca'ib, [Ar. ʿacebü'l-ʿacā'ib => ʿacel-ʿacā'ib عجل عجائب] *(a'celaca:ib) {OsT} zf.* Çok acayip.

acele, [Ar. ʿacl > ʿacele عجله] *is.* **1.** Bir şeyi yapmak veya bitirmek için çabuklanma; çabukluk; sabırsızlık; ivme; ivedi; tez; hemen. **2.** İşlem görmede ve cevaplandırmada önceliği olan resmî yazı ve yazışma türü. **3.** *sf.* Çabuk yapılması gereken. **4.** Acelesi olan. **5.** *zf.* Çabuk olarak. 🗗 **acele acele,** *Hızlı hızlı, çabuk olarak.*|| **acele etmek,** *Çabuk davranmak; çabuk yapmağa davranmak;* ‖ **acele ile,** *Çabuk.*‖ **acele işe şeytan karışır,** *Yeteri kadar düşünmeden, iyi planlanmadan başlanan işten istenilen olumlu sonuç alınamaz.*|| **acelesi var,** *Birinin çabuk davranma zorunda, bekleyemez durumda oluşu.*|| **acelesi yok,** *Hemen yapılmasının gereği yok, bekleyebilir durumda.*|| **acele telgraf,** *Yerine ulaştırmada diğer telgraflara göre öncelik sırası olan telgraf.*|| **aceleye gelmek,** *Zaman darlığı sebebiyle yapılan bir iş için yeteri kadar zaman ve emek harcayamamak.*|| **aceleye getirmek,** *1. Bir şeyi kısa süre içinde gerektiği kadar emek ve zaman harcayamadan yapmak. 2. Zaman yetersizliği yüzünden karşısındakinin yeteri kadar inceleyememesi, düşünememesi durumundan yararlanarak kandırmak, aldatmak.*

aceleci, [acele-ci] *is.* **1.** Bir işi yapmakta çabukluk gösteren, sabırsız. **2.** *sf.* (Kişi için) telaş içinde çabuk iş görme alışkanlığında olan.

acelecilik, -ği [acele-ci-lik] *is.* Bir işin yapılmasında, bir şeyin gerçekleşmesini beklemekte sabırsız davranma durumu.

aceleleştirme, [acele-le-ş-tir-me] *is.* Aceleleştirmek durumu.

aceleleştirmek, [acele-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Bir işin yapılmasını, bitirilmesini çabuklaştırmak; hızlandırmak; ivedileştirmek.

aceleten, [Ar. ʿaceleten عجلةً] *(a'celeten) zf.* Acele olarak; ivedilikle.

Acem, [Ar. ʿacem *(Arap olmayan; Arapça'yı konuşamayan)* عجم] *{OsT} is.* **1.** Yabancı; tat. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eAT}* İranlı; Tat. **3.** Arapların, Arap ırkı dışında olanlara verdikleri isim. **4.** Fars ırkından olmayan İran yerlisi. **5.** İran ülkesi; İran toprakları. **6.**

Azerbaycan'daki Şiî Türkler. **7.** *müz.* Musikide bir makam ismi. 🗗 **Acem ağzı,** *Doğu Anadolu'da İran Azerilerinin söyleyişini taklit ederek türkü söyleme edası.*|| **Acem aslanı,** *Sahte kahraman (Eski İran bayrağı üzerindeki aslan resminden dolayı).*|| **Acem bahçesi,** *Etrafı yüksek duvarlarla çevrili, içerisinde çeşit çeşit güller bulunan havuzlu ve fıskiyeli İran bahçeleri.*|| **Acem çadırı,** *Osmanlı sultanlarının atlı gezilere çıktıklarında kullandıkları çadır.*|| **Acem çapkını,** *Eskiden şehirlerin etrafında gezinti yapmak için kiralanan at.*|| **Acem gömleği,** *İş gömleği.*|| **Acem balısı,** *İran'da dokunan ipek halı.*|| **Acem işi,** *Renkli ipekle işlenmiş ve üzeri altın, gümüş pul veya boncuklarla süslenmiş döşemelik kumaşlar.*|| **Acem kaması,** *İnce keskin kama.*|| **Acem kılıcı,** *İki yanı da keskin kılıç.*|| **Acem kılıcı gibi,** *Kimden yana olduğu belli olmayan, ikili oynayan veya tuttuğu tarafa düşmanlık edebilen.*|| **Acem koşması,** *Anadolu'daki saz şairlerinin düz veya cinaslı olarak söylediği ve Azerilere has bir makamla söylenen koşma türü. Ölçü olarak aruzun fâilâtün, fâilâtün kalıbı kullanılır.*|| **Acem kösteği,** *Eski yazma kitaplar ciltlendikten sonra kitabın arkasına yapıştırılmış ince deri.*|| **Acem lalesi,** *bot. İri sarı veya turuncu renkte çiçekleri bulunan bir süs bitkisi; ateş topu.*|| **Acem makamı,** *Acem perdesinden başlayarak çargâh perdesi üzerindeki çargâh dörtlüsünün ısrarla kullanıldığı klasik Türk müziği makamı.*|| **Acem manisi,** *Biçim ve ezgi bakımından Azerbaycan'a özgü olup Doğu Anadolu'da da söylenen bir cinaslı mani türü.*|| **Acem mübalağası,** *Abartma aşırılığı; palavra.*|| **Acem ocağı,** *{ağız} Maltız; ızgaralı demir ocak.* [DS]|| **Acem perdesi,** *Türk müziğinde tiz sekizlideki fa.*|| **Acem şeytanı,** *{ağız} Zayıf, esmer adam.* [DS]|| **Acem şikestesi,** *Hazin ve dokunaklı bir türkü ezgisi.*|| **Acem tıraşı,** *Başın iki tarafı ile tepesindeki saçları kesip sadece arkasında bırakmak suretiyle yapılan tıraş şekli.*|| **Acem yahnisi,** *{eAT} Salma aşı.*

A'cem, [Ar. ā'cem اعجم] *{OsT} is.* Arap halkından olmayan kimse.

Acemane, [Ar. 'acem + Far. -āne عجمانه] *(acema:ne) {OsT} zf.* **1.** Acemlere yakışır biçimde; İran tarzında. **2.** *mec.* Ölçüsüz derecede abartılı; çok mübalağalı.

acemaşiran, [Ar. 'acemaşīr + Far. -ān عجم عشیران] *(acemaşi:ra:n) {OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde bir makamın ve perdenin ortak adıdır. 🗗 **acemaşirān makamı,** *Acem makamına, acemaşiran perdesi üzerindeki çargâh beşlisinin eklenmesiyle elde edilmiştir.*|| **acemaşirān perdesi,** *Orta sekizlideki fa.*

acemborusu, -nu [acem+boru-s-u] *is.* Genellikle ağustos ve eylül aylarında boru şeklinde turuncu sarı renkte çiçekler açan kalın gövdeli ağaçlara tırmanan sarmaşık, *(Bigonia radicams).*

acembuselik, -ği [Ar. 'acem + Far. büselik عجم بوسه لك] *(acembu:selik) {OsT} is. müz.* Acem makamının buselik dörtlüsü veya beşlisi ile sona eren birleşik bir Türk müziği makamı.

Acemce, [acem-ce] *(ace'mce) is.* Farsça.

acemırak, [Ar. 'acem-'ırāḳ عجم عراق] *(acemıra:k) {OsT} is. müz.* Bir makam adı.

A'cemi, [Ar. a'cemī اعجمی]*(a-cemi:) {OsT} sf.* **1.** Yabancıya ait. **2.** Araplara göre Araplar dışındaki halktan olan. **3.** Araplara göre Arapçadaki yabancı kelimeler. **4.** *{eAT}* Arapçadan başka dilde olan. **5.** Cahilliği vb. nedenlerle doğru ve düzgün konuşamayan. **6.** Dilsiz; tat; abraz.

acemi, [Ar. 'acemī عجمی] *(acemi:) {OsT} sf.* **1.** Bir işte henüz ustalaşmamış, işin gereği olan ustalığı ve beceriyi kazanamamış; deneyimsiz; beceriksiz; toy. **2.** *{OsT}* Saraya yeni alınmış, İslam örf ve adetlerini, okuma ve yazmayı, saraydaki görevinin ne olduğunu henüz öğrenememiş cariye. 🗗 **acemi ağası,** *Osmanlı sarayında harem hizmetlerinden sorumlu zenci hadım ağalardan bir bölümü.*|| **acemi çaydanlık,** *Deneyimsiz; beceriksiz.*|| **acemi çaylak,** *Bir işe yeni girmiş, deneyimi ve becerisi olmayan kimse.*|| **Acemi çaylak bu kadar uçar,** *Bilgi ve deneyimi kıt olanlardan fazla beceri gerektiren iş beklenmez; (Acemi bülbül böyle öter.)* || **acemi er,** *Askere yeni alınmış ve temel askerlik eğitimini tamamlamamış er.*|| **Acemi nalbant gâvur eşeğinde öğrenir,** *Henüz mesleğinin gerektirdiği beceri ve ustalığı kazanamamış kişi temrin malzemesi olarak değer verilmemiş şeyleri kullanır; bir ustanın yaptığı işte iyi malzeme kullanmaması veya gerekli titizliği göstermemesi.*|| **Acemi nalbant gibi kâh nalına vurur, kâh mıhına.** *Hiçbir işi düzenli ve kuralına uygun olarak yapamamak, beceriksizlik.*|| **acemi ocağı,** *İmparatorluk devri devlet teşkilatında kapıkulu ocaklarına alınacak erleri yetiştiren askerî kurum.*|| **acemi oğlanı,** *Osmanlı devlet teşkilatında esirlerden veya devşirmelerden Yeniçeri ocağına alınmak üzere eğitilmek ve yetiştirilmek için acemi ocağına gönderilen gençler; torba oğlanı; şadi.*|| **acemisi olmak,** *1. Bir işi yapmakta veya aleti kullanmakta becerisi bulunmamak. 2. Bir yerin yabancısı olmak.*

acemice, [acemi-ce] *(acemi'ce) zf.* **1.** Ustaya yakışmayacak şekilde, ancak acemilerin yapabileceği biçimde. **2.** Düşünüp taşınmadan, kârını ve zararını hesaplamadan, ön araştırma ve planlama yapmadan.

acemileşme, [acemi-le-ş-me] *is.* Acemileşmek işi.

acemileşmek, [acemi-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Usta ve tecrübeli bir kimsenin çeşitli sebeplerden gerektiği şekilde ustalığını, becerisini gösterememesi. **2.** Bocalamak.

acemilik, -ği [acemi-lik] *is.* **1.** Deneyimi ve ustalığı bulunmamak; tecrübesizlik; deneyimsizlik; toyluk. **2.** Beceriksizlik. **3.** Ürkeklik, çekingenlik. **4.** Yabancılık. **5.** Osmanlı sarayına alınan cariyelerin ilk hizmet dönemi. **6.** Osmanlı sarayında iç oğlanlarına ilk alındıkları zaman verilen para. **7.** Silahtarlık, çuhadarlık ve bostancılık kethüdalıklarına atananlara ilk ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla verilen para. ◻ **acemilik çekmek,** *Yeni girdiği işte veya gittiği yabancı bir yerde bilgi ve becerisinin eksikliğinden dolayı sıkıntı çekmek, bocalamak.*|| **acemilik etmek,** *Yeteri kadar bilgi ve beceriye sahip olduğu hâlde düşüncesizce iş yapmak; sahip olduğu ustalığı veya beceriyi göstememek; gaflet göstermek.*|| **acemilik göstermek,** *Acemilik etmek.*

Acemistan, [Ar. ʿacem + Far. -istān عجمستان] *(acemista:n) {OsT} is.* İran ülkesi.

acemiyan, [Ar. ʿacemī > ʿacemiyān عجميان] *(acemiya:n) {OsT} sf.* **1.** Acemiler; toylar; deneyimsizler; tecrübesizler. **2.** *is.* Yeniçeri ocağına giren acemi oğlanları. **3.** *öz. is.* (Baş harfi büyük yazılır) İranlılar.

acemkürdi, [Ar. ʿacem + Far. kürdī عجم کردی] *{OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde Acem makamının sonuna bir kürdi dörtlü eklenerek meydana getirilmiş bir birleşik makam.

Acemleşme, [acem-le-ş-me] *is.* Acemleşmek işi; İranlılaşma.

Acemleşmek, [acem-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** İranlı gibi olmak; İranlıya benzemek; İranlı gibi davranmak. **2.** İran kültürü ve medeniyeti içinde eriyerek kendi millî benliğini yitirmek.

Acemperest, [Ar. ʿacem + Far. perest عجم پرست] *{OsT} sf.* **1.** Klasik Türk edebiyatında biçim ve üslûp bakımından İran'ı taklit eden. **2.** Sanat ve edebiyatta İran hayranı ve İran kültürüne düşkün olan.

Acemperestlik, -ği [Acemperest-lik] *is.* İran hayranlığı.

Acemperestî, [Ar. ʿacem + Far. perestī عجم پرستی] *(acemperesti:) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, sanat ve kültürde İran hayranlığına verilen ad; Acemperestlik.

acempuselik, -ği [Ar. ʿacem + Far. pūselik عجم پوسه لك] *(acempu:selik) {OsT} is. müz.* → acembuselik.

acemrast, [Ar. ʿacem+ Far. rast عجم رست] *{OsT} is. müz.* Bir makam adı.

acemuşşak, [Ar. ʿacem-ʿuşşāk عجم عشاق] *{OsT} is. müz.* Bir makam adı.

Acemzade, [Ar. ʿacem+ Far. zāde عجم زاده] *(acemza:de) {OsT} is.* Acemoğlu; İranlı atalardan gelme.

acemzirkeşide, [Ar. ʿacem + Far. zīrkeşīde عجم زير كشيده] *(acemzi:rkeşi:de) {OsT} is. müz.* Bir makam adı.

acene, [Far. ājana *(delgi)*] *{ağız} is.* Tırpanın sap geçecek deliğini delmeye yayan çelik alet; zımba. [DS]

acente, [İt. agente] *(ace'nte) is.* **1.** Ticarî konularda belirli işleri üstlenen ve kendisine verilen yetki çerçevesinde aracılık eden kurum veya kişi. **2.** Taşıma şirketi veya banka gibi yaygın kuruluşların şubeleri veya temsilcilikleri. **3.** Bu şubenin başında bulunan kimse; temsilci. **4.** Bir kuruluşun ticarî işlerini yürüten ticarethane. ◻ **acenteden çıkma,** *(Motorlu araç için) yeni alınmış; ikinci el değil.*

acentelik, -ği [acente-lik] *is.* Acente ile ilgili işleri yürüten kurum, kişi veya bu işlerin yapıldığı bina, büro gibi yerler.

acep, [Ar. ʿaceb *(şaşma)* عجب] *(a'cep) zf.* **1.** Acaba *(soru). «Acep geldi mi?»* **2.** Nasıl, nasıl da... *(kuvvetlendirme). «Pilavın yanında hoşaf acep gider.»* **3.** Yoksa *(tereddüt). «Acep bulamadı mı?»* **4.** Kim bilir *(merak). «Acep kiminle gezip tozuyor.»* **5.** *sf.* Tuhaf; garip; acayip; şaşılır. *«Bu kadarcık mal dünya para, acep şey!»* ◻ **aceb degül,** *Garip değil; şaşılmaz; şaşılır mı?*|| **acebe kalmak,** *{eAT} Hayrette kalmak; şaşakalmak.*

aceplemek, [acep-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor] {ağız}* Şaşmak. [DS]

acepleşme, [acep-le-ş-me] *is.* Acepleşmek işi.

acepleşmek, [acep-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Şaşmak; garip karşılamak.

acer, [Ar. ʾaʿcer أعجر => acer] *{ağız} sf.* (Eşya için) kullanılmamış; eskimemiş. [DS]

a'cez, [Ar. aʿcez اعجز] *(a-cez) {OsT} sf.* Çok âciz ve güçsüz.

aceze, [Ar. ʿāciz > ʿaceze عجزه] *{OsT} is.* Güçsüzler, zavallılar, düşkünler; beceriksizler; zayıflar. ◻ **aceze-i eytam,** *Düşkün ve koruması olmayan yetimler.*|| **aceze-i küttāb,** *Okulda öğrenim görmeden devlet dairesine girmiş acemi memurlar.*|| **aceze-i müslimîn,** *Koruması olmayan düşkün Müslümanlar.*

acı[1], [*eT.* āç-ıġ > acı] *is.* ve *sf.* **1.** Bir yiyeceğin veya bir maddenin dilde bıraktığı yakıcı, kavurucu tat. **2.** Tadı yakıcı, kavurucu yiyecek, içecek. **3.** Bir dış etkenin veya mikroorganizmaların vücudun herhangi bir yerinde meydana getirdiği ezilme, yırtılma, sıkıştırılma veya dokuların tahribi gibi sebeplerle meydana gelen dayanılması güç duyu; ağrı. **4.** *mec.* İnsana büyük üzüntü veren olay; dert; keder; elem; azap; ıstırap; kahır. *«İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık! / Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık.»* Faruk Nafiz Çamlıbel. **5.** *mec.* Şiddetli ve sert. *«Acı poyraz yüzümüzü kavurdu».* **6.** Kırıcı,

hırpalayıcı. *«Onun acı sözlerini çekmek zorunda mıyım?»* **7.** Hüzün verici ve dokunaklı; kederli; hüzünlü; elemli. *«Koca Ali, yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi.»* Ömer Seyfettin. **8.** Çarpıcı; göz alıcı. **9.** Istıraplı; pahalıya mal olmuş. ⊟ **acı acı,** *Üzüldüğünü belli edecek şekilde çok keskin ve dokunaklı.*‖ **acı acıyı bastırır,** *Her yeni felaket, insanı bir öncekinden daha çok yıpratır veya öncekini unutturur.*‖ **acı ağaç,** *bot. Odunu halk hekimliğinde tentür hâlinde tonik ve iştah açıcı olarak kullanılan bir ağaççık, kavasya (Quassia amara).*‖ **acı badem,** *Gülgillerden bir meyve ağacı (Amygdalus amara) ve acımtırak, keskin kokulu meyvesi.*‖ **acı badem kurabiyesi,** *Hazırlanan hamuruna hafif bir acılık ve koku vermesi için acı badem ezmesi karıştırılarak yapılan kurabiye cinsi.*‖ **acı badem yağı,** *Acı badem kokusunda parfümeride kullanılan nitrobenzen.*‖ **acı bakla,** *bot. Tohumu veya otu insan ve hayvanlar için zehirli olan bir çeşit süs bitkisi; kurt baklası; Yahudi baklası; Mısır baklası, (Lupinus termis).*‖ **acı bal,** *Deli bal.*‖ **acı balık,** *zool. Avrupa'da ve Anadolu'nun kuzey taraflarında yaşayan eti acı bir tür tatlı su balığı; gördek, (Rhodeus amarus).*‖ **acı basmak,** *Derde, kedere, sıkıntıya uğramak.*‖ **acı çekmek,** *1. Ağrı sızı duymak, canı yanmak. 2. Başından üzüntülü olaylar geçmiş olmak. 3. Yokluk ve sıkıntı çekmek.*‖ **acı çiğdem,** *bot. Taşıdığı alkaloitler yüzünden zehirli olan, tohumları ve yumru kökleri romatizma ağrılarını geçirmede kullanılan bir çiğdem türü; güz çiğdemi; mahrut; sürincan (Colchicum autumnale).*‖ **acı dil,** *1. Konuşmalarında karşısındakini kıran, kötüleyen ve iğneleyen kimse. 2. {eAT} Acı söz; dedikodu.*‖ **acı dil virmek,** *{eAT} Acı söz söylemek.*‖ **acı ekmeği,** *{ağız} Ölü evine komşuların gönderdiği yemek.* [DS]‖ **acı elma** *bot. Elma büyüklüğündeki meyveleri müshil olarak kullanılan baklagillerden sürüngen bir bitki; ebucehil karpuzu; kara döleği, (Citrullus colocynthis).*‖ **acı fındık,** *is. bot. Sonbahardan kışa kadar çiçek açan, bu sebeple bahçelerde süs olarak yetiştirilen, yapraklarından ve kabuklarından damar hastalıklarında yararlanılan çalı türü ağaççık, (Hamamelis virginiana).*‖ **acı gelmek,** *Hoşa gitmemek, üzüntü yaratmak.*‖ **acı geyrek,** *{ağız} Mide ekşimesi ve sindirim zorluğu yüzünden çıkan geğirti.* [DS]‖ **acı gici,** *{ağız} Acı tatlı her şey.* [DS]‖ **acı günek,** *{ağız} bot. Hindiba.* [DS]‖ **acı haber,** *Ölüm, yangın, deprem gibi insanı derinden üzen olayın bildirilmesi, duyurulması.*‖ **acı hıyar,** *bot. Elma büyüklüğündeki meyveleri müshil olarak kullanılan baklagillerden sürüngen bir bitki; ebucehil karpuzu, karga düğleği. (Citrullus colocynthis).*‖ **acı kahve,** *1. Şekersiz, sade kahve. 2. mec. Davette alçakgönüllü davranarak yapılan ikram. «Buyurunuz, bir acı kahvemizi içiniz.»*‖ **acı kavun,** *bot. Kabakgillerden tırmancı, yabani otsu bir bitki; eşek hıyarı (Ecballium elaterium).*‖ **acı kuvvet,** *Karşı konulması zor ezici kuvvet.*‖ **acı marul,** *bot. Gövdesinden yatıştırıcı ve uyuşturucu süt çıkan sarı çiçekli ve dişli yapraklı tadı acı bir yabani marul çeşidi; hindiba, (Lactuca virosa). {eAT} (aynı)*‖ **acı ot,** *bot. Bileşikgillerden sarı çiçekli yol kenarlarında ve kırlarda biten bir ot; dövülmüş avrat otu, (Tomus communis).*‖ **acısı çıkmak,** *Daha önceden yaptığı haksızlığın veya kötülüğün sonucu olsun veya olmasın kendisi de üzüntülü ve sıkıntılı günler geçirmek.*‖ **acısı içine çökmek** (işlemek)**,** *Bedenen veya manen yaşadığı büyük bir üzüntünün sıkıntısını bütün benliğiyle hissetmek.*‖ **acısına dayanamamak,** *Çok sevilen birinin ölümünden, rahatsızlığından duyduğu üzüntüden dolayı sağlığı bozulmak veya ölmek.*‖ **acısını almak,** *1. Acı tadını gidermek. «Acısını almak için satın aldığım zeytini biraz suya ıslattım.» 2. Ağrı ve sızısını dindirmek. «Pansuman ayağımdaki yaranın acısını alıverdi.»*‖ **acısını bağrına basmak,** *Şikâyetlenmeden üzüntüsünü gizlemek, ıstıraba katlanmak.*‖ **acısını çekmek,** *Yaptığı kötü ve yanlış davranışların cezasını ileride görmek.*‖ **acısını çıkarmak,** *1. Elde bulunmayan sebepler yüzünden yapılamayan bir şeyi başka şekillerde telafi etmeye çalışmak. 2. Kendisine zarar veren kişiye daha sonra fırsat geçtiğinde mukabil bir zarar vermek, intikam almak. 3. Öfkesini veya hırsını kendisine zarar veren veya buna sebep olandan değil de gücünün yettiği kendisinden daha zayıf kişilere kötü davranarak rahatlamak; (bir psikolojik rahatsızlıktır).*‖ **acısını görmek,** *Sevilen birinin ölümü ile psikolojik sarsıntıya girmek.*‖ **acısını içine gömmek,** *Üzüntü ve acılara sızlanmadan, yakınmadan katlanmak.*‖ **acı söylemek,** *Birinin yanlış ve olumsuz davranışları sebebiyle gerçekleri olduğu gibi söyleyip uyarmaya çalışmak. «Dost acı söyler.»*‖ **acı söz,** *Kırıcı ve çok fazla üzüntüye sebep olacak söz.*‖ **acı su,** *1. İçilecek nitelikte olmayan (tuzluluk oranı 0.50 ile 17 arasındaki) su. 2. {ağız} Maden suyu.* [DS] *3. Yara ya da yanığın içindeki sarı su; iltihap.*‖ **acı tatlı,** *Sevinçli ve hüzünlü bir arada. «Şurada acı tatlı beş yılımız geçti.»*‖ **acı tecrübe,** *Istıraplı, üzücü, pahalıya mal olmuş ve sıkıntı içinde geçen deneyimler ve böyle yaşanan günler.*‖ **acı vermek,** *1. Birinin canını yakmak, acı çekmesine yol açmak. 2. Üzmek.*‖ **acıya koymak,** *{eAT} Istıraba sokmak; zahmet vermek.*‖ **acı yavşan,** *{eAT} {ağız} Yavşan otu; pelin; veronica.* [DS]‖ **acı yeri,** *{ağız} Ölü evi.* [DS]‖ **acı yeşil,** *{ağız} Koyu yeşil; yaprak yeşili.* [DS]‖ **acı yitimi,** *tıp. Bedensel bir acının algılanmasında ve tepki gösterme gücünde azalma şeklinde beliren bir sinirsel rahatsızlık; hipoalji.*‖ **acı yonca,** *bot. Yaprakları tıpta kullanılan çok acı ve kötü kokulu bir bitki; su yoncası.*

acı[2], [acı-cık] *{eAT} sf.* Azıcık; pek az.

acıca, [acı-ca] *sf.* Tadı acıya yakın; acımsı.

acıcık, -ğı [az-ıcık] *{ağız} zf.* Pak az; azıcık. [DS]

acıdıcı, [acı-t-ıcı] *{eAT} sf.* Elem verici; acıklı; şiddetli.

acıg, [ac-ıġ / ac-ık / aç-ıġ / aç-ık / aç-uk آجغ] *{eT} {eAT} sf.* Acı; dert; ıstırap. [Yüknekî] ◻ **acıgını almak,** *{eAT} İntikamını almak.*|| **acıgını çıkarmak,** *{eAT} İntikamını almak.*|| **acıg tutmak,** *{eAT} Öfkelenmek.*|| **acıg itmek,** *{eAT} Istırap vermek; üzüntü içinde bırakmak.*|| **acıg olmak,** *{eAT} Canı acımak.*

acıgan, [acı-ġan آجيغان] *{eAT} sf.* Çok acıyan; çok üzülen.

acık[1], [*eT.* ac-ıġ / ac-ık / aç-uk آجق] *{eAT} is.* Acı; dert; sıkıntı; ıstırap. ◻ **acık etmek,** *{eAT} Acı vermek; ıstırap vermek; üzüntü içinde bırakmak.*

acık[2], [*eT.* açık] *{ağız} is.* Öfke. [DS]

acık[3], [az-ıcık] *{ağız} zf.* Pek az; azıcık. [DS]

acıkdurmak, [acık-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Acıkmasına yol açmak. **2.** Aç bırakmak.

acıkılma, [acık-ıl-ma] *is.* Acıkma durumu.

acıkılmak, [acık-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Yemek ihtiyacı duyulmak.

acıklı, [acı-k-lı] *sf.* **1.** Acıma duygusu uyandıran; acı verecek nitelikte. **2.** Kendisi için üzüntü ve acıma duyulmasını isteyen kimsenin tutumu; acındırıcı; acındırmaya çalışan. **3.** Dokunaklı; ağlatıcı; hazin. **4.** (Edebî eser için) acı olaylara dayalı; dramatik. **5.** Bir uğraşma ve çabanın boşa çıkması ile ortaya çıkan gülünç durum; garip. **6.** Acı ve keder içinde kalmış kimse; yaslı; matemli.

acıkma, [a(ç)-ık-ma] *is.* Aç hâle gelme.

acıkmak, [*eT.* āç-ık-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Midenin boşalması ve kandaki şeker miktarının azalması sonucu besin alma, yeme ihtiyacı ortaya çıkmak; açlık duymak. **2.** *mec.* Bir şeye karşı şiddetli istek duymak; çok arzu etmek.

acıksınmak, [acı-k-sı-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Müteessir olmak, üzülmek.

acıktırma, *is.* [acık-tır-ma] Aç hâle getirme.

acıktırmak, [acık-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Açlık duymasına sebep olmak. **2.** Uzun süre yemek yemesini engelleyerek çok aç kalmasını sağlamak; aç koymak. **3.** (Yiyecek vb. için) iştahını açmak.

acıla, [ac-ı-la / aç-la آجله] *{eAT} zf.* Aç iken.

acılaca, [ac-ı-la-ca آجله جه] *{eAT} zf.* Aç olarak; aç acına.

acılama, [acı-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Acılamak işi. **2.** Şalgam yemeği. [DS]

acılamak[1], [acı-la-mak] *gçl. f. [-r [-l(ı)-yor]* İçine acı koymak; acılı hâle getirmek.

acılamak[2], [acı-la-mak] *gçl. f. [-r [-l(ı)-yor]* Hırpalayarak sevmek; hırpalamak.

acılanma, [acı-la-n-ma] *is.* Acı olma durumu, acılı hâle gelme.

acılanmak, [acı-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Tadı acı hâle gelmek. **2.** *{ağız}* Üzülmek, kederlenmek. [DS]

acılaşma, [acı-la-ş-ma] *is.* Acı hâle gelme durumu.

acılaşmak, [acı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Acı bir tat kazanmak, tadı bozulmak. **2.** Konuşmalarında kırıcı ve sert bir ifade kullanmaya başlamış olmak. **3.** Sesinde hüzünlü ve kederli bir hava belirmek.

acılaştırma, [acı-la-ş-tır-ma] *is.* Acı duruma getirme işi.

acılaştırmak, [acı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Acı hâle getirmek.

acılı, [acı-lı] *sf.* **1.** (Yiyecek maddesi için) içine acı katılmış. *«Acılı Adana köftesi.»* **2.** (Yiyecek için) acısı fazla olan. **3.** Üzüntülü ve sıkıntılı. *«Çok acılı günler geçirdi.»* **4.** (Kişi için) bir yakınının ölümünü yaşamış olan. *«Acılı gününde bu ona yakışır mıydı?»* ◻ **acılı gicili,** *Acı ile diğer baharat ve sosları konulmuş (yemek). «Ona şimdi acılı gicili yemekler dokunuyor.»*

acılık, -ğı [acı-lık آجيلق] *is.* **1.** Tat bakımından acı olma durumu. **2.** Acı miktarı. *«Çiğ köfteye acılık vermek için biraz daha biber koyunuz.»* **3.** Burukluk, dokunaklılık; kederlilik. **4.** *{eAT}* Istırap; eziyet; sıkıntı.

acıma, [acı-ma] *is.* **1.** Acımak işi. **2.** Başkalarının mutsuzlukları, kederleri ve üzüntüleri karşısında insanı üzülmeye iten duygu; merhamet.

acımak[1], [acı-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Bedeninin bir yerinde fiziksel bir etki veya mikrobik bir yaradan dolayı acı hissetmek. *«Ameliyat yerim çok acıyor.»* **2.** (Yiyecek ve içecek için) tadı bozulmak; acı bir hâl kalmak; acılaşmak; acılık kesbetmek. *«Tereyağının tadı bozulmuş, tuzlamadığımız için acımış.»* **3.** Birine yakın, sevecen ve hoşgörülü davranmak; merhamet etmek; rahmetmek; yazıklanmak. *«Yoksul kadının hâline acıyan olmadı.»* **4.** Birinin gördüğü zarardan veya başına gelen bir felaketten dolayı üzülmek. *«Deprem sonrası evsiz yurtsuz kalan Dinarlılara acıyan, yardıma koştu.»* **5.** (Olumsuz çekimiyle) Cimrilik etmemek, masraftan kaçınmamak. *«Paraya acımadan bir güzel boyamış.»* **6.** Küçük görmek; yazıklanmak; teessüf etmek. *«Bir koltuk için bu kadar küçüldün. Acıyorum sana.»* **7.** *{ağız}* Sevmek; okşamak. [DS]

acımak[2], [*eT.* açī-mak > acı-mak آجيمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Eziyet görmek; ıstırap çekmek; acı duymak.

acımaklı, [acı-mak-lı] *sf.* (Ses için) acıklı, dokunaklı, hazin.

acıman, [acı-man] *{ağız} is.* Arıların petek gözlerine doldurdukları acı madde. [DS]

acımasız, [acı-ma-sız] *is.* ve *sf.* **1.** İşine ve yargılarına

sevgilerini ve insani duygularını karıştırmayan; kendinden af dileyene duyarsız kalan; katı; merhametsiz; zalim; ceberut; gaddar. **2.** Değerlendirmelerinde hiçbir kusuru, boşluğu affetmeyen; katı; insafsız. **3.** Sebep sonuç ilişkisinin kesinliğini ifade eden zarf. *«Bilmeyene tabiat acımasızdır.»*

acımasızca, [acı-ma-sız-ca] *(acıması'zca) zf.* Acıma duygusu taşımadan; gaddarca; zalimce; insafsızca.

acımasızlık, -ğı [acı-ma-sız-lık] *is.* **1.** Acımasız olma durumu; acımasız olan kişinin tutumu; merhametsizlik; gaddarlık; insafsızlık; taş yüreklilik. **2.** *zf.* Bir şeyin acımasızca gerçekleştirilme durumu.

acımazlık, [acı-maz-lık] *is.* Acıma duygusu taşımama hâli; gaddarlık; merhametsizlik.

acımık, -ğı [acı-m-ık] *is. bot.* **1.** Karanfilgillerden yaprakları karşılıklı pembe ve mor çiçek açan yabani ot; belemir; delice; karamuk. **2.** *{ağız}* Çok sık dallı, acı ve fena kokulu bir yabancı ot. [DS] **3.** *{ağız}* Sütleğen. [DS] **4.** Merhamet. **5.** İnsana sımsıkı sarılan sırnaşık kimse. ☞ **acımık torbası,** *{ağız} anat. Safra kesesi.* [DS]

acımıklı, [acı-ımık-lı] *{ağız} sf.* Yufka yürekli; merhametli. [DS]

acımsamak, [acı-msa-mak] *gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Acır gibi olmak; biraz acımak.

acımsı, [acı-msı] *sf.* **1.** Tadı acıya yakın, biraz acı olan; acımtırak; az acı; acıya çalan. **2.** Duygusal yönden dokunaklı.

acımtırak, -ğı [acı-mtırak] *sf.* Tadı acıya yakın biraz acı olan; acımsı.

acımtıraklık, [acı-mtırak-lık] *is.* Acıya yakın bir tat bulunma durumu.

acın, [ac-ın آجن] *{eAT} zf.* Aç olarak; açlıkla; açlıktan. ☞ **acın ölmek,** *{eAT} 1. Açlıktan ölmek. 2. Aç olarak ölmek.*

acınacak, -ğı [acı-n-acak] *sf.* Acıma duygusu uyandıracak biçimde; acıklı; üzüntü verici.

acınaklı, [acı-n-ak-lı] *{ağız} sf.* Kederli; üzüntülü; acılı; elemli. [DS]

acınası, [acı-n-ası] *zf.* Acınacak, merhamet edilecek durum.

acındırma, [acı-n-dır-ma] *is.* Acındırmak işi.

acındırmak, [acı-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Başkalarının kendisine acımasını sağlamak. **2.** Bir kimseyi merhamete getirmek; yumuşatmak. **3.** Kendisini zavallı durumda göstermek suretiyle karşısındakinin merhamet duymasını sağlamak.

acınılma, [acı-n-ıl-ma] *is.* Acınılmak işi.

acınılmak, [acı-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bir kişiye veya canlıya başkaları tarafından acınmak: merhamet edilmek. *(Bu fiil cümlede öznesiz olarak kullanılır.) «Onun bu durumuna acınılmaz mı?»*

acınma, [acı-n-ma] *is.* Acınmak işi.

acınmak[1], [acı-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Keder ve üzüntü duyulmak. **2.** Teselli edilmek. **3.** *dönüş. f.* Bir olay karşısında kendi kendine üzülmek; hayıflanmak.

acınmak[2], [acı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dert yanmak; başkasında merhamet uyandırmaya çalışmak; sızlanmak. [DS]

acınmak[3], [acı-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Birine acımak; merhamet duymak.

acır, [Ar. ʿacür => acır آجر] *{ağız} is. bot.* Buruşuk kabuklu, açık renkli bir tür hıyar; acur, *(Cucumis anguria).* [DS]

acırak[1], **-ğı** [acı-rak آجرق] *{eAT} sf.* Acımsı, acımtırak; az acı; hafif acı.

acırak[2], **-ğı** [aç-(ı)rak] *{ağız} sf.* Biraz aç; iyice doymamış. [DS]

acırga, [Moğ. acırġa] *is. bot.* Yaban turpu, turp otu.

acırmak, [ac-ır-mak / ac-ur-mak آجرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Acıktırmak. **2.** Bağlı ve metbu durumda bulundurmak.

acısız, [acı-sız] *sf.* **1.** İçine acılık verecek herhangi bir şey katılmamış olan. *«Acısız Adana köftesi yedik.»* **2.** *mec.* Hiçbir üzüntüsü, derdi, kederi olmama. **3.** Ağrı, sızı duyulmadan olan; acı vermeyen; acıtmayan. *«Acısız ameliyat.»*

acışıklık, [acı-ş-ık-lık آجشقلق] *{eAT} is.* Acı; ağrı.

acışmak[1], [acı-ş-mak آجشمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır] [eAT.. -ur]* **1.** Ağrımak; sızlamak; için için acımak. **2.** *{ağız}* Üzülmek; acı duymak; kederlenmek. [DS] **3.** Canı yanmak. **4.** *işteş. f. {ağız}* Birisinin ölümüne, felaketine hep birlikte üzülmek. [DS]

acışmak[2], [ac-ış-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Sevişmek. [DS]

acıştırmak, [ac-ış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Acıtmak; canını yakmak. [DS]

acıtgan, [acı-t-ġan / acı-t-ḳan آجتغن] *{eAT} sf.* Çok acıtan; çok ıstırap veren.

acıtıcı, [acı-t-ıcı] *sf.* Acı veren; ağrı, sızı veren.

acıtkan, [acı-t-ġan / acı-t-ḳan آجتقن] *{eAT} sf.* → acıtgan.

acıtma, [acı-t-ma] *is.* Acıtmak durumu, fiili.

acıtmak, [acı-t-mak] *gçl. f. [-ır] [eAT, -ur]* **1.** Canını yakmak, fiziksel olarak ağrı sızı vermek; ağrıtmak; sızlatmak. **2.** Tadını acı hâle getirmek; acılaştırmak. **3.** *{eAT}* İncitmek.

acıyıcı, [acı-y-ıcı] *sf.* Acıyıveren, merhamete geliveren; acıyan.

acız, [Ar. ʿāciz => ācız] *{eAT} sf.* Gücü yetmeyen; âciz. ☞ **âcız eylemek,** *{eAT} Güçsüz ve çaresiz bırakmak.* ‖ **âcız eyleyici,** *{eAT} Güçsüz ve çaresiz bırakan.* ‖ **âcız olmak,** *{eAT} Gücü yetmemek; aciz göstermek.*

aci, [Ar. ʿācī عاجی] *(a:ci:) {OsT} sf.* **1.** Fildişi ile ilgili. **2.** Fildişinden. **3.** Fildişi satıcısı.

acib, [Ar. ʿaceb *(hayret, gariplik)* > ʿacīb عجیب] *(a-ci:b) {OsT} sf.* Alışılmış olanın dışında; garip; tuhaf; acayip; şaşılacak; hayret verici. 🗗 **acîbü'l-kıyāfe,** *{OsT} Giyimi acayip olan.*

acib, [Ar. ʿaceb *(hayret, gariplik)* > ʿācib عاجب] *(a-ci:b) {OsT} is.* Alışılmışın dışında olan şey; şaşılacak şey.

acibane, [Ar. ʿacīb + Far. -āne عجیبانه] *(aci:ba:ne) {OsT} zf.* Şaşılacak tarzda; hayret verici biçimde.

acibe, [Ar. ʿacīb / ʿacībe عجیبه] *(aci:be) {OsT} is.* Alışılmışın dışında, bugüne kadar hiç görülmemiş şey; tuhaf; garip; acayip; anormal. 🗗 **acibe-i hilkat,** *Acayip yaratık.*

acibüleda, [Ar. ʿacībü'l-edā عجیب الاداء] *(aci:büleda:) {OsT} sf.* Güzelliğiyle hayrete düşüren.

acil[1], [Ar. ʿacele *(çabuk)* > ʿācil عاجل] *(a:cil) {OsT} sf.* Çok acele, beklemeğe zamanı ve tahammülü olmayan; derhâl yerine getirilmesi gerekli olan; bekletilemez. 🗗 **acil durum,** *Hemen müdahaleyi veya tedbir almayı gerektiren kritik durum.*|| **acil vaka,** *1. Zabıtaca zaman kaybetmeden müdahale edilmesini gerektiren güvenlik tedbiri. 2. Hekimlikçe hemen gerekli tedavi işleminin yapılmasını gerekli kılan sağlık problemi.*|| **acil servis,** *Hastanelerde hemen tedavi altına alınması gerekli hastaları kabul ve tedavi eden bölüm.*|| **acil şifalar dilemek,** *Hasta olan birinin kısa zamanda sağlığına kavuşması için dua etmek, dilekte bulunmak; geçmiş olsun dileğinde bulunmak.*

acil[2], [Ar. ecel > ācil / ācile آجل] *(a:cil) {OsT} sf.* **1.** Vadeye bağlı; vadesi geldiğinde yapılacak olan. **2.** Erteli.

acilane, [Ar. ʿācil + Far. -āne عاجلانه] *(a:cila:ne) {OsT} zf.* **1.** Acele olarak; acele ile. **2.** Acele edenlere özgü; aceleci kimselere yakışır biçimde.

acilen[1], [Ar. ʿācil > ʿācilen عاجلاً] *(a:ci'len) {OsT} zf.* **1.** Acil olarak, geciktirmeden, hemen; ivedilikle; gecikmeden. **2.** Vakti zamanı geldiğinde yapılmak üzere.

acilen[2], [Ar. ācil > ācilen آجلاً] *(a:ci'len) {OsT} zf.* Zamanı geldiğinde yapılmak üzere; ertelenmiş olarak.

aciliyet, [Ar. ʿāciliyyet عاجلیت] *(a:ciliyet) {OsT} is.* İvedilik.

acin[1], [Ar. ʿacn *(yoğurma)* > ʿacīn عجین] *(aci:n) {OsT} is.* **1.** Hamur ya da macun hâline getirme; yoğurma. **2.** Macun; hamur. **3.** *sf.* Yoğrulmuş; hamur veya macun hâline getirilmiş.

acin[2], [Ar. ācin آجن] *(a:cin) {OsT} is.* Rengi ve tadı değişmiş su; bozuk su.

acinî, [Ar. ʿacīnī عجینی] *(aci:ni:) {OsT} sf.* **1.** Hamur gibi; hamur kıvamında. **2.** *kim.* Hamurumsu.

aciniyet, [Ar. ʿacīniyyet عجینیت] *(aci:niyet) {OsT} is.* Hamur gibi olma; macunlaşma.

acir, [Ar. ecr *(kiraya vermek)* > ācir آجر] *(a:cir) {OsT} sf.* Kiraya veren; kiralayan; mucir.

aciş, [Far. ācīş آجیش] *(a:ci:ş) {OsT} is.* Üşüme.

acitato, [İt. agitato] *is. müz.* (Çalınmak işi için) canlı ve coşkun.

aciyo, [İt. aggio] *(a'cyo) is.* → acyo.

âciz, [Ar. ʿacz > ʿāciz عاجز] *(a:ciz) sf.* **1.** Bir işi yapabilecek gücü, becerisi ve yeteneği olmayan; güçsüz; iktidarsız; çaresiz. **2.** Zavallı; zayıf. **3.** Yoksul; düşkün. **4.** Himayesiz; kimsesiz. **5.** Şaşırmış. 🗗 **âciz bırakmak,** *Birini bir iş yapamaz veya işin içinden çıkamaz hâle sokmak; bunaltmak.*|| **âciz kalmak,** *Bütün çabalarına rağmen bir işi yapamaz duruma düşmek; çaresiz kalmak.*|| **âcizleri,** *(eski) Yazma ve konuşmalarda kendisinden bahsetmek gerektiği zaman alçak gönüllülük ve saygı göstermek için "ben" yerine kullanılan kelime; âcizane.*

aciz, -czi [Ar. acz عجز] *is.* **1.** Güçsüzlük, yetersizlik; iktidarsızlık; **2.** Beceriksizlik. **3.** *tic. huk.* Ödeme günü gelmiş olan borçlarını ödeyemeyecek duruma düşmek. **4.** Bir şeyin son bölümü; arka taraf. **5.** *anat.* Vücudun arka tarafı; kıç; (insan ve hayvan için) kalça; sakrum. **6.** *ed.* Beyitte ikinci mısraın son kısmı. 🗗 **aciz hâli,** *İflas hâlinde birisinin mahkemeye başvurarak durumunun tespitini isteme durumu.*|| **aciz belgesi,** *Acze düşmüş bir tüccarın hacizli mallarının paraya çevrilmesinden sonra alacağının tamamını alamamış bulunan alacaklıya icra dairesi tarafından verilen alacağının kalan miktarını belirten belge.*

âcizan, [Ar. ʿāciz > ʿācizān عاجزان] *(a:ciza:n) {OsT} is.* Âcizler; zavallılar.

âcizane, [Ar. ʿāciz + Far. āne عاجزانه] *(a:ciza:ne) {OsT} sf.* ve *zf.* **1.** Âciz kimselere yakışır şekilde. **2.** Konuşma ve yazmalarda karşısındakine saygı duyduğunu belirtmek veya alçak gönüllü davranmak için kendisinden bahsederken kullanılan ifade.

âcizî[1], [Ar. ʿāciz + Far. –ī عاجزی] *(a:cizi:) {OsT} is.* **1.** Âcizlik; güçsüzlük; yetersizlik; beceriksizlik. **2.** Alçak gönüllülük.

âcizî[2], [Ar. ʿāciz + Far. -ī عاجزی] *(a:cizi:) {OsT} sf.* **1.** Alçak gönüllü kimseye ait. **2.** Alçak gönüllülük göstermek için "bana ait, benimki" yerine kullanılır.

âciziyet, -ti [Ar. ʿācizī > ʿāciz-iyyet عاجزيت] *(a:cizi-yet) {OsT} is.* **1.** Yeteneksizlik; âcizlik. **2.** Yoksulluk. **3.** Alçak gönüllülük.

âcizlik, -ği [âciz-lik] *(a:cizlik) sf.* **1.** Aciz olma hâli; düşkünlük; yoksulluk. **2.** Beceriksizlik, güçsüzlük; iktidarsızlık. **3.** Yetersizlik.

acmak, [āc-mak / āç-mak آجمق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* Acıkmak.

acmiy, -yyi [Ar. ʿacmiyy عجمى] *{OsT} sf.* **1.** Akıllı; anlayışlı. **2.** İnce düşünceli.

acn, [Ar. ʿacn عجن] *{OsT} is.* Yoğurma; macun kıvamına getirme.

aco, [*eT.* açа] *{ağız} is.* Amca. [DS]

acube, [Ar. ʿucübe عجوبه] *(acu:be) {OsT} is.* → ucube.

-acuk, [-a-cuk] *{eAT} yap. e.* Sıfatta dereceyi düşüren isimden isim yapma eki. *az-acuk.*

acuk, [*eT.* açık] *is.* Dert.

acuk, [aç-uk / ac-uk آجوق] *{eAT} sf.* Açık.

acul, -lü [Ar. ʿacele > ʿacül عجول] *(acu:l) {OsT} sf.* (Kişi için) işini yaparken çok acele eden; aceleci; tez canlı; içi tez; sabırsız; evegen; telaşçı.

aculane, [Ar. ʿacül + Far. āne عجولانه] *(acu:la:ne) {OsT} sf.* ve *zf.* Çok acele olarak; aceleci kimsenin davranışına uygun.

acun, [Soğd. ācün] *{eT} is.* Dünya; âlem. [Mühennâ]

acur[1], [Ar. ʿacür عجور] *is.* **1.** Kabakgillerden hıyara benzer bir çeşit sebze; *(Cucumis flexuosus). {eAT} (aynı)* **2.** *argo.* Münasebetsiz, belalı, şirret. **3.** *{ağız}* Olgunlaşmış tohumluk hıyar. [DS] **4.** *{ağız}* Sarı ve uzun bir tür kavun. [DS] **5.** *{ağız}* Ham kavun. [DS] **6.** *{ağız}* Bir tür pancar otu. [DS] **7.** *{ağız}* Yemeğe konulan yağ, soğan, salça gibi şeyler. [DS]

acur, [acur] *{eAT} sf.* Kurtlanmış.

acurmak, [ac-ır-mak / ac-ur-mak آجورمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* → acırmak.

acuz, [Ar. ʿacüz عجوز] *(acu:z) {OsT} is.* Kocakarı.

acuze, [Ar. ʿacüz > ʿacüze عجوزه] *(acu:ze) {OsT} is.* **1.** Kocakarı, ihtiyar kadın. **2.** Huysuz ve geçimsiz kadın. **3.** Çirkin; suratsız. **4.** *mec.* Büyücü, ara bozucu kadın; cadı.

acül, [Far. ācül آجل] *(a:cül) {OsT} is.* Geğirme.

acür, [Ar. ācür آجر] *(a:cür) {OsT} is.* **1.** Kiremit. **2.** Tuğla. **3.** Kerpiç.

acüri, [Ar. ācürī آجرى] *(a:cüri:) {OsT} is.* Kiremitçi; tuğlacı.

acüssin, -nni [Ar. ʿācü's-sinn عاج السن] *(a:cüssin) {OsT} is.* Fil dişi.

acve, [Ar. ʿacve عجوه] *{OsT} is.* Hurma ezmesi.

acyo, [İt. aggio] *(a'cyo) is.* **1.** Bankaların yaptıkları işlemlerden dolayı aldıkları komisyon ve ücretlerin toplamı. **2.** Bonoların bankalarca nakde dönüştürülmesi sırasında verilen para ile üzerinde yazılı olan miktar arasındaki fark; kırım; iskonto.

acyocu, [acyo-cu] *is.* Borsa işlemleri yapan; borsacı; komisyoncu.

acz, [Ar. ʿacz عجز] *{OsT} is.* **1.** Beceriksizlik. **2.** *ed.* Düz yazıda bir bölümün son cümlesi. **3.** Manzumede bir beytin ikinci dizesinin son yarısı. 🗗 **acz-i ikdām,** *Çalışıp çabalayıp bir şey yapamama.*

-aç[1], [-aç / -eç / -ıç / -iç / -uç / -üç] *yap. e.* → -ç.

-aç[2], [-aç / -eç] *yap. e.* **1.** Fiil kök ve gövdelerinden içinde bulunulan durum kavramı katarak sıfatlar yapar: *güleç.* **2.** Fiillerden, eylemin belirttiği işle ilgili araç ve gereç isimleri yapar: *büyüteç, kaldıraç, üreteç.* **3.** Benzerlik kavramı ile isimlerden isim yapan ek: *bozaç, topaç, küpeç 'küçük küp'.* **4.** *{eT}* Fiilden isim yapma eki. *köm-eç (kül pidesi)* **5.** *{eAT}* Fiilden isim yapan ek; alet isimleri yapar. *kısaç.*

-aç[3], [-aç, / -eç] *{eT} yap. e.* İsimden isim yapma eki. *beg-eç (beyceğiz)*

-aç[4], [-aç] *{eAT} yap. e.* Renk adlarından o sıfata yakınlık bildiren isimler yapan isimden isim yapma eki. *boz-aç.*

aç[1], [*eT.* āç-mak > āç > aç] *sf.* **1.** (Kişi, hayvan için) yemek ihtiyacı içinde bulunan; acıkmış. *{eT} (a:ç) (aynı).* [DLT] [Gabain] [Tekin] [EUTS] [ETY] **2.** Yeme içme, giyinme ve barınma gibi en doğal ihtiyacını karşılayamayacak derecede yoksul kimse. **3.** Ne kadar çok kazınırsa kazansın bunlarla yetinmeyen sürekli kazanma ve biriktirme arzusu içinde olan; açgözlü; haris; gözü doymaz; tamahkâr. **4.** Kuraklıktan dolayı kurumuş, kavrulmuş durumdaki toprağın hâli; susuz. **5.** Çok istekli, özlem çeken; doyumsuz. **6.** *{ağız}* Yoksul. [DS] **7.** *{ağız}* Aç gözlü. [DS] 🗗 **aç açık,** *Yoksulluk içinde, evsiz barksız.*|| **aç açık kalmak,** *Evsiz barksız ve yoksul duruma düşmek.*|| **aç acına,** *Aç olarak, aç olduğu hâlde.*|| **Aç ayı oynamaz.** *Ücreti verilmeyen işçiden yeteri kadar iş yapması beklenemez.*|| **aç bırakmak,** *1. Yemek vermemek veya vermekte gecikmek. 2. Haksızlık yaparak birini yoksul hâle düşürmek.*|| **aç bîilaç,** *Bakımsız, kimsesiz; yoksulluk içinde.*|| **aç boğaz,** *{ağız} 1. Aç gözlü; gözü doymaz. 2. Yiyip içmesi kendine ait olarak tutulan gündelikçi.* [DS]|| **aç çardak,** *{ağız} Hela.* [DS]|| **aç çıplak,** *Yoksulluk ve ihtiyaç içinde.*|| **aç dirilmek,** *{eAT} Aç yaşamak.*|| **Aç doymam, tok acıkınam sanır,** *İnsan içinde bulunduğu durumun hiç değişmeyeceğini sanır.*|| **aç doyurmak,** *Yoksullara para ve yiyecek giyecek vererek yardımda bulunmak.*|| **aç gezmek** (dolaşmak), *Yiyecek, içecek ve barınma gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamadan sıkıntı içinde yaşamak.*||

Aç gezmektense tok ölmek yeğdir. *Yoksulluk ölümden daha zordur.*|| **aç göz,** *1. Doymak bilmez bir iştah sahibi. 2. İhtiras sahibi; muhteris.*|| **aç gözlü,** *Azı ile yetinmeyen, ihtiyacından çok fazlasını isteyen; haris; çingene; doymaz; hırslı; muhteris; tamahkâr.*|| **aç gözlülük,** *Aza kanaat etmeme, aç gözlü davranma hâli.*|| **açından ölmek,** *1. Çok acıkmak. 2. Büyük bir yoksulluk içinde olmak.*|| **aç itmek,** *{eAT} Aç bırakmak.*|| **aç kabadayı,** *{ağız} 1. Kabadayılık yapan yoksul kimse. 2. Yoksul olduğu hâlde başkalarına yardım eden.* [DS]|| **aç kalmak,** *Yiyecek bir şey bulamamak; karnını doyuramamak; sıkıntıya düşmek.*|| **aç karnına,** *Aç iken, henüz yemek yemeden.*|| **aç koymak** (bırakmak), *Yiyecek vermemek.*|| **aç kurt gibi** (saldırmak), *1. Aşırı bir istekle... 2. Büyük bir iştahla...*|| **aç susuz,** *Büyük bir yoksulluk ve sıkıntı içinde.*|| **Aç tavuk kendini darı ambarında sanır.** *İnsan çok fazla ihtiyaç duyduğu şeyler için olmadık hayaller kurar.*|| **aç tutmak,** *{eAT} Aç bırakmak.*

aç[2], [aç] *{eT} is.* Birini çağırmakta kullanılan ünlem; çağırma; ünde. [DLT]

aça, [aça] *{eT} is.* → eçü. [ETY]

açacak, -ğı [aç-mak > aç-acak] *is.* **1.** Şişe ve konserve kutusu gibi yiyecek içecek maddelerinin konulduğu kapların kapaklarını açmaya yarayan araç. **2.** Kitap ve zarf kenarlarını kesmeye yarayan kâğıt bıçağı. **3.** *{ağız}* Anahtar. [DS] **4.** *{ağız}* Bilmece. [DS]

açag, [aç-ağ] *{eT} sf.* Acı. [EUTS]

açagatık, [ak-ça+kat-ık > ağçakatık] *(a:çagatık) {ağız} is.* Yağsız ve süzülmüş yoğurttan yapılan peynir. [DS]

açagram yılan, *{eT} is. zool.* Boa yılanı. [EUTS]

açağız, [aç-ık + ağız] *(a:çağız) {ağız} sf.* Boşboğaz; ukala. [DS]

açalya, [Lat. azalea] *(açа'lya) is. bot.* Güzel ve gösterişli çiçekleri dolayısıyla saksılarda yetiştirilen orman gülü, *(Rhododendron indicum).*

açan[1], [aç-mak > aç-an] *is.* **1.** *anat.* Oynak kemikler arasındaki açıyı genişletmeye yarayan kaslar; bâsıt. **2.** *mat.* Bir eğri üzerine sarılmış ve bir ucundan bağlı ip çekildiğinde öbür ucunun çizdiği eğri.

açan[2], [*eT.* kaçan > haçan] *{ağız} zf.* O zaman; öyleyse. [DS]

açani, [Sansk. ājāneya] *{eT} is.* **1.** Soy; ırk. **2.** Soylu kök. **3.** İmtiyaz. **4.** *sf.* Soylu. [EUTS]

açar[1], [aç-mak > aç-ar] *{ağız} is.* Anahtar. [DS]

açar[2], [aç-mak > aç-ar] *{ağız} is.* Turşu; aperatif. [DS]

açar[3], [Erme. açar] *{ağız} is.* Yeni doğmuş erkek buzağı. [DS]

açari, [Sansk. ācārya] *{eT} is.* Öğretmen; hoca; üstat. [EUTS] [Gabain]

açasına, [aç-a-s-ı-n-a] *{ağız} zf.* Açık olacak biçimde; açık olarak. [DS]

açasıya, [aç-a-s-ı-y-a] *{ağız} zf.* Açmadan önce; açıncaya kadar. [DS]

açavele, [İt. braccia in vela] *is. dnz.* Serenlerin son derece prasye olunma durumu.

aççelerando, [İt. accelerandum] *zf. müz.* (Çalmak için) gittikçe hızlanarak.

açdurmak, [aç-mak > aç-dur-mak / aç-tır-mak] *gçl. f. [-ur]* Birinin bir şey açmasına yol açmak: açmasını sağlamak; açtırmak.

açgı, [aç-gı] *{ağız} is.* Halı, kilim gibi yaygı. [DS]

açgu, [aç-gu] *{eT} is.* Anahtar. [Mühennâ]

açguçu, [açgu-çu] *{eT} is.* Kan alıcı. [Mühennâ]

açı[1], [aç-ı] *is. mat.* **1.** Başlangıç noktaları ortak iki yarı doğru arasındaki açıklık. **2.** *mec.* Anlayış şekli; olayları anlama, ele alına biçimi; görüş; fikir; düşünce. 🗗 **açı aldanması,** *Açıların değeri ile ilgili olarak göz yanılması.*|| **açı ölçümü,** *Açı ölçme kural ve teknikleri.*

açı[2], [*eT.* açığ] *{eT} sf.* Acı; acı olan; ekşi. [DLT] 🗗 **açı su,** *{eT} Tuzlu su.*|| **açı teñiz,** *{eT} Suyu tuzlu olan deniz.*|| **açı tiñiz,** *{eT}* → açı teñiz.

açı[3], [*eT.* açığ > açı آچی] *{eAT}* Acı; dert; keder; ıstırap.

açı[4], [eçü / açı] *{eT} is.* Yaşlı kadın; hanım nine. [DLT]

açıcı, [aç-ıcı] *sf.* **1.** Açma işini sürekli yapan. **2.** *mec.* Artıran; ferahlatan. *«İştah açıcı, gönül açıcı, zihin açıcı.»* **3.** Bir ülkeyi açan, alan; fetheden; fatih. **4.** *is.* Gümrüklerde kontrolü gerekli bavul, sandık, çanta, paket gibi eşyaları açmakla görevli kimse. **5.** Açma işinde kullanılan alet. **6.** Kâğıt hamuru hazırlama sırasında liflerin parçalanarak sıvı içinde asılı olarak kalmasını sağlayan araç. **7.** Tekstilde balya hâlinde gelen pamuk veya yünü çözüp dağıtmaya yarayan makine.

açıg[1], [āç-ığ] *(a:çıg) {eT} sf.* **1.** Acı; ıstırap. [ETY] [Gabain] [Yüknekî] [EUTS] **2.** Hiddetli; güçlü; pek [Gabain] [Yüknekî] **3.** Ekşi; acımtırak. [EUTS] **4.** *is.* Öfke; kızma; hiddet. 🗗 **açıg a,** *Ne acı!*

açıg[2], [aç-mak > aç-ığ] *{eT} is.* **1.** Bolluk içinde yaşama; nimet içinde yaşayış; bolluk. [DLT] [İKPÖy.] **2.** Hediye; armağan. [EUTS] [Gabain] **3.** Devlet büyüklerinin bahşişi; hanın verdiği bahşiş. [İKPÖy.] [DLT]

açıglı, [aç-ığ-lı] *{eT} sf.* Açık; açılmış olan. [EUTS]

açıghg[1], [açığ-lığ / açıg-lık] *{eT} sf.* **1.** Ekşili. **2.** İçine konulanı ekşiten. [DLT]

açıglıg[2], [aç-ığ-lığ] *{eT} sf.* Bolluk içinde bulunan (kimse). [DLT] 🗗 **açıglıg tutmak,** *İyi gıdalar ile beslenmek.* [DLT]

açıglık, [açığ-lık] *{eT} is.* Acılık. [DLT]

açıgsamak, [açığ-sa-mak] *{eT} f.* Canı ekşi istemek. [DLT]

açığ, [aç-ığ] *{eT} sf.* Acı. [Mühennâ] 🗗 **açığ su,** *{eT} Acı su; tuzlu su* [Mühennâ]

açık[1], [eçü > açı-k ?] *{eT} is.* Büyük kardeş. [DLT]

açık[2], **-ğı** [*eT.* aç-uḳ > aç-ık آچيق] *sf.* **1.** Açılmış olan; katlı, sarılı, örtülü, kapalı durumda olmayan. **2.** Herhangi bir kuşkuya, tartışmaya meydan vermeyecek şekilde belirgin ve kesin olan; belirli; aşikâr; görünür. **3.** *mec.* Kolay anlaşılabilir olan; sarih; sade; vazıh. **4.** Çalışmalarını sürdürebilir durumda olmak. **5.** Görevlendirilmiş sorumlusu bulunmayan makam; münhal; boş. **6.** Düz ve engebesiz arazi. **7.** Gizli, saklı bir düşünce ve planları bulunmayan. **8.** Ön yargı beslemeden yenilikleri ve olumlu değişiklikleri kabullenebilir olan; benimsemeğe, anlamaya yatkın. **9.** (Toplantı veya görüşme için) girilmesi, geçilmesi serbest; herkesin katılabileceği, izleyebileceği. **10.** (Yer vb. için) rahatça girilip çıkılabilir; engelsiz; geçişe uygun. **11.** Görenlerin cinsel açıdan tahrik olmasına sebep olacak ve utanma duygusunu yaralayacak şekilde cinselliği işleyen; erotik; pornografik; müstehcen. **12.** Renk bakımından koyu olmayan. **13.** (Gökyüzü, hava için) güneşli ve bulutsuz. **14.** (Elbise için) vücudu yeteri kadar örtmeyen; çıplak; üryan; dekolte. **15.** (Yara için) iyileşip kapanmayan, akıntısı veya kanaması bulunan. **16.** (Yüzey, alan için) oldurulmamış; boş. **17.** Bitişik veya yakın durumda bulunmayan; aralıklı ve genişçe; seyrek. **18.** Rüzgâr veya fırtınaya karşı bir engeli bulunmayan. **19.** İşten çıkarılmış. **20.** Korunaksız olan, muhafazası bulunmayan, ambalajsız. **21.** (Yer için) üstü kapalı, örtülü olmayan; çatısız. **22.** İçinde gizli bir maksat bulunmayan, samimi. **23.** Uçsuz bucaksız, engin. **24.** İç açıcı, ferah, neşeli, mutlu. **25.** Duyurulmuş, bildirilmiş ve ilan edilmiş olan. **26.** (Radyo ve televizyon için) sesi çok yüksek. **27.** *{eAT}* Serbest; laubali. **28.** *{ağız}* Uzak; ırak. [DS] **29.** *{ağız}* Kızlığı bozulmuş. [DS] **30.** *is.* Denizin kıyıdan oldukça uzak yeri. **31.** Muhasebe kayıtlarına göre sorumlusunun elinde bulunmayan para veya mal. **32.** *{ağız}* Kahve cezvesi. [DS] **33.** Kusur, suç, zaaf. **34.** *{ağız}* Orman içindeki ağaçsız, çıplak yer. [DS] **35.** *zf.* Ortada, meydanda, aleni. ◘ **açığa alınma,** *Hakkında açığa alma işleminin uygulanması.*|| **açığa almak,** *1. Hakkında kamu davası açılmış bulunan devlet memurunu dava sonuçlanıncaya kadar görevden uzaklaştırmak. 2. Bir deniz taşıtını kıyıdan denizin içine doğru biraz uzaklaştırmak.*|| **açığa çekmek,** *Kıyıdan uzağa doğru seyretmek.*|| **açığa çıkarma,** *1. İdarenin teşkilatta değişiklik yaparken bazı kadroları kaldırması sebebiyle bazı memurların kadro dışı kalması. 2. Toplumu ilgilendiren gizli ve yasak olan bir işi delilleriyle birlikte kamuya duyurmak; herkesin bilmesini, tanımasını sağlama.*|| **açığa çıkarmak,** *Uçucu bir kimyasal ürünü tutunduğu ve oluştuğu ortamdan ayırmak. «Suyun elektrolizinden hidrojen ve oksijen açığa çıkar.»*|| **açığa çıkmak,** *1. kim. Kimyasal bir işlem sonucunda diğer madde veya elementlerden ayrı olarak oluşmak, enerji oluşmak, belirmek; oluşmak; meydana gelmek. «Hidrojen ile oksijen tepkimeye girerek suyu meydana getirirken büyük bir enerji açığa çıkar.» 2. Kimyasal tepkime sonucunda havaya karışmak. 3. Gizli yanı kalmamak; herkes tarafından öğrenilmek. 4. Bir geçitten, bir kanaldan dışarıya çıkmak.*|| **açığa imza,** *Kişileri hukuken bağlayacak bir senet veya sözleşme gibi belgelerin metin kısmı yazılmadan karşıda bulunan kimseye güvendiğini belirtmek için bir kâğıdın alt bölümüne atılan imza.*|| **açığa vurmak,** *Gizli tutulan bir olayı veya bir duyguyu, düşünceyi farkına varmadan ipuçları vererek belli etmek.*|| **açığı çıkmak,** *Zimmetinde bulunan mal veya paranın eksik olduğunun anlaşılması.*|| **açığını kapatmak,** *1. Mal veya para olarak zimmetinde görülen eksikliği gidermek. 2. Bir işletmenin gelir eksikliği ile gider fazlalığı arasındaki dengeyi sağlamak; zarar etmekten kurtarmak. 3. Bilgi ve beceri bakımından eksikliğini gidermek; ustalığındaki eksiklikleri tamamlamak. 4. Başkasının kusurunu gizlemek; açığını örtmek.*|| **açığını yakalamak** (görmek, bulmak)**,** *Birinin eksiğini, kusurunu veya zaafını bulmak, ortaya çıkarmak.*|| **açık açık,** *Hiçbir şey gizlemeden, gerçekte olduğu gibi; dosdoğru; doğru olarak; açıkça.*|| **açık ağız,** *1. Aptal, sersem; her olayda ve durumda hakkı olan çıkarlarını koruması bilemeyen. 2. {ağız} Boşboğaz; geveze.* [DS] || **açık ağızlı,** *1. Ahmak, sersem. 2. {ağız} Tembel.* [DS]|| **açık akış,** *Sıvı ve gazların borulardan hiçbir engelle (vana) karşılaşmadan akıp geçmesi.*|| **açık alınla,** *Hiçbir kanunsuz ve ahlak dışı tutumu olmadan, yaptıklarının doğruluğundan emin olarak; şerefle.*|| **açık arazi,** *as. Düşman tarafından görülmeyi engelleyecek bir sütrenin bulunmadığı arazi.*|| **açık artırma,** *Alıcı olmak isteyenlerin gözleri önünde açıkça fiyat önererek ve en çok fiyatı veren kişiye yapılan satış işlemi.*|| **açık ateş,** *Sipere girmeden düşmana ateş etme.*|| **açık atış,** *Hedefi görerek yapılan atış.*|| **açık ayak,** *{ağız} Bir tür tulumbacı yürüyüşü.* [DS]|| **açık bilet,** *Belirli bir süre içinde kullanılmak üzere satın alma sırasında hareket tarihi yazılmamış ancak hareket gününün yazılmasıyla geçerlik kazanan yolculuk bileti.*|| **açık bono,** *1. Ödenecek para miktarı yazılmadan düzenlenmiş ve imzalanmış senet. 2. mec. Sınırsız güven ve yetki.*|| **açık boyamak,** *Renk bakımından biraz daha aydınlığa kaçan ton ile boya yapmak.*|| **açık bölge,** *1. Devletler arası ticaret ilişkilerinde her hangi bir kısıtlamanın bulunmadığı alışveriş bölgesi. 2. Giriş ve çıkışların herhangi bir kısıtlama ve kontrole tabi tutulmadığı yer.*|| **açık börek,** *{ağız} Ortası açık bırakılarak pişirilen börek.* [DS]|| **açık bütçe,** *Geliri giderini karşılamayan bütçe.*|| **açık bütçe politikası,** *Ülkede görülen ekonomik durgunluk zamanlarında devletin tam istihdamı sağ-*

lamak için ek kamu harcamaları yaparak gelir artırma şekli.|| **açık celse,** *Mahkemelerde tarafların dışında seyirci ve basın mensubunun da bulunabildiği duruşma şekli.*|| **açık ciro,** *Tahsil edecek şahsın adı yazılmadan ciro edilmiş senet.*|| **açık cezaevi,** *1. Hükümlülerin serbestçe dolaşabildiği, kaçmaya karşı herhangi bir maddi engelin bulunmadığı cezaevi. 2. mec. Kolay kaçılan veya idarenin hatası yüzünden çok firar olan cezaevi.*|| **açık çek,** *1. Üzerine ödenmesi gereken miktar yazılmadan düzenlenmiş ve imzalanmış çek. 2. Tam anlamıyla güven duyma.*|| **açık deniz,** *1. Ülkelerin kara suları dışında kalan ve bütün ülkelerin kullanma hakkı bulunan deniz. 2. Karaya yakın olmayan, karadan çok uzakta bulunan, karanın görünmediği büyük deniz; engin; okyanus. 3. Savunmasız deniz.*|| **açık deniz teknolojisi,** *Denizde petrol aramak için kurulan platformlar ve kuyu açma, petrol çıkarma konusunda geliştirilen teknoloji.*|| **açık devre,** *1. İçinden akım geçmeyecek şekilde bir yalıtkanla kesilmiş devre. 2. Termik santrallerde buharın - su devresinin ısısını denize veya ırmağa bırakan soğutma sistemi türü.*|| **açık dillü,** *{eAT} Kekelemeden söyleyen; düzgün konuşan.*|| **açık dizi,** *oyunlarında oyuncuların arada açıklık bırakarak oluşturdukları dizi; açık oyun.*|| **açık dolaşım sistemi,** *Eklembacaklılarla bir kısım yumuşakçaların bir atar damar ve kan boşluğundan meydana gelen dolaşım sistemi.*|| **açık durmak,** *Kendisini ilgilendirmemekle beraber aracılık edebilecek veya tarafları yatıştırabilecek konumda iken karışmamak; mesafeli durmak.*|| **açık duruşma,** *Mahkemelerde davalı ve davacı taraflardan başka basın ve izleyicilerin de bulunabildiği duruşma şekli.*|| **açık düşme,** *Güreşte kıçının üstüne düşmek suretiyle yenilmek.*|| **açık düşmek,** *1. (Pehlivan için) yağlı güreşte rakibinin oyunu veya kendi hatası yüzünden sırt üstü düşmek, (güreşte mağlup olma sebebidir.) 2. Hedefe göre farklı mesafede bulunmak.*|| **açık e,** *Yazı dilindeki /e/ ile /a/ sesi arasındaki yaygın ve geniş bir ağız hareketiyle söylenen /e/ sesi: è.*|| **açık eğretileme,** *ed. Bir varlığı kendi adı yerine herhangi bir bakımdan benzetildiği bir başka nesnenin adıyla anma sanatı. (Benzetme ögelerinden yalnızca kendisine benzetilen kullanılır.) açık istiare; istiare-i musarraha.*|| **açık ekmek,** *{ağız} 1. Pide; ince tandır ekmeği. 2. Yufka ekmeği.* [DS]|| **açık ekonomi,** *Uluslararası ticari ilişkileri bulunan ülkelerin ekonomik sistemi.*|| **açık eksiltme,** *Satın alınacak mal için çeşitli kişi veya firmaların karşılıklı olarak fiyatı indirmek yarışı şeklinde yapılan alım şekli.*|| **açık el,** *{ağız} Cömert kişi.* [DS]|| **açık elbise,** *Göğüs, sırt, omuz veya kolları açıkta bırakan kadın elbisesi.*|| **açık elli,** *Cömert davranan; yardımsever.*|| **açık ellilik,** *Cömertlik.*|| **açık fikirli,** *1. Yenilikleri kolay benimseyen, tutucu olmayan; ileri görüşlü. 2. Düşündüklerini olduğu gibi söyleyen.*|| **açık eşkin,** *{ağız} Atın sık ve çevik adımlarla yürüyüşü.* [DS]|| **açık fikirlilik,** *Açık fikirli olma hâli.*|| **açık finansman,** *Ülkedeki iktisadi durgunluk döneminde hükümetin gelirlerinden fazla harcamada bulunmasıyla ortaya çıkan bütçe açığı.*|| **açık geçmek,** *(Gemi için) bir kıyıdan, başka bir gemiden veya bir yerden uzak seyretmek.*|| **açık giyinmek,** *Yakasını, göğsünü, omzunu, sırtını ve kolunu normal sayılan ölçüler dışında açıkta bırakacak şekilde giyinmek.*|| **açık görüş,** *Cezaevlerindeki tutukluların yakınlarıyla arada herhangi bir engel olmadan bir arada olarak görüşebilmeleri.*|| **açık hava,** *1. Kapalı yerlerin dışında, atmosferle ilişiği kesilmemiş; kır, park ve bahçelik yer. 2. Bulutsuz, aydınlık ve parlak güneşli hava.*|| **açık halka dizilişi,** *folk. Oyunlarında oyuncuların aralarında açıklık bırakarak meydana getirdikleri halka şeklindeki diziliş.*|| **açık hava müzesi,** *Rüzgâr, yağmur, kar ve güneş gibi tabii etkenlerden zarar görmeyecek tarihî eserlerin sergilendiği üstü örtülü olmayan müze.*|| **açık hava okulu,** *Derslikleri ve diğer bölümleri öğrencilerin güneşten ve diğer tabii ortamlardan yararlanmalarını sağlamak üzere yapılandırılmış eğitim kurumu.*|| **açık hava oteli,** *Geceleyin parkta, sokakta yatanların geceledikleri bu tür yerlere verdikleri isim.*|| **açık hava sineması,** *Üstü kapalı olmayan, yazlık sinema.*|| **açık hava tiyatrosu,** *Amfiteatr şeklinde düzenlenmiş üstü örtülü olmayan tiyatro sahnesi.*|| **açık hece,** *Son sesi ünlü olan hece. (Aruz ölçüsünde kısa hece denir.)*|| **açık işletme,** *Madencilikte maden yatağına ulaşabilmek için üstte bulunan toprağın başka yerlere atılması suretiyle çalışma.*|| **açık işsiz,** *Geçerli ücretle piyasada iş bulamayan kimse.*|| **açık işsizlik,** *Az gelişmiş ülkelerde gizli işsizlik karşıtı olarak kullanılan ekonomik terim; gizli işsiz olma durumu.*|| **açık kalp ameliyatı,** *Kalbin görevi yapay bir kalbe devredilmek suretiyle kan dolaşımı sağlandıktan sonra kalp üzerinde yapılan cerrahi işlem.*|| **açık kalpli,** *Samimi, dürüst, hoşgörülü davranan; açık yürekli.*|| **açık kalplilik,** *Samimilik, dürüstlük, hoş görülü davranış; açık yüreklilik.*|| **açık kapı,** *1. Davranış serbestliği sağlama durumu. 2. Bütün şartların olumsuz ve aleyhte gibi göründüğü durumlarda olumlu küçük bir ihtimalin ortaya çıkması. 3. {ağız} Misafiri bol ev.* [DS] *4. {ağız} Herkese açık olan misafirhane; köy odası.* [DS]|| **açık kapı bırakmak,** *Tartışılan bir konuda görüşü ile ilgili olarak son ve kesin sözü söylemeden geri dönüş imkânı bırakmak; kestirip atmamak.*|| **açık kapı bırakmamak,** *1. Tartışılan konuda iddiasından vazgeçecek bir imkân bırakmamak. 2. Her türlü tedbiri alarak rakibin işine yarayacak ip ucu bırakmamak.*|| **açık kapı siyaseti,** *Bir devletin kendi topraklarında diğer devletlere serbest ticaret hakkı*

tanıması; açık kapı politikası.‖ **açık kart vermek,** *1. Bir kimseye belirli bir konuda tam yetki vermek. 2. Tutarı yazılmamış çek vermek.*‖ **açık kaş,** *(Kişi için) kaşları arasındaki mesafe fazla olan.*‖ **açık kefalet,** *Rehin ve ipotek istemeden kabul edilen kefillik.*‖ **açık keşide,** *Kanunen yazılması gerekli olan kısımları alacaklı tarafından düzenlenen poliçe veya bono.*‖ **açık kredi,** *Şahsın sadece imzasına güvenilerek açılan kredi.*‖ **açık koy,** *1. Rüzgâra, fırtınaya karşı korunaklı olmayan demirleme yeri. 2. Düşman saldırısına karşı korunmasız demirleme yeri.*‖ **açıklar alayı,** *{ağız} İşsiz güçsüz, boş gezenler takımı.* [DS]‖ **açıklar livası,** *İşsiz güçsüz takımı; boşta gezenler.*‖ **açık liman,** *1. Bütün gemilerin gümrüğe tabi olmadan mal taşıdıkları liman. 2. Rüzgâr ve fırtınayı kesecek bir tabii engele sahip olmayan liman.*‖ **açık maaşı,** *Açığa alınmış bir devlet memuruna açıkta kaldığı sürece ödenen üçte iki oranındaki maaş.*‖ **açık mavi,** *Renk tonu bakımından beyaza yakın mavilikte olan; havai mavi.*‖ **açık mektup,** *Kamuoyunun bilgi edinmesini ve desteğini sağlamak amacıyla bir yetkili kişiye seslenen mektup şeklinde kaleme alınarak basında yayınlanan makale.*‖ **açık okumak,** *Duyulur bir sesle okumak.*‖ **açık olmak,** *Samimi ve dürüst davranmak.*‖ **açık ordugâh,** *Açık arazide, sahrada, dağda kurulan çadırlı ordugâh.*‖ **açık oturum,** *Güncel konuların ve problemlerin değişik görüşlerdeki kişiler tarafından dinleyiciler önünde tartışıldığı toplantı; panel.*‖ **açık oy,** *Kullananın kimliği ve oylanan konu hakkındaki görüşü belli olan oy.*‖ **açık oynamak,** *Futbol gibi takım oyunlarında savunmaya fazla önem vermeden oynamak.*‖ **açık öğretim,** *Derslerin haberleşme araçları ile takip edilerek başarının belirli zamanlarda topluca yapılan sınavlarla ölçüldüğü öğretim şekli.*‖ **açık öz, tok söz,** *Olduğu gibi, çekinmeden söylemek; özü sözü bir.*‖ **açık pazar,** *1. Serbest piyasa. 2. Gümrük vergisi alınmayan, her devlet veya şirket tarafından alım satım yapılabilen şehir veya ülke.*‖ **açık piyasa işlemleri,** *Ekonomik şartlara göre bankaların likidite hacmini düzenlemek, arz ve talep yoluyla para piyasasında faiz hadlerini düzenlemek gibi bankacılık faaliyetleri.*‖ **açık poliçe,** *Kanunen doldurulması zorunlu olan kısımları yazılmadan ilgiliye istediği miktarı, tarihi veya ismi yazma serbestliği tanınan poliçe.*‖ **açık pozisyon,** *Fiyatların yükseleceği umuduyla çok sayıda menkul kıymet satın alan bir borsacının fiyatların düşmesi sonucu içinde bulunduğu sıkıntılı durum, zarar.*‖ **açık rejim,** *Yönetim fonksiyonlarının kamuoyuna açık olarak hiçbir baskı altında kalmaksızın yürütüldüğü demokratik yönetim. (Karşıtı dikta rejimi veya diktatörlük).*‖ **açık rey,** *Herkesin görebileceği ve tanıyabileceği şekilde verilen oy.*‖ **açık saçık,** *1. Vücudun gizli kalması gereken yerlerini örtmeyen kayafet. 2. Cinsel ilişkileri çağrıştıran, yüz kızartıcı ifadeler bulunduran söz ve yazılar, resimler; müstehcen; edepsiz.*‖ **açık sarı,** *Uçuk sarı, beyaz katılmış sarı.*‖ **açık sayım,** *Seçmen oylarını kamuoyunun görebileceği bir şekilde sayıp değerlendirme.*‖ **açık seçik,** *Herhangi bir yorum veya açıklama gerektirmeyecek nitelikte anlaşılır olan; vazıh; aydınlık; tereddütsüz; belirli.*‖ **açık senet,** *Kanunen doldurulması zorunlu olan kısımları yazılmadan ilgiliye istediği miktar, tarih veya ismi yazma serbestliği tanınan senet.*‖ **açık sırt,** *Kitap ciltlemede kitabın sırtı kartona tutturulduktan sonra takılan sabit kapak.*‖ **açık sözlü,** *1. Gerçekleri ve düşüncelerini gizlemeyen. 2. Sözünü çekinmeden söyleyen; sözünü esirgemez. 3. Düşündükleriyle söyledikleri ve yaptıkları birbirini tutan; özü sözü bir.*‖ **açık sözlülük,** *Açık sözlü olma hâli.*‖ **açık şehir,** *1. Savunma tedbirleri bulunmayan, düşmana karşı koyamayacak durumda olduğunu taraflara ilan eden şehir. 2. Savaşta askersizleştirilen, içinde hiçbir askerî hedef (askerî kuvvet, askerî tesis, askerî depo, savaş levazım ve mühimmatı, ve bunların yapıldığı fabrikalar ile bunları yapanlar ve askerî amaçla kullanılan ulaştırma yolları) bulunmayan tarafsız şehir.*‖ **açıkta bırakmak,** *Evsiz barksız kalmasına sebep olmak.*‖ **açıkta kalmak,** *1. Evsiz barksız kalmak, sığınacak ve barınacak bir yeri olmamak. 2. İşten çıkarılmak, işsiz kalmak. 3. Belirli sayıda alınacak elemanlar arasına katılamamak.*‖ **açıktan,** *(Kazanç için) emeksizce, hesap ve plan dışı.*‖ **açıktan açığa,** *Doğrudan doğruya, düpedüz, saklamaksızın.*‖ **açıktan almak,** *Bir aracı kullanan sürücünün bir virajı geniş bir kavis çizerek geçmesi.*‖ **açıktan kazanmak,** *Emek ve sermaye koymadan kazanmak.*‖ **açıktan para almak,** *Bir iş veya mal için anlaşılan miktarın dışında fazladan para almak; rüşvet almak.*‖ **açıktan para vermek,** *Bir mala veya işe kararlaştırılan miktar dışında fazladan ek para vermek; rüşvet vermek.*‖ **açıktan tayin,** *Bir devlet memurluğu görevine alışılmış usuller dışında, alt kademelerden yükselerek gelmiş olanlardan değil de gerekli şartları taşımamış olanlardan atama yapılması.*‖ **açıktan uydurmak,** *Doğrudan yalan söylemek.*‖ **açık tarlalar,** *Ayrı ayrı işletmelere ait olmasına rağmen aralarında çit ve buna benzer engellerin bulunmadığı bitişik tarlalar.*‖ **açık taşıt,** *Üstü örtülmemiş araç.*‖ **açık tekne,** *Güvertesiz gemi.*‖ **açık teşekkür,** *Birinin ilgi ve yardımı dolayısıyla kendisine basın yoluyla duyurulan teşekkür.*‖ **açık tohumlular,** *Tohumları açık olarak yapraklar üzerinde bulunan bitkiler.*‖ **açık tribün,** *Açık alanlarda yapılan spor müsabakalarında üzeri örtülmemiş yağmur, güneş ve rüzgâr gibi doğal etkenlere maruz kalınabilen seyirci yeri.*‖ **açık tutmak,** *Bir devlet görevi kadrosuna atama yapmayarak boş tutmak.*‖ **açık vagon,** *Ke-*

narları veya üstü kapalı olmayan, hava şartlarından zarar görmeyecek yükleri taşımaya yarayan vagon.|| **açık vermek,** *1. Bütçede veya tuttuğu muhasebe ve kasa kayıtlarında eksik para bulunmak.* **2.** *Gizli, saklı işlerini başkalarına sezdirmek; kendini ele vermek.*|| **açık yaka,** *Boyun ve ense kısmını gereğinden fazla açıkta bırakan elbise yakası.*|| **açık yeşil,** *Koyu olmayan, sarısı veya beyazı biraz daha fazla olan yeşil tonu.*|| **açık yir,** *{eAT} Feza; boşluk.*|| **açık yiv,** *{ağız} 1. Üst dudakta bıyıkların ortasında, burun altına doğru uzanan çukurluk. 2. Elbiselerin dikiş yeri.* [DS]|| **açık yürekli,** *Duygu ve düşüncelerini olduğu gibi söyleyen; iki yüzlülük etmeyen; içi dışı bir; samimi; dürüst.*|| **açık yürekli-lik,** *Açık yürekli olma hâli.*|| **açık zincir,** *İki ayrı ucu olan karbon zinciri.*

açıkağız, [açık+ağız] *is. bot.* Turpgillerden bir bitki, *(Hesperis acris).*

açıkça, [aç-ık-ça] *(açı'kça) zf.* Meydanda olan, âşikar olarak; alenen; aşikâre; yürekten.

açıkçası, [açık-ça-s-ı] *zf.* Daha doğrusu; aslında.

açıkçı, [aç-ık -çı] *is.* Borsada tahvillerin düşmesinden yararlanarak çok miktarda tahvil satın alıp değerlendiği zaman satış yapan borsacı; spekülatör.

açıkgöz, [açık+göz] *sf.* (Kişi için) fırsatları değerlendirmesini bilen çıkarcı; uyanık.

açıkgözlük, [açık+göz-lük] *is.* Açık göz olma durumu.

açıkgözlük, [açık+göz-lü-lük] *is.* **1.** Açıkgöz olanın durumu. **2.** Açıkgöze yakışacak davranış.

açıklama, [aç-ık-la-ma] *is.* **1.** Açıklamak işi. **2.** Geniş bir kitleyi ilgilendiren konuyla ilgili olarak araştırma neticesinde elde edilen bilgilerin yetkili biri tarafından kamuoyuna duyurulması; bilgilendirme; izahat. **3.** Bir yazıda anlaşılması güç olan kısımları anlaşılır hâle getirme; yorum; tefsir. **4.** Birbiri ile sebep sonuç ilişkisi içinde bağlı olan anlaşılması herkesçe mümkün olmayan olayları veya problemleri çözüme kavuşturduktan sonra aydınlatma. **6.** Bir kitabı değerlendirmek, tenkit etmek, açıklamak ve yorumlamak için daha anlaşılır hâle getirmek suretiyle meydana getirilmiş eser veya yazılar; şerh; açımlama. **7.** Yanlış anlaşılmaya müsait davranışlar için gerekli düzeltmeyi yapmak veya bu konuda hesap vermek. **8.** Bir kitap veya makalede asıl metinden ayrı bir bölüm hâlinde verilen aydınlatıcı, tamamlayıcı bilgiler; notlar. 🗗 **açıklama cümlesi,** *Bir cümlede, bir ögenin durumunu veya niteliğini açıklamak için eklenen cümle veya sözler; ara söz; ara cümle. «Bu ezanlar* -ki şahadetleri dinin temeli- */ Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.» Mehmet Âkif Ersoy*|| **açıklamada bulunmak,** *1. Ayrıntılı bilgi sunmak; izah etmek; izahat vermek; izahatta bulunmak. 2. Yanlış duyulan, yanlış bilinen bir olayın doğrusunu söylemek; yanlışlığı düzeltmek; tavzih etmek.* | **açıklama yapmak,** *1. Ayrıntılı bilgi sunmak; izah etmek; izahat vermek; izahatta bulunmak. 2. Yanlış duyulan, yanlış bilinen bir olayın doğrusunu söylemek; yanlışlığı düzeltmek; tavzih etmek.*

açıklamak, [aç-ık-la-mak آچقلمق] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *{18. yy.}* Açık duruma getirmek; ortaya koymak. **2.** (Bilinmeyen veya anlaşılması güç bir konu için) kolayca öğrenilmesini, kavranmasını sağlamak amacıyla anlatımda bulunmak; açımlamak; izah etmek. **3.** Gizli tutulan, saklanan bir gerçeği söylemek; itiraf etmek. *«Sanık mahkemede her şeyi açıkladı.»* **4.** Kamuoyuna duyurmak. **5.** Belli etmek. **6.** (Gizli kalması gereken belgeler ve bilgi için) sorumlu kamu görevlisi tarafından başkalarına duyurmak; ifşa etmek. **7.** Bir toplantıda veya karar verme yetkisi olan makamda alınan kararları duyurmak; ilan etmek. **8.** Hükmü açıkça anlaşılmayan bir kanun, tüzük veya yönetmelik maddesini daha anlaşılır hâle getirmek. **9.** Anlaşılamayan bir olay için kendine göre izah tarzı bulmak; yorumlamak; tabir etmek; şerh etmek.

açıklamalı, [aç-ık-la-ma-lı] *sf.* Açıklaması bulunan; izahlı. *«Açıklamalı Divan Şiiri Antolojisi.»*

açıklanma, [aç-ık-la-n-ma] *is.* Açıklama yapılmak işi.

açıklanmak, [aç-ık-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Açıklamak işi yapılmak. *«Sınav sonuçları henüz açıklanmadı.»* **2.** Açık ve anlaşılır hâle getirilmek; alenileşmek; ayan olmak. **3.** Duyurulmak; ilan edilmek; anlaşılmak.

açıklar, [açık-lar] *is. tar.* İmparatorluk döneminde Tuna nehri üzerinde karşıdan karşıya yük ve yolcu taşıyan üstü açık deniz taşıtlarına verilen ad. 🗗 **açıklar ağası,** *tar. Tuna nehri üzerinde taşımacılıkta kullanılan üstü açık taşıtların bakım ve donatımıyla görevli kimse.*

açıklaşma, [aç-ık-la-ş-ma] *is.* Açıklaşmak işi.

açıklaşmak, [aç-ık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Bir nesnenin renginin koyuluğunun gitmesi; tonu biraz açılmak; rengi açık hâle gelmek; rengi açılmak.

açıklaştırma, [aç-ık-la-ş-tır-ma] *is.* Açıklaştırmak işi.

açıklaştırmak, [aç-ık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir nesnenin renginin tonunun açık hâle gelmesini sağlamak; açmak.

açıklatma, [aç-ık-la-t-ma] *is.* Birine yaptırılan açıklama işi.

açıklatmak, [aç-ık-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Başkasına açıklama işini yaptırmak. *«Öğretmen sınavda bana "Su Kasidesi"ni açıklattı.»*

açıklattırmak, [aç-ık-la-t-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Açıklamak işini birine, başka birisinin aracılığı ile yaptırmak.

açıklayıcı, [aç-ık-la-y-ıcı] **1.** *sf.* Açıklamaya yarayan; aydınlatıcı. *«Bu aracın el kitabında yeteri kadar*

açıklayıcı bilgi yok.» **2.** *is.* Açıklama yapan kimse; açıklayan; izah eden.

açıklayış, [aç-ık-la-y-ış] *is.* **1.** Açıklama işi; *«Bunu açıklayışı hoş olmadı.»* **2.** Açıklama biçimi.

açıklık, -ğı [aç-ık-lık آچقلق] *is.* **1.** İki nesne arasındaki uzaklık; mesafe. **2.** Üzerinde bina, ağaç bulunmayan düz, geniş, boş saha; alan; meydan. **3.** Kır, **4.** Renklerin koyu olmaması durumu. **5.** Bulutsuzluk. **6.** *mec.* Netlik, anlaşılırlık; vuzuh; fasihlik; fesahat; aleniyet; bedahet; belginlik; belirginlik; *{eAT} (aynı).* **7.** Objektiflerde ışığın geçtiği deliğin genişliği. **8.** Gizli olmayan, kamu işlerinin halkın bilgisi dahilinde yapılması. **9.** İffet bakımından oldukça serbest davranma. **10.** *gök b.* Bir yıldız ile gözlemevinin bulunduğu yerin düşeyinden meydana gelen düzlem ile gözlemevinin boylam düzlemi arasındaki açı; azimut. 🗗 **açıklığa kavuşmak,** *Anlaşılmış olmak.*‖ (olanca) **açıklığıyla,** *Hiçbir şey gizlemeden; apaçık.*‖ **açıklık getirmek,** *Doğrusu ve gerçeği yeterince anlaşılamayan tartışmalı bir konuyu aydınlığa kavuşturmak; tavzih etmek.*‖ **açıklık kazanmak,** *Berraklaşmak, anlaşılır olmak.*‖ **açıklık mastarı,** *Demiryollarında rayların hat genişliğini denetlemek için kullanılan gabari.*‖ **açıklık yer,** *Binalar veya ormanlarla örtülü olmayan geniş ve boş alan.*

açıklıkölçer, [açık-lık+ölç-er] *is.* Bir mikroskobun açıklığını ölçmeye yarayan aygıt.

açıkmak, [aç-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Acıkmak. [DLT]

açıksımak, [açı-k-sı-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Acılaşmak; ekşimek. [DLT]

açılama, [aç-ı-la-ma] *is.* Keşif ve araştırma.

açılamak, [aç-ı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Askerî hedeflerin topografik ölçüm açılarını tespit için yapılan keşif.

açılım, [aç-ıl-ım] *is.* **1.** Açılmak işinin sonucu; yeni boyutlar kazanma, genişleme. **2.** Bugüne kadar geçerli olan biçimlerin ve konuların dışına çıkış.

açılış, [aç-ıl-ış] *is.* **1.** Açılma biçimi. **2.** Yeni kurulan bir işletme veya binanın hizmete başlayışı. **3.** Belirli bir sıra veya düzen içinde bulunan askerî tim veya sporcu dizisinin birbirinden dengeli bir biçimde uzaklaşması. **4.** Muhasebe kaydının başlaması. 🗗 **açılış konuşması,** *Açılış töreninde kurumun yapılışı, vereceği hizmetin önemi ve yapımında hizmeti geçenler hakkında yapılan konuşma.*‖ **açılış töreni,** *Tören düzenleyerek yapılan açılış.*‖ **açılışını yapmak,** *Bir kurumu tören düzenleyerek hizmete sokmak.*

açılma, [aç-ıl-ma] *is.* **1.** Açılmak fiili ve eylemi. **2.** Bitki tohumlarını koruyan kozalakların çatlaması, kanatlarının birbirinden ayrılması; çatlama.

açılmadıcak, [aç-ıl-ma-dıcaḳ آچلمدجق] *{eAT} zf.* **1.** Açılmadıkça. **2.** *sf.* (Tomurcuk için) açılmamış. **2.** *ed.* (Sevgilinin dudağı için) mini mini.

açılmak, [aç-ıl-mak آچلمق] *edil. f. [-ır]* **1.** (Kapalı, katlı, örtülü, sarılı ve dolaşık durumda bulunan bir nesne için) açık duruma getirilmek; kapalı olma hâli kaldırılmak; açılmış olmak. *{eT} {eAT} (aynı).* [EUTS] [Mühennâ] [DLT] **2.** *{eAT}* Fetholunmak. **3.** (Yapışık nesneler için) birbirinden ayrılmak. *«Fermuarı açılmış.»* **4.** Faaliyete geçirilmek. *«Fabrika yeni açıldı.»* **5.** (Kadro için) boşalmak. **6.** Soyulmak. *«Şirketin kasası açılmış.»* **7.** *dönşl. f.* Açık ve berrak hâle gelmek. *«Hava açıldı.»* **8.** (Sis, duman, efkâr vb. için) dağılmak veya yoğunluğunu kaybetmek. *«Sis açıldı.»* **9.** *{eAT}* Zahir olmak; aşikâr olmak. **10.** Genişlemek. *«Ayakkabılarım açıldı.»* **11.** Uzaklaşmak, deniz yolculuğuna başlamak. **12.** Dağılmak, yol vermek. *«Açılın, padişah geliyor!»* **13.** Bağlantısı olmak. *«Kapımız doğrudan ana caddeye açılıyor.»* **14.** Rengi solmak. *«Halının rengi açılmış.»* **15.** Hastalığın verdiği sıkıntıyı atlatmak. *«Komşunun getirdiği ıhlamur çayını içince biraz açıldı.»* **16.** Sırrını açığa vurmak, derdini dökmek. *«Annesine açılmayı bir türlü akıl edemedi.»* **17.** Sıkılganlıktan, utangaçlıktan kurtulmak, serbestleşmek. *«Geleli bir hafta olmadı ama bizim çırak maşallah iyi açıldı.»* **18.** Tutukluluğu gitmek, alışmak. *«Otomobili yeni aldı, daha motoru bile açılmadı.»* **19.** Konunun dışına çıkmak. **20.** Belirlenen istikametten uzaklaşmak. *«Avcılar sağa doğru açıldılar.»* **21.** Fazla borçlanmak. *«Tatilde çok açıldık.»* **22.** Yönelmek. *«Tanzimat'la birlikte batıya açıldık.»* **23.** *{eAT}* Ortadan kaybolmak; görünmez olmak. **24.** *{eAT}* Yarılmak. **25.** *{eAT}* Çözülmek. 🗗 **Açıla açıl!** *{eAT} Çekilin; savulun!* ‖ **açılıp saçılmak,** *Açık elbiseler giymeye başlamak.*

açılmış, [aç-ıl-mış آچلمش] *{eAT} sf.* Açıklanmış; şerh edilmiş.

açım, [aç-ım] *is.* Bir eserin veya kanun maddesinin anlaşılması zor kısımlarını açıklamak; şerh.

açımak[1], [açığ > açı-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Acımak; ekşimek [Gabain] [EUTS] [Mühennâ] **2.** (Vücut ve organ için) acımak. [DLT]

açımak[2], [aç-mak *(merhamet duymak)* > aç-ı-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Acımak; merhamet etmek. [İKP-Öy.]

açımlama, [aç-ım-la-ma] *is.* **1.** Bir konuyu derinlemesine araştırıp gerçeği ortaya çıkarma. **2.** İncelemek maksadıyla cesedi yarma, kesip parçalara ayırma; otopsi; teşrih. **3.** Açıklama yazısı, metni; şerh yazısı.

açımlamak, [aç-ım-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** En ince ayrıntısına kadar incelemek ve anlatmak. **2.** Ölüm nedenini araştırmak amacıyla cesedi kesip

parçalamak; otopsi yapmak. **3.** Yorumlamak, şerh etmek.

açımlanma, [aç-ım-la-n-ma] *is.* Açımlama yapılma işi.

açımlanmak, [aç-ım-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Açım veya otopsi yapılmak.

açın, [aç-ın] *{eT} zf.* Aç olarak.

açındırma, [aç-ın-dır-ma] *is.* **1.** Geliştirme; inkişaf ettirme. **2.** *foto.* Film üzerindeki resmi özel kimyasal maddeler konulmuş sıvı içinde banyo ederek görünür hâle getirme; developman. **3.** Geometrik bir cisme ait bir yüzeyi bir düzlem üzerine serme.

açındırmak, [aç-ın-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Geliştirmek; inkişaf ettirmek. **2.** *foto.* Fotoğraf filmi üzerindeki resmi görünür hâle getirmek; develope etmek. **3.** Cisimlerin yüzeyini düzlem üzerine sermek.

açınılmak, [aç-ın-ıl-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Açılmak; toplanıp sıvanmak.

açınım, [aç-ın-ım] *is.* **1.** Teknik resimde geometrik bir cismin bütün yüzeylerinin izdüşümünü alarak görünüşünü bir tek düzlem üzerinde göstermek. **2.** Gelişim; inkişaf.

açınma, [aç-ın-ma] *is.* **1.** Açınmak fiili. **2.** Tohumun çimlenme ortamında gelişmesi. **3.** Üzerinde bulunan örtülerin açılması. *«Uyurken açınma gibi bir huyu var.»* **4.** Açık giyinmeye başlama. *«Moda denilen şey açınma ve örtünme telaşından başka bir şey değildir.»*

açınmak[1], [aç-ı-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Acımak; ihtimam etmek. [Gabain] **2.** Temizlenmek; arılanmak; arınmak. [EUTS]

açınmak[2], [aç-ın-mak آچنمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Tohumun çimlenme gelişmesini tamamlamak. **2.** Uykuda üzerindeki örtüleri atmak. **3.** Açık giyinmeye başlamak. **4.** Açığa vurmak; açıklamak; itiraf etmek; ikrar etmek. *{eT} (aynı)* [Gabain] [EUTS] **5.** *{eT} {eAT}* Açılmak; görünmek. [DLT] **6.** *{eT}* Açar gibi görünmek. [DLT]

açınmak[3], [aç-mak *(merhamet duymak)* > aç-ı-mak > aç-ı-n-mak / aç-(ı)n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bakmak; beslemek; yiyecek vermek. [İKPÖy.] [DLT] **2.** Bakmak; tedavi etmek. [İKPÖy.] **3.** Kaygılanmak. [İKPÖy.] **4.** Özen göstermek; büyük ilgi göstermek; meşgul olmak; özenmek; itina etmek; ihtimam göstermek. [EUTS] [İKPÖy.]

açınsama, [aç-ın-sa-ma] *is.* Bir yerin coğrafi özelliklerini belirlemek amacıyla yerinde yapılan ayrıntılı araştırma ve inceleme; istikşaf.

açınsamak, [aç-ın-sa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Bir yerin coğrafi özelliklerini belirlemek amacıyla yerinde ayrıntılı olarak araştırma ve inceleme yapmak; istikşaf etmek.

açıortay, [aç-ı+orta-y] *is.* Bir açının tepe noktasından çıkarak o açıyı iki eşit açıya bölen yarı doğru; *«İki komşu yarı doğrunun açıortayı bunlardan eşit uzaklıkta bulunan noktaların kümesidir.»* 🗗 **açıortay düzlemi,** *İki düzlemli bir açının kenar ayrıtından çıkan ve o açıyı iki eşit düzlemliye bölen yarı düzlem.*

açıölçer, [aç-ı+ölç-er] *is.* Açı ölçmede kullanılan aletlerin genel adı; iletki; gonyometre.

açırgamak, [açı-r-ġa-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Acımak; acınmak.

açırganmak, [aç-ır-ġa-n-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Pişman olmak.

açısal, [aç-ı-sal] *sf.* Açı ile ilgili; açı türünden olan. 🗗 **açısal bölge,** *Bir açı ile onun kapsamış olduğu alanın kesişmesinden meydana gelen düzlem parçası.*‖ **açısal çap,** *Güneş ve Ay gibi gök cisimlerinin gözlemciye göre veya önceden belirlenen bir düzleme göre açısal uzaklıkları.*‖ **açısal hız,** *Sabit bir eksen etrafında dönme hareketi yapan cismin birim uzaklıktaki bir noktasının belirli bir zaman içinde aldığı yol veya bu noktayı eksene bağlayan doğru paçasının birim zamanda taradığı açı.*‖ **açısal hız birimi,** *Radyan / saniye (rad/sn)'dir. Bununla ilgili olarak dönme hızları devir (360°'lik açı) ile hesaplanır: devir/saat, devir/saniye gibi.*‖ **açısal ivme,** *Açısal hızın birim zamanda değişen niteliği veya açısal hızın değişme hızı.*‖ **açısal yol,** *Hareket hâlindeki bir cismin sabit bir noktadaki gözlemciye göre aldığı yol.*

açış, [aç-ış] *is.* **1.** Açma işi. **2.** Açma biçimi, açma tarzı. **3.** Bir kuruluşu hizmete sokma, işletmeye açma. **4.** Bir faaliyeti, gösteriyi harekete geçirme. 🗗 **açış konuşması,** *Bir kuruluşun hizmete geçmesi, bir şenliğin topluca kutlanması veya eylemin başlaması için yapılan ilk konuşma.*

açışmak[1], [aç-ış-mak آچشمق] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Birlikte açmak; açmakta yardım ve yarış etmek. [DLT] **2.** *{eAT}* Birlikte açmak; müşavere etmek; danışmak.

açışmak[2], [açı-ş-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Acılaşmak; ekşimek. [DLT]

açıt, [aç-ıt] *is.* İnşaatlarda kapı ve pencere için duvarda bırakılan boşluk. 🗗 **açıt dikmesi,** *Açıtların iki yanında bulunan taşıyıcı ve koruyucu dikmeler.*‖ **açıt tepeliği,** *Bir açıt üzerine veya alınlığına yerleştirilen hafif üçgen duvar.*

açıtgan, [açı-t-ġan] *{eT} sf.* Daima ekşiten; acıtan; ekşitici. [DLT]

açıtmak[1], [aç-ı-t-mak] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Acıtmak; ağrıtmak. **2.** Gönül kırmak. **3.** Acı duymak. [EUTS] [Yüknekî]

açıtmak[2], [açı-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ekşitmek; acıtmak. [DLT]

açita, [Sansk. açita] *{eT} is.* Semavi çalgıcı; göksel çalgıcı. [EUTS]

açkaç, [aç-kaç] *{eT} is.* Anahtar [Gabain]

açkah, [Erme. açk] *{ağız} is.* Gözde çıkan arpacık. [DS]

açkı, [aç-kı / aç-ku] *{ağız} is.* **1.** Bir yüzeyi düz ve kaygan hâle getirmek işlemi; perdah. **2.** Metal işçiliğinde delikleri genişletmek için kullanılan alet. **3.** Anahtar; açacak; açar. **4.** Cila; perdah. **5.** Oklava ile açılmış hamur; yufka. **6.** Halı; kilim gibi yere serilen şeyler. **7.** Tahtaları birbirine eklemek için kullanılan marangoz aleti. **8.** Tabaklanmış derinin yüzünü parlatmaya yarayan kalın camdan silindir biçimindeki alet. **9.** Oklava. [DS] 🗗 **açkı açmak,** *Yufka yapmak.*|| **açkı aleti,** *Dericinin üzerinde derileri yumuşattığı yarım daire şeklinde tablası bulunan sehpa.*|| **açkı bıçağı,** *Derinin pürtüklerini yok etmek için kullanılan kör bıçaklar.*|| **açkı çubuğu,** *Dericilikte, tabaklanmış derileri parlatmaya yarayan düz cam silindir.*|| **açkı makinesi,** *Derinin yumuşak tarafındaki pürüzleri almaya yarayan çark.*|| **açkı tahtası,** *1. Kuyumcuların altın varak yapım ve parlatımında kullandıkları sert, budaksız şimşir ağacından tahta masa. 2. Üzerinde yufka açılan ya da hamur işleri yapılan yuvarlak düzgün tahta tabla.*

açkıcı, [aç-kı-cı] *is.* **1.** Açkı yapan kimse; perdahçı. **2.** Anahtarcı.

açkılama, [aç-kı-la-ma] *is.* **1.** Bir yüzeyi sert cisimlerle sürterek parlak ve kaygan hâle getirme. **2.** Altından yapılmış parçaları veya altınla işlenmiş süsleri açkı tahtası üzerinde mühreyle parlatma işi.

açkılamak, [aç-kı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sert cisimlerle sürterek bir yüzeyi parlak ve kaygan hâle getirmek; perdahlamak; parlatmak; cilalamak.

açkılanma, [aç-kı-la-n-ma] *is.* Açkılanmak işi.

açkılanmak, [aç-kı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Açkılama eylemine uğramak; perdahlanmak; cilalanmak.

açkılı, [aç-kı-lı] *sf.* Parlatılmış, perdahlanmış; perdahlı.

açkılık, -ğı [aç-kı-lık] *{ağız} is.* **1.** Yufka açmak için kullanılan un, nişasta vb.; uğra. **2.** Hamur açmaya yarayan özlü un. [DS]

açkınça, [aç-kı-nça] *{eT} zf.* Açınca. [EUTS]

açkısız, [aç-kı-sız] *sf.* Parlatılmamış, perdahlanmamış.

açku, [aç-ḳu آچقو] *{eAT} is.* **1.** Açacak, parlatacak şey; cila. **2.** Anahtar.

açkuç, [aç-kuç] *{eAT} is.* Anahtar.

açla, [aç-la / acı-la آجله / آچله] *{eT} zf.* **1.** Aç olarak. **2.** *{eAT}* Aç iken.

açlıh, [aç-lıḫ] *{eAT} is.* Açlık.

açlık, -ğı [aç-lık] *is.* **1.** Midenin boşalmasıyla birlikte yeme ihtiyacını hissettiren biyolojik olgu; yemek yeme isteği; acıkmak hâli; ezinti; kıyıntı. *«Bir gecede açlıktan ölen insanı tarih kaydetmemiştir.»* Reşat Nuri Güntekin **2.** İnsan kalabalıklarını tehdit eden kıtlık veya yetersiz yahut dengesiz beslenme durumu. **3.** Bir şeye karşı aşırı istek; iştaha. 🗗 **açlık beynine** (başına) **vurmak,** *Açlığın şiddetinde davranışlarını kontrol edemeyecek duruma gelmek; şekersiz kalmak.*|| **açlık çekmek,** *1. Aşırı yoksulluk çekmek 2. Kıtlık çekmek veya yetersiz beslenmek.*|| **açlık grevi,** *Aç kalmak yoluyla gösterilen direniş.*|| **açlığını bastırmak,** *Tam doymadan ancak açlık duygusunu hafifletecek kadar yemek.*|| **açlıktan nefesi kokmak,** *Asgari şartlarda bile karnını doyuramayacak kadar yoksulluk içinde bulunmak.*|| **açlıktan ölmek** (başı dönmek, bayılmak), *Dayanılması mümkün olmayacak derecede acıkmak.*|| **açlıktan ölmeyecek kadar kazanmak,** *Ancak temel ihtiyaçlarını karşılayacak, hayatta kalabilecek kadar kazanmak.*|| **açlıktan ölmeyecek kadar yemek,** *Ancak temel ihtiyaçlarını karşılayacak, hayatta kalabilecek kadar yemek.*|| **açlık ile tokluğun arası yarım yufka,** *Aç gözlü ve hırslı olmayanlar ihtiyaçlarını gidermek için çok şey istemez.*

açlınmak, [aç-(ı)l-ın-mak] *{eT} f.* Açılmak. [DLT]

açlışmak, [aç-(ı)-l-ış-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Açılmak. [DLT]

açma, [aç-ma] *is.* **1.** Açmak işini yapma; kapalı bir şeyi açık hâle getirme. **2.** Mayalı ve yağlı hamurla yapılan tekerlek biçimli bir simit veya çörek çeşidi. **3.** Ormandan bir kısım ağaçlar kesilerek tarla hâline getirilmiş yer. **4.** Ham topraktan, meradan işleyerek ekime elverişli bir tarla edinme. **5.** Renklerin tonunu biraz daha açık hâle getirme. **6.** Cerrahide yüzeye yakın bir toplar damarı meydana çıkarma. **7.** Eldivenleri kalıba geçirme işlemi. **8.** Kâğıt sanayiinde kâğıt ve kartonları sıvı içinde eriterek katı maddeleri asılı bir vaziyete getirme işi. **9.** *{ağız}* Erik, kayısı kurusu. [DS] **10.** *{ağız}* Atın hızını artırma. [DS] **11.** *{ağız}* Sabahtan öğleye kadar devam eden kadın hamamı. [DS]

açmacı, [aç-ma-cı] *is.* Açma yapan veya açma satan simitçi.

açmah, [aç-maḫ] *{eAT} gçl. f. [-ar]* Açmak.

açmak[1], [*eT.* aç-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Kapalı, sarılı, bağlı, katlı, dürülü veya buruşuk vaziyetteki bir nesneyi açık, düz hâle getirmek; çözmek; düzeltmek; aralamak; aralık etmek. **2.** Engeli kaldırıp tıkanıklığı gidermek; geçilir hâle getirmek. **3.** Bir yeri genişletmek veya görüşü önleyen engelleri ortadan kaldırmak. **4.** Delmek, oymak, kazmak. **5.** Dolaşık, karışık veya ilikli bir şeyi çözmek. **6.** İki nesneyi veya iki ucu birbirinden uzaklaştırmak. *«Pensenin ağzını biraz daha aç.»* **7.** Ucunu sivriltmek, keskinletmek. *«Kalemi açtı.»* **8.** Açığa vurmak; ortaya koymak; söylemek. *{eAT} (aym) «Size derdimi açabilir miyim?»* **9.** Derinleştirmek, yeniden başlatmak. *«Bu meseleyi biraz açalım.»* **10.** Anla-

şılır duruma getirmek, izah etmek. **11.** Savaşarak almak; fethetmek; almak; zapt etmek. *{eT} {eAT} (aym)* [DLT] *«Kayı boyu Bizans'la mücadele ederek Söğüt çevresini açtı ve yurt kazandı.»* **12.** Sıkıntısını gidermek, ferahlatmak. *«Bu güzel bahçe bizi açtı.»* **13.** Başlatmak; küşat etmek. *«Gazi, 9 Şubat 1924 günü Türk Ocağı Söke Şubesini açtı.»* **14.** Uygulamayı başlatmak. *«Hükümetin yeni açtığı usul, sınıfta kalmayı ortadan kaldırıyor.»* **15.** Gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra çalışmaya veya işletmeye başlamak. *«Öğretmen evi bu yıl başında açılacak.»* **16.** Yakışmak. *«Bu takım seni çok iyi açtı.»* **17.** Düzenlemek; *«Altı Eylül'de Söke Tarım Fuarı açıldı.»* **18.** Ayırmak, vermek; tahsis etmek. *«Süit odayı başkana açtık.»* **19.** Bir aracın sesini yükseltmek. *«Radyoyu biraz daha aç.»* **20.** Renklerin koyuluğunu azaltmak. *«Şu yeşili biraz daha aç.»* **21.** Bozmak, fitne sokmak. *«Aralarını açmak istemem.»* **22.** Arzu ve istek duyar hâle gelmek. *«İştahı açıldı.»* **23.** Söz etmek, sırrını söylemek. *«Sıkıntılarınızı hekime açabilirsiniz.»* **24.** Tıbbî işlem için bir organı kesmek, meydana çıkarmak. *«Doktor, yaranın etrafını açtı.»* **25.** Çözmek, yaymak. **26.** *gçsz.* Çiçeklenmek. *«Güller açtı.»* **27.** *{eT} {eAT}* Çözmek; yaymak. [EUTS] [İKPÖy.] [ETY] **28.** *{eT}* Açık söyleyip anlatmak. [Mühennâ] **29.** *{eT}* Aramak. **30.** *{eAT}* Parlatmak; perdahlamak. **31.** *{eAT}* Uzağa sürmek. **32.** *{eAT}* Yaymak. **33.** *{eAT}* Aşmak. **34.** *{eAT}* Bol bol vermek. **35.** *{eAT}* Uzaklaştırmak; gidermek. 🗗 **aça görmek,** *{eAT} Açmaya bakmak; açmaya çalışmak.*|| **Aç ağzını yum gözünü.** *Genellikle çocuklara sürpriz yapmak için gözlerini kapatarak ağzına çok hoşlandığı bir yiyeceği vermek için söylenir.*|| **Aç gözünü, açarlar gözünü.** *Yapılmakta olan işte daima dikkatli ve uyanık bulunmalı, yoksa yapılan hata unutulmaz bir zarar verebilir.*| **Açtı ağzını, yumdu gözünü.** *Azarlama ve sövme nevinden ağzına geleni söyledi; çok söylendi; çok azarladı.*

açmak[2], [aç-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Merhamet duymak. [İKPÖy.]

açmak[3], [āç-mak آچمق] *(a:çmak) {eT} {eAT} gçsz. f. [-ur]* Acıkmak; aç olmak. [DLT] [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin]

açmalık, -ğı [aç-ma-lık] *is.* Kir çıkarmaya yarayan katkı maddeleri; sabun, deterjan cinsi maddelerin genel adı; temizlik maddesi.

açmaz, [aç-maz اچماز] *is.* **1.** Kararsız ve çaresiz durum; çıkmaz. **2.** *argo.* Oyun, dalavere. **3.** Satranç ve dama oyununda rakibe kesin yenilgiyi kabul ettiren hamle. **4.** *sf.* Ağzından sır çıkmaz; ketum. **5.** Sahilden şiddetli rüzgâr estiği zaman gemilerin açığa sürüklenmemesi için sahilden dikine verilen halat. **6.** *mec.* Söz tuzağı, mantık oyunu. 🗗 **açmaza düşmek,** *1. İçinden çıkılması güç bir duruma düşmek; 2. argo. Birinin oyununa gelmek.*|| **açmaza getirmek,** *argo. Oyuna getirmek.*|| **açmaz komak,** *{eAT} Yüzüstü bırakmak; olduğu gibi terk etmek.*|| **açmaz vermek,** *Ortaoyunu ve tulûatta karşısındakinin nükteli bir söz edebilmesi için uygun bir söz veya cümle söylemek.*

açmazdan, [aç-maz-dan آچمزدن] *{eAT} zf.* Asıl niyetini belli etmeksizin; gizlice.

açmazlanmak, [aç-maz-la-n-mak اچمزلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Açılmak istememek.

açmazlık, -ğı [aç-maz-lık] *is.* Sır saklama, ağzı sıkı olma; ketumluk.

açmegu, [Erme. arç *(ayı)* + meğu *(arı)*] *{ağız.} is.* Eşek arısı.

açril, [Gürc. açril] *{ağız} is.* Kesilmiş süt; kesik. [DS]

açsamak, [aç-mak > aç-sa-mak] *{eT} f.* Açmak istemek; açınayı arzulamak. [DLT]

açsık, [āç-sık] *(a:çsık) {eT} sf.* **1.** Aç [Gabain]. **2.** *is.* Acıksama; açlık; acıkma. [ETY] [EUTS] **3.** Acıkacak olma; mutlak acıkacak olma; aç olma; acıkma. [ETY] [Tekin]

açsız, [aç-sız] *{eT} sf.* Tok; tokluk. [EUTS]

açtırma, [aç-tır-ma] *is.* Açtırmak işi.

açtırmak, [aç-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birisine açmak işini yaptırmak. **2.** Açmağa zorlamak. 🗗 **Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.** *Birisinin fazla ileri gitmesi dolayısıyla hakkında hoş olmayan gerçekleri söylemek zorunda kalınacağını ikaz etmek. (Seninle ilgili bazı şeyleri söylemeye beni mecbur etme.)*

açtırtmak, [aç-tır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine, bir şeyi açtırma eylemini yaptırmak; açmak işini biri aracılığı ile bir başkasına yaptırtmak.

açturmak, [aç-tur-mak] *{eT} f.* Açtırmak. [DLT]

açuğ, [aç-uğ] *{eAT} sf.* Açık.

açuh, [aç-uḫ] *{eAT} sf.* Açık.

açuk[1], [aç-uḳ آچق] *{eAT} is.* Acı; dert; ıstırap.

açuk[2], [aç-uḳ آچوق] *{eT} sf.* **1.** Açık. [Gabain] [DLT] [EUTS] **2.** *{eAT}* Güler yüzlü; şen. 🗗 **açuk boyamak,** *{eAT} Bir işi açıkça yapmak.*|| **açuk gönüllü,** *{eAT} Temiz kalpli.*|| **açuk okımak,** *{eAT} 1. Anlaşılır bir dille okumak; tane tane söyleyerek okumak. 2. Ağır ağır okumak.*

açukluk, [aç-uḳ-luḳ آچقلق] *{eAT} is.* Saflık; temizlik.

açuklug, [aç-uḳ-luğ] *{eT} is.* **1.** Açıklık. [DLT] **2.** Güzel huylu; koçak. [DLT]

açurgan,[aç-ur-ğan] *{eT} sf.* Çok acıktıran; çabuk acıktıran. [DLT]

açurmak, [aç-ur-mak] *{eT} f.* **1.** Acıktırmak. **2.** Aç bırakmak. [DLT]

-ad- [ad-mak *(başka olmak; farklı olmak)* > -ad- / -ed-] *{eT} yap. e.* Kökün anlamındaki düşünceye, duruma gelmek, getirmek; o yönde değiştirmek, o

durumu kazandırmak, kılmak, etmek anlamı kazandıran isimden fiil yapma eki. *kud-ad-mak (mutlu kılmak)*

ad[1], [*eT.* āt > ād] *is.* **1.** Bir varlığı cins veya özel olarak diğer varlıklardan ayırt etmeye yarayan kelime; isim. **2.** Kişilerin ilk adları. **3.** *{eT} {eAT}* Ün; şöhret; çav; san; nam. [EUTS] **4.** *{eT}* İyilik ve uğur belgisi. [DLT] **5.** *{ağız}* Anılacak değer; önem. [DS] **ad almak,** *Kendisine bir isim seçmek.*|| **ad bağlamak,** *{eAT} Ad olarak almak.*|| **ad bolmak,** *{eT} İyilik getirmek.* [DLT] || **ad cümlesi,** *Yüklemi isim ve isim soylu olan cümle.*|| **ad çekici,** *{ağız} 1. İftiracı; müzevir. 2. Yaygaracı.* [DS]|| **ad çekimi,** *İsimleri isim çekim ekleri getirerek sırayla söylemek.*|| **ad çekme,** *Kura çekmek işi.*|| **ad çekmek,** *1. Üzerinde isim yazılı kâğıtları çekmek suretiyle baş vurulan kura işlemi. 2. {ağız} Bir kişi veya aile için kötü şeyler söylemek; dedikodu etmek.* [DS]|| **ad çektirme,** *Kura çektirmek işi.*|| **ad çıkarmak,** *{eAT} Ün salmak; şöhret kazanmak.*|| **ad durumu,** *İsimlerin cümlede yükleme bağlanırken kazandıkları özellikler ve sonlarına aldıkları ekler.*|| **ad eri,** *{eAT} İyi adla tanınmış olan.*|| **ad eylemek,** *{eAT} Ad vermek; adlandırmak.*|| **ad gövdesi,** *Yapım eki almış ve yeni kelime türetmede kullanılan isimler.*|| **adı anılmamak,** *Sözü edilmemek, unutulmak.*|| **adı batmak,** *Unutulmak, sözü edilmemek; soyu kesilmek (Çocuklara hep atalarının adları verildiği için, adını verecek çocuğunun olmaması dolayısıyla.)*|| **adı belirsiz,** *Nesebi açık olarak bilinmeyen, karışık.*|| **adı belli,** *{ağız} 1. İyi. 2. Açık; belli; aşikâr. 3. Tamamen; başlı başına; temelli; bari oldu olacak.* [DS]|| **adı belli olmak,** *{ağız} Bir şeyin miktar ve değeri bilinmek.* [DS]|| **adı bellisiz,** *{ağız}] Verem.* [DS || **adı bellü,** *{eAT} Meşhur; ünlü.*|| **adı çekilmek,** *{ağız} (Kadın veya kız için) hakkında olumsuz sözler söylenmek; adı kötüye çıkmak; dedikodusu yapılmak.* [DS]|| **adı çıkmak,** *1. (Kişi için) belirli bir niteliği ile meşhur olmak. 2. Kötü şöhret kazanmak.*|| **Adı çıktı dokuza, inmez sekize.** *İnsan bir kere nasıl tanınırsa hep öyle bilinir.* || **adı geçen,** *Önceden sözü edilen.*|| **adı geçmek,** *Kendisinden söz edilmek.*|| **adı gezmek,** *Hükmü geçmek; sözü dinlenmek.*|| **adı ile yaşasın,** *Hoşa giden, beğenilen bir söz edenler için iyi dilek sözü.* || **adı kaale alınmamak,** *Şahsına önem verilmemek.*|| **adı kalmak,** *Sadece adı ile anılır olmak.*|| **adı karışmak,** *Uygunsuz bir olayın kişileri arasında bulunduğu sanılmak veya bizzat olayın içinde yer almış olmak.*|| **adı kötrülünüş,** *{eT} İktidar sahibi.* [EUTS]|| **adı kötüye çıkmak,** *Kötü bir şöhret sahibi olmak.* || **adı lazım değil,** *Adının söylenmesi gerekmiyor.*|| **adına,** *Hesabına.*|| **adına gölge düşürmek,** *Şanına uygun davranamamak.*|| **adına ne düşerse,** *{eAT} Şanına ne yakışırsa.*|| **adın çekmek,** *{eAT} Adını saymak; anmak; söylemek.*|| **adını almak,** *Başka birinin adını kendisine ad olarak seçmek.*|| **adını anmak,** *Birinden bahsetmek, hatırlamak.*|| **adını anmamak,** *Unutmak, yok saymak, değer vermemek.*|| **adını bağışlamak,** *Nezaket gereği birinin adını öğrenmek için söylenen söz. Lütfen adınızı söyler misiniz?*|| **... adını dakınmak,** *{eAT}.... adını almak; ... adıyla anılmak.*|| **adını koymak,** *Fiyatını belirlemek.*|| **adını silmek,** *Yok saymak.*|| **adını taşımak,** *Atalarından birinin adıyla yaşamak; sahip olduğu adın sorumluluğunu bilmek.*|| **adını yire bırahmak,** *{eAT} Şerefini düşürmek.*|| **adı olmak,** *Haksız olarak tanınmak.*|| **adı sanı,** *Kimliği, soyu ve şöhretiyle.*|| **adı üstünde,** *Besbelli.*|| **adı üstüne,** *Namına, namını ortaya koymak suretiyle.* || **adı yaman,** *{ağız} 1. Adının söylenmesinde sakınca görülen şeylerden söz edilirken kullanılır. 2. Şeftali. 3. Badem. 4. İncir. 5. Ayı. 6. Domuz. 7. Deri altındaki mor lekeler.* [DS]|| **adıyla anılmak,** *Başka birinin ismiyle tanınıp çağrılmak.*|| **adıyla sanıyla,** *Bütün yönleriyle.* || **ad issi,** *{eAT} Meşhur; ünlü.* || **ad itmek** (étmek), *{eAT} Ad bırakmak.*|| **ad kazanmak,** *{eAT} Şöhret bulmak; ün salmak.*|| **ad komak,** *{eAT} Ad vermek; ad koymak.*|| **ad koymak,** *Bir varlığa, bir çocuğa başkalarından ayırt etmek üzere isim vermek.*|| **ad kökü,** *dbl. Hiçbir yapım eki almamış yeni kelime yapmakta kullanılan isimler.* || **adlı adıyla,** *Olduğu gibi, bütün açıklığıyla.*|| **adlı sanlı,** *Çok tanınmış, çok meşhur olmuş.*|| **ad san,** *{eAT} Ün; şöhret.*|| **ad takmak,** *Birine belirgin özellikleri dolayısıyla ikinci bir ad vermek.* || **ad tamlaması,** *dbl. Birden çok isim ile meydana getirilen tamlamalar; isim tamlaması.*|| **ad urmak,** *{eAT} Ad vermek; ad koymak.* || **ad urunmak,** *{eAT} Ad takınmak; ... adını almak.*|| **ad vermek,** *Adlandırmak, isim koymak.*|| **ad virilmiş,** *{eAT} Belli edilmiş; takdir edilmiş.*|| **ad virinilmek,** *{eAT} Adlandırılmak; isim verilmek.*|| **ad virmek,** *{eAT} Adlandırmak; isim vermek.*|| **ad vurmak,** *{eAT} Ad koymak; ad vermek.*|| **ad yapmak,** *Bir konuda başarılı olmak, adını bu başarısı sayesinde duyurmak; kendini otorite olarak kabul ettirmek.*|| **ad yavuzlugı,** *{eAT} Ad kötülüğü; kötü adlılık.*

ad[2], [ad] *{eT} is.* İpekli kumaş ve benzeri dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey. [DLT]

ad[3], **-ddi** [Ar. ʿadd عد] *{OsT} is.* **1.** Sayı; sayma; **2.** (Öyle) kabul etme.

ad, [Ar. ʿād عاد] *(a:d) {OsT} is.* Âdetler; gelenekler.

ADA[1], [İlk kadın programcı sayılan Lord Byron'un kızı Ada'nın adından alınmıştır.] *öz. is.* Sayısal verilerin işlenmesi, temel yazılımların paralel olarak çalışması esasına dayanan büyük işletmelerin kullandığı standart bilgi işlem dili.

ADA[2], *kısalt. kim.* Adenozin di-fosforik asidin kısaltması.

a'da[1], [Ar. aʿdā اعدى] *(a-da:) {OsT} sf.* Pek zalim; en acımasız.

a'da[2], **-a'i** [Ar. ʿadüvv > aʿdā' اعداء] *(a-da:) {OsT} is.* Düşmanlar. ☞ **a'dā'-i dîn,** *{OsT} Din düşmanları.*

ada[1], [aḍa] *{eT} is.* **1.** Tehlike; felaket; musibet; bela. [Gabain] [EUTS]. [İKPÖy.] **2.** Baskı. [EUTS]

ada[2], [ada] *{eT} is.* Gereksinim; ihtiyaç. [EUTS]

ada[3], [ada] *{eT} zf.* Başkası; diğeri; öteki. [EUTS]

ada[4], [ata / ada] *{eT} is.* Baba; ata. [EUTS]

ada[5], [*eT.* ataġ [Räsänän]] *is.* **1.** Dört tarafı da deniz ile çevrili kara parçası. **2.** Şehir plancılığında sokaklarla ayrılmış birbirine bitişik bulunan parseller topluluğu. **3.** Kümeler hâlinde bir arada yığılmış nesneler topluluğu. *«Ormanda gördüğün şu siyah adacıklar yangın yerleri olmalı.»* **4.** *{ağız}* İçi düden, bataklık ve sazlıklarla kaplı, kenarları kovalık ve çayırlarla kaplı otlak. [DS] ☞ **ada balığı,** *zool. Genellikle yağı (ispermeçet) için avlanan tropikal ve astropikal bölge denizlerinde rastlanan yirmi metreye varan boyda ve 100 kilo ağırlığında bir dişli balina türü; amber balığı; kaşalot.*|| **ada çayı,** *bot. Ballıbabagiller familyasından ferahlatıcı, göğsü yumuşatıcı etkisi dolayısıyla yaprakları çay gibi demlenerek içilen bir şifalı bitki, (Salvia offîcinalis).*|| **ada düdüğü,** *{ağız} 1. Ağaçtan yapılmış uzun kaval. 2. Söğüt dalından yapılmış düdük.* [DS]|| **ada leyleği,** *{ağız} Çok uzun boylu adam.* [DS]|| **ada soğanı,** *bot. 1. Zambakgillerden sonbaharda mavi, beyaz, eflatun, pembe renkli çiçekler açan soğanlı bir Akdeniz bitkisi; iskil; ak soğan; ayı soğanı; beyaz soğan; loteşir soğanı; nuteşir soğanı; ölü soğanı; (Urginea Scilla). 2. Bu bitkinin hekimlikte idrar artırıcı ve kalp kuvvetlendirici olarak kullanılan zehirli soğanı.*|| **ada tavşanı,** *zool. Kürk ve derisi için avlanan, tavşangillerden küçük yapılı ve kulakları küçük bir tavşan türü, (Oryctolagus cuniculus).* || **ada yavrusu,** *İstanbul'da Boğaziçi balıkçılarının kullandığı iki veya üç çifte kürekli bir tekne türü.*

adab, [Ar. edeb *(terbiye, iyi ahlak)* > ādāb آداب] *(a:-da:b) {OsT} is.* **1.** Toplumun değerlerine uygun olan, ahlaklılık. **2.** Bir işi yapmanın kuralları; usuller; yollar; metotlar. **3.** *huk.* Herhangi bir ahlak kuralının uyulmasını mecbur saydığı; bir toplumdaki dürüst insanların çoğunluğunun kabul ettiği ahlaki esasların bütünü. ☞ **adaba aykırı,** *(Davranış için) toplumda ahlaka aykırı sayılan.*|| **ādāb-ı asr,** *{OsT} Zamanın usulleri.*|| **ādāb-ı muāşeret,** *{OsT}* → adabımuaşeret.|| **ādāb-ı mutāvaat,** *{OsT} İtaat usulleri.*|| **ādāb-ı münāzara,** *{OsT} Konuşma ve tartışma kuralları.*|| **adabına uygun,** *Olması gerektiği şekilde, kurallarına uygun olarak.*|| **ādāb-ı umümiye,** *{OsT} Genel ahlak ve davranış kuralları.*|| **ādāb-ı umümiye aleyhine cürümler,** *Türk Ceza Kanununun genel adap ve aile nizamı aleyhine işlenen suçları kapsayan bölümü.*|| **ādābu'l-bahs,** *{OsT} Tartışmada rakibi susturmanın usullerinin öğretildiği mantığa dayalı konuşma bilgisi.*|| **ādāb ve erkân,** *{OsT} Doğru ve yerinde davranma; metot; yöntem; sıra ve saygı.*

adabımuaşeret, [Ar. ādāb-ı muʿāşeret آداب معاشرت] *(a:da:bımua:şeret) {OsT} is.* **1.** Toplum içinde insanların birbirleriyle ilişkilerinde uymaları gereken kurallar; görgü kuralları. **2.** Herhangi bir toplantıda benimsenmesi ve uyulması gereken ahlak, görgü ve nezaket kuralları.

adacık, **-ğı** [ada-cık] *is.* Çok küçük ada.

adacyo, [İt. adagio] *(ada'cyo) zf. müz.* **1.** Yavaşça. **2.** *is.* Bu hızla çalınan müzik parçası. **3.** Ağır hareketlerle yapılan alıştırmalar veya bir balenin ağır olarak oynanan bölümü.

a'dad[1], [Ar. aʿded > aʿdād اعداد] *(a-da:d) {OsT} is.* **1.** Sayılar; rakamlar. **2.** Cari hesap ve faiz hesaplanmasında ana paranın faiz getireceği günlerin sayısı ile çarpımından elde edilen rakamın muhasebecilik terimi. ☞ **a'dād-ı asliye,** *{OsT} mat. Asıl sayılar; tam sayılar.*|| **a'dād-ı kesriye,** *{OsT} mat. Kesirli sayılar.*|| **a'dād-ı mütebāyine,** *{OsT} mat. Asal sayılar; ortak bölenleri olmayan sayılar.*|| **a'dād-ı rütbiye,** *{OsT} dbl. Sıra sayıları.*|| **a'dād-ı tevziiye,** *{OsT} dbl. Üleştirme sayıları.*

a'dad[2], [Ar. aʿḍad > aʿḍād اعضاد] *(a-da:d) {OsT} is.* **1.** Kollar; pazılar. **2.** Havuz kenarındaki düzgün taşlar veya duvarlar.

a'dad[3], [Ar. aʿḍad اعضد] *(a-dad) {OsT} sf.* (Kişi için) ince ve kısa kollu.

adadiyoz, [Yun. o tetoios *(filan)*] *sf. argo.* Kabadayı kıyafetinde; kopuk kılıklı.

adag, [adaġ] *{eT} is.* Ada. [Mühennâ]

adagide, *is.* [Ödemiş'in Adagide (Ovakent) bucağında el tezgâhlarında dokunduğu için böyle adlandırılmıştır.] Bordo zemin üzerine beyaz çizgili pamuklu veya ipek karışımlı bürümcek.

adagietto, [İt. adagio] *(ada'gietto) is. müz.* İçten ve ağır tempolu kısa süren müzik parçası.

adagio, [İt. adagio] *(ada'gio) is. müz.* Bir parçanın ağır tempoyla seslendirileceğini belirten terim; adacyo.

adagöde, [ada+göde] *{ağız} zf.* (İnsan ve hayvan vücudunda görülen şişlik için) aşırı derecede. [DS]

adahi, [Ar. uḍḥiyye > aḍaḥī اضاحى] *(ada:hi:) {OsT} is.* Kurbanlar.

adahik, [Ar. aḍaḥik اضاحك] *(ada:hik) {OsT} is.* Gülünecek şeyler; şakalar.

adahlu, [ad-aḫlu / ad-aḳ-lu ادخلو] *{eAT} sf.* Nişanlı; yavuklu.

-adak, [-a-da-k / -edek] *yap. e.* Ses yansımalı köklerden isim türeten bir ektir; türetilen zarflar hareket tarzı ifade eder. Bu ekin ünsüz+ünlü+ünsüz (bab) yapısındaki köklerden türettiği kelime sayısı azdır: *patadak.* Buna rağmen ünsüz+ünlü+ünsüz+ünsüz (babb) yapısındaki köklerden türetmeye oldukça elverişlidir: *hartadak, zıngadak.* Birinci hâlde ek öncesinde ünsüz türemesi görülür: *şapadak > şappadak.*

adak[1]**, -ğı** [ada-mak > ada-k] *is.* **1.** Bir dileği gerçekleştiği takdirde yerine getirilmek üzere Allah'a verilen söz. **2.** Adanmış olan şey; sungu; nezir. **3.** *{ağız}* Yağlı çörek. [DS] **4.** *{ağız}* El büyüklüğünde küçük ekmek. [DS] **5.** *{ağız}* Küçük çocuklara perşembe günleri dağıtılan şeker, üzüm, badem içi vb. çerez. [DS] 🗗 **adak aşı,** *folk. Yağmur duası öncesinde evlerden toplanan yiyeceklerle yapılan yemek.*|| **adak çocukları,** *Kurban ve Ramazan bayramı arifelerinde evlerden hayır olarak yemiş ve yiyecek toplamak üzere dolaşan çocuk topluluğu.*|| **adak etmek,** *{ağız}1. Adamak; vaat etmek. 2. Adağı yerine getirmek. 3. Hayır yaparak öksüz ve yoksulları doyurmak.* [DS] || **adak kurbanı,** *Adak olarak kesilen koyun, keçi, sığır ve deve cinsinden hayvan.*|| **adak mevlidi,** *folk. Doğum, evlenme, ev ve iş sahibi olma gibi durumlarda şükür ifadesi olarak okutulan mevlit.*

adak[2]**,** [ya-mak *(yaymak, sermek)* > ya-d̲-mak > ya-d̲-ak > ad̲-mak > ad̲-ak *(yere yayılan şey)*] *(adhak) {eT} is.* **1.** Ayak [İKPÖy.] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] [EUTS] [DLT] [ETY] **2.** *{ağız}* Çocuğun ilk adımları. [DS] 🗗 **adak kamşatmak,** *Karışıklık çıkarmak.* [Gabain]

adak[3]**,** [ad̲ak̲] *{eT} is.* Kap. [Mühennâ]

adak[4]**,** [Far. ādāk آداك] *(a:da:k) {OsT} is.* Ada.

adak[5]**, -kkı** [Ar. adak̲k̲ ادق] *{OsT} is.* Daha ince; en ince; çok dakik.

adaklamak, [adak *(ayak)* > adak-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* **1.** (Küçük çocuklar için) yürümeye başlamak; ilk adımını atmak. [DS] **2.** *{eT}* Ayak ile vurmak. [DLT]

adaklanma, [adak-la-n-ma] *is.* Nişanlanına.

adaklanmak[1]**,** [adak-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ayak sahibi olmak; ayaklanmak. [DLT]

adaklanmak[2]**,** [adak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Nişanlanmak

adaklı, [ad-a-k-lı] *sf.* **1.** Adak adamış olan. **2.** *{ağız}* Varlığı kutsal bir şey uğruna feda edilmiş; adanmış; nezredilmiş. [DS] **3.** *{ağız}* Nişanlı kız; sözlü; yavuklu. [DS]

adaklığ, [ad̲ak̲-lığ] *{eT} sf.* Ayaklı. [ETY] [DLT] [EUTS]

adaklık[1]**,** [adak̲-lık̲] *{eT} is.* Üzüm çardaklarına ayak yapılacak ağaç. [DLT]

adaklık[2]**, -ğı** [adak-lık] *sf.* **1.** Adak olarak seçilmiş hayvan; **2.** Nişan ve söz kesmek üzere düşünülen (kişi). **3.** *is.* Tapınaklarda adak sunulan yer.

adaklu, [adak̲-lu] *{eAT} sf.* Nişanlı; yavuklu.

a'dal, [Ar. ı'dl > a'dāl اعدال] *(a-da:l) {OsT} is.* **1.** Denkler. **2.** Eşitler.

adal, -llı [Ar. aḍall اضل] *{OsT} sf.* **1.** Doğruluktan, doğru yoldan pek uzak olan; çok sapıtmış olan; çok kötü yol tutmuş olan. **2.** Pek çok yanlışı bulunan.

adalamak[1]**,** [ada-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* (Yağmur suları tarafından) bir yerin etrafını doldurarak ada hâline getirmek; ada görünümü vermek. [DS]

adalamak[2]**,** [ada-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tartışmak; münakaşa etmek.

adalanmak, [ada-la-n-mak] *{eT} f.* **1.** Tehlikeye düşmek; tehlikeli duruma düşmek; kötü hâlde olmak; [Gabain] **2.** Kötü duruma sokmak. [EUTS]

adalat, [Ar. 'aḍale > 'aḍalāt عضلات] *(adala:t) {OsT} is.* Kaslar; adaleler. 🗗 **adalāt-ı inebiye,** *{OsT} anat. Gözbebeği kasları.*|| **adalāt-ı mücevvefe,** *{OsT} anat. Kalp kasları.*

adale, [Ar. 'aḍale *(fare)* عضله] *{OsT} is.* Vücut hareketlerini sağlayan sinir ve boyuna liflerden oluşmuş doku; kas. 🗗 **adale-i cebhiye,** *{OsT} anat. Alın kası.*|| **adale-i cildiye-i unk,** *{OsT} anat. Boyun deri kası.*|| **adale-i dāliye,** *{OsT} anat. Delta kası.*|| **adale-i fahziye,** *{OsT} anat. Uyluk kası.*|| **adale-i hicāb-ı hāciz,** *{OsT} anat. Diyafram kası.*|| **adale-i kalb,** *{OsT} anat. Yürek kası.*|| **adale-i madgıye,** *{OsT} anat. Çiğneme kası.*|| **adale-i medāriye,** *{OsT} anat. Çevre kası.*|| **adale-i melsā,** *{OsT} anat. Yalız kas.*|| **adale-i muassıra,** *{OsT} anat. Büzgen kas.*|| **adale-i müdhike,** *{OsT} anat. Güldürücü kas.*|| **adale-i muhatta,** *{OsT} anat. Çizgili kas.*|| **adale-i mukabile,** *{OsT} anat. Karşıt kas.*|| **adale-i muştiye,** *{OsT} anat. Tarak kası.*|| **adale-i mürabba'-ı münharife,** *{OsT} anat. Yamuk kas.*|| **adale-i müsennene,** *{OsT} anat. Dişli kas.*|| **adale-i na'liye,** *{OsT} anat. Nalınsı kas.*|| **adale-i rahmiye,** *{OsT} anat. Rahim kası; dölyatağı kası.*|| **adale-i sadriye,** *{OsT} anat. Göğüs kası.*|| **adale-i savtiye,** *{OsT} anat. Ses kası.*|| **adale-i seddādiye,** *{OsT} anat. Tıkayıcı kas.*|| **adale-i ev'emiye-i sākıye,** *{OsT} anat. Baldır ikiz kası.*|| **adale-i zātü'r-rüüs-i selāse,** *{OsT} anat. Üç başlı kas.*

adaleli, [adale-li] *sf.* Kasları gelişmiş ve güçlü olan.

adalesiz, [adale-siz] *sf.* Kasları yeterince gelişmemiş, gücü kuvveti olmayan.

adalet, [Ar. 'adl > 'adālet عدالت] *(ada:let) {OsT} is.* **1.** İnsanlar arasında hakkı koruyup eziyet ve zulüm olgularını kaldırma işi; dad; denkserlik; hakkaniyet. **2.** Haksızlık eden suçluyu cezalandırmak ve hakkı gasp edilen mağdura hakkını iade etme örgü-

tü. **3.** Devletin yargılama yetkisi ve gücü. **4.** Hakka saygıyı esas alan ahlak ilkesi. **5.** Doğru ve dürüst olmak, insaflı davranmak, vicdanlı olmak, herkese hakkını vermek erdemliliği. **6.** Yönetimi ve gözetimi altındakilere karşı adil, insaflı ve merhametli davranma. **7.** Adliye kuruluşu. ◘ **adalet bakanı,** *Adalet Bakanlığının görevlerini yürütmekle görevli hükümet üyesi.*|| **adalet bakanlığı,** *Türkiye Cumhuriyeti devleti içinde adalet işlerinin yürütülmesi için gerekli, yasal, parasal ve yönetim şartlarını düzenlemekle görevli bakanlık.*‖ **adalet dağıtmak,** *Kanunların sağladığı hakları sahiplerine vermek, tanımak.*|| **Adalet Divanı** *Lahey Adalet Divanı yerine 1946 yılında Birleşmiş Milletler yayasının 92. maddesine göre kurulmuş bir uluslararası yargılama kurulu.*|| **adâlet emri,** *Halka zulüm yapılmaması için sadrazam tarafından valilere gönderilen yazılı emir.*|| **adalet kapısı,** *Hak ve hukukun korunması için baş vurulan kurum; mahkeme; adliye.*|| **adalet emri,** *Halka zulüm ve haksız muamele yapılmaması için sadrazamlar tarafından valilere gönderilen emir.*|| **adalete teslim etmek,** *Suçluyu yargılanmak üzere mahkemeye teslim etmek.*‖ **adalete teslim olmak,** *(Suçlu, sanık vb. için) yargılanmak üzere ilgili makamlara kendiliğinden teslim olmak.*|| **adaletine sığınmak,** *Birinin kendisi hakkındaki kararında bağışlayıcı, âdil ve merhametli olmasını dilemek; insafına sığınmak.*|| **adâlet-i şühûd,** *{OsT} Tanıkların adil, dürüst ve güvenilir olma özellikleri.*|| **adalet mahkemesi,** *huk. İdari yargı dışında yer alan kişiler arası hukukla ilgili yargı kurumları.*|| **adâlet-nâme,** *Yöneticilerin halka zulüm ve haksızlık etmemelerini önlemek için padişahların tahta çıktıkları zaman kadılara gönderdikleri emir; adalet fermanı.*‖ **adalet sarayı,** *huk. Bütün yargı kurumlarını içinde toplayan mahkeme binası.*|| **adaletten kaçmak,** *(Yargılanması gereken suçlu veya zanlı için) mahkemede yargılanmaktan kaçınmak; teslim olmaması.*|| **adalet yılı,** *5 Eylül ile 20 Temmuz tarihleri arasındaki yargılama dönemi.*

adaletçi, [adalet-çi] *(ada:letçi) is.* **1.** Adalet taraftarı, **2.** Adalet Partisi taraftarları, bu partiden olan siyasiler.

adaletkâr, [Ar. ʿadâlet + Far. -kār عدالتكار] *(ada:letkâ:r) {OsT} sf.* Adil davranan, adaletli.

adaletkârane, [Ar. ʿadâlet + Far. -kār-âne عدالت كارانه] *(ada:letkâ:ra:ne) {OsT} zf.* Adilce, adilane, adaletli olarak.

adaletkâri, [Ar. ʿadâlet + Far. -kārī عدالتكارى] *(ada:letkâ:ri:) {OsT} is.* Adillik; adil olma.

adaletli, [adalet-li] *(ada:letli) sf.* **1.** Hak ve hukuk gözeten, hukuk kurallarına göre davranan; adalet duygusu taşıyan; âdil; dürüst. **2.** Hukuk kuralları ile hakkaniyet ölçüsü açısından yerinde olan. **3.** *zf.* Hukuk kuralları ile doğruluk ilkelerine uygun olarak.

adaletlilik, -ği [adalet-li-lik] *(ada:letlilik) is.* Adaletli olma vasfı.

adaletpenah, [Ar. ʿadâlet + Far. penāh عدالتپناه] *(ada:letpena:h) {OsT} sf.* Adaletli, adil, adaletin kendisine sığındığı.

adaletperest, [Ar. ʿadâlet + F. perest] *(ada:letperest) {OsT} sf.* Adalete bağlı, adaleti çok seven.

adaletsiz, [adalet-siz] *(ada:letsiz) sf.* **1.** Adalet ve hukuk kurallarına aykırı davranan; hak gözetmeyen. **2.** Hak ve hukuka aykırı, dürüstlük ve doğruluk ilkelerine ters davranan; eşit muamelede bulunamayan. **3.** *zf.* Adalet ve dürüstlük ilkelerine bağlı olmadan.

adaletsizlik, -ği [adalet-siz-lik] *(ada:letsizlik) is.* **1.** Adalet noksanlığı, adil olmayan kimsenin veya adilane olmayan şeyin özelliği. **2.** Doğru ve dürüst olmayan karar ve iş.

adalı, [ada-lı] *is.* ve *sf.* **1.** Ada halkından olan kimse. **2.** Adadan gelen (kimse)

adalığ, [ada-lığ] *{eT} sf.* Tehlikeli; korkulu. [EUTS]

adalî, [Ar. ʿaḍalī عضلى] *(adali:) {OsT} sf.* **1.** Kaslarla ilgili olan; kas doku. **2.** Adaleli.

Adam, [Ar. ādem آدم] *{eT} öz. is.* Hz. Adem. [EUTS]

adam, [Ar. ādem آدم] *is.* **1.** (Cinsiyeti dikkate alınmadan) insan; kişi *{eAT} (aynı).* **2.** Bir tek kişi. **3.** Cinsiyeti erkek olan kişi. **4.** Yetişkin erkek. **5.** Yüksek makam sahibi, tanınmış kişi. **6.** İnsana yakışır olumlu nitelikleri bulunan, erdem sahibi olmuş, kendisine güvenilir, dürüst kişi. **7.** Mesleğinin hakkını veren, çalışma alanı ve kişisel davranışları ile tanınan, işinin ehli olan kişi. **8.** Görevli, çalışan, müstahdem, hizmetli. **9.** (Kadına göre) Erkek eş, koca. **10.** Destekçi; koruyucu. *«Bakanlıkta adamın yoksa senin iş yatar.»* **11.** Birinin tarafını tutan, tarafsız olamayan, yardakçılık eden. *«Ona güven olmaz, patronun adamıdır.»* **12.** Karşı taraf veya rakip (çokluk hâlde). *«Adamlar bizi pestile çevirdiler.»* **13.** Belirsiz şahıs; gayri muayyen kimse. *«Adamın tepesi atıyor.»* **14.** Birinin koruduğu kişi. **15.** (Kişi için) alçakgönüllülük göstermek amacıyla kendisinden bahsederken kullandığı söz. *"Adamın içi parçalanır yahu buna."* **16.** *ünl.* Alay ederek bir teklifi reddetmede kullanılır. *"Adam (sen de), eski deliler de kalmadı!"* Ahmet Rasim. ◘ **adama benzemek,** *Düzelmek, kendisine çeki düzen vermek.*|| **adam adama savunma,** *Basketbol veya futbol gibi takım oyunlarında, karşı takım oyuncularının her birinin başına bir oyuncu görevlendirerek onun hareketlerini karşı savunma ile engelleyip sayı yapmasına izin vermemek.*|| **adam almak,** *1. Sevdiği erkeği gizlice evine kabul etmek. 2. İş yerinde*

çalıştırmak üzere işçi almak.|| **adam almamak,** *Çok kalabalıklaşmak.*|| **adam ardınca yavuz söyleyici,** *{eAT} Dedikoducu; çekiştiren.*|| **adam ayırmak,** *İnsanlar arasında çeşitli sebeplerle farklı davranmak, eşit davranmamak.*|| **adam azmanı,** *Normal ölçülerin dışında çok iri insan.*|| **adam başına,** *Her kişiye, her birine.*|| **adam beğenmemek,** *Herkeste kusur bulmak, kusur aramak; başkalarında eksiklik bulmayı huy edinmek.*|| **adam boyu,** *Bir adam yüksekliğindeki kabataslak, ortalama ölçü.*|| **adamdan saymak,** *Adam yerine konulmak, değer verilmek.*|| **adam değil cüdam,** *İnsan yerine koymaya değmez; insanlıktan nasibini almamış.*|| **adam değilim,** *(Sözünde duracağına veya dediğinin olacağına dair) yemin sözü.*|| **adam eti yemek,** *Dedikodu etmek.*|| **adam etmek,** *1. Yetiştirmek, eğitmek; iş ve meslek sahibi yapmak. 2. Kötü durumda olan bir yeri yaşanılır veya kötü bir şeyi kullanılır duruma getirmek; iyi bir hâle koymak.*|| **adam evladı,** *İyi davranışlara sahip, soylu.*|| **adam gibi,** *1. İnsana yakışır tarzda, efendice; 2. İstenilen şekilde, işe yarar bir biçimde.*|| (bir şeyin) **adamı olmak,** *Bir işin ustası olmak.*|| (birinin,) **adamı olmak,** *Bir kimsenin hizmetinde bulunmak.*|| **adamına çatmak,** *Aksi ve beceriksiz, karşılaşılması arzu edilmeyen birine rastlamak.*|| **adamına düşmek,** *1. İyi, becerikli ve usta bir kişiyle iş görmek; 2. Aksi ve beceriksiz bir adamla iş yapmak.*|| **adamına göre,** *İnsanlar arasında ayrım yaparak.*|| **adamın biri,** *Örneklendirmek için isim vermek istemediğimiz zaman anlattığımız olayın kahramanı.*|| **adamını bulmak,** *İşin ehlini, ustasını; arabulucu kişiyi bulmak.*|| **adamı tanımak,** *İnsanlar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmak.*|| **adam içine çıkamamak,** *Toplumun hoş karşılamadığı bir tutum veya suçtan dolayı insanlar arasına karışamamak, onlara görünememek.*|| **adam içine çıkmak,** *Halkın arasına katılmak, başkalarının değerlendireceği bir iş yapmak.* || **adam ister,** *Bir işi herkesin başaramayacağını, taliplilerinin belirli özelliklere sahip olması gerektiğini ifade için kullanılır.*|| **adam kaldırma,** *Birini zor kullanmak suretiyle kaçırmak; zorla alıkoymak.*|| **adam kayırmak,** *Taraf tutmak, iltimas geçmek.*|| **adam kıtlığı,** *Aranan nitelikte kişi bulamamak.*|| **adam kollamak,** *Birini takip etmek; küçük hatalarına göz yummak.*|| **adam kullanmak,** *İşlerini başkalarına yaptırmanın yollarını bilmek.*|| **adam olmak,** *1. Yetişip mevki ve makam sahibi olmak. 2. (Erkek çocuk için) büyümek; erginlik çağına gelmiş olmak. 3. (Eşya, yer için) onarım ve bakım yapılarak kullanılabilir ve yaşanabilir hâle gelmek.*|| **adam öldürme,** *Silahla veya başka usullerle birini öldürme.*|| **adam sarrafı,** *İnsanları ve insan psikolojisini iyi bilen, iyi ve kötü kişileri hemen tanıyabilen kişi.*|| **adam sen de,** *"Hiç umurumda değil, önemi yok!" anlamında bir ünlem.*|| **adam sendeci,** *Kendi çıkarından başka hiçbir şeyi kendine dert edinmeyen; nemelazımcı.*|| **adam sırasına girmek,** *1. Hatırı sayılır kişilerden olmak, itibar görmeye başlamak. 2. (Erkek çocuk için) yetişkin erkek olmak.*|| **adam testi,** *Teste tabi tutulacak çocuğun yaptığı insan resmine göre zihinsel durumunu inceleme tekniği.*|| **adam yerine konmak,** *Değer verip saygı göstermek; adamdan saymak.*

adama, [ad-a-ma] *is.* Adak dileme işi; nezretme.

adamak[1], [*eT.* ad > ad-a-mak آدامق] *gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** *{eT} {eAT}* Ad koymak; adlandırmak; söylemek. [EUTS] **2.** Allah'a bir dileği gerçekleştiği takdirde yerine getirmek amacıyla vaatte bulunmak; nezretmek; *{eAT} (aynı).* **3.** Yemin niteliğinde söz vermek; harcamak; feda etmek; bağlanmak; hasretmek. **4.** *{eAT}* Vaat etmek.

adamak[2], [ad-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Birisine zarar vermek. [EUTS]

adamakıllı, [adam + akıl-lı] *(ada'makıllı) sf.* **1.** Mükemmel olarak, yerli yerinde; esaslı; güzelce; layıkıyla; mükemmelen. **2.** *zf.* Küçümsenemeyecek kadar; gereğinden çok **3.** Tamamıyla, iyice; alabildiğine; büsbütün.

adamca, [adam-ca] *(ada'mca) zf.* **1.** Adam olarak, adam bakımından. **2.** İnsan sayısı olarak.

adamcağız, [adam-cağız] *is.* İnsanda acıma ve sevgi duygusu uyandıran erkek.

adamcasına, [adam-ca-sı-na] *zf.* Adam gibi, adama yakışır biçimde.

adamcık, -ğı [adam-cık] *is.* **1.** Kendisine acıma ve sevgi duyulan erkek kişi. **2.** İnsan yerine konmayacak derecede kötülük dolu kimseler; aşağılık kişi.

adamcıl, [adam-cıl آدمجيل] *sf.* **1.** *{eAT}* (Hayvan için) insana saldıran. **2.** İnsandan kaçan, insan arasına katılmaktan hoşlanmayan kimse. **3.** *[Olumlu ve olumsuz iki zıt anlamı bir arada bulunduran bu kelimenin olumlu anlamı sonradan ortaya çıkmıştır. Eski anlamı yavaş yavaş unutulmaktadır.]* İnsanları seven, onlara merhamet besleyen, insan arasına karışmaktan hoşlanan kimse.

adamcıllanmak, [adam-cıl-la-n-mak آدم جللنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Adam gibi görünmek; adamlık taslamak.

adamcıllık, -ğı [adam-cıl-lık] *sf.* Adamcıl olma durumu.

adamet, [Ar. ʿadāmet عدامت] *(ada:met) {OsT} is.* Aklsızlık; aptallık; budalalık.

adami, [Ar. ʿādemī] *(a:dami:) is.* İnsan; beşer. 🗗 **âdamî dakı perrî,** *{eAT} İnsanlar ve cinler.*

adamkökü, -nü, -kleri [adam+kök-ü] *is.* Adamotu bitkisinin kökü.

adamlık, -ğı [adam-lık آدملق] *is.* **1.** İnsana yakışır hâl

ve hareket. *«Bırak, adamlık sende kalsın.»* **2.** *sf.* Halk arasında bayram ve törenler için giyilen elbiseye verilen isim. *«Görücü geleceğini duyunca, adamlıklarını giydi.»* **3.** *{ağız}* İçi pamuklu erkek hırkası. [DS] **4.** *{eAT}* Olgunluk; erginlik. **5.** *{ağız}* Evlerde erkeklerin oturduğu yer; sedir. [DS] **6.** *{ağız}* Misafir odası. [DS]

adamotu, -nu, -tları [adam+ot-u] *is. t. bot.* Kökleri insan vücudu biçiminde oluşundan dolayı büyücülükte, yumruları ise halk hekimliğinde ilaç olarak kullanılan, Akdeniz çevresinde yetişen bir bitki; abdüsselam, *(Mandragora officinarium)*

adamsız, [adam-sız] *is.* **1.** Yardımcısız, hizmetçisiz. **2.** *sf.* (Kadın için) kocasız kalmış.

adamsızlık, -ğı [adam-sız-lık] *is.* **1.** Personel azlığı; yetişmiş eleman yokluğu; kaht-ı ricâl. **2.** (Kadın için) eşi olmama durumu.

adan, [aḍan] *{eT} zf.* Başkası; diğeri; başka türlü; bundan başka. [EUTS]

adanat, [Yun. anadoti] *{ağız} is.* Ekin demetlerini kağnıya yüklemekte kullanılan üç çatal ağızlı araç. [DS]

adanılmak, [ad-an-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Tayin ve takdir edilmek.

adanılmış, [adan-ıl-mış] *{eAT} sf.* Tayin ve takdir edilmiş.

adanlu, [ad-a-n-mak > ada-n-lu آدانلو] *{eAT} sf.* ... adlı; ... adını takınmış.

adanma, [ad-a-n-ma] *is.* Adak dileğinde bulunulma işi.

adanmak[1], [ad-a-n-mak آدنق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Ad almak; ad takınmak. **2.** *edil. f.* Ad takılmak; lakap takılmak.

adanmak[2], [ada-n-mak] *edil. f. [-ır]* Adak dileğinde bulunulmak; adak edilmek.

adanmış, [ada-n-mış آدنمش] *{eAT} sf.* Muayyen; belirli. ◻ **adanmış vakt,** *{eAT} Muayyen zaman.*

adaptasyon, [Fr. adaptation] *(adapta'syon)* Bir şeyin başka bir şeye uydurulması; bir varlığın bir başka varlık ile veya ortam ile bağdaşması; uyarlama; intibak.

adapte, [Fr. adapter > adapté] *sf.* **1.** Uymuş. **2.** (Bir eser için) yazıldığı toplumun gelenek ve göreneklerinden farklı bir toplumunkine uydurulmuş olan. **3.** (Bir türe uygun olarak yazılmış bir eser için) başka bir türe uyarlanmış olan. ◻ **adapte etmek,** *Uyarlamak.*|| **adapte olmak,** *1. Uyarlanmak. 2. Uymak.*

adaptör, [Fr. adaptateur] *is.* Bir iş için üretilmiş bir alet veya parçayı ölçü ve standardı değişik başka bir alet ile kullanmak için arada uyumu sağlayan ara parça; uyarlayıcı; uyarlaç.

adar[1], [? adar] *{ağız} is.* Olgunluk. [DS]

adar[2], [Ar. ʿaḍār / Far. āḍar] *(ada:r) {ağız} is.* Mart. [DS]

adar, -rrı [Ar. aḍarr اضر] *{OsT} sf.* En zararlı. ◻ **adarr-ı müskirāt,** *{OsT} İçkilerin en zararlısı.*

adara, [aḍa-r-a] *{eT} is.* Ayrıntılı; inceden inceye; teferruatlı. [EUTS]

adarmak, [aḍ-ar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ayırmak. [EUTS]

adartmak, [aḍa-r-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Zarar vermek; tehlikeye atmak.

adartu, [aḍar-t-u] *{eT} sf.* Tehlikeli. [ETY]

a'das, [Ar. ʿades > aʿdās اعداس] *{OsT} is.* Mercimekler.

adasız, [aḍa-sız] *{eT} sf.* Korkusuz; tehlikesiz; baskı olmadan; baskısız. [EUTS]

adaş, [ad-daş > adaş] *is.* **1.** Aynı adı taşıyanlardan birine göre diğeri. **2.** *{eT}* Dost; arkadaş; eş; yoldaş. [Gabain] [ETY] [DLT] [EUTS] **3.** *{ağız}* Kardeş edinilmiş olan. [DS] ◻ **adaş kadaş,** *{eT} Arkadaş; dost; ahbap; soy sop.* [EUTS]

adaşlık, -ğı [adaş-lık] *is.* **1.** Adaş olma, aynı adı taşıma durumu. **2.** *{eT}* Arkadaşlık; dostluk. [DLT]

adaşmak, [ad-aş-mak] *işteş. f. [-ır]* (Çocuklar için) oyuna başlamadan ad seçerek eşleşmek.

adat, [Ar. ʿādet > ʿādāt عادات] *(a:da:t) {OsT} is.* Âdetler; alışkanlıklar; görenekler; usuller ve tabiatlar. ◻ **ādāt-ı medeniyet,** *{OsT} Uygarlık gelenekleri.*|| **ādāt ü ahlak,** *{OsT} Töre.*

adatmak, [ad-a-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin bir adakta bulunmasını sağlamak; adama işini yaptırmak.

adavet, [Ar. ʿadāvet عداوت] *(ada:vet) {OsT} is.* Düşmanlık; kin.

aday, [ad-ay] *sf.* **1.** Bir iş, bir görev veya siyâsi makama gelmek için istekli olan; namzet; gönüllü; talip. **2.** Belirli staj dönemini geçirdikten sonra işe alınacak olan; yetiştirilmekte, eğitilmekte olan; stajyer. **3.** Bir göreve getirilmesi beklenen. **4.** *is.* Nişanlı; sözlü. ◻ **aday adayı,** *İlk elemeye katılarak seçildiği takdirde aday olacak kişi.*|| (birini, bir eseri) **aday göstermek,** *Adaylığı uygun görerek önermek.*|| **aday olmak,** *Kendisini uygun görerek istekli olmak; talip olmak.*|| **aday yoklaması,** *Genel seçimlere katılacak milletvekili adaylarını tespit etmek üzere parti kurullarınca yapılan seçim işi.*

adayavrusu, [ada+yavru-s-u] *is.* İstanbul'da Boğaziçi balıkçılarının kullandığı iki veya üç çifte kürekli bir tekne türü.

adaylık, -ğı, [ad-ay-lık] *is.* Aday olma durumu; namzetlik. ◻ **adaylık eğitimi,** *Belirlenmiş şartları taşıyan kişilerin belirli bir dalda unvan kazanmaları ve yetişmeleri için yapılan süreli hazırlayıcı çalışma.* || **adaylık süresi,** *Bir işe veya mesleğe girmek için aday olan kişinin eğitimi ve yetiştirilmesi için gerekli olan zaman dilimi.*|| **adaylığını**

koymak, *Seçilme yeterliliğine sahip bir kişinin adaylık için başvurması.*|| **adaylıktan çekilmek,** *Adaylar arasında bulunmasına rağmen kendi isteği ile seçime katılmaktan vazgeçtiğini ilan etmek, seçime katılmayı istememek.*

adayu, [ada-yu] *{eT} sf.* **1.** Sevimli; aziz; değerli. **2.** Yavru. [EUTS]

adcı, [ad-cı] *sf. fel.* Adcılık öğretisine bağlı olan; nominalist; ismiye.

adcılık, -ğı [ad-cı-lık] *is. fel.* **1.** Görünen şeylerin kendi başlarına birer varlıkları bulunmadığını ancak bunların zihnimizde canlandırdığımız görüntüleri ile var gibi sandığımızı savunan felsefî görüş; nominalizm; ismiyyun. **2.** Bu felsefî görüşün etkisi ile para biriminin aslında bir değerinin bulunmadığını savunan iktisadî görüş.

addar, [Ar. ʿaddār عدار] *(adda:r) is.* Denizci; gemici.

addedilme, [Ar. ʿadd + T. edil-me عد ابدله] *(a'ddedilme) is.* (Öyle) sayılma.

addedilmek, [Ar. ʿadd + T. edil-mek عد ابدلك] *(a'ddetmek) edil. f. [-ir]* (Öyle) sayılmak.

addetme, [Ar. ʿadd + T. et-me عد ايتمه] *(a'ddetmek) is.* (Öyle) sayma.

addetmek, [Ar. ʿadd + T. et-mek عد ايتمك] *(a'ddetmek) gçl. f. [-(d)-er] [-e(d)iyor]* **1.** (Bir şeyi, bir şey) saymak; bilmek; farz etmek; telakki etmek. **2.** *mec.* Öyle kabul etmek; tutmak. *«Her şey apaçık ortada iken o bunu yok addediyor.»* **3.** Sanmak. *«Bunlar da kendilerini politikacı addediyor, öyle mi?»*

addın, [ad-dın] *{eT} zf.* **1.** Diğer; başka; başkası. **2.** *sf.* Yabancı, yad. [EUTS]

addınçıg, [ad-d-ınçığ] *{eT} sf.* Başka; başkaca; çeşitli; özel; seçkin; mümtaz; üstün derecede; hayrete değer; şaşırtıcı. [EUTS]

addırık, -ğı [ad-dır-ık?] *{ağız} sf.* Kahpe; orospu. [DS]

addırmak, [at-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Bir sıvıyı fışkırtmak. **2.** (Küçük çocuklar için) sidiği ileri doğru fışkırtarak işemek. [DS]

addolunma, [Ar. ʿadd + T. ol-un-ma عد اولنمه] *(a'ddetmek) is.* (Öyle) kabul edilme.

addolunmak, [Ar. ʿadd + T. ol-un-mak عد اولنمق] *(a'ddetmek) edil. f. [-ur]* (Öyle) kabul edilmek.

ade, [Ar. ʿādet > āde عاده] *(a:de) is.* Arapça kurallara göre yapılan birleşik kelimelerde *usul, yol* anlamına gelen âdet kelimesinin aldığı biçim, *fevk'al-āde, ale'l-āde.*

aded, [Ar. ʿaded عدد] *{OsT} is.* → adet. 🗗 **aded-i āsam,** *{OsT} mat. Kesirli sayı; rasyonel sayı.*|| **aded-i aslî,** *{OsT} mat. Asıl sayı.*|| **aded-i āşārî,** *{OsT} mat. Onluk sayı.*|| **aded-i ferd,** *{OsT} mat. Tek sayı.*|| **aded-i gayr-i muntak,** *{OsT} mat. Oranlanamaz sayı; irrasyonel sayı.*|| **aded-i hakikî,** *{OsT} mat. Gerçek sayı.*|| **aded-i kesrî,** *{OsT} mat. Kesirli sayı.*|| **aded-i menfî,** *{OsT} mat. Sıfırdan küçük sayı; negatif sayı.*|| **aded-i mevhum,** *{OsT} mat. Sanal sayı.*|| **aded-i muntak,** *{OsT} mat. Oranlanabilen sayı; rasyonel sayı.*|| **aded-i müretteb,** *{OsT} mat. Tam sayı.*|| **aded-i müsbet,** *{OsT} mat. Sıfırdan büyük sayı; pozitif sayı.*|| **aded-i rütbî,** *{OsT} dbl. Sıra bildiren sayı.*|| **aded-i rüûs,** *{OsT} huk. Kişi sayısı.*|| **aded-i silsile-i ale'l-vilâ,** *{OsT} mat. Aritmetik dizi.*|| **aded-i tāmm,** *{OsT} mat. Tam sayı.*|| **aded-i tevzîî,** *{OsT} mat. Üleştirme bildiren sayı.*

adlıg, [ad-lığ] *{eT} sf.* **1.** Adlı; sanlı; ünlü; tanınmış kimse; ad almış. [EUTS] **2.** Atlı; sipahi; süvari. [EUTS]

adeden, [Ar. ʿadeden عدداً] *(ade'den) {OsT} zf.* Sayı olarak; sayıca; miktarca.

adedî, [Ar. ʿadedī عددى] *(adedi:) {OsT} sf.* Sayı ile ilgili; sayısal.

adedimürettep, -bi [Ar. ʿaded-i müretteb عدد مرتب] *(adedi'mürettep) {OsT} is.* Bir meclisi, bir kurulu meydana getiren üyelerin belirlenen sayısı; üye tam sayısı.

adediyat [Ar. ʿadediyyāt عدديات] *(adediya:t) {OsT} is.* **1.** Sayı ile ilgili olanlar. **2.** Sayılabilen şeyler. 🗗 **adediyāt-ı mütefāvite,** *{OsT} Birimleri arasında değer farkı bulunan şeyler.*|| **adediyāt-ı mütekaribe,** *{OsT} Birimleri arasında değer farkı bulunmayan şeyler.*

a'del, [Ar. aʿdel اعدل] *(a-del) {OsT} sf.* Daha adil; en adil; pek adil; çok doğru. 🗗 **a'delü'l-ādilîn,** *{OsT} 1. Adillerin en adili. 2. Allah.*

âdem, [Ar. / İbr. ādem آدم] *(a:dem) {OsT} is.* **1.** İnsan, adam; kişi. **2.** *mec.* İnsanda bulunması gereken erdemlere sahip (kimse) **3.** *öz. is.* İlk yaratılan insan; insanlığın babası; Hz. Âdem. 🗗 **Âdem baba,** *argo. 1. Afyonkeş, uyuşturucu alışkanlığı olan. 2. Hapishanelerde haraççılara yardakçılık eden.*|| **Âdem elması,** *anat. İnsan boynunun ön bölümünde yer alan gırtlak çıkıntısı.*|| **Âdem evladı,** *İnsanî özellikleri kendisinde toplayan canlı; insan.*|| **ādem-hār,** *{OsT} İnsan yiyici.*|| **ādem-küş,** *{OsT} İnsan öldüren.*|| **Âdem oğlanı,** *{eAT} İnsanoğlu.*|| **Âdem oğlı,** *{eAT} İnsanoğlu.*|| **ādem-pirā,** *{OsT} Bilgili adam; olgun insan.*|| **Âdem tonına girmek,** *{eAT} İnsan kılığına girmek.*

adem, [Ar. ʿadem عدم] *{OsT} is.* **1.** Yokluk; hiçlik; ölüm. **2.** *"-sizlik"* anlamı vermek için bazı kelimelerin başına getirilmiştir: *adem-i dikkat (dikkatsizlik), adem-i imkân (imkânsızlık), adem-i salahiyet (yetkisizlik)* 🗗 **adem-abād,** *{OsT} 1. Yokluk ülkesi. 2. Ölüm.*|| **adem-i basîret,** *{OsT} Uzak görüş*

sahibi olamama; basiretsizlik.|| **adem-i dikkat,** *{OsT} Dikkatsizlik.*|| **adem-i emniyet,** *{OsT} Güvenlik yokluğu.*|| **adem-i ifâ,** *{OsT} Yerine getirememe; yapamama.*|| **adem-i ihtimâl,** *{OsT} Olamamazlık.*|| **adem-i iktidâr,** *{OsT} 1. Gücü yetmeme; güçsüzlük. 2. Cinsel güç yokluğu; iktidarsızlık.*|| **adem-i imkân,** *{OsT} Olamazlık; imkânsızlık.*|| **adem-i imtizâc,** *{OsT} 1. Uyuşamama; bağdaşmazlık. 2. Geçimsizlik.*|| **adem-i inkıtâ,** *{OsT} Kesilmezlik.*|| **adem-i inzibât,** *{OsT} Tertipsizlik; düzensizlik.*|| **adem-i irtibât,** *{OsT} mant. Bağlantısızlık; ayrıklık.*|| **adem-i istikrâr,** *{OsT} Kararsızlık.*|| **adem-i istimâ',** *{OsT} huk. (Dava için) dinleme yokluğu.*|| **adem-i iştihâ,** *{OsT} İştahsızlık.*|| **adem-i itâat,** *{OsT} Buyruk dinlemezlik; itaatsizlik.*|| **adem-i ihtilaf,** *{OsT} Uyuşmazlık yokluğu; anlaşmazlık yokluğu.*|| **adem-i i'timât,** *{OsT} Güvensizlik.*|| **adem-i kabûl,** *{OsT} Kabul etmeme durumu.*|| **adem-i kifayet,** *{OsT} Yetmezlik.*|| **adem-i levn,** *{OsT} biy. Akşınlık; albinizm.*|| **adem-i lüzüm,** *{OsT} Gereksizlik.*|| **adem-i merkeziyet,** *{OsT} 1. Merkez yokluğu. 2. Kuruluşlarm merkezden değil de kendi kendilerini yönetmesi sistemi; yerinden yönetim.*|| **adem-i mes'üliyet,** *{OsT} Sorumsuzluk.*|| **adem-i mevcûdiyet,** *{OsT} Yokluk; bulunmama durumu.*|| **adem-i mutâbakat,** *{OsT} Uyuşmazlık; uymazlık.*|| **adem-i muvâfakat,** *{OsT} Olursuzluk; razı olmama durumu.*|| **adem-i muvaffakiyet,** *{OsT} Başarısızlık.*|| **adem-i müdâhale,** *{OsT} Karışmazlık.*|| **adem-i müsâade,** *{OsT} İzinsizlik.*|| **adem-i müsâvât,** *{OsT} Eşitsizlik; dengesizlik.*|| **adem-i nezâfet,** *{OsT} Temizlik yokluğu; pislik.*|| **adem-i riâyet,** *{OsT} Saygısızlık; kurallara uymazlık.*|| **adem-i selâhiyet,** *{OsT} Yetkisizlik.*|| **adem-i sebât,** *{OsT} Çabuk bıkıp usanma durumu; direnmezlik; sebatsızlık; sebat yokluğu.*|| **adem-i tâbiiyet,** *{OsT} Bağımsızlık.*|| **adem-i ta'kib,** *{OsT} huk. Kovuşturma yokluğu; takipsizlik.*|| **adem-i tecâvüz,** *{OsT} Saldırmazlık.*|| **adem-i te'diye,** *{OsT} Ödememe durumu; ödemezlik.*|| **adem-i tenâzur,** *{OsT} Simetrisizlik; bakışımsızlık.*|| **adem-i temyîzü'l-elvân,** *{OsT} Renk indisi.*|| **adem-i teslîm,** *{OsT} Evrak vb. teslim etmeme durumu.*

adeınan, [Ar. ādeınān آدمان] *(adema:n) {OsT} is.* Adamlar; insanlar.

Âdeıncilik, -ği [âdeın-ci-lik] *(a:demcilik) is.* Ortaçağ Avrupa'sında Âdem ile Havva'yı taklit ettiklerini iddia ederek çıplak yaşamayı savunan tarikat; bohem.

âdemî[1], [Ar. ādemī آدمی] *(a:demi:) {OsT} sf.* **1.** İnsanla ilgili. **2.** Âdemle ilgili.

adeımî[2], [Ar. ʿademī / ʿademiyye عدمیه / عدمی] *(ademi:) {OsT} sf.* Yoklukla ilgili.

ademigâh, [Ar. ādeım + Far. -gāh گاه آدم] *(a:demi:-gâ:h) {OsT}* İnsan olan yer; insanların yerleştiği yer.

ademîlik, [âdemî-lik] *{eAT} is.* İnsanca davranış; yumuşaklık.

ademimerkeziyet, [Ar. adem-i + merkeziyyet عدم مرکزیت] *(ade'mimerkeziyet) {OsT} is. siy.* Yönetimin bir merkezden değil de yerinden yapılması gerektiğini savunan siyasi görüş; yerinden yönetim.

ademimerkeziyetçi, [adem-i+merkeziyyet-çi] *(ade'-mimerkeziyetçi) sf.* Yerinden yönetim görüşünü savunan (kimse).

ademimüdahale, [Ar. adem-i+müdāḫale عدم مداخله] *(ade'mimüda:hale) {OsT} is. siy.* Doğrudan ilişkisi olmadıkça bir devletin, başka bir devletin iç işlerine karışmaması.

âdemiyan, [Ar. ādemī + Far. -yān آدمیان] *(a:demi:-ya:n) {OsT} is.* İnsanlar.

âdemiyane, [Ar. ādemī + Far. -yāne آدمیانه] *(a:demi:ya:n) {OsT} zf.* İnsanca; adamca; erkekçe.

âdemiyet[1], [Ar. ādemiyyet آدمیت] *(a:demiyet) {OsT} is.* **1.** İnsanlık. **2.** Erkeklik. **3.** Terbiyeli insan olma.

ademiyet[2], [Ar. ʿademī > ʿademiyyet عدمیت] *{OsT} sf.* **1.** Yoklukla ilgili. **2.** Ölümle ilgili.

âdemizad, [Ar. ādemī + Far. -zād زاد آدم] *(a:demiza:d) {OsT} is.* İnsanoğlu; insandan doğmuş.

âdemlenmek, [âdem-le-n-mek] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* **1.** İnsanlaşmak. **2.** İnsanlık taslamak.

âdemoğlu, -nu, -ğulları [Ar. ādem + T. oğ(u)l-u] *(a:demoğlu) is.* **1.** İnsan türü, **2.** *mec.* Dürüst ve iyi insan.

âdemotu, -nu, -tları [Ar. ādem + T.ot-u] *(a:demotu) is. bot.* → adamotu, *(Mandragora officinarium)*

adenalji, [Fr. adénalgie] *is. tıp.* Lenf düğümü merkezlerinde bulunan ağrı.

adenandra, [Lat. adenandra] *is. bot.* Sedefotugiller familyasından Güney Afrika kökenli idrar söktürücü ve uyarıcı olarak halk hekimliğinde kullanılan bir bitki, *(Rutacae).*

adenantera, [Lat. adenanthera] *is. bot.* Baklagillerden, tohumlarından yağ elde edilen bir tropik bitki; Amerikan baklası.

adenaz, [Fr. adénase] *is. fizyol.* Adeninin parçalanarak sindirilmesini sağlayan bir çeşit pankreas salgısı.

adenektomi, [Fr. adénectomie] *is. tıp.* **1.** Lenf bezinin ameliyatla alınması. **2.** Bez dokularda oluşan zararsız urların alınması ameliyatı.

adeni, [Fr. adénie] *is. tıp.* Lenf bezlerinde lenfoit dokunun bölünüp çoğalması ile ortaya çıkan hastalık.

adenilik, [Fr. adénylique] *sf. biy-kim.* Kasların ka-

sılmasında rol oynayan fosforik asidin bir çeşit türevi; adenozintrifosforik.

adenilsiklaz, [Fr. adénylcyclase] *is. biy-kim.* Glikojenin yapım ve yıkımında, ayrıca yağların parçalanmasında rolü olan zar enzimi.

adenin, [Fr. adénine] *is. biy-kim, org-kim.* Nükleik asitlerin birleşimine girerek adenozin ve dezoksiadenozin oluşumunda görev alan pürik baz; formülü: $C_5H_5N_5$

adenit, [Fr. adénite] *is. tıp.* Lenfatik damarların lenf düğümlerine bağlandıkları yerlerde meydana gelen iltihaplı hastalık.

ader[1], [Ar. āder آدر] *(a:der) {OsT} sf.* (Kişi için) kasık fıtığı olan.

ader[2], [Far. āder آدر] *(a:der) {OsT} is.* Ateş.

ades, [Ar. ʿades عدس] *{OsT} is.* Mercimek.

adesat, [Ar. ʿadese *(mercimek tanesi)* > ʿadesāt عدسات] *(adesa:t) {OsT} is.* **1.** Mercimekler. **2.** Mercekler.

adese, [Ar. ʿades *(mercimek)* > ʿadese عدسه] *{OsT} is. fiz.* Mercek. 🗗 **adese-i ayniye,** *{OsT} fiz. Gözleme merceği; oküler.*|| **adese-i mer'iye,** *{OsT} fiz. Nesne merceği; objektif.*|| **adese-i mütekarib,** *{OsT} fiz. Yakınsak mercek.*

adesî, [Ar. ʿades > ʿadesī عدسی] *(adesi:) {OsT} sf.* **1.** Mercimekle ilgili. **2.** Mercimeğe benzeyen; mercimek gibi. **3.** Mercekle ilgili.

âdet, -ti [Ar. ʿāde > Far. ʿādet عادت] *(a:det) {OsT} is.* **1.** Alışılmış faaliyet. **2.** Toplum içinde yapıla yapıla alışılmış olan; usul; kaide; anane; gelenek; görenek; örf; teamül; töre; yapılageliş. **3.** Bir kimsenin sık sık tekrarlamak suretiyle edinmiş bulunduğu davranış değişiklikleri, yapısında var olan huy ve tabiatı; huy; tarz. **4.** *eski.* Vergi. **5.** *örtmece.* Kadınların aybaşı durumu. 🗗 **âdet çıkarmak,** *Yeni bir davranış çeşidi başlatmak.*|| **âdet edinmek,** *Bir davranışı sonradan alışkanlık hâline getirmek. Yeni bir huy sahibi olmak.*|| **âdet etmek,** *Bir davranışı sonradan alışkanlık hâline getirmek. Yeni bir huy sahibi olmak.*|| **âdet görmek,** *Kadınların ay hâli olmaları.*|| **âdet-i agnām,** *{OsT} Koyun ve keçiden alınan vergi.*|| **âdet-i gulāmiye,** *{OsT} Devlet işlerini gördürmek için çalıştıralan insanların ücretlerini ödemek için alınan vergi.*|| **âdeti veçhiyle,** *Alışmış olduğu şekliyle.*|| **âdet olduğu gibi,** *Alışılmış şekliyle.*|| **âdet olduğu üzere,** *Alışılmış şekliyle.*|| **âdet olmak,** *Bir davranışın gelenek hâline gelmesi.*|| **âdet romanı,** *Görenekleri tema olarak almış bulunan roman.*|| **âdetten kesilmek,** *Kadınların bir daha ay hâli durumuna gelmemeleri.*|| **âdetu'llāh,** *Allah'ın töresi.*|| **âdet yerini bulsun diye,** *Arzu etmediği, içten gelerek yapmadığı hâlde; başkaları yapıyor desinler diye.*

adet, -di [Ar. ʿaded عدد] *{OsT} is.* **1.** Sayı. **2.** Birim olarak kabul edilmiş şeylerden her biri; tane.

âdeta, [Ar. ʿādet > ʿādetā عادتا] *(a:deta:) {OsT} zf.* **1.** Alışılageldiği gibi. **2.** Neredeyse; hemen hemen; sanki. **3.** *is.* Atın, sağ arka ile sol ön, sol arka ile sağ ön ayaklarını eş zamanlı olarak kaldırıp basarak en yavaş yürüyüşü.

âdetçe, [âdet-çe] *{eAT} zf.* Alışılageldiği gibi; âdet üzere; âdete uygun.

adetçe, [adet-çe] *(ade't͡ʃe) zf.* Sayıca; miktar bakımından; adeten.

âdeten, [Ar. ʿādet-en عادةً] *(a:de'ten) {OsT} zf.* Âdet üzerine; âdet olduğu gibi.

âdetullah, [Ar. ʿādet'Allah >ʿādetu'llāh عادت الله] *{OsT} is.* Allah'ın koyduğu değişmez düzen ve kanunlar; sünnetullah.

âdetperest, [Ar. ʿādet + Far. perest] *(a:detperest) sf.* Âdetlere bağlı; muhafazakâr.

adevan, [Ar. ʿādevān عدوان] *(a:deva:n) {OsT} is.* Hızla koşma.

adezyon, [Lat. adhaesion > Fr. adhésion] *is. fiz.* Birbirine değmekte olan iki katı veya katılarla sıvılar arasındaki moleküler çekim kuvveti.

adgançsız, [ad-ġanç-sız] *{eT} sf.* Başına buyruk; özgür; hür; serbest. [EUTS]

adgangu, [ad-ġa-ñu] *{eT} is.* Temyiz; tefrik; ayırt etme; ayıklama. [EUTS] 🗗 **adgangu törü,** *huk.* [EUTS] *Ayıklama töresi; temyiz töresi.* [EUTS]

adganmak, [ad-ġan-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bağlanmak. [EUTS]

adgar, [ad-ġar] *{eT} is.* Aygır. [EUTS]

adgas, [Ar. ḏaġs > ʿāḏġās عدغاس] *(adğa:s) {OsT} is.* Rüya karışıklığı.

adgır, [ad-ġır] *{eT} is.* Aygır. [Gabain] [Tekin] [DLT] [EUTS] [ETY]

adgırak, [aḏ-ġır-aḳ] *{eT} is.* Kulakları beyaz vücudunun diğer tarafları kara olan erkek geyik; dağ keçisinin erkeği; dağ tekesi. [EUTS] [DLT]

adgırıg, [aḏ-ġır-ıġ] *{eT} sf.* Aykırı. [ETY]

adgırlanmak, [ad-ġır-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Aygır almak; aygır sahibi olmak. **2.** Aygırlaşmak. [DLT]

adgırlık, [ad-ġır-lıḳ] *{eT} sf.* **1.** Aygır olacak; aygır olabilecek. [ETY] **2.** *is.* Aygırlık; hara. [Gabain] **3.** Yılkı. [EUTS]

adguk, [ad-ġuḳ] *{eT} is.* Kim olduğu belli olmayan sığıntı kimse. [DLT]

adha, [Ar. aḍḥā اضحا] *(adha:) {OsT} is.* Kurbanlar; kurbanlık hayvanlar.

adham, [Ar. aḏḥam اضحم] *{OsT} sf.* (Kişi için) iri yapılı.

-adı, [-adı / -edi] *{eAT} çek e.* İstek kipinin hikâye "-a-y-dı" ve şart kipinin hikâye "sa-y-dı" değerinde kullanılır. *"Ziyaret edüp cemalin göredi (görseydi)."* Velâyet-i Hacı Bektaş.

adı, [adi > adı] *{ağız} sf.* **1.** Serseri; ahmak. **2.** İnsan içine girmeyen; yabani. [DS]

adıg, [aḏ-ıġ] *{eT} is.* Ayı. [ETY] [DLT] [EUTS] 🗗 **adıg merdegi,** *Ayı yavrusu.* [DLT]

adıg, [aḏ-ıġ] *{eT} sf.* Ayık.

adıglamak, [adıġ-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Şaşalamak. [DLT]

adıglıg, [aḏıġ-lıġ] *{eT} sf.* Ayısı çok olan yer. [DLT]

adıl, [ad-ıl] *is. dbl.* Kendisi isim olmadığı hâlde ismin yerini tutan ve isim gibi çekimlenebilen kelime; zamir.

adıllurak, [Ar. ʿādil => adıl-lu-rak] *{eAT} sf.* Daha doğru; adalete daha uygun.

adılmak, [aḏ-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ayılmak. [DLT]

adım, [at-mak > ad-ım] *is.* **1.** Yürümek veya koşmak için bir ayağı diğerinden belirli bir uzaklığa götürme hareketi. **2.** Yürüme sırasında iki ayak arasındaki uzaklık. **3.** Eskiden kullanılan bir uzunluk ölçüsü birimi *(75.711 cm.)* **4.** Teşebbüs, hamle. **5.** Yeryüzündeki kısa mesafeler için yakınlık anlamında kullanılır. *«İki adım ötedeki bakkala gidemiyormuş.»* **6.** Yapılan bir işte geçilen basamaklardan her biri. **7.** *zf. as.* (Yürüyüş için) adımlarına belirtilen biçim verilerek. 🗗 **adım adılmak,** *{eAT} Adım atılmak.*‖ **adım adım** *1. Ağır ağır, 2. Dikkatle, 3. Belirli aşamaları geçerek, 4. Israrlı ve sürekli bir şekilde.*‖ **adım admak,** *{eAT} Adım atmak.*‖ **adım atlamaca,** *Yere çizilen bir çizgiye basarak bir adımda ileriye sıçrama şeklinde oynanan bir çocuk oyunu.*‖ **adım atmak,** *1. Yürümek için gerekli olan hareketi yapmak. 2. Teşebbüs etmek, girişmek.*‖ **adım atmamak,** *Yürümemek; ıramamak.*‖ **adıma vurmak,** *{ağız} Bir yeri adımlayarak ölçmek.* [DS]‖ **adım başı,** *1. Her adımda, 2. Sık sık.*‖ **adımını açmak,** *Adımlarını uzun atmak veya hızlı yürümek.*‖ **adımını atsan para,** *Her şey paraya dayanıyor, parasız hiçbir şey yapmak mümkün değil.*‖ **adımını dek atmak,** *{ağız} Tedbirli davranmak.* [DS]‖ **adımını denk atmak,** *Tedbirli ve uyanık olmak.*‖ **adım kalgımak,** *{eAT} 1. Adım atmaya çalışmak. 2. Ayağa kalkmaya çabalamak.*‖ **adımları geri geri gitmek,** *Bir yere giderken isteksiz davranmak; gitmek istememek.*‖ **adımlarını açmak,** *Hızlı yürümek.*‖ **adımlarını seyrekleştirmek,** *Hızlı yürümekte iken yavaşlamak.*‖ **adımlarını sıklaştırmak,** *Kısa fakat hızlı yürümek.*‖ (üç) **adımlık yer,** *Belirtilen yerin çok uzak olmadığını ifade için kullanılır.*‖ **adım sekitmek,** *{ağız} 1. Durduğu yerden sıçrayarak uzaklaşmaya kalkışmak. 2. Durduğu yerden sıçrayıp uzaklaşmasına meydan vermek.* [DS]‖ **adım uydurmak,** *1. Beraber yürümek için aynı zamanda adım atmak, 2. Aynı çağı yaşayabilmek için aynı çalışmaları yapmak ve aynı başarıyı göstermek.*‖ **adım yirde,** *{eAT} Adım başına.*

adımak, [ad-ı-mak / ad-a-mak آدمق] *{eAT} f.* Adlandırmak; ad vermek.

adımlama, [adım-la-ma] *is.* Bir yeri adım adım dolaşma veya adımları ile ölçme işi.

adımlamak, [adım-la-mak آدملمق / ادملمق] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir uzaklığı eşit adımlar atarak adım cinsinden ölçmek. **2.** Bir yerde gayesiz dolaşmak, gezinmek. **3.** *{eAT}* Yürümek.

adımlık, -ğı [ad-ım-lık] *sf.* **1.** Bir yerin yakınlığını üç, beş gibi küçük sayılarla ifade etmek için kullanılan sıfat. **2.** Adım ile ilgili.

adın, [aḏ-mak *(farklı olmak)* > aḏ-ın] *{eT} sf.* **1.** Başka; diğer; ayrı. [DLT] [ETY] [Üç İtigsizler] [Yüknekî] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Başkası; yabancı; yad. [EUTS] 🗗 **adın adın,** *Ayrı ayrı [Gabain]*

adına, [ad-ı-n-a] *zf.* (Biri için) hesabına; onu temsilen; vekaleten; yerine; onun ağzından.

adına, [Far. ādınā] *{eT} is.* Cuma. [EUTS]

adınagu [aḏın-aġu / adnaġu] *{eT} zm.* Başkası. [EUTS] [Gabain] 🗗 **adınagunı,** *Başkasını.* [EUTS]

adınaguka, [ad-ın-aġu-ḳa] *{eT} is.* Başka başka kişiler; ayrı ayrı kimseler. [EUTS]

adınç, [aḏ-mak *(farklı olmak)* > aḏ-ınç] *{eT} is.* Seçme; seçim; seçkinlik. [İKPÖy.]

adınççıg, [ad-mak *(farklı olmak)* > ad-ınç-sıg > ad-ınç-(ç)ıg] *{eT} zf.* Benzersiz; olağanüstü. 🗗 **adınççıg bark,** *Şaşılası bir anıt mezar.*

adınçıg [ad-mak *(farklı olmak)* > ad-ın-çı-ġ / adınçıḳ / adınsıġ] *{eT} sf.* **1.** Seçilmiş; olağanüstü; özel; seçkin; mümtaz; üstün derecede; hayrete değer; şaşırtıcı; harikulade [İKPÖy.] [Tekin] [EUTS] [Gabain] **2.** Başka; diğer; ayrı; başka türlü; başkaca; çeşitli. [EUTS] [Gabain] [ETY]

adınçsıg, [ad-mak *(farklı olmak)* > ad-ınç-sıġ] *{eT} zf.* Benzersiz; olağan üstü. [ETY]

adınmak[1], [ad-ın-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Adımını atmak; kendi gitmek; yürümek.

adınmak[2], [aḏ-mak *(farklı olmak)* > aḏ-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Değişmek, iyileşmek; başkalaşmak; ayrılmak. [Gabain] [EUTS]

adınmak[3], [aḏın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Taaccüp etmek; hayret etmek; şaşmak. [EUTS]

adınsıg, [aḏ-mak *(farklı olmak)* > aḏ-ın-sıġ] *{eT} zf.* Başka; başkaca; çeşitli; özel; seçkin; mümtaz; üstün derecede; hayrete değer; şaşırtıcı. [EUTS]

adınta, [aḏın-ta] *{eT}* Diğer yandan; diğer taraftan. [EUTS] [Gabain]

adır[1], [Sansk. Ardrā] *{eT} is.* Ardra yıldızı. [EUTS]

adır[2], [Kürt. ādır] *{ağız} is.* Ateş. [DS]

adıra, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > aḍ-ıra] *{eT} zf.* **1.** İnceden inceye; derinden derine; etraflı. [EUTS] **2.** Ötede beride; orada burada. [EUTS] 🗗 **adıra ödürü,** *{eT} Öteye beriye; orda burada.* [Gabain]

adırguluk, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > ad-ır-ġu-luḳ] *{eT} sf.* Ayrılacak; ayıracak. [EUTS]

adırılmak, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > aḍ-(ı)r-ıl-mak > aḍ-r-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Ayrılmak. [ETY] [EUTS] [Üç İtigsizler] **2.** *mec.* Ölmek. [ETY] [EUTS]

adırılmaklıg, [aḍır-ıl-mak-lıġ] *{eT} sf.* Ayrılmaklı olan. [EUTS]

adırınmak, [aḍır-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ayrılmak. [ETY]

adırmak, [aḍır-mak / eḍirmek / öḍürmek / uḍurmak / üḍürmek] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ayırmak; tefrik etmek. [EUTS] [ETY] [DLT] [Üç İtigsizler] [Gabain] [İKPÖy.]

adırt, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > aḍ-ır-t] *{eT} is.* **1.** Farklı; fark; ayrılık; ayırma; ayırt. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Tıpkı; aynı. [EUTS]

adırtık, [aḍ-ır-t-ık] *{eT} is.* Ayrılık; fark. [EUTS]

adırtlamak, [aḍ-ır-t > aḍ-ır-t-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ayırt etmek; bölmek; tefrik etmek; ayırmak; ayıklamak. [Üç İtigsizler] [Gabain]

adırtlayu, [aḍır-t-layu] *{eT} zf.* İnceden inceye; derin; teferruatıyla; ayrıntılarıyla. [EUTS]

adırtlıg, [aḍır-t > aḍır-t-lıġ] *{eT} sf.* Açık; ayrıntılı; kesin; belli; sarih. [Gabain] [Üç İtigsizler]

adırtsız, [aḍır-t-sız] *{eT} zf.* Ayırt etmeden; ayrılmadan. [EUTS]

adışmak, [aḍ-mak > aḍ-ış-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Apışmak. **2.** Ayrılmak. [DLT]

adıştit, [Toh. / Skr. adhisthia] *{eT} is.* Mukadderat; kader; alın yazısı. [EUTS]

adi, [Ar. ʿādī عادى] *(a:di:) {OsT} sf.* **1.** Âdet olan. **2.** Hiçbir üstünlüğü olmayan, her zaman görülebilen cinsten; sıradan; olağan; basit; alelade. **3.** Kibarlıktan uzak, incelikten yoksun; bayağı; basit. **4.** Ahlakça düşük, niyeti ve davranışları kötü, tiksindiren, utanma duygusunu inciten; aşağılık. **5.** (Niteliği düşük mallar için) kalitesiz. **6.** Hain. 🗗 **adi adım,** *1. Normal yürüyüş adımı. 2. Askerlikte rahat yürüyüş, ayak uydurmadan yapılan yürüyüş.*‖ **adi defter,** *Bir ticarethanenin yaptığı alışverişleri bütünüyle kaydettiği, fakat herhangi bir resmiyeti olmayan defter.*‖ **adi gün,** *Bayram ve tatiller dışındaki günler.*‖ **adi kesir,** *mat. Bayağı kesir.*‖ **adi mektup,** *Taahhütlü, uçak, acele (aps) veya ekspres kaydı konulmamış mektup.*‖ **adi senet,** *Bir iş gördürmek, bir iş yapmak veya yapmamak, borç veya hakkın kurulması için düzenlenen ve sadece sorumlu tarafından imzalanmış senet.*‖ **adi suçlu,** *huk. Ağır cezayı gerektirmeyen basit suçları işleyen kimse.*‖ **adi şirket,** *tic. huk. Tescil zorunluluğu olmayan, tüzel kişiliği bulunmayan, ortakların ortaklık borçlarından müteselsilen sorumlu oldukları ortaklık.*‖ **adi tono,** *Bir uçağın uçuş yönü bozulmaksızın kanatları üzerinde dönerek yaptığı hava manevrası.*‖ **adi toplantı,** *Resmî kurum veya kuruluşların tüzükleri gereğince her zaman yaptıkları toplantı.*‖ **adi yargılama,** *huk. Kanunların özel bir yargılama usulüne tabi tutmadığı, genel yargılama kurallarına bağlı olarak yapılan yargılama.*

adice [adi-ce] *(a:di:'ce) zf.* **1.** Adi sayılacak şekilde; adi biçimde. **2.** Ahlak dışı, hoşa gitmeyen şekilde.

adid[1], [Ar. ʿadīd / ʿadīde عديده / عديد] *(adi:d) {OsT} sf.* **1.** Çok sayıda. **2.** Birbirine denk.

adid[2], [Ar. ʿaḍīḍ عضيض] *(adi:d) {OsT} is.* **1.** Lokma. **2.** Isırma. **3.** Arkadaş. **4.** Düşman.

adidas, [İng. adidas *(Amerikan tic. kuruluşu)*] *is.* Bir tür hafif spor ayakkabısı.

Adige, [adige] *(adi'ge) öz. is.* Çerkez.

Adigece, [adige-ce] *(adige'ce) öz. is.* Çerkezce.

adil[1], [Ar. ʿadl > ʿadīl عديل] *(adi:l) {OsT} is.* Eş; denk; benzer.

adil[2], [Ar. ʿadl > ʿādil / ʿādile عادله / عادل] *(a:dil) {OsT} sf.* **1.** Hareketlerinde, kararlarında hak, hukuk ve eşitlik ilkelerine bağlı kalan (kimse); adaletli. **2.** Hukuk kurallarına, hak ve eşitlik ilkelerine uygun olan (şey). **3.** *zf.* Hak. hukuk ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak; adaletle.

adilane, [Ar. ʿādil + Far. āne عادلانه] *(a:dila:ne) {OsT} zf.* Adilce.

adilce, [adil-ce] *(a:dilce) zf.* Adalete uygun şekilde, doğrulukla; hakça; adilane.

adile, [Ar. ʿādil > ʿādile عادله] *(a:dile) {OsT} is.* Adaletli kadın; doğru kadın.

adileşme, [adi-le-ş-me] *(a:di:leşme) is.* Adileşmek işi.

adileşmek,[adi-le-ş-mek] *(a:di:leşmek) dönşl. f. [-ir]* Kendini küçük düşürecek, bayağı hâle gelmek.

adileştirme, [adi-le-ş-tir-me] *(a:di:leştirme) is.* Bir kimseyi küçük ve bayağı gösterme.

adileştirmek, [adi-le-ş-tir-mek] *(a:di:leştirmek) gçl. f. [-ir]* Birini küçük ve bayağı göstermek.

adilî, [Ar. ʿādil + Far. -ī عادلى] *(a:dili:) {OsT} is.* Adalet; doğruluk.

adilik, -ği [adi-lik] *(a:di:lik) is.* **1.** Adi olma durumu, bayağılık. **2.** Aşağılık birinden beklenebilecek bir davranış.

adilimit, [ak dirmit [TİETZE]] *{ağız} is.* Bir üzüm türü. [DS]

adim, [Ar. ʿadem > ʿadīm عديم] *(adi:m) {OsT} sf.* **1.** Bulunmayan; yok; namevcut. **2.** (Bir şeyi) olmayan; o şeyden yoksun olan. 🗗 **adîmü'l-imkān,**

{OsT} İmkânsız; olamaz.|| **adîm ü heder eylemek,** *{OsT} yok etmek; ziyan etmek.*|| **adîmetü'l-cenâh,** *{OsT} zool. Yeni Zelanda'da yaşayan bir kuş; apteriks.*|| **adîmetü'l-ercül,** *{OsT} zool. Ayaksızlar.*|| **adîmetü'l-tüveyc,** *{OsT} bot. Taçsızlar.*|| **adîmü'n-nazîr,** *{OsT} Eşi olmayan; eşsiz.*

adine, [Ar. ādīn آدينه] *(a:di:ne) {eAT} {OsT} is.* Cuma günü.

adipoliz, [Fr. adipolyse] *is.* Vücutta yedek olarak depolanmış olan yağların parçalanması.

adiposit, [Fr. adipocyte] *is.* Vücuttaki yağ hücreleri.

adipoz, [Fr. adipose] *is.* Dokularda gereğinden çok yağ birikmesi.

adipsi, [Fr. adipsie] *is.* Su içme arzusunun kaybolması şeklindeki rahatsızlık.

adisababa, [Addis Ababa *(Habeşistan'ın başkenti)*] *is.* **1.** Bir kâğıt oyunu; kaptıkaçtı. **2.** Bir pasta türü.

adisyon, [Fr. addition *(toplama)*] *is.* Lokanta ve gazino gibi yerlerde ödeme yapılacak miktarı gösteren dökümlü hesap pusulası; hesap.

adiş, [Ar. ādīş آديش] *(a:di:ş) {OsT} is.* Ateş.

aditya, [Skr. āditya] *{eT} is.* **1.** Yıldız; güneş. [EUTS] **2.** Cuma günü. [EUTS]

adiyabatik, -ği [Fr. adiabatique] *(a'diyabatik) sf.* **1.** (Isı için) deniz dibinde, su basıncının etkisi ile oluşan. **2.** (Eğri için) yükselen hava katmanının sıcaklık değişimini gösteren. **3.** Termodinamik bir ortamda dışarı ile ısı alışverişi olmayan. ◻ **adiyabatik dönüşüm,** *Termodinamik bir sistemde dış ortamla hiç ısı alışverişi olmaksızın meydana gelen dönüşüm.*

adiyat, [Ar. ʿādiye > ʿādiyāt عديات] *(a:diya:t) {OsT} is.* Her zaman olagelen şeyler; olağanlıklar; alışılmışlıklar. ◻ **âdiyât-ı umûr,** *{OsT} Günlük, olağan işler.*

adiye, [Ar. ʿādiye عديه] *(a:diye) {OsT} sf.* Alışkanlık edilmiş; alışılmış.

adiyen, [Ar. ʿādiye > ʿādiyen عديًا] *(a:di'yen) {OsT} zf.* **1.** Her zamanki gibi. **2.** Bayağı; basbayağı.

adl, [Ar. ʿadl عدل] *{OsT} is.* Adalet; adillik. ◻ **adl eylemek,** *{eAT} Adaletli olarak davranmak.*|| **adl eyleyici,** *{eAT} Adil davranan; adaletle hareket eden.*|| **adl-penâh,** *1. Adaletin barındığı yer. 2. Adalete sığınan kemse.*|| **adl saklamaklık,** *{eAT} Hakkı gözetme; adaletle hareket etme.*|| **adl u dâd,** *{OsT} Adalet.*

adla, -a'ı [Ar. ḍıl' *(kenar)* > aḍlā' اضلاع] *(adla:) {OsT} is.* **1.** Kenarlar. **2.** *dbl.* Sayı kökleri. **3.** Kaburgalar.

adlamak[1], [ad-la-mak آدلق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Ad vermek; adlandırmak.

adlamak[2], [ayıt-la-mak > adla-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayıklamak. [DS]

adlandırılma, [ad-la-n-dır-ıl-ma] *is.* **1.** Adlandırılmak işi; ad verilme. **2.** O şekilde değerlendirilme; öyle sayılma.

adlandırılmak, [ad-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ad verilmek. **2.** Öyle sayılmak; o şekilde değerlendirilmek.

adlandırma, [ad-la-n-dır-ma] *is.* **1.** Bir şeye ad verme eylemi; tanımlamanın ters işlemi. **2.** Öyle değerlendirme; öyle nitelendirme.

adlandırmak, [ad-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Yeni bir nesneye ad koymak. **2.** Bir niteliğe uygun olarak değerlendirmek. *«Bunu aptallık olarak adlandırırlar.»*

adlanma, [ad-la-n-ma] *is.* Adlanmak durum ve eylemi.

adlanmak, [ad-la-n-mak آدلنمق] *edil. f. [-ır]* **1.** Ad verilmek; anılmak; denilmek. **2.** *dönşl. f.* Ad sahibi olmak. **3.** Meşhur olmak, tanınmak; ün kazanmak; şöhret kazanmak; nam salmak; *{eAT} (aynı).* **4.** Adı kötüye çıkmak.

adlı, [*(eT.* ad-lıġ > ad-lı] *sf.* **1.** Adı olan. **2.** Ünlü, meşhur; tanınmış. **3.** (Belirtilen biçimde, nitelikte) ada sahip olan. ◻ **adlı adınca,** *1. Gerçek ismini söyleyerek; (Adı söylenince ayıp olan ve kaba kaçan durumlar ve varlıklar için kullanılır.) 2. İsimlerine göre. 3. Adlarını bir bir sayarak* || **adlı sanlı,** *(Kişi için) ün sahibi; herkesçe tanınan; tanınmış, meşhur.*

adlıg, [ad-lıġ] *{eT} sf.* Adlı; sanlı; şöhretli; ünlü. [EUTS]

adlî, [Ar. ʿadl > ʿadlī عدلى] *(adli:) {OsT} sf.* **1.** Adaletle ilgili; adalete ait. **2.** Adalet teşkilatını ilgilendiren. ◻ **adlî amir,** *Görev alanları içinde askerî mahkemeler kurabilen, ilk ve son soruşturmaları yaptırabilen, verilen cezaları uygulayabilen kumandan.*|| **adlî evrak,** *Suçluların yargılanması ile ilgili olarak başlangıçtan itibaren hüküm kesinleşinceye kadar tutulan belge niteliğindeki her türlü yazı ve karar.*|| **adlî hata,** *huk. Hakimin verdiği kararda, hükmüne esas tuttuğu suçu oluşturan maddi unsurun varlığı, özelliği veya şartlarında yanılmış olması hâli.*|| **adlî idare rejimi,** *Yönetime adli ayrıcalığın tanınmadığı yönetim biçimi.*|| **adlî işlem.** *huk. Davanın açılmasından karar kesinleşinceye kadar yapılan dava ile ilgili olarak yapılan her türlü işlem; adli muamele.*|| **adlî merci,** *Adliye ile ilgili işleri yürüten kurum.*|| **adlî muamele,** *huk.*→ adli işlem.|| **adlî müzaheret,** *huk. Maddi gücünün zayıflığı dolayısıyla dava açamayacak ve kendisini savunamayacak durumda yoksul olanlara devletin yaptığı maddi yardım.*|| **adlî sicil,** *huk. Bir kimsenin adli bir suç işleyip işlemediği, böyle bir suçtan do-*

layı kesinleşmiş bir hakim kararı bulunup bulunmadığı hususunda tutulan kayıt.|| **adlî subay,** *as. huk. Alay komutanlarının yanında hakim gibi görev yapan subay.*|| **adlî tabip,** *huk. Adli tıp sahasında ihtisas yapmış olan hekim.*|| **adlî tatil,** *huk. Kanununda belirtilen olaylar dışında adli işlem yapılmayan (20 Temmuz ile 5 Eylül tarihleri arası) devre.*|| **adlî tıp,** *huk. Hekimliğin hukuku ilgilendiren konularda çalışan bilim dalı.*|| **adlî tevbih,** *Hakimin suçluya hüküm yoluyla verdiği sözlü ceza.*|| **adlî yardım,** *Mahkemelerin birbirlerine, zabıtanın mahkeme veya savcılıklara karşı sorumlu oldukları işbirliği.*|| **adlî yıl,** *huk. Mahkemelerin yıl içinde adlî tatil dışında çalışmak zorunda oldukları dönem.*|| **adlî zabıta,** *huk. Suç işlenmesi durumunda harekete geçen, delilleri ve suçluları soruşturarak tespit eden ve koruma altına alıp adlî makamlara bildiren güvenlik görevlisi.*

adliye, [Ar. ʿadl > ʿadliyye] *{OsT} is.* **1.** Hukuk ve yargı görevini yerine getiren devlet teşkilatı. **2.** Hukuk ve yargı işlerinin yerine getirildiği resmî bina. ☞ **adliye aleyhine işlenen suçlar,** *huk. Yargılama işleminin yürütülmesini zorlaştırma ve yargıçları yanıltma suçu.*|| **adliye encümeni,** *huk. TBMM'nde Adalet Bakanlığının görevleri ve adaletle ilgili konuları görüşen alt kurul; adalet komisyonu; adalet encümeni.*|| **adliye mahkemesi,** *huk. Anayasa mahkemesi, askerî mahkeme ve idarî mahkemelerin görevleri dışında kalan bütün dava ve anlaşmazlıkları yargılamak üzere kurulan mahkemeler; umumî mahkemeler; adi mahkemeler.*|| **adliye nezareti,** *yönt. Osmanlı devletinde batı usulünde kurulan adalet işlerinin yürütülmesi için gerekli, yasal, parasal ve yönetim şartlarını düzenlemekle görevli bakanlık; Adalet Bakanlığı; Adliye Vekaleti.*

adliyeci, [adliye-ci] *is. huk.* Adliye teşkilatında çalışan devlet memuru.

adlu, [ad-lu آدلو] *{eAT} sf.* Meşhur; ünlü.

adına, [aḏ-ma] *{eT} sf.* Bırakılan; salıverilen; başıboş. [DLT]

admak[1], [aḏ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Farklı olmak; değişik olmak. [ETY]

admak[2], [ad-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Şafak sökmek; tan atmak. [EUTS] **2.** Hedefe silah atmak; nişan almak. [EUTS] **3.** Fışkırmak, akmak; çağlamak. [EUTS] **4.** *gçl. f.* Vurmak; dövmek. [EUTS]

admak[3], [at-mak آدمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* (Adım için) atmak; yürümek; ayak basmak.

adn, [İbr. ūdhen > Ar. ʿadn عدن] *{OsT} is.* **1.** Konut. **2.** Cennet.

adna, [Far. ādīna] *{OsT} is.* **1.** Cuma günü. **2.** Perşembe.

adnagu, [aḏ-na-ġu] *{eT} sf.* Yabancı; başkası. [DLT] [EUTS]

adnamak, [aḏ-na-mak] *{eT} gçsz. f.* **1.** Rengi atmak. [Mühennâ] **2.** Değişmek; bozulmak. [DLT]

adra, [aḏ-(ı)r-a] *{eT} sf.* Ayrılmış. [EUTS]

adras, [Ar. ḍırs > aḍrās اضراس] *(adra:s) {OsT} is.* **1.** Dişler. **2.** Azı dişleri.

adrabş, [Far. adraḫş ادرخش] *{OsT} is.* **1.** Şimşek. **2.** Yıldırım. **3.** Gök gürültüsü.

adrenalin, [Lat. ad *(üzerinde)* + ren *(böbrek)* > Fr. adrénaline] *is. biy-kim.* Böbrek üstü bezlerinin ürettiği difenolik aminoalkol; $OH_2C_6CaH_2$-CHOH-CH_2NHCH_3

adrenalinemi, [Fr. adrénalinémie] *is. tıp.* Kanda adrenalin bulunması.

adreng, [Far. adreng ادرنگ] *{OsT} is.* Sıkıntı; mihnet; keder.

adres, [Fr. adresse] **1.** Bir kimsenin arandığında bulunabileceği yer; oturduğu yer. **2.** Posta maddelerinin gönderildiği kimsenin eline ulaşabileceği yeri belirten bilgiler; bu bilgileri taşıyan yazılar. **3.** Bilgisayar hafızasında bir bilginin kotlanmış olduğu yer. ☞ **adres bırakmak,** *Kendisini arayanların bulabileceği veya gönderilen posta maddelerinin ulaşabileceği yeri bildirmek; adres göstermek.*|| **adres defteri,** *Adreslerin yazılı olduğu defter.*|| **adres değiştirmek,** *argo. Ölmek; öbür dünyaya gitmek.*|| **adresini değiştirmek,** *argo. Öldürmek.*|| **adres kartı,** *Adreslerin alfabetik sırada yazılarak dizildiği bilgi fişlerinden her biri.*|| **adres kitabı,** *Bir alanı ilgilendiren meslek ve iş sahiplerinin adreslerinin yazılı olduğu kitap.*|| **adres makinesi,** *Adresleri otomatik olarak hızla basan büro makinesi.*|| **adres rebberi,** *Alfabetik olarak düzenlenmiş adres kitabı veya defteri.*

adresleme, [adres-le-me] *is. bsy.* Bilgisayar hafızasında bilgi için bir yer kotlama işi.

adreslemek, [adres-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor] bsy.* Bir bilgiyi bilgisayar hafızasına kotlamak ve bu bilgiye nasıl ulaşılabileceğini tanımlamak.

adreslenebilir, [adres-le-n-e-bil-ir] *sf. bsy.* Bir bilginin arandığında bu bilgilerin konumunu belirten adreslerin kullanımı suretiyle ulaşılabilen (hafıza).

adresli, [adres-li] *sf.* Üzerinde adresi yazılı olan.

adressiz, [adres-siz] *sf.* Üzerinde adresi yazılı olmayan.

adrı, [aḏ-(ı)r-mak > aḏr-ı] *{eT} is.* Buğday saplarını karıştırmak için kullanılan araç; yaba; dirgen; çatal; çatal değnek. [DLT] ☞ **adrı budlug,** *Ayrık bacaklı; eğri bacaklı.* [DLT]

adrılguluk, [aḏrı-l-mak > aḏrı-l-ġuluḳ] *{eT} is.* Ayrılık [Gabain]

adrılmak, [aḏ-mak *(farklı olmak)* > aḏ-(ı)r-ıl-mak] *{eT} f.* Ayrılmak. [EUTS] [DLT] [İKPÖy.] ☞ **adrıl-**

mak yangılmak, *Ayrılmak ve ihanet etmek.*|| **adrılmak sāçlinmek,** *Ayrılmak ve seçilmek; ölmek.*|| **adrılu barmak,** *Ayrılıp gitmek.*

adrım, [aḍ-rı-m] *{eT} sf.* Eyerin altına, iki yana konulan keçe; teğelti. [DLT]

adrınmak, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > aḍ-ır-mak > aḍ-(ı)r-ın-mak] *f.* Ayrılmak. [ETY]

adrış, [aḍ-(ı)r-ış] *{eT} is.* **1.** Ayrılış. **2.** İkiye ayrılan yolun başı. [DLT]

adrışmak, [aḍ-(ı)r-ış-mak] *{eT} işteş f. [-ur]* Ayrışmak; birbirinden ayrılmak. [DLT]

adrudaçı, [aḍ-(ı)r-u-daçı] *{eT} sf.* Ayırıcı; ayıran. [EUTS]

adrudmak, [aḍ-(ı)r-ud-mak] *{eT.} gçl. f. [-ur]* Ayırmak. [EUTS]

adruk, [aḍ-mak *(farklı olmak)* > ad-(ı)-r-uk / ar-t-uk] *{eT} sf.* **1.** Farklı; çeşitli; başka; bundan başka; başka başka; ayrı; çeşitli; ayrı ayrı; çeşitli türden. [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] **2.** Üstün; seçkin; üstünlük; vasıf. [DLT] [Üç İtigsizler] [İKPÖy.] **3.** Artık; başka. [EUTS] **4.** Olduğu gibi; tamamıyla. [EUTS] 🗗 **adruk adruk,** *Ayrı ayrı; her türlü; türlü türlü.* [EUTS]

adruklug, [aḍru-k-lug /ar-t-uk-lug] *{eT} sf.* Fevkalade; parlak; üstün. [EUTS] [Gabain]

adrumak, [aḍru-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Seçmek. [Gabain] [EUTS]

adrutaçı, [aḍru-taçı] *{eT} sf.* Ayırıcı; ayıran. [EUTS]

adrutmak, [aḍru-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ayırmak. [EUTS]

adsız, [*eT.* āt-sız > ād-sız آدسز] *sf.* **1.** Adı konulmamış olan (kimse). **2.** Fazla tanınmayan; ünlü olmayan. **3.** *{eAT}* → adsuz. 🗗 **adsız kahraman,** *Büyük kahramanlıklarda bulunmuş olmasına rağmen adı bugüne kadar duyulmamış, unutulmuş kimse.*|| **adsız parmak,** *Serçe parmağın yanındaki, baştan dördüncü parmak; yüzük parmağı.*

adsorpsiyon, [Fr. adsorptione] *is.* **1.** Katı veya sıvı maddelerin gazları emip dağıtması. **2.** Hücre içine veya organizmanın içine dıştan gelen maddelerin girmesi.

adsuz, [ad-suz آدسز] *{eAT} sf.* **1.** Adsız. **2.** Kötü tanınmış; şerefsiz. **3.** Şöhretten düşmüş; unutulmuş. **4.** Aşağılık; namert.

adsuzlık, [ad-suz-lıḳ آدسزلق] *{eAT} is.* Şöhretsizlik.

adu, [Ar. ʿadüvv عدو] *(adu:) {OsT} is.* Düşman.

adud[1], [Ar. ʿaḍud عضد] *{OsT} is.* **1.** Kol. **2.** Pazı. **3.** Yardımcı. 🗗 **adudü'd-devle,** *Devletin kolu (devlet adamlarına verilen bir unvan).*

adud[2], [Ar. ʿaḍūd عضوض] *(adu:d) {OsT} sf.* **1.** Bir lokma; bir ısırımlık. **2.** (Durum için) acıklı; ıstırap verici. **3.** Zalim.

adudi, [Ar. ʿaḍudī / ʿaḍūdiye عضوديه] *(adu:di:) {OsT} is.* Kolla ilgili; pazı kemiğine ait.

adug, [aḍ-uġ / adıġ] *{eT} is.* Ayı. [EUTS]

adugun, [ad-u-gun] *{eT} is.* At (sürüsü); yılkı [Gabain]

aduk, [aḍ-uḳ] *{eT} sf.* Tanınmayan; bilinmeyen. [DLT]

aduklamak, [ad-uḳ-la-mak] *{eT} f.* **1.** Tanınmamak. **2.** Garip görmek; yadırgamak. [DLT]

adunçsuz, [aḍ-unç-suz] *{eT} sf.* Değişmeyen. [EUTS]

adurt, [aḍur-t] *{eT} is.* Avurt; yanak içi. [Gabain] [EUTS]

adut, [aḍut] *{eT} is.* **1.** Avuç. [Gabain] **2.** *sf.* Avuç dolusu. [EUTS]

adutlamak, [aḍut-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Avuçlamak. [DLT]

adüv, -vvü [Ar. ʿadüvv عدو] *{OsT} is.* Düşman. 🗗 **adüvv-i cān,** *Can düşmanı.*

adyende, [Far. ādyende آدينده] *{OsT} is.* Gökkuşağı.

aerob, [İng. aerobe] *sf. biy.* Yalnızca serbest oksijen bulunan ortamlarda yaşayabilen bakteriler (mikroorganizmalar).

aerobik, [İng. aerobics] *is. spor.* Solunumu hızlandırarak dokulara daha çok oksijen gitmesini sağlamak amacıyla müzik eşliğinde hızlı bir ritimle yapılan jimnastik.

aerobiyoloji, [Fr. aérobiologie] *is. biy.* Hava akımlarıyla sürüklenerek atmosferde yaşayan mikroorganizmaları inceleyen biyoloji dalı.

aerobiyoz, [Fr. aérobiose] *is. biy.* Serbest oksijenli ortamlarda yaşayabilen bakterilerin yaşama biçimi.

aerodinamik, -ği [Fr. aérodynamique] *is. fiz.* **1.** Gazlar, özellikle hava içinde hareket eden cisimlere etki eden kuvvetleri ve etkilerini inceleyen bilim dalı. **2.** *sf.* Hızla yol alabilmesi için hava tarafından en az direnç gösterebilecek şekilde tasarlanmış (uçak, oto vs.) **3.** Havanın, hareket hâlindeki cisimler üzerindeki direnci ile ilgili olan. *«Aerodinamik sarsıntı.»*

aerodinamikçi, [aerodinamik-çi] *is.* Gazların hareket eden cisimler üzerindeki etkilerini inceleyen bilim adamı.

aerodinamiklik, -ği [aerodinamik-lik] *is.* Hava içindeki hareketli bir cismin havanın gösterdiği direnci yenmedeki uyumluluk biçimi.

aerofaji, [Fr. aérobhagie] *is. tıp.* Havanın yutulmak suretiyle yemek borusuna gitmesi sonucu mide ve bağırsaklarda meydana gelen şişkinlik.

aerogastri, [Fr. aérogastrie] *is. tıp.* Sindirim bozukluğuna ve ağrıya sebep olan midede hava bulunması hastalığı.

aerokoli, [Fr. aérocolie] *is. tıp.* Sindirim sisteminde aşırı derecede gaz birikimi rahatsızlığı.

aerolik, -ği [Fr. aéraulique] *is. fiz.* Gazların borular içindeki doğal akışını inceleyen bilim dalı.

aerolit, [Fr. aérolite] *is. jeol.* Silikatlı gök taşı.

aeroloji, [Fr. aérologie] *is. fiz.* Atmosferin yeryüzü engebelerinin etkilerinin dışında kalan 3000 m. den yüksek katmanlarını inceleyen bilim dalı.

aerolojik, -ği [Fr. aérologique] *sf. fiz.* Atmosfer şartlarıyla ilgili. 🗗 **aerolojik düzeltme,** *as. Bir silahın atış çizelgelerinde rüzgâr, sıcaklık, basınç gibi atmosfer etkileri dolayısıyla yapılan düzeltme.*

aerosol, -lü [Fr. aérosol] *is. fiz.* Sıvı ve katı parçacıkların basınçla sıvılaştırılmış gaz içindeki asıltısı.

aerostatik, -ği [Yun. aer *(hava)* + statikos *(denge)* > Fr. aérostatique] *is. fiz.* Gazların denge kanunu.

aerotermik, -ği [Fr. aérothermique] *sf. fiz.* Çok büyük bir hız ile akan havanın sebep olduğu ısı ve direnç etkisi.

aerotermodinamik, [Fr. aérothermodynamique] *is. fiz.* Çok yüksek hızlarda hava akışlarının yol açtığı ısı ve ısı duvarının oluştuğu yüksek hız alanındaki ısı geçişi olaylarını inceleyen bilim dalı.

aerotren, [Fr. aérotrain] *is.* Hava yastığı denilen özel sistemle tek ray üzerinde büyük bir hızla ilerleyen tren.

af[1], [af *(yans)*] *is.* **1.** Havlama ve havlarcasına bağırma bildiren kök. *af-kır-mak, af-gur-mak.* **2.** Rüzgâr, soluk sesini vb. bildiren kök. *af-ıl afıl, af-ıl uful.*

af[2], **-ffı** [Ar. ʿafv عفو => af] *is.* **1.** İşlenen bir suç karşılığında ceza vermekten vazgeçme; bağışlama. **2.** Özrünü kabul etme; mazur görme. **3.** Bir iş veya görevden çıkarılma; azil. **4.** *huk.* Kamu yararı gözetilerek çıkarılan veya daha önce çıkarılmış bulunan bir kanunla sanık hakkındaki hukukî kovuşturmadan vazgeçilmesi; hüküm giymiş olan mahkûmun cezasının bir kısmın veya tamamının kaldırılması. 🗗 **af buyurun,** *Birinin yanlışını düzeltmek, görüşüne karşı çıkmak, kaba bir sözü söylemek zorunda kalan kibar kişilerin muhatabına karşı söyledikleri bir nezaket ifadesi.*‖ **af çıkmak,** *Bir af kanununun veya kararının yürürlüğe girmesi.*‖ **af dilemek,** *1. Bir suç veya kusurun bağışlanmasını istemek. 2. Bir işi veya görevi yapamayacağını veya reddettiğini saygı ile bildirmek.*‖ **affa uğramak,** *Cezalanma söz konusu iken cezası, uygulamadan kaldırılmak.*‖ **aff-ı ilâhî,** *{OsT} Allah'ın bağışlaması. Allah'ın 99 isminden birisi Afüvv'dür. Allah, bağışlayıcıdır; mutlak bağışlayıcı olmasının yanında kulların da affedici olmalarını emreder.*‖ **affını istemek,** *Bir görevi yapamayacağı için istifasını incelikle ifade etmek.*‖ **affınıza mağruren,** *{OsT} "Affedeceğinize inanarak ve sizin bu büyüklüğünüzden gurur duyarak" anlamında eskiden kullanılan bir nezaket sözü.*‖ **affınıza sığınarak,** *"Merhamet edeceğinize güvenerek; anlayışla karşılayacağınızı düşünerek" anlamında kullanılan bir nezaket sözü; affınıza ilticaen.*‖ **af kanunu,** *huk. TBMM tarafından çıkarılan hangi suçlara ait hangi tür cezaların affedileceğini belirten kanun.*

af[3], **-ffı** [Ar. ʿaff عف] *{OsT} is.* Namus; iffet.

af[4], **-ffı** [Ar. ʿaff / ʿaffe عفه / عف] *{OsT} sf.* (Kadın için) namuslu; iffetli.

afacan, [Far. āfet-i cān => afacan] *(afa'can) is.* ve *sf.* **1.** (Çocuk için) yerinde duramaz, zeki ve sevimli; yaramaz; haşarı; azgın; bastıbacak; haylaz; kuduruk; yumurcak. **2.** *{ağız}* Zehir gibi acı. [DS] **3.** *{ağız}* (Kesici alet için) çok keskin. [DS]

afacanlaşma, [afacan-la-ş-ma] *is.* Bir çocuğun gittikçe yaramaz duruma gelmesi.

afacanlaşmak, [afacan-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Gittikçe yaramaz duruma gelmek.

afacanlık, -ğı [afacan-lık] *is.* Sevimli fakat yaramaz olma niteliği.

afaf, [Ar. ʿafaf عفف] *{OsT} is.* **1.** Temiz olma; temizlik. **2.** Günah işlemekten kaçınma.

afafet, [Ar. ʿafāfe / ʿafāfet عفافه / عفافت] *(afa:fet) {OsT} is.* **1.** Temiz olma; temizlik. **2.** Günahtan kaçınma.

afaif, [Ar. ʿafīfe > ʿafā'if عفائف] *(afa:if) {OsT} is.* Namuslu, iffetli kadınlar.

afak, [Ar. 'ufḳ > āfāḳ آفاق] *(a:fa:k) {OsT} is.* **1.** Ufuklar; gök ile yerin birleşmiş gibi göründüğü yerler. **2.** Kenar; sınır; etraf; çevre. **3.** *mec.* İnsanın dışında gözle görülebilen bütün varlık âlemi; dünya. 🗗 **āfāk-gîr,** *1. Ufukları tutmuş. 2. Âleme yayılmış. 3. Dünyayı fetheden.*‖ **afakı tutmak,** *(Adı veya şöhreti) her tarafa yayılmış olmak; herkes tarafından bilinmek.*

afakan, [Ar. hafakān *(çarpıntı)*] *(afa'kan) is.* **1.** Sıkıntı; iç daralması; yürek oynaması; fenalık; hafakan. **2.** *{ağız}* Öfke; sinirlilik. [DS] **3.** *{ağız}* Nefesi kesen sürekli öksürük. [DS] 🗗 **afakanı kalkmak,** *Çarpıntısı tutmak.*‖ **afakanlar basmak,** *Sıkılmak; bunalmak.*‖ **afakan tutmak,** *{ağız} Kızmak; sinirlenmek; öfkelenmek.* [DS]

afaki, [Ar. āfāḳ > āfāḳī آفاقی] *(a:fa:ki:) {OsT} sf.* **1.** (Söz, konuşma vb. için) belirli bir konudan uzak, darmadağınık; dereden tepeden. **2.** (Düşünce için) dayanağı olmayan. **3.** Nesnel; objektif. **4.** (Kişi için) dışa dönük karakterde. **5.** *is.* Mekkeli olmayıp da hac için dışarıdan gelenler.

afakilik, -ği [afaki-lik] *(a:fa:ki:lik) is.* Objektiflik, nesnellik.

afal, [Kürt. aval > afal] *sf.* Şaşkın; aptal; bön. 🗗 **afal afal,** *Ne yapacağını bilemeden; şaşkın şaşkın; bön bön; aval aval.*‖ **afal tafal,** *Apar topar.*

afala, [Yun. falla] *{ağız} is.* Yunus balığı. [DS]

afalak, -ğı [apa-la-k / afalak] *{ağız} sf.* İriyarı, sallapati adam. [DS]

afallahüanh, [Ar. ʿafʾallāhü-ʿanh عفى الله عنه] *(afalla:hüanh) {OsT} ünl.* Allah onu affetsin!

afallama, [afal-la-ma] *is.* Ne yapacağını bilememe; şaşırma.

afallamak, [afal-la-mak] *gçsz. f. [-r]* Beklenmedik bir olay karşısında ne yapacağını şaşırmak.

afallaşınak, [afal-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Beklenmedik bir durum karşısında ne yapacağını bilememek, çok şaşırmak.

afallaştırma, [afal-la-ş-tır-ma] *is.* Birini şaşırtma.

afallaştırmak, [afal-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birini şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez duruma düşürmek, çok şaşırtmak.

afallatma, [afal-la-t-ma] *is.* Ne yapacağını bilememe durumuna düşürme.

afallatmak, [afal-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birini şaşırtmak.

afana, [Yun. afanos] *{ağız} sf.* Hareketsiz. [DS] 🗗 **afana etmek,** *Çarçur etmek; ziyan etmek.*

afanitik, [Fr. aphanitique] *is. jeol.* Çıplak gözle kristali seçilemeyen püskürük kayaç dokusu.

afara, [Ar. ʿafāre *(başaklama)*] *{ağız} is.* Ana ürün alındıktan sonra harman yerinde kalan taş, toprak ve saman karışımı artıklar. [DS]

afaracı, [afara-cı] *{ağız} is.* **1.** Harman yerindeki kalıntıları toplayan kişi; başakçı. **2.** Harman işçisi. **3.** Bağ ve bahçelerde, hasat sonu kalan döküntü meyveleri toplayan kimse. [DS]

afaralama, [afara-la-ma] *is.* Afaralamak işi; başaklama.

afaralamak, [afara-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* **1.** Harman yerinde kalan taş, toprak ve kesmikli ürün kalıntısını toplamak. **2.** Harman yerini süpürmek. **3.** Bahçede kalan döküntü meyveleri toplamak. **4.** Bir şeyin irisini ufağından ayırmak. [DS]

afaret, [Ar. ʿafāret عفارت] *(afa:ret) {OsT} is.* Kötü niyet ve kötü düşünce; şeytanî düşünce; ifritçe niyet.

afarit, [Ar. ʿifrīt > ʿafārīt عفاريت] *(afa:ri:t) {OsT} is.* Şeytanlar, ifritler.

afarna, [Yun. phalaina *(balina)*] *{ağız is.* Yunus balığı. [DS]

afaronto, [İt. affront] *is.* Kötü muamele.

afartmak, [abar-t-mak / afar-t-mak] *gçl. f. [-ır] {ağız}* Abartmak. [DS]

afat[1], [Ar. āfet > āfat آفت] *(a:fet) {OsT} is.* Felaket.

afat[2], [Ar. āfet > āfāt آفات] *(a:fa:t) {OsT} is.* Felaketler. 🗗 **āfāt-ı arzıye,** *{OsT} Deprem, yangın, toprak kayması gibi yeryüzü felaketleri.*|| **āfāt-ı semāviye,** *{OsT} Şimşek, yıldırım, tufan gibi gökyüzü afetleri.*

afatlamak, [afat-la-mak] *is.* Öfke ile küfretmek.

afazi, [Fr. aphasie] *(a'fazi) is. tıp.* Dilin iki yönünü ilgilendiren anlama ve anlatma bozukluğu hastalığı; söz yitimi; zıyâ-ı kelam

afçı, [af-çı] *is. argo.* **1.** Genel af çıkma olasılığını düşünerek suç işleyen kimse. **2.** Çıkacak olan aftan yararlanacak durumda olan tutuklu ya da hükümlü.

afen, [Ar. ʿafen عفن] *{OsT} is.* Çürüme.

afend, [Far. āfend آفند] *{OsT} is.* Kavga; dövüş; savaş.

afendak, [Far. āfendak آفنداق] *{OsT} is.* Gökkuşağı.

a'fer, [Ar. aʿfer عفر] *{OsT} sf.* Pek ak; bembeyaz.

aferide, [Far. āferīde آفريده] *(a:feri:de) {OsT} sf.* Yaratılmış; meydana getirilmiş; mahlûk.

aferidegâr, [Far. āferīde-gār آفريدگار] *(a:feri:degâ:r) {OsT} is.* Yaratıcı; yaratan; Tanrı.

aferidegâri, [Far. āferīde-gārī آفريدگارى] *(a:feri:degâ:ri:) {OsT} is.* Yaratıcılık; Tanrılık.

aferidekâr, [Far. āferīde-kār آفريدكار] *(a:feri:dekâ:r) {OsT} is.* → aferidegâr.

aferidekâri, [Far. āferīde-kārī آفريدكارى] *(a:feri:dekâ:ri:) {OsT} is.* → aferidegâri.

aferidgâr, [Far. āferīd-gār آفريدگار] *(a:feri:dgâ:r) {OsT} is.* → aferidegâr.

aferidgâri, [Far. āferīd-gārī آفريدگارى] *(a:feri:dgâ:ri:) {OsT} is.* Yaratıcılık; Tanrılık.

aferidkâr, [Far. āferīd-kār آفريدكار] *(a:feri:dkâ:r) {OsT} is.* → aferidegâr.

aferidkâri, [Far. āferīd-kārī آفريدكارى] *(a:feri:dkâ:ri:) {OsT} is.* → aferidegâri.

aferim, [Far. āferīn آفرين] *{ağız} ünl.* → aferin. [DS]

-aferin, [Far. āferīden *(yaratmak)* > āferīn آفرين -] *(a:feri:n) {OsT} son ek.* Osmanlıcada eklendiği kelimelere *"yaratan"* anlamı vererek birleşik sıfatlar yapan son ek.

aferin, [Far. āferin آفرين] *(a:'ferin) ünl.* **1.** Olumlu ve beğenilen bir davranıştan dolayı söylenen beğenme sözü; bravo; yaşa; berhudar ol; bin yaşa; ceddine rahmet; diline sağlık. **2.** *(a:feri:'n)* (Değişik bir vurgu ile) yakışık almayan bir iş dolayısıyla azarlama veya alay sözü; aşk olsun; canına yandığımın; helal olsun; kutlarım; tebrikler. **3.** *{OsT}* Eskiden öğrencilerin başarı derecelerini gösteren belge; teşekkür belgesi. *«Üç defa aferin alana bir tahsin verilir.»* 🗗 **aferin almak,** *1. Bir başkası tarafından beğenilmek, övücü sözler duymak. 2. {OsT}. Başarı belgesi almak.*

aferinende, [Far. āferīn > āferīnende آفريننده] *(a:feri:nende) {OsT} sf.* **1.** Yaratıcı. **2.** Yaratan.

aferinhan, [Far. āferīn-ḫān آفرين خان] *(a:feri:nha:n) {OsT} sf.* "Aferin" diyen.

aferiniş, [Far. āferīniş آفرينيش] *(a:feri:niş) {OsT} is.* **1.** Yaratılış; hilkat; fıtrat. **2.** Hz. Âdem'in ve âlemin yaratılışı. **3.** Yaratılmışlık; âlem.

aferist, [Fr. affairiste] *is.* Sürekli kendi çıkarını düşünen; çıkar sağlamak için fırsat kollayan kişi; çıkarcı; dalavereci; düzenbaz; vurguncu.

afet[1]**,** [Ar. aʿfet اعفت] *{OsT} sf.* **1.** Solak. **2.** Aptal; akılsız. **3.** En güç şey.

afet[2]**,** [Ar. āfet آفت] *(a:fet) {OsT} is.* **1.** Büyük maddî zararlara, çok sayıda can ve mal kaybına yol açan olağandışı olay; felaket. **2.** *mec.* İnsan için çok kötü bir durum; musibet; bela. **3.** Çok sayıda insan ve hayvanın ölümüne yol açan salgın hastalık. **4.** Olağanüstü güzelliğe sahip kadın. 🗗 **āfet-i āb,** *{OsT} 1. Su afeti. 2. Su kızı; deniz kızı.*|| **āfet-i cān,** *{OsT} 1. Canın belası. 2. mec. Güzelliğiyle insanı etkileyen kadın.*|| **āfet-i cān-ı cihān,** *{OsT} Dünya güzeli.*|| **āfet-i devrān,** *{OsT} Çağın en güzeli.*|| **āfet-nümūn,** *{OsT} Bela gösteren.*|| **āfet-resān,** *{OsT} Bela getiren.*|| **afet teorisi,** *Yeryüzünde meydana gelen büyük değişmeleri ve bu arada canlılar arasındaki değişmeleri afetlerle açıklayan teori; katastrofizm.*

afetzede, [Ar. āfet + Far. -zede آفتزده] *(a:fetzede) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Afete uğramış; bir afet olayından zarar görmüş olan kimse. **2.** *sf. mec.* Manen bir belaya, felakete uğramış. 🗗 **āfetzede-gân,** *{OsT} Belaya uğramışlar; afetzedeler.*

affedilme, [Ar. ʿafv => aff + T. e(d)-il-me عفو ايدله] *is.* Affa uğrama, bağışlanma.

affedilmek, [Ar. ʿafv => aff + e(d)-il-mek عفو ايدلك] *edil. f. [-ir]* Affetmek fiiline konu olmak; affa uğramak; bağışlanmak.

affetme, [Ar. ʿafv => aff + T. et-me عفو ايتمه] *is.* Affetmek işi; bağışlama.

affetmek, [Ar. ʿafv => aff + T. et-mek عفو ايتمك] *gçl. f. [(d)-er]* **1.** Sonuç itibariyle bir cezayı gerektiren suç, kusur, kabahat veya günah için ceza vermekten vazgeçmek, bağışlamak. **2.** Kendine karşı kötü, kırıcı veya kaba bir davranışı olmamış saymak; özrünü kabul etmek; mazur görmek. **3.** Birini herhangi bir sorumluluktan ayrı tutmak veya görevinden almak, işine son vermek. 🗗 **affetmişsin,** *"Hiç de öyle değil, yanılıyorsun" anlamında nazik bir itiraz sözü.*

affetmemek, [Ar. ʿafv => aff + T. et-me-mek عفو ايتممك] *gçl. f. [-mez]* Karşısındakinin kusurunu, açığını iyi kollayıp değerlendirmek; müsamaha göstermemek. *«Trafik hatayı affetmez.»*

affettirme, [Ar. ʿafv => aff + T. et-tir-me عفو ايتدرمه] *is.* Affettirmek işi.

affettirmek, [Ar. ʿafv => aff + T. et-tir-mek عفو ايتدرمك] *gçl. f. [-ir]* Affedilmeyi sağlamak, bağışlatmak; affı gerçekleştirmek.

affeyleme, [Ar. ʿafv => aff + T. eyle-me عفو ايلمه] *is.* Affetme; bağışlama.

affeylemek, [Ar. ʿafv => aff + T. eyle-mek عفو ايلمك] *gçl. f. [-r]* Affetmek, bağışlamak.

affolunma, [Ar. ʿafv => aff + T. ol-un-ma عفو اولنمه] *is.* Affa uğrama; affedilme; bağışlanma.

affolunmak, [Ar. ʿafv => aff + T. ol-un-mak عفو اولنمق] *edil. f. [-ur]* Affa uğramak, affedilmek; bağışlanmak.

afgan, [Far. efgān] *is.* Uzun tüylü bir köpek cinsi.

afgurmak, [af *(yans)* > af-gur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Köpek için) havlamak. [DS]

afi[1]**,** [Ar. ʿāfī عافى] *(a:fi:) {OsT} sf.* **1.** Silen. **2.** Silinmiş. **3.** Bağışlayan; affeden. **4.** Bağışlanmış; affedilmiş

afi[2]**,** [Yun. afi] *is. argo.* **1.** Gösteriş; çalım; caka. **2.** Kabadayılık; külhanbeylik. **3.** Yalan. 🗗 **afi atmak,** *Yalan söylemek; gösteriş yapmak; böbürlenmek; kabadayıca davranışlarda bulunmak.*|| **afi kesmek,** *Böbürlenmek; üstünlük taslamak; kabadayılık taslamak.*|| **afi yapmak,** *Gösteriş yapmak; caka satmak; fiyaka yapmak.*|| **afisi sökmez,** *"Fiyakası, gösterişi, kabadayı davranışları etkilemez" anlamında ihtar ve tehdit sözü.*

afif, [Ar. ʿiffet > ʿafīf عفيف] *(afi:f) {OsT} sf.* **1.** Temiz, doğru, dürüst; çekingen. **2.** Namuslu, iffetli. **3.** Saygıdeğer.

afifane, [Ar. ʿafīf + Far. -āne عفيفانه] *(afi:fa:ne) {OsT} zf.* İffetli olarak; namusluca.

afife, [Ar. ʿafīf > ʿafīfe عفيفه] *(afi:fe) {OsT} sf.* (Kadın için) iffet sahibi, namuslu, temiz ve saygıdeğer.

afik[1]**,** [Ar. āfik آفك] *(a:fik) {OsT} sf.* Yalancı.

afik[2]**,** [Ar. ʿafīk عفيق] *(afi:k) {OsT} sf.* Çok aptal.

afil, [Ar. ufūl > āfil آفل] *(a:fil) {OsT} sf.* Batan, kaybolan; görünmez olan.

afili, [afi-li] *sf. argo.* Afisi olan; afi ile yapılan; fiyakalı; gösterişli.

afir, [Ar. ʿafir عفر] *{OsT} sf.* Çok kötü niyetli.

afiş, [Fr. affiche] *is.* **1.** Herkesin görebileceği bir duvara veya ilan yerlerine yapıştırılan özel olarak hazırlanmış resimli veya sadece yazılı duyuru kâğıtları. **2.** *argo.* Hile; dalavere; yalan. 🗗 **afiş asmak,** *Duvarlara veya ilan panolarına afiş yapıştırmak.*|| **afiş olmak,** *argo. Kötü bir yönü, bir suçu, gizli bir*

yönü, işi ortaya çıkmak.|| **afişte kalmak,** *(Sinema ve tiyatro için) uzun süre oynamak, sahnelenmek.*|| **afişten inmek,** *(Sinema veya tiyatro için) gösterime ve sahnelenmesine son vermek.*

afişçi, [afiş-çi] *is.* **1.** Afiş hazırlayan sanatçı; afiş grafikeri. **2.** Duvarlara afiş yapıştıran kimse.

afişçilik, -ği [afiş-çi-lik] Afiş hazırlama veya asma işini kendisine meslek edinmiş kimse.

afişe, [Fr. affîcher] *sf.* Duyurulan; ilan edilen. *«Buğdayın afişe fiyatı ile piyasa fiyatı çok farklı.»* 🗗 **afişe edilmek,** *Gizliliği ortadan kaldırılmak; duyurulmak; ilan edilmek.*|| **afişe etmek,** *Gizli kalması gereken bir şeyi açıklamak; duyurmak; ilan etmek; açıklama; ifşa etmek.*|| **afişe olmak,** *Gizlediği şey meydana çıkmak; teşhir edilmek; açıklanmak.*

afişleme, [afiş-le-me] *is.* Afiş yapıştırma işi.

afişlemek, [afiş-le-mek] *gçl. f. [-r]* **1.** Duyurusu yapılacak bir haberi afiş hâline getirmek; afiş yapmak. **2.** *mec.* (Birinin) gizli saklı veya bilinmeyen kötülüklerini açığa vurmak.

afitab, [Far. āf *(güneş)* + tāb *(aydınlık)* آفتاب] *(a:fita:p) {OsT}* ➡ afitap.

afitap, [Far. āf *(güneş)* + tāb *(aydınlık)* آفتاب] *(a:fita:p) {OsT} is.* **1.** Güneş; güneş ışığı. **2.** *mec.* Güzel, dilber; güzel yüz. 🗗 **Āfitāb-ı Kureyş,** *{OsT} 1. Kureyş güneşi. 2. Hz. Muhammed.*|| **āfitāb-iştihār,** *Ünlü; namlı.*|| **āfitāb-perest,** *1. Güneşe tapan. 2. zool. Kaya keleri. 3. bot. mec. Ayçiçeği.*|| **āfitāb-ru,** *Güneş gibi aydınlık ve güzel yüzlü.*|| **āfitāb-süvār,** *Sabahları pek erken kalkan.*

afiyet, [Ar. ʿāfiyet عافيت] *(a:fiyet) is.* **1.** Sağlık; sıhhat; esenlik. **2.** Şifa. **3.** Bahtiyarlık, mutluluk; ağız tadı. 🗗 **afiyet bulmak,** *İyileşmek, sağlığına kavuşmak.*|| **afiyet olsun,** *(Yemek yiyenlere) "ağız tadıyla, şifa niyetine yiyesiniz" anlamında iyi dilek sözü.*|| **afiyette bulunmak,** *Sağlık durumu iyi olmak.*|| **afiyet üzre olmak,** *Sağlıklı ve rahatı yerindeolmak; huzurlu olmak.*

afkalamak, [*eT.* uv-mak *(sıkıştırmak)* > avk-mak > avk-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Karıştırmak; alt üst etmek; kabartmak. **2.** Elle örselemek; buruşturmak; hırpalamak. **3.** Ovalamak. **4.** (Kişiyi) dövmek; hırpalamak. **5.** *gçsz. f.* Dayaktan sersemlemek; sarsılmak; afallamak. [DS]

afkalanmak, [avk-ala-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* **1.** Sersem edilmek. **2.** Isırılmak. [DS]

afkın, [Erme. albın / albun > afkın / ahbın / ahbun] *{ağız} is.* **1.** Gübre. **2.** Gübreli toprak. [DS]

afkınlamak, [afkın-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor)* Toprağı gübrelemek; gübreyi toprağa karıştırmak. [DS]

aflakçı, [afla-k-çı?] *{ağız} sf.* Yalancı; düzenci. [DS]

afoni, [Fr. aphonie] *is. tıp.* Gırtlak rahatsızlığından veya psikolojik bir sebepten dolayı sesin tamamen yok olması, konuşamama.

aforizm, [Lat. aphorismus / Yun. aphorismos *(tanımlama)* > Fr. aphorisme] *is. ed.* Bir konu üzerinde bilinmesi gerekenleri ana fikir hâlinde birkaç kelime ile özetleyebilen sözler; özlü söz; öz deyiş; vecize; aforizma.

aforoz, [Yun. aphorizein] *is.* **1.** Yahudilik ve Hıristiyanlıkta dinî kurallara uymayanlara verilen topluluk dışında bırakma cezası. **2.** *argo.* Dışarıya atma; ilgisini kesme. 🗗 **aforoz etmek,** *1. Kilise hukukunda kilise birliğinden çıkarma cezası. 2. gnşl. Bir topluluğun, bir grubun dışına çıkarmak; dışarı atmak. «Kulüp bir oyuncuyu daha aforoz etmiş.»*

aforozlama, [aforoz-la-ma] *is.* Aforoz etme.

aforozlamak, [aforoz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Aforoz etmek.

aforozlu, [aforoz-lu] *sf.* Aforoz edilmiş olan, dışlanmış (kimse)

afra, [Ar. tavr => tafra / afra] *{ağız} is.* Bağırıp çağırma; etrafı korkutma. [DS] 🗗 **afra satmak,** *{ağız} Çalım satmak.* [DS]|| **afra tafra,** *{ağız} Çalım; üstünlük taslayış; fiyaka; caka.* [DS]

afragar, [Ar. alzancār] *is.* Simyacıların bakır yeşiline verdikleri ad.

afralı, [afra-lı] *{ağız} sf.* Afrası olan; çalımlı. [DS] 🗗 **afralı tafralı,** *Çalımlı, üstünlük taslayan; fiyakalı; cakalı.*

afraze, [Far. āfrāze آفرازه] *(a:fra:ze) {OsT} is.* **1.** Aydınlık; ışık. **2.** Mum veya kandil fitili.

Afrika, [Lat. africa / Ar. ʿifrikīya] *(a'frika) öz. is.* Beş büyük kıt'adan birinin adı. 🗗 **Afrika domuzu,** *zool. Afrika'nın Ekvatoral bölgelerinde yaşayan kaba postlu, büyük ağızlı bir domuz, (Hylochoerus meinertzhageni).*|| **Afrika menekşesi,** *bot. Yaprakları tüylü rozet hâlinde, koyu mavi, mor veya pembe renkli çiçekleri ince sapların ucundan demet hâlinde sarkan bir saksı çiçeği. (Sainpaulia ionantha).*|| **Afrika sümbülü,** *bot. Geniş, etli, ucu sivri yapraklı; yazın uzun bir sap üzerinde çan biçimli ağzı aşağı bakan sarkık çiçekler açan, zambakgillerden bir park ve bahçe çiçeği; yaz sümbülü, (Caltonia candicam)*

Afrikalı, [Afrika-lı] *sf.* ve *is.* Afrika'da doğup büyüyen veya Afrika halkından olan (kimse).

Afrikaner, [Alm. afrikaner] *sf.* ve *is.* Güney Afrika Cumhuriyetinin eski Hollandalı sömürgecilerine verilen ad.

afrikat, [İng. affricate] *sf. dbl.* (Ünsüz için) yarı kapantılı.

afrit, [Fr. affrite] *{ağız} sf.* Zevkle yaşanan. [DS]

afriyolant, [Fr. affriolant *(çok lezzetli)*] *sf.* **1.** İlgi çekici; cazip. **2.** Baş döndürücü.

afrodizyak, [Fr. aphrodisiaque] *is.* ve *sf.* Kullanıldı-

ğında cinsel arzuyu artırdığı sanılan baharat türü maddeler veya haplar; kuvvet macunu; mesir macunu.

afruşe, [Far. āfrüşe آفروشه] *(a:fru:şe) {OsT} is.* Un helvası.

afruze, [Far. āfrüze آفروزه] *(a:fru:şe) {OsT} is.* → afraze.

afs, [Ar. ʿafş عفص] *{OsT} is.* **1.** Mazı. **2.** *sf.* Kekre.

afsun, [Far. efsūn] *{OsT} is.* İnsanlar ve diğer canlılar üzerinde söz ve işaretle iyi veya kötü bir etki bırakma işi; büyü; sihir. ☐ **afsun eyleyici,** *{eAT} Büyücü; hastayı büyü ile tedavi eden.*

afsuncu, [afsun-cu] *is.* Büyücü, üfürükçü.

afsunlama, [afsun-la-ma] *is.* **1.** Doğa üstü veya doğal güçler ile ruhlar üzerinde etkili olduğu öne sürülen ezgili veya ezgisiz bir takım sözler söylemek suretiyle büyü yapma işi.

afsunlamak, [afsun-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Büyü yapmak, büyülemek. **2.** *mec.* Etkisi altında bırakmak.

afsunlanma, [afsun-la-n-ma /afsun-la-n-ma] *is.* Afsunlanmak işi.

afsunlanmak, [afsun-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Biri tarafından büyülenmek; büyü yapılmak. **2.** *dönşl. f.* Büyülenmek; kendine büyü yaptırmak.

afsunlu, [afsun-lu] *sf.* **1.** (Hazine, eşya, insan vb. için) yabancıların dokunmasına ve yaklaşmasına karşı afsunlanmak suretiyle korunan; büyülü; tılsımlı. **2.** (Kişi için) zehirli hayvanların sokmalarına karşı afsunlanmak suretiyle bağışıklık kazanmış olan; şerbetli.

Afşar, [Kazan. avş-mak *(itaat etmek, müsaade etmek)* > afş-ar] *(a'fşar) öz. is.* Oğuzların 24 boyundan en kalabalık olanı.

afşar, [afş-ar] *sf.* **1.** İşini tez yapan. **2.** İtaatli. **3.** *is.* Muhafız. **4.** *{ağız}* Bir şeyin zıddı, aksi. [DS]

afşarı, [afşar+ Ar. -ī] *{ağız} is.* Bel bıçağı; kama. [DS]

afşarsız, [afşar-sız] *{ağız} sf.* Gelişigüzel. [DS]

aft[1]**,** [aft *(yans.)*] *is.* Havlama ve havlarcasına bağırma bildiren kök. *aft-ıl-de-mek.*

aft[2]**,** [Yun. aphthe *(yanmak)* > Fr. aphte] *is. tıp.* Yanakların iç kısmı, dudaklar ve dil etrafı gibi ağız içi mukozasında kırmızı çizgili kabarcıklar hâlinde oluşan bir mikrobik hastalık.

aftab, [Far. āf-tāb آفتاب] *(a:fta:b) {OsT} is.* **1.** Güneş. **2.** Güneş ışığı. **3.** Güzel yüz. **4.** Şarap. **5.** *sf.* (Kadın için) güzel. ☐ **āftāb-gerdān,** *{OsT} 1. Güneşten korunmak için giyilen başlık. 2. Avcı kulübesi.*|| **āftāb-gerdek,** *{OsT} 1. Ayçiçeği. 2. zool. Kaya keleri.*|| **āftāb-gerdîş,** *{OsT} 1. Yeryüzü. 2. sf. Güneş gören yer. 3. zool Kaya keleri.*|| **āftāb-gîr,** *{OsT} 1. Şemsiye. 2. Güneşli yer.*|| **āftāb-ı mağribî,** *{OsT} Kılıç.*|| **āftāb-iştihār,** *{OsT} Büyük ve çok tanınmış kimse.*|| **āftās-perest,** *{OsT} 1. Güneşe tapan. 2. Nilüfer. 3. Ayçiçeği. 4. zool. Kaya keleri.*|| **āftāb-rū,** *{OsT} 1. Güneş yüzlü. 2. Sevimli; dilber. 3. Güneşe karşı olan.*|| **āftāb-ruh,** *{OsT} Güneş yüzlü.*|| **āftāb-süvār,** *{OsT} Gün doğmadan kalkmayı alışkanlık hâline getirmiş olan.*

aftabe, [Far. āftābe آفتابه] *(a:fta:be) {OsT} is.* **1.** Su kabı. **2.** Güneş biçiminde yapılan mücevher.

aftabe, [Far. āb-tābe / āftābe آفتابه / آبتابه] *{eT} is.* Kova; güğüm. [DLT]

aftave, [Far. āftāve آفتاوه] *(a:fta:ve) {OsT} is.* Su kabı.

aftos, [Yun. aftos *(o, bilinen)*] *is. argo.* **1.** Bir erkeğin evlilik dışı ilişki kurup gönül eğlendirdiği kadın; metres; oynaş; nikâhsız karı; kapatma. **2.** Bir kadının nikâhsız olarak yaşadığı erkek; dost. ☐ **aftos piyos,** *Yun. (Bu kim?) argo. 1. (Kişi için) önemsiz; değersiz; uyduruk. 2. "Bu da kim oluyor?" anlamında kullanılır.*

afur, [Ar. ʿāfūr عافور] *(a:fu:r) {OsT} is.* Bela kasırgası. ☐ *Çalım, gösteriş.*|| **afura tafura gelmemek,** *Birinin çalım satmasından hoşlanmamak; böyle davranışlara karşı gelmek.*

afüv, -vvü [Ar. ʿafüvv عفو] *{OsT} sf.* **1.** Merhametli; daima suç bağışlayan. **2.** Allah.

afv, [Ar. ʿafv عفو] *{OsT} is.* **1.** Birinin suçunu bağışlama. **2.** Özür dileme. **3.** Görevden alma. ☐ **afv eyleyici,** *{eAT} 1. Bağışlayan; affeden. 2. Çok bağışlayan (Allah).*|| **afv olmak,** *{eAT} Affedilmek.*|| **afv olunmak,** *{eAT} Affedilmek.*

afyon, [Yun. opion / Lat. opium / Far. efyūn] *is. ecz.* Haşhaş bitkisinin kapsüllerinden elde edilen, eczacılıkta kullanılan bileşiminde morfin, kodein gibi alkaloitler bulunduran uyuşturucu madde; haşhaş; kodein; morfin. ☐ **afyon çekmek,** *Afyon dumanını keyif verici madde olarak sigara gibi içine çekmek.*|| **afyon ruhu,** *Sulandırılmış safranlı alkol içinde afyon eritilerek elde edilen çözelti.*|| **afyon sakızı,** *Henüz olgunlaşmamış haşhaş bitkisinin kozalakları bıçakla çizildiğinde çıkan beyaz fakat hava ile temas ettiğinde esmerleşen asıl afyon maddesi.*|| **afyonu başına vurmak,** *Kendini bilmez derecede öfkelenmek; öfkeden ne yaptığını bilemez hâle gelmek.*|| (birinin) **afyonunu patlatmak,** *argo. Kendi hâlinde sakin birini rahatsız edip öfkelendirmek.*|| **afyon yutmak,** *Afyonu küçük parçacıklar hâline getirip uyuşturucu olarak ağızdan almak.*|| **afyon yutmuş gibi,** *Uyuşuk, dalgın ve sünepe bir hâlde.*

afyonkeş, [Far. efyūn-keş افیونکش] *{OsT} is.* ve *sf.* Uyuşturucu olarak afyon içen, afyon dumanını içine çeken ve bunu alışkanlık hâline getiren.

afyonkeşlik, -ği [afyonkeş-lik] *is.* Afyon yutma ve çekme alışkanlığı.

afyonlama, [afyon-la-ma] *is.* **1.** Afyonlamak işi. **2.** Sağlıklı düşünmeyi engelleme. **3.** Afyonla uyuşturma.

afyonlamak, [afyon-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Afyon maddesi karıştırmak. **2.** *mec.* Bir kimseyi, bir topluluğu etki altına bırakarak doğru düşünmesini, gerçekleri bulmasını önlemek.

afyonlanma, [afyon-la-n-ma] *is.* Afyonlanmak işi; afyon alma; afyon katılma.

afyonlanmak, [afyon-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Afyonlu hâle getirilmek. **2.** *mec.* Çeşitli etkiler altında kalarak doğru düşünemeyecek, gerçekleri göremeyecek hâle gelmek.

afyonlu, [afyon-lu] *sf.* **1.** İçine afyon karıştırılmış; afyon içeren. **2.** *is.* Afyon kullanmış olan. **3.** *mec.* (Kişi için) uyuşuk. **4.** *öz. is.* Afyon ilinden olan kimse.

Ag. [Lat. argentum] *kısalt. kim.* Parlak beyazımsı gri renkte, kolay işlenebilen, tel hâline getirilebilen; oksitlenmeyen, atom sayısı, 47, atom ağırlığı 107.88, yoğunluğu 10.5 olan, 960°C'de ergiyebilen bir element olan gümüşün sembolü.

ag[1], [ag /ağ *(yans)*] *is.* Ağlama, inleme eylemi, ağrı, sızı durumları bildiren kök. *ag-la-mak.*

ag[2], [aġ غ آ] *{eT} {eAT} is.* İki bacak arasındaki açıklık; iki bacak arasındaki boşluk. [EUTS] [ETY] [DLT]

ag[3], [aġ غ آ] *{eAT} sf.* **1.** Ak; beyaz. **2.** Duru; berrak. 🗗 **ag ban iv,** *Büyük çadır; otağ.*|| **aga çıkarmak,** *{ağız} Temize çıkarmak.* [DS]|| **aga çıkmak,** *{ağız} Temize çıkmak.* [DS]|| **agı karası,** *{eAT} İyisi, kötüsü; her türden olanı.*

ag[4], [aġ غ آ] *{eAT} is.* Ağ. 🗗 **ag kurdı,** *{eAT} zool. Ağ kurdu; ağ ören böcek; tırtıl.*

aga, [aġa اغا آ] *{eT} is.* **1.** Büyük erkek kardeş; ağabey; aka; *{eAT} (aynı).* [Nevâyî] [EUTS] **2.** *{eAT}* Baba; ata. **3.** *{eAT}* Büyük; amir; efendi. **4.** *{ağız}* Ağa. [DS] 🗗 **aga kadın,** *{eAT} Büyük kadın; hanımefendi.*

agac, [*eT.* ıġaç > aġac اغاج / آ] *{eAT} is.* → ağaç. 🗗 **agac delegen,** *{eAT} Ağaçkakan.*|| **agac delen,** *{eAT} Ağaçkakan.*|| **agacıla öldürilmiş,** *{eAT} (Hayvan için) odun darbesi ile öldürülmüş.*|| **agac kavunı,** *{eAT} Turunç.*|| **agac köpügi,** *{eAT} Ağaç zamkı.*

agaclamak, [aġac-la-mak آغاجلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Sopa ile dövmek; dayak atmak.

agaclanmak, [aġac-la-n-mak آغاجلنمق] *{eAT} edil. f. [-ır]* Sopa ile dövülmek; dayak atılmak; dayak yemek.

agaç, [*eT.* ıġaç > aġaç اغاج / آ] *{eAT} is.* **1.** Sopa; değnek. **2.** Aşağı yukarı bir kilometre gelen uzunluk ölçüsü. **3.** Uzunluk ölçüsü aracı olarak 68 cm boyunda ağaç; arşın. 🗗 **agaç çanak,** *{eAT} Ağaç kap.*|| **agaç ev eylemek,** *{eAT} Kovan yapmak.*|| **agaç ev yapmak,** *{eAT} Ahşap ev yapmak.*|| **agaç karası,** *{eAT} Çürük ceviz ağacı kökünde bulunan siyah yapışkan madde.*|| **agaç pusı,** *{eAT} Ağaç zamkı.*|| **agaç püsi,** *{eAT} Ağaç zamkı.*|| **agaç urmak,** *{eAT} Sopa ile dövmek.*|| **agaç yarıcı yil,** *{eAT} Ağaçların tozlaşmasını sağlayan rüzgâr.*|| **agaçdan yaprak indürmek,** *{eAT} Ağaçtan yaprak düşürmek.*

agaçdelegen, [aġaç+del-egen] *{eAT} is. zool.* Ağaçkakan.

agaçdelen, [aġaç+del-en] *{eAT} is. zool.* Ağaçkakan.

agaçlu, [agaç-lu] *{eAT} sf.* Ağaçlı.

agâh, [Far. āgāh / āgeh آگاه / آگه] *(a:gâ:h) {OsT} sf.* **1.** Uyanık. **2.** Bir konuda bilgi sahibi olan; bilgi sahibi; haberdar; farkında. **3.** Bir şeyin derinliğine anlamını, sırrını, hikmetini kavramış olan. 🗗 **agâh olmak,** *1. Bilgi edinmek, bilgi sahibi olmak. 2. tasvf. Mevlevi dergâhında sabah namazı için uyandırılmak.*

agâhan, [Far. āgāhān آگاهان] *(a:gâ:ha:n) {OsT} is.* Bilenler.

agâhi, [Far. āgāhī آگاهی] *(a:gâ:hi:) {OsT} is.* **1.** Bir şeyden haberi olma. **2.** Uyanıklık; basiret.

-agan, [-a-ġan / -e-gen / -y-a-ġan / -y-e-gen / -a-ġan > -e-gen / -eğen / -ağan] *yap. e.* **1.** Fiil kök ve gövdelerinden süreklilik kavramı katarak isimler yapar; *{eT} {eAT} (aynı): gez-egen, ak-agan, yat-ağan.* **2.** Elverişlilik, uygunluk, çabukluk kavramları katarak sıfatlar yapar: *olağan, pişeğen.* **3.** Huy, tabiat kavramları katarak sıfatlar yapar: *küseğen, gezeğen, kel-egen (gelmeyi alışkanlık edinen) , bar-aġan (sürekli giden, gitmeyi alışkanlık edinmiş olan)* **4.** Fiilden *"o eylemi çokça yapan"* anlamında sıfat türetir. *ol-agan, yi-y-egen.*

agan[1], [aġan] *{eT} is.* Ceza; cezaya çarpma; hüküm giyme; kefaret. [EUTS]

agan[2], [aġan] *{eT} sf.* Genizden konuşan. 🗗 **agan er,** *Genizden konuşan; genzek.* [DLT]

aganigi, [Ar. a'ni *(bundan anlaşılan şudur)* > Kuş dili. a-ga-ni-gi] *is. argo.* Sevişme; cinsel ilişki.

aganta, [İt. agguanta] *(aga'nta) ünl. dnz.* Akan halatı veya zinciri bir müddet tutmak, bırakmamak için verilen emir; tut!

agar, [aġ-ar / aġ-ır] *{eT} sf.* **1.** Ağır, değerli; şerefli; oturaklı. [EUTS] [Gabain] **2.** Derin; fevkalade; olağanüstü. 🗗 **agar ayagın,** *Derin hürmetle.* [EUTS]

agarager, [Malayca. agar-agar] *is.* Uzakdoğu denizlerinde yetişen bir tür kırmızı su yosunundan elde edilerek eczacılıkta, kozmetik sanayiinde ve aşçılıkta kullanılan bir çeşit jöle.

agardıca, [aġ-ar-dı-ca آغردیجه] *{eAT} zf.* Ağarırken.

agarlag, [aġ-ar-laġ] *{eT} sf.* Saygıdeğer; hürmete layık; şerefli. [EUTS]

agarmak, [ıġ *(su)* > aġ *(su beyazı)* > ak-ar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Beyazlamak. [ETY]

agartgu, [aġ-ar-t-ġu] *{eT} is.* Buğdaydan yapılan bir içki; bir çeşit buğday birası. [DLT]

agaş, [aġaç > aġaş] *{eAT} is.* Ağaç.

agayıl, [ak+aġ-ıl > aġayıl آغایل / اغایل] *{eAT} is.* **1.** Ağıl. [DK] **2.** Koyun sürüsü.

agaz, [aġaz] *{eT} is.* Ağız. [EUTS]

agazlamak, [aġaz-la-mak / aġız-la-n-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Söylemek. [Gabain]

agca, [ak > āġ-ca آغجه] *(a:ğca) {eAT} sf.* **1.** Akça; beyazca. **2.** *is.* Atın alnından burnuna doğru inen beyazlık; akıtma.

agcam, [ak > āġ-ca-m آغجم] *{eAT} sf.* Akça; beyazca.

agcarak, [ak > āġ-ca-rak آغجه رق] *(a:ğca) {eAT} sf.* Biraz ak; beyaza çalar.

agdarmak, [aġ-(ı)d-ar-mak آغدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Altını üstüne getirmek; aktarmak. **2.** Yere yıkmak; devirmek; yenmek; alt etmek.

agdık, -ğı [aġ-dıḳ آغدق] *{eAT} sf.* **1.** Karışık. **2.** Ters. **3.** Kusurlu; eksik; aksak. **4.** Bozuk.

agdınmak, [aġ-dı-n-mak / aġ-(ı)d-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kalkmak; kalkınmak; yükselmek. [EUTS]

agdırmak, [aġ-dır-mak آغدرمق / آغدیرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Yukarı çıkarmak; yükseltmek; kaldırmak. **2.** (Hayvan için) çiftleştirmek; aştırmak.

agduk, [aġ-du-k / aduk / adġuk آغدوق] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Kusurlu; çürük; bozuk; harap; fena. [İKPÖy.] [Gabain] **2.** Değişik; belirsiz; garip; karışık. [DLT] **3.** Aşağılık. [İKPÖy.] **4.** Yoldan çıkmış. [İKPÖy.] **5.** *{eAT}* Ters; aksak. **6.** Akça; beyazca. 🗗 **agduk kişi,** *Kim olduğu belli olmayan sığıntı kişi.* [DLT]

agduklık, [aġ-duḳ-lıḳ آغدقلق] *{eAT} is.* Terslik; aksilik. **2.** Eksiklik; kusur.

agdurılmak, [aġ-dur-ıl-mak آغدرلمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* Yukarı çıkarılmak; yükseltilmek.

agdurmak, [aġ-dur-mak آغدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yukarı çıkarmak; yükseltmek; kaldırmak. **2.** (Hayvan için) çiftleştirmek; aştırmak.

ageh, [Far. āgeh آگه] *(a:geh) {OsT} sf.* → agâh.

agel, [Ar. iḳāl] *is.* Arap erkeklerinin başlarına örttükleri kefiyenin düşmemesi için üzerine geçirdikleri yünden yapılma çember.

agen, [Far. āgen آگن] *(a:gen) {OsT} is.* Yastık, minder gibi doldurulmuş şeyler.

agende, [Far. āgenden *(doldurmak)* > āgende آگنده] *(a:gende) {OsT} sf.* Doldurulmuş; tıkalı; dolu.

agendeguş, [Far. āgende-güş آگنده گوش] *(a:gende-gû:ş) {OsT} sf.* **1.** Sağır. **2.** *mec.* Söz dinlemez; asi; günahkâr.

agene, [Far. āgene آگنه] *(a:gene) {OsT} sf.* Doldurulmuş; dolu; dolmuş.

agenezi, [Fr. agénésie] *is. tıp.* Embriyonun gelişmesinde doku farklılaşmaları sırasında bir takım aksaklıklar sonucu bazı organların meydana gelmemesi.

ageste, [Far. āgeste آگسته] *(a:geşte) {OsT} sf.* **1.** Islanmış; ıslak. **2.** Yoğurulmuş. **3.** Bulaşmış.

ageşte, [Far. āgeşte آگشته] *(a:geşte) {OsT} sf.* **1.** Islanmış; ıslak. **2.** Yoğurulmuş. **3.** Bulaşmış.

agı[1], [aġ-ı آغی] *{eT} is.* **1.** Servet; varlık; çok değerli mal mülk; hazine. [İKPÖy.] [EUTS] [Gabain] **2.** (Çin'den gelen) ipekli kumaş; Çin ipeği. [ETY] [Tekin] [İKPÖy.] *{eAT}.* 🗗 **agı barım,** *1. Var yok; servet; varlık.* [EUTS] *2. Altın veya gümüş ile işlenmiş, sırmalı ipek kumaş.* [DLT]

agı[2], [aġ-ı] *{eT} is.* Göz yaşı. [EUTS]

agı[3], [akı / aḫı > aġ-ı] *{eAT} sf.* Cömert; eli açık.

agıçı, [aġ-ı-çı] *{eT} is.* **1.** İpek kumaşları muhafaza eden kimse. [DLT] [EUTS] **2.** Hazine bekçisi; hazineci. hazinedar. [İKPÖy.] 🗗 **agıçı ulugı,** *Baş hazinedar.* [EUTS]

agıl, [aġ-ıl آغل] *{eT} {eAT} is.* **1.** Ağıl; koyun yatağı. [ETY] [EUTS] **2.** Koyun pisliği. [DLT] **3.** *{eAT}* (Ay ve Güneş için) çevrelerinde görülen beyaz halka; hâle. 🗗 **agıl eyleyici,** *{eAT} Hayvan ağılını düzenleyen.*

agılamak, [aġ-ı-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Ağlamak. [EUTS]

agılık, [aġ-ı-lık] *{eT} is.* **1.** Devlet hazinesi. [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Değerli eşyaların saklandığı yer; hazine. **3.** Depo; antrepo; ambar. [EUTS] [İKPÖy.] **4.** Badisatva unvanlarından biri. [EUTS]

agıllanmak, [aġ-ıl-la-n-mak / aġ-ul-la-n-mak آغیللانمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* (Ay için) hâlelenmek; harmanlanmak.

agıllık, -ğı [aġıl-lıḳ] *{eAT} is.* Ayın çevresindeki beyazlık; hâle.

agım, [aġ-ı-m] *{eT} is.* Yükselme; çıkım; yükselim. [DLT]

agımak, [aġ-mak *(ağmak)* > aġ-ı-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Püskürtmek. [ETY]

agın, [aġ-ın آغن] *{eAT} sf.* **1.** Cimri; pinti; hasis. **2.** Zorba; haydut.

agınamak, [aġ-(ı)n-a-mak / aġ-na-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Arkası üstü yere sürünmek; debelenmek; ağnamak; yuvarlanmak. [Gabain] [EUTS]

agınçsız, [aġ-ı-nç-sız] *{eT} sf.* **1.** Yerinden oynamaz; sabit; sağlam; sarsılmaz. [Gabain] [EUTS] **2.** Sağlam seciye. [Gabain] [EUTS]

agınmak, [aġ-mak > aġ-ın-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Yukarı çıkmak; yükselmek; ağmak.

agınanmak, [aġ-mak > aġ-ın-a-n-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Yukarı çıkmak; yükselmek; ağmak.

agındırmak, [aġ-mak > aġ-ın-dır-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Yukarı çıkartmak; yükseltmek.

agıngaç, [aġ-mak > aġ-ın-ġaç] *{eAT} is.* Merdiven.

agıngıç, [aġ-mak > aġ-ın-ġıç] *{eAT} is.* Merdiven.

agınguç, [aġ-mak > aġ-ın-ġuç] *{eAT} is.* Merdiven.

agır[1], [aġ-ır / aġ-ar آغر] *{eT} sf.* **1.** Ağır; çetin. [ETY] [DLT] [EUTS] **2.** Önemli; değerli. [ETY] **3.** Şanlı; saygıdeğer; şerefli; değerli; itibarlı. [EUTS] [Gabain] [Tekin] **4.** *{eAT}* Üstün; değerli; tercih edilir. **5.** *{eAT}* (İçki vb. için) sert; keskin. **6.** *{eAT}* Kalabalık; çok; bol. **7.** *{eAT}* Ağırlık.**8.** *{eAT}* Zahmetli; çetin; zorlu. **9.** *{eAT}* Kalın dayanıklı. 🗗 **agır agır,** *{eT} Pek ciddi; ağırbaşlı; temkinli; şerefli.* [EUTS] || **agır baş,** *{eAT} 1. Ağır başlı. 2. Vakar; temkin.*|| **agır düşmek,** *{eAT} Ağırlaşmak.*|| **agır eylemek,** *{eAT} 1. Ağırlaştırmak; ağırlıkla çökertmek. 2. Yük altında zorlamak.*|| **agır kelmek,** *{eAT} Üstün tutulmak; tercih edilmek.*|| **agır köñülli,** *{eAT} Korkak.*|| **agır olınmış,** *{eAT} Ağır yük altına girmiş.*|| **agır olmak,** *{eAT} 1. Ağır gelmek; ağır basmak. 2. (Gebe için) doğumu yaklaşmak; ağırlaşmak. 3. Tembellik edip yavaş davranmak.*|| **agır yük,** *{eAT} 1. Ağırlık. 2. Yerine getirilmesi güç teklif; büyük sorumluluk. 3. Günah; vebal.*|| **agır yüklenmiş,** *{eAT} 1. Ağır yük altına girmiş. 2. Ağır yüklenmiş.*

agır[2], [aġ-ır آغير/آغر] *{eAT.} is.* Karabasan; kâbus. 🗗 **agır basan,** *{eAT} Kâbus.*|| **agır basma,** *{eAT} Kâbus.*|| **agır basmak,** *{eAT} Kâbus görmek.*

agır[3], [aġ-ır آغير/آغر] *{eAT} sf.* Can sıkıcı. 🗗 **agır kelmek,** *{eAT} Can sıkılmak.*

agırçak, [aġ-ır-ça-ķ] *{eT} is.* Ağırşak. [ETY]

agırı, [aġır-ı آغرى] *{eAT} sf.* **1.** Ağırlığınca. **2.** *zm.* Ağırlığı.

agırılmak, [añ-ır-mak > aġ-ır-ıl-mak آغرلق] *{eAT} edil. f. [-ur]* (Boru için) yüksek sesle çalınmak.

agırın[1], [aġır-ın آغرين] *{eAT} sf.* ... ağırlığında olanı; ... ağırlığındakini.

agırın[2], [aġır-ınca آغرجه] *{eAT} sf.* Ağırlığınca.

agırınmak, [aġ(ı)rı-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Sızlamak; hafifçe ağrımak. [EUTS] **2.** Yalvarmak; hüngür hüngür ağlamak. [EUTS]

agırlalmak, [aġ-ır-la-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* İkram olunmak. [DLT]

agırlamak, [aġ-ır-la-mak آغرلق] *{eT} {eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Ağırlamak; saygı göstermek; saymak; ihtiram ve itibar etmek; ikram ve ihsanda bulunmak; ululamak; yüceltmek. [DLT] [EUTS] **2.** Şerefli tutmak. **3.** Büyük tanımak; tazim etmek.

agırlanmak, [aġ-ır-la-n-mak آغرلنمق] *{eT} {eAT} edil. f. [-ur]* **1.** İkram edilmek; ağırlanmak; saygı gösterilmek; ululanmak; yüceltilmek. **2.** Pahalı bulunmak. [DLT] **3.** *dönşl. f.* Ağırlaşmak; üzerine ağırlık çökmek.

agırlanmış, [aġır-la-n-mış] *{eAT} sf.* Saygı gören; itibar edilenen; sayılan.

agırlatmak, [aġ-ır-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ağırlatmak; hürmet ettirmek; saydırmak. [EUTS]

agırlıg, [aġ-ır-lıġ] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Muhterem; saygıya değer; değerli; kıymetli; şerefli; saygın. [İKPÖy.] **2.** Ağırlanmış; ağırlanan. [EUTS] [Gabain] [DLT] **3.** Gebe; hamile. [EUTS] [Gabain]

agırlık[1], [aġ-ır-lıķ آغرلق] *{eAT} is.* **1.** *{eAT}* Nikâhta kız tarafına verilen hediye, para; başlık. **2.** *{eAT}* Ev eşyası. **3.** *{eAT}* Karşılık; bedel.

agırlık[2], [aġ-ır-lıķ آغرلق] *{eT} is.* **1.** İkram; ağırlayış. [DLT] **2.** *{eAT} sf.* Ağır; değerli. **3.** *{eAT}* Saygınlık; itibar; değer. **4.** *{eAT}* Vakar; temkin. 🗗 **ağırlık bulmak,** *{eAT} Saygı görmek; kendisine hürmet edilmek.*|| **ağırlık etmek,** *{eAT}* Ağırlamak; ikramda bulunmak; saygı göstermek.

agırlık[3], [aġır-lıķ آغرلق] *{eAT} is.* Karabasan; kâbus.

agırlık[4], [agır-lık] *{eAT} is.* **1.** Yük; ağırlık. **2.** Büyük sorumluluk; ağır yük. **3.** Az işitme; sağırlık.

agırlıklu, [aġ-ır-lıķ-lu آغرلقلو] *{eAT} sf.* Saygıdeğer; sayın; değerli.

agırmak, [añ-ır-mak > aġ-ır-mak آغرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Anırmak. **2.** Haykırmak; kükremek.

agırşak, [*eT.* agır-çak > aġır-şak آغرشق] *{eAT} is.* **1.** İplik eğrilecek iğe takılan tahtadan yarım küre şeklinde veya değirmi ağırlık; ağırşak. **2.** Diz kapağı. **3.** Aşık kemiği.

agırşaklanmak, [aġırşak-la-n-mak آغرشقلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* (Erginlik çağındaki kızlar için) göğüsler kabarıp yumrulanmak.

agırtmak, [añ-ır-t-mak > aġ-ır-t-mak آغرتق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Anırtmak. **2.** (Boru için) yüksek sesle çalmak.

agıs, [aġ-ız / aġ-ıs] *{eT} is.* Ağız. [EUTS]

agış[1], [aġ-ı *(ipekli kumaş)* > aġ-ı-ş] *{eT} is.* **1.** Servet; mal mülk. [Tekin] [ETY] **2.** Hazine. [ETY] **3.** Değerli eşya. [ETY]

agış[2], [aġ-mak *(ağmak)* > aġ-ış] *{eT} is.* **1.** Yükseliş; çıkış. [DLT] [ETY] **2.** Yokuş. [ETY]

agışmak, [aġ-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Yükselmekte, çıkmakta yarış etmek. **2.** Kovmakta yarış etmek. [DLT]

agıtcı, [ağıt-cı آغتجی] *{18. yy.} is.* Ölü için tutulmuş ücretli ağlayıcı kadın; ağıtçı; yasçı.

agıtgan, [ağ-ıt-ġan] *{eT} sf.* Daima çıkartan; yükselten. [DLT]

agıtmak[1], [ağ-ıt-mak / ak-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Akıtmak [Gabain] **2.** Kovmak; kaçırtmak; sürmek. [ETY] [Tekin] [Gabain] **3.** Hezimete uğratmak. [ETY] **4.** Çıkarmak; belirtmek. [ETY]

agıtmak[2], [ağ-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yükselmek. **2.** Çıkarmak; yükseltmek; ağdırmak. [DLT] **3.** *{eAT}* Dağıtmak; savurmak.

agız[1], [ağ-ız / ağ-z آغز] *{eT} {eAT} is.* Ağız. [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] [DLT] [EUTS] 🗗 **agıza su virmek,** *{eAT} Ağzı su ile yıkama.*‖ **agız bir eylemek,** *{eAT} Söz birliği yapmak.*‖ **agız bir itmek,** *{eAT} Söz birliği yapmak.*‖ **agız birikdürmek,** *{eAT} 1. Söz birliği yapmak. 2. Aynı düşünce etrafında toplanmak.*‖ **agız bucağı,** *{eAT} Avurt.*‖ **agız çakmak,** *{eAT} Hoşa gidecek söz söylemek.*‖ **agız egmek,** *{eAT} Minnet etmek; yalvarmak.*‖ **agız itmek,** *{eAT} Oyalayacak sözler söylemek; ağız yapmak.*‖ **agız koklamak,** *{eAT} Ağız aramak.*‖ **agızlara düşmek,** *{eAT} Herkesçe duyulup bilinmek; dillere düşmek.*‖ **agız olmak,** *{eAT} Ağız ağrısına tutulmak.*‖ **agız oti,** *{eAT} 1. Ağız ağrılarında kullanılan ilaç. 2. Tüfeğin ağzına konulan barut; ateşleme barutu.*‖ **agız tüfegi,** *{eAT} 1. Bir tür eski tüfek. 2. {ağız} Kuru tehdit.* [DS]‖ **agız tüfengi,** *{eAT} Bir tür eski tüfek.*‖ **agız üşürmek,** *{eAT} Ağız birliği etmek.*‖ **agız yarı,** *{eAT} Salya.*‖ **agız yel,** *{eT} Bir tür ağız hastalığı.* [EUTS]‖ **agzı açık,** *{eAT} Hindistan'da yetişen zambak biçiminde çiçekleri olan bir bitkinin ilaç olarak kullanılan nohut büyüklüğündeki taneleri.*‖ **agzı açuk,** *{eAT}* → agzı açık.‖ **agzı bozuk,** *{eAT} (At için) ne tür gem vurulursa vurulsun bir türlü zapt edilemeyen.*‖ **agzı çelikli,** *{eAT} Çenesi güçlü; düzgün söz söyleyebilen.*‖ **agzı kutlu,** *{eAT} Ağzından hep hayırlı sözler çıkan; hep iyi şeyler söyleyen.*‖ **agzına çalmak,** *{eAT} Ağzına vurmak.*‖ **agzının dadını virmek,** *{eAT} Haddini bildirmek; ağzının payını vermek.*‖ **agzının kaşığı,** *{eAT} 1. Bir kimsenin yapabileceği; o kimseye yakışan; kendine uygun gelen. 2. Herkesin hakkında ileri geri konuştuğu kimse.*‖ **agzını poyraza açmak,** *{eAT} Bir şeyden yoksun kalmak; eli boşa çıkmak; ağzını havaya açmak.*‖ **agzını yile açmak,** *{eAT} Bir şeyden yoksun kalmak; eli boşa çıkmak; ağzını havaya açmak.*‖ **agzının tadını virmek,** *{eAT} Haddini bildirmek; ağzının payını vermek.*

agız[2], [ağ-ız آغز] *{eAT} is.* Sınır; uç; hudut.

agız[3], [ağ-ız / ağ-z آغز] *{eAT} is.* Defa; kere; kez.

agız[4], [ağ-ız آغز] *{eAT} is.* Doğuran hayvanın ilk sütü.

agız[5], [yağ-ız / añız > ağ-ız آغز] *{eAT} is.* (At için) yağız.

agızlanmak, [ağ-ız-la-n-mak / ağ-az-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Ağza vurmak [DLT] **2.** Ağız açmak; telaffuz etmek; söylemek; konuşmak. [Gabain] [DLT]

agızlık, [ağ-ız-lıḳ آغزلق] *{eAT} is.* **1.** Başlangıç. **2.** Gemde atın ağzına yanlamasına giren parça. **3.** Dokuma tezgâhlarında mekik atabilmek için çözgünün açılıp kapandığı yer.

agızmak, [ağ-mak *(akmak)* > ag-ız-mak] *gçl. f. [-ır] [eAT, -ur] {eAT} {ağız}* (Fasulye, nohut, mercimek gibi taneli şeyler için) akıtmak. [DS]

agin, [Far. āgīn آگین] *(a:gi:n) {OsT} sf.* Doldurulmuş; dolu.

-agin, [Far. āgīn آگین -] *(a:gi:n) {OsT} son ek.* Eklendiği Farsça kelimelere *"dolmuş"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

agist, [Far. āgiste آگسته] *(a:giste) {OsT} sf.* Sımsıkı bağlanmış; düğümlenmiş.

agiş, [Far. āgīşīden *(iliştirmek)* > āgīş آگیش] *(a:gi:ş) {OsT} sf.* **1.** İlişik; yapışık; sarkık. **2.** Uzatılmış.

agitato, [İt. acitato] *(agi'tato) zf. müz.* Bir parçanın hızlı biçimde çalınacağını belirten terim.

aglagan, [ağ-la-ġan اغلغان / آغلاغان] *{eAT} sf.* Çok ağlayan; sık sık ağlayan.

aglak[1], [ağ-laḳ] *{eT} sf.* **1.** Issız; oturulmayan yer; boş ve ıssız yer. [EUTS]. **2.** Çorak. [DLT] 🗗 **aglak yér,** *Boş yer.* [DLT]

aglak[2], [Ar. ġalaḳ > ağlaḳ اغلق] *{OsT} is.* **1.** Kilitler. **2.** Kapalı, anlaşılmaz şeyler.

aglamak[1], [ağ-la-mak / yığ-la-mak] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-r]* Ağlamak [Gabain] [ETY] 🗗 **aglamaglara urmak,** *{eAT} Ağlar görünmek.*‖ **aglamış yüzlü,** *{eAT} Ekşi suratlı.*

aglamak[2], [ağ-la-mak اغلمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Aksaklık göstermek; aksamak.

aglamak[3], [ağ-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Yalnız olmak. **2.** Boş olmak. [DLT]

aglamak[4], [ag *(ak)* > ag-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayıklamak; ayıklayarak temizlemek; aklamak. [DS]

aglamasımak, [ağ-la-ması-maḳ آغلامه سیمق / آغلامه سی مق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağlar duruma gelmek. **2.** Ağlar gibi yapmak.

aglamsımak, [ağ-la-msı-mak اغلمسیمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağlar duruma gelmek. **2.** Ağlar gibi yapmak.

aglamsınmak, [ağ-la-msın-mak آغلامسنمق/اغلمسنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Ağlar duruma gelmek. **2.** Ağlar gibi yapmak.

aglanmak, [aġ-la-n-mak اغلنمق / آغلانمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* İçin için ağlamak.

aglasımak, [aġ-la-sı-mak اغلاسمق / آغلاسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağlar duruma gelmek. **2.** Ağlar gibi yapmak.

aglaş, [aġ-la-ş اغلش / آغلاش] *{eAT} is.* **1.** Ağlaşma. **2.** Ağlayış.

aglaşdırmak, [aġ-la-ş-dır-mak اغلشدرمق / آغلاشدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Birçok kişiyi hep birden ağlatmak; ağlaştırmak.

aglatmak[1], [aġ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Savmak; uzaklaştırmak; ıraklaştırmak. **2.** Boşaltmak. [DLT]

aglatmak[2], [aġla-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Ağlatmak.

aglayıcı, [aġla-y-ıcı] *{eAT} sf.* Ağlayan.

aglıg, [aġı-lıḳ > aġ-lıġ] *{eT} is.* → agılık.

aglık[1], [aġ-ı-lıḳ > aġ-lıḳ] *{eT} is.* → agılık.**aglık**[2], [aġ-lıḳ / aḳ-lıḳ آغلق] *{eAT} is.* **1.** Aklık; beyazlık. **2.** Kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün; üstübeç; pudra.

agludaş, [aġlu-daş] *{eAT} is.* Komşu.

aglütinasyon, [Fr. agglutination] *is.* **1.** *tıp.* Antikorların hastalık yapan bakterileri toplamak suretiyle hastalığın önlenmesi. **2.** *dbl.* Kümeleşim.

aglütinin, [Fr. agglutinine] *is. tıp.* Kan serumunda yer alan bakteri, yabancı madde ve yabancı alyuvar gibi bir antijeni toplayarak etkisiz kılan antikor.

agmak, [ıġ *(su)* > ıġ-mak > aġ-mak آغمق] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Su gibi akıp gitmek; kaymak. [ETY] **2.** Ağmak; kalkmak; yukarı çıkmak; yükselmek; tırmanmak; binmek; *{eAT} (aynı).* [Tekin] [DLT] [ETY] [EUTS] [Gabain] [DLT] **3.** Aşmak. [DLT] **4.** Yana yatmak; bir yana eğilmek; bükülmekaşağı inmek; ağır gelip aşağı meyletmek; dönmek. [DLT] [İKPÖy.] *{eAT} (aynı).* **5.** Belirmek. **6.** Çökmek. [İKPÖy.] **7.** Değişmek; başkalaşmak; bozulmak. [DLT] [İKPÖy.] **8.** *{eAT}* Kaplamak; bürümek. 🗗 **ağası yir,** *{eAT} Yükselecek yer; yükseklik.*

agnagan, [aġ-na-ġan آغنغن] *{eAT} sf.* (Hayvan için) çok yuvarlanan; çok ağnayan.

agnak, [aġ-na-k آغنق] *{eAT} is.* Hayvanların yatıp yuvarlandıkları yer; ağnak.

agnamak, [aġ-mak *(yana yatmak, bükülmek, çökmek)* > aġ-(ı)n-a-mak آغنامق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Hayvan için) yatıp debelenmek ağnamak; yerde yuvarlanmak; kıvranmakarkası üstü yere sürünmek. [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain]. **2.** Kekemeleşmek; dili tutulmak. [DLT] **3.** *{eAT}* Bolluk içinde rahat yaşamak.

agnatmak, [aġ-na-t-mak آغنتمق] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Hayvanın debelenmesini sağlamak; debelendirmek. **2.** Dili buruşturmak; dili ağırlaştırmak. [DLT]

agnostik, -ği [Fr. agnostique] *sf. fel.* İnsan zekâsının *mutlak*'a erişemeyeceğini, dolayısıyla bilinmezlik içinde bulunduğumuzu savunan; Tanrı konusunda bir şey bilmenin olanaksızlığına inanan; bilinmezci.

agnostisizm, [Fr. agnosticisme] *is. fel.* Eşyanın öz tabiatı, kaynağı ve kaderi konusunda insan zekâsının yeterli olmadığını ileri süren felsefe öğretisi; bilinmezlik.

agnozi, [Fr. agnosie] *is. tıp.* İlgili organ sağlam olmasına rağmen o organın ilettiği duyguyu algılayan beyin zarındaki dokunun bölgesel bozukluğu sebebiyle duyu organları aracılığıyla edinilen bilgileri tanıyamama hastalığı; bilmezlik.

Agop, [Erme. hakob / hagop *(Yakup)*] *özl. is.* Ermenice erkek adı. 🗗 **Agop'un kazı gibi düşünmek,** *Uzun süre çaresizlik içinde düşünmek; afallamak.*|| **Agop'un kazı gibi yemek,** *Oburca yemek.*|| **Agop'un kör kazı gibi tıkınmak** (yutmak, tıkınmak), *Oburca yemek.*

agora, [Yun. agora] *is.* **1.** Vatandaşlar meclisinin toplandığı yer. **2.** Eski Yunan'da din, devlet, siyaset, ticaret gibi toplum işlerinin icra edildiği etrafı kamu binaları ile çevrili geniş meydan; kent meydanı.

agorafobi, [Fr. agoraphobie] *is. psikol.* Büyük meydanlarda bulunma korkusu.

agra, -a'i [Ar. aġrāʾ اغراء] *(agra:) {OsT} sf.* Çok sevimli; çok yakışıklı.

agraf, [Alm. krap > Fr. agrafe] *is.* **1.** Kopça; kanca. **2.** Broş; yaka iğnesi. **3.** *tıp.* Kesiklerin iki karşılıklı kenarını bir araya getirmeye yarayan özel bir pens ile kullanılan metal yara dikiş malzemesi.

agrafaj, [Fr. agrafage] **1.** *tıp.* Kırık kemikleri agraflar yardımı ile birbirine tutturmak. **2.** Sac kenarlarını oluk biçiminde kıvırarak üst üste getirip sıkıştırmak suretiyle birleştirme.

agrafi, [Fr. agraphie] *(a'grafi) is. psikol.* Yazma yeteneğinin kaybolması hastalığı.

agrag, [aġ-(ı)r-ıġ / aġ-(ı)r-aġ] *{eT} is.* Sızı; ağrı. [EUTS]

agrandisman, [Fr. agrandissement] *is. foto.* Fotoğraf filmindeki görüntüyü büyütme işi; büyütme.

agrandisör, [Fr. agrandisseur] *is. foto.* Fotoğraf filmindeki görüntüyü mercekler düzeneği ile büyüterek kâğıt üzerine aktarmaya yarayan araç.

agranülositoz, [Fr. agranulocytose] *is. tıp.* Kanda granülosit denilen çok çekirdekli akyuvarların azalması.

agreb, [Ar. ġarib > aġreb اغرب] *{OsT} sf.* En garip; pek tuhaf. 🗗 **agrebü'l-garāib,** *Şaşılacak şeylerin en şaşırtıcısı; geriplerin en garibi.*

agreje, [Fr. agrégé] *is. eğit.* Bazı ülkelerde bazı

dallarda öğretim üyeliği için yapılan yeterlilik sınavı.

agreman, [Fr. agrément] *is.* Bir devletin kendi ülkesindeki bir yabancı elçiliğe atanan görevliyi tanıdığını ve göreve başladığını belirten belge.

agrı[1]**,** [*eT.* aġ(ı)r-ı-ġ > aġrı آغرى] *{eAT} is.* Ağrı; acı; sancı; ıstırap; illet; dert.

agrı[2]**,** aġ(ı)r-ı] *{eAT} is.* **1.** 96 miskal (yaklaşık 405,5 gr) tutarında bir ağırlık ölçüsü birimi. **2.** Para; dirhem.

agrıdıcı, [aġrı-t-ıcı] *{eAT} sf.* Acı verici; acıtıcı; acıklı; şiddetli.

agrıg, [aġ(ı)r-ı-ġ] *{eT} {eAT} is.* Hastalık; ağrı; sızı; sancı. [EUTS] [Gabain] [DLT]

agrıglanmak, [aġrıġ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Fenalaşmak; ağrıları artmak. [EUTS]

agrıglıg, [aġrıġ-lıġ] *{eT} sf.* Hastalıklı; ağrılı. [EUTS]

agrık[1]**,** [aġ(ı)r-ı-ķ آغرق] *{eT} {eAT} is.* **1.** Hasta; hastalık. [EUTS] **2.** *{eAT} sf.* Ağrılı; ağrıyan.

agrık[2]**,** [aġ(ı)r-ıķ آغرق] *{eAT} is.* Ev eşyası; eşya; ağırlık.

agrıkanmak, [aġrı-ķ-an-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ağrısından şikâyetçi olmak. [DLT]

agrıklı, [aġrıķ-lı آغرقلى] *{eAT} sf.* Acıyan; ıstırap veren; ağrıyan.

agrımak, [āġ(ı)r-ı-mak] *(a:grımak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağrımak [Gabain] [DLT] **2.** Hastalanmak hasta olmak; sayrılaşmak. [EUTS] [Tekin] [ETY]

agrınmak[1]**,** [āġ(ı)r-ı-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ağrımak; acı duymak. [DLT]

agrınmak[2]**,** [aġır-ı-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* İhtimam etmek; önem vermek; özen vermek. [EUTS]

agrışmak, [aġrı-ş-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ağrışmak; sızlanmak. [DLT]

agrıtmak, [aġrı-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ağrı vermek; ağrıtmak; acıtmak. [EUTS] [DLT]

agrug, [oġur-mak > oġ(u)r-uġ [Clauson] / aġruġ [DLT]] *{eT} is.* Kemiklerin ek yerleri; eklem. 🗗 **agrug süngügi,** *{eT} Omurga kemiklerinin birincisi; birinci omur.* [DLT]

agruk[1]**,** [aġ-(ı)r-u-ķ] *{eT} is.* Hasta. [EUTS]

agruk[2]**,** [aġ-(ı)r-u-mak *(ağır olmak)* > aġr-u-k آغرق] *{eT} {eAT} is.* **1.** Yük; ağırlık; pılı pırtı; yol eşyası. [İKPÖy.] **2.** Masraflı olan şey; ağırlık. [İKPÖy.] **3.** *sf.* Ağır. [İKPÖy.]🗗 **agruk çekmek,** *{eAT} Ağır hâlde bulunmak; ağırlaşmak.*

agruklanmak, [aġ-(ı)r-uķ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Bir iş veya yükü) ağır saymak; ağırsınmak. [DLT]

agrumak, [aġ-(ı)r-u-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Ağırlaşmak. [DLT]

agruş, [aġ-(ı)r-uş] *{eT} is.* Hastalanma; ağrı; azap; ıstırap. [EUTS] [Gabain]

agsag, [aġ-mak *(yana yatmak, bükülmek, çökmek)* > aġ-sa-ġ] *{eT} sf.* Aksak; topal. [EUTS]

agsak, [aġ-sa-ķ آغسق] *{eAT} sf.* Aksak; topal.

agsaklık, [aġ-sa-ķ-lıķ / aġ-ṣaķ-lıķ آغصقلق / آغسقاق] *{eAT} is.* Aksaklık; topallık.

agsamak[1]**,** [aġ-mak *(kaymak, akmak)* > aġ-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağmak istemek. **2.** Çıkmak istemek. [DLT]

agsamak[2]**,** [aġ-mak *(yana yatmak, bükülmek, çökmek)* > aġ-sa-mak / aķ-sa-mak / aġ-ṣa-mak آغسه مق / آغصمق / آغسمق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-r]* Aksamak; topallamak.

agsanmak, [aġ-sa-n-mak] *{eT} f.* Konuşmak; telaffuz etmek. [EUTS]

agsırık, -ğı [as-ġır-mak > aġsır-ıķ آغسريق] *{eAT} is.* Aksırık.

agsırmak, [as *(yans.)* > as-ġır-mak > aġsır-mak / aḫsır-mak / aġsur-mak / aḫsur-mak آغسرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Aksırmak.

agsurmak, [as *(yans.)* > as-ġır-mak > aġsır-mak / aḫsır-mak / aġsur-mak / aḫsur-mak آغسرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Aksırmak.

agşam, [aġ + Far. şām > aḫşam اخشم] *{eAT} is.* Akşam.

agta, [Ar. ʿaḳide => aġṭa اغطه] *{eAT} is.* Ağda.

agtarılmak, [aġ-ta-r-ıl-mak / aġtılmak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Yere vurulmak. **2.** Sarsılmak. [DLT] **3.** Dönmek; eğilmek. [EUTS]

agtarmak, [aġ-ta-r-mak / aḫtarmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Aktarmak; devirmek; yenmek. [DLT]

agtaru, [aġtar-u] *{eT} sf.* Çabuk; ivedilikle; acele; süratle. [EUTS]

agtılmak, [aġ-(ı)t-ıl-mak / aġtar-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Yere vurulmak. **2.** Sarsılmak. [DLT]

agtınmak, [aġ-mak *(yukarı çıkmak)* > aġ-(ı)t-ınmak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Çıkmak; yükselmek. **2.** Binmek; ata binmek. **3.** *gçl. f.* Çıkarmak; yükseltmek. [EUTS] [Gabain]

agturmak, [aġ-mak *(yukarı çıkmak)* > aġ-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Dağa ağdırmak. [ETY] **2.** Yükseğe çıkartmak; aştırmak. [ETY]

-agu, [-ġu / -gü / ku / -kü / -a-ġu / -e-gü] *{eT} yap. e.* → -gu.

agu[1]**,** [agu *(yans.)*] *(agu:) is.* Bebeklerin neşelendikleri zaman çıkardıkları keyiflenme sözü.

agu[2]**,** [aġ-u اغو] *{eT} is.* Ağı; zehir [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] [EUTS] [DLT] 🗗 **agu agacı,** *{eAT} Zakkum.*‖ **agu kurdı,** *Kuduz böceği.*‖ **agu kunduz,** *{eAT} Aksırtıcı bir ot.*

agucuk, -ğu [agu-cuk] *is.* Bebekleri severken ve onları neşelendirmek için söylenir. 🗗 **agucuk bebek,**

Büyüdüğü hâlde bebekliğe özenen; bebek gibi davranan. || **agucuk yapmak,** *(Bebekler için) neşelendikleri zaman agu sesi çıkarmak; agulamak.*

aguj, [aġ-uz / aguj] *{eT} is.* Memeli hayvanların doğurduklarında verdikleri ilk süt. [DLT]

agujlug, [aġuj-luġ] *{eT} sf.* Ağızlı, ilk sütü bulunan. [DLT]

agukmak, [aġ-u-ḳ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Zehirlenmek; ağılanmak. [Gabain] [DLT] [EUTS]

agul[1], [aġ-ul اغول] *{eAT} is.* Ağıl.

agul[2], [aġul] *{eAT} is.* **1.** Görüş tarzı; zihniyet. **2.** Gönül.

agulama, [agu-la-ma] *is.* Bebeklerin neşeli anlarında agu sesi çıkarmaları; agulamak işi.

agulamak[1], [aġu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ağılamak. [DLT]

agulamak[2], [agu *(yans.)* > agu-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* (İki ile dokuzuncu aylar arasındaki bebek için) kendiliğinden sevinç belirtisi olan agu şeklinde ses çıkarmak.

agullanmak, [aġul-la-n-mak اغوللانمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* (Ay için) hâlelenmek; harmanlanmak.

agulug, [aġu-luġ] *{eT} sf.* Ağılı; zehirli. [EUTS] [ETY]

agumak, [aġu-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ağılamak; zehirlemek. [EUTS]

agun, [Far. āgūn آگون] *(a:gu:n) {OsT} sf.* **1.** Baş aşağı; ters. **2.** Uğursuz.

agunde, [Far. āġunde آغنده] *(a:gunde) {OsT} sf.* (Pamuk yumağı, yığını için) hallaç elinden çıkmış; atılmış.

agur, [Far. āgūr آگور] *(a:gu:r) {OsT} is.* **1.** Tuğla. **2.** Kerpiç. **3.** Kiremit.

agurçuk, -ğu [aġur-çuk] *{eAT} is.* Satranç.

agurşak, [aġur-şa-k] *{eT} is.* Ağırşak. [DLT]

aguz, [aġ-uz اغوز] *{eT} {eAT} is.* Memeli hayvanların doğurduklarında verdikleri ilk süt; ağız. [DLT]

agüs, [Far. āgüs آگس] *(a:güs) {OsT} is.* Taşçı kalemi.

agz, [aġ-z] *{eT} is.* Ağız. [İKPÖy.]

agzanmak, [aġ-(ı)z-an-mak / aġ-az-la-n-mak] *dönşl. f. [-ur]* Telaffuz etmek; söylemek; konuşmak. [Gabain] [EUTS] 🗗 **agzanmış savıg,** *Söylenmiş söz; telaffuz etmek.* [EUTS]

ağ[1], [ag /aġ *(yans.)*] *is.* Ağlama, inleme eylemi, ağrı, sızı durumları bildiren kök; *ağ-la-mak.*

ağ[2], [*eT.* aġ > ağ] *is.* **1.** İp, tel vs.den düğümlemek suretiyle göz göz yapılmış örgü; ince iplik örgüsü; ablatya; çolun; ırıp; ığrıp. **2.** Örümcek cinsi hayvanların salgıladıkları iplikçiklerle ördükleri av yuvaları. **3.** *gnşl.* Kanal, yol, tel bağlantılarıyla oluşturulmuş sistem; şebeke. *«Demir yolu ağı. Telefon ağı»* **4.** *mec.* Tuzak. *«Kurtlara ağ kurmak.»* **5.** *spor.* Tenis voleybol gibi oyunlarda oyun alanının ortasına, akrobasi hareketlerinde havadaki jimnastik aletlerinin altına, futbolda kale direklerinin arkasına gerilen file. **6.** *{eT}* Kafes şeklinde seyrek örgü [Mühennâ] **7.** *{ağız}* Ay ağılı; hâle. [DS] **8.** *{ağız}* Ara; iç. [DS] **9.** *{ağız}* Ağaç dal ve yaprakları arasına ağ örerek yuva yapıp yaprak yiyen böcek; tırtıl; ağ kurdu. [DS] **10.** *{ağız}* Tel örgü. [DS] **11.** *{ağız}* Tarlaları sınırlayan dikenli çalı ve ağaçlar; çalı çit. [DS] 🗗 **ağ atmak,** *Balık tutmak üzere ağları suya indirmek.* || **ağa vurmak,** *(Balık için) ağ gözlerine takılmak.* || **ağ ayıklamak,** *Ağın gözlerinde bulunan yabancı maddeleri çıkarmak, ağı temizlemek.* || **ağ biçimi,** *Zarif ve kolay birleşmelere uygun dikdörtgen prizması şeklindeki taşlarla yapılan süsleme.* || **ağ çatmak,** *Kaydırma yaparak ağın gözlerini küçültmek; ağ daraltmak.* || **ağ çekmek,** *Ağa takılmış olan balıkları toplamak için ağı sudan çıkarmak.* || **ağ donatmak,** *Balık yakalamak için kullanılacak ağı, kıyıda hazırlamak.* || **ağ dökmek,** *Balık tutmak için tekneden suya ağ indirmek.* || **ağ döşemek,** *Balık tutmak için ağı suyun dibine indirmek.* || **ağ gemileri,** *Savaş zamanlarında düşman gemilerinin girişini engellemek için taşıdıkları çelik ağları limanların ağzına germek için kullanılan savunma gemileri.* || **ağ gözü,** *Ağın düğümleri arasındaki büyüklük.* || **ağ iğnesi,** *Ağ örmekte kullanılan tahta veya plastik iğ.* || **ağ ipliği,** *Ağ yapmakta kullanılan değişik liflerden örülmüş ipler.* || **ağ kayığı,** *Balık ağı dökmeye veya toplamaya uygun arkası daha geniş bir kayık çeşidi.* || **ağ kepçe,** *Balıkçıların kullandığı ağdan yapılma sepet şeklindeki kepçe.* || **ağ kurdu,** *zool. Ördükleri ağ içine gizlenerek beslenen meyve ağaçları zararlısı, (Hyponomeuta).* || **ağ kurmak,** *Bir kuşu veya av hayvanını yakalamak için ağ yerleştirmek.* || **ağ kurşunu,** *Balık ağlarını suyun içinde dik olarak tutmak için ağın alt ucuna geçirilen delikli ağırlıklar.* || **ağ mantarı,** *Balık ağlarının su içinde dik durmasına sağlamak için ağın üst kısmına bağlanan ve su üstünde kalan içi hava dolu ortası oyuk plastik halkalar.* || **ağ mantarlar,** *Üreme şekilleri ve sistematikteki yeri kesin olarak bilinemeyen ve insanlarda çeşitli hastalıklara sebep olan ilkel bir mantar türü. (Hyphomycetes).* || **ağ örmek,** *Ağ üretmek üzere ipleri usulüne göre düğümlemek.* || **ağ reisi,** *Balıkçı ağlarının suya atılması veya toplanması sırasında gerekli manevraları yöneten kişi.* || **ağ sermek,** *Ağı, çekerek gözleri birbirine karışmayacak ve dolaşmayacak biçimde tekneye yerleştirmek.* || **ağ serpmek,** *Elle atılan daire biçimindeki ağı merkezî yerinden tutarak ağırlıklı kısmı açılacak biçimde atmak ve toplamak.* || **ağ şebeke,** *Bütün uçları ana su borularından beslenen paralel bağlantılı şehir suyu şebekesi.* || **ağ tabaka,** *Göz yuvarlağında görme sinir uçlarının meydana getirdiği zar.* || **ağ tonoz,** *Ağ biçiminde parçalı kesişmelerden meydana geti-*

rilmiş gotik mimarî tarzı tonoz.|| **ağ toplamak,** *balıkçı. Ağı denizden çıkarıp tekneye almak.*‖ **ağ vinci,** *Balıkçı teknelerinde ağın sudan çekilmesini kolaylaştıran vinç.*|| **ağ yatak,** *File şeklinde örülmüş ve karşılıklı iki ağaca bağlanarak kullanılan yatak; hamak.*

ağ[3], [*eT.* aġ] *is.* Pantolon ve don gibi giyeceklerin iki bacak arasındaki üçgen kumaş dikişlerinin meydana getirdiği şekil; apışlık. 🗗 **ağ açmak,** *{ağız} (Kadınlar için) âdet sonrası hamama gidip temizlenmek.* [DS]‖ **ağı çalık,** *Köylü kadınların iş yaparken giydikleri geniş ağlı uzun paçalı, uçkurlu şalvar.*

ağ[4], [aġ / ak] *{ağız} sf.* Ak. [DS]

ağa, [Moğ. āḳā > aġa] *is.* **1.** Toplum ve aile içinde kendisine saygı duyulan erkek. **2.** Büyük erkek kardeş; ağabey. **3.** (Kadın için) eş; koca. **4.** Yardım eden, cömert kimse. **5.** Okuması yazması olmayan fakat köyün veya kasabanın ileri gelen saygıdeğer kişileri. **6.** Kırsal kesimde büyük arazi sahipleri ve zengin kimse. **7.** *gnşl.* Zalim kimse, istismarcı, hak yiyen. **8.** İmparatorluk devrinde büyük konaklarda çalışan hizmetçilerin başkanı. **9.** İmparatorluk dönemi devlet teşkilatında belirli mevkilere gelmiş olan kişilere verilen unvan. *«Yeniçeri ağası.»* **10.** *{ağız}* Şeyh. [DS] **11.** *{ağız}* Hz. Peygamber soyundan gelen kimse; seyit. [DS] **12.** *{ağız}* Sevgili. [DS] **13.** *{ağız}* Kayın baba; kaynata. [DS] 🗗 **ağa bayrağı,** *Yeniçeri ağasına ait bayraklardan birisi.*|| **ağa bölüğü,** *Yeniçeri teşkilatında İstanbul ağasının odası.*|| **ağa bölükleri,** *Yeniçeri teşkilatında devşirmelerden kurulu birlikler.*‖ **ağa çırağı,** *Devşirme kuralına aykırı olarak yeniçeri ocağına alınan sanatkârlar.*|| **ağa divanı,** *Yeniçeri ağasının başkanlığında toplanan kurul.*|| **ağa gediklileri,** *Yeniçeri ağasının karargâhında görevli 19 kişi.*|| **ağa imamı,** *Yeniçeri ocağında medrese öğrenimi görmüş imam.*|| **ağa kapısı,** *1. Ağanın evi. 2. Yeniçeri ağalarının çalıştıkları resmî daire.*|| **ağa kapısı zindanı,** *Azılı suçlularla suçlu yeniçerilerin hapsedildiği zindan.*|| **ağa kâtibi,** *Ağa kapısının yazışmalarını düzenleyen görevli.* ‖ **ağa paşa,** *Vezir rütbesi verilmiş bulunan yeniçeri ağasının unvanı.*|| **ağa yamağı,** *Yeniçeri ağasının hizmet erlerinden en düşük rütbelisi.*

ağababa, [ağa+baba] *is.* **1.** Büyükbaba; dede. **2.** Ağa çocuklarının babalarına hitap şekli. **3.** Genel anlamda kendisi kıskanılan yaşlı ve zengin kimse. **4.** Emsalleri arasında daha güçlü ve kıymetli olanı. **5.** Uygunsuz bir işte ustalık kazanmış kişi. *«Hırsızların ağababası.»* 🗗 **ağababası,** *İmparatorluk saray teşkilatında harem ağalarının başı.*

ağabanu, [Ar. ġabānī / aġabānū اغبانی] *{OsT} is.* Sarık için kullanılan ince beyaz ipekli kumaş; abaniye.

ağabeği, [ağa+beg-i] *is.* Ağabey.

ağabey, [aga > ağa+bey] *is.* **1.** Aile içinde yaşça büyük erkek kardeş; abi. **2.** Tanıdık ve akrabalar arasında yaşça büyük olanlar. **3.** Hitaplarda bir kaç yaş büyük erkeklere saygı ifadesi. **4.** Bir meslekte, bir kurumda daha eski olanlar. **5.** Bir okulda üst sınıflarda bulunanlar.

ağabeylik, -ği [ağa+bey-lik] *is.* Ağabey olma hâli; ağabey durumunda bulunmak. 🗗 **ağabeylik etmek,** *Ağabey gibi davranıp birini koruyup gözetmek.*

ağacalık, [ağa-ca-lık] *(ağa'calık) is.* **1.** Oğlan evi tarafından gelinin erkek kardeşine alınan hediye elbise. **2.** Uzun süre çalışan işçilerin ve çobanların sözleşme süreleri dolduktan sonra da ücretsiz olarak çalışmaları. **3.** Bir işte çalışana ücretinin dışında verilen bahşiş.

ağacat, [ağaç+at] *{ağız} is.* Tabut. [DS]

ağaç, -cı [*eT.* ı *(bitki)* > ı-ġaç [TİETZE]/ aġaç] *is.* **1.** Boyu oldukça yüksek, dalları ve gövdesi ile geniş alan kaplayan uzun yıllar yaşayan odunsu bitki. **2.** Kereste. **3.** Tahta. **4.** Odun. **5.** Sopa; değnek; sırık; direk. **6.** *{eT}* 12.000 adım gelen uzunluk birimi; değnek; fersah [Mühennâ] **7.** *{eAT}* Erkeklik organı. **8.** *sf.* Bu tür bitkiden kesilen odun, tahta ve keresteden yapılan; ahşap; tahtadan. 🗗 **ağaç balı,** *Erik, kayısı, kiraz gibi ağaçların gövdelerinden akan yapışkan sıvı;* kedi balı.‖ **ağaç baskı,** *Ağaç kalıplar üzerine resim ve desenleri kazıyarak basmak suretiyle elde edilen baskı işi.*|| **ağaç bayramı,** *Ülkemizde ağaçlandırmayı yaygınlaştırmak, ağaç sevgisini aşılamak için her yıl düzenlenen tören.*‖ **ağaç bakımı,** *İnsan eliyle yetiştirilmiş olan park, bahçe vb. ağaçların budama, gübreleme ve zararlılara karşı korunması işlemleri.*|| **ağaç bilimi,** *bot.* Botaniğin ağaçları ilgilendiren dalı.|| **ağaç biti,** *Yarım kanatlılardan sıçramak suretiyle gezen ağaç paraziti.*|| **ağaç çileği,** *bot. Ilıman iklim kuşağında yetişen gülgillerden bir bitki ve bunun kırmızı renkli ve hoş kokulu meyvesi; ahududu; frambuaz.*‖ **ağaç delen,** *zool. {ağız}* Ağaçkakan. [DS]‖ **ağaç denizi,** *Kocaeli ile Bolu Dağı arasındaki gür ormanlar.*|| **ağaç engeli,** *Askerlikte düşman geçişini engellemek için patlayıcı destekli devrilmiş ağaçlarla yol, köprü tünel ve geçit gibi yerlerin kapatılması.*‖ **ağaç fulü,** *bot. Bahçelerde yetiştirilen iri beyaz çiçekli ağaççık, (Philadelphus).*|| **ağaç göğsü,** *{ağız}* Köknar ağacında biten ve yenen bir mantar türü. [DS]‖ **ağaç hamuru,** *Kâğıt üretiminde kullanılan lifli madde.*|| **ağaç hatmi,** *bot. Ebegümeci familyasından gösterişli çiçekleri sebebiyle park ve bahçelerde yetiştirilen kısa boylu ağaççık, (Hibiscus syriacus).*|| **ağaç işçiliği,** *Ahşaptan yararlanarak kapı, pencere, tavan ve mobilyalarda yapılan süslemecilik.*|| **ağaç kabartan,** *{ağız} 1. Ilık ilk bahar rüzgârı. 2. Ağaç kabuklarını yiyen ve un hâline getiren bir kurt.* [DS]‖ **ağaç kaplama,** *İnce ahşap levhalar yapıştırılarak yapılan süsleme işi.*|| **ağaç**

karası, *Bazı ağaçlardan sızan koyu zamk.*|| **ağaç kavunu,** *bot. Buruşuk ve kalın kabuklu meyvelerinden reçel ve şekerleme yapılan, yaz kış yeşil yapraklı olup Akdeniz kıyısı bulunan ülkelerde yetişen orta boylu bir ağaç, (Citrus medica).*|| **ağaç korunması,** *Ağaçların zarar görmesine sebep olan taban suyu, toprak sıkıştırması, yaralanma ve zararlılara karşı alınan tedbirler.*|| **ağaç kömürü,** *Odunun yakılması suretiyle elde edilen yakacak maddesi.*|| **ağaç kulak,** *{ağız} 1. Kara sabanın iki yanına takılan ve kazılan toprağı iki yana atan ağaç parçası. 2. Hayvana yük sarılırken ip geçirilen semerin iki yanında bulunan ağaç çıkıntıları.* [DS]|| **ağaç kurbağası,** *zool. Ağaçlarda yaşayan küçük yapılı, uzun bacaklı, kuyruksuz bir kurbağa türü, (Hyla arborea).*|| **ağaç kurdu,** *Ağaçların selülozunu kemirerek beslenen kurtçuklar.*|| **ağaç mantarı,** *Ağaçlar üzerinde yetişen bazitli mantar türü.*|| **ağaç minesi,** *bot. Bahçelerde yetişen yaprağı oyuklu ve karşılıklı eflatun veya mavi çiçekli tırmanıcı ıtırlı bitki, (Lantana camara).*|| **ağaç olmak,** *1. Birini uzun süre ayakta beklemek. 2. Uzun süre ayakta durmak.*|| **ağaç sakızı,** *Reçine.*|| **ağaç sınırı,** *Yükseklere ve kuzeye doğru giderek ağaçların azaldığı ve boylarının kısaldığı coğrafi noktalardan geçtiği varsayılan çizgi.*|| **ağaç şakayığı,** *bot. İlkbaharda koruluk yerlerde kırmızı ve beyaz çiçekler açan yaban çiçeği. (Anemone coronaria).*|| **ağaç uğaç,** *{eAT} Çalı çırpı.*|| **Ağaç yaş iken eğilir.** *İnsan alışkanlıkları küçük yaşlarda kazanır, eğitimi de bu dönemde başlamalıdır.*|| **ağaç yongıçı,** *{eT} Dülger.* [Mühennâ]

ağaççı, [ağaç-çı] *{eAT} is.* Ağaç kesen; oduncu.

ağaççık, -ğı [ağaç-cık] *is.* Sapı dibinden itibaren dallara ayrılan, boyu bir metreyi aşmayan odunsu bitkiler.

ağaççılık, -ğı [ağaç-çı-lık] *is.* Ağaç yetiştirme işi.

ağaçdelen, [ağaç+del-en] *is.* Ağaçkakan.

ağaçkakan, [ağaç+kak-an] *is. zool.* Ağaç kabuklarındaki böceklerle beslenen gagası güçlü ve tırmanıcı bir kuş, *(Picus).*

ağaçkesen [ağaç+kes-en] *is. zool.* Tırtıl biçimindeki larvası bitkilerin yapraklarını kemirerek zarar veren kara gövdeli, sarı karınlı, zar kanatlı böcek, *(Hylotoma).*

ağaçlama, [ağaç-la-ma] *is.* **1.** Ağaçlandırma. **2.** Ham bakır, çinko ve kalayın tane küçültme işlemi sırasında odun koyma işlemi.

ağaçlamak, [ağaç-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ağaçlandırmak. **2.** Tahta ile kaplamak. **3.** *{eAT}* Sopa ile dövmek.

ağaçlandırılma, [ağaç-la-n-dır-ıl-ma] *is.* Ağaç dikilerek yeşillendirilme.

ağaçlandırılmak, [ağaç-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Ağaç dikilerek yeşillendirilmek.

ağaçlandırma, [ağaç-la-n-dır-ma] *is.* Yangın ve kesim gibi sebeplerle yok olmuş orman bitkileri yerine yeniden ağaç dikerek yeşillendirme işi.

ağaçlandırmak, [ağaç-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Boş ve çıplak araziyi, yol ve bahçe gibi yerlere ağaç dikerek yeşillendirmek.

ağaçlanma, [ağaç-la-n-ma] *is.* Ağaçlı hâle gelme işi; ağaçla kaplanma.

ağaçlanmak, [ağaç-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Ağaçlı hâle gelmek, ağaçlarla donanmak.

ağaçlaşma, [ağaç-la-ş-ma] *is.* **1.** Ağaçlaşmak işi. **2.** Don olduğu zaman cam üzerinde ağaç şeklinde dallı kristallerin oluşması. **3.** Metalürjide maden filizlerinin yüzeyinde veya içinde görülen ağaç şekilli desenler.

ağaçlaşmak, [ağaç-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ağaç hâline gelmek. **2.** Ağaç kadar büyümek. **3.** (Yeşil tüketilen bitkiler için) kartlaşmak.

ağaçlı, [ağaç-lı] *sf.* Ağacı bulunan, üzerinde veya kenarında ağaçlar bulunan.

ağaçlık, -ğı [ağaç-lık] *is.* **1.** Ağaç kümesi; koru. **2.** Üzeri ağaçlarla örtülü yer.

ağaçsı, [ağaç-sı] *sf.* ve *is.* Yüksekliği çok olmayan, dibinden dallanan odunsu bitki.

ağaçsıl, [ağaç-sıl] *sf.* **1.** Ağaçla ilgili; ağaca ilişkin. **2.** Ağaçlardan meydana gelen.

ağaçsız, [ağaç-sız] *sf.* (Yer için) ağaç bulunmayan; çıplak.

ağağbet, [ak + Ar. ʿākıbet *(son)*] *{ağız} is.* Hayırlı son; iyi bitiş; akıbet. [DS]

ağal[1], [ağıl / ağal] *{ağız} is.* Açığa yapılan ağıl. [DS]

ağal[2], [Far. āġāl آغال] *(a:ga:l) {OsT} is.* **1.** Darıltma. **2.** Kışkırtma. **3.** Ağıl. **4.** Arı kovanı. **5.** Çiğnemeden yutma.

ağalamak, [ağa-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Zenginleşmek. [DS]

ağalanma, [ağa-la-n-ma] *is.* Büyüklenme, ağalık taslama.

ağalanmak, [ağa-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Böbürlenip caka yapmak; ağalık taslamak.

ağalık, -ğı [ağa-lık] *is.* **1.** Ağa olma hâli. **2.** Ağa olan kimseden beklenen davranış; bağışlama, cömertlik, koruyuculuk, olgunluk. **3.** *{ağız}* Düğün zamanı, kız babasına oğlan tarafının verdiği para. [DS] **4.** *{ağız}* Hamamlarda zenginlerin soyunacağı kafesle bölünmüş bir kişilik bölme. [DS] ◻ **ağalık etmek,** *1. Birine iyilik etmek, büyüklük gösterip cömertçe davranmak. 2. {ağız} Bahşiş vermek.* [DS]|| **ağalık hakkı,** *İmparatorluk devrinde has, zeamet ve tımar gibi dirlik sahiplerinden birinin ölümü üzerine tasarruf hakkı başka birine devredilirken alınan para.*|| **ağalık taslamak,** *Ağa olmadığı hâlde ağa gibi davranmak; böbürlenmek.*|| **ağalık tevcihi,** *İmparatorluk döneminde devlet görevlilerine veya savaşta*

yararlı olmuş bir askere bir tımardan ağalık verilmesi.

ağaliş, [Far. āġāliş آغالش] *(a:ga:liş) {OsT} is.* Saldırıya kışkırtma.

ağan ağacı, [? ağan + ağa(ç)-ı] *is. t. bot.* Zakkum.

-ağan, [-a-ġan > -e-gen / -eğen / -ağan] *yap. e.* → agan.

ağande, [Far. āġande آغنده] *(a:gande) {OsT} sf.* **1.** (Yastık, minder vb. için) tepip sıkıştırılarak doldurulmuş. **2.** *is.* Bir tür zehirli örümcek; böy.

ağani, [Ar. uġniyye > aġānī اغانی] *(ağa:ni:) {OsT} is.* Şarkılar; türküler; nağmeler; melodiler.

ağantı, [ak > ağ-(a)ntı] *{ağız} is.* Sütün üstünde toplanan kaymak. [DS]

ağar, -rrı [Ar. aġarr] *{OsT} sf.* **1.** Açık tavırlı, samimi. **2.** (At için) alnında beyaz beneği olan.

ağar, -rrı [Ar. ġurre *(atın alnındaki beyaz leke)* > aġarr اغر] *{OsT} sf.* **1.** (At için) alnında beyaz benek bulunan. **2.** Beyaz; ak. **3.** Davranışlarında açık ve samimi olan. **4.** Asil; şerefli; alicenap.

ağaran, [ak > ağar-mak > ağar-an] *{ağız} is.* **1.** Süt ve süt ürünleri. **2.** Uzaktan çok az seçilebilen beyazlık ya da ışık. [DS]

ağaranlık, [ak > ağar-an-lık] *{ağız} is.* Keçi, koyun gibi süt veren hayvanlar. [DS]

ağargan, [ak > ağar-mak > ağ-ar-gan] *{ağız} sf.* **1.** Rengi uçmuş; ağarmış; solmuş. **2.** Ağarmaya başlamış. [DS]

ağarık, -ğı [ak > ağar-ık] *sf.* Rengi solarak aklaşmış.

ağarma, [ak > ağ-ar-ma] *is.* Renk solması, aklaşma.

ağarmak, [ak > a(ğ)-ar-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Beyazlaşmak; aklaşmak; bembeyaz olmak; beyazlanmak; beyazlaşmak. **2.** Rengi solmak, uçmak; kırçıllaşmak; kırlaşmak. **3.** (Güneş için) doğmadan önce Dünya'yı aydınlatmaya başlamak. **4.** *{ağız}* (Ekinler için) olgunlaşmaya başlamak. [DS]

ağartı, [ağar-tı] *is.* **1.** Bir yerde veya eşya üzerinde beliren aklık; hafif beyazlık. **2.** *{ağız}* Süt ve süt ürünlerinin genel adı; ayran; katık; kesmik; kaymak; kurut; süt. [DS] **3.** *{ağız}* Uzaktan ancak seçilebilen beyazlık ya da ışık. [DS] **4.** *{ağız}* Yara ya da çıbanın üzerinde görülen beyazlık. [DS]

ağartma, [ağar-t-ma] *is.* **1.** Rengini açma işi. **2.** Kimyasal maddeler kullanarak dokuma ve kâğıt ürünlerinin rengini giderip beyazlatma işi. **3.** *{ağız}* Sarımsak, tuz, ekşi ve zeytinyağı karışımı ile hazırlanan sos. [DS] **4.** Ağartılmış nesne.

ağartmak, [ağar-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Ağarmasını sağlamak, beyazlatmak.

ağaşte, [Far. āġaşten *(bulaşmak)* > āġaşte آغشته] *(a:gaşte) {OsT} sf.* **1.** Bulaşmış; bulaşık. **2.** Islanmış; ıslak.

ağavat, [T. aġa + Ar. āt آغاوات] *(aga:va:t) {OsT} is.* Ağalar.

ağayan, [ağa + Far. yān > āġāyān آغایان] *(a:ga:ya:n) {OsT} is.* Ağalar.

ağayan, [T. aġa + Far. -ān آغایان] *(aga:ya:n) {OsT} is.* **1.** Ağalar. **2.** Eskiden saray, tarikat gibi kuruluşlardaki yöneticiler. ☞ **agayān-ı Bektaşiyān,** *Kapıkulu askerlerinden piyade sınıfı olan yeniçerilerin üst rütbedeki kumandanlarına, ağalarına verilen ad.*

ağayane, [T. aġa + Far. -yāne آغایانه] *(agaya:ne) {OsT} zf.* Ağaya yakışır; ağa gibi; ağaca.

ağaz, [Far. āġāziden *(başlamak)* > āġāz آغاز] *(a:ga:z) {OsT} is.* **1.** Başlama. **2.** Başlangıç. ☞ **ağaz etmek,** *(Söz, musiki vb. için) başlamak.*‖ **ağaz-ı destan,** *Destana başlama; mesnevilerde sebeb-i telif bölümünden sonra gelen asıl konuya başlama; hikâyeye başlama.*

ağaze, [Far. āġāze آغازه] *(a:ga:ze) {OsT} is.* Müzik başlangıcı; fasıl öncesi giriş.

ağazgâh, [Far. āġāzġāh آغازگاه] *(a:ga:zgâ:h) {OsT}* **1.** Başlama yeri ve zamanı; menşe. **2.** *gök b.* Eskiden, dokuzuncu gök; felek-i atlas. **3.** Her şeyin başlangıcı olarak Tanrı.

ağazkâr, [Far. āġāz-kār آغازکار] *(a:ga:zkâ:r) {OsT} is.* Başlangıç.

ağba, [Ar. āġbā اغبا] *(agba:) {OsT} sf.* **1.** Daha koyu; en koyu. **2.** Daha küt; en küt.

ağban, [ak / aġ + Far. bān *(dam)*] *{eAT} is.* Ak çadır. ☞ **agban iv,** *{eAT} Büyük çadır; otağ.*

ağbani, [Ar. ġabānī غبانی] *(ağba:ni:) {OsT}* **1.** Çoğunlukla sarık için kullanılan ince ipekli kumaş; abani. **2.** Bu kumaştan yapılmış giyecek.

ağbaş, [ak-baş / ağ+baş] *{ağız} is.* Hastalık nedeniyle tanelerinin içi dolmayan, içlenmemiş buğday başağı. [DS]

ağbenek, -ği [ak+benek > ağbenek] *is. zool.* Arpa yapraklarında görülen kahverengi ağ biçiminde görüntüsü olan askılı mantar hastalığı, *(Pyrenophora teres).*

ağbeneklilik, -ği [ağ+ben-ek-li-lik] *is.* Ağbenekli olma durumu.

ağber, [Ar. āġber اغبر] *{OsT} sf.* Çok tozlu.

ağbes, [Ar. āġbes اغبس] *{OsT} sf.* Kül rengi.

ağbiya, [Ar. ġabī > āġbiyā اغبیا] *(agba:) {OsT} is.* Kalın kafalılar; ahmaklar; budalalar.

ağbörek, [ağ+börek] *is.* Yörük çuvallarındaki dörtgen motiflerin çoğunlukta olduğu bir süsleme türü.

ağca, [aġ-ca] *{eAT} sf.* **1.** Akça; biraz ak. **2.** *is.* Atın alnından burnuna doğru inen beyazlık; akıtma. **3.**

Siyah ve beyaz beneklerin meydana getirdiği alaca renkli. [DS] ◻ **ağca ferikler,** *Erzurum-Kars yöresinde kızlar tarafından oynanan bir türkülü bar.*

ağcam, [ağ-ca-m] *{eAT} sf.* ve *is.* → ağca.

ağcarak, -ğı [ağ-ca-rak] *{eAT} zf.* Beyaza yakın; beyazımsı; akça.

ağcı, [ağ-cı] *is.* **1.** Ağ yapan veya satan kimse. **2.** Balıkçı teknelerinde ağ atan veya toplayan kimse. **3.** Ağla balık avlayan kimse.

ağcık, -ğı [ağ-cık] *is.* **1.** Küçük ağ. **2.** *bot.* Palmiyelerde yaprak ve çiçek kınını saran lifler.

ağcılık, -ğı [ağ-cı-lık] *is.* Ağ yapma veya ağ ile balık tutma işi.

ağda, [Ar. ʿakide => ağda] *is.* Pekmez veya şekerli suya limon katılarak kaynatmak suretiyle yapılan macun. ◻ **ağda yapmak,** *Vücuttaki istenmeyen kılları veya tüyleri ağda yapıştırarak koparmak, temizlemek.*

ağdacı, [ağda-cı] *is.* **1.** Şeker, tatlı ve helva gibi yiyecek maddelerini iş yerinde kendisi hazırlayan kimse. **2.** Vücut kıllarını ağda ile temizleyen kişi. **3.** *mec.* İnsana işkence edercesine can sıkan kişi.

ağdalandırma, [ağda-la-n-dır-ma] *is.* **1.** Ağdalı hâle getirme. **2.** Abartma; mübalağa etme.

ağdalandırmak, [ağda-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir tatlının şerbetini ağdalı hâle getirmek. **2.** Abartılı anlatmak, mübalağa etmek.

ağdalanma, [ağda-la-n-ma] *is.* **1.** Ağdalı hâle gelme. **2.** Ağda bulaşma.

ağdalanmak[1]**,** [ağda-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ağdalı duruma getirilmek. **2.** *dönşl. f.* (Tatlı veya şerbet için) koyu ağda hâline gelmek; koyulmak; kıvamı artmak. **3.** *{ağız}* Böbürlenmek; kendini naza çekmek; ağır satmak. [DS]

ağdalanmak[2]**,** [ağda-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Ağda bulaşmak.

ağdalaşma, [ağda-la-ş-ma] *is.* Ağdalı hâle dönüşme.

ağdalaşmak, [ağda-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Tatlı ve şerbet için) kaynatma sırasında koyuluğu artarak ağda hâline dönüşmek.

ağdalaştırma, [ağda-la-ş-tır-ma] *is.* Ağda durumuna getirme.

ağdalaştırmak, [ağda-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Tatlıların şerbetini bilerek koyulmak suretiyle ağda durumuna getirmek.

ağdalı, [ağda-lı] *sf.* **1.** (Tatlı şerbeti için) koyulaşıp ağda hâline gelmiş. **2.** *dbl.* (Anlatım için) sık kullanılmayan kelimelerle veya mantık açısından zor anlaşılır cümleler kullanılarak yapılan. ◻ **ağdalı küfür,** *Çok ağır hakaretler dolu sövme; okkalı küfür; sunturlu küfür.*

ağdalık, -ğı [ağda-lık] *sf.* **1.** Ağda yapmaya ayrılmış olan. **2.** Yalnızca pekmez üretilebilecek nitelikteki üzüm. **3.** *fiz.* Düzgün akışlı ve türbülanssız bir sıvının direnci; akmazlık; ağdalılık; viskozite. **4.** *{ağız}* Şırahane. [DS]

ağdam, [ağ-dam] *{eT} is.* Boyunduruk [Mühennâ]

ağdık, -ğı [ağ-duk > ağ-dık] *is.* **1.** Eksiklik; hata; kusur. **2.** *{ağız}* Minnet. [DS] **3.** Kötülük. **4.** *sf.* Bozuk; hatalı; kusurlu. **5.** Çetin; sarp; ağır. **6.** *{ağız}* (Kişi için) yaramaz; sırnaşık; densiz; münasebetsiz; nadan. [DS] **7.** *{ağız}* (Ayakkabı, çorap vb. giyimi için) yanlış; değişik. [DS] **8.** *{ağız}* (Söz için) yakışıksız; yersiz. [DS] **9.** *{ağız}* Dengesi bozuk; bir tarafa doğru eğik. [DS] **10.** *{ağız}* (Koku için) ağır; pis. [DS] ◻ **ağdık ağdık konuşmak,** *{ağız} Yüksek sesle, bağırarak konuşmak.* [DS]‖ **ağdık boğaz,** *{ağız} Obur; pisboğaz.* [DS]‖ **ağdık gelmek,** *{ağız} Yüksek gelmek.* [DS]

ağdırık, -ğı [ağ-dır-ık] *{ağız} sf.* **1.** (Yük için) dengesiz; dengesi bozuk. **2.** Kusur. **3.** Tepenin arkası; görünmeyen yanı. **4.** Ne oldum delisi; şımarık; kibirli. [DS] ◻ **ağdırık olmak,** *Birine yük olmak; ağır görev üstüne bir de kendi işini yaptırmaya kalkışmak.*

ağdırıklı, [ağ-dır-ık-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Yük için) dengesi bozuk. **2.** (Kişi için) aksak; topallayarak yürüyen. [DS]

ağdırma, [ağ-dır-ma] *is.* Ağdırmak işi.

ağdırmak[1]**,** [*eT.* ağ-mak *(eğilmek, sarkmak, inmek)* > ağ-dır-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** (Yük için) yük hayvanlarında bir taraftaki yükün diğerinden daha ağır olması sonucu o tarafa doğru yatmak veya devrilmek. **2.** (Terazi kefesi için) tartı sırasında kefelerden birinin daha ağır olması sebebiyle aşağıda kalmak; ibre dengede olmamak. **3.** *{ağız}* Topallamak. [DS] **4.** *gçl. f. {ağız}* Bir şeyi eğmek; bir yana doğru meylettirmek. [DS] **5.** *{ağız}* Ağır basmak; çökertmek; bozmak. [DS] **6.** *{ağız}* (Suç için) başkasına yüklemek. [DS] ◻ **ağdıran yandan asılmak,** *Günlük hayatın sıkıntıları içinde bunalmış hâlde iken birisi yeni bir sıkıntı daha ortaya çıkarmak. «Anne oyuna gitmek için spor ayakkabılarını soran çocuğuna çıkışır: -Akşama yemek yetişecek; ağdıran yandan asılma.»* || **ağdır çöğdür yürümek,** *{ağız} Topallayarak güçlükle yürümek.* [DS]

ağdırmak[2]**,** [*eT.* ağ-dur-mak *(yükseltmek)* > ağ-dırmak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir destek veya serene bağlamak suretiyle yukarılara tırmanmasını sağlamak. *«Asmaları çardağa ağdırdı.»* **2.** *{ağız}* Havaya doğru kaldırmak; yükseltmek; omuzlara almak. [DS] **3.** *{ağız}* (Sürü için) otlatırken yamaca doğru salıvermek. [DS] **4.** *{ağız}* Yöneltmek; yönlendirmek; tevcih etmek. [DS]

ağdiye, [Ar. ġıdā > aġdiye اغديه] *{OsT} is.* Gıdalar; yenilecek içilecek şeyler.

ağfer, [Ar. aġfer اغفر] *{OsT} sf.* Affeden. ◻ **agferü'l-gafirîn,** *Affedenlerin en çok affedeni; Allah.*

-ağı, [-a-ġı > -ağı / -eği] *yap. ek.* İsim kök ve gövdelerinden isim türeten ek: *aş-ağı, kaş-ağı, köz-eği > kös-eği.*

ağı[1], [a-ġ-ı] *{eT} is.* **1.** İbrişim giyim; ipek elbise [Mühennâ] **2.** Altın ve gümüş sırmalı ipek kumaş.

ağı[2], [*eT.* aġu > ağu > ağı] *is.* Zehir; baldıran; sem; siyanür; toksin; zıkkım. 🗗 **ağı ağacı,** *{ağız} Zakkum.* [DS]|| **ağı bardağı,** *{ağız} Sinirli; aksi; titiz.* [DS]|| **ağı böceği,** *Çamkesen böceği.*|| **ağı çalısı,** *{ağız} Zakkum.* [DS]|| **ağı çalmak,** *{ağız} 1. Zehirlenmek. 2. Acılaşmak; bozulmak; zehirleşmek. 3. Bir şeyin üzerine zehir sürmek.* [DS]|| **ağı çiçeği,** *{ağız} Zakkum.* [DS]|| **ağı gibi,** *1. Çok acı, keskin (yiyecek). 2. İnsanı aşırı derecede üzen (söz).*|| **ağı içmek,** *1. Zehir içmek. 2. Çok acı bir şey içmek.*|| **ağı kurdu,** *İspanyol sineği (Lytta vesictora).*|| **ağı otu,** *bot. Maydanozgillerden gövdesi mor benekli, çok parçalı büyük yapraklı, şemsiye biçiminde küçük beyaz çiçekler açan, tohumlarında zehirli bir alkaloit bulunduran yüksek gövdeli otsu bir bitki; baldıran, (Conium maculatum).*|| **ağısını almak,** *{ağız} Acısını gidermek; sızısını dindirmek.* [DS]

ağıcık, -ğı [ağı-cık] *{ağız} is. bot.* Zakkum. [DS]

ağıl, [*eT.* ağ-ıl / *eAT* ağ-ul] *is.* **1.** Koyun ve keçi sürülerinin etrafı çit çevrili gece barınağı; ağal; avul; ayil. **2.** Ayevi; hâle. **3.** *gnşl.* Sürü. **4.** *{ağız}* Eve yakın yerde etrafı çitle çevrili sebze bahçesi. [DS] 🗗 **ağıl tutmak,** *{ağız} 1. Tarlanın kenarlarını dikenli çalılarla çevirmek. 2. Hayvanlar için açık havada barınak hazırlamak.* [DS]|| **ağıl oğlanları,** *İmparatorluk döneminde kasaplara ve celeplere yardım eden esnaf grubu.*|| **ağıl yapmak,** *Biçilen ekini, ya da mısırı üst üste demetler hâlinde koyarak ay gibi yerleştirmek.*

ağılama, [ağı-la-ma] *is.* Ağı vererek zehirleme.

ağılamak, [ağı-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Zehirlemek. **2.** Yiyecek ve içecek maddesinin içine zehir koymak. **3.** Bitkileri ve hayvanları zararlılara karşı ilaçlamak. **4.** *mec.* Aldatmak, yanlış yönlendirmek.

ağılanma, [ağı-la-n-ma] *is.* Zehirlenme.

ağılanmak, [ağı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Zehirli olduğunu bilmediği bir şeyi yiyip içmek suretiyle zehirlenmek. **2.** *edil. f.* Biri tarafından zehirlenmek. [DS]

ağılatma, [ağı-la-t-ma] *is.* Ağılama işi yaptırma.

ağılatmak, [ağı-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Zehirleme işini bir başkasına yaptırmak. **2.** İlaçlama yaptırmak.

ağılı, [ağı-lı] *sf.* Yapısında zehir bulunan veya içine zehir katılmış. 🗗 **ağılı bitkiler,** *Yapısında bulunan zehirli madde ile yiyenleri zehirleyen bitkiler.*|| **ağılı böcek,** *Kınkanatlılardan madenî parlak renkte etçil bir böcek. (Carabus).*

ağıllamak, [ağıl-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Sürüyü sağmak üzere ağıla kapamak. [DS]

ağıllanma, [ağıl-la-n-ma] *is.* Ağıla girme veya bir araya toplanma.

ağıllanmak, [ağıl-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Sürü için) toplanarak ağıla girmek. **2.** (Sürü için) ağıla girmiş gibi bir arada toplanıp beklemek. **3.** (Ay için) etrafında beyaz halka oluşmak; hâlelenmek. **4.** *{ağız}* Çıbanın çevresi çember biçiminde kızarmak. [DS]

ağım, [ağ-ım] *{ağız} is.* Ayağın parmaklar ile bilek arasında kalan tümsek kısmı. [DS]

ağımlı, [ağ-ım-lı] *{ağız} sf.* (Ayak için) üstü çok tümsek, ağırnı fazla. [DS]

ağın, [aġ-ın] *{eT} sf.* **1.** Dilsiz. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Yaşlı; ihtiyar. [DS] **3.** *{ağız}* Daha fazla. [DS] **4.** *{ağız} is.* Aşk; sevda. [DS]

ağınma, [ağ-ın-ma] *is.* (Hayvanlar için) çayır veya yumuşak toprak üzerinde yatıp yuvarlanma işi; ağnama.

ağınmak[1], [aġ-mak > aġ-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Yukarı çıkmak. [Mühennâ]

ağınmak[2], [aġ-ın-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* **1.** (At ve eşek vb. için) çayırlık veya yumuşak topraklı yerlerde yatıp yuvarlanmak suretiyle sırtını kaşımak; ağnamak. **2.** (Soğukta donan ve birden sıcağa tutulan eller için) çok sızlamak. **3.** Rengi uçmak; benzi solmak. [DS]

ağınmak[3], [aġ-ın-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* Açlıktan ölmek. [DS]

ağır, [*eT.* ağ-mak *(ağır gelmek)* > aġ-ar > aġ-ır > ağır] *sf.* **1.** Hafif olmayan; yerinden zor oynatılan; tartı bakımından ağırlığı çok olan; battal; sakil. *{eT} (aynı)* [Mühennâ] **2.** Taşınması, kaldırılması güç olan. **3.** (Hız için) yavaş. **4.** (Kişi için) hareketleri yavaş olan. **5.** (İş için) yapılamayacak derecede güç. **6.** (Söz veya davranış için) nezaket kuralları dışına çıkan; onur kırıcı; yaralayıcı. **7.** (Hastalık için) sağlık açısından tehlikeli olan; vahim. **8.** (Kişi) davranışları dengeli; ciddi; olgun; terbiyeli; oturaklı; aklı başında. **9.** (Yemek için) sindirilmesi güç. **10.** (Eser için) anlaşılması zor ve karmaşık olan. **11.** (Eşya için) değeri çok; pahalı. **12.** (Koku için) keskin ve rahatsız edici. **13.** Yoğunluğu yüksek. **14.** Çapı ve boyutları büyük. **15.** (Uyku için) derin; çevreden habersiz olan. **16.** (Kulak için) işitme güçlüğü olan. **17.** Çetin. **18.** *{ağız}* (Kişi için) saygıdeğer; şerefli; itibarlı. [DS] **19.** *zf.* Ağırlığını hissettirecek biçimde. **20.** Kişinin dayanma gücünü aşacak derecede. **21.** Yavaş olarak. 🗗 **ağır ağır,** *Yavaş yavaş; sakin sakin.*|| **ağır aksak,** *Pek yavaş; düzensiz olarak; gecikmeli.*|| **ağır aksak semaî,** *Türk müziğinde dokuz zamanlı altı vuruşlu yavaş tempolu küçük bir usul.*|| **ağıra satmak,** *Çok nazlanmak, değerini olduğundan fazla göstermek.*|| **ağır ayak,** *{ağız} 1. Doğumu yakın hamile kadın. 2. Tembel; vurdumduymaz. 3. Yavaş yavaş; ağır ağır.* [DS]|| **ağır ayak gün,** *{ağız} Kutsal gün.* [DS]|| **ağır**

basmak, *1. Yük olarak daha ağır gelmek. 2. Etkisi daha çok olmak. 3. Nüfuzlu olmak. 4. Üstün gelmek.*|| **ağır canlı,** *{ağız} 1. (Kadın için) doğurması yakın. 2. Tembel, uyuşuk; geç davranan; ihmalkâr.* [DS]|| **ağır canlılık,** *Tembellik; uyuşukluk.*|| **ağır çekim,** *Gösterim sırasında aslından daha yavaş oynatacak şekilde özel çekim yöntemi.*|| **ağır çekmek,** *Tartıda daha ağır gelmek.*|| **ağırdan almak,** *1. Bir işi gönülsüz yapmak. 2. Nazlanmak.*|| **ağır davranmak,** *Yeteri kadar önem vermemek.*|| **ağır deniz,** *Dalgalar arasında büyük çukurluklar meydana getiren ve gemiyi yıpratan fırtınalı denizin durumu.*|| **ağır dil kullanmak,** *Kırıcı, sert ve küçültücü sözler söylemek.*|| **ağır divan rahtı,** *Altın işlemeli uzun eyer örtüsü.*|| **ağır dolu,** *(Kürek çekiş için) kürekleri suya derince daldırarak yavaş yavaş vücut hamlesi ile yapılan.*|| **ağır duymak** (işitmek), *İşitme organlarındaki rahatsızlıktan dolayı az işitmek.*|| **ağır elli,** *1. Vurduğu zaman etkisi fazla olan. 2. {ağız} Borcunu geç ödeyen; elinden kolay kolay para çıkmayan.* [DS]|| **ağır ellilik,** *Eli ile vurulduğunda etkisinin fazla olma durumu.*|| **ağır endam fıstıkî makam,** *argo. Yavaş ve acele etmeden; sallanarak; istifini bozmadan.*|| **ağır engini,** *{ağız} Nezle.* [DS]|| **ağır gel,** *argo. Yavaş ol, haddini bil; ayağını denk al.*|| **ağır gelmek,** *1. Söz ve davranışlardan onuru yaralanmak. 2. Gücünün üstünde bir işle karşılaşmak.*|| **ağır gitmek,** *Normal temposundan daha yavaş çalışmak; yavaş yapmak; aksamak.*|| **ağır gün,** *{ağız} Kutsal gün.* [DS]|| **ağır hapis cezası,** *huk. Altı ayı geçen bütün hürriyeti bağlayıcı cezalar.*|| **ağır hastalık,** *Durumu ciddi ve tehlikeli hastalık.*|| **ağır hidrojen,** *Çekirdeğinde bir nötron bir proton bulunan ve Döteryum adı verilen Hidrojenin izotopu.*|| **ağırına gitmek,** *Zoruna gitmek, kırılmak, gücenmek.*|| **ağır iş,** *Çalışma şartları zor ve tehlikeli iş.*|| **ağır işçi,** *1. Zor ve tehlikeli işlerde çalışan işçi. 2. argo. Genelev kadını.*|| **ağır kaçmak,** *Saygı sınırını aşacak derecede kırıcı konuşmak.*|| **ağır kanlı,** *Davranışları insanı bezdirecek kadar yavaş olan.*|| **ağır konuşmak,** *Birinin onurunu kıracak veya onu küçük düşürecek sözler söylemek; hakaret etmek.*|| **ağır kayıp,** *Çok fazla ölüm ve yaralanma olması.*|| **ağır küre,** *jeol. Dünyayı meydana getiren katmanlardan en içte bulunan sıcak ve ağır kısım.*|| **ağır lokma,** *Altından kalkılması ve başarılması güç bir iş.*|| **ağır misafir,** *Önem verilen, saygıdeğer misafir.*|| **ağır otlatma,** *Bir mera otunun yarısından çoğunun hayvanlara yedirilmesi.*|| **ağır para cezası,** *huk. Miktarı fazla olan para cezası.*|| **ağır sanayi,** *ekon. Üretim araçlarını, makine yapan makineleri üreten sanayi.*|| **ağır semai,** *müz. Klasik Türk müziğinde birinci, ikinci ve dördüncü mısraları aynı, meyan adı verilen üçüncü mısraı değişik makamda besteli ağır bir usul.*|| **ağır sıklet,** *Bazı spor dallarında kiloca en üst kademede bulunan kategori.*|| **ağır söz,** *Saygı sınırını aşacak derecede, kırıcı, gücendirici söz; hakaret.*|| **ağır su,** *kim. Hidrojenin izotoplarından olan Döteryum ile Oksijenden meydana gelen su renk ve kıvamında bileşik;* D_2O || **ağır suç,** *huk. Cürüm.*|| **ağır taban,** *{ağız} Tembel; vurdumduymaz.* [DS]|| **ağır tav,** *{ağız} Sürerken toprağı sabana yapışacak kadar çamur hâlinde olan tav.* [DS]|| **ağır top,** *1. Çapı 105 mm'den büyük olan ateşli silah. 2. mec. Toplumda sözü geçen, etkisi olan kişi; nüfuzlu kişi.*|| **ağır toprak,** *Sürülmesi zor bünyesinde yüzde otuzdan fazla kil bulunduran toprak.*|| **ağır uyku,** *Kolayca uyanılmayacak kadar dalgın ve derin uyku.*|| **ağır yağ,** *Gres.*

ağırbaşlı, [ağır+baş-lı] *sf.* **1.** (Kişi için) ölçülü davranan, olgun; ciddi; vakur; dingin; dölek; efendi; müteenni; rabıtalı; temkinli; vakarlı; vakur. **2.** (Elbise için) klasik ölçülerde olan, göze batıcı, yadırgatıcı olmayan.

ağırbaşlılık, -ğı [ağır+baş-lı-lık] *is.* Saygınlık, soyluluk kazandıran, olgunluk duygusu veren davranış ölçülülüğü; vakar; onurluluk; ciddiyet; ağırlık; ciddilik; oturaklılık.

ağırçuk, [ağur-çak > ağır-çuk] *{eT} is.* Ağırşak. [Mühennâ]

ağırdan, [ağır-dan] *zf.* Yavaş ve dikkatli olarak.

ağırkanlı, [ağır+kan-lı] *sf.* ve *zf.* Yavaş hareket eden, uyuşuk.

ağırkanlılık, -ğı [ağır+kan-lı-lık] *is.* Yavaş davranma; uyuşukluk.

ağırlama, [ağır-la-ma] *is.* **1.** Misafire ikramda bulunma; saygı gösterme; itibar etmek. **2.** Bazı halk oyunlarının ağır oynanan ilk bölümü. **3.** *müz.* Klasik Türk müziğinde Yürük aksak olan ritmik biçim. **4.** Halk müziğinde, düğünlerde gelin veya damat karşılamalarında çalınan kıvrak hava. **5.** Orta oyununda, oyun başlamadan önce zurna ve çifte nara ile çalınan parça.

ağırlamak, [ağır-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** Misafire itibar edip ikramda bulunmak; eğlendirmek; ikram etmek; izaz etmek; kabul etmek; konuk etmek; konuklamak; misafir etmek; ululamak. **2.** Saygı göstermek.

ağırlanma, [ağır-la-n-ma] *is.* **1.** Ağırlanmak işi. **2.** Kendisine ikram edilme.

ağırlanmak, [ağır-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ağırlamak işi uygulanmak. **2.** Misafir olduğu yerde saygı ve itibar görmek; kendisine ikramda bulunulmak.

ağırlaşma, [ağır-la-ş-ma] *is.* Ağırlaşmak işi; ağır duruma gelme.

ağırlaşmak, [ağır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ağırlığı artmak. **2.** *mec.* Hızı ve temposu yavaşlamak. **3.** İşler baş edilemez hâle gelmek. **4.** (Hasta için) durumu kötüleşmek. **5.** (Hamile kadın için) doğumu yaklaşmak. **6.** Hareketlerinde dikkatli ve ölçülü

davranır olmaya başlamak. **7.** (Hava, ortam vb. için) sıkıcı ve bunaltıcı hâle gelmek. **8.** İçi kararmak, karamsarlaşmak. **9.** (Yiyecek için) bozulmaya yüz tutmak. **10.** (İnsan organları için) görevini yapamaz hâle gelmek.

ağırlaştırma, [ağır-la-ş-tır-ma] *is.* Ağır hâle getirme eylemi.

ağırlaştırmak, [ağır-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ağır hâle getirmek; ağırlaşmasına sebep olmak. **2.** *mec.* Yavaşlatmak; hızını azaltmak.

ağırlatma, [ağır-la-t-ma] *is.* Ağırlatmak işi.

ağırlatmak, [ağır-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Ağırlanmasını sağlamak.

ağırlayış, [ağır-la-y-ış] *is.* Ağırlamak işi ve biçimi.

ağırlık, -ğı [ağır-lık] *is.* **1.** Yerçekiminin bir cisim üzerindeki etkisi. **2.** Ağır olma hâli; sıklet. **3.** Kıymetli olma hâli. **4.** Saygıya değer oluş; vakar; hürmet. **5.** Sıkıntılı ve bunaltıcı durum. **6.** Organlardaki uyuşukluk, hâlsizlik veya ağrı gibi hâller. **7.** Toplum içinde etkisinin fazla olması durumu. **8.** *as.* Sefere çıkan ordunun donatımı için gerekli olan cephane, yiyecek, giyecek vb. malzemelerin tümü. **9.** Ağırbaşlı olma hâli; vakar. **10.** Oğlan tarafının gelin olacak kıza çeyiz hazırlığı için verdiği para. **11.** Yük; sorumluluk; külfet. **12.** Önem. **13.** Yavaş davranma hâli; betaet. **14.** *{eAT}* İkram; atiyye; hediye. **15.** *{ağız}* Bütün ev eşyası. [DS] **16.** *{ağız}* Yaylaya çıkarılan eşyanın tümü. [DS] ◘ **ağırlığınca altın etmek,** *Kusursuz ve değerli olmak.*‖ **ağırlığını koymak,** *İsteğini elde etmek için, dilediği kararı aldırabilmek için yetkisini ve nüfuzunu kullanmak.*‖ **ağırlık basmak,** *Uykuda kâbus görmek.*‖ **ağırlık bitirmek,** *{ağız} Düğünden önce kız ve oğlan tarafı bir araya gelerek yapılacak işleri görüşmek, karara bağlamak.* [DS]‖ **ağırlık çökmek,** *Üzerine bir uyuşukluk, bir hâlsizlik gelmek, uykusu gelmek.*‖ **ağırlık kazanmak,** *Önem bakımından ilk sıralara geçmek.*‖ **ağırlık merkezi,** *1. fiz. Bir cismin bütün noktalarına etki eden yer çekimi kuvvetinin bileşkesinin uygulama noktası. 2. Üzerinde durulan konunun en önemli noktası, özü; ana fikri.*‖ **ağırlık olmak,** *Yük olmak.*‖ **ağırlık vermek,** *Bütün dikkatini ve gayretini yoğunlaştırmak.*

ağırlıklı, [ağır-lık-lı] *is.* **1.** Önemi olan. **2.** Yoğunlaştırılmış. *«Fen ağırlıklı program uygulanıyor.»*

ağırmak, [*eT.* āḳır-mak [T.Tekin] > ağır-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ır]* (Hayvan için) bağırmak; böğürmek; anırmak.

ağırra, [Ar. ġarīr > aġırrā ‹اغرا›] *(agırra:) {OsT} is.* Deneyimsizler; tecrübesizler; acemiler.

ağırrak, -ğı [ağır-rak] *{ağız} sf.* Az ağır; ağır sayılabilecek; ağırca. [DS]

ağırsak[1]**, -ğı** [ağır-sa-k] *{ağız} sf.* **1.** Ağır davranan; yavaş giden. **2.** Topal koyunlardan ibaret sürü. [DS]

ağırsak[2]**, -ğı** [ağırşak > ağırsak] *{ağız} is.* Koyunların doğurmaya yakın şişen memesi. [DS]

ağırsama, [ağır-sa-ma] *is.* Ağırsamak işi.

ağırsamak, [ağır-sa-mak] *gçsz. f. [-r] [-s(ı) -yor]* **1.** Birine istemediğini belli edecek şekilde soğuk davranmak. **2.** Yavaş davranmak; savsaklamak. **3.** Kendi görevi olmadığını düşünmek; yüksünmek. **4.** *{ağız}* (Yiyecek için) kokmaya, bozulmaya yüz tutmak. [DS]

ağırsınmak, [ağır-sı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir işi ağır bulmak; ağır saymak. **2.** Yüksünmek; angarya saymak. **3.** Hakaret saymak; ağırına gitmek; alınmak. [DS]

ağırşak, -ğı [*eT.* ağır-çaḳ > ağır-şak] *is.* **1.** Her türlü yassı ve değirmi nesne. **2.** Değirmen, kirman, kağnı, çadır gibi alet ve düzeneklere ağırlık merkezini aşağı indirmek amacıyla takılan ortası delik ağırlık diskleri. **3.** Meme ucunu çevreleyen koyu renkli dairesel kısım. **4.** Çıbanın etrafında beliren yuvarlak sertlik. **5.** Çadır direğinin tepesine konulan değirmi başlık. **6.** Diz kapağı kemiği. **7.** Emzik ile şişe arasına konulan plastik yuvarlak. ◘ **ağırşak taşı,** *Saatlerde balans üstündeki maşayla bağlantıyı sağlayan itme tırnağı.*

ağırşaklanma, [ağırşak-la-n-ma] *is.* Ağırşaklanmak işi.

ağırşaklanmak, [ağırşak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ağırşaklı hâle gelmek, ağırşak takılmak. **2.** Çıbanın etrafında yuvarlak bir sertlik olmak. **3.** (Ergenlik dönemine giren kız çocukları için) göğüsleri büyümeye başlamak.

ağış, [ağ-ış] *is.* Ağma, yukarılara çıkma işi ve biçimi.

ağıştırmak, [an-mak > an-ış-tır-mak > ağış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Üstü kapalı anlatmak; ima etmek. **2.** Dolayısıyla duyurmak. [DS]

ağıt[1]**, -dı** [ağ-mak *(ağlamak)* > ağ-ıt] *is.* **1.** Ölünün ardında onun iyiliklerini sayan övgülü şiir; ağlama; deme; mersiye; sağu. **2.** Toplum üzerinde büyük etkisi olan felaketler için yazılmış şiir. **3.** *gnşl.* Ağlayıp sızlama; dövünerek feryat etme. **4.** Gelin giden kızın ardından ağlaşarak söylenen şiir. **5.** Bebeğin yüksek sesle ve uzun uzun ağlaması. ◘ **ağıt etmek,** *{ağız} Bir ölüm dolayısıyla sürekli ağlamak.* [DS]‖ **ağıt koparmak,** *Bir ölüm dolayısıyla sürekli ağlamak.*‖ **ağıt tutmak,** *Ölünün ardından makamla övücü sözler söylemek.*‖ **ağıt töreni,** *İran'da Hz. Peygamberin torunları Hasan ve Hüseyin'in katli yıl dönümlerinde düzenlenen dövünme törenleri.*‖ **ağıt yakmak,** *Bir ölüm veya acıklı olay için şiir söylemek.*‖ **ağıt yitirmek,** *{ağız} Acıklı bir olayı ağlaya ağlaya anmak.* [DS]

ağıt[2]**,** [añ > ağ-ıt] *{ağız} is.* İki tarlayı birbirinden ayıran set; an. [DS]

ağıt[3]**,** [ang-ut] *{ağız} is. zool.* Bir tür ördek; angıt. [DS]

ağıtçı, [ağıt-çı] *is.* **1.** Ölen kişinin ardından ağıt yakan ve bu yolda para kazanan kimse; ağlayıcı; yasçı; sağucu. **2.** *{ağız}* Gelin giden kızın ardından meziyetlerini sayıp dökerek ağıt yakan ve orada bulunanları ağlatan kimse. [DS]

ağıtlama, [ağıt-la-ma] *is.* Ölen bir kimseyi anmak için düzenlenen törenlerde yapılan övücü sözler ve ölen hakkında yazılan yazılar.

ağıtlamak, [añ-ıt-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* El kol ve vücut hareketleri ile karşısındakini sakındırmak. [DS]

ağıtmak[1]**,** [ağ-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Ölen kişinin iyiliklerini sayıp dökmek. [DS]

ağıtmak[2]**,** [añ-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Hiç görmediği ve bilmediği bir çevrede şaşkınlıktan ve yol bilmezlikten dolayı kendinden geçmiş gibi çevreye bakınmak; hayranlıkla seyretmek. [DS]

ağıye, [Ar. ağıye آغيه] *(a:gıye) {OsT} is.* İçine su biriken çukur; gölcük.

ağız[1]**, -ğzı** [*eT.* aġ-ız / aġ-z > ağız] *is.* **1.** Vücudun baş kısmının ön alt tarafında bulunan sindirim sisteminin başlangıcı, tat alma, nefes alıp verme ve konuşma gibi fonksiyonları yerine getiren organ. **2.** *gnşl.* Dudaklarla beraber ağzın dış sınırı. **3.** İçine bir şey konup çıkarılan nesnelerin giriş kısmı; açıklık. *«Küfenin ağzı.»* **4.** Nehirlerin denizlere döküldükleri yer. **5.** Yolların birleştiği yer. **6.** Kesici aletlerin keskin tarafı. *«Bıçağın ağzı.»* **7.** Başlangıç kısmı. *«Vadinin ağzı.»* **8.** Kenar; kıyı. **9.** Defa; kere; kez; parti. **10.** Boş ve ciddi olmayan sözler. **11.** Konuşma biçimi, bir meslek mensubunun ifadesi. *«Bırak bu politikacı ağızlarını.»* **12.** *dbl.* Bir dilin farklı bölgelerde değişik söyleyişlere dayanan henüz yazı diline geçmemiş konuşma biçimlerinden her biri. *«Aydın ağzı. Kastamonu ağzı. Erzurum ağzı.»* **13.** İnşaatlarda kesik koni biçimindeki boşluklar. **14.** *jeol.* Bir volkanın krateri. **15.** *{ağız}* Ormandan açılmış boz tarla. [DS] **16.** *{ağız}* Bir havzaya bakan dağ yamaçları; aklan. [DS] **17.** *{ağız}* Ekin biçerken orakçı ya da tırpancının biçmeye ilk başladığı yer. [DS] **18.** *{ağız}* Birkaç tarlanın bir arada bulunduğu tarım bölgesi. [DS] **19.** *{ağız}* Uç; kenar; kıyı. [DS] **20.** *{ağız}* Budanan bağ çubuğunun göze kadar kuruyan kısmı. [DS] **21.** *{ağız} müz.* Musiki makamı; ezgi. [DS] **ağız ağza,** *Hiç boş yer kalmayacak kadar dolu olmak.*|| **ağız açıklığı,** *dbl. Sesleri çıkarırken alt ve üst çenenin birbirinden ayrılma durumu; ses yolunun açıklık derecesi.*|| **ağız açkısı,** *Balıkçıların olta iğnelerini çıkarırken balıkların ağzını açmakta kullandıkları yaylı tel.*|| **ağız ağrısı,** *tıp. Çocuklarda görülen ağız yaraları.*|| **ağız ağza vermek,** *1. Birbirine yakın durup gizli gizli konuşmak. 2. {ağız}* Çene yarıştırmak. [DS]|| **ağız alışkanlığı,** *Çok söylemekten veya başka psikolojik etkiler altında bellenmiş bir sözü, düşünce mahsulü olmaksızın yerli yersiz tekrar etme durumu; dil pelesengi.*|| **ağız aramak,** *Tuzak sorularla birinin niyetini, sırrını öğrenecek şekilde konuşmak.*|| **ağza tat, boğaza feryat,** *Yiyeceklerin azlığı.*|| **ağız atmak,** *Övünmek.*|| **ağız avlamak,** *{ağız} Birinin bir konuda ne düşündüğünü öğrenmek; ağız aramak.* [DS]|| **ağız ayırmak,** *{ağız} Aptal aptal balkmak.* [DS]|| **ağız bağı,** *{ağız} 1. Çuval ağzını bağlamakta kullanılan ip veya sicim. 2. Harmandaki öküzlerin sap yemelerini önlemek için ağızlarına bağlanan ip. 3. Güreşlerde develerin ağızlarını bağlamakta kullanılan ip. 4. Yalancı şahide verilen ücret, rüşvet. 5. İstenilen bir kızın verilmesine karşı çıkan yakınlarına erkek tarafınca verilen hediye.* [DS]|| **ağız birliği etmek,** *Anlaşarak, ortaklaşa davranmak.*|| **ağız bozukluğu,** *Hakaret etme, küfür etme, ayıp sayılan sözleri söylemeyi alışkanlık edinmiş olma hâli.*|| **ağız burun birbirine karışmak,** *Yüzünde yorgunluk ve öfke izleri bulunmak.*|| **ağız dabıştısı,** *{ağız} Konuşma biçimi; anlatım tarzı.* [DS]|| **ağızda dağılmak,** *(Yiyecek maddesi için) çok taze ve yumuşak olmak.*|| **ağız dadı,** *{ağız} Bıkkınlık; usanç.* [DS]|| **ağız dağıtmak,** *{ağız} Ağzına geleni söylemek; küfretmek; ağız bozmak.* [DS]|| **ağız dalaşı,** *Karşılıklı atışma; sözlü kavga; kırıcı sözlerle yapılan kavga.*|| **ağızdan ağza,** *Sözlü olarak, herkes birbirine söyleyerek yayılmak.*|| **ağızdan ağza düşmek,** *{ağız} Herkes tarafından duyulmak; dile düşmek.* [DS]|| **ağızdan dolma,** *(Tüfek, top vb. silah için) barut ve saçmanın namlunun ağzından sırayla yerleştirildiği ve sıkıştırıldığı türden olan.*|| **ağızdan gububuk akmak,** *{ağız} Çok çirkin, iğrenç sözler söylemek.* [DS]|| **ağızdan kapma,** *Dinleyerek bilgi edinme.*|| **ağız davıştısı,** *{ağız} Konuşma biçimi; anlatım tarzı.* [DS]|| **ağız değişikliği,** *Uzun süredir yenilen yemeklerde bir değişiklik yapma.*|| **ağız değiştirmek,** *Yerine ve zamanına göre söylediklerini değiştirmek, yalan söylemek.*|| **ağız dil vermemek,** *Ağır hastalık dolayısıyla konuşamamak.*|| **ağız dolusu,** *Ağızdan çıkabilecek kadar, ağzın alabildiği kadar.*|| **ağız eğmek,** *{ağız} Bir kişinin sözlerini alaylı biçimde söylemek.* [DS]|| **ağız ellemek,** *{ağız} Birinin bir konuda ne düşündüğünü öğrenmek; ağız aramak.* [DS]|| **ağız eskitmek,** *Boş yere aynı şeyleri tekrar edip durmak.*|| **ağız etmek,** *{ağız} Gerçeği söylememek; içten konuşmamak.* [DS]|| **ağız gevelemek,** *{ağız} Sözü cesaret gösterip de tam olarak söyleyememek.* [DS]|| **ağız gevşekliği,** *Sır tutamamak, boşboğazlık.*|| **ağız kâhyası,** *Başkasının konuşmasına karışıp onu istediği gibi konuşmaya yönlendirmeye çalışan.*|| **ağız kalabalığı,** *Kandırmak için birbirini tutmaz ve çabuk çabuk söylenen sözler.*|| **ağız kalabalığına getirmek,** *Çabuk çabuk konuşarak birini kandırmaya yeltenmek.*|| **ağız karası,** *Konuşmak suretiyle yapılan bozgunculuk, fitne.*|| **ağız kavafı,**

{ağız} Geveze; çalçene. [DS]|| **ağız kabağı,** *{ağız} Testiye su koymak için huni yerine kullanılan su kabağı parçası.* [DS]|| **ağız kavalı,** *Birini kandırmak için çok konuşan.*|| **ağız kavgası,** *Sadece sözlerle yapılan kavga.*‖ **ağız kirası,** *{ağız} Ramazanda yemek veren kimsenin, davetlilere yemek sonunda verdiği para; diş kirası.* [DS]|| **ağız kokusu,** *1. Birinin çekilmez, sıkıntı veren sözleri ve istekleri. 2. {ağız} Küfür; iğrenç ve kötü söz.* [DS]|| **ağız kullanmak,** *Taraf tutacak biçimde veya çıkar sağlayacak şekilde gerçeği saptırarak konuşmak.*|| **ağız kuruluğu,** *tıp. Çoğunlukla yaşlılarda ve psikopatlarda görülen tükürük salgısının azlığı.*|| **ağızları uymak,** *Farklı kişilerin aynı olay hakkında söyledikleri birbirini tutmak, desteklemek.*|| **ağız marjı,** *matb. Kitaplarda dış kenar boşluğu.*‖ **ağız nişanı,** *Sözle yapılan nişan; söz kesme.*|| **ağız öğretmek,** *{ağız} Öğüt vermek; akıl vermek.* [DS]|| **ağız ökünmek,** *{ağız} Bir kişinin sözlerini alaylı biçimde söylemek.* [DS]|| **ağız persengi (pelesengi),** *Zaman zaman yersiz olarak tekrarlanan söz.*|| **ağız sallamak,** *Boşa zaman harcamak; oyalanmak.*|| **ağız satmak,** *Övünmek, yüksekten atmak.*|| **ağız suyu,** *Salya, tükürük.*‖ **ağız şakası,** *Sözle takılma.*|| **ağız tadı,** *1. Dirlik düzenlik içinde yaşamak; rahat; huzur; afiyet, sağlık; şenlik. 2. {ağız} folk. Nişan ve düğünlerde oğlan tarafının kız evine gönderdiği tatlı, şeker ve çerez cinsi hediyeler.* [DS] *3. Bayramlarda, nişanlının oğlan tarafına gönderdiği hediyeler. 4. Ölüm günü, ölü evine gelen kadınlara verilen helva, ekmek, şerbet vb. şeyler. 5. {ağız} folk. Göz aydına, tebrike gelenlere tutulan şeker.* [DS] *6. {ağız} En çok sevilen ve yenmesi için en sona bırakılan yemek.* [DS]|| **ağız tadı ile satmak,** *{ağız} Uygun fiyatla satmak.* [DS]|| **ağız tadı vermek,** *{ağız} İyi bir şey vaat etmek.* [DS]|| **ağız tadıyla,** *Huzur ve güvenlik içinde.*|| **ağız tamburası çalmak,** *1. Sözle oyalamaya çalışmak; boşboğazlık etmek. 2. Soğuktan çenesi birbirine vuracak şekilde titremek.*|| **ağız tatlılığı,** *{ağız} Nişan töreninden sonra oğlan tarafından çağrılılara içirilen şerbet ya da şekerli kahve.* [DS]|| **ağız tütünü,** *Ağızda çiğnemek için üretilmiş tütün.*|| **ağız vermek,** *{ağız} 1. Öğüt vermek; akıl vermek; kışkırtmak. 2. Söz vermek; vaatte bulunmak. 3. Büyüğe karşı gelmek; karşılık vermek. 4. Sır vermek; açığa vurmak. 5. Bitkilerin köküne toprak doldurmak. 6. Kesici aletin ağzına yeniden çelik koydurtmak; çelikletmek; ağızlatmak.* [DS]|| **ağız yanşamak,** *{ağız} Bir kişinin sözlerini alaylı biçimde söylemek.* [DS]|| **ağız yapmak,** *1. Karşısındakini kandırmak için düşündüklerinden farklı konuşmak. 2. (Köye şehirden dönen kişi için) düzgün dille konuşmak.*|| **ağız yarı,** *Ağız suyu; tükürük.*|| **Ağız yer, yüz utanır.** *Rüşvet alan kişi muhatabının ricasını kendine ağır da gelse yerine getirmek zorundadır.*|| **ağız ünlüsü,** *dbl. Ağız boşluğunda meydana gelen ünlüler: /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/.*|| **ağız yoklamak,** *1. Söylenmesi gereken şeyleri söyletecek şekilde konuşmak. 2. {ağız} Düşünce yoklamak; ağız aramak.* [DS]|| **ağız yormak,** *Boş yere konuşmak.*|| **ağza alınmadık,** *Çok ağır, çirkin.*|| **ağza alınmamak,** *Bahsi geçmemek, söz edilmemek.*|| **ağza alınmaz,** *Söylenmesi ayıp, çok kaba ve çirkin söz, küfür.*|| **ağza almak,** *Anmak, sözünü etmek.*|| **ağza almamak,** *Bahsetmemek, sözünü etmemek.*|| **ağza düşmek,** *Herkes tarafından hakkında konuşulur olmak; dedikodusu yapılmak.*|| **ağza ip ölçmek,** *{ağız} Birinin bir konuda ne düşündüğünü öğrenmek; ağız aramak.* [DS]|| **ağza komak,** *{ağız} Yemek.* [DS]|| **ağzı açık,** *1. Saf; şaşkın; budala; avanak; aptal. 2. Boşboğaz; geveze; sır tutmaz. 3. Kapaksız duvar dolabı. 3. {ağız} Hırsız.* [DS] *4. {ağız} Kerpeten.* [DS]|| **ağzı açık ayran delisi,** *Gördüğü her şeyi şaşkınlıkla seyreden; alıklaşan.*‖ **ağzı açık kalmak,** *Şaşkınlıktan aptala dönmek; hayret etmek.*|| **ağzı aya, gözü çaya bakmak,** *Yapılan işte elemanları düzensiz yerleştirmek; rasgele yapmak.*‖ **ağzı ayrılmak,** *{ağız} Bir şeyi hayran hayran dinlemek veya seyretmek.* [DS]|| **ağzı bir,** *Bir konuda aynı şeyi söylemek için anlaşmış olan kimselerin ifade birliği.*‖ **ağzı bir karış açık kalmak,** *Şaşkınlıktan donup kalmak.*|| **ağzı boşuna,** *{ağız} Boş yere; faydasız; boşu boşuna.* [DS]|| **ağzı bozuk,** *Küfürbaz, sövüp saymayı alışkanlık edilmiş.*|| **ağzı bozulmak,** *Kaba ve küfürlü konuşmaya başlamak.*|| **ağzı burnu yerinde,** *Yakışıklı, güzel.*|| **ağzı büyük,** *Kendini çok metheden, aşırı övünen.*||**ağzı çiriş çanağına dönmek,** *Ağzı kuruyup acılaşmak.*|| **ağzı dili bağlanmak,** *Korku, heyecan ve üzüntü gibi çeşitli etkiler altında kalarak konuşamaz olmak.*|| **ağzı dili kurumak,** *Usanıncaya kadar bir şeyi tekrarlamak.*|| **ağzı dolu,** *{ağız} Kaba konuşan; sövmeyi huy edinmiş.* [DS]|| **ağzı eseıli,** *{ağız} Ağzından dua eksik olmayan; tatlı dilli kimse.* [DS]|| **ağzı eğri,** *Uğursuz.*|| **ağzı gevşek,** *Sır saklamaz; geveze.*|| **ağzı güzel,** *{ağız} Kibar konuşan; terbiyeli konuşan.* [DS]|| **ağzı havada,** *Olup bitenden habersiz.*|| **ağzı kara,** *1. {ağız} Fitneci; ara bozucu; dedikoducu; kovcu. 2. Kötü haberler veren; böyle haberleri ulaştırmaktan zevk alan. 3. Kavgacı; dövüşken. 4. Yalancı. 5. İftiracı. 6. Evlenme çağında olup da evlenememiş kimse. 7. Toy; henüz olgunlaşmamış. 8. Yabancı. 9. Tarikat dışında olan kimse. 10. Softa; mutaassıp. 11. Toprağın yüzündeki çatlaklarda biriken su.* [DS]|| **ağzı kara olmak,** *{ağız} Sözle bozulmak; susturulmak; utandırılmak.* [DS]|| **ağzı kenetli,** *Sır saklamasını bilen.*|| **ağzı keşli,** *{ağız} 1. Yerli yersiz konuşan; tatsız sözler söyleyen; can sıkıcı sözler eden. 2. Boşboğaz. 3. Beceriksiz; budala. 4. Konuşurken ağzının iki yanına tükürük toplanan kimse.* [DS]|| **ağzı kilitlenmek,** *{ağız} Söz*

söyleyememek. [DS]|| **ağzı kilitli,** *1. Sır saklamasını bilen. 2. {ağız} Alt ve üst dudağı beyazlı at.* [DS]|| **ağzı köy çeşmesi,** *Çok konuşmayı seven; küfürlü ve çirkin sözler eden.*|| **ağzı kulağına yakın,** *{ağız} Uyanık; aklı başında; anlayışlı*[DS].|| **ağzı kulaklarına varmak,** *Çok sevinmek, sevinci davranışlarından belli olmak.*|| **ağzı liman,** *{ağız} Ağzına kadar dolu.* [DS]|| **ağzım kurusun,** *Söylediklerinden çok pişman olmanın ifadesi.*|| (birinin adını) **ağzına abdestle almak,** *Birinden saygı ile bahsetmek.*|| **ağzına bakakalmak,** *Konuşan birini hayranlıkla dinlemek.*|| (birinin) **ağzına bakmak,** *1. Karşısındakinin söyleyeceği sözü merakla beklemek. 2. Birinin direktiflerine göre hareket etmek.*|| **ağzına baktırmak,** *Kendisini zevk ve heyecanla dinletmek; etkili ve güzel konuşmak.*|| **ağzına bir parmak bal çalmak,** *Hoşuna gidecek vaatlerle kandırıp oyalamak.*|| **ağzına bir şey koymamış olmak,** *Çok aç olmak; hiçbir şey yememiş olmak.*|| **ağzına bir zeytin verip ardına tulum koymak,** *Verdiği az bir şeye karşılık büyük bir çıkar beklemek; az verip çok ummak.*|| **ağzına bir zeytin verip altına tulum tutmak,** *Verdiği az bir şeye karşılık büyük bir çıkar beklemek; az verip çok ummak.*|| **ağzına deve tepmek,** *{ağız} Bir tartışmada gereken karşılığı verememek; susmak.* [DS]|| (bir şey) **ağzına düşmek,** *{ağız} Haddine düşmek; yapabilmek.* [DS] || **ağzına etmek,** *Bir kimseye karşı kaba ve saygısız davranmak.*|| **ağzına geldiği gibi,** *Sözün kimlere dokunacağını veya neye mal olacağını düşünmeden; düşünüp taşınmadan.*|| **ağzına geleni söylemek,** *Düşünmeden konuşmak.*|| **ağzına gem vurmak,** *Susturmak, konuşmasını engellemek.*|| **ağzına göre olmak,** *Baş edebilecek, başarabilecek durumda olmak.*|| **ağzına kadar,** *İyice dolu; tıka basa.*|| **ağzına kemik atmak,** *Rüşvete alışmış kişiye az bir şey vererek bir müddet oyalanmasını sağlamak.*|| **ağzına kilit vurmak,** *Konuşmamak; sır vermemek.*|| **ağzına kira istemek,** *Söylenmesi istenen şeyi söylemekte nazlanmak; kendini ağıra satmak.*|| **ağzına layık,** *Zevk ve damak tadına uygun lezzette bir yiyecek.*|| **ağzına öykünmek,** *Birinin konuşmalarını alaylı biçimde tekrarlamak.*|| **Ağzına sağlık!** *"Çok güzel söyledin." anlamında beğenme sözü.*|| **ağzına sakız olmak,** *Söylemekten ve dedikodusunu yapmaktan vazgeçmemek.*|| **ağzına sürmemek,** *Hiç yememek, tadına bile bakmamak.*|| **ağzına taş almak,** *Söylemeyip sabırla susmak.*|| **ağzına tat bulaşmak,** *Önceden yaptığı bir işten kazançlı çıkmak ve aynı işi yapmayı sürdürmek.*|| **ağzına tükürmek,** *Küfretmek, sövmek.*|| **ağzına verilmesini beklemek,** *Hazıra konmak istemek; hazırlık sırasında emek vermeden yararlanmayı ummak.*|| **ağzına vur lokmasını al,** *(Kişi için) çok uysal ve sessiz; âciz.*|| **ağzına yakışmamak,** *Konuşan kimsenin toplum içindeki yerine göre, itibarına uygun düşecek şekilde konuşmadığını belirtmek.*|| **ağzına yüzüne bulaştırmak,** *Beceriksizlik göstermek.*|| **ağzında bakla ıslanmamak,** *Sır saklayamamak.*|| **ağzında büyümek,** *Sevmediği için veya başka olumsuz sebeplerden dolayı bir yiyeceği ağzında çiğnemek fakat yutamamak.*|| **ağzında gevelemek,** *Bir şeyler anlatmaya çalışmak, fakat bir türlü asıl konuyu söyleyememek.*|| (birinin) **ağzından,** *1. Duyduğu kimsenin ifadesine göre konuşmak. 2. Bir başkasının adına.*|| **ağzından baklayı çıkarmak,** *Sabırsızlık edip gizlediği şeyi söylemek.*|| **ağzından bal akmak,** *Çok hoş konuşmak; dinleyenlerin sıkılmadan zevkle dinleyebileceği üslûpta konuşmak.*|| **ağzından burnundan getirmek,** *Yaptığına pişman etmek; çok daha pahalıya ödetmek.*|| **ağzından çıkanı kulağı duymamak,** *Tartmadan, düşünmeden konuşmak; hakaret etmek.*|| **ağzından çıt çıkmamak,** *Hiçbir şey söylememek, konuşmamak.*|| **ağzından dökülmek,** *1. Söylemek istemediği şeylerin konuşmalarından anlaşılması. 2. Düşündüklerini doğru dürüst ifade edememek.*|| **ağzından düşürmemek,** *Sık sık tekrar etmek.*|| **ağzından girip burnundan çıkmak,** *İkna etmek, razı etmek için çok dil dökmek.*|| **ağzından kaçırmak,** *Söylemek istemediği hâlde boş bulunarak söyleyivermek.*|| **ağzından konuşmak,** *Birini taklit ederek veya onun adına konuşmak.*|| **ağzından laf almak,** *İlgisi olmayan şeyler konuşurken asıl öğrenilmek istenen şeyi söyletivermek.*|| **ağzından laf kapmak,** *Birinin söylediklerinden ustalıkla yararlanıp gizlediği şeyi öğrenmek.*|| **ağzından lafın dirhemle çıkması,** *Konuşması için büyük gayret edilmesine rağmen çok nazlı konuşmak; zorla konuşturmak.*|| **ağzından lokmasını almak,** *Hakkını elinden almak, gasp etmek.*|| **ağzından yel alsın,** *Kötü bir ihtimalden bahsedildiği zaman "Olayın vuku bulmaması ve sadece sözde kalması" dileğinde bulunmak.*|| **Ağzında torba mı var?** *Niçin konuşmuyorsun?*|| **ağzında tükürüğü kurumak,** *Usanıncaya kadar tekrar ederek söylemiş olmak.*|| **Ağzın fal ola!** *{ağız} Geleceğe ilişkin olarak söylenen bir dileğin ya da sözün doğru çıkması için söylenen bir temenni sözü.* [DS]|| **Ağzını açacağına, gözünü aç!** *Uyanık bulunmayı emretmek için söylenir.*|| **ağzını açıp gözünü yummak,** *Öfkeden söylediklerinin sonunu düşünmeden konuşmak, bağırmak.*|| **ağzını açmak,** *1. Konuşmaya başlamak. 2. Azarlamak. 3. Fırsatı değerlendirememek, aptal aptal seyretmek.*|| **ağzını açmamak,** *Konuşmamak, tek kelime söylememek, susmak.*|| (birine) **ağzını açtırmak,** *1. Gizlediği şeyleri söyletmek. 2. Birinin hoşa gitmeyecek şeyler söylemesine sebep olmak.*|| **ağzını açtırmamak,** *Birinin konuşmasına hiç fırsat vermemek.*|| (birinin) **ağzını bağlatmak,** *{ağız} Büyületmek.* [DS]|| **ağzını bıçak açmamak,** *Üzüntüden ve endişeden konuşacak durumu olmamak; konuşama-*

mak.|| **ağzını bozmak,** *1. Kaba ve çirkin sözler söylemek. 2. {ağız}* Her şeyi açığa vurmak. [DS *3. (At için)* gemine aldırış etmeden dilediği yere gitmek. *4. {ağız}* Tatlının üzerine ekşi bir şey yemek. [DS]|| **ağzını çarşamba pazarına çevirmek,** *Döverek ağzını, yüzünü yaralamak.*|| **ağzını dilini bağlamak,** *Konuşamayacak, cevap veremeyecek duruma getirmek.*|| **ağzını gegelemek,** *{ağız} 1. Birinin söylediklerini alaylı biçimde tekrarlamak. 2. Kekelemek.* [DS]|| **ağzını geveletmek,** *{ağız}* Laf karıştırmak; sözü gevelemek. [DS]|| **ağzını hayra açmak,** *Kötü sözler söylemeye başlayan birine iyi sözler söylemesi için ikazda bulunmak.*|| **ağzını ıslatmak,** *İçki içmek.*|| **ağzını kapamak,** *1. (Konuşan kendisi için)* susmak. *2. (Karşı taraf için)* susturmak. *3. Rüşvet vererek susmasını sağlamak.*|| **ağzını kiraya vermek,** *Konuşma ortamında suskun durmak; ısrar edildiği hâlde bir türlü konuşmamakta direnmek.*|| **ağzını koklamak,** *Yalvarmak, minnet etmek.*|| (birinin) **ağzını kullanmak,** *Başkasına ait fikirleri kendisininmiş gibi söylemek.*|| **ağzının aşı olmamak,** *Sözü edilen kişiyi küçük görmek.*|| **ağzının içine bakmak,** *Birinin konuşmasını dikkatle dinlemek.*|| **ağzının içine baktırmak,** *Etkili ve güzel konuşmak; konuşması sevilerek dinlenmek.*|| **ağzının içine girmek,** *Çok yaklaşmak; yakın durmak.*|| **ağzının kalayını vermek,** *argo. Hak ettiği cevabı vermek; ölçülü davranmaya mecbur etmek.*|| **ağzının kaşığı olmamak,** *1. Sözünü bile edemeyeceği kadar değerli nesne olmak. 2. Beceremeyeceği nitelikte bir iş.*|| **ağzının kaytanını çekmek,** *argo. 1. Kötü sözler söylemeyi kesmek. 2. Gevezeliği bırakmak.*|| **ağzının kokusunu dinlemek,** *Birinin dayanılmaz davranışlarına katlanmak.*|| **ağzının mührüyle,** *Oruçlu olarak.*|| **ağzının payını almak,** *Hak ettiği cevabı almış olmak.*|| **ağzının payını vermek,** *Birine hak ettiği cevabı vermek.*|| **ağzının perhizi yok,** *Ağzına geleni söyler; söyleyeceklerinin seçimini yapmaz.*|| **ağzının suyu akmak,** *Çok imrenmek, şiddetle arzu etmek.*|| **ağzının suyunu akıtmak,** *Çok imrendirmek.*|| **ağzının tadı bozulmak,** *Rahat, huzur ve düzeni kalmamak.*|| **ağzının tadını almak,** *Kötü bir deneyim yaşamak.*|| **ağzının tadını bilmek,** *Her şeyin iyisini ve güzelini bilip bulmak ve bunlardan zevk almak.*|| **ağzının tadı kaçmak,** *Rahatı, huzur ve düzeni kalmamak.*|| **Ağzını öpeyim.** *"Sevindirici bir haber verdiğin için teşekkür ederim." anlamında kullanılır.*|| **ağzını poyraza açmak,** *argo. 1. Umduğunu bulamamak. 2. Züğürt kalmak.*|| **ağzını sangıtmak,** *{ağız} İki tarafına şaşkın şaşkın bakınmak.* [DS]|| **ağzını sıkı tutmak,** *Sır saklamak.*|| **ağzını silmek,** *{ağız} Bir konu hakkında söz söylememeye veya işe barışmamaya karar vermek.* [DS]|| **ağzını sulandırmak,** *İmrendirmek.*|| **Ağzını topla!** *"Dikkatli konuş, kötü söz söylüyorsun." anlamında uyarı.*|| **ağzını tutamamak,** *1. Sözün doğuracağı sonuçları düşünmeden konuşmak. 2. Sır saklayamamak.*|| **ağzını tutmak,** *İleri geri konuşmamak; dikkatli konuşmak veya hiç konuşmamak.*|| **ağzını yaymak,** *{ağız} Yersiz ve çok konuşmak.* [DS]|| **ağzını yaya yaya konuşmak,** *Söylediklerini belli ederek konuşmak.*|| **ağzını yormak,** *Boş yere konuşmak; söylediklerinin etkisini görememek.*|| **ağzını yumak,** *{ağız}* Bir konu hakkında söz söylememeye veya işe karışmamaya karar vermek. [DS]|| **ağzın kurusun,** *Kötü söyleyenlere, olayları kötüye çekenlere beddua.*|| **ağzın laf yapması,** *Güzel ve etkili konuşma.*|| **Ağzın soğuya!** *"Öl, geber" anlamında bir beddua.*|| **Ağzın var olsun!** *Birinin iyi konuştuğunu, doğruyu söylediğini ifade için söylenir.*|| **ağzı oynamak,** *Aralıksız olarak bir şeyler yemek.*|| **ağzı paça olmak,** *argo. Çok neşeli ve keyifli olmak.*|| **ağzı pek,** *Sır saklamasını bilir; ketum.*|| **ağzı pis,** *Açık saçık konuşmayı ve küfretmeyi alışkanlık edinmiş.*|| **ağzı sıkı,** *Sır saklamasını bilir; ketum.*|| **ağzı sulanmak,** *İmrenmek; canı çekmek.*|| **ağzı süt kokmak,** *Genç, toy, deneyimsiz olmak.*|| **ağzı tenekeyle kaplı olmak,** *Çok acı ve sıcak yiyeceklere karşı duyarsız olmak.*|| **Ağzı torba değil ki büzesin.** *Konuşmasına ve dedikodu yapmasına engel olmak mümkün değil.*|| **ağzı var, dili yok,** *Sessiz, sakin, uyumlu; yumuşak huylu.*|| **ağzı varmamak,** *Söylemeye içi elvermemek; açıklamaya gönlü razı olmamak.*|| **ağzı yanmak,** *Çok zarar görmek; pişman olacak şekilde zarar görmek ve bundan ders almak.*|| (birinin) **ağzıyla konuşmak,** *Başkasının söylediği sözleri tekrarlamak veya onun fikrini kendi fikriymiş gibi konuşmak.*|| **ağzıyla kuş tutmak,** *Her türlü beceri ve hüneri göstermek.*|| **ağzı yomlu,** *{ağız} Ağzı uğurlu; sözü hayırlı kimse.* [DS]|| **ağzı yukarı,** *1. Sırt üstü. 2. {ağız} Satacağı mala çok para isteyen; pazarlığı yukarıda tutan.* [DS]|| **ağzı yumuk,** *{ağız} 1. İçi kıymalı bir tür börek. 2. Sessiz; sakin; geçimli. 3. Sır saklamasını bilen; ketum.* [DS]|| **ağzı yumulu,** *1. Sır saklamasını bilen. 2. {ağız} Sıkılgan; söz söyleyemeyen.* [DS]

ağız[2], [*eT.* aġuz] *is.* Memelilerde doğumu takip eden günlerde süt bezleri tarafından üretilen bağışıklık ögelerince zengin sarımtırak süt; yeni doğuran hayvanın ilk sütü; *{eT} (aynı)* [Mühennâ].

ağızdan, [ağız-dan] *zf.* (Haber, bildirmek için) sözlü olarak; şifahen.

ağızlama, [ağız-la-ma] *is.* **1.** Ağızlamak işi. **2.** *{ağız}* Tarlada kazılacak yer ile kazılan yerin başlangıcı arasındaki genişlik. [DS]

ağızlamak, [ağız-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Birine bir konuda talimat vermek, öğütte bulunmak. **2.** Başlanan işi bitirmeye yaklaşmak; kolaylamak. **3.** Biri diğerinin içine girecek iki nesneyi geçmeyi kolaylaştırmak için karşı karşıya getirmek. **4.** Bir boğaza, bir koya girecek olan deniz

taşıtını girişi ortalayacak şekilde yönlendirmek. **5.** *{ağız}* Hazırlamak; hazır etmek. [DS] **6.** Bir ağaç veya kereste üzerinde balta vb. kesici araçla, kesilecek yeri belirlemek için hafif birkaç vuruş yaparak çentik açmak. **7.** *{ağız}* Birine bir iş başlamak. [DS] **8.** *{ağız}* Hazırlamak; hazır etmek. [DS] **9.** *{ağız}* Yolcu etmek; uğurlamak. [DS] **10.** *{ağız}* Sürüyü otlağa, yaylaya sürmek. [DS] **11.** *{ağız}* Sulama suyunu yönlendirmek; bir başka yöne çevirmek. [DS] **12.** *{ağız}* Öğüt vermek; gerekli şeyleri söylemek. [DS] **13.** *{ağız}* Yemeğin üstünden yemek. [DS] **14.** *{ağız}* Bir aracın ağız kısmını onarmak. [DS] **15.** *{ağız} gçsz. f.* (Bitki için) yeşermek; büyümeye başlamak. [DS]

ağızlandırma, [ağız-la-n-dır-ma] *is.* **1.** Ağızlandırmak işi. **2.** İki damarın veya sindirim kanalı parçasının birleşmesi.

ağızlandırmak, [ağız-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Ağızlanmasını sağlamak; ağızlanmasına neden olmak.

ağızlanmak, [ağız-la-n-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Ağıza almak.

ağızlaşma, [ağız-la-ş-ma] *is.* **1.** Ağızlaşmak işi. **2.** *tıp.* İki damarın iç içe geçmesi, iki sinir lifinin birbirine yaslanması.

ağızlaşmak[1]**,** [ağız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ağız durumuna gelmek. **2.** *tıp.* Ameliyatla iki damar veya mide ve bağırsak bağlantısı birbiri içine geçmek.

ağızlaşmak[2]**,** [ağız-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Sözleşmek; anlaşmak. **2.** (İş için) bitmesi kolaylaşmak; sonuna yaklaşmak; az kalmak. **3.** Zamanı; sırası gelmek. [DS]

ağızlatma, [ağız-la-t-ma] *is.* Ağızlatmak işi.

ağızlatmak, [ağız-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Keskinliği kaybolmuş bir kesici aleti bilemek. **2.** *{ağız}* Kesici aletin ağzına yeniden çelik kaynattırmak; çelikletmek. [DS] **3.** *{ağız}* Denk getirmek; yoluna koymak. [DS]

ağızlı, [ağız-lı] *sf.* **1.** Ağzı bulunan; ağız sahibi olan. **2.** Belirtilen nitelikte ağıza sahip olan. *«İki ağızlı tüfek, keçi ağızlı, sısak ağızlı, şom ağızlı.»*

ağızlık, -ğı [ağız-lık] *is.* **1.** Sigara veya puro içmek için kullanılan ağaç veya kehribardan yapılmış içi delikli araç; çubuk; takım; zıvana. **2.** Nargile marpucunun ağza gelen kısmındaki parça; emzik. **3.** Kuyu ağızlarına konulan yuvarlak taş, beton veya metal bilezik. **4.** Hayvanların ısırmaması veya zararlı ot yememeleri için ağızlarına geçirilen tel kafes veya torba. **5.** Telefonun konuşmaları aktaran kısmı; ahize. **6.** Boruların veya hortumların ucundaki metal parça. **7.** Meyve küfelerinin üstüne konulan dal ve yaprak parçalarından yapılan örtü. **8.** Ekmek pişirilirken fırının ağzına konulan bir miktar odun parçası. **9.** Sıvı koymaya yarayan huni. **10.** *{ağız}* Bir şeyin başladığı yer. [DS] **11.** *{ağız}* Yayık çömleğinin altına konulan deri kapak. [DS] **12.** *{ağız}* Süt süzerken huni içine konulan ince bez. [DS] **13.** *{ağız}* Kuzu ve oğlakların emmemeleri için ağızlarına takılan tel veya kirpi dikeninden yapılmış kafes; burunsalık. [DS] **14.** *{ağız}* Emzik. [DS] **15.** *{ağız}* Su arkının sulanan yere açılan kısmı; ark başı; su yolu. [DS] **16.** *{ağız}* Bellenirken belin toprakta açtığı ilk çukur; belleme derinliği. [DS] **17.** *{ağız}* Fidan dikmek için açılan çukur. [DS] **18.** *{ağız}* Odun kütüğünü parçalarken açılan yarık. [DS] **19.** *{ağız}* Dokumacılıkta, mekiğin işlemesi için bırakılan boşluk. [DS] **20.** *{ağız}* Hazırlık. [DS] **21.** *{ağız}* Beş çile ipliğin hepsi. [DS] **22.** *{ağız}* Düzgün konuşma; laf etme. [DS] **23.** *{ağız}* Sıra; düzen. [DS] **24.** *{ağız} sf.* (Sulama suyu için) bir kişinin sulamada yönetebileceği miktarda ölçü birimi. [DS] **ağızlık açmak,** *{ağız} Bir şeye başlangıç yapmak.* [DS]|| **ağızlık almak,** *{ağız} Tarlaya, tavalara su yolu açmak.* [DS]|| **ağızlık değneği,** *{ağız} Dokuma tezgâhında arışları ayırmakta kullanılan tahta.* [DS]|| **ağızlık eğrisi,** *{ağız} Dokuma tezgâhında ipliğin bir tarafının gerilip diğer tarafının gevşeyip sarkması durumu.* [DS]

ağızlıkçı, [ağız-lık-çı] *is.* Ağızlık yapan veya satan kimse.

ağızlıklamak, [ağız-lık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Doğru yolu göstermek. [DS]

ağızotu, [ağız+ot *(ateş)* > ağız+ot-u] *is.* Eskiden ağızdan dolma silahların ateşlenmesi sırasında falya deliğine konulan ve ateşlemeyi sağlayan madde.

ağızsı, [ağız-sı] *sf.* **1.** Ağza benzer; ağız gibi. **2.** *dbl.* (Ses için) art damağın kalkarak geniz boşluğunu kapatması suretiyle ön damak, ağzın yan çeperleri, dudaklar ve dil ile çevrili boşlukta meydana gelen.

ağızsıl, [ağız-sı-l] *sf. dbl.* Ağız boşluğunda meydana gelen sesler.

ağızsılaşma, [ağız-sı-la-ş-ma] *is. dbl.* Geniz sesinin ağız sesine dönüşmesi.

ağızsılaşmak, [ağız-sı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır] dbl.* Geniz sesi olmaktan çıkmak.

ağızsız, [ağız-sız] *sf.* **1.** Ağzı olmayan. **2.** *{ağız}* Söz söylemesini beceremeyen. [DS]

ağızsızlık, -ğı [ağız-sız-lık] *is. tıp.* Doğuştan ağız yokluğu.

ağil, [Far. āġīl آغيل] *(a:gi:l) {OsT} is.* Göz ucuyla bakma.

ağişte, [Far. āġaşten *(bulanmak)* > āġaşte آغشته] *(a:-gaşte) {OsT} sf.* → agaşte.

ağla, [ağ-la] *{ağız} (a'ğla) is.* Tarla, bağ, bahçe gibi yerlerin etrafına hayvanların girmemesi için çalı çırpıdan veya sırıkların uzunlamasına konulmasıyla yapılan engel. [DS]

ağlak, [aġ-la-k] *{eT} sf.* **1.** Eksik. [Mühennâ] **2.** *{ağız}*

Olur olmaz her şeye ağlayan; sulu gözlü. [DS] **3.** *{ağız}* Oyunbozan; mızıkçı. [DS] **4.** *{ağız}* Asma budanırken çubuğun kesilen yerinden akan su; asma özsuyu. [DS] **5.** *{ağız}* Issız; tenha; boş. [DS]

ağlal[1], [Ar. ġalel > aġlāl اغلال] *(aglâ:l) {OsT} is.* Ağaçlar arasından akan sular.

ağlal[2], [Ar. ġull > aġlāl اغلال] *(aglâ:l) {OsT} is.* Eskiden mahkûm veya kölelerin boyunlarına ve bileklerine bağlanan demir halkalar; kelepçeler; prangalar.

ağlama, [ağ-la-ma] *is.* **1.** Ağlama eylemi. **2.** Bir üzüntü, korku ve acıdan ötürü duygusunu gözyaşı dökerek veya sesle ifade etme. **3.** Hâlinden şikâyetçi olma; yakınma; dert yanma. 🗗 **ağlama duvarı,** *Kudüs'ün Romalılarca yıkılışından dolayı Yahudilerin her Cuma gelip önünde ağladıkları Haremü'ş-Şerif yakınındaki çıkmaz sokakta bulunan duvar.* ‖ **ağlama duvarına dönmek,** *Herkesin gelip dert yanmasından yakasını kurtaramamak.*

ağlamak[1], [*eT.* ıġ-la-mak > aġ-la-mak > ağ-la-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Bir acıdan, üzüntüden dolayı inleyerek, hıçkırarak veya göz yaşı dökerek duygularını açığa vurmak. **2.** Çok sevindirici bir olaydan ötürü göz yaşı dökmek. **3.** *mec.* Üzülmek. **4.** Yakınmak, dertlenmek. **5.** Çok yalvarmak. **6.** (Kesilen ağaç için) öz suyu damlamak; akmak. 🗗 **ağlaya ağlaya,** *Ağlayarak.*

ağlamak[2], [añ *(sınır, an)* > ağ-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tarlayı çit ile çevirmek.

ağlamaklı, [ağla-mak-lı] *sf.* **1.** Ağlamaya hazır; ağlamak üzere. **2.** Ağlamayı andırır biçimde. **3.** *zf.* Ağlayacakmış gibi. 🗗 **ağlamaklı olmak,** *Ağlayacak hâle gelmek.*

ağlamalı, [ağla-ma-lı] *sf.* Ağlama özelliğini taşıyan; ağlar gibi; ağlayacak durumda.

ağlamış, [ağla-mış] *sf.* **1.** (Göz için) ağladığı belli olan. **2.** (Yüz ifadesi için) kederli; üzgün; asık.

ağlamsamak, [ağla-msa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Ağlamaklı olmak; ağlayacak gibi olmak. [DS]

ağlamsı, [ağla-msı] *{ağız} sf.* Ağlayacak duruma gelmiş; ağlamaklı. [DS] 🗗 **ağlamsı olmak,** *Ağlayacak gibi olmak; ağlamaklı olmak.*‖ **ağlamsı ağlamsı,** *Ağlayacak hâle gelmiş bir durumda; ağlayacak gibi.*

ağlanç, [aġla-n-çı] *{eT} sf.* Çabuk ağlayan [Mühennâ]

ağlanma, [ağ-la-n-ma] *is.* Ağlanmak işi.

ağlanmak[1], [ağ *(tor)* > ağ-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Ağ sahibi olmak; ağ edinmek.

ağlanmak[2], [ağla-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bir şey veya biri hakkında ağlama eylemi yapılmak. **2.** *dönşl.* İçin için, kendi kendine ağlamak. **3.** Hâlinden memnun olmamak ve bu hâlini dışarıya hissettirmek.

ağlantı, [ağla-n-tı] *is.* Alçak sesle hafif hafif ağlama durumu.

ağlarca, [ağla-r-ca] *{ağız} is.* **1.** Sahip olduğu şeyleri olduğundan daha az gösterip kendine acındıran kimse. **2.** Olur olmaz her şeye ağlayan kimse. **3.** Tenha yerlerde yaşadığına ve ağladığına inanılan görünmez varlık; bir tür şeytan. [DS]

ağlaşma[1], [ağ-la-ş-ma] *is.* **1.** Ağ hâline gelme durumu; ağ oluşturma. **2.** *kim.* Zincirleme olarak polimerlerin birbirine bağlanması.

ağlaşma[2], [ağla-ş-ma] *is.* Ağlaşmak işi; birlikte yapılan ağlama işi.

ağlaşmak[1], [ağ-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Ağ durumuna gelmek; ağ oluşturmak; bir ağ oluşturacak şekilde birbirine bağlanmak.

ağlaşmak[2], [ağla-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Birlikte ağlamak. **2.** *dönşl.* Durumundan sürekli bir yakınma içinde olmak. **3.** *gçsz. mec.* Ağlama sesine benzer sesler çıkarmak.

ağlat, [Ar. ġalaṭ > aġlāṭ اغلاط] *(aglâ:t) {OsT} is.* Yanlışlar; hatalar.

ağlatı, [ağla-t-ı] *is. tiy.* Acıklı sahneleri bulunan tiyatro eseri; trajedi.

ağlatıcı, [ağla-t-ı-cı] *sf.* (Durum için) ağlamaya sebep olacak.

ağlatma, [ağ-la-t-ma] *is.* Ağlatmak işi.

ağlatmak, [ağla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin ağlamasına yol açmak.

ağlayan[1], [ağla-y-an] *is.* Ağlama işini yapan.

ağlayan[2], [ağla-y-an] *{ağız} is.* Dolu yağmadan birkaç dakika önce duyulan uğultulu ses. [DS]

ağlayıcı, [ağla-y-ıcı] *is.* Bir ölünün arkasından para ile tutulmuş yasçılar; ağıtçı kadın; yasçı.

ağlayık, -ğı [ağla-y-ık] *{ağız} sf.* **1.** Ağladığı hâlinden belli olan; kederli. **2.** Yerli yersiz çok ağlayan. [DS]

ağlayış, [ağla-y-ış] *is.* **1.** Ağlama eylemi. **2.** Ağlama biçimi. **3.** *mec.* Şikâyet etme; sızlanma; feryat.

ağlaz[1], [ağla-mak > ağla-z] *{ağız} sf.* **1.** Olur olmaz şeylere ağlayan kimse; sulu göz. **2.** Oyunbozan; mızıkçı. [DS]

ağlaz[2], [Ar. ġalīz *(kaba)* > aġlāz] *(agla:z) {OsT} sf.* Çok çirkin; pek kaba; pek yakışıksız.

ağlazlamak, [ağla-z-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Mızıkçılık ederek ağlamaklı olmak. [DS]

ağlazlanmak, [ağla-z-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Mızıkçılık etmek. [DS

ağlazlık, -ğı [ağla-z-lık] *is.* Mızıkçılık; oyunbozanlık.

ağleb, [Ar. ġālib > aġleb اغلب] *{OsT} sf.* **1.** Daha kuvvetli; en kuvvetli. **2.** Daha çok; pek çok; en çok. 🗗 **agleb-i ihtimâl,** *En yüksek olasılık.*‖ **agleb-i zuhur,** *Olağan.*

ağlebiyet, [Ar. aġleb > aġlebiyyet اغلبيت] *{OsT} is.* **1.**

Daha çok olma; pek çok olma. **2.** Çok olma; çokluk. 🗗 **aglebiyet üzre,** *{OsT} Çok defa; çoğunlukla; ekseriya.*

ağlef, [Ar. aġlef اغلف] *{OsT} sf.* **1.** Sandıkta kapalı. **2.** Sünnetsiz. **3.** *mec.* (Kalp için) katılaşmış; duygusuz.

ağlez, [Ar. ġalīẓ > aġleẓ اغلظ] *{OsT} sf.* Daha kaba; pek kaba; çok çirkin.

ağlı, [ağ-lı] *sf.* **1.** Ağı bulunan. **2.** (Şalvar için) ağı büyük ve sarkık.

ağlime, [Ar. ġulām > aġlime اغلمه] *{OsT} is.* Oğlanlar.

ağma, [ağ-ma] *is.* **1.** Yukarı doğru tırmanma; tutunarak uzayıp yükselme işi ve eylemi. **2.** *{ağız}* Akan yıldız. [DS]

ağmad, [Ar. ġımd > aġmād اغماد] *(agma:d) {OsT} is.* Kılıç ve bıçak kını. 🗗 **agmād-ı süyüf,** *Kılıçların kınları.*

ağmak, [*eT.* āġ-mak > ağ-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Su gibi akıp gitmek; kaymak. **2.** Yerden göğe doğru yükselmek; yukarı çıkmak. **3.** Sarkmak, yere doğru eğilmek. **4.** (Terazinin kefelerinden birisi için) ağır basmak. **5.** (Hayvanlara iki taraflı olarak yüklenmiş olan yük için) bir tarafı diğerinden daha ağır gelerek aşağı doğru basılmak; ağdırmak. **6.** *{ağız}* Aşmak. [DS] **7.** *{ağız}* Tırmanmak. [DS] **8.** *{ağız}* (Yağmur için) inmek; düşmek; yağmak. [DS] **9.** [DS] *{ağız}* (Yılan vb. [DS] için) kaymak. [DS] **10.** *{ağız}* (Yıldız için) akmak; kaymak. [DS] **11.** *{ağız}* Toplanmak; yığılmak; üşüşmek. [DS] **12.** *{ağız}* (Güneş için) batmak. [DS] **13.** *{ağız}* Oturmak; çömelmek; çökmek. [DS] **14.** *{ağız}* Yatıp yuvarlanmak; debelenmek; ağnamak. [DS] **15.** Bir kimseye çullanmak; yüklenmek.

ağman, [ağ-man] *{ağız} is.* **1.** Hata; kusur; eksik taraf; organ eksikliği. **2.** Sebep; fırsat; bahane. **3.** Engel; yük; bela. **4.** Ağır taraf; ağırlık. **5.** Bir yükün hafif tarafı. [DS]

ağmar[1], [Ar. ġamr > aġmār اغمار] *(agma:r) {OsT} is.* **1.** Büyük kişiler; ulular. **2.** Seller.

ağmar[2], [Ar. ġumr > aġmār اغمار] *(agma:r) {OsT} is.* Cahiller; bilgisizler; bön kimseler.

ağmaşmak, [ağ-ma-ş-mak / ağ-ım-aş-mak] *dönşl f. [-ır] {ağız}* **1.** Yükselmek. **2.** *işteş. f.* Çullanmak. [DS]

ağmaz, [Ar. ġamż > aġmāż اغماض] *(agma:z) {OsT} is.* **1.** Göz kırpmalar; göz yummalar. **2.** Göz yummalar; müsamahalar; hoşgörüler; kolaylık göstermeler.

ağna, [Ar. ġani > aġnā اغنى] *(agna:) {OsT} sf.* Daha zengin; çok zengin; en zengin.

ağnak, [ağ-na-k] *is.* **1.** Hayvanların yatıp yuvarlanarak sırtlarını kaşıdıkları ve parazitleri döktükleri yumuşak topraklı veya çayırlık yer. **2.** *{ağız}* Keklik ve tavukların eşinmesi için dökülen toprak ya da kum. [DS] **3.** *{ağız}* Eşilip debelenmekten çukurlaşan tozlu yer. [DS] **4.** *{ağız}* Sıcak kum; plaj kumu. [DS] **5.** *{ağız}* Mandanın yattığı su birikintisi. [DS] **6.** *{ağız}* Balıkların yumurtalarını bırakmak için suyun dibinde sürtünerek açtıkları çukur. [DS] **7.** *{ağız}* Balığın gölde yüzmek için seçtiği kısım. [DS] **8.** *{ağız}* Balıkların yumurta dökme zamanı. [DS] **9.** *sf. {ağız}* Eğik. [DS] 🗗 **ağnak vermek,** *(İzi sürülen av için) gittiği yönü kaybettirmek için izleri karıştırmak.*

ağnam, [Ar. ġanem > aġnām اغنام] *(ağna:m) {OsT} is.* **1.** Koyunlar. **2.** *{ağız}* Hayvan vergisi. [DS] 🗗 **ağnam vergisi,** *İmparatorluk döneminde koyun ve keçiden alınan vergilerin bütünü.*

ağnama, [ağ-na-ma] *is.* Hayvanların yerde yatıp yuvarlanarak kaşınmaları.

ağnamak[1], [*eT.* aġ-ın-a-mak > ağ(ı)n-a-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** (Hayvanlar için) yere yatıp sırtını kaşımak; debelenmek, kıvranmak. **2.** *{ağız}* (Balık için) kendine özgü hareketler yapmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Direk, duvar, yük gibi belli bir konumda veya dengede durması gereken şeyler için) eğilmek; bel vermek; yana meyletmek. [DS] **4.** *{ağız}* (Kişi için) sevinçten koşup oynamak. [DS]

ağnamak[2], [añ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Anlamak. [DS]

ağnamcı, [ağnam-cı] *is.* İmparatorluk döneminde koyun ve keçi vergilerini toplamak üzere görevlendirilen tahsildar.

ağnık, -ğı [añ-lık] *{ağız} is.* Sıralı, dizili odun yığını. [DS]

ağniya, [Ar. ġanī > aġniyā اغنيا] *(ağniya:) {OsT} is.* **1.** Zenginler. **2.** Gözü gönlü tok olanlar.

ağniye, [Ar. ġınā *(şarkı)* > aġniye اغنيه] *{OsT} is.* Şarkılar; türküler.

ağramak, [Çağ. arġamak] *is.* Kırım Tatarlarının safkan atları.

ağrar, [Ar. ġırr > aġrār اغرار] *(agra:r) {OsT} is.* **1.** Deneyimsizler. **2.** Şaşkınlar; aptallar; beceriksizler.

ağras, [Ar. ġars > aġrās اغراس] *(agra:s) {OsT} is.* Dikili ağaçlar; dikili fidanlar.

ağraz, [Ar. ġaraż > aġrāż اغراز] *(agra:z) {OsT} is.* **1.** Maksatlar; niyetler. **2.** Kötü ve gizli niyetler. **3.** Düşmanlıklar; kinler; husumetler. 🗗 **ağrāz-ı nefsāniye,** *Nefsin niyetleri.* ‖ **ağrāz-ı şahsiye-i keyfiye,** *İsteğe, keyfe bağlı kişisel amaçlar.*

ağreb, [Ar. ġarīb > aġreb اغرب] *{OsT} sf.* Çok tuhaf; şaşırtıcı; acayip. 🗗 **ağrebü'l-garāib,** *Şaşılacak şeylerin en şaşılası olanı.*

ağrı[1], [*eT.* āġrı-mak > aġrıġ > ağrı] *is.* **1.** Duyu sinir

uçlarının şiddetli uyarılmasıyla ortaya çıkan, acıdan daha sürekli, sızıdan daha şiddetli bedenî ıstırap; acı; buruntu; kulunç. **2.** Doğum öncesi duyulan ıstırap. **3.** Manevi olarak duyulan üzüntü, ıstırap. 🗗 **ağrı eşiği,** *İnsanın gürültüye en fazla dayanabildiği noktadaki sesin şiddeti.*|| **ağrı kaybı,** *Ağrılara karşı duyarsızlık kazanmak.*|| **ağrı kesen,** *Ağrıyı kesen (ilaç).*|| **ağrı kesici,** *Ağrıyı kesen, yok eden ilaç.*|| **ağrı kesimi,** *Ağrının dinmesi.*|| **ağrı kesilmesi,** *Ağrıyı veya acıyı duymaz olmak; ağrı veren durumun ortadan kalkmış olması.*|| **ağrısı tutmak,** *1. Doğum sancısı başlamak. 2. (Bir organda zaman zaman beliren ağrılar için) tekrar ortaya çıkmak.*|| **ağrı sızı,** *Ağrıma ve sızlama biçiminde kendini gösteren rahatsızlıklar.*|| **ağrı tutmak,** *Doğum öncesi sancıları başlamak.*|| **ağrıya yatmak,** *{ağız} 1. Tifo hastalığına tutulmak. 2. Aleyhte bulunmak; çekiştirmek; yermek.* [DS]|| **ağrıyı dindirmek,** *İlaç vererek ağrılara karşı duyarsızlaştırmak.*|| **ağrıyı kesmek,** *İlaç vererek ağrı duyulmaz hâle getirmek.*

ağrı[2], [ağ-arı] *{ağız} zf.* **1.** Tarafından; ... yönünden; ...-den doğru; ...ya doğru; ...-ın boyunca. **2.** ... -den beri; ...-den sonra; ...-den itibaren. **3.** Dolayı; ötürü; dolayısıyla. [DS]

ağrıcak, -ğı [ağrı-cak] *{ağız} is.* Gözde sürekli çapak yapan bir göz hastalığı. [DS]

ağrıcaklanmak, [ağ-rı-cak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Göz için) hastalanmak. [DS]

ağrıcaklı, [ağ-rı-cak-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) hastalıktan kurtulamayan; hastalıklı; ağrılı; sızılı. **2.** (Hayvan için) hastalıklı. [DS]

ağrık[1], [aġrı-ḳ > aġrı-ġ / aġru-ġ > ağrı-k اغرق] *is.* **1.** Vücudun belli bir yerinde duyulan ağrı, sızı; sancı; yel; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Hastalık, hasta. **3.** *{ağız}* Sürüde yürüyemeyecek ya da zor yürüyebilecek durumda olan hayvan. [DS]

ağrık[2], **-ğı** [ağ-rık / aġ-dık / aġ-duk] *{ağız} sf.* Düşkün; müptela. [DS]

ağrık[3], **-ğı** [ağ(ı)r-ık] *sf.* (Yiyecek, özellikle et için) bozulmaya, kokmaya yüz tutmuş; ağırlaşmış.

ağrık[4], **-ğı** [ağır > ağ(ı)r-ık] *{ağız}* *is.* **1.** Yolcu eşyası; ağırlık; yük. **2.** Bir yere giderken yola çıkmadan önce gönderilen eşya. **3.** Göç zamanı, dönüşte alınmak üzere bir yere bırakılan eşya; ağırlık. **4.** Angarya iş. **5.** Manevi yük. **6.** Engel; mani. [DS]

ağrıklı, [ağrık-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) hastalıktan kurtulamayan; müzmin hastalığa tutulmuş; hastalıklı; ağrılı; sızılı. **2.** Sar'aya benzer bir tür hastalığa tutulmuş. **3.** Belalı; çileli. [DS]

ağrılanma, [ağrı-la-n-ma] *is.* Bir yerinde ağrı, sızı belirme.

ağrılanmak, [ağrı-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Vücudunun herhangi bir yerinde ağrı belirmek. **2.** (Hamile kadınlar için) doğum sancıları başlamak.

ağrılı[1], [ağrı-lı] *sf.* **1.** (Organ için) ağrıyan, ağrımakta olan. **2.** Ağrısı, ıstırabı olan. 🗗 **ağrılı nokta,** *İnsan vücudunda kendiliğinden veya üzerine bastırıldığı zaman ağrıyan sınırlı bölge.*

Ağrılı[2], [Ağrı-lı] *(a'ğrılı) is.* Ağrı ilinden olan kişi.

ağrıma, [ağrı-ma] *is.* **1.** Ağrımak işi. **2.** Vücudun herhangi bir yerinde duyulan sürekli acıma. **3.** Memeli hayvanlarda kenelerle bulaşan bir asalağın alyuvarlara yerleşmesi sonucu meydana gelen ateşli hastalık; babesiyoz. 🗗 **ağrıma asalakları,** *Sığır, koyun ve köpek gibi hayvanlarda asalak olarak yaşayan kenelerin bulaştırdığı bir çeşit alyuvar asalağı (Babesiadae).*

ağrımak, [ağrı-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Vücudun herhangi bir yerinde rahatsız edici ağrı duymak; acımak; sancımak; sızlamak; ağrıya duçar olmak; burmak; burulmak; sancımak; zonklamak. *{eT} (aynı)* [Mühennâ] **2.** Hasta olmak, hastalanmak. **3.** *{eT}* İncinmek. [Mühennâ] **4.** *{ağız}* (Hayvanlar için) sıcağın etkisi ile hastalanmak. [DS]

ağrınmak, [ağrı-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Birinin kırıcı davranışına gücenmek; alınmak. **2.** *{ağız}* Bir şeyden incinerek sızlanmak; yakınmak. [DS] **3.** Önem vermek, ihtimam göstermek, özenmek.

ağrıntı, [ağrı-ntı] *{ağız} is.* Yük; manevi yük. [DS] 🗗 **ağrıntı olmak,** *{ağız} Birine yük olmak.* [DS]

agrıg, [aġrıġ] *{eT} is.* Ağrı [Mühennâ]

agrırmak, [aġrı-r-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Üşenip ağırlaşmak. [Mühennâ]

ağrısız, [ağrı-sız] *sf.* **1.** (Ameliyat, hastalık, doğum vb. için) ağrı ve acı vermeyen. **2.** *mec.* Dertsiz, tasasız; sorunsuz. **3.** *zf.* Ağrıtmadan, acıtmadan; ağrısız olarak. 🗗 **ağrısız başına kaşbastı bağlamak,** *Hiç yoktan kendisine problemli bir iş çıkarmak.*|| **ağrısız baş mezarda gerek,** *Yaşayan her insanın kendine göre bir derdi vardır; dertleri ve problemleri ancak ölüm temizler.*|| **ağrısız baş yastık istemez,** *Problemi olmayan insan çok rahattır, uykusunu kaçıracak herhangi bir şey yoktur.*

ağrışak, -ğı [agır-çak / ağırşak] *is.* → ağırşak.

ağrıtma, [ağrı-t-ma] *is.* Ağrımasına sebep olma.

ağrıtmak[1], [ağrı-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Vücudun bir parçasının ağrımasına sebep olmak, acıtmak.

ağrıtmak[2], [ak > ağ-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* → ağartmak. [DS]

ağribe, [Ar. ġurāb > aġribe اغربه] *{OsT} is.* **1.** Kargalar. **2.** Eski Araplarda, siyahî anadan doğmuş olan koyu renkli kişilere verdikleri isim. 🗗 **ağribetü'l-Arap,** *1. Arap kargaları. 2. Derilerinin koyuluğu dolayısıyla Sudanlılara verilen ad. 3. Siyah Araplar.*

ağsak, -ğı [ak-sa-k / aġ-sa-k] *{ağız} sf.* → aksak. [DS]

ağsan[1], [Ar. ġuşn > aġşān اغصان] *(ağsa:n) {OsT} is.* Dallar.

ağsan[2], [Ar. ġuşn > aġşān اغصان] *(ağsa:n) is.* Ağaç dalları.

ağsem, [Ar. aġşem اغشم] *{OsT} is.* Beyazı, siyahından daha çok saç veya sakal.

ağser, [Ar. aġşer اغشر] *{OsT} is.* **1.** Boz ve esmer renkli, kaba tüylü kilim veya aba. **2.** Kurbağa yosunu. **3.** Karabatak kuşu. **4.** *sf.* (Kişi için) aşağılık; bayağı.

ağsı, [ağ-sı] *sf.* **1.** Ağ gibi örülmüş. **2.** Görünümü ağa benzeyen. ☐ **ağsı oluşum,** *Beyin kökünde bulunan nöronların uzantılarından meydana gelmiş, uyanıklık, yön, ayak-göz hareket uyumu, kas gerilmelerinin denetimi, solunum, kalp kasılması ve damar basıncı gibi fonksiyonların yönetildiği sinir ağı.*|| **ağsı tabaka,** *İşemede büyük rol oynayan idrar torbasındaki ağ şeklindeki kas demeti.*

ağsılaşma, [ağ-sı-la-ş-ma] *is.* Bazı yapıştırıcılarda uygun bir sertleştiricinin etkisiyle meydana gelen tersinmez dönüşüm.

ağşa, [Ar. aġşā اغشا] *(agşa:) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) pek baygın. **2.** (Hayvan için) bedeni kara yüzü beyaz.

ağşak[1]**, -ğı** [ağ-(ı)-ış-ak > ağş-ak] *{ağız}* **1.** Herhangi bir cismin dönmesi için takılan ağırca parça; volan. **2.** Ağırşak. [DS]

ağşak[2]**, -ğı** [aşak /aşağı] *{ağız} sf.* Alçak. [DS]

ağşiya, [Ar. ġışā > aġşiye اغشيه] *{OsT} is.* **1.** Örtüler; perdeler. **2.** Zarlar.

ağtaş, [Ar. aġṭaş اغطش] *{OsT} sf.* **1.** Karanlık. **2.** Zayıf gözlü.

ağtıye, [Ar. ġıṭā > aġṭıye اغطيه] *{OsT} is.* Perdeler; örtüler.

ağu, [aġu] *is.* → ağı.

ağul[1]**,** [Kaz. avıl / avul > aġıl / aġul] *{ağız} is.* **1.** Açık alanda yapılan ağıl; ağal. **2.** Eve yakın yerde etrafı çitle çevrili sebze bahçesi. [DS]

ağul[2]**,** [Far. āġūl آغول] *(a:gu:l) {OsT} is.* Öfkeli öfkeli göz ucuyla bakma.

ağulamak, [ağu-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-ı(u)-yor]* → ağılamak. [DS]

ağulanmak, [ağu-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* → ağılanmak. [DS]

ağustos, [Lat. Augustus *(Roma imparatoru)*] *is.* Yılın sekizinci ayı, otuz bir gündür. ☐ **ağustos böceği,** *1. Zar kanatlılardan bitkilerin besi suyu ile beslenen, genellikle yaz aylarında ortaya çıkan, erkekleri karın altlarındaki zarları titreterek kulağı rahatsız edecek şekilde cırıltı çıkaran bir böcek, (Cicada plebeja). 2. mec.* Geveze, yerli yersiz çok konuşup kafa şişiren kişi.|| **ağustos böcekleri,** *zool. Ağustos böceğigiller takımından kısa duyargalı, eş kanatlı, ayakları üç parçalı böcekler alttakımı, (Cicadidae).*|| **ağustos cevizi,** *Yuvarlak, sarı ve ince kabuklu fakat yağlı bir ceviz çeşidi.*|| **Ağustosta suya girse balta kesmez buz olur.** *Talihsizlik bildirir.*

ağuş, [Far. āġūş آغوش] *(a:gu:ş) {OsT} is.* **1.** Kucak. **2.** *mec.* Yatak. **3.** Sığınılacak yer. ☐ **āgūş be āgūş,** *Kucak kucağa.*|| **āgūşunu açmak,** *Sevgiyle karşılamak; kucak açmak.*

ağuşte, [Far. āġūşte آغوشته] *(a:gu:şte) {OsT} sf.* Bulaştırılmış; kirletilmiş.

ağuz[1]**,** [ağ-uz] *{ağız}] is.* → ağız. [DS]

ağuz[2]**,** [ak+yüz > ağuz] *{ağız} sf.* Namuslu. [DS]

ağva, [Ar. āġvā آغوا] *(a:gva:) {OsT} sf.* Sapıklığa en çok düşen; en sapık.

ağvas, [Ar. ġavṣ > āġvāṣ آغواث] *(a:gva:s) {OsT} is.* Yardım için bağırmalar.

ağvat, [Ar. āġvāṭ آغواط] *(a:gva:t) {OsT} is.* **1.** Ayakyolları; tuvaletler; aptesaneler. **2.** Pislikler. **3.** Çukurlar.

ağyar, [Ar. ġayr *(diğer)* > aġyār اغيار] *(agya:r) {OsT} is.* **1.** Başkaları. **2.** Tanıdık olmayanlar. **3.** Rakipler. **4.** Yabancılar. **5.** Düşmanlar. **6.** *tasvf.* Allah'a nispetle insanlar; Tanrı olmayanlar.

ağyaz, [Ar. ġayże > aġyāż اغياض] *(agya:z) {OsT} is.* Ağaçlıklar; meşelikler.

ağyed, [Ar. aġyed اغيد] *{OsT} sf.* **1.** Esner vücutlu. **2.** Tembel; uyuşuk; uykucu.

ağyer, [Ar. ġayret > aġyer اغير] *{OsT} sf.* Daha gayretli; pek gayretli; çok gayretli.

ağza, -a'i [Ar. ġazā > aġzā' اغزاء] *(agza:) {OsT} is.* Düşmanla savaşmalar; gazalar.

ağzeb, [Ar. ġażab > aġżeb اغضب] *{OsT} sf.* Pek öfkeli; aşırı gazaplı.

ağzef, [Ar. aġżef اغضف] *{OsT} sf.* (Hayvan için) uzun ve sarkık kulaklı.

ağzel, [Ar. ġażel > aġżel اغضل] *{OsT} sf.* **1.** Pek âşıkane. **2.** *is.* En şiddetli sıtma.

ağziye, [Ar. ġıẓā > aġziye اغذيه] *{OsT} is.* Yenip içilecek şeyler; gıdalar.

ah[1]**,** [ah *(yans.)*] *is.* Öksürme, balgam çıkarmayı anlatan kök. *ah-ır-ak-lı (öksürüklü, balgamlı), ah-muk (balgam).*

ah[2]**,** [ah *(yans.)*] *is.* Derinden bir soluk verme eylemi ile birlikte pişmanlık, beğenmeme, yakınma vb. duyguları ifade eden kök. *ah-la-mak.*

ah[3]**,** [ah] *(a:h) is.* İlenme, beddua, kötü dilek. ☐ **aha gelmek,** *Bedduaya uğramak.*|| **ah almak,** *Biri tarafından beddua edilmek.*|| **ah etmek,** *Beddua etmek, ilenmek.*|| **ahı göklere çıkmak,** *Yakınmaları son sınırına gelmek.*|| **ahı kalmak,** *Birinin üzerine kötü dilek veya bedduada bulunmak.*|| **ahı** (yerde) **kalmamak,** *Beddua edilen, ilenilen birine istenilen kötülük gelmiş olmak.*|| **ahı kâr etmemek,** *Dert-*

lenmesi, şikâyeti ve bedduası bir türlü yerine gelmemek.|| **ahım şahım,** *(Kişi veya nesneler için, olumsuz anlatımlarda) beğenilecek bir yanı olmayan; orta hâlli; şöyle böyle.*‖ **alını almak,** *Birinin bedduasına uğramak.*‖ **alını çekmek,** *Beddua edilecek bir hatanın karşılığını görmek; aldığı bedduanın bedeli olacak kötülüklere uğramak.*|| **ahı tutmak,** *Beddua eden birisinin dileğinin yerine gelmiş olması.*

ah[4], [ah] *(a:h) ünl.* **1.** Kendi başına anlamı bulunmamakla beraber kullanıldığı yere ve sesin taşıdığı tona göre; acı, özlem, beğenme, hayret, korku, beddua, üzüntü, dert, keder duygularını ifade eden edat. **2.** Feryat; inilti. 🗗 **ah çekmek,** *Derin bir kederin veya özlemin etkisi ile derin bir nefes eşliğinde "Ah!" sesini çıkarmak.*‖ **Ah deme, ağyar duyar da "Oh!" der,** *Olumsuz bir olay karşısında yanıp yakılmanın yararı olmamak.*|| **ah etmek,** *Feryat etmek, iç çekmek.*‖ **Ahı gitmiş, vahı kalmış.** *Eskiden güzel ve çekici olan birinin bu özelliklerini yitirdiğinin ifadesi.*‖ **ah ile, vah ile,** *Şikayet ve dertlenmelerle.*

ah[5], [Ar. aḫ آخ] *(a:h) {OsT} is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** Arkadaş; dost. 🗗 **ah bi'l-libân,** *Süt kardeşi.*‖ **ah li-eb,** *Baba bir ana ayrı kardeş.*‖ **ah li-ebeveyn,** *Ana baba bir kardeş.*

ah[6], [Far. āḫ آخ] *(a:h) {OsT} ünl.* Aferin.

ah[7], [ak > aḫ] *{eAT} sf.* Ak; beyaz.

aha[1], [aha] *(a'ha) {ağız} e.* **1.** "İşte orada!" anlamında halk arasında gösterme edatı; işte *{eAT} (aynı).* [DS] **2.** *ünl.* Hayret; korku; kızgınlık; alay; sevinç vb. bildirir. **3.** *{ağız}* Evet. [DS]

aha[2], [Ar. āḫā آخا] *(a:ha:) {OsT} is.* **1.** Kardeş. **2.** Dost.

ahab, -bbı [Ar. aḥabb احب] *{OsT} sf.* Daha çok sevilen, en çok sevilen; pek sevilen.

ahabir, [Ar. ḫaber > aḫbār *(haberler)* > aḫābir اخابر] *(aha:bir) {OsT} is.* Haberler; rivayetler.

Ahabiş, [Ar. aḥbeş > aḫābiş اخابش] *(aha:biş) {OsT} sf.* Habeşistanlı; Habeşistanlılar.

ahacık, [aha-cık] *(aha'cık) e.* "İşte, hemen oracıkta!" anlamında gösterme edatı.

ahad[1], [Ar. eḥād > āḥād آحاد] *(a:ha:d) {OsT} is.* **1.** Birler. **2.** Fertler, halktan olan kişiler, sade vatandaş. **3.** *mat.* Birden dokuza kadar olan sayılar. 🗗 **āhād hānesi,** *{OsT} Birler basamağı.*|| **āhād-ı nās,** *{OsT} Halk tabakası; avam.*

ahad[2], [Ar. eḥad احد] *{OsT} is.* **1.** Bir; tek. **2.** Fert; kişi; birey. **3.** *mat.* Birler hanesi. 🗗 **ahadü-hüma,** *{OsT} İkiden biri.*|| **ahadü'l-ahadeyn,** *{OsT} Eşsiz; benzersiz; emsalsiz.*

ahad[3], [Ar. aḥad احد] *{ağız} is.* Pazar günü. [DS]

ahad[4], **-ddı** [Ar. ḥadd > aḥadd احد] *{OsT} sf.* Daha keskin; pek keskin; çok keskin.

ahadid, [Ar. ūḫdūd > aḫādīd آخاديد] *(a:ha:di:d) {OsT} is.* Vücutta kalan sopa veya kamçı izleri.

ahadis, [Ar. ḥadīṯ > eḥādīṯ احاديث] *(aha:di:s) {OsT} is.* Hadisler. 🗗 **ahādis-i nebeviye,** *{OsT} isl. Hz. Muhammed'in sözleri.*

ahadiyet, [Ar. eḥādiyyet احاديت] *{OsT} is.* **1.** Birlik, teklik anlamında sadece Allah'ın (sıfat) isimlerinden. **2.** *isl.* Güvenilir birçok kişi tarafından değil de yalnız bir tek kişinin naklettiği hadisin durumu.

ahaf, -ffı [Ar. ḫafīf > eḫaff اخف] *{OsT} sf.* Daha hafif; en hafif; pek hafif.

ahail, [Ar. aḫāil اخائل] *(aha:il) {OsT} is.* İri yapılı ve kibirli kişiler.

ahak, -kkı [Ar. ḥaḳḳ > eḥaḳḳ احق] *{OsT} sf.* **1.** En haklı; daha çok haklı; pek haklı. **2.** En fazla yetki verilmiş bulunan.

ahal, -li [Far. āḫāl آخال] *(a:ha:l) {OsT} is.* Bir işe yaramadığı için atılacak olan şey; çerçöp.

ahali[1], [Ar. ehl *(mensup)* > ehālī اهالى] *(aha:li:) {OsT} is.* **1.** Bir ülkedeki, şehirdeki insanlar; ortak özellikleri yalnız bir yerde oturmak veya bulunmak olan insan topluluğu. **2.** Bir yerde toplanmış insan grubu; kalabalık. **3.** Uyruk. **4.** Cemaat.

ahali[2], [Ar. ehīl > ehālī اهالى] *(aha:li:) {OsT} sf.* İyi bilenler; uzmanlar; eksperler.

ahar[1], [*eT.* aḳur] *{ağız} is.* **1.** Çay; dere; akarsu. **2.** Hayvanların su içtiği ağaç, taş ya da beton yalak; çeşme yalağı. **3.** Hayvan barınağı; ahır; tavla. **4.** Hayvan yemliği. **5.** Tahta dibek. [DS]

ahar[2], [Ar. āḫar آخر] *(a:har) {OsT} sf.* **1.** Başka; diğer. **2.** İkinci; başkası.

ahar[3], **-rrı** [Ar. ḥarāret > aḥarr احر] *{OsT} sf.* Daha sıcak; çok sıcak; en sıcak.

ahar[4], [Far. āhār آهار / آحار] *(aha:r) {OsT} is.* **1.** Hattatların kâğıdın yüzeyini kayganlaştırmak için kullandıkları yumurta ve nişasta karışımı cila maddesi. **2.** Kahvaltı. **3.** Bir tür çelik.

aharlama, [ahar-la-ma] *(aha:rlama) is.* Pürüzlü bir kâğıt üzerine ahar sürerek parlatma işi.

aharlamak, [ahar-la-mak] *(aha:rlamak) gçl. f. [-l(ı)-yor]* Yıpranmış veya yüzeyi pürüzlü bir kâğıdı yazı yazılabilecek hâle getirmek için ahar sürerek parlatmak, kalemin kaymasını sağlamak üzere cilalamak.

aharlı, [ahar-lı] *(aha:rlı) sf.* (Kâğıt için) ahar sürerek parlatılmış.

ahas[1], **-ssı** [Ar. ḫaṣṣ > eḫaṣṣ اخص/خص] *{OsT} sf.* **1.**

Daha özel; en özel; pek özel. **2.** Daha yakın; en yakın; pek yakın. **3.** *zf.* Başlıca; belli başlı.

ahas[2]**, -ssı** [Ar. ḫasīs > eḫass اخس] *{OsT} sf.* **1.** Daha cimri; en cimri; pek cimri. **2.** (Kişi için) daha bayağı; en bayağı.

ahasını, [ak-mak > aḫ-a-s-ı-n-ı اخاسنى] *{eAT} zf.* Nasıl akacağını.

ahasif, [Ar. eḫāsīf احاسيف] *(aha:si:f) {OsT} is.* Toprağı taşsız, yumuşak ve kumlu olan yerler.

ahasin, [Ar. aḥsen *(çok güzel)* > eḫāsin احاسن] *(aha:sin) {OsT} sf.* Çok güzel olan (şeyler).

ahat, [Ar. ʿahd] *{ağız} is.* Çoğu zaman kendi kendine verilen söz. [DS]

ahavat, [Ar. uḫt > aḫavāt اخوات] *(ahava:t) {OsT} is.* **1.** Kız kardeşler. **2.** Bayan arkadaşlar. **3.** *mec.* Birbirine benzeyen şeyler. 🗗 **alıavāt-ı Hud,** *isl. Hud Suresi ve benzerleri.*

ahaveyn, [Ar. aḫa *(kardeş)* > eḫaveyn اخوين] *{OsT} is.* İki kardeş.

ahavi, [Ar. aḫi > aḫāvī اخاوى] *(aha:vi:) {OsT} sf.* **1.** Kardeşe; kardeş gibi. **2.** Ahilik örgütüne ilişkin.

ahaz, -zzı [Ar. aḫaẓ اخظ] *{OsT} sf.* Daha mutlu; en mutlu; pek mutlu.

ahba, [Ar. ḫabaʾ > aḫbāʾ احبا] *(ahba:) {OsT} is.* Saray adamları.

ahbab, [Ar. ḫabīb > aḫbāb احباب] *(ahba:b) {OsT} is.* → ahbap.

alıbap, -bı [Ar. ḫabīb *(dost)* > aḫbāb *(dostlar)* احباب] *is. (Türkçe'de teklik olarak kullanılır.)* **1.** Bildik; tanıdık; dost; arkadaş. **2.** *sf.* Senli benli. **3.** *ünl.* Tanıdık olmayan birisine seslenmek, onun dikkatini çekmek için kullanılan seslenme sözü. 🗗 **ahbap çavuşlar,** *Her zaman ve her yerde birlikte bulunanlar.*|| **ahbap olmak,** *Bir kimseyle dost, arkadaş olmak.*

ahbapça, [ahbap-ça] *zf.* Samimi bir şekilde, dostça.

ahbaplık, -ğı [ahbap-lık] *is.* Dost, arkadaş olma durumu; dostluk; arkadaşlık. 🗗 **alıbaplık etmek,** *Arkadaşlık etmek; şundan bundan konuşmak.*

ahbar[1]**,** [Ar. ḫaber > aḫbār اخبار] *(ahba:r) {OsT} is.* **1.** Haberler, bilgiler. **2.** Hikâyeler, rivayetler. **3.** Tarihler. **4.** İyilikler. **5.** Yazı mürekkepleri.

ahbar[2]**,** [Ar. ḫibr *(bilmek)* > aḫbār احبار] *(ahba:r) {OsT} is.* **1.** Bilginler; alimler. **2.** *Yahd.* Tevrat hükümlerine uygun biçimde içtihatta bulunan Yahudi bilginlerine verilen ad.

ahbar[3]**,** [Erme. eġpayr] *is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** *ünl.* Ermeni erkeklerden söz ederken ya da onlara seslenirken söylenir. **3.** *{ağız}* Orta yaşlı kimse ile alay etmek için söylenen söz. [DS]

ahbari, [Ar. aḫbār > aḫbārī اخبارى] *(ahba:ri:) {OsT} sf.* **1.** Haber verici; rivayetçi. **2.** Tarihçi.

ahbas, [Ar. ḫabs > aḫbās احباس] *(ahba:s) {OsT} is.* **1.** Hapishaneler; zindanlar. **2.** Su bentleri. **3.** Su bentlerinin oluşturduğu havuzlar. **4.** Herhangi bir koşula bağlı olmaksızın vakfedilen araziler, binalar vb.

ahbaz, [Ar. ḫubuz *(ekmek)* > aḫbāz اخباز] *(ahba:z) {OsT} is.* Ekmekler.

ahbel[1]**,** [Ar. aḫbel احبل] *{OsT} is.* Böğrülce tanesi.

ahbel[2]**,** [Ar. aḫbel اخبل] *{OsT} sf.* Deli; kaçık; divane.

ahben, [Ar. aḫben احبن] *{OsT} sf.* Karnına su toplanan kimse.

ahbes, [Ar. ḫabīṯ > aḫbeṯ احبث] *{OsT} is.* Çok kötü; en kötü; mundar.

ahbeseyn, [Ar. aḫbeṯ > aḫbeṯeyn احبثين] *{OsT} is.* Çok kötü olan iki şey.

Ahbeş, [Ar. ḫabeş > aḫbeş احبش] *{OsT} is.* Habeş; Habeşistanlı.

ahbın, [Erme. aġb(in)] *{ağız} is.* Gübre. [DS] 🗗 **alıbın tarla,** *{ağız} 1. Gübrelenmiş tarla. 2. Toprağı kuvvetli tarla.* [DS]

ahbiye, [Ar. ḫıbā > aḫbiye اخبيه] *{OsT} is.* Kıl bedevi çadırı.

ahbun, [Erme. aġb(ın)] *{ağız} is.* → ahbın. [DS]

ahbunlamak, [ahbun-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Toprağı gübrelemek; gübre dökmek. [DS]

ahbunluk, -ğu [ahbun-luk] *is.* Gübre konulan yer; gübrelik.

ahcal, -li [Ar. ḫacl > aḥcāl احجال] *{OsT} is.* **1.** Topuklar. **2.** Zincirler.

ahcar, [Ar. ḫacer *(taş)* > aḥcār احجار] *(ahca:r) {OsT} is.* Taşlar.

ahcen, [Ar. aḥcen احجن] *{OsT} sf.* (Saç için) kıvırcık.

ahceste, [Far. aḫceste اخجسته] *{OsT} is.* Kapı eşiği.

ahciyh, [Erme. aġçig *(kız)*] *{eAT}* → ahçik.

ahça, [ak-ça] *{eAT} sf.* **1.** Beyazımtırak; akça. **2.** *genş.* Para.

ahçı[1]**,** [aş-çı > ah-çı] *is.* Yemek pişirme ve yapmayı meslek edinmiş olan kimse. 🗗 **ahçı başı,** *Mutfak şefi.*|| **ahçı dükkânı,** *Mutfağında tek kişinin görev aldığı küçük lokanta.*|| **ahçı güzeli,** *Yemeklerin üzerine dökülen kızdırılmış kırmızı biber ve salçalı yağ; sos.*|| **ahçı yamağı,** *Yiyecek ayıklama, temizleme ve bulaşık yıkama gibi işlerde aşçıbaşının yardımcısı.*

ahçı[2]**,** [ah-çı] *{ağız} is.* Çoğu zaman yanık yanık ah çeken kimse. [DS]

ahçılık, -ğı [a(ş)-çı-lık] *is.* Yemek yapma işi ve mesleği.

ahçik, [Erme. aġçik] *is.* **1.** Ermeni kızı. **2.** *argo.* Yabancı kadın, kız; bayan turist.

ahd[1], [Ar. ʿahd *(yazılı sayfa; verilen söz)* عهد] *{OsT} is.* → ahit. 🗗 **ahd bağlamak,** *{eAT} Söz vermek; antlaşmak; sözleşmek.*|| **ahd eylemek,** *{eAT} Sözleşmek; antlaşmak.*|| **ahdı sımak,** *{eAT} Anlaşmayı bozmak.*|| **ahd ü peymān,** *{OsT} Sözleşme; antlaşma; mukavele.*

ahd[2], [Ar. ʿahd عهد] *{OsT} is.* Devir; zaman. 🗗 **ahd-i evvel,** *İlk Çağ.*|| **ahd-i kadîm,** *{OsT} Eski zaman.*|| **ahd-i karîb,** *{OsT} Yakın zaman.*

ahda[1], **-a'ı** [Ar. aḫdaʿ اخضع] *{OsT} sf.* Daha alçak gönüllü; en alçak gönüllü.

ahda[2], **-a'ı** [Ar. ḫudʿa > aḫdaʿ اخدع] *{OsT} sf.* **1.** En aldatıcı; çok aldatıcı. **2.** *is. anat.* İnsanın ensesine yakın iki damar.

ahdak, [Ar. ḫadeḳa > aḥdāḳ احداق] *{OsT} is.* Göz bebekleri.

ahdan, [Ar. ḫadin / ḫadīn > aḫdān اخدان] *(ahda:n) {OsT} is.* Dert ortakları; dostlar; yoldaşlar.

ahdar, [Ar. ḫażar *(yeşil oluş)* > aḫḍar اخضار] *{OsT} sf.* Yemyeşil.

ahdariyet, [Ar. aḫżar > aḫḍariyyet اخضاريت] *{OsT} is.* Yeşil olma durumu; yeşillik.

ahdarmak, [aktar-mak / ahtar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Devşirmek; toplamak. **2.** Karıştırmak; altüst etmek; çevirmek. **3.** Dolu olan bir şeyi boşaltmak. **4.** Baştan sonuna kadar okuyup bitirmek; hatmetmek. **5.** Aramak; araştırmak; soruşturmak. **6.** Arayıp bulmak. **7.** Çağırmak. **8.** Tarlayı ikinci kez sürmek; aktarmak. [DS]

ahdas, [Ar. ḫadeṣ > aḥdāṣ احداث] *(ahda:s) {OsT} is.* **1.** Yeni meydana gelen olaylar. **2.** *mec.* Talih değişimleri. **3.** Fenalıklar; belalar; musibetler. **4.** Gençler.

ahdeb[1], [Ar. aḥdeb احدب] *{OsT} sf.* **1.** Kambur. **2.** *mec.* Şaşırtıcı; zor; müşkül.

ahdeb[2], [Ar. aḫdeb اخدب] *{OsT} sf.* (Kişi için) başkalarının düşüncesine hiç değer vermeyen, uzun boylu ve ahmak.

ahdebiyet, [Ar. aḥdebiyyet احدبيت] *{OsT} is.* Kamburluk.

ahden, [Ar. ʿahd > ʿahden عهدًا] *(a'hden) {OsT} zf.* Sözleşerek; taahhüt ederek.

ahder[1], [Ar. aḥder احدر] *{OsT} sf.* Şaşı.

ahder[2], [Far. aḫder اخدر] *{OsT} is.* Kardeş çocuğu; yeğen.

ahderiy, -yyi [Ar. aḫderiyy اخدرى] *{OsT} is. zool.* Yaban eşeği.

ahdetme, [Ar. ʿahd+ T. et-me عهداتيمه] *(a'hdetme) b. is.* Ahdetmek işi; söz vermiş olma.

ahdetmek, [Ar. ʿahd+ T. et-mek عهداتيمك] *(a'hdetmek) gçsz. b. f. [(-d)-er]* **1.** Kararlaştırıp kendi kendine söz vermiş olmak. **2.** Sözünü tutacağına dair Allah'a yemin etmek. **3.** Sözleşmek; antlaşmak. **4.** (Kızı için) kocaya vermek; evlendirmek.

ahdî, [Ar. ʿahd > ʿahdī عهدى] *(ahdi:) {OsT} sf.* Sözleşmeye dayanan.

Ahdiatik, [Ar. ʿahd-i atīk *(eski sözleşme)*] *(ahdiati:k) {OsT} is.* **1.** Hristiyanların Kitab-ı Mukaddes'inde İsa'dan önceki zamanlara ilişkin İbranice veya Aramice kitaplar. **2.** Tevrat.

Ahdicedit, [Ar. ʿahd-i cedīt *(yeni sözleşme)*] *(ahdicedi:t) {OsT} is.* Hristiyanların Kitab-ı Mukaddes'inde İsa'nın zamanına ve daha sonrasına ilişkin kısımlar; İncil.

ahdname, [Ar. ʿahd + Far. -nāme عهدنامه] *(ahdna:me) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, yabancı bir devlet ile yapılan sözleşmenin yazılı örneği.

ahe, [Ar. āḫī *(kardeşim) / eT.* akı *(cömert)*] *{eAT} is.* Sevilen kimse; dost; *{ağız} (aynı).* [DS]

ahek, [Far. āhek آهك] *(a:hek) {OsT} is.* Kireç. 🗗 **āhek-i siyāh,** *{OsT} Dayanıklı bir tür çimento.*|| **āhek-i tefte,** *{OsT} Sönmemiş kireç.*

ahen, [Far. āhen آهن] *(a:hen) {OsT} is.* **1.** Demir. **2.** Kılıç, kama gibi silahlar. **3.** Zincir. **4.** *sf. mec.* Sert; katı; merhametsiz. 🗗 **āhen-āşiyān,** *{OsT} Dikiş yüksüğü.*|| **āhen-be,** *{OsT} Çulhaların dokuyacakları bezin iki yanına koydukları demirli ağaç.*|| **āhence,** *{OsT} Dokumacıların buruşmayı önlemek için dokuyacakları bezin iki tarafına koydukları demirli ağaç.*|| **āhen-cāme,** *{OsT} 1. Demir elbise; zırh. 2. Sandıklara, fıçılara takılan demir çember.*|| **āhencān,** *{OsT} 1. Demir canlı. 2. mec. Sabırlı; tahammüllü; cefakeş. 3. Katı yürekli.*|| **āhen-çūb,** *{OsT} 1. Demir çubuk; şiş. 2. Kepçe.*|| **āhen-dest,** *{OsT} 1. Demir elli. 2. Eli demir gibi kuvvetli.*|| **āhen-destāne,** *{OsT} Eli demir gibi olana yakışırcasına.*|| **āhen-dîg,** *{OsT} Demir kazan.*|| **āhen-dil,** *{OsT} 1. Demir yürekli; kahraman; cesur. 2. Acımasız; merhametsiz.*|| **āhen-ger,** *{OsT} Demirci.*|| **āhen-geri,** *{OsT} Demircilik.*|| **āhen-hā,** *{OsT} Gemi azıya alan sert başlı at.*|| **āhen-hāy,** *{OsT} Gemi azıya alan sert başlı at.*|| **āhen-i cüft,** *{OsT} Saban demiri.*|| **āhen-i gāv,** *{OsT} Saban demiri.*|| **āhen-i nerm,** *{OsT} Yumuşak demir.*|| **āhen-i sebz,** *{OsT} İyi işlenebilen çelik.*|| **āhen-i serd,** *{OsT} 1. Soğuk demir. 2. mec. İnsafsız kalp.*|| **āhen-i ter,** *{OsT} İyi işlenebilen çelik.*|| **āhen-keş,** *{OsT} 1. Demir çeken. 2. Mıknatıs.*|| **āhen-pāre,** *{OsT} Demir parçası.*|| **āhen-pāye,** *{OsT} Demir ayaklı.*|| **āhen-püş,** *{OsT}*

Demir kuşanmış; zırh giymiş.|| **āhen-reg,** *{OsT} 1. Demir damarlı; sağlam; dayanıklı. 2. Kuvvetli at.*|| **āhen-rübā,** *{OsT} Mıknatıs.*|| **āhen-sā,** *{OsT} 1. Eğe; bileği taşı. 2. Törpü.*|| **āhen-sāy,** *{OsT}* → a-hen-sa.

ahene, [Far. āhen > āhene آهنه] *(a:hene) {OsT} is.* Demir halka.

aheng, [Far. āheng آهنگ] *(a:heng) {OsT} is.* → ahenk. 🗗 **āheng-dār,** *{OsT} Uyumlu; düzenli; ahenkli.*|| **āheng-i esvāt,** *{OsT} dbl. Ünlü uyumu.*|| **āheng-i ezelî,** *{OsT} fel. Öncel düzen.*|| **āheng-i savāit,** *{OsT} dbl. Sesli uyumu.*|| **āheng-i selāset,** *{OsT} ed. Akıcılık.*|| **aheng-i taklidî,** *{OsT} dbl. Yansımalı sözcükler; onomatopi.*

ahenger, [Far. āhen-ger آهنگر] *(a:henger) {OsT} is.* Demirci.

ahenî, [Far. āhen > āhenī آهنی] *(a:heni:) {OsT} sf.* **1.** Demirden yapılmış. **2.** *mec.* Sert; katı.

ahenîn, [Far. āhenī > āhenīn آهنین] *(a:heni:n) {OsT} sf.* **1.** Demirden yapılmış. **2.** Demir gibi; sert; katı; sağlam. 🗗 **āhenîn-cān,** *{OsT} Katı yürekli; merhametsiz.*|| **āhenîn-ciğer,** *{OsT} 1. Dayanıklı. 2. Cesur.*|| **āhenîn-dîl,** *{OsT} 1. Demir yürekli; cesur; kahraman. 2. Katı yürekli; merhametsiz.*|| **āhenîn-duş,** *{OsT} Kuvvetli; metin.*|| **āhenîn-kābā,** *{OsT} Demir cüppe; zırh.*|| **āhenîn-kemer,** *{OsT} 1. Sütun. 2. Canı pek yiğit; cengâver.*|| **āhenîn-reg,** *{OsT} Başı sert at.*

ahenk, -gi [Far. āheng آهنگ] *(a:heng) is.* **1.** Uyum. **2.** Seslerin uyumu. **3.** Birbiri ardına gelen kelimelerin sesçe uyumu. **4.** Aynı anda duyulan seslerin bağdaştırılması sistemi; uyum; armoni; akort. **5.** Bir bütünün parçaları arasındaki uyum. **6.** Duygular arasındaki uyumun verdiği rahatlama. **7.** Müzikli toplantı, eğlence. **8.** *ed.* Şiir veya düz yazıda, sözcük ve sözcük öbeklerinin ses ve yapı benzemesinden doğan güzellik. **9.** *fel.* Evrende görülen düzen. **10.** *mim.* Bir eserin boyutları ile diğer ögeleri arasındaki uyum. **11.** *müz.* Sazların ve sesin belli bir şekilde düzenlenmesi. **12.** *müz.* Bir parçadaki notalar arasındaki armoni. 🗗 **ahenge uymak,** *Alışmak; katılmak; intibak etmek.*|| **ahengi bozulmak,** *Dirliği düzeni kalmamak, huzursuz olmak.*|| **ahengini bozmak,** *Huzurunu bozmak, rahatını kaçırmak*|| **ahenk etmek,** *Sazlı sözlü, içkili eğlence tertiplemek.*|| **ahenk eylemek,** *Sazlı sözlü, içkili eğlence tertiplemek.*|| **ahenk kaidesi,** *dbl. Ünlü uyumu.*|| **ahenk katmak,** *Bir toplantının sıkıcılığını gidermek, neşelendirmek.*|| **ahenk kurmak,** *Uyuşmak, anlaşmak.*|| **ahenk sağlamak,** *Düzene sokmak, birlik sağlamak.*|| **ahenk tahtası,** *müz. Telli sazlarda tellerin üstüne gerildiği kapak tahtası.*|| **ahenk yeri,** *{ağız} Oyun yeri.* [DS]

ahenkleştirme, [ahenk-le-ş-tir-me] *(a:he:nkleştirme) is.* Ahenkli hâle getirme.

ahenkleştirmek, [ahenk-le-ş-tir-mek] *(a:henkleştirmek) gçl. f. [-ir]* Uyum sağlar hâle getirmek.

ahenkli, [ahenk-li] *(a:henkli) sf.* Uyum içinde bulunan; uygun, denk düşmüş.

ahenklilik, -ği [ahenk-li-lik] *(a:henklilik) is.* Uyum ve denge içinde bulunma durumu.

ahenksiz, [ahenk-siz] *(a:henksiz) sf.* Uyum içinde bulunmayan; uygunsuz, denk düşmemiş.

ahenksizlik, -ği [ahenk-siz-lik] *(a:henksizlik) is.* Uyumlu olmama durumu; düzensizlik; karmaşa.

ahenktar, [Far. āheng-dār آهنگدار] *(a:henkta:r) {OsT} sf.* Ahenk bulunan, ahenkli; uyumlu.

aher, [Ar. uḫur *(diğer)* > āḫer آخر] *(a:her) {OsT} sf.* Başka; diğer; gayrı. 🗗 **āherü'n-nehr,** *gök b. Gökyüzünün güney yarım küresinde yer alan en-Nehr adlı burcun en parlak yıldızı; Achernar.*

aheste, [Far. āheste آهسته] *(a:heste) {OsT} is.* **1.** Yavaş, **2.** Sakin, durgun. **3.** Yumuşak, mülayim. **4.** (Ses için) alçak; hafif. **5.** *müz.* Bir müzik parçasının yavaş çalınması ve söylenmesi. **6.** *zf.* Ağır ağır, yavaşça. 🗗 **aheste aheste,** *1. Ağır ağır, sakin sakin. 2. Azar azar, tedrici olarak.*|| **aheste beste,** *alay. Kırıla döküle, nazlı nazlı.*|| **āheste-rāy** (rey), *{OsT} Yargısında itidalli; görüşlerinde mutedil olan hakim.*|| **āheste-rev,** *Yavaş yürüyen.*|| **āheste-suhān,** *{OsT} Alçak sesle; yavaş yavaş konuşan.*

ahestegî, [Far. āheste-gī آهستگی] *(a:hestegi:) {OsT} is.* **1.** Yavaşlık. **2.** Durgunluk; sakinlik. **3.** Yumuşaklık; mülayimlik. **4.** (Ses için) hafiflik; tatlılık.

ahfa, [Ar. ḫafī > aḫfā آخفی] *(ahfa:) {OsT} sf.* En gizli; pek gizli; çok gizli.

ahfad, [Ar. ḥafīd > aḥfād احفاد] *(ahfa:d) {OsT} is.* → ahfat.

ahfas, [Ar. ḥıfş > aḥfāş احفاث] *(ahfa:s) {OsT} is.* İşkembeler.

ahfat, -dı [Ar. ḥafīd > aḥfād احفاد] *(ahfa:t) {OsT} is.* **1.** Torunlar; oğul oğulları; çocukların çocukları. **2.** Gelecek nesiller. **3.** *mec.* Yardımcılar, hizmetçiler.

ahfaz[1], [Ar. ḥıfẓ > aḥfaẓ احفاظ] *{OsT} sf.* **1.** Kuvvetli hafız. **2.** Kur'an-ı Kerim'i en güçlü bir şekilde ezberleyen.

ahfaz[2], [Ar. aḫfaż اخفاض] *{OsT} sf.* **1.** (Yer için) alçak ve çukur. **2.** *mec.* (Kişi için) alçak gönüllü.

ahfeş, [Ar. ḫafeş > aḫfeş اخفش] *{OsT} is.* **1.** Gözleri doğuştan küçük olduğu için iyi göremeyen kimse. **2.** Yalnız gece görebilen. 🗗 **Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak,** *Her fikri kabul edip düşünmeden, yorumlamadan kabul etmek; dinlemediği hâlde mu-*

hatabını dinliyormuş veya anlıyormuş görünümü vermek.

ahfîye, [Ar. ḫıfā > aḫfîye اخفيه] *{OsT} is.* **1.** Gizli şeyler. **2.** *bot.* Ağaçların çiçek tomurcuklarını örten dış kabuklar.

ahger, [Far. aḫger اخگر] *{OsT} is.* **1.** Kor hâline gelmiş ateş; ateş közü. **2.** *mec.* Aşkın yakıcı sıcaklığı. 🗗 **ahger-i sūzān,** *{OsT} Yakan kor; yakıcı köz.*

ahgül, [Far. aḫgül اخگل] *{OsT} is.* Arpa ve buğday başaklarının üst kısmı; başak kılçığı.

ahı[1]**,** [aḫı / aḳı] *{eT} sf.* Cömert. [Yüknekî]

ahı[2]**,** [Ar. āḫī *(kardeşim)* آخی] *{OsT} is.* **1.** Arkadaş; dost. **2.** Cömert; yiğit. **3.** *{eAT}* Bir kimsenin sevdiği; en yakını.

ahı[3]**,** [*eT.* aḳı > aḫı] *{eAT} is.* On dört ve on beşinci yüzyıllarda Anadolu'da yaygın bir sosyal güvenlik kurumu olan Ahilik ocağından olan kimse. 🗗 **ahı baba,** *Esnaf loncalarının başında bulunan kimse.*

ahı[4]**,** [aḫı] *{eAT} {OsT} e.* **1.** Kuvvetlendirme edatı. **2.** *{ağız} ünl.* Oh olsun. [DS] **3.** *{OsT}* Oysa ki.

ahıcı, [ak-mak > aḫıcı اخيجى] *{eAT} sf.* Akıcı; seyyal.

ahıl, [Ar. āhil *(yerleşik)*] *{ağız} sf.* Görmüş geçirmiş, yaşlı kimse. [DS]

ahılgan, [? ahılgan] *is.* Arıların, kavak ve kızıl ağaç gibi bitkilerin taze tomurcuklarından toplayarak kovan içindeki çatlakları, delikleri kapatmak ve petekleri kovana tespit etmekte kullandıkları reçineli ve zamklı madde; pirebolu.

ahılık, [aḫī-lık / aḳı-lıḳ اخيلق] *{eT} {eAT} is.* Cömertlik. [Yüknekî]

ahımsa, [Sansk. ahımsa] *is.* **1.** Şiddete başvurmama. **2.** Zarar vermeme. **3.** Hint dinlerinde saldırmazlık prensibine dayanan ahlak ve siyasi davranış.

ahır, [Far. āḫür / *eT* aḳ-ur آخور] *is.* **1.** Büyükbaş hayvanların kapatıldığı, barındığı yer; dam; arkaç; çiten; gelembe. **2.** *mec.* Kirli, bakımsız, dağınık veya çok gürültülü yer. **3.** *{eT}* Yemlik. [Mühennâ]🗗 **ahır aktarması,** *Tarlanın ilkbaharda ilk defa sürülmesi.*|| **ahıra çekmek,** *Hayvanları ahıra kapamak.*|| **ahıra çevirmek,** *mec. Bakımsız, pis ve dağınık hâle getirmek.*|| **ahıra gelmek,** *Alışmak.*|| **ahır ev,** *{ağız} Köy evlerinde ahıra bitişik olan oda.* [DS]

ahırlama, [ahır-la-ma] *is.* Ahırlamak işi; hayvanları ahıra kapatma işi.

ahırlamak, [ahır-la-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** (Hayvanlar için) ahırda kapalı kalmak; bir süre ahırda tutulmak. **2.** Ahırda uzun süre kapalı kalma yüzünden hamlamak; zayıflamak. **3.** *{ağız}* (Hayvan için) ahıra alışmak. [DS]

ahırlanmak, [ahır-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* Evcilleşmek. [DS]

ahırlatmak, [ahır-la-t-mak] *gçl. f. [-ır] {ağız}* Hayvanı ahıra alıştırmak. [DS]

ahırmak, [ak *(yans.)* > aḫ-ır-mak اخرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Tükürmek; tükürük atmak.

Ahıska gülü, *is. folk.* Kars'ta tek ya da çift olarak bayanlar tarafından oynanan halk oyunu.

ahıtmak, [aġ-ıt-mak > aḫ-ıt-mak اخيدمق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-ur]* Akıtmak. [EUTS]

ahi, [*eT.* aḳı *(cömert)* / Ar. āḫı *(kardeşim)* آخی > ahi] *{OsT} is.* **1.** Bir kimsenin en çok sevdiği yakını; arkadaş; dost. **2.** Cömert. **3.** Yiğit. **4.** Ahilik ocağından olan kimse.

ahibba, [Ar. ḥabīb > aḥibbā احبا] *(ahibba:) {OsT} is.* **1.** Sevgililer. **2.** Dostlar; tanıdıklar.

ahid, [Ar. ʿahd عهد] *{OsT} is.* → ahit. 🗗 **ahd baglamak,** *{eAT} Söz vermek.*|| **ahid-şiken,** *{OsT} Sözleşmeyi bozan.*|| **ahd ü peymān,** *{OsT} Söz ve yemin.*|| **ahd ü vefā,** *{OsT} Söz ve vefa.*

ahidname, [Ar. ʿahd+Far. nāme عهدنامه] *{OsT} is.* Sözleşme.

ahiha, [Ar. āḫīḫa اخيخه] *(ahi:ha) {OsT} is.* Bulamaç yemeği.

ahihte, [Far. āhīḫte آهيخته] *(a:hi:hte) {OsT} sf.* (Kılıç için) kınından sıyrılmış; çekilmiş.

ahikka, [Ar. ḥaḳīḳ > aḥiḳḳā احقا] *(ahikka:, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Daha çok yetkili; en yetkili.

ahilenmek, [ahi-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Ahi gibi davranmak; ahilik etmek.

ahilik, -ği [ahi-lik] *is.* **1.** On beş ve on altıncı yüzyıllarda, esnaf ve sanatkârların kendi aralarında kurumlaşarak oluşturdukları bir sosyal güvenlik örgütü. **2.** Ahi olma durumu ve niteliği. **3.** *sf.* Cömertlik, yiğitlik.

ahilla, [Ar. ḥalīl > aḫillā اخلا] *(ahillâ:, h kalın söylenir) {OsT} is.* Sadık dostlar; candan arkadaşlar.

ahille, [Ar. halīl > ahille اهله] *{OsT} is.* **1.** Çuvaldızlar. **2.** Şişler.

ahir[1]**,** [Ar. uḫur *(geri)* > aḫīr اخير] *(ahi:r) {OsT} sf.* **1.** En sondaki, en sonuncu. **2.** *huk.* Başkasının nikâhlısı ile cinsel ilişkide bulunan.

ahir[2]**,** [Ar. uḫur *(geri)* > āḫir آخر] *(a:hir) {OsT} sf.* **1.** Son; sondaki; en sondaki. **2.** Allah'ın sıfatlarından biri. **3.** *zf.* Sonunda, nihayet, hasılı. 🗗 **ahir güz,** *Kasım ayı.*|| **āhir-i çarşamba,** *{OsT} Sefer ayının son çarşambası.*|| **āhir-i kâr,** *{OsT} 1. Sonuç; semere; meyve. 2. En nihayet; işin sonunda.*|| **ahir nefes,** *Son nefes.*|| **āhirü'l-emr,** *{OsT} Nihayet; en sonunda.*|| **ahir vakit,** *Son zaman, ömrün kalan son yılları.*|| **ahir zaman,** *1. Kıyamete yakın zaman. 2. Dünyanın sonuna doğru. 3. Dünyanın sonu.*|| **ahir**

zaman peygamberi, *1. En son peygamber. 2. Hz. Muhammed.*

ahirbin, [Ar. āḫir + Far. -bīn آخربين] *(a:hirbi:n) {OsT} sf.* Yaptığı her işin sonunu önceden düşünen; temkinli; tedbirli; uyanık; akıllı.

ahire, [Ar. āḫir / āḫire آخره] *(a:hire, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Son.

ahire, [Ar. ʿāhire عاهره] *(a:hire) {OsT} sf.* **1.** Zina eden. **2.** Kahpe.

ahiren[1], [Ar. aḫīren اخيرن] *(ahi:ren) {OsT} zf.* Son zamanlarda; şu yakınlarda; yakın geçmişte.

ahiren[2], [Ar. āḫiren اخيرًا] *(a:hiren) {OsT} zf.* Sonradan; en son olarak.

ahiret, [Ar. uḫur *(geri)* > āḫiret آخرت] *(a:hiret) {OsT} is.*→ ahret. 🗗 **ahiret oglı,** *{eAT} Evlatlık.*

ahiretlik, -ği [ahiret-lik] *is.* → ahretlik.

ahirin, [Ar. āḫir> āḫirīn آخرين] *(a:hiri:n, h kalın söylenir) {OsT} zf.* Sonrakiler; en sonda olanlar; nihayette bulunanlar.

ahirun, [Ar. āḫir > āḫirūn آخرون] *(a:hiru:n, h kalın söylenir) {OsT} zf.* → ahirin.

ahissa, [Ar. ḫasīs > aḫissā اخسا] *(ahissa:) {OsT}* Cimriler.

ahit, -hdi [Ar. ʿahd عهد] *is.* **1.** Söz verme. **2.** Yemin. **3.** Antlaşma, ittifak. **4.** Emir, buyruk. **5.** Nikâh. 🗗 **ahde vefa,** *Sözünde durma.*||

ahitleşme, [ahit-le-ş-me] *is.* Sözleşme; antlaşma.

ahitleşmek, [ahit-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Sözleşmek; antlaşmak.

ahitname, [Ar. ʿahid + Far. -nāme عهدنامه] *(ahitna:me) {OsT} is.* Taraflarca gerekli yerleri imzalanmış ve onaylanmış olan yazılı sözleşme metni.

ahiyane, [Far. āhiyāne آهيانه] *(a:hiya:ne) {OsT} is.* **1.** Damak. **2.** *anat.* Boğaz. **3.** *Beyin kemiği.*

ahiye, [Ar. āḫiyye آخيه] *(a:hiye, h kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Ucu yere berkitilip halkasına hayvan bağlanan ip. **2.** Sürekli felaket; musibet.

ahiz[1]**, -hzi** [Ar. aḫẕ اخذ] *{OsT} is.* Alma; kabul etme. *(Arapça ve Farsça kelimelerin baş tarafına getirilerek tamlamalar yapılır.)*

ahiz[2], [Ar. aḫẕ > āḫiẕ آخذ] *(a:hiz, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Alan; alıcı; kabul eden.

ahiz[3], [Ar. aḫẕ > aḫīẕ اخيذ] *(ahi:z, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Esir; tutsak.

ahize, [Ar. āḫiẕ > āḫiẕe اخيذه] *(a:hize, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Alıcı; alan. **2.** *is.* Telefonun ses alıcı kısmı; almaç.

ahkab, [Ar. ḥuḳb > aḥḳāb احقاب] *(ahka:b) {OsT} is.* Uzun zamanlar.

ahkad, [Ar. ḥuḳd > aḥḳād احقاد] *(ahka:d) {OsT} is.* Kinler; düşmanlıklar; garezler.

ahkaf, [Ar. ḥuḳfe > aḥḳāf احقاف] *(ahka:f) {OsT} is.* Kum yığınları; kum tepeleri.

ahkâm, [Ar. ḥükm *(yargı)* > aḥḳām احكام] *(ahkâ:m) {OsT} is.* **1.** Bir konuda şöyle veya böyle olduğu kanısına varma ve bunu söz ve yazı ile bildirme. **2.** *huk.* Yargı kararları; hükümler. **3.** Uyulması gerekli kararlar, hukuk kuralları; kanunlar. **4.** *gnşl.* Yıldızların hareketlerinden veya bazı tabiat olaylarının oluş biçimlerinden bir takım gelecek tahminleri. 🗗 **ahkâm çıkarmak,** *1. Kendine göre bazı neticeler çıkarmak. 2. Yersiz zanda bulunmak.* ‖ **ahkâm-ı adālet,** *{OsT} Hukuk hükümleri.*|| **ahkâm-ı adliye,** *{OsT} 1. Adalete ait hükümler; hukukla ilgili düzenlemeler. 2. İmparatorluk döneminde Adalet Bakanlığının adı.*‖ **ahkâm-ı āmire,** *{OsT} Emredici hukuk kuralları.*|| **ahkâm-ı nāhiye,** *{OsT} Yasaklayıcı hukuk kuralları.*|| **ahkâm-ı nusret,** *{OsT} 1. Zafer hükümleri. 2. Yasalar. 3. Gök cisimlerinin hareketlerinden çıkarılan kurallar.*‖ **ahkâm-ı şahsiye,** *{OsT} Kişi hakları ile ilgili kurallar.* ‖ **ahkâm-ı şer'iye,** *{OsT} Mecelle hukukunda itikat, ibadet, muamelat, nikâh ve cezalara ait hükümler.*|| **ahkâm-ı tefsiriye,** *{OsT} Açıklayıcı kurallar.*|| **ahkâm kesmek,** *Yetkisizce, gerçeğe aykırı kesin yargıda bulunmak.*|| **ahkâm yürütmek,** *Yetkisi dışında kararlar vermek.*|| **ahkâm defteri,** *Resmî dairelerce tutulan, içine emir ve talimatların yazıldığı defter.*

ahkâmüküm, [Ar. aḥkām *(yargılar)* + kum *(sizin)* احكامكم] *is.* Tek söz sahibi.

ahkar, [Ar. ḥaḳāret *(horlamak)* > ḥaḳir *(hor, bayağı)* > aḥḳar احقر] *{OsT} sf.* En alçak; en âciz; en aşağı; en hakir olan.

ahkarane, [Ar. aḥḳar + Far. -āne احقرانه] *(ahkara:ne) {OsT} zf.* Zavallı ve değersizlere yaraşır biçimde.

ahkem, [Ar. ḥükm > aḥkem احكم] *{OsT} sf.* **1.** En çok hükmeden. **2.** Daha kuvvetli. 🗗 **ahkemü'l-hākimîn,** *{OsT} Hakimlerin en kudretlisi; Allah.*

ahker, [Far. aḫker / aḫger اخگر / اخكر] *{OsT} is.* Kor hâline gelmiş ateş; ateş közü.

ahkûk, [Far. aḫkūk اخكوك] *(ahkû:k) {OsT} is.* Ham zerdali.

ahla, [Ar. ḥulv *(tatlı)* > aḥlā احلا] *(ahlâ:) {OsT} sf.* Daha tatlı; en tatlı; pek tatlı.

ahlab, [Ar. ḥılb > aḫlāb اخلاب] *(ahlâ:b) {OsT} sf.* Tırnaklar; pençeler.

ahlaf[1], [Ar. ḥılf > aḥlāf احلاف] *(ahlâ:f) {OsT} is.* Birleşmiş olanlar; müttefikler; ittifak edenler.

ahlaf[2], [Ar. ḫalef > aḫlāf اخلاف] *(ahlâ:f) {OsT} is.* **1.** Yaşayanların arkasından gelecek olan nesil; halefler. **2.** Bir makamda, mevkide bulunan kişinin yerine geçecek olan kimseler.

ahlak, [Ar. ḫulḳ > aḫlāḳ اخلاق] *(ahlâ:k) {OsT} is.* **1.** İnsanın doğuştan getirdiği huylarla sonradan kazandığı manevi yapısını sergileyen bir takım davranış ve tavırlar; aktöre; edep. **2.** İyi özellikler; güzel huylar; fazilet; erdem; hüsnühâl. **3.** Allah'ın insanı yaratış fıtratına uygun davranışlar bütünü; tabiat. ◻ **ahlak bilimi,** *Ahlak kavramının konusunu ve tabiatını inceleyen bilim.*‖ **ahlak bozukluğu,** *İyi, güzel sayılan davranışların terk edilmesi.*‖ **ahlak dersi,** *Ahlakla ilgili konuları benimsetme.*‖ **ahlak dışı,** *Ahlak kurallarına aykırı olan.*‖ **ahlak dışıcılık,** *Bütün toplumlarda var olan ahlak kurallarını reddetme. (Nietzsche'in felsefî görüşü).*‖ **ahlak duygusu,** *Ahlak kurallarına uygun olanla olamayanı seçme yetisi.*‖ **ahlak düşkünlüğü,** *Birinin ahlak dışı tutumlar içinde bulunması.*‖ **ahlak hocalığı etmek,** *Birine ahlak dersi vermeye kalkışmak.*‖ **ahlakı mazbut,** *Ahlak açısından kendisine güvenilir kimse.*‖ **ahlaki vazife,** *Kanun zoru olmamakla beraber ahlak açısından doğru kabul edildiği için yapılması zorunlu işler.*‖ **ahlâk-ı fâzıla,** *İyi ahlak, erdemli hâl ve tavırlar.*‖ **ahlâk-ı hamîde,** *Övülmeye değer huylar.*‖ **ahlâk-ı hasene,** *İyi huylar, güzel tavırlar.*‖ **ahlâk-ı zemîme,** *Kötülenen, beğenilmeyen huylar, davranışlar.*‖ **ahlak kuralları,** *Toplumun iyi ve güzel olarak kabul ettiği ve kendisini geliştiren, iyileştiren kurallar.*‖ **ahlak ve adaba aykırı muameleler,** *Toplumca benimsenmiş ahlak kurallarına ve törelere aykırı anlaşma ve işlemler.*‖ **ahlak ve adap,** *Bir toplumda kişilerin uymak zorunda olduğu düzen, kural ve hareketler.*‖ **ahlak yasası,** *fel. İnsanın mutluluğa ulaşması için uyması gerekli kurallar bütünü. «Mutluluğa lâyık olmanın yolunu göstermekten başka bir nedene dayanmayan yasaya ahlak yasası diyorum. Kant»*‖ **ahlak zabıtası,** *Büyük şehir halkının ahlaki değerler açısından sağlıklı bir hayat sürdürebilmesi için kurulmuş zabıta teşkilatı.*

ahlakan, [Ar. aḫlāḳ > aḫlāḳan اخلاقاً] *(ahlâ:'kan) {OsT} zf.* Ahlakça.

ahlakça, [ahlak-ça] *(ahlâ:'kça) zf.* Ahlak yönünden, ahlak bakımından.

ahlakçı, [ahlak-çı] *(ahlâ:kçı) is.* **1.** Ahlaki konuları ve ahlaki değerleri ele alıp inceleyerek elde ettiği bulgulardan bir senteze varan filozof; ahlakiyun. **2.** Edebiyatta, insanın ahlak yapısını inceleyen ve kusurlarını düzeltmek amacıyla eser veren yazarlar. **3.** Çevresinde meydana gelen her şeyi ahlaki açıdan değerlendirip düşünce ve hareketlerini ahlaki esaslara göre düzenleyen kimse. **4.** *sf.* Ahlaki esaslara veya ahlakçılığa uygun olan. *«Yazarın hikâyelerini ahlakçı bir yaklaşımla değerlendirdiğimizde...»*

ahlakçılık, -ğı [ahlak-çı-lık] *(ahlâ:kçılık) is.* İnsanların bütün davranışlarını ahlak kurallarına göre yönlendirmeleri gerektiğini; ahlakın araç değil de amaç olduğunu savunan idealist bir düşünce sistemi; moralizm.

ahlaken, [Ar. aḫlāḳ > aḫlāḳen اخلاقًا] *(ahlâ:'ken, k kalın söylenir) {OsT} zf.* Ahlaki yönden, ahlak açısından; ahlaki değerlendirme bakımından.

ahlakıyat, [Ar. aḫlāḳī > aḫlāḳıyyāt اخلاقيات] *(ahlâ:kıya:t) {OsT} is.* Ahlak bilgisi, ahlakla ilgili konular, görüşler.

ahlakıyet, [Ar. aḫlāḳī > aḫlāḳıyyet اخلاقيت] *(ahlâ:kıyet) {OsT} is.* **1.** Ahlaklılık. **2.** *fel.* Törelilik.

ahlakıyun, [Ar. aḫlāḳī > aḫlāḳıyyün اخلاقيون] *(ahlâ:kıyu:n) {OsT} is.* Ahlak üzerine kitap yazan, görüş ortaya atan bilginler; ahlakçılar.

ahlaki, [Ar. aḫlāḳ > aḫlāḳī اخلاقى] *(ahlâ:k:i, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Ahlaka ait, ahlak ile ilgili; ahlak kurallarına uygun. ◻ **ahlaki hükümler,** *Bir Müslüman'ın Allah'a, kendisine, milletine, ülkesine ve diğer insanlara karşı görevlerini ve sorumluluklarını belirleyen ilahî emir ve yasaklar.*

ahlaklı, [ahlak-lı] *(ahlâ:klı) sf.* Hâl, hareket ve tavırları ahlaki ilkelere uygun (kimse).

ahlaklılık, -ğı [ahlak-lı-lık] *(ahlâ:klılık) is.* **1.** Ahlak kurallarına bağlı oluş. **2.** Bir hâl ve hareketin ahlak kurallarına uygunluk derecesi. **3.** Toplumda iyi kabul gören adet ve geleneklere uygunluk.

ahlaksız, [ahlak-sız] *(ahlâ:ksız) is.* **1.** Ahlak kurallarına uymayan, bu kuralları hiçe sayan kimse. **2.** *mec.* Toplumun ahlaki değerlerini, edep ve hayâyı çiğneyen kimse; hayasız; iffetsiz; karaktersiz; terbiyesiz; utanmaz.

ahlaksızca, [ahlak-sız-ca] *(ahlâ:ksı'zca) zf.* Ahlaksız biçimde; hayâsızca; terbiyesizce; utanmadan.

ahlaksızlık, -ğı [ahlak-sız-lık] *(ahlâ:ksızlık) is.* **1.** Ahlak kurallarına uymama. **2.** Kötülük. **3.** Ahlaksız kimsenin özelliği. ◻ **ahlaksızlık etmek,** Ahlak kurallarına aykırı davranışlarda bulunmak; ahlaksız davranmak.

ahlal, [Ar. ḫıll > aḫlāl اخلال] *(ahlâ:l) {OsT} is.* İçten dostlar; samimi arkadaşlar.

ahlam, [Ar. ḥulm *(rüya)* > aḫlām احلام] *(ahlâ:m) {OsT} is.* **1.** Düşler; rüyalar. **2.** Açık saçık rüyalar. **3.** Hayaller. **4.** Düş azmaları.

ahlama, [ah *(yans.)* > ah-la-ma] *is.* Ahlamak, iç çekmek işi.

ahlamak, [ah *(yans.)* > ah-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor)* Sıkıntı ve üzüntü sebebiyle "Ah!" sesi çıkararak iç çekmek; göğüs geçirmek. *{eT} (aynı)* [DLT] ◻

ahlayıp oflamak, *Dertlenmek, şikâyet etmek, sızlanmak.*

ahlas, [Ar. ḫulūṣ *(temiz, katıksız)* > ḫāliṣ *(saf, iyi niyetli)* > aḫlaṣ اخلاص] *{OsT} sf.* **1.** (Madde için) en saf; hiç karışığı olmayan. **2.** (Kişi için) çok temiz yürekli; iyi niyetli.

ahlat[1], [Ar. ḫalṭ > aḫlaṭ اخلاط] *{OsT} is.* Çok karışık; karmakarışık; en karışık.

ahlat[2], [Ar. ḫılṭ > aḫlāṭ اخلاط] *(ahlâ:t) {OsT} is.* **1.** Bir karışımı oluşturan parçaların her biri; ögeler; unsurlar. **2.** Karışık şeyler. **3.** Beden yapısını oluşturan ögeler, mizaçlar. 🗗 **ahlât-ı erbaa,** *{OsT} Eskiden, tıpta on dokuzuncu yüz yıla kadar yaygın olan bir görüşe göre alınan besinlerin insan vücudunda meydana getirdikleri kabul edilen kan, safra, balgam, sevda gibi dengeli dört unsur.*‖ **ahlât-ı fasîde,** *{OsT} 1. Bozuk ve uyumsuz ögeler. 2. mec. Bozuk mizaç.*‖ **ahlât-ı mahmûde,** *{OsT} 1. Bedendeki dört unsurun dengeli oluşu. 2. mec. Ahenkli mizaçlar.*

ahlat[3]**, -tı** [Yun. aḫladi] *is.* **1.** Kırsal alanlarda yetişen, gülgillerden yaban armudu *(Pirus eleagrifolia)* ve bunun küçük meyveleri. **2.** *argo.* Davranışları kaba kimse; bilgisiz; duygusuz. **3.** *{ağız}* (Kişi için) ufak tefek. [DS] 🗗 **ahlat ağa,** *Kaba kimse.*‖ **Ahlatın iyisini ayılar yer,** *İyi şeyler layık olmayan kimseler elinde harcanır; ahmaklar şanslı olur.*‖ **ahlat kurusu,** *Uzun boylu, zayıf ve aptal kişi.*

ahlef, [Ar. aḫlef اخلف] *{OsT} sf.* Solak.

ahles, [Ar. aḫles احلس] *{OsT} is.* Sırtında kızıl benekler bulunan siyah tüylü koyun.

ahliya, -a'i [Ar. ḫālī > aḫliyā' اخلياء] *(ahliya:) {OsT} is.* Boş şeyler.

ahma[1], [Ar. ḫamiyyet > aḫmā احما] *(ahma:) {OsT} sf.* Daha milliyetçi; en çok milliyetçi; en milliyetçi.

ahma[2]**, -a'i** [Ar. aḫmā' احماء] *(ahma:) {OsT} is.* Kayın biraderler.

ahmak[1], [ak-mak > aḫ-mak اخمق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* Akmak.

ahmak[2], [ak-mak > aḫmak] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* Yağma için akın yapmak.

ahmak[3]**, -ğı** [Ar. ḫumḳ > aḫmaḳ احمق] *{OsT} sf.* Anlama ve kavrama yetenekleri gelişmemiş; aptal; ebleh; kafasız. 🗗 **ahmak hölüden,** *{ağız} İnce ve sürekli yağan yağmur.* [DS]‖ **ahmak yaşartan,** *{ağız} Güneş varken yağan hafif yağmur.* [DS]

ahmakane, [Ar. aḫmaḳ + Far. -āne احمقانه] *(ahmaka:ne) {OsT} zf.* Ahmakçasına; ahmağa yakışır surette.

ahmakça, [ahmak-ça] *(ahma'kça) sf.* **1.** Biraz ahmak. **2.** *zf.* Bir ahmağa yakışır şekilde; bönce; anlayışı kıt olarak.

ahmakıslatan, [ahmak+ıs-la-t-an] *is.* İnce ince çiseleyerek yağan yağmur.

ahmaki, [Ar. aḫmaḳī احمقی] *(ahma:ki:, k kalın söylenir) {OsT} is.* Ahmaklık; akılsızlık; bönlük.

ahmakiyet, [Ar. aḫmaḳī > aḫmāḳiyyet احمقیت] *(ahma:ki:, k kalın söylenir) {OsT} is.* Akılsızlık; ahmaklık.

ahmaklaşma, [ahmak-la-ş-ma] *is.* Ahmaklaşmak işi; ahmak durumuna gelme.

ahmaklaşmak, [ahmak-la-ş-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir an için şaşırmak; bocalamak. **2.** Aklı, zekâsı giderek işlemez duruma gelmek; aptallaşmak.

ahmaklaştırma, [ahmak-la-ş-tır-ma] *is.* Ahmaklaştırmak işi; ahmak hâle getirme.

ahmaklaştırmak, [ahmak-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birini, aklı işlemez ve zekâsını kullanamaz hâle getirmek; ahmaklaşmasına neden olmak; aptallaştırmak.

ahmaklık, -ğı [ahmak-lık] *is.* **1.** Anlama ve kavrama yeteneklerini kullanamama durumu; aptallık; kafasızlık. **2.** Ahmak kimselerin davranış biçimi.

alımal, -li [Ar. ḫaml *(yük)* > aḫmāl احمال] *(ahma:l) {OsT} is.* Yükler; ağırlıklar.

ahmas, [Ar. ḫumus > aḫmās اخماس] *(ahma:s) {OsT} is.* Beşte birler. 🗗 **ahmâsü'l-kadem,** *{OsT} anat. Ayak tabanı.*

ahmed, [Ar. ḫamd > aḫmed احمد] *{OsT} sf.* **1.** Çok övülmüş; methedilmiş; en çok minnettarlıkla anılmaya değer. **2.** *öz. is. (Baş harfi büyük yazılır)* Hz. Muhammed'in adlarından biri. 🗗 **ahmed çavuş,** *argo. Rüşvet.*

ahmedek, -ği [Far. aḫmedek احمدك] *is.* **1.** İç kale. **2.** Asıl kalenin dışında küçük bir kale (?).

Ahmedî, [Ar. aḫmed > aḫmedī احمدی] *(ahmedi:) {OsT} sf.* **1.** Müslüman. **2.** Hz. Muhammed ile ilgili nitelikler; onunla ilgili şeyler.

ahmediye, [Ar. ahmediyye احمدیه] *{OsT} is.* Eski bir kumaş türü.

ahmend, [Far. ahmend آهمند] *(a:hmend) {OsT} sf.* Yalancı; düzenbaz.

ahmer, [Ar. ḫumret > aḫmer احمر] *{OsT} is.* Kırmızı; kızıl. 🗗 **ahmer-i safrā,** *{OsT} biy. Öd sarısı.*

ahmeran, [Ar. aḫmer > aḫmerān احمران] *(ahmera:n) {OsT} is.* **1.** Kırmızılar; kızıllar. **2.** Şarap ile et. **3.** Altın ile safran.

ahmereyn, [Ar. aḫmer > aḫmereyn احمرین] *{OsT} is.* İki kırmızı; ahmeran.

ahmes, [Ar. aḫmes احمس] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) en kuvvetli; en yiğit. **2.** (Yer için) katı.

ahmet, [Ar. aḫmed احمد] *sf.* → ahmed.

alımez, [Ar. aḥmez احمس] *{OsT} sf.* **1.** Çok sağlam; çok dayanıklı. **2.** *is. biy.* Denizanası.

alına, -a'i [Ar. aḥnāʾ احناء] *(ahna:) {OsT} is.* **1.** Çarpaz ve aykırı işler. **2.** Çarpık ve eğri şeyler.

alına, -a'ı [Ar. aḥnaʿ احنع] *{OsT} sf.* (Kişi için) çok alçak gönüllülük eden.

alınas, [Ar. ḫaneṣ *(kıvrım)* > aḫnāṣ اخناث] *(ahna:s) {OsT} is.* Kıvrımlar; büklümler.

alınas, [Ar. ḫıns > aḫnāṣ اخناث] *(ahna:s) {OsT} is.* **1.** Yalan yere edilen yeminler. **2.** Yeminden dönmeler.

alınef, [Ar. aḥnef احنف] *{OsT} sf.* Ayakları çarpık, eğri büğrü olan.

alınes, [Ar. aḥnes احنس] *{OsT} sf.* (Kişi için) basık ve sivri burunlu.

alıpın, [Erme. aġb(in)] *{ağız} is.* **1.** Gübre. **2.** Gübrelenmiş tarla. **3.** Ekime elverişli tarla. [DS]

alıpunlamak, [ahpun-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)yor]* Gübrelemek; gübre atmak.

ahra, [Ar. aḫrā احرى / احرا] *(ahra:) {OsT} sf.* Daha uygun; en uygun; pek uygun.

ahrab, [Ar. aḫrab اخرب] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) kulağı yarık. **2.** *is.* Kulaktaki küpe deliği.

ahrac, [Ar. ḫırc > aḫrāc احراج] *(ahra:c) {OsT} is.* Hayvanların palan, yular, tasma vb.lerine dikilen boncuklar.

ahrad, [Ar. aḫrad احرد] *{OsT} sf.* Pek tamahkâr; çok pinti.

ahrak, [Ar. aḫraḳ اخرق] *{OsT} sf.* Sünepe; miskin.

ahram, [Ar. ḥarem > aḥrām احرام] *(ahra:m) {OsT} is.* **1.** Yabancıların girmesinin, görmesinin, bilmesinin uygun görülmediği ortamlar, yerler; yasak bölgeler. **2.** Bir evde bulunan kadın, kız, hizmetçi ve kadın ziyaretçiler topluluğu. **3.** Mukaddes topraklar.

ahrar, [Ar. ḥürr > aḫrār احرار] *(ahra:r) {OsT} is.* **1.** Özgür olanlar; hür olanlar; kul veya köle olmayanlar. **2.** Özgürlükçüler; özgürlük taraftarları; hürriyetçiler.

ahrarane, [Ar. aḫrār + Far. -āne احرارانه] *(ahra:ra:ne) {OsT} zf.* Özgür olanlara yakışır biçimde; özgürce.

ahras[1], [Ar. ḥāris > aḫrās احراس] *(ahra:s) {OsT} is.* Korumalar; koruyucular.

ahras[2], [Ar. aḫras اخرس] *{OsT} sf.* Dilsiz.

ahraz[1], [Ar. aḫres اخرس] *{ağız} is.* ve *sf.* **1.** Konuşamayan kimse; dilsiz; dilsiz ve sağır. **2.** Akılsız; ahmak. [DS] **ahraz olmak,** *Dili tutulmak, konuşamaz hâle gelmek.*

ahraz[2], [Ar. aḫraż احرض] *{OsT} sf.* (Kişi için) kirpikleri dökülmüş; çipil gözlü.

ahre, [Ar. aḫre اخره] *{OsT} sf.* Borçla; veresiye.

ahreb, [Ar. ḫarab > aḫreb اخرب] *{OsT} sf.* **1.** Çok harap; en harap; daha yıkık. **2.** *ed.* Rubai vezinlerinden mef'ûlü ile başlayan ilk on iki cüze verilen ad.

ahrec, [Ar. aḫrec اخرج] *{OsT} sf.* (Kürk, deri, post vb. için) alacalı; benekli. **ahrec don,** *Atlarda beyaz ve kırmızı ya da kara ve koyu renkli kılların karışmasından meydana gelen don.*

ahrem, [Ar. aḫrem اخرم] *{OsT} is.* **1.** Göz kapağı, kulağı yırtık ya da burun direği kırık olan kimse. **2.** *ed.* Rubai vezinlerinden mef'ûlü cüzü ile başlayan on iki bahir; bu bahirlerden her biri. **3.** *anat.* Omuz ucu.

ahremi, [Ar. aḫremī اخرمى] *(ahremi:) {OsT} is.* Omuz ucuna ait; omuz ucu ile ilgili.

ahres, [Ar. aḫres اخرس] *{OsT} sf.* (Nesne için) eski.

ahreş, [Ar. ḫaraş > aḫreş احرش] *{OsT} sf.* **1.** Kabuk gibi sert ve pürüzlü. **2.** Balık pulu gibi; pul pul. **3.** Deve sırtı gibi yamrı yumru ve sert. **4.** (Yeni para için) sert ve keskin pürüzlü.

ahret, [Ar. uḫur *(geri)* > āḫiret / aḫret اخرت] *{OsT} is.* Ölüm ile başlayan hayat; ölümden sonra gidilen yer; öbür dünya; kabir hayatı; arasat; mahşer. **ahiret oglı,** *{eAT} Evlatlık.*|| **alıret adamı,** *Bu dünya yaşayışı ile ilgisini hemen hemen kesmiş, kendisini ibadete vermiş kimse.*|| **alırete gitmek,** *Ölmek.*|| **alırete intikal etmek,** *Ölmek.*|| **alıret hakkı,** *Bu dünyada iken bir başka insanın hakkını yiyenlerin öbür dünyada hesap günü ödeyecekleri maddi ve manevi kul hakkı.*|| **alıret kardeşi,** *Birbirine dinî inanç yönüyle bağlı olan, bu bağlılığı ahrette de devam ettireceklerine inanan kimseler.*|| **alıreti boylamak,** *Ölmek.*|| **alıretini kazanmak,** *Müslümanlığın emir ve yasaklarına uygun yaşayarak öbür dünya için cennetle ödüllendirilmek.*|| **alıretini yapmak,** *Dünyadaki iyilikleri ile öbür dünyada iyilik olarak kendisine verilecek sevap kazanmak.*|| **alıret korkusu,** *Bu dünyada iken işlediği suçlardan dolayı öbür dünyada ceza görmekten duyulan korku.*|| **alıret suali,** *1. Öldükten sonra insanın bu hayatta yaptıklarının tek tek hesabının sorulması. 2. gnşl. Cevap vermesi güç, usandırıcı bıktırıcı sorular; ahret sorusu.*|| **ahrette iki eli** (on parmağı) **yakasında olmak,** *Bu dünyada gördüğü bir haksızlıktan dolayı öbür dünyada Allah'ın huzurunda davacı olmak; hakkını bağışlamamak.*|| **alıret yolculuğu,** *Ölüm.*

alıretlik, -ği [ahret-lik اخرتلك] *is.* **1.** Küçük yaştan itibaren yetiştirilmiş hizmetçi kız; besleme; evlat-

lık. **2.** Birbirlerine kardeş gözü ile bakacağına, ahırette birbirlerinin lehine şahitlik edeceğine dair söz vermiş iki kadından birine göre diğeri. **3.** Bu dünyayı terke hazır kimse. **4.** *{ağız}* Kendinden geçmiş kimse. [DS] 🗗 **ahıretlik yoklaması,** *{ağız} Bir tür kan kardeşliği.* [DS]

ahriman, [Zendce. *(eski Far.nın lehçesi)* angra mainyu] *is.* Zerdüşt dininde, iyilik ilkesi sayılan Ahura-mazda (Hürmüz)'nın düşmanı olan iblisler topluluğunu yöneten kötülük ilkesi.

ahriyan[1], [Yun. ahreinis *(aşağılık)* / Far. aḫriyān *(aptal, cahil)* / Rus. oḫreyan] *{ağız.} is.* **1.** Doğu Karadeniz bölgesi halkının Kızılbaşlara verdiği ad. **2.** Orta Rodoplarda yaşayan dili Bulgarca olan Müslüman; Pomak. **3.** *{eAT} sf.* Çirkin; kaba; pis.

ahriyan[2], [Far. aḫriyān اخريان] *(ahriya:n) {OsT} is.* Hediye için elverişli, değerli kumaş ve kumaş parçası.

ahru, [aḫ-rı / aḳ-ru] *{eT} sf.* Yavaş. [Mühennâ]

ahruf, [Ar. ḥarf > aḫruf احرف] *{OsT} is.* **1.** Uçlar; kenarlar. **2.** Lehçeler; şiveler.

ahsa, [Ar. aḥsā احسا] *(ahsa:) {OsT} is.* Çok kumlu, taşlı arazi.

ahsak, [aḫ-sa-ḳ] *{eT} sf.* Aksak, topal [DLT] [Mühennâ] 🗗 **ahsak buhsak,** *Topal ve çolak.* [DLT]

ahsamak, [aḫ-sa-mak اخسمق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-r]* Aksamak topallamak. [Mühennâ] [DLT]

ahsar, [Ar. aḫṣar اخصر] *{OsT} is. sf.* En kısa; pek kısa; daha kısa.

ahsas, [Ar. ḥiss > aḥsās احساس] *(ahsa:s) is.* Duygular; hisler.

ahsatmak, [aḫ-sa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Aksatmak; topallatmak. [DLT]

ahseb, [Ar. aḥseb احسب] *{OsT} sf.* **1.** Çok iyi hesap edilmiş; münasip; uygun. **2.** *mec.* Çok cimri; pek hasis. **3.** Esmer; koyu sarı. **4.** Cüzamlı.

ahsem, [Ar. aḥsem احثم] *{OsT} sf.* **1.** (Burun için) yassı ve geniş. **2.** (Kişi için) yassı ve geniş burunlu. **3.** (Kılıç için) geniş yüzlü. **4.** *is.* Aslan.

ahsen, [Ar. ḥasen > aḥsen احسن] *{OsT} sf.* Daha güzel; en güzel; pek güzel. 🗗 **ahsen-i takvim,** *{OsT} 1. En uygun ölçülerde; en uygun biçimde. 2. İnsan.*|| **ahsen-i vech-i şebeh,** *{OsT} ed. Benzetme yönlerinden en uygun ve en güzel olanı.*|| **ahsenü'l-hâlikîn,** *{OsT} Yaratıcıların en güzeli; Allah.*|| **ahsenü'l-kısas,** *{OsT} Kıssaların, hikâyelerin en güzeli; Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf hikâyesi.*|| **ahsenü'l-vecheyn,** *{OsT} İki yoldan; iki metottan in iyi olanı.*

ahsent, [Ar. aḥsente *(iyi ettin)* احسنت] *{OsT} ünl.* Pek iyi; çok güzel; mükemmel!

ahsentü, [Ar. aḥsentü احسنت] *(ahse'ntü) {OsT} ünl.* Aferin; bravo!

ahsırmak, [as *(yans.)* > as-ğır-mak / aġsır-mak / aḫ-sır-mak / aġsur-mak / aḫsur-mak اخسرمق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-ur]* Aksırmak. [Mühennâ]**ahsum,** [? aḫsum / aḫsung] *{eT} sf.* Sarhoşlukta kavga eden. [DLT]

ahsurmak, [as *(yans.)* > as-ğır-mak > aġsır-mak / aḫsır-mak / aġsur-mak / aḫsur-mak اخسرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Aksırmak.

ahsüme, [Far. aḫsüme اخسمه] *{OsT} is.* Boza.

ahşa[1]**, -a'i** [Ar. ḫaşā > aḫşā' اخشاء] *(ahşa:) {OsT} is.* **1.** İnsan ve hayvanların iç organları. **2.** Taraflar, bölgeler.

ahşa[2], [Ar. aḫşā اخشى] *(ahşa:) {OsT} sf.* Daha korkunç; en korkunç; çok korkunç.

ahşab, [Ar. ḫaşeb *(ağacın odun kısmı)* => aḫşāb اخشب] *(ahşa:b) {OsT} is.* → ahşap.

ahşam[1], [aḳ + Fa. -şām > aḫşam / Soğd. aḫşam اخشم / اخشام] *{eT} {eAT} is.* Akşam [Mühennâ] [DLT]

ahşam[2], [Ar. ḫaşem> aḫşām احشام] *(ahşa:m) {OsT} is.* Maiyetler; bir adamın maiyet erkânı.

ahşamın, [alışam-ın اخشمن / اخشامن] *{eAT} zf.* Akşam vakti; akşamleyin.

ahşamlamak, [aḫşam-la-mak اخشاملمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Geceyi geçirmek. **2.** Akşama yaklaşmak.

ahşap, -bı [Ar. ḫaşeb *(ağacın odun kısım)* > aḫşāb اخشاب] *is.* **1.** Kereste, tahta, ağaç. **2.** Ağaçtan yapılmış bina vb. şeyler. **3.** *sf.* İmalat malzemesi olarak tahta kullanılmış; tahtadan yapılmış. 🗗 **ahşap bina,** *Yapı malzemesi olarak ağaç kullanılmış bina.*|| **ahşap çatı,** *Üzeri kereste ile kapatılmış dam.*|| **ahşap iskele,** *Bina yapımında çalışan işçiler için kereste kullanılarak yapılmış geçici köprü.*|| **ahşap iş,** *Yapının ağaç kısımlara.*|| **ahşap işçilik,** *Ana malzeme olarak ağaç kullanılan yapı sanatı.*|| **ahşap köprü,** *Ayakları, taban kaplaması vb. yerlerin büyük bir kısmı ağaçtan yapılmış olan köprü.*|| **ahşap yapı,** *Ana malzeme olarak ağaç kullanılan yapı biçimi.*

ahşef, [Ar. aḫşef اخشف] *(ahşef) {OsT} sf.* (Kişi için) uyuz.

ahşen, [Ar. aḫşen اخشن] *{OsT} sf.* **1.** Daha sert; en sert; pek sert. **2.** (Kişi için) geçimsiz.

ahşic, [Far. aḫşīc اخشيج] *(ahşi:c) {OsT} sf.* Zıt; uygunsuz.

ahşican, [Far. aḫşīcān اخشيجان] *(ahşi:ca:n) {OsT} is.* Zıtlar.

ahşig, [Far. aḫşīg اخشيگ] *(ahşi:g) {OsT} sf.* Zıt; uygunsuz.

ahşigan, [Far. aḫşīgān اخشیگان] *(ahşi:ga:n) {OsT} is.* Zıtlar.

ahşişan, [Ar. aḫşīşān اخشیشان] *(ahşi:şa:n) {OsT} is.* Pek katı.

ahşüme, [Far. aḫşüme اخشمه] *{OsT} is.* Boza.

ahta, [Far. āḫte / Moğ. aḫta / aḳta] *{eT} is.* **1.** İğdiş edilmiş at. [Nevâyî] **2.** Burulmuş manda.

ahtab, [Ar. ḫaṭab > aḫṭāb اخطاب] *(ahta:b) {OsT} is.* Odunlar.

ahtaçı, [aḫta-çı] *{eT} is.* Seyis; öncü. [Nevâyî]

ahtal, [Ar. aḫṭāl اخطال] *(ahta:l) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) çabuk yürüyen. **2.** Boşboğaz.

ahtam, [Ar. aḫṭam اخطم] *{OsT} is.* (Kişi için) burnu uzun; uzun burunlu.

ahtan, [Ar. ḫatan > aḫtān] *(ahta:n) {OsT} is.* Damatlar.

ahtapot, [Yun. octo *(sekiz)* + podos *(ayak)*] *is. zool.* **1.** Kafadan bacaklılardan, eşit uzunlukta sekiz kolu bulunan deniz canlısı; kalamar; mürekkep balığı; supya. *(Octopus vulgaris)* **2.** *tıp.* Daha çok burun zarı üzerinde görülen bir çeşit ur; polip. **3.** *argo.* Sırnaşık. **4.** *argo.* Çıkarcı; asalak. ☞ **ahtapot gibi,** *1. Çok ısrarcı, sırnaşık, yapışkan, arsız, yüzsüz. 2. Göz koyduğu şeyi mutlaka ele geçirmeye çalışan, hırslı, açgözlü, çıkarcı.*|| **ahtapot gibi kanını emmek,** *Birini etkisi altına alıp iyice sömürmek; onun maddi ve manevi yönden varlığını tüketmek.*

ahtar, [Ar. ḫaṭar > aḫṭār اخطار] *(ahta:r) {OsT} is.* Tehlikeler.

ahtarılmak, [aḫ-ta-r-ıl-mak اخترلق] *{eT} {eAT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Devrilmek; alt üst olmak; kendi kendine yıkılmak. [Mühennâ] **2.** *{eAT}* Yüz çevirmek; başka yana dönmek. **3.** *{eAT}* Başkası tarafından yıkılmak; düşürülmek.

ahtarmak, [aḫ-ta-r-mak / aġtar-mak اخترمق] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Aktarmak; altını üstüne getirmek. *{eAT} (aynı)* [DLT] **2.** *{eAT} {ağız}* Yere yıkmak; devirmek; alt etmek; yenmek. [DS] **3.** *{ağız}* Yiyip içeceğini vermek; beslemek. [DS]

ahte, [Far. āḫte آخته] *(a:hte) {OsT} sf.* **1.** (Kılıç vb. için) dışarı çıkarılmış; çekilmiş. **2.** (Erkek hayvan için) er bezleri çıkarılarak iğdiş edilmiş.

ahtem, [Ar. aḫtem احتم] *{OsT} sf.* Kara; siyah.

ahter, [Far. aḫter اختر] *{OsT} is.* **1.** Yıldız. **2.** *mec.* Şans; talih; uğur. ☞ **ahter-bîn,** *{OsT} Yıldıza bakıp gelecekten haber veren kişi; müneccim.*|| **ahter-i dün-bāle-dār,** *Kuyruklu yıldız.*|| **ahter-gû,** *Yıldızlarla konuşan; müneccim.*|| **ahter-pāre,** *{OsT} Yıldız parçacığı.*|| **ahter-suhte,** *{OsT} 1. Yıldızı Güneş ışığında yok olmuş. 2. mec. Talihsiz, bedbaht.*|| **ahter-şinās,** *Gök bilimi ile uğraşan; müneccim.*|| **ahter-şümār,** *{OsT} 1. Yıldız sayan, müneccim. 2. mec. Aşk belasından dolayı geceleri uyuyamayan, uykusuz.*

ahteran, [Far. aḫter-ān اختران] *(ahtera:n) {OsT} is.* Yıldızlar.

ahterios, [Lat. october *(sekizinci ay; yılbaşı mart)* / Yun. oḫtovres] *{OsT} is.* Ekim ayı.

ahtetmek, [Ar. ʿahd + et-mek عهدایتمك] *gçsz. f. [-(d)-er] {ağız}* Nikâh kıymak. [DS]

ahu[1], [ahu *(yans)*] *{ağız} is zool.* **1.** Geceleri uçan bir kuş; puhu kuşu. **2.** Sevimli hayvan. [DS]

ahu[2], [Ar. aḫı *(erkek kardeşim)* > aḫū اخو] *(ahu:) {OsT} is.* **1.** Kardeş. **2.** Arkadaş; dost. **3.** *{eAT}* Bir kimsenin sevdiği en yakını. **4.** *{ağız}* Ak sakallı, saygıdeğer yaşlı adam. [DS] **5.** *{ağız}* Sevgili; sevimli kimse. [DS]

ahu[3], [Far. āhū آهو] *(a:hu:) {OsT} is.* **1.** Ceylan; karaca; maral. **2.** *mec.* Zarif, latif delikanlı. **3.** *mec.* Güzel, hoş ve çekici kız, kadın. **4.** Kadife gibi yumuşak, parlak, güzel bakışlı göz. ☞ **ahu bakışlı,** *1. Ceylan bakışlı. 2. Tatlı yumuşak bakışlı.*|| **āhū-beçe,** *{OsT} 1. Ceylan yavrusu. 2. mec. Çekingen, ürkek güzel.*|| **āhū-bere,** *{OsT} Ceylan yavrusu.*|| **āhū-bere-i felek,** *{OsT} Güneş.*|| **āhū-çerende,** *{OsT} Otlayan ceylan.*|| **āhū-çeşm,** *{OsT} Ceylan gözlü.*|| **āhū-dil,** *{OsT} Ceylan yürekli; korkak.*|| **ahu gibi,** *{OsT} Çok güzel ve zarif.*|| **ahu gözlü,** *{OsT} Kadife gibi yumuşak ve parlak bakışlı.*|| **āhū-güzeşt,** *{OsT} Ceylan geçti; fırsat elden gitti.*|| **āhū-māde,** *{OsT} Dişi geyik.*|| **āhū-nigâh,** *{OsT} 1. Ceylan bakışlı. 2. Yakınlıktan, yakınlaşmaktan kaçan güzel.*|| **āhū-şitab,** *{OsT} Ceylan gibi seyirden güzel.*|| **āhū-pā,** *{OsT} Ceylan ayaklı; ayağına çevik.*|| **āhū-pāy,** *{OsT} Ceylan gibi ayaklı; ayağına çevik.*|| **āhū-yı āteşîn,** *{OsT} Sıcak, yakıcı ceylan.*|| **āhū-yı āteşîndem,** *{OsT} Ateş nefesli ceylan.*|| **āhū-yı bezm,** *{OsT} Meclisin ceylanı; bir toplulukta bulunan en güzel.*| **āhū-yı Çîn,** *{OsT} Çin karacası; Çin misk ceylanı.*|| **āhū-yi dünbāle-dār,** *{OsT} Güzelin sihirli gözü.*|| **āhū-yı dümbāle-keşide,** *{OsT} Kuyruklu göz; güzelin kuyruklu gözü.*|| **āhū-yi felek,** *{OsT} Güneş.*|| **āhū-yi harem,** *{OsT} 1. Kâbe sınırları içinde bulunan bir tür ceylan. 2. mec. Ele geçmeyen güzel.*|| **āhū-yi hāverî,** *{OsT} Güneş.*|| **āhū-yi Hoten,** *{OsT} Hoten ceylanı.*|| **āhū-yi leng-giriften,** *{OsT} 1. Topal ceylan tutmak. 2. mec. Düşkünlere, zavallılara karşı insafsız davranmak; onlara musallat olmak.*|| **āhū-yi ner,** *{OsT} 1. Erkek ceylan. 2. Alacalı elbise.*|| **āhū-yi sifîd,** *{OsT} Seçkin güzel.*|| **āhū-yi simîn,** *{OsT} ed. mec. Saki. 3. Sevgili.*|| **āhū-yi şîr-efgen,** *{OsT} 1. Aslan avlayan ceylan. 2. Çok çekici ve güzel kız veya delikanlı.*|| **āhū-yi şîr-gîr,** *1. Aslan avlayan ceylan. 2. Çok çekici ve güzel kız*

veya erkek.|| **āhū-yi Tatar,** *{OsT} Tatar ceylanı; göbeğinden misk elde edilen karaca.*|| **āhū-yi mande-giriften,** *{OsT} 1. Topal ceylan tutmak. 2. mec. Düşkünlere, zavallılara karşı insafsız davranmak; onlara musallat olmak.*|| **āhū-yi sefîd,** *{OsT} Seçkin ve müstena güzel.*|| **āhū-yı sîmîn,** *{OsT} 1. Gümüş kollu güzel. 2. mec. İçki sunan güzel; saki.*|| **āhū-yi zerrîn,** *{OsT} Altın yaldızlı ceylan; Güneş.*

ahubaba, [Ar. āḫi+baba آخوبابا] *(a:hubaba) is.* 1. Babacan ihtiyar; sevimli yaşlı. 2. Çok sigara içen ihtiyar; ahıbaba; 3. *{ağız}* Esnaf birliği başkanı. [DS]

ahududu, [Far. āhū *(ceylan)* + tūt *(dut)* + T. -u آهوطودی] *(a:hududu) is. bot.* Ilıman iklim kuşağında yetişen böğürtlene benzer kırmızı meyveleri olan gülgillerden bir çalı; ağaç çileği; frambuaz, *(Rubus idaeus).*

ahun, [Far. āhūn آهون] *(a:hu:n) is.* **1.** Delik; gedik; yarık. **2.** Lağım. 🗗 **āhūn-ber,** *{OsT} Duvar delici; yer kazıcı. 2. mec. Maden arayıcı. 3. Hırsız.*| **āhūn-bür,** *{OsT} Delik açan; yer kazan; lağımcı.*

ahund, [Far. āḫūnd آخوند] *(a:hu:nd) sf.* **1.** (Kişi için) büyük; efendi. **2.** *is.* Şiilerin din adamı; hoca. **3.** Öğretmen.

ahur, [Far. āḫūr آخور] *{OsT} is.* → ahır. 🗗 **āhur-i çerb,** *1. Bol bol yiyip içme ahırı. 2. Bol bol yiyip içme.*

Ahuramazda, [Yesta d. *(eski İran dilinin bir lehçesi)* ahura mazda] *is.* Zerdüşt dininde kutsal sayılan en yüce varlık; Hürmüz.

ahuri, [Far. āhūrī آهوری] *(a:hu:ri:) is. bot.* Hardal.

ahvad, [Ar. aḫfād => aḫvad احفاد] *is.* Yüksek aileden torunlar.

ahval[2]**, -li** [Ar. ḥāl > aḥvāl احوال] *(ahva:l) {OsT} is.* **1.** Hâller, durumlar, vaziyetler. **2.** Tavırlar, davranışlar. **3.** Olaylar, hadiseler. **4.** Şartlar. 🗗 **ahvāl-i ālem,** *{OsT} Dünyanın gidişi; dünyada meydana gelen olaylar, bu olayların akışı.*|| **ahvāl-i askeriye,** *{OsT} Askerî durum.*|| **ahvāl-i belediye,** *{OsT} Beldenin durumu, işleri ve şartları.*|| **ahvāl-i hāzıra,** *{OsT} Şu andaki şartlar, durumlar.*|| **ahvāl-i hususîye,** *{OsT} Özel hâller.*|| **ahvāl-i hususîye muharebeleri,** *{OsT} as. Özel harekât.*|| **ahvāl-i ism,** *{OsT} İsmin hâlleri.*|| **ahvāl-i millîye,** *{OsT} Ulusal durum, ulusal şartlar.*|| **ahvāl-i mu'tāde,** *{OsT} Alışılagelen olaylar; her zaman rastlanır günlük olaylar.*|| **ahvāl-i perîşān,** *{OsT} Üzücü olaylar.*|| **ahvāl-i pür-melāl,** *{OsT} Çok üzücü olaylar.*|| **ahvāl-i rūhiye,** *{OsT} Ruhi hâller, psikolojik durumlar.*| **ahvāl-i sıhhiye,** *Sağlık durumları.*| **ahvāl-i siyasiye,** *{OsT} Siyasi durumlar.*|| **ahvāl-i siyāsiye-i düveliye,** *Devletlere ilişkin siyasi ortamlar veya durumlar.*|| **ahvāl-i şahsiye,** *{OsT} huk. Kişilerin medenî durumlarında kanunla belirlenmiş değişiklikler: evlenme, boşanma, çocuk sahibi olma vs.*|| **ahvāl-i şairâne,** *{OsT} Şairce tutumlar.*|| **ahvāl-i tārihiye,** *{OsT} Tarihî olaylar.*|| **ahvāl-i umumîye,** *{OsT} Genel durumlar.*|| **ahvāl ü şerāit,** *Durumlar ve şartlar.*

ahval[2]**, -li** [Ar. ḫāl > aḫvāl اخوال] *(ahva:l) {OsT} is.* Annenin erkek kardeşleri; dayılar.

ahvas, [Ar. aḫvāṣ احواص] *(ahva:s) {OsT} sf.* (Kişi için) bir gözü küçük.

ahvat, [Ar. ḥavṭ *(görüp gözetme)* > aḫvaṭ احوط] *{OsT} is.* **1.** Çok ihtiyatlı **2.** Pek uygun; pek münasip. **3.** Çok kapsamlı; bütünüyle içine alan.

ahvaz, [Ar. aḫvāż احواض] *(ahva:z) {OsT} is.* Havuzlar.

ahvec, [Ar. aḫvec احوج] *(ahvec) {OsT} sf.* Çok muhtaç; en muhtaç; pek muhtaç; daha muhtaç.

ahvef, [Ar. aḫvef اخوف] *(ahvef) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) en korkak. **2.** Çok korkunç.

ahvel, [Ar. ḥavel > aḫvel احول] *{OsT} sf.* **1.** Şaşı; gözü şaşı olan. **2.** *mec.* Her şeyi ters gören; kurnaz; hilekâr.

ahver, [Ar. aḫver احور] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) beyaz yüzlü; güzel gözlü. **2.** (Göz için) akı ak, karası kara, iri ela. **3.** (Kişi için) zeki; akıllı. **4.** *öz. is.* Jüpiter gezegeni; Müşteri.

ahves, [Ar. aḫver احوس] *{OsT} sf.* Cesur; yiğit; kahraman.

ahya, -a'i [Ar. ḥayy *(canlı)* > aḥyā' احياء] *(ahya:) {OsT} is.* Yaşamakta olanlar; canlılar; diriler. 🗗 **ahyā vü emvāt,** *Diriler ve ölüler.*

ahyaf, [Ar. ḫayf > aḫyāf اخياف] *(ahya:f) {OsT} is.* **1.** Birbirinden farklı, çok çeşitli şeyler. **2.** Süt kardeşler.

ahyal, [Ar. ḫayl > aḫyāl اخيال] *(ahya:l) {OsT} is.* **1.** At sürüleri. **2.** Atlar. **3.** *sf.* Atlı birlikler.

ahyan, [Ar. ḥīn *(zaman; sıra)* > aḫyān احيان] *(ahya:n) {OsT} is.* Zamanlar; vakitler.

ahyana, [Ar. aḫyānā احيانا] *(ahya:na:) {OsT} zf.* Zaman zaman; ara sıra.

ahyanen, [Ar. aḫyānen احيانًا] *(ahya':nen) {OsT} zf.* Zaman zaman; ara sıra.

ahyani, [Ar. aḫyānī احيانى] *(ahya:ni:) {OsT} zf.* Ara sıra; zaman zaman; vakit vakit.

ahyar, [Ar. ḫayyir > aḫyār اخيار] *(ahya:r) {OsT} is.* İyi, hayırlı ve erdemli olanlar.

ahyat, [Ar. ḫayṭ > aḫyāṭ اخياط] *(ahya:t) {OsT} is.* İplikler; ipler.

ahyaz, [Ar. ḫayiz > aḫyāz اخياز] *(ahya:z) {OsT} is.* Kapalı yerlerin bölümleri; odalar; bölmeler.

ahyer, [Ar. aḫyār > aḫyer اخير] *{OsT} sf.* En hayırlı; daha hayırlı; pek hayırlı; fazla iyi olan.

ahyun, [Far. aḫyūn اخيون] *(ahyu:n) {OsT} is. bot.* Yılanbaş denilen bir ot, *(Arisarum vulgare).*

ahz, [Ar. aḫẕ اخذ] *{OsT} is.* → ahiz. 🗗 **ahz-ı asker,** *{OsT} Asker alma.*|| **ahz-ı asker şubesi,** *{OsT} Askerlik şubesi.*|| **ahz-ı intikam,** *{OsT} İntikam alma.*|| **ahz-ı intikam etmek,** *{OsT} İntikam almak.*|| **ahz-ı istifā,** *{OsT} Tamamen bitirme; tüketme.*|| **ahz-ı mevki',** *{OsT} Yer alma.*|| **ahz-ı mevki' etmek,** *{OsT} Yerleşmek; yer almak.*|| **ahz-ı sār,** *{OsT} Öç alma.*|| **ahz-ı sār etmek,** *{OsT} Öç almak.*|| **ahz ü grift,** *{OsT} Tutma; yakalama; ele geçirme.*|| **ahz ü i'tā,** *{OsT} 1. Alış veriş; alım satım. 2. mec. Dostluk alışverişi; dostluk ilişkileri.*|| **ahz ü kabz,** *{OsT} Belli bir paranın alınması ve hesaba yazılması.*|| **ahz ü sirkat,** *ed. Başka birinin yazdığını, söylediğini biraz değiştirerek veya değiştirmeden alma veya kendine mal etme.*|| **ahz ü siyāset,** *Yakalama ve öldürme.*

ahza, [Ar. aḫẕā اخزا] *(ahza:) {OsT} sf.* (Kişi için) daha alçak; çok alçak; en alçak.

ahzab, [Ar. ḥizb *(bölük)* > aḥzāb احزاب] *(ahza:b) {OsT} is.* **1.** Kütleler. **2.** Bölükler; kısımlar; zümreler; hizipler. **3.** Kur'an-ı Kerim'in cüzlerinden her birinin dörtte birlik kısmı; beşer sayfalık bölümleri. **4.** Kur'an-ı Kerim'in otuz üçüncü suresinin adı.

ahzad, [Ar. aḫżād اخضاد] *(ahza:d) {OsT} sf.* Eğilip bükülebilen; esnek.

ahzak, [Ar. ḥaẕaḳat *(maharet)* > aḫẕāḳ احذاق] *(ahza:k) {OsT} sf.* (Hekim için) en usta; en mahir.

ahzan, [Ar. ḥuzn > aḥzān احزان] *(ahza:n) {OsT} is.* Üzüntüler; sıkıntılar; kederler; tasalar; hüzünler.

ahzar[1], [Ar. ahżār اخضار] *(ahza:r) {OsT} sf.* Yeşil.

ahzar[2], [Ar. aḫẕār احذار] *(ahza:r) {OsT} is.* Uyanıklık veren kuşkular; ihtiyatlılıklar.

ahzeka, [Ar. aḥzeḳā احزقا] *(ahzekâ:) {OsT} (k kalın okunur) sf.* (Kişi için) bodur ve büyük karınlı.

ahzel, [Ar. aḥzel احزل] *{OsT} sf.* (Kişi için) beli kırık.

ahzem, [Ar. aḥzem احزم] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) işi sıkı tutan. **2.** Tedbirli; ihtiyatlı. **3.** (Yer için) yüksek. **4.** (İnsan veya hayvan) göğsü büyük.

ahzen, [Ar. ḥuzn > aḥzen احزن] *{OsT} sf.* Çok üzüntülü; çok kederli.

ahzer, [Ar. aḫzer اخزر] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) küçük gözlü. **2.** Sürekli gözünü kırpan.

ahzetme, [Ar. aḫz + T. et-me اخذ ايتمه] *(a'hzetme) {OsT} is.* Kabul etme; alma.

ahzetmek, [Ar. aḫz + T. et-mek اخذ ايتمك] *(a'hzetmek) gçl. f. [-(d)-er]* Almak; kabullenmek.

ahzüita, [Ar. aḫz ü i'tā' اخذ و اعطى] *(ahzüi:ta:) {OsT} is.* Alış veriş.

ahzükabz, [Ar. aḫz ü ḳabż اخذ و قبض] *{OsT} is.* Alma ve kabul etme.

ai, [ay] *{eT} is.* Ay. [EUTS]

a'ib, [Ar. ʾāib آئب] *(a:ib) {OsT} sf.* Geri dönen.

a'id, [Ar. ʿavdet *(geri dönmek)* > ʿāid عائد] *(a:id) {OsT} sf.* **1.** İlgili; ilişkili. **2.** Geri dönen. **3.** Bir hastayı ziyaret eden.

a'idat, [Ar. ʿāide *(gelir)* > ʿāidāt عائدات] *(a:ida:t) {OsT} is.* → aidat.

aidat, [Ar. ʿāide *(gelir)* > ʿāidāt عائدات] *(a:ida:t) is.* **1.** Gelirler, kârlar; kazançlar. **2.** Vergi; harç. **3.** *huk.* Derneklerin ve bazı kuruluşların üyelerinden belli miktarlarda aldıkları paralar; ödenti.

a'ide, [Ar. ʿāide عائده] *(a:ide) {OsT} is.* **1.** Ait olan şey. **2.** Gelir; kazanç; kâr. **3.** Yarar; fayda. **4.** Bağış; ihsan; lütuf. **5.** *huk.* Birine ait olan hisse.

a'idiyet, [Ar. ʿāid > ʿāidiyyet عائديت] *(a:idiyet) {OsT} is.* → aidiyet.

aidiyet, [Ar. ʿāid > ʿāidiyyet عائديت] *(a:idiyet) is.* İlişkin olma durumu; ilişkinlik; aitlik; bağlılık; mensupluk. 🗗 **aidiyet eki,** *Aitlik eki; ilgi eki; -ki.*

AİDS. [İng. acquired immune deficiency syndrome] *is.* Edinilmiş bağışıklık yetersizliği sendromu; ölet.

a'iffa, [Ar. ʿafīf > aʿiffā اعفا] *(aiffa:) {OsT} is.* İffetliler.

a'iffe, [Ar. ʿafīf > aʿiffe اعفه] *{OsT} is.* İffetliler.

aig, [ayġ] *{eT} is.* Söz. [EUTS]

a'ik, [Ar. ʿavḳ > ʿā'iḳ عائق] *(a:ik, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Alıkoyan; engel olan; geciktiren. **2.** *is.* Engel; mania.

a'ika, [Ar. ʿa'iḳ > ʿā'iḳa عائقه] *(a:ika) {OsT} is.* **1.** Engel. **2.** *sf.* Zor; müşkül.

a'il, [Ar. ʿā'il عائل] *(a:il) {OsT} sf.* **1.** Ailesinin geçimini sağlayan; ailesine bakan. **2.** Ailesi kalabalık olan. **3.** Yoksul. **4.** (Terazi için) dengede olmayan, tartı birimi tarafı ağır basan. **5.** Sapmış; yoldan çıkmış. **6.** Yetersiz; ehliyetsiz. **7.** *is. tıp.* Kalp sıkıştırması; çarpıntı. **8.** *zf.* Pek aşırı olarak; fazlasıyla.

a'ilat, [Ar. ʿā'ile > ʿā'ilāt عائلات] *(a:ilâ:t) {OsT} is.* Aileler.

a'ile, [Ar. ʿıyāl *(bir kimsenin bakmak zorunda olduğu kimseler)* > ʿā'ile عائله] *(a:ile) {OsT} is.* → aile

aile, [Ar. ʿıyāl> ʿā'ile عائله] *(a:ile) is.* **1.** Aynı kan, aynı soy ve aynı atadan gelen kişilerin hepsi. **2.** Aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklar. **3.** Hanedân. **4.** İnsanlar dışındaki varlıklardan birbirine yakın olan gruplar. **5.** *huk.* Aralarında kan, yakınlık veya sözleşme ile birbirine bağlılık bulunan ve ilişkileri medeni yasa ile düzenlenmiş topluluk. 🗗 **aile adı,** *Bir kimsenin kendi küçük adından sonra gelen soyuna ait olan ad; soyadı. (Çocuklar babalarından, kadınlar da dilerlerse kocalarından gelen aile adını kullanırlar)* || **aile arasında,** *Aile bireyleri ve çok yakın bir kaç kişi arasında yapılan nişan, düğün, eğlence, kutlama.* || **aile bahçesi,** *Aile olarak gidilip oturulabilecek, meşrubat içilebilecek yer.* || **aile boyu,** *1. (İçecek için) birkaç kişiye yetecek büyüklükteki. 2. Aile üyelerinin tümü.* || **aile doktoru,** *Aile bireylerinin sağlık durumlarını takip eden, hastalıklarını tedavi eden, sağlık problemlerini yakından bilen hekim.* || **aile dostu,** *Ailece tanışılan ve gidip gelinebilen yakın arkadaş.* || **aile efradı,** *Aileyi meydana getiren bireyler.* || **aile faciası,** *Aile bireyleri arasında meydana gelen katil, yaralama veya facialar.* || **aile hastalığı,** *Nesilden nesle geçen aynı ailenin fertleri arasında görülen kalıtsal hastalık.* || **aile kurmak,** *Evlenip çoluk çocuk sahibi olmak.* || **aile ocağı,** *Ailenin kurulduğu, yerleştiği veya geliştiği ev.* || **aile planlaması,** *Evli çiftlerin doğacak çocukların sayısını ve zamanını kendi isteklerine göre düzenlemek için doğum kontrolü uygulamaları.* || **aile reisi,** *Ailenin maddi ve manevi sorumluğunu taşıyan söz sahibi kişi.* || **aile saadeti,** *Evde karı koca arasında geçen barış ve mutluluk.*

ailece, [aile-ce] *(a:ile'ce) zf.* Aile fertlerinin hepsinin katılımıyla.

ailecek, [aile-cek] *(a:ile'cek) zf.* Ailece.

ailelik, -ği [aile-lik] *(a:ilelik) is.* **1.** Aile olma durumu. **2.** *sf.* Belirtilen sayıda aileyi alabilecek ölçüde olan.

a'ilevi, [Ar. ʿāile > ʿāilevī عائلوی] *(a:ilevi:) {OsT} sf.* Aile ile ilgili olan.

a'ili, [Ar. ʿāile > ʿāilī عائلی] *(a:ili:) {OsT} sf.* Ailevi.

ainç, [aynç] *{eT} is.* Korku. [EUTS]

a'inne, [Ar. ʿınān *(dizgin)* > aʿinne اعنه] *{OsT} is.* Dizginler.

a'iş, [Ar. ʿıyş *(yaşama)* > ʿā'iş عائش] *(a:iş) {OsT} sf.* **1.** Yaşayan. **2.** Rahat yaşayan.

a'işe, [Ar. ʿāiş > ʿāişe عائشه] *(a:işe) {OsT} sf.* (Bayan için) iyi yaşayan; yaşayan.

ait, [Ar. ʿavdet *(geri dönmek)* > ʿā'id عائد] *(a:it) sf.* **1.** Bir kimseyle veya bir şeyle ilgili olan; alakalı; bağlantılı; bağlı. **2.** *is.* Sahibi ve malı olma. **3.** *e.* Dair; hakkında; değgin; ilişik. **4.** *e.* İlgili. 🗗 **ait olmak,** *İlgili olmak, ilgisi bulunmak, birinin olmak.*

aitlik, -ği [ait-lik] *(a:itlik) is. dbl.* Ait olma, ilgilendirme hâli. 🗗 **aitlik eki,** *Eklendiği kelimeye aitlik, bağlılık ve içinde bulunma anlamı katan bir isimden zamir ve sıfat türetmeye yarayan ek (-ki)'tir. «Evdeki hesap çarşıya uymaz.»*

a'iz, [Ar. ʿāiż عائض] *{OsT} sf.* **1.** Karşılık olarak veren. **2.** Karşılık olarak verilmiş.

a'izze, [Ar. ʿazīz > aʿizze اعزه] *{OsT} is.* Azizler.

aj, [Far. āj آژ] *(a:j) {OsT} is.* Dinlenme; istirahat.

ajan, [İt. agente > Fr. agent] *is.* **1.** Bir kuruluş veya devlet hesabına gizli bilgiler sızdırmak için çalışan kişi; casus; çaşıt. **2.** Bir kişi veya kuruluş adına iş gören kimse, temsilci; mümessil. **3.** Devletin haber alma örgütünde çalışan kişi. **4.** Sporcuların, artistlerin ve müzikle uğraşan sanatçıların temsilcileri; menajer. 🗗 **ajan provokatör,** *Kışkırtıcı ajan; bir kuruluş veya devlet içinde şiddete dayalı baskı yaratmak için üyelerini veya çalışanları suikast ve diğer tedhiş yollarına baş vurmaları için kışkırtan kimse.*

ajanda, [Lat. agenda *(yapılacak şeyler)*] *(aja'nda) is.* Yapılacak şeylerin günü gününe not edildiği tarihli defter.

ajanlık, -ğı [ajan-lık] *is.* Ajanın yaptığı iş, casusluk.

ajans, [Fr. agence] *(a'jans) is.* **1.** Belirli bir alanda müşterileri ile bilgi ve insan kaynakları arasında ticari açıdan aracılık eden kuruluş. *«Haber ajansı, ilan ve reklâm ajansı, mankenlik ajansı vs.»* **2.** (Radyo ve televizyon için) haber programı, haber saati.

ajeh, [Far. ājeḫ آژخ] *(a:jeh) {OsT} is.* Siğil.

ajende, [Far. ājende آژنده] *(a:jende) {OsT} is.* Bina sıvası olarak çamur; harç.

ajeng, [Far. ājeng آژنگ] *(a:jeng) {OsT} is.* Çeşitli sebeplerden yüzde beliren buruşukluk.

ajiğ, [Far. ājīġ آژیغ] *(a:ji:ğ) {OsT} is.* **1.** Gücenme; kırılma. **2.** Kıskançlık. **3.** Kin; düşmanlık; nefret.

ajih, [Far. ājīḫ آژیخ] *(a:ji:h) {OsT} is.* **1.** Kir; pas. **2.** Çapak.

ajine, [Far. ājīne آژینه] *(a:ji:ne) {OsT} is.* Taş dişeğisi; dişengi.

ajir, [Far. ājīr آژیر] *(a:ji:r) {OsT} is.* **1.** Su çukuru; havuz; göl. **2.** Kalabalık; izdiham. **3.** Bağırtı; nara. **4.** *sf.* Hazır; amade. **5.** Çekingen. **6.** Açıkgöz; akıllı.

ajirak, [Far. ājīrāk آژیراك] *(a:ji:ra:k) {OsT} is.* Gürültü; bağrı çağrış.

ajitasyon, [Fr. agitation] *is. psikol.* Tutarsız davranışlarla kendini gösteren bir ruhi rahatsızlık.

ajmuk, [aj-muk] *{eT} is.* Ak şap. [DLT] 🗗 **ajmuk taz,** *Başı şapla sıvanmış gibi kel olan.* [DLT]

ajun, [Soğd. zwn *(hayat)* > ajun] *{eT} is.* **1.** Varlık biçimi; hayat. [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Dünya; âlem. [Mühennâ] [Yüknekî] [EUTS] [DLT] 🗗 **bu ajun,** *Bu dünya.*‖ **ol ajun,** *Ahret.* [DLT]**ajunçı,** [ajun-çı] *{eT} is.* Dünya iyesi; dünya sahibi [Mühennâ]

ajunlug, [ajun-luġ] *{eT} sf.* Dünyevi; dünya ile ilgili. [EUTS]

ajur, [Fr. à jour] *is.* **1.** Kumaşlardan iplik çekme vb. yollarla açılan delikleri sarma tekniğiyle meydana getirilen işleme. **2.** Mimarlıkta, ağaç ve metal işçiliğinde, oyma ve delme suretiyle meydana getirilen süslemeler.

ajurlu, [ajur-lu] *sf.* **1.** Ajuru olan. **2.** Her yanı gözenekli biçimde işlenmiş olan. *«Ajurlu yelek.»*

ajüg, [Far. ājüġ آژغ] *(a:jüğ) {OsT} is.* **1.** Ağaç budama. **2.** Hurma lifi.

-ak[1], [-ak / -ek] *{eAT} çek. e.* İstek kipinin çokluk birinci kişi eki "-alım" değeriyle kullanılır, *gid-ek (gidelim).*

-ak[2], [-ak / -ek] *yap. e.* **1.** Fiilden isim ve sıfat türeten ek. Fiilin belirttiği eyleme yoğun biçimde uğrayarak oluşan sonuç kavramı katan isimler ve sıfatlar yapar: *erek, yığınak, kaçak (eşya), bitek (toprak-lar), sürek.* **2.** Fiil kökünün belirttiği eylemle ilgili olarak yer, yöre, mekân adları yapar: *çatak, sığı-nak, barınak, durak, kavşak.* **3.** Eylemi yapan veya yapmaya yarayan araç, gereç adları yapar: *uçak, ölçek, sancak, bıçak, bayrak (< bat-ır-ak), yatak.* **4.** Eylemin belirttiği işi sürekli yapan, huy ve tabiat hâline getirmiş anlamında sıfatlar yapar: *korkak (tüccar), dönek (başkan), ürkek (kız).* **5.** Fiilin belirttiği hareket eylemine hızlılık, seri olma anlamı katarak sıfatlar yapar: *akak (çaylar).*

-ak[3] [-ak / -ek] *yap. e.* **1.** İsimden isim yapma eki. Bir yerde, bir noktada toplanma ve yoğunlaşma anlamı katarak isimler yapar: *başak, topak, odak.* **2.** Eklendiği kelimeye darlık, küçüklük anlamları katarak yeni isimler yapar: *yolak, oğlak (< oğul-ak), kısrak (< kısırak).*

-ak[4], [-ak / -ek] *{eAT} yap. e.* **1.** "-ıcı" anlamında sıfat türeten ek. **2.** Organ isimleri türeten isimden isim yapma eki. *bög(ü)r-ek, yang-ak.* **3.** Geçişsiz fiillerden yer isimleri yapar. *tur-ak, yat-ak.* **4.** Geçişsiz fiillerden sıfatlar yapar, *yumuş-ak.*

-ak[5], [*eT.* -ġak > -k / -ak/ -ek] *{eAT} yap. e.* → -k.

-ak[6], [-k / -ak / -ek] *yap. e.* → -k.

ak[1], [*eT.* aġ *(su beyazı)* > āḳ آق] *sf.* **1.** Gün ışığının bütün renklerini yansıtan; süt renginde olan; beyaz. **2.** *mec.* Temiz; lekesiz. *{eAT} (aynı)* **3.** *gnşl.* Sıkıntısız, huzurlu. **4.** *(a:k) {eT}* Kır; beyaz. [DLT] [ETY] [Gabain] [Tekin] [Mühennâ] [Yüknekî] [EUTS] **5.** *is. {ağız}* Baş örtüsü; tülbent; beyaz yaşmak. [DS] **6.** *{ağız}* İç çamaşırı. [DS] **7.** *{ağız}* Göz bebeğine inen beyaz leke; glokom. [DS] 🗗 **ak ağa** *İmparatorluk dönemi sarayında mabeyin daireleri ile harem bölümlerini korumakla görevli Alman ve Macar esirlerinden saraya alınıp yetiştirilmiş hadım ağaları.*‖ **ak akçe,** *Gümüş para.*‖ **ak alaca,** *Beyaz benek; beyazla karışık benekli. {eAT} (aynı)*‖ **ak alem,** *Selçuklu sultanı tarafından Osman Beye gönderildiği rivayet edilen saltanat sancağı.*‖ **ak altın,** *Platinin bir başka adı.*‖ **ak altun,** *{eAT} Halis altın; değerli altın.*‖ **ak Arap,** *Arap kelimesinin zenci anlamında kullanıldığı yerlerde Araplara verilen ad.*‖ **ak aş,** *Sütlaç.*‖ **ak aygır,** *{eT} İki kardeşler takım yıldızı* [Mühennâ]‖ **ak baht,** *{ağız}. İyi talih.* [DS]‖ **ak bakla,** *{ağız} Beyaz kuru fasulye.* [DS]‖ **ak bal,** *{eAT} Beyaz bal; arı balı.*‖ **ak basma,** *tıp. Gözlere beyaz leke inmesi; aksu; katarakt.*‖ **ak basmak,** *{ağız} Gözlere beyaz leke inmek.* [DS]‖ **ak baş,** *{ağız} Tane tutmamış çavdar başağı. 2. Karnabahar. 3. (Hayvan için) alnı veya başı beyaz.* [DS]‖ **ak başak,** *Sonbaharda ekilen, kışa dayanıklı ve yumuşak bir buğday türü.*‖ **ak bay,** *{eAT} Beyaz zengin.*‖ **ak benek,** *tıp. Gözün saydam tabakasında bir yara veya çıbandan sonra görülen porselen beyazlığındaki leke; lökom.*‖ **ak benizli,** *Solgun, kansız kimse.*‖ **ak bez,** *{ağız} Beyaz patiska; kaput bezi.* [DS]‖ **ak bi,** *{eT} Kır at; beyaz at.* [EUTS]‖ **ak biti,** *{eAT} İyi hâl kâğıdı; iyi amel defteri; berat.*‖ **ak boz,** *{eT} Donu bütün ak olan at.* [Mühennâ]‖ **ak börk,** *Beyaz keçeden yapılan bir tür başlık.*‖ **ak buğday,** *bot. Beyaz kabuklu, kışa ve sürmeye dirençsiz, kurağa ve pasa dayanıklı fakat taneleri çok dökülen bir ekmeklik buğday türü.*‖ **ak bulut,** *{ağız} 1. Kışın görülen yağmur bulutu; pamuk bulutları. 2. Bulutlu havalardaki bunaltıcı sıcaklık.* [DS]‖ **ak burun,** *{ağız} Burnu beyaz olan köpek.* [DS]‖ **ak cinni** (cinlî), *{ağız} Rakı.* [DS]‖ **ak çakır,** *{eAT} Ak doğan.*‖ **ak çalı,** *{ağız} Çit yapmakta kullanılan dikenli bir çalı.* [DS]‖ **ak çalıbasan,** *Bir buğday çeşidi.*‖ **ak çeltik,** *Kılçıkları beyaz bir pirinç türü.*‖ **ak dalak,** *{ağız} bot. 1. Yol kenarlarında biten ısırgan otu. 2. Ağ kurdu.* [DS]‖ **akdan karadan,** *{eAT} Olumlu veya olumsuz ne olursa olsun.*‖ **ak darı,** *{ağız} 1. Beyaz mısır. 2. Küçük, beyaz, patlak mısır.* [DS]‖ **ak demir,** *Dövülmek üzere kızgın ateşte kor hâline getirilmiş demir.*‖ **ak dikmeler,** *{ağız} Kireçli topraktaki düzenli sel yarıntıları.* [DS]‖ **ak don,** *{ağız} 1. Soğuk gecelerde donmuş çiy; kırağı. 2. İç pantolonu.* [DS]‖ **ak doncak,** *{ağız} Yarı giyinik; iç pantolonu ile.* [DS]‖ **ak dut,** *{ağız} Beyaz dut.* [DS]‖ **ak düşmek,** *Ağarmaya başlamak.*‖ **ak ev,** *Konar göçer Yörüklerde soyluların çadırı.*‖ **ak fatma,** *1. {ağız} Lor tatlısı. 2. Şekerpare.* [DS]‖ **ak gice,** *{eAT} Mutlu gece.*‖ **ak gök,** *{ağız} 1. (Sebze, meyve için) iyi kötü; yarı olmuş, yarı olmamış. 2. Bir tür incir. 3. Çeşitli sebze.* [DS]‖ **ak göz,** *Ege bölgesinde yetiştirilen basık ve şekilli yuvarlak, eti beyazımtırak sarı, gözleri beyaz verimli ve tutulan bir patates türü.*‖ **ak gözleme,** *{ağız} Yağsız ekmek; pide.* [DS]‖

ak gözlü, *zool. Tropik alanlarda yaşayan kahverengi, sarı ve yeşil tüylü, gözlerinin etrafında beyaz bir halka bulunan ötücü bir kuş türü (Zasterop).*|| **ak gün,** *{ağız} Mutlu gün.* [DS]|| **ak günek,** *{ağız} Kırda yetişen ve yenen bir tür ot; hindiba.* [DS]|| **ak günlük,** *Ardıç zamkı; ardıç reçinesi.*|| **ak gürgen,** *Kayın ağacının odun veya kerestesine verilen ad.*|| **ak haba,** *{ağız}*] *Yünden dokunmuş bir tür kilim.* [DS || **ah hardal,** *{eAT} Tere tohumu.*|| **akı kara, karayı ak göstermek,** *Olayları ters anlatmak.*|| **akı karadan seçmek,** *İyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı birbirinden ayırabilmek.*|| **ak kan,** *biy. Lenf damarlarında dolaşan renksiz bir sıvı olup kan plazması ile lenfositlerden oluşan kana göre daha çok su, üre fakat daha az protein, mineral ve fibrinojen bulunduran sarımsı saydam sıvı; vücut sıvısı; plazma.*‖ **ak kanat,** *{ağız} 1. Kuyruğu ve yelesi beyaz at. 2. Eski askerî örgütte en son askere çağrılacak yaşlı grup.* [DS]|| **ak katık,** *{ağız} Lor ile karıştırılarak kurutulmuş yoğurt.* [DS]|| **ak kavuk,** *{ağız} Beyaz yünden yapılan ve fese benzer bir tür başlık.* [DS]|| **ak kaya bülbülü,** *{ağız} Görgüsüz, kaba kimse.* [DS]|| **ak keçi,** *{ağız} Tiftik keçisi.* [DS]|| **ak kır,** *{ağız} Bütünüyle beyaz olan at; süt beyaz.* [DS]|| **Ak koyun kara koyun geçit başında belli olur.** *Kimin ne olduğu önemli bir deneme sırasında anlaşılır.*|| **ak kozak,** *{ağız} Beyaz çiçekli afyon bitkisi.* [DS]|| **ak kök,** *{eAT} Menekşe kökü; süsen kökü.*|| **ak kulak,** *{ağız} Beyaz mantar.* [DS]|| **ak kuş,** *1. Beyaz güvercin. 2. {ağız} Atmaca.* [DS]|| **ak kuşak,** *Elle örülmüş beyaz yün kuşak.*|| **ak kuyruk,** *{eAT} Siyah kanatlı, beyaz kuyruklu bir güvercin.*|| **ak küf,** *Çiçek tozu bulunan peteklerde bir tür mantarın yol açtığı hastalık.*|| **akla karayı seçmek,** *Güçlük çekmek, çok sıkıntı çekmek.*|| **ak madde,** *anat. Beyni meydana getiren iki maddeden biri.*|| **ak mantar,** *{eAT} Beyaz, küçük bir tür mantar.*|| **ak mık,** *{eAT} Boza.*|| **ak oda,** *Gelin odası, zifaf odası.*‖ **ak olmaklık,** *{eAT} Ağarma; beyazlaşma.*|| **ak ot,** *{eAT} Beyaz çiçekli, beyaz tohumlu bir tür haşhaş.*|| **ak öy,** *{eT} Ak keçeli ev; yurt.* [Nevâyî]|| **ak paflak,** *{ağız} Beyaz ve şişman yüzlü kimse.* [DS]|| **ak pak,** *Tertemiz.*|| **ak pas,** *bot. Lahana cinsi sebzelerin yaprak ve gövdelerinde yerleşen yosunumsu zararlı mantar (Albugo candida).*|| **ak pullu,** *{ağız} Kenarı işlemeli baş örtüsü; çevre.* [DS]|| **ak pürçek,** *{ağız} İhtiyar kadın.* [DS]|| **ak pürçekli,** *{ağız} (Kişi için) saçı sakalı ağarmış.* [DS]|| **ak saçlu,** *{eAT} Çok yaşlı; ihtiyar.*|| **ak sakal,** *1. {eT} İhtiyar; saçı sakalı ağarmış; ihtiyarlamış.* [DLT] *2. Köyün veya kabilenin başı. 3. {ağız} Ermiş; evliya.* [DS]|| **ak sakal er,** *{eT} Saçı sakalı ağarmış adam.* [DLT]|| **ak sakarca,** *{ağız} Dağ tepelerinde görülen beyaz bulut.* [DS]|| **ak sarmaşık,** *{eAT} Ak asma.*|| **ak saya,** *{ağız} 1. Beyaz gömlek. 2. Gemici gömleği. 3. Yakası, kol ve eteği işlemeli bir çeşit beyaz ceket.* [DS]|| **ak serçe,** *{ağız} Boz renkli, beyaz benekli bir tür serçe.* [DS]|| **ak sıcak,** *Kavurucu ve şiddetli güneş.*|| **ak sıva,** *{ağız}] Beyaz badana.* [DS || **ak soymuk,** *{ağız} Dalgaların denizde meydana getirdiği beyaz köpük.* [DS]|| **ak su,** *1. tıp. Göz merceğinin saydamlığını kaybederek beyazlamasından meydana gelen bir göz hastalığı; ak basma; katarakt; perde. 2. {ağız} Kayalardan sızan tatlı ve berrak su.* [DS]|| **ak sunkur,** *{eAT} Doğan cinsinden bir koş; ak doğan.*|| **ak süt,** *Namuslu ve iffetli anne.*|| **ak süt emmiş,** *Soyca ahlaklı ve namuslu aileden gelen.*|| **aktan karadan,** *{eAT} {ağız} Evet veya hayır; olumlu veya olumsuz; iki şeyden birisi.* [DS]|| **Aktan karadan haberi yok.** *Cahil, dünyadan habersiz, okuma yazma bilmiyor.*‖ **ak taş,** *{ağız} 1. Kilometre taşı. 2. Kireç taşı; mermer.* [DS]|| **at tavşan,** *{eAT} Ada tavşanı.*|| **ak tavuk,** *{ağız} 1. Güvercine benzer bir kuş. 2. İlkbaharda açan bir tür çiğdem çiçeği.* [DS]|| **ak tıraş,** *Saçı sakalı ağarmış adam.*|| **ak tilki,** *Yumuşak kürkü özellikle gece elbiselerinde kullanılan bir cins tilki.*‖ **ak top,** *{ağız} Kar topu.* [DS]|| **ak toprak,** *{ağız} 1. Toprak evlerin sıvasında kireç yerine kullanılan bir tür beyaz tebeşirli toprak. 2. Pekmez toprağı. 3. Killi, kireçli beyaz toprak.* [DS]|| **ak tutma,** *{ağız} tıp. İdrarda albümin bulunması durumu; albümineri.* [DS]|| **ak yağ,** *{ağız} Eritilmiş inek yağı.* [DS]|| **ak yalavuş,** *{ağız} Tatlı dilli; cana yakın.* [DS]|| **ak yağmur,** *{ağız}1. İri taneli ve hızlı yağan yağmur. 2. Dolu.* [DS]|| **ak yanış,** *{ağız} Yalnız kilimlerde kullanılan bir motif.* [DS]|| **ak yaşınak,** *{ağız} Dört köşe beyaz başörtüsü; tülbent.* [DS]|| **ak yavan,** *{ağız}*] *Gereksiz konuşan; münasebetsiz kimse.* [DS ‖ **ak yel,** *{ağız} Kimi yerde güneydoğudan, kimi yerde kuzeyden esen rüzgârlara verilen ad.* [DS]|| **ak yem,** *Balık tutmak için oltalarda yem olarak kullanılan izmarit ve istavrit gibi küçük balık.*|| **Ak Yıldız** *1. gök b. Çoban yıldızı; Çolpan; Venüs 2. bot. Şemsiyeye benzer sarı veya beyaz çiçekler açan zambakgillerden küçük soğanlı bir bitki; köpek soğanı; tükürük otu, (Ornitho galium)*|| **ak yüzlü,** *{ağız} Temiz; doğru; dürüst.* [DS]|| **ak yüzlük,** *{ağız} İffet; namus; şeref.* [DS]

ak[2], [Çin. āk *(kötü; nefret çeken)*] *{eT} sf.* İğrenç; kötü; alçak; fena. [EUTS] [İKPÖy.]

ak[3]**, -kkı** [Ar. ʿuḳūḳ *(isyan etme)* > ʿāḳḳ عاق] *(a:k) {OsT} sf.* Dik başlı; inatçı; asi; serkeş.

ak[4]**, -kkı** [Ar. ʿuḳūḳ *(isyan etme)* > ʿaḳḳ عق] *{OsT} is.* Anaya babaya karşı durma.

aka, [Moğ. ağa / aḳa] *{eT} is.* **1.** Büyük kardeş; ağabey. [EUTS] **2.** Ağa. **3.** Bilgin. **4.** *{ağız}* Baba. [DS]

a'kab, [Ar. ʿaḳab > aʿḳāb اعقاب] *(aka:b) {OsT} is.* Evlatlar; torunlar.

akab, [Ar. ʿaḳıb > ʿaḳab عقب] *{OsT} is.* **1.** Topuk; ök-

çe. **2.** Son; netice. **3.** Arka; art. **4.** Bir olayın ya da zamanın hemen sonrası; hemen ardı. **5.** *mec.* Evlat; torun; zürriyet; döl. 🗗 **akab-gîr,** *{OsT} Birini veya bir şeyi kovalayan; ardına düşen.*|| **akab-gîrân,** *{OsT} Takip edenler; kovalayanlar; peşine düşenler.*|| **akab-ı leşker,** *{OsT} Bir askerî kıt'anın veya kolun hemen gerisi.*|| **akab-rev,** *{OsT} 1. Arkadan gelen. 2. Ardına düşen; takip eden.*

akabat, [Ar. ʿaḳabe > ʿaḳabāt عقبات] *(akaba:t) {OsT} is.* **1.** Aşılması zor dağlar tepeler, sırtlar, geçitler. **2.** Korkunç olaylar; tehlikeli durumlar; korkulu dakikalar.

akabe, [Ar. ʿaḳabe عقبه] *{OsT} is.* **1.** Aşılması zor geçit; dik yokuş; sarp yol; tepe; yokuş yer. **2.** Bir durumun ya da hastalığın en tehlikeli devresi. **3.** *mec.* Tehlike; muhatara. **4.** Nil'de çalışan bir tekne türü.

akabi, [Ar. ʿaḳabī عقبی] *(akabi:) {OsT} sf.* Önceye ait.

akabince, [akab-i-nce] *{OsT} zf.* Hemen ardından.

akabinde, [akab-i-n-de] *(aka:binde) zf.* Hemen ardından, bir olayın arkasından.

akaç, -cı [ak-mak > ak-aç] *is.* **1.** Birikmiş sıvıyı çeşitli teknikler kullanmak suretiyle uzaklaştıran boru veya boşaltan, akıtan sistem. **2.** Kanal, ark gibi su yolu. **3.** Çok nemli arazide taban suyunu akıtmaya yarayan yer altı oluğu.

akaçlama, [ak-aç-la-ma] *is.* **1.** Tarlada biriken suyu atmak için toprak içine delikli künkler döşemek veya toprak içinde suyun akacağı galeriler açacak şekilde sürme işi; drenaj; tefcir. **2.** Vücudun herhangi bir yerinde birikmiş olan sıvıyı borular vasıtası ile boşaltma.

akaçlamak, [ak-aç-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İstenmeyen bir sıvıyı bulunduğu ortamdan çeşitli teknikler kullanarak uzaklaştırmak, atmak; tahliye etmek.

akade, [Ar. ʿāḳid > ʿaḳade عقده] *{OsT} is.* **1.** Bağlayanlar; düğümleyenler. **2.** Sözleşme yapanlar.

akademi, [Yun. akademos *(Plâton'un ders verdiği bahçe)* / Lat. academia] *is.* **1.** Bilim, kültür ve sanatla ilgili olarak söz sahibi kişilerin toplandığı kurul, dernek. **2.** Uygulamalı yüksek okul.

akademici, [akademi-ci] *is.* Kendi özgün görüşleri yerine akademik görüşlere veya yerleşmiş geleneklere bağlı kalarak eser veren sanatçı.

akademicilik, -ği [akademi-ci-lik] *is.* Genel kabullere veya resmî görüşlere uygun bir estetik anlayışına bağlılık.

akademik, -ği [Fr. académique] *sf.* **1.** (Eser, konferans, takvim vb. için) bilimsel niteliklere sahip. **2.** Üniversitelerle ilgili olan.

akademisyen, [Fr. académicien] *is.* Üniversite öğretim görevlisi veya bir akademik kurulun üyesi olan kişi.

akagan, [aḳ-aġan آقه غان] *{eAT} sf.* Çok akan.

akağaç, -cı [ak+ağaç] *(a'kağaç) is.* Karaağaçgillerden beyaz kabuklu huş ağacı, *(Betula alba).*

akaid, [Ar. ʿakīde > ʿakā'id عقائد] *(aka:id) {OsT} is.* → akait. 🗗 **akāid-i diniye,** *{OsT} Dinî inanışlar; dinî esaslar.*|| **akāid-i İslâmiye,** *{OsT} İslam dininin esasları.*

akaik, [Ar. ʿaḳīḳa > ʿaḳā'iḳ عقائق] *(aka:ik) {OsT} is.* Çocuk için kesilen adaklar.

akaim[1], [Ar. aḳvām *(kavimler)* > aḳā'im اقائم] *(aka:-im) {OsT} is.* Kavimler; milletler.

akaim[2], [Ar. ʿaḳāmet *(kısırlık)* > ʿaḳā'im عقائم] *(aka:im) {OsT} sf.* (Kişiler için) kısır olan.

akair, [Ar. ʿakār > ʿakā'ir عقائر] *(aka:ir) {OsT} is.* Gelir getiren mülkler, gayrimenkullar; akarlar.

akait, -di [Ar. ʿakīde > ʿakā'id عقائد] *(aka:it) {OsT} is.* **1.** İman ve itikatlar. **2.** İbadet dışında itikat ve imanla ilgili dinî esasların, kaidelerin bütünü. **3.** *isl.* Usul ilmine giriş olarak kabul edilen, imana ait İslamî esasların, kuralların tümü. 🗗 **akaid kitabı,** *Dini inanışlardan, esaslardan bahseden kitap.*

akaju, [Port. acaju] *is.* **1.** Tropikal iklim kuşağında yetişen meyvesi yenilebilen, kızıl kahve renkli kerestesinden mobilyacılıkta yararlanılan orman ağacı; maun. **2.** *sf.* Bu tür ağaçtan yapılmış olan.

ak'ak, [Ar. ʿaḳʿaḳ عقعق] *{OsT} is.* Saksağan.

akak, -ğı [ak-mak > ak-ak] *is.* **1.** Eğimi çok akarsu yatağı; mecra; yatak. **2.** Irmak; dere; çak; küçük akarsu. **3.** *{ağız}* Irmak ve dere suyunun hızlı aktığı yer; suyun ivinti yeri; çağlayan. [DS] **4.** Eğimi ve inişi fazla yer. **5.** *{ağız}* Kuru sel yarıntıları; dere yatağı. [DS] **6.** *{ağız}* Cereyan; akıntı. [DS] **7.** *{ağız} sf.* Çabuk meyleden; sebatsız; maymun iştahlı. [DS]

akakır, [Ar. ʿaḳḳar > ʿaḳāḳīr عقاقير] *(aka:ki:r, k'ler kalın söylenir) {OsT} is.* Hekimlikte ilaç ve ilaç üretiminde kullanılan bitki kökleri.

akal[1]**, -li** [Ar. ʿaḳl *(bilme, anlama)* > aʿḳal اعقل] *{OsT} sf.* Daha akıllı; en akıllı; çok akıllı.

akal[2]**, -lli** [Ar. ḳıllet > aḳall اقل] *{OsT} sf.* **1.** Daha az; en az. **2.** Değer bakımından hiç önemi olmayan; önemsiz. 🗗 **akall-i kalil,** *{OsT} Azın azı; pek az.*|| **akall-i māyekûn,** *{OsT} En az muhtemel; olması en az mümkün.*|| **akall-i müddet,** *{OsT} En kısa zaman parçası.*

akal[3], [Far. āḳāl آقال] *(a:ka:l) {OsT} is.* Çer çöp.

akala, [Akala *(Meksika'da bir kent)*] *is.* Amerikan pamuğundan Türkiye şartlarına göre geliştirilen uzun elyaflı bir pamuk cinsi.

akalim, [Ar. iḳlim *(memleket)* > aḳālim اقاليم] *(aka:-*

lim) {OsT} is. İklimler; memleketler; diyarlar. ◻ **akālim-i seb'a,** *{OsT} Yedi iklim.*

akalli, [Ar. aḳall > aḳallī اقالی] *(akalli:) {OsT} zf.* Hiç olmazsa; en azından.

akalliyet, [Ar. aḳallī > aḳalliyet اقلیت] *{OsT} is.* **1.** Küçük grup. **2.** Bir topluluğun egemen ögeleri dışında kalan, çoğunluk oluşturamayan etnik grup; azınlık; ekalliyet.

akam[1], [Ar. ʿaḳam عقم] *{OsT} is.* Kısırlık.

akam[2], [Ar. ʿaḳām عقام] *(aka:m) {OsT} sf.* **1.** Kısır. **2.** (Hastalık için) tedavisi mümkün olmayan.

akamber, [ak+amber] *sf. t. bot.* Amber balığı *(kaşalot)* iç yağından elde edilen bal mumu rengindeki kokulu madde.

akamat, [Yun. akamatos *(gen)*] *{ağız} sf.* Verimsiz toprak; işlenmemiş, genleşmiş toprak. [DS]

akamet, [Ar. ʿuḳm *(kısır olma)* > ʿaḳāmet عقامت] *(aka:met) {OsT} is.* **1.** Kısırlık; verimsizlik. **2.** Yarı yolda kalma; sonuçsuzluk. ◻ **akamete uğramak,** *1. (İş için) sonuç alınamamak. 2. Kesilmek.*

akan, [ak-mak > ak-an] *sf.* Akmakta olan. ◻ **Akan sular durur.** *Herkesçe kabul gören ve bilinen bir gerekçe ortaya konduğunda aksini iddia etmek yersiz olur.*|| **akan toprak,** *Sel sularının alıp götürdüğü toprak.*|| **akan yıldız,** *gök b. Uzayda uçuşan kayaların yer çekimi etkisiyle atmosfere girdikten sonra sürtünme sıcaklığıyla ergiyerek genleşme sonucunda tekrar atmosfer dışına çıkması ile görülen ışık çizgisi.*

akana, [aka+ana] *is.* **1.** Büyük anne; nine. **2.** Üvey ana; analık. [DS]

akap, -bı [Ar. ʿaḳıb > ʿaḳab عقب] *{OsT} is.* → akab.

akar[1], [ak-mak > ak-ar] *is.* ve *sf.* **1.** Sıvı; akıcı. *«Akar yakıt, akarsu vs.»* **2.** *{ağız}* Irmak; dere; çay; küçük akarsu. [DS] **3.** *{ağız}* Çeşme; pınar; kaynak; su oluğu. [DS] **4.** *{ağız}* Çeşme yalağı. [DS] **5.** *{eAT}* Akan. ◻ **akar akıllı,** *{ağız} Duygusu ile hareket eden kimse; iradesiz; dönek.* [DS]|| **akar amber,** *bot. Sağlam keresteli, kabuğundan aselbent sıvısı elde edilen Asya kökenli büyük bir sıcak bölge ağacı (Liquidambar oriantalis).*|| **akar bakar,** *{ağız} 1. Bakışımlı. 2. Toprağın eğimi.* [DS]|| **akar ırmak,** *{eAT} Akan ırmak.*|| **akar kokar,** *Çabuk bozulan, çürüyen yiyecek, içecek maddeleri.*|| **Akarı, kokarı yok.** *Görünüşte belli bir kusuru yok.*|| **akar oluk gibi,** *Arkası kesilmemecesine, bol bol, sürekli.*|| **akar su,** *{eAT} 1. Pınar. 2.* → akarsu.

akar[2], [Ar. ʿaḳār عقار] *(aka:r) {OsT} is.* **1.** Ev, dükkân, arsa, bağ, çiftlik ve tarla gibi gelir getiren mülk. **2.** Bu mülklerden elde edilen gelir; hasılat. **3.** Kısırlık.

akar[3], [Lat. acarus] *is. zool.* Kene. ◻ **akar mazısı,** *Bir uyuz böceğinin larvası yüzünden armut ve asma ağaçlarında oluşan mazı.*

akarat, [Ar. ʿaḳār > ʿaḳārāt عقارات] *(aka:ra:t) {OsT} is.* Bağ, bahçe, tarla gibi arazi cinsinden mülk parçaları; gayrimenkul mülk. ◻ **akārāt-ı mevkûfe,** *{OsT} Cami, medrese, şifahane gibi dinî amaçlı vakıflar için bağışlanmış taşınmazlar.*

akarca, [ak-mak > ak-ar-ca] *{ağız} is.* **1.** Akarsu. **2.** Sürekli olarak akan çeşme. **3.** Kaplıca. **4.** *tıp.* Sürekli akıntı yapan yara; çıban; fistül; sıraca. **5.** Bel soğukluğu gibi sürekli akıntı yapan hastalık. **6.** Kemik veremi. **7.** Hayvanlarda görülen bulaşıcı beyin hastalığı; deli dana hastalığı. **8.** Kaplıca. [DS] ◻ **akarca su,** *{eAT} 1. Akarsu. 2. Güler yüzlü.*

akarcalı, [ak-ar-ca-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) başkasının malına zarar veren. **2.** Bünyesi zayıf; hastalıklı. [DS]

akaret[1], [Ar. ʿaḳār > ʿaḳārāt عقارات] *(aka:ret) {OsT} is.* **1.** Gelir sağlayan ev, arsa, bahçe, çiftlik gibi mülk. **2.** Kiraya verilmiş gelir getiren ev, dükkân vb.

akaret[2], [Ar. ʿaḳāret عقارت] *(aka:ret) {OsT} is.* Kısır olma hâli.

akarib[1], [Ar. ʿaḳreb > ʿaḳārib عقارب] *(aka:rib) {OsT} is. zool.* Akrepler.

akarib[2], [Ar. aḳārib اقارب] *(aka:rib) {OsT} is.* Akrabalar.

akarlar, [Lat. acarus] *is. zool.* Dik toparlak gövdeli meyve ağaçları ve insanlar için asalak olan kırmızı örümcekler alt sınıfını oluşturan zararlılar, *(Acarina).*

akarmak, [aḳ-ar-mak اقرمق] *{eT} {eAT} gçsz. f. [-ur]* Ağarmak. [Mühennâ]

akarsu[1], [aḳar+su آقارصو] *{eAT} sf.* Güler yüzlü; güleç.

akarsu[2], [ak-mak > ak-ar+su] *is.* **1.** Belirli bir yatak içinde akan çay, dere, ırmak ile yeraltında akan bütün sular; ırmak; nehir; çay; dere. **2.** El tezgâhlarında dokunan sırma ve gümüş çizgili kadın kumaşı. **3.** Tek sıra elmas veya pırlantadan ince platin levhalarla birbirine tutturulmuş gerdanlık. **4.** *sf. mec.* Sürekli; kesintisiz; aralıksız. ◻ **akarsu ağı,** *Bir akarsuyun kolları ile birlikte meydana getirdiği su akışı.*|| **akarsu ağzı,** *Akarsuların denize veya göle döküldüğü yer.*

akartmak, [aḳ-ar-t-mak اقردمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Ağartmak; beyazlatmak.

akaryakıt, [ak-ar+yak-ıt] *is.* Yakıt veya yakacak olarak kullanılan sıvı petrol ürünleri ile alkolün ortak adı. ◻ **akaryakıt gemisi,** *Akaryakıt taşımak üzere imal edilmiş gemi.*|| **akaryakıt ikmali,** *Araç-*

larda kullanılacak akaryakıtı ulaştırmak, eksiklerini tamamlamak.

akas, [Ar. ʿaḳaṣ عقص] *{OsT} is.* Pis kokulu olma.

akasır, [Ar. ʿaḳṣar > ʿaḳāṣır عقاصر] *{OsT} sf.* Pek kısalar.

akasi, [Ar. ʿaḳṣā > ʿaḳaṣī عقصى] *(aka:si:, s kalın söylenir) {OsT} is.* Çok uzaklar.

akasim, [Ar. ḳısım *(bölme)* > aḳsām > aḳāsīm اقاسيم] *(aka:si:m) {OsT} is.* **1.** Kısımlar; parçalar; bölümler. **2.** Kısmetler; nasipler; hisseler.

akasma, [ak+as-ma] *is. bot.* Düğün çiçeğigillerden bahçelerde süs olarak yetiştirilen filbahar, meryemana, yaban asması gibi tırmanıcı odunsu gövdeli çiçeklerin ortak adı. *(Clematis).*

akasya, [Yun. akakia / Lat. acacia > Fr. acacia] *is. bot.* **1.** Küstüm otugiller *(Mimosa-ceae)* familyasından çok değişik türleri bulunan, çoğu türleri yaprağını dökmeyen dikenli, çiçeklerinin güzelliğiyle tanınan ağaççıklar. **2.** Baklagillerden bir ağaççık, *(Robinia pseudoacacia).*

akavil, [Ar. ḳavl *(söz)* > aḳāvīl اقاويل] *(aka:vi:l) {OsT} is.* Kaviller; sözler; lakırdılar. 🗗 **akāvil-i bātıla,** *{OsT} Batıl sözler.*| **akāvil-i kazibe,** *{OsT} Yalan sözler.*

akavim, [Ar. ḳavm > aḳvām > aḳāvīm اقاويم] *(aka:vi:m) {OsT} is.* Kavimler.

akay, [aka / akay] *{ağız} is.* Adam; erkek. [DS]

akazdır, [Ar. al-haṣdīr الهثدير] *{OsT} is.* Simyacıların kalaya verdikleri ad.

akbaba, [ak+baba / Ar. ʿukāb] *(a'kbaba) is. zool.* Kayalık yüksek dağlarda yaşayan, hayvan ölülerini yiyerek beslenen, başı ve boynu çıplak, iri ve yırtıcı bir kuş cinsinin genel adı, *(Vultur).* 🗗 **akbabalar gibi üşüşmek,** *Paylaşmanın söz konusu olduğu yere zaman kaybetmeden koşup toplaşmak.*

akbabagiller, [akbaba-gil-ler] *is. zool.* Akbaba türlerini içine alan kuşlar familyası, *(Vulturidae).*

akbah, [Ar. ḳubḥ *(çirkinlik)* > aḳbeḥ اقبح] *{OsT} sf.* Daha çirkin; en çirkin; en uygunsuz; çok yakışıksız.

akbakan, [ak+bak-an] *{ağız} sf.* Beceriksiz; budala. [DS]

akbalık, -ğı [ak+balık] *is. zool.* Başı koyu renkli, levreğe benzer, kemikli 3-5 kg ağırlığında bir cins göl balığı *(Pararutilus frisii).*

akbalıkçıl, [ak+balık-çıl] *is. zool.* Üreme mevsiminde süslü tüyleri çıkan, beyaz veya kül rengi görünümünde büyük bir su kuşu. *(Egretta alba).*

akbaş, [ak+baş] *is.* **1.** *bot.* Baklagillerden iki yıllık yem bitkisi, *(Melilotus alba).* **2.** *zool.* Yazları soğuk bölgelerde yaşayan, kışları ılık kıyılara göç eden ince gagalı bir kaz türü; deniz kazı *(Bernicla).*

akbel, [Ar. aḳbel اقبل] *{OsT} sf.* En çok beğenilen; gözde.

akbın, [Erme. aġb(in) > akbın / akbun] *{OsT} is.* Fışkılı sulama suyu ile sulanan tarla.

akbiye, [Ar. ḳabā' *(üstlük)* > aḳbiye اقبيه] *{OsT} is.* Üstlükler; üste giyilen elbiseler; kaftanlar.

akbun, [Erme. aġb(in) > akbın / akbun] *is.* Su basan, gübreli, verimli tarla.

akburçak, -ğı [ak+burçak] *is. bot.* Bir metre kadar boylanabilen bir çeşit burçak; Kanada mercimeği.

akca[1], [aḳ-ca اقجه] *{eAT} is.* Aksu; katarakt.

akca[2], [aḳ-ca / aḳ-ça اقجه] *{eAT} is.* → akçe.

akcılrak, -ğı [aḳ-çıl-raḳ] *{eAT} sf.* Beyaza çalar; beyazımsı.

akciğer, [ak+ciğer] *is. anat.* Doğrudan havayla solunum yapan canlılarda ve özellikle insanda oksijenin kana karışmasını sağlayan temel solunum organı. 🗗 **akciğer göbeği,** *Akciğerin iç yan yüzünün ortasındaki bronş, akciğer atardamarı, bronş atardamarı ve sinirlerin girdiği, akciğer toplardamarı ile akkan damarının çıktığı yer.*|| **akciğer kesecikleri,** *Akciğer lopçuğunun piramit biçiminde, 1-2 mm. genişliğindeki parçaları.*| **akciğer lopçuğu,** *Sağ akciğerin iki yarıkla, sol akciğerin bir yarıkla beş parçaya bölünmesi ile oluşmuş parçalar; alveol.*|| **akciğer peteği,** *Kanın gaz alışverişini yaptığı, içi ve dışı pek çok çukur ve kabarcıklarla dolu akciğerin en küçük bölümü olan kesecikler.*|| **akciğer zarı,** *Akciğeri dıştan kaplayan seröz madde; plevra.*

akciğerliler, [ak+ciğer-li-ler] *is. zool.* Karada ve tatlı sularda yaşayan, solunumlarını ilkel akciğer sayılan solunum keseleri ile sağlayan karından bacaklı yumuşakçaların bir takımı.

akça[1], [ak-ça آقجه / اقجه] *(a'kça) sf.* **1.** Beyazımsı; beyaza yakın renkte. **2.** *{ağız}* Siyahlı beyazlı; alaca. [DS] **3.** *{ağız}* Pamuk ipliğinden dokunmuş çul. [DS] 🗗 **akça bardak,** *bot. {ağız} Kardelen; kar çiçeği; çiğdem.* [DS]|| **akça katık,** *{ağız} Tuzlanıp deri tulum içinde saklanan yoğurt.* [DS]|| **akça kavak,** *{eAT} Bir tür söğüt.*| **akça koca,** *{ağız} Saçı sakalı beyazlaşmış ihtiyar.* [DS]|| **akça pakça,** *Eli yüzü temiz, beyaz tenli, güzel.*|| **akça rüzgâr,** *{ağız} Kuzeybatıdan esen yel.* [DS]|| **akça yel,** *Güney doğudan esen ılık rüzgâr*; keşişleme.

akça[2], [*eT.* aġī *(servet, mal)* > aġī-ça > ak-ça اقجه] *is.* → akçe. 🗗 **akça assıya virmek,** *{eAT} Faizle para vermek.*|| **akça assısı,** *{eAT} Para geliri; faiz.*|| **akça assıya almak,** *Faizle para almak.*|| **akça kaldırmak,** *{eAT} Para toplamak; avuç dolusu para edinmek.*| **akça kesmek,** *{eAT} Para basmak; sikke kestirmek.*|| **akça sayılmış kul,** *{eAT} Para ile edinilmiş köle.*

akçaagac, [aḳ-ça+aġac آغاج اقچه] *{eAT} is.* Akçaağaç.

akçaağaç, -cı [ak-ça+ağaç] *is. bot.* Ilıman bölgelerde yetişen kerestesi sağlam ve hafif bir orman ağacı, *(Acer).*

akçaağaççillller, [ak-ça+ağaç-gil-ler] *is. bot.* Yaprakları karşılıklı dizili ve parçalı, örneği akçaağaç olan yaklaşık yüz elli türün ortak adı, *(Aceraceae).*

akçakavak, -ğı [ak-ça+kavak] *is. bot.* Dünyanın pek çok yerinde yetişen park ve bahçeleri süsleyen, yapraklarının alt yüzü beyaz tüylü 20- 25 metre kadar boylanabilen bir ağaç, *(Populos alba).*

akçakır, [ak+çak-ır] *{eAT} is. zool.* Ak doğan.

akçalaşmak, [ak-çe / ak-ça-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır] {ağız}* Pazarlık etmek. [DS]

akçalı, [akça-lı] *sf.* → akçeli.

akçalık, -ğı [akça-lık] *{eAT} is.* Para kesesi.

akçamuk, -ğu [ak-ça-muk] *{ağız} is.* **1.** Bütünüyle açılmış pamuk kozası. **2.** Bir tür saçkıran hastalığı. [DS]

akçe, [*eT.* aġī *(servet)* > aġī-ça > ak-ça / ak-çe] *is.* **1.** Küçük gümüş para. **2.** Her çeşit madenî para. ◻ **akçe etmez,** *Değersiz.*‖ **akçe kesmek,** *Madenî para basmak.*‖ **akçe şıkırtısı,** *Para haberi, para ümidi.*‖ **akçesi ucuz olmak,** *Cömert, eli açık olmak.*

akçeli, [ak-ça-lı] *sf.* Paralı, para ile ilgili, parasal. ◻ **akçeli işler,** *TBMM İçtüzüğüne göre bütçe ve her türlü ödenekli işler.*

akçıl, [ak-çıl اقچل / آقچيل] *sf.* Rengini atmış, yer yer beyazlıkları olan; beyazımtırak, *{eAT} (aynı).*

akçıllanma, [ak-çıl-la-n-ma] *is.* Rengini atma, solma.

akçıllanmak, [ak-çıl-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Rengini atmak, beyazlanmaya başlamak.

akçıllaşma, [ak-çıl-la-ş-ma] *is.* Akçıl hâle gelme.

akçıllaşmak, [ak-çıl-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Rengini atmaya yüz tutmak.

akçıllık, -ğı [ak-çıl-lık] *is.* Akçıl olma hâli.

akçın, [ak-çın] *sf.* → akşın.

akçınlık, -ğı [ak-çın-lık / akşın-lık] *is.* → akşınlık.

akçöpleme, [ak+çöp-le-me] *is.* Zambakgillerden iri yapraklı, beyaz salkım çiçekli zehirli, bir otsu bitki *(Veratrum album).*

akd, [Ar. ʿaḳd *(düğüm atmak)* عقد] *{OsT} is.* → akit. ◻**akd-i encümen,** *{OsT} huk. Encümen kurma.*‖ **akd-i istikraz,** *{OsT} huk. Borç alma sözleşmesi.*‖ **akd-i ittifak,** *{OsT} huk. Devletlerarası antlaşma.*‖ **akd-i meclis,** *{OsT} huk. Meclis kurma; konuşmak üzere toplanma.*‖ **akd-i muaveza,** *{OsT} huk. Taraflarca ivaz karşılığında yapılan sözleşme.*‖ **akd-i nikâh,** *{OsT} huk. Evlenme sözleşmesi; nikâh.*‖ **akd-in in'ikadı,** *{OsT} huk. Sözleşmenin kurulması.*‖ **akd-i pey,** *{OsT} huk. Satış sözleşmesi.*‖ **akd-i zimmet,** *{OsT} huk. İslam olmayanların İslam devletinin tâbiiyetini kabul etmesi.*‖ **akd ü hal,** *{OsT} ed. Klasik Türk Edebiyatında nesri nazma çevirmeye* ***akd****, nazmı nesre çevirmeye de* ***hal*** *adı verilir.*

akdah, [Ar. ḳadeḥ *(su kabı)* > aḳdāḥ اقداح] *(akda:h) {OsT} is.* Bardak, maşrapa, kupa gibi su ve içki içecek kaplar; kadehler.

akdam, [Ar. ḳadem > aḳdām اقدام] *(akda:m) {OsT} is.* Ayaklar.

akdar, [Ar. ḳadr *(değer)* > aḳdār اقدار] *(akda:r) {OsT} is.* **1.** Değerler; kıymetler. **2.** Kudretler.

akdaraç, -cı [aktar-mak > aktar+ağaç] *{ağız} is.* → aktaraç. [DS]

akdarı, [ak+darı] *is. bot.* Tohumları kuş yemi olarak kullanılan buğdaygillerden bir yıllık otsu bitki, *(Panicum).*

akdarılmak, [aḳdar-ıl-mak اقدرلق] *{eT} {eAT} dönşl. f. [-ur]* Yüz çevirmek; başka yana dönmek.

akdarmak, [aġdar-mak / aḳdar-mak اقدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yere yıkmak; alt etmek; devirmek; yenmek. **2.** Altını üstüne getirmek; aktarmak.

akdem, [Ar. ḳadem *(önce olma)* > aḳdem اقدم] *{OsT} sf.* **1.** Önce. **2.** Daha önce; ilk önce; en önce. **3.** Önde ve ilk planda olan; önemli. ◻ **akdem-i efkâr,** *{OsT} Düşüncelerin en önemlisi.*‖ **akdem-i umûr,** *{OsT} İşlerin en önemlisi.*

akdemîn, [Ar. aḳdem > aḳdemîn اقدمين] *(akdemi:n) {OsT} is.* **1.** Önceden olanlar. **2.** Geçmişler. **3.** Önce yaşamış olanlar. **4.** Eksikler.

akdemiyet, [Ar. aḳdem > aḳdemiyyet اقدميت] *{OsT} sf.* **1.** Zaman bakımından eskilik; öncelik. **2.** Değer ve liyakat bakımından öncelik; üstünlük.

akder, [Ar. ḳadr > aḳder اقدر] *{OsT} sf.* **1.** Çok güçlü; en kudretli. **2.** Kısa boylu. **3.** Kısa boyunlu.

akdes, [Ar. ḳuddüs *(kutsal)* > aḳdes اقدس] *{OsT} sf.* Daha mukaddes; en mukaddes.

akdetme, [Ar. ʿaḳd+ T. et-me عقد ايتمه] *{OsT} is.* Yapma; düzenleme.

akdetmek, [Ar. ʿaḳd+ T. et-mek عقد ايتمك] *{OsT} gçl. f. [-(d)-er] [-e(d)-iyor]* Düzenlemek; yapmak.

akdî, [Ar. ʿakd > ʿakdî عقدى] *(akdi:) {OsT} sf.* Sözleşme ile belirlenmiş; sözleşmeden doğan. ◻ **akdî faiz,** *{OsT} Miktarı sözleşme ile belirlenmiş olan faiz.*‖ **akdî mes'uliyet,** *{OsT} Sözleşme koşullarının yerine getirilmesi sorumluluğu.*‖ **akdî tazminât,** *{OsT} Sözleşme koşullarına uymayan kimsenin ödemekle yükümlü olduğu ve sözleşme ile belirlenmiş olan tazminat.*

akdiken, [ak+dik-en] *is. bot.* Meyveleri hekimlikte

kullanılan bir alıç ağacı türü; geyik dikeni; karaçalı; *(Rhamnus).*

akdirmit, -di [ak + Yun. drimitis] *{ağız} is.* Küçük taneli bir tür üzüm. [DS]

akdiye, [Ar. ʿaḳad *(düğümleme)* > ʿaḳdiyye عقديه] *{OsT} is. anat.* Eklemlerdeki boğumlar, düğümler.

akdoğan, [ak+doğ-an] *is. zool.* Kuzey yarım kürenin bütün bölgelerinde yaşayan, deniz kuşları ve kemirgenlerle beslenen ve yalıyarlara yuvalarını kuran yırtıcı bir kuş cinsi, *(Falcorustucolus).*

akduk, -ğu [*eT.* aġduḳ] *{ağız} is.* Kötü; fena; çirkin. [DS]

akdurmak, [aḳ-dur-mak اقدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Akıtmak.

a'kef, [Ar. aʿkef اعكف] *{OsT} sf.* Çok akılsız; pek sersem.

akese, [Far. ākese اكسه] *(a:kese) {OsT} sf.* **1.** Bir şeye yapışmış, ilişmiş. **2.** Ökse.

akfa, -a'i [Ar. ḳafa *(ense)* > aḳfāʾ اقفاء] *(akfa:) {OsT} is.* Başın arka tarafları; enseler.

akfal, [Ar. ḳufl > aḳfāl اقفال] *(akfa:l) {OsT} is.* Kilitler.

akfar, [Ar. ḳufr > aḳfār اقفار] *(akfa:r) {OsT} is.* Çöller.

akfas, [Ar. ḳafaṣ > aḳfāṣ اقفاص] *(akfa:s) {OsT} is.* **1.** Hamal küfeleri. **2.** Kafesler.

akfer, [Ar. aḳfer اقفر] *{OsT} sf.* Çok kısır, en kısır.

akgöz, [ak+göz] *{ağız} sf.* **1.** Korkak; budala; ahmak. **2.** Her şeyde gözü olan; aç gözlü. **3.** Fesat; hırçın. [DS]

akgünlük, -ğü [ak+gün-lük] *is. tıp.* Bosvellia cinsi ağaçların kabuğundan sızdırılmak suretiyle elde edilen, şifalı, beyaz renkli, koyu kıvamlı bir tür reçine *(Olibanum).*

akhaf, [Ar. ḳıḥf > aḳḥāf اقحاف] *(akha:f) {OsT} is.* **1.** Kafatasları. **2.** Ağaçtan yapılmış kaplar.

akhardal, [ak+hardal] *is. bot.* Turpgiller familyasından tohumları sofra hardalı olarak kullanılan, taze yeşil yaprakları ise salata olarak yenen sarı çiçekli bir yıllık otsu bitki, *(Sinapis alba).*

akher, [Ar. ḳahr > aḳher اقهر] *{OsT} sf.* Çok kahredici; en kahredici.

akı[1], [aḳ-ı] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Cömert; eli açık. [DLT] [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] **2.** Yiğit; koçak.

akı[2], [ak-mak > ak-ı] *is. fiz.* Bir kuvvet alanında, belli bir düzlemin belli bir kısmından geçtiği varsayılan kuvvet çizgileri; seyelan.

akı[3], [Ar. ʿaḳḳ > ʿāḳī عاقى] *(a:kı:) {OsT} sf.* İsyan eden; baş kaldıran; asi.

akıbet, [Ar. ʿāḳıbet عاقبت] *(a:kıbet) {OsT} is.* **1.** Son, bitim; sonuç. **2.** Gelecek; istikbal. **3.** Daha önce yapılan işlerin sonucu; netice. **4.** Ölüm. **5.** *zf.* Sonunda; neticede. 🗗 **ākıbet-bîn,** *{OsT} Sonucu önceden görebilen; uzak görüşlü.*|| **ākıbet-bînî,** *{OsT} Uzak görürlülük.*|| **ākıbet-endîş,** *{OsT} Sonunu düşünen.*|| **akıbeti hayrola,** *Sonunun iyi olmasını dilemek için söylenen söz veya dua.*|| **ākıbetü'l-emr,** *{OsT} 1. Bir işin sonu. 2. İşin sonunda; neticede.*

akıcı, [ak-ıcı] *sf.* **1.** Kolay akan; sıvı. **2.** *mec.* Rahat, tabii, uyumlu. **3.** Dil ve düşünce bakımından güçlük çıkarmadan, düşüncenin ve anlamanın akışını durdurmayan, kolay anlaşılır ve zevk verir bir ifade biçimi. 🗗 **akıcı ünsüz,** *Akıcı bir söylenişi olan* ***L*** *ve* ***R*** *ünsüzleri.*

akıcılık, -ğı [ak-ıcı-lık] *is.* **1.** Akıcı olma hâli. **2.** *mec.* Kolaylık; düzenlilik; rahatlık; selaset.

akıdak, -ğı [ak-ıt-ak] *is.* **1.** *{ağız}* Lazımlık; oturak. **2.** Sidik. [DS]

akıdık, -ğı [ak-ıt-ık] *{ağız} sf.* **1.** Her yere işeyen kimse. **2.** Kararsız; ikiyüzlü; sebatsız; dönek. [DS]

akıdılmak, [akıt-mak > akı(t)-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Akıtmak işi yapılmak; akıtılmak.

akıdılmış, [akıdıl-mış] *{eAT} sf.* Akıp dağılan.

akıdınılmak, [akıd-ın-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* **1.** Akıtılmak. **2.** Fışkırtılmak.

akıg, [aḳ-ıġ] *{eT} is.* **1.** Akış; akma. [Üç İtigsizler] **2.** Akıntı; cereyan [Gabain] [EUTS] **3.** Göz yaşı. [EUTS]

akıglıg, [aḳ-ıġ-lıġ] *{eT} sf.* Akan; akıcı; cereyanlı [Gabain] [Üç İtigsizler] [EUTS]

akıgsız, [aḳ-ıġ-sız] *{eT} sf.* Akıcı olmayan; akmayan; akıntısız; cereyansız. [EUTS] [Gabain] [Üç İtigsizler]

akık, -ğı [ak-mak > ak-ık] *sf.* **1.** Sulu. **2.** Çapaklı.

âkıl, [Ar. ʿaḳl *(köstek)* > ʿāḳıl عاقل] *(a:kıl) {OsT} sf.* **1.** Akıllı. **2.** Anlayışlı. **3.** Bilgin. **4.** Mantıklı. **5.** Düşünen; mantıklı. **6.** *huk.* Bir adam öldürme olayının kan bedelinin ödenmesine katılan akraba veya arkadaş. 🗗 **âkıl bâliğ olmak,** *Bulûğa ermek; ergen olmak; reşit olmak.*|| **ākılü'l-ukalā,** *{OsT} Akıllıların akıllısı; en akıllı.*

akıl, -klı [Ar. ʿaḳl *(köstek)* عقل] *is.* **1.** İnsanın kendi davranışlarını tanımasına, bilmesine ve değerlendirmesine yarayan kabiliyeti; anlak; beyin; derk; dimağ; havsala; izan; kafa; kavrayış; kiyaset; natıka; us. **2.** İyiyle kötüyü, doğruyla yanlışı, gerçekle yalanı ayırt edebilme gücü; ufuk. **3.** Bellek; hafıza. **4.** Düşünce ve kanaat. **5.** İdrak; anlayış; fahime; fetanet; feraset; basiret; müdrike; müfekkire. 🗗 **akıl almak** (danışmak), *Birinin tavsiyesini almak.*|| **akıl almaz,** *İnanılması mümkün olmayan.*|| **akıl çelmek,** *Birini yoldan çıkarmak, saptırmak.*|| **akılda kalmak,** *Hatırlamak, unutmamak.*|| **akıldan çıkarmak,** *Unutmaya çalışmak.*|| **akıldan çözmek,**

Herhangi bir araca gerek kalmadan zihnen hesaplamak.|| **akıldan geçirmek,** *Kısa bir zaman düşünmek.*|| **akıldan gitmemek,** *Unutamamak.*|| **akıl danışmak,** *Birinin tavsiyesini almak.*|| **akıl defteri,** *Birinin önem verdiği bazı şeyleri hatırlamak için tuttuğu not defteri; ajanda.*|| **akıl delisi,** *{ağız} Zeki fakat çok yaramaz çocuk.* [DS]|| **akıl dışı,** *Mevcut bilgilerle sadece akıl yürütmekle açıklanamayan durum.*|| **akıl dişi,** *On yedi ile otuz yaşları arasında çıkan üçüncü azı dişi.*|| **akıl doktoru,** *Akıl hastalarını tedavi eden hekim.*|| **akıl durdurucu,** *Şaşırtıcı, hayret uyandırıcı.*|| **akıl eksikliği,** *Muhakeme yetersizliği.*|| **akıl erdirememek,** *Sırrını çözememek; sebep sonuç ilişkisini kavrayamamak.*|| **akıl ermezlik,** *{ağız} Cahillik.* [DS]|| **akıl etmek,** *Herhangi bir durum karşısında bir çare bulabilmek.*|| **akıl fikarası,** *Başkasının yardımı olmadan doğruyu bulamayan.*|| **akıl gitmek,** *{eAT} Bayılmak.*|| **akıl hastahanesi,** *Ruh ve akıl hastalıklarıyla ilgili hastane.*|| **akıl hastalığı,** *Ruhi fonksiyonların sürekli bozukluğu.*|| **akıl hocası,** *Herkese akıl öğretmeye yeltenen kimse.*|| **akıl için yol birdir,** *Doğru düşünüldüğü zaman herkes aynı kanaate varır.*|| **akıl kârı,** *Akla yatkın.*|| **akıl kethüdası,** *Herkese akıl verme meraklısı olan kimse.*|| **akıl kumkuması,** *Küçük olmasına rağmen akıllı ve bilgiç çocuk.*|| **akıl kutusu,** *Küçük olmasına rağmen akıllı ve bilgiç çocuk.*|| **akıllara durgunluk vermek,** *Düşünemeyecek duruma getirmek, şok etkisi yapmak.*|| **akıllara zarar,** *Akılları muhakemeden alıkoyacak kadar mantığa aykırı.*|| **akıl öğretmek,** *Yol göstermek, tavsiyede bulunmak.*|| **akıl satmak,** *Bilgiç geçinerek başkasına akıl vermeye kalkışmak.*|| **akıl terellelli,** *Dengesiz kimse.*|| **akıl var, izan var,** *Daha çok belgeye ve düşünmeye gerek yok.*|| **akıl yormak,** *Düşünmek, hatırlamak için kendini zorlamak.*|| **akıl zayıflığı,** *Sağlıklı düşünememe; bunama.*|| **akla dammak,** *{ağız} Akla gelmek; sezmek.* [DS]|| **akla dokunmak,** *Şaşırtmak.*|| **akla gelmedik,** *Düşünülmeyen, sürpriz.*|| **akla gelmek,** *Düşünmek; anımsamak.*|| **akla hayale gelmez,** *İnanılması güç, dehşet verici.*|| **akla sığmak,** *{eAT} Akla yatmak.*|| **akla yakın,** *Kabul edilebilir, makul.*|| **aklı almamak,** *Olabileceğini düşünememek, kavrayamamak.*|| **aklı başına gelmek,** *Doğruyu bulmak, ayıkmak.*|| **aklı başında kalmamak,** *Şaşırmak.*|| **aklı başında,** *Uyanık ve tedbirli.*|| **aklı başından gitmek,** *Şaşırmak, kendini kaybetmek.*|| **aklı başka yerde olmak,** *Yaptığı işlerden başka konuları düşünmek.*|| **aklı bulanmak,** *{eAT} Aklı karışmak; zihni karışmak.*|| **aklı çıkmak,** *Çok korkmak.*|| **aklı dağılmak,** *Düşüncelerini bir konu üzerinde toplayamamak.*|| **aklı durmak,** *Düşünememek, hayret etmek.*|| **aklı eren,** *Anlayıp idrak edebilen.*|| **aklı ermek,** *Bazı konuları anlayabilecek yetenekte olmak.*|| **aklı fikri** (bir şeyde) **olmak,** *Düşüncesini yalnız o konu üzerinde toplamak.*|| **aklı gitmek,** *Şaşırmak.*|| **aklı gözünde,** *Ancak gözüyle gördüklerine inanır.*|| **aklı ırılmak,** *{eAT} Aklı gitmek; bayılmak.*|| **aklı karışmak,** *Ne yapacağını bilememek.*|| **aklı kesmek,** *Yapabileceğini düşünmek.*|| **aklı kıt,** *Anlayışı ve idraki sınırlı.*|| **aklına düşmek,** *Bir şeyi hatırlamak.*|| **aklına eseni yapmak,** *İçinden geldiği gibi ani davranışlarda bulunmak.*|| **aklına gelen başına gelmek,** *Olmasından korktuğu bir şey olmak.*|| **aklına hiffet getirmek,** *Delirmek.*|| **aklına koymak,** *Bir şeyi yapmağa karar vermek.*|| **aklına sığdıramamak,** *İnanmamak, tasavvur edememek.*|| **aklına şaşmak,** *Birinin fikrini veya davranışını beğenmemek.*|| **aklına turp sıkmak,** *argo. Birinin fikrini, yaptığını beğenmemek.*|| **aklına uymak,** *Birinin uygunsuz bir teklifini, görüşünü kabul etmek, ona uymak.*|| **aklına yer etmek,** *Hiç unutmamak.*|| **aklından zoru olmak,** *Akıl dışı davranışlarda bulunmak.*|| **aklından zoru olmak,** *Akılsızca iş yapmak.*|| **aklını almak,** *Aklını meşgul etmek.*|| **aklını bozmak,** *Sapıtmak.*|| **aklının terazisi bozulmak,** *Dengesiz işler yapmak.*|| **aklını peynir ekmekle yemek,** *Akıllıca davranmak gerekirken akıl dışı davranışta bulunmak.*|| **aklınla çok yaşa,** *1. İsabetli bir ikazdan veya hatırlatmadan dolayı övgü sözü. 2. Olmayacak bir şey söyleyene söylenen alay sözü.*|| **aklı oynamak,** *Korkmak.*|| **aklı saplanmak,** *Devamlı olarak bir şeyi düşünmek.*|| **aklı sıra,** *Düşüncesine göre.*|| **aklı şaşmak,** *{eAT} Düşünemez duruma gelmek.*|| **aklı takılmak,** *Bir şeyi sürekli olarak düşünmek.*|| **aklı tepesinden bir karış yukarıda,** *Sağduyudan uzak davranan.*|| **aklı yatmak,** *Uygun bulmak.*|| **aklı zıvanadan çıkmak,** *Kendini kontrol edemeyecek derece kızmak.*

akılamak[1], [aḳ-ı(ġ)-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Ağlamak. [Gabain]

akılamak[2], [akı-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Cömert saymak; cömertliğe nispet etmek. [DLT]

akılan, [Ar. ʿāḳıl > ʿāḳılān عاقلان] *(a:kıla:n) {OsT} is.* Akıllı kişiler; akıllılar.

akılane, [Ar. ʿāḳıl + Far. -āne عاقلانه] *(a:kıla:ne) {OsT} zf.* Akıllıca; akıllı bir kimseye yakışır biçimde.

akılat, [Ar. ʿāḳıl > ʿāḳılāt عاقلات] *(a:kıla:t) {OsT} is.* Akıllılar.

akılcı, [akıl-cı] *sf.* **1.** Akıl ve mantık verilerine dayanan. **2.** *fel.* Doğruluğu, akla uygunlukla açıklayan görüşten yana olan; rasyonalist. **3.** *{ağız}* Akıl veren. [DS]

akılcılık, -ğı [akıl-cı-lık] *is. fel.* Doğruluk ölçüsü olarak ancak aklı ve mantığı esas alan felsefî görüş; rasyonalizm.

akıldak, -ğı [akıl-dak] *{ağız} sf.* Aynı akılda olan; kafa dengi. [DS]

akıldane, [Ar. ʿaḳil + Far. dānā] *(akılda:ne) sf.* Çok akıllı.

akıle, [Ar. ʿāḳıl >*(dişil)* ʿāḳıle عاقله] *(a:kıle) {OsT} sf.* (Bayan için) akıllı.

akılga, [ak-mak > ak-ıl-ga] *is.* Sızıntı ya da yağmur sularının akması için çoğunlukla istinat duvarlarında dikine boydan bırakılan yarık.

akılgan[1], [ak-ıl-gan] *{ağız} sf.* **1.** Akıntılı, hızlı akan su; akıntılı su kanalları. **2.** Ağacın kabuğu ile gövdesi arasındaki ince tabaka. [DS]

akılgan[2], [Ar. ʿakıl + T. -gan ?] *{ağız} sf.* Bilgiç; çok bilmiş. [DS]

akılık, [aḳı-lıḳ] *{eT} is.* Cömertlik; seleklik. [Yüknekî] [DLT]

akıllandırma, [akıl-la-n-dır-ma] *is.* Eğiterek doğru ve kurallara göre davranmasını sağlama.

akıllandırmak, [akıl-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Uslandırmak, terbiye etmek; yola getirmek.

akıllanma, [akıl-la-n-ma] *is.* **1.** Akıllanmak işi. **2.** Olayların kazandırdığı tedbirlilik, uyanıklılık.

akıllanmak, [akıl-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Başına gelen olaylardan ders alarak daha tedbirli davranmak, olması gerektiği gibi doğru hareket etmek. **2.** Yola gelmek; uslanmak.

akıllanmaz, [akıl-la-n-maz] *sf.* Düzelmesi olanaksız; söz anlamaz; öğüt dinlemez.

akıllı, [akıl-lı] *sf.* **1.** Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edebilecek durumda olan; âkıl. **2.** Aklı olan. **3.** Zekâ seviyesi yüksek olan. **4.** Doğru düşünen; sağ duyu ve anlayış sahibi; arif. **5.** Ağır başlı; dikkatli; temkinli. **6.** *alay.* Fırsat düşkünü. **akıllı davranmak,** *Aklını kullanarak tedbirli olmak.*|| **akıllı geçinmek,** *Başkalarını kandırabileceğini sanmak.*|| **akıllı kârı,** *Ancak bir akıllının yapacağı iş.*|| **akıllı uslu,** *Terbiyeli, ağır başlı.*

akıllıca, [akıl-lı-ca] *zf.* **1.** Akla uygun gelecek şekilde. **2.** Doğru.

akıllılık, -ğı [akıl-lı-lık] *is.* Akıllı olma durumu. **akıllılık etmek,** *Yerinde ve en uygun kararı vermek.*|| **akıllılık taslamak,** *Akıllı olduğunu sezdirerek büyüklenmek.*

akıllulık, [akıl-lu-lık] *{eAT} is.* Akıllılık.

akılmak[1], [aḳ-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Akmak; yürümek. [Üç İtigsizler]**akılmak**[2], [alḳ-ıl-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Şaşırtmak; şaşalatmak. [DLT]

akılsız, [akıl-sız] *sf.* **1.** Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırt edemeyen; ahmak; aymaz; basiretsiz; beyinsiz. **2.** Zekâ düzeyi düşük; idraki yetersiz; alık; aptal; avanak. **3.** Unutkan. **4.** *{eAT}* Baygın.

akılsızlık, -ğı [akıl-sız-lık] *is.* **1.** Akıl eksikliği. **2.** Düşünmeden iş yapma; aptallık. **akılsızlık etmek,** *Düşüncesizce davranmak; isabetli karar verememek.*

akılsuz, [akıl-suz] *{eAT} sf.* **1.** Baygın. **2.** Ahmak; akılsız; beyinsiz.

akım[1], [ak-ım] *is.* **1.** Bir akışkanın ve enerjinin belirli bir yönde hareketi; cereyan. **2.** Sanatta, politikada, düşünce hayatında gruplaşmaya sebep olan görüş; çığır; dalga; hareket; moda. **3.** Meyil; suya akış imkânı veren eğim; akıntı yönü. **4.** *{ağız}* Ayağın üstü. [DS] **akım çatağı,** *{ağız} Küçük sellerin birleşme yeri.* [DS]

akım[2], [aḳ-ım] *{eT} sf.* Bir defada akacak kadar olan; akım. [DLT]

akım[3], [Ar. ʿaḳāmet *(kısırlık)* > ʿāḳım عاقم] *(a:kım) {OsT} sf.* Kısır; verimsiz.

akımtoplar, [ak-ım+top-la-r] *is.* Üretilen elektrik enerjisinin fazlasını kimyasal enerji hâlinde toplayıp depolamaya yarayan araç; akümülatör.

akın, [Harizm. ak-mak *(baskın yapmak)* > aḳ-ın] *is.* **1.** Sürü hâlinde kesintisiz, hızlı ve yoğun bir akış hareketi. **2.** Bir yere üşüşme; çok sayıda akarak gelip toplanma; tehacüm. **3.** Askerî hücum. **4.** Düşman topraklarına, sindirme ve korkutma amacıyla hızla gerçekleştirilen talan ve yağma saldırısı. **5.** Ülkeden ülkeye durmaksızın, akarcasına yapılan saldırı, savaş ve asker yürütme. **6.** Göç. **7.** *{eT} is.* Akıntı; sel. **8.** *{eAT}* Dalga. **akın akın,** *Ardı arkası kesilmez kalabalıklarla.*|| **akın çapmak,** *{eAT} Akın etmek; hücum etmek; baskın yapmak.*|| **akın etmek,** *1. Sürü hâlinde üşüşmek, yürümek. 2. Baskın tarzında düşman ülkesine saldırmak; sefer eylemek.*|| **akın eylemek,** *{eAT} Akın etmek; hücum etmek; baskın yapmak.*|| **akın munduz,** *{eT} Birdenbire gelen sel; deli sel.* [DLT]|| **akın saldırmak,** *{eAT} Akın etmek; hücum etmek; baskın yapmak.*|| **akın salmak,** *{eAT} Akın etmek; hücum etmek; baskın yapmak.*

akıncak, -ğı [ak-ın-cak] *{ağız} is.* Bayır; yamaç. [DS]

akıncı [ak-ın-cı] *is. as.* Akın yapmak amacıyla düşman ülkesine at süren özel olarak yetiştirilmiş savaşçı; komando; özel harekât görevlisi. **akıncı beyi,** *İmparatorluk dönemi Türk akıncı beylerinin kumandanı.*|| **akıncı kadısı,** *Seferlerde orduda bulundurulan bir çeşit adlî hakim.*

akınçı, [aḳ-ın-çı] *{eT} is.* Gece baskını yapan asker; akıncı. [DLT]

akınçsız, [aḳ-ınç-sız] *{eT} sf.* Sabit; yerinden oynamaz; sağlam; muhkem. [EUTS]

akınçu, [ak-ın-çu] *{eT} is.* Akıncı. [ETY]

akındı, [aḳ-ın-dı] *{eT} is.* Akıntı. [DLT]

akındırık, -ğı [ak-ın-dırık] *{ağız} is.* **1.** Reçine; çam sakızı. **2.** Erik, zerdali, badem gibi ağaçların dal ve gövdelerinden sızan yapışkan kıvamlı madde; ağaç püzü. [DS]

akıngan, [ak-ın-gan] *{ağız} is.* Su yürümüş ağaç. [DS]

akınınak, [ak-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Özenmek. **2.** Gönül vermek; meyletmek; sevmek. **3.**

Kaymak. [DS] ◻ **akını akını gitmek,** *{ağız} Sürüne sürüne, yüzüstü gitmek.* [DS]

akıntı, [ak-ın-mak > ak-ın-tı] *is.* **1.** Sıvı hâldeki bir maddenin akması, sızması durumu. **2.** Büyük su kütlelerinin sürekli olarak aynı yönde ve aynı yoldan akarak yer değiştirmesi ile oluşan hareket. *Labrador sıcak su akıntısı.* **3.** Vücutta yer alan herhangi bir yaradan dolayı dışarıya sızan sıvı. **4.** Kapalı bir yerdeki sıvının kapak, tapa veya bir çatlaktan akan sızıntısı. **5.** Göllerin suyunu boşaltan kanallar, dereler; menfez. **6.** Yağmur ve sel sularının akmasını sağlayan meyil. *Çatıya yeterli akıntı verilmemiş.* **7.** *{ağız}* Bir işin normal gidişi. [DS] **8.** *{ağız}* Kadınların âdet görme hâli. [DS] ◻ **akıntı çağanozu,** *argo. 1. Vücudunda gözle görülür bir çarpıklığı olan. 2. Düşük omuzlu kimse. 3. Ayakta duramayacak kadar sarhoş olup sağa sola yalpa yaparak yürüyen.*|| **akıntı hattı,** *Akıntılı bir yüzeyin eğim derecesini gösteren çizgiler.*|| **akıntı vermek,** *Durgun veya bir yerde birikinti hâlinde bulunan suyu akıtmak için tabanından daha alt düzeyde kanal, ark vb. açmak.*‖ (kendini) **akıntıya bırakmak,** *Bir taktik belirlemeden olayların akışına göre hareket etmek.*|| **akıntıya kapılmak,** *Akıntının etkisi ile sürüklenmek; karşı koyamamak; akıntının etkisi altına girmek.*|| (kendini) **akıntıya kaptırmak,** *Akıntının etkisi ile sürüklenmek; karşı koyamamak.*|| **akıntıya kürek çekmek,** *Başaramayacağını bildiği hâlde boş yere uğraşmak, direnmek.*

akıntılı, [ak-ın-tı-lı] *sf.* Akıntısı olan.

akıölçer, [ak-ı+ölç-er] *is. fiz.* Manyetik endüksiyon akısındaki değişmeyi ölçmeye yarayan aygıt.

akır, [Ar. ʿalḳāret *(kısırlık)* > ʿāḳır عاقر] *(a:kır) {OsT} sf.* **1.** (Kadın için) kısır. **2.** (Toprak için) verimsiz. **3.** (Kadın için) çocuksuz.

akırdak, -ğı [akır-dak] *{ağız} is.* Kalın dilme; direk. [DS]

akırgan, [ak-ır-gan] *{ağız} is.* **1.** Tomruğun içinden çıkan yağlı çıra. **2.** Cereyan; akım. **3.** Mecra; yatak. [DS]

akırlamak, [aḳ-ır-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ağırlamak. [EUTS]

akırmak, [aḳ *(yans.)* > aḳ-ır-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* Anırmak [Mühennâ]

akıs[1], [Ar. ʿaḳıṣ عاقص] *(a:kıs) {OsT} sf.* İnatçı.

akıs[2], [Ar. ʿaḳıs عاقس] *(a:kıs) {OsT} sf.* Pis kokulu.

akış, [ak-ış] *is.* **1.** Akmak hareketi ve biçimi. **2.** *mec.* İlerleme; devam etme. *«Trafiğin akışı yavaşladı.»* **3.** İçe işleyiş; nüfuz ediş. *«Gönlüme bir akış aktı ki...»* ◻ **akış akış,** *{ağız} Akın akın; toplu hâlde.* [DS]|| **akış akış gitmek,** *{ağız} Akın akın gitmek; toplu hâlde gitmek.* [DS]|| **akış aşağı,** *Akıntının olduğu yöne doğru.*‖ **akış yukarı,** *Akıntının tersi yönde.*

akışkan, [akış-kan] *sf.* **1.** Normal ısı derecesinde sıvı hâlde bulunan; akan. **2.** *is. fiz.* Bulunduğu kabın şeklini alabilen, molekülleri birbiri üzerinden kayarak yer değiştiren gaz ve sıvıların fizikteki genel adı; seyyal.

akışkanlaşma, [akış-kan-la-ş-ma] *is.* Akışkanlaşmak işi.

akışkanlaşmak, [akış-kan-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Akışkan duruma gelmek; sıvı ya da gaz durumuna geçmek.

akışkanlaştırıcı, [akış-kan-la-ş-tır-ıcı] *sf.* ve *is.* Bir maddeyi akışkan hâline getiren özel madde.

akışkanlaştırma, [akış-kan-la-ş-tır-ma] *is.* Akışkanlaştırmak işi.

akışkanlaştırmak, [akış-kan-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Akışkan duruma getirmek; akışkan olmasını sağlamak.

akışkanlık, -ğı [akış-kan-lık] *is.* **1.** *fiz.* Akışkan olma durumu; seyyaliyet. **2.** *ekon.* Arz ve talebin birbirine uyabilmesi.

akışlı, [akış-lı] *sf.* **1.** Akışı olan. **2.** Belli bir yöne, yere doğru akışı bulunan.

akışlılık, [akış-lı-lık] *is.* Akışlı olma durumu; akabilme; dışarıya yolu olma.

akışına, [akış-ma] *is.* **1.** Akışmak işi. **2.** *dbl.* Seslerin uygun biçimde birbirine bağlanması.

akışmak, [aḳış-mak آقشمق] *işteş. f. [-ır] [eT. -ur]* **1.** *{ağız}* Hep birlikte bir yöne doğru topluca yürümek. [DS] **2.** *{eAT}* Sel gibi akmak; saldırmak; üşüşmek. **3.** *{eT}* Birlikte akmak. [DLT] **4.** *{eT}* Caymak; sözünde durmamak. [EUTS] **5.** *{ağız}* Anlaşmak; kaynaşmak; arkadaş olmak. [DS]

akışsız, [akış-sız] *sf.* Akışı olmayan.

akışta, [? aḫışta / aḳışta] *is.* Halay veya manay denilen oyunlar oynanırken beşer altışar kişiden oluşan iki grubunun karşılıklı olarak bayatı tarzında söyledikleri sorulu cevaplı deyiş türü.

akıt, [ak-mak > ak-ıt] *{ağız} is.* **1.** Taş kemer; kubbemsi taş tavan. **2.** Salça. [DS]

akıtgan, [aḳ-ıt-ġan] *{eT} sf.* Akıtan. [DLT]

akıtılma, [akıt-ıl-ma] *is.* Akıtılmak işi.

akıtılmak, [akıt-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Akıtmak işi yapılmak. **2.** Üzerinde akıtmak işi uygulanmak.

akıtma, [ak-ıt-ma آقتمه] *is.* **1.** Akıtmak işi. **2.** Büyük baş hayvanların başından burnuna doğru olan beyazlık. **3.** Birkaç sıra hâlinde altın zincir gerdanlık. **4.** Çamlardan elde edilen reçine. **5.** *{ağız}* Hamuru doğrudan tava ya da sac üzerine dökerek pişirilen bir tür pide ya da çörek; akıtmaç. [DS] **6.** *sf. {eAT}* (Demir için) dökme. **7.** *{ağız}* Alçıdan yapılan tavan süsleri. [DS] **8.** *{ağız}* Tarlanın yalnız ekilecek kısımlarını gübreleme. [DS] **9.** *argo.* Yankesici tarafından birinin elbisesini fark ettirmeden keserek cüzdan vb. eşyasını çalma.

akıtmacık, -ğı [akıt-ma-cık] *{ağız} is.* Kilim, heybe ve yün çoraplara işlenen bir motif. [DS]

akıtmaç, -cı [akıt-maç] *is.* Un, süt, yağ ve şeker ile yoğrulan hamurun kızgın saç üzerine dökülmesiyle elde edilen tatlı; yassı kadayıf.

akıtmak, [ak-mak > ak-ıt-mak آقتمق] *gçl. f. [-ır] [eT. -ur]* **1.** Akmasını sağlamak; *{eAT} (aynı).* **2.** Dökmek. **3.** *mec.* Çekinmeden, acımadan bol bol harcamak. **4.** *{ağız}* Çişini kaçırmak; işemek. [DS] **5.** *{ağız}* Hayvanları sulamak. [DS] **6.** *{eT}* Göndermek. [DLT] **7.** Akın ettirmek. [ETY] **8.** *{eAT}* Akın akın çekmek; celbetmek. **9.** *{ağız}* Meylettirmek; çekmek; çevirmek. [DS] **10.** *{ağız}* Düşürmek; düşürerek kaybetmek. [DS] **11.** *{eAT}* Fışkırtmak. ◘ **akıta akıta,** *Akıtarak; akıtma suretiyle.*

akıtmalı, [akıtma-lı] *sf.* **1.** Akıtması olan; akıtma takınmış olan. **2.** (At için) alnında akıtması olan.

akıtmalık, -ğı [akıtma-lık] *is.* İnşaatlarda birleşme çizgilerindeki kurşun şeritle örtülü kısım.

akıttırma, [ak-ıt-tır-ma] *is.* Akıttırmak işi.

akıttırmak, [ak-ıt-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Akıtmak işini yaptırmak; akıtmak işini başkasına yaptırmak.

akıyagak, [aḳ-ı+ya-ġak] *{eT} is.* İç ceviz; ceviz içi. [DLT]

akızmak, [aḳ-ız-ımak] *{eT} gçl. f. [-ır]* Akın ettirmek. [ETY]

akî, [Ar. ʿaḳḳ > ʿāḳī عاقی] *(a:ki:, k kalın söylenir) {OsT} sf.* İsyan eden; baş kaldıran; asi.

akib[1], [Ar. ʿaḳıb عقب] *zf.* Önce.

akib[2], [Ar.ʾakīb عقیب] *(aki:b, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Hemen arkadan gelen; izleyen; takip eden.

akib[3], [Ar. ʿaḳab > ʿāḳib عاقب] *(a:ki:b, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Bir başkasının ardından giden ya da gelen. **2.** (Bütün peygamberlerden sonra geldiği için) Hz. Muhammed.

akibinde, [Ar. ʿakīb + T. -i-n-de] *(aki:binde) {OsT} zf.* Hemen ardından.

akid[1], [Ar. ʿaḳd عقد] *is.* **1.** Bağlama; düğümleme. **2.** Bağlanma; düğümlenme.

âkid[2], [Ar. ʿakd > ʿākid عاقد] *(a:kid) {OsT} sf.* **1.** Bağlayan; düğümleyen. **2.** Toplantı yapan; düzenleyen. **3.** Âkit.

akid[3], [ʿakd *(bağlama)* > ʿakid عقد] *{OsT} sf.* **1.** Pıhtılaşmış; pıhtılaştırılmış. **2.** Koyulaştırılmış; donduruluş; ağdalaştırılmış.

akide, [Ar. ʿaḳd *(düğümlemek)* > ʿaḳīde عقیده] *(aki:-de) {OsT} is.* **1.** İnanç; itikat. **2.** Bir inancın formül hâlinde özetlenmiş hâli. **3.** Prensip. **4.** Tartışması bile kabul edilemeyecek biçimde benimsenmiş görüş; iman; nas. **5.** Doktrin. **6.** Bir din içinde farklı inanış sistemlerinin yol açtığı ayrılık; mezhep. **7.** Akide şekeri. ◘ **akidesi bozuk,** *(Kişi için) imanı zayıf veya iman esasları çerçevesi dışına çıkan.*|| **akidesi zayıf,** *İnançlarının gerektirdiği biçimde davranışlarda bulunmayan.*|| **akidesi pak,** *İmanı sağlam; inancında herhangi bir tereddüt ve şüphe bulunmayan.*|| **akide şekeri,** *Şeker ağdasının sitrik asit ve koku verici boyar maddeler katılarak kestirilmesi ile elde edilen ağızda zor eriyen şekerleme çeşidi.*|| **akideyi bozmak,** *Dinî inancını gevşetmek; inanç konusunda tereddütlere düşmek.*

akideyn, [Ar. ʿāḳid > ʿāḳideyn عاقدین] *(a:kideyn, k kalın söylenir) {OsT} is.* Anlaşma, sözleşme yapan tarafların her ikisi; sözleşme yapan taraflar.

akidîn, [Ar. ʿāḳid > ʿāḳidīn عاقدین] *(a:kidi:n, k kalın söylenir) {OsT} is.* Anlaşma yapan taraflar.

akif, [Ar. ʿakf *(vakfetme)* > ʿākif عاکف] *(a:kif) {OsT} sf.* **1.** Bir işte sebat eden; üzerinde ısrarla duran. **2.** Bir yerde uzun süre oturan. **3.** Bir yere çekilerek ibadet eden.

akik[1], **-ği** [Ar. ʿakīk عکیك] *(aki:k) is.* **1.** Bunaltıcı bir sıcak. **2.** Bunaltıcı sıcaklık.

akik[2], **-ği** [Yun. akhates *(Sicilya'da bir nehir)* > Ar. ʿaḳīḳ عقیق] *(aki:k, k'ler kalın söylenir) is.* **1.** Yanardağ ateş toplarının denize düşmesi ile oluşan, kesildiğinde çok sayıda eş merkezli şerit ve damar görüntüsü veren kuvars türü, silisli bir süs taşı. **2.** Akik taklidi damarlı bir cam çeşidi. ◘ **akik-i nâm,** *{OsT} Şarap.*

akika, [Ar. ʿaḳīḳa عقیقه] *(aki:ka, k'ler kalın söylenir) is.* Çocuk için kesilen adak.

akil, [Ar. ʿakl *(köstek)* > ʿaḳīl عقیل] *(aki:l, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Akıllı, mantıklı. **2.** Anlayışlı, anlaşılabilir. **3.** Bilgin, bilge. **4.** Düşünceli. ◘ **akil bâliğ,** *{OsT} Reşit, sorumluluk taşıyabilecek yaşa gelmiş; bulûğa ermiş.*

akil[2], [Ar. ekele *(yeme)* > ākil آکل] *(a:kil) {OsT} sf.* Yiyen. ◘ **âkil-ül-beşer,** *Yamyam.*|| **âkilü'l-cerrâd,** *{OsT} Çekirge ile beslenen.*|| **âkilü'l-ekbâd,** *Ciğerler yiyen.*|| **âkilü'l-esmâk,** *zool. Balıkçıl.*|| **âkilü'l-haşâyiş,** *zool. Otçul.*|| **âkilü'l-haşerât,** *zool. Böcekçil.*|| **âkilü'l-hevâm,** *{OsT} Haşaratla beslenen.*|| **âkilü'l-hubûbât,** *zool. Tanelerle beslenen.*|| **âkilü'l-kül,** *{OsT} Hem ot hem de etle beslenen.*|| **âkilü'l-lahm,** *{OsT} Et yiyen; et ile beslenen.*|| **âkilü'l-lühûm,** *zool. Etçil.*|| **âkilü'n-nebât,** *{OsT} Otla beslenen.*|| **âkilü'l-nemel,** *zool. Karıncayiyen.*|| **âkilü's-semek,** *{OsT} zool. Balık yiyen; balıkla beslenen.*

akilane, [Ar. ʿaḳīl+Far. -āne عاقلانه] *(aki:la:ne) {OsT} zf.* Akıl sahibi kimseye yakışacak tarzda; akıllıca.

akile, [Ar. ākil > ākile آكله] *(a:kile) {OsT} is. tıp.* **1.** Yenirce adı verilen yara. **2.** Kemirici ülser; kanser.

akilik, -ği [ak+ilik] *{ağız} is.* **1.** *anat.* Omurilik. **2.** Beyaz düğme. [DS]

akim, [Ar. ʿaḳamet *(kısırlık)* > ʿakīm عقيم] *(aki:m, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Kısır. **2.** Verimsiz. **3.** [*"kalmak"* eylemi ile kullanıldığında] (Eylem ve girişim için) sonuç getirmeyen; sonucu alınamayan. **4.** (Arazi için) çıplak; bitkisiz; verimsiz. **5.** *is.* Çoğunlukla yağmur getirmeyen rüzgâr. 🗗 **akim bırakmak,** *Bir işin, girişimin sonuçlanmasını engellemek.*‖ **akim kalmak,** *Başarıya ulaşamamak; sonuçlanmamak.*

akinc, [Far. ākinc آكنج] *(a:kinc) {OsT} is.* **1.** Çengel. **2.** Bumbar dolması.

akinezi, [Yun. a-kinesis > Fr. akinésie] *is. tıp.* Kaslarda bir güç azalması söz konusu olmadığı hâlde bazı hareketlerin yapılamaması.

akir[1], [Ar. ʿaḳāret *(kısırlık)* > ʿaḳīr عقير] *(aki:r, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** (Erkek için) kısır. **2.** (Arazi için) verimsiz; kıraç. **3.** Rehine konulmuş; rehinde bulunan. **4.** Kesik; yaralı. **5.** *ünl.* Hakaret sözü.

akir[2], [Ar. aḳar] *{ağız} is.* **1.** Eritilen yağın dibinde kalan tortu. **2.** Yağ ve yoğurt gibi maddelerin ekşi tortusu. **3.** Bir sıvının dibindeki birikinti; tortu. [DS]

akire, [Ar. ʿaḳīre] *(aki:ri, k kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Şarkı söyleyen, bir şey okuyan ya da ağlayan kimsenin sesi. **2.** Tepesi kesik hurma ağacı. **3.** *sf.* (Hayvan için) yaralı.

akis[1]**, -ksi** [Ar. ʿaks] *is.* **1.** Geri çevirmek; geri döndürmek. **2.** *fiz.* Yansıma; ses dalgasının veya ışık demetinin bir yansıtıcı yüzeye çapmak suretiyle geri gelmesi. **3.** Bir cismin ayna gibi parlak bir yüzeydeki görüntüsü. **4.** *mec.* Bir şeyin veya olayın dolaylı etkisi. *«Halkın yaşayışında savaş yıllarının aksini bulabilirsiniz.»* **5.** *ed.* Bir mısraın sondan bir parçasını diğerinin önüne getirmekle yapılan edebî sanat. *«Mümkün değil, Hudâ'yı bilmek de bilmemek de/ Bilmek de bilmemek de mümkün değil Hudâ'yı.»* M. Naci **6.** *mat.* Noktasal geometrik dönüşüm. 🗗 **akis bırakmak,** *Etkisi, izi görülmek; iz bırakmak.*‖ **akis bulmak,** *Etki uyandırmak; takdir edilmek; olumlu hava estirmek.*‖ **akis uyandırmak,** *Kamuoyunu ilgilendirmek, üzerinde tartışılır olmak.*

akis[2], [Ar. ʿaks > ʿākis عاكس] *(a:kis) {OsT} sf.* Akseden; yansıyan.

akise, [Ar. ʿākis > ʿākise عاكسه] *(a:kise) {OsT} is.* Işığı yansıtan araç; reflektör; yansıtıcı.

âkit, -di [Ar. ʿaḳd > ʿāḳid] *(a:kit) {OsT} is.* Sözleşme yapan; akit yapan, anlaşma düzenleyen taraflardan her biri.

akit, -kdi, [Ar. ʿakd *(bağlama, düğümleme)*] *is. huk.* **1.** İki ve daha çok kişiden meydana gelen taraflar arasında birbirlerine sorumluluk yükleyen ve hak doğurucu sonuçları bulunan anlaşma; sözleşme; mukavele. **2.** Evlenme sözleşmesi; nikâh. 🗗 **akde muhalefet,** *huk. Sözleşme ile belirlenmiş koşullara aykırı davranma.*‖ **akit benzerleri,** *huk. Hukuka aykırı olmayan bir eylem sonunda başkasına borçlanma, başkasını borç altına sokma durumları.*‖ **akit serbestîsi,** *huk. Tarafların diledikleri konuda sözleşme yapabilmesi durumu.*‖ **akit serbestisî hudutları,** *huk. Tarafların sözleşme yaparken uymak zorunda oldukları kurallar.*‖ **akitten doğan borçlar,** *huk. Hukuki bir işlemden doğan yükümlülükler.*‖ **akit vaadi,** *huk. Tarafların akit düzenlemek üzere yaptıkları sözleşme; ön sözleşme.*‖ **akit yapma mecburiyeti,** *huk. Sözleşme yapma zorunluluğu.*

akitin, [Ar. ʿaḳīdīn عقيدين] *{OsT}* **1.** Çete reisleri; Bedeviler. **2.** *{ağız} sf.* Yiğit; cesur. [DS]

akkâm, [Ar. ʿakm *(yönelme)* > ʿakkām *(deve sürücüsü)* عكام] *(akkâ:m) {OsT} is.* **1.** Deveci; katırcı. **2.** İmparatorluk döneminde, Mekke'ye gönderilen sürre alayının hizmetçilerine verilen ad. **3.** Kervan sahibinin emrinde çalışan hizmetçi. **4.** Osmanlı ordusunda görevli yüksek rütbeli subaylarla vezirlerin büyük çadırlarını kuran hizmetçilere verilen ad; çadır mehteri. **5.** Yolların onarılması ve benzeri işlerde çalışan azaplılara verilen ad. 🗗 **akkâm başı,** *Sürre alayının başı.*

akkarınca, [ak+karınca] *is. zool.* Tropikal bölgelerde koloniler hâlinde yaşayan ağaç selülozları ile beslenen, yumuşak vücutlu zararlı karınca; termit; divik.

akkarıncalar, [ak+karınca-lar] *is. zool.* Örneği termit olan beş yüz kadar, yumuşak vücutlu, eş kanatlı, koloniler hâlinde yaşayan tropikal böcek türleri, *(İsoptera).*

akkâs, [Ar. ʿaks *(geri döndürme)* > ʿakkās عكاس] *(akkâ:s) {OsT} sf.* **1.** Yansıtıcı; aksettirici. **2.** *is.* Fotoğrafçı.

akkâse, [Ar. ʿaks *(geri döndürme)* > ʿakkāse عكاسه] *(akkâ:se) {OsT} is.* Sayfa kenarları çeşitli renklerde yaldızlarla süslenmiş, tezhipli yazma kitap.

akkaş[1], [ak+kaş] *{ağız} is.* Şöhret; lakap. [DS]

akkaş[2], [Ar. ḫaşḫaş] *{ağız} is.* Afyon; haşhaş. [DS]

akkavak, -ğı [ak+kavak] *is. bot.* Söğütgillerden düz, beyaz kabuklu; üstü parlak, altı beyaz tüylü, dişli ve yuvarlak yapraklı bir kavak türü; telli kavak; Hollanda kavağı; akçakavak, *(Populus alba)*

akkefal, -li [ak+kefal] *is. zool.* Sazangillerden gri renkli bir tatlı su balığı, *(Alburnus).*

akkelebek, -ği [ak+kelebek] *is. zool.* Pul kanatlılar

takımından siyah çizgili beyaz büyük kanatlı, tırtılı meyve ağaçlarının tomurcuklarına zarar veren bir kelebek türü, *(Aporia crataegi).*

akkın, [ak-mak > ak-kın] *sf.* **1.** (Yol, arazi vb. için) az meyilli; düzgün; engebesiz. **2.** (Toprak için) sürülmesi, işlenmesi kolay. **3.** (İş, girişim için) yolunda giden; yoluna girmiş; olurunda. **4.** (İş için) kolaylıkla yapılan; çabuk yapılan; akıcı. **5.** (Ağaç, kereste vb. için) işlemesi kolay; düzgün; budaksız. **6.** *{ağız}* Akıntılı. [DS] **7.** İstekli; gönüllü; tutkun; sevmiş. **8.** *{ağız}* (Kişi için) anlayışlı; akıllı. [DS] **9.** *is.* Akarsu yatağı; mecra. **10.** *is.* Meyil; eğim.

akkor, [ak+kor] *sf.* Isıtılarak ışık saçacak beyazlığa ulaşmış bulunan.

akkorluk, -ğu [ak+kor-luk] *is. fiz.* Cisimlerin çok yüksek derecelerde ısıtılması ile elde edilen ışık saçma durumu.

akkur, [ak+kor ?] *{ağız} sf.* Bembeyaz; tertemiz. [DS]

akkuyruk, -ğu [ak+kuyruk] *is.* **1.** *bot.* Çayın harmanlanması sırasında lezzet vermek için katılan beyaz renkli bir çay çeşidi. **2.** *{eAT} zool.* Kanatları siyah, kuyruğu beyaz bir tür güvercin.

akkuzatif, [Lat. accusativus] *is.* → akuzatif.

akl, [Ar. ʿaḳl *(bağlama)* عقل] *{OsT} is.* → akıl. 🗗 **akl delili,** *{eAT} Akla dayanan söz; hikmet.*|| **akl gitmek,** *{eAT} Kendinden geçmek.*|| **akl-ı bâliğ,** *Ergin kişi; bülûğa ermiş kimse.*|| **akl-ı beşer,** *İnsan aklı.*|| **akl-ı evvel,** *{OsT} 1. Yaratılış öncesi var olan akıl; Allah. 2. Çok akıllı. 3. mec. Akıllı ve bilgiç geçinen.*‖ **akl-ı fa'âl,** *İşleyen akıl; yapıcı akıl.*|| **akl-ı hayvânî,** *İçgüdü; insiyak; sevkitabii.*|| **akl-ı ilâhî,** *Tanrı zekâsı.*|| **akl-ı insanî,** *{OsT} İnsanca akıl; insan kavrayışı.*|| **akl-ı kül,** *{OsT} 1. İlk yaratılan evrensel akıl. 2. Evrende görülen genel uyum ve denge.*‖ **akl-ı maad,** *{OsT} Ahrete dönük akıl; geleceği kavrayan akıl.*|| **akl-ı maaş,** *{OsT} Dünya hayatına dönük akıl; geçim kaygısına yönelik akıl.*|| **akl-ı nefsânî,** *{OsT} İçgüdülere bağlı akıl; kendini koruma içgüdüsü.*|| **akl-ı selîm,** *{OsT} İyiyi kötüden ayırt edebilme yetisi, sağduyu.*|| **akl-ı şeytânî,** *{OsT} Şeytanca akıl; şeytani zekâ.*|| **akl tamamlığı,** *{eAT} Ergenlik çağı; gençlik.*

-akla- [-ak-la- /-ekle-] *yap. e.* Fiilden fiil yapan birleşik bir ek; arka arkaya yapılan yoğun hareketleri ifade eder: *tartaklamak, duraklamak, sürüklemek, dürtüklemek, sayıklamak, kazıklamak, mızıklamak.*

aklağı, [ak-lağı] *{ağız} is.* Akan suyun yatağında oyduğu çukur. [DS]

aklam[1]**,** [ak-la-m / ak-lan] *{ağız} is.* **1.** Mecra; yatak. **2.** Meyil. [DS]

aklam[2]**,** [Ar. ḳalem *(kamış)* > aḳlām اقلام] *(aklâ:m) {OsT} is.* **1.** Yazı araçları; kalemler. **2.** *mec.* Kalem sahipleri; yazarlar. **3.** *gnşl.* Resmî dairelerin yazı işlerini yürüten bürolar; yazı işleri. 🗗 **aklâm-ı devlet,** *{OsT} Devlet daireleri; resmî daireler.*‖ **aklâm-ı sitte,** *{OsT} Hat sanatında sülüs, nesih, reyhanî, muhakkak, tevkî ve rik'a adları verilen altı tür yazı çeşidi.*

aklama, [ak-la-ma] *is.* **1.** Temizleme; beyazlatma; arılama. **2.** *mec.* Temize çıkarma; ibra; tebriye. 🗗 **aklama belgesi,** *Suçsuzluğu anlaşılan kimseyi verilen belge; ibraname.*

aklamak[1]**,** [ak-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Beyazlaştırmak; ağartmak. **2.** Kirden arındırmak; temizlemek; arılamak. **3.** *mec.* Birinin üzerine atılan suç iddiasının geçersizliğini ortaya koymak; beraat ettirmek; ibra etmek; tebriye etmek. **4.** *mec.* Bir kuruluşun yönetim kurulunun çalışmalarının yasa ve belirlenen kararlara uygun çalıştığına dair verilen olumlu oy; ibra etmek. **5.** *{ağız}* Toplamak; ayıklamak; devşirmek. *Kiraz akladık.* [DS] **6.** Beyaz belirti koymak; ak işaret koymak. 🗗 **akla takla,** *{ağız} alt üst; karmakarışık; dağınık.* [DS]

aklamak[2]**,** [Çin. āk *(kötü)* > Brahm. āk-lā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Reddetmek; nefret etmek; kötü bulmak; tiksinmek. [İKPÖy.] [Gabain] **2.** Kötüleşmek; fenalaşmak; gücü yetmemek; muktedir olmamak. [EUTS]

aklan, [ak-lan] *is. coğ.* **1.** Dağ sıralarının iki yandaki eğimli yüzeyleri; vadinin iki yanındaki eğimli arazi; yamaç; mail. **2.** Sularını bir denize gönderen akarsuların kapladığı alan. *Ege aklanı.* **3.** Bir vadinin taban çizgisini doruk çizgisine birleştiren eğik yüzey. **4.** *{ağız}* Su arkı. [DS] **5.** *{ağız}* Yeşil kabuğu kolay soyulan iyi cins ceviz. [DS] **6.** *{ağız} sf.* Tombul; beyaz. [DS] 🗗 **aklan düzü,** *Bir aklanda iki sert meyil arasında kalan hafif iniş veya düzlük.*|| **aklan yarıntısı,** *Küçük bir akarsuyun açtığı derin yatak ya da alan; sarp vadi.*

aklanma, [ak-la-n-ma] *is.* **1.** Temizlenme, paklanma. **2.** *mec.* Temize çıkma; beraat etme.

aklanmak, [ak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Temizlenmek; kirden arınmak; yıkanmak. **2.** *mec.* Üzerine atılan suçlardan temize çıkmak; beraat etmek; tahliye olmak.

aklantı, [ak-la-ntı] *{ağız} is.* **1.** Meyil; eğim. **2.** Akarsu. **3.** Saçak oluğu. [DS]

aklaşma, [ak-la-ş-ma] *is.* Ak hâle gelme, ağarma.

aklaşmak, [ak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Güneş veya suyun soldurması sonucu rengi beyazlaşmak, solmak. **2.** (Saç ve sakal) Beyazlanmak, kırarmak.

aklatmak, [aḳ-la-t-mak] *{eT} f.* **1.** Öne sevk etmek. [ETY] **2.** Savmak; uzaklaştırmak. [ETY]

aklecüt, -dü [Erme. ak'lor *(horoz)* + çud *(civciv)*] *{ağız} is.* Genç horoz. [DS]

aklen, [Ar. ʿaḳl > ʿaḳlen عقلاً] *(a'klen) {OsT} zf.* **1.** Akıl gereğince; akıl icabı. **2.** Düşünme yoluyla; akıl ile. **3.** Akla göre. **4.** Akıldan yana. 🗗 **aklen ve naklen,** *{OsT} Akıl ve duyum yoluyla.*

-aklı, [-ak-lı / -ekli] *yap. e.* Fiilden isim yapma eki olan -ek ile isimden sıfat yapma eki olan -li eklerinin kalıplaşmasıyla meydana gelmiş bir fiilden sıfat yapma ekidir. -n ile biten dönüşlü ve edilgen çatılı fiillerden, o fiilin belirttiği eylemi yapmaya yeterli gücü ve imkânı bulunduran kavramını katarak sıfatlar yapar: *okunaklı, dokunaklı, konuşaklı, acınaklı.* Kimi zaman baştaki geniş ünlü daralarak -ikli, -ıklı, -uklu, -üklü biçimlerini alır: *dayanıklı.*

aklı, [ak-lı] *sf.* Üzerinde beyaz lekeler ve benekler bulunan. ◻ **aklı karalı,** *Üstü beyaz ve siyah benekli veya çizgili; alaca.*

aklık, -ğı [ak-lık اقلق] *is.* **1.** Beyazlık; ak olma durumu; beyazlık; parlaklık. *{eAT} (aynı).* **2.** *{eAT}* Kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün; üstübeç. **3.** *{ağız}* Pudra; düzgün. [DS]

aklınca, [akl-ın-ca] *(aklı'nca) zf.* Kendi aklına göre; düşüncesine göre.

aklışmak, [aḳ-(ı)l-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Akışmak. [DLT]

akli, [Ar. ʿaḳl > ʿaḳlī عقلى] *(akli:) {OsT} sf.* **1.** Akılla ilgili. **2.** Akla ve mantığa dayanan. **3.** Duygularıyla değil, hislerine göre hareket eden. ◻ **akli ilimler,** *Eskiden mantık, matematik gibi zihnî faaliyetlere ve akıl yürütme işlemine dayanan bilimlere verilen ad.*|| **akli ma'lūliyet,** *Akıldan hasta olma.*|| **akli meleke,** *Aklını kullanabilme yetisi; akıl, idrak yetisi.*|| **akli muvāzene,** *Sağlıklı düşünebilme; akıl dengesi.*

aklilik, -ği [aklî-lik] *(akli:lik) {OsT} is.* Akli olma durumu; akıl üzerine kurulan, akla dayanan bir durum veya özellik.

akliyat, [Ar. ʿaḳlī > ʿaḳliyyāt عقليات] *(akliya:t) {OsT} is.* Akılla elde edilenler; akıl yoluyla elde edilebilen bilgiler; akla dayanarak kazanılanlar.

akliye, [Ar. ʿaḳlī > ʿaḳlīyye عقليه] *(akli:ye) {OsT} sf.* **1.** Akılla ilgili; akla ait. **2.** Hastanelerde akıl hastalıklarının tedavisi ile ilgilenen bölüm; psikiyatri. **3.** Rasyonalizm.

akliyeci, [aklîye-ci] *(akli:yeci) is.* **1.** Rasyonalist. **2.** Akıl hastalıkları uzmanı; psikiyatrist.

akliyun, [Ar. ʿaḳlī > ʿaḳliyyūn عقليون] *(akli:yun) {OsT} is. fel.* Olayları akıl yoluyla araştıran ve değerlendiren felsefe akımı; akılcılar.

akm, [Ar. ʿaḳm عقم] *{OsT} is.* Kısırlık.

akma, [ak-ma] *is.* **1.** Akınak işi. **2.** Atmosfere giren kayaların sürtünme ile meydana getirdikleri akıp giden ateş topu. **3.** *{ağız}* Çam sakızı, reçine; katran. [DS] **4.** Asmalarda üzüm tanelerinin büyüyememe hastalığı. **5.** *{ağız}* Meyve ağaçlarının dallarından sızan zanık. [DS] **6.** *{ağız}* Tepe ve yarlardaki kaya parçaları. [DS] **7.** *{ağız}* Gönül verme; aldanma. [DS] **8.** *{ağız}* Bir tür kumaş. [DS] ◻ **akma hançer,** *{eAT} Namlusuna oluk açılmış hançer.*|| **akma olmak,** *{eAT} Kapılıvermek; uyuvermek.*

akmak[1], [*eT.* aġ-mak > aḳ-mak قمق / اغمق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** (Sıvı gibi molekülleri veya tanecikleri kolayca yer değiştiren maddeler için) bir yerden daha aşağıda bulunan başka bir yere doğru gitmek. **2.** Sızmak; süzülmek; damlamak. *Yağmurda bazı evlerin damı aktı.* **3.** (Kapalı yerdeki sıvılar için) dışarı çıkmak. *Akacak kan damarda durmaz.* **4.** (Zaman için) kolayca geçip gitmek. *Ömrümden bunca yıl akıp geçmiş.* **5.** Birbiri peşi sıra kalabalık bir hâlde gitmek. *Yaz gelince Ankara sahillere akıyor.* **6.** Kayarak gitmek. *Otların arasından bir yılan aktı.* **7.** Duygusal yönden meyletmek; sevmek; aşık olmak. *Kızın da gönlü bizimkine akmış.* **8.** *{eT} {eAT}* Akın etmek. [ETY] **9.** *argo.* Ortadan kaybolmak. **10.** [yüzünden, gözünden vb. ile birlikte] (Uyku, yorgunluk, sersemlik, aptallık vb. için) çokça bulunmak; dayanılmaz durumda olmak. **11.** *{eAT}* Meyletmek. **12.** *{eAT}* Sıyrılıp çıkmak. **13.** *{eAT}* Koşmak. **14.** *{eAT}* Akın akın gitmek. **15.** *{ağız}* Ağaçlara su yürümek. [DS] ◻ **aka turmak,** *{eT} Akıp gitmek; akıp durmak.* [DLT] || **akıp gitmek,** *Kolayca geçmek, gitmek.*

akmak[2], [Harizm. ak-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Yağmalamak. **2.** Baskın yapmak.

akmalık, -ğı [ak-ma-lık] *is.* **1.** Binalarda sıcak hava, duman gibi akışkanların yönlendirildiği baca, boru, hava deliği gibi kısımlar. **2.** Sokaklarda yağmur sularının akıp gitmesini sağlamak için yolun iki tarafına yapılmış üstü açık yayvan oluklar.

akman, [ak-man] *sf.* **1.** İffetli; temiz. **2.** *{ağız}* Temiz; beyaz; güzel. [DS] **3.** *{ağız}* İhtiyar. [DS] **4.** *{ağız} is.* Alnı beyaz sığır. [DS]

akmantar, [ak+mantar] *is. bot.* Lezzetli ve besleyici bir mantar türü; keçi mantarı, *(Agaricus campestris)*

akmar, [Ar. ʿaḳmār اقمار] *(akma:r) {OsT} is.* Ay ve yıldızlar.

akmaz, [ak-maz] *is.* **1.** Bir akarsuyun yatak değiştirdikten sonra eski yatağında kalan birikinti sular; azmak. **2.** *{ağız}* Bir yere akıntısı olmayan küçük göl[DS]. **3.** Kullanılış sırasında atkı ve çözgü boyunca yırtılmayan kumaş.

akmed, [Ar. ʿaḳmed اقمد] *{OsT} is.* Ensesi uzun ve kalın.

akmer, [Ar. ḳamer *(ay)* > aḳmer اقمر] *{OsT} sf.* **1.** Soluk mavi; gri. **2.** (Yüz için) ay beyazlığında aydınlık olan.

akmık[1]**, -ğı** [at-mak > ak-mık] *{ağız} is.* Atmık; sperma. [DS]

akmık[2], [ak-mık] *{eAT} is.* Boza.

akmın, [Erme. aġp(in)] *{ağız} is.* **1.** Gübre. **2.** Gübre

ve benzeri şeyleri taşımak için kağnının yanlarına konulan tahta kanatlar. [DS]

akmi, [Ar. aḳmī عقمى] *(akmi:) {OsT} sf.* **1.** Eskimiş. **2.** Anlaşılmaz.

akınise, [Ar. ḳamīṣ > aḳmişe اقمصه] *(akmi:se, s kalın söylenir) {OsT} is.* Gömlekler.

akmişe, [Ar. ḳumaş > aḳmişe اقمشه] *(akmi:şe) {OsT} is.* **1.** Kumaşlar. **2.** Yünden veya pamuktan yapılmış dokumalar.

akna[1]**, -a'ı** [Ar. ḳānīᶜ > aḳnaᶜ اقنع] *{OsT} sf.* Daha çok kanaat eden; en çok kanaat eden.

akna[2]**,** [Ar. aḳnā اقنى] *(akna:) {OsT} sf.* (Kişi için) ince ince yumru burunlu.

aknan, [Ar. ḳınn > aḳnān اقنان] *(akna:n) {OsT} sf.* Kullar; köleler.

akne, [Yun. akme *(uç)* > Fr. acné] *is. tıp.* Deride görülen kıl dipleri ile yağ bezlerinin iltihabı; ergenlik sivilcesi.

aknuna, [Kıpç. aknuna] *{eAT} is.* Kağnı arabası.

akoli, [Fr. acholie] *(a'koli) is. tıp.* Safra salgısının azlığı veya yokluğu hastalığı.

akolürik, [Fr. acholurique] *sf. tıp.* Safra pigmentlerinin idrarda değil de kanda bulunması şeklinde görülen bir sarılık çeşidi.

akonitin, [Fr. aconitine] *is. tıp.* Kurtboğan otu kökünden elde edilen ve düşük dozları ağrı kesici olarak kullanılan zehirli bir alkaloit.

akont, [Fr. acompte] *is.* Borca karşı yapılan kısmî ödeme; avans.

akordeon, [Fr. accordéon] *is. müz.* **1.** Bir körük ve buna bağlı madenî dilciklerin titreşmesi için supapları açıp kapayan bir klavyeden meydana gelmiş havalı çalgı. **2.** Elbisede piliden daha ince kırma. 🗗 **akordeon kapı,** *Sürüldüğünde körük gibi katlanıp toplanabilen kapı.*‖ **akordeon olmak,** *Ezilme sonucu körük gibi katlanmak, buruşmak.*

akordeoncu, [akordeon-cu] *is. müz.* Akordeon çalan kimse.

akort, -du [Fr. accord] *is. müz.* **1.** Seslerin armoni meydana getirecek şekilde birleşmesi. **2.** Çalgılarda doğru ses verme düzeni. **3.** Bir arada bulunan çalgılar topluluğunda bütün müzik aletlerinin verdiği seslerin birleşmesi ve kaynaşması; armoni. **4.** *mec.* Bir iş yerinde üniteler arasındaki uyum. 🗗 **akordu bozuk,** *1. Müzik aletinin vermesi gereken seslerin dışında ses vermesi; akortsuz. 2. Tutarsız davranan kimse.*‖ **akort anahtarı,** *Müzik aletlerini ayarlamaya yarayan araç.*‖ **akort etmek,** *1. Bir müzik aletini doğru ses verecek biçimde ayarlamak. 2. argo. (Birini akort etmek) sözle haddini bildirmek; dayaktan kımıldayamaz hâle getirmek.*‖ **akort yapmak,** *Bir orkestradaki bütün çalgıları aynı diyapazona getirmek.*

akortçu, [akort-çu] *is. müz.* Piyano ve org gibi yapısı karışık müzik aletlerini ayar etmekle geçimini sağlayan kimse.

akortlu, [akort-lu] *sf.* Akordu olan, uyumlu.

akortsuz, [akort-suz] *sf.* **1.** (Müzik aleti için) akordu bozuk olan; ses uyumu bulunmayan. **2.** (Görüş, düşünce vb. için) birbirini tutmayan; tutarsız.

akot, [ak+ot] *{eAT} is. bot.* Bir çeşit haşhaş.

akozlamak, [Yun. akousa *(işitme)* + T. -la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor] argo.* **1.** Bir şeyi birine gizlice söylemek; kimse duymadan anlatmak. **2.** Haber vermek.

akörtü, [ak+ört-ü] *is. anat.* Katılgan doku liflerinden meydana gelmiş beyaz, parlak ve dayanıklı zar; akzar.

akpaflak, -ğı [ak+paf-la-k] *{ağız} sf.* (Kişi için) beyaz yüzlü ve şişman. [DS]

akpaklak, -ğı [ak+pa(k)-la-k] *{ağız} is.* **1.** Beyaz kabarcıklı yanık; ak patlak. **2.** Patlamış mısır. [DS]

akra[1]**, -a'i** [Ar. ḳara' > aḳra' اقرء] *{OsT} is.* Arkalar; sırtlar.

akra[2]**, -a'ı** [Ar. aḳraᶜ اقرع] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) dazlak. **2.** (Dağ için) çıplak.

akrab, [Ar. aḳreb] *{eAT} is.* Daha yakın; daha uygun.

akraba, [Ar. ḳurb *(yakınlık)* > aḳribā' اقرباء] *(akraba:) is.* **1.** Kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kişiler; hısım. **2.** *mec.* Birbirine benzer özellikleri bulunan nesneler. 🗗 **akraba çıkmak,** *Aynı soydan oldukları anlaşılmak.*‖ **akraba olmak,** *Evlilik yoluyla aileye dahil olmak.*‖ **akraba diller,** *dbl. Köken bakımından aynı dilden kaynaklandıkları kabul edilen diller.*‖ **akraba sayılmak,** *Akraba olmamakla birlikte akraba imiş gibi yakınlık duymak.*‖ **akraba ve taallukat,** *Akrabalar ile onların yakınları.*

akrabalık, -ğı [akraba-lık] *is.* Kan bağı, evlilik, evlat edinme veya daha başka yollarla kişiler arasında kurulan ve toplumca kabul gören bağlayıcı ilişkiler; soy birliği; hısımlık; dünürlük; karabet; sıhriyet; yakınlık; kan bağı.

akraç, [ak-ra-ç] *{ağız} is.* Derelerin dönemeç yeri; büklüm. [DS]

akrah, [Ar. aḳraḥ اقرح] *{OsT} is.* Alnı beyaz at.

akran, [Ar. ḳarīn *(yakın)* > aḳrān اقران] *(akra:n) is.* **1.** Yaş bakımından birbirine eş ve denk olanlar; yaşıt; yaştaş. **2.** Rütbe, mevki bakımından birbirine denk olanlar. **3.** Eş; denk; benzer; muadil.

akrancılık, -ğı [akran-cı-lık] *is.* Yalnız kendi akranları ile ilişki içinde bulunma durumu.

akraniyet, [Ar. aḳrān > aḳrāniyyet اقرانيت] *(akra:niyet) {OsT} is.* Akran olma durumu; akran oluş; akranlık.

akranlık, -ğı [akran-lık] *is.* Akran olma durumu; yaşıtlık.

akrap, [Ar. ʿaḳreb عقرب] *{ağız} is.* **1.** Akrep. **2.** Siyah renkli bir tür kertenkele. **3.** Binek hayvanlarının yularının yan tarafına takılan ve hızlı yürümesi için uyarmakta kullanılan üç dört dişli demir parçası. **4.** Köpeklerin başka köpekler ya da kurtlar tarafından boğulmasını önlemek için boyunlarına takılan sivri derili tasma. [DS]

akras, [Ar. ḳarṣ > aḳrāṣ اقراص] *(akra:s) is.* Yuvarlak şeyler; daireler; çemberler; kurslar.

akre, [Ar. ḳırā'at *(okuma)* > aḳre' اقرأ] *{OsT} sf.* Kur'an-ı Kerim'i en güzel ve en doğru biçimde okuyan.

akreb[1], [Ar. ḳurb *(yakınlık)* > ḳarīb *(yakın)* > aḳreb اقرب] *{OsT} sf.* En yakın; daha yakın.

akreb[2], [Ar. ʿaḳreb عقرب] *{OsT} is.* **1.** *zool.* Akrep. **2.** Saatin kısa ibresi. **3.** *gök b.* Gökyüzünün kuzey yarım küresinde görülen büyük bir burç. **4.** *mec.* Sezdirmeden insanın canını yakan kimse.

akreba, [Ar. ʿaḳreb > ʿaḳrebā عقربا] *(akreba:) {OsT} is.* Dişi akrep.

akrebe, [Ar. ʿaḳreb > ʿaḳrebe عقربه] *{OsT} is.* **1.** Dişi akrep. **2.** Çevik, zeki bir cariye. **3.** Kazan veya tencereyi ateş üstündeki desteğe asmaya yarayan S biçimindeki kanca. **4.** Ayakkabı bağı.

akrebek, [Ar. ʿaḳreb + Far. ek عقربك] *{OsT} is. zool.* **1.** Küçük akrep; akrep yavrusu. **2.** Saatin küçük ibresi.

akrebî, [Ar. ʿaḳreb > ʿaḳrebī عقربى] *(akrebi:) {OsT} sf.* Akrebe benzer; akrep gibi.

akrebiye, [Ar. ʿaḳrebī > ʿaḳrebiyye عقربيه] *{OsT} is. zool.* Akrepler.

akreditif, [Fr. accréditif] *sf.* **1.** Kredi açan. **2.** *is.* İthalatçı ve ihracatçı firmalar arasında aracılık ederek yurt dışındaki muhabir banka adına paranın tahsil edildiğini bildiren mektup; itibar mektubu. **3.** *huk.* Bir bankanın satış bedelinin bütünü veya bir kısmı için müşteriye kefil olması.

akren, [Ar. aḳren اقرأ] *{OsT} sf.* Çatık kaşlı.

akrep, -bi [Ar. ḳurb *(yakın)* > ʿaḳreb عقرب] *is. zool.* **1.** Taş altlarında, duvar diplerinde, kurak topraklarda yaşayan; baş ve gövdesi tek, vücudunun en ucunda zehirli bir iğnesi bulunan; yeni ölmüş veya canlı böceklerle beslenen; bir yıl kadar gıdasız yaşayabilen örümceğimsi böcek; kuyruklu, *(Scorpio).* **2.** Saatin kısa ibresi. **3.** *argo.* Polis memuru. ◻ **akrep gibi,** *Sözleri ile başkasını sürekli inciten.*|| **akrep kuyruğu bıyık,** *Uçları yukarı doğru kıvrılmış bıyık.*

akrepler, [akrep-ler] *is. zool.* Yaklaşık sekiz yüz kadar çeşidi bulunan örümceğimsiler *(Arachnida)* sınıfının zehirli böcekler takımı *(Scorpionida).*

akret, [Ar. ʿaḳret عقرت] *{OsT} is.* Kısırlık.

akri, [Gürc. arḳi] *{ağız} is. bot.* Kırmızı ve dayanıklı kerestesi olan bir ağaç, *(Betula).* [DS]

akriba, -a'i [Ar. ʿaḳribā' عقرباء] *(akriba:) {OsT} is.* Akraba.

akridin, [Lat. acer *(ekşi)* > Fr. acridine] *is. kim.* Taşkömürü katranından üretilen bir bazik türev.

akriflavin, [Fr. acriflavine] *is.* Akridinden elde edilen, bazı mikroplara etkin sarı boyar madde.

akriha, [Ar. aḳriḥa اقرحه] *{OsT} is.* **1.** Ağaçsız tarla. **2.** Temiz su.

akruban, [Ar. ʿaḳrubān عقربان] *(akruba:n) {OsT} is.* Erkek akrep.

akrilik, -ği [Fr. acrylique] *sf. kim.* Akroleinin oksitlenmesiyle elde edilen etilenik bir asit; CH_2=CH-CO_2 ◻ **akrilik lif,** *Akrilik nitrilin polimerleşmesinden elde edilen lif.*

akrobasi, [Fr. acrobatie] *is.* Yerde, tel, at, bisiklet üstünde tehlikeli atlamalar yapma sanatı; cambazlık.

akrobat, [Yun. akro *(sivri)* + bat *(yürümek)* > akrobates > Fr. acrobate] *(a'krobat) is.* Bedenin esnekliğinden yararlanarak sirkte tehlikeli atlamalar yapan kimse; cambaz.

akrobatlık, -ğı [akrobat-lık] *is.* Beden esnekliğine dayanan tehlikeli sirk hareketlerini yapma işi. ◻ **akrobatlık etmek,** *Zor bir durumdan kurtulmak için tehlikelerle sıyrılıp çıkabilmek.*

akromatik, -ği [Yun. a-khorama *(renksiz)* > Fr. achromatique] *(a'kromatik) sf. fiz.* Bilinen boya maddeleriyle boyanamayan; boya tutmayan. ◻ **akromatik iğ iplik,** *Hücre bölünmelerinden mitozun ilk evresinde bütün hücrelerde beliren ve hücre boyasına uymayan renkte iğsi oluşumlar.*

akromatin, [Fr. achromatine] *(a'kromatin) is. biy.* Hücre çekirdeğindeki kromozomları boyayan kromatin iplikçikleri.

akromatopsi, [Fr. achromatopsie] *(a'kromatizm) is. tıp.* Retina bozukluğundan kaynaklanan, gözün ancak siyah, beyaz ve gri dışındaki renkleri ayırt edemeyişi ile kendini gösteren kalıtsal bir hastalık.

akromegali, [Fr. acromégalie] *(a'kromegali) is. tıp.* Hipofiz bezinin, büyüme hormonunu *(somatormon)* aşırı salgılaması sonucu el, ayak ve başta görülen aşırı büyüme; tedahhum-i nihayat.

akropol, -lü [Yun. akro *(uçta)* + polis *(şehir)*] *is.* Eski Yunan site şehirlerinde aşağı kente göre daha hakim bir mevkide yapılmış bulunan saray ve tapınaklar topluluğu; iç kale.

akrostiş, [Yun. acro *(uçta)* + stikhos *(satır)* > Fr. acrostiche] *is. ed.* Mısraların ilk harflerini yan yana getirince bir isim çıkacak şekilde yazılmış şiir.

akru, [aḳ-ru] *{eT} sf.* Yavaş. [Mühennâ] [DLT] 🗗 **akru akru,** *Yavaş yavaş.* [DLT]

akrun, [aḳ-ru-n] *{eT} sf.* Yavaş. [DLT]

akrut, [? akrut] *{ağız} sf.* Düzenci; bilgiç; kurnaz. [DS]

aks[1], [Ar. ʿaks عكس] *{OsT} is.* Çarpma ve geri gelme; akis; yankı; yansıma. 🗗 **aks endāz,** *{OsT} Çarpıp duran.*‖ **aks-i da'vā,** *{OsT} Zıt teorem.*‖ **aks-i müddeā,** *{OsT} Karşı iddia; çatışkı.*‖ **aks-i mülevven,** *{OsT} Derkli yansıma.*‖ **aks-i sedā,** *{OsT} Yankı; ses yansıması.*‖ **aksü'l-amel,** *{OsT} Tepki.*

aks[2], [Fr. aḫe] *is. oto.* Otomobilde hareketi ileten ve bir eksen etrafında dönen çubuk; mil; dingil; eksen.

aksa, [Ar. ḳaṣv *(uzak olma)* > aḳṣā اقصا] *(aksa:) {OsT} sf.* **1.** Çok uzak; en uzak. **2.** Uç; nihayet; son; ileri; son had; son basamak. 🗗 **aksā'l-merātib,** *{OsT} Rütbelerin en büyüğü.*‖ **aksā'l-gāye,** *{OsT} En son gaye.*‖ **aksā-yı bilād,** *{OsT} Bir memleketin en uçtaki yerleri; hudut bölgeleri.*‖ **aksā-yı emel,** *{OsT} Ülkü; ideal; mefkûre.*‖ **aksā-yı garb,** *{OsT} Uzak batı.*‖ **aksā-yı merām,** *{OsT} Arzuların son haddi.*‖ **aksā-yı merātib,** *{OsT} Rütbelerin en yükseği.*‖ **aksā-yı murād,** *{OsT} En son; yegâne arzu; maksat.*‖ **aksā-yı şark,** *{OsT} Uzak doğu.*‖ **aksā-yı şeb,** *{OsT} Gecenin son demleri.*‖ **aksā-yı terakki,** *{OsT} Gelişmenin en son basamağı, en üst seviyesi.*‖ **aksā-yı umrān,** *{OsT} Kasaba veya köylerin en kenar mahallelerinden en gür sesle duyulamayacak kadar uzak yerler.*‖ **aksā-yı yemîn,** *{OsT} Parlamentonun en sağ ve sağın en sağ ucu.*‖ **aksā-yı yesār,** *{OsT} Parlamentonun en sol ve solun en sol ucu.*

aksab, [Ar. ḳuṣb > aḳṣāb اقصاب] *(aksa:b) {OsT} is.* Büyük bağırsaklar; kalın bağırsaklar.

aksad, [Ar. aḳṣād اقصاد] *(aksa:d) {OsT} is.* Kırık şey.

aksade, [ak + Ar. sāde] *{eAT} is.* Beyaz üstlük; beyaz elbise.

aksak, -ğı [*eT.* aḫsa-mak > aksa-k] *sf.* **1.** *{eAT}* Bacağında bulunan hafif bir özürden dolayı hafifçe topallayan; aksayan; seken; topal. **2.** (İş, girişim vb. için) düşünüldüğü şekilde yürümeyen; düzenli gitmeyen; bozuk; kesintiye uğramış. **3.** Klasik Türk müziğinde kullanılan dokuz zamanlı, altı vuruşlu küçük bir usul. 🗗 **aksak semaî,** *müz. Klasik Türk müziğinde on zamanlı, altı vuruşlu küçük bir usul.*

aksakal, [ak+sakal] *is.* **1.** İhtiyar. **2.** Köyün, kabilenin başı. **3.** *{ağız}* Evliya; ermiş. [DS]

aksaklık, [aksa-k-lık] *is.* **1.** Hafif topallık. **2.** İş düzenindeki geri kalmalar, gecikmeler.

aksam[1], [Ar. ḳısım > aḳsām اقسام] *(aksa:m) {OsT} is.* **1.** Bir bütünü meydana getiren parçalar; kısımlar. **2.** Araç, gereç ve malzemeler. 🗗 **aksām-ı kelām,** *{OsT} İsim, fiil, harf gibi söz bölükleri.*‖ **aksām-ı rihve,** *{OsT} Vücuttaki yumuşak kısımlar.*‖ **aksām-ı seb'a,** *1. Yedi kısım. 2. dbl. Arap dilbilgisinde kelimelerin "sahih, misāl, muzāaf, lefif, nākıs, mehmūz, ecvef" bölümlerine verilen ad.*

aksam[2], [Ar. ḳasem *(yemin)* > aḳsām اقسام] *(aksa:m) {OsT} is.* Yeminler.

aksam[3], [Ar. aḳṣam اقصم] *{OsT} sf.* **1.** Kırık; kırılmış. **2.** *ed.* (Aruz kalıbı için) *mefāiletün* (.-..-) cüzü kırılarak *fāiletün* (-..-)'e dönüştürülmüş olan.

aksama, [aksa-ma] *is.* **1.** Aksamak işi. **2.** Hafifçe topallama. **3.** *mec.* İşlerin düzenli yürümemesi, geri kalması. **4.** Bir makinenin eş zamanlı çalışma düzensizliği.

aksamak, [*eT.* aḫsa-mak > ak-sa-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Yürürken hafif çe sekmek; topallamak [Mühennâ]. **2.** *mec.* (İş akışı için) duraklamak ve gecikmek; arızalanmak; battal olmak; bozulmak; teklemek. 🗗 **aksaya aksaya,** *Topallayarak, dura kalka.*

aksan, [Lat. ac *(eklenen)* + cantus *(ezgi)* > Fr. accent] *is. dbl.* **1.** Bir dilde kelimelerin bazı hecelerini daha baskılı söyleme biçiminde görülen kendine özgü kurallar; vurgu. **2.** *gnşl.* Telaffuz. **3.** Şive. 🗗 **aksanı bozuk,** *Başka dil veya içinde bulunduğu bölgenin söyleyiş özelliklerine kapılmaktan dolayı konuştuğu dili yeterince ve doğru olarak vurgulayamayan.*

aksar, [Ar. ḳaṣr *(kısma)* > aḳṣar اقصر] *{OsT} sf.* Daha kısa; en kısa; pek kısa. 🗗 **aksār-ı eyyām,** *En kısa gün.*‖ **aksār-ı tarik,** *En kestirme yol; en kısa yol.*

aksat[1], [Ar. aḳsaṭ اقسط] *{OsT} is.* **1.** Kuru ayaklı hayvan. **2.** Pek doğru şey.

aksat, [Ar. ḳıst > aḳsāt اقساط] *(aksa:t) {OsT} is.* Paylar; hisseler; nasipler.

aksata, [Ar. aḫz ü iʾṭā > aksata] *(a'ksata) {ağız} is.* Alışveriş. [DS]

aksatma, [aksa-t-ma] *is.* **1.** Aksatmak işi. **2.** Engelleme; geciktirme.

aksatmak, [aksa-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir işin düzenli yürümesine engel olmak, geciktirmek.

aksayış, [aksa-y-ış] *is.* Aksamak işi ve biçimi.

akse, [Fr. acces] *is. tıp.* Hastalık nöbeti; kriz.

aksedir, [ak+sedir] *is. bot.* Mobilyacılıkta kaplama olarak kullanılan açık kahverengi ve sert keresteli bir orman ağacı *(Thuya occidentalis).*

akselerando, [İt. accelerando] *zf. müz.* (Çalmak, söylemek için) gittikçe artan hızla.

akselerograf, [Fr. accélérographe] *is. fiz.* Hareket hâlindeki cisimlerin hızlarında meydana gelen değişmeleri yazan araç; ivme yazar.

akselerometre, [Fr. accélérométre] *is. fiz.* Hareket hâlindeki cisimlerin hızlarında meydana gelen değişmeleri ölçen alet; ivme ölçer.

aksendaz, [Ar. ʿaḳs + Far. -endāz] *(aksenda:z) {OsT} sf.* Sürekli yankılanan; sürekli yansıyan; çınlayıp duran. 🗗 **aksendaz olmak,** *1. (Işık için) sürekli yansımak. 2. (Ses için) çınlamak; yankı vermek. 3. mec. Etki uyandırmak; tepki yaratmak.*

akseptans, [İng. acceptance] *is.* **1.** Öğrenimini yabancı ülkede yapmak isteyen öğrencilere gönderilen kabul belgesi. **2.** Poliçelerin kabul edildiğini belirten açıklama ve imza.

akser, [Ar. ḳaṣr *(kısma)* > aḳṣar اقصر] *{OsT} sf.* → aksar.

aksesuar, [Fr. accéssoire] *is.* **1.** Yan ögeler; ıvırzıvır. **2.** Bir aracın veya makinenin ana ögelerinden olmayan, ancak ikinci derecede yardımcı olan parçaları. **3.** *tiy.* Tiyatro eserleri sahnelenirken, sinema veya televizyon filmi çekilirken konunun gereği sahnede bulunması gereken eşya. **4.** Kadın giyiminde elbiseyi renk ve biçim yönüyle tamamlayan ayakkabı, çanta, şapka, eldiven ve süs takıları cinsinden eşya. **5.** *argo.* (Evli çiftler için) çoluk çocuk.

aksesuarcı, [aksesuar-cı] *is. tiy.* Sahne oyunları veya sinema, televizyon çekimleri için gerekli aksesuarları hazırlamakla görevli kimse.

aksetme, [Ar. ʿaks + T. et-me عكس ايتمه] *(a'ksetme) is.* Aksetmek işi, yankılanma.

aksetmek, [Ar. ʿaks + T. et-mek عكس ايتمك] *(a'ksetmek) gçsz. b. f. [-(d)-er]* **1.** (Ses için) bir engele çarpıp geri gelmek; yankılanmak. **2.** (Cisimler için) ışığı yansıtan düz ve parlak yüzeylerde aynen görünmek; yansımak. **3.** *mec.* Birileri aracılığıyla duyulmak. **4.** *gnşl.* Ulaşmak, yayılmak.

aksettirilme, [Ar. ʿaks + T. et-tir-il-me عكس ايترله] *(a'ksettirilme) is.* Aksettirilmek işi.

aksettirilmek, [Ar. ʿaks+ T. et-tir-il-mek عكس ايترلمك] *(a'ksettirilmek) edil. f. [-ir]* Aksettirmek işi yapılmak; yansıtılmak.

aksettirme, [Ar. ʿaks + T. et-tir-me عكس ايترمه] *(a'ksettirme) is.* Aksettirmek işi.

aksettirmek, [Ar. ʿaks + T. et-tir-mek عكس ايترمك] *(a'ksettirmek) gçl. b. f. [-ir]* **1.** Üzerine düşen ses dalgalarını yankılatmak. **2.** Üzerine düşen ışık demetini yansıtmak. **3.** *mec.* Duyurmak, açıklamak. **4.** Yaymak, ulaştırmak.

aksıma, [Yun. oksina *(ekşi ot)* اقسمه] *{eAT} is.* Sarhoşluk veren ekşi şerbet.

aksırak, [aḳ-sıra-ḳ] *{eT} sf.* Mükemmel; âla. [ETY]

aksırık, -ğı [aksır-mak > aksır-ık] *is.* Nefes borusundaki bir gıcıklanmadan dolayı nefes verdirici kasların ani kasılmasıyla ağızdan ve burundan çıkan şiddetli, gürültülü ve itici hava çıkışı; hapşırık; tıksırık. 🗗 **aksırığı cinli,** *Çabuk kızan.*‖ **aksırık tutmak,** *Birbiri peşi sıra aksırma nöbeti gelmesi.*

aksırıklı, [aksır-ık-lı] *sf.* Sık sık aksıran. 🗗 **aksırıklı tıksırıklı,** *Hastalıklı ve bünyesi zayıf yaşlı.*

aksırış, [aksır-ış] *is.* Aksırma işi.

aksırma, [aksır-ma] *is.* Aksırmak işi.

aksırmak, [as *(yans.)* > *eT* as-ur-mak > aksır-mak] *gçsz. f. [-ır]* Üst solunum yolları mukozasının yabancı cisim veya yakıcı duman tarafından uyarılması ile ani refleksle ağız ve burundan gürültülü şekilde itici hava çıkarmak; hapşırmak.

aksırtma, [aksır-t-ma] *is.* Aksırmaya sebep olma.

aksırtmak, [aksır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Aksırmasına sebep olmak; aksırmasını sağlamak.

aksi, [Ar. ʿaks > ʿaksī عكسى] *(aksi:) {OsT} sf.* **1.** Bilinen ve bulunulan konum ve durumun ters yönünde bulunan; zıt; aykırı; çelişik; mübayin; mütenakız; ters. **2.** Uygun olmayan; nâmüsait. *Aksi bir zamana denk geldi, çekleri karşılayamadık.* **3.** Huysuz ve inatçı; muannit. **4.** Beklenenin dışında gelişen; olumsuz. **5.** Beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan; münasebetsiz. 🗗 **aksi aksi,** *Olumsuz ve sert bir ifadeyle.*‖ **aksi gibi,** *Ne yazık ki.*‖ **aksi gitmek,** *Umulan şekilde gelişmemek.*‖ **aksi hâlde,** *Yoksa, öyle olmazsa.*‖ **aksi tesadüf,** *"Şanssızlığa bak!" anlamında kullanılır.*‖**aksi tesir,** *Beklenenin tam tersi bir tepki.*

aksilenme, [aksi-le-n-me] *is.* Gereksiz yere huysuzluk etme.

aksileşme, [aksi-le-ş-me] *is.* Huysuzluğa başlama.

aksileşmek, [aksi-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Olumlu ve uysal davranışları terk ederek huysuzluk etmek.

aksilik, -ği [aksi-lik] *is.* **1.** Aksi olma durumu. **2.** Ters davranma. **3.** Huysuzluk. **4.** İnatçılık. **5.** Şanssızlık. **6.** Ortamın uygunsuzluğu. 🗗 **aksiliği tutmak,** *İnatçılık ederek direnmek.*‖ **aksilik bu ya,** *"Olmaması gerekirken bir terslik olur." anlamında.*‖ **aksilik etmek,** *Uyuşmamak, inatçı davranmak.*

aksine, [aksi-n-e] *zf.* **1.** Tersine; bilakis. **2.** Üstelik. 🗗 **aksine gitmek,** *Yapılması gereken bir hareketin veya uygulanması gereken bir taktiğin tam tersini yapmak.*

aksiniyen, [Yun. aksine *(balta)* > Fr. aḫinien] *sf.* İlkel toplulukların balta yapmakta kullandıkları yeşim taşı.

aksiseda, [Ar. ʿaks-i şadā عكس صدا] *(a'ksiseda:) {OsT} is.* **1.** Ses dalgalarının bir yüzeye çarpıp geri dönmesinden oluşan ikincil ses; yankı. **2.** *mec.* Bir olayın veya açıklanan fikrin toplum üzerinde bıraktığı etki; tesir.

aksiseğirdim, [Ar. ʿaks-i T. seğirdim عكس سكردم] *is.* Geri çekilme; irkilme.

aksişems, [Ar. ʿaks-i şems عكس شمس] *(a'ksişems) {OsT} is.* Güneş ışığı yansıması.

aksiyom, [Yun. aksioma > Fr. axiome] *is. man.* **1.** İspat ve kanıta gerek kalmayan doğruluğu kesin önerme. **2.** Herkes tarafından doğruluğu kabul olunan görüş; belit.

aksiyon, [Fr. actione] *is.* **1.** Etki. **2.** Bir görüşü, bir fikri ortaya koyabilme. **3.** Bir kimsenin yaptığı iş, eylem. **4.** Bir edebî eserde gelişen olayların bütünü. **5.** Hisse senedi.

akson, [Fr. axon] *(a'kson) is.* Sinirsel uyarıyı ileten sinir hücrelerinin lif uzantıları; sinir teli.

akson, [Yun. aksoni] *{ağız} is.* Değirmen çarkının döndürdüğü mil. [DS]

aksöğüt, -dü [ak+söğüt] *is. bot.* Dallarından sepet yapılan, su kenarlarında yetişen yirmi otuz metre kadar büyüyebilen bir söğüt türü *(Salix alba).*

aksu, [ak+su] *{ağız} is. tıp.* Katarkt.

aksuna, [? aksuna] *{ağız} is. dnz.* Su altında felç olarak çıkan dalgıcın iyileşmesi için onu tekrar denize indirme işlemi. [DS]

aksunkur, [ak+sunkur] *{eAT} is. zool.* Doğan türünden bir tür yırtıcı kuş.

aksülamel, [Ar. ʿaksü'l-ʿamel عكس العمل] *(a'ksülâmel) {OsT} is.* Zıt eylem; tepki; reaksiyon.

aksülümen, [ak+sülümen] *is.* Cıva ile klorun birleşiminden meydana gelen zehirli, beyaz bir toz.

akşam, [T. ak + Far. şâm / Far. ḫşap *(gece)* [Räsänen] / Soğd. > *eT* aḫşam [Clauson]] *is.* **1.** Günün ikindiden sonraki, geceden hemen önceki vakti. **2.** *gnşl.* Gece; şeb; tün. ☞ **akşama doğru,** *Güneşin batmasına yakın zamanda.*|| **akşam ahıra, sabah çayıra,** *Bir sorumluluk duymadan, gailesiz, rahat yaşama. Yiyip içmekten başka bir şey düşünmez.*|| **akşama kadar,** *Gün boyunca, ara vermeden.*|| **akşama kalmak,** *Geç kalmak.*|| **akşam akşam,** *Akşamın olduğu dar vakitte.*|| **akşama sabaha,** *Neredeyse, hemen hemen.*|| **akşam ayazı,** *Kış mevsiminde akşam üzeri çıkan dondurucu soğuk.*|| **akşamdan akşama,** *Üst üste, her akşam.*|| **akşamdan kalma,** *Gece çok içtiği için sarhoşluğu henüz geçmemiş olan.*|| **akşamdan kavur, sabaha savur,** *Büyük çabalarla kazanılan para çok kolay harcanabilir.*|| **akşamdan sonra merhaba,** *İş işten geçti, aklın başına yeni mi geldi? sabahı şerifler hayrola!* || **akşam darı,** *{ağız} Akşam ezanına on beş yirmi dakika önce başlayan ve ezanla biten süre.* [DS]|| **akşam demez sabah demez,** *Günün her vaktinde.*|| **akşam ezanı,** *Günün dördüncü namazına davet eden ezan.*|| **akşam gazetesi,** *Öğleden sonra çıkan günlük gazete.*|| **akşam güneşi,** *1. Akşama doğru yakıcılık etkisi azalmış gün ışığı. 2. Pembe ve sarı karışımı bir karma renk. 3. mec. Yaşlılığın son demi.*|| **akşam Hacı Mahmut, sabah eskici Yahudi,** *Dürüst görünür ama kandırır.*|| **akşamı bulmak,** *Çok oyalanmak.*|| **akşamın dar vakti,** *Akşam namazının kılındığı kısa zaman; aydınlıktan karalığa geçilecek zamanda.*|| **akşamı şerifler hayır olsun,** *İyi akşamlar.*|| **akşam karanlığı,** *Alaca karanlık.*|| **akşam kavil, sabah savul,** *Verdiği sözden çabuk cayma.*|| **akşam kuşu,** *{ağız} Yarasa.* [DS]|| **akşamlı sabahlı,** *Her akşam ve sabah olmak üzere.*|| **akşam namazı,** *Akşam vakti kılınan namaz.*|| **akşam otu,** *{ağız} Akşam ezanına on beş yirmi dakika önce başlayan ve ezanla biten süre.* [DS]|| **akşam oturu,** *{ağız} Akşam üzeri.* [DS]|| **akşam pazarı,** *Pazar yerlerinde toplanma saatinde yapılan ucuz alışveriş.*|| **akşam piyasası,** *Bulvar veya caddelerde akşam üzeri yapılan gezinti.*|| **akşam saati,** *Akşam üzeri, akşamleyin.*|| **akşam sabah,** *{ağız} Bir tür çiçek.* [DS]|| **akşam simidi,** *Akşam vaktinde satışa çıkarılan simit.*|| **akşam üstü,** *Akşamın yaklaştığı bir sırada; tam akşam olduğu sırada.*|| **akşam üzeri,** *Akşam vaktinde.*|| **akşam yeli,** *Akşam üzeri denizden esen rüzgâr; meltem.*

akşamcı, [akşam-cı] *is.* **1.** Her akşam alkollü içki içmeyi alışkanlık edinmiş kimse. **2.** Akşam erkenden uyumayı alışkanlık edinmiş kişi. **3.** *sf.* Çalışma saatleri gece vaktine denk gelen.

akşamcık, -ğı [akşam-cık] *is.* Akşam. ☞ **akşamcık kuşu,** *{ağız} Yarasa.* [DS]

akşamcılık, -ğı [akşam-cı-lık] *is.* Akşamcı olma durumu.

akşamın, [Ar. akşam + T. -ın] *zf.* Akşam vakti; akşam akşam.

akşamki, [akşam-ki] *sf.* Akşam üzeri olan, akşam yapılan.

akşamlama, [akşam-la-ma] *is.* **1.** Akşama kadar zaman harcama. **2.** Geceyi geçirme, konaklama.

akşamlamak, [akşam-la-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Bir iş için akşama kadar uğraşmak; akşamı etmek. **2.** Geceyi evinden başka bir yerde geçirmek; konaklamak.

akşamları, [akşam-lar-ı] *zf.* **1.** Akşam vakitlerinde; akşamleyin. **2.** Her akşam. **3.** Sadece akşam üzeri.

akşamleyin, [akşam-leyin] *zf.* Akşam olduğunda; akşam üzeri; akşam vakti; akşam akşam.

akşamlık, -ğı [akşam-lık] *sf.* **1.** Akşama mahsus, akşamları kullanılan. **2.** Belirtilen sayıdaki akşama yetecek kadar. *«Üç akşamlık yiyecek kaldı.»* **3.** *{ağız}* Akşam yemeği. [DS] ☞ **akşamlık sabahlık,** *Sağlık durumunun kötüye gitmesi dolayısıyla ölümü tahmin edilen.*

akşamsefası, [akşam+safâ-s-ı] *is. bot.* Akşamları açılan gösterişli kırmızı, sarı, pembe çiçekleri ile süs bitkisi olarak bahçelerde yetiştirilen çok yılık bir bitki; gece sefası, *(Mirabilis jalapa).*

akşer, [Ar. akşer اقشر] *{OsT} sf.* (Kişi için) kırmızı yüzlü.

akşın, [ak-şın] *sf.* Derisinde ve tüylerinde boya maddesi yokluğundan dolayı beyazlıklar bulunan; akşar; albino; çapar.

akşınlık, -ğı [ak-şın-lık] *is.* Akşın olma durumu; albinizm; çaparlık.

akşit, [ak+şit] *{ağız} sf.* Kutlu. [DS]

akt, [Ar. aḳt اقت] *{OsT} is.* Zamanın belirlenmesi; vaktin tespiti.

akta, -a'ı [Ar. ḳaṭ' > aḳṭaʿ اقطع] *{OsT} sf.* (Kişi için) eli kesik.

akta, -a'ı [Ar. ḳaṭ' > aḳṭāʿ اقطاع] *(akta:) {OsT} is.* **1.** Kesilmeler; kırılmalar. **2.** Kırmalar; kesmeler **3.** Hayvan sürüleri. **4.** Beylik araziler; ikta.

aktab, [Ar. ḳutb *(mil)* > aḳtāb اقطاب] *(akta:b) {OsT} is.* **1.** Kutuplar. **2.** *mec.* Bir topluluk ya da grubun başları; sahipler; efendiler; reisler; ulular.

aktadis, [actadis *(tescilli isim)*] *is.* Tüketilen elektrik enerjisini gece ve gündüz tarifelerine göre ayrı ayrı kaydeden sayaç.

aktaeyn, [Ar. ḳaṭ' > aḳṭa'eyn اقطعين] *{OsT} is.* **1.** Keskin iki şey. **2.** *mec.* Kılıç ve kalem.

aktan, [Ar. ḳuṭn > aḳṭān اقطان] *(akta:n) {OsT} is.* Pamuklar.

aktar[1], [Ar. ḳaṭre > aḳṭār اقطار] *(akta:r) {OsT} is.* Damlalar.

aktar[2], [Ar. ʿaṭṭār *(güzel kokular satan)* => aḳtār]*(akta:r) is.* **1.** Çeşitli baharatlar ve güzel kokularla iğne iplik cinsinden küçük eşyaların satıldığı dükkân. **2.** Bu cins malzemeyi satan kişi.

aktar[3], [Ar. ḳuṭr *(yöre)* > aḳṭār اقطار] *(akta:r) {OsT} is.* **1.** Yönler; taraflar; hudutlar. **2.** Ülkeler; bölgeler. **3.** Çaplar; kuturlar. 🗗 **aktār-ı cihān,** *{OsT} Dünyanın dört bucağı.*

aktaraç, [aktar-mak > aktar+ağaç] *{ağız} is.* Sac üzerinde pişmekte olan yufkayı çevirmekte kullanılan araç. [DS]

aktarağaç, [aktar-mak > aktar+ağaç] *{ağız} is.* **1.** Yemeni dokumacılığında yemenileri çevirmekte kullanılan uzun kollu ve yuvarlak bir ağaç. **2.** Sac üzerinde pişirilen ekmeği çevirmekte kullanılan demir ya da ağaç aygıt. **3.** Fırın küreği. **4.** Ayakkabının ucunu dışına çevirmeye yarayan aygıt. [DS]

aktarıcı, [aktar-ıcı] *is.* **1.** Eski kiremitleri yenisiyle değiştirmek suretiyle çatı bakımını yapan kişi. **2.** Ana vericinin dalgalarını alamayan bölgeler için daha düşük güçte ve başka frekansta yayın yapan radyo-televizyon vericisi.

aktarılma, [aktar-ıl-ma] *is.* Aktarılmak işi.

aktarılmak, [aktar-ıl-mak اقترلق] *edil. f. [-ır]* **1.** Aktarmak işi yapılmak. **2.** *{eT} {ağız}* Devrilmekbaş aşağı çevrilmek; yuvarlanmak. [EUTS] [İKPÖy.] [DS] **3.** *{eAT}* Düşürülmek; başkası tarafından yıkılmak. **4.** *{eAT}* Kendi kendine yıkılmak. **5.** *{eAT}* Yüz çevirmek; başka yana dönmek. **6.** *{ağız}* Alt üst olmak. [DS] 🗗 **aktarılıp inmek,** *{ağız} Bayılıp düşmek.* [DS]

aktarım, [aktar-ım] *is.* Aktarmak işi; geçirme, çevirme işi.

aktarışmak, [aktar-ış-mak اقترشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* (Savaşta) birbirini yere yıkmak.

aktariye, [Ar. ʿaṭṭāriyye > aḳtāriye] *(akta:riye) {OsT} is.* Aktarlık.

aktarlık, -ğı [aktar-lık] *is.* **1.** Aktarın işi ve mesleği. **2.** Aktar dükkânında satılabilecek nesne.

aktarma, [aktar-ma] *is.* **1.** Yerini, yönünü, yolunu değiştirme. **2.** Altını üstüne getirme. **3.** İletme. **4.** *ed.* Bir eserden bir bölümü olduğu gibi alıp kullanma; iktibas. **5.** Çevirme; tercüme etme. **6.** Ekim yapmaksızın tarlayı sürmek. **7.** Bir dilin yabancı bir dilden kelime alması. **8.** Kalıtım; irsiyet. **9.** *{ağız}* Baştan savma; başkasına havale etme. [DS] **10.** *{ağız}* Çalma. [DS] **11.** *{ağız}* Ganimet. [DS] **12.** *{ağız}* Kepenek. [DS] **13.** *{ağız}* Tarlayı ilkbaharda sürme zamanı. [DS] **14.** *sf.* Bir eserden aktarılmış. *Aktarma paragraf.* 🗗 **aktarma etmek,** *1. Bir taşıttaki yolcuları başka bir taşıta geçirmek. 2. Bir yerdeki eşyayı başka bir yere koymak, yerleştirmek.*‖ **aktarma gemisi,** *Limana giremeyecek kadar büyük bir gemiden malları limana taşıyan daha küçük gemi.*‖**aktarma yapmak,** *1. Bir bölümden diğer bölüme geçirmek. 2. Yolculukta belirli bir durakta araç değiştirmek.*

aktarmacılık, -ğı [aktar-ma-cı-lık] *is.* **1.** Aktarma işi. **2.** Başkasının bir cümlesini veya fikrini alıp kullanma.

aktarmaç, [aktar-maç] *{ağız} is.* Yollarda birdenbire çıkan dönemeçler. [DS]

aktarmak, [*eT.* aġ-mak *(bir yana eğilmek; çökmek; bel vermek)* > aġtar-mak / aḫtar-mak > aḳtar-mak آقتارمق / اقدرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir yerden başka bir yere götürmek; taşımak; göçermek. **2.** Bir şeyin yolunu veya yönünü değiştirmek. **3.** Toprağı sürmek; bellemek; *{eAT} (aym).* **4.** Altını üstüne getirmek. **5.** Çatıdaki kırık kiremitleri yenisi ile değiştirerek bakım yapmak. **6.** Bir kitabın içinde bir konuyu bulmak için baştan sona aramak; taramak. **7.** Bir kitabı baştan sona bir defa okuyup devretmek; hatmetmek. **8.** Tercüme etmek; çevirmek. *{eT} (aym)* [EUTS] [Gabain] **9.** Bir metni kendi yazısında aynen kullanmak. **10.** Ulaştırmak; bildirmek. **11.** Sahip olduğu bilgileri öğretmek. **12.** Elde mevcut olan bilgi ve belgeleri bir başka ortama kaydetmek. **13.** Duygu ve düşüncelerini değişik sanat ürünlerini kullanarak ifade etmek. **14.** Güreş gibi sporlarda rakibini yere yıkmak; devirmek; yenmek. **15.** *{eT}* Dönmek; çevrilmek. [EUTS] [Gabain] **16.** *{eAT}* Yere yıkmak; devirmek; alt etmek; yenmek. 🗗 **aktar değneği,** *{ağız} Dikişli ayakkabıları çevirmeye yarayan tahta aygıt.* [DS]‖ **aktar dönder etmek,**

{ağız} 1. Altını üstüne getirmek; tarlayı sürmek. 2. Elden ele iletmek. [DS]

aktarmalı, [aktar-ma-lı] *sf.* **1.** (Yolculuk için) belli duraklarda araç değiştirerek yapılan **2.** (Araç için) belirli bir istasyonda yolcuları aktarma yaparak giden. **3.** *zf.* Aktarma yapılarak.

aktarmasız, [aktar-ma-sız] *sf.* (Yolculuk için) aktarma yapılmadan; taşıt değiştirmeden yapılan.

aktartma, [aktar-t-ma] *is.* Aktartmak işi.

aktartmak, [aktar-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Aktarmak işini bir başkasına yaptırmak.

aktavşan, [ak+tavşan آق طوشان]*is. zool.* **1.** Bir çeşit çöl faresi; cırboğa, *(Jaculus jaculus).* **2.** *{eAT}* Ada tavşanı.

aktı, [Ar. ʿakd > ʿakdī ?] *{eAT} is.* **1.** İş; çalışma. **2.** Elişi. **3.** Malumat; bilgi. **4.** *{ağız}* Götürü yaptırılan bir iş karşılığında ödenen ücret; toptan pazarlık anlaşmasına göre verilen ücret; el emeği. [DS]

aktınmak, [aḳ-(ı)t-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Akmak; suya batmak. [Gabain] [EUTS]

aktif, [Fr. actif] *sf.* **1.** Çalışır durumda; faal. **2.** Hareketli, canlı; girişken. **3.** Bizzat etki yapan; etken; malûm. **4.** Önemli yerde, karar verme ve uygulama durumunda olan. **5.** (İşletmenin varlıkları için) para ile değerlendirilebilen. ☐ **aktif akım,** *fiz. Kendisini meydana getiren gerilim ile aynı fazda olan alternatif akım.*‖ **aktif fiil,** *dbl. Öznesi doğrudan yapıcı, kılıcı olan fiiller.* ‖ **aktif metot,** *eğit. Öğrencilerin eğitim faaliyetlerinin bir kısmında rol aldıkları eğitim metodu.*‖ **aktif nüfus,** *Çalışan nüfus.*‖ **aktif para,** *Bizzat piyasada dolaşan para.*‖ **aktif rol oynamak,** *Yapılmakta olan işte birinci planda görev almak.*

aktifleşme, [aktif-leş-me] *is.* Etki eder durumda bulunma.

aktifleşmek, [aktif-leş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Etki eder bir duruma gelmek.

aktinit, [Fr. actinides] *is. kim.* Atom numarası 89 ile 103 arasında kalan tabii ve yapay (aktinyum, toryum, protaktinyum, talyum, plütonyum, amerikyum, küriyum ve berkelyum) radyoaktif elementlerinin ortak adı.

aktinon, [Fr. actinon] *is. kim.* Aktinyumun parçalanması ile meydana çıkan kütle numarası 223 olan radon izotopu.

aktinyum, [Fr. actinium] *(aktiʼnyum) is. kim.* Atom numarası 89, atom ağırlığı 227 ve 228'in yanı sıra atom ağırlığı 209 ile 232 arasında yer alan yirmi iki yapay izotopu bulunan radyoaktif element; sembolü: Ac. ☐ **aktinyum serisi,** *Uranyum 235'in parçalanmasından doğan çekirdekler.*

aktivizm, [Fr. activisme] *is. siy.* **1.** Bir siyasi parti veya sendikanın hizmetinde yapılan eylem. **2.** Şiddeti hoş gören siyasi doktrin; eylemcilik.

aktolga, [ak+tolga] *is.* Eskiden savaşlarda giyilen zırhlı miğfer.

aktör, [Lat. actor *(iş gören)* > Fr. acteur] *is. tiy.* **1.** Sahnede veya filmde kişileri canlandıran erkek; oyuncu. **2.** *mec.* Takındığı tavırlarla karşısındakini ustaca kandırmayı beceren kişi; düzenbaz.

aktöre, [ak+töre] *is.* İyi ahlak.

aktörlük, -ğü [aktör-lük] *is.* **1.** Aktörün yaptığı iş, meslek; oyunculuk. **2.** *mec.* Düzenbazlık. ☐ **aktörlük etmek,** *Birini kandırmak için olduğundan başka tavırlar takınmak; düzenbazlık.*

aktris, [Lat. actor *(iş gören)* > Fr. actrice] *is. tiy.* Sinema veya tiyatroda rol alan kadın oyuncu; artist.

aktrislik, -ği [aktris-lik] *is. tiy.* Aktrisin yaptığı iş ve meslek.

aktuğ, [ak+tuġ] *is.* At kılından yapılma, altın ve gümüş ile süslü hükümdarlık alameti.

akturmak, [aḳ-(ı)t-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yükseltmek. [EUTS] **2.** Akıtmak [Gabain] **3.** Akıttırmak. [EUTS] [DLT]

aktüalite, [Fr. actualité] *is.* **1.** Şu ana uygun olma niteliği. **2.** Şu andaki durum ve koşullar. **3.** Son günlerin toplumu etkileyen olayları ile ilgili olma; güncellik.

aktüalizm, [Fr. actualisme] *is. jeol.* Geçmiş devirler jeolojik olaylarını günümüzde görülen benzerleri ile açıklamaya çalışan doktrin; güncelcilik.

aktüel, [Lat. actuālis > Fr. actuel] *sf.* **1.** Şu anda önem taşıyan; şimdiki. **2.** (Olay için) günümüzde olan ve kamuoyunun ilgilendiği; söz konusu edilen; güncel.

aku, [Far. ākü آکو] *(aːkuː) {OsT} is. zool.* Baykuş; puhu.

akuarel, [İt. acqua *(su üzerine)* > acquarella > Fr. aquarelle] *is.* Suluboya resim.

akub[1], [Ar. ʿaküb عکوب] *(akuːb) {OsT} is.* Toz.

akub[2], [Ar. ʿaḳıb > ʿaḳūb عقوب] *(akuːb) {OsT} is.* Halef; varis.

akuçka, [Rus. okóşko] *{ağız} is.* **1.** Küçük pencere. **2.** Camekân. [DS]

akuk, [Ar. ʿaḳūḳ عقوق] *(akuːk) {OsT} sf.* **1.** Anasına babasına itaat etmeyen. **2.** (Hayvan için) gebe.

akuka, [Erme. aġuġa / akuka] *{ağız} is.* Kapalı su oluğu; künk. [DS]

akulug, [aġu > aḳu-luġ] *{eT} sf.* Ağılı; zehirli. [EUTS]

akunduz, [Yun. akantos] *{ağız} is.* Ak çöpleme, *(Veratrum album).* [DS]

akupunktur, [Lat. acus *(iğne)* + punctura *(batırma)* > Fr. acupuncture] *is. tıp.* Hayat enerjisinin kaynağı sayılan "kuvvet çizgileri" boyunca vücutta bulunan "nokta"lara altın iğne batırmak suretiyle uygulanan Çin kökenli bir tedavi metodu.

akur[1], [aḳ-ur] *{eT} is.* Ahır. [DLT]

akur[2], [Ar. ʿaḳūr عقور] *(aku:r) {OsT} {ağız} sf.* **1.** Azgın; kudurmuş. **2.** (Hayvan için) kuduz. [DS]

akur[3], [*eT.* aḳ-ur-mak > aḳ-ur] *{ağız} is.* **1.** Yamaçlara yapılan düz ve yan yol. **2.** (İsim tamlaması biçimiyle, tamlanan "akur" ise) tamlayan olan nesnenin çokça bulunduğu yer; *Orası çam akurudur.* **3.** Hayvan yemliği. **4.** *sf.* Düz; doğru. [DS]

akurane, [Ar. ʿaḳūr + Far. -āne عقورانه] *(aku:ra:ne) {OsT} zf.* Kudurmuş gibi; kudurmuşçasına.

akurka, [Ar. ḳarḳaʿa *(yans)*] *{ağız} is.* Kurbağa. [DS]

akurmak, [aḳ-ur-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Yavaş davranmak. [Gabain]

akuru, [aḳ-ur-u] *{eT} sf.* **1.** Yavaş. [Gabain] **2.** *{ağız}* Düz; doğru. [DS] ◻ **akuru akuru,** *Yavaşça; sessizce; yavaşçacık.* [EUTS] || **akuru turkuru,** *Doğru; müstakim.* [EUTS]

akustik, -ği [Yun. akoustikhos *(ses bilgisi)* > Fr. acoustique] *sf.* **1.** Sesle ilgili; sese ait; işitmeye dayanan; işitme ile ilgili. **2.** *is. fiz.* Sesin oluşumu, yayılması, işitilmesi ve özellikleriyle uğraşan fizik dalı; yankı bilimi. **3.** *gnşl.* Bir yerin ses yayılımı ile ilgili taşıdığı nitelikler; yankı düzeni. ◻ **akustik alan,** *fiz. Ses titreşimlerinin ulaştığı uzaysal bölge.*‖ **akustik çanaklar,** *Eski tiyatro binalarında oyuncuların seslerinin daha gür duyulması için binanın uygun yerlerine yerleştirilen toprak veya tunçtan yapılmış çan biçimindeki kaplar.*|| **akustik mayın,** *as. Deniz dibine yerleştirilen ve yakınından geçen geminin pervane gürültüsü ile patlayan mayın.*‖ **akustik siniri,** *anat. İç kulağı beyine bağlayan sinirler demeti.*

akuşka, [Rus. okóško] *{ağız} is.* → akuçka. [DS]

akut, [Lat. acūtus *(bilenmiş)* > Alm. akut / İng. acute] *sf. tıp.* (Hastalık için) şiddetli başlayıp çabuk ilerleyen.

akuz etmek, [Yun. ákuse *(dinle)* + T. et-mek] *argo.* Haber vermek.

akuzatif, [Lat. accusativus] *is. dbl.* Öznenin yaptığı iş ve hareketten doğrudan etkilenen varlığın *(nesne)* bulunduğu hâl; ismin belirtme hâli; ismin -i hâli; ismin yükleme durumu; mef'ulün bih.

akü, [Fr. accumulateur > accu] *is.* Akümülatör. ◻ **akü doldurmak,** *argo. 1. (Erkek için) cinsel gücü artırıcı şeyler yemek veya kullanmak. 2. İçki içmek.*|| **aküsü bitmek,** *argo. 1. Bir önceki ilişkiden dolayı tekrar cinsel ilişkiye giremeyecek durumda bulunmak. 2. Yaşlılıktan dolayı cinsel gücü tükenmek. 3. Gücü tükenmek; iyice yorulmak.*

aküçgül, [ak+üç+gül] *is. bot.* Baklagillerden dalları yerde sürünen, kuraklığa dayanıklı, mayıstan temmuza kadar çiçek açan çok yıllık bir yem bitkisi *(Trifolium repens)*

akümülatör, [Lat. accumulare *(yığmak)* > Fr. accumulateur] *is. fiz.* Enerjiyi istenildiği zaman iade etmek üzere depolayan cihaz.

aküpunktür, [Fr. acupuncture] *is. tıp.* → akupunktur.

akva, [Ar. ḳavī > aḳvā اقوى] *(akva:) {OsT} sf.* Daha kuvvetli; en kuvvetli; çok sağlam.

akval, [Ar. ḳavl > aḳvāl اقوال] *(akva:l) {OsT} is.* **1.** Sözler. **2.** *gnşl.* Düşünce; fikir; hüküm; mütalaa **3.** Dedikodu; boş sözler; rivayetler. ◻ **akvāl-i hakîmāne,** *Filozofça sözler.*

akvam, [Ar. ḳavm > aḳvām اقوام] *(akva:m) {OsT} is.* Kavimler; milletler; halklar. ◻ **akvām-ı beşer,** *İnsan kavimleri.*

akvarel, [Fr. aquarelle] *is.* Suluboya.

akvaryum, [Fr. aquarium] *(a'kvaryum) is.* İçinde su bitkileri ile özellikle balık beslenen yapay ortam.

akvas, [Ar. ḳavs *(yay)* > aḳvās اقواس] *(akva:s) {OsT} is.* **1.** Yaylar; kavisler; eğriler. **2.** Dönemeçler. **3.** *mat.* Yaylar.

akvat, [Ar. ḳut *(yiyecek)* > aḳvāt اقوات] *(akva:t) {OsT} is.* Yiyecekler; yenilecek şeyler; azıklar. ◻ **akvāt-ı yevmiye,** *{OsT} Günlük yiyecekler; geçim.*

akvaz, [Ar. ḳavz > aḳvāz اقواز] *(akva:z) {OsT} is.* Kum tepeleri.

akve, [Ar. ʿaḳve عقوه] *{OsT} is.* Evin önündeki üstü açık alan; avlu.

akvem, [Ar. ḳavim *(doğru)* > aḳvem اقوم] *{OsT} sf.* Daha doğru; en doğru; pek doğru.

akverin, [Ar. aḳverīn اقورين] *(akveri:n) {OsT} is.* Büyük belalar.

akveriyat, [Ar. aḳveriyyāt اقوريات] *(akveriya:t) {OsT} is.* Büyük belalar.

akves, [Ar. ḳavs *(bükülme)* > aḳves اقوس] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) yaşlılık ya da hastalık nedeniyle beli bükülmüş. **2.** (Gün, vakit için) sıkıntılı; zor; çetin.

akviya, -a'i [Ar. ḳavī *(güçlü)* > aḳviyāʾ اقوياء] *(akviya:) {OsT} is.* Güçlü kuvvetli kimseler.

akya, [Yun. atias] *{ağız} is. zool.* Bir balık türü, *(Lichia aima).* [DS]

akyad, [Ar. ḳayd *(bağ)* > aḳyād اقياد] *(akya:d) {OsT} is.* Bağlar; bukağılar.

akyarma, [ak+yar-ma] *is. bot.* Ağustos başında olgunlaşan, açık renkli mayhoş tatlı, keskin kokulu yerli bir şeftali çeşidi.

akyavaş, [ak+yavaş] *{ağız} sf.* **1.** (İnsan ya da hayvan için) sinsice hareket eden. **2.** (Kişi için) ağır kanlı; tembel. [DS]

akyise, [Ar. ḳıyās > aḳyise اقيسه] *{OsT} is.* Kıyaslar.

akyuvar, [ak+yuvar] *is. tıp.* Kanda bulunan mikroplara karşı vücudu savunan, iri ve yuvarlak yapılı, beyaz ve çekirdekli lenf hücresi *(lökosit).*

akza, [Ar. ḳażā *(yargı)* > alḳżā اقضى] *(akza:) {OsT} sf.*

1. (Yargıda bulunmak, hüküm vermek için) en yetkili. **2.** (Fıkıh, kadılık için) en yetkin; en bilgili.

akzambak, -ğı [ak+zambak] *is. bot.* Zambakgillerden bir metre kadar boylanabilen iri, beyaz ve güzel kokulu bir süs bitkisi *(Lilium candium).*

akzel, [Ar. aḳzel اقزل] *{OsT} sf.* Pek aksak; aşırı topal.

akziye, [Ar. ḳażā *(yargı)*> aḳżiye اقضيه] *(akza:) {OsT} is.* Hükümler.

-al-[1], [-al- / -el-] *yap. e.* İsim kök ve gövdelerinden fiil üretir. *{eT} {eAT} (aynı): çoğalmak (çok-al-mak), yok-al-mak (yok olmak), alçalmak (alçak-al-mak), azalmak, yönelmek, yufka-l-mak, diri-l-mek, yüce-l-mek, bung-al-mak.*

-al-[2], [-l- / -al- / -el-] *yap. e.* → -l-.

-al, [-al / -el] *yap. e.* İsimlerden sıfat yapan bir ektir: *yan-al, gen-el, öz-el.*

Al. [Fr. aluminium] *is. kim.* Atom numarası 13, kütlesi 26,98 olan, hafif, yumuşaklığı dolayısıyla kolay işlenebilen, havadan çok az etkilenen parlak beyaz bir metal olan alüminyumun sembolü.

al[1], [āl آل] *{eT} {eAT} is.* **1.** Hile, aldatma, tuzak; dolap; düzen. [DLT] [Gabain] [İKPÖy.] EUTS] **2.** *{eT}* Savaş oyunu; hile. [İKPÖy.] *{eT}* **3.** Çıkar yol; çare; metot; vasıta, usul. [İKPÖy.] [EUTS] [Gabain] [Üç İtigsizler] **4.** *{eT}* Araç. [İKPÖy.] 🗗 **ala düşmek,** *{ağız} Tuzağa düşmek; hileye gelmek.*|| **ala getirmek,** *{ağız} Hileye getirmek; tuzağa düşürmek.*|| **ala tutmak,** *{ağız} 1. Gözünü boyamak. 2. Hile yapmak; karışıklığa getirmek.*|| **al dil,** *{ağız} Kurnazlık; hile.*‖ **al etmek,** *{eAT} Hile yapmak, düzen kurmak, aldatmak.*|| **al eylemek,** *{eAT} Hile yapmak.*|| **al geçmek,** *{eAT} Hile yapmak.*|| **al itmek,** *{eAT} Hile yapmak.*

al[2], [*eT.* āl] *sf.* **1.** Alev rengi parlak kırmızı. **2.** *gnşl.* Al renk; kırmızı, kızıl; pembe. [Gabain] [DLT] [EUTS] [Yüknekî]. **3.** (At için) donu kızıla çalan; açık doru. **4.** *{eT}* (At donu için) kül renkli; yelesi kuyruğu kızıl. **5.** *is. {eT}* Hanlara bayrak, devlet adamlarının atlarına eyer örtüsü yapılan turuncu renkli kumaş. [DLT] **6.** *{ağız}* Düğünde güveyin boynuna takılan mendil büyüklüğündeki kırmızı bez. **7.** *{ağız}* Kadınların alınlarına bağladıkları yeşilli kırmızılı ipek örtü. **8.** *{ağız}* Gelinlerin başına örtülen uzun kırmızı örtü. **9.** *{ağız}* Loğusa kadınların üstüne çökerek onları boğduğu sanılan al giymiş hayalî bir görüntü; al karısı; al kızı. 🗗 **al al olmak,** *Öfkeden veya utançtan kıpkırmızı olmak.*|| **al bağlamak,** *1. Başına al yazma takarak mutluluğunu ifade etmek. 2. mec. Mutlu olmak; sevinmek; murada ermek.*‖ **al basma,** *{ağız} Sonradan görmelerdeki gurur, kibir, şımarıklık.* [DS]|| **al basmak,** *(Yeni doğum yapmış kadın için) ateşli bir hastalığa yakalanmak.*|| **al bayrak,** *Türk bayrağı.*‖ **al çelme,** *Yürük ve Türkmen kadınlarının başörtüsü üzerine alından bağladıkları verev katlanmış eşarp.*|| **al çevre,** *{ağız} Erkeklerin kullandığı büyük kırmızı mendil.*|| **al duvak,** *Gelinlerin yüzüne örtülen kenarları sırmalı kırmızı ipekli kumaş.*|| **al gömlek,** *{ağız} 1. Kızıl hastalığı. 2. Kızamık; kızamıkçık.*|| **al giymedim ki alınayım,** *"Bu işle ilgim yok ki neden alınayım?" şeklinde kendini savunma.*‖ **alı al moru mor,** *Telaş, heyecan veya korkudan dolayı nefes nefese, yüzü kıpkırmızı olmuş bir hâlde.*|| **alını aldırmak,** *{ağız} Güzellik ve gençliğini kaybetmek.*|| **al kanlara boyanmak,** *Vurularak şehit olmak.*|| **al karısı,** *Şamanizm'de loğusalara musallat olduğuna inanılan yersular (kötü ruhlar, cinler).*‖ **al kızı,** *Al karısı.*|| **al kiraz üstüne kar yağmak,** *Bu görülür şey değil; olması mümkün değil; akla ters olay.*‖ **al kuşak,** *{ağız} Düğün ve bayramlarda köy kızlarının bellerine doladıkları çok renkli kuşak.*|| **al kuşaklı ördek.** *zool. Ördekgillerden altmış santimetre boyunda kıyı haliçlerinde ve iç sularda yaşayan kabuklu hayvan, balık ve yosunlarla beslenen siyah başlı kırmızı gagalı bir tür ördek (Tadorna tadorna).*|| **allar giymek,** *Mutluluk ifadesi olarak al renkli elbise giyinmek.*‖ **al peştemal,** *{ağız} 1. Renk renk çizgili önlük. 2. Peşkir.* [DS]|| **al tamga,** *{eAT} 1. Tuğra. 2. Tuğra çekilmiş ferman.*|| **al yanak,** *{ağız} 1. İnce kabuklu, tatlı ve kırmızı bir kiraz türü. 2. Bir tür zerdali. 3. Bir yanı kırmızı renkli elma. 4. Kafasının yanları kırmızı kefal balığı.* [DS]|| **al yanaklar,** *Sağlıklı olmanın ifadesi olarak yanakların kırmızılığı.*|| **al yemeni,** *folk. Bursa yöresinde oynanan gövende türünde türkülü bir kadın oyunu.*|| **al yonca,** *bot. {ağız} Hayvanların severek yedikleri, kırmızı çiçekli bir ot.* [DS]

al[3], [al] *{eT} is.* **1.** Alt; bir şeyin alt tarafı; alt taraf. [EUTS] [Gabain] **2.** Yan. [Gabain] **3.** *{eT}* Elbisenin ön kısmı. [Mühennâ] **4.** *{ağız}* Ön; ön taraf. [DS]

al[4], **-li** [Ar. āl آل] *(a:l) {OsT} is.* **1.** Akrabalık yoluyla birbirine bağlı olan kimseler; aile. **2.** Evlat. **3.** Sülale. **4.** Hükümdar sülalesi; hanedân. 🗗 **Âl-i abā** (nebi, resûl), *Hz. Muhammed(sa)'in ailesi (kızı Fatma, damadı Hz. Ali, torunları Hasan ve Hüseyin).*|| **Âl-i Osmân,** *Osmanlı hanedânı.*

al[5], **-li** [Ar. ʿulüvv *(yücelik)* > ʿāl عال] *(a:l) {OsT} sf.* En yüce; pek yüce.

al[6], **-li** [Ar. āl آل] *(a:l) {OsT} {eAT} is.* **1.** Serap. **2.** Sabah ya da akşamüstü çöken sis tabakası; buğu.

-ala-, [-a-la- / -e-le-] *yap. e.* Fiil kök ve gövdelerinden eylemi sürekli tekrarlama kavramı katan fiiller yapar: *itelemek, silkelemek, şaşalamak, tap-alamak.*

âlâ, [Ar. ʿālī *(yüce)* > aʾlā اعلى / اعلا] *(a:lâ:) {OsT} sf.* **1.** En yüksek, daha yüksek. **2.** Çok iyi; mükemmel. **3.** Güzel, iyi ve uygun; mükemmel. **4.** *ünl.* Peki; tamam; kabul. **5.** *zf.* Daha iyi. 🗗 **âlânın âlâsı,** *İyinin de iyisi.*

ala[1], [? ala] *ünl.* Şaşkınlık bildiren ünlem.

ala[2], [*eT.* āl-a آلا] *sf.* **1.** Yer yer siyah, yer yer de beyaz kısımları bulunan renk; siyahlı beyazlı. **2.** *{eT} {ağız}* Karışık renkli; çok renkli; alaca alacalı. [EUTS] [ETY]«*Ala çuval.*» [DS] **3.** *{ağız}* Kahverengi ile kırmızı arası bir renk. **4.** *{eAT} {ağız}* (Göz için) açık kestane rengi; ela. [DS] **5.** *{eT}* Cüzamlı. [Gabain]. **6.** *{eT}* Teninde deri hastalığı sebebiyle beyazlıklar olan; ala tenli; abraş. [DLT] **7.** *{eT}* (At için) ala renkli. [EUTS] **8.** *{ağız}* (Meyve için) olgunlaşmamış; yarı ham. [DS] **9.** *{ağız}* Yarım; yarı. [DS] **10.** *is. {eAT} {ağız}* Karışık renk; alaca. **11.** *{eT}* Cüzam. [Gabain] **12.** *{ağız}* Kekliğin boynundaki siyah halka. **13.** *{ağız}* Değişik renk ipliklerle dokunmuş pamuklu bez ya da örtü; kareli bez. [DS] **14.** *{ağız}* Keklik avında kullanılan çeşitli renklerde boyanmış bezden tuzak. [DS] **15.** *{ağız}* Avcıların, av hayvanlarını yuvalarından çıkarmak için kullandıkları bir tür müzik aleti. [DS] **16.** *{eT}.* İnsanın içinde olan gizli şeyler. [DLT] **17.** *{ağız}* Emekli. [DS] 🗗 **ala aç,** *{ağız} Yarı aç.*|| **ala ağız,** *{ağız} 1. Ara bozucu; boşboğaz; geveze. 2. İkiyüzlü; dönek.*|| **ala ağızlık,** *{ağız} Boşboğazlık; gevezelik; arabozuculuk.*|| **ala ala bakmak,** *{ağız} 1. Aptal aptal bakmak; alık alık bakınmak; bön bön bakmak. 2. Çaresizlik içinde yalvararak bakmak.*‖ **ala at,** *{eT} Alaca renkli at; ala kır at.*‖ **ala avcılığı,** *{ağız} Ala ile yapılan keklik avcılığı.*|| **ala bacak,** *{ağız} Bacakları beyaz ya da benekli hayvan.*|| **ala bahar,** *{ağız} İlkbaharın ilk günleri; baharın geldiğini müjdeleyen günler.*‖ **ala baş,** *{ağız} 1. Başı benekli hayvan. 2. Karısının, başkaları ile ilişki kurmasına göz yuman erkek. 3. Ahlaksız.*|| **ala bele,** *{ağız} 1. Alaca; karışık renkli. 2. Çiçekbozuğu. 3. Belli belirsiz; yarım yamalak. 4. (İş için) üstünkörü; alelacele; düzensiz.*‖ **ala bicik,** *{ağız} Memeleri beyazlı hayvan.*|| **ala boncuk,** *{ağız} İyi ve kötü hâlleri her yerde bilinen, tanınan kimse.*|| **ala boz,** *{ağız} 1. Benekli hayvan. 2. Ekildiği hâlde bütünüyle yeşermeyen tarla.*|| **ala böğrülce,** *{ağız} Siyah benekli bir tür fasulye.*|| **ala börtme,** *{ağız} 1. Çok az pişmiş. 2. Külbastı; kebap.*|| **ala börtük,** *{ağız} Güneşten her tarafı yanmış sebze ya da meyve.*‖ **ala buçuk,** *{ağız} Baştan savma; yarım yamalak; yarı başlı.*|| **ala bula,** *{ağız} 1. Alaca; karışık renkli. 2. Kırmızımsı ve karamsı renkli eşya. 3. Bulanık; biçimsiz. 4. Baştan savma; acele; yarım yamalak.* [DS]|| **ala bulanık,** *{ağız} 1. Yarı berrak yarı bulanık su. 2. Hasta yüzlü; renksiz.* [DS]|| **ala bulaşık,** *{ağız} Yarım; tamamlanmamış; kirli bırakılmış.*|| **ala bulut,** *{ağız} 1. Gökyüzünde yer yer toplanan beyaz, kaba bulutlar. 2. Yağmur bulutu.* [DS]|| **ala canlı,** *{ağız} 1. Yarı canlı, yarı ölmek üzere olan. 2. Yarı pişmiş, yarı çiğ.* [DS]|| **ala cahre,** *{eAT} Sarı renk vermekte kullanılan bir kök; cehri.*|| **ala diri,** *1. Yarı ölü, yarı canlı; henüz yeni ölmüş (av hayvanı vs.). 2. Yarı pişmiş yarı pişmemiş (yemek).*|| **ala düşmek,** *{ağız} 1. (Üzümler için) tanelerinde bazısı olgunlaşmak. 2. Vücutta beyazlı siyahlı lekeler oluşmak.* [DS]|| **ala gaz,** *{ağız} Kömür yanarken çıkan gaz; karbondioksit.*‖ **ala getirmek,** *{ağız} (Hayvan için) yaşlanmaktan dolayı kılları beyazlaşmak.* [DS]|| **ala gönen,** *Suyunu iyice almamış toprak.*|| **ala göt,** *{ağız} Tembel, iş tutmaz adam.* [DS]|| **ala göz,** *1. Hafif açık, mavimsi göz; ela. 2. {ağız} Cesur; yiğit.* [DS] *3. Korkak.*|| **ala gücük,** *{ağız} Baştan savma; yarım.* [DS]|| **ala gün,** *{ağız} 1. Yazın yarı bulutlu havalarda güneşin buluta girmesi ile oluşan gölgeli hava. 2. Yarı açık, yarı bulutlu hava.* [DS]|| **ala güneş,** *{ağız} Yarı güneşli, yarı gölgeli yer.* [DS]|| **ala kabak,** *{ağız} 1. Saksağan. 2. Güvercin iriliğinde siyahlı beyazlı bir kuş. 3. Palamut, mısır yiyen ve sesleri taklit eden bir kuş. 4. Ağaçkakan. 5. Boşboğaz; sözünde durmaz. 6. Serseri, işsiz güçsüz; boş gezen.* [DS]|| **ala kar,** *{ağız} Yarı karlı.* [DS]|| **ala kara,** *{ağız} 1. Deve yününden dokunan kilim. 2. Hile; kötülük.* [DS]|| **ala karga,** *{ağız} 1. Saksağan; {eAT} (aynı). 2. Boşboğaz; ara bozucu.* [DS]|| **ala karlı,** *{ağız} Karların erimesi ile yer yer açık yerleri bulunan.* [DS]|| **ala keçi,** *{ağız} 1. Siyahlı beyazlı kıl keçisi. 2. Ara bozucu; boşboğaz.* [DS]|| **ala kepir,** *{ağız} 1. Yarı aç, yarı tok. 2. Taşlık, fundalık yer.* [DS]|| **ala kır,** *{ağız} 1. Saçları yeni ağarmaya başlamış adam. 2. Siyahlı beyazlı kır düşmüş saç sakal.* [DS]|| **ala kırık,** *{ağız} 1. Kurnaz, şakacı kişi. 2. Yasa dışı ilişkiden doğan çocuk; piç.* [DS]|| **ala kış,** *{ağız} Az yağışlı, bol güneşli geçen kış.* [DS]|| **ala kilim,** *{ağız} Renkli keçeden yapılma yaygı.* [DS]|| **ala koruk,** *{ağız} Yarı olmuş üzüm.* [DS]|| **ala kurı,** *{eAT} Az kurumuş; yarı kuru.*‖ **ala kuru,** *{ağız} 1. (Toprak için) yarı tavlı. 2. Yarı kuru yarı yaş. 3. (Atların beslenme şekli için) kimi zaman otlama kimi zaman da kuru yem ile.* [DS]|| **ala kuş,** *{ağız} 1. Palavracı; yaygaracı. 2. Baş örtüsü.* [DS] *3. {eAT} Tavus kuşu.*|| **ala kuşak,** *{ağız} Gök kuşağı.* [DS]|| **ala kuşluk,** *{ağız} Öğleden önceki zaman.* [DS]|| **ala palaz,** *{ağız} Gagası ve ayakları yeni kırmızılaşmaya başlamış keklik yavrusu.* [DS]|| **ala pilav,** *{ağız} Mercimek ve pirinçle yapılan bir tür pilav.* [DS]|| **ala sarık,** *{ağız} Kötü; dönek adam.* [DS]|| **ala seme,** *{ağız} Yarı uyur yarı uyanık; uykudan gürültüyle uyanıp sersemleşme hâli.* [DS]|| **ala sığırcık,** *{eAT}* → alaca sığırcık.|| **ala sulu,** *{ağız} 1. (Meyve için) ham ile olgun arası, yarı olgun. 2. İyi pişmemiş; yarı sulu yemek. 3. Uluorta, yersiz söz söyleyen.* [DS]|| **ala tavuk,** *Dağlarda yaşayan bir çeşit kuş.*|| **ala tenlü,** *{eAT} Abraş.*|| **ala ton,** *{eT} Alaca giyim.* [Mühennâ]|| **ala torba,** *{ağız} Çeşitli renkte yünlerden dokunan saplı torba.* [DS]

ala[3], [ala] *{eT} zf.* **1.** Acele etmeden; yavaş. [DLT] **2.** *ünl. {ağız}* Şaşma ve hayret bildirir. [DS] 🗗 **ala ala,** *{eT} 1. Yavaş yavaş. 2. Toplu yapılan işlerde birlik*

ve heyecan uyandırmak için söylenen tekerleme (ala ala hey!). 3. Gürültülü, şamatalı, eğlenceli toplantı. || **Ala ala bey!** *argo. {ağız} "Yuha" anlamında kullanılır.*

ala[4], **-a'i** [Ar. ʿālā عالاء] *(alâ:) {OsT} is.* Rütbece yükseklik; yücelik; şeref; şan. *alâü'd-devle, alâü'd-din*

ala[5], [Far. ely > ālā آلا] *(â:lâ:) {OsT} sf.* Kirleten.

ala[6], [Ar. ely > ālā آلا] *(â:lâ:) {OsT} is.* Bahşişler; ihsanlar. **2.** Nimetler; yiyecekler.

ala[7], [Ar. ʿalā / ale / aley على] *(alâ:) {OsT} zf.* Üzere; üzerinde; üzerine. 🗗 **alā bahtek,** *{OsT} Şansının getirdiğine; bahtına.* || **alā ceryi'l-āde,** *{OsT} Alışılmış biçimde; âdet olduğu gibi.* || **alā eyyi-hāl,** *{OsT} Her nasıl olsa; her hâlde.* || **alā hālihi,** *{OsT} Olduğu gibi; bir değişiklik olmaksızın.* || **alā hide,** *{OsT} Tek başına; ayrıca.* || **alā kadri'l-hāl,** *{OsT} Duruma göre; durum ve olanak derecesinde.* || **alā kadri'l-imkân,** *{OsT} Olanaklar ölçüsünde.* || **alā kadri'l-istitāa,** *{OsT} Elinden geldiğince; gücü yettiği kadar.* || **alā kadri'l-kifāye,** *{OsT} Elverişlilik ölçüsünde.* || **alā kadri't-tāka,** *Takat yettiğince.* || **alā kavl,** *{OsT} (Birinin) sözüne göre; iddiasına göre.* || **alā kavlin,** *{OsT} Söylendiğine göre; söylentiye dayanarak.* || **alā kil'et-takdireyn,** *İki seçenekten her birine göre.* || **alā küll-i hāl,** *{OsT} Ne şekilde olursa olsun; olduğu kadar; şöyle veya böyle.* || **alā küll-i şey'in kadîr,** *{OsT} Her şeye gücü yeten; Allah.* || **alā melei'n-nās,** *{OsT} Herkesin içinde; herkesin karşısında; açık olarak.* || **alā merātibihim,** *{OsT} Mertebelerine göre; rütbe sırası ile; düzeye göre.* || **alā rivāyetin,** *{OsT} Söylentiye göre; rivayet edildiğine göre.* || **alā tarîki'l-icmāl,** *{OsT} Kısaltarak; özetleyerek.* || **alā tarîki'l-istidlāl,** *{OsT} Çağrışım yolu ile; dedüksiyon yolu ile; konsültasyon sistemi ile.* || **alā tarîki'l-istişhād,** *{OsT} Tanık göstererek.* || **alā tarîki'l-kıyās,** *{OsT} karşılaştırarak; kıyas yolu ile.* || **alā tarîki'l-kināye,** *{OsT} Asıl amacı gizleyerek; kinaye yolu ile.* || **ala tarîki'l-münāvebe,** *{OsT} Nöbetleşerek.* || **alā tarîki'ş-şehāde,** *Tanıklık yoluyla.* || **alā tarîki't-tevil,** *{OsT} Başka türlü açıklamaya çalışarak; tevil ederek.* || **alā tilke'n-niam,** *Bu nimetlerin karşılığında.* || **alā vechi,** *{OsT} Üzere.* || **alā vechi'l-icāz,** *{OsT} Kısaca.* || **alā vechi'l-ihāta,** *{OsT} İçine almak üzere; içine alacak surette; kapsamak kaydıyla.* || **alā vechi'l-isticāl,** *{OsT} Acele şekilde; ivedi olarak.* || **alā vechi'l-tafsil,** *{OsT} Ayrıntılı olarak; inceden inceye.* || **alā vechi'l-tedkîk,** *{OsT} Araştırma, inceleme yoluyla.* || **alā vefk,** *Uygun olarak.*

alabacak, -ğı [ala+bacak] *is.* Bacaklarında beyaz lekeler bulunan at.

alabalık, -ğı [ala+balık] *is. zool.* Alabalıkgillerden 20 ile 100 cm boyunda 1 ile 25 kg. arasında değişen, daha çok yüksek yerlerdeki akarsulara üremek için giden, kemikli ve lezzetli bir balık türü, *(Salmo trutta).*

alabalıkgiller, [ala+balık-gil-ler] *is. zool.* Sırt yüzgecinin arkasındaki yağ dokusundan ikinci bir yüzgeç çıkan, tatlı sularda üreyip bazı türleri denizlerde yaşayan kemikli balıklar familyası, *(Salmonidae).*

albana, [Yun. alamana] *is.* → alamana.

alabanda, [İt. alla banda آلابانده] *(alaba'nda) is.* **1.** Gemilerin borda kaplamalarının içte kalan kısmı. **2.** Geminin yan topları ile yaptığı atış. **3.** Gemi dümeninin sağ ya da sol tarafa alabildiğince kırılması. **4.** *argo.* Azarlama; paylama. **5.** *argo.* Çok ilgi duyan kimse; askıntı. **6.** *argo.* Yakınlık; yakınlık kurma. 🗗 **alabanda ateş,** *Savaş gemilerinde yalnız bir yandaki topların ateş etmesi; meze borda ateş.* || **alabanda etmek,** *Dümeni tam sola (iskele) veya tam sağa (sancak) kırmak.* || **alabanda iskele,** *Geminin başı tam sola dönecek şekilde dümene basma komutu.* || **alabanda olmak,** *argo. 1. Askıntı olmak. 2. Düşkünlük göstermek.* || **alabanda sancak,** *Dümeni geminin baş tarafı sağa dönecek şekilde bas komutu.* || **alabanda vermek,** *argo. Gözdağı vermek, kuru gürültü ile korkutmak.* || **alabanda virmek,** *{eAT} Göz dağı vermek; kuru gürültü ile korkutmak.* || **alabanda yemek,** *argo. İyi bir şekilde azarlanmak.* || **alabandayı çekmek,** *argo. Ağır biçimde azarlamak.* || **alabandayı yemek,** *argo. Ağır biçimde azarlanmak.*

alabanı, [Yun. alamanos] *{ağız} sf.* **1.** Açık kalpli. **2.** Cömert. **3.** *zf.* Erkekçe; mertçe. [DS]

alabaş, [ala+baş] *is. bot.* Kuzey Avrupa'da hemen her mevsimde yetiştirilebilen, yapraklarının şişkin yerleri yenilen turpgillerden bir lahana türü, *(Brossica oleracea).*

alabildiğine, [al-a+bil-diği-ne] *zf.* **1.** Bir eylemin ve niteliğin çok fazla olduğunu bildirir; aşırı derecede. **2.** Kendini tutmadan.

alabora, [İt. albura *(yukarı kaldır)*] *(alabo'ra) is. dnz.* **1.** Yukarı kaldırmak işi. **2.** Geminin yan yatması. **3.** Bir teknenin ters dönerek batması. **4.** Bir serenin yatay durumdan düşey duruma getirilmesi. **5.** Selam için filika kürelerinin yukarı kaldırılması **6.** Balık toplamak için dalyan ağının yukarı alınması. **7.** *mec.* Yolunda giden bir işin bozulması, aksaması. 🗗 **alabora etmek,** *1. Gemiyi batırmak. «Rüzgâr tekneyi alabora etti.» 2. mec. Ters çevirmek, bozmak. Kredinin gecikmesi işletmeyi alabora etti.* || **alabora olmak,** *Ters çevrilmek; devrilmek.*

alaborina, [İt. alla borina] *(a'laborina) zf. dnz.* Yelkeni rüzgâra yaklaştırarak.

alabros, [Fr. à la brosse] *is.* Fırça gibi dik kesilmiş saç biçimi.

alaca, [ala-ca الجه / الاجه / آلاجه / آلجه] *sf.* **1.** Açıklı koyulu çok sayıda desenleri, renkleri birbirine karışmış; karışık renkli; tek renkli olmayan. **2.** Esas

zemin rengi üzerinde beyaz veya beyaza yakın benekleri bulunan. **3.** *{eAT}* İki yüzlü; münafık. **4.** *is.* Açıklı koyulu çubuk çubuk dokunmuş kumaş veya kilim. **5.** Bitki yapraklarında görülen beyaz lekeler. **6.** Avcıların kullandığı karışık renk ve desenlerin bulunduğu bir pusu örtüsü. **7.** *mec.* Kötü huy; iki yüzlülük. **8.** *{ağız}* Üzüme düşen ben. [DS] **9.** *{ağız}* Sıraca hastalığı. [DS] **10.** *{ağız}* Çiçek bozuğu yüz; çopur. [DS] **11.** *{ağız}* Tahta parmaklıklı bostan, bahçe ve ağıl kapısı. [DS] **12.** *{ağız}* Hastahane. [DS] 🗗 **alaca aş,** *{ağız} Pirinç ve bulgurdan yapılan bir tür pilav.* [DS]|| **alaca avı,** *Avcıların alaca adını verdikleri örtü kullanılarak yapılan bıldırcın veya keklik avı.*|| **alaca bakla,** *{ağız} Bir tür börülce.* [DS]|| **alaca balıkçıl,** *zool. Sazlıklarda yaşayan, üzerinde siyah beyaz benekler bulunan, kül renginde, yaklaşık elli santimetre boyunda bir balıkçıl türü, (Ardeolaralloides).*|| **alca bandak,** *{ağız} Yarım yamalak; tek tük; seyrek.* [DS]|| **alaca basma,** *{ağız} Çok renkli bir tür basma.* [DS]|| **alaca baykuş,** *zool. Çoğunlukla ormanlarda, nadiren de insanların bulunduğu ortamlarda eski, terk edilmiş yıkıklıklarda yaşayan, geceleri kemirgenleri avlayarak beslenen, tüyleri alacalı kızıl ile kül renginde, tarıma faydalı iri bir baykuş türü (Strix aluco).*|| **alaca bayrak,** *İmparatorluk döneminde hükümdarın muhafız birliklerinden olan kapıkulu süvarilerinden sol ulufeciler, sol garipler ve sağ gariplerin genel adı.*|| **alaca belece,** *{ağız} Siyahla beyaz karışık yer.* [DS]|| **alaca belece görmek,** *{ağız} Bulanık görmek; gördüklerini iyi seçememek.* [DS]|| **alaca bulaca,** *Renkleri karmakarışık olan.*|| **alaca çorap,** *Elde örülmüş çok renkli uzun yün çorap.*|| **alaca çorba,** *{ağız} Bulgur ile mercimekten yapılan çorba.* [DS]|| **alaca dizi,** *oyunlarında kadın ve erkek karışık olarak dizilme.*|| **alaca düşmek,** *1. (Meyve için) olgunlaşmaya başlamak; arada bazıları veya bazı taneleri olgunlaşmış bulunmak. 2. (Kar için) erimeye başlamak.*|| **alaca esnafı,** *Alaca türü kumaşı dokuyan veya satan kişiler; alacacılar.*|| **alaca güneş,** *{ağız} Güneşin ağaç yaprakları arasından süzülmesi ile yarı aydınlanan yer.* [DS]|| **alaca kar,** *{ağız} Karın yer yer erimesi ile oluşmuş aklı karalı görünen yer.* [DS]|| **alaca karanlık,** *1. Sabah ve akşam vakitlerindeki yarı aydınlık, yarı karanlık. 2. gök b. Güneşin ufuk çizgisinden 18° aşağıya indiği zaman; çıplak gözle çok zayıf yıldızların göründüğü zaman.*|| **alaca karga,** *{eAT} {ağız} zool. Saksağan.* [DS]|| **alaca karşılama,** *Kadın erkek birlikte oynanan karşılama türü oyunlar.*|| **alaca mermer,** *Ufalanmış deniz hayvanı kabuklarından meydana gelmiş bir çeşit mermer.*|| **alaca serçe,** *{eAT} İspinoz.*|| **alaca sığırcık,** *{eAT} Çekirge ile beslenen bir tür sığırcık kuşu.*|| **alaca tane,** *Bulgur ve mercimekle yapılmış bir pilav türü.*|| **alaca tav,** *{ağız} Çok kurumuş toprak tavı.* [DS]

alacak, -ğı [al-acak] *is.* **1.** Hak edilmiş fakat henüz ele geçmemiş mal veya para; karşı tarafın borcu. **2.** Biçilmiş ekin demetlerini yerden kaldırıp yüklemeye yarayan üç çatallı araç. **3.** *{ağız}* Ağaçtan meyve toplamaya yarayan ucu çatallı sırık. [DS] **4.** *sf.* Satın alınması veya alınması gereken. *Pazardan alacaklarım bitmedi. Alacak listesini kaybetmiş.* 🗗 **alacağı olmak,** *1. Birinden alacak parası olmak; alacaklı olmak. 2. mec. Öcünü alacağını tehdit yollu ifade etme. 3. Herhangi bir nedenle ikramı kibarca reddetmek veya sonraya bırakmak.*|| **alacağına şahin vereceğine karga,** *Alacaklarını iyi takip edip gününde tahsil eden, borçlarını da mümkün olduğu kadar erteleyebilen kişi.*|| **alacağına tutmak,** *Bir borcu aynı kişiden olan alacağına karşılık saymak, mahsup etmek.*|| **alacağını almak,** *1. Hak ettiği para veya malı almış olmak. 2. mec. Azarlanmak.*|| **alacak verecek meselesi,** *Anlaşmazlık hâlindeki borç konusu.*

alacaklı, [al-a-cak-lı] *is.* ve *sf.* Birinden alacağı olan kimse; kendisine borçlu olunan kişi; mukriz; ödünç veren. 🗗 **alacaklı çıkmak,** *(Karşılıklı olarak birbirleri ile ilgili alacak ve borçlarının dökümünü yapan iki kişi için) birinin diğerinden alacağı kalmak.*|| **alacaklı olmak,** *Birinde alacağı bulunmak.*

alacalama, [ala-ca-la-ma] *is.* Alacalamak işi; alacalı hâle getirme.

alacalamak, [ala-ca-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Renk renk boyamak; alacalı hâle getirmek.

alacalandırma, [ala-ca-la-n-dır-ma] *is.* Alacalandırmak işi.

alacalandırmak, [ala-ca-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Alaca bir durum kazanmasını sağlamak. **2.** Alaca adlı veya nitelikli bir şeye sahip olmasını sağlamak.

alacalanma, [ala-ca-la-n-ma] *is.* **1.** Alacalanmak işi. **2.** Alaca bir şeye sahip olma.

alacalanmak, [ala-ca-la-n-mak] *edil. f. [-ır] is.* **1.** Alaca hâle getirilmek. **2.** *dönşl.* Eşyanın üzerinde pul gibi lekeler belirmek. **3.** (Kar için) yer yer eriyip alacalı hâle gelmek. **4.** Alaca bir şeye sahip olmak.

alacalatma, [ala-ca-la-t-ma] *is.* Alacalatmak işi,

alacalatmak, [ala-ca-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine bir şeyi alaca hâle getirtmek.

alacalı, [ala-ca-lı] *sf.* **1.** Karışık renkli. **2.** Üzerinde beyaz lekeler bulunan. **3.** *mec.* (Düşünce için) yeteri kadar açık olmayan; bulanık ve karışık. **4.** *{ağız}* Cümbüşlü. [DS] **5.** *is.* Alaca renkli pamuklu dokuma. 🗗 **alacalı bulacalı,** *Birbirini tutmayan karma karışık renklerle süslenmiş.*|| **alacalı karpuz,** *Üstü alacalı, kalın kabuklu, oval ve lezzetli bir karpuz türü.*

alacalık, -ğı [ala-ca-lık لق آلاجه] *is.* **1.** Alaca olma durumu; çok ve karışık renklilik; alaca olan şeyin niteliği. **2.** Akşam karanlığı. **3.** *mec. {eAT}* İki yüz-

lülük; döneklik; hilekârlık. **4.** Alaca adı verilen kumaşın dokuma ipliği. **5.** *{ağız}* İlkbaharda karların erimesiyle tarlaların aklı karalı görülen yerleri. [DS] **6.** *{ağız}* Ekilmiş tarlada tohumun yeşermediği yerler. [DS]

alacamenekşe, [ala-ca+menekşe] *is. bot.* Hercâi menekşe.

alacasansar, [ala-ca+sansar] *is. zool.* Kuzey Amerika ormanlarında yaşayan, koyu kahverengi postu gümüşi çizgili, genellikle kuş, sincap ve farelerle beslenen yırtıcı bir hayvan; Amerika sansarı, *(Mustelidae)*

alacaş, [ala-ca + aş] *is.* Aşure.

alacehri, [ala+ Ar. cehrī الاجهرى] *(alacehri:) is. bot.* Boyacılıkta sarı renk vermek için kullanılan çilekgillerden bodur bir ağaç *(Reseda luteola).*

alacık, -ğı [*eT.* alaḳ *(kulübe)* > alaḳ-çuk > alaçu > ala-cık الاجق] *is.* **1.** Basit yapıdaki bostan çardağı veya hasır çadır. **2.** Keçeden yapılmış Yürük çadırı. **3.** Orman içindeki ağaçsız alanlar. **4.** *{ağız}* Vücutta görülen çok küçük leke. [DS]

alacuk, [ala(ḳ)-cuḳ الاجوق] *{eAT} is.* → alacık.

alaçam, [ala+çam] *is.* **1.** Bilinen kara çamın ıslahı ile üretilmiş, el ayası büyüklüğünde alaca kabuk çatlakları ile dikkati çeken bir çam türü *(Pinus nigra).* **2.** *folk.* Tokat dolaylarında, yalnız kadınların veya yalnız erkeklerin davul zurna eşliğinde oynadıkları bir oyun; yelleme.

alaçu, [ala(ḳ)-çuḳ] *{eT} is.* Alacık; çadır. [DLT] [EUTS]

alaçuk, [ala(ḳ)-çuk الاچوق] *{eAT} is.* → alacık.

alaçulanmak, [alaçu-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Çadır edinmek. [DLT]

aladı, [Gaġavuz. alat ? => alad-ı [TİETZE] / Uyg. aldıra-mak *(acele etmek)* [T.Tekin]] *{ağız} is.* **1.** Acele; ivedi; çabuk. **2.** İlk ürün. [DS] **aladı etmek,** *Acele etmek.*|| **aladı gelmek,** *Aceleye gelmek.*|| **aladı şappak,** *Çok acele; çabucak.*

aladımak, [alad-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Acele etmek. [DS]

aladlamak, [alad-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele etmek [DS]

aladu, [alad-ı > alad-u الادو] *{eAT} zf.* Acele; ivedi.

alaf[1], [alav > alev / alaf] *{ağız} is.* Alev, sıcaklık, ateş. [DS] **alaf getirmek,** *{ağız} Suyu çekilmek; yarı kurumak.* [DS]

alaf[2], [Ar. elf *(bin)* > ālāf الاف] *(a:la:f) {OsT} is.* Binler.

a'laf[3], [Ar. ʿalef > a'lāf اعلاف] *(ala:f) {OsT} is.* **1.** Ot ve saman gibi kuru hayvan yemi. **2.** Otlar; samanlar.

alafa, [Yun. agnafos] *{ağız} is.* Sumaklanmış, henüz işlemi tamamlanmamış deri. [DS]

alafakı, [? alafakı / Ali Fakih ?] *{ağız} is.* Bir işin ustası; uzman. [DS]

alafalmak, [alaf-al-mak / alaf + al-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Kızmak; öfkelenmek. **2.** Telaşlanmak; heyecanlanmak. **3.** Zor duruma düşmek; başı dara gelmek. [DS]

alafat, [Ar. ʿalāmet] *{ağız} sf.* Şaşılacak kadar büyük; çok büyük. [DS]

alafdar, [Ar. a'lāf *(ot, saman)* + Far. -dār اعلافدار] *{ağız} is.* Her tür hububat satıcısı; zahireci.

alafır, [Yun. agnafos ?] *{ağız} is.* **1.** Terbiye edilmiş fakat boyanmamış deriden yapılan ayakkabı astarı. **2.** *sf.* Baştan savma; acele yapılan. **3.** (Ekilen tohum için) seyrek çıkan. **4.** (Toprak için) az tavlı; yarı kuru. [DS]

alaflama, [alaf-la-ma] *{ağız} is.* Yüzde çıban şeklinde çıkan bir hastalık. [DS]

alaflamak[1], [alaf-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)yor]* Hayvanlara ot ve yem vermek. [DS]

alaflamak[2], [alaf-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Alevlemek; tutuşturmak; ateşe vermek. **2.** Kışkırtmak. [DS]

alaflanmak, [alaf-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Kızışmak. **2.** Tutuşmak; alevlenmek. [DS]

alaflı, [alaf-lı] *{ağız} sf.* **1.** Alevli; ateşli. **2.** Kızgın; öfkeli. **3.** İstekli; arzulu. [DS]

alaflık, -ğı [alaf-lık] *{ağız} is.* **1.** Ateşi kolayca yakmak için kullanılan tutuşturucu şeyler. **2.** Yorgunluk gidermek için yenilip içilen şeyler. [DS]

alafortanfoni, [alev örten huni] *(alafo'rtanfoni) is. argo. alay.* Adının söylenmesi zor ve karmaşık şey.

alafranga, [İt. alla-franca] *(alafra'nga) sf.* **1.** Avrupa tarzında; Avrupa üslûbunda. **2.** *is.* Batı tarzında ve terbiyesinde yetişmiş kimse. **3.** Züppe; Avrupa taklitçisi. **alafranga müzik,** *Batı müziği.*|| **alafranga nal,** *Oluklu ve iki parçalı nal.*|| **alafranganın bebesi,** *Toy ve bilgisiz.*|| **alafranga saat,** *Bugün kullandığımız bir günü 24 saat kabul eden ve gece yarısı başlayan saat sistemi.*|| **alafranga tuvalet,** *Klozetli tuvalet.*

alafrangacı, [alafranga-cı] *is.* Alafranga taraftarı olan.

alafrangacılık, -ğı [alafranga-cı-lık] *is.* Alafranga taraftarı olma.

alafrangalaşma, [alafranga-la-ş-ma] *is.* Alafranga yaşayışı benimseme.

alafrangalaşmak, [alafranga-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Batı tarzı yaşamaya başlamak.

alafrangalık, -ğı [alafranga-lık] *is.* Avrupa adet ve geleneklerini benimseyip onları taklit ederek yaşama.

alafransez, [Fr. à la française] *{ağız} zf.* Fransız yöntemiyle. [DS]

alag, [Gürcü. alagi] *{ağız} is.* Tepelerde rüzgâr gören açık yerler. [DS]

alaganta, [ala + ? > alaganta] *{ağız} is.* Domates. [DS]

alagarson, [Fr. à la garçon] *sf.* (Saç için) oğlan çocuğu gibi çok kısa kesilmiş.

alageyik, -ği [ala+geyik] *is.* Çatallı boynuzlu ve sırtı benekli geviş getiren bir yaban hayvanı; sığın *(Cervus dama).*

alagrek, -ği [Fr. à la grecque] *sf.* (Sakal için) Yunan usulü.

alağaz, [Yun. logas] *{ağız} sf.* Geveze; boşboğaz. [DS]

alahazret, [Ar. ʿalā ḥaḍret حضرت على] *{OsT} ünl.* İran şahına hitap sözü.

ala'if, [Ar. ʿalef > ʿalā'if علائف] *(alâ:if) {OsT} is.* Ulûfeler.

ala'ik, [Ar. ʿalāḳa' > ʿalā'iḳ علائق] *(alâ:ik, k kalın söylenir) {OsT} is.* İlgiler; bağlar; alakalar. ◻ **alā'ik-i dünyeviye,** *Dünyaya ait bağlar; dünya ilişkileri.*

ala'im, [Ar. ʿalāmet > ʿalā'im علائم] *(alâ:im) {OsT} is.* Belirtiler; işaretler; izler; alametler. ◻ **alā'im-i cevviye,** *{OsT} Gökyüzüne ilişkin olaylar.*|| **alā'im-i ruhiye,** *{OsT} Psikolojik belirtiler; ruhî deliller.*|| **alā'im-i semā,** → alaimisema.|| **alā'imü's-semā,** → alaimisema.

alaimisema, [Ar. ʿalā'im-i semā *(gök alâmetleri)* علائم سماء] *(alâ:imisema:) {OsT} is.* Güneşli ve yağmurlu havalarda, güneş ışığının yağmur damlacıkları tarafından kırılması ile meydana gelen ışık tayfı; alkım; ebemkuşağı; gökkuşağı.

alajapone, [Fr. à la japonais] *(a'lâjapone) sf.* Japon usulünde.

-alak, [-al-ak / -elek] *yap. e.* **1.** Fiil kök ve gövdelerinden sıfat yapar: *yatalak, asalak (asıl-ak?).* **2.** Birbiri ardınca, sık sık veya sürekli yapılan iş ve hareket kavramı veren isimler yapar: *çök-elek, yatalak, gez-elek.*

alak[1], [ala-ḳ الاق] *{eAT} sf.* **1.** Karışmış. **2.** *{ağız}* Karışık tüylü. [DS] ◻ **alak belek,** *{ağız} 1. (Görmek için) bulanık; karışık. 2. Şöyle böyle; belli belirsiz; yarım yamalak.* [DS]|| **alak bulak,** *{eAT} {ağız} 1. Allak bullak; karmakarışık; alt üst. 2. Bulanık; silik; hayal meyal.* [DS]|| **alak bulak kılmak,** *{eAT} Allak bullak etmek; darmadağın etmek.*|| **alak falak,** *{ağız} Yarım yamalak; karmakarışık.* [DS]|| **alak malak,** *{ağız} 1. Belli belirsiz; hayal meyal. 2. Altüst; karmakarışık.* [DS]

alak[2], **-ğı** [? alak] *{ağız} is.* **1.** Bataklık yer. **2.** Bağ, bahçe kulübesi. **3.** Köşk; bağ kulübesi. **4.** İnişlerde kızağın hızını kesmek için önüne bağlanan takoz. **5.** At eyeri. [DS]

alak[3], **-ğı** [yal-ak / yalık / alak] *{ağız} is.* Kızana gelmiş köpek. [DS]

alak[4], [Ar. ʿalaḳ علق] *{OsT} is.* **1.** Pıhtılaşmış kan. **2.** Döllenmiş yumurta. **3.** Sülük. ◻ **alak-ı dem,** *Kan pıhtısı.*|| **Alak Suresi,** *isl. Kur'an-ıKerim'in doksan altıncı suresinin adı.*

alak[5], [Ar. ʿalāḳ علاق] *(alâ:k) {OsT} is.* Sakız.

alaka, [Ar. ʿalāḳ *(asmak)* > ʿalāḳa علاقه] *(alâ:ka) {OsT} is.* **1.** İki ve daha fazla şey arasındaki bağlılık; karşılıklı ilgi. **2.** Dikkat; tecessüs. **3.** Duygusal bağ; aşk. **4.** *ed.* Gerçek anlamdan mecaz anlama geçirme sebebi. ◻ **alāka-bahş,** *{OsT} İlgi çekici.*|| **alaka beslemek,** *Sürekli olarak ilgilenmek.*|| **alaka çekmek,** *Etraftan merak edilerek izlenmek.*|| **alākadārān,** *{OsT}* → alakadaran.|| **alaka görmek,** *Kendisi ile ilgilenilmek; rağbet görmek; itibar edilmek.*|| **alaka göstermek,** *Yakınlık göstererek ilgilenmek.*|| **alakası kesilmek,** *İlgisi ve ilişkisi kalmamak.*|| (onun) **alakası yok,** *(Ona) ait değil, (onu) ilgilendirmez.*|| **alaka toplamak,** *Etraftan merak edilerek izlenmek.*|| **alaka uyandırmak,** *Etraftan merak edilerek izlenmek.*|| **alakaya çay demlemek,** *argo. Bahsedilen konu dışındaki bir konu araya girince bu sözün sahibine "konumuzla ilgisi yok anlamında" alay etmek.*|| **alakayı kesmek,** *Münasebete son vermek, görüşmemek.*

alakadar, [Ar. ʿalāḳa + Far. -dār دار علاقه] *(alâ:kada:r) {OsT} sf.* **1.** İlgisi, ilişkisi bulunan. **2.** *is.* Bir konuda söz hakkı bulunan kimse. ◻ **alakadar etmek,** *1. İlgilendirmek. 2. Ait olmak.*|| **alakadar olmak,** *1. Yakınlık göstermek. 2. İlgilenmek. 3. Âşık olmak. 4. Bir şeyle uğraşmak. 5. Bakmak*

alakadaran, [Ar. ʿalāḳa + Far. -dārān داران علاقه] *(alâ:kada:ra:n) {OsT} is.* Bir konuda, bir meslekte ilgisi bulunanlar; ilgililer.

alakalandırma, [alāka-la-n-dır-ma] *(alâ:kalandırma) is.* İki nesne veya kişi arasında bağ kurma.

alakalandırmak, [alāka-la-n-dır-mak] *(alâ:kalandırmak) gçl. f. [-ır]* **1.** İlgilendirmek. **2.** Aralarında bağ kurmak.

alakalanmak, [alāka-la-n-mak] *(alâ:kalanmak) dönşl. f. [-ır]* **1.** İlgilenmek; yakınlık duymak. **2.** Bir şeyi çekici bulmak. **3.** Gönül bağlamak, aşık olmak.

alakalı, [alāka-lı] *(alâ:kalı) sf.* **1.** İlgili; ilgisi ve bağlantısı bulunan. **2.** İstekli. **3.** Bir işte söz sahibi olan. ◻ **alakalı makam,** *Yetkili ve ilgili makam.*|| **alakalı merci,** *Yetkili ve ilgili makam.*|| **alakalı şahıs,** *Bir işi yürütmekle görevli kimse.*|| **alakalı zevat,** *Bir işi yürütmekle görevli kimse.*

alakarga, [ala+karga] *is. zool.* Kargagillerden kahverengi, beyaz, siyah tüylü, kanat tüyleri parlak mavi, hemen her şeyi yiyen iri ve ötücü bir orman kuşu; kestane kargası; saksağan, *(Garrulus glandarius).*

alakart, [Fr. à la carte] *(a'lâkart) is.* **1.** Bir lokantada yemekleri listeden seçerek ve yemek türüne göre ayrı fiyat ödemek suretiyle yemek. **2.** *zf.* Yemek listesinden seçerek.

alakasız, [alaka-sız] *(alâ:kasız) sf.* **1.** İlgisi ve bağlantısı bulunmayan. **2.** İsteksiz; merak duymayan; ilgisiz. **3.** İhmal edilmiş, ilgilenilmemiş. 🗗 **alakasız kalmak,** *1. İlgilenmemek, çekimser davranmak. 2. Kendisi ile ilgilenen biri bulunmamak.*

alakavi, [Ar. ʿalāḳavī علاقوى] *(alâ:kavi:) {OsT} sf.* Sempatik.

alakesa, [ala + Yun. kissa *(saksağan)*] *{ağız} is.* Saksağan. [DS]

alakasızlık, -ğı [alaka-sız-lık] *(alâ:kasızlık) is.* İlgisizlik, isteksizlik.

alakırmak, [ala *(yans.)* > ala-ḳır-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Haykırmak; bağırmak; çağırmak; gürültüye getirmek; ateşli konuşmak. [Gabain] [EUTS] **2.** Konuşmak. [EUTS] **3.** Düzensiz duruma düşmek. [EUTS]

alakışmak, [ala *(yans)* > ala-ḳı-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Bağrışmak; çağrışmak. [EUTS]

alaki, [Ar. ʿalaḳī علقى] *(alaki:, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Pıhtıya benzer; pıhtımsı. **2.** Sülük gibi; sülüğümsü.

alakiye, [Ar. ʿalaḳiyye علقيه] *(alaki:ye, k kalın söylenir.) {OsT} is. zool.* Sülükgiller.

alaklamak, [alak-la-mak / arak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çalmak; aşırmak. **2.** Karıştırmak; dağıtmak. [DS]

alakmak, [alak-mak / yalak-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Kancık köpek için) kızışmak; erkek istemek. **2.** (Mide için) açlıktan sancımak; kazınmak. [DS]

alakok, [Fr. à la couque *(kabuk içinde)*] *sf.* (Yumurta için) kaynar suya atılarak bir kaç dakika sonra çıkarılmak suretiyle dış tarafındaki akı biraz, içteki sarısı ise çok daha az pişmiş; rafadan.

alaktırmak, [alak-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Dedikoduyla ortalığı karıştırmak; ara bozmak. **2.** Döküp saçmak; dağıtmak. [DS]

alaktırıcı, [alak-tır-ıcı] *{ağız} sf.* Ortalığı birbirine katan; ara bozucu. [DS]

alakuduru, [ala+kudur-u] *{ağız} sf.* Baştan savma; üstünkörü. [DS]

alakuru, [ala+kuru] *{ağız} sf.* **1.** (Toprak için) yarı tavlı; alatavlı. **2.** Yarı kuru, yarı yaş. **3.** (Atın beslenme biçimi için) kışın hem yayılarak hem de saman yiyerek. [DS]

alakuş[1]**,** [ala+kuş] *{eAT} is.* Tavus kuşu.

alakuş[2]**,** [ala+kuş] *{ağız} sf.* Yaygaracı; palavracı. [DS]

alaküllihal, -li [Ar. ʿalā külli ḥālin علی کلّ حالٍ] *(alâ:-külli-ha:l) {OsT} zf.* Her hâlde.

a'lal, [Ar. ʿillet > aʿlāl اعلال] *(a-lâ:l) {OsT} is.* **1.** Sebepler. **2.** Hastalıklar.

alala, [Far. ʿalālā علالا] *{OsT} is.* Bağrışma.

alalama, [ala-la-ma] *is.* Alalamak işi; kamuflaj.

alalamak, [ala-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Boyayarak, üzerine çeşitli leke ve çizgiler yaparak eşyanın görünüşünü değiştirmek; alalı hâle getirmek. **2.** Ne olduğu uzaktan anlaşılamayacak biçimde bir eşyanın üzerine değişik renklerde çizgi veya şekiller yaparak gizlemek; kamufle etmek.

alalanmak, [ala-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Alalı hâle gelmek; alalı bir görünüm almak. **2.** (Dağlardaki kar için) yer yer erimek.

alalı, [āla > āla-lı] *(a:lalı) {eT} sf.* **1.** Abraş; alaca tenli. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Çeşitli; karışık. [DS]

alalık, -ğı [ala-lık آلالق] *is.* **1.** Ala olma durumu; alacalık. **2.** Ala; ala olan şey. **3.** *{eAT}* Bulanık görme hastalığı. **4.** *{eAT}* Alacalık.

alalmak, [al-ar-mak / al-al-mak آلالق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** *{ağız}* Al renk kazanmak; kızarmaya başlamak; alarmak. [DS] **2.** *{eAT}* Renkten renge girmek; bozulmak. **3.** *{eAT}* Alacalanmak.

alalman, [Fr. à l'allemand] *(a'lâlman) zf.* Alman yöntemine göre.

a'lam, [Ar. ʿalem > aʿlām اعلام] *(a'lâ:m) {OsT} is.* **1.** Belirtiler; izler; işaretler. **2.** Bayraklar, sancaklar. **3.** Yüksek dağlar. **4.** Bir milletin ileri gelenleri. **5.** Özel isimler.

alam, [Ar. elem > ālām آلام] *(a:lâ:m) {OsT} is.* Kederler; ıstıraplar; üzüntüler. 🗗 **ālām-ı fikr,** *{OsT} Fikrin üzüntüleri.*|| **ālām-ı gurbet,** *{OsT} Yurdundan uzak kalışın acıları.*|| **ālām u askam,** *{OsT} Üzüntüler ve hastalıklar.*

alama, [al-mak > al-a-ma] *{ağız} is.* **1.** Elle tutulup atılabilecek büyüklükte taş parçası. **2.** Sert ağaçtan yapılma, gece gezerken elde taşınan sopa; cop. [DS]

alamaç, -cı [ala-maç ?] *{ağız} is.* **1.** Yüksek alev; çalı, ot ateşi. **2.** Yarısı yanmış odun parçası. [DS]

Alaman, [İt. alamanno] *is.* Alman. 🗗 **Alaman çıplağı,** *Bir tür tabanca.*

alaman, [ala-man ?] *{ağız} sf.* **1.** Büyük; iri; kocaman. **2.** (Koyun, inek, öküz vb. için) alaca renkli. **3.** (Koyun için) her kuzuya süt veren. **4.** *is.* Çökelekle karışık peynir. [DS]

alamana, [İt. / Yun. alamana ?] *(alama'na) is.* **1.** *dnz.* İki veya üç direkli, yük taşımak veya balıkçılık yapmak için kullanılan yelkenli tekne. **2.** *{ağız}* Alamana ağı. [DS] 🗗 **alamana ağı,** *İki tekne tarafından çekilerek kullanılan, uzunluğu 200-250 kulaç, derinliği de 7-75 kulaç olan balıkçı ağı.*

alamanda, [İt. alla banda *(dümeni sonuna kadar çevir)* > alamanda] *{ağız} is.* **1.** Hiddetli azar; paylama. **2.** Komut. [DS]

alamanı, [? alamanı] *{ağız} zf.* Erkekçe; mertçe. [DS]

alamarga, [İt. a rimorchio] *(a'lamarga) is. dnz.* Yedeğe alıp çekmek.

alamat, [Ar. ʿalāmet > ʿalāmāt علامات] *(alâ:ma:t) {OsT} is.* İzler; belirtiler; işaretler; alametler; nişanlar.

alame, [Ar. ʿalem *(iz)* > ʿalāme علامه] *(alâ:me) {OsT} is.* Nişan; iz; işaret; belirti.

alameleinnas, [Ar. ʿalā *(üstüne)* + mele'in-nās على الناس ملاء] *(alâ:meleinna:s) zf.* Herkesin gözü önünde.

alameratibihim, [Ar. ʿalā *(üzere)* + merātibihim على مراتبهم] *(alâ:mera:tibihim) zf.* Mertebelerine göre.

alamet, [Ar. ʿalem *(iz)* > ʿalāmet علامت] *(alâ:met) {OsT} is.* **1.** İz; nişan; belirti; işaret. **2.** Bir nesnenin ya da kimsenin tanınmasını sağlayan özellikler. **3.** Bir fikri veya inancı temsil eden şey; sembolik biçim. **4.** *isl.* Bir şeyin olacağını önceden haber veren olağanüstü işaret ve olay. **5.** İmparatorluk döneminde padişahın imzası sayılan tuğra. **6.** *sf.* Şaşılacak kadar büyük; kocaman; iri. 🗗 **alamet eylemek,** *{OsT} İşaret vermek.*|| **alâmet-i farîka,** *{OsT} Satışa sunulan bir malı diğerlerinden ayırmaya yarayan işaret veya resim; marka.*|| **alâmet-i mümeyyize,** *{OsT} Ayırt edici özellik.*|| **alâmet-i sadâret,** *{OsT} Hükümdarlığın mührü olan sadrazamlık işareti; mühr-ü hümâyun.*|| **alâmet-i şerîfe,** *{OsT} Padişah tuğrası.*|| **alamet kıyamet,** *Çok büyük; aşırı.*

alamık, -ğı [ala-mık] *{ağız} is.* Rüzgârlı havada güneşin bulutlar arasına girip çıkması ile oluşan az açık hava. [DS]

aleminas, [Ar. ʿalā *(üstüne)* + mele *(çokluk)* + ʿinnās *(insan)*] *(alâmeleinna:s) {ağız} zf.* Herkesin gözü önünde. [DS]

alaminüt, [Fr. à la minute] *sf.* ve *zf.* Çarçabuk, bir çırpıda hazırlanan; dakikalık; şipşak.

alamsız, [alam-sız ?] *{ağız} sf.* Habersiz; ansızın. [DS]

alamuk, -ğu [ala-muk] *{ağız} is.* → alamık. [DS]

alan[1]**,** [al-an] *sf.* **1.** Alıma işini yapan; alıcı. **2.** Alacak olan. 🗗 **alan palan,** *{ağız} 1. Yer yer; parça parça. 2. Yılbaşında, çocukların ev ev dolaşarak yiyecek toplama âdeti.* [DS]|| **alan talan,** *Darmadağınık, altı üstüne getirilmiş.*|| **alan talan etmek,** *1. Yağmalamak; kapışmak. 2. Yağmalanmış gibi karma karışık hâle getirmek; altüst etmek.*|| **alan talan olmak,** *(Yer için) karma karışık hâle getirilmek.*

alan[2]**,** [*eT.* alañ > alan آلان / آلاك] *is.* **1.** Açık, düz ve geniş arazi; düz ve açık yer; düzlük; meydan; saha. **2.** Dağlar veya diğer doğal engeller arasındaki geniş ve açık düzlükler; ova; yayla; koyak; plato. **3.** Yerleşim birimlerinde binalarla çevrili kamuya ait geniş boşluklar; meydan; açıklık; agora. **4.** Futbol benzeri spor karşılaşmalarının yapıldığı, kendilerine göre belirli ölçüleri bulunan geniş oyun yeri; saha. **5.** Geometrik şekillerin yüzey ölçüsü. **6.** *mec.* Belli bir meslek veya ihtisas kapsamı. *Edebiyat alanında ilerlemek istiyor.* **7.** Bir kişi veya kuruluşun yetki ve sorumluluğu içinde bulunan iş. *Polisin görev alanı içinde olduğundan jandarma karışmadı.* **8.** *{ağız}* Orman içindeki açık ve ağaçsız yer. [DS] **9.** Fotoğraf makinesi, dürbün gibi araçlarda objektiften bakıldığında görülebilen bütün noktaları içine alan uzay parçası. **10.** *{ağız}* İki tarla arasındaki sınır. [DS] **11.** *{ağız}* Kır; ova. [DS] **12.** *{ağız}* Dışarı; açık; ortalık yer. [DS] **13.** *{ağız}* Çayır; çimenlik. [DS] **14.** *{ağız}* Ufuk. [DS] **15.** *{ağız}* Ekin tarlalarında tohumun bitmediği yerler. [DS] 🗗 **alanda kalmak,** *{ağız} Açıkta kalmak.* [DS]|| **alañ yazı,** *{eT} Düz ova.* [DLT]|| **alan korkusu,** *Açık alanlarda ve kalabalık meydanlarda bulunmaktan doğan ruhsal bir rahatsızlık; agorafobi.*|| **alanlar kanunu,** *Güneş etrafında dönen gezegenleri güneşe bağlayan ışın eşit zamanlarda eşit alanlar süpürür.*|| **alan örneklemesi,** *İstatistik verilerinin doğru derlendiğini denetlemek için yapılan özel bir denetim.*|| **alan savunması,** *Basketbolda her oyuncunun kendi alanı içindeki rakip oyuncuyu baskı altında tutmasına dayanan bir oyun taktiği.*

alancık, -ğı [alan-cık] *{ağız} is.* Küçük düzlük. [DS]

alang, [alañ] *(alañ) {eT} sf.* Zayıf; arık. [Clauson]

alangadmak, [alañ-ad-mak] *(alañadmak) {eT} gçl. f. [-ur]* Zayıflamak [Gabain]

alangadturmak, [alañ-ad-tur-mak] *(alañadturmak) {eT} gçl. f. [-ur]* Arıklattırmak; zayıflatmak; düşürmek. [EUTS] [Gabain]

alangır, [alañ-ır] *(alañır) {eT} is.* Tarla faresi; geleni. [DLT]

alangız, [alañ-ız / alañ-ız] *{ağız} sf.* Yaramaz; mızıkçı. [DS]

alangle, [Fr. à l'anglais] *(a'lângle) zf.* İngiliz yöntemiyle.

alangumak, [alañ-u-mak] *(alañumak) {eT} gçsz. f. [-r]* Yorulmak. [Gabain] [EUTS]

alangurmak, [alañ-u-r-mak] *(alañurmak) {eT} gçl. f. [-ur]* Yormak; zayıflatmak arıklatmak; güçten düşürmek. [EUTS] [Gabain]

alanî, [Ar. ʿalāniyet *(meydanda olma)* > ʿalānî علانى] *(alâ:ni:) {OsT} sf.* Açıkça; herkesin gözü önünde; meydanda.

alaniyet, [Ar. ʿalāniyet علانيت] *(alâ:ni:yet) {OsT} is.* Bir şeyin açık ve görünür olması; meydanda oluşu; gizli olmaması durumu.

alaniyeten, [Ar. ʿalāniyeten علانيةً] *(alâ:ni:ye'ten) {OsT} zf.* Açıkça; ortalıkta.

alantin, [Yun. amanitis] *{ağız} is. bot.* Beyaz renkte yenebilir bir tür mantar. [DS]

alantoit, [Fr. allantoide] *sf.* **1.** (Mantar sporları için) uçları yuvarlak ve kıvrık silindir şeklinde. **2.** *is. biy.* Gelişmiş omurgalılardaki embriyon eklentisi.

alantopu, [alan+top-u] *is. spor.* Tenis.

alanyari, [Yun. alanyaris] *(alanya:ri:) sf.* **1.** Külhanbeyce. **2.** Şık ve küstah (?). **3.** *is.* Köçek (?).

alanyazı, [alan+yazı] *{ağız} is.* Göz alabildiğine uzanan geniş düzlük; ova. [DS]

alaportekiz, [İt. alla portughese] *(a'lâportekiz) zf.* **1.** Portekiz yöntemiyle. **2.** *dnz.* İki halatı ince bir iple birleştirerek.

alapşap, [yalap+şap / alap+şap] *{ağız} zf.* Çok acele; çarçabuk; özentisiz ve tezden. [DS]

alar[1], [ol > a-lar آلار] *{eT} {eAT} zm.* Onlar.

alar[2], [al-a-r آلار] *{eAT} sf.* Ala. ☐ **alar sabah,** *{eAT} Şafak sökmeden önceki yalancı aydınlık.*‖ **alar tang,** *{eAT}* → alar sabah.

alardu, [alar-t-mak > alardu آلاردو] *{eAT} zf.* → aları. ☐ **alardu bakmak,** *{eAT}* → aları aları bakmak.

alarga[1], [İt. alla larga] *(ala'rga) is. dnz.* **1.** Bir geminin, bir iskelenin, kıyının veya koyun açık deniz tarafı. **2.** Bir gemiden, rıhtımdan uzakta bulunma hâli. **3.** *mec.* Karışmamak, uzak durmak. **4.** *ünl.* "Açıktan geç!" komutu. ☐ **alarga durmak,** *1. (Gemi için) kıyıdan uzakta durmak. 2. mec. Çekingen davranmak; karışmamak; ilgi göstermemek. 3. argo. Uzak durmak; yanına yaklaşmamak.*‖ **alarga etmek,** *1. Açılmak, açık denizlere doğru gitmek. 2. mec. Uzak durmak; kenara çekilmek.*‖ **alarga gelmek,** *argo. Uzağında durmak; yaklaşmamak.*‖ **alargaya çıkmak,** *Kıyıda demirli geminin tehlikeli fırtınalarda güvenlik için kıyıdan uzaklaşıp denize açılması.*

alarga[2], [? alarğa] *{ağız} is.* **1.** Orman içindeki açıklık yerler. **2.** Açıklık; düzlük; boşluk. **3.** Kenar; köşe. **4.** (Yapı için) örtülmemiş; üstü açık. **5.** Gençlerin oyun oynamak için oluşturdukları halka. [DS]

aları, [alar-mak > alar-ı] *{eAT} zf.* Dikkatli; dik dik. ☐ **aları aları bakmak,** *{eAT} Dikkatli dikkatli bakmak; dik dik bakmak.*

alarka, [İt. alla larga] *{ağız} is.* Odanın sobaya veya ocağa uzak olan yeri. [DS]

alarlamak, [alar-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* (Yarı bulutlu hava için) bir açılıp bir kapanmak. [DS]

alarm, [İt. all'arme *(silah başına)* > Fr. alarme] *is.* **1.** Tehlikeli durumlarda, tehlikeyi halka duyurma. **2.** Beliren tehlike durumu. **3.** *as.* Düşman ya da herhangi bir tehlikenin yaklaştığını bildiren ve orduyu silah başına çağıran emir. ☐ **alarma geçmek,** *Yaklaşan tehlikeyi önleyebilmek için hazırlık yaparak beklemek.*‖ **alarm durumu,** *Savaşta ve barışta tehlike durumu.*‖ **alarm halinde,** *Tehlikeye karşı ordunun veya polisin hazır, silah başı yapacak durumda beklemesi.*‖ **alarm vermek,** *Tehlikeli durumu duyurmak.*

alarmak[1], [al-ar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Göz için) kamaşmak. **2.** *{ağız}* Kızarmak; al olmak. [DS] **3.** Ala olmak; alacalaşmak. [DLT] **4.** *mec.* Utanmak. **5.** (Ürünler için) olgunlaşmaya yüz tutmak.

alarmak[2], [ala-r-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Gözleri açarak dik dik bakmak. [DS]

alartma, [alar-t-ma] *is.* **1.** Alartmak işi. **2.** Ara sıra açılan yağmurlu ya da karlı hava.

alartmak, [alar-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** (Göz için) belertmek. **2.** Yan bakmak.

alartu, [ala-r-tu] *{ağız} is.* Alacakaranlıktaki belirti; karaltı. [DS]

alaru, [alar-u] *{eAT} zf.* → aları.

alas[1], [yalaz / alaz [Deny]] *{eAT} is.* **1.** Alaz; alev. **2.** Aleve tutarak temizleme; alaz.

alas[2], [Far. ālās آلاس] *(a:lâ:s) is.* Odun kömürü.

alasabah, [ala+sabah / Ar. ʿale'ş-şabāḥ على صباح] *zf.* Şafak vakti; alacakaranlık; sabahleyin.

alasıya, [al-ası-y-a آلاسيه] *{eAT} zf.* (Satın almak için) parası peşin ödenmesine rağmen malı ileride teslim almak üzere.

alassabah, [Ar. ʿale'ş-şabaḥ على الصباح] *{OsT} zf.* Sabahleyin; şafak vakti.

alaş, [ala-ş] *{ağız} sf.* **1.** (Hayvan için) alaca. **2.** İkiyüzlü; ara bozucu. **3.** Çok yemek yiyen; obur. **4.** *is.* Köpekleri uyarmada kullanılan bir çalgı. [DS]

alaşa, [Moğ. alaşa *(bir at cinsi)* الاشه] *is.* **1.** İyi eğitilmemiş binek hayvanı. **2.** Üzerine semer veya eyer vurulmak için eğitilmeye çalışılan hayvan. **3.** *{ağız}* İğdiş olmayan huysuz at. [DS] **4.** *sf. {eAT}* (At için) sert başlı; huysuz; haşarı. **5.** *{ağız}* (At için) zayıf ve çelimsiz. [DS] **6.** (At için) ağzı ve burnu beyaz olan. **7.** *{ağız}* (Köpek, boğa, at için) azgın. [DS] **8.** *{ağız}*[(Kadın için) kötü; orospu; oynak; cilveli. DS] **9.** *{ağız}* Çok süslü; allı pullu. [DS] **10.** *{ağız}* Herkesçe beğenilen; hoş görülen; yakışıklı. [DS] **11.** *{ağız}* İkiyüzlü; arabozucu; yaltaklık eden. [DS] **12.** *{ağız}* (Ev, dam vb. için) alçak; engin; basık. [DS] **13.** *{ağız}* Çok acele eden. [DS] **14.** *{ağız}* Yaramaz; hırçın; yaygaracı. [DS]

alaşağı, [al+aşağı] *zf.* Aşağıya; yere. ☐ **alaşağı etmek,** *1. Güreş ve kavga gibi durumlarda birini tutup yere yıkmak, indirmek. 2. Yönetimde bulunan birinin yasal veya yasa dışı yollarla yetkisini elinden almak; koltuktan indirmek.*

alaşalı, [alaşa-lı] *{ağız} sf.* (Hayvanlar için) cilveli; oynak. [DS]

alaşık[1], **-ğı** [alaş-ık] *is.* **1.** Yıpranmayı önlemek veya süs için elbiselerin eteklerine geçirilen bant. **2.** *{ağız}* Eğreti; geçici. [DS]

alaşık[2], **-ğı** [ala-cık] *{ağız} is.* **1.** Yaylalarda sütü

korumak, kaymak dondurmak için yapılmış çit; kamış çadır. **2.** Üzeri çulla örtülen çadır yerine kullanılan 16 çubuktan yapılmış barınak; kara çadır. [DS]

alaşım, [al-aş-ım] *is.* Bir metale bir veya daha fazla metal veya ametal element katılarak elde edilen metal niteliğindeki yeni metal; halita.

alaşımlama, [al-aş-ım-la-ma] *is.* Alaşımlamak işi.

alaşımlamak, [al-aş-ım-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Metal ve elementleri karıştırarak alaşım elde etmek.

alaşka, [? alaşka] *{ağız} is.* Alay; şaka. [DS]

alaşlamak, [alaş-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İhtiyarlamak.

alaşman, [ala-ş-man] *{ağız} sf.* Karışık; melez. [DS]

alaşur, [ala+ Far. şor] *{ağız} is.* Bulut sıcağı; boğucu hava. [DS]

alat[1], [ala-t] *{ağız} is.* **1.** Düğünlerde pilavın üzerine konulan söğüş et. **2.** Karanfil, zencefil, tarçın gibi baharların karışımı. **3.** Bulaşık. [DS]

alat[2], [? alat] *{ağız} is.* Azgın ve tehlikeli köpek. [DS]

alat[3], [al-ad-u / al-ad-ı / al-at] *{ağız} sf.* İvedi; acele. [DS] ◻ **alat samat,** *{ağız} 1. Çok acele. 2. Yarım yamalak.* [DS]

alat[4], [Ar. ḫilʿat] *{ağız.} is.* **1.** Elbise. **2.** Sarıya ya da kırmızıya boyanmış yün iplik. [DS]

alat[5], [Ar. ālet] *{ağız} is.* Bez dokuma tezgâhı. [DS]

alat[6], [Ar. ālet > ālāt آلات] *(a:lâ:t) {OsT} is.* **1.** Bir işi yaparken kullanılan araçlar; aletler. **2.** *argo.* Erkek cinsel organı. ◻ **ālāt-ı basariyye,** *{OsT} Gözle ilgili gözlük, dürbün, gözlük gibi optik aygıtlar.*|| **ālāt-ı cinsîye,** *{OsT} Cinsel organlar.*|| **ālāt-ı harp,** *{OsT} Savaş araçları.*|| **ālāt-ı katıa,** *{OsT} Kesici aletler.*|| **ālāt-ı naht,** *{OsT} Oyma, yontma işlerinde kullanılan dülger aletleri.*|| **ālāt-ı nāriye,** *{OsT} Ateşli silahlar.*|| **ālāt-ı rasādîye,** *{OsT} Gökyüzü gözlem araçları.*|| **ālāt-ı tab'iye,** *{OsT} Basım araçları.*|| **ālāt-ı tenāsüliye,** *{OsT} Üreme organları.*|| **ālāt-ı ziyāiye,** *{OsT} fiz. Aydınlatma araçları.*

alata[1], [? alata] *{ağız} sf.* Karışık; toplama. [DS]

alata[2], [? alata] *{ağız} is.* **1.** Uçurum. **2.** Yüksek. [DS]

alata[3], [? alata / aluta / alıta] *{ağız} is.* **1.** Sürüye katılamayacak kadar zayıf ya da hasta hayvan. **2.** Nekahet devresindeki iştahlılık. [DS]

alataras, [ala+ Yun. dalassa] *{ağız} is.* **1.** Yarı nemli toprak; tavlı toprak, **2.** Toprağa tav verecek kadar yağan yağmur. [DS]

alatav, [ala+tav] *{ağız} is.* **1.** Toprağın bitki çimlenmesine yetmeyecek kadar az olan nemi. *Toprak alatavlı ama yine de ektik.* **2.** İyice pişmemiş yemek. **3.** Biraz kızdırılmış demir. **4.** Biraz sıcak. [DS]

alatçık, -ğı [ala-çuk > alatçık] *{ağız} is.* **1.** Çadır direği. **2.** Çingene çadırı. [DS]

alaten, [ala+ten] *{ağız} sf.* Cüzamlı. [DS]

alatengirek, -ği [ala+(t)engerek] *{ağız} is.* Kısa boylu, benekli ve zehirli bir yılan; engerek. [DS]

alatlamak, [al+at-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yeni doğmuş bebekleri albasmasına karşı alcılara atlatmak.

alatsamak, [ala-t-sa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Acele ettirmek; acele etmeyi istemek.

alaturka, [İt. alla Turca] *(alatu'rka) sf.* **1.** (Giyim kuşam, moda, mimari ve yaşayış için) Türk usulü; Türk tarzı. **2.** *is.* Şark musikisi. **3.** *zf.* Bütünüyle doğulu. ◻ **alaturka müzik,** *Türk müziği.*|| **alaturka nal,** *Ortası delik tek parça nal.*|| **alaturka saat,** *Günèşin batışında 12.00'ye ayarlanan saat; ezanî saat.*|| **alaturka takvim,** *Yıl başını 1 Mart olarak kabul eden eski Türk takvimi.*|| **alaturka tuvalet,** *Tabanı delikli tuvalet taşı döşeli çökerek ihtiyaç giderilen tuvalet.*|| **alaturka yemek,** *Türk yemekleri, Türk mutfağı.*

alaturkacı, [alaturka-cı] *sf.* Türk sanat müziği dalında beste yapan veya şarkı söyleyen (sanatçı).

alaturkacılık, -ğı [alaturka-cı-lık] *is.* Giyim, kuşam, moda, mimari ve yaşayışta Türk usulü olanı sevme ve benimseme.

alaturkalaşma, [alaturka-la-ş-ma] *is.* Alaturkalaşmak işi; Türk usulü yaşamaya başlama.

alaturkalaşmak, [alaturka-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Türk usulü yaşamaya başlamak ve bu yaşayış tarzına alışmak.

alaturkalık, -ğı [alaturka-lık] *is.* Yaşayışta Türk usulünü, Türk tarzını benimseme durumu; doğululuk; şarklılık.

alatya, [Yun. alatiá] *is. zool.* Ankara keçisinin kahverengi veya siyah tüylü bir türü.

alav, [Far. ālāv / ālāve آلاو / آلاوه] *{eAT} {OsT} is.* Alev; ateş.

alavan, [alavan] *{eT} is.* Timsah. [DLT]

alavantı, [İt. al avanti] *{ağız} is.* **1.** Telaş. **2.** Hiddet. [DS]

alavazda, [? alavazda] *is.* Mahsul hasat edilirken dökülen tohumlardan ertesi yıl başka bir ürün içinde erkenden çıkan seyrek bitkiler; alaza; halaza.

alavere, [İt. il dare e l'evere *(alacak-verecek)* ? / almak + ver-mek > al-a+ver-e] *(alave're) is.* **1.** Elden ele geçiş; alışveriş. **2.** Borsa oyunu. **3.** Bir gemiden bir gemiye veya karşılıklı iki apartman arasına gerilen ip vasıtası ile eşya veya posta maddeleri aktarmaya yarayan makaralı düzenek. **4.** Bir şeyi elden ele geçirerek aktarma işi. **5.** Para çekme ve verme işi. **6.** *mec.* Çok büyük karışıklık, gürültü ve şamata. **7.** Emme basma tulumba. **8.** *argo.* Avuç içindeki zarı değiştirme. ◻ **alavere dalavere,** *Her türlü oyun, hile, düzen uygulayarak.*|| **alavere dalavere çevirmek,** *Kirli ve hileli iş yapmak.*|| **alavere dalavere Kürt Mehmet nöbete,** *Sorumluluk*

gerektiren bir işi çeşitli oyunlar sonucu aynı kişi üzerine yıkarak sıyrılıp kurtulmak.|| **alavere tulumbası,** *Emme basma tulumba.*

alavereci, [alavere-ci] *sf.* Fiyatlar düşükken mal toplayarak stok yapıp yükselince piyasaya süren tüccar; karaborsacı; spekülatör.

alavırt, [ala+vırt *(yans.)*] *{ağız} sf.* (Toprak için) yarı tavlı; alatav. [DS]

alavış, [Far. ālāyiş] *{ağız} is.* **1.** Gürültü patırtı; şamata. **2.** Yaygara. **3.** Boğuşma. **4.** Abartma; mübalağa. [DS]

alavi, [Ar. ʿilāve > ʿalāvī علاوى] *(alâ:vi:) {OsT} is.* İlâveler, ekler.

alavur, [? alavur] *{ağız} sf.* Az tavlı; yarı kuru, yarı yaş. [DS]

alavuz, [yalb *(yans.)* > yalab-uz > alav-uz / yalavuz] *{ağız} is.* Isınacak kadar yakılan ateş; alev. [DS] 🗗 **alavuz etmek,** Alevlendirmek; yalaza vermek.

alay[1]**,** [Yun. allaegıon > allayi => T. alay > Far. ālāy آلای] *(OsT. a:lâ:y) is.* **1.** İnsan topluluğu; güruh; cemaat. *{OsT} (aynı).* **2.** Gösteri grubu. **3.** Resm-i geçit; geç töreni. **4.** *as.* Orduda aynı işi yapan, aynı sınıftan, aynı silah, araç ve gereçleri kullanan, tugaydan küçük, taburdan büyük, bağımsız numaraları bulunan ihtisas birliği. **5.** Düğünden sonra, gelinle beraber giden kız tarafına mensup kadın ve kızlar. **6.** Gelini almaya giden topluluk. **7.** Halay. **8.** *gençl.* Ses tonu, söz ve mimikler dahil her türlü vasıta ile bir kişi veya düşünce ile eğlenme, aşağılama veya gülünç duruma düşürme; hiciv; istihza; dalga geçme; ironi; espri; komiklik; küçümseme; hafife alma; tezyif; yergi. **9.** Şaka; latife. **10.** *zf.* Hep; bütün; hepsi; top; tüm. 🗗 **alaya almak,** *Eğlenmek, dalga geçmek.*|| **alaya alınmak,** *Birisi tarafından eğlentiye alınmak, kendisiyle dalga geçilmek.*|| **alaya karışmak,** *Kalabalığa girmek.*|| **alay alay,** *Kalabalık, bir çok insan.*|| **alay arabası,** *İmparatorluk döneminde hükümdarların resmî arabaları.*|| **alay bağlamak,** *{eAT} Eskiden düşman karşısında saf hâlinde dizilmek; savaş düzenine girmek.*|| **alay bey,** *Batı Trakya Türklerinde davul zurna eşliğinde erkeklerin oynadığı bir dizi oyun.*|| **alay beyi,** *1. İmparatorluk döneminde albay (miralay) rütbesindeki jandarma komutanlarına verilen isim. 2. Tanzimat'a kadar zeamet sahiplerine verilen unvan.*|| **alay bindallısı,** *Kadife üzerine sırma ve kılaptan işlemeli kaftan.*|| **alay bozan,** *Birlikte kararlaştırılan işten vazgeçen; oyunbozan.*|| **alay bozmak,** *Grupça kararlaştırılan bir işten vazgeçmek; oyunbozanlık etmek.*|| **alay çekmek,** *folk. Halay çekmek.*|| **alay disiplin mahkemesi,** *Askerlerin disiplin suçları ile ilgili davalara bakan biri başkan diğer ikisi üye olmak üzere üç kişiden kurulu askerî mahkeme.*|| **alay düzmek,** *{eAT} Askeri saf saf dizmek; alay düzenlemek.*|| **alay etmek,** *1. Birinin davranışları veya kişiliği ile eğlenmek. 2. Şaka etmek. 3. Küçük görmek, hakir görmek.*|| **alay geçmek,** *Alay etmek.*|| **alay gibi gelmek,** *İnanılması güç gelmek, şaka zannetmek.*|| **alay göstermek,** *{eAT} Tören yapmak; gösteri yapmak.*|| **alay günü,** *{ağız} folk. Düğünden bir hafta sonra damadın arkadaşlarının köy meydanında eğlence yaptıkları gün.* [DS]|| **alay havası,** *folk. Halka olarak oynanan bir oyun; halay.*|| **ālāy-ı hümāyun,** *İmparatorluk döneminde, padişahın sefere gidiş veya dönüşünde saray ile Davutpaşa arasında düzenlenen tören.*|| **ālāy-ı vālā ile,** *Kalabalık ve gösterişli törenlerle; görkemli olarak.*|| **alay kanunu,** *İmparatorluk döneminde yapılan törenlerde vezirlerin, bilginlerin ve protokolde bulunması gereken diğer kişilerin kıyafetlerini ve sıralarını tanzim eden kanun.*|| **alay karargâhı,** *Alay komutanı, karargâh işleriyle görevli subaylar ve diğer personelden meydana gelen ekip.*|| **alay kopmak,** *Ansızın bir insan kalabalığı birikmek.*|| **alay malay,** *1. Hep birlikte; beraberce. 2. Gelişigüzel; olduğu kadar.*|| **alay sancağı,** *Her alayın onur sembolü olan özel bayrak.*

alay[2]**,** [Ar. ʿalāye] *{ağız} is.* **1.** Arka. **2.** *folk.* Kına gecesinde kadınların oturdukları yüksekçe yer. [DS]

alaycı, [alay-cı] *sf.* **1.** Alay etmeyi alışkanlık hâline getiren. **2.** (Söz, ifade, bakış vb. için) alay özelliği taşıyan; müstehzi. **3.** *is.* Gelin getiren erkekler.

alaycılık, -ğı [alay-cı-lık] *is.* **1.** Alay etmeyi alışkanlık hâline getirme durumu. **2.** Alay edenin niteliği.

alaye, [Ar. ʿalā > ʿalāye علا يه] *(alâ:ye) {OsT} is.* Yüksek yer; yükseklik.

alayı, [alay-ı / alay-ı-s-ı] *{ağız} zf.* Hepsi; bütünü. [DS] 🗗 **alayı pazarlık,** *Toptan pazarlık.*

alayif, [Ar. ʿalef > ʿalā'if علائف] *(alâ:yif) {OsT} is.* Ulûfeler.

alayik, -kı [Ar. ʿalāḳa' > ʿalā'iḳ علائق] *(alâ:yik, k kalın söylenir) {OsT} is.* İlgiler; irtibatlar; alakalar.

alayiş, [Far. ālā'īden *(bulaşmak)* > ālāyiş آلایش] *(a:lâ:yiş) {OsT} is.* **1.** Bulaşıklık; bulaşma. **2.** *gnşl.* Gösteriş, göz kamaştırıcılık; debdebe; şatafat; tantana. 🗗 **ālāyiş-i dünyā,** *{OsT} İnsanları ahreti düşünmekten alıkoyan dünyanın süsleri, eğlenceleri, çekicilikleri.*|| **ālāyiş-i kâinât,** *{OsT} İnsanları ahreti düşünmekten alıkoyan dünyanın süsleri, eğlenceleri, çekicilikleri.*

alayişli, [alayiş-li] *(a:lâ:yişli) sf.* Gösterişli; süslü.

alaylı[1]**,** [al-ay-lı] *sf.* **1.** Gösterişli; mutantan; tantanalı. **2.** Alay içeren; küçümseme dolu. **3.** *zf.* Hafife alarak, küçümseyerek; alay ederek. *Alaylı sözleri yüzünden müşterileri kaybetti.* 🗗 **alaylı alaylı,** *Alay ederek, hafife alarak.*

alaylı[2]**,** [alay-lı] *is.* Harp okuluna devam etmeden kıtadan yetişip gelen subay.

alaylı[3], [al-ay-lı] *{ağız} is.* **1.** *folk.* Düğüne veya bayrama gidenlerin toplu yürüyüşü. **2.** Göz alıcı ve geniş etekli elbise. **3.** *sf.* (Kadın için) bilgiç. **4.** (Yürüyüş için) çalımlı. [DS]

alaylıklı, [alay-lık-lı] *{ağız} sf.* Şatafatlı; gösterişli. [DS]

alaysı, [al-ay-sı] *sf.* Alayı andırır, alay zannedilen.

alaz[1], [ala-z آلاز] *{ağız} is.* **1.** Ağaçları seyrek veya hiç olmayan orman alanları. **2.** Seyrek bitmiş ekin, ot vb. **3.** Yarı karlı toprak. **4.** Saç bitmeyen baş; kel. **5.** Yarım yamalak; üstünkörü. **6.** Soğuk vurmuş meyve ve sebze. **7.** Yazın ansızdan çıkan yel; hızlı esen yel. [DS] ◻ **alaz alaz,** *1. {ağız} Dalga dalga; yol yol.* [DS] *2. {eAT} Alaca bulaca.*|| **alaz alaz olmak,** *{ağız} Dalga dalga; yol yol olmak.* [DS]|| **alaz ataz,** *{ağız} Baştan savma; acele ile yapılan.* [DS]|| **alaz belez,** *{ağız} 1. Yarı karlı toprak. 2. Şöyle böyle; bulanık.* [DS]|| **alaz bulaz,** *{ağız} 1. Seyrek; yer yer; tek tük. 2. Yarı karlı toprak.* [DS]

alaz[2], [*eT.* al-as > al-az / yalaz [Deny]] *is.* **1.** Alev, ateş dili; yalaz. **2.** *{ağız}* Ucu ateşli odunun sallanması ile oluşan ışıklı çizgi. [DS] **3.** El yüz ve vücutta çıkan kırmızı sivilce, çıban ve kırmızı lekeler. **4.** Eğlence; cümbüş. ◻ **alaz alaz,** *Parlak; alev alev.*|| **alaz alaz olmak,** *{ağız} Alevlenmiş gibi parlamak.* [DS]|| **alaz etmek,** *{ağız} Biraz ateş yakmak.* [DS]

alaza, [yalaz-a > alaz-a] *is.* Aydınlık; şavk; yalım.

alaza, [Ar. (Sur.) ḫarāze] *is.* Mahsul hasat edilirken dökülen tohumlardan ertesi yıl başka bir ürün içinde erkenden çıkan seyrek bitkiler; alavazda; kendi gelen; halaza.

alazdamak, [alaz-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Alevlenmek; yanmak.

alazımak, [alaz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Yağmur, kar için) dinmek; hava açılmak. [DS]

alazıtmak, [alaz-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Yağmur, kar için) dinmek; hava açılmak. **2.** *gçl. f.* Aydınlatmak; şavkıtmak. [DS]

alazlama[1], [alaz-la-ma آلازلامه] *is.* **1.** Alazlamak işi; aleve veya sıcak bir metale tutarak hafifçe yakma işi; ütüleme. **2.** *tıp.* Vücutta kızartılarla kendini gösteren yılancık hastalığı.

alazlama[2], [alaz-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Kâğıt, çalı çırpı vb. ile yakılan ateş. **2.** Birdenbire yanıp geçiveren kaba alev. **3.** Köpek nefesi ile pislendiği sanılan kapları yıkayıp sonra içinde alevli bir şey yakıp tütsüleyerek ve etrafımızda döndürerek uygulanan işlem. [DS]

alazlamak[1], [alaz-la-mak] *gçl. f. [r] [-l(ı)-yor]* **1.** Aleve tutarak hafifçe üstten yakmak. **2.** (Yara vb. şey için) tedavi amacıyla kızgın demirle dağlamak. **3.** Yolunmuş bir tavuğun kalan tüylerini yok etmek için aleve tutmak. **4.** Kızartılan bir tavuk veya et üzerine kızdırılmış tereyağı dökerek gevretmek. **5.** *mec.* Mihnet altında olgunlaştırmak. **6.** Kara barutun kullanıldığı zamanlarda topun veya tüfeğin namlusunu kurutmak için ağız otu koyarak boşa ateşlemek. **7.** *{ağız}* Çalı çırpı gibi şeyleri tutuşturarak ateş yakmak. [DS] **8.** Alazlama hastalığını tedavi etmek amacıyla ateşe tutmak ya da kızgın demir uygulamak. **9.** *{ağız} mec.* Dövmek; can yakmak; korkutmak. [DS]

alazlamak[2], [alaz-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Özentisiz ve baştan savma iş yapmak. [DS]

alazlanma, [alaz-la-n-ma] *is.* Alazlanmak işi; alevde ütülenme.

alazlanmak, [alaz-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Alevde yanmak. **2.** Alevde hafifçe yanmak, ütülmek. **3.** *dönşl. f. {ağız}* (Vücut için) sıcaktan kızarmak. [DS] **4.** *{ağız}* Hafifçe ısınmak. [DS] **5.** *{ağız}* yanmak; kavrulmak. [DS] **6.** *{ağız}*] Alevlenmek; tutuşmak. [DS]

alazlatmak, [alaz-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Alevde hafifçe yaktırmak. **2.** Kızgın bir demir parçası ile dağlamak. **3.** *{ağız}* Alazlama hastalığını tedavi için alazlama işlemini uygulatmak. [DS]

albag, [al+bağ الباغ] *{eAT} is.* Ferace.

alban, [? alban] *{eT} is.* Hizmetle ödenen bir tür vergi. [EUTS]

albasma, [al+bas-ma] *is.* **1.** Albasmak işi. **2.** Albastı. **3.** *{ağız}* Sonradan görmelerdeki gurur, kibir ve şımarıklık. [DS]

albasmak, [al+bas-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Doğumdan sonra loğusa kadında ateşli bir hastalık belirmek. **2.** (Loğusa için) kâbus ya da bir sıkıntı basmak.

albastı, [al+bastı] *is.* **1.** Yeni doğum yapmış kadınların mikrop kapması sonucu yakalandıkları ateşli hastalık; loğusa humması. **2.** *{ağız}* Çok ağlama sonunda oluşan bir tür bayılma hâli. [DS]

albatr, [Fr. albâtre] *is.* Vazo ve seramik eşya yapımında kullanılan, içinde alçı taşı bulunan yarı şeffaf kaymak taşı.

albatros, [Ar. al-ġaṭṭās *(dalgıç)* > Port. alcatraz] *is. zool.* Fırtına kuşugillerden, güney yarıkürede yaşayan kanat açıklığı üç metreyi bulan, gagası eğri uçlu ve kuvvetli, tüyleri gri, beyaz ve siyah, balık ve yumuşakçalar ile beslenen büyük bir deniz kuşu, *(Diomedea exulans).*

albay, [al(ay)+bay] *is. as.* Türk ordusunda yarbay ile tuğgeneral arasında, alay komutanlığı görevini yerine getiren bir sembol ve üç yıldızla belirlenen rütbeyi taşıyan üst subay; miralay.

albaylık, -ğı [al+bay-lık] *is.* Albayın görevi ve rütbesi.

albeni, [al+ben-i] *is.* Çekici güzellik; alım; cazibe; çekicilik; görk; gösteriş; güzellik; hüsn; seksapel; sevimlilik; cana yakınlık; şirinlik. ◻ **albeni kıvrak,** *{ağız} İşgüzar; hamarat.* [DS]

albenili, [al+beni-li] *sf.* Çekici güzelliği olan.

albez, [al+bez] *{ağız} is.* **1.** Bayraklık kumaş; kırmızıya boyanmış kumaş. **2.** Gökkuşağı. **3.** Kayınvalide tarafından örtünülen kırmızı örtü. [DS] 🗗 **albez tartmak,** *(Kayınvalide için) albez örtünmek.*

albız, [Ar. iblīs] *{ağız} is.* Şeytan. [DS]

albino, [Lat. albus *(beyaz)* > Fr. albinos] *sf. tıp.* Melanin pigmentinin doğuştan eksikliği sebebiyle derisi, saçı veya vücut tüyleri beyaz, gözündeki iris tabakası pembe bir renk almış olan; akşın; çapar; abraş; akşar.

albon, [Yun. aulos > avlon] *{ağız} is.* **1.** Kaval. **2.** *mec.* Gebelerde görülen ve şişkinlik yapan bir hastalık. [DS]

alborata, [İt. alboro-eto] *{OsT} is. dnz.* Yelkenli gemilerde direğin tepesine konulan ilave direk.

albugo, [Lat. albugo] *is. tıp.* **1.** Gözün saydam tabakasında oluşan beyaz leke; lökom. **2.** Beslenme bozukluğu sebebiyle tırnaklarda görülen beyazlık.

albuhara, [Far. ālü-buḫārā] *{ağız} is.* Sarı erik kurusu. [DS]

album, [Lat. albus *(ak)* > Fr. album] *is.* Eski Roma'da üzerine resmî ilanların yazıldığı alçı kaplı beyaz duvar pano.

albura, [İt. albura] *(a'lbura) {ağız} is. dnz.* "Yukarı kaldır" komutu; alabora. [DS]

albüm, [Lat. album *(liste)* > Fr. album] *is.* **1.** Fotoğraf, pul vs. koleksiyonu yapmak amacıyla özel olarak hazırlanmış kalın dosya. **2.** Resim, şiir vb. içeren basılı dergi.

albümin, [Lat. albumen *(yumurta akı)* > Fr. albumine] *is.* Hücrelerin ana birleştiricilerinden biri olan beyazımsı yapışkan madde; protein. 🗗 **albümin usulü,** *matb. Rötuşlara ve grenli tarama kopyalarına elverişli bir ofset levha yapım tekniği.*|| **albümin zamkı,** *Kan albüminini amonyak ve kireçli su ile karıştırarak elde edilen tutkal.*

albüminli, [albümin-li] *sf.* İçinde albümin bulunan. 🗗 **albüminli su,** *Cıva tuzlarının panzehiri olarak kullanılan yumurta akı karıştırılmış su.*

albüminüri, [Fr. albuminurie] *is. tıp.* İdrarda albümin bulunması.

albümoz, [Fr. albumose] *is. biy-kim.* Proteinlerin peptik ve pankreatik sindirimi sırasında meydana gelen polipeptit.

alcem, [Ar. ʿalcem علجم] *sf.* Uzun boylu; uzun.

alcı, [Ali-ci] *{ağız} is.* Alevi mezhebinden olan. [DS]

alcık, [el-cik] *{ağız} is.* Kuyu çıkrığını çevirmeye yarayan kol. [DS]

alcıkarı, [al-cı+karı] *{ağız} is.* **1.** Alkarısı. **2.** *sf.* (Kadın için) şirret; edepsiz. [DS]

alça, [Yun. altsa / İt. alzo] *{ağız} is.* **1.** Alın. **2.** Ayakkabı kalıplarının ön tarafına konulan üç köşeli mukavva. [DS]

alçacık, -ğı [al *(alt, aşağı taraf)* > al-ça-(k)-cık] *(a'lçacık) sf.* Çok alçak; daha alçak.

alçagırmak, [al-çağ-ır-mak الچغرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Alçalmak; alçaklaşmak.

alçagrak, [al-çağ-rak الچاغرق] *{eAT} sf.* **1.** Alçak; basık. **2.** Aşağı dereceli. **3.** Küçücek.

alçagrıtmak, [al-çağ-rı-t-mak الچغردمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Alçaltmak. **2.** Hafifletmek.

alçak, -ğı [*eT.* alçaḳ الچق / الچاق] *sf.* **1.** Yüksek olmayan; yerden yüksekliği az olan; aşağıda olan. **2.** Basık, kısa. **3.** (Boy için) kısa. **4.** *mec.* (Kişi için) ahlak açısından kötü sayılan; aşağılık; namert; adi; ahlaksız; bayağı; daltaban; deni; habis; hain; hayasız; haysiyetsiz; herif; kansız; karaktersiz; lain; muhannet; namussuz; onursuz; rezil; soysuz; sefil; silisiz; şerefsiz; tınetsiz; yezit. **5.** *{eT}* İltifat eden; hayırhah; mültefit. [Gabain] **6.** *{eT} {eAT}* Alçak gönüllü; yumuşak huylu; uslu; ince; nazik; mütevazı; yavaş; sakin. [DLT] [EUTS] **7.** *is.* Yüksek olmayan yer; aşağı. **8.** *is. mec.* Ahlakı kötü kimse; namert. **9.** (Eski gök bilimcilere göre) yeryüzü. **10.** *{ağız}* Dere boyu; düz otlak yer; vadi. [DS] 🗗 **alçak asıllu,** *{eAT} Soysuz.*|| **alçak basınç,** *Kötü hava şartlarını ifade eden ve barometre basıncı 1015 milibarın altında olan hava basıncı.*|| **alçak frekans,** *İşitilebilir sesler düzeyinde bulunan ses frekansı.*|| **alçak gerilim,** *Potansiyel farkı az olan elektrik enerjisi.*|| **alçak gönüllü,** *Büyüklük taslamayan; kendisini başkalarından üstün görmeyen; kibirlenmeyen; mütevazı; gösterişsiz; iddiasız; kasıntısız; kibirsiz; kendi hâlinde; yalımı alçak; yüzü yerde.*|| **alçak hâllü,** *{eAT} Uyruk.*|| **alçak kabartma,** *Hafif tümsekliklerle yapılmış kabartma heykeller.*|| **alçak od,** *{eAT} Hafif ateş.*|| **alçak olmak,** *{eAT} Alçak gönüllü olmak.*|| **alçak ses,** *Zor işitilecek kadar hafif söylenen ses; fısıltı.*|| **alçaktan almak,** *Öfkeli birine karşı yatıştırıcı bir tarzda karşılık vermek.*|| **alçaktan görüşmek,** *Kibir etmemek; tevazu göstermek.*|| **alçak tekne,** *Su üstünde kalan kısmı yüksek olmayan deniz aracı.*|| **alçak top sürme,** *Basketbolda oyuncunun topu yerden az zıplatarak götürmesi.*|| **alçak uçuş,** *Yere yakın yapılan uçuş.*

alçakça, [alçak-ça] *sf.* **1.** Biraz alçak; pek yüksek değil. **2.** *(alça'kça) zf. mec.* Onur, cesaret ve saygınlık gibi insanî değerlere aykırı; zelil.

alçaklamak, [alçak-la-mak الچقامق / آلچقلامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Tahkir etmek.

alçaklaşma, [alçak-la-ş-ma] *is.* **1.** Alçaklaşmak işi. **2.** Dürüstlüğü, güvenilirliği yitirme; adileşme.

alçaklaşmak, [alçak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Alçak duruma gelmek; alçalmak. **2.** *mec.* Çevresindekiler arasında saygınlığını, güvenilirliğini yitirtecek insanî değerlere aykırı onur kırıcı davranışları ile nefret edilir hâle gelmek; adileşmek; zelil olmak.

alçaklık, -ğı [alçak-lık آلچقلق] *is.* **1.** Az yüksek oluş;

AT} gçsz. ...lçak olma durumu. **2.** *mec.* İnsanlar arasında nef...t uyandıran davranışlar. **3.** *{eAT}* Alçak gönüllü...k. ◻ **alçaklık etmek,** *1. Birine karşı hoş karşıla...mayacak kötü davranışlarda bulunmak; hainlik ...mek; kalleşlik etmek. 2. {eT} Alçak gönüllü dav...\] {eAT} gç...nmak; tevazu göstermek.*|| **alçaklık itmek,** *{eAT} ...çak gönüllülük göstermek.*

. Yüksek ol...lamak, [alça-(k)-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-...r]* Sindirmek; hakaret etmek; yenmek. [DS]

...ığda olan. **2.** ...lan, [alçal-mak > alçal-an] *sf.* Alçalmak işini ...pan; aşağı doğru inen. ◻ **alçalan titrem,** *dbl. ...tımda duygu ve düşüncelere göre azalan tit...m.*

: (Kişi için) ...ış, [alçal-ış] *is.* **1.** Alçalmak işi ve biçimi. **2.** ...ükseklik kaybetme; alçaklara inme. **3.** İnsanda ...bulunması gereken dürüstlük, iyi ahlaklılık, iyilik ...i yüksek değerleri kaybetme hâli.

Yüksek olm...ma, [alça-l-ma] *is.* **1.** Alçalmak işi; aşağılara in...k işi. **2.** İnsanlar arasında nefret uyandıracak ...ranışlarda bulunmaya başlama.

| ◻ alçak a...mak, [alça-l-mak] **1.** Bulunduğu yerden daha ...ığı seviyelere inmek. *Kıyılara doğru gidildikçe ...ların alçaldığını görüyoruz.* **2.** *mec.* (Kişi için) ...runu, gururunu yitirecek kadar bayağılaşmak; ...zzül etmek. **3.** (Ses, gürültü vb. için) azalmak; ...lmak.

...ı, [alçal-tı] *is.* Küçük düşme; alçalma; zillet.

...ıcı, [alçal-tı-cı] *sf.* Küçük düşüren, aşağılayan, ...kıran.

...ma, [alçal-t-ma] *is.* **1.** Aşağı seviyelere indir...boyunu veya yüksekliğini azaltma. **2.** *mec.* ...runu ve şerefini yok etme. ◻ **alçaltma tavan,** *{eAT} Alçak ...odanın veya yapının tavan yüksekliğini azalt...için asıl tavanla arasında boşluk kalacak şe...eklenen ikinci bir tavan; asma tavan.*

...nak, [alçal-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Uçan veya ...ekte bulunan bir şeyi aşağı seviyelere indir...mak. **3.** *mec.* Onur ve şerefini hiçe sayarak in...r arasında hoşa gitmeyen veya nefret uyandı...r duruma sokmak.

...ğ [alça(k)-rak] *sf.* Boyu biraz kısa, az al...

...لچقلامق / الچقلامق, [al+çel-me] *is.* **1.** Yürük ve Türkmen giyi...e kadınların baş örtüsü üzerine alından verev ...dıkları katlanmış örtüye verilen ad; krep. **2.** ...ydoğuda erkeklerin kullandığı büyük kırmızı ...il.

...ak. 2. *mec.* Çev... [al+çevre] *is.* Alçelme.

...l *(hile)* > al-çı] *{eT} sf.* Hileci; hilekâr [Mü...ağ. yalçu] *is.* **1.** Pişirilmiş alçı taşının öğütül...le elde edilen inşaat malzemesi. ◻ **alçı işi,** *...n yapılmış inşaatla ilgili işler.*|| **alçıya al-mak,** *Kırılan bir kemiğin düzgün ve çabuk kaynaması için alçı ile kaplanması.*|| **alçı kalıp,** *Döküm hâlinde üretilen eşyalar için önceden o eşyanın üzerini alçı macunu ile kaplayarak çıkarılmış kalıp.*|| **alçıtaşı,** *min. Tabiatta doğal olarak bulunan kalsiyum hidrosülfat; jips,* $CaSO_4\,2H_2\,O$.

alçı[3], [Moğ. alçu آلچی] *{eAT} {ağız} is.* Aşık kemiğinin dikine yüzlerinden birisi; düz tarafı; kıtın karşısı. [DS]

alçıcı, [alçı-cı] *is.* **1.** Alçının çıkarılması, pişirilmesi ve öğütülmesi gibi alçı imalatı ile uğraşan kimse. **2.** Alçı ticareti yapan kişi. **3.** Alçıyı su ile yoğurup inşaatlarda tavan ve duvar süslemesi işleriyle uğraşan usta.

alçığ, [alçığ] *{eT} is.* Alçı. [Mühennâ]

alçığçı, [alçığ-çı] *{eT} is.* Alçıcı. [Mühennâ]

alçılama, [alçı-la-ma] *is.* Alçılamak işi.

alçılamak, [alçı-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Bir şeyin üzerine alçı sürerek kaplamak. **2.** Bir şeyin içine alçı katarak karıştırmak.

alçılanma, [alçı-la-n-ma] *is.* Alçılanmak işi.

alçılanmak, [alçı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** İçine alçı karıştırılmak. **2.** Üzerine alçı sürülmek. **3.** *dönşl. f.* Alçı sahibi olmak; alçı edinmek.

alçılarım, [alçı-la-r-ım] *is.* Çocuklar arasında oynanan sıraya dizilmiş aşıkları vurarak bir karış uzağa fırlatmak suretiyle aşık kazanma oyunu.

alçılı, [alçı-lı] *sf.* **1.** İçine alçı karıştırılmış olan; içinde alçı bulunan. **2.** (Organ için) alçılanmış; alçıya alınmış. **3.** Alçı sahibi olan; alçısı bulunan.

alçım, [? alçım] *{ağız} sf.* **1.** Sert; sarp. **2.** *is.* Çeşit; tür. [DS]

alda, [*eT.* āl *(hile)* > al-da آلده] *{eAT} is.* Pusu; hile; tuzak. ◻ **aldaya düşmek,** *{eAT} Aldanmak; hileye kapılmak.*

aldaçı, [alda-çı] *{eT} is.* Ölüm ruhu; ölen kişinin ruhunu karşılayan, o kişinin daha önceden ölmüş bir yakınının ruhu.

aldagan, [alda-mak > alda-ġan آلداغن] *{eAT} sf.* Çok aldatan.

aldaguc, [alda-ġuc آلداغوج] *{eAT} sf.* Aldatıcı.

aldagucılık, [alda-ġu-cı-lık الدغجلق / آلداغوجی لق] *{eAT} is.* Aldatıcılık; hilekârlık.

aldaguç, [alda-ġuç الداغچ] *{eAT} sf.* Aldatıcı.

aldak, -ğı [*eT.* āl *(hile)* > alda-k] *{ağız} is.* Avutacak, kandıracak, gönül alacak söz; aldanca. [DS] ◻ **aldak buldak,** *Aldatarak; kandırarak.*

aldamak, [*eT.* āl *(hile)* > al-da-mak آلدامق] *{eT} {eAT} {ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Aldatmak; bir kimseyi kandırmak; oyun etmek; yanıltmak. [Nevâyî] [DLT] [DS] ◻ **aldamak söz,** *{eAT} Aldatıcı söz.*

-aldan, [-al-dan / -el-den] *{eAT} çek. e.* -alıdan; -alıdan beri; -alı.

aldanca, [alda-nç-a] *{ağız} is.* Avutacak, kandıracak, gönül alacak şey. [DS]

aldancak, -ğı [alda-n-cak] *{ağız} is.* → aldanca. [DS]

aldancık, -ğı [alda-n-cık] *{ağız} is.* Tuzak olarak hazırlanmış kar çukuru. [DS]

aldanç, -cı [alda-nç] *sf.* **1.** Kolay aldanan. **2.** *{ağız}* (Kişi için) uysal. [DS]

aldangan, [alda-n-gan آلدنغان] *{eAT} sf.* Çabuk aldanan; daima aldanan.

aldangıç, -cı [alda-n-gıç] *is.* **1.** Aldanma aracı; oyalayıcı, aldatıcı şey. **2.** Ot veya samanla gizlenmiş tuzak çukuru.

aldangıçlık, -ğı [a-da-n-gıç-lık] *{ağız} is.* Aldanma; yanılma. [DS]

aldanguc, [alda-n-guc آلدنغج] *{eAT} is.* **1.** Aldanma aracı; oyalayıcı, aldatıcı şeyler. **2.** *{ağız}* Avutacak, kandıracak, gönül alacak şey. [DS]

aldanış, [alda-n-ış] *is.* **1.** Aldanmak işi ve biçimi. **2.** Kanma; yanılma.

aldanma, [alda-n-ma] *is.* Aldanmak işi.

aldanmak, [alda-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Hataya düşmek; yanılmak. **2.** Birinin hilesine veya yalanına kanmak; tuzağına düşmek; aldatılmak; alet olmak; avlanmak. **3.** Hayal kırıklığına uğramak. **4.** Oyuna gelmek; boş yere güvenmek; kapılmak; kazıklanmak. **5.** Avunmak, oyalanmak. **6.** (Bitkiler için) ilkbahar gelmeden bastıran sıcaklar dolayısıyla uyanmak; çiçek veya yaprak açmak. 🗗 **aldanmıyorsam,** *Bir görüşü açıklamaya başlarken yanılma payı bırakmak için söylenen giriş sözü.*

aldaşmak, [alda-ş-mak آلدشمق] *{eAT} işteş. f. [-ır]* Karşılıklı birbirini aldatmak. 🗗 **aldaşmak itmek,** *Birini aldatmak.*

aldatıcı, [alda-t-ıcı] *sf.* Yanıltan, kandıran.

aldatılma, [alda-t-ıl-ma] *is.* Aldatılmak işi.

aldatılmak, [alda-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Kendisine oyun yapılmak; kandırılmak. **2.** Yanıltılmak. **3.** Alış verişte fiyat veya kalite bakamından zarara uğramak. **4.** (Evli eşler için) eşi başka biri ile ilişkide bulunmak.

aldatış, [alda-t-ış] *is.* Aldatma işi ve durumu.

aldatma, [alda-t-ma] *is.* Aldatmak işi.

aldatmaca, [alda-t-maca] *is.* Aldatıcı oyun, hile; tuzak.

aldatmak, [alda-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Hataya yöneltmek. **2.** Yalan söylemek. **3.** Alış verişte kötü ve ucuz malı, iyi diye pahalı satmak; kandırmak. **4.** Karşı cinsten birini baştan çıkarmak; iğfal etmek. **5.** Evlilikte eşinden başka birisi ile ilişkide bulunmak; ihanet etmek. **6.** Avutmak; oyalamak. **7.** Ladese oyununda taraflardan birinin diğerine ladese tutuştuklarını unutturup bir şey vererek oyunu kazanmak. **8.** (Kendi için) olmayacak bir şeye inanarak oyalanmak; teselli bulmak; oyalanmak. **9.** (Nefsi için) açlığını geçici olarak yatıştırmak.

aldavu, [alda-ğu] *{eAT} is.* Hile.

aldayıcı, [alda-y-ıcı آلدیجی / آلدایيجی] *{eAT} sf.* **1.** Aldatıcı. **2.** Hilenin cezasını veren. **3.** Sözünde durmayan; ahdini bozan; hilekâr. **4.** *is.* Şeytan.

aldayış, [alda-y-ış الدايش] *{eAT} is.* Aldatış.

aldehit, -di [Fr. **al**cool+**déhyd**rogenatum > aldéhyde] *is. kim.* **1.** Etil alkolün hidrojeni giderilirken oluşan uçucu bir sıvı; etanol, CH_3-CHO. **2.** Benzerlikleri yüzünden aynı ad verilen [R-CH=O] grubu organik bileşikler *(aset aldehit, asetik aldehit, adi aldehit, etanol).*

aldı, [al-dı] *{eT} is.* Altı. [EUTS]

aldın, [alt-tın > al-dın [Clauson]] *{eT} is.* Alt; aşağı. [Üç İtigsizler]**aldırayaz,** [al-dır+ayaz] *{ağız} is.* **1.** Her tarafı açık ve soğuk yer. **2.** Çırılçıplak ya da giyimi bozuk kimse. **3.** Yıldızlı, açık gece. [DS]

aldırık, -ğı [al-dır-ık] *{ağız} sf.* Şımarık. [DS]

aldırılma, [al-dır-ıl-ma] *is.* Aldırılmak işi.

aldırılmak, [al-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Aldırmak işi yapılmak. **2.** Bir yerden başka bir yere aktarılmak. **3.** İlgilenilmek; önem verilmek.

aldırış, [al-dır-ış] *is.* **1.** Aldırmak işi ve biçimi. **2.** İlgi; önem. 🗗 **aldırış etmek,** *İlgilenmek; önem vermek; dikkate almak.*

aldırışsız, [al-dır-ış-sız] *sf.* Umursamaz; kayıtsız kalan.

aldırma, [al-dır-ma] *is.* Aldırmak işi.

aldırmak, [al-dır-mak آلدرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birisine almak işini yaptırmak. **2.** Birini veya bir şeyi bir yerden başka bir yere getirtmek. **3.** Vücuttaki herhangi bir yaralı veya hastalıklı organı veya kısmı cerrahî müdahale ile çıkartmak. **4.** Bir tanıdığını veya yakınını yanına getirtmek. **5.** Nüfuz ve yetkisini kullanarak birini bir işe veya yere kabul ettirmek. **6.** Sevdiği veya önem verdiği birini başkasına kaptırmak; elindekini başka birisine kaptırmak. **7.** (Bir nesne için) bir kap veya yere sığdırmak. **8.** Önem vermek; değer vermek; ilgilenmek; üstünde durmak. *"Adam aldırma, geç git diyemem, aldırırım."* M. Âkif. **9.** (Gönül için) âşık olmak; tutulmak. **10.** (Meyil için) gönlünü kaptırmak; âşık olmak. **11.** (Nefes için) rahat bırakmak; dinlendirmek. **12.** Avcı kuşa, av yakalatmak. **13.** (Çocuk için) kürtaj yaptırmak. **14.** *gçsz. f.* Şarkı söylemeye başlamak. **15.** *{ağız}* Kendi kendine şarkı, türkü söylemek; bir türkü tutturmak. [DS]

aldırmama, [aldır-ma-ma] *is.* Aldırmamak işi.

aldırmamak, [aldır-ma-mak] *gçsz. [-z]* **1.** Değer ve önem vermemek. **2.** Oralı olmamak; tınmamak. **3.** Dikkat etmemek; üstüne düşmemek. **4.** *gçl. f.* Aldırmak işini yapmamak; almak işini yaptırmamak. 🗗 **aldırma!** *"Değer verme; önem verme; değmez." anlamında kullanılan teselli sözü.*

aldırmaz, [aldır-maz] *sf.* **1.** Vurdum duymaz; kaygı-

sız; tasasız. **2.** Olayan.

aldırmazcı, [al-dır-mazcı] ... ları ciddiye almagürlüğünden yana olan k...

aldırmazlık, -ğı [al-dır-mazlık] ... aldırmazlık özgisizlik, vurdumduymazlık; ...nizm karşıtı. sizlik veya bilinçli bir tutum yo...ıtsızlık; illar, olaylar, öğretiler karşısında ... *fel.* İlgikaydiye. 🗗 **aldırmazlıktan gelm...** durum*mek, önem vermediğini sezdirmek,* ...na; la*mak.* ...tme-

aldırtma, [al-dır-t-ma] *is.* Aldırtmak işi. ...na-

aldırtmak, [al-dır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine ... işini yaptırmak.

aldil, [*eT.* āl *(hile)*+dil] *{ağız} is.* Kurnazlık; hile.

aldosteron, [Fr. aldostérone] *is. biy.-kim.* Böbre... sodyumun tutulması, potasyumun atılmasını sağla... yan böbrek üstü bezi kabuğunun salgıladığı hormon.

aldun, [altun] *{eT} is.* Altın. [EUTS]

aldurmak, [al-dur-mak آلدورمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Kaptırmak; aldırmak. **2.** *dönşl. f. {ağız}* Kendini beğenmek; kibirlenmek. [DS]

alduruk, -ğu [al-dur-uk] *{ağız} sf.* Kendini beğenmiş; kibirli. [DS]

alduzmak, [al-duz-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Malını elinden aldırmak; soyulmak. [DLT]

ale-, [Ar. ʿala *(üzere)* على] *{OsT} zf.* Arapça kelimelerden beraberlik ya da üstünlük anlatımı katmakta kullanılan ön ek. *alelacele, alelade.* 🗗 **ale'd-derecāt,** *{OsT} Derecelerine göre; sırasıyla.*|| **ale'd-devām,** *{OsT} Devamlı olarak; boyuna.*|| **ale'l-amyā,** *{OsT} Körcesine; düşünmeksizin.*|| **ale'l-ekser,** *{OsT} Çokçası; ekseriyetle.*|| **ale'l-fevr,** *{OsT} Derhâl; hemen.*|| **ale'l-gafle,** *{OsT} Beklenmedik bir şekilde; ansızın; birdenbire.*|| **ale'l-hādise,** *{OsT} Başka bir olaya katılan fakat o olay üzerinde etkisi olmayan; epifenomen; gölge olay.*|| **ale'l-hesāb,** *{OsT} Hesaba sayarak.*|| **ale'l-husūs,** *{OsT} Özellikle; bilhassa.*|| **ale'l-ımıyā,** *{OsT} Körü körüne.*|| **ale'l-ıtlāk,** *{OsT} 1. Genellikle; umumiyetle. 2. Rastgele.*|| **ale'l-icmāl,** *{OsT} Kısaca; özet olarak.*|| **ale'l-ihtisar,** *{OsT} Kısaltarak; özetleyerek.*|| **ale'l-infirād,** *{OsT} Ayrı ayrı olarak; birer birer.*|| **ale'l-isticāl,** *{OsT} İvedi olarak; acele ile.*|| **ale'l-istimrār,** *{OsT} Aralıksız; sürekli olarak.*|| **ale'l-iştirāk,** *{OsT} Ortak olarak; iştirak ederek.*|| **ale'l-ittifāk,** *{OsT} Anlaşarak; üzerinde birlik sağlayarak.*|| **ale'l-ittisāl,** *{OsT} Ardı kesilmeksizin; devam ederek.*|| **ale'l-kāide,** *{OsT} Kurala uygun biçimde; kaidesince.*|| **ale'l-kıyās,** *{OsT} Karşılaştırma yoluyla; kıyaslayarak.*|| **ale'l-kifāye,** *{OsT} Yeterli miktarda; yetecek kadar.*|| **ale'l-umūm,** *{OsT} 1. Genellikle; genel olarak. 2. Tamamı; bütünüyle.*|| **ale'r-rağm,** *{OsT} Kasten küçük düşürerek hakaret etmek üzere.*|| **ale'r-re'si ve'l-ayn,** *{OsT} Tamam; baş üstüne!*|| **ale'r-rüūs,** *{OsT} Baş sayısınca mal ve insandan alınan vergi.*|| **ale's-sabāh,** *{OsT}* → alessabah.|| **ale's-seher,** *{OsT} Sabah erkenden; gün ışımadan; seher vaktinde.*|| **ale's-seviye,** *{OsT} Eşit olarak; hepsi ayın derece ve değerde olmak üzere.*|| **ale't-ta'cîl,** *{OsT} Acele ederek.*|| **ale't-tafsîl,** *{OsT} Ayrıntılı ve geniş olarak; tafsilatlı olarak.*|| **ale't-tahkîk,** *{OsT} Şüphesiz; kesin olarak.*|| **ale't-tahmîn,** *{OsT} Yaklaşık olarak; tahminen.*|| **ale't-tahsîs,** *{OsT} Özellikle; bilhassa.*|| **ale't-takrîb,** *{OsT} Yaklaşık olarak; aşağı yukarı.*|| **ale't-tedrîc,** *{OsT} Yavaş yavaş; derece derece.*|| **ale't-temādi,** *{OsT} Arkası kesilmeksizin; aralıksız olarak; sürekli.*|| **ale't-tertîb,** *{OsT} Düzenli bir biçimde; kural ve tekniklere uygun biçimde.*|| **ale't-tevāfuk,** *{OsT} Eşit olarak; eşitlikle.*|| **ale't-tevālî,** *Ardı ...neden; birbiri arkasına.*

a... allée] *is.* Ağaçlıklı yol.

he...le / ālek آله] *(a:le) {OsT} is. bot.* Eskiden büli... ilaç yapımında kullanılan ve Hint sümjatam... ilen bir soğanlı bitki, *(Nardostahys*

ale[3], [Ar. ...mura karşı... *(a:le) {OsT} is.* **1.** Güneş ve yağkirlik. ...lı yer; sığınak. **2.** Yoksulluk; fa-

alebat, [OsT. ʿa... Yemiş kapçıkları علبة] *(aleba:t) {OsT} is. bot.*

alebe, [OsT. ʿalebe ...ar; kapsüller. kapsül. ...} *is. bot.* Yemiş kapçığı;

alebi, [OsT. ʿalebi علبى] *(...* kapçığı ile ilgili. *{OsT} is. bot.* Yemiş

alef[1], [Ar. ālef آلف] *(a:lef) {Os...* cana yakın. En teklifsiz; çok

alef[2], [Ar. ʿalef علف] *{OsT} is.* Ha... kullanılan ot, saman, yulaf. 🗗 **alef ...** yemi olarak *yemi; kılıcın öldürdüğü.*|| **alef olmak...şîr,** *Kılıç mak. 2. Öldürülmek.* *Yem ol-*

alefe, [Ar. ʿalūfe] *{ağız} is.* İmam, çoban gib... görevlilerine belli bir süre için verilen ücret. [DS]

alefi, [Yun. alifi] *{ağız} is.* Deri cilalamakta kullan... lan mermer tozu. [DS]

alegori, [Yun. allegorein *(resimler aracılığı ile konuşma)* > Fr. allégorie] *is.* **1.** Bir fikrin resim veya canlı varlıklar yoluyla anlatılması. **2.** Bu şekilde meydana getirilmiş edebî eser.

alegorici, [alegori-ci] *is.* Bir metni, bir yazarı alegori yöntemi ile yorumlayan kişi.

alegorik, -ği [Fr. allégorique] *sf.* Alegoriye dayanan, alegori ile ilgili. «*Kutadgu Bilig adalet, saadet, akıl ve kanaat kavramlarının hükümdar, vezir, vezirin oğlu ve abit gibi şahıslarla canlandırıldığı alegorik bir eserdir.*»

alek[1], [Far. āle / ālek آله / آلك] *(a:lek) {OsT} is. bot.* Eskiden hekimlikte ilaç yapımında kullanılan ve Hint sümbülü de denilen bir soğanlı bitki, *(Nardostahys jatamansi).*

alek[2], [Ar. ʿalaḳ *(yapışmak)* علق] *{OsT} is.* → aleka.

aleka, [Ar. ʿalaḳ *(yapışmak)* علقه] *{OsT} is.* **1.** Kan pıhtısı. **2.** Balçık; yapışkan çamur. **3.** Sülük.

aleki, [Ar. ʿalaḳ > ʿalaḳī علقى] *(aleki:, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Yapışkan. **2.** Pıhtı hâline gelmiş. **3.** Sülüklerle ilgili. **4.** Sülük cinsinden olan.

alekiye, [Ar. ʿalakīye > ʿalaḳiyye علقه] *{OsT} is. zool.* Sülükgiller.

aleksandren, [Fr. alexandrin] *is. ed.* Fransız şiirinde kullanılan on iki hecelik dize.

aleksi, [Fr. alexie] *is. tıp.* Hastanın görmesinde bir kusur olmamasına rağmen okuma yetisini kaybetmesi; okuma yitimi; okuma körlüğü.

alel, [Fr. alléle] *is.* ve *sf. biy.* Bir kromozom çifti üzerinde aynı nokta üzerine yerleşmiş genlerden her biri.

alelacayip, -bi [Ar. ʿale'l-ʿacā'ib على العجائب] *(alelaca:yip) {OsT} sf.* Çok acayip; çok yadırgatıcı; çok garip.

alelacele, [Ar. ʿale'l-ʿacele على العجله] *{OsT} zf.* Çok acele, çarçabuk, ivedilikle.

alelade, [Ar. ʿale'l-ʿāde على العاده] *(alelâ:de) {OsT} sf.* Sıradan, her zaman rastlanır nitelikte; bayağı.

aleladelik, -ği [alelāde-lik] *(a'lelâ:delik) is.* Bayağılık, sıradan oluş.

alelittifak, [Ar. ʿale'l-ittifāḳ على الاتفاق] *(alelittifa:k) {OsT} zf.* Birleşerek; ağız birliği ederek.

alel'umum, [Ar. ʿale'l-ʿumūm على العموم] *(alelumu:m) {OsT} zf.* Genellikle; umumiyetle.

alelusul, -lü [Ar. ʿale'l-usūl على الاصول] *(alelusu:l) {OsT} zf.* **1.** Kurallarına uygun olarak; usulünce. **2.** Âdet yerini bulsun diye; üstünkörü; gelişigüzel.

a'lem, [Ar. ʿilm *(bilmek)* > a'lem أعلم] *{OsT} sf.* **1.** Daha çok bilen; en çok bilen. **2.** *is.* Bilgin. ◻ **a'lemü'l-ulemā,** *Bilginlerin en bilgini.*

âlem, [Ar. ʿalem عالم] *(a:lem) {OsT} is.* **1.** Yeryüzünde ve gökyüzünde var olan yaratılmışların hepsi; evren; kâinat. **2.** Güneş ve gezegenlerin meydana getirdiği topluluk; güneş sistemi. **3.** Dünya; yeryüzü; cihan. **4.** Bütün insanlar. **5.** Çevre; toplum. **6.** Kendi içinde bir bütün oluşturduğu tespit veya tahmin edilen varlıklar veya soyut kavramlar topluluğu. *«Hayvanlar âlemi. Ruhlar âlemi.»* **7.** *mec.* Eğlence. **8.** *mec.* Kendine özel bir yaşayış ve düşünce biçimi olan. *«Âlem adamdır, vesselam.»* **9.** *mec.* Durum; vaziyet. *«Keyifler ne âlemde?»* **10.** Gerek; lüzum; anlam. ◻ **âlem-ārā** *{OsT} Dünyayı süsleyen.*|| **âlem-efrūz,** *{OsT} Bütün dünyaya ışık saçan; âlemi aydınlatan.*|| **âlem-gîr,** *{OsT} 1. Dünyayı tutan; bütün dünyaya yayılan. 2. Dünyayı alan.*|| **âlem-i āb** *{OsT} İçki meclisi; içkili eğlence.*|| **âlem-i āhiret,** *{OsT} Öteki dünya; ahret.*|| **âlem-i anāsır,** *{OsT} Unsurlar âlemi (eskilere göre varlığın dört temel ögesi olan su, hava, toprak ve ateşten ibaret olan madde dünyası).*|| **âlem-i asgār,** *{OsT} Küçük dünya (insan).*|| **âlem-i azāmet,** *{OsT} En yüksek gökyüzü tabakası.*|| **âlem-i bātın,** *{OsT} İç âlem.*|| **âlem-i bekā,** *{OsT} Ebedî âlem, ahret.*|| **âlem-i berîn,** *{OsT} En yüksek âlem.*|| **âlem-i berzāh,** *{OsT} Ruhların beden kalıbına girmeden önce bulundukları manevî âlem ile maddî âlem arasındaki yer.*|| **âlem-i berîn** *{OsT} En yüksek âlem.*|| **âlem-i ceberrūt** (melekût), *{OsT} 1. Arş-ı âlanın en alt fakat gökyüzünün en üst tabakası. 2. Allah'ın bütün varlıklar üzerindeki kudreti.*|| **âlem-i diğer,** *{OsT} Ahret, öbür dünya.*|| **âlem-i ecsām,** *{OsT} Cisimler âlemi.*|| **âlem-i eflāk,** *{OsT} Felekler, gökler âlemi.*|| **âlem-i ekber** (kebîr, kübrā), *{OsT} En büyük dünya, kâinat.*|| **âlem-i emr,** *{OsT} Hiçbir şarta bağlı olmayan dünya.*|| **âlem-i ervāh,** *{OsT} Ruhlar âlemi.*|| **âlem-i esbāb,** *{OsT} Sebepler âlemi, dünya.*|| **âlem-i fakr ü fenā,** *{OsT} Yoksulluk ve yokluk âlemi, yeryüzü.*|| **âlem-i fānī,** *{OsT} Sonlu dünya; bu dünya.*|| **âlem-i fenā,** *{OsT} Geçici âlem, dünya, yalan dünya.*|| **âlem-i gayb,** *{OsT} Görülmeyen, gizli dünya.*|| **âlem-i hāb,** *{OsT} Uyku âlemi.*|| **âlem-i halk,** *{OsT} Bütün doğmuşlar, yaratılmışlar âlemi.*|| **âlem-i his,** *{OsT} Duyularla anlaşılan âlem; madde âlemi.*|| **âlem-i imkān,** *{OsT} Her şeyin mümkün olduğu âlem.*|| **âlem-i istiğrak,** *{OsT} İç dünya; kişinin kendinden geçip daldığı düşünce âlemi.*|| **âlem-i kevn,** *{OsT} Varlık âlemi.*|| **âlem-i kevn ü fesād,** *{OsT} Var olma ve bozulup dağılma dünyası.*|| **âlem-i kitmān,** *{OsT} Saklı, gizli dünya.*|| **âlem-i kudsî,** *{OsT} Kutsal âlem. Allah'ın katı.*|| **âlem-i lāhut,** *{OsT} Manevi âlem, Allah'ın katı.*|| **âlem-i ma'nā,** *{OsT} Görülmeyen âlem, rüya.*|| **âlem-i melekût** *{OsT} Allah'ın mutlak egemen olduğu âlem.*|| **âlem-i menām,** *{OsT} Görülmeyen âlem, rüya.*|| **âlem-i mısāl,** *{OsT} Ruhun ilahî âlemden cisimler âlemine inerken geçtiği varlıkların hayalleri ile dolu âlem.*|| **âlemin ağzına sakız olmak,** *Herkesin konuştuğu, dedikodusunu yaptığı bir kimse durumuna gelmek.*|| **Âlemin ağzı torba değil ki büzesin.** *İnsanların dedikodu yapmalarını, olur olmaz şeyleri söylemelerini engellemenin mümkün olmadığını anlatmak için söylenir.*|| **âlem-i nakayis,** *{OsT} Eksiklikler âlemi.*|| **âlem-i nār,** *{OsT} Ateş dünyası.*|| **âlem-i nasūt,** *{OsT} İnsanlık âlemi.*|| (kendi) **âleminde olmak,** *Başkaları ile ilişkiyi keserek kendi iç dünyası ile hesaplaşma duru-*

munda bulunmak.|| **ālem-i siyāset,** *{OsT} Politika dünyası.*|| **ālem-i sūrî,** *{OsT} Görünen, şahit olunan zahirî âlem.*|| **ālem-i sabāvet,** *{OsT} Çocukluk dünyası.*|| **ālem-i süflî,** *{OsT} Bayağı âlem, dünya.*|| **ālem-i şahādet,** *{OsT} tasvf. Yaratılışın dördüncü basamağı.*|| **ālem-i şems** *{OsT} Güneş ve gezegenler.*|| **ālem-i ulvi,** *{OsT} 1. Yüksek âlem, gökyüzü. 2. Ruhlar âlemi*|| **(... in) âlemi var mı?** *Uygun düşmiyor; yakışık almıyor.*|| **ālem-nümā** *{OsT}* → âlemnüma.|| **ālem-penāh,** *{OsT}* → âlempenah.|| **ālem-pesend** *{OsT} Herkesin beğendiği.*|| **ālem-pirā,** *{OsT} Dünyayı süsleyen.*|| **ālem-süz,** *{OsT} Dünyayı yakan.*|| **ālem-şümūl,** *{OsT}* → âlemşümul.|| **ālem-tāb,** *{OsT}* → âlemtab.| **âlem yapmak,** *İçkili, sazlı sözlü eğlence düzenlemek.*

alem[1], [Ar. ʿalem *(yarık, sınır)* علم] *{OsT} is.* **1.** Bir düşüncenin, yüce ve üstün bir gücün, bir topluluğun sembolü; alamet; işaret; sembol; timsal. **2.** Bayrak; sancak. **3.** Kubbelerin, minare külahlarının veya bayrak direklerinin tepesine konulan madenî ay ve yıldız. **4.** Sınır işaretleri; sınır taşları. **5.** Sarık için dokunan bir kumaşın içindeki altın teller. **6.** *mec.* Sıfat; unvan. **7.** Önder; lider; temsilci. 🗗 **alem-efrahte,** *{OsT} Bayrağı kaldırmış; bayrağı yükseltmiş.*|| **alem-efrāz,** *{OsT} Bayrağı kaldıran, bayrağı yükselten.*|| **alem-i hümāyun,** *{OsT} Saltanat sancağı.*|| **alem-i Nebî,** *{OsT} İmparatorluk döneminde gazalarda açılan Hz. Muhammed'in bayrağı.*|| **alem olmak,** *Bir fikre, bir topluluğa lider olmak.*

alem[2], [Ar. ʿalem علم] *{OsT} is.* Özel isim. 🗗 **alemü'l-cins,** *{OsT} Özel isimden üretilen cins ismi.*

âlemane, [Ar. ʿālem + Far. -āne عالمانه] *(a:lema:ne) {OsT} sf.* Dünya ile ilgili; dünyevi.

alemci, [alem-ci] *is.* Cami kubbelerine, minarelere alem yapan veya takan kimse.

alemdar, [Ar. ʿalem + Far. -dār علمدار] *(alemda:r) {OsT} is.* **1.** Bayrak taşıyan. **2.** *mec.* Bir işte önder olan. **3.** Yeniçeri ocağının çeşitli bayraklarını taşıyanlardan biri. 🗗 **alemdār-ı hāssa,** *{OsT} Saltanat sancaklarını taşıyan gösterişli kişi.*|| **alemdār-ı resūl,** *{OsT} Hz. Muhammed'in sancağını taşıyan.*

alemdari, [Ar. ʿalem + Far. -dārī علمداری] *(alemda:ri:) {OsT} is.* Bayraktarlık; sancaktarlık.

alemderan, [Ar. ʿalem + Far. -dār-ān علمداران] *(alemda:ra:n) {OsT} is.* **1.** Bayrak taşıyanlar; sancaktarlar. **2.** *mec.* Önderler; ileri gelenler.

aleme, [Yun. anemi] *{ağız} is.* İplik çilelerini çözgüye sarmaya yarayan çark; dolap. [DS]

âlemeyn, [Ar. ʿālem-eyn عالمين] *(a:lemeyn) {OsT} is.* Dünya ve ahret; iki âlem.

alemî[1], [Ar. ʿalem *(özel isim)* > ʿalemī علمى] *(alemi:) {OsT} sf. dbl.* Özel isimle ilgili.

âlemî[2], [Ar.ʾālem > ʿālemī عالمى] *(a:lemi:) {OsT} sf.* (İnsan için) dünyaya ait; dünya ile ilgili; dünyevi.

alemida, [Yun. alemida] *{ağız} {OsT} is.* İplik çilelerini çözgü kalemlerine sarmaya yarayan araç; çıkrık. [DS]

âlemin, [Ar.ʾālem > ʿālemīn عالمين] *(a:lemi:n) {OsT} is.* Âlemler; dünyalar.

alemit, -di [Yun. anemidi] *{ağız} is.* İplik çilelerini çözgü kalemlerine sarmaya yarayan aygıt; dolap. [DS]

âlemiyan, [Ar. ʿālemī > ʿālemiyān عالميان] *(a:lemi:-ya:n) {OsT} is.* Dünyaya ait olanlar; insanlar.

âlemiyane, [Ar. ʿālemī + Far. āne عالميانه] *(a:lemi:ya:-ne) {OsT} zf.* **1.** İnsana yakışır biçimde; insanca; insan gibi. **2.** Akıllıca; kurnazca.

alemiyet, [Ar. ʿalemī > ʿalemiyyet علميت] *{OsT} is. dbl.* Bir sözcüğün özel isim olma durumu.

âlemli, [ālem-li عالم لى] *(a:lemli) {OsT} is.* Halının bir tarafında bulunan mihraba benzer süs ögelerinin tümü.

âlemmedar, [Ar. ʿālem + Far. medār عالم مدار] *(a:-lemmeda:r) {OsT} is.* Âlemin merkezi.

âlemnüma, [Ar. ʿālem + Far. nümā عالم نما] *(a:lemnüma:) {OsT} sf.* **1.** Dünyayı gösteren. **2.** Büyük İskender'in İskenderiye'de yaptırdığı deniz fenerinin tepesine koyduğu "bütün dünyayı gösteren" ayna.

âlempenah, [Ar. ʿālem + Far. penāh عالم پناه] *(a:-lempena:h) {OsT} sf.* (Padişah için) âlemin sığınağı olan.

âlemşümul, -lü [Ar. ʿālem-şümūl عالم شمول] *(a:lem-şümu:l) {OsT} sf.* Dünya ölçüsünde; dünyayı kapsamış; dünyayı içine alan.

âlemtab, [Ar. ʿālem + Far. -tāb عالم تاب] *(a:lemta:b) {OsT} sf.* Dünyayı ısıtan; dünyayı aydınlatan.

âlemun, [Ar. ʿālemūn عالمون] *(a:lemu:n) {OsT} is.* Dünyalar; âlemler.

alen, [Ar. ʿalen علن] *{OsT} is.* Açık ve meydanda olma; aşikâr oluş.

alençik, -ği [*eT.* ala-çuk] *{ağız} is.* Çardak; çadır. [DS]

alenen, [Ar. ʿalenen علنًا] *(a'lenen) {OsT} zf.* **1.** Herkesin gözü önünde; açıkça; meydanda. **2.** Görülebilir, açık olarak; gizlemeden saklamadan.

alengirli, [Ar. ʿālem + Far. -gir *(tutan)* + T. -li > alengir-li ?] *sf. argo.* Gösterişli, fiyakalı, dalavereli.

aleni, [Ar. ʿalen > ʿalenī علنى] *(aleni:) {OsT} sf.* **1.** Herkesin gözü önünde; açık; herkesin içinde. **2.** *zf.* Herkesin görüp bildiği şekilde; açıkça; açık olarak. 🗗 **aleni celse,** *Halka açık olarak yapılan oturum;*

açık celse.|| **aleni müzayede,** *Herkesin katılabileceği şekilde yapılan artırmalı satış; açık artırma.*

alenileşme, [alenī-le-ş-me] *(aleni:leşme) is.* Aleni durumuna gelme.

alenileşmek, [alenī-le-ş-mek] *(aleni:leşmek) dönşl. f. [-ir]* (Üzerinde gizliliği bulunan bir şey için) açıklanmak suretiyle herkes tarafından bilinir hâle gelmek; açıklık kazanmak.

aleniyet, [Ar. ʿalenī > ʿaleniyyet علنيت] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyin hiç gizlenmeden, ortalıkta, herkesin gözü önünde yapılıyor olması; açıklık. **2.** *huk.* Bir iş veya işlemin yapılırken gizli tutulmaması hâli; açıklık.

aleniyye, [Ar. ʿalenī > ʿaleniyye علنيه] *{OsT} is.* Açık; herkesin gözü önünde.

alerjen, [Fr. allergène] *is.* Alerjiye neden olan madde.

alerji, [Yun. allos *(başka)* + ergon *(tepki)* > Fr. allergie] *is.* **1.** Bir etken maddeye karşı organizmanın göstermiş olduğu çok aşırı tepki. **2.** *mec.* Bir kimseye veya fikre karşı olumsuz yönde duyulan aşırı duyarlılık; karşı tepki.

alerjik, -ği [Fr. alergique] *sf.* **1.** Alerjiyle ilgili olan, alerjiden kaynaklanan. **2.** Bir etken maddeye karşı duyarlılığı olan. **3.** *mec.* (Kişi veya düşünce için) aşırı duyarlılık sebebi olan.

alerresi, [Ar. ʿale'r-re'sī على الرأسى] *(alerre-si:) {OsT} ünl.* Baş üstüne!

alesta, [İt. alesta] *(a'lesta) ünl. dnz.* **1.** "Hazırol!" komutu. **2.** «Buyurun, hazırım!» **3.** *sf.* Hazırlanmış, hazır durumda. 🗗 **alesta beklemek,** *Hazır olarak beklemek.*|| **alesta durmak,** *Emir almak için tetikte hazır beklemek.*|| **Alesta fero!** «*Demir atmaya hazır ol!*» *komutu.*|| **alesta tutmak,** *Hemen kullanılabilecek şekilde hazır bulundurmak.*

alestezi, [Fr. allesthésie] *is. tıp.* Dokunma duyumunun, dokunulan yerin tam simetriğinden algılanması biçiminde görülen bozukluk.

alet, [Ar. âlet آلت] *(a:let) {OsT} is.* **1.** Bir işte kullanılmak üzere yapılmış nesne; araç. **2.** Bir sanatı uygulama alanına koymaya yarayan özel cihaz; aygıt. **3.** *mec.* Aracı; yardımcı; vasıta. **4.** Oyuncak. **5.** Organ. **6.** *huk.* Kendiliğinden herhangi bir etkisi olmayan ancak işin sonucunu oluşturmakta kullanılan araç. 🗗 **alet çantası,** *Teknik bir işi yapmak için gerekli olan el aletlerinin konulduğu çanta; takım çantası.*|| **alet edevât,** *Çeşitli ve değişik araçlar.*|| **alet etmek,** *Meşru olmayan bir işte yardımcı eleman olarak kullanmak.* || **âlet-i meclis,** *{OsT} Ziyafet kapkacağı.*|| **âlet-i musavvât,** *{OsT} fiz. Mikrofon.*|| **âlet-i rücûliyet,** *{OsT} Erkeklik organı.*|| **âlet-i şürb,** *{OsT} İçki kadehi.*|| **âlet-i tecfîf,** *{OsT} Kurutma makinesi.*|| **âlet-i tenâsül,** *{OsT} Cinsiyet organı.*|| **alet olmak,** *Bilerek veya bilmeyerek kötü bir işte birisine yardımcı olmak.*|| **alet verici,** *Ameliyat sırasında gereken araçları operatöre veren aseptik giyinmiş ve eldiven takmış olan yardımcı eleman.*

aletçilik, [alet-çi-lik] *(a:letçilik) is. fel.* Düşünce ve teorileri eylem için gerekli gören felsefî sistem.

aletli, [alet-li] *(a:letli) sf.* Bir alet yardımı ile yapılan. 🗗 **aletli jimnastik,** *Atlama beygiri, kulplu beygir, halka, denge aleti gibi aletlerle yapılan jimnastik hareketleri.*

aletlik, [alet-lik] *(a:letlik) sf.* (İş için) alet kullanmayı gerektiren.

alev, [*eT.* yal-mak *(yanmak)* > yal-av > alav > alev] *is.* **1.** Yanmakta olan cisimlerden çıkan, dil şeklinde kızıl turuncu renkli, akkor hâlindeki yanıcı gaz kütlesi. **2.** Ateş, sıcaklık, kıvılcım. **3.** Mızrak veya gönder uçlarına takılan kırmızı flama; tuğ. **4.** *gnşl.* Çiçekleri alev renginde ve alev görünümünde olan bir tropikal kereste ağacı *(Sterculia)* ve bir süs çiçeği, *(Phlox).* **5.** *mec.* Aşk ateşi; sevda. 🗗 **alev almak,** *1. Tutuşmak, yanmaya başlamak. 2. Parlamak; ışıldamak. 3. mec. Heyecandan telaşlanmak. 4. mec. Öfkelenmek.*|| **alev alev yanmak,** *Ateşler alevler içinde yanmak.*|| **alev borulu kazan,** *Borularında yanma gazlarının dolaştığı kazan tipi.*|| **alev dönüşlü kazan,** *Yanma ürünlerinin ocağa gelmeden önce bir boru demetinden geçtikten sonra arka plandaki fırından çıkıp ön yüze geldiği kazan.*|| **alev-gîr,** *{OsT} 1. Alevlenmiş, tutuşmuş. 2. Şiddetlenmiş, hiddetlenmiş.*|| **alev-gûn,** *{OsT} Alev renginde.*|| **alev-hîz,** *{OsT} 1. Alevlenen, parlayan. 2. mec. Kızgın, hiddetli.*|| **alev kesilmek,** *Çok sinirlenmek.*|| **alev-keş,** *{OsT} Alevden kopan; alevden sıçrayan; kıvılcım.*|| **alev makinesi,** *Düşman üzerine yanar hâlde gaz ya da sıvı püskürten silah.*|| **alev-nâk,** *{OsT} Alevli, ateşli.* || **alev-rîz,** *{OsT} Alev saçan.*|| **alev saçağı sardı,** *Tehlike çok ilerledi, önlenemez hâle geldi.*

alevcik, [alev-cik] *is.* Küçük alev.

Alevi, [Ar. ʿali > ʿalevī علوى] *(alevi:) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Dördüncü halife Hz. Ali'nin soyundan gelen. **2.** Hz. Ali'yi diğer halifelerden daha çok seven, daha üstün tutan; Hz. Ali taraftarı.

Alevilik, -ği [Alevī-lik] *(alevi:lik) is.* Hz. Ali'yi diğer halifelerden daha üstün tutan ve sevenlerin görüşü ve mezhebi.

alevlendirme, [alev-le-n-dir-me] *is.* **1.** Alevlendirmek işi. **2.** İçin için yanan bir şeyin alevi görünür şekilde yanmasını sağlama.

alevlendirmek, [alev-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Tutuşturmak. **2.** *mec.* Unutulmuş bir konuyu tekrar gündeme getirip ortalığı kızıştırmak. **3.** Bir tartışmayı şiddetlendirmek. **4.** *mec.* Çok öfkelendirmek, sinirlendirmek.

alevlenirlik, -ği [alev-le-n-ir-lik] *is.* Alev alarak yanabilme özelliği.

alevlenme, [alev-le-n-me] *is.* Alev alma, tutuşma durumu ve eylemi.

alevlenmek, [alev-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Alev çıkararak yanmaya başlamak. **2.** *mec.* Birden patlamak; şiddetlenmek. **3.** *mec.* Çok kızmak; öfkelenmek.

alevli, [alev-li] *sf.* **1.** Alev saçar bir hâlde yanan. **2.** *mec.* Şiddetli; sert; hararetli. ◻ **alevli fırın,** *İçinde işlenecek maddenin doğrudan alevle karşılaştığı tipteki fırın.*

aley, [Ar. ʿalā > ʿaley على] *{OsT} e.* Üzere; üstüne *(zamirle birlikte kullanılır).*

aleyh, [Ar. ʿalā *(üzerine)* + hi *(ona)* > ʿaleyh عليه] *{OsT} is.* Karşı; zıt; karşıt; aykırı. ◻ **aleyh-dār,** → aleyhtar.|| **aleyhe dönmek,** *Evvelce beğendiği bir kişiye veya düşünceye sonradan karşı çıkmak.*|| **aleyhe kalkmak,** *İsyan etmek; karşı gelmek.*|| **aleyhi'l-la'ne,** *Şeytandan söz edilirken söylenen "lanet onun üzerine olsun" anlamında kötü dua.*|| **aleyhinde bulunmak,** *Birini arkadan çekiştirmek, dedikodu yapmak.*|| **aleyhinde olmak,** *Bir işe veya bir adama karşı olmak, itiraz etmek.*|| **aleyhine dönmek,** *Evvelce beğendiği bir kişiye veya düşünceye sonradan karşı çıkmak.*|| **aleyhi's-selātü ve sellem,** *{OsT} Hz. Muhammed'den söz edildiğinde «Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun.» şeklindeki dua.*|| **aleyhi's-selām,** *{OsT} Peygamberler için kullanılan «Selām onun üzerine olsun.» duası.*

aleyha, [Ar. ʿaleyhā عليها] *(aleyha:) {OsT} ünl.* ... onun üzerine olsun!

aleyhi, [Ar. ʿaleyhi عليه] *{OsT} ünl.* ... onun üzerine!

aleyhillane, [Ar. ʿaleyhi'l-laʿne عليه اللعنة] *(aleyhil'lâ:ne) {OsT} ünl.* (Şeytan için) lanet ona!

aleyhim, [Ar. ʿaleyhim / ʿaleyhimā عليهم / عليهما] *{OsT} ünl.* Onların üzerine!

aleyhtar, [Ar. ʿaleyh + Far. -dār عليه دار] *(aleyhta:r) {OsT} sf.* Bir işe, bir fikre karşı duran.

aleyhtarlık, -ğı [aleyhtar-lık] *is.* Bir işe, bir fikre karşı olma durumu.

aleyke, [Ar. ʿaleyke عليك] *{OsT} ünl.* Senin üzerine olsun!

aleyküm, [Ar. ʿaleyküm عليكم] *{OsT} ünl.* Sizin üzerinize olsun!

aleykümselam, [Ar.ʿaley-kümü's-selām عليكم السلام] *{OsT} ünl.* Allah'ın selamı sizin de üzerinize olsun anlamında «Selamün aleyküm *(Allah'ın selamı üzerinize olsun)*» sözünün karşılığı.

aleyna, [Ar. ʿaley-nā علينا] *(aleyna:) {OsT} ünl.* Bizim üzerimize olsun!

alfa[1], [Ar. halfā] *{OsT} is. bot.* Buğdaygiller familyasından liflerinden ip, hasır ve kâğıt yapılan uzun ömürlü bir bitki, *(stipa tenacissima).*

alfa[2], [Yun. alpha] *is.* Yunan alfabesinin ilk harfi. ◻ **alfa ışınları,** *Radyoaktif elementlerin yaydığı $^{+}2$ yüklü iki proton ve iki nötron parçacığından meydana gelmiş (helyum çekirdeği) ışın demeti.*

alfabe, [Yun. **alpha** + **be**ta > alphabe] *is.* **1.** Bir dildeki seslere dayalı ifadeleri yazıya geçirmek için kullanılan şekillerin bütünü. **2.** Bu işaretlerin kabul gören sıralanmış şekli. **3.** Çocuklara okuma ve yazmayı öğretmek için hazırlanmış küçük kitap. **4.** *gnşl.* Temel bilgilerin özeti. ◻ **alfabe dışı,** *dbl. Bir dilde kullanılan harflerin dışında bir şekil ile gösterilen ses.*|| **alfabe sırası,** *Harflerin alfabede belirtilen yerine göre diziliş.*

alfabetik, -ği [Fr. alphabétique] *sf.* Alfabede belirtilen sıraya uygun olarak. ◻ **alfabetik katalog,** *Başlıkları alfabe sırasına göre dizerek meydana getirilmiş katalog.*|| **alfabetik olarak,** *Alfabe sırasına göre.*|| **alfabetik yazı,** *Tek tek ses birimlerini yazı işaretleriyle kaydeden yazı.*

alfaterapi, [Fr. alphatérapie] *is. tıp.* Alfa ışınlarının tedavide kullanılma tekniği.

alfel, [al *(düzen)* + fel *(hile, sihir)* [TİETZE]] *is.* **1.** Hile. **2.** Kötülük.

alfenit, -di [Halfen *(Fr. kimyacı)* > Fr. alfénide] *is.* Parlak metal rengi dolayısıyla sofra takımı imalinde kullanılan yüzde yirmi oranında gümüş katılmış bakır, nikel ve çinko alaşımı.

alfons, [Fr. Alphonse *(erkek adı)*] *is. argo.* Muhabbet tellalı; fahişe dostu; pezevenk.

alg, [Fr. algue] *is. bot.* Denizlerde ve tatlı sularda yaşayan klorofilli, köksüz bitkiler; su yosunu.

-alga, [-al-ga / -elge] *yap. e.* Fiillerden isim türeten ek. İşlek değildir: *çizelge.*

algan, [al-gan] *{eT}* (Kadın için) bir erkek tarafından alınmış; kocaya varmış. [Gabain]

alganmak, [al-ga-n-mak / al-ka-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Övülmek; ünlenmek. [Gabain]

algar, [Yun. alkari] *{ağız} is.* **1.** Bıldırcın tutmaya yarayan, ucunda ağ bulunan aygıt. **2.** Ateş çekmeye yarayan araç; gelberi. **3.** Dalları eğmeye, çekmeye yarayan ucu eğri araç. [DS]

algarina, [İt. argagno] *is.* **1.** *dnz.* Gemilere ağır yük koymak veya batık gemileri çıkarmakta kullanılan, kendi motoru ile hareket eden saç tekneli duba. **2.** Kayığa halat çekmekte kullanılan makara. **3.** *argo.* İri yarı, güçlü kabadayı.

algarna, [İt. argagno] *is.* → algarina.

algasamak, [Moğ. alga-sa-mak آلغسمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Korkutmak; ürkütmek.

algı, [al-gı] *is. psikol.* **1.** İnsanın zekâsının verileri ile birleştirmek üzere nesnelere ait duyular yoluyla elde ettiği yalın bilgiler; idrak. **2.** *{ağız}* Çizilmiş haşhaş kapsülünden akan sıvı; afyon sakızı. [DS] **3.**

{ağız} Haşhaştan afyon sütünü sıyırıp toplamaya yarayan özel bıçak. [DS] **4.** *{ağız}* Kazanç; alacak. [DS] **5.** *{ağız}* Vergi. [DS] **6.** *{ağız}* Rüşvet. [DS]. **7.** *{ağız}* Ganimet. [DS] **8.** *{ağız}* İlgi; alaka. [DS] 🗗 **algı bıçağı,** *Çizilmiş haşhaş kapsülünden akan ve koyulaşmış afyon sakızını kapsülün üzerinden sıyırıp toplamaya yarayan özel bir bıçak.*

algıcı, [al-gı-cı] *{ağız} is.* Tahsildar; alımcı. [DS]

algıcılık, -ğı [algı-cı-lık] *is.* Algılamada, zihnin bir dış gerçeği doğrudan kavradığını ve bunun bilincine vardığını öne süren felsefe görüşü.

algıgılamak, [algıġ-la-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Aşağılamak.

algılama, [algı-la-ma] *is.* **1.** Algılamak işi. **2.** Duyu organları aracılığıyla bilgi sahibi olma; idrak etme.

algılamak, [algı-la-mak] *gçl. f. [-r]* Beş duyu vasıtası ile dışarıda olup bitenler hakkında bilgi edinmek; idrak etmek.

algılanma, [algı-la-n-ma] *is.* **1.** Algılanmak işi. **2.** Bir nesne hakkında, biri tarafından bilgi sahibi olma.

algılanmak, [algı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Biri tarafından bir şey hakkında duyu organları yoluyla bilgi edinilmek.

algılatma, [algı-la-t-ma] *is.* **1.** Algılatmak işi ve girişimi. **2.** Birinin, duyu organlarıyla bir şey hakkında bilgi edinmesini sağlama.

algılatmak, [algı-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin, duyu organlarını kullandırtarak bir başka şey hakkında bilgi sahibi olmasını temin etmek.

algılayıcı, [algı-la-y-ıcı] *sf.* **1.** Algılama yetisi bulunan. **2.** *is.* Duyu organları yoluyla varlığını kavrayamadığımız varlıkları, olayları ve durumları görünür ve bilinir hâle getiren aygıt; detektör.

algılayış, [algı-la-y-ış] *is.* **1.** Algılama işi. **2.** Algılama tarzı.

algın[1]**,** [al-gın] *sf.* **1.** (Bir hastalık tarafından) alınmış. **2.** Aklı alınmış; sevdalı; meczup. **3.** *{ağız}* Renksiz; cılız; zayıf; hastalıklı; yılgın. [DS] **4.** *{ağız}* Kötürüm. [DS] **5.** *{ağız}* Sevdalı; âşık; vurgun. [DS] **6.** *{ağız}* Alıngan; işkilli. [DS] **7.** *{ağız}* Şaşkın; sersem. [DS] **8.** *{ağız}* Alışık; yatkın; tutkun. [DS] **9.** *{ağız}* Kuvvetli; alan, yenen. [DS] **10.** *{ağız}* Keskin. [DS] **11.** *{ağız}* İyi; güzel. [DS] **12.** *{ağız}* Öfkeli; kinli; düşman. [DS] **13.** *{ağız}* Alıngan; işkilli. [DS] **14.** *{ağız}* Sıcak kanlı; sevimli; cazip. [DS] **15.** *{ağız}* Çok fazla. [DS] **16.** *{ağız}* (Yük için) ağır basan; meyilli. [DS] 🗗 **algın gözle bakmak,** *{ağız} Alıcı gözle bakmak.* [DS]‖ **algın olmak,** *{ağız} Çok çalışmaktan, ağır işten hâlsiz düşmek; kötürüm hâle gelmek.* [DS]

algın[2]**,** [al-gın] *{ağız} is.* **1.** Su yolu; lağım. **2.** Hızlı akan su. **3.** Soğuktan kurumuş bağ çubuğu. **4.** Zorla alınmış mal; yağma. [DS] 🗗 **algın salgın,** *{ağız}] Köy muhtarının köylüden topladığı para.* [DS

algınlaşmak, [al-gın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır] {ağız}* Sağlığı bozulmak; güçsüz kalmak. [DS]

algınlık, -ğı [al-gın-lık] *is.* **1.** Algın olma durumu. **2.** Bir hastalığa sebep olan etkenlere uğrama, *soğuk algınlığı.* **3.** *{ağız}* Düşmanlık; garazlık. [DS]

algınmak, [al-ġın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kaybolmak. [EUTS]

algıs, [alķa-mak *(övmek)* > alġıs / al-ķ-ış] *{eT} is.* İyi dua.

algısız, [al-gı-sız] *{ağız} sf.* Sevimsiz; hoş gelmeyen. [DS]

algış, [al-ķa-mak > alġış الغش] *{eAT} is.* Alkış. 🗗 **algış itmek,** *{eAT} Alkışlamak; övmek; ululamak; dua etmek.*‖ **algış olunmak,** *{eAT} Alkışlanmak.*

algin, [Fr. algine] *is. kim.* Su yosunlarından elde edilen suda erimeyen yapışkan sıvı.

alginat, [Fr. alginate] *is. kim.* Suyun arıtılmasında ve hazır gıda sanayiinde koyulaştırıcı olarak kullanılan alginik asidin tuzu.

alginik asit, [Fr. alginique] *is. kim.* Esmer su yosunlarında bulunan sodyum tuzu hâlindeki asit.

algler, [Fr. algue > alg-ler] *is. bot.* Denizlerde ve tatlı sularda yaşayan klorofilli, köksüz bitkiler topluluğu; su yosunları.

algoritma, [el-Harizmî *(9. yy. Arap matematikçisi)* > Alguarismo *(İspanyolca söyleniş şekli)* > Fr. algorithme] *(algori'tma) is. mat.* **1.** Orta Çağda batılıların Müslümanlardan öğrendikleri onluk düzende hesap yapma sistemi *(Harizmî usulü hesap).* **2.** Bir problemin çözümünde art arda uygulanan sınırlı temel işlemler dizisi. **3.** Bilgi işlem programlarındaki sayısal giriş bilgilerini, yine sayısal çıkış bilgileri hâline dönüştüren düzenleme.

algostaz, [Fr. algostase] *is.* Merkez sinir sisteminin algılamayı önlemesine dayanan, travmalarda görülen bir nevi ağrı duyınama veya ağrının etkisine dayanma hâli.

algu, [al-ġu] *{eT} sf. zm.* Hep; bütün; hepsi. [EUTS]

algun[1]**,** [al-ġun الغون] *{eAT} sf.* Aklı başından alınmış; meczup; algın.

algun[2]**,** [al-gun ?] *{ağız} is.* **1.** Lağım. **2.** Tümsek. [DS]

algun[3]**,** [Far. āl-gūn آلگون] *(algû:n) sf.* Al renginde; koyu ve parlak pembe.

algune, [Far. āl-güne آلگونه] *(algû:ne) is.* **1.** Allık. **2.** Serap; pusarık.

alguncu, [algun-cu] *{ağız} is.* Lağım temizleyicisi. [DS]

algunı, [al-ġu-nı] *{eT} zm.* Hepsini. [EUTS]

alhınmak, [alẖ-ın-maķ] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bitmek; tükenmek; azalmak; eksilmek; kaybolmak. [EUTS]

-alı, [-a-lı / -e-li / -y-a-lı / -y-e-li] *yap. e.* Fiil kök ve gövdelerinden başlangıç sınırını belirten zarflar

yapar. Bu ekle kurulan zarflar yan cümlenin yüklemi olabilir. Ayrıca "beri, -den beri" ilgeci ile kullanıldığı, geçmiş zaman çekimleri ile de ikilemeler kurduğu olur: *gideli, varalı beri, yazdım yazalı. {eAT} (aynı)*

alı, [al-ı آلی] *{eAT} is.* Alma eylemi. 🗗 **alı satı,** *{eAT} Alım satım; alışveriş.*‖ **alı satı eylemek,** *{eAT} Alış veriş yapmak.*|| **alı satı eyleşmek,** *{eAT} Alışveriş yapmak.*‖ **alı satı itmek,** *{eAT} Alış veriş yapmak.*

alıcı, [al-ıcı آلیجی] *is.* **1.** Bir malı para karşılığında almak isteyen veya alan kişi; müşteri. **2.** Bir şeye karşı arzu ve istek besleyen; talip. **3.** Kendisine posta aracılığıyla bir mektup, koli ve havale gibi şeyler gönderilen kişi. **4.** Başkalarının hazırladığı bir şeyi alıp yararlanan, kendisine mal eden kişi. **5.** *{ağız}* Can alan melek; Azrail[DS] **6.** *{ağız}* Evlenme çağındaki oğulları için kız beğenmeye giden kişiler; görücü. [DS] **7.** Bir elektromanyetik dalgayı ses veya görüntüye çeviren aygıt. **8.** Telefonda sesi alan aygıt; ahize. **9.** Kamera. **10.** Bir molekülün bağlandığı veya etki ettiği molekül bölgesi. **11.** Duyu organlarının aldığı uyarıyı sinirsel bir mesaj hâline dönüştüren kısım. **12.** Kendisine kan verilen veya organ takılan kişi. **13.** *{eAT}* (Kuş için) avcı. **14.** *{ağız}* Kurtuluşu olmayan, öldürücü hastalık. [DS] **15.** *{ağız} sf.* İçli; alıngan. [DS] **16.** *{eAT}* Kabul eden. **17.** Koruyan; tutan; saklayan; muhafaza eden. **18.** *argo.* Edilgen eşcinsel erkek. **19.** *argo.* Fahişe; değişik erkeklerle sık sık cinsel ilişkiye giren kadın. 🗗 **alıcı bulmak,** *Satmak istenilen bir mal için müşteri bulmak.*‖ **alıcı çıkmak,** *Satılık bir mal için müşteri olmak.*|| **alıcı görünmek,** *Arzu duymak, istekli olmak.*| **alıcı gözle bakmak,** *Çok iyi incelemek; dikkatle bakmak.*|| **alıcı kılığına girmek,** *Satılık bir malı almak istemediği hâlde alacakmış gibi davranmak.*|| **alıcı kuş,** *1. Avcılıkta kullanılan doğan, şahin türünden eğitilmiş yırtıcı kuş. 2. Avını kaçırmayan avcı kuş.*‖ **alıcısı tutmak,** *{ağız} Ölümcül hastalığa yakalanmak.* [DS]|| **alıcı verici,** *Ortak bir antenden yararlanan hem alıcı, hem de verici devreleri bulunan radyo-teknik alet.*

alıç, -cı [*eT.* aluç [TİETZE] / Far. ālü-ça / ālū [Clauson] > alıç] *is. bot.* **1.** Denizden 1600 m. yüksekliklere kadar orman alanlarında görülen, gülgillerden dikenli çalı *(Crataegus azarolus)* ve bu çalının çok çekirdekli kiraz büyüklüğündeki hafif mayhoş lezzetli meyveleri; akdiken; mayıs dikeni; soylu diken; dikenli alıç; yemişen. **2.** Aşık oyununda oyunu kazanma demek olan aşığın bek gelme durumu.

alıg, [al-ığ] *{eT} is.* **1.** Alış; alma. [Üç İtgisizler] **2.** *sf.* Kötü; fena; alık. [DLT] **3.** *{eAT}* Korkak.

alıgelmek, [al-mak>al-ı+gel-mek آلی کلمك / آلیگلمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Alıp gelmek; getirmek.

alıgitmek, [al-mak > al-ı+git-mek آلکدمك / آلیگدمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Alıp gitmek; götürmek.

alıgsamak, [al-ığ-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Almak istemek. [DLT]

-alık, [-alık / -elik] *{eAT} çek. e.* İstek kipi çokluk birinci kişi eki; -alım.

alık[1]**,** [al-ık] *{eT} is.* Kuş gagası. [DLT]

alık[2]**, -ğı** [*eT.* al-mak > al-ığ] *is.* ve *sf.* **1.** Anlama ve sezme gücü yetersiz; aptal; avanak; bön; budala; ebleh; saf; salak; sersem. **2.** *{ağız}* Zayıf; hâlsiz; renksiz; soluk. [DS] **3.** *{ağız}* Düzensiz; tertipsiz. [DS] 🗗 **alık alık bakmak,** *Anlamadığını belli edecek şekilde bakmak.*

alık[3]**, -ğı** [al-mak > al-ık] *{ağız} is.* **1.** Koyun ve keçilerin belli bir yerinden tüyünü kırpmak suretiyle yapılan belirti. **2.** Besili koyunların yünü kırpılırken sırtında bir tutam kadar alıkonulan kesilmemiş yünden belirlilik. **3.** Koyunun ilk yünü. **4.** Nişan, işaret için kulağın bir parçasının kesilerek alınması. **5.** Boğaların boynundaki yağ yumağı şişliği. **6.** Akarsuların sürükleyip getirdiği tahta, odun, çalı vb. şeyler. **7.** İç güveyisi. [DS]

alık[4]**, -ğı** [*eT.* al-mak > al-ık / al-uk آلیق] *{eAT} is.* **1.** Tutuş; kavrayış. **2.** Gidiş biçimi.

alık[5]**, -ğı** [al-mak > al-ık آلیق] *{ağız} is.* **1.** Hayvanların üzerine konulan çul veya eyer, semer; palan. **2.** *{eAT}* Eyer altına konulan ter bezi. **3.** Hayvanlara semersiz vurulan yük. **4.** Semerin içine konulan yün, keçe veya kırpıntı. **5.** Eski; kirli elbise. **6.** Giyecek; giysi. *{eAT} (aynı)* **7.** Gön çarığın içine konulan ya da ayağa sarılan eski çorap. **8.** Palto; aba; gocuk. **9.** Çamaşır yıkarken giyilen eski elbise. **10.** *sf.* (Giyecek, yatak yorgan vb. için) çok eski; yırtık; partal. [DS]

alıklama, [alık-la-ma] *is.* **1.** Alıklamak işi. **2.** Kaba ve hafif yük.

alıklamak[1]**,** [alık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kuzu ve koyunların yattıkları yerde pislik bulaşarak topak hâline gelen karın yünlerini kesmek; karın tüylerini kesmek.

alıklamak[2]**,** [arık *(zayıf)* > arık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Zayıflamak; sararmak. [DS]

alıklaşma, [alık-la-ş-ma] *is.* Alık hâle gelme.

alıklaşmak, [alık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Beklenmedik bir durum veya olay karşısında ne yapacağını bilememek; aptallaşmak; afallamak; şaşırmak.

alıklaştırma, [alık-la-ş-tır-ma] *is.* Alık hâle getirme.

alıklaştırmak, [alık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birini, ne yapacağını bilemez hâle getirmek; şaşırtmak.

alıklı, [alık-lı] *{ağız} sf.* Karısının baskısında olan erkek. [DS]

alıklık, -ğı [al-ık-lık] *is.* Anlama ve sezme gücü yetersizliği; aptallık; avanaklık; bönlük; budalalık; eblehlik; saflık; salaklık; sersemlik.

alıkmak, [al-ığ-mak / al-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Alçalmak. **2.** Bozulmak. **3.** Azmak. **4.** Kötüleşmek.

[DLT] **5.** Azalmak; bitmek; tükenmek; sona varmış olmak; sona ermek. [EUTS] **6.** *argo.* Hoşlanarak bakmak; süzmek.

alıkonulma, [al-mak + ko-n-ul-mak] *is.* Gitmesine engel olunma; gecikmesine sebep olma, oyalanma.

alıkonulmak, [al-mak +ko-n-ul-mak] *edil. f. [-ur]* **1.** Biri tarafından gitmesine engel olmak; zor kullanarak veya başka sebeplerle tutulmak. **2.** Biri tarafından oyalanmak.

alıkoyma, [al-mak + ko-y-mak > al- (ı)-ko-y-ma] *is.* Birini zorla tutma, gitmesine engel olma.

alıkoymak, [al-mak + ko-y-mak > al-(ı)-ko-y-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Birini belirli bir süre için bir yerde tutmak. **2.** Gitmesine engel olmak. **3.** İş yapan birisini, işinin gecikmesine sebep olacak şekilde oyalamak. **4.** Birinin yapmak istediği bir işi yapmasına engel olmak, yaptırmamak. **5.** Bir nesneyi diğerlerinden ayırarak yanında tutmak, saklamak. **6.** Geri verilmesi gereken bir nesneyi vermeyerek yanında tutmak.

alıl, [alın / alıl آلل] *{eAT} is.* Alın.

alılmak, [al-mak > al-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Alınmak [Mühennâ]. **2.** Kendisi için almak. [EUTS]

-alım, [-alım / -elim] *çek. e.* Emir kipinin birinci çokluk kişi çekimini sağlayan ek. *git-elim, yaz-alım, bar-alım (varalım).*

alım, [al-mak > al-ım آلم] *is.* **1.** Alma işi, satın alma eylemi. **2.** Bir şeyin içine alabilme, taşıyabilme miktarı; istiab haddi; kapasite, sığa. **3.** Paranın satın alma değeri. **4.** *mec.* Güzellik, çekicilik; cazibe. **5.** Silahın menzili. **6.** *{ağız}* Pamuk ipliği. [DS] **7.** *{eT}* Borç; borç alınan her şey. [EUTS. [Gabain] **8.** *{eT} {eAT}* Alacak; hak. [DLT] **9.** *{eT}* Suç. **10.** *{ağız}* Çalım; gösteriş; tavır; hâl. [DS] **11.** *{ağız}* Hacim; genişlik. [DS] **12.** *{ağız}* Bir seferde alınabilen miktar; ölçü. [DS] **13.** *{ağız}* Kötülüğün karşılığı; ceza. [DS] **14.** *{ağız}* Eğrilmek üzere hazırlanmış bir parça yün. [DS] 🗗 **alım çalım,** *Güzel olmanın verdiği kuruntu.*|| **alımı geniş,** *{ağız} Vurdumduymaz; tahammüllü; hazımlı.* [DS]|| **alımını almak,** *{ağız} 1. Fazlası ile tatmin olmak; ağzına kadar dolmak. 2. Hak ettiği cezayı görmek; paylanmak; hakarete uğramak. 3. Bir işin inceliklerini kavramak; ustası olmak; meleke kazanmak. 4. Hevesini almak. 5. Yaptığı işte başarısızlığa uğramak; zarar etmek. 6. Hastalık bulmak; dert kazanmak. 7. Yükünü tutmak; alacağı kadar almak.* [DS]|| **alım satım,** *{eAT} Satın alma ve satma işleri; alışveriş.*|| **alım satım itmek,** *{eAT} Alış veriş yapmak.*|| **alım sözleşmesi,** *Bir malı satmak ve almak üzere satıcı ve alıcı tarafından yapılan sözleşme.*

alımamak, [al-mak + u-ma-mak > al- + ı-ma-mak آليمق] *{eAT} gçl. b. f. [-ı-maz]* **1.** Alamamak; kapamamak. **2.** Tutamamak. **3.** Kavrayamamak.

alımcı, [al-mak > al-ım-cı] *is.* Doğrudan ödenen vergileri toplayan memur; tahsildar.

alımcıl, [alım-cıl] *{ağız} is.* **1.** Almaya, satın almaya istekli olan kimse; müşteri; talip. [DS] **2.** *{ağız}* Alıngan; hassas; onurlu. [DS] 🗗 **alımcıl olmak,** *Almak istemek; müşteri çıkmak; talip olmak.*

alımçı, [al-ım-çı] *{eT} is.* **1.** Alıcı. **2.** Borç veren; alacaklı. [EUTS] [DLT]

alımga, [al-ım-ġa] *{eT} is.* Hakanın mektuplarını Türk yazısıyla yazan kimse. [DLT]

alımkâr, [al-ım + Far. -kār] *(alımkâ:r) sf.* Alınağa gönüllü olan; almağa istekli.

alımlı[1], [alım-lı] *sf.* **1.** Güçlü bir çekiciliği olan, güzel; cazibeli; göz alıcı. **2.** (Eşya için) beğenilen, hoşa giden. **3.** *{eAT}* Alacaklı. **4.** *{ağız}* Gururlu; çalımlı; kurumlu. [DS] **5.** *{ağız}* Anlayışlı; hassas; alıngan; onurlu. [DS] 🗗 **alımlı çalımlı,** *Güzel ve çekici olduğu için kurumlanan (kadın).*

alımlı[2], [alım-lıġ > al-ım-lı آللى] *{eAT} sf.* Alacaklı.

alımlıg, [alım-lıġ] *{eT} is.* Alacaklı; alacağı olan kimse. [DLT]

alımlılık, -ğı [alım-lı-lık] *is.* Etkileyici ve çekici bir güzellik.

alımlu, [alım-lıġ > al-ım-lu آللو] *{eAT} sf.* Alacaklı.

alımsınma, [alım-sın-ma] *is.* Alımsınmak işi.

alımsınmak, [al-ım-sın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Alır gibi görünmek. [DLT]

alın, -lnı [*eT.* alın الن] *is.* **1.** İnsan başının ön tarafında yüzün üst bölümünü oluşturan saç bitimi, şakaklar ve kaşlar arasında kalan kısım. **2.** Hayvanlarda, göz ile başın yukarı bitim noktası arasında kalan kısım. **3.** Binaların ön cephesinin çatı üçgeni içinde kalan bölümü. **4.** *{eT}* Ön taraf; cephe; dağın ön cephesi. [EUTS] **5.** *{ağız}* Karşı; karşı taraf. [DS] 🗗 **alın açmak,** *Onur kırıcı her türlü hareketi kolayca kabullenmek.*|| **alın bağı,** *{eAT} Kadınların alınlarına bağladıkları altın ya da gümüşlerle süslü bağ.*|| **alın çatı,** *{ağız} Alnın ortası; iki kaşın arası.* [DS]|| **alın çatısı,** *İki kaşın arası; alnın ortası.*|| **alın çatkısı,** *1. Baş ağrısını dindirmek için alından başın arkasına kadar saracak şekilde bağlanan mendil. 2. Bu şekilde bağlanmış ve saçları tutturmaya yarayan bant.*|| **alın kabağı,** *{ağız} Alnın ortası; iki kaşın arası.* [DS]|| **alın kası,** *anat. Alın derisi altında bulunan kas.*|| **alın kemiği,** *anat. Kafa tasının ön tarafında bulunan tek ve bakışık kemik.*|| **alın saçı,** *{eAT} Perçem; kâkül.*|| **alın teri,** *Çalışma ve gayret sonucunda elde edilen ürün.*|| **alın teri dökmek,** *Bir eser veya ürün ortaya çıkarabilmek için çok emek vermek, çok çalışmak.*|| (bir şeyden) **alnı açık çıkmak,** *Bir işi namusluca, gayretle bitirmek.*|| **alnı açık, yüzü ak olmak,** *Utanç verici bir davranışı bulunmamak; aklanmasına engel bir tutumu bulunmamak.*|| **alnı ak, yüzü pak,** *Dürüst,*

namuslu, temiz.||**alnı akıtmalı,** *Alnından boynuna doğru beyazlık bulunan at.*|| **alnı alnına,** *{ağız} Yüzde yüz faizle.* [DS]|| **alnı çakal,** *{eAT} Alnı sakar.*|| **alnın çatısı,** *{ağız} Alnının ortası; iki kaşın arası.* [DS]|| **alnı depeli,** *{eAT} Alnı perçemli.*|| **alnı davul derisi,** *Utanmaz.*|| **alnı kabağı,** *{ağız} Alnının ortası; iki kaşın arası.* [DS]|| **alnına asmak,** *Bir kimseyi kötü sıfatından dolayı herkese tanıtmak; kötülüğünü ilan etmek.*|| **alnına yapıştırmak,** *Bir kimseyi kötü sıfatından dolayı herkese tanıtmak; kötülüğünü ilan etmek.*|| **alnını karışlamak,** *Birini küçümseyerek meydan okumak; kavgaya veya dövüşe davet etmek.*|| **alnında beyaz eser,** *Atların alnındaki çizgi hâlinde beyaz tüyler.*|| **alnında beyaz nişane,** *Atların alnında bulunan beyaz çizginin kalını.*|| **alnında kar topu,** *Atların alnında bulunan beyaz yuvarlak şekil.*|| **alnından öpmek,** *Beğenmek, takdir etmek.*|| **alnından ter boşanmak,** *Çok yorulmak, terlemek.*||**alnından ter dökmek,** *Çok emek vermek.*|| **alnını çatmak,** *Kaşlarının uçlarını birbirine yaklaştırıp yukarı doğru kaldırmak suretiyle öfkesini belli etmek.*|| **alnının akıyla,** *Namusuyla, şerefiyle başarmış olarak.*|| **alnının** (ar) **damarı çatlamak,** *Yüzsüzlük etmek, utanmamak.*|| **alnının teriyle kazanmak,** *Bir malı çalışma ve gayret sonucu elde etmek.* ||**alnı secdeden kalkmamak,** *Çok ibadet etmek.*

alınç, [al-ınç] *{eT} sf.* Alan; elde eden. [EUTS]

alındı, [al-ın-mak > alın-dı] *is.* **1.** Gönderilen posta maddesinin alıcıya teslim edilmek üzere kayıtlı olarak alındığını belirten belge. **2.** Paranın teslim alındığını belirten belge; makbuz. **3.** Mesaj iletme işleminde mesajın alındığını belirten işaret.

alındılı, [al-ın-dı-lı] *sf.* (Posta maddesi için) ek bir ücret karşılığında kaybolmadan veya zarara uğramadan alıcısına teslim edilmek üzere kabul edilen; taahhütlü; geri gönderimli.

alındırmak, [alın-mak > alın-dır-mak الندرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Kızdırmak; üzülmesine sebep olmak; *{eAT} (aynı).* **2.** *{ağız} gçsz. f.* İlgilenmek; aldırmak; oralı olmak; etkilenmek. [DS]

alındurmak, [alın-dur-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Müteessir olmak.

alıng, [al-ıñ] *(alıñ) {eT} sf.* Aciz kimse; güçsüz kişi. [EUTS]

alıngan, [alın-gan] *is.* ve *sf.* Aşırı derecede duyarlı, çabuk kırılan; kendisine söylenen sözü uzun zaman unutmayan.

alınganlık, -ğı [alın-gan-lık] *is.* Aşırı derecede duyarlı davranma hâli; alıngan olma durumu. 🗗 **alınganlık etmek,** *Aşırı duyarlıymış gibi davranmak.*

alınglıg, [al-ıñ-lıġ] *(alıñlıg) {eT} sf.* Alınlı; alnı olan. [EUTS] 🗗 **alınlık er,** *{eT} Alnı geniş ve yüksek olan adam.* [DLT]

alınılmak, [al-ın-ıl-mak] *edil. f. [-ur]* Alınmak.

alınlamak, [alın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Fırsat kollamak. [DS]

alınlık, -ğı [alın-lık] *is.* **1.** Büyük bir mimari yapının giriş kısmının üstündeki duvar hizasında yükselen üçgen veya yuvarlak görünüm. **2.** Atların alınlarını korumak için burunları üzerine takılan zırh. **3.** Kadınların alınlarına taktıkları altın veya mücevherlerle süslü zincir. **4.** Koltukların oturma yeri ile kol arasındaki boşluğu örten kumaş. **5.** *{ağız}* Levha; tabela; kitabe. [DS] **6.** *{ağız}* Kapının üstü; eşiğin tam karşıtı. [DS] **7.** *{ağız}* Hayvanlara vurulan başlığın alna gelen üst kısmı. [DS] 🗗 **alınlık tablası,** *Bir alınlığın eğik iki yan kenarları ile yatay kaide arasındaki süslü üçgen alan.*

alınma, [al-mak > al-ın-ma] *is.* Alınmak fiili.

alınmak[1]**,** [al-ın-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Biri tarafından alıp başka bir yere aktarılmak; taşınmak. *«Bu haberler televizyondan alındı.»* **2.** Konulmak; dahil edilmek. *«Raporun giriş kısmı özet olarak karara bir madde olarak alınsın.»* **3.** (Yazı, resim vb. için) bir eserden, bir yazıdan aynen alarak kullanmak; iktibas etmek. **4.** Para ödenerek sağlanmak; elde edilmek; satın alınmak. *«Bu çiçekler size alındı.»* **5.** Fethedilmek; zapt edilmek. **6.** Seçilmek; tercih edilmek. **7.** (Cenaze için) götürülmek; kaldırılmak. **8.** *dönşl.* Âşık olmak; gönlünü kaptırmak; tutulmak. **9.** *{eT}* Kendisi için almak; elde etmek. [Gabain] **10.** *{eT}* Kendi başına alacağını almak. [DLT] **11.** *{eT}* Elde edilmek; alınmış olmak. [EUTS] **12.** *{ağız}* Zayıflamak; kuvvetten düşmek. [DS] **13.** *{ağız}* (Toprak için) suyu çekilmek; kurumak. [DS] 🗗 **alınmak salınmak,** *Kurumla salına salına yürümek.*

alınmak[2]**,** [al-ın-mak آلنمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Birisinin söz ve davranışları yüzünden incinmek, üzülmek; kendi üzerine alarak gücenmek. **2.** Aldırış etmek; aldırmak. **3.** *{eT}* Bir şeyi üzerine almak; alınmak. [Yüknekî] **4.** *{eAT}* Endişe duymak. **5.** *{eAT}* Tutulmak; kapılmak.

alınmak[3]**,** [avun-mak / alın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Dişi hayvan için) gebe kalmak; döl tutmak. [DS]

alıntı, [al-mak > al-ıntı] *is.* **1.** Bir başkasının yazısından veya birinci derecede önem taşıyan belgeden kaynağını belirterek bilgi ve söz aktarmak; iktibas; aktarma; atıf; kopya; nakil. **2.** *{ağız}* Küçük parça; kırpıntı. [DS] 🗗 **alıntı kelime,** *Yabancı bir dilden yazılış şekli ile birlikte geçici olarak alınıp kullanılan kelime.*

alıntılama, [al-ın-tı-la-ma] *is.* Alıntı yapma işi.

alıntılamak, [al-ın-tı-la-mak] *gçl. f. [-r]* Yazı ve konuşmalarına uzman birinin yazı ve sözlerinden veya doğruluğu tartışılmayan belgelerden destekleyici söz ve cümleler almak; alıntı yapmak; iktibas etmek; aktarmak; almak; atıf yapmak; göndermek; iktibas etmek; nakletmek; atıfta bulunmak.

alınyazısı, [alın+yazı-s-ı] *is. mec.* Bir insanın yaşaması, başına gelmesi ezelden Allah tarafından kararlaştırılmış, zamanı gelince tahakkuk eden iyi ve kötü hâller; kader; mukadderat; yazgı.

alır, [al-mak > al-ır الير] *{eAT} sf.* Alan, alıcı.

alırlık, -ğı [al-ır-lık] *is. psikol.* **1.** Algılama yeteneği, idrak kabiliyeti; kabiliyet-i ahiz. **2.** *fel.* Bilgi edinmede pasiflik. 🗗 **alırlık hâli,** *Bir kimsenin başka birinin etkisi altında kalmasına sebep olan hâl; hipnotizma; telkin.*

alırmak, [al-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Delirmek; kudurmak. [DS]

alısın, [*eT.* al *(ön)* > al-ı-sın [Vásáry]] *{ağız} is.* Ekin içinde biten zararlı yabancı otlar. [DS]

alış[1], [al-ış] *is.* **1.** Alma işi. **2.** *zf.* Alış tarzı; alma biçimi. **3.** Bedelini ödeyerek satın alma işi; ahiz; alım. **4.** *{eT}* Alış veriş; ticaret; [EUTS] **5.** *{eT}* Bir vergi türü. [EUTS] **6.** *{eT}* Borçluyu borcu yüzünden sorguya çekmek. [DLT] 🗗 **alış beriş,** *{eT} Bir hakkı alma ve verme.* [DLT]‖ **alış fiyatı,** *Bir satıcının, sattığı mallara alırken ödediği para miktarı.*‖ **alış fiyatına,** *Kâr koymaksızın, aldığı fiyata yapılan satış.*‖ **alışı kuvvetli,** *argo. Olağandan büyük erkeklik organına sahip erkeklerle ilişkiye girmekten hoşlanan fahişe.*

alış[2], [al-ış] *{eT} is.* Su ağzı; suyun havuz veya suvattan döküldüğü ağızlar. [DLT]

alışgan[1], [alış > alış-gan] *{eT} sf.* Alış veriş yapan kişi. [DLT]

alışgan[2], [alış-mak *(tutuşmak)* > alış-gan] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

alışık[1], **-ğı** [alış-mak *(âdet edinmek)* > alış-ık] *sf.* **1.** Alışmış olan. **2.** Yatkın.

alışık[2], **-ğı** [alış-mak *(tutuşmak)* > alış-ık] *{ağız} is.* Odunu kolay tutuşturmak için arasına konulan çalı çırpı; yonga; alıştıracak. [DS]

alışık[3], **-ğı** [al-ış-ık آلشق] *{eAT} is.* **1.** Alacak. **2.** *{ağız}* Her türlü alacak; veresiye; verilen malın karşılığı; ödünç verilen para vb. şey. [DS]

alışıklık, -ğı [alışık-lık الشقاق] *is.* **1.** Alışmış olanın hâli. **2.** Yatkınlık. **3.** *{eAT}* Alışkanlık; kaynaşma; uyuşma.

alışılma, [alış-ıl-ma] *is.* Alışılmak işi.

alışılmak, [alış-ıl-mak] *dönşl. f. [-ır]* Alışmış hâle gelmek.

alışılmış, [alış-ıl-mış] *is.* Her zaman olduğu gibi, yadırganmayan; mutat; olağan.

alışkan[1], [alış-mak > alış-kan] *is.* ve *sf.* **1.** Alışık olan kimse. **2.** Deneyimli, becerikli.

alışkan[2], [alış-mak *(tutuşmak)* > alış-kan] *is.* ve *sf.* Çabuk tutuşan; çabuk alev alabilen madde.

alışkanlık, -ğı [alış-mak > alış-kan-lık] *is.* **1.** Alışmış olma hâli. **2.** Tekrarlama ve sürekli uygulama sonucunda fazla dikkat harcamadan kolayca yapabilir olma hâli; huy; itiyat. **3.** Öğrenme ve sürekli alıştırmalar sonucunda kişide ortaya çıkan davranış değişikliği; beceriklilik; maharet; ustalık. **4.** Toplum içinde sürekli yapılagelen davranışlar; âdet. **5.** Herhangi bir maddenin sürekli kullanılması sonucu insanda bağımlılık yapması; tiryakilik; iptila. **6.** Birine duyulan yakınlık; ünsiyet. 🗗 **alışkanlık edinmek,** *Sürekli tekrarlar sonucu bir şeyi kendine huy hâline getirmek.*‖ **alışkanlık kazanmak,** *1. Uzun deneyimler sonucunda bir işi iyi ve kolay yapabilme ustalığına ulaşmak; maharet kazanmak; meleke kesbetmek. 2. Bağışıklık kazanmak.*

alışkı, [alış-mak > alış-kı] *is.* Bir kişinin uzun süre tekrarlar sonucu edinmiş olduğu davranış biçimi; âdet; huy; itiyat.

alışkın, [alış-mak > alış-kın] *is.* ve *sf.* **1.** Alışık olan kimse.; müptela; tutkun. **2.** Deneyimli; becerikli. **3.** Yakınlığı olan.

alışkınlık, -ğı [alış-kın-lık] *is.* Alışkın olma hâli.

alışma[1], [al-ış-ma] *is.* **1.** Alışmak işi. **2.** Bir işi sürekli yapma sonucu veya biri ile yakınlık kurarak benimseme. **3.** Uyum sağlama. **4.** Aynı veya aynı türden uyarılara karşı gösterilen fikrî ve bedenî tepkilerin giderek azalması sonucu insanda görülen yumuşaklık.

alışma[2], [al-ış-ma] *{ağız} is.* Koyun, sığır vb. alıp ortaklaşa kesme; ortaklaşma. [DS]

alışmak[1], [al-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir işi veya eylemi sürekli tekrarlama sonucu çabuk ve düzgün yapabilme becerisini kazanmak; yatkınlaşmak; makineleşmek. **2.** Ustalaşmak. **3.** Huy edinmek; alışkanlık kazanmak; âdet edinmek; itiyat edinmek; öğürleşmek. **4.** Birine veya bir şeye yakınlık duymak; benimsemek; bağlanmak; ısınmak. **5.** Tabiat şartlarına veya toplumsal ortama uyum sağlamak; intibak etmek. **6.** Bağışıklık sağlamak; dayanıklılık kazanmak; şartlanmak. **7.** Bir keyif verici maddeye bağımlılık kazanmak; tiryaki olmak; müptela olmak. **8.** (Yaban hayvanları için) ehlileşmek. **9.** *{ağız}* (Marangozluk ya da demir işlerinde birbirine geçmesi gereken parçalar için) birbirine uygun gelmek; intibak etmek. [DS] **10.** *{ağız}* (Toprak için) suyu emerek tavlı hâle gelmek; tavlanmak. [DS]

alışmak[2], [al-ış-mak آلشمق / الشمق] *işteş. f. [-ır] {eT}* **1.** Karşılıklı almak; karşılıklı alıp vermek; birbirinden almak; ticarette bulunmak. [Mühennâ] *{eAT} (aynı).* **2.** *{eAT}* Hep birden almak. **3.** *{eT}* Alacak tahsilinde yardımlaşmak. [DLT] **4.** *{eT}* Almak; elde etmek. [EUTS]

alışmak[3], [al-ış-mak الشمق] *gçsz. f. [-ır] [eAT.. -ur] {eAT} {ağız}* (Yanıcı madde için) tutuşup alev almak; tutuşmak; yanmaya başlamak. [DS]

alışsız, [al-mak > alış-sız] *{eT} sf.* Alma niteliği bulunmayan; almasız. [Üç İtigsizler]**alıştırılma,** [alış-

tır-ıl-ma] *is.* Alışkanlık kazandırılma durumu ve eylemi.

alıştırılmak, [alış-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Alıştırmak işi yapılmak.

alıştırma[1], [alış-tır-ma] *is.* **1.** Alıştırmak işi. **2.** Teorik olarak öğrenilenleri pratik hâle getirebilmek için yapılan uygulamalı tekrarlar; egzersiz; temrin. **3.** Yapıştırılacak yüzeylerin veya birbiri içine geçecek parçaların işleme kolaylığını sağlamak için yapılan rendeleme ve düzeltme işlemleri. **4.** Piyasaya sürülen bir malın tüketici tarafından aranır hâle gelmesini sağlama.

alıştırma[2], [alış-tır-ma] *{ağız} is.* Çabuk yanan çalı çırpı, yonga gibi şeyler. [DS]

alıştırmak[1], [alış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birine bir işi veya bir eylemi kolay ve çabuk yapabilme becerisini kazandırmak. **2.** Birine bir işi sevdirmek, yadırgamaz hâle getirmek. **3.** Dayanıklılık kazandırmak. **4.** Birbirine yapıştırılacak veya geçirilecek teknik malzemelerin işleme kolaylığını sağlamak için eğelemek, düzeltmek; birbirine uydurmak. **5.** Âdet hâline getirmesini sağlamak. **6.** Yaban hayvanlarını ehlileştirmek. **7.** Vazgeçemez bir hâle getirmek; müptela kılmak. **8.** *{ağız}* Ağaçlara aşı yapmak. [DS] **9.** *{ağız}* Sindirmek. [DS] 🗗 **alıştıra alıştıra,** *Yavaş yavaş, aşırı tepki göstermesine ve reddetmesine meydan vermeden.*

alıştırmak[2], [alış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Tutuşturmak; alevlendirmek; yakmak; ateşe vermek. [DS]

alışveriş, [al-ış+ver-iş] *is.* **1.** Para ile satmak ve satın almak işi; ticaret. **2.** Satın almak suretiyle ihtiyaç maddelerini almak. **3.** Karşılıklı etkilenme; teati. **4.** *mec.* Biri ile veya bir olayla olan ilişki; alaka; ilgi; münasebet. 🗗 **alışverişe çıkmak,** *Alışveriş yapmak için çarşı ve pazara gitmek.*|| **alışveriş etmek,** *Çarşı pazar dolaşarak ihtiyaç maddelerini satın almak.*|| **alışverişi kesmek,** *Biriyle ilişkiyi sonu erdirmek; alakayı kesmek; ilişkiyi kesmek; münasebeti kesmek.*|| **alışveriş merkezi,** *Her çeşit ürünün satıldığı dükkân veya mağazalar topluluğu.*

alıtınak, [al-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yakalatmak. [ETY]

alız[1], [al-ız] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; cılız. **2.** *is.* Yaz ekini. **3.** Aşılanmamış dağ armudu; ahlat. [DS]

alız[2], [al-ız] *{ağız} sf.* Kurnaz; sinsi. [DS]

alızamak, [al-ız-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-z(ı)-yor]* Yıpranmak; zayıflamak; kuvvetten düşmek. [DS]

alızlamak, [al-ız-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Cılız taneleri samandan ayırmak için savurmak. **2.** *argo.* Alıp kabullenmek; içine almak. [DS]

alızlık, -ğı [al-ız-lık] *{ağız} is.* Hilekârlık. [DS]

ali[1], [Ar. ʿulüvv *(yüksek olma)*>ʿālī/ ʿāliye عالیه / عالی] *(a:li:) {OsT} sf.* **1.** Nicelik ve nitelik bakımından en üstün olan; mümtaz; yüce; ulu. **2.** Mevki bakımından üstte bulunan 🗗 **ālî ālî,** *{OsT} Yüksek yüksek; pek yüce.*|| **ālî askerî şūra,** *{OsT} Terfi ve taltifleri kararlaştıran yüksek askerî kurul; yüksek askerî şûra.*|| **ālî-baht,** *{OsT} Çok talihli; yüksek bahtlı.*|| **ālî-cāh,** *{OsT} Yüksek rütbeli; yüce mevkide bulunan.*|| **ālî-cenāb,** *{OsT}* →alicenap.|| **ālî-fıtrāt,** *{OsT} Yüksek yaratılışlı; soylu; asil.*|| **ālî-güher,** *{OsT} Yüksek cevherli.*|| **ālî-himem,** *{OsT} Himmetleri yüce olan.*|| **ālî-himmet,** *{OsT} Yüksek himmetli; çok gayretli.*|| **ālî-kadr,** *{OsT} Yüksek değerli.*|| **ālî-makām,** *{OsT} Yüce mertebe; yeri yüksek olan.*|| **ālî-mekân,** *{OsT} Derecesi, rütbesi üstün olan.*|| **ālî-mikdār,** *{OsT} Yüksek değerli.*|| **ālî-nazar,** *{OsT} Yüksek ve ileri görüşlü.*|| **ālî-neseb,** *{OsT} Soylu; asil.*|| **ālî-nijād,** *{OsT} Yüce soylu.*|| **ālî-şān,** *{OsT} Yüksek şöhretli; çok şerefli.*|| **ālî-tebār,** *{OsT} Yüksek soylu.*

ali[2]**, -yyi** [Ar. ʿulüvv > ʿalīyy علی] *(ali:) {OsT} sf.* **1.** Yüksek; büyük. **2.** Yüceliği sınırsız; Allah. **3.** Erkek adı. 🗗 **Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydirmek,** *Borcunu, başka birinden borç alarak ödemek; bu şekilde geçimini sürdürmek.*|| **Ali Veli,** *Kişilerden bahsedilirken adı söylenmek istenmeyen kişiler yerine kullanılır.*|| **aliyyü'l-āla,** *{OsT} En iyi; çok üstün.*

ali[3], [Ar. ʿālet > ʿālī / ʿāliye عالیه / عالی] *(a:li:) {OsT} sf.* **1.** Araçla ilgili; alete mensup; teknik. **2.** Yemin eden; yemin edici.

aliaba, [Ar. ehl > el > āl-i ʿabā عباء آل] *(a:liaba:) {OsT} is.* Peygamberimiz Hz. Muhammed'in kızı Fatma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'den ibaret olan ve soğuktan korunmaları için geceleri örtünmüş olduğu kendi abası ile üzerlerini örttüğü dört yakını.

alicenab, [Ar. ʿālī-cenāb عالیجناب] *(a:li:cena:b) sf.* → âlicenap.

alicenabane, [Ar. ʿālī-cenāb + Far. -āne عالیجنابانه] *(a:li:cena:ba:ne) zf.* Suç bağışlayıcı yaradılışla.

alicenap, -bı [Ar. ʿālī cenāb عالیجناب] *(a:li:cena:p) sf.* **1.** Yüksek mevkili; yüce. **2.** *mec.* İyiliksever.

alicenaplık, -ğı [âlicenap+lık] *(a:li:cena:plık) is.* **1.** Suç bağışlayıcı yaradılış. **2.** *mec.* Cömertlik; iyilik severlik; iyilik bilme.

Alicengiz, [Ar. ʿāl *(soy)* + T. Cengiz *(Cengiz Han)* > ʿāl-i Cengiz آل جنگیز] *is.* **1.** Cengiz Han soyu. **2.** Masal kahramanı. 🗗 **alicengiz oyunu,** *Ustaca ve kurnazlıkla düzenlenmiş hile; hileli oyun.*

alif, [Ar.ʿalef > ʿalīf علیف] *(ali:f) {OsT} is.* Yem torbası.

alifatik, -ği [Yun. aleiphar *(yağ)* > Fr. aliphatique] *sf. kim.* (Organik bileşikler için) açık zincirli.

alih[1], [Ar. ilāh *(tapınılan)* > ālih آله] *(a:lih) {OsT} is.* Tapınılan nesne; mabut.

alih, [Ar. ʿalih عاله] *(a:li:h) {OsT} sf.* Hafif yaradılışlı; hoppa.

alihat, [Ar. ālih > ālihāt آلهات] *(a:liha:t) {OsT} is.* Tapınılan şeyler; mabutlar.

alihe, [Ar. ālih > ālihe آلهه] *(a:lihe) {OsT} is.* Tapınılan dişi şeyler; tanrıçalar.

alik, [Ar. ʿalīḳ علیق] *(ali:k, k kalın söylenir) {OsT} is.* At yemi. ◻ **alîkü'd-devāb,** *{OsT} Yem torbası.*

alikarı, [Ar. ʿali *(erkek adı)* + T. karı] *{ağız} is.* Kadınların işine çok karışan erkek. [DS]

alikıran, [Ar. ʿālī-ḳırān ? [TİETZE] علی قران] *sf.* Çok uğurlu, yüksek bir yıldızı olan, (hükümdar sıfatı). ◻ **alikıran baş kesen,** *Hak ve hukuk tanımayan; isteklerini kaba kuvvetle kabul ettiren; çok zorba.*

alikız, [Ar. ʿali + T. kız] *{ağız} is.* **1.** Kadın işlerini yapabilen, eli ev işlerine yatkın erkek. **2.** Vücudu ve davranışları ile erkeğe benzeyen kız. [DS]

alikorna, [İt. Ligorno *(Livorno'nun eski adı)*] *is.* Bir fes çeşidi. ◻ **alikorna kâğıdı,** *(Eskiden) iyi cins bir tür ithal kâğıt.*

alikurna, [İt. Ligorno *(Livorno'nun eski adı)*] *is.* → alikorna.

alil[1], [Ar. ʿillet > ʿalīl عليل] *(ali:l) {OsT} sf.* **1.** Hastalıklı; illet sahibi; illetli; sakat. **2.** Kör.

alil[2], [Fr. allyle] *is. kim.* Eser veya esterlerin bileşiminde yer alan bir değerli kök; [CH_2=CH-CH_2]

alile, [Ar. ʿalīl > ʿalīle عليله] *(ali:le) {OsT} sf.* (Kadın için) hastalıklı; illetli.

âlilik, -ği [āli-lik] *(a:li:lik) is.* Yücelik; ululuk; yükseklik.

alim[1], [Ar. ʿilm *(bilmek)* > ʿālim عالم] *(a:lim) {OsT} sf.* **1.** Bilgili; çok şey bilen; ilim sahibi. **2.** *is.* Belli bir alanda araştırma yaparak bir görüş ve düşünce ortaya koyabilen fikir adamı; bilgin. **3.** Eskiden dinî bilimlere ait bilgisi olan kimseye verilen ad. ◻ **ālimü'l-gayb ve'ş-şehāde,** *{OsT} Görüleni ve görülmeyeni bilen; Allah.*

alim[2], [Ar. ʿilm *(bilmek)* > ʿalīm عليم] *(ali:m) {OsT} sf.* **1.** Çok bilen. **2.** Bilgisi ezelî ve ebedî sonsuz olan anlamında, Allah'ın sıfatlarından biri; her şeyi en iyi şekilde bilen; Allah.

alim[3], [Ar. elem > ālim آلم] *(a:lim) {OsT} sf.* Elemli; kederli; ıstırap çeken.

alimallah, [Ar. ʿalīm-Allāh عليم الله] *(ali:mallah) {OsT} is.* "Allah da biliyor ya" anlamında bir şeyin doğruluğuna ve kesinliğine inandırmak için kullanılan söz; şüphesiz; muhakkak.

aliman, [Ar. ʿālim > ʿālimān عالمان] *(a:lima:n) {OsT} is.* Çok bilgili kimseler; alimler; bilginler.

alimane, [Ar. ʿālim + Far. -āne عالمانه] *(a:lima:ne) {OsT} zf.* Bilgin bir kimseye yakışacak biçimde.

alimenzilet, [Ar. ʿālī-menzilet عالی منزلت] *(a:li:menzilet) {OsT} sf.* Yüksek payesi olan.

alimlik, -ği [alim-lik] *is.* **1.** Geniş ve derin bilgi sahibi olma durumu; bilginlik. **2.** Dinî bilgilerde söz sahibi olmak.

alin, [Ar. ʿalīn علين] *(ali:n) {OsT} sf.* Açık olarak; aleni.

alinazar, [Ar. ʿālī-naẓar عالی نظر] *{OsT} sf.* Yüce görüşlü.

alinazik, -ği [Ar. ālī-nāzik ?] *(alina:zik) is.* Közlenmiş patlıcan ezmesi üzerine kavrulmuş kıyma ve sarımsaklı yoğurt dökülerek yapılan bir yemek.

alineseb, [Ar. ʿālī-neseb عالی نسب] *(a:li:neseb) {OsT} sf.* Soyu yüksek olan; soylu.

alirütbe, [Ar. ʿālī-rütbet عالی رتبه] *(a:li:rütbe) {OsT} sf.* Mevki ve makamı yüksek olan.

alişan, [Ar. ʿālī-şān شان عالی] *(a:li:şa:n) {OsT} sf.* Şerefli; şanı yüksek.

aliterasyon, [Fr. allitération] *is. ed.* Bir edebî eserde uyum sağlamak için aynı seslerin veya hecelerin tekrarlanması sanatı; ses tekrarı; yineleme.

alitik, [Fr. alitique] *sf. jeol.* (Toprak için) içinde bol miktarda alüminyum ve demir oksit bulunan.

Ali Veli, [Ar. ālī velī *(kişi isimleri)*] *zm.* Herhangi birisi; kim olursa; bir başkası da...

alivre, [Fr. à livrer] *sf.* (Satış için) mahsul henüz tarladayken pey verilerek yapılan.

aliy, -yyi [Ar. ʿaliyy علی] *{OsT} sf.* **1.** Yüksek; yüce. **2.** Tanınmış; ünlü; meşhur. ◻ **aliyyü'l-ālā,** *{OsT} En yüksek derecede.*

aliyat, [Ar. ālī *(alet)* > āliyāt آليات] *(a:li:ya:t) {OsT} is.* Aletler; araçlar.

aliye[1], [Ar. ʿālī > ʿāliye عاليه] *(a:liye) {OsT} sf.* **1.** Yüce; üstün. **2.** *is.* Bir şeyin en yüksek noktası; en üst nokta; zirve.

aliye[2], [Ar. ālī > āliyye آليه] *(a:liye) {OsT} sf.* **1.** Aletle ilgili; alete mensup; teknik. **2.** Yemin eden; yemin edici.

aliyülala, [Ar. ʿaliyyü'l-ʿālā على الاعلى] *(a:li:yüla:lâ:) {OsT} zf.* En iyi, iyinin de iyisi; en yüksek.

aliz, [Far. ālīzīden > ālīz آليز] *(a:li:z) {OsT} is.* Çifte atma; kıç atma.

alizari, [Ar. al-ʾuṣāre > Fr. alizari] *is.* Kök boya bitkisinin kökü.

alizarin, [Fr. alizarine] *is.* Kök boya bitkisi kökünden elde edilen glikozit hâlindeki boyar madde.

alize, [Fr. alizés] *is.* Ekvatorun iki tarafında 30° kuzey ve 30° güney enlemleri arasında yılın bütün mevsimlerinde düzenli olarak güney doğu ve kuzey doğudan ekvatora doğru esen rüzgârlar.

alizende, [Far. ālīzīden > ālīzende آلیزنده] *(a:li:zende) {OsT} sf.* (At için) çifte atan.

alka, [al-ḳa] *{eT} is.* Al renk; kırmızı. [ETY]

alkaç, [al-mak + kaç-mak > al+kaç] *{ağız}is.* Evlenmek üzere kaçırılan kız. [DS]

alkaçıcı, [al-mak + kaç-mak > al+kaç-ıcı] *{ağız} sf.* Dolandırıcı; kaçırıcı. [DS]

alkaçmak, [al-mak+kaç-mak] *gçl. f. [-ar] {ağız}* Kız kaçırmak. [DS]

alkali, [Ar. al-ḳilyī *(soda)* > el-ḳalī > Fr. alcali] *is. kim.* **1.** Lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum elementlerinin hidroksitleri ile amonyum hidroksitin genel adı; kalevi. **2.** Asit giderici ilaç. 🗗 **alkali metaller,** *Periyodik cetvelin birinci sütununda bulunan bir değerlikli elektropozitif elementler.*

alkalik, -ği [Fr. alcalique] *sf.* **1.** Alkalilere ait; bazlık. **2.** Alkali özelliği taşıyan ilaç; antiasit. 🗗 **alkalik ihtiyat,** *Plazmada bikarbonat şeklinde bulunan alkali miktarı.*|| **alkalik kayalar,** *İçinde ondan çok alkali bulunan andojen kayalar.*‖ **alkalik metaller,** *Oksijenle birleşince alkali meydana getiren elementler.*‖ **alkalik tedavi,** *Midenin asidini azaltmaya yarayan amino asitlerin alkali tuzları ile yapılan tedavi.*|| **alkalik toprak,** *pH'sı 7,5'ten yüksek olan toprak.*

alkalileştirici, [alkali-le-ş-tir-ici] *is.* Bir ortamı alkali hâle getirici madde.

alkalmak, [alḳa-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Alkışlanmak; övülmek. [DLT]

alkaloit, -di [Fr. alcaloide] *is. kim.* Bitkisel kaynaklı, molekülünde tuz verebilecek en az bir azot bulunan bir alkali madde.

alkaloz, [Fr. alcalose] *is. tıp.* Kanda alkali ihtiyatının artması.

alkalölçer, [alkal+ölçer] *is.* **1.** Sodyum ve potasyum hidroksitlerinin belirlenmesine yarayan araç. **2.** Karbonatlı maddelerdeki karbondioksit miktarını ölçmeye yarayan alet.

alkam, [Ar. alḳam القم] *{OsT} is. bot.* Acı hıyar.

alkamak, [alḳa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Dua ve ilahi terennüm etme. **2.** Övmek; methetmek; alkışlamak; sena etmek; takdis etmek. [ETY]. [DLT] [EUTS] [Gabain]

alkame, [Ar. alḳame القمه] *{OsT} is.* **1.** Acılık; acı tat. **2.** *bot.* Acı hıyar.

alkan, [Fr. alcane] *is.* Doymuş alifatik hidrokarbonların genel adı; parafin. [C_nH_{2n+2}]

alkanmak, [alka-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Övülmüş olmak; [Gabain] [EUTS] **2.** Övülmek; şöhret bulmak; ünlenmek; [Gabain] [EUTS] **3.** (Hayvanlar için) yemek. [EUTS] **4.** Saldırmak; yok etmek. [EUTS] 🗗 **alkansık törü,** *Methetme; övme.* [EUTS]

alkara, [? alkara] *is.* Yaba. 🗗 **alkara kılçık,** *Siyah kılçıklı bir buğday türü.*

alkarna, [İt. argagne] *is.* Deniz dibi kabuklularını avlamakta kullanılan ucu taraklı, ağzı demirli ağ.

alkaşmak, [alḳa-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Alkışlamak; alkışta yarış etmek. [DLT]

alkat, [alḳa-t] *{eT} is.* Övme; metih; sitayiş. [EUTS]

alkatmak, [alḳa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Övdürmek; methettirmek. [EUTS]

alkguçı, [alġu-çı] *{eT} is.* Hırsız. [EUTS]

alkıg, [alk-mak > alk-ıġ] *{eT} sf.* **1.** Geniş; [EUTS] [Gabain] **2.** Uzak. [EUTS] [Gabain]

alkım, [alk-ım ?] *is.* Gökkuşağı; alaimisema. 🗗 **alkım salkım,** *Belli belirsiz; gözle zor seçilen.*

alkınçsız, [alḳ-ınç-sız] *{eT} sf.* **1.** Sonsuz; bitmez tükenmez; pek çok. [Gabain] **2.** Eksilmeden; azalmadan; bol; sonsuz. [EUTS]

alkınçu, [alḳ-ınç-u] *{eT} is.* **1.** Azalma; eksilme; [EUTS] **2.** Son; nihayet [EUTS] 🗗 **alkınçu öd,** *{eT} 1. Ölüm vakti; ölüm saati.* [EUTS] [Gabain] *2. Ecel; son; nihayet.* [Gabain]

alkınmak, [alḳ-mak *(bitirmek)* > alḳ-(ı)n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Tükenmek; bitmek; sonuna kadar alınmak;son bulmak; azalmak;eksilmek yok olmak; kaybolmak; mahvolmak. [Üç İtigsizler] [DLT] [İKPÖy.] [Gabain] [Mühennâ] [Tekin] [EUTS] [ETY] **2.** *{ağız}* Şaşırmak; alıklaşmak. [DS] 🗗 **alkınmak arılmak,** *Tükenmek ve harap olmak.*

alkınturmak, [alḳ-ın-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Kaybettirmek. [EUTS]

alkış, [*eT.* al-ḳa-mak *(övmek, beğenmek)* > al-k-ış القش / آلقیش / القیش] *is.* **1.** *{eT} {eAT}* Takdis; kutsama; övme; tebrik; kutsama; hayır dua. [Gabain] [DLT] [ETY] **2.***{eT} {ağız}* Birisi için açıkça iyilik dileme; hayır dua. [ETY] [EUTS] [Mühennâ] [DS] **3.** Beğenme, takdir etme, övme; övgü; takdir ve tahsin. **4.** İki eli birbirine vurmak suretiyle ifade edilen beğenme hareketi. **5.** Hükümdarlara yapılan iyi dua. **6.** *{eAT}* Anılma; yadedilme. 🗗 **alkış almak,** *Alkışlanmak.*|| **alkış çavuşu,** *İmparatorluk döneminde hükümdarı alkışlamakla görevli bölükten olan kimse.*|| **alkış dilemek,** *{eT} Açıkça iyilik dilemek.* [Mühennâ]|| **alkış duası,** *Padişaha alkış tutarken edilen dua. «Aleyke avn'ul-lah! Uğurun açık olsun, ikbâlin füzûn! Padişahım devletinle bin yaşa! Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var! Yardımcın Allah ola, yaşın uzun ola! Hak Teala efendimize uzun ömürler vere! Devletinle çok yaşa!»*|| **alkış duası okumak,** *Alkış tutarken*

dua etmek. || **alkış etmek,** *{ağız} İyi dilekte bulunmak; dua etmek.* [DS]|| **alkış eylemek,** *{eAT} 1. Alkışlamak. 2. Övmek; ululamak. 3. Dua etmek.*|| **alkış itmek,** *{eAT} 1. Alkışlamak. 2. Övmek; ululamak. 3. Dua etmek.*|| **alkış kazanmak,** *{eAT} Takdir toplamak.*|| **alkış kılmak,** *{eAT} 1. Alkışlamak. 2. Övmek; ululamak. 3. Dua etmek.*|| **alkış kopmak,** *Şiddetle birdenbire alkışlamak.*|| **alkış tufanı,** *Çok şiddetli alkış gösterisi.*|| **alkış tutmak,** *1. İmparatorluk döneminde hükümdarlara bir topluluk karşısına çıktıklarında sevgi gösterisinde bulunmak. 2. mec. Yapılan bir işi, bir fikri desteklemek, teşvik etmek.*|| **alkış virmek,** *{eAT} 1. Alkışlamak. 2. Övmek; ululamak. 3. Dua etmek.*

alkışçı, [alkış-çı] *is.* ve *sf.* **1.** Alkışlayan. **2.** Birinin her davranışını beğenen ve hiç eleştiriye tutmadan başkalarına da kabul ettirmeye çalışan; dalkavuk; şakşakçı.

alkışçılık, -ğı [alkış-çı-lık] *is.* Birini aşırı beğenme, onu eleştirmekten uzak durma ve sürekli övgü hâlinde bulunma; dalkavukluk; şakşakçılık.

alkışlama, [alkış-la-ma] *is.* Ellerini birbirine vurarak veya sözle beğendiğini ifade hareketi.

alkışlamak, [alkış-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Topluluk karşısında bir konuşma yapanı, sanat eseri sunanı veya gösteri yapanı beğendiğini ellerini birbirine çırpmak suretiyle ifade etmek. **2.** *mec.* Beğenmek, takdir etmek.

alkışlanma, [alkış-la-n-ma] *is.* Yaptığı konuşma veya sanat gösterisinin beğenildiğinin el çırpmak suretiyle ifade edilmesi.

alkışlanmak, [alkış-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Alkış tutularak veya diğer türlü söz ve davranışlarla beğenilmiş olmak.

alkışlılık, [alkış-lu-lık] *{eAT} is.* **1.** Anılma; yadedilme. **2.** Hayır dua.

alkışmak, [alḳ-ış-mak] *{eT} isteş. f. [-ur]* **1.** Birbirini mahvetmek, yok etmek. [DLT] **2.** Yok etmekte yarışmak. [DLT]

alkil, [Fr. alkyle] *is. kim.* **1.** Alkanların yapısında bulunan bir hidrojen atomunun kopması sonucunda oluşan bir değerlikli köklerin genel adı [C_nH_{2n+1}-]. **2.** Bir molekülde bulunan alkil kökünün varlığını belirten ön ek.

alkınak, [al-mak > al-ḳ-mak] *{eT} {ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Bozmak; yok etmek; berbat etmek; mahvetmek; batırmak [ETY] [Mühennâ] **2.** Tamamını almak; bitirmek tüketmek; sona erdirmek. [Gabain] [İKPÖy.] **3.** Yiyip bitirmek. [DLT] **4.**Tamamlamak. [Tekin] [ETY] **5.** Azalmak; bitmek; tükenmek; sona varmış olmak; sona ermek. [EUTS] [DS]

alkol, -lü [Ar. el-küūl > Lat. alkhol > Fr. alcool] *is.* **1.** Meyve şıraları mayalandırıldıktan sonra damıtma yoluyla elde edilen, çabuk buharlaşan sıvı; etil alkol; etanol; ispirto; metil karbünol; şarap ruhu. **2.** *gnşl.* Damıtma yöntemi ile elde edilen her türlü sarhoşluk verici içki. **3.** [$C_nH_{2n+1}OH$] genel formülü ile ifade edilen oksijenli birleşiklerin ortak adı. **alkol ayarlama,** *Sert alkollü içkilere su katılarak alkol derecesini düşürme işlemi.*|| **alkol katmak,** *Şarap veya şıraya alkol eklemek.*|| **alkol mayalanması,** *Şekerli sıvılardaki glikozu, etil alkol ve karbondioksit gazına dönüştüren mayalanma.*|| **alkolsüz rejim,** *Beslenmede hiçbir alkollü içkiye yer vermeyen rejim.*

alkolik, -ği [Fr. alcoolique] *is.* ve *sf.* **1.** Sürekli olarak alkollü içki kullanan kişi; alkol bağımlısı; alkoloman. **2.** İçinde alkol bulunan. **alkolik mayalanma,** *Glikozun alkol ve karbondioksit vererek ikiye ayrılmasına yol açan mayalanma.*|| **alkolik tentürler,** *Bazı ilaç maddelerinin alkol içindeki çözeltileri.*

alkoliz, [Fr. alcoolyse] *is.* Bir esterdeki alkolün klorhidrik etkisiyle başka bir alkol tarafından tersinir olarak göçertilmesi.

alkolizm, [Fr. alcoolisme] *is. tıp.* **1.** Aşırı alkol içenlerde görülen sağlık bozuklukları. **2.** Etil alkol veya âdi alkol ile zehirlenmek.

alkollemek, [alkol-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Bir bileşikteki bir bağın alkol etkisi ile kırılmasını sağlamak.

alkollendirilmiş, [alkol-le-n-dir-il-miş] *sf.* İçine alkol katılmış.

alkollendirmek, [alkol-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* Alkolleşmeyi sağlamak.

alkolleştirme, [alkol-leş-tir-me] *is.* İçinde alkol bulunan içkilerin alkol miktarlarını artırma.

alkollü, [alkol-lü] *sf.* **1.** İçinde alkol bulunan. **2.** Alkollü içki içmiş olan; içkili. **3.** *zf.* Alkollü içki içmiş olarak.

alkolölçer, [alkol+ölç-er] *is.* Sıvılardaki alkol miktarını belirlemekte kullanılan araç.

alku, [allḳ-mak *(bitirmek)* > alḳ-u] *{eT} zf.* **1.** Tamamen; bitene kadar; hep; hepsi; tamamı bütünüyle. [Üç İtigsizler] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Her yerde; her yerinde. [İKPÖy.] **3.** Hep; bütün herkes; her nevi; çeşitli. [EUTS] [ETY] **4.** *zm.* Herkes. [ETY]

alkugun, [al-ḳ-u-ġun] *{eT} zf.* Büsbütün; hep; bütünü ile. [EUTS]

alkunı, [alḳu-nı] *{eT} zm.* Hepsi. [EUTS]

allaf, [Ar. ʿāllef *(yem)* > ʿallāf *(yemci)*] *{ağız} is.* Zahireci; aşlıkçı. [DS]

Allah, [Ar. el-ilāh > Allāh اللّٰه] *(alla:h) is.* Varlıklar aleminin tek sahibi ve tek yöneticisi, rahmet ve merhamet sahibi, varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, kâinatta olup biten her şeyi bilen, duyan ve gören mutlak ilim sahibi, kendisinden başka birine ibadet edilmeyen, kâinatın ve kâinatta kendisi dışında var olan her şeyin tek yüce yaratıcısının İs-

lam dinindeki başka kelime ve terimlerle karşılanamayan tek adı. **Allah!** *Hayret ve şaşkınlık ifade etmek için söylenir.*|| **Allaah!** *Şaşkınlık bildiren ünlem.*|| **Allah'a bin şükür!** *Durumundan memnun olduğunu ifade etme.*|| **Allah acısın.** *1. Çok zor durumda kalmış birinin kurtulması ve iyileşmesi için edilen hayır dua. 2. Bir belanın gelmesinden korkulduğu zaman edilen dua.*|| **Allah acısını unutturmasın.** *Bir felakete uğramış, yakını ölmüş birisinin daha büyük acılara uğramamasını dileme.*|| **Allah adamı,** *1. Dünya hayatının çekiciliğine sırt çevirerek kendisini ibadete vermiş kimse; âbit; ahit. 2. Kimseye kötülüğü ve yükü olmayan kişi.*|| **Allah'a bir can borcu olmak,** *1. Kimseye borcu olmamak. 2. Kimseden çekinmemek, korkmamak. 3. Allah'tan başka bir kimseye hesap verme durumunda olmamak.*|| **Allah'a emanet,** *Allah korusun, gözetsin dileği.*|| **Allah'a emanet olun.** *Geride kalanlara iyilik ve esenlikler dilemek için söylenen vedalaşma sözü.*|| **Allah afiyet versin!** *1. Bir kişiye sağlık, mutluluk, esenlik dileme duası. 2. Hastalar için iyilik ve şifa dileği ifade eden söz.*|| **Allah'a hamt olsun!** *Allah'ın kendisine verdiği nimetler karşısında ona minnet duyduğunu ifade eden dua.*|| **Allah'a havale etmek,** *1. Kendisine kötülük edenlere gücünün yetmemesi veya adaletin uygulanamaması durumlarında hesaplaşmanın Allah katında olmasını istemek. 2. Birini yardımcısız olarak bırakıp gelmek.*|| **Allah'a ısmarladık!** *Vedalaşmalarda ayrılanların geride kalanlara söyledikleri dua niteliğindeki veda sözü.*|| **Allah'a ısmarladığa gitmek,** *(Yolculuğa çıkacak olanlar için) yolculuk öncesinde yakınlarını ziyaret etmek.*|| **Allah'a kalmak,** *1. Bu dünyada yapılan haksızlıkların giderilemediği durumlarda haksızlığa uğrayanların haklarının ancak ahrette alabileceklerini anlatmak için söylenen söz. 2. Gerekli çalışmayı yaptıktan sonra Allah'a tevekkül edildiğini ifade etmek için kullanılan söz.*|| **Allah akıbetini hayır eylesin,** *Bir işin sonunun hayır getirmesini dilemek.*|| **Allah akıl**(lar) (fikir) **versin.** *Düşünülmeden, akılsızca söylenen bir sözün ayıplanması için söylenir.*|| **Allah Allah!** *1. Hayret ifade eden ünlem. 2. Savaşın son safhası olan süngü hücumunda ölümü göze alan Türk askerinin söylediği son sözün "Allah!" olması dileğiyle attığı nara.* || **Allah'a minnet olsun.** *Verdiği nimetleri karşısında Allah'a şükür duası.*|| **Allah aratmasın.** *Aslında pek makbul olmadığı hâlde daha kötüsünün de olabileceğini düşünerek eldekine razı olma ifadesi.*|| **Allah artırsın.** *1. Bir kişinin kazancının artması için edilen dua. 2. Bir kimsenin "servetinde gözümüz yok" anlamında şaka sözü.*|| **Allah'a sığınmak,** *Bir kötülükten veya şerden korunmayı Allah'tan beklemek.*|| **Allah aşkına!** *1. Allah'ı seversen, anlamında bir isteğin başlangıç sözü. 2. Yalvarmak için kullanılan bir söz. 3. Şaşkınlık ve usanma ifade eden söz. 4. Allah adına yemin etme sözü. 5. Usanma, bıkma ifadesi.*|| **Allah'a şükür!** *1. Allah'ın verdiği nimetlere karşı duyulan minnet duygusunun ifadesi. 2. Yapılan işten veya olan şeyden duyulan memnuniyet ifadesi.*|| **Allah'a tevekkül etmek,** *Kadere inanmak, alınyazısına razı olmak.*|| **Allah'a yalvar.** **"***Benden sana hayır yoktur, yardım için Allah'tan dilekte bulun." anlamında uyarı sözü.*|| **Allah bağışlasın!** *1. Küçük çocuklar için anne ve babasına söylenen sağlık dileme sözü. 2. Birinin sevdiğini kazadan beladan korusun, ayırmasın anlamında iyi dua.*|| **Allah bahtından güldürsün.** *Evlenme çağındaki kızlara iyi bir eş bulmaları için edilen dua.*|| **Allah bana, ben de sana,** *Verecek parası bulunmadığını ifade eden söz.*|| **Allah başka acı göstermesin.** *Başka bir yakınınızın ölümünü görmeyesiniz, şeklinde bir teselli ve baş sağlığı dileği.*|| **Allah belanı** (belasını) **versin!** *1. Kişi olarak yapacak bir şey kalmayınca, karşı tarafın yaptıklarının cezasını Allah'ın takdirine bırakma dileğini belirten ve kızgınlıkla söylenen beddua sözü. 2. Birine kötü dilekte bulunmak için söylenir.*|| **Allah beterinden esirgesin!** *Yaşanan bir kötü durumun daha kötüsünün de bulunduğunu düşünerek teselli bulma ifadesi ve dua.*|| **Allah beterinden korusun!** *Yaşanan bir kötü durumun daha kötüsünün de bulunduğunu düşünerek teselli bulma ifadesi ve dua.*|| **Allah beterinden saklasın!** *Yaşanan bir kötü durumun daha kötüsünün de bulunduğunu düşünerek teselli bulma ifadesi ve dua.*|| **Allah bilir,** *1. Kesinlik kazanmayan bir durumda şüpheli durumu belirtmek için kullanılan bir söz. 2. Allah'ı tanık göstererek ifadeyi güçlendirmek için kullanılan pekiştirme sözü. 3. "Ben öyle tahmin ediyorum" anlamında kullanılan bir söz.*|| **Allah bilir ya!** *Şüpheli durumlarda Allah'ı tanık göstermek suretiyle inandırma sözü.*|| **Allah bin kere bereket versin.** *Yemekten ve kazançtan dolayı memnuniyeti ve Allah'ın bolluğu sürdürmesi için edilen dua.*|| **Allah bir!** *Allah'ın birliği üzerine edilen yemin sözü.*|| **Allah bir, söz bir.** *Sözünden dönmemek amacıyla Allah'ın birliği üzerine edilen yemin sözü.*|| **Allah bir yastıkta kocatsın.** *Yeni evlilerin ömür boyu birlikte mutluluk içinde yaşamaları için edilen dua.*|| **Allah büyüktür** (kerim, kadirdir)**!** *Allah'ın gücüne, kudretine inanıp kadere boyun eğme ifadesi.* | **Allah canını alsın,** *Kızgınlık hâlinde birine söylenen beddua sözü.*|| **Allah cezanı vermesin,** *Allah yaptığın kötülüklerin karşılığını vermesin, anlamındaki dua.*|| **Allah cezanı** (cezasını) **versin!** *Yapılan kötülüklerin karşılığı olarak Allah hak ettiği cezayı versin.*|| **Allah çocuklarına bağışlasın,** *Hasta anne veya babanın şifa bulup çocuklarını yetiştirmelerine Allah izin versin, anlamında dua.*|| **Allah dağına göre duman verir,** *Allah herkesin dayanabileceği kadar külfet verir.*||

Allah dağına göre verir karı, *Allah kuluna tahammül sınırları içinde külfet verir.*|| **Allah dağına göre verir kışı,** *Allah kuluna tahammül sınırları içinde külfet verir.*|| **Allah derim,** *Herhangi bir olay karşısında söyleyecek söz bulamayınca kullanılan çaresizlik sözü.*|| **Allah dert verip derman aratmasın,** *"Allah çaresi bulunmayan dertlere ve sıkıntılara düşürmesin" anlamında dua.*|| **Allah devesi,** *{ağız} Peygamber devesi.* [DS]|| **Allah dilinden kurtarsın,** *Alay eden kişiye "Alaycı ve kırıcı sözlerinden kurtulmak için Allah'a sığınmaktan başka çare yoktur." anlamında yakınma sözü.*|| **Allah diline düşürmesin,** *İnsanların kusurlarını araştıran, dedikodusunu yapan kişinin öğrenmesine, görmesine fırsat vermemek gerek, anlamında dilek ve yakınma sözü.*|| **Allah dirlik düzenlik versin,** *Aile içi mutluluğun devamı için edilen hayır dua.*|| **Allah doğru yoldan ayırmasın,** *Doğruluktan şaşmamak için Allah'tan yardım dileme.*|| **Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz,** *Her şey Allah'ın takdiri üzere olur, kadere rıza göstermek gerekir.*|| **Allah dört gözden ayırmasın,** *Çocuğun ana ve babasının hayatta kalması, öksüz kalmaması için edilen hayır dua.*|| **Allah düşmanıma vermesin,** *Başa gelen sıkıntının çok kötü olduğunu vurgulamak için söylenen söz.*|| **Allah ecir sabır versin,** *Bir felakete uğramış, yakını ölmüş birisi için iyi dilek sözü.*|| **Allah ekmeği,** *{ağız} İlkbaharda taşlı alanlarda çıkan bir tür mantar.* [DS]|| **Allah eksik etmesin,** *1. Yardım yapan kimseye iyilik ve sağlık dileme sözü. 2. Pek işe yaramamakla birlikte insana gerekli olan şeyler için kullanılan şükür sözü.*|| **Allah eksikliğini** (yokluğunu) **göstermesin** (vermesin), *İkinci derecede ihtiyaç maddelerinden olmakla birlikte yine de insana gerekli olan şeyler için Allah'a şükretme sözü. «Seni görmezse gözüm görmez olur neşeyi de; / Bana göstermesin Allah senin eksikliğini.» F. Nafiz Çamlıbel.*|| **Allah emeklerini boşa çıkarmasın,** *Bir işte çok çalışan kişilerin başarısı için edilen dua.*|| **Allah emeklerini eline vermesin,** *Allah bitirmek istediği işleri sona erdirmesine izin versin anlamında bir iyi dilek sözü.*|| **Allah encamını hayreylesin!** *Sonunda ne kazandıracağı belli olmayan bir iş veya çalışmanın sonunun hayırlı olması için edilen dua.*|| **Allah esirgesin!** *Kötülüklerden korunmak, sakınmak için edilen dua.*|| **Allah etmesin,** *Kötülüklerden uzak olmayı dileme.*|| **Allah evi,** *Cami, mescit.*|| **Allah feyzini artırsın,** *Öğrenim görenlerin başarısı için edilen dua.*|| **Allah geçinden versin,** *Ölüm gerçek olmakla birlikte ömrün biraz daha uzun olması dileği.*|| **Allah göstermesin,** *Kötü bir duruma düşmemek için edilen dua.*|| **Allah gül**(er) **yüzünü soldurmasın,** *Birinin sağlık ve mutluluğu için edilen hayır dua.*|| **Allah hakkı için,** *Allah'ın var ve gerçek olduğu üzerine edilen yemin sözü.*|| **Allah Halil İbrahim bereketi versin,** *Yemek sonrasında ev sahibinin yiyecek ve içeceğinin bolluğu için edilen dua.*|| **Allah hayırlı etsin.** *1. Satın alınan bir mal veya yeni başlanan bir işin hayırlı ve uğurlu olması için söylenen iyi dilek sözü. 2. Birinin tasvip edilmeyen davranışı için söylenen alaylı söz.*|| **Allah herkesin gönlüne göre versin,** *"Herkes dileğine kavuşsun." anlamında dua.*|| **Allah hoşnut olsun,** *Bir iyilik karşılığında Allah'tan iyilik sahibine edilen hayır dua.*|| **Allah'ım!** *Korku, şaşkınlık, öfke ve hayranlık gibi değişik psikolojik hâlleri ifade için kullanılan ünlem.*|| **Allah'ın ....** *(Çoğunlukla yer adı olur) Issız ve engin yer.*|| **Allah'ın ....** *(Zaman kavramları) Her zaman.*|| **Allah'ın ...** *(Kişi adı) Korkulacak ve acınacak kişi.*|| **Allah'ın adaleti,** *İlahî adalet.*|| **Allah'ına kavuşmak,** *Ölmek.*|| **Allah'ın belası** (cezası, gazabı), *İnsanı zor durumda bırakan, sıkıntı veren, musibet.*|| **Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım?** *Gizlemeye gerek görülmeyen hâller için söylenen karşısındakine inandırma sözü.*|| **Allah'ın binasını yıkmak,** *Kendini veya birini öldürmek.*|| **Allah'ın cezası,** *İnsanı zor durumda bırakan, sıkıntı veren, musibet.*|| **Allah'ından** (Allah'tan) **bulsun,** *Kendisine kötülük eden birisi için bir kötülük düşünmediğini, ancak bu durum için Allah katında şikayette bulunduğunu belirten ilenme sözü.*|| **Allah'ın davetine icabet etmek,** *Ölmek, ruhunu teslim etmek.*|| **Allah'ın emri,** *Ölüm.*|| **Allah'ın emri, peygamberin kavliyle,** *Kız istemeye giden oğlan tarafının teklifi.*|| **Allah'ın evi,** *Cami, mescit, Kâbe; Beytullah.*|| **Allah'ın gazabı,** *İnsanı zor durumda bırakan, sıkıntı veren, musibet.*|| **Allah'ın gazabına geleyim ki...** *Bir yemin sözü.*|| **Allah'ın gazabına gelmek** (uğramak), *Çok sıkıntılı ve üzüntülü durumlara düşmek.*|| **Allah'ın günü,** *Her gün anlamında bıkkınlık ifadesi.*|| **Allah'ın hikmeti,** *Sebebi açıklanamayan, bilinemeyen olaylar ve durumlar için söylenen şaşkınlık ifadesi.*|| **Allah'ın hışmına gelmek** (uğramak), *Çok sıkıntılı ve üzüntülü durumlara düşmek.*|| **Allah'ı**(-nı) **seversen,** *Allah aşkına.*|| **Allah'ın inayetiyle,** *Yapılması planlanan bir iş anlatılırken Allah yardım ettiği takdirde yerine getirileceğini belirtmek için söylenir.*|| **Allah'ını seven tutmasın!** *"Kimse engel olmaya kalkışmasın." anlamında uyarı sözü.*|| **Allah'ını seversen,** *1. Sitem etmek için söylenir. 2. Yalvarma anlatan bir söz; Allah aşkına.*|| **Allah'ın işine bak,** *Bir olayın gidişinde beklenmedik bir değişme olduğu zaman söylenen şaşkınlık sözü.*|| **Allah'ın işine karışılmaz.** *Kadere karşı çıkılamayacağını ifade eden söz.*|| **Allah'ın izniyle,** *Yapılması planlanan bir iş anlatılırken Allah izin verdiği takdirde yerine getirileceğini belirtmek için söylenir.*|| **Allah'ın kırı** (dağı, yabanı), *Issız yer.*|| **Allah'ın kulu,** *İnsan; kişi; Âdem.*|| **Allah'ın lütfuyla,** *Yapılması planla-*

nan bir işin Allah izin ve bağışta bulunduğu takdirde yerine getirileceğini belirten söz. || **Allah'ın nimeti,** *Allah'ın kullarına verdiği yiyecek, içecek, rahatlık, huzur, akıl ve vücut sağlığı türünden bütün bağışlar.*|| **Allah'ın rahmetine kavuşmak,** *Ölmek.*|| **Allah'ın seyf-i adaleti,** *Allah'ın adalet kılıcı.*|| **Allah'ın takdiri,** *Kader, alın yazısı.*|| **Allah ıslah etsin.** *Kötü yola düşmüş kişilerin doğru yola gelmesi için Allah'tan iyi dilekte bulunma sözü.*|| **Allah'ı şaşmak,** *Ne yaptığını bilememek.*|| **Allah için,** *"Doğrusu, gerçeği söylemek gerekirse..." anlamında giriş sözü.*|| **Allah ikisini** (ikinizi) **bir yastıkta kocatsın,** *Yeni evliler için iyi dilekte bulunma sözü.*|| **Allah imdat** (yardım) **eylesin,** *Zor durumda olanlara moral vermek için söylenen iyi dilek.*|| **Allah** (seni, sizi) **inandırsın,** *İnanılması güç bir olayın anlatımı sırasında yemin etmek için kullanılan söz.*|| **Allah insanın aklını alacağına canını alsın,** *Aklın insan için önemini belirten bir söz.*|| **Allah iyiliğini versin,** *Hoşlanılan birinin olumsuz davranışını görünce şaşkınlık veya öfke belirtmek için söylenen söz.*|| **Allah kabul etsin.** *Bir hayır yapan kişiye bu iyiliğinin Allah katında kabul olması için yapılan dua.*|| **Allah kadirdir,** *1. Allah'ın her şeye gücü yeter. 2. Allah'ın yardımı ile her işin olabileceğini bildiren söz... 3. Kadere boyun eğmek gerek.*|| **Allah kahretsin!** *Yakınma ve öfke bildiren beddua sözü.*|| **Allah kavuştursun!** *Yolcu arkasından geride kalan yakınlarına söylenen iyi dilek sözü.*|| **Allah kavuştursuna gitmek,** *Yolculuğa çıkan kişinin yakınlarını ziyaret etmek.*|| **Allah kazadan beladan korusun** (saklasın, esirgesin), *Kötü bir durumla karşılaşmamak için edilen hayır dua.*|| **Allah kelamı,** *Kur'an-ı Kerim.*|| **Allah kerimdir,** *Allah bağış ve ikram sahibidir, büyüktür.*|| **Allah kerim yeri,** *Eski Türk kahvehanelerinde yoksulların para vermeden oturup geceledikleri bölüm.*|| **Allah kısmet ederse,** *"Herhangi bir engel çıkmazsa." anlamında kadere boyun eğme ifadesi.*|| **Allah kimseye muhtaç etmesin,** *Sağlık ve varlık açısından başkalarından yardım bekler duruma düşürmemesi için Allah'tan yardım dileme.*|| **Allah kolaylık versin.** *Güç bir iş karşısında başarının zorluğunu ifade etmekle birlikte Allah'tan yardım dileme sözü.*|| **Allah korkusu,** *Yapılmak istenen kötülükler için Allah'ın cezalandırmasından çekinerek vazgeçme.*|| **Allah kör etsin,** *1. Kötülüğünü gördüğümüz biri için ilenme. 2. Kullanırken aksiliklerle karşılaşılan eşyalar ve aletler için sövme yerine söylenen söz.*|| **Allah korusun,** *1. Allah'tan başka hiçbir gücün kötülükleri engellemeye yetmeyeceğini tahmin ettiğimiz durumlarda ettiğimiz dua. 2. Birinin veya bir şeyin şerrinden Allah'a sığınmak.*|| **Allah kulunun götüreceği kadar verir,** *1. Allah insanlara tahammül edebilecekleri kadar mükellefiyet yükler. 2. Allah insana sabredebileceği kadar sıkıntı verir.*|| **Allah kurtarsın,** *Çok zor bir duruma düşmüş veya ağır hastalığa yakalanmış birinin kurtuluşu için söylenen hayır dua sözü.*|| **Allah kuru iftiradan saklasın** (korusun). *Gerçek dışı bir suçlama dolayısıyla bu suçlamanın doğru olmadığını belirtmek için kullanılan savunma sözü.*|| **Allah layığını** (müstahakkını) **versin,** *1. Allah çalışma ve çabalarının karşılığını versin, anlamında hayır dua. 2. mec. Kötülük yapan birine Allah sana hak ettiğin belayı versin, anlamında beddua.*|| **Allah manda şifası versin,** *argo. Çok yemek yiyenler için söylenen yergi sözü.*|| **Allah muinin olsun,** *Çok zor bir işe girişenler için Allah'ın yardımını dileme.*|| **Allah muvaffak etsin,** *Zor bir işe girişenlere başarmaları için Allah'tan yardım dileme.*|| **Allah mübarek etsin!** *Allah hayırlı etsin, duası.*|| **Allah müstahakkını versin,** *1. Allah çalışma ve çabalarının karşılığını versin, anlamında hayır dua. 2. mec. Kötülük yapan birine Allah sana hak ettiğin belayı versin, anlamında beddua.*|| **Allah namerde muhtaç etmesin,** *Allah sağlık ve mutluluğu bozarak zor durumda bırakıp kötü kişilerden yardım umar duruma düşürmesin, anlamında dua.*|| **Allah nasıl bilirse öyle yapsın,** *Kızgınlık ve öfke bildiren beddua.*|| **Allah nasip** (kısmet) **ederse,** *Yapılmak istenen bir iş için Allah'ın iznine ve yardımına muhtaç olunduğunu ifade eden bir temenni.*|| **Allah nazardan saklasın,** *"Allah kötü niyetli kişilerin kötü arzu ve dileklerinden korusun." anlamında iyi dilek sözü.*|| **Allah ne verdiyse,** *Yiyecek ve içecek ne varsa, onunla yetinmek.*|| **Allah nice nice yıllara eriştirsin,** *Yaş gününü kutlayanlara daha böyle çok yıllar geçirmesi dileğiyle edilen dua.*|| **Allah ona son gürlüğü verdi,** *Yaşlı birinin son günlerinde ulaştığı bolluk ve mutluluktan söz ederken söylenen söz.*|| **Allah onların yıldızlarını barıştırsın,** *Birbiri ile geçinemeyen veya yaratılışça ters olan kişilerin iyi geçinmeleri için edilen hayır dua.*|| **Allah ömürler versin,** *1. Saygı duyulan birine selam verme sözü. 2. Yardım eden birisine teşekkür etmek için söylenen söz.*|| **Allah övmüş de yaratmış,** *Birinin çok güzel olduğunu belirtmek için kullanılan övgü.*|| **Allah peygamber tanımaz,** *1. Dinsiz. 2. Günaha girmekten çekinmez. 3. Çevresindekilere eziyet etmekten zevk alır.*|| **Allah rahatlık versin,** *Yatarken söylenen "Rahat bir gece geçirin." anlamında iyi dilek sözü; İyi uykular!.*|| **Allah** (gani gani) **rahmet etsin** (eylesin), *Ölen birinin ardından Allah'ın rahmetini dilemek için edilen hayır dua.*|| **Allah razı olsun.** *Kendisine iyilik yapan birisine Allah'ın rızasını dilemek şeklinde teşekkür sözü.*|| **Allah rızası için,** *1. Yalvarmak için kullanılan bir söz. 2. İnsanî bir karşılık beklemeden sadece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla; karşılıksız.*|| **Allah sabır**(lar) **versin,** *Sıkıntı içinde bulunan birisi için Allah'tan dayanma gücü vermesi için*

edilen dua.|| **Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin,** *1. Allah insanı yakınlarına bile muhtaç duruma düşürmesin anlamında iyi dilek sözü. 2. Yakınlarından yakınma bildiren söz.*|| **Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin,** *1. Allah insanı yakınlarına bile muhtaç duruma düşürmesin anlamında iyi dilek sözü. 2. Yakınlarından yakınma bildiren söz.*|| **Allah saklasın,** *Allah korusun anlamında iyi dilek.*|| **Allah selamet versin,** *1. Yolcular uğurlanırken söylenen "Tehlikelerden ve güçlüklerden uzak durmaları" dileği. 2. Uzakta bulunan bir tanıdıktan söz edilirken "güçlük ve sıkıntılardan uzak" kalması için edilen dua. 3. Birinin olumsuzluğunu anlatırken kullanılan söz başı ifadesi. 4. Gitmesini, ayrılmasını istemediğimiz birisi mutlak gitmek isterse, istemeden izin verildiğini ifade etmek için kullanılan azarlama sözü.*‖ **Allah senden** (sizden) **razı olsun,** *Kendisine iyilik yapan birisine Allah'ın rızasını dilemek şeklinde teşekkür sözü.*|| **Allah seni dünya boş kalmasın diye yaratmış,** *Beceriksiz ve tembel kişilere söylenen sitemli söz.*|| **Allah seni muammer eyleye,** *Görülen bir iyilik karşısında iyilik sahibine Allah'ın mutluluk ve sağlık vermesi için edilen dua.*|| **Allah son gürlüğü versin.** *Ömrünün son günlerini yaşamakta olan kimseye edilen hayır dua.*|| **Allah sonunu hayretsin** (hayreylesin). *Görünüşe göre sonu pek hayırlı çıkmayacağı tahmin edilen bir iş için yine de Allah'tan onu hayra çevirmesi için iyilik dileği.*|| **Allah şaşırtmasın,** *Beğenilen birisinin davranışlarını değiştirmemesi dileği.*‖ **Allah taksimi,** *Eşit miktarda olmayan, kimine az kimine çok olarak dağıtma.*‖ **Allah taksiratını affetsin,** *Ölen birinin ardından onun günahlarının Allah tarafından affedilmesini dilemek için edilen hayır dua.*|| **Allah tamamına erdirsin** (eriştirsin), *Başlangıcı iyi görülen bir işin iyi bir şekilde sonuçlandırılması için edilen dua.*|| **Allah'tan,** *1. Gelinen iyi durum ve kurtuluş Allah'ın dilemesi iledir. 2. Yaratılıştan veya doğuştan. 3. İyi ki; bereket versin; şükür ki...*‖ **Allah'tan bulsun,** *Kendisine kötülük eden birisi için bir kötülük düşünmediğini ancak bu durum için Allah katında şikayette bulunduğunu belirten ilenme sözü.*|| **Allah'tan gelene razı olmak,** *İnsan kusuru ve kastı olmaksızın başa gelen felaketler için söylenen sabır ve tevekkül sözü.*|| **Allah'tan ki,** *Kötü bir durumdan kurtuluşun Allah'ın yardımı ve dilemesi ile olduğu.*|| **Allah'tan kork.** *İnsaf et, acı, yazık, utan.*|| **Allah'tan korkmak,** *Allah korkusu ile kötülük yapmaktan çekinmek.* | **Allah'tan korkmayandan korkmalı,** *Yaptığı kötülüklerin cezasını göreceğini düşünmeyen kişinin vereceği zarar ve zulümden çekinmek gerekir.*‖ **Allah'tan korkmaz,** *İnsafsız; acımasız; gaddar.*|| **Allah'tan mağfiret dilemek,** *Allah'tan af dilemek, dua.*‖ **Allah'tan olacak,** *Şans veya talih denilen şeyin Allah'ın öyle dilemesi ile olduğu.*|| **Allah'tan ümit kesilmez,** *1. Allah insana en umulmadık zamanda yardım eder, anlamında umut sözü. 2. Ölme ihtimali olan bir hasta için, iyileşme umudu beslemek.*|| **Allah tekrarına erdirsin,** *Beğenilen, memnun olunan bir işin tekrar edilmesini dileme.*|| **Allah tesirini halk etsin,** *Yapılan bir duanın Allah katında kabul görerek kendisine dua edilen kişinin yararlanması dileği.*|| **Allah utandırmasın,** *İyi bir iş yapmaya kalkışanlara başarı dileme ifadesi.*‖ **Allahü âlem.** *Allah en iyisini bilir, doğrusunu Allah bilir.*|| **Allahü ekber,** *Allah uluların ulusudur; Allah en büyüktür.*|| **Allah var!** *Allah için doğru ol, doğru söyle.*|| **Allah var ya!** *Doğrusunu söylemek gerekirse...*| **Allah vere de,** *Dileğim odur ki... İnşallah.*|| **Allah vergisi,** *Bir kimsenin doğuştan gelen üstün yetenekleri.*‖ **Allah vermesin,** *Kötü bir durumun bizden uzaklaştırılması için edilen dua.*|| **Allah versin,** *1. Birinin kazancından duyulan memnuniyeti ifade etmek için söylenen şaka sözü. 2. Gelen dilencilere sadaka vermemek için söylenen söz.*|| **Allah yapısı değil kul yapısı,** *İnsanlar tarafından imal edilmiş olan eşyaların kusurlarının bulunabileceğini ifade eden söz.*|| **Allah yarattı dememek,** *Acımamak, eziyet etmek, zulmetmek.*‖ **Allah yardımcısı olsun,** *1. Allah'tan başka yardım edecek, umut beslenecek kimse kalmadığının ifadesi. 2. Zor durumda olan birinden söz ederken söylenen iyi dilek sözü.*|| **Allah yazdıysa bozsun,** *Gerçekleşmesi istenmeyen kötü bir durumun uzaklaştırılması için edilen dua.*|| **Allah yokluğunu göstermesin.** *Aslında pek makbul olmadığı hâlde daha kötüsünün de olabileceğini düşünerek eldekine razı olma ifadesi; Allah aratmasın.*|| **Allah yolu,** *Allah'ın emirleri, dinî görevler.*‖ **Allah yolunuzu açık etsin,** *Yolculara söylenen "Allah sizi yolda güçlüklerle karşılaştırmasın." anlamında uğurlama sözü.*‖ **Allah, yürü ya kulum, deyince,** *Çabuk ve kolay para kazananlar veya mesleğinde çabuk yükselenler hakkında söylenir.*‖ **Allah ziyade etsin.** *Bir ikram veya ziyafet sonucunda ev sahibine Allah'ın daha çok nimet vermesi için yapılan dua sözü.*

Allahan, [Ar. Allāhī > Allāh-ān اللهان] *(alla:ha:n) {OsT} is.* Allah adamları; ermişler.

Allahıma, [Ar. Allāhuma] *{OsT} ünl.* Şaşma bildirir.

Allahî, [Ar. Allāh > Allāhī اللهى] *(alla:hi:) {OsT} is.* Allah adamı; ermiş; veli.

Allahiyan, [Ar. Allāh + Far. -yān اللهيان] *(alla:hiya:n) {OsT} is.* Ermişler.

Allahlık, -ğı [Allah-lık] *is.* **1.** Allah'ın zatına ait, Allah'la ilgili olan. **2.** İnsanların elinden geleni yaptıktan sonra sonuç elde edilemeyen, ancak Allah'tan medet umulur durumda olan; kendi hâline bırakılan. **3.** *sf.* (Kişi için) kendisinden ciddi bir

hareket beklenemeyen zararsız ve kendi hâlinde. *«Bizi gerçekten usandırdı yalan dünyada, / Yarı Allahsız olanlar, yarı Allahlıklar.» F. Nafiz Çamlıbel.*

Allahsız, [Allah-sız] *sf.* **1.** Allah'a inanmayan; ateist. **2.** *mec.* Acıma ve merhamet duygusu olmayan; acımasız; gaddar; insafsız; vicdansız.

Allahsızlık, -ğı, [Allah-sız-lık] *is. fel.* Allah'a inanmama durumu; ateizm.

Allahuâlem, [Ar. Allāhü â'lem bi'ş-şevāb الله اعلم بالثواب] *{OsT} ünl.* Doğrusunu en iyi Allah bilir; Allah daha iyi bilicidir.

Allahuekber, [Ar. Allāhü ekber الله اكبر] *{OsT} ünl.* Allah en büyüktür; Allah ulların ulusudur.

Allahutaâla, [Ar. Allāhü teālā الله تعالى] *{OsT} ünl.* Allah yücelerin yücesi, ulların ulusudur.

allak[1]**, -ğı** [*OsT.* ʿallāḳ علاق] *(alla:k) {OsT} sf.* (Kişi için) sözünde durmayan, kendisine güvenilmez; aldatıcı; dönek; kalleş.

allak[2]**, -ğı** [Ar. allāk علاك] *(alla:k) {OsT} is.* Sakızcı.

allak[3]**,** [al-la-mak > al-la-k] *sf.* Karışmış. 🗗 **allak bullak,** *1. Karma karışık; düzensiz; darmadağınık. 2. {ağız} (Yuvarlanmak, düşmek için) teker meker.* [DS]|| **allak bullak etmek,** *1. Karıştırmak, dağıtmak, bozmak. 2. mec. Sakin ve doğru düşünemez hâle getirmek.*|| **allak bullak olmak,** *Zihni karışmak, sakin düşünemez olmak, şaşırmak, şaşkına dönmek.*|| **allak döllek,** *{ağız} (Elbise için) paramparça; eski püskü.* [DS]

allam[1]**,** [al-la-m] *{ağız} sf.* Dağınık; düzensiz. [DS] 🗗 **allam sellem,** *{ağız} 1. (Giyiniş için) düzensiz. 2. (Davranış için) başıboş; kontrolsüz.* [DS]

allam[2]**,** [Ar. ʿilm > ʿallām علام] *(allâ:m) {OsT} sf.* **1.** Her şeyi bilen; çok bilgili. **2.** *öz. is.* Her şeyi bilen; Allah. 🗗 **Allamü'l-guyûb,** *Bütün gizli ve saklı ne varsa hepsini bilen (Allah).*

allama, [al-la-ma] *is.* Kırmızıya boyama.

allamak, [al-la-mak] *gçl. f. [-r]* Bir nesneyi kırmızı ile boyamak. 🗗 **allayıp pullamak,** *Aslında güzel olmayan bir kimseyi veya bir şeyi güzel göstermek için süslemek.*

allame, [Ar. ʿallām > ʿallāme علامه] *(allâ:me) {OsT} is.* ve *sf.* Her alanda geniş ve derin bilgisi olan, çok bilgili. 🗗 **allame-i kül,** *Her şeyi bilen; bilgin.*

allamelik, -ği [allame-lik] *is.* **1.** Her alanda geniş ve derin bilgi sahibi olma hâli. **2.** Yarım yamalak bilgi ile çok biliyor görünme; bilgiçlik; ukalalık. 🗗 **allamelik etmek** (taslamak), *Hiçbir şey bilmediği hâlde çok şey biliyormuş gibi davranmak; bilgiçlik taslamak; ukalalık etmek.*

allamına, [al-la-n-ma] *is.* Kızarma.

allanmak, [al-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kızarmak; al renge bürünmek. **2.** *{ağız}* Süslenmek. [DS] **3.** *{ağız}* Çalım satmak. [DS] **4.** *{ağız}* Sarkıntılık etmek. [DS] **5.** *{ağız}* Utanmak; sıkılmak; arlanmak. [DS] 🗗 **allanıp pullanmak,** *Süslenmek.*

alle, [Fr. allée] *is.* Bir parka, bahçeye veya saraya giriş veya gezinti yeri olarak kullanılan iki yanında sıralanmış ağaçlar veya yeşil çit bulunan geniş yol; hıyâbân.

allef, [Ar. ʿalef *(yem)* > ʿallāf *(yemci)* علف] *{OsT} is.* **1.** Zahireci. **2.** *{ağız}* Tahılı kalburla taş ve toprağından temizleyen işçi. [DS]

alleflemėk, [allef-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor] {ağız}* Tahılı kalburla temizlemek. [DS]

allegretto, [İt. allegretto] *zf. müz.* **1.** Allegrodan daha hafif yürük ve canlı. **2.** *is.* Bu şekilde icra edilen müzik.

allegro, [İt. alegro] *zf. müz.* **1.** Çabuk çabuk; yürük. **2.** *is.* Bir sonatın ilk bölümü. **3.** Bir sonatın veya senfoninin yürük icra edilen bölümü. **4.** Dans ve koreografi gösterilerinde canlı icra edilen bölüm veya alıştırmalar.

allelomorf, [Yun. allelonmorphê] *sf. Biy.* Fonksiyonları aynı, etkileri benzeşmez olan homolog iki kromozom üzerinde aynı yeri tutan iki gen.

allem kallem, [allem + kallem] *is. ikile.* Söz hünerleri göstererek kandırma, ikna etme. 🗗 **allem** (etmek) **kallem etmek,** *Birini kandırmak veya bir amaca ulaşmak için her türlü yolu denemek.*

allı, [al-lı] *sf.* **1.** Rengi al olan, içinde al renk bulunan. **2.** Al renkli elbiseler giyinmiş olan. 🗗 **allı pullu,** *Süslü, gösterişli.*|| **allı morlu,** *Çok karışık renkli.*|| **allım pullum,** *{ağız} Çok süslü; güzel giyinmiş.* [DS]|| **allım sallın,** *{ağız} Boylu boslu.* [DS]|| **allım şallım,** *{ağız} Suçsuz görünmeye çalışan; suçsuzmuş gibi davranan.* [DS]|| **allım yeşilim,** *{ağız} 1. Renk renk. 2. Ala kuşak.* [DS]|| **allı pullu,** *{ağız} Mayıs böceği; gelin böceği.* [DS]|| **allı yeşilli,** *Çok karışık renkli.*|| **allı yeşilli kibrit,** *{ağız} Havai fişek; maytap.* [DS]|| **allı yeşilli olmak,** *{ağız} Gelin olmak.* [DS]

allığ, [al-lığ] *{eT} sf.* Hileli; allı. [EUTS]

allık, -ğı [al-lık] *is.* **1.** Kırmızılık, kırmızı olma hâli. **2.** Kadınların süs maksadıyla yanaklarına sürdükleri kırmızı boya. **3.** *{ağız}* İnce dövülmüş kırmızı biber. [DS]

alli, [al *(hile)* > al-lı] *(alli:) is.* Ayıp.

allu, [al-lu] *{ağız} ünl.* Vay! [DS]

alma[1]**,** [alma / almıla آلما / آلمله] *{eT} {eAT} is.* Elma. [DLT] [Mühennâ] 🗗 **alma çalısı,** *{ağız} Adaçayı.* [DS]|| **alma yağı,** *Elma yağı; adaçayı yaprağından çıkarılan yağ.*|| **alma yaprağı,** *{ağız} bot. Enli yapraklı bir tür ot.* [DS]

alma[2]**,** [al-ma] *is.* **1.** Almak işi. **2.** Alıntı. **3.** *mat.* Matematikte bir sayının üssünü, kökünü hesaplama işi.

almabaş, [alma+baş] *{ağız} is.* **1.** Kırmızı başlı yaban ördeği. **2.** Serçeden küçük, kırmızı başlı bir kuş. **3.** Kızıl arı; eşek arısı. [DS]

almacık[1]**, -ğı** [al-ma-cık المجق] *{eAT} {ağız} is.* Uyluk kemiğinin yuvarlak başı. [DS]

almacık[2]**,** [al-ma-cık] *{ağız} is.* Elmaya benzer küçük meyveleri olan bir ağaç. [DS]

almaç, -cı [al-maç] *is. fiz.* Alıcı; ahize; ağızlık; kulaklık; reseptör. 🗗 **almaç vermeç,** *{ağız} Alıp verme; alışveriş.* [DS]

almaçlı, [al-maç-lı] *sf.* (Oyun için) yenilen kimsenin ortaya koyduğu para, bilye, ceviz vb.yi yenen kişinin alabileceği koşulu olan.

almagöz, [alma+göz] *{ağız} is.* Makbul tutulmayan iri gözlü at. [DS]

almak, [*eT.* al-mak آلمق / المق] *gçl. f. [-ır]* [*eT. eAT - ur]* **1.** Bir nesneyi elle veya araçla tutup yerinden kaldırmak. **2.** Kendine mal etmek; ahzetmek; sahip olmak. **3.** (Ürün için) sağlamak; elde etmek. **4.** Kazanmak. **5.** Yüklenmek. **6.** Taşımak. **7.** Birlikte, yanında götürmek. **8.** Misafir olarak kabul etmek. **9.** Seçmek, tercih etmek. **10.** Bol veya uzun elbiseyi daraltmak veya kısaltmak için birazını kesip atmak. **11.** Dolu veya çok olan bir şeyi eksiltmek. **12.** İçinden çıkarmak; çekmek. **13.** Sırtına veya omuzu üzerine koymak. **14.** Fethetmek; savaşla zapt etmek işgal etmek; basmak; istila etmek; kaplamak. *{eT} {eAT} (aym)* [ETY] **15.** Ele geçirmek; elde etmek; kazanmak; yakalamak; kapmak; götürmek. *{eT} {eAT} (aym)*[İKPÖy.] **16.** İçki veya sigara içmek. **17.** Kullanmak. **18.** *mec. (Ölüm yoluyla)* ayırmak. **19.** *mec.* (Erkek için) bir kadın ile evlenmek. [Gabain] **20.** Posta yoluyla gönderilen eşyayı tesellüm etmek. **21.** İçine almak; içine sığdırmak; dahil etmek; katmak. **22.** Bir nesneyi eski yerinden başka bir yere götürmek, çekmek. **23.** Yol gitmek, kat etmek, aşmak. **24.** Kabul etmek. **25.** Benimsemek. **26.** Sahibinden habersiz veya zorla ele geçirmek. **27.** Çalmak. **28.** (Alet ve makine için) çalışmaya başlamak. **29.** Alıntı yapmak. **30.** *mec.* Belirtilen duruma girmek; bürünmek. **31.** *mec.* Sarmak. **32.** Etki altında bırakmak. **33.** Başlamak. **34.** Anlamak; bellemek. **35.** Görmek. **36.** (Dikkat için) göz önünde tutmak. **37.** Üzerinde düşünmek. **38.** (Halk şairleri için) şiir söylemeye başlamak. **39.** Birinden davranış biçimi edinmek. **40.** Balık yakalamak. **41.** *mat.* Bir sayının üssünü veya kökünü hesaplamak. **42.** Bir anten aracılığıyla radyo dalgalarını toplamak. **43.** Radyo, televizyon yayınlarını izleyebilmek. **44.** Öğrenmek, kavramak. **45.** *(Okula, derneğe, partiye vb.)* Kaydetmek. **46.** Kararlaştırılan zamanı değiştirmek. **47.** (Zamanla ilgili) oyalamak. **48.** Boyutlarını ölçmek. **49.** Duymak; algılamak. **50.** *{eT} {eAT}* Elde etmek; gereken şeyi kendine mal etmek. [EUTS] **51.** *{ağız}* (Koyun, keçi vb. için) yavrusunu emzirmek; emdirmek. [DS] **52.** *{ağız}* Parlamak; tutuşmak. [DS] **53.** *{ağız}* (Eklenecek iki parça için) birbirine uygun gelmek. [DS] **54.** *{ağız}* Bir tarafı ağır gelmek; meyletmek; ağmak. [DS] **55.** *{eAT}* Geri almak. 🗗 **Al abdestini ver pabucumu,** *Yarar umulan işte zarar görmeye başlanınca vazgeçmek istemek.*|| **ala götürmek,** *{eAT} Alıp götürmek.* | **Al Allah kulunu, zapt eyle delini,** *Deliliklerine, taşkınlıklarına Allah'tan başka kimse engel olamaz.*|| **al aşağı etmek,** *1. Yere vurmak, yere sermek, yenmek. 2. Makamından, görevinden uzaklaştırmak.*|| **al aşağı vur yukarı,** *Çok çekişmeli pazarlık sonucu..*|| **ala tutmak,** *{eAT} Alıkoymak.*|| **al baştan,** *Bir konuyu başlangıcından itibaren yeniden ele alıp incelemek, tekrar yapmak.* || **al benden de o kadar,** *Ben de aynı görüşteyim.*|| **Al beraber!** *Kürekle işleyen gemilerde küreklerin hep beraber çekilmesi için verilen emir.*|| **Al birini vur birine,** *Birbirinden farkı yok.*|| **Al birini, vur ötekine,** *İkisi de kötü.*|| **Al bir kürek!** *Denizcilikte manevra için bir tek kürek hareketi yapılacağını bildiren emir.*|| **Al cevabını otur aşağı,** *argo. "Gördün mü, ağzının cevabını aldın mı?" anlamında serzeniş sözü.*|| **Aldı ele, girdi yola,** *Konuyu çok uzattı.*|| **aldı fitili,** *Birdenbire çok kızdı.*|| **Aldın mı?** *argo. Gördün mü, beğendin mi?*|| **Al gülüm, ver gülüm,** *1. Peşin ve hemen mal teslimli alışveriş. 2. Âşıklar arasındaki sıkı ilişki.*|| **Al haberi, git kabarı kabarı,** *Sevindirici haber alanın durumu.*||**alı birmek,** *{eT} Alıvermek.*|| **alı gelmek,** *{eAT} Alıp gelmek; getirmek.*|| **alıp gitmek,** *1. Koparmak. 2. Zorla götürmek. 3. Sürüklemek.*|| **alıp verememek,** *Geçinememek, çekememek.*|| **alıp vermek,** *İlgilenmek, ilgisi olmak.*|| **alıp yürümek,** *1. Gelişmek; çoğalmak. 2. {ağız} İlerlemek; yükselmek.* [DS]|| **alır almaz,** *Hemen, o anda.*|| **alır göz,** *{eAT} Dikkatli bakış; alıcı göz.*|| **alır gözle,** *Dikkatle; alıcı gözüyle.* | **alı virmek,** *{eAT} Mücadele etmek; savaşmak.*|| **al içeri etmek,** *Bir güç sarf ederek içeri çekmek.*|| **Al iskeleni!** *argo. Çek git, sıvış!*|| **Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunsun,** *Doğru bildiğini yap, şikayetlere önem verme.*|| **almak vermek,** *{eAT} Savaşmak; mücadele etmek; mukatele etmek.*|| **Al, on paralık da ondan,** *Önemli bir konuda değersiz görüşler ileri sürenlerle alay için söylenir.*|| **Al sana?** *İşte sana, gördün mü?*|| **Al takke ver külah,** *Çok bayağı şekilde senli benli olmak.*|| **alup virmek,** *{eAT} Bir işin türlü yönlerini heyecan içinde düşünmek.*|| **alur göz,** *{eAT} Dikkatli bakış; alıcı göz.*

almakçı, [almak-çı] *{ağız} sf. folk.* (Kişi için) köy düğününde gelini babasının evinden güvey evine getiren. [DS]

almalık[1]**, -ğı** [al-mak > al-ma-lık] *{ağız} is.* **1.** Eşya koymaya yarayan, tavana yakın raf; terek. **2.** Şapka siperliği. [DS]

almalık[2], **-ğı** [elma > alma-lık] *{ağız} is.* **1.** Büyük yapraklı bir tür ot. **2.** Elma bahçesi. [DS]

Alman, [Fr. allemand] *öz. is.* **1.** Almanya halkından olan. **2.** (Tamlayan olarak) Almanya ya da Almanlarla ilgili. ◻ **Alman gümüşü,** *Çinko, bakır ve nikel karışımı, gümüş renginde bir alaşım; mayşor.*|| **Alman papatyası,** *Kömeçleri 15-20 cm. çaplı Orta Avrupa'da yetişen bir papatya türü, (Anthemis nobilis).*|| **Alman usulü,** *Toplu yapılan bir harcamada herkesin kendine düşen payı ödemesi usulü.*

almanak, -ğı [Ar. / Eski Mısır d. el-manah *(geçen yıl)* >Yun. alemeniḫiaká > Lat. almanachus] *is.* Her çeşit bilimsel ve pratik bilgileri bulunduran yıllık takvimli kitap.

Almanca, [Alman-ca] *(alma'nca) is.* **1.** Alman dili. **2.** *sf.* Alman dili ile yazılmış, söylenmiş.

Almancı, [Alman-cı] *is.* ve *sf.* **1.** Alman yanlısı bir politika izleyen (kişi). **2.** *{ağız}* Almanya'da çalışan Türk işçisi.

Almancılık, -ğı [Alman-cı-lık] *is.* Alman taraftarlığı.

Almanlaşma, [Alman-la-ş-ma] *is.* Almanlaşmak işi.

Almanlaşmak, [Alman-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Almanlara benzer davranış ve nitelikler edinmek.

Almanlık, -ğı [Alman-lık] *is.* **1.** Alman olma durumu. **2.** Almanlara özgü nitelik.

almaş, [al-ma-ş] *is.* Birden fazla nesne veya olayın dönerli olarak birbirini izlemesi; münavebe; değişerek; dönerek; dönüşümlü; keşikleme; nöbetleşe; sırasıyla.

almaşık, -ğı [al-ma-ş-ık] *is.* ve *sf.* **1.** Düzenli aralıklarla birbirini izleyen; münavebeli. **2.** *{ağız}* Yorulanın yerine koşulmak üzere hazır bulundurulan yedek koşum veya çift hayvanı; değiştirmelik. [DS] ◻ **almaşık akım,** *Alternatif akım.*| **almaşık çiçekli,** *bot. Çiçekleri almaşık dizilmiş olan.*|| **almaşık yapraklar,** *Bir sap üzerinde aynı hizada değil de değişik yüksekliklerde dizilen yapraklar.*

almaşıklık, -ğı [alma-ş-ık-lık] *is. bot.* Bir bitkide yaprak ve çiçeklerin almaşık dizilme hâli.

almaşlı, [alma-ş-lı] *sf.* Almaş durumunda olan.

almaşma, [alma-ş-ma] *is.* **1.** Almaşmak işi. **2.** Farklı iki süs ögesinin sırayla yinelenmesi.

almaşmak, [alma-ş-mak] *{eAT} işteş. f. [-ır]* **1.** Nöbetleşe kullanmak. **2.** Değişmek.

almaştırmak, [alma-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Değiştirerek nöbetleşe kullanmak. [DS]

almaz, [al-mak > al-maz] *{ağız} sf.* (Keçi veya koyun için) yavrusunu emdirmeyen. [DS] ◻ **almaz almaz bakmak,** *{ağız} Kıskançlık ve kin dolu olarak bakmak.* [DS]|| **almazdan almazdan,** *{ağız} Bön bön; aptal aptal.* [DS]

almazıya, [al-maz-ı-y-a] *{ağız} zf.* Almamak niyetiyle. [DS]

almazlanmak, [al-maz-la-n-mak المزلنمق] *dönşl. f. [-ır]* Bir şeyi almak istememek, isteksiz ve çekimser davranmak; almaktan çekinmek. *{eAT} (aymı).*

almazlık, -ğı [al-maz-lık] *{ağız} is.* **1.** Kuzusunu emzirmeyen koyunu kuzuya alıştırmak için yavrusu ile birlikte konulduğu yer. **2.** Koyun, keçi bağlanan dikine çakılmış çatal ağaç. [DS]

almıla, [almıla] *{eT} is.* Elma. [DLT]

alınır, [al-mak > al-ınır] *{eT} is.* Hırs, tamah. [Gabain]

almışı, [al-mış-ı] *{eAT} is.* Para olarak değeri.

alnaç,-cı [al-(ı)n-aç] *is.* **1.** Bir şeyin öne bakan yüzü; ön; cephe. **2.** Yüze karşı gelen taraf; insanın karşısında bulunan, karşı; annaç. **3.** Bir yapının ön yüzü; cephesi. **4.** Alın.

alnaklamak, [alın > al(ı)n-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Gözetlemek. **2.** Alın doğrultusunda bakmak. [DS]

alngadmak, [al(a)ñ-ad-mak] *(alñadmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* Zayıflamak; arıklamak; hâlsiz olmak. [EUTS]

alngadturmak, [al(a)ñ-ad-tur-mak] *(alñadturmaḳ) {eT} gçl. f. [-ur]* Zayıflatmak; arıklatmak; güçten düşürmek. [EUTS]

alngatmak, [al(a)ñ-at-mak] *(alñatmaḳ) {eT} gçl. f. [-ur]* Zayıflamak; arıklamak; hâlsiz olmak. [EUTS]

alngumak, [al-añ-u-mak > al-ñ-u-mak] *(alñumak) {eT} gçsz. f. [-r]* Zayıflamak; bitkinleşmek. [İKPÖy.]

alnuk, [alın-mak > al(ı)n-uḳ النوق] *{eAT} sf.* Sersem; gafil; meczup.

alnuklık, [alnuḳ-lıḳ آلنقلق] *{eAT} is.* Âcizlik.

alo[1], [alō] *(alo:) {ağız} ünl.* Şaşma, korku bildirir. [DS]

alo[2], [Fr. allô / İng. hello] *ünl.* Telefon görüşmesinde bağlantıyı kurma ve görüşmeye başlama sözü.

aloalo, [alo *(yans.)* > alo+alo] *(a:loa:lo) {ağız} is.* Hindi. [DS]

alobos, [Yun. alopós] *{ağız} is.* Su üzerinde oluşan köpük; su köpüğü. [DS]

alogami, [Fr. allogamie] *is. bot.* Bir çiçeğin, aynı bitki veya başka bitki üzerindeki başka çiçek tozları ile döllenmesi.

alokinezi, [Fr. allocinésie] *is. tıp.* Vücut organlarından birini hareket ettirmek isteyince onun yerine karşı eşini hareket ettirme şeklinde görülen hareket bozukluğu.

alometri, [Fr. allométrie] *is.* Bazı bitki ve hayvanlarda görülen bir organın vücudun bütününe göre daha hızlı veya yavaş büyümesi; heterogoni.

alonj, [Fr. allonger *(uzatmak)* > allonge] *is.* Bankacılıkta, bono veya havaleye ilişkin kâğıt.

alopesi, [Fr. allopécie] *is. tıp.* Saçların veya vücut kıllarının hiç çıkmaması veya yer yer dökülmesi.

aloşo, [? aloşo] *{ağız} is.* Buğdaydan yapılan sütlaç. [DS]

alotrofi, [Fr. allotrophie] *is.* Değişik tür besinlerle beslenebilme özelliği.

alotropi, [Fr. allotropie] *is. kim.* Karbon, kükürt ve fosfor gibi maddelerin değişik fiziksel özelliklerde bulunması.

alozom, [Fr. allosome] *is. biy.* Cinsiyetin belirmesinde temel rol oynayan özel kromozom; heterokromozom; cinsel kromozom.

alörispor, [Fr. aleuriospore] *is. bot.* Miselyum iplikçiklerinin yırtılması ile çıkan mantar sporu.

alörometre, [Fr.aleuromètre] *is.* Undaki gluten miktarını ölçmeye yarayan araç.

alöron, [Fr. aleurone] *is. bot.* Bitki tohumlarının besi dokusunda bulunan yedek protein.

alösemik, [Fr. aleucémique] *sf. tıp.* Kan akyuvarlarının sayısında artış ve yapısında bozukluk göstermeyen bir lösemi türü.

alp, [alp آلپ] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Yiğit; cesur; alp; kahraman; bahadır; enerjik. [İKPÖy.] [EUTS] [DLT] [Gabain] [Mühennâ] [Tekin] **2.** Yiğitliği gerektiren. [İKPÖy.] **3.** Saygın. [İKPÖy.] **4.** (Tehlike için) şiddetli; güç; zor; müşkül. [ETY] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Mühennâ] **5.** Yüksek. **6.** *is.* Cesur, yiğit savaşçı; kahraman; zorlu. **7.** Eski Türklerde hanedan prenslerine verilen Avrupa Orta Çağındaki şövalye karşılığı resmî asalet unvanı. ☞ **alp eren,** *{eAT} Yiğit; bahadır; kahraman.*‖ **alp süngüş,** *{eT} (alp süñüş) Bir ilah veya şeytan adı; Sansk. Vyāghra.* [EUTS]‖ **alp tegin,** *{eT} Yiğit köle.* [DLT]‖ **alp yol,** *{eT} Tehlikeli yol; çetin yol.* [EUTS]

Alp, [Fr. alp] *is.* Avrupa'nın başlıca sıradağlarının adı. ☞ **alp bahçesi,** *Yüksek dağlarda kurulan ve içinde bilimsel incelemeler için alp bitkileri yetiştirilen bahçe.*‖ **alp ırkı,** *Cilalı Taş Devrinde Avrupa'ya yerleşmiş beyaz ırktan insanlar.*‖ **alp keçisi,** *Alp dağlarında yetişen kısa tüylü, üçgen başlı, külah şeklinde dik kulaklı, zarif görünüşlü, bol süt veren bir keçi türü, (Chamoisée).*‖ **alp lalesi,** *bot. Zambakgillerden ormanlarda, açık alanlarda ve çimenliklerde yetişen pembe büyük sarkık çiçekli, uzun beyaz soğanlı bir çiçek.*‖ **alp sistemi,** *jeol. Jeolojik devirlerden ikinci zamanın sonları ile üçüncü zamanın ortalarına kadar geçen devrede oluşmuş genç dağlar sistemi.*‖ **alp şarkıcı kuşu,** *zool. Yüksek dağ yamaçlarında yaşayan, böcek ve taneciklerle beslenen gri ve kahverengi küçük bir kuş, (Prunella collaris).*

alpagu, [alp-a-mak > alp-a-gu] *{eT} is.* **1.** Yiğit savaşçı; kahraman cesur savaşçı; yiğit. [Gabain] [ETY] [Tekin] **2.** Bir unvan. [ETY]

alpagut, [alp-a-gu > alp-a-gu-t] *{eT} is.* **1.** Kahramanlar; cesurlar; alplar; yiğitler; savaşçılar. [ETY] **2.** Tek başına düşmana saldıran ve hiçbir yandan yakalanmayan kimse; savaşçı. [DLT] [Gabain] [EUTS]

alpak, -ğı [al+pak] *{ağız} is.* Kırmızı. [DS]

alpaka, [Gün. Amer. yer. Aymara d. > İsp. alpaca] *(alpa'ka) is. zool.* **1.** Devegillerden Güney Amerika'da yaşayan evcilleştirilmiş guanakon türü bir memeli olup yumuşak tüylü postu için And dağlarındaki yaylalarda yetiştirilen geviş getiren bir hayvan *(Lama glama pacos).* **2.** *gnşl.* Bu hayvanın tüylerinden veya sentetik elyaf katılarak dokunmuş kumaş.

alpaks, [Lat. al-paḫ] *is.* **1.** Dökümü kolay, içinde yüzde 13 oranında sodyumla arıtılmış silisyum bulunan alüminyum alaşımı. **2.** Bu alaşımdan yapılmış döküm eşya.

alpamak, [alp-a-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Cesur olmak. [Gabain]

alpargata, [İsp. alpargata] *is.* İspanyol köylülerinin veya dansçıların giydikleri saz veya ipten yapılmış bir çeşit ayakkabı.

alpbahçesi, [alp+bahçesi] *is.* Yüksek dağlarda yetişen alp kuşağı bitkileriyle meydana getirilen park ve bahçe.

alpehlivan, [al+pehlivan] *is.* Salkımı orta büyüklükte ve konik, taneleri sık, yuvarlak, sulu, lezzetli ve sert kabuklu, Trakya'da yetiştirilen sofralık kırmızı renkli bir çavuş üzümü türü.

alperen, [alp+er-en] *is.* Müslümanlığın Anadolu ve Rumeli'nde yaygınlaşmasını sağlayan mücahit dervîş.

alpgülü, [alp+gülü] *is. bot.* **1.** Alplerde, Sibirya ve Asya'da doğal olarak yetişen, yapraklarında uyuşturucu ve idrar söktürücü özellikler bulunan bir süs bitkisi *(Rhododendron chrysanthum).* **2.** Zakkum ağacı *(Rhododendron ferrugineum).*

alpha, [Yun. alpha] *is.* Alfa.

alpımak, [alp-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Saygı göstermek; hürmet etmek. [DS]

alpırkamak, [alp+ ir-ke-mek *(biriktirmek)* > alpırkamak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Kendisine yiğit süsü vermek; sebatla çalışmak. [EUTS]

alpırkanmak, [alp *(kahraman)* + irk-e-mek *(biriktirmek)* > alpırka-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bir şey üzerinde yorulmadan, bıkmadan, ısrarla çalışmak. [EUTS] **2.** Kahramanca davranmak; kahramanlığı kendinde toplamak; kahramanlaşmak. [İKPÖy.] [EUTS] **3.** Kendisine yiğit süsü vermek. [Gabain]

alpinia, [Lat. alpinia] *is. bot.* Zencefilgillerden güzel çiçekli, gövdesinden çıkarılan madde uyarıcı olarak halk hekimliğinde kullanılan bir süs bitkisi; havlıcan, *(Alpina officinarum).*

alpinist, [Fr. alpiniste] *is.* Dağcı.

alpinizm, [Fr. alpinisme] *is.* Dağcılık.

alpinum, [Lat. alpinum] *is.* Yüksek dağ bitkileri yetiştirmek için düzenlenmiş botanik bahçesi.

alplık, -ğı [alp-lık آلپلق] *{eAT} is.* **1.** Alp olma durumu; kahramanlık; yiğitlik; cesurluk. **2.** Serkeşlik; asilik. ☞ **alplık etmek,** *{eAT} Cesaret göstermek; yiğitçe davranmak.*

alpyıldızı, [alp+yıldız-ı] *is. bot.* Yüksek dağların yamaçlarında yetişen soğanlı bir çiçek, *(Paradisia liliastrum).*

alsamak, [al-mak > al-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Almak istemek. [DLT]

alsıkmak, [al *(hile)* > al-sık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Bir şeyi alınmak; çalınmış olmak. [EUTS] **2.** Soyulmak. [DLT] **3.** Aldanmış olmak.

alsıkmış, [al-sık-mış] *{eT} sf. huk.* Malı mülkü yağma edilmiş [Mühennâ]

alsin, [Fr. alcyne] *is. kim.* Üçlü bir bağla nitelenen, alifatik sınıftan asetilenik hidrokarbonlar.

alsiyonlar, [Fr. alcyonaires] *is. zool.* Sekiz bölüm ve dokunaçlı, çift yüzgeçli selentereler *(Heliopora).*

alsophila, [Yun. alsosphilos] *is. bot.* Sıcak bölgelerde yetişen ağaç görünümlü eğreltiotu çeşidi *(Alsophila australis).*

alşah, [alçak / alşaḫ الشخ] *{eAT} sf.* Alçak.

alşimi, [Ar. al-kimīyā > Fr. alchimie] *is.* **1.** Adi metallerden altın yapmak için insanların uzun yıllar uğraştığı bir bilim dalı; simya. **2.** *mec.* Değeri düşük bir malı değerli ve geçerli bir ticarî mala çevirme çabası.

alşimist, [Fr. alchimiste] *is.* Adi metallerden altın yapmaya çalışan bilim adamı; simyager; simyacı.

alt, [al *(aşağı)* > al-t] *is.* **1.** Bir nesnenin aşağı bakan yüzü, yere gelen tarafı; taban. *«Bardağın altı ıslanmış.»* **2.** Dik tutulan bir yüzeyin aşağı kısımları. *«Ekranın altı karardı.»* **3.** Yüksekte bulunan şeyin yer ile arasındaki boşluk. *«Sıcaktan herkes ağacın altına sığındı.»* **4.** Üst üste yapılan sıralamada aşağıda kalan nesne. *«Şu apartmanın alt katında oturuyoruz.»* **5.** Bir yazının son satırından sonraki boşluk. *«Raporun her sayfasının altını imzalayınız.»* **6.** Küçük çocukların ve yatalak hastaların boşaltım ihtiyaçlarını giderdikleri bez vs. **7.** Ölçme ve değerlendirmede ölçü alınan belirli bir değerden daha geri olanlar. *«Yeni sınıf geçme sisteminde ikinin altındakiler kalıyor.»* **8.** Dip. *«Nehrin altından kablo geçirdiler.»* **9.** Bilinen ve söylenen olayların gerisinde yatan sebepler, gerçekler. *«Aralarındaki kavganın altında gelin kaynana sürtüşmesi yatıyor.»* **10.** Sonuç, son; işin varacağı yer. *«Bunun altından daha neler çıkacak, neler!»* **11.** Yararlanmak üzere elinde bulundurma; taht. **12.** *{eT}* Aşağı. [ETY] **13.** *{ağız}* Delinen çorabın tabanına yeniden örülen parça. [DS] **14.** *{eAT}* Nikâhla bağlı. **15.** *{eAT}* Buyrukla bağlı; emrinde olma. ⊟ **alt ağacı,** *{ağız} Dokuma tezgâhında dokunan halı ve kilimin sarıldığı yuvarlak ağaç.* [DS]‖ **alt alta,** *Biri diğerinin altına gelecek şekilde.*‖ **alt alta üst üste,** *Yere düşenin üstüne diğerinin çöktüğü, bazen de ötekinin üste çıkarak yaptıkları boğuşma veya dövüş.*‖ **alt baş,** *{ağız} 1. Aşağı taraf; son uç; geri. 2. Sonunda; velhasıl.* [DS]‖ **alt başı çekmek,** *{ağız} Hatır saymak; çekinmek.* [DS]‖ **alt başlık,** *Bir kitabın veya yazının başlığından sonra onu tamamlayan başlık.*‖ **alt bilinç,** *psikol. Bilinçaltı.*‖ **alt cins,** *biy. Bir cins içindeki ikinci derece cins.*‖ **alt cisim,** *mat. Bir cismin aynı işlemlerle kendisi de cisim kuruluşunda olan alt cümlesi.*‖ **alt bölüm,** *biy. Canlıların sistematik sınıflandırmasında bir bölüm içinde yer alan ikinci derecedeki bölüm; alt şube.*‖ **alt cins,** *biy. Canlıların sistematik sınıflandırmasında bir cins içinde yer alan ikinci derecedeki cins.*‖ **alt çene,** *anat. Omurgalı canlılarda alttaki hareketli çene.*‖ **alt çenesinden girip üst çenesinden çıkmak,** *Birini, ikna etmek için uğraşmak.*‖ **alt deri,** *biy. Omurgalı hayvanlarda ve insanda vücudu örten derinin alt kısmını oluşturan bağ doku; hipoderm.*‖ **alt diş,** *anat. Omurgalı hayvanlarda ve insanda alt çenede yer alan dişler.*‖ **alt dudak,** *anat. Omurgalı hayvanlarda ve insanda ağzın giriş kısmını teşkil eden parçalardan altta olanı.*‖**alt etmek,** *Yenmek; galip gelmek.*‖ **alt ev,** *{ağız} Köy evlerinin zemin katında hayvan bağlanan yer; bodrum.* [DS]‖ **alt familya,** *biy. Canlıların sistematik sınıflandırmasında bir aile içinde yer alan ikinci derecedeki aile.*‖**alt geçit,** *Kara yollarında birbirini kesen kavşaklarda taşıt trafiğini aksatmamak için bir yolun altından geçirilen diğer yol.*‖ **alt hava yuvarı,** *gök. b. Ortalama 12 km. kalınlığındaki, dünya ile üst hava küresi arasında kalan atmosfer tabakası.*‖ **altı alay üstü kalay,** *Dışının gösterişi iyi fakat içi kötü.*‖ **altı algın olmak,** *{ağız} İki kişi arasında kin ve düşmanlık bulunmak.* [DS]‖ **altı kaval üstü şeşhane,** *Birbirine uymayan parçalarla meydana getirilmiş bütün, özellikle birbirini okşamayan giyim.*‖ **altına almak,** *Birini yere yıkıp üstüne çökmek.*‖ **altına bir araba çekmek,** *Kendisine veya birine otomobil satın almak.*‖ **altına etmek,** *Büyük veya küçük boşaltım ihtiyacını tutamayıp donuna veya yatağına yapmak.*‖ **altına kaçırmak,** *1. Büyük veya küçük boşaltım ihtiyacını tutamayıp donuna veya yatağına yapmak. 2. mec. Çok korkmak.*‖ **altına yapmak,** *Büyük veya küçük boşaltım ihtiyacını tutamayıp donunu veya yatağını pisletmek.*‖ **altında bulundurmak,** *huk. Kiralama vb. yollarla bir taşınmazı elinde bulundurmak; tahtında bulundurmak.*‖ **altında kalmamak,** *Gördüğü bir iyilik veya kötülüğü karşılıksız bırakmamak; aynısı ile karşılık vermek.*‖ **altından almak,** *Yatalak bir hastanın pisliğini yattığı yerden yapmasını sağlamak ve pisliğini atmak.*‖ **altından çapanoğlu çıkmak,** *Beklenmedik olumsuzluklarla karşılaşmak.*‖ **altından girip üstünden çıkmak,** *Eline geçen parayı lüzumsuz yere harcayıp bitirmek.*‖ **altından kalkmak,** *1. Başarmak. 2. Hak ettiği cevabı verebilmek.*‖ **altını çaldırmak,** *{ağız} (Kişi için) konuşma sırasında karşı tarafın işine yarayacak gizli ve eksik taraflarını sezdirmek; açığa vurmak.* [DS]‖ **altı-**

nı çalmak, *{ağız} 1. Süpürmek; temizlemek. 2. Toplamak. 3. Hesabı kapatmak; ilişiği kesmek.* [DS] *4. {ağız} Yontmak; kesmek.* [DS] *5. {ağız} Niyetini anlamaya çalışmak; ağzını aramak.* [DS]|| **altını çizmek,** *1. Önemini belirtmek, dikkat çekmek. 2. İlişiğini kesmek; dostluğu sona erdirmek.*|| **altını ıslatmak,** *Çişini donuna veya yatağına yapmak.*|| **altını üstüne getirmek,** *Düzeni bozmak, karıştırmak.*|| **altını yakmak,** *{ağız} Kışkırtmak; kötülüğü artıracak biçimde davranmak.* [DS]|| **altı üstüne gelmek,** *Çok karışmak.*|| **altı yaş,** *Hileli ve iyi sonuç vermeyecek iş.*|| **alt karşıt,** *Aynı terimlerden oluşan biri olumlu, diğeri olumsuz iki önermeden her birinin diğeri karşısındaki adı.*|| **alt kat,** *Bir ormanın temel ve büyük ağaçlarının altında yetişen daha küçük ağaç ve çalılar topluluğu.*|| **alt komisyon,** *Belli bir konuda ön çalışma yapmak üzere aynı komisyonun üyeleri arasından ayrılan küçük grup.*|| **alt köşe,** *por. Kale direklerinin zemine değdiği noktadaki köşe.*|| **alt kurul,** *Bir kurul tarafından belirli bir konuyu daha ayrıntılı incelemek üzere aynı kurul üyeleri arasından oluşturulmuş küçük kurul.*|| **alt olmak,** *Yenilmek, altta kalmak.*|| **alt sınıf,** *biy. Canlıların sınıflandırılmasında bir sınıf içinde yer alan ikinci derece sınıf.*|| **alt şube,** *biy. Canlıların sınıflandırılmasında bir şube içinde yer alan ikinci derece şube; alt bölüm.*|| **alt tabaka,** *fiz. 1. Atomda bir tabakanın içinde bulunan elektronun açısal kuanta sayısına denk gelen bölümü. 2. dbl. Bir dilde değişimlere yol açan eski bir dilin kalıntısı.*|| **Altta kalanın canı çıksın,** *Bana ne, zayıflar varsın ezilsin, anlamında olumsuz bir tutum ve söz.*|| **altta kalmamak,** *1. Kendisine yapılan bir iyiliğe iyilikle karşılık vermek; minnet altında kalmamak. 2. Kendisine yapılan bir kötülük veya söylenen kötü bir sözün karşılığını vermek.*|| **alt takım,** *biy. Canlıların sınıflandırılmasında bir takım içinde yer alan ikinci derece takım.*|| **alttakiler,** *Alt katta oturan komşular.*|| **alttan almak,** *Öfkeli ve sert birine karşı yumuşak ve anlayışlı davranmak.*|| **alttan alta,** *Gizlice, fark ettirmeden; çaktırmadan.*|| **alttan güreşmek,** *Gerçek amacını gizli tutarak üstün gelmeye çalışmak.*|| **alttan su çıkmak,** *{ağız} Tedirgin edecek bir durum oluşmak.* [DS]|| **alt tarafı,** *1. Bundan sonra geleni, gerisi. 2. Değersiz, gereksiz; olup olacağı. 3. {ağız} Bir işin aslı.* [DS]|| **alt tarafı kiraz bahçesi,** *Moral kazanmak için şu andaki güçlük aşıldıktan sonra sıkıntıların gideceğini ifade etmek için söylenen söz.*|| **altta yok üstte yok,** *Yoksul.*|| **alt teknesine ermek,** *{ağız} Kendisinden gizli tutulan bir işin aslını araştırıp öğrenmek.* [DS]|| **alt tür,** *biy. Canlıların sınıflandırılmasında bir tür içinde yer alan ikinci derecedeki tür.*|| **alt uç,** *{ağız} 1. Sonuç; son. 2. İp, urgan gibi şeylerin altta kalan ucu.* [DS]|| **alt üst,** *Bir nesnenin altı üstüne, üstü de altına gelecek şekilde değiştirilme hâli.*|| **alt üst böreği,** *Tepsinin altına ve üstüne birer kat yufka serilerek peynirli, ıspanaklı veya kıymalı içle hazırlanan börek.*|| **alt üst etme,** *Yığın hâlinde bulunan ürünü havalandırmak veya kurutmak amacıyla karıştırıp altını üstüne getirme işlemi.*|| **alt üst etmek,** *1. Altını üstüne getirecek şekilde çevirmek. 2. mec. Karıştırmak. 3. İnsanda psikolojik bakımdan karışıklık ve düzensizlik meydana getirmek.*|| **alt üst olmak,** *1. Altı üstüne gelmek. 2. mec. Karışmak, düzeni bozulmak.*|| **alt üst parası,** *{ağız} Hastanın bakımı ve ölümünden sonra gömülme ve hayır işlerine harcanmak üzere ayrılmış para.* [DS]|| **alt yaka,** *Balık ağlarında kurşun ağırlıkların bulunduğu kenar.*|| **alt yapı,** *1. Şehircilikte yol, su, elektrik, kanalizasyon, telefon ve gaz gibi genellikle toprak altında kalan donanımlar. 2. Bir meslek veya sanatın yürütülebilmesi için gerekli olan temel bilgiler. 3. Marksist felsefede siyasi, hukuki ve estetik vb. ilişkileri etkileyen ve düzenleyen üretim araçları ve üretim ilişkilerinin bütünü.*|| **alt yazı,** *1. Gazete ve dergilerdeki resimlerin altına konulan açıklayıcı yazılar. 2. Yabancı dilde oynatılan filmlerde konuşmaların ekran veya perdenin alt tarafında yer alan özet tercüme yazıları.*|| **alt yazılama,** *Yabancı dilde seslendirilmiş bir filmdeki konuşmaları özet hâlde verebilmek amacıyla alt yazı hazırlama ve film üzerine basma işi.*|| **alt yazılamak,** *Alt yazı hazırlamak ve yazmak.*|| **alt yazılayıcı,** *Alt yazıları film üzerine basan araç.*|| **alt yazılı,** *(Film için) konuşmaları ekranın veya perdenin altında özet tercümeler hâlinde verilen yabancı dilde seslendirilmiş.*

altaçı, [al-taçı] *{eT} zf.* Alacak; alıcı; alan. [ETY]

altag[1]**,** [al-tag] *{eT} is.* **1.** Hile; aldatma. [EUTS] [Gabain] **2.** Yol; metot. [Üç İtigsizler] **3.** Yardım; destek. [EUTS]

altag[2]**,** [alt-ag] *{ağız} zf.* Altta; alttaki. 🗗 **altag üstek,** *{ağız} Alt alta üst üste.* [DS]

altair, [Ar. el-tāir] *(alta:ir) {OsT} is.* Uçucu.

altalamak, [alt-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hastalık tekrarlamak; hâlsiz bırakmak; hastalık etkenleri artmak. **2.** Yenmek; sindirmek. [DS]

altamak, [al-ta-mak / al-da-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Aldatmak; kandırmak. [Gabain] **2.** *{ağız}* Yenmek; mağlûp etmek. [DS]

altar, [Lat. altus *(yüksek)* + ara *(urban yakma ocağı)* > altar] *is.* Bazı dinlerde adak kurbanın kesilip yakıldığı ocak; tapınaklarda en önde bulunan masamsı yükseklik; sunak.

altatıcı, [al-ta-t-ıcı] *{eT} is.* Yankesici.

Altay, [Moğ. altan / T. altun] *öz. is.* Asya'da batı Sibirya ile Moğolistan arasında kalan dağlık bölge.

Altayca, [Altay-ca] *is. dbl.* Altay dağları bölgesinde yaşayan Abaka Türklerinin konuştuğu Türkçe.

Altayistik, [Fr. altaïstique] *is. dbl.* Altay grubu milletlerin dil, kültür, tarih ve edebiyatları ile uğraşan bilim dalı; Altay filolojisi.

altazıtmak, [alta-z-ı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** (Hastalık için) yenilenmek; artmak; hastayı hâlsiz bırakmak. **2.** Yenmek; sindirmek. [DS]

altazimut, [Fr. altazimut] *is. gök b.* Bir yıldızın yüksekliğini ve azimutunu aynı anda ölçen alet; teodolit.

altcı, [alt-cı آلتجی / التجی] *{eAT} is.* Birden fazla kadınla evlenen erkeğin ilk eşi.

altcu, [alt-cu آلتجو] *{eAT} is.* → altcı.

alternatif, [Lat. eltenāre *(nöbetleşmek)* > Fr. alternative] *is.* ve *sf.* **1.** Az çok art arda tekrarlanan durum; almaş. **2.** Karar verme hâlinde birini diğerinin yerine tercih edebilme şekli. 🗗 **alternatif akım,** *Sıralı ve düzenli olarak yön değiştiren ortalama değeri sıfır olan elektrik akımı; almaşık akım; dalgalı akım; değişken akım.*

alternatör, [Fr. alternateure] *is.* Dalgalı akım üretmeye yarayan mekanik araç.

altes, [Lat. altitia > altus *(yüksek)* > İt. altezza > Fr. altesse] *is.* Hükümdar soyundan gelen prens ve prenseslere verilen onur unvanı.

altı, [al-mak > al-dı / al-tı / alt > alt-dı] *is.* Beşten sonra, yediden önce gelen sayı altı sayısı. 🗗 **altı karış beberuhi,** *Boyu kısa olanlarla alay etmek için söylenen küçümseme sözü.*|| **altı kırk,** *{eT} Otuz altı.* [EUTS]|| **altı okka etmek,** *Birini kol ve bacaklarından tutarak kaldırıp sallamak veya böyle taşımak.*|| **altı otuz,** *{eT} Yirmi altı.*|| **altı parmak,** *1. Ellerinde veya ayaklarında altı parmağı olan kimse. 2. tekst. Yol yol sırma işlemeli veya böyle dokunmuş ipekli kumaş. 3. zool. İstanbul çevresinde yakalanan palamut cinsi bir balık. 4. Meyvesi ufak, kırmızı, sulu ve lezzetli, bol verimli, İstanbul ve Bursa çevresinde yetişen bir kiraz türü.*|| **altı pas,** *spor. Futbolda kale önündeki beş buçuk metre mesafedeki alan; kale sahası.*|| **altı patlar,** *Altı mermi alan toplu tabanca.*|| **altı yaşar,** *{ağız} Altı yaş dolayındaki çocuklar için dikilmiş ayakkabı; çocuk yemenisi.* [DS]|| **altı yigirmi,** *{eT} On altı.*|| **altı yol,** *tekst. 1. Her çubuğu ayrı renkte olmak üzere altışarlı çubuklar hâlinde dokunmuş kumaş; alaca. 2. Altı kollu kavşak.*|| **altı yol ağzı,** *Altı yolun birleştiği kavşağın bulunduğu yer veya kıyısı.*|| **altı yolu,** *{eT} Altı kez.*|| **altı yüzlü,** *mat. Altı yüzü olan cisim.*

altıdan, [altı-dan] *{ağız} zf.* Beleş; bedava; parasız. [DS] 🗗 **altıdan,** *1. Hastanelerde perhizi olmayan hastalara verilen çorbası, eti, tatlısı tam olan yemek. 2. Tam numara.*|| **altıdan olmak,** *argo. Çok iyi durumda olmak (Eskiden orduda dağıtılan yemeklerin en iyisi 6 numara idi.)*

altıgen, [altı + Yun. gon *(kenar)* [TİETZE]] *is. mat.* Altı açısı ve altı kenarı bulunan geometrik şekil; altı kenar.

altık, -ğı [alt-ık] *is.* ve *sf.* **1.** Açıktan değil de dolaylı anlatılan. **2.** Bir şeye bağlı, ikinci derecede olan; mütedahil.

Altıkardeş, [altı+kardeş] *is. gök b.* Kuzey yarım küresinde Büyük Ayı karşısında bulunan takım yıldızlar; Zatülkürsi.

altılı [altı-lı] *sf.* **1.** Altı birimden meydana gelen. **2.** *is. ed.* Bentleri altışar mısradan meydana gelmiş manzume; müseddes. **3.** *müz.* Altı icracıdan meydana gelen müzik topluluğu. **4.** Üzerinde altı işareti bulunan iskambil kâğıdı. **5.** *{ağız}* Altı mermi alan toplu tabanca; altıpatlar; altıatar. [DS] 🗗 **altılı ganyan,** *Altı kolondan meydana gelen at yarışı şans oyunu.*

altılık, -ğı [altı-lık] *is.* ve *sf.* **1.** Altı birimden oluşan veya altı birim alabilen. **2.** *ed.* Manzumelerde altı mısradan meydana gelen kıtaların her biri. **3.** İkinci Mahmut döneminde bastırılan 12,228 gr'lık gümüş para.

altın[1], [*eT.* altun / *eAT* altün] *is. kim.* **1.** Atom numarası 79, atom ağırlığı 197.2, özgül ağırlığı 19.5 gr/cm^3 olan, 1064 °C'de ergiyen, parlak sarı renkte, yoğun, inceltilebilen, havadan ve sudan etkilenmeyen, ticarî değeri çok yüksek bir metal; kızıl; zehep; zer, sembolü: Au. **2.** Bu metalden yapılmış süs eşyası. **3.** İmparatorluk döneminde para birimi; lira. **4.** *mec.* Parlak, parlaklık. **5.** Sarı renk. **6.** *sf.* (Ses için) güzel ve pürüzsüz. **7.** Altından yapılmış. 🗗 **altına batmak,** *Çok zengin olmak.*|| **altın adını bakır etmek,** *(Eskiden iyilikleri ile tanınan için) yaptığı kötü davranışlar yüzünden iyi şöhretinin unutulmasına sebep olmak.* [DS]|| **altın amarat,** *{ağız} Ziynet; süs eşyası; mücevher.*|| **altın askı,** *{ağız} Külliyat.* [DS]|| **altın babası,** *Çok miktarda altını olan kişi.*|| **altın baş,** *1. Ege, Trakya ve İç Anadolu'nun bazı yerlerinde yetişen sarı renkli kokulu bir kavun türü. 2. Akdeniz ve Karadeniz'de daha çok yumurtaları için avlanan solungaç kapaklarının üzerinde sarı lekeler bulunan bir kefal türü, (Mugil auratus). 3. {ağız} Baykuş.* [DS] *4. {ağız} Rakı türü.* [DS] *5. {ağız} Sipahi sigarası.* [DS]|| **altın beşik,** *İki kişinin bir üçüncü kişiyi taşımak için bir eliyle kendi bileğinden diğer eliyle de öbür kişinin bileğinden tutarak meydana getirdikleri el kavuşturma şekli.*|| **altın böcek,** *zool. Kın kanatlılar takımından çiçeklerin ve özellikle güllerin üzerinde yaşayan parlak yeşil renkte bir böcek; gül böceği, (Cetonia aurata).*|| **altın bilezik,** *Para getiren iş, meslek ve sanat.*|| **altın çağ,** *1. Bir uygarlığın insanlarına en rahat ve en huzurlu yaşamayı sağladığı dönem. 2. Mutluluk dönemi.*|| **altın çiçeği,** *{ağız} bot. Latin çiçeği, (Alyssum).* [DS]|| **altın eşik,** *{ağız} Zengin evi.* [DS]|| **altın heli,** *{ağız} Yaldız boya.* [DS]|| **altın iş,** *{ağız} Çok önemli iş.* [DS]|| **altın kafes,** *Birinin maddî olarak bolluk içinde ve rahat yaşamasına rağmen hürriyetinin kısıtlı olması ha-*

li.‖ **altın kakma,** *Tahta, kumaş, maden vb. herhangi bir madde üzerine altın parçaları ya da altın tel gömerek yapılan süsleme.*|| **altın kaplama,** *Çeşitli eşyanın üzerine uygulanan altın sıvama işlemi.*|| **altın kesmek,** *Bol para harcayacak kadar çabuk ve kolay para kazanmak.*|| **altın kökü,** *bot. Kök boyasıgillerden Güney Amerika'da yetişen, kökünde kusturucu alkaloitler bulunan bir çalı; ipeka, (Cephaelis ipeca cuanha).*|| **altın küpü,** *Parası çok olan, para biriktiren.*|| **altın leğene kan kusmak,** *Parası ve maddî imkânları çok olmasına rağmen hastalık veya üzüntü içinde yaşamak.*|| **altın mantar,** *bot. Turuncu sarı şapkalı, sarı saplı, zarsı geniş lamelli, yenebilir bir mantar türü, (Amanita caesarea).*|| **altın oluk,** *1. Sırma veya kılaptanla yol yol işlenmiş ipekli kumaş. 2. Bu tür kumaştan yapılmış kadın şalvarı. 3. Kâbe'nin damında suların akması için yapılmış ve üstüne altın kaplanmış oluk. 4. {ağız} Verimli iş; kazançlı sanat.* [DS]‖ **altın otu,** *bot. Yaprakları kaynatılarak idrar söktürücü, peklik verici ve basuru tedavi edici olarak kullanılan Ege ve Karadeniz bölgelerinde kayaların ve duvarların üzerinde yetişen bir eğrelti türü, (Cetarah officinale).*|| **altın sarısı,** *Altının kendi rengi olan parlak kızıl sarı.*‖ **altın suyu,** *kim. Altın ve platini çözündüren nitrik asit ve klorhidrik asit karışımı.*|| **altın tabak,** *{ağız} bot. Yıldız çiçeği; nergis.* [DS]‖ **Altın Tarım,** → Altun Tarım.|| **altın terlik,** *{ağız} Köşeli çiçek motifleri ile süslü dokuma çuval.* [DS]‖ **altın top,** *At üstünde çevgen adı verilen ucu eğri ve iç yanı ağla kaplı sopalarla 10-15 cm. çapında üzeri deri kaplı akça ağaç veya söğüt topları bir delikten geçirmek suretiyle oynanan bir çeşit cirit oyunu.*|| **altın topu,** *Güzel ve sağlıklı bebekleri övmek için kullanılan söz.*|| **altın tutsa bakır kesilmek,** *Giriştiği bütün verimli işler başarısızlıkla sonuçlanmak; kısmetsizlik; şanssızlık; talihsizlik.*‖ **altın yağmurcun,** *Sarı renkli yağmurcun, (Clevialis apricarius).*|| **altın yapı,** *{ağız} Zengin evi.* [DS]‖ **altın yıl,** *Evliliğin ellinci yıl dönümü.*|| **altın yumurtlayan tavuk,** *Sürekli gelir getiren iş veya sırtından iyi para kazanılan kişi.*

altın[2], [alt-ın آلتين / التن] *{eT} {eAT} is.* **1.** Alt taraf; altında aşağı; alt. [DLT] [Gabain] **2.** *zf.* Altta; aşağıda; altında; alt tarafta. [EUTS] 🗗 **altın yan,** *{eAT} Alt yan; aşağı taraf.*

altıncı[1], [altın-cı] *is.* Altın çıkaran, işleyen veya altın ticaretiyle uğraşan kimse.

altıncı[2], [*eT.* altınç > altı-n cı] *sf.* Sıralama yapıldığında yeri altı sırasında olan. 🗗 **altıncı duyu,** *Önsezi.*|| **altıncı his,** *Önsezi.*

altınç, [altı-nç] *{eT} sf.* Altıncı. [EUTS]

altınkı, [alt-ın-ki] *{eT} zf.* Alttaki; aşağıdaki. [EUTS]

altıntop, [altın+top] *is. bot.* Sedef otugillerden, hafif acımsı iri meyveleri olan bir meyve ağacı; greyfurt; kızmemesi, *(Citrus grandis).*

altıparmak, -ğı [altı+parmak] *is.* Ellerinde ve ayaklarında altı parmağı olan kimse.

altırar, [altı-ra-r] *{eT} sf.* Altışar. [EUTS]

altışar, [altı-ş-ar] *sf.* Paylaşma sırasında her birine altı adet düşecek şekilde. 🗗 **altışar altışar,** *Altışarlı gruplar hâlinde.*

altız, [altı-z] *is.* Altısı bir batında doğan kardeşlerden her biri.

altızmak, [al-mak > al-tı-z-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Aldırtmak. [ETY] **2.** Yakalatmak. [ETY] [Tekin]

altimetre, [Fr. altimètre] *(altime'tre) is.* Bulunulan yerin deniz seviyesinden yüksekliğini gösteren alet; yükseklikölçer.

altlama, [alt-la-ma] *is. fel.* Özel bir bireyi, bir türe; bir türü de bir cinse bağlama.

altlamak, [alt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] man.* Özel olarak kabul edilen bir şeye genel bir kavram altında yer vermek.

altlı, [alt-lı] *sf.* Altı olan; altı bulunan; alt parçaya sahip olan. 🗗 **altlı üstlü,** *1. Bir apartmanda biri alt katta diğeri üstte oturacak şekilde; iki katlı ranzada biri altta diğeri üst katta yatacak şekilde. 2. Her iki yüzü de üst yüzmüş gibi işlenip dokunmuş çift yüzlü kumaş. 3. (Elbise için) etek ceket veya pantolon ceket biçiminde olan.*

altlık -ğı [alt-lık] *is.* **1.** Zarar görebilecek şeyleri korumak için bir şeyin altına konulan koruyucu. **2.** *{ağız}* Üzeri ve üç yanı kapalı, önü açık, içinde ocak, tandır vb. yakılacak şeyler bulunan dam. [DS] **3.** *{ağız}* Tahterevallinin dikey direği. [DS] **4.** *{ağız}* Yalnız taban ve parmakları örten konçsuz yarım çorap. [DS] **5.** Altta bulunma durumu.

altmış [*eT.* altı + mış *(on)*] *is.* Altı kere on; elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayı. 🗗 **altmış altı,** *1. Altmış beşten sonra, altmış yediden önce gelen sayı. 2. Yirmi dört kâğıtla oynanan en az altmış altı sayı alarak kazanılan bir iskambil oyunu.*|| **altmış altıya bağlamak,** *1. Birini kandırarak istediğini elde etmek. 2. Bir işin üstesinden gelmek. 3. Allah'a havale etmek.*‖ **altmış bir,** *Ramazanda orucunu kasıtlı olarak bozanlara verilen art arda tutmak zorunda oldukları iki aylık oruç cezası.*‖ **altmış dörtlük,** *müz. Birlik notanın altmış dörtte biri kadar süreyi gösteren nota.*

altmışar, [altmış-ar] *sf.* Paylaşmada her elemana altmış adet düşecek şekilde.

altmışıncı, [altmış-ıncı] *sf.* Sıralandığında benzerleri arasında baştan itibaren elli dokuzdan sonraki sırada bulunan.

altmışlı, [altmış-lı] *sf.* **1.** Altmış adet birimi bir arada bulunduran. **2.** İçinde altmış kelimesi geçen sayılar; altmıştan yetmişe kadar olan sayılar. *Altmışlı yıllar.*

altmışlık, -ğı [altmış-lık] *sf.* **1.** Altmış birimden meydana gelmiş olan. **2.** Altmış yaşında görünen veya bu yaşta olan.

alto, [İt. alto] *(a'lto) is. müz.* **1.** Kadın seslerinin en kalını. **2.** Keman ailesinden fakat ondan bir beşli pes akort edilen kemandan daha büyük yaylı çalgı; viola.

altum, [Brahm. altum] *{eT} is.* Altın. [Gabain]

altumji, [Brahm. altum-ji] *{eT} is.* Kuyumcu. [Gabain]

altun[1], [alt-un] *{eT}is.* Alt taraf.

altun[2], [Brahm. altum => altūn التون] *{eT} is.* Altın. [ETY] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] [Tekin] [DLT] [Mühennâ] **altun bakan,** *Altın halka.* [DLT] || **altun baş,** *{eAT} Eskiden kadınların başlarına giydikleri altın dizili ya da altın işlemeli taç.*|| **altun gümiş ayin,** *{eAT} Altın ve gümüş süs; ziynet.*|| **altun kümüş,** *{eT} Altın gümüş.* | **Altun Tarım,** *{eT} Büyük Türk Hakanı Alp Er Tunga soyundan gelen hatunlara verilen unvan.* [DLT] || **altun tas,** *{eAT} Altın taç.*|| **altun yartmak,** *1. Altın sikke; altın para.* [EUTS] *2. Zühre yıldızı; Sabah yıldızı.* [EUTS]|| **Altun Yış,** *Büyük Altay dağı.* [EUTS]

altunî, [altun + Ar. -ī *(altu:ni:) {OsT} sf.* **1.** Altın renginde. **2.** *bot.* Sedir, mazı ve ladin gibi orman ağaçlarının rengi sarı olan türü.

altunlamak, [altun-la-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Altınla işlemek; yaldızlamak.

altunlaşmak, [altun-la-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Altın ödül koyarak bahse girmek. [DLT]

altunlıg, [altun-lıġ] *{eT} sf.* Altınlı. [ETY]

altunlığ,[altun-luġ] *{eT} sf.* Altınlı [Mühennâ]

altunlu, [altūn-lü التونلو] *{eAT} sf.* Altın işlemeli.

altunlug, [altun-luġ] *{eT} sf.* Altınlı; altınla süslenmiş. [EUTS]

altunsız, [altun-suz] *{eT} sf.* Altını olmayan; altınsız. [Mühennâ]

alturmak, [al-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]*Aldırmak. [DLT]

alu[1], [ālū آلو] *{eAT} sf.* **1.** Âciz. **2.** Aşağı; değersiz; geri. **3.** Ahmak; aptal; sersem. **alu kalmak,** *{eAT} Geri kalmak; aşağı kalmak.*

alu[2], [Far. ālū آلو] *(a:lû:) {OsT} is. bot.* Erik. **ālū-bālū,** *{OsT} Vişne.*|| **ālū-gürde,** *{OsT} Can eriği.*

aluca, [alū-ca الوجه] *(alu'ca) {eAT} sf.* Daha âciz.

aluç, [Far. ālūçe] *{eT} is.* **1.** Şeftali. [DLT] **2.** *{ağız}* Frenk üzümü. [DS] **3.** Alıç ağacı ve meyvesi.

aluça, [Far. ālūçe] *{ağız} is.* Bir tür erik. [DS]

aluçe, [Far. ālū-çe آلوچه] *(a:lu:çe) {OsT} is.* Küçük erik; çakal eriği; kuş üzümü; Frenk üzümü.

aluçın, [aluç-ın] *{eT} is.* Yenilen boğumlu bir bitki. [DLT]

-alud, [Far. ālūden *(bulaşmak)* > -ālūd آلود] *(-a:lû:d) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelerden *"bulaşmış, bulaşan"* anlamlarında birleşik sıfatlar yapan son ek.

alude, [Far. ālūde آلوده] *(a:lû:de) {OsT} sf.* **1.** Bulaşmış; bulaşan. **2.** Kirli. **3.** Dolu. **ālūde-dāmen,** *{OsT} 1. Eteği bulaşmış. 2. İffetsiz kadın.*

aludegân, [Far. ālūdegān آلودگان] *(a:lû:degâ:n) {OsT} is.* **1.** Bulaşmış olanlar. **2.** Suçlular.

aludegi, [Far. ālūdegī آلودگی] *(a:lû:degi:) {OsT} is.* Kirlilik; düşkünlük; bulaşıcılık.

aludelik, -ğı [alūde-lik] *(a:lû:delik) is.* Kirlilik; pislik.

alufe, [Ar. ʿalef *(yem, ot)* > ʿulūfe علوفه] *is.* **1.** *{OsT}* Hayvan yemi. **2.** *{ağız}* Azık. [DS]

aluk[1], [al-uḳ] *{eT} sf.* **1.** Kaba; haşin. [DLT] **2.** *{ağız}* Delidolu; aklına eseni yapan. [DS] **3.** Kel; dazlak. [DLT] **4.** *{ağız}* Alık; aptal; sersem. [DS] **5.** *{ağız}* (Hayvan için) beslenmemiş, cılız veya hastalıklı. [DS] **6.** *{ağız}* Aşık kemiği ve bu kemikle oynanan bir oyun, aşık. [DS] **aluk er,** *{eT} Kel adam.* [DLT]

aluk[2], [al-uk] *{eAT} is.* **1.** Hayvan örtüsü; palan vb. **2.** *{ağız} is.* Çıplak hayvanın üzerine örtülen çul ya da keçe; alık. [DS] **3.** *{ağız}* Minder. [DS] **4.** *sf. {ağız}* (Giyim eşyası için) yırtık; eski; parçalanmış; partal. [DS]

alukdurmak, [al-uk-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Söz vermek. **2.** İnandırmak. [DS]

aluklamak, [al-uḳ-lā-mak الوقلامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Hayvanın sırtına çul, palan, semer gibi şeyler koymak.

-alum, [-a-lum / -e-lüm / -y-a-lum / -y-e-lüm] *{eAT} çek e.* İstek kipi çokluk birinci kişi çekim eki; dilek-istek, tavsiye, tercih ve gereklilik bildirir. **-alım idi,** *{eAT} İstek kipi hikâyesinin çokluk birinci kişi eki; -a-y-dık.*

alum, [al-mak > al-um / al-ım آلوم] *{eAT} is.* Alacak; hak.

alur, [al-mak > al-ur آلور] *{eAT} sf.* Alıcı; dikkatli. **alur göz,** *{eAT} Dikkatli bakış; alıcı göz.*

alurdaksız, [alur-da-k-sız] *{ağız} zf.* (Konuşmak için) gelişigüzel; münasebetsiz; ileri geri. [DS]

alus[1], [aluç] *{ağız} is.* Alıç ağacı ve meyvesi. [DS]

alus[2], [Far. ālūs آلوس] *(a:lû:s) {OsT} is.* Naz veya kırgınlık yüzünden göz ucu ile bakma.

alusi, [Far. ālūsī آلوسی] *(a:lû:si:) {OsT} sf.* Nazlanarak göz ucu ile bakan.

aluşga, [Slav. haluška] *{ağız} is.* Etli hamur çorbası. [DS]

aluşman, [? aluşman] *{ağız} sf.* ve *zf.* Yayılan; duyulan; şayi olan. [DS]

aluta, [*eAT* alu *(âciz)* > alu-ta] *{ağız} is.* Sarp, geçilmesi güç yer; uçurum. [DS]

alutalamak, [*eAT* alu *(âciz)* > aluta-la-mak] *{ağız}*

gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor] Güçten düşmek; hâlsiz kalmak; zayıflamak. [DS]

alüfte, [Far. ālüften > ālüfte آلفته] *(a:lüfte) {OsT} sf.* **1.** Alışmış; alışkanlık edinmiş; alışkın. **2.** (Kadın için) iffetsiz; düşkün; aşk delisi; fahişe.

alüftegân, [Far. ālüftegān آلفتگان] *(a:lüftegâ:n) {OsT} is.* Namussuz, iffetsiz kadınlar.

alüftegi, [Far. ālüftegī آلفتگی] *(a:lüftegi:) {OsT} is.* İffetsizlik; düşkünlük; namussuzluk.

alüğde, [Far. ālüğde آلغده] *(a:lüğde) {OsT} sf.* Saldırgan.

alülal, [Ar. ʿālü'l-ʿāl عال العال] *(a:lüla:l) {OsT} sf.* En üstün; yücelerin yücesi; en yüce.

alümin, [Lat. alumen *(şap)*] *is. kim.* Alüminyum oksit veya hidroksit; Al_2O_3

alümina, [Lat. alumine] *is.* Çelikten oksit giderilmesi sırasında oluşan çok ince ve sert kalıntılar.

alüminit, [Fr. alüminite] *is.* Alüminyum çıkarılan şaplı toprak.

alüminyum, [Lat. alumen *(şap)* > Fr. aluminium] *is.* Atom numarası 13, kütlesi 26,98 olan hafif, yumuşaklığı dolayısıyla kolay işlenebilen, havadan çok az etkilenen parlak beyaz bir metal; sembolü: Al. 🗗 **alüminyum folyo,** *Yiyeceklerin hava ile ilişkisini keserek bozulmayı önlemek veya fırında kendi suyuyla pişmesini sağlamak için kullanılan yaprak şeklindeki alüminyum.*

alüvyon, [Lat. alluvio > Fr. alluvion] *is.* Bir akarsuyun yukarı havzalarından aşındırarak taşıdığı kum, çakıl, kil gibi asılı maddeleri eğim azlığı ve taşma sonucu bırakmasıyla meydana gelen tortu yığıntısı; mil.

alüvyonlu, [alüvyon-lu] *sf.* Alüvyon bulunan; milli.

alvala, [al+ Far. vāla *(baş örtüsü)*] *{ağız}*[*is.* **1.** Anadolu'da gelinlerin başına örtülen kırmızı renkli, ince ipek tülbent. **2.** *bot.* Gelincik çiçeği; tarla gülü. **3.** Yanardöner; çok renkli maytap. **4.** Kırmızı akik. **5.** *sf.* Rengârenk; bembeyaz. [DS]

alvar, [? alvar] *(ağız) is.* **1.** 24x12x400 cm boyutlarında biçilmiş tahta; lata; kütük; tomruk. **2.** *{ağız}* Tahtadan yapılma bahçe çiti. [DS] **3.** *{ağız}* Ardıç ağacı tahtası. [DS] 🗗 **alvar tahtası,** *Mezarlarda kullanılan 20 cm. eninde, bir metre boyunda ardıç tahtası.*

alvele, [al+ Far. vāla] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

alveol, [Fr. alvéole] *is. anat.* Akciğerde gaz alışverişi yaparak solunumun gerçekleştiği hava kesecikleri; akciğer peteği.

alver, [al-a+ver-e] *{ağız} is.* Alış veriş. [DS]

alverci, [al+ver-ci] *{ağız} is.* Tüccar. [DS]

alverdi, [al+ver-di] *{ağız} sf.* **1.** Gelişigüzel; baştan savma. **2.** Boş; esassız; hava. **3.** *zf.* Haydi; kazara. [DS] 🗗 **alver etmek,** *Dağıtmak; başından savmak.*

alvırmak, [albır-mak / alvır-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Atılmak; sıçramak. [DLT]

alvurcu, [al+vur-cu] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

alya, [Ar. ʿalyā علیا] *(a:lya:) {OsT} is.* **1.** Yükseklik. **2.** Yüksek yer. **3.** Gökyüzü; sema.

alyans, [Fr. alliance] *is.* Nişan yüzüğü.

alyeverme, [al+ye+ver-me ?] *{ağız} is.* Boşa harcama; israf etme. [DS]

alyon, [Tanzimat devrinde çok zengin olmuş «Alyon» adlı bir yabancının adından] *is.* Çok zengin.

alyuvar, [al+yuv-ar] *is. biy.* İnsanlarda ve hayvanlarda akciğerden dokulara oksijen, dokulardan akciğere karbondioksit taşımakla görevli, bulunduğu demir oksit yüzünden sarımtırak kırmızı renkte, kemik iliğinde üretilip karaciğer ve dalakta tasfiye edilen, milimetre küpte beş milyon adet bulunan kan hücresi; eritrosit.

-am[1]**,** [-am / -em] *{eAT} çek e.* **1.** İstek kipi teklik birinci kişi eki; *-a-y-ım. «Kim yavı kıldı ki ben bulam (bulayım) anı.»* Ataî Divanı. **2.** Geniş zaman teklik birinci kişi eki; *-ım; -y-ım. «Bilürem (bilirim) içimin muradını ben.»* Tazarruname. **3.** Geniş zaman ulacına yakın anlamda kullanılmıştır; *-arım; -ırım. «Sınıklıktan üşenme düşem (düşerim) sanıp.»* Süheyl ü Nevbahar. **4.** Şart kipi teklik birinci kişi eki; *-sa-m. «Kangı serve bakam (baksam) çü boyun anam.»* Yusuf ile Zeliha. **5.** Geniş zaman şart birleşik çekiminde teklik birinci kişi eki; *-ır-sa-m. «Kaçan baş kalduram (kaldırırsam) yerden çü lāle.»* Saadetname. 🗗 **-am mı?** *{eAT} -ar mıyım? -ır mıyım? -acak mıyım? -a-bilir miyim?*

-am[2]**,** [-am / -em] *yap. e.* **1.** Fiil kök ve gövdelerinden, bütünden bir bölüm, ayrıntı kavramları katarak isimler yapar: *tutam, dönem, kuram, biçem.* **2.** *{eAT}* Fiilden isim türetir; tek örnektir. *tut-am.* Dede Korkut Kitabı.

Am, [Fr. américium] *kısalt. kim.* Atom numarası 95 olan tabiatta bulunmayan radyoaktif bir element olan amerikyumun sembolü.

am[1]**,** [am] *{eT} zf.* Şu an; şimdiki zaman. [ETY]

am[2]**,** [am] *is. kaba.* Kadın cinsel organı.

am[3]**,** [Ar. ʿam عام] *{OsT} is.* Sene; yıl. 🗗 **ām-ı kābil,** *{OsT} Gelecek yıl; önümüzdeki sene.*‖ **ām-ı mukābil,** *{OsT} Gelecek yıl; önümüzdeki sene.*‖ **āmü'l-fîl,** *{OsT} Fil yılı.*

am[4]**, -mını** [Ar.ʿamm عم] *{OsT} is.* → amm[1].

am[5]**, -mını** [Ar. ʿumūm > ʿāmm عام] *(a:m) {OsT} sf.* → amm[2].

-ama-, [umak > umamak > uma- > -e *(zarf fiil eki)* / -ma *(olumsuzluk eki)*] *çek. e.* Bilmek fiili ile yapılan yeterlik fiilinin olumsuz biçimini karşılayan çekim ekidir: *gidememek (git-e-bilmek → git-eme-mek).*

a'ma, [Ar. aʿmā *(körlük)* > aʿmā اعمى] *(a-ma:) {OsT} sf.* → âmâ. 🗗 **a'mā-yı elvān,** *tıp. Renk körlüğü.*

âmâ, [Ar. aʿmā *(körlük)* > aʿmā اعمى] *(a-ma:) {OsT} sf.* **1.** Kör. **2.** *mec.* Cahil, bilgisiz. **3.** *is.* Kör kimse.

ama[1]**, -a'i** [Ar. ʿamāʾ عماء] *(a:ma:) {OsT} is.* Körlük.

ama[2], [Ar. ammā اما] *(a'ma) e.* **1.** Çelişkili ve zıt iki cümleciği birbirine bağlar; ancak; fakat; amma. *«Görünüşü biraz bozuktur ama tadı güzeldir».* **2.** Uyarı ve hatırlatma bildirir. *«Yarın alacağını söylüyorsun ama dükkânlar kapalı.»* **3.** Şartlı bir yapma ifade eder. *«Sana bisiklet alırım ama sınıfını geçeceksin.* **4.** Sabırsızlık ve merak bildirir. *«İyi ama ne zaman alacaksın?»* **5.** Tekrarlarda pekiştirme yapar. *«Yarın gel, ama mutlaka gel.»* 🗗 **ama ne,** *Ne hoş, ne kadar büyük. «Ama ne kadınmış!»*|| **ama ne çare,** *Lakin, fakat. «Ama ne çare, başa gelen çekilir.»*|| **aması maması yok,** *İtiraz etmek yok.*|| **aması var,** *Kusuru var.*

amabile, [İt. amabile] *zf. müz.* Bir müzik parçasının tatlı, hoş bir eda ile çalınacağını, hızın andante ile adagio arasında olacağını gösteren işaret.

amac, [Far. āmāc آماج] *(a:ma:c) {OsT} {eAT} is.* **1.** Nişan alırken kullanılan yer; nişan tahtası. **2.** Saban demiri. 🗗 **āmāc-gâh,** *1. Nişan tahtası konulan yer. 2. tasvf. Dünya.*

amaç[1]**, -cı** [amaç] *{eT} is.* **1.** Öküz. **2.** Sapan ve benzeri gibi çiftçi aygıtları. [DLT]

amaç[2]**, -cı** [*eT.* em-eç / amaç *(nişan yeri)* آماج / Far. āmāc ? آماج] *is.* **1.** *{eT} {eAT}* Atıcılıkta nişan alınan yer; hedef tahtası; nişan yeri; hedef. [DLT] **2.** Ulaşılmak istenen, elde edilmek istenen sonuç; erek; hedef; gaye; maksat; meram; niyet; dava; güdek; ideal; mefkûre; uğur; ülkü. **3.** *{ağız}* Karşı; karşı taraf; annaç. [DS] 🗗 **amaç dışı,** *Ulaşılmak istenen hedefe yönelik olmayan.*‖ **amaç edinmek,** *1. Hedef olarak görmek. 2. Yapmayı ve elde etmeyi birinci planda tutmak.*|| **amaç gütmek,** *Bütün çalışmalarında ve çabalarında sonuçlandırmak istediği işle ilgili olmak.*‖ **amaç tümleci,** *dbl. Yüklemin yapılma sebebini açıklayan tümleç. «Sizin hatırınız için bunu yapacağım.»*

amaç[3]**, -cı** [alnaç > amaç] *{ağız} is.* Yan. [DS]

amaçlama, [amaç-la-ma] *is.* Hedef alma; istihdaf.

amaçlamak, [amaç-la-mak / emeçlemek] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir amaca, bir hedefe ulaşmayı arzulamak; istihdaf etmek; kastetmek; gütmek; niyet etmek. **2.** *{eT}* Nişan almak; nişanlamak. [DLT]

amaçlanma, [amaç-la-n-ma] *is.* Birisi tarafından amaç edinilme.

amaçlanmak, [amaç-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Amaç edinilmiş olmak.

amaçlı, [amaç-lı] *sf.* ve *zf.* **1.** Amacı olan. **2.** Belli bir amaç güderek, bir amaca yönelik olarak; gayeli; maksatlı; kasıtlı.

amaçlık, [amaç-lık] *{eT} is.* Nişan yeri. [DLT]

amaçlılık, -ğı [amaç-lı-lık] *is.* Bir amaca yönelik olma hâli.

amaçsız, [amaç-sız] *sf.* **1.** Bir amacı olmayan. **2.** Bir amaca yönelik olmayan; gayesiz; kasıtsız.

amaçsızlık, -ğı [amaç-sız-lık] *is.* Bir amaca yönelik olmama, amaçsız bulunma hâli.

amadan[1]**,** [hab / haf *(yans.)* > ama-dan] *{ağız} zf.* Ansızın; birdenbire; habersiz. [DS]

amadan[2]**,** [?amadan] *{ağız} is.* Kenarlı bakır tepsi. [DS]

amade, [Far. āmāden *(hazır olmak)* > āmāde آماده] *(a:ma:de) {OsT} sf.* Hazır. 🗗 **amade etmek,** *Hazırlamak.*|| **āmāde-gî,** *Hazır olma; hazırlık.*|| **amade olmak,** *Hazır olmak, hazır bulunmak.*

amah, [Far. āmāh آماه] *(a:ma:h) {OsT} is.* Kabarcık; şiş.

ama'im, [Ar.ʿimāme > ʿamā'im عمائم] *(ama:im) {OsT} is.* Başa sarılan şeyler; sarıklar.

ama'ir, [Ar. ʿimāret > ʿamā'ir عمائر] *(ama:ir) {OsT} is.* **1.** Bakılmış; imar edilmiş yerler. **2.** Resmî binalar. **3.** Yoksullara, öğrencilere yiyecek dağıtılan yerler; imaretler. 🗗 **amāir-i hayriye,** *{OsT} Hayır kurumları.*

-amak, [-a-mak / -e-mek] *yap. e.* **1.** Fiillerden isim yapar; işin aralıklarla yapıldığı kavramını katar: *kaçamak; sayamak (rakam).* **2.** Yer, yöre, mekân kavramları katarak isimler yapar: *basamak, gezemek, geçemek.*

amak[1]**, -ğı** [? amak] *{ağız} is.* **1.** Karşı; annaç. **2.** Tepenin en sivri yeri. [DS]

amak[2]**, -kı** [Ar. ʿumḳ *(derinlik)* > aʿmāḳ اعماق] *(a-ma:k) {OsT} is.* Derinlikler. 🗗 **amāk-ı zemîn,** *Yerin derinlikleri.*

amak[3]**, -kı** [Ar. āmāḳ آماق] *(a:ma:k) {OsT} is.* Göz pınarları.

amaka, [İt. a macca *(yok yere)* > Yun. amáka] *{ağız} is.* Avcılıkta "ben vurdum" iddiasında bulunma. [DS] 🗗 **amaka etmek,** *Ben vurdum iddiası ile başkasının vurduğu avı istemek veya almak.*

amakat, [Ar. aʿmāḳ > aʿmāḳāt اعماقات] *(a-ma:ka:t) {OsT} is.* Derinlik.

a'mal, -li, [Ar. ʿamel *(iş)* > aʿmāl اعمال] *(a-ma:l) {OsT} is.* **1.** İşler. **2.** İşlemler. 🗗 **a'māl-i erbaa,** *{OsT} mat. Dört işlem.*|| **a'māl-i hasene,** *Güzel işler.*|| **a'māl-i mürekkebe,** *{OsT} mat. Karışık işlem.*|| **a'māl-i rüsûl,** *Havarilerin davranışları.*|| **a'māl-i sâliha,** *{OsT} Ahiret huzuru için yapılan hayırlı işler.*|| **a'māl-i şakka,** *{OsT} Eziyetli işler.*||

a'mālü'l-ma'den, *{OsT} Maden işlemleri; metalürji.*

amal[1], [am-al] *{eT} sf.* Sakin; uslu; yavaş. [EUTS] [Gabain]

amal[2], [Ar. āmāl] *{ağız} sf.* **1.** Baş belası; usanç verici; yaramaz; inatçı. **2.** *is.* Eziyet; öfke hırs. [DS] 🗗 **amal azgını,** *{ağız} Aç gözlü; kanaatsiz; muhteris.* [DS]|| **amalı azmak,** *{ağız} Sebepsiz coşmak; kabına sığmamak.* [DS]|| **amalı domalmak,** *{ağız} Tamahkârlık etmek; aç gözlü davranmak.* [DS]|| **amalını aramak,** *{ağız} Kusurunu aramak; yerici gözle bakmak.* [DS]

amal[3]**, -li** [Ar. emel *(istek)* > āmāl آمال] *(a:ma:l) {OsT} is.* **1.** Emeller; istek ve arzular. **2.** Ümitler.

amale, [Ar. aʿmel > aʿmāle اعماله] *(a-ma:le) {OsT} is.* İşçilere, amelelere ödenen günlük ücret; gündelik; yevmiye.

amalgam, [Lat. amalgama > Fr. amalgame] *is.* **1.** Cıva ile bir metalin alaşımı. **2.** *mec.* Ayrı türden ögelerin meydana getirdiği karışım. **3.** Dişçilikte dolgu maddesi olarak kullanılan cıva-bakır veya cıva-gümüş-kalay karışımı.

âmâlık, -ğı [âmâ-lık] *is.* Kör olma hâli; körlük.

a'mam, [Ar. ʿamm > aʿmām اعمام] *(a-ma:m) {OsT} is.* Amcalar.

aman[1], [Ar. emān] *ünl.* Kullanıldığı yere, vurgu ve tonlamaya göre yardım isteme, korku, telaş, rica, yalvarma, özür dileme, öfke ve kızgınlık, beğenme, beğenmeme, usanç, nazlanma bildirir. 🗗 **Aman Allah** (Yarabbi), *Şaşma, üzüntü, acı duyma, beğenmeme, usanç ifade eden ünlem grubudur.*|| **aman aman,** *1. Bir şeyden şikâyet edildiğinde "İstemiyorum!" anlamında kullanılır. 2. Aşırı üzüntü belirtmek için "Of, Of!" anlamında kullanılır. 3. Alay etmek amacıyla "Abarttın" anlamında kullanılır. 4. Beğenme durumunda "Çok güzel!" anlamında kullanılır.*

aman[2], [Ar. emn *(güvenlik)* > emān / amān امان] *(a-ma:n) {OsT} is.* **1.** Kendini güvende hissetme; emniyette olma. **2.** Affetme bağışlama. **3.** Halep'te dokunan pamuklu bir kumaş türü. 🗗 **amana düşmek,** *Hayatından endişe ederek af istemek. aman dilemek.* || **amana gelmek,** *Direnme hâlinden vazgeçip yenilgiyi kabul etmek, baş eğmek.*|| **amana getirmek,** *Boyun eğdirmek.*|| **aman aralık vermemek,** *Dinlenmesine, rahat ve huzur bulmasına meydan vermemek; rahat nefes aldırmamak.*|| **aman bırakmamak,** *Kurtuluş imkânını ortadan kaldırmak; kaçış yolu bırakmamak.*|| **aman bulmak,** *Kurtulma olanağına kavuşmak; kurtuluş yolu bulmak; selamete çıkmak.*|| **aman dedirtmek,** *Birini yenmek, yenilgiyi kabul ettirmek.*|| **aman dilemek,** *Teslim olmak, af dilemek.*|| **aman diletmek,** *Yenmek, yenilgiyi kabul ettirmek; aman dileyecek bir duruma düşürmek.*|| **amanı kesilmek,** *1. Gücü tükenmek. 2. Yardım isteyecek kimseyi bulamamak.*|| **aman istemek,** *{eAT} 1. Yardım istemek. 2. Aman dilemek.*|| **aman-nāme,** *{OsT} 1. Bir kimseye aman verildiğini belirten kâğıt. 2. İmparatorluk döneminde padişah sefere çıktığı zaman teslim olan şehir, ev, kale halkına dokunulmayacağına dair verilen söz.*|| **aman verlik,** *{eAT} Kurtuluş parası; fidye.*|| **aman vermek,** *Müslümanların, idareleri altındaki gayrı Müslimlere verdikleri güvenlik ve yaşama hakkı.*|| **aman vermemek,** *İzin vermemek, müsamaha göstermemek.*|| **aman virilmek,** *{eAT} Korunmak; himaye edilmek; aman verilmek.*|| **aman virmek,** *{eAT} Korumak; aman vermek; müsaade etmek.*|| **aman virlik,** *{eAT} Can kurtarma parası.*|| **aman zaman demeye fırsat kalmadan,** *Acele olarak, ne olduğunu anlamadan.*|| **aman zaman vermemek,** *1. Güçlenmesine fırsat tanımamak. 2. {ağız} Birdenbire bastırmak.* [DS]

aman[3], [Fr. amant] *is.* Bir kadının evlilik dışı ilişki kurduğu ve koruduğu erkek dostu.

amanat, [Ar. emānet] *(ama:nat) {ağız} is.* **1.** Emanet. **2.** *sf.* Eğreti; çürük; başka bir yere dayanarak ayakta duran. [DS]

amanın, [aman-ın] *(ama:'nın) ünl.* **1.** Telaş, şaşma, şikâyet, dehşet, üzüntü, korku, sevinç bildirir. **2.** Dikkat et.

amani, [aman + hey > amani ?] *(ama'ni) is. folk.* Safranbolu'da oynanan bir halk oyunu.

amanin, [aman-in] *(ama'ni:n) {ağız} ünl.* → amanın. [DS]

amanizi, [? amanizi] *{eT} is.* Şeytan adı. [EUTS]

amanlı, [aman-lı ?] *{ağız} sf.* Eğimli; eğri. [DS]

amanlu, [Ar. emān => amān-lu امانلو] *{eAT} {OsT} sf.* Aman dileyip antlaşma yapan.

amansız, [aman-sız] *(ama'nsız) sf.* **1.** Öldürücü. **2.** Müsamahasız; affetmeyen. **3.** Rahat ve huzur vermeyen; uğraştırıcı. **4.** Mahveden; bozan. **5.** Çok şiddetli; iyileşme olanağı bulunmayan. **6.** *{ağız}* Hâlden anlamaz; zalim. [DS]

amansızca, [aman-sız-ca] *(amansı'zca) zf.* Müsamaha etmeden.

a'mar, [Ar. ʿomr *(yaşanılan zaman)* > aʿmār اعمار] *(a-ma:r) {OsT} is.* **1.** Yaşanılan zamanlar; ömürler. **2.** Hakkıyla geçirilen ömürler. **3.** Yaşlar. 🗗 **a'mār-ı beşer,** *İnsan ömrü.*

amar, [Far. āmār آمار] *(a:ma:r) {OsT} is.* **1.** Hesap; tahmin. **2.** Dikkatle bakma; araştırma; tetkik; teftiş. **3.** *tıp.* Karında su toplanması.

amarat, [? amarat / hamarat / Ar. imāret] *{ağız} is.* **1.** Dülger, demirci ve çiftçilerin kullandıkları el araçları. **2.** Kilim, çul, çuval gibi yaygı ve ev eşyası. **3.** Orta malı; elden ele gezen şey. **4.** Altın, gümüş gibi ziynet eşyası. **5.** *sf.* Çalışkan; iş bilir; hamarat. [DS]

amare, [Far. āmāre آماره] *(a:ma:re) {OsT} is.* Hesap. 🗗 **āmāre-gîr,** *Hesap yapan kimse; muhasebeci; sayman.*

amarı, [ama-rı] *{eT} zm.* Başkaları; kimileri; bazı; diğerleri; birkaçı; toplu olarak. [EUTS]

amari[1], [Far. ahmāra] *{eT} zf.* Belki. [Gabain]

amari, [Ar. ʿammārīya] *{OsT} is.* Kadınlar için yapılmış tenteli fil mahfesi.

amaril, [İsp. amarillo] *is. tıp.* Sarı humma virüsü.

amas, [Far. āmās آماس] *(a:ma:s) {OsT} is.* İnsan vücudunda oluşan herhangi bir şişlik veya kabarcık.

amaştaş, [amaç-daş ?] *{ağız} sf.* (Giyecek vb. için) denk; uygun; beraber. [DS] 🗗 **amaştaş gelmek,** *{ağız} (Elbise, giyecek vb. için) denk gelmek; uymak.* [DS]

amat, [? amat] *{ağız} sf.* Şaşkın; serseri; budala. [DS]

amata, [Yun. amada] *{ağız} is.* Çocukların oynadığı bir taş oyunu. [DS]

amatör, [Lat. amâtor *(seven kişi)* > Fr. amateur] *is.* **1.** Bir şeyi çok seven ve heves eden. **2.** Sadece zevki için ve bilerek bir iş ve meslekle uğraşan kimse. **3.** Mesleği olmamakla beraber güzel sanatların bir dalında uğraş veren kimse. **4.** *gnşl.* Yetkin olmayan; gayret gösteremeyen; acemi. **5.** Maddî karşılık beklemeksizin spor yapan kimse. **6.** *sf.* Amatörlere özgü. 🗗 **amatör küme,** *Maddî karşılık beklemeden spor karşılaşmalarına katılan oyuncuların yer aldığı kulüp.*‖ **amatör ruh,** *Kendisi işin ustası ve mesleğin erbabı olduğu hâlde piyasa şartlarını göz önüne almadan hareket eden kişinin tutumu, kazanç beklemeden, zevk için.*‖ **amatör tiyatro,** *Mesleği tiyatrocu olmamakla birlikte oyunculuğu zevk için yapan kimselerin oluşturduğu tiyatro topluluğu.*

amatörlük, -ğü [amatör-lük] *is.* **1.** Heves etme hâli. **2.** Bir işi sadece zevk amacıyla yapma durumu. **3.** Acemilik.

-amay, [Far. -āmāy آمای -] *(a:ma:y) {OsT} son ek.* Farsça kelimelere *"dolduran, süsleyen"* anlamı katan ek.

amayir, [Ar. ʿimāret > ʿamāir] *(ama:yir) {OsT} is.* → amair.

amaz, [? hamaz] *{ağız} is.* Hamaz. [DS] 🗗 **amaz yeli,** *{ağız} Çevrintili ve şiddetli rüzgâr; kasırga; hortum.* [DS]

amazon, [Yun. amazōn > Fr. amazone] *is.* **1.** Erkek gibi ata binerek savaşlara katılan kadın veya kız. **2.** İri yarı bir erkek davranışında güçlü kadın. **3.** *zool.* İri yapılı, kırmızı ve sarı karışık yeşil ve mavi tüylü, çabuk konuşan, kolay evcilleşen Amerika papağanı. 🗗 **Amazonlar,** *Karadeniz'in kuzeyinde yerleştikleri söylenen ilk çağın efsanevi kadın savaşçıları.*‖ **amazon elbisesi,** *Kadın binicilerin giydikleri, uzun etek ve ceketten oluşan elbise.*‖ **amazon usulü,** *İki bacakları da bir tarafa sarkıtarak tek taraflı olarak ata biniş şekli.*

amba, [Ar. ammā] *{ağız} e.* Ama. [DS]

ambak, -ğı [? ambak / ġambak] *{ağız} is.* Cevizin yeşil kabuğu. [DS]

ambaklamak, [ambak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Cevizi yeşil kabuğundan ayıklamak. [DS]

ambal, [Yun. embolı] *{ağız} is. {ağız}* Üzüm bağının bölümleri; evlek. [DS]

ambalaj, [Fr. emballage] *is.* **1.** Çiçek, sebze, meyve başta olmak üzere yiyecekleri korumak için yapılmış kutu, sandık veya paket. **2.** *gnşl.* Dış görünüş. 🗗 **ambalaj bezi,** *Ambalajlanacak malzemeyi sarmaya yarayan geniş gözenekli dokuma.*‖ **ambalaj kâğıdı,** *Ambalaj yapmada kullanılan kalın ve dayanıklı bir tür kâğıt.*‖ **ambalaj yapmak,** *Bir eşyayı veya ürünü koruyucu kap veya sandıklarla sarmak, kaplamak.*

ambalajcı, [ambalaj-cı] *is.* Ambalaj sandığı yapımında, gıda ve diğer malzemeleri sarmakta ustalaşmış; bu işi meslek edinmiş kişi.

ambalajcılık, -ğı [ambalaj-cı-lık] *is.* **1.** Her türlü ambalaj malzemesi üretme ve kullanma işi. **2.** Paketleme ve ambalaj yapma mesleği.

ambalajlama, [ambalaj-la-ma] *is.* Ambalaj sandığı yapma, gıda ve diğer malzemeleri koruyucu bir kapla sarma işi.

ambalajlamak, [ambalaj-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ambalaj sandığı yapmak; gıda ve diğer malzemeleri koruyucu bir kapla sarmak veya kutulamak; paket etmek; paketlemek.

ambalajlanmak, [ambalaj-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ambalaj sandığına konulmak. **2.** (Gıda ve diğer malzemeler için) koruyucu bir kapla sarılmak veya kutulanmak; paket edilmek; paketlenmek.

ambalajlatmak, [ambalaj-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Ambalaj sandığına yerleştirilmesini, gıda ve diğer malzemelerin koruyucu bir kapla sarılmasını veya kutulanmasını sağlamak; paket ettirmek; paketletmek.

ambalajlı, [ambalaj-lı] *is.* Ambalaj içine konulmuş, kutulanmış veya sarılmış olan.

ambalajsız, [ambalaj-sız] *is.* Ambalaj içine konulmamış, kutulanmamış ve sarılmamış olan.

ambale, [Fr. emballé *(bir fikre saplanmış)*] *sf.* **1.** Yorgunluktan zihni çalışmaz hâlde. **2.** Düşünemez, iş göremez hâle gelmiş olan. **3.** Bıktıracak, şaşırtacak kadar fazla olan; aşırı yüklenen. **4.** (Motor, araç vb. için) anormal bir düzenle veya ayarsız olarak çalıştırılan 🗗 **ambale etmek,** *1. Bir motoru düzensiz ve ayarsız çalıştırma sonucu bozulmasına sebep olmak. 2. Birini düşünemez, akıl yürütemez hâle getirmek; bunaltmak.*‖ **ambale olmak,** *1. Bir motorun düzensiz ve ayarsız çalıştırılması sonucu bozulması. 2. Düşünemeyecek derecede zihnen yorgun düşmek.*

ambar, [Far. enbarde / embaşten *(doldurmak)* > enbār *(dolu, yığın, küme)*] *is.* **1.** İçine tahıl, kuru erzak veya saman, ot gibi maddelerin konulduğu üstü örtülü yapı; depo; antrepo; debboy. **2.** *gnşl.* İçine yiyecek veya eşya konulup saklanan oda. **3.** Ücreti karşılığında eşya taşımacılığı yapan işletme; nakliyat ambarı. **4.** *dnz.* Gemilerde malzeme ve diğer eşyaların konulduğu üst güverte ile sintine arasında yer alan bölüm. **5.** İnşaatlarda kullanılan kum ve çakıl miktarlarını ölçmeye yarayan bir kenarı 75 cm. olan küp şeklindeki tahta ölçek. **6.** Devlet dairelerinde demirbaş eşya dışındaki bir defada kullanılıp biten malzemeler. **7.** *{ağız}* Odun yığını. [DS] **8.** *{ağız}* Değirmen çarkına suyun hızlı ve basınçlı olarak inmesini sağlayan ağız kısmı geniş, dik ve kapalı oluk. [DS] ◻ **ambar güvesi,** *zool. Ambarlardaki tahıllara zarar veren 6 mm. boyunda gövde ve arka kanatları esmer, ön kanatları sarımsı pul kanatlılardan bir kelebek; buğday böceği, (Tinea grenalla).*|| **ambar memuru,** *Devlet dairelerinde ambar malzemesi hesaplarını tutan, dağıtan ve korunmasından sorumlu olan görevli.*|| **ambar önü,** *{ağız}* Köylerde misafirhane olarak kullanılan bina; konuk evi. [DS]

ambarcı, [ambar-cı] *is.* Bir işletmede veya gemide ambar malzemesini koruyan, giren ve çıkan malların kaydını tutan, gerekli yerlere zamanında dağıtan sorumlu.

ambarcılık, -ğı [ambar-cı-lık] *is.* **1.** Ambarcının yaptığı iş veya meslek. **2.** Ambar işletmeciliği, taşımacılık.

Ambard değişmezi, *is. t. tıp.* Kanda bulunan üre ile idrardaki üre miktarları arasındaki oran.

ambargo, [İsp. embargar *(engel olma)* > embargo > Fr. embargo] *(amba'rgo) is.* **1.** Bir yabancı geminin bulunduğu limandan çıkışının geçici olarak engellenmesi. **2.** Bir ülkeye mal ihracatının yasaklanması. **3.** *gnşl.* Bir malın satışının geçici olarak durdurulması. ◻ **ambargo koymak,** *1. Bir yabancı geminin bulunduğu limandan çıkmasını geçici olarak engellemek. 2. Bir ülkeye ceza olarak veya baskı yapmak için mal ihracatını yasaklamak. 3. Bir malın satışını ve serbest dolaşımını geçici olarak durdurmak.*

ambargolu, [ambargo-lu] *sf.* Ambargo uygulanan. ◻ **ambargolu haber,** *Hemen duyurulma ve yayınlama yasağı bulunan ancak belirli bir süre geçtikten ve bazı şartların gerçekleşmesinden sonra yayınlanmasına izin verilen haber.*

ambarlama, [ambar-la-ma] *is.* Ambara koyma, depolama işi.

ambarlamak, [ambar-la-mak] *gçl. f. [-r]* Bir malı ambara koymak; depolamak.

ambarlı, [ambar-lı] *{ağız} is.* Ova. [DS]

ambaroğu, [ambar+oğu ?] *{ağız} sf.* Şişman (adam). [DS]

amber, [Ar. ʿanber عنبر] *is.* **1.** Dişli balinaların bir alt sınıfından, yağ elde etmek için avlanan, ortalama 20 m. boyunda ve 100 ton ağırlığında etçil bir tür deniz canlısı; ada balığı; amber balığı; kaşalot, *(Physeter macrocephalus).* **2.** Amber balığının bağırsaklarındaki taşlaşmış çökeltilerden veya denize dökülen dışkılarından elde edilen kül renkli miski andırır güzel kokulu madde; akamber. **3.** *gnşl.* Güzel kokuların genel adı. ◻ **amber ağa,** *İmparatorluk döneminde saraylarda Habeş asıllı harem ağalarına ve hizmetçilere verilen ad.*|| **amber ağacı,** *bot. Baklagillerden, kabuğu yarıldığında koku sanayiinde kullanılan koyu bir reçine damlatan park ve bahçelerde yetiştirilen bir ağaç; sığla, (Liquidambar orientalis).*|| **amber balığı,** *zool. Dişli balinaların alt sınıfından çok büyük boylu, yüz tonu geçebilen ağırlıkta, kafası vücut uzunluğunun üçte biri kadar olup yağı için avlanan etçil balık; ada balığı; kaşalot, (Physeter macrocephalus).*|| **amber çiçeği,** *1. Amber ağacının yaz aylarında açan hoş fakat baygın kokulu çiçeği. 2. Tohumları misk kokulu uçucu bir yağ taşıyan, iştah açıcı ve yatıştırıcı olarak hekimlikte kullanılan hatminin halk arasındaki adı; yayla çiçeği; yabani pelin, (Ambrosia maritima).* ‖ **amber ruhu,** *Amberde bulunan ve koku sanayiinde kullanılan triterpenik alkol,* $C_{30}H_{52}O$.

amberbaris, [Lat. amberberis] *(amberbe'ris) is. bot.* İnsan boyunda, çok dikenli, sarı çiçekli, salkım şeklinde küçük, ekşimsi meyveleri olgunlaştığında siyahlaşan, genç sürgünleri sebze olarak kullanılan, buğdaya büyük zarar veren kara pas mantarlarının kışın konakladığı bir ağaççık; karamuk; kadın tuzluğu; sarı çalı; zibike, *(Berberis vulgaris, B. crataegina)*

amberbu, [Ar. ʿanber +Far. bū عنبربو] *(amberbu:) sf.* **1.** Güzel kokulu; güzel kokan. **2.** *is.* Hindistan ve İran'da yetiştirilen, pişince hoş kokusu yayılan iri ve uzun taneli bir tür pirinç.

ambercik, [amber-cik] *is. bot.* Ebegümecigillerden sarı çiçekli, oldukça boylu bir otsu kültür bitkisi, *(Hibiseus abelmochus)* ve bu bitkinin keskin amber ve misk kokulu tohumu; amber hatmisi.

ambık, -ğı [? ambık] *{ağız} sf.* Olgun; tokgözlü. [DS]

ambisyon, [Fr. ambition] *is.* Hastalık derecesinde şan ve şöhrete olan düşkünlük ve arzu.

ambiyans, [Fr. ambience] *is.* Atmosfer; ortam; muhit.

amblem, [Yun. emblema *(vazo üzerindeki kabartma)* > Fr. emblème] *is.* **1.** Soyut bir kavramı açıklayan ve üzerinde anlaşılmaya varılmış işaret, şekil. **2.** Bir niteliğin veya soyut nesnenin sembolü. **3.** Bir otoriteyi, bir siyasi gücü veya bir topluluğu temsil eden işaret.

ambol, [Yun. embolı] *{eAT} is.* Bağ bölümü; evlek; ambal.

ambolali, [Fr. embolalie] *is.* Konuşma sırasında konu ile ilgisi olmayan şeylerin konuşmaya katılıp söylenmesi şeklinde kendini gösteren psikolojik rahatsızlık.

amboli, [Yun. embole *(tıkaç)* > Fr. embolie] *is. tıp.* Kan içinde taşınabilen bir madde ile damarın tıkanması.

ambul, [Yun. embolı => ambul امبول] *{eAT}* → anbal.

ambulans, [Lat. ambulans *(gezici)* > Fr. ambulance] *is.* Hasta ve yaralı taşımacılığında kullanılan içi ilk yardım donanımlı motorlu araç; cankurtaran.

amca, [*eT.* apa *(baba)* + eçe *(erkek kardeş)* > abıca [Tekin]] *(a'mca) is.* **1.** Babanın erkek kardeşi; emmi. **2.** Akraba olmadığı hâlde kendisine saygı duyulan yaşlı erkeklere hitap sözü. ◻ **amca baba yarısı,** *Amcanın da baba kadar hakkı ve görevi vardır, anlamında kullanılır.*|| **Amcam dayım, hepsinden aldım payım,** *En yakın akrabalarımdan bile haksızlık gördüm, anlamında söylenir.*|| **amca oğulları,** *İki erkek kardeşin çocukları ve bunların birbirine göre durumları.*

amcakızı, [amca+kız-ı]*(a'mcakızı) is.* Amcanın kızı.

amcalık, -ğı [amca-lık] *is.* **1.** Amca olma durumu. **2.** Amca olma niteliği. ◻ **amcalık etmek,** *Amca gibi davranmak, korumak ve gözetmek.*

amcaoğlu, [amca+oğlu] *(a'mcaoğlu) is.* Amcanın erkek çocuğu.

amcazade, [amca+ Far. zāde] *(a'mcaza:de) is.* Amca oğlu.

amçuk, [am-çuk] *{eAT} is.* Dişilik organı.

amd, [Ar. ʿamd *(niyet)* عمد] *{OsT} is.* **1.** Bir işi bilerek, sonunu düşünerek yapma. **2.** Kasıt; karar; niyet. **3.** *huk.* Taammüt.

amden, [Ar. ʿamd > ʿamden عمداً] *(a'mden) {OsT} zf.* Bilerek ve tasarlayarak; kasıtlı.

amdı, [amtı] *{eT} zf.* Şimdi. [EUTS]

ame[1], [Ar. ʿamme] *{ağız} is.* Hala. [DS]

ame[2], [Far. āme آمه] *{OsT} is.* **1.** Yazı hokkası. **2.** Divit.

amed, [Far. āmeden *(gelmek)* > āmed آمد] *(a:med) {OsT} is.* **1.** Gelme; geliş. **2.** Gelen; giren. **3.** Devlet dairelerine "gelen evrak" anlamına konulan kayıt. **4.** Devlet merkezinde bulunan il memuru. ◻ **āmeden-i laklak,** *{OsT} Leyleklerin gelişi.*|| **āmed ü reft,** *{OsT} 1. Geliş gidiş. 2. Geldi gitti.*|| **āmed ü şüd,** *{OsT} 1. Geliş gidiş. 2. Geldi gitti.*

amedçi, [Far. āmed + T. -çi آمدجی] *(a:medçi) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, Divan-ı hümayunun çeşitli kalemlerinde çalışan başkâtiplere verilen ad.

amedegû, [Far. āmede-gü آمده گو] *(a:medegû:) {OsT} sf.* Düşünmeden güzel söz söyleyen kimse; hazırcevap.

amedengâh, [Far. āmeden-gāh آمدنگاه] *(a:medengâ:h) {OsT} is.* Herkesin girebildiği genel yer.

amedeni, [Far. āmedenī آمدنی] *(a:medeni:) {OsT} sf.* **1.** Gelen. **2.** Bir şeyi meydana getiren; yapan.

amedi, [Far. āmed-ī آمدی] *(a:medi:) {OsT} is.* Tanzimat'tan önce, reisülküttaplıkla ilgili bütün yazışmaları yürüten daireye verilen ad.

amediye, [Far. āmediyye آمدیه] *(a:medi:ye) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, bir ilden diğer ile geçirilen mallardan alınan vergi.

amedşüd, [Far. āmed şüd آمدشد] *(a:medşüd) {OsT} is.* **1.** Geliş gidiş. **2.** Geldi gitti.

amel, [Ar. ʿamel عمل] *{OsT} is.* **1.** Bir maksat güderek yapılan iş, hareket; çalışma. **2.** Eser; ürün. **3.** Uygulama. **4.** İshal. **5.** *isl.* Dinî emir ve yasaklar çerçevesinde kişiye sorumluluk yükleyen her türlü hâl ve hareket. ◻ **amel bitisi,** *{eAT} Amel defteri.*|| **ameldār,** *{OsT} Vergi toplayan devlet memuru; tahsildar.*|| **amel defteri** *Hafaza melekleri tarafından insanın her türlü hareketinin kaydedildiği defter.*|| **amele gelmek,** *1. Etkisini göstermek; işlemek. 2. Zorlamak; mecbur etmek.*|| **amele getirmek,** *Bir şeyi sözde bırakmayıp yapmak; uygulamak.*|| **amele getürmek,** *{eAT} Yapmak; başarmak.*|| **amel etmek,** *1. Uygulamak, yerine getirmek. 2. Etki etmek.*|| **amel eylemek,** *{eAT} Gereğini yapmak; amel etmek.*|| **ameli azmak,** *1. {eAT} İşi ters gitmek. 2. {ağız} Aç gözlü olmak; hırslı olmak.* [DS]|| **amel-i bātıl,** *{OsT} Dinî inançlara uymayan davranış ve işler.*|| **amel-i erbaa,** *{OsT} Dört işlem: Toplama, çıkarma, çarpma, bölme.*|| **amel-i kayserî,** *{OsT} Sezaryen ameliyatı.*|| **amel kılmak,** *{eAT} Yapmak; işlemek; yerine getirmek.*|| **amel-mānde,** *{OsT}* → amelimanda.|| **amel-nāme,** *Yetki belgesi; berat.*|| **amel olunmak,** *Uygulanmak, tatbik edilmek.*|| **amel yazıcı firişte,** *{eAT} İnsanın iyi ve kötü davranışlarını yazan melek.*

amele, [Ar. ʿamel > ʿamele عمله] *{OsT} is.* **1.** Beden gücüne dayanan işlerde ücretle çalışan kimse; ırgat; rençper; işçi. **2.** Yol ve inşaat gibi yorucu işlerde bedenen çalışan kimse. ◻ **amele başı,** *İşçilerin başında bulanan ve onların çalışmalarını denetleyen kimse; amele çavuşu.*|| **amele çadırı,** *Yol işçilerinin barınmaları ve geceleri yatmaları için kurulan çadır.*|| **amele sınıfı,** *Fabrika ve üretim yerlerinde çalışan işçilerin bütünü; işçi sınıfı.*|| **amele-i mükellefe,** *{OsT} Yasa zoruyla çalışan işçi.*

amelelik, -ği [amele-lik] *is.* **1.** Amele olma durumu. **2.** Amelenin yaptığı iş. **3.** Bir işin ustalık ve uz-

manlık gerektirmeyen, kaba kuvvete dayanan bölümü.

amelen, [Ar. ʿamel > ʿamelen عملاً] *(ame'len) {OsT} zf.* Eylemli olarak; işleyerek; çalışarak. 🗗 **amelen bi'l-vücūd,** *{OsT} huk. (Davranış için) gerçek durumu göz önünde tutularak.*

amelî, [Ar. ʿamel > ʿamelî عملی] *(ameli:) {OsT} sf.* **1.** Uygulamaya yönelik; uygulamalı; pratik. **2.** Uygulanabilir. **3.** İşçe; iş bakımından **4.** Elverişli; uygun; kolay ve kestirme. **5.** (Konu için) İslamiyet'te iman konuları dışında kalan, ibadet ve uygulamalarla ilgili olan. 🗗 **amelî hükümler,** *İslâmiyet'te ibadet, hukuk ve cezalarla ilgili hükümler.*

amelîlik, -ği [amelî-lik] *(ameli:lik) is.* Uygulanabilirlik; pratiklik.

amelimanda, [Ar. aʿmel + Far. mānde عملماندہ] *(amel-ima:nda) {OsT} sf.* **1.** İşe yaramaz, işten kalmış. **2.** Hastalık ve sakatlık gibi sebeplerle çalışamaz duruma gelmiş olan.

ameliyat, [Ar. ʿamelî > ʿameliyyāt عملیات] *(ameliya:t) {OsT} is.* **1.** İşler; faaliyetler; çalışmalar. **2.** Bir işin uygulama alanına konulma biçimleri. **3.** Bir bilim dalının uygulama yönleri. **4.** *tıp.* Bir cerrahın canlı bir beden üzerinde kesme, alma ve dikme şeklinde yaptığı tedavi amaçlı uygulama; operasyon. 🗗 **ameliyat alanı,** *tıp. Vücudun ameliyat edilen bölümü.*|| **ameliyat etmek,** *tıp. Cerrahî müdahalede bulunmak.*|| **ameliyat gömleği,** *tıp. Ameliyat sırasında görevlilerin ve hastanın üzerine giydikleri özel olarak üretilmiş ve steril gömlek.*|| **ameliyat hazırlığı,** *tıp. Ameliyat sırasında hastanın ağrı duymasını önlemek, hayatî faaliyetlerinin devamını sağlamak ve ameliyat için gerekli olan araç gereci bulundurmak gibi çalışmalar.*|| **ameliyat olmak,** *tıp. Kendisine cerrahî müdahalede bulunulmak.*|| **ameliyat öncesi,** *tıp. Cerrahi müdahale olmadan önceki durum.*|| **ameliyat sonrası,** *tıp. Cerrahî bir uygulamadan sonraki durum.*

ameliyathane, [Ar. ʿameliyyāt + Far. -ẖāne عملیاتخانه] *(ameliyatha:ne) {OsT} is. tıp.* Cerrahî bir uygulamanın gerektirdiği bütün araç ve gereçlerle donatılmış özel oda. 🗗 **ameliyathane hemşiresi,** *tıp. Ameliyat anında gerekli olacak bütün malzemeleri hazırlayan ve uygulama sırasında gerektikçe cerraha veren hemşire.*

ameliyatlı, [ameliyat-lı] *sf.* (Kişi için) ameliyat edilmiş.

ameliye, [Ar. ʿameliyye عملیه] *{OsT} is.* **1.** Bir işin belirli bir süre ve sıra ile yürütülmesi; süreç. **2.** Faaliyet; iş ve işlem. **3.** *sf.* Uygulamalı.

amelsiz, [amel-siz] *is.* ve *sf.* **1.** Durgun ve hareketsiz. **2.** Yaptığı işte pratiği ve uygulaması, tecrübesi olmayan.

amelus, [Lat. amelos] *is. tıp.* Kol ve bacak gibi bazı üyelerin doğuştan olmaması şeklindeki yapısal bozukluk,

amen, [Ar. emn > āmen آمن] *(a:men) {OsT} sf.* Çok güvenilir; en emin.

amenagog, [Fr. emménagogue] *is. tıp.* Aşırı derecede östrojen-progesteron yükleyerek yumurtlama olmadan âdet kanaması sağlayan madde.

amenajman, [Fr. aménagement] *is.* Orman varlığına zarar vermeden planlı ve en ekonomik biçimde yapılan orman ürünlerini değerlendirme işletmeciliği; işleme.

amenna, [Ar. emn + imān > āmennā آمنا] *(a:menna:) {OsT} ünl.* **1.** İnandık! **2.** "Bu söylediğin doğrudur." anlamında bir tasdik sözü. **3.** *e.* Tamam da. 🗗 **amennā ve saddaknā,** *İnandık ve tasdik ediyoruz, anlamında onay sözü.*

amenore, [Fr. aménorrhée] *is.* Âdet göremezlik.

amensalizm, [Fr. amensalisme] *is.* Bir bitkinin, aynı ortamda yaşayan başka bir bitkinin köklerinden salgıladığı zehirli salgılar sebebiyle gelişememesi.

amentü, [Ar. emn > īmān > āmentü آمنت] *(a:'mentü) {OsT} is.* **1.** İnandım. **2.** İslam dininin temel inançlarını belirleyen hadisin ilk sözü ve bu hadiste sayılan *"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahret gününe, kadere inanmak ve öldükten sonra dirilmenin gerçek olduğunu tasdiklemek"* şeklinde ifade eden iman duası. **3.** *mec.* Bir şeyin esasını belirten kurallar.

a'mer, [Ar. aʿmer اعمر] *{OsT} sf.* **1.** Uzun ömürlü. **2.** Pek yaşlı.

Amerika, [Ameriqo Vespuçi *(1451-1512, İtalyan bilim adamı)*] *is.* Beş büyük ana karadan birisi. 🗗 **Amerika armudu,** *bot. Ilıman kuşakta yetişen Amerika kökenli her mevsim yeşil yapraklı 5-15 m. boyunda defnegillerden bir tür meyve ağacı (Persea) ve bu ağacın meyveleri; avokado.*|| **Amerika bademi,** *bot. Sıcak iklimlerde yetişen ve gövdesinde aselbent ve zamk gibi maddeler içeren bir ağaç, (Styrax americana).*|| **Amerika bıldırcını,** *zool. Tavukgillerden kuzey Amerika'da yaşayan 20 cm. büyüklüğünde lezzetli bir bıldırcın türü, (Colinus virginnianus).*|| **Amerika elması,** *bot. Tropikal iklim kuşağında yetişen, meyvesi yenilebilen, kızıl kahve renkli kerestesinden mobilyacılıkta yararlanılan orman ağacı; akaju; maun.*|| **Amerika tavşanı,** *zool. Tavşan boyunda kulakları ve kuyruğu kısa, üç parmağı bulunan arka ayakları üzerinde durabilen küçük kemirici, memeli hayvan, (Dayspocta, Agouti paca).*|| **Amerika üzümü,** *bot. Küçük ve salkım çiçekli, yaprakları almaşık dizili, kökü müshil ve kusturucu olarak hekimlikte kullanılan bir ağaççık; şekerci boyası, (Phytolcca).*

Amerikalı, [Amerika-lı] *sf.* Amerika Birleşik Devlet-

leri uyruklu kimse veya Amerika kıtası halkından olan kişi; Sam amca; Coni; con kikirik.

Amerikalılaşma, [Amerika-lı-la-ş-ma] *is.* Amerikalı gibi yaşama ve davranma.

Amerikalılaşmak, [Amerika-lı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Amerikalı tarzında yaşamaya, davranmaya, düşünmeye başlamak.

amerikan[1], [İng. American] *is.* Atkısı ve çözgüsü pamuk ipliği, bez ayağı armürlü dokuma; kaput bezi.

Amerikan[2], [İng. American] *sf.* **1.** ABD ve Amerikalılara özgü. **2.** ABD ve Amerikalıların siyasi görüş, düşünüş ve yaşayış biçimleriyle ilgili. **3.** ABD ve Amerikalıların kültürüne yönelik olan. ◻ **Amerikan bar,** *Yüksek taburelere oturularak veya ayakta içki içilen, raflarına içki koymak için yapılmış özel banko.* || **Amerikan salatası,** *Haşlanarak küçük küçük doğranan patates, havuç ile bezelye üzerine mayonez eklenerek yapılan soğuk yiyecek; Rus salatası.*

Amerikanca, [Amerikan-ca] *is.* **1.** Amerika Birleşik Devletlerinde konuşulan İngilizce. **2.** Amerikan tarzında olan.

Amerikanist, [Fr. Amériçaniste] *is.* Amerika kıtası üzerinde uzmanlaşmış bilim adamı.

Amerikanize, [Fr. Américanisé] *sf.* **1.** Amerikanlanmış. **2.** Amerikanlaştırılmış.

Amerikanizm, [Fr. Américanisme] *is.* Sanatta ABD etkilerinde kalma.

Amerikanlaşmak, [Amerikan-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Amerikalıların yaşayış biçimini, geleneklerini benimseyerek onlar gibi davranmaya, Amerikan kimliği kazanmaya başlamak.

Amerikanlaştırmak, [Amerikan-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine veya bir topluma Amerikan kimliği kazandırmaya çalışmak.

amerikyum, [Fr. américium] *(ameri'kyum) is. kim.* Atom numarası 95 olan tabiatta bulunmayan radyoaktif bir element; sembolü: Am.

ameskene, [Yun. dameskino] *{ağız} is.* Küçük ve siyah bir erik türü. [DS]

ameş[1], [Yun. amaḫos *(kavgadan uzak duran)* ?] *sf.* Aptal.

ameş[2], [Ar. ʿameş عمش] *{OsT} is.* Gözü zayıf olma; zayıf gözlülük.

ametal, -li [Lat. ametal] *is. kim.* Kimyasal ve fiziksel bakımdan metalik özellik taşımayan elementlerin ortak adı.

ametist, [Fr. améthyste] *is. jeol.* Süs taşı olarak kullanılan mor renkli kuvars.

ametropi, [Fr. amétropie] *is. tıp.* Göz merceği ışığı normal kıramadığı için görüntünün retina üstüne net düşmemesiyle meydana gelen görme kusurlarının genel adı.

amfetamin, [Fr. amphétamine] *is. org-kim.* Merkezî sinir sistemini uyararak zihni ve bedeni uyanık ve canlı tutan madde.

amfi, [Yun. amphi *(çepeçevre)* + teatron *(tiyatro)* > amphitéâtre *(kısaltılmış biçimi)* > Fr. amphie] *is.* → amfiteatr.

amfibi, [Yun. amphi *(her ikisi)* + bios *(hayat)* > Fr. amphibie] *sf.* **1.** *biy.* (Canlı için) hem havada, hem suda yaşayabilen. **2.** *as.* Bir kıyıyı ele geçirmek için kara, hava ve deniz birliklerinin ortaklaşa giriştikleri eylem; yüzer gezer. ◻ **amfibi harekât,** *Kara, deniz ve hava birliklerinin katıldığı çıkarma, indirme ve bindirme harekâtı.*

amfibol, -lü [Fr. amphibole] *is. min.* Püskürük ve başkalaşım kayaçlarında bulunan silikat yapılı mineraller.

amfibyumlar, [Lat. Amphibia] *is. zool.* Larva evresini suda geçiren ve solungaçlarıyla solunum yapan çıplak derili soğukkanlı hayvanlar; iki yaşayışlılar.

amfiteatr, [Fr. amphithéâtre] *is. tiy.* Roma ve Yunan uygarlığında seyirlik oyun ve dövüşlerin yapıldığı etrafı giderek yükselen oturma yerleri ile çevrili yapılar.

amfizem, [Fr. emphysème] *is. tıp.* Şişkinlik. ◻ **akciğer amfizemi,** *Akciğer alveollerinin yırtılması sonucu oluşan hastalık.*

amfor, [Yun. amforeus > Fr. amphore] *is.* Altı ve boynu dar, karnı geniş, iki kulplu toprak kap; amfora.

amga, [amġa] *{eT} is.* Tahsildar. [ETY]

amıca, [amuca / amıca] *{ağız} is.* Amca. [DS]

-amık, [a-mık / -emik] *yap. e.* Hem isim hem de fiil kökünden isimler türeten ek.

amıl, [amıl] *{eT} sf.* Sakin sakin ve sessiz olan; uslu; halim; yumuşak huylu. [Mühennâ] [EUTS] [Gabain] ◻ **amıl gün,** *Orta hâlde olan gün* [Mühennâ]

amır, [amır / emir / imir / ingir] *{eT} is.* Sis; kırağı. [DLT]

amırmak, [amır-mak / amur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Sevmek. [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Sakin olmak. [EUTS]

amırtgurdaçı, [amır-t-ġur-daçı / amur-t-ġur-daçı] *{eT} sf.* Yatıştırıcı; yatıştıran; teskin eden; sakinleştiren. [EUTS]

amırtgurmak, [amır-t-ġur-mak / amur-t-ġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yatıştırmak; teskin etmek; sakinleştirmek. [EUTS] [Gabain]

amırtkurdaçı, [amır-t-ḳur-daçı / amur-t-ġur-daçı] *{eT} sf.* Yatıştırıcı; yatıştıran; teskin eden; sakinleştiren. [EUTS]

amırtmak, [amır-t-mak / amur-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Sakinleştirmek; sakin olmak [Gabain]

ami, [Ar. ʿām *(yıl)* > ʿāmī عامی] *(a:mi:) {OsT} sf.* Yıllık; bir senelik.

ami, [Ar. ʿām *(genel)* > ʿāmī عامی] *(a:mi:) {OsT} sf.* Halka mahsus; kamuya ait; avama ilişkin.

amibiaz, [Fr. amibiose] *is.* Amiplerin sebep olduğu hastalık.

amiboizm, [Fr. amiboisme] *is.* Tek hücrelilerin bir dayanak üstünde sürünerek yer değiştirme özellikleri.

-amid, [Ar. ʿamīd عميد -] *(ami:d) {OsT} son ek.* Pek çok Arapça kelimelerden *"sağlamlaştırma, sağlamlaştıran"* kavramları katan kelimeler türetilir.

amid[1], [Ar. ʿamd *(zahmet vermek)* > ʿamīd عميد] *(ami:d) {OsT} sf.* **1.** Hasta olan. **2.** Aşk yüzünden hasatlığa yakalanmış olan.

amid[2], [Ar. ʿamīd عميد] *(ami:d) {OsT} is.* **1.** Belli başlı nokta; başlıca nokta. **2.** Önder; komutan; şef.

a'mide, [Ar. ʿamüd *(sütun)* > aʿmīde اعميده] *(ami:de) {OsT} is.* **1.** Direkler; sütunlar. **2.** Ulular.

amidin, [Fr. amidine] *is.* Amitlerden oksijenin yerine iki değerli iminojen radikale NH'nin geçmesiyle türeyen birleşiklerin grup adı; R-C (=NH) NH_2

amig, [Far. āmīġ / āmīġa آميغه / آميغ] *(a:mi:ğ) {OsT} sf.* **1.** Gerçek. **2.** Karışık; katkılı. **3.** *is. mec.* Çiftleşme,

amigdalin, [Fr. amygdaline] *is. kim.* Acı badem ve bazı meyve çekirdeklerinde bulunan kimyasal formülü [C_6H_5-CH(CN)-$OC_6H_{10}O_4$-$OC_6H_{11}O_5$, $3H_2O$] olan zehirli madde.

amigi, [Far. āmīġī آميغی] *(a:mi:ği:) {OsT} sf.* Gerçek; hakiki (mecaz karşılığı).

amigo, [İsp. amigo *(arkadaş)*] *is.* **1.** Spor karşılaşmalarında taraftarları coşturan ve tezahüratta yönlendiren kişi. **2.** *mec.* Çığırtkanlık yapan, yaygaracı kişi.

amigoluk, -ğu [amigo-luk] *is.* **1.** Spor karşılaşmalarında taraftarları coşturma ve tezahüratı yönlendirme işi. **2.** *mec.* Çığırtkanlık, yaygaracılık.

amih, [Ar. ʿāmih / ʿāmihe عامه / عامه] *(a:mih) {OsT} sf.* Şaşkın; şaşırmış.

amihte, [Far. amiḫten *(bulaşmak)* > āmiḫte آميخته] *(a:mihte) {OsT} sf.* Bulaşık; karışık. ◻ **āmihte-gî,** *Karıştırma; karışmış olma durumu.*

amije, [Far. āmīje آميژه] *(a:mi:je) {OsT} sf.* **1.** Karışık; karışmış; mahlut. **2.** *is.* Şair.

amik, [Ar. ʿumḳ > ʿamīḳ عميق] *(ami:k, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Derin; çukur.

amikdüzü, [amik+düz-ü] *is.* Gaziantep dolaylarında davul-zurna eşliğinde oynanan bir halay; amikkabası.

amil[1], [Ar. ʿamel > ʿāmil عامل] *(a:mil) {OsT} sf.* **1.** Bir işi yapan; üzerine alan; yüklenen; etken; etmen. **2.** Bir işin veya olayın meydana gelmesine sebep olan; sebep. **3.** *is.* Etki; faktör. **4.** Vali. ◻ **amil-i bizzat,** *Doğrudan doğruya etkide bulunan.*

amil[2], [Ar. emel > āmil آمل] *(a:mil) {OsT} sf.* Ümit eden; isteyen.

amil[3], [Fr. amyle] *is. kim.* Formülü C_5H_{11} olan tek değerli hidrokarbon radikali.

amilaz, [Fr. amylase] *is. biy-kim.* Nişastayı parçalayarak şekere çeviren enzim grubu.

amile, [Ar. ʿamel > ʿāmile عامله] *(a:mile) {OsT} is.* Bacak; ayak.

amiletan, [Ar. ʿāmiletān عاملتان] *(a:mileta:n) {OsT} is.* İki bacak; iki ayak.

amiloz, [Fr. amylose] *is. biy-kim.* **1.** Nişasta tanesinin iç kısmı. **2.** *tıp.* Dokuların özel bir madde ile dolmasından doğan hastalık.

amim, [Ar. umüm > ʿamīm عميم] *(ami:m) {OsT} sf.* **1.** Genel. **2.** Bol; bereketli. ◻ **amîmü'l-ihsān,** *{OsT} Yardımı herkese açık olan.*

âmin[1], [Ar. emn > āmin آمن] *(a:min) {OsT} sf.* İçinde hiçbir korku olmayan; kendini güvenlik içinde hisseden; emin olan; korkusuz.

âmin[2], [İbr. āmin > Ar. āmīn آمين] *(a:mi:n) {OsT} ünl.* "Kabul eyle!" anlamında duadan sonra söylenen dilek ifade eden söz; öyle olsun! ◻ **âmin alayı,** *İmparatorluk döneminde, çocukların mahalle mektebine başladıkları gün yapılan çocuğu okula götürme töreni.*‖ **âmin demek,** *Birinin ettiği duaya "Âmin!" demek suretiyle katılmak.*

amin, [Fr. amine] *is. kim.* Amonyaktaki hidrojenin yerine tek değerli hidrokarbon köklerinin geçmesiyle meydana gelen maddelerin genel adı.

âminen, [Ar. āmin *(korkusuz)* > āminen آمناً] *(a:mi'nen) {OsT} zf.* Korkusuz olarak; güvenlik içinde olarak; huzur içinde.

âminhan, [Ar. āmin + Far. -ḫ^{v}ān آمين خوان] *(a:minha:n) {OsT} sf.* Âmin diyen.

âminhanan, [Ar. āmin + Far. -ḫ^{v}ānān آمين خوانان] *(a:minha:na:n) {OsT} is.* Âmin diyenler; âminciler.

aminoasit, -di [Fr. aminoacide] *is.* Canlı maddelerin asıl ögelerini oluşturan amin ve asit gruplu maddelerin genel adı.

amip, -bi [Yun. amoibe *(yer değiştirme)* > Fr. amibe] *is. biy.* Vücudunun şekil değiştirmesiyle meydana gelen geçici kol ve yalancı ayaklar ile sürünerek yer değiştiren, tatlı ve tuzlu sularda yaşayan tek hücreli en basit canlı.

amipler, [amip-ler] *is. biy.* Tek hücreli hayvanlardan kök bacaklılar sınıfına giren bir takım, *(Amoebae).*

amipli, [amip-li] *sf.* **1.** *biy.* İçinde amip bulunan. **2.** *tıp.* (Hastalık için) amip kaynaklı; amip nedenli. ◻ **amipli dizanteri,** *tıp. Amiplerin sebep olduğu ağrı-*

lı ve kanlı ishalle kendini belli eden bağırsak hastalığı.

amir[1], [Ar. ʿamir عمر] *{OsT} is.* **1.** Bayındır. **2.** Resmî.

amir[2], [Ar. ʿumran > ʿāmir عامر] *(a:mir) {OsT} sf.* **1.** Bir yeri bakımlı ve bayındır hâle getiren. **2.** İmar olunmuş yer; bayındır hâle getirilmiş yer. **3.** Eskiden Müslümanlara ait verimli topraklara verilen ad. **4.** Devlet arazisi.

amir[3], [Ar. emr > āmir آمر] *(a:mir) {OsT} sf.* **1.** Emreden; emredici; buyuran; buyurucu. **2.** Sözünü geçiren. **3.** *is.* Sorumluluğu altında çalışanlara bir işin yapılmasını veya yapılmamasını kesinlikle istemek yetkisine sahip görevli; üst. 🗗 **amir hükümler,** *Tarafların kendi iradeleri ile değiştiremeyecekleri, bozamayacakları veya reddedemeyecekleri yasanın kesin kuralları.*

amira, [Erme. amira] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde, devletle ilişkileri düzenleyen Ermeni azınlığın lideri.

amiral, -li [Ar. emīr'ül-mā *(deniz emîri)* > Fr. amiral] *is. as.* Savaş gemileri ile deniz birliklerine ve karadaki büyük deniz tesislerine kumanda eden yüksek rütbeli deniz subayı.

amirallik, -ği [amiral-lik] *is.* **1.** Amiral olma hâli. **2.** Amirale ait.

amirane, [Ar. āmir + Far. -āne آمرانه] *(a:mira:ne) zf.* **1.** Buyurur gibi; emredercesine. **2.** Amir olana yakışır biçimde; amircesine.

amirce, [amir-ce] *zf.* **1.** Amire göre. **2.** Amire yakışır biçimde.

amire, [Ar. ʿumran > ʿāmire عامره] *(a:mire) {OsT} is.* **1.** İmar edilmiş, bayındır ve bakımlı yer. **2.** İnsanların yaşadığı, hareketli yer. **3.** İmparatorluk döneminde Müslümanlara ait verimli topraklar ile devlete ait arazi, mülk, atölye, işletmeler.

amiren, [Ar. āmir => āmiren] *{ağız} is.* Üst kademeden memur; amir. [DS]

amiriyet, [Ar. āmiriyyet آمريت] *(a:miriyet) is.* **1.** Buyuruculuk. **2.** Amirlik.

amirlik, -ği [amir-lik] *(a:mirlik) is.* **1.** Amir olma durumu. **2.** Amirin yerine getirmekle yükümlü olduğu iş. **3.** Yönetim birimleri içinde amirin makamının bulunduğu yer.

amirziş, [Far. āmirziş آمرزش] *(a:mirziş) is.* **1.** Affetme; bağışlama. **2.** Tanrı'nın bağışı.

amirzkâr, [Far. āmirzkār آمرزکار] *(a:mirzkâ:r) sf.* **1.** Affeden; bağışlayan. **2.** *is.* Affeden; Tanrı.

amit, -di [Fr. amide] *is. kim.* Bir asitteki hidroksil grubunun yerine bir amino grubun geçmesi ile oluşan azotlu organik bileşik.

amitoz, [Yun. a *(yok)* + mitos *(iplik)* > Fr. amitose] *is. biy.* Çekirdekte ipliksi yapı meydana gelmeden bölünme suretiyle olan en basit hücre çoğalma biçimi.

amiy, -yyi [Ar. ʿamın *(herkes)*> ʿāmiyy عامی] *(a:miy) {OsT} sf.* Kamuya ilişkin; kamuya ait; umuma ait; genel.

amiyane, [Ar. ʿāmiyy *(herkes)* + Far. -āne *(tarz)* عاميانه] *(a:miya:ne) {OsT} zf.* **1.** Sıradan. **2.** Bayağı olarak, âdice. **3.** Kaba biçimde. **4.** Nezaketsiz tavır. 🗗 **amiyane tabirle,** *Halkın söyleyişi ile; halkın deyişi ile; kaba bir ifadeyle.*

amiyanelik, -ği [amiyane-lik] *(a:miya:nelik) is.* Bayağılık; ilkellik.

amiyya, [Ar. ʿamiyyā عميا] *(amiyya:) {OsT} zf.* **1.** Görmeyerek. **2.** Düşünmeden.

-amiz, [Far. āmihten *(karışmak)* > āmīz آميز -] *(a:mi:z) {OsT} son ek.* Bazı Arapça ve Farsça kelimelerin sonuna getirilerek *"... ile karışık"* kavramı veren birleşik sıfatlar yapılır.

amiz, [Far. āmihten *(karışmak)* > āmīz آميز] *(a:mi:z) {OsT} sf.* Karışık; kaynaşık; karışmış. 🗗 **āmîz-gâr,** *{OsT} Uygun; yakışmış.*‖ **āmîz-kâr,** *{OsT} Yakışmış; uygun.*

amize, [Far. āmize آميزه] *(a:mi:ze) {OsT} sf.* Karışmış; karışık. 🗗 **āmize-mū,** *{OsT} Saçı sakalı birbirine girmiş kimse.*‖ **āmize-müyî,** *{OsT} Kır saçlı ve sakallı olma.*

amiziş, [Far. āmīziş آميزش] *(a:mi:ziş) {OsT} is.* Geçinme; kaynaşma. 🗗 **āmîziş-i şîr ü şekker,** *{OsT} 1. Sütle şekerin birbirine karışması, uyuşması. 2. mec. İyi geçinme; kaynaşma.*

amm[1], [Ar. ʿamm عم] *{OsT} is.* Amca.

amm[2], [Ar. ʿumüm > ʿāmm عام] *(a:m) {OsT} sf.* **1.** Genel; kamuya ilişkin. **2.** Bayağı; adi. 🗗 **āmmü'l-menāfi,** *{OsT} Kamu yararı.*

amma, [Ar. ammā اما] *(a'mma:) {OsT} bağ.* **1.** Çelişkili ve zıt iki ifadeyi birbirine bağlar. *«Görünüşü biraz bozuktur amma tadı güzeldir.»* **2.** Uyarı ve hatırlatma bildirir. *«Yarın alacağını söylüyorsun amma dükkânlar kapalı.»* **3.** *ünl.* Hayret ve şaşkınlık bildirir. *«Amma adammış ha!»* **4.** Kim bilir ne kadar çok (tahmin). *«Bu işe müdür amma sevinmiştir ha!»* 🗗 **ammā-ba'dü,** *{OsT} 1. Bundan sonra. 2. Konumuza, amacımıza gelelim.*‖ **amma yaptın,** *Olmayacak şey, imkânsız. Amma yaptın, o parasından nasıl ayrılır?*‖ **amma ve lakin,** *Kaldı ki, gelelim, gelince; bununla beraber.*

ammal, [Ar. ʿammāl عمال] *(amma:l) {OsT} sf.* İşlek; faal.

amman, [Ar. emān => aman / amman] *{ağız} ünl.* → aman. [DS]

ammar, [Ar. ʿumran > ʿammār عمار] *(amma:r) {OsT} sf.* **1.** Bir şeyi bakımlı ve bayındır hâle getiren. **2.** *is.* Mimar.

ammat, [Ar. ʿamın > ʿammāt عمات] *(amma:t) {OsT} is.* Amcalar.

amme[1]**,** [Ar. ʿamm > ʿamme عمه] *{OsT} is.* Hala.

amme[2]**,** [Ar. ʿumūm *(herkes, bütün)* > ʿāmme عامه] *(a:mme) {OsT} is.* **1.** Genellik. **2.** Bütün halk; insanlar; kamu. ◻ **amme alacağı,** *Devlet ve kamu kuruluşları adına kanuna dayalı olarak şahıslardan ve ortaklıklardan talep ettikleri para.*‖ **amme davası,** *Toplum düzenini bozanlar hakkında yapılan kovuşturma.*‖ **amme efkârı,** *Kamuoyu.*‖ **amme hizmeti,** *Toplum düzenini ve sağlığı korumak için yapılan işler.*‖ **amme hukuku,** *Toplumun bütününü ilgilendiren yasal haklar.*‖ **amme idaresi,** *Toplum hizmetlerini yerine getirmekle görevli yönetim, kamu yönetimi.*‖ **amme menfaati,** *Toplumun bütününe ait çıkarlar, haklar; kamu yararı.*‖ **amme nizamı,** *Kamu düzeni.*

amme[3]**,** [Ar. ʿamme عم] *{OsT} zf.* Nereden? ◻ **Amme Cüzü,** *isl. Nebe Suresi ile ondan sonra gelen kısa surelerin birleşmesinden meydana gelmiş kitapçık; Kur'an'ın son cüzü.*‖ **Amme Suresi,** *isl. İlk kelimesi "'amme" olduğu için bu adla anılan, Kur'an'ın 78. suresi olan Nebe Suresi.*

ammete, [Yun. amita / Ar. ʿammete] *{OsT} is.* **1.** Hala; emeti. **2.** Akraba.

ammeten [Ar. ʿamın > ʿāmmeten عامة] *(a:mme'ten) {OsT} zf.* **1.** Genel olarak; umumi. **2.** Herkesin önünde; alenen.

ameyya, [Ar. ʿammeyyā عميا] *(ameyya:) {OsT} zf.* Görmeyerek; düşünmeden.

ammî[1]**,** [Ar. ʿamm > ʿāmmī عامی] *(a:mmi:) {OsT} sf.* Herkese ait; kamu malı.

ammi[2]**,** [Ar. ʿamm > ʿamınī عمی] *{OsT} is.* Amca; emmi.

ammiya, [Ar. ʿammiyā عميا] *(ammiya:) {OsT} zf.* Görmeyerek; düşünmeden.

ammo, [Ar. ʿammi / ʿammu] *{ağız} is.* Üvey baba; babalık. [DS]

Ammuriye, [Ar. ʿammūriyye عموريه] *(ammu:riye) {OsT} is.* Ankara şehri.

amnezi, [Yun. a *(yok)* + mnesis *(bellek)* > Fr. amnésie] *is. tıp.* Hafızanın azalması veya kaybolması; hafıza kaybı.

amnion, [Yun. amnion] *is. anat.* Döl kesesi.

amnios, [Yun. amnios] *is. anat.* Ana karnındaki yavruyu saran zarlardan en içteki. ◻ **amnios suyu,** *Ana karnındaki yavruyu basınç ve darbelere karşı koruyan amniosun içini dolduran sıvı.*

amnon, [Kürt. Zaza. amnon] *{ağız} is.* Yaz mevsimi. [DS]

amofta, [Yun. ḫamofta] *{ağız} is. bot.* Dağ çileği, *(Fragaria vesca).* [DS]

amonyak, -ğı [Amınon *(Mısır tanrısı)* > Lat. ammoniacum > Fr. ammoniac] *is. kim.* Renksiz, keskin kokulu, gözleri yaşartan, yakıcı lezzetli, havadan daha hafif NH_3 formülünde azot ve hidrojen bileşiği bir gaz; nişadır ruhu.

amonyum, [Fr. ammonium] *is. kim.* Amonyak gazının asitlerle birleşerek tuzlaşırken meydana gelen bir değerli $-NH_4$ kökü. ◻ **amonyum karbonat,** *Kabartma tozu olarak kullanılan* $(NH_4)_2CO_3$ *formülündeki kristalleşmiş alkali tuz.*‖ **amonyum sülfat,** *Gübre olarak kullanılan* $(NH_4)_2SO_3$ *formülündeki kristalleşmiş alkali tuz.*

amora, [İt. amura] *(a'mora) is. dnz.* Yelkenin köşesini tutan halat.

amoralizm, [Fr. amoralisme] *is. fel.* Ahlakın evrensel ve nesnel temelinin bulunmadığını savunan felsefî görüş; ahlaksızlık.

amorf, [Fr. amorphe] *sf. kim.* (Madde için) kendine özgü bir kristal yapısı olmayan.

amors, [Fr. amorce] *is.* **1.** Bir filmin veya manyetik bandın alete takılmasını kolaylaştıran ve şeritle aynı ende bulunan boş kısım. **2.** Silahtaki asıl patlayıcı maddenin tutuşmasını sağlayan darbe ve sürtünme ile ateş alan küçük patlayıcı maddeli kısım; fişek kapsülü. **3.** Emme basma tulumbalarda tulumbanın piston kısmını su ile doldurmaya yarayan küçük delik veya huni kısmı.

amorti, [Fr. amortir] *is.* **1.** Tesirini azaltma; yatıştırma. **2.** Piyangoda en küçük ikramiye. **3.** *gnşl.* Razı olunan en küçük pay. ◻ **amorti etmek,** *1. Muhasebe kayıtlarını tespit edip üretim maliyetine veya o yılın gider hesabına yazarak kurumun zararını karşılamak; itfa etmek. 2. Zararı karşılamak.*

amortisman, [Fr. amortissement] *is. tic.* **1.** Yıpranma, eskime, modası geçme gibi sebeplerle bir ticarî ve sınaî malın değer kaybetmesi. **2.** Bir borcun azar azar ödenmesi; itfa. **3.** Bir kuruluşa yatırılan paranın belli bir süre içinde kazançtan ayrılan paylarla geri alınması.

amortisör, [Fr. amortisseur] *is.* Çalışan bir araçta meydana gelen çarpma, darbe, sarsıntı ve titreşim gibi istenmeyen hareketleri hafifletmeye, yumuşatmaya yarayan düzenek.

ampa, [Far. hem-pā] *{ağız} is.* **1.** Sürek avında avları yandan kollayan ve pusu yerine doğru süren kimse. **2.** Yararlanılacak şey; yarar; çıkar. [DS]

ampak, [a(b)+pa/k] *{ağız} sf.* Bembeyaz. [DS]

amper, [Fr. Ampère *(Fransız fizikçi)*] *is. fiz.* Elektrik akım şiddeti birimi; sembolü: A. ◻ **amper saat,** *fiz. Bir amperlik bir akımın bir saatte taşıdığı elektrik yükü miktarı; sembolü: Ah.*

ampermetre, [Fr. ampèmètre] *is. fiz.* Elektrik yükünün miktarını ölçmeye yarayan alet; amperölçer.

amperölçer, [Fr. ampèr + T. ölç-er] *is. fiz.* Elektrik yükünün miktarını ölçmeye yarayan alet; ampermetre.

ampir, -ği [Fr. empirique] *sf. fel.* Deneye ve gözleme dayalı.

ampirist, [Fr. empiriste] *is. fel.* Deneye önem veren.

ampirizm, [Fr. empirisme] *is. fel.* Deneycilik.

amplifikatör, [Fr. amplificateur] *is.* **1.** Alçak bir elektrik gücünü veya manyetik etkilenmeyi yükseltmeye yarayan araç; yükseltici. **2.** Bir müzik setinde, hoparlörden önce kurulu düzenek.

ampul, -lü [Lat. ampulla > Fr. ampoule] *is.* **1.** Üzerinden akım geçince akkor hâline gelerek ışık veren telleri kuşatan havası alınmış cam. **2.** İçinde şırınga ile vücuda verilecek ilaç bulunan kapalı cam tüp. **3.** *argo.* Kadın veya kız memesi.

ampütasyon, [Fr. amputation] *is. tıp.* Kesici aletlerle çıkıntısı bulunan bir organı veya organın bir parçasını kesip çıkarmak.

amrak, [amra-mak *(sevmek)* > amra-lı̇ş] *{eT} sf.* **1.** Sevilen; sevgili; sevimli aziz. [İKPÖy.] [ETY] [EUTS] [Gabain] **2.** Rahat; sakin. **3.** *is.* Sevgi. 🗗 **amrak bolmak,** *{eAT} Âşık olmak.*‖ **amrak köngül,** *{eT} Arı gönül; sıcak gönül.* [DLT]

amramak, [amra-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Sevmek; âşık olmak. [EUTS]

amranmak[1]**,** [amra-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Sevmek. [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** *is.* Sevgi; aşk; sevinç; sevmek. [EUTS]

amranmak[2]**,** [amra-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Yayılıp oturmak; yan gelmek. [DS]

amranmaklıg, [amra-n-mak-lıġ] *{eT} sf.* Sevilmeli; sevilecek olan; sevgili. [EUTS]

amraşmak, [amra-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Sevişmek. **2.** Çok sevmek. [EUTS] [Gabain]

amrı, [am-rı] *{eT} zf.* Daima; daimî. [Gabain]

amrılmak, [am-(ı)r-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Rahatlamak; sakinleşmek yatışmak; teskin olunmak. [Gabain] **2.** Sakinleştirilmek. [EUTS]

amrılturmak, [am(ı)r-ıl-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yatıştırmak; teskin etmek. [EUTS]

amru, [am-ru] *{eT} zf.* Daimî; devamlı. [EUTS]

amrukmak, [am(ı)r-uk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Heveslenmek; özenmek; imrenmek. [DS]

amrulmak, [am(ı)r-ul-mak / amurtmak / emrülmek] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Yatışmak; dinmek; rahatlamak. [DLT] **2.** (Kaynayan tencere için) sönmek. **3.** (İnsan soluğu için) çekilmek.

amsak, [am-salķ] *{eT} is.* Zevk; eğilim; temayül. [EUTS]

amsalak, -ğı [am-sa(ķ)-la-k] *{ağız} is.* **1.** Şaşkın; budala; ahmak; alık; pısırık. **2.** Kadına fazla düşkün erkek. [DS]

amşu, [? amşu] *{eT} is.* Kurbanlık yemek; kurban yemeği. [EUTS]

amşuy, [? amşuy] *{eT} is.* Bir tür sarı erik. [DLT]

amtı, [am *(şu an)* > am-tı / em-di > amdı] *{eT} zf.* Şimdi; şimdiki; hâlen; imdi. [ETY] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Gabain]. [Tekin] [EUTS] 🗗 **amtı ok,** *Hemen; derhâl; tam şimdi.* [EUTS]**-amtık,** [-am-tık / -ım-tıķ / -im-tık / -um-tuk] *{eAT} yap. e.* Benzerlik ve gibilik ifade eden ek; -ımsı; -ımtırak.

amtıkan, [amtı-ķan] *{eT} zf.* Şimdi; tam şimdi. [EUTS]

amtıkategî, [amtı-ķa+tegi] *{eT} zf.* Şimdiye kadar. [EUTS]

amtıkı, [amtı-ķı] *{eT} zf.* Şimdiki. [EUTS]

amtıkına, [amtı-ķı-na] *{eT} zf.* Şimdi. [EUTS]

amtıkıya, [amtı-ķı-y-a] *{eT} zf.* Şimdi. [EUTS]

amtısön, [am-tı-sı+öng ?] *{eT} zf.* Şu anda; hâli hazırda [Gabain]

amu, [Ar. ʿamū عمو] *(amu:) {OsT} is.* Amca.

amuç, [amu-ç] *{eT} is.* Doyumluktan verilen armağan. [DLT]

amud, [Ar. ʿamūd عمود] *(amu:d) {OsT} is.* **1.** Yukarıdan aşağı dik inen çizgi. **2.** Direk. 🗗 **amüd-i fekārî,** *{OsT} anat. Bel kemiği.*‖ **amüdü'l-āsār,** *{OsT} Kasırganın kaldırdığı kum; hortum.*‖ **amüdü'l-batn,** *{OsT} Göğüsten karına doğru inen damar.*‖ **amüdü'l-kalb,** *{OsT} anat. Kalbe giren büyük tamar; aort.*‖ **amüdü's-salîb,** *{OsT} Haçın üzerine takıldığı tahta.*‖ **amüdü's-subh,** *{OsT} Sabah güneşinin ışınları.*‖

amude, [Far. āmūden *(dizilmek)* > āmūde آموده] *(a:-mu:de) {OsT} sf.* **1.** Dizilmiş. **2.** Dizi.

amuden, [Ar. ʿamūd > ʿamūden عموداً] *(amu:'den) {OsT} zf.* Diklemesine; dik olarak.

amudî, [Ar. ʿamudī عمودی] *(amudi:) {OsT} sf.* Dikey, dikine.

amudufıkarî, [Ar. ʿamud-ı feķārī عمود فقاری] *(amu:-dufikari:) {OsT} is. anat.* Belkemiği.

amug, [Far. āmūġ آموغ] *(a:mu:ğ) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) uzun boylu. **2.** *is.* Vakar.

amuhte, [Far. āmūḫten *(öğrenmek)* > āmūḫte آموخته] *(a:mu:hte) {OsT} sf.* Öğrenmiş; bilgili; okumuş.

amuhtegân, [Far. āmūḫte-gān آموختگان] *(a:mu:hte-gâ:n) {OsT} is.* Okumuşlar; öğretmenler. 🗗 **amühtegân-ı ezelî,** *{OsT} Evvelden okumuş, öğrenmiş kişiler; peygamberler ve ermişler.*

amul[1]**,** [am-ul] *{eT} sf.* **1.** Sakin yavaş; uslu; halim [Gabain] [EUTS] [Mühennâ] **2.** Rahat; yavaş yavaş; kımıldamayan. **3.** Yumuşak huylu kimse. [DLT]

amul[2], [Ar. ʿamel *(iş)* > ʿamūl عمول] *(amu:l) {OsT} sf.* **1.** Çok çalışan; çalışkan. **2.** İyi işçi; usta; kalifiye.

amulluk, [amul-luk] *{eT} is.* Usluluk; sükûnet. [EUTS]

amurtmak, [amur-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Sakinleştirmek; teskin etmek; yatıştırmak; dindirmek. [DLT] [EUTS] [Gabain]

amusni, [Far. āmūsnī آموسنی] *(a:mu:sni:) {OsT} is.* Bir erkeğin nikâhında bulunan birden çok kadından her biri; ortak; kuma.

amuşmak, [amuş-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Çıkışma ve kınamadan dolayı bozulmak; apışıp kalmak; apışmak. [DLT]

amut[1]**, -du** [Ar. ʿamd *(sütun dikme)* > ʿamūd عمود] *is.* **1.** Dik durumda. **2.** Dikme. **3.** Sütun. **4.** Hükümdar asası. **5.** Değnek; sopa; çomak. **6.** Önder; komutan. **7.** Terazinin kolu. **8.** Tüfeğin ya da yayın tahta kısmı. **9.** *sf.* Dik duran; dikey; dik. ◻ **amuda kalkmak,** *Ellere dayanarak, bacakları yukarı kaldırıp baş aşağı dik olarak durmak.*

amut[1]**, -du** [Far. āmūt آموت] *(a:mu:d) {OsT} is.* Yüksek yerlerde, kayalarda bulunan kuş yuvası.

amuz, [Far. āmūḫten *(öğrenmek)* > āmūz آموز] *(a:mu:z) {OsT} sf.* **1.** Öğreten. **2.** Öğrenmiş. ◻ **āmüzgâr,** *{OsT} Öğretmen; öğrenci.*‖ **āmüz-gârî,** *{OsT} Öğretmenlik.*‖ **āmüz-kâr,** *{OsT} Öğretmen; öğrenci.*‖ **āmüz-kârî,** *{OsT} Öğretmenlik.*

amuzende, [Far. āmūzende آموزنده] *(a:mu:zende) {OsT} is.* **1.** Öğretmen. **2.** Öğrenci.

amuzi, [Far. āmūzī آموزی] *(a:mu:zi:) {OsT} is.* Öğretmenlik mesleği.

amuziş, [Far. āmūziş آموزش] *(a:mu:ziş) {OsT} is.* **1.** Öğrenme. **2.** Öğretme. **3.** Öğretim.

amürg, [Far. āmürġ آمرغ] *(a:mürğ) {OsT} is.* **1.** Yara; fayda; menfaat. **2.** Kıymet; kadir; değer. **3.** Zahire; meyve. **4.** Az bir şey; bir miktar. **5.** Asıl; öz; hülasa.

amürz, [Far. āmürz آمرز] *(a:mürz) {OsT} sf.* Affeden; bağışlayan.

amürza, [Far. āmürzā آمرزا] *(a:mürza:) {OsT} sf.* Affeden; bağışlayan.

amürzende, [Far. āmürzende آمرزنده] *(a:mürzende) {OsT} sf.* Affeden; bağışlayan.

amürzgâr, [Far. āmürz-gār آمرزگار] *(a:mürzgâ:r) {OsT} sf.* Affeden; bağışlayan; Allah.

amürziş, [Far. āmürziş آمرزش] *(a:mürziş) {OsT} sf.* Affeden; bağışlayan.

amvardişn, [Part. amvardişn] *{eT} is.* Toplanma. [Gabain]

amya, [Ar. ʿamyā عميا] *(amya:) {OsT} zf.* Görmeyerek; düşünmeden.

amyant, [Yun. amiantos *(bozulmaz)* > Fr. amiante] *is.* Ateşe dayanıklı, kolayca bükülebilen hidratlı kalsiyum ve magnezyum silikattan oluşmuş lifli bir mineral.

-an[1], [*eT.* -gen / -ġan > -an / -en / -y-an / -y-en] *yap. e.* **1.** Fiilden sıfat türeten ek. Geniş zaman kavramı içeren sıfatlar yapar: *gör-en (göz), yaz-an (adam). {eAT} (aynı görevde). «kanı ol zeyrekem di-y-en kişi.» Âşık* Paşa. **2.** Fiilden türemiş olan bu sıfatlar, kalıplaşarak isimler meydana getirir; işi yapan kimse veya nesne kavramı kazandırır: *böl-en, çarp-an, cankurtar-an.* **3.** Bir işle görevli kavramı ile kalıplaşmış isimler yapar: *bak-an, çevir-en, gönder-en.* **4.** Fiilin bildirdiği eylemin sonucu veya ortaya çıkmış durum kavramını katarak kalıcı isimler yapar: *düz-en, çarp-an, çağla-y-an, benze-y-en.*

-an[2], [-an / -en] *{eT} {eAT} yap. e.* Çokluk eki kalıplaşarak isim türeten ek olmuştur; kökte belirtilen özellikleri genelleştirme, ait olma gibi kavramlar katar: *bel-en, kök-en, kız-an, oğlan (oğul-an), bay-an, er-en (erler)*

-an[3], [Ar. -an / -en اً-] *{OsT} zf.* Arapça kelimelerden *"olarak, bakımından"* anlamında durum zarfları yapan ek; tenvin işareti. *fiil-en (eylemli olarak; yaparak)*

-an[4], [Far. -ān آن -] *(-a:n) {OsT} son ek.* Farsça fiilden isim, sıfat ve zarf yapan ek.

-an[5], [Far. -ān آن -] *(-a:n) {OsT} son ek.* Farsça isimlerden çokluk yapan ek.

an[1], [ang / añ *(yans.)*] *is.* Anırma, haykırma ve bağırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *an-ır-mak, ang-ı-lamak, ang-ır-a-mak, an-kır-mak, añ-ır-mak, añ-ra-mak.*

an[2], [ol *(o)* > an] *{eT} {eAT} zm.* O; üçüncü teklik kişi ve işaret zamirinin yalın hâl dışında iken aldığı biçim. [EUTS] *ana (ona), anca (o kadar) ancılayın (onun gibi; öyle) anda (onda; orada) andan (ondan, oradan) anı (onu), anın (onun), anlar (onlar).*

an[3], [ang > an] *is. psikol.* **1.** Bilincin irade ve heyecan karışmamış düşünme ve anlama gücü; zihin. **2.** Akılda tutabilme yeteneği; hafıza.

an[4], [Ar. ʿan *(-den)* عن] *{OsT} e.* Bağlandığı kelimeyi zarf yapar. ◻ **an-asl,** *{OsT} Soyu bakımından; aslından; aslında.*‖ **an-cânibî,** *{OsT} Bir yandan; bir taraftan.*‖ **an-cehlîn,** *{OsT} Bilmeyerek; cahillikle.*‖ **an-gafletin,** *{OsT} İstemeyerek; bilmeyerek.*‖ **an-hüm,** *{OsT} Onlardan.*‖ **an-hümā,** *{OsT} O ikiden.*‖ **ani'l-gıyāb,** *{OsT} Hazır olmaksızın; gıyabında; bulunmadan.*‖ **ani'l-merkez,** *{OsT} Merkezden çıkan; merkezkaç.*‖ **an-karîb,** *{OsT} Çok geçmeden; çok yakında.*‖ **an-karîbü'z-zamān,** *{OsT} Çok ya-*

kın bir zamanda. ‖ **an-kasdin,** *{OsT} Bile bile.* ‖ **an-küm,** *{OsT} Sizden.* ‖ **an-kümā,** *{OsT} İkinizden.* ‖ **an-mim āmed,** *{OsT} 1. Mim (Rumeli) den geldi. 2. Devşirme çocuklar, Müslüman ailelerin yanında Türkçeyi ve Müslümanlığı öğrendikten sonra Rumeli Ağasının tezkeresine kayıtları sırasında konulan işaret.* ‖ **an-nakdin,** *{OsT} Para olarak; nakten.* ‖ **an-samîm,** *{OsT} İçten; gönülden; yürekten.* ‖ **an-tı āmed,** *{OsT} 1. Tı (Anadolu)'dan geldi. 2. Devşirme çocuklar Müslüman ailelerin yanında Türkçeyi ve Müslümanlığı öğrendikten sonra Anadolu Ağasının tezkeresine kayıtları sırasında konulan işaret.* ‖ **an-veled,** *{OsT} Ölümden sonra zürriyet bırakma.* ‖ **an-ye'din,** *{OsT} Elden.* ‖ **an-zeāmet,** *{OsT} Hisseden ibaret.*

an[5], [Ar. ān آن] *(a:n) {OsT} is.* **1.** Bölünemeyecek kadar kısa zaman parçası. **2.** Süre ne olursa olsun oranlama yapıldığında insana kısa gelen zaman. ◘ **ān be ān,** *{OsT} Gittikçe, kademe hâlinde.* ‖ **ān-ı dāim,** *{OsT} Mutlak zaman, ezelî ve ebedî olması bakımından Allah.* ‖ **ān-ı hōş-güzeşte,** *{OsT} Güzel geçen zaman.* ‖ **ān-ı mağlūbiyet,** *{OsT} Yenilgi zamanı.* ‖ **ān-ı vahit,** *{OsT} Çok kısa zaman, bir anda.* ‖ **ān-ı visāl,** *{OsT} Kavuşma zamanı; birleşme anı.*

an[6], [Far. ān آن] *(a:n) {OsT} is.* Güzelliğe karşı duyulan ilgi; güzelliğin çekiciliği; cazibe; alım.

an[7], [añ / añ] *{ağız} is.* **1.** Tarlalar arasında sınır olarak kullanılan ekilmemiş yer; tarla sınırı; set şeklindeki ayrıntı. **2.** Saçın ayrılma çizgisi; yiv. **3.** Bahçe içinde suyun birikmesi için yapılan toprak set. **4.** Eklem; mafsal; boğum. **5.** Baldır; diz; incik. **6.** Elde, avuçla bilek arasındaki şişkin yer. **7.** Hayvanların ağzında ot yemelerini engelleyecek kadar şişlik. **8.** Yaprak, dal ve sapların gövdeye bağlandığı yer; budak. **9.** Aşıda kullanılan çeliğin, aşılanan ağaç dalına değdiği yerdeki boğum. **10.** Bir şey üzerinde yapılan çentik; oyuk. **11.** Pantolon vb.nin ağı. **12.** Yapraklardaki damar. **13.** Biçilen ekinin toprakta kalan kısmı; anız. **14.** Ağaç özü. **15.** Alın. **16.** Baş. **17.** Karşı; ön. **18.** Oluk kiremitli çatılarda alta döşenen oluk kiremit. [DS]

an[8], [Far. ān آن] *(a:n) {OsT} sf.* "Şu" işaret sıfatı.

a'na, -a'i [Ar. aʿnā' اعناء] *(a-na:) {OsT} is.* Yerler; taraflar; bölgeler.

ana[1], [anā / anāv / anē] *(ana:) {ağız} ünl.* **1.** Korku, şaşma, hayranlık bildirir. **2.** İşte; burada. [DS]

ana[2], [*eT.* ana /aba / apa] *is.* **1.** Çocuğu olan kadın; anne. **2.** Yavrusu olan dişi hayvan. **3.** Dinî açıdan kendisine saygı duyulan kadın. **4.** Anne gibi şefkatli davranan kadın. **5.** *ünl.* Saygı ifadesi olarak yaşlı kadınlara hitap sözü. **6.** Bir şeyin kaynağı, asıl sebebi. *«İçki kötülüklerin anasıdır.»* **7.** Koruyucu, kollayıcı; velinimet. **8.** Dayanak noktası, temel; asıl; esas. **9.** *{ağız}* Ağaç gövdesi. [DS] **10.** *{ağız}* Kapı ve pencere kasası. [DS] **11.** *{ağız}* Büyük kalıpla dökülmüş kerpiç. [DS] **12.** *{ağız}* Kıldan örülme çul çuval gibi dokumalarda tam ortaya gelecek şekilde konulan süs ögesi. [DS] **13.** *{ağız}* Arı beyi. [DS] **14.** *{ağız}* Tütünün alttan üçüncü tabakası olan en iri yaprakları. [DS] **15.** *{ağız}* Değirmende çarka giden suyu salmaya yarayan ark. [DS] **16.** *{ağız}* Irmak ve nehirlerin aktığı asıl yatak. [DS] **17.** *{ağız}* Toprak kazıldığında meydana çıkan alt tabaka; sert toprak. [DS] **18.** *sf.* (Kadın için) çocuk doğurmuş. **19.** (Hayvan için) yavrulamış. **20.** Egemen; asıl; köke ilişkin; esas; hâkim. ◘ **ana arı,** *zool. Bir arı topluluğunda yumurtlayan dişi arı; arı beyi; kraliçe arı.* ‖ **ana atardamar,** *anat. Kalbin sol karıncığından çıkan ve temiz kanı vücuda dağıtan atardamarların başlangıcı;* aort. ‖ **ana atası,** *{eAT} Ana tarafından dede.* [Mühennâ] ‖ **ana ata sofrası görmüş,** *Aileden görgülü yetişmiş kişi.* ‖ **ana avrat düz gitmek,** *argo. Bir kimsenin atalarına, soyuna sopuna sövmek, küfretmek.* ‖ **ana baba,** *Anne ve babadan meydana gelen birlik; aile; yuva.* ‖ **ana baba bir,** *Aynı ana ve babadan doğmuş olanlar.* ‖ **ana baba duası almak,** *Annesini ve babasını memnun etmiş olmak; onların manevi desteğini kazanmış olmak.* ‖ **ana baba eline bakmak,** *Yaşı büyük olduğu hâlde, anne ve babanın verdiği para ve mal ile geçinmek.* ‖ **ana baba günü,** *Herkesin kendi derdine düştüğü telaşlı bir kalabalık.* ‖ **ana baba kokusu,** *{ağız} 1. Kır menekşesi. 2. Mercanköşk.* [DS] ‖ **ana baba okulu,** *Anne ve babaya eğitim sorumlulukları aşılayan, çocukların daha iyi yetişmesini sağlayacak bilgileri veren eğitim kurumu.* ‖ **ana baba yavrusu,** *Nazlı büyütülmüş, sıkıntılara katlanamayan ve kendi başına karar veremeyen çocuk.* ‖ **ana bacı,** *{ağız} Bir topluluğa çıkarılacak yemeği düzenleyen, idare eden kadın.* [DS] ‖ **ana bala,** *{ağız} Anne ile çocuğu; ana evlat.* [DS] ‖ **ana bilim dalı,** *Üniversite ve fakültelerde alt bilim ya da uzmanlık dallarına verilen ad.* ‖ **ana bir baba ayrı,** *Anneleri aynı, babaları ayrı olan kardeşler.* ‖ **ana cadde,** *Şehir içinde ara sokakların açıldığı büyük ve işlek cadde.* ‖ **ana çizgi,** *Belli bir kurala göre yürütülerek bir şekil meydana getiren çizgi.* ‖ **anadan cavlak,** *{ağız} 1. Doğuştan kel. 2. Doğuştan deli.* [DS] ‖ **anadan doğma,** *1. Çırılçıplak. 2. Sonradan kazanılmayan, doğuştan getirilen davranış şekilleri.* ‖ **anadan doğmuşa dönmek,** *Hiçbir sıkıntısı ve derdi kalmamak.* ‖ **anadan rahvan,** *{ağız} 1. (Tay, kısrak için) doğuştan rahvan olan. 2. mec. (Kız ya da kadın için) kötü huy bakımından annesine benzeyen.* [DS] ‖ **anadan togmış,** *{eAT} Anadan doğma.* ‖ **anadan üryan,** *Çırılçıplak, anadan doğma.* ‖ **ana davarı,** *{ağız} Yavrularına sahip olmamak şartıyla yalnız sütünden, yağından faydalanmak ve istenildiği zaman geri alınmak üzere*

bakıcıya verilen keçi. [DS]|| **ana defter,** *Ticarî bir kuruluşun aylık hesapları ile bilançosunun kaydedildiği defter; büyük defter; defter-i kebir.*|| **ana defteri,** *İmparatorluk döneminde devşirme yoluyla gelen acemi oğlanların kaydedildiği İstanbul'daki defter.*|| **ana demir,** *Arabanın sandık kısmının yan taraflarının içinden çamurluğa kadar uzanan direkler bölümü.*|| **ana deniz,** *Büyük kara parçalarını birbirinden ayıran büyük ve engin deniz; okyanus; umman.*|| **ana deniz bilimi,** *Oşinografi.*||**ana devli,** *{ağız} Hasta; rahatsız; hasta mizaçlı.* [DS]|| **ana dil,** *dbl. Başka dil veya lehçelere kaynaklık eden tarihin uzak geçmişinde kalan kök niteliğindeki dil.*|| **ana dili,** *dbl. İnsanın konuşmaya başladığı anda ailesinin ve yakın çevresinin veya soyca bağlı olduğu topluluğun kullandığı dil.*|| **ana direk,** *1. Gemilerde direklerin eklendiği gövdeye doğrudan bağlı direk. 2. Bir topluluğu çevresinde tutan, kurumun çökmesine ve dağılmasına engel olan önemli kişi.*‖ **ana doğrusu,** *Silindirin veya koninin yan yüzeylerini oluşturan geometrik şeklin taban kenarından tepeye kadar olan uzaklığı.*|| **ana donluğu,** *{ağız} folk. Kızın annesine oğlan tarafından verilen elbiselik kumaş.* [DS]|| **ana duvar,** *Binalarda yapının dış yüzünü çevreleyen kalın duvar.*|| **ana düşünce,** *ed. Bir yazıyı ve konuşmayı oluşturan temel düşünce;ana fikir.*|| **ana evi,** *Bir kimsenin doğup büyüdüğü ana babasıyla birlikte büyüdüğü ev.*|| **ana fikir,** *ed. Bir yazıyı ve konuşmayı oluşturan temel düşünce; ana düşünce.*|| **ana gecesi,** *folk. Doğumdan sonraki yedinci gece ve bu gece düzenlenen eğlence.*|| **Ana gibi yar Bağdat gibi diyar olmaz,** *İnsanlar içinde en bağlı dost, en candan dost ancak anadır.*|| **ana hakkı,** *{ağız} folk. Gelinin annesine başlık sırasında verilen hediye.* [DS]|| **ana hâli,** *{ağız} Âdet görme.* [DS]|| **ana ile kız, helva ile koz,** *Birbiri ile ilgili nesnelerin her bakımdan yakınlığını belirtmek için kullanılan deyim.*‖ **ana ini,** *{ağız} Nişandan sonra kızın annesine gönderilen hediye kumaş.* [DS]|| **ana kadın,** *1. Bir ailede veya bir toplumda en çok saygı gören ve değer verilen kadın. 2. Kadınlar hamamında müşteriyi karşılayan görevli kadın.*‖ **ana kalıp,** *{ağız} Büyük kerpiç kalıbı.* [DS]|| **ana kapı,** *Büyük bir binanın giriş kapısı; cümle kapısı.*|| **ana kara,** *coğ. Büyük kara parçası; kıta.*|| **ana karıntaşı,** *Teyze.* [Mühennâ]|| **ana karnına düşmek,** *biy. Döl yatağında yumurtanın sperma ile döllenerek canlılığın ve hayatının başlaması.*‖ **ana kent,** *1. Bir ülkenin veya bölgenin diğer ülkelerle ve bölgelerle ulaşım ve ekonomik bağlantısı dolayısıyla önem taşıyan şehir; metropol. 2. Nüfus ve yerleşim bakımından ülkenin büyük kentlerinin her biri.*|| **ana kız,** *{ağız} 1. Evlenmemiş, evde kalmış kız; anaç. 2. Sevimli, cana yakın kız çocuğu. 3. Öksüz.* [DS]|| **Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar,** *Eşi iyi olmayan kadın ne kadar zengin olursa olsun mutlu olamaz.*|| **ana kilise,** *hrist. Başka kiliseleri kuran kilise.*|| **ana kitap,** *Bir bilim dalında yazılmış olan temel ve başvuru kitabı.*‖ **ana kraliçe,** *1. Kralın annesi. 2. Arı beyi.*|| **ana kök,** *bot. 1. Kökün dik ve düz kısmı. 2. Mantarların ayak kısmı. 3. Toprağa dikine giren kök.*|| **ana kubbe,** *mim. Camilerde büyük ayaklar üzerine veya dayanma duvarları üzerine oturtulmuş en büyük ve en yüksek kubbe.*|| **ana kucağı,** *Annenin sevgi ve şefkat dolu çevresi.*‖ **ana kuzu,** *{ağız} Çatılara konulan yerli kiremitlerin altta (ana) ve üstte (kuzu) bulunmalarına göre aldıkları ad.* [DS]|| **ana kuzusu,** *1. Küçük kucak çocuğu. 2. Aile çevresinin dışına çıkmamış ve başka çevre tanımayan. 3. Toy ve tecrübesiz. 4. Anne tarafından çocuğuna olan sevgisini ifade eden söz.*‖ **analar neler doğurmuş,** *1. Çok başarılı ve üstün yaratılışlı birisini takdir etmek için söylenen söz. 2. Beceriksiz ve kötü kişileri yermek için söylenir.*|| **anaları ne ki danaları ne olsun,** *Kötü yaratılışlı bir kimsenin çocuklarının da öyle olacağını ifade eden söz.*‖ **anam!** *1. Herkese karşı kullanılan teklifsiz bir seslenme. 2. Ses tonuna göre şaşma, acıma, üzüntü ve beğenme ifade eden duygusal söz.*|| **ana makinesi,** *Kuluçka makinesi.*|| **anam anam dediği hamam anası,** *Övülen birisinin aslında kötü olduğunu anlatmak için kullanılan söz.*|| **anam babam,** *İçten sevgi duyulan kişilere karşı kullanılan bir seslenme sözü.*|| **anaının aşı, tandırın başı,** *İnsanın evine ve evinde pişen yemeklere duyduğu özlemi ifade eden söz.*|| **ana motif,** *Bir sanat eserinde sık sık tekrarlanarak ona seçkinlik kazandıran işlemeler; laytmotif.*|| **ana muhalefet,** *Demokrasilerde iktidarda bulunmayan en büyük parti.*‖ **anan güzel mi?** *argo. Kabul edilemez bir teklif için söylenen ret sözü.*|| **ananın ak sütü gibi helal olmak,** *Hiçbir karşılık beklemeden bağışlamak.*|| **ananın örekesi,** *argo. Saçma bir söze karşı verilen cevap.*|| **anan yahşi baban yahşi,** *Bir kimseyi götürülen teklife razı etmek için çok dil dökmeyi ifade eden söz.*|| **ana oğul,** *{ağız} 1. Arının ilk verdiği oğul. 2. Bağda iki karık büyüklüğünde açılan bölme. 3. İrili ufaklı bir çeşit kerpiç çıkaran kalıp.* [DS]|| **ana okulu,** *İlköğretim çağına gelmemiş çocukları okul yaşayışına alıştırmak için eğitim verilen yer.*|| **ana pilavı,** *{ağız} Gelinin annesinin düğünden birkaç gün sonra oğlan evine gönderdiği etli pirinç pilavı.* [DS]|| **ana rahibe,** *Baş rahibe.*||**ana rahmine düşmek,** *biy. Yumurta, döl yatağında sperma ile döllenerek biyolojik canlılık başlamak.*‖ **ana renkler,** *Doğal ışık tayfında yer alan kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, lacivert, mor renkler.*‖ **ana saat,** *Bir gözlemevinde veya saatle doğrudan ilgili bir kurumda doğru giden ve diğer saatlerin ayarlanmasına esas alınan saat.*|| **ana sanlı,** *Anne tarafının soyadını alan.*|| **ana sav,** *İleri sürülen görüş ve düşüncelerden en önemlisi ve ön-*

de geleni.|| **anası ağlamak,** *Çok sıkıntı ve ıstırap çekmek.*|| **anası anası,** *{eAT} Anneannesi.*|| **anası danası,** *1. Bir aileye mensup olanların hepsi, soyu sopu. 2. {ağız} Can sıkıcı kalabalık ziyaretçi.* [DS]|| **Anası dolansın!** *{ağız} Annenin çocuğuna sevgi hitabı.* [DS]|| **anası Kadir gecesi doğurmuş,** *Talihli, her işi yolunda giden için kullanılan takdir sözü.*|| **anası kılıklı,** *Görünüş ve davranış bakımından annesine benzeyen anlamında küçümseme ifadesi.*|| **anası kızı,** *{ağız} Hepsi; tamamı; tümü.*| [DS]| **anasına avradına sövmek,** *Birinin annesini ve karısını kastederek sövmek.*|| **anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al,** *Bir kızın huyunu öğrenmek isteyenler annesinin ahlakını ve bilgisini, becerisini göz önüne almalıdırlar.*|| **anasından doğduğuna pişman,** *1. Çok tembel ve üşengeç. 2. Çektiği sıkıntılar sonucu hayattan zevk almamak, yaşama sevinci kalmamak.*|| **anasından doğduğuna pişman etmek,** *Birini bıktırmak, bezginlik vermek.*|| **anasından emdiği süt burnundan gelmek,** *Çok sıkıntı çekmek.*|| **anasını ağlatmak,** *Birine kasıtlı olarak sıkıntı ve eziyet çektirmek.*|| **anasını bellemek,** *argo. 1. Birine en büyük kötülüğü etmek. 2. Anasının ırzına geçmek anlamında sövme sözü.*|| **anasını eşek kovalasın,** *argo. Sözü edilen şeyden bıkkınlık ve bezginlik geldiğini ifade eden sövme sözü.*|| **ana sınıfı,** *Beş yaşına gelen çocukları ilköğretime hazırlamak amacıyla açılan ve ana okulu programı uygulayan eğitim kademesi.*|| **anasının doğurduğu, babasının eğirdiği,** *Birinin davranışlarının yetiştiği aile ortamına çok uygun olduğunu belirtmek için söylenir.*|| **anasının gözü,** *Kurnaz, iş bilir, açıkgöz.*|| **anasının ipini satmış,** *Kendinden her türlü kötülük ve soysuzluk beklenebilir kişi.*|| **anasının kızı,** *1. Huyları anasına benzeyen kız. 2. Bekaretini yitirmiş, kızlığı gitmiş ama kız olarak bilinen; erkeklerle çok düşüp kalkan.*|| **anasının nikâhını istemek,** *Bir malın satışı için çok fazla para istemek.*|| **anasını satmak,** *argo. Bir şeye hiç değer vermemek, aldırmamak.*|| **anası ölük,** *{ağız} (Kavun, karpuz için) içi geçmiş; yumuşamış.* [DS]|| **anası turp, babası şalgam,** *Soyu iyi olmayan bir ailenin çocuğu.*|| **anası yerinde,** *Birinin anası olabilecek yaşta bulunduğu için saygı duyulacak kadın.*|| **ana soylu,** *Her türlü sosyal düzenlemede, toplumsal yerin kazanılmasında, soy ağacı ve akrabalık bağlantılarının düzenlenmesinde ana tarafını esas alan.*|| **ana sulama kanalı,** *Irmak veya çevirme noktasından aldığı suyu bir grup kanalla dağıtan su şebekesi.*|| **ana şehir,** *1. Bir ülkenin veya bölgenin diğer ülkelerle ve bölgelerle ulaşım ve ekonomik bağlantısı dolayısıyla önem taşıyan şehir; metropol. 2. Nüfus ve yerleşim bakımından ülkenin büyük kentlerinin her biri.*|| **ana toplardamar,** *anat. Vücutta dolaşan kanı toplayarak kalbin sağ kulakçığına taşıyan iki ana damardan her biri.*||**ana topu,** *{ağız} folk. Düğünde kız tarafına gönderilen hediyelik kumaş.* [DS]|| **ana Türkçe,** *dbl. Türk dilinin bugünkü ve geçmişteki lehçe ve şivelerinin türediği eski Türkçe devresine kadar geçen yazılı belge kalmamış, nazarî dönem.*||**ana tüyü,** *{ağız} Kuş ve tavuk yavrularının yumurtadan çıktıkları zamanki ilk tüyleri.*|| **ana tüzük,** *Esas nizamname; esas mukavelename.* [DS]|| **ana vatan,** *1. Ana yurt. 2. Bir kişinin doğup büyüdüğü ve aile bağlarının bulunduğu ülke. 3. Sömürge imparatorluklarında sömürgeler dışındaki asıl ülke. 4. Bir milletin, tarihin uzak geçmişinde atalarının yaşadığı topraklar. 5. mec. Bir bitki veya hayvanın ilk defa görüldüğü ve yetiştiği yer.*||**ana yapı** *Birbiri ile bağı bulunan yapılar topluluğunun diğerlerine göre önemli ve şekilce gösterişli olanı.*|| **ana yarısı,** *Teyze.*||**ana yerli,** *sosy. Evlenen çiftlerin eşinin ailesinin yanına yerleşmesini esas alan toplumsal düzen; iç güveyili.*||**ana yol,** *1. Taşıt trafiği bakımından yoğun olan ve kendisine tali yollar bağlanan yol. 2. Ana cadde.*|| **ana yön,** *coğ. Birbirinden doksan derecelik açılarla ayrılan dört coğrafî yönden her biri: Doğu, batı, kuzey ve güney; cihât-ı erbaa.*||**ana yurt,** *1. Ana vatan. 2. Bir kişinin doğup büyüdüğü ve aile bağlarının bulunduğu ülke. 3. Sömürge imparatorluklarında sömürgeler dışındaki asıl ülke. 4. Bir milletin, tarihin uzak geçmişinde atalarının yaşadığı topraklar. 5. mec. Bir bitki veya hayvanın ilk defa görüldüğü ve yetiştiği yer.*|| **ana yüreği,** *Annenin çocuklarına karşı duyduğu sevgi.*

ana[3], [ol *(o)* > añ-a آكا / اكه / اكا] *{eAT} zm.* **1.** Üçüncü teklik kişi ve işaret zamirinin yaklaşma hâlinde iken aldığı biçim; ona. **2.** Oraya. **3.** Onu. **4.** Onun için; ondan dolayı. **5.** Ona göre; onca. **6.** Onun hakkında. **7.** Onun olsun; ona feda olsun; onundur.

ana[4], [ana آنا] *is.* **1.** *{eAT} {ağız}* Sermaye; esas; asıl; temel. [DS] **2.** Alacak veya borç gibi bir paranın faiz dışında kalan kısmı. 🗗 **ana borç,** *Faiz ve borçla ilgili giderlerin katılmadığı asıl borç miktarı.*|| **ana mal,** *ekon. Bir ticarî işletmenin kurulması için gerekli olan para ve paraya çevrilebilir malların bütünü; sermaye.*|| **ana mal birikimi,** *İşletme sahibinin elde ettiği kârdan bir kısmını mevcut sermayesine ekleyerek işletmesini büyütmesi.*|| **ana malcı,** *1. Üretim ve işletme araçlarını özel mülkiyetinde bulunduran; sermayedar; kapitalist. 2. Üretim ve işletme araçlarının özel mülkiyette bulunması görüşünde olan.*|| **ana malcılık,** *Üretim ve işletme araçlarının özel mülkiyette bulunması esasına dayanan siyasal sistem; kapitalizm; sermayecilik; sermayedarlık.*|| **ana para,** *İşletilen veya borçlanılan bir paranın faiz ve masraflar dışında kalan kısmı.*

ana[5], **-a'i** [Ar. ʿanāʾ عناء] *(ana:) {OsT} is.* Yorgunluk; meşakkat; güçlük.

ana[6]**, -a'i** [Ar. ānī > ānā' آناء] *(ana:) {OsT} is.* Gece yarıları; gece yarısı vakitleri. 🗗 **ānāü'l-leyl,** *{OsT} Gece yarıları.*

anababula, [Yun. anababula] *{OsT} is.* **1.** Babil gibi karışıklık. **2.** Gürültülü ve karışık yer.

anaberi, [an-ġaru + beri > añarı+beri / oñarı+ beri] *{ağız} is.* Ufak tefek eşya; öteberi; sandık eşyası. [DS]

anabolizma, [Yun. ana *(yukarı)* + bole *(vuruş)* > Fr. anabolisme] *is. bot.* Canlılardaki özümleme ve biyosentez olaylarının tümü; oluşturum.

anacan, [ana + Far. cān] *{ağız} ünl.* Anacığım; canım anam. [DS]

anacı, [ana-cı] *{ağız} sf.* (Çocuk için) babasından daha çok annesine düşkün olan. [DS]

anacık, -ğı [ana-cık] *{ağız} is.* Anne. [DS]

anacıl, [ana-cıl] *sf.* (Çocuk için) anasına çok düşkün olan.

anaç, -cı [*eT.* anaç *(anacık)*] *is.* **1.** Yavru verecek çağa gelmiş hayvan. **2.** Meyve verecek büyüklüğe ulaşmış ağaç. **3.** *{eT}* Analaşmış; zekâsı yüzünden cemiyetin anası gibi sayılan kızcağız; küçükken büyük bir anlayış gösteren kız; anacık. [DLT] [Mühennâ] **4.** *{ağız}* Çok doğuran iyi cins hayvan. [DS] **5.** *{ağız}* Çok oğul vermiş arı. [DS] **6.** *{ağız}* Evlenmemiş, yaşlanmış kız. [DS] **7.** Orta yaşlı, olgun kadın. [DS] **8.** *{ağız}* İyi cins, damızlık hayvan. [DS] **9.** *{ağız}* Aşı yapılan dal ya da gövde. [DS] **10.** *{ağız}* Çelik çomak oyununun büyük sopası. [DS] **11.** *{ağız}* Serbest, başına buyruk, eksik terbiyeli kız ya da kadın. [DS] **12.** *{ağız}* Su arkı; ana arık; bent. [DS] **13.** *{ağız}* Kağnı tekerleğinin ortası. [DS] **14.** *sf.* İri, kart. **15.** Ana gibi koruyup seven. **16.** *mec.* Bilgili, kurnaz, başına buyruk. **17.** *{ağız}* İhtiyarlamış; kocamış. [DS] **18.** *{ağız}* Köklü; eski. [DS] **19.** *{ağız}* Çok beslenmiş; iri; dolgun. [DS] **20.** *{ağız}* Kuvvetli; sağlam. [DS] **21.** *{ağız}* Kurnaz; tecrübeli; bilgili. [DS] **22.** *{ağız}* Huy veya şekil bakımından anaya benzeyen. [DS] **23.** *{ağız}* Bakımlı, verimli toprak. [DS] 🗗 **anaç bal,** *{ağız} Çok oğul vermiş arının balı.* [DS]‖ **anaç balı,** *{ağız} Koyu renkli bal.* [DS]‖ **anaç bülüç,** *{ağız} Çoluk çocuk; büyük küçük; evcek.* [DS]‖ **anaç yapılı,** *{ağız} Annesinin huyunda olan.* [DS]

anaçlamak, [ana-ç-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Kız için) evlenmeden yaşlanmak; evde kalmak. [DS]

anaçlaşma, [ana-ç-la-ş-ma] *is.* Anaç olma işi.

anaçlaşmak, [ana-ç-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Anaç durumuna gelmek, anaç olmak.

anaçlık, -ğı [ana-ç-lık] *is.* **1.** Anaç olma durumu. **2.** Anaç olanlara has tutum ve davranış biçimi.

anadat, -dı [Yun. anadoti] *(ağız) is.* **1.** Harmanda sap atmakta kullanılan üç parmaklı alet; çatal. **2.** Büyük yaba.

anadil, [Ar. ʿîandelib > ʿanādil عنادل] *(ana:dil) {OsT} is.* Bülbüller.

Anadolu, [Yun. anatole *(güneşin doğduğu yön)*] *öz. is.* Türkiye'nin Asya kıt'asında bulunan topraklarına verilen ad.

Anadolulu, [Anadolu-lu] *is.* ve *sf.* **1.** Anadolu'da yaşayan. **2.** Anadolu halkından olan.

anadut, [Yun. anadoti] *(ağız) is.* Harmanda sap ve saman atmak için yapılmış büyük parmaklıklı dirgen veya yaba; anadat.

anaerki, [ana+erk-i] *is. sos.* Kadına üstün bir siyasi rol tanıyan sosyal düzen; maderşahilik.

anaerkil, [ana+erk-il] *sf. sos.* Kadının soyunun etrafında toplanan ve buna göre düzenlenen; maderşahi.

anaerobik, -ği [Fr. anaérobique] *sf.* **1.** Havanın serbest oksijeni bulunmadan gelişebilen. **2.** Atmosferin dışında yürütülebilen.

anaf, [Ar. enf > ānāf آناف] *(a:na:f) {OsT} is.* İnsan burunları; burunlar.

anafet, [Ar. ʿanāfet عنافت] *(ana:fet) {OsT} is.* Kabalık; sertlik.

anafor, [Yun. anaphori *(geri akış)*] *is.* **1.** Düzgün harekette devam ederken bir engelle karşılaşan hava ve su akımının ortası çukurlaşarak meydana getirdiği dönme; girdap. **2.** *gnşl.* Karışan ve içinden çıkılmaz olan durum. **3.** *argo.* Emek vermeden, zahmet çekmeden kazanılan; beleş; bedava. **4.** *argo.* Haraç. 🗗 **anafora kaptırmak,** *Suyun veya havanın girdabına kaptırmak.*‖ **anafora konmak,** *argo. Bir bedel ödemeden, zahmet çekmeden, emek vermeden elde etmek.*‖ **anafor bölgesi,** *Bir uçak havada iken kanat veya kuyruk arkasında anafor meydana gelen bölge.*‖ **anafordan gelmek,** *argo. Zahmet çekmeden, emek vermeden elde etmiş olmak.*

anaforcu, [anafor-cu] *is. argo.* Başkalarının yanında beslenen; çalışmadan, emek harcamadan, bedavadan ve çalıp çırpma ile kazanç sağlayan kişi; bedavacı; beleşçi.

anaforculuk, -ğu [anafor-cu-luk] *is. argo.* **1.** Anaforcu olma durumu. **2.** Anaforcunun durumu; bedavacılık; beleşçilik.

anaforlama, [anafor-la-ma] *is. argo.* Emek vermeden, bedavadan, çalışmadan bir şeyi kazanma.

anaforlamak, [anafor-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] argo.* Bedavadan kazanmak; yolsuzlukla elde etmek.

anaforlu, [anafor-lu] *sf.* Anafor meydana getiren, anafor oluşturarak akan.

anagoji, [Fr. anagogie] *is.* **1.** Ruhun semavi âleme doğru yükselişi. **2.** *man.* Bir ilk sebebe doğru yükselmeyi amaçlayan düşünme yolu. **3.** Eski Yu-

nan'da mutlu bir deniz yolculuğu yapabilmek için tanrılara sunulan kurban.

anagram, [Lat. anagramma *(harfleri alt üst etmek)* > Fr. anagramme] *is.* Bir kelimedeki harflerin yerlerini değiştirerek elde edilen kelime.

anahtar, [Yun. anikhteri] *is.* **1.** Bir kilidi açmaya yarayan, ucu dişli çeşitli biçimlerde yapılmış metal araç. **2.** Zemberekli düzenekle çalışan bir makinenin yaylarını kurmaya yarayan alet. **3.** *mec.* Bir problemi çözmeye, bir düşünceyi açıklamaya yardım eden ip ucu. **4.** Şifreleme ve çözmede kullanılan kararlaştırılmış kurallar. **5.** Bir şeye ulaşma veya onu elde etmede yardımcı olan şey; vesile; araç; vasıta. **6.** Bir yere veya alana girmeyi orayı ele geçirmeyi kolaylaştıran stratejik nokta. **7.** *argo.* Rüşvet. **8.** Bir makineye veya lambaya akım vermeye yarayan düğme. **9.** Somunları veya vidaları çevirip sıkıştırmaya veya açmaya yarayan çelik araç. **10.** *müz.* Notaların porte üzerindeki yükseklik derecelerini göstermek için konulan işaret. **11.** Konserve kutularını, meşrubat şişelerinin kapaklarını açmaya yarayan araç; açacak. **12.** *sf.* Temel oluşturan, kendisine başka ögeler bağlı olan. ☞ **anahtar deliği,** *Kapılarda anahtarı kilide sokmaya yarayan oyuk.*|| **anahtarı beline takmak,** *Evde söz sahibi olmak, yönetimi ele almak.*|| **anahtarı bendedir,** *Bu konuyu ancak ben çözebilirim, anlamında söz.*|| **anahtarı kapının üstünde bırakmak,** *Kapı anahtarını kilidin deliğinde takılı olarak bırakmak.*|| **anahtar sözcük,** *1. Bilgisayar programcılığında bilgi erişimini sağlayan kelime veya karakter dizisi. 2. Programlama dilinde bir anlam taşıyan, başka bir anlamda kullanılamayan sözcük. 3. Bir fişteki ögelerden birini tespit etmeye yarayan kelime.*|| **anahtar taşı,** *mim. Binalarda kemer yayının en üstünde bulunan taş; kilit taşı.*|| **anahtar teslimi satış,** *Bir evin veya mülkün imalat işleri tamamen bittikten sonra teslim edilmek üzere yapılan satış anlaşması.*|| **anahtar teslimi tamirat,** *Bir evin veya binanın sahibinin içinde bulunmadığı bir sırada yapılan tamirat.*|| **anahtar uydurmak,** *Bir kilidi kendi anahtarı dışında bir başka anahtar kullanarak açmak.*|| **anahtar vermek,** *tiy. Ortaoyunu ve tulûat tiyatrolarında yardımcı oyuncunun, baş komiğin nükte yapmasına yarayacak bir söz ortaya atması; dişi konuşmak.*

anahtarcı, [anahtar-cı] *is.* **1.** Anahtar yapımı ve satımı işini meslek edinmiş kişi. **2.** *argo.* Kapı ve kasalara anahtar uydurarak hırsızlık yapan kişi.

anahtarcılık, -ğı [anahtar-cı-lık] *is.* Anahtarcının yaptığı iş veya mesleği.

anahtarlama, [anahtar-la-ma] *is.* Trafik akışını düzenlemek için kurulan ışıkların açılma ve kapanma sürelerini isteğe göre ayarlama.

anahtarlık, -ğı [anahtar-lık] *is.* **1.** Anahtarların kaybolmasını önlemek ve gerektiği zaman kolay bulunmasını sağlamak amacıyla yapılmış metal halka veya deri vs. kılıf. **2.** Bir çok anahtarı bulunan fabrika, okul, resmî daire gibi büyük binalarda anahtarların numaralandırılarak asıldığı ve konulduğu dolap.

-anak, [-a-na-k / -enek] *{eAT} yap. e.* **1.** Fiilden isim türeten ek. İsimden sıfat türetme eki *-an* ile isimden isim türetme eki *-k*'nin birleşip kalıplaşması ile meydana gelmiştir. Eskiden beri olagelen, süreklilik kavramları katar: *gelenek, görenek.* **2.** Yer ve yöre kavramı katar: *ekenek, akanak.* **3.** Araç kavramı katar: *çekenek, çizenek (grafik).* **4.** Belli bir özelliği bulundurma, içerme kavramı katar: *olanak, kesenek, takanak, yetenek, tutanak.*

a'nak[1], -ğı [Ar. ʿunḳ *(boyun)* > aʿnaḳ اعنق] *(a-nak) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) boynu uzun. **2.** (Hayvan için) boynu beyaz damgalı.

a'nak[2], -ğı [Ar. ʿunḳ *(boyun)* > aʿnāḳ اعناق] *(a-na:k) {OsT} is.* **1.** Boyunlar. **2.** Yaprak sapları. **3.** Rüzgârın kaldırdığı toz bulut.

anak[1], -ğı [an-mak > an-ak] *{ağız} is.* **1.** Hafıza; bellek. **2.** Abide; heykel vb. [DS]

anak[2], -ğı [alın / an > an-a-k ?] *{ağız} is.* Karşılık; mukabil. [DS]

anak[3], [Ar. ānaḳ آنق] *(a:nak) {OsT} sf.* Çok zarif; en zarif.

anak[2], -ğı [Ar. ʿanāḳat عناقت] *(ana:kat) {OsT} is.* Umduğunu bulamama; başarısızlık.

anakib, [Ar. ʿankebūt *(örümcek)* > ʿanākib عناقب] *(ana:kib) {OsT} is.* Örümcekler.

anaklamak, [an-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gözetlemek; bakmak. [DS]

anakodos, [Yun. anakatos] *{ağız} sf.* **1.** Dargın; somurtkan. **2.** *is.* Sıkıntı; keder. [DS]

anakonda, [Brez. anakonda] *(anako'nda) is. zool.* Boagillerden Güney Amerika'nın tropikal bölgelerinde durgun su ve bataklıklarda yaşayan, doğurarak yavrulayan ve avını sararak sıkmak suretiyle öldüren büyük bir yılan türü, *(Eunectes murinus).*

anakronik, -ği [Fr. anachronique] *sf.* **1.** Zaman dilimi bakımından tarih yanlışlığı. **2.** Eskimiş, çağ dışı kalmış. **3.** *ed.* (Roman, tiyatro ve hikâye gibi edebî eserlerde geçen zaman unsuru için) tarihî gerçekler ile çelişen.

anakronizm, [Fr. anachronisme] *is.* **1.** Bir olayı başka çağda geçmiş gibi gösterme; çağ şaşımı. **2.** Çağın gerisinde kalma, çağa uygun yaşamamak. **3.** *ed.* Kimi zaman çarpıcı bir etki uyandırabilmek için ayrı çağlarda yaşayan kişileri veya başka başka tarihlerde olmuş olayları bir araya getirmek suretiyle yapılan sanat.

anal, [Fr. anal] *sf.* Göden bağırsağının sonu ile ilgili; anüse ait.

analamak, [ana-la- mak] *{eT} dönşl. f. [-r]* Ana edinmek; ana demek. [DLT]

analfabet, [Fr. analphabet] *sf.* Okur yazar olmayan; ümmi.

analı, [ana-lı] *sf.* Anası olan, anası sağ olan. ◻ **analı babalı,** *(Çocuk için) anası basıyla birlikte, anası babası sağ olarak.* || **analı danalı,** *Çoluk çocuk hep beraber.* || **analı kızlı,** *Anne ve kızı ile birlikte.* || **analı kuzu, kınalı kuzu,** *Annesinin yanında mutlu yaşayan evlatların durumu.* | **analı kuzulu,** *Ana adı verilen büyük kerpiçlerle, kuzu adı verilen küçük kerpiçlerin değişik biçimlerde dizilmesiyle oluşturulan bir duvar örme biçimi.*

analık, -ğı [ana-lık آنالق] *is.* **1.** Anne olma durumu. **2.** Anne olmanın verdiği duygu. **3.** *{eAT} {ağız}* Üvey anne. [DS] **4.** *huk.* Çocuğu doğuran kadının çocuğuna karşı hukukî durumu. **5.** *{ağız}* Kaynana. [DS] **6.** *{ağız}* Düğünde sağdıçlık yapan kimsenin karısı. [DS] **7.** *{ağız}* Gelini düğüne hazırlayan kadın. [DS] **8.** *{ağız}* Kardeşlik olan kızların şerbetini içiren kadın. [DS] **9.** *{ağız}* Düğünde kızın annesine verilen elbiselik kumaş. [DS] ◻ **analık etmek,** *Birine anne sevgisi ile yaklaşmak, korumak, büyütmek.* || **analık hâli,** *{ağız} Âdet görme.* [DS] || **analık sigortası,** *Kadın işçiye veya erkek işçinin eşine gebelik, doğum ve emzirme dönemlerinde yapılan sosyal sigorta yardımı.*

analist, [Fr. analyste] *is.* Bilişim ve ekonomik göstergelerle, kişisel davranış bozukluklarını çözümlemede uzman kişi.

analitik, -ği [Fr. analytique] *sf.* Çözümlemeye dayanan. ◻ **analitik geometri,** *mat. Geometrik konularda matematik ve cebirsel işlemleri kullanan geometri dalı.* || **analitik kimya,** *kim. Bileşiklerin kimyasal bileşenlerini inceleyen kimya dalı.* || **analitik önerme,** *mant. Yalnız mantıksal sebeplerle doğru olan ve öznede gizli olarak bulunan anlamı ortaya çıkarmaya yarayan yargı.*

analiz[1], [Yun. analysis *(ayrıştırmak)* > Fr. analyse] *is.* **1.** Bir bütünü, bir bileşiği meydana getiren temel unsurları veya bileşenleri belirleme; çözümleme; tahlil. **2.** Eğitimde bileşikten yalına, bütünden parçaya doğru giden yöntem. **3.** Televizyon ile iletilecek bir görüntünün yatay şeritler hâlinde sıralanarak ayrı ayrı elemanlara ayrılması; tarama. **4.** *fel.* Birleşikten yalına giden yöntem. ◻ **analiz etmek,** *Karışık ve girişik bir olayı veya durumu ya da bir maddeyi basit olgulara ve elemanlarına kadar inerek ayrıştırmak; tahlil. "Kelime analizi, cümle analizi."*

analiz[2], [Yun. analusi] *{ağız} is.* Su emme; yumuşama. [DS]

analizci, [analiz-ci] *is.* Analiz konusunda uzmanlaşmış kimse; analist.

analjezi, [Yun. an- *(yok)* + algos *(ağrı)* > Fr. analgésie] *is. tıp.* Vücudun her hangi bir yerinde meydana gelen ağrı hissinin çeşitli sebeplerle duyulmaz olması.

analjezik, -ği [Fr. analgésique] *is.* ve *sf. tıp.* Beynin vücudun herhangi bir yerinde meydana gelen ağrıyı hissetmesini engelleyen; ağrı kesici.

analoji, [Fr. analogie] *is. man.* Aslında farklı olan bireyler arasında görünüşteki özelliklerden doğan benzeşme; andırış; benzeşim; örnekseme.

analojik, -ği [Fr. analogique] *sf.* Orantılı.

anamnez, [Yun. anamnesis *(anma)* > Fr. anamnèse] *is.* Hastanın daha önceki hastalıkları ve sağlık durumu hakkında hekime verilen bilgilerin bütünü.

anamorfoz, [Fr. anamorphose] *is.* **1.** Bir cismin görüntüsünü yansıtan optik düzeneğin yatay ve dikey boyutları farklı büyütme veya küçültmesinden doğan görüntüdeki şekil bozukluğu. **2.** Eğri yüzeyli bir ayna tarafından verilen biçimsiz görüntüsü.

anamutrata, [Yun. anemotrata] *is.* Açık denizde iki yelkenli tarafından çekilen bir tür balık ağı.

a'nan, [Ar. aʿnān اعنان] *(a-na:n) {OsT} is.* **1.** Ağacın ucu. **2.** Ufuklar.

anan, [Far. ān > ān-ān آنان] *(a:na:n) {OsT} zm.* Onlar.

anan, [Ar. ʿanāne > ʿanān عنان] *(ana:n) {OsT} is.* Bulutlar.

anana, [ana+ana] *{ağız} is.* Büyük anne; anneanne. [DS]

ananas [Brezilya yerl. Guareni d. nana > Port. ananas] *is. bot.* İri çam kozalağı görünümünde içi etli, sulu ve hoş kokulu lezzetli meyveleri olan Güney Amerika kökenli, kısa boylu tropik bir bitki, *(Ananas comosus).* ◻ **ananas çiçeği,** *bot. Anayurdu Ümit burnu olan zambakgillerden gösterişli bir süs bitkisi, (Eucomis).*

ananasgiller, [ananas-gil-ler] *is. bot.* Tropikal Amerika'da yetişen iki bini aşkın epifit türü kapsayan bir çenekli bitki familyası, *(Bromeliaceae).*

an'anat, [Ar. ʿanʿane > ʿanʿanāt عنعنات] *(an-ana:t) {OsT} is.* Gelenekler; örfler; an'aneler; rivayetler.

an'ane [Ar. ʿan *(..-den)*> ʿanʿane عنعنه] *(an-ane) {OsT} is.* **1.** Rivayet. **2.** Ayrıntı; tafsilat. **3.** → anane.

anane[1], [Ar. ʿan *(..-den)* > ʿanʿane عنعنه] *(a'nane) is.* **1.** Bir toplumda atalardan kalmış olması dolayısıyla saygı duyularak devam ettirilen kültürel aktarımlar; gelenek. **2.** Alışkanlık. **3.** *huk.* Belli bir kimliği korumuş olan topluluklarda kuşaktan kuşağa aktarılan ve hukukun kaynaklarından birisini oluşturan sosyal davranış; örf.

anane[2], [Ar. ʿanāne عنانه] *(ana:ne) {OsT} is.* (Tek) bulut.

ananecilik, -ği [anane-ci-lik] *is.* Geleneklere bağlı olma durumu.

ananet, [Ar. ʿanānet عنانت] *(ana:net) {OsT} is.* Erkekte görülen cinsel güçsüzlük; iktidarsızlık; puluçluk.

an'anevi, [Ar. ʿanʿane > ʿanʿnevī عنعنوى] *(an-anevi:) {OsT} sf.* Gelenekle ilgili; geleneksel.

an'aneviye, [Ar. ʿanʿanevī> ʿanʿneviyye عنعنويه] *{OsT} is. sosy.* Gelenekçilik.

anapa, [? anapa] *{ağız} is.* Bir fasulye türü. [DS]

anantris, [Skr. anantarya] *{eT} is.* Bir tür günah adı. [EUTS]

anapera, *is. zool.* Kırlangıç ve keçisağanlar üzerinde yaşayan kısa ve dar kanatlı bir asalak sinek, *(Hippoboscidae).* **anarat**[1], [İng. arrowroot] *{ağız} is.* Şeker, pirinç unu veya nişastadan yapılan bir çocuk maması. [DS]

anarat[2], [Yun. anerōte] *{ağız} sf.* Katıksız; saf. [DS]

anarberi, [*eT.* yon *(uygun)* > yon-aru+beri / añarı+beri / oñarı+ beri] *{ağız} is.* → anarıberi. [DS]

anarı, [*eT.* añ-arı / añ-aru] *{ağız} sf.* **1.** Çabuk; tez. **2.** Ters; aksi. **3.** Ayrı. **4.** *zf.* ...-dan itibaren; ...-dan beri. **5.** *zf.* ...-dan doğru; ...-dan tarafından; ...-dan yönünden. **6.** *is.* Karşı; karşı taraf; karşı yaka. [DS]

anarıberi, [*eT.* yon *(uygun)* > yon-aru+beri / añarı+beri / oñarı+ beri] *{eT} is.* **1.** Bir özelliği olmayan eşya; öteberi; bayağı eşya. **2.** *{ağız}* Yemiş; çerez. [DS] **3.** Sebze.

anarlak, -ğı [*eT.* añaru-lak] *{ağız} zf.* Biraz ötede. [DS]

anarşi, [Yun. arakhia *(kumanda yokluğu)* > Fr. anarchie] *is.* **1.** Lider yokluğu; başsızlık. **2.** Devletin kanunsuzluklar ile baş edememesi hâlinde görülen toplumsal kargaşa; erksizlik. **3.** Yapılan bir etkinlikte ilke kuralların konulmamış veya uyulmamış olması dolayısıyla çıkan düzensizlik; başıboşluk; kargaşa. **4.** *huk.* Devletin siyasi ve hukukî temel düzenini bütünüyle yok etmek amacı güden her türlü girişim ve eylem.

anarşik, -ği [Fr. anarchique] *sf.* **1.** Anarşi ile ilgili. **2.** Anarşi görünümünde. **3.** Anarşi yaratan; karışık; karışmış.

anarşist, [Fr. anarchiste] *is.* **1.** Her türlü yönetimsel kuralı kabullenmeyen öğreti taraflısı. **2.** *sf.* Devlet otoritesine baş kaldıran. **3.** Anarşi ile ilgili olan.

anarşistleşme, [anarşist-le-ş-me] *is.* **1.** Anarşiste yakışır davranışlar içine girme. **2.** Devlet otoritesi ve toplumsal kural tanımaz olma.

anarşistleşmek, [anarşist-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Anarşist olmak. **2.** Anarşizm görüşünü benimsemek.

anarşistlik, -ği [anarşist-lik] *is.* **1.** Anarşist olma durumu. **2.** Anarşistin niteliği.

anarşizm, [Fr. anarchisme] *is. siy.* Hiçbir şekilde devlet otoritesini tanımayan ve yok saymayı esas alan doktrin.

anartri, [Fr. anarthrie] *is. tıp.* Konuşma organlarında her hangi bir bozukluk olmamasına rağmen beyinde konuşma merkezinde meydana gelen bir yapısal değişiklik sebebiyle konuşamama; dil tutukluğu.

anaru, [*eT.* añaru] *{ağız} zf.* ...-den beri; ..-den doğru. [DS]

anarurak, [*eT.* añaru-rak] *{ağız} zf.* Daha ötede. [DS]

anarya, [Fr. en arrière] *is. oto.* Geri vites kolu.

anasıl, [Ar. ʿan aşl(ın)] *{OsT} zf.* Aslı itibariyle; aslen.

anasır, [Ar. ʿunşur *(öge)* > ʿanāṣır عناصر] *(ana:sır) {OsT}. is.* **1.** Unsurlar; ögeler. **2.** Bir bütünü meydana getiren parçalar, elemanlar. **3.** Bir topluluğu meydana getiren din ve ırk bakımından değişik kesimlerden gelen insanlar. **4.** Vücut. ◻ **anāsır-ı erbaa,** *Dört unsur; eski kimyacılar tarafından bütün madenlerin esası sanılan ateş, hava, su ve topraktan ibaret dört öge.*

anasız, [ana-sız] *sf.* (Çocuk için) anasını kaybetmiş.

anasızlık, -ğı [ana-sız-lık] *is.* Anasız olma durumu.

anason, [Yun. anison / Ar. anīsūn] *is. bot.* Maydanozgillerden genellikle tohumlarındaki yağlı uçucu esansı için yetiştirilen bir yıllık otsu bitki, *(Pimpinella anisum).*

anaş, [ana-ş] *{ağız} ünl.* Sevgi ve hürmet sözü. [DS]

anaşta, [Far. nāştā] *{ağız} zf.* Aç karnına; acı acına. [DS]

anat, [Ar. ān > ānāt آنات] *(a:na:t) {OsT} is.* **1.** Anlar; zamanlar. **2.** İnce farklar; küçük değişiklikler; nüanslar.

anatlamak, [öñ *(ön)* > an-at-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele etmek. [DS]

anatomi, [Fr. anatomie] *is.* **1.** Keserek açmak. **2.** Canlıların biçimini, organlarının yapısını ve aralarındaki ilişkileri inceleyen bilim dalı; teşrih. **3.** Sanat eserlerinde insan bedeninin görünümünü tasvir edebilme sanatı. **4.** *mec.* Bir şeyin oluşmasında göze çarpan önemli yapısal özellikler.

anatomici, [anatomi-ci] *is.* Anatomi üzerine bilimsel araştırma ve inceleme yapan uzman; anatomist.

anatomik, -ği [Fr. anatomique] *sf.* **1.** Anatomi ile ilgili olan. **2.** Anatomiye ait. **3.** İnsan anatomisine uygun olan; insan anatomisi dikkate alınarak üretilmiş.

anatomist, [Fr. anatomiste] *is.* Anatomi üzerine bilimsel araştırma ve inceleme yapan uzman; anatomici.

anavalı, [Yun. anavole] *{ağız} is.* → anavul. [DS]

anavaşya, [Yun. anavasiya *(yükseliş)*] *(anava'şya) is.* Göçücü balıkların boğazlar yoluyla Karadeniz'den Akdeniz'e geçişi.

anavul, [Yun. anavole] *{ağız} is.* **1.** Suyun taksim edilerek küçük arklara ayrıldığı yer. **2.** Sebze ekmek için ayrılmış toprak parçası; evlek. [DS]

anavula, [Yun. anavoli] *{ağız} is.* Köstebek. [DS]

anay[1]**,** [han+ öy > hanay] *(a'nay) {ağız} is.* **1.** Birkaç katlı yüksek bina. **2.** Evlerde önü açık yer; sofa. **3.** Dağlarda ayıların balı yememesi için yüksek ağaçlar üzerine yapılan kovan koyma yeri. **4.** Evlerin üst katında duvar üzerine uzatılan kiriş. [DS]

anay[2]**,** [ana-y] *(ana:y) {ağız} ünl.* Bezginlik, bıkkınlık ve usanç bildirir. [DS]

anayasa,[ana+yasa] *(ana'yasa) is.* Bir ülkenin devlet şeklini, devlet organlarının yapısını, kuruluşunu ve işleyişini belirleyen; yönetenlerle halk arasındaki ilişkileri; temel hak ve hürriyetlerin kullanılma biçimlerini düzenleyen temel kanun; kanun-ı esasî; teşkilat-ı esasiye kanunu.

anayasacı, [ana-yasa-cı] *sf.* **1.** Anayasaya bağlı kalınmasını, anayasanın eksiksiz uygulanmasını savunan. **2.** *is.* Anayasa hukuku konusunda uzmanlaşmış hukukçu veya profesör.

anayasal, [ana+yasa-l] *sf.* **1.** Anayasa ile ilgili. **2.** Anayasaya ait. **3.** Anayasaya dayanan, anayasadan kaynaklanan. **4.** Anayasaya uygun.

anbal, [Yun. embolī => ambul / anbal انبل] *{eAT} is.* Sulamayı kolaylaştırmak amacıyla toprağın durumuna göre düzenlenmiş bölmeler; hambal; mandal; andal.

anbar, [Far. enbaşten *(yığmak, doldurmak)* > enbar] *{OsT} is.* → ambar.

anbean, [Ar. ʿān + Far. be + Ar. ʿān بآن آن] *(a:nbea:n) {OsT} zf.* Her an, git gide, gittikçe.

anber, [Ar. ʿanber عنبر] *{OsT} is.*→ amber. 🗗 **anber-efşān,** *{OsT} Güzel kokular saçan.*|| **anber-nisār,** *{OsT} Amber saçan.*|| **anber-sirişt,** *{OsT} Amber gibi.*|| **anber-şemîm,** *{OsT} Amber kokan.*|| **anber-ter,** *{OsT} 1. Güzellerin zülüfleri ve benleri. 2. mec. Gece.*

anberbar, [Ar. ʿanber + Far. bār عنبربار] *{ağız} sf.* Güzel kokulu. [DS]

anberbaris, [Ar. barbārīs / Lat. amberberis] *is.* → amberbaris.

anberbu, [Ar. ʿanber + Far. bū عنبربو] *(anberbu:) {OsT} is.* → amberbu.

anberbuy, [Ar. ʿanber + Far. būy عنبربوی] *(anberbu:) {OsT} is.* → amberbu.

anberbuyi, [Ar. ʿanber + Far. būyī عنبربویی] *(anberbu:yi:) {OsT}sf.* Amberbu rengi.

anbere, [Ar. ʿanbere عنبره] *is.* Bir hurma türü.

anberi, [Ar. ʿanberī عنبری] *(anberi:) {OsT} sf.* Amber kokulu.

anberin, [Ar. ʿanber > Far. ʿanberīn عنبرین] *(anberi:n) {OsT} sf.* **1.** Amber içeren. **2.** Amber gibi güzel kokan.

anberine, [Ar. ʿanber > Far. ʿanberīne عنبرینه] *(amberi:ne) {OsT} is.* Amberle doldurulmuş kolye.

anberiye[1]**,** [Suriye Ar. ʿanbariye عنبریه] *is.* Güzel kokulu likör.

anberiye[2]**,** [Ar. ʿanbariyye عنبریه]*{OsT} is.* **1.** *bot.* Yayla çiçeği. **2.** Güzel kokulu bir ilaç.

anbermu, [Ar. ʿanber + Far. mū / mūy عنبرمو] *{OsT} sf.* Saçları amber gibi kokan.

anbitik [Çin. an *(masa)* + T. biti-k] *{eT} is.* **1.** Alın yazısı; mukadderat; kader kitabı; sonuç. [EUTS] **2.** Büro; muhakeme; adlî iş. [EUTS]

anca[1]**,** [Ar. ān *(kısa zaman)* + T. -ca] *{ağız} zf.* **1.** Biraz önce; az önce; demin; henüz. **2.** Şimdi; şu anda. **3.** Birazdan; daha sonra. **4.** Her zaman; daima; devamlı alarak. **5.** Zamanla; yavaş yavaş. [DS]

anca[2]**,** [*eT.* ol *(o)* > an *(tek. 3. şahıs zamiri "o"nun çekim sırasında aldığı biçim)* + -ça *(eşitlik hâl eki)* > an-ça *(onun kadar; o kadar)* آنجه] *(a'nca) {eAT} zf.* **1.** En çok. **2.** Sonunda; o zaman. **3.** Yalnız o kadar; öyle. **4.** *bağ.* Ancak. **5.** *{ağız}* Sanki. [DS] **6.** *{eAT} {ağız}* Bu kadar; bu miktar; onun gibi. [DS] 🗗 **anca beraber kanca beraber,** *Hangi durumda ve şartlarda olursa olsun birlikte hareket etme ifade eder.*

ancacuk, [anca-cuḳ جق آنجه] *{eAT} zf.* Ancak o zaman; o sürece; onun kadar.

ancag, [*eT.* ança + oḳ *(pekiştirme edatı)* > ancaġ انجغ] *{eAT} zf.* → ancak; anca.

ancak, [*eT.* ança + oḳ *(pekiştirme edatı)* > ancak آنجق] *(a'ncak) zf.* **1.** Yalnızca; yalnız; sadece. **2.** Daha çoğu ve daha ilerisi olamaz; olsa olsa; en çok; güçlükle. **3.** Bir düşünceye karşı olanı ifade için kullanılır; lakin; ama; yalnız. **4.** En erken; en evveli. **5.** Ne var ki; fakat; amma. **6.** Kıt kanaat. **7.** *{ağız}* Biraz önce. [DS] 🗗 **ancak ola,** *{eAT} Ancak bu kadar; böyle olur.*|| **ancak olur,** *{eAT} Ancak bu kadar; böyle olur.*

ancalar, [anca-lar لر آنجه] *{eAT} zm.* Niceler; niceleri; birçokları; o gibiler.

ancaru, [anca-ru انجارو] *{eAT} zf.* O kadar.

-ancası, [-ancası / -encesi] *{eAT} yap e.* Bütünü; -anı.

ancılayın, [ol *(o)* > ancı-layın / ançu-layun انجلين] *{eAT} {ağız} zf.* Üçüncü teklik kişi ve işaret zamirinin ilgi, araçlılık hâlinde iken aldığı biçim; onun gibi; o kadar; öyle. [DS] 🗗 **ancılayın gibi,** *{eAT} Onun gibi; benzeri.*|| **ancılayın kim,** *{eAT} Gibi; nitekim.*

ança[1]**,** [ol *(o)* > ol-ça > an-ça] *{eT} zf.* **1.** O kadar; ... kadar; o türden (işaret ve kişi zamiri ol'un eşitlik durumuöyle; onca; o kadar. [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [ETY] [DLT] **2.** Şöyle; bu türden [Gabain]. [EUTS]

[ETY] **3.** Biraz öyle; şöyle; öylece [Tekin] [ETY] **4.** Nice; bu kadar; o kadar [Yüknekî] 🗗 **ança munça,** *{eT} Bir şey; bir miktar. [*EUTS]|| **ança takı,** *{eT} Ve de.*

ança[2], [*eT.* an-ça + ok] *(a'nça) {ağız} zf.* **1.** Ancak. **2.** Şimdi; şu anda. [DS]

ançada, [ança-da] *{eT} zf.* Bunun üzerine; bundan sonra. [EUTS]

ançagınça, [ança-ġın-ça] *{eT} zf.* Tam o anda. [EUTS]

ançak, [ança+oḳ] *{eT} zf.* Öylece. [ETY]

ançakın, [ança-ḳın] *{eT} zf.* Zerre kadar; ufacık; minnacık. [EUTS]

ançakınca, [ança-ḳın-ça] *{eT} zf.* Tam o anda. [EUTS]

ançalayu, [ança+ulayu *(onun kadar ekleyerek)* > ança-la-yu] *{eT} zf.* Öyle yaparak; onun kadar; öylece. [İKPÖy.]

ançalayuma, [anca-la-yu-ma] *{eT} zf.* Anca; keza. [EUTS]

ançama, [an-ça-ma / an-ç-ma] *{eT} zf.* O kadar; o kadar daha; bir daha. [EUTS] [Gabain]

ançan, [ol *(o)* > an-ça-n] *{eT} zf.* Bir zaman. 🗗 **ançan ançan,** *Derece derece; tedricen.* [Üç İtigsizler]

ançata, [ança-ta] *{eT} zf.* Bunun üzerine; ondan sonra. [Gabain] [EUTS] 🗗 **ançata kin,** *{eT} Bundan sonra.* [EUTS]|| **ançata timin,** *{eT} Tam o sırada.* [EUTS]

ançgınça, [anç-ġın-ça] *{eT} zf.* **1.** Bu sırada; o esnada. [Gabain] [EUTS] **2.** Nihayet;en sonunda. [EUTS] [Gabain]

ançıp, [an-ça + är-ip?] *{eT} zf.* **1.** Öyle olunca; imdi. [ETY] **2.** Böyle; böylece. [ETY] **3.** Sonra. [ETY]

ançizlemek, [? ançiz-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor] argo.* Uzaklaşmak; savuşmak.

ançma, [anç-ma] *{eT} zf.* Daha o kadar; daha o denli. [EUTS]

ançman, [Soğd. ancaman] *{eT} is.* Topluluk; halk; cemaat. [EUTS] [Gabain]

ançu, [an-çu / ançu] *{eT} is.* **1.** Hediye. [ETY] **2.** Ödül. [ETY]

ançolamak, [ançu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* (Bir büyüğe) bir şey sunmak; takdim etmek. [ETY]

ançolayu, [ançu-layu / ançu-layu] *{eT} zf.* Böylece; bu suretle; bunun gibi. [EUTS]

ançu, [ançu] *{eT} is.* **1.** Değer; kıymet. [EUTS] **2.** Mükâfat. [Gabain] [EUTS] **3.** Sema. [EUTS]

ançula, [ançu-la] *{eT} zf.* Öyle. [Gabain]

ançulamak, [ançu-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Tapmak. [Gabain] [EUTS] **2.** Saymak; hürmet etmek; saygı göstermek; itibar etmek; arzıhürmet etmek; tazim etmek. [ETY] [Gabain] [EUTS] **3.** Değerlendirmek. [EUTS] **4.** Övmek. [Gabain] **5.** Takdim etmek; teslim etmek. [Tekin]

ançulasıg, [ançu-la-sıġ] *{eT} zf.* Gereği gibi; layıkıyla; layık olduğu biçimde. [EUTS]

ançulasık, [ançu-la-sıḳ] *{eT} zf.* Gereği gibi; layıkıyla; layık olduğu biçimde. [EUTS]

ançulayu, [ança+ulā-yu] *{eT} zf.* O şekilde; bu şekilde; ancalayın; böylece; bu suretle; bunun gibi. [EUTS] [Üç İtigsizler]**ançüez,** [İsp. anchova] *is.* **1.** Hamsi. **2.** Genellikle hamsiden veya çaça, sardalye, tirsi gibi balıklardan yapılan yağlı ve tuzlu ezme.

and, [*eT.* and اند] *{eT} {eAT} is.* Ant; yemin; ahit; söz verme. [DLT] 🗗 **andını yire komak,** *{eAT} Yeminini yerine getirememek.*|| **andın sıdırmak,** *{eAT} Yeminini bozdurmak.*|| **andın sımak,** *{eAT} Yeminini bozmak.*|| **and içe görmek,** *{eAT} Sürekli yemin etmek.*|| **and içirmek,** *{eAT} Yemin ettirmek.*|| **and içişmek,** *{eAT} Karşılıklı sözleşip yemin etmek.*|| **and içmek,** *{eAT} Yemin etmek.*|| **and olmak,** *{eAT} Söz verilmek; yemin edilmek.*|| **and saklamak,** *{eAT} Yeminini tutmak.*|| **and virmek,** *{eAT} Yemin ettirmek.*

-anda, [-anda / -ende] *{eAT} yap e.* ...-dığında; ...-dığı vakit; ...-ınca.

anda, [ol *(o)* > an-ta / an-da اندە] *{eT} {eAT} zm.* **1.** O zamirinin bulunma-çıkma durumu; onda. [Gabain] [Mühennâ] [ETY] [EUTS] [DLT] **2.** Orada. [Gabain] [Mühennâ] [ETY] [EUTS] [DLT] **3.** O konuda. **4.** Oraya. **5.** O zaman[Gabain] [Mühennâ] [ETY] [EUTS] [DLT] 🗗**anda banda,** *{ağız} Belli belirsiz; şöyle böyle.* [DS]|| **anda bunda,** *{ağız} 1. Şöyle böyle. 2. Seyrek; tek tük. 3. Yarım yamalak. 4. Orada burada; ötede beride.* [DS]|| **anda bunda yapmak,** *{ağız} Bir işi özenmeden, baştan savma yapmak.* [DS]|| **anda munda,** *{eT} Her tarafta; ötede beride.* [EUTS]

andaç, -cı [*eT.* an-daçı> andaç] *is.* **1.** Hatırlanmak üzere verilen eşya; yadigâr; hatıra; anmalık; bergüzar; suvenir. **2.** Takvimli defter; ajanda. **3.** Bir yerde geçirilen süreyi hatırlamak için düzenlenen fotoğraflı kitapçık; yıllık. **4.** Yaşanan önemli olayların yazıldığı defter; hatırat. **5.** *{ağız}* Ölen kimsenin geride kalan tek evladı. [DS] **6.** *{ağız}* Evlat; nesil; döl. [DS] **7.** *{ağız}* Ölmüş aile büyüklerinin anısı sayılan kişi ya da eşya. [DS] **8.** *{ağız}* Halef. [DS] **9.** *{ağız}* Damızlık koyun veya keçi. [DS] **10.** *{ağız}* Sürüde baş çeken koyun. [DS] **11.** *{ağız}* Eş; denk. [DS] **12.** *{ağız}* İsim; şöhret; ün. [DS]

andag, [*eT.* an-ta + ok > antaḳ / an-ı + täg > andaġ] *{eT} zf.* Böylece; bu suretle; böyle; o kadar. [ETY] [DLT] [Gabain] [EUTS]

andagı, [*eT.* anda-kı > anda-ġı آنداغی] *{eAT} zf.* Oradaki; o yerdeki; ondaki.

andagın, [an + teg-in] *{eT} zf.* Nasıl?

andak[1], [an+ teg / antaḳ اندق] *{eAT} zf.* **1.** Hemen; o anda; derhâl. **2.** O kadar. **3.** Böyle; böylece. **4.** *{ağız}* Ondan sonra. [DS]

andak[2], **-ğı** [yan-da-k / andak] *{ağız} is. bot.* **1.** Aya-

ğa batan diken; kıymık. **2.** Topraktaki sel yarıntısı. [DS]

andal[1], [Yun. ambolis > andal] *{ağız} is.* **1.** Bağ ve bahçelerde sulamayı kolaylaştırmak için toprağın eğimine göre ayrılmış bölmeler; evlek. **2.** Evlek sınırı. **3.** Sulanan tarla ve bostanlarda sulanan yerin su ile dolması durumu; göllenme. **4.** Pirinç ekmeye elverişli akıntısız, sulak yer; bataklık. **5.** Kurutmak için serilmiş kabuklu fındık yığını. **6.** Biçilmiş ekin yığını. **7.** Orman içinde ince uzun mera. [DS]

andal[2], [Yun. antabollus] *{ağız} sf.* → andavallı. [DS]

andal[3], [an+dal] *{ağız} is.* **1.** Falan; filan. **2.** Seyrek, aralıklı dikiş. [DS]

andallamak, [andal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dikişi seyrek olarak dikmek; oyulgamak. **2.** Deve yürüyüşü gibi geniş ve büyük adımlarla yürümek. **3.** Bir işi baştan savma yapıp bırakmak. **4.** Tarlayı andallara, evleklere ayırmak. **5.** Bir çukur ya da evleği su ile doldurmak; göllemek. [DS]

andallı, [Yun. antallabous > andavallı] *{ağız} sf.* → andavallı. [DS]

andalmak, [andal-mak] *{ağız} dönşl. f.* Açlıktan içi geçmek; içi ezilmek. [DS]

andan[1], [ol *(o)* > an > an-dan آندًا / آندن] *{eT} {eAT} zm.* **1.** Üçüncü teklik kişi ve işaret zamirinin ayrılma hâlinde iken aldığı biçim; ondan; ondan sonra. [DLT] **2.** Ona. **3.** Oradan; o yerden. **4.** Onunla. 🗗 **andan bundan,** *{eAT} Şuradan buradan.*|| **andan gerü,** *{eAT} Ondan sonra.*|| **andan girü,** *{eAT} Andan sonra.*|| **andan ötüri,** *{eAT} Ondan dolayı.*|| **andan ya,** *{ağız} Öyle değil mi?*

andan[2], [an-dan] *{eAT} zf.* **1.** Ondan sonra; sonra. **2.** Yine; tekrar. **3.** O takdirde; o zaman. **4.** Bunun üzerine. **5.** Ondan ötürü. **6.** *{ağız}* Madem ki; sonra; bakalım. [DS] 🗗 **andan kim,** *{eAT} Ondan ötürü; dolayı; için.*|| **andan ötürü kim,** *{eAT} Diye; için; yüzünden.*

andana, [an-dan-a] *{ağız} zf.* Sonradan. [DS]

andanç, [an-dan-ç?] *{ağız} is.* Bir şeyin tamamen kırılması. [DS]

andante, [İt. andare *(gitmek)* > andante] *(anda'nte) zf. müz.* **1.** Orta derecede yürük hızda. **2.** Sonat ve senfonilerin bu hızda çalınan bölümü.

andantino, [İt. andantino] *(andanti'no) zf. müz.* Andanteye göre biraz daha hızlı.

andasız, [an-da-sız] *{ağız} is.* Kimsesiz. [DS]

andaval, [Yun. antallabous > Andabalis *(Niğde'nin bugünkü adı Aktaş olan merkez köyü Andaval adından) / andavalus (çarpık, somurtkan)* / antallagos *(değişik)* [Tzitzilis]] *is. argo.* Aptal, bön, görgüsü kıt kimse; beceriksiz.

andavallı, [andaval-lı] *is. argo.* Aptal, bön, görgüsü kıt kimse.

andavat, [Yun. andivatis *(sürgü)*] *{ağız} is.* İkinci kata çıkarken binanın ortasına konulan kiriş. [DS]

andayık, [anda-y-ık] *{eAT} zf.* Böyle; böylece; bu şekilde.

andeki, [*eT.* andaġı] *{ağız} zf.* Oradaki. [DS]

andelib, [Ar. ʿandelīb عندليب] *(andeli:b) {OsT} is.* **1.** Bülbül. **2.** *argo.* Hile; oyun.

andeliban, [Ar. ʿandelīb + Far. -ān عندليبان] *(andeli:-ba:n) {OsT} is.* Bülbüller.

andem, [Ar. ʿandem عندم] *{OsT} is. tıp.* Kan dindirmekte kullanılan bir tür reçine.

ander[1], [an-dır-mak > andır] *{ağız} is.* → andır[1]. [DS]

ander[2], [Erme. ander] *{ağız} is.* **1.** Cinsel organ. **2.** *argo.* Erkeklik organı. **3.** *sf.* Sahipsiz. [DS]

andezit, -di [Fr. andésite] *is.* Gözenekli yapıda siyah veya kurşuni renkli volkanik kayaç.

andgarmak, [and-ġar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yemin ettirmek; ant içirmek. [DLT]

andıg, [andıġ] *{eT} is.* Elek kalbur gibi şeylerin kasnağı. [DLT]

andık, -ğı [añ / añ *(av)* > añ-dı-mak > andıḳ / anduḳ / anduḫ آندق / اندق] *is.* **1.** *zool.* Afrika'da yaşayan, iri yapılı vücudunun arka kısmı basık, her ayağında dört parmak bulunan, çoğunlukla leş yiyen, dişleri kemikleri kıracak kadar güçlü bir vahşi hayvan; sırtlan; *{eAT} {ağız} (aynı) (Hyaena hyaena).* [DS] **2.** *{ağız}* Mezarlık yakınlarında bulunduğuna ve yırtıcı olduğuna inanılan hayalî bir hayvan. [DS] **3.** *{ağız}* Domuz. [DS] **4.** *{ağız}* İn. [DS] **5.** *{ağız} sf.* Görgüsüz; anlayışsız; hödük. [DS] **6.** *{ağız}* Terbiyesiz; şımarık. [DS] **7.** *{ağız}* (Kişi için) yüzü yara bere içinde; biçimini kaybetmiş. [DS]

andıklamak, [andık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sırtını yere dayayarak uyumak. [DS]

andıkmak, [and-ıġ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Ant içmek; yemin etmek. [DLT]

andıl, [añ *(yans.)* > añ-dı-mak > andı-l] *{ağız} sf.* Boş gezen, işsiz; serseri. [DS]

andılmak, [añ *(yans.)* > añ-dı-mak > andı-l-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bir şeyin üzerine eğilmek veya yüklenmek; abanmak; yaslanmak. **2.** Boş vakit geçirmek; hiçbir iş yapmamak. **3.** Bir kimseye musallat olmak; asılmak. **4.** Üstüne varmak. **5.** Kuvveti kesilmek; hâlsiz kalmak. [DS]

andın[1], [an-dın] *{eT} is.* Beylerin hizmetçisi; bunların adlarının yazıldığı defter. [DLT]

andın[2], [ol *(o)* >an > an-dın] *{eT} zm.* Oradan; ondan [Gabain] [Yüknekî] [DLT] [EUTS] 🗗 **andın kim,** *Ondan sonra; bunun üzerine.* [EUTS]

andır[1], [Erme. andêr *(sahipsiz)* > Gürc. anderḫi] *{ağız} is.* **1.** Ölüden kalan eşya; sahipsiz kalan eşya; soyka. **2.** *sf.* Pis; iğrenç; kötü; çirkin. **3.** Miskin; tembel; uğursuz. **4.** *ünl.* "Sahipsiz kal" anlamında kullanılan ilenç sözü. [DS] 🗗 **andıra kalmak,** *{ağız} Ölüden arta kalmak; miras kalmak.* [DS]|

andır kalmak, *{ağız} 1. Andıra kalmak. 2. Yok olmak; olmaz olmak. 3. Başkasının olmak; ellere kalmak.* [DS]|| **Andır kalsın!** *{ağız} Olmaz olsun; yok olsun.* [DS]

andır[2]**,** [Erme. ander] *{ağız} is.* → ander[2]. [DS] 🗗 **andır kafa,** *{ağız} Kel kafa.* [DS]

andırak, -ğı [an-dır-mak > an-dır-ak] *{ağız} is.* **1.** Andaç. **2.** Anıt. [DS]

andıran[1]**,** [ol *(o)* > an > an-dı-ra-n] *zm.* Oradan. [EUTS] [Gabain]

andıran[2]**,** [andıran] *{eT}zf.* Büsbütün; tamamıyla. [EUTS] [Gabain]

andırış, [an-dır-ış] *is.* **1.** Andırma durumu, biçimi. **2.** *man.* Temelde ayrı olmakla birlikte iki şey arasındaki benzerlik hâli; analoji; benzeşim; örnekseme.

andırışma, [an-dır-ış-ma] *is.* Farklı nesne veya olayların görünüşteki benzerlikler dolayısıyla karşılıklı olarak birbirini çağrıştırması; analoji; benzeşim; iltibas; müşabehet.

andırışmak, [an-dır-ış-mak] *işteş f. [-ır]* Karşılıklı olarak çağrıştırmak.

andırlaşmak, [andır[2]-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kel olmak. [DS]

andırma, [an-dır-ma] *is.* Bir nesnenin benzerlikleri dolayısıyla başka bir nesneyi hatırlatması.

andırmak, [an-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Anmasına yol açmak; hatırlatmak; çağrıştırmak. **2.** (Farklı yapıdaki nesne ve olaylar için) birinin diğerini çağrıştıracak şekilde benzer yanları bulunmak; çalmak; benzeşmek; okşamak.

andız, [*eT.* añduz / andız اندز] *is. bot.* **1.** Akdeniz bölgesinin doğu kısımlarında yetişen, dikenli yapraklı büyük yapılı ardıç cinsi, *(Juniperus drupacea).* **2.** Antalya çevresinde serviye verilen isim; katran ağacı, *(Cupressus sempervirens).* **3.** Kazdağı çevresinde yetişen bir cins köknar, *(Abies equitrjani).* **4.** Andız otu; *{eAT} (aynı).* **5.** *{ağız}* Sütü olmayan keçi. [DS] **6.** *{ağız}* İffetsiz kadın; orospu; kahpe. [DS] **7.** *{ağız}* Terbiyesiz; utanmaz; arsız. [DS] **8.** *{ağız}* Genelev. [DS] **9.** *{ağız}* Kadınlar arasında hafif küfür. [DS] 🗗 **andız giliği,** *{ağız} Andız ağacının pekmez yapılan meyvesi* [DS].|| **andız katranı,** *Andız odununun yakılması ile elde edilen ve hekimlikte kullanılan siyah ve keskin kokulu bir sıvı.*|| **andız kozalağı,** *Doğu Akdeniz kıyılarında yetişen ardıçların yenilebilen fındık büyüklüğündeki meyveleri.*|| **andız otu,** *bot. Bileşikgiller familyasından hekimlikte ve kök boyacılığında kullanılan, nemli yerlerde yetişen sarı veya turuncu çiçekler açan çok yıllık otsu çit bitkisi çeşitleri; (Inula viscosa, I. helenium, I. dyseterica, I. heterolepsis).*||**andız pekmezi,** *Toros dağlarındaki köylerde taze andız kozalaklarının su ile kaynatılmasından elde edilen afrodizyak bir sıvı; andız marmeladı.*

andi, [Yun. andi] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

andikas, [Yun. andikrasis] *{ağız} is.* Sıcak bir sıvıya aynı miktar soğuk sıvı katarak ılıklaştırma. [DS]

andlamak, [and-la-mak آندلق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Yemin ettirmek; ant içirmek.

andlaşmak, [and-la-ş-mak آندلشمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Yemin ettirmek; ant içirmek.

andon, [Yun. endon] *{ağız} is.* **1.** Kadınlara hakaret için söylenen söz. **2.** *argo.* Fahişe; uygunsuz kadın. **3.** Uçları saçın altından, kulakların ardından geçirilip alında düğümleyerek yemeni bağlama biçimi. [DS]

andoskop, [Yun. endon *(iç)* + skopein *(görme)* > Fr. endoscope] *is.* → endoskop.

androjen, [Fr. androgéne] *is.* Hem kadında hem de erkekte bulunan ve çoğunluğu böbrek üstü bezi taarfından salgılanan erkeklik hormonu maddesi.

Andromeda, [Fr. andromède] *is.* Kuzey yarı gök küresinde bir takım yıldızı.

andropoz, [Fr. andropause] *is.* Erkekte yaşlılık belirtilerinin ortaya çıktığı, özellikle üreme faaliyetlerinin tükenmeye başladığı yaş dönümü.

androyit, [Fr. androïde] *is.* İnsan biçimindeki otomat.

anduh, [andık > anduḫ اندخ] *{eAT} is.* Sırtlan.

anduk, -ğu [andık > anduk اندوق] *{eAT} is.* Sırtlan.

anduz, [andız > anduz اندوز] *{eAT} is.* Kökü ilaç olarak kullanılan bir bitki; andız otu; raziyane. 🗗 **anduz ağacı,** *{eAT} is. Yaban servisi.*

andut, [Yun. anadoti] *(ağız) is.* → anadat.

-ane, [Far. -āne آنه -] *(-a:ne) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlere *"yakışır biçimde, ...-cesine"* anlamı katarak sıfat ve zarflar yapan ek.

ane[1]**,** [Ar. ʿāne عانه] *(a:ne) {OsT} is.* **1.** Yabani dişi eşek ve sürüsü. **2.** Oğlak burcundaki yıldızlar kümesi.

ane[2]**,** [Ar. ʿāne عانه] *(a:ne) {OsT} is.* **1.** *anat.* Kasık. **2.** Kasık kılı.

ane[3]**,** [Ar. ʿāne عانه] *(a:ne) {OsT} is.* **1.** Aşiret bütünlüğü. **2.** Aşiret işleri. **3.** Aşiret şerefi.

a'neb, [Ar. aʿneb اعنب] *(a-neb) {OsT} sf.* (Kişi için) büyük burunlu.

anede, [Ar. ʿinād *(kabul etmeme)* > ʿanūd *(inatçı)* > ʿanede عنده] *{OsT} is.* Çok inatçılar.

anekdot, [Fr. anecdote] *is.* İlginç ve az bilinen bir olayın kısa ve özlü anlatımı.

anele, [İt. anello / Ar. عنله] *(ane'le) is. dnz.* Gemilerde çeşitli işlerde kullanılan demir halka.

anem, [Ar. ʿanem عنم] *{OsT} is. bot.* Arabistan zeytini, *(Olea oleaster).*

anemi, [Yun. an *(yok)* > haima *(kan)* > Fr. anémie] *is. tıp.* Kansızlık.

anemik, -ği [Fr. anémique] *sf. tıp.* Kansız.

anemofili, [Fr. anémophilie] *is. bot.* Rüzgârla tozlaşma.

anemometre, [Fr. anémomètre] *(anemome'tre) is.* Gaz akışkanların ve özellikle rüzgârın hızını ölçmeye yarayan alet; rüzgârölçer.

anemon, [Fr. anémone] *is. bot.* Düğün çiçeğigillerden ağaçlık ve çayırlıklarda yetişen, renk renk ve gösterişli çiçekleri olan, soğanlı, çok yıllık bir bitki; dağ lalesi; Manisa lalesi, *(Anemone pulsatilla).*

anen, [Ar. ān > ānen آنًا] *(a:'nen) {OsT} zf.* Bir anda; hemencecik; anında. 🗗 **ānen fe'ānen,** *{OsT} Sürekli olarak; durmadan.*

aneroit, -di [Fr. anéroïde] *sf.* Cıva kullanmadan; sıvısız. 🗗 **aneroit barometre,** *fiz. Cıva yerine metal kullanılarak imal edilmiş barometre.*

anerotizm, [Yun. an *(yok)* + Fr. érotisme] *is. tıp.* Cinsel ilişki sırasında zevk almama biçiminde ortaya çıkan cinsel tutukluluk.

anestezi, [Yun. anaisthesia *(duyumsuzluk)* > Fr. anesthésie] *is. tıp.* İlaç vermekle veya bazı hastalıkların etkisi ile vücudun bir bölümünün veya bütününün duyarsızlaşması. 🗗 **anestezi yapmak,** *Ameliyat yapılacak hastaya solunum yolundan veya damardan ilaç vererek vücudunun duyarsızlaşmasını sağlamak.*

anestezik, -ği [Fr. anesthésique] *sf.* (Madde için) duyarsızlaştıran.

anesteziyoloji, [Fr. anesthésiologie] *is. tıp.* Ana konusu hastanın vücudunu duyarsızlaştırmak olmakla birlikte, hastanın ameliyata hazırlanması, ameliyat sırasında ve sonrasında biyolojik işlevlerinin kontrolü, canlandırma ve ameliyat sonrası oluşabilecek karmaşaların önlenmesi çalışmaları ve bilim alanı.

anevrizma, [Fr. anévrisme] *is. tıp.* **1.** Genişleme. **2.** Bir atar damarın bir noktasında meydana gelen baloncuk şeklindeki genişlemeye bağlı rahatsızlık.

anfizem, [Yun. emfysema *(şişirme)* > Fr. emphysème] *is. tıp.* Bir akciğer hastalığı.

anfora, [Yun. amforeus] *is.* → amfora.

-ang, [-ang *(-añ)* / -eng *(-eñ)* / ung *(-uñ)* / -üng *(-üñ)*/ -en] *{eAT} çek e.* **1.** -ayın; -ayınız. **2.** -arsın; -ırsın.

ang[1], [añ / eñ] *(añ) {eAT} {ağız} is.* **1.** Engel. **2.** Tarlalar arasındaki sınır. **3.** Eklem; mafsal. **4.** Yer damarı. [DS] 🗗 **añ kakdırmak,** *{ağız} İki tarlayı ayıran seti kendi tarafına katmak.* [DS]‖ **añ yeri,** *{eAT} 1. Oynak yeri; eklem yeri; büküm yeri. 2. Bitişik iki şey arasındaki çizgi.*

ang[2], [ang / añ] *(añ) {eT} is.* **1.** Av hayvanı; avlanmış hayvan. [ETY] [Gabain] **2.** Bir kuş adı. [DLT]

ang[3], [añ / añ] *{eT} zf.* **1.** *(Büyütme sigasıdır,* [EUTS] *en üstünlük derecesini belirten zarf.)* en; yüksek. [EUTS] **2.** *is.* Hiç; yokluk; hiçbir şey. [İKPÖy.] 🗗 **añ başlayuki,** *{eT} Baştaki; ilk başta olan; en baştaki.* [EUTS]‖ **añ ilki,** *{eT} İlk; ilk önce; en önce.* [EUTS]

ang[4], [añ / eng] *(añ) {eT} sf.* **1.** Kusurlu; eksik; kırık. [İKPÖy.] **2.** Boş. [İKPÖy.] **3.** Yarık. [İKPÖy.] **4.** *is.* Boşluk. [İKPÖy.] **5.** Hata; eksiklik. [İKPÖy.] **6.** Esneme. [İKPÖy.]

ang[5], [añ] *(añ) {eT} is.* Yanak. [DLT]

ang[6], [añ] *(añ) {ağız} sf.* Ahmak; sersem; akılsız; dangalak; angıt. [DS]

ang[7], [añ] *(añ) {eT} e.* Hayır. 🗗 **añ añ,** *{ağız} Hayır hayır!*

anga[1], [añ-a] *(aña) {eT} sf.* **1.** Değersiz; kıymetsiz. [DLT] **2.** *{ağız}* Ahmak; sersem; dangalak. [DS] **3.** *{ağız}* (Hayvan için) aksi; hırçın; huysuz. [DS]

anga[2], [ol *(o)* > an > an-ġa / an-ġar] *(aña) {eT} {eAT} zm.* **1.** İşaret ve kişi zamiri *ol'*un yönelme durumu; ona. [İKPÖy.] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Yüknekî] **2.** Onu. **3.** Onun için; ondan dolayı. **4.** Onun hakkında. **5.** Ona göre; onca. **6.** Onun olsun; ona fedadır. **7.** Oraya. 🗗 **ana dak,** *{eAT} O zamana kadar.* **angadak,** [aña-dak اكادق] *{eAT} zf.* O zamana kadar.

angâh, [Far. āngāh آنگاه] *(a:ngâ:h) {OsT} zf.* **1.** O vakit. **2.** Ondan sonra.

angaje, [Fr. engagé *(bir ideolojiye bağlı olarak siyasî ve sosyal mücadeleye katılan)*] *sf.* **1.** Söz vermiş; bağımlı. **2.** *is.* Söz vermiş, vaat etmiş olma. **3.** Geçici işçi. 🗗 **angaje etmek,** *Sözlü veya yazılı olarak yükümlülük altına sokmak.*‖ **angaje olmak,** *1. Sözlü veya yazılı olarak birine taahhütte bulunmak. 2. Bir ideolojiye bağlı olarak siyasi bir mücadeleye katılmak.*

angajman, [Fr. engagement] *is.* **1.** Bir yere veya birine söz ve yazıyla söz verme; taahhüt; yükümlülük. **2.** *gnşl.* İş bağlantısı, iş anlaşması; taahhütname. **3.** Bir işi üstüne alma; üstlenme.

angalamak, [ang-ala-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ağnamak. **2.** Yattığı yerde iken bir taraftan bir tarafa dönmek; yuvarlanmak. [DS]

angamak, [añ-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Anlamak; bilmek. [Yüknekî] [EUTS]

angar, [ol *(o)* > an > aña / an-ġar] *{eT} zm.* O zamirinin verme durumu; ona; onlara. [Tekin] [EUTS]

Angarak [Sansk. angaraka] *{eT} öz. is.* Mars yıldızı. [EUTS]

angarı, [añ-arı / añ-aru آكارى] *(añarı) {eAT} zf.* **1.** Öte; öteye; ileriye doğru. **2.** Öbür taraf.

angariye, [Yun. angareia] *is.* → angarya.

angarlak, [añ-ar-lak آكارلق] *(añarlak) {eAT} zf.* Az öte; az ileri.

angarmak, [añar-mak] *(añarmak) {eT} gçl. f. [-ur]* Yemin ettirmek; ant içirmek.

angaru, [ol > an-ġaru / añaru آكارو] *(añaru) {eT} {eAT} zf.* **1.** O zamirinin yönelme durumu; ona; ona doğru. [ETY] **2.** *{eAT}* Öte; ileriye doğru; öbür tarafa. 🗗 **añaru berü,** *{eAT} Şöyle böyle.*|| **añarudan berüden,** *{eAT} İleriden geriden.*|| **añaru yan,** *{eAT} İleri yan; öte yan.*

angarurak, [añaru-raḳ آكاروراق] *(añarurak) zf.* Daha ileri.

angarya, [Yun. angareia] *(anga'rya) is.* **1.** Hizmet. **2.** Ücret vermeden zorla yaptırılan iş. **3.** Görevi olmadığı hâlde hatır için fakat gönülsüzce yapılan iş. **4.** Devlet tarafından zorunlu hâllerde vatandaşlara ait hayvan ve araçların ücretsiz olarak kullanılması. **5.** *mec.* Usandırıcı, sıkıcı mecburiyetler. **6.** *{ağız}* Topluca yapılan köy işi; imece. [DS] 🗗 **angaryaya koşmak,** *Birini mecbur olmadığı yükümlülük dışı bir işte zorla çalıştırmak.*

angaryacı, [angarya-cı] *is.* **1.** Başkalarına ücretsiz ve zorla iş yaptıran kimse. **2.** *mec.* Hatır için başkalarına iş yüklemeyi seven ve bunu alışkanlık hâline getirmiş kimse.

angasdan, [Ar. ʿan ḳaṣdin *(özellikle)*] *{ağız} zf.* Yalandan; şaka olarak. [DS]

angayu, [ol *(o)* > an > an-ġa > aña-yu] *(añayu) {eT} sf. is.* Uzak; öte. [EUTS]

angçı, [añ-çı] *(añçı) {eT} is.* Avcı hayvan avcısı. [EUTS] [Gabain]

angdımak, [anġ / añ *(av)* > añ-dı-mak / añ-dı-mak] *(añdımak) {eT} gçl. f. [-r]* Av için pusuya yatmak; yakalamak için tuzak kurmak; hile yapmak; etrafını sarmak. [DLT] [ETY]

angdırıcı, [añ-dır-mak > añ-dır-ıcı / añ-dur-ıcı آكدرجى] *(añdırıcı) {eAT} is.* Yadigâr.

angdırmak, [añ-dır-mak / añ-dur-mak اكدرمق] *(añdırmak) {eAT} gçl. f. [-ır]* Hatırlatmak; andırmak.

angdız, [añ-duz / añ-dız اكدز] *(añdız) {eAT} is. bot.* → andız.

angdurıcı, [añ-dır-mak > añ-dır-ıcı / ang-dur-ıcı آكدورجى] *(añdurıcı) {eAT} is.* → angdırıcı.

angdurınılmak, [añdur-ın-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* **1.** Hatırlatılmak. **2.** Öğüt verilmek.

angdurmak, [añ-dır-mak / añ-dur-mak اكدرمق] *(añdurmak) {eAT} gçl. f. [-ur]* → angdırmak.

angduz, [añ-duz اكدز] *(añduz) {eT} {eAT} is. bot.* Andız; atın karnı ağrıdığında bu bitkinin kökü ile tedavi edilir. [DLT] 🗗 **añduz ağacı,** *{eAT} Yabani servi.*

angeh, [Far. āngeh آنگه] *(a:ngeh) zf.* O sırada; o esnada; o zaman.

angelik, -ği [Fr. angélique] *sf.* Melek otu ile ilgili. 🗗 **angelik asit,** *Melek otu kökünde bulunan asit.*

Anggarak, [Sansk. angaraka] *{eT} öz. is.* Mars yıldızı. [EUTS]

angı[1], [an-gı] *is. psikol.* Yaşanmış olaylardan zihinde kalanlar; hatıra.

angı[2], [*eT.* añ-mak > añ-gu] *{ağız} is.* Şan şöhret; ün; lakap. [DS]

angıcı, [añ-mak > añ-ıcı] *{eAT} sf.* **1.** Düşünen. **2.** Öğüt kabul eden. 🗗 **añıcı avrat,** *{eAT} Allah'ı zikreden kadın.*|| **añıcı eren,** *{eAT} Allah'ı zikreden erkek.*

angıç, -cı [*eT.* aġ-mak *(aşağı inmek, yukarı çıkmak)* > ağın-gıç] *(ağız) is.* Harman zamanı daha çok sap veya kuru ot taşıyabilmek için at arabaları ile kağnıların kenarlarına takılan ek parmaklıklar. 🗗 **angıç arabası,** *{ağız} Dört tekerlekli ve kenarlı, yük taşınan göçmen arabası.* [DS]

angıdı, [ang-ıt / ang-ut] *{ağız} is. zool.* Angut. [DS]

angıg, [ang-ıġ] *{eT} sf.* **1.** Kötü; fena. [EUTS] [ETY] **2.** Pek; çok. [ETY] 🗗 **añıg edgü,** *{eT} Çok iyi.* [EUTS]|| **añıg yablak,** *{eT} Çok kötü.*

angıl, [añ-ul / añ-ıl اكل] *(añıl) {eT} zf.* **1.** Büsbütün; tamamıyla. [DLT] **2.** *{eAT} {ağız}* Yavaş; sakin; hafif; ağır. [DS] 🗗 **añıl añıl,** *{eAT} 1. Ağır ağır; yavaş yavaş; usul usul. 2. Kerte kerte; tedricen.*|| **añıl yil,** *{eAT} Yavaş esen rüzgâr.*

angılamak, [añ *(yans.)* > añ-ı-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Eşek için) anırmak. [DLT]

angılanmak, [*eT.* yañḳu-la-n-mak] *{ağız}] dönşl. f. [-ır]* Yankılanmak. [DS

angılca, [añıl-ca اكلجه] *(añı'lca) {eAT} zf.* Yavaşça; hafif.

angılcacuk, [añıl-ca-cuḳ اكيلجاق] *(añı'lcacuk) {eAT} zf.* Yavaşça; yavaşçacık.

angulcagız, [añıl-ca-ġaz / añul-caġız اكلجاغز] *(añılcağız) {eAT} zf.* Yavaşçacık.

angılcak, [añıl-caḳ / añul-caḳ اكلجق] *(añılcak) {eAT} zf.* Yavaşça.

angıldamak, [añ *(yans.)* > añ-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(d)-ı-yor]* (Manda için) bağırmak; böğürmek. [DS]

angılı, [añ-ı-lı] *{ağız} sf.* Ünlü; tanınmış; namlı; şöhretli. [DS]

angılluk, -ğı [añıl-lıḳ / añul-luḳ لوق آكل] *(añılluk) {eAT} is.* Yavaşlık; teenni.

angılmak, [añ-ıl-mak اكلمق] *(añılmak) {eAT} {ağız} edil. f. [-ır]* **1.** Hatırlanmak; söz konusu edilmek; anılmak. **2.** Şöhret bulmak; ünlenmek. [DS]

angılmış, [añ-ıl-mış اكلمش] *(añılmış) {eAT} sf.* Adı geçmiş olan; söz edilmiş; anılmış.

angılur, [añ-ıl-ur اكلور] *(añılur) {eAT} sf.* Meşhur; ünlü; tanınmış; anılır.

angın[1], [ol *(o)* > an > añ-ın / añın] *(añın) {eT} {eAT} zm.* Onun. [EUTS]

angın[2], [ang-ın] *{eT} is.* Omuz eğin. [Gabain] [EUTS]

angın[3], [an-ġın] *sf.* Çevrede tanınıp bilinen; anılan; ünlü; meşhur.

angırgan, [añ *(yans.)* > añ-ır-ġan اكرغان] *(añırgan) sf.* **1.** *{eAT}* Haykıran; kükreyen; anıran. **2.** *{ağız}* (Çocuk için) vara yoğa bağıran; ağlayıp sızlayan. [DS]

angırmak, [añ *(yans.)* > añ-ır-mak] *(añırmak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-(r)ı-yor]* **1.** (Eşek için) bağırmak; anırmak. **2.** Birine yüksek sesle, tehdit yolla bağırmak. [DS]

angırşak, -ğı [ağırşak] *{ağız} is.* Kirmanın yuvarlağı; ağırşak. [DS]

angış[1], [añ > añ-ış آكش] *(añış) is.* **1.** *{ağız}* Söz konusu. [DS] **2.** *{eAT}* Hatırlanan şey. 🗗 **añış etmek,** *{ağız} Anmak; hatırlamak.* [DS]|| **añış olmak,** *{ağız} Dedikodusu yapılmak; dedikoduya konu olmak.* [DS]

angış[1], [eğiş > añış آكيش] *(añış) {eAT} iş.* Kovandan petek kesip almakta kullanılan bıçak.

angıt, -dı [*eT.* añ *(av hayvanı)* / añ *(yans)* > añ-ıt / ang-ut آكت] *(añıt / angıt) is. zool.* **1.** Kanatları kiremit renginde, ördeğe benzer bir tür kuş; angut. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] **2.** *{ağız} sf.* Aptal; ahmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Hayvan için) yaşlanmış, işe yaramaz hâle gelmiş olan. [DS]

angıtmak, [añ *(yans.)* > añ-ıt-mak] *(añıtmak) {eT} gçl. f. [-ır]* **1.** Şaşırtmak. [DLT] **2.** Eğilmek. [Gabain] **3.** Saygı duruşunda bulunmak. [EUTS] **4.** *{ağız}* Kazık gibi dikilmek. [DS]

angız[1], [añ *(eklem)* > añ-ız / añ-uz آكز] *(añız) {eT} is.* **1.** Anız; ekin biçildikten sonra tarlada kalan sapları. [DLT] **2.** *{ağız}* Ağacın toprağa değen dip kısmı. [DS]

angız[2], [yañız > añ-ız اكز] *(añız) {eAT} sf.* (At için) yağız.

anglag, [añ-laġ] *(añlağ) {eT} sf.* Akıllı; anlayışlı; zeki. [Gabain]

anglagan, [añ-la-ġan اكلغان] *(añlağan) {eAT} sf.* Anlayışlı; zeki.

anglamaduk, [añ-la-ma-duḳ آكلمدق] *(añlamaduk) {eAT} sf.* Anlamaz; anlayışsız.

anglamah, [añ-la-maḫ اكلمخ] *(añlamah) {eAT} gçl. f. [-r]* Telakki etmek; öyle değerlendirmek.

anglamak, [añ-la-mak] *(añlamak) {eT} gçl. f. [-r]* Akıl erdirmek; anlamak. [Mühennâ] [EUTS] [ETY] [DLT] 🗗 **añlamayu bakmak,** *{eAT} Sezdirmeden bakmak; göz ucuyla incelemek.*

anglamaklu, [añ-la-mak-lu اكلمقلو] *(añlamaklu) {eAT} sf.* Anlayışlı; zeki.

anglanmak, [añ-la-n-mak آكلانمق] *(añlanmak) {eT} {eAT} edil. f. [-ur]* **1.** Anlaşılmak. [ETY] **2.** *{eAT}* Takdir olunmak. 🗗 **añlanmaz olmak,** *{eAT} Anlaşılmaz olmak.*

anglarlanmak, [añ-lar-la-n-mak اكلرلنمق] *(añlarlanmak) {eAT} dönşl. f. [-ur]* Anlamış gibi davranmak; anlamış görünmek.

anglarurak, [añ-la-ru-raḳ اكلررق] *(añlarurak) {eAT} sf.* En anlayışlı.

Angle, [Fr. anglaise] *sf.* **1.** (Kadın ve erkek için) İngiliz. **2.** İngiliz tarzında olan.

Anglez, [Fr. anglaise] *sf.* **1.** Angle. **2.** *is.* Çizgileri sağa yatık ve işlek bir yazı türü. **3.** Tek bir erkek tarafından oynanan çok canlı bir dans.

Anglikan, [Fr. İng. anglican] *is.* ve *sf. din.* **1.** İngiliz kilisesine bağlı olan. **2.** İngiliz milletiyle ilgili.

Anglikanizm, [İng. anglicanism] *öz. is. din.* İngiliz kilisesinin tutuğu inanç yolu, mezhebi.

Anglosakson, [Fr. anglo-saḫon] *öz. is.* **1.** Beşinci ve altıncı yüz yılda Büyük Britanya'yı işgal eden Cermen kavimlerine verilen ad. **2.** Ana dili İngilizce olan kimse. **3.** İngiliz usulü.

anglu, [añ-lu] *sf.* Hafif; yavaş. 🗗 **añlu eylemek,** *{eAT} 1. Yavaşlatmak; hafifletmek. 2. Kısmak.*|| **añlun añlun dutmak,** *{eAT} 1. Yavaş yavaş yakalamak. 2. (Hastalık, bela vb.'ye) derece derece yaklaştırmak.*

angluncak, [añ-lu-n-caḳ اكلنجق] *(añluncak) {eAT} zf.* Yavaşça.

angmak, [añ-mak آكمق] *(añmak) {eAT} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** Anlamak. **2.** Hatırlamak. **3.** Sözünü etmek. **4.** *{ağız}* Birinin arkasından konuşmak; sözünü etmek; anmak. [DS]

angmaklık, [añmak-lık] *{eAT} is.* Hatırlama; anma; yadetme.

angmıntın, [añ-mın-tın] *(añmıntın) {eT} e.* Hatta. [Gabain]

angona, [Yun. angona] *(ango'na) {ağız} is.* Kör yılan. [DS]

angora, [Ancyra / Ankyra > angora *(Ankara)*] *is.* **1.** Ankara ve çevresinde yetiştirilen Ankara keçisinin çok yumuşak ve uzun tüylerinden yapılmış dokuma veya örgü ipliği. **2.** *sf.* Bu iplikle örülmüş veya dokunmuş (giyecek, kumaş). 🗗 **angora gülü,** *Büyükdere Bahçe Kültürleri istasyonunda ıslah edilerek geliştirilen açık portakal ve krem renginde çiçekler açan bodur bir gül çeşidi.*

angoş, [*eT.* añ / aña *(sersem)* > añ-oş] *{ağız} sf.* Ahmak; sersem. [DS]

angragan, [añ-ra-ġan آكراغن] *(añrağan) {eAT} sf.* (Aslan, kaplan vb. için) haykıran; kükreyen.

angramak, [añ-ra-mak / ıñ-ra-mak اكرامق] *(añramak)*

{eAT} gçsz. f. [-r] **1.** Homurtulu ses çıkarmak. **2.** Haykırmak; kükremek.

angranmak, [añ-ra-n-mak / ıñ-ra-n-mak آكرنمق] *(añranmak) {eAT} dönşl. f. [-ur]* Homurdanmak.

angraşmak, [añ-ra-ş-mak / ıñ-ra-ş-mak آكرشمق] *(añraşmak) {eAT} işteş f. [-ur]* Birlikte homurdanmak; beraber haykırmak; haykırışmak; bağrışmak; homurdaşmak.

angrek, [arn-ġek > añrek / eñrek] *(añrek) {eT} is.* Tırnak. [EUTS]

angros, [Yun. gangrono] *{ağız} is.* Uyuşma. [DS]

angsırmak, [añ *(yans.)* > añ-sı-r-mak] *(añsırmak) {eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Aksırmak. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Öksürmek. [DS]

angsız[1], [añ-sız] *(añsız) {eT} zf.* Ayırmadan; istisnasız; tümü ile; hep; bütün; pek; büsbütün. [Gabain] [EUTS]

angsız[2], [añ-sız آكسز] *(añsuz) {eAT} sf.* Birdenbire; ansızın.

angsızda, [añ-sız-da آكسزده] *(añsızda) {eAT} zf.* Ansızın; birdenbire.

angsızdalık, [añ-sız-da-lık آكسزده لق] *(añsızdalık) {eAT} is.* Ansızından olma hâli.

angsızla[1], [añ-sız-la آكسزله] *(añsızla) {eAT} zf.* Ansızın; birdenbire.

ansızla[2], [an-sız-la] *{eAT} zf.* Onsuz olarak; o bulunmadığı hâlde.

angsızlık, [añ-sız-lık آكسزلق] *(añsızlık) {eAT} zf.* Ansızın olma hâli.

angström, [İsveç fizik. Anders Jonas Ängström'ün soyadından] *is. fiz.* Parçacık boyutları ile ışığın ve ışınların dalga boylarını ölçmekte kullanılan bir metrenin on milyarda birine eşit uzunluk birimi; sembolü: **Ä**

angsuz, [añ-suz آكسوز] *(añsuz) {eAT} sf.* Birdenbire; ansızın.

angsuzda, [añ-suz-da آكسزده] *(añsuzda) {eAT} sf.* → angsuz.

angsuzdan, [añ-suz-dan آكسزدن] *(añsuzdan) {eAT} sf.* → angsuz.

angsuzın, [añ-suz-ın آكسوزين] *(añsuzın) {eAT} sf.* Ansızın.

angudî, [angut + Ar. -ī اكدى] *(angudi:) sf.* Angut rengi; kiremit kırmızısı.

angul, [añ-ul / añ-ıl آكول] *(añul) {eAT} {ağız} sf.* Yavaş; sakin; hafif. [DS] ◻ **añul añul,** *1. Ağır ağır; yavaş yavaş; usul usul. 2. Derece derece; kerte kerte.*|| **añul yil,** *Yumuşak esen rüzgâr.*

angulcağız, [añ-ul-cağız / añ-ıl-caġaz اكلجغز] *(añulcağız) {eAT} zf.* Yavaşçacık.

angulcak, [añ-ul-caḳ / añ-ıl-caḳ اكلجق] *(añulcak) {eAT} zf.* Yavaşça.

anguldan, [añ-ul-dan اكلدن] *(añuldan) {eAT} zf.* Yavaş yavaş; hafif hafif.

angullık, [añ-ul-lıḳ / añ-ıl-lıḳ اكل لوق] *(añullık) {eAT} is.* Yavaşlık; teenni.

angulrak, [añ-ul-raḳ اكولرق] *(añulrak) {eAT} zf.* Yavaş olarak; yavaşça.

angulu, [añ-mak > añ-u-lu آكلو] *(añulu) {eAT} sf.* Meşhur; ünlü; tanınmış..

angur, [Yun. anguri] *{ağız} is.* Hıyar. [DS]

angurdu, [añ-urdu آكوردو] *(añurdu) {eAT} zf.* Ona doğru. ◻ **añurdu gelmek,** *{eAT} Ona doğru gelmek; ondan yana gelmek.*

angurya, [Yun. angurya] *{ağız} is.* Hıyar. [DS]

angut[1], [añ-ut] *{eT} is.* İçecek şeylerde kullanılan huni. [DLT]

angut[2], **-du** [*eT.* añ *(av hayvanı)* / añ *(yans.)* > añ-ıt / añ-ut] *is. zool.* **1.** Ak kuşaklı ördeklerden soluk kırmızı başlı, evcilleştirilebilen bir cins ördek, *(Casarga ferruginea).* **2.** *mec.* Budala; alımak; hödük.

anguz, [añ *(eklem)* > añ-uz / añ-ız آكز] *(añuz) {eAT} is.* Anız.

anh, [Ar. ʿan *(-den)* + h(ü) *(o)* عنه] *zm.* Ondan.

anha, [Ar. ʿan *(-den)* + hā *(o)* عنها] *zm.* Ondan. ◻ **anhā minhā,** *Aşağı yukarı; şöyle böyle; şundan bundan; öteberi;*

anhidrit, [Fr. anhydrite] *is. min.* Çoğunlukla kaya tuzu ve alçı taşı ile birlikte bulunan, bünyesinde su taşımayan doğal kalsiyum sülfat, $CaSO_4$

anhidrobiyoz, [Fr. anhydrobios] *is.* Bir canlının uzun süre susuzluğa ölmeden dayanabilmesini sağlayan uyuşukluk ve hayatî durgunluk.

anhüm, [Ar. ʿan *(-den)* + hüm *(onlar)* عنهم] *zm.* Onlardan.

anhüma, [Ar. ʿan *(-den)* + hümā *(o ikisi)* عنهما] *zm.* O ikisinden.

anı[1], [añ > an-ı] *is.* **1.** Yaşanmış olaylardan veya geçmişte beraber olunan kişilerden hatırda kalan izler; hatıra. **2.** *ed.* Tanınmış kişilerin yaşadıkları olayları anlattıkları edebî eser.

anı[2], [ol *(o)* > an > an-ı آنى] *{eT} {eAT} zm.* İşaret ve kişi zamiri *ol*'un yükleme durumu; onu; onları. [DLT] [EUTS] [ETY] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Tekin] [Yüknekî]

anıcı, [an-mak > an-ıcı] *{eAT} sf.* Düşünen; öğüt kabul eden.

anıg, [an-ıġ] *{eT} sf.* **1.** Fena; kötü. [Tekin] [EUTS] **2.** *is.* Fenalık. **3.** *zf.* Pek. [Gabain]

anık[1], **-ğı** [añ-ıḳ > anuḳ] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Bir yerde hazır bekleyen, hazır. [Mühennâ] **2.** *{ağız} is.* Andaç. [DS]

anık[2], **-ğı** [Erme. annuh] *{ağız} is.* **1.** Nane; dağ nanesi. **2.** Yemeklere konulan bir tür kokulu ot. **3.** Yemeğe sonradan dökülen kızdırılmış yağ ve soğan. **4.** Mayasız ve az tuzlu ekmek. **5.** Küçük yağ tavası. [DS]

anıklama, [an-ıḳ-la-ma] *is.* Hazırlama.

anıklamak, [*eT.* anuk > añ-ıḳ-la-mak > an-ık-lamak] *gçl. f. [-r]* **1.** Hazır etmek, hazır duruma getirmek. **2.** *{ağız}* Vuracakmış gibi yapmak. [DS] **3.** *{ağız}* Kararsız kalmak; tereddüt etmek. [DS]

anıklık, -ğı [an-ıḳ-lık] *is.* Hazır olma, bulunma; mevcudiyet.

anıl, [an-ıl] *{ağız} is.* **1.** Amaç; erek. **2.** Bellek; hafıza. **3.** Usul; kaide; yöntem. [DS]

anılaşma, [an-ı-la-ş-ma] *is.* Anı hâline gelmiş olma.

anılaşmak, [an-ı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Anı niteliği kazanmak. **2.** Anı olmak. **3.** Geçmişte kalmak.

anılayu, [ol *(o)* > an-ı-layu] *{eT} zf.* O şekilde. [Üç İtigsizler]**anılcacık, -ğı** [*eT.* añ-ıl-cak > an-ıl-ca-cık] *{ağız} zf.* Yavaşça. [DS]

anılma, [an-ıl-ma] *is.* Birisi tarafından hatırlanma; bahsedilme.

anılmak, [*eT.* añ-mak > an-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Kendisinden söz edilmek. **2.** Hatırlanmak. **3.** Bir adla çağrılmak, o isimle bilinip tanınmak.

anımsama, [an-ımsa-ma] *is.* Zihninde canlandırma; hatırlama.

anımsamak, [an-ımsa-mak] *gçl. f. [-r]* Geçmişte kalan bir olayı veya unutulduğu zannedilen bir kişiyi zihninde tekrar canlandırmak; hatırlamak.

anımsanma, [an-ımsa-n-ma] *is.* Hatırlanma.

anımsanmak, [an-ımsa-n-mak] *edil. f. [-ır]* Hatırlanmak.

anımsatma, [an-ımsa-t-ma] *is.* Hatırlatma.

anımsatmak, [an-ımsa-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Hatırlatmak.

anın, [ol *(o)* > an > an-ın آنڭ] *{eT} {eAT} zm.* **1.** İşaret ve kişi zamiri *ol*'un ilgi durumuonun. [DLT] [İKP-Öy.] **2.** O zamirinin araç durumu; onunla; onun ile [ETY] [EUTS] [Yüknekî] **3.** Onun için; ondan dolayı diye; bunun için; bu sebeple. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] **anın mı?** *{eAT} Onun için mi?*

anıng, [ol *(o)* > an > an-ıñ / anıñ انڭ] *(anıñ) {eT} zm.* **1.** Teklik üçüncü kişi zamiri; o. **2.** Onun. [EUTS] [DLT] [Yüknekî] **3.** Ona. [Üç İtigsizler] **anıñ dirisi olmak,** *{eAT} Onun sayesinde yaşıyor olmak.*

anır, [an-ır] *{ağız} is.* Taraf; yön. [DS]

anırgan, [ang *(yans.)* > an-ır-mak > anır-gan] *{ağız} sf.* **1.** (Eşek için) çok anıran; azgın. **2.** Ses çıkararak dönen su dolabı. [DS]

anırış, [ang *(yans.)* > an-ır-ış] *is.* Eşeğin ses çıkarması.

anırma, [ang *(yans.)* > an-ır-mak > an-ır-ma] *is.* Eşeğin ses çıkarma işi.

anırmak, [ang *(yans.)* > ang-ır-mak > an-ır-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** (Eşek için) yüksek ses çıkarmak. **2.** *argo.* Yüksek sesle hoşa gitmeyecek şekilde gürültü yapmak, konuşmak, bağırmak veya şarkı söylemek.

anırtı, [an-ır-tı] *is.* Eşek sesi.

anırtma, [anır-t-ma] *is.* Eşeğe ses çıkartma.

anırtmak, [anır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Eşeğin ses çıkarmasını sağlamak.

anış, [an-ış] *is.* **1.** Anmak işi ve biçimi. **2.** Hatırlayış; hatırlama.

anışmak, [an-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Birinin ardından konuşmak; sözünü etmek. **2.** Konuşmak; söyleşmek; anlatmak. [DS]

anıştırma, [an-ış-tır-ma] *is.* **1.** Bir şeyi doğrudan söylemeyip de dolaylı olarak sezdirme; ima. **2.** *ed.* Bilinen bir olayı, kimseyi, atasözünü veya öz deyişi çağrıştıracak şekilde anlatına sanatı; telmih.

anıştırmak, [an-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir şeyi açıkça söylemeyip de üstü kapalı olarak anlatmak; ihsas etmek; ima etmek.

anıt, [añ-mak > an-ıt] *is.* **1.** Bir olayı veya tanınmış örnek bir kişiyi gelecek nesillere tanıtmak, hatırlatmak için yapılmış eser; abide. *"Orhun anıtları bin üç yüz yıl öncesinden biz gençlere haykırmaktadır."* **2.** Çok önemli ve değeri yüksek olan eser. **anıt mezar,** *Tarihî kişilik sahibi büyüklerin anıt niteliğindeki mezarları.*

anıt, [añ > añ-ıt] *{ağız} is.* İlgisiz, uzak durma hâli. [DS]

Anıtkabir, -bri [an-ıt + Ar. ḳabr] *is.* Atatürk'ün Ankara Rasattepe*(Anıttepe)*'deki mezarı ve etrafındaki anıtsal eserler.

anıtlamak, [añ-ıt-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Vuracakmış gibi yaparak korkutmak; sakındırmak.**2.** Bir işe girişmek; yapmaya hazırlanmak. **3.** *gçsz. f.* Korkarak uyanmak. [DS]

anıtlaşma, [anıt-la-ş-ma] *is.* Anıt durumuna gelme; abideleşme.

anıtlaşmak, [anıt-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ur]* **1.** Anıt durumuna gelmek, anıt özelliği kazanmak. **2.** *mec.* Düşünceleriyle, davranışlarıyla, hizmetleriyle herkesin sevgi ve saygısını kazanmak.

anıtlaştırılma, [anıt-la-ş-tır-ıl-ma] *is.* Anıt durumuna getirilme.

anıtlaştırılmak, [anıt-la-ş-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Anıt niteliği kazandırılmak; anıt özelliği verilmek.

anıtlaştırma, [anıt-la-ş-tır-ma] *is.* Anıt niteliği kazandırma; anıt durumuna getirme; abideleştirme.

anıtlaştırmak, [anıt-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Anıt

niteliği kazandırmak; anıt durumuna getirmek; abideleştirmek.**anıtmak,** [an-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ır].* **1.** Devam etmek; gitmek. [Gabain] **2.** Korkutmak; tehdit etmek; elle ürkütmek; [Tekin] *{ağız} (aynı).* [DS]

anıtmak, [an-ıt-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Aptal aptal bakınmak; şaşkın şaşkın durmak; bakakalmak. [DS]

anıtsal, [anıt-sal] *sf.* **1.** Büyüklüğü ile anıtı andıran. **2.** Anıta benzeyen. **3.** Anıt niteliğinde olan. **4.** Görenlerde bir anıt etkisi bırakan.

anıtsı, [anıt-sı] *sf.* Anıta benzer, anıt gibi.

anız, [*eT.* añ-uz / añ-ız > an-ız] *is.* **1.** Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köke bitişik saplar. **2.** Ekini biçilmiş tarla. **3.** *{ağız}* Mısır sapı. [DS] **4.** *{ağız}* İğde ya da kara çalının dikenleri. [DS] **5.** *{ağız}* Tarla kenarlarındaki otlar. [DS] **6.** *{ağız}* Ekini biçildikten sonra ekilmeyip boş kalan tarla. [DS] **7.** *{ağız}* Nadas edilmeden ekilen tarla. [DS] **8.** *{ağız}* Ekin biçimi sırasındaki sebze mevsimi. [DS] **9.** *{ağız}*] Hasat zamanı; sonbahar. [DS 🗗 **anıza ekim,** *Ekin biçildikten sonra anızı bozmadan doğrudan yapılan ekim.*‖ **anız biçmek,** *Ekin biçildikten sonra kalan anızları ve kenarlardaki otları biçmek.*‖ **anız bozma,** *Ekini biçilmiş tarlayı yüzeyden sürmek.*‖ **anız böceği,** *zool. Kınkanatlılar takımından, yazın ağaçların etrafında uçuşan hareketli duyargalı bir böcek; haziran böceği, (Amphimallus solistitalis).*‖ **anız sürmesi,** *{ağız} Biçildikten sonra dökülen tohumlarla kendiliğinden biten ekin.* [DS]

anızlık, -ğı [anız-lık] *is.* Anızı sürülmemiş, hayvan otlatılan tarla.

a'ni, [Ar. a'nī اعنى] *(a-ni:) e.* Bundan anlaşılan şudur; yani.

ani[1], [Ar. ān > ānī آنى] *(a:ni:) sf.* **1.** Çok kısa bir zamanda yapılan. **2.** Birdenbire yapılan. **3.** *zf.* Bir an içinde; ansızın; apansız; birdenbire. 🗗 **ani akın,** *as. Düşman üzerine beklenmedik bir zamanda yapılan baskın, sefer.*‖ **ani grev,** *İşçilerin işverene haber vermeden topluca işi bırakmaları.*‖ **ani nötron,** *fiz. Parçalanma sırasında ölçülebilir bekleme olmaksızın yayımlanan nötron.*

ani[2], [Ar. ānī آنى] *(a:ni:) sf.* Olgunlaşmış; olmuş.

ani[3], [Ar. ʿānī عانى] *(a:ni:) sf.* **1.** Alçak gönüllü. **2.** Mustarip. **3.** Meşgul. **4.** *is.* Köle. **5.** İşçi. **6.** Tahsildar. **7.** Müfettiş.

ani[4], [Far. ān *(şu)* > ānī آنى] *(a:ni:) {OsT} sf. tasvf.* Allah'ın dışında her şey.

aniç, -ci [Erme. anits] *{ağız} is.* Bit sirkesi. [DS]

anid[1], [Ar. ʿinād > ʿānid عاند] *(a:nid) {OsT} sf.* (Kişi için) inat eden; inatçı.

anid[2], [Ar. ʿinād > ʿanīd عنيد] *(ani:d) {OsT} sf.* Çok inatçı.

anide, [Ar. ānī + T.-de] *(a:ni:de) {OsT} zf.* Birdenbire, aniden.

aniden, [Ar. ānī + T.-den] *(a:ni:den) {OsT} zf.* Ani bir şekilde, birdenbire, ansızın.

anif[1], [Ar. ʿunf *(sert olma)* > ʿanīf عنيف] *(ani:f) {OsT} sf.* Sert; haşin; kaba.

anif[2], [Ar. enf *(burun)* > ānif آنف] *(a:nif) {OsT} sf.* Az önceki; çok az bir süre önce geçen. 🗗 **ānifü'l-beyān,** *Az önce bildirilen.*‖ **ānifü'z-zikr,** *Az önce söylenen.*

anife, [Ar. enf *(burun)* > ānife آنفه] *(a:nife) {OsT} is.* Gençlik çağının başlangıcı.

anifen, [Ar. ānif > ānifen آنفًا] *(a:ni'fen) {OsT} zf.* Biraz önce; demincek.

anik[1], **-kı** [Ar. ʿanīḳ عنيق] *(ani:k, k kalın söylenir) {OsT} is.* Ense.

anik[2], **-kı** [Ar. anīḳ انيق] *(ani:k, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** (Nesne için) güzel; zarif. **2.** Garip; tuhaf.

anilik, -ği [Ar. ānī + T. -lik] *(a:ni.lik) is.* Birden oluş; ansızın oluverme.

anilin, [Ar. en-nil / Port. anil *(indigo)* > Fr. aniline] *is. kim.* Taş kömürü katranından elde edilen C_6H_5-NH_2 formülündeki benzen türevi olan birincil amin. 🗗 **anilin boyalar,** *Anilinden elde edilen matbaa mürekkebi ve kumaş boyaları.*‖ **anilin mürekkep,** *Alkolde çözünmüş organik veya inorganik boyar maddeden oluşmuş, çabuk kuruyan matbaa mürekkebi.*

animasyon, [Fr. animation] *is.* **1.** Gösteri, eğlence. **2.** Canlandırma.

animato, [İt. animato] *zf. müz.* **1.** Canlı. **2.** Parça coşkun ve canlı bir havayla (seslendirilecek.)

animatör, [Fr. animateur] *is.* ve *sf.* **1.** Canlandırıcı; harekete geçirici. **2.** Sunucu; takdimci.

animizm, [Fr. animisme] *is.* **1.** İnsan dışı varlıklarda da ruh bulunduğu görüşü; canlıcılık. **2.** *psikol.* Çocukların eşyaları birer canlı varlık olarak görmeleri.

anin, [Far. ānīn آنين] *(a:ni:n) {OsT} is.* Yayık.

anis, [Ar. ʿānis عانس] *(a:nis) {OsT} is.* **1.** İhtiyar kız. **2.** İntiyar bekâr. **3.** *sf.* (Deve için) büyük ve şişman.

anise[1], [Ar. ānīse آنيسه] *(a:ni:se) {OsT} sf.* **1.** (Nesne için) sıkı bağlı. **2.** (Sıvı için) koyulaşmış; katılaşmış.

anise[2], [Far. ānise آنسه] *(a:nise) {OsT} sf.* (Kadın veya kız için) cana yakın.

anit, [Fr. anite] *is. tıp.* Anüs iltihabı.

aniye, [Ar. āniye آنيه] *(a:niye) {OsT} is.* Kaplar; mutfak gereçleri.

aniz, [Ar. ʿaniz عنيز] *(ani:z) {OsT} sf.* Mustarip; ıstıraplı.

anizotrop, [Fr. anisotrope] *sf.* (Organik maddeler için) ışığın çifte kırılmasına sebep olan. 🗗 **anizotrop bölge,** *Çizgili kas telcikleri arasında ışığın çifte kırılmasına sebep olan koyu bölge.*|| **anizotrop madde,** *Yönelmesine göre özellikleri değişen kristal maddeler.*

anjambman, [Fr. enjambement] *is. ed.* Anlam bir mısrada tamamlanmadığında tamamlayıcı kelimelerin daha sonraki mısralarda devam etmesi; ulantı.

anjin, [Yun. anhein *(boğmak)* > Fr. angine] *is. tıp.* **1.** Boğaz mukozasının şişmesi.

anjiokardiyografi, [Fr. angiocardiographie] *is.* Damara ışın geçirmeyen bir maddenin şırınga edilmesi suretiyle çekilen kalp boşlukları, kalbi besleyen damarlar ve kalp tabanındaki büyük damarların grafisi.

anjiokeratom, [Fr. angiokèratome] *is. tıp.* Derisi soğuğa dayanıksız kişilerin ellerinde görülen kılcal damar genişlemesinden oluşan kırmızı lekeler.

anjiokolesistit, [Fr. angiocholècystite] *is. tıp.* Safra kesesi ve safra yollarının bir arada iltihaplanması.

anjioloji, [Fr. angiologie] *is. tıp.* Anatominin kan ve lenf dolaşımı organlarını inceleyen bölümü.

anjiyo-, [Yun. angeion] *önek.* Damar.

anjiyografi, [Fr. angiographie] *is.* Damar içine opak madde verildikten sonra çekilen film grafisi.

Anka, -a'i [İbra. ʿanaḳ*(uzun boyunlu dev, gerdanlık, boğmak)* > ʿankā' عنقاء]*(anka:) {OsT} is.* **1.** Her hayvandan bir iz taşıyan, kırmızı altın rengi tüylü, yüzü insana benzer, güzel sesli, bir tek, efsanevi bir dağ olan Kaf dağının ardında yaşadığı söylenen erkek bir masal kuşu; Sirenk; Sîmurg; Zümrüd; Zümrüdüanka; Tuğrul; Anka-yı mugrip; devlet kuşu; Hüma kuşu; Phoenix. **2.** *mec.* Adı olup da kendisi olmayan nesne. **3.** Bir çalgı. **4.** Çok zengin tüccar. 🗗 **ankā bezirgân,** *Çok zengin tüccar.*|| **anka gibi,** *Adı var kendisi yok.*|| **Anka kuşu,** *gök b. Boğa takım yıldızından kadiri 3.0, tayf tipi B 5 olan η yıldızı.*||**ankā-meşrep,** *Alçak gönüllü, kanaat etmesini bilen, azla yetinen.*|| **Anka-yı lā mekân;** *tasvf. Yeri olmayan Anka (Allah).*|| **ankā-yı mağrib,** → Anka.

ankabuş, [ankabuş] *{eT} is.* Çivit. [EUTS]

Ankara keçisi, *zool. Beyaz, uzun ince, yumuşak ve kıvırcık tüylü, Sümerlerden beri bilinen bir keçi cinsi, (Capra hircus angoriensis)*|| **Ankara kedisi,** *zool. Uzun ipek gibi yumuşak beyaz, sarı veya kurşuni kılları olan, yeşil, mavi, sarı ve kırmızımsı iri gözlü bir kedi cinsi, (Felis domesticus angorensis).*|| **Ankara tavşanı,** *zool. İnce, parlak ve uzun tüylerinden yararlanılan, yaban tavşanının değişinimiyle geliştirilmiş eti lezzetli evcil bir tavşan türü.*

ankart, [Fr. en cartes] *is.* Kâğıt oyunlarında berabere kalma.

ankasten, [Ar. ʿan ḳaṣdin] *{ağız} zf.* → angasten. [DS]

ankastre, [Fr. encastré] *sf.* Yerden kazanmak, dış etkilerden korumak veya gizlemek için duvar içindeki bir oyuğa yerleştirilmiş olan; gömme.

ankebut, [Ar. ʿankebūt عنكبوت] *(ankebu:t) {OsT} is.* Örümcek. 🗗 **Ankebut suresi,** *Batıl inançlar, puta tapıcılık, çok tanrıya inanmanın örümcek ağına benzetildiği, Allah'a inanmayanların içine düşeceği felaketlerden bahseden Kur'an-ı Kerim'in 24. suresi.*

ankebutî, [Ar. ʿankebūt > ʿankebūtī عنكبوتى] *(ankebu:ti:) {OsT} sf.* Örümceğimsi; örümceğe benzer.

ankebutiye, [Ar, ʿankebūtī > ʿankebūtiyye عنكبوتيه] *(ankebu:tiye) {OsT} is. zool.* Örümcekler, *(Arachnides).*

ankesör, [Fr. encaisser *(kasalamak)* > encaisseur *(kasada çalışan banka görevlisi)*] *is.* **1.** Otomatik para kutusu. **2.** Genel kullanıma açık araçlara takılan metal para, jeton veya magnetik kart ile çalışan araç. *Ankesörlü telefon.*

anket, [Lat. inquirere *(araştırmak)* > Fr. enquête] *is.* **1.** Bir konu ile ilgili deney sonuçları ve değişik kimselerden alınan verileri bir araya getirip inceleme. **2.** Aynı soruları değişik kimselere sorarak bilgi toplama. 🗗 **anket yapmak,** *Kişilerin bir konu üzerinde ne düşündüklerini öğrenmek üzere veri toplamak.*

anketçi, [anket-çi] *is.* İstatistik, kamuoyu veya piyasa araştırması için veri toplamak üzere kişilerin görüşlerini alan kişi.

anketçilik, -ği [anket-çi-lik] *is.* İstatistik, kamuoyu veya piyasa araştırması için veri toplama işi.

ankır, [ang+kır] *{ağız} is.* Çevre; muhit; taraf. [DS]

ankıt, [añ-ıt / añ-ut / anḳıṭ / anḳut انقد / انقط] *{eAT} is.* → angıt; angut.

ankıtlamak, [anḳ-ıt-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Nişan alıp atmak. [DS]

ankıtmak, [añıt-mak > anḳıt-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Eğilmek. [Gabain] **2.** Baş eğmek; teslim olmak. [EUTS]

ankıttırmak, [anḳıt-tır-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Baş eğdirtmek. [EUTS]

ankiloz, [Fr. ankylose] *is. tıp.* Bir eklemin hareket yeteneğini tamamen veya kısmen kaybetmesi.

anklav, [Fr. enclave] *is.* Bir devletin topraklarıyla çevrili başka bir devlete ait topraklar. *Suriye toprakları içinde kalan Türkiye'ye ait Caber anklavı.*

ankli, [Yun. gangri] *{ağız} sf.* Çok zayıf. [DS]

anksiyete, [Lat. anḫiosus *(tedirgin)* > Fr. anḫiété] *is. psikol.* Korku durumu.

ankut[1], [añ-ıt / añ-ut / anḳıṭ / anḳut انقود] *{eAT} is. zool.* Angıt.

ankut[2], [Ar. (Sur.) ʿanḳūd عنقود] *{ağız} is.* **1.** Üzüm salkımı. **2.** Üzüm çöpü. [DS]

ankut[3], [Ar. ʿankūt عنكوت] *(anku:t) {OsT} is.* Örümcek.

anküm, [Ar. ʿan *(-den)* + küm *(siz)* عنكم] *{OsT} zm.* Sizden.

anküma, [Ar. ʿan *(-den)* + kümā *(ikiniz)* عنكما] *{OsT} zm.* İkinizden.

anlak[1]**, -ğı** [añ-la-mak *(ağnamak)* > ağ-na-k] *{ağız} is.* **1.** At, eşek, tavuk, keklik gibi hayvanların yatıp yuvarlandıkları tozlu yer. **2.** Açıklık; karşı; göz önü. [DS]

anlak[2]**, -ğı** [anla-mak > an-la-k] *is.* **1.** Anlama ve kavrama kabiliyeti; zekâ. **2.** *{ağız}* Anlayışlı. [DS]

anlaklı, [anlak-lı] *sf.* İyi kavrayan, yüksek bir anlama kabiliyeti olan; zeki.

anlam, [anla-mak > an-la-m] *is.* **1.** Bir işaretin, bir işaretler sisteminin, işaret değeri taşıyan bir davranışın, bir sözün taşıdığı ve ilettiği kavram; mefhum; mana; fehva. **2.** Bir şeyi değerli kılan şey veya o şeyin varolma sebebi. **3.** *dbl.* Sözlü veya yazılı birimin taşıdığı ve zihinde uyandırdığı kavram; belagat. **4.** *{ağız}* Anlayış; duygu. [DS] 🗗 **anlama gelmek,** *Belli bir anlamı taşımak.*|| *(her şeyde bir)* **anlam aramak,** *Kendi aleyhinde bir düzen kurulduğu saplantısı ile kuşku duymak.*|| **anlam aykırılığı,** *dbl. Karşıt anlamlı kelimelerin bir araya gelmesi.*|| **anlam bayağılaşması,** *dbl. Bir sözcüğün gerçek anlamdan, daha bayağı ve kötü anlama kayması.*|| **anlam bilimi,** *dbl. Dili anlam açısından değerlendiren bilim dalı; semantik.*||**anlam bilimsel,** *dbl. Anlam bilimi ile ilgili; semantik.*||**anlam birimi,** *dbl. Söz ve şekil bakımından en küçük anlamlı birim kelime ve eklerin fonksiyonel dilbilimindeki adı.*|| (her şeyden bir) **anlam çıkarmak,** *Olumsuz yorumlarda bulunmak.*|| **anlam çokluğu,** *dbl. Sözcüğün birden çok anlamı karşılaması.*|| **anlam daralması,** *dbl. Geniş anlamlı bir kelimenin bazı anlamlarını yitirerek tek bir kavramı ifade etmesi.*|| **anlam değişmesi,** *dbl. Bir kelimenin anlamında meydana gelen daralma, genişleme ve bayağılaşma değişiklikleri.*|| **anlam genişlemesi,** *dbl. Bir kelimenin anlamında yeni eklemeler ortaya çıkmak suretiyle meydana gelen değişiklik.*|| **anlam kayması,** *dbl. Bir kelimenin mecaz, eğretileme, gibi yollarla anlamında meydana gelen değişik kalıplaşma.*|| **anlam sanatı,** *ed. Anlatımı daha canlı veya güçlü kılmak amacıyla yapılan söz sanatları.*|| **anlam verememek,** *Kendine göre bir açıklama yapamamak; olayın sebebini çıkaramamak.*|| **anlam vermek,** *Kendine göre yorumlamak.*

anlama, [añ-la-mak / añla-mak > an-la-ma] *is.* **1.** Anlamak işi. **2.** *fel.* Sezgi ve algılama yoluyla bir şey hakkında bilgi edinme süreci. 🗗 **anlama yetisi,** *psikol. Bir şeyi bilmeyi sağlayan araçlardan sezgi yoluyla kavrama.*

anlamak[1], [*eT.* añ *(anlayış)* añ-la-mak > an-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Akıl ve zekâ yardımı ile bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret edildiğini kavramak; bilmek; algılamak; derk etmek. **2.** Duygu ve düşünce yoluyla bir şeyin kapsamını ve değerini kavramak; fehmetmek. **3.** Sezmek. **4.** Birinin duygu ve düşüncelerine katılmak, onu kabullenmek. **5.** Farkına varmak. **6.** Hak vermek; anlayış göstermek. **7.** Öyle değerlendirmek. **8.** Sorup öğrenmek, araştırmak, incelemek. **9.** *gçsz. f.* O işin uzmanı olmak; çok iyi yapmak; iyi bilmek. **10.** (Olumsuz kullanışta) zevk almak; hoşlanmak; yararlanmak. **11.** (Olumsuz kullanışta) doğru bulmak. **12.** *argo.* Sahip olmak, yararlanmak. 🗗 **anladığım kadarıyla,** *Benim değerlendirmeme göre.*|| **anladık,** *Yeter, sözü daha çok uzatma (azarlama).*|| **Anladık, peki bu değirmenin suyu nereden geliyor?** *İşin kârlı olduğu gerçek ama bunu becerecek gücü nereden sağlamalı?*|| **Anladımsa Arap olayım!** *Söylenenleri, anlatılanları hiç anlamadım.*|| **anla işte,** *Daha çok açıklamaya gerek yok veya ortam elverişli değil.*|| **anlamadım,** *(a'nlamadım) Öyle şey olmaz.*|| **anlamamak,** *Hoşlanmamak, ilgilenmemek.*|| **anlarsın ya,** *Açığa vurmadan, başkalarına sezdirmeden önceden aralarındaki geçmişe ve anlaşmaya göre değerlendirilmesini istemek.*|| **anlayacağın,** *Sözün kısası, özeti.*|| **anlayalım,** *Gizlenenlerin şöyle böyle dolaylı yoldan öğrenildiğini, ancak gerçeğin bir de kendi ağzından öğrenilmek istendiğini ifade eden şaka.*|| **Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az,** *Anlayış sahibi kimselere en küçük bir uyarı veya bilgi yeterlidir; anlayışsızlara ise ne yapılırsa yapılsın yararı yoktur.*|| **anlayıp dinlemek,** *Ayrıntılı bilgi edinmek.*|| **anlıyorum,** *Konuşanın sözünü kibarca kesmek için söylenir; haklısınız; tabii; elbette.*

anlamak[2], [añ *(ek yeri)* > añ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Testi vb. şeyler için) çatlamak. [DS]

anlamaklık, [anlamak-lık] *is.* Anlayabilme, kavrayabilme; idrak edebilme.

anlamamazlık, -ğı [anlama-maz-lık] *is.* → anlamazlık. 🗗 **anlamamazlıktan gelmek,** → anlamazlıktan gelmek.

anlamazlık, -ğı [anla-maz-lık] *is.* **1.** Anlamaz olma durumu. **2.** Bir şeyi anlayıp kavrayamama durumu; anlamamazlık. 🗗 **anlamazlıktan gelmek,** *Yapılan bir hareketi, söylenen bir sözü anladığı hâlde anlamamış gibi davranmak.*

anlamdaş, [anlam-daş] *sf. dbl.* (Kelime için) anlamları birbirinin aynısı veya yakın olan; eş anlamlı; müradif; müteradif; sinonim.

anlamdaşlık, -ğı [anlam-daş-lık] *is.* Anlamdaş olma durumu; eş anlamlılık.

anlamlandırma, [anlam-la-n-dır-ma] *is.* Anlam kazandırma.

anlamlandırmak, [anlam-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Zor kavranır bir ifadeyi anlaşılır hâle getirmek, açıklamak, yorumlamak. **2.** Bir şeye belirli bir anlam yüklemek, anlamlı hâle getirmek.

anlamlı, [anlam-lı] *sf.* **1.** Belli bir anlam taşıyan, anlamı olan. **2.** Çeşitli yorumlara yol açabilecek olan. **3.** Herkesin beğeneceği tarzda anlamı yoğun olan; manidar. **4.** *zf.* Anlam taşıyacak şekilde. ◘ **anlamlı anlamlı,** *Bir şeyler ima eder, bir anlam çağrıştırır şekilde.*

anlamlılık, -ğı [anlam-lı-lık] *is.* **1.** Anlamlı olma durumu. **2.** *dbl.* Bir kelimenin veya ekin anlam taşıma durumu; semantik.

anlamsal, [anlam-sal] *sf.* **1.** Anlama dayalı, anlamla ilgili, anlama ilişkin. **2.** *psikol.* İnsan zihninin anlamla ilgili yapı ve süreçlerine ait. ◘ **anlamsal alan,** *dbl. Bir kelimenin köküne bağlı türevleri ile birleşenlerinin meydana getirdiği bütün kelimeleri kapsayan küme.*

anlamsız, [anlam-sız] *sf.* **1.** Anlamı olmayan. *«Birkaç anlamsız kelime fısıldadı.»* **2.** Mantık kurallarına uymayan, birbirini tutmayan. *«Bu anlamsız konuşmaya harcayacak zamanım yok.»* **3.** Çekici olmayan. *«Bu kadar anlamsız bir zammı kim bekliyordu ki?»* **4.** Dikkate alınmayacak kadar küçük; önemsiz; değersiz. *«Artık muhasebede virgülden sonraki anlamsız rakamlarla uğraşmıyorlar.»* **5.** Sözleriyle ve davranışlarıyla çevreye uyumsuz, yersiz davranan (kimse); münasebetsiz. *«Bir daha böyle anlamsız görüşme istemiyorum.»* **6.** *zf.* Saçma, mantıksız, yersiz. *«Bu davranışın bana anlamsız geldi.»*

anlamsızlaşma, [anlam-sız-la-ş-ma] *is.* Anlamsız hâle gelme, anlamını yitirme.

anlamsızlaşmak, [anlam-sız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Anlamsız duruma gelmek. **2.** Anlamını ve değerini kaybetmek.

anlamsızlaştırma, [anlam-sız-la-ş-tır-ma] *is.* Anlamsız duruma getirme, anlamını kaybettirme.

anlamsızlaştırmak, [anlam-sız-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Anlamsız duruma getirmek. **2.** Anlamını yitirmesini sağlamak.

anlamsızlık, -ğı [anlam-sız-lık] *is.* **1.** Anlam taşımama; anlamdan yoksunluk. **2.** Anlamsız olan şeyin durumu.

anlar[1], [ol *(o)* > an > añ-lar > an-lar انلار] *{eT} {eAT} zm.* Üçüncü çokluk kişi zamiri ile işaret zamirinin çokluk biçimi; onlar. [EUTS] ◘ **anlarun,** *{eAT} Onların.*‖ **anlaruñla** *(anlarıñla), {eAT}* Onlarla; onlar ile.

anlar[2], [anla-mak > anla-r] *{ağız} is.* Anlayış; bellek; zekâ. [DS]

anlarcılayın, [ol *(o)* > an > an-lar-cılayın انلرجلين] *{eAT} zf.* Onlar gibi.

anlarsız, [ol *(o)* > an > an-lar-sız انلرسز] *{eAT} zf.* Onlarsız; onlar olmadan.

anlarsuz, [ol *(o)* > an > an-lar-suz انلرسز] *{eAT} zf.* Onlar olmaksızın.

anlarungla, [ol *(o)* > an > an-lar-uñ-la انلركله] *{eAT} zf.* Onlarla.

anlaşık, -ğı [anla-ş-ık] *sf.* Aralarında bir anlaşmaya varmış olan (kişiler).

anlaşılan, [anla-ş-ıl-an] *sf.* **1.** Anlamı öğrenilen, belli olan. **2.** *e.* Bir tahmin veya sebep sonuç ilişkisi ifade etmek için cümle başında kullanılır; belli ki; görünüşe bakılırsa; her hâlde; galiba. *«Anlaşılan, siz buna para vermediniz.»*

anlaşılır, [anla-ş-ıl-ır] *sf.* **1.** Anlamı kolay, açık; basit. **2.** Hoşgörü sınırları içinde olan. **3.** Haklı bir sebebe dayanan.

anlaşılırlık, -ğı [anla-ş-ıl-ır-lık] *is.* **1.** Kolay ve açık olarak anlaşılabilecek olma. **2.** *fiz.* Sözlü bir bildirimin alet veya insan kulağı yardımıyla algılanabilme derecesi. *«Anlaşılırlık testi.»*

anlaşılma, [anlaş-ıl-ma / an-la-ş-ıl-ma] *is.* Anlaşılmak işi.

anlaşılmak[1], [anlaş-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Anlaşılır hâle gelmek. *«Konu çok karmaşıktı, açıklamanızdan sonra biraz anlaşıldı.»* **2.** Bir şeyin özü ve gerçeği tam anlamıyla bilinir, kavranır olmak. *«Ne demek istediği şimdi daha iyi anlaşıldı.»* **3.** İşitilmek; duyulmak; diğer sesler arasından ayırt edilmek, seçilmek. *«Sokağın gürültüsünden sunucunun sözleri anlaşılmıyor.»* **4.** İyice görülmek, seçilmek. *«Çok uzakta olduğundan çıplak gözle anlaşılmıyor.»* **5.** Akıl yürüterek gerçek bulunmak; gerçek ortaya çıkmak. *«Bu kadar sıkı dostluklarının sebebi işte şimdi anlaşıldı.»* **6.** Takdir edip beğenilmek. *«Onun kıymeti de öldükten sonra anlaşıldı.»* ◘ **anlaşıldı pederin bayraktar olduğu,** *Birinin dolambaçlı yollardan açıklamaya çalıştığı şeyin gerçeğinin tarafımızdan hemen kavrandığını ifade eden söz.*‖ **anlaşıldı, Vehbi'nin kerrakesi,** *Saklanan gerçekler ortaya çıktı, anlamında kullanılır.*

anlaşılmak[2], [anlaş-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Karşılıklı olarak bir konuda uzlaşmaya varılmış olmak. *Çıkarlar ortak olunca hemen anlaşılır.* ◘ **anlaşıldı,** *Verilen emrin özünün kavrandığını belirten tekrar sözü.*

anlaşılmaz, [anlaş-ıl-maz] *sf.* **1.** Açıklanması çok zor, kavranamaz durumda; karışık; muğlak. **2.** İnsan iradesinin ve zekâsının sınırlarını aşan. **3.** Davranışlarının sebebi bilinemeyen (kimse) ve onun bu hareketleri. *Anlaşılmaz biri olup çıktı.*

anlaşma, [anla-ş-ma] *is.* **1.** Anlaşmak işi. **2.** İki ve daha çok insanın birbirinin duygu ve düşüncelerini

kavramaları, bilmeleri. *«Dil bir anlaşma aracıdır.»* **3.** Kişilerin birbiriyle duygusal yönden uyuşmaları, birbirlerine ısınmaları; uyuşma. *«Çocuklarımız iyi anlaştılar.»* **4.** Kişiler, şirketler ve devletler arasında belirli bir konuda uzlaşarak yükümlülük altına girme; bu konuda yazılı olarak imzalanan belge; antant; itilaf; itilafname; mukavele; sözleşme. 🗗 **anlaşma yapmak,** *Anlaşmaya varıldığını belirleyen bir belgeyi düzenleyip karşılıklı imzalamak.*|| **anlaşmaya varmak,** *Birisi ile bir konuda anlaşmak, uzlaşmak.*

anlaşmak, [anla-mak > anla-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Karşılıklı olarak birbirinin anlattıkları şeyleri anlamak. **2.** Birbirine duygusal yönden yakınlık duymak, iyi geçinmek, uyum içinde olmak. **3.** Bir konuda iki ve daha fazla kişi tarafından görüş birliğine varmak; uzlaşmak. **4.** Sözleşme yapmak. **5.** *mec.* Evlenmeğe karar vermek. *«Kızla daha okuldayken anlaşmışlar.»*

anlaşmalı, [anlaş-ma-lı] *sf.* **1.** Anlaşmaya dayanan, anlaşma yoluyla gerçekleştirilen. *Anlaşmalı kavga.* **2.** Aralarında anlaşma bulunan; anlaşma düzenlenmiş olan; mukaveleli; sözleşmeli. *Anlaşmalı eczane.*

anlaşmazlık, -ğı [anlaş-maz-lık] *is.* Kişiler ve toplumlar arasında düşünce, duygu ve çıkar bakımından beliren aykırılık; ihtilaf; uyuşmazlık.

anlaştırma, [anlaş-tır-ma] *is.* **1.** Tarafları bir konuda uzlaştırmak amacıyla yapılan çalışma; uzlaştırma. **2.** *ed.* Mecaz-ı mürsel.

anlaştırmak, [anlaş-tır-mak] *gçl.f. [-ır]* **1.** Anlaşmalarını sağlamak, aralarını bulmak, uyuşturmak; uzlaştırmak. **2.** Anlaşılır hâle getirmek. **3.** İşaret ve hareketlerle sezdirmek. **4.** *{ağız}* İyice anlamak. [DS]

anlatı, [an-la-t-ı] *is. ed.* **1.** Gerçek veya hayalî bir olayı ayrıntılı ve edebî bir dil kullanarak anlatma; hikâye etme; tahkiye. **2.** Hikâye etme yoluyla meydana getirilmiş eser.

anlatıcı[1], [anlatı > anlatı-cı] *is.* **1.** Olaya dayalı olan masal, hikâye, fıkra gibi türleri etkileyici ve ilginç bir şekilde anlatan kişi; hikâyeci; meddah. **2.** Anlatı türü eser veren; hikâyeci; tahkiyeci.

anlatıcı[2], [anlat-mak > anlat-ıcı] *sf.* Anlatma işini yapan; anlatan.

anlatılma, [anlat-ıl-ma] *is.* Anlatılmak işi, işi.

anlatılmak, [anlat-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bilgi taşınmak, bilgi edinmesini sağlamak; aktarılmak. **2.** *(Bir şey aracılığıyla)* ortaya konmak.

anlatılmaz, [anlat-ıl-maz] *sf.* Tarif ve tasviri güç olan.

anlatım, [anlat-mak > anlat-ım] *is.* **1.** Anlatma işi. **2.** Düşünce ve duyguların genellikle söz ve yazı gibi yaygın anlaşma araçları veya başka yollarla bildirilmesi, açığa vurulması; ifade. **3.** *dbl.* Anlatmak için kullanılan yargılı ya da yargısız söz ve sözcükler dizisi. **4.** *ed.* Anlatma biçimi; üslûp; stil. 🗗 **anlatım bilimi,** *dbl. Anlatım biçimlerini, üslûp şekillerini inceleyen edebî araştırma; stilistik.*|| **anlatım titremi,** *dbl. Anlatımda mantık ve düşünce özelliğine göre meydana gelen titrem; anlatım tonu.*|| **anlatım tonu,** *dbl. Anlatım titremi.*

anlatımcı, [anlatım-cı] *is.* ve *sf. ed.* **1.** (Eser için) hikâye etmenin ağır bastığı. **2.** (Yazar için) eserlerinde hikâye etme yöntemine ağırlık veren. **3.** (Sanatçı için) dış dünyanın etkilerini kendi algılama biçimi ve duyarlılığı açısından yansıtan; kendi öznelliğini ön plana çıkaran; dışa vurumcu; ekspresyonist.

anlatımcılık, -ğı [anlatım-cı-lık] *is.* Sanatçının kendi öznelliğini ön plana çıkararak dış dünyanın etkilerini kendi algılama biçimi ve duyarlılığı açısından yansıtması gerektiğini savunan akım; dışa vurumculuk; ekspresyonizm.

anlatımlı, [anlatım-lı] *sf.* **1.** Anlatılmak istenen duygu ve düşünceyi güçlü bir biçimde anlatan. **2.** Duyguyu, niyeti açığa vuran. **3.** *dil. b.* Bir duyguyu veya düşünceyi ortaya koyan kelime, biçim veya yapı. 🗗 **anlatımlı rakam,** *mat. Sıfırdan başka bütün sayma sayıları ve bunların rakamları.*

anlatış, [anlat-ış] *is.* **1.** Anlatmak işi; takrir. **2.** Bir duygu ve düşünceyi başkasına sözle, yazıyla, jestle, mimikle ifade etme biçimi; üslûp.

anlatma, [anla-t-ma] *is.* Anlatmak işi.

anlatmak, [anla-mak > anla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir duyguyu, bir düşünceyi yazı ve sözle başkalarına bildirmek; ifade etmek. **2.** Davranışlarla sezdirmek; ima etmek. **3.** Birinin anlamasını sağlamak için açıklama yapmak; izah etmek. **4.** Gördüklerini ve duyduklarını aktarmak; nakletmek. **5.** *mec.* Tehdit etmek. *Sen şimdi yap bakalım, eve varınca ben sana anlatırım.* 🗗 **anlata anlata bitirememek,** *Zevkle tekrar tekrar anlatmak, çok övmek.*

anlayış, [an-la-y-ış] *is.* **1.** Anlama, kavrama ve algılama gücü; idrak; zekâ; izan; feraset. **2.** Çeşitli etkenler yüzünden bir olayı değişik biçimde algılama, ele alma ve değerlendirme biçimi; bakış; görüş; telakki; zihniyet. *«Benim anlayışıma göre zina sayılsın sayılmasın gayrimeşru ilişkinin her türlüsü ahlak dışıdır.»* **3.** Birinin olumsuz davranışlarına karşı hoşgörüyle yaklaşma; müsamaha. 🗗 **anlayış göstermek,** *Hoşgörülü davranmak.*|| **anlayışı kıt,** *Anlama ve algılama gücü zayıf olan.*

anlayışlı, [anla-y-ış-lı] *sf.* **1.** Her şeye akıl erdiren, anlama, kavrama yetisi güçlü; ferasetli; izanlı; zeki. **2.** Başkalarının kusurlarını bağışlayabilen; hoşgörülü. **3.** *zf.* Hoşgörülü olarak.

anlayışlılık, -ğı [anla-y-ış-lı-lık] *is.* **1.** Anlama, kavrama yetisi güçlü olma durumu. **2.** Anlama, kavrama yetisi güçlü olanın taşıdığı nitelik. **3.** Hoşgörülü olma hâli.

anlayışsız, [anla-y-ış-sız] *sf.* **1.** Akıl erdiremeyen, anlama ve kavraması kıt olan. **2.** *mec.* Başkalarının kusurlarını affetmeyen, katı davranan; hoşgörüsüz.

anlayışsızlık, -ğı [anla-y-ış-sız-lık] *is.* **1.** Anlama yeteneğinin kıt olma durumu; kalın kafalılık. **2.** Birinin durumunu anlamayı, kusurlarını hoş görmeyi düşünmemek; vurdum duymazlık.

anlı, [Far. ān *(gösteriş)* + T. -lı] *sf.* Gösterişli; alımlı; çekici; güzel; yakışıklı. ☐ **anlı şanlı,** *1. Gösterişli; görkemli; tantanalı; şatafatlı; debdebeli. 2. Ünü yayılmış, herkesçe tanınan; meşhur.*

anlık[1]**, -ğı** [an-lık] *is. fel.* Duygu ve irade dışında kalan, akılla ölçme ve muhakeme etmeye dayanan bilme gücü; müdrike; entelekt.

anlık[2]**, -ğı** [añ-lık] *{ağız} is.* **1.** Tarla sınırı. **2.** Bağ, bahçe kapısı. **3.** Düzgün odun yığını. **4.** Süpürge yapılan bir ot. [DS]

anlık[3]**, -ğı** [Ar. ān + T. -lık] *sf.* Bir anda olup bitiveren.

anlıkçılık, -ğı [an-lık-çı-lık] *is. fel.* Akılla ölçme ve muhakeme etmeye dayalı bilme gücünün, duyguların ve iradenin üzerinde bir üstünlüğünün bulunduğunu savunan felsefî akım; entelektüalizm; zihniye.

anlu, [ol > an *(o)* > an-lu] *{eAT} zf.* Ona ilişkin; onun tarafından.

anma, [an-mak > an-ma] *is.* **1.** Anmak işi. **2.** Bir kişiyi veya bir olayı akla getirme; zikretme; yâd etme. ☐ **anma günü,** *Bir kişiyi veya olayı hatırlamak için anma etkinliklerinin düzenlendiği belirli bir gün.* ‖ **anma pulu,** *Bir olayı veya kişiyi hatırlamak için çıkarılan özel posta pulu.* ‖ **anma töreni,** *Bir kişiyi veya bir olayı hatırlatmak için düzenlenen tören; ihtifal.*

anmak, [*eT.* añ-mak > an-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Geçmişte olan bir olayı veya tanıdığı birini aklına getirmek; hatırlamak. **2.** Aklına getirdiği bir şeyi, bir kimseyi veya olayı diliyle söylemek; bahsetmek; zikretmek. **3.** Bir büyüğün hizmetlerini ve iyiliklerini anlatmak için toplanmak. **4.** Bir tanıdığa armağan vererek gönlünü almak. **5.** *{ağız}* Açıklamak; söylemek; anlatmak. [DS] **6.** *{ağız}* Söz vermek; vaat etmek. [DS]

anmalık, -ğı [an-ma-lık] *is.* Anı olarak alınıp verilen veya saklanan eşya; hatıra; yadigâr; bergüzar.

annab, [Ar. ʿannāb عناب] *{OsT} is.* Üzümcü.

annabi, [Ar. ʿunnābī عنابی] *{ağız} sf.* Hünnap renginde; mora çalan kırmızı. [DS]

annaç, -cı [alın > al(ı)n-aç / annaç] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Bir şeyin öne bakan yüzü. **2.** İnsanın karşısında bulunan; alnaç; karşı. **3.** Her taraftan görülebilen açıklık yer; meydan. **4.** Yan. **5.** Karşılık; cevap. [DS]

annaçlamak, [annaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Cevap vermek; karşı gelmek. [DS]

annak, [alın > al(ı)n-aç > annak] *{ağız} is.* Karşı. [DS]

annaklamak, [anla-mak > anla-k > annak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dikkatle etrafı araştırmak; gözetlemek. **2.** Bir şeyi gizlice dinlemek. [DS]

annakleyin, [annak-leyin] *{ağız} zf.* Karşıdan. [DS]

annavus, [Yun. anaolos] *{ağız} is.* Avlunun suyunu dışarı akıtmak için duvar altına açılan delik. [DS]

anne, [ana > *(İstanbul ağzında)* anne] *is.* **1.** Çocuk doğurmuş olan kadın; ana. **2.** *gnşl.* Yavruları olan hayvan. **3.** *mec.* Bir şeyin kaynak noktası, kökü. **4.** *ünl.* Yaşlı kadınlara saygı ifadesi olarak kullanılan seslenme sözü. ☐ **anneler günü,** *Dünya çapında anneleri hatırlamak, onlara sevgi ve saygı sunmak için kutlanan Mayıs ayının ikinci Pazar günü.* ‖ **anne olmak,** *Çocuk doğurmak.* ‖ **anne yarısı,** *Teyze.*

anneanne, [anne+anne] *is.* Çocuğun annesinin annesi; nine.

annemler, [anne-m-ler] *is.* **1.** (Konuşan kişi için) annesinin akrabaları olan kişiler; anne tarafı. **2.** Anne ile birlikte baba.

annelik, -ği [anne-lik] *is.* **1.** Anne olma durumu. **2.** Anne olanın niteliği. ☐ **annelik etmek,** *Anne gibi koruyup gözetmek, şefkat göstermek, sevmek.*

anofel, [Yun. anofeles *(tehlike)* > Fr. anophèle] *is. zool.* İki kanatlılar takımından sıtma mikrobu taşıyan, larvası otlu bataklıklarda üreyen tehlikeli bir sivrisinek türü, *(Anopheles maculupennis).*

anomali, [Yun. anomalia > Fr. anomalie] *is.* Olağan durumdan, her zaman uyulmakta olan kuraldan ayrılma, kopma.

anonim, [Yun. an *(yok)* + onyma *(ad)* > Fr. anonymé] *sf.* **1.** İsimsiz; adsız. **2.** *ed.* Yazar veya sanatçısı tespit edilemeyen; yazarı belirsiz. **3.** *gnşl.* Bir kişiliği, özelliği olmayan; yaygın. ☐ **anonim halk edebiyatı,** *Eserin ilk sahibinin kim olduğu bilinmeyen, dilden dile aktarılırken her aktarıcının belirli bir takım unsurlar eklediği masal, destan, efsane, hikâyeler, türküler, maniler, atasözleri, bilmeceler gibi edebî ürünleri kapsayan sözlü edebiyat geleneği.* ‖ **anonim ortaklık,** *Sermayesi paylara bölünmüş ve borçlarından dolayı ortaklarının mal varlıklarıyla sorumlu oldukları ticaret şirketi.* ‖ **anonim şirket,** *Anonim ortaklık.*

anonimlik, -ği [anonim-lik] *is.* Anonim olma durumu.

anons, [Lat. nuntius *(haberci)* > annuntiare > Fr. annonce] *is.* Kitle iletişim araçlarıyla yapılan duyuru; bildirme; duyurma; söyleme. ☐ **anons etmek,** *1. Radyo ve televizyon programları öncesinde tanıtım yapmak. 2. Bir programı keserek acil bir haberi duyurmak.*

anorak, -ğı [Eskimo d. anorâg > İng. anorak] *is.* Kayakçıların veya kampçıların giydiği su geçirmez kapüşonlu kısa ceket.

anorganik, [Fr. anorganique] *sf.* **1.** *kim.* (Bileşikler

için) organik olmayan. **2.** (Hastalık için) bir organın doku bozukluğuna bağlanamayan.

anormal, -li [Yun. anamolos / Lat. anormalis > Fr. anormal] *is.* ve *sf.* **1.** Alışılmışın dışında. **2.** Olayların ve eşyaların alışılmış düzenden başka biçimde olması hâli; olağan dışı. **3.** Aykırı. **4.** *gnşl.* Zihnî bakımdan gelişmemiş veya bir özür sebebiyle yerleşik değer yargılarına aykırı davranan; dengesiz; özürlü. **5.** *zf.* Kabul edilebilir ölçülerin ve sınırların dışına çıkacak şekilde; aşırı ölçüde.

anormalleşme, [anormal-le-ş-me] *is.* Alışılmış ve kabul edilebilir durumda iken anormal hâle gelme.

anormalleşmek, [anormal-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Önceden var olan, belirlenmiş ölçülere uygun iken daha sonra bu ölçülerin dışına çıkmak.

anormallik, -ği [anormal-lik] *is.* Anormal olma hâli; aykırılık.

anoş, [ana *(anne)* + -ş *(okşama bildiren ek)* > ana-ş > anoş ?] *ünl. argo.* "Sevgilim, dostum" anlamında seslenme sözü.

anoşagan, [Far. anūşagān] *{eT} is.* Ölümsüzler; ölmezler; ebedî yaşayanlar. [EUTS]

anot, -du [Yun. anohodos *(aşağıdan yukarıya yol)* > Fr. anode] *is. fiz.* **1.** Elektroliz sırasında eksi yüklü iyonların toplandığı artı elektrot; artı uç. **2.** Elektron lambalarında elektronları çeken artı elektrot.

anramak, [*eT.* añ-ra-mak > an-ra-mak] *gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** *{eAT}* Haykırmak; kükremek. **2.** *{ağız}* Boşalmak; sessizleşmek. [DS] **3.** (İlenç için) sağırlaşmak; dilsiz kalmak. **4.** Çoğalmak; gürleşmek.

ansamak, [an-sa-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(ı) -yor]* Göreceği gelmek; özlemek. [DS]

ansar, [Ar. ensār] *(ansa:r) {OsT} is.* Yardımcılar.

ansefal, -li [Fr. encéphale] *is. anat.* Kafatası içinde bulunan beyin, beyincik ve omurilik soğanından oluşan organların tümü; tüm beyin.

ansefalit, [Fr. encéphalite] *is. tıp.* Beyin iltihabı.

ansıdak, -ğı [an-sı-dak] *{ağız} zf.* Ansız; habersiz; birdenbire. [DS]

ansıma, [an-mak > an-sı-ma] *is.* Hatırlama; anımsama.

ansımak, [an-mak > an-sı-mak] *gçl. f. [-r]* Hatırlamak; anımsamak.

ansınmak, [an-sın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** (İş için) oluruna bırakmak. **2.** Söz söylemek isterken söyleyememek; tutulup kalmak. **3.** *{eAT}* Elde etmek arzusunda olmak; emel edinmek. [DS]

ansırmak, [ask-ır-mak > aksır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Hapşurmak; aksırmak. [DS]

ansız[1], [añ-sız] *(añsız) {ağız} sf.* **1.** Akılsız; anlayışsız. **2.** Söz dinlemez; aksi; haşarı. **3.** Utanmaz; sıkılmaz. [DS]

ansız[2], [an-sız / añ-sız] *(añsız) {ağız} is.* **1.** Cinsel gücünü yitirmeyen kimse. **2.** Gayrimeşru çocuk; piç. [DS]

ansız[3], [ol > an-sız / an-suz] *{eAT} zf.* O olmadan; onsuz.

ansız[4], [Ar. ān *(kısa zaman)* > an-sız] *zf.* **1.** Birdenbire; habersiz; ansızdan. **2.** *{ağız}* Zamansız. [DS]

ansızca, [ansız-ca] *(ansı'zca) {ağız} zf.* Habersizce; birdenbire; ansızın. [DS]

ansızın, [ansız-ın] *(a:'nsızın) zf.* Beklenmedik bir sırada; hiç akla gelmedik bir zamanda; birden; birdenbire; ani; ani olarak; anide; aniden; ansız; apansız; apansızın; gümbedek; dangadak; durup dururken, gürpedek; patadak; şakkadak; bedaheten; defaten; nagehan; vehleten; ceffelkalem; fevren; fücceten. ◻ **ansızına uğramak,** *{ağız} Birdenbire ölmek.* [DS]

ansızlık, -ğı [añ-sız-lık] *(añsızlık) {ağız} is.* Utanmazlık; terbiyesizlik; hayâsızlık. [DS] ◻ **ansızlık etmek,** *{ağız} Büyük sözü dinlememek.* [DS]

ansiklopedi, [Yun. enkyklios paidelia *(bütün ilimleri kapsayan ilim)* > Fr. encyclopédie] **1.** Bilgilerin tümü. **2.** *gnşl.* Bütün insan bilimlerinin ilkelerini ve sonuçlarını açıklayan eser. **3.** Belirli bir bilim dalının veya bir bilgi serisinin bütün bölümlerini ayrıntılı açıklayan eser. **4.** *mec.* Çok değişik konularda bilgi sahibi olan kimse. **5.** Sözlüklerde daha önce açıklanan maddelerin genişletildiği bölüm.

ansiklopedici, [ansiklopedi-ci] *is.* **1.** Bir ansiklopedinin hazırlanmasında görev alan kimse. **2.** 18. yy. Fransız düşünürlerinden Diderot'nun hazırladığı *Ansiklopedi*'ye yazı yazan kişiler; ansiklopedist.

ansiklopedik, -ği [Fr. encyclopédique] *sf.* **1.** Ansiklopedi konusu ile ilgili olan. **2.** *gnşl.* Her konuda bilgisi olan (kişi). ◻ **ansiklopedik sözlük,** *Alfabetik sıraya göre kelimelerin geniş bir biçimde açıklamasının yanında kişiler ve bilimsel açıklamalara da yer veren sözlük.*

ansiklopedist, [Fr. encyclopédiste] *is.* **1.** Bir ansiklopedinin hazırlanmasında görev alan kimse. **2.** 18. yy. Fransız düşünürlerinden Diderot'nun hazırladığı *Ansiklopedi*'ye yazı yazan kişiler; ansiklopedici.

ansunlatmak, [Far. efsūn => ansun-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hocaya okutmak; okutup üfürtmek. [DS]

ansuz[1], [ol *(o)* an > an-suz آنسوز] *{eAT} zf.* O olmadan; onsuz. ◻ **ansuz olmak,** *{eT} O olmadan yaşamak; onsuz yaşamak.*

ansuz[2], [Ar. ān *(kısa zaman)* > añ-suz] *{ağız} zf.* Önceden haber vermeksizin; birdenbire; ani olarak. [DS]

anşa, [Ar. ayşe => anşa / anşam] *{ağız} is. folk.* Niğde ve Kırşehir dolaylarında oynanan bir halk oyunu. [DS]

anşam, [Ar. ayşe => anşa / anşam] *is.* → anşa.

anşante, [Fr. enchanter *(büyülemek, çok sevindirmek)* > enchanté] *ünl.* "Çok sevindim; tanıştığımıza memnun oldum" anlamında tanışma sırasında söylenen söz.

anşar, [Sümer. anşar] *is.* Sümer kozmogonisinde evrensel gök ilkesine verilen ad.

ant, [*eT.* and / ant] *is.* **1.** Bir şeyin doğruluğunu Allah'ın tanıklığı ile beyan etme veya aynı yolla söz verme; yemin; ahit; besa; gülbank; kasem; peyman; söz. **2.** *huk.* Bir kimsenin verdiği sözün ya da söylediklerinin doğruluğunu tasdik için yasa ya da örf gereği belli sözleri söylemesi ya da hareketleri yapması. ◻ **andını bozmak,** *Ettiği yemine uygun davranmamak; yeminini bozmak.*|| **ant etmek,** *Yemin etmek.*|| **ant içirmek,** *Yemin ettirmek.*|| **ant içmek,** *Yemin etmek; ahdetmek; ahdüpeyman etmek; garanti etmek; şart etmek; vaat etmek.*| **ant kardeşi,** *Kan kardeşi.*|| **ant olsun,** *Verilen kararın güçlendirmek için "yemin ediyorum, yemin olsun" anlamında yemin sözü.*| **ant verdirmek,** *Yemin ettirmek.*|| **ant vermek,** *Yemin etmek.*

anta, [ol *(o)* > an-ta] *{eT} zm.* **1.** İşaret ve kişi zamiri ol'un bulunma ve ayrılma durumu; ondan; oradan. [İKPÖy.] [ETY] [Gabain] [EUTS] **2.** Onda; orada. [İKPÖy.] **3.** O sıradaо zaman [Tekin] [İKPÖy.] ◻ **anta kin,** *{eT} Ondan sonra.* [EUTS]

antaça, [anta-ça] *{eT} zf.* Tam orada; o yerde. [EUTS]

antada, [anta-da] *{eT} zm.* Ondan; oradan; bundan. [EUTS] ◻ **antada basa,** *{eT} Bunun üzerine; bundan sonra.* [EUTS] || **antada kisre,** *{eT} Ondan sonra; sonda.* [EUTS]

antag, [ol *(o)* > an > an-ta ok > antak / ol > anı+täg *(onun gibi)* > antäg > antag] *{eT} zf.* **1.** Onun gibi; öyle; şöyle. [İKPÖy.] [ETY] [Üç İtigsizler] **2.** Böylece; bu suretle; böyle. [EUTS] [Gabain] **3.**Onca o kadar[Tekin] [ETY] ◻ **antag külüg,** *{eT} Onca ünlü.*|| **antag oşuklug,** *{eT} Buna benzer; böyle.* [EUTS]

antagonist, [Yun. antagonistes *(karşıt)*] *is. biy.* **1.** Karşıt olarak hareket eden; iten ve çeken kasların birbirine karşı hareketi. **2.** Bir ilacın, bir hormonun etkisine karşı etkide bulunan madde.

antagonizma, [Fr. antagonisme] *is.* **1.** Karşı koyma. **2.** Kişiler, gruplar, milletler ve disiplinler arasında gizliden gizliye var olan karşıtlık, çatışma; tezat; uyuşmazlık. **3.** Organizmada iki sistem veya organ arasındaki karşıt davranış. **4.** *tıp.* Beraber kullanılan iki ilaçtan birinin diğerinin etkisini azaltması veya yok etmesi.

antant, [İt. intente > Fr. entente] *is.* **1.** Kişiler arasında sağlanan anlaşma ve uyuşma; mutabakat. **2.** Devletler arasındaki işbirliği anlaşması; ittifak. ◻ **antant kalmak,** *Anlaşmak, uzlaşmak; mutabık kalmak.*

antaran, [ol *(o)* > an > anta-ra-n] *{eT} zf.* Oradan; büsbütün. [Gabain]

antari, [Ar. ʿantarī] *(antari:) {ağız} is.* **1.** Erkek gömleği. **2.** İçi astarlı kadın elbisesi. [DS]

Antarktik, -ği [Fr. antarctique] *sf.* Güney kutbu çevresi ile ilgili olan. ◻ **Antarktik kara,** *Güney kutbundaki kara.*

anten, [Lat. antenna > Fr. antenne] *is.* **1.** Bir vericinin ürettiği radyoelektrik dalgalarını yaymaya yarayan veya bu şekilde yayılan radyoelektrik dalgalarını toplayarak alıcıya taşıyan elektronik düzenek. **2.** *argo.* Gizli bilgilere ulaşma becerisi. **3.** Denizaltı mayınlarında dokunulduğunda mayını patlatan tel veya çubuk çıkıntılar. **4.** Hayvanların çevreden haberdar olmalarını sağlayan uzun kılsı çubukları; duyarga. **5.** *argo.* Casus; gammaz. **6.** *argo.* Hem etken hem edilgin eşcinsel erkek. ◻ **anten alanı,** *Bir antenin Hertz dalgaları gönderebildiği uzaysal bölge.*|| **anten yükselticisi,** *Anten ile alıcı arasında kurulmuş bulunan antenden gelen elektromanyetik dalgaları yükselten vericiye yardımcı devre.*

antena, [Lat. antenna] *is. dnz.* Yelkenlilerde seren.

Antep, [Erme. anthap > Ar. ayntāb] *(a'ntep) öz. is.* Güneydoğu Anadolu'da bir ilimiz; Gaziantep. ◻ **Antep fıstığı,** *bot. Sıcak ve kıraç alanlarda yurdumuzda Gaziantep çevresinde yetişen sakız ağacıgillerden kabuklu, yağlı, lezzetli ve besleyici meyvesi çerez olarak tüketilen veya şekerlemecilikte kullanılan bir meyve ağacı, (Pistacia vera).*|| **Antep fıstığıgiller,** *bot. Örnek bitkisi Antep fıstığı olan ayrı taç yapraklılardan bir bitki familyası; biladeriye.*|| **Antep işi,** *Düz renkli keten, patiska veya ipek kumaştan tel çekmek suretiyle yapılan bir işleme türü.*

anter, [Yun. antheros *(çiçeklenme)*] *is. biy.* Bitkilerde erkek organın başçığı; çiçek tozu keselerinin oluştuğu bölüm; haşefe.

anterî, [Ar. ʿanterī] *(anteri:) {OsT} is.* Kaftan altına giyilen kısa elbise; entari.

anterit, [Fr. entérite] *is. tıp.* İnce bağırsak iltihaplanması.

anterlin, [Fr. entre *(arasında)* + ligne *(çizgi)* > entreligne] *is. matb.* İki satır arsındaki boş ara.

antet, [Fr. en-tête] *is.* Genellikle ticarî işlerde kullanılan kâğıt veya zarf üzerine basılmış ad ve adres; başlık.

antetli, [antet-li] *is.* Başlıklı.

antetsiz, [antet-siz] *is.* Başlıksız.

antıkmak, [ant-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Yemin etmek; ant içmek. [EUTS] [Gabain]

antın, [ol *(o)* > an > an-tın / an-dın] *{eT} zm.* Oradan; ondan [Gabain]

antırdın, [ol *(o)* > an > antır-dın / āndır-dın] *{eT} zm.* **1.** Oradan. [EUTS] **2.** *zf.* Ondan sonra; sonra. [Clauson]

antızlamak, [andız-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(t)-yor]* **1.** (Hayvan için) çifte atmak; tekme atmak. **2.** *mec.* Nankörlük etmek; sözünden dönmek. [DS]

anti-, [Yun. anti- *(karşıt)*] *ön ek.* Başına getirildiği Latin ve Yunan kökenli kelimelere "karşı, karşıt, karşı korunma" gibi anlamlar katan ön ek.

antialerjik, -ği [Fr. antiallergique] *sf.* (İlaç için) alerjilerin önlenmesi veya tedavisi amacıyla kullanılan.

antiasit, [Fr. antiacide] *is.* **1.** Asit giderici madde. **2.** *tıp.* Hidroklorik asit salgısını azaltmadan midenin yüksek asitliğine karşı asit giderici olarak kullanılan ilaç; alkali.

antibiyogram, [Fr. antibiogramme] *is.* Dokularda rahatsızlık yaratan bakterilerin hangisinin olduğunu ve hangi dozda antibiyotik verileceğini belirlemeye yarayan biyolojik teknik.

antibiyotik, -ği [Fr. antibiotique] *is. biy.* Bakterilerin üremesini engelleyen ya da tamamen yok eden sentetik veya doğal madde. ☞ **antibiyotik tedavisi,** *Antibiyotikle yapılan tedavi.*

antidemokratik, -ği [Fr. antidémocratique] *sf.* **1.** Demokrasi dışı, demokrasiye aykırı. **2.** Demokratik olmayan. **3.** Demokrasiye karşı bir tutum izleyen.

antidot, [Yun. antidotos > Fr. antidot] *is.* Zehirli maddelerin zehirleyici etkilerinin canlı organizmayı etkilemesine engel olan, dolayısıyla zehirlenmeyi durduran madde; panzehir.

antifriz, [İng. antifreeze] *(antifri:z) is.* **1.** Donmazlık. **2.** İçine katıldığı sıvıların donma derecesini düşüren sıvı. **3.** *argo.* Alkollü içki; içki.

antihistaminik, [Fr. antihistaminique] *sf.* (Madde, ilaç için) histaminlerin organizma üzerindeki toksik etkilerini önleyen.

antijen, [Fr. antigène] *is.* Organizmaya girdiğinde vücut tarafından antikor oluşmasına yol açan ve bu antikor ile tepkimeye giren, molekül yapısı girdiği canlınınkine benzemeyen yabancı madde; immünojen

antik, -ği [Lat. antiquus > Fr. antique] *sf.* Geçmişi İlk Çağ Yunan ve Roma medeniyetine kadar giden eski. ☞ **antik çağ,** *1. İlkçağ. 2. Eski Yunan ve Roma medeniyetinin geliştiği ve yayıldığı dönem.*

antika, [İt. antica] *(anti'ka) is.* ve *sf.* **1.** Eskiden kalma, tarihî değeri olan. **2.** Örtü ve mendil gibi eşyaların kenarlarına yapılan ajurlu, diş diş kenar süsü; sıçan dişi. **3.** *argo.* Giyinişi ve davranışları başkasına benzemeyen; garip; tuhaf. ☞ **antikasını bilmek,** *Çok iyisini bilmek, çok iyi anlamak, konunun uzmanı olmak.*

antikacı, [antika-cı] *(anti'kacı) is.* Eski ve tarihî eşya alıp satan kişi ve bu kişinin iş yeri.

antikacılık, -ğı [antika-cı-lık] *(anti'kacılık) is.* Tarihî değeri olan eski eşyaları alıp satma işi.

antikalık, -ğı [antika-lık] *(anti'kalık) is.* **1.** Antika olma durumu. **2.** *gnşl.* Yadırgatıcı ve tuhaf giyiniş ve davranış; garabet; ucûbelik.

antikatot, -du [Fr. anticathode] *is. fiz.* Basıncı azaltılmış elektrik tüpünde katot ışınlarını durdurmak için katot karşısına konulmuş metal levha.

antikite, [Fr. antiquité] *is.* **1.** Eski çağ. **2.** *gnşl.* Çok eski zamanlar. **3.** Eski çağlardan kalan ve o çağlar hakkında bilgi edinmeyi sağlayan her türlü eşya; asar-ı atika.

antikomünist, [Fr. anticommuniste] *is.* ve *sf.* **1.** Komünizm karşıtı. **2.** Komünizm aleyhtarı ve düşmanı.

antikomünizm, [Fr. anticommunisme] *is.* **1.** Komünizm karşıtlığı. **2.** Komünizm aleyhtarlığı ve düşmanlığı.

antikor, [Fr. anticorps] *is. tıp.* Vücuda giren antijen bir maddeye tepki olarak lenfositler tarafından üretilen ve bu antijen madde ile birleşerek onu etkisiz duruma getiren serum proteini (IgG, IgM, IgA, IgD, IgE).

antilop, -bu [Yun. antholops / Lat. anthalopus > İng. antelope] *is. zool.* Derisinden kürk yapımında yararlanılan boynuzlugillerden geviş getiren pek çok türü bulunan çift toynaklı memeli hayvan, *(Oryx gazella).*

antiloplar, [antilop-lar] *is. zool.* Boynuzlugillerden pek çok türü bulunan kudu, ceylan, atsı antilop, inek antilobu, boğa antilobu, dört boynuzlu antilop, kaama, keseli antilop, kaya antilobu, boz kır antilobu, kara antilop, keseli antilop, cüce antilop, addaks ve orongo gibi hayvanlar, *(Antilopinae).*

antimon, [Fr. antimoine] *is. kim.* Yoğunluğu 6.7, arseniğe benzer, 630°C'de ergiyen, kırılgan, mavimsi beyaz renkte katı bir element; sembolü: Sb.

antin, [Erme. ankin *(değerli, kadın)* / antên *(oraya)* [TİETZE]] *is. argo.* **1.** Arka kapı. **2.** Uygunsuz kadın; orospu; fahişe. **3.** Lodos; güney rüzgârı. **4.** Esrar; afyon.

antinlemek, [antin-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i) -yor] argo.* **1.** Birisini soymak. **2.** Çalmak.

antinomi, [Yun. anti *(karşıt)* + nomos *(yasa)* > Fr. antinomie) *is.* **1.** İki düşünce, iki prensip veya iki önerme arasındaki belirgin çelişki; çatışma; çatışkı. **2.** *hık.* İki yasa ya da bir yasanın iki maddesi arasındaki çelişki.

antipati, [Yun. anti *(karşıt)* + pathos *(duygu)* > Fr. antipathie] *is.* **1.** Birine veya bir nesneye karşı belirli bir sebep olmaksızın içgüdüsel olarak duyulan sevmezlik; karşı duygu; nefret. **2.** Uyuşmazlık, soğukluk, iticilik.

antipatik, -ği [Fr. antipatique] *sf.* Sevimsiz, soğuk, itici. ☞ **antipatik bulmak,** *Sevimsiz ve itici bulmak; kanı kaynamamak.*

antipropaganda, [Fr. antipropagande] *is.* Rakip tarafın propagandasını etkisiz kılacak propaganda; karşı propaganda.

antiroman, [Fr. antiromane] *is. ed.* Romandaki olay, kahraman ve ruh tahlilleri gibi geleneksel ögelere yer verilmeden alışılmış romana tepki olarak insanoğlunun kavrayış ve yorumu dışında saçma bir dünyayı ele alan yeni roman anlayışı; aykırı roman.

antisemit, [Fr. antisémite] *is.* Yahudilere karşı olan; Yahudi düşmanı.

antisemitist, [Fr. antisémitiste] *sf.* Yahudilere karşı olmayı savunan.

antisemitizm, [Fr. antisémitisme] *is.* Yahudi düşmanlığı; Yahudileri tecrit etme taraftarlığı.

antisepsi, [Yun. anti *(karşı)* + sepsis *(kokuşma)* > Fr. antisepsie] *is.* Hastalık yapıcı mikroplara ve enfeksiyonlara karşı koruma ve mikropları yok etme metotlarının tümü.

antiseptik, -ği [Fr. antiseptique] *is.* ve *sf.* Enfeksiyona yol açacak mikropları yok etmeye ve enfeksiyonu önlemeye yarayan ilaç ve tedbirler; def-i taaffün.

antiserum, [Fr. antisérum] *is.* Enfeksiyon yapan mikroplara ve zehirli maddelere karşı antikor taşıyan kan serumu; bağışıklık serumu.

antisiklon, [Fr. anticyclone] *is.* Yüksek basınçlı atmosfer kütlesi; yüksek basınç alanı.

antişambr, [İt. ante *(ön)* + camera *(oda)* > Fr. antichambre] *is.* Bekleme odası; hol.

antitez, [Fr. antithèse] *is.* Bir konuya çıkış yolu ararken birinin savunduğu fikre karşı savunulan başka bir fikir; karşı görüş; karşı düşünce; karşı sav; nakiz-i müddea.

antitoksin, [Fr. antitoḫine] *is. biy.* Vücuda giren zehirle birleşerek onu etkisiz hâle getirmek için organizma tarafından hazırlanan antikorlar.

antivirüs, [Fr. antivirus] *is.* Bir virüsün üremesine engel olan madde.

antlaşma, [and > ant-la-ş-ma] *is.* **1.** Antlaşmak işi. **2.** Karşılıklı ant verme işi; ahitleşme. **3.** İki ve daha çok devletin aralarında saldırmazlık, savunma, ekonomik vb. alanlarda yaptıkları iş birliği sözleşmesi; muahede.

antlaşmak, [and > ant-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* (İki ve daha çok kişi, grup ve devlet için) aralarında bir iş için karşılıklı söz vererek yükümlülük altına girmek; muahede yapmak; ahitleşmek.

antlı, [ant-lı] *sf.* Ant içmiş olan; yeminli. 🗗 **antlı adaş,** *Kan kardeşi.*

antlıg, [ant-lıġ] *{eT} sf.* Antlı; ant ile bağlı. [ETY]

antlığ, [ant-lığ] *{eT} sf.* Birine yeminle bağlanmış olan [Mühennâ]

antologya, [Yun. anthos *(çiçek)* + legein *(seçmek)* > anthologia] *is.* → antoloji

antoloji, [Yun. anthos *(çiçek)* + legein *(seçmek)* > anthologia > Fr. anthologie] *is.* Şairlerin, yazarların, bestecilerin seçme eserlerinden meydana gelmiş derleme.

antrakt, [Fr. entracte] *is.* **1.** Perde arası. **2.** Tiyatro ve benzeri sahne sanatlarında iki perde arasında geçen zaman; ara; fasıl. **3.** *gnşl.* İki çalışma devresi arasındaki dinlenme; ara.

antran, [ol *(o)* > an > an-tı-ra-n] *{eT} zf.* Oradan; büsbütün. [Gabain]

antrasit, [Fr. anthracite] *is.* İçinde çok az uçucu madde bulunan, kısa ve soluk alevle yanan yüksek kalorili kömür.

antre, [Fr. entré] *is.* **1.** Giriş. **2.** Bir binaya veya daireye giriş için ayrılmış yer; giriş. **3.** Bir tiyatro, sinema gibi para ile girilen yerlere ödenen para. **4.** Oyuncuların sahneye girişi veya girdikleri an.

antrenman, [Fr. entraînement] *is.* Bir sporcunun karşılaşmadan önce yaptığı hazırlayıcı çalışmalar; idman; egzersiz. 🗗 **antrenman yapmak,** *Karşılaşma öncesi hazırlık çalışması yapmak.*

antrenmanlı, [antrenma-lı] *sf.* **1.** Spor karşılaşması için gerekli hazırlık çalışmasını yapmış. **2.** Her zaman hazır, alışkın.

antrenör, [Fr. antraîneur] *is.* Bir sporcuyu veya takımı düzenli ve kademeli alıştırmalarla karşılaşmaya hazırlayan, yetiştiren spor öğretmeni.

antrenörlük, -ğü [antrenör-lük] *is.* Antrenörün yaptığı iş ve mesleği.

antrepo, [Fr. entrpôt]*is.* **1.** Ticarî malların konulduğu, korunduğu depo. **2.** İthal eşyaların gümrük işlemlerinin yapılması için geçici olarak konulan depo; gümrük deposu.

antrepocu, [antrepo-cu] *is.* **1.** Antrepo işleten. **2.** Depolanmış malları korumakla görevli kimse. **3.** Devlet tekelinde bulunan malların satışıyla görevli kimse.

antrepoculuk, -ğu [antrepo-cu-luk] *is.* Antrepo işletmeciliği veya işi.

antrigoz, [Yun. antikriazo] *ant'rigoz) is.* Suyu ılıştırma.

antrkot, [Fr. entrcôte] *(antr'kot) is.* Sığırın iki kürek arasında kalan sırt bölümünden çıkarılan ve kemiğinden ayrılmış et.

antrok, [Fr. antrok] *is.* Derisi dikenlilerden deniz lalelerinin saplarını oluşturan kalsiyum karbonat bileşenlerinin oluşturduğu triyas devri fosilleri.

antropoit, -di [Fr. anthropoïde] *sf.* **1.** İnsansı. **2.** İnsana benzeyen, yüzü insanı andıran. 🗗 **antropoit maymun,** *Yüz biçimi, kuyruğunun olmayışı gibi anatomik yapısı itibariyle insana çok benzeyen jeolojik devirlerin üçüncü zaman sonu ile dördüncü zaman başlarından fosilleri kalmış olan insana en yakın hayvan.*

antropoitler, [anropoit-ler] *is.* Bugün dört örneği kalmış bulunan Borneo orangutanı; Gine şempanzesi; Gabon gorili ve Hint şebeğinin teşkil ettiği insansı maymunlar.

antropolog, -ğu [Fr. antropologue] *is.* İnsan bilimi uzmanı.

antropoloji, [Fr. antropologie] *is.* İnsanın kökenini, geçirdiği gelişme sürecini, biyolojik ve fizikî özel-

liklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalı; insan bilimi; beşeriyat .

antropolojik, -ğı [Fr. antropologiuque] *sf.* Antropoloji ile ilgili; insan bilimi ile ilgili.

antropomorfizm, [Fr. anthropomorphisme] *is. fel.* **1.** İnsan duygularını, tutkularını, düşüncelerini ve davranışlarını Tanrılara da mal etme şeklinde ortaya çıkan sapık eğilim; insan biçimcilik; müşebbihe. **2.** Tanrıların insan şeklinde tasvir edilmesi.

antroposantrizm, [Fr. anthropocentrisme] *is.* İnsanı evrenin merkezi sayan, diğer yaratıkların sadece insanlar için yaratıldığını savunan felsefî akım; insan içincilik.

antropozoik, -ğı [Fr. anthropozoïque] *sf.* İnsanın ortaya çıkması ile ilgili. ◻ **antropozoik devir,** *Jeolojik devirlerden insanın ilk defa ortaya çıktığı zaman.*

antrparantez,[Fr. entre parenthèse] *(a'nt'rparantez) zf.* **1.** Parantez açarak. **2.** Asıl konu ile ilgisi olmamakla birlikte hatıra gelmişken; bu arada.

antsız, [ant-sız] *{eT} sf.* Ant ile bağlı olmayan. [ETY]

antula, [? antula] *{ağız} is.* Ateş yakmak için hazırlanan odunların ortaya konulanı. [DS]

Anu, [Sümer. anu] *is.* Sümerlerde gök tanrısının adı.

anud, [Ar. ʿinād > ʿanūd عنود] *(anu:d) {OsT} sf.* **1.** Bir şeyi kabul etmeyen. **2.** İnatçı ve dik kafalı. **3.** Ayak direyici. **4.** *zf.* İnatla.

anudane, [Ar. ʿanūd + Far. -āne عنودانه] *(anu:da:ne) {OsT} zf.* İnatçı bir şekilde.

anudara, [Sansk. anuttara] *{eT} is.* Burkan. [EUTS]

anuk, [anū-mak > anu-ḳ] *{eT} sf.* **1.** Hazır; mevcut; var; *{ağız} (aymı).* [DLT] [EUTS] [Gabain] [DS] **2.** Hazırlık. [Gabain] [EUTS] [DLT]

anuklamak, [anuḳ-lā-mak انقلامق] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Hazır bulunmak. [DLT] **2.** *{eAT} {ağız} gçl. f.* Hazırlamak. [DS]

anukluk, -ğu [anuḳ-luḳ] *{eT} is.* **1.** Hazırlanma; hazırlık. [DLT] **2.** *{ağız}* Kabiliyet; istidat. [DS]

anule, [Fr. annuler] *sf.* Geçirsiz; hükümsüz. ◻ **anule etmek,** *Hükümsüz kılmak; geçersiz saymak; iptal etmek.*

anumak, [an-ū-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Hazırlanmak. [DLT]

anumı, [anumı] *{eT} is.* Cüzam hastalığı. [DLT]

anun, [Ar. ʿanūn عنون] *(anu:n) {OsT} sf.* **1.** Kavgacı. **2.** İsyancı.

anung, [ol *(o)* > an-uñ آنوڭ] *(anuñ) {eAT} zm.* **1.** Teklik üçüncü kişi zamirinin ilgi hâli; onun. 2. Onun için. ◻ **anuñ dirisi olmak,** *{eAT} Onun sayesinde yaşamak.*|| **anuñ mı?** *{eAT} Onun için mi?*|| **anuñ ucundan,** *{eAT} Onun yüzünden; o sebeple.*|| **anuñ üzere,** *{eAT} Onun üstüne.*

anungçün, [anuñ+uç-ün > anuñçün آنوكچون] *{eAT} zf.* Onun için.

anungdugın, [anuñ+ i-düğın انكدوغن] *{eAT} zf.* Onun olduğunu

anungçün, [ol *(o)* > an-uñ+uç-ün آنوكچون] *(anuñçün) {eAT} zf.* Onun için.

anungdugın, [ol *(o)* > an > an-uñ+i-duğın انكدوغن] *(anuñduğın) {eAT} zf.* Onun olduğunu.

anunmak, [anu-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Hazırlanmak; hazır olmak. [Gabain] [DLT] [EUTS] [Yüknekî]

anur, [İt onore] *{ağız} is.* Onur; kibir. [DS]

Anurat, [Sansk. anurādhā] *{eT} öz. is.* Bir yıldızın adı. [EUTS]

Anurd, [Sansk. anurādhā] *{eT} öz. is.*→ Anurat.

anutgan, [anu-t-ġan] *{eT} sf.* Daima hazırlıklı olan; hazırlanan. [DLT]

anutmak, [anu-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Hazırlamak. [DLT] [EUTS]

anutulmak, [anu-t-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Hazırlatılmak. [EUTS]

anüri, [Yun. an *(yok)* + uron *(sidik)* > Fr. anurie] *is. tıp.* İdrar kesilmesi.

anüs, [Fr. anus] *(a'nüs) is. anat.* Sindirim kanalının dışarıya açılan son kısmı; makat; şerç. ◻ **anüs yüzgeci,** *Balıklarda anüs bölgesindeki tek yüzgeç.*

anvant, [Sansk. anbant] *{eT} is.* Sebep; illet; esas; temel. [EUTS]

anve, [Ar. ʿanve عنوه] *{OsT} is.* **1.** Zor; zorlama. **2.** Kuvvet.

anveten, [Ar. ʿanveten عنوةً] *(anve'ten) {OsT} zf.* Zorlama ile; kuvvet kullanarak. ◻ **anveten fetih,** *{OsT} Savaşla almak.*

anye, [Ar. ʿanye عنيه] *{OsT} is.* Güçlük; zorluk; meşakkat.

anyıg, [ang-ıġ > any-ıġ] *{eT} {eT} sf.* **1.** Kötü; fena. [EUTS] [ETY] **2.** Pek; çok. [ETY] **3.** *is.* Fenalık; kötülük.

anyon, [Fr.anion] *is.* **1.** Negatif elektrikle yüklü iyon; eksin. **2.** Elektroliz olayında anoda doğru hareket eden iyonlar. ◻ **anyon değişmesi,** *kim. Anyonların kil minerallerindeki OH gruplarının yerini alması.*

anzak, [İng. ANZAC *(Australia and New Zealand Army Corps) is. kısalt.* Birinci Dünya Savaşında özellikle Çanakkale'de İngilizlerle birlikte savaşan Avustralyalı ve Yeni Zelandalı askerî birlikler.

anzarot, [Far. / Ar. ʿanzerūt] *is. bot.* **1.** Sıcak ülkelerde yetişen kitre elde edilen sarı çiçekli, dikenli çok yıllık bir bitki; geven, *(Astragalus sarcocolla).* **2.** Bu bitkinin saplarından elde edilen zamk; kitre. **3.** *argo.* Rakı. **4.** *{ağız}* Rakı ve benzeri alkollü içkiler. [DS]

anzavur, [Gürc. aznauri > aznavur] *{ağız} sf.* Kinci; gaddar; azgın. [DS]

aort, [Yun. aorte *(damar)* > Fr. aorte] *is. anat.* Kalbin sol karıncığından çıkarak temiz kanı vücudun her tarafına götüren atardamarların başlangıcı olan büyük damar; ana atardamar. 🗗 **aort ağzı,** *Aortu kalbin sol karıncığına birleştiren delik.*|| **aort deliği,** *Aort ağzı.*|| **aort sistemi,** *Aorttan çıkan ve vücuda yayılan damarların tümü.*

ap[1], [ab /ap *(yans.)*] *is.* **1.** Düzensiz adım atma, sendeleme, emekleme, şişmanlıktan yürüyememe durumlarını bildiren kök. *ap-a-la-mak, ap-ıl ap-ıl, ap-u-la-mak.* **2.** Hafif vurma veya patırtılı hareketleri anlatan kök. *ap-ır zıp-ır, ap-ıl hop-ıl.*

ap[2], [ap / hap *(yans.)*] *is.* Hapşırma sesini belirten kök. *ap-ş-ır-ık.*

ap[3], [ap] *{eT} e.* Olumsuzluk bildiren edat; her ne kadar; gerek; ister. [DLT] [EUTS] 🗗 **ap... ap...,** *{eT} Hem... hem...* [Gabain]|| **ap bu ap ol,** *{eT} Ne bu ne o.* [DLT]

apa[1], [apa] *is.* **1.** Ata; dede; cet. [ETY] **2.** Ana. [DLT] **3.** Büyük; yüksek; eslaf [Gabain] [ETY] **4.** (Unvan için) büyük. [Tekin] **5.** Abla; büyük kız kardeş. [EUTS] [Gabain] [ETY] **6.** *{ağız}* Ağabey. [DS]

apa[2], [ap *(yans.)* > ap-a] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) yürümesi gerektiği hâlde henüz yürüyemeyen. **2.** Sağır; dilsiz. **3.** Aptal. [DS]

apacer, [a(p)+a/cer] *(a'pacer) {ağız} pekşt. sf.* Yepyeni; çok yeni. [DS]

apacı, [a(p)+a/cı] *(a'pacı) pekşt. sf.* Çok acı.

apaçık, -ğı [a(p)+a/çık] *(a'paçık) pekşt. sf.* **1.** Çok açık. **2.** *{ağız}* Çırılçıplak. [DS]

apaçıklık, -ğı [apaçık-lık] *is.* Apaçık olma durumu.

apak[1], **-ğı** [a(p)+a/k] *(a'pak) {eT} pekşt. sf.* **1.** Açık ak; bembeyaz; çok ak. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Güzel; iyi. [DS]

apak[2], **-ğı** [ap *(yans.)* > abuk ?] *{ağız} sf.* Saçma. [DS] 🗗 **apak sapak,** *Abuk sabuk.*

apak[3], **-ğı** [Yun. pallakin] *{ağız} sf.* Tombul; gürbüz; sevimli. [DS]

apakçıl, [a(p)+a/k-çıl] *(a'pakçıl) {ağız} pekşt. sf.* Soluk kül rengi. [DS]

apal[1], [a(p)+a/l] *{ağız} pekşt. sf.* Kıpkırmızı. [DS]

apal[2], [ap *(yans.)* ap-al / Yun. pallakin ?] *{ağız} sf.* **1.** Tombul; gürbüz; sevimli. **2.** İri; büyük. [DS]

apal[3], [ap *(yans.)* > ap-al] **1.** Düzensiz adım atma, sendeleme, emekleme, şişmanlıktan yürüyememe durumlarını bildiren yansımalı gövde. **2.** *zf. {ağız}* (Yürümek için) güçlükle. [DS] 🗗 **apal apal,** *{ağız} Yavaş yavaş; ağır ağır.* [DS]|| **apal topal,** *Ağır aksak.*

apala, [Yun. apalo *(arpa ekmeği)*] *{ağız} is.* **1.** Ekmek ufağı. **2.** Çocuklara dağıtılmak üzere, bayramlarda yapılan yağlı çörek. [DS]

apalaca, [a(p)+a/laca] *(a'palaca) {ağız} sf.* Alacalı bulacalı. [DS]

apalak[1], **-ğı** [Yun. pallakin آپلاق] *sf.* **1.** (Kucak çocuğu için) iri, gürbüz ve tombul. **2.** *{ağız}* İri, tombul yüzlü; ablak. [DS] **3.** *is. {eAT}* Tüyleri tam çıkmamış kuş yavrusu; tüysüz palaz. **4.** *{ağız}* Yeni emeklemeye başlamış çocuk. [DS] **5.** *{ağız}* Ayı yavrusu. [DS] **6.** *{ağız}* Köpek yavrusu. [DS] 🗗 **apalak topalak,** *İri, gürbüz ve yüzü yuvarlak, sevimli (çocuk).*

apalak[2], **-ğı** [Yun. apalakı] *{ağız} is.* **1.** Çiğdem çiçeği. **2.** Kuvvetli, gür fidan. **3.** Biraz büyümüş ekin. [DS]

apalaklanmak, [apa-la-k-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Gelişmek; serpilmek. [DS]

apalama, [ap *(yans.)* > apa-la-ma] *{ağız} is.* Apalamak işi. [DS] 🗗 **apalama avı,** *Yerde sürünerek yapılan bir av çeşidi.*

apalamak, [ap *(yans.)* > ap-a *(yürümesi gerektiği hâlde yürüyemeyen çocuk)* > apa-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sendelemek. **2.** Bacakları gere gere, ayırarak yürümek. **3.** Sallanarak, sendeleyerek yürümek. **4.** (At için) dörtnala sıçrayarak koşmak. **5.** Sürünmek. [DS]

apalavi, [Yun. apolavi] *{ağız} is.* **1.** Devam edilecek işin bırakıldığı yer. **2.** Bir işte takip edilen sıra. [DS]

apam, [ap+ım *(şimdi)*] *{eT} zf.* **1.** Şimdi. [Gabain] **2.** *e.* Eğer; şayet. [EUTS]

apan, [ap *(yans.)* > ap-an] *{ağız} sf.* Tutarsız. [DS] 🗗 **apan apan,** *{ağız} Yavaş yavaş; ağır ağır.* [DS]|| **apan sapan,** *{ağız} Yalan yanlış.* [DS]

apandi, [Yun. apandi *(buluşma)*] *{ağız} is.* **1.** Düğünlerde, eğlencelerde alınan bahşiş. **2.** Gelin almaya gelenlere verilen ekmek. [DS]

apandis, [Fr. appendice] *is.* **1.** Kendinden daha büyük bir organa ekli küçük, dar ve uzun parça. **2.** *gnşl.* Kör bağırsak ile ince bağırsak bağlantısının 2-3 cm. kadar altında, 4-8 mm. çapında ve yaklaşık 8 cm. uzunluğunda içi lenfoit doku ile kaplı çıkıntı.

apandisit, [Fr. appendicite] *is. tıp.* Kör bağırsak apandisinin iltihaplanması. 🗗 **apandisitini almak,** *argo. Birisini karnından bıçaklamak.*

apangsına, [a(p)-a/ñsın-a آپ اکسنه] *(a'pañsına) {eAT} zf.* Birdenbire; apansız.

apangsızda, [a(p)-a/ñsız-da اپ اکسزده] *(a'pañsızda) {eAT} zf.* → apangsuzda.

apangsuzda, [a(p)-a/ñsuz-da اپ انسزده] *(a'pañsuzda) {eAT} zf.* Birdenbire; ansızın; apansızın.

apanlamak, [ap *(yans.)* > ap-al-la-mak / apanla-mak / apanna-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Geniş adım atmak. [DS]

apansız, [a(p)+a/nsız] *(a'pansız) pekşt. zf.* Hiç beklenmedik bir anda; pek ansız; ansızın; birdenbire; *{ağız} (aγnı).* [DS]

apansızın, [a(p)+a/nsız-ın] *(a'pansızın) pekşt. zf.* Hiç beklenmedik bir anda; pek ansız; ansızın.

apappak, -ğı [a(p)+a/ppak] *{ağız} pekşt. sf.* **1.** Bembeyaz. **2.** Tertemiz. [DS]

Apar, [Avar] *{eT} öz. is.* Avar. [EUTS] [Tekin]

apar[1]**,** [apar-mak > ap-ar] *zf.* Alıp kaçarak. 🗗 **apar topar,** *1. Telaş ve acele ile; çarçabuk. 2. Zorla, yaka paça.*‖ **apar topar etmek,** *1. Kargaşalık ve gürültü içinde toparlanmak. 2. Yaka paça edilerek götürülmek.*

apar[2]**,** [Fr. à part] *is. tiy.* Bir oyuncunun, oyun gereği diğer oyunculardan gizli olarak söylediği kabul edilen sözler.

aparat, [Alm. apparat] *is.* Çeşitli parçaları olan alet; aygıt; cihaz; düzenek.

aparey, [Fr. appareil] *is.* Çeşitli parçaları olan alet; aygıt; cihaz; düzenek.

aparıcı, [apar-mak > apar-ıcı] *{ağız} sf.* (Kişi için) ufak tefek şeyler çalan; hırsız. [DS]

aparık, -ğı [a(p)+a/rık] *(a'parık) {ağız} sf.* Çok zayıf; incecik. [DS]

aparkat, [İng. uppercut] *is. spor.* Boks maçında dirsekleri bükerek aşağıdan yukarıya doğru vuruş.

aparma, [apar-ma] *is.* **1.** Aşırına, çalma. **2.** *ed.* Bir eserden büyük bir bölüm alma; intihal. **3.** Taklit eser. **4.** *sf.* (Parça, bölüm için) bir eserden çalınmış.

aparmaduh, [apar-ıma-duḫ آپرمدخ] *{eAT} sf.* Yağma edilmemiş; alınıp götürülmemiş.

aparmak[1]**,** [ap-ar-mak آپارمق / آپه رمق] *gçl. f. [-ır] [OsT. -ur]* **1.** Alıp götürmek; götürmek; alıp kaçmak; *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS] *«Geçme namert köprüsünden, ko aparsın su seni, / Sinme tilki gölgesinde, ko yesin arslan seni.»* Kanunî **2.** Aşırmak; çalmak; habersiz götürmek; gizlice almak. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Getirmek. [DS] **4.** *{ağız}* Almak. [DS] **5.** *{ağız}* Tutmak. [DS] **6.** *{ağız}* Kaldırmak. [DS]

aparmak[2]**,** [a(p)+a/r-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yıkamak; temizlemek. [DS]

aparmak[3]**,** [abar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kabarmak. [DS]

aparte, [Fr. aparté] *zf.* **1.** İçinden konuşurmuş gibi. **2.** *tiy.* Tiyatroda bir oyuncunun diğer oyunculara duyurmadan içinden söylenirmiş gibi yaparak seyircilere duyurduğu sözler.

apartmak, [apar-mak > apar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Götürmek. **2.** Çalmak; aşırmak; habersiz götürmek; gizlice almak. **3.** Alıp kaçmak. **4.** Kaldırmak. **5.** Aldatmak; kandırmak. **6.** Çaldırtmak. **7.** Yağma etmek. **8.** Oburca yemek yemek; atıştırmak. **9.** Bir işi başarı ile yapmak; becermek. **10.** Kendi çıkarına çalışmak; el altından iş yapmak. **11.** Vazgeçirmek; caydırmak. [DS]

apartman, [Fr. appartement] *is.* Aynı yapı içinde ayrı ve bağımsız bölümlerden oluşan çok katlı konut.

apartuna, [Lat. apertüra *(yarık)*] *{ağız} is.* Ceketlerin kol ağızlarına geçirilen ağızlık. [DS]

apas, [Erme. aps] *{ağız} is.* → apaz. [DS]

apaş[1]**,** [Amer. yerl. d. Apache'den] *is.* Her an bir kötülük yapmaya hazır, büyük şehir serserisi; kabadayı; külhanbeyi; hayta; ipsiz.

apaş[2]**,** [Yun. apoḫi] *is. dnz.* Sünger avcılarının taşıdığı torba.

apaşikâr, [a(p)+a/şikâr] *(a'pa:şikâ:r) zf.* Büsbütün belli; apaçık.

apaşikâre, [a(p)+a/şikâre] *(a'pa:şikâ:re) zf.* → apaşikâr.

apati, [Yun. apateia > Fr. apathie] *(a'pati) is.* **1.** İlgisizlik. **2.** Heyecansızlık.

apatit, [Fr. apatite] *is. min.* Püskürük kayaçların yapısında bulunan flüor, klor gibi elementler içeren kalsiyum fosfat.

apatrid, [Yun. a-patris] *sf.* Vatansız.

apayaz, [a(p)+a/yaz] *(a'payaz) pekşt. sf.* Pek ayaz; çok soğuk.

apaydın, [a(p)+a/ydın] *(a'paydın) pekşt. sf.* Çok aydınlık olan.

apaydınlık, -ğı [a(p)+a/ydın-lık] *(a'paydınlık) pekşt. sf.* Çok aydınlık, günlük güneşlik.

apaykırı, [a(p)+a/ykırı] *(a'paykırı) pekşt. sf.* Büsbütün aykırı; tam tamına ters.

apaykırılık, -ğı [a(p)+a/ykırı-lık] *(a'paykırılık) pekşt. is.* Büsbütün aykırı oluş.

apayrı, [a(p)+a/yrı] *(a'payrı) pekşt. sf.* **1.** Çok değişik, çok farklı. **2.** Ayrıldığı noktalar çok fazla olan; bambaşka.

apaz, [Erme. apas] *is.* **1.** Avuç. **2.** *argo.* Ele geçirilmiş; ganimet. **3.** *sf.* Avuç dolusu; hapaz.

apazlama, [apaz-la-ma] *is.* **1.** Apazlamak işi. **2.** *dnz.* Yelkenli gemilerde, gemi omurgasına 45°'lik açı ile pupa ve orsa arasında esen rüzgâr. 🗗 **apazlama gitme,** *Bir yelkenlinin rüzgârı yandan almak suretiyle seyretmesi; serbest seyir.*‖ **apazlama seyir,** *Bir yelkenlinin rüzgârı yandan almak suretiyle seyretmesi; serbest seyir.*

apazlamak, [apaz-la-mak] *gçl. f. [-ı] [-l(ı)-yor]* **1.** Avuçlamak; avcunu doldurmak; avuç dolusu almak. **2.** *argo.* Zorla elde etmek, yakalamak. **3.** *dnz.* (Yelken için) rüzgârla dolmak. **4.** *dnz.* (Gemi için) bordadan esen rüzgâr ile yavaş yavaş gitmek. **5.** *{ağız}* Hafif yalpalamak. [DS] **6.** *{ağız}* Hırpalamak; boğmak. [DS]

apçalamak, [ap *(yans.)* > ap-ça-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-ı] [-l(ı)-yor]* **1.** Düzensiz yürümek. **2.** (Deve için) ısırmak. [DS]

apel, [Fr. appel] *is.* **1.** Anonim ortaklıklarda pay sahiplerinden ve katılma taahhüdünde bulunanlardan sermaye artırımı için yapılan ödeme çağrısı. **2.** Kâğıt oyunlarında atılan bir kâğıtla eşine oynamasını istediği kâğıdı belirtme.

apepsi, [Yun. a *(yok)* + pepsis *(sindirim)*] *is.* Kötü sindirim.

aperitif, [Lat. aperire *(açmak)* > Fr. apéritif] *is.* Yemeklerden önce tuzlu çerezlerle alınan içki.

apık, -ğı [ap-ık] *{ağız} sf.* **1.** Ahmak; budala; sersem. **2.** Tembel. **3.** (Hayvan için) doğuştan husyeleri olmayan ya da karın içinde kalan. **4.** (Kişi için) sakallı. [DS] 🗗 **apık supuk,** *Saçma sapan; abuk sabuk.*

apılamak, [apı-la-mak / apu-la-mak آپلامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Gönlünü hoş etmek; okşamak.

apıldak, -ğı [ap-ıl-da-k] *{ağız} sf.* Fazla şişman; etli. [DS]

apıldamak, [ap-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Sendelemek. **2.** Şaşırıp kalmak; çok şaşırmak. [DS]

apıldatmak, [ap-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Kandırmak; aldatmak. [DS]

apıldayık, -ğı [ap-ıl-da-y-ık] *{ağız} sf.* Yürümesini bilmeyen; düzgün yürümeyen. [DS]

apır, [ap *(yans.)* > ap-ır] *sf.* Sallanma, sarsılma bildiren yansımalı gövde. 🗗 **apır sapır,** *{ağız} Saçma sapan; gelişi güzel; ileri geri; boş söz.* [DS]|| **apır zıpır,** *{ağız} Gürültü; şamata.* [DS]

apırcak, -ğı [yap-ır-cak?] *{ağız} is.* Yeşil kabuklu ceviz. [DS]

apırcın, [ap-ır-cın] *{ağız}[sf.* **1.** Şaşkın. **2.** Telaşlı. **3.** Perişan. **4.** Becerikli; yiğit; kahraman. DS] 🗗 **apırcın etmek,** *{ağız} Vurgun yapmak.* [DS]|| **apırcın gibi,** *Şahin gibi; çarçabuk.*|| **apırcını çıkmak,** *{ağız} Yorucu bir iş yüzünden bitkin düşmek.* [DS]

apış[1], [ap *(yans.)* > ap-ış] *{ağız} sf.* Çabuk; hızlı. [DS] 🗗 **apış kapış etmek,** *{ağız} Yağma etmek; kapışmak.* [DS]

apış[2], [*eT.* abı-mak *(saklamak)* > ap-ış] *is.* Uyluğun iç tarafı; iki bacak arası. 🗗 **apış apış,** *{ağız} (Yürüme biçimi için) bacakları açа açа, yan yan.* [DS]|| **apış arası,** *İki bacak arasında kalan ve leğen çukurunu alttan örten yumuşak kısım.*|| **apış arasında gezmek,** *Birinin yakınında onu rahatsız edecek, bıktıracak şekilde bulunmak, dolanmak.*|| **apışını açmak,** *Bacaklarını birbirinden ayırmak, öyle oturmak.*|| **apış kurmak,** *{ağız} Bağdaş kurup oturmak; apışmak.* [DS]|| **apış oturuşu,** *Binicilikte atın üzerinde öne doğru eğilerek bütün ağırlığını apışına vererek oturmak.*

apışak, -ğı [apış-ak آپشق] *sf.* **1.** Doğuştan bacakları birbirinden ayrık fakat ayakları birbirine yakın duracak şekilde eğri olan; apışık; *{eAT} (aynı)* apşak. **2.** Yorgunluktan kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırarak giden. **3.** *mec.* Çok yorulmuş (kimse). **4.** *mec.* Çaresiz kalmış. **5.** *{ağız}* Bacaklarını açarak yürüyen; ayrık bacaklı. [DS] **6.** *{ağız}* (Yürüme biçimi için) yan yan, bacaklarını açа açа. [DS] **7.** *{ağız}* Beceriksiz; tembel; ağır kanlı. [DS] **8.** *{ağız} is.* Tarla kenarlarına çit yerine konulan çatallı çam ağacı. [DS]

apışık, -ğı [apış-ık آپشق] *{eAT} sf.* **1.** Apışak. **2.** *{ağız}* Yorgun. [DS] **3.** *{ağız}* Güçsüz. [DS] **4.** *{ağız}* Şaşkın. [DS]

apışıklık, -ğı [apış-ık-lık] *{eAT} is.* Ayakları birbirine yakın fakat bacakları açık olacak biçimde eğri olma durumu.

apışlamak, [apış-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Duraklamak. **2.** Bacakları ayırmak. **3.** Geniş ve hızlı adımlarla yürümek. **4.** Adımlamak. **5.** Bağdaş kurup oturmak. **6.** Avuç dolusu almak; avuçlamak. [DS] 🗗 **apışlaya apışlaya,** *{ağız} (Yürüme için) yan yana, bacakları açа açа.* [DS]

apışlatmak, [apış-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yorgunluktan bacaklarını açtırmak; bacaklarını ayırmak. [DS]

apışlık, -ğı [apış-lık] *is.* Pantolon, külot vb. şeylerin bacak aralarına konulan ara parça; ağ.

apışma, [apış-ma] *is.* Apışmak işi.

apışmak[1], [apış-mak آپشمق / اپشمق] *gçsz. f. [-ır]* **1.** (Hayvan için) yorgunluktan veya güçsüzlükten ayaklarını açarak olduğu yere çöküvermek. **2.** Bacaklarını açarak yere çömelmek. **3.** *{eAT}* Apışını açmak. **4.** *mec.* Yılgınlıktan, yorgunluktan başladığı işi bitirmekten aciz kalmak; ne yapacağını bilememek; şaşırmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **5.** Şaşkınlıktan söyleyecek söz bulamamak. **6.** *{ağız}* Bacakları ayırarak durmak veya oturmak. [DS] **7.** *{ağız}* Birinin sırtına binmek. [DS] **8.** *{ağız}* Yorgunluktan bacakları tutulmak; yürüyememek. [DS] **9.** *{ağız}* Bağdaş kurup oturmak. [DS] **10.** *{ağız}* Atlamak. [DS] **11.** *{ağız} mec.* Yola gelmek; direnmekten vazgeçmek; yumuşamak. [DS] **12.** *{ağız}* Ayrılmak; uzaklaşmak. [DS] 🗗 **apışıp kalmak,** *Şaşırmak.*

apışmak[2], [yap-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Tutmak; tutunmak. [DS]

apıştı, [ap-ış-tı] *{ağız} is.* Sacayağı. [DS]

apıştırma, [apış-tır-ma] *is.* Apıştırmak işi.

apıştırmak, [apış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Hayvanı çöküp kalacak kadar çok yormak veya çok yüklemek. **2.** *dnz.* Başta bulunan iki demiri uygun açıda atarak geminin dönmeden kalmasını sağlamak. **3.** *mec.* Yıldırmak. **4.** *mec.* Ne yapacağını bilemez duruma getirtmek; şaşırtmak. **5.** *{ağız}* Sırta almak; bindirmek. [DS] **6.** *{ağız}* Oturtmak. [DS]

apiko, [İt. a pico] *(api'ko) is.* **1.** *dnz.* Geminin demirinin zincir boşluğunu alarak demir almaya hazır olduğu an. **2.** *sf.* Bir şey yapmaya hazır. **4.** *sf.* Gözü pek, atılgan, çevik, tetik. **3.** *argo.* Giyimi kuşamı düzgün; şık; derli toplu. **4.** *argo.* Çevik; tetik; hazır; tetikte. 🗗 **apiko beklemek,** *Herhangi bir işe başlamak için her an hazır olmak.*

apkın[1], [ap-kın] *{ağız} sf.* Akılsız; serseri; delidolu. [DS] ☐ **apkın sapkın,** *Akılsız; serseri; delidolu.*

apkın[2], [Erme. albın => ahbun] *{ağız} is.* Gübre. [DS]

aplak, -ğı [ap-la-k ?] *{ağız} sf.* **1.** Parlak ve körpe. **2.** Tembel. **3.** Budala; şaşkın. [DS]

aplamak, [at-la-mak / ap-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Atlamak. **2.** Çıkmak; tırmanmak. **3.** Davranmak. [DS]

aplan, [aplan] *{eT} is.* Bir tür fare. [DLT]

aplangaç, -cı [at-la-n-gaç / apla-n-gaç / apla-n-gıç] *{ağız} is.* **1.** Suyun atlayarak geçilebilen yeri. **2.** Köprü. [DS]

aplangıç, -cı [atla-n-gıç / apla-n-gıç] *{ağız} is.* Evlerin önünde, tahtaların aralıklı çakılması ile yapılmış basit kapı. [DS]

aplik, -ği [Fr. applique] *is.* Duvara asılan genellikle tavan avizesinin tamamlayıcısı ve parçası olan iki eşli lamba.

aplikasyon, [Fr. application] *is.* Bir dantel veya kumaşın bir başka kumaş üzerine uygulanması.

aplike, [Fr. appliquer] *is.* Bir kumaştan kesilmiş şekillerin bir başka kumaş üzerine sarma veya fisto ile işlenmiş hâli.

apo[1], [?apo] *{ağız} sf.* **1.** Serseri; aptal. **2.** *is.* Sığır; özellikle inek. [DS]

apo[2], [aba / abo] *{ağız} is.* **1.** Abla. **2.** *(çocuk d.)* Yemek; mama. [DS]

apokaliptik, -ği [Fr. appocalyptique] *is.* Anlaşılmaz, kapalı söz veya yazı.

apokrif, [Fr. apocryphe] *sf.* **1.** Kaynağı gizli. **2.** Doğruluğundan veya aslına uygunluğundan şüphe edilen. **3.** Güvenilmeyen. ☐ **apokrif metin,** *Hristiyanlıkta kutsal metinlere özenilerek Allah'ın kelamıymış gibi kaleme alınan ancak doğruluğuna güvenilmediği için Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedit'e alınmayan metinler.*

apoks, [Yun. apoksino] *{ağız} is.* Eski demir aletleri döverek düzeltme işlemi. [DS]

apokurya, [Yun. apo- *(-den uzaklaşarak)* + krias *(et)* > apokria] *is.* Rumların karnavalı.

apolet, [Fr. épaule *(omuz)* + -ette *(küçülme eki)* > *(omuzcuk)*] *is. as.* Subay üniformalarının omuz kısmına takılan yünlü, ipek veya sırmadan yapılmış üzerinde rütbe işaretleri bulunan kumaş parçası. ☐ **apolet kazanmak,** *Rütbesi artmak.* ‖ **apoletleri sökülmek,** *Bir suç sebebiyle rütbe indirme veya askerlikten çıkarma cezası almak.*

apolitik, -ği [Fr. apolitique] *sf.* Politikadan ve politik konulardan uzak duran; politikayla ilgilenmeyen.

apolog, [Yun. apologos *(hikâye)* > Fr. apologue] *is.* Ahlaki bir sonuçla biten manzum ya da nesir hikâye.

aport, [Fr. apporte] *(a'port) ünl.* Avı veya kendisine gösterilen bir nesneyi yakalayıp getirmesi için köpeğe verilen "Getir!" emri. ☐ **aport etmek,** *argo. Bir şeyi kapıp getirmek.*

aposkal, -li [Yun. aposkalin] *{ağız} is.* **1.** İlk yapılacak iş. **2.** Bir işin başlangıç noktası. **3.** Başlanmış iş. **4.** Tarlada, sürülen yer ile sürülmeyen yer arasındaki sınır. [DS]

aposteriori, [Lat. a posteriori] *(aposterio'ri) zf. fel.* **1.** En sonu. **2.** (Ortaya çıkış için) deney sonucunda; sonsal; bâdi. **3.** Sonuçtan sebebi çıkarma işlemi.

apoşi, [Yun. apoḫi] *is.* Ağzı yuvarlak, telden yapılma torba gibi büyük gözlü ağ; apaş.

apotr, [Fr. opôtre] *is.* Havari.

appak[1], **-ğı** [app+a/k آپیق] *{eAT} {ağız}] pekşt. sf.* **1.** Bembeyaz. **2.** *is.* Süt, yoğurt vb. ürünler. [DS]

appak[2], **-ğı** [? appak] *{ağız} is.* Dişilik organı; ferç. [DS]

appazlamak, [Erme. apaz > ap(p)az-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kapmak; ısırmak. [DS]

appertleme, [Nicolas Appert *(Fransız aşçı)* > appertle-me] *is.* Yiyecek maddelerini sıkı kapatılmış kaplarda ısıtarak bozulmasını önleme yöntemi; konserve etme.

aprak, -ğı [apra-k ?] *{ağız} sf.* **1.** Şaşı. **2.** Eğri. [DS]

apraksi, [Yun. a *(yok)* + praksis *(eylem)* > Fr. apraxie] *is.* **1.** Eylemsizlik. **2.** *tıp.* Kaslarda ve zekâda bir bozukluk olmadığı hâlde el, kol vb. hareketler ile sözleri ve şekilleri yerli yerinde kullanamama, eşyaları tanıdığı hâlde nasıl ve nerede kullanacağını bilememe şeklinde beliren hastalık; işlev yitimi.

apramak, [apra-mak] *{ağız} dönşl. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Kendini kollamak; korunmak. [DS]

apranmak, [apra-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Gelişmek; büyümek. [DS]

apraz[1], [apra-z] *{ağız} sf.* **1.** (Hayvan için) doğuştan kısır; yavrü vermeyen. **2.** (Hayvan için) hiç yorulmayan. [DS]

apraz[2], [Ar. ābrāş => apraz] *{ağız}] is.* Yüzde bulunan siyah lekeler. [DS]

apre, [Fr. apprêter *(hazırlamak)* > apprêt] *is. tekst.* **1.** Kumaş ve derinin kullanılacağı yere göre temizleme, düzeltme ve parlatma gibi fabrikadan çıkmadan önce yapılan son işlemler. **2.** Dokumacılıkta ve boyacılıkta yüzey doldurma ve cila olarak kullanılan madde; düzgün. ☐ **apre işleri,** *Kitap ciltlemede, dikişten önce yapılan ön hazırlık.*

apreleme, [apre-le-me] *is.* Kumaş veya deri üzerinde apre işlemlerini uygulama; düzgünleme.

aprelemek, [apre-le-mek] *gçl. f. [-r]* Kumaş ve derinin fabrikadan çıkmadan önce kullanılacağı yere uygun hâle gelmesi için temizleme, düzeltme ve parlatma gibi son işlemlerini yapmak; düzgünlemek.

apreli, [apre-li] *sf.* Apre işlemi görmüş, aprelenmiş.

apresiz, [apre-siz] *sf.* Apre işlemi görmemiş, aprelenmemiş.

apriori, [Lat. a priori *(öncekinden hareketle)* > Fr. apriori] *sf.* Deneye dayanmayan, akıl yoluyla bulunup ortaya konulan; önsel.

apron, [İng. apron] *is. havc.* Hava alanlarında hangar ve binaların önünde betonla kaplanmış bölüm.

apse, [Lat. abscessus *(bozulma)* > Fr. abcès] *is.* **1.** Bozulma; çürüme. **2.** *tıp.* Mikroplar tarafından bir dokuda meydana getirilen akyuvar, ölü hücre ve mikrop karışımı irin adı verilen ağrılı ve akıntılı birikintiler; çıban.

apseleşme, [apse-leş-me] *is.* Apseli hâl alma.

apseleşmek, [apse-leş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Apseli hâle gelmiş olmak; çıbanlaşmak.

apsent, [Fr. absinthe] *is.* Pelin otunun damıtılmasıyla elde edilen kokudan katılmış sert bir içki.

apsis, [Fr. abscisse] *is.* **1.** Kesik çizgi. **2.** *mat.* Yönlü bir doğru parçası üzerindeki noktanın başlangıç noktasına göre cebirsel değeri. **3.** Uzayda bir noktanın yerini bulmaya yarayan ana çizgilerden yatay olanı.

apsmar, [Sansk. apasmāra] *{eT}* *is.* Sara; tutarık. [EUTS]

apsol, -lü [Yun. a- *(olumsuzluk eki)* > psoli *(erkeklik organı)*] *{ağız}* *sf.* **1.** Elinden herhangi bir iş gelmeyen; beceriksiz. **2.** Aptal. [DS]

apsonlamak, [Far. efsūn => apson-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Okuyup üflemek; afsunlamak. [DS]

apsumati, [Yun. apsimadin] *{ağız}* *is.* Ateş yanınca üzerinde beliren ilk kül. [DS

apsut, [Yun. ipsida => ispit > apsut] *{ağız}* *is.* Kağnı tekerleğinin ağaç parçaları; ispit. [DS]

apşak, -ğı [apış-ak / apşak آپشق] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** → apışak. **2.** İskele sehpası. [DS]

apşal, -li [Yun. a- *(olumsuzluk eki)* > psoli *(erkeklik organı)*] *{ağız} sf.* → apsol. [DS]

apşırmak, [apş / hapş *(yans.)* > apş-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Aksırmak; hapşurmak. [DS]

apşuh, [apş *(yans.)* > apş-u / apşuh *(yans.)*] *is.* Hapşırma sesi.

aptal, [Ar. bedel > abdāl] *sf.* **1.** Zekâsı yeterince gelişmemiş olan; ahmak; alık; bön. **2.** *{ağız}* Görgüsüz; aç gözlü. [DS] **3.** *ünl.* Küçümseme sözü. ◻ **aptal aptal,** *Aptal gibi; aptala benzer şekilde.*|| **aptal baklası,** *{ağız} Bir tür bakla.* [DS]|| **aptal ıslatan,** *{ağız} İnce ince yağan yağmur; ahmak ıslatan.* [DS]|| **aptal olmak,** *Zekâsını yeterince kullanamaz hâle gelmek; alıklaşmak.*|| **aptal otu,** *{ağız} Yaş esrar otu.* [DS]|| **aptal öldüren,** *{ağız} Küçük yeşil renkli bir tür yaban alıcı.* [DS]|| **aptal yerine konmak,** *Bir şeyden habersiz veya bir şeyi bilmez, anlamaz sanılmak.*

aptalca, [aptal-ca] *sf.* **1.** Biraz aptal, aptala benzer. **2.** *(apta'lca) zf.* Aptala yakışır nitelikte, aptal gibi; ahmakça; aptalcasına; bönce.

aptalcasına, [aptal-ca-s-ı–n-a] *(apta'lcasına) zf.* Aptala yakışır tarzda, aptal gibi; aptalca; ahmakça; bönce.

aptallaşma, [aptal-la-ş-ma] *is.* Aptal hâline dönme.

aptallaşmak, [aptal-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Anlayamaz, kavrayamaz duruma gelmek. **2.** Zekâsını işletememek; alıklaşmak; ahmaklaşmak; salaklaşmak.

aptallaştırma, [aptal-la-ş-tır-ma] *is.* Aptal hâline getirme.

aptallaştırmak, [aptal-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir şeyi anlayamaz, bilemez duruma getirmek; ahmaklaştırmak.

aptallık, -ğı [aptal-lık] *is.* **1.** Anlayış kıtlığı; aptal olma durumu; geri zekâlılık; bönlük. **2.** Aptal bir kimsenin niteliği. ◻ **aptallık etmek,** *Aptalca davranmak, akılsızlık etmek.*|| **aptallığa vurdurmak,** *Bir şeyi anlamazmış, bilmezmiş gibi görünmek.*

apteriks, [Fr. aptéryx] *is. zool.* Yeni Zelanda'da yaşayan, türünün tek örneği kanatsız bir kuş; kivi.

aptes, [Far. āb+dest] *is.* Abdest. ◻ **aptesinde şüphe olmamak,** *1. Kendisinden emin olmak; kendine güvenmek. 2. Korkulacak, çekinecek bir durum olmamak.*|| **aptes tazelemek,** *Yeniden abdest almak.*|| **aptes vermek,** *1. Azarlamak. 2. Cezalandırmak.*

apteshane, [Far. āb+dest-hāne] *is.* Büyük ve küçük boşaltım ihtiyacının giderildiği ve gerekli temizliğin yapıldığı yer, aralık; ayakyolu; hela; kenef; kubur; memişhane; tuvalet; WC; yüznumara; hacet yeri.

aptessiz, [abdes-siz] *sf.* **1.** Abdestsiz. **2.** *mec.* Doğuştan ahlaksız olduğu kabul edilen; arsız; çekinmez; yırtık. ◻ **abtessiz yere basmamak,** *Dinin emir ve yasaklarına titizlikle uymak.*

aptiri, [ap *(yans.)* > ap-tir-i] *{ağız}* *sf.* "Saçma sapan" konuşmayı belirtmekte kullanılan *"aptiri saptiri"* sözünde geçer. [DS]

apuk, -ğu [ab-uk / ap-uk اپوق] *{eAT} {ağız}* *is.* Avurdu şişirip parmakla vurarak ses çıkarmak. [DS]

apukurya, [Yun. abokria *(etsiz)*] *is.* Hıristiyanlıkta oruçtan önceki et kesimi yortusu.

apul, [ab / ap *(yans)* > apul] *is.* Düzensiz adım atma, sendeleme, emekleme, şişmanlıktan yürüyememe durumunu belirten yansımalı gövde. ◻ **apul apul,** *Kaz ve ördekler ile tombul çocukların yaptığı gibi iki yana sallana sallana yürümek; badi badi; paytak paytak. {eAT} (aynı)*|| **apul apul yürümek,** *{eAT} İki yana sallana sallana yürümek.*

apulamak, [ap *(yans.)* > ap-ul-a-mak آپولامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Gönlünü hoş etmek; okşamak. ◻ **apulayu görmek,** *{eAT} Okşamayı alışkanlık edinmek.*

apur, [Erme. apur / abur ابور] *{eAT} {ağız} sf.* Dağınık. [DS] ◻ **apur sapur,** *{eAT} Karmakarışık; dağınık; perişan.*

apurcın, [apar-mak > apur-cın] *{ağız} is.* Eşkıya; haydut. [DS]

apuskal, [Yun. ápasgolión] *{ağız} is.* Başlanmış bir işin yarıda bırakıldığı yer. [DS]

apuşak, -ğı [ap-uş-ak] *{ağız}sf.* → apışak. [DS]

apuşka, [apış-mak > apuş-ka] *{ağız} is.* Avcıların tüfeklerine dayanak yaptıkları bir metre boyunda, ağaçtan yapılmış, açılır kapanır bir tür sehpa. [DS]

apuşmak, [apış-mak / apuş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Birinin üzerine çullanmak; asılmak. [DS]

-ar-, [-r- / -ar- / -er- / -ır- / -ir - / -ur- / -ür-] *{eT} {eAT} yap. e.* **1.** Fiillerden geçişli fiil yapan ek. *{eT} {eAT} (aynı) kit-er-mek (gidermek) çık-ar-mak, kop-ar-mak, evermek, başarmak, onarmak,{eT} sarığ-ar-mak (sararmak).* **2.** *{eAT} yap e.* İsimlerden geçişli ve geçişsiz fiiller türetir. *ak > ağ-ar-mak, boz-ar-mak, bel-ir-mek, ev-er-mek, suv-ar-mak.* **3.** Renk isimlerine gelerek bu renge dönüş kavramı katan fiiller yapar: *yaşarmak, yeşermek (yaş-ar-mak), ağarmak (ak-ar-mak), göğermek (gök-er-mek).* **4.** Fiillerden geçişlilik veya ettirgenlik kavramı taşıyan fiiller yapar: *çıkarmak, gidermek (git-er-mek), koparmak.*

-ar[1], [-ar / -er] *çek. e.* → -r[1]. *{eAT} (aynı)*

-ar[2], [-r / -ar / -er / -ır / -ir / -ur / -ür] *{eT} {eAT} çek. e.* → -r[1].

-ar[3], [-r / -ar / -er / -ur / -ür / -ır / -ir / -maz / -mez] *{eT} {eAT} yap. e.* → -r[2].

-ar[4], [-r / -ir / -ır / -ur / -ür / -ar / -er] *{eT} yap. e.* → r[2]

-ar[5], [-ar / -er] *{eAT} yap. e.* Geniş zaman ortacı olan "-an" değeri ile kullanılır. *"Ehl-i kizbin kelâmı uçar (uçan) serçe gibidir."* Mevahibü'l-Hallak fi-Meratibü'l-Ahlak.

-ar[6], [-ar / -er / -(ş)-er / -(ş)-ar] *yap. eki.* **1.** Sayılardan ve sayı yerine geçen isimlerden sıfat türeten ek. Üleşme, paylaşma kavramı katarak üleştirme sayı sıfatları yapar; *{eT}(aynı): altışar (dilim), yedişer (gün), ellişer (sayfa), birer (elma), ikişer (ekmek), yüzer (lira), biner (altın).* **2.** *"Az, çok"* kelimelerine gelerek zarflar yapar.

-ar[7], [-ar / -er] *{eAT} yap e.* Gelecek zaman ortacı "-acak" anlamında. 🗗 **-ar olmak,** *-acak olmak.*

Ar, [Yun. argon *(etkisiz)*] *kısalt. kim.* Atom ağırlığı 39,94, atom numarası 18 olan, havanın birleşiminde yüzde bir oranında bulunan, renksiz, kokusuz basit bir gaz olan argon elementinin kısaltması.

ar[1], [a r] *(a:r) {eT} is.* Arka; geri. [ETY]

ar[2], [ar] *{eT} sf.* Kestane rengi; kumral; konural. [DLT] 🗗 **ar böri,** *Sırtlan.* [DLT]

ar[3], [Ar. ʿār عار] *(a:r) {OsT} is.* Utanma duygusu; hayâ; utanç; hicap. 🗗 **ar belası,** *Namusunu koruma kaygısı; namus belası.*|| **ar damarı çatlamak,** *Utanma duygusunu kaybetmek; utanılacak şeyleri hiç utanmadan yapmak.*|| **ar etmek,** *Utanç verecek bir davranıştan ötürü utanmak, sıkılmak.*|| **arına gitmek,** *Bir söz veya davranıştan ötürü incinmek, üzülmek; haysiyetine dokunmak.*|| **arı satınış, namusu kiraya vermiş,** *Utanma ve namus gibi duyguları terk etmekle kalmamış üstelik kötü yola sapmış kişiler için kullanılır.*|| **ar namus,** *Utanç hissi.*|| **ar namus tertemiz,** *Utanç ve namus gibi üstün nitelikleri terk etmiş kişinin bu özelliğini belirtmek için kullanılan söz.*|| **ar ve hayâ perdesi yırtılmak,** *Utanmamak; utanç duymamak.*|| **ar yılı değil kâr yılı,** *Utanmayı bırakarak sadece çıkarını düşünme zamanı.*

ar[4], [Lat. area *(yüzey)* > Fr. are] *is.* Yüz metre karelik alan ölçüsü birimi; sembolü a'dır.

-ara, [Far. ārāsten *(süslemek)* > -ārā / -ārāy آرای / آرا] *(a:ra:) {OsT} son ek.* Eklendiği Farsça kelimelere *"süsleyen, donatan"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

ara[1], [*eT.* ār-mak *(arasından geçmek)* > ar-ā آرا] *(a-ra:) is.* **1.** İki yeri veya nesneyi birbirinden ayıran uzaklık; açıklık; mesafe; boşluk; aralık. *{eT* ve *eAT} (aynı)*[Gabain] [Yüknekī] [İKPÖy.] [EUTS] **2.** *{eT}* Orta; meydan. [EUTS] **3.** *is. {eAT}* Yer; mahal; mekân; mevki. **4.** İki olay veya olgu arasındaki zaman farkı; fasıla. *"Aradan yıllar geçti, işte o günden beri / Ne zaman yolda bir hana rastlasam irkilirim."* F. Nafiz Çamlıbel. **5.** *{eAT}* Orta yer; meydan **6.** Sahne oyunlarında dinlenme süresi; antrakt. **7.** *spor.* Futbolda 45'er dakikalık dönemler arasındaki dinlenme süresi; haftaym. **8.** Basket ve voleybol oyunlarında takımların aldıkları birer dakikalık dinlenme ve talimat alma süreleri; mola. **9.** Toplu nesne veya kişilerin içi. **10.** Yaş farkı. **11.** *mec.* Kişilerin birbirleri ile ilgili yakınlıkları; dostluk; samimiyet. **12.** *{eT} zf.* Arası; arasındaortasında; içinde. *{eAT} (aynı)* [ETY] [İKPÖy.] [Tekin] [Üç İtigsizler] [DLT] **13.** *{eAT}* Vakit; sıra; esna. **14.** *{eAT}* Zaman zaman; ara sıra; vakit vakit. **15.** *{eAT}* İçinde; arasında. **16.** *{eAT}* Kişiler arasındaki ilişki; yakınlık. 🗗 **ara açılmak,** *Dargınlık çıkmak; bozuşmak.*|| **ara açmak,** *Kişiler arasındaki dostluğu bozmak, ilişkilerini kestirmek; bozuşmaya sebep olmak; dargınlık yaratmak.*|| **ara ara,** *1. Aralıklı olarak; zaman zaman. 2. Yer yer.*|| **ara ay,** *Ramazan bayramı ile Kurban bayramı arasındaki Arabi on birinci ay olan Zilkade.*|| **ara bağı,** *{ağız} anat. Burun direği.* [DS]|| **ara beyin,** *anat. Beyin yarı küreleri ile beyin sapı arasında yer alan, uyku ve metabolizma gibi pek çok hayati faaliyetin merkezi olan bölüm.*| **ara bilanço,** *Yasal zorlama olmaksızın isteğe bağlı olarak düzenlenen bilanço.*|| **ara boğaz,** *{ağız} Salon; hol; aralık.* [DS]|| **ara bono,** *Ödemeler düzenlenirken asıl ödemelerin dışında yapılacak ödemeyi belirleyen ikinci bir ek bono.*|| **ara bozmak,** *Kişiler arasındaki iyi ilişkiyi gidermek; iki kişinin darılmasına sebep olmak.*|| **ara bozucu,** *İnsanlar arasına düşmanlık sokan kimse; fesatçı; fitçi; münafık; müfsit.*|| **ara bozuculuk,** *İn-*

sanlar arasına düşmanlık sokma, birbirine düşürme; fesatçılık; fitçilik; münafıklık; müfsitlik. | **ara bozulmak,** *Geçimsizlik çıkmak.* | **ara bulan,** *{ağız} Hakem; uzlaştırıcı.* [DS]|| **ara bulmak,** *1. İki kişi veya iki topluluğu birbirine yaklaştırmak, dostluklarını sağlamak; anlaştırmak; barıştırmak. 2. {ağız} Vakit bulmak; eli değmek; fırsat bulmak.* [DS]|| **ara bulucu,** *1. Tarafların anlaşmasını sağlayan kişi. 2. Birbirine kırgın olan veya anlaşamayan kimseleri barıştıran, anlaştıran kimse; uzlaştırıcı.*|| **ara buluculuk,** *Birbirine kırgın olan veya anlaşamayan kimseleri barıştırma, anlaştırma işi; uzlaştırıcılık.*|| **ara buluculuk etmek,** *Kişileri veya toplumları uzlaştırma işini yürütmek.*|| **ara cümle,** *Başkalarının sözünü aktarmak veya bir konuda açıklamada bulunmak amacıyla bir cümle içinde iki virgül veya iki kısa çizgi arasına alınmış ek cümle.* | **ara çizgisi,** *Ay yuvarlağının aydınlık ve karanlık kısımlarını birbirinden ayıran çizgi.*|| **ara çoru,** *{ağız} Nezle; grip.* [DS]|| **arada bir,** *Seyrek olarak; ara sıra; bazı bazı; nâdiren.*|| **arada çıkarmak,** *Diğer işler arasında söz konusu işi de yapıvermek; iş arasına sokuşturmak.*|| **arada kalmak,** *1. Ezilmek, bunalmak. 2. Çaresizliğe düşmek. 3. mec. Ara buluculuk yaparken suçlu duruma düşmek. 4. Söz ve siteme uğramak.* | **arada kan bulaşığı olmak,** *Kız alıp vermiş olmak; dünür olmak.* | **arada kaynamak,** *(Asıl yapılması gerekenler için) karmaşa içinde unutulmak.*|| **aradan,** *Geçmiş zamandan bahsedilirken "O zamandan bu güne kadar." anlamında kullanılır.*|| **aradan çekilmek,** *İlişiğini keserek bir daha görünmemek.* | **aradan çıkarmak,** *1. Ötekilerle daha iyi ilgilenebilmek için önemsiz ve küçük olan bir işi yapıp bitirivermek. 2. Uzaklaştırmak.*|| **aradan çıkmak,** *1. Kurtulmak. 2. Vazgeçmek. 3. İlişiğini keserek bir daha görünmemek. 4. (Küçük ve önemsiz görünen için) başka işlerle birlikte yapılıp bitirilivermek. 5. {ağız} Ortaklaşa yapılan işlerden, topluluğun içinden ayrılmak.* [DS] *6. {ağız} Zengin olmak.* [DS] *7. {ağız} Aracılığı bırakmak.* [DS] *8. {ağız} Mücadele dışı kalmak.* [DS] *9. {ağız} Yoksul olmak.* [DS]|| **aradan götürilmek,** *{eAT} Ortadan kaldırılmak; yok edilmek.*|| **aradan götürmek,** *{eAT} Ortadan kaldırmak; yok etmek.*|| **aradan kaldırmak,** *1. Yok etmek. 2. Faaliyetine son vermek.*|| **aradan kara kedi geçmek,** *Hafif bir dargınlık oluşmak.* | **aradan su sızmamak,** *Çok sıkı dost olmak.*|| **ara danteli,** *Bir çamaşır veya elbisenin iki parçasını birleştirmede kullanılan dantel.*|| **ara daşı,** *{ağız} 1. Dövüşte aracıya değen taş. 2. Birbiri ile anlaşmazlık içinde olan iki tarafça da suçlu gösterilen üçüncü kişi.* [DS]|| **arada vaz geçmek,** *{ağız} Bozuşmak.* [DS]|| **ara deniz,** *Büyük karalar arasında bulunan okyanuslardan dar bir boğaz ile ayrılan denizler.*|| **ara derdi,** *{ağız} Nezle; grip.* [DS]|| **aradın azun,** *{eT} Yeniden dirilme ile ölüm arasındaki zaman.* [EUTS]|| **ara duvar,** *Bir bina içinde iki bölümü ayıran duvar.*|| **ara eşeyli,** *biy. Gelişimine asıl cinsiyeti ile başlamasına rağmen sonradan karşı cinsiyete dönüşen.* | **ara eşeylilik,** *biy. 1. Erkeklik ile dişilik arasında bir cinsiyet durumu. 2. Bir cinsiyetten diğer cinsiyete geçme durumu.*|| **ara ev,** *{ağız} Salon; hol; aralık.* [DS]|| **ara görmek,** *{ağız} Evlenme konusunda araya girerek isteklendirmek; yardım etmek.* [DS]|| **ara görücü,** *Kız eviyle oğlan evi arasındaki ilişkileri düzenleyen kadın.*|| **ara göz,** *{ağız} 1. Köy evlerinde iki oda arasında yer alan ve fazla eşyaları koymaya yarayan bölme. 2. Salon; hol; aralık.* [DS]|| **ara günü,** *{ağız} folk. Köy düğünlerinde kınanın hazırlandığı gün ile kına yakma arasında kalan gün.* [DS]|| **ara hastalığı,** *{ağız} Nezle; grip.* [DS]|| **ara ipi,** *Arabaya koşulan atların birbirinden ayrılmaması için onları birbirine bağlayan ip.*|| **ara kapak,** *kütp. Kitabın dış kapağı ile iç kapak arasında yer alan çoğunlukla yalnız kitabın adının yazılı olduğu yaprak.*|| **ara kapı,** *1. Bir bina içinde iki ayrı bölümü birbirine bağlayan kapı. 2. {ağız} Sokak kapısından bir içerdeki kapı. 3. Komşu ile ortak kapı.* [DS]|| **ara karar,** *Bir davada asıl karardan önce alınan dava ile ilgili ikinci derecedeki tedbir kararı.*|| **ara kedisi,** *{ağız} Ara bozan; münafık.* [DS]|| **ara kere,** *{ağız} Ara sıra; bazı bazı; bazen; seyrek.* [DS]|| **ara kesit,** *Çizgilerin, yüzeylerin veya cisimlerin birbirine değdikleri, kesiştikleri yer.*|| **ara kesmek,** *{ağız} Nişandan önce kız tarafı ile anlaşmak; söz kesmek.* [DS]|| **ara konakçı,** *biy. Bir asalağın asıl konağa geçmeden önce bir veya birden fazla evresini geçirdiği canlı.*|| **araları açık olmak,** *Dostlukları olmamak; dargın ve gücenik olmak.* | **araları açılmak,** *Dostluk bağları kesilmek, birbiri ile dargın hâle gelmek.*|| **araları bozulmak,** *Dostluk ve arkadaşlıkları sona ermek; darılmak.*|| **araları iyi olmak,** *Birbirleriyle iyi bir dostluk kurmuş olmak.*|| **araları hoş olmamak,** *Aralarında gerginlik ve kırgınlık olmak.*|| **aralarına kara çalı gibi girmek,** *İki iyi arkadaşın dostluğunu bozmak, birbirine düşürmek.*|| **aralarına kara kedi girmek,** *İki dost, çeşitli sebeplerle birbirine gücenmiş olmak.*|| **aralarına karışmak,** *1. Bir topluluğa girmek, o topluluğun üyesi olmak. 2. Beraber büyümek, yetişmek. 3. Arkadaşlık etmek; düşüp kalkmak.*|| **aralarında dağlar kadar fark olmak,** *Benzer nitelikleri çok az, farklılıkları ise çok fazla olmak.*|| **aralarında kara çalı gibi bitmek,** *İki iyi dostu birbirine gücendirmek; bozgunculuk etmek.*|| **aralarından kara kedi geçmek,** *İki dostun çeşitli sebeplerle birbirine gücenmiş olması.*|| **aralarından su sızmamak,** *Çok iyi ve sıkı bir dostluk kurmuş olmak, çok samimi olmak.*|| **aralarını açmak,** *Dostluklarını gidermek; birbirine düşman hâle getirmek.* | **aralarını bozmak,** *Dostluklarını gidermek; birbirine düşman hâle getirmek.* | **aralarını bulmak,** *1. Kendi kendilerine uzlaşamayan iki kişi veya grubu anlaştırmak,*

barıştırmak. 2. Alış verişte satıcı ile alıcının teklif ettikleri fiyatın ortasını bularak satışı gerçekleştirmek.|| **araları yağ bal olmak,** *Çok iyi ve samimi dost olmak.*|| **ara mal,** *Sanayide son ürünü elde etmekte kullanılan yarı işlenmiş mal.*|| **aramızda kalsın,** *"Bu konuyu ikimizden başka bilen olmasın." anlamında söz.*|| **ara nağme,** *Konuşma sırasında konu ile ilgili olmadan yersizce söylenen söz.*|| **ara nağmesi,** *müz. Türk müziğinde bölümler arasında çalınan sözsüz parça.*|| **ara nağmesi gibi,** *Bir şeyi sıkıntı verecek şekilde ikide bir tekrar ederek.*|| **ara odası,** *{ağız} Köy misafir odası.* [DS]|| **ara oku,** *{ağız} Arabanın ortasında arka dingil ile ön dingili birbirine bağlayan ağaç.* [DS]|| **ara renk,** *Resimde yarı gölgeyi veren renkler.*|| **ara salımı,** *{ağız} Nezle; grip.* [DS]|| **ara seçim,** *Genel seçimler dışında çeşitli nedenlerle olan boşalmalar için yapılan seçim.*|| **arası açılmak,** *Dostlukları bozulmak, darılmak.*|| **arası geçmeden,** *Araya uzun bir süre girmeden, hemen.*|| **arası geçmek,** *Unutulacak kadar uzun süre geçmek.*|| **arası hoş olmamak,** *İyi bir dostluk kurmuş olmak.*|| **arası iyi olmak,** *İyi bir dostluk kurmuş olmak.*|| **arası iyi olmamak,** *1. Aralarında gerginlik ve kırgınlık olmak. 2. Bir şeyden hoşlanmamak, zevk almamak.*|| (..le) **arasında dağlar kadar fark olmak,** *Çok büyük ve önemli farklar bulunmak.*|| (..le) **arası olmamak,** *1. Geçimsizlik içinde olmak. 2. Bir şeyden hoşlanmamak, zevk almamak.*|| **arasına karışmak,** *1. Bir topluluğa girmek, o topluluğun üyesi olmak. 2. Beraber büyümek, yetişmek.*|| **ara sıra,** *Seyrek olarak; arada bir; bazı bazı; her vakit değil.* «Ara sıra geçiyor bir atlı, iki yayan.» *F. Nafiz Çamlıbel.*|| **arası soğumak,** *1. Önemini yitirecek kadar zaman geçmiş olmak. 2. Arkası aranmayıp unutulmak.*|| **arası soğumadan,** *Araya uzun bir süre girmeden, hemen.*|| **arası şeker renk olmak,** *Dostlukları iyi olmamak, bozulmak üzere olmak.*|| **arası uzamadan,** *Araya uzun bir süre girmeden, hemen.*|| **ara sokak,** *Ara caddeye açılan sokak.*|| **ara söz,** *Bir anlatımda ... alan ek açıklama.*|| **ara taksim,** *Birden çok eserin seslendirildiği programlarda makamlar arasında geçişi sağlayan ezgi gösterisi.*|| **ara tümce,** *dbl. Başkalarının sözünü aktarmak veya bir konuda açıklamada bulunmak amacıyla bir cümle içinde iki virgül veya iki kısa çizgi arasına alınmış ek cümle.*|| **ara verdi,** *{ağız} Piç.* [DS]|| **ara vermek,** *1. Tekrar başlamak üzere çalışmayı kesmek; duraklamak. 2. Kesilmek; dinmek.*|| **araya adam koymak,** *Sözü geçen birini aracı olarak kullanmak.*|| **araya almak,** *1. Bir topluluğa kabul etmek. 2. Etrafını çevirmek; kuşatmak; başına üşüşmek; etrafına toplanmak.*|| **araya girici,** *{eAT} 1. Engel. 2. Mesafe.*|| **araya girmek,** *1. Birbiri ile kavgalı olan iki kişi veya tarafı uzlaştırmak veya ayırmak için işe karışmak; müdahale etmek. 2. Bir iş yapılırken o işi geciktirecek başka işlerin yapılmak zorunda olması. 3. Uzaklaştırmaya çalışmak.*|| **araya gitmek,** *1. Değeri bilinmemek; harcanmak.* «Araya gitti diye içlenme baharına, / Huduttan götürdüğün şan yetişir yârına!...» F. Nafiz Çamlıbel. *2. Karışıklık içinde ne olduğu, nereye gittiği bilinmemek, zarar görmek. 3. {eAT} Karışıklıkta telef olmak. 4. Beğenilmemek.* || **ara yağ bal olmak,** *Çok iyi dost olmak; sıkı fıkı olmak.*|| **araya karışmak,** *Kalabalık içine karışarak, görülüp bulunamamak.*|| **araya kılıç girmek,** *Dövüşmek; cenkleşmek.*|| **araya koymak,** *Sözü geçen birini aracı olarak kullanmak.*|| **araya laf karıştırmak,** *Konuşmanın akışına uymayan sözlerle müdahalede bulunmak.*|| **araya lakırdı karıştırmak,** *Konuşmanın akışına uymayan sözlerle müdahalede bulunmak.*|| **araya münafık girmek,** *1. Arabozucular iş başında olmak. 2. Ara açılmasına sebep olmak.*|| **araya soğukluk girmek,** *Dostluk bağları gevşemek; birbirinden hoşlanmamaya başlamak.*|| **araya sokmak,** *1. Bir konuda sözü geçen birini aracı yapmak. 2. Sıra ile yapılan bir işte, usulsüz olarak sıra dışından birinin işini yapmak.*|| **araya sokuşturmak,** *Zaman ve yer bakımından uygun olmadığı hâlde bir şeyi yapmaya kalkışmak.*|| **araya söz bırakmak,** *Dedikodu yapmak.*|| **araya söz düşürmek,** *Dedikodu yapmak.*|| **araya söz karıştırmak,** *Konuşmanın akışına uymayan sözlerle müdahalede bulunmak.*|| **ara yatı,** *{ağız} 1. Konak yeri. 2. Konaklayarak; konaklama yolu ile.* [DS]|| **ara yatı menzili,** *İki menzil arasında olağanüstü durumlarda kalınabilecek yer.*|| **araya vermek,** *1. Yararsız bir harcamada bulunmak. 2. {ağız} Boşa salmak; ziyana uğratmak.* [DS] || **ara yer,** *1. {eAT} Ara. 2. {ağız} Ortalık; orta.* [DS]|| **ara yerden kaldırmak,** *Ortadan kaldırmak, yok etmek.*|| **arayı açmak,** *1. Uzun zaman geçmek. 2. Eski dostluk ve samimiyetin kalkması.*|| **arayı bulmak,** *1. Dostluk kurmak. 2. İlişkileri istenilen şekilde düzene sokmak.*|| **arayı doğrultmak,** *1. Dostluk kurmak. 2. İlişkileri istenilen şekilde düzene sokmak.*|| **arayı soğutmak,** *1. Uzun zaman geçmek. 2. Eski dostluk ve samimiyetin kalkması.*|| **arayı yapmak,** *1. Birbirine kırgın iki kişiyi barıştırmak. 2. Kendine dargın olan biri ile barışmak.*|| **ara yerde,** *İki nesne veya kişi arasında, arada.*|| **ara yön,** *Güney doğu, Kuzey doğu, Kuzey batı, Güney batı gibi ana yönler arasında bulunan coğrafi yönler.*|| **ara yüz,** *Değişik işlevlere sahip iki alet grubu arasındaki bağlantı* (İng. interface).

ara[2], **-a'i** [Ar. ʿüryān *(çıplaklık)* > ʿarāʾ عراء] *(a:ra:) {OsT} is.* **1.** Çıplaklık. **2.** Bozkır; çıplak toprak. **3.** Geniş boş arazi. **4.** Bölge; mıntıka. **5.** Komşuluk. **6.** Avlu.

ara[3], **-a'i** [Ar. rey *(görüş)*> ārāʾ آراء] *(a:ra:) {OsT} is.*

1. Oylar. **2.** Görüş ve düşünceler. ◻ **ārā-yı umūmiye,** *Genel oylar; çoğunluğun oyu; referandum.*

arab[1], [Ar. ʿarab عرب] *{OsT} is.* → Arap.

arab[2], [Ar. ārāb آراب] *(a:ra.b) {OsT} is.* **1.** Akıllar; zekâlar. **2.** Hileler; oyunlar. **3.** İhtiyaçlar; hacetler.

araba, [Ar. rubāʿ *(dörtlü)*] *is.* **1.** Çoğunlukla insan ve yük taşımakta kullanılan tekerlekli kara taşıtı. **2.** Atla çekilen tekerlekli taşıt. *"Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı, / Bir dakika araba yerinde durakladı."* F. Nafiz Çamlıbel. **3.** *gnşl.* Otomobil. **4.** *sf.* Bir arabayı veya kamyonu dolduracak kadar. ◻ **araba atı,** *Araba çekmekte kullanılan ve bu işe alıştırılmış at.* | **araba evi,** *{ağız} Kağıtda tekerleklerin üzerinde yük taşımaya yarayan tahta döşeli kısım.* [DS] | **araba falakası,** *Çift atlı arabalarda oku atlara bağlayan ve koşum takımlarının takıldığı çubuk.* | **araba kullanmak,** *Otomobil sürmek.* | **arabanın ön tekerleği nereden geçerse arka tekerleği de oradan geçer,** *Çocuklar ahlakça büyüklerinin etkisi altında kalarak yetişirler.* | **arabanın tekerine taş koymak,** *Bir iş için güçlük çıkarmak; işin yapılmasını engellemek.* | **araba oku,** *Hayvanların arabaya koşulduğu, arabanın yönünü değiştirmeye yarayan boyunduruk ve hamut gibi aletlerin bağlandığı düz uzun araç.* | **araba tutması,** *Bazı insanlarda kara taşıtlarının hareketlerinden doğan bulantı.* | **araba vapuru,** *Kara taşıtlarının karşı kıyıya taşıyan vapur; arabalı vapur.* | **arabayı devirmek,** *argo. Uykuda cünüp olmak; hamamcı olmak.* | **arabayı düze çıkarmak,** *İşin güç tarafını atlatmak, rahatlamak; selamete çıkmak.* | **arabayı koşmak,** *Arabayı çekecek hayvanları arabanın bu iş için yapılmış yerlerine bağlamak.* | **araba yolu,** *argo. Kolay ve zahmetsiz iş.*

arabacı, [araba-cı] *is.* **1.** Arabayı süren, kullanan kimse. *"Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık, / Yalnız arabacının dudağında bir ıslık!"* Faruk Nafiz Çamlıbel. **2.** Araba yapan ve satan kimse. **3.** *{ağız}* Küçük testi. [DS]

arabacılık, -ğı [araba-cı-lık] *is.* Araba kullanma veya yapıp satma işi; arabacının mesleği.

arabalı, [araba-lı] *sf.* Arabası olan.

arabalık, -ğı [araba-lık] *is.* **1.** Araba konulan yer; garaj. **2.** *sf.* Araba dolduracak miktarda. **3.** (Yer için) belirtilen miktarda araba konulacak, araba sığacak kadar.

araban[1], [Fr. arabanne] *is.* Akasyadan elde edilen bir çeşit zamk maddesinin özü; arap asidi.

araban[2], [Ar. ʿarab > ʿarabān عربان] *(araba:n) {OsT} is. müz.* Eski klasik Türk müziğinde bir makam. ◻ **arabān būselik,** *Bayatiaraban makamının buselik dörtlü veya beşlisi ile sona eren biçimi.* | **arabān kürdî,** *Bayatiaraban makamının kürdi dörtlüsü ile sona eren biçimi.*

arabe, [Ar. ʿarābe عراب] *(ara:be) {OsT} is.* **1.** Yavruları emmesin diye koyun veya keçi memesine geçirilen torba. **2.** Açık saçık konuşma.

arabesk, [Fr. arabesque] *sf.* **1.** Arap tarzında; Arap biçiminde; Arap usulü. **2.** *is.* İç içe geçmiş oyma çiçek şekillerinden meydana gelen süsleme biçimi. **3.** Bir ressamın çizgiyi kendine has bir şekilde kullanışı. **4.** *sf. gnşl.* Bozulmuş, yozlaşmış. ◻ **arabesk müzik,** *Karamsar bir güftesi ile kendini belli eden Arap müziğinden melodik izler taşıyan ve Türkiye'de 1970 sonrası yaygınlaşan bir müzik türü.*

arabeskçi, [arabesk-çi]*is* **1.** Arabesk müzik sanatçısı. **2.** Arabesk müziği çok seven kişi.

arabeskleşme, [arabesk-le-ş-me] *is.* Arabeske benzeme, arabesk tarzına yaklaşma.

arabeskleşmek, [arabesk-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Tarzını arabeske yaklaştırmak, arabesk gibi olmak.

A'rabi, [Ar. ʿarab > aʾrabī اعربی] *(a-rabi:) {OsT} sf.* Göçebe Arap; bedevi,

Arabi, [Ar. ʿarab > ʿarabī عربی] *(arabi:) {OsT} sf.* **1.** Araplarla ilgili; Araplara has. **2.** *is.* Arap dili; Arapça. ◻ **arabî yüzlü,** *{ağız} İnce uzun yüzlü.* [DS]

Arabist, [Fr. arabiste] *is.* **1.** Arap dili ve edebiyatı uzmanı. **2.** On birinci yüzyılda Arap tıp okulunun usulünü benimseyen batılı hekimlere verilen unvan.

Arabistan, [Ar. ʿarab + Far. -istān عربستان] *öz. is.* Asya'nın güneybatısında, Kızıldeniz ile Basra körfezi arasında uzanan yarımada; Ceziret'ül-Arab. ◻ **Arabistan defnesi,** *bot. Defnegillerden, Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen kabukları hekimlikte kullanılan almaşık yapraklı, salkım görünümlü çiçekli çalımsı bir bitki; yakı çalısı, Daphne gnidium.*

Arabiyat, [Ar. ʿarabī > ʿarabiyyāt عربیات] *(arabiya:t) {OsT} is.* Arap dili ve edebiyatı.

Arabiye, [Ar. ʿarabī > ʿarabiyye عربیه] *{OsT} sf.* Araplarla ilgili.

Arabiyet, [Ar. ʿarabī > ʿarabiyyet] *{OsT} is.* **1.** Arapça ile ve Arap edebiyatı ile ilgili eser, kitap. **2.** Arap edebiyatı.

arabozan, [ara+boz-an] *sf.* (Kişi için) iki kişi arasındaki dostluğu bozarak düşmanlık sokan; fesatçı; münafık; müzevir.

arabozanlık, -ğı [ara+boz-an-lık] *is.* **1.** İki kişi arasındaki dostluğu ve uyumu bozma işi; fesatçılık; münafıklık; müzevirlik. **2.** Bu tür kişinin davranış şekli; fesatçılık; münafıklık; müzevirlik. ◻ **arabozanlık etmek,** *İki kişi arasındaki dostluğu bozmaya kalkışmak.*

araca, [Ar. ʾucarā *(hizmetliler)*] *{ağız} is.* Hamal. [DS]

aracı, [ara-cı آرجی] *is.* **1.** Uzlaştırmak, anlaştırmak amacıyla araya giren kimse; uzlaştırıcı; mutavassıt; vasıta. **2.** *huk.* Bir sözleşmenin tarafları arasına hukuki işlemle giren kişi; komisyoncu; simsar; tellal. **3.** Üretici ile tüketici arasında alım satım işini üstlenen ve bundan kazanç elde eden kişi; acente; dağıtıcı; dağıtımcı; distribütör. **4.** *{eAT}* Şefaatçi. **5.** *{ağız}* İki yüzey oluşturan argaç ipliklerini birbirinden ayırmaya yarayan küçük ağaç çivi. [DS] **6.** *sf.* Aracı olan; aracılık eden. 🗗 **aracı koymak,** *Taraflar arasında uzlaşmayı sağlamak için birini göndermek.*|| **aracı olmak,** *Tarafları uzlaştırmak için araya girmek.*

aracılığıyla, [ara-cı-lı(ğ)-ı-(y)-la] *zf.* **1.** Aracı olarak. **2.** Bağlantı kurarak; vasıtasıyla; yoluyla.

aracılık, -ğı [ara-cı-lık] *is.* **1.** Aracının gördüğü iş; tavassut. **2.** Aracı olma durumu. **3.** İki nesne arasındaki bağ. 🗗 **aracılık etmek,** *Kişiler ve taraflar arasındaki anlaşmazlığı gidermek üzere araya girmek; tavassut etmek; alet olmak; maşa olmak.*

araç, -cı [araç] *is.* **1.** Bir iş yapmak için gücünden yararlanılan alet ve makine; alet; edavat; donatı. **2.** İnsanlar ve nesneler arasında bağlantı kurmaya yarayan şey; vasıta. **3.** Bir yere bir sonuca varmak veya ulaşmak için kendisinden yararlanılan yöntem, yol; vasıta. **4.** Kara taşıtı. **5.** *huk.* Kendi etkisi olsun ya da olmasın sonucun oluşmasında eyleme katılan şey. **6.** *{ağız}* Araba oku; arış. [DS] **7.** *{ağız}* Sınır işareti; büyük sınır taşı. [DS] 🗗 **araç durumu,** *dbl. Sözcüğün araç gibi kullanıldığını ya da zaman bildiren sözcüğün belirteç olduğunu gösteren durum, -in ekiyle yapılır: yazın, kışın.*|| **araç durumuyla ikileme,** *dbl. Sözcüklerin her ikisinin de araç durum eki aldığı ikileme, için için.*|| **araç tümleci,** *dbl. Eylemin hangi araçla yapıldığını, ne ile gerçekleştirildiğini belirten tümleç.* Parayla aldım.

araççılık, -ğı [araç-çı-lık] *is. fel.* Düşünce, mantık, ahlak gibi soyut kavramlara ait biçimlerin yalnızca hayatın değişik şartlarına uyma araçları olduğunu ve bunların ancak yararlı olmaları ölçüsünde doğru sayılabileceğini ileri süren dünya görüşü; deneycilik; aletçilik; enstrümantalizm.

araçkın, [Ar. ʿaraḳ *(ter)* + Far. -çīn *(toplayan)*] *{OsT} is.* **1.** → arakçın. **2.** Eskiden gelinlerin başına duvak örtmekte kullanılan taca benzer gümüş başlık. **3.** *{ağız}* Başa sarılan tülbent örtü. [DS]

araçlamak, [araç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kavga edenleri ayırmak. [DS]

araçlı, [ara-ç-lı] *sf.* **1.** Araçla yapılan. **2.** Araçlı olarak. 🗗 **araçlı jimnastik,** *spor. Atlama beygiri, kulplu beygir, denge aracı, halka lobut gibi araçlar kullanarak veya bu tür araçlar yardımı ile yapılan jimnastik.*|| **araçlı tümdengelim,** *mant. Aristo mantığının esasını oluşturan ve daha sonra İslam dünyasında kullanılan bir akıl yürütme metodu; kıyas.*

araçsız, [ara-ç-sız] *sf.* **1.** Araç kullanmadan. **2.** Doğrudan doğruya; vasıtasız; bilavasıta.

araçsızlık, -ğı [ara-ç-sız-lık] *is.* Araçsız olma durumu.

arad, [Far. ārād آراد] *(a:ra:d) {OsT} is.* **1.** İranlılarda her güneş ayının yirmi beşinci günü. **2.** O gün yapılan işlerden sorumlu olduğu sayılan meleğin adı.

A'raf, [Ar. ʿurf *(yüksek kum tepesi)* > aʿrāf اعراف] *(a:ra:f) {OsT} is.* **1.** Tepe; sırt. **2.** *öz. is.* Cennet ile Cehennem arasındaki set. **3.** *mec.* İki zıt şey arasında kalmış olan; ne birine, ne de ötekine ait olan durum. 🗗 **Araf'ın alevleri,** *Allah'ın sevgili kullarının cennete girmeden önce günahlarının kefareti için görecekleri geçici azap.*|| **Araf'ta kalmak,** *1. Günahı ve sevabı denk olan müminlerin Cennet ile Cehennem arasında kalması. 2. mec. İki şey arasında tereddüt etmek.*|| **Araf suresi,** *Kur'an-ı Kerim'in 206 ayetten meydana gelmiş bulunan, Araf ve Araf ehlini anlatan on ikinci suresi.*

a'raf, [Ar. ʿörf > aʿrāf اعراف] *(ara:f) {OsT} is.* Örfler; âdetler.

Arafat, [Ar. ʿarafāt عرفات] *(arafa:t) {OsT} öz. is.* Mekke'nin 16 Km. güney-doğusunda hacıların arife günü toplandıkları yer; Cebelü'r-Rahme (Rahmet Dağı). 🗗 **Arafat'ta soyulmuş hacıya dönmek,** *Her şeyini kaybetmek, çaresiz kalmak.*

Arafiyan, [Ar. aʿrāf > aʿrāfiyān اعرافيان] *(ara:fiya:n) {OsT} is.* Araf'ta bekleyenler; Araf'takiler.

aragan, [ara-gan آراغن] *{eAT} sf.* Çok arayıcı; çok arayan.

aragonit, [Fr. aragonite] *is. jeol.* Kristalleri sekizgen görünümlü ve ilk defa 1775'te İspanya'nın Aragon eyaletinde bulunmuş olan beyaz, yeşil, mavimsi gri bir tür kalsiyum karbonat.

arağ, [Ar. ʿarāḳ] *{ağız} is.* İçki; rakı. [DS]

arağa, [Lübnan Ar. ʿaraḳa] *{ağız} is.* Yapılarda duvar örülürken taşların arasına konulan ağaç; hatıl. [DS]

arağan, [ara-ğan] *{ağız} sf.* Çok kaybolan. [DS]

arahı, [Ar. ʿaraḳ] *(arakhı) {ağız} is.* Rakı. [DS]

arahti, [Yun. adraḫti] *{ağız} is.* Kirmen. [DS]

arais, [Ar. ʿarūs *(gelin)* > ʿarāʾis عرائس] *(ara:is) {OsT} is.* Gelinler.

araiz, [Ar. ʿarż > ʿarīża *(sunma)* > aʾrāʾiż عرائض] *(ara:iz) {OsT} is.* **1.** Sunular. **2.** Sunulan, hediye edilen şeyler. **3.** Üst makamlara yazılan mektup veya dilekçeler.

-arak, [-a *(zarf fiil eki)* + rak *(karşılaştırma eki)* / -erek / -y-arak / -y-erek] *yap. e.* Fiillerden eylemin yapılmakta olduğu kavramını veren zarflar yapar;

zarf-fiil ekidir: *gülerek, giderek, yazarak.* Eski Anadolu Türkçesinde [-ırak / irek / -urak / -ürek] biçimleri de vardır. *«Öperek hem kuçarak oynayırak / lutf ile zevk it biraz andan bırak.»* Kitabü'ş-Şemsiye.

a'rak[1], [Ar. ʿırḳ (*damar*) > a'rāḳ اعراق] *(a-rāk) {OsT} is.* **1.** Bitki kökleri. **2.** Kök; asıl; sülale; nesil. **3.** Bir varlığı besleyen ana damarlar.

a'rak[2], [Ar. a'rāḳ اعراق] *(ara:k) {OsT} is.* **1.** Ter. **2.** Damıtılarak elde edilen alkollü içki; rakı.

arak[1], [Ar. ʿaraḳ عرق] *{OsT} is.* **1.** Ter. **2.** Rakı. 🗗 **arak-dār,** *{OsT} Terli; terlemiş; terleyen.*|| **arak-ı cebîn,** *{OsT} Alın teri.*|| **arak-ı infial,** *{OsT} Çetin bir mücadele esnasında dökülen ter.*|| **arak-nāk,** *{OsT} Tere batmış; çok terlemiş.*|| **arak-nūş,** *{OsT} Rakı içen.*|| **arak-rîz,** *{OsT} Ter döken; terleyen.*

arak[2]**, -kkı** [Ar. araḳḳ ارق] *{OsT} sf.* Çok ince; pek ince; en ince; daha ince.

arak[3]**, -ğı** [Çing. arakava *(elde etme, sağlama)*] *is. argo.* **1.** Çalıntı mal. **2.** Çalma; hırsızlık.

araka, [Yun. arakos / arakas] *is. bot.* İri taneli bir bezelye çeşidi.

arakçı, [arak-çı] *{ağız} sf. argo.* Hırsız. [DS]

arakçılık, -ğı [arak-çı-lık] *is. argo.* Hırsızlık.

arakçın, [Ar. ʿaraḳ *(ter)*+Far. -çīn *(toplayan)* عرقچين] *{OsT} is.* **1.** Teri emmesi için fes, kavuk ve külah altına giyilen ince pamukludan yapılmış bez takke; terlik; arakıye. **2.** Üzeri işli kumaş takke. **3.** Mendil. **4.** *{ağız}* Eskiden gelinlerin giydiği bir tür taç; takke. [DS]

arakı, [Ar. ʿarak عرق] *{ağız} is.* Rakı. [DS]

arakıye, [Ar. ʿaraḳ *(ter)* > ʿaraḳıyye عرقيه] *{OsT} is.* **1.** Teri alan; terlik; arakçın. **2.** Tiftik veya yünden dövülerek yapılan ince keçe kumaştan külah; fötr. **3.** Çoğunlukla dervişlerin giydikleri keçe külah.

araki, [Ar. ʿaraḳī عرقى] *(araki: , k kalın söylenir) {OsT} sf.* Terle ilgili; tere ilişkin.

araklama, [arak-la-ma] *is.* Araklamak, çalmak işi.

araklamak, [Çing. arakava *(sağlama)* / Erme. arakel *(acele etmek)* / Ar. ʿaraḳ *(ter)* > arak-la-mak] *gçl. f. [-r] argo.* **1.** Bir şeyi haber vermeden almak; aşırmak; çalmak. **2.** (Kız ve kadın için) yakın arkadaşlığını kazanmak; tavlamak.

araklaşmak, [arak-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İyiyi, kötüyü ayırmak; ayıklamak. [DS]

araklı, [arak-lı] *{ağız} sf.* Edepsiz. [DS]

araklık, -ğı [arak-lık] *{ağız} is.* Boyut; ebat. [DS]

arakop, [Yun. arokopi *(mısırları seyreltme)*] *{ağız} is.* Birinci çapadan önce seyreltilen, aradan koparılan fideler. [DS]

aral, [ara-l] *{eT} is.* **1.** Sık çalılık. [Gabain] **2.** Ada. [Gabain] [EUTS] **3.** *{ağız}* Sıra dağlar. [DS] **4.** *{ağız}* İki şey arası; ortası. [DS]

aralama, [ara-la-ma] *is.* **1.** İki şey arasında biraz boşluk bırakma işi. **2.** *matb.* Dizilmiş satırları genişletme çubukları ile ayırma. **3.** Sık olarak ekilmiş bitkilerin bir kısmını sökerek seyrekleştirme. **4.** *{ağız}* Evlerin ara duvarı. [DS] **5.** *{ağız}* Pehlivanların ilk defa güreşip yenişmeleri. [DS] 🗗 **aralama duvarı,** *İki pencere arasında kalan duvar; aralamalık.*

aralamak, [ār-mak *(arasından geçmek)* > ara-la-mak آرالمق] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İki şey arasını biraz açmak, biraz boşluk meydana getirmek; ayırt etmek; arayı açmak; aralık bırakmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Ayırmak uzaklaştırmak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Bitkilerin fazla dal ve çubuklarını kesmek; budamak; seyrekleştirmek. [DS] **4.** *{eT} {ağız}* Aralarını bulmak; barıştırmak; kavga eden iki kişiyi araya girerek ayırmak. [DLT] [DS] **5.** *{eAT}* Terk etmek; bırakmak; atlamak. **6.** *{eAT} {ağız}* Arasında görünmek; aralarında dolaşmak; kalabalığı yarıp geçmek. [DS] **7.** *{ağız}* Temizlemek. [DS] **8.** *{ağız}* Derleyip toplamak; yerleştirmek. [DS] **9.** *{ağız}* Tınazın samanını tanesinden ayırmak. [DS] **10.** *{ağız}* Güreşte veya dövüşte birkaç kişiyi dövüş dışı bırakmak; haklarından gelmek. [DS] **11.** *{ağız}* (İplik için) çözmek ve ayırmak. [DS] **12.** *{ağız}* Uzaklaşmak; geride bırakmak. [DS] **13.** *{ağız}* (Zaman için) uzamak. [DS] **14.** *{ağız}* Değirmende, acele işi olan birinin sırasını öne almak; araya sokmak. [DS] **15.** *{ağız}* Çok bağırarak sesleri bastırmak. [DS]

aralanma, [ara-la-n-ma] *is.* **1.** Aralanmak işi. **2.** Ara kazanma. **3.** Biri veya bir şey ile arasındaki uzaklığı biraz artırma; açılma. **4.** *istk.* Biri ötekini bir devirlik gecikmeyle izleyen iki olay arasındaki zaman farkı; kayma.

aralanmak, [ara-la-n-mak آرالنمق] *edil. f. [-ır] [eAT. -ur]* **1.** Aralıklı hâle getirilmek; seyrekleştirilmek; aralamak işine uğramak. **2.** *{eAT}* (Zaman için) arası kesilmek; arası açılmak. **3.** *dönşl. f.* Kendine aradaki mesafeyi arttırmak; uzaklaşmak; seyrelmek. *{eAT} (aynı) {ağız}* **4.** Biraz açılmak. [DS] **5.** Ara kazanmak; ara sahibi olmak. **6.** Arayı uzatmak; araya fasıla girmek; gecikmek. **7.** *argo.* Ağır ağır uzaklaşmak; yavaş yavaş savuşmak.

aralaşmak, [ara-la-ş-mak آراشمق] *işteş. f. [-ır]* **1.** Birbirinden ayrılmak; aralık durmak; uzaklaşmak; *{18.yy.} {ağız} (aynı).* [DS] **2.** Seyrekleşmek. **3.** Ara durumuna gelmek; aralık oluşmak. **4.** *{ağız}* Uzaklaşmak; defolmak. [DS] 🗗 **Aralaş!** *{ağız} "Uzaklaş, defol! anlamında kovma ve hakaret sözü.* [DS]|| **aralaş olmak,** *{ağız} Kovulmak.* [DS]

aralaştırmak, [ara-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* İki şeyi birbirinden biraz ayırmak; aralık bırakmak.

aralatma, [ara-la-t-ma] *is.* Aralatmak işi.

aralatmak, [ara-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir kimseye iki şeyin arasını biraz açtırmak; seyrekleştirme işini yaptırmak. **2.** *{eAT} {ağız}* Arasını açmak; ayırmak; seyrekleştirmak. [DS] **3.** *{ağız}* Ayırtmak; temizletmek. [DS] **4.** *{ağız}* Bir miktar tahılı değirmende sıraya girmeksizin öğüttürmek. [DS] **5.** *{ağız}* Soruşturmak; araştırmak. [DS]

aralı[1], [ara-lı] *{ağız} sf.* Uzak. [DS]

aralı[2], [aral-ı] *{eT} is.* Çalılık. [ETY]

aralıcak, -ğı [ara-lı-caḳ آرالجق] *{eAT} is.* Aralık; dar aralık.

aralık, -ğı [*eT.* ār-mak > ār-a-lıḳ آرالق] *is.* **1.** İki nesne arasındaki açıklık; ara; mesafe; *{eAT} (aynı).* **2.** Olaylar arasındaki zamana dayalı boşluk. **3.** Sıra; esna; *{eAT} (aynı).* **4.** Fırsat. **5.** Vakit; zaman; süre; mühlet; vade; *{eAT} (aynı).* **6.** Bugünkü takvimde yılın son ayı; on ikinci ay; kânunuevvel; ilk kanun; birinci kanun. **7.** *mim.* Odalarla sofalar arasında veya banyo tuvalet gibi alanlara geçerken bırakılan boşluk; geçit. **8.** *{eAT}* Yer; mahal. **9.** *{ağız}* İki ev veya duvar arasındaki boşluk. [DS] **10.** *{ağız}* Çıkmaz, dar sokak. [DS] **11.** *{ağız}* İki ev arasında yapılan duvar; bölme. [DS] **12.** *{ağız}* İki tarla arası; ekin arası. [DS] **13.** *{ağız}* Ortalık; orta yer. [DS] **14.** *{ağız}* Ramazan ve Kurban bayramları arasında kalan ay; Zilkade. [DS] **15.** *{ağız}* Hayvanın ön ayağından arka ayağına takılan köstek. [DS] **16.** *{ağız}* Aralık hastalığı; nezle; grip. [DS] **17.** *sf.* Tam kapanmamış; yarı açık. 🗗 **aralığa gitmek,** *Farkına varılmadan ziyan olmak.*|| **aralık aralık,** *1. Zaman ve fırsat buldukça; zaman zaman; vakit vakit; aralıklarla. 2. Düzgün olmayarak.*|| **aralık bırakmak,** *Kapı pencere gibi şeyleri tam kapatmamak, biraz açık bırakmak.*|| **aralık bitkileri,** *Çok gübreli topraklarda veya yol kenarları ile bağ bahçe, ev aralarında yetişen bitkiler.*|| **aralık bulamamak,** *Fırsat yakalayamamak.*|| **aralık bulmak,** *Zaman ve fırsat yakalamak.*|| **aralık dölü,** *{ağız} Piç.* [DS]|| **aralık etmek,** *Kapalı olan bir şeyi biraz açmak; aralamak.*|| **aralık kapı,** *{ağız} Evlerde ilk kapı ile ikinci kapı arasındaki aralık.* [DS]|| **aralık iyisi,** *{ağız} Ölmeden önce, hastanın geçici olarak iyileşmesi durumu; ölüm iyisi.* [DS]|| **aralık oyunu,** *Bursa dolaylarında oynanan türkülü bir oyunu.*|| **aralıkta kalmak,** *1. Unutulmak. 2. Görülmemek; fark edilmemek.*|| **aralık ürünü,** *Nöbet ürünlerinden birisi veya iki asıl ürünün gelişim süreleri arasında toprağı azot bakımından zenginleştirmek için ekilen yeşil bitkiler.*|| **aralık vermek,** *1. Biraz duraklamak; ara vermek. 2. Fırsat çıkmak.*

aralıklı, [ara-lık-lı] *sf.* **1.** Aralarında mesafe olan. **2.** *zf.* Aralarında mesafe olarak.

aralıksız, [ara-lık-sız] *sf.* **1.** Aralarında mesafe olmayan. **2.** *zf.* Aralarında mesafe olmaksızın.

araltı, [ağır+alt-ı] *{ağız} is.* Yük; engel; ağırlık. [DS]

-aram[1], [-r-am / -ar-am / -er-em / -ır-am / -ir-em / -ur-am / -ür-em] *{eAT} çek. e.* → -ram.

-aram[2], [-r-men / -a-r-van / -a-r-van-ın / -a-rva-m / -ır-ın / -a-r-am] *{eAT} çek e.* → -rmen.

aram[1], [ara > ara-m] *{ağız} is.* **1.** Fırsat; uygun zaman. **2.** Aralık; fasıla. [DS] 🗗 **aram aram,** *1. Zaman zaman; ara sıra. 2. Yer yer.*|| **aram sekem,** *{ağız} Ara sıra; bazen.* [DS]|| **aram taram,** *Karma karışık.*

aram[2], [Far. ārāmiden (*dinlenmek*) > ārām آرام] *(a:-ra:m) {OsT} is.* **1.** Dinlenme. **2.** Durma. **3.** Kalma; karar kılma. **4.** Rahat, huzur. **5.** Müddet. 🗗 **ārām-bahş,** *{OsT} Dinlendirici.*|| **ārām-cū,** *{OsT} Dinlenmek isteyen.*|| **ārām-cūyāne,** *{OsT} Dinlenmek isteyene yakışır tarzda.*|| **ārām-cūyî,** *{OsT} Dinlenme isteyiş.*|| **ārām-gāh,** *{OsT} Dinlenme yeri.*|| **ārām-gāh-ı ebedî,** *{OsT} Sonsuz olarak dinlenilen yer; mezar.*|| **ārām-gār,** *{OsT} (Kişi için) rahat yaşayan.*|| **ārām-geh,** *{OsT} Dinlenme yeri.*|| **ārām-güzîn,** *{OsT} Dinlenen; oturan.*|| **ārām-ı cān,** *{OsT} Gönül rahatlığı.*|| **ārām-ı dil,** *{OsT} Gönül dinlendiren (sevgili).*|| **ārām-rübā,** *{OsT} Rahat kaçıran; huzur bozan.*|| **ārām-sāz,** *{OsT} Oturan; yerleşen.*|| **ārām-sūz,** *{OsT} Rahat kaçıran; huzur bozan.*||

aram[3], [Hint. aram / ram] *{eT} is.* Birinci ay. [Gabain]🗗 **aram ay,** *{eT} 1. Uygurlarda yılın ilk ayının adı.* [EUTS] *2. {eT} Muharrem ayı.* [EUTS]

aram[4], [Ar. irem > ārām آرام] *(a:ra:m) {OsT} is.* Çöllerde yol bulmakta yardımcı olması için dikilen taşlar; kilometre taşları.

arama, [ara-ma] *is.* **1.** Aramak işi ve girişimi. **2.** Bir şeyi bulma çabası. **3.** Öğrenmeye çalışma. **4.** *huk.* Suçlu veya suç unsuru bir şeyin saklanabileceği yerleri araştırmak. **5.** Maden ve petrol yatağının bulunabilmesi için yapılan teknik çalışmanın tümü. 🗗 **arama emri,** *Suçlu veya suç unsurunun araştırılmasına dair yetkili makamın verdiği yazılı veya sözlü emir.*|| **arama kararı,** *Suçlu veya suç unsurunun araştırılıp bulunabilmesi için mahkemenin verdiği karar.*|| **arama tarama,** *1. Polis tarafından genel yerlerde suç unsuru madde taşıyanları tespit ve yakalamak için yapılan arama. 2. Denizdeki mayınların toplanması ve yok edilmesi işi.*|| **arama yapmak,** *Bir suçluyu veya suç unsuru bir şeyi bulmak amacıyla yapılan arama.*

aramak, [*eT.* ar-ḳā-mak > ara-mak آرامق] *gçl. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Birini veya bir şeyi bulmak için çalışmak. [ETY] **2.** Bir şeyin veya kimsenin eksikliğini hissetmek, özlemek. *"Aramazdık gece mehtabı yüzün parlarken, / Bir uzak yıldıza benzerdi güneş sen varken."* F. Nafiz Çamlıbel. **3.** Hâl hatır sormak, ziyaret etmek. **4.** Önem vermek, değer bul-

mak. **5.** Bulunma sebebi. *Sen burada ne arıyorsun?* **6.** Yöntem geliştirmek. **7.** Araştırmak. **8.** *mec.* Bir şeyin olmasına çalışmak; aranmak. *Huzur aramak.* **9.** *{eAT}* Yoklamak; incelemek. ☐ **arama!** *Bulabileceğini sanma, yok.*‖ **aramak taramak**, *Titiz bir şekilde, dikkatlice aramak, gözden geçirmek.*‖ **aramakla bulunmaz,** *Çok az rastlanır.*‖ **arayıp bulmak,** *Kendi isteği ile, davranışları ile kötü bir sonuca ulaşmak.*‖ **arayıp da bulamamak,** *Çok değer verilen şeyle beklenmedik bir şekilde karşılaşmak.*‖ **arayıp soranı olmamak,** *Kimsesiz.*‖ **arayıp sormak,** *Birini ziyaret etmek, hatırını sormak; sağlığından haber almak.*‖ **arayıp sormamak,** *İlişkiyi kesmek.*‖ **arayıp taramak,** *Titiz bir şekilde, dikkatlice aramak, gözden geçirmek.*

aramakçı, [ār-mak *(aldatmak)* / ārmak-çı] *{eT} is.* **1.** Sihirbaz. [ETY] *sf.* **2.** Kurnaz; aldatıcı. [ETY]

Aramca, [İbr. Aram *(Nuh'un torunu)* > Aram-ca] *(a:ra'mca) is.* Batı Sami dilleri.

Arami, [İbr. Aram *(Nuh'un torunu)* > ārāmī آرامی] *(a:ra:mi:) {OsT} is.* Aramca.

arami, [Far. ārāmiden *(dinlenmek)* > ārāmī آرامی] *(a:ra:mi:) {OsT} is.* Dinlenme; rahatlık.

aramide, [Far. ārāmiden *(dinlenmek)* > ārāmīde آرامیده] *(a:ra:mide) sf.* Dinlendiren; dinlendirici; sakin.

Aramiler, [İbr. Aram *(Nuh'un torunu)* > Aramī-ler] *(arami:ler) is.* Mezopotamya'da pek çok devlet kurmuş bulunan Sami ırktan bir kavim.

aramiş, [Far. ārāmiden *(dinlenmek)* > ārāmiş آرامش] *(a:ra:miş) {OsT} is.* Huzur; rahatlık.

aramram, [Ar. ʿaramram عرمرم] *{OsT} is.* **1.** Pek çok asker. **2.** Pek şiddetli durum veya iş.

aran[1], [Far. ārān آران] *(a:ra:n) {OsT} is.* Dirsek.

aran[2], [? aran ارا ن] *{eT} is.* **1.** Ahır; tavla. [DLT] **2.** *{ağız}* Tütün dizmek, kurutmak için kullanılan üstü kapalı yer; sergi. [DS] **3.** *{ağız}* Kağnı ile saman çekmek için ağaçtan yapılan kanat. [DS] **4.** *{eAT}* Sal; tabut.

aran[3], [? aran] *{ağız} is.* **1.** Kuytu ve sıcak yer. **2.** Ova. **3.** Yayla. [DS]

aranç[1], [ara-nç] *{ağız} is.* Dava. [DS]

aranç[2], [ār-mak > ar-anç] *{ağız} is.* Yamaç. [DS]

arangı, [arañı] *(arañı) {ağız} is.* Şimşir ağacı. [DS]

arangımak, [arañı-mak] *(arañımak) {ağız} gçsz. f. [-ır]* (Yağmur, kar için) yağmaya ara vermek; geçici olarak dinmek. [DS]

arangi, [? arañi] *(arañi) {ağız} i.* Kavak ağacı. [DS]

aranılma, [ara-n-ıl-ma] *is.* Aranılmak işi.

aranılmak, [ara-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bir kimsenin veya nesnenin biri tarafından aranması. **2.** Arzu edilmek, istenmek; eksikliği duyulmak. **3.** Söz konusu edilmek, hesaba katılmak.

aranje, [Fr. arrange] *sf.* Düzenlenmiş. ☐ **aranje etmek,** *Düzenlemek.*

aranjman, [Fr. arrangement] *sf.* **1.** Düzenlenmiş. **2.** *is.* Tertipleme; düzenleme. **3.** Çeşitli bakımlardan uyuşabilen çiçekleri bir araya getirme. **4.** Yabancı bir müzik parçasına notalarını değiştirmeden Türkçe sözler giydirme.

aranjör, [Fr. arrangeur] *is. müz.* Düzenleme yapan sanatçı.

aranlığ, [aran-lığ] *{eT} sf.* Ahırlı; ahırı olan. [DLT]

aranma, [ara-n-ma] *is.* Aranmak işi.

aranmak [ara-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kaybolan bir şeyi bulmak için üzerini ve çevreyi araştırmak. **2.** *{ağız}* Kavga etmek için sataşmak; kavga istemek; kavgaya fırsat vermek. [DS] **3.** *{ağız}* Tahmin etmek. [DS] **4.** *edil. f.* Çok istenmek; revaç bulmak. **5.** Eksikliği hissedilmek. **6.** Başkası tarafından birinin üzerinde yapılan arama.

arantı, [ara-n-tı] *{ağız} is.* Ahırlarda iki hayvan arasına konulan uzun ve kalın ağaç. [DS]

Arap, -bı [Ar. ʿarab عرب] *öz. is.* **1.** Arabistan halkından veya bunların soyundan olan kimse; Fellah; Mağribî; Urban. **2.** *yanlış.* Derisi siyah veya koyu olan kimse; zenci. **3.** Çocukları korkutmak için uydurulan adı var kendi yok varlık. **4.** Fotoğrafın negatifi. **5.** *argo.* Baht; şans. **6.** *sf.* Araplara özgü. **7.** Rengi esmer olan. ☐ **Arabı gülmek,** *argo. İşleri iyi gitmek; şansı gülmek.*‖ **Arabı uyanmak,** *argo. İşleri iyi gitmeye başlamak; şansı dönmek.*‖ **Arap aklı,** *Düşünme ve akıl yürütme yetisi kısıtlı; ilkel.*‖ **Arap, araba yüzün karadır, demiş,** *Kendi kusurunu görmeyip başkalarında kusur arayan biri için söylenir.*‖ **Arap ardında,** *Tehlikeli ve korkulu durum.*‖ **Arap aşı,** *{ağız} 1. Dondurulmuş pişmiş hamurla sıcak olarak içilen tavuk eti ve suyu ile yapılmış, ekşili, acılı çorba. 2. Üzerine yağ ve yoğurt dökülerek yenilen bir hamur yemeği.* [DS]‖ **Arap atı,** *Küçük yapılı olmasına rağmen çok dayanıklı ve iyi koşan bir binek atı cinsi.*‖ **Arap bacı,** *Zenci dadı.*‖ **Arap çakmağı,** *Sürterek ateş alan kav çakmağı.*‖ **Arap çorap,** *alay. 1. Arap. 2. Değerli değersiz herkes.*‖ **Arap daşağı,** *{ağız} Ortaklaşa verilecek bir ziyafette masrafa katılmayan üçüncü kişi.* [DS]‖ **Arap dilini çıkarmış,** *1. Birbirini tutmayan renkler. 2. Dikkat çekecek şekilde kırmızı.*‖ **Arap dudağı,** *1. Siyah beyaz iplikten dokunmuş pamuklu kumaş. 2. {ağız} Ocakların yanında kibrit vb. koymak için yapılmış geniş bir alt dudak biçimindeki çıkıntı.* [DS]‖ **Arap harfleri,** *Cumhuriyet dönemine kadar kullanılan Türk alfabesi.*‖ **Arap'ın gözü açıldı,** *Yaşanan bir olaydan artık ders alındığını, bir daha aynı hataya düşülmek istenmediğini ifade eder.*‖ **Arap'ı uyanmak,** *Şansı dönmek, açılmak.*‖

Arap işi, *{ağız} Katır.* [DS]|| **Arap kabağı,** *{ağız} Kara kabak.* [DS]|| **Arap kadayıfı,** *{ağız} Bir tür ekmek kadayıfı.* [DS]|| **Arap karısı,** *{ağız} Çirkin kadın.* [DS]|| **Arap kılçığı,** *{ağız} Buğdayın içinde bulunan yulafa benzer bir tür zararlı.* [DS]|| **Arap köngeği,** *{ağız} Ebegümeci türünden katmerli ve lezzetli bir kır otu.* [DS]|| **Arap meşalesi gibi parlamak,** *Çok ışık saçmak.*|| **Arap olayım,** *Şaka yollu yemin sözü.*|| **Arap osuruğu,** *{ağız} Siyah, kanatlı küçük bir kokulu böcek.* [DS]|| **Arap oturağı,** *{ağız} Derelerde su akıntılarının yaptığı çukurluk.* [DS]|| **Arap oyunu,** *Anadolu'nun pek çok yerinde oynanan bir çeşit köy seyirlik oyunu.*|| **Arap rakamları,** *Bugün kullandığımız onluk sisteme göre düzenlenmiş rakamlar.*|| **Arap sabunu,** *Yumuşak ve koyu renkli sıvı sabun.*|| **Arap saçı,** *bot. Rezene bitkisi(Foeniculum vulgare)'nin sebze olarak tüketilen iplik şeklindeki taze yaprakları.*|| **Arap saçı,** *Karma karışık, içinden çıkılmaz iş.*|| **Arap saçına dönmek,** *Karışmak, içinden çıkılmaz hâle gelmek.*|| **Arap sıtması,** *Her gün tutan sıtma.*|| **Arap sümbülü,** *bot. Zambakgillerden yapraksız çiçek saplarının tepesinde salkım şeklinde küçük, mor veya beyaz çiçekler açan bir soğanlı bitki, (Muscari).*|| **Arap şalgamı,** *{ağız} Siyah turp.* [DS]|| **Arap tavşanı,** *zool. Kuzey Afrika ve Arabistan'da yaşayan boyu 20, kuyruğu 22 cm. kadar uzunlukta, tahılları kemiren memeli bir hayvan; tarla faresi; {eAT}, (Jaculus jaculus).*|| **Arap uşağı,** *Arap asıllı; Fellah.*|| **Arap uyandı,** *1. Yaşanan bir olaydan artık ders alındığını, bir daha aynı hataya düşmek istenmediğini ifade eden söz. 2. Talih yardıma başladı.*|| **Arap ü Zengi** *(Arap ve Zenci), Bir dudağı yerde bir dudağı gökte diye tarif edilen bir masal cadısı.*|| **Arap yemeği,** *{ağız} Tuz ve karabiber karıştırılarak yapılan bir katık.* [DS]|| **Arap yolu,** *İmparatorluk dönemi el sanatlarında "arabesk" yerine kullanılan terim.*|| **Arap zamkı,** *Afrika'da yetişen akasya(Acacia vera)'lardan elde edilen kahverengi şeffaf, yapışkan bir madde.*

Arapça, [Arap-ça] *zf.* **1.** Arap usulünde; Arap'ın yaptığı gibi. **2.** *is.* Arapların konuştuğu, Sami dillerin güney öbeğine giren bir dil. **3.** Bu dile ait; bu dille ilgili.

Arapçalaşma, [Arap-ça-la-ş-ma] *is.* Arapça'nın özelliklerini kazanma.

Arapçalaşmak, [Arap-ça-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Arapça özellik kazanmak.

Arapçalaştırma, [Arap-ça-la-ş-tır-ma] *is.* Arapça özelliği kazandırma.

Arapçalaştırmak, [Arap-ça-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Arap dilinin özelliğini kazandırmak.

Araplaşma, [Arap-la-ş-ma] *is.* Arap olma, Araplığı benimseme.

Araplaşmak, [Arap-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Arap kültür ve yaşayışını benimsemek, Arap gibi olmak.

Araplaştırma, [Arap-la-ş-tır-ma] *is.* Baskı veya diğer yollarla Arap yaşayış ve kültürünü benimsetme.

Araplaştırmak, [Arap-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Zor kullanarak veya başka yollarla Arap kültür ve yaşayışını benimsetmek; Araplığı kabul ettirmek.

Araplık, -ğı [Arap-lık] *is.* Arap olma durumu.

ar'ar, [Ar. ʿarʿar عرعر] *{OsT} is.* **1.** Ardıç. **2.** Dikenli ardıç ağacı; dağ servisi. **3.** *mec.* Güzelin ince ve uzun boyu.

ararot, [İng. arrow *(ok)* + root *(kök)* > arrow-root] *is.* Sıcak ülkelerde yetişen bir tür zencefilgillerin rizomlarından elde edilen nişasta. ◻ **ararot kamışı,** *Antillerde yetişen ve kökünden ararot elde edilen bir çeşit kamış, (Marantha arundinacea).*

a'ras[1], [Ar. ʿurs > ʿarus *(gelin)* > aʿrās اعراس] *(a-ra:s) {OsT} is.* **1.** Gelinler. **2.** Düğünler.

a'ras[2], [Ar. ʿarṣa *(boş yer)* > aʿrāṣ اعراص] *(a-ra:s) {OsT} is.* Boş topraklar; arsalar.

aras, [Ar. ʿaras عرس] *{OsT} is.* Yorgunluk; bitkinlik.

arasa, [Far. araste] *{ağız} is.* Tahıl, meyve ve bazı ürünlerin satıldığı yer; çarşı; pazar. [DS] ◻ **arasa uşağı,** *Tahıl komisyoncusu.*

arasat, [Ar. ʿarṣa *(yer)* > ʿaraṣāt عرصات] *(arasa:t) {OsT} is.* **1.** Arsalar. **2.** *öz. is. isl.* Kıyamet gününde bütün ölülerin dirilerek toplanacağı yer. **3.** *{ağız}* Ortalık; ara yer. [DS] ◻ **arasat cazısı,** *{ağız} Ara bozan; söz taşıyıcı; münafık.* [DS]

arasıl, [ara-sıl] *{ağız} sf.* Paralel; koşut. [DS]

arasız, [*eT.* āra-sız] *sf.* **1.** *{eT}* Arasız; aracısız; doğrudan. **2.** *zf.* Devamlı, sürekli olarak; hiç ara vermeden.

arasta, [Far. ārāste / rāste آراسته] *{OsT} is.* **1.** Süslenmiş. **2.** Eski kapalı çarşılarda aynı eşyayı satan esnafın bulunduğu yer. **3.** Ordugâhta kurulan çarşı, ordugâh çarşısı. **4.** *mim.* Üstü örtülü ve dükkânlarının önü saçaklı çarşı.

arastak, -ğı [Erme. arasdag] *is.* **1.** Tavan. **2.** Yapıların üstünü örten çatının duvar ötesine kadar olan çıkıntıları; saçak; arıstak.

araste, [Far. ārāsten *(süslemek)* > ārāste آراسته] *(a:-ra:ste) {OsT} sf.* Süslenmiş; donanmış.

arastegi, [Far. ārāste-gī آراستگی] *(a:ra:stegi:) {OsT} is.* Süslülük.

a'raş, [Ar. ʿarş > aʿrāş اعراش] *(a-ra:ş) {OsT} is.* **1.** Göğün en yüksek tabakaları; arşlar. **2.** Tahtlar. **3.** Damlar; çatılar. **4.** Direkler. **5.** Pavyonlar.

araşit, -di [Fr. arachide] *is. bot.* Yer fıstığı.

araşmak, ara-mak > ara-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Birbirini aramak. **2.** Hep beraber aramak.

araştırı, [ara-ş-tır-ı] *is.* Araştırma.

araştırıcı, [ara-ş-tır-ıcı] *is.* **1.** Araştıran, inceleyen; tetkik eden. **2.** *sf.* Meraklı; mütecessis.

araştırıcılık, -ğı [ara-ş-tır-ıcı-lık] *is.* Araştırıcının yaptığı iş, meslek.

araştırılma, [ara-ş-tır-ıl-ma] *is.* Araştırılmak işi.

araştırılmak, [ara-ş-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Araştırma yapılmak, dikkatle gözden geçirilmek.

araştırma, [ara-ş-tır-ma] *is.* **1.** Sanat, edebiyat ve bilim alanlarında yapılan disiplinli inceleme ve çalışma. **2.** Saklı bir şeyi bulmak için yapılan arama çabası; taharri. 🗗 **araştırma filmi,** *Bir bilimsel araştırmayı sadece kaydetmekle elde edilen film.*|| **araştırma görevlisi,** *Yüksek öğretim kurumlarında yapılan araştırmalarda yardımcı olan veya bu konuda verilen görevleri yapan öğretim üyesi yardımcısı.*|| **araştırma kitaplığı,** *kütp. Araştırma kurumları ile araştırmacı gruplara hizmet etmek amacıyla kurulan kitaplık.*

araştırmacı, [ara-ş-tır-ma-cı] *is.* Bilim ve sanat alanlarında disiplinli araştırma yapan kişi; araştırman.

araştırmacılık, -ğı [ara-ş-tır-ma-cı-lık] *is.* **1.** Araştırmacı olma durumu. **2.** Araştırmacının işi.

araştırmak, [ara-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir kimseyi veya bir nesneyi bulmak için çevreyi gözden geçirmek, incelemek; taharri etmek. **2.** Sormak, soruşturmak. **3.** İncelemek; tetkik etmek.

araştırman, [ara-ş-tır-man] *is.* Araştıran; inceleyen; tetkik eden.

arat, [Ar. ʿarāt عرات] *(ara:t) {OsT} is.* **1.** Bölge; mıntıka. **2.** Avlu.

aratma[1], [ara-t-ma] *is.* Aratmak işi.

aratma[2], [art-mak *(asmak, yüklemek)* > ar(a)t-ma] *{eAT} is.* Heybe.

aratmak, [ara-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Başkasına arama işini yaptırmak. **2.** Arzulatmak; istetmek.

aravadana, [Sansk. arvadna?] *{eT} is.* Manastır. [EUTS]

arayadana, [Sansk. arvadna?] *{eT} is.* → aravadana.

arayende, [Far. ārāsten > ārāyende آرایندە] *(a:ra:yende) {OsT} sf.* Düzen veren; donatan; süsleyen.

arayıcı, [ara-y-ıcı آرییجی] *is.* **1.** Aramayı kendine iş edinen kimse. **2.** Bir şeyi bulmak için ısrarla dolanan. 🗗 **arayıcı baş,** *as. Mermi başına takılan ve o merminin yolunu hedefe yönlendiren elektronik düzenek.*|| **arayıcı esnafı,** *İmparatorluk döneminde İstanbul'un çöplerini toplayan ve bu çöplerdeki işe yarar maddeleri toplayıp satarak geçimini sağlayan esnaf takımı.*|| **arayıcı fişeği,** *as. İşaret fişeği.*|| **arayıcı it,** *{eAT} Av köpeği.*

arayış[1], [ara-y-ış] *is.* Arama işi ve biçimi.

arayış[2], [Far. ārāyiş ?] *{ağız}* *is.* **1.** Budama. **2.** Dokumacılıkta ipleri düzenleyen küçük tahta parçası. **3.** Fasulye, bezelye gibi bitkilerin sarılması için dikilen sırık. **4.** Kumaş kenarlarından kesilen ince parçalar; kumaş şeritleri. [DS] 🗗 **arayış makası,** *{ağız} Bakırcı makası.* [DS]

arayi, [Far. ārāsten > ārāyī آرایی] *(a:ra:yi:) {OsT} is.* Düzenleyicilik; süslemecilik.

arayiş, [Far. ārāsten *(süslemek)* > ārāyiş آرایش] *(a:ra:yiş) {OsT} is.* **1.** Süs; ziynet. **2.** Süsleme; süsleyiş.

a'raz[1], [Ar. ʿarāż > aʿrāż اعراض] *(a-ra:z) {OsT} is.* **1.** Arazlar. **2.** Kötüye yönelik belirtiler; kötü işaretler. **3.** *tıp.* Hastalık belirtileri; semptom. **4.** *mec.* İnsana musallat olan; kaza; kader; kazalar; felaketler. **5.** *{ağız}* Hastalık; dert. [DS]

a'raz[2], [Ar. ʿırż > aʾrāż اعراض] *(a:ra:z) {OsT} is.* Irzlar; namuslar.

araz[1], [ara-z] *{ağız} sf.* Aralıklı. [DS] 🗗 **araz daraz,** *{ağız} (Dokumalar için) seyrek; aralıklı.* [DS]

araz[2], [Ar. ʿarż *(göstermek)* > ʿaraż عرض] *{OsT} is.* **1.** İşaret; belirti; iz. **2.** Aslında mevcut olmayıp da bir şeye sonradan eklenen. **3.** Ortaya çıkması, belirmesi için bir başka şeye, bir öze muhtaç olan şey. **4.** Tesadüf. **5.** Altın ve gümüş dışındaki mal, mülk. **6.** *tasvf.* Madde âlemine ait şeyler, mal mülk. **7.** *huk.* Altın ve gümüş dışında sahip olunan her türlü mal mülk. 🗗 **araz-ı ām,** *fel. Bir kategoriye giren, her şeye nispet edilebilen vasıf.*|| **araz-ı hās,** *fel. Bir kategoriye giren nesnelerden bir kısmına özgü nitelik.*|| **araz-ı lāzım,** *fel. Özden ayrılması olanaksız durum.*

araz[3], [Ar. aḥras] *{ağız} sf.* Sağır ve dilsiz. [DS]

arazan, [Ar. ʿarāż > ʿarāżān عراضًا] *(a-ra':za:n) {OsT} zf.* Tesadüfen; rastgele.

arazat, [Ar. arż *(yer)*=> arażāt ارضات] *(araza:t) {OsT} is.* **1.** Topraklar. **2.** Ülkeler; memleketler. **3.** İklimler.

arazbar, [Ar. ʿaraż+Far. bār عرضبار] *(arazba:r) {OsT} is. müz.* Dügâh perdesinde kalan bayatinin nevâ üzerindeki şeddine, rast beşlisinin çargâh üzerindeki şeddi ile uşşak dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelen eski Türk müziğine ait birleşik bir makam. 🗗 **arazbar büselik,** *Arazbâr makamının sonuna bir buselik dörtlüsü veya beşlisi eklemekle Üçüncü Selim tarafından meydana getirilmiş birleşik bir makam.*

arazet, [Ar. ʿarż *(genişlik)* > ʿarāżet عراضت] *(ara:zet) {OsT} is.* En; genişlik.

arazi, [Ar. arż *(toprak)* > arāżī اراضی] *(ara:zi:) {OsT} is.* **1.** Yerler; topraklar. **2.** Ekilebilen topraklar. **3.** Yerleşim birimi ve yollar dışında kalan yerler. **4.** Bir ülke toprakları. **5.** *as.* Kışla, köy, şehir vb. otu-

rulan yer dışındaki açık alanlar. ◻ **arazi açma,** *Fundalık, sazlık, koruluk gibi yerleri temizleyerek tarıma elverişli hâle getirme.*‖ **arâzî-i hâliye,** *1. Boş topraklar. 2. Sahipsiz topraklar.*‖ **arâzî-i mukaddese,** *{OsT} Kutsal topraklar; Filistin ve çevresi.*‖ **arâzi-i mübâreke,** *{OsT} Kutsal topraklar; Hicaz bölgesi; Mekke ve Medine.*| **arazi olmak,** *1. Birlikte yapılan bir çalışma sırasında aniden ortadan kaybolmak; kaytarmak; saklanmak; kaçmak. 2. Korkudan sinmek. 3. Gizlenmek; saklanmak. 4. Sinmek.* ‖ **arazi ölçümü,** *Bir arazinin alanını ölçme işi ve yöntemi.*‖ **arazi taşıtı,** *Karayolları ve oto yollar dışındaki yollarda ve engebeli arazide kullanılmak üzere özel olarak üretilmiş, dört tekerleği de motordan güç alan motorlu araç.*‖ **araziye uymak,** *Yeni girilen ortamdaki değişik tutumlara alışmak ve uymak.*

a'razi, [Ar. a'rāż > a'rāżī اعراضی] *(a-ra:zi:) {OsT} sf.* 1. Rastgele; tesadüfi. **2.** Arızi.

arazi, [Ar. ʿarāż > ʿarāżī عراضی] *(ara:zi:) {OsT} sf.* Önceden aslında olmadığı hâlde sonradan eklenen; arızi.

araziş, [Far. ārāziş آرازش] *(a:ra:ziş) {OsT} is.* **1.** Hayır dua etme; iyi dilekte bulunma. **2.** Sadaka verme.

arazöz, [Fr. arroseuse] *is.* Yeri sulamakta kullanılan araç.

arbalamak, [arba-la-mak / arva-la-mak] *{eT} gçl. f. [r]* Büyülemek; sihir yapmak. [EUTS]

arbalanmak, [arba-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Ağır gelen yana doğru eğilmek, meyletmek. **2.** Birinin üzerine çullanmak; abanmak. [DS]

arbalet, [Fr. arbalète] *is. as.* Bir zemberek aracılığıyla kurulan ve kundak üzerine oturtulmuş çelik yay.

arbanmak, [arba-n-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Üzerine çullanmak; abanmak. **2.** Ağaca tırmanmaya çalışmak. [DS]

arbas, [?arbas] *{ağız} is.* Çok kuvvetli erkek. [DS]

arbaş, [arba-ş] *{ağız} sf.* **1.** Eğri bacaklı. **2.** (Kişi için) mavi gözlü, sarı saçlı. **3.** Yaramaz. [DS]

arbaşmak, [arba-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sarılmak. [DS]

arbatan, [ar+bat-an] *{ağız} sf.* **1.** Arsız; hayasız. **2.** Obur. **3.** Tutumsuz; batıkçı. [DS]

arbaz, [? arbaz] *{ağız} sf.* **1.** Kısır; yavru vermeyen. **2.** Zayıf; cılız; hastalıklı. **3.** (Çocuk için) tombul; şişman. [DS]

arbaza, [arbaz-a?] *{ağız} sf.* Aykırı; zıt; karşı. [DS]

arbe, [Ar. erba'a] *{ağız} is.* Çarşamba. [DS]

arbede, [Ar. ʿarbede عربده] *{OsT} is.* Kavga; gürültü patırtı; dalaş. ◻ **arbede-cū,** *Kavga arayan.*‖ **arbede-cûyâne,** *Kavga arzusuna.*‖ **arbede-kâr,** *Kavgacı; gürültü yapan.*‖ **arbede kopmak,** *Aniden kavga çıkmak.*‖ **arbede-sâzî,** *Kavgacılık.*

arbet, [Ar. ʿibret] *{ağız} is.* Çirkin, biçimsiz, gülünç yüz veya vücut. [DS]

arbılmak, [arb-ıl-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Abanmak; yaslanmak. **2.** Dayanmak; yüklenmek. **3.** Asılmak; tutunmak, takılmak. **4.** Tırmanmak; çıkmak. **5.** Atılmak; saldırmak. **6.** Birisine yük olmak. **7.** Binmek. [DS]

arbış, [arb-ış] *{ağız} is.* Düzen; intizam. [DS]

arbışmak, [arb-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Abanmak; yaslanmak. **2.** Dayanmak; yüklenmek. **3.** Asılmak; tutunmak, takılmak. **4.** Tırmanmak; çıkmak. **5.** Atılmak; saldırmak. **6.** Binmek. **7.** Yoktan kavga çıkarmak. **8.** (İş için) tutmak; yapmak. [DS]

arbitraj, [Lat. arbitrari *(karar verme)* > Fr. arbitrage] *is. bank.* **1.** Bir yerden döviz, kıymetli maden ve menkul kıymet satın alarak daha yüksek fiyatla başka bir yerde satarak para kazanmak. **2.** Değeri yüksek bir malı satıp ileride daha çok yükselecek başka bir malı satın alarak kâr elde etmek.

arboretum, [Lat. arboretum] *is. bot.* **1.** Yabani ağaçların yetişme şartlarını incelemek amacıyla kurulmuş botanik bahçesi. **2.** Bir botanik bahçesinde ağaç ve çalıların dikimine ayrılmış yer.

arca[1], [ar(ı)-ca] *{ağız} sf.* **1.** Temiz. **2.** Namusluca. [DS] ◻ **arca silice,** *{ağız} Tertemiz.* [DS]

arca[2]**, -a'i** [Ar. ʿarec *(topal)* > ʿarcā' عرجاء] *(a:rca:) {OsT} sf.* **1.** (Bayan için) topal; aksak. **2.** *is.* Sırtlan.

arcak[1]**, -ğı** [ar(ı)-cak] *{ağız} sf.* Temiz. [DS] ◻ **arcak durcak,** *{ağız} Tertemiz.* [DS]

arcak[2]**, -ğı** [ar-cak] *{ağız} is.* Koyunları tipiden korumak için götürülen kuytu yer; koyak. [DS]

arcalamak, [ar(ı)-ca-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Temizlemek. [DS]

arcele, [Ar. ʿarcele عرجله] *{OsT} is.* Sürü.

arcıman, [arcı-man] *{ağız} is.* Karaçalı. [DS]

arcıt, -dı [ardıç > arcıt] *{ağız} is.* Ardıç. [DS]

arçak, -ğı [Erme. arç] *{ağız} is.* Ayı. [DS]

arçı, [ar-çı] *{eT} is.* Heybe. [DLT]

arçun, [Sansk. arjuna] *{eT} is.* Hindistan'da yetişen, mirobalan adı verilen meyvelerinden tanen üretilen bir bitki, *(Terminalia arjuna).* [EUTS]

ard[1], [ārd / art] *{eAT} is.* **1.** *{eT}* Arka taraf; art. [Clauson] **2.** Sırt. **3.** Öte. ◻ **ard döndürici,** *{eAT} Sırt çeviren.*‖ **ardca gelici,** *{eAT} 1. Takip eden. 2. Bir işin peşine düşen.*‖ **ardca yürimek,** *{eAT} Ardına düşmek; takip etmek.*

ard[2], [Far. ārd آرد] *(a:rd) {OsT} is.* **1.** Tahıl unu. **2.** Değirmen taşına buğday akıtan oluk. ◻ **ārd-bîz,** *1. Un eleyici. 2. Un eleği.*

-arda, [-arda / -erde / -urda / -ürde / -rda / -rdė] *{eT} yap. e.* Zarf fiil (ulaç) eki. Sıfat fiil eki olan *-r / -ar / -er / -ur / -ür* ile bulunma durum eki olan *-de / -da* eklerinin birleşmesi ile meydana gelmiştir; *-ken, -*

diği zaman anlamı verir. *çık-arda (çıkarken), yorırda (yürürken), kör-ürde (gördüğünde)*

arda[1], [? arda] *is.* **1.** Uzun el değneği. **2.** İşaret olarak yere dikilen çubuk. **3.** Çelik kalem. **4.** Hükümdar veya kumandan asası. **5.** *{ağız}* Çıkrıkçı kalemi. [DS]

arda[2], [arda] *{ağız} is.* Evde kalmış kız. [DS]

arda[3], [art > arda] *{ağız} is.* Kervanın en arkasındaki deveye takılan büyük deve çanı. [DS]

ardaçı, [ar-daçı / er-deçi] *{eT} sf.* Erecek olan; ulaşıcı; varıcı. [EUTS]

ardak[1], **-ğı** [*eT.* arda-mak / arta-mak *(çürümek)* > arda-k / arta-k] *is.* **1.** Kayın, kırmızı gürgen ve kızılağaç kerestelerinin veya ağaç kaplamaların çürümeye başladıklarında oluşan lekeler. **2.** Kesilmeden yerinde kurumuş ağaç. **3.** *{ağız}* Çürümüş, çürümeye yüz tutmuş ağaç. [DS] **4.** *{ağız}* Lifleri karşılıklı olup doğramacılığa yaramayan kereste. [DS] **5.** *{ağız}* Direkler seyrek dikildiği için üzerine fazla yük binen kiriş. [DS] **6.** *{ağız}* Tahta parçaları ile bağlanmış kırık kol veya bacak. [DS] **7.** *{ağız}* İhtiyar adam. [DS]

ardak[2], **-ğı** [ard-mak > ard-ak] *{ağız} is.* Küfe. [DS]

ardaklamak, [ardak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hayvan terbiye etmek.

ardaklanma, [ardak-la-n-ma] *is.* İçten çürüme.

ardaklanmak, [ardak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* İçten içe çürümek; durduğu yerde kurumak.

ardala[1], [arda-la] *{ağız} is.* → arda[3]. [DS]

ardala[2], [arda-la] *{ağız} is.* **1.** Etin işe yaramayan parçası. **2.** Kasaplık hayvanların karaciğer, böbrek, bağırsak ve işkembe gibi organlarının adı; sakatat. **3.** İneğin bacak etleri. **4.** Kervanın en sonundaki deveye takılan büyük çan. **5.** At ve eşeklerin boynuna takılan zil. **6.** *sf.* İriyarı; kocaman. **7.** Kaba gövdeli; aptal; işe yaramaz. **8.** (Hayvan için) yaşlı; zayıf. **9.** (Yer için) ıssız; sessiz. **10.** (Arsa, bahçe vb. için) ev, şehir veya mahalle arkasında kalmış. **11.** *zf.* Arkadan; gıyaben. [DS]

ardalak, -ğı [arı+dalak-ı] *{ağız} is.* Bal peteği. [DS]

ardalamadan, [arda-la-ma-dan] *{ağız} zf.* Arkadan arkaya; sezdirmeden; habersiz. [DS]

ardalamak, [arda-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Geriye kalmak; beklemek; arkada kalmak. **2.** Tartmak; okkalamak. [DS]

ardalaydan, [arda-la-y-dan] *{ağız} zf.* (Konuşmak için) arkadan kötülüğüne. [DS]

ardalmak, [arda-l-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Zayıflamak; çökmek. [DS]

ardamak[1], [arda-mak / arta-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Çürümek; bozulmak. **2.** *{ağız}* Kocamak; ihtiyarlamak. [DS]

ardamak[2], [arda-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Asmak; arkaya almak; sermek. [DS]

ardaradan, [arda-ra-dan] *{ağız} zf.* **1.** Dolayısıyla. **2.** Arkadan arkaya; habersiz; sezdirmeden. [DS]

ardarınlamak, [ardar-ın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hayvana yük yüklemek. [DS]

ardatmak, [arda-t-mak / arta-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ır]* Mahvetmek; bozmak harap etmek. [EUTS] [Gabain]

ardca, [ard-ca] *{eAT} zf.* **1.** Arkadan; geriden. **2.** *{ağız}* Düğünden sonra gelin ve güveyin ana babalarının birbirlerine verdikleri ziyafet. [DS]

ardça, [ard-ça] *{eAT} zf.* → ardca.

arddule, [Far. ārddūle آرددوله] *(a:rdu:le) {OsT} is.* Bulamaç.

arden, [Far. ārden آردن] *(a:rden) {OsT} is.* **1.** Süzgü. **2.** Kevgir.

ardhale, [Far. ārdhāle آردهاله] *(a:rdha:le) {OsT} is.* Bulamaç.

ardı, [ard-mak > ard-ı] *{ağız} is.* **1.** Soğan, sarımsak demetleri. **2.** Heybenin iki gözünü ayıran kısım. [DS]

ardıç, -cı [*eT.* artuç / arça] *is. bot.* Servigillerden soğuk ve ılıman iklim çevrelerinde yetişen iğne yapraklı kozalaklı bir ağaç, *(Juneperus).* 🗗 **ardıç burucu,** *{ağız} Ardıcın küçük kırmızı meyvesi; ardıç üzümü.* [DS]‖ **ardıç giliği,** *Ardıç meyvesi.*| **ardıç katranı,** *Deri hastalıkları ile evcil hayvanların uyuzlarına karşı kullanılan ardıç odunun damıtılması ile elde edilen siyah parlak akışkan sıvı.*‖ **ardıç kuşu,** *Kara tavukgillerden ötüşü ahenkli, kül renkli, böceklerle beslenen, pek çok türü bulunan kuş, (Turdus pilarus).*‖ **ardıç parası,** *{ağız} Düğünlerde delikanlılara verilen para.* [DS]‖ **ardıç rakısı,** *Yabani yemiş ve şekerden yapılan, ardıç tohumları ve pelin ağacının tepe tomurcukları ile kokulandırılan bir içki; cin; bitter; cinfiz; martini.*

ardık, -ğı [ard-ık آردق] *{eAT} sf.* **1.** Artık; ziyade. **2.** *{ağız}* Aralıklı. [DS] **3.** *{ağız}* Ters. [DS]

ardıklamak, [ardık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Düşman olmak. [DS]

ardıl, [ar(t)-ıl] *sf.* **1.** Birbiri ardına gelen; arka arkaya gelen; mütevali; ardıl. **2.** *is.* Birinden boşalan yere geçecek olan kimse; halef. 🗗 **ardıl cümlecik,** *Temel cümleciğe bağlı, fakat onun sonucunu belirten cümlecik.*‖ **ardıl görüntü,** *1. Bir nesnenin gerçek renklerle olan ilk görüntüsünün ardından ikinci renklerle devam eden görüntü. 2. Bir duyunun kaybolmasından sonra geriye kalan görüntü.*

ardılamak, [ard-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Korumak; arkalamak. **2.** Sırtına almak. [DS]

ardılı, [ard-ıl-ı] *{ağız} sf.* Asılı. [DS]

ardılış, [ard-ıl-ış] *is.* Ardılmak işi ve biçimi. 🗗 **ardılış yiri,** *{eAT} Atın üstüne binilen, yük ardılan yeri.*

ardıllık, -ğı [ardıl-lık] *is.* Ardıl olma durumu; haleflik; halefiyet.

ardılma, [ar(t)-ıl-ma] *is.* Üstüne çullanma; abanma.

ardılmak, [ard-mak > ard-ıl-mak آردیلمق] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Birinin veya bir şeyin üzerine ağırlığının büyük bölümünü verecek şekilde yaslanmak; abanmak; yüklenmek. **2.** Birinin sırtından geçinmek; asalak yaşamak. **3.** *mec.* Sataşmak; çatmak. **4.** Üstüne atılmış olmak; dolanmış olmak; *{eAT} (aynı).* **5.** Üstüne atılmak; saldırmak. **6.** Dayanmak; yüklenmek. **7.** Asılmak; tutunmak; takılmak. **8.** Tırmanmak; çıkmak. **9.** Binmek. **10.** Uzanmak. **11.** Yüzüstü kapanmak. **12.** Yıkılmak. **13.** Üstünde kalmak. **14.** Kaçarken dönüp karşı koymak. **15.** Aleyhte bulunmak. **16.** Birinin peşine düşmek. **17.** Alay etmek; kızdırmak. **18.** Eziyet etmek. **19.** Ağız kavgası eden kişiler arasına girmek. **20.** Şakalaşmak. **21.** Birisine yük olmak. [DS]

ardılı, [ardıl-ı] *{ağız} sf.* **1.** Asılı. **2.** Yüklenmiş. [DS]

ardımak, [ard-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Çürümeye yüz tutmak; çürümek. [DS]

ardımsımak, [ardı-msı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Bayatlamak; bozulmaya, kokmaya yüz tutmak. [DS]

ardın, [*eT.* art > ard-ın] *{eAT} zm.* Arkası; arkasına. ◻ **ardın ardın,** *{eAT} Gerisin geriye.*

ardınca, [art > ard-ı-n-ca آردنجه] *zf.* Hemen ardından; arkasından; peşinden; ardı sıra; ardı ardına. *{eAT} (aynı).* ◻ **ardınca eylemek,** *{eAT} Arkasına takıp katmak; peşinden yapmak.*|| **ardınca gelmek,** *{eAT} Peşinden gelmek; takip etmek.*| **ardınca gelinmiş,** *{eAT} Takip edilen; peşinden gelinen.*|| **ardınca gitmek,** *{eAT} Bir kimseye uymak.*|| **ardınca irmek,** *{eAT} Takip etmek; peşine düşmek.*| **ardınca irürmek,** *{eAT} Arkasına takmak; peşine katmak.*| **ardınca olıcı,** *{eAT} Peşini bırakmayan; takip eden; yakalayan.*|| **ardınca olmak,** *{eAT} 1. (Bir şeyin) hevesinde, arzusunda olmak; azminde olmak. 2. Arkasını bırakmamak; izinde bulunmak; peşinden gitmek; izlemek.*|| **ardınca varmak,** *{eAT} Peşinden gitmek; takip etmek.*| **ardınca viribimek,** *{eAT} Arkasından göndermek.*

ardıncı, [*eT.* art > ard-ıncı آردنجی] *{eAT} sf.* İkinci.

ardınlamak, [ard-ın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ardına düşmek. [DS]

ardınmak, [ard-ın-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Palto, ceket, pelerin, çuval, heybe gibi şeyleri sırta almak; omza atmak. **2.** *dönşl. f.* Abanmak; yaslanmak. **3.** Darılınak; küsmek. [DS]

ardır, [Sansk. ārdrā] *{eT} öz. is.* **1.** Bir yıldız adı. [EUTS] **2.** Ayın menzillerinden biri. [EUTS]

ardıra, [*eT.* ard-ı-ra آردیرا] *{eAT} zf.* **1.** Sonraya; arkaya. **2.** *{ağız} is.* Bir binanın arkası. [DS]

ardıradan, [*eT.* ard-ı-ra-dan آردیرادن] *{eAT} zf.* **1.** Arkadan; geriden. **2.** Arkasından.

ardıradın, [*eT.* art > ard-ı-ra-dın اردیرادین] *{eAT} zf.* **1.** Arkadan; geriden. **2.** Arkasından.

ardırık, -ğı [ard-ır-ık] *{ağız} is.* Kusur; eksik. [DS]

ardırmak, [ar-dır-mak] *{eT} gçl. f. [-ır]* **1.** Yormak. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Sopa ile üzerine yürümek. [DS] **3.** *{ağız}* El veya sopa ile dövmek. [DS]

ardışık, -ğı [art > ard-ış-ık] *sf.* Kesintiye uğramadan birbiri ardına gelen; mütevali. ◻ **ardışık görüntü,** *Bir duyunun kaybolmasından sonra da devam eden görüntü.*|| **ardışık olgular,** *tıp. Bir hastalığın sonucu olmayan fakat hastalıktan sonra ortaya çıkan olgular.*| **ardışık sayılar,** *Arka arkaya gelen sayma sayıları.*

ardışıklık, -ğı, [ardışık-lık] *is.* Ardışık olma durumu.

ardil, [tescil edilen isim] *is.* Yer fıstığı proteinlerinin moleküllerinin değişik bir düzenlemesiyle elde edilen sentetik iplik veya elyaf.

ardin, [Far. ārdīn آردین] *(a:rdi:n) {OsT} is.* İmtihan; tecrübe; deneyim.

ardiye, [Ar. arż > arḍiyye *(19. yy. sonrası)* ارضیه] *{OsT} is.* **1.** Yerler. **2.** Genellikle ticari eşya koymaya yarayan büyük depo. **3.** Eşyaların bir sorumluluk altında saklandığı yer. **4.** Böyle bir yere konulan eşya için ödenen ücret.

ardiyeci, [ardiye-ci] *is.* Başkalarına ait eşyayı yaptırdığı özel deposunda ücret karşılığında saklamayı, korumayı meslek edinmiş kimse.

ardlamak[1], [ard-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kovuşturmak; takip etmek. **2.** Tekrar etmek. **3.** Sırtına almak. [DS]

ardlamak[2], [ard-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yükletmek. **2.** Asmak; takmak. **3.** Uzanmak. [DS]

ardlaşmak, [ard-la-ş-mak / art-la-ş-mak] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Ata binen birinin arkasına binmek.

ardmak, [ard-mak آردمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Üstüne atmak; dolamak; asmak; yüklemek. ◻ **arda komak,** *{eAT} Asıvermek; iliştirivermek.*

ardtule, [Far. ārd-tūle / ārd-dūle آردتوله] *(a:rdtu:le) {OsT} is.* Bulamaç.

arduaz, [Fr. Ardennes *(Lüksemburg, Almanya ve Fransa arasında yer alan dağlık bölge)* > ardoise] *is.* Mavimsi gri veya koyu mor renkte, tabakalara ayrılabilen killi çamur birikintilerinin jeolojik olaylar sırasında sıcak ve basıncın etkisi ile taşlaşması sonucu meydana gelmiş bir tortul kayağan taş; kayrak.

arduç, -cu [arduç / ardıç] *{ağız} is. bot.* Ardıç. [DS]

arduk, [ar-tuḳ / ar-duḳ / adruḳ] *{eT} zf.* Artık; çok; fazla; arta kalan; son; son derece. [EUTS]

ardun, [ar-dun / ar-tun] *{eT} is.* Kimyon. [EUTS]

arduradan, [*eT.* art > ard-u-ra-dan] *{eski An. T.} zf.* → ardıradın.

ardutal, [ardu-t-al] *{eT} is.* Hamam otu. [DLT]

are, [Ar. ʿāre عاره] *(a:re) {OsT} is.* Ödünç alınan veya verilen mal; iğreti mal; ödünç.

areb, [Ar. āreb آرب] *(a:reb) {OsT} sf.* Akıllı; işini bilir; açıkgöz.

a'rec, [Ar. ʿarec *(topallık)* > aʾrec اعرج] *{OsT} sf.* Ayağı sakat; topal.

arec[1], [Ar. ārec] *(a:rec) {OsT} is.* Dirsek.

arec[2], [Ar. ʿarec عرج] *{OsT} is.* Topallık.

arecan, [Ar. ʿarecān عرجان] *(a:reca:n) {OsT} is.* **1.** Topallık. **2.** Topal kimsenin yürüyüşü.

a'ref, [Ar. ʿārif > aʿref اعرف] *{OsT} sf.* **1.** Çok tanınmış; şöhretli; çok bilinen. **2.** En (daha çok, pek çok) anlayışlı, en bilgili.

arefe, [Ar. ʿarefe عرفه] *{OsT} is.* → arife.

arekiye, [Ar. ʿarekiyye عركيه] *{OsT} sf.* (Kadın için) zina yapan; zinakâr.

a'rem, [Ar. aʿrem اعرم] *{OsT} sf.* Benekli; alacalı.

aremide, [Far. āremīde آرميده] *(aremi:de) {OsT} sf.* **1.** Dinlenen **2.** Rahat.

aremrem, [Ar. ʿaremrem عرمرم] *{OsT} is.* Kalabalık ordu.

aren, [Far. āren آرن] *{OsT} is.* Dirsek.

arena, [Lat. arena] *is.* **1.** Kum. **2.** Roma gladyatörlerinin dövüştüğü, amfiteatrın ortasındaki yuvarlak kumlu alan. **3.** Boğa güreşlerinin yapıldığı stadyum. **4.** *mec.* Siyasi çekişmelerin ve tartışmaların yapıldığı yer; siyaset sahnesi. **5.** Granitli kayaların ufalanmasından meydana gelmiş kuvars, mika ve feldspat taneleri bulunan kum.

arenc, [Far. ārenc آرنج] *(a:renc) {OsT} is.* **1.** Dirsek. **2.** Yol; gidiş; tarz.

arende, [Far. ārende آرنده] *(a:rende) {OsT} is.* (Kişi için) bir şey getiren.

areng, [Far. āreng آرنگ] *(a:reng) {OsT} is.* **1.** Dirsek. **2.** Dert; keder; sıkıntı. **3.** Tavır; usul; yol; tarz. **4.** Tür; çeşit; renk. **5.** Vali. **6.** Hile; aldatma; oyun; düzen. **7.** *bağ.* Sanılır ki; galiba; öyledir; benzer; hemen hemen.

areometre, [Fr. aréomètre] *is. fiz.* Sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan araç; sıvı yoğunluk ölçer; sıvı ölçer.

areste, [Far. āreste آرسته] *(a:reste) {OsT} sf.* Süslenmiş; bezenmiş.

aret, [Far. āret آرت] *{OsT} is.* Dirsek.

arey, [Yun. are] *{ağız} ünl.* **1.** Korku ve şaşma bildirir. **2.** (İçecek ikramında) yeter! [DS]

arf, [Ar. ʿarf عرف] *{OsT} is.* Güzel koku.

arfa, [Ar. ʿarfā عرفا] *{OsT} sf.* **1.** Yeleli. **2.** *is.* Sırtlan.

argac, [*eT.* ār-mak > ar-ḳaç > ar-ġaç آرغج / آرغاج] *{eAT} is.* → argaç.

argaç[1]**, -cı** [ar-gaç] *{ağız} is.* **1.** Davarların açıkta toplu olarak yattıkları düz dağ sırtları. **2.** Hafif meyilli yer; bayır. **3.** Dağlarda kar biriken çukur yer. **4.** Omuza alınan mertek ya da sırığın dengesini sağlamak için diğer omuza konulan dayanak. **5.** Erkek cinsiyet organı. [DS]

argaç[2]**, -cı** [*eT.* ār-mak *(arasından geçmek, dolaşmak)* > ar-ġa-mak *(atkı atmak)* > ar-ġa-ç] *is.* **1.** Dokuma tezgâhlarında ilmekten sonra enine geçirilen iplik; atkı. *{eAT} (aynı)* **2.** Bir çalıya takılan ip yumağının rüzgârda savrula savrula top biçiminde dolaşmış hâli.

argaçlama, [argaç-la-ma] *is.* Argaç atma; atkı atma.

argaçlamak, [argaç-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dokuma tezgâhlarında enine ip geçirmek; atkı atmak. **2.** *gçsz. f.* (Ekin için) sıklık ve gürlük yüzünden birbirine girmek.

argaçlı, [argaç-lı] *{ağız} sf.* Sık, kuvvetli, verimli mahsul. [DS]

argaçlık, -ğı [argaç-lık] *is.* **1.** Dokuma tezgâhlarındaki mekiklere sarılmış ip. **2.** Kıl ya da yünden dokunmuş çuval.

argadal, [arġa+dal?] *{eT} is.* Dağ beli; dağ geçidi. [Nevâyî]

argadamak, [Moğ. arġa-da-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Aldatmak. [Nevâyî]**argag,** [arġ-aġ] *{eT} is.* Balık oltası. [DLT]

argalaç, [arka-la-ç] *{ağız} is.* **1.** Hamal semeri. **2.** Hayvanın semerinin altına konulan çul veya keçe parçası. [DS]

argalamak, [arga-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)yor]* Seyrek dokumak; baştan savma dokumak. [DS]

argalı[1], [arga-lı] *{ağız} sf.* Dikiş hatasından dolayı elbisenin ütüye uymayan tarafı.

argalı[2], [Moğ. arġali] *is.* Yaban koyunu. [DS]

argali, [*eT.* arkar > Moğ. arġali] *is. zool.* Boynuzlugillerden Doğu Asya'da yaşayan büyük boynuzları olan azman bir yabani koyun, *(Ovis ammon).*

argalla, [Suriye Ar. ʿarḳala] *{ağız} is.* **1.** Yük. **2.** Engel. **3.** Baş belası. [DS]

argalya, [Yun. argalyo *(makara)*] *(a'rgalya) is. dnz.* Balıkçı kayığı çıkrığı.

argamak, [arġa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Atkı atmak.

argan, [İt. argano] *(a'rgan) {ağız} is. dnz.* Bucurgat. [DS]

arganun, [Yun. organon] *{OsT} is.* Org.

argarmak, [arġar-mak / ar-ġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yormak. **2.** *dönşl.* Yorulmak. [DLT]

argaşmak, [arga-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kavga, gürültü etmek. [DS]

argın, [*eT.* ār-mak *(yorulmak)* > ar-ġın آرغن] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Gücü tükenmiş, yorulmuş; yorgun; bitkin; bitap; zayıf. **2.** Beceriksiz. [DS]

argınlık, -ğı [ar-gın-lık] *is.* Yorgun, güçsüz ve zayıf olma durumu.

argırmak, [*eT.* ār-mak *(yorulmak)* > ar-ġır-mak آرغرمق] *gçsz. f. [-ur]* **1.** Yorulmak; zayıflamak. **2.** *gçl. f.* Yormak; zayıflatmak.

argış, [*eT.* ar-ḳ-ış > arġış] *{eAT} is.* **1.** Kervan. **2.** Kervanla gezen tüccarlar; bezirgânlar.

argıt, -dı [*eT.* ār-mak *(dolaşmık)* >ar-gı-t] *is.* **1.** İki dağ sırası arasında kalan boğaz; geçit; bel; derbent. **2.** Keklik tuzağının iki tarafındaki ağaç parçaları. **3.** *{ağız}* Çit yapmakta kullanılan, bir yanı çatallı uzun sırık. [DS]

argiş, [Far. ārġīş آرغيش] *(argi:ş) {OsT} is.* Halk hekimliğinde göz ilacı olarak kullanılan, kadıntuzluğunun kökünün kabuğu.

argo, [Fr. argon *(17. yy. dilenciler birliği)* > argot] *is.* **1.** Bir mesleğe veya sosyal bir gruba dahil olanların, ölçünlü ortak dilden ayrı olarak kendi aralarında kullandıkları özel ve gizli dil. **2.** Kültürsüz ve kaba kişilerin ayıp ve edep dışı sözleri; lisān-ı erāzil; lisān-ı hezele. **3.** Hırsız ve külhanbeyi dili; kayış dili. 🗗 **argo konuşmak,** *Kaba ve edep dışı sözler sarf etmek.*

argon, [Yun. argon *(etkisiz)*] *is. kim.* Atom numarası 18, atom ağırlığı 39,9 olan renksiz kokusuz ve atmosferin yüzde birini teşkil eden, akkor esaslı ampullerin doldurulmasında kullanılan nadir bulunur bir gaz; sembolü: Ar.

argonot, [Fr. argonaute] *is.* **1.** *zool.* Kafadanbacaklılardan iki solungaçlı salyangoz kabuğu gibi kabuğu bulunan ahtapota benzer bir deniz canlısı; *(Argonauta argo).* **2.** Yelken eğitimi için kullanılan küçük ve tek tip bir yarış yatı.

argosup, [Yun. ḫalkosup] *{ağız} is.* Üstü delikli küçük bakır kazan. [DS]

argu, [ār-mak *(dolaşmak, yorulmak)* > ar-ġu] *{eT} is.* İki dağ arası; uçurum. [DLT]

arguç, [ār-mak *(dolaşmak)* > ar-ġuç] *{eT} is. sf.* İnsanın aldandığı nesneler; aldatıcı. [DLT] 🗗 **arguç ajun,** *Aldatıcı dünya.* [DLT]

argulamak, [ār-mak *(arasından geçmek)* > ar-ġu-lamak] *{eT} gçl. f. [-r]* Arasından geçmek; arasını yarmak; geçmek. [DLT] [ETY]

argun[1], [ār-mak *(yorulmak / dolaşmak)* > ar-ġun / arġın] *{eT} is.* **1.** Bir tür büyük fare. [DLT] **2.** *{eAT}* Yorgunluk. **3.** *{eAT} sf.* Gücü tükenmiş, yorulmuş; yorgun; bitkin; bitap; zayıf. **4.** *{ağız}* (Yemek için) kokmuş; ağırlaşmış; bozulmuş. [DS] 🗗 **argun argun,** *Yavaş yavaş; sakin sakin.*

argun[2], [*eT.* aḳru *(yavaş, sesiz)* > aḳru-n > argun] *{eAT} zf.* **1.** Yavaş ve alçak sesle. **2.** *{ağız}* Gizli; saklı. [DS]

argurmak, [ar-ġar-mak / ar-ġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yormak. [DLT] **2.** *{eAT}* Zayıflatmak. **3.** *gçsz. f.* Yorulmak; zayıflamak.

argurtmak, [arġur-t-mak / arġurturmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yordurmak. [DLT]

argurtturmak, [arġur-t-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yordurtmak. [DLT]

argüman, [Fr. argüment] *is.* **1.** *mat.* Bir denklemin, bir eşitsizliğin herhangi bir elemanının bağlı bulunduğu belli bir değer; bağımsız değişken. **2.** *ast.* Bir gök cisminin hareketlerine ait denklemin bağlı olduğu belli bir değer. **3.** Bir cetvelde başka bir sayıyı bulmak için yararlanılan temel sayı.

arha, [arka > arḫa آرخا] *{eAT} is.* Arka; sırt.

arhant, [Sansk. arhant] *{eT} is.* Aziz. [Gabain]

arhun, [*eT.* ar-mak > ar-kun / ar-ḫun آرخون] *{eAT} sf.* → arkun. 🗗 **arhun ağacı,** *{eAT} Selmin.*|| **arhun arhun,** *{eAT}* → arkun arkun.

arhuncak, [arḫun-cak ارخونجق] *{eAT} zf.* → arkuncak.

arı[1], [*eT.* arı-mak *(temizlenmek)* arı-ġ / arığ / arıḳ / aru آرى] *sf.* **1.** Temiz; pak; arık. **2.** Katışıksız; saf; damıtık; has; hilesiz; katıksız. **3.** *{eAT}* Aklanmış; müberra; beri. **4.** *{eAT}* Güzel; parlak. **5.** *{ağız}* İyi. [DS] **6.** *{ağız}* Yağlı; semiz. [DS] **7.** *{ağız}* Kutsal. [DS] 🗗 **arı buğday,** *{ağız} İçinde yabancı tohum bulunmayan tohumluk buğday.* [DS]|| **arı dil,** *dbl. Söz varlığında hiçbir yabancı sözcük bulunmayan, yalnız kendi kurallarına ve değerlerine göre işleyen ve gelişen dil.*|| **arı dirilmek,** *{eAT} Temiz yaşamak.*|| **arı dirlik,** *{eAT} Temiz hayat.*|| **arı dirliklü,** *{eAT} Temiz yaşayışlı.*|| **arı döl,** *biy. (Bir bitki veya hayvan için) herhangi bir özellik bakımından saf.*|| **arı duru,** *Tertemiz.*|| **arı eteklü,** *{eAT} İffetli; namuslu.*|| **arı etmek,** *{eAT} Temizlemek.*|| **arı ev,** *Beytü'l-Mukaddes.*|| **arı eylemek,** *{eAT} Temizlemek.*|| **arı itmek,** *{eAT} Temizlemek.*|| **arı kılmak,** *{eAT} Temizlemek.*|| **arı kil,** *Porselen yapımında kullanılan beyaz kil; porselen toprağı.*|| **arı olmak,** *{eAT} Temizlenmek.*|| **arı sıfatlamak,** *{eAT} Tenzih etmek.*|| **arı sili,** *Temiz, pak.*

arı[2], [*eT.* arı] *is. zool.* Zar kanatlılardan bal ve petek elde etmek için toplu hâlde kovanlarda barındırılan böcek; balarısı, *(Apis mellifica).* 🗗 **arı balağı,** *{ağız} Arıların ağaç kovuklarında yaptıkları bal.* [DS]|| **arı beyi,** *Her kovanda bir tane bulunan ana arı; ana kraliçe.*|| **arı boku,** *{ağız} 1. Petekten mum elde edilirken geri kalan posa. 2. Bal.* [DS] || **arı canavarı,** *zool. Larvalarını, bal arıları ile besleyen zar kanatlılardan bir zararlı böcek, (Philanthus triangulum).*|| **arı dalağı,** *Kovandaki bal petekleri.*|| **arı evi,** *{eAT} Kovan.*|| **arı gibi,** *Çok çalışkan, durmadan işleyen.*|| **arı gibi sokmak,** *1. Hemen kaşla göz arasında birinin canını yakıvermek. 2. İmalı ve iğneleyici konuşmak.*|| **arı gibi vızıldamak,** *Hiç a-*

ralıksız tek düze ses çıkarmak.|| **arı götü,** *{ağız} Ekinlerin içinde bulunan bir tür dikenli ot.* [DS]|| **arı götü olmak,** *{ağız} (Tomurcuk için) açılmak üzere olmak; kabarmak.* [DS]|| **arı gözü,** *{ağız} İlkbaharda bağ ya da asma çubuklarında açılmaya yüz tutmuş gözler.* [DS]|| **arı gülü,** *{ağız} Gelincik.* [DS]|| **arı kovanı,** *1. Evcil arıların barındığı, peteklerini doldurdukları ahşap sandık. 2. mec. İnsanların çok girip çıktığı yer.*‖ **arı kovanı gibi işlemek,** *(Yer için) daima işleyen: gireni ve çıkanı çok olmak.*‖ **arı kuşu,** *zool. Genellikle böcek ve yabani arılarla beslenen değişik parlak renkli, uzun gagalı ve kısa bacaklı bir kuş, (Merops apiaster).*|| **arı kuşugiller,** *zool. Kanatları uzun ve sivri, gagaları uzun ve yay biçiminde gök kuzgunlar takımından bir kuş familyası, (Meropidae).*|| **arı oyunu,** *Sinop yöresi oyunlarından biri.*‖ **arı sütü,** *Yavruları besleyen işçi arıların yutak bezlerinden salgıladıkları besleyici sıvı.*‖ **arı yagı,** *{eT} Bal.* [DLT]

arı[3], [ār-ı] *{ağız} zf.* -den doğru; -den yana. [DS]

arıca, [arı-ca آرجه / آرىجه] *(arı'ca) {eT} {eAT} zf.* **1.** Temizce. **2.** Pek saf olmayan.

arıcı[1], [arı-cı] *is.* Arı yetiştirme, bal alma, oğul çıkaran arıyı kovana yerleştirme gibi konuları bilen kişi; arı yetiştiricisi; arıcılık uzmanı.

arıcı[2], [ar-mak > ar-ıcı] *{eAT} sf.* Yorgun; bitkin; yorulmuş.

arıcılık, -ğı [arı-cı-lık] *is.* Arı yetiştiriciliği veya ürünlerini işleme ve pazarlama işi.

arıdıcı, [arıt-mak > arı(d)-ıcı] *{eAT} sf.* (Günah vb.'den) kurtaran; uzak tutan.

arıdıcırak, [arı(d)ıcı-rak] *{eAT} sf.* Daha çok temizleyici; daha çok silip götürücü.

arıdılmak, [arı-d-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Temizlenmek; ayıklanmak.

arıdmak, [arı-d-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Temizletmek. [EUTS]

arıg[1], [ar-ıġ] *{eT} is.* Çadır örtüsü. [DLT]

arıg[2], [arıġ] *{eT} is.* Orman. [Gabain] 🗗 **arıg semek,** *{eT} Çay; çay kıyısı; ark.* [EUTS]|| **arıg simek,** *{eT} Orman; koruluk. [EUTS]*

arıg[3], [ar-ıġ / ar-ık / ar-ıḫ] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Temiz; arı; saf; pak [EUTS] [DLT] [Yüknekî] [İKPÖy.] **2.** Kusursuz. [EUTS] **3.** Mukaddes. [EUTS] [Gabain] 🗗 **arıg tengrim,** *{eT} Mukaddes tanrım.* [EUTS]|| **arıg dintar,** *{eT} Gerçek din hâdimi.* [EUTS]|| **arıg kız,** *{eT} Kız oğlan kız.* [Mühennâ]

arıg[4], [ar-ıġ] *{eT} zf.* Çokça; epeyce. [DLT]

arıg[5], [ar-ı-ġ آريغ] *{eAT} sf.* Zayıf; cılız.

arıgiller, [arı-gil-ler] *is. zool.* Bal arısı, eşek arısı, Amerikan arısı, yaban arısı gibi türleri kapsayan bal özü ile beslenen hızlı ve vızıltılı uçan zar kanatlı böcekler.

arıglamak, [arı-ġ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** İğdiş etmek. **2.** Bir şey içinden iyisini seçmek, toplamak. [DLT]

arıglık, [arıġ-lık] *{eT} is.* Temizlik. [DLT]

arıgsız, [ar-ıġ-sız / ar-ığ-sız] *{eT} is.* **1.** Kir. [Gabain] **2.** Arı ve temiz olmayan; murdar; pis; kirli. [EUTS] [Mühennâ]

arıgsızlıg, [ar-ıġ-sız-lıġ] *{eT} is.* Pislik; kirlilik; murdarlık. [EUTS]

arığan, [arı-ġan] *{ağız} sf.* Yorgun; çabuk yorulan. [DS]

arıh, [ār-mak > ar-ı-k > ar-ıḫ آرخ] *{eAT} sf.* Zayıf; cılız. 🗗 **arıh kılmak,** *{eAT} Zayıflamak.*

arıhlatmak. [ār-ıḫ-la-t-mak آرخلتمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Zayıflatmak.

arık[1], [*eT.* ār-mak *(yorulmak)* > ar-ı-k / ar-ıḳ / ar-ıġ] *{eAT} sf.* **1.** Zayıf; cılız; sıska. [Mühennâ] **2.** Çorak. **3.** *{ağız}* (Tahıl için) özsüz. [DS] **4.** *{ağız}* Çürümeye yüz tutmuş; fazla olmuş; çürümüş. [DS] 🗗 **arık bolmak,** *{eT} Arıklamak; zayıflamak.* [Mühennâ]|| **arık toprak,** *1. Yalnız meraya elverişli, kolay işlenebilir ve derinliği az toprak. 2. Bağ toprağını zenginleştirmek için meralardan getirilen humuslu toprak.*

arık[2], **-ğı** [ar-ıġ > ar-ık آرق] *{eT} {eAT} sf.* Arınmış; temiz; saf. [Mühennâ]

arık[3], **-ğı** [*eT.* arıḳ / arḳ] *is.* **1.** Tarla, bağ bahçe sulamak veya fazla suyu tarladan uzaklaştırmak için toprak içine hendek açılarak su götürülen basit kanal; su yolu; ark; hark. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eT} {ağız}* Çay; çay kenarı. [EUTS] [DS] **3.** *{ağız}* İçine fide, fidan ve sebze dikilen sulanabilir hendek. [DS] **4.** *{ağız}* Yol ve tarla kenarlarına açılan hendek. [DS] **5.** *{ağız}* Voleybol sahasının sınırı. [DS]

arık[4], **-ğı** [ağır > ağ(ı)r-ık > ār-ık] *(a:rık) {ağız} is.* **1.** Göçten önce gönderilen taşınması kolay eşya veya yük. **2.** Saman taşımak için yapılmış bir tür küfe veya sepet. **3.** Kağnının kanatları. [DS]

arık[5], **-ğı** [arık] *{ağız} is.* Sonbaharda eti için beslenen davar. [DS]

arık[6], **-ğı** [ağrı-mak > ağrı-k] *(a:rık) {ağız} is.* Dert; hastalık. [DS]

arıkaz, [ār-mak > arıḳ-az آرقز] *{eAT} zf.* Zayıfça.

arıkçı[1], [arık-çı] *is.* Su yolu yapan kimse.

arıkçı[2], [arak-çı] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

arıklama, [arık-la-ma] *is.* Arıklamak işi; zayıflama, cılızlaşma.

arıklamak[1], [arık-la-mak / aruk-la-mak آرقلمق] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor)* **1.** Zayıflamak; cılızlaşmak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Doğduktan sonra büyüyüp gelişememek; cılız kalmak. [DS]

arıklamak[2], [arık-la-mak] *{ağız} gçl.f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Su için) arık açarak götürmek. **2.** *gçsz. f.* (Tah-

tadan yapılma eşya için) kuruduğu zaman açılmak. [DS]

arıklaşma, [arık-la-ş-ma] *is.* Arıklaşmak işi; zayıf duruma gelme: cılızlaşma.

arıklaşmak, [arık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Zayıf duruma gelmek, cılızlaşmak.

arıklatma, [arık-la-t-ma] *is.* Arıklatmak işi; zayıflatma; cılız duruma düşürme.

arıklatmak, [arık-la-t-mak / aruk-la-t-mak/aruḫ-la-t-mak ارقلدمق] *gçl. f. [-ır]* Zayıflatmak; cılız duruma düşürmek. *{eAT} (aynı)*

arıklı, [ārık-lı] *(a:rıklı) {ağız} sf.* **1.** Hastalıklı. **2.** Arızalı. [DS]

arıklık[1], -ğı [arı-k-lık] *is.* Temizlik; saflık; paklık; arılık. *{eAT} (aynı)*

arıklık[2], -ğı [ār-mak > ar-ıḳ-lıḳ آرقلق] *is.* Zayıflık; cılızlık; sıskalık; *{eAT} (aynı).*

arıkmak, [arı-k-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Temizlenmek; arınmak. **2.** Sıyrılmak; kurtulmak. [DS]

Arıkovanı, [arı+kovan-ı] *öz. is. gök b.* Yengeç takım yıldızı yakınında bir yıldız kümesi.

arılama, [arı-la-ma] *is.* Arılamak işi; temizleme; paklama; arındırma.

arılamak, [arı-la-mak آريلمق] *gçl. f. [-ır] [-l(ı)-yor]* **1.** Temizlemek, paklamak, arındırmak. **2.** Bir şeyde, bir kimsede herhangi bir kusur bulunmadığını bildirmek; tenzih etmek. **3.** *{eT} {ağız}* Aralamak; seyrekleştirmek. [DLT] [DS] **4.** *{eAT}* Temize çıkarmak. **5.** *{ağız}* Saflaştırmak. [DS]

arılanmak, [arı-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Temizlenmek. **2.** Saflaşmak. **3.** Kusurlardan kurtulmak, kötülükten uzaklaşmak.

arılar, [arı-lar] *is. zool.* Bal arısı, eşek arısı, Amerikan arısı, yaban arısı gibi türleri kapsayan bal özü ile beslenen hızlı ve vızıltılı uçan zar kanatlı böcekler.

arılaşma, [arı-la-ş-ma] *is.* Arılaşmak işi; arı hâle gelme; saflaşma.

arılaşmak, [arı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Saflaşmak; arı hâle gelmek. **2.** *dil b.* Özleşmek. **3.** Basitleşmek. **4.** Tasfiye edilmek.

arılaştırma, [arı-la-ş-tır-ma] *is.* **1.** Arı hâle getirme, saflaştırma. **2.** Özleştirme.

arılaştırmak, [arı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Katışıksız hâle getirmek, saflaştırmak. **2.** *{ağız}* Özleştirmek. [DS] **3.** *{ağız}* Ayıklamak; ayırmak. [DS]

arılık[1], -ğı [arı-lık / aru-lık اريلق] *is.* **1.** Temizlik; saflık; paklık; arılık; *{eAT} (aynı).* **2.** Katışıksız olma hâli. **3.** *{eAT}* Doğruluk; iffet; züht. **4.** *{eAT}* Kutsallık; münezzehlik. **5.** *{eAT}* Kadının hayızsız günleri. **6.** Yıkanmış, ayıklanmış buğday. **7.** Ayna. ◻ **arılık etmek,** *{ağız} Temizlik yapmak.* [DS] **arılık kâğıdı,** *{ağız} Aklanma belgesi.* [DS]

arılık[2], -ğı [arı-lık] *is.* Arı kovanlarının konulduğu yüksekçe yer; arı damı; *{ağız} (aynı).* [DS]

arılık[3], -ğı [arı-lık] *(a:rılık) {ağız} is.* **1.** Bir hastalığı okuyup üfleyerek iyileştirmeye çalışan kimseye verilen ücret. **2.** Türbe ve ziyaret yerlerine konulan para; adak. **3.** Doğum, sünnet vb. dolayısıyla verilen bahşış. **4.** Fala baktırırken peşin olarak verilen para. **5.** Loğusalara takılan para. **6.** Alış verişte verilen pey. **7.** Bir hayır işine yapılan yardım. [DS]

arılmak[1], [arı-l-mak / irilmek] *{eT} dönşl. f. [-ır]* **1.** Yerinmek. **2.** Kaygılanmak. **3.** Kendisine kızılmak. [DLT]

arılmak[2], [ar-ıl-mak آرلق] *{eT} dönşl. f. [-ır]* **1.** Azalmak; tükenmek; mahvolmak. [ETY] [Tekin] **2.** Yorulmak; bitkin hâle düşmek. [Gabain] [ETY] **3.** *{eAT}* Zayıflamak; aciz kalmak.

arılmak[3], [ar-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Ölçülmek. **2.** *gçl. f.* Ölçmek. [EUTS]

arılmak[4], [arı-l-mak ارلق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Temizlenmek; saf hâle gelmek. [Mühennâ]

arım, [ar-ım] *{ağız} is.* **1.** Ara. **2.** İki ağaç arası. **3.** İki orman arasındaki açıklık. [DS]

arımak[1], [ār-mak > arıġ-mak آريق] *(a:rımak) gçsz. f. [-r]* **1.** Hastalıktan kalkmak; iyileşmek. **3.** *{eT} {eAT} {ağız}* Yorulmak, güçsüz düşmek; durulmak. [Gabain] [DS] **3.** Hastalanmak; ırılmak. **4.** *{ağız}* Ağrımak. [DS]

arımak[2], [ar-ıġ-mak > ar-ı-mak] *gçsz. f. [-r].* **1.** *{eT} {ağız}* Temiz olmak; paklanmak; temizlenmek; [DLT] [DS] [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] [Mühennâ] **2.** *{eT}* Hukuki değerini kaybetmek; gücünü yitirmek. [EUTS] **3.** *gçl. f. {eT}* Ölçmek; hesaplamak. [EUTS]

arın, [alın > arın / arıñ] *{ağız} is.* **1.** Alın. **2.** Yüz; cephe. **3.** Dağların, tepelerin yüzü. [DS] ◻ **arın altı,** *{ağız} Güneş almayan ya da az alan yer.* [DS]

arınacak, -ğı [arın-acak] *{ağız} is.* Yıkanma yeri. [DS]

arınak, -ğı [arın-ak] *{ağız} is.* Yıkanma yeri. [DS]

arıncık, -ğı [arın-cık] *is.* Küçük göl.

arınçu, [er-in-çü / ar-ın-çu] *{eT} is.* Günah. [DLT]

arındırma, [arı-n-dır-ma] *is.* Arındırmak işi; arınmasını sağlama.

arındırmak, [arı-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Saf, katışıksız hâle gelmesini sağlamak. **2.** Vicdan huzursuzluğu veren durumdan kendini ve ruhunu kurtarmasını sağlamak. **3.** *{ağız}* Temizlemek; arıtmak. [DS]

arıngaç, -cı [arın-gaç] *{ağız} is.* Kurna; duş yeri. [DS]

arınıcı, [arı-n-ıcı] *{eAT} sf.* Günahtan temizlenen; günah işlemeyen.

arınık[1], -ğı [arın-ık] *{ağız} sf.* (Hayvan için) iğdiş edilmiş; burulmuş. [DS]

arınık[2], -ğı [arın-ık] *{ağız} sf.* **1.** Temiz; tertemiz. **2.** *is.* Geçilmek için otu, taşı ayıklanmış tarla yolu. [DS]

arınıklaştırım, [arın-ık-la-ş-tır-ım] *is. tıp.* Dezenfekte; dezenfeksiyon; asepsi; mikropsuzlaştırma; ta'kim.

arınıklaştırmak, [arın-ık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Arınık hâle getirmek; mikroptan arındırmak.

arınılmak, [arın-ıl-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Temizlenmek.

arınılmış, [arın-ıl-mış] *{eAT} sf.* Temizlenmiş; temiz.

arınlamak, [arın-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Karşı gelmek; zıddına gitmek. **2.** Çekememek. [DS]

arınlaşmak, [arın-la-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Zıtlaşmak; karşı olmak; iddialaşmak. [DS]

arınma, [arı-n-ma] *is.* **1.** Arınmak işi; temizlenme, paklanma, korunma. **2.** *folk.* Kirlendiği sanılan kişi, eşya ve hayvanların, bu kirden arıtılması amacıyla uygulanan ateşe tutma, tütsüleme, yıkama, kurban kesme, büyü yapma gibi halk uygulamalarının tümü.

arınmak[1], [ar-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Arlanmak; utanmak. [DS]

arınmak[1], [arı-n-mak آرغق] *dönşl. f. -[ır] [eT. -ur]* **1.** Temizlenmek istemek; yıkanmak; yunmak; arınmak; paklanmak; bedenini yıkamak; *{eT} {eAT} {ağız} (aynı).* [EUTS] [DS] **2.** *{eAT}* Günahtan temizlenmek; tövbe etmek. **3.** Ot tütünmek; tütsülenmek; buhurlanmak; [DLT] *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Sıyrılmak; açılmak; kurtulmak; temize çıkmak. [DS] **5.** Kendini ıslah etmek; doğru yola girmek, kötülük yapmaktan uzaklaşmak; içini temizlemek; kötü huylardan kurtulmak. *{ağız} (aynı).* [DS] **6.** Sorumluluktan kurtulmak. **7.** İyileşmek. **8.** *{ağız}* Yok olmak; boşalmak. [DS] **9.** *{ağız}* (Boşanan ya da kocasına küsen kadın için) eşyalarını alıp gitmek. [DS] **10.** *{ağız}* Taşınmak. [DS] **11.** *{ağız}* Ayrılıp gitmek. [DS] **12.** *edil. f.* Tasfiye edilmek; saf, katışıksız hâle gelmek. ◻ **arınmak istemek,** *{eAT} Günahtan temizlenmek istemek; günahsız olmayı arzu etmek.*

arınmış, [arı-n-mak > arın-mış] *{eAT} sf.* **1.** Temiz; temizlenmiş. **2.** Kutsal; mukaddes. ◻ **arınmış yir,** *{eAT} Arz-ı mukaddes.*

arıntı, [arı-n-tı] *{ağız} is.* **1.** Temizlenmiş bir şeyin işe yaramayan parçası. **2.** Tabakların bir deriden ikinci kez kazıyarak çıkardıkları yün ve kıl artıkları. **3.** Yakacak ve kap dışında yemek yapmakta kullanılan her şey. **4.** Yıkanan ve temizlenen çamaşır. [DS]

arıs, [Ar. aʾrāṣ] *{ağız} is.* Sürülmemiş, bakımsız, terk edilmiş tarla. [DS]

arısdak, [Erıne. arastaġ] *{ağız}* → arastak. [DS]

arısız[1], [arı-sız / arı-suz آريسز] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Kirli; pis; murdar; temiz olmayan. **2.** Karışık. [DS]

arısız[2], [ar-sız] *{ağız} sf.* Arsız; utanmaz. [DS]

arıstak, -ğı [Erme. arastaġ] *{ağız} is.* **1.** Tavan. **2.** Tavan arası. **3.** Örümcek. **4.** Yapılarda üzerine mertek dizilen kalın ağaç. [DS]

arısuz, [arı-sız > arı-suz] *{eAT} sf.* → arısız.

arış[1], [*eT.* ār-mak *(arasından geçmek)* > ar-ış / eriş آرش] *{eT} {eAT} is.* Dokuma tezgâhında uzunlamasına gerilmiş olan ipler; eriş; çözgü. [DLT] ◻ **arış arkag,** *{eT} Dokuma tezgâhında yanlamasına atılan ipler; eriş argaç.* [DLT]

arış[2], [ar-ış] *{eT} sf.* Arı; temiz; pak. [EUTS]

arış[3], [Ar. ʿarīş] *(ari:ş) {ağız} is.* **1.** Araba oku. **2.** Asma çardağı. [DS]

arış[4], [Far. araş => arış آرش] *{eAT} {ağız} is.* Kolun dirsekten parmak ucuna kadar olan bölümü; arşın. [DS]

arışlanmak, [arış-la-n-mak آربشلنمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* (İplik için) bez dokunmak üzere tezgâha çekilmek.

arışmak[1], [ar-ış-mak آرشمق] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Birbirini aldatmak; aldaşmak. [DLT] **2.** *{eAT}* Yarışmak; iddiaya girmek.

arışmak[2], [ar-ış-mak] *{eT} is.* Dokuma tezgâhında yanlamasına atılan ipler; eriş argaç. [DLT]

arışmak[3], [ar-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çekilmek; gitmek. [DS]

arıtası, [arıt-mak > arı-t-ası] *{eT} sf.* Arıtacak. [DLT]

arıtgan, [arı-t-ġan] *{eT} sf.* Her zaman temizleyen; ayıklayan. [DLT]

arıtgu, [arı-t-ġu] *{eT} sf.* Arıtacak. [DLT]

arıtı, [arı-tı] *{eT} zf.* **1.** (Olumsuzun kuvvetlendiricisi olarak) asla; katiyen; hiçbir suretle; pek; muhakkak. [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Tamamıyla; tüm; tekmil. [EUTS]**arıtıcı,** [arı-t-ıcı] *sf.* **1.** Arıtma işini yapan. **2.** Arıtma ve temizlikte kullanılan. **3.** Kir sökme, temizleme özelliği olan. **4.** *kim.* Gazların kimyevi arıtılmasında hidrojen sülfürü tutmak için kullanılan demir oksitli madde. **5.** Bir üründeki yabancı maddeleri ayrıştırmaya, gidermeye yarayan araç.

arıtılmak[1], [arı-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Temiz hâle getirilmek. **2.** Katışıksız, saf hâle getirilmek.

arıtılmak[2], [ar-ıt-ıl-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Bir başkası tarafından yorgun hâle getirilmek. [DS]

arıtım, [arı-t-ım] *is.* **1.** Arıtmak işi ve işlemi. **2.** Ham petrolün ürünlerine ayrıştırılması. ◻ **arıtım evi,** *Ham petrolün ürünlerine ayrıştırıldığı tesis; rafineri; arıtım yeri; damıtıcı; imbik; kalhane; tasfiyehane.*

arıtınmak, [arı-t-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Arınmak; temizlenmek. [EUTS]

arıtışmak, [arı-t-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Temizlemekte yardım ve yarış etmek. [DLT]

arıtlamak, [arı-t-la-mak آرتلامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Ayıklamak; temizlemek.

arıtlanmak, [arı-t-la-n-mak آرتلنمق] *{eAT} dönşll. f. [-ur]* Ayıklanmak; temizlenmek.

arıtma, [arı-t-ma] *is.* **1.** Arıtmak işi. **2.** Saf ve katışıksız duruma getirme. **3.** Sanayide kullanılan pek çok ürünün içinde bulunan yabancı ve istenmeyen maddeleri ayrıştırıp saf hâle getirme; rafine etme; tasfiye. **4.** Şehir suyunu içilebilir ve kullanılır hâle getirme. **5.** Sanayi atığı karışık suları çevreye zarar vermemesi için tabiata bırakmadan önce temizleme işi.

arıtmacılık, [arı-t-ma-cı-lık] *is. dbl.* **1.** Dilin doğru sayılan en küçük kurallarına dahi uyulmasını isteyen, gelişmeyi ve değişimi, özellikle aktarmayı reddeden görüş; arıtıcılık. **2.** Sanatta en küçük ayrıntıya bile bağlı kalmayı savunan görüş.

arıtmak[1], [arı-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çocuğu sünnet etmek. **2.** Taşaklarını çıkararak iğdiş etmek. **3.** *dönşl. f.* Erkekleşmek. [DLT]

arıtmak[2], [arı-t-mak آریتمق] *gçl. f. [-ır] [eT. ve eAT. -ur]* **1.** Kirlerinden temizlemek; silmek; kiri yok etmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [Gabain] [Mühennâ] [EUTS] [DLT] [DS] **2.** İçindeki yabancı maddeleri gidermek, katışıksız duruma getirmek; arılaştırmak; arındırmak; özleştirmek; sadeleştirmek; tasfiye etmek; yalınlaştırmak. **3.** *{eAT}* Günahtan temizlemek; günah işlemekten uzak tutmak. **4.** Vicdanını manevi sıkıntı veren rahatsızlıklardan kurtarmak. **5.** *{eAT}* Tenzih etmek; tezkiye etmek. **6.** *{eAT}* Temize çıkarmak; aklamak. **7.** *{ağız}* Düzenlemek. [DS] **8.** *{ağız}* (Kiracı için) evi boşaltmak. [DS] **9.** *{ağız}* Bitirmek; tüketmek. [DS] ◻ **arıtmak dakı örtmek,** *{eAT} Hesaba katmamak; silmek; örtmek.*|| **arıdı turmak,** *{eAT} Sürekli olarak temizlemek.*

arıtmak[3], [ar-mak > ar-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yormak. [DS]

arıtmak[4], [ard-mak > arıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yükletmek. [DS]

arıttırmak, [arı-t-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Temizlettirmek. **2.** Boşalttırmak. [DS]

arıyıcı, [ar-mak > ar-ıg > arıg-çı > arıyıcı] *{ağız} is.* Bakıcı; falcı; üfürükçü. [DS]

arız[1], [Ar. ʿaraż > ʿārıż عارض] *(a:rız) {OsT} sf.* **1.** Gelen; gelip çatan; musallat olan. **2.** Aslında önceden olmayıp da sonradan ortaya çıkan; eklenen. ◻ **arız olmak,** *1. Sonradan ortaya çıkmak. 2. Gelip çatmak.*

arız[2], [Ar. ʿarż *(asker teftiş etmek)* > ʿārıż عارض] *(a:rız) {OsT} is.* Selçuklular döneminde ordunun ihtiyaçları ile ilgilenen görevliye verilen ad.

arız[3], [Ar. ʿārż *(bedelini verip almak)* > ʿārıż عارض] *(a:rız) {OsT} is.* Herhangi bir şeye karşılık olmak üzere verilen armağan.

arız[4], [Ar. ʿārż *(bir şeyi bir şeye aykırı koymak)* > ʿārıż عارض] *(a:rız) {OsT} is.* **1.** Ufuktaki görüşü engelleyen bulut. **2.** Katman bulut.

arız[5], [Ar. ʿarż>ʿārıż *(bir şeyin önü ve yanları)* عارض *(a:rız) {OsT} is.* Yanak. ◻ **arız-ı gülgûn,** *Pembe gül renkli yanak.*|| **arız-ı pürtâb,** *Parlak, parıltılı yanak.*

arıza, [Ar. ʿaraż > ʿārıża عارضه] *(a:rıza) {OsT} is.* **1** *coğ.* Yer yüzündeki ufku görmeyi engelleyen yükseltiler; engebe. **2.** Bir alet ve makinenin işlemesine engel olan durum; bozukluk. **3.** İşlerin düzeninde ve yolunda gitmemesi; aksaklık; pürüz. **4.** Bedende sonradan ortaya çıkan sakatlık; özür. **5.** Sonradan eklenen. **6.** *müz.* Müzikte diyez, bemol ve bekar gibi geçici ses değişimi bildiren işaretler. **7.** Bir şeyin aslında bulunmayıp da sonradan eklenen şey. ◻ **arıza yapmak,** *(Alet veya makine için) çeşitli sebeplerden dolayı işlemez hâle gelmek; bozulmak.*|| **arızaya uğramak,** *1. Bir engelle karşılaşmak. 2. Bozulmak.*

arızalanma, [arıza-la-n-ma] *(a:rızalanma) is.* Bozulma.

arızalanmak, [arıza-la-n-mak] *(a:rızalanmak) dönşl. f. [-ır]* İşlemez hâle gelmek; bozulmak.

arızalı, [arıza-lı] *(a:rızalı) sf.* **1.** *coğ.* (Yer için) düz olmayan; engelli; engebeli. **2.** (Araç, gereç için) işlemez hâle gelmiş olan; bozulmuş; aksak; haleldar. **3.** (Beden için) özürlü.

arızan[1], [Ar. ʿarıż > ʿārıżan عارضًا] *(a:rı'zan) {OsT} sf.* **1.** Tesadüf olarak; rasgele. **2.** Geçici olarak.

arızan, [Ar. ʿarıż > ʿārıżān عارضان] *(a:rıza:n) {OsT} is.* İki yanak.

arızasız, [arıza-sız] *(a:rızasız) sf.* **1.** *coğ.* Engebesiz; düz. **2.** İşler hâlde olan; sağlam.

arızat, [Ar. ʿārıża > ʿārıżāt عارضات] *(a:rıza:t) {OsT} is.* Arızalar; engeller.

arızetan, [Ar. ʿarıż > ʿārıżetān عارضتان] *(a:rızeta:n) {OsT} is.* İki yanak.

arızi, [Ar. ʿarıż > ʿārıżī عارضی] *(a:rızi:) {OsT} sf.* **1.** Sonradan ortaya çıkan. **2.** Geçici; muvakkat.

Ari, [Sansk. aryā *(asil)* > Ar. ārī آری] *(a:ri:) öz. is.* **1.** Asiller. **2.** *sf.* Hint-İran ve Avrupa'ya dağılmış bulunan MÖ. 8. yy.da Hindistan'a egemen olan Ari kavmi ile ilgili. **3.** (Irk, topluluk ya da kişi için) Hint-Avrupa dil ailesinden olan. ◻ **Ari dil,** *Hint Avrupa dil ailesinin Hint-İran grubuna verilen ad.*

ari[1], [Ar. ʿuryān > ʿārī عاری] *(a:ri:) {OsT} sf.* **1.** Çıplak; soyunmuş. **2.** Yoksun. **3.** Özgür; kurtulmuş; hür. **4.** ... den uzak.

arî[2], [Far. ārī آری] *(a:ri:) {OsT} e.* Evet.

aria, [İt. aria] *(a'ria) is. müz.* **1.** Şarkı olarak tasarlanmış enstrümantal parça; arya. **2.** Operalarda solo olarak seslendirilen ezgi.

arib, [Ar. ʿarab> ʿārib عارب] *(a:rib) {OsT} sf.* Öz Arap cinsinden olan. ◻ **āribü'l-Arap,** *Katıksız Arap.*

aric, [Ar. ʿurüc > ʿāric عارج] *(a:ric) {OsT} sf.* **1.** Topal; aksayan. **2.** Yükselen. **3.** Yukarı çıkıp inen. **4.** Kötü düzenlenmiş. **5.** Eksik; noksan.

arif[1]**,** [Ar. ʿirfān *(anlayış)* > ʿārif عارف] *(a:rif) {OsT} is.* **1.** Sezgi ve anlayış sahibi; anlayışlı; irfan sahibi. **2.** Bilgili ve deneyimli. **3.** *tasvf.* Bilgilerin en üstünü olan "*Allah'ı bilme*" konusunda bilgi sahibi ve yüksek bir olgunluğa erişmiş olan. 🗗 **arif düşmek,** *{eAT} Arif olmak; arifçe davranmak.*|| **arife tarif gerekmez,** *Anlayışlı ve zeki kimseler için bir sözü açıklamaya gerek yoktur, anlamında söylenir.*|| **ārif-i billāh,** *{OsT} tasvf. Allah'ı hakkıyla tanımış kimse; bilmesi Allah'a ulaşan kimse; velilik mertebesine ulaşmış kimse.*|| **arif olan anlar** (anlasın), *Üstü kapalı bir sözü anlayışı yerinde olanların anlayabileceğini ifade için söylenir.*

arif[2]**,** [Ar. ʿirfān > ʿarīf عريف] *(ari:f) {OsT} sf.* **1.** Çok tanınmış; şöhretli; çok bilinen; en meşhur. **2.** En (daha çok, pek çok) anlayışlı, en bilgili; uzman; mütehassıs. **3.** Mahalle mektebi öğretmeni.

arifan, [Ar. ʿārif > ʿārifān عارفان] *(a:rifa:n) {OsT} is.* Arifler; bilginler; bilgeler.

arifane[1]**,** [Ar. ʿārif + Far. -āne عارفانه] *(a:rifa:ne) {OsT} zf.* Arife yakışır şekilde.

arifane[2]**,** [Ar. ḫarīf *(meslektaş)* + Far. -āne خريفانه] *(arifa:ne) {OsT} sf.* **1.** Masrafa ortaklaşa katılmak suretiyle. **2.** *zf.* Aralarında bölüşmek suretiyle.

arifden, [Ar. ʿārif + T. -den] *{ağız} sf.* Anlayışlı. [DS]

arife[1]**,** [Ar. ʿarefe عرفه] *is.* **1.** Hacıların Arafat'a çıktıkları Zilhiccenin dokuzuncu günü. **2.** Bir olayın öncesi. **3.** *gnşl.* Dinî bayramlardan bir önceki gün; arife günü. 🗗 **arife çiçeği,** *1. Arife gününden bayramlıklarını giyen. 2. Çok süslü, zamansız süslenen.*|| **arife günü,** Dinî bayramlardan bir önceki gün.|| **arife muayedesi,** *İmparatorluk döneminde Ramazan ve Kurban bayramı arifelerinde sarayda yapılan tören.*

arife[2]**,** [Ar. ʿārif > ʿārife عارفه] *(a:rife) {OsT} sf.* **1.** Yetenekli; kabiliyetli. **2.** Cömert; lütufkâr. **3.** Nazik. **4.** *is.* İyilik. **5.** Bağış; armağan.

arifîn, [Ar. ʿārif > ʿārifīn عارفين] *(a:rifi:n) {OsT} is.* Arifler; bilginler; bilgeler.

arig, [Far. āriġ آرغ] *(a:riğ) is.* **1.** Gücenme; kırılma. **2.** Kıskançlık; haset. **3.** Düşmanlık; nefret; kin.

arigan, [Yun. origanon] *{ağız} is. bot.* Arnavut biberi. [DS]

arim[1]**,** [Ar. ʿārim عارم] *(a:rim) {OsT} sf.* Uygunsuz; hoşa gitmeyen; ters.

arim[2]**,** [Ar. ʿarim عرم] *{OsT} sf.* **1.** İnatçı. **3.** Kafa tutan.

aris, [Ar. ʿarīs عريس] *(ari:s) {OsT} is.* **1.** Gerdek; zifaf. **2.** Gelin ve güvey.

Aristatalis, [Yun. aristotales *(Yunan filozofu)* > Ar. arīstetālīs اريستتاليس] *(ari:stata:li:s) öz. is.* Aristo.

Aristocu, [Aristo-cu] *is.* **1.** Aristo'nun felsefesini benimseyen. **2.** *sf.* Aristo öğretisinden yana olan.

Aristoculuk, -ğu [Aristo-cu-luk] *is. fel.* Derslerini okulun bahçesinde gezerek veren Aristo'nun insan bilgisi ve mantık üzerine geliştirdiği felsefe akımı; gezimcilik; meşşaiye.

aristokrasi, [Yun. aristos *(üstün)* + kratos *(iktidar)* > aristokratia > Fr. aristocratie] *is.* **1.** En iyilerin yönetimi. **2.** *siy.* Yönetimin çoğunlukla seçkin ve ayrıcalıklı kişilerin, özellikle soyluların oluşturduğu bir topluluğun elinde bulunduğu hükûmet biçimi. **3.** *gnşl.* Soylular, imtiyazlılar sınıfı. **4.** *mec.* Öncelikli olanlar.

aristokrat, [Fr. aristocrate] *is.* **1.** Seçkin zümrenin üyesi. **2.** Doğuştan zekâ ve yetenekleriyle üstünlük gösteren.

aristokratik, -ği [Fr. aristocratique] *sf.* **1.** Aristokrasiye ait. **2.** *gnşl.* Aristokrat kimselerin kullanabileceği şekilde seçkin ve gösterişli.

aristokratlık, -ğı [aristokrat-lık] *is.* Aristokrat olma durumu.

ariş[1]**,** [Suriye Ar. ʿarīş عريش] *(ari:ş) {OsT} is.* **1.** Asma çardağı. **2.** Saz veya samandan yapılma ev. **3.** Sundurma.

ariş[2]**,** [Far. āriş آرش] *(a:riş) {OsT} is.* **1.** Anlam; mana. **2.** Kavram; mevhum.

arişi, [Far. ārişī آرشی] *(a:rişi:) {OsT} is.* Soyut; manevi.

aritmetik, -ği [Yun. arithmos *(sayı)* > aritmethike / Lat. arithmetica > Fr. arithmetique] *is.* **1.** Sayılar bilgisi; hesap. **2.** Tam ve rasyonel sayıların özelliklerini inceleyen matematik dalı. **3.** Cebirsel geometri ve kümeler teorilerinden yararlanan sayı teoremleri. **4.** *sf.* Aritmetikle ilgili; sayı ve hesaplamaya dayanan. 🗗 **aritmetik dizi,** *Ardışık terimleri arasında değişmez bir fark bulunan sayılar dizisi.*|| **aritmetik işlem,** *Aritmetik yoluyla yapılan çözüm.*|| **aritmetik orta,** *Bir diziyi oluşturan sayıların toplamının dizinin terim sayısına bölünmesiyle elde edilen orta sayı.*

aritmetikçi, [aritmetik-çi] *is.* Aritmetikle uğraşan kimse; aritmetiği bilen kimse.

aritmetiksel, [aritmetik-sel] *sf.* Aritmetikle ilgili, aritmetiğe dayanan.

aritmi, [Yun. a *(yok)* + rhythmos *(düzen)* > Fr. arythmie] *is.* Kalp atışında düzen yokluğu.

aritmik, -ği [Fr. arythmique] *sf.* Ritimli olmayan; düzensiz.

ariva, [İsp. arriba / İt. arriva / a riva] *(a'riva) ünl. dnz.* **1.** Yelkenlilerde, yukarı çıkarak yelkenleri sa-

racak olanlara verilen *"Yelken sar!"* emri. **2.** *"Direklere çıkın!"* emri.

arivist, [Fr. arriver *(varmak)* > arriviste] *sf.* Hangi şartlarda ve ne pahasına olursa olsun hedefine varmak, başarıya ulaşmak isteyen; ileri gitmek için başkalarına zarar vermekten çekinmeyen; haris.

ariya, [İt. arria] *(a'riya) is.* Bayrak, sancak ve yelken gibi direğe çekili olan nesneleri aşağı indirmek; bunlar için verilen "İndir!" emri; arya.

ariyet, [Ar. ʿāriyet عاريت] *(a:riyet) {OsT} is.* **1.** Geri verilmek üzere başkasından alınan eşya; ödünç. **2.** *huk.* Faizsiz borç. **3.** *sf.* Eğreti; geçici; emanet. **ariyet almak,** *Ödünç almak.*‖ **ariyet vermek,** *Geri almak üzere ödünç olarak vermek.*‖ **ariyet direk,** *dnz. Yelkenlilerde kırılmış olan direk yerine geçici olarak yerleştirilen direk.*‖ **āriyet-sārāy,** *Geçici olarak gelinen yer; dünya.*

ariyeten, [Ar. ʿāriyet > ʿāriyyeten عارية] *(a:ri'yeten) {OsT} zf.* Geçici olarak; ödünç olarak; emaneten.

ariyetî, [Ar. ʿāriyet > ʿāriyetī عاريتى] *(a:riyeti:) {OsT} sf.* **1.** Eğreti. **2.** Ödünç.

ariz[1], [Ar. ʿarż *(en, genişlik)* > ʿarīż عريض] *(ari:z) {OsT} sf.* Enli; geniş. **arîz ü amîk,** *Genişliğine ve derinliğine; enine boyuna; uzun uzadıya.*‖ **arîzü'l-cism,** *zool. Yassı solucanlar.*

ariz[2], [Ar. arīż اريض] *(ari:z) {OsT}* **1.** Semiz. **2.** Hoş; latif; layık.

ariz[3], [Ar. āriz آرز] *(a:riz) {OsT} is. bot.* Ardıç ağacı.

ariza, [Ar. ʿarż *(sunma)* > ʿarīza عريضه] *(ari:za) {OsT} is.* **1.** Gösterme; sunma; takdim etme. **2.** Yüksek bir makama verilen yazı. **3.** İmparatorluk döneminde padişahlara çeşitli amaçlarla sunulan yazılara verilen ad.

arize, [Ar. ʿarīże عريضه] *(ari:ze) {OsT} is.* Dilekçe.

arizen, [Ar. ʿarīżen عريضًا] *(ari:zen) {OsT} zf.* **1.** Geçici olarak. **2.** Rastgele.

arjante, [Fr. renard argenté *(gümüşî tilki postu)* > argent] *is.* Bir kürk türü.

arjavrt, [Skr. rajāvarta > arjawrt] *{eT} is.* Lacivert. [EUTS]

Arjantin, [İsp. argentine *(gümüşlü)*] *is.* Güney Amerika'da bir ülke.

arju, [arju / arşu] *{eT} is.* **1.** Sırtlan [Mühennâ] **2.** Çakal. [DLT]

arjulayu, [arju-layu] *{eT} zf.* Çakal gibi. [DLT]

ark[1], [arḳ] *{eT} is.* Pislik; bok. **temür arkı,** *{eT} Demir boku; cüruf.* [DLT]

ark[2], [*eT.* arḳ / arık أرق] *is.* **1.** Tarla, bağ bahçe sulamak veya fazla suyu tarladan uzaklaştırmak için toprak içine hendek açılarak su götürülen basit kanal; su yolu; arık; hark. *{eAT} (aynı)* **2.** İçine fide, fidan ve sebze dikilen sulanabilir hendek. **ark dartmak,** *{eAT} Kanal açmak.*

ark[3], [Fr. arc] *is.* İki iletken uç arasında yüksek ışı ve şiddetli ışık parlamasıyla oluşan elektrik boşalımı. **ark lambası,** *Ark boşalmasıyla ışık veren elektrik lambası.*‖ **ark kaynağı,** *Kaynak yapılacak parçalarla elektrot arasında meydana gelen ark ısısından yararlanarak yapılan kaynak.*

arka, [*eT.* ār-mak *(dolaşmak)* / ar *(arka)* ar-ḳağ > arḳa > arka آرقه] *is.* **1.** Dolaşılarak varılan taraf. **2.** Bir şeyin ön olarak kabul edilen tarafının tam ters yanı; öbür yan; öteki yüz; mabad. *{eT}* (aynı) [EUTS] [Nevâyî] [Gabain] [Mühennâ] [ETY] **3.** Bir şeyin geride kalan bölümü; art; geri; devam; sonrası. **4.** İnsan vücudunun sırt bölümü sırt; geri; dal. *{eT} {eAT} (aynı)* [EUTS] [Nevâyî] [Gabain] [Mühennâ] [ETY] **5.** *{eAT}* Döl; bel; sulb. **6.** Sandalye, koltuk gibi eşyaların sırt dayamaya mahsus olan bölümü; arkalık. **7.** Hayvanların kuyruk tarafı. **8.** *mec.* Bir şeyin gizlenen, açığa çıkarılmak istenmeyen yanı. **9.** *mec.* Giyecek. **10.** *mec.* Birine destek olan, kayıran kişi; sıkıntılı anlarda yardım eden kişi; yardımcı; koruyucu; adam. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] **11.** *{ağız}* Sırta alınarak taşınan yük. [DS] **12.** *{ağız}* Köy evlerinin bahçeye bakan yönündeki dar balkon. [DS] **13.** *{ağız}* Kabak, hıyar gibi bitkilerin kol salması için tarlada boş bırakılan yer. [DS] **14** *sf.* Art tarafta kalan. *Arka bahçe.* **arka arka,** *1. Geriye doğru; geri geri; gerisin geri. 2. Üst üste.*‖ **arka arkaya,** *Birbirinin peşinden; art arda.*‖ **arka arkaya vermek,** *Birbirine yardımcı olmak; dayanışmak; sırt sırta vermek; işbirliği etmek.*‖ **arka ayak,** *Dört ayaklı hayvanların kıç tarafında bulunan ayakları.*‖ **arka bir etmek,** *{eAT} yardımlaşmak.*‖ **arka bir eylemek,** *{eAT} Birbirine yardımcı olmak.*‖ **arka birikdürmek,** *{eAT} 1. Yardımcı toplamak; kuvvet sağlamak. 2. Birbirine destek olmak; yardımlaşmak.*‖ **arka bir itmek,** *{eAT} Birbirine yardımcı olmak.*‖ **arka bir olmak,** *{eAT} Birbirine yardımcı olmak.*‖ **arka boşlamak,** *Vaz geçmek.*‖ **arka bulmak,** *Kendisini koruyup kayıracak birini edinmek.*‖ **arka çantası,** *İçinde gerekli araçların bulunduğu öğrenci ve askerlerin sırtta taşıdığı çanta.*‖ **arka çevirmek,** *Daha önceden iyi davranıp koruduğu birine gerekli ilgiyi göstermemek; ilgisini kesmek; sırtını dönmek.*‖ **arka çıkmak,** *Birini korumak; kayırmak; desteklemek; yardım etmek.*‖ **arkada bırakmak,** *1. Yarışta geçmek; geride bırakmak. 2. Uzakta bırakmak; uzaklaşmak. 2. Terk etmek; ayrılmak.*‖ **arkada kalanlar,** *Ölen birisinin veya uzun süre uzaklara giden bir yolcunun geride bıraktığı yakınları; geride kalanlar.*‖ **arkada komak,** *1. Göz yummak. 2. Sonraya bırakmak.*‖ **arkada konılmış nesne,** *{eAT} Arkaya atılmış, unutulmuş, değersiz şey.*‖ **arkadan arkaya,** *Belli etmeden; yüz yüze gelmeden; gıyabında; el altından;*

gizlice; sinsi sinsi; gizli gizli.|| **arkadan çalışmak,** *argo. Edilgin olarak anal cinsel birleşme yapmak.*|| **arkadan konuşmak,** *Kendisi olmadığı hâlde birinin yaptıkları hakkında konuşmak; aleyhinde konuşmak; çekiştirmek; dedikodu etmek.*|| **arkadan söylemek,** *Bir kimsenin bulunmadığı yerde onu çekiştirmek.*|| **arkadan vurmak,** *Kendisine inanan ve güvenen birine gizlice kötülük etmek; dost görünerek kötülük yapmak; ihanet etmek.*|| **arka dış kapak,** *kütp. Dış kapağın kitabın arkasına gelen bölümü.*|| **arka dilenmiş,** *{eAT} Kendisinden yardım istenmiş; yardımına muhtaç olunan.*|| **arka dönmek,** *{eAT} Yüz çevirmek; dönüp kaçmak.*|| **arka dutmak,** *{eAT} Yüklenmek.*|| **arka dügmeciği,** *{eAT} Omurga çıkıntısı.*|| **arka egmek,** *{eAT} (Namazda) rükuya varmak.*|| **arka egici,** *{eAT} (Namazda) rükuya varan; namaz kılan.*|| **arka kapı,** *argo. Anüs; makat.*|| **arka kapıdan çıkmak,** *Başarısız olmak.*|| **arka kapıdan mezun olmak,** *argo. Okuldan kovulmak.*||**arka kılmak,** *{eAT} Yardım etmek.*|| **arka olmak,** *{eAT} Yardımcı olmak; destek olmak; korumak.*|| **arka plan,** *Tiyatroda seyircinin gözünden en uzakta bulunan perspektif çizgisi.*|| **arka planda,** *Önem bakımından ikinci derecede; geri planda.*|| **arkası alınmak,** *Sona erdirilmek; bitirilmek; kesilmek.*|| **arkası gelmek,** *Sürüp gitmek; devam etmek; arkası kesilmemek.*|| **arkası kavi,** *1. Kendini iyi koruyacak biçimde giyinmiş olan. 2. Dayandığı güvendiği sağlam biri olan.*|| **arkası kesilmek,** *1. Son bulmak, sona ermek; bitmek; tükenmek. 2. Sonuç alınamamak; sonu çıkmamak.*|| **arkası mihrapta olmak,** *Etkili birinden güç almak, ona güvenmek; güçlü birine güvenmek.*|| (bir şeyi, birini) **arkasına almak,** *1. Bir şeyi yüklenmek; sırtına almak. 2. Etkili ve güçlü bir koruyucuya güvenerek işe girişmek.*|| **arkasına bakmadan gitmek,** *Öfke ve utanç gibi bir duygu ile geride kalanlardan uzaklaşmak; ardına bakmadan gitmek.*|| **arkasına düşmek,** *1. Bir işi bitirmek, sonuçlandırmak için uğraşmak; peşini bırakmamak; ardına düşmek. 2. Birini sürekli takip etmek; izlemek; ardına düşmek; peşine takılmak.*|| **arkasına götürmek,** *{eAT} Sırtına almak.*|| **arkasına saklanmak,** *1. Bir şeyi kendine siper edinmek. 2. Birinin koruyuculuğuna sığınmak.*|| **arkasına sığınmak,** *1. Bir şeyi kendine siper edinmek; saklanmak. 2. Birinin koruyuculuğunda olmak.*|| **arkasında biri olmak,** *Birinin sürekli gözetimi altında bulunmak onun yardımını sağlamak.*|| **arkasında dolaşmak,** *1. Birine işini yaptırmak için onun bulunabileceği yerlere giderek görüşme, konuşma fırsatı yaratmak; peşinde dolaşmak. 2. Ele geçirmeye çalışmak; kollamak.*|| **arkasından,** *1. Bir şeyden sonra; peşinden; ardından; akabinden. 2. Biri orada yokken; gıyabında.*|| **arkasından atlı kovalamak,** *Bir işi gereği yokken telaş ve acele ile yapmak; ardından atlı kovalamak.*|| **arkasından konuşmak,** *Yüz yüze söyleyemeyeceği bir şeyi ilgilisi orada yokken söylemek; çekiştirmek; dedikodu etmek.*|| **arkasından koşmak,** *1. Bir işi bitirmeye, sonuçlandırmaya çalışmak. 2. İlgi duyulan biri ile ilişki kurmaya, konuşmaya çalışmak.*|| **arkasından sürüklemek,** *Ardından gelmesini sağlamak.*|| **arkasından teneke çalmak,** *Giden veya kovulan birisi için çok sevinmek, alay etmek; onunla ilgili gizli bilgileri açıklamak.*|| **arkasında yumurta küfesi olmamak,** *Döneklik etmemesi için hiçbir sebep bulunmamak.*|| **arkasında yumurta küfesi yok ya,** *Bu işi yapması için bir engel yok, anlamında kullanılır; sırtında yumurta küfesi yok.*|| **arkasını almak,** *Bir şeyi bitirmek, sona erdirmek.*|| **arkasını bırakmamak,** *1. Bir şeyi veya birini izlemeyi sürdürmek. 2. Yapılan bir işin sonucu alınıncaya kadar çalışmak.*|| **arkasını dayamak,** *Birinden güç ve destek almak; onun koruyuculuğuna sığınmak; sırtını dayamak.*|| **arkasını getirememek,** *Başladığı bir işi sürdürüp bitirememek.*|| **arkasını sığamak,** *Sevgi veya şefkat gösterisi olarak birinin sırtını okşamak.*|| **arkasını sıvazlamak,** *Birine yaptığı bir işten dolayı güven vermek, destek olmak; aferin demek; sırtını sıvazlamak.*|| **arkasını vermek,** *1. Bir şeye arkasını dönerek durmak. 2. Bir şeye arkasını dayayarak durmak. 3. Birinin koruyuculuğuna sığınmak.*|| **arkasını yere getirmek,** *Yenmek.*|| **arkasın yepmek,** *{eAT} Sırtını sığamak; sırtını okşamak.*|| **arkası olmak,** *Koruyucusu ve güveneceği birine sahip olmak; koruyan destekleyen birisi bulunmak.*|| **arkası pek,** *1. Güveneceği, dayanacağı güçlü birine sahip. 2. Sağlam giyinmiş olan.*|| **arkası sağlam,** *Güveneceği, dayanacağı güçlü birine sahip olan.*|| **arkası sıra,** *1. Hemen ardından onu izleyerek; ardı sıra; peşi sıra. 2. Peşinden; ardından. 3. Gıyabında.*|| **arka sıvamak,** *Uğur dilemek.*|| **arkası var,** *1. Devamı var. 2. Koruyanı kollayanı var.*|| **arkası yere gelınemek,** *Yenik düşmeyecek şekilde güçlü olmak; yenilmemek; sırtı yere gelmemek; yıkılacak durumda bulunmamak.*|| **arkası yufka,** *1. Güvenecek güçlü bir koruyucusu yok. 2. Hoşa giden bir yemeğin devamının olmaması hâli.*|| **arka sokak,** *Şehir veya kasabanın ana caddeleri veya merkezine göre dışarıda kalan sokak.*|| **arka takımlar,** *argo. (Kadın ve kız için) bedenin arka bölümü, özellikle kalçalar.*|| **arka teker,** *Otomobil, araba ve bisiklet gibi araçların arka tarafta bulunan tekerlekleri.*|| **arka üstü,** *Arkası yere gelecek biçimde; sırt üstü.*|| **arka vermek,** *1. Güç bir durumda kalan birini desteklemek; yardım etmek. 2. Sırtını güçlü bir yere dayamak.*|| **arka virici,** *{eAT} Yardımcı; dost.*|| **arka viricirek,** *{eAT} Daha çok yardım eden.*|| **arka virinilmek,** *{eAT} Yardım görmek.*|| **arka virinilmiş,** *Yardım görmüş.*|| **arka virinmek,** *{eAT} Yardım görmek.*|| **arka virişmek,**

{eAT} Yardımlaşmak.|| **arka virmek,** *{eAT} 1. Sırtını dayamak; arkasını vermek. 2. Yardım etmek. 3. Velayet.*|| **arka virmek dilemek,** *{eAT} Yardım dilemek.*|| **arka virmek dilenen,** *{eAT} Kendisinden yardım istenen; yardımına muhtaç olunan.*|| **arka virmek istemek,** *{eAT} Yardım istemek.*|| **arkaya atmak,** *Umursamamak, aldırmamak.*|| **arkaya bırakmak,** *Bir işi bitirmeyip sonraya bırakmak; ertelemek.*|| **arkaya geçmek,** *Ön taraftan art tarafa dolanmak.*|| **arkaya kalmak,** *Geriye kalmak; gecikmek; geriden gelmek; ilerleyememek.*|| **arka yüz,** *1. Büyük pano ve resimlere ait levhaların arka kısmı. 2. Kitap ve defter yaprağında okunmakta olan sayfanın arkasında kalan sayfa. 3. kütph. Bir kitapta çift sayılı numarlarla belirlenen, kitap açıldığında sol tarafta kalan sayfa. 4. kütph. Yazma kitaplarda genellikle çift sayılarla numaralanan ve sağ yanda kalan sayfa. 5. Marangozlukta ahşabın görünmeyen tarafı. 4. Paranın veya madalyonun ikinci derecede kalan yüzü; tuğra.*

arkacı, [arka-cı ارقاجی] *is. mec.* **1.** Arka çıkan; koruyucu; taraftar; yardımcı. *{eAT} {ağız} (aym)* [DS] **2.** *{ağız}* Hamal. [DS] **3.** *argo.* Aktif eşcinsel erkek; sodomist. **4.** *argo.* Kalabalık yerlerde yankesiciye yardımcılık eden kimse.

arkaç[1]**, -cı** [arka-ç] *{ağız} is.* **1.** Açıkta kurulan davar ağılı. **2.** Hakim rüzgârı bir tepenin kestiği kuytu bir yamaçtaki koyun yatağı. **3.** Dağlarda kuytu, siper yer. [DS]

arkaç[2]**, -cı** [arġac / arḳaç آرقج] *{eAT} is.* Argaç.

arkaçak, -ğı [ār-mak > ar-ka-mak > arḳa-çaḳ ?] *{eT} is.* Ağza ilaç akıtmak için kullanılan içi delik bir araç; akıtmaç. [DLT]

arkaçlık, -ğı [arkaç-lık] *{ağız} sf.* → argaçlık. [DS]

arkaçtı, [ark+aç-tı] *{ağız} is.* Suyun kendi kendine açtığı ark. [DS]

arkad, [İt. arcado *(yay)* > Fr. arkade] *is. mim.* Aralarındaki boşluğun üstü yay biçiminde olan sütun topluluğu.

arkadaş, [arka-daş] *is.* **1.** Savaşta, bir savaşçının arkasını düşman saldırısından koruyan savaşçı. **2.** Kendisine yakınlık duyulan, inanılıp güvenilen kişi; dost; yaren; ahbap; enis; hempa; ihvan; koldaş; muhip; refik; nedim; sağdıç. **3.** Bir yerde bir arada bulunmakla birbirini tanıyıp dostluk kuran kişiler; avane; ayaktaş; dadaş. **4.** *ünl.* Tanımadık yaşıtlara seslenme sözü. *"Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın."* M. Âkif Ersoy. 🗗 **arkadaş canlısı,** *Arkadaşına düşkün olan; arkadaşlığa değer veren.*|| **arkadaş değil, arka taşı,** *Yararından çok zarar veren arkadaşlara serzeniş sözü.*|| **arkadaş olmak,** *Biri ile samimiyet kurup dost olmak.*

arkadaşça, [arka-daş-ça] *(arkada'şça) zf.* Arkadaşlığa yakışır, arkadaşlık bağını ve sevgisini gösterir şekilde; dostça; içtenlikle; samimi olarak.

arkadaşlık, -ğı [arka-daş-lık] *is.* **1.** Arkadaş olma durumu. **2.** Arkadaşlar arasında var olan yakınlık, dayanışma ve sevgi. 🗗 **arkadaşlık etmek,** *1. Beraber bulunulan ve çalışılan yerde iyi geçinmek, uyum sağlamak. 2. Yolculuk veya gezintide yanında bulunmak, refakat etmek.*

arkag, [ār-mak > ar-ḳa-ġ] *{eT} is.* Atkı, mekik ipliği argaç; en ipliği. [Mühennâ] [Gabain] [DLT] [EUTS]

arkaik, -ği [Fr. archaïque] *sf.* **1.** Geçmiş dönemden kalan; kendi zamanından daha eski bir çağın karakterini gösteren; aşnı. **2.** *ed.* Yazarın yaşadığı çağdan daha önceki devirlere ait kullanmış olduğu kelime, cümle ve anlatım biçimleri. **3.** Klasik çağ öncesinden kalma eser.

arkaizm, [Yun. arkhaios > Fr. archaïsme] *is.* **1.** Kendi döneminden daha eski devirlerin izlerini taşıma. **2.** Eskileri taklit. **3.** Çok eski bir dönemden kalmış olan şeyle ilgili; aşnılık. **4.** *ed.* Bugün kullanımdan kalkmış olan kelimelerle yazma ve söyleme durumu. **5.** Bir yapının kullanıldığı çağdan daha önceki bir döneme ait özellikler taşıma durumu.

arkalaç, -cı [arkala-mak > arkala-ç] *{ağız} is.* Hamal arkalığı. [DS]

arkalama, [arka-la-ma] *is.* **1.** Arkalama eylemi. **2.** Koruma, destek olma.

arkalamak, [arka-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi sırtına almak; yüklenmek. **2.** *mec.* Bir kimseye, yardım etmek, güven vermek; desteklemek; müzaheret etmek.

arkalanıcı, [arka-la-n-ıcı آرقه لنیجی] *{eAT} sf.* Birinin yardımına güvenen; birisine dayanan.

arkalanma, [arka-la-n-ma] *is.* Arkalanmak işi; kendisine yardım edilme; korunma.

arkalanmak, [arka-la-n-mak آرقه لانمق / آرق لنمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Sırtını bir şeye dayamak; sırtını vermek. *{eAT} (aym)* **2.** *{eAT}* Güçlenmek; güç bulmak; güvenmek. *{ağız} (aym)* [DS] **3.** *edil. f.* Yardımcı veya destekçisi bulunmak; kendisine yardım edilmek; korunmak; desteklenmek; kayırılmak. *{eT} (aym)* [DLT]

arkalaşmak, [arka-la-ş-mak آرقه لاشمق] *{eAT} {ağız} işteş. f. [-ır]* Birbirine yardımcı olmak; birbirine destek olmak; yardımlaşmak. [DS]

arkalayı, [arka-layı] *{ağız} zf.* Yokluğunda; kendisi yokken; gıyabında; arkasından. [DS]

arkalayın, [arka-layın] *{ağız} zf.* → arkalayı. [DS]

arkalı, [arka-lı] *sf.* **1.** Arkalığı, dayanacak yeri olan **2.** *mec.* Koruyucusu olan. **3.** *{ağız}* Semiz; yağlı. [DS] **4.** *{ağız}* Devamlı; sürekli. [DS] **5.** *{ağız}* Çok kalabalık; büyük. [DS] **6.** *{ağız}* (Ağaç için) meyvesi çok. [DS]

arkalık, -ğı [arka-lık] *is.* **1.** Sandalye, koltuk, kanepe gibi oturulacak eşyanın sırt yaslamaya mahsus yeri. **2.** Hasta yataklarında yastıkları dik tutmaya yarar

alet. **3.** Hamalların yük taşımak için sırtlarına yerleştirdikleri koruyucu. **4.** *{ağız}* Ceket. [DS] **5.** *{ağız} as.* Artçı. [DS] **6.** *{ağız}* Bir tür sepet. [DS] **7.** *{ağız}* Saman kağnısının ardına bağlanan kilim parçası. [DS] **8.** *{ağız}* Tahta biçilecek tomruğun dört yanından çıkarılan kalın ve yumru tahtalar. [DS]

arkalıklı, [arka-lık-lı] *sf.* Arkalığı olan.

arkalıksız, [arka-lık-sız] *sf.* **1.** Arkalığı, sırt dayayacak yeri olmayan. **2.** *mec.* Koruyucusu ve dayanağı olmayan.

arkalu, [arka-lu ارقلو / آرقه لو] *{eAT} sf.* Yardımcıları çok olan; kuvvetli.

arkaluc, [arka-la-mak>arkalu-mak>arkalu-c آرقه لوج / ارقلوج] *{eAT} is.* Hamal semeri; arkalık.

arkamak, [ār-mak *(dolaşmak)* > ar-ḳa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Aramak; yoklamak; arayıp taramak. [DLT] [Yüknekî] **2.** *{ağız}* Tutmak; sarmak. [DS] **3.** *{ağız}* Yardım etmek; arka çıkmak. [DS]

arkan[1], [*eT.* arḳa > arka-n [Dankoff]] *is.* İp.

arkan[2], [ar-ḳan] *{eT} zf.* **1.** Nihayet. [Gabain] **2.** *{ağız}* Uzak. [DS]

arkan[3], [Ar. ʿarkān عرقان] *(arka:n) {OsT} is.* Terleme.

arkap, -bı [Ar. raḳaba] *{ağız} is.* Köpeklerin boyunlarına takılan halka. [DS]

arkar, [ar-mak *(dolaşmak)* > ar-ḳa-r] *{eT} is.* Dişi dağ keçisi. [ETY] [DLT]

arkarı, [?arkarı] *{ağız} sf.* Galip; üstün. [DS]

arkasınmak, [arka-sın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Arkalanmak; güvenmek. [DS]

arkasız, [arka-sız] *sf.* **1.** Arkalığı, dayanacak yeri olmayan **2.** *mec.* Koruyucusuz.

arkaş [arka-ç] *{ağız} is.* → arkaç. [DS]

arkaşmak, [ar-ḳa-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Arka arkaya gelmek; arka arkaya çıkmak. **2.** Yük yüklemekte birbirine yardım etmek. [DLT]

arkebüz, [Holl. hakebusse > İt. archibuso / Fr. arquebuse] *is.* On beşinci yüzyılda omuzda iki kişi tarafından taşınan ve yere çakılan bir kazığa kabzası dayanmak suretiyle ateş edilebilen bir tüfek cinsi.

arkeen, [Fr. arcéen] *is.* Kambriyumdan önce oluşmuş yer katı.

arkegon, [Fr. archégone] *is. bot.* Eğrelti otları, kara yosunları ile bazı su yosunlarında ve açık tohumlularda görülen dişilik organı.

arkeolog, -ğu [Fr. archéologue] *is.* Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri inceleyen, araştıran, değerlendiren uzman; kazı bilimci.

arkeoloji, [Fr. archéologie] *is.* Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserleri tarih ve sanat değeri açısından inceleyen, araştıran bilim dalı; kazı bilimi.

arkeolojik, -ği [Fr. archéologique] *is.* Tarih öncesi ve eski çağlardan kalma eserlerle ilgili; kazı bilimsel.

arkeopteriks, [Fr. archéoptéryḫ] *is.* Bavyera'da Jura devri yaprak kayaçları arasında fosili bulunmuş, hem kuş hem sürüngen özellikleri gösteren bir hayvan.

arketip, [Yun. arkhetupos *(ilk model)* > Fr. archétype] *is.* Kendisine dayanılarak eser verilen ilk model; ilk örnek.

arkık, [ar-ık *(pislik)* > ar-ḳ-ık] *{eT} is.* Pislik; tezek [Mühennâ]

arkın[1], [ar-ḳın / arkun] *{eT} zf.* Gelecek yıl; öbür yıl. [DLT] 🗗 **arkın izi,** *{eT} Gelecek yıl; öbür yıl.* [DLT]

arkın[2], [ar(ı)k-ın] *{ağız} zf.* Zayıf; cılız. [DS]

arkın[3], [ar-ḳın / ar-ḳun آرقين] *{eAT} sf.* Yavaş; ağır; aheste.

arkıncak, [ar-ḳın-caḳ / ar-ḳun-caḳ آرقنجق] *{eAT} zf.* → arkuncak.

arkırı, [arḳır-ı / arḳur-u آرقرى] *{eAT} sf.* **1.** Eğri; yan üstü; yanlamasına. **2.** Tersine; aykırı; karşı; ters. **3.** *{ağız}* Çarpık; çapraz. [DS] 🗗 **arkırı çıkmak,** *{eAT} Yolunu kesmek; karşısına çıkmak.*|| **arkırı gelmek,** *1. {eAT} Karşı koymak; karşısına çıkmak; önüne gerilmek. 2. {ağız} İtiraz etmek.* [DS]

arkış[1], [alḳ-ış / arḳış] *{eT} is.* Alkış; övgü. [ETY]

arkış[2], [arḳış / arvaş / arvış] *{eT} is.* Büyü; efsun. [DLT]

arkış[3], [ār-mak *(arasından geçmek, dolaşmak, aşmak)* > ar-ḳ-ış] *is.* **1.** Kervan. [EUTS] [ETY] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] **2.** Yurdundan uzak düşmüş birine gönderilen kimse; haberci; elçi. [EUTS] [ETY] **3.** Mektup. [ETY] [DLT] 🗗 **arkış tirkiş,** *Kervanlar.*

arkış[4], [ar-kı-ş] *{ağız} is.* Değirmen taşları arasına konulan demir gereç. [DS] 🗗 **arkış etmek,** *{ağız} Yükü geçici olarak bir yere bırakmak.* [DS]

arkıt, -dı [arkıt / argıt] *is.* **1.** Köy evlerinde kapıların arkasına çakılmış bulunan kalın tahta kuşak. **2.** *{ağız}* Dövenle boyunduruğu birbirine bağlayan ok. [DS] **3.** *{ağız}* Asma çardaklarında yatay uzatılmış ağaçlar. [DS] **4.** *{ağız}* Kızakların arkasında ve önünde tutunmaya yarayan eğri ağaç. [DS] **5.** *{ağız}* Semerin eğri ağaçları. [DS] **6.** *{ağız}* Çadırın yatay uzanan ağaçları. [DS] **7.** *{ağız}* Irmakta balık avlamakta kullanılan bir tür sal. [DS]

arkmak, [ark-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Yardım etmek. **2.** Arkaya sarkmak. [DS]

arko, [Yun. arktos *(ayı)* > arko] *sf.* **1.** İnatçı. **2.** Kaba. **3.** Bön. **4.** Gülmez.

arkoz, [Fr. arkose] *is. jeol.* Granit veya gnaysli kayaçların aşınması ile oluşmuş feldspatlı kum.

arktik, -ği [Yun. arktikos > Fr. arctique] *is. coğ.* Kuzey kutbu ve çevresi ile ilgili.

arku, [ar-ḳu] *{eT} is.* Nehir; dere. [Gabain] [EUTS]

arkub, [Ar. ʿarḳūb عرقوب] *(arku:b) {OsT} is.* **1.** Ökçe siniri; eğrice. **2.** Yalan ve kötü söz.

arkuçı, [ar-mak *(arasından geçmek)* > ar-ḳu-çu] *{eT} is.* **1.** İki kişi arasında aracılık eden kişi; aracı. **2.** Evlenme zamanı dünürler arasında gidip gelen kişi. [DLT]

arkuk, [ar-ḳu-ḳ] *{eT} sf.* **1.** İnatçı; ters; aksi. [Tekin] **2.** Aykırı. [DLT] **3.** İki direk veya duvar arasına çapraz olarak konulan ağaç. [DLT] 🗗 **arkuk kişi,** *1. Söz dinlemez; inatçı. 2. Kalp kimse.* [DLT]

arkuklanmak, [arḳ-uḳ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f.* Haylazlık etmek; dik başlık etmek. [DLT]

arkula, [Suriye Ar. ʿāḳūla] *{ağız} is.* Kuru dalları çekip koparmaya yarayan ucu demir çengelli uzun sırık. [DS]

arkun[1], [ar-ḳun] *{eT} is.* **1.** Gelecek yıl; öbür yıl. [DLT] **2.** Nihayet. [Gabain] [EUTS] **3.** Yaban aygırı ile evcil kısraktan olan at. [DLT] 🗗 **arkun izi,** *{eT} Gelecek yıl; öbür yıl.* [DLT]

arkun[2], [*eT.* aḳru *(yavaş, sessiz)* > aḳru-n > arḳun آرقون] *{eAT} sf.* **1.** Yavaş; ağır; sakin; aheste. **2.** *zf.* Yavaş ve alçak sesle. **3.** Gizli. 🗗 **arkun arkun,** *{eAT} Yavaş yavaş; ağır ağır; hafif hafif; giderek.*

arkunca, [arḳun-caḳ / arḫuncaḳ / arḳıncaḳ آرقوجق] *{eAT} zf.* Yavaşça; hafifçe; sessizce.

arkuncacuk, [arḳun-ca-cuḳ آرقوجه جق] *{eAT} zf.* Yavaşça; hafifçe.

arkunlık, [arḳun-lıḳ] *{eAT} is.* Yavaşlık; sakinlik.

arkunluğile, [arkun-luk + ile آرقونلغيله] *{eAT} zf.* Yavaşça.

arkura, [arḳu-ra] *{eT} sf.* Çaprazlama; aykırı. 🗗 **arkura yatmak,** *{eT} Çaprazlama yatmak.* [EUTS]

arkurı, [arḳu-rı / arḳı-rı / arḳu-ru آرقورى] *{eAT} sf.* **1.** Eğri; yan üstü; yanlamasına. **2.** Tersine; aykırı; karşı; ters. 🗗 **arkurı arkurı,** *{eAT} Birbirinin tersine çaprazlama.*

arkurıdan, [arku-rı-dan] *{ağız} zf.* Sebepsiz yere; gereksiz. [DS]

arkurmak, [arḳu-r-mak] *{eT} gçsz. f.* **1.** Çapraz geçmek. [Gabain] **2.** Karşıdan karşıya geçmek.

arkurtmak, [*eT.* arḳur-mak > arḳur-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Kovmak.

arkuru, [ār-mak *(dolaşmak)* > arḳu-ru ارقورو] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Çapraz; haç gibi; aykırı. [EUTS] **2.** *{ağız}* Doğru; düz. [DS] **3.** *{ağız}* Kestirme. [DS] 🗗 **arkuru çıkmak,** *{eAT} Yolunu kesmek; karşısına çıkmak.*|| **arkuru gelmek,** *{eAT} Karşı koymak; karşısına çıkmak; önüne gerilmek.*|| **arkuru turkuru,** *{eT} Çapraz; haçvari.* [Gabain]|| **arkuru turmak,** *{eAT} Göğüs germek; maruz olmak.*|| **arkuru varmak,** *{eAT} Karşı koymak.*

arkurusına, [arkuru-s-ı-n-a آرقريسنه] *{eAT} zf.* Yanlamasına; enine; aykırı olarak.

arkurtmak, [arkur-t- mak ارقرمق / آرقورتمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Gidişini, akışını değiştirmek. **2.** Yürümesine engel olup geri döndermek. **3.** Bozmak ve değiştirmek.

arkut, -du [ar-mak > arkut / arkıt] *{ağız} is.* **1.** Elbise, çamaşır asmaya yarayan ip, tel ya da ağaçtan uzun çubuk. **2.** Hıyar filizlerini askıda tutturmak için uzatılan ağaç dalı. [DS]

arkuy, [arḳuy] *{eT} is.* Kale; müstahkem mevki; istihkâm. [ETY]

arlamak[1], [ara-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Aralamak; seyrekleştirmek. [DS]

arlamak[2], [ār-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* İyi olmak; hastalıktan kurtulmak. [DS]

arlanma, [Ar. ʿār + T. -la-n-ma] *is.* Utanma, sıkılma.

arlanmak, [ar-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Utanç duymak; utanmak; sıkılmak; çekinmek; *{eAT} (aynı).*

arlanmaz, [ar-la-n-maz] *sf.* Utanmadan, sıkılmadan hareket eden; utanmaz.

arlaşmak, [ar-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kovularak gitmek. [DS]

arlaştırmak, [arlaş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Başından atmak; kovmak.

arlı, [ar-lı] *sf.* **1.** Ar sahibi olan. **2.** Utangaç; sıkılgan. **3.** Namuslu.

-arlık, [-r-lık /-rlik / -rluk / -rlük / -ırlık / -irlik / -urluk / -ürlük / -arlık / -erlik] *yap e.* → -rlık.

arlık, -ğı [arı-lık / ar-lık] *{ağız} is.* Hastalıktan kurtulmak için okuyup üfleyenlere verilen ücret. [DS]

arm,-mi [Ar. ʿarm / ʿarem عرم] *{OsT} is.* Kafa tutma; inatçılık.

arma[1], [Yun. arma] *{ağız} is.* Bele bağlanan fişeklik. [DS]

arma[2], [Lat. arına *(silah)* / İt. *(teçhizat)*] *is.* **1.** Bir aileye, bir topluluğa veya bir kişiye atalarından kalan, genellikle kalkan biçimli bir zemin üzerine işlenmiş özel işaret, yazı veya süslemeler. **2.** *dnz.* Bir gemide direk ve serenlerle bunlar üzerinde yer alan çarmıh, yelken ve halat takımlarından oluşan donanım. **3.** *ünl.* Denizcilikte *"Yap, aç!"* anlamında verilen emir. 🗗 **arına branda,** *dnz. Eski gemilerde hamakların kurulması için verilen emir.*|| **arma budamak,** *dnz. Top ateşi ile düşman gemisinin yelken ve direklerini tahrip etmek.*|| **arına budatmak,** *dnz. Fırtına sebebiyle geminin yelken takımları tahrip olmak.*|| **arına doldurmak,** *dnz. Yelkenlerin esnemesini önlemek için ana armanın boşlarını almak.*|| **arına soymak,** *dnz. Bir süre kullanılmayacak olan geminin yelken takımını indirmek.*|| **arına tente,** *dnz. Gemi limandayken kullanılan tentelerin açılması için verilen emir.*|| **Arına yelken!** *dnz. "Yelken aç!" komutu.*

arma[3], [Lat. arına] *(a'rma) is. argo.* Paylama; azar.

armacılık, -ğı [arına-cı-lık] *is.* Arınaları düzenleme ve doğru bir şekilde temsil ve tasvir etme teknik ve kuralları.

armada, [İt. armata] *(arma'da) sf. dnz.* **1.** Silahlı. **2.** *is.* Donanma.

armador, [İsp. armador] *is. dnz.* **1.** Gemilerdeki her türlü donanım işini yapan usta. **2.** Yelkenli gemilerde arma işlerini yürüten özel görevli.

armadura, [İt. armadura] *(armadu'ra) is.* **1.** Çatı; iskele. **2.** *dnz.* Yelkenli gemilerde hareketli arına halatlarını bağlamak için alabandalara çakılı ağaç veya demir levhalar.

armagan, [arma-ġan / yarma-ġan / armagal] *{eT} is.* Hısımlara doyumlukta verilen hediye; armağan. [DLT]

armağan, [Far. armaġan ? => *eT* armaġān / yarmaġān] *is.* **1.** Bir kişiyi sevindirmek için özel günlerde verilen şey; hediye; ağırlık. **2.** Önceden kararlaştırılıp ilan edilen ödül; mükâfat. **3.** Kendisine saygı duyulan birinin bağışı; lütuf; ihsan. **4.** *kütp.* Bir kimseye veya olayın anısına adanan kitap veya başka eser; ithaf. 🗗 **armağan etmek,** *Birinin gönlünü hoş etmek, sevindirmek için bir şey vermek; hediye etmek.*

armak[1], [ār-mak] *(a:rmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Dolaşmak.**2.** Arasından geçmek; çapraz geçmek; içinden geçmek; girmek; hulûl etmek. [EUTS] [ETY] [İKPÖy.] **3.** *gçl. f.* Kandırmak aldatmak. [DLT] [EUTS] [Gabain] [Tekin] [ETY]🗗 **armak tevmek,** *{eT} Hile yapmak; aldatmak.* [DLT] || **armak yuvmak,** *{eT} Hile yapmak aldatmak.* [DLT]

armak, [ār-mak آرمق] *(a:rmak) {eT} {eAT} {ağız} gçsz. f. [-ur]* Yorgun düşmek; yorulmak; aşırıya kaçmak; güçsüz kalmak. [DLT] [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [Mühennâ] [Yüknekî] [DS]

armak[2], [ar-mak] *{ağız} is.* Çamaşır yıkama yeri. [DS]

arınakçı, [ar-mak-çı] *{eT} sf.* Entrikacıaldatıcı; hilekâr. [Tekin] [Gabain] [ETY]

armalı[1], [arına-lı] *sf.* **1.** Arınası bulunan; belli bir işareti olan. **2.** *argo.* Süslü; şatafatlı.

armalı[2], [arma-lı]*sf. argo.*(Söz için) lastikli.

armalık, -ğı [arma-lık] *is.* Arınaların etrafını süsleyen oyma çiçeklerden yapılmış çerçeve.

arman, [Far. ārmān آرمان] *(a:rma:n) {OsT} is.* **1.** Özleme; özleyiş; hasret. **2.** Zahmet; sıkıntı. **3.** Teessüf. **4.** Pişmanlık.

armani, [Far. ārmān > ārmānī آرمانی] *(a:rma:ni:) {OsT} sf.* **1.** Kederli; müteessif. **2.** Pişman; hoşnutsuz.

armanmak, [arb-an-mak>arm-an-mak] *{ağız} dönşl. [-ır]* **1.** Tırmanmak. **2.** Abanmak. [DS]

armatör, [Fr. armateur] *is.* **1.** Ticaret gemisi sahibi. **2.** Gemi sahibi olsun veya olmasın bir geminin donanımını üzerine alan, işleten kişi; donatan. **3.** *argo.* Bir fahişenin sırtından geçinen erkek; pezevenk.

armatörlük, -ğü [armatör-lük] *is.* Armatörün yaptığı iş veya meslek.

armatür, [Fr. armature] *is.* **1.** Bir alet veya tesisatın ana bölümünü oluşturan parçaların tümü. **2.** Musluk ve batarya türü sıhhi tesisat malzemelerinin genel adı. **3.** *fiz.* Bir kondansatörün yalıtkanla ayrılmış iki iletkenden her biri; bir mıknatısın iki ucunu birleştiren yumuşak demir. **4.** *müz.* Donanım.

armiş, [Far. ārmiş آرمش] *(a:rmiş) {OsT} is.* Dinlenme; rahat; huzur.

armoda, [Yun. armidi] *is.dnz.* Bir tür halat.

armoni, [Lat. harmonia] *is.* **1.** Ayarlama. **2.** *müz.* Kulağa hoş gelen çeşitli sesler arasındaki uyum; ahenk. **3.** *ed.* Aynı konuya ait verimlerin, parçaların, sözlerin, kelimelerin tutarlı bir biçimde bir araya getirilmesi; ahenk; uyum. **4.** Konusu birlikte çıkan sesleri uyuşturmak olan müzik sistemi. **5.** Yalnızca üflemeli ve vurmalı çalgılardan meydana gelmiş orkestra. 🗗 **armoniler,** *Fizikte frekansı, ana sesin frekansının tam katında çakışan sesler.*|| **armoni orkestrası,** *Yalnızca üflemeli çalgılardan kurulmuş orkestra.*

armonik, -ği [Fr. harmonique] *sf.* Armoni ile ilgili olan.

armonika, [İng. harmonica] *is. müz.* Yan yana sıralı deliklere yerleştirilmiş dilciklerinin titreşimi ile ayrı notalarda ses veren üflemeli bir çalgı çeşidi; ağız mızıkası.

armonize, [Fr. harmonizé] *sf. müz.* **1.** Armoni kurallarına uygun düzenlenmiş. **2.** (Müzik parçası için) tamamlayıcı sesler eklenmiş. 🗗 **armonize etmek,** *Bir melodiye eşlik edecek bir veya birkaç parça eklemek.*

armonyum, [Fr. harmonium] *is. müz.* Pedal yardımıyla bir körüğün meydana getirdiği hava ile çalışan klavyeli ve üflemeli bir çalgı.

armoz, [Yun. armos] *is. dnz.* Gemilerde borda ve güverte kaplama tahtalarının boylamasına eklenmesi ile aralarında oluşan çizgi.

armudî, [Far. emrūd + Ar. -ī آرمودی] *(armu:di:) {OsT} sf.* Armut biçiminde olan.

armudiye, [Far. emrūd + Ar. -iyye آرمودیه] *(armu:-diye) {OsT} is.* **1.** Armut biçiminde nazarlık olarak takılan altın. **2.** Tahta oymacılığında kullanılan bir tür rende. **3.** *{ağız}* Kadın başlıklarında yürek biçiminde gümüş levha. [DS]

armun, [Yun. arrabön > Ar. ʿarabūn عربون > عرمون] *{OsT} is.* Pey akçesi.

armut, -du [Far. emrūd => armud آرمود] *is. bot.* **1.** Gülgillerden ılıman bölgelerde yetişen beyaz çiçek-

li, basit, düz veya düzensiz dişli yapraklı, damla görünümünde ortası beş bölmeli ince kabuklu, sulu ve tatlı meyvesi olan bir ağaç veya ağaççık türü, *(Pirus comminus).* **2.** Bu ağacın sap kısmı dar alt kısmı geniş meyvesi; *{eT} (aynı).* [DLT] **3.** *argo.* Fazla bön, avanak kimse. 🗗 **arınudun iyisini ayılar yer,** *İyi şeylere layık olmayanları tasvir etmek için kullanılır.*|| **arınudun sapı, üzümün çöpü var,** *Hiçbir şeyi beğenmeyenler, müşkülpesentler için kullanılır.*|| **armut gibi,** *Anlayışsız, bön kimse.*|| **armut kabağı,** *bot. Ürünü armut biçiminde olan bir süs kabağı.*|| **armut kakı,** *{ağız} Armut kurusu.* [DS]|| **armut kurusu,** *Dörde bölünmüş armutların gölgede kurutulması ile elde edilen kuru yemiş.*|| **armut piş, ağzıma düş,** *Hiç emek vermeden bir işin olmasını bekleyenler için söylenen söz.*|| **armut top,** *spor. Boksörlerin antrenmanda kullandıkları içi havayla doldurulmuş yukarıdan asılı armut biçimindeki meşin top.*

armutçu, [armut-çu] *is.* Armut yetiştiren veya satan kişi.

armuz, [Yun. armos] *is. dnz.* **1.** Gemilerde güverte ve borda kaplama tahtalarının birbirine değdikleri yerdeki çizgiler. **2.** *{ağız}* Yapılarda kullanılan direkler arasındaki açıklık. [DS]

armür, [Fr. armure] *is.* Bir dokumayı oluşturan atkı ve çözgü ipliklerini çaprazlama alma biçimi.

arnak, -ğı [arnak / alınak] *{ağız} is.* **1.** Annaç. **2.** Yokuş; meyil. **3.** Ön yüz. [DS]

arnaklamak, [arnak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bakmak; gözlemek. [DS]

arnaşmak, [*eT.* ar-mak > ar(ı)n-aş-ımak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Dokunacak, örülecek bir şeye başlamak. **2.** Örgüde ikinci bölüme başlamak. **3.** Nakışa, biçime başlamak. [DS]

arnat[1], -dı [Gürc. arnati *(tırmık)*] *{ağız} is.* Harmanda tahılı toplamakta kullanılan araç; sıyırgı. [DS]

arnat[2], -dı [Ar. ʿirnās] *{ağız} is.* **1.** Üzüm vermeyen azgın üzüm teveği. **2.** Budanmamış azgın üzüm dalı. [DS]

Arnavut, [Rum. Arnavut] *öz. is.* **1.** Arnavutluk halkı ve bu soydan olan kimse. **2.** *{ağız}* Dev. [DS] 🗗 **Arnavut besası,** *Çabuk bozulmayan, kesin yemin.*|| **Arnavut bacası,** *Çatı penceresi.*|| **Arnavut biberi,** *Acı kırmızı biber.*|| **Arnavut ciğeri,** *Un ve kırmızı bibere bulanmış koyun karaciğeri ile bol yağda yapılan bir çeşit sote.*|| **Arnavut darısı,** *Ak darı.*|| **Arnavut elması,** *Arnavutlukta yetişen lezzetli bir tür elma.*|| **Arnavut halayı,** *Sivas yöresine ait Arnavut satıcının jest ve mimiklerinin taklit edildiği ve ağır kısımlarında Arnavut türküsü söylenen bir kadın oyunu.*|| **Arnavut kaldırımı,** *İrili ufaklı taşların döşenmesi ile meydana getirilmiş kaldırım veya yol.*|| **Arnavut zarı,** *Yuvarlak ve beş yüzlü zar.*

Arnavutça, [Arnavut-ça] *(arnavu'tça) öz. is.* Hint-Avrupa dilleri ailesinden İllir veya Dacia dillerine bağlı Arnavutluk halkının dili.

Arnavutlaşma, [Arnavut-la-ş-ma] *is.* Arnavut kültür ve yaşayışını benimseme.

Arnavutlaşmak, [Arnavut-la-ş-mak] *dönşl. [-ır]* Arnavut kültür ve yaşayışını benimsemek; Arnavutluk uyruğuna girmek.

arni, [Hint. arni] *is.* Hindistan mandasının yerli adı.

arnika, [İt. arnica] *(arni'ka) is. bot.* Bileşikgiller familyasından papatyaya benzer turuncu sarı kömeçli, çayır ve ormanlarda biten, yaprak ve çiçekleri şiddetli bir kusturucu nitelik taşıyan, çok yıllık otsu bitki; öküz gözü; sığır gözü; ırmastı çiçeği, *(Arnica montana).*

arnug, [ār-mak > ar-ın-mak > ār-(ı)n-uġ / ar-(ı)n-uḳ آرنوغ] *{eAT} sf.* **1.** Yorulmuş; yorgun. **2.** *is.* Yorgunluk.

arnuk, [ār-mak > ar-ın-mak > ār(ı)n-uġ / ar(ı)n-uḳ آرنوق] *{eAT} sf.* → arnug.

arnuklık, [arnuḳ-lıḳ آرنقلق] *{eAT} is.* Yorgunluk.

aroma, [Yun. aroma *(hoş koku)* > Fr. arôme] *(aro'ma) is.* **1.** Güzel koku. **2.** Sebze ve meyvelerden yayılan kendine özel hoş koku.

aromatik, -ği [Fr. aromatique] *sf.* Hoş kokulu, aromalı.

arozöz, [Fr. arroseuse] *is.* Sulamada kullanılan üzerine bir su deposu ile doldurma ve boşaltma düzeneği kurulmuş motorlu araç.

arp, [Fr. harpe] *is. müz.* Üçgen şeklindeki bir çerçeve içine farklı uzunlukta paralel tellerin gerildiği elle çalınan bir müzik aleti.

arpa, [*eT.* arpa آربه] *is. bot.* **1.** Buğdaygillerden taneleri ekmek ve bira yapımında, çoğunlukla hayvan yemi olarak kullanılan, buğdaya göre daha erken gelişen ve olgunlaşan kılçıklı bir tahıl türü, *(Hordeum vulgare). {eT} (aynı)*[Mühennâ] [DLT] [EUTS] **2.** *argo.* Para. **3.** *argo.* Kese; cüzdan. 🗗 **arpa arpa,** *{eAT} Ufak ufak; ince ince; zerre zerre.*|| **arpa bilezik,** *{eAT} Boğumları arpa biçiminde olan bilezik.*|| **arpa bölen,** *{ağız} Köy işi gören yönetim kurulu üyesi.* [DS]|| **arpa ektim darı çıktı,** *"Umduğumu bulamadım; beklenmedik şekilde sonuçlandı." anlamında kullanılır.*|| **arpa güzeli,** *{ağız} Arpayı samanından ayıran bir tür kalbur.* [DS]|| **arpa kestirmek,** *{ağız} Yolculukta arabanın atlarını dinlendirirken bir parça yem yedirmek.* [DS]|| **arpa orağı,** *{ağız} Arpa hasadı zamanı.* [DS]|| **arpa salmak,** *{eAT} Arpa atarak fal bakmak.*|| **arpası az gelmek,** *argo. Verilen ceza ve azarlamadan yeteri kadar ders almamak.*|| **arpası çok gelmek,** *Azgınlık etmek, coşmak, kudurmak.*|| **arpa suyu,** *argo. Bira.*|| **arpa şehriye,** *Arpa biçiminde dökülmüş şehriye.*|| **arpa tutmak,** *{eAT} (At için) arpalamak.*|| **arpa**

unun yoksa, tatlı dilin de mi yok, *İnsanları memnun etmek için tatlı dil yeter.*

arpacı[1], [arpa-cı آرپه جی / آرپه جی] *is.* **1.** Arpa yetiştiren veya arpa alım satımı ile uğraşan kimse. **2.** *{eAT}* Falcı. 🗗 **arpacı kumrusu gibi düşünmek,** *Çok üzücü bir olay karşısında çaresiz kalarak ne yapacağını bilemeden düşünmek.*

arpacı[2], [Yun. arpaksi *(hırsız)*] *is. argo.* Göz göre göre çanta, cüzdan gibi eşyaları kapıp kaçan hırsız; kapkaççı.

arpacık, -ğı [arpa-cık] *is. tıp.* **1.** Göz kapağının kenarında beliren iltihaplı çıban; it dirseği. **2.** Tüfek, tabanca gibi ateşli silahların nişan alınmasını kolaylaştırmak için namlunun ucuna konulan küçük çıkıntı. **3.** Arpa şeklindeki şehriye. **4.** Arpa biçiminde içi dolgulu bir nakış. **5.** *{ağız}* Değirmen çarkının ortasında bulunan demir parça. [DS] **6.** *{ağız}* Tohumluk küçük soğan. [DS] **7.** *{ağız}* Taze, küçük hıyar. [DS] 🗗 **arpacık soğanı,** *Tohumdan, baş soğan elde etmek için yetiştirilen bir yıllık küçük soğan.*

arpacılık[1], **-ğı** [arpa-cı-lık] *is.* **1.** Arpa yetiştirme veya alım satım işi. **2.** *{eAT}* Falcılık.

arpacılık[2], **-ğı** [Yun. arpaksi] *argo.* Göz göre göre yapılan hırsızlık; kapkaççılık.

arpagan, [arpa-gan] *{eT} {eT} is.* Arpaya benzer fakat tanesi zayıf bir bitki; yabani arpa. [DLT]

arpağ, [*eT.* arpaġ] *{ağız} is.* Eski Türk inanışında ve bugün hâlen o dine mensup Türk boylarında rastlanılan kam ve baksıların hastaları iyileştirmek için söyledikleri anlamsız sözler; sihir; büyü. *(Çeşitli Türk lehçelerinde arbış, arbag, arbak, arvıç, arvış olarak söylenir.)* [DS]

arpağan, [*eT.* arpa-ġan > arpa-ğan] *is. bot.* Yabani arpa, yulaf.

arpağcı, [*eT.* arpaġ-cı] *is.* **1.** Eski Türklerde büyücülere verilen isim. **2.** *{ağız}* Üfürükçü; büyücü. [DS]

arpalama, [arpa-la-ma] *is.* **1.** Çoğunlukla atlarda aşırı yorgunluk veya uzun süre kapalı yerde besiye çekilmekten doğan, ayaklarda deri altına kan birikmesi şeklinde görülün iltihaplı hastalık. **2.** *{ağız}* Çok arpa yemekten oluşan hayvan hastalığı. [DS] **3.** *{ağız}* Ağzına geleni söyleme. [DS]

arpalamak, [arpa-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Arpa vermek. [DLT] **2.** *{ağız}* Ağzına geleni söylemek; ne dediğini bilememek. [DS] **3.** *argo.* İşi iyi gitmek. **4.** (Hayvan için) çok arpa yiyerek hastalanmak.

arpalanmak, [arpa-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Arpa sahibi olmak. [DLT]

arpalık, -ğı [آرپه لق arpa-lık] *is.* **1.** Arpa ekilen tarla. **2.** Arpa ambarı. **3.** *{eAT}* İmparatorluk döneminde bazı devlet görevlilerine verilen ödenek veya bunun karşılığı ihtiyaç maddesi. **4.** Padişahların annesine, kız kardeşine ve haseki sultanlara verilen haslar; başmaklık. **5.** *argo.* Bir emek vermeden, karşılık ödemeden yararlanılan, çıkar sağlanılan yer. **6.** *{eAT} {ağız}* Atın azı dişi. [DS] 🗗 **arpalığı silinmek,** *{eAT} (At için) azı dişi aşınmak.*|| **arpalık yapmak,** *Bir yerden sürekli olarak çıkar sağlamak; sömürmek.*

arpej [Fr. arpège] *is. müz.* Bir akort oluşturan seslerin birbiri ardınca çalınması.

arradat, [Ar. ʿarrādat عرادات] *(arra:da:t) {OsT} is.* Tekerlekli mancınıklar; savaş arabaları.

arrade, [Ar. ʿarrāde عراده] *(arra:de) {OsT} is.* Tekerlekli mancınık; savaş arabası.

arraf, [Ar. ʿirfān > ʿarrāf / ʿarrāfe عرافه / عراف] *(arra:f) {OsT} is.* **1.** Bilen. **2.** Kaybolmuş veya çalınmış eşyaları bulan kimse; müneccim. **3.** Yıldızlara bakarak kehanette bulunan; bakıcı; falcı; kâhin. **4.** Hakîm; bilge. **5.** Göçebe Arap kabilelerinin örfe ait genel bilgileri.

arras, [Ar. ʿarrāṣ عراص] *(arra:s) {OsT} sf.* **1.** (Gök yüzü için) gürleyen ve şimşek çakan. **2.** Şimşekli.

arrıg, [ar-ıġ / arrıġ] *{eT} sf.* Pek temiz. [DLT]

ars[1], [arṣ آرص] *{eAT} {ağız} is.* Gelincik denilen bir tür sincap; as. [DS]

ars[2], [ars] *{ağız} is.* Kısır kadın. [DS]

ars[3], [Ar. ʿars عرس] *{OsT} is.* Sevinç; ferahlık.

ars[4], [Ar. ʿarṣ عرص] *{OsT} is.* **1.** Yıldırımlı gök gürültüsü. **2.** Yıldırım.

arsa, [Ar. ʿarṣaʾ عرصه] *arsa:) {OsT} is.* **1.** Boş toprak; yer. **2.** Üzerine bina yapılacak boş arazi. **3.** Mülk olarak edinilebilen gayrimenkul. 🗗 **arsa-i ālem,** *{OsT} Dünya arsası; dünya meydanı.*|| **arsa-i kârzār,** *{OsT} Savaş meydanı.*|| **arsa-i tarih,** *{OsT} Tarih alanı.*

arsal, [ar-sıl / arsal] *{eT} sf.* Kumral; konur al. [DLT]

arsalık, [arsal-ık] *{eT} is.* Hem erkekliği hem dişiliği olan bir hayvan; aslık. [DLT]

arsenik, -ği [Yun. arsenikon > Lat. arsenicum] *is. kim.* Maden filizlerinde yaygın olarak bulunabilen atom numarası 33, atom ağırlığı 74.91, yoğunluğu 5,7 olan metal görünümlü element; sıçan otu; zırnık; sembolü: As.

arsık, -ğı [ars-ık] *{ağız} sf.* Kızlık zarı güç açılan. [DS]

arsıkmak, [ar-sık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Aldanmak [Mühennâ] [DLT] **2.** *{ağız}* Utanmak; çekinmek. [DS]

arsıkmış, [ar-sık-mış] *{eT} sf.* Aldanmış [Mühennâ]

arsıl, [ar-sıl] *{eT} sf.* Kestane rengi; kumral; konur al. [DLT]

-arsın, [-r-sın / -a-r-sın / -u-r-sın / -e-r-sin / -ü-r-sin] *{eAT} çek. e.* → -rsın.

arsınmak, [ar-sın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Utanmak; çekinmek. **2.** Onuruna dokunmak. **3.** Ayıp saymak. **4.** Üşenmek. [DS]

arsıulusal, [ar(a)-s-ı+ulus-al] *sf.* Uluslar arası; milletler arası; beynelmilel; enternasyonal.

-arsız, [-r-sız / -a-r-sız / -u-r-sız / -e-r-siz / -ü-r-siz] *{eAT} çek. e.* → -rsız.

arsız, [Ar. ār + T. -sız] *sf.* **1.** (Kişi için) utanması olmayan; yılışık; yüzsüz; arlanmaz; hayasız; kapaksız; utanmaz; yırtık; perdesiz; pişkin; yüzsüz. **2.** Terbiye görmemiş; şımarık; terbiyesiz. **3.** *mec.* (Bitki için) yerini yadırgamayan, hemen kök atıp gelişebilen. 🗗 **arsız arsız,** *Utanmaz bir şekilde; sırnaşarak.*‖ **arsız pirsiz,** *Utanması olmayan.*

arsızlanma, [ar-sız-la-n-ma] *is.* Arsızlanmak işi; arsızlık etme; arsız davranma; utanmazlanma.

arsızlanmak, [ar-sız-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Arsızlık etmek; yılışmak; utanmazlanmak.

arsızlaşma, [ar-sız-la-ş-ma] *is.* Arsızlaşmak işi; arsız hâle gelme; yüzsüzleşme; şımarma.

arsızlaşmak, [ar-sız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Arsız hâle gelmek; yüzsüzleşmek; şımarmak.

arsızlık, -ğı [ar-sız-lık] *is.* Arsız olma durumu; yılışıklık; şımarıklık; utanmazlık.

arsi, [Sansk. rsi] *{eT} is.* Evliya; münzevi. [Gabain]

arsik, [ar-sık] *{eT} is.* Kestane rengi; kumral; konur al. [DLT]

arslan, [Moğ. arsalan / arıslan آرسلان] *{eT} {eAT} is.* Aslan. [Gabain] [Mühennâ] [DLT] [EUTS] 🗗 **arslan havalı,** *{eAT} Doğası aslan gibi olan.*

arslanhane, [arslan + Far. -ḫane عرسلا خانه] *(arsla:n-ha:ne) is.* Aslanların tutulduğu bina.

arslani, [arslan+Far. -ī عرسلانی] *(arsla:ni:) is.* Aslanlı gümüş para.

arslanlayu, [arslan-layu] *{eT} zf.* Aslan gibi; aslansı. [DLT]

arslık, -ğı [ars-lık] *{eT} is.* **1.** Hem erkekliği hem dişiliği olan hayvan; arsalık; aslık. **2.** *{ağız}* Cinsel ilişkiye girdiği hâlde kızlığı bozulmayan kız. [DS]

arsu, [arsu] *{eT} sf.* Değersiz; kıymetsiz. [EUTS] [DLT]

arş[1], [Ar. ʿarīş] *{ağız} is.* **1.** Çalgılarda kiriş; tel. **2.** Araba oku. [DS]

arş[2], [Ar. ʿarş عرش] *{OsT} is.* **1.** Çardak; çadır. **2.** Cumba; kafes. **3.** Kürsü; taht; makam. **4.** Çatı; dam; tavan. **5.** Mahiyeti insanlarca kesin olarak bilinmeyen fakat yüksekliği dolayısıyla bütün kâinatı kaplayan Allah'ın kudret ve azametinin tecelli ettiği dokuzuncu kat gök. *«O zaman yükselerek arşa değer belki başım.»* M. Âkif Ersoy. 🗗 **arş-fersâ,** *Arştan üstün; arşı yıpratan.*‖ **arş-ı a'la,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası.*‖ **arş-ı a'la-yı saâdet,** *{OsT} Mutluluğun en yüksek yeri.*‖ **arş-ı âşiyân,** *{OsT} Kutsal kişilerin öldükten sonra gideceklerine inanılan yer.*‖ **arş-ı a'zâm,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı azîm,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı Hudâ,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı ilâhi,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı mecîd,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı rahmân,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı Yezdânî,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Tanrı katı.*‖ **arş-ı berîn,** *Göğün en yüksek tabakası.*‖ **arş-pâye,** *{OsT} Payesi arşa dek yükselen.*‖ **arş ü ferş,** *{OsT} Gökyüzü ve yeryüzü.*‖ **arş ü kürsî,** *{OsT} Göğün arş kısmı ile altındaki kürsü.*‖ **arş'üs-simâk,** *{OsT} İkizler takım yıldızı.*‖ **arş'üs-süreyya,** *{OsT} Ülker yıldızının altında bulunan bir yıldız kümesi.*‖ **arş ü zemîn,** *{OsT} Gökyüzü ve yeryüzü.*

arş[3], [Fr. marche *(yürü!) (m'nin düşmesiyle)*] *ünl.* Askeri yürütmek için verilen emir; "marş marş!"

arş[4], [Fr. arcus *(kemer)* > Fr. arche / archet] *is.* Tramvayın elektrik enerjisini almak için tele değen kavisli bağlantısı; almaç.

arşa, [Ar. ʿarş + Far. -a عرشه] *(arşa:) {OsT} is. dnz.* Güverte.

arşak, -ğı [ağırşak > arşak] *{ağız} is.* **1.** Diz kapağı. **2.** Ağırşak. [DS]

arşaklanmak, [arşak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Yara, çıban için) kızarıp şişmek. [DS]

arşe, [Lat. arcus *(yay)* > Fr. archet] *is.* **1.** *müz.* Keman yayı. **2.** Elektrikle işleyen araçlarda telden akım çekmek için kullanılan yay şeklindeki iletken parça.

arşetip, [Yun. arkhetupos *(ilk model)* > Fr. archétype] *is.* → arketip.

arşevek, -ği [Fr. archevêque] *is.* Baş piskopos.

arşın[1], [*eT.* arış > ar(ı)ş-ın] *is.* **1.** Orta parmak ucundan dirseğe kadar olan uzaklığı esas alan eski uzunluk ölçüsü birimi, yaklaşık 68 cm'dir. **2.** Bir adım boyu uzaklık. **3.** *argo.* Bacak. 🗗 **arşın arşın,** *1. Arşın kadar parçalara ayrılmış. 2. mec. Pek çok.*‖ **arşına vurmak,** *Ölçmek.*‖ **arşınları açmak,** *argo. Adımlarını açarak yürümek.*

arşın[2], [ar-şın] *{ağız} is.* Boya olarak kullanılan kiremit rengi toprak. [DS]

arşınlama, [arşın-la-ma] *is.* **1.** Arşın ile ölçme. **2.** Adımlama.

arşınlamak, [arşın-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Arşınla ölçmek. **2.** Adımlamak. **3.** *mec.* Dar bir yerde geniş adımlarla gidip gelmek. **4.** *{ağız}* Hızlı ve açık adımlarla yürümek. **5.** *{ağız}* Adım adım, yavaş yavaş yürümek. [DS]

arşınlık, -ğı [arşın-lık] *sf.* Belirtilen sayıdaki arşın kadar olan.

arşidük, [Fr. archiduc] *is.* Avusturya hanedanlarına ait özel unvan.

arşidüşes, [Fr. archiduchesse] *is.* **1.** Arşidük karısı ya da kızı. **2.** Avusturya prensi.

arşipel, [Yun. arḫipelagos] *is.* **1.** Çok adası olan deniz. **2.** *öz. is.* Ege denizi.

arşiv, [Yun. arḫeion *(hükûmet binası)* > Fr. arcchives] *is.* **1.** Evrak saklanan yer. **2.** Tarihi tanıtan eski ferman, berat, mektup gibi belgelerin saklandığı yer; belgelik. **3.** Belli bir konu üzerine biriktirilmiş yazılı belgeler. **4.** *argo.* Çamaşır içindeki cinsel organlar. ◻ **arşiv karıştırmak,** *argo. Birisinin cinsel organlarını ellemek, okşamak.*

arşivci, [arşiv-ci] *is.* **1.** Arşiv görevlisi. **2.** Arşive konulmuş belgeleri inceleyip değerlendiren uzman.

arşivleme, [arşiv-le-me] *is.* Arşive koyma; saklama.

arşivlemek, [arşiv-le-mek] *gçl. f. [-r]* Arşive kaldırmak; arşivde saklamak.

arşiyan, [Ar. ʿarş > ʿarşiyān عرشيان] *(arşiya:n) {OsT} is.* Arşın etrafında tesbih edip dolaşan melekler.

arşu, [arju / arşu] *{eT} is.* Sırtlan [Mühennâ]

arşun, [*eT.* arış > arışın] *{eAT} is.* → arşın.

art, -dı [ār-mak *(dolanmak)* / ār *(arka)* > ār-t] *is.* **1.** Arka taraf; geri. *{eT} (aynı)* [EUTS] [Gabain] [ETY] **2.** Bir şeyin öbür tarafı. **3.** *{eT}* Son. [ETY] **4.** *{eT}* Dağ geçidi; dağ beli; dağ yolu; sırt; boyun tepe. [DLT] [ETY] [EUTS] **5.** *{eT}* Sarp yer; yokuş. **6.** *{eT}* Yardım. [Gabain] [EUTS] **7.** *sf.* Arkada olan; geride bulunan. ◻ **arda koymak,** *1. Sonraya bırakmak. 2. {eAT} Geride bırakmak.*|| **ardı arası kesilmemek,** *Hiç durmamak; tek düze sürmek.*|| **ardı ardına,** *Aralıksız biçimde; ara vermeden.*|| **ardı kesilmek,** *Sonu gelmek; bitmek; tükenmek.*|| **ardına adam toplamak,** *Kendi görüş ve düşüncelerini beğenen taraftar edinmek.*|| **ardına atmak,** *1. Değer vermemek. 2. Geciktirmek. 3. {eAT} Terk etmek; vazgeçmek; bırakmak.*|| **ardına bakmamak,** *1. Değer vermemek; aldırış etmemek. 2. Korku ile yürek çarpa çarpa kaçmak.*|| **ardına düşmek,** *Peşinden gitmek; arkasına düşmek; takip etmek.*|| **ardına kadar açık,** *Kapı ve pencere gibi nesnelerin sonuna kadar açık bulunması.*|| **ardına komamak,** *Öç almak.*|| **ardın almak,** *{eAT} Arkasını çevirmek; kaçış yolunu kesmek; kuşatmak.*|| **ardın ardın,** *{eAT} 1. Geri geri; arkaya doğru. 2. Geriden geriden.*|| **ardına söylemek,** *{eAT} Arkasından konuşmak.*|| **ardına uymak,** *{eAT} Arkasından koşmak; peşine düşmek.*|| **ardın basmak,** *{eAT} 1. Peşini bırakmayarak izlemek. 2. Geriden vurmak.*|| **ardında gezmek,** *Peşini bırakmamak; sürekli izlemek.*|| **ardından atlı kovalamak,** *Son derece hızlı gitmek.*|| **ardından beri,** *{eAT} Arkaya doğru.*|| **ardından sapan taşı yetişmemek,** *Son derece hızla gitmek; büyük bir telaşla kaçmak.*|| **ardından varmak,** *{eAT} Arkasından gitmek.*|| **ardından yetmek,** *Arkasından koşarak yetişmek.*|| **ardını almak,** *Tamamlamak; bitirmek.*|| **ardını boşlamak,** *Vazgeçmek, peşini bırakmak.*|| **ardını getirmek,** *Tamamlamak, bitirmek; sona erdirmek.*|| **ardını sürmek,** *{eAT} Peşini bırakmayarak izlemek.*|| **ardın sürmek,** *{eAT} Peşini bırakmayarak izlemek.*|| **ardı sıra,** *Ardınca, arkasından; peşinden.*|| **arta kalmak,** *1. Geç kalmak; sona yetişmek. 2. Zaman kaybetmiş olmak. 3. Artık olmak; artmış olmak.*|| **art alan,** *Zemin; fon.*|| **art arda,** *Arka arkaya, birbirinin peşi sıra.*|| **art avurt,** *Ağız boşluğunun arka bölümü.*|| **art avurt ünsüzü,** *dbl. Art avurt bölümünde teşekkül eden "l" ünsüzü.*|| **art ayağı ile kulağını kaşımak,** *Densiz ve dengesiz işler yapmak, huzur kaçırıcı davranışlarda bulunmak, köpeklik veya hayvanlık etmek.*|| **art bağırsak,** *anat. Sindirim kanalının art bölgesi; proktodeum.*|| **art beyin,** *anat. Beyincik ve medulla oblangatadan oluşan ve temel vücut faaliyetleri ile ilgili beyin bölgesi; metensefalon.*|| **art bölge,** *coğ. Deniz kıyısına göre bu kıyı ile ticari ve ulaşım açısından ilişkisi bulunan içeride kalan yöre.*|| **art damak,** *Damağın arka bölümü.*|| **art damak ünsüzü,** *dbl. Dilin sırtının yükselerek damağa değdiği yerde akciğerden gelen havanın sürtünme veya sızma ile meydana getirdiği sesler; /k/, /g/, /ğ/.*|| **art düşünce,** *Açıklanmayan veya açıklanandan farklı düşünce.*| **art eteğinde namaz kılınır,** *1. Namuslu ve dürüst kadınlar için söylenir; namusu mücessem. 2. mec. Riyakâr.*|| **art göğüs,** *biy. Böceklerde göğüs bölgesinin en arkada bulunan segmenti.*|| **art işlem,** *Nükleer yakıtın reaktörde kullanıldıktan sonra kullanılabilir olan ve tehlike yaratan kısımlarını ayırıp değerlendirmek için yapılan işlem.*|| **art kafa kemiği,** *anat. Kafatasının arka tarafında bulunan kemik; oksipital kemik.*|| **art kapıdan çıkmak,** *(Öğrenci için) başarısız olmak; arka kapıdan çıkmak.*|| **art kök,** *anat. Omuriliğin, kelebek biçimindeki boz maddesinin ventral çıkıntıları.*|| **artların sürmek,** *{eAT} Peşini bırakmamak; takip etmek.*|| **art lop,** *anat. Hipofiz bezinin arka parçası.*|| **art niyet,** *Açıklanmış bir niyet ve düşünce ile gizlenmeye çalışılan henüz açığa vurulmamış ve çoğunlukla kötülük taşıyan düşünce.*|| **art oda,** *anat. Gözün iris ile billur cisim arasındaki içi özel bir sıvıyla dolu kısmı.*|| **artsız arasız,** *Sürekli; aynı biçim ve düzende.*|| **art teker,** *Araçların arkada bulunan tekerleği.*|| **art ülke,** *Bir bölgenin kıyıya göre daha içerde kalan kısımları.*|| **art zamanlı,** *Evrime bağlı olarak zaman içindeki gelişmelerle ilgili.*|| **art zamanlı dil bilimi,** *dbl. Zaman içinde değişim geçiren dil bilim konularının evrimsel gelişimini ve bağıntılarını inceleyen dil bilim; art süremli dil bilim; tarihsel dil bilim.*|| **art zamanlılık,** *Toplum bilimlerinde toplumların zaman içindeki evriminin incelenmesi; tarihsel.*

artadmak, [ar-ta-d-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Tahrip etmek; mahvetmek; bozmak. [Gabain]

artadmak, [art-mak+dur-mak> art-a+dur-mak] *gçsz. b. f. [-ur]* Gittikçe artmak; artmaya devam etmek.

artag, [ar-ta-ġ] *{eT} is.* **1.** Mahvolma. [Gabain] **2.** Bozuk; yıkık; harap; bozulmuş. [EUTS] [Gabain] ◻ **artag işlig,** *{eT} Ahlaksız.*

artağ, [art+ağ] *{ağız} is.* **1.** Çocuğu beşiğe bağlayan bez. **2.** Kırılan hayvan bacağını oynatmadan düzgün tutmaya yarayan tahta. [DS]

artağan, [art-mak > art-ağan] *sf.* Beklenenden, alışılmış olandan daha verimli; bereketli.

artağanlık, -ğı [art-ağan-lık] *is.* Çok ürün verme hâli; bereket.

artak, [ar-ta-ḳ] *{eT} sf.* Bozuk; fena; yıkık; kötüleşmiş; bozulmuş. [EUTS] [DLT] [Yüknekî] ◻ **artak tartak,** *{ağız} Karmakarışık* [DS].|| **artak yavuz,** *{eT} Bozuk; kötü; perişan; harap.* [EUTS]

artakalan, [art-a+kal-an] *sf.* **1.** Geride, arkada kalan. **2.** Bitmemiş, tükenmemiş veya yıpranmamış olup elde kalan.

artakalma, [art-a+kal-ma] *is.* **1.** Geride kalma. **2.** Satılmama.

artakalmak, [art-a+kal-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Geride kalmak. **2.** Satılmayıp elde kalmak. **3.** Artarak geriye kalmak. **4.** Birisi öldüğünde sağ kalmak. **5.** (Kadın için) ellenmiş olarak bırakılmak. **6.** (Eşya için) eskitilmiş, kullanılmış olarak bırakılmak.

artakalmış, [art-a+kal-mış] *sf.* **1.** Geride, arkada kalmış olan. **2.** Çeşitli sebeplerle elden çıkmamış, elde kalmış.

artal, [Ar. ʿarṭal عرطل] *{OsT} sf. biy.* (Canlı için) olağandan daha çok gelişmiş olan.

artaliyet, [Ar. ʿarṭal > ʿarṭaliyyet عرطليت] *{OsT} is. biy.* Hayvan veya bitkilerde bir organ veya bütün vücudun aşırı büyümesi hâli; irilik.

artam, [art-a-m] *{ağız} is.* Yarar; fayda. [DS]

artamak[1], [art > art-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-t(ı)-yor]* **1.** Artıp kalmak. **2.** Aile bireylerinin birkaçının ölümünden sonra sağ kalmak. [DS]

artamak[2], [ar-ta-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Bozulmak; mahvolmak; kötüleşmek. [DLT] [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] **2.** Batmak. [İKPÖy.] **3.** Fazla olgunlaşmak. [İKPÖy.] **4.** Çürümek. **5.** *gçl. f.* Mahvetmek. [EUTS]

artan, [art-mak > art-an] *{eAT} sf.* **1.** Geriye kalan. **2.** Fazla gelen.

artantı, [art-antı /art-ıntı] *{ağız} sf.* Kullanıldıktan sonra geriye kalan; artan; artık; artmış. [DS]

artaşmak, [ar-ta-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birbirini bozmak. [DLT]

artatmak, [ar-ta-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Tahrip etmek; mahvetmek; bozmak; yıkmak. [Tekin] [Gabain] [EUTS] [DLT] [ETY] [İKPÖy.] **2.** Batırmak. [İKPÖy.] ◻ **artatı umak,** *Bozabilmek.*

artça, [art-ça] *{ağız} is. folk.* Düğünden sonra tarafların birbirine verdiği ziyafet. [DS]

artçı, [art-çı] *is.* **1.** *as.* Ordu savaş veya yürüyüş düzeninde ilerlerken güvenliği sağlamak için geriden gelen birlik; dümdar. **2.** Tulumbacılar yangına giderken arkalarından gelen yardımcılar. **3.** *sf.* Geçmiş bir edebiyat veya sanat çığırını sürdüren. **4.** *{ağız}* Arkadan gelen. [DS]

artçılık, -ğı [art-çı-lık] *is. as.* Artçının görevi.

artema, [Sıhhî tesisat malzeme ınarkası, ticarî mal] *is. argo.* (Bu ürünün *"Aç kapa, aç kapa, Artema!"* sloganlı reklarınından) başkaları ile birlikte iken tesettüre uyup örtünen, bu ortamın dışında ise dilediği gibi özgürce giyinen kadın veya kız.

arter, [Fr. artère] *is. anat.* **1.** Yüreğin sağ karıncığından akciğerlere, sol karıncığından vücudun diğer organlarına kan götüren damarlar; atardamar. **2.** *mec.* Trafiği yoğun olan yol.

arteriektomi, [Fr. artériectomie] *is. tıp.* Bir atardamarın tıkanması veya iltihaplanması sonucu kesilmesini gerektiren cerrahi işlem.

arteriograf, [Fr. artériographe] *is. tıp.* Atardamar atımlarını kaydetmeye yarayan araç; sfigmograf.

arteriografi, [Fr. artériographie] *is. tıp.* Röntgen ışınlarını geçirmeyen bir sıvı şırınga edilmek suretiyle atardamar atımlarının incelenmesi veya radyografi alınması.

arterioskleroz, [Fr. artério-sclérose] *is. tıp.* Damar sertliği.

arterit, [Fr. artérite] *is. tıp.* Atardamar iltihaplanması.

artezyen, [Fr. Artois *(Fransa'da bir kent)* > artésien] *is.* Toprağı burgu ile delerek basınç altındaki yer altı suyunun yeryüzüne fışkırmasını sağlayan kaynak; basınçlı kaynak. ◻ **artezyen kuyusu,** *Burgu ile açılmış ve yer altı suyunu yüzeye çıkarmaya yarayan çeperlerine boru oturtulmuş basınçlı kuyu.*

artgaru, [art-ġaru] *{eT} zf.* Arkaya; geriye.

artı[1], [art-ı] *{ağız} is.* Akıbet; son. [DS]

artı[2], [art-ı] *is. mat.* **1.** Aritmetikte toplama işleminin yapılacağını belirten + işareti; zait. **2.** Sıfırdan büyük sayıları gösteren aynı işaret; pozitif. **3.** *{eT} sf.* Tamamıyla; tüm; tekmil. [EUTS] **4.** *zf.* Ek olarak; ilavesi; eki. ◻ **artı sayı,** *Sıfırdan büyük ve + ile gösterilen sayı; pozitif sayı.* | **artı uç,** *Doğru akım üretecinde potansiyel gücü en yüksek olan uç; elektroliz sırasında eksi yüklü iyonların toplandığı artı elektrot; anot.*

artıcak, [art-ıcaḳ / artu-caḳ ارتجق] *{eAT} zf.* → artucak.

artığ, [art *(arka)* > art-ığ] *{eT} is.* **1.** Kadın mintanı; göğüslük. [DLT] **2.** Bir hayvana yükletilen yükün dengi. [DLT]

artığlatmak, [art-ığ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çoğaltmak; teksir etmek. [ETY]

artık, -ğı [*eT.* ar-t-mak *(artmak, arta kalmak)* > ar-t-uḳ / adr-uḳ > art-ıḳ ارتق] *sf.* **1.** Yenilip içilen şeyden, kullanılan, harcanan maldan geriye kalan; faz-

la. *{eT} {eAT} (aynı)* [Mühennâ] **2.** Daha fazla; daha çok. **3.** *mec.* Değersiz; işe yaramaz. **4.** *{eAT} {ağız}* Başka. [DS] **5.** *{ağız}* Geçmiş. [DS] **6.** *is.* Kalan veya artan bölüm. **7.** *{ağız}* Kızlığını gayrimeşru ilişki ile kaybeden kız. [DS] **8.** *zf. (İçinde bulunulan durumun veya yapılan işin sonuna gelindiğini ve yeni bir durumun, işin başladığını belirtmek için cümle başı edatı olarak)* bundan sonra; bundan itibaren; bundan böyle; fakat; amma; badema; daha; şimdengerü. **7.** *ünl.* Sabır ve tahammül gücünün sonuna gelindiğini bildirir. *Artık, yeter!* 🗗 **artık değer,** *İşçinin üretime katkısının aldığı ücretten çok olması dolayısıyla patronun açıktan bedel ödemeksizin elde ettiği kazanç.*|| **artık diş,** *{ağız} anat. Asıl dişlerin yanında çıkan ve düzgün olmayan diş.* [DS]|| **artık emek,** *Marksçı teoride işçinin ücreti karşılığında ürettiğinin üstünde fazladan çalışması.*|| **artık eksik,** *1. {eAT} Yerli yersiz; gereksiz; 2. {ağız} Gerçeğe uymaz; ileri geri.* [DS]|| **artık et,** *{ağız} Kasaplık hayvanların iç yağların arasında bulunan kara et parçaları.* [DS]|| **artık etmek,** *{ağız} Yemekte artık bırakmak.* [DS]|| **artık gün,** *Her artık yılda Şubat ayına eklenen 29. gün.*|| **artık sartık,** *{ağız} Yemekten geri kalan; artık.* [DS]|| **artık sayı,** *kütp. Derlemedeki bir eserin birden çok olan her sayısı.*|| **artık sürtük,** *{ağız} Her erkekle düşüp kalkan veya çok sayıda eş değiştirmiş olan kadın.* [DS]|| **artık yıl,** *Her yılın fazladan gelen altı saatini toplamak suretiyle dört yılda bir gün eklemek suretiyle 366 gün olan yıl.*

artıkçı, [art-ık-çı] *is.* ve *sf.* Artıkları toplayıp değerlendirmek veya satmak suretiyle geçimini sağlayan.

artıkçılık, -ğı [art-ık-çı-lık] *is.* Artık toplayarak geçimini sağlama.

artıkın, [ar-t-ık-ın] *{eT} zf.* Artık.

artıklağı, [artık-lağı / artıklağa] *{ağız} zf.* **1.** Bununla beraber. **2.** Fazla. [DS]

artıklama, [art-ık-la-ma] *is.* Artıklamak işi; yiyecek bırakma.

artıklamak, [art-ık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Artık yiyecek bırakmak. **2.** Yiyeceği parçalayıp dökerek başkalarının yararlanamayacağı artık bırakmak; artık etmek.

artıklık, -ğı [art-ık-lık ارتقلق] *is.* **1.** Daha çok olma durumu; fazlalık. **2.** *bsy.* Yangın ve hırsızlık gibi bilgi kaybına sebep olabilecek durumlara karşı birden çok kopya bilgi bulundurma işi. **3.** *{eAT}* Üstünlük; erdem; olgunluk. 🗗 **artıklık derecesi,** *dbl. Niteleme sıfatlarının daha fazlalık bildiren derecesi; üstünlük derecesi.*

artılmak, [ar-t-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ır]* **1.** Yüklemek. [DLT] **2.** Ardılmak. [DLT] **3.** Bir binit üzerinde başı bir tarafa, ayakları diğer tarafa gelecek şekilde heybe gibi ardılmak. [DLT] **4.** Erişilmek. [DLT] **5.** *{ağız}* Birinin üzerine kapanmak; çullanmak. [DS]

artım, [art-ım] *is.* **1.** Artma; çoğalış; bereket; bollanma; tezayüt; üreme. **2.** Orman ağaçlarının belli bir dönem içinde kalınlık ve boylarının artması.

artımlı, [art-ım-lı] *sf.* Pişirince şiştiği için çoğalmış gibi görünen; artağan.

artın, [art-ı-n] *is. kim.* Katyon.

artınmak, [ar-t-ın-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yüklemek. [DLT]

artırılma [art-ır-ıl-ma] *is.* Artırılmak işi.

artırılmak, [art-ır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Hakkında artırmak işi uygulanmak; artırmak işine uğramak.

artırım, [art-ır-ım] *is.* **1.** Artırmak işi ve sonucu. **2.** Kazanılan paranın hepsi harcanmayıp bir kısmının biriktirilmesi; tasarruf. **3.** *{ağız}* Anasının yanında bulunan yavru. [DS]

artırışmak, [art-ır-ış-mak ارترشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Karşılıklı olarak artırmak.

artırma, [art-ır-ma] *is.* **1.** Artırmak işi. **2.** Bir kamu malını fiyatı en yüksek verene satma biçimindeki satış işlemi; mezat; müzayede. **3.** İlk atlayandan daha uzağa atlayabilme esasına dayanan bir çocuk oyunu. **4.** *{ağız}* Biriktirme; çoğaltma. [DS] **5.** *{ağız}* Balkon. [DS] **6.** *{ağız}* Mutfakta çanakların konduğu raf. [DS] **7.** *{ağız}* Yapılarda birinci kata göre ikinci katın yaptığı çıkıntılı kısım. [DS]

artırmak, [art-ır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi belli bir ölçüde çoğaltmak. **2.** Bir malın fiyatına diğer alıcılardan veya piyasa değerinden fazla para vermek; fiyat yükseltmek. **3.** Bir ihtiyaç maddesinin tamamını tüketmeyip bir kısmını biriktirmek; tasarruf etmek; ekonomi yapmak; kısmak; kısınmak; tutum yapmak. **4.** *mec.* Bir davranışta aşırı gitmek.

artış, [art-ış] *is.* Değer, sayı ve fiyat bakımından yükselme; çoğalma; artma; yükselme.

artışmak, [ar-t-ış-mak] *{eT} işteş f. [-ur]* Bir yük hayvana artmakta yardım ve yarış etmek. [DLT]

artızmak, [ar-t-ız-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Kandırmak. [Gabain] **2.** Arkasından gitmek. [EUTS]

artist, [Fr. artiste] *is.* **1.** Güzel sanatlardan birini meslek edinmiş kimse; sanatçı; sanatkâr. **2.** Sinema ve tiyatro oyuncusu. **3.** Gazino ve diğer eğlence yerlerinde gösteri yapan kişi. **4.** *argo.* Hareketleri yapmacık, samimi davranmayan, rol yapan kişi. 🗗 **artist gibi,** *1. (Kadın için) güzel ve gösterişli. 2. Çok güzel rol yapan, kandırmayı başaran.*

artistik, -ği [Fr. artistique] *sf.* **1.** Güzel sanatlarla ilgili; sanatsal. **2.** Sanat kaygısı duyularak yapılmış; sanatsal. 🗗 **artistik patinaj,** *Buz üzerinde yapılan sanat değeri olan gösteri.*

artistlik, -ği [artist-lik] *is.* **1.** Artistin yaptığı iş. **2.** Artist olma durumu. **3.** *argo.* Yapmacık davranma; davranış ve sözlerin gerçeğe uymaması; abartma.

artizan, [Lat. artitianus > Fr. artisan] *is.* Zanaat erbabı; esnaf.

artlamak[1], [art-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Birinin ensesine tokat vurmak; sille vurmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Sırtlamak; sırtına almak. [DS]

artlamak[2], [ay-ır-t-la-mak] *(a:rtlamak) {ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayıklamak. [DS]

artlaşmak, [art-la-ş-mak ارتلاشمق / اردلشمق] *{eAT} {ağız} işteş. f. [-ur]* Ata binenin arkasına binmek; art arda binmek. [DS]

artlı, [art-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) varlıklı; zengin; arkalı. **2.** (Ağaç için) bol meyveli. [DS]

artma[1], [ard-ma] *{ağız}is.* **1.** Hayvana çıplak iken yüklenen yük. **2.** Dokumalarda enine atılan iplik. **3.** Üzüm hereklerine yatay olarak atılan ağaç. [DS]

artma[2], [art-ma] *is.* Artmak işi.

artmaç, [ard-maç] *{ağız} is.* Çuvala doldurulmuş ve çıplak hayvana heybe gibi yüklenmiş yük; artma. [DS]

artmak[1], [art-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Ölçülebilir ve sayılabilir nitelikler bakımından eskisinden daha çok olmak; çoğalmak; ziyade olmak; bereketlenmek; bolalmak; bollaşmak; nemalanmak. *{eT} (aynı)* [EUTS] [DLT] [ETY] [Mühennâ] [Yüknekî] **2.** Eskiye göre daha şiddetli veya yoğun olmak. **3.** Gereği kadar kullandıktan sonra bir kısmı geriye kalmak. **4.** *{eT}* Arta kalmak. [ETY] **5.** *{eT}* Üstün gelmek. [Gabain] 🗗 **arta durmak,** *{eAT} Gittikçe artmak; artması sürmek.* ‖ **arta turmak,** *{eAT} Gittikçe artmak; artmayı sürdürmek.*‖ **arta varmak,** *{eAT} Gittikçe artmak.*‖ **arttıkça artmak,** *Giderek çoğalmak.*‖ **arttı sarttı** (sarktı), *Çok geldi.*

artmak[2], [ard-mak اردمق] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Bir işi başkasına yükletmek. **2.** Yükletmek. **3.** *{eAT}* Yüklemek. **4.** Asmak. **5.** Sermek. [DS] 🗗 **arda komak,** *{eAT} Asıvermek; iliştirivermek.*

artmak[3], [ard-mak] *{ağız} is.* **1.** Büyük heybe. **2.** Taneli mısır koçanının birbirine bağlanması ile meydana getirilmiş hevenk. [DS]

artmış, [ar-t-mış] *{eT} sf.* Bakir kalmış; kız. [Mühennâ]

artrit, [Fr. arthrite] *is. tıp.* Eklem iltihabı.

artroz, [Fr arthrose] *is. tıp.* İltihaplı olmayan eklem rahatsızlığı.

artucag, [art-ıcaḳ / art-ucaḳ / art-ucaġ ارتجغ] *{eAT} zf.* Fazlaca; ziyadesi ile.

artucak, [art-ıcaḳ / art-ucaḳ / art-ucaġ ارتجق] *{eAT} zf.* Fazlaca; ziyadesiyle.

artuç, [artıs / artış / artuç] *{eT} is.* Ardıç ağacı. [Gabain] [DLT] [EUTS]

artuçlanmak, [artuç-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ardıcı çok olmak; ardıçlanmak. [DLT]

artug, [art-uġ / art-uḳ ارتوغ] *{eAT} zf.* → artuk 🗗 **artug olmak,** *{eAT} Artmak; çoğalmak.*

artugırak, [art-uġ-(ı)-rak ارتغرق] *{eT} {eAT} zf.* Fazlasıyla; fevkalade; olağanüstü; artıkrak; daha fazla; çokça. [EUTS]

artugracık, [artuġ-ra-cık ارتوغراجق] *{eAT} zf.* Fazlaca; biraz fazla.

artugrak, [art-uġ-raḳ ارتغراق] *{eAT} zf.* Daha fazla; çokça.

artuhlagu, [art-uḫ-laġu ارتوخلاغو] *{eAT} zf.* Fazla olarak; fazla.

artuhrag, [art-uḫ-raġ ارتخرغ] *{eAT} zf.* Daha fazla; çokça.

artuk, [art-mak *(artmak, arta kalmak)* > art-uḳ ارتوق] *{eT} zf.* **1.** Çok; sayıca fazla; pek çok; kalabalık; artık; daha çok; fazla; aşırıca; ziyade; artık; küsur. *{eAT} (aynı)* [DLT] [Gabain] [İKPÖy.] [ETY] [Üç İtigsizler] [Tekin] [Yüknekî] **2.** *{eAT}* Başka; diğer; gayri; maada. **3.** *{eAT}* ...-dan çok. **4.** Son derece. [EUTS] **5** *sf.* İhtiyaçtan çok olan; arta kalan; gereğinden fazla olan. *{ağız} (aynı).* [DS] **6.** Son. **7.** *{eAT}* Üstün; faziletli. **8.** *{eAT}* Arta kalan; artan. **9.** *is. {eAT}* Fazlalık; çokluk. **10.** *{eAT}* Bolluk; bereket. **11.** *{eAT}* İlave; ek. *{eAT}* **12.** Bir bütünün büyük bir kısmı. **13.** *{eAT}* Arta kalan şey. 🗗 **artuk eylemek,** *{eAT} 1. Artırmak; çoğaltmak. 2. Üstün tutmak; şerefli saymak; mümtaz kılmak.*‖ **artuk itmek,** *{eAT} 1. Zam yapmak; eklemek; artırmak; çoğaltmak. 2. Üstün tutmak; yeğlemek.* ‖ **artuk kılmak,** *{eAT} 1. Zam yapmak; eklemek; artırmak; çoğaltmak. 2. Üstün tutmak; yeğlemek.*‖ **artuklu eylemek,** *{eAT} Üstün ve şerefli yapmak.*‖ **artuklu olunmak,** *{eAT} Üstün ve şerefli kılınmak.*‖ **artuk olmak,** *{eAT} Çoğalmak; artmak.*‖ **artukta artuk,** *{eT} Pek iyi; fevkalade.* [EUTS]

artuk[2], [art-mak > art-ık] *{eAT} zf.* Denebilir; tahminen.

artukal, [Yun. artokalon] *{ağız} is.* Mısır ekmeği pişirmekte kullanılan bir tür kürek. [DS]

artukcı, [artuk-ca] *{eAT} sf.* Çok fazla; aşırı.

artukı, [art-uḳ-ı] *zf.* **1.** Fazlası. [ETY] **2.** *is.* Artı. [ETY] 🗗 **kırk artukı yeti,** *Kırk yedi; 47.*‖ **bir tümen artukı yeti bing,** *On yedi bin; 17 bin.*

artuklagı, [art-uk-laġı ارتقلغى] *{eAT} zf.* → artuklagu.

artuklagu, [art-uḳ-laġu ارتقلغو] *{eAT} zf.* Fazla olarak; fazla.

artuklamak, [art-uḳ-la-mak ارتوقلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Üstün kılmak; üstün tutmak.

artuklanmak, [art-uḳ-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Aşırı gitmek. [DLT]

artuklıgı, [artuḳ-lıġ-ı] *{eT} zf.* Fazlası ile; fazla olarak.

artuklık, [artuḳ-lık / artık-lık آرتقلق] *{eAT} is.* **1.** Fazlalık. **2.** Üstünlük; erdem; olgunluk. **3.** Aşırı dav-

ranıma; haddi aşma; aşırılık. **4.** Bolluk; zenginlik; servet. ◘ **artuklık eylemek,** *{eAT} Aşırı davranmak; haddi aşmak; saldırmak.*‖ **artuklık eyleyici,** *{eAT} Haddi aşan; mütecaviz.*‖ **artuklık istemek,** *{eAT} Üstünlük sağlamak istemek; üstün ve meziyetli olmayı arzulamak.*‖ **artuklıklan issi,** *{eAT} Bolluk ve bereket sahibi; bolluğa eren.*

artuklug, [artuḳ-luġ] *{eT} sf.* Fevkalade. [Gabain]

artukrak, [artuḳ-raḳ آرتقراق] *{eT} {eAT} zf.* Fazlasıyla; fevkalade; olağanüstü; artıkrak. [EUTS]

artukraşmak, [artuḳ-ra-ş-mak آرتقرشمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Daha da artmak; çoğalmak.

artuksı, [artuḳ-sı آرتوقسی] *{eAT} zf.* Fazla olarak; daha başka.

artuksuz, [artuḳ-suz] *{eT} sf.* Artıksız; fazlasız. [Üç İtigsizler]**artuma,** [art-ır-ma / artuma] *{ağız} is.* Küçük balkon. [DS]

artun, [ard-un / art-un?] *{eT} is.* Kimyon. [Gabain] [EUTS]

arturılmak, [artur-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Çoğaltılmak.

arturılmış, [artur-ıl-mış] *{eAT} sf.* Çok; fazla.

arturınılmak, [artur-ın-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Artırılmak; çoğaltılmak; bereketlendirilmek.

arturmak[1], [ar-mak *(aldatmak)* > ar-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Aldatılmak; kandırılmak; aldanmak. [Gabain] [Tekin] [ETY] **2.** Aldatmak; çağırmak; yönlendirmek; celbetmek. [EUTS]

arturmak[2], [art-ur-mak آرتورمق] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Arttırmak; fazlalaştırmak; çoğaltmak; büyütmek. [Yüknekî] **2.** Aşırı gitmek; haddini aşmak. [ETY] [DLT] **3.** Yüksekte tutmak; üstün tutmak; meziyet sahibi yapmak. **4.** Geriye artık bırakmak; fazla bırakmak. **5.** Bol bol vermek. **6.** Mühlet vermek. **7.** Uzatmak. ◘ **arturu arıtmak,** *{eAT} 1. İyice temizlemek. 2. Günahtan arıtmak.*‖ **arturu durmak,** *{eAT} Artırmakta devam etmek; çoğaltmaya çalışmak.*

artut, [artut] *{eT} is.* Hediye; beylere ve büyüklere at vb. şeylerden verilen armağan; belek. [DLT] [Yüknekî]

-aru, [-aru / -erü] *{eAT} yap. e.* Doğrultu bildiren kelimeler türeten isimden isim yapma ekidir. *angaru, ilerü.*

aru[1], [ar-ıġ > aru ارو] *{eT} {eAT} {ağız} sf.* **1.** Temiz; saf. **2.** İyi; güzel. [DS] **3.** Helal. **4.** Günahsız. ◘ **aru avrat,** *{eAT} Namuslu, iffetli kadın.*‖ **aru duru,** *{ağız} Tertemiz.* [DS]‖ **aru dutmak,** *{eAT} Yüceltmek; üstün tutmak.*‖ **aru eren,** *{eAT} Namuslu erkekler.*‖ **aru etekli,** *{eAT} Namuslu; iffetli.*‖ **aru eylemek,** *{eAT} 1. Temizlemek; arıtmak; tertemiz yapmak. 2. İyi niyetle yapmak; tertemiz duygularla yerine getirmek.*‖ **aru neme,** *{eT} Temiz ruh.*‖ **aru olmak,** *{eAT} 1. Günahlardan temizlenmek; tövbe etmek. 2. Noksan sıfatlardan uzak olmak; şanı yüce olmak.*‖ **aru olınmış,** *{eAT} 1. Günahtan uzak tutulmuş; temizlenmiş; samimiyete erdirilmiş. 2. Tertemiz; mukaddes.*‖ **aru tutmak,** *{eAT} Tenzih etmek; takdis etmek.*

aru[2], [arı / aru آرو] *{eAT} {ağız} is. zool.* Arı. [DS] ◘ **aru evi,** *{eAT} Arı kovanı.*

arub, [Ar. ʿarūb عروب] *(aru:b) {OsT} sf.* (Kadın için) eşine veya sevgilisine çok düşkün.

Aruba, [Ar. ʿarūbā عروبا] *(aru:ba:) {OsT} öz. is.* Yedinci kat göğün adlarından biri.

arubat, [arubat] *{eT.} is. bot.* Demirhindi. [DLT]

aruca, [aru-ca آروجه] *{eAT} {ağız} sf.* Temizce; arıca. [DS]

arucak, [aru-caḳ آروجق] *{eAT} sf.* Zayıfça; arıkça.

arude, [Far. ārūde آروده] *(a:ru:de) {OsT} sf.* **1.** Öfkeli; kızgın. **2.** Hırslı.

aruf, [Ar. ʿarūf عروف] *(aru:f) {OsT} sf.* Uzun süre ıstırap çeken.

arugde, [Far. ārūġde آروغده] *(a:ru:ğde) {OsT} sf.* Öfkeli; kızgın.

aruğ, [Far. ārūġ آروغ] *(a:ru:ğ) {OsT} is.* Geğirme. ◘ **ārūğ-zen,** *Geğiren; geğirici.*

aruk, [ār-mak *(yorulmak)* > ar-uḳ آروق] *{eT} is.* **1.** Yorgunluk; argınlık. [EUTS] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** *sf.* Yorgun. [İKPÖy.] [ETY] [DLT] **3.** *{eAT}* Zayıf; cılız; semiz olmayan.

aruklamak[1], [ar-mak *(yorulmak)* > ar-uḳ-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Dinlenmek. [İKPÖy.] [DLT] **2.** Uyumak. [DLT]

aruklamak[2], [aruḳ *(zayıf)*> aruḳ-la-mak ارقلمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Zayıflamak. **2.** Çürümeye yüz tutmak; çürümek. [DS]

aruklandurmak, [aruḳ-la-n-dur-mak ارقلاندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Zayıflatmak.

aruklatmak, [aruḳ-la-t-mak ارقلتمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Zayıflatmak.

arukluk, [aruḳ-luḳ] *{eT} is.* Yorgunluk. [DLT]

aruksuz, [aruḳ-suz] *{eT} sf.* Yorulmak bilmeyen; argın olmayan; yorulmaz. [Gabain] [EUTS]

arulıgamak, [aru-lı(k)-a-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Temize çıkarmak; tezkiye etmek; aklamak.

arulık, [aru-lık] *{eAT} is.* Kutsama ve eksikliklerden olmak; münezzeh olmak.

aruluk, [ar-ıġ-luk > aru-luk آرولق] *{eT} {eAT} is.* Temizlik; saflık.

arumdun, [? arumḍun] *{eT} is.* Boya. [DLT]

arun[1], [Far. ārūn آرون] *(a:ru:n) is.* **1.** İyi niteliklerle tanınma. **2.** Güzel ve iyi huylular.

arun[2], [? arun] *{eAT} is.* Büyük ve uzun yılan.

aruna, [Gürc. arona] *{eAT} is.* Karasaban.

arurak, [aru-rak] *{eAT} sf.* Daha temiz.

arus [Ar. ʿurs > ʿarūs عروس] *(aru:s) {OsT} is.* **1.** Düğün. **2.** Gelin. **3.** Güvey. **4.** *kim.* Kükürt. 🗗 **arūs-i cihān,** *Dünya.*‖ **arūs-i çerh,** *Güneş.*‖ **arūs-i felek,** *Güneş.*‖ **arūs-i hāveri,** *Güneş.*

arusan, [Ar. ʿarūs + Far. -ān عروسان] *(aru:sa:n) {OsT} is.* Gelinler. 🗗 **arūsān-ı bāğ,** *Bahçe gelinleri; tarlada biten yabani çiçekler.*‖ **arūsān-ı çemen,** *Çimenlik gelinleri; bahçe çiçekleri.*‖ **arūsān-ı huld,** *Sonsuzluk gelinleri; Cennet hurileri.*

arusane, [Ar. ʿarūs + Far. -āne عروسانه] *(aru:sa:ne) {OsT} zf.* **1.** Gelin gibi; geline yakışacak biçimde. **2.** Halktan düğünlerde alınan vergi.

arusek, [Ar. ʿarūs > Far. ʿarūsek عروسك] *{OsT} is.* **1.** Gelincik. **2.** Küçük gelin. **3.** Bebek gibi güzel kız; taş bebek. **4.** Dişi baykuş. **5.** Ateş böceği. **6.** Süslemecilikte kullanılan yeşil ve pembe hareli sedef.

arusekli, [arūsek-li] *sf.* Arusek ile işlenmiş.

arusi, [Ar. ʿarūsī عروسی] *(aru:si:) {OsT} sf.* **1.** Düğüne ait; geline ve güveye ait. **2.** *is.* Düğün ziyafeti.

arusiye, [Ar. ʿarūsī > ʿarūsiyye عروسیه] *(aru:siye) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, miktarı geline göre değişen ve yeni evli erkeklerden alınan bir vergi.

arustak, [Erme. arastaġ => arustaḳ ارستاق] *{eAT} is.* Tavan.

arusuz, [*eT.* arığ > arıġ-sız / aruġ-suz] *{eAT} sf.* Temiz olmayan; kirli; pis; murdar. 🗗 **arusuz avrat,** *{eAT} Kötü, ahlaksız kadın.*‖ **arusuz eren,** *{eAT} Ahlaksız erkek.*‖ **arusuz olmak,** *{eAT} Kötü olmak; elverişli olmamak.*

aruşmak, [aru-ş-mak / erü-şmek] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Erimek. [DLT]

arut, [arut / urut] *{eT} sf.* Kuru; soluk. 🗗 **arut ot,** *{eT} Bir yıl önceden kalmış kuru ot.*

-aruz, [-ruz / -a-r-uz / -u-r-uz / -e-r-üz / -ü-r-üz] *{eAT} çek. e.* → -ruz.

aruz, [Ar. ʿarūż عروض] *(aru:z) {OsT} is.* **1.** Yan; taraf. **2.** Yanak. **3.** Yol; usul. **4.** Büyük çadırların orta direği. **5.** *ed.* Arap, Acem ve Türk şiirinde kullanılan hecelerin uzun ve kısalığına dayanan ölçü. **6.** *ed.* Bir beytin ilk dizesinin son kısmı. **7.** Konuşmada belli bir yön. **8.** Mekke ve Medine çevresine verilen adlardan biri.

aruzî, [Ar. ʿarūż > ʿarūżī عروضی] *(aru:zi:) {OsT} sf.* **1.** Aruz ölçüsüne ilişkin olan; aruzla ilgili. **2.** *is.* Aruz ölçüsü ile şiir yazan kimse.

arv, [Ar. ʿarv عرو] *{OsT} is.* **1.** Sıtma gibi ateşli hastalık yüzünden meydana gelen titreme. **2.** Bir iş için birinin yanına sokulma.

arvalmak, [arva-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Büyü yapılmak; afsunlanmak. [DLT]

-arvam[1], [-r-men / -a-r-van / -a-r-van-ın / -a-r-vam / -ır-ın / -a-r-am] *{eAT} çek e.* → -rmen.

-arvam[2], [-r-vam / -ar-vam / -er-vem / -ır-vam / -ir-vem / -ur-vam / -ür-vem] *{eAT} çek. e.* → -rvam.

arvamak, [arva-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Büyü yapmak; afsunlamak. [DLT]

-arvan[1], [-r-men / -a-r-van / -a-r-van-ın / -a-r-vam / -ır-ın / -a-r-am] *{eAT} çek e.* → -rmen.

-arvan[2], [-r-van / -ar-van / -er-ven / -ır-van / -ir-ven / -ur-van / -ür-ven] *{eAT} çek. e.* → -rvan.

arvan, [Far. sār-bān / sārvān] *{ağız} is.* Deve götüren adam; deveci. [DS]

arvana, [Far. ervāne => اروانا] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Dişi deve; maya. **2.** Pekmez kaynatılan büyük kazan. [DS]

-arvanın, [-r-men / -a-r-van / -a-r-van-ın / -a-r-vam / -ır-ın / -a-r-am] *{eAT} çek e.* → -rmen.

arvaş, [arva-ş] *{eT} {eT} is.* Büyü; afsun. [DLT]

arvaşmak, [arva-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Büyü sözlerini birlikte söylemek; beraberce dua etmek. [DLT]

arvat, [Ar. ʿavret] *{ağız} is.* **1.** Kadın. **2.** Olgun kadın. **3.** Eş; zevce. **4.** Yaşlı kadın. [DS]

arvatbaz, [Ar. ʿavret + Far. -bāz] *{ağız} is.* Hovarda; zampara. [DS]

arvend, [Far. arvend اروند] *{OsT} is.* Şan; şeref; ululuk; azamet; debdebe.

arvış, [arvış / arwış] *{eT} is.* Sihir; büyü; afsun. [EUTS] [Gabain] [DLT]

arvışçı, [arvış-çı / arwışçı] *{eT} is.* Büyücü; afsuncu; sihirbaz. [EUTS]

arya[1], [İt. aria] *(a'rya) is. müz.* **1.** Şarkı olarak tasarlanmış enstrümantal parça; aria. **2.** Operalarda solo olarak seslendirilen ezgi.

arya[1], [İt. arria] *is. dnz.* **1.** Açılmış bir yelkenin veya çekilmiş bir sancağın indirilmesi işi. **2.** *ünl.* Çekili bulunan yelken ya da bayrağın indirilmesi için verilen emir.

aryaman, [Far. aryāmān اریامان] *{eT} is.* Dost. [EUTS]

Aryanizm, [Arius *(İskenderiyeli bir papaz)* > Fr. arianisme] *is.* Hıristiyanlıkta İskenderiye papazlarından Arius'un kurduğu Kelam'ın İlahiliğini reddeden bir akım.

aryulanmak, [aru-la-n-mak / aryu-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Temizlenmek. **2.** Güzelleşmek. [DS]

arz[1], [Ar. ʿarż عرض] *{OsT} is.* **1.** Bir nesneyi birinin önüne koyup gösterme; sunuş. **2.** Sunma. **3.** Yüksek

mevkide bulunan birinin huzuruna çıkarma; takdim etme. **4.** Piyasada belli bir fiyattan satılabilecek mal miktarı. **5.** İmparatorluk döneminde padişahlara divan görüşme ve kararları hakkında bilgi sunulma işi. **6.** Abbasilerden itibaren Müslüman devletlerde askerin teftiş ve yoklama işi. **7.** Yüksek bir makama sunulan yazı; dilekçe. 🗗 **arza girmek,** *Sadrazam ve divan görevlilerinin divan görüşmelerini padişaha bildirmek üzere huzura girmeleri.*|| **arz ağaları,** *İmparatorluk döneminde arz işlerinde kullanılan en kıdemli dört hasodalı, (hasoda başı, silahtar ağa, çuhadar ağa, rikâbdar ağa).*|| **arza kılmak,** *{OsT} Arz etmek.*|| **arz-dâşt,** *Andaç; hatıra; muhtıra.*|| **arz divanı,** *Ordu mensuplarının defterini tutan ve maaşlarını dağıtan daire.*|| **arz etmek,** *Yüksek makamda bulunan birine bir şeyi bildirmek; sunmak; takdim etmek.*|| **arz-gâh,** *{OsT} 1. Bir şeyi göstermek için toplanılan yer; toplanma yeri. 2. Askerî merasimlerin yapıldığı yer.*|| **arz-ı cemāl,** *{OsT} Yüzünü gösterme.*|| **arz-ı cür'et etmek,** *{OsT} Cesaret göstermek.*|| **arz-ı dîdār,** *{OsT} Yüzünü gösterme.*|| **arz-ı dîdār etmek,** *{OsT} Yüzünü göstermek; gözükmek.*|| **arz-ı endām etmek,** *{OsT} Boy göstermek; görünmek; gözükmek.*|| **arz-ı hācet,** *{OsT} İsteğini, dileğini bildirme.*|| **arz-ı hâl,** *{OsT} 1. Hâlini söz ve yazı ile anlatma. 2. Dilekçe.*|| **arz-ı hâl etmek,** *Durumu anlatmak.*|| **arz-ı hâl eylemek,** *{OsT} Arz-ı hâl etmek.*|| **arz-ı hayret,** *{OsT} Şaşkınlık gösterme.*|| **arz-ı hikmet etmek,** *{OsT} Zekâsını göstermek.*|| **arz-ı hulûs,** *{OsT} 1. İçten gelen sevgiyi gösterme. 2. Dalkavukluk etme.*|| **arz-ı hulûs etmek,** *{OsT} Sadakatini göstermek.*|| **arz-ı hüner,** *{OsT} Hüner gösterisi.*|| **arz-ı hürmet,** *{OsT} Saygı sunma.*|| **arz-ı hüsn,** *{OsT} Güzelliğini gösterme.*|| **arz-ı iftikâr,** *{OsT} İhtiyacını ortaya koyma.*|| **arz-ı kudret,** *{OsT} Güç, kuvvet gösterme.*|| **arz-ı leşker,** *{OsT} Asker gösterme; askeri teftişten geçirtme.*|| **arz-ı mâ fi'z-zamir,** *{OsT} Gönlünden geçeni, içindekini açıkça söyleme.*|| **arz-ı mahzār,** *{OsT} Toplu dilekçe.*|| **arz-ı meveddet,** *{OsT} Sevgiyi ifade etme.*|| **arz-ı minnettārî,** *{OsT} Minnet altında bulunduğunu belli etme.*|| **arz-ı muāhāt,** *{OsT} Bir durumun veya hareketin kardeşçe olduğunu bildirme.*|| **arz-ı muhabbet etmek,** *{OsT} Sevgisini göstermek.*|| **arz-ı müddeā,** *{OsT} İddiasını, fikrini bildirme.*|| **arz-ı nedāmet,** *{OsT} Pişmanlığını ifade etme.*|| **arz-ı nefs,** *Fedakârlık gereken bir durumda kendini öne sürme.*|| **arz-ı şikâyet etmek,** *{OsT} Yakınma için başvurmak.*|| **arz-ı şükrān etmek,** *{OsT} Teşekkür etmek.*|| **arz-ı tazallüm,** *{OsT} Haksızlığa uğramaktan dolayı yapılan şikâyet.*|| **arz-ı ta'zimāt,** *{OsT} Saygılarını sunma.*|| **arz-ı teennî etmek,** *{OsT} Acele etmemek.*|| **arz-ı teennî kılmak,** *{OsT} Acele etmemek.*|| **arz-ı ubüdiyyet,** *Allah'a kulluğunu gösterme.*|| **arz-ı uhuvvet,** *Kardeşçe birlik olunduğunu ifade etme.*|| **arz-ı vücūd etmek,** *{OsT} Vücudunu vermek.*|| **arz kâğıdı,** *İmparatorluk döneminde padişaha sunulmak üzere sadrazamın mabeyin baş kâtibine verdikleri 15x25 cm. ebadındaki tezkere.*|| **arz talep kanunu,** *Bir ürünün fiyatını, arz hacmi ile talep hacmi arasında denge kurulduğu zaman belirleyen ekonomi kuralı.*|| **arz ü talep,** *Mal satma; mal alma*

arz[2], [Ar. ʿarż عرض] *{OsT} is.* **1.** Genişlik; en. **2.** *coğ.* Enlem. 🗗 **arz dairesi,** *coğ. Enlem dairesi.*|| **arz derecesi,** *coğ. Enlem derecesi.*|| **arz-ı belde,** *{OsT} coğ. Her hangi bir yerin üzerinden geçen enlem dairesi.*|| **arz-ı cenūbî,** *{OsT} coğ. Güney enlemi.*|| **arz-ı kevkep,** *{OsT} Yıldız enlemi.*|| **arz-ı şimālî,** *{OsT} coğ. Kuzey enlemi.*

arz[3], [Ar. erż > arż ارض] *{OsT} is.* **1.** Toprak, yer. **2.** Ülke; memleket; diyar. **3.** Yer yüzü; dünya; yer küresi. 🗗 **arz-ı a'şariye,** *{OsT} Öşrü onda bir veren yerler.*|| **arz-ı basit,** *{OsT} Düz yer.*|| **arz-ı gayr-i meskûn,** *{OsT} Boş yerler; yerleşim dışı olan yerler; yaşanması mümkün olmayan yerler.*|| **arz-ı harāc,** *{OsT} Vergi ödeyen memleket.*|| **arz-ı meskûn,** *{OsT} 1. Yaşanabilir yer. 2. Memleket.*|| **arz-ı mev'ud,** *{OsT} Musevilere göre vaat edilmiş topraklar; Filistin.*|| **arz-ı mukaddes,** *{OsT} Kutsal topraklar Filistin ve çevresi.*|| **Arz-ı Ken'ān,** *{OsT} Nuh'un torunu Kenan'ın yerleştiği Filistin toprakları.*

arz[4], [Far. ārz آرز] *(a:rz) {OsT} is.* Ardıç ağacı.

arza, [Ar. ʿarż>Far. ʿarżā عرضا] *(arza:) {OsT} is.* Sunma; gösterme.

arzan, [Ar. ʿarżan عرضًا] *(a'rzan) {OsT} zf.* Enine; genişliğine.

arzani, [Ar. ʿarżānī عرضانی] *(arza:ni:) {OsT} zf.* Enlemesine olarak; enine.

arzetmek, [Ar. ʿarż + T. et-mek عرض ايدمك] *{OsT} gçl. f. [-er] [-d(i)-yor]* **1.** Göstermek. **2.** Sunmak. **3.** Beyan etmek. **4.** Yüksek bir makama bildirmek; saygı ile iletmek. **5.** *dönşl. f.* Teşkil etmek; oluşturmak. **6.** Haiz olmak; bulundurmak; taşımak.

arzhane, [Ar. ʿarż + Far. ẖāne عرض خانه] *(arza:ni:) {OsT} is.* Topkapı Sarayında, Hırka-i Şerif odasının dışındaki aralık oda; aslanhane.

arzi[1], [Ar. Arżī ارضی] *(arzi:) {OsT} sf.* Toprakla ilgili; toprağa ait.

arzi[2], [Ar. ʿarżī عرضی] *(arzi:) {OsT} sf.* Ene ilişkin; enle ilgili; genişliğe ilişkin.

arzin, [Ar. arż *(yer)* > arzīn ارضين] *(arzi:n) {OsT} is.* Yerler; arzlar.

arziyat, [Ar. arż *(yer)* > arżiyyāt ارضيات] *(arziya:t) {OsT} is.* Yer bilimi; jeoloji.

arziye, [Ar. arż *(yer)* > arżiyye ارضيه] *{OsT} sf.* **1.** Toprakla ilgili. **2.** Topraktan yetişen.

arziz, [Far. arzīz ارزیز] *(arzi:z) {OsT} is. kim.* **1.** Kurşun. **2.** Kalay.

arzu[1], [arju / arşu / arzu] *{eT} is.* Çakal. [DLT]

arzu[2], [Far. ārzū آرزو] *(arzu:) {OsT} is.* **1.** Bir şeyi elde etmek için duyulan şiddetli istek; heves. **2.** Dilek; istek. **3.** Bedensel ve fizikî istek. **4.** Cinsel istek; libido. 🗗 **arzu buyurmak,** *(Hürmet gösterisi olarak) istemek, buyurmak.*‖ **ārzū-dār,** *{OsT} İstekli, hevesli.*‖ **arzu duymak,** *Birine veya bir şeye karşı içinde istek uyanmak.*‖ **arzu etmek,** *1. İstemek. 2. Cinsî istek duymak.*‖ **arzu hissetmek,** *İhtiyaç duymak.*‖ **ārzū-keş,** *{OsT} İstekli, hevesli.*‖ **ārzū-mān,** *{OsT}* → arzuman.‖ **ārzū-mend,** *{OsT} İstekli, hevesli.*‖ **ārzū-mendî,** *{OsT} İstek; heves.*‖ **ārzū-nāk,** *{OsT} İstekli.*‖ **ārzū-şikesten,** *{OsT} İstek kırıklığı; isteğin yerine getirilmemesi.*‖ **arzu uyanmak,** *İstek belirmek.*‖ **arzu vermek,** *İstek hissi uyandırmak.*‖ **arzuya düşmek,** *İstemek.*‖ **ārzū-yi hayāt,** *{OsT} psikol. Yaşama isteği.*

arzuhâl, -li [Ar. ʿarż-ı ḥāl عرض حال] *(arzuha:l) {OsT} is.* **1.** Hâlini bildirme. **2.** Kişilerin bir devlet dairesine dilek ve şikâyet için vermiş oldukları mektup; dilekçe; istida. 🗗 **arzuhâl gibi,** *1. (Mektup için) çok uzun. 2. İçtenlik bulunmayan, kuru ve resmî yazılmış. 3. Gereksiz kelimelerle ve ağdalı dille yazılmış yazı.*

arzuhâlci, [arzuhâl-ci] *is.* Para karşılığında dilekçe ve mektup yazan kimse.

arzuhâlcilik, -ği [arzuhal-ci-lik] *is.* Arzuhâlcinin işi ve mesleği.

arzulama, [arzu-la-ma] *is.* İstek duyma, istek uyanma.

arzulamak, [arzu-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Bir şeyi elde etmek için şiddetli istek duymak; arzu etmek. **2.** Karşı cinsten birine karşı cinsel istek duymak.

arzulanma, [arzu-la-n-ma] *is.* Biri tarafından arzu edilme, istenme.

arzulanmak, [arzu-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Biri tarafından arzu edilmek, istenmek. **2.** Arzu edilir olmak.

arzulatmak, [arzu-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Kendisine karşı istek duyulmasını sağlamak. **2.** Özletmek.

arzulayu, [arzu-layu] *{eT} zf.* Çakal gibi. [DLT]

arzulu, [arzu-lu] *sf.* **1.** Heves duyan, isteyen; istekli. **2.** *zf.* Arzu ve heves duyar bir şekilde.

arzuman [Far. ārzū-mend عرضمند > آرزومان] *(arzu:man) {eAT} {ağız} is.* **1.** Arzu; şiddetli istek; özlem. **2.** Kars yöresinde karma olarak oynanan Azeri kökenli bir halk oyunu. [DS] 🗗 **arzumanını almak,** *{ağız} İsteğini yerine getirmek.* [DS]

arzumend, [Far. ārzū-mend عرضمند] *{OsT} sf.* Özleyen; arzulayan; isteyen.

arzusuz, [arzu-suz] *sf.* **1.** Heves duymayan, istekli olmayan; isteksiz. **2.** *zf.* İsteksiz bir şekilde.

AS. Ağır suyun kısaltması.

As. *kim.* Arsenik'in sembolü.

as[1], [as *(yans.)*] *is.* Aksırma, hapşırma ifade eden kök. *as-kır-mak > aksır-mak, as-kır-mak > ahsır-mak, as-kır-ık > agsır-ık.*

as[2], [as / aş] *{eT} is.* Aş; yemek. [EUTS]

as[3], [as] *{eT} is.* **1.** Alt; dip. [ETY] **2.** *{ağız}* Aşağı. [DS]

as[4], [as] *{eT} is.* Cariye; kadın köle. [ETY] [DLT]

as[5], [as] *{eT} sf.* Az. [Gabain] [Mühennâ]

as[6], [aṣ / aṣṣı / assı آص] *{eAT} is.* **1.** Yarar; çıkar; kazanç; kâr. **2.** Faiz.

as[7], [ast > as] *sf.* Önüne getirildiği kelimenin bir alt kademesini ifade eder. 🗗 **as altı kat,** *Başka bir sayının içinde altı defa bulunan sayı. «6 sayısı, 42'nin as altı katıdır.»*‖ **as kat,** → askat.‖ **as yön,** → asyön.‖ **as on kat,** *mat. Başka bir sayının içinde on defa bulunan sayı. Beş, ellinin as on katıdır.*

as[8], [Ar. ʿāṣī => as] *{ağız} is.* Karşı gelme. [DS]

as[9], [Ar. ās آس] *(a:s) {OsT} is. bot.* Mersin ağacı.

as[10], [Far. ās آس] *(a:s) {OsT} is.* Değirmen.

as[11], [Far. ās آس] *{eT} is. zool.* **1.** Sansar cinsi, siyah kuyruklu ve bedeni beyaz, derisi kürk yapmaya elverişli bir av hayvanı; ermin; kakım, *(Mustea erminea).* **2.** *{eAT}* Gelincik denilen hayvan.

as[12], [Lat. as] *is.* **1.** Para birimi. **2.** İskambil kâğıtlarında "birli"; bey; direk.

as[13], [Fr. / Alm. as] *sf.* (Kişi için) bir alanda sivrilen ve çoğunlukla spor, sahne gösterilerinde liste başı olan.

As, [Far. ās آس] *(a:s) özl. is.* Eski bir kavim adı.

-asa, [Far. āsā آسا] *(a:sa:) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *benzerlik, gibilik* anlamı katan son ek.

a'sa, [Ar. a'sā اعصا] *(a-sa:) {OsT} is.* Değnekler; uzun sopalar.

asa[1], [Ar. ʿasā / ʿasī عسی] *(asa:) {OsT} sf.* **1.** Elverişli; uygun. **2.** *zf.* Belki; acaba; ola ki; muhtemelen.

asa[2], [Ar. ʿaṣā عصا] *(asa:) {OsT} is.* **1.** Değnek. **2.** Hükümdarların, din adamlarının, kumandanların ellerinde tuttukları otorite sembolü değnek. **3.** Yürürken dayanmak için kullanılan baston. **4.** Ateşli silahların icadından önce elde silah olarak bulundurulan mızrak. **5.** 🗗 **asa gezi,** *{OsT} Yay yapımında, yayın ilk gerilişi sırasında özelliğini yitirmeden esneklik sağlamak amacıyla kademeli germe ve gevşetme düzeneği bulunan araç.*‖ **asā-keş,** *{OsT} 1. Sopa çeken. 2. Kör yedekçisi.*‖ **asā-yı Musa,**

{OsT} Musa(AS)'ın mucize göstererek sihirbazların sopalarını yok eden asası.

asa[3], [Far. āsā آسا] *(a:sa:) {OsT} is.* **1.** Esneme. **2.** Ciddiyet. **3.** Süs.

asa[4], [Far. ḫāse] *{ağız} is.* Gömleklik beyaz kumaş; patiska. [DS]

a'sab, [Ar. aʿṣāb اعصاب] *(a-sa:b) {OsT} is.* Sinirler. 🗗 **a'sāb-ı alâkaviye,** *{OsT} anat. Damar hareketlerini sağlayan sinirler.*‖ **a'sāb-ı güş** *{OsT} anat. Kulak sinirleri.*‖ **a'sāb-ı muharrike** *{OsT} anat. Hareket sinirleri.*‖ **a'sāb-ı şemme,** *{OsT} anat. Koklama sinirleri.*

asab[1], [Ar. ʿaṣab عصب] *{OsT} is.* **1.** Sinir. **2.** Damar. 🗗 **asab-ı alâkavi,** *{OsT} anat. Damar hareketi ile ilgili sinir.*‖ **asab-ı aynî,** *{OsT} anat. Göz siniri.*‖ **asab-ı basarî,** *anat. {OsT} Görme siniri.*‖ **asab-ı enfî,** *{OsT} anat. Burun siniri.*‖ **asab-ı hançerevi,** *{OsT} anat. Gırtlak siniri.*‖ **asab-ı rievi-i mi'de,** *{OsT} Akciğer-mide siniri.*‖ **asab-ı sem'î,** *{OsT} anat. İşitme siniri.*‖ **asab-ı şevkî,** *{OsT} anat. Omur siniri.*‖ **asab-ı tahte'l-lisânî-i kebîr,** *{OsT} anat. Büyük dil altı siniri.*‖ **asab-ı vustâ** *{OsT} anat. Orta damar.*

asab[2], [Ar. āsāb آساب] *{OsT} is.* Vücudun alt kısımlarında çıkan kıllar.

asaba, [Ar. ʿaṣabe / ʿaṣaba عصبه] *{OsT} is.* **1.** → asabe. **2.** *{ağız}* Ölen bir erkeğin karısına düşen mal. [DS] **3.** Erkek mirasçı. **4.** Dost; arkadaş. **5.** *{ağız}* Bir ilde, bir memlekette oturanlar. [DS] **6.** *{ağız}* Soy; akraba; sülale. [DS]

asabalık, -ğı [asaba-lık] *{ağız}is.* Haksız olarak alınan mal, toprak. [DS]

asabani, [Ar. ʿaṣabānī عصبانی] *(asaba:ni:) {OsT} sf.* **1.** Asabeye ait. **2.** Sinirli.

asabat, [Ar. ʿaṣabāt عصبات] *(asaba:t) {OsT} is.* **1.** Sinirler. **2.** Mirasçılar. **3.** Baba tarafından akrabalar. **4.** Birinin kavminden olanlar.

asabe[1], [Ar. ʿaṣabe / ʿaṣaba عصبه] *{OsT} is.* **1.** Bir tek sinir. **2.** Kiriş.

asabe[2], [Ar. ʿaṣabe / ʿaṣaba عصبه] *{OsT} is.* **1.** Baba tarafından akrabalar. **2.** Kavim; kabile. **3.** Yardımcı. **4.** Esas mirasçılar hissesini aldıktan sonra geri kalan hisseyi alabilenler.

asabe[3], [Ar. ʿaṣabe / ʿaṣaba عصبه] *{OsT} is.* **1.** Külahın veya fesin kenarı. **2.** Uzun silindirik külah. **3.** *{eAT}* Baş örtüsü; başlık.

a'sabi, [Ar. aʿsabī اعصبی] *(a-sabi:) {OsT} sf.* **1.** Sinirli. **2.** Kirişli. 🗗 **a'sabiyyü'l-cenāh,** *zool. Sinir kanatlılar.*‖ **a'sabiyyü'l-mizāc,** *Yaradılışı sinirli olan kimse.*

asabi[1], **-i'ı** [Ar. uṣbuʿ > aṣābiʿ اصابع] *(asa:bi) {OsT} is.* Parmaklar.

asabi[2], [Ar. ʿaṣabī عصبی] *(asabi:) {OsT} sf.* **1.** Sinirle ilgili; sinirsel. **2.** *biy.* Yapısında sinir bulunan; sinirli. **3.** Çabuk kızan; hırçın; hiddetli; öfkeli.

asabi[3], [Ar. ʿaṣabī عصبی] *{OsT} sf.* Baba soyu ile ilgili.

asabileşme, [asabī-le-ş-me] *(asabi:leşme) is.* Asabi durum alma; kızma; öfkelenme; sinirlenme.

asabileşmek, [asabī-le-ş-mek] *(asabi:leşmek) dönşl. f. [-ir]* Asabi durum almak; sinirlilik alametleri göstermek; kızmak; öfkelenmek; sinirlenmek.

asabilik, -ği [asabī-lik] *(asabi:lik) is.* **1.** Sinirlilik hâli. **2.** Sinirli olanın durumu; sinirlilik; asabiyet.

asabiye, [Ar. ʿaṣabiyye عصبیه] *{OsT} is.* **1.** Sinir hastalıkları ile ilgili hekimlik dalı; nöroloji. **2.** Hastanelerin sinir hastalıkları ile ilgili bölümü. 🗗 **asabiye-i teşennücāt,** *{OsT} tıp. Sinir ağrıları.*

asabiyeci, [asabiye-ci] *is.* Sinir hastalıkları ile ilgili hekim.

asabiyet, [Ar. ʿaṣabiyyet عصبیت] *{OsT} is.* **1.** Sinirli olma durumu; sinirlilik; asabilik; öfke; hiddet; hırçınlık. **2.** İnsan severlik, yurtseverlik; milliyet duygusu. **3.** Akrabalık; kandaşlık. 🗗 **asabiyet-i milliye,** *Yurtseverlik; vatanperverlik.*

asacak, [as-acak] *is.* **1.** Palto, pardösü ve elbise gibi giyeceklerle, bir takım küçük mutfak eşyalarını ve çerçeve gibi nesneleri asmaya yarayan özel olarak yapılmış çengel veya çivi; askı. **2.** *{ağız}* Omuza alınarak taşınacak olan kapları takmaya yarayan sırık. [DS]

a'sac, [Ar. aʿṣac اعصج] *{OsT} sf.* Saçları alnına dökülmüş.

asaç, [as *(kenet)* > as-aç] *{eT} is.* Çanak.

asad, [Ar. esed > āsād آساد] *(a:sa:d) {OsT} is.* Aslanlar.

asaf[1], [İbr. āṣaf *(Hz. Süleyman'ın vezirinin adı)* آصف] *(a:saf) {OsT} is.* Vezir.

asaf[2], [Ar. aṣaf اصف] *{OsT} is. bot.* Kebere çalısı, *(Cappanis spinosa).*

asafane, [Ar. āṣaf + Far. -āne آصفانه] *(a:safa:ne) {OsT} zf.* Vezire yakışacak biçimde.

asafî, [Ar. āṣafī آصفی] *(a:safi:) {OsT} sf.* Vezire özgü; vezire ilişkin.

asafir, [Ar. ʿuṣfur > ʿaṣāfir عصافر] *(asa:fir) {OsT} is.* **1.** Serçeler. **2.** *zool.* Serçegiller.

asag, [as-mak > as-(a)ğ / as-(ı)ğ] *{eT} sf.* **1.** Bir şeye asılı olan. [İKPÖy.] **2.** *is.* Bir sermayeye veya bir faaliyete kâr olarak bağlanan pay. [İKPÖy.] **3.** Yarar; fayda; kâr. [İKPÖy.]

asagır, [Ar. ṣaġır > aṣāġır / aṣāġıre اصاغره / اصاغر] *(a-sa:gır) {OsT} is.* **1.** Şeref ve mevki bakımından en düşük olanlar. **2.** En küçükler; en alçaklar. 🗗 **a-sāgır ve ekabir,** *{OsT} Küçükler ve büyükler.*

asah, -hhı [Ar. ṣıḥḥat > ṣaḥīḥ > eṣaḥḥ اصح] *{OsT} is.* En doğru; daha doğru.

asahib, [Ar. aṣḥāb > aṣāḥib اصاحب] *(asāhib) {OsT} is. (Bu kelime çoğulun çoğulu; katmerli çoğuldur.)* **1.** Sahipler; malik olanlar. **2.** Efendiler. **3.** Dostlar. **4.** *mec.* Yol arkadaşları.

asaib, [Ar. ʿışābe *(bağ, sargı)* > ʿaṣāib عصيب] *(asa:-ib) {OsT} is.* **1.** Cemaatler; topluluklar. **2.** Bağlar; başa bağlanan sargılar; kaşbastılar.

asakir, [Ar. asker > asākir عساكر] *(asa:kir) {OsT} is.* Askerler. 🗗 **asākir-i bahriye,** *{OsT} Deniz kuvvetleri.*‖ **asākir-i berriye,** *{OsT} Kara kuvvetleri.*‖ **asākir-i nizāmiye,** *{OsT} İlk defa askerlik yapanlar.*| **asākir-i redîfe,** *{OsT} İkinci defa askere alınanlar; ihtiyat birlikleri.*| **asākir-i şāhāne,** *{OsT} Askerler.*

asakomak, [as-mak+ko-mak آصاقومق] *{eAT} gçl. b. f. [-r] [-y-(u)-yor]* **1.** Asıp bırakmak. **2.** Asıvermek.

asakoymak, [as-mak+koy-mak آصاقويمق] *gçl. f. [-ar]* → asakomak.

asaku, [Amer. asaku] *is.* Tropik Amerika'da yetişen sütleğengiller cinsi bir ağacın *(Hura crehitans)* krem renginde yumuşak dokulu kerestesi.

a'sal[1], -li [Ar. aʿsāl اعسال] *(a-sa:l) {OsT} is.* Ballar.

a'sal[2], -li [Ar. aʿṣāl اعصال] *(a-sa:l) {OsT} is.* **1.** Eğri şeyler. **2.** Eğri bacaklı adamlar.

asal[1], [Far. āsāl *(kök)*] *sf.* Bir şeyin temelini meydana getiren; asli; başlıca; esasi; temel. 🗗 **asal eksen,** *mat. Bir koniğin odaklarından geçen eksen.*‖ **asal gazlar,** *kim. Periyodik cetvelin en sağında yer alan kimyasal tepkimeye girmeyen, atmosferde serbest olarak bulunan Helyum, Neon, Argon, Kripton, Ksenon ve Radon gazları; soy gazlar; nadir gazlar.*| **asal renkler,** *fiz. Herhangi bir renk karışımı sonucu meydana gelmemiş, diğer renklerin elde edilmesinde kullanılan sarı, kırmızı ve mavi; temel renkler; birincil renkler.*‖ **asal sayı,** *mat. Bir ve kendisinden başka bir sayı ile bölünemeyen pozitif tam sayılar.*

asal[2], -li [Ar. āsāl آسال] *(a:sa:l) {OsT} is.* **1.** Vasıflar. **2.** Kabiliyetler. **3.** Bilgiler.

asal[3], -li [Ar. āsāl آسال] *(a:sa:l) {OsT} is.* Ahlak.

asal[4], -li [Far. āsāl آسال] *(a:sa:l) {OsT} is.* Temel; kök.

asal[5], -li [Ar. aṣīl > āṣāl آصال] *(a:sa:l) {OsT} is.* İkindi ile akşam ya da yatsı arasındaki zamanlar.

asal[3], [Ar. maṣal ?] *{ağız} is.* Bilmece. [DS]

asalak, -ğı [as-(ı)l-ak > as-al-ak] *is.* **1.** *biy* Başka türden bir canlıdan besin alarak o canlının üzerinde veya dokuları arasında yaşayan, onu zayıflatan fakat öldürmeyen canlı; parazit. **2.** Eski Roma'da zenginlerin sofralarında maskaralık, şaklabanlık yaparak veya güzel şiirler okuyarak geçimini sağlayan soytarılar sınıfı. **3.** *sf. mec.* (Kişi için) kendisi çalışmadan başka insanların sırtından geçimini sağlayan; parazit; tufeyli; ekti. 🗗 **asalak bilimi,** *Asalakların yol açtığı hastalıkları, yapılarını, yaşayışlarını inceleyen ve sebep oldukları hastalıklara karşı tedavi yollarını araştıran bilim dalı; parazitoloji.*

asalaklaşma, [asalak-la-ş-ma] *is.* Asalak hâle gelme.

asalaklaşmak, [asalak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Asalak durumuna düşmek; asalak olmak.

asalaklık, -ğı [asalak-lık] *is.* Asalak olma hâli; parazitlik.

asale[1], [Ar. aṣale عصله] *{OsT} is.* Çok zehirli ve korkunç yılan.

asale[2], -li [Ar. āsāle عساله] *(a:sa:le) {OsT} is.* Bal peteği.

asalet, [Ar. aṣl > aṣālet اصالت] *(asālet) {OsT} is.* **1.** Köklülük. **2.** Asil olanın niteliği; soyluluk. **3.** Asiller sınıfına mensup olma; asillik. **4.** Saygı uyandıracak şekildeki davranış. **5.** Yabancı unsurlarla karışık olmama. **6.** Kadrosu yaptığı görev unvanı ile aynı olan. 🗗 **asālet-meāb,** *{OsT} Yabancı elçiler için kullanılan "asalet sahibi" anlamında hitap sözü.*

asaletden, [Ar. aṣāleten / asalet + T. -den] *{ağız} sf.* **1.** (İş için) iyi; kusursuz; güzel. **2.** *zf.* Bilmeyerek; kazara. [DS]

asaleten, [Ar. aṣāleten اصالةً] *(asa:leten) {OsT} zf.* **1.** Görevin asıl sahibi olarak. **2.** Devlet memurluğunda yaptığı görev ile kadrosu aynı olarak. **3.** Bir işlemi yapan kimsenin kendi adına hareket etmesi. 🗗 **asaleten atama,** *Devamlı görev yapmak üzere bir devlet görevine atanma.*

asaletli, [asalet-li] *(asa:letli) sf.* **1.** Konuşmasıyla ve davranışlarıyla nazik ve kibar olup çevresinde saygı uyandıran. **2.** Soy ve nesep sahibi; soylu.

asaletlu, [aṣālet-lū اصالتلو] *(asa:letlu:) {OsT} sf.* Yabancı devlet adamları için kullanılan saygı sözü.

a'sam[1], [Ar. ʿuşne *(gerdanlık)* > aʿṣām اعصام] *(a-sa:m) is.* **1.** Tasmalar. **2.** Gerdanlıklar.

a'sam[2], [Ar. aʿṣam اعصم] *(a-sam) sf.* (Hayvan için) ön ayakları sekili.

asam[1], [Ar. işm *(suç, günah)* > āṣām آثام] *(a:sa:m) is.* Suçlar; günahlar.

asam[2], **-mını** [Ar. ṣumm > aṣamm اصم] *{OsT} is.* **1.** Sağır; işitmeyen. **2.** Ses vermeyen; sessiz. **3.** İçi dolu olduğu için ses vermeyen. **4.** *dbl.* Arapçada ikinci ve üçüncü harfleri aynı olan üçlü fiil kökü.

asamak, -ğı [as-mak > as-a-mak] *{ağız} is.* Asacak. [DS] 🗗 **asamakta kalmak,** *{ağız} Sürüncemede kalmak; ihmal edilmek; geri bırakılmak; sumen altı edilmek.* [DS]

asamblaj, [Fr. assamblage] *is.* Değişik nesnelerin farklı biçimlerde birleştirilmesiyle meydana getirilen üç boyutlu modern sanat eserleri.

asamble, [Fr. assemblé] *is.* **1.** Bir görevi yerine getirmek üzere seçilmiş veya atanmış kişiler topluluğu; heyet; kurul. **2.** Klasik dansta gerek teknik, gerekse anlatım bakımından bir bitiriş adımı olarak iki ayağını birleştirerek zıplama şeklindeki temel adım.

asammiyet, [Ar. aṣamm > aṣammiyyet اصميت] *{OsT} is.* Sağırlık; duymazlık.

asan[1], [asan / esen] *{eT} sf.* Sağlam; sağlıklı; esen; sıhhatli. [EUTS] 🗗 **asan tükel,** *Sağ ve selamet; sağ ve esen.* [EUTS]

asan[2], [Far. āsān آسان] *(a:sa:n) {OsT} sf.* ve *zf.* Kolay. 🗗 **asan etmek,** *Bir işi kalaylaştırmak, kolay hâle getirmek.*|| **asan eylemek,** *Bir işi kalaylaştırmak, kolay hâle getirmek.*|| **āsān-gir,** *{OsT} Kolaylıkla tutulan; kolay zapt edilen.*|| **asan kılmak,** *Bir işi kalaylaştırmak, kolay hâle getirmek.*|| **asan olmak,** *Kolay olmak.*

asani, [Far. āsānī آسانی] *(a:sa:ni:) {OsT} is.* Kolaylık.

asanki, [Sansk. asamḫyeya] *{eT} sf.* **1.** Sayısız [Gabain] **2.** Süre; zaman aralığı; devir. [EUTS]

asanlık, -ğı [asan-lık] *(a:sa:nlık) {ağız} is.* **1.** Kolaylık. **2.** İyilik. [DS]

asansör, [Lat. ascendere *(yukarı çıkmak)* > Fr. ascenseur] *is.* Düşey raylar üzerinde üst ve alt katlar arasında yük ve insan taşımaya yarayan makineli kabin. 🗗 **asansör boşluğu,** *İçinde kabinin ve karşı ağırlığın hareket ettiği kapalı boşluk; asansör kuyusu.*

asansörcü, [asansör-cü] *is.* **1.** Asansör yapan, kuran veya satan kişi. **2.** Büyük binalarda asansörü işleten veya kişilere refakat eden görevli.

asanvar, [Sansk. asamvarika] *{eT} is.* Günah. [EUTS]

asap, -bı [Ar. ʿasab عصب] *is.* **1.** Sinir. **2.** Beynin duyu alma ve hareket uyarmalarını ulaştırmakla görevli sinir. 🗗 **asabı bozulmak,** *1. Sinirlenmek. 2. Psikolojik bakımdan huzursuz olmak.*|| **asabı gerilmek,** *Tedirgin bir bekleyiş içinde huzursuzluk duymak.*|| **asabına dokunmak,** *Sinirlenmesine sebep olacak hareketle karşılaşmak; bozulmak.*|| **asabına hakim olmak,** *Kızma duygusunu ve öfkesini belli etmemek; sakin olmak; hiddet göstermemek; sinirlenmemek.*

a'sar, [Ar. ʿaṣr > aʿṣār اعصار] *(a:sa:r) {OsT} is.* Yüzyıllar; asırlar. 🗗 **a'sār-dîde,** *{OsT} Yüzyıllar görmüş; üzerinden asırlar geçmiş.*|| **a'sār-ı ibtidāiye,** *{OsT} İlk asırlar.*|| **a'sār-ı kadîme,** *{OsT} Eski yüzyıllar.*|| **a'sār-ı sābıka,** *{OsT} Eski yüzyıllar.*|| **a'sār-ı salîfe,** *{OsT} Eski yüzyıllar.*

as'ar, [Ar. aṣʿar اصعر] *(as-ar) {OsT} sf.* (Kişi için) çarpık yüzlü ve kibirli.

asar[1], [Ar. eṣer > āṣār آثار] *(a:sa:r) {OsT} is.* **1.** Eserler. **2.** Bir kimsenin veya toplumun meydana getirdiği, yaptığı kalıcı ve sanat değeri taşıyan yapı, eşya, kitap, yazılı ve sözlü ürünler; yapıtlar. **3.** Bir şeyin geçmişte veya şu anda varlığını belgeleyen iz ve kalıntılar; emare; nişan. **4.** Kitaplar. 🗗 **āsār-ı atîka,** *{OsT} Eski eserler.*|| **āsār-ı cedîde,** *{OsT} Yeni eserler.*|| **āsār-ı edebiye,** *{OsT} Edebî eserler.*|| **āsār-ı eslāf,** *{OsT} Eskilerin yazdığı eserler.*|| **āsār-ı hāzıra,** *{OsT} Çağdaş eserler.*|| **āsār-ı ilmiye,** *{OsT} Bilimsel eserler.*|| **āsār-ı islāmiye,** *{OsT} İslamî eserler.*|| **āsār-ı kadîme,** *{OsT} Eski eserler.*|| **āsār-ı kalemiyye,** *{OsT} Kaleme alınmış, yazılmış eserler.*|| **āsār-ı kudemā,** *{OsT} Eskilerin yazdığı eserler.*|| **āsār-ı matbūa,** *{OsT} Basılmış eserler.*|| **āsār-ı mergube,** *{OsT} Rağbet kazanmış, tercih edilen eserler.*|| **āsār-ı mehdiye,** *{OsT} Dünya ekseninde meydana gelen eğilme.*|| **āsār-ı mergūbe,** *Beğeni kazanmış eserler.*|| **āsār-ı nefîse,** *{OsT} Güzel sanat eserleri.*|| **āsār-ı nisvān,** *Kadınların eserleri.*|| **āsār-ı sanat,** *{OsT} Sanat eserleri.*|| **āsār-ı sınāiye ve zarîfe,** *{OsT} Zarif ve süslü eserler.*|| **āsārü'ş-şerîfe,** *Kutsal emanetler.*||

asar[2], [Ar. ʿaṣar عصر] *{OsT} is.* **1.** Toz. **2.** Sığınak.

asar[3], [Ar. ʿışr > āṣār آصار] *(a:sa:r) {OsT} is.* **1.** Görevler; vazifeler. **2.** Yükler. **3.** Kabahatler; cürümler; suçlar.

asar[4], [Ar. ʿasār عسار] *{OsT} is.* Fakirlik.

asar[5], [Ar. ḥiṣār *(kuşatma)* > Far. hiṣār / Ar. āṣār => asar] *{ağız} is.* **1.** Kale; burç. **2.** Kayalık; tepe. [DS]

asare, [Far. āsāre آساره] *(a:sa:re) {OsT} is.* Sayı; hesap.

asarim, [Ar. aṣārīm اصاريم] *(asa:ri:m) {OsT} is.* **1.** Çadır kümeleri. **2.** Ayrı ayrı ve küçük insan kümeleri.

asarlık, -ğı [asar-lık] *{ağız} is.* Tarihî yıkıntıların bulunduğu yer. [DS]

asarmak, [Moğ. asar-mak / asra-mak اسرمق] *{eAT} geç. f. [-ur]* **1.** Korumak; esirgemek; sakınmak. **2.** *{ağız}* Beslemek; büyütmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Ağaç için) budamak; bakımını yapmak. [DS] **4.** *{ağız}* İyi kullanmak; saklamak. [DS] **5.** *{ağız} dönşl. f.* Yetişmek; büyümek. [DS]

asartma, [asar-t-ma] *{ağız} is.* **1.** Asartmak işi. **2.** A-

ğaçlık. **3.** Bakılmış, budanmış ağaç. **4.** Küçükten alınarak bakılıp büyütülmüş çocuk; besleme. [DS]

asartmak, [asar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Beslemek; büyütmek; korumak; yetiştirmek. **2.** (Ağaç için) budamak; bakmak. **3.** Gururlandırmak; şımartmak. **4.** Abartmak; mübalağa etmek. **5.** *gçsz. f.* Saygı göstermek. [DS]

asartmalık, -ğı [asart-ma-lık] *{ağız} is.* Koruluk; ağaçlık. [DS]

asarun, [Far. āsārūn آساروْن] *(a:sa:ru:n) {OsT} is.* Kedi otu.

asavi, [Ar. ʿaṣāvī عصاوى] *(asa:vi:) {OsT} sf.* Asa ile ilgili; asaya ait.

asayib, [Ar. ʿışābe *(bağ, sargı)* > ʿaṣāyib عصايب] *(asa:yib) {OsT} is.* **1.** Bağ, sargı, topluluk. **2.** Topluluklar; cemaatler; sosyete. **3.** Başa bağlanan bağlar; kaşbastılar.

asayiş, [Far. āsūden *(dinlenmek)* > āsāyiş آسايش] *(a:sa:yiş) {OsT} is.* **1.** Korku ve endişe verecek hiçbir şeyin bulunmayışı; emniyet; güvenlik; huzur. **2.** Kanun ve nizam hakimiyeti; kamu düzeni. **3.** Dinlenme hâli; sükûnet. ◘ **āsāyiş-bahş,** *{OsT} Huzur ve güven veren.*|| **āsāyiş berkemāl,** *{OsT} 1. Güvenlik yerinde. 2. İşler yolunda.*|| **āsāyiş-cū,** *{OsT} Asayiş arayan; güven ve huzur içinde olmak isteyen.*|| **āsāyiş-cūyāne,** *{OsT} Güven ve huzur arayana yakışır biçimde; tam asayiş arayana göre.*|| **āsāyiş-perver,** *{OsT} 1. Asayişi sağlayan. 2. Barışa hizmet eden.*|| **āsāyiş-perver-āne,** *{OsT} Tam rahat, huzur ve güvenlik isteyenlere yakışır tarzda.*

asayişli, [asayiş-li] *(a:sa:yişli) sf.* Rahat ve huzur içinde; güvenli.

asayişsiz, [asayiş-siz] *(a:sa:yişsiz) sf.* **1.** Rahat ve huzur kaçırıcı; karışık; huzursuz. **2.** Kanun ve nizam dışı; güvensiz; kargaşa içinde; anarşik.

asayişsizlik, [asayiş-siz-lik] *(a:sa:yişsizlik) is.* **1.** Kanun ve nizamlara aykırı hareket etme; kanunsuzluk. **2.** Kamu güvenliği ve düzeninin, kanun hakimiyetinin sağlanamaması durumu; güvensizlik; karışıklık; anarşi.

asb, [Ar. ʿaṣb عصب] *{OsT} is.* **1.** Sargı. **2.** Bağ. **3.** Mendil.

asbab, [Ar. ṣabeb > aṣbāb اصباب] *(asba:b) {OsT} is.* Çukur yerler.

asbag, [Ar. ṣıbġ > aṣbāġ اصباغ] *(asba:ğ) {OsT} is.* Boyalar.

asbah, [Ar. ṣubḥ > aṣbāḥ اصباح] *(asba:h) {OsT} is.* Sabahlar.

asban, [Far. āsbān آسبان] *(asba:n) {OsT} is.* Değirmenci.

asbani, [Far. āsbānī آسبانى] *(asba:ni:) {OsT} is.* Değirmencilik.

asbar, [Ar. ṣıbr > aṣbār اصبار] *(asba:r) {OsT} is.* Ak bulutlar.

asbaşkan, [as(t)+baş-kan] *(a'sbaşkan) is.* İkinci başkan.

asbest, [Yun. asbestos *(söndürülemez)* > Fr. asbeste] *is. min.* Bir silikat türü tremolitin bozulmasıyla meydana gelmiş bulunan ateşe dayanıklı, kırılmadan bükülebilen ipek görünümünde lifli yapıda hidratlı doğal kalsiyum ve magnezyum silikat; amyant; taş pamuğu; kaya lifi. ◘ **asbest yünü,** *Asbestin işlenerek yün hâline getirilmişi.*

asbestli, [asbest-li] *sf.* **1.** Yapısında asbest bulunan. **2.** Asbest karıştırılmış. ◘ **asbestli çimento levha,** *Eternit.*

asbestoz, [Fr. asbestose] *is. tıp.* Uzun süre veya çok fazla asbest tozu karışmış havayı teneffüs etmekle asbest liflerinin akciğerde meydana getirdiği tazminat doğurucu bir meslek hastalığı.

asbetel, [? asbe+tel] *is.* Dokuma tezgâhlarında kullanılan mintar denilen tarağın telleri.

asced, [Ar. ʿasced عسجد] *{OsT} is.* Saf altın.

asçekim, [as+çekim] *is. fiz.* Yerin çekim alanından daha düşük bir çekim alanında bulunan bir maddeye etkiyen çekim kuvveti.

asda, -a'ı [Ar. ṣadaʿ > aṣdāʿ اصداع] *(asda:) {OsT} is.* Sesler; sadalar; avazlar.

asdaf, [Ar. ṣadef > aṣdāf اصداف] *(asda:f) {OsT} is.* Sedefler.

asdag, [Ar. ṣudġ > aṣdāġ اصداغ] *(asda:ğ) {OsT} is. anat.* Şakaklar.

asdagan, [Ar. aṣdaġān اصدغان] *(asdağa:n) {OsT} is. anat.* İnsanın kollarındaki atardamarlar.

asdak, [Ar. ṣıdḳ *(doğruluk)* > aṣdāḳ اصداق] *(asda:k) {OsT} is.* **1.** Gerçekler; hakikatler. **2.** İçten ve doğru olanlar.

asdana, [Far. āsitāne] *{ağız} is.* **1.** Eşik. **2.** Büyük derviş tekkesi. **3.** Başkent. **4.** İstanbul. [DS]

asdar, [Far. āster آستر => asdar اصدر] *{eAT} sf.* (Bez için) kaba; kalın. ◘ **asdar bez,** *{eAT} Kalın, kaba bez.*

asdika, [Ar. ṣādıḳ *(doğru)* > aṣdiḳā' اصدقاء] *(asdika:) {OsT} is.* Gerçek dostlar; samimi dostlar.

aseksüel, [Fr. asexuelle] *sf.* **1.** Cinsiyetsiz. **2.** *biy.* Eşeysiz.

asel, [Ar. ʿasel عسل] *{OsT} is.* **1.** Bal. **2.** Cennette akan dört ırmaktan biri. **3.** Bitkilerin tatlı özsuyu. **4.** Bazı ağaçlardan akan tatlı su; reçine; sakız.

aselbent, -di [Ar. ʿasel lubna] *{OsT} is.* **1.** Güneydoğu Asya'da yetişen gövdesinden sızan reçineleri antiseptik ilaç ve parfüm sanayiinde kullanılan günlük cinsi ağaç, *(Sytax tonkinensis).* **2.** Bu ağacın hoş kokulu reçinesi; balsam.

aseli, [Ar. ʿaselī عسلی] *(aseli:) {OsT} sf.* **1.** Bal rengin-de; bal sarısı. **2.** Bal renkli bir çeşit kumaş. **3.** Eski-den Yahudilerin tanınmak için omuzlarına astıkları sarı kumaş parçası.

aseliyet, [Ar. ʿaselī > ʿaseliyyet عسلیت] *{OsT} is.* Bal özelliği.

asem, -mmi [Ar. samm > aṣamm اصم] *{OsT} sf.* (Kişi için) çok sağır; kulakları hiç işitmeyen.

asenkron, [Fr. asynchrone) *sf.* Başlama ve bitiş zamanları denk olmayan; yadın kurun.

asepsi, [Fr. asepsie] *is.* **1.** Hastalık yapan mikropların yokluğu. **2.** Ameliyathanelerin ve ameliyat araçla-rının mikroplardan arındırılma işlemi.

aseptik, -ği [Fr. aseptique] *sf.* İçinde veya üzerinde mikrop bulunmayan; mikropsuz.

asepsili, [asapsi-li] *sf.* **1.** Mikropsuz. **2.** Asepsi ile il-gili.

aser, [Ar. ʿaṣer عصر] *{OsT} is.* Solaklık.

a'ser, [Ar. ʿuṣr *(zorluk)* > a'ṣer اعصر] *{OsT} sf.* **1.** Da-ha güç; en güç; çok zor ve dayanılmaz; dayanılma-sı çok güç olan. **2.** Solak.

aserat, [Ar. ʿaṣere > ʿaṣerāt عثرات] *(asera:t) {OsT} is.* **1.** Sürçmeler; takılmalar. **2.** Yanılmalar.

asere, [Ar. ʿaṣere عثره] *{OsT} is.* **1.** Sürçme; takılma; ayak kayması. **2.** Hata yapma; yanılma.

ases, [Ar. ʿas *(nöbetçi)* > ʿases *(nöbetçiler)* عسس] *{OsT} is.* Gece bekçisi. 🗗 **ases başı,** *İmparatorluk dönemi İstanbul'unda Yeniçeriliğin kaldırılmasın-dan önce güvenlik ve asayişi sağlamakla görevli teşkilatın başı.*

asesiye, [Ar. ʿasesiyye عسسیه] *{OsT} is.* Gece bekçi-sinin ücreti.

asetat, [Lat. acetum *(sirke)* > Fr. acétate] *is. kim.* **1.** Asetik asidin tuzu veya esteri. **2.** Asetik anhidritin sülfürik asit yardımıyla selüloza etkisinden meyda-na gelen, zor tutuşan ve kimyasal etkenlere karşı dayanıklı şeffaf plastik madde; asetilselüloz.

asetatlı, [asetat-lı] *sf.* Bileşiminde asetat bulunduran.

asetik, -ği [Lat. acetum *(sirke)* > Fr. acétique] *sf.* **1.** Sirkeyle ilgili. **2.** Sirkeyle aynı özellikte olan. 🗗 **asetik asit,** *kim. Sirkeye tadını ve özelliklerinden pek çoğunu veren, boğucu bir kokusu olan ve deri-ye değince bir yanma hissi veren asit:* CH_3-CO_2H.‖ *kim.* **asetik asit fermantasyonu,** *biy. Etil alkolden asetik asit oluşması.*‖ **asetik anhidrit,** *kim. Asetil klorüre sodyum asetat etkimesiyle elde edilen sıvı:* $(CH_3$-$CO)_2O$.

asetilen, [Fr. acétylène] *is.* Aydınlatma ve metal kaynak sanayiinde ısıtıcı olarak kullanılan, kalsi-yum karbürün su ile tepkimesi sonucu açığa çıkan doymamış hâldeki gaz hidrokarbon: HC=CH.

asetimetre, [Fr. acétimètre] *is.* Sirke asidinin yoğun-luğunu ölçmeye yarayan asitölçer.

aseton, [Fr. acétone] *is. kim.* Kalsiyum asetatın kuru olarak damıtılmasıyla elde edilen renksiz, hoş ko-kulu, 56 °C'de kaynar, su ile karışabilir ve yağ, reçine gibi organik maddenin çözücüsü en yalın keton: CH_3-CO-CH_3 ; propanon; dimetilketon.

asf[1], [Ar. ʿaṣf عصف] *{OsT} is.* Rüzgârın kuvvetli es-mesi.

asf[2], [Ar. ʿasf عسف] *{OsT} is.* **1.** Zulüm. **2.** Haksızlık etme. **3.** Yoldan çıkma. **4.** Can çekişme; ölüm hâli.

asfa, [Ar. ṣafvet > aṣfā اصفا / اصفی] *(asfa:) {OsT} is.* En saf ve temiz olan.

asfad, [Ar. aṣfād اصفاد] *(asfa:d) {OsT} is.* Suçluların, mahkûmların el veya ayaklarına bağlanan demir kelepçe.

asfaf, [Ar. aṣfāf اصفاف] *(asfa:f) {OsT} is.* **1.** Saflar. **2.** Hatlar.

asfalt, [Yun. asfaltos *(zift)* > Fr. asphalte] *is.* **1.** Katı kahverengi-siyah, 1'e yakın yoğunlukta, 50 ile 100 °C arasında yumuşayan, petrol eterinde erimeyen, ancak karbon sülfürde eriyen bir madde; bitüm. **2.** Petrol tortularını teşkil eden petrolün damıtılması sırasında elde edilen en ağır kısmı; petrol katranı. **3.** Esas maddesi petrol katranı olan ve yol kapla-makta kullanılan karışım. **4.** *gnşl.* Asfalt ile kap-lanmış yol. **5.** *sf. argo.* (İş için) kolay. **6.** *argo.* (Baş için) kel; saçsız. 🗗 **asfalt biti,** *argo. Küçük otomo-bil.*‖ **asfalt etmek,** *argo. Bir kimseyi ayakta dura-mayacak kadar dövmek.*

asfalten, [Fr. asphaltène] *is.* Asfaltta bulunan mole-kül ağırlığı çok yüksek hidrokarbon.

asfaltit, [Fr. asphaltite] *is.* Organik maddelerin bitüm ile karışması sonucu meydana gelmiş kömür.

asfaltlama, [asfalt-la-ma] *is.* Asfalt dökme işi.

asfaltlamak, [asfalt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir yeri asfalt ile kaplamak; asfalt dökmek.

asfaltlanma, [asfalt-la-n-ma] *is.* **1.** Asfalt dökülme. **2.** Asfalt bulaşma; asfalta batma. **3.** Asfalt yola sa-hip olma. «Bütün köyler asfaltlanma yarışındalar.»

asfaltlanmak, [asfalt-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Asfalt kaplama yapılmak; asfalt dökülmek. *Sokağımız as-faltlandı.* **2.** *dönşl. f.* Asfalt bulaşarak kirlenmek; asfalt olmak. *Gömleğim asfaltlandı.* **3.** Asfalt yola sahip olmak. *Bütün köyler asfaltlandı.*

asfaltlı, [asfalt-lı] *sf.* İçinde asfalt bulunan; bitümlü.

asfalya, [Yun. asphalia] *is.* **1.** Elektrik sigortası. **2.** *argo.* Sigara. 🗗 **asfalyaları gevşemek,** *argo. Diz-lerinin bağı çözülmek.*

asfar[1], [Ar. ṣufret *(sarılık)* > aṣfar / aṣfer اصفر] *{OsT} is.* Sarı veya sarıya yakın açık renk.

asfar[2], [Ar. ṣıfr *(boş)* > aṣfār اصفار] *(asfa:r) {OsT} is.* **1.** Sıfırlar. **2.** Boş ve değersiz şeyler.

asfen, [Ar. ʿasf > ʿasfen عسفًا] *(a'sfen) {OsT} sf.* Zu-lümle; zulmederek.

asfer, [Ar. aṣfer اصفر] *{OsT} is.* **1.** Sarı. **2.** Uçuk, sarı benizli. **3.** Kızıl. **4.** Islık çalıcı; ötücü. **5.** Büsbütün boş.

asfînik, -ği [Fr. acide phénique] *{ağız} is.* Naftalin. [DS]

asfiya, [Ar. ṣafvet *(temizlik)* > aṣfiyā اصفيا] *(aṣfiya:) {OsT} is.* **1.** İçi saf ve temiz olanlar. **2.** Gerçek dost olanlar. **3.** Azizler.

asfur, [Ar. ʿuṣfūr عصفور] *is. bot.* → aspur.

asga, [Ar. aṣġā اصغا] *(asga:) {OsT} sf.* **1.** Çarpık yüzlü. **2.** Öğrenmeye çok hevesli.

asgançu, [as *(cariye)* > as-ġan-çu] *{eT} is.* Yaltaklanma; iki yüzlülük; riyakârlık. [EUTS] [Gabain]

asgançulamak, [as-ġan-çu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Eğlenmek; alay etmek; istihza etmek. [EUTS] **2.** Yaltaklanmak; iki yüzlülük etmek. [Gabain] [EUTS]

asgar, [Ar. ṣaġīr *(küçük)* > aṣġar اصغر] *{OsT} sf.* **1.** En küçük. **2.** Daha küçük. **3.** Pek küçük. 🗗 **asgar-ı nâmütenâhî,** *Sonsuzluğun en küçük değeri; sonsuz küçük.*

asgarımüşterek, -ği [Ar. aṣġar-i müşterek اصغرمشترك] *{OsT} is.* Ortak noktaların en azı.

asgari, [Ar. aṣġarī اصغرى] *(asgari:) {OsT} sf.* **1.** En az, en küçük olan; minimum. **2.** En aşağı. **3.** En azından. 🗗 **asgari fiyat,** *Serbest piyasa ekonomisinde, malların bedellerinin düşebileceği en az miktar.*|| **asgari hadde indirmek,** *En az, en düşük seviyeye indirmek.*|| **asgari ücret,** *Günün geçim şartlarına bağlı olarak iş kollarına göre işçiye ödenecek ücretin en az miktarı.*|| **asgariye indirmek,** *En az, en düşük seviyeye indirmek.*

asgı, [as-mak > as-ġı / as-kı] *{ağız} is.* **1.** Askı. **2.** Kadınların zincirle boyunlarına astıkları altınlar. **3.** İple bağlanıp tavana asılan meyve, sebze vb. [DS]

asgılık, -gı [as-kı-lık] *{ağız} is.* Kışa saklanacak yaz meyvesi. [DS]

asgın, [as-mak > as-kın] *sf.* → askın.

ashab, [Ar. ṣāḥib > aṣḥāb اصحاب] *(asha:b) {OsT} is.* → ashap. 🗗 **ashâb-ı aba,** *{OsT} Hz. Muhammed(sa)'in ailesi (kızı Fatma, damadı Hz. Ali, torunları Hasan ve Hüseyin).*|| **ashâb-ı akar,** *{OsT} Gelir sahipleri.*|| **ashâb-ı âmal,** *{OsT} Aç gözlüler, hırs sahipleri.*|| **aslıâb-ı Araf,** *{OsT} Cennetle cehennem arasında kalan, ikisine de giremeyen kimseler.*|| **ashâb-ı Bedr,** *{OsT} Bedir savaşında bulunmuş olan Müslümanlar.*|| **aslıâb-ı calı,** *{OsT} Mevki ve makam sahipleri; rütbesi yüksek olanlar.*|| **aslıâb-ı cahîm,** *{OsT} Cehennemlikler.*|| **ashâb-ı Cennet,** *{OsT} Cennete gidecek olanlar; iyi ve hayırlı kişiler.*|| **ashâb-ı devlet,** *{OsT} 1. Servet sahipleri. 2. Devletin ileri gelenleri.*|| **aslıâb-ı dirâyet,** *{OsT} Becerikli ve yetenekli kimseler.*|| **ashâb-ı emlak,** *{OsT} Mal sahipleri.*|| **aslıâb-ı güzîn,** *{OsT} Seçkin ve meşhur sahabeler.*|| **ashâb-ı hayr,** *{OsT} Hayır sahipleri.*|| **aslıâb-ı idâre,** *{OsT} Yöneticiler.*|| **ashâb-ı itibar,** *{OsT} Saygı gören kişiler.*|| **ashâb-ı kalem,** *{OsT} Memurlar.*|| **ashâb-ı kehf,** *{OsT} Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen, zamanlarının zalim yönetiminden kaçarak saklandıkları bir mağarada uzun yıllar kalan ve uyandıkları zaman köpeklerinin kemiklerinden başka bir şeyin kalmadığını gören muhterem kişiler; Yedi Uyurlar.*|| **aslıâb-ı kirâm,** *{OsT} Peygamberimiz Hz. Muhammed'in yakınları.*|| **ashâb-ı kubûr,** *{OsT} Kabir ehli; ölüler.*|| **ashâb-ı mesâlilı,** *{OsT} Devlet dairesinde işi olanlar.*|| **ashâb-ı menâsıb,** *{OsT} Yüksek rütbeli yöneticiler.*|| **ashâb-ı mütalaa,** *{OsT} Okuyucular.*|| **ashâb-ı nâr,** *{OsT} Cehennemlikler.*|| **ashâb-ı nâmus,** *{OsT} Namuslu kişiler.*|| **aslıâb-ı rivâyet,** *{OsT} Hikâye ve menkıbe anlatanlar.*|| **ashâb-ı salîb,** *{OsT} Haçlı askerleri.*|| **ashâb-ı sebt,** *{OsT} Cumartesi sahipleri; cumartesiyi kutsal sayanlar; Yahudiler.*|| **aslıâb-ı servet,** *{OsT} Zenginler.*|| **aslıâb-ı suffa',** *{OsT} Sofa ehli; Mescid-i Nebevi'nin yanında bulunan ve suffa (seki) denilen yerde ikamet ederek Peygamberimizin her türlü sohbet ve nasihatlerini dinleyen ve Kur'an tahsil eden, başka hiçbir dünyevi işle uğraşmayan, geçimleri yalnızca Resulullah tarafından karşılanan sahabe.*|| **ashâb-ı süyûf,** *{OsT} Kılıç sahipleri; askerler.*|| **ashâb-ı tedbîr,** *{OsT} İdareciler; tedbir alan kişiler.*|| **ashâb-ı tevârih,** *{OsT} Tarih yazanlar; tarihçiler.*|| **ashâb-ı tımar,** *{OsT} Tımar ve zeamet sahipleri.*|| **ashâb-ı yemîn,** *{OsT} İnanılır, güvenilir; Allah'a itaatleri ve amelleri iyi olup amel defterleri sağ taraftan verilecek insanlar; sağcılar.*

aslıap, -bı [Ar. ṣāḥib > aṣḥāb اصحاب] *(asha:b) {OsT} is.* **1.** Sahipler. **2.** Bir varlık veya bir özelliğe sahip olanlar. **3.** Dostlar. **4.** Tanınmış kişiler. **5.** Peygamberimiz Hz. Muhammed'i sağlığında gören, sohbetinde bulunan Kur'an'ı ve İslam'ı bizzat kendisinden öğrenen İslam büyükleri.

ashar[1], [Ar. ṣıhr *(enişte)*> aṣhār اصهار] *(asha:r) {OsT} is.* **1.** Enişteler. **2.** Evlilik yoluyla birbiri ile akraba olan erkekler.

ashar[2], [Ar. aṣḥār اصحر] *{OsT} is.* **1.** (Kişi için) saçı kızıl. **2.** (Kişi için) kırmızı tüylü.

ashiya, [Ar. aṣḥiyā اسخيا] *{OsT} sf.* Cömert olan(lar).

-asıl[1], [-ası / -esi / -y-ası / -y-esi] *{eAT} çek e.* Geniş zaman eki "-ar, -ır" değerinde.

-asıl[2], [-ası / -esi / -y-ası / -y-esi] *{eAT} yap e.* **1.** Gelecek zaman ortacı eki. Eski Türkçede yoktur, Eski Anadolu Türkçesi devresinde ortaya çıkmıştır, bugün yerini "-acak / -ecek" ekine bırakmıştır. **2.** -acağı. **3.** -asıca; -sın. 🗗 **-ası gelmek,** *{eAT}. -mak istemek; -acağı gelmek.*|| **-ası olmamak,** *{eAT} -mamak; -amamak.*

-ası[3], [-a-sıġ > -ası / -esi] *yap. e.* **1.** Fiillerden, gelecek zaman kavramlı sıfatlar yapar: *kör olası (adam).* **2.** Dilek, dua ve beddua kavramı katan isimler yapar: *göresi (gelmek).* **3.** Kalıcı isimler türettiği de olur: *çalası "yoğurt mayası", alası "alacak", giysi (< giyesi < geyesi).*

ası[1], [*eT.* asıġ اصى] *{eT} {eAT} is.* **1.** Yarar; fayda. **2.** Kazanç; kâr. **3.** Çıkar; menfaat. **4.** Faiz.

ası[2], [*eT.* asıġ] *{ağız} sf.* **1.** İri; gösterişli; gelişmiş; büyük. **2.** Yetişkin; olgun. **3.** (Koyun, kuzu yavrusu, ürün vb. için) Erken doğan; erken yetişen. **4.** *zf.* Erken; gün doğmadan önce. [DS] 🗗 **ası dana,** *{ağız} Süt emme dönemi geçtiği hâlde daha anasını emen dana.* [DS]|| **asıdan gelmek,** *{ağız} Tez gelmek; erken dönmek.* [DS]

ası[3], [as-mak > as-ı] *is.* Asmak işi. 🗗 **asıda olmak** (kalmak), *(İş için) sonuçlandırılmadan öylece bırakılmak.*

asi[4], [Ar. ʿāsī => asi] *{ağız} sf.* İsyan eden; karşı gelen; asi. [DS] 🗗 **asi gelmek,** *{ağız} Karşı gelmek.* [DS]

asıcı, [as-ıcı] *is.* **1.** Cellat. **2.** *sf.* Asılı tutan. 🗗 **asıcı bağ,** *Karaciğer, yumurtalık, kamış gibi organları tutan kas büklümü.*

asıcıl, [*eT.* asıġ > ası-cıl] *sf.* Her işte kendine menfaat sağlamaya çalışan; çıkarcı.

asıç, [as *(yemek)* > as-ıç] *{eT} is.* Çanak.

asıf, [Ar. ʿaṣaf *(esmek)* > ʿāsıf / ʿāsıfe عاصف / عاصفه] *(a:sıf) {OsT} sf.* (Rüzgâr, fırtına için) çok sert ve şiddetli esen.

asıg, [as-mak > as-ıġ] *{eT} is.* **1.** Ası; kazanç; kâr. [DLT] [EUTS] **2.** İstifade; fayda; yarar. [ETY] [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] **3.** Faiz. [EUTS]

asıglıg, [as-ıġ-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Asılı; kazançlı. [DLT] [EUTS] **2.** Faydalı; yararı olan; yararlı. [EUTS]

asıglık, [as-mak > as-ıġ-lık] *{eT} sf.* Fayda; yarar.

asıgsız, [as-ıġ-sız] *{eT} sf.* **1.** Asısız; kazançsız. [EUTS] **2.** Faydasız; yararsız. [EUTS]

asığlıg, [as-ıġ-lıġ] *{eT} sf.* Faydalı; kazançlı. [Mühennâ]

asık[1], **-ğı** [*eT.* as-ıġ] *{ağız} is.* Faiz. [DS]

asık[2], **-ğı** [as-mak > as-ık] *sf.* **1.** Asılı. **2.** (Yüz için) kızgınlık, öfke ve hoşnutsuzluk ifade eden; somurtkan. 🗗 **asık suratlı,** *Öfkesini ve hoşnutsuzluğunu kızgın ve somurtuk bir yüzle ifade eden.*

asıklık, -ğı [asık-lık] *is.* **1.** Asık olma hâli. **2.** Yüzün öfke ve hoşnutsuzluk ifade eden durumu; sertlik; çatıklık; somurtkanlık.

asıl[1], **-sı** [Ar. aṣl *(kök)* عصل] *is.* **1.** Kök. **2.** Bir şeyin bizzat kendisi. **3.** Bir şeyin çıktığı, başladığı yer; memba. **4.** Soy; nesep; hasep. **5.** Bir şeyin önde gelen birincil kısmı. **6.** *sf.* Gerçek; hakiki; sahih. **7.** Kaynak durumunda olan. **8.** *zf.* Gerçekte. 🗗 **asıl nüsha,** *1. Bir çevirinin yapıldığı, bir suretin çıkarıldığı eserin vb. şeyin kendisi; orijinal. 2. Devlet daireleri ile mahkemelerde yazılan yazıların imzalı ve mühürlü ilk nüshası.*|| **asıl ululugı,** *{eAT} Soy yüceliği; asalet.*|| **asıl sayılar,** *Sıra veya üleştirme sıfat eki almamış olan yalın hâldeki sayılar.*|| **asıl vurgu,** *Kelimenin kendisinde önceden var olan vurgu.*|| **aslı astarı,** *Bir şeyin gerçek durumu; iç yüzü; gerçeği, doğrusu.*|| **aslı astarı olmamak,** *Gerçekdışı, yalan ve uydurma olmak.*|| **aslı çıkmak,** *1. Gerçek olduğu anlaşılmak; doğrulanmak. 2. Gerçekleşmek.*|| **aslı çıkmamak,** *Gerçekliği, doğruluğu kanıtlanmamış olmak.*|| **aslı faslı olmamak,** *Gerçek dışı, yalan ve uydurma olmak.*|| **aslına bakarsan,** *Gerçeği öğrenmek istersen, anlamında söze giriş cümlesi.*|| **aslına bakmak,** *Kökünü, esasını araştırmak.*|| **aslına dönmek,** *1. Kökü, esası gibi olmak; aslına rücu etmek. 2. İlk hâline, başlangıçtaki durumuna dönmek.*|| **aslında,** *İşin gerçeğini, olayın doğrusunu söylemek gerekirse.*|| **aslı nesli,** *Kökü ve kaynağı; soyu sopu.*|| **aslını aramak,** *Kaynağını, kökünü bulmaya çalışmak.*|| **aslını astarını bilmek,** *İşin gerçek yüzünü bilmek; doğrusunu bilmek.*|| **aslını astarını öğrenmek,** *İşin gerçek yüzünü, doğrusunu öğrenmek.*|| **aslını bilmek,** *Bir şeyin gerçeğini ve doğrusunu bilmek.*|| **aslını bulmak,** *Bir şeyin gerçeğini, doğrusunu ve ilk kaynağını, bizzat kendisini bulmak.*|| **aslolan (asıl olan),** *En önemli ve ana temel olan.*

asıl[2], [? asıl] *{ağız} sf.* Güzel. [DS]

asılacak, -ğı [as-ıl-mak > as-ıl-acak آصلجق] *{eAT} sf.* **1.** Asılmaya değer. **2.** Asılmaya müstahak; ip kaçkını.

asılan, [as-ıl-mak > as-ıl-an آصيلان] *{eAT} sf.* Dik ve yüksek yerde asılı gibi duran.

asılandırmak, [*eT.* asıġ *(yarar)* > ası-la-n-dır-mak / assı-la-n-dır-mak اصيلنديرمق] *{eAT} ġçl. f. [-ır]* Yararlandırmak.

asılanma, [ası-la-n-ma آصيلنمه] *{eAT} is.* Asılanmak işi; yarar sağlama; yararlanma.

asılanmak, [*eT.* asıġ *(yarar)* > ası-la-n-mak / assı-la-n-mak آصيلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Yararlanmak; kazanç elde etmek.

asılı, [as-ıl-ı] *sf.* Bir ucundan tutturularak sarkıtılmış hâlde; asık; asma; muallak.

asılış, [asıl-ış] *is.* Asılmak işi ve biçimi.

asıllamak, [asıl *(güzel)* > asıl-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Düzeltmek. **2.** Güzelleştirmek. [DS]

asıllı, [asıl-lı] *sf.* Her hangi bir millete, kavme, ırka bağlı (olan). *Hint asıllı Müslümanlar.*

asıllu, [asıl-lu اصللو] *{eAT} sf.* Soylu.

asılma, [as-ıl-ma] *is.* **1.** Asılmak işi. **2.** Üstünde inatla durma, ısrar etme.

asılmak[1], [as-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Artırılmak. [EUTS] **2.** *dönşl.* Artmak; çoğalmak. [EUTS] [Üç İtigsizler] [EUTS] **3.** Sınırı aşmak. [EUTS]

asılmak[2], [as-ıl-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Yüksekteki bir şeye tutunmak, düşmemek için sarılmak. **2.** *{eT}* Uzamak. [DLT]

asılmak[3], [as-ıl-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi tutup çekmek. **2.** Vücudunun bütün gücünü kullanarak çekmek. **3.** Bir şeyi gayret ederek yapıp bitirmek; güçlükle becermek. **4.** *argo.* Israrla istemek; ısrar etmek; üstelemek; inat etmek; musallat olmak; sırnaşmak. 🗗 **Asılma depoya gider!** *argo. "Yılışma; sırnaşma; boşuna üsteleme!" anlamında kullanılır.*

asılmak[4], [as-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** *{eT} [-ur]* Uzatılmak; çekilmek. [DLT] **2.**Yukarıda bulunan bir çengel, dal ağaç vb. şeye tutturulmak, bağlanrnak; takılmak; iliştirilmek; sallandırılmak. **3.** İdam edilmek.

asılmak[5], [as-ıl-mak] *gçl. f. [-ır] argo.* **1.** Yakın arkadaşlık kurmak için bir kadına, kıza isteğini sözle, davranışla belli etmek; yanaşmak. **2.** Rahatsız etmek; sözle sarkıntılık etmek; sataşmak; tavlamaya çalışmak. **3.** Esrarlı sigaradan bir nefes çekmek. **4.** Futbolda bütün gücünü kullanarak topa vurmak. **5.** Eli ile kendi kendine cinsel tatminde bulunmak; istimna etmek; abazaya varmak.

asılmalu, [as-ıl-ma-lu آصلملو] *{eAT} sf.* Asılması gereken; asılacak olan.

asılmışadam, [as-ıl-mış+adam] *is. bot.* Ormanlık ve çayırlık yerlerde yetişen pembe veya süsen rengindeki çiçekleri asılmış insana benzeyen ve yumrulu kökleri kurutularak salep yapılan salepgiller familyasının örnek bitkisi; salep, *(Loroglossum).*

asılsız, [asıl-sız] *sf.* Doğru olmayan; dayanaksız; gerçek dışı; mesnetsiz. 🗗 **asılsız fasılsız,** *Hiç gerçekle ilgisi olmayan; uydurma.*

asılsuz, [asıl-suz آصلسز] *{eAT} sf.* Soysuz; asaletsiz.

asıltı, [as-ıl-tı] *is. fiz. kim.* Katı, sıvı veya gaz hâldeki madde parçacıklarının sıvı ve gaz ortamda çözünmeden dağılmış olma şekli; jel; koloit. Katıların sıvı içindeki asıltısına *(süspansiyon),* sıvıların sıvı içindeki asıltısına *(emülsiyon),* katı ve sıvıların gaz içindeki asıltısına *(aerosol)* denir.

asılu, [as-mak > as-ıl-u] *{OsT} sf.* Asılmış olan; asılı hâlde.

asım[1], [as-ım] *is.* Asma işi. 🗗 **asım takım,** *Kadınların kulaklarına taktıkları küpe ile boyunlarına taktıkları gerdanlık gibi süs eşyası; takı.*

asım[2], [Ar. ʿısmet *(men etmek)* > ʿāsım عاصم] *(a:sım) {OsT} sf.* **1.** Kendisini günahlardan men eden, haramdan çekinen; ismetli. **2.** Temiz, namuslu; iffetli. **3.** Yanına yaklaşılmayan; men eden; yasak.

asımlık, -ğı [as-ım-lık] *is.* Kadınların süs eşyası olarak boyun ve kulaklarına taktıkları gerdanlık ve küpe gibi takılar.

-asın, [-a-sın / -e-sin / -y-a-sın / -y-e-sin] *{eAT} çek e.* **1.** Gelecek zaman teklik ikinci kişi eki. **2.** İstek kipi teklik ikinci kişi çekim eki; dilek-istek, emir, tavsiye, tercih, serbestlik, gereklilik bildirir.

asınmak[1], as-mak > as-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Takınmak; kendi üzerine asmak. [DS]

asınmak[2], [as-ın-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bir şeyi çekmek; germek; asılmak. [DLT]

asınmak[3], [as-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Tırmanmak. [ETY]

asınmak[4], [as-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ır] [eT, -ur]* **1.** Aşı sağlamak; kazanç sağlamak. [EUTS] **2.** Yararlanmak; faydalanmak. [EUTS] **3.** Bağlanmak; takınmak. [EUTS] [Gabain]*{ağız} (aynı)* [DS] **4.** Asılmak. [EUTS] [DLT] [Gabain]

asıntı[1], [as-ıntı] *is.* **1.** Bir işi geciktirme; tavik. **2.** Birini tedirgin edecek kadar üzerine çok düşme; sırnaşma; tebelleş olma. **3.** *{ağız}* Sallantı. **4.** *{ağız}* İlgi; ilişik; askıntı. [DS] **5.** *{ağız}* Sırnaşık kimse; yapışkan; yüzsüz. [DS] **6.** *argo.* Ödenmemiş borç. 🗗 **asıntı olmak,** *1. argo. Tebelleş olmak; yapışkanlık etmek; gelip sırnaşmak. 2. {ağız} Birisinden geçinmek isteğiyle ardını bırakmamak.* [DS]

asıntı[2], [as-ıntı ?] *{ağız} sf.* Yüksek; yukarıda. [DS]

asıntı[3], [as-mak > as-ıntı] *is.* → askıntı.

asır, -srı [Ar. ʿaṣr *(zaman)*] *{OsT} is.* **1.** Yüz yıllık zaman süresi; yüzyıl. **2.** Devir. **3.** Zaman. **4.** Çağ. **5.** Öğle ile akşam arası; güneşin batışından yaklaşık iki buçuk saat öncesi; ikindi. 🗗 **asır-dîde,** *{OsT} Asır görmüş, yaşlanmış, eskimiş.*‖ **asr-ı evvel,** *{OsT} İkindi namazının ilk vakti.*‖ **asr-ı hâzır,** *{OsT} İçinde yaşadığımız, şimdiki zaman, çağ.* ‖ **asr-ı saâdet,** *{OsT} Peygamberimizin yaşadığı zaman.*‖ **asr-ı sâbık,** *{OsT} Geçen devir.*‖ **asr-ı sâni,** *{OsT} İkindi namazının son vakti.*

asırga, [as-mak > as-ır-mak / asır-ga] *is.* **1.** Asılan şey. **2.** Kulağa takılan uzun küpe.

asırlık, -ğı [asır-lık] *sf.* Varlığını yüz yıl kadar sürdürmüş, yüz yıldır hayatta olan; yüzyıllık.

asırmak, [as-ır-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Terbiye etmek. [EUTS]

asışmak, [as-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Asmakta yardım etmek. [DLT]

-asız[1], [-a-sız / -e-siz / -y-a-sız / -y-e-siz] *{eAT} çek. e.* Gelecek zaman çokluk ikinci kişi eki.

-asız[2], [-a-sız / -e-siz / -y-a-sız / -y-e-siz] *{eAT} çek. e.* İstek kipi çokluk ikinci kişi çekim eki; dilek-istek, emir, tavsiye, tercih, serbestlik ve gereklilik bildirir.

asi[1], [Ar. ʿişyan *(baş kaldırma)* > ʿaṣī / ʿaṣiye عصيه / عصى] *(asi:) {OsT} sf.* Çok isyancı.

asi[2], [Ar. ʿişyan *(baş kaldırma)* > ʿāṣī عاصى] *(a:si:) {OsT} sf.* **1.** İsteklere karşı direnen; uysal olmayan; karşı gelen; karşı duran. **2.** Kanun ve nizam tanımayarak devlete ve otoriteye karşı duran. **3.** Allah'ın emir ve yasaklarına uygun davranmayan; günahkâr. **4.** Haydut; şâki. ☐ **asi olmak,** *1. Baş kaldırmak. 2. Günahkâr olmak.* ‖ **asi zeybek,** *Isparta ve çevresinde yaygın olarak oynanan bir zeybek türü.*

asi[3], [Ar. ʿāṣī عاثى] *(a:si:) {OsT} sf.* Ahlaksız; ahlakı bozuk; çapkın.

asi[4], [Ar. āsī آسى] *(a:si:) {OsT} is.* Doktor; cerrah.

asi[5], [Far. āsī آسى] *(a:si:) {OsT} sf.* Mahzun; kederli.

asib[1], [Ar. ʿaṣīb عصيب] *(asi:b, s kalın söylenir) {OsT} sf.* Çok sıcak; kızgın.

asib[2], [Far. āsīb آسيب] *(a:si:b) {OsT} is.* **1.** Bela; felaket; musibet. **2.** Zarar; ziyan. **3.** Çarpışma; çatışma. ☐ **āsîb-i rüzgâr,** *Zamanın belası.* ‖ **āsîb-resān,** *Belaya düşüren; zarar veren.*

aside, [Ar. ʿaṣīde عصيده] *(asi:de) {OsT} is.* **1.** Arapların yağlı suda un kaynatarak yaptıkları bir tür bulamaç. **2.** *{ağız}* Yağ ve una pekmez veya şeker karıştırılarak yapılan bir tür helva; un helvası. [DS] **3.** Domates ve et suyu ile pişirilmiş pirinç pilavının ortasına bamya, kuş başı et veya tavuk doldurulmak suretiyle yapılan bir Türk yemeği; asıda. **4.** Un, et ve bamya ile yapılan bir Arap yemeği.

asidimetre, [Fr. acidimètre] *is. kim.* **1.** Asit çözeltilerinin derişiklik derecelerini ölçmeye yarayan alet. **2.** Sütün, şarabın vb. sıvıların asitliğini ölçmeye yarayan alet; asit ölçer.

asidoz, [Fr. acidose] *is. tıp.* Şeker hastalığı vb. sebeple kanda pH düşmesi.

asif, [Ar. ʿasīf عسيف] *(asi:f) {OsT} is.* Para ile tutulan işçi; gündelikçi.

asil[1], [Ar. aṣl *(kök)* > aṣālet *(köklülük)* > aṣīl اصيل] *{OsT} sf.* **1.** Sağlam. **2.** Köklü. **3.** Bir hukuki işlemi kendi adına bizzat kendisi yapan; kendi adına hareket eden. **4.** Gerek doğuştan gerekse hükümdar tarafından verilen soyluluk unvanı. **5.** Onuru, şerefi, yüceliği; incelik ve zarafeti olan. **6.** Saygı uyandıran. **7.** Bir göreve kalıcı olarak atanan; görevinde sürekli. ☐ **asil olarak,** *1. Bir görevde kalıcı olarak. 2. Adaylığı kalkmış olarak.*

asil[2], [Ar. aṣīl اصيل] *(asi:l) {OsT} is.* **1.** Öğleden sonranın son kısmı. **2.** Ölüm.

asilane, [Ar. asīl + Far. -āne اصيلانه] *(asi:lâ:ne) {OsT} zf.* Asilce; soylulara yakışır şekilde; soylu gibi.

asile, [Ar. aṣīle اصيله] *(asi:le) {OsT} is.* **1.** Öğleden sonranın son kısmı; akşam. **2.** Bir şeyin bütünü. **3.** Ölüm.

asileşme, [asi-le-ş-me] *is.* Asi olma, asi duruma gelme işi.

asileşmek, [asi-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Asi duruma gelmek. **2.** İtaatsizlik etmek, kafa tutmak, karşı gelmek.

asilik, -ği [asi-lik] *(a:silik) is.* **1.** Bir isyankâr olma hâli. **2.** Günahkâr olma hâli.

asilleşmek, [asil-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Asil olmak. **2.** Yüksek değer kazanmak.

asillik, -ği [asil-lik] *is.* Asil olma durumu.

asilzade, [Ar. asīl + Far. -zāde اصيلزاده] *(asi:lza:de) {OsT} is.* Soylu ve görgülü bir aileye mensup olan kişi.

asilzadegân, [Ar. asīl + Far. -zāde-gān اصيلزادگان] *(asi:lza:degâ:n) {OsT} is.* Asilzadeler; soylular.

asilzadelik, -ği [asilzade-lik] *(asi:lza:delik) is.* Soyluluk.

asim, [Ar. iṣm > āṣim آثم] *(a:sim) {OsT} sf.* **1.** Suç işlemiş; kabahatli. **2.** Günahkâr.

asime, [Far. āsīme آسيمه] *(a:si:me) {OsT} sf.* **1.** Alıcısız; beyinsiz. **2.** Şaşkın; sersem. ☐ **āsîme-gî,** *1. Akılsızlık; beyinsizlik. 2. Şaşakalmış olma.* ‖ **āsîme-sār,** *Kafası karışık.* ‖ **āsîme-ser,** *Kafası karışık.*

asimetri, [Fr. asymétrie] *is.* Simetri yokluğu; bakışımsızlık.

asimetrik, -ği [Fr. asymètrique] *sf.* Simetrik olmayan; bakışımsız.

asimilasyon, [Fr. assimilation] *is. biy.* **1.** Sindirme; özümleme. **2.** *siy.* Kendi içinde eritme; kültürel yönden kendine benzetme; kendi kimliğine büründürme; asimile etme. **3.** *dbl.* Benzeşme.

asimptot, [Fr. asymptote] *is. mat.* Bir eğriye gittikçe yaklaşan ancak ne kadar uzatılırsa uzatılsın bir türlü kesmeyen doğru; sonuşmaz.

asin, [Ar. āsin آسين] *(a:sin) {OsT} sf.* Pis kokulu.

asir[1], [Ar. āṣir آثير] *(a:sir) {OsT} sf.* Bir efsaneyi aktaran.

asir[2], [Ar. ʿāṣir / ʿāṣire عاثيره / عاثير] *(a:sir) {OsT} sf.* Ayağı kayan.

asir[3], [Ar. ʿāṣir / ʿāṣire عاصيره / عاصير] *(a:sir) {OsT} sf.* Üzüm ve benzeri şeylerin şırasını çıkarmak için sıkan.

asir[4], [Ar. aṣīr اصير] *(asi:r, s kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Bitişik; komşu. **2.** Karmakarışık; dolaşık.

asir[5], [Ar. ʿaṣīr عصير] *(asi:r) {OsT} is.* Şırası, yağı alınmak üzere sıkılan şey; usare.

asir[6], [Ar. ʿasīr عسير] *(asi:r) {OsT} sf.* **1.** Zor; güç; zahmetli; müşkül. **2.** (Kişi için) titiz yaradılışlı.

asir[7], [Yun. aiter *(atmosferin ötesini dolduran renk-*

siz ve saydam madde; esir) > Ar. āṣīr [آثير] *(a:si:r) {OsT} is.* Gökyüzü.

asire[1], [Ar. ʿaṣīre عصيره] *(asi:re, s kalın söylenir) {OsT} is.* Cibre; posa.

asire[2], [Ar. āṣire آصيره] *(a:sire, s kalın söylenir) {OsT} is.* Hayvanın ayağına takılan köstek.

asistan, [Fr. assistant] *is.* **1.** Yardımcı. **2.** Üniversite öğretim üyeliğinin ilk basamağı; araştırma görevlisi. **3.** Sinemada teknisyen yardımcısı.

asistanlık, -ğı [asistan-lık] *is.* **1.** Yardımcılık. **2.** Asistan olma durumu. **3.** Asistanın işi ve görevi.

asistoli, [Fr. asystolie] *is. tıp.* Kalp kasılması yokluğu ya da yetersizliği; dolaşım yetmezliği.

asit, -di [Fr. acide] *is.* **1.** *kim.* Suda çözündüğü zaman H_3O^+ iyonları veren, bazlar ve metaller üzerine etki ederek tuz oluşturan yakıcı sıvı; ekşit; hamız. **2.** *sf.* Asit özelliği gösteren. ◻ **asit alkol,** *kim. Hem asit hem de baz niteliği taşıyan sıvı.* || **asit baz dengesi,** *biy. kanda uygun pH'yi devam ettirmek üzere asitlerin bazlara oranındaki denge.* || **asit borik,** *kim. Bordan türeyen H_3BO_3 formülü ile gösterilen az etkili, sedef görünümünde beyaz bir toz.* || **asit fenik,** *kim. Boyacılık ve bazı plastiklerin üretiminde kullanılan maden kömürü katranından elde edilen oksijenli benzin türevi bir sıvı; fenol.* || **asit kaya,** *min. Granit gibi, yapısında yüzde altmış beşten fazla silis bulunan endojen kaya.* || **asit toprak,** *pH'si 6.5'ten küçük olan toprak.* || **asit yağmuru,** *Havanın nemi ile birleşen fabrika bacalarından çıkan sülfürik ve nitrik asit iyonlarının oluşturduğu bitkilere zararlı yağmurlar.*

asitan[1], [Far. āsitān آستان] *(a:sita:n) {OsT} is.* Yıldız falcılarının hesaplarına göre insan hayatının uğursuz dakikaları.

asitan[2], [Far. āsitān آستان] *(a:sita:n) {OsT} is.* **1.** Eşik. **2.** Ayakkabılık. **3.** Tekke; dergâh. **4.** Girecek, barınılacak, dinlenilecek, yatılacak yer. **5.** Başlangıç. ◻ **āsitān-ı fenā,** *{OsT} Ölümlü dünya.* || **āsitān-ı memālik-sitān,** *{OsT} 1. Ülkeler fethedenin eşiği. 2. mec. Sultanın sarayı; İstanbul.*

asitane, [Far. āsitāne آستان] *(a:sita:ne) {OsT} is.* **1.** Eşik. **2.** Başkent; payitaht. **3.** İstanbul. **4.** Azizlerin mezarı. **5.** Bir tarikatın esas tekkesi. ◻ **asitane kaymakamı,** *Sadrazam olmadığı zaman onun yerine vekalet eden kimse.*

asitaneli, [asitane-li] *(a:sita:neli) sf.* İstanbullu.

asitin, [Far. āsitin آستن] *{OsT} is.* Giyecek kolu; yen.

asitlik, -ği [asit-lik] *is. biy.* **1.** Ortamın, dokuların ve bünyenin, içlerindeki serbest hidrojen iyonları miktarına göre gösterdikleri tepki. **2.** *kim.* Bir cismin alkaliliğe karşıt olan asit niteliği. ◻ **asitlik derecesi,** *kim. Sıfırdan, yediye kadar gittikçe azalan bir derecelendirme ile gösterilen pH miktarı.*

asitölçer, [asit+ölç-er] *is. kim.* **1.** Bir asit çözeltisinin derişiklik derecelerini ölçmeye yarayan alet. **2.** Süt, şarap vb. sıvıların asitliğini ölçmeye yarayan alet; asidimetre.

asitsever, [asit+sev-er] *sf. bot.* **1.** (Bitki için) asit toprakları seven. **2.** *biy.* (Mikroorganizma için) asit boyalarla boyanabilir.

asiven, [Far. āsīven آسيون] *(a:si:ven) {OsT} sf.* Dağınık düşünceli; sersem; şaşkın.

asiya, [Far. āsyā / āsiyāb آسياب / آسيا] *(a:siya:) {OsT} is.* **1.** Değirmen; su değirmeni. **2.** Değirmen gibi dönen şey. ◻ **āsiyā-ājen,** *{OsT} Değirmen taşı yontmakta kullanılan araç; dişengi.* || **āsiyā-bān,** *{OsT} Değirmenci.* || **āsiyā-bānî,** *{OsT} Değirmencilik.* || **āsiyā-ger,** *{OsT} Değirmen yapan.* || **āsiyā-seng,** *{OsT} Değirmen taşı.* || **āsiyā-zene,** *{OsT} Değirmen taşı dişengisi; değirmen taşını yontup düzelten demir alet.*

asiyab, [Far. āsiyāb آسياب] *(a:siya:b) {OsT} is.*→ asiya.

asiyan, [Ar. ʿāṣī-y-ān عاصيان] *(a:siya:n, s kalın söylenir) {OsT} is.* İsyancılar.

asiyanopsi, [Yun. a *(yok)* + kyanos *(mavi)* > Fr. acyanopsie] *is. tıp.* Gözün mavi rengi görememe, seçememe rahatsızlığı.

asiye, [Ar. āsiye آسيه] *(a:siye) {OsT} is.* **1.** Mersin, *(Myrtaceae).* **2.** Direk; sütun. **3.** *sf.* (Kadın için) kederli; üzüntülü.

asiye, [Ar. ʿāsiye عاصيه] *(a:siye, s kalın söylenir) {OsT} sf.* (Kadın için) isyancı.

ask, [Yun. askos *(tulum)* > Fr. asque] *is.* Asklı mantarlarda üremeyi sağlayan içinde genellikle sekiz adet spor bulunan bir lif ucundaki kese; tozluk.

aska[1], **-a'ı** [Ar. aṣḳaʿ اصقع] *{OsT} is.* Kanarya.

aska[2], **-a'ı** [Ar. ṣuḳ *(taraf, nahiye)* > aṣḳāʿ اصقاع] *(aska:) {OsT} is.* **1.** Bölgeler. **2.** Çeşme duvarlarının bölmeleri.

askançulamak, [askan-çu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Eğlenmek; alay etmek; istihza etmek. [EUTS] **2.** Yaltaklanmak; iki yüzlülük etmek. [EUTS]

askar, [Ar. aṣḳar اصقر] *{OsT} is.* Üzüm şırası.

askarit, [Yun. askerizein *(kıpırdamak)* > Fr. ascaride] *is.* İp solucanlar bölümünden, iğ biçiminde bağırsaklarda asalak olarak yaşayan bir solucan; bağırsak solucanı, *(Ascaris lumbricoides).*

askarlamak, [Far. aşḫar *(potaslı kül)* > aşkar-lamak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor.* **1.** İpleri boyamadan önce küllü su ile kaynatmak. **2.** Kurutulmuş sebzeleri pişirmeden önce küllü su ile haşlamak; aşkarlamak

askat, [as+kat] *is. mat.* **1.** Bir sayıyı tam olarak bölen sayılardan her biri. *İki, dört, beş, on, yirmi, yirmi beş ve elli, 100'ün askatlarıdır.* **2.** Bir ölçme biri-

minin ona bölünmesiyle elde edilen küçük ondalık birimler.

asker[1], [Far. asker اسكر] *{OsT} sf.* Devredici; seyyar.

asker[2], [Ar. ʿasker عسكر] *{OsT} is.* **1.** Yurt savunması için devlet tarafından yetiştirilip donatılan bütün subay, astsubay, er ve erbaşlarla askerî memur ve öğrenciler; çeri; leşker; cünd. **2.** Ordu ve ordu mensupları. **3.** Herhangi bir rütbesi olmayan ordu mensubu; er. **4.** Askerlik görevi. **5.** *argo.* Para *(Elli liralık banknotların arkasında yer alan Ankara Ulus-Atatürk Anıtındaki asker heykelinin resminden dolayı.)*; paranın miktarı. **6.** *argo.* Bir kabadayının emrindeki adam sayısı. **7.** *zool.* Karıncalarda topluluğu savunmakla görevli iri başlı karıncalar. **8.** *sf.* Askere ait, askerliğe özgü. **9.** Asker titizliği ve tutumu içinde olan. **10.** Savaşa ve askerliğe yatkın olan. ◘ **asker alma,** *Yasalar gereği yurt savunmasında görev alma mecburiyetinde olanları kışlaya toplama.*|| **asker çıkarma,** *1. Bir milletin yurt savunması için gerek duyduğunda savaşmak üzere askere alabileceği muharip sayısı ifade edilirken kullanılır. 2. Düşman kıyılarına denizden askerî güç sevk etmek.*|| **askerden dönmek,** *Muvazzaf hizmetini tamamladıktan sonra birliğinden evine ve işine dönmek.*|| **askerden kurtarmak,** *argo. Bir mazeret sebebiyle veya mazeret uydurarak askerlik görevini yerine getirmemek.*|| **askerden arındırma (tecrit),** *Uluslararası anlaşmalar gereğince bir bölgenin asker, askerî tesis, silah ve silah yapımına ait her türlü faaliyetten arındırılmış olması.*|| **askere almak,** *Kanun gereği askerlik görevini yapması gerekenleri acemi birliklerinde eğitime veya ihtiyaç hâlinde terhis olmuş bazı sınıfları göreve başlatmak.*|| **askere çağırmak,** *Son yoklaması yapılmış olan yükümlüleri çektikleri kuraya göre birliklerine katılmak üzere davet etmek.*|| **askere gitmek,** *Askerlik görevini yapmak üzere evinden ve işinden ayrılarak kışlaya katılmak.*|| **asker etmek,** *argo. 1. Birini bir işle görevlendirmek. 2. Randevusuna geç kalmak gibi sebeplerle birini bir yerde uzun süre bekletmek.*|| **asker-gâh,** *{OsT} Asker kampı.*‖ **asker gibi,** *1. Disiplinli, düzenli yaşamayı alışkanlık edinmiş. 2. Katı disiplin taraftarı; sert.*|| **asker kaçağı,** *Emsalleri askere gittikleri hâlde kendisi askerlik kararı aldırmayan veya aldırdığı hâlde askere gitmeyen erkek.*‖ **asker kişiler,** *Rütbeli ve rütbesiz tüm ordu mensupları.*|| **asker ocağı,** *Askerlik görevinin yapıldığı yer; kışla.*|| **asker olmak,** *Kanunun yükümlü kıldığı yurt savunması görevini yapmak üzere kışlaya dahil olmak; silah altına alınmak.*|| **asker sevki,** *1. Acemi erleri kışlaya, temel eğitimini tamamlamış olanları birliklerine veya yükümlülüklerini bitirmiş olanları memleketlerine toplu olarak götürme işi. 2. Savunma ve savaş amacıyla bir yere asker gönderme.*|| **asker sınıfı,** *Yurt savunmasını üzerine almış, meslek edinmiş kişiler.*‖ **asker tayını,** *Er ve erbaşlara verilen günlük yiyecek.*|| **asker tertip etmek,** *Kanun çerçevesinde belirli görevlileri silah altına almak.*|| **asker toplamak,** *Kanun çerçevesinde belirli görevlileri silah altına almak.*|| **asker yazılmak,** *İstekli olarak askerlik hizmetine girmek.*|| **asker yazmak,** *Bir görevliyi askerlik hizmetine kabul etmek.*‖ **asker yoklama kaçağı,** *Son yoklamasını yaptırmamış olan erkek.*

askerce, [asker-ce] *(aske'rce) zf.* **1.** Askere yakışır biçimde; asker gibi. **2.** Askerî anlayış.

askerî, [Ar. ʿaskerî عسكرى] *{OsT} sf.* **1.** Askerlere mahsus. **2.** Askerliğe ait. **3.** Ordudan kaynaklanan. **4.** Ordu içinde yapılan iş ve hareketler. ◘ **askerî ateşe,** *Yabancı ülkelerdeki elçiliklerimizde ülkemizi ilgilendiren askerî konuları takip ederek Genel Kurmay Başkanlığına rapor eden görevli.*|| **askerî disiplin,** *1. Kışla ve askerî birliklerde düzen ve birliği sağlamak için uygulanan sıkı ve katı davranış kuralları. 2. Kışla disiplinini andırır sert ve affetmesiz disiplin.*‖ **askerî inzibat,** *Garnizon dahilinde asayiş ve güvenliği sağlayan askerî güvenlik görevlisi.*‖ **askerî öğrenci,** *Subay ve astsubay yetiştirilmek üzere askerî okullarda veya sivil okullarda Millî Savunma Bakanlığı adına okuyan öğrenciler.*

askerîleşme, [askerî-le-ş-me] *is.* Askerî nitelik kazanma.

askerîleşmek, [askerî-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Askerî nitelik kazanmak. **2.** Bir yerin askerlikle ilgili hâle gelmesi.

askerîleştirme, [askerî-le-ş-tir-me] *is.* Askerî nitelik kazandırma.

askerîleştirmek, [askerî-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Askerî nitelik kazandırmak. **2.** Bir yeri askerlikle ilgili hâle getirmek.

askeriyan, [Ar. ʿaskerīyān عسكريان] *(askeri:ya:n) {OsT} is.* Askerler.

askeriye, [Ar. ʿaskeriyye عسكريه] *{OsT} is.* **1.** Silahlı kuvvetler; ordu teşkilatı; askerlik. **2.** Askerlik hizmetlerinin yürütüldüğü bina.

askerlik, -ği [asker-lik] *is.* **1.** Asker olma durumu; bayrak altı; vatan borcu. **2.** Askerin işi. **3.** Özel kanun ve kurallar gereğince savaş yapma usullerini öğrenme ve uygulama sanatı. ◘ **askerlik çağı,** *Her erkek Türk vatandaşı için 20 yaşına girdiği ocak ayından 46 yaşına girdiği yılın ocak ayına kadar olan süre.*|| **askerlik dairesi,** *Kendisine bağlı askerlik şubelerinin çalışmalarını denetleyen ve asker alma işlemlerinin düzenli yapılmasını sağlayan kurum.*|| **askerlik etmek,** *Askerlik görevini yerine getirmek.*|| **askerlik hatırası,** *Kırsal kesimden gelen erlerin büyük şehirlerde sokak fotoğrafçılarına çektirdikleri resim.*‖ **askerlik hizmeti,** *Askerlik ça-*

ğına gelmiş her gencin yaptığı yurt savunması görevi.|| **askerlik şubesi,** *Askerlik çağına giren vatandaşların bu işle ilgili iş ve işlemlerini yürüten il ve ilçe kuruluşu.*|| **askerlik yapmak,** *Askerlik hizmetini yerine getirmek.*|| **askerlik yoklaması,** *Askerlik çağına giren gençlerin iki defa askerlik şubesine giderek yaptırdıkları askerlikleri ile ilgili iş ve işlemler.*

askı, [as-kı آصقی] *is.* **1.** Bir nesneyi asmağa mahsus yapılmış araç; askılık. **2.** Duvara çakılmış çengel şeklindeki çivi. **3.** Pantolonların düşmemesi için omuzdan aşırılarak çaprazlama arkadan bağlanan ayarlanabilir lastik şerit. **4.** Etek ve iç çamaşırı gibi giyecekleri omuzda tutmaya yarayan kumaş şerit. **5.** Hastanelerde alçıya alınan kol ve bacakların asılmak suretiyle tutturulduğu düzenek. **6.** Kuruması için ipe dizilerek yüksekçe yere asılan meyve. **7.** *folk.* Düğün ve nişanlarda çeyiz sergileme işi. **8.** *{ağız} folk.* Gelin odasına serilen çeyiz eşyası. [DS] **9.** *{ağız}* Düğün ve nişanda çiftlere takılan ziynet eşyası; takı. [DS] **10.** *ed.* Saz şairleri arasında yapılan karşılaşmalarda üstün gelene verilmek üzere yarış yerinde duvara asılan armağan eşya. **11.** Ev ve iş yerlerinde üzerine palto, yağmurluk, şemsiye, şapka gibi eşyaların konulduğu asıldığı taşıyıcı. **12.** Evlenme, artırma eksiltme duyurusu gibi kanunun emrettiği şekilde ilan panolarına asılarak yapılan yazılı ilanlar. **13.** *{ağız}* İpek böceklerinin koza örmeleri için konulan ağaç dalları. [DS] **14.** *{eAT}* İpek kozası. **15.** Tiyatro sahnelerinde dekorları dayamaya yarayan veya aydınlatma lambalarının takıldığı ağaç dikmeler. **16.** Motorlu araçlarda esneme ve darbeleri azaltan sistemin bütünü; süspansiyon. **17.** *{ağız}* Nişan. [DS] **18.** *{ağız}* Gümüş paraları bir parça üzerine sıralayıp başa takılan ziynet eşyası. [DS] **19.** *{ağız}* Oğlakların yemesi için yüksekçe yere asılan yapraklı ağaç dalları. [DS] **20.** *{ağız}* Üzüm, elma vb. meyve hevenkleri. [DS] **21.** *{ağız}* Avize. [DS] **22.** *{ağız}* Küpeler düşmesin diye birbirine bağlayan iplik. [DS] **23.** *{ağız}* Gözlük çıkarıldıktan sonra düşmesin diye iki yanından bağlanarak boyna geçirilen kordon. [DS] **24.** *{ağız}* Kahvecilerin çay taşımakta kullandıkları yukarıdan tutacak yeri olan tepsi. [DS] **25.** Havada tutma işi. **26.** Herhangi bir karara varmadan bırakış; beklemeye alma. **27.** *argo.* Ödenmeyen borç; verecek. ◻ **askı altını,** *{ağız} Kadın feslerinin ortasına iğnelenen altın.* [DS]|| **askı çelenk,** *Mimarlıkta, çiçek demetlerini veya yaprakları iç içe geçmiş veya kurdele ile bağlanmış biçimde düzenlenen süsleme çeşidi.*|| **askıda bırakmak,** *Bir konuyu çözüme ulaştırmadan, bir işi sonuçlandırmadan belirsizlik içinde bırakmak.*|| **askıda kalmak,** *1. (Bir iş için) sonuçlanmamak. 2. (Resmî bir kâğıt için) ilan panosunda belli bir süre asılı kalmak.*|| **askı etmek,** *argo. Birinin abdest almak için askıya bıraktığı ceketinin cebinden para veya cüzdan çalmak.*|| **askı günü,** *{ağız} folk. Gelinin çeyizlerinin askıya çıktığı düğünün ikinci günü.* [DS]|| **askı küpe,** *{eAT} Sarkan küpe.*|| **askı olmak,** *{ağız} Engel olmak.* [DS]|| **askı topu,** *klasik Türk mimarisinde camilerin kubbesinden aşağıya doğru sarkıtılan, ucu püsküllü, çiniden veya ahşaptan yapılma yuvarlak süs.*|| **askıya ağmak,** *{ağız} (İpek böceği için) koza sarmak üzere dallara çıkmak.* [DS]|| **askıya almak,** *1. Bir işi bitirmemek; gecikmeye bırakmak; geçici olarak bırakmak. 2. Batma tehlikesi geçiren bir gemiyi bir başka geminin bordasına bağlamak. 3. (Onarılan bir yapının yıkılmaması için) dışarıdan payandalarla desteklemek. 4. At ve diğer büyük baş hayvanları tedavi etmek üzere karın ve koltuk altlarından geçirilen kalın kayışlarla tavandaki makaralara bağlayarak kaldırmak. 5. Kesilen koyunları ve diğer hayvanları yüzmek veya parçalamak için arka ayaklarından çengele takmak.*|| **askıya çıkmak,** *1. huk. (Evlenme işlemi için) resmî ilan şeklinde duyurulmak. 2. (İpek böceği için) koza örmek üzere çalıların dallarına çıkmak. 3. {ağız} Kendini göstermek için üst başa geçip kurulmak.* [DS] *4. {ağız} folk. (Gelin için) alaya çıkmak.* [DS] *5. {ağız} Artırmaya, eksiltmeye konulmak.* [DS]

askıcı, [as-kı-cı] *is.* **1.** Askı yapan veya satan kimse. **2.** *argo.* İşlerini geri bırakan, geciktiren kimse. **3.** *argo.* Borçlarını zamanında ödemeyen kimse. **4.** *argo.* Elbise satılan yerlerde, müşteri alacağı elbiseyi denerken çıkardığı elbisenin ceplerini boşaltan yankesici.

askılı, [as-kı-lı] *sf.* **1.** Askısı olan. **2.** Askı takılmış. **3.** Askı ile süslenmiş.

askılık, -ğı [as-kı-lık] *is.* **1.** Üst giyim eşyasını çıkarıp asmaya yarayan ayaklı veya duvara çakılı tutucu. **2.** Aydınlatma araçlarını duvara veya tavana tutturmaya yarayan sabit levha. **3.** *sf.* Askıya gelebilecek meyve.

askın, [as-ḳın] *{eT} sf.* Asılmış. [EUTS] ◻ **askın baskın,** *Baskın ve benzeri hareket.*

askıntı, [as-kı-ntı] *sf.* **1.** Bir kimseyi rahatsız edecek şekilde üzerine düşen; asıntı; sırnaşık; yapışkan. **2.** *is.* Daha kararı verilmemiş durum; beklemede olan. ◻ **askıntı olmak,** *argo. Birinin üzerine düşerek rahatsız etmek.*

askınturmak, [as-ḳın-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Asmak. [Gabain] **2.** Astırmak; astırılmış olmak. [EUTS]

askısız, [as-kı-sız] *sf.* (Giyecek) askısı olmayan.

askil, [Gürc. askili] *{ağız} is.* Kuşburnu meyvesi. [DS]

asklı, [ask-lı] *sf.* Sporları ask denilen torbacıklar içinde bulunan. ◻ **asklı liken,** *Mantarı asklı mantar olan liken.*|| **asklı mantar,** *Ask denilen torbacıklar içinde olgunlaşan sporlarla üreyen mantarlar.*

askorbik, -ği [Fr. ascorbique] *sf.* (Asit için) C vitaminini oluşturan.

askospor, [Yun. askos *(tulum)* + sporos *(tohum)* > Fr. ascospore] *is. bot.* Bir torbacık içinde çepere yapışmadan oluşan üreme tozu.

askug, [as-ḳuġ] *{eT} is.* Askı; çardak. [EUTS]

asl, [Ar. aṣl اصل] *{OsT} is.* **1.** Kök; asıl; dip; kütük. **2.** Temel; esas; kaide; kural. **3.** Hakikat; gerçek; sıhhat; doğruluk. **4.** Soy; nesep. **5.** Bir şeyin belli başlı kısmı. **6.** Başlangıç; baş. **7.** Yer. **8.** *sf.* Gerçek; hakiki; esaslı; halis; safi. **9.** *zf.* Aslında; esasen; zaten; başlıca; en ziyade; alelusul; hakikaten. ◻ **asl-ı meyyit,** *{OsT} huk. Ölen kimsenin babası, babasının babası vd...* ‖ **asl-ı vakf,** *{OsT} Vakfedilen mal.* ‖ **asl ü esas,** *{OsT} Gerçek; doğru.* ‖ **asl ü fasl,** *{OsT} Gerçek; doğru.* ‖ **asl ü nesl,** *{OsT} Soy sop.*

asla, [Ar. aṣlā اصلا] *(a'sla:) {OsT} zf.* **1.** Hiçbir zaman; ebediyen. **2.** Hiçbir şekilde. ◻ **asla ve kat'a,** *Hiçbir zaman.*

asla, -a'ı [Ar. aṣla' اصلع] *{OsT} sf.* (Kişi için) başının ön tarafındaki saçları dökülmüş olan; dazlak.

aslab, [Ar. ṣulb > aṣlāb اصلاب] *(aslâ:b) {OsT} is.* **1.** Beller. **2.** Döller; soylar; nesiller.

aslad, [Ar. aṣlād اصلاد] *(aslâ:d) {OsT} sf.* **1.** Sert; katı ve düz. **2.** (Çakmak taşı için) ateşsiz. **3.** Cimri; hasis; pinti.

aslalı, [Ar. ṣāliḥ > aṣlāḥ اصلاح] *(aslâ:h) {OsT} is.* Daha iyi; daha salih; en iyi.

aslak, -ğı [as-la-k] *{eAT} sf.* → aslık.

aslam, [asıġ > as(ı)-la-m] *{eT} is.* Fayda.

aslamak[1]**,** [as-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* (Hayvanlar için) yemek. [EUTS]

aslamak[2]**,** [Ar. aṣl => asl-a-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Aslını araştırmak.

aslan, [Moğ. arsalan / arıslan > aslan اصلان / آصلان / اصلن] *is. zool.* **1.** Afrika ve Asya ormanlarında yaşayan, iri yapılı, güçlü, kestane renginde, kükremesi çok korkunç, et yiyici vahşi bir hayvan, *(Panthera leo).* **2.** *mec.* Yiğit ve cesur. **3.** Belli özellikleriyle beğenilen, sevilen gençlere hitap için kullanılan söz. **4.** Kuzey yarı kürede Yengeç ve Başak takımyıldızları arasında yer alan, en parlak yıldızı Regulus olan bir takım yıldız kümesi. ◻ **aslan gibi,** *1. Sağlığı yerinde. 2. Güçlü kuvvetli. 3. Uzun boylu ve yakışıklı.* ‖ **aslan kesilmek,** *Aslan gibi cesur ve atak olmak.* ‖ **aslanın ağzına girmek,** *Tehlikeyi göze alarak büyük işler yapmak.* ‖ **aslanın ağzında olmak,** *Elde edilmesi, kazanılması çok zor.* ‖ **Aslan Mustafa,** *Saz, def, cümbüş, keman ve darbuka eşliğinde oynanan türkülü bir Konya yöresi kaşık oyunu.* ‖ **aslan payı,** *1. Paylaşmada en iyisi ve en çoğu. 2. En güçlünün en güzel veya en büyük payı aldığı sözde paylaşma biçimi.* ‖ **aslan payı şirketi,** *Ana sözleşmesinde ortaklarından biri veya birkaçının zarara katılmaması kararlaştırılmış ortaklık.* ‖ **aslan sütü,** *argo. Rakı.* ‖ **aslan sütü emmiş,** *Kahraman; cesur; yürekli.* ‖ **aslan yatağı,** *1. Yiğit ve cesur insanları çok olan yer. 2. argo. Hapishane; tutuk evi.* ‖ **aslan yürekli,** *Hiçbir şeyden korkmayan, cesur.*

aslanağzı, [aslan+ağ(ı)z-ı] *is. bot.* Sıracagillerden çiçekleri renk renk ağzını açmış bir aslana benzeyen, tohumları kapsüllü çok yıllık bir süs bitkisi; anasına babasına pay veren; vakvak çiçeği, *(Antirrhinum majus)*

aslanayağı, [aslan+aya(k)-ı] *is. bot.* Bileşikgillerden yaprak ve gövdesi yünsü tüycüklerle kaplı yabani bir bitki, *(Leontopodium alpinium).*

aslanca, [aslan-ca] *(asla'nca) zf.* **1.** Aslana yakışır biçimde; aslan gibi. **2.** Korkusuz bir biçimde, yiğitçe.

aslancı, [aslan-cı] *is.* **1.** Aslan yetiştiren, eğiten ve bakan kimse. **2.** İmparatorluk döneminde saraya ait vahşi hayvanlara bakan kişiler.

aslangiller, [aslan-gil-ler] *is. zool.* Kedi türü bütün et yiyicileri içine alan familya.

aslanhane, [aslan+ Far. -ḫāne آسلان خانه] *(aslanha:ne) is.* Saraya ait vahşi hayvanların bakılıp korunduğu yer.

aslankuyruğu, [aslan+kuyru(k)-u] *is. bot.* Ballıbabagillerden Asya ve Avrupa'nın pek çok bölgelerinde yetişen yaprakları dilimli ve düzensiz loplu, çiçekleri parlak kırmızı renkte, halk hekimliğinde terletici olarak kullanılan çok yıllık otsu bitki, *(Leonurus).*

aslanlı, [aslan-lı] *sf.* **1.** Aslan bulunan (yer). **2.** Yanında aslanla dolaşan (kişi). **3.** Aslan heykelleri dizili. ◻ **aslanlı yol,** *Anıtkabir girişindeki iki taraflı Hitit aslanları ile süslü yol.*

aslanlık, -ğı [aslan-lık] *is.* **1.** Aslanın hâli. **2.** Kahramanlık, cesaret.

aslanpençesi, [aslan-pençe-s-i] *is.* Gülgillerden kırlarda ve tarlalarda yetişen, demet ve talkım hâlinde sarı çiçekli ve yuvarlak loplu dişli kenarlı yaprakları çok yıllık odunsu gövdeli halk hekimliğinde peklik verici olarak kullanılan otsu yabani bir bitki, *(Alchemilla).*

asled, [Ar. aṣled اصلد] *{OsT} sf.* **1.** Katı; sert. **2.** Cimri; pinti; tamahkâr.

aslem, [Ar. aṣlem اصلم] *{OsT} sf.* Kesik kulaklı.

aslen, [Ar. aṣlen اصلاً] *(a'slen) {OsT} zf.* Kökten; asıl olarak; soy bakımından.

aslık, -ğı [as-lık آصاق] *is.* **1.** *{eAT}* Cinsel organı bitişik olup ilişkide bulunamayan kadın. **2.** *sf.* Kısır. **3.** *{ağız}* [DS] Kızlık zarı yırtılmamış. **4.** *{ağız}* Ebe ya da hekim tarafından kesilecek kızlık zarı. [DS]

aslıkçı, [aslık-çı] *{ağız} is.* Cinsel ilişki ile yırtılması mümkün olmayan kızlık zarını ameliyatla açan ebe ya da hekim. [DS]

aslınmak, [as-(ı)l-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bir şey, bir şeye takılmak. [DLT]

asli, [Ar. aṣl *(kök)* > aṣlī اصلى] *(asli:) {OsT} sf.* **1.** Temel olan; esas. **2.** Kök ve kaynağa ilişkin. **3.** En önemli. ◻ **asli āzā,** *{OsT} Esas üye.*|| **asli cümle,** *dbl. Ana cümle.*|| **asli maaş,** *Devlet memurlarının yükselmelerine esas alınan maaş tutarları.*|| **asli nüsha,** *Bir belgenin çoğaltılmasına esas alınan ilk metin; orijinal nüsha; özgün nüsha.*

asliye, [Ar. aṣlī > aṣliyye اصليه] *{OsT} sf.* Esas; temel. ◻ **asliye mahkemeleri,** *huk. Özel ve idari ve sulh mahkemelerinin görevleri dışında kalan ceza, hukuk ve ticaret davalarına ilk derecede bakan yargı kuruluşu.*

asliyet, [Ar. aṣlīyyet اصليت] *{OsT} is.* Kendine özgü olma hâli.

aslub, [Ar. ṣulb > aṣlub اصلب] *{OsT} is.* **1.** Beller. **2.** Döller; soylar; nesiller.

asma[1]**,** [as-ma] *is.* **1.** Asmak işi. **2.** *{ağız}* Kozak ya da mısır koçanı hevengi. [DS] **3.** *{ağız}* Menteşe. [DS] **4.** *{ağız}* Tüfek ve tabanca mermilerini yerleştirildiği meşin kemer; boğazlık. [DS] **5.** *{ağız}* Asma kilit. [DS] **6.** *{ağız}* Üstten kulplu kazan veya tencere. [DS] **7.** *{ağız}* Değirmen çarkının hızla dönmesini sağlamak için gelen suyu çarka yönlendiren dik meyilli tahta oluk. [DS] **8.** *sf.* Bir ucundan tutturularak yüksek bir yerden aşağı doğru sarkıtılan; asılı olan. ◻ **asma baba,** *Yapıcılıkta mahya kirişlerinin yükünü dağıtmak için makas kirişlerine oturtulan altı boş ikincil kiriş.*|| **asma bahçe,** *Kemerler üzerine yerleştirilmiş setlere doldurulan topraklarla kurulmuş bahçe.*|| **asma kabağı,** *bot. Süs bitkisi olarak yetiştirilen, armutsu veya iki boğumlu kabağının dış kısmı odunsu, yumuşak yapraklı tırmanıcı, mevsimlik bir bitki, (Lagenaria vulgaris).*|| **asma kapı,** *Derebeylik dönemi kalelerinin girişinde bulunan yukarıdan palangalarla kumanda edilmek suretiyle kaldırılıp indirilebilen kapı.*|| **asma karar,** *müz. Klasik Türk musikisinde asıl durak perdesinden başka bir perdede yapılan kısa duruş.*|| **asma kat,** *mim. Binalarda zemin ile birinci kat arasında yer alan altı boş yarım kat; şirvan; ara kat.*|| **asma kilit,** *Kapalı kancalara geçirilerek dörtgen veya yarı yuvarlak bir gövdeye* U *biçimindeki kanca uçları girince kilitlenen; bu kancalar çıkınca açılan bir tür kilit.*|| **asma köprü,** *mim. Nehir ve boğazlar üzerinden karşıya geçmek için iki sahile konulmuş yüksek ayaklar üzerinden aşırılarak kıyılara bağlanan çelik halatlarla ağırlığı taşınan köprü.*|| **asma lamba,** *Tavan ve kubbelerden aşağıya sarkıtılmak suretiyle kullanılan lamba.*|| **asma merdiven,** *Üst uçları bir yere bağlanarak kullanılan ip merdiven.*|| **asma oda,** *mim. Yüksek tavanlı mekânlarda bir köşeye altı boş olarak kurulmuş oda.*|| **asma pusula,** *Gemicilikte dümenin durumunu kontrol için kullanılan asılı pusula.*|| **asma saat,** *Duvardaki bir çivi veya kancaya tutturularak kullanılan saat; duvar saati.*|| **asma sakal, çakma ayak,** *Yalan yanlış ve palavra sözler.*|| **asma salıncak,** *Bir ağaç dalına veya yatay bir kirişe bağlanmak suretiyle kurulmuş salıncak.*|| **asma üzümü,** *{ağız} Kışın yenmek üzere hevenk biçiminde asılıp saklanabilen kalın kabuklu ve iri taneli üzüm.* [DS]

asma[2]**,** [as-mak > as-ma] *is. bot.* Bir türünden üzüm elde edilen tırmanıcı dalları olan bir ağaççık, *(Vitis).* ◻ **asma biti,** *zool. Asmaların kök ve gövdelerinde eşeyli ve eşeysiz üreme dönemleri geçirerek meydana getirdikleri urlarla asmanın kurumasına sebep olan küçük bitki biti; floksera, (Phylloxera vastatrix).*|| **asma bıyığı,** *Asma dallarının çevresine tutunmasını sağlayan, dokunduğu yüzeyin durumuna göre kıvrılıp bükülebilen ince uzantılar.*|| **asma çardağı,** *Asma dallarını bir çardak üzerine almak suretiyle meydana getirilen gölgelik.*|| **asma çubuğu,** *Asma dalı.*|| **asma kütüğü,** *Asma bitkisinin kalın gövdesi.*|| **asma sülüğü,** *Asma dallarının çevresine tutunmasını sağlayan, dokunduğu yüzeyin durumuna göre kıvrılıp bükülebilen ince uzantılar.*|| **asma sarısı,** *{ağız} zool. Güvercin büyüklüğünde, açık sarı renkte bir av kuşu.* [DS]|| **asma toprağı,** *Bağ için elverişli, demirce zengin kırmızı toprak.*|| **asma yaprağı,** *Mutfaklarda sarma yapmak için kullanılan asmanın az dilimli, taze veya salamura yapılmış yaprakları.*

asma[3]**,** [Ar. ʿaṣmā عصما] *(asma:) {OsT} sf.* (Kişi için) eli veya ayağı eğri olan.

asma[4]**, -a'ı** [Ar. aṣmā اصمع] *(asma:) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) uyanık; gözü açık; kurnaz. **2.** (Kılıç için) keskin.

asmagiller, [asma-gil-ler] *is.bot.* Örnek bitkisi asma olan sarılıcı ve tutunucu, üzümsü meyveleri olan ağaççıklar familyası, *(Ampelidaceae* ve *viteceae).*

asmah, [Ar. aṣmaḥ اصمح] *{OsT} sf.* (Kişi için) çok kahraman; pek şecaatli.

asmak[1]**,** [as-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çoğaltmak; artırmak. [EUTS]

asmak[2]**,** [as-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Bir nesneyi bir yere aşağı doğru sarkacak biçimde takmak, bağlamak. *{eT} (aynı)* [Mühennâ] [İKPÖy.] [DLT] **2.** Bir nesneyi üzerine bağlamak, kuşanmak, takmak. *Tüfeği omzuna astı.* **3.** Bir insanın boynuna ip takarak yüksek bir yerden sarkıtmak suretiyle öldürmek; idam etmek. **4.** *argo.* Yapmak zorunda olunan bir işi yapmamak; gidilmesi gereken bir yere gitmemek. *Sizin benden ne farkınız var? Siz daireyi astınız, ben de*

okulu... **5.** Bazı sebze ve meyveleri kışa saklamak için hevenk yapıp tele veya çiviye takmak. **6.** *{ağız}* Yemek pişirmek için kazan veya tencereyi sehpaya takıp ateş üzerine sarkıtmak. [DS] 🗗 **asa komak,** *{eAT} 1. Asıvermek. 2. Asıp bırakmak.*‖ **asıp kesmek,** *1. Yasaların tanıdığı yetkilerin dışına çıkarak halka zulmetmek; müstebit davranmak; acımasız davranmak. 2. argo. Acımasız davranacağına dair bol bol palavra savurmak.*‖ **astığı astık, kestiği kestik,** *Yaptıklarından kimseye hesap vermek durumunda değil, anlamında kullanılır.*

asmak[3], [as-mak] *{ağız} is.* Mısır koçanı ya da üzüm salkımı hevengi.

asmaklık, -ğı [as-mak-lık] *{ağız} sf.* **1.** (Üzüm salkımı için) hevenk yapılarak kışa saklanabilecek özellikte olan. **2.** *is.* Kışa taze olarak saklamak amacıyla asılmak için bir karış kadar dalı ile birlikte kesilmiş üzüm salkımı. [DS]

asmalı, [as-ma-lı] *sf.* **1.** Asması olan. **2.** (Yer, çardak vb. için) asma sardırılmış.

asmalık, -ğı [as-ma-lık آصمه لق] *is.* **1.** Asma yapımı için ayrılmış bahçe; bağlık. **2.** Asma çubuklarının ağdırıldığı çardak. **3.** *{eAT}* Çardak; kameriye. **4.** *{ağız}* Sebze ve meyvelerden asma yaparak kışa saklanabilecek nitelikte olanları. [DS] **5.** *{ağız}* Ocakların üstünde lamba vb. koymak için yapılmış çıkıntı. [DS]

asman[1], [as-mak > as-man] *{ağız} is.* Lamba ve fener asılan yer. [DS]

asman[2], [Far. āsmān آسمان] *(a:sma:n) {OsT} is.* Gök; sema; asuman. 🗗 **āsmān-cunî,** *{OsT} 1. Gök mavisi. 2. Gök yakut denilen parlak mavi taş.*‖ **asmāndere,** *{OsT} Samanyolu.*‖ **asmān-dırahş,** *{OsT} Şimşek.*‖ **asmān-gūn,** *{OsT} Gök mavisi.*‖ **asmān-ı berrîn,** *{OsT} Göğün en yüksek tabakası; Arş-ı âlâ.*‖ **asmān-ı gūnî,** *{OsT} Gök mavisi.*‖ **āsmānpāye,** *{OsT} Göklere kadar yükseltilmiş; çok yüksek.*‖ **asmān-rend,** *{OsT} Müneccim.*‖ **asmān-senc,** *{OsT} Saat.*‖ **asınān ü rismān,** *{OsT} 1. Gök ve halat. 2. Ciddi bir soruya verilen saçma bir cevabı nitelemek için söylenen söz. Ciddi bir söze karşılık söylenen saçma sapan söz; havadan sudan.*

asmane, [Far. āsmāne آسمانه] *(a:sma:ne) {OsT} is.* Tavan; kubbe; dam.

asmanî, [Far. āsmānī آسمانی] *(a:sma:ni:) {OsT} sf.* **1.** Gökyüzüne, gök cisimlerine, Güneş'e, Ay'a mensup. **2.** Açık mavi. 🗗 **asmāî āhen,** *{OsT} Yıldırım.*

asmaniyan, [Far. āsmāniyān آسمانیان] *(a:sma:niya:n) {OsT} is.* Melekler.

asmar, [Far. āsınār آسمار] *(a:sma:r) {OsT} is. bot.* Mersin ağacı, *(Myrtus comminus).*

asme, [Zaza Kürt. asme] *{ağız} is.* **1.** Gökyüzü. **2.** Ay. [DS]

asmend, [Far. āsmend آسمند] *(a:smend) {OsT} sf.* **1.** Ümit veren. **2.** Hile ile kandıran; aldatan. **3.** Alık; şaşkın.

asmet, [Ar. ṣamt > aṣmet اصمت] *{OsT} sf.* **1.** Dilsiz; konuşamayan; samıt. **2.** Sessiz.

asmıha, [Ar. ṣımāḫ > aṣmıḫa اصمخه] *{OsT} is.* Kulak delikleri.

asmış, [as-mış] *{eT} sf.* Asılmış. [Mühennâ]

asmolen, [Fr. asmaulaine] *is.* İnşaatlarda pişmiş toprak, cüruf gibi hafif maddelerden imal edilmiş kirişler arasına konulan dolgu maddesi.

asmug, [Far. āsmūġ آسموغ] *{OsT} is.* Eski İran dini olan Zerdüştlükte, kötülük ve bozgunculuk yaparak Kötülük Tanrısı Ehrimen'e yardımcı olduğuna inanılan bir cin; şeytan.

asnak, -ğı [*eT.* as-ın-mak *(tırmanmak)* > as(ı)-n-ak] *{ağız} is.* Sarp yer. [DS]

asnam, [Ar. ṣanem > aṣnām اصنام] *(asna:m) {OsT}* **1.** Putlar. **2.** *mec.* Put gibi güzel kadınlar; taş bebekler. **3.** Sevgililer.

asngarmak, [asñar-mak] *(asñarmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* Haylazlaşmak; işten uzaklaşmak. [DLT]

aso, [İt. asso > Yun. assos] *is.* Oyun kâğıtlarından birli.

asonans, [Fr. assonance] *is. ed.* **1.** Etrafındaki ünsüzleri dikkate almadan sadece vurgulu ünlü benzeşmesine dayanan yarım kafiye. **2.** *gnşl.* Mısralarda aynı ünlünün tekrar edilmesi ile yapılan ses benzeşmesi.

asorti, [Fr. assorti] *sf.* **1.** Renk ve şekil bakımından birbirini tamamlayan, uyum içinde bulunan. **2.** *zf.* Renk ve şekilce birbirini tamamlayacak, uygun düşecek biçimde.

asortiman, [Fr. assortiment] *is.* **1.** Takım. **2.** Tekstilde iplik üretimi için ham maddeyi eğirmeye hazır fitil hâline getirmek için geçirilen bir dizi makine ve tarak takımı.

asosyal, -li [Fr. asociale] *sf.* **1.** Topluma katılamayan. **2.** Toplumsal yaşayışın gereklerini yerine getiremeyen; topluma uyum sağlayamayan.

asparagas, [Yun. ? [TİETZE]] *is.* Gazetecilikte olmamış fakat olmuş gibi yayınlanan haber; düzmece haber.

aspidiotus, [Lat. aspidiotus] *is. zool.* Eşkanatlılar takımından dişilerin salgıladığı sıvı, 1,5 mm. kadar çaplı ortası kabarık etrafı sarı halkayla çevrili bir kabuk oluşturan meyve ağaçlarının ve bitkilerin dallarına yapışarak bitki öz suyunu emmek suretiyle zarar görmesine hatta kurumasına sebep olan bir cins kabuklu bit; San Jose koşnili, *(Aspidiotus perniciosus).*

aspidistra, [Fr. aspidistra] *(aspidi'stra) is. bot.* Zambakgillerden Güney Çin, Japonya ve Hindistan'da

yetişen gösterişli yapraklı bir saksı bitkisi; salon yaprağı *(Plectogyne variegata)*.

aspir, [Ar. ʿuspur] *is.* → aspur.

aspiratör, [Fr. aspirateur] *is.* **1.** Bir yerde birikmiş gazları veya içinde asılı hâlinde toz, talaş vb. bulunan akışkanları emmeğe yarayan düzenek. **2.** Evlerde toz almak için kullanılan alet; elektrik süpürgesi. **3.** Tıpta vücudun herhangi bir organında birikmiş istenmeyen sıvıları uzaklaştırmak için kullanılan bir tür pompa.

aspirin, [Alın. *(tescilli)* aspirin] *is.* **1.** *org.-kim.* Ağrı kesici ve ateş düşürücü olarak kullanılan ve salisilik asidin asetillenmesiyle elde edilen asetilsalisilik asit: CH_3-CO-O-C_6H_4-CO_2H **2.** *argo.* Küçük otomobil.

aspita, [Yun. aspita] *{ağız} is.* Yıldırım. [DS]

aspor, [Kürt. (Zaza) aspor] *{ağız} is.* Atlı; süvari. [DS]

aspur, [Ar. ʿuşfur] *{OsT} is. bot.* **1.** Renkli çiçeklerinden boya, tohumlarından da yağ elde edildiği için ekimi yapılan bileşikgiller familyasından bir kültür ve sanayi bitkisi, aspir; yalancı safran; yaban zâferanı; papağan yemi; kır safranı, *(Carthhamus tinctorius)*. **2.** *mec.* Çok kırmızı boya.

asr, [Ar. ʿaṣr عصر] *{OsT} is.* **1.** Yüzyıl; asır. **2.** İkindi vakti. **3.** Çok uzun zaman. **4.** *{eAT}* Mevsim. 🗗 **asr-dîde,** *{OsT} Yüzyıllık; asır görmüş.*‖ **asr-ı evvel,** *{OsT} İkindi namazının ilk vakti.*‖ **asr-ı hazır,** *{OsT} İçinde bulunulan çağ.*‖ **asr-ı sâbık,** *{OsT} Geçen yüzyıl.*‖ **asr-ı saâdet,** *{OsT} 1. Kutlu ve mutlu geçen zaman. 2. mec. Hz. Muhammed'in yaşadığı zaman dilimi.*‖ **asr-ı sânî,** *{OsT} İkindi namazının son kılınma vakti.*‖ **Asr Suresi,** *isl. Kur'an-ı Kerim'in 103. suresinin adı.*

asra, [as *(aşağı, alt)* > as-ra اسره / اصره] *{eT} {eAT} sf.* **1.** Aşağı; aşağıya. [ETY]. [Gabain] [Tekin] **2.** Aşağı; alçak. [DLT] [EUTS] [Yüknekî] **3.** Alçak gönüllü mütevazı. [EUTS] [Gabain] **4.** *{eAT} is.* Öte; ileri; karşı taraf. **5.** Alt; aşağı taraf. [DLT] [EUTS] [Yüknekî] **6.** *zf.* Aşağıda altta; dipte. [ETY] [Gabain] [Tekin]*{ağız} (aynı)* [DS] 🗗 **asra geçe,** *{eAT} Öbür taraf; öte yan.*‖ **asra yüz,** *{eAT} Öte yaka; karşı yaka.*

asraf, [Ar. şarf > aṣrāf اصراف] *(asra:f) {OsT} is.* **1.** Masraflar; sarflar. **2.** Değişiklikler; tahavvüller.

asragı, [*eT.* asraḳı > as-raġı آصراغی] *{eAT} is.* (Gün, gece için) önceki. 🗗 **asragı kün,** *{eT} Evvelki gün* [Mühennâ]

asram, [Ar. şırm > aṣrām اصرام] *(asra:m) {OsT} is.* **1.** İnsan kümeleri. **2.** Çadır kümeleri.

asramak, [Moğ. asra-mak / asar-mak آسرامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Korumak; esirgemek; sakınmak. **2.** *{ağız}* Hayvan beslemek, büyütmek. [DS]

asran, [Ar. ʿaṣrān عصران] *(asra:n) {OsT} is.* **1.** İki yüzyıl. **2.** İkindi namazının iki zamanı. **3.** Gündüzün ilk zamanı. **4.** Gece ile gündüz.

asrane, [Ar. ʿaṣrāne عصرانه] *{OsT} is.* İkindi namazı.

asravag, [? asravaġ] *{eT} is.* Bir tür günahın adı. [EUTS]

asre, [Ar. ʿaşre عشره] *{OsT} is.* **1.** Ayak kayma; sürçme. **2.** Yanılma.

asrem, [Ar. aşrem اصرم] *{OsT} sf.* **1.** Kulağı sakat; kulağından hasta. **2.** Ailesini geçindirmek için sıkıntı çeken.

asreman, [Ar. aşremān اصرمان] *{OsT} is.* Gece gündüz.

asrı, [asrı] *{eT} is.* **1.** Kaplan. [DLT] **2.** *sf.* Kaplan gibi renkli. [DLT]

asri, [Ar. ʿaṣrī عصری] *(asri:) {OsT} sf.* **1.** Çağın gereklerine uygun yaşayabilen; çağdaş; çağcıl; modern. **2.** Yenilik adına değişiklikte ileri giden; züppe.

asrileşme, [asrī-le-ş-me] *(asri:leşme) is.* **1.** Asrileşmek işi. **2.** Çağın gereklerine uygun yaşama çabası; çağcıllaşma; çağdaşlaşma.

asrileşmek, [asrī-le-ş-mek] *(asri:leşmek) dönşl. f. [-ir]* **1.** (Topluluğun, kişi, kurum vb. için) çağa uymak; çağın gereklerine uygun hâle gelmek. **2.** Yaşama biçimini çağa uydurmak; çağcıllaşmak; çağdaşlaşmak.

asrilik, -ği [asrī-lik] (asri:lik) *is.* **1.** Çağdaş olma durumu. **2.** Çağdaş olanın niteliği; çağcıllık; çağdaşlık.

asris, [Far. āsrīs آسریس] *(a:sri:s) {OsT} is.* Atların koştuğu alan; at meydanı; hipodrom.

asruşmak, [as *(yansıman)* > as-(u)r-uş-mak] *{eT} işteş f. [-ur]* Birlikte aksırmak. [DLT]

assab, [Ar. ʿaṣṣāb عصاب] *(assa:b) {OsT} is.* İplik eğiren ve satan kimse; iplikçi.

assai, [İt. assai] *zf.* **1.** Çok fazla. **2.** *müz.* (Tempo için) çabukluk veya yavaşlık bildiren.

assal, -li [Ar. ʿasel *(bal)* > ʿassāl عسال] *(assa:l) {OsT} is.* Balcı; arıcı.

assale, [Ar. ʿassāle عساله] *(assa:le) {OsT} is.* **1.** Arı kovanı. **2.** Bal peteği. **3.** Bal arısı.

assar, [Ar. ʿaṣṣār عصار] *(assa:r) {OsT} is.* Meyveleri sıkarak öz su çıkaran kimse; şıracı.

assı, [*eT* asıġ > ası > assı آسی / آصی / اصی] *is.* **1.** Yarar; fayda. **2.** Kazanç; kâr. *{eAT} (aynı)* **3.** Çıkar; menfaat; *{eAT} (aynı).* **4.** Yetişkin; olgun. **5.** *{eAT}* Faiz. **6.** *sf.* İri, gösterişli. **7.** *zf.* Erken, gün doğmadan önce. 🗗 **assı degürmek,** *{eAT} Fayda vermek.*‖ **assı etmek,** *{eAT} 1. Yarar sağlamak. 2. Kâr etmek.*‖ **assı eylemek,** *{eAT} 1. Kâr getirmek; kazanç sağlamak. 2. yarar sağlamak.*‖ **assı itmek,** *{eAT}* → assı etmek.‖ **assı kılmak,** *{eAT}* → assı etmek.‖ **assı**

kovmak, *{eAT} Yarar, çıkar peşinde koşmak.*|| **assıya kalmak,** *{eAT} 1. Bedavaya gelmek; bedavaya kalmak. 2. Kâr kalmak.*|| **assı ziyan,** *Kâr ve zarar.*

assılandırma, [assı-la-n-dır-ma] *is.* Assılandırmak işi; yararlandırma.

assılandırmak, [assı-la-n-dır-mak اصيلندرمق] *gçl. f. [-ır]* Birini bir şeyden yararlandırmak, kazandırmak.

assılanma, [assı-la-n-ma] *is.* Assılanmak işi; yarar sağlama; yararlanma.

assılanmak, [assı-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Yararlanmak, kazanç elde etmek.

assılı, [assı-lı / assı-lu اصيلى] *{eAT} sf.* Yararlı.

assılu, [assı-lu / assı-lı آصيلو] *{eAT} sf.* → assılı.

assısuz, [assı-suz آصوز] *{eAT} sf.* Yararsız; boş; beyhude.

assız, [as-sız] *{ağız} sf.* **1.** Yararsız; boş. **2.** Bir şeye benzemeyen. [DS]

assit, [Fr. ascite] *is. tıp.* Karaciğer sirozu, kalp yetmezliği gibi rahatsızlıklar dolayısıyla karın zarı boşluğunda sıvı birikmesinden doğan şişlik.

assolist, [Fr. as-soliste] *is.* **1.** Bir gazinoda en son şarkı söyleyen sanatçı. **2.** *argo.* Edilgen eşcinsel erkek.

ast[1], [as *(aşağı)* -t] *is.* **1.** Başkasının emrinde çalışılan kademeli bir sistemde rütbesi düşük olanlar; madun. *Ast, üstünden aldığı emri uygular.* **2.** *{eAT} {ağız}* Alt; aşağı. [DS] **3.** *sf.* Kademeli alt katları belirtmek için sıfat tamlaması şeklindeki birleşik kelimeler yapmada kullanılan bir çeşit önek. *(Bu durumda sondaki t'nin düştüğü görülür). Desimetre, metrenin askatıdır.*

ast[2], [ast] *{eT} is.* Sokak. [DLT]

asta, [Far. āheste] *{eAT} ünl.* Yavaş!

astal, [Mac. asztal *(masa)*] *is.* Yemek masası; masa.

astan, [Far. āstān آستان] *(a:sta:n) {OsT} is.* **1.** Eşik. **2.** Pabuçluk. **3.** Dergâh; tekke. 🗗 **āstān-ı fenā,** *Geçici dünya; fani dünya.*|| **āstān-ı refi'-mekân,** *{OsT} 1. Yeri yüksek olan eşik. 2. Sultan sarayı.*

astane, [Far. āstāne / āsitāne آستانه] *(a:sita:ne) {OsT} is.* → asitane. 🗗 **āstāne-i aliyyü'l-mekân,** *{OsT} 1. Yeri yüksek olan eşik. 2. Sultan sarayı. 3. İstanbul.*|| **āstāne-i devlet-penāh,** *{OsT} 1. Devletin sığınağı. 2. mec. Sultan sarayı.*|| **āstāne-i feyzāşiyān,** *{OsT} 1. Feyiz yuvası olan eşik. 2. Sultan sarayı. 3. İstanbul.*|| **āstāne-i izzet-bünyān,** *{OsT} 1. Yapısı yüce olan eşik. 2. Sultan sarayı. 3. İstanbul.*|| **āstāne-i saadet-meāb,** *{OsT} 1. Mutluluk veren eşik. 2. Sultan sarayı. 3. İstanbul.*

astar[1], [ast-ar] *{ağız} is.* Alt. [DS]

astar[2], [Ar. saṭr > asṭār اسطار] *(asta:r) {OsT} is.* Yazı satırları; yazı dizileri; satırlar.

astar[3], [Far. āster آستر] *is.* **1.** Giyecek veya ayakkabı, çanta gibi eşyalarda dayanıklılığı artırmak için iç kısma geçirilen daha ucuz, koruyucu kumaş veya deri. **2.** Boya ve badana işlerinde yüzeyin pürüzlerini gidermek ve asıl boyanın dayanıklılığını artırmak için önceden sürülen boya. **3.** Denizcilikte yelkenlerin hareketli kısımlarının aşınmaması için sarılan kumaş parçası. **4.** Sanayide kullanılan kazanların dayanıklılığını artırmak amacıyla içine geçirilen metal kaplama. **5.** Seramik işçiliğinde seramik çamurunun rengini gizlemek veya yüzeyde rahat çalışabilmek için sürülen ince beyaz kil tabakası. 🗗 **astar boyası,** *Boyanacak yüzeylere, atılan boyanın dayanıklılığını artırmak, pürüzleri gidermek veya renkleri örtmek için vurulan ilk boya.*|| **astar kaplama,** *Marangozlukta ahşabın çarpılmaması için her iki yüze de yapılan kaplama.*

astar[4], [Far. astar / Rum. astarava *(kavramak)*] *is. argo.* Cinsel ilişki; cima. 🗗 **astar etmek,** *argo. Sevişmek; cinsel ilişkide bulunmak.*

astarlama, [astar-la-ma] *is.* Astarlamak işi.

astarlamak[1], [astar-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir elbise veya eşyanın içine astar geçirmek; astar kaplamak. **2.** Boyanacak yüzeylere ilk kat olarak astar boya sürmek; astar çekmek. **3.** Herhangi bir ahşap ve mermer levhanın dayanıklılığını artırmak için arkasına daha dayanıklı levha kaplamak

astarlamak[2], [astar[4]-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çiftleşmek; sevişmek; cima etmek.

astarlanma, [astar-la-n-ma / astar-la-n-ma] *is.* Astarlanmak işi.

astarlanmak, [astar-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bir eşya veya giyeceğe astar geçirilmek. **2.** *dönşl. f.* Astar sahibi olmak.

astarlatma, [astar-la-t-ma] *is.* Astarlatmak işi.

astarlatmak, [astar-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Astarlamak işini bir başkasına yaptırmak. **2.** Bir elbise veya eşyanın içine astar geçirtmek; astar kaplatmak. **3.** Boyanacak yüzeylere ilk kat olarak astar boya sürdürmek; astar çektirmek. **4.** Herhangi bir ahşap ve mermer levhanın dayanıklılığını artırmak için arkasını daha dayanıklı levha ile kaplatmak.

astarlı, [astar-lı] *sf.* Astar geçirilmiş veya astarı olan. 🗗 **astarlı zarf,** *İçi görünmemesi için ikinci bir iç kâğıt ile kaplanmış zarf.*

astarlık, -ğı [astar-lık] *is.* **1.** Astar yapımında kullanılan kumaş, deri veya boya. **2.** *sf.* Astar olarak kullanmaya yarar.

astarya, [Lat. stare *(kalmak)*] *(asta'rya) is.* Bir gemiye yükleme veya boşaltma için tanınan süre.

astasım, [as+tas-ım] *(a'stasım) is. man.* Öncüllerinden birisi bir önceki akıl yürütmenin sonucu olan akıl yürütme; kıyas-ı mülhak.

astat, [Fr. astate] *is. kim.* Tabiatta bulunmayan ancak bizmutun hızlandırılmış alfa ışınları ile bombardı-

manı sonucunda elde edilen, atom numarası 85, kütle numarası 211 olan radyoaktif element; ekaiyod; astatin; sembolü: At.

astatik, [Fr. a-statique] *sf.* Bozulmaz bir denge hâli gösteren. ◻ **astatik ibreler,** *Özel bir teknikle yerin manyetik etkisinden kurtarılmış pusula iğnesi.*

astatin, [İng. astatine] *is. kim.* → astat.

astazi, [Fr. astasie] *is. tıp.* Hareket ve duyu sisteminde bozukluk olmamakla birlikte kişinin ayakta duramaması biçiminde beliren rahatsızlık.

asteğmen, [as+teğmen] *(a'steğmen) is.* Orduda en küçük rütbeli subay; zabit vekili.

asteğmenlik, -ği [as+teğmen-lik] *is.* **1.** Asteğmen rütbesi. **2.** Asteğmenin işi ve görevi.

asteni, [Yun. athenos *(kuvvet)* > Fr. asthénie] *is.* **1.** Ruhsal ve sinirsel uyarıların yokluğu sebebiyle beden gücünün azalması veya yokluğu. **2.** Belirli bir organik sebep olmamakla birlikte bedendeki yorgunluk ve bitkinlik hâli.

astenik, -ği [Fr. asthénique] *sf.* **1.** Asteni ile ilgili. **2.** Asteniye yakalanmış olan.

aster[1], [Far. āster آستر] *{OsT} is.* → astar.

aster[2], [Yun. asteriskos *(küçük yıldız)* > Fr. astérisque] *is.* **1.** Ortodoks papazların takdis edilmiş ekmek üzerine koydukları dört ayak üzerine oturtulmuş haçlı eşya. **2.** Matbaacılıkta eksikleri ve göndermeleri belirtmek için konulan (*) işareti; yıldız.

aster[3], [Yun. asterion] *{ağız} is.* Beyaz bir yaban çiçeği. [DS]

asterisk, [Yun. asteriskos *(küçük yıldız)*] *is.* → aster[1].

asterizm, [Fr. astérisme] *is.* İlk kez safirde gözlenmiş bulunan güçlü ışık altında altı kollu ışın yayma olayı.

asteroit[1], [Fr. astéroïte] *is. min.* Işınsal yapılı manganezli bir taş çeşidi.

asteroit[2], **-di** [Fer. astéroïde] *is. gök b.* Küçük gezegen.

astım, [Yun. asthma] *is. tıp.* Bronşların daralması veya alerji yapan çeşitli etkenler sebebiyle güç soluk alıp verme.

astımlı, [astım-lı] *sf.* Astım rahatsızlığı olan.

astın, [ast-ın] *{eT} {eAT} is.* Aşağı; alt. [DLT]

astırma, [as-tır-ma] *is.* Astırma işi.

astırmak, [as-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Asmak işini bir başkasına yaptırmak. **2.** Bir nesneyi, birinin yüksekçe bir yere sarkacak şekilde takmasını sağlamak. **3.** Birini asmak suretiyle öldürtmek; idam ettirmek.

astigmat, [Yun, a *(yok)*+ stigma-atos *(nokta)* > Fr. astigmate] *sf.* **1.** (Optik aygıt için) merceklerindeki kusurdan dolayı noktaları çizgi şeklinde görüntüleyen. **2.** *tıp.* (Göz için) kornea tabakası ışığı düzgün kıramadığı için net göremeyen.

astigmatizm, [Fr. astigmatisme] *is.* Bir göz veya optik aletin astigmat olma hâli; astigmatlık.

astik, -ği [Ermc. asdik / Yun. astikos *(kentli)*] *sf. argo.* Pezevenk; muhabbet tellalı..

astin, [Far. āstīn آستین] *(a:sti:n) {OsT} is.* Giyecek kolu; yen. ◻ **astîn-berçîde,** *Hazırlanmış; hazırlanan.*|| **āstîn-efşān,** *1. Yen silken. 2. mec. Vazgeçen.*|| **āstîn-mālîde,** *Hazırlanmış; hazırlanan.*

astine, [Far. āstīne آستینه] *(a:sti:ne) {OsT} is.* Yumurta.

astlançı, [astlan-çı] *{eAT} is.* Aracı tüccar; komisyoncu; tefeci.

astma, [Yun. asthma] *is.* → astım.

astor, [Zaza Kürt. astor] *{ağız} is.* At. [DS]

astragan, [Astraḫan *(Volga deltasında bir Rus kenti, eskiden Kalmukların başkenti)* > astragan] *is.* Türkistan'da yetişen Karakul koyunlarının erken doğan veya ölü doğan kuzularından elde edilen post ve bu posttan yapılmış kürk.

astralon, [tescilli isim] *is. tekst.* Nem, ısı ve ışıktan etkilenmeyen, çapı hiç değişmeyen, genleşmeyen termoplastik yapay bir iplik; tekstüre iplik.

astrofizik, -ği [Fr. astrophysique] *is. gök b.* Gök cisimlerini fizik yöntemleri kullanarak inceleyen bilim dalı; gök fiziği.

astrolap, -bı [Yun. astron *(gök cismi)* + lambanein *(almak)* > Fr. astrolap] *is.* Eskiden gök cisimlerini incelemekte ve ufukla olan yüksekliklerini belirlemekte kullanılan aygıt; usturlab.

astrolog, -ğu [Fr. astrologue] *is.* Yıldız falı ile uğraşan kimse; müneccim.

astroloji, [astrologie] *is.* Yer yüzünde meydana gelen olayların, yıldızların durumları ve etkisi altında geliştiğini var sayan ve yıldızları inceleyerek gelecekten haber vermeye dayanan falcılık; müneccimlik.

astronom, [Fr. astronome] *is.* Gök cisimlerinin yapılarını, hareketlerini inceleyen, bu konuda hesaplar yapan uzman.

astronomi, [Yun. astron *(gök cismi)* + nomos *(kanun)* > Fr. astronomie] *is.* Etrafımızı çevreleyen evrendeki bütün gök cisimlerinin yapısını, birbirine göre konumlarını, hareketlerini ve hareket kanunlarını, bu güne kadar geçirdikleri evrimi inceleyen bilim dalı; gök bilimi; ilm-i heyet. ◻ **astronomi tanı,** *gök b. Güneş ufkun altına 18° indiği ve altıncı kadirden yıldızların çıplak gözle görülebildiği zamanki tan.*|| **astronomi birimi,** *gök b. Her türlü düzensizlikten uzak, kütlesi yok denecek kadar küçük ve yıldız ayı 365, 256 898 326 3 ortalama gün olan bir gezegenin Güneş etrafında çizdiği yörüngenin yarı çapına eşit uzunluk birimi; ışık zamanı (499,004 782 sn) x ışık hızı (299 792, 458 m/sn) = astronomi birimi (149 597 870 km); Yerin Güneşe uzaklığı; gök birimi.*

astronomik, -ği [Fr. astronomique] *sf.* **1.** Astronomi ile ilgili; astronomiye ait. **2.** *mec.* (Rakam için) çok yüksek; çok aşırı; abartmalı; tasavvur edilemeyecek kadar büyük. 🗗 **astronomik fiyat,** *Çok yüksek fiyat; aşırı pahalı.*|| **astronomik rakam,** *İnsana şaşkınlık verecek kadar büyük rakam.*

astronot, [Yun. astro *(yıldız)* + nautes *(gemici)* > Fr. astronaute] *is.* Bir uzay aracı ile uzaya gitmiş olan kişi; hava küre dışında yoculuk eden kimse; uzay adamı.

astronotik, -ği [Fr. astronautique] *is.* Yıldızlar arası ulaştırma bilimi; uzay trafiği.

astronotluk, -ğu [astronot-luk] *is.* Astronotun yaptığı iş.

astropikal, -li [Fr. as-tropical] *sf. coğ.* (İklim kuşağı için) tropikal bölgelere yakın fakat daha üst enlemde bulunan; subtropikal.

astsubay, [as-t+sü+bay] *(a'stsubay) is. as.* Türk ordusunda erbaşlar ile subaylar arasında çeşitlirütbeler taşıyan asker. 🗗 **astsubay başçavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı beş şerit ve bir bantlı rütbede astsubaylığın beşinci kademesi.*|| **astsubay çavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı iki şeritli rütbede astsubaylığın birinci aşaması.*|| **astsubay kıdemli başçavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı beş şerit ve iki bantlı rütbede astsubaylığın altıncı ve son kademesi.*|| **astsubay kıdemli çavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı üç şeritli rütbede astsubaylığın ikinci aşaması.*|| **astsubay kıdemli üstçavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı beş şeritli rütbede astsubaylığın dördüncü aşaması.*|| **astsubay üstçavuş,** *as. Ortası ay yıldızlı dört şeritli rütbede astsubaylığın üçüncü aşaması.*

astsubaylık, -ğı [as-t+sü-bay-lık] *is. as.* Astsubayın görevi ve rütbesi.

asturmak, [as-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Astırmak. [DLT] [EUTS]

asu, [as-u] *{eT} bağ.* Ya da; yahut; veya. [EUTS]

asub, [Ar. ʿasūb عسوب] *(asu:b) {OsT} is.* **1.** Arı beyi. **2.** Lider; bey; başbuğ.

asude, [Far. āsūden *(rahat etmek)* > āsūde آسوده] *(a:su.de) {OsT} sf.* **1.** Üzüntü ve sıkıntıdan uzak; esen; huzurlu; rahat. **2.** Sessiz; sakin. 🗗 **āsūde-dil,** *{OsT} Gönlü rahat; başı dinç.*|| **āsūde-dilî,** *{OsT} Gönül rahatlığı.*|| **āsūde-gî,** *{OsT} Rahat; huzur; asayiş.*|| **āsūde-hâl,** *{OsT} Durumu rahat olan.*|| **āsūde-hâtır,** *{OsT} Gönlü rahat; başı dinç.*|| **āsūde-nişîn,** *{OsT} Rahatça oturan.*

asudelik, -ği [asude-lik] *(a:su:delik) is.* Üzüntü ve endişeden uzak olma; huzur; esenlik.

asuf[1], [Ar. ʿaṣūf عصوف] *(asu:f) {OsT} sf.* (Rüzgâr için) çok şiddetli. **2.** Hızlı yürüyen.

asuf[2], [Ar. ʿasūf عسوف] *(asu:f) {OsT} sf.* Çok zulmeden; en gaddar.

asum[1], [Ar. ʿaṣūm عصوم] *(asu:m) {OsT} sf.* Obur; aç gözlü.

asum[2], [Ar. ʿasūm عسوم] *(asu:m) {OsT} sf.* Geçimini sağlamak için çok çalışan.

asuman, [Fr. āsmān آسمان] *(a:sma:n) {OsT} is.* Gökyüzü; asuman.

asumani, [Far. āsmānī آسمانی] *(a:suma:ni) {OsT} sf.* **1.** Göğü ilgilendiren. **2.** Gök yüzüne ait. **3.** Açık mavi; havai mavi. **4.** *is.* Melek.

asun, [Soğd. zwn *(hayat)* > ajun / aşun / asun] *{eT} is.* Dünya; kâinat; evren. [EUTS]

asur[1], [Sansk. asura / asuri > asur] *{eT} is.* Cin; şeytan. [EUTS]

asur[2], [Ar. ʿāṣūr عاثور] *(a:su:r) {OsT} is.* Tuzak.

Asurca, [Asur-ca] *is.* M.Ö. 1950-600 yılları arasında Mezopotamya'da konuşulmuş olan Akkat lehçesi.

asurgan, [as-ur-ġan] *{eT} sf.* Çok aksıran. [DLT]

Asuri, [Asurī] *(asuri:) {OsT} sf.* Asur devletinin halkından olan.

Asurlu, [Asur-lu] *sf.* Asur halkından olan.

asurmak, [as-ur-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Aksırmak. [DLT] [EUTS] [Gabain]

asurtgu, [as-ur-t-ġu] *{eT} sf.* Aksırtan. [DLT]

asurtguk, [asur-t-ġuḳ] *{eT} sf.* Anlayışlı; akıllı. [DLT]

asurtmak, [as-ur-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Aksırtmak. [DLT]

asutmak, [as-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Artırmak; çoğaltmak. [Üç İtigsizler]

asüd, [Ar. āsüd آسد] *(a:süd) {OsT} is.* **1.** Aslanlar. **2.** Yiğitler.

asüfte, [Far. āsüfte آسفته] *(a:süfte) {OsT} is.* **1.** Hazır; hazırlanmış. **2.** Ateşle işlenmiş.

asügde, [Far. āsūġde آسغده] *(a:süfte) {OsT} is.* → asüfte.

asüman, [Far. āsümān آسمان] *(a:süma:n) {OsT} is.* → asman.

asümani, [Far. āsümānī آسمانی] *(a:süma:ni:) {OsT} is.* → asmani.

asvaf, [Ar. ṣūf *(yün)* > aṣvāf اصواف] *{OsT} is.* Yünler.

asvat, [Ar. ṣavt *(ses)* > aṣvāt] *(asva:t) {OsT} is.* Sesler; sedalar.

asveb, [Ar. ṣāib *(doğru)* > aṣveb اصوب] *{OsT} sf.* En doğru; daha doğru; pek doğru. 🗗 **asveb-i akvāl,** *{OsT} Sözlerin en doğrusu.*

asvef, [Ar. ṣūf *(yün)* > aṣvef اصوف] *{OsT} sf.* Çok yünlü veya yapağılı.

asy, [Ar. aṣy عصی] *{OsT} is.* Ayaklanma.

asya, [Far. āsiyā / āsyā آسیا] *(a:sya:) {OsT} is.* Değirmen.

Asya, [Yun. asia] *(a'sya) is.* Dünyanın en büyük ve en kalabalık kıt'ası.

asyab, [Far. āsiyāb / āsyāb آسیاب] *(a:sya:b) {OsT} is.* Değirmen; su değirmeni. 🗗 **āsiyāb-ı ālem,** *{OsT} Bu dünya.*| **āsiyāb-ı devlet,** *{OsT} Devlet dairesi.*

asyaban, [Far. āsiyābān آسیابان] *(a:sya:ba:n) {OsT} is.* Su değirmenleri.

asyaf, [Ar. şayf > aşyāf اصیاف] *(asya:f) {OsT} is.* Yaz mevsimleri.

Asyalı, [Asya-lı] *(a'syalı) sf.* **1.** Asya kıtası halklarından olan. **2.** Asya'ya ait.

Asyalılık, -ğı [Asya-lı-lık] *(a'syalılık) is.* Asyalı olma durumu.

asyön, [as+yön] *is.* Ara yön.

aş[1], [*eT.* āş آش] *is.* **1.** Pişirilerek hazırlanan yiyecek; yemek; gıda; katık; yiyecek;yenecek şey; çorba. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] [Gabain] [Yüknekî] [Mühennâ] [İKPÖy.] [EUTS] [ETY] **2.** *{eT}* Kurban yemeği; kurbanlık. [EUTS] **3.** *{ağız}* Pilav. [DS] 🗗 **aş damı,** *{eAT} {ağız} Yemek pişirmeğe mahsus yer; mutfak.* [DS]‖ **aş deliye kaldı,** *Bir maldan ortaklaşa yararlanacak olanlardan bir kısmının vazgeçmesi durumunda geri kalanlara şaka yollu söylenen söz.*‖ **aş doldurmak,** *{ağız} Dolma doldurmak; sarma yapmak.* [DS]‖ **aş ermek,** *1. Hamile kadınların bazı yiyeceklerden tiksinme veya aşırı isteme şeklinde ortaya çıkan davranışları. 2. mec. Bir şeye karşı aşırı istek duyma.*‖ **aş etmek,** *{ağız} Çok dövmek; pestilini çıkarmak.* [DS]‖ **aş evi,** → aşevi.| **aşın koyusundan, işin kıyısından,** *Çıkarı olduğu zaman koşturan, çalışmaya gelince kaçan kişiler için söylenir.*‖ **aşından yemedim, dumanından boğuldum,** *Yarar umarken zarar görüldüğünü ifade eder.*‖ **aş içkü,** *{eT} Toy; şölen; ziyafet.* [EUTS]‖ **aş inciri,** *{eAT} Küçük cins incir.*‖ **aş itmek,** *{eAT} Yemek pişirmek.*‖ **aş kesmek,** *{ağız} Makarna kesmek.* [DS]‖ **aş ocagı,** *{eAT} Mutfak.*‖ **aş ocağı,** *1. Yemek yapılan yer. 2. Yoksullara karşılıksız yiyecek dağıtılan yardım kurumu; aşevi.*| **aş olmak,** *{ağız} Pestili çıkmak.* [DS]| **aş otu,** *1. Yemekleri çeşnilendirmek için kullanılan çeşitli baharatlar. 2. Nane, maydanoz gibi yemeklere konulan otlar.*| **Aş pişti, bayram geçti.** *Geç kalındığını ifade eden söz.*‖ **Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.** *Her şey hazır, bizi bekliyor, anlamında söylenir.*‖ **aş tahtası,** *{ağız} Üzerinde yufka açılan tahta.* [DS]‖ **aştan kalmak,** *{ağız} İştahı kesilmek.* [DS]‖ **aş taşmak,** *{ağız} İş, aceleyi gerektirecek bir duruma gelmek.* [DS]‖ **aş yağı,** *{ağız} 1. Haşhaş yağı. 2. Tereyağı.* [DS]‖ **aş yarması,** *{ağız} Dövülüp çekilmiş buğday.* [DS]‖ **aş yerikligi,** *{eAT} Aşerme.*‖ **aş yermek,** *Hamile kadınların bazı yiyeceklerden tiksinme veya aşırı isteme şeklinde ortaya çıkan davranışları.*

aş[2], [aş] *{eT} is.* Kenet. [DLT]

aş[3], [Far. āş آش] *(a:ş) {OsT} is.* **1.** Aş; yemek. **2.** Muharremde pişirilen aşure. 🗗 **āş-ı halîl,** *{OsT} bot. Mercimek.*‖ **āş-pez,** *{OsT} Aşçı.*‖ **āş-pez-hāne,** *{OsT} Mutfak; aşevi.*‖ **āş-pezî,** *{OsT} Aşçılık.*

aş[4]**, -şşı** [Ar. ʿaşş عش] *{OsT} is.* Kuş yuvası.

aşa[1], [aş-mak > aş-a اشا / آشا] *{eT} zf.* **1.** Ötede; ötesinde. [Tekin] [Gabain] [ETY] **2.** *{eAT}* Aşırı; aşarak; fazlasıyla; aşkın. [EUTS]

aşa[2], [Ar. ʿaşāʾ عشاء] *(aşa:) {OsT} is.* **1.** Akşam yemeği. **2.** Akşam. **3.** Yatsı vakti.

a'şa, [Ar. a'şā / i'şā اعشی] *(a-şa:) {OsT} sf.* (Kişi için) gözleri dumanlı.

a'şab, [Ar. a'şāb اعشاب] *(a-şa:b) {OsT} is.* Taze otlar.

a'şabe, [Ar. a'şābe اعشابه] *(a-şa:be) {OsT} is.* Otlar.

aşacak, -ğı [aş-mak > aş-acak] *{ağız} is.* Çit kapı. [DS]

aşaç, [aş-aç] *{eT} is.* Tencere. [DLT]

aşadaçı, [aş-a-daçı] *{eT} sf.* Yiyici. [EUTS]

aşaga, [aşaġa آشاغا / آشغا / آشغه] *is.* **1.** *{eAT}* Alt taraf; aşağı. **2.** *{eAT}* Kötülük; sefalet. **3.** *{eAT} sf.* Alçak; sefil; zelil. **4.** *{eT} zf.* Aşağı. 🗗 **aşaga ayak,** *{eAT} Alt derece; alt kısım; dip.*‖ **aşaga düşmek,** *{eAT} 1. Aşağıya inmek. 2. Batmak.*‖ **aşaga inmek,** *{eAT} 1. İnmek. 2. Aşağı düşmek veya yuvarlanmak.*‖ **aşaga indürmek,** *{eAT} 1. Üzerinden kaldırmak. 2. Aşağı indirmek.*‖ **aşaga kalmak,** *{eAT} Geri kalmak.*| **aşaga kalmış,** *{eAT} Alçak; pespaye.*‖ **aşaga kılmak,** *{eAT} İndirmek; aşağı eğmek.*‖ **aşagı komak,** *{eAT} 1. Alçak görmek; değer vermemek. 2. Alçaltmak; hafifletmek. 3. Bırakmak.* ‖ **aşaga olmak,** *{eAT} Aşağı eğilmek.*‖ **aşaga tamar,** *{eAT} anat. Dirseğin iç yanında yer alan üç damardan en aşağıda olanı; akciğer damarı; baş damarı.*

aşagarak, [aşaġa-rak] *{eAT} sf.* **1.** Daha aşağı taraf; daha alt taraf. **2.** En alçak; en aşağı; en kötü.

aşagagı, [aşaġa-ġı / aşa-ġa-kı آشاغاغی] *{eAT} zf.* Aşağıki; aşağıdaki.

aşagakı, [aşaġa-ķı / aşaġa-ġı آشاغاقی] *{eAT} zf.* → aşagagı.

aşagarag, [aşaġa-raġ / aşa-ġa-raķ / aşaġ-ra-ķ آشغه رغ] *{eAT} zf.* Daha aşağı; bir derece aşağı.

aşagarak, [aşaġa-raķ / aşa-ġa-raġ / aşaġ-ra-k آشغارق] *{eAT} zf.* → aşagarag.

aşagaralak, [aşaġa-ra-laķ / aşaġ-ra-laķ آشغارلق] *{eAT} zf.* → aşagralak.

aşagelmek, [aş-mak+gel-mek > aş-a+gel-mek آشه كلمك] *gçsz. b. f. [-ür]* Birden aşmağa başlamak.

aşagı, [aşaġı / aşaġa آشاغی] *{eAT} zf.* Aşağı. 🗗 **aşagı varılmak,** *İndirilmek; tenzil edilmek.*

aşaglık, [aşaġ-lıḳ آشاغلق] *{eAT} is.* Alçak gönüllülük; tevazu. ☐ **aşaglık eylemek,** *{eAT} Alçak gönüllülük göstermek.*

aşagrak, [aşaġ-raḳ آشغرق] *{eAT} zf.* Daha aşağı; bir derece aşağı.

aşagralak, [aşaġ-ra-la-ḳ آشغرلق] *{eAT} zf.* Biraz aşağı; aşağı doğru.

aşağ, [agurçak > ağırşak] *{ağız} is.* İplik eğirirken iğin ağır dönmesini sağlayan tahta ağırlık; ağırşak. [DS]

aşağa, [aşa-ğa] *{eT} zf.* Aşağı. [Mühennâ] [Yüknekî]

aşağı, [*eT.* aşaġa > aşaġı > aşağı] *is.* **1.** Yükseklik bakımından daha alt kısımlarda bulunan kısım veya yer. **2.** Dağ ve tepe yamaçlarının etek kısımları. **3.** Söz ve yazının daha sonra gelecek kısmı; bundan sonrası. **4.** *sf.* Yere yakın olan; alçak; basık; dip; dun. **5.** Kötü. **6.** Sosyal tabaka veya eğitim bakımından düşük olan. **7.** Bayağı. **8.** *zf.* Yere doğru. **9.** Yüksekten alçağa doğru. **10.** Bir akarsuyun ağzına yakın olan havzası. **11.** Bir dilin edebî diline göre halkın konuştuğu basit konuşma dili. **12.** *ünl.* Haydi çabuk in, anlamında ünlem. ☐ **aşağı almak,** *{ağız} Dövmek; tepelemek.* [DS]‖ **aşağı bitkiler,** *Yosunlar ve mantarlar gibi boy atamayan damarsız bitkiler.*‖ **aşağıdan,** *Uysal; yumuşak.*‖ **aşağıdan almak,** *Öfkeli ve sert birine karşı yumuşak ve anlayışlı davranmak.*‖ **aşağıdan gelmek,** *{ağız} Çalım satmayı bırakmak.* [DS]‖ **aşağıdan güreşmek,** *Sertlikle elde edilemeyen bir işi tatlı dil, güler yüzle halletmek.*‖ **aşağıdan söylemek,** *{ağız} Alçak gönüllülükle konuşmak.* [DS]‖ **aşağıdan yukarıya,** *Boydan boya; bütünüyle.*‖ **aşağı değil,** *En az onun kadar değerlidir.*‖ **aşağı düşmek,** *1. Değerini ve niteliklerini kaybetmek. 2. Seviyesini düşürmek.*‖ **aşağı ev,** *{ağız} Bir evin alt katı; alt kattaki oda.* [DS]‖ **aşağı görmek,** *Beğenmemek, küçük görmek.*‖ **aşağı hava,** *{ağız} İmbat.* [DS]‖ **aşağı indirmek,** *Ucuzlatmak.*‖ **aşağı kalır yeri olmamak,** *(Karşılaştırılan iki nesneden biri için) öteki kadar değerli ve tam olmak.*‖ **aşağı kalmak,** *Geri kalmak.* ‖ **aşağı kalmamak,** *(Karşılaştırılan iki nesneden biri için) öteki kadar değerli ve tam olmak.*‖ **aşağı kurtarmamak,** *1. Daha düşük fiyata verememek. 2. (Ürün, mal vb. için) maliyeti verilen fiyattan daha yüksek olmak.*‖ **aşağı yeli,** *{ağız} Lodos.* [DS]‖ **aşağılı yukarılı,** *Hem aşağı hem de yukarı kısımları dahil; altlı üstlü.*‖ **aşağı mahalle,** *1. Alt tarafta kalan mahalle. 2. argo. Genel ev.*‖ **aşağı mal,** *Kalitesi düşük mal.*‖ **aşağının bayağısı,** *Kenar mahallelerde oturan kişi.*‖ **aşağı saymak,** *Küçük görmek, değer vermemek.*‖ **aşağı tabaka,** *Halkın kültür ve eğitim seviyesi düşük olan kesimi; avam.*‖ **aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık,** *Her iki tercihin de zor durumda bıraktığını ifade eden söz.*‖ **aşağı yel,** *{ağız} Güneyden esen rüzgâr; lodos; kıble.* [DS]‖ **aşağı yukarı,** *1. Yaklaşık olarak. 2. Boydan boya.*

aşağılak, -ğı [aşağı-la-k] *{ağız} sf.* Aşağılık; şerefsiz. [DS]

aşağılama, [aşağı-la-ma] *is.* **1.** Aşağılamak işi. **2.** Bir şeyi olduğundan daha küçük görme. **3.** Hor görme; horlama.

aşağılamak, [aşağı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi değerinden ve niteliğinden daha düşük göstermek; hor görmek. **2.** Birinin onurunu ve itibarını kırıcı davranışta bulunmak; horlamak. **3.** Söz ve davranışla küçük düşürmek.

aşağılanma, [aşağı-la-n-ma] *is.* **1.** Aşağılanmak işi. **2.** Değer verilmeme. **3.** Hor görülme.

aşağılanmak, [aşağı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Küçük düşürülmek; hakarete uğramak. **2.** Onuru kırılmak; rencide olmak.

aşağılaşma, [aşağı-la-ş-ma] *is.* **1.** Aşağılaşmak işi. **2.** Aşağılık duruma düşme. **3.** Alçalma. **4.** Küçülme.

aşağılaşmak, [aşağı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Aşağılık duruma düşmek. **2.** Alçalmak. **3.** Küçülmek.

aşağılatma, [aşağı-la-t-ma] *is.* **1.** Aşağılatmak işi. **2.** Birinin aşağılanmasını sağlama.

aşağılatmak, [aşağı-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin aşağılanmasını, onuru ile oynanmasını, küçük düşürülmesini sağlamak.

aşağılayıcı, [aşağı-la-y-ıcı] *sf.* Küçük düşürücü, horlayıcı, küçümseyici ve kötüleyici nitelikte (söz ve davranış).

aşağılık, -ğı [aşağı-lık] *is.* **1.** Aşağı olma durumu; alçaklık. **2.** Adilik. **3.** Her türlü kötülüğü yapabilecek nitelikte olan kişinin tutumu. **4.** *sf.* Düzeyi ve niteliği düşük olan; alçak. **5.** Temel kişilik niteliklerine sahip olmayan. ☐ **aşağılık duygusu,** *Kendisini herkesten aşağı ve küçük hissetme şeklinde beliren psikolojik rahatsızlık; aşağılık kompleksi.*

aşağısama, [aşağı-sa-ma] *is.* Değersiz bulma; küçümseme.

aşağısamak, [aşağı-sa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Birini veya bir şeyi değersiz bulup beğenmezlik etmek; küçümsemek.

aşağısı, [aşağı-s-ı] *zm.* **1.** Alt tarafı. **2.** Fiyat bakımından daha azı.

aşağrak, -ğı [aşağı-rak] *{eAT} zf.* Daha aşağı.

aşağrek, -ğı [aşağı-rak] *{eAT} zf.* → aşağrak.

aşah, [aşaḳ / aşaḫ آشاخ] *{eAT} sf.* Alçak; aşağı.

aşair, [Ar. ʿaşīret > ʿaşā'ir عشائر] *(aşa:ir) {OsT} is.* Kabileler; oymaklar; aşiretler.

aşak[1], [aşaġa آشاق] *{eT} {eAT} zf.* **1.** Aşağı. **2.** *{eAT}* Alçak. **3.** Kısa arkalı. [Mühennâ] **4.** Mütevazi. **5.** *is.* Dağ eteği, dibi. [DLT] ☐ **aşak dilli,** *{eAT} Alçak gönüllü.*‖ **aşak gönüllü,** *{eAT} Gönlü kırık; âciz.*‖ **aşak varmak,** *{eAT} Alçak gönüllülük göstermek.*‖

aşak yir, *{eAT} 1. Çukur. 2. Ayak yolu; aptesane; hela.*

aşak[2]**, -ğı** [ağırçak / ağır-şa-k] *{ağız} is.* **1.** Ağırşak. **2.** Makara. **3.** Kuzulayacak koyunun memesinin büyümüş durumu. **4.** Kabuk bağlamış çıbanın etrafındaki sertlik. **5.** *anat.* Diz kapağı. [DS]

aşak[3]**, -ğı** [aş *(kenet)* > aş-ak] *is.* **1.** İki su borusunu birbirine bağlayan kısa boru.

aşak[4]**,** [aş-a-k] *{eT} sf.* Yükselen. [Mühennâ]**aşak**[5]**, -ğı** [aşak] *{eAT} is.* Miğfer; başlık.

aşak[6]**, -kı** [Ar. ʿaşaḳ عشق] *{OsT} is.* Sarmaşık.

aşaklamak, [aşaḳ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Aşağılamak; küçük saymak. [DLT]

aşaklanmak, [ağırçak-la-n-mak > aşak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İltihaplanmak; şişmek. [DS]

aşaklatmak, [aşaġa > aşak-la-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Küçük görmek; tahkir etmek.

aşaklık, [aşaġa > aşaḳ-lık آشقلق] *{eAT} is.* **1.** Alçak gönüllülük; tevazu. **2.** Derin saygı; huşu. 🗗 **aşaklık eylemek,** *{eAT} 1. Alçak gönüllülük göstermek. 2. Boyun eğmek; itaat etmek.*|| **aşaklık eyleyici,** *{eAT} 1. Alçak gönüllü; mütevazı; yumuşak huylu. 2. Boyun eğmiş; itaatkâr.*|| **aşaklık eyleyici avrat,** *{eAT} Allah'ın emirlerine boyun eğmiş kadın.*| **aşaklık eyleyici eren,** *{eAT} Allah'ın emirlerine boyun eğmiş erkek.*|| **aşaklık idici,** *{eAT} Huzur ve huşu içinde bulunan.*|| **aşaklık kılmak,** *{eAT}* → aşaklık eylemek.

aşalacak, [aş *(yemek)* / aç > aş-a-la-cak] *(aşala'cak) {ağız} zf.* Sabah hiçbir şey yemeden; aç karnına; aç olarak; aç acına. [DS]

-aşam, [Far. -āşām آشام -] *(a:şa:m) {OsT} son ek.* Farsça isimlerden *"içen, içici"* anlamında birleşik sıfatlar yapar.

aşam, [Far. āşām آشام] *(a:şa:m) {OsT} is.* Yiyecek; içecek.

aşama, [aş-mak > aş-a-ma] *is.* **1.** Varmak istenilen hedefe doğru geçilmesi gereken dönemlerin her biri; merhale; evre; adım; basamak. **2.** Önem bakımından git gide yükselen bir sıra basamaklardan her biri; mertebe; paye. 🗗 **aşama sırası,** *1. Otoritenin en üst kademeden aşağıya doğru yayıldığı sosyal düzen; hiyerarşi. 2. Önem sırası bakımından yükselen basamaklar dizisi; hiyerarşi.*|| **aşama yapmak,** *Aşamalı düzende bir veya birkaç basamak ilerlemek; aşama kaydetmek.*

aşamak[1]**,** [aş *(yemek)* > aş-ā-mak] *(aşa:mak) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Yemek yemek; gıda almak[DLT] [İKPÖy.] [ETY] *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** (Yemek için) tüketmek; silip süpürmek. [EUTS] [İKPÖy.] **3.** Yedirmek; beslemek. [Gabain] **4.** Kabul etmek; hürmet etmek; saymak. [EUTS]

aşamak[2]**,** [aş-mak > aş-a-mak آشه مق] *gçl. f. [-r] [-ş-(ı)-yor]* **1.** *{eAT}* Üstün gelmek; yenmek. **2.** Çıkılması ve geçilmesi gerekli olan basamakları ve dönemleri geçmek. **3.** *{ağız}* Bir şeyin üzerinden geçecek kadar adım aşırmak. [DS]

aşamak[3]**, -ğı** [aş-a-mak] *{ağız} is.* **1.** Geçit yeri; gedik. **2.** Çit ya da harımlara konulan, basamaklı merdiven. [DS]

aşamalandırılmak, [aşama-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Aşamalı bir şekilde örgütlendirilmek; sıralandırılmak.

aşamalandırmak, [aşama-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir aşama düzenine uygun bir şekilde örgütlemek; sıralamak.

aşamalı, [aşama-lı] *sf.* Aşama düzeni içinde; kademeli.

aşaman, [Far. āşāman آشامان] *(a:şa:man) {OsT} is.* İçenler.

aşamande, [Far. āşāmande آشامنده] *(a:şa:mande) {OsT} sf.* İçen; içkici.

aşamideni, [Far. āşāmīdenī آشاميدنى] *(a:şa:mi:deni:) {OsT} sf.* Yenilip içilebilen.

aşanmak[1]**,** [aş *(yemek)* > aş-a-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Beslenmek; gıda almak; yemek yemek. [İKPÖy.] [EUTS]

aşanmak[2]**,** [aşan-mak / aşunmak / asanmak ?] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Yükselmek (?). [DK]

aşar, [aşkar *(potaslı kül)*] *{ağız} is.* **1.** Boyanacak ipleri asıl rengine boyamadan önce başka bir renk ile boyamak. **2.** Yıkanacak çamaşırları önce küllü suda bekletmek. [DS]

a'şar, [Ar. ʿuşr / ʿöşr > a'şār اعشار] *(a-şa:r) {OsT}* **1.** Onda birler. **2.** Devlet giderleri için tarım ürünlerinden alınan yüzde onluk aynî vergi; öşür. **3.** Kur'an-ı Kerim'den onar ayetlik bölümler.

aşarı, [aş-arı] *{ağız} zf.* **1.** Aşağı; aşağıya. **2.** Aşırı; ileri. [DS]

aşarî, [Ar. a'şār > a'şārī اعشارى] *(a-şa:ri:) {OsT} is.* Bir bütünün on eşit parçaya, her bir parçanın da tekrar on eşit parçaya bölünmesi şeklinde devam eden kurala dayanan aritmetik sistemi; ondalık.

aşartmak, [aş-mak > aş-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Abartmak; mübalağa etmek. [DS]

aşat, -dı [aş-mak > aş-a-t] *{ağız} sf.* Fazla. [DS]

aşatmak, [aş *(yemek)* > aş-a-t-mak آشتمق] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yedirmektattırmak; [Gabain] [DLT] [EUTS] doyurmak; yedirip içirmek; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** *gçsz. f. {ağız}* Hovardalık etmek. [DS]

aşavet, [Ar. ʿaşāvet عشاوت] *(aşa:vet) {OsT} is. tıp.* Gündüz gördüğü hâlde gece görememe hâlinde bir göz hastalığı; tavukkarası.

aşay, [Sansk. āşaya] *{eT} is.* Niyet; gaye; maksat. [EUTS]

aşaya, [Ar. ʿaşī > ʿaşāyā عشايا] *(aş:ya:) {OsT} is.* Akşamlar.

aşayir, [Ar. ʿaşāi'r عشائر] *{OsT} is.* Aşiretler.

aşaylıg, [aşay-lıġ] *{eT} sf.* Niyetli. [EUTS]

aşb, [Ar. ʿaşb / ʿuşb عشب] *{OsT} is.* Yaş ot.

aşbar, [āş + bar *(?)* > aşbār] *{eT} is.* Saman, kepek ve ot karıştırılarak yapılan hayvan yemi. [DLT]

aşbaz, [aş *(yemek)* + Far. -pāz *(pişiren)*] *(a:şba:z) {eAT} is.* Aşçı.

Aşbini, [Sansk. asinī] *{eT} öz. is.* Bir yıldız adıdır. [EUTS]

aşçı, [aş-çı] *is.* **1.** Mesleği veya işi yemek yapmak olan kimse; aş pişiren; ahçı. *{eT} (aynı)* [Gabain] [Mühennâ] [EUTS] **2.** Yemek pişirip satan kimse. **3.** *gnşl.* Küçük ve ucuz lokanta. **4.** Evde yemek pişiren hizmetçi. **5.** *sf.* Yemek pişiren. 🗗 **aşçı baba,** *Hacı Bektaş tekkesi kuruluşunda aşevini yöneten derviş baba.*|| **aşçı baltası,** *Mutfaklarda kemikli et kesmeye yarayan özel balta.*|| **aşçı er,** *{eT} Erkek aşçı.* [EUTS]|| **aşçı güzeli,** *Yemeklerin üzerine dökülen kızdırılmış yağ ve kırmızı toz biberle hazırlanmış sos.*|| **aşçı yamağı,** *Mutfakta aşçı başına yardımcı olan kimse.*

aşçıbaşı, -yı, -nı [aş-çı+baş-ı] *is. t.* Büyük mutfaklarda yemek yapmakla görevli kişilerin başı.

aşçıbaşılık, -ğı [aş-çı+baş-ı-lık] *is.* **1.** Aşçıbaşı olma durumu. **2.** Aşçıbaşının yaptığı iş ve görev.

aşçılık, -ğı [aş-çı-lık] *is.* **1.** Aşçının işi ve mesleği. **2.** Güzel yemek yapabilme kabiliyeti.

aşduk, [aş-mak > aş-duḳ اشدق] *{eAT} sf.* Aşılan.

aşebî, [Ar. ʿaşb > ʿaşebī / ʿaşebiyye عشبيه / عشبى] *(aşebi:) {OsT} sf.* **1.** Ota ilişkin; ot ile ilgili. **2.** Ota benzeyen; ot gibi.

aşendos, [Yun. aẖendos] *{ağız} is.* Ahlat. [DS]

aşer, [Ar. ʿaşer عشر] *{OsT} is.* On; 10.

aşerat, [Ar. ʿaşerāt عشرات] *(aşera:t) {OsT} is. mat.* **1.** Onluklar. **2.** Onlar basamağı.

aşere, [Ar. ʿaşere عشره] *{OsT} is.* Onlar *(sayı).* 🗗 **aşere-i mübeşşere,** *Cennetlik oldukları bizzat Hz. Muhammed (SA) tarafından müjdelenmiş olan on sahabe.*

aşermek, [aş+(y)er-mek] *gçsz. f. [-er]* **1.** Hamile kadınların bazı yiyeceklerden tiksinme veya aşırı isteme şeklinde ortaya çıkan davranışları; aş yermek. **2.** Bir yiyeceğe karşı aşırı istek duyma.

aşevi[1], [aş+ev-i] *is.* **1.** Parası ile yemek yenilen yer; lokanta. **2.** Küçük lokanta. **3.** Aşçı dükkânı. **4.** Yoksullara parasız yemek verilen yer; karşılıksız yiyecek dağıtılan yardım kurumu; aşhane. **5.** Düğün, nişan, mevlit vb. toplantılarda, verilecek yemekleri hazırlamak için mutfak olarak kullanılan yer; geçici mutfak. **6.** *tasvf.* Tekkelerde yemek pişirilen yer. **7.** *{eAT}* Yemek yapılan yer; mutfak.

aşevi[2], [Ar. ʿaşevī عشوى] *(aşevi:) {OsT} sf.* Akşama ait.

aşgana, [āşẖāne => aşġana] *{ağız} is.* Mutfak. [DS]

aşgançulanmak, [as *(cariye)* > as-ġan-çu > aş-ġan-çu-la-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Yaltaklanmak; alay etmek. [EUTS]

aşgar, [Ar. aşkar] *{ağız} is.* **1.** Aşkar. **2.** Kızıl yüzlü ve yarasa tüylü kişi. **3.** Yüz çehre. [DS]

aşgarlanmak, [aşgar-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Çamaşır için) kirlilikten rengi değişmek. [DS]

aşgınmak, [aş-ġın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Aşınmak. [DLT]

aşgun, [aş-gun] *{ağız} sf.* Aşkın; çok fazla. [DS]

aşgunçulanmak, [as *(cariye)* > as-ġan-çu > aş-ġun-çu-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Yaltaklanmak; alay etmek. [EUTS]

aşhana, [aş+hāne] *{ağız} is.* **1.** Aşhane. **2.** Büyük kulplu kazan. **3.** Lokanta. **4.** Yemek pişirmek için yapılan bacalı ocak. [DS]

aşhane, [Fa. āş-ẖāne آشخانه] *(a:şha:ne) {OsT} is.* Yemek yapılan yer; aşevi; aşçı dükkânı.

aşı[1], [*eT.* aşū / aşı] *is.* Pas sarısı ya da kırmızı renkli toprak; kızıl kil; aşı boyası. 🗗 **aşı boyalı,** *Koyu kırmızı kiremit rengine boyanmış.*|| **aşı boyası,** *Koyu kırmızı toprak boya.*|| **aşı taşı,** *Aşı boyası çıkarmakta kullanılan sert aşı boyası kayası.*

aşı[2], [*eT. aş-mak (eklemek)* > aş-ı] *is.* **1.** *tarım.* Daha iyi ürün veren cins elde etmek için anaç adı verilen meyve ağacı gövdesine kaynaştırılan canlı bir ağaçtan alınmış filiz, yaprak veya tomurcuk. **2.** *tıp.* Vücuda hastalıklara karşı direnç ve bağışıklık kazandırmak için kas, damar veya sindirim yoluyla verilen zayıflatılmış mikrop içeren eriyik. **3.** *{ağız}* Eskimiş giyeceklere yapılan yama; yamalık. [DS] 🗗 **aşı anacı,** *tarım. Aşının uygulanacağı ana gövde.*|| **aşı bıçağı,** *tarım. Aşının uygulanacağı yeri açmakta kullanılan özel bıçak.*|| **aşı kâğıdı,** *Aşı olunduğunu belirten resmî belge.*|| **aşı kalemi,** *tarım. Kalem aşısında anaca sokulan iyi cins meyvenin taze dalı.*|| **aşı macunu,** *tarım. Bazı aşı çeşitlerinde anacın yara yerine sürülen özel yapışkan madde.*|| **aşı neşteri,** *tıp. Aşının uygulanacağı deriyi çizmeye yarayan neşter.*|| **aşının tutması,** *1. tıp. Aşıdan istenilen amacın elde edilmesi; bağışıklığın sağlanması. 2. tarım. Anaca aşılanan parçanın kaynaşıp filiz vermesi.*|| **aşı olmak,** *tıp. Bağışıklık sağlamak amacıyla vücuda aşı sıvısı almak; aşı yaptırmak; aşılanmak.*|| **aşı vurmak,** *tarım. Aşı yapmak; aşılamak.*|| **aşı yapmak,** *tarım. İyi cins elde etmek üzere anaç üzerine aşı uygulamak; aşılamak.*|| **aşı yeri,** *1. tarım. Kalem ile anacın birleştiği yer. 2. tıp. Deride aşı uygulanan yerde kalan iz.*

aşı[3], [alçı > aşı] *{eAT} is.* Aşık oyununda kazanan atış; alçı gelme.

aşıcı, [aş-ı-cı] *is.* **1.** Meyve ağaçlarına aşı uygulayan kimse. **2.** Aşı yapan sağlık memuru veya uzmanı.

aşıcılık, -ğı [aş-ı-cı-lık] *is.* Aşı yapma işi veya mesleği.

aşıç, [aş *(yemek)* > aş-ıç] *{eT} is.* Tencere. [DLT]

aşılmak, [aş-ılı-mak / aş-ılk-mak آشيخمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Acele etmek.

âşık[1], **-ğı** [Ar. ʿışḳ *(sevgi)* > ʿāşıḳ عاشق] *{OsT} is.* **1.** Çekici bir nesneye karşı sevgi besleyen. **2.** Aşırı seven kimse. **3.** Karşı cinsten birine gönülden bağlı olan kimse; imre; emre; karasevdalı; mecnun. **4.** Birbirini seven iki cinsten çoğunlukla erkeğe verilen isim. **5.** Saz çalarak şiirler okuyan gezici halk şairi. **6.** *tasvf.* Her türlü dünya gailesi ve dünya nimeti sevgisinden uzaklaşmış, bütün sevgisini Allah'a adamış derviş. **7.** *sf.* Seven; algın; meftun; vurgun. **8.** *mec.* Dikkatini toplayamayan. ☞ **âşığı olmak,** *Bir şeyin çok meraklısı olmak.*‖ **âşık hikâyeleri,** *Âşık denilen saz şairleri tarafından düzenlenen ve yine onlar tarafından saz eşliğinde anlatılan hikâyeler.*‖ **âşık-ı bî-karâr,** *Kararsız âşık.*‖ **âşık-ı sâdık,** *Son derece bağlılık gösteren âşık.*‖ **âşık-ı şeydâ,** *Delicesine âşık olan kimse.*‖ **âşık-ı zâr,** *Aşk derdinden inleyen âşık.*‖ **âşık kahvehaneleri,** *Âşık denilen saz şairlerinin toplum önünde birbirleri ile atıştıkları, saz çalıp şiir söyledikleri kahvehaneler; semai kahveleri.*‖ **âşık olmak,** *Karşı cinsten birini çok sevmek.*‖ **âşık postu,** *tasvf.* Bektaşilikte nasip alacak dervişin oturduğu kapının yanında eşik dibine konulmuş post.‖ **âşık yolu,** *Kırık çizgili bir kenar süsü; meandr.*‖ **âşık yolunu şaşırdı,** *Birbirinin yolunu keserek düzenli zikzaklar oluşturarak meydana getirilen bir nakış türü.*

aşık[2], [aş-ık] *{eAT} is.* Akıntı; cereyan.

aşık[3], **-ğı** [*eT.* aşuk] *is.* **1.** Ayak bileğindeki kısa kemik. **2.** Eğimli çatılarda eğik çatı merteklerini tutan ınakas kirişlerine yatay olarak yerleştirilmiş kalas; aşırma. **3.** Mekanik parçalarda her tarafa dönmeyi sağlamak için kullanılan küre biçimindeki oynar parça. ☞ **aşığı alçı oturmak,** *Talihi, şansı açık olmamak.*‖ **aşık altı,** *anat. Aşık kemiği altında bulunan.*‖ **aşık altı eklemi,** *anat. Aşık kemiğinin topuk kemiği ile yaptığı eklem.*‖ **aşık atmak,** *1. Aşık oyununda karşılıklı olarak aşık kemiği atarak oynamak. 2. mec. Kendinden daha üstün ve yetenekli birini geçmeye veya yenmeye çalışmak; rekabete kalkışmak; boy ölçüşmek.*‖ **aşığı cuk** (bek, bey, çift) **oturmak,** *1. Aşık oynarken kemiği en iyi konumda düşürmek. 2. mec. İşlerin arzuya uygun gerçekleşmesini sağlamak; işi rast gitmek.*‖ **aşık kemiği,** *Tavla zarı gibi kullanılan koyun ve keçi bacaklarından çıkarılan, her yüzü değişik özellikler arz eden altı yüzlü kemik oyun aracı.*‖ **aşık takozu,** *Çatıda aşıkların kaymasını önlemek için önlerine makas kirişleri üzerine çakılan tahta parçaları.*

âşıka, [Ar. ʿāşıḳ > ʿāşıḳa عاشقه] *(a:şıka) {OsT} is.* Âşık kadın; seven kadın.

âşıkan, [Ar. ʿāşıḳ + Far. -ān عاشقان] *(a:şıka:n) {OsT} is.* Âşıklar.

âşıkane, [Ar. ʿāşıḳ + Far. -āne عاشقانه] *(a:şıka:ne) {OsT} sf.* **1.** Âşığa yakışır biçimde. **2.** Konusu aşk olan veya içinde aşk geçen. **3.** Âşıkçasına, kendinden geçmiş durumda. **4.** Aşk duygusu kamçılayan; lirik.

âşıki, [Ar. ʿāşıkī عاشقی] *(a:şıki:) {OsT} sf.* Aşkla ilgili; sevgiye ilişkin.

âşıkin, [Ar. ʿāşıkīn عاشقين] *(a:şıki:n, k kalın söylenir) {OsT} is.* Âşıklar.

âşıklama, [āşık-la-ma] *{ağız} is.* Âşık adı verilen saz şairlerinin sazları eşliğinde söyledikleri türkü. [DS]

aşıklama, [aşık-la-ma] *{ağız} is.* Atların arka ayak bileğinin bükülmesi ile meydana gelen topallama. [DS]

âşıklamak, [âşık-la-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Âşık olmak; sevdalanmak.

âşıklık,ğı [âşık-lık] *is.* Âşık olma durumu.

aşıkmak, [aş-ıḫmak / aş-ılç-mak آشيقمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-ur]* Acele etmek. [DS]

aşıksız, [aşık-sız] *sf.* Hızlı yürüyen.

âşıktaş, [âşık-taş] *is.* Birbiri ile gönül eğlendiren kadın ve erkek; oynaş.

âşıktaşlık, -ğı [âşık-taş-lık] *is.* Aşkı ciddiye almadan sadece gönül eğlendirmek. ☞ **âşıktaşlık etmek,** *(Erkek ve kadın için) sevgiden uzak sadece gönül eğlendirmek.*

aşılak, -ğı [aşı-la-k] *{ağız} is.* **1.** Aşılanmış ağaç; aşılama. **2.** Buz ya da kar katılarak soğutulmuş su. [DS]

aşılama, [aşı-la-ma] *is.* **1.** Aşı yapmak işi ve işlemi. **2.** Aşı yapılmış ağaç. **3.** Düşünce yayma. **4.** *sf.* Aşılanmış. **5.** Kuyuya sarkıtılarak soğutulmuş. **6.** Birbirine karıştırılmış içecekler.

aşılamak, [*eT.* aşu > aş-ı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-(l)-yor]* **1.** Vücutta bağışıklık sağlamak için aşı sıvısı vermek. **2.** İstenilen türde bir bitki elde etmek için anaç üzerine göz veya kalem yerleştirmek. **3.** Hayvanları çiftleştirmek; ilkah etmek. **4.** *mec.* Bir fikri çevresine benimsetmek. **5.** İçecekleri buz veya kuyu içinde soğutmak. **6.** Çok soğuk olan içecek ile daha ılık olanını karıştırarak içilebilir ısıya yükseltmek. **7.** Seyrek çıkan tohum veya bir kısmı tutmayan fideler için araları doldurmak amacıyla boşluklara ekim ve dikim yapmak. **8.** *{ağız}* Katmak; karıştırmak. [DS] **9.** Eski bir eşyayı, genellikle giyecek türü şeyi yenilemek; tamir etmek. **10.** Hastalığını bir başkasına geçirmek.

aşılaıma, [aşı-la-n-ma] *is.* Aşılanmak işi.

aşılanmak, [aşı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Aşı yapılmak. **2.** Biri tarafından kendisine aşı uygulanmak. **3.** (Dişi hayvan için) erkeği ile çiftleştirilerek gebe kalmasını sağlanmak. **4.** *dönşl. f.* Aşı olmak. **5.** *gnşl.* Hastalanmak. **6.** *mec.* Birinin yaymaya çalıştığı fikirleri benimsemek.

aşılatma, [aşı-la-t-ma] *is.* Aşı yaptırma.

aşılatmak, [aşı-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Aşı yaptırmak.

aşılı, [aş-ı-lı] *sf.* Aşılanmış, kendisine aşı uygulanmış olan.

aşılma, [aş-mak > aş-ıl-ma] *is.* Aşılmak işi.

aşılmak, [aş-mak > aş-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Aşmak işi yapılmak. *{eT} (aynı)* **2.** Biri tarafından bir dağ beli, bir engel geçilmiş olmak; *{eT}* sınırı geçmek. [EUTS] [İKPÖy.] **3.** Bir güçlüğün yenilmesi. **4.** *{eT}* Çoğalmak; artmak. [İKPÖy.] [Gabain]

aşılmaz, [aş-ıl-maz] *sf.* Altından kalkılması, yenilmesi, üstesinden gelinmesi veya üzerinden geçilmesi imkânsız.

aşım[1], [aş-ım] *is.* **1.** Erkek bir hayvanın kızışmış hâldeki dişisiyle çiftleştirilmesi. **2.** *mat.* Bir kümenin elemanlarının belirli niceliklere göre dizisi. **aşım mevsimi,** *Dişi hayvanların kızgınlık gösterdikleri zaman.*|| **aşım rampası,** *Büyük baş hayvanların çiftleştirilmesi sırasında kullanılan özel basamaklı yer.*

aşım[2], [aş-ım] *{ağız} is.* Çulda tek inen nakış. [DS]

aşınabilir, [aşın-a+bil-ir] *sf. tekst.* (Boyar madde için) aşındırıcı etkisine açık.

aşındıran, [aşın-dır-an] *is.* ve *sf.* **1.** Aşındırma özelliği olan. **2.** Canlı dokuların özelliğini yavaş yavaş bozan. **aşındıran süblime,** *kim. Cıva iki klorürü.*

aşındırıcı, [aşın-dır-ıcı] *is.* ve *sf.* **1.** Aşındırma işlemini yapan; *aşındıran.* **2.** *tek.* Basınç altında yumuşak bir maddenin pürüzlerini koparan sert ve kesici mineral madde. **3.** *tekst.* Kimi boyar maddeler üzerinde bozucu etkisi olan indirgeyici kimyasal etken. **aşındırıcı kafa,** *Mermer parlatma makinelerinde kullanılan döner taşlama taşı.*

aşındırıcılık, [aşın-dır-ı-cı-lık] *is.* **1.** Aşındırıcı olma durumu. **2.** Aşındırıcı bir nesnenin aşındırma özelliği. **3.** Maden ocaklarındaki kayaçların kendisine sürtünen makine parçalarını aşındırma özelliği.

aşındırma, [aşın-dır-ma] *is.* **1.** Akarsu tarafından toprağın taneciklerinin alıp götürülmesi; sürükleme. **2.** Deniz dalgalarının kıyıdaki yerli kayalarda meydana getirdiği yıpranma. **3.** Sun'i lifleri kesikli lifler hâline getirme. **aşındırma baskı,** *Boyanmış bir kumaşın üzerine aşındırıcı uygulamak suretiyle yapılan baskı.*

aşındırmak, [aşın-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin aşınmasını sağlamak; yıpratmak. **2.** Bir şeyin aşınmasına yol açmak; eskitmek. **3.** Kimyasal etki ile yavaş yavaş yıpratmak. **4.** *mec.* Bir yere bezdirecek, bıkkınlık verecek kadar pek çok defa gidip gelmek.

aşındurmak, [aşın-dur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Geçindirmek. [Yüknekî]

aşınım, [aşın-ım] *is.* Aşınmak işi ve sürecinin sonucu.

aşınma, [aşın-ma] *is.* **1.** Aşınmak işi. **2.** Yıpranma; eskime; incelme. **3.** Sel, rüzgâr, buzul gibi etkenlerin toprak parçasını, kayacı parçalaması ve sürükleme işi; erozyon; aşınım; itikal.

aşınmak[1], [*eT.* aşğın-mak > aşın-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Sürtünmekten dolayı incelmek; eprimek. **2.** Çıkıntıları, pürüzleri gitmek. **3.** Eskimek, yıpranmak.

aşınmak[2], [āş-mak > aş-ı-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Öne geçmek.

aşınmak[3], [aş-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Hayvan için) çiftleşme isteğinde bulunmak; kızışmak. [DS]

aşınmaz, [aşın-maz] *sf.* **1.** Dış etkenlere karşı dayanıklı. **2.** Kolay kolay aşınmayan. **3.** Sağlam, dayanıklı.

aşınmış, [aşın-ınış] *sf.* **1.** Yıpranmış; eskimiş; sivrilik ya da keskinliği gitmiş olan. **2.** *mec.* Canlılığını, önemini ve etkisini yitirmiş olan.

aşıntı, [aşın-mak > aşın-tı] *is.* **1.** Aşınmış yer. **2.** Aşınmaya uğrama durumu. **3.** *{ağız}* Gedik. [DS]

aşır, -şrı [Ar. ʿaşer > ʿaşr] *{OsT} is.* **1.** On. **2.** Onluk elde etme. **3.** Kur'an-ı Kerim'den okunan on ayetlik bölüm. **4.** *{ağız}* Aşure. [DS]

aşıra, [aş-ır-a] *{ağız} is.* Balkon. [DS]

aşıramento, [aş-ır-(a) + İt. -mento] *is. argo.* **1.** Hırsızlık, çalma, aşırma. **2.** Hırsızlık mal. **aşıramento etmek,** *Çalmak.*

aşırı, [aşır-mak > aşır-ı] *sf.* **1.** Bir şeyi aşarak; bir şeyin üzerinden aşırarak. **2.** Alışılagelen ölçü ve düzenin üstünde. **3.** Karar sayılan bir miktarı geçen. **4.** Varlığını ve etkisini kişiyi bunaltacak derecede hissettiren. **5.** Toplum içinde kamuoyunun büyük bir bölümü tarafından kabul gören düşünce ve davranışların dışına çıkan; müfrit; fanatik; sivri. **6.** Toplumca benimsenen değer ölçülerine ters düşen; sapık; marazi. **7.** *zf.* Gereğinden çok fazla; ölçüsüz; fahiş. **8.** Yasalarca izin verilen sınırın üstünde. **9.** Öte, ileri. *«Dağ aşırı. Deniz aşırı.»* **aşırı basınç,** *Atmosfer basıncının çok üstünde olan basınç.*|| **aşırı bellem,** *Öğrenip akılda tutma yeteneğinin çok fazla oluşu.*|| **aşırı besi,** *Çok fazla yemek yeme veya yedirme.*|| **aşırı birikim,** *Sermayenin iş gücüne oranla çok daha fazla gelişmesi.*|| **aşırı boşluk,** *Çok ileri seviyedeki basınç düşüklüğü.*|| **aşırı doldurma,** *İç yanmalı motoru atmosfer basıncından daha yüksek basınçtaki hava ile besleme.*|| **aşırı doldurmasız,** *Silindirleri atmosfer basıncı ile beslenen içten yanmalı motor.*|| **aşırı doygun,** *Magma kayaçlarının aşırı derecede kuvars içerme-*

si.|| **aşırı doyma,** *Doyma sınırının üstüne çıkmış bir sıvının durumu.*|| **aşırı doymak,** *Doyma hâline denk gelen derişmeyi aşmak.*| **aşırı duyu,** *Dokunma duyusu ile ilgili olarak uyarana karşı aşırı hassas olma hâli; anaflaksi.*|| **aşırı erime,** *Bir maddenin erime sıcaklığı altında da sıvı hâlde kalabilmesi hâli.*| **aşırı finansman,** *Kredi kuruluşunun, kredi isteyenin gerçek ihtiyacından fazla miktarda kredi açması durumu.*| **aşırı gitmek,** *Beklenen davranıştan daha fazlasını göstermek; ölçüyü kaçırmak; usandırmak.*| **aşırı hız,** *Olağan hızdan daha yüksek hız.*|| **aşırı otlatma,** *biy. Otlatılan hayvan sayısının çokluğu ya da otlatma süresinin uzunluğu sebebiyle meranın çıplak alana dönüşmesi durumu.*|| **aşırı taşırı,** *Çok aşırı, çok fazla miktarda; mübalağalarla.*|| **aşırı uç,** *Politikada en sağ ve en sol kanattaki yıkıcı ve yıpratıcı güçler.*| **aşırı üretim,** *Bir malın talep miktarının üstünde üretimi.*

aşırıcı, [aşırı-cı] *sf.* **1.** Siyasal olarak kabul edilmesi mümkün olmayan görüşler ortaya atan. **2.** Bir öğretiyi aşırı sınırlarına kadar götüren.

aşırıcı, [aşır-mak > aşır-ıcı] *sf.* Aşırma işini yapan.

aşırıcılık, -ğı [aşırı-cı-lık] *is.* Kabul edilmesi mümkün olmayan siyasal görüş sahibi olmak.

aşırılık, -ğı [aşırı-lık] *is.* **1.** Aşırı olma durumu; abartı; mübalağa. **2.** Aşırı olan şeyin niteliği; ifrat. 🗗 **aşırılığa kaçmak,** *Toplumun beğeni ve değer yargılarının dışına çıkmak; ölçüyü kaçırmak; ifrata kaçmak.*

aşırılma, [aşır-ıl-ma] *is.* Aşırılmak işi.

aşırılmak, [aşır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Üzerinden geçirilmek. **2.** Bir yerden aktarılmak; (bilgi) çalınmak. **3.** *argo.* Çalınmak.

aşırım, [aşır-ım] *{ağız} is.* Seyrek dikiş. [DS]

aşırlamak, [aşır-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İri iri ve araklıklı olarak dikmek. **2.** İki parçayı üst üste koyup kenarlarından dolanarak dikmek. [DS]

aşırma, [aşır-ma آشیرما] *is.* ve *sf.* **1.** Aşırmak suretiyle yapılan; aşıırtma. *{eAT} (aynı)* **2.** Birbiri üzerinden geçirilip bağlanan şeyler. **3.** Eğimli çatılarda eğik çatı merteklerini tutan makas kirişlerine yatay olarak yerleştirilmiş kalas; aşık. **4.** *argo.* Çalıntı. **5.** *ed.* Bir eserden kaynak göstermeden alınan veya kendisininmiş gibi gösterilen; intihal. **6.** Üstünden suyun akmasına izin verilecek şekilde yapılan bent. **7.** *{ağız}* Küçük bakraç; kova. [DS] **8.** *{ağız}* Pantolon askısı. [DS] **9.** *{ağız}* Boyuna asılan fişeklik. [DS] **10.** *{eAT} {ağız}* Semer paldımının aşağıya düşmemesi için sağrı üzerinden ve iki yandan paldıma bağlanan yün veya kayış kemer. [DS] **11.** *{ağız}* Boyuna veya omuza asılan muska, hamaylı bağı. [DS] **12.** *{ağız}* Abartılı konuşma; mübalağa. [DS] **13.** *spor. {ağız}* Yağlı güreşe başlarken sağ kolunu, hasmının sağ omzundan aşırıp belindeki kuşaktan tutma. [DS] **14.** *{ağız}* Bar denilen halk oyunu. [DS] 🗗 **aşırma kayış,** *Dönme gücünü aktarmak için kasnaktan kasnağa geçirilen çember şeklindeki kayış.*

aşırmacılık, [aşırma-cı-lık] *is.* Bir başka yazarın eserinden konu veya şekil almak.

aşırmak, [aş-mak > aş-ır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir nesneyi yüksek bir şeyin üstünden öte yana geçirmek. **2.** Tehlike altındaki bir şeyi acele oradan uzaklaştırmak. **3.** *argo.* Çalmak; yürütmek. **4.** Sıkıntılara göğüs gererek güçlükleri yenmek; atlatmak; savmak. **5.** Bir besteden diğerine geçmek. **6.** *{ağız}* Erkek hayvanı dişisi ile çiftleştirmek. [DS] **7.** *{ağız}* Yüklü hayvanın yükünü yıkmak. [DS] **8.** *{ağız}* Savmak; atlatmak. [DS] **9.** *{ağız}* Yolcu etmek; uğurlamak. [DS] **10.** *{ağız}* İşini görmek; becermek. [DS]

aşırmasyon, [aşır-ma + Fr. -tion] *is. argo.* Çalma, hırsızlık.

aşırt, [aş-mak > aş-ır-t] *{ağız} is.* Bir tepe ya da yamacın arkada kaldığı için görünmeyen yüzü; ileri arka taraf. [DS] 🗗 **aşırtta kalmak,** *{ağız} Bir doğal engel yüzünden geride kalarak görünmemek.* [DS]

aşırtı, [aşır-tı] *is.* **1.** Aşırılmış, çalınmış olan. **2.** Bir kimsenin sorumluluğu altında bulunan bir maldan veya paradan bir kısmını çalması; ihtilas.

aşırtıcı[1]**,** [aşırt-mak > aşırt-ıcı] *sf.* Aşırtmak işini yapan.

aşırtıcı[2]**,** [aşırtı-cı] *is.* Aşırtı yapan kimse; muhtelis.

aşırtma, [aşır-t-ma] *is.* **1.** Aşırtmak işi. **2.** Kaçırma; gizleme. **3.** Yaşmağın üst parçası. **4.** *{ağız}* Pantolon askısı. [DS] **5.** *{ağız}* Kadın geceliklerinin omuz askısı. [DS] **6.** *{ağız}* Eyerde terki, semerde kolan bağı. [DS] **7.** *{ağız}* Aralıklı ve atlamalı dikiş. [DS] **8.** *sf.* Üstten atılan, aşırtılan. **9.** Çalıntı.

aşırtmaca, [aşır-t-maca] *zf.* Gizlice; göz ucuyla.

aşırtmaç, [aşırt-maç] *{ağız} is.* **1.** Semer paldımının aşağıya düşmemesi için sağrı üzerinden ve iki yandan paldıma bağlanan kemer. **2.** Doğal engebelerin arkada kaldığı için görünmeyen yüzü. **3.** *sf.* Çok. [DS]

aşırtmak, [aşır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi yüksek bir yerden öte tarafa geçirmeyi sağlamak; atlatmak. **2.** Tehlikeyi, sıkıntıyı savuşturmasına yardımcı olmak. **3.** *argo.* Çaldırmak.

aşıru, [āşırū آشرو] *{eAT} sf.* Aşağı.

aşısız, [aşı-sız] *sf.* Aşı yapılmamış olan.

aşısızlık, -ğı [aşı-sız-lık] *is.* Aşısız olma hâli.

aşışmak, [aş-mak *(çiftleşmek)* > aş-ış-mak آششمق] *{eAT} işteş f. [-ır]* (Hayvan için) çiftleşmek veya erkek hayvanlar birbiri ile aşarmış gibi birbiri üzerine çıkmak.

aşıt, -dı [āş-mak *(geçmek)* > aş-ıt] *is.* **1.** Küçük bir akarsuyu veya hendeği geçmek için yapılan küçük köprü. **2.** Dağ geçidi. **3.** *{ağız}* Siper; kuytu yer.

[DS] **4.** *{ağız}* Gözün göremediği yer; uzak. [DS] **5.** *{ağız}* Dağ ve tepelerin üzerinden arka tarafa aşılacak yer. [DS] **6.** *{ağız}* Tepe ve dağın görünmeyen arka yüzü. [DS] **7.** *{ağız}* Zahire koymak için ev içine kazılan çukur. [DS] **8.** *{ağız}* Yatak yorgan konulan evin bölmesi. [DS] **9.** *{ağız} sf.* Gizli. [DS]

aşıtlamak, [aşıt-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Utanmak. **2.** Gizlice, dikkatten kaçırarak bir harekette bulunmak. **3.** *gçl.* İri iri teyellemek. [DS]

aşıtmak, [*eT.* aşğı-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Aşındırmak.

aşi[1], [Far. āşī آشی] *(a:şi:) {OsT} is.* Aşçı.

aşi[2], [Ar. ʿaşī عشی] *(aşi:) {OsT} sf.* **1.** Gece körlüğüne yakalanmış. **2.** *is.* Akşam. **3.** Akşam yemeği.

aşi[3], [Ar. ʿāşī عاشی] *(a:şi:) {OsT} sf.* Akşam yemeği yiyen.

aşi[4], [Ar. ʿāşī / ʿāşiye عاشیه / عاشی] *(a:şi:) {OsT} sf.* Gidip uzaklaşan.

aşib, [Ar. ʿaşib عشب] *{OsT} sf.* Çok otlu.

aşib, [Ar. ʿaşīb عشیب] *(aşi:b) {OsT} sf.* Bol otlu; daha çok otlu.

aşifte, [Far. āşüften *(aklı karışmak)* > āşüfte آشفته] *(a:şifte) {OsT} is.* → aşüfte.

aşihe, [Far. āşīhe آشیهه] *(a:şi:he) {OsT} is.* Kişneme.

aşik, [Ar. ʿaşīḳ عشیق] *(aşi:k, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Çok âşık; karasevdalı.

aşikâr, [Far. āşkār آشکار] *(a:şikâ:r) {OsT}sf.* **1.** Gözle görülebilen; meydanda. **2.** Belirli; açık. **3.** İnkâr edilemez. **4.** İspata gerek kalmayan. **5.** *zf.* Açık bir şekilde; saklamadan; açıkça. 🗗 **aşikâr etmek,** *1. Meydana çıkarmak. 2. Belli etmek.*|| **aşikâreye vurmak,** *Meydana çıkarmak.*|| **aşikâr kılmak,** *Ortaya çıkarmak; belli etmek; açığa vurmak.*|| **aşikâr olmak,** *Ortaya çıkmak, belli olmak.*

aşikâre, [Far. āşkāre آشکاره] *{OsT}zf.* Saklamaya gizlemeye gerek görmeden; belli ederek; açık olarak; açıkça.

aşikâren, [Far. āşkār > Ar. -en آشکارًا] *(a:şikâ:ren) zf.* Açık olarak.

aşina[1], [Far. şināḫten *(tanımak)* > āşnā آشنا] *(a:şina:) {OsT} sf.* **1.** Bildik; tanıdık. **2.** Bilgisi olan; bilen. **3.** *is.* Bildik tanıdık kimse; yakın kişi. **4.** Dost. **5.** *zf.* Tanıdık bir şekilde; dostça. 🗗 **aşina çıkmak,** *Tanımak. bilmek.*|| **aşina gelmek,** *Tanıdık çıkmak.*|| **aşina kılmak,** *İki kişinin birbirini tanımalarını, ilgi ve yakınlık duymalarını sağlamak.*| **aşina olmak,** *Tanıdık, bildik, ahbap olmak.*

aşina[2], [Far. āşnā آشنا] *{OsT} sf.* Suda yüzen.

aşinalık, -ğı [aşina-lık] *(a:şina:lık) is.* **1.** Birbirini tanıma; tanışıklık. **2.** Tanışıklığı gösterir tutum ve davranış. 🗗 **aşinalık duymak,** *Yakınlık hissetmek, tanımak.*|| **aşinalık etmek,** *Yakınlık duyduğu ve tanıdığını belli etmek; selamlamak.*|| **aşinalık göstermek,** *Tanıdığını belli etmek; ilgilenmek.*

aşinayan, [Far. āşināyān آشنایان] *(a:şina:ya:n) {OsT} is.* **1.** Tanıyanlar; bilenler; anlayanlar. **2.** Tanışıklıklar; dostluklar.

aşinayi, [Far. āşināyī آشنایی] *(a:şina:yi) {OsT} is.* Tanıdık olma durumu; dostluk; ahbaplık.

aşine, [Far. āşine آشنه] *(a:şine) {OsT} is.* Yumurta.

aşinos, [Yun. aḫinos] *{ağız} is.* Deniz kestanesi. [DS]

aşir[1], [Ar. ʿaşer *(on)* > ʿuşr *(onda bir)* > ʿāşir عاشر] *(a:şir) {OsT} sf.* **1.** Onuncu. **2.** *is.* İmparatorluk döneminde, tarım ürünlerinden alınan onda birlik vergiyi toplayan memura verilen ad.

aşir[2], [Ar. ʿaşer *(on)* > ʿaşīr عشیر] *(aşi:r) {OsT} sf.* **1.** Onda bir. **2.** *is.* Kur'an-ı Kerim'den herhangi bir toplulukta okunan on ayetlik bölüm. **3.** Yakın arkadaş. **4.** Eş, koca.

aşiran, [Far. ʿaşīrān عشیران] *(aşi:ra:n) {OsT} is. müz.* Türk musikisinde mi perdesi üzerinde uşşak ile buselik dizisinin birleşmesi suretiyle yapılmış Hüseynî aşiran makamının ve perdesinin kısaltılmışı. 🗗 **aşiran perdesi,** *Türk musikisinde orta sekizlideki mi notasının adı; hüseynî aşiran.*

aşiren, [Ar. ʿaşer *(on)* > ʿuşr *(onda bir)* > ʿāşir > ʿāşiren عشیرًا] *(a:şiren) {OsT} zf.* **1.** Onuncu olarak. **2.** Onuncu sırada.

aşiret, [Ar. ʿaşīret عشیرت] *(aşi:ret) {OsT} is.* **1.** Kökü aynı olan, birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen insan topluluğu. **2.** Bir soya bağlı ve yerleşik olmayan halk; konar göçer; göçebe. **3.** Kabile; uruk; boy; oymak. **4.** Sivas dolaylarında oynanan bir halay.

aşivada, [Yun. aḫivada] *{ağız} is. zool.* Deniz böceği, *(Cardium edule).* [DS]

aşiy, -yyi [Ar. ʿaşiyy عشی] *{OsT} is.* Günün batması; akşam.

aşiyan, [Far. āşiyān آشیان] *(a:şiya:n) {OsT} is.* **1.** Kuş yuvası. **2.** Ev; bark; yuva. 🗗 **āşiyān-gîr,** *Yuva tutan; yuvalanan.*|| **āşiyān-ı aşk,** *Aşk yuvası.*|| **āşiyān-ı harāb,** *Yıkık yuva.*|| **āşiyān-ı mürg-i dil,** *Gönül kuşunun yuvası. "Aşiyan-ı mürg-i dil zülf-i perişanındadır / Kande olsam ey peri gönlüm senin yanındadır."* Fuzulî || **āşiyān-sāz,** *Yuva yapan, yer tutan.*

aşiyye, [Ar. ʿaşiyye عشیه] *{OsT} is.* **1.** Akşam. **2.** Öğleden sonra.

aşk, [Ar. ʿışḳ > ʿaşḳ عشق] *{OsT} is.* **1.** Bir kişiyi, karşı cinsten birine bağlayan, güçlü ruhsal ve bedensel duygu; sevda; sevgi; sevi. **2.** *gnşl.* Sevgi ilişkisi. **3.** Bir şeye karşı aşırı düşkünlük. **4.** *tasvf.* Allah sevgisi. **5.** Bir ideale veya yüce tanınan değere bağlılık. **6.** Heyecan; coşkunluk. 🗗 **aşka dalmak,** *Sevgi içinde kendini kaybetmek.*|| **aşka düşmek,** *Âşık olmak; sevdalanmak; vurulmak; tutulmak; sevdalanmak.*|| **aşka esir olmak,** *Bütün gücünü sevgi yolunda harcamak.*|| **aşka gelmek,** *Bir işi yapmak için içinde güçlü bir istek duymak; istekle yapmak.*|| **aşka kul olmak,** *Bütün gücünü sevgi yolunda harcamak.*|| **aşk ateşi,** *Aşkın ıstırap verici özelliği.*|| **aşk badesi,** *Saz şairlerinin rüyalarında sevgilileri veya pirleri elinden içtikleri, âşıklık ve şairlik nasibinin verildiğinin nişanesi olduğu söylenen içki.*|| **aşk-bāz,** *1. Aşk oyuncusu. 2. Sevmediği hâlde sever görünen.*‖ **aşk cāmı,** *ed. Saz şairlerinin aşk badesini içtikleri kadeh.*|| **aşk çilesi,** *Sevgi yüzünden çekilen, katlanılan sıkıntılar.*|| **aşk deryası,** *Sevgi denizi.*‖ **aşk ehli,** *1. Gönlü sevgi dolu kimse. 2. Sevgiden anlayan kimse.*‖ **aşk elinden,** *Sevgi yüzünden.*|| **aşk erbabı,** *1. Gönlü sevgi dolu kimse. 2. Sevgiden ve sevenin hâlinden anlayan kimse.*|| **aşk etmek,** *1. Vermek. 2. (Tokat için) atmak; vurmak. 3. Tutuşturmak.*|| **aşk gecesi,** *Sevişerek geçirilen gece.*‖ **aşk günahı,** *Yasak sevişmenin sonucu.*‖ **aşk-ı cismānî,** *Tensel arzulara dayanan sevgi; maddi aşk.*|| **aşk-ı derûn,** *Gönlün içinde, derinliklerinde olan sevgi.*|| **aşkı domalmak,** *{ağız} Şevke gelmek.* [DS]|| **aşk-ı eflatunî,** *Platonik aşk.*‖ **aşk-ı fazl u hak,** *Doğruluk ve fazilet sevgisi.*‖ **aşk-ı füsünkâr,** *Büyüleyici aşk.*|| **aşk-ı hakîki,** *Maddeye bağlı olmayan, gerçek sevgi.*‖ **aşk-ı İlahi,** *Allah sevgisi.*‖ **aşk ile,** *Kendinden geçercesine; gönülden.*|| **aşkım,** *Sevilen kimseye hitap sözü.*|| **aşk-ı makhûr,** *Kahırdan mahvolmuş aşk.*‖ **aşk-ı marazî,** *Düzensiz bir ruh hâlini yansıtan anormal sevgi; karasevda.*|| **aşk-ı mecāzî,** *Allah sevgisine ulaşmak için onun yarattığı geçici suretlerden birini sevme.*|| **aşk-ı memnû,** *Yasak aşk.*‖ **aşk-ı mürde,** *Ölmüş, yok olmuş aşk.*|| **aşkından çıldırmak,** *Sevgide aşırı davranmak; mecnuna dönmek.*|| **aşkından delirmek,** *Sevgide aşırı davranmak; mecnuna dönmek.*|| **aşkından deliye dönmek,** *Sevgide aşırı davranmak; mecnuna dönmek.*|| **aşkından ölmek,** *Sevgide aşırı gitmek.*|| **aşkından sapıtmak,** *Sevgide aşırı davranmak; mecnuna dönmek.*|| **aşkını vermek,** *Bütün sevgisini bir tek kişiye ayırmak.*|| **aşk-ı ruhānî,** *Manevi sevgi; Allah sevgisi.*|| **aşk-ı sehhār,** *Büyüleyici aşk.*|| **aşk itmek,** *{eAT} Sevgi ve saygı sunmak.*‖ **aşk izdivacı,** *Eşlerin birbirini severek yaptıkları evlenme.*|| **aşk kadehi,** *Saz şairlerinin aşk badesini içtikleri kadeh.*|| **aşk macerası,** *Kalıcı olmayan, gelip geçici sevgi ve sevişme olayı.*|| **aşk odu,** *Aşkın ıstırap verici özelliği.*|| **aşk olsun,** *1. (Cümle vurgusu sonda.) Beğenilecek bir iş yapana söylenen takdir sözü; aferin. 2. (Cümle vurgusu başta.) Beğenilmeyecek bir davranış için sitem sözü. 3. İçki meclislerinde söylenen iyi dilek sözü.*|| **aşk olsun, aşkın cemal olsun,** *Kendisine niyaz eden dervişe şeyh "Aşk olsun." der; derviş de "aşkın cemal olsun." karşılığını verir.*|| **aşk pazarı,** *mec. Sevgiden başka hiçbir şeyin önem taşımadığı yer; sevgi dünyası.*|| **aşk-perver,** *Aşkı besleyen; aşkı artıran.*|| **aşkta kazanmak,** *1. Sevdiğinden karşılık görmek. 2. Sevilmek.*|| **aşktan anlamak,** *Sevginin ve sevmenin değerini takdir etmek; aşk erbabı olmak; aşk ehli olmak.*|| **Aşk Tanrısı,** *mit. Yunan mitolojisinde okları ile insanları kalbinden vuran ya da kalpleri tutuşturan sevgi tanrısı; Eros.*|| **aşk u sevda,** *Çok derin sevgi.*‖ **aşk u şevk,** *Derin sevgi ve bunun heyecanı.*|| **aşk ve meşk,** *İçten gelerek yapılan çalıp söyleme.*‖ **aşk ve niyāz,** *tasvf. Dervişler arasında selam ve tevazu gösterme.*|| **aşk vermek,** *Şeyhin dervişin selamına karşılık vermesi.*|| **aşk yapmak,** *Birisi ile cinsel ilişkide bulunmak; sevişmek*‖ **aşk yolu,** *Sevgiye götüren yol; reh-i aşk.*|| **aşk yuvası,** *1. Sevgi ve mutluluk dolu ev. 2. Sevgililerin buluşup sevişikleri yer. 3. Yasal olmayan cinsel ilişkide bulunulan ev, oda.*

aşkâr[1], [Far. āşkār آشکار] *(a:şkâ:r) {OsT} sf.* → aşikâr.

aşkar[2], [Ar. şaḳar *(koyu olmak)* > aşḳar اشقر] *{OsT} sf.* **1.** Koyu al. **2.** (Kişi için) kızıl saçlı adam. **3.** *{ağız}* Sarı saçlı adam. [DS] **4.** Doru at. **5.** *{ağız}* Kiri çıkarılamayan beyaz çamaşırların donuk rengi. [DS] **6.** *{ağız}* Açık sarı boya. [DS] **7.** *{ağız}* Saçının ön kısmı dökülmüş adam. [DS] **8.** *{ağız}* Çil. [DS] **9.** *{ağız}* Hayvanların başındaki beyazlık. [DS] **10.** *{ağız}* Edepsiz kadın. [DS] 🗗 **aşkar gözi,** *{eAT} Bir tür içki kadehi.*

aşkar[3], [Ar. eşḳāl => aşkar? / aşğar] *{ağız} is.* Şekil; biçim; eşkal; nişan. [DS] 🗗 **aşkarı bozuk,** *{ağız} 1. Çirkin; biçimsiz; yüzsüz. 2. Sözüne güvenilmez kişi.* [DS]

aşkar[4], [Far. aşğar *(potas)*] *{ağız} is.* **1.** Ilık su. **2.** Küllü su. **3.** Kök boya işlemine başlamadan önce uygulanan kimyasal işlem ve bu işte kullanılan sıvı. **4.** Gübre ve küllü su gibi maddelerdeki asitli etken madde. **5.** Renk. [DS] 🗗 **aşkar vermek,** *{ağız} Boyayı tutturmak.* [DS]

aşkarlamak, [aşkar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kuru sebzeyi küllü su ile haşlamak. **2.** Yemeği baharat ile terbiye etmek. **3.** Derileri tanenli bitkilerle terbiye etmek. **4.** Yün ya da pamuğu boyamadan önce kimyasal işlemden geçirmek. [DS]

aşkarlanmak, [aşkar-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** İçerlemek; sıkılmak. **2.** Kir tutmak. [DS]

aşkarsız, [aşkar-sız] *sf.* **1.** Yüzsüz; biçimsiz; sevim-

siz; çirkin. **2.** Herhangi bir iz, belirti veya nişanı bulunmayan.

aşkefza, [Ar. ʿaşk+Far. efzā عشق افزا] *(aşkefza:) {OsT} is. müz.* Türk musikisinde Kürdi makamın hüseyni (mi) perdesindeki göçürümü ile elde edilen bir makam.

aşkı, [aç-mak > aç-kı] *{ağız} is.* Oklava. [DS]

aşkılık, -ğı [aç-mak > aç-kı-lık] *{ağız} is.* **1.** Bir tür anahtar. **2.** Bir tür yufka böreği. [DS]

aşkın[1], [aş-mak > aş-kın] *sf.* **1.** Aşmış olan; geçmiş bulunan. **2.** Belli bir süreyi ve zamanı geçen. **3.** Belirli bir ölçünün üstüne çıkan. **4.** Fazla; çok. **5.** Sonra. **6.** *fel.* Deney dünyasının sınırları dışında. **7.** *{ağız}* (Hayvan için) dişiye çok düşkün. [DS] 🗗 **aşkın sigorta,** *Malın değerinden fazla sigorta değeri.*|| **aşkın taşkın,** *Giyeceklerden dışarı sarkacak şekilde çok fazla iri, aşırı.*

aşkın[2], [ış-kın] *{ağız} is.* **1.** Kuzukulağı; ışkın, *(Rumex acetosa).* **2.** Asmanın yeni yeşeren dalları; taze sürgünler. [DS]

aşkına, [Ar. ʿaşḳ => aşk-ı-n-a] *zf.* **1.** (Bir kutsal ya da değer için) uğruna; yoluna. **2.** *üml.* (İçki meclisinde) şerefine; sağlığına.

aşkınlık, [aş-kın-lık] *is.* Aşkın olma durumu.

aşkınsuz, [ʿaşk-ın-suz عشقسز] *{eAT} sf.* Senin aşkın olmadan; sevginden uzak olarak.

aşki, [Ar. ʿaşḳ > ʿaşḳī / ʿaşḳiyye عشقيه / عشقى] *(aşki:, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Aşka ilişkin; aşkla ilgili; sevgi ile ilgili.

aşklı, [aşk-lı] *sf.* Aşk içinde; sevgi dolu.

aşku, [Far. āşḳū / āşḳūb آشكو / آشكوب] *(a:şkû:) {OsT} is.* **1.** Tavan. **2.** Tabaka; kat. **3.** Gökyüzü; felek.

aşkunsuz, [aşḳ-un-suz] *sf.* Aşkın olmadıkça; aşkından uzak olarak.

aşlagçı, [aş-laġ-çı] *{eT} is.* Kap kacak tamircisi [Mühennâ]

aşlak, -ğı [aş-(ı)-la-k] *{ağız} is.* **1.** Aşılanmış, aşı yapılmış fidan. **2.** İyi cins yemiş. **3.** Eskidiği için ek ve yama yapılmış giyecek. **4.** Kolsuz kadın bluzu. **5.** *sf.* Budala; ahmak. **6.** Cılız; çelimsiz. [DS]

aşlalmak, [aşla-mak > aşla-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Kap kenetlenmek. [DLT]

aşlama[1], [aş-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Aşı yapılmış fidan. **2.** Aşılanmış armut. **3.** Yeni dikilmiş fidan. [DS]

aşlama[2], [aş-la-ma] *{ağız} is.* **1.** İçine buz veya kar karıştırılarak soğutulmuş su. **2.** Meyan kökü şurubu. [DS] 🗗 **aşlama su,** *{ağız} İçine buz veya kar karıştırılarak soğutulmuş su.* [DS]

aşlama[3], [aş-la-ma] *{ağız} is.* Eskimiş çorapları örerek yapılan onarım. [DS]

aşlamak[1], [aş *(kenet)* > aş-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Kap kenetlemek. [DLT] **2.** *{ağız}* Yün giyeceklerin yırtık yerlerini örerek onarmak. [DS] **3.** *{ağız}* Yamamak. [DS]

aşlamak[2], [aş *(yemek)* > aş-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Yemek; içmek; gıda almak. [İKPÖy.] [EUTS]

aşlamak[3], [aş-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Katmak; karıştırmak. **2.** *{ağız}* Aşı yapmak. [DS] **3.** Sebze fidesi dikmek.

aşlamalık, -ğı [aş(ı)-la-ma-lık] *is.* Fidanlık.

aşlanmak, [aşla-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bir şeye göz dikmek; ağzı sulanmak. [EUTS]

aşlaşturu, [aşla-mak > aş-la-ş-tur-u] *{eT} zf.* (Bağlamak için) iyice; sağlamca. [EUTS]

aşlatmak, [aşla-mak > aşla-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Kap kenetlenmek. [DLT]

aşlık[1], **-ğı** [aş-lık آشليق / آشلق] *is.* **1.** Yemeklik; *{eT} {eAT} (aynı).* [Mühennâ] [DLT] **2.** Yıkanıp temizlendikten sonra kurutulan yemeklik buğday; zahire. *{eT} (aynı)* [Mühennâ] [DLT] **3.** *{ağız}* Buğday ve mısırdan yapılan çorbalık, bulgur gibi yiyecekler. [DS] **4.** *{ağız}* Yemeklik sebze. [DS] **5.** *{eT}* Aşevi; mutfak; yemekhane. [Gabain] [EUTS] 🗗 **aşlık keşlik,** *Yemeklik sebzeler.*|| **aşlık pilavı,** *Kızartılmış erişteden yapılan pilav.*

aşlık[2], **-ğı** [aç-lık] *{ağız} is.* → açlık. [DS]

aşlıkçı, [aşlık-çı] *is.* Yiyecek şeyler müteahhidi.

Aşlis, [Sansk. aslesā] *{eT} öz. is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

aşma[1], [aş-ma] *is.* **1.** Aşmak işi. **2.** Bakırdan yapılan silindir biçiminde kova. **3.** Erkek hayvanın dişi hayvanla cinsel ilişkide bulunması. **4.** Hücum.

aşma[2], [aç-mak > aç-ma] *is.* **1.** Kayısı, erik, şeftali gibi meyvelerin çekirdeği çıkarılarak kurutulması işi. **2.** Yufka.

aşmak[1], [*eT.* āş-mak آشمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** Yüksekte bulunan bir engelin üzerinden öbür tarafa geçmek; bir şeyin üstünden geçmek. *{eT} (aynı)* [ETY] [Gabain] [Tekin] [Mühennâ] **2.** Bir uzaklığı geçip gitmek; kat etmek. **3.** Kurallarla belirlenmiş bir davranışı aşırılığa vardırmak; sınırı geçmek. **4.** Önde giden birini bilgi, beceri ve başarısıyla geçmek. **5.** Engel olarak görülen bir sorunun üstesinden gelmek. **6.** Belirli bir miktarı geçmek; taşmak. *{eAT} (aynı)* **7.** Basmadan geçmek; atlamak. **8.** *{eT}* Çoğaltmak artmak; çoğalmak. [EUTS] [Gabain] **9.** *{eT}* Bir tepeyi öbür yana geçmek; öne geçmek. [DLT] **10.** Kaçmak; uzaklaşmak. 🗗 **aşa gelmek,** *{eAT} Birden aşmağa başlamak.*

aşmak[2], [*eT.* āş-mak آشمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ar]* (Erkek hayvanlar için) dişisiyle çiftleşmek. [DS]

aşna[1], [Far. āşnā آشنا] *(a:şna:) {OsT} sf.* **1.** Yüzen; yüzücü. **2.** *is.* Yüzme. **3.** Yüzgeç. 🗗 **āşnā-ger,** *1. Yüzücü. 2. Yüzgeç.*|| **āşnā-gerî,** *Yüzücülük.*|| **āşnāver,** *1. Yüzücü. 2. Yüzebilen şey veya insan.*|| **āşnāverî,** *Yüzücülük.*

aşna[2], [Far. āşinā / āşnā آشنا] *(a:şna:) {OsT} sf.* **1.** Tanıdık; dost; aşina. **2.** *{ağız}* Bilgili. [DS] **3.** *{ağız}* Güler yüzlü çocuk. [DS] **4.** *{ağız}* Kadın tarafından sevilen erkek; dost; sevgili. [DS] 🗗 **aşna fişne,** *1. argo. Gizli dost; oynaş. 2. {ağız} Dedikodusu, adı çıkmış kimse.* [DS]|| **aşna fişne etmek,** *1. Gizli dostluk kurmak. 2. (Karşı cinsten iki kişi için) birbirlerinden hoşlandıklarını belirten hareketlerde bulunmak; oynaşmak.*|| **aşna fişne olmak,** *{ağız} Dedikodusu yayılmak; adı kötüye çıkmak.* [DS]|| **aşnaları açılmak,** *{ağız} Önceleri durgunken sonradan harekete gelmek.* [DS]|| **aşna vişne,** *{ağız} 1. Gizlice sevişen. 2. Gizli bir şeyi ima etme.* [DS]

aşnab, [Far. āşnāb آشناب] *(a:şna:b) {OsT} sf.* Yüzücü.

aşnah, [Far. āşnāh آشناه] *(a:şna:h) {OsT} sf.* Yüzücü.

aşnalık, -ğı [aşna-lık] *{ağız}is.* **1.** Şaka. **2.** Hoş sohbet. **3.** Dostluk; sevişme. [DS]

aşnav, [Far. āşnāv آشناو] *[a:şna:v) {OsT} sf.* → aşnab.

aşnayan, [Far. āşnāyān آشنایان] *(a:şna:ya:n) {OsT} is.* Aşinalıklar; dostluklar; tanıdıklıklar.

aşnayi, [Far. āşnāyī آشنایی] *(a:şna:yi:) {OsT} is.* **1.** Aşinalık; bildiklik; tanıdıklık. **2.** Yüzme sanatı; yüzücülük.

aşnı, [*eT.* aşnu *(geçmiş)*] *sf.* Geçmiş dönemden kalan; arkaik.

aşnu, [āş-mak > aş-u-mak *(önce gelmek)* > aş-(u)n-u] *{eT} zf.* **1.** Eskiden; önce; geçen; geçmiş daha önce; evvel; evvelce. [EUTS]. [DLT] [Mühennâ] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Önünde. [İKPÖy.]

aşnuça, [aşnu-ça] *{eT} zf.* Önce; daha evvel; önceleri. [EUTS]

aşnugı, [aşnu-ġı آصنوغی] *{eAT} sf.* Önceki; eski; kadim.

aşnukan, [aşnu-ḳan] *{eT} zf.* Önceleri. [EUTS]

aşnukı, [āş-mak > aşunmak > aşnu-ḳı] *{eT} sf.* Önceki; ilk; evvelki. [ETY] [Mühennâ] [EUTS] 🗗 **aşnukı ana,** *İlk ana; Havva.* [Mühennâ]🗗 **aşnukı ata,** *İlk ata; Âdem.* [Mühennâ]

aşnurak, [aşunmak > aş-nu-raḳ] *{eT} zf.* Önceden; evvelden; baştan. [Gabain] [EUTS]

aşot, [Yun. aşoti] *{ağız} is.* Akarsuların ortasındaki adacık. [DS]

aşoz, [Yun. agatos] *(a'şoz) is. dnz.* Ahşap gemilerde borda kaplamaların uçlarının yerleştirildiği üçgen oluk.

aşr, [Ar. ʿaşr عشر] *{OsT} is.* **1.** Ona yükseltme; dokuza bir ekleyerek on sayısını elde etme. **2.** Dinî törenlerde Kur'an-ı Kerim'den on ayetlik bir bölüm okuma. 🗗 **aşr-hān,** *{OsT} Ezbere on ayetlik bölüm okuyan.*|| **aşr-ı āhir,** *{OsT} Ayın on günlük son kısmı.*|| **aşr-ı evsat,** *{OsT} Ayın ikinci on günlük kısmı.*|| **aşr-ı evvel,** *{OsT} Ayın ilk on günü.*

aşrulmak, [aş-(u)r-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Tepeden aşırılmak. [DLT]

aşsamak[1], [aş *(yemek)* > aş-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Yemek yemek istemek. [DLT]

aşsamak[2], [āş-mak > aş-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Tepeyi aşmak istemek.

aşsatmak, [aş-sa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yemek arzulatmak. [DLT]

aşsız, [aş-sız] *{eT} sf.* Yiyeceksiz; yemeksiz; aç. [Tekin] [ETY] [EUTS]

aşşab, [Ar. ʿaşāb *(ot)* > ʿaşşāb عشاب] *(aşşa:b) {OsT} is.* **1.** Bitki sınıflaması ile uğraşan bilgin; botanikçi. **2.** Hastaneler için şifalı bitki toplayan kimse.

aşşağılak, -ğı [aşağı-la-k] *{ağız} sf.* → aşağılak. [DS]

aşşar, [Ar. ʿāşār > ʿaşşār عشار] *(aşşa:r) {OsT} is.* Öşür toplayıcısı; aşar tahsildarı; öşürcü; ondalıkçı.

aştal, [āş-ta-l ?] *{eT} sf.* En son ? 🗗 **aştal ogul,** *{eT} Birinin en son çocuğu.* [DLT]

aştırma, [aş-tır-ma] *is.* Aştırmak işi.

aştırmak, [aş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* (Erkek hayvan için) dişisi ile çiftleştirmek.

aştî, [Far. āştī آشتی] *(a:şti:) {OsT} is.* Barış; barışıklık; sulh. 🗗 **āştî- bahşāy,** *{OsT} Barışı sağlayan.*|| **āştî-hūre,** *{OsT} Barış ziyafeti.*|| **āştî-perver,** *{OsT} Barış yanlısı; barış isteyen.*|| **āştî-perver-āne,** *{OsT} Barışçıya yakışır biçimde.*|| **āştî-perverî,** *{OsT} Barış yanlılığı; barışçılık.*|| **āştî-sāz,** *{OsT} Barışçı; barışsever.*|| **āştî-sāzî,** *{OsT} Barışseverlik.*

aştiye, [Yun. aşkia *(gölge)*] *{ağız} is.* **1.** Gölge. **2.** Korkuluk. **3.** Haberleşme amacıyla kullanılan bez. [DS]

aşu, [aş-u] *{eT} {ağız} is.* Boya yapılan kırmızı toprak; aşı toprağı. [DLT] [DS]

-aşub, [Far. āşüften *(karıştırmak)* > -āşūb آشوب -] *(a:şu:b) {OsT} son ek.* Osmanlıcada, sonuna getirildiği pek çok Arapça ve Farsça kelimeden "karıştıran, karıştırıcı" anlamında sıfatlar yapılmıştır.

aşub, [Far. āşüften *(karıştırmak)* > āşūb آشوب] *(a:şu:b) {OsT} is.* **1.** Kargaşa; karışıklık. **2.** *sf.* Karıştıran; karıştırıcı. 🗗 **āşūb-engîz,** *{OsT} Kargaşaya sebep olan.*|| **āşūb-gāh,** *{OsT} Kargaşa yeri; gürültülü patırtılı yer.*|| **āşūb-geh,** *Karışıklık yeri.*|| **āşūb-i gavga,** *{OsT} Kavganın yarattığı karışıklık.*

aşug[1], [aş-uġ / aş-uḳ اشوغ] *{eAT} is.* Aşık kemiği; aşık oyunu.

aşug[2], [Far. āşūġ آشوغ] *(a:şu:g) {OsT} sf.* Ne olduğu belirsiz; serseri; yabancı; bilinmeyen; meçhul.

aşuğ, [Ar. ʿāşıḳ => Erme. aşuğ] *is.* Türk saz şairlerinin etkisinde kalarak âşıklık geleneğine bağlı Türkçe ya da Ermenice şiirler söyleyen Ermeni saz şairlerine verilen ad.

aşuk, [aş-uḳ / aş-uġ اشوق] *{eT} is.* **1.** Aşık kemiği; topuk kemiği; topuk. [DLT] **2.** Demir başlık; tolga; *(doğrusu yaşuk).* [DLT]

aşuklamak, [aşuḳ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Aşık kemiğine vurmak. [DLT]

aşukmak, [aşuḳ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** İvmek; acele etmek. [Gabain] [EUTS] **2.** Özlemek. [DLT]

aşulmak, [yaş-mak *(örtmek)* > aş-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Örtülmek. **2.** *dönşl. f.* Örtünmek. [DLT]

aşumak, [āş-mak > aş-u-mak] *{eT} gçsz f. [-r]* Koşmak; aşmak. [DLT]

aşun, [Soğd. zwn *(hayat)* > ajun > aşun / asun] *{eT} is.* Dünya; kâinat; evren. [EUTS]

aşunmak, [aş-un-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Önce gelmek; geçmek; aşmak. [DLT] [Gabain]

aşur, [Ar. ʿaşr *(on)* > ʿāşūr عاشور] *(a:şu:r) {OsT} is.* Aşure.

aşure, [İbr. ʿāsōr *(Yahudîlerin bir bayramı)* / Ar. ʿaşr *(on)* > ʿāşūraʾ عاشوراء] *{OsT} is.* **1.** Muharrem ayının onuncu günü. **2.** Şeker, buğday, nohut, fasulye ve kuru yemişlerle yapılan bir tatlı. **3.** *mec.* İçinde değişik ögelerin bulunduğu karışım. 🗗 **aşure ayı,** *Muharrem ayı.*|| **aşure günü,** *Muharrem ayının onuncu günü.*

aşurelik, -ği [aşure-lik] *(aşu:relik) sf.* **1.** Aşure yapmaya uygun nitelikte olan. **2.** *is.* Aşure yapmak için ayrılmış yiyecek maddesi.

aşurma[1], [aş-ur-ma] *{ağız} is.* **1.** Büyük kazan. **2.** Küçük kazan; büyük kulplu tencere. **3.** Büyük su kovası. [DS]

aşurma[2], [aş-ur-ma اشرمه] *{eAT} is.* **1.** Aşırtma kolan. **2.** *{ağız}* Çarığın burnundaki ipler. [DS]

aşut, [aş-mak > aş-ut اشوت] *is.* **1.** *{eAT}* Aşılacak yer; bel; geçit. **2.** *{ağız}* Hudut. [DS] **3.** *{ağız}* Sel. [DS]

aşutmak, [yaş-mak *(örtmek)* > (y)aş-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Örttürmek. [DLT]

aşüfte, [Far. āşüften *(perişan olmak)* > āşüfte آشفته] *{OsT} sf.* **1.** Şaşkın; kendinden geçmiş. **2.** Delice sevgi yüzünden perişan olmuş. **3.** (Kadın için) ahlaksız ve iffetsiz; hafif meşrep; baştan çıkmış; oynak; silisiz; sürtük; şıllık; yollu. **4.** Çekici; fettan; havalı. 🗗 **āşüfte-dil,** *{OsT} Gönlü perişan olmuş.*|| **āşüfte dimāğ,** *{OsT} Aklı perişan olmuş.*|| **āşüfte-gân,** *{OsT} 1. Aşüfteler; âşıklar. 2. İffetsiz kadınlar.*|| **āşüfte-gî,** *{OsT} Aşüftelik.*|| **āşüfte-hātır,** *{OsT} Gönlü şaşmış; tedirgin.*|| **āşüfte olmak,** *1. Aşırı derecede sevmek. 2. Aklı başından gitmek.*

aşüftelik, -ği [aşüfte-lik] *is.* **1.** Aşüfte olma hâli; iffetsizlik. **2.** Aşk sebebiyle aklı başından gitmiş olma hâli. 🗗 **aşüftelik etmek,** *Birinin hoşuna gitmek için aşüfte kadınlar gibi davranmak.*

aşva, [Ar. ʿaşvāʾ عشواء] *(aşva:) {OsT} is.* Gece körlüğü olan bayan.

aşvan, [Kürt. aşvan] *{ağız} is.* Değirmenci. [DS]

aşve, [Ar. ʿaşve عشوه] *{OsT} is.* **1.** Akşam karanlığı. **2.** Akşam yemeği.

Aşvini, [Sansk. asinī] *{eT} öz. is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

aşy, [Ar. ʿaşy عشى] *{OsT} is.* Akşam yemeği.

aşyān, [Ar. ʿaşyān عشيان] *(aşya:n) {OsT} is.* Akşam yemeği yiyen.

-at,[1] [-t / -at / -et] *yap. e.* → -t.

-at[2], [Ar. -āt آت-] *{OsT} son ek.* Arapça çoğul eki.

At. [Fr. astate] *kısalt. kim.* Tabiatta bulunmayan ancak bizmutun hızlandırılmış alfa ışınları ile bombardımanı sonucunda elde edilen, atom numarası 85, kütle numarası 211 olan radyoaktif element astatinin sembolü.

at[1], [āt] *(a:t) {eT} is.* **1.** İsim; ad. [ETY] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Unvan; ün; şöhret; nam; lakap. [DLT] [Yüknelkî] [EUTS] [ETY] [İKPÖy.] [Tekin] [Mühennâ] [Nevâyî] 🗗 **at kü,** *Ad ve ün; ad san.*|| **at öng,** *İsim ve renk; isim ve sıfat.* [EUTS]|| **at urmak,** *Ad vermek*|| **at yol,** *Ün; ikbal; şöhret.* [EUTS]

at[2], [at] *is. zool.* **1.** Atgiller familyasından binek, yük ve çeki hayvanı olarak kullanılan ortalama otuz yıl ömürlü, memeli, tek toynaklı, evcil ve otçul hayvan, *(Equus caballus). {eT} (aynı).* [ETY] [EUTS] [Nevâyî] [Gabain] [Tekin] [Mühennâ] **2.** Satranç oyununda her yönde **L** şeklinde bir kare hareket edebilen bir taş. 🗗 **ata atlanmak,** *{eAT} Ata binmek.*|| **ata binmeden ayaklarını sallamak,** *Vakitsiz davranmak ve sevinmek; dereyi görmeden paçaları sıvamak.*|| **ata binmek,** *Atın üzerinde yol almak.*| **ata et, ite ot vermek,** *1. Bir şeyi ihtiyacı olana değil de ihtiyacı olmayan birine vermek. 2. İşi ters yapmak. 3. Mevki ve makamları uygunsuz kişilere vermek.*| **at agaç,** *{eAT} Değnekten oyuncak at.*|| **at akdarıcı,** *{eAT} Binicisiyle birlikte atı yere düşüren savaşçı; bahadır.*|| **ata nal çakıldığını görmüş, kurbağa ayağını uzatmış,** *Değerli bir şeyi layık olmayan ve ihtiyacı olmayan kişilerin de talep ettiğini ifade eden söz.*|| **at anası,** *İri yarı ve erkeksi yapılı kadın.*|| **at arabası,** *Atın gücünden yararlanarak yürütülen tekerlekli araç.*|| **at arkasına gelmek,** *Ata binmek; ata binmeyi öğrenmek {eAT} (aynı).*|| **at ayağı,** *1. Atın yürüyüşü. 2. Ayağın ucuna basabilecek şekildeki doğuştan veya sonradan olan anatomik bozukluk.*|| **at bağışlamak,** *{ağız} Büyük bir iyilik veya bağış yapmak.* [DS]|| **at başı,** *1. Uzunluğu bir at başı kadar olan. 2. mec. Pek az.*|| **at başı beraber,** *Aynı hizada.*|| **at başı çekmek,** *{ağız} Çekinerek konuşmak; hatır için söz söylemek.* [DS] || **at başı gitmek,** *1. Beraber gitmek. 2. Aynı seviyede olmak.*|| **at beslenirken, kız istenirken,** *Her şey zamanında yapılmalı.*|| **at bırakmak,** *{eAT} At sürmek.*|| **at bırkıgı,** *{eT} Atın veya eşeğin*

genizden ses çıkarması. [DLT]|| **at bilimi,** *Atın sağlığına ve bakımına uygulanmak üzere atı morfolojik açıdan inceleyen bilim dalı; hippoloji.*|| **at binmek,** *{eAT} Ata binmek.*|| **at boynuna düşmek,** *1. Savaşta düşmanın hücumundan kurtulmak için atın boynuna sarılmak. 2. {eAT} Boynu üzerine eğilerek atı hızla sürmek.* || **at cambazı,** *2. Sirklerde at üstünde gösteri yapan kişi.*|| **at cambazı,** *Alışverişe yatkın.*|| **at cambazlığı,** *At alıp satma işi ve mesleği.*|| **at cıvlandurmak,** *{eAT} At oynatmak(?); şahlandırmak.*|| **at çalındıktan sonra ahırın kapısını kapamak,** *İş işten geçtikten sonra tedbir almak.*|| **at çapmak,** *{eAT} 1. At salmak; at sürmek. 2. Atla hücum etmek.*|| **at çatlatmak,** *Atı öldürünceye kadar hızlı ve devamlı koşturmak.*|| **at depmek,** *{eAT} Atı şiddetle ileri sürmek.*|| **at depretmek,** *{eAT} At sürmek.*|| **at doldurmak,** *Atı doludizgin son hızla sürmek.* || **at donu,** *Atın rengi.*|| **at elin, it elin; bize ne?** *Herkes kendi malını dilediği gibi kullanabilir.*|| **at eri,** *{eAT} Binici.*|| **at evi,** *Kervansaraylarda, hanlarda atların bakıldığı yer.*|| **at görüp aksamak, su görüp susamak,** *Gerekli gereksiz her nesneyi edinmeye kalkışmak; ayran gönüllü olmak.*|| **at götlügi,** *{eAT} Atın sağrısını örtmek üzere eyerin arkasına dikilen örtü parçası.*|| **at gözlüğüyle bakmak,** *Olayları ve kişileri gerçek boyutları ile değil de kendi açısından, dar bir açıdan değerlendirmek.*|| **at gözü,** *argo. Dişilik organı.* || **at hırsızı gibi,** *Giyim kuşamı ile güven vermeyen kişi.*|| **atı alan Üsküdar'ı geçti,** *Yapacak bir şey kalmadı; fırsat kaçtı.*|| **atı doldurmak,** *{eAT} Atı doludizgin sürmek.*|| **atı eşkin, kılıcı keskin,** *Her bakımdan mükemmel ve dediğini yaptırabilecek kudrette.*|| **atına eşek mi dedik,** *Onu küçümseyici söz etmedik.*|| **atını sağlam kazığa bağlamak,** *Tedbirli olmak.*|| **atın ölümü arpadan olmak,** *Aşırı kaçırılan fakat hoşlanılan bir iş veya yemek için sonucu göze almak.*|| **atın yüğrükse bin de kaç,** *İmkânın varsa kaç, kendini kurtarmaya bak!*|| **at izi, it izine karışmak,** *Karışıklık ve kargaşa içinde kimin ne olduğu anlaşılmamak.*|| **at kafalı,** *Aptal, bön.*|| **at kaldırmak,** *{eAT} Bir yere yetişmek için hızla at sürmek; at sürmek; at koşturmak.*|| **at kamçısı,** *{eT} Atın erkeklik organı.* [DLT]|| **at kapatmak,** *Atı binmeye hazır hâle getirmek.*|| **at kasnısı,** *{eAT} bot. Bir tür zamk veren bitki.*|| **at kestanesi,** *bot. Beyaz ve pembe çiçekleri hoş kokulu, yaprakları el ayası şeklinde, cadde ve meydanları süslemek için yetiştirilen, meyveleri yenmez ancak taze iken p vitamini bakımından zengin olan 15-30 m. kadar büyük bir ağaç; Hint kestanesi, (Aesculus).*|| **at kestanesigiller,** *is. Örnek tipi atkestanesi olan terebinthales takımından, meyveleri dikenli veya kabuklu ağaç ve ağaççıklar.*|| **at kılı,** *Atın sert kuyruk kılı.*|| **at kişnemesi,** *Atın kendine has bağırması.*|| **at koparmak,** *{eAT} Bir yere yetişmek için hızla at sürmek; at koşturmak.*|| **at koşmak,** *{eAT} Bir yere yetişmek için hızla at sürmek; at koşturmak.*|| **at koşturacak kadar geniş,** *(Alan, boşluk için) çok geniş.*|| **at koşturmak,** *1. Bir yere yetişmek için hızla at sürmek. 2. mec. Dilediği gibi hareket etmek; serbest olmak. 3. Biriyle çekişmek.*|| **at koşusu,** *Binicinin yönetiminde atları koşturma işi.*|| **at kulağı,** *{eAT} Uzun ayaklı bir tür kadeh.*|| **atla arpayı dövüştürmek,** *İşe fesat karıştırmak; ara bozmak.*|| **atla deve değil,** *1. Çok fazla büyütmeye gelmez. 2. Çok pahalı değil, satın alınabilir.*|| **atlar anası,** *Erkeksi yapıda ve iri yarı kadın.*|| **atlar nallanırken kurbağalar ayağını uzatmaz,** *Küçükler büyüklerin yanında daima haddini bilmelidir.* || **atlar tepişir, olan eşeklere olur,** *Büyüklerin çatışmasından küçükler zarar görür.* || **at meselesi,** *Satrançta bir atın her haneden bir defa geçmek üzere altmış dört haneyi de dolaşması.*|| **at nalı** (biçiminde, gibi), *1. At nalına benzer; kesik elips gibi. 2. Süs eşyalarının büyüklüğünü abartmak için söylenir.*|| **at nalı kadar,** *Süs eşyalarının büyüklüğünü abartmak için söylenir.*|| **at oğlanı,** *{eAT} Ata bakan hizmetçi; seyis.*|| **at oğlanları,** *İmparatorluk döneminde saray atlarına bakmak, yetiştirmek ve eğitmekle görevli seyislere verilen ad.*|| **at otayıcı,** *{eAT} Baytar.*|| **at oynagı,** *{eAT} At oynatılan yer.*|| **at oynatmak,** *1. At üzerinde gösteriler yapmak. 2. mec. Kendisine engel bulunmayışından dolayı yaptığı işte dilediği gibi davranmak. 3. mec. Hüner göstermek. 4. Biriyle yarışmak, çekişmek.*|| **at pazarı,** *Satıcıların at sattıkları veya alıcılara atlarını gösterdikleri meydan.*|| **at pazarında eşek osurtmak,** *argo. Konuştuklarının boşa gitmesi, dinlenilmemesi.*|| **at salmak,** *{eAT} At sürerek düşmana hücum etmek.* || **at seğirtimi,** *At koşturma zamanı.*|| **at seğirtmek,** *{eAT} At koşturmak.*|| **at serumu,** *Tetanos tedavisi için attan elde edilen serum.*|| **at sineği,** *zool. Larvaları at ve sığırların sindirim sisteminde yaşayan, kendileri memeli ve kuşların kanlarını emerek yaşayan kızılımsı yassı kabuklu bir dış asalak çift kanatlı, (Hippobosca equina).*|| **at sülüğü,** *Sülüğün işe yaramaz olanı.* || **at sürmek,** *1. Hücum etmek. 2. At koşturmak.*|| **atta duran var, duramayan var,** *Bir işi yapabilecek olan ve yapamayacak olan da vardır.*|| **at takımı,** *Arabaya veya sabana koşulacak ata bağlanan kayış, hamut vb. gereçler; koşum.*|| **attan inip eşeğe binmek,** *Mevki ve hayat tarzı bakımından geri gitmek.*|| **at terbiyesi,** *Atın bineğe alıştırılmasından sonra binicisinin vereceği işarete uyabilmesi için yapılan eğitim.*|| **at tonı,** *{eAT} Savaşta ata giydirilen zırh.*|| **at tonu,** *1. Atın rengi. 2. Eskiden savaşlarda ata giydirilen zırh.*|| **at uşagı,** *{eAT} Ata bakan hizmetçi; seyis.*|| **at uşağı,** *Ata bakan hizmetçi; seyis.*|| **at var, meydan yok,** *İş yapacak güç var fakat bunu uygulayacak imkân olmamak.*|| **at yapılı,** *İri yarı.*|| **at**

yarışı, *Atlar arasında binicili olarak yapılan çeşitli yarışlar.*|| **at yelesi,** *Atın ensesindeki uzun ve sert tüyler.*|| **at yemi,** *At ve at cinsi hayvanlara yedirilen tahıl kırması.*|| **at yerine eşek bağlamak,** *Değerli ve becerikli birinin yerine değersiz, beceriksiz birini getirmek.*|| **at yili,** *{eAT} At yelesi.*

ata[1], [*eT.* āt *(isim)* at-a اتا / آته] *is.* **1.** *{eT} {eAT}* Baba. [ETY] [EUTS] [DLT] [Gabain] [Mühennâ] [Yüknekî] **2.** Soyundan gelinen büyük baba ve onların babaları; cet. **3.** Sevilen ve sayılan büyüklere verilen unvan. **4.** Soyundan gelmekle birlikte bizden çok önceleri, asırlar önce yaşamış olan kimseler; ecdat. **5.** Öğretmen; şehzâdelerin öğretmenleri. **6.** Din büyükleri. **7.** *{eAT}* Bektaşi şeyhi. 🗗 **ata ana,** *{eAT} Baba ve anne; ebeveyn.*|| **ata atası,** *{eAT} Babanın babası olan dede.*|| **ata ekesi,** *{eT} Babanın kız kardeşi; hala.* [Mühennâ]| **ata er karındaşı,** *{eAT} Amca.*|| **ata karındaşı,** *{eT} Babanın erkek kardeşi; amca* [Mühennâ]| **ata karındaşı oglanı,** *{eAT} Amca oğlu.*|| **ata kız karındaşı,** *{eAT} Hala.*|| **ata kulı,** *{eAT} Lala.*|| **ata yolluğu,** *{ağız} Gelin olacak kızın babasına verilen hediye; para.* [DS]|| **atalar yurdu,** *Türklerin atalarının tarih sahnesine ilk defa çıktıkları Orta Asya toprakları.*|| **ata yadigârı,** *Atalardan kalmış armağan niteliğindeki şeyler.*|| **ata yadigârı dostluk,** *Çok eski geçmişi bulunan, bir kaç kuşaktır devam edan ailevi dostluk.*|| **atadan oğula geçmek,** *Baba öldükten sonra evlatlara kalmak.*

ata[2]**, -a'i** [Ar. ʿaṭā عطاء] *(ata:) {OsT} is.* **1.** Verme; veriş. **2.** Büyüğün küçüğe verdiği hediye; bağış; ihsan; bahşiş. **3.** Bağışlama; af. **4.** Sipahilere yılda iki defa hazineden verilen mal. 🗗 **atā-bahş,** *{OsT} Bahşiş veren.*|| **atā etmek,** *{OsT} Hediye etmek, bağışlamak; vermek.*|| **atā eylemek,** *{OsT} Hediye etmek, bağışlamak; vermek.*|| **atā-ullāh,** *Allah vergisi.*

atab, [Ar. ʿaṭab عطب] *{OsT} is.* **1.** Mahvolma. **2.** Ölüm.

atabe[1], [Ar. ʿatābe عتابه] *(ata:be) {OsT} is.* **1.** Aşk sitemi. **2.** Arap edebiyatında çok kullanılan *aaab* kafiye düzeninde, değişik bir vafir olan *mefâîlün, mefâîlün feûlün* kalıbıyla yazılmış ve son kelimesi *atâbe* sözüyle biten, türkü şeklinde söylenen bir rubai.

atabe, [Ar. ʿatebe عتبه] *{OsT} is.* → atebe.

atabeg, [ata+beg اتابك] *{eAT} is.* Lala.

atabek, -ği [ata+beg] *is.* **1.** İlk Müslüman Türk devletlerinde yüksek dereceden bir memuriyet unvanı. **2.** Selçuklu ve Osmanlı Türk devlet geleneğinde şehzadelerin eğitimi ile görevli erkek eğitimci; lala. **3.** Lalalıktan yükselerek eyalet yönetiminin başına geçirilen vezir.

atabey, [ata+beg] *is.* → atabek.

atabî, [Ar. ʿatabī عتبى] *(atabi:) {OsT} is.* (Eskiden) Bağdat, İsfahan ve Almeria'da dokunan sağlam ipekli kumaş.

atacak, -ğı [at-mak > at-acak] *{ağız}[is.* **1.** Hallaç tokmağı. **2.** Çocukların ok, taş atmak için kullandıkları sapan. [DS]

atacılık, -ğı [ata-cı-lık] *is. biy.* **1.** Atalardan birinde var olan özelliğin çocuklarda kaybolduktan birkaç kuşak sonra tekrar ortaya çıkması şeklinde beliren kalıtsal özellik; atasallık; atavik. **2.** *mec.* Soya has davranış.

ataç, [āta-ç] *{eT} is.* **1.** Sevgili ata. [Gabain] **2.** Büyüklük gösteren çocuk. [DLT] **3.** *sf.* Atalardan gelen.

atad, [Ar. ʿatād عتاد] *(ata:d) {OsT} is.* **1.** Gerekli olan araçlar takımı. **2.** Büyük kadeh.

ataerki, [ata+erk-i] *is. sos.* Soyda temel olarak babayı ve babanın hakimiyetini esas alan topluluk düzenine bağlı olma; pederşâhi.

ataerkil, [ata+erk-i-l] *sf. sos.* Soyda temel olarak babayı ve ailede babanın hakimiyetini esas alan; pederşâhi; patriarkal.

ataerkillik, -ği [ata+erk-i-l-lik] *is. sos.* Soyda temel olarak babayı ve babanın hakimiyetini esas alan topluluk düzeni; pederşâhilik.

ataf[1], [Ar. ʿaṭf> ʿāṭıfet *(şefkat)* > aʿṭaf اعطف] *{OsT} sf.* Daha merhametli; en merhametli; pek çok merhametli.

ataf[2], [Ar. ʿatf> aʿtāf اعطاف] *(a-ta:f) {OsT} is.* **1.** Merhametler; şefkatler. **2.** Lütuflar.

atag, [at-aġ] *{eT} is.* Son; nihayet. [EUTS]

atağan, [at-ağan] *{ağız} sf.* **1.** Övünen; atıp tutan. **2.** *is.* Kızak kayılan yerde çocukların kardan yaptıkları yükseklik. [DS]

atahe, [Ar. ʿatāhe عتاهه] *(ata:he) {OsT} is.* **1.** Şaşkınlık; budalalık. **2.** Bunama.

atahet, [Ar. ʿatāhet عتاهت] *(ata:het) {OsT} is.* Aptallık.

atahiye, [Ar. ʿatāhiyye عتاهيه] *(ata:hiye) {OsT} is.* **1.** Şaşkınlık; budalalık. **2.** Bunama.

atahiyet, [Ar. ʿatāhiyyet عتاهيت] *(ata:hiyet) {OsT} is.* **1.** Aptallık; sersemlik. **2.** Günahkârlık.

ataik, -kı [Ar. ʿatīḳa *(eski)* > ʿatā'ilḳ عتائق] *(ata:ik, k kalın söylenir) {OsT} is.* Eskiler.

ataim, [Ar. aṭīme > aṭā'im اطائم] *(ata:im) {OsT} is.* Ocaklar.

atair, [Ar. ʿatīre *(putlara kesilen kurban)* > ʿatā'ir عتائر] *(ata:ir) {OsT} is.* Arapların Müslüman olmadan önce Recep ayında kestikleri kurban.

atak[1]**, -ğı** [at-mak > at-ak] *sf.* **1.** Sonucunu düşünmeden ileri atılan; cüretkâr; cesur; gözü pek. **2.** *{ağız}*

Geveze. [DS] **3.** *{ağız}* Palavra atan; abartıcı; mübalağacı. [DS] **4.** *{ağız}* Yalancı. [DS] **5.** *{ağız}* Cömert. [DS] **6.** *{ağız}* Bunak. [DS] **7.** *is.* Avına saldırmaya hazır avcı kuş. [DS] **8.** *{ağız}* Atıcı; nişancı. [DS] **9.** *{ağız}* Meni; atmık; döl. [DS] **10.** *{ağız}* Orman ya da dağların yüksek yamaçlarından eteklerine doğru tomruk yuvarlamak için yapılmış yol. [DS] **11.** *{ağız}* Uçurum. [DS] **12.** *{ağız}* Balığa olta atılan yer. [DS] **13.** *{ağız}* Çağlayan; şelale. [DS] **14.** *zf.* Korkusuz bir biçimde; cesurca; korkusuzca. [DS] 🗗 **atak ayağı,** *{ağız} Dağdan yuvarlanan tomrukların indiği düzlük.* [DS]| **atak başı,** *{ağız} Dağdan yuvarlanan tomrukların indiği yolun en dik yeri; yar başı.* [DS]

atak[2]**, -ğı** [Fr. attaque] *is.* **1.** Saldırı; hücum. **2.** Rakibi geriletmek veya geride bırakmak için yapılan hareket; hamle. **3.** Bir kuruluşun veya kimsenin gelişmek amacıyla yaptığı hamle; atılım. **4.** *{ağız}* Atın dörtnala koşması. [DS] 🗗 **atak yapmak,** *1. Hamle yapmak. 2. Saldırıya geçmek.*| **atağa kalkmak,** *Hücum etmek için harekete geçmek.*

atak[3]**,** [Ar. ʿatḳ *(köle azat etmek)* / ʿıtḳ *(eskilik)* > ʿatāḳ عتاق] *(ata:k) {OsT} is.* **1.** Köle azat etme. **2.** (Köle için) azat olma. **3.** Eskime.

atakat, [Ar. ʿatāḳ > ʿatāḳat عتاقت] *(ata:kat) {OsT} is.* İzin; azat.

atakçı, [atak-çı] *{ağız} sf.* **1.** Abartıcı; mübalağacı. **2.** Geveze. **3.** Cömert. [DS]

atakı, [āta-ḳı] *{eT} ünl. "Babacığım!"* anlamında sevgi ifadesi. [DLT]

atakımak, [atā-mak > ata-ḳı-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Meşhur olmak. [Gabain]

atakımsınmak, [atā-mak > ata-ḳı-msa-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Şöhret kazanmaya alışmakünlü olmaya çalışmak; meşhur olmaya yeltenmek. [EUTS] [Gabain]

ataklaşma, [atak-la-ş-ma] *is.* Atak hâle gelme, atak olma.

ataklaşmak, [atak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Atak hâle gelmek; atak olmak. **2.** *{ağız} işteş. f.* Çekişmek. [DS]

ataklı, [atak-lı] *{ağız} sf.* Anlı şanlı; ünlü. [DS]

ataklık, -ğı [atak-lık] *is.* **1.** Atak olma durumu. **2.** Atakça yapılan iş. **3.** *{ağız}* Cömertlik. [DS]

ataksi, [Fr. ataḫie] *is.* **1.** Düzensizlik. **2.** *tıp.* Kaslarda herhangi bir rahatsızlık olmadığı hâlde kasların hareket miktarını ve yönünü ayarlayamama şeklinde ortaya çıkan dengesizlik.

atal[1]**, -li** [Ar. ʿaṭal عطل] *{OsT} is.* **1.** Vücudun örtülü olmayan kısımları; özellikle ense. **2.** Bütün vücut; endam; beden. **3.** Boy bos güzelliği.

atal[2]**, -li** [Ar. ıṭl > āṭāl آطال] *(a:ta:l) {OsT} is.* **1.** Koltuk altları. **2.** Böğürler. **3.** Yanlar; kenarlar.

atalar, [ata-lar آته لر] *{eAT} is.* Ecdat.

atalet, [Ar. ʿaṭālet عطالت] *(ata:let) {OsT} is.* **1.** Tembellik. **2.** Hareketsizlik. **3.** *fiz.* Eylemsizlik.

atalık, -ğı [ata-lık اتالق] *is.* **1.** Ata olma durumu ve niteliği. **2.** Ata olanın taşıdığı manevi sorumluluk ve duygu. **3.** *{eAT} (Türkistan'da hanlık unvanı)* Devlet naibi; atabey; vasi. **4.** Bir ailenin erkek çocuğunu yetiştirmek üzere bir ailenin yanına verildiğinde bu ailenin reisine verilen unvan. **5.** Babalık. **6.** *{ağız}* Kayınbaba. [DS] **7.** *{ağız}* Üvey baba. [DS]

atallamak, [atal-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Şaşalamak; alıklaşmak. [DS]

atam, [Ar. uṭum > āṭām آطام] *(a:ta:m) {OsT} is.* Yüksek binalar; köşkler; hisarlar.

atama, [ata-ma] *is.* **1.** Atamak işi. **2.** Kendi adına hareket etmek üzere birisini bir işte görevlendirme; tevkil kılma. **3.** Devlet memurunu açık bulunan bir kadroda görevlendirme; tayin; nasb; tavzif.

atamak[1]**,** [*eT.* a t *(unvan)* > a t-a-mak] *(a:tamak) gçl. f. [-r] [-t(ı)-yor]* **1.** Kendi adına hareket etmek üzere birisini bir işte görevlendirmek; tevkil kılmak. **2.** Devlet memurunu açık bulunan bir kadroda görevlendirmek; tayin etmek. *{eT} (aynı)* [ETY] **3.** *{eT}* Ad vermek; isim koymak; adlandırmak. [Mühennâ] [Üç İtigsizler] [Gabain] [EUTS] **4.** *{eT}* Unvan vermek. [ETY] **5.** Ad takmak; lakap vermek. [DLT] **6.** *{eT}* Seslenmek; çağırmak. [EUTS] **7.** *gçsz. f.* Bir şeye ait olmak. [EUTS]

atamak[2]**,** [ata-mak] *gçsz. f. [-r] [-t(ı)-yor]* Sözünde durmamak.

ataman[1]**,** [ata *(baba)* > ata-man] *{eT} sf.* (Unvan için) yüksek; baş. [ETY]

ataman[2]**,** [Al. hauptmann *(başkan)* ? > Ukrayna d. ataman] *is.* **1.** Reis. **2.** Başıbozuk ve çete kumandanı. **3.** Don ve Ukrayna Kazaklarının başlarında bulunan ömür boyu görev verilmiş kumandanlar. **4.** Sovyetler Birliği döneminde, Orta Asya Türk devletlerinde Ruslar tarafından devlet dairelerine atanan Rus müdür ve askerî başkanlara verilen ad.

atan, [at-ġan > atan] *{eT} is.* Enenmiş deve; iğdiş edilmiş deve. [DLT] [Mühennâ]

atanak, -ğı [at-anak] *{ağız} is.* **1.** Köy odalarında misafirlerin elbise ve paltolarını asmaları için iki direk arasına yatay olarak uzatılmış ağaç. **2.** Ağaç ya da ot kökü. **3.** Çocukların kuş vurdukları sapan. [DS]

atanib, [Ar. ıṭnābe > aṭānīb اطانب] *(ata:ni:b) is.* **1.** Gölgelikler; sayebanlar; pavyonlar. **2.** Kısa ipler. **3.** Uzun ipler; sicimler.

atanlanmak, [atan-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* İğdiş deve sahibi olmak. [DLT]

atanlaşmak, [at-mak > at-an-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Ağız kavgası etmek; atışmak. [DS]

atanlığ, [atan-lığ] *{eT} sf.* İğdiş edilmiş devesi bulunan kimse. [DLT]

atanma, [at-a-n-ma] *is* **1.** Atanmak işi. **2.** Yetkili kişi adına hareket etmek üzere bir işte görevlendirilme; tevkil kılınma. **3.** Bir devlet memurunun açık bulunan bir kadroda görevlendirilmesi; tayin edilme.

atanmak, [*eT.* āt-an-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Yetkili kişi adına hareket etmek üzere bir işte görevlendirilmek; tevkil kılınmak. **2.** (Bir devlet memuru için) açık bulunan bir kadroda görevlendirilmek; tayin edilmek; *{eT} (aynı)* tayin edilmiş olmak. [EUTS] [ETY]. **3.** *{eT}* Şöhret kazanmak. **4.** *{eT}* Tesmiye edilmek adlandırılmak; adlanmak ad almak. [Yüknekî] [Gabain] [Üç İtigsizler] **5.** *{eT}* Ünlenmek; ünlü olmak. [ETY]

atar, [at-ar] *{ağız} is.* Cesaret; cüret; kudret. [DS]

ataraç, [ak-tar-mak > ak-tar-aç] *{ağız} is.* Aktaraç. [DS]

ataraksiya, [Yun. ataraksia] *is. tıp.* Tepki yokluğu yüzünden oluşan durgunluk hâli; sarsılmazlık.

atardamar, [at-ar+damar اترطمر] *is. anat.* Yüreğin sağ karıncığından akciğerlere; sol karıncığından da vücudun diğer organlarına kan götüren damarlar; arter. *{eAT} (aynı)* 🗗 **atardamar bozukluğu,** *Atardamar gömleklerinin iltihaplanması veya fiziksel bozukluğu.*‖ **atardamar kanalı,** *anat. Dölütte, akciğer atardamarı ile aortu birleştiren kanal.*‖ **atardamar kireçlenmesi,** *tıp. Aterom sırasında atardamar çeperinde kireç birikmesi.*

atarkanal, [at-ar+kanal] *is. anat.* Erkekte sperması idrar yoluna salan iki kanaldan her biri.

atasagun, [ata+saġ-un] *{eT} is.* **1.** Hekim; doktor. [DLT] **2.** Eski Türklerde bilge hekimlik unvanı.

atasağan, [ata+sagun]*{ağız}is.* → atasagun. [DS]

atasal, [ata-sal] *sf.* **1.** Atadan gelen. **2.** Atayla ilgili.

atasallık, -ğı [ata-sal-lık] *is. biy.* **1.** Atalardan birinde var olan özelliğin çocuklarda kaybolduktan bir kaç kuşak sonra tekrar ortaya çıkması şeklinde beliren kalıtsal özellik; atacılık; atavizm. **2.** *mec.* Soya özgü davranış.

atasözü, [ata+söz-ü] *is.* Bir fikri, bir öğüdü, mecaz yolu ile kısa ve kesin olarak anlatan, eskiden beri ağızdan ağza söylenegelen anonim özlü sözler; mesel; darb-ı mesel; durub-ı emsâl; hikmet; kelam-ı kibar.

ataş[2], [Ar. ʿaṭaş عطش] *{OsT} is.* Susuzluk; hararet.

ataş[1], [Far. āteş =>ataş] *{ağız} is.* → ateş. [DS]

ataş[3], [Fr. attache] *is.* **1.** Toka. **2.** Kâğıtları bir arada tutturmaya yarayan küçük metal veya plastik çengel.

ataşa, [Ar. ʿaṭāşā عطاشا] *(ata:şa:) is.* Susuzlar; susamışlar.

ataşe, [Fr. attaché] *is.* Elçiliklerde, kendi alanıyla ilgili olarak görevli bulunduğu ülkenin durumunu ve tutumunu takip eden, kendi ülkesine bilgi ve rapor veren yardımcı uzman görevli; elçilik uzmanı. *«Eğitim ataşesi.»*

ataşelik, -ği [ataşe-lik] *is.* Ataşenin işi, görevi ve makamı.

ataşlanmak, [ateş-len-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Şehveti galeyana gelmek. **2.** (Gübre için) buğulanmak. [DS]

ataşlık, -ğı [ateş-lik] *{ağız} is.* **1.** Kibrit. **2.** Çakmak. **3.** Ateş yakmaya yarayan yer; ocak. **4.** Sigara ve nargile yakmak için ateş konulan küçük pirinç mangal. **5.** Ateş yakmakta kullanılan her türlü araç. **6.** Salep güğümünün altındaki ızgara. [DS]

atatmak, [at-at-mak] *{eT} gçsz. f.* (Tay için) at hâline gelmek. [DLT]

Atatürk çiçeği, [Atatürk+çiçe(k)-i] *is. t.* Anayurdu Meksika olup Atatürk zamanında Türkiye'ye getirildiği için böyle adlandırılan sütleğengillerden kırmızı veya beyaz yapraklı, sarı çiçekli bir süs bitkisi; ponsetya, *(Euphorbia pulcherrima).*

Atatürkçü, [Atatürk-çü] *sf.* **1.** Atatürkçülükle ilgili. **2.** Atatürkçülüğü benimsemiş ve Atatürkçülük yanlısı olan; Kemalist.

Atatürkçülük, -ğü [Atatürk-çü-lük] *is.* Türkiye Cumhuriyetinin siyasal, toplumsal ve kültürel gelişimini ön gören, akla ve bilime dayalı olarak Atatürk'ün kurduğu ve geliştirmeyi hedeflediği millî devlet, millî egemenlik, kişi hürriyeti ve her çağda çağdaş olmayı amaçlayan evrensel boyutlu, birbiri ile uyumlu ilkeler ve uygulamalar bütünü.

atav, [? atav] *{ağız} is.* Ölülerin ruhları için üçüncü veya yedinci günü verilen ziyafet. [DS]

atavik, -ği [Fr. atavique] *sf.* Atavizme ait, atacılıkla ilgili; atasallık.

atavil, [Ar. atvel > atāvil اطاول] *(atāvil) {OsT} is.* **1.** En uzunlar. **2.** Uzun boylular. **3.** Seçkinler

atavizm, [Fr. atavisme] *is. biy.* Atalardan birinde var olan özelliğin çocuklarda kaybolduktan bir kaç kuşak sonra tekrar ortaya çıkması şeklinde beliren kalıtsal özellik; atacılık; atasallık.

ataya, -a'i [Ar. ʿaṭiyye > ʿaṭāyā عطاياء] *(ata:ya:) {OsT} is.* **1.** Verilenler. **2.** Bahşişler; hediyeler; armağanlar. 🗗 **atāyā-yı İlahîye,** *{OsT} Allah'ın verdikleri; nimetler.*‖ **atāyā-yı seniye,** *{OsT} Padişahın verdikleri.*‖ **atāyā-yı tabîat,** *{OsT} Tabiatın insanlara verdiği şeyler.*

atayıb, [Ar. ṭıyb > aṭāyıb اطايب] *(ata:yıb) {OsT} is.* Hoş kokulu olanlar; en iyiler.

atba[1], **-a'ı** [Ar. ṭıb > aṭbāʿ اطباع] *(atba:) {OsT} is* Dereler; kanallar.

atba[2], **-a'ı** [Ar. ṭıb > aṭbaʿ اطبع] *{OsT} sf.* En pis.

atba[3], [Ar. ṭayb > aṭbā اطبا] *(atba:) {OsT} is.* Meme başları.

atbak, [Ar. ṭabaḳ > aṭbāḳ اطباق] *(atba:k) {OsT} is.* **1.** Tabaklar. **2.** Kapaklar. **3.** İnce katlar; tabakalar.

atbal, [Ar. ṭabl > aṭbāl اطبال] *(atba:l) {OsT} is.* Davullar.

atbalığı, [at+balı(k)-ı] *is. zool.* **1.** Tatlı sularda ve göllerde yaşayan yayın türü, büyük başlı eti yenir iri bir balık, *(Silurus glanis).* **2.** Su aygırı.

atbıka, [Ar. aṭbaḳ > aṭbılḳa اطبقه] *{OsT} is.* **1.** Tabaklar. **2.** Kapaklar.

atbin, [Far. ātbīn آتبين] *(atbi:n) {OsT} sf.* (Kişi için) özü ve sözü doğru olan.

atçı, [at-çı] *is.* **1.** İyi cins at yetiştiren kimse. **2.** At bakıcısı; seyis.

atçılık, -ğı [at-çı-lık] *is.* **1.** At yetiştirme işi ve mesleği. **2.** At yarışlarıyla ilgili çalışmaların tümü. **3.** At sırtında veya at ile uygulanan spor gösterileri.

ate, [Yun. atheos > Fr. athée] *is.* Allah'ın varlığına inanmayan, inkâr eden kimse; tanrıtanımaz.

ateb, [Ar. ʿatebe > aṭʿateb عتب] *{OsT} is.* Eşikler; basamaklar.

atebat, [Ar. ʿatebe > ʿatebāt عتبات] *(ateba:t) {OsT} is.* **1.** Eşikler; basamaklar. **2.** Eşiği öpülen kutsal yerler. **3.** İranlıların kutsal ziyaret yerleri; Meşhet.

atebe, [Ar. ʿatebe / ʿatabe عتبه] *{OsT} is.* **1.** Kapı eşiği. **2.** Merdiven basamağı. **3.** *gnşl.* Eşiği öpülen yüce makam. ☐ **atebe-būs,** *{OsT} 1. Kapı eşiğini öpme. 2. Taht önünde yeri öpme.*|| **atebe-i felek-mertebe,** *Osmanlı padişahlarının sarayı.*|| **atebe-i seniyye,** *Osmanlı padişahlarının sarayı.*|| **atebe-i ulyā,** *Padişah sarayı.*

ateh, [Ar. ʿateh عته] *{OsT} is.* Bunama; bunaklık. ☐ **ateh getirmek,** *{OsT} Bunamak.*|| **ateh-i kable'l-miād,** *{OsT} Erken bunama.*|| **ateh-i pirî,** *{OsT} Yaşlılık bunaması.* || **ateh-zede,** *{OsT} Bunak.*

ateist, [Fr. athéist] *sf.* Allah'ın varlığına inanmayan, inkâr eden; tanrıtanımaz

ateizm, [Fr. athéisme] *is.* Allah'ın varlığına inanmayış, Allah'ı inkârcılık; tanrıtanımazlık; zındıklık.

atel, [Lat. astella > Fr. atelle] *is. tıp.* Tedavi merkezine ulaştırıncaya kadar kırık kol veya bacağı tespit etmeye yarayan tahta ya da benzeri maddeden yapılma cetvel parçaları; cebire.

ateme, [Ar. ʿateme عتمه] *{OsT} is.* **1.** Üşengeçlik; tembellik. **2.** Gecenin ilk üçte biri.

atenyum, [Fr. athénium] *is. kim.* Aynştaynyumun eski adı.

aterina, [Yun. atherine] *(ateri'na) is. zool.* Gümüş balığıgillerden sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, sırtı sarımsı yeşil, yanları beyaz bir şeritli bir tür balık; gümüş balığı, *(Atherina presbyter).*

aterman, [Fr. athérmane] *sf.* (Cisim için) kızıl altı *(dalga boyu 0.8 mikron ile 1 mm. arasında yer alan)* ışınlarını geçirmeyen.

aterom, [Yun. athera *(bulamaç)* > Fr. athérome] *is.* Atardamarların orta gömleğinin iç kısımlarında ve iç gömleğinde yer yer kolesterol ve kalsiyum tuzları birikmesine yol açan yozlaşma.

ateş, [Far. āteş عتش] *is.* **1.** Yanıcı cisimlerin tutuşması ile ortaya çıkan ışıklı ısı; od. **2.** Odun ve kömür cinsinden yakacakların tutuşmuş veya korlaşmış hâli. **3.** *gnşl.* Pişirme ve ısıtma işlerinde kullanılan araç veya ocak. **4.** Bir şeyi yakmak, tutuşturmak için kullanılan ucu alevli veya alevlenebilir nesne. **5.** *mec.* Coşkunluk. **6.** *mec.* Hastalıkta yükselen vücut ısısı. **7.** *mec.* Silahlı kavga, savaş. **8.** *mec.* Tehlike; felaket. **9.** *mec.* Aşk. **10.** *mec.* Kırmızı renk; pembelik. **11.** *sf.* Yakan, yakıcı. **12.** *mec.* Acı veren. **13.** Alev renginde. ☐ **ateş açmak,** *Ateşli silah ile birine mermi atmak.*|| **ateş alanı,** *1. Bir silahın atış yapabildiği açısal sınırlar ve menzil çizgisi arasında kalan alan. 2. Bir askerî birliğin eğitim atışları yaptığı yer; atış alanı.*|| **ateş alır gibi,** *Çabuk ve acele olarak; oyalanmadan.*|| **ateş almak,** *1. Yanmak, tutuşmak. 2. Silahtaki merminin patlaması. 3. Telaşlanmak.*|| **ateş almaya gelmiş gibi,** *Çabuk ve acele olarak; oyalanmadan.*|| **ateş arabası,** *{ağız} Lokomotif.* [DS]|| **ateş atmak,** *{ağız} Yarışmak.* [DS]|| **ateş bacayı sarmak,** *1. Bir tehlikenin önüne geçmenin mümkün olmaması. 2. İş, işten geçmiş olmak.*|| **ateş balığı,** *zool. Sardalyegillerden sıcak ve ılık denizlerde sürüler hâlinde yaşayan, planktonlarla beslenen 25-30 cm. boyunda kemikli balık; sardalye, (clupea pilchardus).*|| **āteş-bār,** *{OsT} 1. Ateş yağdıran. 2. Yakıcı şiddetli.*|| **āteş-bāz,** *Ateşle oynayan; fişekçi.*|| **āteş-bāzî,** *Eski savaşlarda yapılan savaş araç ve gereci.*|| **ateş basmak,** *1. Öfkeden rengi kızarmak. 2. Sıkılmak.*|| **ateş başı,** *Ateş yanan yerin yakını.*|| **āteş-berk,** *{OsT} Çakmak.*|| **āteş-beste,** *{OsT} 1. Ateşe bağlı. 2. Som altın.*|| **ateş böceği,** *1. zool. Kın kanatlılardan dişisi geceleri parlak sarı-yeşil ışık saçan bir böcek türü; yıldız böceği, (Lampyris noctiluca) 2. bot. Ballıbabagillerden anayurdu Brezilya olan ateş kırmızısı renkleri sebebiyle bahçelerde yetiştirilen, ada çayı cinsinden otsu bir süs bitkisi; ateş çiçeği, (Salvia splendens).*|| **ateş böceğini görünce yangın sanmak,** *Olağan bir şeyi çok abartmak; mübalağa etmek.*|| **ateş bürümek,** *Etrafı yanan alevlerle çevrilmek.*|| **ateş böcekleri,** *zool. Örnek türü malachius ve telephorus olan, nemli bölgelerde yaşayan, canlı ve parlak renkli, kın kanatlı etçil böcekler grubu.*|| **ateş çıkmak,** *Yangın meydana gelmek.*|| **ateş çiçeği,** *bot. Ballıbabagillerden anayurdu Brezilya olan mayıstan sonbahar ortalarına kadar açan ateş kırmızısı çiçekleri sebebiyle bahçelerde yetiştirilen, ada çayı cinsinden otsu bir süs bitkisi; (Salvia splendens labiate).*|| **āteş-dām,**

{OsT} 1. Ateşlik. 2. Ocak. 3. Mangal.|| **âteş-dân,** *{OsT} Ateşlik; ocak; mangal.*|| **âteş-dâr,** *{OsT} Ateş tutan; ateşli.*|| **âteş-dem,** *{OsT} Ateş nefesli; yanık ve dokunaklı sesli.*|| **ateş demir-i,** *{ağız} Ateş küreği.* [DS]|| **ateş değirmeni,** *{ağız} Motorlu değirmen; un fabrikası.* [DS]|| **âteş-dîde,** *{OsT} Ateş görmüş; ateşten geçmiş.*|| **âteş-dîl,** *{OsT} 1. Ateş gönüllü. 2. Etkili konuşan. 3. Her gördüğüne âşık olan. 4. Pek zeki adam.*|| **ateş dikeni,** *bot. Gülgillerden parklarda, yaz kış yeşil kalan yaprakları ve kışın parlak kırmızı üzümsü meyveleri sebebiyle süs bitkisi olarak yetiştirilen bir tür çalı, (Pyracantha).*|| **ateş düşmek,** *Çok şiddetli ağrı ve acı duymak.*|| **ateş düşürücü,** *Ateşli hastalıklarda vücut ısısını düşürmek için kullanılan ilaç.*|| **ateşe dayanıklı,** *Evlerde kullanılan ocaklardaki ateşin sıcaklığı ile bozulmayan (gereçler.)*|| **âteş-efrûz,** *{OsT} Ateş yakan; ateş tutuşturan.*|| **âteş-efşân,** *{OsT} Ateş saçan.*|| **âteş-efşânî,** *{OsT} Ateş saçma; ateş püskürtme.*|| **ateşe kesmek,** *mec. Mahvetmek.*|| **ateşe körükle gitmek,** *Bir tartışmayı, sürtüşmeyi kızıştırarak dövüş veya çatışma çıkarmak.*|| **ateşe nal koymak,** *{eAT} Bir kimseyi büyülemek için ateşte nal kızdırmak.*|| **âteş-engîz,** *{OsT} 1. Ateş koparan. 2. Ateşleyen; kundakçı. 3. Fesat çıkaran. 4. Yakıcı, şiddetli. 5. Dağlama aracı.*|| **ateş etmek,** *Silahla mermi atmak.*|| **ateşe tutmak,** *1. Alevlere karşı tutarak biraz ısıtmak. 2. Birine veya bir yere silah ile bir seri mermi atmak.*|| **ateşe urmak,** *{eAT} Yakmak.*|| **ateşe vermek,** *1. Bilerek yangın çıkarmak; tutuşturmak; kundaklamak. 2. Birini çok telaşlandırmak. 3. Ülkeyi, karışıklık çıkararak büyük zararlara uğratmak.*|| **ateş evi,** *{eAT} Ateşe tapanların içinde sürekli ateş yaktıkları ev.*|| **ateşe vurmak,** *Yemeği pişirmek üzere ateşin üzerine koymak; ocağa yemek vurmak.*|| **ateşe vursan duman vermez,** *Hiçbir şeyini başkası ile paylaşmaz, bir şey vermez; cimri.*|| **ateşe yakmak,** *1. Tutuşturmak. 2. Yakmak.*|| **ateşe yanmak,** *Çok büyük zarara uğramak; mahvolmak.*|| **ateşe yürümek,** *1. Bile bile tehlikeye atılmak; ölüme gitmek. 2. Cesurca savaşmak.*|| **âteş-fâm,** *{OsT} 1. Ateş renkli. 2. Kırmızı; al.*|| **âteş-feşân,** *{OsT} Ateş saçan; ateş püsküren.*|| **âteş-fürûz,** *{OsT} Ateş yakan; ateş tutuşturan.*|| **âteş-gâh,** *{OsT} Ateşe tapanların tapınağı.*|| **ateş gecesi,** *Ortodoksların her yıl 24 haziranda ateş yakarak kutladıkları yortu.*|| **ateş geçmez,** *Ateşte yanmaz; ateşe dayanıklı.*|| **âteş-gede,** *{OsT} Ateşe tapanların ibadet yeri.*|| **âteş-gede-i behrâm,** *{OsT} gök b. Koç burcu.*|| **âteş-geh,** *{OsT} Ateşe tapanların ibadet yeri.*|| **ateş gemisi,** *as. dnz. Düşman gemileri arasına sokularak patlatılan, yakıcı ve patlayıcı maddelerle dolu yelkenli gemi.*|| **ateş gibi,** *1. Çok sert ifade taşıyan; acı söz. 2. Çok hareketli ve yerinde duramayan; canlı.*|| **ateş gibi yanmak,** *1. Çok sıcak olmak. 2. Vücut sıcaklığı çok yükselmek.*|| **âteş-gîre,** *{OsT} 1. Ateşi tutuşturan; meşale; çıra. 2. Maşa.*|| **ateş gömleği,** *1. Yılancık hastalığı. 2. {ağız} Kızıl hastalığı.* [DS] || **ateş göynügi,** *{18.yy.} 1. Cemre. 2. Yanıkkara veya kara kabarcık denilen çıban.*|| **âteş-gûn,** *{OsT} 1. Ateş renkli. 2. Parlak kırmızı; al.*|| **âteş-hâne,** *{OsT} 1. Ateş evi. 2. Mecusilerin tapınağı. 3. Ocak. 4. Hamam külhanı.*|| **âteş-hʷâr,** *{OsT} 1. Ateş yiyen. 2. Zalim ve merhametsiz kişi. 3. Keklik.*|| **âteş-hâtır,** *{OsT} 1. Her güzeli seven. 2. Sözü dokunaklı ve zeki adam.*|| **ateş hattı,** *Savaşta en ilerideki birliklerin ellerindeki silahlarla ateş açabilecekleri çizgisel kuşak.*|| **âteş-hirâm,** *{OsT} Hızlı yürüyen.*|| **âteş-hîz,** *{OsT} 1. Ateş kaldıran. 2. Ateş tutuşturucu; ateşleyen; ateş veren.*|| **âteş-hulk,** *{OsT} Sert yaradılışlı; huysuz.*|| **âteş-i âb-perver,** *{OsT} 1. Su besleyen ateş. 2. mec. Hançer; kılıç.*|| **âteş-i bahâr,** *{OsT} 1. Bahar ateşi. 2. mec. Lale. 3. mec. Kırmızı gül. 4. mec. Baharın yumuşaklığı ve güzelliği.*|| **ateşi başına vurmak,** *1. Coşmak. 2. Sinirlenmek.*|| **âteş-i be-cân,** *{OsT} 1. Candan olan ateş. 2. Yanıp tutuşma.*|| **âteş-i beste,** *{OsT} 1. Donmuş ateş. 2. Som kızıl altın.*|| **âteş-i bîbâd,** *{OsT} 1. Şarap. 2. İşkence; zulüm.*|| **âteş-i bîdûd,** *{OsT} 1. Güneş. 2. Hiddet; öfke. 3. Şarap.*|| **âteş-i bî-zebâne,** *{OsT} 1. Alevsiz ateş. 2. Kırmızı akik. 3. Şarap.*|| **âteş-i câm-ı zîbekî,** *{OsT} Gümüş veya billur kadehten içilen şarap.*|| **ateş içi gecesi,** *{ağız} Donanma; şenlik gecesi.* [DS]|| **âteş-i derûn,** *{OsT} 1. İçteki ateş. 2. Gönül yanıklığı.*|| **ateşi düşmek,** *Hastalık sebebiyle yükselen vücut sıcaklığının normale dönmesi.*|| **âteş-i füsürde,** *{OsT} 1. Donmuş ateş. 2. Altın.*|| **âteş-i hecr,** *{OsT} Ayrılık ateşi.*|| **âteş-i heft-mecmer,** *{OsT} gök b. Yedi gezegen.*|| **âteş-i Hindî,** *{OsT} Eskiden Hindistan'da yapılan değerli bir kılıç.*|| **âteş-i hûn-i hamiyyet,** *{OsT} Hamiyet kanının ateşi.*|| **âteş-i Mûsî,** *{OsT} Güneş.*|| **âteş-i mücessem,** *Kılıç, kama, hançer gibi kesici ve delici silahlar.*|| **ateşin ağzına atılmak,** *Kendini tehlikeye atmak.*|| **ateşin başı,** *Isınmak için yakılan ateşin yanı.*|| **ateşine bırakmak,** *{ağız} Üşüyüp titreme nöbetinden sonra ateş bırakmak.* [DS]|| **âteş-i Nemrût,** *{OsT} (Nemrut ateşi) Nemrut'un İbrahim peygamberi içine attığı ateş.*|| **ateşine yanmak,** *1. Bir şeye alışkanlık kazanmak. 2. Âşık olmak. 3. Kendi kusuru olmaksızın birinin sebep olduğu olumsuzluğun sıkıntı ve eziyetini çekmek.*|| **ateşini almak,** *Vücut ısısını termometre ile ölçmek.*|| **âteş-i Parsî,** *{OsT} 1. tıp. Kara kabarcık denilen bir tür yara; yanık kara. 2. Cemre. 3. Ateşe tapanların taptıkları hiç sönmeden yanan ateş.*|| **âteş-i pür-âb,** *{OsT} 1. Su dolu ateş. 2. mec. Üzüm şarabı. 3. Kanlı gözyaşı. 4. İçine şarap doldurulmuş yaldızlı kadeh.*|| **âteş-i Rûmî,** *{OsT} Düştüğü yerde yangın çıkaran eski bir silah; Rum ateşi.*|| **âteş-i rûz,** *{OsT} 1. Gün ateşi. 2. Güneş.*|| **âteş-i seng,** *{OsT} Lal ve yakut.*|| **ateşi sönmek,** *Eski şid-*

deti kalmamak.|| **âteş-i serd,** *{OsT} 1. Şarap. 2. Som altın.*|| **âteş-i seyyâle,** *{OsT} 1. Su gibi akan ateş. 2. Şarap.*|| **âteş-i sîm-âb-sân,** *{OsT} 1. Cıva gibi ateş. 2. Güneş.*|| **âteş-i subh,** *{OsT} 1. Sabah ateşi. 2. mec. Güneş.*|| **âteş-i süzân,** *{OsT} 1. Yakıcı ateş. 2. mec. Aşk.*|| **âteş-i tâk,** *{OsT} Şarap.*|| **âteş-i ter,** *{OsT} 1. Yeni ateş. 2. Kırmızı şarap. 3. Ateşli hastalık. 4. Göz yaşı.*|| **ateşi uyandırmak,** *Sönmek üzere olan ateşe yakacak koyarak tekrar alevlendirmek; ateşi canlandırmak.*|| **ateşi yükselmek,** *Hastalık sebebiyle vücut ısısının artması.*|| **âteş-i zer,** *{OsT} 1. Altın ateşi. 2. Parlaklık.*|| **âteş-kâr,** *{OsT} 1. Ateşçi. 2. Külhana bakan kimse. 3. mec. Kızgın, öfkeli. 4. mec. Aceleci. 5. mec. Merhametsiz.*|| **âteş-karâr,** *{OsT} Ateşte duran; cehennemlik olan; günahkâr.*|| **ateş kayığı,** *Düşman gemileri arasına sokularak patlatılan yakıcı ve patlayıcı maddelerle dolu kayık.*|| **ateş kaymak,** *{ağız} Ateş yakmak.* [DS]|| **ateş kesilmek,** *1. Vücut sıcaklığı çok yükselmek. 2. Birden bire canlanmak, hareketlenmek.*|| **ateş kırmızısı,** *Parlak kırmızı; al.*|| **ateş kulesi,** *Eskiden haberleşmede kullanılan ateş yakmaya mahsus birbirinin dumanını gören kuleler.*|| **ateş küre,** *jeol. Bir zamanlar sıcak ve eriyik hâlde olduğu kabul edilen dünyanın çekirdeği.*|| **ateş küreği,** *Ocaktan, mangaldan kor almak için kullanılan bir çeşit küçük kürek.*|| **ateşle uğraşmak,** *Tehlikeli veya yasak bir işle uğraşmak.*|| **ateşler içinde olmak,** *Hastalık sebebiyle vücut ısısı çok fazla artmış hâlde bulunmak.*|| **âteş-meşreb,** *{OsT} 1. Ateş huylu 2. Geçimsiz.*|| **âteş-mizâc,** *{OsT} 1. Ateş huylu. 2. Geçimsiz.*|| **âteş-nâk,** *{OsT} 1. Ateşli. 2. Yakıcı, kızgın.*|| **âteş-nihâd,** *{OsT} 1. Ateş huylu 2. Geçimsiz.*|| **âteş-nisâr,** *{OsT} 1. Ateş saçan. 2. Çok öfkeli.*|| **âteş-nümâ,** *{OsT} Ateş gösteren.*|| **ateş oku,** *Eskiden savaşlarda düşman tarafında yangın çıkarmakta kullanılan, ucunda yanıcı maddeler bulunan tutuşturularak atılan ok.*|| **ateş olsa cirmi kadar yer yakmak,** *Birinin palavralarına önem vermemek; önem vermeye değmez.*|| **ateş oyunları,** *Havai fişek gösterileri.*|| **âteş-pâ,** *{OsT} 1. Ateş ayak. 2. Çevik; atik.*|| **ateş pahası,** *Fiyatı çok yüksek; pahalı.*|| **ateş parçası,** *1. Hareketli ve eline çabuk. 2. Çalışkan ve iş bilir. 3. Çok hareketli, cıvıl cıvıl çocuk.*|| **âteş-pâre,** *{OsT} 1. Ateş parçası. 2. Kıvılcım. 3. Ele avuca sığmaz. 4. Şiddetli. 5.* [DS] *tıp. Yılancık hastalığı. {ağız}*|| **âteş-pâş,** *{OsT} Ateş saçan.*|| **âteş-perest,** *{OsT} Ateşe tapan.*|| **âteş-perestî,** *{OsT} Ateşperestlik; ateşe tapıcılık.*|| **âteş-perver,** *{OsT} Suyu iyi verilmiş kılıç.*|| **âteş-peyker,** *{OsT} 1. Güneş. 2. Şeytan ve cin topluluğu.*|| **ateş püskürmek,** *Çok kızmak; öfkeden sağa sola saldırmak.*|| **âteş-reng,** *{OsT} 1. Ateş rengi. 2. Parlak kırmızı; kızıl; al.*|| **âteş-rîz,** *{OsT} 1. Ateş döken. 2. Karışıklık çıkaran; fitneci.*|| **ateş saçmak,** *Çok kızmak; öfkeden sağa sola saldırmak.*|| **ateş sanatları,** *Seramik ve cam süslemeciliği gibi ateş kullanılarak işlenen sanat dalları.*|| **ateş sarmak,** *1. Etrafı ateş ve alevlerle çevrilmek. 2. Heyecanlanmak.*|| **âteş-suhân,** *{OsT} 1. Ateş sözlü. 2. Çok kırıcı konuşan; sözleriyle inciten; kalp kıran.*|| **âteş-tâb,** *{OsT} 1. Ateş gibi. 2. Yakıcı sıcak. 3. Aydınlık. 4. Ateş yakıcı. 5. Huysuz, geçimsiz ve sert kişi.*|| **ateş tavası,** *{ağız} Ateş küreği.* [DS]|| **ateşten gömlek,** *Tahammül edilmez derecede eziyet eden, acı ve sıkıntı veren durum.*|| **ateşten indirmek,** *Yemeği piştikten sonra ocaktan indirmek.*|| **ateş toprağı,** *Yüksek sıcaklıkta pişirildiği zaman bozulmayan bir cins kil.*|| **ateş topu,** *gök b. Ateşten bir topmuş gibi görünen büyük ve parlak gök taşı; bolit.*|| **ateş torbası,** *{ağız} Fener.* [DS]|| **ateş tuğlası,** *Fırın, ocak gibi içinde yüksek ısıda ateş yanan yerleri döşemekte kullanılan ateşe dayanıklı bir çeşit özel tuğla.*|| **ateş ü âb,** *1. Kılıç ve benzerleri. 2. Kadeh dolusu şarap. 3. Gerdek hâli.*|| **ateş yağdırmak,** *1. Bir yere ateşli silah ile durmaksızın bol miktarda mermi atmak. 2. Aşırı derecede öfkelenerek etrafındakilere kırıcı sözler söylemek.*|| **ateş yakmak,** *Isınmak veya pişirmek amacıyla yakacak maddelerini tutuşturmak.*|| **âteş-zâd,** *{OsT} 1. Ateşten doğma. 2. mec. Ateşli. 3. Yakıcı.*|| **âteş-zâr,** *{OsT} 1. Ateşlik. 2. Çok sıcak yer.*|| **âteş-zebân,** *{OsT} 1. Ateş dilli. 2. Güzel şiir okuyan. 3. İçli, dokunaklı konuşan.*|| **âteş-zede,** *{OsT} 1. Ateşe uğramış. 2. Yakılmış; yakılan.*|| **âteş-zen,** *{OsT} 1. Ateş vuran. 2. Yakan, tutuşturan şey; yakıcı.*|| **âteş-zene,** *{OsT} 1. Ateş vuran. 2. Çakmak.*

ateşbaz, [Far. âteş-bâz آتشباز] *(a:teşba:z) {OsT} is.* **1.** Ateş oynayan. **2.** Ateşle çeşitli gösteriler düzenleyen kişi; hokkabaz. **3.** Bayramlar ve diğer kutlama törenleri için havai fişekler yapıp gösteriler düzenleyen kişi. ☞ **âteşbâz-ı velî makamı,** *tasvf. Mevlevi tekkelerinde dervişlerin eğitimi amacıyla ayrılan mutfak bağlantısından olan meydan-ı şerifteki beyaz post.*|| **âteşbâz-ı velî ocağı,** *tasvf. Mevlevi tekkelerinde lokma pişirilen mutfak.*

ateşbazi, [Far. âteş-bâzî آتشبازی] *(a:teşba:zi:) {OsT} is.* **1.** Ateşbazlık. **2.** Eski savaşlarda kullanılan silah vb. malzemeleri üretme işi.

ateşçi, [ateş-çi] *is.* Ateş yakarak ısıtma sistemi ile çalışan kalorifer, fırın, kazan, lokomotif, gemi gibi araçların ocaklarına kömür atan ve ısıtma kazanının işlemesinden sorumlu kişi.

ateşçilik, -ği [ateş-çi-lik] *is.* Ateşçinin mesleği ve yaptığı iş.

ateşdan, [Far. âteş-dân آتشدان] *{OsT} is.* Ocak.

ateşek, [Far. âteş-ek آتشك] *is.* **1.** Küçük ateş. **2.** Ateş böceği. **3.** Şimşek. **4.** Frengi hastalığı.

ateşgâh, [Far. âteş-gâh آتشگاه] *(a:teşgâ:h) {OsT} is.* Zerdüşt ve Mezdekî tapınaklarında özel kokulu ağaçlarla yakılan ateşin bulunduğu kapalı yer.

ateşgede, [Far. āteş-gede آتشگده] *(a:teşgede) {OsT} is.* **1.** Ateş yeri. **2.** Mecûsilerin *(Zerdüşt ve Mezdek)* özel kokulu ağaçlarla yaktıkları ateşin bulunduğu kapalı yer çevresinde kare planlı ve açık mekânlı tapınakları.

ateşhane, [Far. āteş-ḫāne آتشخانه] *(a:teşha:ne) {OsT} is.* Seramik fırınlarında sırça eritmek için kubbeli tandır şeklinde ateş yakılan kısım; cehennemlik.

ateşî, [Far. āteşī آتشی] *(a:teşi:) {OsT} sf.* **1.** Ateş renginde. **2.** Ateşli. **3.** Dokunaklı. **4.** Öfkeli; hiddetli. **5.** *is.* Cehennem zebanisi.

ateşîn, [Far. āteşīn آتشین] *(a:teşi:n) {OsT} sf.* **1.** Ateşten. **2.** Ateşli. **3.** Ateş gibi yakıcı. **4.** Canlı, coşku dolu. **5.** Ateş renginde, parlak. ◻ **āteşîn-dem,** *Sesi dokunaklı olan.*‖ **āteşîn-libās,** *{OsT} 1. Kırmızı elbise. 2. Kırmızı elbise giymiş kişi.*‖ **āteşîn-mār,** *{OsT} 1. Ateşli yılan. 2. Ateş alevi. 3. Havai fişek. 4. Yanık ak.*‖ **āteşîn-pençe,** *{OsT} Başladığı işi çabuk ve en iyi biçimde bitiren kimse; eline çabuk; becerikli.*‖ **āteşîn-sedef,** *{OsT} Güneş.*

ateşiyan, [Far. āteşī > āteşiyān آتشیان] *(a:teşiya:n) {OsT} is.* Cehennemlik olanlar.

ateşize, [Far. āteşīze آتشیزه] *(a:teşi:ze) {OsT} is. zool.* Ateş böceği.

ateşkes, [ateş+kes] *is.* Savaşta, savaşan tarafların aralarında anlaşarak belirli bir süre çarpışmayı durdurmaları; mütareke. ◻ **ateşkes ilan etmek,** *1. Savaşan tarafların anlaşarak çarpışmalara ara vermeleri. 2. Birbiri ile kavgalı ve düşman olan aile ve kişilerin barışmaları.*‖ **ateşkes anlaşması,** *Devletler arasındaki savaş sona ermeden barış görüşmelerine imkân tanımak için taraf komutanlarınca imzalanan geçici süre savaşı durdurma anlaşması; bırakışma; silah bırakışması; mütarekenâme.*

ateşleme, [ateş-le-me] *is.* **1.** Ateşlemek işi. **2.** Tutuşturma. **3.** Bir silahı veya füzeyi, özel ateş alma düzeneğini harekete geçirerek yakıtının tutuşmasını sağlama. **4.** *mec.* Öfkeli birini, kızdığı şeyle ilgili olarak daha da çok öfkelenmesi için harekete geçirecek teşviklerde bulunmak; kışkırtma. **5.** *{ağız}* Bir tür çocuk oyunu. [DS]

ateşlemek, [ateş-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Tutuşturmak, yanmasını sağlamak. **2.** Bir silah veya füzenin, özel ateş alma düzeneğini harekete geçirerek yakıtını tutuşturmak; tetiği çekmek. **3.** *mec.* Birinin daha da çok öfkelenmesi için harekete geçirecek teşviklerde bulunmak; kışkırtmak.

ateşlendirme, [ateş-le-n-dir-me] *is.* Ateşlendirmek işi.

ateşlendirmek, [ateş-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir kimseyi veya bir topluluğu heyecana getirmek, coşturmak. **2.** Yatışmak üzere olan bir olayı alevlendirmek, kişileri olay çıkarmak üzere kışkırtmak

ateşlenme, [ateş-le-n-me] *is.* **1.** Ateşlenmek işi. **2.** (Silah veya füze için) tutuşturulma, tetiği çekilme. **3.** Vücut ısısının yükselmesi. **4.** Kızına; öfkelenme. **5.** Tutuşma; alevlenme. **6.** *mec.* Coşma, heyecanlanma, kızışma.

ateşlenmek[1], [ateş-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** (Bir silah veya füze için) itici gücü sağlayan maddesi tutuşturulmak; tetiği çekilmek.

ateşlenmek[2], [ateş-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Hastalık sebebiyle vücut ısısı yükselmek. **2.** Kızmak; çok öfkelenmek. **3.** Tutuşmak; alevlenmek; yanmak. **4.** *mec.* Coşmak; heyecanlanmak; kızışmak.

ateşletme, [ateş-le-t-me] *is.* Ateşletmek işi.

ateşletmek, [ateş-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Ateşlemek işini yaptırmak. **2.** Bir başkası aracılığıyla bir silah veya füzenin patlatılmasını veya ateşlenmesini sağlamak; ateş ettirmek.

ateşleyici, [ateş-le-y-ici] *is.* Bir silah veya patlayıcı maddenin patlatılmasına yarayan özel düzenek; tetik.

ateşli, [ateş-li] *sf.* **1.** İçinde ateş bulunan; ateşi olan. **2.** Hastalık sebebiyle vücut ısısı yükselmiş olan. **3.** Coşkun; heyecanlı. **4.** *mec.* Şiddetli bir cinsel ilişki arzusu içinde olan. ◻ **ateşli silah,** *Patlayıcı maddelerin meydana getirdiği ani gaz genleşmesinin itici gücünden yararlanarak mermi fırlatmaya yarayan silah.*

ateşlik, -ği [ateş-lik] *is.* **1.** İçinde ateş yakılan veya ateş bulunan yer. **2.** Ateş ısısı ile çalışan fırın, kazan ve fabrika gibi yerlerde ateş yakılan özel bölüm. **3.** *{ağız}* Fırınlı mutfak sobası. [DS] **4.** *{ağız}* Baca. [DS] **5.** *{ağız}* Ağızlığın sigara geçirilen metal ucu. [DS] **6.** *{ağız}* Mutfak. [DS] **7.** *{ağız}* Iskarta tütün. [DS] **8.** *sf.* Yakınaya uygun malzeme; yakacak.

ateşlilik, -ği [ateş-li-lik] *is.* Ateşli olma durumu.

ateşperest, [Far. āteş-perest آتشپرست] *{OsT} sf.* **1.** Ateşe tapan. **2.** *is.* Mecusi ve Mezdeki.

ateşsiz, [ateş-siz] *sf.* **1.** Ateşi olmayan. **2.** *tıp.* (Hastalık için) ateşsiz seyreden.

atf, [Ar. ʿaṭf عطف] *{OsT} is.* → atıf. ◻ **atf-ı beyān,** *{OsT} Cümlede anlamı güçlendirmek için bağlaç kullanma.*‖ **atf-ı nazar etmek,** *{OsT} Bakmak, göz atmak.*‖ **atf-ı nigâh,** *{OsT} Göz atma; şöyle bir bakma.*‖ **atf-ı tefsîr,** *{OsT} Anlamı kuvvetlendirmek için bir kelimenin eş anlamlısını vav-ı âtıfa (ve) ile bağlayarak yan yana kullanma.*

atfen, [Ar. ʿaṭf *(meyletme)* > ʿatfen عطفًا] *(a'tfen) {OsT} zf.* **1.** Birine mal ederek. **2.** Birine veya bir şeye yükleyerek; ona dayandırarak. **3.** Birinin adına.

atfetme, [Ar. ʿaṭf *(meyletme)* + T. et-me عطف ایتمه] *is.* **1.** Atfetmek işi. **2.** (Söz ya da eylem için) birine yükleme; ona mal etme.

atfetmek, [Ar. ʿaṭf *(meyletmek)* + T. et-mek عطف ايتمك] *gçl. f. [-er] [-e(d)-i-yor]* **1.** Bir sözün veya fikrin birisine ait olduğunu söylemek. **2.** Bakışları ve sözleri bir yere; birine yöneltmek. **3.** *dbl.* Bir kelime ya da cümleyi başka bir kelime ya da cümleye bağlamak.

atfî, [Ar. ʿaṭf > ʿaṭfî / ʿaṭfiye عطفيه / عطفى] *(atfî:) {OsT} sf.* **1.** Bağlamağa ilişkin. **2.** İyilikseverlikle ilgili; şefkate ait.

atgak, [at-ga-k] *{eT} is.* **1.** Karında biriken sarı su hastalığı. **2.** Kaygıdan yüz sararması. [DLT] **3.** Sarı renkli bir bitki. [DLT]

atgan, [at-gan] *{eT} is.* Yükdevesi. [Mühennâ]

atganmak, [at-ga-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kelepçelenmek; bağlanmak. [EUTS]

atgarmak, [at-gar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ata bindirmek. [DLT]

atgı, [at-kı / at-gı] *{ağız} is.* **1.** Büyük yaba. **2.** Uçları iki duvar üzerine gelen kiriş. **3.** Vergi. **4.** Dokumacılıkta, halıcılıkta çözgüler arasına gelen ip. **5.** Nişan törenlerinde kıza getirilen hediye. [DS]

atgıcı, [atgı-cı] *{ağız} is.* **1.** Tahsildar. **2.** Avcı; nişancı. [DS]

atgiller, [at-gil-ler] *is. zool.* Tek toynaklılar takımı; at, eşek, zebra gibi her ayağında tek parmak bulunan toynaklı memeliler familyası, *(Equidae).*

atgulak, [atgu-la-k] *{eT} is.* Tüfeğin tetik bileziği. [Mühennâ]

athal, [Ar. aṭḥal اطحل] *{OsT} sf.* Kül rengi.

athar[1], [Ar. ṭâḥir > aṭhâr اطحار] *(atha:r) {OsT} is.* Kadınların ay başı ve doğumdan kurtuldukları zamanlar.

athar[2], [Ar. ṭâḥir > aṭhar اطحر] *{OsT} sf.* Çok temiz.

atı[1], [at-ı] *{ağız} is.* Düğün bahşişi. [DS]

atı[2], [at-ı] *{eT}* Yeğen; kardeş çocuğu. [Tekin] [ETY]

atıbba, -a'i [Ar. ṭabîb > eṭıbbâʾ اطباء] *(etıbba:) {OsT} is.* Hekimler; tabipler.

atıcı, [at-ıcı] *is.* **1.** İyi silah kullanan ve attığını vuran kişi; nişancı; vurucu; kemankeş. **2.** *spor.* Atletizmin atma ile ilgili dallarında yarışan sporcu. **3.** *mec.* Yalancı; palavracı. **4.** *{ağız}* Hallaç. [DS] ◻ **atıcı kanal,** *anat. Spermanın dışarı atılmasını sağlayan 2,5 cm. boyundaki iki borucuktan her biri.*

atıcıduğı, [at-ıcı-duğı] *{eAT} zf.* Atıcı olduğu.

atıcılık, -ğı [at-ıcı-lık] *is.* **1.** Atıcı olma durumu. **2.** *spor.* Ateşli ve havalı silahlarla yapılan spor dalı. **3.** *mec.* Yalancılık, palavracılık.

atıf[1], [Ar. ʿaṭf > ʿâṭıf / ʿâṭıfa عاطف] *(a:tıf) {OsT} sf.* **1.** Meyleden; yönelen. **2.** Birine sevgi duyan; gönlü meyletmiş olan. **3.** *dbl.* Bağlaç olan.

atıf[2], **-tfı** [Ar. ʿaṭf عطف] *{OsT} is* **1.** Meyletme; yönelme. **2.** Dayandırma; yöneltme; gönderme. **3.** Eğme; çevirme; meylettirme. **4.** Bükme; katlama. **5.** Dokunma. **6.** *dbl.* Bir kelime veya cümlenin kendisinden önce gelen cümle veya kelimenin anlamına tabi olmak kaydıyla bağlaçla ona bağlanması; bağlama; bağlaç. **7.** *huk.* Yasalar arasında birbiri ile çakışan durumlarda en çok bilinene yapılan gönderme; gönderme. ◻ **atıf baba,** *argo. Erkeklik organı.*

atıfe, [Ar. ʿaṭf => ʿâtıfe عاطفه] *(a:tıfe) {OsT} is.* → atıfet.

atıfet, [Ar. ʿaṭf => ʿâṭıfet عاطفت] *(a:tıfet) {OsT} is.* **1.** Karşılık beklemeden yapılan iyilik; iyilikseverlik; ihsan. **2.** Sevgi; gönülden ısınma. **3.** Merhamet; şefkat; koruma.

atıfetkâr, [ʿâtıfet + Far. -kâr عاطفتكار] *(a:tıfetkâ:r) {OsT} sf.* Esirgeyip koruyan; gözeten.

atıfetkârane, [âtıfet + Far. -kârâne عاطفتكارانه] *(a:tıfetkâ:ra:ne) {OsT} zf.* Koruyucu olana yakışır tarzda.

atık[1], **-ğı** [artık > âtık] *(a:tık) {ağız}[zf.* **1.** Artık; gayri. **2.** *sf.* Olmuş, bitmiş; tamamlanmış. [DS]

atık[2], **-ğı** [at-ık] *is.* **1.** Atılan şey; döküntü. **2.** Herhangi bir işlem sonucunda açığa çıkan ve kullanılmayan ve genellikle çevreye atılan çoğu zararlı maddeler. **3.** *{ağız}* Süt ve yoğurt çalkalamakta kullanılan küçük yayık. [DS] ◻ **atık su,** *Evlerde, iş yerlerinde ve sanayide temizlik ve diğer amaçlarla kullanıldıktan sonra kirlenmiş olarak kanalizasyona bırakılan su.*

atık[3], [at-mak > at-ık] *sf.* **1.** (Renk için) solgun; uçuk. **2.** *{ağız}* Çarpık; eğri büğrü. [DS]

atık[4], [at-mak > at-ık] *sf.* Çabuk davranabilen; çevik; atik.

atık[5], [Ar. ʿutḳ *(güzellik)* > ʿâtıḳ / ʿâtıḳa عاطق / عاطقه] *(a:tık) {OsT} sf.* **1.** (At için) soyu temiz; saf kan. **2.** *is.* Genç kız. **3.** Yavru kuş.

atık[6], [Ar. ʿatḳ *(azat etme)* > ʿâtıḳ / ʿâtıḳa عاطق / عاطقه] *(a:tık) {OsT} sf.* (Köle için) serbest bırakılmış; azat edilmiş.

atık[7], [Ar. ʿıtḳ *(eskilik)* > ʿâtıḳ / ʿâtıḳa عاطق / عاطقه] *(a:tık) {OsT} sf.* **1.** İhtiyar. **2.** (Şarap için) eskimiş.

atıkmak[1], [at-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Kötü ünü çıkmak. **2.** Ün kazanmak. [DS]

atıkmak[2], [at-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Gürbüzleşmek; büyümek. [DS]

atıl, [Ar. ʿâṭıl / ʿâtıla عاطل / عاطله] *(a:tıl) {OsT} sf.* **1.** Tembel. **2.** İşlemeyen; boş duran; faydasız. **3.** Hareketsiz; etkisiz. **4.** Mahrum. **5.** Durgun; işe yaramaz.

atılan, [at-ıl-an] *{ağız} is.* Çağlayan; şelale. [DS]

atılane, [Ar. ʿâṭıl + Far. -âne عاطلانه] *(a:tıla:ne) {OsT} sf.* ve *zf.* **1.** Tembelce. **2.** İşe yaramaz bir şekilde.

atılgan, [at-ıl-gan] *sf.* **1.** Bir iş veya görev için hemen

harekete geçen, toplum lideri olmaya can atan yürekli kişi; girişken. **2.** Tehlikeden ve güçlüklerden yılmadan öne fırlayan; atak; cesur; cüretkâr. **3.** *{ağız} is.* Çağlayan; şelale. [DS]

atılganlık, -ğı [at-ıl-gan-lık] *is.* **1.** Atılgan olma durumu. **2.** Atılgan olanın niteliği.

atılı, [at-ıl-mak > at-ıl-ı] *sf.* **1.** Bir yere atılmış olan; atılmış. **2.** Terk edilmiş; bırakılmış.

atılım, [at-ıl-ım] *is.* **1.** Atılma, ilerleme. **2.** Bir işi daha ileri duruma getirmeye, canlandırmaya, hızlandırmaya yönelik hareket; hamle. 🗗 **atılım yapmak,** *Bir işi daha iyi ve daha ileri duruma getirmek için harekete geçmek.*

atılımcı, [at-ıl-ım-cı] *sf.* Durumunu daha iyiye götürmek için çaba sarf eden, atılım yapan.

atılış, [at-ıl-ış] *is.* **1.** Atılmak işi; atılma. **2.** Atılma biçimi.

atılma, [at-ıl-ma] *is.* Atılmak işi.

atılmak, [at-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Birisi tarafından fırlatılmak; atılmak işine konu olmak. *{eT} (aynı)* **2.** Kovulmak; işten çıkarılmak; uzaklaştırılmak. **3.** Yok edilmek. **4.** Örtülmek, serilmek. **5.** Havale edilmek. **6.** Terk edilmek, bırakılmak. **7.** Kabartılmak. **8.** *dönşl. f.* Bir yere veya bir şeye doğru kendini atmak; hamle yapmak; koşmak; fırlamak. **9.** Yeni bir alanda çalışmaya veya bir işe başlamak; teşebbüs etmek; girişmek. **10.** Saldırmak, ani hücuma geçmek. **11.** Gereksiz yere beklenmedik şekilde söze karışmak. **12.** *{eT}* (Çiçek için) açılmak. **13.** *{eT}* (Bir şey için) çatlamak; ayrılmak. [DLT] **14.** *{ağız}* (Kapı, pencere keresteleri için) eğrilmek. [DS] 🗗 **atıldı atılacak,** *1. Kovulmak üzere. 2. İleri fırlamak için hazır vaziyette.*‖ **atılıp gitmek,** *{ağız} 1. Birdenbire bayılmak. 2. Ansızın düşüp ölmek.* [DS]‖ **atılıp satılmak,** *{ağız} Elden çıkarılmak; ilgisi kesilmek.* [DS]‖ **atılır benzin deposu,** *1. Savaş uçaklarında boşaldıktan sonra atılan yedek benzin deposu. 2. Hedefte yangın çıkarmak için yere atılan dolu benzin deposu.*‖ **atılmış pamuk gibi,** *Kabarık ve beyaz bir yığın hâlinde*

atım[1], [at-mak > aṭ-ım اطم / آتم] *{eAT} is.* Adım.

atım[2], [at-ım اتم] *is.* **1.** Atmak işi. **2.** Silahın mermisini ateşleme; ateş etme. **3.** Atılan şeyin aldığı yol; silahın menzili. *Bir kurşun atımı burnumuzun dibindeler.* **4.** Ateşli silahlarda barut hakkı. **5.** *{eT}* Nişan atış. [DLT] [Gabain] **6.** *{eT}* Atıcı; nişancı. [DLT] 🗗 **atımına düşürmek,** *{ağız} Sırasına getirmek; tavına getirmek.* [DS]‖ **atımına getirmek,** *{ağız} Sırasına getirmek; tavına getirmek.* [DS]‖ **atım yiri,** *{eAT} Ok, kurşun menzili; okun ya da kurşunun erişebileceği yer.*

atım[3], [at-ım] *{ağız} is.* Lokma. [DS]

atım[4], [Ar. ʿāṭım عاطم] *(a:tım) {OsT} sf.* Mahvolan; ölen.

atımcı, [at-ım-cı] *is.* Özel araçları ile pamuk ve yünü kabartma ve ditme işini yapan kişi; hallaç.

atımcılık, -ğı [at-ım-cı-lık] *is.* Atımcının işi ve mesleği.

atımlık, -ğı [at-ım-lık] *sf.* **1.** (Barut vb. için) silahı doldurabilecek veya bir sefer atış yapabilecek kadar; barut hakkı. **2.** *mec.* (Harcanacak güç için) son. 🗗 **bir atımlık barutu olmak (kalmak),** *Gücünün ve takatinin son sınırına gelmiş olmak.*

atın, [ad-mak *(farklı olmak)* > ad-ın / atın] *{eT} sf.* Diğer; başka; başkası; yabancı; yad. [EUTS]

atınak, -ğı [at-ın-ak] *{ağız} is.* Yiyecek dilimi. [DS]

atınçu, [at-ınç-u] *{eT} sf.* Atılan. [DLT]

atınmak, [at-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bir tarafa atılmak; yuvarlanmak; atar gibi görünmek. [DLT] **2.** *{ağız}* Yüzmek. [DS]

atıntı, [at-ın-tı] *{ağız} is.* **1.** İki tarlanın sınırını belirten toprak yığını. **2.** Çift sürerken dönüm başında öküzlerin döndüğü yer. **3.** Rüzgârın savurup bir yere yığdığı kar. **4.** Gelin çeyizi kesilirken akrabalara alınan hediyelik giysiler. **5.** *sf.* Atılmış; terk edilmiş; çürüğe çıkmış. [DS]

atır, [Ar. ʿıṭr > ʿāṭır عاطر] *(a:tır) {OsT} sf.* **1.** Güzel kokulu; güzel kokan. **2.** Güzel kokuları seven.

atırmak, [aḍ-ır-mak / at-ır-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ayırmak; tefrik etmek. [EUTS]

atırt, [aḍ-ır-mak > at-ır-t] *{eT} is.* **1.** Ayrılık; fark. [EUTS] **2.** Tıpkı; aynı. [EUTS]

atıs, [Ar. ʿāṭıs عاطس] *(a:tıs) {OsT} sf.* **1.** Aksıran. **2.** *is.* Şafak.

atış[1], [at-ış] *is.* **1.** Atmak işi; fırlatma işi. **2.** Atma biçimi. **3.** Sevk etme; gönderme. **4.** *biy.* Kalbin kan basımı sırasında nabızda veya boyunda duyulan basınç artışı ve sesi. **5.** *as.* Silahı ateşleyerek hedefe fırlatma işi. **6.** *{eT}* Atışma; küfür; kavga. [EUTS] [DLT] **7.** *argo.* Cinsel ilişkide er suyu fışkırması. 🗗 **atış çizgisi,** *Okçuların atış yapacakları zaman durmaları gereken çizgi.*‖ **atış planı,** *as. Muharebe ve eğitim amaçlı atışların ayrıntılı olarak belirtildiği plan, kroki.*‖ **atış yeri,** *as. Silahla atış eğitiminin yapıldığı alan; poligon.*

atış[2], [Ar. ʿatş > ʿaṭış عطش] *{OsT} sf.* Susuz; susamış.

atışgan, [at-ış-gan] *{eT} sf.* Daima atışan. [DLT]

atışma[1], [at-mak > at-ış-ma] *is.* **1.** Atışmak işi. **2.** Sözlü kavga; çekişme; dırıltı; dırlaşma; didişme; hırlaşma.

atışma[2], [*eT* ay-ıt-ış-ma > ay-t-ış-ma > at-ış-ma] *ed.* Âşık adı verilen saz şairlerinin kendi aralarında belirli kurallar çerçevesinde düzenledikleri karşılaşma, yarışma; deyişme; karşı; aytışma.

atışmak[1], [at-ış-mak آتشمق] *işteş. f. [-ır] [eAT, -ur]* Karşılıklı olarak birbirine bir şey atmak; birbirine atmak; fırlatmak. *{eAT} (aynı)*

atışmak[2], [*eT.* ay-ıt-ış-ma > ay-t-ış-ma > at-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Karşılıklı olarak birbirine hoş olmayan sözler söylemek; söz dalaşı etmek. **2.** Karşılıklı nükteli ve nazik sözler söylemek. **3.** *ed.* Âşıkların verilen bir ayağa uygun olarak saz eşliğinde karşılıklı olarak birbirini tamamlayan şiirler söylemeleri. **4.** *{eT}* Atışmak; kavga etmek; küfürleşmek. [DLT]

atıştırma, [at-ış-tır-ma] *is.* Atıştırmak işi. 🗗 **atıştırma yeri,** *Ayak üstü bir şey yenilen veya içilen yer.*

atıştırmak, [at-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ayak üstü ve acele olarak bir şeyler yiyip içmek. **2.** *gçsz. f.* Kar veya yağmurun seyrek ve iri olarak yağması; serpiştirmek. **3.** *{ağız}* Dövmek; tokatlamak. [DS]

atıştırmak, [atış-mak[2] > atış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* İki ve daha çok halk şairinin atışma türü şiirler söylemesini sağlamak.

atıştırmalık, -ğı [at-ış-tır-ma-lık] *is.* Atıştırmaya mahsus veya yetecek kadar yiyecek, içecek.

atız, [at-ız / etiz] *{eT} is.* İki dere arasındaki su geçecek set. [DLT]

atızlamak, [at-ız-la-mak / etizlemek] *{eT} gçl. f. [-r]* Ark açmak; set yapmak; toprağı parçalara ayırmak; evleklemek. [DLT]

atızlanmak, [at-ız-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* (Tarla için) bölümlere ayrılmak; sulanmak için bölümlere ayrılmak. [DLT]

atızmak, [at-mak *(titremek)* > at-ız-mak / ıt-ız-mak / et-iz-mek] *{eT} gçl. f. [-ır]* **1.** Titretmek. [İKPÖy.] **2.** Çınlatmak. [İKPÖy.] **3.** (Telli saz için) çalmak bir musiki aleti çalmak. [İKPÖy.] [EUTS]

ati[1], [Ar. ityān *(gelme)* > ātī آتى] *(a:ti:) {OsT} is.* **1.** Gelecek zaman; yarın; istikbal. **2.** *sf.* Gelecek. **3.** Bir yazı için daha sonra gelen bölümde belirtilen; aşağı. 🗗 **ātî'ül-beyān,** *{OsT} Aşağıda söz edilecek olan.*|| **ātî'üz-zikr,** *{OsT} Aşağıda belirtilecek, biraz sonra belirtilecek olan.*

ati[2], [Ar. ʿutv > ʿatī عتى] *(ati:) {OsT} sf.* İnatçı; kalın kafa.

ati[3], [Ar. ʿātī / ʿātiye عاتيه / عاتى] *(a:ti:) {OsT} sf.* İsyan eden; kafa tutan.

atid, [Ar. ʿatīd عتيد] *(ati:d) {OsT} sf.* Hazır; hazırlanmış.

atide, [Ar. ʿatīd عتيده] *(ati:de) {OsT} is.* Elbise sandığı.

atih, [Ar. ʿātih / ʿātihe عاتيهه / عاتيه] *(a:tih) {OsT} sf.* İsyan eden; kafa tutan.

atik[1], **-ği** [at-ık > atik] *sf.* **1.** Çabuk davranıp hızlı hareket edebilen; çevik; eline çabuk. **2.** *zf.* Çabuk, hızlı. 🗗 **atik davranmak,** *Herkesten önce davranmak, çabuk harekete geçmek.*|| **atik tetik,** *Çabuk davranan, çevik.*

atik[2], **-kı** [Ar. ʿıtḳ *(eskilik)* > ʿatīḳ / ʿatīḳa عتيقه / عتيق] *(ati:k, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Eski zamanlardan kalma; eski; aşnı. **2.** Antika değerinde; kıymetli. **3.** Geçmiş; kadim.

atik[3], **-kı** [Ar. ʿātiḳ عاتق] *(a:tik, k kalın söylenir) {OsT} is.* Sırtın üst kısmı.

atik[4], **-kı** [Ar. ʿutḳ *(güzellik)* > ʿatīḳ عتيق] *(ati:k, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** (Kız için) güzel ve genç. **2.** Soylu; asil. **3.** Kölelikten çıkmış olan; azat edilmiş; azatlı.

atik[5], **-ki** [Ar. ʿātik عاتك] *(a:tik) {OsT} sf.* Berrak; saf; karışmamış.

atikiyat, [Ar. ʿatīḳ > ʿatīḳıyāt عتيقيات] *(ati:kıya:t) {OsT} is.* Eski eserler bilimi; arkeoloji.

atikleşme, [atik-le-ş-me] *is.* Atikleşmek işi.

atikleşmek, [atik-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çabuk hareket etmeye veya çabuk davranmaya, başlamak; çevikleşmek.

atiklik, -ği [atik-lik] *is.* **1.** Atik olma durumu; çabukluk; çeviklik. **2.** Atik olanın niteliği.

atil, [Ar. ʿātil عاتل] *(a:til) {OsT} is.* Ücretli yardımcı.

atim, [Ar. ʿātim / ʿātime عاتمه / عاتم] *(a:tim) {OsT} sf.* Ağır; yavaş.

at'ime, [Ar. ṭaʿām > aṭʿime اطعمه] *(t, kalın söylenir) {OsT} is.* Yemekler; aşlar.

atime, [Ar. aṭīme اطيمه] *(ati:me, t kalın söylenir) {OsT} sf.* Ateş yakılan ocak veya mangal.

atire, [Ar. ʿātire عاتره] *(a:tire) {OsT} is.* **1.** Putlara kurban edilen dişi koyun. **2.** Arapların İslamlık öncesi, Recep ayında kestikleri kurban.

atiş, [Ar. ʿāṭiş / ʿātişe عاطشه / عاطش] *(ati:ş) {OsT} sf.* Susuz; susamış.

atit, [Ar. aṭīṭ اطيط] *(ati:t, t'ler kalın söylenir) {OsT} is.* Gıcırtı.

atiyat, [Ar. ʿaṭiyye > ʿaṭiyyāt عطيات] *{OsT} is.* → atiyyat.

atiye[1], [Ar. ʿaṭa *(verme)* > ʿaṭiyye عطيه] *{OsT} is.* Büyüklerin küçüklere verdikleri hediye ve bahşiş. 🗗 **atiye-i seniyye,** *Padişahın verdiği hediyeler; atiye-i şahane.*

atiye[2], [Ar. ātī *(gelecek)* > ātiye آتيه] *(a:tiye) {OsT} is.* **1.** Gelecek olanlar. **2.** Gelecek zamanlar.

atiyen, [Ar. ıtyān *(gelme)* > ātiyyen آتيًا] *(a:ti'yen) {OsT} zf.* Gelecekte; sonra; ileride.

atiyyat, [Ar. ʿaṭiyyāt عطيات] *(a:tiyya:t) {OsT} is.* Armağanlar; bahşişler; ihsanlar.

atkag, [at-ḳa-g̈] *{eT} is.* Bağ; kelepçe; bent. [EUTS]

atkaglıg, [at-ḳa-g̈-lıg̈] *{eT} sf.* Bağlı; kelepçeli; bentli. [EUTS]

atkak, [at-ḳa-ḳ] *{eT} is.* Bilinç nesnesi; nesne; obje;

şey. [Üç İtigsizler] **atkalmak,** [at-ḳa-l-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Ok atmak istemek; silah atmak. [EUTS]

atkamak, [at-ḳa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Bağlamak. [Gabain]

atkançsız, [at-ḳa-nç-sız / ad-ġa-nç-sız] *{eT} sf.* Bağsız; serbest. [Gabain]

atkangu, [at-ḳan-ġu / at-ḳañu] *{eT} is.* Duyu sahası; duyu nesnesi. [Üç İtigsizler]**atkanguluksuz,** [at-ḳan-ġu-luḳ-suz] *{eT} sf.* Kelepçelenmeyen; bağlanmayan. [EUTS]

atkanmak, [at-ḳa-n-mak / ad-ġa-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bağlanmak; kelepçelenmek. [Gabain] [EUTS] **2.** Kavramak; algılamak [Üç İtigsizler] **3.** Yapışmak. [Üç İtigsizler]**atkanmaksız,** [at-ḳan-maksız] *{eT} sf.* Serbest; bağlanmış olmadan; bağlanmaksızın. [EUTS]

atkı, [at-mak > at-kı] *is.* **1.** Omuza ve başa örtülebilen pamuklu veya ipekli kumaştan yapılmış geniş örtü. **2.** Soğuktan korunmak için boyuna sarılan yünlü veya kaba kumaştan yapılmış dolama; kaşkol. **3.** Ayakkabıların üzerinde aşırtmalı bağlama veya ilikleme için yapılmış şerit. **4.** Dokumacılıkta enine geçirilen iplikler. **5.** Binalarda kapı, pencere gibi boşlukların üzerinden geçirilen kiriş. **6.** Matbaacılıkta defter ve fatura gibi elle yazılacak basılı evrak için satırları göstermek amacıyla konulan noktalı çizgiler. **7.** Ekin saplarını yükseğe atmak için kullanılan yabadan çok daha büyük tarım aracı.

atkıç, -cı [at-mak > at-kıç] *is.* Taş atma aracı; sapan.

atkılama, [at-kı-la-ma] *is. tekst.* **1.** Tezgâhtaki çözgü iplikleri üzerinden atkı ipliğini geçirme; atkı atma. **2.** Bir dokumanın atkı düzeni.

atkılamak, [at-kı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] tekst.* **1.** Dokumada atkı işini yapmak. **2.** *{ağız}* El tezgâhlarında mekik atarak dokuma yapmak. [DS]

atkılı, [at-kı-lı] *sf.* **1.** Atkı sahibi olan. **2.** Atkısını takınmış.

atkılık, -ğı [at-kı-lık] *is. tekst.* **1.** Sadece atkı ipliği olmaya elverişli. **2.** Kısa lifli ve zayıf merinos ipliği.

atkın, [at-kın] *{ağız} is.* **1.** Kırkılmak üzere olan koyunların yünlerinin dibinden çıkan yeni yün. **2.** *sf.* Yavrusunu ölü doğuran. **3.** Parasız. **4.** (Kız için) çapkın. [DS]

atkuçı, [at-mak > at-ḳu-çı] *{eT} sf.* Atan.

atkuyruğu, [at+kuyruk(k)-u] *is. bot.* Nemli yerlerde yetişen çiçeksiz, damarlı ve kök saplı, çok yıllık bir bitki; boynuzluca ot. *(Equisetum arvense).* 🗗 **atkuyruğu saç,** *Tepede toplanıp bağlanarak at kuyruğu gibi sarkıtılmış uzun saç biçimi.*

atkuyruğugiller, [at+kuyru(k)-u-gil-ler] *is. bot.* Örnek türü atkuyruğu olan eğreltiotlarından içi boş sapları boğumlu, boğum yerlerinden çepeçevre dallar çıkan sporlu bitkiler familyası, *(Equiseticeae).*

atlab[1], [Ar. ṭālib > aṭlāb اطلاب] *(atla:b) {OsT} is.* **1.** Arayanlar. **2.** Öğrenciler; talibler; talebeler.

atlab[2], [Ar. ṭılb > aṭlāb اطلاب] *(atla:b) {OsT} is.* Kadın peşinde koşanlar; hovardalar; zamparalar.

atlaç, [at-la-ç] *{ağız} is.* Yamaç; dağın bir yüzü, sırtı. [DS]

atlag, [at-laġ / at-lıġ] *{eT} sf.* Adlı; isimli sanlı; ünlü; meşhur. [EUTS] [Gabain]

atlak[1]**, -ğı** [at-la-k] *is. tekst.* **1.** Atlanmış. **2.** Kadife dokuması sırasında bir kaç atkı ipliğinin düğümlenmeyerek serbest kalması durumu. **3.** *{ağız}* Çay vb. akarsudan geçmek için aralıklarla konulmuş iri taşlar. [DS] **4.** *{ağız}* Köprü. [DS]

atlak[2]**, -ğı** [at-la-k] *{ağız} zf.* Kadar. [DS]

atlal, [Ar. ṭalel > aṭlāl اطلال] *(atlâ:l) {OsT} is.* **1.** Biçimler; şekiller; resimler; kalıplar. **2.** Ören yerler; harabeler.

atlama, [at-la-ma] *is.* **1.** Atlamak işi. **2.** *spor.* En yüksek veya en uzak atlamayı esas alan yarışma dalları. **3.** Uçaktan paraşütle yere inme. **4.** Gazetecilikte diğer basın yayın organlarının verdiği önemli bir haberden haberi olmamak. **5.** Örgü işlerinde birbirine bitişik olmayan ilmekleri bağlayan parça iplik. **6.** İmtihanlarda sorulardan bazılarını yanlışlıkla boş bırakma. **7.** Matbaacılıkta dizgi sırasında bir kelime, cümle veya bir bölümün eksik dizilmesi ile oluşan anlam bozukluğu. **8.** Paraşütle bir hava aracından boşluğa atılma. **9.** *{ağız}* Eşik. [DS] **10.** *{ağız}* Akarsuyun atlanarak geçilebilen yeri. [DS] 🗗 **atlama bacak oyunu,** *Yere oturmuş karşılıklı iki çocuğun üst üste koydukları ayakları ve yumrukları ile oluşturulmuş yükseklikten atlamaya dayanan bir çocuk oyunu.*‖ **atlama beygiri,** *spor. Atlama yapacak jimnastikçinin koşarak gelip destek aldığı jimnastik aleti.*‖ **atlama direği,** *{ağız} Çatının oturduğu kısımda dört metre aralıkla konulan direkler.* [DS]‖ **atlama işareti,** *Matbaacılıkta atlanan kısımları göstermek amacıyla kullanılan Ø işareti.*‖ **atlama tahtası,** *mec. Sosyal mevki veya idari bir makam itibariyle daha iyi duruma gelmek için kullanılan makam, yer.*‖ **atlama tahtası yapmak,** *Daha iyi bir konuma gelmek için birini veya bir yeri basamak olarak kullanmak.*‖ **atlama taşı,** *Çay, dere gibi derin olmayan küçük suları içine girmeden atlayarak geçmek için adımlanabilecek aralıklarla dizilmiş taşlar; atlangıç.*‖ **atlama vaziyeti,** *Havacılıkta, paraşütçülerin güvenli bir şekilde dışarı çıkabilmelerini sağlamak amacıyla uçağın düşük hızda, bir kararda ve düz uçuş yapması durumu.*

atlamak, [at-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir yükseklikten ayakları yerden kesilmiş olarak sıçrayıp geçmek; *{eT} (aynı)*; çıvmak; hoplamak; kalgımak; sekmek; sıçramak. [EUTS] *Duvardan atlamak.* **2.** Ayakları yerden kesilmiş olarak sıçrayıp bir uzaklıktan ileri geçmek. *Su birikintilerinden*

atlamak. **3.** Bir şeyi yakalamak için ileri doğru fırlamak. *Kaleci, topa atladı.* **4.** Yüksekte bulunan bir yerden aşağı doğru kendini atmak. *Çatıdan atlamak.* **5.** *argo.* Binmek. *Otobüse atladığı gibi...* **6.** Bir makamdan, bir mevkiden daha iyisine geçmek. **7.** Bulaşmak. *Sığır vebası Trakya'ya atladı.* **8.** Sıçramak. *Yangın, karşıya atladı.* **9.** Birbiri ile ilgisi bulunmayan nesneler ve olaylar arasında geçiş yapmak. *Şimdi, Anadolu Selçuklularını bırakıp İspanya'ya atlayalım.* **10.** Bir sınıfı okumadan bir üst sınıfa geçmek. *Çok zeki çocuktu, ikiden dörde atladı.* **11.** Saldırmak. *Düşmanın üstüne yıldırım gibi atladı.* **12.** *mec.* Aldanmak, kandırılmak. **13.** *argo.* (Erkek için) cinsel ilişkide bulunmak; cinsel ilişkiye alet etmek. **14.** *gçl. f.* Bir yeri sıçrayarak geçmek. *Burayı bir adımda atlayabilir misin?* **15.** Birini veya bir nesneyi dikkate almamak; yok saymak. *Allah aşkına atla şu mızmızı.* **16.** Dikkatsizlik sonucu unutmak veya gözden kaçırmak. *Bankaya taksit vardı, bak atlamışız.* **17.** Birbirini takip eden konu, şekil, yazı, rakam gibi bölümleri bilerek dikkate almadan ya da dalgınlıkla unutarak geçmek. **18.** Gazeteciler için, önemli bir haberi alamamak. **19.** *{eT}* Adım atmak. [Mühennâ] 🗗 **atlayıp gelmek,** *İlk araçla hemen gelmek.*

atlambaç, -cı [at-la-mak > at-la-n-gaç / atla-mbaç] *is.* **1.**Yere oturmuş karşılıklı iki çocuğun üst üste koydukları ayakları ve yumrukları ile oluşturulmuş yükseklikten atlamaya dayanan bir çocuk oyunu. **2.** Suya atlanılacak yüksekçe yer. **3.** *{ağız}* Çay ve dere gibi yerlerden atlayarak geçmek için su içine konulmuş iri taşlar. [DS]

atlandırma, [at > at-la-n-dır-ma] *is.* Bir askerî birliği ata bindirme.

atlandırmak, [at > at-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir askerî birliği atlı hâle getirmek, ata bindirmek.

atlandurmak, [at > at-la-n-dur-mak آتلندورمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Ata bindirmek.

atlangaç, -cı [at-la-mak > at-la-n-gaç] *{ağız} is.* Tarla aralarında yalnız yayaların geçebileceği biçimde yapılmış iki tarafı merdivenli yüksek geçit. [DS]

atlangıç, -cı [at-la-n-gıç] *is.* Çay, dere gibi derin olmayan suları, içine girmeden atlayarak geçmek için adımlanabilecek aralıklarla dizilmiş taşlar; atlama taşı.

atlanılma, [at-la-n-ıl-ma / at-la-n-ıl-ma] *is.* Atlanılmak işi.

atlanılmak[1], [at-la-mak > at-la-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bir yerden atlamak işi yapılmış olmak. **2.** Atlara binilmek.

atlanılmak[2], [at *(binek hayvanı)* > at-la-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* At sahibi olunmak.

atlannıa, [at-la-n-ma] *is.* **1.** Atlanmak işi. **2.** At sahibi olma işi. **3.** Ata binme eylemi.

atlanmak[1], [at-mak > at-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Atlamak işi yapılmak. **2.** *{eT}* Bir şeyin üzerine çıkmak. [EUTS]

atlanmak[2], [at > at-la-n-mak آتلانمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** At sahibi olmak. **2.** Ata binmek. *{eT} {eAT} (aynı)* **3.** *{eT}* Atla gitmek. [Gabain] [Mühennâ] [EUTS] **4.** *{eT}* Atlaşmak; at hâline gelmek. [DLT]

atlanturmak, [at > at-la-n-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ata bindirtmek; atlandırmak. [EUTS]

atlas[1], [Ar. ṭalas *(pürüzsüz olmak)* > aṭlas اطلس] *{OsT} is.* **1.** Yüzü ipek, altı pamuklu kıymetli bir kumaş cinsi. **2.** *coğ.* Bir yeri, bir kıtayı, bir ülkeyi veya bütün dünyayı bütünüyle gösteren haritalar. **3.** Yıldızları ve burçları bütünüyle gösteren gökyüzü haritası. **4.** Lehçeleri ile birlikte bir dilin konuşulduğu yerleri gösteren harita. **5.** İnsan vücudundaki organ ve dokuların yerlerini gösteren şematik resimler. **6.** *sf.* Atlastan yapılmış. **7.** Pürüzsüz; temiz; parlak. 🗗 **atlas-ı çarh,** *{OsT} Gökyüzü.*|| **atlas dikişi,** *{ağız} Yorgancılıkta baklava biçimi bir dikiş türü.* [DS]|| **atlas-ı gerdûn,** *{OsT} Gökyüzü.*|| **atlas-ı mina,** *{OsT} Gökyüzü.*|| **atlas-püş,** *{OsT} Atlas giyen; atlasa bürünen.*|| **atlas-rengîn,** *{OsT} Koyu kırmızı.*

atlas[2], [Ar. ṭalas > aṭlās اطلاس] *(atla:s) {OsT} is.* **1.** Eskitmeler; yıpratmalar; mahvetmeler. **2.** *sf.* Eski; aşınmış.

atlas[3], [Yun. atlas *(bir mitolojik varlık)* > Fr. atlase] *is.* **1.** *özl. is. mit. (Baş harfi büyük yazılır)* İlk çağ Yunan mitolojisinde tanrılara isyan ettiği için Zeus tarafından gök kubbeyi omuzlarında taşımaya mahkûm edilen titan. **2.** *mim.* Bir balkon veya saçağı yahut bir kornişi taşımak için sütun yerine kullanılan veya sütun başı olarak düzenlenen erkek heykeli. 🗗 **atlas kemiği,** *anat. İnsan boynundaki birinci omur.*|| **atlas çiçeği,** *bot. Brezilya kökenli boğum boğum yassı veya üç köşeli gövde üzerindeki uzun bir sap ucunda genellikle yıl başına doğru çok canlı kırmızı, pembe, sarı ve beyaz çiçekler açan dolayısıyla süs bitkisi olarak saksılarda yetiştirilen bir kaktüs çeşidi; Noel kaktüsü; yıl başı çiçeği, (Zygocastus truncatus) ve (Epiphyllum).*|| **atlas çiçeğigiller,** *bot. Örnek bitkisi atlas çiçekleri olan kaktüsler.*

atlaş, [at-la-ş] *{ağız} is.* Atın sağrısı; atın arka tarafı. [DS]

atlaşmak[1], [at-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Tay için) at olmak; at durumuna gelmek. **2.** *mec.* (Kişi için) at gibi kalın adaleli bir vücuda sahip olmak.

atlaşmak[2], [ay-ır-t-la-ş-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ayırt etmek. [DS]

atlaşmak[3], [at-la-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* İki kişi birden ata binmek. [DS]

atlaştırmak, [ay-ır-t-la-ş-tır-mak / at-la-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Kavga eden insan ya da dövüşen hayvanları ayırmak. [DS]

atlatıcı, [at-la-t-ıcı] *is.* **1.** Atlatma işini yapan; atlatan. **2.** Paraşütle atlama eğitimi sırasında paraşütçülerin uçaktan atlamasına yardımcı olan uzman.

atlatılma, [at-la-t-ıl-ma] *is.* Atlatılmak işi.

atlatılmak, [at-la-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Birisi tarafından atlatma eylemine uğramak; *Çocuklar anneleri tarafından çamurdan atlatıldı.* **2.** *mec.* Çeşitli bahanelerle oyalanmak; kandırılmak. *Adam sözünde durmadı, atlatıldık.* **3.** Savuşturulmak. *Fabrikada yangın tehlikesi atlatıldı.*

atlatma, [at-la-t-ma] *is.* **1.** Atlatmak işi. **2.** Bir gazetecinin önemli bir haberi diğer gazetecilerden önce duyurması. **3.** Örgücülükte mevcut ilmiklerin yanında ikinci bir ilmik sırası oluşturma. **4.** *{ağız}* Kapı ve pencere üstlerine konulan uzun taş. [DS] 🗗 **atlatma haber,** *Bir gazetenin diğer gazetelerin hiçbirinin haberi olmadan yayınladığı önemli haber.*

atlatmaca, [at-la-t-mak > at-la-t-maca] *is.* Atlatma düzeni; kandırmak için oyun kurma.

atlatmak[1]**,** [at-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ata bindirmek. [ETY]

atlatmak[2]**,** [at-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birine atlama işini yaptırmak. **2.** Sıkıntılı bir durumu savuşturmak. **3.** Çok önemli bir haberin diğer gazete muhabirlerine duyurmadan yalnız kendi gazetesinde yayınlanmasını sağlamak. **4.** *mec.* Birini başından savmak; kandırmak. **5.** *{ağız}* Aklını kaybetmek. [DS]

atlaturmak, [at-la-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Ata bindirmek. [İKPÖy.] **2.** Ata bindirilmek. [İKPÖy.]

atlavuç, [at-la-mak > at-la-n-guç] *{ağız} is.* Dere, çay gibi yerlerden geçmek için su içine konulan büyük taşlar; atlama taşı. [DS]

atlayıcı, [at-la-y-ıcı] *is.* **1.** Atlamayı iş ve meslek edinmiş kişi. **2.** *spor.* Atletizmin atlama dallarından birinde yarışan sporcu.

atlayış, [at-la-y-ış] *is.* Atlama işi ve biçimi.

atlaz, [Ar. ṭalas => atlaz آتلاز] *{eAT} is.* → atlas[1]

atles, [Ar. ṭalas *(pürüzsüz olmak)* > aṭles اطلس] *{OsT} sf.* Eski; yıpranmış; yırtık.

atlesi, [Ar. aṭlesī اطلسی] *(atlesi:) {OsT} sf.* **1.** Atlastan yapılmış. **2.** Atlas gibi.

atleşmek, [ay-ır-t-la-ş-mak / at-le-ş-mek] *{ağız} işteş f. [-ir]* Ayrılmak; düzelmek. [DS]

atleştırmak, [atleş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Düzeltmek; ayırmak. [DS]

atlet, [Yun. athletes / athlos *(güreş)* > Fr. athlète] **1.** Atletizmle uğraşan sporcu. **2.** Kolsuz ve yakası açık erkek iç fanilası. **3.** *sf.* Sağlam yapılı; güçlü. 🗗 **atlet yapılı,** *Vücudu ve adaleleri iyi gelişmiş sağlam yapılı kişi.*

atletik, -ği [Fr. athlétique] *sf.* **1.** Vücudu ve kasları gelişmiş olan. **2.** Atletlere özgü; atlete uygun. **3.** Atletizmle ilgili.

atletizm, [Fr. athlétisme] *is.* Koşu, atlama ve atma yarışmalarını kapsayan bireysel sporlar.

atlı, [*eT.* at-lıġ / at-lı] *is.* **1.** Ata binmiş kişi; binici; süvari; sipahi. *{eT} (aym)* [EUTS] [DLT] [Tekin] [Mühennâ] [Gabain] [ETY] **2.** Askerlikte binek atı kullanan kişi veya sınıf. **3.** *sf.* Ata binen. **4.** Atı olan ve ata binmiş olan. **5.** Atla yapılan. 🗗 **atlı ases,** *Yeniçeri ocağına mensup olup İstanbul asayişinden sorumlu askerlerin at üzerinde gezerek görev yapanları.*|| **atlı ases gibi gezmek,** *Gece gündüz serbestçe dolaşabilmek.*|| **atlı azığı,** *Bir at menziline ulaştıracak kadar yiyecek.*|| **atlı gibi,** *{ağız} (Kadın için) hamarat.* [DS]|| **atlı karaca,** *Atlıkarınca.*|| **atlı karaço,** *Atlıkarınca.*|| **atlı karınca,** *zool. İri gövdeli bir karınca türü, (Ponera grandis).*|| **atlı kıtalar,** *(Eskiden) atın kendisinden veya gücünden yararlanarak savaşa katılan askerî birlikler.*|| **atlı spor,** *At üzerinde yapılan bütün sporların genel adı.*

atlıg, [āt-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Adlı; adı olan; ad almış; isimli; sanlı. [Üç İtigsizler] [EUTS] [ETY] **2.** ... denen. [Üç İtigsizler] **3.** Unvanlı; unvan sahibi; rütbesi olan; ünlü; tanınmış; meşhur. [ETY] [Tekin] [Mühennâ] **4.** Milletin büyüğü. [DLT] **atlık, -ğı** [at-lık] *{eT} is.* **1.** At bağlanacak yer. [Mühennâ] **2.** *{ağız}* Köy odalarının yanında konuk atlarının bağlandığı ahır; tavla. [DS]

atlıkarınca, [at-lı + karaço (< İt. carozza)] *is.* Bir merkez etrafında dönen yapma hayvan ve otomobillerden oluşmuş ve çocukların binerek eğlendikleri panayır oyuncağı.

atlım, [at-lı-m] *{ağız} sf.* Şanlı; namlı. [DS]

atliye, [Ar. ṭılā > aṭliye اطلیه] *{OsT} is.* Merhemler.

atlu, [*eT.* at-lıġ > at-lu آتلو] *{eAT} sf.* Atlı. 🗗 **atlu ases,** *{OsT} 1. Atla gezen gece bekçisi. 2. Fahişe; hayat kadını.*|| **atlu azuğı,** *{eAT} Bir at menziline ulaştıracak miktardaki azık.*| **atlı kişi,** *{eAT} Süvari.*

atma, [at-ma آتمه] *is.* **1.** Atmak işi. **2.** Lokomotif tarafından itilen bir vagon dizisinin kazandığı hız ile yapılan manevra. **3.** Atletizmin çekiç, gülle, cirit ve disk atışı ile ilgili yarışmalarına verilen ad. **4.** İnşaatlarda geniş açıklıkları tutmak için oluşturulan birleşik kirişler. **5.** *{ağız}* Nişan hediyesi. [DS] **6.** *{ağız}* Kış geceleri sırayla, haftada bir yapılan yemekli sohbetler. [DS] **7.** *{ağız}* Yamaçlardaki, uçurumlardaki kaya parçaları. [DS] **8.** *{ağız}* Yapıların üzerini örtmede kullanılan kalın ağaçlar. [DS] **9.** Patik, ayakkabı vb.nin üstten geçen ve yandan iliklenen kayışı. **10.** *sf.* Atmak işi ile oluşan. 🗗 **atmadan atmak,** *{ağız} Kündeden atmak; atlatmak.* [DS]|| **atma ip,** *{eAT} Dokumacılıkta enine atılan ve tarakla sıkıştırılan iplik; atkı.*| **atma taş,** *{ağız} Çocukların oynadığı bir taş oyunu.* [DS]

atmaca, [at-mak > at-ma-ca] *is. zool.* **1.** Kartalgillerden ormanlık alanlarda yaşayan, küçük kuşları ve kemirgenleri avlayarak beslenen geniş kanatlı, uzun kuyruklu yırtıcı ve etçil bir kuş, *(Accipiter nisus).* **2.** *{ağız}* Çocukların kuş avlamakta kullandıkları bir araç; sapan. [DS] **3.** *(atma'ca) zf.* Bir şey atarak; atma yoluyla. ◻ **atmaca gibi,** *Çok hızlı ve çevik.*|| **atmaca gibi atılmak,** *(Bir iş ya da para için) sahip olabilmek için büyük bir hırsla harekete geçmek.*|| **atmaca kartalı,** *zool. Uçuşu kartala, rengi atmacaya benzeyen bir yırtıcı kuş, (Hieraaetus fscistus).*|| **atmaca kelebeği,** *zool. Pul kanatlılardan larvaları bitkiler için zararlı bir kelebek, (Celerio lineata).*

atmacacı, [atmaca-cı] *is.* Atmacayı bir avcı kuş olarak yetiştiren, eğiten kişi. ◻ **atmacacı başı,** *İmparatorluk döneminde atmacacılar denilen avcı kolunun başı.*

atmacacılık, ğı [atmacacı-lık] *is.* Avcılıkta birinin kaldırdığı ava o daha ateş etmeden ateş etmek.

atmak[1], [at-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Bir nesneyi elden bırakıp boşluğa, ileriye doğru fırlatmak. *{eT} (aynı)* [DLT] [Nevâyî] [Yükneki] [Mühennâ] [İKPÖy.] **2.** Üzerinden hızlı bir şekilde çıkarıp bir kenara rasgele bırakmak; çıkarmak. **3.** Bir şeyi birine hızlıca vermek. **4.** Uzağa ve istenmeyen bir yere göndermek; uzaklaştırmak. **5.** Gereksiz bularak elden çıkarmak. **6.** Kullanmaktan vazgeçmek. **7.** Terk etmek. **8.** Gönlünden, düşüncesinden uzaklaştırmak. **9.** Koymak. **10.** Yerleştirmek. **11.** İleri bir tarihe bırakmak. **12.** İp, halat, zincir gibi şeylerin bir ucunu ulaştırmak. **13.** Götürmek, taşımak. **14.** Dinamit, bomba, silah vb. ateşlemek, patlatmak. **15.** *{eT}* (Ok için) atmak; nişana atmak; silah atmak; nişan almak. [EUTS] [ETY] **16.** Birini dövmek, bir şeyle vurmak; dövmek *{eT} (aynı).* [EUTS] **17.** (Hapse, zindana) koymak, kapatmak; hapsetmek. **18.** (Gönderi için) posta ile göndermek. **19.** (İmza, tarih için) yazmak. **20.** (Pamuk, yün yapağı vb. lifler için) yay ve tokmak ile kabartmak. **21.** Yok saymak. **22.** *{ağız}* Yüklemek. [DS] **23.** *{ağız}* (Sperma için) cinsel organından sperma fışkırmak; beli gelmek. [DS] **24.** *{ağız}* (Sinek için) yumurtlamak; kurt atmak. [DS] **25.** *{eAT}* Bir şey fırlatarak vurmak. **26.** (Söz, yalan, palavra, nutuk vb.) söylemek; ortalık yerde konuşmak; demek. **27.** (Tur için) dairevi bir dönüş yapmak. **28.** *gçsz.* (Yürek için) çarpmak; hafifçe titreşmek. **29.** Bir kadeh veya daha az birkaç yudum içki içmek. **30.** Sökülmek; dikiş, yapıştırma ve kaplama açılmak. **31.** *{eT}* Avlanmak. [ETY] **32.** *{eT}* (Şafak, tan için) sökmek. [EUTS] **33.** *{eT}* Fışkırmak; akmak; çağlamak. [EUTS] **34.** *{eT}* Titremek. [İKPÖy.] **35.** *argo.* Yalan söylemek; yalan sayılacak derecede abartmak. **36.** *argo.* Kesin bilgi sahibi olmadan tahmin ederek söylemek; kestirmek; abartmak. **37.** (Renk için) solmak; açılmak. **38.** Ne yapacağını abartılı biçimde anlatmak. ◻ **at, atamazsın, sat, satamazsın,** *1. İşe yaramadığı hâlde bir türlü vazgeçilemeyen eşya veya kimseler için kullanılır. 2. İstenmediği hâlde akrabalık bağları olduğu için terk edilemeyen kişi için söylenir.*|| **atıp eğirmek,** *{ağız} 1. Birinin kötülüklerini sayıp dökmek. 2. Har vurup harman savurmak; israf etmek.* [DS]|| **atıp savurmak,** *1. Birinin veya bir şeyin aleyhinde konuşmak. 2. Bir konu hakkında çok abartılı konuşmak.*|| **atıp tutmak,** *1. Birinin veya bir şeyin aleyhinde konuşmak. 2. Bir konu hakkında çok abartılı konuşmak.*|| **atıp üfürmek,** *{ağız} Birinin kötülüklerini sayıp dökmek.* [DS]|| **at martini Debreli Hasan,** *Yalan söyleme, mübalağa etme, şeklinde uyarı.*|| **atma Recep din kardeşiyiz,** *Yalan söyleme, mübalağa etme, şeklinde uyarı.*|| **atsan atılmaz, satsan satılmaz,** *1. İşe yaramıyor fakat bir türlü vazgeçemiyorum, anlamında söylenir. 2. İstenmediği hâlde akrabalık bağları olduğu için terk edilemeyen kişi için söylenir.*|| **attığı adımdan dönmemek,** *Sözünden ve kararından vazgeçmemek.*|| **attığı attık, tuttuğu tuttuk,** *Dilediğini yapabilecek kadar serbest olmak.*|| **attığı taş ürküttüğü kurbağaya değmemek,** *Yapılan bir iş için harcanan emek ve parayı kazancın karşılamaması durumu.*|| **attığı tırnak bile olamamak,** *Seviyesine ulaşamamak.*|| **attığını vurmak,** *1. İyi nişancı olmak. 2. Giriştiği her işi başarmak.*

atmak[2], **-ğı** [at-mak] *{ağız} is.* **1.** Asmayı yerden yüksekte tutmak için ağaçlardan yapılan çardak. **2.** Heybe gibi, hayvana yükletilmek için iki tarafı denk olarak hazırlanan yük. [DS]

atmalı, [at-ma-lı] *{ağız} is.* **1.** Kara bile dayanıklı ince kabuklu yuvarlak bir kış üzümü. **2.** Çocukların oynadığı bir tür ceviz oyunu. [DS]

Atman, [Ar. ʿosmān > Rum. atman] *öz. is.* Bizans kaynaklarında Osman Beyeverilen ad.

atman, [Sansk. atman] *is.* **1.** Hinduizmde hayat soluğu; ruh. **2.** İnsanın "*ben*"i.

atmar, [Ar. ṭımr > aṭmār اطمار] *(atma:r) {OsT} sf.* **1.** Eski püskü elbiseler. **2.** Paçavralar.

atmasyon, [atmak + Fr. -tion] *sf. argo.* Gerçekle ilgisi olmayan; asılsız; uydurma; yalan; mübalağa.

atmasyoncu, [atmasyon-cu] *is. argo.* Gerçekle ilgisi olmayan, yalan şeyler söyleyen kimse; yalancı; palavracı.

atmasyonculuk, -ğu [atmasyon-cu-luk] *is. argo.* Yalancılık; uydurmacılık; palavracılık.

atme, [Ar. aṭme اطمه] *{OsT} is.* **1.** Ateş kaynağı. **2.** Volkan çukuru; krater.

atmık[1], [at-mık] *{eT} sf.* At sahibi. [Mühennâ]

atmık[2], **-ğı** [at-mık] *is. biy.* Erkek cinsel organından

salgılanan ve içinde döl hücreleri bulunan sıvı; meni; er suyu; bel; sperma.

atmosfer, [Yun. atmos *(buhar)* + sphaira *(küre)* > Fr. atmosphère] *is.* **1.** Herhangi bir gök cismini özellikle de Yer küreyi çevreleyen gaz tabakası. **2.** Dünyayı çevreleyen ve meteorolojik olayların cereyan ettiği troposfer tabakası. **3.** *gnşl.* Bir kişinin yaşadığı ve etkisi altında kaldığı ortam. **4.** Seramikçilikte içindeki basınç ve sıcaklık ayarlanabilen kapalı pişirme fırını.

atmosferik, -ği [Fr. atmosphérique] *sf.* Atmosferle ilgili; cevvî.

atnab, [Ar. ṭınāb > aṭnāb اطناب *(atna:b) {OsT} is.* **1.** Çadır ipleri. **2.** Ağaç kökleri. **3.** Vücuttaki sinirler.

atnaştırmak, [ayırtla-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ayırmak; çözmek. [DS]

atol, -lü [Maldiv d. atol] *is.* Tropikal denizlerde mercan kabuklarının birikmesi sonucu meydana gelmiş, ortası göl, çevresi kara olan adacık.

atom, [Yun. atomos *(kesilemeyen)* > Fr. atome] *is. kim.* ve *fiz.* Bir maddenin temel özelliklerini taşıyan en küçük parçacığı. 🗗 **atom ağırlığı,** *Bir elementin atomunun,* ^{12}C *(karbon izotopu)nun kütlesinin on ikide birine bölümüyle elde edilen ağırlık veya kütle miktarı.*|| **atom kütlesi birimi,** *Atomların ağırlığını ve kütlelerini ölçmekte kullanılan Hidrojen atomunun kütlesi veya* ^{12}C *izotopunun 1/12 oranındaki birim; sembolü: akb.*|| **atom bombası,** *Atom çekirdeğinin parçalanması esasına dayanan patlayıcı madde.*|| **atom çağı,** *Atom enerjisinin insanlık hizmetinde kullanılmaya başladığı dönem.*|| **atom çekirdeği,** *Atomun nötron ve protondan oluşan merkez kısmı.*|| **atom enerjisi,** *Atomların çekirdek parçalanması suretiyle açığa çıkan ısı, ışık ve radyasyon.*|| **atom numarası,** *Bir atomun çekirdeğinde bulunan proton sayısına denk gelen sıralama sayısı.*|| **atom reaktörü,** *Nükleer parçalanma sırasında açığa çıkan enerjiyi kontrol altında tutmaya yarayan düzenek; atom pili.*|| **atom santralı,** *Atomun parçalanmasıyla açığa çıkan enerjiden yararlanmak amacıyla kurulmuş elektrik üreten fabrika.*|| **atom sayısı,** *Bir atomun çekirdeğinde bulunan proton sayısına denk gelen sıralama sayısı.*

atomal, -li [atom-al] *sf.* Atomla ilgi.

atomcu, [atom-cu] *is.* **1.** Atomu ve atom olaylarını inceleyen bilgin. **2.** *fel.* Atomculuk görüşünü benimseyen; atomist.

atomculuk, -ğu [atom-cu-luk] *is. fel.* Kâinatın kendiliğinden tesadüfî ve mekanik olarak birleşmiş atomlardan meydana geldiğini savunan felsefi görüş; atomizm.

atomik, -ği [Fr. atomique] *sf.* **1.** Atoma ait. **2.** Atomla ilgili.

atomist, [Fr. atomiste] *is. fel.* Atomcu.

atomizör, [Fr. atomiseur] *is.* Sıvı, eriyik veya asıltı hâlindeki ilaçların molekül hâlinde püskürtülerek kullanılmasını sağlayan araç.

atonal, -li [Fr. atonal] *sf. müz.* Ton ve makam kurallarına uymadan meydana getirilmiş müzik eserleri için kullanılır; eksensiz. 🗗 **atonal sapma,** *Verilen bir frekans ve dinleyici için, işitme eşiği ile tonal algılama eşiği arasındaki fark.*

atölye, [Fr. atelier *(marangoz işliği)*] *is.* **1.** El işleriyle uğraşanların birlikte çalıştıkları yer. **2.** Bir sanatçının veya ustanın çevresinde çalışanlardan meydana gelmiş topluluk. **3.** Fotoğraf çekmek, resim yapmak gibi amaçlarla kullanılan kapalı alan. **4.** Fabrikada işin gereği bir grup işçinin çalıştığı bölüm. **5.** Küçük imalathane.

atraksiyon, [Fr. attraction] *is.* **1.** Çekicilik; cazibe. **2.** Eğlence; zevk. **3.** İlgi çekici ve heyecan verici gösteri.

atrab, [Ar. ṭarab *(eğlence)* > aṭrāb اطراب] *(atra:b) {OsT} is.* Eğlenceler; oyunlar; şenlikler; neşeler.

atraf, [Ar. ṭarf > aṭrāf اطراف] *(atra:f) {OsT} is.* Gözler.

atrak, [Ar. ṭāriḳ > aṭrāḳ اطراق] *(atra:k) {OsT} is.* **1.** Gece gelenler. **2.** Geceleyin gelen yaya gezginler.

atrar, [Ar. ṭurra > aṭrār اطرار] *(atra:r) {OsT} is.* Kenarlar; uçlar.

atras[1], [Ar. ṭırs > aṭrās اطراس] *(atra:s) {OsT} is.* Yazılmış sayfalar.

atras[2], [İsp. tras *(arka)*] *is. argo.* Kıç; makat.

atreş, [Ar. aṭreş اطرش] *{OsT} sf.* İşitme engelli; sağır.

atrium, [Lat. atrium] *is. mim.* **1.** Avlu etrafına dizilmiş odalardan meydana gelen geniş aile tipi evler topluluğu. **2.** Orta Çağda kralların içinde gösterişli kabul törenleri düzenledikleri konut bölümü.

atrofi, [Yun. a *(yok)* + trophe *(besin)* > Fr. atrophie] *is.* **1.** *tıp.* Bir organın ya da dokunun hacmini ve çalışma gücünü azaltan beslenme bozukluğu; körelme; dumur. **2.** Bazı yetilerin zayıflaması.

atropin, [Fr. atropine] *is. kim.* Güzel avrat otundan elde edilen zehirli bir alkaloit.

atruk, [Ar. ṭarīḳ > aṭruḳ اطرق] *{OsT} is.* Yollar.

ats, [Ar. ʿaṭs عطس] *{OsT} is.* **1.** Aksırık. **2.** *gnşl.* Şafak sökmesi. 🗗 **ats-ı subh,** *{OsT} 1. Sabahın aksırığı. 2. Seher vakti; tan.*|| **ats-ı şeb,** *{OsT} 1. Gecenin aksırığı. 2. Şafak vakti; tan.*

atsak, -ğı [at-sa-mak > at-sa-k] *{ağız} sf.* (Kısrak için) aygır isteyen. [DS]

atsamak[1], [at-mak > at-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Atmak istemek. [DLT]

atsamak,[2][at-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* **1.** (Kısrak için) aygır istemek. **2.** (Binici için) ata binmeyi özlemek. [DS]

atse, [Ar. ʿaṭs > ʿaṭse عطسه] *{OsT} is.* Tek aksırık. 🗗 **atse-i anberîn,** *{OsT} Güzel kokulu nefes.*‖ **atse-i çâh,** *{OsT} Kuyudaki yankı.*‖ **atse-i kemān,** *Ok sesi.*‖ **atse-i subh,** *{OsT} Şafak; tan.*‖ **atse-i şeb,** *Şafak; tan.*‖ **atse-i tîg,** *{OsT} Kılıç sesi.*

atsırmak, [ask *(yans.)* > ask-ır-mak > at-sır-mak] *gçsz. f. [-ır]* Hapşırmak.

atsız[1], [at-sız] *{eT} sf.* Atsız; atı olmayan. [EUTS]

atsız[2], [āt-sız] *{eT} sf.* **1.** İsimsiz; adsız. [EUTS] **2.** *{ağız}* Ortanca oğul. [DS] **3.** *{ağız}* Yüzük parmağı. [DS] 🗗 **atsız erngek,** *Adsız parmak; yüzük parmağı.* [EUTS]‖ **atsız parmak,** *{ağız} Orta parmak; yüzük parmağı.* [DS]

atsızlar, [ad-sız-lar] *is.* Eski Türklerde bir kahramanlık göstermedikleri için ad alamayan veya bir suçtan dolayı obadan atılarak eski adlarını taşıyamayan ve isimsiz dolaşan kişiler.

atş, [Ar. ʿaṭş / ʿaṭaş عطش] *{OsT} is.* Susama; susuzluk; hararet. 🗗 **atş-dārān,** *{OsT} Susuzluk çekenler; susuzlar.*

atşa, [Ar. ʿaṭşa عطشه] *{OsT} is.* Susamış olanlar.

atşan, [Ar. ʿaṭşān عطشان] *(atşa:n) {OsT} sf.* Susuz kalmış, susamış.

atta, [çocuk d. atta] *is.* Çocuk dilinde gezmeye gitmek.

attar, [Ar. ʿıṭr *(güzel koku)* > ʿaṭṭār عطار] *(atta:r) {OsT} is.* **1.** Güzel koku, kokulu şeyler ve iğne iplik satan kimse; aktar. **2.** Bu malzemelerin satıldığı dükkân. **3.** *{ağız}* Köylerde hayvanla gezerek satıcılık yapan. [DS]

attarcı, [attar-cı *(ikinci kez meslek adı yapılmış)*] *{ağız}* *is.* Aktar. [DS

attaret, [Ar. ʿaṭṭāret عطارت] *(atta:ret) {OsT} is.* Aktarlık.

attarî, [Ar. ʿaṭṭārī عطاری] *(atta:ri:) {OsT} is.* **1.** Aktarlık. **2.** Aktar dükkânı.

attaristan, [Ar. ʿaṭṭār + Far. istān عطارستان] *(attarista:n) is.* Aktarlar çarşısı.

attarya, [Ar. ʿaṭṭāriye => attarya] *{ağız}* *is.* **1.** Bakkal dükkânı. **2.** Seyyar satıcı. [DS]

attas, [Ar. ʿaṭs > ʿaṭṭās عطاس] *(atta:s) {OsT} sf.* Aksırıklı; hep aksıran.

attaş, [Ar. ʿaṭş > ʿaṭṭāş عطاش] *(atta:ş) {OsT} sf.* Çok susuz.

attat, [Ar. aṭṭāṭ اطاط] *(atta:t) {OsT} sf.* (Kişi için) çok bağırıp çağıran; gürültücü; şamatacı.

attırgaç, -cı [aktar+ağaç] *{ağız}* *is.* **1.** Ekmek çevirmekte kullanılan tahta araç; ekmek küreği. **2.** Pamuk atan aygıt. [DS]

attırgan, [at-tır-gan] *{ağız} sf.* (Kadın için) cinsel isteklerini açığa vurmuş olan; isterik. [DS]

attırgeç, [at-tır-geç] *{ağız}* *is.* Yalancı. [DS]

attırık, -ğı [attır-mak > attır-ık] *{ağız} sf.* Eski püskü; dağınık; pejmürde. [DS]

attırma, [at-tır-ma] *is.* **1.** Attırmak işi. **2.** *{ağız}* Mektuptaki selam. [DS

attırmak [at-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Atmak işini bir başkasına yaptırmak; *{eT} (aym).* **2.** Atılmasını sağlamak. **3.** *{ağız}* Ayakta işemek. [DS] **4.** *{ağız}* (Su veya başka sıvı şeyler için) basınçla fışkırmak. [DS] **5.** *{ağız}* Meni gelmek; sperma fışkırmak. [DS] **6.** *argo.* Yapmak; etmek. **7.** *argo.* Vermek. **8.** *argo.* Cinsel ilişkide bulunmak.

atu, [Fr. atout) *is.* İskambil oyununda üstün olan kâğıt; koz.

atub, [Ar. ʿaṭūb عطوب] *(atu:b) {OsT} sf.* İnatçı.

atud, [adut] *{eT} sf.* Avuç dolusu. [EUTS]

atuf, [Ar. ʿaṭf *(meyletme)* > ʿaṭūf عطوف] *(atu:f) {OsT} sf.* **1.** Birine sevgisi, meyli olan. **2.** Çok merhametli.

atufet, [Ar. ʿaṭf *(meyletme)* => ʿaṭūfet عطوفت] *(atu:fet) {OsT} is.* Merhamet ve şefkat.

atufetli, [ʿatūfet-li] *(atu:fetli) {OsT} sf.* Şefkat ve merhameti olan.

atufetlû, [ʿatūfet-lü عطوفتلو] *(atu:fetlû:) {OsT} sf.* İmparatorluk döneminde yüksek rütbe kazanmış olanlarla birinci dereceden ferikler için yazışmalarda kullanılan hitap unvanı.

atuh, [Ar. ʿateh *(bunama)* > ʿatūh عتوه] *(atu:h) {OsT} sf.* Bunak; bunamış.

atuk, -ğu [at-uk] *{ağız} sf.* Artık. [DS]

atum, [Ar. aṭūm اطوم] *(atu:m) {OsT} is.* Su kaplumbağası.

atun, [Ar. ātūn آتون] *(a:tu:n) {OsT} is.* **1.** Kızlara dikiş ve okuma yazma öğreten kadın. **2.** *anat.* Döl yatağı.

atus, [Ar. ʿaṭs > ʿāṭūs عاطوس] *(a:tu:s) {OsT} is.* Aksırtıcı nesne; enfiye vb.

atvad, [Ar. ṭavd > aṭvād اطواد] *(atva:d) {OsT} is.* Dağlar.

atvak, [Ar. ṭavḳ > aṭvāḳ اطواق] *(atva:k) {OsT} is.* **1.** Gerdanlıklar. **2.** Tasmalar. **3.** Boyundaki halkalı çizgiler. **4.** Güçler; kuvvetler; takatlar.

atvel, [Ar. ṭavīl > aṭvel اطول] *{OsT} sf.* Pek uzun; en uzun.

atyan, [Ar. ṭiyn > aṭyān اطيان] *(atya:n) {OsT} is.* Çamurlar; balçıklar.

atyeb, [Ar. ṭıyb > aṭyeb اطيب] *{OsT} sf.* Daha güzel; pek güzel; en güzel; çok güzel.

atyer, [Ar. ṭayr > atyer طاير] *{OsT} sf.* (İlaç, koku vb. için) çok uçucu; çok çabuk kaybolan; hızla buharlaşan.

Au [Lat. aurum] *kısalt. kim.* Atom numarası 79, atom ağırlığı 197.2, özgül ağırlığı 19.5 gr/sm^3 olan, 1064°C'de ergiyen, parlak sarı renkte, yoğun, inceltilebilen, havadan ve sudan etkilenmeyen ticari değeri çok yüksek bir metal olan altının sembolü.

aura, [Lat. aura *(nefes)*] *is. tıp.* Sara nöbetinden önce görülen belirtiler.

aut, [İng. out] *(av"t) is.* **1.** Dışarı. **2.** *spor.* Sahada oynanan top oyunlarında topun oyun alanı dışına çıkması; avut. 🗗 **aut atışı,** *Kale atışı.*|| **aut çizgisi,** *Kale çizgisi.*

-av, [-av / -ev] *yap. e.* **1.** Fiillerden isim türeten Kazan Lehçesinden alınma bir ektir. Fiilin bildirdiği işin sonucu, ürünü kavramını taşıyan isimler yapar: *türev, ödev.* **2.** Yapılan işin adı anlamında fiil yapar: *sınav, söylev, işlev.*

av[1], [av *(yans.)*] *is.* Rüzgâr, soluk sesini vb. bildiren kök. *af-ır zav-ır, av-ur zav-ur.*

av[2], [av] *{eT} ünl.* Verilen buyruğu tanımamayı ve reddetmeyi bildiren ünlem. [DLT]

av[3], [ağ / av] *{ağız} is.* Ağ. [DS]

av[4], [av / ab آو] *is.* **1.** Karada ve denizde yabani hayvanları avlama işi. *{eT} (aynı)* [DLT] [Gabain] [Mühennâ] **2.** Avlamak suretiyle ele geçirilmiş yaban hayvanı. [Gabain] [Mühennâ] **3.** Bir yırtıcı hayvanın yemek amacıyla başka bir hayvanı yakalama işi. **4.** Keklik. [DLT] **5.** *mec.* Aldatılan, tuzağa düşürülen kişi; kurban; yemlik. 🗗 **ava binmek,** *{eAT} Avlanmaya gitmek.*|| **ava çıkmak,** *Ava gitmek.*|| **av alanı,** *Avlanmak için izin verilmiş alan.*|| **av almak,** *{eAT} Avı yakalamak.*|| **av avlamak,** *Avlanmak.*|| **av avlamak, kuş kuşlamak,** *Yerde kaçan dört ayaklı hayvan ve havada uçan kuş avlamak için ava gitmek.*|| **av avlanmış, tav tavlanmış,** *İş işten geçmiş; çok geç kalınmış.*|| **av belleği,** *{ağız} Av yeri; av için seçilen yer.* [DS]|| **av çantası,** *Avcının avını taşıdığı sırt çantası.*|| **av havası,** *Avın en iyi yapılabileceği karlı ve puslu hava.*|| **av hayvanı,** *Çoğunlukla etinden yararlanmak amacıyla veya zararlı olduğu için avlanan yaban hayvanları.*|| **av iti,** *{eT} Av köpeği.* [Mühennâ]|| **av itmek,** *{eAT} Av avlamak; avlanmak.*|| **av köpeği,** *Av sırasında avcıya yardımcı olmak amacıyla alıştırılmış tazı, kopoy ve zağar cinsi köpek.*|| **av kuşu,** *1. Avlanması yasak olmayan çoğu zaman eti için avlanan kuş. 2. Avlamaya alıştırılan atmaca ve şahin gibi yırtıcı kuşlar.*|| **av uçakları,** *Uçuş hâlindeki düşman uçaklarını yok etmek amacıyla hafif silahlarla donatılmış savaş uçağı.*

ava[1], [av-a] *{eT} ünl.* Acıma bildiren ünlem. [DLT]

ava[2], [ağa / ava] *{ağız} is.* **1.** Ağa; patron; efendi. **2.** Ağabey. **3.** Baba. **4.** Dede. [DS]

ava[3], [Far. āvā] *(a:va:) is.* Gürültü patırtı; ses bolluğu; cıvıltı.

avaç, -cı [ağaç / avaç] *{ağız} is.* Ağaç. [DS]

avad[1], [Far. ābād] *{ağız} sf.* Bayındır. [DS]

avad[2], [Ar. ʿavāid] *{ağız} is.* **1.** Hediye; armağan. **2.** *folk.* Kız evinden gelin alırken verilen bahşiş. [DS]

avadan[1], [Far. ābādān *(derli toplu)* => آوادن] *(a:va:-dan) {eAT} zf.* **1.** İyice; adamakıllı; hakkıyla; tamamıyla. **2.** *{OsT}* (Toprak için) iyi işlenmiş. **3.** (Yer için) iyi bakılmış; mamur.

avadan[2], [Far. āb-dān] *{eAT} is.* **1.** Su kabı. **2.** *{ağız}* Kavrulmuş kahvenin soğutulduğu tahta kap. [DS] **3.** *{ağız}* Araç; aygıt. [DS] **4.** *{ağız}* Ziynet eşyası. [DS] **5.** *{ağız}* Av çantası. [DS]

avadana, [Sansk. avadana] *is.* **1.** Budacılıkta ahlaki ve dinî öğüt veren hikâyelerin adı. **2.** İnsanların öbür dünyaya göçüşü sırasında iyi veya kötü davranışlarına göre nasıl mükâfatlandırıldığını anlatan Budha hikâyesi.

avadancı, [avadan-cı] *is.* İmparatorluk döneminde sarayın sünnet ve sarık odalarının temizliğini yapan hizmetlilere verilen ad.

avadanlık[1]**, -ğı** [Far. ābādān => avadan-lık اوادانلق] *{eAT} sf.* **1.** (Yer için) bayındır; bakımlı; mamur; imar edilmiş. **2.** *{ağız} is.* Mamur ve bayındır yer. [DS] **3.** *{ağız}* İyi işlenmiş toprak. [DS]

avadanlık[2]**, -ğı** [Far. āb-dān => avadan-lık اودنلق] *is.* **1.** Dülger ve marangoz esnafının aletlerini koyduğu kutu veya dolap; alet ve edevat dolabı; sandık; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** *gnşl.* Bir işi yapmak için gerekli olan aletler. **3.** *gnşl.* Kadınların mücevherleri. **4.** Her hangi bir makinenin, tamamlayıcı parçası olmamakla birlikte, iyi çalışması ve bakımlı olması için gerekli olan yardımcı aletlerin hepsi. **5.** *{ağız}* Alet ve edevat yapmak için kullanılacak ağaç. [DS] **6.** *{ağız}* Hurda, kullanılmayan eşya. [DS] **7.** *{ağız}* Kış için kurutulmuş sebze. [DS] **8.** *argo.* Erkek cinsiyet organının tamamı.

avade, [Ar. ʿavd =>avade] *{ağız} is.* Armağan; ikramiye. [DS]

avadi, [Ar. ʿavādī عوادى] *(ava:di:) {OsT} is.* Zulmedenler; zalimler.

avah, [Far. āvāḫ آواخ] *(a:va:h) {OsT} ünl.* **1.** Eyvah; yazık! **2.** *is.* Rızık; nasip; kısmet.

avaid, [Ar. ʿavd *(geri dönme)* > ʿavāid عوائد] *(ava:id) {OsT} is.* **1.** Gelirler; iratlar; kazançlar. **2.** Bahşişler. 🗗 **avāid-i vakf,** *{OsT} Vakfın gelirleri.*

avaik, [Ar. ʿavāiḳ عوائق] *(ava:ik) {OsT} is.* **1.** Engeller. **2.** Zor işler; müşküller.

a'vak, [Ar. aʿvāḳ عواق] *(a-va:k) {OsT} is.* Durdurmalar; alıkoymalar; vazgeçirmeler.

avak, -ğı [Erme. avanağ] *{ağız} sf.* Bön; şaşkın; avanak. [DS]

avakıb, [Ar. ʿakab *(geri)* > ʿavāḳıb عواقب] *(ava:kıb) {OsT} is.* Ortaya çıkabilecek sonuçlar. ◻ **avākıb-ı ahvāl,** *{OsT} Durumların sonu.*‖ **avākıb-ı hasene,** *{OsT} İyi sonlar; hayırlı son nefesler.*‖ **avākıb-ı umūr,** *{OsT} İşlerin sonucu.*

avakıd, [Ar. ʿaḳd *(bağlama)*>ʿavāḳıd عواقد] *(ava:kıd) {OsT} is.* **1.** Bağlayanlar; düğümleyenler. **2.** Anlaşma yapanlar.

avakır, [Ar. ʿavāḳır عواقر] *(ava:kır) {OsT} is.* **1.** Verimsizler. **2.** Kısırlar. **3.** Kudurmuşlar. **4.** Yoksullar; fakirler.

avaklanmak, [avak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Yara için) şişmek; azmak. [DS]

aval[1], [? aval] *sf.* Şaşkın, aptal; bön; salak. ◻ **aval aval,** *Aptal bir şekilde; bön bön.*

aval[2]**, -li** [Ar. el-vala > İt. avallo > Fr. aval] *is.* Bir bono veya poliçede imzası bulunanların ödememesi durumunda bir üçüncü kişinin teminat vermesi.

avalak[1]**, -ğı** [Erme. avanağ] *{ağız} sf.* **1.** Bön; şaşkın; avanak. **2.** Tembel. [DS]

avalak[2]**, -ğı** [oğ-la-k / oğa-la-k] *{ağız} is.* Keçi yavrusu; oğlak. [DS]

avalamak, [av-a-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Karışıklık sonrası bir yerde toplaşmak; üşüşmek. [DLT]

avalim, [Ar. ʿālem > ʿavālim عوالم] *(ava:lim) {OsT} is.* Dünyalar; âlemler. ◻ **avālim-i süfliye,** *{OsT} Dünya ile güneş arasındaki Utarit ve Zühre.*‖ **avālim-i ulviye,** *{OsT} Yüksek âlem; Merih ve Müşteri.*

avaltı, [ev+alt-ı] *{ağız} is.* Ev arkasındaki bahçe veya tarla. [DS]

a'vam, [Ar. ʿām *(yıl)* > aʿvām اعوام] *(a-va:m) {OsT} is.* Yıllar.

avam, [Ar. ʿamm *(genel)*> ʿavām عوام] *(ava:m) {OsT} is.* **1.** Cahil halk tabakası. **2.** Aşağı tabaka. **3.** Halk. ◻ **avām-firîb,** *{OsT} Halkın hoşuna gidecek biçimde konuşarak halkı aldatan; demagog.*‖ **Avam Kamarası,** *İngiltere'de halk tarafından seçilen millet vekili meclisi.*‖ **avām pesend,** *{OsT} Halkın hoşuna gidecek, cahil kimselerin sevebileceği şeyler.*‖ **avam takımı,** *1. Düzensiz ve intizamsız insan kalabalığı. 2. Ayak takımı denilen işsiz güçsüzler grubu.*

avamca, [avam-ca] *(ava'mca) zf.* Avama yakışır biçimde.

avami, [Ar. ʿavām > ʿavāmī عوامی] *(ava:mi:) {OsT} sf.* **1.** Halkla ilgili. **2.** Halka ait.

avamil, [Ar. ʿamel *(iş)* > ʿāmil *(iş yapan)* > ʿavāmil عوامل] *(ava:mil) {OsT} is.* **1.** Sebepler. **2.** İşleyenler. **3.** Valiler. **4.** *dbl.* Arapçada kelime sonlarına gelen ünlülerin okunuşunu konu alan dilbilgisi.

-avan, [-a-van / -y-a-van / -y-am / -y-em / -a-y-ın / -y-a-y-ın / -e-y-in / -y-e-y-in / -a-y-ım / -e-y-im / -y-a-y-ım / -y-e-y-im] *{eAT} çek. e.* İstek kipi teklik birinci kişi çekim eki; dilek-istek, tavsiye, tercih ve gereklilik bildirir.

a'van, [Ar. ʿavn *(yardımcı)* > ʿavān اعوان] *(ava:n) is.* **1.** *{OsT}* Yardımcılar; yardakçılar. **2.** *{ağız}* Devlet memuru. [DS] **3.** *{ağız}* Kurt. [DS]

avan[1], [Ar. ān *(lâhza)* > avān اوان] *(ava:n) {OsT} is.* Vakitler; zamanlar; anlar; çağlar.

avan[2], [Far. ʿavān عوان] *(ava:n) sf.* **1.** *{eAT} {ağız}* Zorba; vurucu kırıcı; kötü. [DS] **2.** *{ağız}* Obur. [DS] **3.** *{ağız}* Hırsız. [DS] **4.** *{ağız}* (Kişi için) iri yarı. [DS] **5.** *{ağız}* Sert; titiz; sinirli. [DS] **6.** *{ağız}* (Tarla için) sürülmesi zor; sert topraklı. [DS] ◻ **avan avan,** *{ağız} Sersem sersem; alık alık.* [DS]

avan[3], [Fr. avant *(ön)*] *zf.* Bir kumar oyunu olan bakarada, daha önce anlamına kullanılır. ◻ **avan proje,** *Bir projenin ilk tasarısı; ön tasarı.*

avanak, -ğı [Erme. hawanak *(sıpa, aptal)*] *sf.* **1.** Kolay kandırılabilen; anlayışsız; kavrayışsız; alık; enayi; şaşkın; bön; aptal. **2.** *{ağız} is.* Sağanak yağmur. [DS] **3.** *{ağız}* Sıpa. [DS]

avanaklık, -ğı [avanak-lık] *is.* **1.** Avanak olma durumu. **2.** Avanakça davranış; aptallık; bönlük. ◻ **avanaklık etmek,** *Avanakça davranmak; aptallık etmek.*

avangart, -dı [Fr. avant-garde] *is.* Herhangi bir düşünce ve sanat akımı ile ilgili olarak kendisinden önce gelenlerle ilgisini keserek yeni bir çığır açan; öncü.

avani[1], [Ar. inā *(kap)* > avānī اوانی] *(ava:ni:) {OsT} is.* Kaplar; kap kacak; mutfak takımları.

avani[2], [Ar. ʿavānī عوانی] *(ava:ni:) {Osm.T.} sf.* Muzır kimse.

avans, [Fr. avance] *is.* **1.** İleride yapılacak bir ödemeden düşülmek üzere önceden verilen para; öndelik. **2.** Bir oyunda rakibe tanınan ileri sayı. **3.** Makine ve motor hareketi sırasında tanınabilen boşluk ve esneklik durumu. **4.** Önceden verilen şey. **5.** *argo.* Kadın ve kızların bakışları ile erkeğe davetkâr bir umut vermesi. **6.** *mim.* Binalarda yapılan çıkıntılar. ◻ **avans almak,** *Vadesi gelmemiş veya hak edilmemiş bir alacak için önceden bir miktar para almak; avans çekmek.*‖ **avans vermek,** *1. İleride kesilmek üzere birinin alacağına karşılık bir miktar ödeme yapmak. 2. Oyunda avantajlı başlaması için rakibe önceden sayı hakkı tanımak. 3. argo. (Kadınlar için) bakış ve davranışları ile erkeği davet etmek.*

avansen, [Fr. avant-scéne] *is.* Tiyatrolarda sahne önüne rastlayan loca; sahne önü.

avant, [Sansk. anbant] *{eT} is.* Sebep; illet; esas; temel. [EUTS]

avanta[1], [İt. avanti] *(a'vanti) ün. dnz.* Haydi; marş!

avanta[2], [Fr. avantage / Suriye Ar. ʿavente *(pusu)* / İt. agguato *(pusu)*] *(ava'nta) is. argo.* **1.** Emek, zaman ve para harcamadan elde edilen kazanç. **2.** Kumarda hile yaparak kazanan kimseden alınan sus payı. **3.** *{ağız}* Avare, işsiz, aylak ve kötü kimse. [DS] **4.** *{ağız}* Hile. [DS] 🗗 **avanta vurmak,** *argo. Avanta ile kazanç elde etmek.*‖ **avanta yemek,** *1. Başkalarının emek harcayarak kazandığı para ve maldan geçinmek. 2. Avanta yoluyla yaşamak.*

avantab, [Far. ʿavān *(zorba)* + Ar. tābʿ *(karakter)* عوانتابع] *(ava:nta:b) sf.* Zorba ruhlu.

avantacı, [avanta-cı] *is.* ve *sf.* **1.** Avanta yoluyla geçimini sağlayan; bedavacı; beleşçi. **2.** Kumarhanelerde avanta toplayan. **3.** *{ağız}* Düzmeci; hileci. [DS]

avantacılık, -ğı [avanta-cı-lık] *is.* **1.** Avanta yoluyla geçimini sağlamaya çalışma; bedavacılık; beleşçilik. **2.** Kumarhanelerden avanta toplama işi.

avantadan, [avanta-dan] *(ava'ntadan) zf.* Avanta yoluyla; avanta olarak.

avantaj, [Fr. avantage] *is.* **1.** Bir özel konum veya durumun taraflardan birine sağladığı yarar, kolaylık ya da üstünlük; üstünlük sağlayan şey. **2.** Sporda taraflardan birinin, rakibin yaptığı hatadan veya kendi çabası sonucu elde ettiği üstünlük. **3.** Teniste sayılar 40-40 berabere iken ilk sayıyı alan tarafın üstünlüğü. 🗗 **avantaj kuralı,** *spor. Takım hâlindeki karşılaşmalarda hata yapan takımı cezalandırması durumunda o takımın avantajlı duruma geçeceğini anladığı an oyunu kesmeden sürdürmesi.*‖ **avantaj elde etmek,** *Herhangi bir karşılaşma veya mücadelede rakibe karşı üstünlük sağlamak.*

avantajlı, [avantaj-lı] *sf.* **1.** Üstünlük elde etmiş olma durumu. **2.** *zf.* Avantaj elde etmiş olarak.

avantajsız, [avantaj-sız] *sf.* **1.** Üstünlüğü başkasına kaptırmış olma durumu. **2.** *zf.* Başlangıçta herhangi bir üstünlüğü olmaksızın.

avantür, [Lat. adventura > Fr. aventüre] *is.* **1.** Macera. **2.** Hiç düşünülmedik, hesapta olmayan ve beklenmedik bir olay; macera; serüven; entrika. **3.** Karışık iş; olağanüstü durum.

avantürist, [Fr. avanturiste] *is.* **1.** Para kaynakları alanında büyük maceralara girişen kimse. **2.** Büyük dolandırıcı.

avantüriye, [Fr. aventurier] *sf.* Maceradan hoşlanan; maceraperest; serüvenci.

avar[1], [Ar. ʿavār عوار] *(ava:r) {Osm.T.} is.* **1.** Ayıp; kusur. **2.** Fesat; bozgunculuk.

avar[2], [? avar] *{ağız} is.* **1.** Sebze bahçesi. **2.** Tarladaki sebze. **3.** Hıyar. **4.** Sebze dikmek için açılan ark. **5.** Bent ve set yapmaya yarar dallı budaklı ağaç. [DS] 🗗 **avar etmek,** *{ağız} Sebze dikmek.* [DS]‖ **avar yeri,** *{ağız} Eve yakın sebze bahçesi.* [DS]‖ **avar zavar,** *{ağız} Bahçede ve tarlada ekili bulunan sebze ve tahıl.* [DS]

avara[1], [Far. āvāre => avara اواره] *{ağız} sf.* **1.** İşe yaramaz; kötü; bayağı; adi. *{eAT} (aynı)* **2.** Normal olarak gelişemeyen ekin. **3.** Şaşkın; kararsız; beceriksiz; işsiz. **4.** Verimsiz ve çorak toprak. **5.** Kağnı arabasının okları üzerine dikilen kazık. **6.** Hamal. **7.** Manda. **8.** Ekim ayı. **9.** Eylül ayı. [DS] 🗗 **avara durmak,** *{ağız} Boş durmak; çalışmamak.* [DS]‖ **avara kalmak,** *{ağız} Boş kalmak.* [DS]

avara[2], [İt. avare] *(ava'ra) is. dnz.* **1.** Bir deniz aracının yanaştığı kıyı ve iskeleden hareket ederek açılması. **2.** *ünl.* (Gemi için) sahilden ya da yanaştığı bir gemiden "ayrıl!" komutu. 🗗 **avara etmek,** *dnz. Yanaşılan yerden denize açılmak.*‖ **avara ettirmek,** *dnz. Bir deniz aracını yanaştığı başka bir deniz aracının bordasına sürttürmemek için ittirmek.*

avara[3], [Far. āvāre] *sf.* (Düzenek için) üzerinde döndüğü ve kendisini taşıyan milden bağımsız olarak çalışan; boşta. 🗗 **avara kasnak işlemek,** *Boş yere çalışmak.*‖ **avaraya almak,** *Birbirine bağlı olarak çalışan iki ve daha çok kısımdan birini durdurmak için avara koluna manevra yaptırmak; boşa almak.*

avara[4], [Ar. ʿafāre *(başaklama)* عفاره] *{ağız} is.* Bağ bozulduktan sonra teveklerde kalan tek tük üzüm.

avaracı, [avara-cı] *is.* **1.** Dolan tuz vagonlarını iterek taşıyan işçiler. **2.** *{ağız}* Avara şeyler toplayan kimse. [DS] **3.** *sf.* Beceriksiz; işsiz; avare.

avaralık, -ğı [avara-lık] *{ağız} is.* **1.** İşsizlik. **2.** Hamallık. **3.** Yağmurlu, rüzgârlı gün. [DS] 🗗 **avaralık vermek,** *{ağız} Çalışan kişiyi işinden alıkoymak.* [DS]

avarce, [Far. āvārce آوارچه] *(a:va:rce) {OsT} is.* **1.** Kasa, kayıt defteri. **2.** Hatıra defteri.

avarçe, [Far. āvārçe آوارچه] *(a:va:rçe) {OsT} is.* → avarce.

avarcı, [avar-cı] *{ağız} is.* Sebze yetiştiren. [DS]

avarcılık, -ğı [avar-cı-lık] *{ağız} is.* Sebzecilik. [DS]

avardı, [ev+ard-ı] *{ağız} is.* Eve yakın sebze bahçesi. [DS]

avare, [Far. āvāre آواره] *(a:va:re) {OsT} is.* **1.** İşsiz güçsüz dolaşan kişi; aylak; başıboş; ipsiz; serseri; derbeder; haylaz. **2.** Kararsız; dengesiz. **3.** Tek başına yaşayan; kimsesiz; yalnız. **4.** Sürgüne gönderilen. **5.** Vahşice etrafa bakan göz; vahşi bakış. **6.** *{eAT}* Bir kumaşın güzel tarafı; kumaş yüzü. 🗗 (bir şeyden) **avare,** *{OsT} Uzak; mahrum.*‖ **avare avare,** *1. Bir amacı olmadan. 2. İşsiz. 3. Başıboş biçimde.*‖ **avare dolaşmak,** *İşsiz güçsüz, başıboş gezmek.*‖ **avare etmek,** *Çalışan veya çalışmak isteyen birini işinden alıkoymak, oyalamak.*‖ **āvāre-gerd,** *{OsT} İşsiz güçsüz kimse; serseri.*‖ **āvāre-gî,**

{OsT} 1. İşsiz güçsüzlük; serserilik; perişanlık. 2. Sürgünlük.|| **avare kılmak,** *{OsT} Uzaklaştırma; ayırmak.*|| **avare ol!** *{OsT} Defol!* ‖ **avare olmak,** *1. İşsiz güçsüz ve başıboş dolaşmak. 2. Memleketinden, yaşadığı yerden ayrılmak; gurbete düşmek; yabana gitmek.*|| **āvāre-reviş,** *{OsT} Başıboş davranan; avare tavırlı.*|| **āvāre-ser,** *{OsT} Başıboş.*

avareleşme, [avare-le-ş-me] *(a:va:releşme) is.* Avare duruma gelme; aylaklaşma.

avareleşmek, [avare-le-ş-mek] *(a:va:releşmek) dönşl. f. [-ir]* Avare bir durum kazanmak; aylaklaşmak; serserileşmek.

avarelik, -ği [avare-lik] *(a:va:relik) is.* **1.** Avare olma durumu. **2.** Avarenin niteliği. 🗗 **avarelik etmek,** *İşi gücü olmadığı için başıboş dolaşmak; aylaklık etmek.*

avarık, -ğı [? avarık / avar-lık] *{ağız} is.* Sebze bahçesi. [DS]

avarız, [Ar. ʿārıża *(engel)* > ʿavārıż عوارض] *(ava:rız) {OsT} is.* **1.** Kaza ve belalar. **2.** Yeryüzündeki engebeler; tümsekler. **3.** *huk.* Yerine getirme mecburiyetini ortadan kaldıran veya hükümlerinde değişiklik meydana getiren durumlar. *Ayağı olmayan birisi için abdest alırken ayağını yıkama mecburiyetinin kalkması bir avarızdır.* **4.** İmparatorluk döneminde deprem, sel, yangın gibi tabii afetlerle savaş hâllerinde toplanan ek vergiler; felaket vergisi. **5.** *{ağız}* Köy tüzel kişiliğinin malları. [DS] **6.** *{ağız}* Mahalle halkının ihtiyacı için işletilen vakıf ya da faize verilen para. [DS] 🗗 **avārız akçesi,** *{OsT} Para olarak toplanan avarız vergisi.*|| **avārız-ı müktesebe,** *{OsT} Cahillik ve sarhoşluk gibi insanın iradesiyle ortaya çıkan durumlar.*‖ **avārız-ı zemîn,** *{OsT} Dağ, dere, tepe gibi yer yüzündeki engebeler.*|| **avārız kalemi,** *{OsT} Avarız vergilerinin kayıtlarını tutan devlet dairesi.*|| **avarız sandıkları,** *{OsT} Avarız vakıflarının paralarının toplandığı ve korunduğu yer.*‖ **avārız-ı semāviye,** *{OsT} Delilik, uyku, bunama ve ölüm gibi insanın elinde olmadan ortaya çıkan durumlar.*|| **avarız vakfı,** *{OsT} Avarız vergilerini karşılamak için daha önceden hazırlıklı olmak veya o bölgenin yoksullarına yardım amacıyla kurulmuş vakıflar.*

avarızcı, [avarız-cı] *(a:va:rızcı) is.* Avarız vergisini toplayan tahsildar.

avari, [Ar. ʿavārī عوارى] *(ava:ri:) {OsT} is.* Ödünç şeyler.

avarif, [Ar. ʿārif *(bilen)* > ʿavārif عوارف] *(ava:rif) {OsT} is.* İşten anlayanlar; bilenler; arifler.

avarizat, [Ar. ʿavāriż > ʿavāriżāt عوارضات] *(ava:riza:t) {OsT} is.* **1.** Sakatlıklar. **2.** Engeller. **3.** Engebeler. **4.** Olağanüstü durumlarda halktan toplanan vergiler.

avarlık, -ğı [avar-lık] *{ağız} is.* **1.** Eve yakın sebze bahçesi. **2.** Sebze. [DS]

avarya, [İt. avaria] *(ava'rya) is. dnz.* Yolculuk anında geminin veya yükünün doğal etkenlerden görmüş olduğu zarar.

avasıf [Ar. ʿāṣıfa > ʿavāṣıf عواصف] *(ava:sıf) {OsT} is.* Sert rüzgârlar; fırtınalar.

avasım [Ar. ʿişmet *(temizlik)* > ʿāṣım *(temiz)* > ʿavāṣım عواصم] *(ava:sım) {OsT} is.* **1.** Temiz kimseler; günahsızlar. **2.** Sınırlarda kurulan istihkâmlar ve buralardaki şehirler. **3.** Halife Hz. Ömer devrinden itibaren İslam toprakları ile Bizans topraklarını birbirinden ayıran ve savunması güçlendirilmiş sınırlara ve buraların yönetimine verilen isim.

avasir [Ar. ʿāṣur > ʿavāṣīr عواثير] *(ava:si:r) {OsT} is.* Tuzaklar.

avat, [Yun. avatin] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS]

avatara, [Sansk. avatara *(iniş)*] *is.* **1.** Hinduizmde tanrı Vişnu'nun yeryüzüne inerek ruh hâlinden cisim hâline dönmesi. **2.** *gnşl.* Bir insanın veya bir şeyin şekil değiştirmesi; başkalaşma. **3.** Felaket, üzücü olay.

avataralama, [Sansk. avatara *(iniş)* + lama] *is.* Budacılıkta lamalardan biri öldüğünde içindeki tanrının bir bebeğe geçip varlığını mucizelerle belli etmesiyle ortaya çıktığına inanılan din adamı.

avatıf, [Ar. ʿāṭıfet > ʿavāṭıf عواطف] *(ava:tıf) {OsT} is.* İyilikseverlikler; merhametler.

avatık, [Ar. ʿāṭık > ʿavāṭık عواطق] *(ava:tık) {OsT} is.* **1.** Özgür olanlar. **2.** Yaşlılar; ihtiyarlar. **3.** Genç kızlar. **4.** Yavru kuşlar.

avatlamak, [ev-mek > ivedi > avat-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele etmek. [DS]

av'ava, [Ar. ʿav'ave عوعوه] *{OsT} is.* Havlama. 🗗 **av'ave-i kilāb,** *{OsT} Köpeklerin havlaması.*

avave, [Ar. ʿav'ave عوعوه] *is.* → av'ava.

avay, [av-ay] *{eT} is.* Ayva. [DLT]

avayid, [Ar. ʿavā'id عوائد] *{ağız} is.* **1.** Hizmet karşılığı ödenen bedel. **2.** Zarara neden olan hayvanların sahiplerinden köy korucusunun aldığı ceza. **3.** Düğüne davet için başka köylere okuyucu giden kişiye verilen bahşiş. **4.** Gelin olacak kız için istenen para; başlık parası. **5.** Bahşiş olarak verilen yiyecek. [DS]

a'vaz, [Ar. ʿivāż > a'vāż اعواض] *(a-va:z) {OsT} is.* Bedeller; karşılıklar.

avaz, [Far. āvāz آواز] *(a:va:z) {OsT} is.* **1.** Yüksek ses. **2.** Bir kimsenin kendine özgü sesi. **3.** Bağırma; nârâ; feryat. **4.** Ses tonu. **5.** Bir müzik aletinin sesi. **6.** Klasik Türk müziğinde bağımsız bir makam olmayıp ancak diğer makamlara birer çeşni katmak için eklenen ses dizisi. **7.** *{ağız}* Melodi; makam; beste.

[DS] **8.** Şöhret; ün. **9.** *{ağız}* Durum; keyif. [DS] ◻ **avaz avaz,** *Yüksek sesle; bangır bangır.*|| **avaz çekmek,** *1. Şarkı, türkü söylemek. 2. {eAT} Ötmek; ses çıkarmak.*|| **avaz etmek,** *1. {OsT} Çağırmak. 2. {ağız} Yas tutmak; ağıt yakmak: ağlamak.* [DS]|| **avaz eylemek,** *{eAT} Seslenmek.*|| **avaz götürmek,** *{eAT} Sesi yükseltmek; bağırmak.*|| **āvāz-ı bülend,** *{OsT} Yüksek ses.*|| **avazı çıktığı kadar,** *Bütün gücünü kullanarak (bağırına).*|| **āvāz-ı musıkî,** *{OsT} Müzik sesi.*|| **avazın götürmek,** *{eAT} Sesini yükseltmek; bağırmak.*|| **āvāz-ı ra'd ü sāikā,** *{OsT} Gök gürültüsü ve yıldırım sesi.*|| **avaz urıcı,** *{eAT} Seslenen; bağıran.*|| **avaz virmek,** *{eAT} Ses çıkarmak.*

avaze, [Far. āvāze آوازه] *(a:ava:ze) {OsT} is.* **1.** Ses. "Avazeni gök kubbeye Dâvud gibi sal." Yahya Kemal **2.** Haber. **3.** Şan; şöhret. **4.** Dedikodu; şayia. ◻ **āvāze-h'ān,** *{OsT} Şarkıcı; hanende.*

avazlamak, [avaz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bağırmak. [DS]

avazlı, [avaz-lı] *sf.* Yüksek sesli.

avcalamak, [avuç > avc-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. -r [-l(ı)-yor]* **1.** Ovmak. **2.** Bir şeyi herkesten önce kapmak; kapıp kaçmak. [DS]

avcar, [Far. afzār => avcar اوجر] *{eAT} is.* **1.** Tencereye konan yemek malzemesi. **2.** *{ağız}* Lezzet; tat. [DS] **3.** *{ağız}* Tane. [DS] **4.** Pastırma ve sucuğa konulan baharat. **5.** *{ağız}* Hıyar, karpuz vb. tohumu. [DS] **6.** *{ağız}* Saçma, barut gibi av malzemesi. [DS] **7.** *{ağız}* Mantık; mantıki düzen. [DS] **8.** *{ağız}* Kıvam; karar. [DS] **9.** *{ağız} sf.* Ezilmiş; parçalanmış. [DS] ◻ **avcar etmek,** *{ağız} Parçalamak; ezmek.* [DS]

avcarlamak, [avcar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Et, balık gibi yiyeceklerin kokmasını önlemek ya da kokusunu almak için baharatlamak. [DS]

avcarsız, [avcar-sız] *{ağız} sf.* **1.** Gelişigüzel. **2.** Abuk sabuk. [DS]

avcı, [*eT* ab-çı / aw-çı > av-cı] *is.* **1.** Avlanmayı kendine iş edinen kişi. **2.** Bir spor dalı olarak av yapan. **3.** Avlanmayı seven kişi. **4.** *mec.* Bir şeyi ele geçirmek için büyük bir istekle peşinden giden. **5.** İmparatorluk döneminde sarayda avcı kuşların yetiştirilmesi ve eğitimiyle uğraşan, padişahla birlikte ava çıkan görevlilerden her biri. **6.** *sf.* Avcılıkta usta olan hayvan. ◻ **avcı botu,** *as. Sahillerde denizaltı avlamak için donatılmış hafif ve hızlı gemi.*|| **avcı canavar,** *{eAT} Av için kullanılan hayvan; avcı hayvanı.*|| **avcı eri,** *as. Piyade birliğinde silah taşıyan her savaşçı er.*|| **avcı kediye kurnaz fare,** *Başkalarını aldatmakla tanınmış birinin karşısına aldatılması zor ve kurnaz biri çıktığını anlatmak için söylenir.*|| **avcı otu,** *bot. Düğün çiçeğigillerden otlaklarda yetişen ve elde edilen kalbe kuvvet verici bir madde dolayısıyla hekimlikte kullanılan, kokusuz, Manisa lalesine benzer parlak kırmızı çiçekli, zehirli ve acı bir bitki; kekik gözü, (Adonis vernalis).*|| **avcı uçağı,** *as. Havada düşman uçaklarını yok etmek amacıyla üretilmiş ve hafif silahlarla donatılmış özel uçak.*|| **avcı üzümü,** *bot. Beyaz veya pembe çiçekli, yaprakları tanenli, her mevsim yeşil bir ağaççık; yaban mersini; ayı üzümü; çoban üzümü; çay üzümü; Sapanca çayı; Trabzon çayı, (Vaccinium arctostaphylos).*

avcıl, [av-cıl] *{ağız} sf.* (Hayvan için) iyi av avlayan. [DS]

avcılık, -ğı [av-cı-lık] *is.* **1.** Avcının yaptığı hayvanları yakalama ve öldürmek amacıyla yapılan kovalama, tuzak kurma, ağ atma ve silahla ateş etme vb. işler. **2.** *mec.* Çok arzu edilen bir şeyi ele geçirmek için harcanan çaba; *gayret.* **3.** Bisiklet yarışında arkadan gelenlerin öndeki sporcuyu yakalamak için gösterdikleri çaba. ◻ **avcılık etmek,** *Avcılıkla uğraşmak.*

avcu, [av-cu] *{ağız} is.* **1.** Avcı. **2.** *sf.* Avcıl. [DS]

avcun, [avuç + un-u] *{ağız} is.* Değirmenciye öğütme bedeli olarak paranın dışında verilen bir miktar un. [DS]

avçı, [av-çı] *{eT} is.* Avcı [EUTS] [DLT] [Mühennâ]*{ağız} (aynı).* [DS]

avd, [Ar. ʿavd عود] *{OsT} is.* **1.** Geri gelme; dönme. **2.** Hasta ziyaret etme. **3.** Yoldan sapma.

avdal, [Ar. ābdāl] *{ağız} sf.* Alık; aptal. [DS]

avdamak, [av-da-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Oyalamak; meşgul etmek. [DS]

avdanı, [avda-mak > av-da-n] *is.* Pazar günü.

avdanertesi, [avdan+erte-s-i] *is.* Pazartesi.

avdas, [Far. āb-dest] *{ağız} is.* Abdest. [DS]

avdaz, [Far. āb-dest => avdaz اودز] *{eAT} is.* Abdest.

avdet, [Ar. ʿavdet عودت] *{OsT} is.* **1.** Hareket edilen yere geri gelme; dönme. **2.** Tekrarlama. ◻ **avdet-azîmet,** *{OsT} Gidiş-dönüş.*|| **avdet etmek,** *Geri dönmek.*|| **avdet eylemek,** *Geri dönmek; geri gelmek.*|| **avdet-nâme,** *{OsT} İmparatorluk döneminde taşrada çalışan memurların geri dönmelerini emreden resmî yazı.*

avdetî, [Ar. ʿavdetī عودتى] *(avdeti:) {OsT} is.* **1.** Dönüşle ilgili. **2.** Dönüşe ait. **3.** Müslümanlığa geçmiş olan Musevi; dönme.

avdık, -ğı [av-da-mak > av-d-ık] *{ağız} is.* **1.** Cacık. **2.** Ayran. **3.** Kavrulmuş buğdayı el değirmeninde çekerek elde edilen iri undan süt ve şekerle yapılan çorba ya da helva. [DS]

avdır, [av-da-mak > av-dı-r] *{ağız} is.* Erkek cinsel organı. [DS]

avduk, [ağ-dı-k > av-du-k] *{ağız} sf.* Şımarık; kendini bilmez; alık; aç gözlü. [DS]

avdurmak, [ağ-dır-mak > av-dur-mak] *{ağız} gçl. f.*

[-ur] Bir şeyi sırtın öbür yüzüne aşırmak; devirmek; yuvarlamak. [DS]

a'vec, [Ar. ʿavec *(eğrilik)* > aʿvec اعوج] *(a-vec) {OsT} sf.* Eğri büğrü; çarpık.

a'ved, [Ar. aʿved اعود] *(a-ved) {OsT} sf.* Daha yararlı; en yararlı.

avedi, [ev-mek > iv-e-di] *{ağız} sf.* ve *zf.* Acele. [DS]

aveh, [Far. āveḫ آوخ] *(a:veh) {OsT} iml.* **1.** Eyvah; yazık! **2.** *is.* Rızık; nasip; kısmet.

aven, [Ar. āven آون] *(a:ven) {OsT} sf.* Çok sakin; en sakin.

avend, [Far. āvend آوند] *(a:vend) {OsT} is.* **1.** İp; sicim. **2.** Senet; delil. **3.** Kap kacak. **4.** Taht benzeri yüksek makam. **5.** Satranç oyunu. **6.** *zf.* Önce; evvel; ilk.

avendi, [Far. āvendī آوندی] *(a:vendi:) {OsT} is.* Şarap fıçısı; şarap kabı.

avene, [Ar. ʿavn *(yardım)* > aʿvān *(yardımcılar)* > ʿavene عونه] *{OsT} is.* **1.** Yardakçılar; yamaklar. **2.** Yasal olmayan, uygunsuz bir işe yardım edenler; yardakçılar; kafadarlar; çete. ◻ **avene-i havene,** *{OsT} Hainlikte yardımcı olanlar.*

aveng, [Far. āveng آونگ] *(a:veng) {OsT} is.* **1.** Kurutulmak üzere ipe asılmış meyve askısı. **2.** Arka arkaya sıralanmış şeyler; dizi. ◻ **āveng-i büyüt,** *{OsT} 1. Evler topluluğu; toplu konut. 2. Bina topluluğu.*‖ **āveng-i şühūr,** *{OsT} Aylar dizisi.*

avengân, [Far. āveng > āvengān آونگان] *(a:vengâ:n) {OsT} sf.* **1.** Asılı duran. **2.** *is.* Çivi; çengel.

avenü, [Fr. avenue] *is.* **1.** Bir konuta giden iki yanı ağaçlı yol. **2.** İki yanına ağaç dikilmiş geniş kent yolu.

-aver, [Far. āverden *(getirmek)* > -āver آور] *(a:ver) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlerden *"getiren, sebep olan, sahip olan"* anlamında birleşik sıfatlar yapan ek.

a'ver, [Ar. aʿver اعور] *{OsT} sf.* **1.** Tek gözü kör olan. **2.** *is. anat.* Kör bağırsak.

aver[1]**,** [Ar. ʿaver عور] *{OsT} sf.* Tek gözü kör olma.

aver[2]**,** [Far. āver آور] *{OsT} sf.* Gerçek; hakiki; halis.

averaj, [İng. average] *is. spor.* Bir karşılaşmada takımların yaptıkları sayıların, karşı takımın sayısına bölünmesiyle elde edilen puan; puan hesabı.

averd, [Far. āverdīden *(savaşmak)* > āverd آورد] *(a:verd) {OsT} is.* Savaş; harp. ◻ **āverd-gâh,** *Savaş alanı.*

averde, [Far. āverden *(getirmek)* > āverde آورده] *(a:verde) {OsT} sf.* Getirilmiş; naklolunmuş.

averdeni, [Far. āverdenī آوردنی] *(a:verdeni:) {OsT} is.* Getirilmesi uygun olan şey; hediyelik.

averdide, [Far. āverdīde آورديده] *(a:verdi:de) {OsT} sf.* **1.** Saldıran; saldırmış olan. **2.** Saldırıya uğrayan.

averta, [İsp. abierto] *sf.* Pesata oyununda, açık anlamında kumar terimi. ◻ **averta kesmek,** *Kâğıtları açmak.*

Avesta, [Far. apastāk > avistā] *(ave'sta) is.* Bütünü on iki bin öküz derisi üzerine yazılı olup İskender'in Persepolis'te yaktırdığı söylenen Zerdüşt dinine ait ilahileri bulunduran kitap ve bu ilahilerin her biri.

a'vez, [Ar. aʿvez اعوز] *{OsT} is.* **1.** Anlaşılması güç şiir. **2.** *sf.* Anlaşılmaz; anlamsız.

avez, [Ar. ʿavez عوز] *{OsT} is.* Yoksulluk; geçim sıkıntısı; fakirlik.

avgâh, [av + Far. -gāh آوگاه] *(avgâ:h) {OsT} is.* Avcının saklandığı yer; avcı bekleme yeri.

avgan[1]**,** [Far. āb-kand] *{ağız} is.* **1.** Üstü açık ya da kapalı su yolu. **2.** Açık sarnıç. **3.** Pınar. **4.** Suyun dere kenarlarında oyduğu, su birikintisi olan çukur. [DS] ◻ **avgan kuşu,** *Şeytan uçurtması.*

avgan[2]**,** [av-un-mak > av-gan] *{ağız} sf.* (İnek için) gebe. [DS]

avgana, [Far. āb-ḫāne] *{ağız} is.* Apteshane. [DS]

avganlamak, [avgan-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Asmaların dibini kabartmak. [DS]

avganmak, [av-ga-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Su için) çukurda toplanmak. [DS]

avgant, [Far. āb-kant] *{ağız} is.* **1.** Su yolu; ark; kanal. **2.** Bahçe duvarlarından açılan su deliği. [DS]

avgar, [av-ga-r] *{ağız} is.* Bıldırcın avlamakta kullanılan bir tuzak. [DS]

avgeştirmek, [ev-ge-ş-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (İp vb. için) karıştırmak; dolaştırmak. [DS]

avgın, [Far. āvkant / ābġūn / āvġūn] *(a:vgu:n) {OsT} is.* **1.** Suyun kanallardan arklara aktarılması sırasında akış hızını azaltmak veya yönünü değiştirmek için konulan engelle meydana getirilen küçük gölcük; avkın; avgan. **2.** Yer altı su kanalı. **3.** Avlu veya istinat duvarı gibi yapıların iç kısmında biriken suyu akıtmak için konulmuş künk, boru vb. delik. **4.** *{ağız}* Lağım. [DS] **5.** *{ağız}* Kapalı su yollarından su almak için açılan delikler. [DS] **6.** *{ağız}* Suyun akışını sağlayan meyil; akkın. [DS]

avgun[1]**,** [Far. āvkant / ābġūn / āvġūn اوغون] *is.* **1.** *{eAT}* Yer altı su kanalı. **2.** *{ağız}* Üstü açık sarnıç. [DS] **3.** *{ağız}* Kanalla gelen suyun çeşmelere ayrılacağı yerde biriktiği küçük taş havuz. [DS] **4.** *{ağız}* Bol sulu ve sulak yer. [DS] **5.** *{ağız}* Asıl arıktan ayrılan su yolunda açılıp kapatılabilen yer ve buradaki kapak. [DS] **6.** *{ağız}* Pınar. [DS]

avgun[2], [av-un-mak > av-gun] *{ağız} sf.* **1.** (Tarla için) sürülerek ekime hazırlanmamış. **2.** (İnek için) boğa isteyen; boğasak. [DS]

avı, [ağu / ağı] *{ağız} is.* **1.** Zakkum. **2.** Ağı; zehir. **3.** Tırtıl. [DS]

avıç, -vcı [avuç] *{ağız} is.* Avuç; el ayası. [DS]

avıçga, [aba /apa *(baba)* > ab-ıç-ka / av-ıç-ġa] *{eT} sf.* İhtiyar; kocamış kişi; ihtiyar adam. [DLT] [EUTS]

avıçka, [aba /apa *(baba)* > ab-ıç-ka / avıçka / avınça / avaç-ġa] *{eT}* **1.** Yaşlı erkek; koca; ihtiyar. [Nevâyî] [Gabain] [EUTS] **2.** Başkan; reis.

avıkmak, [av-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Küçük köpek için) ava alışmak. [DS]

avıkkın, [av-ık-kın] *{ağız} sf.* **1.** (Dişi hayvan için) erkek isteyen; kızışmış. **2.** (Köpek için) ava alışkın. [DS]

avıktırmak, [av-ık-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Alıştırmak; cesaretlendirmek. [DS]

avıl, [ağıl] *{ağız} is.* Ağıl. [DS]

avılku, [avıl-ġu / afılgu] *{eT} is.* Kırmızı meyveli bir ağaç. [DLT]

avılmak, [*eT.* uvu-l-mak > av-ıl-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Yüreği ezilmek. **2.** El ayaları arasında ovularak toz gibi olmak. [DS]

avınak, -ğı [avanak ? / av-ın-ak] *{ağız} sf.* Avanak. [DS] 🗗 **avınak ıslatan,** *{ağız} Ahmak ıslatan.* [DS]

avın, [avın] *{eT} is.* Ağaç. [DLT]

avınç, [av-ınç/ aw-ınç] *{eT} is.* Alışma; ısınma; avunma. [DLT] [Mühennâ]

avınçga, [aba /apa *(baba)* > abınça / avınça] *{eT} is.* İhtiyar. [EUTS]

avınçsız, [av-ınç-sız] *{eT} sf.* Korkusuz. [EUTS]

avınçu, [av-ın-çu] *{eT} sf.* Avunulan; alışılan. [DLT]

avındırmak, [av-ın-dı-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Döl almak amacıyla, dişi hayvanları erkeği ile çiftleştirerek gebe kalmasını sağlamak. [DS]

avıng, [av-ıñ] *(avıñ) {eT} sf.* **1.** Yabancı. [EUTS] **2.** Çalışkan; faal. [EUTS]

avıngu, [ab-ın-ġu / aw-ın-ġu] *{eT} is.* Avunma.

avınılmak, [av-ın-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Ḳendisini iyi hissetmek. [EUTS]

avınmak, [ab-ın-mak / av-ın-mak اوڭق / آوڭق] *{eT} {eAT} dönşl. f. [-ır] [eT, eAT -ur]* **1.** Alışmak; avunmak; teselli bulmak; *{ağız} (aymı).* [DLT] [DS] **2.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) erkeği ile çiftleşerek gebe kalmak; döl tutmak. [DS] **3.** *{ağız}* Soğukta üşüyüp kendinden geçmek. [DS]

avınt, [Sansk. anbant] *{eT} is.* Sebep; illet; esas; temel. [EUTS]

avırdaçı, [avır-daçı] *{eT} sf.* Bir şeyin çevresinde dönüp dolaşan. [EUTS]

avırdalık, [Sanks. dhātri > *eT* āvirḍā > avırda-lık اوردلق] *{eAT} is.* Ebelik.

avırmak [av-ır-mak / ev-ir-mek] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Evirmek; çevirmek; tercüme etmek. [Gabain] **2.** Dönmek; dolaşmak. [EUTS]

avırt, [avurt / avırt] *{ağız} is.* Avurt; yüz. [DS] 🗗 **avırdını yırtmak,** *{ağız} Çalım satarak küfreden kişiyi cezalandırmak.* [DS]‖ **avırt çıkmak,** *{ağız} Sertleşmek; hiddet göstermek.* [DS]‖ **avırt itmek,** *{ağız} Surat asarak çalım satmak.* [DS]

avırta, [av-ır-ta] *{eT} is.* Toplum; topluluk; tüm. [EUTS]

avırtlak, -ğı [avırt-la-k] *{ağız} sf.* **1.** Avurdu yumru ya da sarkık olan. **2.** (Ekin için) başak tutmak üzere olan. [DS]

avış, [Sansk. avış] **1.** En aşağı cehennemin adı. [EUTS] **2.** Sihir; büyü; afsun. [EUTS]

avıtmak, [av-ıt-mak آويدمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ur]* Avutmak; teselli vermek. [DS]

avız[1], [ağız] *{ağız} is.* **1.** Ağız. **2.** Kez; kere. [DS]

avız[2], [anız] *{ağız} is.* Tarlanın ekinleri kalktıktan sonraki durumu; anız. [DS]

avi, [Far. ʿāvī / ʿāviye عاويه / عاوى] *(a:vi:) {OsT} sf.* Uluyan; hırlayan.

avihte, [Far. āviḫten *(asmak)* > āviḫte آوخته] *(a:vihte , h kalın söylenir) {OsT} sf.* Asılmış olan; asılı. 🗗 **āvihte etmek,** *Asmak.*

avihtegî, [Far. āviḫte-gī آوختگى] *(a:vihtegi:) {OsT} is.* Asılmış olma durumu.

avije, [Far. āvīje آويژه] *(a:vi:je) {OsT} sf.* **1.** Temiz; saf; halis. **2.** *is. mec.* Şarap.

avijgân, [Far. āvījgān آويژگان] *(a:vi:jgâ:n) {OsT} is.* **1.** Yakınlar; mahremler. **2.** Gençler; güzeller.

avil, [Ar. ʿavīl عويل] *(avi:l) {OsT} is.* Feryat.

avind, [Far. āvind آوند] *(a:vind) {OsT} sf.* Önce; ilk; evvel.

avine, [Ar. āvine آونه] *(a:vine) {OsT} is.* Zamanlar; vakitler; çağlar.

avineten, [Ar. āvineten آونةً] *(a:vine'ten) {OsT} zf.* Ara sıra; rastlantısal olarak.

avisto, [İt. avisto] *is.* "Görünce" anlamında, görüldüğü an ödenmesi gereken poliçelere yazılan açıklama.

avişe, [Far. āvīşe آويشه] *(a:vi:şe) {OsT} is. bot.* Kekik.

-aviz, [Far. āviḫten *(asmak)* > -āvīz آويز -] *(a:vi:z) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimeler *"asılı, asılmış olan"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

aviz, [Far. āviḫten *(asmak)*> -āvīz آويز] *(a:vi:z) {OsT} sf.* Asılı bulunan; asılmış.

avize, [Far. āviḫten *(asmak)* > āvīz *(asılı şey)* > āvīze آويزه] *(a:vi:ze) {OsT} is.* **1.** Tavana asılı süslü aydın-

latma aracı. **2.** İstanbul tersanelerinde üretilen gemilere padişahın ve diğer devlet büyüklerinin gönderdiği mefruşat. 🗗 **avize ağacı,** *bot. Park ve bahçelerde süs ağacı olarak yetiştirilen gövde kısmı odunsu, yığın hâlinde birleşik yaprakları ve ucunda beyaz veya mor büyük çiçekli zambakgillerden bir ağaççık, (Yucca gloriosa).*|| **āvize-i güş,** *{OsT} Kulağa asılı süs eşyası; küpe.*|| **āvize-i nücūm,** *{OsT} Yıldız kümeleri.*

avizgin, [Far. āvīz-gin آویزگن] *(a:vizgin) {OsT} sf.* **1.** Israrcı; ısrar eden. **2.** Askıntı olan; musallat olan. **3.** *is.* Bir şey almadan bırakmayan dilenci.

avizo, [İsp. barc de aviso] *is. dnz.* Donanmada yer alan küçük gemilerden biri.

avk[1], [av > av-(ı)k ?] *{ağız} is.* Hile; düzen. [DS] 🗗 **avka düşmek,** *{ağız} Tuzağa düşmek.* [DS]

avk[2], [Ar. ʿavḳ عوق] *{OsT} is.* Durdurma; alıkoyma; vazgeçirme.

avkalamak[1], [*eT.* uv-mak > av-(u)k-mak > av-(ı)k-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Avuç dolusu almak. **2.** Avuç içine alıp sıkıştırmak; çitilemek; ovmak. **3.** Örselemek; hırpalamak. **4.** (Köpek vb. için) ısırmak. **5.** Ansızın altına almak. **6.** Karıştırmak; iyice karıştırıp kabartmak. **7.** Sıkıştırmak; tehdit etmek; azarlamak. **8.** Oynamak. **9.** Ovmak; masaj yapmak. **10.** Çalkalamak; elemek. **11.** Yakalamak; tutmak; avuçlamak. **12.** Ezmek; ufalamak. **13.** Buruşturmak. **14.** Doğal maddelerle deriyi terbiye etmek. **15.** Mıncıklamak. [DS]

avkalamak[2], [Ar. ʿavḳ *(engel)* => avk-ala-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Engel olmak; geciktirmek.

avkalanmak, [avkala-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* **1.** Zedelenmek; hırpalanmak; örselenmek. **2.** Ufalanmak. **3.** Buruşmak. **4.** Örselenmek; kırılmak; ufak parçalara ayrılmak. [DS]

avkalaşmak, [av-(ı)k-a-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Oynaşmak; sevişmek. **2.** Şakalaşmak. **3.** Boğuşmak; didişmek; alt alta üst üste gelmek. [DS]

avkam, [av-k-a-m] *{ağız} sf.* **1.** İnsanın iki el ile alabileceği miktar; avuç dolusu. **2.** Hayvanın ağzı ile bir kerede alabileceği miktar. [DS]

avkamak, [*eT.* uv-mak *(ufalamak)* > av-(u)k-mak > avk-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-k(ı)-yor]* **1.** Avuç içine alarak ovmak; çitilemek; ovalamak. **2.** Azarlamak; tekdir etmek; paylamak. [DS]

avkan, [av-ka-n] *{ağız} is.* Uzak. [DS]

avkant, [Far. āb-kant] *{ağız} is.* Üstü açık ya da kapalı su yolu. [DS]

avkeşe, [Ar. ʿavkeşe عوکشه] *{OsT} is. tarım.* Harman savurmakta kullanılan parmaklı kürek; yaba.

avketmek, [Ar. ʿavḳ *(engel olma)*] *{ağız} gçl. f. [-(d)-er]* **1.** Engel olmak; mani olmak. **2.** Geciktirmek. [DS]

avkılmak, [avk-ıl-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Bal için) peteğinden ayrılmak. [DS]

avkımak, [*eT.* uv-mak > av(ı)k-mak > avk-ı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Avuç içine alarak sıkmak; ovmak; ovalamak; çitilemek. **2.** Çamaşırı durulamak. **3.** Yoğrulmuş hamuru, bulaşmaması için una bulayarak yumak hazırlamak. [DS]

avkın, [Far. ābgūn] *{ağız} is.* **1.** Pınar; kaynaktaki su gölcüğü. **2.** Su yolu; kanal; ark. **3.** Su deposu. [DS]

avkınlamak, [av-(ı)k-ın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gezip dolaşmak. [DS]

avkınmak, [av-(ı)k-ın-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Tuzağa düşmek. [DS]

avkırak, -ğı [avk *(yans.)* > avk-ır-a-k] *is.* Balgamlı tükürük.

avkırı, [ay-kır-ı] *{ağız} sf.* → aykırı. [DS]

avkırmak[1], [avkır *(yans.)* > avkır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Havlamak. [DS]

avkırmak[2], [*eT.* uv-mak *(ufalamak)* > av-(u)k-ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Çalmak; aşırmak. **2.** Ovmak; okşamak. [DS]

avkırtmak, [av-(ı)k-ır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Aldatmak; sezdirmemek. **2.** Avlamak. [DS]

avkma, [av-(ı)k-ma] *{ağız} is.* Çökelek, taze soğan ve zeytinyağı ile yapılan bir tür salata; Çingene pilavı. [DS]

avkmak, [*eT.* uv-mak *(ufalamak)* > av-(ı)k-mak /av-(u)k-mak] *{ağız gçl. f. [-ar]* **1.** Eli ile ovalayarak küçük parçalara bölmek; ufalamak. **2.** İyice karıştırmak. **3.** Dövmek. **4.** Çamaşırı durulamak. **5.** Avuç içinde sıkıştırmak; ovmak; ovalamak; çitilemek. **6.** Yenmek; mağlûp etmek. **7.** Yakalamak; tutmak. **8.** Zedelemek; ısırmak. [DS]

avku, [av-(ı)k-u] *{ağız} is.* Cevizin dış kabuğu. [DS]

avkulu, [av+kul-u?] *{ağız} sf.* Ava çok düşkün; av peşinde koşan. [DS]

avkurlanmak, [*eT.* uv-mak *(ufalamak)* > av-(ı)k-ur-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Kırılmak. [DS]

avkuru, [arkuru / aykırı] *{ağız} sf.* **1.** Düz; kestirme; kese. **2.** Aykırı; yan üstü. **3.** Ters; çapraz. **4.** (Yol için) döne döne. [DS] 🗗 **avkuru doğkuru gitmek,** *{ağız} Zikzaklı gitmek.* [DS]

avkuş[1], [avkuş آوقوش] *{eAT} {ağız} is. bot.* Mürdümük; mürdük. [DS]

avkuş[2], [av+kuş] *{ağız} is.* Av hayvanı. [DS]

avl[1], [Ar. ʿavl عول] *{OsT} is.* **1.** Tecavüz; haddi aşma. **2.** Doğru yoldan sapma; meyletme. **3.** *huk.* Miras hisselerinin payda sayısını aşması.

avl[2], [Ar. ʿavl عول] *{OsT} is.* **1.** Feryat; acınma. **2.** Sıkıntı sebebi.

avla, [av-la-gu > avla / Yun. avlara آولا] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Bahçelerin etrafına ince dal ve çalılardan ya-

pılan büyük çit. **2.** Ay ağılı; hâle. **3.** Ağıl. **4.** Avlu; evlerin önündeki küçük bahçe. **5.** Tahta perde. **6.** Tahıl yıkamak için arık kıyılarına yapılan küçük beton havuz. **7.** Balık tutmak için derelerde taşla çevrilen daire. **8.** Çerçeve; çevre. **9.** Ahırda hayvanların yem yediği yer. **10.** İnce uzun çam ağacı; bu ağaçtan yapılan direk; sırık. **11.** Dam merteklerinin küçüğü. [DS]

avlagı, [av-la-ġı آولاغی] *{eAT}* → avlagu.

avlagu, [av-la-mak *(kuşatmak)* > av-la-ġu آولاغو] *{eAT} is.* Çalıdan yapılmış çit.

avlağa, [av-la-mak *(kuşatmak)* > av-la(ğ)-a] *{ağız} is.* **1.** Ay ağılı; hâle. **2.** Ağıl. **3.** Çit. **4.** Avlu. **5.** Kuzu ağılı. **6.** Duvar. **7.** Ahırda hayvanların yem yediği yer. **8.** Meme başının çevresi. [DS]

avlağı, [av-la-mak *(kuşatmak, çevirmek)* > av-la(ğ)-ı] *{ağız} is.* **1.** Av yeri; avı çok olan yer. **2.** Evin bitişiğindeki tarla. **3.** Kayalıklar arasındaki geçit. **4.** Dağlık yerlerdeki bol otlu düzlük. **5.** Çerçeve; çevre. [DS] 🗗 **avlağa atmak,** *{ağız} Çevirmek.* [DS]

avlak[1]**, -ğı** [*eT.* ab-la-mak *(avlamak)* ab-la-ġ > av-la-k آولاق] *is.* **1.** Avı bol olan yer. *{eT} {ağız} (aynı)* [Nevâyî] [DS] **2.** Avlanma bölgesi; av yeri; avlanılan yer. *{eT} {eAT} (aynı)* [Nevâyî] **3.** *{ağız}* Avlanmayı bilen hayvan. [DS]

avlak[2]**, -ğı** [avla-mak *(çevirmek, kuşatmak)* > / Yun. aulaks *(açılan iz)* ?] *{ağız} is.* **1.** Bahçelerin etrafına çekilen ince dal ve çalı çit. **2.** Kuzu ağılı. **3.** Hudut; sınır; çerçeve. **4.** Çiçek yetiştirmek için hazırlanan yer. **5.** İyi bir ekin içinde zayıf kalmış yer. **6.** Evlerin damlarından akan ve biriken sular. **7.** Bataklık ve sulak yer. **8.** Derelerden akan ince sular. **9.** Akarsularda balık avlanan durgun yer. **10.** Su kanalı. **11.** Dere; vadi.

avlaksız, [avlak-sız] *{ağız} sf.* Sersem; budala. [DS]

avlalımak, [av-la-l-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Avlanmak. [DLT]

avlama, [av-la-ma] *is.* Avlamak işi.

avlamak[1]**,** [*eT* ab-la-mak *(avlamak)* > av-la-mak آولامق] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir av hayvanını yakalamak veya bir silahla öldürmek. *{eT} (aynı)*[Gabain] [Mühennâ] [EUTS] [DLT] **2.** *mec.* Çok arzu edilen fakat az bulunur bir şeyi ele geçirmek. **3.** *mec.* Birini yalan ve düzen kurarak emellerine alet etmek; kandırmak; tuzağa düşmek. **4.** *{eT}* Ele geçirmek. [Gabain] [Mühennâ] [EUTS] [DLT] **5.** *{eAT}* Yakalamak.

avlamak[2]**,** [av-la-mak / av-mak / avala-mak اولمق] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Bir şeyi çevrelemek; çevresini dolaşmak. [EUTS] **2.** Toplanmak; üşüşmek. [DLT] **3.** *{eAT}* Çevresini kuşatmak; etrafını çevirmek. **4.** *{ağız}* Bir şeyin çevresini çitle çevirmek. [DS]

avlan, [av-la-n] *{ağız} is.* Avcı. [DS]

avlanma, [av-la-n-ma] *is.* Avlanmak işi.

avlanmak, [av-la-n-mak) *edil. f. [-ır]* **1.** Biri tarafından av olarak ele geçirilmek. *{eT} (aynı)* [DLT]. **2.** *mec.* Biri tarafından hile ile emellerine alet edilmek; kandırılmak; tuzağa düşürülmek. **3.** *dönşl. f.* Ava gitmek; avcılığa çıkmak. **4.** Av avlamak. *{eT} (aynı)* [DLT] 🗗 **avlanıp kuşlanmak,** *{ağız} Ava çıkmak; av yapmak.* [DS]

avlar, [Yun. avlara] *{ağız} is.* Etrafı çevrilmiş bahçe; avlu. [DS]

avlaşmak[1]**,** [av-la-ş-mak / äv-lä-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Toplanmak; yığılmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Çevirmek. [DS]

avlaşmak[2]**,** [eb-le-ş-mek / evleşmek] *{eT} işteş. f. [-ur]* Evini ortaya koyup kumar oynamak; evini ödül koymak. [DLT]

avlaştırmak, [av-la-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Kollamak; sakınmak; korumak. [DS]

avlatmak, [av-la-t-mak] *gçl. f. [-ır] [eT. -ur]* **1.** Birine avlama işini yaptırmak. **2.** Bir avı başkasına yakalatmak, tutturmak. *{eT} (aynı)* [DLT]

avlaz, [av-la-z] *{ağız} sf.* Av meraklısı. [DS]

avle, [Ar. ʿavle عوله] *{OsT} is.* Feryat.

avlu[1]**,** [Yun. auli) *is. mim.* **1.** Bir yapının ortasında etrafı duvarlarla çevrili üstü açık yer; asma bahçe. **2.** *{ağız}* Hol; koridor. [DS] **3.** *{ağız}* Evlerin bodrum ya da zemin katındaki salon. [DS] **4.** *{ağız}* Kiler. [DS] **5.** *{ağız}* Kışlık küçük evlerin karşısında büyük yazlık ev. [DS]

avlu[2]**,** [ağ-ıl] *is.* **1.** *{ağız}* Ağıl. **2.** Köyün yakınındaki verimli tarla. [DS]

avluk, -ğu [uyku-luk] *{ağız} is.* İşkembe. [DS]

avlukçu, [av-luk-çu] *{ağız} sf.* Başkasından geçinen; avantacı. [DS]

avlum, [av-(u)l-um / ağ-ul-um ?] *{ağız} is.* **1.** Daire. **2.** Ay ağılı; hâle. [DS]

avm, [Ar. ʿavm عوم] *{OsT} is.* Yüzme.

avmak[1]**,** [av-mak / avalanmak / avlamak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Toplaşmak; üşüşmek; etrafını çevirmek. [DLT] **2.** Avlanmak. [DLT]

avmak[2]**,** [av-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Sıhhatte olmak; sağlıklı olmak. [EUTS] **2.** *{ağız}* Def etmek; kovmak. [DS]

avn, [Ar. ʿavn عون] *{OsT} is.* **1.** Yardım. **2.** Süleyman Peygambere yardım eden cinin adı. **3.** *sf.* Yardımcı. 🗗 **avn-i Hak,** *Allah'ın yardımı.*

avnî, [Ar. ʿavn> ʿavnī عونی] *(avni:) {OsT} sf.* Yardımla ilgili.

avniye, [Ar. ʿavniye *(başkomutan Hüseyin Avni'nin adından)* عونیه] *is.* 19. yy.da giyilen kukuletalı bir tür yağmurluk.

avokado, [İsp. abogado] *is. bot.* **1.** Ilıman kuşakta

yetişen Amerika kökenli her mevsim yeşil yapraklı 5-15 m. boyunda defnegillerden bir tür meyve ağacı, *(Persea)*. **2.** Bu ağacın meyveleri; Amerika armudu.

avra[1], [av-ra] *{ağız} is.* Daldırma. [DS]

avra[2], [afra / avra] *{ağız} is.* Dara. [DS]

avrad, [avrat / avret] *{ağız} is.* → avrat. [DS]

avradapa, [avrat+apa] *{ağız} sf.* Kılıbık. [DS]

Avrafrika, [Avrupa+Afrika] *is.* Avrupa ve Afrika anakaralarının ikisine birden verilen ortak ad.

avrak, [av-ra-k] *{ağız} sf.* Ahmak; aptal. [DS]

avramak, [av-ra-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-r(i) -yor]* **1.** Kollamak; korumak; zaptetmek. **2.** Kavramak. [DS]

avran, [av-ra-n] *{eT} is.* **1.** Demirci ocağı biçiminde yapılan ekmek fırını. [DLT] **2.** *{ağız} sf.* Obur. [DS] ◻ **avran davran,** *{ağız} Enine boyuna.* [DS]

avrana, [Far. arvāna => ʿavrana عورنه] *{ağız} is.* **1.** Dişi deve. **2.** Yük devesi. **3.** Büyük tencere. **4.** Leğen. **5.** *sf.* Ağzı büyük; büyük ağızlı. [DS] ◻ **avrana ağızlı,** *{ağız} Büyük ağızlı; ağzı büyük.* [DS]

Avrasya, [Avrupa+Asya] *(avra'sya) is.* Avrupa ve Asya anakaralarının ikisine birden verilen ortak ad.

avrat[1]**, -dı** [Ar. ʿavret عورت] *{eAT} is.* **1.** Erkeğin eşi; karı; zevce. **2.** Kadın. ◻ **avrada yakınlık,** *{eAT} Kadınla cinsel ilişkiye girme.*|| **avrat abla,** *{ağız} 1. Boşboğaz erkek. 2. Erken gelişmiş kız.* [DS] || **avrat ağızlı,** *Karısının sözünden çıkmayan (erkek).*|| **avrat almak,** *{eAT} Bir kadınla evlenmek.*|| **avrat boşamak,** *Erkek için boşanmak.*|| **avrat çekmek,** *{eAT} Kadın getirmek.*|| **avrat kişi,** *{ağız} Karı koca.* [DS]|| **avrat oglan,** *{eAT} Çoluk çocuk.*|| **avrat oynatmak,** *folk. Çengi adı verilen kadınları oynatarak içkili çalgılı eğlenmek.*|| **avrat pazarı,** *1. Eskiden cariyelerin alınıp satıldığı pazar. 2. Satıcıları çoğunlukla kadın olan pazar.*|| **avrat vakti,** *{eAT} Yakınlık zamanı; halvet zamanı.*||

avrat[2]**, -dı** [Ar. ʿavret > ʿavrāt عورات] *(avra:t) {OsT} is.* **1.** Kadınlar. **2.** İnsan vücudunun mahrem yerleri.

avratbaz, [Ar. ʿavret + Far. -bāz عورتباز] *{ağız} sf.* Kadın avcısı; zampara. [DS]

avratlanmak, [avrat-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Ev işlerinde becerikli, bilgili olmak. **2.** Mızıkçılık etmek. [DS]

avratlık, [avrat-lık عورتلق] *{eAT} is.* **1.** Zevcelik; eş olma. **2.** *{ağız}* İyi ev kadınlığı. [DS]

avratsı, [avrat-sı] *{ağız} sf.* (Kız için) kadınlığa özenen. [DS]

avreş, [? avreş] *is. folk.* Elazığ'da klarnet eşliğinde, meydanlarda erkekler tarafından oynanan halk oyunu.

avret, [Ar. ʿavret عورت] *{OsT} is.* İnsan bedeninde çıplak olarak gözükmesi ayıp ve dinen haram sayılan yer; edep yeri; ut yeri. ◻ **avret yeri,** *Erkeklerin göbekleri ile dizleri arasında, kadınların el, yüz ve ayakları dışında kalan bedenlerinde namaz kılarken örtülmesi gereken yerler; mahrem yerler.*

avrı, [avrı] *{eAT} is.* Yaprak şeklinde olan para; banknot.

avrıka, [Afrika / Avrupa ?] *{ağız} is.* Bir tür saç tıraşı. [DS]

avrılmak, [ab-(ı)r-ıl-mak / avrıl-mak آورلق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Bir şeyin üzerine kapanır gibi eğilmek.

avrındı, [av-rı-ndı] *{eT} is.* Kırıntı; döküntü. [DLT]

avril, [Erme. abril] *{ağız} is.* Nisan. [DS] ◻ **avril beşi,** *{ağız} 1. Eski takvimle beş nisan. 2. Bugünkü takvimle 18 nisan.* [DS]

avrizi, [Yun. vrudion [Tzitzilis]] *{ağız} is.* Deniz yosunu. [DS]

Avro, [Yun. Europa > Euro] *is.* Avrupa Birliğinin resmî para birimi.

avroş, [Yun. avroḫ] *{ağız} is.* Bir tür kuş tuzağı. [DS]

avruk, [av-(ı)r-uk ?] *{ağız} is.* **1.** Yanak. **2.** Yaylaya götürülen eşya. **3.** Hasta. **4.** *sf.* Obur. [DS]

avrumak, [av-(ı)r-u-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Hastalanmak. [DS]

avrumpa, [avrupa > avrumpa] *{ağız} is.* Kadın saçına yapılan ondüle. [DS]

Avrupa, [Yun. Europa *(Yer tanrısı)*] *(avru'pa) is.* **1.** Dünya'nın beş ana karasından birinin adı. **2.** Batı; batı ülkeleri. **3.** *{ağız}* Başın ön tarafında bir miktar saç bırakılarak yapılan saç tıraşı; kâküllü tıraş. [DS] **4.** *{ağız}* Entarinin arka tarafında, omuzlarla boyun arasında kalan kısım. [DS]

Avrupaî, [Avrupa+ Ar.ī] *{OsT} sf.* **1.** Avrupalılara ve Avrupa'ya özgü. **2.** *zf.* Avrupalılara benzer biçimde.

Avrupalı, [Avrupa-lı] *(avrupa'lı) is.* ve *sf.* **1.** Avrupa halkından olan veya Avrupa'da yaşayan. **2.** Avrupa'ya has olan; Avrupa'dan gelmiş.

Avrupalılaşmak, [Avrupa-lı-la-ş-mak) *dönşl. f. [-ır]* **1.** Düşünce, davranış ve yaşama biçimi bakımından Avrupalılara benzemek. **2.** Avrupa'ya ait kültürel değerleri benimsemek.

Avrupalılık, -ğı [Avrupa-lı-lık] *is.* **1.** Avrupalı olma durumu. **2.** Avrupalı olanın niteliği.

avruşmak, [av-(ı)r-uş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Tırmanmak. [DS]

avruz, [Far. ābrīz] *{ağız} is.* **1.** Lazımlık; oturak. **2.** Dibi dar, ağzı geniş, iki kulplu, yoğurt mayalamaya yarayan toprak kap. [DS]

avsak[1]**, -ğı** [av-sa-k] *{ağız} is.* Aldatma. [DS]

avsak[2]**, -ğı** [ak-sa-k / ağ-sa-k] *{ağız} sf.* **1.** Hafif topal; aksak. **2.** Hayvan yükünün bir tarafa hafif meylet-miş, ağmış durumu. [DS]

avsak[3]**, -ğı** [av-sa-k] *{ağız} sf.* Ava istekli; av istekli-si. [DS]

avsal[1], [av-sa-l ?] *{ağız} is.* **1.** Yürüme bilmeyen kimse. **2.** *sf.* Gerek; gerekli. [DS]

avsal[2], [av-sal ?] *{ağız} sf.* **1.** (Yer için) avı çok olan. **2.** Kolay; çabuk. [DS]

avsana, [? avsana] *{ağız} sf.* Sersem; aptal; saf. [DS]

avsıl, [av-ız > avış-ıl ? اوصل] *{eAT}* Sığırların dilinde ve ayaklarında oluşan bulaşıcı bir hastalık.

avsın[1], [Far. afsün > avsın] *{ağız} is.* **1.** Hayvan sokmalarının zehir ve ağrısını etkisiz kılmak için yapılan işlem. **2.** Sihir; büyü; afsun. [DS]

avsın[2], [avurt > av-sın] *{ağız} is.* Bir tür göz hastalığı. [DS]

avsın[3], [av + sin-mek > av-sın] *{ağız} is.* Avcıların av sırasında pusu kurdukları, ya da gizlendikleri küçük kulübemsi yer. [DS]

avsıncı, [afsun-cu / avsın-cı] *{ağız} is.* Büyü yapan kimse; afsuncu; büyücü. [DS]

avsınmak, [av-sı-n-mak] *{ağız}] gçl. f. [-ır]* Bir kimseyi ezmek istemek. [DS]

avsınlamak[1], [av-sı-n-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kestirmeden gitmek. **2.** Aldatmak. [DS]

avsınlamak[2], [av-sı-n-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Avuç dolusu almak. **2.** Masaj yapmak. [DS]

avsınlamak[3], [efsun > avsın-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Büyü yapmak; afsun yapmak. **2.** Hasta insan ya da hayvanı iyileşmesi için okutup üfletmek; afsun yaptırmak. [DS]

avsınlanmak, [efsun-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Afsuncu tarafından okuyup üflenerek iyileştirilmek. [DS]

avsınlı, [efsun-lu] *{ağız} sf.* Afsunlanmış; büyülü. [DS]

avsıt, [Yun. aspida *(jant.)*] *{ağız} is.* Kağnı tekerleğini meydana getiren üç parça ağaç; demirsiz kısım. [DS]

avsıtmak, [av-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Aldatmak; kandırmak; gafil avlamak. **2.** Oyalamak. [DS]

avsukmak, [av-su-k-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Korkutmak. **2.** Zayıf düşürmek. **3.** Yenmek. [DS]

avsun[1], [Far. efsūn => avsun آوسون] *{ağız} is.* **1.** Büyü; sihir; afsun. *{eAT} (aynı).* **2.** Üfürük; nefes. **3.** Büyücülerin efsun yapmakta kullandıkları madde. **4.** Telkin; etki; tesir. **5.** Kurşun dökme işinde kullanılan eritilmiş kurşun. [DS]

avsun[2], [avurd > av-sun] *{ağız} is.* Vücutta beliren kabartılar. [DS]

avsun[3], [av+ sin-mek > av-sun] *{ağız} is.* Tavşan ve kuş gibi av hayvanlarını vurmak için kurulan gizlenme yeri; pusu. [DS]

avsunlamak[1], [avsu-n-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [l(u)-yor]* **1.** Tohumu avuç içinde ovalayarak kabuklarından çıkarmak. **2.** Fındık kabuklarını kabartmak. [DS]

avsunlamak[2], [efsun-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Büyü yapmak; afsunlamak. **2.** Hastaları iyileştirmek için bir takım büyülü işler yapma; okuyup üflemek. **3.** Zehirli hayvanların sokmaması için büyü yapmak; şerbetlemek. [DS]

avsunlamak[3], [avsun-la-mak] *{ağız}] gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Aldatmak; kandırmak; gafil avlamak. **2.** Oyalamak. **3.** Hastalık bulaştırmak. [DS]

avsunlatmak, [efsun-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hastaları iyileştirmek için hocaya okutmak. [DS]

avsut, [Yun. aspida *(jant.)* > avsut / ispit] *{ağız} is.* **1.** Kağnı tekerleğinin ağaç kısmı. **2.** Her türlü tekerleğe mazının geçtiği delik. [DS]

avşak[1], **-ğı** [av-(ı)ş-a-k] *{ağız} is.* **1.** Bir tür ardıç çalısı. **2.** İlkbaharda çiğdemle birlikte açan, kokusuz, menekşeye benzer bir çiçek. [DS]

avşak[2], **-ğı** [ağırşak / avşak] *{ağız} is.* **1.** Somun, cıvata, çivi gibi şeyleri sıkıştıran, gevşeten, düzelten bir tür anahtar. **2.** Ağırşak. [DS]

avşallamak, [avşal-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele yapmak; gelişigüzel yapmak. [DS]

avşar[1], [Kazan. avş-mak *(itaat etmek, müsaade etmek)* > afş-ar] *(a'fşar) sf.* **1.** → afşar. **2.** *{ağız}* Atlı jandarma. [DS] **3.** *{ağız}* Ucu sivri bıçak; kama. [DS] **4.** *{ağız}* Pekmezin pişmeden önce şiddetle kaynaması. [DS] **5.** *{ağız}* Tarhana yaparken pişirilen soğan, biber ve yoğurt karışımı. [DS] **6.** *{ağız}* Yular. [DS] **7.** *{ağız} sf.* Hamarat; becerikli. [DS] **avşara gelmemek,** *{ağız} (Memeli hayvan için) sağımı güç olmak; sağım sırasında huysuzluk etmek.* [DS]|| **avşar sağmak,** *{ağız} Koyunu Afşar usulünde sağmak.* [DS]

avşar[2], [Far. afsār] *{ağız} is.* Yular. [DS]

avşarlamak, [avşar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** Kızdırmak. **2.** İşi büyütmek. [DS]

avşarlanmak, [avşar-la-n-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hiddetlenmek. [DS]

avşin, [Far. āvşin آوشن] *{OsT} is. bot.* Kekik.

avşut, -du [Yun. apsida > avşut ?] *{ağız} is.* Köşe. [DS]

avu, [ağu/ ağı] *{ağız} is.* **1.** Zehir; ağı. **2.** Zehirli bitki. [DS]

avuç, -cu [*eT.* aḍut > avut > avuç / avuc آوج / آوچ] *is.* **1.** Elin iç tarafı. **2.** Parmaklar toparlanmış ve ortası hafifçe çukurlaştırılmış hâlde iken elin aldığı miktar; apaz; aya; koşam. *Avuç dolusu altın.* **avcu delik,** *{eAT} Para tutmaz.*|| **avcu kaşınmak,** *Yakında eline para geçeceğine dair batıl inancı.*|| **avcuna saymak,** *Peşin ödemede bulunmak.*|| **avcundan okumak,** *Fala bakmak.*|| **avcunu yalamak,** *Beklediğini, umduğunu bulamamak.*|| **avcunun içi gibi bilmek,** *Bir yeri çok iyi tanımak, bilmek.*|| **avcunun içinde olmak,** *Birinin dilediğini yapar durumda olmak.*|| **avcunun içinde tutmak,**

Birine dilediğini yaptıracak durumda bulunmak. | **avcunun içine almak,** *Yönetimi altına almak.*|| **avucunu açmak,** *{eAT} Cömert davranmak.*|| **avuç açmak,** *Dilenmek.*|| **avuç alaması,** *{ağız} Çakıl büyüklüğünde taş; elle atılabilecek taş.* [DS]|| **avuç avuç,** *Bol miktarda; çok çok.*|| **avuç dolusu,** *1. Avcun alabildiği miktarda. 2. Çok fazla miktarda.*|| **avuçı delik,** *{eAT} Para tutmaz.*|| **avuçını açmak,** *{eAT} Cömert davranmak.*|| **avuç kayası,** *{eAT} El ile atılabilen taş; el kayası.*|| **avuç içi kadar,** *Çok küçük yer.*|| **avuç unu,** *Değirmenciye verilen öğütme ücreti karşılığı un; değirmenci hakkı. {eAT} (aynı)*|| (bir) **avuç,** *1. Çok az miktarda. Bir avuç kahraman, koskoca düşman ordusunu perişan etti. 2. Çok fazla miktarda. Şu uyduruk şeye bir avuç para verdim.*

avuçka, [*eT.* abı-ç-ka / avuç-ka] *{eT} is.* Başkan; reis.

avuçlama, [avuç-la-ma] *is.* **1.** Avuçlamak işi. **2.** Avuçta tutma; avcuna alma.

avuçlamak, [avuç-la-mak آوجلمك] *{eAT} gçl. f. [-r)] [-(ı) -yor]* **1.** Avcunu dolduracak kadar bir şeyden almak. **2.** Avuçta tutmak veya avcuna almak.

avuçlatmak, [avuç-la-t-mak] *gçl. f. [-ır)]* **1.** Avuçlama işini birisine yaptırmak. **2.** Birinin, bir şeyi avuçlamasını sağlamak, izin vermek.

avujgun, [? avuj-gun] *{eT} is.* Deri sepilemekte kullanılan palamut meyvesi. [DLT]

avuk, -ğu [av-uk] *{ağız} sf.* **1.** Avare. **2.** *is.* Dağların dik ve sarp sırtları. [DS] 🗗 **avuk olmak,** *İşten kalmak; avare olmak.*

avukat, [Lat. advocare *(yanına çağırmak)* > advocatus > Fr. avocat] *is.* **1.** Hukuk işlerinde ücreti karşılığında halka yardımcı olan özel ihtisas sahibi kişi; dava vekili; müdafi; savunucu. **2.** *mec.* Kendisini doğrudan ilgilendirmediği hâlde başkasını savunan kişi.

avukatlık, -ğı [avukat-lık] *is.* Avukatın yaptığı iş ve mesleği. 🗗 (birinin) **avukatlığını yapmak,** *1. Bir davada birinin savunmasını üstlenmek; müdafaa etmek. 2. mec. Kendisini doğrudan ilgilendirmediği ve üzerine düşmediği hâlde birini savunuvermek.*

avukmak[1], [av-uk-mak / avk-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Kırmak ezmek. [DS]

avukmak[2], [av-uk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Alışmak; dadanmak. **2.** Bir şeyi göre göre, yapa yapa öğrenmek. [DS]

avukturmak, [avuk-tur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Aldatmak; kandırmak; oyalamak. **2.** Alıştırmak; öğretmek. [DS]

avul, [Başkurt, Kazak, Tatar. av-ıl /av-ul] *is.* **1.** Kabile, oymak. **2.** Köy; avıl. **3.** *{ağız}* Küçük dal ve çalılarla yapılmış bahçe çiti. [DS] **4.** *{ağız}* Ağıl. [DS] **5.** Kış için meyve saklanan yer. **6.** *{ağız}* Asker. [DS]

avulamak, [ağu-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Ağılamak; zehirlemek. [DS]

avulanmak, [ağu-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* **1.** Zehirlenmek. **2.** *dönşl. f.* Sıcağın ya da yorgunluğun etkisi ile ağzının tadı kaçmak; dili damağına yapışmak. [DS]

avulatmak, [ağu-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Zehirletmek. [DS]

avulu, [ağu-lu] *{ağız} sf.* Zehirli. [DS]

avumak, [avu-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Yardım etmek; işine yaramak. [DS]

avunç, -cu [avun-mak > av-un-ç] *is.* Üzüntünün, tasanın dağılması ile ortaya çıkan durum; teselli; avuntu; aldanca; yatıştırma.

avundurma, [av-un-dur-ma] *is.* **1.** Avundurmak işi. **2.** Birinin avunmasını sağlama işi.

avundurmak, [av-un-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Birinin üzüntü ve acısını unutması veya bu durumun hafiflemesi için girişimde bulunmak. **2.** *{ağız}* Kızışmış bulunan dişi hayvanı çiftleştirerek gebe kalmasını sağlamak. [DS]

avunma, [av-un-ma] *is.* **1.** Avunmak işi. **2.** Dişi hayvanın gebe kalması.

avunmak, [*eT* avī-mak / av-ın-mak] *dönşl. f. [-ur]* **1.** Düşüncesini, kendisini üzen veya sıkıntıya sokan olay veya durum dışındaki şeylere yönelterek acısını unutmaya, sıkıntılardan uzaklaşmaya çalışmak; kendini teselli etmek; teselli bulmak; gönül aldatmak *{eT} {ağız} (aynı)*[Nevâyî]. [DS] **2.** Bir işle oyalanıp kendini unutmak; meşgul olmak; vakit geçirmek. **3.** *{eT}* Hâlinden memnun olmak. [Clauson] **4.** *{eT}* Eğlenmek. [Clauson] **5.** *{ağız}* (Dişi hayvanlar için) kızışmak ve döl tutmuş olmak; gebe kalmak. [DS] **6.** *{ağız}* (Kadın için) cinsel ilişkide tatmin olmak. [DS]

avuntu, [av-un-tu] *is.* **1.** İnsanın avunmasını sağlayan şey; teselli. **2.** Üzüntü ve sıkıntıları hafifletmeye veya gidermeye yarayan şey; avunç; avutucu.

avunuk, -ğu [av-un-uk] *{ağız} sf.* (Dişi hayvan için) döl tutmuş; gebe kalmış. [DS]

avur[1], [ağır] *{ağız} sf.* Ağır. [DS]

avur[2], [av *(yans.)* av-ur] *{ağız} is.* Gereksizlik, homurtu bildiren gövde. [DS] 🗗 **avur zavur,** *{ağız} 1. Ivır zıvır; gereksiz eşya; önemsiz ve anlamsız sözler. 2. Kuru gürültü.* [DS]|| **avur zavur etmek,** *{ağız} Tehdit edici sözler söylemek; ileri geri terbiyesizce konuşmak.* [DS]

avurçuk, [ağır > avur-çuk] *{eAT} is.* Ağırlık merkezi.

avurd, [*eT.* aḏurt > avurt / avurd اورد] *{eAT} is.* **1.** Söz; laf; sohbet. **2.** → avurt. 🗗 **avurda çekmek,** *{eAT} Söze tutup lafa boğmak.*|| **avurdı yelli,** *{eAT} {ağız} Palavracı; çok konuşan.* [DS]|| **avurdı yellü,** *{eAT} Palavracı; çok konuşan.*|| **avurd itmek,** *{eAT} Atıp tutmak.*|| **avurdu yelli,** *Çok gereksiz konuşan; palavracı; lafazan; {eAT} (aynı).*

avurda, [Sanks. dhātri > *eT.* āvirḍā / avurda / avurta آورده] *{eAT} is.* Ebe.

avurdalık, [avurda-lık اوردلق] *{eAT} is.* Ebelik.

avurdlaşmak, [avurd-la-ş-mak] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Sohbet etmek; çene çalmak; konuşmak.

avurlamak, [avur-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır] [-l(u)-yor]* Tehdit etmek. [DS]

avurt, -du [*eT.* aḍurt > avurd > avurt] *is.* **1.** Ağız boşluğunun yanaklara gelen kısmı. **2.** Yanakların ağız boşluğunu örten dış yüzü. **3.** Söz, sohbet; dedikodu. *{eAT} {ağız}(aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Bilimsel kariyere sahip olmadığı hâlde yetkinmiş gibi konuşan; bilgiç. [DS] **5.** *{ağız}* Başağın saptan ilk çıktığı yer. [DS] 🗗 **avurda çekmek,** *Söze tutup lafa boğmak. {eAT} (aynı)*|| **avurdu avurduna geçmek,** *Yanaklarının çökmesinden belli olacak kadar zayıflamak.*|| **avurt dağıtmak,** Bağırıp çağırmak.|| **avurt etmek,** *{ağız} 1. Övünmek için palavra atmak; atıp tutmak. 2. Dedikodu yapmak.* [DS]|| **avurt kesmek,** *Övünmek için palavra atmak.*|| **avurt öttürmek,** *1. {eAT} Çene almak; sohbet etmek. 2. Gevezelik etmek; çene yormak. 3. Bağırıp çağırmak.*|| **avurt satmak,** *Övünmek için palavra atmak.*|| **avurt savurt,** *Şarlatanlık. {eAT} (aynı)*|| **avurt şişirmek,** *Ağzını su veya hava ile doldurarak yanaklarını dışa doğru şişirmek.*|| **avurt urmak,** *{eAT} Çene çalmak; sohbet etmek.*|| **avurt ünsüzü,** *dbl. Dilin ucu damağa dayanmış hâlde iken akciğerlerden gelen hava avurt içine yayılmış olarak çıkarılan ses: /ll/.*|| **avurt zavurt etmek,** *1. Gerekli gereksiz konuşmak. 2. Yüksekten atmak.*

avurta, [Sanks. dhātri > *eT* āvirḍā / avurda / avurta] *{eT} is.* Süt nine; daya. [DLT]

avurtlak, -ğı [avurt-la-k] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) yanakları büyük olan. **2.** Yanakları sarkık olan. **3.** Büyük ağızlı. **4.** (Ekin için) başak tutmak üzere olan. **5.** *is.* Vücuda tam oturmayan elbisedeki kabarıklık; potluk. [DS]

avurtlama, [avurt-la-ma] *is.* **1.** Çalım. **2.** Palavra.

avurtlamak, [avurt-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Çalım satmak. **2.** Palavra atmak. **3.** *{ağız}* Ağzını doldura doldura, yanaklarını şişire şişire yemek. [DS] **4.** *{ağız}* Anlaşılmaz homurtularla sözü değiştirmek. [DS]

avurtlaşmak, [avurt-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Sohbet etmek; konuşmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Çene çalmak. *{eAT} (aynı)*

avurtlu, [avurt-lu] *sf.* Gurur ve kibir sahibi; büyüklenen.

avus, [Bulg. uvus ?] *{eT} is.* Bal mumu; munı. [DLT]

Avustralya, [Port. australis > İng. Australia] *(avustra'lya) öz. is.* Güney Yarım kürede, Eski Dünya anakaraları topluluğunun doğusunda ve en küçük anakara. 🗗 **Avustralya kara tavuğu,** *zool. Erkeğinin kuyruğu lir biçiminde ve çok süslü, serçegillerden Avustralya'da yaşayan bir kuş, (Maenura superba).*

Avustralyalı, [Avustralya-lı] *(avustra'lyalı) sf.* **1.** Avustralya ile ilgili olan. **2.** Avustralya'da yaşayan veya oradan gelen.

Avusturyalı, [Avusturya-lı] *(avustu'ryalı) sf.* **1.** Avusturya ile ilgili olan. **2.** Avusturya'da yaşayan veya oradan gelen.

avusvaş, [? avusvaş] *is. matb.* Lito ve ofset baskı kalıpları üzerindeki lekeleri gidermek için kullanılan asfalt ve terebentin karışımı temizlik maddesi.

avut[1]**, -du** [? avut] *{ağız} is.* **1.** Hayvanın sırt kısmı. **2.** Avurt; yüz. [DS]

avut[2]**, -du** [ağ-ıt] *{ağız} is.* **1.** Ağıt. **2.** Bağırarak ağlamak; sesli ağlama. [DS]

avut[3]**,** [av-ut / adut] *{eT} is.* Avuç. [DLT]

avutkan, [av-ut-kan / av-ut-gan] *{ağız} sf.* Avutan; aldatıcı; avutucu. [DS]

avutlamak, [av-ut-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u) -yor]* Oyalamak; meşgul etmek.

avutma, [av-ut-ma] *is.* **1.** Avutmak işi. **2.** Teselli etme. **3.** Kandırma. **4.** *ed.* Eski Latin edebiyatında teselli verici mahiyette yazılmış ahlaki inceleme eserleri.

avutmak, [*eT.* avıt-mak > avut-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Birinin acılarını, sıkıntılarını hafifletmek; teselli etmek, oyalamak. **2.** Aldatmak, kandırmak. **3.** Çocuğu oyalamak, hırçınlığını teskin etmek. **4.** *{ağız}* Yolcu etmek; savmak. [DS]

avutturmak, [avut-tur-mak] *gçl. f. [-ur]* Birini avutmak işini ve eylemini bir başkasına yaptırmak.

avutucu, [avut-ucu] *sf.* **1.** (Kişi için) birini teselli etmeyi, yatıştırmayı üstlenen. **2.** (Söz ve davranış için) birini teselli etmeye, avutmaya yarayan.

avutulma, [avut-ul-ma] *is.* Avutulmak işi.

avutulmak, [avut-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Biri tarafından yapılan avutma işinden etkilenmek.

avvac, [Ar. ʿavvāc عواج] *(avva:c) {OsT} is.* **1.** Fil dişi satıcısı. **2.** Fil dişi işçisi.

avvad, [Ar. ʿūd > ʿavvād عواد] *(avva:d) {OsT} sf.* Ut çalan.

avz[1]**,** [Ar. ʿavẓ عوذ] *{OsT} is.* **1.** Sığınma. **2.** Sığınak.

avz[2]**,** [Ar. ʿavż / ʿivaż عوض] *{OsT} is.* **1.** Bedel. **2.** Değiş tokuş; takas; trampa.

avza, [Ar. eczā] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

avzıtmak, [avıt-mak > avıd-ız-mak / avzıt-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Oyalamak; aldatmak; avutmak. [DS]

avzita, [Yun. afritis] *{ağız} is. zool.* Bir balık çeşidi. [DS]

-avuz, [-a-vuz / -e-vüz / -y-a-vuz / -y-e-vüz] *{eAT} çek. e.* **1.** Gelecek zaman çokluk birinci kişi eki;

bugünkü "-arız; -ırız; -acağız" değeriyle kullanılmıştır. **2.** İstek kipi çokluk birinci kişi çekim eki; dilek-istek, tavsiye, tercih ve gereklilik bildirir; bugünkü "-alım; -yalım" değeriyle kullanılmıştır. **3.** Geniş zaman kipi çokluk birinci kişi eki. 🗗 **-avuz mı?** *{eAT}. ... mıyız. Bu zulmetten bulavuz mı (bulur mıyız) rehayı?.* Yusuf ile Zeliha.

avya[1], [avya] *{eT} is.* Utanç; ar; haya; hacalet. [EUTS]

avya[2], [Rus. ayva] *{eT} is.* → ayva.

avyakirt, [Skr. avyāktra] *{eT} is. sf.* İzah edilemeyen; açıklanamayan; meçhullük; belirsizlik. [EUTS]

avzuru, [av-(u)z-ur-ı] *{eT} is.* Buğday ve arpa unu karıştırılarak yapılan ekmek; karışık ekmek. [DLT]

-ay, [-ay / -ey] *yap. e.* **1.** İsimlerden isim türetir. Köke ilgili olma kavramı katar: *dikey, düzey, güney, kuzey.* **2.** Fiilden fiil yapar. Fiildeki anlama bağlı olarak belli bir özellik gösterme kavramı katar: *olay, yatay, yapay, uzay, bükey, onay (ona-ay).*

Ay, [ay] *öz. is.* Dünyanın uydusu olan bir gök cismi; Ay; Kamer. *{eT} (aynı)* [ETY] [DLT] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] 🗗 **ay ağılı,** *{eAT} Ay ağılı; hâle.*|| **Ay ağılı,** *Bulutsuz gecelerde Ay'ın etrafında görünen ışık demetinden meydana gelen çember; ayla; hâle; ay evi.*|| **ay ayaz,** *{eT} Aydınlık; mehtaplı gece.* [EUTS]|| **ay aydın, gün beyaz,** *Ümit verici, ferahlatıcı (günler, aylar, yıllar).*|| **ay aydın, hesap belli,** *Her şey açıkça görülüyor, anlaşılıyor, anlamında kullanılır.*|| **ay aydını,** *{eAT} Ay ışığı; mehtap.*|| **ay ayduñı,** *{eAT} Ay ışığı; mehtap.*|| **aya yersgü,** *{eT} Yarasa.* [DLT]|| **ay bacayı aşmak,** *Bir işin yapılma zamanı geçmek; geç kalmak.*|| **ay balığı,** *zool. Basık vücutlu kuyruğu yarım ay şeklinde 2-3 m. boy ve bir ton ağırlığına kadar ulaşabilen kemikli bir balık; mersin balığı; kamer balığı, (Mola mola).*|| **ay balığıgiller,** *zool. Örnek türü ay balığı olan kemikli balıklar takımından çengel çeneliler alt takımına giren bir familya, (Molidae).*|| **ay balta,** *1. Yüzü yarım ay şeklinde olan savaş baltası. 2. Kereste yontmada kullanılan yüzü ay biçiminde olan balta.*|| **ay çatal,** *Vites kutusu içinde taşıyıcı bir mil üzerinde kaydırılarak vites değiştirmeye yarayan parça.*|| **ay dede,** *Çocuk dilinde Ay.*|| **ay dedeye misafir olmak,** *Geceyi açıkta geçirmek.*|| **Ay doğdu,** *Yeni ay.*|| **Ay evi,** *Bulutsuz gecelerde ayın etrafında görünen ışık demetinden meydana gelen çember; hâle; ay ağılı.*|| **ay gibi,** *1. (Kadın için) güzel ve parlak. 2. İnce ve kavisli; hilal gibi.*|| **aya kök,** *{eT} Açık hava.* [DLT] || **aya sen doğma ben doğuyorum demek,** *Güzellikte üstüne rakip tanımamak.*|| **aya ya sen doğ, ya ben doğayım, demek,** *Çok güzel bir kadından bahsederken söylenen beğenme sözü.*|| **aydan arı, günden duru,** *1. Çok temiz. 2. Çok güzel. 3. Açık seçik; besbelli.*|| **ay-gün takvimi,** *Güneş'in görünen hareketlerine göre düzenlenmiş takvim.*|| **ay-gün yılı,** *Hem Güneş'in görünen hareketleri, hem de Ay'ın evreleri göz önüne alınarak düzenlenmiş olan takvim yılı.*|| **Ay harmanlanmak,** *Ay'ın etrafında hâle meydana gelmek.*|| **Ay'ı gördüm Allah, amentü billah,** *Yeni ayı görünce uğur getireceğine inanılarak söylenen bir çeşit şükür sözü.*|| **Ay'ı gördüm yıldıza itibarım yok,** *Daha iyisini bulunca önceden beğenilenlere değer vermez olmak.*|| **ayın aydını süt gibi,** *{ağız} Dolunay.* [DS]|| **ayın on dördü,** *Dolunay zamanı.*|| **ayın on dördü gibi,** *(Kadın için) beyaz tenli ve güzel.*|| **ay ışığı,** *Ay'ın Güneş'ten alarak geceleri yer yüzüne yansıttığı ışık; ay aydınlığı; mehtap.*|| **ay ışık,** *{ağız} Mehtap; ay ışığı.* [DS]|| **ay karanlığı,** *1. Ay'ın bulut arkasına girmesi ile oluşan yarı karanlık. 2. Ayın gökyüzünde görünmediği zaman.*|| **ay karanlık,** *{ağız} Mehtapsız gece.* [DS]|| **ay kılıfı,** *{eAT} Hâle.*|| **ay köpügi,** *{eAT} Geceleri ay ışığında bulunduğu söylenen bir çeşit beyaz ve saydam taş.*|| **Ay modülü,** *1969 yılında astronotları Ay'a götüren uzay aracının Ay'a inip kalkan parçası.*|| **Ay örümceği,** *Ay modülünün Ay yüzeyine konmasını ve daha sonra kalkışını sağlayan örümcek görünümündeki taban ve rampa kısmı.*|| **ay parçası,** *Beyaz tenli güzel kadın.*|| **ay saati,** *Ay ışığı ile saatleri gösteren kadran.*|| **ay şavkı,** *{ağız} Ay ışığı; mehtap.* [DS]|| **ay şavkına,** *{ağız} Boşuna; sebepsiz; verimsiz.* [DS]|| **ay şelvesi,** *{ağız} Ay ışığı; mehtap.* [DS]|| **ay takvîmi,** *Sadece ayın hareketleri göz önüne alınarak düzenlenmiş olan takvim.*|| **Ay tutulması,** *gök b. Yer, Ay ile Güneş arasına girdiğinde gölgesinin Ay üzerine düşmesi olayı.*|| **Ay uğrulanmak,** *{ağız} Ay tutulmak.* [DS]|| **ay ve gün ağılı,** *{eAT} Hâle.*|| **ay yeñisi,** *{eAT} Yeni ay; ayça; hilal.*|| **ay yıldız,** *Türk dünyasının kullandığı sembol.*|| **ay yıldızlı,** *Üzerinde ay ve yıldız motifi bulunan.*|| **ay yıldızlı bayrak,** *Türk bayrağı.*|| **ay yıldızlı forma,** *Millî forma.*|| **ay yıldızlı mayo,** *Millî mayo.*|| **ay yılı,** *Ay'ın Yer çevresinde on iki defa dolanması ile meydana gelen yıl; kamerî yıl.*|| **ay yurdı,** *{eAT} Hâle.*

ay[1], [ay / hay *(yans.)*] *is.* Haykırma bildiren kök, *ay-kır-mak.*

ay[2], [*eT.* ay / ey *(yans.)*] *ünl.* **1.** Beklenmedik bir durum karşısında beliren şaşkınlık, ürküntü ve korkuyu ifade eder. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] [EUTS] **2.** Üzüntü, sıkıntı ve acı bildirir. **3.** Seslenme edatıdır. *{eT} (aynı)* [DLT] *"Oğul oğul ay oğul / Bilür misin neler oldu?"* Dede Korkut 🗗 **ay ay!** *Hafife alma ve alay ifade eder.*

ay[3], [ağ-ı > ay] *{eT} is.* Turuncu renkte ipek kumaş. [DLT]

ay[4], [ay] *{eT} ünl.* Buyruğu tanımamayı bildiren ünlem. [DLT]

ay[5], [iy / ay ای] *{eAT} is.* Marangoz kalemi; iskarpela. 🗗 **ay demüri,** *{eAT} Marangoz kalemi; iskarpela.*|| **ay temüri,** *{eAT} Marangoz kalemi; iskarpela.*

ay[6], [*eT.* āy / ay] *is.* Genel olarak Ay'ın Dünya etrafında bir kez dolanımına eşit, yılın on ikide biri olan zaman dilimi. *{eT} (aynı)* [ETY] [İKPÖy.] [EUTS] [Tekin] [Mühennâ]. 🗗 **ay ayca,** *{eAT} Aydan aya.*|| **ay başı,** *Ayın ilk günleri.*|| **ay çevrimi,** *Yahudilerde 12'si normal, 7'si artık 19 yıllık devre.*|| **ayda bir,** *Bir ayda bir kere.*|| **ayda kazandığını günde yemek,** *Geleceğini düşünmeden hesapsızca para harcamak.*|| **aydan aya,** *Bir ay arayla; bir aydan diğer aya kadar.*|| **ayda yılda bir,** *Çok seyrek olarak.*|| **ayda yılda bir namaz, onu da şeytan komaz,** *Nadiren iyi bir iş yapmaya kalkışmak fakat daha başlamadan vazgeçmek.*|| **ayı günü,** *{ağız} Vakti; zamanı.* [DS]|| **ayı günü belli,** *{ağız} Vakti zamanı belli.* [DS]|| **ayı günü belli olmamak,** *Yapılması düşünülen bir işin zamanı kesin olarak bilinmemek.*|| **ayı günü tamam olmak,** *1. (Genellikle hamile bayanlar için) doğum zamanı yaklaşmak. 2. Olacak bir şeyin zamanı dolmuş olmak.*|| **ayı günü yakın,** *{ağız} (Gebe kadın için) doğum yapma zamanı yakın.* [DS]|| **ayı günü yitmek,** *{ağız} (Gebe kadın için) gebelik süresini tamamlamış, doğum yapma zamanı gelmiş olmak.* [DS]|| **ayın kaçı?** *Ayın hangi gününde olunduğunu anlamak için sorulan soru.*|| **Ayı var, yılı var, ivecek ne var?** *Bir işi zamanında yapmayı geciktiren kişiler için alay olarak söylenen söz.*|| **ay yeñisi,** *{eAT} Ayın başlangıcı.*|| **ay yiñisi,** *{eAT}* → ay yeñisi.

ay[7], [aḏ / ay] *{eT} is.* Beylerin hizmetçisi, kölesi; bunların adının yazılı olduğu defter. [DLT] 🗗 **ay bitigi,** *Askerin isim ve tayınının yazıldığı defter.* [DLT]

a'ya, [Ar. aʿyā اعيا] *(a-ya:) {OsT} sf.* Hiç iktidarı olmayan; en güçsüz; daha güçsüz.

aya[1], [ay a!] *{eT} ünl.* **1.** Ey! hey bakın. [EUTS] [Yüknekî] **2.** *{ağız}* "Ulan" anlamında kaba hitap. [DS] **3.** *{ağız}* Şaşma bildirir. [DS]

aya[2], [*eT.* aya آيه] *is. anat.* **1.** Elin iç tarafta, bilek ile parmak dipleri arasında kalan içbükey yüzü; avuç içi. *{eAT} {eT} (aynı)*[İKPÖy.] [EUTS] [Gabain] **2.** *bot.* Bitki yapraklarının klorofil bakımından zengin, geniş, düz ve parlak olan üst yüzü. **3.** Terazi kefesi. *{eAT} (aynı)* **4.** Sapanın taş konulan örgü veya deriden yapılmış geniş yüzeyli bölümü. 🗗 **aya avazı,** *{eAT} El şakırtısı; el çırpma sesi; alkış.*|| **aya çalmak,** *Ellerini birbirine vurmak suretiyle ses çıkartmak; aya öttürmek; el çırpmak; aya çatlatmak; alkışlamak; aya kakmak; {eAT} (aynı).*|| **aya çatlatmak,** *{eAT} El çırpmak; alkışlamak.*|| **aya karsmak,** *{eAT} El çırpmak; alkışlamak.*|| **aya ötdürmek,** *{eAT} El çırpmak; alkışlamak.*|| **aya taşı,** *1. Avuç içine sığabilecek büyüklükte taş; {eAT} (aynı). 2. {eAT} Sapan taşı.*

aya[3], [ay-a-mak > ay-a] *{eT} is.* **1.** Sonradan takılan isim; lakap [Mühennâ] [DLT] **2.** *{ağız}* Vekil. [DS]

aya[4], [Far. āyā آيا] *(a:ya:) {OsT} ünl.* **1.** Şüphelenme ve kararsızlık bildirir; şaşma bildirir; acaba. **2.** *{eAT}* Veya; yahut.

aya[5], [Yun. agios] *is.* Kutsal kimse; ermiş; aziz.

ayaca, [ağa-ca / ayaca] *{ağız} is.* Yabanlık giysi. [DS]

ayacuk, -ğu [aya(k)-cık / aya-cuk آياجق] *{eAT} is.* Ayakcağız.

ayaç, -cı [? ayaç] *{eAT} is.* Hazine.

ayad, [Ar. ıyd *(bayram)* > aʿyād اعياد] *(a-yād) {OsT} is.* Bayramlar. 🗗 **ayād-ı müslimîn,** *Müslüman bayramları.*

ayag[1], [ay-a-mak > ay-a-ġ] *{eT} is.* **1.** Hürmet; saygı; şeref; itibar. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Lakap; takma ad. [DLT] 🗗 **ayakka tegimlik,** *İtibarlı; sanlı; hürmetli.* [EUTS]

ayag[2], [T. ayak > Far. eyağ > ayağ > ayag اياغ / آياغ] *{eAT} is.* **1.** Ayaklı büyük içki kadehi. **2.** Altta zemine oturacak çemberli veya aşağı doğru genişleyen konik tabanı olan tas veya çanak.

ayag[3], [ayaġ آياغ] *{eAT} is.* **1.** Ayak. **2.** Basamak. 🗗 **ayaga bırakmak,** *{eAT} Ayak altında bırakmak.*| **ayaga binmek,** *{eAT} Savaş çıkmak; savaş birdenbire başlamak.*|| **ayaga durmak,** *{eAT} 1. Ayağa kalkmak. 2. Ayakta durmak.*|| **ayaga düşmek,** *{eAT} 1. Kuvvetten düşmek; aciz kalmak. 2. Değerini, saygınlığını yitirmek.*|| **ayaga kalkmak,** *{eAT} Ayaklanmak.*|| **ayaga salmak,** *{eAT} Ayak altında bırakmak; ayak altına atmak.*|| **ayaga turmak,** *{eAT} 1. Ayağa kalkmak. 2. Ayakta durmak.*|| **ayagı baglanmak,** *{eAT} 1. Boş yere oyalanıp kalmak. 2. Bir yerden ayrılamamak.*|| **ayagı düz basmak,** *{eAT} İşi yoluna girmek.*|| **ayagı kabın,** *{eAT} Ayakkabısını.*|| **ayagına balta urmak,** *{eAT} İşine engel olmak.*|| **ayagına baş urmak,** *{eAT} Ayağına kapanmak; yalvarmak.*|| **ayagına düşmek,** *Ayağına kapanmak; yalvarmak.*|| **ayagın almak,** *{eAT} 1. Aleyhte bulunarak kuvvet ve itibarını düşürmek. 2. Çelme takıp yere düşürmek.*|| **ayagın durmak,** *{eAT} Ayak üzeri durmak; ayakta kalmak.*| **ayagın turgurmak,** *{eAT} Ayak üzeri durdurmak; ayağa kaldırmak.*|| **ayagın turmak,** *{eAT} Ayak üzeri durmak; ayakta kalmak.*|| **ayagın yürümek,** *{eAT} Hareket hâlinde olmak; yürümek.*| **ayagı sıvık,** *{eAT} Bir yerde duramayıp sürekli dolaşan.*|| **ayagı şaşmak,** *{eAT} Ayağı kaymak; sürçmek.*|| **ayagı yer basmamak,** *{eAT} Sevinçten yerinde duramamak; ayağı yere erişememek.*|| **ayag üstine durur,** *{eAT} Dik duran; yukarı doğru yükselen; yere serili olmayan.*|| **ayag üzere gelmek,** *{eAT} Ayağa kalkmak.*

ayagan, [ayag-an] *{ağız} is.* Kurumuş fakat ayakta duran ağaç. [DS]

ayaglag, [ayaġ-laġ] *{eT} sf.* Şanlı; hürmetli; sanlı; itibar sahibi. [EUTS]

ayaglıg, [ayaġ-lıġ] *{eT} sf.* Şanlı; hürmetli; sanlı; itibar sahibi. [EUTS]

ayaglug, [ayaġ-luġ] *{eT} sf.* Şanlı; hürmetli; sanlı; itibar sahibi. [EUTS]

ayagsız, [ayaġ-sız] *{eT} sf.* İtibarsız; hürmetsiz. [EUTS]

ayağ, [*eT.* ay-a-mak *(lâkap takmak)* > ay-a-ġ] *{ağız} is.* Lakap. [DS]

ayağan, [ayağ-an] *{ağız} is.* Biçilmesi sona bırakılan zayıf ekin. [DS]

ayağuç, -cu [ayak+uç] *{ağız} is.* Ayak ucu; son taraf; aşağı taraf. [DS]

ayalı, [ayak / ayaḫ آياخ] *{eAT} is.* **1.** Ayak. **2.** Basamak.

ayak[1]**, -ğı** [*eT.* aḍ-aḳ / adhak > ay-ak / azak آياق] *is.* **1.** *anat.* İnsan ve hayvanlarda yere basmaya ve yürümeye yarayan organ. *{eAT} {eT} (aynı)* [DLT] [Mühennâ] **2.** *gnşl.* Bacak ve ayak. **3.** İnsan vücudunun belden aşağı bölümü. **4.** Adım. **5.** Masa, iskemle, köprü gibi yüksek bir mekân oluşturan cisimlerin yerden yükselmelerini sağlayan dayanakları. **6.** Yürüyüş hızı. **7.** *mim.* Büyük binalarda çatı, kemer ve tonozları taşıyan mimari unsurlar. **8.** Merdiven basamakları. **9.** *(İngilizceden tercüme)* Yarım arşın uzunluğunda (30.5 cm.) ölçü birimi; kadem. **10.** İngiliz ölçü birimi *foot*'tan alınma buz dolabı hacmini belirleyen ayak küp. **11.** *mat.* Bir doğrunun başka bir doğruyu veya bir düzlemi dik kestiği nokta. **12.** *coğ.* Bir akarsuyun kendisine karışan kolları. **13.** *coğ.* Bir gölün suyunu boşaltan akarsular. **14.** *{ağız}* Maden ocaklarında sarınaların altında açılan boşluk. [DS] **15.** Sıcak su kaynağı. **16.** *{ağız}* Kavşak; yol ağzı. [DS] **17.** Havuz ve çeşme gibi toplanmış suların alttan akıp gittiği delik; *{eAT} (aynı).* **18.** *ed.* Türk halk şiirinde kafiye. **19.** *matb.* Klişelerin baskı seviyesine gelmesi için altlarına konulan tahta parçaları. **20.** *{eT} {eAT} {ağız}* Fincan; kadeh; tas; çanak; kâse. [Gabain] EUTS] [ETY] [DLT] [DS] **21.** *{ağız}* Su tası; maşrapa. [DS] **22.** *{ağız}* Çay bardağı; bardak. [DS] **23.** *mec.* Tavır; nağme. **24.** *{ağız}* Değirmen taşını kaldırıp indirmeye yarayan ayar odunu. [DS] **25.** Sacayak. **26.** Küçük çay masası; sehpa. **27.** *{ağız} spor.* Güreşte desteden önceki bölüm; başlangıç. [DS] **28.** *{ağız}* Asıl söze başlamadan önce yapılan giriş; başlangıç. [DS] **29.** *{ağız}* Koyun sürüsü satışlarında hesaba katılmayıp bedelsiz olarak verilen zayıf koyun ve kuzular. [DS] **30.** *argo.* Hile; dümen. **31.** *argo.* Rol yapma; ... gibi davranma. **32.** *argo.* İlişki; bağlantı. **33.** Tavladaki adımlardan her biri; hane. **34.** Ayakta koşarak yapılan işler. **35.** Büyük sözler; edebiyat yapma. **36.** *{eT} sf.* Kez; defa. [EUTS] **37.** *{ağız}* Bir payın dörtte biri; çeyrek. [DS] **ayā** *(ayağı)* **cıvık,** *{ağız} Bir yerde durup dinlenmeyen; gereksiz yere dolaşıp gezen.* [DS]|| **aya** *(ayağı)* **dışarı,** *{ağız} (Kadın için) ahlakı bozuk; fahişe.* [DS]|| **ayağa bakmak,** *{ağız} Kötü amaçla bakmak.* [DS]|| **ayağa bırakmak,** *Ayak altında bırakmak.*|| **ayağa çıkmak,** *{ağız} (Kadın için) yasa dışı cinsel ilişkilerle hayat sürdürmek; orospu olmak.* [DS]|| (söz, iş) **ayağa düşmek,** *Bir işe ve söze yetkili ve bilgili olmayan kişiler de karışmak.*|| **ayağa düşmek,** *1. {ağız} (Kadın için) yasa dışı cinsel ilişkilerle hayat sürdürmek; orospu olmak. 2. Aciz olmak. 3. Değerini ve saygınlığını yitirmek.* [DS]|| **ayağa fırlamak,** *Oturduğu yerden hızlı bir şekilde kalkmak, doğrulmak.*|| **ayağa geçirmek,** *1. (Pantolon, çorap, don gibi giyecek için) acele ile giymek. 2. (Ayaklarına ayakkabı, terlik vb. için) giymek.*|| **ayağa gelmek,** *{ağız} (İnek için) kızmak; kızışmak; çiftleşme arzusu duymak.* [DS]|| **ayağa ip takmak,** *{ağız} Ayıplamak; çekiştirmek; kötülemek; zemmetmek.* [DS]|| **ayağa kaldırmak,** *Telaş ve heyecan yaratmak.*|| **ayağa kalkmak,** *{ağız} (Kadın için) yasa dışı cinsel ilişkilerle hayat sürdürmek; orospu olmak.* [DS]|| **ayağı ağır,** *{ağız} Gebe.* [DS]|| **ayağa kalkmak,** *1. Dikelmek. 2. mec. Telaşa kapılmak. 3. Saygı ifadesi olarak oturduğu yerden kalkıp doğrulmak. 4. (Hasta için) iyileşmek.*|| **ayağı ağırlı,** *{ağız} 1. Gebe. 2. Yüklü.* [DS] || **ayağı ağmak,** *{ağız} 1. Düşmek. 2. İyi bir durumdan kötü duruma düşmek.* [DS]|| **ayağı alışmak,** *Bir yere sık sık gitmeye başlamak; dadanmak.*|| **ayağı almak,** *{ağız} Oyun havasının temposuna ayak uydurmak.* [DS]|| **ayağı bozuk,** *{ağız} (Kadın için) ahlakı bozuk; fahişe.* [DS]|| **ayağı çarıklı,** *Kurnaz ve becerikli köylü.*|| **ayağı çekilmek,** *{ağız} 1. İftiraya uğramak. 2. Ağızdan ağza dolaşmak.* [DS]|| **ayağı dışarı,** *1. {ağız} (Kadın için) başka erkeklerle ilişkide bulunan; fahişe. 2. (Erkek için) başka kadınlarla ilişkide bulunan; zampara.* [DS]|| **ayağı düşmek,** *Oradan geçmesi gerekmek.*|| **ayağı düz basmak,** *İşi yoluna girmek.*|| **ayağı düze basmak,** *Sıkıntıyı atlatmak, rahatlamak.*|| **ayağı ile gelmek,** *1. Bir yere kimse zorlamadan kendi isteği ile gelmek. 2. Bir şeyin emek çekilmeden elde edilmesi.*|| **ayağı karıncalı,** *{ağız} Bozuk ahlaklı; fahişe.* [DS]|| **ayağı kaymak,** *Kötü yola düşmek.*|| **ayağı kesilmek,** *Bir daha gelmez olmak.*|| **ayağı köstekli,** *Yürümekte geç kalmış çocuk.*|| **ayağım yağlı,** *{ağız} folk. Tek ayak üstünde oynanan bir çocuk oyunu.* [DS]|| **ayağına bağ olmak,** *1. Birinin bulunduğu yerden ayrılmasına engel olmak. 2. Birinin işleri için engel olmak.*|| **ayağına bağ vurmak,** *Birinin iş ve çalışmaları için engel çıkarmak.*|| **ayağına balta** (v)**urmak,** *İşine engel olmak.*|| **ayağına baş** (v)**urmak,** *Ayağına kapanmak.*|| **ayağına bok bulaşmak,** *{ağız} Ceza almayı gerektiren bir suçla ilgisi olmak; kötü, iğrenç bir olayda suçlu olmak.* [DS]|| **ayağına çabuk olmak,** *1. Ayak işlerini çabuk yapmak. 2. Gidilecek yere çabuk gitmek veya gelmek.*|| **ayağına çağırmak,** *Yanına gelmesini is-*

temek.|| **ayağına çelme takmak,** *1. Biri yürürken önüne ayak uzatıp düşürmek. 2. Birinin yükselmesine, ilerlemesine engel olmak.*|| **ayağına dolanmak,** *1. Birinin yürümesine engel olmak. 2. Çalışan birinin iş yapmasına engel olmak. 3. Başkası için tasarlanan kötü niyetli bir iş başarılamamak ve zararı sahibine geri dönmek.*|| **ayağına dolaşmak,** *1. Birinin yürümesine engel olmak. 2. Çalışan birinin iş yapmasına engel olmak. 3. Başkası için tasarlanan kötü niyetli bir iş başarılamamak ve zararı sahibine geri dönmek.*|| **ayağına donu yok, fesleğen takar başına,** *Yoksulluğuna aldırmadan süslenmeye kalkar.*|| **ayağına düşmek,** *Ayağına kapanmak.*|| **ayağına gelmek,** *1. Alçak gönüllülük göstererek birinin yanına varmak. 2. Mecbur olarak birine gelmek. 3. (Kısmet için) emek harcamadan arzu edilen bir şeye kavuşmak.*|| **ayağına gitmek,** *1. Alçak gönüllülük göstererek birinin yanına varmak. 2. Saygı duyarak yanına gitmek. 3. Mecbur olarak birine gelmek.*|| **ayağına ip takmak,** *1. Hakkında konuşmak. 2. Gıyabında dedikodu yapmak.*|| **ayağına kapanmak,** *1. Özür dilemek amacıyla yalvarmak. 2. Nüfuzlu birine aczini belirtmek. 3. Alçalarak yalvarmak.*|| **ayağına kara su inmek,** *Ayakta durmak veya çok yürümekten dolayı ayakları yorulmak.*|| **ayağına kira istemek,** *Gelmeye veya gitmeye üşenmek; nazlanmak.*|| **ayağına oturmak,** *(Ayakkabı için) tam ayağına göre olmak.*|| **ayağına sıcak su mu, soğuk su mu?** *Çok seyrek gelen misafirler için söylenen sitem ve sevinç sözü.*|| **ayağına sıkı,** *Hızlı ve çok yürüyen.*|| **ayağına üşenmek,** *1. Tembellik, uyuşuklık. 2. Ayak işlerini yapmaktan üşenmek.*|| **ayağına üşenmemek,** *1. Çalışkan ve çabuk olmak. 2. Ayak hizmetlerini üşenmeden yapmak. 3. Yürümeye üşenmemek.*|| **ayağına yüz sürmek,** *1. Her hangi bir sebeple gidip yalvarmak. 2. Emrinden çıkmayacağını bildirmek. 3. Saygıda aşırı gitmek.*|| **ayağında top tutmak,** *spor. Futbolda topla fazla oyalanıp arkadaşlarına zamanında topu ulaştıramamak.*|| **ayağın durmak,** *{ağız} Saygı göstermek.* [DS]|| **ayağını alamamak,** *Bir yere gitmekten kendini alıkoyamamak.*|| **ayağını almak,** *{ağız} 1. Ayağını kaydırmak; kötülük yapmak. 2. (Kişi için) ortalıkta dolaşarak çalışmasına engel olmak; ayağa takılmak. 3. Günahını almak; zanda bulunmak. 4. Aleyhinde konuşmak. 5. (Hasat için) sona erdirmek; bitirmek.* [DS]|| **ayağını altına almak,** *Tek bacağını altına alarak yere oturmak.*|| **ayağını bağlamak,** *Birinin iş ve çalışmaları için engel çıkarmak.*|| **ayağını çekmek,** *1. Gitmekten vazgeçmek. 2. Gitmeyi kesmek.*|| **ayağını çıkartmak,** *Ayakkabılarını çıkarmak.*|| **ayağını denk almak,** *Hareketlerine dikkat etmek, başkalarını rahatsız etmemek.*|| **ayağını denk basmak,** *Dikkatli ve uyanık davranmak.*|| **ayağını esirgemek,** *{ağız} Gitmekten çekinmek.* [DS]|| **ayağını giymek,** *Ayakkabılarını ayağına giymek.*|| **ayağını kaldırmak,** *{ağız} (Memur için) başka yere atanmak; nakledilmek.* [DS]|| **ayağını kaydırmak,** *Birini, bir fırsatını bulup işinden etmek.*|| (birinin) **ayağını kesmek,** *O kişiyi, bir yere uğramaz hâle getirmek; gelmesine engel olmak.*|| (bir yerden) **ayağını kesmek,** *Oraya uğramaz olmak.*|| **ayağının altına almak,** *1. Dövmek. 2. Ayakları ile üzerine basmak, çiğnemek. 3. Üstüne çıkmak.*|| **ayağının altına karpuz kabuğu koymak,** *Birinin işini ve düzenini sezdirmeden bozmak.*|| **ayağının altına sabun kalıbı koymak,** *Birinin işini ve düzenini sezdirmeden bozmak.*|| **ayağının altına yatırmak,** *Dövmek.*|| **ayağının bağını çözmek,** *1. Boşamak. 2. Serbest bırakmak. 3. Boşanmak.*|| **ayağının bastığı yerde ot bitmemek,** *Gittiği yere uğursuzluk getirmek.*|| **ayağının pabucu olamamak,** *Değer bakımından karşılaştırılan kişiden çok aşağıda bulunmak.*|| **ayağının pabucunu başına giydirmek,** *1. Değersiz birine olduğundan fazla değer vermek. 2. Dengi olmayan biri ile evlenmek.*|| **ayağının tozu ile,** *1. Gelir gelmez, hemen. 2. Hiç dinlenmeden.*|| **ayağının türabı olmak,** *1. "Ayağını bastığın toprak olayım." anlamında aşırı saygı gösterme ifadesi. 2. Kul, köle gibi bağlanıp hizmet etmek.*|| **ayağının ucuna basmak,** *Gürültü yapmamağa özen göstererek sessiz ve yavaş yürümek.*|| **ayağını öpmek,** *1. Büyük bir alçak gönüllülük ve aşırı saygı göstermek. 2. İşlenen bir kusur için özür dilemek. 3. Yalvarmak.*|| **ayağını sürümek,** *1. Verilen bir görevi oyalanarak yapmak. 2. Bir yerden uzaklaşmak niyetinde olmak. 3. (Misafir için) daha kalabalık misafir gelmesine neden olduğunu sanmak. 4. Ölmek üzere olmak.*|| **ayağını tek** (dek) **atmak,** *Hareketlerine dikkat etmek, başkalarını rahatsız etmemek.*|| **ayağını tetik atmak,** *Hareketlerine dikkat etmek, başkalarını rahatsız etmemek.*|| **ayağını turgurmak,** *Ayağa kaldırmak, ayak üzeri durdurmak.*|| **ayağını vurmak,** *(Ayakkabı için) ayakta yara açmak.*|| **ayağını yere bastırmamak,** *1. Birini sürekli olarak araçla gezdirmek; hiç yürütmemek. 2. Çok fazla itibar göstermek.*|| **ayağını yorganına göre uzatmak,** *Giderini gelirine göre düzenlemek.*|| **ayağı pek,** *{ağız} Atik; çevik.* [DS]|| **ayağı sınmak,** *{ağız} Doğum yapmak.* [DS]|| **ayağı sıvık,** *Bir yerde duramayan, sürekli dolaşan.*|| **ayağı suya değmek,** *1. Bir gerçeği sonradan anlayıp pişmanlık duymak. 2. Bir şeyin önemini sonradan anlamak.*|| **ayağı şaşmak,** *1. Ayağı sürçmek, kaymak. 2. Uygunsuz ve yanlış harekette bulunmak.*|| **ayağı takılmak,** *Bir engelle karşılaşmak.*|| **ayağı taşa dokunmak,** *Bir engelle karşılaşmak.*|| **ayağı uğurlu,** *Gelişinden dolayı hayır görülen kişi.*|| **ayağı uğurlu gelmek,** *Gittiği yerde hayırlı işlere sebep olmak.*|| **ayağı üzengide olmak,** *Hareket etmek üzere hazır beklemek.*|| **ayağı yanmış it gibi,**

Yerinde durmayıp oradan oraya koşturmak.|| **ayağı yeğni,** *{ağız} Atik; çevik.* [DS]|| **ayağı yer basmamak,** *Sevinçten yerinde duramamak.*|| **ayağı yerden kaldırmak,** *1. Ayağı yere değmez olmak. 2. Bir taşıta binerek yaya yürümekten kurtulmak.*|| **ayağı yerden kesmek,** *1. Ayağı yere değmemek. 2. Bir taşıta binerek yaya yürümekten kurtulmak.*|| **ayağı yürüten baştır,** *Halkın huzur ve güvenini sağlayan, ülkenin gelişmesini planlayan ve yürütenler daima başta bulunan yöneticilerdir.*|| **ayak açmak,** *1. ed. (Sazı eline ilk alan için) atışmalarda belli bir kafiye (ayak) ile şiire başlamak; ayak vermek. 2. {ağız} folk. (Nişanlı kız için) ilk olarak nişanlısının evi çevresinde gezi yapmak.* [DS]|| **ayak alışverişi,** *{ağız} Çerçilik; gezgin satıcılık.* [DS]|| **ayak almak,** *{eAT} 1. Çelme takıp yere sermek. 2. Aleyhinde bulunarak saygınlıktan düşürmek; güçten düşürmek. 3. {ağız} Oyunda ayaklar çalgının temposuna uymak.* [DS] *4. {ağız} Bir kişinin kötülüğüne çalışmak; manen yüklenmek.* [DS]|| **ayak altı,** *1. Gelip geçilen, kalabalık yer; gelip geçenlerin çok olduğu yer; ortalık. 2. {ağız} Kapı önü.* [DS]|| **ayak altında dolaşmak,** *Bir iş görmediği hâlde çalışanların işine engel olacak biçimde dolaşmak.*|| **ayak artmak,** *{ağız} 1. Bir kimsenin kötülüğüne çalışmak. 2. Bir kimseye manen yüklenmek.* [DS]|| **ayak atmak,** *1. Yürüyüş ve dansta ayağını ileri veya geri hareket ettirmek. 2. İlk defa gitmek. 3. Gitmek, varmak. 4. Girmek.*|| **ayak atmamak,** *Bir yere hiç gitmemek, uğramamak.*|| **ayak ayak,** *{eAT} Basamak basamak, kademe kademe, derece derece; yavaş yavaş.*|| **ayak ayak üstüne atmak,** *İskemle veya koltukta bir bacağı diğerinin üstüne koyarak oturmak.*|| **ayak bacı,** *{eAT} Satılan canlı hayvanlardan alınan vergi.*|| **ayak bağı,** *Bir yere gitmeye engel olan şey.*|| **ayak bağı kesmek,** *{ağız} Yürüme çağına geldiği hâlde yürüyemeyen çocukların ayaklarına ip bağlayarak bu ipi kesmek.* [DS]|| **ayak bağı olmak,** *1. Bir kimsenin çalışmasına ve hareketlerine engel olmak. 2. Yapmakta olduğu iş için engel çıkarmak.*|| **ayak bağlamak,** *{ağız} Bir yere sık sık gelip gitmeye alışmak.* [DS]|| **ayak basımı,** *{eAT} Yere basan ayağın boyu kadarlık ölçü.*|| **ayak basılmamış,** *(Yer için) üzerinde hiçbir insan yaşamayan.*|| **ayak basmak,** *1. Bir yere gitmek, girmek. 2. Bir taşıttan inmek. 3. Bir ülkeye varmak, almak; savaş için asker çıkarmak. 4. Egemenliği altına almak. 5. Yeni bir ortama, topluluğa girmek. 6. {eAT} Karşı koymak; direnmek; ısrar etmek; azmetmek.*|| **ayak basmamak,** *Bir yere hiç gitmemek, uğramamak.*|| **ayak beraber,** *{eAT} Hep birlikte; beraberce.*|| **ayak berberi,** *{eAT} Gezici berber.*|| **ayak bileği,** *anat. Baldır kemikleri ile ayak tarakları arasında bulunan ve yedi kemikten oluşan bölüm.*|| **ayak çelmek,** *Birinin düşmesi için ayağına çelme takmak.*|| **ayak çeşmesi,** *{eAT} Hela.*|| **ayakda kalmak,** *{eAT} İşi ilerletemeyip yarıda bırakmak.*|| **ayakda komak,** *Ortada bırakmak; avare etmek.*|| **ayakda koymak,** *{eAT} Ortada bırakmak; avare etmek.*|| **ayakdan ayağa,** *{eAT} Her bir basamakta.*|| **ayakdan başa,** *{eAT} Baştan ayağa.*|| **ayakdan bırakmak,** *{eAT} 1. Düşürmek; yıkmak. 2. Yürüyemez duruma getirmek.*|| **ayakdan çıkmak,** *{eAT} Hareket etmeye gücü kalmamak; kendini yitirmek.*|| **ayakdan düşmek,** *{eAT} 1. Yıkılmak. 2. Güçsüz kalmak. 3. Aciz düşmek; felakete uğramak.*|| **ayakdan salmak,** *{eAT} Çökertmek; düşürmek.*|| **ayak davıştısı,** *{ağız} Ayak sesi.* [DS]|| **ayak davuşı,** *{eAT} Ayak sesi; ayak patırtısı.*|| **ayak değiştirmek,** *Askerlerin uygun adım yürürken adımını diğerlerine uydurmak amacıyla kısa bir adım ile sağ adımı yerine sol adım atmak.*|| **ayak deri,** *{eAT} İşçiye verilen ücret; alın teri.*|| **ayak derligi,** *{eAT} İşçilik ücreti.*|| **ayak diremek,** *1. İnatçılık etmek; yapmamakta ısrar etmek. 2. Düşüncesinden ve tutumundan taviz vermemek.*|| **ayak divanı,** *1. İmparatorluk döneminde acil hâllerde o anda bulunulan yerde padişahın katılmasıyla yapılan toplantı. 2. Bir meclisin ayakta toplanarak karar alması. 3. {eAT} Ayaküstü acele yapılan toplantı.*|| **ayak dolamak,** *{eAT} İftira ederek kötü duruma düşürmek.*|| **ayak dolaşığı,** *{ağız} Ayak altında dolaşan; serbest harekete engel olan; ayak bağı.* [DS]|| **ayak dönme,** *{ağız} folk. Gelinin evlendikten on beş gün sonra baba evine ilk gidişi.* [DS]|| **ayak dönümü,** *{ağız} folk.* → ayak dönme. [DS]|| **ayak döşeği,** *{ağız} folk. Nişan takılırken kızın ayağının altına serilen hediyelik kumaş.* [DS]|| **ayak durmak,** *{eAT} Ayak üstünde durmak; ayakta durmak.*|| **ayak duşağı,** *{ağız} Hayvan kösteği.* [DS]|| **ayak dutmak** (tutmak), *Kadeh sunmak, içki vermek.*|| **ayak eni,** *{ağız} folk. 1. Nişan takılırken kızın ayaklarının altına serilen hediyelik kumaş. 2. Evlenen kız baba evinden çıkarken ayaklarının altına güvey tarafından serilen kumaş.* [DS]|| **ayak eskisi,** *{ağız} 1. Ayakkabı. 2. Ayakkabı eskisi. 3. Kundaklanan bebeklerin ayaklarına sarılan bez. 4. Rezil; kepaze.* [DS]|| **ayak eşiği,** *{ağız} Eşik.* [DS]|| (bir) **ayak evvel,** *Bir an önce; ilk sırada; ilk önce; tezden.*|| **ayak gezeletmek,** *{ağız} Vakit geçirmek; zaman öldürmek; ayak sürümek.* [DS]|| **ayak gitmek,** *{ağız} (Ayak için) çalınan havaya uymak; ayak uydurmak.* [DS]|| **ayak götürmek,** *{eAT} 1. Çabucak huzurdan çekilmek. 2. Çekilip gitmek, ayağını çekmek.*|| **ayak götürüp gitmek,** *{eAT} Çekilip gitmek; ayağını çekmek.*|| **ayak işi,** *1. Bir iş yerinde asıl üretimle ilgili olmayan getir-götür işleri. 2. {ağız} Gezgin satıcılık; çerçilik.* [DS]|| **ayak işleri görmek,** *Hademelik, hizmetçilik gibi getir-götür işleri yapmak.*|| **ayak izi,** *Yürürken ayakların yerde bıraktığı iz.*|| **ayak kaldırmak,** *{ağız} Çabuk yürümek; acele et-*

mek. [DS]|| **ayak karısı,** *{ağız} Kötü yola düşmüş kadın; fahişe.* [DS]|| **ayak kavafı,** *Çok gezen.* | **ayak keseri,** *{ağız} Büyük marangoz keseri.* [DS]|| **ayak kesme,** *{ağız} folk. Yürümesi geciken çocuklar için yapılan tören.* [DS] || **ayak kirası,** *1. folk. Bir haber veya eşya getirene zahmeti için verilen para; bahşiş. 2. {ağız} folk. Gelin attan inerken verilen hediye.* [DS]|| **ayak koymak,** *{eAT} Ayak basmak, girmek.* ‖ **ayaklar altına almak,** *1. Değer vermemek. 2. Hor görmek. 3. Hakaret etmek.* ‖ **ayaklar altında bırakmak,** *Korumak ve kollamak zorunda olduğu birinin ezilmesine, yok olmasına göz yummak.*|| **ayaklar altında ezilmek,** *Güçlülerin tahakkümü altında yok olmak; varlık gösterememek.*|| **ayaklara salmak,** *{eAT} Ayak altına atmak; ayak altında bırakmak.* ‖ **ayaklar baş, başlar ayak olmak,** *Çalışkan, dürüst ve değerli kişilerin görevden alınarak, beceriksiz ve sıradan kişilerin görev başına getirilmesi.*|| **ayakları birbirine dolaşmak,** *1. Yorgunluk, heyecan vb. sebeplerden yürüyemez olmak. 2. Adım atacak gücü kalmamak.*|| **ayakları geri geri gitmek,** *Bir yere isteksizce gitmek.*|| **ayakları karıncalanmak,** *Hareketsizlikten dolayı ayakları uyuşmak.*|| **ayaklarına dolanmak,** *1. Birinin yürümesine engel olmak. 2. Çalışan birinin iş yapmasına engel olmak. 3. Başkası için tasarlanan kötü niyetli bir işi başarılamamak ve zararı sahibine geri dönmek.*|| **ayaklarına dolaşmak,** *1. Birinin yürümesine engel olmak. 2. Çalışan birinin iş yapmasına engel olmak. 3. Başkası için tasarlanan kötü niyetli bir iş başarılamamak ve zararı sahibine geri dönmek.*|| **ayaklarına düşmek,** *Birine çok yalvarmak.* ‖ **ayaklarına kapanmak,** *Özür dilemek, çok yalvarmak.*|| **ayaklarına kara sular inmek,** *Ayakta durmak veya çok yürümekten dolayı ayakları yorulmak.*|| **ayaklarını çıkartmak,** *Ayakkabılarını çıkarmak.* ‖ **ayaklarının altında olmak,** *Yüksek bir yerden manzarayı bütünüyle görebilmek.*|| **ayaklarının ucuna basmak,** *Gürültü yapmamağa özen göstererek sessiz ve yavaş yürümek.*|| **ayaklarını öpmek,** *1. Büyük bir alçak gönüllülük ve aşırı saygı göstermek. 2. İşlenen bir kusur için özür dilemek. 3. Yalvarmak.*|| **ayaklarını sürümek,** *1. İsteksiz isteksiz çalışmak veya yürümek. 2. Bir misafirin getirdiği uğur sebebiyle ardından daha çok misafirin gelmesi.*|| **ayakları suya ermek,** *1. Bir gerçeği sonradan anlayıp pişmanlık duymak. 2. Bir şeyin önemini sonradan anlamak.* ‖ **ayakları uğurlu gelmek,** *Varılan yerde sevindirici olaylar meydana gelmek.* | **ayakları yerden kesilmek,** *1. Ayağı yere değmez olmak. 2. Bir taşıta binerek yürümekten kurtulmak. 3. (Sevdiğine kavuşan kız veya kadın için) aşırı mutluluk duymak; mutluluktan uçacak gibi olmak. 4. Uçmak.*|| **ayakları yere basmak,** *Hayal kurmaktan vazgeçip gerçeklere dönmek.*|| **ayakları yere değmemek,** *Sevinçten, mutluluktan uçarcasına yürümek.*|| **ayak makinesi,** *Pedal ile çalışan dikiş makinesi.* ‖ **ayak mühürlemek,** *tasvf. Dergâhlarda dervişlerin şeyh huzuruna çıkararak sağ ayağının baş parmağını sol ayağının baş parmağı üzerine koymak suretiyle şeyhinin emrinden dışarı çıkmayacağına dair söz ve karar vermek.*|| **ayak nā'ibi,** *{eAT} Gezgin yargıç.*| **ayak orusı,** *{eAT} Hela.*|| **ayak oyunu,** *1. Şaşırtmaca hareketler. 2. Tenis, boks ve eskrim gibi sporlarda sporcunun en uygun ve hakim durumda bulunmasını sağlayan duruş.*|| **ayak patırtısı,** *Yürürken ayakların çıkardığı ses.*|| **ayak satıcısı,** *Gezgin satıcı; seyyar satıcı; bohçacı.*|| **ayak sesi,** *Yürürken ayakların çıkardığı ses.*|| **ayak sürtmek,** *İşsiz güçsüz, başıboş dolaşmak.*|| **ayak sürümek,** *1. İsteksiz isteksiz çalışmak veya yürümek. 2. Bir misafirin getirdiği uğur sebebiyle ardından daha çok misafirin gelmesi.*|| **ayakta kalmak,** *1. Oturacak yer bulamamak. 2. Yıkılmamak, durmak. 3. {eAT} İşi ilerletemeyip yarıda bırakmak.*| **ayak takımı,** *1. Görgüsüz ve bilgisiz kişiler. 2. İşe yaramaz, beceriksiz insan kalabalığı; külhanbeyi; serseri; kopuk.*|| **ayakta komak** (koymak), *{eAT} Garip ve avare etmek, ortada bırakmak.*|| **ayaktan,** *(Kasaplık hayvanlar için) canlı olarak.*|| **ayaktan ayağa,** *{eAT} Her bir basamakta.*|| **ayaktan başa,** *{eAT} Baştan başa; baştan ayağa; tümüyle.* ‖ **ayaktan bırakmak,** *{eAT} Yürüyemez duruma getirmek; düşürmek; yıkmak.*|| **ayaktan çıkmak,** *{eAT} Hareket etmeye gücü kalmamak, kendini kaybetmek.*|| **ayaktan düşmek,** *{eAT} 1. Güçsüz kalmak, yıkılmak, kuvvetten düşmek. 2. Acz içinde kalmak; felakete uğramak.*|| **ayaktan salmak,** *{eAT} Çökertmek; düşürmek.*| **ayak tarağı,** *anat. Ayak parmaklarının bağlı bulunduğu beş uzunca kemikten oluşan ve ayağın tümsekçe olan kısmı.*|| **ayak taşı,** *1. Yıkanırken ayağın kirini çıkarmaya yarayan pürtüklü taş; topuk taşı. {eAT} (aynı) 2. Okçuların yarışmada ok atacakları noktayı belirleyen ve ayaklarını üzerine basacakları taş. 3. {ağız} Seksek, kaydırak oyunu. 4. {ağız} Üzerine basılarak yıkanılan taş.* [DS]|| **ayak tayınmak,** *{eAT} Ayak diremek; ısrar etmek.*|| **ayakta uyumak,** *Çok dalgın ya da dalgın olmak.*|| **ayak tavışı,** *{eAT} Ayak sesi; ayak patırtısı.*|| **ayak tavuşdusu,** *{eAT}* → ayak tavışı.|| **ayak tavuşı,** *{eAT} Ayak sesi; ayak patırtısı.*|| **ayak tedavisi,** *Hastanede yatmaksızın doktora veya hastaneye gidip gelinerek yapılan tedavi.*|| **ayak teri,** *1. Ayak parmağı aralarından çıkan ter. 2. {eAT} Bir işten ücret almadan çalışanlara verilen emek parası veya bahşiş. 3. {ağız} Yol parası.* [DS]|| **ayak tolamak,** *{eAT} Birine iftira ederek kötü duruma düşürmek.*|| **ayak tonı,** *{eAT} Don; iç çamaşırı.*|| **ayak topu,** *Futbol.*|| **ayak tutmak,** *{ağız} Söz açmak; öncülük etmek.* [DS]|| **ayak ucu,** *1. Yatan bir kimsenin ayaklarının bulunduğu taraf. 2. Yere serilen*

bir eşyanın alt tarafı. 3. Yere sadece ayak parmakları ile basarken ayak parmaklarının oluşturduğu dar dayanma yüzeyi.|| **ayak uydurmak,** *1. Tabi olmak, uymak. 2. as. Askerlikte uygun adım yürümek. 3. Çağın gereklerine veya yaşayış tarzına göre davranmak. 4. ed. Saz şairlerinin atışmalarda ayağı, önceki şairin ayağına uydurmaları işi.*|| **ayak üzere gelmek,** *{eAT} Ayağa kalkmak, dikelmek.*|| **ayak üzerine gelmek,** *{eAT}* → ayak üzere gelmek.‖ **ayak vermek,** *ed. Saz şairlerinin atışmalarda sazı eline ilk alanın, belli bir kafiye (ayak) ile şiire başlaması; ayak açmak.*|| **ayak yapmak,** *{ağız} 1. Kandırmak. 2. Söz açmak; öncülük etmek. 3. Bildiği hâlde bilmezmiş gibi yapmak.* [DS]‖ **ayak yolama,** *{ağız} Keçi yolu.* [DS]|| **ayak yolu,** *{ağız}* → ayakyolu. [DS]

ayak[2], [ayak] *{eAT} sf.* (Küpe vb. için) saçak; saçaklı.

ayakaltı, [ayak+alt-ı] *is.* Yol uğrağı olan, herkesin gelip geçtiği yer; çiğnek; işlek; uğrak.

ayakbastı, [ayak+bas-tı] *is.* Bir ülkeye girenden alınan vergi; ayakbastı parası.

ayakça, [ayak-ça] *{eT} zf.* **1.** Aşağı doğru; engine. **2.** *{ağız}* Ayak üzere. [DS]

ayakçak, -ğı [ayak-çak] *is.* **1.** Yüksek bir yere ulaşmak için üzerine çıkılan eşya. **2.** Seyyar merdiven. **3.** Çocukların veya sirklerde cambazların uzun boylu görünmek için çatalına ayaklarını basarak kullandıkları sırık. **4.** Dokuma tezgâhlarında çözgü hareketini sağlamak için kullanılan pedal. **5.** Ekin biçerken ayaklara sarılan ot demetleri. **6.** Karda yürümeyi kolaylaştıran geniş yüzeyli bir çeşit dış ayakkabı. **7.** *{ağız}* Arkalıksız iskemle. [DS] **8.** *{ağız}* Merdiven; merdiven basamağı. [DS] **9.** *{ağız}* Direğe çıkmaya yarayan aygıt. [DS] **10.** *{ağız}* Taban ve koncu tek parça ağaçtan yapılmış, burnuna meşin geçirilmiş ayakkabı. [DS] **11.** *{ağız}* Takma ayak. [DS]

ayakçalık, -ğı [ayak-ça-lık] *{ağız} is.* **1.** Sacayak. **2.** Meyve toplamaya yarayan üç ayaklı merdiven. [DS]

ayakçı, [ayak-çı] *is.* **1.** Bir iş yerinde ayak işlerini gören kimse; ayakta çalışan işçi; hademe; hizmetli. **2.** Otobüs terminallerinde, taksi duraklarında müşteri toplayan kişi. **3.** *{ağız}* İşçi başı. [DS] **4.** *{ağız}* Ekin işi bitinceye kadar çalışan tarla işçisi. [DS] **5.** *{ağız}* Seyyar satıcı; çerçi. [DS] **6.** *tasvf.* Mevlevi ve Bektaşi dergâhlarına girmeye karar veren bir kişinin, geçirmesi gereken on sekiz merhaleden ilki sayılan mutfak hizmetinde bulunduğu adaylık süresinde, kendisine verilen ad. **7.** *{ağız}* Haydut; şaki. [DS] **8.** *{ağız}* Harmanı dövmüş, henüz savurma durumuna getirememiş kimse. [DS]

ayakçı[2], [ay-ak-çı] *{eT} is.* Çanakçı; kâseci. [Mühennâ] [DLT]

ayakçık, -ğı [ayak-çık] *{ağız} is.* **1.** Çocukların boylarını uzun göstermek için bir çatalına basarak yürüdükleri sopa. **2.** Seyyar merdiven. [DS]

ayakçılık, -ğı [ayak-çı-lık] *{ağız} is.* Çorabın taban kısmı. [DS]

ayakçın, [ayak-çın] *is.* Dokuma tezgâhlarında ayakla basılarak atkı ipliklerinin (mekik) hareketini sağlayan tahta parçası.

ayakdaş, [ayak-daş آياقداش] *is.* **1.** *{eAT}* İşlerini el birliği ile yapanlardan her biri. **2.** *{ağız}* Yol arkadaşı; yoldaş. [DS] **3.** *{ağız}* Eş; zevce. [DS] **4.** *{ağız}* Arkadaş. [DS] ◘ **ayakdaş olmak,** *{eAT} Ayak uydurmak.*

ayakkabı, -yı [ayak+ka(p)-ı] *is.* Ayağı korumak için genellikle deri ve sentetik maddelerden yapılmış dış giyim eşyası. ◘ **ayakkabı çevirmek,** *1. folk. Misafirlerin giderken daha kolay giyebilmeleri için ayakkabılarını gidiş yönüne göre düzenlemek. 2. İstenmeyen birini gitmeye zorlamak. 3. tasvf. Tekke şeyhinin, bir dervişin ceza olarak dergâhtan ayrılmasını istemesi durumunda ayakkabılarını burunları dışarı, topukları kapıya gelecek şekilde koydurtması.*|| **ayakkabı dolabı,** *Evlerde ayakkabıların konulduğu dolap; ayakkabılık.*| **ayakkabı sıkmak,** *(Ayakkabı için) dar gelerek ayakları rahatsız etmek.*|| **ayakkabı vurmak,** *(Ayaklara uygun olmayan ayakkabı için) ayakta yara açmak.*‖ **ayakkabısı dama atılmak,** *İtibardan düşmek; pabucu dama atılmak.*

ayakkabıcı, [ayakkabı-cı] *is.* **1.** Ayakkabı yapan veya satan kimse; kunduracı; pabuççu. **2.** Ayakkabı tamircisi. **3.** *gnşl.* Ayakkabı satılan yer.

ayakkabıcılık, -ğı [ayakkabı-cı-lık] *is.* **1.** Ayakkabıcının işi ve mesleği. **2.** Ayakkabı yapımı ile ilgili sanayi kolu.

ayakkabılık, -ğı [ayakkabı-lık] *is.* **1.** Evlerde ayakkabıların konulduğu dolap, raf; ayakkabı dolabı; ayakkabı rafı. **2.** *sf.* Ayakkabı yapmaya uygun (deri vb. malzeme).

ayaklama, [ayak-la-ma] *is.* Ayaklamak işi.

ayaklamak, [ayak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** Bir yeri ayakla ya da adımla ölçmek. **2.** Bir şeyin üzerinde görmeden sadece ayak yordamı ile yürümek. **3.** Ayak altına alıp çiğnemek; ayak altına almak *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Kötülemek; kovmak. [DS] **5.** *gçsz. {ağız}* Gezinti yapmak. [DS] **6.** *{ağız}* Çabuk yürümek. [DS]

ayaklandırma, [ayak-la-n-dır-ma] *is.* **1.** Ayaklandırmak işi. **2.** Ayaklanmasını sağlama.

ayaklandırmak, [ayak-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ayağa kaldırmak. **2.** İsyan için kışkırtmak; tahrik etmek. **3.** Bir şey yapmak üzere harekete geçirmek.

ayaklandurmak, [ayak-la-n-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Ayağa kaldırmak; ayağa kalkmasına yardım etmek.

ayaklanma, [ayak-la-n-ma] *is.* **1.** Ayaklanmak işi. **2.**

Devlet otoritesine karşı isyan etme; başkaldırma; başkaldırı; isyan.

ayaklanmak, [ayak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ayağa kalkmak; dikilmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** (Çocuk ve hayvan yavruları için) yürümeye başlamak. **3.** Gitmeye davranmak, gitmek için kalkınak. **4.** (Hasta için) iyileşerek yataktan çıkıp yürüyecek duruma gelmek. **5.** Devlet otoritesini yıkmak için isyan etmek; baş kaldırmak. **6.** *{eAT}* Ayakla çiğnenmek.

ayaklaşmak, [ayak-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Zıt gitmek; çekişmek. **2.** *dönşl. f.* Ayaklanmak; davranmak; kalkışmak. [DS]

ayaklı, [ayak-lı آيقلى] *sf.* **1.** Ayağı olan. **2.** Bir destek veya dayanakla yere basan, tutunan. **3.** Ayak gücüyle çalıştırılan. **4.** *mec.* Gezici; seyyar. **5.** *ed.* Türk halk edebiyatında ayak adı verilen kafiye, redif veya nakarat mısraı gibi unsurlarla meydana getirilmiş şiir. *Ayaklı kalenderî, ayaklı koşma, ayaklı mani, ayaklı semaî.* **6.** *{ağız}* (Hayvan için) yüksek boylu, iri ve bakımlı. [DS] **7.** *{ağız}* (Hayvan için) çabuk yürüyen. [DS] **8.** *is. {ağız}* Merdiven; merdiven basamağı. [DS] **9.** *{ağız}* Sahan. [DS] **10.** *{ağız}* Sacayak. [DS] **11.** *{ağız}* Bir tür ağaç karyola. [DS] **12.** *{ağız}* Arkalıksız iskemle. [DS] **13.** *{ağız}* Kadınların başlarına taktıkları 5-6 parçalı altın süs. [DS] **14.** *{ağız}* Gelinin odasına asılan süs. [DS] **ayaklı canavar,** *Yaramaz çocuk.*|| **ayaklı gazete,** *Bir yerde olan her şeyden haberi olan, havadis veren kişi.*|| **ayaklı küpe,** *{eAT} Salkım küpe.*|| **ayaklı kütüphane,** *Çok okumuş ve çok bilgi edinmiş kimse.*|| **ayaklı makas,** *Saç levhaları kesmek için kullanılan ayaklar üzerine oturtulmuş büyük makas.*|| **ayaklı makine,** *Ayak gücü ile çalıştırılan makine.*|| **ayaklı saya,** *folk. Halk hikâyelerinde ve masallarda secili ve kafiyeli olarak söylenen sözler.*

ayaklığ, [ayak-lığ] *{eT} sf.* Kâseli; çanaklı. [DLT]

ayaklık, -ğı [ayak-lık] *is.* **1.** Otururken veya bir iş yaparken işin gereği olarak ayakların dayandığı, konulduğu yer. **2.** Ayakla çalışan makine ve tezgâhlarda ayağın basıldığı parça; pedal. *{eAT} (aynı)* **3.** Elle taşınır merdiven. **4.** Üzerine basıp yüksekten bir şey almaya yarayan şey. **5.** Evlerde ayakkabıların çıkarıldığı yer. **6.** Kağnılar durduğunda yükün öküzlere binmesini önlemek için kağnı okuna dayanan destek; dayak. **7.** *{eAT}* Ayak zırhı. **8.** *{ağız}* Sokak kapısının eşiği. [DS] **9.** *{ağız}* Basma kadın şalvarlığı. [DS]

ayaklu, [ayak-lu] *{eAT} sf.* Ayaklı.

ayakmak[1], [ay-ık-mak / ay-ak-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Ayıkmak; kendine gelmek. **2.** Batmak; gurup etmek. [DS]

ayakmak[2], [aya-k-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* El ayası ile süpürmek. [DS]

ayakman, [ayak-man] *{ağız} is.* **1.** Takunya; nalın. **2.** Basamak; merdiven basamağı. **3.** Çocukların ve cambazların yüksek görünmek için çatalına bastıkları sırık. [DS]

ayaksındırmak, [ayak-sın-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Boşuna zahmet vermek; yormak. **2.** Yol ettirmek. [DS]

ayaksınmak, [ayak-sın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Zahmet etmek. **2.** Sık sık gidip gelmek; yol etmek. **3.** (Hayvan için) sudan geçerken ayakları ile suyu bulandırmak. [DS]

ayaksız, [ayak-sız) *sf.* Ayağı olmayan.

ayaksızlar, [ayak-sız-lar] *is. zool.* Omurgalı hayvanlardan kolsuz, bacaksız amfibyumlar alttakımı, *(Gymnophiona).*

ayakta, [ayak-ta) *zf.* **1.** Oturmuş veya yatmış hâlde değil, ayağa kalkmış vaziyette; ayaklar üzerinde durarak. **2.** *mec.* Telaşlı. **3.** *mec.* Karışıklık ve kargaşa hâlinde. **ayakta durmak,** *1. Oturmadan ayakları üzerine basarak durmak; dikilmek; dikelmek. 2. Yıkılmadan, kaybolmadan durmak; yaşamak.*|| **ayakta tedavi,** *Hastanede yatmaksızın doktora veya hastaneye gidip gelinerek yapılan tedavi.*|| **ayakta tutmak,** *1. Oturtmamak. 2. Yıkılmasına ve yozlaşmasına meydan vermemek. 3. Bir kuruluşun yaşamasını sağlamak.*|| **ayakta uyumak,** *1. Çok dalgın ve yorgun olmak. 2. Olan bitenin farkına varamamak; gaflete dalmak*

ayaktaş, [ayak-daş > ayak-taş آياقطاش] *is.* **1.** İşlerini el birliği ile yapanlardan her biri. *{eAT} (aynı)* **2.** Arkadaş. **3.** *{ağız}* Yol arkadaşı; yoldaş; hempâ. [DS] **4.** *{ağız}* Suç ortağı. [DS]

ayakucu, [ayak+u(ç)-u] *is. gök b.* Düşey doğrultunun gök küresini deldiği noktalardan ufkun altında kalanı.

ayaküstü, [ayak+üst-ü] *zf.* **1.** Oturmadan, ayakta durarak; ayak üzeri. **2.** Kısa bir zaman içinde.

ayaküzeri, [ayak+üzer-i] *zf.* **1.** Oturmadan, ayakta durarak; ayaküstü. **2.** Kısa bir zaman içinde.

ayakyolu, [ayak+yol-u] *is.* İnsanın sindirim artıkları ile idrarını boşalttığı temizlik yeri; apteshane; hela; kademhane; memişhane; kenef; tuvalet.

ayal[1]**, -li** [Ar. ıyāl > ʿayāl عيال] *(aya:l) {OsT} is.* **1.** Eş; karı. **2.** Aynı çatı altında oturup geçimleri aynı kişi tarafından sağlanan topluluk; aile.

ayal[2]**, -li** [Ar. ʿayāl > a yāl عيال] *(a-ya:l) {OsT} is.* Kadınlar; zevceler; ayaller.

ayalama, [aya-la-ma آيه له] *is.* **1.** Ayalamak işi; avuçlama. **2.** Avuç dolusu. **3.** *{ağız}* Toprak örtülü evlerin damındaki karları atmak için kullanılan geniş kürek; kürüden. [DS] **4.** *{ağız}* Harmanda tane karışık samanı yığmakta kullanılan büyük yaba; kürütkü; sıyırgı. [DS] **5.** *{ağız}* Harman dövüldükten sonra tınaz yapılırken altta kalan tanesi çok samanı

az kısım. [DS] **6.** *sf. {18. yy.}* (Taş için) avcu dolduracak büyüklükte olan.

ayalamak, [aya-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi elinin ayası ile tutmak, avuçlamak. **2.** Ekilmiş tarlayı düzeltmek; sürgülemek. **3.** *{ağız}* El ayası ile bir şeyi toplamak, süpürmek. [DS] **4.** *{ağız}* Tahılı ayıklamak, temizlemek. [DS] **5.** *{eT}* Elinin ayalarını birbirine vurmak; el çırpmak; alkışlamak. [DLT] **6.** *{ağız}* Uz kullanmak; kayırmak; korumak. [DS] **7.** *{ağız}* Sahip çıkmak; benimseyip kendine mal etmek. [DS] **8.** *{ağız}* Ayalama ile kar kürümek. [DS] **9.** *{ağız}* Harman sonunda harman yerinde kalan taneleri tırmıkla toplamak. [DS] **10.** *{ağız}* El tezgâhlarında varan gelen ağacı yukarı kaldırarak mekik yerini açmak. [DS]

ayalanmak, [aya-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Tohum için) çokça üremek; çoğalmak. [DS]

ayalı boyalı, [aya-lı + boya-lı] *ikile. sf.* (Kadın için) aşırı süslü; makyajlı.

ayalmak, [aya-l-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Uyanmak. [DS]

ayama, [ay-a-ma] *{ağız} is.* **1.** Ayamak işi. **2.** Takma ad; lakap. [DS]

ayamak[1], [ay-a-mak آیه مق] *gçsz. f. [-r] [-y(ı)-yor]* **1.** Saygı göstermek; hürmet etmek; saymak; ululamak. *{eT} {eAT} {ağız} (aymı)* [DLT] [EUTS] [Gabain] [DS] **2.** *{eT}* Lakap vermek. [Gabain] **3.** *{ağız}* Serbest büyümek; zorluk çekmeden gelişmek. [DS] **4.** *gçl. f.* Saygı ile anmak. **5.** *{eT}* Korumak; himaye etmek. [DLT] [Tekin] **6.** *{eT}* Arzulamak. [EUTS] **7.** *{ağız}* Uz kullanmak; kayırmak; korumak. [DS] **8.** *{ağız}* Çok yüz vermek; şımartmak. [DS] **9.** *{ağız}* Serbest bırakmak. [DS]

ayamak[2], [aya-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-y(ı) -yor]* **1.** Yasaklamak; menetmek. **2.** Karşı koymak; dayatmak. [DS]

ayamak[3], [aya-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-y(ı) -yor]* **1.** Yalnız kalmak. **2.** İşsiz kalmak. [DS]

ayamak[4], [aya-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-y(ı) -yor]* **1.** Temizlemek. **2.** Bitki ya da fidanın çevresini temizlemek; meydana çıkarmak. [DS]

ayamak[5], [ay-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-y(ı) -yor]* Mehtapta yürümek; gezmek. [DS]

ayamak[6], **-ğı** [aya-mak] *{ağız} is.* Üzerinden yalnız bir insan geçebilecek kadar merdivenimsi köprü. [DS]

a'yan, [Ar. ʿayn *(göz)* > a yān اعیان] *(a:-ya:n) {OsT} is.* **1.** Gözler. **2.** Bir yerin ileri gelen, nüfuzlu kişileri; eşraf; seçkinler. **3.** İmparatorluğun 1877 ve 1908 Meşrutiyet dönemlerinde danışma meclisi niteliğindeki Âyan Meclisi üyeliği yapmış kişiler. **4.** *{ağız}* Köy ya da mahalle muhtarı. [DS] **5.** *{ağız}* İhtiyar; yaşlı; koca. [DS] 🗗 **ayan azası,** *Meclisin kararlarını denetleyen kurul üyesi.*|| **ayan başı,** *Kasaba ya da köyün ileri gelen kişisi.*|| **ayan delisi,** *{ağız} Hoppa; şımarık.* [DS]|| **ayan meclisi,** *{OsT} Danışma kurulu; senato.*‖ **ayan ü eşraf,** *{OsT} İleri gelenler; seçilmişler; varlıklılar.*

ayan[1], [a-yeğen] *{ağız} ünl.* Yakın birine *"a yeğen, ayol"* gibi bir hitap sözü. [DS]

ayan[2], [Ar. ʿayn *(göz)* > ʿayān / ıyān عیان] *(aya:n) {OsT} sf.* Gözle görülür bir şekilde açık ve belli olan; âşikâr. 🗗 **ayān beyān,** *Apaçık, besbelli.*| **ayān etmek,** *Gözle görülür hâle getirmek.*|| **ayān-ı hāriciye,** *{OsT} Dış dünyadaki nesneler.*|| **ayān-ı muvassıta,** *{OsT} Aracı nesneler.*|| **ayān-ı müşahhās,** *{OsT} Gözle görülür, elle tutulur eşya.*‖ **ayān-ı sābite,** *{OsT} tasvf. Sofilere göre eşyanın yaratılmadan önce ilahi bilgide sabit olan biçimleri.*|| **ayān olmak,** *Açıkça belli olmak.*|| **ayān ve aşikâr olmak,** *Açıkça belli olmak.*

ayana, [ay+ana] *{ağız} is.* Ana; anne. [DS]

ayanç, [ay-a-nç / ay-ınç] *{eT} is.* **1.** Hürmet; saygı. [EUTS] **2.** Korku; heybet. [Gabain]

ayançang, [ay-a-nç-aiñ] *{eT} sf.* Saygıdeğer; hürmete layık; sanlı. [EUTS] [Gabain]

ayançsız, [ay-a-nç-sız / ay-ınç-sız] *{eT} sf.* Korkusuz. [Gabain]

ayandon, [Yun. aya andon] *is.* Ocak sonlarında (28-30 Ocak) görülen bir fırtına.

ayanen, [Ar. ʿayān > ʿayānen عیانًا] *(aya:'nen) {OsT} zf.* Açıkça.

ayanga, [? ayınga] *{ağız} is.* → ayınga. [DS]

ayanı, [ev yanı > ayanı] *{ağız} is.* Avlu; ev bahçesi. [DS]

ayaniyet, [Ar. ʿayān > ʿayāniyyet عیانایت] *(aya:niyet) {OsT} is.* Ortaya çıkma; açıklık.

ayanlama, [ayan-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Karanlığın aydınlanması; fena havanın iyileşmesi. **2.** Ağır hastanın tehlikeyi atlatması. [DS]

ayanlık, -ğı [ayan-lık] *(a-ya:nlık) is.* **1.** Ayan olma durumu; ileri gelenlerden olma; büyüklük. **2.** Senatörlük.

ayanmak, [aya-ñ-mak اياكمق] *{eAT} edil. f. [-ır]* İyi bakılmak, korunmak.

ayanta, [avanta / ayyār > ayanta ?] *{ağız}* Tembel; ihmalci. [DS]

a'yar, [Ar. ʿayr > aʿyār اعیار] *(a-ya:r) {OsT} is.* Eşekler.

ayar[1], [Ar. ʿayār / ıyār عیار] *(aya:r) {OsT} is.* **1.** Bir aygıtın veya düzeneğin arzu edilen en iyi biçimde çalışması için yapılan düzenleme ve işlem. **2.** Çalışma ve işleme düzeni için herkesçe kabul edilmiş ölçü; standart ölçü. **3.** Değer derecesi; kalite. **4.** Altın ve gümüş için saflık oranı; derece. **5.** *mec.* Bir kişinin itibar ve seviye durumu. **6.** *huk.* Kullanılan

ölçü ve tartı aletlerinde beraberlik, doğruluk ve hassaslık sağlayabilmek için belirlenmiş ölçüt. **7.** Mutluluk yolu. **8.** Hayvanların nallarını sağlamlaştırma. **9.** İnsanın değer ve seviye derecesi. **10.** *{ağız}* Bir tahıl ölçüsü. [DS] **11.** *{ağız}* Fındık taşımaya yarayan orta boy sepet. [DS] **12.** *{ağız}* Bir zeytin yağı ölçü birimi ve kabı. [DS] **ayara vurmak,** *Belirli bir ölçüye göre değerlendirmek.* || **ayar damgası,** *Altın ve gümüş süs eşyasının ayarını gösteren resmî damga.* || **ayâr-dân,** *{OsT} 1. Ölçü. 2. Değerbilir kimse.* || **ayardan düşmek,** *İtibarını kaybetmek; gözden düşmek.* || **ayar etmek,** *Bir aygıtın işleme düzeneğini istenilen biçime getirmek.* || **ayarı bozuk,** *1. İşlemesi çalışması istenilen düzene göre olmayan; ayarsız. 2. Davranışlarında denge bulunmayan; güven vermeyen (kişi).* || **ayar saati,** *Yer yüzünde kesin saati bulmak için başvurulan son derece hassas saat.*

ayar[2], [Ar. ʿayyār => ayar] *{ağız} sf.* **1.** İşten kaçan; tembel. **2.** Haşarılaşmış at. **3.** Hoş sohbet. [DS]

ayar[3], [eyer] *{ağız} is.* Eyer. [DS]

ayarcı, [ayar-cı] *is.* **1.** Esnafın elinde bulunan ölçü, tartı aletlerinin doğru ve hassas olup olmadığını kontrol eden görevli. **2.** Ayarı bozuk ve ayarlanması gereken düzenekleri ayarlayan kişi.

ayarlama, [ayar-la-ma] *is.* **1.** Ayarlamak işi. **2.** Bir düzeneği veya aleti çalışma bakımından istenilen ölçüye getirme işi. **3.** Bir aleti doğru işleyecek biçimde düzeltme. **4.** *mec.* İşleri zamanında yapılacak ve bitirilecek şekilde düzene sokma. **5.** *mec.* Birini kandırma, ayartma; ikna etme. **6.** Uyum gösterme.

ayarlamak, [ayar-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir düzeneğin veya aletin çalışma bakımından istenilen ölçüye gelmesini sağlamak. **2.** Yanlış işleyen bir aleti doğru işleyecek biçimde düzeltmek. **3.** *mec.* İşleri zamanında yapılacak ve bitirilecek şekilde düzenlemek. **4.** *mec.* Birini kandırmak, ayartmak; ikna etmek. **5.** Uyum sağlamak. **6.** *{ağız}* Azarlamak; tekdir etmek. [DS] **7.** *argo.* Birisini isteklerini kabule razı etmek. **8.** Birisine, bir başkası için yakın ilişki kurmayı kabul ettirmek.

ayarlanma, [ayar-la-n-ma] *is.* Ayarlanmak işi.

ayarlanmak, [ayar-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ölçüye uygun hâle getirilmek; ayar edilmek. **2.** *dönşl. f.* Davranışlarını kontrol altında tutabilir hâle gelmek.

ayarlaşmak, [ayyar => ayar-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Tembelleşmek. [DS]

ayarlatma, [ayar-la-t-ma] *is.* Ayarlatmak işi.

ayarlatmak, [ayar-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Başka birine ayarlama işini yaptırmak.

ayarlı, [ayar-lı] *sf.* **1.** (Bir alet veya makine için) doğru çalışması sağlanmış. **2.** (Altın ve gümüş için) ayarı ve ayar damgası bulunan.

ayarlık, -ğı [ayyar-lık] *{ağız} is.* Tembellik. [DS]

ayarmak, [ay-a-r-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Ardından gitmek. **2.** Kötü yola sapmak, baştan çıkmak; yolunu sapıtmak. **3.** *gçl. f.* Taklit etmek. **4.** Olumsuz bir işi yapmak için ikna etmek; kışkırtmak; kandırmak. **5.** *{ağız}* Ayartmak. [DS]

ayarsız, [ayar-sız] *sf.* **1.** Ayarı bozulmuş ve ayarlanmamış. **2.** Belli bir ayarı ve ayar damgası olmayan (altın ve gümüş). **3.** *mec.* Hareketleri tutarsız ve dengesiz; deli; şuursuz *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Dönek. [DS] **5.** *{ağız}* Terbiyesiz; edepsiz. [DS] **6.** *{ağız}* Namussuz. [DS] **7.** *{ağız}* Aşağılık; karaktersiz. [DS]

ayarsızlık, -ğı [ayar-sız-lık] *is.* **1.** Ayarsız olma durumu. **2.** *mec.* Tutarsız ve dengesiz olma.

ayart, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-mak] *{ağız} is.* Yoldan saptırma; kandırma. [DS]

ayarta, [?ayarta] *{ağız} sf.* **1.** Kendi işinde iyi çalıştığı hâlde başkasının işinde tembellik eden. **2.** Hayal seven; hayalperest. [DS]

ayartı, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ı] *is.* Baştan çıkarma, kandırma.

ayartıcı, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ıcı] *sf.* Doğruluktan, doğru yoldan saptıran; baştan çıkaran; ayartan.

ayartıcılık, -ğı [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ıcı-lık] *is.* **1.** Ayartıcı olma durumu. **2.** Ayartıcının niteliği.

ayartılma, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ılma] *is.* **1.** Ayartılmak işi. **2.** Kandırılma. **3.** Doğru yoldan saptırılma. **4.** Kışkırtılma.

ayartılmak, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ılmak] *edil. f. [-ır]* **1.** Ayartmak işi yapılmak. **2.** Birisi tarafından kandırılmak. **3.** Doğru yoldan saptırılmak; baştan çıkarılmak. **4.** Kışkırtılmak; tahrik edilmek.

ayartılmış, [ayar-t-ıl-mış] *{ağız} sf.* Şımarık. [DS]

ayartma, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-ma] *is.* Ayartmak işi.

ayartmak, [ayar-mak *(yoldan sapmak)* > ayar-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Yakınlık, arkadaşlık gibi etkilerden yararlanarak birini doğruluktan ayırmak, doğru yoldan saptırmak; baştan çıkarmak. **2.** Düşünce bakımından yanıltmak; kandırmak; aklını çelmek. **3.** Çeşitli vaatlerde bulunarak birini çalıştığı yerden ayırıp kendi işine veya hizmetine girmesini sağlamak. **4.** *{ağız}* Uyarmak; ikaz etmek. [DS]

ayas, [ay-ās] *{eT} is.* **1.** Ayaz; serinlik. [EUTS] **2.** Kölelere verilen ad. [DLT] **3.** *{ağız}* Çardak. [DS]

ayaş, [ay-mak > ay-a-ş] *{eT} sf.* Sözleşen; dostlaşan kimse [Mühennâ]

ayat[1], [Ar. ḥay'aṭ] *{ağız} is.* **1.** Evlerin önünde topraktan yapılmış kaldırım. **2.** Sundurma. **3.** Evlerde sofa. **4.** Kapı. **5.** Avlu; açık arsa. **6.** Alt kattaki sofa; taşlık. [DS]

ayat[2], [Ar. āyet *(işaret)* > āyāt آيات] *(a:ya:t) {OsT} is.* **1.** İşaretler; belirtiler. **2.** Mucizeler. **3.** Kur'an-ı Kerim'i meydana getiren cümleler. ◘ **āyāt-ı Kur'āniye,** *{OsT} Kur'an-ı Kerim'in ayetleri.*|| **āyāt-ı muhkemāt,** *{OsT} Anlamı kesin ve açık olan, başka türlü anlam verilmesi olanaksız olan ayetler.*|| **āyāt-ı müteşabihāt,** *{OsT} Anlamı kesinlik kazanmamış, tevil edilebilen, benzer durumlara uygulanabilen ayetler.*|| **āyāt-i şerîfe,** *{OsT} Mübarek ayetler.*

ayatan, [? ayatan] *{ağız}is.* Çukur yerlerde birikmiş yağmur suları. [DS]

ayatılmak, [ay-at-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Sayılmak; saygı gösterilmek. [EUTS]

ayatmak, [ay-at-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Saydırmak; hürmet ettirmek; itibar görmek. [EUTS] **2.** Korkutmak; teftiş etmek. [EUTS]

ayay, [ay-ay] *{ağız} is.* Parlak yıldız. [DS]

ayaz, [*eT.* ay-az / ay-ās ایاز] *is.* **1.** Açık, bulutsuz hava, *{eAT} (aynı).* **2.** Durgun ve bulutsuz havada çıkan sert soğuk; serinlik. *{eT}* [EUTS]. **3.** *{ağız} gnşl.* Dominoda noktasız taş. [DS] **4.** *{ağız}* Evlerin önündeki üstü açık balkon; tahtaboş. [DS] **5.** *{ağız}* Çardak. [DS] **6.** *{ağız}* Aydınlık; ışık. [DS] **7.** *{ağız}* Yıldız. [DS] **8.** *{ağız}* Avlu; açık arsa. [DS] **9.** *sf.* Soğuk (gece, hava). **10.** *{ağız} mec.* Saçsız; kel. [DS] **11.** *argo.* Parasız; züğürt. **12.** *argo.* (Durum, gidiş vb. için) elverişsiz; kötü; fena. ◘ **ayaz almak,** *Büyük bir ümit ve gayretle başlanan işten bir şey elde edememek.*|| **ayaza vermek,** *{ağız} Meydana vermek.* [DS]|| **ayazını almak,** *{ağız} Ayazda kalıp üşümek; ayazlamak.* [DS]|| **ayaz kesmek,** *Ayazda uzun süre kalarak üşümek; çivi kesmek.*|| **ayaz vurmak,** *(Sebze ve meyveler için) soğuktan donmak.*|| (hava) **ayaza çekmek,** *Kuru soğuk çıkmak; ayazımak.*|| **ayaza kalmak,** *Geç kalmak, fırsatı kaçırmak.*|| **ayazda kalmak,** *1. Soğukta kalmak. 2. Boş yere beklemek; ayazlamak.*|| **ayaz paşa kol gezinmek,** *şaka. Kuru soğuk çıkmak.*

ayazımak, [ayaz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Hava için) ayaza çekmek. [DS]

ayazıtmak, [ayaz-ı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Yağışlı ve kapalı hava için) açılmak; ışımak; açılır gibi olmak. [DS]

ayazi, [ayaz + Ar. -ī] *{ağız} sf.* (Baş için) saçsız; çıplak; kel. [DS] ◘ **ayazî kel,** *{ağız} Başında hiç saç bulunmayan.* [DS]

ayazlağı, [ayaz-lağı] *{ağız} is.* Rüzgârı kesen, soğuktan koruyan ağaç ya da çit. [DS]

ayazlama, [ayaz-la-ma] *is.* Ayazlamak işi.

ayazlamak, [ayaz-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** (Hava için) kuru soğuğa çevirmek. **2.** Ayazda kalarak çok üşümek. **3.** Soğumak. **4.** *argo.* Boş yere beklemek. **5.** *{ağız}* Serinlemek. [DS]

ayazlandırmak, [ayaz-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Ayazda bırakarak soğutmak.

ayazlanma, [ayaz-la-n-ma] *is.* Ayazlanmak işi.

ayazlanmak, [ayaz-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ayazda kalıp üşümek. **2.** *edil. f.* Soğuması için ayazda bırakılmak.

ayazlaşmak, [ayaz-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır)* **1.** Soğumak. **2.** *mec.* İşleri bozulmak. **3.** *argo.* Elinde hiçbir şeyi kalmamak.

ayazlatma, [ayaz-la-t-ma] *is.* Ayazlatmak işi.

ayazlatmak, [ayaz-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Soğukta tutmak, bekletmek. **2.** Ayaza koyarak soğutmak.

ayazlı, [ayaz-lı] *sf.* (Hava) açık ve sert soğuk.

ayazhk, -ğı [ayaz-lık] *is.* **1.** Evlerde serinlemek amacıyla yapılmış üstü açık sundurma. **2.** *{ağız}* Balkon; taraça; tahtaboş. [DS] **3.** *{ağız}* Salon. [DS] **4.** *{ağız}* Sofa. [DS] **5.** *{ağız}* Güverte. [DS]

ayazma, [Yun. hagiasma *(kutsal)* / ayasma] *is.* **1.** Hıristiyanlıkta aziz ve azizelere ithaf edilen, halk arasında şifalı sayılan ziyaret kaynak ve pınarları. **2.** *{ağız}* Kutsal kaynak. [DS] **3.** *{ağız}* Kaynak. [DS] **4.** *{ağız}* Maden suyu. [DS]

ayb, [Ar. ʿayb عيب] *{OsT} is.* Utanılacak şey; kusur; ayıp; leke. ◘ **ayb-cü,** *{OsT} İnsanın ayıbını araştırıp soran.*|| **ayb etmek,** *{eAT} Ayıplamak; kınamak.*|| **ayb eylemek,** *{eAT} Ayıplamak; kınamak.*|| **ayb-gû,** *{OsT} Dedikoducu.*|| **ayb-güyî,** *{OsT} Dedikoduculuk.*|| **ayb-ı hâdis,** *{OsT} huk. Satılan mal müşteri elinde iken oluşan kusur.*|| **ayb-ı kadim,** *{OsT} huk. Satılan mal satıcı elinde iken oluşan kusur.*|| **ayb itmek,** *{eAT} Ayıplamak; kınamak.*|| **ayb kılmak,** *{eAT} Ayıplamak; kınamak.*|| **ayb-nāk,** *{OsT} Kusurlu; noksan.*|| **ayb-püş,** *{OsT} Ayıbı örten.*

ayba, [ay be] *{ağız} ünl.* "Asla!" anlamında şaşırtıcı ve kabul edilmesi zor bir durum karşısında söylenen söz. [DS]

aybagudur, [aybagudur] *{ağız} is.* Maymun. [DS]

aybang, [ay+bañ] *(aybañ) {eT} is.* Kel. [DLT]

aybaşı, [ay+baş-ı] *is.* Kadınlarda yaklaşık olarak her ay görülen fizyolojik durum; âdet. ◘ **aybaşı görmek,** *(Kadınlar için) âdet görmek.*|| **aybaşından kesilmek,** *Âdet görme durumu sona ermek.*|| **aybaşı olmak,** *Kadınlarda âdet hâli kanı gelmek; âdet görmek.*|| **aybaşısı tutmak,** *{ağız} Ayda bir kez beliren geçici delilik nöbeti gelmek.* [DS]

aybatçı, [aybat-çı] *{ağız} sf.* Gürültücü; şamatacı. [DS]

aybe, [Ar. ʿaybe عيبه] *{OsT} is.* **1.** Deri çanta. **2.** Heybe.

aybeay, [T. ay+ Far. be + T. ay] *{OsT} zf.* Aydan aya; her ay.

aybecer, [ayb+ecer ?] *{ağız} sf.* Şekilsiz; biçimsiz; çirkin. [DS]

aybet[1], [Ar. ʿaybet عيبت] *{OsT} is.* **1.** Deri çanta. **2.** Heybe.

aybet[2], [Ar. ʿaybet عيبت] *{OsT} is.* Ayıp; kusur.

ayca, [ay-ca آجه] *zf.* Aylık; bir ay süresince. ◻ **ayca ayca,** *{eAT} Aydan aya.*

aycık, -ğı [ay-çık / ay-cık) *is.* **1.** Süsleme amacıyla bayrak veya kumaş üzerine işlenen hilal resmi. *Ayçığı altın tuğ geliyor.* **2.** *mat.* Hilali meydana getiren iki dairenin yarı çapları 7/10 oranında olan veya hilalin uçlarının küçük dairenin çapının çemberi kestiği noktada olan hilal; Hippocrates aycığı.

ayça, [ay-ça / ay-ca] *is.* **1.** Ayın ilk günlerinde göründüğü yay biçimi; hilal. **2.** Bayrak gönderi ile minare tepelerindeki döküm ay yıldız.

ayçiçeği, [ay+çiçe(k)-i] *is. bot.* Bileşikgillerden tohumlarından yağ elde edilen, bütün ve dişil yapraklı, geniş, sarı ve gösterişli çiçekleri bulunan bir yıllık otsu kültür bitkisi; güne bakan; gündöndü; günâşığı, *(Helianthus annuus).* ◻ **ayçiçeği yağı,** *Yemeklik olarak kullanıldığı gibi margarin, yağlıboya, deterjan sanayiinin de ham maddesi olup ayçiçeği tohumlarından elde edilen düşük asitli sarımtırak sıvı yağ.*

ayçöreği, [ay+çöre(k)-i] *is.* İçine ceviz ve tarçın konularak hilal biçiminde yapılmış çörek.

ayda, [hayda] *{ağız} ünl.* Şaşma, üzülme, isteklenme bildirir ünlem. [DS]

aydamak[1], [ayda-mak] *{ağız} sf.* Tembel; işten kaçan. [DS]

aydamak[2], [hayda-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Hayvanları sürmek; arabayı sürmek; sevk etmek. **2.** Hikâye etmek; söylemek; anlatmak. [DS]

aydaş[1], [*eT.* igdiş *(melez)*] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; cılız. **2.** Bacakları çarpık. **3.** Şaşı. **4.** *is.* Yaşına girmemiş çocuk. **6.** Anormal doğan çocuk. [DS] ◻ **aydaş aşı,** *{ağız} folk. Cılız, gelişmeyen çocukları iyileştirmek için yapılan ilaç, yemek.* [DS] || **aydaş olmak,** *{ağız} (Bebek için) çok zayıflamak.* [DS]

aydaş[2], [ay-daş] *sf.* (Çocuklar için) aynı ay içinde doğan.

aydaşık, -ğı [aydaş-ık] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; cılız. **2.** Beceriksiz; âciz. [DS]

aydede, [ay+dede] *{ağız} is.* Ayçiçeği. [DS] ◻ **aydede kuşağı,** *{ağız} 1. Gök kuşağı. 2. İşlemeli bir tür erkek kuşağı.* [DS]

aydemüri, [ay+demür-i آی دموری] *is.* Marangoz kalemi; keskin iskarpela.

aydemir, [ay+demir-i > aydemir] *is.* **1.** Marangozların yontma işlerinde kullandığı yüzü yay biçiminde olan keser. **2.** Yüzü yarım yuvarlak iskarpela.

aydeş, [*eT.* igdiş *(melez)*] *{ağız} sf.* **1.** İğdiş. **2.** Zayıf; cılız. **3.** Vücudu düzgün olmayan; çirkin. **4.** (Çocuk için) akşama kadar durmadan koşup oynayan. [DS]

aydeşmek, [ay-(ı)d-iş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Tartışmada aksi cevap vermek; inatlaşmak. **2.** Kötülemek; uğraşmak. **3.** İtişmek; didişmek. [DS]

-aydı, [-aydı / -eydi] *{eAT} çek. e.* Geniş zaman hikâye birleşik zaman çekiminin üçüncü tekil kişi eki; -ardı; -ırdı.

aydın, [*eT.* ay-dıñ *(ay ışığı)* > ay-dın آيدن / ايدين / آيدك] *is.* **1.** Aylı gece. **2.** Ay aydınlığı, ay ışığı; mehtap. **3.** Işık; aydınlık; nur. *{eAT} {eT}(aymı)* [Mühennâ] **4.** *{ağız}* Alnı beyaz sığır. [DS] **5.** *{ağız}* Ayçiçeği. [DS] **6.** *sf.* Işık alan; aydınlatılmış; aydınlık; ışıklı; parıltılı. *{eAT} (aymı)* **7.** *gnşl.* (Kişi için) bilgisi, kültürü ve tecrübesi engin olan; münevver. **8.** (Yazı, söz vb. için) açık ve anlaşılır; aşikâr; belli; vazıh. *{eAT} (aymı)* **9.** Ümit verici; ferahlatıcı; mutlu; sevinçli. ◻ **aydın çiçeği,** *{ağız} Ayçiçeği.* [DS] || **aydın eşi,** *{ağız} Kız.* [DS]|| **aydın etmek,** *1. {eAT} Güzelleştirmek. 2. Aydınlatmak.*|| **aydın eylemek,** *{eAT} Aydınlatmak.*|| **aydın gülü,** *{ağız} Ayçiçeği.* [DS]|| **aydın itmek,** *{eAT} Güzelleştirmek.*|| **aydın kılmak,** *{eAT} Aydınlatmak.*|| **Aydın tatlısı,** *{ağız} Kuru incir.* [DS]|| **Aydın zeybeği,** *folk. Davul ve zurna eşliğinde genellikle tek kişi tarafından efece bir tavır ile oynanan bir zeybek; Ağır Aydın zeybeği.*

aydıncak, -ğı [aydın-cak] *{ağız} is.* Aydınlık. [DS]

aydıng, [ay-dıñ] *(aydıñ) is.* **1.** *{eT}* Ay aydınlığı. [DLT] **2.** *{eAT}* Işık; aydınlık; parlaklık. **3.** *{eT} sf.* Aydın. [DLT] **4.** *{eAT}* Parlak; ışıkh. ◻ **aydıñ eylemek,** *{eAT} Aydınlatmak; ışık vermek.*|| **aydıñ eyleyici,** *{eAT} Aydınlatan; ışık veren; nur saçan.*|| **aydıñ olmak,** *{eAT} Aydınlanmak; parlamak.*

aydınger, [aydın+gör > aydınger?] *is.* Plan ve yazı kopyacılığında kullanılan yarı şeffaf bir kâğıt türü.

aydınglık, [ay-dıñ-lık ايدكلق] *(aydıñlık) {eAT} sf.* Aydınlık; ışık; nur; parıltı. ◻ **aydıñlık delügi,** *{eAT} Işık girecek yer; pencere.*

aydınılmak, [ayt-mak > ayd-ın-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ır]* **1.** Denilmek; söylenmek. **2.** Sorulmak.

aydınlanma, [aydın-la-n-ma] *is.* **1.** Aydınlanmak işi. **2.** *fiz.* Birim yüzeye düşen ışık akısı miktarı.

aydınlanmak, [aydın-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Işık alarak aydınlık duruma gelmek; aydınlatılmak. **2.** *dönşl. f.* Açıklık kazanmak. **3.** Bilgi sahibi olmak; bilgilenmek. **4.** (Gün için) ağarmak.

aydınlatıcı, [aydın-la-t-ıcı] *sf.* **1.** Aydınlık veren. **2.** Bilgi veren, açıklık getiren.

aydınlatılma, [aydın-la-t-ıl-ma] *is.* **1.** Işık alır hâle gelme. **2.** Bilgi sahibi edilme.

aydınlatılmak, [aydın-la-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Işıklı bir hâle getirilmek. **2.** *mec.* Birisi tarafından bilgi verilmek.

aydınlatma, [aydın-la-t-ma] *is.* **1.** Daha iyi görüle-

bilmesi için bir yeri veya bir şeyi ışık alır hâle getirme; ışıtma. **2.** Bilgi vererek düşünce ve görüş kargaşasını giderme; aşikâr kılma. **3.** *tiy.* Sahnede daha iyi görünüm elde etmek için yapılan ışıklandırma düzeni. ◻ **aydınlatma feneri,** *Binaların aydınlatılmasını sağlamak için tavan veya kubbede bırakılan boşluk; aydınlık.*|| **aydınlatma fişeği,** *as. Gece görüşü sağlamak için özel olarak yapılmış ve atıldıktan sonra bir süre çok parlak ışık vererek yanan askerî malzeme.*

aydınlatmak, [aydın-la-t-mak) *gçl. f. [-ır]* **1.** Işıtmak. **2.** Işık kaynağı kullanmak suretiyle karanlığı gidermek; ışıklandırmak. **3.** Anlaşılması zor bir konuyu açıklamak; bilgi vermek; izah etmek. **4.** Sevindirmek; mutlu etmek; mübarek kılmak.

Aydınlı, [Aydın-lı] *is.* **1.** Aydın halkından olan; Aydın'dan gelmiş olan. **2.** Karagöz oyununda uzun boylu iri yapılı, mahallenin düzenini sağlamakla görevli kabadayı tipi.

aydınlık, -ğı [aydın-lık] *is.* **1.** Bir yeri aydınlatan güç; ışık. **2.** Gecenin sonundan itibaren gökyüzünde görülen ağarma. **3.** *mim.* Dışarıya açılan penceresi olmayan kapalı binalarda tavandan ışık ve hava almayı sağlayan boşluk; ışıklık. **4.** *{ağız}* Cam. [DS] **5.** *{ağız}* Mutluluk; saadet. [DS] **6.** *sf.* Aydınlatılmış; ışıklı. **7.** İçeride ışık yanmadığı hâlde dışarıdan ışık alan. **8.** Şevk ve neşe. **9.** Mutlu, huzurlu. **10.** Temiz; saf. ◻ **aydınlığa çıkmak,** *1. Rahata ve huzura ermek. 2. Açıklığa kavuşmak; anlaşılmak.*|| **aydınlık delügi,** *{eAT} Işık geçirecek delik, pencere.*

aydınlıkölçer, [aydm-lık+ölç-er] *is.* Bir yüzeye düşen ışık miktarını ölçmeye yarayan alet; lüksmetre.

aydınlu, [aydın-lu ايدينلو] *{eAT} sf.* **1.** Işıklı; aydınlık. **2.** Açık; belli; aşikâr. **3.** *is.* Işık; aydınlık; nur.

aydınmak, [ay-(ı)d-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Kötü kötü söylenmek; sövmek. **2.** Darılmak. **3.** Nankörlük etmek. **4.** Kendi kendine söylenmek. **5.** Şikâyet etmek; yakınmak. **6.** Ummak; ümit etmek. [DS]

aydırmak, [ay-dır-mak?] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Bayılanı ayıltmak. **2.** Yenmek. **3.** Caydırmak; vaz geçirmek. [DS]

aydışmak, [ay-(ı)d-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Tartışmak; sözlü kavga etmek. **2.** Tartışmada karşı cevap vermek; aksini söylemek; inatlaşmak. [DS]

aydıvirmek, [ay-(ı)d-mak + i-vermek ايدى ويرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Söyleyivermek.

aydivermek, [ay-(ı)d-mak + i-vermek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Söylemek; haber vermek; açıklamak; anlatmak. [DS]

aydos[1], [İt. gaiton] *(a'ydos) is. dnz.* Kısa ikindi vardiyası.

aydos[2], [Yun. aetos *(kartal)*] *{ağız} is.* Yüksek dağ; dağların sarp ve dik olarak uzanan çıkıntıları. [DS]

a'yen, [Ar. a yen اعين] *(a-yen) {OsT} sf.* **1.** İri gözlü. **2.** Bakılacak yer. **3.** *mec.* Herkesin ümit bağladığı.

ayen, [Far. āyen آين] *(a:yen) {OsT} is.* Demir.

ayenan, [Ar. 'ayenān عينان] *(ayena:n) {OsT} is.* **1.** Bol akan göz yaşı. **2.** Suyu gür değirmen.

ayende, [Far. āmeden *(gelmek)* > āyende آينده] *(a:-yende) {OsT} sf.* **1.** Gelen. **2.** Gelecek günler; istikbal. ◻ **āyende-nümā,** *{OsT} Kapıyı çalanı görmek için birinci kat hizasına karşıya konulan ayna.*|| **āyende ve revende,** *{OsT} Gelen ve giden.*

ayendegân, [Far.āyendegān آيندگان] *(a:yendegâ:n) {OsT} is.* **1.** Gelenler. **2.** Yeni doğan bebekler.

ayet[1], [Ar. āyet آيت] *{OsT} is.* **1.** Kimsenin inkâr edemeyeceği açık delil; nişan; belirti; alamet. **2.** Manen uyanmaya sebep olan olay. **3.** Kur'an-ı Kerim'de sureleri meydana getiren cümle ve cümleciklerden her biri. **4.** *mec.* Yüklü anlam taşıyan anlaşılması ve kavranması güç ifade. ◻ **āyete'l-kürsî,** *Bakara suresinin 255. ayeti.*|| **āyet-i kerîme,** *Kutsal ayet.*|| **āyet-i maksūd,** *Nisâ Suresinin 12. ayeti.*|| **ayeti'n-nūr,** *Nur Suresinin 12. ayeti.*|| **āyet-i tergîb,** *Cennetteki iyilikleri, güzellikleri anlatan ayet.*|| **āyet-i terhîb,** *Cehennemin korkunçluğunu anlatan ayet.*|| **āyetü'l-hıfz,** *Muskaya yazılan ayet.*|| **āyetü'l-mevāris,** *Nisâ Suresinin 12. ayeti.*

ayet[2], [Ar. āye(t) *(mucize; örnek)* آية] *{OsT} sf.* Mükemmel olan; örnek; ibret. [Âsım]

ayetli, [ayet-li] *sf.* Üzerinde, içinde ayet bulunan; ayet yazılı olan.

ayetlik, -ği [ayet-lik] *is.* Kula halılarında bordür üzerine işlenen dar, uzun ve küçük dikdörtgen çerçeve.

ayg, [ay-(ı)ğ] *{eT} is.* Kelime; söz. [Gabain]

aygarangı, ay+karañ-ı *(aygarañı) {ağız} sf.* (Gece için) aysız, ışıksız. [DS]

aygın, [ay-ğın] *sf.* **1.** Gözü açık; uyanık; ayık. *{ağız} (ayın)* [DS] **2.** *{ağız}* Yaşlı; ihtiyar. [DS] **3.** *{ağız}* Daha çok. [DS] ◻ **aygın baygın,** *1. Bitkin, hâlsiz, dermansız. 2. Duygusallıkta aşırı gitmiş. 3. Kendinden geçercesine âşık; vurgun.*

aygır, [*eT* aḍ-ğır > aygır] *is.* **1.** Döl için seçilmiş, iğdiş edilmemiş damızlık erkek at. *{eT} (ayın)* [Mühennâ] [DLT] **2.** *mec.* Büyük bir cinsel gücü olduğu sanılan erkek. **3.** *{ağız}* At arabalarının tekerleklerini tespit etmekte kullanılan takoz. [DS] **4.** *{ağız}* Pekmez kaynatılan ocağın arkasında, ham şıra konulan büyük delik. [DS] **5.** *{ağız}* Arabalarda falakanın takıldığı eğri demir. [DS] **6.** *{ağız}* Arabanın ok demiri. [DS] **7.** *{ağız} sf.* Azgın; arsız; edepsiz. [DS] ◻ **aygır deposu,** *Damızlık atların bakılıp beslendiği büyük ahır.*|| **aygır gibi,** *(Kişi için) iri yapılı, cüsseli, güçlü kuvvetli.*|| **aygır incir,** *{ağız} Erkek incir.* [DS]

aygırcık, -ğı [aygır-cık] *{ağız} is.* Araba yastığının oturduğu ağaç tabla. [DS]

aygırı, [arkurı > aykırı] *{ağız} sf.* Ters; yanlış; aykırı. [DS]

aygırlanmak, [ayğır-la-n-mak آيغرلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Aygır tavrı takınmak; aygır gibi davranmak.

aygırlaşmak, [aygır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Aygır gibi iri yarı hâle gelmek. **2.** Aygır tavrı takınmak.

aygırlık, [aygır-lık] *is.* **1.** Aygır özelliği. **2.** *mec.* Sertlik, haşinlik. **3.** *sf.* (At için) damızlık olarak seçilebilecek nitelikte olan.

aygırsak, -ğı [aygır-sa-k] *{ağız} sf.* **1.** (Dişi hayvan için) çiftleşmek isteyen; kızışmış. **2.** (Kadın için) cinsel ilişkiye girme isteğinde bulunan. [DS]

aygırsamak, [ayğır-sa-mak آيغرسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* (Kısrak için) kızmak; aygırla çiftleşmek istemek.

aygıt, [? aygıt] *is.* **1.** Bir iş gördürmek amacıyla meydana getirilmiş pek çok parçalardan meydana gelen düzenek; alet; aparat; cihaz; düzenek; ısdar; sistem. **2.** *anat.* Vücutta belli bir görevi üstlenen organların tümü. **3.** *{ağız}* Kereste; kerestelik ağaç. [DS] **4.** *{ağız}* Ev eşyası; eşya. [DS] **5.** *{ağız}* Şey; nesne. [DS] **6.** *{ağız}* Yemeğe konulan malzemeler; yemeklik. [DS] **7.** *{ağız}* Baharat. [DS] **8.** *{ağız}* Meyve kurusu; kuru yemiş. [DS] 🗗 **aygıt elek,** *{ağız} 1. Öteberi; şu bu. 2. Ev eşyası.* [DS]

aygıtmak, [aygı-t-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Götürmek. [DS]

ayguçı, [ay-mak *(hükmetmek; hakan yerine karar vermek; söylemek)* > ay-ğu-çı] *{eT} sf.* **1.** Söyleyen; hatip; [Gabain] **2.** *is.* Kağan danışmanı veya sözcüsü; hakan adına emir veren; yaver; sözcü; danışman; müşavir; akıl veren. [EUTS] [ETY] **3.** Kumandan. [EUTS]

aygur, [ayğır / ayğur آيغور] *{eAT} {ağız} is.* Aygır; damızlık erkek at. [DS]

aygut, [ay-mak > ay-ğu > ayğu-t آيغوت] *{eAT} is.* **1.** Karşılık; mükâfat. **2.** *zf.* Karşılık olarak; bilmukabele.

aygün, [ay+gün] *sf.* Hem Ay hem de Güneş ile ilgili olan.

aykınmak, [ay-kın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kaymak. [DS]

aykıntı, [ay-kın-tı] *{ağız} is.* Toprak akan yer. [DS]

ayı[1]**,** [ay-ı] *zf.* Pek; çok. [EUTS] [Gabain]

ayı[2]**,** [*eT.* aḍ-ığ /ay-ığ > ayı] *is. zool.* **1.** Etçil olmakla beraber bal, meyve ve köklerle beslenen iri yapılı, tabanları üzerinde yürüyen, kısa kuyruklu, uzun burunlu, postu uzun tüylü, 25 -30 yıl kadar yaşayan memeli bir hayvan; kocaoğlan *(Ursus arctos).* **2.** *mec.* Kaba, iri yarı ve görgüsüz kimse. **3.** *ünl. argo.* Kabalık yapan birisine kızıldığında söylenen hakaret ve küfür sözü. **4.** *{ağız}* Topaç. [DS] **5.** *{ağız}* Zeytinyağı çıkaran mengenelerdeki çatal ağaç. [DS] 🗗 **ayı ağırşağı,** *{ağız} bot. Yabanî soğan.* [DS]|| **ayı asması,** *{ağız} bot. Hanımeli çiçeği.* [DS]|| **ayı bacağı,** *{ağız} dnz. 1. Öndeki küçük yelken; folk. 2. Payanda direği. 3. Duvar örerken kullanılan iskelenin altındaki dayak. 4. Ev çıkmalarının altındaki direk. 5. Bulutların arasından uzanan güneş demeti.* [DS]|| **ayı balası,** *{ağız} Ayı yavrusu.* [DS]|| **ayı baldıranı,** *{ağız} bot. Yumru köklü zehirli bir ot; baldıran otu.* [DS]|| **ayı balığı,** *zool. Ayakları yüzgeçleşmiş, başı köpek başına benzer iki metre kadar boylanabilen memeli bir deniz hayvanı; fok.*|| **ayı balık,** *{ağız} zool. Yeşilırmak'ta yaşayan iri pullu, yassı gövdeli bir tür balık.* [DS]|| **ayı boğan,** *{ağız} Yenmesi zor, boğaz tıkayan bir armut çeşidi.* [DS]|| **ayı çiğdemi,** *{ağız} bot. Seyrek dokulu ve acı bir orman çiğdemi.* [DS]|| **ayı elması,** *{ağız} Çalı.* [DS]|| **ayı eriği,** *{ağız} bot. Çok ekşi ya da acı olduğu için yemeğe elverişli olmayan bir erik türü; yaban eriği.* [DS]|| **ayı fındığı,** *bot. Kışın yapraklarını döken, almaşık yapraklı beyaz salkım şeklinde hoş kokulu çiçekleri bulunan yuvarlak açık kahverengi tohumlarından tespih yapılan 2-6 m. boyunda bir ağaç; tespih ağacı, (Styrax officinalis).*|| **ayı fıstığı,** *{ağız} Gürgen meyvesi.* [DS]|| **ayı götü,** *{ağız} Üç yüzlü, üç taraflı bina çatısı.* [DS] || **ayı gülü,** *bot. 1. İki çenekliler sınıfının düğün çiçeğigiller familyasından bir tür şakayık, (Peconia carollina). 2. Gelincik çiçeği.*|| **ayı gibi,** *İri yarı yapılı olmakla birlikte kaba davranışları bulunan; görgüsüz; anlayışsız.*|| **ayu (ayı) inceği,** *1. {eAT} Ayı yavrusu. 2. Ayı barınağı, ini.*|| **ayı kulağı,** *{ağız} 1. Ağaçlarda, balta ile vurularak üst tarafı kesilip alınan ve çatal kulak hâlinde kalan kısım. 2. Tam yerinde verilen cevap. 3. Yufka ekmeğinden bükülerek kaşık gibi yemek doldurulan lokma.* [DS]|| **ayının kırk hikâyesi varmış; kırkı da armut üstüne,** *Hep aynı hikâyeyi anlatanları alaya almak için söylenir.*|| **ayı kazana sıçtı,** *Çok güzel ve uyumlu bir işin kaba ve anlayışsız biri tarafından bozulması, berbat edilmesi.*|| **ayı oynatmak,** *Ayıyı yavru iken alıp şartlandırmak suretiyle def ve zil eşliğinde gösteri yaptırmak.*|| **ayı pençesi,** *bot. Akdeniz bölgesinde yetişen yaprakları halk hekimliğinde balgam söktürücü, peklik verici ve yaraları iyileştirici olarak kullanılan dikenli ve yüksek boylu otsu bitkiler; ayı yoncası., (Acanthus).*|| **ayı tabanı,** *bot. 1. Yılan yastığıgillerden yaprakları geniş ayalı delikli ve derin parçalı, koçan biçiminde etli çiçekli tırmanıcı otsu bir süs bitkisi, (Monstrea deliciosa). 2. Beceriksiz.*|| **ayı üzümü,** *bot. Fundagillerden Karadeniz bölgesinde ormanlardan açılmış alanlarda yetişen kurutulmuş yaprakları çay yerine kullanılan bir ağaççık; Trabzon çayı; çay üzümü; çay yapraklı Anadolu otu, (Vaccinium aretostaphylos).*|| **ayıya dalanmaktansa çalıyı dolanmak,** *Kısa yoldan*

gidip de tehlike ile karşılaşmaktansa yolu biraz daha uzatarak tehlikesizce işi halletmek.|| **ayıya kaval çalmak,** *Anlamayan aptal birine anlatmak için dil dökmek.* | **Ayı yavrusu ile oynamak,** *Güç bakımından kendisinden çok daha aşağı durumda olanlarla güç denemesine kalkışmak; ezmek.*|| **ayıyı vurmadan postunu satmak,** *Ele geçmemiş bir şey için hayaller kurarak hesap yapmak.*| **ayı yoncası,** *bot. Akdeniz bölgesinde yetişen, yaprakları halk hekimliğinde balgam söktürücü, peklik verici ve yaraları iyileştirici olarak kullanılan, dikenli ve yüksek boylu otsu bitkiler; ayı pençesi, (Acanthus).*

Ayı, [ayı] *is. gök b.* Kuzey gök kutbu yakınında ülkemizden her zaman görünebilen iki ayrı takım yıldızın *(Büyük Ayı, Küçük Ayı)* adı; *(Ursa major, Ursa minor).*

ayıb, [Ar. ʿayb => ayıb] *{eAT} is.* Kusur; eksiklik; çirkinlik. 🗗 **ayıblardan aruług ıla añmak,** *{eAT} Kusurlardan tenzih ve tesbih etmek.*

ayıbacağı, [ayı+baca(k)-ı] *is. dnz.* Çift yelkenlerden birini sağdan birini de soldan kullanma biçimi.

ayıbalağı, [ayı + bala(k)-ı / Yun. arkopallakon *(ayı yavrusu, sözcüğünün tercümesi)*] *is.* İri ve hantal adam.

ayıboğan, [ayı+boğ-an] *sf.* **1.** Dev gibi iri yarı. **2.** *is.* Bir armut çeşidi.

ayıblamak, [ayıb-la-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Ayıplamak; alaya almak.

ayıblanmak, [ayıb-la-n-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Kınanmak; ayıplanmak.

ayıblanmış, [ayıb-la-n-mış] *{eAT} sf.* **1.** Kınanmış. **2.** Hakarete uğramış.

ayıblayıcı, [ayıb-la-y-ıcı] *{eAT} sf.* Başkasının kusurlarını araştırmayı alışkanlık edinen kimse; ayıplayıcı.

ayıbsuz, [ayıb-suz] *{eAT} sf.* Her türlü eksiklikten arınmış; kusursuz; noksansız.

ayıcı, [ayı-cı] *is.* **1.** Ayı oynatarak geçimini sağlayan kimse. **2.** *mec.* Görgüsüz; hoyrat; kaba. 🗗 **ayıcı oyunu,** *{ağız} folk. Bir kişiyi ayı kılığına sokarak oynanan köy seyirlik oyunu.* [DS]

ayıcılık, -ğı [ayı+cı-lık] *is.* Ayı yetiştirme ve oynatma işi ve mesleği.

ayıdagacı, [Ar. ʿīd + aġac-ı => ayıd aġacı ايدآغاجى] *{eAT} is. bot.* → ayıt.

ayıg[1], [aḍ-ıġ /ay-ıġ] *{eT} is.* Ayı. [DLT]

ayıg[2], [ayıġ] *{eT} ünl.* **1.** "Ne iyi ne kötü" anlamında kullanılan bir edat. **2.** İyilik ve kötülük bildiren kelimeleri pekiştirmede kullanılan bir edat. [DLT]

ayıg[3], [ay-ıġ / an-ıġ / any-ıġ] *{eT} sf.* **1.** Kötü, fena; fenalık. [EUTS] [ETY] . [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Çok. [İKPÖy.] **3.** Hile. [EUTS]🗗 **ayıg bilge,** *Kötü fikir; hile; fena adam.* [EUTS]|| **ayıg kılınç,** *Günah; kötü hareket.* [EUTS]

ayıg[4], [ay-ık / ay-ıġ آيغ] *{eT} {eAT} sf.* Ayık; aklı başında. [ETY]

ayıgiller, [ayı-gil-ler] *is. zool.* Tabanlarına basarak yürüyen, hantal görünmelerine rağmen çevik, iri yapılı, kalın ve uzun tüylü postu olan memeli hayvanlar familyası, *(Ursidiae).*

ayıglamak, [ayıġ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Kötülemek. [EUTS]

ayıgma, [ay-mak *(hükmetmek; hakan yerine karar vermek; söylemek)* > ay-ıġ-ma] *{eT} is.* Kağan danışmanı veya sözcüsü; hakan adına emir veren; sözcü. [ETY]

ayığ, [ay-ığ] *{eT} is.* Ayı [Mühennâ]

ayık[1], [ay-mak > ay-ık] *{eT} sf.* **1.** Vaat; söz verme. [DLT] **2.** Nezir; adak. [Gabain]

ayık[2], **-ğı** [*eT* aḍ-mak > *(kendine gelmek)* > aḍ-ıġ > ay-ık آيق] *sf.* **1.** Aklı başında, bilinci yerinde olan. *{eT} {eAT} {ağız} (aynı)* [Mühennâ] [DS] **2.** *mec.* Açıkgöz, uyanık, zeki; anlayışlı. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *zf.* Bilinci yerinde olarak. 🗗 **ayık kafayla,** *Bilinci yerinde olarak; sarhoş olmadan; ayıkken.*|| **ayık olmak,** *{eAT} Uyanık bulunmak.*|| **ayık oyuk** *{eAT} 1. İşsiz güçsüz; bomboş. 2. Bostan korkuluğu gibi.*

ayıkdırmak, [ay-ık-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ayıltmak; uyandırmak; gözünü açmak. [DS]

ayıkla, [ayık-la] *{eAT} zf.* Ayık iken.

ayıklama, [ay-ık-la-ma] *is.* **1.** Ayıklamak işi. **2.** Gereksiz ve zararlı olanları çıkarıp atma; temizleme.

ayıklamak[1], [ay-ık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** Bir şeyin gereksiz ve zararlı olan parçalarını veya içinde bulunmaması gereken yabancı unsurları çıkarıp atmak; ayırtlamak; ayıtlamak; ayurtlamak. **2.** Temizlemek. **3.** Seçmek. **4.** Çözümlemek. **5.** *{ağız}* Soymak. [DS] **6.** *{ağız}* Bir meseleyi incelemek. [DS] 🗗 **ayıkla pirincin taşını,** *İşlerin içinden çıkılmaz hâle geldiğini anlatmak için kullanılır.*

ayıklamak[2], [ayık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Şaşmak; bilememek; tereddüt etmek; şaşırmak. [DS]

ayıklanma, [ayık-la-n-ma] *is.* **1.** Gereksiz ve zararlı unsurlardan kurtulma. **2.** Temizlenme. **3.** Seçilme. **4.** *biy.* Doğal şartlara uyamayan bireylerin neslinin bitmesi, en iyi uyum sağlayabilenlerin ise üreyip neslini devam ettirebilmesi olayı; ıstıfa; seleksiyon.

ayıklanmak, [ayık-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Birisi tarafından üzerinde ayıklama işleminin uygulanması; ayırtlanmak; ayıtlanmak.

ayıklatma, [ayık-la-t-ma] *is.* Ayıklatmak işi.

ayıklatmak, [ayık-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine ayıklama işini yaptırmak.

ayıklık, -ğı [ayık-lık] *is.* **1.** Ayık olma durumu; bilinçlilik. **2.** Sarhoşluktan kurtulmuş olma.

ayıkmak, [*eT.* aḍıġ > ayık-mak] *{eAT} {ağız} gçsz. f.*

[-ır] **1.** Ayılmak; kendine gelmek; uyanmak. **2.** Aklını başına almak. [DS]

ayıkulağı, [ayu+kula(k)-ı > ayı+kula(k)-ı] *is. bot.* **1.** Çuha çiçeğigillerden sarı çiçekli bir süs bitkisi, *(Primula auricula).* **2.** Gelincik çiçeği.

ayılamak, [ay-mak > ay-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Düşünmek. [DS]

ayılgan, [ayıl-gan] *{ağız} is.* Yol üzerinde bulunan bir akarsuyun geçilebilecek sığ, temiz, dar yeri. [DS]

ayılık, -ğı [ayı-lık] *is.* **1.** Ayı olma hâli. **2.** Ayı gibi davranış. **3.** *mec.* Kabalık.

ayılma, [ay-ıl-ma] *is.* Ayılmak işi, eylemi ve durumu.

ayılmak[1], [ay-ıl-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Baygınlıktan kurtulmak. **2.** Sarhoşluğu geçmek. **3.** Uykudan uyanmak. **4.** Kendine gelmek. **5.** *mec.* Gerçeği görerek aklı başına gelmek; uyanmak. 🗗 **ayılıp bayılmak,** *1. Baygınlık geçirmek. 2. Kriz geçirmek. 3. Histeri krizleri geçirecek derecede birini sevmek.*

ayılmak[2], [ay-mak > ay-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Söylenmek; denilmek. [DLT]

ayıltı, [ay-ıl-tı] *is.* İçkiyi çok içmiş birisinin duyduğu baş ağrısı ve sersemlik; mahmurluk.

ayıltma, [ay-ıl-t-ma] *is.* Ayıltmak işi.

ayıltmak, [ay-ıl-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Sarhoş veya baygın birinin kendisine gelmesini sağlamak. **2.** *mec.* Birinin gerçekleri görmesine yardımcı olmak; gözünü açmak; *{ağız} (aymı).* [DS]

-ayım[1], [-a-van / -y-a-van / -y-am / -y-em / -a-y-ın / -y-a-y-ın / -e-y-in / -y-e-y-in / -a-y-ım / -e-y-im / -y-a-y-ım / -y-e-y-im] *{eAT} çek. e.* → -avan.

-ayım[2], [-ayım / -eyim] *{eT} çek. e.* Emir kipi teklik birinci kişi ekidir. *bar-ayım (varayım)*

-ayın, [-a-van / -y-a-van / -y-am / -y-em / -a-y-ın / -y-a-y-ın / -e-y-in / -y-e-y-in / -a-y-ım / -e-y-im / -y-a-y-ım / -y-e-y-im] *{eT} {eAT} çek. e.* İstek kipi teklik birinci kişi ekidir. *bir-eyin (vereyim)* → -avan.

ayın[1], [Ar. ʿayn ع] *{OsT} is.* Gırtlaktan çıkan kalın ve sürtünmeli bir sesle söylenen Arap alfabesinin on sekizinci harfi (ع). 🗗 **ayın kayın,** *{ağız} Sıkı fıkı.* [DS] || **ayın kuyun etmek,** *{ağız} Ayıplamak.* [DS]|| **ayınları çatlatmak,** *Arapça'dan dilimize girmiş içinde ayın geçen kelimeleri söylerken aslındaki gibi gırtlaktan telaffuz etmek.*|| **ayın oyun,** *{ağız} Hile; desise; oyun; entrika. 2. Bozuk düzen; karışık. 3. Olur olmaz; baştan savma; gelişigüzel. 4. Acayip. 5. Öteberi; ufak tefek şeyler.* [DS]|| **ayın oyuncu,** *{ağız} Hileci; dalavereci; düzenci.* [DS]|| **ayın oyun etmek,** *{ağız} 1. Döküp saçmak; telef etmek; çar çur etmek. 2. İşe yaramaz duruma getirmek; bozmak. 3. Dalavere yapmak; aldatmak 4. Kaşla göz arasında yok edivermek. 5. Acayip kılığa sokmak.* [DS]|| **ayın oyun olmak,** *{ağız} 1. eğlence konusu olmak; oyuncak gibi olmak. 2. Çar çur olmak.* [DS]

ayın, [ay-mak > ay-ın ایـن] *{eAT} sf.* Ayık; uyanık. 🗗 **ayın bayın olmak,** *{eAT} {ağız} 1. Şaşıp kalmak; şaşkına dönmek; tuhaflaşmak. 2. Acayip şekil almak; yüzünün şekli değişmek.* [DS]|

ayınç, [ay-ınç] *{eT} is.* Korku. [EUTS]

ayınçlığ, [ay-ınç-lığ] *{eT} sf.* Korkulu; korkunç. [EUTS]

ayınçsız, [ay-ınç-sız] *{eT} sf.* Korkusuz. [EUTS]

ayınga[1], [ay-ın-ga] *{eT} zf.* Aylarca; her ay. [EUTS]

ayınga[2], [Erme. ayınka ?] *is.* **1.** Tütün. **2.** Kaçak tütün.

ayıngacı, [ayınga-cı] *is.* **1.** Tütün kaçakçısı. *{ağız} (aymı)* [DS] **2.** *{ağız}* Tütün kolcusu. [DS]

ayıngacılık, -ğı [ayınga-cı-lık] *is.* Kaçak olarak tütün yetiştirme, işleme, satma işi ve mesleği. *{ağız} (aymı)* [DS]

ayıngeç, [? ayıngeç] *{ağız} is.* Zakkum ağacı. [DS]

ayınmak, [ay-ın-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Korkmak; sakınmak; çekinmek. [ETY] [EUTS]

ayıp, -bı [Ar. ʿayb عيب] *{OsT} is.* **1.** Kusur ve eksiklik. **2.** Utanılacak durum. **3.** Suç ve cürüm. **4.** Şeref ve haysiyete aykırı düşen hâl. **5.** *huk.* Bir malın değerini azaltan kusurlu olma hâli. **6.** *sf.* Uygunsuz; *kötü.* **7.** Nezakete aykırı. **8.** Terbiye dışı. **9.** Utanç verici; müstehcen. **10.** *ünl.* "Bundan utanmalısın, yaptığın çok kötü şey" anlamında azarlama sözü. 🗗 **ayıbını açmak,** *Birinin kusurunu, ayıbını ortaya dökmek.*|| **ayıbını örtmek,** *Kusurunu gizlemeye çalışmak ve söylemesi gerekirken söylememek.*|| **ayıbını yüzüne vurmak,** *Bir kişinin kusurunu çekinmeden yüzüne karşı söylemek.*|| **ayıp aramak,** *Kusur bulmaya uğraşmak.*|| **ayıp ayıp,** *zf. 1. Müstehcen bir hâlde. 2. Utanılacak bir durumda.*|| **ayıp davası,** *Alıcının ayıplı bir mal dolayısıyla satıcı aleyhine açtığı dava.*|| **ayıp düşmek,** *Hoş karşılanmamak.*|| **ayıp etmek,** *1. Nezaket dışı, hoş karşılanmayan bir harekette bulunmak. 2. {ağız} Kusur işlemek.* [DS]|| **ayıp kaçmak,** *Hoş karşılanmamak, uygunsuz olmak.*|| **ayıp koşmak,** *Birine kusur bulmak; kusurlu olduğunu söylemek.*|| **ayıp olmak,** *Hoş olmamak.*|| **ayıp sallamak,** *argo. Uygunsuz bir hareket yapmak.*|| **ayıp saymak,** *1. Hoş karşılamamak. 2. Kusur saymak.*|| **ayıptır söylemesi,** *1. Bunu burada açıklamak uygun düşmez. 2. Söylersek övünmüş gibi oluruz.*|| **ayıp yapmak,** *Nezaket dışı, hoş karşılanmayan bir harekette bulunmak.*|| **ayıp yerler,** *İnsan vücudunda mahrem olan yerler.*

ayıplama, [ayıp-la-ma] *is.* Ayıplamak işi.

ayıplamak, [ayıp-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir hareketin, bir sözün ve durumun yakışıksız, kusurlu veya çirkin olduğunu çeşitli şekillerde belirtmek. **2.** Suçlamak. **3.** Kusurlu bulmak. **4.** Kınamak. **5.** Beğenmemek.

ayıplanma, [ayıp-la-n-ma] *is.* Ayıplanmak durumu.

ayıplanmak, [ayıp-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Kötü, kusurlu görülmek. **2.** Suçlanmak.

ayıplayıcı, [ayıp-la-y-ıcı] *sf.* Kusur bulucu, suçlayıcı.

ayıplı, [ayıblu / ayıp-lı] *sf.* Ayıbı olan; utanılacak bir hâli bulunan; kusurlu.

ayıplıca, [ayıbluca > ayıp-lı-ca] *sf.* Ayıplı sayılabilir.

ayıplık, -ğı [ayıp-lık] *{ağız} is.* Utanma duygusu; hayâ. [DS]

ayıpsamak, [ayıp-sa-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Ayıplamak. [DS]

ayıpsınmak, [ayıp-sı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-r]* **1.** Ayıp saymak; ayıplamak. **2.** Utanmak. [DS]

ayıpsız, [ayıp-sız] *sf.* Hiçbir ayıbı olmayan; kusursuz.

ayıraç, -cı [ayır-mak > ayır-aç] *is. kim.* Belirli maddelerle girdikleri tepkimeler sonucu belli olduğundan herhangi bir maddenin cinsini tepkime yoluyla tespit etmeye yarayan kimyasal madde; miyar.

ayıran, [ayır-an] *sf. fiz.* Işığı yalın ögelerine ayırma özelliği taşıyan.

ayırdılanmak, [ayır-d-ıl-an-mak آيردلنمش] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Ayıklanmak; ayırtlanmak.

ayırdım, [ayır-(t)-ım] *{ağız} is.* **1.** Yolun ikiye ayrıldığı yer; kavşak. **2.** Suyun taksim yeri. [DS]

ayırıcı, [ayır-ıcı] *sf.* **1.** Ayırma özelliği ve ayırma gücü bulunan. **2.** Bir şeyi tanımaya, benzerleri arasından ayırmaya yarayan. **3.** Sanayide birbirine karışmış maddeleri ayırmaya yarayan düzenek. **4.** Akümülatörlerde kurşun levhaların arasına yerleştirilen ince yalıtkan.

ayırım, [ayır-ım / ay-r-ım] *is.* **1.** Ayırmak işi; tefrik. **2.** Birbirine karıştırmama eylemi. **3.** Farklı davranma. **4.** Kişiler ve nesneler arasında karışmayı önleyen belirtiler; işaretler; fark. **5.** Uzun yazılarda bölümlerle ayrılan parçalardan her biri; fasıl. 🗗 **ayırım yapmak,** *1. Fark gözetmek. 2. Eşit davranmamak.*

ayırma, [ayır-ma] *is.* **1.** Ayırmak işlemi ve eylemi. **2.** Uzaklaştırına. **3.** Bir niteliği seçme. **4.** *kim.* Bir karışım veya bileşikten bileşenin birini veya birkaçını açığa çıkarma. **5.** Sanayi ham maddelerini fiziksel veya kimyasal özelliklerine göre sınıflandırma. 🗗 **ayırma gücü,** *Bir optik aletin birbirine yakın iki noktayı ayırt edebilme gücü.*|| **ayırma sınırı,** *Bir gözlem aletiyle ayrı ayrı gözlemlenebilen iki nokta arasındaki en küçük aralık.*

ayırmaç, -cı [ayır-maç] *is.* Bir şeyi benzerlerinden ayırt edici özellik; farika.

ayırmak, [*eT* ad̲-ır-mak > ayır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir bütün veya bütün sayılan şeyi bölmek, parçalamak; parçalara bölmek. *{eAT} (aynı)* **2.** Birbirinden uzaklaştırmak. *{eAT} (aynı)* **3.** Bütünü parçadan yoksun bırakmak; koparmak; parçalamak *{eAT} (aynı)* **4.** *{eAT}* Yarmak; ikiye bölmek. **5.** Arasında yer almak. **6.** Ayrı tutmak; fark gözetmek; ayrım yapmak. *{eAT} (aynı)* **7.** Darıltmak; aralarını açmak. **8.** Bir amaçla kullanmak veya birinin istifadesine sunmak; tahsis etmek. **9.** Saklamak; alıkoymak; biriktirmek. *{eAT} (aynı)* **10.** Aradaki farkı görebilmek, benzer nitelikleri sezebilmek. **11.** Kavga veya dövüşe engel olmak. **12.** Birbirinden ayrı olarak değerlendirmek. **13.** Birbirine bağlı olarak çalışan makinenin iki ögesinin birbiri ile hareket ilişkisini kesmek; uzaklaştırmak *{eAT} (aynı)* **14.** Elektrikle ilgili bir devrenin bağlantısını kaldırmak. 🗗 **ayır bayır etmek,** *{ağız} Parçalara ayırmak; parçalamak.* [DS]

ayırt, [*eT* ad̲ırt > ayır-t] *is.* **1.** Bir niteliği oluşturan özellik; vasıf. **2.** Birbirinden ayırma; tefrik. **3.** *{eAT}* Ayrım; fark. **4.** *{ağız}* Süzgeç; kevgir. [DS] 🗗 **ayırt edici,** *Bir şeyi veya bir kişiyi benzerleri arasından ayırmaya yarayan özellik; mümeyyiz.*|| **ayırt edilmek,** *Belirleyici özellikleri anlaşılmak; ayırtlanmak.*|| **ayırt etmek,** *Bir nesneyi farklı kılan nitelikleri ile benzerleri arasından tanıyıp seçebilmek; tefrik etmek; temyiz etmek.*|| **ayırt eylemek,** *{eAT} Fark gözetmek; ayrım yapmak.*|| **ayırt gayırt,** *{ağız} Ayrı gayrı.* [DS]

ayırtı, [ayır-t-ı] *is.* **1.** Benzerleri arasındaki çok ince fark; nüans. **2.** *tiy.* Konuşmalarda ana düşünceyi tamamlayan cümle.

ayırtlamak, [*eT.* ad̲ırt-la-mak > ayırt-la-mak آيرتلمق] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** *{eAT}* Ayırıp çıkarmak; seçmek. **2.** Ayırt etmek; çözümlemek. **3.** Temizlemek; ayıklamak. [DS] **4.** *{eAT}* Fark gözetmek; ayrım yapmak. **5.** *{eAT}* Açıklamak; beyan etmek. **6.** *{eAT}* (Saç, sakal için) taramak. 🗗 **ayırtlayu hükm eylemek,** *{eAT} Haklıyı haksızdan ayırt edip kararını vermek.*

ayırtlanmak, [ayır-t-la-n-mak آيرتلنمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* **1.** Ayrılmak; tefrik edilmek; seçilmek. **2.** Ayıklanmak; temizlenmek.

ayırtlaşmak, [ayır-t-la-ş-mak آيرتلشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Ayrılmak.

ayırtma, [ayır-t-ma] *is.* Ayırtmak işi.

ayırtmaç, -cı [ayır-t-maç] *{ağız} is.* Yolun ikiye ayrıldığı yer; kavşak. [DS]

ayırtmak, [ayır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ayırma işini bir başkasına yaptırmak. **2.** Tutmak; kiralamak; rezervasyon yapmak; yer tutmak; peylemek.

ayırtman, [ayır-t-man] *is.* Sınavlarda soruları hazırlayan, sınavı yapan ve cevapları değerlendiren öğretmen; mümeyyiz.

ayırtmanlık, -ğı [ayır-t-man-lık] *is.* Ayırtmanın yaptığı iş ve görev; mümeyyizlik.

ayısıt, [ayi-z-ıt > ayısıt > ayzıt] *{eT} is.* Yaratıcı; ayzıt.

ayıt[1]**, -dı** [Ar. ʿīd > ayıd / ayıt / hayıt] *is. bot.* Mine

çiçeğigillerden, Akdeniz bölgesi ile Anadolu'da bol miktarda yetişen, beyaz veya mavimsi çiçekli el şeklinde yaprakları olan, halk hekimliğinde gaz söktürücü ve idrar artırıcı, yatıştırıcı; tohumları şehveti giderici olarak kullanılan, dallarından sepet örülen çalı görünümünde ağaç; hayıt; Yemen safranı; beşparmak ağacı, *(Vitex agnus-castus).*

ayıt[2], [ay-ıt] *{eT} is.* Öğüt; vaaz. [EUTS]

ayıt[3], **-dı** [ay-ıt] *{ağız} is.* Ayırt. [DS] 🗗 **ayıt beyit olmak,** *{ağız} Şaşkına dönmek; ayın bayın olmak.* [DS]

ayıtgan, [ay-ıt-ġan] *{eT} sf.* Soran. [DLT]

ayıtgu, [ay-ıt-ġu] *{eT} is.* Soru.

ayıtlamak, [ay-ıt-la-mak ایتلمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-r] [l(ı)-yor]* **1.** Ayıklamak; seçmek; temizlemek. **2.** Çapalamak. [DS]

ayıtlanmak, [ay-ıt-la-n-mak ایتلانمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* → ayırtlanmak.

ayıtmak[1], [ay-mak *(anlatmak)* > ay-ıt-mak / ay-t-mak / ey-it-mek ایتمق] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ır]* **1.** Sormak. [Üç İtigsizler] [İKPÖy.] [ETY] [DLT] [Gabain] **2.** Söylemek; demek; konuşmak. [Yüknekî] [ETY] DLT] **3.** *{ağız}* Anlatmak; nakletmek. [DS] **4.** *{ağız}* Türkü söylemek. [DS]

ayıtmak[2], [*eT.* aḍ-ıt-mak > ay-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ayıklamak; seçmek; temizlemek. [DS]

ayıtmak[3], [ay-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Beyazlatmak; parlatmak. [DS]

-ayız, [-ayuz / -eyüz / -ayız / -eyiz] *{eAT} çek. e.* → -ayuz.

ayi, [ayi] *{eT} is.* **1.** Gerçek. **2.** Yaratma. **3.** Yaratıcı kudret.

ayib, [Ar. āyib / ā'ib آيب] *(a:yib) {OsT} sf.* **1.** Geri dönen. **2.** Dönüp çekilen.

ayid, [Ar. ʿāyid / ʿā'id عايد] *(a:yid) {OsT} is.* → aid.

ayij, [Far. āyij آيژ] *(a:yij) {OsT} is.* Kıvılcım.

ayijek, [Far. āyijek آيژك] *(a:yijek) {OsT} is.* Kıvılcım.

ayil, [Ar. ʿāyil / ʿāyile عايله / عايل] *(a:yil) {OsT} sf.* **1.** Ailesini besleyen; ailesine bakan. **2.** Kalabalık ailesi olan. **3.** Yoksul. **4.** (Terazi için) dengesiz. **5.** Aşırı.

ayin, [Far. āyīn آيين] *(a:yi:n) {OsT} is.* **1.** Töre; âdet. **2.** Usul; tarz. **3.** Dinî tören. **4.** Bir mezhebin kendine özgü töreni. **5.** Tekkelerde, belli günlerde, genellikle musiki eşliğinde yapılan zikir, tören. **6.** *folk.* Amacı gizli bir gücü belirli bir eyleme yöneltebilmek için yapılan büyü. **7.** *{eAT}* Süs eşyası; ziynet. 🗗 **āyîn-hᵛān,** *{OsT} tasvf. Tekkelerde ayin okuyan.*‖ **āyîn-i cem (Cemşîd),** *{OsT} 1. tasvf. Bir tarikatın üyeleri arasında yapılan tören. 2. İçkili toplantı.*‖ **āyîn-i kadîm,** *{OsT} tasvf. Mevlevihanelerde ayinhanların okuduğu eski ilahiler.*‖ **āyîn-i kudemā,** *{OsT} Eskilerin yolu, usulü.*‖ **āyîn-i ruhānî,** *{OsT} Kiliselerde yapılan dinî tören.*‖ **āyîn-i selātin-pîşî üzre,** *{OsT} Eski padişahların koyduğu kanun ve uyguladıkları nizama, usule göre.*‖ **āyîn-i şerîf,** *{OsT} tasvf. Mevlevihanelerde, ayinhanların söyledikleri ilahiler.*‖ **āyîn-perestî,** *Alçak gönüllülükle edilen hizmet.*

ayine, [Far. āyine آينه] *(a:yine) {OsT} is.* **1.** Ayna. **2.** *mec.* Bir nesneyi veya durumu yansıtan. 🗗 **āyine-dān,** *{OsT} Ayna koruyucusu.*‖ **āyine-dār,** *{OsT} 1. Ayna tutan. 2. Berber.*‖ **āyine-den,** *{OsT} Ayna koruyucusu.*‖ **āyine-efrūz,** *{OsT} Ayna cilası.*‖ **āyine-fürūz,** *{OsT} Ayna cilası.*‖ **āyine-i āb,** *{OsT} Suyun parlak yüzü.*‖ **āyine-i ālem-nümā,** *{OsT} İskender'in, İskenderiye'de kurdurttuğu ve çok uzakları gösterdiği söylenen ayna.*‖ **āyine-i āsumān,** *{OsT} Güneş.*‖ **āyine-i billūr,** *{OsT} Kutsal ayna.*‖ **āyine-i celal,** *{OsT} Büyüklüğü aksettiren nesne.*‖ **āyine-i çîn,** *{OsT} Cilalı madenden yapılmış ayna.*‖ **āyine-i devrān,** *{OsT} Kader çarkı.*‖ **āyine-i in'itāf,** *{OsT} Bir nesnenin aksedip göründüğü ayna.*‖ **āyine-i pür-tāb,** *{OsT} Parlak ayna.*‖ **āyine-i pür-tāb-ı mücellā,** *{OsT} Cilalı parlak ayna.*‖ **āyine-i vicdan,** *{OsT} Vicdanın aynası.*‖ **āyine-i zānu,** *{OsT} Diz kapağı.*‖ **āyine-rū,** *{OsT} Yüzü ayna gibi parlayan.*‖ **āyine-sāz,** *{OsT} Aynacı.*‖ **āyine-veş,** *{OsT} Ayna gibi.*‖ **āyine-zedāy,** *{OsT} Ayna cilası.*‖ **āyine-zidāy,** *{OsT} Ayna silici.*

ayise, [Ar. āyise آيسه] *(a:yise) {OsT} is.* Âdetten kesilen kadın; menapoza giren kadın.

ayisıt, [ayisıt / ayzıt] *{eT} is.* Yaratıcı.

ayiş, [Ar. ʿāyiş / ʿāyişe عايشه / عايش] *(a:yiş) {OsT} sf.* **1.** Yaşayan. **2.** Rahat yaşayan.

ayişne, [Far. āyişne آيشنه] *(a:yişne) {OsT} is.* **1.** Casus. **2.** Dalkavuk.

ayişte, [Far. āyişe آيشته] *(a:yişte) {OsT} is.* **1.** Casus. **2.** Dalkavuk.

ayiştene, [Far. āyiştene آيشتنه] *(a:yiştene) {OsT} is.* **1.** Casus. **2.** Dalkavuk.

ayka, [Sırp. āyka / hāy-ka [TİETZE]] *{ağız} is.* Sürek avı. [DS]

aykaklık, [Çağ. ayġa *(kovucu)* > aykak-lık آيقاقلق] *{eAT} is.* Kovuculuk; münafıklık.

ayke, [Ar. ʿayke عيكه] *{OsT} is.* Sık koruluk.

aykevi, [Ar. ʿaykevī عيكوى] *(aykevi:) {OsT} sf.* Ormanla ilgili.

aykı, [ay-kı] *{eT} sf.* Aylık; bir aylık. [EUTS]

aykıncak, -ğı [ay-kın-cak] *{ağız} is.* Kızak. [DS]

aykınmak, [ay-kın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Çıkışmak. **2.** Kızakla kaymak. [DS]

aykıntı, [ak-ıntı / ayk-ıntı] *{ağız} is.* Çam sakızı; reçine. [DS]

aykır, [aygır] *{ağız} is.* Aygır. [DS]

aykırdak, -ğı [ay-kır-da-k] *{ağız} is.* **1.** Semerin yan ağaçları. **2.** Kalın ve kaba sopa. **3.** Dövenin yan ağaçları. **4.** Bağ ve çardaklardaki asma çubukları. **5.** Üzerine damın oturduğu direkler. [DS]

aykırdakçı, [ay-mak *(demek)* > ay-kır-da-k-çı] *{ağız} sf.* **1.** Sürek ya da tavşan avında avı ürküten. **2.** Ara bozucu; müzevir. [DS]

aykırı, [*eT* ār-mak *(dolaşmak)* > ar-kur-mak *(çapraz geçmek)* > ar-ku-r-ı > aykırı آيقرى] *sf.* ve. *zf.* **1.** Çaprazlamasına. **2.** Yanlamasına. **3.** Yan üstü. **4.** Eğri. **5.** Ters. **6.** Alışılmış biçime zıt olarak. **7.** (Kişi için) huysuz ve aksi. **7.** *huk.* Muhalif. **8.** *dbl.* Bilinen kurallara ve düzene uygun olmayan dil verileri. **9.** *{ağız}* Yamaç; yan. [DS] **10.** *{ağız}* Şehla. [DS] **11.** *{ağız}* Karşı. [DS] **12.** *{ağız}* Kestirme yol; düz yol. [DS] **13.** *{ağız}* Kağnıda önden arkaya doğru uzatılan sırık. [DS] 🗗 **aykırı çıkmak,** *1. Yolunu kesmek. 2. Karşısına çıkmak.*|| **aykırı doğrular,** *Ayrı düzlemlerde yer alıp birbirini kesmeyen ve paralel olmayan doğrular.*|| **aykırı doykuru,** *{ağız} 1. Eğri büğrü; gelişigüzel; düzensiz. 2. Tarla ya da bağların enine ve boyuna sürülmüş hâli. 3. Yalan dolan; yalan yanlış; dolambaçlı.* [DS]|| **aykırı doykuru laf etmek,** *{ağız} Yersiz ve asılsız konuşmak.* [DS]|| **aykırı durmak,** *1. Göğüs germek. 2. Maruz kalmak.*|| **aykırı düşmek,** *Uygun gelmemek; ters düşmek.*|| **aykırı gelmek,** *{ağız} 1. Karşı koymak; itiraz etmek. 2. Karşısına çıkmak. 3. Önüne gerilmek.* [DS]|| **aykırı gitmek,** *1. Ters yöne gitmek. 2. Zıtlaşmak. 3. Belli bir yoldan ve usulden sapmak. 4. {ağız} Kestirme yoldan gitmek; düz yoldan ayrılmak.* [DS]|| **aykırı inmek,** *{eAT} Yol kesmek; önüne çıkmak.*|| **aykırı olmak,** *Ters, zıt olmak.*|| **aykırı katmanlaşma,** *jeol. Yer tabakalarının düzensiz bir şekilde üst üste gelmesi.*|| **aykırı roman,** *ed. Romandaki olay, kahraman ve ruh tahlilleri gibi geleneksel ögelere yer verilmeden alışılmış romana tepki olarak insanoğlunun kavrayış ve yorumu dışında saçma bir dünyayı ele alan yeni roman anlayışı; antiroman.*|| **aykırı seyir,** *dnz. Birbirine zıt yönlerde seyretmek.*|| **aykırı uyku,** *Beden kasları uyku hâlinde olmasına rağmen rüya durumunda beynin faal olması hâli; paradoksal uyku.*|| **aykırı varmak,** *Karşı koymak.*|| **aykırı yel,** *{ağız} Kuzeybatıdan esen yel.* [DS]|| **aykırı yol,** *{ağız} 1. Zirveye yandan dolaşarak çıkan yol. 2. Kestirme yol.* [DS]

aykırılama, [aykırı-la-ma] *is.* Aykırılamak işi.

aykırılamak, [aykırı-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dikey olarak gelmek. **2.** *{ağız}* Bilinen yoldan ayrılarak kestirmeden gitmek. [DS] **3.** *{ağız}* Bir şeyi konulacak yere paralelden başka biçimde koymak. [DS]

aykırılaşma, [aykırı-la-ş-ma] *is.* Aykırı bir hâl alma.

aykırılaşmak, [aykırı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Aykırı bir durum kazanmak; aykırı bir hâle gelmek.

aykırılık, -ğı [aykırı-lık] *is.* **1.** Aykırı olma durumu; muhalefet. **2.** Benzeşmezlik; mugayeret.

aykırlamak, [aykır(ı)-la-mak] *{ağız} dönşl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dağın eteğine paralel olarak gitmek. **2.** Düz yoldan ayrılarak kestirmeden gitmek. **3.** Yan çizmek; kaytarmak; caymak. **4.** Kaçmak; uzaklaşmak. **5.** Tarlayı enine boyuna sürmek. **6.** Karşı gelmek; karşılık vermek. **7.** Uzanmak; yatmak. **8.** Çaprazlama koymak. **9.** Önünü kesmek. **10.** Yanlış yola gitmek. **11.** Kıyıdan gitmek. [DS]

aykırlanmak, [aygır-la-n-mak ايقرلانمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Aygır tavrı takınmak; aygır gibi olmak; aygırlanmak.

aykırmak, [ay *(yans.)* > ay-kır-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Haykırmak. [Gabain] [EUTS] **2.** *{ağız}* Değirmen zahiresiz kalmak; boşa dönmek. [DS] **3.** *{ağız}* Uzanmak; yatmak. [DS] **4.** *{ağız}* Vurmak istemek. [DS]

aykırt, [ay-kır-t ايقرت] *{eAT} sf.* Eğri; çapraz. 🗗 **aykırt duykurt,** *{eAT} Eğri büğrü.*

aykırtıcı, [aykır-t-ıcı] *{ağız} sf.* **1.** Yanıltıcı. **2.** Kışkırtıcı. **3.** Söz getirip götüren. [DS]

aykırtmak, [aykır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yoldan çıkarmak; saptırmak. [DS]

aykur, [ay-kur / ay-ğur آيقور] *{eAT} is.* Aygır.

ayla[1], [ay-la-mak *(dönmek, dolanmak)* > ay-la] *is.* **1.** Çeviren, dolanan, kuşatan. **2.** Ay'ın ve bazı yıldızların çevresinde görülen ışık dairesi; ay ağılı; hâle. **3.** Diğer dinlerde özellikle Hıristiyanlıkta bazı kutsal kişilerin resimleri yapılırken başının etrafında gösterilen ışıklı çevre.

ayla[2], [ay+ile > ayla آيله] *{eAT} zf.* Ay hesabıyla; aylık olarak.

aylak[1]**, -ğı** [ay-la-mak *(dönmek, boş gezmek)* > ay-la-k آيلاك / ايلق / آيلق] *sf.* ve *zf.* **1.** İşsiz güçsüz, boş gezen; avare; *{eAT} (aynı).* **2.** Sabit bir işi ve mesleği olmayan; boşta gezer. **3.** İşe yaramaz; kalp. **4.** *{eAT} {ağız}* Bedava; parasız; ücretsiz. [DS] 🗗 **aylak aylak gezmek,** *Çalışmadan bomboş dolaşmak; tembellik etmek.*|| **aylak aylak oturmak,** *Çalışmayıp boş durmak; tembel tembel yatmak.*|| **aylak çadırı,** *{eAT} Nöbetçi, bekçi vb. çadırı.*|| **aylak durmak,** *{ağız} Karşılıksız, bedava hizmet etmek.* [DS]|| **aylak iletmek,** *{eAT} Boş yere harcamak; boşuna geçirmek.*|| **aylak olmak,** *Yapacak bir iş bulamamak; boş durmak.*|| **aylakta kalmak,** *{ağız} 1. İşsiz kalmak; boş kalmak. 2. Boşlukta kalıyormuş gibi olmak.* [DS]

aylak[2]**, -ğı** [ay-la-k] *{ağız} is.* Bir aylığına tutulan işçi ya da hizmetçi. [DS]

aylak[3]**, -ğı** [ay-la-k] *{ağız} sf.* **1.** Açık; belli; aşikâr. **2.** Yalnız; tek. [DS]

aylak[4], [aylak?] *{ağız} zf.* Geniş zamanın üçüncü teklik kişi sonuna getirilerek "-ir, -mez" anlamlı zarf fiil yapar. *Gelir aylak (gelir gelmez).* [DS]

aylakçı, [aylak-çı ايلاقچى] *is.* **1.** Sürekli bir işi olmayan, iş buldukça çalışan kişi. **2.** Çok az bir ücretle veya sadece karnını doyurma karşılığında çalışan işçi. **3.** Bir zorlama ve mecburiyet olmamasına rağmen hiçbir ücret almadan, bir menfaat sağlamadan çalışan işçi. **4.** İmparatorluk döneminde, donanma sefere çıktığı zaman geçici olarak alınan ücretli asker. **5.** *{eAT} {ağız} gnşl.* Hizmetçi; işçi. [DS] **6.** *{ağız}* İş sahibinin ve aile başkanının ücretsiz yardımcısı. [DS] **7.** *{ağız} sf.* Asalak; beleşçi. [DS] **8.** *{ağız}* Avcıların ağırlığını taşıyan tüfeksiz avcı. [DS]

aylakçılık, -ğı [ay-la-k-çı-lık] *is.* **1.** Aylakçı olma durumu. **2.** Aylakçı olanın niteliği.

aylaklık, [ay-la-k-lık] *is.* **1.** Aylak olma durumu; avarelik. **2.** Aylak olanın niteliği. ◻ **aylaklık etmek,** *1. Boş oturmak; çalışmamak. 2. Tembellik etmek. 3. İşi olmadığı için veya çalışmak istemediği için boş gezmek; avarelik etmek.*

aylaktan, [aylak-tan] *{ağız} zf.* Bedavadan; beleşten. [DS]

aylama, [ay-la-ma] *is.* **1.** Aylamak işi. **2.** *mim.* Bir kemerin veya tonozun içbükey yüzeyi. ◻ **aylama su,** *Girdap.*

aylamak[1], [ay-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dönmek. **2.** *{ağız}* Devam etmek, sürdürmek. [DS] **3.** *{ağız}* Sözü uzatmak. [DS] **4.** *{ağız}* Beklemek. [DS]

aylamak[2], [ay-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* Bir aylık süreyi geçirmek. [DS]

aylan, [ay-la-n] *{ağız} is.* **1.** Açıklık; alan; meydan. **2.** Kuyudan su çekmekte kullanılan hayvanın yürüdüğü yol. **3.** Tarla sulamakta kullanılan kuyu. [DS]

aylanç, [ay-la-n-mak > ay-la-n-ç / ay-la-nç] *{ağız} is.* Viraj. [DS]

aylandırmak[1], [ay-la-n-dır-mak ايلندرمق] *gçl. f. [-ır] [eAT. -ur]* Etrafı gezdirmek; çevrede dolaştırmak.

aylandırmak[2], [eğ-le-n-dir-mek / oya-la-n-dır-mak > ay-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Savsaklamak; geciktirmek.

aylandız, [Endonezya y. d. > Çin. ai-lan-to *(gök ağacı)*] *is. bot.* Sedef otugillerden, ana vatanı Çin olan, çabuk yetiştiği için gölge ağacı olarak yetiştirilen, kökleri çok kötü kokan bir ağaç; kokar ağaç; osuruk ağacı, *(Ailanthus glandulosa).*

aylandurmak, [ay-la-n-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Dolaştırmak; çevrede gezdirmek.

aylangıç, [ay-la-n-gıç] *{ağız} is.* Pervane. [DS]

aylanlamak, [ay-la-n-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yalnız kalmak; ayrılmak. **2.** Yan çizmek; dolanıvermek; sıvışmak. **3.** Yoldan sapmak. [DS]

aylanma, [ay-la-n-ma] *is.* **1.** Aylanmak işi. **2.** Bir akıl yürütmede veya tartışmada dönüp dolaşıp aynı yere gelmek; işin içinden çıkamama; döngü; kısır döngü.

aylanmak[1], [ay-la-n-mak ايلانمق] *dönşl. f. [-ır] [eT, eAT -ur]* **1.** Bir şeyin çevresinde tam bir devir yapmak; dönmek; devretmek; dolaşmak; gezmek; *{eT} {eAT} {18.yy.} {ağız} (aynı).* [Nevâyî] [DS] **2.** *{ağız} gnşl.* Dışarı çıkarak biraz dolaşmak. [DS] **3.** Dönüp dolaşıp aynı yere gelmek. **4.** *{eT}* Benzemek. [Nevâyî] **5.** *{ağız}* (Kuş için) döne döne uçmak. [DS] **6.** *{ağız}* Yolda, işte ağır aksak ilerlemek. [DS]

aylanmak[2], [ay-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Ay ışığında durmak; ay ışığında kalmak. [DS]

aylı, [ay-lı] *sf.* **1.** Üzerinde hilal resmi bulunan. **2.** (Gece, gökyüzü vb. için) ay ışığı olan; mehtaplı. **3.** Aylık süresi olan. **4.** *{eAT}* Gebe; hamile. ◻ **aylı günlü,** *{ağız} (Kadın için) doğum yapması yakın olan; gebe.* [DS]

aylığ, [ay-lığ] *{eT} sf.* (Belirtilen miktarda) aylık; ... aylık. [ETY]

aylık, -ğı [ay-lık] *is.* **1.** Devlet memurlarına veya bir işte sürekli olarak çalışanlara emekleri karşılığı veya bir kadroya dayalı olarak her ay ödenen ücret; maaş. **2.** *sf.* (Para, ücret, kira, faiz vb. için) her ay hesaplanarak ödenen. **3.** (Gazete, dergi vb. için) her ay çıkan, basılan veya yayınlanan. **4.** (Süre, zaman dilimi olarak) o kadar ay tutarında olan; ay hesabıyla. *{eAT} (aynı)* **5.** Ayda bir kere olan; ayda bir görülen. **6.** (Çocuk, yavru, vb. canlı için) belirtilen miktardaki aydan beri var olan. ◻ **aylığa geçmek,** *1. Gündelik, haftalık veya aylık ücret ile veya geçici olarak çalışırken aylı almaya başlamak. 2. Her ay para alacak şekilde bir iş bulabilmek.*‖ **aylık almak,** *Çalışmaları karşılığında bir ay tutarında ücret almak; maaş almak.*‖ **aylık bağlanmak,** *Birine çalışmaları veya hizmeti karşılığında her ay ücret verilmesi kararlaştırılmak; maaş bağlamak.*‖ **aylık vermek,** *Bir aylık çalışması karşılığında ücret ödemek.*

aylıkçı, [ay-lık-çı] *is.* **1.** Çalışmasının karşılığını aylık olarak alan kimse. **2.** Geçimini yalnızca aylığa bağlamış olan kimse.

aylıklı, [ay-lık-lı] *sf.* **1.** (Kişi için) aylık alan; maaşlı. **2.** (İş için) ödemeleri aylıkla karşılanan. **3.** (İş, alışveriş, kira vb. için) ödemesi aydan aya yapılan.

aylıncak, -ğı [ay-lın-cak?] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

aylok, [aylā *(öyle)* + ok *(pekiştirme edatı)*] *{eT} zf.* Öyle. [DLT]

ayma[1], [ay-ma] *{ağız} is.* Avuç. [DS]

ayma[2], [ay-ma] *{ağız} is.* Takma isim; lakap. [DS]

ayma[3], [ay-ma] *is.* Gerçekleri görme, kendine gelme; ayıkma.

aymaç[1], [ay-maç] *{ağız} is.* Yağda kızartılmış ekmek ufağı. [DS]

aymaç[2], [ay-ma-ç] *{ağız} sf.* Karışık; dökük saçık. [DS]

aymak[1], [ay-mak ايمق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Ayılmak; kendine gelmek; *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS] **2.** Dalgınlıktan sıyrılmak. **3.** Kendine gelmek; uyanmak. **4.** Aldatıldığının sonradan farkına varmak. **5.** *mec.* Gerçeği anlamak. **6.** *{ağız}* Caymak; vazgeçmek. [DS] **7.** *{ağız}* Pişman olmak. [DS]

aymak[2], [ay-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Ayıltmak. **2.** Sarhoşluğunu gidermek. **3.** Uzaklaştırmak; defetmek.

aymak[3], [ay-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Anlatmak; açıklamak; söylemek; konuşmak; haber vermek; belirtmek; tasvir etmek; demek; takdim etmek. [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] [Mühennâ] [DLT] [EUTS] ☞ **ayu birınek,** *{eT} Söyleyivermek.*

aymak[4], [ay-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Gözetmek; nezaret etmek. [DS]

aymak[5], [ay-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Parlatmak; ağartmak; temizlemek. [DS]

aymalamak, [ay-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** El ile karıştırarak sıvı hâle getirmek. **2.** Yolmak; tırmalamak. **3.** Kabaca okşamak. [DS]

aymalık, -ğı [ay-ma-lık] *{ağız} is.* **1.** Bağlardaki bekçi kulübesi. **2.** Ev çatılarında kiremit altı. [DS]

aymana, [haymana ?] *{ağız} sf.* Avare; başıboş; aylak. [DS]

aymanç, [ay-ma-nç] *{eT} is.* Çekingenlik; korku. [EUTS] [Gabain]

aymançsız, [ay-ma-nç-sız] *{eT} sf.* Korkusuz. [EUTS]

aymanmak, [ay-ma-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Korkmak; çekinmek. [EUTS] [Gabain]

aymaz, [ay-mak *(ayılmak)* > ay-maz] *sf.* **1.** Çevresinde olup bitenden habersiz. **2.** Gerçekleri görüp kendisine kurulan tuzakları sezemeyen; gafil. **3.** *{ağız}* Edepsiz; utanmaz. [DS]

aymazlık, -ğı [ay-maz-lık] *is.* **1.** Aymaz olma durumu. **2.** Aymaz olanın niteliği. **3.** Çevresinde olup bitenlerden haberdar olamama ve kurulan tuzakları sezememe; gaflet.

ayn, [Ar. ʿayn عين] *{OsT} is.* **1.** Göz. **2.** Bakış; nazar. **3.** Kaynak, pınar. **4.** Gözetleme yeri. **5.** *gnşl.* Mal veya eşya. **6.** Kendisi, aslı, tıpkısı. **7.** *huk.* Para dışında edinilmesi mümkün olan maddî, manevi her şey. ☞ **ayne'l-yakîn,** *{OsT} 1. Doğrudan gözlemleme yoluyla elde edilen kesin bilgi. 2. Gözüyle görmüş gibi bilmek. 3. zf. Kesin olarak, güvenerek.* ‖ **ayn-ı bahıka,** *{OsT} Kör olan tek göz.*‖ **ayn-ı betrâ,** *1. Ayın harfinin başı. 2. Hemze.* ‖ **ayn-ı hakîkat,** *{OsT} Gerçeğin kendisi.*‖ **ayn-ı hata,** *{OsT} Yanlışlığın ta kendisi.* ‖ **ayn-ı hayât,** *{OsT} 1. Hayat pınarı. 2. Abıhayat; bengi su.* ‖ **ayn-ı hikmet,** *{OsT} Gerçek sebebin kendisi.*‖ **ayn-ı ıyan,** *{OsT} Gerçeğin görünüşü.* ‖ **ayn-ı ibret,** *{OsT} İbret gözü.* ‖ **ayn-ı inayet,** *{OsT} İyi niyetli bakış.*‖ **ayn-ı isabet,** *{OsT} Yapılacak olan işlerin tam kendisi.*‖ **ayn-ı keramet,** *{OsT} 1. Kerametin kendisi. 2. Peygamberlere yakışır yolda; keramet gibi.*‖ **ayn-ı mazmûn,** *{OsT} huk. Kusur olsun olmasın, mutlak tazmini gereken ayn.*‖ **ayn-ı mevkuf,** *{OsT} huk. Vakfolunan şey.*‖ **ayn-ı mürekkep,** *{OsT} zool. 1. Petek göz. 2. Birleşik göz.*‖ **ayn-ı vâhid,** *{OsT} Tek gözlü.*‖ **aynü'd-devle,** *{OsT} Devletin gözü (hükümdar unvanı).* ‖ **aynü'l-bakar,** *{OsT} 1. bot. Öküz gözü denilen papatya çeşidi; arnika, (Chrysanthemum leucanthemum). 2. min. Damarlı akik.*‖ **ayn'ül-hayat,** *{OsT} Hayat çeşmesi; abıhayat.*‖ **aynü'l-hirr,** *{OsT} Kedi gözü denilen kıymetli taş.*‖ **aynü'l-kemâl,** *{OsT} Kötü bakışı, nazarı bozan bakış.*‖ **aynü'l-lâme,** *{OsT} Kötü bakış, kötü nazar.*‖ **aynü's-sevr** *{OsT} 1. Boğa gözü. 2. gök b. Gök kürenin kuzey yarımküresinde bulunan Boğa Burcunun en parlak yıldızı; Taurus.*‖ **aynü'ş-şems,** *{OsT} Değerli bir taş.*

ayna[1], [Far. āyīne => ayna] *is.* **1.** Işığı yansıtarak cisimlerin görüntüsünü veren arkası sırlı cam; gözgü. **2.** *gnşl.* Ayna gibi ışığı yansıtan düz yüzey. **3.** *mec.* Bir olayı veya durumu göz önüne seren, göz önünde canlandıran şey. **4.** *argo. {ağız}* Çok iyi ve mükemmel; yolunda; iyi bir hâlde. [DS] **5.** Çayır kuşlarını avlamakta kullanılan, dik bir ayak üzerine yerleştirilen küçük aynalardan meydana gelmiş av aleti. **6.** Müneccimlerin, sihirbazların baktıkları cam küre. **7.** Akıntı ve anaforun birleştiği yerlerde meydana gelen su düğümlenmesi. **8.** Yatay ve dikey açıları ölçmeye yarayan alet; sextant. **9.** Kayık küreklerinin yassı uç kısmı. **10.** Su altını görmeye yarayan dibi camdan kova biçimindeki denizcilik aracı. **11.** Geçme kapılarda kapı kanatları ve kuşaklar arasında kalan geniş düz levhalar. **12.** Marangoz araçlarından olan rendenin düz olan tabanı. **13.** Atların diz kapağı. **14.** Cuma günü. **15.** Karagözcü perdesi. **16.** *{ağız}* Tütün balyalarının düz ve parlak yüzü. [DS] **17.** *{ağız}* Ördek avı için özel olarak hazırlanan temiz gölcük. [DS] **18.** *{ağız}* Röntgen; radyoskopi. [DS] **19.** *{ağız}* Tütün kurutmak için özel olarak yapılmış kurutma yeri. [DS] **20.** *{ağız}* Işıldak. [DS] **21.** *{ağız}* Kayıkların kıç tarafındaki düz yüzey. [DS] **22.** *{ağız}* Binalarda ön yüz; cephe; antre. [DS] **23.** *argo. sf.* Kötü; berbat. ☞ **ayna açma,** *Ormancılıkta ağaç kesiminden önce kesilecek ağaçları işaretleyip damgalamak için balta ile el ayası şeklinde kabuk sıyırma; sakar açma.*‖ **ayna camı,** *İki yüzü de düz, ayna yapımına elverişli cam veya kristal.*‖ **ayna ertesi,** *{eAT} Cumartesi.*‖ **ayna gibi,** *1. Aynaya benzer. 2. Çok temiz ve berrak. 3. Pürüzsüz. 4. Açık ve net görülebilen; karmaşık değil.*‖ **ayna günü,** *{eAT} Cuma.*‖ **ayna işareti,** *Erken bunamanın belirtisi olarak, hastanın yaşlandığını iddia ederek uzun süre ayna karşısında kendini incelemesi şeklinde beliren hastalık.*‖ **ayna kemiği,**

{ağız} anat. 1. Diz kapağı kemiği. 2. Aşık kemiği. [DS]|| **ayna konuşması,** *Kelimeleri ve cümleleri tersinden söyleme şeklinde görülen bir hastalık.*|| **ayna sırı,** *Ayna yapımında kullanılan ve camın bir yüzüne sürülen kalay malgaması.*|| **aynası açılmak,** *{ağız} (At için) tökezleyip dizini yaralamak; aynalamak.* [DS]|| **ayna tahtası,** *{ağız} Merdiven basamaklarındaki dikey tahta.* [DS]|| **ayna taşı,** *1. Çeşmelerde oluğun takıldığı dik ve işlemeli taş. 2. {ağız} Çeşmenin musluk takılan yeri.* [DS] *3. Evlerin ön yüzü için düzgün yontulmuş taş. 4. {ağız} Değirmen oluğunun altına ilk konan taş.* [DS] *5. {ağız} Hela deliğinin altına ilk konan taş.* [DS]|| **ayna tırnağı,** *Aynayı duvara tutturmaya yarayan küçük kancalar.*|| **ayna tutmak,** *1. Birinin aynada kendisini görebilmesini sağlamak. 2. Ayna ile güneş ışığını yansıtarak böylece haberleşmek. 3. {ağız} Kalleşlik etmek.* [DS]

ayna[2], [ay-(ı)n-a] *{eT} is.* Şeytan. [EUTS]

aynâ[3], [Ar. ʿaynā عينا] *(ayna:) {OsT} sf.* (Kadın için) iri ve güzel gözlü.

aynabakar, [Ar. ʿaynü'l-bakar] *is. bot.* **1.** Kocaeli taraflarında yetişen yumurta büyüklüğünde, kırmızımsı mavi renkli, ince kabuklu meyveleri olan yerli bir erik türü; sığır gözü; inek gözü, *(Arunus domestica).* **2.** Dağ kestanesi, *(Arnica montana).*

aynacı, [ayna-cı] *is.* **1.** Ayna yapan veya ayna satan kimse. **2.** Eskiden saraylarda veya hamamlarda ayna taşıyan kimse. **3.** Ayna falına bakan falcı. **4.** *argo.* İşine hile karıştıran, göz boyayıp aldatmaya çalışan kimse; hileci. **5.** Gemilerde teleskoplara bakmakla görevli olan kişi.

aynacıklı, [ayna-cık-lı] *{ağız} sf.* **1.** Yakışıklı. **2.** *is.* Yünden örülmüş bir tür erkek çorabı. [DS]

aynak, -ğı [ay-na-k?] *{ağız} sf.* **1.** Işıklı; aydınlık. **2.** Su kıyılarında yaşayan küçük ve kara bir tür leylek; kelaynak. [DS] 🗗 **aynak gazzak,** *{ağız} Düzen; dalavere; estek köstek.* [DS]|| **aynak oynak,** *{ağız} Karmakarışık; darmadağın.* [DS]

aynalamak, [ayna-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ayna takmak; aynalı hâle getirmek. **2.** *gçsz. f. {ağız}* (At için) tökezleyip dizini yaralamak; aynası açılmak. [DS] **3.** *{ağız}* Parlamak; görülesi bir durum oluşmak; manzara arz etmek. [DS]

aynalanma, [ayna-la-n-ma] *is.* Aynalanmak işi.

aynalanmak[1], [ayna-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Aynalı duruma getirilmek. **2.** Parlatılmak; cilalanmak. **3.** *dönşl. f.* Ayna görünümü kazanmak. **4.** *{ağız}* (Sıvı için) ayna görevi yapabilecek kadar durulmak. [DS] **5.** *{ağız}* Dizi üstüne düşerek diz kapağı yaralanmak. [DS] **6.** Ayna sahibi olmak; ayna edinmek.

aynalı, [ayna-lı] *sf.* **1.** Aynası olan. **2.** Üzerine ayna konulmuş veya ayna ile süsülenmiş olan. **3.** *argo.* Uygun, elverişli. **4.** *argo.* Durumu düzgün, iyi olan. **5.** *{ağız} argo.* Alımlı ve çekici güzelliği bulunan; fiyakalı; süslü; gösterişli [DS]. **6.** *{ağız}* Saçsız; kel. [DS] **7.** *{ağız}* Sevdalı; âşık. [DS] **8.** *{ağız}* Başıboş; avare. [DS] **9.** *{ağız}* (At ve sığır için) alnında beyaz leke bulunan. [DS] **10.** *is. {ağız}* Emirdağ'da dokunan kilimlere verilen ad. [DS] **11.** *{ağız}* Cam bilye. [DS] **12.** *{ağız}* İnce süs altını. [DS] **13.** *{ağız}* Tek fişekli martin. [DS] 🗗 **aynalı dolap,** *Kapısında ayna olan elbise dolabı.*|| **aynalı içlik,** *Yüzü ve astarı arasına pamuk düşenmiş kadın elbisesi.*|| **aynalı işlik,** *{ağız} Aynalı içlik.* [DS]| **aynalı nakış,** *{ağız} Bir tür çorap nakışı.* [DS]|| **aynalı Pembe,** *Süsüne çok düşkün ve elinden ayna düşmeyen kadın.*|| **aynalı sakar,** *{ağız} Alnı beyaz keçi.* [DS]|| **aynalı salma,** *{ağız} Bir tür kilim motifi.* [DS]|| **aynalı sazan,** *zool. Kuyruk yüzgeci dik ve tatlı sularda yaşayan bir balık türü, (Cyprianus carpio).*|| **aynalı tıraş,** *{ağız} Başın üst kısmı ustura ile kazınıp yanlarda saç bırakarak yapılan tıraş.* [DS]|| **aynalı yazı,** *hat. Simetrik bir şekilde düzenlenmiş süs yazısı.*

aynalık, -ğı [ayna-lık] *is.* **1.** *{ağız}* Eskiden, ev duvarlarına ayna asmak ya da oturtmak için hazırlanmış özel yer. [DS] **2.** *{ağız}* Pencere. [DS] **3.** *dnz.* Geminin adı ve bağlı olduğu limanın yazılı bulunduğu kıç bölümü. 🗗 **aynalık tahtası,** *dnz. Bir filikanın veya sandalın kıç tarafında oturan dümencinin sırtını dayadığı ve yolcuları ayırmaya yarayan tahta.*

aynasız, [ayna-sız] *sf.* **1.** Aynası olmayan. **2.** *argo.* Hoşa gitmeyen; yakışıksız ve çirkin. **3.** *{ağız} argo.* Biçimsiz; çirkin; kötü; düzensiz. [DS] **4.** Hileli tavla zarı. **5.** *argo.* Polis ve jandarma. **6.** *{ağız}* Kabadayı. [DS] **7.** *{ağız}* Düşük karakterli; terbiyesiz. [DS]

aynasızlık, -ğı [ayna-sız-lık] **1.** Aynası olmama hâli. **2.** *argo.* Hoş karşılanmayacak, düzensiz ve kötü biçim.

aynaş, [oyna-ş / aynaş] *{ağız} is.* Kadının âşığı; hovardası. [DS] 🗗 **aynaş koynaş etmek,** *{ağız} Karmakarışık etmek; çarpık çurpuk hâle getirmek.* [DS]|| **aynaş oynaş olmak,** *{ağız} Sevişmek.* [DS]

aynaşık, -ğı [ay-(ı)n-a-ş-ık ?] *{ağız} sf.* **1.** Sırnaşık; arsız. **2.** Karışık; karmakarışık; dağınık. [DS]

aynaşmak, [ay-(ı)n-a-ş-mak ?] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Sırnaşmak; musallat olmak; sataşmak. **2.** Bırakıp uzaklaşmak. **3.** Girişmek; işe başlamak; koyulmak. **4.** Alay etmek; eğlenmek. **5.** Karışmak; karmakarışık olmak; birbirine girmek. **6.** Yapışmak. [DS]

aynaştırmak, [ay-(ı)n-a-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Çözmek; düzeltmek; halletmek; uyuşturmak. **2.** Karıştırmak. [DS]

aynat, [Yun. ayennitos => aynat] *{ağız} sf.* Daha beter; kötü. [DS] 🗗 **aynat beynet,** *{ağız} Ucube; doğal dışı; gayritabii.* [DS]

aynaz, [? aynaz] *is.* **1.** Seyirlik köy oyunlarının yönetmeni. **2.** *{ağız}* Bataklık; sulu yer. [DS]

ayne, [Far. ādīne => ayne] *{eAT} is.* Cuma. 🗗 **ayne irtesi,** *{eAT} Cumartesi.*|| **ayne irtesi eylemek,**

{eAT} (Yahudiler için) cumartesi yasaklarına uymak.

aynek, [Far. ʿaynek عینك] *{OsT} is.* Gözlük.

aynen[1]**,** [Ar. ʿayn *(asıl)* > ʿaynen عیناً] *(a'ynen) {OsT} zf.* **1.** Olduğu gibi, değiştirilmeden; aynıyla; aynı biçimde; tas tamam; harfi harfine. **2.** *{ağız}* Çok doğru; bildiğin gibi; söylediğin gibi; tas tamam öyle. [DS]

aynen[2]**,** [Ar. ʿayn-en عیناً] *(a'ynen) {OsT} zf.* (Borç ödeme için) para değil de belirlenmiş bir mal ile.

ayneynî, [Ar. ʿayneynī عینینی] *(ayneyni:) {OsT} sf.* İki gözle bakan.

aynı, [Ar. ʿayn *(asıl)* + Far. -ī *(izafet kesresi)* > aynı عینی] *(a'ynı) sf.* **1.** Bir şeyin kendisi, başkası değil; yine o. **2.** Ayırt edilemeyecek kadar nitelikleri benzeyen; özdeş. **3.** Zaman içinde değişikliğe uğramayan; eski hâlini koruyan; farklı değil. ◻ **aynı ağzı kullanmak,** *Benzer biçimde konuşmak; ağız birliği etmek.*‖ **aynı kapıya çıkmak,** *Sonuçta bir şey değişmemek, aynı sonucu almak.*‖ **aynı kaptan su içmek,** *1. Bir başkasıyla benzer işler yapmak. 2. (İki ayrı kişi için) benzer nitelikler taşımış olmak.*‖ **aynı şekilde,** *Birbirine çok benzer biçimde.*‖ **aynı şey,** *Nesne, olay veya durum olarak ayrı olmalarına rağmen sonuç olarak bir şey değiştirmeyen; fark etmez; hepsi bir.*‖ **aynı telden çalmak,** *1. Bir başkasıyla benzer şeyler söylemek. 2. İki ve daha çok kişinin benzer davranışlarda bulunması.*‖ **aynı yolun yolcusu,** *Aynı kötü sonucu doğurucu işleri yapan kişiler.*‖ **aynı zamanda,** *1. İş ve oluş bakımından beraberlik içinde bulunan; bununla beraber. 2. Ayrıca. 3. Hem de.*

aynılık, -ğı [aynı-lık] *is.* Aynı olma durumu; özdeşlik; ayniyet.

aynımak, [ay-(ı)n-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Büyümek; gelişmek. **2.** Sağlığı düzelmek. [DS]

aynısefa, [Ar. ʿayn-ı ṣafāʾ عین صفاء] *(aynısefa:) is. bot.* Bileşikgillerden uzun süre açan parlak sarı çiçekli; çiçeklerinin boyama ve dezenfektan özelliğinden yararlanılan otsu bir kır bitkisi; kadife çiçeği, *(Calendula arvensis).*

aynışlı, [ay-(ı)n-ış-lı] *{ağız} sf.* Akıllı; algılı. [DS]

aynışsız, [ay-(ı)n-ış-sız] *{ağız} sf.* Akılsız; algısız. [DS]

aynıtmak, [ay-(ı)n-ıt-mak] *gçl. f. [-ır]* Geliştirmek; büyütmek.

aynıyla, [aynı + ile] *(aynı':yla) zf.* Hiçbir değişiklik olmaksızın; olduğu gibi; aynen. ◻ **aynıyla vaki,** *Tam söylenen gibi meydana gelme; aynen öyle.*

aynî[1]**,** [Ar. ʿaynī عینی] *(ayni:) {OsT} sf.* → aynı.

aynî[2]**,** [Ar. ʿaynī عینی] *(ayni:) {OsT} sf.* **1.** Gözle ilgili. **2.** Göze ait. **3.** Karşılığı mal olarak ödenen. **4.** Değeri yüksek taşınabilir (mal). ◻ **aynî akitler,** *huk. Borçlunun alacaklıdan bir şey alması ile kurulan ve tamamlanan borç ilişkisini doğuran sözleşmeler.*‖ **aynî dava,** *huk. Aynî haklara ilişkin dava.*‖ **aynî haklar,** *huk. Eşya üzerinde doğrudan tasarruf yetkisi veren ve herkese karşı ileri sürülebilen haklar.*‖ **aynî kredi,** *bank. Banka tarafından rehin alınmak suretiyle verilen borç.*‖ **aynî mesuliyet,** *huk. Başka mallarla değil de belli bir malla sorumlu olmak.*‖ **aynî sermaye,** *ekon. Bir ticaret ortaklığında ortakların mal olarak verdikleri ve bilançoya geçirilebilir varlıklar.*‖ **aynî teminat,** *huk. Bir borca karşılık menkul veya gayrimenkul bir malın teminat gösterilmesi.*‖ **aynî yardım,** *Çalışanlara ücretin dışında yiyecek, giyecek gibi mal vererek yapılan sosyal yardım.*

ayniyat, [Ar. ʿayn *(göz, esas nesne)* > ʿayniyyāt عینیات] *(ayniya:t) {OsT}* **1.** Kullanmaya ve tüketmeye elverişli malzeme. **2.** Resmî dairelerde malzeme ve mal işleriyle ilgilenen bölüm. ◻ **ayniyat defteri,** *Bir ticarethanedeki veya kurumdaki mal kayıt defteri.*‖ **ayniyat memuru,** *Devlet dairelerinde demirbaş eşya ve mali işlerden sorumlu görevli.*‖ **ayniyat muhasebesi,** *Bir kuruma giren ve çıkan malların kayıtları ile ilgili hesaplar.*

ayniye, [Ar. ʿayn *(göz)* > ʿaynīyye عینیه] *(ayni:ye) {OsT} is.* **1.** Taşınabilir değerli eşya. **2.** Göz hastalıkları kliniği. **3.** *sf.* Para değil de eşyanın kendisi olarak alınan. **4.** *sf.* Gözle ilgili.

ayniyet, [Ar. ʿayn > ʿayniyyet عینیت] *{OsT} is.* Aynılık; tıpkılık; özdeşlik.

aynştayniyum, [Fizikçi Einstein > Fr. einstenium] *is. kim.* Atom numarası 99 olan, tabiatta bulunmayan ancak Uranyum-238'in ışıması veya termonükleer tepkime sırasında oluşan Es 253, Es 254 ve Es 255 adlarında üç ayrı izotopu bulunan radyoaktif element; sembolü: Es.

ayol, [ay+oğul > ayol] *(a'yol) ünl.* Daha çok kadınlar tarafından hitap amacıyla kullanılan bir seslenme sözü.

-ayom, [-ayom / -eyom] *{eAT} çek. e.* Geniş zaman teklik 1. kişi, -ıyorum. *Seni alayom (alıyorum) deyüp yakınnık eyledi.* Şer'iye Sicilleri.

-ayor, [-a+yor / -e+yor] *{eAT} çek. e.* Geniş zaman teklik 3. kişi, -ıyor; -uyor.

ayöte, [ay+öte] *is. gök b.* Bir gök cisminin yörüngesinin Ay'a en uzak olan noktası.

aypek, [ay+pek] *{ağız} is.* Ay'ın on beşinci günü; dolunay. [DS]

ayr, [Ar. ʿayr عیر] *{OsT} is.* Eşek.

ayra, [ay-ır-mak > ay-(ı)r-a] *{ağız} is.* Ağaç çengel. [DS]

ayraç, -cı [ay-ır-mak > ay-ır-aç > ay-(ı)r-aç] *is.* **1.** Cümleyi anlamca pekiştirmesine rağmen cümle kuruluşu içinde yer almayan bir ögeyi belirtmek için başına ve sonuna konulan ( ) işaretleri; parantez; muteriza; tırnak. **2.** *mat.* Matematikte öncelikle yapılacak işlemleri belirtmek için kullanılan {[( )]} işaretleri. 🗗 **ayraç açmak,** *ed. Söz ya da yazıya anlatımın akışına uygun düşmemekle birlikte dolaylı olarak konuyu ilgilendiren söz ekleme girişimi.*|| **ayraç içinde,** *ed. Konu dışına çıkarak; ayrıca.*

ayran, [*eT.* ayrān] *is.* **1.** Yoğurdun sulandırılması ile elde edilen bir içecek. *{eT} (aynı)* **2.** Yayıkta yoğurt su ile çalkalanmak suretiyle üstte biriken yağın alınmasından sonra altta kalan besleyici sıvı. **3.** *{ağız}* Sönmüş kireçten hazırlanan badana kireci. [DS] 🗗 **ayran ağızlı,** *argo. Aptal; bön; budala; sersem; salak; boşboğaz; geveze.*|| **ayran aşı,** *{ağız} Buğday, mısır ya da arpa kırması ile yapılan bir tür ayranlı çorba.* [DS] || **ayran böreği,** *Ayran kıvamındaki hamur içine ısırgan otu veya ıspanak karıştırarak fırında yapılan bir tür börek.*|| **ayran budalası,** *Çabuk kandırılabilen; ahmak; budala; bön.*|| **ayran delisi,** *Çabuk kandırılabilen; ahmak; budala; bön; safdil.*|| **ayran geven,** *{ağız} 1. Aptal; sersem; budala, beceriksiz; geveze; miskin. 2. Dalkavuk.* [DS]|| **ayran gönüllü,** *{ağız} 1. Bir şeyden çabuk bıkan, çabuk usanan; maymun iştahlı. 2. Her gördüğüne âşık olan; şıpsevdi.* [DS]| **ayranı kabarmak,** *argo. 1. Aşırı ölçüde öfkelenmek; köpürmek. 2. Aşırı cinsel arzu duymak. 3. {ağız} Haylazlık etmek.* [DS] *4. Terbiyesizlik etmek.*|| **ayranım budur, yarısı sudur,** *"Elimde bulunan imkân bu kadar; ancak buna gücüm yetiyor." anlamında özür dileme sözü.*|| **ayranı yok içmeye atla gider sıçmaya,** *argo. Yoksulluğuna rağmen gösteriş için harcamada bulunanlara söylenen alay sözü.*|| **ayran içmeye geldik, ara açmaya değil,** *Anlaşmazlığı büyütmek değil, anlaşma ve dostluğu güçlendirmek amacında olunduğunun ifadesi.*|| **ayran kesen,** *Sabahleyin güneş doğmadan önce esen sert ve soğuk rüzgâr.*|| **ayran kovanı,** *{ağız} Yağ, peynir yapmak için yoğurdun içinde karıştırıldığı geniş ve derin kap.* [DS]

ayrancı, [ay-(ı)r-an-cı] *is.* **1.** Geçimini ayran yapmak veya satmakla sağlayan kimse. **2.** Erkeğin eşine hitap sözü. **3.** *sf.* Zayıf.

ayrancılık, -ğı [ay-(ı)r-an-cı-lık] *is.* Ayrancının işi ve mesleği.

ayranlaşma, [ay-(ı)r-an-la-ş-ma] *is.* Ayran görünüm ve kıvamına gelme.

ayranlaşmak, [ay-(ı)r-an-la-ş-mak] *dönşl.* Ayran görünüm ve kıvamına dönüşmek.

ayranlık, -ğı [ayran-lık] *{ağız} is.* Badana kirecinin hazırlandığı çukur; kireç kuyusu. [DS] 🗗 **ayranlığı kabarmak,** *{ağız} Öfkelenmek; kızmak; ayranı kabarmak.* [DS]

ayransız, [ayran-sız] *{ağız} sf.* **1.** Yoksul. **2.** Çirkin. [DS]

ayrı, [*eT* ayrığ > ayrı] *sf.* **1.** Birbiri ile beraber, bitişik bulunmayan; yerleri bir olmayan; aralıklı. **2.** Birbirine benzemeyen, özdeş olmayan; farklı; değişik; başka. **3.** *{ağız}* Uzak; ırak. [DS] **4.** *zf.* Kendi başına, kendi kendine. **5.** Diğerlerinden farklı olarak. **6.** *{ağız} zf.* -a doğru; -dan yana. [DS] 🗗 **ayrı ayrı,** *1. İki ve daha fazla şeyi birbirine karıştırmadan. 2. Ayrılmış olan şeylerin her biri için teker teker.*|| **ayrı basım,** *Bir dergide veya ansiklopedide yayımlanmış bilimsel bir yazının ayrıca kitap veya broşür olarak basılması.*|| **ayrı baş çekmek,** *Kendi bildiğini yapmak.*|| **ayrı biçimlenme,** *kim. Bir elementin kristalleşme sırasında atomlarının farklı düzende yerleşmesinden dolayı değişik fiziksel yapı göstermesi; allotropi.*|| **ayrı cinsten,** *Yapısı ve türü farklı olan; gayri mütecanis; heterojen.*|| **ayrı çanak yapraklılar,** *bot. Çanak yaprakları birbirine bitişik olmayan bitkiler.*|| **ayrı çekmek,** *{ağız} 1. Karşı koymak; muhalefet etmek; tersine gitmek. 2. Kendi dilediğince hareket etmek.* [DS]|| **ayrı düşmek,** *1. Beraber bulunması gereken iki ve daha fazla kişi veya nesnenin birbirinden uzak kalması. 2. Düşünceleri farklı olmak. 3. Ayrılmak.*|| **ayrı eşeyli,** *Yalnız erkek veya dişi gamet meydana getiren.*|| **ayrı gayrı bilmemek,** *Birbirlerinden bir şey esirgemeyecek kadar yakın olmak.*|| **ayrı seçi,** *{ağız} Farklı uygulama; ayrık işlem.* [DS]| **ayrı seçi olmak,** *{ağız} Başka türlü muamele görmek; ayrı tutulmak; eşitlik gözetilmemek.* [DS]|| **ayrı sesli,** *dbl. Yazılışları birbirine benzemesine rağmen başka sesler veren harf veya heceler.*|| **ayrı taç yapraklılar,** *bot. Taç yaprakları birbirine bitişik değil de yan yana yer almış bulunan bitkiler.*|| **ayrı tutmak,** *Birini diğerlerinden daha üstün görmek, değer vermek.*

ayrıç, [aḍ-rı-ş > ayrış > ayrıç آيرىچ] *{eAT} is.* İki yolun ayrıldığı yer.

ayrıca, [ayrı-ca] *(a'yrıca) zf.* **1.** Başkalarından bağımsız olarak; ayrı olarak. **2.** Özel olarak; özellikle. **3.** Biraz ayrı duran; azıcık ayrılmış. **4.** *bağ.* Bunun yanı sıra; bundan başka;

ayrıcalı, [ayrı-ca-lı] *sf.* **1.** Başkalarına benzemeyen; müstesna. **2.** Ayrı tutulan.

ayrıcalık, -ğı [ayrı-ca-lık] *is.* **1.** Başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu; imtiyaz. **2.** *huk.* Bir kimseye veya topluluğa tanınan özel haklar. 🗗 **ayrıcalık tanımak,** *1. Başkalarından daha fazla yararlanma hakkı vermek; imtiyaz tanımak. 2. Başkalarından daha üstün tutmak, onlardan fazla değer vermek.*

ayrıcalıklı, [ayrı-ca-lık-lı] *sf.* **1.** Ayrıcalığı olan ve ayrıcalık tanınan; imtiyazlı. **2.** *zf.* Diğerlerinden üstün tutarak; gözeterek.

ayrıcalıksız, [ayrı-ca-lık-sız] *sf.* Herhangi bir ayrıcalığı olmayan; ayrıcalık tanınmayan; imtiyazsız.

ayrıcasız, [ayrı-ca-sız] *zf.* **1.** Ayrı tutulmadan. **2.** Tam ve kesin olarak. **3.** Belirlenmiş kurallara uygun biçimde; istisnasız.

ayrıç, [aḍ-rı-ş > ayrış > ayrıç] *{ağız} is.* Yolun ikiye ayrıldığı yer; yol ayrımı; yol çatı; kavşak. [DS]

ayrık, -ğı [*eT.* aḍ-ır-mak *(ayırmak)* > aḍ-(ı)r-ık / ayrık آيرق] *sf.* **1.** Birbirinden ayrı duran. **2.** Arasında açıklık bulunan; aralıklı. **3.** Bölünmüş, ayrılmış. **4.** Benzerlerinden ayrı tutulan; müstesna. **5.** *fiz.* Sınırlı sayıda; süreksiz. **6.** *{eT} {eAT}* Yaban geyiği. **7.** *is. bot.* Ayrık otu. *{eT} (aynı)* [DLT] **8.** *man.* Veya bağlacı ile ikiye ayrılmış önerme. **9.** Çocukların kuş avladıkları sapanın çatalı. **10.** *zf. {eT} {eAT}* Bundan sonra; bir daha; artık; başka; özge; diğer; gayri; farklı; maada. [Mühennâ] 🗗 **ayrık etmek,** *{eAT} Ayırmak; ayırt etmek.*|| **ayrık koçu,** *{eAT} 1. Yabani geyik. 2. Yaban sığırı.*|| **ayrık koyunu,** *{eAT} 1. Yaban koyunu. 2. Yaban sığırı.*|| **ayrık küme,** *mat. Aralarında hiçbir ortak eleman bulunmayan kümeler.*|| **ayrık otu,** *bot. Buğdaygillerden yurdumuzda yirmi kadar türü bulanan, çok hızlı gelişerek yayılan, kökleri halk hekimliğinde idrar söktürücü olarak kullanılan tarıma zararlı bitki, (Agropyrum).*|| **ayrık sütun,** *mim. Herhangi bir duvar veya ayakla birleşmeyen tek başına sütun.*|| **ayrık toplama,** *mant. Çeşitli terimlerin birbirini dışarıda bırakmasını gerektiren mantıki toplama.*|| **ayrık yıl,** *gök b. Güneşin kendi ekseni etrafında yılda yaptığı 11 saniyelik fazla dönmeden dolayı yıldız yılına göre 4' 45" daha fazla olan yıl.*

ayrıklı, [ayrık-lı] *sf.* **1.** Ayrık durumda bulunan; aralıklı; fasılalı. **2.** Ayrık tutulan; bağışık; muaf. **3.** Benzerlerine uymayan; istisnai. **4.** İçinde ayrık otu bulunan.

ayrıklık, -ğı [ayrık-lık] *is.* **1.** Ayrıklı olma durumu; istisna. **2.** Ayrı tutulma; istisna. **3.** Ayrı tutma; istisna. **4.** *gök b.* Gezegenlerin görünürdeki düzensizliği veya yörüngesi bir konik olan gök cismini merkeze birleştiren doğrunun büyük eksen ile yaptığı açı; anomali. **5.** *man.* Önermeler arasında veya ile belirlenen ilişki; mantıksal toplam. **6.** *fel.* Kaplamları birbirinden farklı olmakla birlikte aynı yakın cinsin kaplamına giren kavramlar arasındaki ilişki. *Ev - okul: Bina.* **7.** Ayrık otu bol bulunan yer.

ayrıksı, [ay-ru-k-sı / ayruhsı / ayrık-sı آيرقسى] *sf.* **1.** Benzerlerinden ayrı olan; başka; başka türlü; farklı. *{eAT} (aynı)* **2.** Alışılmış durum veya genel kurallara uymayan; kural dışı; eksantrik. **3.** Başkaları ile birlikte hareket etmeyen; ayrı baş çeken. **4.** Çevresindekilere ters düşen; acayip; başka; bambaşka; hiçbir şeye benzemeyen; tuhaf. **5.** *{ağız}* Çekingen. [DS] **6.** *{ağız}* Kendini beğenmiş. [DS] **7.** Ayrık otuna benzer; ayrık gibi olan. **8.** *zf.* Başkalarından farklı olarak. 🗗 **ayrıksı ay,** *gök b. Ay'ın yörüngesindeki en beri noktasından iki defa geçişi arasındaki süre farkı.*|| **ayrıksı yıl,** *gök b. Dünya'nın kendi yörüngesindeki gün beri noktasından iki geçişi arasındaki süre farkı; ayrık yıl.*

ayrıksılık, -ğı [ayrık-sı-lık] *is.* **1.** Ayrıksı olma durumu. **2.** Ayrıksı olanın niteliği.

ayrıksımak, [ayrık-sı-mak آيرقسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Başka türlü olmak; başkalaşmak; değişmek.

ayrıksırak, [ayrık-sı-rak] *sf.* ve *zf.* Daha başka türlü; bambaşka.

ayrıksıtmak, [ayrık-sı-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Başkalaştırmak, değiştirmek.

ayrıksız, [ayrık-sız] *zf.* **1.** Ayrığı bulunmayan. **2.** Kişiler ve nesneler arasında hiçbir ayrım yapmadan; ayrım yapmaksızın; istisnasız; bilaistisna. **3.** (Tarla, bahçe vb. için) ayrık otu bulunmayan.

ayrılan, [ayrı-l-an] *sf.* Ayırma işlemine konu olan.

ayrılanma, [ayrı-la-n-ma] *is. fiz.* Bütünden ayrılıp bir yerde toplanma.

ayrılanmak, [aḍ-ru-la-n-mak/ay-ru-la-n-mak آيرلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Ayrılmak.

ayrılaşma, [ayrı-la-ş-ma] Ayrılaşmak işi.

ayrılaşmak, [ayrı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Benzerleri arasından farklı bir durum ve konuma gelmek; *farklılaşmak.* **2.** Birbirinden ayrılmak.

ayrılaştırmak, [ayrı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ayrı durum almasını sağlamak. **2.** *dil b.* Bir sesin başka bir ses etkisi ile değişikliğe uğraması.

ayrıldıgunlayın, [ayrı-l-dıġu-n-layın] *{eAT} zf.* Ayrılır ayrılmaz; ayrıldığı gibi; ayrıldığı vakit; ayrılınca.

ayrılı, [ayrı-lı) *sf.* Ayrılmış, uzaklaşmış bulunan. 🗗 **ayrılı gayrılı,** *1. Birbirinden uzaklaşmış olanlar. 2. Birbirine yabancı imiş gibi davranan veya öyle bir izlenim bırakanlar.*

ayrılıcı, [ayrı-l-ıcı] *{eAT} sf.* **1.** Terk eden; bırakan. **2.** Göç eden; bulunduğu yerden uzaklaşan.

ayrılık, -ğı [ayrı-lık آيريلق] *is.* **1.** Ayrı olma durumu. **2.** Birinden uzakta kalma; hasret. **3.** Sevdiği kimselerden uzak veya başka bir yerde bulunma; hicran. **4.** Görüş ve düşünceler arasındaki farklılık; uymazlık; mübayenet. **5.** *huk.* Boşanma öncesinde hakimin belki anlaşabilirler düşüncesiyle geçici bir süre eşler arasındaki evlilik birliğine ara verme kararı. **6.** Eşlerin kendi istekleriyle birbirlerinden ayrı yaşaması. 🗗 **ayrılık çeşmesi,** *1. İki göğüs arası. 2. Uzun süre köyünden ayrılacak olan kişilerin uğurlandığı köy dışındaki çeşme başı.*|| **ayrılık davası,** *huk. Boşanma davasına dayanak olması için eşlerden birinin geçici süre ile evlilik birliğine ara verilmesi amacıyla açtığı dava.*|| **ayrılık göz yaşı,** *Gurbete gidenlerle yakınlarının ayrılırken ağlamak suretiyle akıttıkları göz yaşı.*|| **ayrılık kargası,** *{eAT} Burnu ve ayakları kırmızı karga.*|| **ayrılık**

türküleri, *folk. Uzun süre köyünden, evinden ayrı kalmak üzere gurbete gidenler hakkında yakılmış türküler; gurbet türküleri; hasret türküleri.*

ayrılıkçı, [ayrı-lık-çı] *is.* ve *sf.* **1.** Ayrılık yanlısı, ayrılma taraftarı olan; *bölücü.* **2.** Ayrılmak için mücadele eden. **3.** Ayrılıkçılığa ait.

ayrılıkçılık, -ğı [ayrı-lık-çı-lık] *is.* **1.** İçinde yaşadığı ülke veya tabi olduğu devletten koparak ayrı bir devlet olmak için girişimde bulunma. **2.** Ait olduğu siyasi veya toplumsal gruptan farklı tutum içine girerek baş çekme, gruplaşma olayı.

ayrılır, [ayrı-l-ır] *sf.* Ayrılması mümkün olan; ayrılabilir.

ayrılış, [ayrı-l-ış] *is.* Ayrılmak işi ve biçimi.

ayrılışmak, [ayrı-l-ış-mak ايرلشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Birbirinden ayrılmak.

ayrılma, [ayrı-l-ma] *is.* **1.** Ayrılmak işi. **2.** Bölünme; parçalanma; uzaklaşma. **3.** *siy.* Üniter bir devlet içinde yaşayan etnik bir grubun ayrılarak bir devlet kurması veya komşu bir başka devletle birleşmesi. **4.** *fiz.* Kararlılık derecesinin altına kadar soğutulan bir çözeltinin kendiliğinden birleşenlerine ayrılması olayı.

ayrılmak, [*eT* aḍ-(ı)r-ıl-mak / ay-rı-l-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Birlik veya bütünden kopmak, uzaklaşmak; terk etmek. *{eT} (aymı)* [Mühennâ] **2.** *{eAT}* Seçilenlerle birlikte bir kenara çekilmek. **3.** Birlikte olduğu kimselerle ilişkisi kesilmek. **4.** Evlilik bağına son vermek; boşanmak. **5.** Birlik ve bütünlüğü bozulmak; dağılmak. **6.** Ana parçadan kopmak, ilişkisi kesilmek. **7.** Ortak özellikten, özdeşlikten çıkarak farklı bir yapı kazanmak; farklılaşmak. **8.** Her zaman bulunduğu yerden uzaklaşmak; gitmek; göç etmek. *{eAT} (aym)* **9.** *edil. f.* Belirli ölçütlere göre sınıflandırmaya tabi tutulmak. **10.** (Yer, mal vb. için) bir kişi için hazır tutulmak; tahsis edilmek. **11.** *{eAT}* Başkalarından ayrı olarak değerlendirilebilmek; temyiz edilmek.

ayrılmazlık, -ğı [ayrı-l-maz-lık) *is.* **1.** Bir şeye özden bağlı olma; bir bütünden bölünme, parçalanma ve kopma gibi ayrılma olayının mümkün olmaması durumu. **2.** *man.* Bir özelliğin kendisini taşıyan varlıktan ayrı olamaması hâli.

ayrılmış, [ayrı-l-mış آيرلمش] *sf.* **1.** Ayırt edilmiş. **2.** *{eAT}* Uzak.

ayrım, [*eT* aḍ-ır-mak > aḍ-ır-ım > ayrı-m] *is.* **1.** Ayırmak işi ve sonucu; tefrik. **2.** Nesneleri ve insanları birbirinden ayıran özellik; fark. **3.** Benzer şeylerin birbirine karışmasını önleyen ayrılık; başkalık; farklı oluş. **4.** Bir bölüm içinde yer alan ikinci, üçüncü derecedeki bölümler; alt bölüm. **5.** Ayrılma yeri, ayrılma başlangıcı. **6.** *psikol.* Değişik uyaranları algılayarak birbirinden ayırt edebilme yetisi. **7.** *{ağız}* Kadınların başlarına süs olarak dizdikleri paralar. [DS] **8.** *{ağız}* Yol ayrımı; kavşak. [DS] **9.** *{ağız}* Bölüm; bölük; parça. [DS] 🗗 **ayrım gözetmek,** *Ayrım yapmak; fark gözetmek.*|| **ayrımına varmak,** *Farkını anlamak, ayırt edebilmek; ayrımsamak; tefrik edebilmek.*|| **ayrım yapmak,** *Bir topluluk veya kişiye denklerinden farklı davranmak; ayrıcalıklı davranmak.*

ayrımcı, [ayrı-m-cı] *sf.* **1.** Ayrımcılığa ait, ayrımcılıkla ilgili. **2.** Ayrımcılığı savunan.

ayrımcılık, [ayrı-m-cı-lık] *is.* Bir kimseyi veya sosyal topluluğu ırk, din, cinsiyet ve sosyal konum vb. etkenlerden dolayı benzerlerinden aşağı görme ve düşmanca davranma eğilimi.

ayrımlama, [ayrı-m-la-ma] *is.* **1.** Ayrımlamak işi. **2.** *sin.* Senaryonun ayrıntılarıyla belirlendiği, karakterlerin ayrıntılarının çizildiği, konuşmaların son şeklini aldığı aşama.

ayrımlamak, [ayrı-m-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayrımları belirlemek; farklılıkları, ayrıntıları ortaya koymak.

ayrımlaşma, [ayrı-m-la-ş-ma] *is.* **1.** Ayrımlaşmak işi. **2.** *biy.* Canlılarda üreme aşamasında yaşayış ve tür özellikleri bakımından yapısal değişikliklerin ortaya çıkması; farklılaşma. **3.** *jeol.* Yer kabuğunu meydana getiren kayaçların magma hâlinde katılaşırken dışarıdan yabancı madde karışmadan farklı birleşimler hâlinde değişime uğraması; farklılaşma.

ayrımlaşmak, [ay-(ı)r-ım-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Birbirinden ayrı olarak gelişmek. **2.** Ayrımlı duruma gelmek; farklılaşmak.

ayrımlı, [ayrı-m-lı] *sf.* **1.** Aralarında benzerlik bulunmayan; farklı. **2.** Ayrımı olan; değişik; bölümlü; mütevafit.

ayrımlılık, -ğı [ayrı-m-lı-lık] *is.* Ayrımlı olma durumu; farklılık.

ayrımsal, [ayrı-m-sal] *sf.* Ayrıma dayanan; ayrımla ilişkili. 🗗 **ayrımsal basınç,** *tıp. En yüksek ve en düşük atardamar basıncı arasındaki farkı belirten sayı.*|| **ayrımsal damıtma,** *fiz. Kaynama derecesi ve çözünürlük gibi farklı özelliklerden yararlanarak sıvıları damıtma ve ayrıştırma metodu.*

ayrımsama, [ayrı-msa-ma] *is.* Ayrımsamak işi.

ayrımsamak, [ayrı-msa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* **1.** Bir şeyin farkına varmak; görmek. **2.** Bir şeyi anlamak, kavramak. **3.** Ayrımına varmak.

ayrımsız, [ayrı-m-sız] *sf.* Aralarında ayrım bulunmayan; aynı; farksız.

ayrımsızlık, -ğı [ayrı-m-sız-lık] *is.* Ayrımsız olma durumu; aynılık; farksızlık.

ayrınılmak, [ay(ı)r-ın-ıl-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* **1.** Ayrılmak. **2.** Açıklanmak. **3.** Seçilmek.

ayrıntı, [ayrı-ntı] *is.* **1.** Bir bütün meydana getiren ve bütüne göre ikinci derecede kalan öge; detay; fer'i; müfredat; incelik; tafsilat. **2.** Edebiyat ve sanat

eserlerinde bir bütünü meydana getiren ve bütün kadar önem taşıyan öge; teferruat; tafsilat. **3.** *tiy.* Tiyatroda esas düşünceyi tamamlayan yardımcı cümle, eşya veya dekorun küçük bir parçası. 🗗 **ayrıntıda boğulmak,** *1. Ayrıntılarla çok gereksiz olarak oyalanmak. 2. Bütünü ile uğraşması gerekirken ayrıntılara çok fazla önem vermek.*|| **ayrıntılarına inmek,** *1. Titizlikle her noktasını incelemek, ele almak. 2. Bütün yönleriyle değerlendirmek.*|| (bütün) **ayrıntılarıyla,** *Hiçbir noktayı unutmadan, her şeyi ile tam olarak; eksiksiz.*

ayrıntılı, [ayrı-ntı-lı] *sf.* **1.** En küçük ayrıntılarına dikkat edilerek hazırlanmış; detaylı; mufassal; teferruatlı; tafsilatlı. **2.** *zf.* Ayrıntılarına inilerek. 🗗 **ayrıntılı çizim,** *Teknik bir parçanın, farklı yönlerden ve asıl elemana bağlantılarının tek tek ele alınmasıyla elde edilen ölçümlü geometrik görünümü.*|| **ayrıntılı tiyatro,** *Natüralist tiyatro.*

ayrışabilir, [ay-(ı)r-ış-a+bil-ir] *sf. dbl.* (Biçim birimi için) birleşik kelimelerin anlamı bozulmadan ayrılabilen. *"Kitabevi"nin ikinci kelimesi olan "ev" ayrışabilir bir biçim birimidir.*

ayrışık, -ğı [ay-(ı)r-ış-ık] *sf.* **1.** Ayrılmış olan. **2.** Değişik nitelikteki parçalardan meydana gelmiş olan; *çeşit çeşit; heterojen.* **3.** Ayrı cinsten olma. 🗗 **ayrışık odak,** *fiz. Yalnızca önemli bölümün seçik, diğer kısımların odak dışı kaldığı merceksel düzenek.*

ayrışıklık, -ğı [ay-(ı)r-ış-ık-lık] *is.* Ayrışık olma durumu.

ayrışım, [ay-(ı)r-ış-ım] *is.* Ayrışmak işi.

ayrışma, [ay-(ı)r-ış-ma] *is.* **1.** Ayrışmak işi. **2.** *kim.* Bir birleşiğin kendisini meydana getiren elementlerine ayrılması işlemi. **3.** *psikol.* Kişide ruhsal çözülme şeklinde görülen şizofreninin ilk başlangıç evresi.

ayrışmak, [aḍ-(ı)r-ış-mak > ay-(ı)r-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kendisini meydana getiren birleşenlere veya ögelere ayrılmak. **2.** Birliği, bütünlüğü veya yapısı bozulmak. **3.** *{ağız}* Ortalığı kaldırmak. [DS] **4.** *{eT} işteş. f.* Birbirinden ayrılmak. [DLT]

ayrıştırıcı, [ay-(ı)r-ış-tı-r-ıcı] *sf.* ve *is.* Organik maddelerin çürümesini, minerallere ayrılmasını sağlayan bakteri ve mantarlar; mikroorganizma.

ayrıştırma, [ay-(ı)r-ış-tır-ma] *is.* Ayrıştırmak işi.

ayrıştırmak, [ay-(ı)r-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Elemanlarına ayırmak. **2.** Derinden bozmak, çürütmek. **3.** *mec.* Elemanlarına ayırarak incelemek; analiz etmek. **4.** *{ağız}* Ayırmak [DS]. **5.** *{ağız}* Temizlemek. [DS]

ayrıt, [ay-(ı)r-ıt] *is.* Prizmalarda yan yüzeyleri birbirinden ayıran ara kesit.

ayru, [aḍ-ın / edin / aḍ-(ı)r-uk / aḍ-ru / ay-ru آيرو] *{eAT} {eT} zf.* ve *sf.* Başka; öteki; ayrı; diğer. [DLT] 🗗 **ayru barmaklu olmak,** *{eAT} Çift tırnaklı olmak.*|| **ayru olmak,** *{eAT} Ayrı kalmak.*

ayrug, [aḍ-(ı)-ru-ġ آيروغ] *{eAT} zf.* → ayruk.

ayruh, [aḍ-(ı)-ru-k > ayruḫ آيروخ] *{eAT} zf.* → ayruk.

ayruhsı, [ayruḫ-sı آيرخسى] *{eAT} zf.* → ayruksı.

ayruk, [*eT.* aḍ-(ı)r-uk / aḍ-ru-k / ay-ru-k آيرق / آيروق] *{eT} e.* **1.** Başka; ayrı; diğer; gayri; maada. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DLT] [DS] **2.** *{eAT} {ağız}* Artık; bundan sonra; bir daha. [DS] **3.** *sf. {ağız}* Muhalif. [DS] **4.** *{eAT}* Dağınık. **5.** *zf.* Diğeri; öbürü; başkası. 🗗 **ayruktan ayruk,** *{eAT} Bambaşka.*

ayrukca, [aḍ-(ı)r-uk-ca آيروقجه] *{eAT} zf.* Başka türlü; başkaca.

ayruksamak, [aḍ-(ı)r-uk-sa-mak آيرقسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Başkalaşmak; başka türlü olmak; değişmek.

ayruksı, [aḍ-(ı)r-uk-sı آيروقسى / آيرقسى] *{eAT} sf.* ve *zf.* Başka; başka türlü; farklı. 🗗 **ayruksı eylemek,** *{eAT} Değiştirmek; başka hâle getirmek; tağyir etmek.*|| **ayruksı olmak,** *{eAT} Muhalif olmak; karşı çıkmak.*|| **ayruksı renk,** *{eAT} (Sarı dışında) başka bir renk; alaca.*

ayruksımak, [aḍ-(ı)r-uk-sı-mak آيرقسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Başkalaşmak; başka türlü olmak; değişmek.

ayruksırak, -ğı [aḍ-(ı)r-uk-sı-rak آيرقسرق] *{eAT} zf.* Daha başka türlü.

ayruksıtmak, [aḍ-(ı)r-uk-sı-t-mak آيرقـتمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Başkalaştırmak; değiştirmek.

ayruksumak, [aḍ-(ı)r-uk-su-mak آيرقسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* → ayruksımak.

ayrulduğunlayın, [ayrul-duġun-layın آيرلدوغنلين] *{eAT} zf.* Ayrıldığında; ayrıldığı zaman.

aysar, [ay-sa-r] *sf.* **1.** Ay'ın dolunay olması ile huyu değiştiği sanılan (kimse). **2.** Ne zaman, nasıl davranacağı belli olmayan; kararsız; dengesiz; tuhaf; huysuz.

aysberg, [İng. iceberg) *is. coğ.* Kutuplardaki kalın buz tabakalarından koparak akıntılarla denizlere sürüklenen ve gemiler için tehlike yaratan büyük buz kütleleri; buz dağı.

aysfilt, -di [İng. icefield) *is. coğ.* Buzla; bankiz.

aysız, [ay-sız] *sf.* **1.** (Gece için) ay ışığı olmayan. **2.** (Yer için) ay ışığı ile aydınlanmamış.

aysun, [aysun] *{ağız} sf.* Uysal; yumuşak başlı. [DS]

ayş, [Ar. ʿayş عيش] *{OsT} is.* **1.** Yaşama, yaşayış. **2.** Hoşça yaşama; safa. **3.** Gününü gün ederek, hayatın tadını çıkararak yaşama; zevk sürme. 🗗 **ayş-i deh-rûz,** *{OsT} 1. On günlük hayat. 2. mec. Bu dünyadaki kısacık ömür.*|| **ayş ü dem eylemek,** *{OsT} İçki içerek eğlenmek.*|| **ayş ü nûş,** *{OsT} Yiyip içip eğlenmek.*|| **ayş ü tarab,** *{OsT} Çalgı ile yiyip içme; eğlence.*

ayşekadın, [ayşe+kadın] *is. bot.* Taze olarak tüketilen kılçıksız ve lezzetli bir fasulye çeşidi.

ayşene, [aş + Far. -ḫāne ?] *{ağız} is.* Mutfak. [DS]

ayşuşe, [Ar. ʿayşūşe عيشوشه] *(ayşu:şe) {OsT} is.* Eğlenceli ve zevkli hayat.

aytaç, [iğdiş / aydış] *{ağız} sf.* (İnsan ya da hayvan için) bacakları eğri olan. [DS]

aytar, [ay-(ı)t-ar] *{ağız} is.* Haberci. [DS]

aytarmak, [ay-(ı)t-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oyalamak; aldatmak; kandırmak. [DS]

aytıg, [ay-(ı)t-ığ] *{eT} is.* **1.** Soru; sorgu. [Üç İtigsizler] **2.** Hitap. [DLT] **3.** Hatır sorma. [DLT]

aytıgma, [ay-ıt-mak *(demek)* > ay-(ı)t-ığ-ma] *{eT} sf.* ... denilen; ... denen; (öyle) adlandırılan. [ETY]

aytılmak, [ay-ıt-mak *(demek)* > ay-(ı)t-ığ-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Sorulmak; söylenmek. [DLT]

aytınmak, [ay-ıt-mak *(demek)* > ay-(ı)t-ığ-ma] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Sormayı kendi üstüne almak. [DLT]

aytış, [ay-ıt-mak *(demek)* > ay-(ı)t-ış] *{eT} is.* Hatır sorma. [DLT]

aytışma, [ayıtmak > ay-ıt-ış-mak > ay-t-ış-ma] *is.* **1.** Aytışmak işi. **2.** *ed.* Âşık adı verilen saz şairlerinin kendi aralarında belirli kurallar çerçevesinde düzenledikleri karşılaşma, yarışma; deyişme; karşı, atışma.

aytışmak, [ayıtmak > ay-(ı)t-ış-mak > ay-t-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Tartışmak; eytişmek; münakaşa etmek. **2.** Söyleşmek, görüşmek. **3.** Münakaşa ederken sert cevaplar vermek. **4.** *ed.* (Âşıklar için) kendi aralarında belirli bir ayak üzerine yarışmak; deyişmek; atışmak.

aytıvermek, [ay-ıt-mak + i-vermek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Söyleyivermek; demek; haber vermek; açıklayıvermek. [DS]

aytmak, [ay-ıt-mak / ay-t-mak آيتمق] *{eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Söylemek; demek. [ETY] [Gabain] [Mühennâ] **2.** Sormak. [ETY] [Gabain] [Mühennâ]

ayturmak, [ay-(ı)t-ur-mak / ay-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Söyletmek. [DLT]

ayu, [aḏıġ / ayı آيو] *{eAT} is.* Ayı. 🗗 **ayu güli,** *{eAT} Gelincik çiçeği.*|| **ayu incegi,** *{eAT} Ayı yavrusu.*|| **ayu kulagı,** *{eAT} Gelincik çiçeği.*

ayuk[1], [ay-uk] *{eT} is.* Egemen olunan ülke; mülk; memleket. [Tekin]

ayuk[2]**, -ğu** [ay-uk] *{ağız} is.* Taş topluluğu; taş yığını. [DS]

ayuk[3]**, -ğu** [ay-uk] *{ağız} sf.* **1.** Ayık; uyanık. **2.** *zf.* Artık. **3.** Biraz; azıcık. [DS]

ayurtlamak, [aḏ-ur-t-la-mak ايرتلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* → ayırtlamak.

ayuto, [İt. aiuto *(yardım)*] *(a'yuto) is.* Kâğıt oyunlarında ortak.

-ayuz, [-ayuz / -eyüz / -ayız / -eyiz] *{eAT} çek. e.* İstek kipi çokluk birinci kişi; -alım. *"Kastımız hot budur anı süreyüz (sürelim)."* Yusuf ve Zeliha.

a'yün, [Ar. ʿayn > aʿyün اعين] *{OsT} is.* **1.** Gözler. **2.** Kaynaklar; pınarlar.

ayva[1], [Far. ābiā => avya > ayva] *is. bot.* **1.** Gülgillerden asıl vatanı Girit'in Kydonia bölgesi olan 4-5 m. kadar boylanabilen, pembemsi beyaz renkli güzel çiçekli, etli ve beş bölmeli meyvesi için yetiştirilen bir ağaç; *(Cydonia vulgaris).* **2.** Ayva ağacının iri ve sarı renkli, ekşimsi ve tıkız, beş bölmeli, üzeri tüycüklü meyvesi. 🗗 **ayva çevirmesi,** *Koyu ayva reçeli şurubunu hep aynı yönde üstü beyazlayıncaya kadar çevirmek suretiyle yapılan tatlı.*|| **ayva ezmesi,** *Kurutulmuş pişmiş ayva ezmesinden nişasta ile yapılan bir tatlı.*|| **ayva göbekli,** *Göbeği çukur olan.*|| **ayva hoşafı,** *Kurutulmuş ayvalardan yapılmış suyu bol şekerli tatlı.*|| **ayva kompostosu,** *Şekerli suda pişmiş soyulmuş ve dilimlenmiş ayva tatlısı.*| **ayva pişmişi,** *{ağız} Koyu kavun içi renk.* [DS]|| **ayva reçeli,** *Ayvaların şeker içinde çok az su ile pişirilmesiyle elde edilen bir çeşit tatlı.*|| **ayva sarısı,** *Açık yeşile çalan sarı.*|| **ayva tüyü,** *1. Ayvanın üzerindeki tüycüklü kısım. 2. İnsan vücudundaki sarı ve ince, küçük tüyler.*|| **ayvayı yemek,** *1. Kötü bir duruma düşmek. 2. Zarara uğramak.*

ayva[2], [Far. eyvān] *{ağız} is.* **1.** Kapı. **2.** Kapı önü. [DS]

ayva[3], [ay + vay] *{OsT} (16. yy) ünl.* Feryat; figan.

ayvadana, [Yun. aghıovotano] *is. bot.* Birleşikgillerden çalı görünümünde, yaprağı yaban nanesine benzer koyu yeşil renkli, soluk sarı çiçekli çok yıllık otsu bir bitki, *(Artemisia vulgaris / A. herba alba).*

ayvalık, -ğı [ayva-lık] *is.* **1.** Ayva ağaçlarının bulunduğu yer, ayva ağacı bahçesi. **2.** Ayvaların (meyve) saklandığı korunduğu yer.

ayvan[1], [yay-van] *{ağız} sf.* Geniş; yayvan. [DS]

ayvan[2], [Far. eyvān] *is.* **1.** Teras, sundurma. **2.** Bir yanı dışarıya açık oda. **3.** *{ağız}* Askerî malzeme deposu. [DS] **4.** *{ağız}* Mısır, fındık vb. kurutmaya yarayan yerden yüksekçe yer. [DS] **5.** *{ağız}* Çok pencereli ya da bir tarafı açık üst kat odası. [DS] **6.** *{ağız}* Damdaki düzlük; düz dam. [DS]

ayvay, [Far. āy vāy آيوای] *(a:yva:y) {OsT} ünl.* Korku ve şikâyet bildirir.

ayvaz[1], [Ar. ʿivaz] *{OsT} is.* **1.** Büyük konaklarda ve sarayda mutfaktan yemek taşıyan hizmetçi. **2.** *{ağız}* Koca; erkek eş. [DS] **3.** *{ağız}* Gemilerde cerrah yardımcısı; hasta bakıcı. [DS] 🗗 **ayvaz kasap, hep bir hesap,** *"Hangi yol denenirse denensin, sonuç değişmez." anlamında kullanılan bir deyim.*

ayvaz[2], [Ar. ʿivāz] *{ağız} is.* Karşılık; bedel. [DS]

ayvaz[3], [? ayvaz] *{ağız} sf.* **1.** Bir gözü kör; kör. **2.** Güzel; yakışıklı. **3.** Saçsız; kel. **4.** Sağır. **5.** Hoyrat; kaba. [DS]

ayyab, [Ar. ʿayb *(kusur)* > ʿayyāb عياب] *ayya:b) {OsT} sf.* Çok ayıplayan, çok kusur bulan.

ayyan, [Ar. ʿayyān عيان] *ayya:n) {OsT} sf.* **1.** Ne yapacağını bilemeyen. **2.** Yorgun.

ayyar, [Ar. ʿayyār عيار] *(ayya:r) {OsT} sf.* **1.** Hilekâr. **2.** Dolandırıcı. **3.** Kurnaz. **4.** Çevik; atik. **5.** *{ağız}* Tembel. [DS]

ayyaran, [Ar. ʿayyār > ʿayyārān عياران] *(ayya:ra:n) {OsT} sf.* Aldatanlar, dolandıranlar.

ayyarlık, -ğı [ayyar-lık] *is.* Dolandırıcılık, aldatıcılık.

ayyaş, [Ar. ʿayş *(yiyip içmek)* > ʿayyāş *(birlikte içki içilen arkadaş)* > Far. ʿayyāş عياش] *(ayya:ş) {OsT} sf.* **1.** Çok içki içen; alkolik. **2.** Eğlenceye düşkün. ◘ **ayyāş-ı bed-maāş,** *{OsT} Geçimi kötü; sarhoş.*

ayyaşan, [Far. ʿayyāş > ʿayyāşān عياشان] *(ayya:şa:n) {OsT} sf.* Ayyaşlar, sarhoşlar.

ayyaşlık, -ğı [ayyaş-lık] *is.* İçkiye düşkün olma hâli; sarhoşluk.

ayyuk, [Ar. ʿayyūḳ عيوق] *(ayyu:k) {OsT} is.* **1.** *gök b.* Gök kubbesinin kuzey yarım küresinde bulunan Aurigae takım yıldızının en parlak olan Keçi yıldızı, *(Alpha Aurigae).* **2.** *mec.* Gökyüzünün en yüksek noktası. ◘ **ayyuka çıkmak,** *1. (Ses için) çok yükselmek veya çok fazla çıkmak. 2. Yayılmak, her taraftan duyulmak; herkesçe bilinir olmak. 3. Şiddetini artırmak.*|| **ayyuka ser çekmek,** *Çok yüksek-lere ulaşmak.*

-az, [-z / -iz / -ız / -az / -ez /-uz / -üz] *yap. e.* → -z.

Az [Fr. azote] *kısalt.* Eskiden, atom sayısı 7, kütlesi 14 olan havanın yaklaşık yüzde seksenini oluşturan renksiz, kokusuz bir gaz olan azotun sembolü idi, şimdi N (nitrojen) kullanılmaktadır.

az[1], [*eT.* āz آز] *sf.* **1.** Ölçü ve derece bakımından yetersiz; çok olmayan; biraz. *{eT} (aynı)* [Mühennâ] [DLT] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] [EUTS] [İKPÖy.] [ETY] **2.** Küçük bir bölüm; biraz. **3.** Ölçü ve derecesi beklenenden eksik olan; yetersiz; sınırlı; mahdut. **4.** Yarım (porsiyon). **5.** *{eT} is.* Azlık; kısalık. [Üç İtigsizler] **6.** *zf.* Seyrek. **7.** Yetersiz olarak; eksik. **8.** Kararlaştırılandan daha az zaman içinde. **9.** *{eAT}* Biraz. ◘ **aza çoğa bakmamak,** *Elindeki ile yetinmek.*|| **aza kanaat etmek,** *Daha az bir şeyle yetinmek.*|| **aza saymak,** *{eAT} Az bulmak, küçümsemek; az görmek.*‖ **aza tutmak,** *{eAT} Az görmek.*‖ **az az,** *Küçük miktarlar hâlinde fakat süreyi uzun tutarak; yavaş yavaş; gittikçe artırarak.*|| **az biraz,** *{ağız} Az; azıcık.* [DS]|| **az bir şey,** *Bir parça; bir küçük miktar.*‖ **az boz,** *{ağız} 1. Biraz; birazcık; azıcık; az buçuk. 2. İhmal edilir miktarda.* [DS]|| **az buçuk,** *1. Ucu ucuna; ancak. 2. Şöyle böyle. 3; Biraz; bir parça.*‖ **az bulmak,** *Daha çoğunu umınaktan dolayı eline geçeni yeterli saymamak; azımsamak.*|| **az buz değil,** *Küçümsenemeyecek kadar çok.*|| **az canlı,** *{ağız} Aceleci; sabırsız.* [DS]|| **az çok,** *Önemli ölçüde; epeyce; oldukça.*‖ **az çok dememek,** *Uzun süre incelemeden, düşünmeden hemen kabul etmek.*|| **az daha,** *Neredeyse; hemen hemen; az kalsın.*|| **azdan az,** *{ağız} 1. Çok az; birazcık. 2. Son derece az; en az.* [DS]|| **az değil,** *"Göründüğü gibi değil, çok hüner sahibidir." anlamında.*‖ **az dolu,** *{ağız} Coşkun; taşkın.* [DS]|| **az gelişmiş,** *(Ülke için) sanayileşememiş ve tarımsal geliri yetersiz.*|| **az gelişmişlik,** *Az gelişmiş ülkelerin niteliği.*|| **az gelmek,** *1. Yetecek kadar olmamak. 2. Daha istenmek.*|| **az gitmek, uz gitmek,** *1. Az yol aldığı hâlde çok şeyler görmek, çok olaylar yaşamak. 2. Masallarda mekân değişikliğini anlatan tekerleme.*|| **az gitti,** *{ağız} Az kaldı.* [DS]|| **az görmek,** *Az bulmak.*|| **az günün adamı olmamak,** *Çok görmüş ve çok yaşamış olmak.*|| **azı çoğa saymak,** *Verilen bir hediyenin maddî değeri düşük olmasına rağmen onu manevi yönden değerli bilmek.*‖ **az kaldı,** *(Olumsuz bir şey) neredeyse oluyordu.*|| **az kalsın,** *(Olumsuz) bir şeyin meydana gelmesine çok az bir zaman kalmıştı.*|| **az kişi,** *{eAT} Önemsenmeyecek kimse.*|| **az oldu,** *Az kaldı.*|| **az öğüş,** *{eAT} Biraz; az çok; bir miktar.*|| **az sonra,** *Kısa bir zaman sonra; birazdan.*|| **az söyleyip uz söylemek,** *Çok konuşmamak, konuşunca da çok önemli ve özlü şeyler söylemek.*|| **az zamanda,** *Kısa bir süre içinde.*

az[2], [āz] *{eT} bağ.* Yahut; veya. [EUTS]

az[3], [az] *{eT} sf.* (At donu için) sarı; sarı renkli at. [Gabain] [ETY]

az[4], [ez-ik / az / iz] *{eT} is.* Uzunlamasına çizik tırnak izi. [DLT]

az[5], [āz] *{eT} sf.* **1.** Yanlış. **2.** Sürçme; sehiv; yanlışlık. [EUTS]

az[6], [Far. āz آز] *(a:z) {OsT} is.* Açgözlülük; tamah; hırs; arzu; heves. *{eT} (aynı)* [EUTS]

az[7], [ağız > az ?] *{ağız} is.* İç taraf. [DS]

az[8], **-zzı** [Ar. ʿażż عض] *{OsT} is.* Isırma. ◘ **azz-i benām,** *Parmak ısırma.*

az[9], **-zzı** [Ar. ʿāżż / ʿāżże عاض / عاضه] *(a:z) {OsT} is.* Isıran; ısırıcı.

a'za, [Ar. ʿużv > aʿżā اعضا] *(a-za:) {OsT} is.* → aza[1]. ◘ **a'zā-yı dāhiliye,** *{OsT} anat. İç organlar.*‖ **a'zā-yı fahriye,** *{OsT} Bir dernek veya kuruluşun şartlarına uygun olmadığı hâlde saygı duyarak kaydettiği üye; fahrî üye; onur üyesi; şeref üyesi.*‖ **a'zā-yı hāriciye,** *{OsT} anat. Dış organlar.*‖ **a'zā-yı mevcūde,** *{OsT} Hazır bulunan üye.*|| **a'zā-yı tabiiye,** *{OsT} Bir kuruluşun doğal üyeleri.*|| **a'zā-yı tenāsüliye,** *{OsT} anat. Üreme organları.*

aza[1], [Ar. ʿuzv > aʿzā اعضا] *(a:za:) is.* **1.** Vücut parçaları; organlar. **2.** Bir derneğe, bir komisyon veya daireye bağlı kimse; *üye.* **3.** Vücut parçası; uzuv. 🗗 **aza olmak,** *Bir dernek veya birliğe kayıt olmak; üye olmak.*

aza[2]**, -a'i** [Ar. ʿazāʾ عزاء] *(aza:) {OsT} is.* **1.** Yas; matem. **2.** Cenaze alayı. **3.** Başsağlığı ziyareti. **4.** Sabır. 🗗 **azā-hāne,** *{OsT}* → azahane.|| **azā tutmak,** *{OsT} Yas tutmak.*|| **azā vermek,** *{OsT} Başsağlığı dilemek.*|| **azaya gitmek,** *{ağız} Başsağlığı dilemeye gitmek.* [DD]

a'zab[1], [Ar. ʿazeb > aʿzāb اعزاب] *(a-za:b) {OsT} is.* Bekâr erkekler.

a'zab[2], [Ar. aʿżab اعضب] *(a-zab) {OsT} sf.* (Hayvan için) düşük kulaklı veya kırık boynuzlu.

azab[1], [Ar. ʿazb *(bekârlık)* > ʿazab / ʿazeb عزب] *{OsT} is.* **1.** Bekâr; evlenmemiş erkek. **2.** Çiftlik uşağı. **3.** *as.* Eski Türk ordusunda asıl çekirdeği oluşturan hafif piyade askeri. **4.** *as.* Donanmada görevli er. 🗗 **azab ağası,** *{OsT} Azapların en yüksek âmiri.*|| **azab çağırmak,** *{OsT} Azapları silah altına almak.*

azab[2], [Ar. ʿaẕāb عذاب] *(aza:b) {OsT} is.* → azap. 🗗 **azāb-engîz,** *{OsT} Azap verici.*|| **azāb-ı ahiret,** *{OsT} Ahret azabı.*|| **azāb-ı cehennem,** *{OsT} 1. Cehennem azabı. 2. mec. Büyük sıkıntı.*|| **azāb-ı elîm,** *{OsT} Çok üzüntü veren azap.*|| **azāb-ı intizār,** *{OsT} Beklemenin verdiği sıkıntı.*|| **azāb-ı marāz,** *{OsT} Hastalığın verdiği eziyet.*|| **azāb-engîz,** *{OsT} Azap verici.*

azabunsuz, [ʿaẕab-un-suz عذابنسز] *{eAT} zf.* Azapsız.

azacık, -ğı [az-a-cık] *zf.* Azıcık; biraz.

azad[1], [Ar. ʿażād عضاد] *(aza:d) {OsT} sf.* Kısa ve sık dikilmiş.

azad[2], [Far. āzād آزاد] *(a:za:d) {OsT} sf.* **1.** → azat. **2.** Kusursuz; ayıpsız. 🗗 **āzād-merd,** *{OsT} Dünyevi bağlarından kurtulmuş kimse.*||

azaddiraht, [Far. āzād *(serbest)* + diraḫt *(ağaç)* آزادراخت] *{OsT} is. bot.* Yaprakları hayvanları öldürecek kadar zehirli bir ağaç; henzel meyvesinin ağacı, *(Melia azadirachta).*

azade, [Far. āzāde آزاده] *(a:za:de) {OsT} sf.* **1.** Hür. **2.** Serbest. **3.** *ed.* Anlamı tamamlanmış tek dize; bir cümle oluşturan mısra. **4.** *zf. (-den ayrılma hâlinden sonra)* Uzak. **5.** Yakasını sıyırmış olarak; kurtularak. 🗗 **āzāde-dil,** *{OsT} Kalben birine bağlı olmayan.*|| **āzāde-gân,** *{OsT} Özgür olanlar; kurtulmuş olanlar; hürler.*|| **āzāde-gî,** *{OsT} Özgürlük; serbestlik; hürlük.*|| **āzāde-hātır,** *{OsT} Gönlünü her türlü hırstan kurtarmış olan.*|| **āzāde-hayāt,** *{OsT} Hayattan kurtulmuş olan.*|| **āzāde mısra,** *{OsT} ed. Herhangi bir beyte veya nazım birimine bağlı olmayan tek başına söylenmiş mısra.*|| **āzāde-ser,** *{OsT} Başında derdi olmayan; başıboş; başı dinç; gailesiz.*|| **āzāde-serāne,** *{OsT} Başıboş olarak.*

azadelik, -ği [azade-lik] *(a:za:delik) is.* **1.** Bağımsızlık, serbestlik. **2.** Başıboşluk. **3.** Sorumsuzluk. **4.** Hürriyet.

azadî, [Far. āzādī آزادی] *(a:za:di:) {OsT} is.* Özgürlük; serbest olma.

azadlu, [āzād-lu ازادلو] *(a:za:dlu) {eAT} sf.* **1.** Serbest bırakılmış; azat edilmiş. **2.** *is.* Özgür kimse; hür kişi.

azadvari, [Far. āzād-vārī آزادواری] *(a:za:dva:ri:) {OsT} is.* Irak Türkmenleri arasında söylenen yaygın bir bestenin adı.

azag, [az-aġ] *{eT} sf.* Sapık; yanlış yola sapmış. [EUTS] [Üç İtigsizler]

azaf, [Ar. żıʿf *(kat, kere)* > aż̇ʿaf / aḍʿāf اضعف] *{OsT} sf.* (Belirtilen miktarda) misiller; katlar.

azahane, [Ar. ʿazāʾ *(matem)*+Far. ḫāne *(ev)* عزاءخانه] *(aza:ha:ne) {OsT} is.* Acıya uğramış yaslı ev; matem evi.

azahî, [Ar. ıżḥiyye > ażāḥī اضاحی] *(aza:hi:) {OsT} is.* Kurban bayramında kesilen hayvanlar; kurbanlar.

azahik, -ki [Ar. uḍḥuke / użḥuke > ażāḥik اضاحك] *(aza:hik, h kalın söylenir) {OsT} is.* Gülünç şeyler; güldürücü şeyler.

azaim[1], [Ar. ʿazime *(tılsım)* > ʿazāim عزائم] *(aza:im) {OsT} is.* Cin, yılan, hastalık gibi zararlı şeylerden korunmak için okunan dua ve yapılan muskalar; sihirli sayılan sözler; efsunlar. 🗗 **azāim-hᵛān,** *{OsT} 1. Dua okuyan. 2. Üfürükçü.*|| **azāimü'r-ruka,** *{OsT} Büyü yaparken okunan Kur'an ayetleri.*

azaim[2], [Ar. ʿazm *(karar)* > ʿazāim عزائم] *(aza:im) {OsT} is.* Verilen kararda durmalar; sebatlar; kesin kararlılıklar.

azaim[3], [Ar. ʿazīme *(uyarı)* > ʿazāim عزائم / عزایم] *(aza:im) {OsT} is.* Kusur bulmalar; ayıplamalar; tenkitler; kınamalar; uyarılar.

azaim[4], [Ar. ʿaẓime *(büyük iş)* > ʿaẓāim عظائم] *(aza:im) {OsT} is.* **1.** Dehşet verici olaylar. **2.** Önemli ve büyük şeyler.

azak[1], [aḍ-ak / azak] *{eT} is.* Ayak. [DLT]

azak[2], [az-mak > az-ak / az-uk] *{eT} is.* **1.** Nereden ve kimden geldiği belli olmayan ok. [DLT] **2.** *{ağız}* Kuzeydoğudan esen yel. [DS] 🗗 **azak eğiri,** *bot. Yılan yastığıgillerden durgun su kenarlarında yetişen şerit yapraklı, başak çiçekli; kurutulmuş kök sapları parfüm sanayiinde, halk hekimliğinde terletici ve spazm giderici olarak kullanılan otsu bitki, (Acorus calamus).*

azak[3], **-ğı** [azak] *{ağız} is.* Domates. [DS]

azaklamak, [az-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)yor]* İzini kaybettirmek; şaşırtmak. [DS]

azaktan, [az-ak-tan] *{ağız} zf.* Birazdan. [DS]

azal, [Ar. ezel > āzāl آزال] *(a:za:l) {OsT} is.* Öncesi olmayan zamanlar; başlangıçsız zamanlar; ezeller.

azalak, -ğı [az-mak > az-a-la-k ?] *{ağız} sf.* Bol; çok. [DS]

azalan, [azal-mak > azal-an] *sf.* **1.** Ölçü ve sayı bakımından giderek küçülen, eksilen. **2.** Azalma eğilimi gösteren.

azalık, -ğı [aza-lık] *(a:za:lık) is.* Aza olma durumu; üyelik.

azalım, [azal-mak > azal-ım] *is.* **1.** Azalmak işi ve sonucu. **2.** *fiz.* Sönümlenmiş bir dalganın ardışık en büyük iki genliği arasındaki oran.

azalış, [az-al-ış] *is.* Azalma işi ve biçimi.

azalil, [Ar. uẕlüle > aẓālīl اضاليل] *(aza:li:l) {OsT} is.* Yanlışlar; yanılmalar.

azalma, [az-al-ma] *is.* Azalmak işi; eksilme; tenakus.

azalmak, [*eT* āz > az-al-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Öncekinden daha küçük ve az duruma gelmek. **2.** Sayıca eksilmek. **3.** Kuvvetini ve şiddetini kaybetmek. **4.** Hafiflemek. **5.** Zayıflamak. **6.** Seyrekleşmek. **7.** Kıtlaşmak. **8.** (Işık için) sönükleşmek.

azaltılma, [az-al-t-ıl-ma] *is.* Azaltılmak işi.

azaltılmak, [az-al-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Sayı ve ölçü bakımından eksiltilmek.

azaltım, [az-al-t-ım] *is.* **1.** Azaltmak işi ve sonucu. **2.** Bir değişkenin her adımında veya her turunda kaybettiği değer.

azaltma, [az-al-t-ma] *is.* Azaltmak işi.

azaltmak, [az-al-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Ölçü bakımından küçültmek. **2.** Sayıyı indirmek. **3.** Yoğunluğu düşürmek. **4.** Şiddeti hafifletmek.

azalya, [Yun. azalea > İng. azalea] *is. bot.* Bir bahçe çiçeği.

a'zam, [Ar. ʿaẓāmet *(büyüklük)* > aʿẓām اعظام] *(a-za:m) {OsT} sf.* **1.** Yaş ve mevki bakımından daha büyük. **2.** En büyük. **3.** Çok büyük. ◻ **azām-ı esbāb,** *{OsT} En büyük sebep.*

azam, [Ar. aẓam اضم] *{OsT} is.* **1.** Kin; düşmanlık; kötü niyet; öç alma duygusu. **2.** Öfke; hiddet. **3.** Kıskançlık.

azamet, [Ar. ʿaẓāmet عظامت] *(aza:met) {OsT} is.* **1.** Büyüklük; ululuk. **2.** İri yapılı ve büyük bedenli olma; heybet. **3.** Kendini başkalarından büyük görme; kibir; gurur; çalım; kurum. **4.** Büyük gösteriş, görkem; tantana; debdebe; ihtişam; şatafat. **5.** Allah'ın her şeyi kapsayan büyüklüğü.

azametli, [azamet-li] *(aza:metli) sf.* **1.** Büyük, ulu; yüce. **2.** İri yarı; heybetli. **3.** Kibirli; gururlu; çalımlı. **4.** Görkemli; muhteşem.

azametlu, [azamet-lū] *(aza:metlû:) {OsT} sf.* İmparatorluk döneminde padişahların büyüklüğünü ifade için kullanılan unvan sıfatı; azametli.

a'zamî, [Ar. aʿẓam *(en büyük)* > aʿẓamī عظمى] *(a-za-mi:) {OsT} sf.* → azamî.

azamî, [Ar. aʿẓam *(en büyük)* > aʿẓamī عظمى] *(a:za-mi:) {OsT} sf.* **1.** En çok, en fazla. **2.** En üstün. **3.** *mat.* Maksimum. ◻ **azamî derecede,** *En yüksek olarak.*

azamim, [Ar. iżmāme > ażāmīm اضاميم] *(aza:mi:m) {OsT} is.* Desteler; kümeler; zümreler.

a'zamiyet, [Ar. aʿẓamī > aʿẓamiyyet عظميت] *(a-za-miyet) {OsT} is.* **1.** Pek büyük olma durumu. **2.** *mat.* Bir sayının diğerinden büyük olması durumu.

azamut, [Ar. aʿẓamet *(büyüklük)* > aʿẓamūt عظموت] *(azamu:t) {OsT} is.* Allah'ın sözle anlatılamayan büyüklüğü.

azan[1], [Ar. üẕn *(kulak)* > āẕān آذان] *(a:za:n) {OsT} is.* Kulaklar.

azan[2], [Sansk. āsana] *{eT} is.* **1.** Sedir. [EUTS] **2.** *{ağız} is. bot.* Katır tırnağı; bir çeşit dikenli bitki; çalı. [DS]

azand, [?azand] *{eT} is.* Hikâye; masal. [EUTS]

azanık, -ğı [az-an-ık] *{ağız} sf.* Zengin. [DS]

azanlamak, [az-an-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Yara, çıban için) azmak. [DS]

azanlatmak, [az-an-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Azdırmak. **2.** Şakayı kavgaya çevirmek. **3.** Sarpa sardırmak; karıştırmak. [DS]

azap[1], **-bı** [Ar. ʿaẕāb عذاب] *(aza:b) {OsT} is.* **1.** Günah işleyenlere, kâfirlere ve inkârcılara ölüm sonrası verilecek ceza ve uygulanacak eziyet. **2.** İnsan bedeninden veya ruhi sebeplerden kaynaklanan ıstırap; acı. **3.** Pişmanlık; nâdim olma. **4.** Korku. **5.** Şiddetli ve bunaltıcı sıkıntı; buhran. ◻ **azap çekmek,** *Sıkıntı ve acı duymak; çok üzülmek.*|| **azap vermek,** *Sıkıntı ve acı vermek; eziyete sokmak.*|| **azaba düşmek,** *Sıkıntı, acı ve eziyete uğramak.*

azap[2], **-bı** [Ar. ʿazzāb عزاب] *is.* **1.** Çiftlik uşağı. **2.** *{ağız}* Bir yıllığına tutulan erkek hizmetçi; uşak. [DS] **3.** *{ağız}* Bir yaşını geçmiş erkek keklik. [DS] **4.** *{ağız}* Dokumada bir ilmikteki iki çözgü telinden birincisi. [DS] **5.** *{ağız}* Köy dışında çobanların ve hayvanların barınması için yapılan dam. [DS] **6.** *{ağız} sf.* Güçlü; kuvvetli. [DS]

azaplı, [azap-lı] *sf.* Azap veren, sıkıntıya sokan.

azapsız, [azap-sız] *sf.* **1.** Azap çekmeden. **2.** Utanç duymadan.

a'zar, [Ar. ʿöẕr > aʿẕār اعذار] *(a-za:r) {OsT} is.* Özürler; engeller; bahaneler.

azar[1], [az-ar] *sf.* Az olarak. ◻ **azar azar,** *Küçük miktarlar hâlinde fakat süreyi uzun tutarak.*

azar[2], [İbr. azar / Far. āẕer آذر] *{OsT} is.* **1.** Mart ayı. **2.** Celali takviminde Kasım ayı.

azar[3], [Far. āzürden *(incitmek)* > āzār آزار] *(a:za:r) {OsT} is.* Yaptığı bir kusurdan dolayı birisine söylenen kırıcı söz; paylama; tekdir. 🗗 **āzār-dîde,** *{OsT} Zulüm görmüş, incitilmiş.*|| **āzār-dil,** *Gönül kırıklığı.*|| **āzār-ende,** *{OsT} Azarlayan, inciten.*|| **azar işitmek,** *Kırıcı ve kaba sözlere muhatap olmak; azarlanmak; paylanmak.*|| **āzār-mend,** *{OsT} Üzüntülü; incitilmiş.*|| **āzār-mendî,** *{OsT} İncitilmiş olan; kırılmış.*|| **āzār-resān,** *{OsT} Üzüntüye yol açan.*|| **āzār-resîde,** *{OsT} Kırılmış, üzülmüş.*

azar[4]**, -rrı** [Ar. żarar > aẕarr اضر] *{OsT} sf.* Çok zararlı: en zararlı. 🗗 **azarr-ı müskirāt,** *{OsT} İçkilerin en zararlısı.*

azari, [Far. āzürden *(incitmek)* > āzārī آزاری] *(a:za:ri:) {OsT} is.* **1.** Azarlanmış olma; incitilmiş olma. **2.** Küfürbazlık; muzırlık.

azariş, [Far. āzürden *(incitmek)* > āzāriş آزارش] *(a:za:riş) {OsT} is.* İncitme; kırma; azarlama.

azarlama, [azar-la-ma] *is.* Azarlamak işi.

azarlamak, [Far. āzār > azar-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Birinin işlediği bir suç veya kusurdan dolayı sert ve kırıcı bir ifadeyle uyarmak; paylamak; tekdir etmek; ikaz etmek; çıkışmak.

azarlanma, [azar-la-n-ma] *is.* Azarlanmak işi.

azarlanmak, [azar-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Kusurlarından dolayı birisi tarafından azar işitmek; paylanmak; tekdir edilmek.

azarlatma, [azar-la-t-ma] *is.* Azarlatmak işi.

azarlatmak, [azar-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birini azarlama işini başkasına yaptırmak; paylatmak; tekdir ettirmek.

azat[1]**, -dı** [Far. āzād آزاد] *(a:za:t) sf.* **1.** Kölelikten ve esaretten kurtulmuş; hür; özgür; serbest. **2.** (Kuş için) kafesten salıverilmiş. **3.** *is.* Serbest bırakma. **4.** Okulu tatil edip öğrencileri serbest bırakma; paydos. **5.** *mec.* Bağlarından, baskılardan kurtulma. **6.** Gölgesinden veya aşılayarak meyvesinden yararlanmak amacıyla tarla içlerinde bırakılan genç ağaç. **7.** *{ağız}* Kırda yetişen tek ve büyük ağaç. [DS] **8.** *{ağız}* Yabani armut; ahlat. [DS] 🗗 **azat buzat, beni cennet kapısında gözet,** *Tutulmuş bir kuş veya yabani hayvanı kendi ortamına bırakırken söylenen dua nitelikli tekerleme.*|| **azat etmek,** *Serbest bırakmak, hürriyetini eline vermek.*|| **azat eylemek,** *Azat etmek.*|| **azat kabul etmez bendeniz,** *{OsT} Eskiden mektuplarda imzanın üstüne konulan bağlılık ifadesi bir deyim.*|| **azat olmak,** *Serbest bırakılmak.*|| **azat vakti,** *{OsT} Öğrencilerin okuldan çıkma zamanı.*

azat[2], [az-mak > az-at] *{ağız} sf.* **1.** İşe yaramaz. **2.** Güçlü; kocaman. [DS]

azatlama, [azat-la-ma] *is.* **1.** Azatlamak işi. **2.** Köleye hürriyetini verme, serbest bırakma.

azatlamak, [azat-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Köle için) hürriyetini vermek; serbest bırakmak. **2.** (Kuşu) serbest bırakmak. **3.** Öğrencileri okuldan salıvermek. **4.** Avrupa'da derebeylik döneminde toprak kölesi olmaktan kurtarmak.

azatlı, [azat-lı] *sf.* **1.** Azat edilmiş, eline azat belgesi verilmiş. **2.** *{ağız}* Kimsesi olmayan. [DS] **3.** *is.* Azat edilmiş cariye veya köle. **4.** *{ağız}* Birkaç kere evlenmiş kadın. [DS] 🗗 **azatlı cariye,** *{OsT} İmparatorluk döneminde haremde dokuz yıllık çalışma dönemini doldurduktan sonra bir belge verilerek azat edilen, serbest bırakılan cariye.*

azatlık, -ğı [azat-lık] *is.* **1.** Azat olma durumu. **2.** Esaretten kurtulma; hürriyete kavuşma; özgürlüğünü elde etme. **3.** Serbest kalma. **4.** *sf.* (Köle veya cariye için) azat olma hakkını elde etmiş. **5.** *{OsT}* İmparatorluk döneminde Darüssaade ağalarından azledilerek Mısır'a sürgün edilenlere bağlanan maaş.

azatname, [Far. āzād-nāme آزادنامه] *(a:za:tna:me) {OsT} is.* Azat edilen cariyelere verilen belge; ıtıkname.

azatsız, [azat-sız] *sf.* Azat edilemez durumda.

azaylı, [Far. āzādī] *{ağız} sf.* Terbiyeli. [DS]

azaysız, [azay-sız] *{ağız} sf.* Huysuz; terbiyesiz. [DS]

azaz, [Ar. ʿażāż عضاض] *(aza:z) {OsT} is.* Tek lokma.

azazel, [İbr. azazel] *is.* Yahudilerin her yıl Kefaret *(Yom Kippur)* bayramında bütün günahları temsilî olarak yükledikleri keçi*(kefaret keçisi, günah keçisi)*'yi götürüp sundukları çöl şeytanı.

azazet, [Ar. ʿizz *(şeref)* > ʿazāzet عزازت] *(aza:zet) {OsT} is.* Büyüklük; itibar; değer.

Azazil, [Ar. ʿazāzīl عزازيل] *(aza:zil) is.* Şeytanın Allah'a isyan etmeden önceki adı; İblis'in meleklikteki adı.

azb[1], [Ar. ʿażb عضب] *{OsT} is.* Bekârlık.

azb[2], [Ar. ʿuẕūbet *(tatlılık)* > ʿaẕb عذب] *{OsT} is.* **1.** İçimi hoş. **2.** Tatlı. 🗗 **azbü'l-beyān,** *{OsT} Anlatımı çok hoş; tatlı dilli.*

azb[3], [Ar. ʿażb عضب] *{OsT} is.* **1.** Kesme. **2.** Isırma. **3.** Çok kötü azarlama. **4.** Hastalık yüzünden zayıflama. **5.** *sf.* Keskin.

azba[1]**, -a'i** [Ar. ʿażb-ā عضباء] *(azba:) {OsT} is.* **1.** Kulağı kesik veya boynuzu kırık hayvanlar. **2.** Dişi deve. **3.** Hz. Muhammed'in devesinin adı.

azba[2]**, -a'ı** [Ar. żabʿ > aẕbāʿ اضبع] *(azba:) {OsT} is.* Kolun yukarı kısmı.

azbar, [Kırım Tat. azbar] *{ağız} is.* Ahır önündeki toprak meydan. [DS]

azbet, [Ar. ḥazbe حزبه] *{ağız} is.* Aşireti oluşturan küçük topluluklardan her biri. [DS]

azbu, -u'ı [Ar. żabuʿ > ażbuʿ اضبع] *{OsT} is. zool.* Sırtlanlar.

azca, [az-ca] *sf.* Oldukça az.

azcık, -ğı [az-cık] *(a'zcık) sf.* **1.** Çok az. **2.** *zf.* Hafifçe, belli belirsiz.

azcıktan, [az-cık-tan] *{ağız} zf.* Birazdan; biraz sonra. [DS]

azcuk, [az-cuk ازجق] *(a'zcuk) {eAT} sf.* Azıcık.

azça, [az-ça] *{eT} sf.* Biraz. [ETY]

azd, [Ar. ʿażd عضد] *{OsT} is.* **1.** Kolun üst kısmı. **2.** Destek. **3.** Güç; kuvvet; kudret. 🗗 **azdü'd-devle,** *{OsT} Devletin desteği.*

azdad, [Ar. żıdd > ażdād اضداد] *(azda:d(x) {OsT} is.* **1.** Zıtlar; karşıtlar. **2.** İki zıt anlama gelen kelimeler.

azde, [Far. āzde آزده] *{OsT} sf.* **1.** Boyalı; boyanmış. **2.** Matkap vb. ile delinmiş.

azdırılma, [az-dır-ıl-ma] *is.* Azdırılmak işi.

azdırılmak, [az-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Azmasına yol açılmak.

azdırma, [az-dır-ma] *is.* Azdırmak işi.

azdırmak[1], [az-dır-mak آزدرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Yoldan çıkarmak; şaşırtmak. **2.** Tahrik etmek; kışkırtmak. **3.** Çocukları yaramazlık yapmaya teşvik etmek; kışkırtmak. **4.** Köpek veya kedi gibi hayvanları eve dönemeyecekleri ıssız bir yere bırakarak kaybolmalarını sağlamak. **5.** Duyguları coşturmak, zapt edilmez hâle getirmek. **6.** Cinsel arzuları tahrik etmek. **7.** Kesik veya sivilce gibi açık yaralara mikrop kaptırmak; iltihaplanmasına sebep olmak. **8.** Çamaşırı temizlenemez hâle gelinceye kadar kirletmek. **9.** Beyaz çamaşırları soğuk su ile yıkayarak ağarmaz hâle getirmek. **10.** *{eAT}* Değiştirmek. **11.** *{ağız}* Birsini, bir başkası aleyhine kışkırtmak. [DS] **12.** *{ağız}* Kızdırmak. [DS] **13.** *{ağız}* Başıboş bırakmak; baştan savmak; şaşırtıp ortada bırakmak. [DS] **14.** *{ağız}* Yolunu şaşırmak; şaşırtmak. [DS] **15.** *{eAT}* İğfal etmek. **16.** *{ağız}* (Yüz için) asmak; surat etmek. [DS]

azdırmak[2], [az-dır-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Azaltmak.

azdırıcı, [azdur-ıcı] *{eAT} sf.* Doğru yoldan çıkaran; saptıran.

azdurmak, [az-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Doğru yoldan çıkarmak; saptırmak. **2.** Vazgeçirmek. **3.** Boşa çıkarmak. **4.** Bozguna uğratmak; harap ve perişan etmek.

a'zeb, [Ar. ʿaẕb > aʿẕeb اعذب] *(a-zeb) {OsT} is.* En lezzetli; en tatlı.

azeb, [Ar. ʿazb *(bekârlık)* > ʿazab / ʿazeb عزب] *{OsT} is.* **1.** Bekâr; evlenmemiş erkek. **2.** Çiftlik uşağı. **3.** *as.* Eski Türk ordusunda asıl çekirdeği oluşturan hafif piyade askeri. **4.** *as.* Donanmada görevli er.

azeban, [Ar. ʿazeb > ʿazebān عزبان] *(azeba:n) {OsT} is.* **1.** Bekârlar. **2.** Donanmada hizmet gören erler.

azeh, [Far. āzeḫ آزخ] *(a:zeh, h kalın söylenir) {OsT} is.* Siğil.

a'zel, [Ar. aʿzel اعزل] *(a-zel) {OsT} is.* Yalnız ve silahsız bulunan kimse.

azelya, [Yun. azaleos / Lat. azalea] *(aze'lya) is.* Güzel ve gösterişli çiçekleri dolayısıyla saksılarda yetiştirilen orman gülü, *(Rhododendron indicum).*

azer, [Far. āẕer آذر] *(a:zer) {OsT} is.* Ateş. 🗗 **āzer-ahş,** *{OsT} Yıldırım.*|| **āzer-āsa,** *{OsT} Ateş gibi; kıpkızıl.*|| **āzer-gede,** *{OsT} Ateşe tapanların tapınağı; ateşgede.*|| **āzer-gûn,** *{OsT} 1. Ateş rengi; kırmızı. 2. Kenarları kırmızı ortası siyah bir tür şakayık.*|| **āzer-kede,** *{OsT} Ateşe tapanların tapınağı; ateşgede.*|| **āzer-kîş,** *{OsT} Ateşe tapan; Mecusi.*|| **āzer-perest,** *{OsT} Ateşe tapan; Mecusi.*|| **āzer-şeb,** *{OsT} 1. Ateşte yanmadığı söylenen bir masal hayvanı; Semender. 2. Şimşek.*|| **āzer-şîn,** *{OsT} Semender.*|| **āzer-yün,** *{OsT}* → azer-gün.

Azerbayigân, [Far. āẕer-bāyigān آذربایگان] *(a:zerba:yigâ:n) {OsT} is.* Azerbaycan.

azerd, [Far. āẕerd آذرد] *(a:zerd) {OsT} is.* Boya; renk.

azerî, [Far. āẕer + Ar. -ī آذری] *(a:zeri:) {OsT} sf.* Ateşli.

Azerî, [Far. āẕer-ī آذری] *(a:zeri:) {OsT} is.* **1.** Azerbaycan'da yaşayan Türk soylu halk ve bu soydan olan kimse; Azerbaycanlı. **2.** *sf.* Azerbaycanlılara ait.

Azerîce, [Azerî-ce] *is.* **1.** Azerbaycan Türklerinin kullandığı Türk lehçesi. **2.** *sf.* Azerbaycan Türklerinin kullandığı Türk lehçesi ile yazılmış eser.

azerm, [Far. āzerm آزرم] *(a:zerm) {OsT} is.* **1.** Utanma. **2.** Şefkat. **3.** Haşmet. 🗗 **āzerm-cü,** *{OsT} Terbiyeli; kibar; ince.*

azfar, [Ar. ẓufr > aẓfār اظفار] *(azfa:r) {OsT} is.* Tırnaklar.

azfendak, [Far. āzfendāk آزفنداق] *(a:zfenda:k) {OsT} is.* Gökkuşağı.

azfer, [Ar. ẓufr > aẓfer اظفر] *{OsT} sf.* (Kişi için) uzun tırnaklı.

azgan[1], [az-ġan] *{eT} {ağız} is. bot.* Kuşburnu bitkisi. [DLT] [DS]

azgan[2], [Ar. żıġn > ażġān اضغان] *(azğa:n) {OsT} is.* Kinler; garezler.

azgas, [Ar. żaġṣ > ażġāṣ اضغاث] *(azğa:s) {OsT} is.* **1.**

Demetler; desteler. **2.** Karmakarışık rüya ve söylentiler.

azgaş, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġa-ş ازغاش] *{eAT} is.* Mücadele.

azgaşmak, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġa-ş-mak آزغاشمق] *{eAT} {ağız} dönşl. f. [-ır] [eAT.. -ur]* **1.** Kızmak. **2.** Kızışmak. **3.** Azgınlaşmak. [DS]

azgın, [*eT* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-gın] *sf.* **1.** Azmış olan. **2.** Öfkeden kontrolünü kaybetmiş; gözü dönmüş. **3.** Saldırmaya hazır. **4.** Vahşi. **5.** (Deniz için) dalgalı ve kabarmış. **6.** (Rüzgâr için) çok şiddetli, kasıp kavuran. **7.** Cinsel bakımdan aşırı istek duyan; doyumsuz. **8.** (Çocuk için) etrafı kırıp döken, söz dinlemeyen; yaramaz; haşarı. **9.** (Ten, deri vb için) çabuk iltihaplanan; yarası geç iyileşen. **10.** Doğru yoldan ayrılmış; sapık; sapkın. 🗗 **azgın azgın,** *Coşkun ve taşkın bir hâlde.*

azgına, [az-ġına] *{eT} zf.* Azıcık; azca; çok az. [EUTS]

azgınlaşma, [azgın-la-ş-ma] *is.* Azgınlaşmak işi.

azgınlaşmak, [azgın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Azgın ve saldırgan duruma gelmek. **2.** Aşırı cinsel istek duymak.

azgınlık, -ğı [azgın-lık] *is.* **1.** Kızgınlık, öfke, saldırganlık gibi duygu ve davranışlarda aşırı gitme; taşkınlık. **2.** Aşırı yaramazlık; haşarılık. **3.** Aşırı cinsel istek. **4.** Sapıklık. **5.** Kötülük, fesat. 🗗 **azgınlık etmek,** *1. Aşırı gitmek. 2. Fesat çıkarmak, bozgunculuk etmek.*

azgınmak, [āz > az-ġın-mak آزغنمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Az görmek; azımsamak.

azgıntı, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > azgın-tı] *{ağız} is.* Soytarı; serseri. [DS]

azgışmak, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġı-ş-mak آزغشمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* **1.** Kızmak. **2.** Kızışmak. **3.** Azgınlaşmak.

azgun, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġun / az-kun آزغون] *{eAT} sf.* Doğru yoldan ayrılmış; baştan çıkmış; sapkın; sapık. 🗗 **azgun işli,** *{eAT} Bozguncu.*

azgunırak, [azġun-ırak] *{eAT} sf.* **1.** Daha sapık. **2.** Daha şaşkın. **3.** Daha çok uzaklaşmış, daha çok ayrılmış olan.

azgunlık, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġun-lık آزغونلق] *{eAT} is.* **1.** Azgınlık; taşkınlık; sapıklık. **2.** Kötülük; fesat; bozgunculuk. **3.** İnsanı imtihan edecek şey; şaşırtacak şey; fitne. 🗗 **azgunlık eylemek,** *{eAT} Bozgunculuk yapmak; fesat çıkarmak.*|| **azgunlıga okuyıcı,** *{eAT} Sapıklığa çağıran.*

azgurışmak, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġur-ış-mak آزغورشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* **1.** Birbirini doğru yoldan saptırmak; iğva etmek. **2.** Birbirine kızmak.

azgurmak, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yanlış yola götürmek; azdırmak; saptırmak; ayartmak. [Gabain] [EUTS]

azha, [Ar. żahve > ażhā اضها] *(azha:) {OsT} is.* Göller; göletler; havuzlar.

azher, [Ar. ẓāhir *(açık)* > aẓher / aẓhar اظهر] *{OsT} sf.* Çok açık; çok belli; meydanda; aşikâr.

azı, [*eT* az-ıġ / az-ık] *is.* **1.** Her iki çenede sağlı sollu beşer adet bulunan öğütücü dişler; azı dişi. **2.** *{ağız}* Kağnı dingilini yanlara bağlayan ağaç kama. [DS] **3.** *{ağız}* Keskin aletlerin, tırnağın dip tarafı. [DS] 🗗 **azı kazığı,** *{ağız} Kağnılarda araba evi, dingil ve oku birbirine bağlayan kazık.* [DS]

azıcık, -ğı [az-ı-cık / az + ıcık *(biraz)* az-cuk] *(azı'-cık) sf.* **1.** Çok az, biraz, yetersiz. **2.** *zf.* Az bir zaman olarak, biraz.

azıd, [Ar. ʿażd عضد] *{OsT} is.* **1.** Kolun üst kısmı. **2.** Destek. **3.** Güç; kuvvet; kudret.

azıg, [az-ıġ] *{eT} is.* Azı dişi. [DLT] [EUTS] [ETY] [Gabain] 🗗 **azıg tiş,** *Azı dişi.* [EUTS]

azıglamak, [azıġ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Azı dişi ile ısırmak; azı dişine vurmak. [DLT]

azıglıg, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > azıġ-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Azılı; korkunç; azı dişi belirmiş olan. [DLT] **2.** Azı dişi. [EUTS] 🗗 **azıglıg tonuz,** *Azı dişli domuz.*

azıgzımak, [az-ıġ-(ı)z-ı-mak ازغزيمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Az bulmak; az görmek; azımsamak.

azık, [*eT.* az-ık / az-uk آزق] *{eT} is.* **1.** Yiyecek; erzak; nevale. *{eT} (aynı)* [EUTS] [Mühennâ] **2.** Yolculuğa çıkarken yolda yemek için götürülen yiyecek ve içecekler; kumanya; yol yiyeceği. *{eT} {ağız} (aynı)* [EUTS] [Mühennâ] [DS]🗗 **azık karıştırmak,** *{ağız} Hep beraber yemek için azıkları birbirine karıştırmak.* [DS]|| **azık tutmak,** *{eAT} Yiyecek biriktirmek.*

azıkçı, [azık-çı] *{ağız} is.* Azık taşıyan. [DS]

azıklamak, [azık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Geliri ile kendini idare etmek; ürünü ihtiyacına yetecek kadar olmak. [DS]

azıklandurmak, [azık-la-n-dur-mak ازقلندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Azık vermek.

azıklanma, [azık-la-n-ma] *is.* Azıklanmak işi ve durumu.

azıklanmak, [azık-la-n-mak آزقلنمق] *edil. f. [-ır]* **1.** Yiyecek verilmek; rızklanmak. **2.** *dönşl. f. [-ır]* Azıklı hâle gelmek; azık sahibi olmak; azık edinmek; erzak edinmek. *{eAT} (aynı)*

azıklı, [azuk-luġ > azık-lı] *sf.* **1.** Azığı olan. **2.** Azıkla

birlikte. **3.** *{ağız}* Yoksulları doyuran; aç doyuran. [DS]

azıklık, -ğı [azuk-luk > azık-lık] *is.* **1.** Azık olarak hazırlanan yiyecek. **2.** Azık konulan kap, sepet, torba. **3.** Hemen yemek üzere, harman zamanından önce biçilip savrulan ekin. **4.** *{ağız}* Geçim; maişet. [DS]

azılamak, [azı > azı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* İncitmek; ısırmak; düşmanlık etmek. [DS]

azılanmış, [azıla-n-mış] *{ağız} sf.* Kafa tutan; baş kaldıran. [DS]

azılı, [azığ-lu > azı-lı] *sf.* **1.** Acımadan kötülük yapabilecek durumda olan; zorba; azgın. **2.** Hiçbir şeyden korkmayan. **3.** Tehlikeli. **4.** Korkutucu. **5.** (Çocuk için) yaramaz, kavgacı; haşarı. **6.** Üç yaşını geçmiş yaban domuzu.

azılma, [az-ıl-ma] *is.* Azılmak işi ve dirimi.

azılmak, [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ıl-mak] *{eT} dönşl. f. [-ır] [eT. -ur]* **1.** Yanılmak. [Yüknekî] **2.** Azgınca davranışlarda bulunmak. *{eT} (aynı)* [DLT]

azılu, [*eT.* azığ-lu > az-ı-lu آزيلو] *{eAT} sf.* Taşkın; çılgın.

azımak[1], [az-ı-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Sızmak. **2.** Gürültüden ağır duyar olmak. [DLT]

azımak[2], [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Baş kaldırmak. [DS]

azımsama, [az-ımsa-ma] *is.* Az bulma, az görme.

azımsamak, [az-ımsa-mak] *gçl. f. [-r] (-s(ı)-yor]* **1.** Az bulmak; yeterli görmemek. **2.** Daha çoğunu istemek. **3.** Umduğundan az bularak beğenmemek; azgınmak; azımsımak; azımsınmak; azırgamak; azırganmak.

azın, [az-ın ازن] *sf.* **1.** Biraz; hafifçe. *{eAT} (aynı)* **2.** *zf.* Az olarak. *{eT} (aynı)* 🗗 **azın azın,** *{eAT} Azar azar; yavaş yavaş; tedricen; az az.*

azınlık[1]**, -ğı** [az-ın-lık] *is.* **1.** Bir toplulukta sayıca az olan. **2.** Dil ve din bakımından farklı egemen bir devlet içinde yaşayan küçük topluluk; ekalliyet. 🗗 **azınlık grubu,** *Bir mecliste genel eğilimden farklı düşünen ve davranan küçük grup.*‖ **azınlık hakları,** *Mecliste veya ticari bir ortaklıkta azınlıkta olanlara tanınan yargıya baş vurma ve kararlara itiraz etme gibi haklar.*‖ **azınlık hükümeti,** *Mecliste yeterli çoğunluğa sahip olmayan parti grubunca, başka partili veya bağımsızların desteklemesi sonucu kurulmuş hükümet.*‖ **azınlıklar hukuku,** *Bir devletin egemenliği altında yaşamak zorunda kalan azınlıklara tanınan din ve ibadet hürriyeti, kültür ve geleneklerini yaşatma, dillerini serbestçe kullanabilme ve hakim topluluğa tanınan bütün haklardan eşit olarak yararlanabilme haklarının bütünü.*‖ **azınlık okulları,** *Azınlıkların eğitim ve öğretimini sağlamak üzere özel kanunlara göre açılmış okullar.*‖ **azınlıkta kalmak,** *Bir grubun veya partinin kalabalık grup karşısında sayıca zayıf kalması.*

azınlık[2]**, -ğı** [az-mak > az-ın-lık] *{ağız}is.* Usanç; bıkkınlık. [DS]

azınmak, [azmak > az-ın-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Kaybolmak.

azınsamak, [azın-sa-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-s(ı) -yor]* Az görmek; az bulmak; azımsamak. [DS]

azınsımak, [azın-sı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Az görmek; az bulmak; azımsamak. [DS]

azıntı, [az-ıntı] *{ağız} sf.* **1.** İşe yaramayan ve nereden geldiği belli olmayan; serseri. **2.** Zorba; azgın. **3.** Azıtılmış hayvan. **4.** Soyu bozulmuş; melezleşmiş. [DS]

azırak, -ğı [az-ı-rak آزرق] *{eAT} {ağız} sf.* ve *zf.* Daha az; azıcık. [DS]

azıraklı, [az-mak > az-ır-ak-lı] *{ağız} sf.* Kavgacı; kızgın; belalı. [DS]

azırgamak, [az-ır-ġa-mak آزرغامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Az görmek; az bulmak; azımsamak. **2.** Önem vermemek.

azırgan, [az-ır-gan] *{ağız} is.* Yol kenarlarında birbirine sarılarak büyüyen ve boyu iki metreyi bulan dikenli çalı. [DS]

azırganmak, [az-ır-ġa-n-mak آزرغنمق] *{eAT} gçsz. f. [-ır] [eAT. -ur]* **1.** Azımsanmak; azımsamak; az bulmak. **2.** *{ağız}* Nazlanmak. [DS] **3.** *{ağız}* Çekinmek; kaçınmak. [DS] **4.** *{ağız}* Zor gelmek; isteksiz olmak. [DS]

azırgu, [az-ır-ġu ازرغو] *{eAT} zf.* Azca.

azırkamak, [az-ır-ka-mak آزرقمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* → azırgamak.

azırra, [Ar. ḍarīr / żarīr > ażırrā اضرا] *(azırra:) {OsT} is.* Körler.

azışma, [az-ış-ma] *is.* Azışmak işi.

azışmak, [*eT* az-ġı-ş-mak > az-ış-mak ازشمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Gittikçe şiddetlenmek; kızışmak; azgınlaşmak. **2.** *işteş. f.* Kavgaya tutuşmak, dövüşmek. **3.** *{eAT}* Birbirini yitirmek.

azıştırma, [az-ış-tır-ma] *is.* Azıştırmak işi.

azıştırmak, [az-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Gittikçe şiddetlenmesini sağlamak; kızıştırmak; tutuşturmak; şiddetlendirmek. **2.** Kavgaya tutuşturmak, dövüştürmek.

azıtgan, [az-ıt-ġan] *{eT} sf.* Daima yoldan çıkaran; azdıran. [DLT]

azıtma, [az-ıt-ma] *is.* **1.** Azıtmak işi. **2.** Kovarak uzaklaştırma. 🗗 **azıtma kedi,** *Yabani hayata dönmüş olan evcil kedi.*

azıtmak, [az-ıt-mak آزتق] *gçsz. f. [-ır] [eAT. -ur]* **1.** Azmış hâle gelmek; azgınlık etmek. *{eT} {eAT} (aynı)* [EUTS] [Gabain] **2.** Zapt edilemez olmak. **3.** Ken-

di yolunu şaşırmak; doğru yoldan sapmak; *{eAT} (aynı)* yolunu yitirmek..**4.** *gçl.* Birisini azdırmak, yoldan çıkarmak, şaşırtmak. *{eT} {eAT} (aynı)* **5.** *{eT}* Karıştırmak karmakarışık bir hâle getirmek; düzensiz hâle koymak; intizamı bozmak. [EUTS] [Gabain]. **6.** *{eT}* İşi yolundan sapıtmak; yoldan çıkarmak. [DLT] [Mühennâ] **7.** Kedi köpek gibi evcil hayvanları yabana salıvermek; başıboş bırakmak.

azide, [Far. āzīde آزیده] *(a:zi:de) {OsT} sf.* Matkap vb. ile delinmiş.

azife, [Ar. āzife آزفه] *(a:zife) {OsT} is.* Kıyamet.

azifet, [Ar. āzifet آزفت] *(a:zifet) {OsT} is.* Kıyamet.

aziğ, [Far. āzīġ آزیغ] *(a:zi:ğ) {OsT} is.* Nefret; kin; düşmanlık.

azihe, [Ar. ʿaẕīhe اعضیهه] *(azi:he) {OsT} is.* Yalan; iftira.

azik, [Ar. ʿaẕiḳ عذق] *{OsT} sf.* Hoşa giden.

azil[1]**, -zli** [Ar. ʿazl عزل] *{OsT} is.* **1.** Geri çekme; geri alma. **2.** İşten çıkarma; görevine son verme. **3.** *huk.* Birine verilmiş olan vekâlet yetkisinin tek yanlı beyan ile geri alınması işlemi. **4.** Cinsel ilişkide erkeğin dışarıya boşalması. **5.** Memuriyet görevinin yetkili makam tarafından alınması; memuriyetten atılma. 🗗 **azletmek,** *Verilen görevden veya vekâletten uzaklaştırmak.*|| **azleylemek,** *Verilen görevden veya vekâletten uzaklaştırmak.*|| **azlolmak,** *Görevinden uzaklaştırılmak, işten çıkarılmak.*|| **azlolunmak,** *Kendisine verilen görevden veya vekâletten uzaklaştırılmak.*

azil[2]**,** [Ar. ʿāẕil عاذل] *(a:zil) {OsT} sf.* **1.** Azarlayan; çıkışan; paylayan. **2.** *is.* Kadınlarda aybaşı hâline sebep olan kanal.

azil[3]**,** [Ar. ʿaẕīl عضیل] *(azi:l) {OsT} sf.* Düzeltilemez; serkeş; inatçı.

azim[1]**,** [Ar. ʿaẓāmet *(büyüklük)* > ʿaẓīm / ʿaẓīme عضیم/عضیمه] *(azi:m, z kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Büyük; ulu; yüce. **2.** Şiddetli; kuvvetli; hayret uyandırıcı; görkemli; muhteşem. **3.** Derecesi ve mevkii yüksek olan; yüceliği sınırsız; Allah. 🗗 **azîm'ül-kadr,** *{OsT} Değeri yüksek olan.*|| **azîmü'ş-şân,** *{OsT} Derecesi ve mertebesi çok yüksek olan (Allah).*

azim[2]**, -zmi** [Ar. ʿazm عزم] *{OsT} is.* **1.** Yapılmak istenen bir iş, varılmak istenen bir hedef için her türlü güçlüğü göğüsleme kararlılığı; kesin karar; irade; gayret; gaye; niyet. **2.** Yola gitme; yolculuğa çıkma. 🗗 **azim olmak,** *{ağız} Kararlı olmak; azimli olmak.* [DS]|| **azın ü cezm,** *{OsT} Kesin karar.*|| **azın ü hırām etmek,** *{OsT} Gitmek.*

azim[3]**,** [Ar. ʿazm > ʿāzim عازم] *(a:zim) {OsT} sf.* **1.** Kesin kararlı. **2.** Bir yere gitmeye kesin karar vermiş olan.

azimat, [Ar. āzime > āzimāt آزمات] *(a:zima:t) {OsT} is.* Kıtlık yılları.

azime[1]**,** [Ar. ʿazm > ʿazīme عزیمه] *(azi:me) {OsT} is.* **1.** Sebat, kararlılık. **2.** *folk.* Cin, yılan gibi zararla şeylerden korunmak için yazdırılan tılsımlı kâğıt; muska. 🗗 **azime okumak,** *folk. Büyü için dua okumak; büyü yapmak.*|| **azîmet-h^{v}ān,** *{OsT} Büyücü.*

azime[2]**,** [Ar. ʿaẓāmet *(büyüklük)* > ʿaẓīme عظیمه] *(azi:me, z kalın söylenir) {OsT} is.* Büyük iş; büyük günah; büyük bela.

azime, [Ar. āzime آزمه] *(a:zime) {OsT} is.* **1.** Kıtlık yılı. **2.** Azı dişi.

azimet, [Ar. ʿazm *(niyet, yola gitme)* > ʿazīmet عزیمت] *(azi:met) {OsT} is.* **1.** Yola çıkma; gitme; gidiş. **2.** Büyü duası; tılsım; efsun. 🗗 **azimet etmek** (buyurmak, eylemek)**,** *Yola çıkmak, gitmek.*|| **azîmet-h^{v}ān,** *Büyü duası okuyan.*|| **azîmet ü avdet,** *{OsT} Gidiş ve dönüş.*

azimkâr, [Ar. ʿazm *(karar)* + Far. -kār عزمکار] *(azimkâr) {OsT} sf.* Kararlı, sebatlı; azimli.

azimkârane, [Ar. ʿazın *(karar)* + Far. -kār-āne عزمکارانه] *(azimkâ:ra:ne) {OsT} zf.* Kesin kararlı olarak.

azimli, [azim-li] *sf.* **1.** Varmak istediği hedef veya yapmak istediği bir iş için her türlü güçlüğü yenme kararlılığında olan; kararlı; sebatkâr. **2.** *zf.* Yılgınlık ve umutsuzluk göstermeden.

azimut, [Ar. el-simüt *(yanlar.)* > İsp. Fr. asimut] *is.* **1.** Açısal uzaklık. **2.** *gök b.* Bir yıldız ile gözlemevinin bulunduğu yerin düşeyinden meydana gelen düzlem ile gözlemevinin boylam düzlemi arasındaki açı; açıklık. 🗗 **azimut kadranı,** *Dik çubuklu güneş saati.*|| **azimut pusulası,** *Mıknatıs ibresinin gözlemeye yarayan büyük çaplı pusulası; güney açısı.*

azin[1]**,** [Ar. iẕn > āẕin آذن] *(a:zin) {OsT} sf.* **1.** İzin veren. **2.** *is.* Kefil. **3.** Kapıcı; perdeci.

azin[2]**,** [Far. āẕīn آذین] *(a:zi:n) {OsT} is.* **1.** Süs; ziynet. **2.** Donanma; şenlik. **3.** Kural; yasa; kanun. **4.** Yoğurttan yağ çıkarmakta kullanılan yayık.

azine, [Far.āẕīne آذینه] *(a:zi:ne) is.* **1.** Cuma günü. **2.** Bayram günü.

azir[1]**,** [Ar. ʿaẕīr عذیر] *(azi:r) {OsT} sf.* **1.** Özür dileyen. **2.** *is.* Özür.

azir[2]**,** [Ar. ʿazīr عزیر] *(azi:r) {OsT} is.* Biçilmiş ekinin tarlada satılması.

azir[3], [Far. āẕīr آذير] *(a:zi:r) {OsT} is.* **1.** Ağrı; sızı. **2.** Istırap. **3.** Akıntı. **4.** Azar; çıkışma.

aziş, [Far. āẕīş آذيش] *(a:zi:ş) {OsT} is.* **1.** Eşik tahtası. **2.** Ağaç veya tahta parçası; yonga; talaş.

aziy, -yyi [Ar. āziyy آزى] *(a:ziy) {OsT} is.* Deniz dalgası.

aziz, [Ar. ʿizzet *(büyüklük)* > ʿazīz / ʿazīze عزيزه / عزيز] *(azi:z) {OsT} sf.* **1.** Sevgi ve saygıda üstün tutulan; değerli; sayın; saygın; muazzez. **2.** Kutsal. **3.** *is.* Ermiş erkek; eren. **4.** Hıristiyanlıkta İncil'in ruhuna uygun yaşadığı tespit edilen ve kendisine uyulması kilisece kabul edilen kişi. **5.** Mısır valisi. **6.** *gnşl.* Hayatı ve dinî yaşayışı başkalarına örnek olabilecek nitelikte olan kimse. **7.** *ünl.* Sevgi ve saygı ifade eden hitap sözü. ◘ **aziz etmek** (kılmak), *1. Değerini yükseltmek. 2. Saygı duyulacak hâle getirmek.*|| **azîz-i hakîm,** *{OsT} Hikmet sahibi, kuvvetli (Allah).*|| **azîz-i Mısr,** *Hz. Yusuf.*|| **aziz olmak,** *Manen yükselmek.*

azizan, [Ar. ʿazīz > ʿazīzān عزيزان] *(azi:za:n) {OsT} is.* Azizler.

azize, [Ar. ʿizzet *(büyüklük)* > ʿazīze عزيزه] *(azi:ze) {OsT} is.* **1.** Ermiş kadın. **2.** *ünl.* Bayanlara sevgi hitabı.

azizlik, -ği [aziz-lik) *is.* **1.** Aziz olma durumu. **2.** Büyüklük, ululuk. **3.** Ermişlik. **4.** *gnşl.* Şaka, muziplik **5.** Beklenmedik, hoş olmayan can sıkıcı durum. ◘ **azizlik etmek,** *Birini beklenmedik ve hoş olmayan bir duruma düşürmek; muziplik yapmak.*

azkına, [az-kıña / az-kıya] *{eT} zf.* Azıcık; pek az; biraz. [Tekin] [EUTS]

azkınga, [az-kı-ña / az-kıña] *(azkıña) {eT} zf.* Çok az; azıcık. [ETY]

azkıya, [az-kı-ña / az-kıña] *{eT} zf.* Azıcık; biraz. [EUTS]

azkinek, [Karaim T. az-gınaḳ > az-kinek] *{OsT} zf.* Azıcık.

azkun, [az-kun آزقون] *{eAT}* → azgun.

azkuna, [Yun. zvura] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

azkura, [Yun. zvura] *{ağız} is.* → azkuna. [DS]

azl[1]**, -li** [Ar. ʿaẓl عظل] *{OsT} is.* **1.** Başa kakma. **2.** Azarlama.

azl[2]**, -li** [Ar. ʿazl عزل] *{OsT} is.* → azil.

azlaf, [Ar. ẓılf > aẓlāf عظلاف] *(azlâ:f) {OsT} is. zool.* Çatal tırnaklı hayvanların tırnakları.

azlal, [Ar. ẓıll *(gölge)* > aẓlāl عظلال] *(azlâ:l) {OsT} is.* Gölgeler.

azlamak, [az-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Azımsamak; az görmek. [Yüknekî]

azlanınak[1]**,** [az *(hırs)* > az-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Hırslanmak. [Üç İtigsizler] **2.** Haset etmek; kıskanmak; çekememek. [EUTS] **3.** Arzulamak. [EUTS]

azlanmak[2], [āz > az-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Az bulmak; az görmek; azımsamak. [DLT]

azlanmak[3], [*eT.* āz-mak *(yoldan çıkmak; sapmak)* > az-(ı)l-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Yanılmak; hata etmek. [EUTS]

azlem, [Ar. ẓulm *(karanlık, eziyet)* > aẓlem عظلم] *{OsT} sf.* **1.** En fazla zulüm ve haksızlık eden; en zalim. **2.** En karanlık.

azlık, -ğı [az-lık] *is.* Ölçü ve sayı bakımından yetersiz olma durumu; yeterli gelmeme durumu. *{eT} (aynı)* [EUTS]

azlu, [az-lu آزلو] *{eAT} sf.* Nasibi, kısmeti az olan.

azın[1]**,** [Ar. aẓm عظم] *{OsT} is.* Kemik. ◘ **azm-i acz,** *{OsT} anat. Sağrı kemiği.*|| **azm-i adesî,** *{OsT} anat. Mercimek kemiği.*|| **azm-i amiği,** *{OsT} anat. Pazı kemiği.*|| **azm-i akab,** *{OsT} Ökçe kemiği.*|| **azm-i cehî,** *{OsT} anat. Alın kemiği.*|| **azm-i cidarî,** *{OsT} anat. Yan kemiği.*|| **azm-i dil'î,** *{OsT} anat. Eğe kemiği.*|| **azm-i enfî,** *{OsT} anat. Burun kemiği.*|| **azm-i fahz,** *{OsT} anat. Uyluk kemiği.*|| **azm-i ğırbalî,** *{OsT} anat. Kalbur kemiği.*|| **azm-i hanek,** *{OsT} anat. Damak kemiği.*|| **azm-i harkafa,** *{OsT} anat. Kalça kemiği.*|| **azm-i ka'b,** *{OsT} anat. Aşık kemiği.*|| **azm-i kafa,** *{OsT} anat. Art kafa kemiği.*|| **azm-i kasaba,** *{OsT} anat. Baldır kemiği.*|| **azm-i kass,** *{OsT} anat. Göğüs kemiği.*|| **azm-i kitf,** *{OsT} anat. Omuz kemiği; kürek kemiği.*|| **azm-i kū'bere,** *{OsT} anat. Ön kol kemiği.*|| **azm-i lamî,** *{OsT} anat. Dil kemiği.*|| **azm-i mik'a,** *{OsT} anat. Kaşık kemiği.*|| **azm-i remîm,** *{OsT} Çürük kemik.*|| **azm-i rıdfa,** *{OsT} anat. Dizkapağı kemiği.*|| **azm-i rikābî,** *{OsT} anat. Üzengi kemiği.*|| **azm-i sūdgî,** *{OsT} anat. Şakak kemiği.*|| **azm-i şazye,** *{OsT} anat. Kaval kemiği.*|| **azm-i terkova,** *{OsT} anat. Köprücük kemiği.*|| **azm-i us'us,** *{OsT} anat. Kuyruk kemiği.*|| **azm-i vecanî,** *{OsT} Elmacık kemiği.*|| **azm-i vetedî,** *{OsT} anat. Temel kemiği.*|| **azm-i zend,** *{OsT} anat. Dirsek kemiği.*|| **azm-i zıfrî,** *{OsT} anat. Tırnaksı kemik.*

azm[2]**,** [Ar. ʿazm عزم] *{OsT} is.* → azim. ◘ **azm-ı kat'î,** *{OsT} Kesin karar.*|| **azın ü cezm,** *{OsT} Kesin karar.*

azma[1]**,** [az-ma] *is.* **1.** Azmak işi, **2.** *sf.* Değişmiş, bozulmuş. **3.** Hatırda kalmış; anı kırıntısı. **4.** *{ağız}* Siyah renkli, gagasının üzerinde küçük küçük beyaz benekli çukurluklar olan iri güvercin. [DS] **5.** *{ağız}* Irmak kıyılarındaki çimenlik. [DS] **6.** *{ağız}* Irmak kenarlarındaki kavaklık. [DS] **7.** *sf.* (Hayvanlar için) iki ayrı ırkın karışımı olma; melez; kırma.

azma[2]**,** [az-ma] *{eT} is.* Taşağının derisi yarıldığı için aşamayan koç. [DLT]

azma[3], [Far. āzmüden > azmā / āzmāy آزما / آزمای] *(āzma:) {OsT} sf.* **1.** Denemiş. **2.** Denenmiş

azmak[1], [*eT* āz-mak > az-mak آزمق] *(eT a:zmak) gçsz. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Yolunu şaşırmak; yoldan çıkmak; yolu yitirmek; şaşırmak. *{eAT} (aynı)* **2.** *mec.* Çok kötü hareket etmeye başlamak; azgınlaşmak; bozulmak; değişmek; yoldan çıkmak; sapmak; ayrılmak; yanılmak; şaşırmak; ahlakı bozulmak, yoldan çıkmak; sapkınlığa düşmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DLT] [ETY] [ETY] [EUTS] [Gabain] [Mühennâ] [DS] **3.** *{eAT}* Başa gitmek; heba olmak. **4.** *{eAT}* Bozulmak; fesada uğramak. **5.** *{eAT}* Özellikleri bozulmak; değişmek; ekşimek. **6.** *{eAT}* Ayrı düşmek; ayrılmak. **7.** Hareketleri alışılmışın dışına çıkmak; taşkınlık göstermek; coşmak. **8.** (Çocuklar için) yaramazlığı artırmak. **9.** (Hayvanlar için) zor zapt edilir olmak; idare edilemez hâle gelmek. **10.** (Fırtına, rüzgâr) şiddetlenmek. **11.** (Sel ve deniz dalgaları için) kabarmak; köpürmek; taşmak. **12.** (Bitkiler için) ürün vermeyi engelleyecek şekilde aşırı boylanmak. **13.** (Yara için) iltihaplanmak, iyileşmesi gecikmek. **14.** (Çamaşır için) rengi açılamayacak derecede kirlenmek. **15.** Cinsel isteği artmak. **16.** *{ağız}* (Toprak için) tavını kaybetmek. [DS] **17.** *{ağız}* (Yemek için) ekşimek; tadı bozulmak. [DS] **18.** *{ağız}* Oyun, eğlence amacıyla boğuşmak. [DS] ⊟ **azmak kudurmak,** *Coşkunluktan zapt edilemeyecek hâle gelmek.*

azmak[2], **-ğı** [az-mak آزمق] *is.* **1.** *{ağız}* Geçici olarak su altında kalan yer. [DS] **2.** Bir su kanalından ayrılan kol; ark; *{eAT}* **3.** Tuzlalardaki tuz tavaları. **4.** *{ağız}* Akarsuların yatak değiştirmesi sonucu meydana gelen küçük su birikintileri. [DS] **5.** Saz ve kamışlarla kaplı bataklıklar. **6.** *{ağız}* Akarsuyun denize döküldüğü yer. [DS] **7.** *{ağız}* Kaynak; memba; göze. [DS] **8.** *{eAT} {ağız}* Yapışkan çamurlu bataklık. [DS]

azman[1], [az-man] *sf.* **1.** Alışılmışın üstünde büyüyüp gelişen; iri yarı. **2.** Taze iken toplanmadığı için tohuma kaçmış lahana, karnabahar gibi bitkiler. **3.** Bir başka cins veya ırk ile çaprazlama sonucu doğan kedi, köpek cinsi hayvan. **4.** *{ağız}* (Davar için) beş yaşını geçmiş. [DS] **5.** *{eT}* Sarımtırak. [Tekin] **6.** *{eT} is.* İğdiş; iğdiş at. [ETY] [Gabain] **7.** *{ağız}* İğdiş edildiği hâlde erkekliğini kaybetmeyen koyun, keçi, boğa. [DS] **8.** *{ağız}* Dört yaşını geçmiş boğa. [DS] **9.** *{ağız}* Çalı, diken ve yabancı otlarla dolu tarla. [DS] **10.** *{ağız}* Bataklık. [DS] **11.** *{ağız}* Bitkilerde kök filizi; kök sürgünü. [DS]

azman[2], [Far. āsumān] *{ağız} is.* Gökyüzü; asuman. [DS]

azmanlaşma, [azman-la-ş-ma] *is.* Azmanlaşmak işi.

azmanlaşmak, [azman-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Alışılmışın dışında büyümek ve gelişmek.

azmantı, [Far. azmendī] *{ağız} sf.* Zorba. [DS]

azmayî, [Far. āzmā>āzmāyī آزمایی] *(a:zma:yi:) {OsT} is.* **1.** Denenmiş olma hâli. **2.** Denemiş olma hâli.

azmayiş, [Far. āzmāyīş آزمایش] *(a:zma:yi:ş) {ağız} {OsT} is.* Deneyim. [DS]

azme, [Ar. ʿazm > ʿazme عزمه] *{OsT} is.* **1.** Karar; niyet. **2.** Görev; vazife.

azmen[1], [Ar. ʿazm > ʿazmen عزمًا] *(az'men) {OsT} zf.* Kararlı olarak; karar vererek; niyet ederek.

azmen[2], [Ar. ʿażm > ʿażmen عضمن] *{OsT} sf.* **1.** Pek çok şeyi taşıyan; en çok şeyi içine alan. **2.** En çok güven duyulan.

azmend, [Far. āz *(tamah)* > āzmend آزمند] *(a:zmend) {OsT} sf.* Tamahkâr; aç gözlü; haris.

azmetme, [Ar. ʿazm *(karar)* + T. et-me عزم ایتمه] *is.* Azmetmek işi.

azmetmek, [Ar. ʿazm *(karar)* + T. et-mek عزم ایتمك] *gçsz. f. [-(d)-er]* **1.** Yapmak istediği iş ve varmak istediği hedef için bütün güçlükleri yenmeye, engelleri aşmaya kesin kararlı olmak. **2.** Çok arzu etmek; çok istemek.

azmettirme, [Ar. ʿazm *(karar)*+T. et-tir-me عزم ایتزمه] *is.* Azınettirmek işi.

azmettirmek, [Ar. ʿazm *(karar)* + T. et-tir-mek عزم ایترمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir kimseyi yapmak istediği bir işe heveslendirmek. **2.** *huk.* Birini yasa dışı iş yapması veya suç işlemesi için kışkırtmak, yönlendirmek.

azmî, [Ar. ʿaẓm > ʿaẓmī عظمی] *(azmi:) {OsT} sf.* **1.** Kemikten yapılmış. **2.** Kemikli.

azmî, [Ar. ʿazın *(karar)* > ʿazmī / ʿazmiye عزمیه/عزمی] *(azmi:) {OsT} sf.* **1.** Azimle ilgili. **2.** Kesin kararla ilgili.

azmin, [Ar. ʿaẓmī > ʿaẓmīn عظمین] *(azmi:n) {OsT} is. anat.* Kemik iliği.

azmkâr, [Ar. ʿazm+Far. kār عزمکار] *(azmkâ:r) {OsT} sf.* Azimli; kararlı.

azmkârane, [Ar. ʿazm + Far. kār-āne عزمکارانه] *(azmkâ:ra:ne) {OsT} zf.* Kararlı olarak; kararlılıkla; azimle.

azmude, [Far. āzmüden *(denemek)* > āzmüde آزموده] *(a:zmu:de) {OsT} sf.* Denenmiş; tecrübe edilmiş.

azmudegi, [Far. āzmüdegī آزموده گی] *(a:zmu:degi:) {OsT} is.* **1.** Deneyimli; alışık olma. **2.** Görgülü olma hâli.

azmun, [Far. āzmüden *(deneme)* > āzmün آزمون] *(a:zmu:n) {OsT} is.* **1.** Tecrübe; deneme; sınav; imti-

han. **2.** *sf.* Denenmiş; tecrübe edilmiş. **3.** Denemiş olan; tecrübe etmiş olan.

aznaş, [az-mak > az(ı)n-a-ş] *{eAT} is.* Tartışma; kavga.

aznaşlamak, [aznaş-la-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Tartışmak; münakaşa etmek; kavga etmek. **2.** Kabul etmek; ikrar etmek.

aznaşmak, [az-(ı)n-a-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Bozuşmak; kavga etmek; birbirine girmek. **2.** Bela olmak. **3.** *dönşl. f.* Kızışmak; şiddetlenmek. [DS]

aznavur, [Gürc. aznauri / Erm. aznawor ازنور] *{ağız} is.* **1.** İri yarı, kuvvetli kimse *{eAT} (aym)* [DS] **2.** *{eAT}* Kötü ahlaklı kimse. **3.** *sf.* Azgın. *{eAT} (aym)* **4.** Korkusuz ve zalim. **5.** *{ağız}* Asık suratlı; sinirli; haşin. [DS] 🗗 **aznavur gibi,** *{ağız} Çok zalim davranan.*

azne, [Zaza Kürt. azna] *{ağız} is.* Yüzme. [DS] 🗗 **azne etmek,** *{ağız} Yüzmek.* [DS]

aznif, [Erme. aznif *(kibar.)*] *is.* Ortadaki taşın dört tarafına da işlenebilen ve işlenen taşların toplamı beş ve beşin katları olduğu zaman puan alınan bir tür domino oyunu.

azoik, -ği [Fr. azoïque] *is. jeol.* **1.** Yapısı hayvansal olmayan. **2.** En eski jeolojik katman.

azoospermi, [Fr. azoospermie] *is.* Kısırlığın başlıca sebebi olarak erkekte spermatozoitlerin yokluğu durumu.

azot, [Yun. a *(sız)* + zōē *(hayat)* > Fr. azote] *is. kim.* Atom sayısı 7, kütlesi 14 olan havanın yaklaşık yüzde seksenini oluşturan renksiz, kokusuz bir gaz; nitrojen; sembolü: N. 🗗 **azot bakterisi,** *biy. Havadaki serbest azotu nitrat hâline dönüştüren bakteri.*‖ **azot çevrimi,** *biy. Azotun tabiatta havadan toprağa, topraktan bitkilere ve havaya, bitkilerden toprağa doğru akışı.*

azotlama, [azot-la-ma] *is.* Azotlamak işi.

azotlamak, [azot-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* İçine azot katarak karıştırmak veya birleşik hâle getirmek.

azotlu, [azot-lu] *sf.* Birleşiminde ve yapısında azot bulunan.

azotometre, [Fr. azotomètre] *is.* Organik bir maddede hacim bakımından ne kadar azot bulunduğunu tespit etmeye yarayan alet; azot ölçer.

azotölçer, [azot+ölç-er] *is.* Organik bir maddede hacim bakımından ne kadar azot bulunduğunu tespit etmeye yarayan alet; azotometre.

azr, [Ar. ʿazr عزر] *{OsT} is.* Azarlama; paylama.

azra, -a'i [Ar. ʿaẕrāʾ عظراء] *(azra:) {OsT} is.* **1.** Bakire kız. **2.** Delinmemiş inci. **3.** Medine. **4.** Üzerinde hiç iz olmayan kum. **5.** Hz. Meryem.

azrahş, [Far. āẕraḫş آذرخش] *(a:zrahş) {OsT} is.* **1.** Şimşek. **2.** Yıldırım. **3.** Gök gürültüsü.

Azrail, [İbr. Azer el > Ar. ʿazrāʾīl عزرائيل] *(azra:i:l) {OsT} is.* Dört büyük melekten, Allah'ın emri ile insanların canını almakla görevli olanı; ölüm meleği. 🗗 **Azrail'e bir can borcu olmak** (kalmak), *1. Bütün borçlarını bitirmiş, ödemiş olmak. 2. İnsanların ölümlü olduğunu, dolayısıyla kendi ölümünü de kabullenmek.*‖ **Azrail'e el ense çekmek,** *argo. 1. Ölümü göze alarak çalışmak. 2. Kaza veya hastalık yüzünden ölümden dönmek.*‖ **Azrail gibi,** *Can alacakmış gibi korkutucu ve ürkütücü (kimse).*‖ **Azrail'in elinden kurtulmak,** *Ölüm tehlikesi atlatmak.*‖ **Azrail'le burun buruna gelmek,** *Ölüm tehlikesi atlatmak.*

azrak, [az-ra-k آزرق] *sf.* **1.** Daha az; azca. *{eAT} {eT} (aym)* [DLT] **2.** Nadir.

azrakça, [az-rak-ça] *{eT} zf.* Pek az. [Gabain]

azrar, [Ar. żarār > ażrār اضرار] *(azra:r) {OsT} is.* Zararlar; kayıplar.

azref, [Ar. azref اظرف] *{OsT} sf.* **1.** Çok narin, zarif; en zarif; pek zarif. **2.** Zayıf. **3.** Çok zeki. 🗗 **azref-i zürefâ,** *{OsT} Zariflerin en zarifi.*

azrek, [az-ra-k آزرك] *{eAT} sf.* → azrak.

azreng, [Far. āẕreng آذرنگ] *(a:zreng) {OsT} is.* **1.** Son derece katı; sert. **2.** Çok keder. **3.** Aşırı eziyet; meşakkat.

azsınmak, [az-sın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Az bulmak; az görmek. [DS]

azsız, [az-sız] *{eT} sf.* Hırssız; öfkesiz; sakin. [EUTS]

azu, [āz-mak *(yoldan sapmak)* > az-u آزو] *bağ.* **1.** İki şeyden biri; veya; ya da; yahut; şayet. [EUTS] [Gabain] [DLT] **2.** Yoksa. [ETY] [Tekin] **3.** Acaba. [Üç İtigsizler] **4.** *is.* Azı dişi. 🗗 **azu issi,** *Azı dişi olan yırtıcı hayvan.*

azuça, [az-u-ça] *{eT} bağ.* Veyahut yahut; yine. [EUTS] [Gabain]

azud, [Ar. ʿażud عضد] *{OsT} is.* **1.** Kolun üst kısmı. **2.** Destek. **3.** Güç; kuvvet; kudret.

azuf, [Ar. ʿaẕūf عذوف] *(azu:f) {OsT} is.* Yiyecek; erzak.

azug[1], [az-uġ آزوغ] *{eAT} sf.* → azuk[2].

azug[2], [Far. āzūġ آذوغ] *(a:zu:ğ) {OsT} is.* Kir; pas.

azuk[1], [āz-mak *(yoldan sapmak)* > āz-uk] *(a:zuk) {eT} sf.* Yolunu kaybeden; nereye gittiği ve nereden geldiği belli olmayan. [DLT]

azuk[2], [az-uk آزوق] *(a:zuk) {eT} {eAT} is.* Azık; yiyecek; katık; erzak; yol yiyeceği. [EUTS] [ETY] [DLT] [Gabain] [Yüknekî] [Tekin] 🗗 **azuk virmek,** *{eAT} Beslemek.*

azuklanmak, [az-uk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Azık sahibi olmak. [DLT]

azuklug, [az-uk-luġ] *{eT} sf.* Azığı olan; azıklı. [DLT]

azukluk, [az-uḳ-luḳ] *{eT} is.* Azık için hazırlanmış şey; azıklık. [DLT]

azul, [Ar. ʿaẕūl عذول] *(azu:l) {OsT} sf.* Çok azarlayan; çok çıkışan.

azumet, [Ar. ʿazūmet عزومت] *(azu:met) {OsT} is.* Eğlence.

azun[1]**,** [Soğd. zwn *(hayat)* > ajun > aşun / asun] *{eT} is.* Dünya; acun. [EUTS]

azun[2]**,** [Far. āzūn آزون] *(a:zu:n) {OsT} zf.* Öylece; onun gibi.

azunlug, [azun-luġ] *{eT} sf.* Dünyevi; dünya ile ilgili. [EUTS]

azur, [Far. āzūr آزور] *(a:zu:r) {OsT} sf.* Cimri; pinti; tamahkâr.

azuz, [Ar. ʿażūż عضوض] *(azu:z) {OsT} sf.* Isırıcı.

azüg, [Far. āẕüġ آذغ] *(a:züğ) {OsT} is.* **1.** Asma veya ağaç budantısı. **2.** Hurma lifi.

azürde, [Far. āzürde آزورده] *(a:zürde) {OsT} sf.* İncinmiş; kırılmış; gücenik. 🗗 **azürde dil,** *{OsT} Gönlü kırılmış; gücenmiş; mahzun.*|| **azürde-gî,** *{OsT} Gücendirilmiş olan; incitilmiş.*|| **azürde-hâtır,** *{OsT} Hatırı kırılmış; gönlü kırılmış.*|| **azürde-püşt,** *{OsT} 1. (Hayvan için) yükten sırtı berelenmiş. 2. Beli bükük; yaşlı; ihtiyar.*

azüre, [Fr. azuré] *is. matb.* **1.** Düz zemin üzerine yatay yaldızlı çizgiler çizmek için kullanılan metal. **2.** Çek ve senetlerde silinti ve kazıntıyı önlemek için rakam yazılan yerlere konulan taramalı çizgiler.

azürit, [Fr. azurite] *is. min.* Mavi renkli doğal bakır karbonat filizi; $Cu_3(CO_3)_2(OH)_2$; şesilit.

azv, [Ar. ʿazv *(nispet etme)* عزو] *{OsT} is.* Bir sözü veya hareketi bir başkasına yükleme; iftira; isnat.

azva, [Ar. żav' > ażvā عضوا] *(azva:) {OsT} is.* Işıklar; aydınlıklar; parıltılar.

azvan, [*eT.* azgan] *{eAT} is.* Çalılık; çalı.

azvana, [? azvana] *{eAT} is.* **1.** Haykırma; gürültü. **2.** Devenin çıkardığı ses. 🗗 **azvana urmak,** *{eAT} Kükremek; haykırmak.*

azvay [Far. azvay آزوای] *is. bot.* Zambakgillerden Demre dolaylarında yetişen, yaprakları rozet şeklinde yukarı doğru bükülen, dik ve sık salkım çiçekli, yapraklarından çıkarılan sıvı kurutulmak suretiyle müshil olarak kullanılan, bal bozucu bir madde olan sarısabır elde edilen çok yıllık bir bitki; öd ağacı; sarısabır; *{eAT} (aynı), (Aloe vera).*

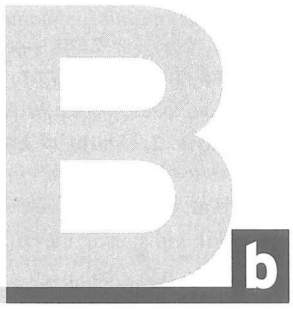
azvi, [Ar. ʿazv > ʿazvī عزوی] *(azvi:) {OsT} sf.* Kendisine iftira edilen.

azviyat, [Ar. ʿazv >ʿazviyyāt عزویات] *(azviya:t) {OsT} is.* İsnatlar; iftiralar.

azyak, [Ar. ażyaḳ عضیق] *{OsT} sf.* Daha dar; çok dar; pek dar; en dar.

azze, [Ar. ʿizzet *(yücelik)* > ʿazze عز] *{OsT} ünl.* "Aziz olsun!" anlamında padişahlar için dua sözü. 🗗 **azze ensāruh,** *{OsT} (Padişahlar için fermanlarda geçen dua sözü) yardımı bol olsun.*|| **azze nasrühu,** *{OsT} (Padişahlar için fermanlarda ve paralarda geçen dua sözü) onun yardımı aziz ve bol olsun.*|| **azze ismihü,** *{OsT} Onun adı yücelsin.*|| **azze ve celle,** *{OsT} Aziz ve Celil olan (Allah).*

ÖTÜKEN
TÜRKÇE
SÖZLÜK

b, [B / b] *(bé) dbl.* Latin asıllı Türk alfabesinin ikinci harfi. Ses olarak, titreşimli (tonlu) bir çift dudak ünsüzüdür. Akciğerlerden gelen ve ses tellerinden titreşerek geçen hava ağız boşluğunu terk ederken kapalı bulunan dudakların birden açılması ile meydana gelir. Orhun Kitabelerinde *b* sesi *ev* şeklinde bir işaretle temsil edilir; *ev* kelimesi de *eb* olarak söylenir. Sıralamada madde başı olarak *ikinci* sırayı göstermek için kullanılır.

B[1] [bat-ı] *kısalt. coğ.* Yönlerden *batı*'nın kısaltmasıdır.

B[2] [Fr. bore] *is. kim.* Atom numarası 5, atom ağırlığı 10,82; çok sert, kahverengi-siyah amorf, yoğunluğu 2,4 olan ve 2000 C'de ergiyen ve bilinen hiçbir eriticide çözünmez bir element olan bor'un sembolü.

B[3] [İt. basso] *kısalt. müz.* **1.** En kalın erkek sesi olan bas veya basso'nun kısaltması. **2.** İngiliz ve Almanlar tarafından kullanılan *si* notasının işareti.

B[4] *biy.* Alyuvarlarda ve kan sıvısında B sınıfı aglütinojenleri bulunmasından dolayı bu kan grubuna verilen ad.

B[5] *biy.* Suda çözünür folik asit (B_0), tiyamin (B_1), riboflavin (B_2), pantotenik asit (B_3), nikotinamit (B_5), pridoksin (B_6), karnitin (B_7), kobalamin (B_{12}), p-aminobenzoyik asit (B_x), biyotin (B_w) vitaminlerinin genel adı.

B.[6] [bay] *kısalt.* "Bay" kelimesinin kısaltmasıdır.

ba-, [Far. bā- با] *{OsT} ek. dbl.* Başına getirildiği Arapça ve Farsça kelimelere *"-li"* veya *"ile"* anlamı veren bir ön ektir. 🗗 **bā-an ki,** *{OsT} Şu sebeple ki; şu şartla ki.*|| **bā-dād,** *{OsT} Adil; doğru.*|| **bā-emr-i ālî,** *{OsT} Sadrazamın emri ile.*|| **bā-haber,** *{OsT}* → bahaber.|| **bā-mazbata,** *{OsT} Tutanak ile.*|| **bā-posta,** *{OsT} Posta ile.*|| **bā-renk,** *{OsT} Renkli.*|| **bā-sāmān,** *{OsT} Zengin; varlıklı.*|| **bā-vakar,** *{OsT} Ağırbaşlı; vakarlı.*|| **bā-vücūd-ki,** *{OsT} Böyle iken; bununla beraber.*

Ba [Yun. barys *(ağır)* > Fr. baryum] *is. kim.* Gümüş parlaklığında 3.7 yoğunluğunda, atom numarası 56, atom ağırlığı 137,36 olan alkali bir element olan baryum elementinin simgesi.

ba[1], [Ar. bā با / ب] *(ba:) {OsT} is. dbl.* Arap asıllı Türk alfabesinin ikinci harfi. Ebced hesabıyla değeri *iki*'dir. 🗗 **bā-i muvahhide,** *{OsT} Tek noktalı be.*|| **bā-i tahtāniye,** *{OsT} Noktası altta olan be.*

ba[2], [ba / be / bı / bo / bö / bü] *(yans.) is.* **1.** (İnsan için) bağırma, seslenme, gevezelik etme, yüksek sesle konuşmayı, seslenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *ba-ğır-ış, ba-ğ-(ı)r-ın-mak* **2.** (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *ba-r-t-lak, ba-gır-mak.* **3.** *{ağız}* Şaşma, korku, pişmanlık, beğenmeme, öfke, acıma bildirir. [DS]

ba[3], [Yun. ba] *is. {ağız} "Hey, ey, yahu"* anlamında kullanılır. **5.** Evet; peki; şüphesiz; tabiî. [DS]

ba[4]**, -a'ı** [Ar. bāʿ باع] *(ba:) is.* **1.** Kulaç. **2.** Erişme; yetme. **3.** Güç; kuvvet; beceriklilik. **4.** Şeref.

baars, [Far. bars => baars] *{eT} is.* **1.** Pars. [EUTS] **2.** Türk takviminde üçüncü yılın adı (Kaplan yılı da denir). [EUTS]

bab[1], [Ar. bāb باب] *(ba:b) {OsT} is.* **1.** Giriş çıkış yeri; kapı. **2.** Hükümet dairesi. **3.** Saray. **4.** Batıniye'de yedi imamdan dördüncüsüne verilen isim. **5.** Bazı tarikatlarda en yüksek makamda bulunana verilen unvan. **6.** Geçit, boğaz. **7.** Kitapların bölümlerinden her biri. **8.** *tasvf.* Tövbe. 🗗 **bāb-ı adālet,** *{OsT} Hak kapısı.*|| **bāb-ı ālî,** *{OsT}* → Babıali|| **bāb-ı āsafî,** *{OsT} Sadrazam konağı.*|| **bāb-ı cennet,** *{OsT} Cennetin girişi.*|| **bāb-ı fetvā-penāhî,** *{OsT} Şeyhülislam katı.*|| **bāb-ı hükûmet,** *{OsT} Devlet dairesi.*|| **bāb-ı hümāyūn,** *{OsT} Topkapı Sarayının birinci kapısı.*|| **bāb-ı irtişā,** *{OsT} Rüşvet kapısı.*|| **bāb-ı kebîr,** *{OsT} 1. Büyük kapı. 2. 29 harfli Fars alfabesi.*|| **bāb-ı meşîhat,** *{OsT} Şeyhülislam katı.*|| **bāb-ı saadet,** *{OsT} 1. Mutluluk kapısı. 2. İstanbul.*|| **bāb-ı sagîr,** *{OsT} 1. Küçük kapı. 2. 22 harfli Arap alfabesi.*|| **bāb-ı ser-askerî,** *{OsT} Askerlik dairesi.*|| **bāb-ı şerîf,** *{OsT} 1. Şeref kapısı. 2. Konya'da Mevlâna türbesinin kapısı.*|| **bāb-ı tahkir,** *{OsT}*

dbl. Arap dilbilgisinin, isimlerde küçültme bölümü.|| **bâb-ı vâlâ-yı fetvâ,** *{OsT} Şeyhülislam.*|| **bâb-ı zabtiyye,** *{OsT} İmparatorluk döneminde İstanbul'un güvenliğinden sorumlu daire.*|| **bâbü'l-ebvâb,** *{OsT} Bölüm; iş; konu.*|| **bâbü'l-tevvâb,** *{OsT} Tövbe kapısı.*|| **Bâbü'ş-şerif,** *{OsT} Konya'daki Mevlana türbesinin kapısı.*

bab[2], [Far. bāb باب] *(ba:b) {OsT} sf.* **1.** Elverişli; uygun, layık. **2.** Uğurlu. 🗗 **bâb tutmak,** *{OsT} Hayırlı uğurlu saymak.*

bab[3], [Far. bāb باب] *(ba:b) is.* **1.** İş; maslahat; konu. **2.** Şekil; gidiş; usul; mevzu; yol.

bab[4], [Far. bāb / bābā باب / بابا] *(ba:b) {OsT} is.* **1.** Ata; baba. **2.** Önder; şeyh.

baba[1], [*eT.* / çoc. d. baba] *is.* **1.** Bir çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek; ata; cet; peder; *{eAT} (aynı).* [EUTS] [Gabain] **2.** Yaşlı erkeklere hürmet amacıyla seslenme sözü. **3.** Çevresindekileri bir baba şefkati ile koruyan seven kimse; velinimet. **4.** Bir bilim dalının veya sosyal kurumun kuruluşunu sağlayan kimse. **5.** *tasvf.* Tekke büyüklerine veya tarikat liderlerine verilen unvan. **6.** Yasa dışı işler yapan bir organize kuruluşun lideri; mafya lideri; gangster şefi. **7.** *argo.* Erkeklik organı. **8.** *{ağız}* Erkek hindi. [DS] **9.** *argo.* Niteliği yüksek; kaliteli. 🗗 **baba adam,** *1. Ağırbaşlı, sevecen erkek. 2. Yaşlı bir adama karşı saygısızlığa varır derecede sevgi anlatımı.*|| **baba bir kardeş,** *Aynı babanın çocukları olan kardeşler.*|| **baba bucağı,** *Baba evi.*|| **baba değil, tırabzan babası,** *Babalık görevlerini yerine getirmeyen kişiler tanımlanırken kullanılır.*|| **babadan kalık,** *{ağız} Babadan kalma; miras.* [DS]|| **babadan kalma,** *1. Babadan çocuklara miras yoluyla kalmış olan taşınır veya taşınmaz mallar. 2. Çağın tekniklerine aykırı olarak atalardan öğrenildiği gibi yapılan.*|| **babadan oğula,** *Atadan oğula, kuşaktan kuşağa, nesilden nesile şeklinde sürüp giden.*|| **baba dostu,** *1. Birine iyilik eden ve babasının arkadaşı olan kimse. 2. argo. Hayırsız, kötülük yapan kimse. 3. Hayrı dokunmayan eski bir tanıdık.*|| **baba evi,** *1. Bir kimsenin barındığı aile ortamı. 2. Babadan kalma ev. 3. Geçimi baba tarafından sağlanan aile topluluğu.*|| **baba evi gibi,** *(Yer için) çok iyi bilinen ve iyi karşılanılan.*|| **baba hindi,** *İri ve kart hindi.*|| **baba inciri,** *{ağız} Olgunlaşmadan düşen erkek incir.* [DS]|| **babalarımız,** *Bizden önceki kuşak.*|| **babam,** *Yaşlı erkeklere karşı kullanılan bir seslenme sözü.*|| **.. babam..** *Süreklilik ifade eden bir anlatımda edat olarak kullanılır.*|| **babana rahmet,** *Görülen bir iyilik karşılığında söylenen dua sözü.*|| **babanın aşık kemiğine..** *argo. Küfür ve hakaret sözü.*|| **babanın canı için,** *Ölmüş olan babana hayır olsun anlamında söylenen bir istek sözü.*|| **babanın canına rahmet,** *(Bir iyilik veya beğenilen davranış için) teşekkür ederim.*|| **babanın malı mı?** *1. Kamu malını gereksiz şekilde harcayan, tüketen veya kullanana söylenen uyarı sözü. 2. Kendi kişisel tasarrufu altında bulunan bir mal veya iş için gereksiz yere müdahalede bulunana söylenen "Karışma!" anlamında kırgınlık sözü.*|| **babanın şarap çanağına..** *argo. Küfür ve hakaret sözü.*|| **baba ocağı,** *1. Bir insanın babası başında olarak yaşadığı aile ortamı. 2. Atalardan kalan toprak, yurt.*|| **baba olmak,** *Bir erkeğin kendi dölünden çocuk sahibi olması.*|| **babasının çiftliği,** *Bir kamu kurumunda dilediği gibi davranan veya hesabı sorulmazcasına yürütmede bulunan kişi için söylenen ayıplama sözü.*|| **babasının hayrına,** *Karşılık beklemeden, iyilik ve yardım olsun diye.*|| **babasının oğlu,** *Yaratılış ve huyu babasına benzeyen oğul.*|| **babasız oğlan doğurmak,** *Aşırı güçlük çekerek bir işi başarmaya çalışmak.*|| **baba torik,** *1. İri ve şişman torik. 2. argo. Erkeklik organı.*|| **babayı almak,** *argo. Kötü bir durumla karşılaşmak.*|| **babayı yemek,** *argo. Yenilmek, kaybetmek.*|| **baba yolluğu,** *{ağız} Düğünde oğlan evinin, kızın babasına aldığı hediye.* [DS]|| **baba yurdu,** *Geçmiş atalardan beri ailenin malı olan ev, toprak ve yurt.*

baba[2], [baba بابا] *is.* **1.** Topuz; yumru. **2.** *dnz.* Rıhtım ve iskelelerde gemi halatının bağlandığı yuvarlak boğumlu çıkma. **3.** Motor ve kayıklarda zincir, halat bağlanan kalın ve kısa kütük, taş ya da demir yuvak; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** Merdivenlerde korkulukların sahanlığa bağlandığı kalın dikme. **5.** Çatılarda makas kirişlerinin yükünü azaltmak için altına dikilen kalın ağaç direk. **6.** *{eAT}* Çatı yapımında tam merkeze dikilen kalın ağaç. **7.** *{eAT}* Sancak ve çadır başlarına geçirilen top. **8.** *{ağız}* Meyve fidanlarına destek olarak dikilen sopa. [DS] 🗗 **baba tatlısı,** *Mayalı hamurun baba adı verilen kalıplarda pişirilmesi ve üzerine şerbet, krem, üzüm dökülerek hazırlanan bir tatlı çeşidi.*

baba[3], [Ar. vebā => baba [Tietze]] *{ağız} is.* **1.** Zencilerde görülen bir çeşit sara hastalığı. *{eAT} (aynı).* **2.** Ur; yumru. **3.** Büyük ve onulmaz yara; çıban. **4.** (İlenç için) onulmaz dert veya hastalık. [DS] 🗗 **baba çıka,** *{ağız} "Öl, geber" anlamında kullanılan bir ilenç sözü.* [DS]|| **babaları tutmak,** *(Zencilerin yakalandığı saradan gelme) çok öfkelenmek.*|| **babaları üstünde olmak,** *Çok sinirli halde bulunmak.*|| **babası çıka,** *Halk dilinde "birinin ölümünü dileme" anlamında ilenme sözü; geber.*|| **baba tutmak,** *Zaman zaman azgınlık göstermek.*|| **baba tutmaz,** *{ağız} Dayanıklı, sağlam, kuvvetli kimse.* [DS]|| **baba uğramak,** *{eAT} Vebaya yakalanmak.*

babaanne, [baba+anne] *is.* **1.** (Çocuk için) babanın annesi; nine. **2.** *ünl.* Yaşlı kadınlara seslenme sözü.

babacan, [baba+can] *is.* ve *sf.* **1.** Güvenilir ve cana yakın erkek. **2.** *{ağız}* Güçlü kuvvetli; cesur; yiğit; iri yapılı. [DS] **3.** *{ağız}* İyiliksever; merhametli. [DS]

babacanca, [baba+can-ca] *zf.* **1.** Güvenilir ve cana yakın olarak. **2.** Babacana yakışır tarzda.

babacanlaşma, [baba+can-la-ş-ma] *is.* Babacanlaşmak işi.

babacanlaşmak, [baba+can-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Sevecen ve cana yakın bir duruma gelmek.

babacanlık, -ğı [baba+can-lık] *is.* Babacan olma durumu, cana yakınlık.

babacı, [baba-cı] *sf.* Baba yanlısı, babaya bağlı olan.

babacık, -ğı [baba-cık] *{ağız} is.* Araba teknesini korumak için teknenin iki yanına konulan çift ağaç; dayama. [DS]

babacıl, [baba-cıl] *sf.* (Çocuk için) babasını çok seven; babasına düşkün olan.

babacılık, -ğı [baba-cı-lık] *is. fel.* Çeşitli sınıflar üzerinde egemen olarak denge kurmaya çalışan devlet yönetim sistemi; paternalizm.

babaç, -cı [baba-ç] *is.* **1.** İri ve yaşlı erkek kümes hayvanı; erkek kuş. **2.** *{ağız}* Her bakımdan babasına benzeyen çocuk. [DS] **3.** *sf. mecaz.* İri yapılı, gösterişli.

babaççа, [Yun. papadia / Sırp. popadica] *(baba'ççа) {ağız} is.* **1.** Papatya. **2.** Pire öldüren bir ot. [DS]

babaçko, [Makedon Slav. babaçko] *(baba'çko) sf.* **1.** (İnsan ve hayvan için) iri; büyük yapılı. **2.** *argo.* (Kadın için) iri yapılı; gösterişli; güçlü; büyük.

babadiye, [Yun. papadia => bābādiye بابادیه] *{eAT} is.* Papatya.

babadya, [Yun. papadie => bābādya بابادیه] *{eAT} is.* Papatya.

babafingo, [Yun. papafigos / İt. pappafigo] *(babafi'ngo) is. dnz.* **1.** Yelkenli gemilerde güverteden itibaren yelken direklerinin üçüncü ve en üst parçası. **2.** *argo.* Erkeklik organı.

babagir, [bawagir / bayagir] *{eT} is.* **1.** Hayat. [EUTS] **2.** Kâinat. [EUTS]

Babai, [baba + Ar. -ī ببثی] *(baba:i:) {OsT} is.* Babaîlik tarikatından olan.

Babailik, [babaī-lik *(baba:i:lik) is.* Anadolu'da on üçüncü yüzyılda Baba İshak tarafından kurulan ve büyük isyanları başlatmış batınî, şamanî ve yerli inanışlarla kaynaşmış bir tarikat.

babak, [? babaḳ ببق] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Korkak. **2.** Dönek; hileci; vefasız. [DS]

babakir, [bawakir / bayagir] *{eT} is.* → babagir.

babaklamak, [babak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Korkutmak. **2.** Kaçırmak; yenmek. [DS]

babaklık, -ğı [babak-lık] *{ağız} is.* Pişmanlık. [DS]

babakoru, [Hint. bābāğūrī] *{ağız}] is.* Pek değerli olmamakla birlikte süs eşyası yapımında kullanılan beyaz bir taş. [DS

babaköş, [? babaköş] *{ağız} is. zool.* Ayakları körelmiş böcek ve solucanla beslenen bir tür kertenkele; kör yılan; *(Anguis fragilis).* [DS]

babakudum, [baba + Ar. ḳudüm] *{ağız} is.* Uğursuz adam. [DS]

babalanma, [baba-la-n-ma] *is.* Babalanmak işi.

babalanmak[1], [baba-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] (Zencilerde görülen bir çeşit sara hastalığına benzer şekilde)* Çok öfkelenmek, hiddetlenmek; babaları tutmak.

babalanmak[2], [bābā-la-n-mak بابالنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Babalık taslamak; baba tavrı takınmak. **2.** *{ağız}* Böbürlenmek. [DS]

babalı[1], [baba[1]-lı] *sf.* Babası olan. 🗗 **babalı kâğıt,** *argo. Üzeri işaretlenmiş olan iskambil kâğıdı.*|| **babalı kızlı olmak,** *{eAT} Aralarında sıkı ilişki bulunmak; içli dışlı olmak.*

babalı[2], [baba[2]-lı] *sf.* Çok sinirli; öfkeli; babası tutan.

babalık[1], **-ğı** [baba-lık] *is.* **1.** Baba olma durumu ve niteliği. **2.** *{ağız}* Üvey baba. [DS] **3.** *sf.* Babaya özgü olan. **4.** *ünl.* Yaşlı fakat herhangi bir özelliği bulunmayan erkeklere alaylı ve küçümseme yüklü seslenme sözü. **5.** *{ağız}* Kayınbaba. [DS] **6.** *folk. {ağız}* Düğünlerde güveyin babasına vekillik eden kimse. [DS] **7.** *folk. {ağız}* Güvey tarafından gelinin babasına verilen para; ağırlık. [DS] 🗗 **babalık davası,** *huk. Evlilik dışı doğmuş çocukların yasal haklardan yararlanmasını sağlamak için açılan hukuk davası.*|| **babalık etmek,** *Baba gibi davranmak; kollayıp gözetmek, korumak.*|| **babalık karinesi,** *huk. Evlilik dışı doğan çocuğun doğumundan geriye doğru 180 ile 300 gün arasında cinsel ilişkide bulunulduğunun ispatı ile mahkemece erkeğin baba sayılması.*

babalık[2], **-ğı** [baba[2]-lık] *{ağız} is.* İsteksizce ve *"zehir zıkkım olsun"* der gibi verilen, sunulan yemek. [DS]

babam, [baba-m] *{ağız} ünl.* **1.** *kaba.* Erkeklere hitap sözü. **2.** (Yinelenen ikinci kişi emir fiili arasında kullanıldığında) süreklilik bildirir. [DS] *"git babam git."*

babat, -dı [Ar. bābet] *{ağız} is.* Çeşit; tür. [DS]

babata, [Yun. bobota] *{ağız} is.* **1.** Mısır unu. **2.** Mısır unu ile yapılan bir tatlı. [DS]

babatomi, [Fr. anatomie *(sözcüğün başındaki "ana"nın yerine "baba" konulmak suretiyle Fikret Mualla üretmiştir)*] *is.* (Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun kullandığı anlam) Erotik resimler.

babayan, [Far. bābā-yān بابایان] *(ba:ba:ya:n) {OsT} is.* **1.** Babalar. **2.** Tarikat şeyhleri, tarikat babaları. **3.** Bektaşî şeyhleri.

babayane, [Far. bābāyāne بابایانه] *(ba:ba:ya:ne) {OsT} sf.* → babayani.

babayani, [Far. bābāyāne بابایانه] *(babaya:ni) sf.* **1.** Derviş gibi. **2.** Gösterişsiz ve kibirsiz. **3.** Yaşlı ve

ağır başlı bir kişiye yakışır biçimde; sade. 🗗 **babayani tavır,** *Yaşlı ve ağır başlı birine yakışır şekilde gösterişsiz, kibirsiz davranış.*|| **babayani kıyafet,** *Süsten ve gösterişten uzak, sade giyim.*

babayanilik, -ği [babayani-lik] *(babaya:ni:lik) is.* **1.** Babayani olma durumu. **2.** Babayani olanın taşıdığı nitelik.

babayerli, [baba+yer-li] *sf. sos.* Babayerliliğe dayanan.

babayerlilik, -ği [baba+yer-li-lik] *is. sos.* Evlenen kişilerin erkeğin ailesi yanında yaşaması esasına dayanan evliliklerle kurulu toplum düzeni.

babayiğit, -di [baba+yiğit] *sf.* **1.** İri yarı, güçlü kuvvetli kimse. **2.** Mert ve cesur kişi; yürekli. **3.** Dürüst, özü sözü bir.

babayiğitlik, -ği [baba+yiğit-lik] *is.* **1.** Babayiğit olma durumu. **2.** Babayiğitçe davranış.

babba, [çocuk d. pabuç > babba] *{ağız} is.* Küçük çocuk ayakkabısı. [DS]

babbık, -ğı [Sırp. pápak] *{ağız} is.* Hayvan tırnağı. [DS]

babet, [Ar. bābet بابت] *{eAT} is.* **1.** Layık; haiz. **2.** Kâr; iş. **3.** Tür; çeşit; bent; fıkra. **4.** Uygun bir şey. **5.** İlişki; taalluk. **6.** Süs olarak kullanılan elmas dalcık. **7.** (Listede) denden işareti, (")

babı, [babı] *{ağız} is.* **1.** Yaşlı kadın; kocakarı. **2.** (İnsan ve hayvan için) iri; büyük. **3.** Beceriksiz; asalak. [DS]

Babıâli, [Ar. bāb*(kapı)*-ı ālī *(yüce)*] *(babıa:li:) {OsT} is.* **1.** Osmanlı hükümeti. **2.** İmparatorluk döneminde Başbakanlık, Dışişleri, İçişleri bakanlıkları ile Şura-yı Devlet dairelerinin bulunduğu yer. **3.** *gnşl.* İstanbul'da yayınlanan büyük gazeteler veya bu gazetelerin yayın merkezlerinin bulunduğu semt; basın semti.

babıçsız, [pabuç-suz] *{ağız} sf.* Evine sadık olmayan; hovarda. [DS]

babık[1]**, -ğı** [Sırp. pápak] *{ağız} is.* Hayvan tırnağı. [DS]

babık[2]**, -ğı** [? babık] *{ağız} sf.* Tutkun; vurgun; meftun. [DS]

babıneç, -ci [Ar. bābūnec] *{ağız} is.* Küçük çiçekli ve kokulu bir tür papatya. [DS]

babır, [Yun. pápiri / pápiros] *{ağız} is.* Göl kenarlarında biten bir çeşit saz. [DS]

babırık, -ğı, [bab-ır-ık] *{ağız} sf.* (Yemek için) ekşimiş; bozulmuş. [DS]

babırlık, -ğı [babır-lık] *{ağız} is.* Sazlık. [DS]

babış, [Yun. papitzá] *{ağız} is.* **1.** Ördek. **2.** Ördek ve kaz yavrusu. [DS]

babi[1]**,** [Yun. papi] *{ağız} is.* **1.** Ördek. **2.** Ördek ve kaz yavrusu. [DS]

babi[2]**,** [İng. baby] *{ağız} is.* Köpek yavrusu; fino köpeği. [DS]

babica, [Yun. babitza *(ördek)*] *{ağız} is.* Çömlek. [DS]

babik oğlanı, [? babik + oğlan-ı] *is. t. argo.* Eşcinsel erkek; ibne.

babiko, [baba + Yun. -iko *(küçlt. eki)*] *{ağız} ünl.* Babanın oğluna sevgi hitabı. [DS]

Babilik, -ği [Öz. is. Bāb-ī-lik] *(ba:bi:lik) {OsT} is.* On dokuzuncu yüzyılda yeni bir kitapla din kurmak üzere görevlendirildiğini savunan yalancı peygamber Mirza Ali Muhammed Bâb tarafından on dokuz sayısının ve kombinezonlarının kutsallığına dayanan din.

babka, [Pol. babka *(kadıncık)*] *{OsT} is.* 17. yy.da kullanılan ve 6 akçe değerindeki gümüş Polonya parası.

babon, [Alın. babuin / Fr. baboin] *is. zool.* Afrika ve Güney Arabistan'da yaşayan, düşmanlarından korunmak için ağaçlara çıkarak uyuyan, bitki ve böceklerle beslenen bir maymun türü, *(Papio ursinus).*

Baböfçü, [Babeuf-çü] *is. sos.* Baböf taraftarı olan.

Baböfçülük, [Babeuf-çü-lük] *is. sos.* Yetenekleri ve mülkiyeti reddeden, üretimin şeklinden ziyade üretilenin eşit paylaşılmasını esas alan, Fransa'da siyasal komünizmin ilk kurucusu Babeuf'un (17. yy.) ve çömezlerinin öğretisi; Babuvizm.

babuc, [Far. pā-pūş => bābūc بابوج] *{eAT} is.* Ayakkabı; pabuç.

babuk, -ğu [Far. bābūk بابوك] *(ba:bu:k) is.* **1.** *{OsT}* (Kişi için) ahmak; sersem; alık; budala. **2.** *{ağız}* Eşcinsel erkek; ibne. [DS]

babullık, [Far. bābu'l-ḫāne *(genelev)* / bābe'l-lûk *(Halep'in eski bir mahallesi)* > babul-lık بابللق / بابواللق] *{eAT} is.* Fuhuş yeri; sefahathane.

babulluk, -ğu [Far. bābul-ḫāne *(genelev)* > babul-luk بابللق / بابواللق] *{OsT} is.* **1.** Fuhuş. **2.** Meyhane. **3.** *{ağız}* Aşınma; genişleme; laçka olma. [DS]

babuna, [Far. bābūne => bābūna بابونه] *is.* Papatya.

babunç, [Ar. bābūnec بابونج] *{ağız} is.* Papatya. [DD]

babune, [Far. bābūne / bābūnec بابونه / بابونج] *{OsT} is.* Papatya. 🗗 **bābūne-i gāv,** *{OsT} Sığırgözü.*

babur, [Far. bebr *(leopar)*] *{ağız} is.* Eskiden Afrika ve Asya'da yaşadığı söylenen, bir tür kediye benzer gayet büyük, postu yol yol tüylü, saldırdığı zaman bütün tüyleri kabararak korkunç bir durum alan, bu hâliyle kaplanı bile korkutan yırtıcıya verilen ad. [DS]

babuş, [Yun. papitzá] *{ağız} is.* **1.** Ördek. **2.** Ördek ve kaz yavrusu. [DS]

babuşça, [Yun. papadia / Sırp. popadica] *(baba'çça) {ağız} is.* Papatya. [DS]

babuşka, [Rus. babuşka *(koca karı)*] *{ağız} sf.* Kısa boylu; tıknaz; bodur. [DS]

babülhane, [Far. bābul-ḫāne *(genelev)* / bāb'el-lûk *(Halep'te eski bir mahalle)* / Babil + Far. ḫāne بابولخانه] *(ba:bülha:ne) {OsT} is.* **1.** Fahişelerin toplandığı yer. **2.** Genelev. **3.** Tembeller yurdu. **4.** Hırsızlar ocağı.

babülhaneci, [babülhane-ci] *(ba:bülha:ne) is.* Genelev yöneticisi.

babüllük, [Far. bābu'l-ḫāne *(genelev)* / bābe'l-lûk *(Halep'in eski bir mahallesi)* بابللق / بابواللق] *(bābüllük) is.* Genelev.

babür, [Far. bebr *(leopar)*] *is. zool.* → babur.

babüssaade, [Ar.bābü's-saāde باب السعاده] *(ba:büssaa:de) {OsT} is.* **1.** Mutluluk kapısı. **2.** *öz. is.* Topkapı Sarayının üçüncü kapısı; Enderun kapısı, Harem kapısı.

babüsselam, [Ar. bābü's-selām باب السلام] *(ba:büsselâ:m) {OsT} is.* **1.** Kurtuluş kapısı. **2.** *öz. is.* Topkapı Sarayının ikinci kapısı; Orta kapı.

babzen, [Far. bābzen بابزن] *(ba:bzen) {OsT} is.* Kebap şişi.

bac[1], [bac / baç / maç / paç] *(yans.)*] *is.* Öpme sırasında çıkarılan sesi bildiren kök. [Zülfikar]

bac[2], [Far. bāc باج] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Vergi; haraç; cizye. **2.** *{ağız}* Zorbalıkla alınan para. [DS] 🗗 **bâc-bân,** *{OsT} Yol güvenliğini sağlama karşılığı olarak alınan vergiyi toplayan tahsildar.*|| **bâc-dâr,** *{OsT} Vergi toplayan; tahsildar.*|| **bâc-gâh,** *{OsT} Vergilerin toplandığı yer.*|| **bâc-gîr,** *{OsT} Vergi toplama memuru; tahsildar.*|| **bâc-güzâr,** *{OsT} 1. Vergi veren. 2. Haraç ödeyen. 3. Geçiş parası ödemekle yükümlü olan.*|| **bâc-hâh,** *{OsT} 1. Vergi isteyen. 2. Haraç isteyen.*|| **bâc-ı ağnām,** *{OsT} Koyun ve keçi cinsi mallardan alınan kırkta bir oranındaki vergi.*|| **bâc-ı kırtıl,** *{OsT} Hayvanlardan alınan vergi.*||

baca, [Far. bād-cāh > bāce => baca باجه / بجا / باجا] *is.* **1.** Ocak, fırın gibi ateş yakılan yerlerde oluşan duman vb. gazların atılmasına yarayan yapı ögesi. **2.** Maden ocağı, tünel, su yolu, lağım gibi yer altı yapılarının yüzeye açılan hava delikleri. **3.** Kayalıklarda insan geçebilecek kadar dik ve dar boşluklar. **4.** *{eAT}* Işıklık; pencere. **5.** *{ağız}* Lamba. [DS] **6.** *{ağız}* Lamba şişesi. [DS] **7.** *{ağız}* Kapaksız dolap. [DS] **8.** *{ağız}* Tren. [DS] 🗗 **baca ağzı,** *Bacaların tepesinde bulunan ve duman çıkmasına yarayan delik.*|| **baca başı,** *Ocağın üstündeki taş raf; baca kaşı.*|| **baca deliği,** *İçinden dumanın geçmesi için bacalarda yukarıdan aşağıya doğru uzanan borumsu boşluk.*|| **baca feneri,** *Külahı tutmaya yarayan parmaklıklar; baca peteği.*|| **baca fırıldağı,** *Bacaların tepesinde rüzgârın baca içine girmesini önlemek için konulan döner kapak.*|| **baca kaşı,** *1. Ocakların üstüne konulan küçük raf; baca başı. 2. Toprak damın kenarlarındaki saçak çıkıntısı.*|| **baca kulağı,** *Ocakların iki yanına küçük şeyler koymak için taştan yapılmış küçük çıkıntı raflar.*|| **baca külahı,** *Rüzgâr, yağmur ve karın girmesini önlemek için bacaların tepesine konulan saç parça.*|| **baca küngü,** *Baca yerine kullanılan toprak boru.*|| **baca kürsüsü,** *Bacaların dam üstünde kalan ve üzerine baca oturtulan çıkıntılı kaide kısmı.*|| **baca omuzluğu,** *{ağız} Baca başı.* [DS]|| **baca peteği,** *Külahı tutmaya yarayan parmaklıklar; baca feneri.* || **bacası tütmek,** *(Aile için) varlığını sürdürmek.*|| **bacası eğri de olsa dumanı doğru çıkmak,** *Çevresi olumsuzluklarla dolu olmasına rağmen özünde taşıdığı doğruluktan ayrılmamak.*|| **bacası tütmek,** *Düzeni, rahatı, sağlığı yerinde olmak.*|| **hacası tütmez olmak,** *1. (Aile için) varlığını sürdürememek; dağılıp gitmek; yok olmak. 2. Evi ıssızlaşmak. 3. Yoksul düşmek; perişan olmak.*|| **baca tomruğu,** *Bacanın damdan yukarı bölümü.*|| **baca şevliği,** *Yüksek bacalarda dayanıklılığı artırmak için yukarıdan aşağı doğru genişleyen dış yapı.*|| **baca zarı,** *Baca içinde duman yollarını ayıran bölmeler.*

bacak, -ğı [Far. pā *(ayak)* > T. -acak [Egorov] / pāçak [Räsänen]] *is.* **1.** İnsan bedeninin bel kemeri ile ayak bileği arasında kalan bölümü. **2.** Hayvanlarda yürüme ve zıplama organı. **3.** Bazı eşyaların yerden yüksekte durmasını sağlayan parça; ayak. **4.** İskambil kâğıtlarından üzerinde oğlan resmi bulunanı; vale, fanti, oğlan. **5.** Yazıda harflerin alt hizaya kadar inen çizgileri. **6.** *{ağız}* Hisse; pay. [DS] **7.** *{ağız}* Tırpanla ekin biçerken yapılan ekin demeti. [DS] **8.** *{ağız}* Ekinin kök kısmındaki filizler. [DS] **9.** *{ağız}* Küçük baş hayvanlar hakkında sayı bildiren söz; tane; adet. [DS] 🗗 **bacağından sürümek,** *1. Kavga veya taşımaya dayanan mücadele sırasında bacağından tutarak sürüklemek. 2. mecaz. Zorlamak.*|| **bacağını çekmek,** *{ağız} Topallamak.* [DS] || **bacak arası,** *İki bacak arasında kalan açıklık.*|| **bacak bacak üstüne atmak,** *Sandalye veya koltukta otururken bir bacağını diğerinin üzerine koymak.*|| **bacak çanı,** *Deve katarında en arkada bulanan deveye takılan en büyük çan.*|| **bacak çekiştirmek,** *{ağız} 1. Birinin arkasından konuşmak; dedikodu yapmak. 2. Kıt kanaat geçinmek; zor durumda bulunmak.* [DS]|| **bacak çiftlemek,** *{ağız} Evlenmek.* [DS]|| **bacak gibi atmak,** *{ağız} Palavra atmak; yüksekten konuşmak.* [DS]|| **bacak kadar,** *1. Küçük, ufak boylu. 2. Çocuk sayılacak yaşta.*|| **hacak kalemi,** *Kaval kemiği.*|| **bacakları kopmak,** *Yürümek veya ayakta durmak yüzünden çok yorulmak.*|| **bacaklarını uzatmak,** *1. Dinlenmek üzere bacaklarını uzatarak yere oturmak. 2. Çalışması gerektiği yerde dinlenmeye çekilmek.*|| **bacakları**

tutmamak, *Ayakları üzerine basarak yürüyemeyecek kadar yorgun veya hasta olmak.*|| **bacak parası,** *{ağız} Hayvan satışı sırasında satıcıdan alınan vergi.* [DS]|| **bacak sürümek,** *{ağız} 1. Dedikodu yapmak. 2. Kıt kanaat, zorluk içinde yaşamak.* [DS]|| **bacaktan yapışmak,** *{ağız} Dedikodu yapmak.* [DS]

bacakçı, [bacak-çı] *is.* Hayvan alım satımlarında hayvan başına almış olduğu para ile geçimini sağlayan kimse.

bacakkıran, [bacak+kır-an] *is. bot.* Zambakgillerden nemli yerlerde yetişen, küçük ve büyük baş hayvanlar için zehirli yeşilimsi sarı çiçekli bir otsu bitki, *(Narthecium).*

bacaklanmak, [bacak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Hayvan için) boy atmak; boyu uzamak; gelişmek. [DS]

bacaklı, [bacak-lı] *sf.* **1.** Bacağı olan. **2.** Bacakları uzun olan. **3.** Felemenk parası. **4.** *{ağız}* (Hayvan için) yüksek boylu; iri kemikli. [DS] 🗗 **bacaklı çorba,** *{ağız} Uzun uzun kesilmiş hamur ile pişirilen bir tür çorba.* [DS]|| **bacaklı yazı,** *İri ve okunaklı yazı.*

bacaklık, [bacak-lık] *is.* Çeşitli top oyunlarında bacakları korumak için giyilen deriden yapılma tozluk.

bacaksız, [bacak-sız] *sf.* **1.** Bacağı bulunmayan. **2.** Kısa boylu. **3.** *mecaz.* Yaşından büyük davranışları sergileyen, kendinden beklenmedik sözler söyleyen çocuk.

bacaluşka, [İt. basilisco] *{OsT} is.* Eskiden kullanılan bir top çeşidi.

bacanak, [bacı / baca *(kız kardeş)* > bacı-nak > bacanak] *is.* **1.** Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirlerine göre durumları. **2.** *gnşl.* Dost, baldızın kocası kadar yakın ve samimi arkadaş.

bacanaklık, -ğı [bacanak-lık] *is.* İki kız kardeşle evlenen erkekler arasındaki yakınlık durumu ve bağı.

bacandırmak, [bacan-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır] spor.* İdman yaptırmak; çalıştırmak. [DS]

bacanmak, [bacan-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Gayret etmek; çaba harcamak; kuvvet sarf etmek. **2.** *spor.* İdman yapmak; hazırlanmak. **3.** Üşenmek. [DS]

bacarmak, [baş-ar-mak / becer-mek] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Başarmak; becermek. [DS]

baccı, [bac-cı باججی] *{18. yy.} is.* Gümrükçü; vergi toplama görevlisi.

bacı, [Moğ. bacı / baca باجی] *is.* **1.** *{ağız}* Kız kardeş; hemşire; *{eAT} (aymı).* [DS] **2.** Yaşlı zenci hizmetçi kadın. **3.** *tasvf.* Bir şeyhe bağlı olarak tarikata giren kadınlara verilen isim. 🗗 **baciyān-ı Rūm,** *{OsT} (Anadolu bacıları) Anadolu'nun fethi sırasında savaşlara katılmış bulunan tekke mensubu kadınlar.*|| **bacı yolu,** *folk. {ağız} Söz kesiminde amca ve dayıya verilen hediyeler.* [DS]

bacılık, -ğı [bacı-lık] *{ağız} is.* **1.** Bacı olma durumu. **2.** (Kızlar arasında) kardeş yerine tutulan yakın arkadaş; kardeşlik. [DS]

bacına, [Yun. bazina] *{ağız} is.* **1.** Yağlı et, bamya ve hamurla yapılan bir tür yemek; arabaşı. **2.** Bir çeşit un helvası. [DS]

baco, [bacı > Kürt. baco] *{ağız} is.* Kız kardeş; abla. [DS]

bacut, -du [*eT.* butık *(deri su kabı)* > boduç / bacut / bocut] *{ağız} is.* **1.** Testi. **2.** Maşrapa. [DS]

-baç, [-maç > -baç] *yap. e.* Fiil gövdelerinden isimler türetir. *dola-n-maç > dolanbaç, sakla-n-maç > saklanbaç*

baç[1], [bac / baç / maç / paç *(yans.)*] *is.* Öpme sırasında çıkarılan sesi bildiren kök. [Zülfikar] 🗗 **baç etmek,** *{ağız} Öpmek.* [DS]

baç[2], [Far. bāj > bāc] *{OsT} is.* **1.** İmparatorluk döneminde limanlara uğrayan gemilerden, bu gemilerden boşaltılan mallardan veya kervanlardan alınan bir nevi gümrük vergisi. **2.** Zorla alınan para; haraç. **3.** *{ağız}* Hayvan vergisi. [DS] 🗗 **baç almak,** *1. Vergi toplamak. 2. Haraç almak.*|| **baç vermek,** *Vergi ödemek.*

baça[1], [Soğd. pāmak *(korunmak)* > pāç > baç-a] *{eT} is.* Günah. [EUTS]

baça[2], [paça > baça] *{ağız} is.* Kasaplık hayvanların ayaklarından yapılan yemek. veya çorba. [DS]

baçag, [Soğd. pāmak *(korunmak)* > pāç > baç-ag / Mog. maçag] *{eT} is.* Oruç. [EUTS] 🗗 **baçag oturmak,** *{eT} Oruç tutmak.* [EUTS]

baçak, [Soğd. pāmak *(korunmak)* > pāç > baç-aġ / baç-ak] *{eT} is.* **1.** Oruç. [Gabain] [EUTS] **2.** Hristiyanların orucu; perhiz. [DLT]

baçamak, [Soğd. pāmak *(korunmak)* > pāç > baç-amak] *{eT} gçl. f. [-r]* Oruç tutmak. [Gabain] [EUTS]

baççı, [baç-çı / bac-cı] *is.* Baç vergisi toplayan kimse; tahsildar, gümrükçü.

baçı, [baç *(yans.)* > baç-ı] *{ağız} is.* Öpücük. [DS]

baçıg, [Soğd. pāmak *(korunmak)* > baç-ık] *{eT} is.* Sözleşme; ant. [DLT] 🗗 **baçıg kılmak,** *{eT} Antlaşmak; ahitleşmek; sözleşmek.* [DLT]

başka, [Far. bāc > baç-ka ?] *{ağız} is.* Mısır koymaya yarayan büyük ambar. [DS]

-bad, [Far. büden *(olmak)* > bād / bādā باد / بادا] *(ba:d) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"olsun, olaydı, ola"* anlamı katar.

bad[1], [bad / pad *(yans.)*] *is.* Gürültülü patırtılı, kaba ve düzensiz konuşmayı; baş ağrıtıcı konuşmayı, gevezelik ve dedikodu etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bad-ı budu, bad-ıl badıl, bad-ır badır, bad-ı güdü, bad-ır-da-mak.*

bad[2], [bad / pad / *mad (yans.)*] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bad-al badal, bad-ı badı, bad-ar badar.*

bad[3], [? bad / bat] *{eT} zf.* Hemen; derhal. [EUTS]

bad[4], [Erme. bad *(bölme)*] *{ağız} is.* **1.** Bahçe ve tarla kenarlarına yapılan çit vb; çevirge. **2.** Ocak ve tandırların iç yüzü. **3.** Ocak içinde kazan konulacak yüksekçe yer; ocak içi sekisi. **4.** Dolma içi gibi hazırlanan katık. **5.** Değirmende, taşın kenarlarına biriken taşlı, kıyraklı un. [DS]

bad[5], [Far. bād باد] *(ba:d) {OsT} is.* **1.** Rüzgâr; yel. **2.** Hava. **3.** Nefes; soluk. **4.** Kibir; gurur. **5.** Methiye; övgü. **6.** Hızlı koşan at. **7.** *mecaz.* Söz; laf. **8.** Nikâh işlerinde görevlendirildiğine inanılan melek. **9.** *tasvf.* Allah'ın yardım ve lütfu. **10.** *ünl.* İç çekme sesi; ah! ☞ **bād-dāden,** *{OsT} Yele vermek.*|| **bād-āver,** *{OsT} 1. Rüzgârın getirdiği. 2. Zahmetsiz ele geçen, emeksiz kazanç; bedava.*|| **bād-ber,** *{OsT} 1. Uçurtma. 2. Elinden iş gelmediği halde boş yere övünün kimse.*|| **bād-der-keff,** *{OsT} 1. Rüzgâr elde. 2. Beklentisi boşa çıkmış olan; aldanmış.*|| **bād-ı berîn,** *{OsT} Batıdan esen tatlı ve hoş rüzgâr; melтem; imbat.*|| **bād-ı cem,** *{OsT} Süleyman peygamberin hükmettiği yel.*|| **bād-ı cenūbî.** *{OsT} Güney rüzgârı.*|| **bād-ı hazān,** *{OsT} Sonbahar rüzgârı.*|| **bād-ı herze,** *{OsT} 1. Boş, anlamsız. 2. Hırsızların ev sahiplerini uyutmak için söyledikleri tılsımlı sözler.*|| **bād-ı nevā,** *{OsT} 1. Ses. 2. Nağme. 3. Nakarat.*|| **bād-ı nev-rūz,** *{OsT} Bahar rüzgârı.*|| **bād-ı peyām,** *{OsT} Haber ulaştıran rüzgâr.*|| **bād-ı pürgû,** *{OsT} Sürekli sesler çıkaran, ıslık çalan yel.*|| **bād-ı sabā,** *{OsT} 1. Doğudan esen hoş ve hafif rüzgâr. 2. müz. Bir makam adı.*|| **bād-ı sarsār,** *{OsT} Fırtına.*|| **bād-ı seher-hîz,** *{OsT} Sabahları gün doğusundan esen hafif ve ürpertici rüzgâr; tan yeli; seher yeli.*|| **bād-ı semūnı,** *{OsT} Sam yeli.*|| **bād-ı serd,** *{OsT} Derinden çekilen ah.*|| **bād-ı subh,** *{OsT} Sabahları esen ince ve serin rüzgâr.*|| **bād-ı Süleymān,** *{OsT} 1. Hz. Süleyman'ı istediği yöne götüren rüzgâr. 2. Büyüklük, azamet.*|| **bād-ı sümūm,** *{OsT} Sıcak rüzgâr; çöl fırtınası.*|| **bād-ı şimālî,** *{OsT} Kuzey rüzgârı.*|| **bād-pā** (pāy), *{OsT} 1. Rüzgâr ayaklı. 2. (At için) ayağına çabuk.*|| **bād-reftār,** *{OsT} 1. Rüzgâr yürüyüşlü. 2. Hızlı giden; çabuk; süratli.*|| **bād-seyr,** *{OsT} Rüzgâr gibi koşan; hızlı yürüyen; ayağına çabuk.*

-bada, [Far. būden *(olmak)* > bād / bādā باد / بادا *(ba:da:) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"olsun, olaydı, ola"* anlamı katar.

bada, [bad *(yans.)* > bad-a] *(ba'da) {ağız} sf.* **1.** Becerikisiz; iş bilmez; tertipsiz. **2.** *is.* Harmanda dövülüp savrulmak üzere yığılmış saman ve tane karışımı; tınaz. [DS] ☞ **bada bada,** *{ağız} 1. Büyük büyük; iri iri; kocaman kocaman. 2. Hantal. 3. Budalaca; gelişigüzel; patavatsızca.* [DS]

badahtı, [Far. pā *(ayak)* + tahte *(alt)*] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarında hareketi sağlayan tahta ayaklık; pedal. [DS]

badak[1], **-ğı** [bad *(yans.)* > badak] *{ağız} sf.* **1.** Kısa boylu; tıknaz; bodur; cüce. **2.** Paytak yürüyen; bacakları çarpık. [DS]

badak[2], **-ğı** [bağ-da-mak > ba(ğ)-da-k] *{ağız} is.* **1.** Kardeşlik olmak için iki çocuğun serçe parmaklarını kanca hâline getirerek birbirine takıp tutuşmaları hareketi. **2.** Güreşte çelme takma; çelme. **3.** Bir şeyi uzatmak için yapılan ek; ilave. **4.** *sf.* Eş; denk; akran. [DS]

badak[3], **-ğı** [bar-dak] *(ba:dak) {ağız} is.* Bardak. [DS]

badak[4], **-ğı** [boğ-da-k > badak] *{ağız} is.* **1.** Husye; erkeklik bezi. **2.** Husyeleri iyi burulmamış, dolayısıyla dişisi ile yeterli ilişkiye giremeyen hayvan. **3.** Orta büyüklükte manda yavrusu. **4.** *sf.* Dermansız; takatsiz; çevik olmayan. **5.** Duygusuz; vurdumduymaz. [DS]

badal[1], [bad *(yans.)* > bad-al] *{ağız} is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan yansımalı gövde. [DS] ☞ **badal badal,** *{ağız} 1. (Yürümek, dolaşmak için) yalınayak. 2. Gelişigüzel; düzensiz.* [DS]|| **badal badal yürümek,** *{ağız} Yalın ayak yürümek, dolaşmak.* [DS]

badal[2], [bat-mak > bat-al ?] *sf.* Pis; karışık. ☞ **badal bayrak,** *{ağız} 1. Eski püskü; yırtık pırtık. 2. Ardına kadar açık; apaçık.* [DS]

badal[3], [bag-da-mak > bağ-da-l] *{ağız} is.* **1.** Çamurda açılmış fakat daha sonra kurumuş ya da donmuş tekerlek izi çukuru. **2.** Yol veya tarladaki girinti çıkıntı; tümsek. **3.** Hızlı gitmeyi önlemek için yola yapılan yükselti. **4.** Bir dönümün üçte biri kadar arazi parçası. **5.** Tarla sekisi. **6.** Tuzak; fak. **7.** Tehlike. **8.** Engel; güçlük. **9.** Ağacın gövdesinden ilk ayrılan sürgün. **10.** Bacak. **11.** Geniş adımlarla yapılan yürüyüş. **12.** Zıpzıp; bilye. **13.** Ceviz içinin dörtte biri. [DS] ☞ **badala basmak,** *{ağız} 1. Tuzağa düşmek; aldanmak. 2. (Çocuk için) yaşına girmek; bir yaşını doldurmak.* [DS]|| **badala kalmak,** *{ağız} (Bağ için) kesilip tımar edilmeden bırakılmak.* [DS]|| **badal olmak,** *Engel olmak.*

badal[4], [? badal] *{ağız} sf.* Eş; akran; denk. [DS]

badal[5], [İt. pedale] *{ağız} is.* Merdiven basamağı. [DS]

badala, [? badala] *{ağız} is.* Okul sırası. [DS]

badalak, -ğı [bağ-da-mak > bağda-la-k] *{ağız} is.* At arabasında koşum kayışlarının bağlandığı ağaç. [DS]

badalan, [Lat. patella *(küçük tabak)* > Ar. bādalān] *{ağız} is.* **1.** Bir deniz salyangozunun büyük ve eşkenar üçgen biçimindeki kabuğu. **2.** Yayık ve büyük yüz. **3.** Normalden büyük olan her şey. [DS]

badallamak, [badal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Şeklini olumsuz biçimde değiştirmek; bozmak; yıpratmak. **2.** Çıkışmak; azarlamak; gülünç duruma düşürmek; terslemek. **3.** Basamak yapmak. [DS]

badam, [Far. bādām بادام] *(ba:da:m) {OsT} is.* Badem. 🗗 **bādām-ı dü-mağz,** *{OsT} İki içli badem.*

badama, [Yun. pátoma] *{ağız} is.* Köy evlerinde hayat.

badamak, [bağ-da-mak] *(ba:damak) {ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Doldurmak. [DS]

badame, [Far. bādāme بادامه] *(ba:da:me) {OsT} is.* **1.** İpek böceği. **2.** Nazar boncuğu; nazarlık. **3.** Zincir halkası. **4.** Süslü püslü nesne. **5.** Et beni. **6.** Eski püskü hırka.

badami, [Far. bādāmī بادامی] *(ba:da:mi:) {OsT} sf.* Badem biçiminde.

badana, [Ar. biṭāne [Tietze]] *is.* **1.** Duvarları boyamakta kullanılan sıvı boya veya kireç. **2.** Tavşan derisine şekil vermek için kullanılan cıvalı nitrat eriyiği. **3.** *argo.* Cinsel ilişkiye girmeksizin organları sürtmek yoluyla dıştan tatmin; cinsel sürtünüm; kızlığı bozmadan girişilen cinsel ilişki. 🗗 **badana bulamacı,** *Derileri yumuşatmak veya tüylerini yolmayı kolaylaştırmak amacıyla etli kısmına sürülen sodyum sülfür eriyiği ve sönmüş kireç karışımı.* || **badana etmek,** *Duvar ve tavan gibi alanları badana ile boyamak; badanalamak.* || **badana edilmek,** *Badana ile boyanmak; badanalanmak.* || **badana fırçası,** *Badana yapmaya yarayan fırça.* || **badana olmak,** *Badana ile boyanmak; badanalanmak.* || **badana vurmak,** *1. Duvar ve tavan gibi alanları badana ile boyamak; badanalamak. 2. Tüyünü kolay yolmak için derilerin etli yüzüne özel hazırlanmış macun sürmek.* || **badana yapmak,** *Duvar ve tavan gibi alanları badana ile boyamak; badanalamak.*

badanacı, [badana-cı] *is.* Badana yapan ve geçimini badana yaparak sağlayan kişi.

badanacılık, -ğı [badana-cı-lık] *is.* Badanacının işi ve mesleği.

badanalama, [badana-la-ma] *is.* Badanalamak eylemi.

badanalamak, [badana-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Duvar ve tavan gibi yerleri boyamak için boya veya sıvı kireç sürmek; badana etmek, badana vurmak, badana yapmak.

badanalanma, [badana-la-n-ma] *is.* Badanalanmak işi.

badanalanmak, [badana-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Üzerine badana sürülmek; badana edilmek; badana yapılmak.

badanalatma, [badana-la-t-ma] *is.* Badanalatmak işi.

badanalatmak, [badana-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir başkasına badana işini yaptırmak.

badanalı, [badana-lı] *sf.* **1.** Badana sürülmüş olan; badanalanmış. **2.** *mecaz.* (Kadın için) yüzüne çok fazla pudra ve boya sürmüş.

badanasız, [badana-sız] *sf.* **1.** Badana yapılmamış. **2.** Badana yapılmış olmasına rağmen kirlenmiş veya badanası bozulmuş olan.

badanaz, [Yun. apotamenos *(ölmüş)*] *{ağız} is.* Yaşlanmış, çürümüş bağ kütüğü. [DS]

badar, [bad *(yans.)* > bad-ar] *{eT} sf.* **1.** Gürültülü. **2.** (Tekrar ile) patır patır. [DLT] 🗗 **badar badar yügürmek,** *{eT} Patır patır yürümek.* [DLT]|| **badar kılmak,** *{eT} Gürültü çıkararak çarpmak; itmek.* [DLT]

badara, [Yun. pateró *(kiriş)*] *{ağız} is.* **1.** Çamaşır teknesi. **2.** Değirmen taşının taşınması sırasında altına konulan ağaçlar. **3.** Tuzak; fak; tehlike. [DS] 🗗 **badaraya basmak,** *{ağız} Tuzağa düşmek; aldanmak.* [DS]

badarız, [badarız] *{ağız} is.* **1.** Ağacın gövdesinden ilk çıkan dal. **2.** Odun yapmaya elverişli çalı çırpı bulunan yer; fundalık. [DS]

badarlamak, [badar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bozmak; şeklini değiştirmek; yıpratmak. **2.** Yemeğin üzerinden kimse görmeden alıp yemek. **3.** Birini gülünç duruma düşürmek; azarlamak; terslemek. [DS]

badarna, [? badarna] *{ağız} is.* Tarla, bahçe sulamak için yapılmış büyük cetvel; evlek. [DS]

badas, [bat-mak > bat-az > badas ?] *{ağız} is.* **1.** Harman sonunda yerde kalan toz toprak karışığı taneler; harman döküntüsü. **2.** Talaş, çör çöp döküntüsü; kir; pislik. **3.** Zahire, kuru üzüm vb. ürünler içinde bulunan saman ve çöp parçaları. **4.** Tuğla. [DS]

badasin, [bad *(yans.)* > bad-a-sin ? [Vásáry]] *{ağız} is.* Ördek. [DS]

badastan, [badas-tan] *is.* Dövende sürülmüş saman ile tahıl karışımı; dövülmüş harman.

badaş[1], [bağ-da-ş / bağ-daş] *(ba:daş) {ağız} is.* Bir arada bulunan ve birlikte iş yapan kişiler; iş arkadaşları; okul arkadaşları; arkadaş; ortak. [DS]

badaş[2], [Far. bādāş باداش] *(ba:da:ş) is.* Ödül; mükâfat.

badaşık, -ğı [bağ-da-ş-ık] *(ba:daşık) {ağız} is.* **1.** İş ve okul arkadaşları. **2.** *sf.* Yapışık; bitişik. **3.** *zf.* Sıra ile birbirine yardım ederek; nöbetleşe. [DS]

badaşma, [bağ-da-ş-ma] *(ba:daşma) {ağız} is.* **1.** Bağdaşmak eylemi ve tutumu. **2.** Köpeklerin çiftleşmesi. [DS]

badaşmak, [bağ-da-ş-mak] *(ba:daşmak) işteş. f. [-ır]* **1.** Bir iş veya oyun için eş tutmak; eşleşmek, eş tutmak; ortaklaşmak. **2.** (Aynı işi yapacak olan eşler için) kendi aralarında anlaşmak; uyuşmak. **3.** *dönşl. f.* Alışmak; geçinmek.

badat[1], [Orta. Ame. yerlilerinden Taino Kızılderili dili. badata *(patates)*] *is. bot.* Bileşikgillerden şekeri bol bir tür yer elması, *(Helianthus tuberasus).*

badat[2], [? badat] *{ağız} is.* Erbezi tek olan keçi. [DS]

badaver, [Far. bād-āver بادآور] *(ba:da:ver) sf.* **1.** Rüzgâr tarafından getirilmiş. **2.** Bedavadan elde edilmiş. **3.** *is. müz.* Doğu müziğinde bir ses.

badaverd, [Far. bād-āver بادآورد] *(ba:da:verd) sf.* → badaver.

badaverde, [Far. bād-āverde بادآورده] *(ba:da:verde) sf.* → badaver.

badavra[1], [paçavra] *{ağız} sf.* **1.** Eski püskü; yırtık. **2.** Kılıksız. [DS]

badavra[2], [Yun. petavro] *{ağız} is.* **1.** Evlerin üzerine kiremit yerine örtülen tahta. **2.** Çatılarda üzerine kiremit döşenen tahta. **3.** Bağdadi duvarlara çakılan tahtalar. **4.** Keklik tutmakta kullanılan tahtadan yapılmış bir tür tuzak. [DS]

badaz, [bat-mak > bad-az ?] *{ağız} is.* **1.** Harman sonunda yerde kalan toz toprak karışığı taneler; harman döküntüsü. **2.** Savrulan ekinin ince samanı. **3.** *sf.* Sarı yüzlü; solgun; hastalıklı. [DS] 🗗 **badaz samanı,** *{ağız} Toprak damların üzerine atılan harman yerindeki tozlu saman.* [DS]

badazlı, [badaz-lı] *{ağız} sf.* Beceriksiz; iş bilmez. düzensiz; şaşkın. [DS]

badban, [Far. bād *(yel)* + bān *(koruyan)* بادبان] *(ba:dba:n) {OsT} is. dnz.* **1.** Yelken. **2.** Gemi sereni. 🗗 **bād-bān-güşā,** *{OsT} Yelken açan.*|| **bād-bān-ı ahdār,** *{OsT} 1. Yeşil yelken. 2. mecaz. Gökyüzü; sema. 3. Felek.*|| **bād-bān-güşā-yi azîmet olmak,** *{OsT} Yelkenleri açıp yola çıkmak.*

badbani, [Far. bādbānī بادبانی] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde tersane halkından olup kalyonlarda yelkenleri korumakla görevli sınıf; yelkenci.

badbat, [Sürya. şabaṭbāṭ] *{ağız} is. bot.* Yaprakları yaraları deşmekte kullanılan bir tür zehirli ot, *(Polygonum).* [DS]

badbar, [Far. bād-bār بادبار] *(ba:dba:r) {OsT} is.* **1.** Yelpaze. **2.** *dnz.* Manika.

badbaz, [Far. bād-bāz بادباز] *(ba:dba:z) {OsT} is.* Yelpaze.

badbedest, [Far. bād-be-dest بادبدست] *(ba:dbedest) {OsT} is.* Elinde avucunda olanı kaybetmiş; iflas etmiş.

badber, [Far. bād-ber بادبر] *(ba:dber) {OsT} is.* **1.** Uçurtma. **2.** Çok övündüğü halde bir iş beceremeyen; palavracı.

badbiz, [Far. bād-bīz بادبیز] *(ba:dbi:z) {OsT} is.* Yelpaze.

badbizen, [Far. bād-bīzen بادبیزن] *(ba:dbi:zen) {OsT} is.* Yelpaze.

baddar, [Far. bād-dār باددار] *(ba:dda:r) {OsT} sf.* **1.** Kibirli. **2.** Şişman. **3.** Deli. **4.** Bir işle ilgisi olmayan.

ba'de, [Ar. baʿde بعده] *(ba-de) {OsT} zf.* **1.** Sonra. **2.** *{ağız}* Başka; gayri. [DS] 🗗 **ba'de harabü'l-Basra,** *{OsT} (Basra harab olduktan sonra) İş işten geçince.*|| **ba'de hazā,** *{OsT} Bundan sonra; bundan böyle.*|| **ba'de-hū,** *{OsT}* → badehu.|| **ba'de-hüm,** *{OsT} Onlardan sonra.*|| **ba'de'l-asr,** *{OsT} İkindiden sonra.*|| **ba'de'l-edā,** *{OsT} Yapıldıktan sonra.*|| **ba'de'l-feth,** *{OsT} Fetihten sonra.*|| **ba'de'l-harb,** *{OsT} Savaştan sonra.*|| **ba'de'l-icrā,** *{OsT} Yapıldıktan sonra.*|| **ba'de'l-îfā,** *{OsT} Yapıldıktan sonra.*|| **ba'de'l-imzā,** *{OsT} İmzadan sonra.*|| **ba'de'l-istihsāl,** *{OsT} Elde edildikten sonra; sağlandıktan sonra.*|| **ba'de'l-istizān,** *{OsT} İzin alındıktan sonra.*|| **ba'de'l-izdivāc,** *{OsT} Evlendikten sonra.*|| **ba'de'l-lüteyyā ve'l-letî,** *{OsT} Nice zahmet ve sıkıntıdan sonra.*|| **ba'de-mā,** *{OsT} Bundan sonra.*|| **ba'de'l-mevt,** *{OsT} Ölümden sonra.*|| **ba'de'l-musālaha,** *{OsT} Barıştan sonra.*|| **ba'de'l-mütālāa,** *{OsT} Okuduktan sonra.*|| **ba'de'l-mütāreke,** *{OsT} Ateşkesten sonra.*|| **ba'de'l-müzākere,** *{OsT} Görüşmeden sonra.*|| **ba'de'l-vukū',** *{OsT} Olduktan sonra.*|| **ba'de'l-yevm,** *{OsT} Bundan sonra; bugünden itibaren.*|| **ba'de't-taam,** *{OsT} Yemekten sonra.*|| **ba'de't-tahkîk,** *{OsT} İncelemeden sonra.*|| **ba'de-zā,** *{OsT} Ondan sonra.*|| **ba'de-zālik,** *{OsT} Ondan sonra.*|| **ba'de-zemān,** *{OsT} Bir zaman sonra.*|| **ba'de-zîn,** *{OsT} Bundan sonra.*|| **ba'de'z-zevāl,** *{OsT} Öğleden sonra.*|| **ba'de'z-zuhr,** *{OsT} Öğleden sonra.*

bade, [Far. büden *(olmak)* > bāde *(olmuş; olgun)* باده] *(ba:de) {OsT} is.* **1.** Şarap, içki. **2.** *tasvf. mecaz.* İlahî aşk. 🗗 **bāde-fürūş,** *{OsT} Şarap satıcısı; meyhaneci.*|| **bāde-keş,** *{OsT} Şarap içen.*|| **bāde-nūş,** *{OsT} Şarap içen.*|| **bāde-perest,** *{OsT} 1. Şaraba tapan. 2. Şaraba çok düşkün.*|| **bāde-perestān,** *{OsT} 1. Şaraba tapanlar. 2. Şaraba çok düşkün olanlar.*|| **bade süzmek,** *1. Şarap süzmek. 2. İçki içmek.*

ba'dehu, [Ar. baʿde-hū بعده] *(ba'dehu:) {OsT} zf.* Ondan sonra.

badela, [Yun. patela] *{ağız} is.* Küçük sepet; el sepeti. [DS]

badeli, [bade-li] *sf.* İçkili; içki içmiş. 🗗 **badeli âşık,** *ed. folk. Saz şairlerinden rüyalarında gördükleri bir pîrin elinden dolu adı verilen bir içki içmek suretiyle âşık-şair olanlarına verilen isim.*

badem, [Far. bādām => bādem بادم] *{OsT} is. bot.* **1.** Gülgillerden 6-8 m. boyunda meyvesi sert kabuklu bir meyve ağacı, *(Amygdalus communis).* **2.** Bu ağacın sert kabuklu meyvesi. **3.** Bu meyveye benzer şekilde olan; oval. **4.** *argo.* Tabanca kurşunu. **5.** *argo.* Dişilik organı; klitoris; bızır. **6.** *satıcı argosu.*

Taze salatalık. **7.** *sf. argo.* Kötü; çok fena. 🗗 **badem arısı,** *zool. Zarkanatlılardan, kurtçuğu çeşitli ağaç yapraklarıyla beslenen iri vücutlu zararlı sinek; büyük testere sineği, (Cimbequadrimaculatus).*|| **badem bıyık,** *Üst dudağın iki yanında badem şeklinde bırakılan bıyık.*|| **badem ezmesi,** *Ezilmiş badem içi, şeker, nişasta ve yumurta sarısı ile yapılan bir çeşit şekerleme.*|| **badem gibi,** *Çok taze ve körpe (sebze, salatalık).*|| **badem gözlü,** *Badem içi biçiminde iri gözleri olan.*‖ **badem helvası,** *Badem, şeker, un ve yağ ile yapılan bir tatlı.*‖ **badem karga,** *{ağız} Bir tür ördek.* [DS]‖ **badem kürk,** *Tilkinin yalnız bacak derilerinden yapılan kürk, {eAT} (aynı).*‖ **badem parmak,** *{ağız} İşaret parmağı.* [DS]‖ **badem sübyesi,** *Soyulup ezilmiş bademden çıkarılan bir çeşit süt.*|| **badem şekeri,** *1. Nişastalı şeker tabakasıyla kaplı badem içi. 2. argo. Kurşun.*‖ **badem tatlısı,** *İç badem çekildikten sonra irmikle yapılan bir çeşit tatlı.*‖ **badem tırnak,** *Badem şeklinde beğenilen bir tırnak şekli.*|| **badem yağı,** *Badem içinden basınç altında çıkarılan, deri eşyaları yumuşatmak amacıyla veya ilaç olarak kullanılan yağ.*|| **badem zımba,** *{ağız} Kayışların üzerine süs yapmakta kullanılan bir araç.* [DS]

badema, [Ar. baʿde-mā بعدما] *(ba'dema:) {OsT} zf.* Bundan sonra, bundan böyle.

bademcik, [badem-cik] *is. anat.* Boğazın iki yanında solunum yoluna ve yutağa giren mikropları durdurma görevini üslenen badem şeklindeki ağ dokusu kesecikleri. 🗗 **bademcik iltihabı,** *tıp. Bademciklerin içine yerleşen mikroplar dolayısıyla yangılanmaları.*

bademî, [Far. bādāmī => bādemī بادمی] *(ba:demi:) {OsT} sf.* **1.** Badem gibi; bademsi. **2.** Bademe ilişkin.

bademli, [badem-li] *(ba:demli) sf.* İçinde badem bulunan. 🗗 **bademli krema,** *İçinde çekilmiş badem içi bulunan koyu krema.*

bademlik, -ği [badem-lik] *(ba:demlik) is.* **1.** Badem ağaçlarının bol bulunduğu yer. **2.** Badem konulan kap.

bademsi, [badem-si] *(ba:demsi) sf.* Badem biçiminde olan. 🗗 **bademsi spor,** *biy. Şekli bademi andıran mantar sporları.*|| **bademsi volkanik kaya,** *jeol. Badem şeklindeki boşlukları başka minerallerle dolmuş volkanik kaya.*

baderna, [İt. baderna] *(bade'rna) is. dnz.* Halatların sürtünen yerlerinin aşınmaması için üzerine dolanan bez veya eski halat sargı. 🗗 **baderna etmek,** *dnz. Halatların aşınmaması için sürtünme yerlerine bez ve halat dolamak.*

badester, [Ar. bādester] *(ba:dester) {OsT} is.* Kunduz.

badeş, [bağ-da-ş] *(ba:deş) {ağız} is.* Bağdaş. [DS] 🗗 **badeş kurmak,** *{ağız} Bağdaş kurmak.* [DS]

badfüruş, [Far. bād-fürūş] *(ba:dfüru:ş) {OsT} is.* Bir kimseyi, soyunu da sayarak öven kimse; dalkavuk.

badgamak, [bad-mak *(bağlamak)* > bad-ga-mak / bag-da-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Güreşte ayak yakalamak; çelme takmak. [DLT]

badgân, [Far. bād-gān بادگان] *(ba:dgâ:n) {OsT} is.* **1.** Gözeten; gözetici. **2.** Bekçi. **3.** Hazinedar.

badgâne, [Far. bād-gāne بادگانه] *(ba:dgâ:ne) {OsT} is.* Kafesli pencere.

badger, [Far. bād-ger بادگر] *(ba:dger) {OsT} is.* Kasırga.

badgerd, [Far. bād-gerd بادگرد] *(ba:dgerd) {OsT} is.* Kasırga.

badges, [Far. bād-ges بادگس] *(ba:dges) {OsT} is.* Kasırga.

badgir, [Far. bād-gīr بادگیر] *(ba:dgi:r) {OsT} is.* **1.** Baca. **2.** Nargile ve semaver başlığı. **3.** Vantilâtör.

badgünd, [Far. bād-günd بادگند] *(ba:dgünd) sf.* **1.** Erbezi şişmiş olan. **2.** Kasık fıtığı olan.

badhaye, [Far. bād-ḫāye بادخایه] *(ba:dha:ye) sf.* Erbezi şişmiş olan.

badherze, [Far. bād-herze بادهرزه] *(ba:dherze) {OsT} is.* **1.** Büyü; sihirbazlık. **2.** Güzellik; letafet.

badı[1], [bad *(yans.)* > bad-ı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) şişman, ablak yüzlü, kısa boylu. **2.** Tembel; uyuşuk. **3.** *is.* Çorabın eskimemesi için bezden yapılan terlik. **4.** Uçlarını koltuk altına dayayıp, çatallarına ayak konularak yürünen bir çift sopadan yapılma oyun aracı. **5.** Dokuma tezgâhını harekete geçirmek için ayakla basılan pedal. **6.** Erkek zenci. [DS] 🗗 **badı budu,** *{ağız} Gürültü patırtı; şamata; kaba konuşma.* [DS]|| **badı güdü,** *{ağız} Gürültü patırtı; şamata; gevezelik; kaba konuşma.* [DS]‖ **badı kısa,** *{ağız} Budalaca; patavatsızca; gelişigüzel.* [DS]|| **badı küdü,** *{ağız}* → badı güdü. [DS]|| **badıya binmiş,** *{ağız} Körkütük sarhoş.* [DS]

badı[2], [Erme. bad] *{ağız} is.* **1.** Kaz. **2.** Ördek. **3.** Hindi. **4.** Kaz ve ördek yavrusu. [DS] 🗗 **badı badı,** *{ağız} (Yürüyüş için) çarpık, eğri ve iki yana sallanarak, yalpalayarak; ördek gibi.* [DS]

badıç[1], [bad-mak *(bağlamak)* > bad-ıç] *{eT} is.* Asma çardağı. [DLT] 🗗 **badıçlık yıgaç,** *{eT} Çardak yapmak üzere ayrılmış ağaç.* [DLT]

badıç[2], **-cı** [Erme. patič] *is.* **1.** Bakla, fasulye gibi sebzelerin her birinde bir dizi tohum bulunan kılıf; tohum yatağı. **2.** *{ağız}* Yeşil sebzelerin çiçekten hemen sonraki küçük hâli. [DS] **3.** Erkeğin erkeklik organının sünnet olurken kesilen kısmı. **4.** Çekirgenin yere gömdüğü yumurtası.

badıç[3], **-cı** [Far. bādīc] *{ağız} is.* Kadınların giydiği dizden bileğe kadar olan bir tür çorap. [DS]

badıhava, [Far. bād *(rüzgâr)* + Ar. hevā *(hava)* > bad-ı hevā / bedava] *{OsT} is.* **1.** Mevcut olmayan şey. **2.** Rüzgâr. **3.** *sf.* Emeksiz ve bedelsiz olarak elde edilen; bedava.

badık, -ğı [bad *(yans.)* > bad-ı-k ?] *{ağız} sf.* Kısa boylu; tıknaz. [DS]

badıl, [bad *(yans.)* > bad-ıl] *is.* **1.** Gürültü patırtıyı, gürültülü ve kaba konuşmayı anlatan yansımalı gövde. **2.** Yalpalayarak, çarpık çarpık yürümeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **badıl badıl,** *{ağız} 1. (Konuşmak için) gürültülü ve kaba konuşma; gevezece. 2. (Yürümek için) yalpalayarak, eğri ve çarpık olarak.* [DS]|| **badıl badıl yürümek,** *{ağız} Yalın ayak yürümek.* [DS]

badılcan, [Far. bādincān] *{ağız} is.* **1.** Patlıcan. **2.** Domates. [DS] 🗗 **badılcan suyu,** *{ağız} Domates salçası.* [DS]

badınos[1], [Rus. podnos] *{ağız} is.* Çay tepsisi. [DS]

badınos[2], [Yun. makedonis > Ar. baḳdūnis] *{ağız} is.* Maydanoz. [DS]

badır[1], [bad *(yans.)* > bad-ır] *is.* Gevezelik etmeyi, gürültülü patırtılı konuşmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **badır badır,** *{ağız} 1. (Konuşmak için) gürültülü ve kaba; gevezece. 2. Gürültü çıkararak; şamata yaparak.* [DS]

badır[2], [*eT.* bağır > badır ?] *{ağız} is.* Karın; göbek. [DS] 🗗 **badır alan,** *{ağız} (Bağ, bahçe, ev vb. için) duvarsız, çitsiz, kenarı çevrilmemiş.* [DS]|| **badır bayrak,** *{ağız} 1. Eski püskü; yırtık. 2. Kılıksız. 3. Darmadağın; karmakarışık.* [DS]

badıra, [Yun. patero] *{ağız} is.* Döşeme kirişi. [DS]

badırdamak, [bad *(yans.)* > bad-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Ne söylediği anlaşılmayacak biçimde konuşmak; homurdanmak. **2.** Gereksiz yere söylenmek. **3.** Konuşmak; laf etmek; çene çalmak. **4.** Çekişmek; kavga etmek. **5.** Gürültü etmek. [DS]

badırdaşmak, [bad-ır-da-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ir]* **1.** Birkaç kişi aralarında alçak sesle konuşmak; kimi duyulur kimi duyulmaz biçimde aralarında konuşmak. **2.** *dönşl. f.* Söylenmek; anlaşılır anlaşılmaz söylenmek. [DS]

badırga, [badır-ga ?] *{ağız} is.* Taşçı çekici. [DS]

badırgüdür, [bad *(yans.)* > bad-ır+güd-ür] *{ağız} is.* Gürültülü ve kaba konuşma; gevezelik; şamata; gürültü. [DS]

badırık[1], **-ğı** [bad-ır-ık] *{ağız} sf.* **1.** Konuşmasını ve davranmasını bilmez; kaba. **2.** Başına buyruk. [DS]

badırık[2], **-ğı** [bat-ır-ık] *{ağız} is.* **1.** Soğan, maydanoz, domates, bulgur, asma yaprağı ile yapılan ve çiğ olarak yenen bir yemek; batırık. **2.** *sf.* Çok ekşi; kekre. [DS]

badi[1], [Erme. bad > Ar. baṭṭ / bad *(yans.)* > bad-ı / bad-i] *{ağız} is.* **1.** Ördek. **2.** Kaz. **3.** Kaz ve ördek yavrusu. **4.** Hindi. **5.** Köpek; köpek yavrusu. **6.** Kedi yavrusu. **7.** Ufak mısır; cin mısır. **8.** *sf.* Vara yoğa, uluorta konuşan. **9.** Kısa boylu; ufak tefek; tıknaz. [DS] 🗗 **badi badi,** *(Koşmak, yürümek için) ördek gibi iki yana sallanarak.*‖ **badi badi bacak,** *Kısa bacak.*|| **badi badi yürümek,** *Ördek gibi vücudunu iki yana sallayarak yürümek; paytak paytak yürümek.*

badi[2], [Ar. bed' *(başlama)* > bādī بادی] *(ba:di:) {OsT} sf.* **1.** Sebep; sebep olan. **2.** Başlangıç, ilk. **3.** Açık; aşikâr. 🗗 **bādî ebed-in,** *{OsT} Her şeyin başı.*‖ **bādî-i emr,** *{OsT} İşin başında, başlangıçta.*|| **bādî-i emirde,** *{OsT} İşin başında, başlangıçta.*|| **bādîi'l-emr,** *{OsT} İşin başında; başlangıçta.*|| **bādî-i nazar,** *{OsT} İlk bakışta; ilk görüşte.*|| **bādî olmak,** *{OsT} Sebep olmak.*|| **bādîyü'l-emr,** *{OsT} İşin başında; başlangıçta.*|| **bādîyü'r-re'y,** *{OsT} İlk düşünce.*

badi[3], [Ar. bādī بادی] *(ba:di:) {OsT} is.* Çölde oturan; bedevî.

badi[4], [Far. bādī بادی] *(ba:di:) {OsT} sf.* **1.** Rüzgârla ilgili; havaya ilişkin. **2.** Geçici.

badic, [Far. bādīc بادیج] *(ba:di:c) {OsT} is.* **1.** Tozluk. **2.** Potur.

badigard, [İng. body *(vücut)* + guarde *(koruyucu)*] *is.* Koruma; muhafız.

badigir, [Far. bād-gīr] *{ağız} is.* Tavan veya dam penceresi. [DS]

badigüdü, [bad *(yans.)* > bad-i+güd-ü] *{ağız} is.* Gürültülü ve kaba konuşma; gevezelik; şamata; gürültü. [DS]

badih, [Ar. bedāhet *(açık ve belli olma; hemen söyleyiverme)* > bādih / bādihe بادهٔ / بادهه] *(ba:dih) {OsT} sf.* **1.** (Olay için) birdenbire olan; beklenmedik. **2.** *is.* Beklenmedik ziyaret.

badihe, [Ar. bādih > bādihe بادهه] *(ba:dihe) {OsT} is.* **1.** Beklenmedik olay. **2.** Kadın ziyaretçi. **3.** *tasvf.* Ani ilham.

badik, -ği [Erme. patig / Ar. baṭṭ / bad *(yans.)* > bad-ik] *{ağız} is.* **1.** Ördek yavrusu. **2.** Palaz. **3.** Ördek gibi sallana sallana yürüyüş. **4.** *sf. mecaz.* Kısa boylu ve tıknaz. [DS]

badikleme, [badik-le-me] *is.* Badiklemek işi; ördek gibi iki yana yalpa yaparak yürüme.

badiklemek, [badik-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i) -yor]* Ördek gibi iki yana yalpa yaparak yürümek; badi badi yürümek.

badin[1], [Bulucusu R. E. Badin'in adından] *is.* Bir uçağın hızını çevresindeki havaya göre bağıl olarak ölçen aygıt; badin hız ölçeri, sürat saati.

badin, [Ar. bādin بادن] *(ba:din) {OsT} sf.* Şişman vücutlu.

badinc, [Far. bādinc بادنج] *(ba:dinc) {OsT} is. bot.* Hindistan cevizi, *(Cocos nucifera).*

badincan, [Far. bādincān / bādencān / bādingān بادنجان] *(ba:dincan) {OsT} is. bot.* Patlıcan, *(Solanum melongena).* 🗗 **bādincān-ı ahmer,** *Domates, (Lycopesicum esculentum).*

badincani, [Far. bādincān-ī بادنجانی] *(ba:dinca:ni:) {OsT} sf.* Patlıcan renginde; mor.

badincaniye, [Far. bādincān + Ar. -iyye بادنجانیه] *(ba:dinca:niyye) {OsT} is. bot.* Patlıcangiller.

badingân, [Far. bādingān بادنگان] *(ba:dingâ:n) {OsT} is.* Patlıcan.

badir, [Ar. bedr *(dolgunluk, şaşırtmak)* > bādir بادر] *(ba:dir) {OsT} sf.* **1.** Birdenbire olan. **2.** Hemen yapmak isteyen. **3.** (Ay için) dolun. **4.** (Çocuk için) serpilip gelişmiş. **5.** (Meyve için) olgun.

badire, [Ar. bedr *(habersiz geliş)* > bādire بادره] *(ba:dire) {OsT} is.* **1.** Birdenbire otaya çıkan tehlikeli durum; felaket; bela. **2.** Öfkeli bir hâlde iken yapılan yanlışlık. **3.** Aşılması güç geçit. **4.** Birdenbire söyleniveren söz. **5.** Namlunun, kılıcın veya bitkilerin uç kısmı. **6.** Sıkıntısızca, güçlük çekmeden söylenen söz.

badiye[1], [Ar. bādiye باديه] *(ba:diye) {OsT} is.* Çöl; sahra, kır. 🗗 **bādiye-i gūl,** *{OsT} 1. Dev çölü. 2. Dünya,|| bādiye-i nişîn, {OsT} Çölde oturan; bedevî.|| bādiye-i peymā, {OsT} Çölde dolaşan.*

badiye[2], [Yun. badheia / Far. bādiye] *{ağız} is.* **1.** Büyük bakır kap. **2.** Ağzı dar dibi geniş yağ kabı. **3.** Büyük bakır tencere. **4.** Yemek kabı. **5.** Çorba tası. **6.** Yayvan, kulpsuz toprak çanak. [DS]

badkeş, [Far. bād-keş بادکش] *(ba:dkeş) {OsT} is.* Yelpaze.

badlamak, [Erme. bad *(bölme)* > bad-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** (Bağ, bahçe ve bostan için) hayvanlardan korumak için etrafını çitle çevirmek. **2.** Eski çarığın altını sırımla örmek. **3.** (Değirmen için) taş dönerken etrafa un saçmak. [DS]

badmak, [bad-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Batmak. [EUTS] **2.** *gçl. f.* Bağlamak; bent etmek. [EUTS] **3.** Ekin ekmek. [EUTS]

badman, [ba-d-man / bat-man] *{eT} is.* Batman; ölçek. [EUTS]

badminton, [İng. Badminton *(bir şato adı)*] *is. spor.* Tenise benzer bir oyun.

badnüma, [Far. bād-nümā بادنما] *(ba:dnüma:) {OsT} is.* **1.** Rüzgâr gülü. **2.** Fırıldak.

badnus[1], [Rus. podnos *(alttan)* + nosity *(taşımak)*] *{ağız} is.* Tepsi veya büyük sahan. [DS]

badnus[2], [Yun. peteinos] *{ağız} is.* Horoz. [DS]

bado, [Fr. badaud] *sf. argo.* İşsiz güçsüz; serseri; alık alık gezen.

badok, -ğu [Rus. podog *(sopa)*] *is.* Araba tekerleklerini birbirine bağlayan eksen; dingil; mil.

badpay, [Far. bād-pāy بادپای] *(rüzgâr ayak) (ba:d-pa:y) {OsT} is.* Rüzgâr gibi hızlı koşan at.

badper, [Far. bād-per بادپر] *(ba:dper) {OsT} is.* **1.** Kâğıt uçurtma. **2.** Kamçı topacı. **3.** *sf.* (Kişi için) kendini öven; övüngen.

badpeyma, [Far. bād-peymā بادپیما] *(ba:dpeyma:) {OsT} sf.* Başıboş gezen; serseri; işsiz güçsüz.

badra, [Yun. pateró *(kiriş)*] *{ağız} is.* **1.** Çamaşır teknesi. **2.** Döşeme kirişi. [DS]

badrak, [bad *(yans.)* > bad-(ı)r-a-k] *{ağız} sf.* Konuşmasını bilmez; kaba. [DS]

badram, [bad-ra-m] *{eT} is.* Sevinç ve eğlence günü; bayram. [DLT]

badramak, [bad *(yans.)* > bad-(ı)r-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Gürültü yapmak. [DS]

badrambaz, [Far. bārān-bāzī] *{ağız} is.* Yağmur duasından sonra çocukların birbirini ıslatmak için oynadıkları oyun. [DS]

badreng, [Far. bād-reng بادرنگ] *(ba:dreng) {OsT} is.* **1.** Hızlı giden at. **2.** Hıyar. **3.** Acur. **4.** Turunç. **5.** Ağaç kavunu. 🗗 **bād-rengîn,** *{OsT} 1. Övgü; medhiye. 2. mecaz. Şiir.*

badron, [Slav. patron *(barut ölçüsü)* > Alm. Patrone] *{ağız} is.* Mermi. [DS]

badruk[1], [bat-mak > ba(t)-r-uk] *{eT} is.* Bayrak. [EUTS] [Gabain]

badruk[2], **-ğu** [? badruk / Far. / Hasan Badruk *(E. Çelebi uyd.)* بادرق] *{OsT} sf.* Kaçak; firarî.

badseha, [Far. bād + Ar. seḫā بادسخا] *(ba:dseha:) is.* **1.** Cömert. **2.** *mecaz.* Dünya; bu dünya.

badsene, [Far. bād-sene] *(ba:dsene) {OsT} sf.* **1.** Büyüklük taslayan; kibirli. **2.** Kötü niyetli.

badsüvar, [Far. bād-süvār بادسوار] *(ba:dsüva:r) is.* **1.** Hızlı koşan at. **2.** Koşu atı; yarış atı. **3.** Hızlı giden atlı.

badubudu, [bad *(yans.)* > bad-ı+bud-u] *{ağız} is.* Gürültülü, patırtılı konuşma; kaba konuşma; gürültü patırtı. [DS]

baduç[1], **-cu** [Yun. babitza *(ördek)* > babica ? [Tzitzilis]] *{ağız} is.* Toprak, çam ya da madenden yapılma emzikli testi. [DS]

baduç[2], **-cu** [Erme. patiç] *{ağız} is.* **1.** Badıç. **2.** Taze bakla; bakla. [DS]

baduk[3], **-ğu** [bod-uk] *{ağız} sf.* **1.** Kısa boylu ve şişman; tıknaz. **2.** *is.* Domuz yavrusu. [DS]

baduka, [? baduka] *{ağız} is.* Patates. [DS]

badul[1], [? badul] *{ağız} is.* **1.** Taranan yünden ayrılan aynı büyüklükteki parçalar. **2.** Lapa lapa yağan kar. [DS]

badul[2], [? badul] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

badur, [Sansk. pātra] *{eT} is. huk.* Sıvı ölçüsü birimi. [EUTS]

badut, -du [? badut] *{ağız} is.* Bezelye, bakla, fasulye gibi sebzelerin salkımları. [DS]

badval, [Rus. podvál] *{ağız} is.***1.** Bodrum; mahzen; karanlık yer. **2.** Kiler. **3.** Tavlada altı kapıya girme. [DS]

badviz, [Far. bād-vīz بادویز] *(ba:dvi:z) is.* Yelpaze.

badya, [Yun. bathus *(çukur)* > badheia / Far. bādiya بادیه] *{eAT} is.* **1.** Geniş ağızlı, yayvan, büyükçe su kabı. **2.** İçine şarap konulan büyük kap.

badzehr, [Far. bād-zehr بادزهر] *(ba:dzehr) is.* Panzehir.

badzen, [Far. bād-zen بادزن] *(ba:dzen) is.* Yelpaze.

badzene, [Far. bād-zene بادزنه] *(ba:dzene) is.* Yelpaze.

-baf, [Far. bāften *(dokumak)* باف -] *(ba:f) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelerden *"dokuyan, dokuyucu"* anlamında birleşik sıfatlar yapan son ek.

baf, [? baf] *{ağız} is.* Akciğer. [DS]

bafa, [Far. bāfa بافه] *is.* **1.** Dört tutamlık ekin demeti. **2.** Mumlu balık yumurtası hazırlamak için karnı yarılarak iç organları ve yumurtaları çıkarılmış kefal balığı.

bafat, [Ar. bābat بابة] *is. {ağız}* Tarz; yol; yöntem.

bafat, [Ar. bābe (çeşit) > bābat بافت / بابة] is. {ağız} Tarz; yol; yöntem.

bafende, [Far. bāfende بافنده] *(ba:fende) {OsT} sf.* Dokuyucu.

bafer, [Far. bā *(ile)* + -fer *(parlaklık)*] *(ba:fer) {OsT} sf.* Şen; sevinçli.

bafır, [? bafır] *{ağız} is.* Çok; sayısız; dolu. [DS]

bafkâr, [Far. bāf-kār بافکار] *(ba:fkâ:r) is.* Dokumacı; çulha.

bafon, [Fr. backfong] *{ağız} is.* Gümüş görünümünde bakır, çinko ve bakır alaşımı; fakfon. [DS]

bafra, [Yun. Pavra > Bafra] *is. bot.* Samsun ve Bafra yöresinde yetişen sigara yapılabilecek nitelikte küçük boylu, ince dokulu, tok içimli bir tütün türü.

baft, [Far. bāft بافت] *(ba:ft) {OsT} is.* Kumaş; dokuma.

bafte[1], [Far. bāfte بافته] *(ba:fte) {OsT} is.* **1.** Dokuma tarzı; dokuyuş. **2.** İpek, altın veya gümüş tire, pul vb. ile dokunan kumaş. **3.** *sf.* Dokunmuş.

bafte[2], [Far. bāfte بافته] *(ba:fte) {OsT} is.* **1.** Renkli, büyük leke. **2.** Oyma levha. **3.** Parça. **4.** Büyük bir haritayı oluşturan parçalardan her biri; pafta.

bafur, [İt. vapore *(buhar)*] *{ağız} is.* Buharla çalışan gemi; vapur. [DS]

bag[1], [ba / bag / bağ *(yans.)*] *is.* Bağırmayı, seslenmeyi, böğürmeyi, gevezelik etmeyi, yüksek sesle seslenmeyi anlatan yansımalı kök. [Zülfikar]

bag[2], [bā-mak *(bağlamak)* > bā-ġ باغ] *(ba:g) {eT} is.* **1.** Bağ; bağlayan şey; bent; köstek; ip. [Üç İtigsizler] [EUTS] [ETY] **2.** Bohça. [EUTS] **3.** Düğüm; bağ; odun vb. bağlamları. [DLT] **4.** Kabile; boy; halk topluluğunun bir bölümü; bölük. [Gabain] [EUTS] **5.** Birleşik boylar; konfederasyon; müttefik; müttehit. [ETY] **6.** Allah; Tanrı. [ETY] **7.** *{eAT}* Demet; bağlam. 🗗 **bag badrık,** *{eAT} Canlı hayvanları hile ile yakalama aracı; tuzak.*|| **bag bodun,** *{eT} Boylar ve kabileler federasyonu.*

bag[3], [Far. bāġ] *{eT} is.* **1.** Bağ; asma bahçesi. [Gabain] [EUTS] **2.** Üzüm asması; bağ. [DLT] **3.** Bahçe. [EUTS] 🗗 **bağ borluk,** *{eT} Üzüm bağı.* [EUTS]|| **bag gözi,** *{eAT} Asmanın filiz verecek olan tomurcuğu; asma gözü.*|| **bag özdeği,** *{eAT} Bağ kütüğü.*

baga[1], [baġ-a] *{eT} sf.* Rütbece aşağı; ast. [ETY] [Tekin]

baga[2], [bag *(yans.)* > baḳ-ā / baġ-ā بغا] *{eT} is.* **1.** Kara kurbağa; odlu bağa. [EUTS] **2.** *{eAT} {ağız}* Kaplumbağa. [DS] **3.** *{18.-19.yy.}* Kaplumbağanın kabuğu. **4.** *{ağız}* Binek ve yük hayvanlarının ayaklarının altında zorlamadan ileri gelen şişlik. [DS] **5.** *{ağız}* Hayvan yemliği. [DS] **6.** *{eT} (Çok yaşamasından dolayı, sonsuzluğun, ebediliğin simgesi olarak)* büyük kimselere verilen san. *Baga Tarhan*

bagacak, -ğı [bağ *(bağlantı)* > bağ-acak ?] *(bağa'cak) {ağız} is.* Nesil; sülale. [DS]

bagaç, [baġ-aç] *{ağız}] is.* Koyulaşmış, hamur kıvamındaki madde; macun. [DS

bagaj, [Lat. baga *(sandık)* + Fr. bagage] *is.* **1.** Yolcunun beraberinde götürdüğü giyim vb. eşyalar. **2.** Tren, otobüs, uçak ve gemilerde yolcuların beraberinde götürdükleri eşyaların konulduğu özel yer. **3.** Otomobillerde eşya koymağa mahsus bölme. **4.** *argo.* Kalça. 🗗 **bagaja vermek,** *(Yolcu için) beraberinde götürmek istediği eşyalarının taşıtın bagaj bölümüne konulmasını sağlamak.*

bagal, [Far. baġal] *{OsT} is.* **1.** Koltuk; koltuk altı. **2.** Kolla sarma; kucaklama. **3.** Dağ ve tepelerin kenarı. **4.** Kasık.

bagar, [baġar / bağır] *{eT} is.* **1.** Karaciğer. [Gabain] **2.** Karın. [EUTS] **3.** *mecaz.* Dost; akraba; sevgili. [Gabain]

bagarcak, [baġ-ar-cak] *{ağız} is.* Örme ip; kemer genişliğinde yün ya da kıldan örme ip; kolan. [DS] 🗗 **bagarcak atmak,** *{ağız} (Koyun geceleyin yatağın-*

dan kalkıp gitmeye yöneldiğinde çobanın uyanması için) uykuya yatmadan önce kendi ayağı ile baş koyunun ayağına ip bağlamak. [DS]

bagarsak, [bağar-sak] *{eAT} is.* Bağırsak.

bagarsuk, [bağır-suk > bağar-suk] *{eT} {eAT} is.* **1.** Bağırsak. [EUTS] [Gabain] **2.** Merhamet. [EUTS]

bagas, [Erme. bağas => bağ-az / bağ-az] *{ağız} is.* Aptal; alık; sersem. [DS]

bagat, [Far. bāġ + Ar. -āt] *(ba:ga:t) {OsT} is.* Bahçeler; bağlar.

bagaya, [Ar. bagıyy *(fahişe)* > bagāyā] *(bagāyā) {OsT} is.* Fahişeler.

bagça, [bağ-ça] *{eT} is.* Bohça; bağ; çıkın; paket. [EUTS]

bagçe, [Far. bāġ-çe باغچه] *(ba:ğçe) {OsT} is.* **1.** Küçük bağ. **2.** Bahçe.

bagçevan, [Far. bāġ-çe-vān باغچوان] *(ba:ğçeva:n) {OsT} is.* Bağcı; bahçıvan.

bagçı, [bağ-çı] *{eT} is.* Bahçıvan; bağcı. [EUTS]

bagda, [bağ-da] *{eAT} is.* Güreşçi çelmesi; sarma. 🗗 **bagda urmak,** *{eAT} Güreşte sarmaya almak; çelme takmak.*

bagdalamak, [bağ-da-la-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Güreşte sarmaya almak; çelme takmak.

bagdamak, [bağ-da-mak] *{eT} {eAT} gçl. f.* Güreşte sarmaya almak; ayak yakalamak; çelme vurmak. [DLT]

bagdanmak, [bağ-da-n-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Çelme takılmak.

bagdatmak, [bağ-da-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Güreşte sarmaya aldırmak. [DLT]

bagel, [Far. bāgel باگل] *(ba:gel) {OsT} is.* Ilık su.

baget, [Fr. baguette] *is.* **1.** Küçük, kısa ve ince değnek. **2.** Haddeye verilmek üzere hazırlanmış külçe altın, gümüş. **3.** Yirmi beş yüzeye taşlanmış dikdörtgen tabanlı elmas. **4.** *müz.* Orkestra şefinin kullandığı küçük değnek.

bagetlik, -ği [baget-lik] *is.* Trampet kayışlarının üzerine baget takmak için yerleştirilmiş yuva.

baggal, [Ar. baġġāl بغال] *(bagga:l) is.* Katırcı.

bagır[1], [bağır] *{eT} ünl.* Ne acı; ne yazık!

bagır[2], [bağır / bağar] *{eT} is.* **1.** Karaciğer; *{eAT} (aym).* [EUTS] [Gabain] **2.** Bağır. [DLT] **3.** Karın. [EUTS] **4.** Göğüs; sine. *{eAT} (aym)* [EUTS] **5.** *mecaz.* Dost; akraba; sevgili. [Gabain] [EUTS] **6.** Bir ilaç. [EUTS] **7.** *{eAT}* Akciğer. **8.** *{eAT}* Yürek. 🗗 **bagır basmak,** *{eAT} Saygı gösterisi olarak ellerini göğsü üzerine koymak.*|| **bagrı baş,** *{eAT} Yüreği yaralı.*|| **bagrı başlı,** *{eAT} Yüreği yaralı.*|| **bagrı başlu,** *{eAT} Yüreği yaralı.*|| **bagrı çıkmak,** *{eAT} Canı çıkmak.*|| **bagrı kara,** *{eAT} Bağırtlak kuş; kıl kuyruk kuşu.*|| **bagrı katı,** *{eAT} Acımasız; merhametsiz.*|| **bagrını baş eylemek,** *{eAT} Yüreğini yaralamak.*|| **bagrını ezmek,** *{eAT} Yüreğini yaralamak.*|| **bagrı yagın eritmek,** *{eAT} Korku ve üzüntü içinde bırakmak.*

bagır[3], [bağır / bakır] *{eT} is.* Bakır. [ETY]

bagırak, [ba *(yans.)* > ba-gır-ak] *{ağız} sf.* Çok bağıran. [DS]

bagırçak, [bağır-çak] *{eT} is.* Eşek sesleri. [DLT]

bagırdak, [bağır-dak] *{eT} is.* **1.** Kadın göğüslüğü. [DLT] **2.** *{eAT}* Beşik bağı.

bagırdan, [ba *(yans.)* > ba-gır-dan] *sf.* Bağırtan.

bagırlak, [ba *(yans.)* > ba-ğır-lak] *{eT} is.* Bağırtlak kuşu. [DLT]

bagırlamak, [bağır-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Bağrına vurmak. **2.** Yayın tutamağını düzeltmek. [DLT]

bagırlanmak, [bağır-la-n-mak] *gçsz. f. [-ur]* **1.** Pıhtılaşmak. **2.** Koyulaşmak. [DLT]

bagırlıg, [bağır-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Bağırlı. **2.** *mecaz.* Yürekli; cesur; kimseyi dinlemeyen. 🗗 **bedük bagırlıg,** *Kimseye boyun eğmeyen; ciğeri büyük.* [DLT]

bagırsak[1], [bağır-suk / bağar-suk] *{eT} is.* **1.** Bağırsak. [EUTS] **2.** Karın. **3.** Dost; akraba. [Gabain] 🗗 **bagırsak sıyırması,** *{eAT} Bağırsak sancısı.*|| **bagırsak sıyrındısı,** *{eAT} Bağırsak sancısı.*

bagırsak[2], [bağır-suk > bağır-sak] *{eT} is.* **1.** Merhamet. [EUTS] **2.** *sf.* Merhametli; gönül alıcı. [DLT]

bagırsanak, [bağır-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Canı ciğer istemek. [DLT]

bagırsuk, [bağ-ır-suk] *{eT} {eAT} is.* **1.** Bağırsak. [EUTS] [DLT] **2.** Merhamet. [EUTS]

bagırtlak, [ba *(yans.)* > ba-ğır-t-lak] *{eAT} is.* Yabani ördek; kıl kuyruk kuşu.

bagış, [bağ-ış] *(ba:ğış) {eT} is.* **1.** Çadır bağı; ak evin bent ve bağı; bağ; ip; çadır ipi. [ETY] [Nevâyî] **2.** Kalın urgan; halat. [EUTS] [Gabain] **3.** Parmak, kamış vb.nin boğumu; eklem; boğum. [DLT] [ETY]

bagışlalınak, [bağ-ış-la-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bağışlanmak. [DLT]

bagışlamak, [bağ-ış-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Bağışlamak. [DLT]

bagışlanmak, [bağ-ış-la-n-mak] *{eT} edil. f.* Bağışlanmak. [DLT]

bagıy, -yı [Ar. bağıyy بغى] *{OsT} sf.* Fahişe.

bagız[1], [Ar. buġż *(nefret)* > bāġıż باغض] *(ba:gız) {OsT} sf.* Tiksinen; nefret eden; buğz eden.

bagız[2], [Ar. buġż *(nefret)* > bağīż بغيض] *(bagı:z) {OsT} sf.* Herkesten nefret eden; kimseyi sevmeyen.

bagi[1], [Ar. bağy *(serkeşlik)* > bağı بغى] *{OsT} is.* Baş kaldırı; serkeşlik; azgınlık.

bagi[2], [Ar. bağy *(serkeşlik)* > bāġi باغى] *(ba:gi) {OsT} sf.* Baş kaldıran; serkeşlik eden; haksızlık eden.

bagi[3], [Far. bāġī باغی] *(ba:gi:) {OsT} sf.* Aynı bahçede yetişen.

bagilik, -ği [bāgi-lik] *{OsT} is.* Baş kaldırma; asilik, serkeşlik.

bagiy, [Ar. bagy بغی] *{OsT} is.* **1.** Doğru yoldan sapma. **2.** Aşırılık, ileri gitme. **3.** Azgınlık. **4.** Serkeşlik. **5.** Masumlara dokunmayan fakat devlet otoritesine isyan ederek bir bölgeyi hakimiyeti altına almış bulunan zorba; isyankârlık. **6.** İnsanlara karşı üstünlük iddia edip onları, zulüm ve baskı altında yaşatmak. 🗗 **bagy-etmek,** *{OsT} 1. Azgınca, aşırı şekilde davranmak. 2. Zina yapmak.*

bagiyane, [Ar. bagy + Far. -āne] *(ba:giya:ne) {OsT} zf.* İsyan edenlere yakışır şekilde; asilikle.

bagiz, [Ar. buġż *(nefret)* > bāġıż / bagiż] *(ba:giz) {OsT} sf.* Herkesten nefret eden.

bagl, [Ar. bagl بغل] *{OsT} is.* Katır.

baglamak, [baġ-la-mak / boġ-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Bağlamak; raptetmek. [EUTS] [DLT] [Yükneki] **2.** *{eAT}* Kapamak. **3.** *{eAT}* Durdurmak; alıkoymak; engel olmak. **4.** *{eAT}* Sarmak. **5.** *{eAT}* Ayırmak; hasretmek. **6.** Hasıl etmek.

baglamalu, [baġ-la-ma-lu] *{eAT} sf.* Bağlanması gerekli; zincire vurulması gereken.

baglanmak, [baġ-la-n-mak / boġ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bağlanmak. [Yüknekî] [DLT] **2.** *{eAT}* Kapanmak. **3.** *{eAT}* Sonuçlandırılmak; bir şekil verilmek.

baglatmak, [baġ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bağlatmak; bohçalatmak. [DLT]

bagle, [Ar. bağle بغله] *{OsT} is.* Dişi katır.

baglı, [baġ-lı] *{eAT} sf.* **1.** Bağlı. **2.** Kapalı. **3.** Erkekliği bağlanmış olan.

baglıg, [baġ-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Bağlı; tutuklu. [EUTS] **2.** *is.* Bohça; paket. [EUTS]

bagmak, [ba-mak > ba-ġ-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bağlamak. [ETY]

bagna, [Moğ. baġna] *{eT} is.* Merdiven basamağı. [DLT]

bagra, [Far. baġrā بغرا] *(bagra:) {OsT} is.* Erkek domuz.

bagrak, [ba-ġ-rak] *{eAT} is.* Oba.

bagrıkmak, [baġ(ı)r-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Ciğeri göğüs kemiklerine yapışmak. [DLT]

bagrın, [baġ(ı)r-ın] *{eT} zf.* **1.** Bağır ile. [EUTS] **2.** Karnı üzerine; yüzükoyun.

bagşiş, [Far. bāhşīş] *{eAT} is.* Bahşiş.

bagorya, [Yun. pagoúria] *{ağız} is.* Pavurya; çağanoz.

bagursuk, [baġır-suk] *{eAT} is.* Bağırsak.

bagut, [Ar. bāġūt باغوت] *(ba:gu:t) {OsT} is.* Paskalya.

bagy, [Ar. baġy بغی] *{OsT} is.* İleri gitme; azgınlık; serkeşlik.

bagza[1], [Ar. buġż *(nefret)* > baġża بغضه] *{OsT} is.* **1.** Şiddetli nefret. **2.** Düşmanlık.

bagza[2], [Ar. buġż *(nefret)* > baġżā بغضا] *(bagza:) {OsT} is.* Şiddetli nefret; hiç sevmeyiş.

bağ[1], [bağ *(vans.)*] *is.* **1.** Suyun çağlamasını, sıvıların bol bol akışını, dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *bağ-ıl bağıl.* **2.** Bağırmayı, seslenmeyi, böğürmeyi, gevezelik etmeyi, yüksek sesle çağırmayı anlatan yansımalı kök. [Zülfikar] 🗗 **bağ bağ,** *{eAT} (Su vb. sıvıların akışı için) şar şar; şarıl şarıl.*

bağ[2], [Far. bāġ باغ] *(ba:ğ) {OsT} is.* **1.** Meyve bahçesi. **2.** Üzüm yetiştirilen bahçe; asma bahçesi. **3.** Asma; üzüm kütüğü. **4.** Bostan; büyük bahçe. **5.** Gezinti yeri. **6.** *mecaz.* Cennet. 🗗 **bağ aralamak,** *İyi gelişmesini sağlamak için asma kütüklerindeki dalları seyrekleştirmek.*|| **bağ bahçe,** *Yeşillik alan.*|| **bağ beli,** *{ağız} Belirli zamanlarda bağda yapılan bakım ve temizlik işleri.* [DS]|| **bağ bellemek,** *Üzüm dikili bahçe toprağını bel ile alt üst etmek, kabartmak.*|| **bağ bıçkısı,** *{ağız} Bağ budamakta, ot biçmekte kullanılan eğri ve dişli ağızlı bir tür bıçak; bıçkı.* [DS]|| **bağ bozmak,** *Olgun üzümleri tamamen toplayarak bağı terk etmek.*|| **bağ bozumu,** *1. Olgun üzümlerin toplanma zamanı. 2. Üzümleri toplama; üzüm hasadı.*|| **bağ budamak,** *Her yıl asma dallarından bir kısmını kesilip kısaltmak.*|| **bağ cırcırı,** *zool. Düz kanatlıların cırcır böceğigiller familyasından büyük kanatlı, soluk renkli bir tür cırcır böceği, (Oecanthus pellucens).*|| **bağ çırpmak,** *{ağız} Bağ budamak.* [DS]|| **bağ çubuğu,** *1. Asma fidesi. 2. Asma dalı.*|| **bağ damı,** *{ağız} Bağda, çalı çırpı vb.den yapılan kulübe.* [DS]|| **bağ depmek,** *{ağız} Bağ bellemek.* [DS]|| **bağ evi,** *{ağız} Muhtar odası.* [DS]|| **bağ gözü,** *{OsT} Asma dallarındaki küçük tomurcuklar.*|| **bāğ-ı Adn,** *{OsT} Cennet.*|| **bāğ-ı bahār,** *{OsT} Bahar bahçesi.*|| **bāğ-ı bedi',** *{OsT} 1. Eşsiz bağ. 2. mecaz. Cennet.*|| **bāğ-ı behiştî,** *{OsT} Cennet bağı.*|| **bāğ-ı cihān,** *{OsT} Dünya bahçesi.*|| **bāğ-ı cinān,** *{OsT} Cennetler bağı.*|| **bāğ-ı dehr,** *{OsT} Dünya bahçesi.*|| **bāğ-ı firdevs,** *{OsT} Cennet bağı.*|| **bāğ-ı huld,** *{OsT} Sekiz cennetten birinin bahçesi.*|| **bāğ-ı irem,** *{OsT} 1. İrem bağı. 2. Cennet.*|| **bāğ-ı kuds,** *{OsT} 1. Kutsal bahçe. 2. mecaz. Cennet.*|| **bāğ-ı naîm,** *{OsT} 1. Bolluk, bereket bahçesi. 2. Cennet.*|| **bāğ-ı refî',** *{OsT} 1. Yüce bahçe. 2. mecaz. Cennet.*|| **bāğ-ı rıdvān,** *{OsT} 1. Hoşnutluk bahçesi. 2. Cennet.*|| **bāğ-ı valış,** *{OsT} Hayvanat bahçesi.*|| **bāğ-ı vesî',** *{OsT} 1. Geniş bağ. 2. mecaz. Cennet.*|| **bağ kütüğü,** *Asmanın ana gövdesi.*|| **bağ maymuncuğu,** *zool. Değişik alacalı renkte zeytin ağacına, asmaya, yoncaya, sebzelere ve meyve bahçelerine zarar veren pek çok cinsi bulu-*

nan böcekler, (Otiorrhynchus).|| **bağ özdeği,** *Bağ kütüğü.*|| **bağ tavası,** *Pekmez kaynatılan büyük bakır kap.*|| **bağ yanığı,** *Asmalarda guignardia bidvellii adlı mantarın meydana getirdiği hastalık.*

bağ[3], [*eT.* bā-mak *(bağlamak)* > ba-ġ > bağ] *is.* **1.** Bağlamaya yarayan ip, tel ve şerit gibi düğümlenebilir nesne. **2.** Bağlamaya yarayan araçla yapılmış düğüm. **3.** Sargı. **4.** *{ağız}* Bağlanarak deste yapılmış nesne; demet; bağlam. [DS] **5.** *mecaz.* İlgi; alaka; rabıta. **6.** Engel; mania. **7.** *dbl.* Aynı cins ve eş görevde olan cümle, kelime veya gruplar arasındaki ilişki; bağlaç. **8.** Birlik; bağlılık; ittifak. **9.** Kemikleri birbirine tutturan, iç organları yerli yerinde tutan lif demetleri. **10.** *{ağız}* Bir araya bağlanmış beş çile pamuk ipliği. [DS] **11.** *{ağız}* Çatıda kullanılan asıl kirişler. [DS] **12.** *{ağız}* Bina katlarının her biri; katları ayıran ağaç kısımlar. [DS] **13.** *{ağız}* Maden ocaklarında tünellerin çökmemesi için konulan direkler üzerine çakılı dirseklerin birleştiği yerler. [DS] **14.** *{ağız}* Dört tekerli arabalarda dingili yastık altına bağlayan vidalı demir. [DS] **15.** *{ağız}* Yaklaşık olarak 100-150 kg. gelen kendir demeti. [DS] **16.** *{ağız}* Fincan tepsisi; tepsi. [DS] 🗗 **bağ badrık,** *Av hayvanlarını yakalamak için kurulmuş tuzak.*|| **bağ doku,** *anat. Çoğunlukla eklemlerde yer alan çok güçlü beyazımsı lif demeti.*|| **bağ fiil,** *dbl. Hem eylem anlamı taşıyan hem de cümle unsurlarını veya grupları birbirine bağlayan fiilimsiler; zarf fiil.*|| **bağ kolanı,** *Eyer veya semeri hayvanın sırtında tutturmaya yarayan kayış veya kemer.*|| **bağ taşı,** *mim. İki duvarı birbirine bağlamak için kullanılan bir yüzü duvarın yüzüne diğeri de öteki duvarın taşları arasına giren boyu eninden daha uzun inşaat taşı.*

bağa, [bag / bağ *(yans.)* > *eT* bak-ā / baġ-ā بغا] *is.* **1.** Kaplumbağa. **2.** Kaplumbağa gibi hayvanların vücudunu koruyan boynuzsu örtü; kavkı; karapaks. **3.** Bu kabuktan yapılmış süs eşyası. **4.** *{ağız}* Vücudun herhangi bir yerinde oluşan sert dokulu ur. [DS] **5.** *{ağız}* Guatrın sebep olduğu boğaz şişliği. [DS] **6.** *{ağız}* Hayvanların ayağının altında, zorlama yüzünden oluşan şişlik. [DS] **7.** *{ağız}* Bağ kütüğünün üzerindeki pütürler. [DS] **8.** *{ağız}* Birkaç günlük kurbağa yavrusu. [DS] **9.** *{ağız}* Hayvan yemliği. [DS] **10.** *{ağız}* Tepsi; fincan tepsisi. [DS] **11.** *{ağız}* Kağnıda iği tahtalara tutturan ortası delik ağaç. [DS]

bağacak, -ğı [bağ-a-cak] *{ağız} is.* → bağacık. [DS]

bağacık, -ğı [bağ-a(ç)-ık] *{ağız}* **1.** Koyunlar yataktan kalktığında uyanabilmesi için çobanın, uyumadan önce bir ucunu kendine öbür ucunu baş koyuna bağladığı ip. **2.** Kadınların kundaklı çocuğu sırtlarına bağlamakta kullandıkları yün ya da pamuk ipliğinden örme ip. **3.** Çorap bağı; ip. **4.** Bağ ve bahçe kapılarına yapılan ağaç tırkı veya kilit. [DS]

bağacuk, -ğu [bāġa-cuk جق باغه] *{eAT} is.* Eskiden kaleyi kuşatanların, kaleye yaklaşarak duvar delmekte kullandıkları seyyar kulübe.

bağaç, [bağ-aç] *is.* **1.** İki şeyi birbirine bağlayan, tutturan nesne. **2.** Mayası tutmadan pişirilmiş ekmek.

bağalak, [Far. baġanak] *{ağız} is.* İçine, peynir, çökelek konulan oğlak ya da kuzu derisi; tulum. [DS]

bağalı, [bağa-lı] *{ağız} sf.* Boğazında guatr dolayısıyla şişlik bulunan kimse. [DS]

bağaltak, [*eT.* baġır-dak > bağal-tak] *{ağız} is.* Hırka. [DS]

bağana[1], [bağ-an-a] *{ağız} is.* Direk. [DS]

bağana[2], [Far. baġanak / bağana / bağnak] *is.* **1.** Ana rahminde, içinde dölüt bulunan kese; etene. **2.** Ölü doğan çocuk; düşük. **3.** *{ağız}* Üç yaşına kadar olan küçük çocuk; bebek. [DS] **4.** Ölü doğan kuzunun derisi; astragan. **5.** *{ağız}* Dört beş günlük keçi yavrusu. [DS] **6.** *{ağız}* İçine kuru peynir ya da çökelek konulan keçi ya da koyun derisi; tulum. [DS] 🗗 **bağana kürkü,** *Astragan kürk.*|| **bağana resmi,** *Astragan kürk için ödenen vergi.*

bağanak, -ğı [Far. baġanak] *{ağız} is.* **1.** Doğum vakti gelmeden hayvanın karnından çıkarılan yavru. **2.** Keçi veya koyun tırnağı; bakanak. [DS]

bağar, [*eT.* baġır *(karın, karaciğer)*] *{ağız} is.* **1.** Göğüs. **2.** Karnı hastalık yüzünden şişmiş kimse. [DS]

bağarcak, -ğı [bağ *(ip)* > bağar-cak] *{ağız}* Koyunlar yataktan kalktığında, uyanabilmesi için çobanın uyumadan önce bir ucunu kendine öbür ucunu baş koyuna bağladığı ip. [DS]

bağarcık, -ğı [bağar-cık] *{ağız} is.* **1.** Arabalarda ön yastık ile ön dingil arasına konulan ve dingil üzerindeki oku yerinde tutmaya yarayan enli uzun ağaç parçası. **2.** Düşmemesi için beşik ya da salıncakta çocuğu bağlamaya yarayan enli kuşak; bağırdak. [DS]

bağarda, [bağar-da] *{ağız} is.* İşsiz; boş gezen. [DS]

bağardak[1], **-ğı** [bağar-dak] *{ağız} is.* Çamdan oyularak yapılmış su kabı. [DS]

bağardak[2], **-ğı** [bağar-dak] *{ağız} is.* Düşmemesi için beşik ya da salıncakta çocuğu bağlamaya yarayan enli kuşak; bağırdak. [DS]

bağarsak, -ğı [baġır-suk > baġarsak بغرصق] *{eAT} is.* Bağırsak.

bağarsık, -ğı [bağar-sık] *{ağız} is.* Çorap ya da başka örgülerdeki başlangıç. [DS]

bağarsuk, -ğu [*eT.* baġır-suḳ بغرسق] *{eAT} is.* Bağırsak.

bağartlak[1], **-ğı** [bağır-lık / bağ(ı)r-la-k / bağart-la-k] *is.* **1.** Yemek yerken ya da ağız suyu ile önünün kirlenmemesi için bebeklere takılan önlük. **2.** Uyurken düşmemesi için çocuğu beşik ya da salıncağa bağlamakta kullanılan enli kuşak.

bağartlak, -ğı [ba *(yans.)* > ba-ğır-t-lak > bağar-t-lak] *{ağız} is.* **1.** Çok ağlayan çocuk. **2.** *zool.* Bağırtlak. [DS]

bağat, [Far. bāğ + Ar. āt] *(ba:ğa:t) {OsT} is.* **1.** Bağlar; üzüm bağları. **2.** Balıçeler.

bağaz, [boğaz / baz / bağaz] *is. {ağız}* Bir değirmende, tanelerin iki taş arasına dökülmesi için üst taşının ortasında açılmış delik. [DS]

bağban, [Far. bāġ-bān باغبان] *(ba:ğba:n) {OsT} is.* **1.** Bahçıvan; bağcı. **2.** Bahçe veya bağ bekçisi.

bağbani, [Far. bāġ-bānī باغبانی] *(ba:ğba:ni:) {OsT} is.* Bahçıvanlık.

bağboğan, [bağ+boğ-an] *is. bot.* Sarmaşıkgillerden asma, baklagil ve diğer bazı bitkilere sarılan, mor renkli çiçek açan, klorofilsiz zararlı, asalak bir bitki; küsküt, cin saçı, şeytan saçı, *(Cuscuta).*

bağcı[1]**,** [bağ-cı] *is.* **1.** Bağ ve üzüm yetiştiren kimse. **2.** Bağ ve bahçe sahibi. **3.** Geçimini bağ ve meyve ağacı yetiştirerek sağlayan kişi. ◻ **bağcılar ocağı,** *İmparatorluk döneminde sarayın bahçelerine bakan görevlilerin bağlı olduğu teşkilat.*

bağcı[2]**,** [bağ-cı] *is.* **1.** Bağlama işini yapan kimse. **2.** *{ağız}* Sürek avında avın geçeceği yerde bekleyen avcı. [DS] **3.** Hayvanların kırık ve çıkığını tedavi eden köylü. **4.** Ekin biçenlerin arkasında biçilen ekinleri demet ederek bağlayan kimse.

bağcık[1]**, -ğı** [bağ-la-mak > bağ-cık] *is.* **1.** Bağlamaya yarar küçük şerit veya ipçik. **2.** Ayaktan çıkmaması için ayakkabıları bağlamakta kullanılan bağlar. **3.** *{ağız}* Arabalarda, okun arabaya takılan yeri. [DS] **4.** *{ağız}* Göl kamışı. [DS] **5.** *{ağız}* Çocuğun kulaklarının şekli bozulmasın diye çene altından geçirilerek kulak üzerinden alınıp tepede bağlanan bez. [DS] ◻ **bağcık atmak,** *{ağız} Biçilen ekini demet yapmak.* [DS]|| **bağcık ipi,** *{ağız} Koyunlar yataktan kalktığında, uyanabilmesi için çobanın uyumadan önce bir ucunu kendine öbür ucunu baş koyuna bağladığı ip.* [DS]

bağcık[2]**, -ğı** [bağa-cık] *{ağız} is.* Kaplumbağa. [DS]

bağcıklı, [bağ-cık-lı] *sf.* Bağcıkları bulunan.

bağcılık, -ğı [bağ-cı-lık] *is.* Üzüm yetiştirme işi ve mesleği.

bağda[1]**,** [*eT.* bağ-da-mak *(engel olmak)* > bağ-da بغده] *is.* **1.** Bağdaş. **2.** Çelme. **3.** Güreşçi çelmesi. **4.** *{ağız}* Engel; güçlük. [DS] **5.** *{ağız}* Kement; bağ; düğüm. [DS] **6.** *{ağız}* Yürüme çağına gelen çocukların yürüyememe durumu. [DS] ◻ **bağda atmak,** *1. Çelme takmak; bağda vurmak. 2. Güçlük çıkarmak; engel olmak.*|| **bağda urmak,** *{eAT} Güreşte sarmaya almak; çelme takmak.*|| **bağda vurmak,** *{ağız} Güreşte ayağa çelme takarak düşürmek.* [DS]

bağda[2]**, -a'i** [Ar. baġżā' / baġḍā' بغضاء] *(bağda:) sf.* Şiddetli nefret; hiç sevmeme durumu.

bağdadı, [bağdadi] *{ağız} is.* → bağdadi. [DS]

bağdadi, [Ar. baġdād *(Bağdat)* > baġdād-ī بغدادی] *(bağda:di:) is.* **1.** Birbirine paralel olarak çakılmış tahta çıtaların üzeri sıva ile kapatılarak duvar veya tavan meydana getirme tekniği; ahşap çatma. **2.** Bu teknikle yapılmış inşaat. **3.** Eskiden kullanılan bir tür değerli kumaş cinsi. **4.** *öz. is.* Bağdatlı. ◻ **bağdadi çıtası,** *Bağdadi tekniğinde taşıyıcı direk veya kalaslar üzerine çakılan 1 cm. kalınlığında ve 2-3 cm. enindeki çıtalar; çatmalık.*|| **bağdadi kâğıt,** *Semerkant kâğıtları örnek alınarak 9. yy.dan itibaren üretilmeye başlanan bir çeşit iyi cins kâğıt; Bağdat kâğıdı.*

bağdadilik, -ği [bağdadi-lik] *(bağda:di:lik) is.* **1.** Düz ensiz tahta. **2.** Bağdadi tahtalarını tutturmaya yarayan çivi.

bağdadiye, [Ar. bağdadīyye بغدادية] *(bağda:di:ye) {ağız} is.* Aralarına ağaç konularak yapılan ince duvar. [DS]

bağdala[1]**,** [bağ+dal-a *(bağ dala kaldı sözünden)*] *{ağız} is.* Birkaç yıl işlenmemiş asma kütüğü. [DS]

bağdala[2]**,** [? bağdala] *{OsT} is.* Çevre; havali; etraf.

bağdalama, [bağda-la-ma] *is.* Bağdalamak işi.

bağdalamak, [*eT.* baġda-mak *(çelmek)* > bağda-lamak باغدالمق] *{OsT} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] spor.* **1.** Güreşte bacaklarını, rakibinin bacaklarına sararak yere düşürmek; güreşte çelme takmak. **2.** Birini düşürmek için ayaklarına çelme takmak; çelmelemek. *{ağız} (aynı)* [DS]

bağdalanmak, [bağda-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Düşecek gibi olmak; ayağı birbirine dolanmak. [DS]

bağdama, [bağda-ma] *is.* Bağdamak eylemi.

bağdamak, [bağda-mak باغدامق / بغدامق] *gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Nesneleri birbiri içine geçirmek suretiyle bağlamak; kenetlemek. **2.** *mecaz.* İşleri içinden çıkılmaz hale getirmek. **3.** *{OsT} {ağız}* Çelme takmak. [DS]

bağdan, [bağda-mak > bağda-n] *{ağız} is.* Birleşme yeri; kavşak. [DS]

bağdanma, [bağda-n-ma] *is.* Bağdanmak eylemi ve durumu.

bağdanmak, [bağda-n-mak بغداغق] *{OsT} edil. f. [-ır]* Çelme takılmak; çelmelenmek.

bağdaş, [*eT.* bağ-da-mak > baġda-ş بغداش] *is.* **1.** Ayaklarını karşılıklı uyluklarının altına alarak bir çeşit yere oturma biçimi; bağda, bağdaç, bardaç. **2.** *sf. {ağız}* Birbiri ile her bakımdan anlaşan, içli dışlı olan; uyuşmuş. [DS] ◻ **bağdaş olmak,** *{ağız} Rahat olmak.* [DS]|| **bağdaş kurmak,** *{ağız} 1. Ayaklarını karşılıklı olarak uyluklarının altına alarak oturmak. 2. Daha zor gelmek.* [DS]

bağdaşık, -ğı [bağdaş-mak > bağdaş-ık] *sf.* **1.** Birbiri ile uyuşan; imtizaçlı, imtizaç etmiş. **2.** Aralarında anlaşmış olanlar. **3.** Ögeleri arasında birlik ve tutarlılık; yapı ve nitelikçe benzerlik bulunan; homojen. **4.** *{ağız}* Suç ortağı. [DS] **5.** *{ağız}* Birbiri ile uyuşup anlaşmış. [DS] 🗗 **bağdaşık olaylar,** *İstatistikte, aynı zamanda meydana gelen ve birbiri ile ilintili olduğu kabul edilen olaylar.*

bağdaşıklaştırmak, [bağdaş-ık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birbiri ile bağdaşır hale getirmek; homojenleştirmek.

bağdaşıklık, -ğı [bağdaş-ık-lık] *is.* **1.** Bağdaşık olma durumu. **2.** Bağdaşık olanın niteliği; homojenlik. **3.** *mat.* Çözümü mümkün bir denklem sisteminin özelliği.

bağdaşılma, [bağdaş-ıl-ma] *is.* Bağdaşılmak işi.

bağdaşılmak, [bağdaş-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Birbiri ile anlaşır, uyuşur, kaynaşır hâle gelmek.

bağdaşım, [bağda-ş-ım] *is.* **1.** Benzer nesneler arasında ya da bir bütünü oluşturan parçalar arasındaki uyuşma; insicam. **2.** Tutarlılık ilişkisi.

bağdaşma, [bağda-ş-ma] *is.* Birbiri ile uyuşma, anlaşma, uzlaşma.

bağdaşmak, [*eT.* bağda-mak > bağda-ş-mak] *işteş. [-ır]* **1.** Anlaşmak, kafaca denk olmak; imtizaç etmek. **2.** Uygun düşmek. **3.** Alışmak. **4.** Uzlaşmak. **5.** (Çocukların oyununda) eş tutmak; eşleşmek.

bağdaşmaz, [bağda-ş-maz] *sf.* **1.** Birbiri ile uyuşmayan; uyuşmaz. **2.** Aralarında bir uyum ve tutarlılık bulunmayan; tutarsız. **3.** Birbiri ile bağlantısı olmayan; ilintisiz. 🗗 **bağdaşmaz olaylar,** *İstatistikte aynı anda gerçekleşmesi ve birbiriyle bağlantısı mümkün olmayan olaylar; ilintisiz olaylar.*

bağdaşmazlık, -ğı [bağda-ş-maz-lık] *is.* **1.** Uyuşmazlık. **2.** Geçimsizlik. **3.** Tutarsızlık. **4.** İlintisizlik. **5.** *mat.* Çözümü olmayan bir denklem sisteminin taşıdığı özellik.

bağdaştırıcı, [bağda-ş-tır-ıcı] *is.* Bağdaşma ve uzlaşma sağlayan; uzlaştırıcı.

bağdaştırma, [bağda-ş-tır-ma] *is.* Bağdaştırmak eylemi.

bağdaştırmacılık, -ğı [bağda-ş-tır-ma-cı-lık] *is. fel.* Birbiri ile uzlaşmaz gibi görünen iki ve daha çok kuramı veya görüşü birbiri ile kaynaştırmak amacını güden felsefe akımı.

bağdaştırmak, [bağda-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Anlaşma ve uzlaşma sağlamak; uzlaştırmak. **2.** Uyumlu bir bağlantı kurmak; uyuşturmak. **3.** *gnşl.* Uygun görmek, uygun bulmak.

Bağdat, [Far. bagdāt / baġdān *(Tanrı'nın hediyesi)* بغداد] *öz. is.* Irak'ın başkenti. 🗗 **Bağdat gülü,** *Kadirî tarikatı şeyhlerinin başlarına giydikleri tacın üstüne dikilen iç içe on sekize bölünmüş daireden meydana gelen parça.*|| **Bağdat harap,** *Karnın aç, mide boş.*|| **Bağdat mamur,** *1. Karnın tok, mide dolu. 2. Şarap kadehi dolu.*|| **Bağdat'ı tamir etmek,** *Yemek yemek, karın doyurmak.*

bağı, [*eT.* bak-ı > bağ-ı] *is.* Büyü; efsun; sihir.

bağıcı, [bak-ı-cı > bağ-ı-cı] *is.* **1.** Büyücü; efsuncu. **2.** Falcı. **3.** Bağlayıcı. **4.** Baştan çıkaran; kandıran; yoldan saptıran.

bağıç, [bağ-ıç] *is.* **1.** Çadır ipleri. **2.** Bir şeyi bağlamaya yarayan ip vb. şeylerin tümü.

bağık, -ğı [bağ-ık] *{ağız} is.* **1.** Ham meyve; tadı buruk yemiş. **2.** Yabani meyve. [DS]

bağıl[1], [bağ *(yans.)* > bağ-ıl] *is. {ağız}* **1.** (Su için) şarıltı, çağlama bildiren gövde. **2.** *is.* Hayvanların sütlerinin sağım gecikmesinden dolayı akması. [DS] 🗗 **bağıl bağıl,** *{ağız} Şarıl şarıl; çağıl çağıl.* [DS]|| **bağıl bağıl aktarmak,** *{ağız} Çok kusmak.* [DS]

bağıl[2], [bağ-ıl] *sf.* Varlığı veya durumu bir başka şeye bağlı olan; görece; göreli; izafî *(1944).* 🗗 **bağıl değer,** *mat. 1. Bir rakamın önüne (+) veya (-) işaretlerinden birinin yazılması halinde aldığı değer. 2. Rakamın bulunduğu basamağa göre aldığı değer.*|| **bağıl nem,** *biy. Bir metre küp hava içinde bulunan su buharı miktarının, aynı sıcaklıkta havanın doymuş haldeki su buharı miktarına oranı.*|| **bağıl yoğunluk,** *fiz. Bir maddenin yoğunluğunun birim kabul edilen bir başka maddenin yoğunluğuna oranı.*

bağılcı, [bağ-ıl-cı] *is.* ve *sf.* Bir taneciğin, boşlukta ışık hızına yaklaştığı zamanki hızı ve bu anda hareketsiz olduğu zamankinden daha fazla olan kütlesi.

bağıldak, -ğı [*eT.* bağ-ır-da-k > bağıldak] *is.* **1.** Bebeklerin beşikten düşmemeleri için üzerlerine sarılan geniş bez kuşaklar; beşik bağı. **2.** Kadınların âdet zamanlarında kullandıkları bağ.

bağıllık, -ğı [bağ-ıl-lık] *is.* **1.** Bir kimsenin veya nesnenin bağıl olma hali. **2.** Bağıl olanın taşıdığı nitelik; izafiyet, görelik, görecelik, rölativite.

bağım[1], [bağ-ım] *is.* **1.** Bir şeyin veya bir nesnenin etkisi ve gücü altında bulunma hali; tâbiiyet. **2.** *{ağız}* Büyü. [DS]

bağım[2], [bağ *(yans.)* > bağ-ım] *is.* Bağırmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bağım bağım bağırmak,** *{ağız} Bas bas bağırmak.* [DS]

bağımlama, [bağ-ım-la-ma] *is.* Bağımlı kılına.

bağımlamak, [bağ-ım-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* Bağımlı hale getirmek; tâbi kılmak.

bağımlaşım, [bağ-ım-la-ş-ım] *is.* Karşılıklı olara birbirine bağlı ve etkileyici olma durumu.

bağımlaşma, [bağ-ım-la-ş-ma] *is.* **1.** Karşılıklı olarak birbirine bağımlı olma. **2.** Doğal olaylar arasındaki düzenli bağlantı. **3.** Devletler hukuku açısından devletler arasındaki karşılıklı bağlantılar. **4.** Ortak çıkarları olan devletler arasında önceden yapılmış siyasî düzenleme.

bağımlı, [bağ-ım-lı] *sf.* **1.** Başka bir şeye bağlı olan; tâbi, *(1944).* **2.** Etki altında olma. **3.** Herhangi bir siyasi ve ideolojik düşünceye itirazsız uyan. **4.** *is. gnşl.* Aşırı ölçüde alışkanlık edinen. *Alkol bağımlısı.* ◻ **bağımlı sıra cümle,** *Anlam bakımından birbirine bağlı ve özne, yüklem, tümleç gibi ögeleri ortak olan cümleler.*

bağımlılık, -ğı [bağ-ım-lı-lık] *is.* Bağımlı olma durumu; tâbiiyet.

bağımsız, [bağ-ım-sız] *sf.* **1.** Davranış, tutum ve fikir bakımından başka birisine bağlı olmayan; hür; özgür; müstakil. **2.** Herhangi bir siyasi ve ideolojik düşünce veya gruba girmeyen, hiçbir baskıya gelemeyen, dilediği gibi düşünen; kendi başına davranabilen; yansız. **3.** Resmî kayıtlara ve kurallara uymak istemeyen. **4.** Herhangi bir şeyle ilişiği ve bağlantısı olmayan. ◻ **bağımsız milletvekili,** *siy. Herhangi bir partiye girmeden kendi başına seçilen veya bir partiden seçilmesine rağmen istifa ile ayrılan ve bir gruba katılmayan milletvekili.*|| **bağımsız sıralı cümle,** *dbl. Özneleri, tümleçleri ve yüklemleri ayrı olmakla birlikte anlamca ilgi bulunan, aralarına virgül, noktalı virgül veya bağlaç konulmuş cümleler.*

bağımsızlaşma, [bağ-ım-sız-la-ş-ma] *is.* Bağımsızlaşmak işi.

bağımsızlaşmak, [bağım-sız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Bağımsız duruma gelmek; bağımlı olmaktan kurtulmak.

bağımsızlaştırma, [bağım-sız-la-ş-tır-ma] *is.* Bağımsızlaştırmak işi.

bağımsızlaştırmak, [bağım-sız-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bağımlı olmaktan çıkarmak. **2.** Sömürge ya da yarı bağımlı bir ülkeyi bağımsız hale getirmek; bağımsızlığını kazandırmak.

bağımsızlık, -ğı [bağım-sız-lık] *is.* **1.** Maddî ve manevi yönlerden hiçbir kimseye bağlı olmamak; özgürlük, hürriyet. **2.** Bir ülkenin kendi sınırları içinde başka bir ülkeye bağlı olmadan kendi egemenliğini elinde bulundurması; istiklal. **3.** Baskıya gelemeyen kişinin karakteri. **4.** Başka bir gruba ve siyasi, ideolojik görüşlere katılmadan kendine özgü davranma; yansızlık.

bağın, [bağ-ın] *is. inş.* **1.** Temel veya kanal hafriyatı yapıldığı zaman yandaki toprakların göçmemesi için konulan ağaç destek. **2.** Ev onarımı sırasında duvarların yıkılmaması için dikine uzatılmış kalaslar arasına yatay sıkıştırılmış dayak.

bağındaş, [bağ-ın-daş] *is. dbl.* Bir cümlenin iki ögesi arasındaki bağıntıyı belirten kelime; bağlaç.

bağıntı, [bağ-ıntı] *is.* **1.** Bir nesne veya olayı bir başkası ile ilgili kılan bağlantı; münasebet; ilişki, *(1942).* **2.** İş ve dostluk bağlantıları. **3.** Düzenli kara, hava ve deniz yolu bağlantıları; irtibat. **4.** *biy.* Aynı ortamdaki canlıların veya aynı canlı üzerindeki farklı ögelerin birbirleri üzerine olan etkilerinin bütünü. **5.** *dbl.* Bir cümledeki kelime ve kelime gruplarının birbiri ile olan ilişkileri. ◻ **bağıntı fonksiyonları,** *biy. Canlı varlığın dış ortam ile ilişkisini sağlayan hareket, duyu, ses, ısı, ışık gibi etkilerin tümü.*

bağıntıcı, [bağ-ıntı-cı] *is.* Bağıntıcılık taraftarı olan; bu görüşü savunan felsefeci.

bağıntıcılık, -ğı [bağ-ıntı-cı-lık] *is. fel.* Bilginin gerçekliğini ve değerini başka bilgilere göre, bağlantılı olarak ifade eden felsefî görüş; görelilik.

bağıntılı, [bağ-ıntı-lı] *sf.* **1.** Başka bir şey ile ilgisi olan, ona bağlı olan; bağlı. **2.** Bağımsız davranamayan; bağlantılı. **3.** Bir şeye zorunlu olarak çok sıkı bağlı olan. **4.** Mutlak olmayan. **5.** *gnşl.* Sınırlı. **6.** *fel.* Sınırlı veya göreli bilgi. **7.** *fel.* Öznenin bir durumuna bağlı olan; öznel.

bağıntılılık, -ğı [bağ-ıntı-lı-lık] *is.* **1.** Başka bir şeye göre olma durumu; izafiyet, görelilik, rölativite. **2.** Bağlantılı olma durumu; bağlantılılık.

bağır[1], [bayır] *{ağız} is.* Bayır; yamaç. [DS]

bağır[2]**, -ğrı** [*eT.* bağır *(karın, karaciğer)* بغر / باغر] *is.* **1.** Göğüs; sine. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eAT}* Kalp; yürek. **3.** *{eAT}* Akciğer. **4.** *{eAT}* Karaciğer. **5.** Dağın orta yeri. **6.** *mecaz* Sevgili. **7.** *mecaz.* (Bir yer için) ortası; göbeği; içi; derinliği. *"Anadolu'nun bağrından gelen yiğit."* **8.** Sevgi, üzüntü, endişe gibi özel duygularla inanç ve vicdan gibi yüksek değerlerin hissedildiği manevi derinlik. ◻ **bağır basmak,** *{eAT} Saygı göstermek, selam vermek için elini bağrına götürmek.*|| **bağır geçmek,** *{ağız} Uyuklamak.* [DS]|| **bağır içliği,** *{ağız} Yelek; mintan.* [DS]|| **bağır iğnesi,** *{ağız} Çengelli iğne.* [DS]|| **bağır köpen,** *{ağız} Beşikte bebek üzerine örtülen örtü.* [DS]|| **bağır yeleği,** *1. Eskiden savaşçıların zırh altına giydikleri köseleden yapılma kolsuz yelek. 2. Sadece göğsü örtmek için giyilen kısa yelek. 3. {ağız} Avcı yeleği.* [DS]|| **bağra basmak,** *Sevgi ile kucaklamak.*|| **bağra taş basmak,** *Aşırı dayanıklılık göstermek; tahammül göstermek.*|| **bağrı açık,** *Perişan.*|| **bağrı bağdaşık,** *{ağız} Gönülden bağlı; aynı düşüncede olan; arkadaş canlısı; göbeği bir kesik.* [DS]|| **bağrı bağdaş olmak,** *{ağız} Duyguları, düşünceleri bir olmak.* [DS]|| **bağrı başlı,** *{eAT} Gönlü yaralı; derin üzüntülü; yaslı.*|| **bağrı başlu,** *{eAT}* → bağrı başlı.|| **bağrı bitişik,** *{ağız} Gönülden bağlı; aynı düşüncede olan; arkadaş canlısı; göbeği bir kesik.* [DS]|| **bağrı bütün,** *{ağız} 1. Merhametsiz. 2. Acıya, kedere dayanıklı; geniş yürekli.* [DS]|| **bağrı çıkmak,** *{eAT} Canı çıkmak; ölmek.*|| **bağrı çökük,** *Göğüs kafesi içeri doğru çökmüş olan.*|| **bağrı geçik,** *{ağız} (İnsan ve hayvan için) karnı içine çekik.* [DS]|| **bağrı geçmek,** *{ağız} 1. Uyuklamak; içi geçmek. 2. Zamanında evlenememek; evde kalmak.* [DS]|| **bağrı göçük,** *1. Zayıf ve*

çelimsiz yapılı. 2. Göğüs kafesi ve karnı içeri doğru çökmüş olan.|| **bağrı hun olmak,** *{OsT} Çok acınacak bir durumda bulunmak; çok acımak.*|| **bağrı kalkmak,** *{ağız} 1. Heyecanlanmak. 2. Kederlenmek; içlenmek. 3. Kıvanmak; göğsü kabarmak. 4. Adam olmak; olgunlaşmak. 5. Zenginleşmek.* [DS]|| **bağrı kara,** *1. Çok kahır çekmiş. 2. Yaslı; kederli.*|| **bağrı katı,** *{eAT} Merhametsiz, acıması olmayan; zalim.*|| **bağrı kül olmak,** *Çok üzüntü ve keder duymak; içi yanmak, dertlenmek.*|| **bağrına basmak,** *1. Sevgi ve içtenlik duyarak kucaklamak. 2. mecaz. Severek korumak, gözetmek; yardımcı olmak. 3. Kabul etmek.*|| **bağrına işlemek,** *Çek etkili olmak; tesir etmek.*|| **bağrına taş basmak,** *Sıkıntıya şikâyetlenmeden katlanmak; kendini zorlayarak büyük bir acıyı unutmaya çalışmak.*|| **bağrından kopmak,** *İçinden çıkmak; ortasından meydana gelmek.*|| **bağrını baş eylemek,** *{eAT} Yüreğini yaralamak.*|| **bağrını delmek,** *1. Çok üzmek; acı vermek. 2. İçine işlemek; çok dokunmak.*|| **bağrını doğramak,** *Acı ve sıkıntı vermek.*|| **bağrını ezmek,** *{eAT} Yüreğini yaralamak.*|| **bağrını hun etmek,** *Çok acı çektirmek; eziyet etmek.*|| **bağrını kan etmek,** *Çok kötü duruma sokmak; perişan etmek; üzmek.*|| **bağrının yağı erimek,** *Acıklı olmak.*|| **bağrını yerden kaldırmak,** *{ağız} Yardım etmek.* [DS]|| **bağrı pişmek,** *{ağız} Istırap çekmek; içi yanmak.* [DS]|| **bağrı sarsılmak,** *Çok üzülmek.*|| **bağrı taş,** *Tevekkül eden.*|| **bağrı taşlı,** *{ağız} Çok dert çekmiş.* [DS]|| **bağrı**(nın) **yağın**(ı) **eritmek,** *{eAT} Korku ile karışık üzüntü içinde bırakmak.*|| **bağrı yanık,** *1. Çok eziyet çekmiş. 2. Dertli; perişan.*|| **bağrı yanmak,** *Derin acı duymak; içi yanmak.*|| **bağrı yırtık,** *{ağız} Cömert.* [DS]|| **bağrı yufka,** *Çok çabuk merhamete gelen; yufka yürekli; merhametli.*|| **bağrı yuka,** *{ağız} Bağrı yufka; merhametli.* [DS]

bağırdak, -ğı [*eT.* bağır-da-k / bağır-dak / بغرداق / باغرداق / بغردق] *is.* **1.** Bebeklerin beşikten veya salıncaktan düşmemesi için üzerlerine sarılan enli kuşak. **2.** Kundaklanan bebeğin üstünün açılmaması için kundağın üzerinden dolaştırılan enli şerit. **3.** Bebeklerin altlarındaki ıslaklığı emmesi için konulan bez. **4.** Kadınların âdet zamanı kullandıkları bağ. **5.** *{ağız}* Küçük çocukların göğüslerine sarılan kuşak. [DS] **6.** *{ağız}* Çocuk kundağı. [DS] **7.** *{ağız}* Çocukları beşiğe bağlamakta kullanılan yuvarlak tahta. [DS] **8.** *{ağız}* Harman aktarma sırasında altta kalan diri saplar. [DS]

bağırdanlık, -ğı [bağır-dan-lık] *{ağız} is.* Yörük kadınlarının giyim eşyalarından bağır yeleği. [DS]

bağırgan[1], [ba *(yans)* > ba-ğır-gan] *sf.* **1.** Çok bağıran; bağırmayı alışkanlık haline getirmiş olan. **2.** Ses tellerindeki dengesizlik yüzünden çok yüksek sesle konuşmak zorunda kalan. **3.** *{ağız}* Bağırtlak. [DS]

bağırgan[2], [bağır-gan] *{ağız} is.* Tarla sarmaşığı. [DS]

bağırış, [ba-ğır-ış] *is.* **1.** Bağırmak işi. **2.** Bağırma hâli ve biçimi. ◻ **bağırış çağırış,** *1. Gürültü. 2. Gürültü çıkararak.*

bağırma, [bağır-ma] *is.* Bağırmak işi.

bağırmak, [*eT.* ba *(yans.)* > ba-ḳır-mak > ba-ğır-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Korku, öfke ve heyecan gibi duygularını yüksek sesle belirtmek; haykırmak. **2.** Sesini yükseltmek. **3.** Kusurundan dolayı birine yüksek sesle çıkışmak. **4.** *mecaz.* Ortalıkta apaçık görünür durumda olmak. **5.** *{ağız}* Ağlamak. [DS] ◻ **bağıra bağıra,** *Yüksek sesle, heyecanlı bir şekilde gürültü ederek; bağırarak.*|| **bağıra çağıra,** *Yüksek sesle, heyecanlı bir şekilde gürültü ederek; bağırarak.*|| **bağırıp çağırmak,** *1. Yüksek sesle konuşmak; gürültü etmek; yaygara koparmak. 2. Azarlamak. 3. Düşünüp taşınmadan, ağzına geldiği gibi söylenmek.*

bağırsak, -ğı [*eT.* baġar-suk / baġır-suk > bağırsak] *is. anat.* Sindirim sisteminde mideden sonra gelen ve besinlerin kana karışmasını, artıkların dışarı atılmasını sağlayan organ. ◻ **bağırsak askısı,** *biy. İnce bağırsakları karnın orta kısmına bağlayan ve karın zarının bir bölümünü oluşturan lifli bağlar.*|| **bağırsak boşluğu,** *biy. Bağırsak içindeki boşluk; sindirim kanalı boşluğu.*|| **bağırsak düğümlenmesi,** *tıp. Bağırsaklardan bir bölümünün bağırsak askısı çevresinde besin geçişini engelleyecek biçimde boğulması.*|| **bağırsak düşüklüğü,** *tıp. Hamilelik veya aşırı zayıflama yüzünden taşıyıcı bağın gevşemesi ile enine kalın bağırsağın aşağı sarkması.*|| **bağırsak gazı,** *Yemekte yutulan veya besinlerin sindirimi sırasında çıkan, karında şişkinlik yaparak rahatsızlık verici gaz.*|| **bağırsak ingini,** *tıp. Çoğunlukla ishal ile birlikte olan ağrılı bağırsak rahatsızlığı.*|| **bağırsak kazıntısı,** *Kalın bağırsaktaki iltihaplar yüzünden dışkı ile birlikte çıkan sümüksü madde.*|| **bağırsak sıyırması** (sıyrındısı), *{eAT} Bağırsak sancısı.*|| **bağırsak solucanı,** *zool. 1. İnsanların bağırsaklarında asalak yaşayan 25 cm. kadar boyundaki yuvarlak solucan; askarit, (Ascaris lumbricoides). 2. Hayvanların sindirim organlarında ve karaciğerlerinde yaşayan her türlü şerit, iplik solucan ve sülüklerin genel adı.*|| **bağırsak tıkanması,** *tıp. Bağırsak felci, yapışma veya düğümlenme gibi sebeplerle bağırsaktaki besin akışının durması.*

bağırsuk, -ğu [bağır-şūk بغرصوق] *is.* Bağırsak.

bağırtgan, [bağır-t-gan] *{ağız} sf.* **1.** Bağırtkan. **2.** (Çocuk için) çok ağlayan; yaygaracı. [DS]

bağırtı, [bağır-tı] *is.* Bağırma sesi; haykırış.

bağırtkan, [bağır-t-kan] *sf.* **1.** Bağırıp çağırmayı alışkanlık edinmiş olan. **2.** *{ağız}* Geveze; yaygaracı; gürültücü. [DS] **3.** *{ağız}* Çok ağlayan. [DS] **4.** *{ağız} is.* Çok ağlayan çocuk. [DS]

bağırtlak[1], [ba *(yans.)* > ba-ğır-mak > bağır-la-k > bağır(t)-lak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze; yaygaracı; çok bağıran; gürültücü. **2.** Asabî; titiz; sert. **3.** (Çocuk için) çok ağlayan. **4.** (Hayvan için) çok bağıran. **5.** *is.* Ağustos böceği. **6.** *mecaz.* Taşlık arazi. [DS] 🗗 **bağırtlak göz,** *{ağız} Patlak göz.* [DS]

bağırtlak[2], **-ğı** [bağır-t-la-k] *is.* Kadınların göğüslerini kapamakta kullandıkları göğüslük.

bağırtlak[3], **-ğı** [ba *(yans.)* > *eT.* baġ-ır-lak > bağır-tlak بغرتلق] *is. zool.* **1.** Küçük yapılı, erkeğinin başı koyu kahverengi, kanatları gri-mavi alalı, geniş beyaz kaşlı bir yaban ördeği; yaz bağırtlağı, *(Anas querquedula).* **2.** Erkeğinin başı kızıl kahverengi ve iki yanında parlak yeşil şeritler bulunan Avrupa'nın en küçük yapılı yaban ördeği; kış bağırtlağı, *(Anas crecca).* **3.** Ayakları üç parmaklı ve tüylü, kuyruğu ve kanatları ince uzun, steplerde sürü halinde göç ederek yaşayan balçık renginde siyah benekli bir kuş; kılkuyruk; *(Syrrhaptes paradoxus). {eAT} (aym)*

bağırtma, [bağır-t-ma] *is.* Bağırtmak işi.

bağırtmak, [bağır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin bağırmasını sağlamak. **2.** Birinin canını yakarak veya kızdırarak bağırmasına yol açmak. **3.** Bir haberi veya ilanı duyurmak için bir başkasına yüksek sesle söyletmek; tellala vermek.

bağırya, [Yun. pagoúria] *{ağız} is.* Pavurya; çağanoz.

bağırza, [? bağırza] *{ağız} sf.* Kızılımsı. [DS]

bağıstan, [Far. bāġ-istān باغستان] *(ba:ğısta:n) {OsT} is.* **1.** Bahçe yapmaya elverişli yer. **2.** Bağlık; bahçelik.

bağış[1], [*eT.* bağ-ış] *is.* **1.** Ek yeri. **2.** *{ağız}* Boğum. [DS]

bağış[2], [Far. baḫş-kerden => bağış] *is.* **1.** Af. **2.** Bağışlamak eylemi ve biçimi. **3.** Sahip olduğu bir malı bir kişiye veya insanların yararlanabileceği bir yere karşılıksız olarak vermek. **4.** Bu şekilde verilen, bağışlanan şey; teberru, hibe. **5.** Üstün ve yaratıcı bir güce sahip olan Allah'ın insanlara verdiği şeyler; lütuf, ihsan. **6.** Büyüklerin küçüklere verdiği armağanlar. 🗗 **bağışta bulunmak,** *Bir hayır kurumuna veya yardıma muhtaç birine karşılıksız olarak mal, para vb. vermek.*

bağış[3], [? bağış] *{ağız} is.* Bahçeleri sulama sırası. [DS]

bağışçı, [bağış-çı] *is.* Bağış yapan kimse.

bağışık, -ğı, [bağış-ık] *sf.* **1.** Bağışlanmış. **2.** Sorumluluğun dışında kalan; muaf, *(1935).* **3.** *tıp.* Aşı, serum gibi sağlık tedbirleri ile vücudu mikroplara karşı direnç kazanmış olan. **4.** *is. biy.* Bir canlının, dolaşım sisteminde, antijene karşı olan antikorları ya da T lenfositleri taşıması sonucu mikrop bulaşmasına dayanıklı olması; immün.

bağışıklama, [bağışık-la-ma] *is.* Bir canlıyı bazı hastalık mikroplarına ve özellikle virüslere karşı yapay yollardan dirençli hâle getirme.

bağışıklamak, [bağışık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bağışık kılmak, bağışıklık kazandırmak.

bağışıklık, -ğı [bağışık-lık] *is.* **1.** Sorumluluk dışında kalma durumu; muafiyet. **2.** Canlının hastalık yapıcı etkenlere karşı dirençli olma hâli; muafiyet; immünite. 🗗 **bağışıklık bilimi,** *tıp. Bağışıklığın ortaya çıkma şartlarını, gelişimini ve alınması gereken önlemleri, uygulanacak tedavi yollarını araştıran bilim dalı; immünoloji.*‖ **bağışıklık cevabı,** *biy. Vücudun antijenlere karşı makrofaj, lenfosit, granüllü lökosit, trombosit, mast hücresi, endotelyum ve fibroblastlar tarafından korunması.*‖ **bağışıklık kazanmak,** *tıp. Bazı hastalıklara karşı vücudun direnç kazanması; muafiyet kesbetmek.*‖ **bağışıklık mektubu,** *siy. Orta çağ Avrupa'sında toprak kölelerine para karşılığında verilen yazılı balge.*‖ **bağışıklık serumu,** *tıp. Belirli hastalık mikrobuna karşı bağışıklığı olan hayvan vücudundan alınan kan serumu.*

bağışlama, [bağış-la-ma] *is.* **1.** Bağışlamak eylemi ve işi. **2.** Bir kişinin kendi elinde bulunan malını bir başkasına veya kuruma karşılıksız olarak vermesi işlemi; hibe etme, teberru etme. **3.** Kusurun gerektirdiği cezayı uygulamama; affetme. **4.** *{ağız} folk.* Gelin, oğlan evine geldiğinde kayınvalide ve kayınpederin geline verdiği hayvan veya arazi gibi hediyeler. [DS] **5.** *{ağız}* Sünnet çocuğuna anne ve babası tarafından verilen hediye. [DS] **6.** *{ağız}* El öpme karşılığı olarak verilen mal, arazi. [DS]

bağışlamak, [Far. baḫş-kerden => bağış-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yardım amacıyla kendi elinde bulunan malını bir başkasına veya kuruma karşılıksız olarak vermek; teberru etmek; hibe etmek. **2.** Ceza verme yetkisinde iken bir kişiyi kusur veya suçundan dolayı cezalandırmamak; affetmek; mazur görmek. **3.** Bir kişinin üzerinde bulunan görevi ve sorumluluğu kaldırmak. **4.** Alacağından vazgeçmek. **5.** Lütfen bildirmek. *Adını bağışlar mısın?* 🗗 **bağışla,** *"Affedersiniz, kusura bakmayın!" anlamında özür dileme sözü.*‖ **bağışlayın ama,** *"Sizi kırmak istemiyorum fakat yine de söylemem gerekiyor." anlamında itiraz sözü.*

bağışlanma, [bağış-la-n-ma] *is.* Bağışlanmak işi.

bağışlanmak, [bağış-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Karşılıksız verilmek; hibe edilmek. **2.** Cezalandırılmamak; affedilmek, hoşgörü ile karşılanmak, mazur görülmek.

bağışlatma, [bağış-la-t-ma] *is.* Bağışlatmak işi.

bağışlatmak, [bağış-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin bağışlamasını sağlamak; affettirmek.

bağışlayıcı, [bağış-la-y-ıcı] *sf.* **1.** Kusurları görmezden gelen, affeden (kimse). **2.** Merhamet sahibi. **3.** Günahları affeden, bağışlayan anlamında Allah'ın sıfatı; Gafûr, Gâfir, Rahîm.

bağışlayış, [bağış-la-y-ış] *is.* Bağışlama işi ve biçimi.

bağıt, [bağ-ıt] *is. huk.* **1.** Tarafların karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanlarıyla belirli bir konuda anlaşmaları; akit, sözleşme; mukavele; kontrat. **2.** *{ağız}* Ferman; emir. [DS]

bağıtçı, [bağıt-çı] *is. huk.* Aralarında anlaşarak sözleşme yapan taraflardan her biri; âkit.

bağıtlanma, [bağıt-la-n-ma] *is.* Bağıtlanmak işi.

bağıtlanmak, [bağıt-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Sözleşme ile sonuçlanmak; akde bağlanmak.

bağıtlaşma, [bağıt-la-ş-ma] *is.* Bağıtlaşmak işi.

bağıtlaşmak, [bağıt-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Karşılıklı anlaşarak sözleşme yapmak.

bağıtlı, [bağ-ıt-lı] *is.* **1.** Aralarında sözleşme yaparak yükümlülük altına girmiş olanlardan her biri; âkit. **2.** Uluslararası anlaşmalarda yetkili olarak imza atan kişiler. **3.** *sf.* Bağıt altına alınmış, bağıt konusu olan. **4.** Para ödeyerek alındı karşılığında verilen mektup, paket vb. şeyler; taahhütlü.

bağı, [Far. bāğī باغی] *(ba:ği:) {OsT} sf.* Aynı bahçede yetişen.

bağkesen, [bağ+kesen] *is. zool.* Kınkanatlılardan yavrularını beslemek için bağ filizlerini ve körpe ekinleri keserek zarar veren uzun kafalı, siyah, yuvarlak bir böcek; makaslı böcek, *(Lethrus apterus).*

bağla[1], [bağ-la] *{ağız} is.* **1.** Değirmen çarkını durdurmaya yarayan kalas parçası. **2.** Su bendini kapamaya yarayan tahta parçası veya tıkaç. **3.** Dere ve çay sularının seviyesini yükseltmek için yapılan bent. **4.** Ufak göl. [DS]

bağla[2], [bakla > bağla] *{ağız} is.* **1.** Ekin içinde bulunan burçak ya da mercimek cinsi yabancı otlara verilen ad. **2.** Baklaya benzeyen ve pişirilip yenilebilen bir tür bitki. **3.** Fasulye. [DS]

bağlaç, -cı [bağ-la-ç] *is.* **1.** Raptiye, *(1935).* **2.** *dbl.* Cümleleri veya cümlede eş görevli kelime ve kelime gruplarını birbirine bağlayan kelime; bağlama edatı, *(1944).* **bağlaç grubu,** *dbl. Bağlaç ile birbirine bağlanmış aynı nitelikte iki ve daha çok kelimeden oluşan öbek; bağlaç öbeği.*

bağlaçlı, [bağ-la-ç-lı] *sf. dbl.* Bağlacı olan. **bağlaçlı tamlama,** *dbl. İsimleri ve sıfatları arasına bağlaç almış bulunan isim veya sıfat tamlaması.*|| **bağlaçlı yan cümle,** *dbl. Birleşik cümlelerden* ***ki*** *bağlacıyla bağlanmış olan yan cümle.*

bağlağı, [bağ-lağı] *is.* Bir nehir veya ırmağın suyunu biriktirip tarlalara vermek için yapılan set.

bağlak, -ğı [bağ-la-k] *is.* **1.** *tiy.* Bir eserin sonuç bölümü; epilog; bağlanış. **2.** *{ağız}* Av hayvanlarını geçit yeri. [DS] **3.** *{ağız}* Ormanlık ve kayalık arazideki geçitler. [DS] **4.** *{ağız}* Tarla kenarlarına çekilen harçsız duvar. [DS] **5.** *{ağız}* Ana suya kavuşan derecikler. [DS] **6.** *{ağız}* Desenli basmalardan yapılan başörtüsü; yemeni. [DS]

bağlalmak, [bağ-la-l-mak بغللمق] *{eAT} dönşl.f. [-ur]* **1.** Bağlanmak. **2.** Ara bulmak.

bağlam, [bağ-la-m] *is.* **1.** Aynı cins olan şeyleri bir araya getirip bağlamak suretiyle meydana getirilmiş yığın; demet; deste; tutam, *(1944).* **2.** *ed.* Manzum eserlerdeki dörtlüklerin, kıt'aların her biri; bent. **3.** Bir olayda birbiriyle eş zaman ve durumda var olan ilişkiler örgüsü; çerçeve. **4.** Bir ifadenin anlamını pekiştiren veya açıklık kazandıran metnin bütünü; kontekst, *(1972).* **5.** *dbl.* Bir ifade içinde herhangi bir dil ögesinden önce ve sonra gelen ve o birimin anlamını belirleyen bilgilerin tümü; kontekst.

bağlama, [bağ-la-ma] *is.* **1.** Bağlamak işi. **2.** Türkülerde tekrarlanan mısralar; kavuştak. **3.** Yazılı eserlerde bir kesinti ile ayrılmış bölüme yapılan eklenti. **4.** Köylerde bahçeye hayvan bağlamak veya tarım araçlarını koymak için yapılan ek bina; ahır. **5.** Anadolu'da kullanılan uzun kollu şişkin gövdeli, tezene adı verilen mızrapla çalınan, cura ve meydan sazı arası, orta büyüklükte bir telli çalgı. **6.** *{ağız}* Potin; yemeni. [DS] **7.** *{ağız}* Akarsuyun yatağını yükseltmek, suyunu biriktirmek ya da başka yöne çevirmek için yapılan bent. [DS] **8.** *{ağız}* Yönünü değiştirme; başka yöne yöneltme. [DS] **9.** *{ağız}* Bir erkeği, eşi ile cinsel ilişkide bulunmasını önlemek amacıyla yapılan büyü; iktidarsız kılma. [DS] **10.** *{ağız}* Evli bir kimsenin eşinden başka birine sevdalanmasını sağlamak için büyü yapma. [DS] **11.** *{ağız}* Kağnıda iki oku mazı üzerine tespit eden ve enine konulan ağaç. [DS] **12.** *{ağız}* Renkli basmadan yapılan baş örtüsü; yemeni. [DS] **13.** *{ağız}* Köylü kadınların işte giydikleri şalvar. [DS] **14.** *{ağız}* İp; kendir. [DS] **15.** *{ağız}* Köylünün evinden başka, köy dışında tarlada yaptığı, içinde bazı hayvanları, çift aletlerini sakladığı yer. [DS] **bağlama düzeni,** *{ağız} müz. Sazın akortlarından biri.* [DS]|| **bağlama edatı,** *dbl. Söz içinde kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan veya aralarında ilgi kuran, tek başına belli bir anlamı olmayan kelimeler.*|| **bağlama zarf fiili,** *dbl. Kendisinden sonra gelen fiile zaman, kip ve kişi bakımından uyan çoğunlukla* ***ve*** *bağlacı yerine kullanılan zarf fiil. "Erken* ***yatıp*** *erken kalkmalı."*

bağlamacı, [bağlama-cı] *is.* **1.** Bağlama adı verilen müzik aletini yapan ve satan kimse. **2.** Bu aleti çalan kişi.

bağlamak, [bağ-la-mak باغلامق / باغلامق] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İp veya tel benzeri bir şeyi etrafında dolayıp düğüm yaparak tutturmak. **2.** Yara ve ağrıyan yere ilaç koyup üzerini sarmak. **3.** Birkaç şeyi bir araya getirerek birbirine tutturmak. **4.** Boyun bağı, ayakkabı, uçkur gibi şeyleri düğüm yapmak. **5.** Eşyaları toplayıp denk yapmak; paketlemek; bohçalamak; yükünü sarmak. **6.** Kaymak, kabuk,

kireç vb. oluşmak. **7.** Üzerine takmak; kuşanmak. **8.** Birbiri ile birleştirmek. **9.** Bağlantı kurmak; ilgisini sağlamak. **10.** Bitirmek; tamamlamak. **11.** *mecaz.* Sevmek; gönül ilişkisi kurmayı sağlamak. **12.** *{eAT}* Kapamak. *Ben yârimden ayrı düştüm / Sen yolumu bağlar mısın?* Yunus Emre **13.** *{eAT}* Durdurmak; engel olmak; alıkoymak; men etmek. **14.** Ayırmak, hasretmek, *{eAT} (aynı).* **15.** Anlaşma ile bitirmek; anlaşmak. **16.** *{ağız}* Akan suyun önüne set yapmak. [DS] **17.** *{ağız}* Bir akışı istenilen tarafa çevirmek. [DS] **18.** *{ağız}* Büyülemek; aldatmak. [DS] **19.** *{ağız}* Erkeği büyüleyerek cinsel ilişkiye giremeyecek duruma getirmek. [DS] **20.** *{ağız}* Kısmetine engel olmak. [DS] **21.** *{eAT}* Sarmak. **22.** *{eAT}* Oluşturmak; meydana getirmek; hasıl etmek.

bağlamalık, [bağ-la-ma-lık] *is.* **1.** Bağlamaya yarayan şey. **2.** Bağlama yapmaya elverişli. **3.** *{ağız} sf.* Bağlamayı gerektirecek biçimde azıtmış. [DS]

bağlamalu, [bağla-malu باغلمالو / باغلامالو] *{OsT} sf.* Bağlanması gerekli; zincirlik.

bağlan, [bak-lan > bağ-lan] *is. zool.* → baklan.

bağlanım, [bağ-la-n-ım] *is.* **1.** Bağlanmak eylemi veya bağlanma sürecinin sonucu. **2.** Taraf tutma.

bağlanış, [bağ-la-n-ış] *is.* **1.** Bağlanma tarzı, bağlanma şekli. **2.** *ed.* Edebî eserin sonucu.

bağlanma, [bağ-la-n-ma] *is.* **1.** Bağlanmak işi. **2.** Tutturulma; düğümlenme.

bağlanmak, [bağ-la-n-mak باغلانمق] *edil f. [-ır]* **1.** Bağlamak eylemi yapılmak. **2.** Birbirine iliştirilmek, düğümlenmek. **3.** Sona erdirilmiş olmak; bitirilmek. **4.** Belirli bir yere veya kişiye ayrılmış bulunmak; tahsis edilmek. **5.** *dönşl.* Sözleşme veya söz verme ile taahhüt altına girmek. **6.** *{eAT}* Kapanmak. **7.** *mecaz.* Beklenilen, umulan elde edilemez olmak. **8.** Yalnızca bir işle uğraşmak zorunda kalmak; ayrılamamak. **9.** Sevmek; ilgi duymak. **10.** *{ağız}* Alay etmek; takılmak. [DS] **11.** *{ağız}* (Erkek için) cinsel ilişkide iktidarsız olmak. [DS] **12.** *{eAT}* Sarınmak; kuşanmak. **13.** Katılaşmak; donmak. **14.** *{eAT}* Şekil verilmek; sonuçlandırılmak.

bağlanmamış, [bağ-la-n-ma-mış] *is.* Henüz bağlantısı yapılmamış durumda olan.

bağlanmış, [bağ-la-n-mış] *sf.* **1.** Bağlı hâlde olan. **2.** Bağı olan; bahçeli.

bağlantı, [bağ-la-ntı] *is.* **1.** Bağlanma hâli. **2.** Birden çok şeyin birbiri ile ilgili olma durumu; irtibat; rabıta. **3.** Bir bütünü oluşturan parçaların ve bölümlerin art arda gelmesi. **4.** Birbirine bağlı kavramlar ve nesneler arasında ilişkiyi sağlayan bağ. **5.** *müz.* Notalar arasında süre bakımından düzenleme yapılacağını belirten eğik çizgi. **6.** *mim.* Bir yapının çeşitli bölümlerini birbirine bağlayan sistem; binanın dayanımını artırmak için köşelere konulan kılıç biçimindeki demir veya köşebentler; duvarlar arasına yatay olarak konulan ağaçlar; *{ağız} (aynı).* [DS] **7.** *anat.* Bir kasın iskelete bitiştiği yer. **8.** *{ağız}* Damın mukavemetini artırmak için kullanılan ağaç. [DS] **9.** *{ağız}* Bir işin veya sözün sonu; sonuç; netice. [DS] **10.** *{ağız}* Arabaya ekin demetleri sarıldıktan sonra bağlamayı kolaylaştırmak için en üste konulan deste. [DS] **11.** *{ağız}* Bir saz demetini bağlayan saz parçası. [DS] **12.** *{ağız}* Arabalarda dingil üzerindeki parçaları birbirine bağlayan demir. [DS] **13.** *{ağız}* Araba sandığını alt kısma bağlayan büyük çiviler. [DS] **14.** *{ağız}* Bağıt; mukavele. [DS] **15.** *{ağız}* Taş ya da tuğla yığma binalarda duvar üstlerine atılan beton kuşak; hatıl. [DS] **16.** *{ağız}* İki şeyin birbiri ile birleştiği yer; kavşak. [DS] **17.** *{ağız}* Paragraf; bent; fıkra. [DS] **18.** *{ağız}* Çocuğu olmayanların baş vurduğu, dede adı verilen büyücü. [DS] ◻ **bağlantı borusu,** *inş. Çok katlı binalarda pis suyu ana borulara ileten yan borular.* || **bağlantı kelimesi,** *dbl. Birbirine benzer iki kavram arasında ilişki kuran, bir cümleyi diğer cümleye veya tümleci tümlenene bağlayan kelime; bağlaç; bağlama edatı.* || **bağlantı kurmak,** *1. Birbiri ile ilgili iki şey arasındaki ilişkiyi sağlamak. 2. Ortak noktaları tespit etmek. 3. Biri ile haberleşmeyi sağlamak.* || **bağlantı yapmak,** *1. İlişki kurmak. 2. Sözleşme yapmak, anlaşmak.*

bağlantılı, [bağ-la-n-tı-lı] *sf.* Aralarında bağlantı bulunan kişi ve nesneler; irtibatlı; rabıtalı.

bağlantısız, [bağ-la-n-tı-sız] *sf.* **1.** Aralarında bağlantı bulunmayan. **2.** Askerî ve siyasi yönden hiçbir gruba bağlı olmayan; bloksuz. ◻ **bağlantısız ülkeler,** *siy. Siyasi ve askerî yönden hiçbir bloka bağlı olmayan ülkelerin oluşturdukları topluluk.*

bağlantısızlık, -ğı [bağ-la-n-tı-sız-lık] *is.* Bağlantısız olma durumu. ◻ **bağlantısızlık politikası** (siyaseti), *Askerî ve siyasi yönden herhangi bir bloka bağlı olmama siyaseti; bloksuzluk siyaseti.*

bağlaşık, -ğı [bağ-la-ş-ık] *sf.* **1.** Aralarında sözleşme yaparak birbirine bağlanmış olan; müttefik. **2.** (Nesne, terim vb. için) birbirine sebep-sonuç ilişkisi içinde sıkı sıkıya bağımlı bulunan. **3.** *is. {ağız}* Karar; antlaşma; birlik. [DS] **4.** *{ağız}* Sarmaşık. [DS]

bağlaşıklık, -ğı [bağ-la-ş-ık-lık] *is.* Bağlaşık olma durumu.

bağlaşım, [bağ-la-ş-ım] *is.* **1.** Bağlaşma işi. **2.** Ortak çıkarları olan devletler arasında anlaşmaya dayanan karşılıklı ilişkiler.

bağlaşımlı, [bağ-la-ş-ım-lı] *sf.* **1.** (Olay ve eylem) aralarında sebep - sonuç bakımından karşılıklı ilişki bulunan. **2.** (Devletler için) ortak çıkarlar için birbirine bağlı hareket etmeyi kararlaştırmış.

bağlaşma, [bağ-la-ş-ma] *is.* **1.** Bağlaşmak işi; ittifak. **2.** *man.* İki cümlenin *"ve" ( )* ile bağlanması; mantıki çarpım.

bağlaşmak, [bağ-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Bir şeyi yapmak için birbiri ile anlaşma ve sözleşme ile karşılıklı bağlanmak; ittifak etmek.

bağlatma, [bağ-la-t-ma] *is.* Bağlatmak eylemi.

bağlatmak, [bağ-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bağlamak işini bir başkasına yaptırmak.

bağlayıcı, [bağ-la-y-ıcı] *sf.* **1.** Bağlama niteliği taşıyan. **2.** Bağlamaya ve birleştirmeye yarayan. **3.** Uyulması gerekli olan; ilgililerin başka türlü davranmalarına imkân tanımayan.

bağlayım, [bağ-la-y-ım] *{ağız} is.* Bir miktar iplik; çile; tura. [DS]

bağlayış, [bağ-la-y-ış] *is.* **1.** Bağlama işi. **2.** Bağlama biçimi.

bağlı, [*eT.* baġ-lıġ > bağ-lı باغلى] *sf.* **1.** Bağlanmış olan. **2.** *mecaz* Bir düşünceye, bir kimseye veya gruba saygı, sevgi ve başka duygularla bağlanmış olan; tutkun. **3.** İlgisi ve ilişkisi olan; alakalı. **4.** Belirli şartlarla kayıt altında bulunan. **5.** Gerçekleşmesi için belirli şartları gerektiren; vabeste. **6.** Bir şeyle sınırlanmış, verilen izinle sınırlı bulunan. **7.** Kapatılmış, tutulmuş olan; kapalı; *{eAT} (aynı).* **8.** Bir kurum veya kuruluşun yetkisi içinde olan. **9.** Kendini inandığı değerlere adamış olan; sadık. **10.** *argo.* Büyü ile cinsel güçten mahrum bırakılmış sanılan erkek. **11.** Bağlandığı ve inandığı şeylerin gereklerini yerine getiren. **12.** Kapalı. **13.** *{eAT} {ağız}* (Erkek için) kendisine büyü yapıldığı için cinsel bakımdan iktidarsız olan; büyülü. [DS] **14.** *{ağız} is.* Maaş; aylık. [DS] 🗗 **bağlı kalmak,** *Uymak, tâbi olmak.*|| **bağlı olmak,** *Tâbi bulunmak.*|| **bağlı talep,** *Birbirinden farklı olmakla birlikte biri kullanılınca diğer bir mala da duyulan ihtiyaç.*|| **bağlı ürünler,** *Belli bir üretim alanında aynı şeyden elde edilen farklı ürünler.*|| **bağlı vektör,** *Başlangıç noktası sabit olan vektör.*

bağlık[1]**, -ğı** [bağ-lık] *is.* **1.** Üzüm bağlarının bol bulunduğu yer. **2.** *sf.* Üzüm yetiştirmeye elverişli olan. 🗗 **bağlık bahçelik,** *Bağı ve bahçesi bol, ağaçlarla, yeşilliklerle dolu olan yer.*

bağlık[2]**, -ğı** [bağ-lık] *sf.* **1.** Bağ olarak kullanılabilecek nitelikte olan. **2.** *is. {ağız}* Uçkur takılan yer. [DS]

bağlılaşık, -ğı [bağ-lı-la-ş-ık] *is. fel.* **1.** Biri diğerine bağlı olarak mevcut olan. **2.** Biri olmadan ötekinin varlığının düşünülmesi imkânsız olma. **3.** *sf. dbl.* Karşılıklı bağlılaşım ilişkisi içinde bulunan ve cümlenin iki ögesi arasında ilişki sağlayan ayrı iki kelimenin niteliği. *Öyle* ağladı *ki*..

bağlılaşım, [bağ-lı-la-ş-ım] *is. fel.* **1.** Bağlılaşık iki kavram arasındaki ilişki; korelasyon. **2.** *biy.* Organizmanın değişik yapı ve organları arasındaki uyum ve bağlantı; korelasyon.

bağlılaşma, [bağ-lı-la-ş-ma] *is.* Karşılıklı bağıntı işlemi.

bağlılaşmak, [bağ-lı-la-ş-mak] *işteş f. [-ır]* Karşılıklı olarak bağlılık sağlamak.

bağlılık, -ğı [bağ-lı-lık] *is.* **1.** Bağlı olma hali. **2.** İlgi. **3.** Uyma; riayet. **4.** Birine karşı saygı ve sevgi yüzünden yakınlık duymak; sadakat. **5.** *{ağız}* Cinsel bakımdan iktidarsızlık. [DS]

bağli, [bağ-lı] *{ağız} is.* Aylık; maaş. [DS]

bağlu, [*eT.* baġ-luġ > bağ-lu باغلو] *{eAT} sf.* **1.** Kapalı. **2.** (Erkeklik için) büyü ile cinsel gücü bağlanmış olan.

bağmak, [ba-ğ-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Bağlamak. **2.** *mecaz.* Büyülemek. **3.** Baştan çıkarmak, kandırmak.

bağman, [Far. bāġbān / bāġvān => bağman] *{eAT} is.* **1.** Bağ bekçisi. **2.** *{ağız}* Bostan. [DS]

bağmançı, [Far. bāġbān => bağman-çı] *{ağız} is.* Bağ bekçisi. [DS]

bağnak, [Far. baġanak / bağana / bağnak] *is.* **1.** Ölü doğmuş veya doğumundan hemen sonra öldürülmüş kuzudan elde edilen deri. **2.** *{ağız}* Koyunun karnı yarılarak alınan ve hemen kesilen kuzunun derisi. [DS] **3.** *{ağız} sf.* Akılsız. [DS]

bağnaz, [Alın. banause / E. Yun. banausos *(ümmi; cahil)*] *sf.* Bir düşünceye aşırı derecede ve körü körüne bağlanan ve bunun dışındaki fikirleri reddeden; tutucu; mutaassıp, *(1935).*

bağnazlık, -ğı [bağnaz-lık] *is.* **1.** Başka fikirleri reddederek tek bir düşünceye körü körüne bağlanma; taassup. **2.** *gnşl.* Tutkuyla bağlanma. **3.** *sf.* Düşünce biçimi ve genel durumu bu şekilde olan kimse ve topluluğun durumu; tutuculuk.

bağrak, -ğı [baġ-rak بغرق] *{eAT} is.* Oba.

bağrıkara, [bağrı+kara] *is. zool.* Karatavukgillerden isketenin bir çeşidi olan böcekçil, ötücü, göçmen bir kuş türü; takırdayan; kuyrukkakan; *(Saxicola torquata). {eAT} (aynı)*

bağrınmak, [ba *(yans.)* > ba-ğ(ı)r-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sürekli bağırmak; bağırıp durmak. [DS]

bağrış, [ba *(yans.)* > ba-ğ(ı)r-ış] *is.* **1.** Bağırmak işi. **2.** Bağırma hali ve biçimi. 🗗 **bağrış çağrış,** *1. Gürültü. 2. Gürültü çıkararak.*

bağrışma, [bağ(ı)r-ış-ma] *is.* Bağrışmak işi.

bağrışmak, [bağır-mak > bağ(ı)r-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* Hep birlikte karşılıklı olarak bağırmak.

bağriya, [Yun. pagoúria] *{ağız} is.* Pavurya; çağanoz. [DD]

bağsa [Ar. baġṣā بغثا] *(bağsa:) is.* **1.** İşe yaramayan kimseler; kuru kalabalık. **2.** İnsan kalabalığı; izdiham. **3.** Avam; ayak takımı.

bağsız, [bağ-sız] *sf.* Bağı olmayan; bağlı değil.

bağsızlık, -ğı [bağ-sız-lık] *is.* **1.** Bağsız olma durumu. **2.** *dbl.* Cümleleri aralarında bağlaç veya o gö-

revi gören bir kelime kullanmadan yan yana getirmeye dayalı anlatım; yan yanalık.

bağşış, [Far. baḫşīş => bağşış بغشيش] *{eAT} is.* Bağış; bahşiş.

bağtak, -ğı [*eT.* baġıltaḳ / buġtaḳ / baḳtaḳ / baḫtaḳ] *is.* **1.** Padişah hareminde önemli kadınlar tarafından giyilen yüksek başlık. **2.** Ferace. **3.** Göğüs, bel veya başın etrafına sarılan uzun kumaş veya şal parçası.

bağteten, [Ar. ʿalā baġtetin بغتةً] *(ba'ğteten) {OsT} zf.* Birdenbire, ansızın.

bağursuk, -ğu [bağır-şūk بغورصوق] *{eAT} is.* Bağırsak.

bağurya, [Yun. paguri / pagurya] *{OsT} is.* Yengeç; pavurya.

bağvan, [Far. bāğbān] *{ağız} is.* Bahçıvan. [DD]

bağzar, [Far. bāġ-zār باغزار] *(ba:ğza:r) {OsT} is.* Bağlık yer.

bah[1], [Ar. bāh باه] *(ba:h) {OsT} is.* **1.** Şehvet. **2.** Bir kadınla cinsel ilişkiye girme.

bah[2],[Far. bāḫ باخ] *(ba:h) is.* Yol.

bah[3], [Far. paḫ پاخ => baḫ بخ] *{eAT} ünl.* Ne iyi, ne mutlu. 🗗 **bah bah,** *{eAT} Ne güzel; ne hoş.*

baha[1], **-a'i** [Ar. behā بهاء] *(beha:) {OsT} is.* **1.** Parıltı. **2.** Güzellik; zariflik. **3.** Alışma; dadanma; alışmışlık.

baha[2], [Far. bahā بها] *(baha:) {OsT} is.* Bir mal veya işin değeri; kıymet. 🗗 **baha biçilmez,** *Değeri ölçülemeyecek kadar yüksek.*‖ **baha biçmek,** *Değerini tahmin etmek*; fiyatlandırmak.‖ **bahadan inmek,** *{eAT} Değerini yitirmek.*‖ **bahā-dār,** *{OsT} Değerli; kıymetli.*‖ **bahā-gîr,** *{OsT} Değerli; kıymetli.*‖ **baha kesmek,** *{eAT} Değer biçmek.*‖ **bahaya kesmek,** *{eAT} Belli bir ücret bağlamak.*

baha[3], [Ar. baḥā / bāḥā باحا / بحا] *(baha:) is.* **1.** Bir evin çevresindeki kapalı avlu. **2.** Evin çevresindeki bahçe. **3.** Açık alan; meydan. **4.** Suyun derin yeri.

bahaç, -cı [Erme. paġaç / Rus. pogáç] *{ağız} is.* Mısır unundan yapılan ekmek. [DS]

bahadır, [Moğ. baġatur > *eT* bagatur > Far. bahādır بهادر] *(baha:dır) {OsT} sf.* Savaşlarda gücü ve gözüpekliğiyle üstün gelen; kahraman; yiğit; cesur; batur.

bahadırane, [Far. bahādır-āne بهادرانه] *(baha:dıra:ne) {OsT} zf.* Cesurca, yiğitçe.

bahadıri, [Far. bahādırī بهادری] *(baha:dıri:) {OsT} is.* Bahadırlık; yiğitlik; kahramanlık; cesaret.

bahadırlandırmak, [bahadır-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Cesaret sahibi kılmak; yiğit niteliği kazandırmak.

bahadırlanmak, [bahadır-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Cesur olmak. **2.** Yiğit hale gelmek.

bahadırlık, -ğı [bahadır-lık] *is.* **1.** Bahadır olma durumu; kahramanlık, yiğitlik. **2.** Bahadırlara yakışır davranış; kahramanca, yiğitçe.

bahadur, [Far. bahādur بهادر] *(baha:dur) {OsT} sf.* Cesur.

bahai, [Ar. bahāʾī بهائی] *(baha:i:) {OsT} sf.* Alışkın.

Bahailik, -ği [Bahai-lik] *(baha:i:lik) is. din.* Bütün dinlerin aynı gerçeği yansıttığını, ırk, din ve cinsiyet farkının ortadan kalkması gerektiğini savunan; her yılın son on dokuz günü oruç tutup günde üç vakit özel bir namaz kılan, ibadetten çok toplumsal ahlaka önem veren Babîlik'ten ayrılarak 19. yy.da İran'da Bahaullah Mirza Hüseyin Ali Nuri tarafından kurulan bir din.

bahak[1], [Ar. baḫaḳ بخق] *is.* Patlak veya çukura kaçmış göz.

bahak[2], **-ğı** [? bahak] *{ağız} sf.* (Kişi için) çok öksürüklü. [DS]

bahaklaşmak, [bahak-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Lekelenmek; benekleşmek. [DS]

bahalık, [Ar. behlāḳ > bahālıḳ بهالق] *(baha:lık) is.* **1.** Boş ve çürük şeyler. **2.** Boş sözler.

bahali, [Far. bahā-lī بهالی] *(baha:li:) sf.* Pahalı.

bahan, [? bahan] *{ağız} zm.* Bana. [DS]

bahana, [Yun. pakhni] *{ağız} is.* Hayvan yemliği. [DD]

bahane, [Far. bahāne / behāne بهانه] *(baha:ne) {OsT} is.* **1.** Asıl sebebi gizlemek amacıyla söylenen sözde sebep. **2.** Gerçek dışı özür. **3.** Vesile; sebep. *Alış veriş bahane; maksat sokağa çıkmak.* **4.** Eksiklik; kusur; noksan. 🗗 **bahane aramak,** *1. Mazeret bulmağa çalışmak. 2. Sebep aramak.*‖ **bahane bulmak,** *1. Mazeret bulmak. 2. Bir takım sebepler ortaya çıkarmak. 3. Kusur bulmak.*‖ **bahāne-cū,** *{OsT} 1. Bahane arayan. 2. Fırsat gözeten.*‖ **bahane etmek,** *Olmayacak bir şeyi sebep olarak öne sürmek.*‖ **bahāne-furūş,** *{OsT} 1. Bahane satan. 2. Mazeret uyduran.*‖ **bahāne-perdāz,** *{OsT} 1. Özür dileyen. 2. Sebep bulan.*

bahank, -ngı [? bahank] *{ağız} is.* Bedenin bazı yerlerinde ve elde meydana gelen beyaz lekeler. [DS]

bahar[1], [Ar. bahār بهار] *(baha:r) is.* **1.** Yiyeceklere hoş bir koku ve tat vermek için kullanılan acılı ve kokulu maddeler. **2.** Sarı papatya; sığır gözü. **3.** Put. **4.** Atılmış pamuk. **5.** Ölçek. **6.** Güzellik. **7.** *sf.* Güzel.

bahar[2], [Far. bahār بهار] *(baha:r) is.* **1.** Kıştan sonra gece ile gündüzün eşit olduğu anda (21 Mart) başlayıp güneşin ekvatora en uzak noktada olduğu zamana (21 Haziran) kadar süren ılık mevsim; ilk-

bahar, ilkyaz. **2.** Bu mevsimde meyve ağaçlarının açtığı çiçekler, kırlardaki yeşillikler. **3.** *mecaz.* Gençlik; tazelik devri. **4.** *{ağız}* Yeşillik; yenilebilen otlar. [DS] 🗗 **bahar açmak,** *1. Baharın geldiği belli olmak. 2. (Meyve ağaçları için) çiçeklenmek.*|| **bahar-āsā,** *Baharı andıran; bahar gibi.*|| **bahar faslı,** *İlkbahar.*|| **baharı başına vurmak,** *(Soğuk havada ince giyinenler için ya da yaşına başına bakmadan gençler gibi davrananlar için) şaşırmış olmalı anlamında alay için söylenir.*|| **bahār-ı hayāt,** *{OsT} Hayatın baharı; gençlik.*|| **baharını almak,** *{ağız} Yeşil otları çok yemek; taze ota kanmak.* [DS]|| **bahār-ı ömr,** *{OsT} Gençlik.*|| **bahār-ı şevk,** *{OsT} Sevinç ve istek baharı.*|| **bahar nezlesi,** *tıp. Saman nezlesi.*|| **bahar noktası,** *gök. b. İlkbaharda gece ile gündüzün eşit olduğu zaman Güneş'in gök ekvatoru üzerinde bulunduğu nokta; ilkbahar ılım noktası.*

baharan, [Far. bahārān بهاران] *(baha:ra:n) {OsT} is.* İlkbahar günleri.

baharat, [Ar. bahārāt بهارات] *(baha:ra:t) is.* Yiyeceklere hoş bir çeşni vermek amacıyla kullanılan her türlü tuzlu, acı, ekşi ve kokulu maddelerin toplu adi.

baharatçı, [baharat-çı] *(baha:ratçı) is.* Baharat satan kimse.

baharatçılık, -ğı [baharat-çı-lık] *(baha:ra:tçılık) is.* **1.** Baharat üretme ve satma işi. **2.** Baharatçının işi ve mesleği.

baharatlı, [baharat-lı] *(baha:ra:tlı) sf.* (Yiyecek, içecek vb. için) içine baharat konulmuş; içinde baharat bulunan.

baharet, [Ar. baḥāret بحارت] *(baha:ret) {OsT} is.* Üstünlük; seçkinlik.

baharın, [Far. bahār + T. -ın] *{ağız} zf.* Bahar vakti; ilkbaharda. [DS]

bahari, [Far. bahār-ī بهاری] *(baha:ri:) {OsT} sf.* İlkbahar günleri ile ilgili.

baharistan, [Far. bahāristān بهارستان] *(baha:rista:n) {OsT} is.* **1.** İlkbahar mevsimi. **2.** Yeşil ve çiçekli yer.

bahariye, [Far. bahār + Ar. -iyye بهاریه] *(baha:riye) {OsT} sf.* **1.** Baharla ilgili olan. **2.** *ed.* Klasik dönem Türk edebiyatında bahar tasviri ile başlayan kasidelere verilen isim. **3.** Padişah tarafından her yıl bahar aylarında yeniçeri ağasından başlayarak bütün ocak ağalarına verilen yazlık elbise.

baharlanma, [bahar-la-n-ma] *is.* Baharlanmak eylemi ve durumu.

baharlanmak[1], [bahar-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* (Yiyecek için) üzerine bahar ekilmek; baharat ile işlem görmüş olmak.

baharlanmak[2], [bahar-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Hava için) ısınmaya başlamak; bahar gelmek.

baharlı, [bahar-lı] *sf.* **1.** (Yiyecek için) içine nane, maydanoz, karabiber gibi acı ve koku veren maddeler konulmuş. **2.** *{ağız}* Tadında acılık bulunan. [DS]

bahasıla, [Ar. bahāşıla بهاصله] *(baha:sıla) {OsT} is.* **1.** Beyaz yüzlü, kısa boylu, bodur ve edepsiz kadınlar. **2.** Sürüp çıkarmalar; uzaklaştırmalar.

bahasınmak, [Far. bahā => baha-sın-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Pahalı bulmak. [DS]

bahatir, [Ar. bühter > bahātir بهاتر] *(baha:tir) {OsT} sf.* Kısa boylu kadınlar; bodurlar.

bahayim, [Ar. behīme > bahāyim بهایم] *(baha:yim) {OsT} is.* Dört ayaklı hayvanlar; canavarlar.

bahbaha, [Ar. baḥbaḥa بحبحه] *{OsT} is.* **1.** (Deve için) kükreyip ses çıkarma. **2.** Çıtırdama; mışıldama.

bahça, [Far. bāġ-çe => baḫça باخچه] *{eAT} is.* Bahçe.

bahçe, [Far. bāġ-çe *(küçük bağ)*] *is.* **1.** Küçük çaplı ürün elde etmek veya süslemek amacıyla düzenlenmiş, içinde çiçek, sebze ve ağaç yetiştirilen, etrafı çevrili küçük toprak parçası. **2.** *gnşl.* Üstü açık yazlık gazino. 🗗 **bahçe evi,** *Bağ ve bahçelere yapılan küçük yazlık ev.*|| **bahçe kapısı,** *1. Bahçeden yola açılan küçük ve parmaklıklı kapı. 2. Evlerin bahçeye açılan kapısı.*|| **bahçe kekiği,** *bot. Ballıbabagillerden timolce zengin esansını elde etmek için bahçelerde yetiştirilen bir tür kekik, (Thymus vulgaris).*|| **bahçe kızılkuyruğu,** *zool. Karatavukgillerden Avrupa ve Asya'da yaşayan sırtı esmer, karnı açık esmer, 15 cm. boyunda, tırtıl ve böceklerle beslenen bir ötücü kuş, (Phoenicurus phoenicurus).*|| **bahçe kurdu,** *zool. Sebzelerin yaprak ve köklerine zarar veren çeşitli böceklerin ortak adı.*|| **bahçe ötleğeni,** *zool. Park ve bahçelerde yaşayan ötleğengillerden sırtı esmer zeytin yeşili, karnı kül rengi bir ötücü kuş, (Sylvia hortensis).*|| **bahçe parmaklığı,** *Bahçelerin etrafını çevreleyen ahşap veya madenî çubuktan engeller.*|| **bahçe tarağı,** *Bahçe toprağını düzeltmek ve içinde bulunan taş ve çöpleri toplamaya yarayan küçük tırmık.*|| **bahçe teresi,** *bot. Çabuk büyüyen bir tür tere, (Lepidium sativum).*|| **bahçe uykuları,** *zool. Kızıl kahverenkli, uzun kıllı kuyruğu bulunan, sıçan iriliğinde, meyveleri kemirerek beslenen zararlı bir memeli hayvan, (Eliomys quercinus).*

bahçeci, [bahçe-çi] *is.* Çiçek, ağaç ve sebze yetiştiren kimse.

bahçecilik, -ği [bahçe-ci-lik] *is.* **1.** Bahçecinin yaptığı, uğraştığı iş ve meslek. **2.** Meyve, sebze, süs ve şifalı bitkilerin yetiştirilmesi, bakımı ve bunların yetiştiği ortamların düzenlenmesi sanatı.

bahçeli, [bahçe-li] *sf.* Bahçesi olan.

bahçelik, -ği [bahçe-lik] *is.* Bağı ve bahçesi olan yer.

bahçesiz, [bahçe-siz] *sf.* Bahçesi olmayan.

bahçevan, [Far. bāğ-çe-vān] *(bahçeva:n) {OsT} is.* Bahçıvan.

bahçıvan, [Far. bāġçe-bān / bāġçe-vān => bahçıvan] *is.* Bahçeye bakan, bahçe bakımı ile sebze meyve yetiştirmeyi meslek edinmiş kimse.

bahçıvancı, [bahçıvan-cı] *{ağız} is.* Bahçıvan. [DS]

bahçıvanlık, -ğı [bahçıvan-lık] *is.* **1.** Bahçıvanın yaptığı iş ve meslek. **2.** Bahçe bakımı; çiçek, sebze ve meyve yetiştirme sanatı.

bahdavar, [Far. baḫt + āver *(getiren)*] *{ağız} sf.* Bahtiyar; mutlu; talihli. [DS]

bahdele, [Ar. baḥdele بحدله] *{OsT} is.* **1.** *tıp.* (Kürek kemiği için) eğilme; kırılma. **2.** İşte çabukluk gösterme.

bahdeniz, [Yun. makedonis] *{ağız} is.* Maydanoz. [DS]

bahe, [Far. bāḫe باخه] *(ba:he) is.* Kaplumbağa.

bahem, [Far. bā-hem باهم] *(ba:hem) zf.* Bir arada; birlikte; beraber.

bahhal, [Ar. buḫl *(cimrilik)* > baḫḫāl بخال] *(bahha:l) {OsT} sf.* **1.** Çok cimri, pek cimri. **2.** Çok alçak.

bahhar, [Ar. baḥr *(deniz)* > baḥḥār / beḥḥār بحار] *(bahha:r) {OsT} is.* Denizci; gemici.

bahhas, [Ar. baḥs *(tartışma)* > baḥḥāṣ / beḥḥāṣ بحاث] *(behha:s) {OsT} sf.* **1.** Tartışmayı çok seven. **2.** Çok bahseden; bahsetmeyi seven.

bahî, [Ar. bāhī باهى] *(ba:hi:) {OsT} sf.* Şehvete ait; şehvetle ilgili.

bahide, [Far. baḫīde بخيده] *(bahi:de) sf.* **1.** (Yün vb. için) taranmış. **2.** (Koza için) çözülmüş; sağılmış.

bahik, -kı [Ar. bāḫiḳ باخق] *(ba:hik, h ve k kalın söylenir) {OsT} is.* Bir gözü kör adam.

bahika, [Ar. bāḫiḳa باخقه] *(ba:hika, h söylenir) {OsT} sf.* (Göz için) görmeyen; kör.

bahil[1], [Ar. behl *(salıvermek)* > bāhil باهل] *(ba:hil) {OsT} sf.* **1.** Serseri, başıboş dolaşan. **2.** Eli değneksiz (çoban). **3.** Yularsız salıverilmiş (deve).

bahil[2], [Ar. buḫl *(cimrilik)* > baḫīl بخيل] *(bahi:l, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Cimri, hasis, pinti. **2.** *mecaz.* Çorak.

bahile, [Ar. behl *(salıvermek)* > bāhile باهله] *(ba:hile) {OsT} is.* Dul kadın.

bahir[1], [Ar. behr *(güzellik)* > bāhir باهر] *(ba:hir) {OsT}* **1.** Çok parlak, ışıklı. **2.** Diğerlerini geride bırakan, üstün gelen. **3.** Ayan beyan, apaçık.

bahir[2], **-hri** [Ar. baḥr *(yazmak, ayırmak)* بحر] *{OsT} is.* → bahr.

bahir[3], [Ar. bāḥir باحر] *(ba:hir) sf.* **1.** Yalancı. **2.** Ahmak; alık.

bahir[4], [Ar. bāḫir باخر] *(ba:hir) sf.* Ekin sumayan; sulayıcı.

bahire[1], [Ar. bāḥıre باحره] *(ba:hıre) {OsT} is.* **1.** Dikenli çalı. **2.** Koşucu deve.

bahire[2], [Ar. baḫīre بحيره] *(bahi:re, h kalın söylenir) {OsT} is.* Araplarda cahiliye döneminde onuncu doğumdan sonra etinden, sütünden, derisinden ve yününden yararlanmanın yasak olduğuna inanılarak kulağı işaretlenip çöle serbest bırakılan deve veya koyun. *(Bu âdet, Maide Suresi 103. ayet ile kaldırıldı.)*

bahire[3], [Ar. buḫar > bāḫıre باخره] *(ba:hire, h kalın) {OsT} is.* Buharlı gemi.

bahired, [Far. bā-ḫired باخرد] *(ba:hıred) sf.* Zeki; akıllı.

bahis[1], [Ar. baḥs *(söz)* > bāḥiṣ باحث] *(ba:his) {OsT} sf.* **1.** Bahseden, söz konusu eden, konuşan. **2.** Bir konu üzerinde yapılmış inceleme ve araştırmayı anlatan (eser).

bahis[2], **-hsi** [Ar. baḥs *(söz)* بحث] *{OsT} is.* **1.** Söz; laf. **2.** Üzerinde konuşulan konu; sorun, mesele, mevzu. **3.** Konuşma, sohbet. **4.** Belli bir konu üzerinde iddialaşma; iddia. **5.** Bir kitabın bölümlerinden her biri. **6.** At yarışı tahmini. ◻ **bahis açılmak,** *Sözü geçmek, hakkında konuşulmak.*|| **bahis açmak,** *Belirli bir konuda konuşmaya başlamak; söz etmek.*|| **bahis buyurmak,** *(hem alay, hem de hürmet ederek) hakkında konuşmak.*|| **bahis konusu,** *Üzerinde tartışılan şey.*|| **bahis konusu olmak,** *Üzerinde konuşulmak.*|| **bahis tazelemek,** *Bir konuyu yeniden gündeme getirerek konuşmak, tartışmak.*|| **bahis** (bahse) **tutuşmak,** *Bir konu hakkında karşılıklı zıt iddiada bulunan tarafların, kimin iddiası doğru çıkarsa ona verilmek üzere ortaya koydukları maddî şeyi veya parayı alma hakkını elde ettiği bir sözleşmede bulunmak.*|| **bahis yok!** *Konuşma yok.*|| **bahis yürütmek,** *Hakkında konuşmak.*|| **bahse başlamak,** *Konuşmaya başlamak.*|| **bahse dönmek** (gelmek), *Yeniden aynı konuya gelmek; sadede gelmek.*|| **bahse girişmek,** *Bir konu hakkında karşılıklı zıt iddiada bulunan tarafların, kimin iddiası doğru çıkarsa ona verilmek üzere ortaya koydukları maddî şeyi veya parayı alma hakkını elde ettiği bir sözleşmede bulunmak.*|| **bahse girmek,** *1. Konuya giriş yapmak. 2. İddianın tarafı olmak.*|| **bahse sokmak,** *Konuya dahil etmek.*|| **bahs-i āhar,** *{OsT} Sonraki konu.*|| **bahs-i diger,** *{OsT} Öteki konu.*|| **bahsi geçmek,** *Hakkında konuşma yapılmış ol-*

mak.|| **bahsi getirmek,** *Konuşmayı konuya getirmek.*|| **bahsi kapamak,** *Görüşülen konu hakkındaki tartışmayı bitirmek.*|| **bahsi kaybetmek,** *İddiasında haklı çıkamayıp ortaya konulan parayı ödemek.*|| **bahsi kazanmak,** *İddia ettiği konuda haklı çıkarak konulan parayı almak.*

bahisçi, [bahis-çi] *is.* At yarışlarının sonucunu tahmin ederek para yatırmak suretiyle bahis oynayan kişi; müşterek bahisçi.

bahl, [Ar. buḫl *(cimrilik)* > baḫl بخل] *{OsT} is.* Cimrilik; hasislik.

bahmak, [baḫ-mak باخمق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* Bakmak.

bahman, [Far. behmān بهمان] *(bahma:n) is.* Filan; filanca.

bahmant, [Far. bāğbān] *{ağız} is.* Bağ bekçisi. [DD]

bahna, [Yun. pakhni] *{ağız} is.* **1.** Hayvan yemliği. **2.** Odunluk. [DS]

bahname, [Ar. bāh + Far. -nāme باهنامه] *(bahna:me) {OsT} is.* **1.** İçinde şehveti tahrik edici resim ve yazılar bulunan kitap. **2.** Cinsel arzuyu artırıcı ilaç ve macunların yapılışını anlatan kitap.

bahr, -ri [Ar. baḥr بحر] *{OsT} is.* **1.** Deniz; derya. **2.** Büyük nehir veya göl. **3.** Okyanus. **4.** Arûz ölçüsünde kalıp bölümlerinden her biri. **5.** Mevlid'in bölümlerinden her biri. ☐ **bahr-i hafîf,** *{OsT} ed. Hafîf bahr.*|| **bahr-i hezec,** *{OsT} ed. Neşeli bahr.*|| **bahr-i kâmil,** *{OsT} ed. Yetkin bahr.*|| **bahr-i muhit,** *{OsT} Okyanus.*|| **bahr-i muhîtî,** *{OsT} Okyanusla ilgili; okyanusa ait.*|| **bahr-i muzārî',** *{OsT} ed. Benzeyen bahr.*|| **bahr-i müctes,** *{OsT} ed. Kopmuş bahr.*|| **bahr-i münserih,** *{OsT} ed. Akıcı bahr.*|| **bahr-i mütekarib,** *{OsT} ed. Yakın bahr.*|| **bahr-i recez,** *{OsT} ed. Titrek bahr.*|| **bahr-i remel,** *{OsT} ed. Titrek bahr.*|| **bahr-i serî',** *{OsT} ed. Çabuk bahr.*|| **bahr-i tavîl,** *{OsT} ed. Uzun bahr.*

bahraç, [bak-ır-aç > baḫr-aç بخرج] *{eAT} is.* Bakraç.

bahrana, [Far. bār-ḫāne => bahrana] *{ağız} is.* **1.** Küme; grup; kafile. **2.** Fındık çuvallarının toplandığı yer. [DS]

bahren, [Ar. baḥren بحرًا] *(ba'hren) {OsT} zf.* Deniz yoluyla; denizden.

bahreyn, [Ar. baḥr > baḥreyn بحرين] *{OsT} is.* **1.** İki deniz. **2.** İki büyük eser; iki temel şey.

bahri[1], [Ar. baḥrī بحرى] *(bahri:) {OsT} sf.* **1.** Denizle ilgili. **2.** Deniz veya denizciliğe ait. **3.** *is. {eAT}* Deniz öküzü; Tibet öküzü; yak. **4.** Deniz balığı; tuzlu su balığı.

bahri[2], [Ar. baḥrī] *is.* **1.** *zool.* Akarsu boylarında yaşayan, kıyılarda yere kazdığı çukurlara yuva yapan, çoğunlukla balıkla beslenen, karnı yeşil veya mavi, sırtı beyaz veya kırmızı, sivri gagalı, kısa bacaklı, kısa fakat hızlı uçuşa elverişli kanatlı, 17-18 cm. boyunda parlak renkli bir kuş türü; yalı çapkını, *(Alcedoatthis).* **2.** Loplu dalgıçgiller familyasından sazlık ve göllerde yaşayan başında siyah tüylerden bir sorguç bulunan bir tür kuş; tepeli batagan; tepeli dalgıç; elmabaş, *(Podiceps cristatus).*

bahriye[1], [Ar. baḥriyye بحريه] *{OsT} is.* **1.** Deniz kuvvetleri. **2.** *sf.* Deniz kuvvetlerine ait. ☐ **bahriye çiftetellisi,** *folk. Çok hareketli bir halk oyunu.*|| **bahriye nezareti,** *tar. İmparatorluk döneminde deniz kuvvetlerinin ve donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş bakanlık.*

bahriye[2], [Ar. baḥriye بحريه] *{OsT} sf.* **1.** Denizle ilgili. **2.** Denizciliğe ait.

bahriyeli, [bahriye-li] *sf.* **1.** Bahriyeye bağlı; denizci. **2.** *is.* Deniz harp okulu öğrencisi.

bahriyyun, [Ar. baḥriyyūn بحريون] *(bahriyyu:n) {OsT} is.* Kaptan ve gemiciler gibi deniz işlerini bilenler.

bahs[1], [Ar. baḫs بخس] *{OsT} sf.* **1.** Eksik. **2.** *is.* Yağışlarla ekilip sulanabilen tarla. **3.** Zulüm. **4.** Gümrükleme.

bahs[2], [Ar. baḥs بحث] *{OsT} is.* → bahis.

bahsala, [Ar. bahşala بحصله] *{OsT} is.* **1.** Beyaz yüzlü, kısa boylu şirret kadın. **2.** Sürüp çıkarma; uzaklaştırma.

bansan, [Far. baḫsān بخسان] *(bahsa:n) {OsT} sf.* **1.** Salına salına yürüyen. **2.** Soluk. **3.** Bozuk. **4.** Pejmürde; kılıksız.

bahsere, [Ar. baḥsere بحثره] *{OsT} is.* **1.** Dağıtma. **2.** Gizli şeyi ortaya çıkarma. **3.** (Süt için) kesilme.

bahset, [Far. baḫset بخست] *is.* **1.** Uykuda horlama. **2.** Uykuda kâbus görme.

bahsetme, [Ar. baḥş *(söz)* + T. etme ابتمه بحث] *is.* Bahsetmek işi.

bahsetmek, [Ar. baḥş *(söz)*+T. etmek ايتمك بحث] *gçsz. f. [-(d)-er]* **1.** Bir konu veya kişi hakkında söz söylemek; sözünü etmek. **2.** Aklına getirdiği bir şeyi, bir kimseyi veya olayı diliyle söylemek; anmak.

bahsi, [Ar. baḥş > baḥşī بحثى] *(bahsi:) sf.* Bahisle ilgili; bahse ait.

bahsum, [buḫsum / baḫsum] *{eT} is.* Darıdan yapılan bir içki. [Nevâyî]

-bahş, [Far. baḫşīden > -baḫş / -baḫşa] *son ek.* Eklendiği isimlerden *"bağışlayan, veren, affeden"* anlamında sıfatlar yapan Farsça son ek.

bahş, [Far. baḫşīden *(bağışlamak)* > baḫş بخش] *{OsT} is.* **1.** Verme. **2.** Bağış; ihsan. **3.** Kısım; bölük; cüz. *{eAT} (aym)* **4.** Bölüm.

bahşayende, [Far. bahşāyende بخشاینده] *{OsT} sf.* Affedici; bağışlayan.

bahşayiş, [Far. bahşāyiş بخشایش] *(bahşa:yiş) {OsT} is.* **1.** Bağışlayış; ihsan ediş. **2.** Affetme. **3.** Şefkat; merhamet.

bahşayişger, [Far. bahşāyişger بخشایشر] *(bahşa:yişger) {OsT} sf.* Affeden; merhametli.

bahşende, [Far. bahş-ende بخشنده] *{OsT} sf.* **1.** Veren. **2.** Affeden; bağışlayan.

bahşetme, [Far. bahş *(bağış)* + T. et-me بخش أیتمه] *is.* Balışetmek işi.

bahşetmek, [Far. bahş *(bağış)*+ T. et-mek بخش ایتمك] *gçl. f. [-e(d)-er] [-e(d)-iyor]* **1.** Bağış vermek, hediye vermek. **2.** Bağışlamak. **3.** Dağıtmak.

bahşi, [Sansk. bhiksu / Çin. pāk shi > baksı / bahşı / bahşi] *{eT} is.* **1.** Muallim; öğretmen. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Üstat; usta. [Üç İtigsizler] [Gabain] [EUTS] **3.** Hekim; doktor; tabip. [EUTS] **4.** Eski Türk topluluklarında fala bakan, hastaları iyi eden ve aynı zamanda kopuz çalıp şiir söyleyen bir çeşit din adamı; ozan; kam.

bahşiş, [Far. bahşīden > bahşiş بخشش] *{OsT} is.* Bir hizmete karşılık asıl ücretinden başka memnuniyeti ifade etmek için verilen ek para. 🗗 **bahşiş almak,** *Görülen bir hizmete karşılık ek para almak.*|| **bahşiş toplamak,** *Bir gösteri sonunda seyircilerden para toplamak.*|| **bahşiş vermek,** *Asıl ücretten daha fazla para vermek.*

bahşude, [Far. bahşüde بخشوده] *(bahşu:de) {OsT} sf.* **1.** Verilmiş; bağışlanmış. **2.** Affedilmiş; bağışlanmış.

baht[1], [Far. baht بخت] *{OsT} is.* **1.** Gelecekteki olayları kaçınılmaz biçimde belirleyen ilahî gücün insan ve toplum için çizdiği yaşayış biçimi; talih; kader; şans; kısmet; ikbal; nasip. **2.** Ata; büyük baba. **3.** Kargı. 🗗 **bahta bakan,** *{ağız} 1. (Üzerine örtü örterek aldığı renk dolayısıyla fala bakıldığı için) bukalemun. 2. Falcı.* [DS]|| **baht-āver,** *{OsT} Talihli.*|| **baht-ber-geşte,** *{OsT} Talihi dönmüş; talihsiz.*| **baht-hufte,** *{OsT} Talihi uyumuş; talihsiz.*|| **bahtı açık,** *İşleri umduğu gibi yolunda giden; şanslı, talihli.*|| **bahtı açılmak,** *İşlerinin daha kolay ve yolunda olarak gitmeye başlaması.*|| **bahtı aydınlanmak,** *1. Talihi açılmak. 2. İyi haber almak. 3. Sevinmek.*|| **bahtı bağlı,** *1. İşleri yolunda gitmeyen. 2. Evlenemeyen (kız).* || **baht-ı bed,** *{OsT} Kötü talih.*|| **baht-ı bî-dād,** *{OsT} Kötü talih.*|| **baht-ı bîdār,** *{OsT} Açık talih.*|| **baht-ı dü mahe,** *{OsT} Dönek talih.*|| **baht-ı hābîde,** *{OsT} Kötü talih.*|| **bahtı kara,** *İşleri beklendiği gibi gitmeyen, olumsuz sonuçlanan; şanssız, talihsiz.*|| **babtına küsmek,** *İşlerinin yolunda gitmemesi yüzünden karamsarlığa düşmek.*|| **baht-ı siyāh,** *{OsT} Kötü talih.*|| **bahtı yâr olmak,** *Şanslı olmak, mutlu olmak.*|| **baht-ı yāver,** *{OsT} İyi talih.*|| **baht işi,** *Sonucu tesadüfe bırakılan, olması için gayret ve emek harcanmayan iş.*|| **baht körlügi,** *{eAT} Talihsizlik.*|| **baht-mend,** *{OsT} Şanslı; talihli.*

baht[2], [Ar. baht بحت] *{OsT} sf.* Saf; katışıksız; halis.

bahtabakar, [Far. baht + T. -a+bak-ar] *{ağız} is.* Falcı. [DS]

bahtak, [Far. baḫtāk] *(bahta:k) {OsT} is.* Miğfer; savaş başlığı.

bahtavar, [Far. baht-āver / baḫtiyār] *(bahtava:r) {ağız} is.* Bahtiyar. [DS]

bahte, [Far. bāḫte باخته] *(ba:hte) is.* Kumarda veya oyunda kaybetmiş olan.

bahtek, [Far. baḫtek بختك] *{OsT} is.* **1.** Kötü talih. **2.** Uykuda basan ağırlık; karabasan; kâbus.

bahteniz, [Yun. makedonesi > maydanoz] *{ağız} is.* Maydanoz. [DS]

bahter, [Far. bāḫter باختر] *(ba:hter) {OsT} is.* **1.** (Eskiden) doğu. **2.** (Yeni) batı.

bahtere, [Ar. baḫtere بختره] *{OsT} sf.* Salına salına güzel yürüyüş; hoş yürüme.

bahteri, [Ar. baḫterī بختری] *(bahteri:) {OsT} sf.* **1.** Salına salına güzel yürüyen; yürüyüşü güzel. **2.** Kendini beğenmiş; kibirli.

bahtiyar, [Far. baḫtiyār بختیار] *(bahtiya:r) {OsT} sf.* Ummadığı, beklemediği kadar iyiliğe, mutluluğa kavuşan. 🗗 **bahtiyar etmek** (eylemek), *Sevindirmek, mutluluk vermek.*|| **bahtiyar olmak,** *Mutlu olmak, sevinmek.*

bahtiyarane, [Far. baḫtiyār-āne بختیارانه] *(bahtiya:ra:ne) {OsT} zf.* Mutlu olanlara yakışacak biçimde; mesut olarak; bahtiyarcasına.

bahtiyari, [Far. baḫtiyārī بختیاری] *(bahtiya:ri:) {OsT} is.* Mutluluk; bahtiyarlık.

bahtiyarlık, -ğı [bahtiyar-lık] *is.* Bahtiyar olma hali; mutluluk.

bahtiyarname, [Far. baḫtiyār-nāme بختیار نامه] *(bahtiya:rna:me) is.* Mutluluk bilgisi kitabı.

bahtlı, [baht-lı] *sf.* Şanslı, talihli.

bahtsız, [baht-sız] *sf.* Şanssız, talihsiz.

bahtsızlık, -ğı [baht-sız-lık] *is.* Bahtsız olma hali; şanssızlık, talihsizlik.

bahtver, [Far. baḫt-ver بختور] *sf.* Bahtlı; talihli; şanslı.

bahur[1], [Ar. bāḫür باحور] *(ba:hu:r) {OsT} sf.* **1.** Çok sıcak. **2.** *is.* Yerden yükselen buğu. **3.** Çok fazla sıcaklık.

bahur[2], [Ar. baḫūr بخور] *(bahu:r) {OsT} is.* Tütsü; buhur. 🗗 **babūr-i Meryem,** *{OsT} bot. Buhurumeryem.*

bahurdan, [Ar. baḫūr + Far. -dān بخوردان] *(bahu:rda:n) {OsT} is.* Buhurdan; tütsü kabı; tütsülük.

bahurdani, [Ar. baḫūr + Far. -dānī بخوردانی] *(bahu:rda:ni:) {OsT} is.* Özel günlerde tütsü yakmakla görevli kişi.

bahusus, [Far. bā- + Ar. ḫuṣūṣ باخصوص] *(ba:husu:s) {OsT} zf.* **1.** Özellikle. **2.** Üstelik.

bahye, [Far. baḫye بخیه] *{OsT} is.* Dikiş; oyulgama; teyel.

bahyedar, [Far. baḫye-dār بخیه دار] *{OsT} sf.* Dikişli; teyelli.

bahyezen, [Far. baḫye-zen بخیه زن] *{OsT} is.* Dikişçi; terzi.

bahz, [Ar. bahẓ بهظ] *{OsT} is.* **1.** Sıkıntı yaratma; can sıkma. **2.** Ağırlığı yüzünden yükün hayvanı çökertmesi. **3.** Bir kimseyi sakalından tutarak çekme.

ba'îd, [Ar. buʿd *(uzaklık)* > baʿîd / baʿîde بعید / بعیده] *{OsT} sf.* **1.** Uzak; ırak. **2.** Erişilmez. ◻ **ba'îd düşmek,** *Bir yerden uzaklaşmak; uzak kalmak; uzak düşmek.*|| **ba'îd'ül-ahd,** *{OsT} Geçmiş zaman.*|| **ba'îd'ül-gayr,** *{OsT} Çok derin bilgisi olan kimse.*|| **ba'îd'ül-ihtimâl,** *{OsT} Olası değil; ihtimalden uzak.*

ba'ika, [Ar. bāʾiḳa بائقه] *(ba:ika) {OsT} is.* Yıkım; bela; musibet; felaket.

ba'im, [Ar. baʿîm بعیم] *(ba:ʿ'm) {OsT} is.* **1.** Put; heykel. **2.** *sf.* Cahil; aptal; bön.

ba'in, [Ar. bāʾin بائن] *(ba:in) {OsT} is.* Dibi geniş kuyu; bostan kuyusu.

ba'îr[1], [Ar. baʿîr بعیر] *(bai:r) {OsT} is.* Erkek deve.

ba'ir[2], [Ar. ber *(kazmak)* > bāʾir / bāʾire بائر / بائره] *(ba:ir) {OsT} is.* Sürülmemiş, sert toprak; katı yer.

ba'ir[3], [Ar. bāʾir بأر] *(ba:ir) {OsT} sf.* Durumu perişan olan; şaşkın.

ba'is, [Ar. baş *(gönderme)* > bāʿiş / bāʿişe بائث / بائثه] *(ba:is) {OsT} is.* **1.** Sebep. **2.** Gerektiren. **3.** Gönderen. ◻ **bā'is-i bādi,** *{OsT} 1. Aslını bulan. 2. Sebep olan.*|| **bā'is-i bekā,** *{OsT} Devamlılık sebebi; sürüp gitme sebebi.*|| **bā'is-i feryād,** *{OsT} Şikâyet sebebi; yakınma sebebi.*|| **bā'is-i hüzn,** *{OsT} Üzüntü sebebi.*|| **bā'is-i leyl ü nehār,** *{OsT} Gece ile gündüzün sebebi; Allah.*|| **bā'is-i meserret,** *{OsT} Sevince sebep olan; sevinme sebebi.*|| **bā'is-i şekvā,** *{OsT} Yakınma sebebi; şikâyet sebebi.*|| **bā'is olmak,** *{OsT} Sebep olmak.*

baisiyet, [Ar. bāʿişiyyet بائثیت] *(ba:isiyet) {OsT} is.* Nedenlilik; sebep olma; sebebiyet.

baj, [Far. bāj / bāc باژ] *(ba:j) {OsT} is.* Haraç; gümrük. ◻ **bāj-bān,** *{OsT} Haraççı; gümrükçü.*|| **bājdān,** *{OsT} Haraç ve gümrük sandığı.*

bak[1], [bak-mak > bak] *is. as.* Bakışla selam verme komutu. *Sağa bak!*

bak[2], [bā-k / ba-ġ باق] *{eT} is.* **1.** Bağ; bent; köstek. [EUTS] *{eAT} (aynı)* **2.** Bohça. [EUTS] **3.** Kabile; boy; halk topluluğunun bir bölümü. [EUTS] **4.** *{eAT}* Sargı.

bak[3], [Far. bāk باك] *{OsT} is.* **1.** Korku; kaygı. **2.** Çekinme; sakınma. ◻ **bak degül,** *{OsT} Korkacak bir şey yok.*

baka[1], [bak a بقه] *{eAT} is.* Baksan a! ◻ **baka hey!** *{ağız} 1. Bana bak. 2. Demek ki.* [DS]

baka[2], [bakā] *(baka:) {eT} is.* Kara kurbağa; kurbağa. [Gabain] [DLT] ◻ **müngüz baka,** *Kaplumbağa.* [DLT]

baka[3], [bak-mak > bak-a] *{ağız} sf.* (Saban demiri için) açıklığı fazla olan; aşağı doğru bakan. [DS]

baka[4], [Ar. bāḳa باقه] *(ba:ka) {OsT} is.* Demet; deste; tutam.

bakabunga, [Lat. beccabunga] *is. bot.* Sulak yerlerde ve ırmak kıyılarında yetişen küçük pembe, mavi çiçekli uzunca yapraklı bir tür yavşan, *(Veronica beccabunga).*

bakacak, -ğı [bak-mak > bak-acak بقاجق] *is.* **1.** Bakma, gözetleme yeri. **2.** Her yanı görebilecek yüksek yer veya bir tepenin hakim noktası; gözleme yeri. *{eAT} (aynı)* **3.** Doğal gözetleme yeri. **4.** Pencere, **5.** *{ağız}* Balkon. [DS] **6.** *{ağız}* Ayna. [DS] **7.** Göz. *{eAT} (aynı)* **8.** *{ağız}* Evliya mezarı; türbe. [DS] **9.** *{ağız}* Eski evlerde, sokaktan geleni görebilecek şekilde ocağın yanında açılmış bulunan küçük gözetleme deliği. [DS] **10.** *{ağız} sf.* Güzel manzaralı. [DS]

bakaç, -cı [bak-mak > bak-aç] *is.* **1.** Dürbün. **2.** Fotoğraf makinesinin vizörü.

bakaça, [İt. beccaccia / Yun. bekatsa] *is. zool.* Eski Dünya'nın fundalık ve ormanlık alanlarda yaşayan, eti için avlanan, uzun gagalı, kısa bacaklı, esmerimsi ala tüylü bir av kuşu; çulluk, *(Scolopa rusticola).*

bakaçuk, [baka-çuk] *{eT} is.* **1.** Kurbağacık. **2.** Eğe kemikleri ile kol arasındaki et parçası. [DLT]

bakagan, [bak-mak > bak-aġan بقغن] *{eAT} sf.* Bakıcı.

bakağan, [bak-aġan بقغن] *{eAT} sf.* Bakıcı. ◻ **bakağan olmak,** *Geçici olarak bakma, gözleme işini yapmak.*

bakakalma, [bak-a+kal-ma] *is.* Bakakalmak işi.

bakakalınak, [bak-a+kal-mak] *gçsz. f.* **1.** Şaşkınlığa uğrayarak ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemez duruma düşmek. **2.** Şaşkın şaşkın bakmak.

bakal, [Yun. pakalos ?] *is.* **1.** *zool.* Avrasya'da yaşayan, kısa kuyruklu, uzun gövdeli, siyaha yakın par-

lak esmer tüylü, böceklerle beslendiği için tarıma yararlı, ötücü bir kuş; sığırcık, *(Sturnus vulgaris).* **2.** *{ağız}* Karatavuk. [DS]

bakalak, -ğı [bak-arak] *is.* **1.** Bakıcı. **2.** Bekleyici; gözleyici. **3.** *zf.* Bakarak; gözetleyerek. 🗗 **bakalak olmak,** *{ağız} Göz kulak olmak; beklemek.* [DS]

bakalarya, [İt. bacalera] *(bakala'rya) is. den.* **1.** Gemilerin kıç kapıları için konulan yarımay şeklindeki boşluklar. **2.** Gemilerdeki kıç altında bulunan top delikleri.

bakalım, [bak-alı-m] *ünl.* **1.** Şüphe ve tereddüt bildirir. **2.** Merak bildirir. **3.** Tehdit bildirir. **4.** *ed.* Cümleyi kuvvetlendirir.

bakalit, [Tescilli isim; bulucusu: Baekeland > Fr. bakalite] *is.* Formaldehit ile bir fenolün yoğunlaşması sonucu elde edilen ve sanayide elektrik yalıtkanı, kalıp ve döküm malzemesi, yapıştırıcı olarak pek çok alanda kullanılan fenoplastlar grubundan bir sentetik reçine.

bakalorya, [Lat. baccalarius *(genç adam)* > Fr. baccalaurat] *(bakalo'rya) is.* Eskiden liseyi bitiren öğrencilerin üniversiteye girebilmeleri için vermek zorunda oldukları yeterlik sınavı.

bakam, [Ar. baḳḳam] *is. bot.* **1.** Baklagillerden sıcak ülkelerde yetişen ve odunundan kırmızı boya çıkarılan bir cins ağaç, *(Haematoxylon campechianum).* **2.** Bu bitkiden elde edilmiş boya maddesi; bakkam.

bakan[1], [bak-mak *(gözetmek)* > bak-an] *sf.* **1.** Bakmak işini yapan (kimse). **2.** *is.* Devletin yürütme ile ilgili görevlerinden olan kamu işlerinin bir bölümünden sorumlu en yetkili kişi ve hükûmet üyelerinden biri; vezir; nazır; vekil, *(1935).* 🗗 **bakanlar kurulu,** *Başbakan ve diğer bütün bakanlardan oluşan kurul; hükûmet; heyet-i vekile; vekiller heyeti.*

bakan[2], [ba-mak *(bağlamak)* > ba-kan] *{eT} is.* Halka; toka. [DLT]

bakanak[1]**, -ğı** [*eT.* bakā-ñak بقنق / بقناق / بقانق] *is.* **1.** Geviş getiren hayvanların tırnakları; çatal tırnaklı hayvanlarda iki tırnaktan her biri ve iki tırnak arası; *{eT} {eAT} {ağız} (aynı).* [DLT] [DS] **2.** *{eT} {eAT}* Nal. [EUTS] **3.** *{eAT}* At, deve, sığır gibi hayvanlarda topuk ile taban arasındaki boğum; bukağılık. **4.** Hayvanların yürüyüş sırasında yere değmeyen kör tırnakları; mahmuz. **5.** *gnşl.* Yalancı tırnak; şeytan tırnağı.

bakanak[2]**, -ğı** [bak-mak > bak-anak] *{ağız} is.* **1.** Göz. **2.** Gözbebeği. **3.** Ayna. [DS]

bakanlıg, [bakan-lıġ] *{eT} sf.* Halkalı; tokalı. [DLT] 🗗 **bakanlıg kadış,** *{eT} Tokalı kayış.* [DLT]

bakanlık, -ğı [bakan-lık] *is.* **1.** Devletin görevi olan kamu hizmetlerinden bir bölümünü yürüten ve başında bir bakan bulunan teşkilat; nezaret; vekâlet. **2.** Bakanın görevi ve yükümlülüğü; nazırlık; vekillik. **3.** Bakan olma durumu. **4.** Bakanın ve üst düzey yöneticilerinin görev yaptığı bina. 🗗 **bakanlık emrine alma,** *huk. yön. Eskiden uygulanan, memuriyet sıfatı sona ermeden bir kamu görevlisini kuruluşun merkez teşkilatında tutarak bir nevi görevden uzaklaştırma cezası.*

bakanuk, [baka-ñuk / bakayuk] *{eT} is.* At tırnaklarının ortasındaki tümsek et parçası. [DLT]

bakar[1], [bak-ar] *sf.* **1.** Bakma işini ve eylemini yapan. **2.** Bakışlarını bir yere yöneltmiş olan. **3.** *{ağız} is.* Ayna. [DS] 🗗 **bakar kör,** *1. Gözleri sağlam göründüğü halde göremeyen. 2. mecaz. Dalgın, etrafında olanları fark edemeyen; çok dikkatsiz.*

bakar[2], [bakar / bakır] *{eT} is.* Mangır; para. [EUTS]

bakar[3], [Ar. baḳar بقر] *{OsT} is.* **1.** Sığır, öküz. **2.** *mecaz.* İyi ile kötüyü ayırt edemeyen; ahmak, sersem, aptal. 🗗 **Bakara Suresi,** *Kur'an-ı Kerim'in ikinci ve en uzun suresi.*

bakara[1], [Fr. baccarat] *is.* **1.** Fransa'nın Baccarat şehrinde üretilen bir cins kristal. **2.** İskambil kâğıdı ile oynanan dokuz veya dokuza en yakın sayıyı tutturmaya dayanan bir kumar oyunu.

bakara[2], [Far. bekere *(kuyu çıkrığı)* بقره] *{eAT} {ağız} is.* Makara. [DS]

bakari, [Ar. baḳarī بقرى] *(bakari:) {OsT} sf.* **1.** Sığırla ilgili. **2.** Sığır cinsinden olan.

bakariye, [Ar. baḳariyye بقريه] *(bakari:) {OsT} is. zool.* Sığırlar.

bakasya, [Yun. mpekátsa] *{ağız} is. zool.* Çulluk. [DD]

bakaturmak, [bak-mak + tur-mak] *{eT} gçsz. b. f. [-ur]* Bakadurmak; bakakalmak. [DLT]

bakaya, [Ar. baḳıyye *(artan)* > baḳāyā بقايا] *(baka:ya:) {OsT} is.* **1.** Arta kalan; kalıntılar. **2.** *as.* Son yoklamasını yaptırdığı hâlde gününde kıtasına katılmayan asker yükümlüler. **3.** *maliye.* Ait olduğu yıl içinde tahsil edilemeyerek ertesi yıla kalan vergi alacağı.

bakayak, [baka-ñak / baka-yak] *{eT} is.* Çatal tırnaklı hayvanlarda iki tırnaktan her biri ve iki tırnak arası. [DLT]

bakayorurken, [bak-mak + yorı-mak > bak-a+yor-ur-ken بقايورركن] *{eAT} zf.* Bakarken; bakmakta iken; bakıp dururken.

bakayuk, [baka-yuk] *{eT} is.* At tırnaklarının ortasındaki tümsek et parçası. [DLT]

bakça, [Far. bāġçe => baḳça باقچه] *{eAT} is.* Bahçe.

bakçan, [Çin. mak ṭş'an] *{eT} is.* Sessiz ve hareketsizce düşünme; tahayyül; tefekkür; mütalaa. [EUTS]

bakend, [Far. bakend بكند] *{OsT} is.* **1.** Yakut. **2.** Renkli, ipek kumaş.

bakı[1], [bak-ı] *is.* **1.** Haber alınamayan veya kayıp eşyalar için bakılan fal; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Teftiş. **3.**

Müfettiş. **4.** *{ağız}* Hastaya ve çocuğa bakma işi; bakım; besleme. [DS] **5.** *coğ.* Yamaçların güneş ışığına göre konumu veya baktığı yön.

bakı[2], [bakı(r)] *{eT} is.* **1.** Bakır. [EUTS] **2.** Tartı ölçüsü. [EUTS] **3.** Sikke; para; mangır. [EUTS]

bakıa, [Ar. bāḳı'a باقعه] *(ba:kıa) {OsT} is.* Dert; bela.

bakıcı[1], [bak-mak > bak-ıcı] *is.* **1.** Bakma, görme veya koruma işini yapan kimse. **2.** Bir kişinin veya hayvanın bakımından sorumlu olan kişi. **3.** *argo.* Satın almayı düşünmeden satılık malları seyrederek vakit geçiren kimse. **4.** *{ağız}* Dadı. [DS] **5.** *{ağız}* Görücü. [DS] **6.** *sf.* Bakma işini yapan.

bakıcı[2], [bak-mak > bak-ı > bakı-cı باقیجی] *is.* Kendisinden haber alınamayan bir kişi veya kayıp bir eşyadan haber vermek üzere fala bakan kadın; falcı; *{18-19.yy.} (aynı).*

bakıcılık[1], **-ğı** [bak-ıcı-lık] *is.* Bakıcının yaptığı koruma ve gözetme işi ve mesleği.

bakıcılık[2], **-ğı** [bakı-cı-lık] *is.* Falcılık.

bakıg, [bak-mak > bak-ıġ] *{eT} is.* Bakma; bakış. [DLT]

bakıl, [Ar. baḳl *(yeşillik)* > bāḳıl باقل] *(ba:kıl) {OsT} sf.* **1.** (Toprak, yeryüzü için) yeşillenen. **2.** Filizlenen. **3.** Görünür hale gelen. **4.** *(Bakıl adında aptallığıyla meşhur bir Arap'tan telmihen)* Aptal.

bakıla, -a'i [Ar. bāḳılā' باقلاء] *(ba:kıla:) {OsT} is. bot.* **1.** Bakla. **2.** Fasulye cinsi sebzeler.

bakıldak, -ğı [Ar. bakl *(yeşillik)* > bāḳıl + T. -dak] *{ağız} is.* **1.** Baklagillerin badıçları. [DS] **2.** *{ağız}* Taze fasulye. [DS] **3.** *{ağız}* Harmanda çıkan çürük tane. [DS] ◻ **bakıldak otu,** *{ağız} Susam.* [DS]

bakılma, [bak-ıl-ma] *is.* Bakılma işi.

bakılmak, [bak-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Görme organı yoluyla görme duyusundan yararlanılmak; *{eT} (aynı).* [DLT] **2.** (Biriyle) özen gösterilerek ilgilenilmek. **3.** Başkası tarafından korunmak veya ihtiyaçları karşılanmak.

bakım, [bak-ım باقم] *is.* **1.** Bir şeyin iyi durumda bulunması veya kullanılır olabilmesi için yapılan iş. **2.** Bir şeyin veya kimsenin bakımlı olması için verilen emek. **3.** Bir kimsenin sağlıklı ve huzur içinde yaşaması için yapılan temizlik, beslenme, giyim ve barınma gibi ihtiyaçlarını giderme işi. **4.** *mecaz.* Görüş açısı, değerlendirme; -e göre. **5.** *e.* İçin; -e göre; nokta-i nazarından. **6.** *{eAT}* Bakış. **7.** *{eAT}* Görünüş. **8.** *{ağız}* Fal. [DS] ◻ **bakıma bakıtmak,** *{ağız} Fala baktırmak.* [DS]|| **bakım bakmak,** *{ağız} Fal bakmak.* [DS]|| **bakım yurdu,** *Yetimler, yaşlılar, kimsesizler ve sakatlar için kurulmuş barınma yerleri; yoksullar yurdu, yetimler yurdu, dârülaceze.*

bakımcı, [bakım-cı] *is.* **1.** Bir yerin bakımı ile görevli kişi. **2.** Bir makinenin iyi çalışınası için gerekli bakımı yapmakla görevli kişi. **3.** *{ağız}* Falcı. [DS] **4.** *{ağız}* Orman koruma ve bakım memuru. [DS]

bakımevi, [bak-ım+ev-i] *b. is.* **1.** Hastaları muayene etmek, acil durumlarda sağlık tedbirlerini almak için semtlerde kurulan sağlık kurumu. **2.** Hasta ve yoksul kişilerin tedavi edildiği, bakıldığı yer. **3.** Makinelerin, motorlu araçların bakılıp onarıldığı işlik. *Karayolları Kocatepe bakımevi.*

bakımlı, [bakım-lı] *sf.* **1.** (Yer için) yapılan bakımı belli edecek nitelikte görünen. **2.** (Makine, motor vb.) iyi bakılan ve korunan, düzenli çalışan. **3.** (Çocuk, hasta, yaşlı vb. için) iyi ve temiz bakılmış. **4.** (Besi hayvanı için) iyi bakılınış besili ve semiz. **5.** (Kişi için) kendi sağlığına ve giyimine özen gösteren, temiz.

bakımlık, -ğı [bakım-lık] *is. tek.* Film üzerine alınmış resimlere görüntü sağlayan araç; *(Fr. visionneuse).*

bakımlılık, -ğı [bakım-lı-lık] *is.* Bakımlı olma hali ve niteliği.

bakımsız, [bakım-sız] *sf.* **1.** İyi bakılmamış, gerekli olan bakım işlemleri yapılmamış. **2.** Yeterli ilgi ve özen gösterilmemiş; ihmal edilmiş. **3.** Sağlıklı, tertipli, düzenli olmayan. **4.** *zf.* Bakımsız olarak. ◻ **bakımsız tarzan,** *argo. Sıska ve cılız erkek.*

bakımsızlık, -ğı [bakım-sız-lık] *is.* Bakımsız olma durumu.

bakınak, -ğı [bak-ın-mak > bak-ın-ak] *{ağız} sf.* Bakıma muhtaç. [DS]

bakıncak, -ğı [bak-ın-(a)cak] *is.* **1.** Tüfeklerde hedefin yakın ve uzaklığına göre ayarlanabilen nişan alına tertibatı; nişangâh; gez. **2.** *mim.* Çoğunlukla eski binalarda küçük bir odacık biçiminde taşma yapan pencereli çıkıntı; cumba.

bakındı, [bak + imdi *(şimdi)*] *(ba'kındı) ünl. "Bak hele, olacak şey değil!"* anlamında şaşkınlık ifadesi; bak şimdi.

bakınılmak, [bak-ın-ıl-mak بقینلمق] *edil. f. [-ır]* **1.** Bakılmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Bakınmak eylemi yapılmak.

bakınma, [bak-ın-ma] *is.* Bakınmak işi.

bakınmak, [*eT.* bak-ın-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Gözleriyle çevresine bakıp araştırmak; *{eT} (aynı).* [Yüknekî] **2.** *{eT}* Bir şeyin sonuna bakmak; düşünmek; beklemek. [DLT] **3.** *{ağız}* Doktora muayene olmak. [DS] ◻ **bakına bakına,** *Etrafına bakarak, araştırarak.*

bakır[1], [*eT.* bakır / bā-kır [Gülensoy]] *is. kim.* **1.** Esmer kızıl renkte, ısı ve elektriği iyi ileten, dövülerek şekillendirilebilecek yumuşaklıkta, atom numarası 29, kütlesi 63,34, ergime sıcaklığı 1084 C olan metal; sembolü: Cu. *{eT} (aynı)* [ETY] [DLT] [EUTS] **2.** Bu madenden yapılmış eşya. **3.** *{eT}* Çin parası. [DLT] **4.** *{ağız}* Tencere. [DS] **5.** *sf.* Bakırdan yapılma. **6.** (Renk için) kızıl. ◻ **bakır ağacı,** *{ağız} Bak-*

raçla su taşırken omuza alınan uçları ipli ağaç. [DS]|| **bakır akçe,** *Değeri düşük para.*|| **bakır alaşımı,** *kim. Başka elementlerin içine bakır katarak yapılmış olan alaşım; içinde bakır bulunan alaşım.*|| **bakır basma,** *tıp. {ağız} 1. Vücudun her tarafının kızarması ile beliren alerjik bir hastalık. 2. Dizlerden aşağıda çıkan yara.* [DS]|| **Bakır çağı,** *tar. İlk bakır eşyaların ortaya çıkması ile beliren Cilalı taş ve Tunç çağları arasında kalan tarihî devir; kalkolitik çağ.*|| **bakır çakır,** *{ağız} Kap kacak.* [DS]|| **bakır çalığı,** *tıp. Bakır kaplara konulan yiyeceklerden bakır tuzları ile birleşerek hâsıl olan zehirlenme.*|| **bakır çalmak,** *kim. (Yiyecekler için) bakır tuzları ile birleşerek zehirli durum kazanmak.*|| **bakır eksikliği,** *tıp. Vücudun demir ve C vitaminin yükseltgenmesi için gerekli olan bakırı yeterli olarak alamaması rahatsızlığı.*|| **bakır gibi,** *{ağız} Çok kurumuş.* [DS]|| **bakır hava,** *{ağız} Yüksek bulutlu hava.* [DS]|| **bakır kaplama,** *kim. sany. Başka metallerden yapılmış eşyaların yüzeyini ince bakır levha ile sıvama işlemi.*|| **bakır kelebeği,** *zool. Narin yapılı ve oldukça hızlı uçan bakır rengindeki yanar döner parıltılı kanatlarıyla dikkat çeken bir kelebekler alt familyası, (Lycaeninae).*|| **bakır kırı,** *{ağız} (At donu için) boz renk.* [DS]|| **bakır oksit,** *kim. Bakırın oksijenli bileşiği; CuO, Cu_2O.*|| **bakır pası,** *kim. 1. Rutubetli ortamlarda karbondioksit gazının etkisi ile bakır metal yüzeyler üzerinde meydana gelen bakır hidrokarbonat tabaka. 2. Saf olmayan bakır bazik asetat. 3. Myceliophtora lutça adlı bir mantar tarafından meydana getirilen mantar hastalığı. 4. min. Yüzeydeki çakıl ve kayaların üzerinde buharlaşma sonucu demir ve manganez oksitleri ile silisten meydana gelmiş ince, koyu kırmızı renkli mineral katman; patina.*|| **bakır rengi,** *Kızıl kahverengi.*|| **bakır sokum,** *{eT} gök b. Merih yıldızı.* [DLT]|| **bakır sülfat,** *kim. Göz taşı; $CuSO_4$.*|| **bakır taşı,** *min. Bakır hidratlı doğal karbonat; malakit.*|| **bakır tutmak,** *{ağız} Bakır çalmak.* [DS]|| **bakır tuzu,** *kim. Kristal yapılı bakır birleşiği.*

bakır[2], [Ar. bakr *(delmek)* > bākır باقر] *(ba:kır) {OsT} sf.* **1.** Delen, yırtan. **2.** Ciddi bir araştırma yapan. **3.** Geniş. **4.** *is.* Aslan. **5.** *anat.* Göz damarı.

bakırbaş, [bakır+baş] *is. zool.* Başları bakır renginde olmasına rağmen genellikle birbiriyle sınıflandırma ilgisi bulunmayan bir çok yılan türü.

bakırca, [bakır-ca] *{ağız} is.* **1.** Dibi geniş, ağzı dar bir çeşit su kabı; bakraç. **2.** Tandır veya fırında et yemeği pişirmeye yarayan kulplu bakır kap. **3.** Ocakta su ısıtmaya veya yemek pişirmeye yarar bakır kap; bakraç. [DS]

bakırcı, [bakır-cı] *is.* Bakır işleyen, bakır kaplama yapan veya bakır kap kacak satan kimse.

bakırcılık, -ğı [bakır-cı-lık] *is.* **1.** Bakır kap kacak yapma ve satma işi. **2.** Bakır işleme sanatı.

bakırhane, [bakır + Far. -ḫāne خانه‌باقر] *(bakırha:ne) {OsT} is.* Bakır işlenen, bakırdan kap kacak yapılan yer; bakır atölyesi.

bakırlag, [bakır-lag] *{eT} sf.* Bakırdan yapılmış. [EUTS]

bakırlanma, [bakır-la-n-ma] *is.* Bakırlanmak eylemi ve durumu. ◻ **bakırlanınayı giderme,** *as. Namluda biriken bakır kalıntılarını temizleme işlemi.*

bakırlanmak, [bakır-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] as.* Ateşli silahlarda namlunun yivleri dibinde mermi çeperinin kalıntıları dolayısıyla bir bakır tabakasının oluşması.

bakırlaşma, [bakır-la-ş-ma] *is.* Bakırlaşmak işi.

bakırlaşmak, [bakır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Rengi bakır kızılına dönmek.

bakırlı, [bakır-lı] *sf.* İçinde bakır bulunan.

bakırlıg, [bakır-lıg] *{eT} sf.* Bakırlı. [DLT]

bakırmak, [ba *(yans.)* > bā-ḳır-mak] *(ba:kırmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* Bağırmak. [DLT]

bakış, [bak-ış] *is.* **1.** Bakma eylemi. **2.** Bakma, inceleme tarzı. **3.** *{eT}* Bakışma; gözle birbirine bakma. [DLT] ◻ **bakış açısı,** *1. Bir olayı belirli bir inceleme yönü; görüş açısı. 2. Yaklaşım.*|| **bakış doğrultusu,** *gök b. Astronomik gözlem yapan birinin gözünden incelenen gök cismine doğru uzanan çizgi.*|| **bakış noktası,** *Gözlemcinin gözünün bulunduğu nokta.*|| **bakış tarzı,** *Olayı incelemedeki biçim farklılığı.*|| **bakışa bakışa,** *Birbirlerine bakmak suretiyle.*

bakışgan, [bak-ış-gan] *{eT} sf.* Herkese göz ucuyla bakan. [DLT]

bakışık, -ğı [bak-ş-mak > bak-ış-ık] *sf.* **1.** Birbirinin karşısında olan. **2.** Birbirine bakan. **3.** Belirli bir nokta veya eksene göre aynı uzaklıkta ve benzer konumda olan.

bakışıksız, [bak-ış-ık-sız] *sf.* **1.** Birbirine bakar durumda veya karşı karşıya durmayan. **2.** Belirli bir nokta veya eksene göre uzaklıkları ve konumları değişik olan.

bakışım, [bak-ış-mak > bak-ış-ım] *is.* **1.** İki ve daha çok nesne arasında durum, konum ve şekil bakımından uyum. **2.** *mat.* İki geometrik şeklin bir nokta veya eksene göre ölçüsel uyumu; simetri; tenazur.

bakışımlı, [bak-ış-ım-lı] *sf. mat.* Aralarında bakışım bulunan; simetrik; mütenazır.

bakışımsız, [bak-ış-ım-sız] *sf. mat.* Aralarında bakışım bulunmayan; asimetrik; gayri mütenazır.

bakışımsızlık, -ğı [bak-ış-ım-sız-lık] *sf. mat.* **1.** Bakışımsız olma hali; asimetri, adem-i tenazur. **2.** Ortalamadan büyük ve küçük terim sayısının denk olmadığı bir eğrinin durumu.

bakışma, [bak-ış-ma] *is.* Bakışmak eylemi.

bakışmak, [bak-mak > bak-ış-mak] *işteş f. [-ır]* **1.** Karşılıklı birbirine bakmak. **2.** Kaçamak olarak birbirini gözlemek; yandan süzmek; karşılıklı; göz ucu ile bakmak. *{eT} (aynı)* [DLT]

bakıt, -dı [bak-ıt] *{ağız} is.* Bakma ve gözetleme yeri. [DS]

bakıtçı, [bak-ıt-çı] *{ağız} is.* Cadı. [DS]

bakıtmak, [bak-mak > bak-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Baktırmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Yapılmış olan bir büyüyü bozdurmak için büyü yaptırmak. [DS]

bakıyat, [Ar. beḳā > bāḳıyāt باقيات] *(ba:kıya:t) {OsT} is.* Sürüp giden şeyler. ◘ **bākıyāt-ı sālihāt,** *{OsT} Sevabı sürüp giden şeyler.*

bakıye, [Ar. beḳā *(kalmak)* > bāḳıyye باقيه] *(ba:kıye) {OsT} is.* **1.** Arta kalan; geri kalan; artık. **2.** Damıtma ve arıtma işlemleri sonucunda işleme giremeyerek olduğu gibi tortu hâlinde kalan; artık. **3.** *huk.* Taraflar arasındaki hesabın kapanmasından ya da hesabın kısmen ödenmesinden sonra bir tarafın diğerine borçlu kaldığı miktar. **4.** Muhasebede borç ve alacak toplamları arasındaki fark. ◘ **bākıye-i bükā',** *{OsT} Ağlamaktan kalan iz.*|| **bākıye-i matlūb,** *{OsT} Alacağın geri kalan kısmı.*|| **bākıye-i medeniyet,** *{OsT} Medeniyet kalıntısı.*|| **bākıyetü's-selef,** *{OsT} İyi ve hayırlı olan eski alışkanlıklara bağlı olan.*|| **bākıyetü's-seyf,** *{OsT} Kılıç artığı.*|| **bākıyetü's-süyūf,** *{OsT} 1. Kılıçtan geçirilmekten kurtulanlar. 2. mecaz. Arta kalanlar.*|| **bākıyetullāh,** *{OsT} tasvf. Allah'ın sevgisini kazandıran ve mutluluğu sağlayan iyi ve güzel iş.*

bakıyevî, [Ar. bāḳıyyevī باقيوى] *(ba:kıyyevi:) {OsT} sf.* Artıkla ilgili; bakıyeye ait. ◘ **bākıyevî külte,** *jeol. Aşınım kayaları.*

baki[1], [Ar. beḳā *(devamlılık)* > bāḳī باقى] *(ba:ki: k, kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Sürekli kalıcı; sonsuz. **2.** Ölümsüz; ebedî. **3.** Korunup saklanmış; muhafaza edilmiş. **4.** Geri kalan; arta kalan. **5.** *"Ölümsüz ve ebedî kalıcıdır."* anlamında Allah'ın sıfatlarından birisi. ◘ **bākî defteri,** *tar. İmparatorluk döneminde devlet alacaklarının yazıldığı defter.*|| **baki kalmak,** *1. Geride kalmak. 2. Arta kalmak. 3. Elde kalmak. 4. Sonsuz olarak sürekli kalmak.*|| **bākî kulu,** *tar. İmparatorluk döneminde, merkezde devlet gelirlerini yazmakla, gerekli defterleri tutmakla görevli memurlara verilen ad.*|| **baki selam,** *Mektuplarda "İsmi sayılanlardan başka burada sayamadıklarıma da selam ederim." anlamında kısa ifade.*

baki[2], [Ar. bükā *(ağlamak)* > bākī باكى] *(ba:ki:) {OsT} sf.* **1.** Ağlayan. **2.** Yağmur bulutu.

bakide, [Far. bākīde باكيده] *(ba:ki:de) {OsT} is.* **1.** Kırmızı, sarı veya eflatun renkli yakut. **2.** Renk renk iplikle dokunmuş bir cins ipek kumaş.

bakir, [Ar. bikr *(kızlık)* > bākir *(asıl anlamı "en erken, zamanından önce"dir)* باكر] *(ba:kir) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) hiç cinsel ilişkide bulunmamış. **2.** *mecaz* (Eşya, nesne vb. için) hiç kullanılmamış; el değmemiş; yeni. **3.** (Toprak için) işlenmemiş. **4.** Eskimemiş; yıpranmamış; yeni kalabilmiş.

bakiran, [Ar. bākir+Far. -ān باكران] *(ba:kira:n) {OsT} is.* **1.** Bakir olanlar. **2.** El değmemiş kadınlar. ◘ **bākirān-ı behişt,** *Cennet kızları.*

bakire, [Ar. bikr / bākir > bākire *(asıl anlamı, "turfanda"dır)* باكره] *(ba:kire) {OsT} sf.* **1.** (Kadın için) hiç cinsel ilişkide bulunmamış; kız; kız oğlan kız. **2.** *is.* Kızlığı bozulmamış, iffetli, namuslu kız. **3.** *gnşl.* Hz. İsa'nın annesi Meryem'in adı.

bakirelik, -ği [bakire-lik] *(ba:kirelik) is.* **1.** Bakire olanın durumu ve niteliği; erdenlik. **2.** Başkası tarafından dokunulmamış ve kirletilmemiş olma hali; erdenlik; bekâret; kızlık.

bakirlik, -ği [bakir-lik *(ba:kirlik) is.* **1.** Hiç cinsel ilişkide bulunmamış kişinin durumu veya niteliği; bekâret; erdenlik. **2.** El değmemişlik; bozulmamışlık; doğal hâlde oluş.

bakiyat, [Ar. bāḳī > bāḳiyāt باقيات] *(ba:kiya:t, k kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Sürüp giden, devam eden şeyler. **2.** Ölümsüzler.

bakiye[1], [Ar. bāḳī > bāḳīye باقيه] *(ba:kı:ye, k kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Devamlı ve ebedî; sonsuz. **2.** Kalıntı. **3.** Arta kalan.

bakiye[2], [Ar. bākī > bākiye باكيه] *(ba:kiye) {OsT} sf.* (Kadın için) ağlayan.

bakiyen, [Ar. bākī > bākiyen باكيًا] *(ba:kiyen) {OsT} zf.* Ağlayarak.

bakka, [Ar. baḳḳa بقه] *is.* **1.** Sivrisinek. **2.** Tahta biti.

bakkal, [Ar. baḳl *(sebze, yeşillik)* > baḳḳāl بقال] *is.* **1.** Yiyecek, içecek ve temizlik malzemelerini satan küçük esnaf. **2.** Bu tür eşyaların satıldığı dükkân. ◘ **bakkala bırakma!** *Bir işi savsaklamak niyetinde olan birisi "Bakalım!" dediğinde söylenen şaka yollu uyarı sözü.*|| **bakkal çakkal,** *Bakkal ve onun ayarında olan esnaf.*|| **bakkal defteri,** *Temiz tutulmamış, karalanmış ve düzensiz kullanılmış defter.*|| **bakkal kâğıdı,** *Kalın ve kaba bir cins kâğıt.*

bakkalhane, [Ar. baḳḳal + Far. ḫāne بقالخانه] *(bakka:lha:ne) is.* Bakkal dükkânı.

bakkaliye, [Ar. baḳḳāliyye بقاليه] *(bakka:liye) {OsT} is.* **1.** Bakkal dükkânında satılan şeyler. **2.** Biraz büyükçe bakkal dükkânı.

bakkallık, -ğı [bakkal-lık] *is.* **1.** Bakkalın mesleği;

bakkalın işi. **2.** *sf.* Bakkal dükkânında satılacak nitelikte; bakkala uygun.

bakkam, [Ar. baḳḳam بقم] *is. bot.* **1.** Baklagillerden sıcak ülkelerde yetişen ve odunundan kırmızı boya çıkarılan bir cins ağaç; kızıl ağaç, *(Haematoxylon campechianum).* **2.** Bu bitkiden elde edilmiş boya maddesi; bakam.

bakkar, [Ar. baḳḳār بقار] *(bakka:r) is.* Sığır çobanı; sığırtmaç.

bakku, [bak-kū / bak-ū] *{eT} is.* Tepe; yüksekçe yer. [DLT]

bakl, [Ar. baḳl بقل] *{OsT} is.* Sebze; yeşillik.

bakla, [Ar. baḳl *(sebze, yeşillik)* > baḳla بقله] *is. bot.* **1.** Baklagillerden yurdumuzun hemen her yerinde yetişen, taneleri badıç içinde bulunan bir yıllık bitki, *(Vicia faba).* **2.** Bu bitkinin yeşil veya kuru olarak yenilen tohumu. **3.** *gnşl.* Zinciri oluşturan halkalardan her biri; zincir halkası. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Fasulye. [DS] 🗗 **bakla açmak,** *Bakla ile fala bakmak.*|| **bakla atmak,** *Bakla ile fala bakmak.*|| **bakla çiçeği,** *Eflatuna çalan beyaz renk.*|| **bakla dökmek,** *Bakla ile fala bakmak.*|| **bakla falı,** *Bakla açarak bakılan fal.*| **bakla gibi** (kadar), *Olduğundan daha iri.*| **bakla kadar,** *(Küçük şeyler için) olduğundan çok daha iri.*|| **bakla kırı,** *Beyaz üzerine pul şeklinde kırmızı ve siyah karışımının oluşturduğu koyu kirli at donu. {eAT} (aynı)*|| **bakla salmak,** *{eAT} Bakla ile fala bakmak.*|| **bakla sofa,** *Küçük giriş; dar koridor.*|| **bakla soğanı,** *{ağız} Bakla zamanı çıkan bir tür soğan.* [DS]|| **baklayı ağzından çıkarmak,** *Açıklanması uygun düşmeyecek bir şeyi daha fazla sabredemeyip söyleyivermek.*|| **bakla-yı beyyine,** *{OsT} bot. Semizotu.*|| **bakla-yı hamkā,** *{OsT} bot. Semizotu.*|| **baklayı ıslatmak,** *Sır saklamak; susmak.*

baklacı, [bakla-cı] *is.* **1.** Bakla yetiştiren veya satan. **2.** *{ağız}* Bakla ile fal bakan; falcı. [DS]

baklacık, -ğı [bakla-cık] *is.* Bir çiçek adı.

baklagı, [bakla-ğı / bakla-ġu / bakla-vu ? بقلغى] *{eAT} is.* Baklava.

baklagiller, [bakla-gil-ler] *is. bot.* Akasya, bakla, fasulye gibi çiçekleri bakışımlı iki yanlı, taç yapraklı meyvesi baklamsı, köklerinde azot biriktiren bakterilerle ortak yaşayan, yaprakları birleşik ve telek biçimli pek çok bitki topluluğundan meydana gelmiş familya; *(Leguminosa).*

baklagu, [bakla-ğı / bakla-ġu / bakla-vu ? بقلغو] *{eAT} is.* Baklava.

baklağı, [bakla-ğı ? بقلغى] *{eAT} {ağız} is.* Baklava. [DS]

baklalı, [bakla-lı] *sf.* **1.** İçinde bakla bulunan. **2.** *{ağız}* Üzerinde baklaya benzer benekler bulunan. [DS] 🗗 **baklalı keklik,** *{ağız} Göğsünde kara benekler bulunan keklik.* [DS]

baklalık, -ğı [bakla-lık] *is.* **1.** Bakla tarlası. **2.** *{ağız}* Fasulye tarlası. [DS] **3.** *sf.* (Zincir için) belirtilen sayıda halkadan oluşan.

baklamsı, [bakla-msı] *sf.* Biçimi bakla tanesini andıran. 🗗 **baklamsı meyve,** *Bakla, fasulye gibi sebzelerin her birinde bir dizi tohum bulunan kılıf.*

baklan, [bak-lān / bağlan باقلان] *is. zool.* Kırmızı kiremit tüylü, evcilleştirilebilen, daha çok ırmak ve göl kenarlarında yaşayan bir çeşit kaz; angıt; angut; baklan kaz, *(Casara ferruginea).* 🗗 **baklan kaz,** *{eAT} Angut kuşu.*|| **baklan kuzu,** *Taze ve semiz kuzu.* [DLT]

baklava, [*eAT* bakla-ġı / bakla-ġu / bakla-vu ?] *is.* Çok ince açılmış yufka içine kaymak, ceviz içi, badem, fıstık ezmesi gibi şeyler konularak yapılan bir tatlı. 🗗 **baklava açmak,** *Baklava yapmak üzere ince yufka açmak.*|| **baklava biçimi,** *Eşkenar dörtgen; main, şibih münharif.*|| **baklava börek,** *Diğerlerine göre çok kolay, zevkli bir iş.*|| **baklava dilimi,** *Eşkenar dörtgen biçiminde dilimlenmiş.*|| **baklava eleği,** *{ağız} İpekten yapılma bir tür elek.* [DS]|| **baklava tepsisi,** *Fırında baklava pişirmek için kullanılan alçak kenarlı, geniş, yuvarlak tepsi.*

baklavacı, [baklava-cı] *is.* Baklava yapıp satan kişi.

baklavacılık, -ğı [baklava-cı-lık] *is.* Baklava yapma ve satma işi.

baklavalı, [baklava-lı] *sf.* **1.** Baklavası bulunan. **2.** Desenleri eşkenar dörtgen biçiminde olan. 🗗 **baklavalı bezeme,** *Oyma veya boyama yöntemiyle baklava dilimi şeklinde oluşturulan yüzey bezemesi.*

baklavalık, -ğı [baklava-lık] *sf.* **1.** Baklava yapmaya elverişli olan. **2.** Baklava yapımında kullanılan.

baklavu, [bakla-ġı /bakla-ġu / bakla-vu ? بقلوى] *{eAT} is.* Baklava.

baklin, [Ar. baḳlīn بقلين] *(bakli:n) {OsT} is.* Baklagillerin tanelerinden çıkarılan bitkisel protein; bitkisel kazein; legümin

bakliyat, [Ar. baḳl>baḳliyyāt بقليات] *(bakliya:t) {OsT} is.* Baklagillerden fasulye, nohut, mercimek, bakla, bezelye gibi ürünler.

bakliye, [Ar. baḳl > baḳliyye *(sebzelik)* بقليه] *{OsT} is. bot.* Baklagiller.

bakma, [bak-ma] *is.* Bakmak işi.

bakmaç, [bak-maç] *is.* **1.** Dağ ve tepelerden geçen yolların düzlük yerleri. **2.** Çevreyi en iyi görebilen yüksekçe yer; bakacak.

bakmak, [*eT.* bak-mak باقمق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Bakışı veya gözleri bir şeye çevirmek; *{eT} (aynı).* [Yüknekî] [DLT] **2.** Görmek. **3.** Seyretmek. **4.** Araştırma

yapmak. **5.** Göz atmak. **6.** Yönelmek; dönmek. **7.** İlgilenmek; itina göstermek. **8.** Geçimini sağlamak. **9.** Hizmetinde bulunmak. **10.** Muayene etmek; tedavi uygulamak. **11.** Üzerinde durmak; incelemek. **12.** Andırmak. *Turuncuya bakar kırmızı.* **13.** (Kendi) sağlığına dikkat etmek. **14.** Tamir edilmek, üretmek için belirli bir emek veya para harcamak zorunda kalmak. *Bu iş beş milyon liraya bakar.* **15.** Birine inanıp güvenmek. *Sen bunların dediğine bakma.* **16.** *{17. yy.}* Beklemek; durmak **17.** *{17. yy.}* Gözlemek. 🗗 **baka durmak,** *Bakmaya devam etmek. {eAT} (aynı)*|| **baka körgil,** *{eT} Bakıver.*|| **Bakar mısın?** *Seslenme sözü.*

bakmazlanmak, [bak-maz-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Bakmıyormuş görünümü vererek bakmak; çaktırmadan bakmak.

bakr, [bak-ır / bak-(ı)r] *{eT} is.* Bakır. [EUTS]

bakracık, [bak(ı)r-a(ç)-ık] *is.* Küçük bakraç.

bakracik, [bakır > bak-(ı)r-a(ç)-cik بقرجك] *{eAT} is.* Küçük bakraç.

bakraç, -cı, [bakır > bak(ı)r-aç] *is.* **1.** Ağzı geniş, oynar tek kulplu bakır kap; bakırcak. **2.** *{ağız}* Kulplu tencere. [DS] **3.** *{ağız}* Deniz taşıtlarında birinden diğerine vinçlere takarak kömür aktarmakta kullanılan yaklaşık 700 kg. kadar kömür alabilen sacdan yapılma büyük kap. [DS]

bakrak, [bakır > bak(ı)r-ak] *{eAT} is.* Bakraç.

baksı, [Sansk. bhiksu *(mürebbi; mürşit)* / Çin. pāk shi] *{eT} is* → bakşi.

baksımat, [Yun. paksimadi بقسمات] *{eAT} is.* Peksimet.

baksız, [Far. bāk + T. -sız] *{eT} sf.* Korkusuz. 🗗 **bāksız kılmak,** *Cesaretlendirmek.*

bakşi, [Sansk. bhiksu *(mürebbi; mürşit)* / Çin. pāk shi] *{eT}* **1.** Muallim; öğretmen. [EUTS] **2.** Üstat; usta. [EUTS] **3.** Hekim; doktor; tabip. [EUTS] **4.** Eski Türk topluluklarında fala bakan, hastaları iyi eden ve aynı zamanda kopuz çalıp şiir söyleyen bir çeşit din adamı; ozan; kam; çalgıcı; falcı.

baktenis, [Yun. makedonisi] *{ağız} is.* Maydanoz. [DD]

bakteri, [Yun. bakteria *(çubukcuk)* > Fr. bactrie] *is.* Toprakta, suda ve canlılarda bulunan; kokuşma ve mayalanma meydana getiren, stoplazmalarında çıplak DNA'ları bulunan, tek hücreli, basit yapılı, klorofilsiz, bölünerek çoğalan; bitkilerden ve hayvanlardan farklı, canlılar dünyasında denge sağlayan canlı yaratıklar.

bakteridi, [Fr. bactridie] *is.* Örneği şarbon mikrobu olan hareketsiz basiller.

bakterigiller, [bakteri-gil-ler] *is. bot.* Bakterileri içine alan canlılar topluluğu.

bakterisit, -di [Fr. bactcide] *is.* Bakterileri öldüren her türlü kimyasal ve fiziksel etken.

bakteriyofaj, [Yun. bakterion + phagein *(yemek)* > Fr. bactériophage] *is. biy.* Bakterileri enfekte eden virüs.

bakteriyolog, -ğu [Yun. bakterion *(değnek)* + logos *(bilim)* > Fr. bactriyologue] *is.* Bakteriyoloji alanında çalışan bilim adamı veya uzman.

bakteriyoloji, [Yun. bakterion *(değnek)* + logos *(bilim)* > Fr. bactriyologie] *is.* Mikropların ve çoğunlukla bakterilerin yapılarını, biçimlerini ve niteliklerini inceleyen bilim dalı.

bakteriyolojik, [Yun. bakterion *(değnek)* + logos *(bilim)* > bakteriyologique] *sf.* Bakteriyoloji ile ilgili.

bakteriyostatik, [Fr. bactriostatique] *sf.* Bakterileri öldürmeyen ancak üremesini durduran.

baktırma, [bak-tır-ma] *is.* Baktırmak işi.

baktırmak, [bak-mak > bak-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin bakışlarını bir şeye yöneltmesini sağlamak. **2.** Muayene ettirmek. **3.** Birinin bir şeye, bir kimseye bakmasını veya onu korumasını, gözetmesini sağlamak. **4.** Bir aracın bakımını ve onarımını yaptırmak. **5.** Geçim ve yaşaması için gerekli olan ihtiyaçları birine yüklemek.

baku[1], [bak-kū / bak-ū] *{eT} is.* **1.** Tepe; yüksekçe yer. **2.** Yokuş. [DLT]

baku[2], [bak-mak > bāk-ū باقو] *{eAT} is.* Tedavi.

bakure[1], [Ar. baḳar > baḳūre بقوره] *(baku:re) {OsT} is.* **1.** Sığır sürüsü. **2.** *sf.* İyiyi kötüden, yararlıyı zararlıdan ayıramayan; aptal.

bakure[2], [Ar. bikr > bākūre باقوره] *(ba:ku:re) {OsT} is.* Önce yetişen; turfanda. 🗗 **bākūretü'l-hayāt,** *{OsT} Gençlik.*

bakurmak, [bak-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Baktırmak. [DLT]

bakyaz, [Far. faḳyāz => baḳyāz بقياز / باقياز] *{eAT} is.* **1.** Yeni ev edinenlerin tanıdıklarına verdikleri ziyafet. **2.** Şerbetlik; bahşiş.

ba'l, [Ar. baʿl بعل] *{OsT} is.* **1.** Karı kocadan her biri; eş. **2.** Sahip; patron. **3.** İslâmlık öncesinde Arapların putlarından birinin adı; Güneş tanrısı.

bal[1], [Hint-Avr. d. / Lat. mel ? > *eT* bāl [Clausen] / bal *(balçık)* [Menges]] *is.* **1.** Arıların çiçeklerden topladıkları ve kursaklarında özlendirerek petek gözlerine doldurdukları tatlı, kokulu, açık sarıdan esmere kadar değişen koyu kıvamlı sıvı madde. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** Çok olgunlaşmış meyvelerden özellikle incirden sızan tatlı sıvı. **3.** Ağaçların çatlak kabuklarından sızarak pıhtılaşan koyu öz su; kedi balı. **4.** *mecaz.* Çok tatlı, bal tadında olan. 🗗 **bal ağız,** *{ağız} Konuşması tatlı kimse; hoş sohbet.* [DS]|| **bal alacak çiçek,** *İşe yarayan ve yarar sağlanabilen şey.*|| **bal alacak çiçeği bilmek,** *En iyi şekilde ya-*

rarlanılabilecek kaynağı seçebilmek.|| **bal arısı,** *zool. Zar kanatlılardan bal ve petek elde etmek için toplu halde kovanlarda barındırılan eklem bacaklı türü; arı, (Apis mellifica).*|| **bal başı,** *En iyi ve en temiz bal.*|| **bal çiçeği,** *{ağız} bot. Hanımeli.* [DS]|| **bal demekle ağız tatlanmamak,** *Uygulamaya dönmeyen sözler geçersiz olmak.* ‖ **bal dök de yala!** *Bir yerin çok temiz olduğunu ifade eden deyim.*|| **bal dudak,** *{ağız} 1. Yüze gülen; iki yüzlü; dalkavuk. 2. Geveze.* [DS]|| **bal dudaklı,** *Hoş sohbet, tatlı dilli.* ‖ **bal gibi,** *1. Çok tatlı. 2. Şüpheye yer bırakmayacak biçimde; basbayağı, pekâla, adamakıllı; su götürmez; hiç şüphe yok.*|| **bal gömeci,** *1. Bal peteği. 2. Bal peteğini andıran büzgülü dikiş.* ‖ **bal kabağı,** *bot. 1. İri ve tatlı bir kabak cinsi, (Cucurbita moschata). 2. argo. Aptal; anlayışı kıt; beyinsiz.* ‖ **bal kelebeği,** *zool. Tırtılları arı yavrularının bulunduğu gözleri özel bir madde ile kapatarak içerde kurtçuğun ölmesine ve kovanın çökmesine yol açan kül rengi bir kelebeği olan çok zararlı bir güve, (Galleria mellonella).*|| **bal köpüğü,** *Açık sarı.*|| **bal mumı yapışdurmak,** *{eAT} Unutmamak için işaret koymak.* ‖ **bal mumu,** *1. Arıların petek yapmak için salgıladıkları soğukta kırılganlaşan, yumuşak, esnek, sarı bir madde. 2. gnşl. Kolay kırılıp bükülen, şekil değiştiren; dayanıksız.*|| **bal mumu gibi erimek,** *Çok zayıflamak.*|| **bal mumu gibi sararmak,** *Rengi kaçmak; solmak.*|| (kırmızı dipli) **bal mumu ile davet etmek,** *Gelmesini hararetle istemek, çok arzu etmek.*|| **bal mumu macunu,** *Mobilya kusurlarını örtmek için kullanılan toprak boya karıştırılmış bal mumu.*|| **bal mumu yapıştırmak,** *Unutulmaması için işaret koyup dikkati çekmek. {eAT} (aynı)*|| **bal otu,** *bot. Buğdaygillerden Avrupa, Asya ve Afrika'da yetişen yaprak ve tohumları tüylü, çiçekleri ince uzun koçan biçiminde çok yıllık küçük otsu bitki; kadife otu, (Holcus).*|| **bal özü,** *bot. Çiçeklerin içinde bulunan ve arıların bal yapmakta kullandıkları tatlı sıvı; nektar.*|| **bal özü bezi,** *Bitki çiçeklerinin yumurtalık veya erkek organlarının dibinde bulunan balözü salgılayan bezler.*|| **bal özü emengiller,** *zool. Tüyleri çok parlak, dilleri yırtmaçlı boru şeklinde, çiçeklerin bal özlerini emen yüz kadar türü bulunan ötücü kuş ailesi, (Nectariniidae).*|| **bal özülük,** *bot. Çiçeklerde, bal özü çıkaran bezlerin yer aldığı organlar.* ‖ **bal peteği,** *Arıların bal ve yavru üretmek için yaptıkları altıgen yüksük petek gözlerinden meydana gelmiş bal mumu tabakası.*|| **bal rengi,** *Kahverengiye yakın sarı.*|| **bal sağmak,** *Kovandan ya da arıların yuva yaptıkları ağaç dalından bal peteklerini toplamak. {eAT} (aynı)*|| **bal tutup parmak yalamak,** *1. Yararlanmak. 2. Her zaman istemek.*|| **bal yiyen arısını söndürsün,** *"Zevkini süren zahmetine de katlansın" anlamında kullanılır.*

bal[2], [bala] *{ağız} is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** Kardeş. **3.** Küçük kız çocuğu. [DS]

bal[3], [? bal] *{ağız} is.* Yanak. [DS] 🗗 **bal almak,** *argo. Öpmek.*

bal[4], [Far. bāl بال] *(ba:l) {OsT} is.* **1.** Kanat. **2.** Kol. **3.** Boy bos. **4.** Üst kısım. 🗗 **bāl-güşā,** *{OsT} Kanat açan, uçan.*|| **bāl- şikeste,** *{OsT} Kanadı kırık.*|| **bāl ü per,** *{OsT} Kanat.*|| **bāl-vāne,** *{OsT} 1. Darı kuşu; orak kuşu. 2. Dağ kırlangıcı.*|| **bāl-ver,** *{OsT} Uçabilen; kanatlı.*|| **bāl-zen,** *{OsT} Kanat vuran; uçan.*

bal[5], [Ar. bāl بال] *(ba:l) {OsT} is.* **1.** Kalp; yürek; gönül. **2.** Dikkat; merak. **3.** Durum.

bala[1], [*eT.* bala] *is.* **1.** Kuş yavrusu; palaz; yavru; *{eT} {eAT} {ağız} (aynı).* [DLT] [DS] **2.** *{ağız}* Çocuk. [DS] **3.** *{eAT}* Çiftçilik ve diğer işlerde yardımcı; çırak. [DLT] **4.** *{ağız}* Oğlan çocuğu. [DS] **5.** *{ağız}* Bezden yapılma bebek. [DS] **6.** *{ağız} sf.* Küçük; ufak. [DS]

bala[2], [Far. vālā => bala / mala] *{eAT} is.* **1.** Baş örtüsü. **2.** *{ağız}* Marangozların cila yapmakta kullandıkları içi pamuk dolu bez. [DS] **3.** *{ağız}* Bulaşık bezi. [DS]

bala[3], [Ar. belā بلا] *{ağız} is.* **1.** Bela. **2.** Zor; güç. [DS]

bala[4], [bala] *{ağız} is.* Tatar. [DS]

bala[5], [Far. bālā بالا] *(ba:lâ:) {OsT} is.* **1.** Üst; yukarı. **2.** Uzun boy. **3.** Yedek atı. **4.** *sf.* Yüksek; yüce; uzun. **5.** Azat. 🗗 **bālā-bülend,** *{OsT} Uzun boylu.*|| **bālā-bülendān,** *{OsT} Uzun boylular.*|| **bālā-dest,** *{OsT} Eli üstün; galip.*|| **bālā-destî,** *{OsT} 1. El üstünlüğü; galibiyet. 2. Zulüm.*|| **bālā-h^{v}ān,** *{OsT} Bir şeyi aşırı derecede abartan; şişiren.*|| **bālā-hāne,** *{OsT} Evin en üstü; çatı katı.*|| **bālā-h^{v}ānî,** *{OsT} Bir şeyi aşırı derecede abartma; şişirme.*|| **bālā-himmet,** *{OsT} Himmeti yüksek olan.*|| **bālā-kad,** *{OsT} Uzun boylu.*|| **bālā-keşîde,** *{OsT} Boy atmış; boyu uzamış; uzun boylu.* ‖ **bālā-nişîn,** *{OsT} Üstte, yukarıda oturanlar.*|| **bālā-pervāz,** *{OsT} 1. Yüksek uçan. 2. mecaz. Palavracı.*|| **bālā-pervāz-āne,** *{OsT} Yüksekten atıp tutarak; palavra atarak; abartarak.*|| **bālā-püş,** *{OsT} Palto, pardösü gibi üst giyecekleri.*|| **bālā-rev,** *{OsT} Yüksekten giden.*|| **bālā-ter,** *{OsT} Daha yüksek; pek yüksek.*|| **bālā-terîn,** *{OsT} En yüksek.*|| **bālā vü pest,** *{OsT} 1. Üst ve alt. 2. mecaz. Gök ve yer.*|| **bālā-yı bülend,** *{OsT} Uzun boy.*

balaban, [Far. bālā *(yüksek)* + bān *(ses) (küçük davul)* بالابان / بالبان / بلبان] *is.* **1.** Hazar doğusu Türklerinde kullanılan dokuz delikli bir tür zurna; baraban. **2.** Büyük davul ve bu davulun tokmağı; kös. **3.** Sokak sokak gezdirilerek oynatılan ayı. **4.** *{ağız}* Atmaca ve doğan cinsi bir yırtıcı kuşun yöresel adı; alıcı kuş; çakır doğan; üsküflü doğan. *(Falco pe-*

regrinus). {eAT} (aynı) [DS] **5.** *biy.* Balıkçılgillerden, yurdumuzun hemen her bölgesinde dört mevsim rastlanan, kamışlık ve bataklıklarda yaşayan, buralarda yuva yaparak kuluçkaya yatan, çoğunlukla alaca karanlıkta ve gece ortaya çıkan, sırtı siyah, diğer bölgeleri sarı, siyah ve kahverengi karışımı tüylerle kaplı bir kuş, *(Botaurus stellaris).* **6.** *{ağız}* Örümcek. [DS] **7.** *{ağız}* Mayıs böceği. [DS] **8.** *{ağız}* Kağnı tekerleğinin çıkmaması için mazının ucuna takılan çivi; kama. [DS] **9.** *{ağız}* Yapının üstüne atılan kalın ağaç kiriş. [DS] **10.** *sf.* Çok iri yapılı; kocaman; **11.** *{ağız}* (Çocuk için) şişman; gürbüz. [DS] **12.** *{ağız}* Yakışıklı; yiğit. [DS] **13.** *{ağız}* Nazlı; cilveli. [DS] ◻ **balaban kuşu,** *zool. Balıkçılgillerden büyük göllerde alaca karanlıkta yalnız dolaşan, esmer benekli kırmızımtırak sarı renkli, ilkbaharda boğa böğürmesine benzer ses çıkaran oldukça kısa bacaklı 70 cm. boyunda bir yabani kuş, (Botaurus stellaris).*

balabanlanma, [balaban-la-n-ma] *is.* Balabanlanmak eylemi.

balabanlanmak[1], [balaban-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İrileşmek. [DS]

balabanlanmak[2], [balaban-la-n-mak] *dönşl. f. [-ir]* Balaban sahibi olmak; balaban edinmek.

balabanlaşma, [balaban-la-ş-ma] *{ağız}] is.* İrileşme. [DS

balabanlaşınak, [balaban-la-ş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Çok büyümek, irileşmek; balabanlanmak. [DS]

balabanlık, -ğı [balaban-lık] *is.* Balaban olma durumu; balaban olanın niteliği.

balaca, [bala-ca] *{ağız} is.* **1.** Yavru; çocuk. **2.** *sf.* Küçük. [DS]

balacan, [bala+can] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) şişman; gürbüz. **2.** Nazlı; işveli. **3.** Yakışıklı. **4.** Büyük; iri. **5.** *ünl.* Sevgili canım; yavrum. [DS]

balacık, -ğı [bala-cık] *is.* Küçük yavru; yavrucuk. ◻ **balacık etler,** *{eAT} Kaba et gibi şişkin olan etler.*

balaçora, [? balaçora] *{ağız} sf.* **1.** Pasaklı; pis. **2.** Kalender. **3.** Dobra dobra konuşan. [DS]

balad, [Lat. ballāre *(dans etmek)* > Fr. ballade] *{OsT} is.* **1.** *ed.* Anlatıcı şiir. **2.** *müz.* Anlatıcı müzik türü.

balada, [Yun. poulâda] *{ağız} is.* Altı aylık piliç. [DS]

baladen, [Fr. baladin] *is.* **1.** Tiyatrolarda perde arası dansları yapan soytarı oyuncu. **2.** Meydan soytarısı. **3.** Kötü komedi oyuncusu.

baladır, [? baladır] *is. bot.* Sakız ağacıgillerden sürekli yeşil ve basit yapraklı, böbrek biçimindeki meyveleri yenebilen ve aynı zamanda frengi ilacı olarak kullanılan bir öz su veren bir Asya ve Avustralya bitkisi; bataklık cevizi; malak baklası, *(Semecarpus anacardium).*

baladız, [? baladız] *{ağız} is.* **1.** Asma ve ağaç filizi; sürgün. **2.** Taze ve olgun incir. [DS]

baladur, [İt. imbalador > Yun. baladuros] *is.* **1.** Gümrük kolcusu; gümrük muhafaza memuru. **2.** Gümrükten çıkan malları tekrar saran görevli. **3.** Bekçi. **4.** *{ağız}* Kuru üzüm ve incir tüccarı; bu tüccarların başkanı. [DS]

balafur, [Yun. parafurnin] *{ağız} is.* **1.** Saman alevi. **2.** Fırının ikinci tavı. [DS]

balağız, [bal+ağız / avuz] *{ağız} is.* Bal mumu. [DS]

balak[1], [balak / balık] *{eT}* **1.** Balık. [Gabain] [EUTS] **2.** Şehir. [EUTS]

balak[2], **-ğı** [Yun. pallak ? / bala *(çocuk)* > bala-k [EREN] بلاق] *is.* **1.** *{eAT} {ağız}* Manda yavrusu; malak. [DS] **2.** *{ağız}* Hayvan yavrusu. [DS] **3.** *{ağız}* Ayı yavrusu. [DS] **4.** *{ağız}* Tavşan yavrusu. [DS]

balak[3], **-ğı** [? balak] *{ağız} is.* **1.** Pantolon ve şalvar türü giyeceklerin paçası. **2.** Kadife. [DS]

balak[4], **-ğı** [*eT.* balık] *{ağız}] is.* Sulu çamur; batak. [DS

balaklacı, [balak-la-(y-ı)cı] *{ağız}is.* Gebe manda. [DS]

balaklamak, [balak-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Manda için) doğurmak. [DS]

balalamak, [bala-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Kuşlar için) yavrulamak. [DLT] **2.** *{ağız}* (Hayvan için) doğurmak. [DS]

balalas, [Yun. palalos] *{ağız} sf.* Aptal; budala; serseri; deli. [DS]

balalayka, [Rus. balalayka] *is. müz.* Üçgen gövdeli, mızrapla çalınan, üç telli bir çeşit Rus tamburası.

balalı, [bala-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Hayvan için) gebe. **2.** (Hayvan için) yavrusu olan. [DS] ◻ **balalı takım,** *{ağız} Dokuz parçadan ibaret olan mobilya takımı.* [DS]

balalos, [Yun. palalos] *{ağız} sf.* → palalas. [DS]

balama[1], [Rom. balamo *(Rum)*] *is.* **1.** Ortaoyunu ve Karagözde Rum tipi. **2.** *{ağız}* Bir tür sert ve düz taş. [DS]

balama[2], [bağ-la-ma] *(ba:lama) {ağız} is.* Bağlama; saz. [DS]

balaman, [Far. bālābān] *{ağız} is.* Nefesli bir tür saz; mey; balaban. [DS]

balambıt, [? balambıt] *{ağız} is.* İki kişi tarafından kullanılabilen ve ağaç kesmekte kullanılan büyük testere; kolustur; kolastar. [DS]

balanır, [bala-nır ?] *is.* **1.** Anadolu evlerinde kapı üstlerinde eşya koymaya yarayan küçük oyuk; balamur. **2.** *{ağız}* Büyük taş. [DS]

balamoz, [Rom. balamo *(Rum)*] *is. argo.* **1.** Yaşlı kimse; ihtiyar. **2.** Davranışları ve görünüşü çirkin, kaba saba adam.

balamur, [bala-mur] *{ağız} is.* → balamır. [DS]

balamut, [Yun. palanidi *(meşe)*] *{ağız} is.* Çam ve meşe ağacının meyvesi; palamut. [DS]

balan, [Far. balān بلان] *(bala:n) is.* **1.** Koridor; giriş. **2.** Tuzak; kapan.

balançina, [İt. balansinna] *(balançi'na) is. dnz.* Gemilerde seren, bumbar, çubuk vb. bir donanımı serbest uçundan tutan halat.

balane, [Far. balāne بالا] *(bala:ne) is.* Koridor; giriş.

balanit, [Fr. balanite] *is. tıp.* Erkeklik organının başını örten zarın iltihaplanması.

balans, [Lat. bi *(çift)* + lanx *(kefe)* > bilancia *(terazi)* > Fr. balance] *is.* **1.** Denge; muvazene. **2.** İki yollu ses düzeninde ses ayarını yapan düzenek. **3.** Bankalarda müşterilerin günlük hesap bakiyelerini belirten belge. **4.** Günlük alacak ve borç durumunu belirten cetvel; bakiye. **5.** Mekanik saatlerde, salınım hareketi yaparak saatin çalışmasını sağlayan parça. ◻ **balans ayarı,** *Otomobillerde tekerleğin dönmesinden dolayı meydana gelen salınmayı ve sarsılmayı önlemek için ağırlık takarak denge sağlama işi.*

balansine, [İt. balansinne] *(balanci'ne) is.* → balançina.

balar, [Far. bālār بالار] *{ağız} is.* Çatılarda kiremitlerin altına çakılan ince tahta; pedavra; padavra. [DS]

balaran, [bal-ar-mak > bal-ar-an / bal+er-en] *{ağız} is.* Taze ve olgun incir. [DS]

balarık, -ğı [bal-ar-mak > bal-ar-ık] *{ağız} is.* Taze ve olgun incir. [DS]

balarmak, [bala-r-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Büyümek; yetişmek. **2.** Kanlı canlı olmak; canlanmak; kendine gelmek. **3.** Çoğalmak. **4.** Şişmek; kabarmak. **5.** Bir işten kaytarmak; kaçamak yapmak. [DS]

balasır, [İt. plastro > balasır / balastır ?] *(bala'sır) {ağız} is.* Hatıl. [DS]

balast, [İng. ballast] *is.* **1.** Karayollarında düzeltilmiş toprağın üzerine, demiryollarında ise traverslerin altına serilen kırma taş. **2.** Gemilerde dengeyi sağlamak için özel tanklara alınan su; safra. **3.** *fiz.* Flüoresan lambalarda elektrik akımını sabit tutmaya yarayan direnç. ◻ **balast direnç,** *fiz. Gerilimin yüksek değişimlerinde akımı sabit tutmak için devreye konulan direnç.* | **balast gemi,** *dnz. Yükü olmayan, ancak dengeyi sağlayabilmek için balast tanklarına safra almış olan gemi.*

balastır, [İt. plastro > balastır / balasır] *(bala'stır) {ağız} is.* Hatıl. [DS]

balastlamak, [balast-la-mak] *is.* **1.** Karayoluna veya demiryoluna balast sermek. **2.** *fiz.* Geminin yük durumuna göre dengesini sağlamak için balast tanklarına safra almak. **3.** *fiz.* Bir elektrik devresindeki ani akım dalgalanmalarını önlemek için uygun bir direnç yerleştirmek.

balat[1]**, -dı** [Fr. ballade] *is. ed.* **1.** Bir kahramanlık hikâyesini konu alan müzik ve dans eşliğinde söylenen şiir. **2.** Latin edebiyatında üç beyitlik bentleri izleyen nakarat ve ağırlamadan oluşan üç bentlik küçük lirik şiir. **3.** Romantik müzik.

balat[2]**, -dı** [? balat] *{ağız} is.* **1.** Fincan tepsisi. **2.** Ufuk. **3.** Pazartesi. [DS]

balata[1]**,** [Fr. plateau de frein / Alm. balata] *is. tek.* Sürtünmenin önem taşıdığı teknik aygıtlarda sürtünme kat sayısını artırıcı özel malzemeden yapılmış parça.

balata[2]**,** [Guyana d. balata] *is. bot.* Amerika'nın tropikal bölgelerinde yetişen beyaz, pembe, kahverengi veya kırmızı-mor renkli kerestesi olan bir çok çeşidi bulunan büyük boylu ağaçlar, *(Sapotaceae).*

balater, [Far. bālā *(yüksek)* + -ter] *(ba:lâ:ter) {OsT} sf.* Daha yüce.

balaterin, [Far. bālā-ter-īn] *(ba:lâ:teri:n) {OsT} sf.* En yüksek.

balay, [*eT.* bol-mak *(olmak)* > bol-a / bu+ol-a] *(ba'lay) {ağız} zf.* **1.** Belki. **2.** İnşallah. [DS]

balaya, [Ar. beliye *(musibet)* > belāyā] *(bela:ya:) {OsT} is.* Musibetler; belalar; kaygılar; kederler.

balayı, [Fr. lune *(ay)* de miel *(bal) (tercümesi)* > bal+ay-ı] *is.* Evliliğin ilk ayı, ilk günleri; balım gülüm ayı.

balayki, [bol-mak *(olmak)* > bol-a-y+ki] *{ağız} zf.* Bari; hiç olmazsa. [DS]

balbal[1]**,** [Moğ. barimal *(heykel)* > barmal > barbal] *{eT} is.* **1.** Müslümanlıktan önce Türk alplarının mezarlarının doğu tarafına, öldürdükleri düşman sayısınca dikilen taştan kaba heykeller veya sivri uzun taşlar; mezar taşı; ölen kahramanın öldürdüğü düşman sayısınca dikilen heykel. [Gabain] **2.** Öldürülen düşmanın taştan yapılma heykeli. [Tekin] [ETY]

balbal[2]**,** [bal+bal] *{ağız} is.* Yuvarlak taneli bir tür üzüm. [DS]

balbal[3]**,** [bar *(yans.)* > bar+bar / balbal] *{ağız} sf.* Gürültücü; şamatacı. [DS]

balbaşı, [bal+baş-ı] *{ağız} is.* **1.** Koyu pekmez. **2.** Kovanda kalan bal artıklarının kaynatılması ile elde edilen bir tür pekmez. **3.** Koyu kıvamlı kaynatılmış şeker; ağda. **4.** Şırayı tatlandırmakta kullanılan güzel kokulu, sarı çiçekli, ince yapraklı bir bitki. **5.** Sulu yara. [DS]

balcan, [Far. bādincān] *{ağız} is.* → patlıcan. [DS]

balcı, [bal-cı] *is.* **1.** Bal üretmek amacıyla bal arısı yetiştiren kimse; arıcı. **2.** Bal ticareti yapan kişi.

balcıgiller, [bal-cı-gil-ler] *is. zool.* Dillerinin ucundaki bir çeşit kıskaç ile çiçeklerden bal özü toplayarak beslenen, sıcak ülkelerde yaşanan bir tür ötücü kuş familyası, *(Meliphagidae).*

balcık, -ğı [bal-cık] *{ağız} is.* Ağaçlardan sızan tatlı sıvı. [DS]

balcıl, [bal-cıl] *{ağız} is.* İşçi arı. [DS

balcılık, -ğı [bal-cı-lık] *is.* Balcının yaptığı iş; balcının mesleği.

balcımamak, [mal > malcı-mak *(malı gibi görmek)* > balcı-ma-mak] *{ağız} gçl. f. [-z] [-m(ı)yor]* Kendine uygun görmemek. [DS]

balç, [İng. bulge] *(şişkinlik) is. dnz.* Gemilere çarpacak olan torpilin patlama noktasını karinadan uzak tutmak için geminin gövdesine uydurulmuş şişkin kısım.

balçak[1]**, -ğı** [Moğ. balçak بلچاق] *is.* **1.** *{eAT} {ağız} is.* Kılıç kabzası; kılıç sapı. [DS] **2.** *{ağız}* Bıçak ve kılıçların tutacak yerlerinde elin kesici kısma kaymaması için yapılmış küçük çıkıntı; kabza siperi. [DS]

balçak[2]**, -ğı** [balk > balk-aç > balçak] *{ağız} is.* Balçık. [DS]

balçı, [balçı(k) > balçı] *{ağız} is.* Balçıktan yapılmış su kabı; testi. [DS]

balçık, -ğı [*eT.* Arguca, Oğuzca. balk *(çamur)* + aç > balkaç > balçık بلچق] *is.* **1.** Sıvık çamur. **2.** Bataklık. **3.** Yapışkan ve koyu kıvamlı çamur; killi çamur. **4.** Heykel yapımında kullanılan çamur. **5.** İçinde çokça kil bulunan yağlı ve su geçirmez koyu renkli toprak. **6.** Yatağından taşan akarsuyun bıraktığı, içinde kum, kil ve çokça organik madde bulunan verimli toprak. **7.** *{ağız}* Kilimlerde, paralelkenar şeklindeki desenler. [DS] 🗗 **balçığa batırmak,** *1. Onurunu kırmak; lekelemek. 2. Küçük düşürmek; horlamak.*|| **balçık hastalığı,** *Bitkilerde görülen bir tür mantar hastalığı.*|| **balçık hurma,** *{eAT} Kabına bastırılarak konmuş, ezik ve yapışık hurma.*|| **balçık hurması,** *{ağız} Sandıklara basılarak kurutulan ya da kurutulduktan sonra sandıklara basılan ezik hurma.* [DS]|| **balçık inciri,** *Sandıklara basılmış ezik kuru incir.*

balçıklalmak, [balçık-la-l-mak] *gçl. f.[-r] [-l(ı) -yor]* Balçıkla sıvamak.

balçıklamak, [balçık-la-mak بلچقلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Balçıkla sıvamak.

balçıklı, [balçık-lı] *sf.* **1.** Balçıkla karışık; içinde, üzerinde balçık bulunan. **2.** Balçıkla sıvanmış.

balçuk, [bal-çık > bal-çuk بالچوق] *{eAT} is.* Balçık; bataklık.

baldak, [Çağ. bağıldak] *is.* Kılıç kolanının halkası.

baldaken, [Fr. baldaquin] *is. mim.* Taştan yapılan sayvan.

baldan, [? baldan] *{ağız} sf.* Ahmak. [DS]

baldır[1]**,** [bal-d *(yans.)* > bal-d-ır] *is.* Parıltı, parlama bildiren gövde. 🗗 **baldır baldır,** *{ağız} Parıl parıl.* [DS]

baldır[2]**,** [*eT.* baldır] *sf.* **1.** *{eT}* Çağı başında yapılan; dönem başında olan. **2.** *{eT}* İlk olarak meydana gelen. [DLT] **3.** *is.* Çağı başında meydana gelen veya ilk olarak yapılan iş. 🗗 **baldır kuzu,** *İlk doğan kuzu.* [DLT]|| **baldır tarıg,** *{eT} İlkbahar başında ekilen ekin.* [DLT]

baldır[3]**,** [baldır] *{eT} sf.* Üvey. 🗗 **baldır kız,** *{eT} Üvey kız.* [DLT]|| **baldır oğul,** *{eT} Üvey oğul.*

baldır[4]**,** [*eT.* baltır *(bitki gövdesi)* بالدير] *is.* **1.** Bacağın diz kapağı ile ayak bileği arasında kalan kısım; incik. **2.** Bu bölümün şişkin, yumuşak kaslı arka tarafı. **3.** *{eT}* Dağın burun gibi çıkan yeri. [DLT] **4.** *{eAT}* Bitki gövdesi. **5.** *{ağız}* Yaş meşe odunu. [DS] 🗗 **baldır bacak,** *{ağız} Açık saçık görünen kadın baldırı ve bacağı; çırılçıplak; çıplak.* [DS]|| **baldır bayrak,** *1. Çok yırtık; param parça. 2. Terbiyesizce davranış.*|| **baldır bayrak açmak,** *{ağız} Dile düşmek* [DS]|| **baldır bayrak etmek,** *{ağız} Paramparça etmek.* [DS]|| **baldırı beyaz,** *{ağız} Pırasa.* [DS]|| **baldırı çıplak,** *1. Bir iş tutmayan serseri; ayak takımı. 2. {ağız} Yoksul.* [DS] *3. {ağız} Pırasa.* [DS]|| **baldırı kız,** *{ağız} Semiz otu.* [DS]|| **baldır kemiği,** *anat. Baldırda yer alan iki kemikten ince olanı, (fibula).*|| **baldır paça,** *{ağız} Açık saçık; çırılçıplak.* [DS]|| **baldır paça sıvamak,** *{ağız} Kavgaya davranmak; hücuma kalkışmak.* [DS]

baldırak, -ğı [baldır-ak] *is.* **1.** Pantolon ve uzun don gibi giyeceklerin diz altında kalan kısımları. **2.** Ayağın baldır kısmını örtmek için giyilen tozluk; baldırlık. **3.** Ata eyersiz olarak binenlerin baldırlarına içten sardıkları deri parçaları. **4.** Kılıç kayışının aşağı sarkan parçası.

baldıran, [*eT.* baldır-gan] *is. bot.* **1.** Maydanozgillerden nemli yerlerde yetişen pek çok zehirli bitkinin ortak adı; su baldıranı; bataklık maydanozu; ak baldıran, *(Cicuta virosa), (Anthriscus).* **2.** Gövdesi mor benekli, çok parçalı büyük yapraklı, şemsiye biçiminde küçük beyaz çiçekler açan, tohumlarında zehirli bir alkaloit bulunduran, yüksek gövdeli otsu bir bitki; ağı otu; büyük baldıran; sukıran; lekeli baldıran; şemsiye otu; yılan otu, *(Conium maculatum)* 🗗 **baldıran şerbeti,** *Büyük zorluklarla, çok büyük acılar çekerek elde edilen başarı ve kazanç.*

baldıranlık, -ğı [baldıran-lık] *is.* Baldıranı çok olan yer.

baldırgan, [baldır-gan] *{ağız} is. bot.* **1.** Baldıran. **2.** Orta Asya ve Akdeniz bölgesinde, kaya aralarında yetişen uzun saklı, üzeri dikensiz, pis kokulu bir bitki; şeytan tersi; şeytan boku, *(Ferula assafoetida).* [DS]

baldırıkara, [baldır-ı+kara] *is. bot.* **1.** Nemli yerlerde yetişen *adiantum* ve *asplenium* cinsinden pek çok eğrelti otunun ortak adı. **2.** Islak kayalık ve kuyu ağzı gibi yerlerde yetişen, yaprak ve loplarının sapları siyah renkte, acı bir tadı ve özel bir kokusu bulunan halk hekimliğinde göğüs yumuşatıcı şurup yapımında kullanılan çok yıllık otsu bir bitki; kara baldır; Venüs saçı, *(Adiantum capillus-veneris).*

baldırlamak, [baldır-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* (Binici için) baldırları ile uyararak atı harekete geçirmek.

baldırlanmak, [bal-dır-la-n-mak بلديرلنمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* (Ağaç gövdesi için) gelişmek.

baldırpatlatan, [baldır+patlat-an] *is. spor.* Yağlı güreşte rakibin bir ayağını diz çukuruna sıkıştırıp diğerini bunun üzerine doğru bükmek suretiyle yapılan tehlikeli bir oyun.

baldırsokan, [baldır+sok-an] *is. zool.* Çiftkanatlıların sinekler familyasından, karasineğe benzer ancak daha güçlü ağız hortumu ile canlıların kanını emen, kurtçukları çürük saman ve gübre içinde gelişen, özellikle şarbon hastalığı başta olmak üzere pek çok bulaşıcı hastalık mikroplarını taşıyan sinek, *(Stomaxys calcitrans).*

baldız[1], [*eT.* baltır [Gabain] > baltız > baldız] *{eT} is.* **1.** (Erkek için) eşinin kız kardeşi. **2.** *{eT}* Kadının kendinden küçük kız kardeşi. [DLT]

baldız[2], [bald *(yans.)* > bald-ız] *{ağız} is.* Şimşek. [DS] 🗗 **baldız çakmak,** *{ağız} Şimşek çakmak.* [DS]|| **baldız oynamak,** *{ağız} Şimşek çakmak.* [DS]

baldızık, -ğı [bald *(yans.)* > bald-ra-mak > baldırık > baldızık بالدزق] *{eAT} is.* İlk ve sonbaharda tan vakti doğan bir yıldız.

baldon, [Fr. paletot > Az. baldun] *{ağız} is.* Palto. [DS]

baldu, [baldu بالدو] *{eT} {eAT} is.* Balta. [DLT]

baldur, [*eT.* baltır > baldur بالدور] *{eAT} is.* **1.** Bitki gövdesi. **2.** *{ağız}* Baldır. [DS]

balduz, [*eT.* balduz / baldız] *{ağız} is.* Baldız. [DS]

ba'le, [Ar. ba'le بعله] *is.* **1.** Erkeğin eşi; zevce. **2.** Saygıdeğer bayan; baş kadın. **3.** Metres.

bale, [İt. balletto > Fr. ballet] *is.* **1.** Dans, jest ve müziğin yer aldığı sahne gösterisi. **2.** Bu tür gösteri yapan sanatçı topluluğu.

balena, [İt. balena] *(balina) is.* Dik durması için gömlek yakası, sutyen ve korse gibi giyeceklerde kullanılan, eskiden balina çubuğundan, şimdi ise plastik veya metalden yapılmış dar, uzun, yassı ve esnek çubuk; balina.

balerin, [Fr. ballerine] *is.* **1.** Bale gösterisi yapan bayan sanatçı. **2.** Dansçıların giydiği bir cins hafif ayakkabı.

balerinlik, -ği [balerin-lik] *is.* Balerinin yaptığı iş ve sanat.

balet, [İng. ballet] *is.* Bale yapan erkek sanatçı.

balgam[1], [Yun. flegma > Ar. balġam بلغم] *is. tıp.* Solunum yollarının iltihaplanması sonucu ağızdan aksırarak atılan sümüksü akıntılar. 🗗 **balgam atmak,** *1. Yapılmakta olan bir iş için birisi tarafından, çalışanların işkillenmesine yol açacak veya hevesini kıracak bir söz söylenmek. 2. İftira etmek.*|| **balgam bırakmak,** *{ağız} Söz ve hareketleri ile bir işe fesat karıştırmak; balgam atmak.* [DS]|| **balgam hastalığı,** *{ağız} Filoksera adlı bir bağ hastalığı.* [DS]|| **balgam taşı,** *min. Damarlı ve saydam değerli bir taş; Hacıbektaş taşı, Kadıköy taşı.*

balgam[2], [balık *(çamur)* > balkan] *{ağız} is.* **1.** Sazlık; bataklık. **2.** Karların erimesinden ya da yağmurdan sonra oluşan sulu çamur; balçık. [DS]

balgami, [Ar. balġamī] *(balgami:) sf.* **1.** Balgamla ilgili. **2.** (Bünye için) balgam üstün olan. **3.** *mecaz.* Soğuk mizaçlı.

balgamlı, [balgam-lı] *sf.* Balgamı olan.

balgamlık, -ğı [balkan-lık > balgam-lık] *{ağız} is.* **1.** Bataklık. **2.** Sık ormanlık; çalılık; fundalık; balkanlık. [DS]

balgan, [balık *(çamur)* > balkan] *{ağız} is.* **1.** Sazlık; bataklık. **2.** Atık suların biriktiği yer. [DS]

balgarisa, [İt. barcarizzo] *(balgari'sa) is. dnz.* Yandan çarklı eski gemilerde davlumbazların iki tarafında bulunan çıkmalar.

balgımak, [bal-gı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Suyun içinde oynamak; balkımak. **2.** Yumuşaklığından dolayı oynak halde bulunmak; bılkımak. **3.** (Hayvanlar için) otlakta sere serpe otlamak. **4.** (Çıban için) olgunlaşmak. **5.** Parlamak; parıldamak; balkımak. [DS]

balgır, [bal *(yans.)* > bal-gır] *{ağız} is.* → balgız. [DS]

balgız, [bal-kız / bal-gır] *{ağız} is.* **1.** Şimşek. **2.** *sf.* Güzel; sevimli. [DS]

balgümeci, [bal+ g(ö)me(ç)-i] *{ağız} is.* Dikişle bal peteği şeklinde büzgüler yapılmış bir nakış türü. [DS]

balığ[1], [bal-ığ بالیغ] *{eT} {eAT} {ağız} is.* Balık. [EUTS] [DS] 🗗 **balığ kulağı,** *{ağız} Midye.* [DS]

balığ[2], [bā-mak > bā-lığ] *{eT} sf.* Yaralı. [DLT] [Gabain]

balığ[3], [bal-ığ] *{eT} is.* Şehir. [EUTS]

balığça, [balığ-ça] *{eT} sf.* Balık gibi. [EUTS]

balığçı, [balığ-çı] *{eT} is.* Balıkçı. [EUTS]

balığlığ, [balığ-lığ] *{eT} sf.* Şehirli; kentli. [EUTS]

balık[1], [ba-mak *(bağlamak)* > ba-l-mak *(bağlanmak; kuşatılmak)* > ba-l-(ı)k] *{eT} is.* **1.** Bağlanmış. **2.** Surlarla çevrilmiş yer; kale. [DLT] [İKPÖy.] **3.** Şehir; kent. [İKPÖy.] [DLT] [Tekin] [ETY] [EUTS] 🗗 **balık begi,** *Şehir beyi; vali.* [EUTS]

balık[2], [bal-ık] *{eT} is.* Çamur; balçık. [ETY] [DLT] [Tekin]

balık[3], **-ğı** [balık بالق] *{eT} is. zool.* **1.** Omurgalılardan tatlı ve tuzlu sularda yaşayan, genellikle solungaçlarıyla suyun içinde erimiş halde bulunan havayı emmek suretiyle solunum yapan, yumurta ile çoğalan kemikli hayvanların genel adı. *{eT} (aynı)* [EUTS] [DLT] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** *{ağız}* Hamut, semer vb. altına konulan keçe parçası. [DS] **3.** *argo.* Hırsız ve yankesiciler için çalınacak şey. **4.** *argo.* Kolay kandırılabilecek kimse; hödük. 🗗 **balığa**

çıkmak, *Balık tutmaya gitmek.*‖ **balık adam,** *dnz. Deniz altında bir müddet kalması için gerekli donanımlarla hareket eden yüzücü ve dalıcı; dalgıç, kurbağa adam.*‖ **balık agusı,** *{18.-19. yy.} Sarı sütleğen.*‖ **balık avlamak,** *argo. Şansı yardımcı olmak.*‖ **balık baştan kokar,** *Toplumda bozulma yöneticilerden başlar.*‖ **Balık burcu,** *Kova ile Koç burçları arasında yer alan burcun adı.*‖ **balık duzagı,** *{eAT} Balık ağı; olta.*‖ **balık eti,** *{ağız} 1. Kolun üstünde duran şişkince kısım; pazı. 2. Kas.* [DS]‖ **balık eti**(nde), *Ne zayıf ne de şişman, orta halde tombulca.*‖ **balık gibi,** *Kolayca ele geçmeyen, yakalanmayan; kaypak.*‖ **balık gözü,** *{ağız}* → balıkgözü. [DS]‖ **balık iğnesi,** *Oltanın ucuna bağlanarak balık yakalamakta kullanılan madenî çengel.*‖ **balık istifi,** *Genellikle toplu taşıma araçlarındaki çok sıkışık ve kalabalık durum.*‖ **balık jelatini,** *Mersinbalığının yüzme kesesinden elde edilen ve şarap durultmada kullanılan jelatin; kolajen.*‖ **balık kapaması,** *{ağız} Balık pilakisi.* [DS]‖ **balık kartalı,** *zool. Balıkla beslenen, pençeleri balıkları yakalamaya elverişli, kanatları güçlü, oldukça büyük, dünyanın hemen her yerinde rastlanır bir kartal türü, (Pandion haliaetus).*‖ **balık kartalıgiller,** *zool. Kartallar takımından örneği balık kartalı olan ve balıkla beslenen yırtıcı kuşlar.*‖ **balık kavağa çıkınca,** *Hiçbir zaman yerine getirilmeyecek bir söz verme veya hiç olmayacak bir iş için söylenir.*‖ **balık kıran,** *{ağız} Tohumları suya atıldığında balıkları sersemleterek onların suyun yüzüne çıkmasına neden olan sarı çiçekli, sapları sütlü bir bitki; sütleğen; balık otu.* [DS]‖ **balık kulagı,** *{eAT} At boncuğu, katır boncuğu da denilen deniz böcekleri kabuğu.*‖ **balık kulağı,** *{ağız} 1. Midye kabuğu. 2. Kışın balıkların biriktiği, çok olduğu yer. 3. İnsanların biriktiği, kalabalık olduğu yer.* [DS]‖ **balık mumu,** *{ağız} Yağı süzülmüş, temiz mum.* [DS]‖ **balık nefesi,** *Balinagillerin başından çıkarılan ve kozmetik sanayiinde ve süslü mumlar yapımında kullanılan yağlı bir madde.*‖ **balık otu,** *Kabuğunda ve besi dokusunda kusturucu ve zehirli madde bulunan, suya atıldığında balıkları uyuşturup suyun yüzüne çıkaran, bira imalatında şerbetçi otu yerine kullanılan bir cins sarmaşık, (Anamirta cocculus).*‖ **balık öldüren,** *{eAT} Sarı sütleğen bitkisi.*‖ **balık sapkını,** *{ağız} Yumurtlama mevsiminde balıkların dere ağızlarına doğru yaptığı akın.* [DS]‖ **balık sırtı eğe,** *{ağız} Sırtı yuvarlak; altı düz bir tür eğe.* [DS]‖ **balık sütlegeni,** *{eAT} Sarı sütleğen bitkisi.*‖ **balık sütleğeni,** *{ağız} Sarı sütleğen; balık kıran.* [DS]‖ **balık tabağı,** *1. Balık konulan kap. 2. Yayvan ve uzunlamasına oval servis tabağı.*‖ **balık torbası,** *Tutulan balıkların içine konulduğu ağdan torba.*‖ **balık tutkalı,** *Balık artıklarından özellikle köpek balığı ve morinadan elde edilen yapışkan bir madde.*‖ **balık tutmak,** *Balık avlamak, balık yakalamak.*‖ **balık unu,** *Çiftlik hayvanlarını beslemede kullanılan çoğunlukla hamsi türü balıklar pişirilip kurutulduktan sonra öğütülmek suretiyle elde edilen un.*‖ **balık yağı,** *Değişik balıkların çeşitli organlarından elde edilen, sanayide ve ilaç yapımında kullanılan, vitamin ve mineralce zengin yağ.*‖ **balık yumurtası,** *1. Balıkların üremek amacıyla sığ ve akıntısız sulara bıraktıkları yumurta. 2. Dişi balıktan alınan, tütsülendikten veya bal mumuna batırıldıktan sonra gıda olarak sunulan yumurta kütlesi; havyar.*

balıkcın, [balık-cın بالقجين] *{eAT} {ağız} is.* Balıkçıl. [DS]

balıkcır, [balık-cır بالقجير] *{eAT} is.* Balıkçıl.

balıkçı, [balık-çı] *is.* **1.** Balık tutan kimse. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] [EUTS] **2.** Balık satıcısı. **3.** *sf.* Balıkla ilgilenen. 🗗 **balıkçı ateşi,** *Balık teknesinde balıkları çekmek için yakılan ateş.*‖ **balıkçı aynası,** *Su içindeki balıkları ve akın yönlerini görmeye yarayan dibi şeffaf uzun boru.*‖ **balıkçı gemisi,** *Açık denizlerde balık avlamaya elverişli ve özel donanımlı gemi.*‖ **balıkçı ilmiği,** *Balıkçıların ağ örmede kullandıkları özel düğüm.*‖ **balıkçı kazağı,** *Çoğunlukla balıkçıların giydiği yakası çene altına kadar uzanan ve katlanıp kıvrılır yakalı kazak.*‖ **balıkçı yaka,** *Balıkçı kazağının yakası gibi boyunda katlanabilen ve çene altına kadar uzanan dik yaka.*

balıkçıl, [*eT.* balık-çın > balıkçıl بالقجل] *sf.* **1.** Balıkla beslenen. **2.** *is. zool.* Çoğunlukla balık ve su kıyısı böcekleri ile beslenen uzun boylu, uzun gagalı, uzun bacaklı iri, ürkek bir kuş, *(Ardea cinerea).* 🗗 **balıkçıl otagası,** *{eAT} Bir tür tuğ ya da taç.*

balıkçılgiller, [balıkçıl-gil-ler] *is. zool.* Leyleksiler takımından küçük başlı, ensesi tüylü, uzun gagalı, balıkla beslenen kuşlar ailesi; *(Ardeidae).*

balıkçılık, -ğı [balık-çı-lık] *is. dnz.* **1.** Tekne ve ağ kullanarak veya sadece ağla büyük çapta balık avlama işi ve tekniği. **2.** Balık satıcısının işi. **3.** Balık avcılığını ele alan ve sorunlarını inceleyen bilim ve tekniklerin bütünü. **4.** Balık üretme işi ve teknikleri.

balıkçıllar, [balıkçıl-lar] *is. zool.* Balıkçıl ve çekiç başları içeren uzun bacaklı ve uzun gagalı kuşlar familyası; leyleksiler takımı, *(Ardea).*

balıkçın, [*eT.* balık-çın] *is. zool.* **1.** Perde ayaklılardan uzunca gagalı ve uzun çatal kuyruklu, deniz kıyılarında yaşayan, balıkla beslenen bir kuş türü; deniz kırlangıcı; sumru, *(Sterna hirundo).* **2.** *{eT}* Balıkçıl. [DLT]

balıkgözü, [balık+göz-ü] *is.* **1.** Ayakkabı ve kemer gibi eşyanın deliklerine takılan metal veya kemik cinsi halka. **2.** *optik.* Çok geniş açılı objektif.

balıkhane, [balık+ Far. hāne] *(balıkha:ne) is.* Balık alınıp satılan yer.

balıklağı, [balık-laġu / balık+kulağı] *is.* → balıklava.

balıklağa, [balık-laġu / balık+kulağı] *is.* → balıklava.

balıklağu, [balık-laġu / balık+kulağı] *is.* → balıklava.

balıklama, [balık-la-ma] *zf.* **1.** Kollar önde, vücut gergin ve düz, baş aşağı gelecek biçimde (suya atlamak). **2.** Sonunu ne olacağını düşünmeden. **3.** *zf.* Balık gibi atlayarak. **4.** Bir işe sonucunun ne olacağını düşünmeden girişilerek.

balıklamak, [balık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** Bir yere balıklama girmek; dalmak. **2.** *{ağız}* Yüzmek. [DS]

balıklandırma, [balık-la-n-dır-ma] *is.* Balıklandırmak işi.

balıklandırmak, [balık-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir yerde balık üretmek ve çoğaltmak. **2.** Balıklanmasını sağlamak.

balıklanma, [balık-la-n-ma] *is.* Balıklanmak durumu.

balıklanmak[1], [balık-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Balık sahibi olmak; balığı olmak; balıklı hâle gelmek. *{eT} (aymı)* **2.** *edil. f.* Balık kokusu, yağı vb. bulaşmak.

balıklanmak[2], [balık-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Çamurlanmak.

balıklanmak[3], [balık-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Kale yapılmak. [DLT]

balıklava, [balık-laca > balık-lak / balıklağu / balık+kulağı] *is.* Deniz ve göl ile akarsularda balığı bol olan yer.

balıklı, [balık-lı] *sf.* **1.** Balığı olan. **2.** *is. {ağız}* Bir kilim çeşidi. [DS]

balıklıg[1], [balık-lıġ] *sf.* Balığı olan; balıklı. [DLT]

balıglıg[2], [balık-lıġ] *{eT} sf.* (Yer için) çamurlu. [DLT]

balıglıg[3], [balık-lıġ] *{eT} sf.* Şehirli.

balıkmak, [ba-l-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Yaralanmak. [DLT]

balıksamak, [bal-ık-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Balık yemek istemek. [DLT]

balıksı, [balık-sı] *sf.* Balığa benzer; balık gibi.

balıksırtı, [balık+sırt-ı] *is.* **1.** Çiçek tarhlarındaki hafif yükselti. **2.** Balık kılçıklarını andırır şekilde birbirine paralel ve diğer sıra ile çapraz düşen dokuma deseni. **3.** Bir yüzü düz diğer tarafı bombeli eğe. **4.** *sf.* Balıksırtı gibi olan.

balım, [bal-ım] *{ağız} ünl. "Sevgili kardeşim, arkadaşım, şekerim"* anlamında, daha çok kadınlar arasında seslenme sözü. [DS]

balınç, [Far. bāliş > Az. T. balınç ?] *{ağız} is.* Tüy yastık. [DS]

balınglamak, [balıñ-la-mak] *(balıñlamak) {eT} gçsz. f. [-r]* Birden korkup sıçramak; uykuda korkup sıçramak; belinlemek. [EUTS]

bali[1], [Far. bāri] *{ağız} e.* Bari; keşke; hiç olmazsa; öyle ise. [DS]

bali[2], [Ar. bālī بالى] *(ba:li:) {OsT} sf.* **1.** Eski. **2.** Köhne.

balici, [tic. isim Bally *(yapısında tiner türü uçucu madde bulunan bir yapıştırıcı)* > bali-ci] *is. argo.* Bally koklayan uyuşturucu alışkanlığı olan kişi.

balig[1], [Ar. buluġ *(yetişme, erme)* > bāliġ بالغ] *(ba:-liğ) {OsT} sf.* → baliğ[1].

balig[2], [Far. bāliġ / bālūġ بالوغ / بالغ] *(ba:liğ) {OsT} is.* → baliğ[2].

baligan, [Ar. bāliġan بالغًا] *(ba:liğan) {OsT} zf.* → baliğan.

baliğ[1], [Ar. buluġ *(yetişme, erme)* > bāliġ بالغ] *(ba:-liğ) {OsT} sf.* **1.** Çocuğu olabilecek yaşa gelmiş olan; ergin hale gelen; ergen. **2.** Bir yere ulaşan; vâsıl olan. **3.** Üst noktaya, en son mertebeye gelmiş bulunan. **4.** *is.* Toplam; sonuç. ◻ **baliğ olmak,** *1. Ulaşmak, varmak. 2. (İnsan için) fizyolojik ve ruhi bakımdan çocuğu olabilecek çağa ve duruma gelmek. 3. (Belirli bir miktara veya özelliğe) erişmek.*

baliğ[2], [Far. bāliġ / bālūġ بالوغ / بالغ] *(ba:liğ) {OsT} is.* **1.** Boynuzdan yapılmış kadeh. **2.** Bir kadeh şarap.

baliğan, [Ar. bāliġan بالغًا] *(ba:liğan) {OsT} zf.* Ulaşmış olarak; varmış olarak. ◻ **bāliğan mā-belağ,** *{OsT} Yeter de artar bile; fazlasıyla; bol bol; ferah ferah.*

balîn, [Far. bālīn بالين] *(ba:li:n) {OsT} is.* **1.** Yastık. **2.** Koltuk. ◻ **bālîn-perest,** *{OsT} 1. Tembel; uyuşuk. 2. Can besleyen. 3. Hizmetçi.*

balina, [İt. balaena] *(bali'na) is.* **1.** Balinagillerden başı büyük ve geniş, karnı düz ve parlak, çatal kuyruklu, boyu 25 m.yi, ağırlığı da 200 000 kg.ı bulan en büyük memeli deniz hayvanı; ada balığı; kaşalot, *(Balaena mysticetus).* **2.** Gömlek yakası gibi dik durması gereken giyeceklere konulan sert ve esnek parça. ◻ **balina biti,** *zool. Balinaların sırtında yaşayan 2-15 mm. boyunda yassı gövdeli bir dış asalak, (Cymidae).*|| **balina çubuğu,** *Balinanın üst çenesinde yer alan ağzına aldığı deniz canlılarını tutmaya yarayan boynuzsu çubuklar.*

balinagiller, [balina-gil-ler] *is. zool.* Çoğunlukla kutup denizlerinde yaşayan, örneği balina olan, ağızlarında diş yerine balina çubuğu bulunan dişsiz balıklar.

balinalar, [balina-lar] *is. zool.* Soğuk denizlerde yaşayan, derisi düz ve tüysüz, başı büyük, ön ayakları yüzgeç biçiminde, arka ayakları olmayan, burun deliklerinden su fışkırtan memeli hayvanlar takımı, *(Cetacea).*

balinalı, [balina-lı] *sf.* (Korse veya yaka için) balina takılmış.

balistik, -ği [Yun. ballein *(fırlatmak)* > Fr. balistique] *is.* **1.** Silahtan atılan merminin namlu içinde ve havadaki hareketlerini inceleyen bilim dalı. **2.** *sf.* Mermi atma tekniği ile ilgili. **3.** *gnşl.* Bir mermi gibi hareket eden. 🗗 **balistik barut,** *İtici barut.*

baliş, [Far. bāliş بالش] *(ba:liş) {OsT} is.* **1.** Yüz yastığı. **2.** Altın. **3.** Moğollar tarafından kullanılan altın para. 🗗 **bāliş-i çār-mîn,** *Deri yastık.*‖ **bāliş-i per,** *{OsT} Kuş tüyü yastık.*‖ **bāliş-i zer,** *{OsT} Sırmalı yastık.*

balişçe, [Far. bāliş-çe بالشچه] *(ba:lişçe) {OsT} is.* Küçük yastık.

balk[1], [ba-l-(ı)k] *{eT} is.* Çamur. [DLT]

balk[2], [bal *(yans.)* > bal-k] *{ağız} is.* **1.** Hava açık olduğu zamanlar gece karanlığında ufukta görülen parıltı. **2.** Şimşek. [DS] 🗗 **balk balk,** *{ağız} 1. (Şimşek için) sık sık çakma durumu. 2. (Ay parlaklığı, aydınlığı için) parıl parıl.* [DS]‖ **balk oynamak,** *{ağız} Parlamak.* [DS]‖ **balk urmak,** *{eAT} Parlamak; parıldamak; ışık saçmak.*

balkamak, [bal *(yans.)* > balk-a-mak / balk-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-k(ı)-yor]* **1.** (Güneş için) doğmak. **2.** (Şimşek için) çakmak. [DS]

balkan, [*eT* balık > bal(ı)k-an] *is.* **1.** Bataklık; sazlık; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Su birikintisi. **3.** *{ağız}* Pis suların biriktiği yer. [DS] **4.** Sık ormanlarla kaplı dağlık bölge. **5.** Sarp ve ormanlık dağ. **6.** *mecaz.* Dağ gibi adam; pehlivan; atlet.

Balkanlı, [balkan-lı] *sf.* Balkan ülkeleri halkından olan (kimse).

balkanlık, [balkan-lık] *sf.* **1.** Sık orman ve sıradağlarla kaplı. **2.** Dağlık ve taşlık.

Balkar, [Bolğar *(eski bir Türk boyu)* / Malkar *(boy beyi adı)* / balık > malka *(Balkar ülkesinde bir nehir adı)*] *is.* Kuzey Kafkasya'da yaşayan bir Türk kavmi.

Balkarca, [balkar-ca] *is. dbl.* Balkarların kullandığı Kıpçak grubunun kuzey-batı kolundan ve ses karakteri bakımından ise *tau*'lu *(dağlı)* grubundan bir Türk şivesi.

Balkarlı, [balkar-lı] *sf.* Balkar halkından olan.

balkarmata, [İt. barca armata] *{OsT} is. dnz.* Eskiden kullanılan küçük bir savaş gemisi.

balkı, [balḳ-ı بالقى] *{eAT} is.* **1.** Parıltı; parlama. **2.** *{ağız}* Ağrı; sancı. [DS] **3.** *{ağız} sf.* (İnsan için) güzel; süslü; parlak. [DS]

balkık, -ğı [balk *(yans.)* > balk-ı-mak > balk-ı-k] *{ağız} sf.* (Kavun, karpuz, kabak gibi meyve ve sebze için) çürük. [DS]

balkıma, [balk-ı-ma] *is.* Balkımak işi.

balkımak[1], [bal-ḳı > balḳı-mak بالقمق] *gçsz. f. [-r]* **1.** Işık saçmak; parlamak; parıldamak; ışıldamak; *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS] **2.** *{ağız}* (Şimşek için) çakmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Su için) halkalanmak; dalgalanmak; harelenmek. [DS] **4.** Suyun içinde oynamak. **5.** *{ağız}* Kesik kesik ağrımak; sancımak. [DS] **6.** (Yara için) zonklamak.

balkımak[2], [bılk *(yans.)* > bılk-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Meyve için) yenemeyecek derecede olgunlaşmak. **2.** (Meyve için) fazla olgunluktan dolayı çürümek. **3.** Uyumak; içi geçmek. [DS]

balkın, [balk-ı-mak *(içi geçmek)* > balk-ı-n] *{ağız} sf.* Aşırı; çok. [DS] 🗗 **balkın çolkun,** *{ağız} Döke saça; bol bol.* [DS]

balkır, [balk *(yans.)* > balk-ır] *{ağız} is.* **1.** Parıltı; ışık. **2.** Şimşek. [DS]

balkırmak[1], [balk-ı-r-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Şimşek için) çakmak. [DS]

balkırmak[2], [bal-kır-mak بالقرمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Balgam çıkarmak.

balkız, [balk-ır / balk-ız] *{ağız}* → balkır. [DS] 🗗 **balkız oynamak,** *{ağız} Parlamak.* [DS]

balkon, [İt. balcone > Fr. balcon] *is. mim.* **1.** Yapıların genellikle üst katlarında etrafı duvar veya parmaklıkla çevrili dışarıya doğru çıkmalar. **2.** Sinema veya tiyatrolarda asma kat. **3.** *argo.* Kadınlarda göğüs. **4.** *argo.* Şişman erkeklerde göbek.

balköpüğü, [bal+köpü(k)-ü] *is.* **1.** Açık sarı renk. **2.** Krem ve gümüş rengi arası bir at donu.

ballak, [Yun. pallak ? / bala *(çocuk)* > bala-k] *{ağız} is.* Manda yavrusu. [DS] 🗗 **ballak bullak,** *{ağız} Sersem; hiçbir şeye aklı ermeyen.* [DS]

ballama, [bal-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Ballamak eylemi. **2.** Karın ağrısını geçirmek için bal ve kuru nane karışımından yapılan yakı. [DS]

ballamak, [bal-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bal koymak; bal karıştırmak; bal bulaştırmak.

ballandırma, [bal-la-n-dır-ma] *is.* Ballandırmak eylemi.

ballandırmak, [bal-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bal gibi tatlı hale getirmek. **2.** Bal kıvamını vermek. **3.** *mecaz.* Bir şeyi çok fazla mübalağa yaparak imrenilecek şekilde anlatmak. **4.** *argo.* Göndermek; vermek; sökülmek.

ballanma, [bal-la-n-ma] *is.* Ballanmak eylemi ve durumu.

ballanmak[1], [bal-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bal gibi tatlı hale gelmek. **2.** Bal koyuluğunu almak. **3.** (Çok olgun meyve için) tatlı sıvısı sızıp donmak. **4.** *edil.* Bal sürülmek; bal bulaşmak.

ballanmak[2], [bal-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* Bal sahibi olmak; bal edinmek.

ballı, [bal-lı] *sf.* **1.** İçinde bal bulunan. **2.** Üzerine bal sürülmüş. **3.** *mecaz.* (Kişi için) çok aranıp sorulan, ziyaret edilen. **4.** *{ağız}* Tatlı dilli; sevimli; terbiyeli.

[DS] **5.** *{ağız}* (Kişi için) cilveli; nazlı. [DS] **6.** *argo.* Şanslı. **7.** *argo.* Fahişe. **8.** *{ağız}* Koyu pembe renk. [DS] **9.** *{ağız} is.* Şerbetle yapılan bir tür börek. [DS] ◻ **ballı basra,** *zool. 1. Kabuklu bitgillerden incirin meyve, dal ve yaprakları ile çeşitli tarım bitkilerine zarar veren bir tür kabuklu bit; kanlı balsıra; incir koşnili, (Ceroplastes rusci). 2. {ağız}* Püseron. [DS]|| **ballı boynuz,** *{ağız} Bakla şeklinde ve kahverengi renkli, yenilebilen tatlı bir meyve; keçiboynuzu; harnup.* [DS]|| **ballı börek,** *{eAT} {ağız} 1. Çok hoş; uygun. 2. mecaz. Çok lezzetli. 3. Çok istenilir; uygun.* [DS]|| **ballı börekli olmak,** *Çok iyi anlaşmak, iyi geçinmek.*|| **ballı darı,** *İncir.*|| **ballı pasta,** *Üzerine veya içine bal katılmış pasta.*

ballıbaba, [bal-lı+baba] *is. bot.* **1.** Ballıbabagillerden yaprakları çoğu zaman beyaz benekli ve tüycük kaplı, dört köşe saplı, çiçekleri beyaz veya firfirî, halk hekimliğinde yaprakları kan dindirici, çiçekleri yara iyileştirici olarak kullanılan otsu bitki, *(Lamium).* **2.** *{ağız}* Boynuz gibi meyvesi olan ve tanelerinden tespih yapılan bir ağaç; keçi boynuzu; harnup. [DS]

ballıbabagiller, [bal-lı+baba-gil-ler] *is. bot.* Yaprakları karşılıklı, çiçekleri iki kanatlı, tek bakışımlı, yapraklarında kokulu yağ salgılayan ıtırlı bitkiler, *(Lamiaceae).*

ballıbabalar, [bal-lı+baba-lar] *is.* Ballıbabagiller ile ona yakın olan bitkiler takımı, *(Lamiales).*

ballıca, [bal-lı-ca] *{ağız} is.* **1.** Ballıbaba. **2.** Ekmek parçalarını pekmez ya da bal şerbetine yatırarak yapılan bir tür ekmek tatlısı. **3.** Meşe ağacı. **4.** Tatlı bir armut türü. [DS]

ballıdarı, [bal-lı+darı] *{ağız} is.* İncir. [DS]

ballık, -ğı [bal-lık] *is.* **1.** Çiçeklerin bol olduğu zamanlarda daha çok bal almak için kovanların üstüne eklenen ikinci kovan. **2.** *{ağız}* Bal konulan kap. [DS] **3.** *{ağız}* Yazın arı koymak için yapılan dam. [DS] **4.** *{ağız}* Bağlarda görülen külleme hastalığı. [DS] **5.** *{ağız} bot.* Ballıbaba. [DS] **6.** *{ağız}* Meşe ağacı. [DS] **7.** *{ağız}* Küçük ve sivri kulaklı keçi. [DS]

ballıka, [Yun. politka] *{ağız} is.* Soya fasulyesi. [DS]

ballıklı, [bal-lık-lı] *sf.* **1.** Ballığı olan. **2.** Ballık hastalığı olan.

ballım[1], [Ar. vebal + T. -li-m / bal-lı-m] *{ağız} ünl.* Sevgilim. [DS] ◻ **ballım güllüm olmak,** *{ağız} Çok sevişmek; sıkı fıkı olmak; kaynaşmak; anlaşmak.* [DS]

ballım[2], [Far. bārī=> bāli > bālim > ballım] *{ağız}] e.* Bari; keşke; hiç olmazsa. [DS]

ballışıka, [bal-lı + Yun. siko *(incir)*] *{ağız} is.* İncir. [DS]

ballimun, [bal+ liman] *{ağız} zf.* Sütliman. [DS]

balling, [Fr. Balling] *is. fiz.* Bir eriyikteki şeker yüzdesini 20°C'ta gram cinsinden ölçmeye yarar alet. ◻ **balling derecesi,** *fiz. Balling yoğunlukölçerinin göstermiş olduğu derece.*

balmak, [ba-mak *(bağlamak)* > ba-l-mak / ba-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bağlanmak; kuşatılmak. [İKPÖy.] [DLT] [Üç İtigsizler]

balmumu, [bal+mum-u] *is.* Arıların peteklerini yaptıkları esnek madde.

balnine, [bal+nine] *{ağız} is.* Anneanne. [DS]

balo, [İt. ballo] *(ba'lo) is.* Resmî giyimli ve danslı gece toplantısı. ◻ **balo vermek,** *Büyük bir danslı toplantı tertip etmek.*

balocu, [balo-cu] *(ba'locu) is.* Balo düzenleyen veya baloya giden kimse.

balon, [Fr. ballon] *is.* **1.** Havayla veya daha hafif bir gazla şişirilen ince kauçuk veya bağırsak zarından elde edilen küçük küre. **2.** Özel olarak yapılmış, içi ısıtılmak suretiyle dengede tutulan bir hava taşıtı. **3.** Laboratuarda kullanılan uzun boylu küresel cam. **4.** Çizgi roman veya karikatürlerde konuşmaların veya zihinden geçenlerin yazıldığı yuvarlaklar. **5.** *argo.* Prezervatif; kaput. **6.** *argo.* Yalan. ◻ **balon balığı,** *zool. Dört dişligillerden, sıcak deniz ve tatlı suların sığ kısımlarında yaşayan, bir tehlike anında karnına doldurduğu su ve hava ile balon görünümü alan, yüz kadar türü bulunan kemikli balık türü, (Tetrodon spadiceus).*|| **balon çıkarmak,** *Burun salyasını veya tükürüğünü balon gibi şişirmek.*|| **balon lastik,** *Geniş tabanlı bir tür bisiklet lastiği.*|| **balon uçurmak,** *argo. Ortalığı karıştırmak veya yetkililerin tepkisini ölçmek amacıyla asılsız haber yaymak.*

baloncu, [balon-cu] *is.* **1.** Balon üreten, satan veya balonlu havacılık sporu yapan kimse. **2.** *argo.* Yalancı.

balonculuk, -ğu [balon-cu-luk] *is.* **1.** Balon yapma, satma ve spor amacıyla değişik balon tipleri geliştirmeye yönelik çalışma. **2.** *argo.* Yalancılık.

balonlamak, [balon-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı) -yor]* **1.** Bir yanında balona benzer şişlik oluşmak; balon yapmak. **2.** Balon vermek.

balonlu, [balon-lu] *sf.* Balonu bulunan. ◻ **balonlu balık,** *zool. Yüzgeçayaklıgiller takımından Grönland kıyılarında yaşayan, gövdesi beyaz benekli, başı ve üyeleri kara, boyu üç metreyi bulan, erkeğinin altında balonumsu bir kesesi bulunan bir fok türü, (Cystphora cristata).*

balotaj, [Fr. ballotage] *is.* Bir seçimde adaylardan hiçbirinin yeterli oyu alamaması sonucu ortaya çıkan durum.

baloz, [Yun. balos] *is.* **1.** Eskiden gemici ve işçilerin eğlenmek için gittikleri danslı, içkili eğlence yeri. **2.** Az para ile eğlenilen içkili ve danslı yer.

balsa, [? balsa] *is.* Tropik bölgelerde yetişen, mantardan daha hafif fakat sağlam tahtası olan *ochro-*

ma cinsinden çabuk büyüyen bir ağaç türü, *(Ochroma lagopus).*

balsam, [Yun. balsamon > Lat. balsamum > İng. balsam] *is. kim.* İlaç ve parfüm üretiminde kullanılan bazı ağaç ve bitkiler tarafından salgılanan reçinemsi kokulu madde; belsem; pelesenk.

balsama, [İt. balsamo => balsama بالصامه] *{eAT} {OsT} is.* Misvak ağacı.

balsamlı, [balsam-lı] *sf. ecz.* Antiseptik ve deri besleyici olarak içinde balsam bulunan.

balsara, [bal-sara / bal-sıra / bal+şıra ? بال صره] *is.* **1.** *{eAT}* Kudret helvası. **2.** *{ağız}* Çoğunlukla meşe ağacında görülen, çıkardığı tatlı sıvıdan arıların bal aldığı bir tür parazit; püseron. [DS] **3.** *{ağız}* Bostan ve karpuz yapraklarının güneşe gelen yanlarının sararması. [DS]

balsek, [bal-sa-k] *{ağız} is.* Tatlımsı; balımsı. [DS]

balsınmak, [bal-sı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Doktora muayene olmak; bakınmak. [DS]

balsıra[1], [bal-sara / bal-sıra بالصره] *is.* **1.** Yaprakların üzerinde beyaz lekeler halinde beliren bir tür küf. **2.** *{ağız}* Ormanlarda meşe ve gökçe ağaç yapraklarına geceleri inen tatlı su damlacıkları; kudret helvası; *{eAT} (aynı).* [DS] **3.** *{ağız}* Balı alınmış petekleri yıkayarak elde edilen bal şerbeti. [DS] **4.** *{ağız}* Pekmezi çok kaynatarak elde edilen ağda. [DS]

balsıra[2], [ba-mak *(bağlamak)* > ba-l-sı-ra / bağ+sıra ?] *{ağız} is.* Duvar arasına konulan hatıl. [DS]

balta, [*eT.* baltu / baldu] *is.* **1.** Kesme, yarma ve yontma işlerinde kullanılan ağaç saplı metal yüzlü kesici bir el aleti. **2.** *{ağız}* Değirmen taşını mile bağlayan metal parça. [DS] **3.** *{ağız}* Gümüş kuşaklarda süs için yapılan gümüşten dişli bir kısım. [DS] **4.** *{ağız}* Engel. [DS] **5.** *{ağız}* Dört yaşından yukarı koyun. [DS] **6.** *argo.* Bir kimseye musallat olan. **7.** *argo.* Kaba saba erkek. 🗗 **balta asmak,** *1. Yeniçerilerin yeni yapılan bir binaya veya limana giren bir gemiye birer nişan tahtası asarak sahibinden haraç istediklerini bildirmeleri. 2. Musallat olmak, sırnaşmak; başına bela olmak. 3. Sarkıntılık etmek.*|| **balta başlı,** *dnz. Baş bodoslaması su yüzüne dik olan gemi.*|| **balta görmemiş** (değmemiş, girmemiş), *1. Hiç ağaç kesilmemiş orman. 2. Sık ağaçlık.*|| **balta güplengisi,** *{ağız} Balta ve kazmalara sap yuvası açmakta kullanılan çivi şeklindeki çelik alet.* [DS]|| **balta ile yontulmuş,** *1. Düzgün yontulmamış, ince işçiliği olmayan, parlatılmamış. 2. mecaz. Kaba adam.*|| **balta kazma,** *{ağız} Bir tarafı kazmaya diğer tarafı kesmeye yarayan tarım aracı.* [DS]|| **balta kesmez,** *{ağız} (Kişi için) görgüsüz; patavatsız.* [DS]|| **balta olmak,** *1. Israrlı bir şekilde istekte bulunmak; musallat olmak; takılmak. 2. Vakitli vakitsiz tedirgin etmek; rahatsız etmek; rahat vermemek. 3. Üzerine çok düşmek.*|| (bir) **baltaya sap olmak,** *Bir iş ve meslek sahibi olmak, çalışmak.*‖ **balta yemeği,** *Cenazeden sonra verilen yemek.*|| **baltayı asmak,** *Bir şeyi müdafa ederek durdurmak.*|| **baltayı taşa vurmak,** *Bilmeden birini üzecek söz söylemek; pot kırmak.*

baltabaş, [balta+baş] *is. dnz.* **1.** Baş bodoslaması çelik lamadan omurgaya dikey olarak yapılmış bir tür gemi; balta burun. **2.** Burnu çok büyük olan insan; gaga burunlu.

baltacı, [balta-cı] *is.* **1.** Balta yapan veya satan kimse. **2.** Odun yarıcısı. **3.** İmparatorluk döneminde önceleri ordunun ormanlık ve koruluk alanlardan geçişini sağlamak amacıyla kesim yaparak yol açan, yükleri indirip bindiren; sonraları ise kızlar ağasına bağlı olarak sarayı korumakla görevli sınıf; teberdar, teberli. 🗗 **baltacı kuşu,** *{ağız} Tarla kuşu.* [DS]

baltacık, -ğı [balta-cık] *is.* **1.** Küçük el baltası. **2.** *{ağız}* Değirmen taşlarından hareketli olan üst taşı döndürmek için özel yuvasına geçirilen çarktan gelen milin üzerine oturan metal parça. [DS] **3.** *{ağız}* Hacamat neşteri. [DS] 🗗 **baltacık erkeği,** *{ağız} Değirmen taşını çeviren milin alt taşının ortasından çıkan kare kesitli parça.* [DS]

baltalama, [balta-la-ma] *is.* **1.** Baltalamak eylemi ve durumu. **2.** *mecaz.* Yapılmakta olan bir işin gecikmesine veya hiç yapılamamasına sebep olacak veya kurulu bir işletmeye, kamu mallarına maddî zarar verecek kasıtlı eylem; sabote etme; sabotaj. 🗗 **baltalamadan gitmek,** *Kaba ve kırıcı konuşmak.*

baltalamak, [balta-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Balta ile vurarak kırıp parçalamak. **2.** *mecaz.* Bir işi bile bile bozmaya kalkışmak; sabote etmek; dinamitlemek; ayağının altına karpuz kabuğu koymak; tekerine taş koymak.

baltalayıcı, [balta-la-y-ıcı] *is.* **1.** Yıkıcı. **2.** İş bozucu.

baltalı, [balta-lı] *sf.* **1.** Baltası olan. **2.** *is.* Askerlikte baltacılık ve arabacılık yaparak vergiden bağışık köylüler için kullanılan bir terim. **3.** *{ağız} zool.* Çavuş kuşu; hüthüt. [DS] **4.** *{ağız}* Kenar suyu; kenar süsü; su. [DS] **5.** *{ağız}* Avşar kilimlerinde bir süs ögesi, desen. [DS] 🗗 **baltalı mızrak,** *Sivri ve keskin demir uçlu bir mızrak türü.*

baltalık, -ğı [balta-lık] *is.* Orman içinde veya yakınında yaşayan köylülerin yakacak ihtiyacını karşılamak amacıyla belirli bir büyüklüğe gelmiş ağaçları sık sık kesilen orman; koru. 🗗 **baltalık hakkı,** *Orman köyü halkının yakacak olarak baltalıktan yararlanma hakkı.*

baltama, [balta-ma?] *{ağız} is.* **1.** Güvercin yakalamak için kurulan bir tür ağ tuzak. **2.** Mumya. [DS]

baltır[1], [baltır] *{eT}* **1.** Baldız. [Gabain] **2.** Baldır. [EUTS]

baltır[2], [ba-mak *(bağlamak)* > bal-(ı)t-ır] *{ağız} is.* Rüşvet. [DS]

baltız, [baltır > baltız بلطز] *{eAT} is.* Baldız.

balto, [*eT.* / Moğ. baltu] *{eT} is.* Balta. [EUTS]

baltrap, [İng. ball *(top)* + trap *(yay)* > ball-trap] *is.* Avcıları, uçar kuşu vurmaya alışmak için hedef vazifesi gören küçük halkaları havaya fırlatan alet.

baltu, [*eT.* baltu] *{eT} is.* Balta. [Gabain] [EUTS]

balu[1], [ba-mak > ba-l-u] *{eT} çek. f.* Bağlıyor. [EUTS] 🗗 **balu balu,** *Ninni.* [DLT]

balu[2], [Far. bālü] *(ba:lû:) is.* **1.** Ana ve baba bir kardeş. **2.** Siğil.

balu'a, [Ar. bālüʿa بالوعه] *(ba:lu:a) is.* Su dökecek çukur; delikli taş.

balude, [Far. bālüde بالوده] *(ba:lû:de) sf.* Büyümüş; boy atmış.

balug, [Far. bāliġ / bālüġ بالوغ] *(ba:lû:g) {OsT} is.* **1.** Boynuzdan yapılma şarap kadehi. **2.** Bir kadeh şarap.

baluk, -ğu [bal-ık / bal-uk] *{ağız} is.* Balık. [DS]

balum, [bal-ım] *{ağız} ünl.* Yavrum. [DS]

balüt, [Fr. **ball**on + parach**ute** > ball-ute] *is.* Normal paraşütün açılmasının mümkün olmadığı düşük yoğunluklu atmosfer bölgelerinde düşüşü yavaşlatmak için kullanılan armut biçiminde küçük boyutlu balon.

balvan, [Mac. bálvány] *{ağız} is.* Direk. [DS]

balvar, [Far. bālvār بالوار] *(ba:lva:r) {OsT} sf.* Kanatlı; uçabilen.

balver, [Far. bālver بالور] *(ba:lver) {OsT} sf.* → balvar.

balya[1], [İt. balla > Alm. ballen] *(ba'lya) is.* **1.** Ticaret eşyasının keten bezi vb. malzeme ile sarılıp çemberlenmesi ile meydana getirilmiş denk. **2.** Yeni biçilmiş ekin ve ot saplarının demet yapılıp kalıpta sıkıştırılması ile meydana getirilen denk. **3.** *{ağız}* İyi cins erkek sığır; damızlık boğa. [DS] 🗗 **balya bıçağı,** *{ağız} Tütünün güneş görmeyen alt yapraklarının en iyisi.* [DS]|| **balya makinesi,** *Biçilmiş ot veya ekin saplarını silindir veya prizma şeklinde sıkıştırıp bağlayan makine.*|| **balya yapmak,** *Ticaret eşyalarının dağılıp zarar görmesini önlemek veya taşınmasını kolaylaştırmak amacıyla balya şeklinde denk yapmak; balyalamak.*

balya[2], [İt. bala] *is. dnz.* Eski halat parçalarından yapılmış top mermisi.

balya[3], [İt. palla] *is.* Kalafatçılıkta, tahta aralarına üstüpüleri yerleştirmekte kullanılan çatal demir.

balyaç, -cı [Lat. baiulus بالياچ] *(ba'lyaç) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, Fransa'dan gelen ticaret gemilerinin konsolosluklara ödediği aidat.

balyadur, [İt. imbalador > Yun. baladuros => balyadur بالیادور] *{OsT} is.* → baladur.

balyağa, [bal+yağ-a] *{ağız} zf.* Sıkı fıkı; dost. [DS]

balyağar, [bal+yağ-ar] *{ağız} is.* Yaprak açma zamanında tatlı ve yapışkan olarak gökten yağdığı sanılan su; kudret helvası. [DS]

balyalama, [balya-la-ma] *is.* Balyalamak işi.

balyalamak, [balya-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı) -yor]* Aynı türden ticarî malları bir araya getirip keten vb. bezi ile sardıktan sonra çember geçirip bağlamak; balya yapmak.

balyalanma, [balya-la-n-ma] *is.* Balyalanmak işi.

balyalanmak, [balya-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Balya durumuna getirilmek.

balye, [İt. balla > Alm. ballen] *(ba'lye) is.* → balya[1].

balyemez[1], [İt. bala ramada > Yun. mpalarınes [EREN] => balyemez بالیمز] *{OsT} is.* Osmanlı ordusunda kullanılan orta büyüklükte kale dövmek için kullanılan uzun menzilli bir top. 🗗 **balyemez topu,** *{eAT} Eskiden kullanılan bir tür uzun menzilli top.*

balyemez[2], [var+ye-mez] *{ağız} sf.* Malını yemeyen; cimri. [DS]

balyos, [Lat. baiulus *(hamal)* > Vend. İt. bailo > Yun. mpailos > balyemez بز بال / بالیوس] *{OsT} is.* **1.** İmparatorluk döneminde Venedik elçilerine verilen ad. **2.** Eskiden Doğu Akdeniz'deki Venedik koloni valilerine verilen ad.

balyoz[1], [Yun. bareios] *is.* Büyük taşları kırmak ve kazık çakmak için kullanılan büyük ve ağır çekiç; varyos. 🗗 **balyoz gibi,** *(Yumruk, darbe vb. için) çok ağır; ezici.*

balyoz[2], [Lat. baiulus *(hamal)* بالیوز] *{OsT} is.* → balyos.

balyozlama, [balyoz-la-ma] *is.* Balyozlamak işi.

balyozlamak, [balyoz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Balyozla vurmak, kırmak, ezmek, çakmak.

balzen, [Far. bāl-zen بالزن] *(ba:lzen) sf.* Kanat vuran; kanat çırpan; uçan.

bam[1], [bam / baımb *(yans.)* بام] *is.* Düzensiz adım atma, zıplama vurma ve çalma anlatan kök. [Zülfikar] *bam bam, bamkal.* 🗗 **bam bam,** *1. {eAT} (Yürümek, gitmek, çıkmak için) çaresizlik ve bekleyiş içinde düzensiz ayak sesleriyle. 2. Dik dik.* [DK]

bam[2], [Far. bām بام] *(ba:m) {OsT} is.* **1.** Çatı; dam. **2.** Kubbe. **3.** Göz kapağı. 🗗 **bām-gâh,** *{OsT} Seher vakti.*|| **bām-geh,** *{OsT}* → bām-gâh.|| **bām-ı bedî,** *{OsT} Dokuzuncu kat gök.*|| **bām-bülend,** *{OsT} 1. Yüksek çatı. 2. Gökyüzü.*|| **bām-ı çeşm,** *{OsT} anat. Gözün üst kapağı.*|| **bām-ı Dünyā,** *{OsT} 1. Dünyanın çatısı; Dünyanın damı. 2. Himalaya dağlarının en yüksek yeri; Pamir; Everest.*|| **bam-ı ferāh,** *{OsT} 1. Geniş ve açık çatı. 2. Gökyüzü.*|| **bām-ı hadrā,** *{OsT} 1. Yeşil çatı. 2. Gökyüzü.*|| **bām-ı Mesîh,** *{OsT} Dördüncü kat gök.*|| **bām-ı nühüm,**

{OsT} 1. Dokuzuncu çatı. 2. mecaz. Dokuzuncu kat gök; dokuzuncu felek. || **bām-ı refî,** *{OsT} Dokuzuncu kat gök.* || **bām-ı vasî,** *{OsT} 1. Geniş çatı. 2. Gökyüzü.* || **bām-ı zamāne,** *{OsT} 1. Zamane çatısı. 2. En aşağıdaki dünya; birinci kat gök.*

bam[3], [Far. bāme / bemm / bām بام] *(ba:m) {OsT} is.* **1.** Uzun, gür ve kaba sakal. **2.** Borç. **3.** Sabah; sabah vakti; sabah ışığı. **4.** Telli çalgılarda en pes tel. 🗗 **bam teli,** *1. Sazın en kalın ses veren teli. 2. {OsT} Alt dudağın altındaki seyrek sakal telleri. 3. mecaz. Bir kimsenin çok hassas olduğu, en kolay incindiği taraf.* || **bam teline basmak,** *Birinin çok duyarlı olduğu konuyu açmak veya kızacağı bir şey yapmak.*

bam[4], [bam *(yans.)*] *{ağız} is.* Davulun tokmakla vurulan yüzü. [DS]

bamador, [İt. pomi d'oro *(altın elmalar)*] *{ağız} is.* Domates. [DS]

bamak, [bā-mak] *(ba:mak) {eT} gçl. f.* **1.** Bağlamak; raptetmek. [ETY] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî] [İKPÖy.] [EUTS] [DLT] **2.** Örgü yapmak; örmek. [DLT]

bamb, [bam / bamb *(yans.)*] *is.* Düzensiz adım atma, zıplama vurma ve çalma anlatan kök. [Zülfikar] *bamb-ıl bambıl, bamb-ul, bamb-al.* 🗗 **bambına basmak,** *{ağız} Birinin kızacağı bir şey yapmak; bam teline basma.* [DS]

bambagiya, [Yun. bambakion] *{ağız} is.* Pazen. [DS]

bambal, [bamb *(yans.)* > bamb-al] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk, hayvan yavrusu vb. için) tombul; şişman; gürbüz. **2.** Şımarık; hoppa; yılışık. **3.** Erkek bal arısı. [DS] 🗗 **bambal böceği,** *{ağız} 1. Zehirli örümcek; böğü. 2. Sığırlara dadanan ve deri altına yavru bırakan bir böcek; böğelek.* [DS]

bambam, [bam *(yans.)* > bam+bam] *is.* Sopalarla oynanan bir oyun.

bamban, [? bamban] *{ağız} is.* Az pişmiş yumurta; rafadan. [DS]

bambanlamak, [bamban-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Güvenmek. [DS]

bambaşka, [ba(m)+başka] *(ba'mbaşka) sf. pekşt.* Benzerlerinden ve türdeşlerinden çok ayrı bir özelliği bulunan; apayrı; büsbütün başka; farklı; değişik; ayruktan ayruk.

bambaşkalık, -ğı, [ba(m)+başka-lık] *is.* **1.** Bambaşka olma durumu; gariplik, tuhaflık. **2.** Bambaşka olan şeyin niteliği.

bambık, -ğı [pam-buk / pamuk] *{ağız} is.* Pamuk. [DS]

bambıl[1], [bamb *(yans.)* > bambıl] *{ağız} is. zool.* **1.** Ekinler taze iken tanelerin özünü yiyen böcek ve bu böceğin sebep olduğu hastalık; süne; tahıl biti; *{eAT} (aynı).* **2.** Baklagillere zarar veren bir böcek. **3.** Üzüm tanelerini yiyen kahverengi ve tüylü bir böcek. **4.** Ağaçların yaprak ve çiçeklerini yiyen bir uçar böcek. **5.** Yaban arısı. **6.** *bot.* Yazın tarlalarda biten, develerin yediği beyaz çiçekli, boz yapraklı boz bir ot. **7.** Kabuğu kendiliğinden soyulmuş ceviz ve badem vb. **8.** Alt dudağın altında çıkan sık sakal. [DS] 🗗 **bambıl arısı,** *{ağız} Yaban arısı.* [DS]

bambıl[2], [bamb *(yans.)* > bambıl] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk veya hayvan yavrusu için) tombul; şişman. **2.** Şımarık; nazlı; hoppa; yılışık. [DS] 🗗 **bambıl bambıl,** *{ağız} Tombul tombul.* [DS]

bambu, [Malezya d. > Fr. bambou] *is. bot.* Buğdaygillerden sıcak ülkelerde yetişen, 25 m. kadar boylanabilen, kabarık düğümlü gövdesi mobilya, merdiven, baston gibi eşya yapımında kullanılan, yirmi beş kadar türü bulunan kamış bitkiler; Hint kamışı; hezaren, *(Bambusa vulgaris).* 🗗 **bambu ayısı,** *zool. Boz ayıdan daha büyük, beyaz postlu kulakları, ayakları koyu kahverengi, bambu kamışı ile beslenen otçul memeli hayvan; büyük panda, (Ailuropoda melanoleuca).*

bambul, [bamb *(yans.)* > bamb-ul / banb-ul] *is. zool.* **1.** Kurtçukları ekinlerin köklerini, erginleri de başakların içindeki taze taneleri yiyerek zarar veren, kın kanatlı, zararlı bir böcek; süne böceği, *(Anisoplia austriaca; A. syriaca).* **2.** *{ağız}* Zambak. [DS] **3.** *{ağız}* Dut meyvesi. [DS] **4.** *{ağız} sf.* Tombul; şişman; gürbüz. [DS] **5.** *{ağız}* Şımarık; hoppa. [DS] 🗗 **bambul kurdu,** *{eAT} Kuduz kurdu.* || **bambul otu,** *bot. Hodangillerden beyaz, mavi veya eflatun çiçekleri gün batarken ve doğarken vanilya kokusu yayan, çok su ve sıcak yer isteyen çalımsı bir bitki, (Heliotropium).*

bamburta, [İt. bombardone] *{ağız} is.* Bandoda yer alan en kalın sesli borazan. [DS]

bamburuk, -ğu [Bulg. baraboy / brımbare / Alm. Bramburk ?] *{ağız} is.* Patates (?).[DS] 🗗 **bamburuklarını sökmek,** *argo. Birini kötülemek; rezil etmek; kara sürmek.*

bambus, [? bambus] *{ağız} is.* Tavukların tepeliği. [DS]

bamdad, [Far. bāmdād بامداد] *(ba:mda:d) {OsT} is.* **1.** Seher vakti; sabah. **2.** Tan yeri. **3.** *zf.* Seher vaktinde; sabahleyin.

bamdadî, [Far. bāmdādī بامدادی] *(bamda:di:) {OsT} is.* Sabahın erken vakti; seher.

bame, [Far. bāme بامه] *(ba:me) {OsT} is.* **1.** Uzun, gür ve kaba sakal. **2.** *sf.* Sık ve gür sakallı.

bamıl, [bam *(yans.)* > bam-ıl بامیل] *is. {eAT}* Kuduz böceği.

bamiye, [Ar. bāmiye] *{ağız} is. bot.* Bamya. [DS]

bamya, [Ar. bāmiye] *(ba'mya) is. bot.* **1.** Meyveleri yemek yapılarak tüketilen ebegümecigillerden bir sebze, *(Hibiscus esculentus).* **2.** Bu bitkinin kuru ve taze olarak yenilen meyvesi. **3.** *argo.* Çocukların cinsel organı. 🗗 **bamya ocağı,** *Topkapı sarayı teş-*

kilatında bahçe işlerine bakan sınıf.|| **bamya tarlası,** *argo. Mezarlık.*

-ban, [Far. bān *(koruyucu)*] *{OsT} son ek.* Sonuna getirildiği isimlere, o varlığı *"koruyan, saklayan, -cı"* anlamları katan Farsça son ek.

ban[1], [ban / bañ / bañ *(yans.)*] *is.* Kabaca bağırmayı, tavuk ve kuş ötüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *ban ban etmek, ban-la-mak, bang-la-mak, bang-ıl bangıl, bang-ır bangır.* 🗗 **bañ bañ etmek,** *{ağız} 1. Dövünerek söylenmek. 2. Şaşmak.* [DS]|| **bañ bañ konuşmak,** *{ağız} Yüksek sesle ve iddialı konuşmak.* [DS]

ban[2], [Far. bān بان] *(ba:n) {eAT} sf.* **1.** Ulu; büyük. **2.** İleri gelen; bey. **3.** *is.* Arabanın üstü. **4.** *{OsT}* Evin üstü; dam; satıh. **5.** Çadırların veya evlerin tepesinde baca yerine duman çıkması için açılan delik veya ışıklık. 🗗 **ban ev,** *{eAT} Büyük ve görkemli çadır.*|| **ban iv,** *{eAT} Büyük ve görkemli çadır; büyük ev.*

ban[3], [Far. bang بانگ] *is.* **1.** Haykırma veya yüksek avaz. **2.** Ezan. 🗗 **ban ban etmek,** *{ağız} 1. Şaşmak. 2. Dövünerek söylenmek.* [DS]|| **ban ban konuşmak,** *{ağız} Yüksek sesle ve iddialı bir şekilde konuşmak.* [DS]|| **ban banlatmak,** *{eAT} Ezan okutmak.* [DK]|| **ban vermek,** *{ağız} Yankılamak.* [DS]|| **ban virmek,** (vermek), *{eAT} 1. Yüksek sesle bağırmak; seslenmek. 2. Ezan okumak.*

ban[4], [ban] *{ağız} is.* Otlak; mera. [DS] 🗗 **bana vermek,** *{ağız} Sağmal hayvanları otlatmak üzere çobana vermek.* [DS]|| **ban olmak,** *{ağız} Yayılarak oturmak.* [DS]

ban[5], [Hırv. ban *(bey)* / Yun. banos بان] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde Macaristan, Yugoslavya ve çevresindeki topraklardaki küçük prenslere ve sancak beylerine verilen unvan.

ban[6], [Çin. pan] *{eT} is.* Üzerine yazı yazılan tahta, yazı tahtası. [EUTS]

ban[7], [Çin. wan] *{eT} is.* On bin. [EUTS]

ban[8], [Ar. bān بان] *(ba:n) {OsT}* **1.** Sorgun ağacı; bey söğüdü. **2.** *mecaz.* Sevgilinin boyu. 🗗 **ban ağacı,** *bot. Sıcak bölgelerde yetişen sevgi çiçeğigillere yakın kırmızı veya beyaz çiçekli, gövdesinden ve tohumlarından elde edilen tatlı ve kokusuz yağı halk hekimliğinde müshil ve kusturucu olarak kullanılan bir ağaç, (Moringa oleifera).*|| **ban otu,** *bot. Çiçekleri morumsu, meyveleri siyah, korularda yetişen, zehirli ve uyuşturucu tohumları tıpta kullanılan patlıcangillerden bir bitki, (Hyoscyamus niger).*|| **ban yağı,** *Ban ağacının meyvesinden elde edilen ve halk hekimliğinde müshil olarak kullanılan yağ; Hint yağı.*

bana[1], [beñe > manña > bana] *zm.* Birinci teklik kişi zamiri *(ben)*'in yaklaşma hali. 🗗 **bana mısın demek,** *Hiç oralı olmamak; aldırış etmemek.*

bana[2], [Slav. bana] *is.* Ilıca; kaplıca. *{ağız} (aynı)* [DS]

banaca, [ben > bana-ca] *(bana'ca) {ağız} zf.* Bana göre; bana özgü. [DS]

banaç, -cı [ban-mak > ban-aç] *{ağız} is.* Banak. [DS]

banadura, [İt. pomi d'oro *(altın elma)*] *{ağız} is.* **1.** Patates. **2.** Domates. [DS] 🗗 **banadura pekmezi,** *{ağız} Domates salçası.* [DS]

banak, -ğı [ban-mak > ban-ak] *{ağız} is.* **1.** Kaşık ve çatal yerine küçük bir külah biçimi verilerek yemeğe banılan ekmek parçası. **2.** Lokma. **3.** Sulu yemek; sulu katık. **4.** *sf.* Bir parça; biraz. **5.** *{ağız}* Defa; kere; kez. [DS] 🗗 **banak aşı,** *{ağız} Sulu yemek.* [DS]

banakçı, [ban-ak-çı] *{ağız} sf.* **1.** Başkalarının sırtından geçinen; hakkı olmayan sofrada karnını doyuran; asalak; dilenci yaradılışlı. **2.** Pisboğaz. [DS]

banaklamak, [banak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sulu yemeklere ekmeğini batırarak yemek. **2.** Olur olmaz yerde yemek yemek. [DS]

banal, -li [Fr. banale *(köylü işi)*] *sf.* **1.** Herkes tarafından anlaşılan. **2.** Herkesin kullandığı. **3.** *gnşl.* Bayağı; harcıâlem; âdi.

banallik, -ği [banal-lik] *is.* Banal olma durumu.

banam, [ban-mak > ban-ım / ban-am] *{ağız} is.* Bir banımlık yemek; çok az yemek. [DS]

banaz[1], [ban-az] *{ağız} sf.* **1.** Sersem; beceriksiz; akılsız. **2.** Gözleri iyi görmeyen. **3.** Karmakarışık; dağınık. **4.** Sersemletecek kadar kuvvetli esen rüzgâr. [DS] 🗗 **banaz olmak,** *{ağız} 1. Başı dönmek; sendelemek; sersemlemek. 2. Şaşmak. 3. Deliye dönmek.* [DS]

banaz[2], [ban-az] *{ağız} is.* Akarsuyun yüzecek kadar derinleştirilmiş kısmı; su birikintisi. [DS]

banazırmak, [ban-az-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Sersemlemek. [DS] **2.** Banaz olmak.

banb, [banb *(yans.)*] *is.* Düzensiz adım atma, zıplama vurma ve çalma anlatan kök. [Zülfikar] *banb-ıl, banb-ul.*

banbal[1], [banb-al] *{ağız} is.* Arı büyüklüğünde yeşil başlı bir tür sinek. [DS]

banbal[2], [bamb-al / banb-al] *{ağız} sf.* **1.** Şımarık. **2.** Mirasyedi. [DS]

banban, [bañ+bañ] *(bañbañ) {ağız} sf.* (Kişi için) yüksek sesle konuşan; gürültücü. [DS]

banbıl, [banb *(yans.)* > banb-ıl] *{ağız} sf.* **1.** Hantal. **2.** *is.* Bambul. **3.** *is.* Yaban arısı. [DS]

banbuk, [panbuḳ بانبوق] *{eAT} is.* Pamuk.

banbul, [banb *(yans.)* > banb-ul بانبول] *is.* → bambul. 🗗 **banbul kurdı,** *{eAT} Kuduz böceği.*

banc, [banc *(yans.)*] *is.* Mıncıklamayı anlatan kök; *banc-ık-la-mak.*

bancı, [bañ > ban-cı] *{ağız} is.* Müezzin. [DS] 🗗 **bancıla kal!** *{ağız} "Öl, geber!" anlamından ilenç sözü.* [DS]

bancıklamak, [banc *(yans)* > banc-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yemeğin kıyısından bir parça yemek; tadına bakmak. **2.** Parmakla karıştırmak. [DS]

banço, [Amerikan İng. banjo] *(ba'nço) is. müz.* **1.** Amerikan zencilerinin kullandığı, daha sonra da caz topluluklarında yer almış bulunan göğsü deri kaplı, yuvarlak gövdeli, uzun saplı, telli saz. **2.** Otobüslerde karşılıklı iki kollu arka köprü karteri.

banda, [Yun. banda] *{ağız} is.* Dik dörtgen biçiminde desenleri olan renkli işleme; duvar süsü. [DS]

bandaj, [Fr. bandage] *is.* **1.** Bir yarayı veya yaralı bir organı saran şerit halindeki bez; sargı; bağ. **2.** Sargı beziyle sarma işi; sarma; bağlama. **3.** *oto.* Otomobil tekerleğinin jantını çevreleyen çelik veya kauçuk çember. 🗗 **bandaj takma,** *Isıtma yoluyla bir araba tekerleğine demir çember geçirme.*

bandajlama, [bandaj-la-ma] *is.* Bandajlamak eylemi; sarma; bağlama.

bandajlamak, [bandaj-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir yarayı veya yaralı organı sargı ile sarmak; bağlamak; sarmak.

bandajlanma, [bandaj-la-n-ma] *is.* Bandajlanmak işi; sarılma; bağlanma.

bandajlanmak, [bandaj-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Sarılmak; bağlanmak.

bandak, -ğı [ban-mak > ban-dak] *{ağız} is.* **1.** Banak. **2.** Dağlardan inen suyun, dağın eteklerinde meydana getirdiği bataklık. **3.** Uçlarından bağlanmış ot demeti. [DS]

bandakçı, [ban-dak-çı] *{ağız} sf.* Her işe girişen fakat başarısız olan; beceriksiz. [DS]

bandaklamak, [ban-dak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir yeri elle karıştırmak; elle bozmak. **2.** Cıvık şeyleri parmakla almak. **3.** Ondan bundan karıştırmak. **4.** Yemeğin kenarından azıcık alıp yemek; tadına bakmak. [DS]

bandana, [İng. bandanna] *is.* Lekeler bırakılarak boyanmış mendil.

bandal, [İt. bandéra] *{eT} is.* **1.** Ağaçtan omuz başı biçiminde çıkarılan parça. **2.** Karnından sırtına kadar kemer gibi beyazı olan hayvan. [DLT] 🗗 **ot bandal,** *{eT} Ağaçtan omuz başı biçiminde çıkarıldıktan sonra yakılarak közü ile oynanan bir tür çevgen oyunu.* [DLT]

bandıkmak, [ban-dık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Çok ağlamak. **2.** Bunalmak; ıstırap çekmek; çok yorulmak; yorgunluktan ölecek gibi olmak. **3.** Çok susamak; hararet basmak. **4.** Fazla istekli olmamak. **5.** Çok acıkmak. **6.** İmrenmek; ağzının suyu akmak. **7.** Suyu, şarabı patlayıncaya kadar içmek. [DS]

bandıra, [İt. bandiera] *is. dnz.* **1.** Bir geminin hangi ülkeye ait olduğunu gösteren bayrak. **2.** Yabancı devlet bayrağı. **3.** *gnşl.* Renkli flama. **4.** Uyrukluk.

bandıralı, [bandıra-lı] *sf.* **1.** Bandırası olan. **2.** Belirtilen ülkenin bandırasını taşıyan.

bandırgaç, [ban-dır-gaç] *{ağız} is.* Mürekkep kalemi; kamış kalem. [DS]

bandırma, [ban-dır-ma] *is.* **1.** Bandırmak eylemi. **2.** *{ağız}* Bir ipliğe dizilmiş ceviz ve fındık gibi kuru yemişlerin şekerli nişasta veya pekmez içine daldırılması ile elde edilen tatlı; cevizli sucuk; tatlı sucuk; şekerli sucuk. [DS] **3.** İri taneli, beyaz üzüm; razakı. **4.** *{ağız}* Kuru üzüm. [DS] **5.** *{ağız}* Üzümleri potaslı suya batırmak için kullanılan iki kulplu süzgeç. [DS] **6.** *{ağız}* Üçgen olarak kesilmiş yufkayı tereyağında kızarttıktan sonra üzerine şerbet dökerek yapılan cevizli tatlı. [DS] **7.** *{ağız}* Bir direk ucunda denize atılan bir tür balık ağı. [DS] 🗗 **bandırma kabı,** *Kurutulacak üzüm, incir ve kayısı gibi meyvelerin serilmeden önce içine daldırıldıkları potaslı sıvının konduğu kap.*‖ **bandırma keleteri,** *{ağız} Üzümleri bandırmak için kullanılan sepet.* [DS]‖ **bandırma tahtası,** *{ağız} Bandırılan üzüm sepetlerinin üzerine konularak akan suyun tekrar su kabına akmasını sağlayan tahta.* [DS]‖ **Bandırma taşı,** *Parke kaldırım yapımında kullanılan cam gibi parlak parçalı, magnezyum boratlı sert taş.*

bandırmak, [ban-dır-mak باندرمق] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Batırmak; bulaştırmak. *{eAT} (aym)* [DS] **2.** Daha şeffaf, sarı görünmesi veya çabuk kuruması için kurutulacak üzüm incir ve kayısıyı potaslı sıvı içine daldırmak. **3.** *{ağız}* Suya batırmak; daldırmak. [DS] **4.** *{ağız}* Yemekten almasına, yemesine izin vermek. [DS] **5.** *{ağız}* Lokmaları yemeğin suyuna batıra batıra yemek. [DS] **6.** *{ağız}* Şerbeti tatlıya içirtmek; emdirmek. [DS]

bandırmalı, [ban-dır-ma-lı] *{ağız} sf.* Yasa dışı cinsel ilişkilerde bulunan kadın; orospu. [DS]

bandik, -ği [? bandik] *{ağız} is.* **1.** Şalvar. **2.** Çocuk ayakkabısı. **3.** Küçük lamba. **4.** Çabuk ateş alabilir, yanabilir madde; kav. **5.** Çam ağacından yapılmış bardak veya testi. **6.** Parmak. [DS] 🗗 **bandik atmak,** *{ağız} Parmak atmak.* [DS]

bandiklemek, [bandik *(parmak)* > bandik-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Yemeğin kıyısından azıcık yemek; parmakla tadına bakmak. **2.** (Beceriksiz ve ehliyetsiz kişi için) bir işi beceremeyerek bozmak. [DS]

bando,[1] [İt. banda] *(bando) is. müz.* Vurmalı ve nefesli çalgılardan meydana gelmiş askerî mızıka topluluğu.

bando[2]**,** [İt. in bando] *(ba'ndo) ünl.* Çekilmekte ya da koyuverilmekte olan bir halatın birden bırakılması için verilen *"Bırak!"* emri ve sözü.

bandocu, [bando-cu] *is.* Bandoda görevli olan kimse.

bandrol, -lü [Fr. banderole] *is.* **1.** Paket veya şişe ağzına süs olsun diye veya tüketicisinden önce açılmasın diye konulmuş renkli yaprak. **2.** Devlet tarafından belli bir verginin alındığını belirten küçük etiket. **3.** Bayrak direğinin tepesine süs olsun diye konulan uzun şerit.

bandura, [Yun. pandura > Fr. bandoura] *is. müz.* Moğollar tarafından bulunmuş, bugünkü mandolin, tambur ve balalaykanın babası sayılan bir telli çalgı.

bandurma, [ban-dur-ma] *{ağız} is.* Haşlanmış tavuk veya hindinin suyuna parmak kalınlığında dürülmüş yufkalar batırılıp tepsiye dizildikten sonra üzerine de haşlama etler konularak yapılan yemek. [DS]

bandurmak, [ban-dur-mak بندورمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Batırmak; bulaştırmak.

bane, [Far. bāne بانه] *(ba:ne) is.* Kasık.

baneva, [Far. bānevā / bānüvā بانوا] *(ba:neva:) sf.* **1.** Mal mülk sahibi; zengin. **2.** Tanınmış; ünlü; meşhur.

bang[1], [ban / bañ / bang / bank / beng *(yans.)*] *is.* Kabaca bağırmayı, tavuk ve kuş ötüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *bang-la-mak, bang-ıl bangıl, bang-ır bangır.* 🗗 **bang etmek,** *{ağız} Bağırmak; seslenmek; çağırmak.* [DS]

bang[2], [Far. bāng بانگ] *(ba:ng) {OsT} is.* **1.** Haykırma. **2.** Ses; seda. 🗗 **bāng-i Allāh,** *Ezan.*|| **bāng-i namāz,** *Ezan.*|| **bāng-i revârev,** *1. Büyük bir şahsın geldiğini haber vermek için çalınan borazan sesi. 2. İsrafil'in mahşer gününü ilan etmek için çalacağı söylenen ikinci boru sesi.*|| **bāng-zen,** *Haykıran; seslenen.*

bang[3], [bañ باك] *(bañ) {eT} is.* **1.** Bağırma. [DLT] **2.** *{eAT} is.* Ezan. 🗗 **bañ bañlatmak,** *{eAT} Ezan okutmak.*|| **bañ barınağı,** *{eAT} Şahadet parmağı.*|| **bañ sıgtamak,** *{eT} Bağırmak.* [DLT]|| **bañ virmek,** *{eAT} 1. Ezan okumak. 2. Yüksek sesle bağırmak; seslenmek.*

bang[4], [Far. bang بنگ] *is. argo.* Afyon; haşhaş bitkisinden çıkarılan uyuşturucu madde; haşiş.

banga[1], [ben-ga > baña] *(baña) {eT} zm.* Teklik birinci kişi zamirinin verme durumu; bana. [ETY] 🗗 **baña seni gerek,** *{eAT} Bana sen gereksin.*

banga[2], [bang *(yans.)* > bang-a] *{ağız} is.* Yankı; aksiseda. [DS]

bangaboz, [Yun. panagatos *(iyi kalpli)*] *sf. argo.* Saf; bön; ahmak.

bangaçça, [İt. bancaccia] *(ba'ngaççа) is. dnz.* Gemide dizi halinde duran sandık ya da kasalar.

bangadak, -ğı [bang *(yans.)* > bang-adak] *{ağız} zf.* (Bağırmak, ağlamak için) birdenbire. [DS]

bangaru, [ben > ben-ğaru] *(bañaru) {eT} zm.* Teklik birinci kişi zamirinin yönelme durumu; bana doğru.

banger, [İt banchiere] *is. argo.* Çok zengin kimse.

bangıdak, -ğı [bang *(yans.)* > bang-ı-dak] *{ağız} zf.* (Ağlamak için) yüksek sesle. [DS]

bangıl, [bang *(yans.)* > bang-ıl] *is.* Yüksek sesle bağırma, ağlama, uluma bildiren yansımalı gövde. 🗗 **bangıl bangıl,** *{ağız} 1. (Konuşma için) kaba, hiddetli ve yüksek sesle. 2. (Suyun akışı için) çağıl çağıl; gürül gürül.* [DS]|| **bangıl bungul,** *{ağız} (Konuşma için) kaba ve yüksek sesle.* [DS]

bangıldamak, [bang *(yans.)* > bang-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Yüksek sesle ve öfkeli olarak bağırmak; rasgele bağırarak konuşmak. [DS]

bangır, [bang *(yans.)* > bang] *is.* Yüksek sesle bağırma, haykırma bildiren yansımalı gövde. 🗗 **bangır bangır,** *1. Gürültülü bir şekilde; avazı çıktığı kadar. 2. Yüksek sesle. 3. {ağız} Çok üzüntülü olarak.* [DS]|| **bangır bangır bağırmak,** *Bütün kuvvetiyle, avazı çıktığı kadar bağırmak.*|| **bangır bangır konuşmak,** *{ağız} Yüksek sesle konuşmak.* [DS]

bangırdama, [bang *(yans.)* > bang-ır-da-ma] *is.* Bangırdamak işi.

bangırdamak, [bang *(yans.)* > bang-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Öfkeden yüksek sesle bağırıp çağırmak.

bangırdmak, [bang *(yans.)* > bang-ır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Sinirlendirerek bağırmasına yol açmak. [DS]

bangırmak, [bang *(yans.)* > bang-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Manda için) bağırmak. [DS]

bangış, [? bangış] *{ağız} is.* Dişi yaban domuzu. [DS]

bangilenmek, [bang-i-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Budalalık etmek; dikkatsizlik etmek. [DS]

banglamak[1], [bang *(yans.)* / Far. bang > bañ-la-mak بانگلمق] *(bañlamak) {eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Yüksek sesle bağırmak; haykırmak; seslenmek; çağırmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Ezan okumak. [DK] **3.** Gök gürlemek. **4.** *{ağız}* (Horoz için) ötmek. [DS] **5.** *{ağız}* (Eşek için) anırmak. [DS] **6.** *{ağız}* Sayıklamak. [DS] **7.** *{ağız}* (Sır için) ağzından kaçırmak; söyleyivermek. [DS]

banglamak[2], [bang *(yans.)* > bañ-la-mak] *(bañlamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Davetsiz gelmek. [DS]

bangnamak, [bang *(yans.)* > bañ-la-mak] *(bañnamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* → banglamak[1]. [DS]

banı, [ban-ı] *{ağız} is.* **1.** Yayla evi; çiftlik. **2.** Mandıra; ağıl. [DS]

banıç, -cı [ban-ıç] *{ağız} is.* **1.** Banak. **2.** Yudum. [DS]

banıkmak, [ban-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Çok susamak; hararetlenmek. **2.** Bunalmak; sıkılmak. [DS]

banım, [ban-ım] *{ağız} is.* **1.** Banak. **2.** Yudum. **3.** Az kalmış yemek. **4.** Sütün kaymağı. [DS]

banıt, [Sansk. phānita] *{eT} is.* Şurup. [EUTS] [Gabain]

bani, [Ar. binā *(kurmak)* > bānī بانى] *(ba:ni:) {OsT} is.* **1.** İnşa eden veya ettiren; yapan, yaptıran. **2.** Kuran; kurucu; müessis. **3.** Yaratıcı *(Allah).*

banjo, [İsp. > Amerikan İng. banjo] *(ba'njo) is. müz.* **1.** Amerikan zencilerinin kullandığı, daha sonra da caz topluluklarında yer almış bulunan göğsü deri kaplı, yuvarlak gövdeli, uzun saplı, telli saz; banço.

bank[1], [ban / bañ / bang / bank / beng *(yans.)*] *is.* Kabaca bağırmayı, tavuk ve kuş ötüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *bank-ır-mak, bank-ıl bankıl.*

bank[2], [Far. bang *(afyon)*] *{ağız} sf.* Sersem; budala; şaşkın; duygusuz. [DS] 🗗 **bank olmak,** *{ağız} Sersem olmak.* [DS]

bank[3], [Alm. banki > Fr. banque] *is.* **1.** Park ve bahçelerde oturmak için konulmuş uzunca ve arkalıklı bir çeşit sıra. **2.** Camcıların aletlerini yerleştirdikleri küçük sıra. **3.** *dnz.* Kürekçi sırası.

bank[3], [Fr. banque] *is.* Bankanın kısaltılmışı.

bank[4], [Dan. banke > İng. bank *(sığlık)*] *is. dnz.* Denizlerde mercan kayalıklarından meydana gelmiş sığ ve tehlikeli yer.

bank[5], [İt. banco *(sıra, masa)*] *is.* Mağazalardaki tezgâh.

banka[1], [İt. banco *(para bozma tezgâhı)*] *(ba'nka) is.* **1.** Faizle para alıp veren, çeşitli parasal işlemler yapan, kasalarında para veya değerli eşya saklayan kuruluş. **2.** Bankacılık işlemlerinin yapıldığı yer. 🗗 **banka cüzdanı,** *Bankada hesabı olanlara hesaplarının dökümünü göstermek amacıyla verilen küçük defter.* | **banka gibi,** *Çok zengin kimse.* ‖ **bankadan para çekmek,** *Bankadaki hesabından para almak.* || **bankaya para yatırmak,** *Bankadaki hesabına para koymak.*

banka[2], [İt. banco] *is. dnz.* Kadırgalarda kürekçilerin oturduğu sıra.

bankacı, [banka-cı] *is.* **1.** Bankada görevli ve bankacılık işlemleri ile uğraşan kimse. **2.** Bankası olan kişi. **3.** Banka yöneticisi.

bankacılık, -ğı [banka-cı-lık] *is.* **1.** Bankacının işi; bankacının mesleği. **2.** Bankalar tarafından yapılan veya bankalarca gerçekleştirilen işler. 🗗 **bankacılık hukuku,** *huk. Bankaların kuruluşunu, işleyişini ve yaptığı çalışmaların denetlenmesi usullerini düzenleyen hukuk kuralları.*

bankamatik, -ği [banka+ (oto)-matik] *is.* Banka gişelerine gitmeden şifreli özel kartlarla para çekme, yatırma, havale vb. işlemleri günün her saati yapabilen para makinesi, *(20. yy. sonu).*

banke, [Rus. banka => banke] *{ağız} is.* İçine reçel, salça vb. konulan toprak kap; çömlek. [DS]

banker, [İt. banchiere > İng. banker] *is.* **1.** Banka sahibi; bankacı. **2.** Hisse senedi, tahvil alım satımı ile uğraşan, faizle para toplayıp isteyenlere yine faizle para veren kişi. **3.** Büyük miktarda altın ve para ticaretiyle uğraşan kişi. **4.** *mecaz.* Çok zengin kişi.

bankerlik, -ği [banker-lik] *is.* **1.** Bankerlerin işi ve mesleği. **2.** Bankerlerce gerçekleştirilen iş ve işlemlerin tümü.

bankerzede, [İng. banker + Far. zede *(uğrayan)*] *is.* Bankerden para aldığı parayı ödeyemediği veya yüksek faiz umarak çok büyük miktarda para yatırıp geriye tahsil edemediği için çok büyük zarara uğramış kişi, *(20. yy. sonu).*

banket, [Fr. banquette] *is.* **1.** Karayollarının kaplama dışında kalan, taşıtların güvenle durmaları için veya yayaların kullanımına ayrılmış çakıllı bölüm. **2.** Arkalıksız, küçük oturaklı sıra; küçük bank.

bankıl, [bank *(yans.)* > bank-ıl] *{ağız} is.* Yüksek sesle bağırmayı anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **bankıl bankıl,** *{ağız} (Ağlamak için) yüksek sesle ve acı acı.* [DS]

bankır, [bank *(yans.)* > bank-ır] *is.* Kabaca bağırmayı, tavuk ve kuş ötüşünü anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bankır bankır bağırmak,** *{ağız} Avazı çıktığı kadar bağırmak.* [DS]

bankırmak, [bank *(yans.)* > bank-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Böğürmek. **2.** Bağırmak; bağrışmak. [DS]

bankiz, [Alm. Bank *(geniş blok)* + Eis *(buz)* ? > Fr. banquise] *is. coğ.* Kutup bölgelerinde deniz suyunun donmasıyla meydana gelen geniş buzluk alan; buzla.

banknot, [İng. bank *(banka)* + note *(kâğıt)*] *is. bank.* **1.** Banka kâğıdı. **2.** Kâğıt para; kaime. **3.** Lira.

banko, [İt. banco] *(ba'nko) is.* **1.** Bir kuruma iş için gelenlerle görevliler arasında yer alan yüksek ve dar masaması bölme. **2.** Ayak üstü yemek yenen yerlerde duvara bitişik dar tabla; büfe. **3.** At yarışı ve loto gibi tahmine dayalı kumar oyunlarında kazanacağına kesin gözü ile bakılan seçenek. **4.** Oyunu yöneten kişinin ortaya koyduğu para. **5.** Kumar oyununu yöneten kişi.

banlama, [ban-la-ma] *is.* Banlamak işi.

banlamak[1], [bang *(yans.)* > ban-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yüksek sesle bağırmak; seslenmek; haykırmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Ezan okumak. **3.** *{ağız}* (Horoz için) ötmek. [DS] **4.** Gök gürlemek. **5.** *{ağız}* Anırmak. [DS] **6.** *{ağız}* Sayıklamak. [DS] **7.** *{ağız}* Gizlenmesi gereken şeyi söyleyivermek. [DS] **8.** *{ağız}* Şaşmak. [DS]

banlamak[2], [dam-la-mak ? > ban-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Davetsiz gelmek. [DS]

banliyö, [Fr. ban *(yasak)* + lieue *(fersah)* > banlieue] *(ba'nliyö) is.* Bir şehrin yakınında oturma alanı olarak düzenlenmiş küçük kasaba veya köy; dış mahalle; çevre; dolay. 🗗 **banliyö treni,** *Şehir ile banliyö arasında işleyen tren.*

banma, [ban-ma] *is.* **1.** Banmak eylemi. **2.** *{ağız}* Çamaşır yıkamak, pekmez kaynatmak için kullanılan altı dar ağzı geniş bakır kap; kazan. [DS] **3.** *{ağız}* Kap içinden hayvan gibi eğilerek ağzını batırıp su içme. [DS]

banmaç, [ban-maç] *{ağız} is.* Un ile yapılan sirkeli ve sarımsaklı bir yemek. [DS]

banmak, [bā-mak > ba-n-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Bağlanmak. [DLT] **2.** (Okluk için) beline bağlamak; bağlanmak; kuşanmak. [ETY] [DLT] **3.** Yemek amacıyla bir yiyeceği sulu ya da tuz, biber gibi toz bir maddeye batırıp çıkarmak. **4.** *{ağız}* Kap içinden hayvan gibi eğilerek ağzını batırıp su içmek. [DS] **5.** *{ağız}* (Kedi, köpek vb. için) yiyeceklere dilini batırmak. [DS] **6.** *dönşl. f. {ağız}* Batmak; batıp çıkmak; her tarafı bulaşmak. [DS]

banmık, [bā-n-mık] *{eT} is.* Bir tür hastalık. [EUTS]

bansı, [ban-sı] *{ağız} is.* Sığırların yem ve ot yedikleri yemlik. [DS]

bansımak, [ban-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Götürü iş almak. [DS]

bant, -dı [Fr. bande] *is.* **1.** Düz, dar, yassı bağ; şerit. **2.** Küçük yaraları kapatmak için üzerine yapıştırılan ilaçlı kâğıt. **3.** Ses ve görüntü kaydetmek için kullanılan manyetik şerit. 🗗 **banda almak,** *Bir sesi veya görüntüyü özel cihazla kaydetmek.*|| **bant doldurmak,** *Bir bandı ses veya görüntü ile doldurmak.*|| **banttan vermek,** *Daha önceden banda kaydedilmiş görüntü veya sesi radyo ve televizyondan yayınlamak.*

banting, [bāndeñ / bantiñ] *(bantiñ) {eT} is.* Oturmaya mahsus sıra. [EUTS]

bantlama, [bant-la-ma] *is.* Bantlamak işi.

bantlamak, [bant-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İki ve daha çok nesneyi bir bant ile tutturmak; bantla bağlamak. **2.** Bant yapıştırmak.

banu, [Far. bānū بانو] *(ba:nu:) {OsT} is.* **1.** Bayan; kadın; hanım. **2.** Hanımefendi; prenses; soylu kadın. **3.** Gelin. **4.** Şarap, gül suyu gibi sıvıların kabı; sürahi. 🗗 **bānū-yı maşrık,** *Doğu prensesi; Güneş.*|| **bānū-yı Mısr,** *Mısır prensesi; Yusuf ile Züleyha hikâyesinin kadın kahramanı; Zeliha.*

banuc, [Far. bānūc بانوج] *(ba:nu:c) is.* Salıncak.

banyo, [Lat. balneum > İt. bagno] *(ba'nyo) is.* **1.** Binaların, yıkanma, temizlik ve tuvalet ihtiyacı için ayrılmış, içinde lavabo, tuvalet ve duş, küvet gibi tesisatı bulunan bölümü; akarca; arınak; çimek; duş; gusülhane; hamam. **2.** Yıkamak veya yıkanmak eylemi. **3.** Tedavi ve sağlığı korumak amacıyla dezenfektan bir sıvı içine vücudun bir bölümünü daldırma işi. **4.** Teknik bir işlem için özel olarak hazırlanmış sıvı. **5.** İçinde yıkanılan tekne ve küvet. **6.** Sıcak su tedavisinin uygulandığı yer; ılıca; kaplıca. **7.** Tedavi amacıyla vücudun tamamını veya bir bölümünü güneşin kimyasal ve fiziksel etkisinde bırakmak. 🗗 **banyo havlusu,** *Yıkandıktan sonra kullanılmak üzere imal edilmiş büyük boy havlu.*|| **banyo kazanı,** *Termosifon.*|| **banyo küveti,** *İçine sıcak su doldurularak yıkanılan özel yapılmış tekne.*|| **banyo sabunu,** *Yıkanılırken kullanılan özel sabun.*|| **banyo süngeri,** *Yıkanırken sabunlanmakta kullanılan özel temizlik aracı.*|| **banyo teknesi,** *{ağız} Çamaşır teknesi.* [DS]|| **banyoya girmek,** *Su dolu küvet içine girerek yıkanmak.*|| **banyo yapmak** (etmek), *Yıkanmak; çimmek.*

banyol, [İt. bagnuolo *(küçük hamam)*] *{OsT} is.* Kadırgada kürek mahkûmu olanların hapishanesi.

banzala, [? banzala] *{ağız} sf.* Biçimsiz; büyük. [DS]

banzı, [Kençek. banzı] *{eT} is.* Bağ bozulduktan sonra asmalarda kalan taneler. [DLT]

baobap, -bı [Ar. bū hibab / Afrika yer. d. baobab] *is. bot.* Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen, gövdesinin çapı çok geniş, kabağı andıran tatlı meyveleri olan, kabuğunun sert lifleri dokumacılıkta kullanılan bir ağaç, *(Adansonia digitata).*

bap, -bı [Ar. bāb باب] *{OsT} is.* **1.** Kapı. **2.** Kitap bölümleri. **3.** Konu. **4.** Arap gramerinde mastar çeşitlerinden her biri. 🗗 **bap tutmak,** *{eAT} Uğurlu saymak.*

bapir, [Kürt. bāw *(baba)* + pīr *(yaşlı)* > bāw-i pīr] *{OsT} is.* Hükümdar; reis.

bapur, [İt. vapore *(buhar)*] *{ağız} is.* → vapur. [DS]

-bar, [Far. bāriden *(yağmak)* > -bār بار -] *(ba:r) {OsT} son ek.* **1.** Sonuna getirildiği isimlere *"yağan, yağdıran, saçan, serpen, döken"* anlamları katarak birleşik sıfatlar yapan Farsça bir son ek. **2.** Bir yerin içindeki bolluğu ve kalabalığı anlatan son ek.

Bar, [Ar. bārī *(yaratan)* بارئ] *(ba:r) {eT} {OsT} is.* Tanrı. 🗗 **Bār-i hūdā,** *{OsT} Allah; Tanrı.*

ba'r, [Ar. ba'r بعر] *is.* (Küçük küreler halindeki) hayvan pisliği.

bar[1]**,** [bar *(yans.)*] *is.* Yüksek sesle bağırmayı, ağız kavgası gürültüsünü anlatan kök. [Zülfikar] *bar bar bağırmak.* 🗗 **bar bar,** *(Bağırmak için) öfkeli ve yüksek sesle.*|| **bar bar bağırmak,** *Yüksek sesle bağırmak, çağırmak.* || **bar vermek,** *{ağız} Bir kimsenin üzüntü ile ağlayıp sızlamasına dayanamamak.* [DS]

bar[2]**,** [bar / par *(yans.)*] *is.* Alevlenmeyi, parlamayı anlatan kök. [Zülfikar] *bar-la-mak.*

bar[3]**,** [bā-mak *(olmak; mevcut olmak; var olmak)* > bā-r *(r: geniş zaman eki)* / ba-r-ır] *(ba:r) {eT} is.* **1.** Var; mevcut. [İKPÖy.] [Yüknekî] [Gabain] [Üç İtigsizler] [Nevâyî] [DLT] [Tekin] [ETY] **2.** *sf.* Hep. [EUTS] **3.** Büyük. [DLT] **4.** Varlık. 🗗 **bar mu?** *Var mı?* [DLT]|| **bar yigde,** *İri iğde (Zizypha rubra).* [DLT]

bar[4], [ba-mak > ba-r] *{eT} is.* **1.** Düğüm. **2.** Anlaşma; akit. **3.** Sulh.

bar[5], [Erme. p'ar / mar > bar بار] *{eAT} is.* **1.** Kir; pas. **2.** Kapların dibinde oluşan tortu. **3.** *{ağız}* Sirke ve pekmez gibi sıvıların üzerinde meydana gelen küf; por. [DS] **4.** *{ağız}* Hastalıktan dolayı ağızda meydana gelen beyazlık. [DS] **5.** *{ağız}* Sürahi, çaydanlık ve bardak gibi kaplarda oksitlenme vb. nedenlerle meydana gelen pas; tortu; kireç. [DS] **6.** *{ağız}* Tükürük; salya. [DS] **7.** *{ağız}* Yapışkan olan herhangi bir madde. [DS] 🗗 **bar bağlamak,** *{ağız} Kir tutmak; kirlenmek; kireç bağlamak.* [DS]

bar[6], [Erme. bar / par *(oynamak, dans)*] *is. folk.* **1.** Erzurum ve dolaylarında el ele tutuşularak oynanan hareketli bir halk oyunu. **2.** *{ağız}* Deniz turu. [DS]

bar[7], [Far. bār بار *(ba:r) {OsT}* **1.** Yük. **2.** Hamilelerin karınlarında taşıdıkları cenin. **3.** *mecaz.* Sıkıntı, üzüntü. **4.** Yay kirişi. **5.** Meyve, çiçek ve yaprak gibi ağaç ürünleri; meyve ağaçları ile sebzelerin çiçekleri. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *mecaz.* Sermaye; ana mal. **7.** *{ağız}* Fasulye, bezelye gibi bitki tohumlarının yeşil kabuğu. [DS] 🗗 **bār-āver,** *{OsT} 1. Bol meyve veren; meyveli. 2. İyi sonuç veren; faydalı.*|| **bār-ber,** *{OsT} Yük taşıyan; hamal.*|| **bār-berdār,** *{OsT} 1. Yük kaldıran hamal. 2. Sıkıntıya tahammül eden; sabırlı.*|| **bār-dān,** *{OsT} 1. Bavul, denk, dolap, çekmece gibi içine eşya konulan yer. 2. Şarap şişesi.*|| **bār-dār,** *{OsT} 1. Yüklü; hamile. 2. (Ağaç için) bol meyveli.*|| **bār-gîr,** *{OsT} 1. Yük kaldıran; yük tutan. 2.* → bargir.|| **bār-ı dil,** *{OsT} Gönül yükü; gam; keder.*|| **bār-ı girān,** *{OsT} Ağır yük.*|| **bārhāne,** *{OsT} 1. Yüklük. 2. Yolcu eşyası indirilecek yer.*|| **bār-ı hayāt,** *{OsT} 1. Hayat yükü. 2. Yaşamın ağır yönleri.*|| **bār-ı intizār,** *Bekleme yükü; beklemenin verdiği ıstırap.*|| **bār-ı istihfāf,** *Küçük görülmeden duyulan üzüntü.*|| **bār-ı kaza,** *Kaderin verdiği elem ve üzüntüler; kader yükü.*|| **bār-ı keder,** *{OsT} Üzüntü yükü; keder yükü.*|| **bār-ı mihnet,** *{OsT} Eziyet ve elem yükü.*|| **bār-keş,** *{OsT} 1. Yük kaldıran hamal. 2. Sıkıntıya tahammül eden; sabırlı.*|| **bar-mend,** *{OsT} (Ağaç için) meyveli; meyve veren.*|| **bar olmak,** *{OsT} Yük olmak.*|| **bār olma yar ol!** *{OsT} "Kimseye yük olma, yardımcı ol" anlamında kullanılan iyi dilek sözü.*|| **bārnāme,** *{OsT} Yük ve eşya belgesi.*|| **bār-senc,** *{OsT} Yük tartan kantar.*|| **bār ü bengāh,** *{OsT} Taşınabilecek eşya; bagaj.*

bar[8], [Far. bār بار *(ba:r) {OsT} zf.* Kere; misli.

bar[9], [Far. bār بار *(ba:r) {OsT} is.* **1.** Giriş; girişe verilen izin. **2.** *{ağız}* Bahçe çevresine harçsız olarak çalı çırpı vb. şeyden yapılan duvar. [DS] 🗗 **bārgâh,** *{OsT} 1. Mesken; konut. 2. Girmek için izin alınması gereken özel yer veya makam.*|| **bār-geh,** *{OsT}* → bar-gâh.

bar[10], [Fr. barre] *is.* **1.** Çubuk halindeki jimnastik aleti. **2.** Dansçıların alıştırma çalışmaları yaptıkları duvarlara tutturulmuş ağaç sopalar.

bar[11], [Lat. barra *(parmaklık, engel)* > İng. / Fr. bar] *is.* **1.** Meyhanelerde müşterilerin ayakta içki içtikleri yüksekçe tezgâh. **2.** Dans edilip eğlenilen içkili yer. **3.** *gnşl.* Tiyatro, vapur vb. yerlerde içki içilen yer. 🗗 **bar kadını,** *İçkili yerlerde müşterilerle onların hesabından içki içip onları eğlendiren kadın.*

bar[12], [İng. bar] *is. matb.* Kesme ve ayırma işareti olarak kullanılan iki paralel çizgi; (//).

bar[13], [Yun. baros *(ağırlık)* > Fr. bar] *is.* Hava basınç birimi. **bara**[1], [bara] *{eT} is.* **1.** Bir ilaç. [EUTS] **2.** Bir tartı ölçüsü birimi. [EUTS] **3.** *{ağız}* Demirden kaldıraç çubuğu. [DS]

bara[1], [bara] *{eT} is.* **1.** Bir ilaç. [EUTS] **2.** Bir tartı ölçüsü birimi. [EUTS]

bara[2], [Bulg. bara] *{ağız} is.* **1.** Bataklık. **2.** Göl. **3.** Sis; duman. **4.** Ocak başı. [DS]

bara[3], [Yun. mpára] *{ağız} is.* Demirden kaldıraç çubuğu. [DS]

Baraba, [baraba] *is.* Batı Sibirya'da yaşayan bir Türk kavminin adı.

baraban, [Far. bālā-bān => balaban] *is.* → balaban.

barabar, [Far. ber ā ber برابر] *{ağız} zf.* → beraber. [DS]

barabarlaşmak, [Far. ber ā ber + T. -le-ş-mek برابر لشمق] *{OsT} {eAT} işteş. f. [-ur]* Beraberleşmek.

barabat, [Yun. parapat] *{ağız} is.* **1.** Bir tür balık ağı. **2.** *gnşl.* Hile; düzen; yalan. [DS]

baracuk, [*eT.* barak > barak-çuk] *{eAT} is.* Uzun tüylü küçük köpek.

baragadi, [Yun. paragadi] *{ağız} is.* Çok iğneli uzun balık oltası. [DS]

baragan, [bar-mak *(varmak)* > bar-ağan] *{eT} sf.* Daima giden; çok varan; çok giden. [DLT]

baragidi, [Yun. bre *(hey)* + T. gidi / bar-mak *(varmak, gitmek)* + git-mek > bar-a gid-i ?] *{ağız} ünl.* Adama bakın; hey! [DS]

baraj, [Fr. barrage] *is.* **1.** Taşına tehlikesini azaltmak veya biriktirerek suyundan çeşitli şekillerde yararlanmak amacıyla bir akarsuyun önüne yapılan set. **2.** Bir sınavda başarılı sayılmak için aşılması gereken puan. **3.** Bir seçimde seçilebilmek için alınması gereken en az oy. **4.** Engel. 🗗 **baraj ateşi,** *as. Düşmanın bir bölgeyi ele geçirmek için ilerlemesini engellemek kasdıyla açılan sürekli ateş.*|| **baraj gölü,** *Bir akarsuyun baraj arkasında meydana getirdiği su birikintisi.*|| **barajı aşmak,** *Bir imtihan veya seçim yarışında getirilen en az puan veya oyu geçmek.*|| **baraj yapmak** (kurmak), *spor. Futbolda yakın mesafeden kaleye yapılan atışlarda rakip takım oyuncular tarafından, 9.15 m.den kaleyi kapatacak şekilde engel meydana getirmeleri.*

barak[1]**, -ğı** [bar-mak *(varmak, gitmek)* / bar *(yüksek, iri)* > bar-aḳ / Far. bārak] *is.* **1.** Uzun ve sık tüylü iyi koşan bir av köpeği. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** *gnşl.* Uzun tüylü çuha. **3.** *{ağız}* Çok akıllı insan. [DS] **4.** *{ağız}* Kır bekçisi; korucu. [DS] **5.** *{ağız} folk.* Kız evinden oğlan evine gönderilen çiçek veya üzeri işlemeli mendil. [DS]

barak[2]**, -ğı** [bar-ak] *{ağız} is.* **1.** Yeşillenmiş sazlık. **2.** Kirli göl. [DS]

barak[3]**, -ğı** [Ar. varaḳ => barak] *{ağız} is.* Yaldızlı kâğıt. [DS]

barak[4]**, -ğı** [bar-ak] *{ağız} sf.* **1.** Çiçek bozuğu; çopur. **2.** Çorak. **3.** Karışık renkli. **4.** Eğri. [DS]

barak[5]**, -ğı** [Barak] *is. Müz.* Bir türkü ağzı.

baraka, [İt. barraca] *is.* **1.** Hafif malzemeden yapılmış, çabuk kurulup sökülebilen, tek katlı ve temelsiz bina. **2.** Derme çatma malzemeden yapılmış barınak; huğ.

barakan, [barak > barak-an] *is.* Kaba yünden yapılmış bir tür sof.

Baraklar, [barak-lar] *öz. is.* Oğuzların Bayat boyuna bağlı Gaziantep ve Nizip dolayları ile komşu Suriye topraklarında yakın köylerde yaşayan ve tarımla geçinen, laik yaradılışlı, geleneklerine bağlı bir Türk boyunun adı.

baraklı, [baraḳ-lıġ > baraklı] *sf.* Köpeği olan; köpekli.

baraklıg, [bar-aḳ-lıġ] *{eT} sf.* Köpeği olan; köpekli. [DLT]

baral, [? baral] *{ağız} sf.* Benekli. [DS]

baralak, -ğı [baral-ak ?] *{ağız} is.* Yeni çıkan meşe yaprağı. [DS]

baram, [bar *(var)* > baram / barım] *{eT} is.* **1.** Mal; servet; varlık. [EUTS] **2.** Zenginlik. [EUTS]

barama, [Far. behrāme بهرامه] *{ağız} is.* İpek kozası. [DS]

baramina, [Yun. paramina] *{ağız} is.* Kayaları delip parçalamakta kullanılan iki metre boyunda sekiz köşeli demir çubuk; külünk. [DS]

baramit, [Sansk. paramitā] *{eT} din.* Çare yolu; halletme yolu. [EUTS]

baramlıg, [baram-lıġ / barım-lıġ] *{eT} sf.* Müreffeh; varlıklı; zengin [EUTS] [Gabain]

baran[1]**,** [baran] *{ağız} sf.* Yüksek; ulu. [DS]

baran[2]**,** [Far. bāriden *(yağmak)* > bārān باران] *(ba:ra:n) {OsT} is.* Yağmur. 🗗 **bārān-dîde,** *{OsT} 1. Yağmur görmüş. 2. Başından çok olay geçmiş; tecrübeli.*‖ **bārān-rîz,** *{OsT} Yağmur saçan; yağmur gibi dökülen.*‖ **bārān-zede,** *{OsT} Yağmurda ıslanmış.*

baran[3]**,** [Erme. paran] *{ağız} is.* **1.** Meyve ağaçları dizisi; üzüm ve meyve ağaçları dizisi. **2.** Çift sürerken sabanın açtığı iz. **3.** Sebze fidelerinin dikildiği hendek; karık. **4.** Bostan. [DS] 🗗 **baran etmek,** *{ağız} Zeytinlik ve incirlikleri iki defa sıkça sürmek.* [DS]

baran[4]**,** [Slav. baran / Zaza Kürt. beran / İt. barramina] *{ağız} is.* Üç yaşındaki koç; iri koç. [DS]

barana[1]**,** [Yun. perama] *is.* **1.** Çatal kazık; fasulye sırığı; üzüm çubuklarını dayamaya yarayan çatal ağaç; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Bağ ve bahçe etrafındaki çit. **3.** *{ağız}* İnce döşeme. [DS] 🗗 **barana demiri,** *{ağız} Kuyu kazmak, taş çıkarmak için kullanılan elli altmış santimetre sapı olan bir tür demir.* [DS]

barana[2]**,** [Ar. Būrān *(Halife Me'mun'un eşi)* > borana / barana] *{ağız} is.* **1.** Lop yumurtanın üzerine sarımsaklı yoğurt dökerek yapılan yemek. **2.** Salata; ot yemeği. **3.** Ispanak, semizotu gibi sebzelerden yapılan yemek. **4.** Kuru üzüm, nohut ve koyun eti ile yapılan yemek. [DS]

barana[3]**,** [Slav. boraná / braná] *{ağız} is.* Tırmık. [DS]

barana[4]**,** [Far. bār-ḫāne بارخانه] *(bara:ne) {ağız} is.* **1.** Göç kafilesi. **2.** Göç. **3.** Amaçları ve çalışmaları bir olan kişilerin meydana getirdiği topluluk; kafile; grup; bölük; küme; parti. **4.** Toplantı. [DS]

Barani, [Sansk. baharanī] *{eT} öz. is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

barani, [Far. bārān-ī بارانی] *(ba:ra:ni:) sf.* **1.** Yağmurla ilgili. **2.** *is.* Yağmurluk; kaput.

baranlamadan, [baran-la-ma-dan] *{ağız} zf.* Ansızın. [DS]

baranlık, -ğı [baran-lık] *{ağız} is.* **1.** Baran[3] yapılacak yer; Meyve ağacı dikilecek yer. **2.** Fidelik. [DS]

barapahna, [Yun. parapahna] *{ağız} is.* Dört köşeli tahta hayvan yemliği; yalak. [DS]

baranta, [Mog. / *eT.* bar-mak > bar-anta?] *is.* Yağma için yapılan akın; baramta. barumta, parıntı.

baras, [Ar. baraṣ برص] *{OsT} is.* Vücutta yer yer beyaz lekeler meydana getiren ve tedavisi olmayan bir hastalık.

barası, [bar-mak > bar-ası] *{eT} sf.* (Yer için) varılacak; gidilecek. [DLT]

barata, [İt. berretta] *(bare'ta) is.* **1.** İmparatorluk döneminde bostancıların, topçuların ve kapıcıların giydikleri kırmızı çuhadan yapılmış, ucu kıvrık, uzun külah. **2.** *{ağız}* Leş. [DS] **3.** *{ağız}* Artık; kalıntı. [DS]

baratarya, [İt. barataria > Fr. barater *(aldatmak)*] *(barata'rya) is.* **1.** Aldatmak, hile yapmak. **2.** *dnz.* Kaptanın ve gemi adamlarının, yük sahibi veya sigortacı aleyhine, kasıtlı davranışları.

barav, [Erme. barav] *{ağız} is.* Kocakarı. [DS]

barayı, [Far. bī-rey *(düşünmeden)* => barayı] *{ağız} is.* Rıza; razı olma; muvafakat etme. [DS]

barba, [İt. barba *(sakal)* > Yun. barbas] *(ba'rba) is.* **1.** Sakallı erkek; ihtiyar. **2.** *argo.* Meyhane işleten adam; meyhaneci. **3.** *{ağız}* Araba tekerleğinin ortasındaki yuvarlak demir. [DS] **4.** *{ağız}* Karadaki ka-

yık ve motorların dengesini sağlamak için destek olarak kullanılan kısa kütük. [DS] **5.** *{ağız}* Ağaç temel. [DS] **6.** *ünl.* Rum meyhaneciye seslenme sözü.

barbah, [Ar. barbā بربا] *{OsT} is.* **1.** Mısırlıların tapınağı. **2.** Mısır'ı koruduğuna inanılan taş sütun biçimindeki tılsım.

barbakan, [Ar. bāb'el-bāḳare *(sığır deliği)* > İsp. barbacana > Fr. barbacane] *is.* **1.** İstihkâm. **2.** Kale kapılarını savunmak için meydana getirilmiş tahkimli mevzi. **3.** Güvenli bir şekilde ateş edebilmek için kale duvarlarından açılan mazgal.

barbal, [Gürc. borbal *(tekerlek, çark)* > barbal] *{ağız} is.* **1.** Değirmenin dönmesini sağlayan suyun çarptığı kanatlar. **2.** Kurutulmak için dizilmiş mısır demetleri. [DS]

barbar[1]**,** [bar *(bağırma sesi)* + bar] *{ağız} sf.* **1.** Gürültücü, patırtıcı. **2.** Palavracı. **3.** Atak. **4.** Yabancı. **5.** Bir kimsenin aleyhinde bulunan, kötülük yapan. **6.** Gelişigüzel ve saygısızca konuşan. [DS]

barbar[2]**,** [Lat. barbarus > Yun. barbaros *(Grek olmayan)* > Fr. barbare] *is.* **1.** (Eski Yunan, Roma için) Got, Vandal, Burgont, Süev, Hun, Alan, Frank kavimleri ve daha sonra Hıristiyanlara göre kendilerinden olmayan kavimler. **2.** Uygarlaşmamış kavim. **3.** *gnşl.* Kaba ve zalim kimse. **4.** *{ağız}* Sert kimse; haşin adam. [DS]

barbarca, [barbar-ca] *zf.* **1.** Barbarlara yakışır biçimde. **2.** Kabaca.

barbariça, [Yun. barbarikion] *{OsT} is.* Bir kumaş türü.

barbarişke, [İt. bozza alla barbaresca] *is. dnz.* Halat düğümleme yöntemlerinden biri.

barbarizm, [Fr. barbarisme] *is. dbl.* Bir sözün fonetik veya morfolojik yapısında yapılan büyük yanlışlık.

barbarlaşma, [barbar-la-ş-ma] *is.* **1.** Barbarlaşmak işi. **2.** Eski Roma'da halkın, barbarların etkisi ile gelenek ve görenek bakımından yozlaşması.

barbarlaşmak, [barbar-la-ş-mak] *dönşl. [-ır]* **1.** (Eski Roma imparatorluğu halkı için) barbar kavimlerin etkisi ile kendi örf ve âdetlerini kaybetmek. **2.** Barbar gibi davranmak.

barbarlık, -ğı [barbar-lık] *is.* **1.** Barbar olma durumu. **2.** Bir barbardan beklenebilecek davranış; vahşilik; canavarlık. **3.** Roma fetihlerinin sonunda, Yunan-Latin kültürüne karşı yönelen kuvvetlerin tümü. **4.** (Hristiyanlar için) Hristiyan olmayan milletlerin durumu.

barbaşı, [bar+baş-ı] *is.* Erzurum yöresi oyunlarında oyuncuların sağ tarafında yer alan ve oyunun düzenini sağlayan kişi; barı yöneten kişi.

barbata, [İt. barbetta *(sakal)* > barbetta *(küçük sakal)*] *(barba'ta) is.* Kale duvarlarının üzerinde top atışlarının yapılabileceği şekilde yapılmış girintili çıkıntılı korkuluklar.

barbe, [Fr. barbet] *is.* Ördek avcılığında kullanılan iyi yüzücü bir av köpeği cinsi.

barbekü, [Haiti yer. d. > İsp. barbacoa > Amerikan İng. banbecue] *is.* **1.** Açık havada ızgara ve çevirme yapmaya yarar bir çeşit mangal. **2.** Yazlık evlerin balkonlarında bir köşede yer alan şömineyi andırır bacalı ocak.

barben, [Fr. barbin] *is.* Çözgü makinelerinde ipliği göndermeye yarayan parça.

barbet, [Fr. barbette] *is. as. dnz.* Gemi topları için hazırlanmış siperlik.

barbitürik, [Fr. barbiturique] *sf.* Barbitürik asitten türetilen ⊡ **barbitürik asit,** *kim. Üre ve etil malonattan elde edilen bir organik bileşik;* $CH_2(CONH)_2CO$; *malonilüre.*

barbun, [İt. barbone] *{ağız} is.* → barbunya. [DS]

barbunya, [İt. barbone / Yun. barbouni] *(barbu'nya) is.* **1.** *zool.* Sıcak ve ılık denizlerin kıyıya yakın diplerinde yaşayan kırmızı pullu beyaz etli bir balık türü; çuka: mıcır; tekir, *(Mullas barbatus).* **2.** *bot.* Yuvarlak ve üzeri kırmızı benekli bir tür fasulye. **3.** *argo.* Tam not; on numara. **4.** *argo.* Rengi dolayısı ile (eskiden) on milyon, (şimdi) on liralık liralık kâğıt para.

barbunyagiller, [barbunya-gil-ler] *is. zool.* Örneği barbunya ve tekir olan, vücutları iri pullarla kaplı dikenli yüzgeçliler alt takımından balıklar, *(Mullidae).*

barbut[1]**,** [? barbut] *is.* **1.** Zar atarak oynanan bir tür kumar oyunu. **2.** Arabada arka tekerlekleri tutan ağaç.

barbut[2]**,** [Far. Bārbud *(İranlı müzikçi)* / Yun. barbitone باربود] *{OsT} is.* Eski bir çalgı.

barbüngâh, [Far. bār-bün-gāh بارینگاه] *(ba:rbüngâ:h) is.* Yüklük.

barcak, -ğı [barcak] *{ağız} is.* Katır nalı. [DS]

barcı, [bar-cı] *is.* Bar işleten kimse.

barcık, -ğı [Far. bār *(yük)* => bar-cık] *is.* At arabalarında alt yastık.

barcılık, -ğı, [bar-cı-lık] *is.* Bar işletmeciliği.

barcın, [barcın] *{ağız} is.* Yayla. [DS]

barça[1]**,** [bar *(var; olan, mevcut)* > bar-ça] *{eT} sf.* ve *zf.* **1.** Bütün; hep; hepsi; büsbütün; tamamıyla; ne kadar varsa; olanca. [DLT] [ETY] [EUTS] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** Büyük.

barça[2]**,** [İt. barza / barga / bargia] *(ba'rça) is. dnz.* **1.** Kürek ve yelkenle işletilen yük gemisi. **2.** Kalyon türünden küçük savaş gemisi.

barçak, -ğı [*eT.* bā-mak > bal-mak *(bağlanmak)* > bal-çak / bar-çak] *is.* Bıçak ve kılıçların tutamaklarında elin kesici kısma kaymaması için yapılmış küçük çıkıntı; kabza siperi.

barçin, [Çuv. purçın [Clauson] / Far. abrişim [Tietze]] *{eT} is.* **1.** Bir tür kumaş. [Gabain] **2.** Kadife. [EUTS] **3.** İpekli kumaş. [DLT]

bard, [bard / bart] *{eAT} is.* Yara; baş.

barda[1], [Ar. barda'a بردعه] *{ağız} is.* Eyer. [DS]

barda[2], [Alın. barte *(balta)* / Rumen. barda *(fıçı baltası)* / İt. alabarda] *{ağız} is.* **1.** Özel olarak yapılmış bir çeşit dülger baltası. **2.** Dam ustalarının kullandığı bir tarafı keskin öbür tarafı çember parçası gibi eğri bir tür çekiç. **3.** Fıçıcı keseri. **4.** Marangoz bıçağı. [DS]

bardabaş, [İt. vardabassol] *{ağız} sf.* **1.** Serseri; haşarı; burnunun doğrusuna giden; saygısız. **2.** Tertipsiz; işini bilmez; perişan; savrık; pasaklı. [DS]

bardacık, -ğı [barda(k)-cık] *is. bot.* **1.** Küçük boylu taze incir. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Uzunca boylu sarı veya mor renkli bir tür erik; bardak eriği. [DS] **bardacık arısı,** *{ağız} Görünümü ve yuvası bardak biçiminde olan eşek arısından biraz küçük, ince yapılı, sarı kara, uzunca arı.* [DS]

bardaçı, [bar-mak > bar-daçı] *{eT} sf.* **1.** Gidici; varıcı. [DLT] **2.** Zarar. [DLT]

bardak, [barṭ *(testi)* > barṭ-aḳ > bard-aḳ باردق] *is.* **1.** Toprak testi. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Su ve benzeri sıvıları içmek için kullanılan çoğunlukla camdan yapılmış kap; ayağ; çıngı; kadeh; kayna; kupa. **3.** *{ağız}* Çamdan yapılmış su testisi. [DS] **4.** *{ağız}* Çeşitli maddelerden yapılma ibrik; sağrak; suğrak. [DS] **5.** *{ağız}* Kiremit. [DS] **bardağı taşıran son damla,** *Sabrın son sınırını zorlayan davranış.*|| **bardağı taşırmak,** *Sabrın son sınırını aşmak.*|| **bardak ağacı,** *bot. Asya ve Okyanusya'da yetişen uzun ve ardışık yapraklı bir sarmaşık türü ağaç, (Nepenthes distillatoria)*|| **bardak altı,** *1. Bardağın konulduğu yeri kirletmemesi için kullanılan çoğunlukla cam, porselen, plastikten yapılmış veya hasır cinsi malzemeden örülmüş altlık. 2. Tavan arası.*|| **bardak eriği,** *bot. Uzunca boylu sarı veya mor renkli, iri ve tatlı bir tür erik; bardacık.*|| **bardak güveci,** *{ağız} Toprak çömlekte pişirilen etli yemek.* [DS]|| **bardak kuşu,** *{ağız} Bardakçıl.* [DS]|| **bardaktan boşanırcasına yağmak,** *Çok fazla ve şiddetli yağmur yağmak.*

bardakçı, [bardak-çı] *{ağız} is.* **1.** Çam ağaçlarından bardak yapan kimse. **2.** Taze incir. [DS] **bardakçı kuşu,** *{ağız} Tarla kuşu.* [DS]

bardakçıl, [bardak-çın > bardakçıl] *{ağız} is.* Ağaçlarda, taş kovuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş; bardak kuşu. [DS]

bardakçın, [bardak-çın] *{ağız} is.* → bardakçıl. [DS]

bardaklık, -ğı [bardak-lık] *is.* **1.** Kahvecilerin içine bardak sıraladıkları tezgâh üstündeki süslü dolap veya bölme. **2.** *{ağız}* Evlerin duvarlarında bardak koymak için yapılan raf. [DS]

bardal[1], [İt. bardallo *(genelev)*] *{ağız} sf.* **1.** Karşılıksız; bedava. **2.** Fahişe; orospu. [DS]

bardal[2], [partal > bardal] *{ağız} sf.* Taranmamış saç. [DS]

bardalamak, [barda-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kösteklemek. [DS]

bardalanmak, [barda-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Yürürken veya koşarken ayaklar dolaşmak; bir yere takılarak kösteklenmek. [DS]

bardalhana, [İt. bardello + Far. -ḫāne] *{ağız} is.* Genelev. [DS]

bardan[1], [Far. bār-dān] *{ağız} is.* Saman taşımak için kıldan yapılan büyük çuval; teliz. [DS]

bardan[2], [? bardan] *{ağız} sf.* Pek beyaz. [DS]

bardar, [Far. bār *(yük)* + dār *(tutan)* باردار] *{OsT} sf.* Gebe.

bardaş[1], [bar-daş] *{ağız} is.* **1.** Oyun başlamadan önce iki arkadaşın oyuna girenleri seçmek için sözleşmesi; eş tutma. **2.** Birleşip anlaşma. [DS]

bardaş[2], [bağ-da-ş] *{ağız} is.* Bağdaş. [DS]

bardaşmak, [bardaş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oyun başlamadan önce iki arkadaş oyuna girenleri seçmek için sözleşmek; eş tutmak. [DS]

bardel, [İt. bardello] *{ağız} is.* Fahişe; orospu. [DS]

bardelhana, [İt. bardello+ Far. ḫāne] *{ağız} is.* Genelev. [DS]

bardena, [? bardena] *{ağız} is.* Yünün taranıp eğrilmeye hazır biçimi. [DS]

bardı, [bardı] *{ağız} is.* Dam kenarlarına saçak yerine döşenen ve hasır yapılan bir tür saz; hasır otu. [DS]

bardıç, -cı [Far. bārdīc / Erme. p'ardiç ?] *{ağız} is.* Fırın süpürgesi. [DS]

bardi, [Yun. pardin *(pars)*] *{ağız} is.* Bir tür çakal. [DS]

bardo, [Lat. burdo / Yun. badōn > Fr. bardot] *is.* **1.** Babası at, annesi eşek olan melez hayvan. **2.** *{ağız}* Katır. [DS]

bardok, [bar-mak *(varmak)* > bar-duk] *{eT} sf.* (Yer için) varılan; gidilen. [ETY]

bardona, [İt. bardone] *(ba'rdone) is. dnz.* Direği kıça bağlayan halat.

bardukı, [bar-dulḳı] *{eT} zf.* Vardığı. [DLT]

bare, [Far. bāre باره] *(ba:re) {OsT} is.* **1.** Kere; kez; defa. **2.** Kale. **3.** Zülüf. **4.** At.

barebollom, [Lat. para-bellum] *(parabe'llum) {ağız} is.* Eskiden Alman ordusunda kullanılmış olan bir ateşli silah markası. [DS]

barec, [Far. bārec بارج] *(ba:rec) {OsT} is. bot.* İt üzümü.

baregâh, [Far. bārgāh بارگاه] *(ba:regâ:h) is.* **1.** Hükümdarın sarayı; saray; taht salonu. **2.** Yük hayvanlarına yük vurulan avlu ya da meydan.

bareha, [Far. bāre *(kez)* > bāre-hā بارها] *(ba:reha:) {OsT} zf.* Çok defa; nice kez.

barekallah, [Ar. bārek *(mübarek etsin)* + Allāh بارك الله] *{OsT} ünl.* **1.** Mübarek olsun; Allah mübarek etsin. **2.** Maşallah; aferin! **3.** Ne güzel; harikulade.

barekmor, [Aramca. barek-mor] *ünl.* Suriye Hristiyanları dilinde *"Tanrım, takdis et!"* anlamında eski bir selamlaşma sözü.

barem, [Fr. Barrême *(Fransız matematikçi)*] *is.* Devlet memurlarının aylıklarını düzenleyen cetvel.

barende, [Far. bārende باربنده] *(ba:rende) sf.* **1.** Yağdıran. **2.** Yağdırıcı.

barenim, [Yun. paranimion] *{ağız} is.* Bir kimseye bir kusurundan dolayı takılan ad. [DS]

baret, [Fr. barette] *is.* Çoğunlukla madenci ve inşaatçıların giydikleri başı darbelere karşı koruyucu başlık.

barfiks, [Fr. barre *(çubuk)* + fixe *(sabit)*] *is. spor.* İki ayak üzerine tutturulmuş paralel çubuktan meydana gelen jimnastik aleti.

barfor, [? barfor] *is.* Köknarın öz odunundan elde edilen kalın kereste.

barfur, [? barfur] *is.* Kereste biçilirken kütüğün kenar taraflarından çıkarılan düzgün olmayan tahta.

barg, [baġ-ır > barġ بارغ] *{eAT} is.* Bağır.

bargaç, [bar-gaç] *{ağız} is.* Kuzu ağılı. [DS]

bargâh, [Far. bār *(yük)* + ġāh *(yer)* / bargeh / بارگه بارگاه] *(bargâ:h) {OsT} is.* **1.** Yük hayvanlarının yüklendiği avlu veya alan. **2.** İzinle girilebilecek yer. **3.** *gnş.* Allah'ın huzuru. **4.** Hükümdar sarayı veya çadırı; otağ; taht salonu; saray.

bargam, [Fr. merlu => barlam > bargam ?] *{ağız} is. zool.* Levreğe benzer bir tür balık, *(Merluccius merluccius)* [DS]

bargan[1], [bar-ġan] *{eT} sf.* Varan; giden; gidici. [DLT]

bargan[2], [baz-ġan / bar-ġan] *{eT} is.* Meyve; mersin ağacı yemişi. [DLT]

bargir, [Far. bār *(yük)* + -gīr *(tutan)* بارگیر] *{OsT}* Yük hayvanı; yük atı; beygir.

bargirci, [bargir-ci] *is.* Beygirci.

bargu, [bar-ġu] *{eT} sf.* Varılacak; gidilecek. [DLT]

barguçı, [bar-ġu-çu] *{eT} sf.* Varıcı; gidici. [DLT]

barguluk, [bar-ġu-luk] *{eT} is.* ve *sf.* Gitmeyi hak eden kişi. [DLT]

barha[1], [Far. bārhā بارها] *{OsT} zf.* Sık sık; zaman zaman; defalarca.

barha[2], [Far. bār *(yük)* + -hā *(çokluk eki)* بارها] *(ba:rha:) {OsT} is.* Yükler.

barhal, [Erm. parxtrts [Tietze]] *{ağız} is.* **1.** Kuzey. **2.** Kuzey rüzgârı. [DS]

barhana, [Far. bār *(özel yer)* + ḫāne *(ev)* بارخانه] *(barha'na) is.* **1.** Kafile; grup. *{ağız} (ayını)* [DS] **2.** *{ağız}* Küçük kervan. [DS] **3.** *{ağız}* Göç. [DS] **4.** *{17.yy.}* Göç eşyası. **5.** *{ağız}* Aile fertleri. [DS] **6.** *{ağız}* Ev eşyası. [DS] **7.** *{ağız}* Ev eşyası konulan yer. [DS] **8.** Büyük han, kervansaray; *{ağız}* mola; konak. [DS] **9.** *{ağız}* Toplantı; parti; fırka; dernek. [DS] **10.** *{ağız}* Motor ve kayıkların güneşten korunması için yapılan üstü kapalı yer. [DS] **11.** *{ağız}* Büyük kazan. [DS] **12.** *{ağız}* Kaba tüylü halı. [DS] **13.** *{ağız}* Büyük ev. [DS] ⮌ **barhana yeri,** *{ağız} 1. Toplanma yeri; biriktirme yeri. 2. Kafilenin konak yeri.* [DS]

barhane, [Far. bār *(özel yer)* + ḫāne *(ev)* بارخانه] *(ba:rha:ne) is.* **1.** Yüklük. **2.** Yolcu eşyası indirilecek yer.

Barhasuvadi, [Sansk. Brhaspati] *{eT} öz. is.* Jüpiter yıldızı. [EUTS]

barhık, -ğı [Kürt. berḫ *(kuzu)* + -ik *(küçült. e.)*] *{ağız} is.* Kuzu. [DS]

barhüda, [Far. bār-ḫüdā بارخدا] *(ba:rhüda:) is.* **1.** Odacı. **2.** *öz. is.* Allah.

barı[1], [*eT.* bar *(var)* > bar-ı] *zm.* Belirsizlik zamiri; hepsi. [ETY]

barı[2], [Far. bārū *(duvar)*] *{OsT} is.* **1.** Kale. **2.** Etrafı surlarla çevrilmiş yer. **3.** *{ağız}* Avlu duvarı üzerine konulan çalı çırpı; çit. [DS] **4.** *{ağız}* Tarla sınırı. [DS] **5.** *{ağız}* Tarlanın alt yanına yapılan taş set. [DS] **6.** *{ağız}* Bağ çubuğu. [DS] **7.** *{ağız}* Yokuş. [DS] **8.** *{ağız}* Pirinç tarlalarındaki parsel. [DS] **9.** *{ağız}* Köy evlerinde bulunan ocak başı. [DS] **10.** Bahçe duvarı.

barıg[1], [bar-ıġ / bırıġ] *{eT} sf.* Kokmuş (şey). [DLT]

barıg[2], [bar-ıġ] *{eT} is.* **1.** Yolculuk; gidiş. [EUTS] [DLT] **2.** Yürüyüş. [EUTS] [Gabain]

barıglı, [barıġ-lı] *{eT} sf.* **1.** Varmayı, gitmeyi dileyen. **2.** (Kişi için) varmak, gitmek üzere olan. [DLT]

barıgma, [bar-mak *(gitmek, varmak)* > bar-ıgma] *sf.* Giden; varan. [ETY]

barıgsamak, [bar-ıġ-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Gitmek istemek; varmak dilemek; gitmeyi düşünmek. [DLT] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain]

barık[1], **-ğı** [bar-ık] *{ağız} is.* Sivri tepeler arasındaki uçurum; yüksek kayalar arasındaki yarıklıklar. [DS]

barık[2], **-ğı** [bar-ık] *{ağız} is.* **1.** Herhangi bir şeyin çok bulunduğu yer. **2.** Ot, çayır vb. bitkilerin çokça bulunduğu yer. **3.** Çayırlık; yeşillik yer. [DS]

barıkmak, [bar-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Yük altında, sığır vb. arasında kalarak ezilmek. [DS]

barılamak, [Far. bārū *(duvar)* > barı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Bağ, bahçe vb. için) etrafını çalı ile çevirerek çit yapmak. [DS]

barılanmak, [Far. bārū *(duvar)* > barı-la-n-mak / *eT.*

barı-mak > barı-l-an-mak] *dönşl. f. [-ır]* Kendini korumak ve savunmak için uygun bir yere çekilmek.

barılı, [Far. bārū *(duvar)* > barı-lı] *{ağız} sf.* Muhafazalı; korunaklı. [DS]

barılmak, [bar-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Varılmak; gidilmek. [DLT] [EUTS]

barım, [ba-mak *(bağlamak)* / Moğ. bari-mek *(tutmak)* > barı-m] *{eT} is.* Zenginlik; mal mülk; servet; varlık. [Gabain] [Tekin] [İKPÖy.] [ETY] [EUTS]

barımak, [Moğ. barimek *(elde etmek, tutmak, yakalamak, gasp etmek)* > barı-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** İnşa etmek; yapmak. [ETY] **2.** Tutmak; elde etmek. [ETY] **3.** Bakmak; korumak; hizmet etmek. *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Kendine gelmek; güçlenmek. [DS] **5.** (Bitki için) dikildiği yerde tutmak; kök salmak; kökleşmek.

barımlığ, [barım-lığ] *{eT} sf.* Müreffeh; varlıklı; zengin. [EUTS] [Gabain]

barımsınmak, [bar-ımsın-mak] *{eT} gçsz. f.* **1.** Gitmek istemek; varmak istemek. **2.** Gider gibi görünmek. [DLT]

barın[1]**, -rnı** [bağır-ın / barın] *(ba:rın) {ağız} is.* Göğüs. [DS] 🗗 **barnı yuka,** *Merhametli.*

barın[2]**,** [barı-n] *{ağız} is.* Öküzleri otlatma; karınlarını doyurma. [DS]

barınak, -ğı [barı-mak > barı-n-ak] *is.* **1.** Barınılacak yer; yatak, *(1935).* **2.** Ev. **3.** Yurt. **4.** *dnz.* Kıyılarda gemilerin sığınması için yapılmış mendirekli liman.

barındırma, [barın-dır-ma] *is.* Barındırmak işi.

barındırmak, [barın-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Barınmasını sağlamak. **2.** Misafir etmek. **3.** Korumak, saklamak.

barınlık, -ğı [bağır-ın-lık / barın-lık] *(ba:rınlık) {ağız} is.* Göğsü korumak için dıştan sarılan geniş kuşak. [DS]

barınma, [barı-n-mak > barı-n-ma] *is.* **1.** Korunma amacıyla oturma. **2.** Sığınma. **3.** Yerleşme. **4.** Saklanma.

barınmak[1]**,** [bar-ın-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Varır, gider görünmek. [DLT] **2.** Boşanmak; serbestlenmek. [EUTS] **3.** Ay başı kanı gelmek. [DLT]

barınmak[2]**,** [*eT.* bā-mak *(bağlamak)* > ba-r-mak > bar-ı-mak > bar-ı-n-mak بارينمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kendini yaşatmak; geçinmek; ihtiyacını karşılamak *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS] **2.** Korunmak için bir yeri veya bir şeyi siper edinip oturmak; sığınmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **3.** Yerleşmek; oturmak. **4.** Anlaşarak, uyuşarak bir arada oturmak. **5.** Saklanmak. **6.** *{ağız}* Bulunduğu durumu uzun süre korumak. [DS] **7.** *{ağız}* Bir yerde, bir işte çalışmak. [DS] **8.** *{ağız}* Kendine gelmek; güçlenmek. [DS] **9.** *{ağız}* Tatmin olmak. [DS] **10.** *{eAT}* Kıt kanaat geçinmek.

barısı, [*eT.* bar *(var)* > bar-ı-s-ı] *{ağız} zm.* Tamamı; bütün; hepsi. [DS]

barış[1]**,** [bar-ış] *{ağız} sf.* (Alışveriş iş vb. için) götürü; kabala; toptan. [DS] 🗗 **barış almak,** *{ağız} Bir işi yapmak üzere sahibi ile götürü pazarlık etmek.* [DS]|| **barışa vermek,** *{ağız} Bir işi götürü pazarlıkla vermek.* [DS]

barış[2]**,** [bar-mak *(varmak)* > bar-ış] *is.* **1.** Barışmak işi. **2.** Savaş halinde olmayan ülkenin durumu; sulh. **3.** Bireyler arasındaki uzlaşma, anlaşma. **4.** *{eT}* Gidiş; varış. [Gabain] 🗗 **barış antlaşması,** *Savaşı sona erdirmek amacıyla tarafların yaptığı antlaşma.*|| **barış görüş olmak,** *Her türlü dargınlığı, küskünlüğü unutarak barışmak; barışıp yeniden dost olmak. {ağız} (aynı)* [DS]

barışçı, [bar-ış-çı] *sf.* **1.** Barış yanlısı; barışsever. **2.** Barış isteyen.

barışçıl, [bar-ış-çıl] *sf.* **1.** Barış yanlısı; barışsever. **2.** Barış isteyen.

barışçılık, -ğı [bar-ış-çı-lık] *is.* **1.** Barıştan yana olma; barışseverlik. **2.** Barış isteme hâli.

barışdurmak, [bar-ış-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Uyuşturmak; kaynaştırmak; imtizaç ettirmek.

barışık[1]**, -ğı** [bar-ış-ık بارشق] *sf.* **1.** Herhangi bir kimse ile düşmanlığı ve dargınlığı olmayan. **2.** Çevresi ile uyuşan; anlaşan. **3.** *is. {eAT}* Barışıklık; sulh. 🗗 **barışık itmek,** *{eAT} Barış içinde olmak.*

barışık[2]**, -ğı** [bar-ış-ık] *{ağız} sf.* (Alışveriş, iş vb. için) götürü; kabala; toptan. [DS]

barışıklık, -ğı [bar-ış-ık-lık بارشقلق] *is.* Barışık olma durumu; sulh; düzenlik; *{eAT} (aynı).*

barışlığ, [bar-ış-lığ] *{eT} is.* **1.** Varılan, gidilen yer. **2.** Konuk odası. [DLT]

barışma, [bar-ış-ma] *is.* **1.** Barışmak eylemi ve durumu. **2.** Dargın olmama. **3.** Uzlaşma; uyuşma; uzluk.

barışmak, [bar-mak *(varmak, gitmek)* > bar-ış-mak برشمق] *işteş. f. [-ır] [eT., eAT. -ur]* **1.** Birbirine gitmek, gitmekte yardım ve yarış etmek. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** *{eAT}* Uyuşmak; hoşlanmak; kaynaşmak; imtizaç etmek. **3.** Arada var olan düşmanlığı veya dargınlığı kaldırarak anlaşmak; görüşmek. *{eAT} (aynı)* **4.** *{ağız}* Bir işi götürü olarak almak veya vermek; götürü anlaşmak. [DS]

barışsever, [bar-ış+sev-er] *sf.* **1.** Devletler arasında barıştan yana olan. **2.** Her şeye rağmen barışı savunan. **3.** Herkesle iyi geçinen. **4.** Barışı devam ettirmeye çalışan.

barışseverlik, -ği [bar-ış+sev-er-lik] *is.* Barışsever olma durumu.

barıştırma, [bar-ış-tır-ma] *is.* Barıştırmak işi.

barıştırmak, [bar-ış-tır-mak بارشدرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dargın olan kişilerin aralarını bularak anlaşmaları-

nı ve barışmalarını sağlamak. **2.** Boşanmak üzere olan karı kocanın anlaşmasını sağlayarak evlilik birliğine dönmelerini sağlamak. **3.** Uyuşturmak; imtizaç ettirmek.

barıt, [Ar. bārūd / Far. bārūt] *{ağız} is.* Barut. [DS] 🗗 **barıt gibi,** *{ağız} Çok ekşi.* [DS]

barıtlamak, [barıt-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Öfkelenmek. [DS]

bari[1], [Ar. ber' *(yaratmak)* > bārī باری] *(ba:ri:) {OsT} sf.* **1.** Yaratan, yaratıcı. **2.** (Allah'ın sıfatlarından) her şeyin tek yaracısı. 🗗 **Bārî-Taālā,** *{OsT} Yüce Tanrı.*

bari[2], [Far. bārī باری] *(ba:'ri) {OsT} e.* **1.** Öyle ise. **2.** Hiç olmazsa; hiç değilse. **3.** Keşke. **4.** Bir defa, bir kerecik olsun.

bari[3], [Yun. barys *(ağırlık)*] *is.* CGS sisteminde bir din/cm^2'ye eşdeğer basınç birimi.

bari[4]**, -i'ı** [Ar. bārī' باری] *(ba:ri) sf.* Mükemmel; çok üstün; çok güzel.

bari'a, [Ar. bārī'a] *(ba:ria) sf.* → bari[4].

barid, [Ar. berd *(soğukluk)* > bārid بارد] *(ba:rid) {OsT} sf.* **1.** Soğuk. **2.** Serin; hoş. **3.** *mecaz.* Sevimsiz; soğuk. 🗗 **bārid-kelām,** *{OsT} Acı dilli; nezaketsiz.*‖ **bāridü'l-mi'zāc,** *{OsT} Soğuk, çekingen yaradılışlı.*

baridane [Ar. bārid + Far. -āne باردانه] *(ba:rida:ne) {OsT} zf.* **1.** Soğuk bir tarzda. **2.** Soğuk bir eda ile.

barih, [Ar. bāriḥ بارح] *(ba:rih, h kalın söylenir) is.* Yazın Afrika'dan esen sıcak ve kuru rüzgâr; samyeli.

bariha, [Ar. bāriḥa بارحه] *(ba:riha) zf.* **1.** Önceki günün gecesi; dünkü gece. **2.** Dünkü gün.

barik[1], [Ar. berḳ *(şimşek)* > bāriḳ بارق] *(ba:rik, k, kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Şimşekli. **2.** Parıltılı; ışıklı; parıldayan.

barik[2], [Far. bārīk باریك] *(ba:ri:k) {OsT} sf.* **1.** Dakik. **2.** Nazik; ince. 🗗 **bārîk-bîn,** *{OsT} 1. İnce şeyleri gören. 2. En ince ayrıntılarına kadar gözden geçiren.*‖ **bārîk-rîş,** *{OsT} İnce ve zarif olarak eğiren.*‖ **bārîk-ter,** *{OsT} Daha ince; pek ince.*

barika, [Ar. berḳ *(şimşek)* > bāriḳa بارقه] *(ba:rika) {OsT}* **1.** Şimşek. **2.** Şimşek çakması veya yıldırım düşmesi sırasında meydana gelen aydınlık. 🗗 **bārika-i hakikāt,** *{OsT} Gerçeğin şimşeği.*‖ **bārika-nümā,** *{OsT} Parlak.*

barikat, [Fr. barrique *(fıçı)* > barricade] *is.* **1.** Bir cadde veya yoldan geçişi durdurmak amacıyla elde bulunan her türlü malzemeden yararlanılarak yapılan engel. **2.** *as.* Düşmanın ilerleyişini durdurmak, yavaşlatmak ve kayıp verdirmek için konulan oyalayıcı engeller.

baril, [İt. barile] *{OsT} is. dnz.* Varil.

barilim, [Far. bāri + T. -lim *(etkisiz, doldurma bir ek)*] *(ba:rilim) {ağız} zf.* Hiç olmazsa. [DS]

barim, [Far. bāri + T. -m] *(ba:'rim) {ağız} zf.* Hiç olmazsa. [DS]

barimetre, [Fr. barymètre] *is.* Gürültü şiddetini ölçmeye yarayan alet.

barimetri, [Fr. barymètrie] *is.* Beden ölçülerinden yararlanarak bir hayvanın yaklaşık olarak ağırlığını tahmin etme.

baris, [Yun. baris *(kayık)*] *is. zool.* Kın kanatlıların hortum ağızlıgiller familyasından, kurtçuğu turpgiller ve sevda çiçeğigillerin sapında gelişen küçük zararlı bir böcek.

barisfer, [Fr. barysphère] *is. jeol.* Yer kürenin içindeki çok yüksek yoğunluklu kısım; ağır küre.

barisiye, [Ar. bārīsiyye باریسیه] *(ba:ri:siye) {OsT} is. huk.* Eskiden ölen Hristiyanların mirasçılarından alınan vergi.

baristariyon, [Yun. peristereōn] *{OsT} is. bot.* Mine çiçeği.

bariş, [Far. bāriden *(yağmak)* > bāriş بارش] *(ba:riş) {OsT} is.* **1.** Yağmur. **2.** Yağma. **3.** Sağanak.

barit, -di [Fr. baryte] *is. kim.* **1.** Baryum oksit: BaO. **2.** Baryum hidroksit: $Ba(OH)_2$.

baritin, [Fr. barytine] *is. min.* Doğal baryum sülfat: $BaSO_4$.

bariton, [Yun. barus *(ağır)* + tonos *(ses tonu)* > Fr. baryton] *is. müz.* **1.** Tenor ve bas arasındaki erkek sesi. **2.** Alto ile basso arasında ses çıkaran pistonlu çalgı. **3.** *dbl.* Son hecede vurgu olmayan kelime.

baritonlaşma, [bariton-la-ş-ma] *is.* Ses perdesinde inceden kalına geçiş olarak beliren değişiklik.

bariy, -yyi [Ar. bāriyy باری] *(ba:riy) {OsT} is.* → bariya.

bariya, -a'i [Ar. bāriyā' بارياء] *(ba:riya:) {OsT} is.* Hasır.

bariye, [Ar. bāriye باریه] *(ba:riye) {OsT} is.* → bariya.

bariz, [Ar. büruz *(açıklama)* > bāriz *(düz bir zeminde öne çıkan)* بارز] *(ba:riz) {OsT} sf.* İspata gerek olmayacak şekilde açık; besbelli. **2.** Gözle görülür; belirgin. 🗗 **bariz olmak,** *{OsT} Görülmek; ortaya çıkmak; vaki olmak.*

barizleşme, [bariz-le-ş-me] *is.* Barizleşmek işi.

barizleşmek, [bariz-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Açık olarak ortaya çıkmak; belirginleşmek.

bark[1], [bark *(yans.)*] *is.* Ördek sesine benzer sesleri belirten yansımalı kök; vark; vak.

bark[2], [*eT.* bā-mak > ba-r-ı-mak > bar-ḳ] *{eT} is.* **1.** Barınak; ev bark; konut; ev; bina; mesken. [EUTS] [DLT] [ETY] [Gabain] [Tekin] **2.** Mal mülk; taşın-

maz. [Gabain] [Tekin] **3.** Mezarların üzerinde türbe şeklinde yapılmış olan bina; anıt-kabir. [Gabain] [Tekin] **4.** Hükümdar sarayı. [EUTS] **5.** *{ağız}* Otel. [DS] **6.** *{ağız}* Bahçe. [DS] 🗗 **bark itgüçi,** *Mimar; bina yapımcısı.*

barka, [İsp. barca] *(ba'rka) is. dnz.* Büyük sandal.

barkalonga, [İt. barca lunga] *{OsT} is. dnz.* Bir tür İspanyol gemisi.

barkan, [? barkan] *is.* Rüzgârın estiği yönde yarımay şeklinde oluşan ve yer değiştiren kum yığını.

barkana, [Far. bārḫāne => barḫana / barḳana] *{ağız} is.* **1.** Grup; takım; kafile. **2.** Yemek için birkaç kişinin bir araya gelmesi. **3.** Çobanların yemeklerini koydukları yer. [DS]

barkanak, -ğı [barkana-k] *{ağız} is.* Üstü başı darmadağınık olan; pasaklı; perişan. [DS]

barkar, [? barkar] *{ağız} is.* Poyraz. [DS]

barkarınak, [bark-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ev bark sahibi yapmak. [DS]

barkarol, -lü [Fr. barcarolle] *is. müz.* **1.** Gondolcuların önceden söz ve müziği yazılmadan içlerinden geldiği gibi söyledikleri şarkı. **2.** Çalgı ve insan sesi için yazılmış üç zamanlı orta tempoda müzik parçası.

barkıl, [bark *(yans.)* > bark-ıl] *{ağız} is.* Gürültü ve kalabalığın karışıklığını anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **barkıl çarkıl,** *{ağız} Büyük küçük kim varsa; çoluk çocuk; gürültülü kalabalık.* [DS]

barkıldak, -ğı [bark *(yans.)* > bark-ıl-da-k] *{ağız} is.* Ördek. [DS]

barkımak, [balḳ-ı-mak > barḳ-ı-mak برقمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-ır]* Parlamak; parıldamak; ışık saçmak. [DS]

barkın, [bar-mak > bar-kın] *{eT} sf.* Varan; varıcı; varmak için her şeyi göze almış olan. [DLT] 🗗 **barkın kişi,** *{eT} Kendini, yolundan hiçbir şeyin alıkoyamadığı yolcu.* [DLT]

barkıt, [bark-mak *(sarkmak)* > bark-ı-t] *{ağız} is.* **1.** Ekinleri kuşlardan korumak için yapılan korkuluk. **2.** Çocukları korkutmak için söylenen hayalî yaratık; umacı; öcü vb. **3.** Vahşî adam; yaban insanı. **4.** Sırtlan. [DS] 🗗 **barkıt sarkıtmak,** *{ağız} Kış gecelerinde şaka yapmak ve aynı zamanda ev sahibinin içine çerez koyması için uzun bir ip ucuna bağlanmış su kabağı ya da tenekeyi komşunun bacasından aşağı sarkıtmak.* [DS]

barklamak, [bark-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ev bark sahibi olmasını sağlamak; evlendirmek. [DS]

barklanma, [bark-la-n-ma] *is.* Barklanmak eylemi.

barklanmak, [bark-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Evlenmek, yuva sahibi olmak. **2.** Aile olmak.

barkmak, [bark-mak برقمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Bırakmak; salıvermek; sarkıtmak.

barko, [İt. barco] *(ba'rko) is.* Üç direkli, yelkenli gemi.

barku, [? barḳu] *{eT} is.* Trompet. [EUTS]

barlak, -ğı [bar-lak ?] *is.* Kafkasya'da, boynu kesici darbelerden korumak için giyilen kalın kumaştan yapılmış başlık.

barlam, [İt. merlano / Yun. merlanos] *is.* Mezgitgillerden uzun, iri başlı, büyük keskin dişli, kemikli balık, *(Merluccius merluccius).*

barlamak, [par *(yans.)* > bar-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Parlamak; alevlenmek; tutuşmak. [DS]

barlanmak, [Erm. p'ar => bar-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Paslanmak; küf bağlamak; kireç bağlamak; porlanmak. **2.** Mide bozukluğu yüzünden dilde pas oluşmak. [DS]

barlı[1], [Erme. p'ar => bar-lı] *{ağız} sf.* **1.** Küflü; paslı. **2.** Kirli. **3.** Pis; murdar. **4.** Kekremsi. [DS]

barlı[2], [bar-lı] *{ağız} sf.* Kibirli. [DS]

barlıg, [bar-lıġ] *{eT} sf.* Mallı; zengin. [DLT]

barlık, [bar-lıḳ] *{eT} is.* Varlık. [Yüknekî]

barma[1], [bar-ma] *{eT} sf.* Geçen. [Gabain]

barma[2], [? barma] *is. {ağız}* **1.** Çukurlarda biriken su. **2.** Musluk. [DS]

barmacık, -ğı [parmak > barma(k)-cık] *{ağız} is.* Kilim ve kıl dokumalarda kullanılan bir süs ögesi. [DS]

barmacuk, [bar-ma(k)-cuḳ برمجق] *{eAT} is.* Parmakçık.

barmah, [bar-maḫ بارمخ] *{eAT} is.* Parmak.

barmak[1], [bar-mak برمق] *{eAT} is.* **1.** Parmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** *{ağız}* Bağ budanırken filiz vermesi için bırakılan küçük çubuk. [DS] **3.** *{ağız}* Araba tekerleğinin göbeğini kenarlara bağlayan demir çubuklar. [DS] **4.** *{ağız}* Dokuma kilim ve çullarda kullanılan bir süs ögesi. [DS] **5.** *{ağız}* Nişan ve dikiş kesme törenlerinde yapılan özel ekmek. [DS] 🗗 **barmaga diş urmak,** *{eAT} Parmağını ısırmak; şaşmak.*| **barmak dişlemek,** *{eAT} Parmak ısırmak; şaşmak.*|| **barmak hesābı,** *{eAT} Alacaklının alacağı kalmadığı sonucuna varan hileli hesap.*

barmak[2], [bar-mak / bér-mek] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Peyda olmak; var olmak; mevcut olmak. [Gabain] [Tekin]

barmak[3], [bar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Varmak; gitmek; ulaşmak. [EUTS] [DLT] [ETY] [İKPÖy.] [Nevâyî] *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Yardımcı fiil; tezlik fiili. **3.** *{ağız}* Eğlenmek. [DS]

barmakca, [par-maḳ-ca برمقجه] *{eAT} sf.* Parmak kadar.

barmakçalık, -ğı [par-mak-ça-lık] *{ağız} is.* Düzgün biçilmiş ince ve uzun tahta; çıta. [DS]

barmaklık, -ğı [parmak-lık] *{ağız} is.* Parmaklık. [DS]

barmen, [İng. barman] *(ba'rmen) is.* Barlarda hazırladığı içkileri tezgâh başında müşterilere ikram eden erkek.

barmenlik, -ği [barmen-lik] *is.* Bar tezgâhtarlığı.

barn, [İng. big as a barn *(ambar kadar büyük)*] *is. fiz.* Çekirdek fiziğinde bir atomun etkin kesitinin hesabında kullanılan 10^{-24} cm^2 değerindeki yüzey birimi.

barnak, -ğı [parmak] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

baro[1], [Fr. barre *(bölme parmaklığı)* > barreau] *(ba'ro) is.* **1.** Eskiden mahkemelerde avukatların oturduğu parmaklıkla ayrılmış bölüm. **2.** Bir bölge veya şehir avukatlarının bağlı olduğu meslekî kuruluş.

baro[2], [Çing. baro *(büyük, önemli)*] *is. argo.* **1.** (Eğlence yeri, fahişe vb. için) bol paralı müşteri; cinsel ilişkiler uğruna bol para harcayan erkek. **2.** *sf.* Saf; enayi. **3.** Yabancı.

barograf, [Fr. barographe] *is.* Uçağın ulaştığı yükseklikleri grafikler halinde kaydeden cihaz; yükselti kaydedici.

barok, [Port. barroco *(acayip şekilli inci)* / Federigo Barocci *(İtalyan ressam)* > Fr. baroque] *is.* **1.** Batıda on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda klasik sanatı izleyen resim ve mimarlık üslubu. **2.** *ed.* Batı edebiyatında denge yerine harekete, düşünce yerine duyguya, biçimlerin serbestçe oluşturulmasından duyulan heyecana önem veren, çelişkilerden çekinmeyen, aşırı abartmayı seven, etkili olmayı ön planda sayan edebiyat akımı. **3.** *gnşl. sf.* Abartılı; mübalağalı; fantastik. ◻ **barok müzik,** *müz. Çalgılarla çalgılar veya sesler arasında karşıtlıklar kuran on altı ve on yedinci yüzyıl batı müziği tarzı.*

barokçuluk, [barok-çu-luk] *is.* Canlılık, yaşama zevki ve olağanüstü olaylara hayranlık duymakla beliren sanat akımı; baroquisme.

baromana, [Yun. paramóna] *{ağız} is.* Lohusaya götürülen yemek. [DS]

barometre, [Fr. baromètre] *(barome'tre) is.* **1.** Atmosfer basıncını ölçmeye yarar alet. **2.** Her türlü değişime uyarlı şey.

barometri, [Fr. baromètrie] *(barome'tri) is. fiz.* Hava basıncı olaylarını inceleyen bilim dalı.

barometrik, -ği [Fr. baromètrique] *(barome'trik) sf. fiz.* Barometre ile ilgili.

baron, [Frankça. baro *(serbest adam)* > Fr. baron] *is.* **1.** Derebeyi. **2.** Doğrudan doğruya krala bağlı derebeyi. **3.** Avrupa'da bir asalet unvanı.

baronet, [Fr. baronet] *is.* İngiltere'de baron ile şövalye arası bir soyluluk unvanı.

baronluk, -ğu [baron-luk] *is.* **1.** Derebeylik. **2.** Baron rütbesi. **3.** Krallığa bağlı baronların tümü.

baroskop, -bu, [Yun. baros *(ağırlık)* + skopein *(gözetlemek)* > Fr. baroscope] *is. fiz.* Havanın cisimler üzerindeki ağırlık etkisini göstermeye yarar kapalı ve havası boşaltılabilen fanus içinde terazi bulunan deney aracı.

barparalel, [Fr. barre paralèlle] *is.* Düşey direkler üzerine tutturulmuş iki paralel çubuktan ibaret jimnastik aracı.

barri, [Ar. bārrī باری] *(ba:rri:) is.* İnce kumaştan örülmüş hasır.

bars[1], [Far. pars => bars] *{eT} zool.* **1.** Leopar; pars; kaplan. [Gabain] [ETY] [DLT] [EUTS] *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Egemenlik hakkının simgesi. [MİRŞAN] ◻ **bars yılı,** *{eT} Eski Türk takviminde, on ikinci yılın adı; pars yılı.* [DLT] [EUTS]

bars[2], [? bars] *{eT} is.* Bit, pire gibi hayvanların ısırmasından meydana gelen kabartı. [DLT] ◻ **bars bolmak,** *{eT} Kabarmak.* [DLT]

bars[3], [? bars] *{ağız} is.* Arı oğulu. [DS]

barsa, [Far. bārsā بارسا] *{OsT} is.* Aceleyle yapılan şey.

barsak, -ğı [? barsak] *{ağız} is.* **1.** Ekinlerin başak tutma zamanı. **2.** Kedilerin çiftleşme zamanı. [DS]

barsam, [Yun. barsami] *is. zool.* Yüzgeçleri dikenli ve zehirli çarpan balığı; varsam, *(Trachinus vipera). {ağız} (aynı)* [DS]

barsama, [İt. balsamo] *is. bot.* **1.** Hoş kokulu bir çiçek; yarpuz, *(Achillea millefolium, Mentha pulegium).* **2.** Yemeklere konan nane ve kekik bitkilerinin ortak adı.

barsamak, [bar-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Varmak, gitmek istemek. [DLT]

barsamba, [İt. balsamo] *{ağız} is. bot.* → barsama. [DS]

barsan, [Yun. barsami] *{ağız} is. zool.* → barsam. [DS]

barsçı, [bars-çı] *{eT} is.* Vahşî hayvan terbiyecisi. [Nevâyi]

barşa, [? barşa] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

bart[1], [bart *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök. *bart-la-k, bart-la-t-mak.* ◻ **bart bart,** *Korna sesi.* | **bart burt tutmak,** *{eT} Ansızın her yandan yakalamak.* [DLT]

bart[2], [bar-t] *{eT} is.* **1.** Su içilen kap. **2.** Sıvı ölçüsü. [DLT]

bart[3], [bart برت] *{eAT} is.* Yara.

bartak, [bart-ak برتق] *{eAT} is.* Testi.

bartık, -ğı [bart-ık] *{ağız} is.* **1.** Yufka ekmeğiyle yapılan bir tür tatlı. **2.** Meyve şurubu. [DS]

bartıl, [Ar. birṭīl برطيل] *{ağız} is.* Rüşvet. [DS]

bartılcı, [bartıl-cı] *{ağız} sf.* Rüşvet alan. [DS]

bartış, [Sur. Ar. bırṭāş برطاش] *{ağız} is.* Eşik. [DS]

bartlak[1], [bağır > bağır-lak / bağırt-lak] *{ağız} is.* **1.** Çocukların ağız suyu ve mama akıntılarının üstlerini kirletmesini önlemek için takılan önlük. **2.** Kadınların iş yaparken kullandıkları önlük. **3.** Genç kadın ve kızların kullandığı göğüslük; sutyen. **4.** Beşik bağı. [DS]

bartlak[2], **-ğı** [ba *(yans.)* > ba-gır-lak > bağır-t-lak] *{ağız} is.* **1.** *zool.* Bağırtlak. **2.** İlkbaharda tarlalarda biten sarı çiçekli bir yabani ot. [DS]

bartlak[3], [bart *(yans.)* > bart-la-k] *{ağız} is.* Bir yaşındaki manda danası. [DS]

bartlatmak, [bart *(yans.)* > bart-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Manda için) doğurtmak. [DS]

bartmak, [bar-t-mak / bır-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Kırmak; parçalamak. [Gabain] [EUTS]

bartun, [Yun. parten] *{ağız} is.* Yiyen hayvanları öldüren zehirli bir ot. [DS]

barturmak, [bar-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Vardırmak; göndermek. [DLT]

baru[1], [Far. bārū بارو] *(ba:ru:) {OsT} is.* **1.** Kale duvarı; sur. **2.** Sığınak; siper. 🗗 **baru kalkanı,** *Mazgal aralıklarının iki yanında adam boyundaki siperlikler; barbata sığıncası.*

baru[2], [bar-u] *{eT} zf.* Beri; dolayı. [EUTS]

baruçı, [bar-uçı] *{eT} sf.* Varıcı; gidici. [DLT]

barud, [Far. bārūd بارود] *(ba:ru:d) {OsT} is.* → barut. 🗗 **bārūd-i siyāh,** *{OsT} Kara barut.*

barudhane, [Far. bārūd-ḫāne بارودخانه] *(ba:ru:dha:ne) {OsT} is.* **1.** Barut üretilen yer. **2.** *as.* Barut depolanan yer; barut deposu.

barudî, [Far. bārūdī بارودی] *(ba:ru:di:) {OsT} is.* **1.** Sulandırılmış kurumun içine zamk karıştırılarak elde edilen sarımsı kahverengi boya. **2.** Koyu gri renk.

barumak, [baru-mak] *{eAT} gçl. f. [-r]* Korumak; yardım etmek.

baruş, [Ar. barş > burūş بروش] *{ağız} is.* Küçük kazan. [DS]

barut, [Ar. / Far. bārūd بارود / Yun. pyr *(ateş)* + litos *(taş)*] *is.* Ateşli silahlarda, merminin fırlatılması için kullanılan patlayıcı katı madde. 🗗 **barut ağacı,** *bot. Özünden elde edilen kömür kara barut yapımında, kabuğu halk hekimliğinde müshil olarak kullanılan Avrupa'nın serin ormanlarında yetişen bir ağaç, (Rhamnus fangula).*‖ **barut fıçısı gibi,** *Her an karışıklık ve savaş çıkma ihtimali olan yer.*‖ **barut gibi,** *1. Çok sert; keskin. 2. Çok ekşi.*‖ **barut hakkı,** *Mermiyi hedefe kadar ulaştırabilmek için yeterli miktardaki barut.*‖ **barut kesilmek,** *Çok kızmak.*‖ **barut olmak,** *Çok kızmak.*

barutçu, [barut-çu] *is.* **1.** Taş ve maden ocaklarında patlayıcı madde yerleştiren işçi. **2.** *tar.* İmparatorluk döneminde baruthanede barut imalinde çalışan işçi.

baruthane, [Far. bārūt-ḫāne باروتخانه] *(barutha:ne) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde ordunun ihtiyacı olan barutun imal edildiği yer.

barutluk, -ğu [barut-luk] *is.* İçine barut konularak üstte taşınılan kap; barut kabağı.

barya, [Yun. pouria => poyra > barya] *{ağız} is.* Araba tekerleğinin ortasındaki yuvarlak demir. [DS]

baryöz, [Yun. veraia *(ağırlık)* > vareos] *{ağız} is.* Ağır taşçı çekici; demir küskü. [DS]

baryum, [Yun. barys *(ağır)* > Fr. baryum] *is. kim.* Gümüş parlaklığında 3.7 yoğunluğunda, atom numarası 56, atom ağırlığı 137,36 olan alkali bir element; sembolü: Ba 🗗 **baryum karbonat,** *kim. Barit üzerine karbondioksit etkisiyle elde edilen beyaz katı madde.*‖ **baryum sülfat,** *kim. Baritin* $BaSO_4$.

barz, [bar-ız] *{eT} is.* → bars.

barza, [Arn. bardhë] *{ağız} is.* Yarısı beyaz, yarısı siyah keçi. [DS]

ba's, [Ar. baʿṯ بعث] *{OsT} is.* **1.** Gönderme; yollama. **2.** Allah'ın halkı dine davet etmek üzere bir peygamber göndermesi. **2.** Yeniden dirilme ve diriltme. 🗗 **ba's etmek,** *{OsT} 1. Diriltmek. 2. Bir görevle göndermek.*‖ **ba's-ı emvāt,** *{OsT} 1. Ölülerin dirilmesi. 2. Peygamberlik.*‖ **ba's'ü ba'd'el-mevt,** *{OsT} Öldükten sonra tekrar dirilme.*

bas[1], [bas] *{eT} is.* **1.** Baş; kafa. [EUTS] **2.** Başlangıç; birinci; ilk. [EUTS] 🗗 **bas başı,** *{ağız} Tohum elerken eleğin üstünde kalan iri buğday taneleri.* [DS]‖ **bas bıçağı,** *{ağız} Ustura.* [DS]

bas[2], [bas] *{eT} is.* Yara; yara başı. [EUTS]

bas[3], [bas-mak > bas] *{ağız} is.* Sokmak, saplamak, bastırmak eyleminin kökü. [DS] 🗗 **bas itmek,** *{ağız} (Bıçak, kama, kazık vb. sivri nesneler için) sokmak; saplamak.* [DS]

bas[4], [İt. basse] *is. müz.* **1.** En kalın erkek sesi. **2.** En kalın erkek sesine sahip sanatçı. **3.** Orkestranın en kalın sesli çalgısı. 🗗 **bas bariton,** *Bas ile bariton arası bir tınıya sahip erkek sesi.*‖ **bas bas,** *(Bağırmak fiili ile birlikte kullanılır.) yüksek sesle.*‖ **bas tutmak,** *İnce sesli çalgılara tek perdeden eşlik etmek.*

basa, [bas-mak > bas-a] *{eT} is.* **1.** Art; arka; peş. **2.** *zf.* Sonra; müteakiben; ondan sonra; akabinde; onun arkasından; hemen sonra. *{ağız} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] [DS] **3.** Bundan sonra; artık. **4.** Yine. [ETY] **5.** *{ağız}* Fazla; baskın; üstün. [DS] 🗗 **basa basa,** *{eT} Biteviye; durmadan; artarak; kesilmeden.* [EUTS]‖ **basa bermek,** *{eT} Arka vermek; yardımcı olmak; destekleyivermek.*

basabas, [bas ha bas *(Farsça ikilemelerine öykünme yoluyla)* / *eT.* basa+bas(a)] *{ağız} zf.* Durmadan; aralıksız olarak. [DS]

basacak, -ğı [bas-acak بسجق / بصاجق] *is.* **1.** Basamak; *{eAT} (aynı).* **2.** Merdiven. **3.** *{ağız}* Takunya. [DS] **4.** *{ağız}* Tuluma peynir basarken kullanılan yuvarlak kalın sopa. [DS]

basaç, [bas-aç] *{ağız} is.* Çamaşır bastırmaya ve karıştırmaya yarayan sopa. [DS]

basador, [İt. pasador] *is. dnz.* Bordanın iç tarafında yer alan ve gemicilerin üzerine bastıkları halat ya da takozlar.

basafa, [Far. bā-şafā باصفا] *(ba:safa:) sf.* Samimi.

basair, [Ar. başīre *(ibret verici)* > başā'ir بصائر] *(basa:ir) {OsT} is.* Başkalarına ders olan durumlar; ibret verici durumlar.

basak[1]**, -ğı** [bas-mak > bas-ak] *{ağız} is.* **1.** Eşik. **2.** Merdiven; el merdiveni. **3.** Merdiven basamağı. **4.** İskele. **5.** Paspas. [DS] 🗗 **basak başı,** *Merdiven başı.*

basak[2]**, -ğı** [bas-mak > bas-ak] *{ağız} is.* **1.** Mühür. **2.** Kalın, tabaklanmış deri. **3.** Basmahane. **4.** *sf.* Sağlam; katı; dayanıklı. [DS]

basak[3]**, -ğı** [baş-mak > baş-ak باصاق] *{eAT} zf.* Baskın olarak; baskın düzenleyerek. 🗗 **basak düşmek,** *{eAT} Baskın vermek.*

basakçı, [basak-çı] *{ağız} is.* Sürek avında, yanlardan birini tutan avcı. [DS]

basaklamak, [basak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Baskın yaparak yakalamak. **2.** Üstüne çökmek. **3.** Bir kadın veya kızla zor kullanarak cinsel ilişkide bulunmak. [DS]

basal[1]**,** [Ar. başal بصل] *{OsT} is.* **1.** Soğan biçiminde kök. **2.** *{eT}* Soğan. [Yüknekî]

basal[2]**,** [Yun. pasali] *{ağız} is.* Kütük yarmakta kullanılan ağaç veya demir çivi. [DS]

basala, [Ar. başala بصله] *{OsT} is.* Vücutta yaratılıştan gelen herhangi bir kabartı. 🗗 **basala-i sîsâiye,** *{OsT} anat. Omuriliğin beyin ile birleştiği yerde görülen şişlik; omurilik soğanı.*

basalak, -ğı [bas-ala-k] *{ağız} is.* **1.** Ayak basmışlık; gezmişlik. **2.** Sığırın sırt derisi. [DS]

basalamak, [bas-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çamaşırı suya basmak. **2.** Bir kaba konulan eşyayı üstünden bastırıp sıkıştırmak. [DS]

basalga, [bas-al-ga] *{ağız} is.* **1.** Sık ağaçlı yer. **2.** Ağaç gölgesi veya kuytusu. **3.** *sf.* Engin; alçak. [DS]

basalgan, [bas-al-gan] *{ağız} sf.* (Yer, mekân için) havası bunaltıcı; sıkıcı. [DS]

basalık, -ğı [bas-a-lık] *{ağız} is.* **1.** Çukurova dolaylarında görülen ılık ve nemli sis. **2.** *sf.* Bunaltıcı ve sıkıcı. [DS]

basaliye, [Ar. başaliyye بصليه] *{OsT} is. bot.* Soğanlı bitkiler.

basamak, [bas-amak بصمق / باصامق] *is.* **1.** Bir yükseklikten inmek veya bir yüksekliğe çıkmak için konulmuş art arda gelen ayak konulacak düzlükler; basacak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Bir araca binmek için konulmuş ayak basacak yer. **3.** Mevki ve makam bakımından alçalan veya yükselen diziler, yerler; rütbe; derece; kerte; aşama. *{eAT} (aynı)* **4.** *mecaz.* Bir amaca ulaşmak için kullanılan kişi veya durum. **5.** *mat.* Bir sayıda rakamların bulunduğu yer. Onlar basamağı. **6.** Denklemde bilinmeyen elemanın en yüksek kuvveti. **7.** *{eAT} {ağız}* Merdiven. [DS] **8.** *{ağız}* Dere, çay vb. yerlerden üzerine basarak geçmek için suyun içine birer adım aralıklarla konulmuş taş. [DS] **9.** *{ağız}* Tuluma peynir basmakta kullanılan kalın ve yuvarlak sopa. [DS] 🗗 **basamak basamak,** *Art arda gelen basamaklar halinde; kademe kademe; derece derece.*‖ **basamak olmak,** *Birinin yükselmesi için aracı veya dayanak olmak.*‖ **basamak yapmak,** *Bir kimseyi veya bir durumu yükselmek, ilerlemek veya daha iyi bir yere geçmek için aracı olarak kullanmak.*

basamaklı, [bas-amak-lı] *sf.* **1.** Basamağı olan. **2.** Basamaklar halinde.

basamaksı, [bas-amak-sı] *is.* Basamağa benzer, basamak gibi.

basaman, [Far. bā-sāmān باسامان] *(ba:sa:ma:n) {OsT} sf.* **1.** Varlıklı; zengin. **2.** Düzgün; düzenli.

basan, [bas-ġan > bas-an] *{eT} is.* Ölü gömüldükten sonra yenilen yemek. [DLT]

basancak, -ğı [bas-an-cak] *{ağız} is.* **1.** İnce ağaçtan yapılan kızak. **2.** Merdiven; basamak. [DS]

basancı, [bas-an-cı] *{ağız} is.* Dükkân önlerine yapılan beton düzlük. [DS]

basanga, [bas-mak > bas-ġan > bas-an-ga] *{ağız} is.* Küskü. [DS]

basangaç, [bas-an-gaç] *{ağız} is.* **1.** Merdiven; basamak. **2.** Ambar vb. içine inip çıkmak için kullanılan basamak taşı. [DS]

basar[1]**,** [Ar. başal => ? basar] *{eT} is.* Dağ sarımsağı. [DLT] 🗗 **basarlıg tag,** *{eT} Sarımsaklı dağ.* [DLT]

basar[2]**,** [Ar. başar بصر] *{OsT} is.* **1.** Görme yeteneği. **2.** Görüş. **3.** Zihinsel algı. **4.** Zekâ. 🗗 **basar-ı müzdevic,** *{OsT} 1. İki gözle görme. 2. Çift görme.*‖ **basarü'l-Hak,** *{OsT} Tanrının algılayıcı gücü.*

basarak, -ğı [Ar. başāret => basarat / basarak] *{ağız} is.* Görme kuvveti. [DS]

basaret, [Ar. başāret بصارت] *{OsT} is.* **1.** Etraflı ve derin görüş. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** İyi kavrayış. **3.** Göz açıklığı.

basarık, -ğı [bas-mak > bas-ar-ık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarının ayaklığı. [DS]

basarî, [Ar. başarī بصرى] *(basari:) {OsT} is.* Görme ile ilgili.

basarna, [Yun. basarina] *(basa'rna) is.* **1.** Kaldıraç. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Ağır bir kütleyi bir tarafından kaldıraçla yükseltme işi. **3.** *{ağız}* Dalyan kapağının bulunduğu yer. [DS]

basaruk, -ğu [bas-mak > bas-ar-mak > bas-ar-uk] *{ağız} is.* Korku. [DS] 🗗 **basaruğu olmamak,** *{ağız} Korkusu olmamak.* [DS]

basat, [bas-at ?] *{ağız} is.* Tepegöz. [DS]

basavab, [Ar. bā-ṣavāb باصواب] *(ba:sava:b) zf.* Doğru olarak; doğrulukla; doğruca.

basbank, -ngı [bang > ba(s)+ba/nk] *{ağız} pekşt. sf.* Sersem; budala; şaşkın. [DS]

basbas, [bas-mak > bas+bas] *{ağız} is.* **1.** Çatılarda üzerine makasların bindiği dikme. **2.** Acele yürüyüş. **3.** Bel adı verilen tarım aracının ayakla basılan yeri. [DS]

basbasa, [Ar. başbaşa بصبصه] *{OsT} is.* **1.** Köpeğin kuyruk sallayarak yaltaklanması. **2.** Dalkavukluk etmek; yaltaklanmak.

basbaya, [ba(s)+ba/yağı] *(ba'sbaya:) {ağız} sf.* → basbayağı. [DS]

basbayağı [ba(s)+ba/yağı] *(ba'sbayağı) sf.* **1.** Alışılmışın dışında bir durumu, olağanüstülüğü olmayan. **2.** Teklif ve tekellüften uzak. **3.** *zf.* Hiç yoruma gerek duyurmayacak biçimde yapılan (eylem).

bas-blö, [Fr. bas-bleu] *(basb'lö:) is.* Bilgiç, ukala kadın yazar.

basdık, [bas-mak > baş-dık باصدق] *{OsT} is.* Üzüm şırasını kaynatıp içine nişasta bulamakla yapılan pelte.

basdıkmak, [bas-dık-mak / bas-tık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Ezilmek. [Gabain] **2.** Basılmış olmak. [EUTS]

basdırma, [baş-dır-ma باصدرمه] *{eAT} is.* **1.** Kurutulmuş tuzlu et; pastırma. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Sucuk; mumbar. [DS] **3.** *{ağız}* Etli kabak ya da patates musakkası. [DS] **4.** *{ağız}* Odun yığını. [DS]

basdurmak, [baş-dur-mak بصدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Yendirmek; alt etmek.

basen, [Fr. bassin *(havuz, leğen)*] *is.* **1.** Kalça. **2.** *anat.* Pelvis ve leğen. **3.** Terzilerin belden yirmi cm kadar aşağıdan aldıkları kalça ölçüsü.

basgan, [bas-mak > bas-ġān > bazġān] *(basga:n) {eT} is.* Çekiç. [Gabain]

basgı, [bas-kı / bas-gı] *{ağız} is.* **1.** Baskı. **2.** Kurutma kâğıdı. **3.** Bastırma işlerinde kullanılan bir ayakkabıcı aracı. [DS]

basguk, [bas-mak > bas-ġuḳ] *{eT} sf.* **1.** Yekpare; som. [EUTS] **2.** *is.* Yoğunluk. [EUTS] **3.** Dağ parçası; kaya. [EUTS] **4.** Dağ silsilesi; sıra dağlar. [Gabain]

basgun, [bas-mak > baş-ġūn باصغون] *{eAT} {ağız} sf.* Baskın; saldırı. [DS]

bashun, [bas-ġun > bas-ḫun بسخون] *{eAT} sf.* → basgun.

bası, [bas-mak > bas-ı] *is.* Klişe, dökme harf, taş kalıp ve başka teknikler kullanarak yazı veya resim basma işi; tabı; baskı; basım.

basıcı[1]**,** [bası > bası-cı] *is.* Kitap, dergi ve gazete gibi şeylerin basımı işi ile uğraşan kimse.

basıcı[2]**,** [bas-mak > bas-ıcı] *sf.* Basma işini yapan; basan.

basıcılık, -ğı [basıcı-lık] *is.* Basıcının yaptığı iş ve meslek; basımcılık.

basıg, [bas-mak > bas-ıġ] *{eT} is.* Gece baskını yapılacak ve düşmanın ansızın yakalanacağı yer. [DLT]

basıgsız, [bas-ıġ-sız] *{eT} sf.* Minnetsiz. [EUTS]

basık[1]**, -ğı** [*eT.* bas-mak > bas-uk > bas-ık] *sf.* **1.** Basılmış; basılı olan. **2.** Yüksekliği az olan; alçak; kısa. **3.** Üzerine basmakla veya herhangi bir şekilde yassılaştırılmış; yassı. **4.** *mecaz.* İnsana sıkıntı veren; sıkıntılı; kasvetli. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** *{ağız}* Havasız, alçak ve dar. [DS] **6.** *{ağız}* Cılız; zayıf; boysuz. [DS] **7.** *{ağız}* Çok iyi; pek iyi; fevkalade. [DS] 🗗 **basık burunlu,** *Burnunun genişliği uzunluğuna göre fazla olan.*‖ **basık kemer,** *mim. Yüksekliği açıklığının yarısından az olan kemer; sepet kulpu.*‖ **basık ökçe,** *Kalın kısa topuk.*‖ **basık tonoz,** *mim. Yüksekliği açıklığının yarısından küçük olan tonoz.*

basık[2]**, -ğı** [bas-ık] *{ağız} is.* **1.** Arkasına basılarak giyilen ayakkabı, terlik; yemeni vb. **2.** Altı tahta ayakkabı. **3.** Harmanda fazla ıslanmış buğday. [DS]

basıkça, [basık-ça] *(bası'kça) zf.* Biraz basık olan; baskınca.

basıkdırmak, [bas-ık-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yatıştırmak. [DS]

basıkerte, [bas-ı+kerte] *{ağız} is.* Barometre. [DS]

basıklık, -ğı [bas-ık-lık] *is.* **1.** Basık olma durumu. **2.** Basık olan şeyin niteliği. **3.** *mat.* Bir elipsin büyük ve küçük eksenleri arasındaki farkın büyük eksene oranı. **4.** *gök b.* Bir gök cisminin özellikle Dünya'nın ekvator ve kutup yarıçapları farkının ekvator yarıçapına bölümü.

basıkmak, [bas-ık-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Bastırmak; içine sokmak; sokmak; [Tekin] [ETY] **2.** *dönşl. f.* Düşman tarafından basılmak; yenilmek. [DLT] **3.** *{ağız}* Yük altında ezilmek; çökmek. [DS] **4.** *{ağız}* (Sığır, at vb. için) çiftleşmek. [DS]

basıktırmak, [bas-ık-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Baskı uygulamak; bastırmak; sıkıştırmak. **2.** Gözünü korkutmak; yıldırmak. [DS]

basıla, [bas-ıl-mak > bas-ıl-a] *is.* Son kontrolü ve düzeltmesi yapılmış olan bir eserin baskıya hazır olduğunu belirtmek üzere *"basılabilir, basılsın"* anlamında üzerine yazılan kelime. 🗗 **basıla vermek,** *Bir eserin baskıya hazır olduğunu bildirmek; basılmasına izin vermek.*

basılagelmek, [bas-ıl-mak+gel-mek] *{ağız} gçsz. b. f. [-ir]* Ağzına kadar dolmak; tıka basa dolmak. [DS]

basılakalınak, [bas-ıl-mak+kal-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Ağzına kadar dolmak; tıka basa dolmak. [DS]

basılı[1], [bas-ıl-ı] *sf.* Baskı yoluyla elde edilmiş.

basılı[2], [bas-ıl-ı] *{ağız} sf.* (Loğusa kadın ve çocuk için) hastalanan ve gelişmesi geciken. [DS]

basılış, [bas-ıl-ış] *is.* Basılmak işi.

basılma, [bas-ıl-ma] *is.* **1.** Basılmak işi. **2.** *{ağız}* Yeni doğmuş çocuklar hakkında bazı asılsız inançlarla açıklanan gelişme geriliği. [DS]

basılmak, [baş-ıl-mak باصلمق / بصيلمق] *edil. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Başkası tarafından kendisine basmak fiili uygulanmak; bastırılmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Suç üstü yakalanmak; tutulmak; yakalanmak; enselenmek. **3.** Eşkıya baskınına uğramak; baskına uğramak. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{eAT}* Alt olmak; yenilmek; mağlup olmak. **5.** *{eAT}* Yere serilmek; çiğnenmek. **6.** *{eAT}* Horlanmak. **7.** (Yer, ülke, kara vb. için) adım atılmak; çıkılmak. **8.** Çoğaltılmak; tabedilmek. **9.** *{eAT}* Yatıştırılmak. **10.** *{ağız}* (İnek ve kısrak için) çiftleşmek. [DS] **11.** *{ağız}* Tasalanmak; sıkılmak. [DS]

basım, [bas-mak > bas-ım] *is.* **1.** Basmak eylemi ve sonucunda ortaya çıkış. **2.** Mürekkeplenmiş bir kalıbı kâğıt, kumaş cinsinden bir yüzeye bastırmak suretiyle bir resmin veya yazının örneklerini çıkartına, çoğaltına işlemi; tabaat. **3.** Bası işi; tabı; tipografya. **4.** *{ağız}* Baskı aracı ile üzüm suyunun çıkarılması işi. [DS] ◻ **basım evi,** → basımevi.

basımbaç, -cı [bas-maç > bas-ım-baç] *{ağız} is.* **1.** Merdiven. **2.** Merdiven basamağı. **3.** Hareketli merdiven. [DS]

basımcı, [bas-ım-cı] *is.* **1.** Baskı işi ile uğraşan kimse. **2.** Basım evi işleten kimse; matbaacı.

basımcılık, -ğı [bas-ım-cı-lık] *is.* **1.** Basım evi işletme işi. **2.** Kitap, dergi, gazete gibi basılı malzemeyi basma, üretme işi; matbaacılık.

basımevi, -ni, -vleri [basım+ev-i] *is.* Basım işinin yapıldığı yer; matbaa.

basın, [bas-mak > bas-ın] *is.* **1.** Günlük, haftalık, aylık vb. olarak çıkan gazete ve dergilerin bütünü; matbuat, *(1935).* **2.** Gazete ve dergi çıkarına işi. **3.** Gazete ve dergi çalışanlarının bütünü. ◻ **basın ahlak yasası,** *huk. gaz. Basının itibarını ve basın hürriyetini korumak amacıyla basının kendi kendini denetleme sistemi.*|| **basın ajansı,** *gaz. Gazete ve dergilere, haber, röportaj ve resim gibi basını ilgilendiren bilgi ve belgeler veren kuruluş.*|| **basına aksetmek,** *Haber değeri olan ve ilgilileri tarafından gizli tutulmaya çalışılan bir konunun gazeteciler tarafından öğrenilerek haber yapılması.*|| **basın kartı,** *gaz. Yerli ve yabancı basın mensuplarına devletçe verilen ve kendilerini tanıtmaya yarayan ve bazı kolaylıklar sağlayan kimlik belgesi.*|| **basın toplantısı,** *Yetkili bir kişinin kamuoyunu ilgilendiren konularda açıklama yapmak üzere basın mensupları ile yaptığı toplantı.*

basıncak, [baş-ın-cak باصنجق] *{eAT} is.* **1.** Basamak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Taşınabilir merdiven; el merdiveni. [DS] **3.** *{ağız}* Paspas. [DS] **4.** *{ağız}* Seki. [DS] **5.** *{ağız}* İskele. [DS] **6.** *{ağız}* Baskın. [DS] **7.** *{ağız}* Tutsaklık. [DS] **8.** *{ağız}* Etki. [DS] ◻ **basıncak edinmek,** *{eAT} 1. Ayak altına almak. 2. Yükselme aracı olarak kullanmak. 3. {ağız} Bir kimseyi korkutarak etkisi altına almak.* [DS] *4. {ağız} Eza cefa etmek.* [DS] *5. {ağız} Gereğinden çok iş vermek; aşırı yük yüklemek.* [DS]|| **basıncak idinmek,** *{eAT} 1. Ayak altına almak. 2. Yükselme aracı olarak kullanmak.*

basınc, [bas-ınc بصنج / باسنج] *{eAT} is.* Zulüm, istibdat; baskı.

basınç, -cı [bas-ınç بصنج / باسنج] *is.* **1.** Zorlayarak bastırma, itme eylemi; tazyik; baskı. *{eT} (aynı) (1935)* **2.** Bastırma ve itme eylemi sonucu. **3.** *fiz.* Bir yüzey üzerine etkide bulunan bastırma gücünün, birim alana düşen miktarı.

basınçak, [bas-ın-çak] *{eT} sf.* Basılan; baskı altında tutulan; basınç uygulanan. ◻ **basınçak er,** *{eT} Zayıf görülen, önem verilmeyen kimse.* [DLT]

basınçlama, [bas-ın-ç-la-ma] *is. fiz.* Bir uçağın iç basıncını atmosfer basıncından daha aşağıda tutmak eylemi.

basınçlamak, [bas-ın-ç-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir uçağın iç basıncını atmosfer basıncından daha aşağıda tutmak; basınçlama işlemini uygulamak.

basınçölçer, [bas-ın-ç+ölç-er] *is.* Açık hava basıncını ölçmeye, yer yükseltilerini ve hava değişimlerini belirlemeye yarayan alet; barometre.

basındırık, -ğı [bas-ın-dır-ık] *{ağız} is.* Devrilen eşya ya da yıkıntı altında kalma. [DS]

basındurmak, [bas-ın-dur-mak] *{eT} edil. f.* **1.** Ezilmek. [Gabain] **2.** Tazyik edilmek; basılmak. [EUTS]

basıngıç, [bas-ın-gıç] *{ağız} is.* **1.** Yenilgi; mağlubiyet. **2.** Korkma; çekinme. **3.** Baskı altında bulunma. [DS] ◻ **basıngıç etmek,** *{ağız} 1. Yenmek; alt etmek. 2. Baskı altında tutmak. 3. Korkutmak.* [DS]

basınmak, [bas-ın-mak باصنمق] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Basmak; ezmek; zayıf görmek; kahretmek. [DLT] [Gabain] [EUTS] **2.** *{eAT}* Hor görmek. **3.** *edil. f.* Yenilmek; mağlup olmak. [ETY] **4.** *dönşl. f.* Batmak. [ETY] **5.** Çökmek; kahrolmak. [ETY]

basınturmak, [bas-ın-tur-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bastırılmak. [EUTS]

basıölçer, [bas-ı+ölç-er] *is. fiz.* **1.** Kapalı gazların kabın yüzeyine yaptığı basıncı ölçmeye yarayan

alet; manometre. **2.** Akışkanların basıncını ölçen alet.

basır, [Ar. basar *(göz)*>bāsır باصر] *(ba:sır) {OsT} sf.* **1.** Gören. **2.** Görünce hemen anlayan. **3.** Keskin gözlü.

basıra[1], [bal+şıra ? > balsıra / bas-ır-mak > bas-ır-a > basra] *{ağız} is.* **1.** Külleme hastalığı. **2.** Püseron. **3.** Sisli havalarda yapraklar üzerinde oluşan su damlacıkları. **4.** Kanser hastalığı. **5.** Sızdırılmış bal. **6.** Çamlarda bal yapan beyaz böcek. [DS] ◻ **basıra balı,** *{ağız} Çam balı.* [DS]

basıra[2], [Ar. başar > bāşıra باصره] *(ba:sıra) is.* **1.** Görüş; görme. **2.** Görme gücü. **3.** Göz.

basırak, -ğı [basır-mak > bas-ır-ak] *{ağız} is.* Yoğurt yapmak için mayalanmış sütün üzeri örtülerek konulduğu yer. [DS]

basırganma, [bas-ır-ġan-ma] *{eAT} is.* **1.** Basırganmak işi. **2.** Kâbus.

basırganmak, [bas-ır-ġan-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ır] [-ur]* **1.** Üzerine ağırlık çökmek. **2.** Kâbus görmek. **3.** *{ağız}* Uykudan korku ile sıçrayıp uyanmak. [DS]

basırık, [bas-ır-ık] *is. tıp.* **1.** Vücudun hareketsiz bölgelerindeki kılcal damarlarda kan birikmesi sonucu oluşan ağrılı yanma. **2.** *{ağız}* Tahta veya demirden yapılma kapı sürgüsü. [DS] **3.** *{ağız}* Damların üzerini kapatmakta kullanılan düzgün ardıç kerestesi. [DS] **4.** *{ağız}* Gizli, kapalı yer; hücre. [DS] **5.** *{ağız}* Kıştan kuyulara doldurulmak suretiyle biriktirilmiş ve üzeri sap, saman ile bastırılmış olan kar yığını. [DS] ◻ **basırık tahtası,** *{ağız} Damlarda üzerine toprak konulan tavan tahtası.* [DS]

basırılı, [bas-ır-ıl-mak > bas-ır-ıl-ı] *{ağız} sf.* (Kapı için) örtülmüş; kapatılmış; bastırılmış. [DS]

basırılmak, [bas-ır-ıl-mak باصرلق] *{OsT} edil. f. [-ur]* Bastırılmak; kapatılmak.

basırlamak, [bas-ır-ıl-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kapıyı kapatarak sürgüsünü mandalını takmak; sürgülemek; mandallamak. [DS]

basırmak, [bas-ur-mak > bas-ır-mak / بصرمق / بسرمق باصرمق] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Bastırmak. **2.** Kapatmak. **3.** Saklamak. **4.** *{ağız}* (Kapı için) sürgülemek; mandallamak; desteklemek. [DS] **5.** *{ağız}* Kapamak; örtmek; bastırmak. [DS] **6.** *{ağız}* Dikişte kumaş kenarını kıvırarak dikmek; kıyı bastırmak. [DS]

basış, [bas-ış] *is.* **1.** Basmak işi. **2.** Basma biçimi.

basışmak, [bas-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ır]* Basmakta yardım ve yarış etmek. [DLT]

basıt, [Ar. basṭ *(yayma)* > bāsıṭ باسط] *(ba:sıt) {OsT} sf.* **1.** Yayıcı; yayan. **2.** *anat.* Bir organı kasıp açan kas.

basıta, [Ar. bāsıṭa باصطه] *(ba:sıta) {OsT} sf. biy.* (Kas için) açan.

basıtmak, [bas-ıt-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Basılmak; tazyik edilmek. [EUTS] **2.** Ezilmek. [Gabain] **3.** Baskına uğratılmak; düşmana basılmak; yenilmek. [ETY] **4.** *gçl. f.* Bastırmak; ansızın hücum ettirmek. [ETY]

basi, -i'ı [Ar. başī' بصيع] *(basi:) {OsT} is.* Ter.

basi'a, [Ar. bāşi'a باثعه] *(ba:sia) {OsT} is.* Çok kırmızı olan dudak.

basic, [İng. **B**eginner's **A**ll purpose **S**ymbolic **I**nstu**r**iction **C**od *(başlayanlar için çok amaçlı sembolik komutlar imi)] (beyzik) is. kısalt.* Bilgisayarların birbirine bağlı olarak işletilmesi için tasarlanmış programlama dili.

basik, [Ar. bāṣiḳ باثق] *(ba:sik, k kalın söylenir) sf.* Eli açık; cömert.

basika, [Ar. bāṣiḳa باثقه] *(ba:sika) is.* Ağzına kadar su dolu olan kuyu.

basil[1], [Lat. bacillus *(çubuk, çomak)*] *is. biy.* Silindir veya çubuk biçimindeki bakteri.

basil[2], [Ar. bāsil باسل] *(ba:sil) is.* **1.** Yiğit kişi; kahraman adam. **2.** Haram şey. **3.** Kötü söz. **4.** Çirkin kişi.

basile, [Ar. başīle بصيله] *(basi:le, s kalın söylenir) is. bot.* Soğan.

basilemi, [Fr. basilémie] *is. tıp.* **1.** Kanda basil bulunması. **2.** Basilden ileri gelen kan yangısı.

basilimsi, [basil-imsi] *sf.* Çomak biçiminde olan.

basiloz, [Fr. bacillose] *is. tıp.* **1.** Basilden ileri gelen her çeşit hastalık. **2.** Akciğer veremi.

basilüri, [Fr. bacillurie] *is. tıp.* İdrarda basil bulunması.

basim, [Ar. besm > bāsim باسم] *(ba:sim) sf.* Güler yüzlü; şen.

basir, [Ar. başar *(görme)* > başīr بصير] *(basi:r) {OsT} sf.* **1.** Gören. **2.** Görüp anlayan. **3.** Anlayışlı ve zeki. **4.** Her şeyi görüp anlayan anlamında Allah'ın sıfatlarından biri.

basire, [Far. bāsire باسره] *(ba:sire) is.* Ekin.

basiret, [Ar. başar *(görme)* > başīret بصيرت] *(basi:ret) {OsT} is.* **1.** Doğru görüş; sağgörü. **2.** Uyanıklık. **3.** Gönül gözüyle görme. **4.** Uzağı görüş; seziş. **5.** Anlayış, kavrayış; feraset. **6.** Uyarı; tembih. **7.** Kalkan; siper. ◻ **basireti bağlanmak,** *1. Gerçeği anlayamaz hale gelmek. 2. Tehlikeyi sezememek; gaflete düşmek.*|| **basîret-kâr,** *{OsT} Ön görüşlü; sezgin.*|| **basîret-kār-āne,** *{OsT} Önceden tehlikeyi görebilecek şekilde.*|| **basîret-kârî,** *{OsT} Önceden görme durumu.*

basiretli, [basiret-li] *(basi:retli) sf.* **1.** Gerçeği ve tehlikeyi önceden gören, sezen; sağgörülü; anlayışlı; uyanık. **2.** Uzak görüşlü.

basiretsiz, [basiret-siz] *(basi:retsiz) sf.* **1.** Olan bitene rağmen gerçeği görmekten, anlamaktan uzak olan; gafil. **2.** Sığ görüşlü.

basiretsizlik, -ği [basiret-siz-lik] *(basi:retsizlik) is.* Gerçekleri, ileriyi ve uzağı görememe.

basit[1], [Ar. basṭ *(açma, uzatma)* > bāsiṭ باسط] *(ba:sit) {OsT} sf.* **1.** Açılan; uzanan. **2.** Uzatılmış; uzun. ☞ **bāsitü'l-kef,** *{OsT} Dilenci.*|| **bāsitü'l-yed,** *{OsT} Güçlü olup tahakküm eden.*

basit[2], [Ar. besaṭet *(sadelik)* > basṭ *(açma, genişletme)* > basīṭ بصيط] *{OsT} sf.* **1.** Karışık olmayan; anlaşılması kolay olan; yalın; sade. **2.** Orta halli; gösterişsiz; süssüz. **3.** Sıradan; bayağı; kuru. **4.** *mecaz.* Her zaman rastlanandan farklı bir özelliği olmayan; olağan. **5.** Kolay. **6.** Menfaati uğruna bazı değerlerden vazgeçebilen; onursuz. ☞ **basit cisim,** *fiz. Maddesi tek elementten oluşmuş cisim.*|| **basit çiçek,** *bot. Taç yaprak sayısı normal olan çiçek.*|| **basit cümle,** *dbl. Tek yüklemli cümle.*|| **basit faiz,** *bank. Faizlerin de faizi eklenmemiş, sadece ana paranın faizi.*|| **basit kelime,** *dbl. Kök halinde bulunan kelime; yalın kelime.*|| **basîtü'l-vech,** *{OsT} Güler yüzlü; güleç.*|| **basîtü'l-yed,** *{OsT} Eli açık; cömert.*|| **basit zaman,** *dbl. Fiil çekimlerinde yardımcı fiil veya ek fiil kullanmadan yapılan çekim.*

basita, [Ar. basṭ *(açma, uzatma)* > bāsiṭa باسطه] *(ba:sita) {OsT} is.* Uzak yer.

basite, [Ar. basṭ *(açma)* > basīṭe بسيطه] *(basi:te) {OsT} is.* **1.** Düz yer; yüzey. **2.** Yer yüzü; arz. **3.** Yatay güneş saati.

basitleşme, [basit-le-ş-me] *is.* **1.** Basitleşmek işi. **2.** Bayağılaşma; adileşme.

basitleşmek, [basit-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Karmaşık ve zor anlaşılır olmaktan çıkarak anlaşılır ve kolay hale gelmek; kolaylaşmak. **2.** Bir takım değerleri hiçe sayarak kendini alçaltıcı, küçük düşürücü ve onur kırıcı davranışlar sergilemek; adileşmek; bayağılaşmak.

basitleştirme, [basit-le-ş-tir-me] *is.* Basitleştirmek işi.

basitleştirmek, [basit-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Karmaşık ve anlaşılması zor bir şeyi kolay ve anlaşılır bir duruma getirmek; sadeleştirmek; kolaylaştırmak; yalınlaştırmak.

basitlik, -ği [basit-lik] *is.* **1.** Kolay ve anlaşılır olma durumu; yalınlık. **2.** İnsanlık onuruna yakışmayacak davranışlarda bulunan kişiden beklenebilecek davranışlar; adilik.

baska, [Slav. / Mac. palaska] *{ağız} is.* Bel korsası. [DS]

baskak, [basıḳ-mak > bas(ı)ḳ-aḳ] *is.* **1.** Türk-Moğol devletlerinde yeni fethedilen yerlerden vergi toplamakla görevli devlet memuru. **2.** Vali. **3.** Tahsildar. *{ağız} (aynı)* [DS]

baskaklık, [basḳa-ḳ-lık باسقاق] *{eAT} is.* Valilik.

baskancak, -ğı [bas(ı)k-an-cak] *{ağız} is.* **1.** Üzüm suyu çıkarmakta kullanılan bir tür cendere. **2.** Merdiven; merdiven basamağı. [DS]

basket, [İng. basket] *is.* **1.** Sepet. **2.** *spor.* Basketbolda kazanılan sayı. ☞ **basket yapmak,** *spor. Basketbolda sayı kazanmak.*

basketbol, [İng. basket *(sepet)* + ball *(top)*] *is. spor.* **1.** Sepet topu. **2.** Beşer kişilik takımlarla topu rakibe ait yerden üç metre yükseklikteki ağ geçirilmiş sepete atmaya dayanan bir çeşit takım sporu.

basketbolcu, [basketbol-cu] *is.* Basketbol oynayan kişi; basketçi.

basketbolculuk, -ğu [basketbol-cu-luk] *is.* Basketbolcu olma durumu.

basketçi, [basket-çi] *is.* Basketbol oynayan kişi; basketbolcu.

baskı, [bas-mak > baṣ-ḳı باصقى] *is.* **1.** Bir maddeyi bastırmak suretiyle sıkma ve sıkıştırma işi; tazyik. **2.** Basma işinde kullanılan alet; cendere; ağırlık. *{eAT} (aynı)* **3.** Bir eserin basılış biçimi; basılma durumu. **4.** Bir eserin, bir gazete veya derginin bir seferde basılan miktarı. **5.** Bir eserin değişik zamanlarda tekrarlanan basılına işi ve sırası. **6.** *mecaz.* Hak ve özgürlükler açısından etki altında tutma; zorlama; cebir; despotluk; müstebitlik; sıkıyönetim; zecir. **7.** Belirli bazı isteklerin çeşitli etkilerle yerine getirilememesi durumu. **8.** Takım halindeki spor karşılaşmalarında rakip oyuncuların hareketlerini kısıtlayıcı şekilde yakın takip. **9.** İplik atmaması için kumaşın kıvrılıp dikilen kısmı. **10.** *{ağız}* Sabanın eğikliğini ayar etmeye yarar geçme tahta parçası. [DS] **11.** Eğitim; disiplin; inzibat; terbiye. *{ağız}(aynı)* [DS] **12.** *{ağız}* Demiri sıcakken düzeltmeye ve biçim vermeye yarayan demirci avadanlığı. [DS] **13.** *{ağız}* Değirmen taşını ayar etmek için kaldırıp indirmeye yarayan kaldıraç ve bağlı takozlar. [DS] **14.** *{ağız}* Oda kapılarını açmak için üzerine basılan kol. [DS] **15.** *{ağız}* Halı dokurken çözgü iplikleri arasından sokularak çeşitli ağızlıkları açmak için indirilip kaldırılan uzun sopa. [DS] **16.** *{ağız}* Kerpiç veya taş yığma duvarlarda, duvar örülürken taş ve tuğla aralarına konulan ağaç parçaları; hatıl. [DS] **17.** *{ağız}* Tarım aracı olan belin sapına geçirilen ve bel yaparken ayakla üzerine basılan çıkıntı. [DS] **18.** *{ağız}* Kağnının yan tahtalarının düşmemesi için çevre kazıklarına geçirilen tahta kama vb. parça. [DS] **19.** *{ağız}* Kağnılarda boyunduruğu üstten bastıran kama parçası. [DS] **20.** *{ağız}* Arabalarla ot taşırken en üstte yanlamasına

uzatılan ve bağlama iplerinin altında kalan tahta ya da sırık. [DS] **21.** *{ağız}* Saman basmaya yarayan üç çatallı ve uzun saplı ağaç. [DS] **22.** *{ağız}* Tütün dikmekte kullanılan ucu sivri saplı alet. [DS] **23.** *{ağız}* Çökelek, un vb.'ni kaba koyarken üstten bastırarak sıkıştırmaya yarayan bir tür kalın oklava. [DS] **24.** *{ağız}* Saz damlarda sazları üstten bastıran ağaç. [DS] **25.** *{ağız}* Bir kunduracı aleti. [DS] **26.** *{ağız}* Altın, gümüş vb. madenî pul gibi şeylerle süslenmiş kadın fesi. [DS] **27.** *{ağız}* Tütün denklerini bastırıp sıkıştırma; presleme. [DS] **28.** *{ağız}* Herhangi bir şeyi bastırmakta kullanılan ağırlık. [DS] **29.** *{ağız}* Saç tokası. [DS] **30.** *{ağız}* Bez, eşarp vb. üzerine kalıp ile desen işleme. [DS] **31.** *{ağız}* Kış için saklanmak üzere tuzlu suya konulmuş taze sebze. [DS] 🗗 **baskı altında,** *Hareketleri kısıtlanmış olarak.*|| **baskı altında tutmak,** *Birine davranış ve düşünce serbestliği tanımamak.*|| **baskıda kalmak,** *(Yağmur yağdıktan sonra toprağın üst kısmının sıkışarak altta kalan tohum için) yüzeye çıkamamak.*|| **baskıdan kurtulmak,** *Serbestliğe, hürriyete kavuşmak.*|| **baskı görmemek,** *{ağız} İyi eğitim görmek.* [DS]|| **baskı grubu,** *Çıkarları doğrultusunda kamuoyunu ve siyasi otoriteyi yönlendirmeye çalışan çıkarları ortak kişiler.*|| **baskı kalıbı,** *Kitap kaplarına süslemeler basmak için hazırlanmış kalıp.*|| **baskı makinesi,** *Kâğıt üzerine baskı yapmaya yarayan makine.*|| **baskıya koymak,** *matb. 1. Bir eseri basılması için matbaaya vermek. 2. Bir kimseyi disipline sokmak.*

baskıcı, [bas-kı-cı] *is.* **1.** Baskı makinesinde kitap, dergi veya gazete gibi eserlerin basımı işini yapan kimse. **2.** Kumaş üzerine makine veya kalıp ile desen basan kimse. **3.** *{ağız}* Sürek avında yan taraftan giden avcı. [DS] **4.** *{ağız}* Makasçı. [DS] **5.** *sf. mecaz.* Hürriyeti kısıtlayan; serbest davranmaya engel olan.

baskıcılık, -ğı [bas-kı-cı-lık] *is.* Baskıcının işi ve mesleği.

baskıc, [bas-kıc باصقيج] *{eAT} is.* Merdiven.

baskıç, [bas-kıç] *{ağız} is.* Merdiven. [DS]

baskılı, [bas-kı-lı] *sf.* Üzerine baskı yapılmış olan.

baskılık, -ğı [bas-kı-lık] *is.* Masa üzerindeki kâğıtların uçmaması veya açılmış olan sayfaların kapanmaması için konulan ağırlık.

baskımca, [bas-kı-mca بصقمجه] *{eAT} sf.* Basıkça; engince.

baskın, [bas-mak > bas-kın باصقين] *is.* **1.** Düşmana ummadığı yer ve zamanda, beklenmedik bir darbe indirmek amacıyla yapılan kısa süreli ani saldırı; vurgun. **2.** Suç işlemekte olanları suç mahallinde yakalamak; suçüstü. **3.** *mecaz.* Beklenmedik anda kalabalık misafir gelmesi. **4.** *biy.* Bir yerde en çok görülen bitki türü. **5.** *{ağız}* Yağmurdan sonra toprağın yüzeyinin sertleşmesi yüzünden filizlendiği hâlde çıkamayan ekin. [DS] **6.** *{ağız}* Havasız, basık yer. [DS] **7.** *{ağız}* Sıcak sis. [DS] **8.** *{ağız}* Alışverişte aşırı fiyat. [DS] **9.** *{ağız}* Kuluçka tavuk vb. kuşlar. [DS] **10.** *{ağız} sf.* Pek çok; yığın yığın; pek bol. [DS] **11.** *{ağız}* (Çocuk için) cin ve perilere tutulduğu sanılarak gelişemeyen; cılız; sıska. [DS] **12.** *{eAT} sf.* (Güreşte) herkese yenilen. **13.** Üstün; bastırmış; yeğin. **14.** *{ağız}* (Hayvan için) gebe kalmış. [DS] **15.** *{ağız}* Gelişmiş; dolgun vücutlu. [DS] 🗗 **baskına gelmek,** *{ağız} Kavga etmek, dövüşmek vb. gibi amaçlarla birinin evine gelmek.* [DS]|| **baskın alayı,** *Eskiden, mahalle halkının, zina yapıldığı bildirilen bir evi basmak üzere oluşturduğu topluluğa verilen ad.*|| **baskına uğramak,** *1. Beklenmedik bir zaman ve yerde düşman saldırısıyla karşılaşmak. 2. Suçüstü yakalanmak. 3. Beklenmedik zamanda misafir gelmek.*|| **baskın gelmek** (çıkmak), *Emsallerini geçmek; onlara üstün gelmek.*|| **baskın yapmak,** *1. Suçluları yakalamak amacıyla suç işlenen yere veya suçluların bulunduğu yere ani olarak girmek; akın çapmak; akın eylemek; akın saldırmak; akın salmak; basa düşmek; basak düşmek. 2. mecaz. Ansızın misafir gelmek.*|| **baskın yürümek,** *{ağız} Sırtındaki ağır yük yüzünden rahat yürüyememek.* [DS]

baskıncak, -ğı [bas-kın-cak] *{ağız} is.* Merdiven; basamak. [DS]

baskıncı, [bas-kın-cı] *is.* **1.** Baskın yapan kişi. **2.** *{ağız} folk.* Kına gecesinde ellerinde meşale, fener vb. ile davul çalarak erkek evine baskına giden kız evi grubu. [DS]

baskınlık, [bas-kın-lık] *is. psikol.* Yüz yüze ilişkilerde başkalarına üstün gelerek lider olma eğilimi.

baskısız, [bas-kı-sız] *sf.* **1.** Hak ve özgülükleri kısıtlanmamış olan. **2.** Disiplinsiz. **3.** *{ağız} mecaz.* Terbiyesiz; ahlaksız. [DS] 🗗 **baskısız büyümek,** *{ağız} 1. Serbest yetişmek. 2. Disiplinsiz yetişmek.* [DS]

basklarnet, [Fr. basse clarinette] *(ba'sklârnet) is. müz.* Kalın sesli klarnet.

baskuk, [bas-mak > bas-ġuḳ / bas-ḳuḳ] *{eT} is.* **1.** Kaya parçası. [EUTS] **2.** Millî marş. [EUTS] **3.** İlahi. [EUTS]

baskül, [Fr. basculer *(arkaya vurmak)* > bascule] *is.* **1.** Ağır ve büyük bir yükü çok daha az bir tartı birimi kütlesi ile tartmaya yarayan alet; kantar. **2.** *fiz.* İki kolu sıra ile kalkıp inebilen ve herhangi bir yerinden sabit bir noktaya dayanan kaldıraç.

baskülör, *is.* [Fr. basculeur] *is.* Bir römorku, bir vagonu veya kömür arabasını yana doğru devirmek suretiyle bir defada boşaltmaya yarayan mekanik düzenek.

baslangaç, [bas-ıl-mak > bas-(ı)l-an-gaç] *{ağız} is.* Köy evlerinde çatıyı kaldırmakta kullanılan basit kaldıraç düzeneği. [DS]

baslık, [bas-lık باسلق] *{eAT} is.* Dirseğin iç yanında yer alan üç damardan en aşağıda olanı; akciğer damarı; baş damarı; aşağı damar.

basluk, [bas-luk باسلق] *{eAT} is.* → baslık.

basma, [bas-ma] *is.* **1.** Basmak işi. **2.** Üzerine bası tekniği ile resim yapılmış olan pamuklu kumaş. **3.** Basılmış; baskı işleminden geçmiş. **4.** Baskın yapma. **5.** *{ağız}* Yakacak olarak kullanılan kurutulmuş hayvan pisliği tezeği; gübre; tezek. [DS] **6.** *{ağız}* Anjin. [DS] **7.** *{ağız}* Helva karılan kazan. [DS] **8.** *{ağız}* Geniş saplı tütün yaprağı [DS] **9.** *{ağız}* Bir iskâmbil oyunu. [DS] **10.** *sf.* (Elbise için) üzeri bası tekniği ile resimlendirilmiş pamuklu kumaştan yapılmış olan. **11.** (Kitap için) basılmış; matbu. 🗗 **basma helva,** *{ağız} Un helvası.* [DS]|| **basma kalıbı,** *Kitap ve kumaş gibi şeylerin üzerine bir resim veya yazı basmak için hazırlanmış kalıp.*

basmaca, [bas-maca] *{ağız} is.* **1.** Kapı mandalı. **2.** Ezilip sıkışmış nesne. **3.** Kayısı kurusu. **4.** İskambil kâğıtları ile oynanan bir oyun. [DS]

basmacı, [bas-ma-cı] *is.* **1.** Basma yapan veya satan kimse. **2.** *{ağız}* Bohça ile köylerde dolaşarak dokuma türü eşya satan kimse; bohçacı. [DS] **3.** Tülbent üzerine resim basan kimse. **4.** Matbaacı. **5.** *{ağız}* Eşkıya; baskın yapan çete. [DS] **6.** Orta Asya Türk devletleri bağımsızlıklarını kaybedip Rus hakimiyetine girdikleri sırada baskınlar düzenleyerek hazineye ait malları yağmalayıp halka dağıtan eşkıya çetesi. 🗗 **basmacı hareketi,** *Sovyet ihtilaline karşı 1917 yılında Türkistan'da kurulan silahlı mukavemet teşkilatı.*

basmacık, -ğı [bas-ma-cık] *{ağız} is.* **1.** İçine dövülmüş ceviz doldurulmuş kuru kayısı veya şeftali. **2.** Kilimlerde kullanılan bir süs ögesi. [DS]

basmacılık, -ğı [bas-ma-cı-lık] *is.* **1.** Pamuklu kumaş üzerine baskı tekniği ile resim ve desen yapma işi. **2.** Basma alım satımı ile uğraşanların işi ve mesleği. **3.** Kitap, dergi, gazete gibi kâğıt üzerine baskı tekniği ile yazı yazma işi ve mesleği.

basmaç, -cı [bas-maç] *{ağız} is.* Yazı tura oyunu. [DS]

basmahane, [bas-ma + Far. ḫāne] *is.* **1.** Basma tekniği ile desenlendirilen pamuklu kumaş üretilen iş yeri. **2.** *{ağız}* Matbaa; basımevi. [DS]

basmak, [bas-mak بصمق / باصمق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Ayakların tabanı ile vücudunun ağırlığını verecek şekilde yere veya bir şey üzerine çıkmak, durmak. **2.** (Çocuklar için) yürümek üzere ayakta durabilmek. **3.** Bir şeyin üzerine kuvvet vererek itmek. *Komutan zile bastı; nöbetçi anında damladı.* **4.** Yeni bir yaşa daha girmek. **5.** *{ağız}* (Kümes hayvanları için) kuluçkaya yatmak. [DS] **6.** Gitmek. **7.** *gçl.* Bir şeyi sıkıştırarak yerleştirmek. **8.** Resim veya kitap baskısını gerçekleştirmek. **9.** Kaplamak, bürümek; örtmek. **10.** Mühür, kaşe, isim gibi ters kalıplı nesnelerle kâğıt üzerine iz çıkartmak. **11.** Baskın yapmak; bastırmak; ansızın hücum etmek; baskına uğratmak. *{eT} (aynı)* [ETY] [Tekin] **12.** Basınç yapmak suretiyle akışkanları bir yerden başka bir yere taşımak; aktarmak. **13.** Aşırılık ve sertlik ifade etmek üzere bazı isimlerden sonra getirilir. *Kahkahayı basmak.* **14.** *{eT}* Üzerine çökmek; yıkmak; üstüne oturmak; altına almak. *{eAT} (aynı)* [DLT] **15.** *{eT}* Mahvetmek; yenmek; kazanmak; alt etmek. *{eAT} (aynı)* [Gabain] [EUTS] **16.** Yaymak. [EUTS] **17.** *{eAT}* Bastırmak; kapatmak. **18.** *{eAT}* Teskin etmek; yatıştırmak. **19.** *{eAT}* Atmak; savurmak; yağdırmak. **20.** *{eAT}* Kaplamak; bürümek. **21.** Koyup, yatırıp bastırmak. **22.** *{ağız}* Evlenmek amacıyla bir kızı baskın düzenleyerek alıp kaçırmak. [DS] **23.** *{ağız}* (Erkek için) karşı cins ile cinsel ilişkide bulunmak. [DS] **24.** *{ağız}* Oyunda yenmek. [DS] 🗗 **basa düşmek,** *{eAT} Basıvermek; ansızın basmak; baskın etmek.*|| **basak düşmek,** *{eAT} Basa düşmek.*|| **basıp geçmek,** *1. Öndekine yetişerek geçip gitmek. 2. Önemsemeden geçip gitmek; uğramamak.*|| **basıp gitmek,** *argo. Acele gitmek.*|| **bas tabanı!** *{ağız} Çekil git; yürü!* [DS]|| **bastığı koduğu yeri bilmemek,** *{ağız} Ne yaptığını, ne ettiğini bilmemek.* [DS]|| **bastığı yerde ot bitmemek,** *1. Gittiği yerin dirlik ve düzenini bozmak. 2. Bereketini kaldırmak.*|| **bastığı yeri bilmemek,** *1. Çok sevinmek. 2. Kederden, sıkıntıdan yaptığı işin farkında olmamak; durumunu kontrol edememek.*|| **bastım yellendi,** *{ağız} Körük.* [DS]

basmakalıp, [bas-ma+kal-ıp] *sf.* **1.** Aynı kalıbı tekrar eden. **2.** Hiçbir değişikliği ve özgünlüğü olmayan; harcıâlem. **3.** Taklit. **4.** Her yerde tekrarlanabilir nitelikte olan; klişe.

basmalık, -ğı [bas-ma-lık] *{ağız} is.* **1.** Basamak; merdiven. **2.** Üzerine basıp geçmek için dere ve çay içine dizilen taşlar. **3.** Gübrelik; gübrelerin toplandığı yer. [DS]

basmanca, [bas-man-ca] *{ağız} is.* Zembereğin boşalmasını önleyen tırnak; tetik. [DS]

basra[1], [bas-ra / asra] *{eT} sf.* Aşağı; alt. [Yüknekî]

basra[2], [bal+şıra > bal-sı-ra / bas-mak > bas-ır-mak > bas(ı)ra] *{ağız} is.* **1.** Külleme. **2.** Püseron. **3.** Arıların çam ağaçlarından emdiği su. **4.** Havadaki buharın etkisi ile ağaç yaprakları üzerinde oluşan yapışkan sıvı. **5.** Kabak ve hıyar cinsi sebzelerin çiçekli hâli. **6.** Yüzde oluşan çil ve lekeler. **7.** İskambil kâğıtları ile oynanan bir tür oyun. [DS]

Basralılar, [Ar. Basra + T. -lı-lar] *is.* Sekizinci yüzyılda Basra'da yaşamış, kurallı dilin aleyhine Arapça'yı halk diline dayandırmaya çalışan Arap dilcileri.

basrık, -ğı [bas-mak > bas-(ı)r-ık] *{ağız} is.* **1.** Kapı sürmesi. **2.** Küçük çadır. **3.** Yaz için kuyulanarak

saklanmış kar. **4.** Çadır iplerinin bağlandığı kazıklar. [DS]

basrıkmak, [bas-(ı)r-ık-mak باسرقمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* Basılmak; çiğnenmek; basılarak sıkıştırılınak.

Basriyyun, [Ar. Basra > Basriyyūn] *(basriyyu:n) {OsT} is.* → Basralılar.

basrug, [bas-mak > bas-ır-mak > bas-(ı)r-uġ] *{eT} is.* Ak ev parçalarından rüzgâr, yağmur ve sıcaktan korunmak için yurt etrafına çekilen keçe. [Nevâyî]

basruk, [bas-mak > bas-ır-mak > bas-(ı)r-ık] *{eT} is.* Baskı. [DLT]

bassıkmak, [bas-mak > bas(s)-ık-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Basılmak; baskına uğramak. [DLT]

basso, [İt. basso] *(ba'sso) is. müz.* En kalın sesli erkek sanatçı.

bast, [Ar. basṭ بسط] *{OsT} is. (+etmek, + eylemek, + olmak yardımcı fiilleriyle kullanılır.)* **1.** Yayma, açma, serme. **2.** Uzun uzadıya, ayrıntılı olarak anlatma. **3.** Utangaçlığı bırakma; rahatlama. **4.** Sevindirme. **5.** *tasvf.* Hurufîlikte, cezbe ile kendinden geçme. 🗗 **bast hali,** *Allah'a niyaz ederken sevinç, neşe, açılma ve onunla sohbete ulaşma durumu.*|| **bast-ı bisāt eylemek,** *{OsT} Halı kilim, örtü sermek.*|| **bast-ı cevāb eylemek,** *{OsT} Karşılık vermek.*|| **bast-ı da'vā eylemek,** *{OsT} Dava açmak.*|| **bast-ı makal etmek,** *{OsT} Söz açmak.*|| **bast-ı mukeddemāt eylemek,** *{OsT} Esas konuya girmeden önce bir giriş yapmak.*|| **bast-ı ye'd olmak,** *{OsT} El uzatmak; üzerine almak; yerine getirmek.*|| **bast-ı ye'd eylemek,** *{OsT} 1. El atmak; üzerine almak; yerine getirmek. 2. Tahakküm etmeye yeltenmek.*|| **bast ü beyān eylemek,** *{OsT} Ortaya koymak; açıklamak.*

basta[1], [Bulg. postav *(alta konan kap)* ?] *{ağız} is.* **1.** Pazar yerinde satıcıların kurduğu geçici tezgâh. **2.** İşportacı tezgâhı; tabla. **3.** Küçük vitrin. **4.** Dükkân tezgâhı. [DS] 🗗 **basta kurmak,** *{ağız} Pazarda sergi açmak.* [DS]

basta[2], [İt. pasta / Yun. paste *(arpa lapası)*] *{ağız} is.* İnce bulgurdan yapılan pilav. [DS]

basta[3], [Lat. pasta *(hamur)*] *{ağız} is.* Duvar örülürken konulan harç. [DS]

basta[4], [İt. basta] *(ba'sta) ünl. dnz.* Bırak artık!

basta[5], [? basta] *{ağız} is.* Elbisedeki kırma; pile; pens. [DS]

bastaban, [bas+taban] *{ağız} sf.* Eşit; denk. [DS]

bastacı[1], [basta[1]-cı] *{ağız} is.* **1.** Sebze satan sergici; manav; sebzeci. **2.** Seyyar satıcı; işportacı. [DS]

bastacı[2], [basta[2]-cı] *{ağız} is.* Duvar yapımında harç taşıyan işçi. [DS]

bastacılık, -ğı [bastacı[1]-lık] *{ağız} is.* Pazarlarda sergi açarak yapılan satıcılık; işportacılık; pazarcılık. [DS]

bastan[1], [Far. bāstān باستان] *(ba:sta:n) {OsT} sf.* **1.** Geçmişe ait; eski. **2.** *is.* Tarih. **3.** *mecaz.* Dünya. 🗗 **bāstān-ı bîbekā,** *{OsT} 1. Sonsuz tarih. 2. mecaz. Dünya.*|| **bāstān-şināS,** *{OsT} Geçmişi tanıyan; arkeolog; tarihçi.*

bastan[2], [Far. büstān] *{ağız} is.* **1.** Salatalık. **2.** Pilav. [DS]

bastanbak, -ğı [bas-amak > bastanbak] *{ağız} is.* **1.** Basamak. **2.** Atlama taşı. [DS]

bastancak, -ğı [bas-ıt-mak > bas(ı)t-an-cak] *{ağız} is.* **1.** Küçük çocukların ayakta durabilmeleri için yapılmış olan kafes; yürüteç. **2.** Bağ çubuğu dikerken ayakla basılarak çukur açmaya yarayan ağaçtan tarım aracı. [DS]

bastani, [Far. bāstān + Ar. -ī] *(ba:sta:ni:) {OsT} sf.* **1.** Çok eskiler. **2.** Tarihle ilgili.

bastarda, [İt. bastarda *(melez)*] *(ba'starda) is.* İmparatorluk dönemi Türk donanmasında kullanılan bir tür savaş gemisi; baştarda.

bastı, [bas-mak > bas-tı] *is.* **1.** Tencereye sıra ile ve kat kat kıyma veya kuş başı et, sebze koymak suretiyle yapılmış sebze yemeklerinin genel adı. **2.** Külbastının kısa adı. **3.** *{ağız}* Patlıcan veya kabak ile yapılmış kır yemeği. [DS] **4.** *{ağız}* Bulgur ile yapılmış kadınbudu köfte. [DS] **5.** *{ağız}* Şeker ve cevizle pişirilmiş kara kabak tatlısı. [DS]

bastıbacak, -ğı [mastı *(iri yapılı, kısa bacaklı köpek)* + bacak [EREN] *sf.* **1.** Bacakları kısa ve çarpık olan; kısa boylu. **2.** *mecaz.* Yaramaz küçük çocuk; yumurcak. **3.** *{ağız}* Kurnaz. [DS] **4.** *{ağız} is.* Sacayak. [DS]

bastık, -ğı [Yun. pastilos > Erme. basteg => bastık] *{ağız} is.* **1.** Pekmez pestili. **2.** Lahana yemeği. [DS] 🗗 **bastık çalmak,** *{ağız} Pestil yapmak.* [DS]|| **bastık kavurması,** *{ağız} Kavrulmuş pestil üzerine dövülmüş ceviz dökerek yapılan bir tür tatlı.* [DS]

bastıkmak, [bas-mak > bas-tık-mak / bas-dık-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Ezilmek. [Gabain] **2.** Basılmış olmak. [EUTS]

bastırak, -ğı [bas-tır-ak] *{ağız} is.* **1.** Kapı sürgüsü. **2.** Kapıyı kapadıktan sonra arkasından vurulan demir destek; kol demiri. **3.** Kapıyı kapatmakta kullanılan kargaburnu benzeri bir kanca. **4.** Kapıya dışardan asma kilit takmakta kullanılan iki parçalı kanca. [DS]

bastıran, [bas-tır-an] *sf.* **1.** Bastırmak eylemini yapan. **2.** *{ağız}* Kuyularda, üzerinde makaralar bulunan çatı direkleri. [DS] **3.** *{ağız}* Halı tezgâhlarına geçirilen ip. [DS]

bastırık[1], **-ğı** [bas-tır-ık] *is.* **1.** Bastırılmış olan şey. **2.** Kapıyı arkadan kapamak için kullanılan sopa; dayak.

bastırık[2], **-ğı** [bas-tır-ık] *{ağız} is.* **1.** Ağırlık; baskı; yük. **2.** Üzüm şırası çıkarmakta kullanılan bir tür kaldıraç ve cendere düzeni. **3.** Bir kimseyi koruyup gözeten eğiten kişi. **4.** Sıkı eğitim; sıkı disiplin;

baskı. **5.** Koruma; gözetme. **6.** Yasal olmayan, kötü ve iğrenç bir olayı, kabahati, suçu gizleme işi; örtbas etme. **7.** Yağmurdan sonra toprağın yüzünün sertleşmesi nedeniyle yüzeye çıkamayan filizlenmiş ekin; kaymak basması. **8.** Tohumun derin ekilme ya da kuraklık yüzünden çıkamaması hâli. **9.** Örtü. **10.** Ağır basma; kâbus. **11.** Hapishane. **12.** Kapı sürgüsü. **13.** Kapıyı arkadan güvenceye almak için konulan ağaç sopa; dayak. **14.** Ot yığını; mısır yığını; demet. **15.** Mahallenin ortak fırınları ile çamaşırhanelerde sırayı bellemek için taşlarla bastırılmış çalı vb.; nöbet. **16.** Yağ, yoğurt, peynir gibi süt ürünlerinin yapıldığı, saklandığı yer. **17.** Çevre köy ve mera sütlerinin mandıracıya satılmak üzere toplandığı yer. **18.** Çay kenarındaki tarlaları su baskınından korumak için yapılan ağaç, taş vb. set. [DS] ◻ **bastırığa koymak,** *{ağız} (Düzelmesi istenen nesne için) üzerine ağırlık koyarak bastırmak.* [DS]

bastırıklanmak, [bas-tır-ık-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Hasta ve bitkin bir durumda olmak. **2.** Hastalık yüzünden sayıklamak. [DS]

bastırıkta, [bas-tır-ık-ta] *{ağız} sf.* (Söz ya da eylem için) gizlenen; saklanan. [DS]

bastırılma, [bas-tır-ıl-ma] *is.* Bastırılmak işi.

bastırılmak, [bas-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Birisi tarafından bastırma eylemine uğramak.

bastırma, [bas-tır-ma] *is.* **1.** Bastırmak eylemi. **2.** *{ağız}* Patlıcan ve kabakla yapılan bir tür kır yemeği; bastı. [DS] **3.** *psikol.* Kişiyi sıkıntıya sokan fakat çevrede ahlakça uygun görülmeyen arzu ve isteklerin bile bile engellenmesi; ahlakça uygun görülmeyen bir istekten vazgeçme. **4.** Güreş gibi oyunlarda rakibini yere düşürüp üzerine yüklenmek suretiyle hareketsiz bırakma. **5.** Bahçe işlerinde kaba toprağı sıkıştırma. **6.** *{ağız}* Yıkanan çamaşırları küllü suya yatırma. [DS] **7.** *{ağız}* Kadınların giydiği bir tür sıkı kazak. [DS] **8.** *{ağız}* Sucuk. [DS] **9.** *{ağız}* Pastırma. [DS] **10.** *{ağız}* Kavrulmuş et. [DS] **11.** *{ağız}* Salamura. [DS] **12.** *{ağız}* Üst üste konularak dörtgen şeklinde kurutulmuş incir. [DS] **13.** *{ağız}* Kışın hayvanlara yedirmek için bir yerde toplanmış yapraklı ağaç dalı. [DS] **14.** *{ağız}* Gübre yığını. [DS]

bastırmak, [bas-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi, bir şeye basmak işini yaptırmak; basırmak; basmak; basurmak. *Parmaklarını kanayan yarasına bastırıyordu.* **2.** Bir tehlikeyi veya zararlı bir olayı önlemek; savmak. **3.** Ezmek. **4.** Bir şeyi eliyle iterek bir yere sığdırmak; baskı uygulamak. **5.** Üstün gelmek. *Bu felaket, bütün acılarımı bastırdı.* **6.** Bir kumaşın kenarını iplikler atmasın diye kıvırıp dikmek. **7.** (Açlık için) gidermek. *Bir lokma ile açlığını bastırdı.* **8.** Hemen cevap vermek; yetiştirmek. **9.** Habersiz ve ansızın birine varmak. **10.** Bir resmin veya kitabın baskısını yaptırmak; tabettirmek. **11.** *argo.* Vermek; koymak. *Bedava değil, beş milyonu bastırdım, aldım.* **12.** *{ağız}* (Kümes hayvanı için) kuluçkaya yatırmak. [DS] **13.** (Doğan ve şahin gibi avcı kuş için) avını pençeleri ile yakalamak. **14.** *{ağız}* (Yemek için) pişirilebilecek hâle getirmek; hazırlayıp ateşe koymak. [DS] **15.** *{ağız}* (Yemek için) patlıcan, kabak gibi sebzeleri et ve kıyma ile tavaya döşeyip pişirmek. [DS] **16.** *{ağız}* Kapının bastırağını indirip kapatmak. [DS] **17.** *{ağız}* Kaynak suyunu örme taş ile kanal içine alıp üstünü örterek akıtmak. [DS] **18.** *{ağız}* (Tarla için) tamamen yüzeyi örtülünceye kadar sulamak. [DS] **19.** *{ağız}* (Sökülen yama vb.'ni) dikmek. [DS] **20.** *{ağız}* Bir şeyin üzerini kapatmak; örtmek. [DS] **21.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) erkeği ile çiftleştirmek. [DS] **22.** *gçsz. f.* (Sıcak, yağmur vb. için) birdenbire etkisini şiddetli olarak göstermek; kaplamak. *Sıcaklar bastırdı.*

bastika, [İt. (Vend.) pasteca] *(paste'ca) is. dnz.* **1.** Geminin serenine veya başka bir ahşap kısmına açılan delik. **2.** Açılır kapanır makara.

bastiyun, [İt. bastire *(üretmek)* > bastione] *is. as.* Tabya.

baston, [İt. bastón > Fr. bastone] *(ba'ston) is.* **1.** Yürürken dayanmaya yarayan özel olarak süslenmiş işlenmiş değnek; asa; el ağacı; el değneği; kötek. **2.** Geminin baş taraftaki yatık direğinin dışarıya doğru olan çıkıntısı. **3.** *{ağız}* Francala. [DS] **4.** *argo.* Erkeklik organı. ◻ **baston francala,** *İnce uzun francala ekmek.*|| **baston yutmuş gibi,** *Hiç eğilmez veya eğilemez halde, dimdik duruş.*

bastoncu, [baston-cu] *is.* Baston imal eden veya baston satan kimse.

bastonculuk, [baston-cu-luk] *is.* Baston imal etme veya baston ticareti.

bastuk, -ğu [bas-tuk] *{ağız} is.* **1.** Baklava biçiminde kesilmiş pestil. **2.** Hurmadan yapılan lokum gibi bir çeşit pestil. [DS]

basturmak, [bas-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bastırmak; bağlamayı ve bastırmayı emretmek. [DLT]

basu[1], [bas-mak > bas-ü] *(basu:) {eT} is.* Demir tokmak; çekiç. [DLT]

basu[2], [*eT.* bas-ıg] *{eAT} is.* Baskın; ani hücum.

basuk, -ğu [bas-mak > bas-uk] *{ağız} is.* **1.** Zayıf; cılız. **2.** (Çocuk için) çeşitli nedenlerle büyümesi geciken; gelişemeyen. [DS] ◻ **basuk dermanı,** *{ağız} Büyü yüzünden yürüyemediği sanılan çocuğu büyücüye götürmek; büyüyü kestirmek.* [DS]| **basuk dilli,** *{ağız} Kekeme.* [DS]

basur, [Ar. bāsūr باسور] *(ba:su:r) {OsT} is. tıp.* Kalın bağırsağın dışa açılan kısımlarında meydana gelen toplar damar varisleri. ◻ **basur memesi,** *tıp. Genişleyip meme gibi uzayan damar yığını.*|| **basur otu,** *bot. Düğün çiçeğigillerden yatık saplı, yürek*

biçimli yaprakları olan, serin yerlerde yetişen, kökündeki uzun yumrucuklar kaynatılarak elde edilen sıvı basur memelerinin tedavisinde kullanılan bir otsu bitki; bataklık düğünçiçeği, (Ficaria ranunculoide).

basuri, [Ar. bāsūrī باسورى] *(ba:su:ri:) {OsT} sf. tıp.* Basurla ilgili.

basurmak, [bas-mak > bas-ur-mak باصورمق] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Ezilmiş olmak. [Gabain] **2.** Birinin emrine girmiş olmak. [Gabain] **3.** *gçl. f.* Ezmek; basmak. [EUTS] **4.** Atmak. [EUTS] **5.** *{eAT}* Bastırmak; kapatmak; saklamak.

basut, [bas-mak > bas-ut] *{eT} is.* **1.** Yardım; arka; kömek. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** *sf.* Acıyan; yardımcı. [DLT]

basutçı, [basut-çı] *{eT} is.* **1.** Yardımcı sebep. [Üç İtigsizler] **2.** Yardımcı; koruyucu; arka; hami; teşvik eden. [EUTS] [Gabain]

basutçılı, [basut-çı-lı] *{eT} sf.* Yardımcı sebepli. [Üç İtigsizler]

basutçısız, [basut-çı-sız] *{eT} sf.* Yardımcı sebepsiz. [Üç İtigsizler]

basutlamak, [basut-la-mak] *{eT} gçl. f. [r]* Desteklemek; yardım etmek. [Üç İtigsizler]

basübadelmevt, [Ar. ba'sü ba'd'el-mevt] *{OsT} is. din.* **1.** Ölümden sonra dirilme. **2.** Kıyamet gününde ölülerin tekrar dirilmesi. **3.** *mecaz.* Yeniden uyanma; kalkınma.

basya, [Lat. bassia] *is. bot.* Asya'da yetişen, tohumlarından elde edilen yağ sabun imalinde kullanılan bir çeşit ağaç, *(Bassia).*

baş[1], [*eT.* bāş باش] *(ba:ş) is.* **1.** Beyin ve dört duyu organının, dokunma duyusunun bir kısmının, sindirim ve solunum organlarının başlangıcının bulunduğu, insan vücudunun en üst kısmı; kafa; kelle. **2.** Kafa tasının içinde bulunanlar, özellikle beyin. **3.** Hafıza; akıl. **4.** Kafatasının saçlı olan bölümü. **5.** Hayvanlarda insandaki niteliklerin tamamına veya bir bölümüne sahip vücudun ön ucu. **6.** Bir topluluğun, örgütün veya kuruluşun lideri; topluluğu yöneten; başkan; amir; lider; önder; öncü; komutan; reis; başbuğ; baş ve buğ; buğ; buyruk eğesi; buyruk issi. *{eT} {eAT} {ağız} (aym)* [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [DS] **7.** Toparlak çıkıntılı uç. **8.** Bir şeyin özü; kaynak, temel, esas. **9.** Akarsuyun kaynağı veya yanı. **10.** Bir eserin, kitabın ilk bölümü; başlangıç. **11.** Bir yerin veya nesnenin en yüksek noktası; zirve; tepe; doruk. *{eT} (aym)* [Tekin] [ETY] **12.** *{eT}* Dağ veya pınar başı. [ETY] **13.** *{eT}* Uç; sınır. [İKPÖy.] **14.** *{eAT}* Başak. **15.** Sıra veya dizilerin başlangıcı. **16.** İki uçlu nesnelerin her bir ucu. **17.** Kişi; kendi; yalnız. **18.** *{ağız}* (Halk arasında insan için) adet; tane. [DS] **19.** Her biri. **20.** Bir nesnenin kişiye daha yakın olan tarafı. **21.** Bir eşyanın yakını, yanı; kullanılacak veya yararlanılacak tarafı. **22.** Sebep. **23.** Bitkilerde çiçek kümesinin bulunduğu dal uçları. **24.** *{ağız}* Pazartesi; baş gün. [DS] **25.** Yağlı güreşte beş dereceden en yükseği; en üst derece. **26.** *{ağız}* Ölçü ve tartıda, tahminden fazla gelen kısım. [DS] **27.** *{ağız}* Elenen tahılda kalburun üstünde kalan iri taneler. [DS] **28.** *{ağız}* İşlenmiş deride, hayvanın başından yanı. [DS] **29.** (Kasaplık hayvan ve soğan sarımsak gibi sebzeler için) bir tek; tane. *{ağız} (aym)* [DS] **30.** Erkeklik organının uç kısmı. **31.** *sf. {eT}* Sıralamada başlangıç; birinci; ilk. [EUTS] [Yükneki] [Üç İtigsizler] **32.** *{eAT}* (Evcil hayvan sayımında) tane. **33.** *{OsT}* Döviz bozanın aldığı yüzdelik; komisyon. **34.** Tercihte, beğenide birinci; en önde gelen; en iyi; en güzel. *{ağız} (aym)* [DS] **başa atmak,** *Verilmiş bir şeyi oldukça kaba ve saygısız biçimde sahibine geri vermek.*|| **başa baş,** *{eAT} 1. Tek başına. 2. (Yarışmada, özellikle at yarışında) birbirinden farklı olmadan, denk; eşit; müsavi. 3. Baştan başa. 4. Hiç eksik olmadan; tamı tamına.*|| **başa baş çıkmak,** *Tam gelmek; tamı tamına denk gelmek; istenen düzeyi ancak bulmak.*|| **başa baş gelmek,** *1. Yarıştırılan veya karşılaştırılan iki kişi veya nesne arasında fark bulunmamak; denk gelmek. 2. İstenen dereceden ne eksik ne de fazla olmak.*|| **başa beraber tutmak,** *Oldukça saygılı davranmak.*|| **başa binmek,** *Sıkıntı vermek; musallat olmak.*|| **başa çağırmak,** *{ağız} Sonucu tehlikeli olacak veya bir kaza doğuracak davranışta bulunmak.* [DS]|| **başa çalmak,** *Beğenmeyerek geri iade etmek.*|| **başa çelenk takmak,** *Çok sevinmek; etekleri zil çalmak.*|| **baş açık,** *1. Örtü veya şapka ile başı örtülmemiş. 2. {ağız} Derbeder, perişan, çıplak; açık saçık.* [DS] *3. Korkusuz. 4. {ağız} Eşsiz, benzersiz; iyi.* [DS]|| **başa çıkamamak,** *Bir işi başarmakta güçlük çekmek; bitirememek; hakkından gelememek.*|| (bir şeyi, işi) **başa çıkarmak** *Yapılmakta olan işi sonuna kadar götürmek, bitirmek.*|| (birini) **başa çıkarmak,** *{eAT} Şımartmak.*|| (birini) **başa çıkartmak,** *Şımartmak; yüz vermek.*|| **başa çıkmak** *1. Bir işi başarmak, bitirmek; başa gelmek; başa varmak; çıkışmak. 2. Bir kimseyi yola getirmek. 3. İdare etmek; becermek. 4. Haddini aşmak; şımarmak; laubali olmak.*|| **baş açmak,** *1. Beddua etmek. 2. Dua etmek. 3. (Çarşaf giyen kadın için) başından çarşafını çıkarmak.*|| **başa çorap örmek,** *Birini derde, belaya uğratmak; oyunla kötülük etmek.*|| **baş açuk,** *{eAT} Korkusuz; pervasız.*|| **başa dar etmek,** *Çok sıkıştırmak; soluk aldırmamak.*|| (âlem, cihan, dünya) **başa dar olmak,** *Çok fazla sıkıntıya uğramak.*|| **başa dek sürmek,** *{ağız} (Karı koca için) ölünceye kadar mutluluk içinde yaşamak.* [DS]|| **başa dert açmak,** *Sıkıntılı bir durum yaratmak.*|| **başa dert çıkarmak,** *Sıkıntılı bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmak.*|| **başa dert düşmek,** *Sıkıntıya uğramak.*|| **başa devlet ku-**

şu konmak, *1. Şanslı olmak. 2. Beklenmedik bir nimete konmak.*|| **başa düşmek,** *{ağız} Sezmek; farkına varmak; anlamak.* [DS]|| **başa ekşimek,** *(Bir iş veya kimse) birine yük olup takılmak.*|| **başa erişmek,** *{ağız} (Kız ve erkek için) evlenecek çağa gelmek; büluğa ermek.* [DS]|| **başa geçirmek,** *(Bir işi vb. şeyi) birinin üzerine yıkmak; fena hale koymak.*|| **başa geçmek,** *Lider veya başkan olmak.*|| **başa geçmiş,** *{eAT} Başa gelen.*|| **başa gelen,** *Şans veya kısmet olarak geldiği sanılan sıkıntı.*|| **başa gelen çekilir,** *Kötü durumlar karşısında sabretmeyi öğütleyen söz.*|| **başa gelmek** *1. Felaket ile karşılaşmak; sıkıntısını çekmek. 2. {eAT}. Sona ermek; son bulmak. 3. {eAT} Başa çıkmak; gücü yetmek. 4. Kötü bir durumla karşılaşmak. 5. Görüp geçirmek.*|| **başa gün doğmak,** *Büyük bir şans veya kısmet açıklığına uğramak.*|| **başa güreşmek** *1. Yağlı güreşte, baş pehlivanlık için güreşmek. 2. En iyi sonucu almak için mücadele etmek.*|| **baş ağa,** *El örgüsü yün çoraplarında giyenin toplum içinde önemli bir mevkisi olduğunu simgeleyen motifler.*|| **baş ağacı,** *{ağız} Kağnılarda, boyunduruğun çıkmaması için arabanın okundaki deliğe sokulan ağaç.* [DS]|| **baş ağı,** *{ağız} 1. Hayvanın başına takılan ip; yular. 2. mecaz. (Çocuk için) baştan çıkmış; söz; nasihat dinlemeyen; terbiyesiz.* [DS]|| **baş ağrısı** *1. Pek çok sebeplere dayalı olarak başta meydana gelen ağrı hissi. {ağız} (aynı)* [DS] *2. Bir kişinin huzurunu kaçıran ona sıkıntı veren durum.*|| **baş ağrısı olmak,** *1. Birine sıkıntı vermek. 2. Uğraştırmak.*|| **baş ağrısı vermek,** *Sıkıntı vermek; rahatsız etmek; sıkmak.*|| **baş ağrıtmak,** *1. Birini tedirgin etmek. 2. Bıkkınlık vermek. 3. Can sıkmak; rahatsızlık vermek.*|| **başa** (bir) **hâl gelmek,** *Çok zor ve sıkıntılı günler geçirmek.*|| **başa hasır yakmak,** *{OsT} Durumundan yakınmak; sızlanmak.*|| **başa iletmek,** *{eAT} Sona erdirmek; tamamlamak.*|| **başa iltmek,** *{eAT}* → başa iletmek.|| **başa indirmek,** *Çok gürültü yapmak.*|| **başa kaka anlatmak,** *Kaba bir şekilde ve çekinmeden söylemek.*|| **başa kakmak,** *Yapılan iyiliği, kırmak incitmek amacıyla yüzüne vurmak.*|| **baş alamamak,** *İşlerin çokluğu yüzünden fırsat bulamamak.*|| **baş alan,** *{ağız} is. Yarışta birinci gelen hayvan.* [DS] **baş alıp baş vermek,** *Öldürmek ve ölmek; savaşmak; boğuşmak.*|| **baş almak,** *1. {eAT} Baş kesmek; can almak. 2. {ağız} Çamaşır yıkamak.* [DS] *3. {ağız} Kurtulmak; felah bulmak; onmak.* [DS]|| **baş almamak,** *{OsT} İşi çok olmak; uğraşmak.*|| **baş altı,** *spor. Yağlı güreşte, en üst kategori olan baştan sonra gelen sıra.*|| **baş alup baş virmek,** *{eAT} Öldürmek ve ölmek.*|| **baş ana,** *{ağız} Ortakçılık yapan çiftçinin attığı tohum karşılığını harmanda aldıktan sonra payına düşen ürün miktarı.* [DS]|| **başa pervane gibi dönmek,** *Aşırı ilgi göstermek.*|| **başa sarmak,** *1. Musallat etmek; sıkıntı verdirmek. 2. argo. Anlattıklarını yeni baştan anlatmak; tekrar tekrar anlatmak.*|| **baş asmak,** *{eAT} Başını kaldırıp düşünmek.*|| **başa sürmek,** *Yapılmakta olan işi veya tutumunu, iyiliği sonuna kadar devam ettirmek. {ağız} (aynı)* [DS]|| **baş aşağı,** *1. Başı aşağı gelecek biçimde; tersine dönmüş olarak. 2. {ağız} İniş aşağı.* [DS]|| **baş aşağı düşmek,** *Kişiliğinden ve itibarından kaybederek toplum içinde kötü bir mevkie gelmek.*|| **baş aşağı eylemek,** *{OsT} Düşünceye varmak.*|| **baş aşağı gelmek,** *1. Kötü bir duruma düşmek. 2. Tepe üstü düşmek.*|| **baş aşağı gitmek,** *İşleri yolunda gitmemek; sürekli zarar görmek.*|| **başa tapınak,** *{ağız} 1. Yapılan iyiliği, yüzüne karşı söyleyerek o kişiyi incitmek; başa kakmak. 2. Anlamak; akıl erdirmek.* [DS]|| **başa taş yağdırmak,** *Rahatsız edip sıkıntı vermek.*|| **başa taş yağmak,** *Ceza görmek.*|| **başa tedarik görmek,** *{OsT} Kurtuluş çareleri aramak.*|| **başa teller takınmak,** *Sevinç taşkınlığı göstermek.*|| **başa toprak saçmak,** *{OsT} Yas tutmak.*|| **başa üşmek,** *{OsT} Bir kimsenin çevresinde rahatsız edici biçimde toplanmak.*|| **başa varılmak,** *{eAT} Başa çıkılmak.*|| **başa varmak,** *{eAT} 1. Bitirmek; sonuçlandırmak; tamamlamak; başa çıkmak. 2. Olup bitmek; sonuçlanmak.*|| **başa vermek,** *{ağız} Mal değişiminde üste para veya fazladan bir şey vermek.* [DS]|| **başa vurmak,** *{ağız} 1. Başa kakmak. 2. Başlanılan bir işin sonunu getirmek. 3. (İçkinin etkisi) rahatsız edecek biçimde baş ağrısı yapmak.* [DS]|| **baş ayak yitmek,** *{ağız} Hiçbir iz bırakmaksızın yok olmak*[DS]|| **başa yazılan,** *{eAT} Kader; alın yazısı.*|| **başa yetirmek,** *1. Sonuca ulaşmak. 2. {ağız} Evlilikte, sonuna kadar mutlu yaşamak.* [DS]|| **başa yetişmek,** *{ağız} (Kız ve erkek çocuk için) evlenecek çağa gelmek; büluğa ermek.* [DS]|| **başa yıkmak,** *1. {OsT} Azletmek. 2. Güçlüğü bütünüyle birinin üzerinde bırakmak.*|| **başa yular geçirmek,** *(Birini) istediği gibi kullanmak.*|| **başa zindan kesilmek,** *{OsT} (Bulunulan yer için) sıkıntı verecek bir durum almak.*|| **baş bacadan aşmak,** *(Kız için) evlenme çağı geçmek.*|| **baş badarak,** *{ağız} 1. Yönetici; başkan. 2. Akıllı ve iş bilir kimse. 3. Üst baş. 4. Başıboş; serseri.* [DS]|| **baş bağı,** *{ağız} 1. Sığırların boynuzuna bağlanan kısa ip. 2. Çalı çitlerin üzerini sağlamlaştırmak üzere konulan uzun sırıklar. 3. folk. Düğünlerde gelinlere elbise giydirilirken çalgıcılara verilen bahşiş. 4. folk. Damadın gelin tarafına düğünde verdiği bahşiş. 5. folk. Düğünde, damat tarafının verdiği ziyafet. 6. Havlu; peşkir. 7. Yaşlı kadınların başlarına bağladıkları çember. 8. Başa ve alna bağlanan bez. 9. (Kadın için) erkek eş; koca. 10. {eAT} Baş örtüsü.* [DS]|| **baş bağlama,** *{ağız} folk. 1. Gerdek sonrası kadınların geline yaptıkları ziyaret ve bu amaçla düzenlenen tören. 2. Geline taç giydirme merasimi. 3. Nişandan sonra, nişanlıların bir yere gidip eğlenmeleri. 4. Çocukların kırda yedik-*

leri yemek. [DS]|| **baş bağlamak,** *1. Birine bağlanmak; intisap etmek. 2. Kendini birinin çekip çevirmesine bırakmak. 3. Başak vermek. 4. Başına bir örtü örterek saçlarını toplamak.*|| **baş baş,** *{eAT} 1. Teker teker. 2. Baş başa.*|| **baş başa** *1. Başları birbirine değmiş olarak. 2. Teke tek. 3. Birlikte; beraberce.*| **baş başa bırakmak** *İki kişiyi yalnız bırakmak.*|| **baş başa gelmek,** *{ağız} Berabere kalmak; birbirinden üstün olmamak.* [DS]|| **baş başa kalmak,** *İlgisi olmayanlardan uzak olarak biriyle yalnız kalmak.*|| **baş başa vermek** *1. Dayanışmak. 2. Birkaç kişi bir araya gelerek bir konuyu özel olarak görüşüp karara varmak; beraberce düşünmek.*|| **baş baş etmek,** *{eT} (Çocuk dili) elini başına götürerek selam vermek.*|| **baş başı,** *{ağız} Kalburda elenen hububat ve bulgur türü şeylerin üstte kalan iri taneleri.* [DS]|| **baş baş yapmak,** *{ağız} (Mandalar için) başlarını suya sokmak.* [DS] || **baş belası,** *Bir kimseye sıkıntı ve dert açan fakat bir türlü uzaklaştırılamayan kimse veya durum.*|| **baş beraber,** *{ağız} Aynı.* [DS]|| **baş beraberlik,** *{ağız} Karı kocanın aralarında anlaşmaları; birbirinin sözlerine uymaları.* [DS]|| **baş beyin kalmamak,** *Gürültü ve iş çokluğu yüzünden aşırı rahatsız olmak; kafası şişmek.*|| **baş bezi,** *{eAT}1. Baş örtüsü. 2. Mendil.*|| **baş bıçağı,** *{ağız} Ustura.* [DS]|| **baş bilmemek,** *{eAT} (Binek ve hizmet hayvanı için) ham durumda olmak.*|| **baş bir etmek,** *{ağız} (Kadın için) zina yapmak.* [DS]|| **baş bitig,** *{eT} Ana belge; temel belge.* [EUTS]|| **baş boğ,** *{eT} Komutan; elebaşı.*|| **baş boğum,** *{ağız} Kesilen kerestelik ağacın toprakta kalan ana gövdesi.* [DS]|| **baş boy** *En iyi kalite.*| **baş bozgunu,** *{ağız} Karı ve kocadan birinin ölüm gibi sebeplerle eşsiz kalmaları.* [DS]| **baş böğrek,** *{ağız} Kasaplık hayvan yüreği.* [DS]|| **baş buğu** (buñu), *{ağız} (Çocuk için) yaramaz.* [DS]|| **baş bulamamak** *Müşterinin verdiği fiyat kazanç elde edecek kadar olmamak.*| **baş bulmak,** *Bir alış verişte kâr kalmak.*|| **baş buñlığı,** *{eAT} Baş darlığı; sıkıntı.*|| **baş bunluğu,** *Sıkıntı; bunaltı.*|| **baş bürümcüğü,** *{ağız} Renkli hotoz.* [DS]|| **baş cigrinmek,** *{eAT} Dönmek; dolaşmak.*|| **baş ciğez,** *{ağız} Çıban başı.* [DS]|| **baş çadırı,** *{ağız} Şemsiye.* [DS]|| **baş çanağı,** *{eAT} Kafatası.*|| **baş çatmak** *1. Başını bir bezle sıkıca bağlamak. 2. Baş başa vermek, yakın olmak; ülfet etmek.*|| **baş çatması,** *{ağız} folk. Düğünde, hamam günü gelin yıkanırken yapılan tören.* [DS]|| **baş çegzinmek,** *{eAT} Dönmek; dolaşmak.*|| **baş çekişmek,** *{ağız} Bahis tutuşmak.* [DS]|| **baş çekmek,** *{eAT} 1. Ayrılmak; vazgeçmek. 2. Karşı gelmek; isyan etmek; inat etmek; serkeşlik etmek. 3. Ön ayak olmak; başta gitmek. 4. İleride yürümek.* || **baş çenberi,** *{eAT} Baş örtüsü.*|| **baş çevirmek** *Selam vermemek; dargınlık sergilemek.*|| **baş çevresi,** *{ağız} 1. Kız çocuklarının başlarına örttükleri örtü. 2. folk. Nişanda, davetlilerin kızın başının üzerinde çevirerek verdikleri hediye.* [DS]|| **baş çevzinmek,** *{eAT} Dönmek; dolaşmak.*|| **baş çıkarmak,** *{eAT} Görünmek; ortaya çıkmak; zuhur etmek.*|| **baş çılkmak,** *{ağız} Bitirmek; sonuca ulaşmak; başa çıkmak.* [DS]|| **baş çigzinmek,** *{eAT} Dönmek; dolaşmak.*| **baş çivisi,** *{ağız} Sabanın ökçesi ile okunu birleştiren parçaya çakılan ağaç kama.* [DS]|| **başdan candan çıkmak,** *{eAT} Canını yitirmek; başı elinden gitmek.*| **başdan candan el yumak,** *{eAT} Hayattan el çekmek; yaşamdan vazgeçmek.*|| **başdan çıkmak,** *{eAT} 1. Canını, başını yitirmek, başı elden gitmek. 2. Ahlakı bozulmak; baştan çıkmak.*|| **başdan baş,** *{ağız} Yüksek.* [DS]|| **başdan kara,** *{eAT} 1. Kendini kaybetmiş; çok sarhoş. 2. {ağız} Başlangıcından beri bozuk olan.* [DS]|| **baş dara gelmek,** *Çok sıkışık durumda kalmak.*| **baş darda kalmak,** *{ağız} Sıkıntıya düşmek; bunalmak; sıkılmak.* [DS]|| **baş dastarı,** *{ağız} Beyaz baş örtüsü.* [DS]| **baş derdine düşmek,** *1. Kendi sıkıntısı ile uğraşmak. 2. Başkaları ile ilgilenememek.*|| **baş dermek,** *1. folk. Gelinin başını süslemek. 2. Evlendirmek. 3. Geçinip gitmek.*|| **baş dikmek,** *{eAT} 1. Lider seçmek; işi çevirmekle görevlendirmek. 2. Başkan olarak atamak.*|| **baş dinç olmak,** *Rahat ve huzur içinde bulunmak; herhangi bir derdi, sıkıntısı bulunmamak.*|| **baş dinlemek,** *Sıkıntılardan uzak kendi kendine rahat içinde bulunmak.*| **baş donanma,** *{ağız} folk. Damadın gerdekten bir gece önce yaptırdığı eğlence, şenlik.* [DS]| **baş döndürücü,** *1. Hızlı. 2. Baygınlık verici nitelikte.*|| **baş dönmek,** *Kendini tutamayacak derecede göz kararmak; ayakta duramamak.*|| **baş dönmesi,** *Gözü kararıp düşecek gibi olma hâli.*|| **baş dünürcü,** *{ağız} folk. Gelin almak için kız evine atlı giden kadınların başkanı.* [DS]| **baş düzmek,** *{eAT} Kendi aklını başkasının aklına uydurmak.*|| **baş edebilmek,** *Biri ile veya bir şeyle uğraşmaya gücü yetmek, başarmak.*|| **baş edememek,** *Biri ile veya bir şeyle uğraşmaya gücü yetmemek, başaramamak.*|| **baş eğmek,** *{OsT} 1. Saygı için baş eğerek selam vermek. 2. Direnmekten vazgeçerek itaat ettiğini göstermek; boyun eğmek; kabul etmek; razı olmak; inkıyat etmek.*| **baş elde iken,** *Henüz hayatta iken; sağken; yaşarken.*|| **baş ele gelmek,** *{eAT} Kendine gelmek; ayılmak; başı yerine gelmek.*|| **baş eri,** *{eAT} Komutan.*|| **baş etmek,** *1. Gücü yetmek; hakkından gelmek; başa çıkmak {ağız} (aynı)* [DS] *2. {ağız} Bir işi bitirmek.* [DS] *3. Başkan yapmak, komutan yapmak. 4. {ağız} Mücadele etmek.* [DS] *5. {ağız} Geçinmek.* [DS]|| **baş etmek,** *{ağız} 1. Baş sallayarak işaret etmek. 2. Baş ile selam vermek.* [DS] || **baş etmek,** *{ağız} 1. Çamaşırı ilk suda yıkamak. 2. Söğüt ve kara kavak gibi ağaçları tepede birkaç dal kalacak şekilde budamak.* [DS]|| **baş ev,** *{ağız} Misafir odası; başoda.* [DS]|| **baş eylemek,** *1. {eAT} Başkan yapmak; komutan yapmak. 2. {ağız}*

Bir işi bitirmek; baş etmek. [DS]|| **baş ezmek,** *Bir daha aynı davranışı gösteremeyecek biçimde cezalandırmak.*|| **baş gelememek,** *{ağız} Dayanamamak.* [DS]|| **baş gelmek,** *{ağız} Gücü yetmek; başarmak; başa çıkmak.* [DS]|| **baş göğe ermek,** *Çok aşırı sevinmek; büyük bir sevinç içinde bulunmak.*|| **baş gölgesi,** *{ağız} Bir kadının eşi; koca.* [DS]|| **baş göstermek,** *Ortaya çıkmak; belirmek; zuhur etmek; vuku bulmak.*|| **baş götürmek,** *{eAT} 1. Başını kaldırmak; başını yukarı kaldırmak. 2. Baş göstermek; ortaya çıkmak; meydana gelmek. 3. {ağız} Gemi azıya almak.* [DS]|| **baş göz etmek,** *1. Evlendirmek. 2. {ağız} Herhangi bir tehlikeden sakınılan işi alelacele yaparak bitirmek.* [DS]|| **baş gözi,** *{eAT} (Gönül gözü karşıtı olarak) beden gözü; görme organı.*|| **baş göz olmak,** *1. Evlenmek. 2. Şımarmasına sebep olmak. 3. Resmiyeti kaldırmak.*|| **baş göz sadakası,** *1. "Allah sağlık versin" anlamında dilenci sözü. 2. Herhangi bir kaza ve beladan uzak tutacağı düşüncesi ile verilen sadaka vb.*|| **baş gözü,** *Kalp gözü karşıtı olarak nesnel görme organı olan göz.*|| **baş göz yarmak,** *1. Zorlu bir kavgaya tutuşmak. 2. Yapılan işi eldeki malzemeye zarar vererek yapıp bitirmek; başarılı olamamak.*|| **baş güreşi,** *spor. Yağlı güreşte en usta pehlivanların katıldığı en üst derece.*|| **baş hapı,** *{ağız} Aspirin.* [DS]|| **baş havada olmak,** *Kibirli davranmak.*|| **baş heykeli,** *güz. sant. Başı ve vücudun üst tarafını gösteren heykel.*|| **baş hoş itmek,** *{eAT} Sevişmek; anlaşmak.*|| **baş hoş olmak,** *{OsT} 1. Rahatı, geçimi iyi olmak; esenlik içinde bulunmak. 2. Birisiyle araları iyi olmak.*|| **başı açık,** *1. Başında bir örtü veya şapka bulunmayan. 2. Süslü olduğu kadar edebî yazı yazan (kâtip). 3. Utanmaz; hayasız.*|| **başı açık yalan,** *Besbelli yalan.*|| **başı açılmak,** *Saçları dökülmek.*|| **başı açmak,** *argo. Çekilip gitmek.*|| **başı ağır,** *{ağız} Ağırbaşlı.* [DS]|| **başı ağırlaşmak,** *Uykusu gelmek.*|| **başı ağrımak,** *Olumsuz bir işten dolayı sorumlu duruma düşmek.*|| (---ın) **başı altından,** *Yüzünden; teşviki ile.*|| **başı araya gitmek,** *1. İstemeden kavgaya karışmak. 2. Arada harcanmak.*|| **başı aşağa,** *{eAT} 1. Kabahatli; suçlu. 2. Şerefsiz.*|| **başı aşağa olmak,** *{eAT} Utanmak; mahcup olmak.*|| **başı aşağı,** *1. Kabahatli. 2. Şerefsiz.*|| **başı aşağı eylemek,** *{OsT} Düşünceye varmak.*|| **başı aşağı olmak,** *Utanmak; mahcup olmak.*|| **başı aşağı salmak,** *{OsT} Düşünceye varmak.*|| **başı ateşe yanmak,** *1. Başkası uğruna zarar görmek. 2. Belalı bir işe girmiş olmak.*|| **başı bağlanmak,** *{ağız} Nişanlanmak.* [DS]|| **başı bağlı,** *1. Serbest değil. 2. Evli, nişanlı veya, sözlü. 3. {ağız} (Kişi için) yaslı; kederli.* [DS] *4. {ağız} Orman ağaçlarının üstü kesildikten sonra kuruyan kök kısmı.* [DS] *5. {ağız} Tütün yaprağı demeti.* [DS]|| **başı ballı,** *{ağız} Kesilen çamın toprakta kalan kuru kökü.* [DS]|| **başı bedireği olmamak,** *{ağız} (Aile ya da kişi için) işleri çekip çeviren kimsesi bulunmamak.* [DS]|| **başı belada,** *Kurtulması veya çözülmesi güç bir durumda.*|| **başı belaya girmek,** *İnsana üzüntü verici bir durumla karşılaşmak.*|| **başı beri,** *{ağız} (Kadın için) eş; koca.* [DS]|| **başı bez,** *Kadın.*|| **başı bile,** *{ağız} Araları iyi; sözleri bir.* [DS]|| **başı bir olmak,** *{ağız} Gizlice sevişmek.* [DS]|| **başı boş,** *{ağız} 1. (Kadın için) dul. 2. (Erkek için) bekâr. 3. (Binek hayvanı için) serbest; dizginle idare edilmeyen.* [DS]|| **başı boydak,** *{ağız} Tek başına; yalnız olarak; kendi kendine.* [DS]|| **başı bozuk,** *{ağız} 1. (Kadın veya erkek için) dul. 2. Kaçak tütün. 3. (Kişi için) kötü; serseri; külhanbeyi.* [DS]|| **başı bozulmak,** *{ağız} Dul kalmak.* [DS]|| **başı bütün,** *1. Eşi sağ olan. 2. {ağız} Durumu iyi; geçim sıkıntısı çekmeyen.* [DS] *3. (Kadın için) evli. 4. Kırmızı pancar.*|| **başı büyük,** *{ağız} Dertli; tasalı; sıkıntılı; mihnetli.* [DS]|| **başı canı ele almak,** *{eAT} Ölümü göze almak; kelleyi koltuğa almak.*|| **başı çalkanmış,** *{eAT} Başı dönmüş; şaşkın; aklı başında olmayan.*|| **başı çatlamak,** *Başı çok ağrımak.*|| **başı çekmek,** *1. Bir işte ön ayak olmak; en önde gitmek; baş çekmek; {ağız} (aynı).* [DS] *2. Halay çekenleri yönetmek.*|| **başı çevrilmek,** *{eAT} Başı dönmek.*|| **başı çıplak,** *Saçsız.*|| **başı dar,** *{ağız} (Kişi için) sinirli.* [DS]|| **başı dara düşmek,** *1. Çare bulunması güç olan bir sıkıntıya girmek. 2. Para bakımından sıkıntı çekmek.*|| **başı daralmak,** *Parasız kalıp sıkıntı çekmek.*|| **başı darda kalmak,** *1. Parasızlık çekmek. 2. Başına sıkıntılı bir iş gelmek.*|| **başı darda olmak,** *1. Parasızlıktan dolayı sıkıntıya düşmek. 2. Kendi başına içinden çıkamadığı bir meselesi olmak.*|| **başı değmiş,** *{ağız} (Kişi için) olgun.* [DS]|| **başı derde girmek,** *1. Önceden tahmin edilemeyen bir sıkıntıyla karşılaşmak. 2. Bir şeye yakalanmak.*|| **başı** (biri / bir şey ile) **dertte olmak,** *Birisi veya bir iş dolayısıyla problemli bir ilişki içinde bulunmak.*|| **başı devletli,** *Şanslı; talihli.*|| **başı dışarı,** *{ağız} 1. (Evli kadın için) başka erkeklerle ilişkide bulunan. 2. Eviyle ilgilenmeyen.* [DS]|| **başı dik tutmak,** *Onurlu görünmek.*|| **başı dimdik,** *Onurunu korumasını bilmiş olarak; onurlu.*|| **başı dinç,** *Üzüntüsüz ve tasasız; huzurlu; kaygısız.*|| **başı dinç olmak,** *Huzur içinde, kaygısız, tasasız yaşamak.*|| **başı dinlenmek,** *Rahata ve huzura kavuşmak.*|| **başı dönmek,** *1. Dengesini yitirmek. 2. Yorucu ve hareketli bir iş ve yaşayış dolayısıyla düşünmeye ve olup bitenleri ayırt etmeye fırsat bulamamak. 3. Olağanüstü güzel bir şey karşısında şaşırmak. 4. Para ve mevki sebebiyle şımarmak.*|| **başı dumanlı,** *1. Kendinden geçecek kadar sarhoş olmuş. 2. Âşık olmuş. 3. (Dağlar için) başını sis kaplamış olmak.*|| **başı elde,** *{eAT} Başı yumuşak; yumuşak başlı at.*|| **başı fırlanmak,** *{ağız} Başı dönmek.* [DS]|| **başı göğe değmek,** *1. Ummadık bir mutluluğa kavuşmak. 2.*

Layık olmadığı bir şeye ulaşmaktan dolayı böbürlenmek.|| **başı gülmek,** *{ağız} Mutlu olmak; saadete ermek.* [DS]|| **başı havada olmak,** *1. Sevinmek. 2. Kibirlenmek; burnu havada olmak.*|| **başı hoş etmek,** *Anlaşmak; sevişmek.*|| **başı hoş olmak,** *{eAT} Sevişmek; anlaşmak.*|| **başı** (bir şeyle) **hoş olmamak,** *O şeyden hoşlanmamak.*|| **başı**(nın) **gözü**(nün) **sadakası,** *Gelecek bir felaketi veya belayı savmak için önceden yapılan hayır veya fedakârlık.*|| **başı için,** *Birinin varlığını ortaya koyarak yalvarma.*|| **başı kaba,** *{eAT} Başı açık; başı kabak.*|| **başı kabak,** *{ağız} Küçük çocuk.* [DS]|| **başı kakışlı,** *{ağız} (Kişi için) hakkında ileri geri konuşulan; dedikodusu çıkan.* [DS] || **başı kalabalık,** *Etrafında iş dolayısıyla çok sayıda insan bulunan.*|| **başı kara,** *{ağız} Talihsiz.* [DS]|| **başı kayısı olmak,** *{eAT} Tehlikeli bir ortamda, yalnız kendini kurtarmanın yollarını aramak; kendi derdine düşmek; tehlikeden yalnız kendini korumak.*|| **başı kayu olmak,** *{eAT} Başının derdine düşmek; canı tehlikede olmak.*|| **başı kayusı,** *{eAT} Başının derdine düşen; canı tehlikede olan.*|| **başı kayusı olmak,** *{eAT} Başının derdine düşmek; canı tehlikede olmak.*|| **başı kazan gibi olmak,** *Çok çalışmaktan veya gürültüden serseme dönmek; sağlıklı düşünememek.*|| **başı kel,** *{ağız} 1. Suçlu. 2. Başkalarının minneti altında olan.* [DS]|| **başı kızmak,** *Öfkelenmek; kafası kızmak.*|| **başı kopsun,** *Beddua sözü.*|| **başı kurtulmak,** *{ağız} Çocuk doğurmak.* [DS]|| **Başım için!** *Kendi varlığını, canını ortaya koyarak yalvarma.*|| **Başım kel mi?** *Bir şeyden mahrum bırakılan kişinin itiraz ederken söylediği söz.*|| **Başımla beraber,** *"Memnuniyetle; seve seve."* || **Başım üstüne!** *(Edilen bir teklif ya da verilen emir için) kabul; evet.*|| **başına and** (ant) **içmek,** *{eAT} Kendi varlığı üzerine yemin etmek.*|| **başına ateş yağmak,** *Felakete uğramak.*|| **başına baydak,** *{ağız} Kendi bildiğinden şaşmayan; başına buyruk.* [DS]|| **başına bela almak,** *Kendisine sıkıntı verecek bir işe girişmek.*|| (birinin) **başına bela olmak,** *1. Birine sıkıntı verecek şekilde davranmak. 2. Tedirgin etmek; musallat olmak.*|| (birinin) **başına bela sarmak,** *Birine sıkıntı verecek bir durum sergilemek.*|| **başına belayı satın almak,** *Sıkıntı ve üzüntü verici bir işe kendi isteğiyle girmiş olmak.*|| **başına binmek,** *1. Şımarmak. 2. Birine sıkıntı ve eziyet vermek.*|| **başına bir hâl gelmek,** *1. Bir tehlikeye veya felakete uğramak. 2. Kötü bir duruma düşmek. 3. Ölmek.*|| **başına bitmek,** *İstenmediği halde birinin çalıştığı veya bulunduğu yere gelmek, olmayacak istekte bulunmak; tebelleş olmak.*|| **başına boş,** *{ağız} Başıboş; özgür; hür.* [DS]|| **başına buyruk,** *Kimseye bağlı olmadan, kendi bildiğince davranan.*|| **başına çalmak,** *Bir şeyi öfke ve nefretle, sert bir tavırla geri vermek.*|| **Başına çalsın!** *Bir şeyin öfke ve nefretle, sert bir tavırla geri verildiğini ifade etmek için kullanılan söz.*|| **başına çevirmek,** *{eAT} 1. Başının çevresinde dolaştırmak. 2."Başım, gözüm sadakası olsun." diye başının etrafında dolaştırarak sadaka vermek. 3. {ağız} folk. Geline getirilen hediyeleri, davetlilere göstermek için gelinin başı üzerinde çevirmek.* [DS]|| **başına çezginmek,** *{eAT} Çevresinde dolaşmak.*|| **başına çıkarmak,** *1. Şımarmasına izin vermek, çok yüz vermek. 2. Bilerek şımartmak.*|| **başına çıkmak,** *1. Tepesine çıkmak, varmak. 2. Yüz bularak şımarıklık etmek.*|| **başına çizginmek,** *Etrafında dolaşmak, dönmek.*|| **başına çorap örmek,** *1. Birinin haberi olmadan, onu sıkıntıya düşürecek davranışta bulunmak. 2. Birine kötülük etmek.*|| **başına çökmek,** *1. Altına alarak dövmek. 2. Büyük bir iştahla sofraya oturmak. 3. Bir işi çabucak yapmak üzere ele almak. 4. {ağız} Bir kadın veya kızın ırzına geçmek.* [DS]|| **başına değirmen çevirmek,** *Çok fazla rahatsızlık vermek.*|| **başına dermek,** *Etrafında toplamak.*|| **başına dert açılmak,** *Çözümü zor bir işle karşılaşmak.*|| **başına dert açmak,** *1. Kendisini veya birini çok kötü duruma sokmak; bela bulmak. 2. Kendine üzüntü ve keder verici işlerle uğraşmak.*|| **başına dert almak,** *1. İyi sonuç alacağını düşünerek büyük sıkıntılara ve üzüntülere sebep olacak işlere girişmek. 2. Sıkıntı ve üzüntü verici bir olayın gelmesine sebep olmak.*|| **başına dert çıkarmak,** *Kendine üzüntü ve keder verici işlerle uğraşmak.*|| **başına dert etmek,** *Yolunda giden bir şeyi kendisine üzüntü verecek hale getirmek.*|| **başına devlet kuşu konmak,** *1. Şansı gülmek. 2. Daha iyi duruma gelmek.*|| **başına dikilmek,** *1. Çalışan birinin başından ayrılmamak. 2. İşini çabuk bitirmesi için ayakta beklemek.*|| **başına dikmek,** *1. Birini veya bir şeyi korumak amacıyla birini görevlendirmek. 2. Bir kap içindeki içeceği tamamen bitirecek şekilde yukarıya doğru dikerek içmek.*|| **başına dolamak,** *1. Sıkıntı ve huzursuzluk verici bir durumu bile bile birine yöneltmek ve yüklemek; musallat etmek. 2. Birisine uğraşıp duracağı bir işi bırakıp gitmek.*|| **Başına döne!** *{ağız} "Yaptığın kötü işin sonucu kendine zarar versin" anlamında ilenme sözü; "Bana ettiğini kendin de bulasın".* [DS]|| **başına dönmek,** *1. {eAT} Hizmet için çevresinde dolaşmak. 2. {ağız} Yalvarmak; yakarmak.* [DS]|| **başına dört dönmek,** *Çok ilgi göstermek.*|| **başına ekmek çağırmak,** *{ağız} Geçim için gerekli çabayı göstermemek; çalışmamak; tembellik etmek.* [DS]|| **başına ekşimek,** *1. Birinin yanında bıktırıncaya kadar kalmak; yük olmak. 2. Taciz etmek, sıkıntıya sokmak. 3. Üstüne kalmak.*|| **başına geçirmek,** *1. Şapka gibi şeyleri başına giymek. 2. Öfke ile birinin başına bir şey vurmak. 3. Yönetimi bırakmak; yönetici seçmek.*|| **başına geçmek,** *1. Bir işi yapmak üzere gerekli olan alet ve makinenin yanında hazır olmak, çalıştırmak veya çalışmak. 2. Yönetimi eline almak.*||

başına gelen, pişmiş tavuğun başına gelmemek, *Çok büyük felakete uğramak.*|| **başına gelmek,** *1. Felakete uğramak. 2. Beklenmedik bir durumla karşılaşmak.*|| **başına girmek,** *{ağız} Kendi dengi olmayan biri ile kavga etmek; tartışmak.* [DS]|| **başına güneş geçmek,** *Güneş çarpmak.*|| **başına iş açmak,** *1. İyi sonuç alacağını düşünerek büyük sıkıntılara ve üzüntülere sebep olacak işlere girişmek. 2. Sıkıntı ve üzüntü verici bir olayın gelmesine sebep olmak. 3. Zor durumda kalmak.*|| **başına iş çıkarmak,** *Kendisi için sıkıntı doğurucu bir olaya sebep olmak.*|| **başına iş çıkmak,** *Beklenmedik bir güç durumla karşılaşmak.*|| **başına kakmak,** *Yaptığı iyiliği incitmek amacıyla iyilik yaptığı kişiye hatırlatmak.*|| **başına kalmak,** *1. İstemediği halde bir işi yapmak zorunda olmak. 2. İstemediği birine bakmak zorunda kalmak.*|| **başına kan çıkmak,** *Çok öfkelenmek, çok kızmak.*|| **başına karalar bağlamak,** *1. Yas tutmak. 2. Çok kederlenmek, üzülmek.*|| **başına komak,** *{eAT} Yalnız bırakmak; kendi başına bırakmak.*|| **başına lanet yağmak,** *1. Herkes tarafından hakaret görmek. 2. Felakete düşmek.*|| (kabak) (benim, senin, onun, bizim, sizin, onların) **başına** (başıma, başına, başımıza, başınıza, başlarına) **patlamak,** *İşi bizzat yapmak zorunda kalmak.*|| **başına piyade,** *{ağız}] Kendi bildiğinden şaşmayan; başına buyruk.* [DS || **başı nâra yanmak,** *Başkası uğruna büyük bir zarara uğramak.*|| **başına sarmak,** *1. Sıkıntı ve huzursuzluk verici bir durumu bile bile birine yöneltmek ve yüklemek. 2. Birisine uğraşıp duracağı bir işi bırakıp gitmek.*|| **başına soğuk geçmek,** *1. Anlayışını yitirmek, anlayıştan uzak kalmak. 2. Aptalca hareket etmek.*|| **başına sovuk geçmek,** *{eAT} Anlayışını yitirmek; anlayıştan uzak kalmak.*|| **başına söylemek,** *{eAT} Kendi kendine söylenmek.*|| **başın aşağa bırakmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başın aşağa eylemek,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başın aşağa itmek,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başın aşağa kılmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başın aşağa salmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başın aşağa tutmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **başına taç etmek,** *Çok değer vermek, itibar göstermek, el üstünde tutmak.*|| **başına taş yağmak,** *Felakete uğramak.*|| **başına teller takınmak,** *Çok sevinmek.*|| **başına tokmak olmak,** *Zapt etmek; kontrol altında tutmak.*|| **başına toplamak,** *Çevresine çok kalabalık insan biriktirmek; bir çok kimseyi yanına getirmek.*|| **Başına toprak!** *1. {eAT} Yazıklar olsun; ölsün! 2. Birinin ölümünün arzu edildiğini ifade eden beddua sözü.*|| **başına toprak koymak,** *{eAT} Ölümünü istemek.*|| **başına toprak saçmak,** *Matem içinde olmak.*|| **başına urmak,** *{eAT} 1. Başına giymek. 2. Başına giydirmek.*|| **başına üşüşmek,** *Birinin çevresinde birdenbire kalabalık oluşmak; başına birikmek; başına toplanmak.*|| **başına vur** (ağzından) **lokmasını al,** *1. Sessiz ve sakin birinden söz edilirken kullanılır. 2. Birinin pısırık, miskin ve aciz olduğunu belirtir.*|| **başına vurmak,** *1. Oruç, sevinç gibi durumlardan ötürü ne yaptığını bilemeyecek şekilde kendini kaybetmek. 2. İçkinin etkisi ile çok sarhoş olmak. 3. Sıcak, soğuk veya hava değişimi gibi sebeplerle başı ağrımak.*|| **başına yıkmak,** *1. Sıkıntı ve huzursuzluk verici bir durumu bile bile birine yöneltmek ve yüklemek. 2. Birisine uğraşıp duracağı bir işi bırakıp gitmek.*|| **başına yular geçirmek,** *1. Hükmü altına almak, dilediğini yaptırmak. 2. Özgür davranmasına fırsat vermemek.*|| **başın çaresine bakmak,** *Son tedbirleri almak; son sözü söylemek.*|| **başında ateş yanmak,** *Büyük bir sıkıntı içinde olmak.*|| **başında beklemek,** *1. Bir kimseyi gözlem altında tutmak. 2. Yaşlı, hasta veya çocuk gibi bakıma muhtaç kişilere yardımcı olmak için yanında bulunmak; bakmak.*|| **başında değirmen çevirmek** (döndürmek), *1. Birine rahat yüzü göstermemek. 2. Çok yormak. 3. Birini belaya uğratmak.*|| **başında dönmek,** *{ağız} Yanından hiç ayrılmamak; başını beklemek.* [DS]|| **başında durmak,** *Bir hastanın veya korunup gözetilmesi gereken şeyin yanından ayrılmamak.*|| **başında kavak yelleri esmek,** *1. Aklı sürekli başka bir şey ile meşgul olmak. 2. Ciddî davranmamak, hafif meşreplik etmek. 3. Bir sorumluluk altına girmeden zevk ve eğlence peşinde koşmak. 4. Gerçekleşmesi mümkün olmayan işler peşinde koşmak.*|| **başından almak,** *1. Yapılmakta olan bir işi yeni baştan yapmaya başlamak. 2. Bir konuşmayı yineleyerek en baştan anlatmaya başlamak.*|| **başından aşağıya kaynar sular dökülmek,** *1. Ansızın kötü bir haberle karşılaşarak fenalık geçirmek. 2. Çok üzücü ve utanç verici bir olayla karşılaşarak vücudunu ter basmak.*|| **başından aşkın,** *İşi çok.*|| **başından aşmak,** *1. Çok gelmek, fazlalaşmak. 2. Başaramayacağı kadar artmak.*|| **başından atmak,** *1. Hoşuna gitmeyen birini yanından uzaklaştırmak. 2. Sıkıntı verici bir işten kendini kurtarmak, başkasına yüklemek. 3. Sürdürülmesi gereksiz bir beraberliğe son vermek; kurtulmak; savmak.*|| **başından ayrılmamak,** *1. Birinin yanında sürekli olarak bulunmak. 2. Hasta, çocuk veya yaşlı bir kimseye yardımcı olmak amacıyla sürekli yanında durmak.*|| **başından baytambala kalmak,** *{ağız} Mirasçısız ölerek malları hazineye kalmak.* [DS]|| **başından bezmek,** *{ağız} Kendini salıvermek; kendine bakmamak; kendinden geçmek.* [DS]|| **başından büyük iş,** *(Bir kimse için) beceremeyeceği, başaramayacağı kadar zor veya büyük iş.*|| **başından büyük işlere girişmek,** *Beceremeyeceği, al-*

tından kalkamayacağı, başaramayacağı işlere girişmek.|| **başından büyük işlere kalkışmak,** Beceremeyeceği, altından kalkamayacağı, başaramayacağı işlere girişmek.|| **başından büyük yalan söylemek,** Çok aşırı yalan söylemek.|| **başından geçmek,** *1. Benzeri olayı daha önce yaşanmış olmak. 2. Olayları yaşamak veya tanık olmak.*|| **başından kalsın,** *(Parası ve malı ile övünen birine) ölümünü dilemek amacıyla söylenen beddua.*|| **başından kesmek,** *Yapılması istenmeyen bir işi daha başlamadan reddetmek.*|| **başından korkmak,** *1. Hayatından endişe duymak. 2. Cezalandırılacağı endişesini taşımak.*|| **başından nikâh geçmek,** *Daha önce, en az bir kere evlenmiş olmak.*|| **başından savmak,** *Bir bahane uydurarak yanından uzaklaştırmak.*|| **başında olmak,** *1. Bir sıkıntıya uğramak. 2. Bir işin başkanı, yöneticisi olmak. 3. Aynı durumda bulunmak; ilerleme kaydetmemek.*|| **Başında paralansın!** *Bir iyilik başa kakılınca söylenen artık ondan iyilik beklenmediğini ifade eden söz.*|| **başında taşımak,** *Saygı göstermek; hürmet etmek, itibar göstermek.*|| **başında torbası eksik,** *Birinin hayvan gibi davrandığını ifade etmek için kullanılan hakaret sözü; eşek gibi; anlayışsız; kaba ve saygısız.*|| **başını adamak,** *Kutsal bulduğu veya çok değer verdiği, sevdiği şey uğruna canından olmayı, ölmeyi göze almak.*|| **başını ağrıtmak,** *1. Çok söz ederek konuyu uzatmak. 2. Gereksiz sözlerle birini bunaltmak. 3. Bir iş dolayısıyla birini tedirgin etmek, uğraştırmak.*|| **başını alamamak,** *1. İş çokluğundan dolayı kendi ihtiyaçlarını karşılayamamak. 2. Elinden kurtulamamak.*|| **başını alıp gitmek,** *Kimseye haber vermeden kendi bildiğine gitmek.*|| **başını alıp kaçmak,** *Yalnız kalacağı bir yere çekilmek.*|| **başını almak,** *1. Serbest kalmak. 2. {eAT} Birinin başını kesmek.*|| **başını ateşlere yakmak,** *Kendi isteğiyle sonunun kötü olacağını tahmin edemediği bir işe girişmek.*|| **başını bağlamak,** *1. Birini nişanlamak veya evlendirmek. 2. İşleri düzene sokmak veya kolaylamak. 3. {ağız} Bir işi bitirmek.* [DS] *4. {ağız} Kandırarak bir malın değerinden daha düşük fiyata satılmasına neden olmak.* [DS] *5. {ağız} Kaparo vererek bir malın satışını kesinleştirmek.* [DS] *6. {ağız} Pazarlık yapmak; pazarlıkta uyuşmak.* [DS] *7. {ağız} Bir iş için kesin karar vermek.* [DS] *8. {ağız} Bir kızı, evlenme sözü vererek kandırıp uzun süre bekletmek.* [DS] *9. {ağız} (Gelin için) başını süslemek.* [DS]|| **başını bağrını yemek,** *{ağız} (Fiyatlar için) çok yükselmek; pahalanmak.* [DS]|| **başını beklemek,** *1. Birini korumak ve kollamak üzere göz önünden ayırmamak. 2. Ağır hasta olan birinin yanından hiç ayrılmamak.*|| **başını belaya sokmak,** *1. Kötü bir duruma düşmek. 2. Birini büyük bir sıkıntıya uğratmak.*|| **başını bir yere bağlamak,** *Birini bir işe yerleştirmek.*|| **başını boş bırakmak,** *Birini kontrolsüz ve kendi halinde serbest bırakmak.*|| **başını çöndermek,** *{ağız} Evli karı kocayı büyü ile birbirinden ayırmak.* [DS]|| **başını derde sokmak,** *1. Kötü bir duruma düşmek. 2. Birini büyük bir sıkıntıya uğratmak.*|| **başını dik tutmak,** *1. Gururlanacak bir durumda olmak. 2. Utanacak bir iş yapmamak.*|| **başını dinlemek,** *Sessiz ve sakin bir köşede yaşamak veya dinlenmek; yalnız kalarak dinlenmek.*|| **başını dönlemek,** *{ağız} Bir kimsenin başında beklemek; başından ayrılmamak.* [DS]|| **başını ezmek,** *1. Zararlı bir şeyi ortadan kaldırmak, yok etmek. 2. Kımıldayamaz ve kötülük edemez duruma getirmek.*|| **başını gözünü yarmak,** *1. Çok kötü bir şekilde dövmek; berbat etmek. 2. Bir işi çok kötü şekilde yapmak; beceriksizlik yapmak; berbat etmek. 3. Bir metni anlamdan uzak ve yanlışlarla dolu olarak okumak.*|| **başını hangi taş katıysa ona vur,** *Her türlü sonuca meydan okumayı öğütleyen söz.*|| **başını hırkaya çekmek,** *{OsT} Dalmak; uyumak.*|| **başını iki eliyle tutmak,** *Yazıklanmak; acınmak.*|| **başını inanmak,** *1. Kendini birine teslim etmek. 2. Ona çok güvenmek.*|| **başını istemek,** *1. Birinin öldürülmesini talep etmek. 2. Bir görevlinin görevinden uzaklaştırılmasını talep etmek.*|| **başını kaldırmamak,** *Çok çalışmak.*|| **başını kaşımağa eli değmemek,** *Çok fazla işi olmak.*|| **başını kaşımağa vakti olmamak,** *Çok çalışmak zorunda olmak.*|| **başını kazıtmak,** *{eAT} Saçını tıraş ettirmek.*|| **başını kel etmek,** *{ağız} Usandırmak; bıktırmak.* [DS]|| **başını koltuğunun altına almak,** *1. Yapmak istediği bir iş için hayatını ortaya koymak. 2. Canına değer vermemek.*|| **başını koltuğunun altında taşımak,** *Ölümü göze almış olmak.*|| **başını kurtarmak,** *1. Başkalarını düşünmeden kendisini kurtarmak. 2. Canını ve hayatını korumak. 3. Kendi geçimini sağlayabilir duruma gelmek.*|| **başının altında,** *Yastığının altında.*|| **başının altından çıkmak,** *Düzen ve hilelerin kurucusu ve sahibi olmak, sebep olmak.*|| **başını nâra yakmak,** *Kendisini veya birisini çekilmez bir sıkıntıya, dayanılmaz bir derde bulaştırmak.*|| **başının çaresine bakmak,** *1. Kendi canını kurtarmak. 2. Sıkıntılı durumdan kurtuluş çarelerini kendisi arayıp bulmak ve kurtulmak.*|| **başının derdi,** *Çevresine çok zarar veren kişi.*|| **başının derdine düşmek,** *Başkaları ile ilgilenmeyi bırakarak kendi canını veya malını kurtarmaya gayret etmek.*|| **başının dikine gitmek,** *Bir işte başkalarının düşünce ve öğütlerine değer vermeksizin kendi bildiğini yapmak.*|| **başının etini yemek,** *Sürekli ısrar ederek bıktırmak; rahat bırakmamak.*|| **başının gaydına bakmak,** *{ağız} Başının çaresine bakmak.* [DS]|| **başının gözünün sadakası,** *Başa gelebilecek bir belayı önlemek amacıyla verilen sadaka, hayır.*|| **başının üstünde yeri olmak,** *Saygı duymak; itibar etmek.*|| **başını okutmak,** *Baş ağrısı gibi hastalıklardan dolayı iyileşmesi için dua ettirmek.*||

başını ortaya koymak, *1. Değer verdiği veya kutsal saydığı bir şey için canından olmayı göze almak. 2. {eAT} Canını feda etmek.*|| **başını öne eğmek,** *Çok utanmak.*|| **başını önüne salmak,** *1. Utandırmak, mahcup etmek. 2. Başını önüne eğmek.*|| (birinin) **başını örtmek,** *{eAT} 1.(Bir kadını) kendisine eş olarak kabul etmek. 2. {ağız} Kızını evlendirmek.* [DS]|| **başını secdeye koymak,** *İbadet etmek.*|| **başını secdeye koymamış,** *Hiç ibadet etmemiş.*|| **başını sokmak,** *1. Sığınılacak ve korunulacak bir yere girmek. 2. Kira veya satın alma yoluyla bir ev edinerek oturmak.*|| **başını süzmek,** *{ağız} 1. Başını dik tutmak. 2. (Ekin için) başak vermek.* [DS]|| **başını taşa döğmek,** *{eAT} Pişmanlık duymak; başını taşa vurmak.*|| **başını taşa dövmek,** *Pişmanlık duymak; başını taşa vurmak.*|| **başını taşa vurmak,** *Daha önce yaptığı işten veya verdiği karardan dolayı çok pişman olmak.*|| **başını taştan taşa vurmak,** *1. Yaptığı veya yapamadığı bir işten dolayı çok pişmanlık duymak. 2. Bir çok sıkıntılara düşmek.*|| **başını toplamak,** *(Kadınlar için) saçlarını tarayıp güzel bir şekil vermek; baş bağlamak.*|| **başını uçurmak,** *Kesici bir alet ile başını gövdesinden ayrılacak şekilde kesmek; öldürmek; katletmek.*|| **başını üzmek,** *{ağız} Başını koparmak.* [DS]|| **başını vermek,** *Şehit olmak.*|| **başını yakmak,** *Birini dönüşü olmayan güç bir duruma düşürmek.*|| **başını yaptırmak,** *(Bayanlar için) berberde saçını düzelttirmek, süsletmek.*|| **başını yarıp gözünü çıkarmak,** *Yapmakta olduğu bir işi beceremememek; düzeltmeden ziyade zarar vermek.*|| **başını yemek,** *1. Felaketine sebep olmak. 2. Birinin ölümüne sebep olmak.*|| **başını yenmek,** *{eAT} Atın başını tutabilmek; zaptetmek.*|| **başını yere komak,** *Secde etmek.*|| **başını yire komak,** *{eAT} Secde etmek.*|| **Başınızı ağrıtmayayım,** *Uzun uzadıya anlatılan bir konu bağlanırken söylenen bir çeşit özür dileme sözü.*|| **başın kayu etmek,** *{ağız} Baş aşağı etmek.* [DS]|| **başın öñüne** (öñine) **salmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek.*|| **Başın sağ olsun!** *Yakınlarından biri ölmüş kimseye söylenen taziye sözü.*|| **başın salmak,** *{eAT} 1. Başını önüne eğmek. 2. Utandırmak; mahcup etmek. 3. {eAT} Başını sallamak.*|| **başı önünde,** *1. Çevredekilerin namusu üzerinde gözü olmayan. 2. Utangaç; mahcup.*|| **başı örtülü,** *{eAT} Kadın.*|| **başı pek,** *1. Anlayışsız. 2. {eAT} (At için) gem almaz; başı sert; binicinin emirlerini dinlemeyen.*|| **başı satma** *(sadme)* **taşına değmek,** *{ağız} Acı bir deneyim geçirmek.* [DS]|| **başı sert,** *1. Anlayışsız. 2. (At için) binicinin emirlerini dinlemeyen, gem almayan.*|| **başı sıkılmak,** *1. Bir güçlük karşısında bunalmak. 2. Zorluklarla mücadele etmek.*|| **başı sıkışmak,** *Darda kalmak, bunalmak.*|| **başı sıkıya gelmek,** *Herhangi bir güçlük karşısında bunalmak.*|| **başı sonu belli olmamak,** *İşin başlangıcı veya sonu kestirilememek; ne yaptığını bilememek.*|| **başı şaşmak,** *{eAT} 1. Başı dönmek. 2. Aklı başından gitmek.*|| **başı şaşmak,** *1. Başı dönmek. 2. Aklı başından gitmek.*|| **başı tapmak,** *{ağız} Anlamak.* [DS]|| **başı taşa değmek,** *Hayatın güçlükleriyle de karşılaşmak; bu olaydan ders almak.*|| **başı taşa gelmek,** *1. Hayatın zorluklarıyla karşılaşmak; bu olaydan ders almak; zorluğu anlamak. 2. Sıkıntılı bir duruma uğramak.*|| **başı taşa, taşı başa vurmak,** *Her türlü çareyi deneyerek güç bir işi başarmaya çalışmak.*|| **başı taşı birle,** *{eT} Tamamıyla; bütünü ile* [EUTS]|| **başı tutmak,** *1. Çok gürültüden veya konuşma dinlemekten dolayı başı ağrımaya başlamak. 2. Aklı karışmak. 3. {ağız} Sara nöbeti gelmek.* [DS]|| **başı tübüne** (dibine) **etmek,** *{ağız} Altüst etmek; karmakarışık hâle getirmek.* [DS]|| **başı üstünde yeri olmak,** *1. Saygı ve sevgi gösterip değer vermek. 2. Bir görüşü uygun bulmak.*|| **başı yastığa düşmek,** *Yorgunluktan veya hastalıktan yatıp uyuyakalmak.*|| **başı yastık yüzü görmemiş,** *1. Rahat nedir bilmeyen. 2. Hiç hastalanıp yatağa yatmamış olmak.*|| **başı yelli,** *{eAT} Hafifmeşrep; havaî.*|| **başı yellü,** *{eAT} Hafifmeşrep; havaî.*|| **başı yerde,** *1. Utanç içinde. 2. Kırgın.*|| **başı yerine gelmek,** *1. Dinlenmiş olmak. 2. Aklını sağlıklı kullanabilir hâle gelmek. 3. Sarhoşluktan kurtulma; ayıkmak.*|| **başı yillü,** *{eAT} Hafifmeşrep; havaî.*|| **başı yirde,** *{ağız} Utangaç.* [DS]|| **başıyla oynamak,** *Hayatını tehlikeye düşürücü işlerle uğraşmak.*|| **başı yortusuna,** *{ağız} Kendi bildiğine.* [DS]|| **başı yukarda,** *Çekinecek bir durumu olamayan; alnı ak; başı dik.*|| **başı yukarı,** *1. Başı yukarıya gelecek şekilde. 2. {ağız} Yokuş.* [DS]|| **başı yukarıda,** *Kibirli, gururlu, kendini beğenmiş.*|| **başı yumuşak,** *Uysal, söz dinler; geçimli. {ağız} (aynı)* [DS]|| **başı zapt olunmak,** *(At için) dizgine alıştırılmak; ehlileşmek.*|| **başı zonguldamak,** *{ağız} Başı ağrımak; başı tutmak.* [DS]|| **baş indirmek,** *{eAT} 1. Kabul etmek; razı olmak; boyun eğmek, itaat etmek. 2. Boyun eğdiğini, teslim olduğunu belirtmek.*|| **baş indürmek,** *{eAT} Boyun eğmek; itaat etmek.*|| **baş ip,** *{eAT} Dokuma tezgâhına gerilen çözgü ipi; çözgülük; direzlik.*|| **baş ipi,** *{ağız} Kağnı ya da araba çeken öküzleri yedmek için kullanılan ve öküzlerin başlarına takılan ip.* [DS]|| **baş itmek,** *{eAT} Başkan yapmak; komutan seçmek.*|| **baş kakıncı,** *{ağız} 1. Başa kakma nedeni. 2. Yemek kabı.* [DS]|| **baş kaldıramamak,** *1. Hastalıktan iyileşememek, yataktan kalkamamak. 2. Bir işten vakit bulamamak; yakasını kurtaramamak.*|| **baş kaldırma,** *İsyan etme.*|| **baş kaldırmak,** *1. Yönetime karşı gelmek; isyan etmek. 2. {eAT} Varlığını belli etmek; kendini gösterecek, belli edecek bir durum sergilemek. 3. Açık bir şekilde görülmek, sivrilmek.*|| **baş kaldırmamak,** *1. İş çokluğundan dolayı çok çalışmak. 2. Çevresini görebilecek du-*

rumda olmamak.|| **baş kaygısı,** *Can için duyulan endişe.*|| **baş kayısı,** *Baş derdi, can baş kaygısı.*|| **baş kayusı,** *{eAT} Baş derdi; can baş kaygısı.*|| **baş kazıtmak,** *{eAT} Saçını tıraş ettirmek.*|| **baş kesilmek,** *Zorbalık edilmek, zorbalık kol gezmek.*|| **baş kesmek,** *{eAT} 1. Başını indirmek; baş eğmek. 2 Baş eğerek saygı selamı vermek. {ağız} (aynı)* [DS] *3. Alçak gönüllü davranmak. 4. Selam için, sağ elini göğsüne bastırırken başını fazlaca eğmek. 5. Dervişlerin şeyhlerine gösterdikleri saygı duruşu. 6. (Dervişler için) şeyhlerden gelen emirleri itirazsız kabul etmek.*|| **baş kıç belli olmamak,** *Büyük bir karışıklık egemen olmak.*|| **baş kılı,** *{eAT} Saç.*|| **baş kıltığı,** *{ağız} Yatağın baş tarafı.* [DS] || **Baş kırılır fes içinde, kol kırılır yen içinde.** *Aile içinde ve yakın arkadaşlar arasında olan tatsızlıklar ve uyuşmazlıklar dışarıya duyurulmaz; kendi aralarında halledilir.*|| **baş kırmak,** *Kibir ve inat sahibi birine karşı durmak.*|| **baş koçanı,** *{ağız} Kimlik belgesi; nüfus cüzdanı.* [DS]|| **baş komak,** *{eAT} 1. Can feda etmeğe razı olmak. 2. Saygıyla baş eğmek. 3. Razı olmak; kabul etmek.*|| **baş koparmak,** *{ağız} Baş kesmek; başı gövdeden ayırmak.* [DS]|| **baş korkusu,** *Bir cezaya çarptırılacağına ilişkin duyulan korku; cezalandırılma endişesi.* || **baş koşmak,** *{eAT} 1. Baş başa verip fikir birliği etmek; arkadaş olmak; birlikte düşüp kalkmak. {ağız} (aynı)* [DS] *2. Canla başla bir işin üstüne düşmek. {ağız} (aynı)* [DS] *3. {OsT} Başkan veya komutan olarak atamak. {ağız} (aynı)* [DS] *4. Yarış etmek. 5. {ağız} İlgi göstermek.* [DS] *6. {ağız} Uğraşmak; iddia etmek; rekabet etmek; tartışmak.* [DS] *7. {ağız} Yapmak; düzenlemek; onarmak.* [DS]|| **baş koymak,** *{eAT} 1. Bir şey uğruna canını vermeğe razı olmak. 2. Boyun eğmek; itaat etmek. 3. Saygıyla baş eğerek selam vermek.*|| **baş költürmek,** *{ağız} Baş kaldırmak; isyan etmek; itiraz etmek.* [DS]|| **başköşe,** → başköşe.|| **baş kurtarmak,** *1. Tehlikeyi savuşturmak. 2. Cezadan kurtulmak.*|| **baş kün,** *{ağız}* → başkün. [DS]|| **başlı başına,** *1. Tek başına. 2. Olduğu gibi. 3. Bir gruptan ayrı olarak.*|| **başlu başı kayusı olmak,** *{eAT} Başı dertte olmak; canının derdine düşmek; kendini kurtarmaya çalışmak.*|| **baş nâre yanmak,** *1. Bir derde belaya uğramak. 2. Birinin kötülüğüne uğramak.*|| **Baş nereye giderse ayak da oraya gider,** *Küçükler her zaman büyükleri örnek alırlar.*|| **baş oda,** → başoda.|| **baş oğul,** *{ağız}* → başoğul. [DS]|| **Baş olan boş olmaz,** *1. Bir yerde lider olan kimse oraya değerli olduğu için gelmiştir. 2. Yöneticilerin işi çok olur.*|| **Baş ol da istersen soğan başı ol,** *Küçük de olsa bir yerde, bir işte yönetici olmak iyidir.*|| **baş olmak,** *Yönetici olmak; yönetim yetkisi taşımak; reis olmak.*|| **baş olmamak,** *{ağız} Bir işi sonuçlandıramamak; bitirememek.* [DS]|| **baş ot,** *{ağız} Kibrit.* [DS]|| **baş oynamak,** *{eAT} Hayatını tehlikeye atmak, canını fedadan çekinmemek.*|| **baş ögrenmek,** *{eAT} (Binek hayvanı için) talimli olmak.*|| **baş öğmek,** *{ağız} folk.* → baş övmek. [DS]|| **baş öğrenmek,** *(Binit hayvanı için) talimli olmak.*|| **baş öğretmek,** *{ağız} Hayvan terbiye etmek; yük, binek çift gibi işlere alıştırmak.* [DS]|| **baş örme,** *{ağız} Kına gecesi gelin ve güveyin eline kına yakma işi.* [DS]|| **baş örtmek,** *Örtü ile başını kapatmak.*|| **baş örtüsi,** *{eAT} Taç.*|| **baş örtüsü,** *Başı örtmek için kullanılan kumaş; çarşaf; {ağız} (aynı).* [DS]|| **baş övmek,** *{ağız} folk. Geline, çalgı eşliğinde öğüt vermek.* [DS]|| **baş parası,** *{ağız} 1. Alışverişte üste alınan para. 2. Hayvan satışlarında alıcının çobana verdiği bahşiş.* [DS]|| **baş parmak,** *Eldeki en kalın ve diğerlerine göre daha kısa ve yumruk yapıldığında dışta kalan parmak.*|| **baş pekligi,** *{eAT} Sert başlılık.*|| **baş sağlığı,** *Ölenin yakınları için gösterilen ilgi, söylenen hayır dua ve yakınlık ifadesi.*|| **baş sağlığı dilemek,** *Yakını ölmüş birisine acısını paylaştığını ifade etmek.*|| **baş sallamak,** *1. Uygun görmek, kabul etmek. 2. Dalkavukluk etmek.*|| **baş salmak,** *{eAT} Başını sallamak.*|| **baş sedir,** *{ağız}* → başsedir. [DS]|| **baş seki,** *{ağız}* → başseki. [DS]|| **baş selamı,** *Başını eğerek verilen selam.*|| **baş sıkılmak,** *1. Para sıkıntısı çekmek. 2. Bir derde uğramak.* || **baş suyu,** *{ağız} Doğum öncesi gelen akıntı; amniyos suyu.* [DS]|| **baş şeker,** *{eAT} Kelle şeker.*|| **başta bitmek,** *1. Hemen gelip yanında bulunmak; başına hemen dikilmek. 2. Göz açtırmamak.*|| **başta büyük,** *{ağız} Akıl, zekâ ve tedbir bakımından üstün kimse.* [DS]|| **başta bulunmak,** *Bir işin yönetimini elinde bulundurmak; yönetici olmak.*|| **baş tacı,** *Çok sevilen ve saygı duyulan kişi veya manevi değeri yüksek şey.*|| **baş tacı etmek,** *Sevgi ve saygı bakımından üstün tutmak, değer vermek.*|| **başta ekşimek,** *Birine rahatsızlık verecek kadar yük olmak.*|| **başta gelmek,** *1. En önde bulunmak. 2. Yarışta üstün durumda bulunmak.*|| **başta gitmek,** *En ileri durumda bulunmak.*|| **başta hamam tokmağı olmak,** *Durmadan rahatsızlık vermek.*|| **başta kalmak,** *Birine rahatsızlık verecek kadar yük olmak.*|| **başta kavak yelleri esmek,** *1. Kendi zevk ve eğlencesinden dolayı başkalarından ve çevresinden haberi olmamak. 2. {ağız} Toyca hayaller peşinde koşmak.* [DS]|| **baş tamarı,** *{eAT} Dirseğin iç yanında en aşağıda yer alan damar; akciğer damarı; başlık.*|| **baştan,** *Bir işin başlangıcından beri; önceden; evvelden.*|| **baştan aşağı,** *1. Hepsi. 2. Tamamı; tümü. 3. Baştan ayağa. 4. Hiçbir yanını eksik bırakmadan; A'dan Z'ye kadar. 5. Tepeden tırnağa.*|| **baştan aşağı bir kova sıcak su dökülmek,** *Birdenbire büyük bir heyecan içinde kalmak.*|| **baştan aşağı kulak kesilmek,** *Çok dikkatle, bütün benliğiyle dinlemek.*|| **baştan aşağıya,** *Bütünüyle, her yanı.*|| **baştan aşırmak,** *1. Sınırı aşmak. 2. İleri gitmek.*|| **baştan aşmak,** *Pek çok*

olmak; yapılamayacak, bitirilemeyecek kadar çok olmak.|| **baştan atmak,** *1. Kurtulmak için başka bir yere göndermek; defetmek. 2. Önem verilmemek.*|| **baştan ayağa,** *Yukarıdan itibaren ta aşağılara kadar; hiçbir yanı eksik olmaksızın; bütünüyle.*|| **baştan ayak,** *{ağız} (Kişi için) söz dinlemez; itaatsiz; saygısız.* [DS]|| **baştan baş,** *{ağız} En iyi; ekstra.* [DS]|| **baştan başa,** *1. Bir işin başından sonuna kadar. 2. Bir yerin her tarafı. 3. Hiçbirini ayırt etmeksizin; hepsi.*|| **baştan, candan el yumak,** *Hayattan, yaşamaktan vazgeçmek.*|| **baştan çıkarmak,** *1. Birini kötü yola teşvik etmek, kötülük yapmaya alıştırmak; ayartmak. 2. Kandırarak namusunu kaybetmesine sebep olmak.*|| **baştan çıkkın,** *{ağız} Yolsuz ilişkelerde bulunmayı yaşama biçimi olarak seçmiş kadın; fahişe; orospu.* [DS]|| **baştan çıkmak,** *1. Kötü yola sapmak. 2. Namusunu kaybetmek. 3. Ayartılmak suretiyle ahlakı bozulmak. 4. Canını ve başını yitirmek.*|| **baştan defetmek,** *1. Savmak; savuşturmak. 2. Kurtulmak.*|| (bir şey) **baştan geçmek,** *Önceden görüp geçirmek; yaşamış olmak.*|| **baştan hüküm vermek,** *Bir şey hakkında önceden kesin kararı vermiş olmak.*|| **baştan inme,** *1. Kurallara ve alışılmış usullere aykırı olarak en üst makamdan verilen emirle yapılan; tepeden inme. 2. Umulmadık bir zamanda yaşanan, başa gelen. 3. Aralıksız gelen; soluk aldırmayan.*|| **baştan kalmış,** *Başkası tarafından kullanılarak artmış durumda.*|| **baştan kara etmek,** → baştankara etmek.|| **baştan savma,** *Önem vermeyerek; üzerinde titizlik göstermeden; üstün körü.*|| **baştan savmak,** *1. Kovarcasına göndermek; defetmek. 2. {eAT} (Tehlike için) kendinden uzaklaştırmak.*|| **baştan soğuk su dökülmek,** *1. Beklenmedik bir sonuçla karşılaşmak. 2. Şaşırıp kalmak.*|| **baş tapıncağı,** *{ağız} Sürekli başa kakılan; yüz karası olan; sürekli üzüntü veren.* [DS]|| **baş tapmak,** *{ağız} Bir kimse aleyhine konuşmak; dedikodu yapmak.* [DS]|| **baş taraf,** *Başlangıç kısmı.*|| **baş tartmak,** *{eAT} Baş kaldırmak; isyan etmek.*|| **baştan tırnağa,** *Hiç eksik yeri kalmamacasına.*|| **baş taşa değmek,** *Yapılmakta olan işin ve yöntemin kötülüğünü kavramak; sıkıntı yaratan bir sona ulaşmak.*|| **başta taşımak,** *Çok saygı göstermek, değer vermek.*|| **baş terk etmek,** *Canını feda etmek.*|| **baş terk itmek,** *{eAT} Canını feda etmek.*|| **baş tokası,** *{ağız} Baş belası.* [DS]|| **baş toplamak,** *{ağız} (Soğanlı bitkiler için) başı büyümek.* [DS]|| **baş tutan,** *{ağız} Kılavuz.* [DS]|| **baş tutar,** *{ağız} Başkan; elebaşı.* [DS]|| **baş tutmak,** *1. {eAT} Baş çıkarmak; başak tutmak; başaklanmak. 2. {ağız} Aracılık etmek.* [DS] *3. Çok gürültü vb. yüzünden başa ağrı girmek.*|| **baş tüyü,** *Başa takılan tüy; sorguç.*|| **baş u can oynatmak,** *{eAT} Hayatını feda etmeye hazır olmak.*|| **baş ucu,** *1. Yatınca baş konulan veya yatan birinin başından taraf. 2. Herhangi bir şeyin başından tarafı. 3. mecaz. Çok yakını.*|| **baş urmak,** *{eAT} Baş eğmek; saygı ile eğilmek.*|| **baş utmak,** *{eAT} Kelle almak; kelle kesmek.*|| **baş üstünde tutmak,** *Çok iyi ağırlamak, saygı göstermek.*|| **baş üstünde yeri olmak,** *Büyük bir saygı ve sevgi ile karşılanmak.*|| **baş üstüne,** *Verilen emrin uygulanacağını ifade eden cevap; uygun; pekala.*|| **baş üzerinde yeri olmak,** *Saygı görmek; itibar edilmek.*|| **baş üzre gelmek,** *{eAT} Saygı ile eğilmek.*|| **baş varmak,** *{eAT} Baş elden gitmek; ölmek.*|| **baş ve bug,** *{eAT} Başkan; komutan.*|| **baş vermek,** *1. Belirmek, ortaya çıkmak. 2. {OsT} Canını feda etmeyi göze almak; kendini feda etmek. 3. Kaynamış çamaşırı soğuk su ile çalkalamak 4. (Ekin için) başak bağlamak. {ağız} (aynı)* [DS] *5. {ağız} Alışverişte, takasta üste para vermek.* [DS] *6. {ağız} (Tohum için) filizlenip toprak üstüne çıkmak.* [DS] *7. {ağız} Asmanın meyve verecek dallarını bırakarak budamak.* [DS] *8. {ağız} Kayığın burnunu dalgalara çevirmek.* [DS] || **baş virmek,** *{ağız} Artmak; çoğalmak; üremek.* [DS]|| **baş vurmak,** *{ağız} 1. Birinin durumunu, hatırını sormak üzere ziyarete gitmek; uğramak. 2. Yüksek bir yerden denize balıklama atlamak. 3. Akıl danışmak; bakmak. 4. İki şey arasında bocalamak; inip çıkmak.* [DS]|| **baş yakmak,** *1. Birinin başını derde sokmak, 2. Kötü bir duruma düşürmek.*|| **baş yapmak,** *1. (Berber için) saç bakımı ve düzenlemesi yapmak. 2. {ağız} Gelin başı süslemek.* [DS]|| **Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk içinde,** *Aile üyeleri arasındaki anlaşmazlık ve kırgınlıklar aile içinde kalmalıdır.*|| **baş yarıp göz çıkarmak,** *Kavga ve dövüşte birinin başını veya gözünü yaralamak.*|| **baş yastığı,** *Yatarken başın altına konulan yastık.*|| **baş yazmak,** *{ağız} Saç taramak.* [DS]|| **baş yeli,** *{eAT} Havailik.*|| **baş yemek,** *Sofraya çorbadan sonra ilk sırada gelen yemek.* **baş yemek,** *1. mecaz. Birinin ölümüne sebep olmak. 2. Birinin sıkıntıya düşmesine sebep olmak; çok üzüntü, sıkıntı vermek.*|| **baş yenge,** *{ağız} folk. Düğün yemeğini yöneten kadın.* [DS]|| **baş yerine gelmek,** *Dağınık olan zihni toplamak; dinlenmek.*|| **baş yimek,** *{ağız} Ölümüne sebep olmak.* [DS]|| **baş yirde komak,** *{eAT} Yere yüz sürmek; aşırı saygı göstermek.*|| **baş yire komak,** *{eAT} Yere yüz sürmek; aşırı saygı göstermek.*|| **baş yire salmak,** *{eAT} Başını yere eğmek.*|| **baş yoldaşı,** *{ağız} 1. Eş; karı; zevce. 2. Karı veya koca. 3. Çok samimi arkadaş; dost.* [DS]|| **baş yukarı,** *{ağız} Yokuş yukarı; suyun kaynağına doğru; akışın tersine.* [DS]|| **baş yukarda olmak,** *1. Kibirli olmak. 2. Kimseden korkusu olmamak.*

baş[2], [bāş باش] *{eT} {eAT}* Yara; yara başı. [EUTS] [DLT] [Gabain] ⊡ **baş bart,** *{eAT} is. Yara bere;*

çıban; sivilce.|| **baş bört,** *{eAT} Yara bere; çıban; sivilce.*|| **baş uyuzu,** *{eAT} Suluca denilen sivilce.*|| **baş ve bart,** *{eAT} Yara bere; çıban; sivilce.*|| **baş vermek,** *{ağız} (Yara için) iyice iltihaplanıp akıntı verecek hale gelmek; olgunlaşmak.* [DS]|| **baş yapmak,** *1. {ağız} Çıban hâline getirmek. 2. mecaz. Mübalağa etmek; işi büyütmek.* [DS]

baş[3], [baş > Arn. baş] *{ağız} zf.* Tam o anda. [DS]

baş[4], [Far. bāş باش] *(ba:ş) ünl.* Olsun; ola!

başa, [baş+ağa > başā] *(başa:) is.* Ağabey.

başaca, [baş-a-ca] *{ağız} zf.* **1.** (Mutluluğun derecesini anlatmak için) sonuna kadar. **2.** *is.* Mutluluk; gönül rahatlığı. [DS]

başadmak, [baş *(baş, doruk)* > baş-ad-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Başa geçirmek; riyasete geçirmek. [ETY] **2.** Başında olmak; liderlik etmek; kumanda etmek; baş olmak; önder olmak. [Tekin] [ETY] **3.** Yedmek; çekip götürmek. [ETY]

başagut, [baş-a-gut] *{eT} sf.* Sevilen; hoş görülen; başta gelen. [EUTS]

başağaç, -cı [baş+ağaç] *is.* Yaş halkaları görülecek şekilde gövdesinden dikine kesilmiş olan ağaç.

başağırlık, -ğı [baş+ağır-lık] *is. spor.* Bazı spor dallarında sınırsız tutulan en ağır kilolu sporcuların katıldığı grup; ağır sıklet.

Başak, [baş-ak] *is. gök b.* Ekvatorun biraz güneye doğru üstünde, en parlak yıldızı *"Başakçı"* (kadiri 1, 2; tayfı B_2) olarak adlandırılan takımyıldızın adı.

başak[1], [*eT* baş > baş-aḳ باشاق] *is.* **1.** *{eT} {eAT}* Ok ucuna geçirilen sivri metal başlık; temren. [DLT] **2.** Buğday ve arpa gibi ekinlerin bir eksene bitişik tanelerini taşıyan kılçıklı baş kısmı. **3.** *biy.* Uzunlamasına ortak bir eksene bitişik er-dişi çiçeklerden meydana gelen çiçek topluluğu. **4.** Tarlalarda, bağ ve bahçelerde hasat sonu kalmış veya dökülmüş olan tek tük başak veya meyve taneleri. *{eT} {eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **5.** *{eT} (Çiğilce)* Pabuç. [DLT] **6.** *{ağız}* Sigara izmariti. [DS] 🗗 **başak bağlamak,** *Ekinlerde başak oluşmak; başaklanmak.*|| **başak çekmek,** *{ağız} Tohumluk için, harmandan iyi başakları seçmek.* [DS]|| **başak düzme,** *{ağız} (Buğday için) başak hâline gelmek.* [DS]|| **başak örgü,** *mim. Başağı andırır biçimde bir eksen etrafına başları yukarı meyilli olarak konulan tuğla ve taş örme şekli.*|| **başak toplamak,** *Tarlalarda veya bahçelerde hasat sonu kalmış olan meyveleri veya başakları toplamak; başaklamak.*|| **başak tutmak,** *1. (Kişi için) çiftçilik yapmak; ekin işleri ile uğraşmak. 2. (Ekin için) başaklar oluşmak; bağlamak; çıkarmak; başaklanmak.*

başak[2], **-ğı** [Ar. bāşaḳ باشق] *(ba:şak) is. zool.* Bir tür küçük atmaca.

başakcı, [başaḳ-cı باشقجى] *{eAT} is.* → başakçı.

başakçı, [başaḳ-çı باشقجى] *is.* Tarlalarda kalan başakları veya bahçelerde hasat sonu dökülmüş olan meyveleri toplayan kimse. *{ağız} (aynı)* [DS]

başakçık, -ğı [başak-çık] *is.* Ekinlerde başağı meydana getiren, dip tarafında kavuzlar bulunan çiçekler topluluğu.

başaklama, [başaḳ-la-ma بشقلمه] *is.* **1.** Başaklamak işi. **2.** *{eAT}* Ürün toplandıktan sonra dal ve sap üzerinde kalan artıklar.

başaklamak, [başak-la-mak] *gçl. f. [-ar] [-l(ı)-yor]* **1.** Tarlalarda veya bahçelerde hasat sonu kalmış olan meyveleri veya başakları toplamak; başak toplamak. **2.** *{eT}* Temren takmak. [DLT] **3.** *{ağız}* Başak çekmek. [DS] **4.** *{ağız}* Sağım bittikten sonra, koyun ve keçileri kalan süt için yeniden sağmak. [DS] **5.** *{ağız}* Boşaltılan evi tekrar gözden geçirmek. [DS]

başaklanma, [başak-la-n-ma] *is.* Başaklanmak durumu ve başaklanmak eylemi.

başaklanmak[1], [başak-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** (Başakçılar tarafından, hasattan sonra) başak toplanmak; başaklamak eylemi yapılmak; başak edilmek. **2.** *{eT}* (Ok için) temren takılmak. [DLT]

başaklanmak[2], [baş-ak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Ekin için) başakları oluşmak; başak tutmak.

başaklı, [başaḳ-lı باشاقلى] *sf.* Başak bağlamış; başağı olan. 🗗 **başaklı ok,** *{eAT} Ucu başak şeklinde ve yelekli oktan daha büyük ok.*

başaklıg, [baş-aḳ-lıġ] *{eT} sf.* Temreni olan; temrenli. [DLT]

başaktör, [baş+aktör] *(ba'şaktör) is. tiy.* Bir tiyatro oyununda başrolü oynayan kadın veya erkek oyuncu.

başaktörlük, -ğü [baş+aktör-lük] *(ba'şaktörlük) is. tiy.* Başrol oyunculuğu.

başaktris, [baş+aktris] *(ba'şaktris) is. tiy.* Bir tiyatro oyununda başrolü oynayan kadın oyuncu.

başaktrislik, -ği [baş+aktris-lik] *(ba'şaktirislik) is. tiy.* Bir tiyatro oyununda başrol kadın oyunculuğu.

başakturmak, [baş-ak-tur-mak / baş-ık-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yaralamak. [Yüknekî]

başal, [baş+ay / başal?] *{ağız} is.* Haziran. [DS]

başalacak, -ğı [baş-a+al-acak / baş+alaca] *{ağız} is.* Kadınların başlarına örttükleri tülbent. [DS]

başaltı, [baş+alt-ı] *(ba'şaltı) is. dnz.* Gemicilerin yattığı, gemilerin baş tarafının altındaki odacık. 🗗 **başaltından yetişme** *Denizcilikte, miçoluktan başlayarak derece derece yükselme.*

başam, [Far. bāşām باشام] *(ba:şa:m) {OsT} is.* Perde; örtü.

başamak[1], [bāş *(yara)* > baş-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Yara açmak. [DLT] **2.** Ağaçlara kertik yapmak; kertiklemek. [DLT]

başamak[2], [baş-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ağaçları bir ucundan birbirine dayalı olarak koymak; çatmak. [DLT]

başamak[3], [baş-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Yenmek; üstün gelmek. [EUTS]

başame, [Far. bāşāme باشامه] *(ba:şa:me) {OsT} is.* Kadınların başlarına örttükleri yaşmak; baş örtüsü; bürümcük; namaz bezi.

başangı, [baş-an-gı] *{ağız} sf.* **1.** Akıllı. **2.** Baştan çıkmış; huysuz; haşarı; yaramaz; hırçın; ele avuca sığmaz; ahlaksız. [DS]

başanı, [baş-an-ı] *{ağız} sf.* **1.** Baştan çıkmış; huysuz; haşarı; yaramaz; hırçın; ele avuca sığmaz; ahlaksız; başangı. **2.** Aklı ermediği hâlde işe karışan. [DS]

başarat[1]**, -dı** [Ar. basāret => başarat] *{ağız} is.* Yanılmaksızın gerçeği görebilme yetisi; basiret. [DS]

başarat[2]**, -dı** [baş+ er + Ar. -āt ?] *{ağız} is.* Bir işi yöneten kimse; başkan. [DS] 🗗 **başarat etmek,** *{ağız} Bir işe başlamak; girişimde bulunmak; teşebbüs etmek.* [DS]|| **başarat parmağı,** *{ağız} Baş parmak.* [DS]

başaratlı, [başarat[1]-lı] *{ağız} sf.* Becerikli. [DS]

başaret, [Ar. basāret => başaret] *{ağız} is.* Muhakeme. [DS]

başargan, [başar-gan] *{ağız} is.* **1.** Kumandan. **2.** Polis amiri. [DS]

başarı[1]**,** [başar-ı] *is.* Üstesinden gelme; başarma; muvaffakiyet, *(1935).* 🗗 **başarı göstermek,** *Başarılı olmak; başarmak; muvaffak olmak.*|| **başarı sağlamak,** *Başarılı olmak; başarmak; muvaffak olmak.*

başarı[2]**,** [baş+er-i] *{ağız} is.* **1.** Bir kurulu, bir işi yöneten kimse; başkan; yönetici. **2.** Çocuk oyunlarında, ebe. [DS]

başarık, -ğı [başar-ık] *{ağız} is.* Başarı. [DS]

başarıklı, [başar-ık-lı] *{ağız} sf.* Becerikli. [DS]

başarılı, [başar-ı-lı] *sf.* **1.** Başarı gösteren; muvaffakiyetli; böke; muvaffak. **2.** Üstesinden gelinmiş; başarılmış. **3.** *zf.* Başarılı olarak; başarılmış biçimde.

başarılma, [başar-ıl-ma] *is.* Başarılmak işi.

başarılmak, [başar-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Başarı ile sona erdirilmek.

başarım, [başar-ım] *is.* **1.** Başarı ile elde edilen sonuç. **2.** *spor.* Bir sporcunun elde edebileceği en iyi sonuç; performans. **3.** Dayanma gücünün en son sınırı; takat.

başarısız, [başar-ı-sız] *sf.* **1.** Başarı gösteremeyen; muvaffakiyetsiz; akîm. **2.** Üstesinden gelinememiş; başarılamamış. **3.** *zf.* Başarı gösteremeyerek; başarısızlıkla, başarmaksızın.

başarısızlık, -ğı [başar-ı-sız-lık] *is.* Başarısız olma durumu; muvaffakiyetsizlik; akamet; fiyasko.

başarma, [başar-ma] *is.* Başarmak işi.

başarmak, [*eT* baş-ġar-mak *(yenmek, üstün gelmek)* > baş-ar-mak بشارمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Girişilen bir işi becermek; üstesinden gelmek; gerçekleştirmek. **2.** İstenilen şekilde bitirmek; muvaffak olmak; itmam etmek. **3.** İyi sonuç almak; kıvırmak; elde etmek; isteğine ulaşmak. *{eAT} (aynı)* **4.** *{eAT}* Yönetmek; idare etmek.

başarumamak, [başar-mak + u-ma-mak بشارومامق] *{eAT} gçl. f. [-z]* **1.** Dayanamamak. **2.** Başa çıkamamak.

başasistan, [baş+asistan] *(ba'şasistan) is.* En üst derecedeki asistan.

başasistanlık, -ğı [baş+asistan-lık] *(ba'şasistanlık) is.* **1.** Başasistan olma durumu. **2.** Baş asistanın görevi.

başat, [baş-at] *sf. biy.* Benzerleri arasında gücü ve önemi üstün olan; başta gelen; hâkim; dominant, *(1935).* 🗗 **başat karakter,** *biy. Bir melezde her zaman ortaya çıkan karakter.*

başatlık, -ğı [başat-lık] *is. biy.* **1.** Başat olma durumu; hakimiyet. **2.** Başat olanın özelliği. 🗗 **başatlık yasası,** *biy. Melezlemede güçlü olan öz yapının diğerlerinden ve sonraki soylardan daha öne çıkması kuralı.*

başavut, [baş+avut] *(ba'şavut) {ağız} sf.* Geveze. [DS]

başbakan, [baş+bak-an] *(ba'şbakan) is.* Parlamenter yönetimlerde hükûmet adı verilen yürütme organının başı; başvekil.

başbakanlık, -ğı [baş+bak-an-lık] *(ba'şbakanlık) is.* **1.** Başbakan olma durumu. **2.** Başbakanın görevi. **3.** Başbakanın makamı. **4.** Başbakan ve bağlı görevlilerin çalıştığı daire.

başbaş, [baş+baş] *(ba'şbaş) {ağız} sf.* Pezevenk. [DS]

başbayi, -i [baş+bayi] *(ba'şba:yi) is.* Bir ticarî malın bir bölgede toptan dağıtımını ve satışını yapan bayi.

başbir, [baş+bir] *{ağız} is.* **1.** Başkan; başbuğ; lider. **2.** Çocuk oyunlarında ilk oynayan, oyuna ilk başlayan çocuk. [DS]

başbuğ[1]**,** [baş+buġ *(lider)* باش بوغ] *is.* **1.** Baş. **2.** Başkan. *{eAT} (aynı)* **3.** Komutan. *{eAT} (aynı)* **4.** Başkomutan. *{eAT} (aynı)* **5.** Milis kuvvetleri komutanı. **6.** İsyancıların lideri. **7.** Başka birliklerden seçilerek bir araya getirilmiş kuvvetlerin komutanı.

başbuğ[2]**,** [baş+buñ] *is. {ağız} sf.* (Çocuk için) yaramaz. [DS]

başcı, [baş-cı بشجى] *{eAT} is.* Yönetici; amir; baş.

başcıl, [baş-cıl] *{ağız} is.* **1.** İşçi başı; başkan. **2.** Çocuk oyunlarında, başkan olan ve oyuna ilk başlayan çocuk. [DS]

başçavuş, [baş+çavuş] *(ba'şçavuş) is.* **1.** *as.* Türk silahlı kuvvetlerinde üstçavuş ile kıdemli başçavuş arasında yer alan subay yardımcılarından bir astsubay ve rütbesi. **2.** *tar.* Yeniçeri ocağının çavuşu.

başçavuşluk, -ğu [baş+çavuş-luk] *(ba'şçavuşluk) is. as.* Başçavuşun rütbesi ve görevi.

başçı[1]**,** [baş-çı] *is.* Pişmiş veya çiğ olarak kasaplık hayvan başı satan kişi.

başçı[2]**,** [baş-çı] *is.* **1.** İşçi başı. **2.** *{ağız}* Başkan; başbuğ; lider. [DS]

başçık, -ğı [baş-çık] *is. bot.* Çiçeklerin erkek organında çiçek tozlarını taşıyan çoğunlukla sarı renkte uzunca torba veya kapçık; haşefe.

başçıl, [baş-çıl] *{ağız} is.* **1.** Başkan; başbuğ; lider. **2.** Çocuk oyunlarında başkan olan ve ilk oynayan çocuk. [DS]

başdak[1]**,** [baş+tēg > baş-daḳ بشدق] *{eAT} zf.* **1.** Tek başına. **2.** *sf.* Baş açık.

başdak[2]**, -ğı** [baş-dak] *{ağız} is.* Ağaçların başından kesilmiş parçalar; gereksiz parçalar. [DS]

başdanak, -ğı [baş+dola-k] *{ağız} is.* Kışın erkeklerin başlarına sardıkları yün başlık. [DS]

başdanışman, [baş+dan-ış-man] *(ba'şdanışman) is.* Danışmanların lideri; başmüşavir.

başdanlık, -ğı [baş-dan-lık] *{ağız} is.* Sahur yemeği. [DS]

başdaş, [baş-daş باشداش] *{eAT} is.* Kafadar; emsal; akran.

başdaşlık, -ğı [baş-daş-lık باشداشلق] *{eAT} is.* Beraberlik; eşitlik.

başdı, [baş-dı] *{ağız} sf.* Tepeleme dolu; ağız ağıza. [DS]

başdınkı, [baş-dın-ḳı] *{eT} sf.* İlk; birinci; baştaki. [EUTS]

başdizgici, [baş+diz-gi-ci] *(ba'şdizgici) is.* Bir dizgi evindeki veya matbaadaki dizgicilerin başı; başmürettip, sermürettip.

başdutan, [baş+dut-an] *{ağız} is.* Yol gösteren; kılavuz. [DS]

başe, [Far. bāşe باشه] *(ba:şe) {OsT} is.* Atmaca; doğan kuşu.

başed, [Far. būden *(olmak)* > bāşed باشد] *(ba:şed) {OsT} e.* **1.** Olsun; olur ki; ola ki. **2.** Olabilir; belki.

başefendi, [baş+efendi] *(ba'şefendi) is.* **1.** Devlet dairelerindeki en kıdemli memur; başkâtip. **2.** *tar.* İmparatorluk döneminde sarayın hazine-i hümayun bölümünde çalışan memurların en kıdemlisi.

başeksper, [baş+eksper] *(ba'şeksper) is.* Başuzman; bilirkişi ve uzmanların başkanı.

başeng, [Far. bāşeng باشنگ] *(ba:şeng) {OsT} is.* **1.** Asma üzerindeki üzüm salkımı. **2.** Tohumluk olarak ayrılmış iri ve sarı hıyar.

başeser, [baş+eser] *(ba'şeser) is.* Kendi türü içinde en mükemmel eser; şaheser; başyapıt.

başeski, [baş+eski] *(ba'şeski) is.* **1.** Bir dairede veya kurumda en kıdemli kimse. **2.** *tar.* Yeniçeri ocağında orta ve bölüklerin en kıdemlisi.

başfiyat, [baş+fiyat] *(ba'şfiyat) is.* Tarım ürünlerini desteklemek amacıyla devletin en üstün kalitedeki ürüne verdiği fiyat.

başga, [baş-ġa بشغه] *{eT} {eAT} sf.* Başka.

başgak, [baş-ġaḳ] *{eT} is.* Uyluk kemiklerinin üstü. [DLT]

başgan, [baş-ġan] *{eT} is.* **1.** Başkan; reis. [Clauson] **2.** Büyük balık. [DLT]

başgardiyan, [baş+gardiyan] *(ba'şgardiyan) is.* Ceza evlerinde tutukluların düzen içinde ve yasalara uygun biçimde davranmalarını sağlamakla görevli kişilerin başkanı.

başgarson, [baş+garson] *(ba'şgarson) is.* Lokanta, otel, pastahane, kahvehane gibi yerlerde müşterilere hizmet etmekle görevli kişilerin başkanı; metrdotel.

başgarsonluk, -ğu [baş+garson-luk] *(ba'şgarsonluk) is.* **1.** Başgarson olma durumu. **2.** Başgarsonun işi; metrdotellik.

başgedikli, [baş+gedik-li] *(ba'şgedikli) is. as.* En yüksek rütbeli astsubay.

başgıl, [baş-ġıl] *{eT} sf.* Başı ak. [DLT]

başgil, [baş-gil] *is.* Baş olanlar; başlar.

başgu, [baş-ġu] *{eT} sf.* **1.** (At için) başında beyaz leke olan [ETY] **2.** *is.* Alnı akıtmalı at. [Tekin]

başgûn, [Far. bāşgūn / bāşgūne باشگون / باشگونه] *(ba:şgû:n) sf.* **1.** Baş aşağı; ters. **2.** Uğursuz; şom.

başhakem, [baş+hakem] *(ba'şhakem) is. spor.* Yarışmayı veya oyunu yöneten hakemlerin başı; başyargıcı.

başhanımefendi, [baş+hanım+efendi] *is.* Cumhurbaşkanının eşi.

başhekim, [baş+hekim] *(ba'şhekim) is.* Bir hastaneyi yönetmekle görevli hekim; baştabip; sertabip.

başhekimlik, -ği [baş+hekim-lik] *(ba'şhekim) is.* **1.** Başhekimin işi ve görevi. **2.** Başhekimin makamı.

başhemşire, [baş+hemşire] *(ba'şhemşire) is.* Bir sağlık ocağında veya hastanede görevli hemşireleri yönetmekle görevli hemşire.

başhemşirelik, -ği [baş+hemşire-lik] *(ba'şhemşirelik) is.* **1.** Başhemşire olma durumu. **2.** Başhemşirenin işi ve taşıdığı sorumluluk.

başı, [baş-ı] *zm.* (İsim tamlamasında tamlanan olarak) tanesi; her biri. *ev başına, adım başı; kişi başına.*

başıboş, [baş-ı+boş] *(başı'boş) sf.* **1.** Hiçbir yere ve kimsenin denetimine bağlı olmayan. **2.** Bağlanmamış, serbest bırakılmış olan. **3.** *mecaz.* Yönetimsiz;

denetimsiz; kurallara bağlı olmayan. **4.** *zf.* Serbest bir şekilde. 🗗 **başıboş bırakmak,** *1. Birinin üzerinde hiçbir denetim ve baskı bulundurmamak. 2. Kendi haline bırakmak; serbest bırakmak; salmak.*|| **başıboş kalmak,** *1. Kendi bildiğine hareket edebilir olmak. 2. Herhangi bir karışanı görüşeni olmamak; serbest; özgür. 3. Kontrolden uzak kalmak.*

başıboşluk, -ğu [baş-ı+boş-luk] *(başı'boşluk) is.* Başıboş olma durumu; serbestlik.

başıbozuk, -ğu [baş-ı+boz-uk] *(başı'bozuk) is.* **1.** *tar.* İmparatorluk döneminde savaş sırasında orduya katılmış bulunan gönüllülere verilen ad. **2.** *gnşl.* Düzensiz topluluk. **3.** *{ağız}* Dul kadın veya erkek. [DS] **4.** *sf.* Düzene uymayıp dilediğince davranan; düzensiz; disiplinsiz. 🗗 **başıbozuk alayı,** *Düzensiz ve karışık insan topluluğu.*|| **başıbozuk paşası,** *Başıbozuk komutanına alay etmek için verilen isim.*

başıbozukluk, -ğu [baş-ı+boz-uk-luk] *(başı'bozukluk) is.* **1.** Başıbozuk olma durumu. **2.** Düzensiz davranış; düzensizlik; disiplinsizlik.

başıbütün, [baş-ı+bütün] *(başı'bütün) {ağız} sf.* **1.** Durumu yerinde; hâli vakti yerinde. **2.** (Kadın için) evli. [DS]

başık, [bas-ık / baş-ık] *{eT} is.* Türkü; şarkı. [EUTS]

başıkabak, -ğı [baş-ı+kabak] *(başı'kabak) sf.* **1.** Saçı dökülmüş. **2.** Saçları dibinden kesilmiş. **3.** *zf.* Başını örtmeden.

başıkmak, [baş-ık-mak باشقمق / بشقمق] *{eAT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Yaralanmak. **2.** (Çıban için) baş bağlamak.

başıl, [baş-ğıl > baş-ıl] *{eT} sf.* (Kara koyun için) tepesinde beyaz tüyleri bulunan. [DLT]

başın, [baş-ın باشن] *(ba'şın) {eAT} zf.* Başta; önce; ilkin.

başına, [baş-ı-n-a باشنه] *(başı'na) {eAT} zf.* Tek başına; yalnızca. 🗗 **başına buyruk,** *1. Yalnız kendi başına buyruk hareket eden. 2. Kimseden izin almaksızın; kendi bildiği gibi.*

başında, [baş-ı-n-da] *zf.* (Yer almak, bulunmak, gelmek vb. için) sıralanmış kişi ve nesnelerin en önünde.

başından, [baş-ı-n-dan] *zf.* **1.** Yüzünden; sebebinden. **2.** Yeniden; yeni baştan. **3.** Başlangıcından. 🗗 **başından beri,** *Başlangıçtan itibaren, başlayalıdan beri.*

başıra, [baş-ı-ra باشره] *(başı'ra) {eAT} zf.* Başına. 🗗 **başıra urmak,** *{eAT} Başına vurmak.*

başıyla, [baş-ı-y-la] *(başı'yla) zf.* **1.** Başını kullanarak. **2.** (Tahıl için) başağından ayrılmadan; başaklı olarak.

başıyle, [baş-ı + ile باشيل] *{eAT} zf.* (Tahıl için) başaktaki haliyle; kabuklu olarak.

başimam, [baş+imam] *(ba'şimam) is.* Birden çok imamın görev yaptığı camilerde, yönetici durumundaki imam.

başir, [Ar. bāşir باشر] *(ba:şir) {OsT} sf.* **1.** Müjdeci. **2.** Mutlu; mesut; güler.

başire, [Far. bey' ü şarā] *{ağız} is.* Alışveriş. [DS]

başka, [*eT* baş-ğa [Räsänen] > baş-ka باشقه] *sf.* **1.** Diğer şeylere benzemeyen; apayrı. **2.** *{eAT}* Ortaksız; müstakil; yalnız; bağımsız. **3.** Bilinenden ayrı. **4.** Diğer. **5.** Yabancı. **6.** Nitelik yönünden alışılmışın dışında bir üstünlüğü olan. **7.** Konu edilenlerin dışında kalan. **8.** *{ağız}* Usta. [DS] **9.** *{ağız} is.* Çingene. [DS] **10.** *e.* Ayrı; ayrıca; üstelik; bir yana. 🗗 **başka başına,** *{eAT} 1. Kendi başına. 2. Başlı başına. 3. Ayrı.*| **başka başka,** *Her biri ayrı nitelikte.*|| **başka biri,** *Diğer bir kimse veya nesne.*|| **başka çıkarmak,** *{eAT} {OsT} Benzerleri içinden seçip ayırmak; ayırmak.*| **başka çıkartmak,** *Usta çıkartmak.*|| **başka çıkmak,** *{eAT} {OsT} Usta olup, ustasından ayrı iş yapmaya başlamak.*|| **Başka işi(n) yok mu?** *"Gereksiz yere uğraşma(sın)" anlamında uyarı sözü.*|| **başka kılmak,** *{eAT} {OsT} Usta olması için benzerleri arasından seçip almak; ayırmak.*

başkaca, [başka-ca] *(başka'ca) zf.* **1.** Ayrıca. **2.** Biraz değişmiş.

başkafiye, [baş+kafiye] *(ba'şkafiye) is.* Şiirde mısra başlarında yer alan kafiye çeşidi.

başkağa, [baş+kayu ?] *{ağız} zf.* Bilhassa; mahsus. [DS]

başkahraman, [baş+kahraman] *(ba'şkahraman) is. ed.* Bir eserdeki kişilerden en önde geleni; başkişi.

başkalaşım, [başka-la-ş-ım] *is.* **1.** *jeol.* Kayaçlarda iç etkiler sonucu meydana gelen fiziksel ve kimyasal değişim; metamorfizm. **2.** *biy.* Bir dokunun temel maddelerinde beliren durum değişikliği; metamorfizm.

başkalaşma, [başka-la-ş-ma] *is.* **1.** Bir varlığın başka bir varlığa dönüşmesi. **2.** Bir kimsenin hâlinde görülen tam değişiklik. **3.** Bir eşyanın biçiminde ve görünüşünde meydana gelen değişme; istihale; metamorfoz. **4.** *biy.* Bir canlının yumurtadan çıktıktan sonra şekil değiştirmesi ve normal gelişiminin bir evresine ulaşması.

başkalaşmak, [başka-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Başka bir varlığa dönüşmek. **2.** Nitelik ve biçim değiştirmek. **3.** Öncekinden farklılık göstermek. **4.** *mecaz.* Bozulmak; kötü olmak.

başkaldırı, [baş+kal-dır-ı] **1.** Yönetimin otoritesine karşı harekete geçme; isyan; ayaklanma. **2.** Bir duruma veya tutuma uymayı reddetme.

başkalık, -ğı [başka-lık] *is.* **1.** Alışılmış olana benzememe; değişiklik. **2.** Değişik olma durumu. **3.** Farklılık. **4.** *fel.* Başka ve farklı olma durum ve özelliği; özdeşliğin karşıtı. **5.** *tar.* İmparatorluk dö-

neminde, koyun ve keçiden alınan vergileri toplayan tahsildarlara, bu vergiden ayrılan pay.

başkan, [baş-kan] *is.* **1.** Bir topluluğun, toplantının veya derneğin başında bulunan en yetkili kişi; reis, *(1935).* **2.** Bir ülkeyi veya topluluğu yönetmekle görevli kişi; emir; bey; hakan; melik; sultan. 🗗 **başkan vekili,** *Başkanın bulunmadığı zamanlarda başkan yerine görevi yürütme sorumluluk ve yetkisini bıraktığı kişi.*|| **başkan yardımcısı,** *Başkana yardım eden, başkan olmadığı zamanlarda onun yerine vekillik eden atanmış kişi.*

başkanlık, -ğı [baş-kan-lık] *is.* **1.** Başkan olma durumu. **2.** Başkanın görev yaptığı yer ve makam. 🗗 **başkanlık etmek,** *Bir toplantıyı veya topluluğu başkan olarak yönetmek.*|| **başkanlık sistemi,** *Hükümet etme gücünün cumhurbaşkanına ait, bakanların cumhurbaşkanına karşı sorumlu olduğu siyasi sistem.*

başkarakter, [baş+karakter] *is. tiy.* Bir tiyatro oyununda canlandırılan karakterlerden en önemli ve önde olanı.

başkası, [başka-s-ı *(3. t. k.)*] *zm.* **1.** Diğer bir kimse. **2.** Yabancı; el.

başkâtip, -bi [baş+kâtip] *(ba'şkâ:tip) is.* Bir kurumda çalışan yazıcıların başı; başyazman.

başkâtiplik, -ği [baş+kâtip-lik] *(ba'şkâ:tiplik) is.* **1.** Başkâtibin işi ve görevi. **2.** Başkâtip olma durumu.

başkent, [baş+kent] *(ba'şkent) is.* Bir devletin yönetim merkezinin bulunduğu kent; başşehir; makar; payitaht; merkez; devlet merkezi.

başkesit, [baş+kes-it] *(ba'şkesit) is.* Bir ağacın gövdesine dik olarak kesilmesiyle yaş halkalarının görülebildiği yüzey.

başkeşiş, [baş+keşiş] *(ba'şkeşiş) is.* Manastır yönetiminde bulunan keşiş; başrahip.

başkılt, [baş+kılt] *{ağız.} is.* Yatağın baş ucu.

başkilise, [baş+kilise] *(ba'şkilise) is.* Piskoposluk makamının yer aldığı büyük kilise; katedral.

başkim, [baş+ki-m / baş+ki] *{ağız} e.* Sanki. [DS]

başkişi, [baş+kişi] *(ba'şkişi) is. ed.* Bir edebî eserde veya oyunda canlandırılan en önemli kişi; baş kahraman.

başkomutan, [baş+komuta-n] *(ba'şkomutan) is.* Savaş durumunda bir ülkenin bütün silahlı kuvvetlerini yöneten en büyük komutan; başkumandan; serdar.

başkomutanlık, -ğı [baş+komuta-n-lık] *(ba'şkomutanlık) is.* Silahlı kuvvetleri savaşta yönetme yetkisi ve görevi; başkumandanlık.

başkonakçı, [baş+ko-n-ak-çı] *(ba'şkonakçı) is. zool.* Bir asalağın en iyi geliştiği konakçı.

başkonsolos, [baş+konsolos] *(ba'şkonsolos) is.* Herhangi bir dış ülkede, kendi yurttaşlarının haklarını korumakla görevli en üst derecedeki konsolos.

başkonsolosluk, -ğu [baş+konsolos-luk] *(ba'şkonsolosluk) is.* **1.** Başkonsolosun görevi ve işi. **2.** Başkonsolosun görev yaptığı yer, makamı. **3.** Başkonsolosa bağlı memurların çalıştığı ve başkonsolosun makamının bulunduğu bina.

başköşe, [baş+köşe] *(ba'şköşe) is.* Bir toplulukta en önemli ve saygın kişilerin oturması için ayrılmış yer. 🗗 **başköşeye kurulmak,** *Saygı duyulan kişilere ayrılmış bulunan yere geçip oturmak.*

başkumandan, [baş+kumandan] *(ba'şkumandan) is.* Savaş durumunda bir ülkenin bütün silahlı kuvvetlerini yöneten en büyük komutan; başkomutan; serdar.

başkumandanlık, -ğı [baş+kumandan-lık] *(ba'şkumandanlık) is.* Silahlı kuvvetleri savaşta yönetme yetkisi ve görevi; başkomutanlık.

başkur, [baş+kur *(kemer, kuşak)*] *(ba'şkur) is.* Türk çadırlarından yanları örten kanatların üst kısımlarına çepeçevre sarılan ve iki yandan kapıya bağlanan 15-20 cm. eninde, renkli ipliklerle dokunmuş kuşak.

Başkurt, [Beş Ogur / Baş Kurt] *öz. is.* **1.** Ural dağlarının orta ve güney bölümleri ile iki yanındaki bozkırlarda yaşayan bir Türk kavmi; Başkırt, Başkort. **2.** Bu kavme ait, bu kavimle ilgili.

Başkurtça, [Başkurt-ça] *(başku'rtça) öz. is.* Başkurtlar tarafından yazılıp konuşulan, *taulu* (dağlı) grubundan Kıpçakça'nın devamı olan bir Türk şivesi.

başkün, [baş+kün] *(ba'şkün) {ağız} is.* **1.** İlk gün. **2.** Pazartesi. [DS]

başladaçı, [baş-la-daçı] *{eT} is.* Şef; amir; baş; başkan. [EUTS]

başlag[1], [baş-la-g] *{eT} is.* Başlangıç. [EUTS] [Gabain]

başlag[2], [baş-lag] *{eT} sf.* Başıboş bırakılmış. [DLT]

başlahana, [baş+lahana] *(ba'şla:hana) is. bot.* Yaprakları sıkı ve yuvarlak başlı, yemek ve sarma olarak mutfaklarda kullanılan bir tür lahana, *(Brassica olearacea, B. capitata)*

başlak, -ğı [baş-la-k] *{ağız} sf.* **1.** (Ev için) bağımsız; müstakil. **2.** (Tarla, bahçe için) hissesiz; müstakil. **3.** (Kişi için) bağımsız; hür. [DS]

başlama, [baş-la-ma] *is.* **1.** Başlamak işi. **2.** Bir işi yapmak üzere harekete geçme; ilk adımı atma. **3.** Ayakkabıya vurulan pençe. **4.** *ed.* Türk halk şiirinde *matla* karşılığı. **5.** *dbl.* Bir sesin söylenişinin başlangıcı.

başlamak[1], [baş-la-mak باشلامق / باشلامق] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir iş için harekete geçmek ve ilk bir kısmını yapmak; başlangıcını yapmak. *{eT} (aynı)* [Gabain] [EUTS] **2.** (Bir şey) çalışır, işler, yürür hale gelmek. **3.** Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak. **4.** Kurulmak; teessüs etmek. **5.** (Ay; mevsim, ağrı vb. için) kendini hissettirmek; girmek. **6.** Görünmek. **7.** (Dövmek, azarlamak, sövmek gibi hoş olmayan bir

davranış için) koyulmak. **8.** Başa geçmek; öne düşmek. **9.** *gçl.* Bir orduyu sevk ve idare etmek; başında olmak; başa geçmek; başta olmak; lider olmak; liderlik etmek; riyaset etmek; idare etmek; komutanlık etmek. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] [ETY] [Tekin] **10.** *{eT}* Kılavuzluk etmek. [DLT]

başlamak[2], **-ğı** [baş-la-mak] *{ağız} is.* Ayakkabı pençesi. [DS]

başlangıç, -cı [baş-la-n-gıç] *is.* **1.** Başlama yeri, başlama noktası. **2.** Bir işin, hareketin veya bir dönemin ilk bölümü; bidayet. **3.** *ed.* Bir eserin, bir yazının giriş kısmı; ön söz; mukaddime; giriş. 🗗 **başlangıç noktası,** *1. Bir işin veya şeyin başladığı yer. 2. mat. Sıfır sayısının sayı doğrusundaki yeri.*

başlanılma, [baş-la-n-ıl-ma] *is.* Başlanılmak işi.

başlanılmak, [baş-la-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bir işi yapma girişiminde bulunulmak.

başlanma, [baş-la-n-ma] *is.* **1.** Başlanmak işi. **2.** Başlanılma. **3.** Baş sahibi olma. **4.** (Soğan, sarımsak veya lahana gibi bitkiler için) baş bağlama; baş oluşması.

başlanmak[1], [baş-la-n-mak بشلانمق / باشلانمق] *edil. f. [-ır]* **1.** Yapmak için harekete geçilmek; girişilmek; *{eT} (aynı).* [EUTS] **2.** *dönşl. f.* (Soğan, sarımsak veya lahana gibi bitkiler için) baş bağlamak; baş oluşmak. **3.** (Buğday için) başaklanmak; başak bağlamak. *{eAT} (aynı)*

başlanmak[2], [baş-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Yönelmek. **2.** (Hayvan için) dağa doğru sürülmek. [DLT]

başlatacı, [baş-la-taçı] *{eT} is.* Baş olan; amir; baş; başkan. [EUTS]

başlatılma, [baş-la-t-ıl-ma] *is.* Başlatılmak işi.

başlatılmak, [baş-la-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Başlama sağlanmak. **2.** Başlatmak eylemi yapılmak.

başlatma, [baş-la-t-ma] *is.* Başlatmak işi.

başlatmak, [baş-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Başlamak işinin yapılmasını sağlamak; açmak; çalıştırmak. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** Bir çalışma, yürüme, işe başlama, bir dizi eyleme vb. sebep olmak. **3.** (Birinin) kötü konuşmasına veya sövmesine yol açmak.

başlayıcı, [baş-la-y-ıcı] *sf.* Bir şeyi öğrenmek için yeni başlayan; müptedi.

başlayış, [baş-la-y-ış] *is.* **1.** Başlama işi. **2.** Başlama biçimi.

başlayu, [baş-layu] *{eT} zf.* **1.** Başta; baş olarak; ilk olarak; önce [Tekin] [ETY] [Üç İtigsizler] **2.** Başlayarak. [Gabain]

başlı[1], [baş-lı باشلی] *sf.* **1.** Başı olan. **2.** *{ağız}* Tepeleme dolu olan; ağız ağza dolu. [DS] **3.** *{ağız}* Toptan; hepsi; tamamı. [DS] **4.** *{ağız}* Geçici olmayan; devamlı; sürekli olarak. [DS] **5.** *{ağız}*] Yarım kalmış; bitmemiş. [DS] **6.** *{ağız} is.* Yağı alınmamış sütten yapılan peynir. [DS] 🗗 **başlı başına,** *{eAT} 1. Diğerlerinden ayrı olarak. 2. Kendi başına; tek kendisi olarak.*|| **başlı durmak,** *{ağız}*] *Harman kalkıncaya kadar oradan ayrılmamak.* [DS] || **başlı su,** *{eAT} Kaynak hâlindeki su.*|| **başlı üy,** *{ağız} İki katlı ev.* [DS]

başlı[2], [*eT. bāş (yara)* > bāş-lı] *{eAT} sf.* **1.** Yaralı; yarası olan. **2.** *{ağız}* (Çıban için) başı gözüken. [DS]

başlıca, [baş-lı-ca] *(başlı'ca) sf.* **1.** Önemli. **2.** Başta gelen. **3.** Belli başlı.

başlıg, [baş-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Başlı. [DLT] **2.** Mağrur; dik başlı; gururlu. [Tekin] [ETY] **3.** Lideri olan; başlı. [ETY] **4.** Yaralı. [EUTS] [DLT]

başlık, -ğı [baş-lık بشلق] *is.* **1.** Korumak amacıyla başa giyilen nesne; takke; külah; serpuş; miğfer; agel; arakiye; bere; börk; kabalak; kalpak; kep; kavuk; taç. **2.** Hayvan koşumlarının başa geçirilen kısmı. **3.** *{ağız}* Gem. [DS] **4.** *{ağız}* Yular. [DS] **5.** *{ağız}* Yulara takılan boncuk örmesi. [DS] **6.** Gelinlerin başına konulan süslü taç. **7.** *{ağız}* Kadınların başlarına taktıkları çevresine altın dizilmiş bir tür taç. [DS] **8.** Bir yazının baş kısmında yer alan ve genellikle içeriğini öz olarak belirten adı. **9.** *folk.* Anadolu'da bir gelenek olarak evlenecek delikanlının kızın ailesine verdiği para; mihr-i muaccel; kalın. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **10.** Dişçi ve berber koltukları gibi eşyada baş koymağa mahsus yer. **11.** Bir sütunun, bir direğin tepeliği. **12.** Marangozluk ve demircilikte bazı parçaların düzgün durması için baş taraflarına takılan gönyeli parça. **13.** *{ağız}* Tekerlek parmaklarının takılı olduğu yuvarlak; top. [DS] **14.** Avcı olarak yetiştirilmekte olan doğan, şahin gibi kuşların gözlerini de örtecek şekilde giydirilen küçük külah. **15.** *{ağız}* Kurşun kalemin ucuna takılan madenî kapak. [DS] **16.** *{ağız}* İyi yanması için tandıra küme yapılan tezek. [DS] **17.** *{ağız}* Mal değişiminde bir tarafın, üste almış olduğu para vb. şey. [DS] **18.** *{ağız}* Tandıra hava girmesi için açılan delik. [DS] **19.** *{ağız}* Kalın samanla karışık arpa veya buğday. [DS] **20.** *{ağız}* Tandırı yakmak için kullanılan iri saman. [DS] **21.** *{ağız}* Boğa güreşinde üstün gelen boğa. [DS] **22.** Şalvar uçkurluğu. **23.** *{ağız} sf.* (Tarla, bahçe vb. için) bağımsız; hisseli değil. [DS] 🗗 **başlık aşğalık,** *{ağız} İyi kötü.* [DS]| **başlık atmak** (koymak), *Bir yazıya başlık yazmak.*| **başlık bozmak,** *{ağız} Çeyiz düzmek.* [DS]|| **başlık halkası,** *{ağız} Gemin yanlarındaki tokalardan her biri.* [DS]|| **başlık vermek,** *folk. 1. Evlenirken damat tarafından, gelin için kaynataya para ödemek. 2. Kız tarafından, başlık alırken tören yapmak.*

başlıkçı, [baş-lık-çı] *is.* Gelinlerin başına takılan başlıkları yapan, satan veya kiraya veren kişi.

başlıklı, [baş-lık-lı] *sf.* Başlığı olan. 🗗 **başlıklı may-**

mun, *zool. Güney Afrika'da yaşayan uzun kuyruklu bir tür maymun, (Cebus capucines).*

başlıksız, [baş-lık-sız] *sf.* **1.** Başlığı olmayan. **2.** Başı açık.

başlu, [bāş *(yara)* > bāş-lu باشلو] *{eAT} sf.* Yaralı; mecruh.

başluk, [baş-luḳ باشلوق] *{eAT} is.* Başlık.

başmabeyinci, [baş+mabeyin-ci] *(ba'şmabeyinci) is.* İmparatorluk döneminde sarayın mabeyin dairesinin sorumlusu; başkâtip.

başmak, -ğı [*eT.* bā-mak > bāş-mak [Clauson] / başamak > baş-mak [Doerfer] باشمق / بشمق] *is.* **1.** Altı düz kösele, üstü giyenin sosyal konumuna göre sarı, kırmızı veya siyah sahtiyandan yapılmış, burnu küt, üstü açık ayakkabı. **2.** Zarif ve süslü kadın ayakkabısı. **3.** *{eT} {eAT} {ağız}* Pabuç; ayakkabı. [DLT] [DS] **4.** *{ağız}* Takunya. [DS] **5.** *{ağız}* Terlik. [DS] **başmak-ı şerîf,** *{OsT} (Hz. Muhammed'e ait) kutsal ayakkabı.*

başmakale, [baş+makale] *(ba'şmakale) is.* Günlük olaylarla ilgili olarak bir gazete veya derginin görüşü doğrultusunda yazılmış baş sayfa makalesi; başyazı.

başmakcı, [başmak-cı بشمقجی / بشمق جی] *{eAT} is.* Ayakkabıcı.

başmakçı, [başmak-çı] *is.* **1.** Başmak yapan ve satan kişi. **2.** *{ağız}* Ayakkabıcı. [DS] **3.** *{ağız}* Takunyacı. [DS]

başmakçılık, -ğı [başmak-çı-lık] *is.* Başmakçının işi ve mesleği; ayakkabıcılık.

başmakdar, [başmak + Far. -dār باشماقدار] *(başmakda:r) {OsT} is. tar.* Memluk sultanlarının ayakkabılarını taşıyan görevli.

başmaklanmak, [başmak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] [eT. -ur]* Başmak sahibi olmak. *{eT} (aynı)* [DLT]

başmaklık, -ğı [baş-mak-lık باشماقلق] *{eAT} is.* **1.** *tar.* İmparatorluk döneminde padişahın annesi, kız kardeşi, kızı vb. sultanlara, elbise ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için, yirmi bin akçaya kadar verilen ödenek; başmaklık hası; has; arpalık. **2.** Camilerde ayakkabı koymaya yarar raflar; ayakkabılık.

başmal, [baş+mal] *(ba'şmal) is.* Anamal; kapital; sermaye.

başman, [baş-man] *is.* Başpiskopos.

başmanlık, -ğı [baş-man-lık] *is.* Başpiskoposluk.

başmimar, [baş+mimar] *(ba'şmimar) is.* **1.** Mimarların başı. **2.** Mimarbaşı.

başmisafir, [baş+misafir] *(ba'şmisafir) is.* En değerli konuk; başkonuk.

başmuallim, [baş+muallim] *(ba'şmuallim) {OsT} is.* Öğretmenlerin en kıdemlisi; başöğretmen.

başmuavin, [baş+muavin] *(ba'şmuavin) {OsT} is.* Bir yönetici grubu içinde müdür yardımcılarının müdürden sonra bağlı bulundukları yönetici; başyardımcı.

başmuavinlik, -ği [baş+muavin-lik] *(ba'şmuavinlik) is.* Başmuavinin işi ve görevi.

başmubassır, [baş+mubassır] *(ba'şmubassır) {OsT} is.* Gözetmenlerin başı olan kimse.

başmuharrir, [baş+muharrir] *(ba'şmuharrir) {OsT} is.* Makalesi, gazete veya derginin baş sayfasında yer alan yazar; başyazar.

başmuharrirlik, -ği [baş+muharrir-lik] *(ba'şmuharrirlik) is.* Başyazarlık.

başmurakıp, -bı [baş+murakıp] *(ba'şmura:kıp) {OsT} is.* Denetçilerin başı; başdenetçi.

başmurakıplık, -ğı [baş+murakıp-lık] *(ba'şmura:kıplık) is.* Başmurakıbın işi ve görevi.

başmüdür, [baş+müdür] *(ba'şmüdür) is.* En üst düzeydeki müdür.

başmüdürlük, -ğü [baş+müdür-lük] *(ba'şmüdürlük) is.* **1.** Başmüdürün görevi ve işi. **2.** Başmüdürle yönetilen kurum. **3.** Başmüdürün görev yaptığı yer ve bina.

başmüezzin, [baş+müezzin] *(ba'şmüezzin) {OsT} is.* Birden çok müezzin bulunan camilerde en kıdemli ve yönetici durumda olan müezzin.

başmüezzinlik, -ği [baş+müezzin-lik] *(ba'şmüezzinlik) is.* Başmüezzinin işi ve görevi.

başmüfettiş, [baş+müfettiş] *(ba'şmüfettiş) is.* Aynı kuruma bağlı denetim elemanları arasında daha üst yetkilere ve denetçilerin görevleri arasında düzenlemeler yapma hakkına sahip müfettiş.

başmüfettişlik, -ği [baş+müfettiş-lik] *(ba'şmüfettişlik) is.* **1.** Başmüfettiş olma durumu. **2.** Başmüfettişin işi ve görevi.

başmühendis, [baş+mühendis] *(ba'şmühendis) is.* Çalıştığı işletmede diğer mühendislere amir olacak durumdaki mühendis.

başmühendislik, -ği [baş+mühendis-lik] *(ba'şmühendislik) is.* Başmühendisin yaptığı iş ve görevi.

başmürettip, -bi [baş+mürettip] *(ba'şmürettip) {OsT} is.* Bir matbaada dizgi işlerinden sorumlu ve diğer dizgicilerin işlerini düzenleyen ve kontrol eden dizgici.

başmürettiplik, -ği [baş+mürettip-lik] *(ba'şmürettiplik) is.* Başmürettibin işi ve görevi.

başmüşavir, [baş+müşavir] *(ba'şmüşa:vir) {OsT} is.* Bir kurumdaki danışmanların lideri; başdanışman.

başmüşavirlik, -ği [baş+müşavir-lik] *(ba'şmüşa:virlik) is.* Başmüşavirin görevi ve görevini sürdürdüğü yer.

başnalmak, [baş-la-n-mak > baş-(ı)n-al-mak بشنلمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* Başlamak işi yapılmak.

başoda, [baş+oda] *(ba'şoda) is.* Geleneksel Türk evlerinde diğer odalara göre daha iyi ve güzel döşenmiş olan çoğunlukla misafirlerin ağırlandığı oda.

başoğul, [baş+oğul] *(ba'şoğul) is.* Arının verdiği ilk oğul.

başot, [baş+od *(ateş)*] *(ba'şot) is.* Kibrit.

başoyuncu, [baş+oyuncu] *(ba'şoyuncu) is. tiy.* Sinema ve tiyatro oyununda başrolü canlandıran oyuncu.

başoyunculuk, -ğu [baş+oyuncu-luk] *(ba'şoyunculuk) is.* **1.** Başoyuncu olma durumu. **2.** Başoyuncunun işi.

başöğretmen, [baş+öğretmen] *(ba'şöğretmen) is.* Eskiden ilkokullarda yönetim görevi verilen en kıdemli öğretmen; başmuallim.

başöğretmenlik, -ği [baş+öğretmen-lik] *(ba'şöğretmenlik) is.* Başöğretmen olma durumu ve görevi.

başörtü, -yü [baş+ört-ü] *is.* Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları düz veya renkli bez; eşarp; bürgü; çarşaf; çatkı; dastar; örtme; yaşmak; yazma; yemeni.

başörtülü, [baş+ört-ü-lü] *sf.* Başını başörtüsü ile örmüş olan.

başörtüsü, -nü, -tüleri [baş+ört-ü-s-ü] *is.* Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları kumaş; eşarp; bürgü; çarşaf; çatkı; dastar; örtme; yaşmak; yazma; yemeni.

başpapaz, [baş+papaz] *(ba'şpapaz) is.* **1.** Katolik kiliselerinde piskopos yardımcısı olan papaz. **2.** Doğu kiliselerinde bazı papazları daha üstün mevkie getiren onursal unvan.

başpapazlık, -ğı [baş+papaz-lık] *(ba'şpapazlık) is.* **1.** Başpapaz olma durumu ve unvanı. **2.** Başpapazların yönettiği bölge. **3.** Başpapazın yaşadığı yer ve makamı.

başpare, [Far. bāş-pāre پاره باش] *(ba'şpa:re) {OsT} is.* **1.** Baş parçası. **2.** Nargilenin ağza konulan çıkarılıp takılabilir parçası. **3.** Ney, girift gibi kamıştan yapılan nefesli sazların ağza alınan baş kısmına geçirilen parça. **4.** Ok nişanı arkasındaki siper.

başparmak, -ğı [baş+parmak] *(ba'şparmak) is. anat.* İnsanın el ve ayaklarında en başta bulunan kalın ve kısa parmak.

başpehlivan, [baş+pehlivan] *(ba'şpehlivan) is.* **1.** Yağlı güreşte başa güreşerek bütün pehlivanları yenen pehlivan. **2.** Başa güreşen pehlivanlardan birinci gelen pehlivan.

başpehlivanlık, -ğı [baş+pehlivan-lık] *(ba'şpehlivanlık) is.* **1.** Başpehlivan olma durumu. **2.** Başpehlivanın unvanı.

başpiskopos, [baş+piskopos] *(ba'şpiskopos) is.* Katoliklerde, belli bir bölgedeki piskoposlar üzerinde yönetim yetkisi ve aynı zamanda onursal unvan.

başpiskoposluk, -ğu [baş+piskopos-luk] *(ba'şpiskoposluk) is.* **1.** Başpiskoposun görevi. **2.** Başpiskoposun makamı. **3.** Başpiskoposun yargılama alanı içine giren dinî bölge.

başra[1], [baş-(ı)-ra] *(ba'şra) zf.* Bir başına; yalnızca.

başra[2], [baş-(ı)-ra بشره] *{eAT} zm.* Onun başına.

başrahibe, [baş+rahibe] *(ba'şra:hibe) is.* Manastırlarda rahibelerin yöneticisi durumundaki rahibenin unvanı.

başrahip, [baş+rahip] *(ba'şra:hip) is.* Manastırlarda keşişlerin yöneticisi durumunda olan keşişin unvanı; başkeşiş.

başrol, -lü [baş+rol] *(ba'şrol) is. tiy.* **1.** Bir sinema veya tiyatro eserinde başkahramanı canlandırma. **2.** Başoyuncunun rolü.

başsavcı, [baş+savcı] *(ba'şsavcı) is.* Üst düzey savcı.

başsavcılık, -ğı [baş+savcı-lık] *(ba'şsavcılık) is.* Başsavcının görevi ve makamı.

başsedir, [baş+sedir] *(ba'şsedir) is.* **1.** Geleneksel Türk evinde, misafirlerin ağırlandığı başodanın en güzel ve en şerefli kısmı sayılan, cephe penceresi önünde boydan boya, saygı duyulan kişiler için özel minder ve yastıklarla döşenmiş kerevet. **2.** *{ağız}* Bir odanın en iyi yeri; başköşe. [DS]

başseki, [baş+seki] *(ba'şseki) {ağız} is.* Bir odanın, evin en iyi yeri; başköşe. [DS]

başsız, [baş-sız] *sf.* **1.** Başı olmayan. *{eT} (aynı)* [EUTS] **2.** *mecaz.* Yöneticisi, yönlendiricisi olmayan. **3.** *zf.* Yöneticisiz ve başsız olarak.

başsızlık, -ğı [baş-sız-lık] *is.* **1.** Başı veya başkanı bulunmama durumu. **2.** *sos.* Yasası ve yöneticisi olmayan topluluğun özelliği; erksizlik; karışıklık; anarşi.

başşağı, [baş+aşağı] *zf.* → baş aşağı.

başşak, -ğı [baş-ak] *is.* → başak.

başşehir, -hri [baş+şehir] *(ba'şşehir) is.* Bir devletin yönetim merkezinin bulunduğu şehir; devlet merkezi, başkent.

baştaban, [baş+taban] *(ba'ştaban) is. mim.* **1.** İlkçağ mimarisinde sütunların üstünde kiriş görevini gören tek parça taş. **2.** Kapı kanadını sergenden ayıran büyük silme.

baştabip, -bi [baş+tabip] *(ba'ştabip) is.* Bir hastaneyi yönetmekle görevli hekim; başhekim, sertabip.

baştabiplik, -ği [baş+tabip-lik] *(ba'ştabiplik) is.* Baştabibin görevi ve makamı.

baştak, -ğı [baş-la-k > baş-ta-k?] *{ağız} zf.* **1.** Yalnız başına; kimsesiz; yalnız. **2.** Çoluğu çocuğu olmayan. **3.** (Çocuk için) yaramaz; haylaz; başıboş. **4.** İşsiz güçsüz; başıboş. **5.** *is.* Başbuğ. [DS]

baştaklık, -ğı [baştak-lık] *{ağız} is.* Odun kırarken alta yanlamasına konulan büyük kütük. [DS]

baştaksız, [baştak-sız] *{ağız} sf.* (Kişi için) her şeye burnunu sokan; her şeye karışan. [DS]

baştan[1], [baş+dan / baş-tan] *{ağız} is.* **1.** Başkan. **2.** Rehber. [DS]

baştan[2], [baş-tan] *{eT} zf.* Bir daha başından başlayarak; tekrar; yeniden.

baştankara[1], [baş-tan+kara] *(ba'ştankara) is. zool.* **1.** Altmış kadar çeşidi bulunan, tüyleri canlı renklerde olan, başı ve gerdanı siyah, tarım için çok yararlı böcekçil ötücü kuş, *(Parus major).*

baştankara[2], [baş-tan+kara باشدن قره] *is.* **1.** *dnz.* Geminin baş tarafından karaya oturması. **2.** *mecaz.* Batına; mahvolma. **3.** *mecaz.* Sarhoş olma. **4.** Kara turp. **5.** *sf.* Kendini kaybetmiş. **6.** *{ağız}* (Hasta için) koma haliinde [DS] **7.** Çok sarhoş. **8.** *{ağız} zf.* (İş yapmak, gitmek vb. için) gelişigüzel; baştan savma; ulu orta; körü körüne. [DS] ◻ **baştankara etmek,** *dnz. 1. (Batma tehlikesi geçiren gemi için) başını karaya vurup oturmak. 2. Zorlayıcı bir neden yüzünden geminin baş tarafı karaya gelecek biçimde sahile oturtmak. 3. Sonunu düşünmeden tehlikeye karşı hareket ederek perişan olmak.*‖ **baştankara gitmek,** *Hesapsızlık yüzünden batarcasına yaşamak; tehlikeye karşı bile bile hareket etmek.*‖ **baştankara yanaşmak,** *dnz. Geminin baş tarafını sahile getirmek üzere iskeleye yanaştırmak.*

baştankaragiller, [baş-tan+kara-gil-ler] *(ba'ştankaragiller) is. zool.* Ötücü kuşlardan küçük yapılı, gagası güçlü, parlak ve gür tüylü, kısa yuvarlak kanatlı yüz kadar kuş türü familyası, *(Paridae).*

baştar, [baş-ta-r] *{eT} is.* Orak. [DLT]

baştarda[1], [İt. galea bastarde *(melez kalyon)*] *(baş-ta'rda) {OsT} is. dnz.* İmparatorluk dönemi Türk ordusunda kullanılan, oturak sayısı 20-36 arasında değişen, kadırga türü savaş gemisi.

baştarda[2], [Yun. bastardos] *{ağız} is.* Meşru olmayan çocuk; piç. [DS]

baştaş, [baş-daş > baş-taş باشتاش / باشتش] *{eAT} is.* Kafadar; emsal; akran.

baştaşlık, -ğı [baş-daş-lık] *is.* Beraberlik; eşitlik.

başteknisyen, [baş+teknisyen] *(ba'şteknisyen) is.* Çok sayıda teknisyen çalıştıran fabrika ve atölyelerde yönetici durumunda olan en üst düzeydeki teknisyen.

baştene, [Slav. bastina] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde, Bosna'daki Hristiyanlar arasında babadan oğula geçebilen araziye verilen ad.

baştın, [baş-tın] *{eT} zf.* İlki; önceki. [EUTS]

baştına, [Slav. bastina] *{OsT} is.* → baştene.

baştınkı, [baş-tın-kı] *{eT} sf.* İlk; birinci; baştaki. [Gabain] [EUTS] ◻ **baştınkıta baştankı,** *Her şeyden önce.* [EUTS]

baştutar, [baş+tut-ar] *(ba'ştutar) {ağız} is.* Yönetici, başkan; elebaşı. [DS]

başucu, [baş+u(ç)-u] *(ba'şucu) is. gök b.* Belli bir yerden geçen düşey doğrultunun gökküresini deldiği varsayılan iki noktadan ufkun üstünde olanı; başucu noktası; zenit. ◻ **başucu uzaklığı,** *gök b. Gökyüzünde belirlenen bir noktanın veya bir yıldızın başucu noktasından itibaren açısal uzaklığı.*

başuzman, [baş+uz-man] *(ba'şuzman) is.* Bir kuruluştaki uzmanların en yetkili ve üst düzeyde olanı.

başuzmanlık, -ğı [baş+uz-man-lık] *(ba'şuzmanlık) is.* **1.** Başuzman olma durumu. **2.** Başuzmanın işi ve görevi.

başülke, [baş+ülke] *(ba'şülke) is.* Sömürge imparatorluklarında egemen durumda olan ülke; metropol.

başüstü, [baş+üst-ü] *zf.* Çabuk; derhal; vakit kaybetmeden.

başvekâlet, [baş+vekâlet] *(ba'şvekâ:let) {OsT} is.* **1.** Başbakan olma durumu. **2.** Başbakanın görevi. **3.** Başbakanın makamı. **4.** Başbakan ve bağlı görevlilerin çalıştığı daire; başbakanlık.

başvekil, [baş+vekil] *(ba'şvekil) {OsT} is.* Parlamenter yönetimlerde hükûmet adı verilen yürütme organının başı; başbakan.

başvekillik, -ği [baş+vekil-lik] *(ba'şvekillik) is.* **1.** Başbakan olma durumu. **2.** Başbakanın görevi. **3.** Başbakanın makamı. **4.** Başbakan ve bağlı görevlilerin çalıştığı daire; başbakanlık.

başvurma, [baş+vur-ma] *is.* **1.** Başvurmak eylemi ve durumu. **2.** Üst makama bir iş veya durum için yazılı dilekçe vermek. **3.** Yasaların tanıdığı haklardan yararlanmak üzere ilgili ve yetkili yere isteğini iletmek.

başvurmak, [baş+vur-mak] *gçsz. f. [-ur]* **1.** Herhangi bir dilek veya şikâyeti o konu ile ilgili yetkili makama iletmek; müracaat etmek. **2.** Bir işin yapılması için birinin aracılığını istemek. **3.** Bir konuda birisinin bilgi ve görgüsünden yararlanmak; danışmak. **4.** Bir işi yapabilmek için bir şeyden yararlanmak amacıyla girişimde bulunmak. **5.** (Balık için) oltanın ucundaki yemi kapmak için didiklemek.

başvuru, [baş+vur-u] *is.* Başvurmak işi; müracaat.

başvurucu, [baş+vur-u-cu] *is.* Bir iş için başvuran kimse; müracaatçı.

başvurulma, [baş+vur-ul-ma] *is.* Başvurulmak eylemi ve durumu; müracaat edilme.

başvurulmak, [baş+vur-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Başvurmak eylemi yapılmış olmak.

başyapıt, [baş+yap-ıt] *(ba'şyapıt) is.* Bir türün, bir yazarın veya sanatçının en iyi ve en güzel eseri; başeser, şaheser.

başyardımcı, [baş+yardım-cı] *(ba'şyardımcı) is.* Bir dairede müdür yardımcılarından en kıdemli veya yetkice en üstün olanı; başmuavin.

başyargıcı, [baş+yar-gı-cı) *(ba'şyargıcı) is. spor.* Yarışmayı veya oyunu yöneten hakemlerin başı; başhakem.

başyaver, [baş+ Far. yāver] *(ba'şya:ver) {OsT} is.* Cumhurbaşkanının güvenliğini sağlamak, emirlerini yerine getirmekle görevli yüksek rütbeli subay.

başyaverlik, -ği [baş+yāver-lik] *(ba'şya:verlik) is.* **1.** Başyaver olma durumu. **2.** Başyaverin makamı ve görev alanı.

başyazar, [baş+yaz-ar] *(ba'şyazar) is.* Bir gazetenin baş yazılarını yazan yazar; başmuharrir; sermuharrir.

başyazarlık, -ğı [baş+yaz-ar-lık] *(ba'şyazarlık) is.* **1.** Başyazar olma durumu. **2.** Başyazarın görevi ve işi.

başyazı, [baş+yaz-ı] *(ba'şyazı) is.* Günlük olayları gazete veya derginin görüşü doğrultusunda ele alan, gazete veya derginin baş sayfasında çıkan makale; başmakale.

başyazıcı, [baş+yazı-cı] *(ba'şyazıcı) is. tar.* İmparatorluk dönemi Hazine-i Hümayun dairesinde en usta dört yazıcıdan en kıdemli ve bilgili olanı.

başyazman, [baş+yaz-man] *(ba'şyazman) is.* Bir kurumda çalışan yazıcıların başı; başkâtip.

başyazmanlık, -ğı [baş+yaz-man-lık] *(ba'şyazmanlık) is.* **1.** Başyazman olma durumu; başkâtiplik. **2.** Başyazmanın görevi ve makamı.

başyıldız, [baş+yıldız] *(ba'şyıldız) is. gök b.* Çift yıldızlarda büyük olan yıldız.

başyukarı, [baş+yukarı] *is.* Maden ocaklarında üst galeriye geçmek için açılan eğik ve dar kesitli geçit.

bat[1]**,** [bat *(yans.)*] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bat bat.*

bat[2]**,** [bat *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök. *bat-la-k, bat-la-n-gaç*

bat[3]**,** [bat] *{eT} sf.* **1.** Kötü; değersiz; fena. [ETY] **2.** Tortu; çöküntü. [ETY]

bat[4]**,** [bat] *{eT} zf.* Hemen; derhal; çabuk; hızlıca. [ETY] [Gabain] [EUTS]

bat[5]**,** [bat] *{ağız} is.* **1.** Soğan, ceviz, tuz, bulgur, kırmızı biber, domates, maydanoz ile yapılan ve asma yaprağı ile çiğ olarak yenilen bir tür dolma. **2.** Bakla içi, nane, reyhan ile yapılan bir tür katık. **3.** Asma yaprağı. **4.** Merdiven basamağı. [DS]

bat[6]**, -ttı** [Ar. baṭṭ بط] *{OsT}* **1.** Kaz. **2.** Kuyu veya kova gibi yerlerden su alıp içmeye yarar kulplu bardak; kaz şeklindeki sürahi; maşrapa. **3.** Uzun boyunlu testi, şarap kabı. **4.** Meşin çanak. **5.** *{ağız}* Ördek. [DS] **batt-ı mey,** *{OsT} Şarap kabı; şarap testisi.*|| **batt-ı şehd,** *{OsT} Bal çanağı.*|| **batt-ı şîr,** *{OsT} Süt kabı.*|| **batt-ı zer,** *{OsT} 1. Altın kap. 2. Güneş.*

bat[7]**,** [İng. butt] *{ağız} is.* Kurşun boruların ağzını açmaya yarar şimşirden yapılmış sivri uçlu takoz. [DS]

bat[8]**,** [Fr. batte] *is.* Beyzbol, kriket gibi oyunlarda topu geri göndermeye yarayan tahta araç.

bata, [bu+hafta > bāta] *(ba:ta) zf.* **1.** Bu yıl. **2.** Bu kez; bu kere.

bataet, [Ar. baṭā'et بطائت] *(bata:et) {OsT} is.* Yavaş davranma; yavaşlık. **bataet göstermek,** *{OsT} Ağır davranmak.*

batağan, [bat-ağan] *is.* **1.** Bataklık. **2.** *sf.* Eline geçen parayı boş yere harcayan.

batak, -ğı [bat-mak > bat-ak بتاق] *is.* **1.** Üzerine basıldığı zaman çöken çamurlaşmış toprak. **2.** *{eAT}* Bataklık. **3.** Eski İstanbul hamamlarında hahamlar tarafından kutsandıktan sonra Yahudilerin girip yıkandıkları kapalı ve özel havuz. **4.** *{ağız}* Bir iki kiloluk küçük çömlek. [DS] **5.** *{ağız}* Maşrapa. [DS] **6.** *{ağız}* Sirke, zeytinyağı gibi maddelerin konulduğu kabın dibinde bıraktığı tortu. [DS] **7.** *{ağız} tıp.* Zatülcenp. [DS] **8.** *{ağız}* Reçinesi çok olan kereste. [DS] **9.** *sf. mecaz.* Kötü duruma sürüklenen; hayır gelmez; iflas eden, batmış. **batağa saplanmak,** *1. Zor duruma düşmek, 2. Çıkmaza girmek.*|| **batak çulluğu,** *zool. Bataklık ve sulak alanlarda yaşayan kahverengi tüylü, boylamasına açık çizgili, 30 cm. kadar boyunda uzun gagalı göçmen kuş, (Gallinago gallinago).*|| **batak otu,** *bot. Milli kıyılarda yetişen uzun saplı, tüysüz bütün yapraklı, küçük pembe veya beyaz çiçekli otsu bitki, (Limosella).*

batakçı, [batak-çı] *sf.* **1.** Borcunu ödememeyi alışkanlık haline getirmiş olan. **2.** Eline geçen parayı iyi kullanamayan; batıran.

batakçıl, [batak-çıl] *sf.* (Bitki ve hayvan için) bataklıkta yaşamayı seven ve bataklık ortamında yaşayabilen.

batakçılık, -ğı [batak-çı-lık] *is.* Batakçı olma durumu.

batakhane, [batak+ Far. ḫāne] *(batakha:ne) is.* **1.** Gelen müşterileri çeşitli usullerle aldatan, zor durumda bırakan, geçimini kumar, dolandırıcılık gibi uygun olmayan yollardan kazananların bulunduğu yer. **2.** *mecaz.* Vatandaşın işinin sürüncemede bırakıldığı veya bin bir güçlük çıkarılmak suretiyle uzun süre sonra tamamlandığı kurum ve daire.

bataklı, [batak-lı] *sf.* (Yer, iş için) batağı olan.

bataklıg, [bataḳ-lıġ / batıḳ-lıġ] *{eT} is.* Abdesthane; ayakyolu; hela; tuvalet. [Gabain]

bataklık, -ğı [bat-ak-lık] *is.* Kısmen bitkilerle kaplı, az derin, yer yer sularla örtülü alan; batak yer. **bataklık ardıcı,** *zool. Bataklıklarda ve su kıyılarında yaşayan sırtı kirli sarı, karnı açık pas sarısı ve kuyruğu zeytin yeşili küçük bir ötleğen kuşu, (Acrocephalus palustris).*|| **bataklık baykuşu,** *zool.*

Ilıman bölgelerde ağaçsız ve sulak yerlerde yaşayan sırtı pas sarısı, karnı açık pas sarısı veya kirli beyaz renkte gezici bir baykuş; ishak kuşu, (Asio flammeus).|| **bataklık çamuru,** *Durgun sularda dibe çöken siyah ve ağır çamur.*|| **bataklık düğünçiçeği,** *bot. Düğün çiçeğigillerden yatık saplı, yürek biçimli yaprakları olan, serin yerlerde yetişen, kökündeki uzun yumrucuklar kaynatılarak elde edilen sıvı basur memelerinin tedavisinde kullanılan bir otsu bitki; basur otu, (Ficaria ranunculoide).*|| **bataklık engeli,** *Düşmanın piyade ve motorlu araçlarının geçişini engellemek veya oyalamak için yolları üzerine meydana getirilmiş batak alan.*|| **bataklık gazı,** *Metan gazı.*|| **bataklık humması,** *Sıtma hastalığı.*|| **bataklık kaplumbağası,** *zool. Avrupa'nın ılıman kesimlerinde tatlı sularda yaşayan, yazın yumurtlamak ve kışları geçirmek için karaya çıkıp kendini toprağa gömen, çoğunlukla kabuklu hayvanlar, böcekler ve küçük balıklarla beslenen etçil bir kaplumbağa türü, (Emys orbicularis).*|| **bataklık keteni,** *bot. Papirüsgillerden bataklıklarda yetişen bir bitki; pamuk otu, fıkara saçı, (Eriophorum).*|| **bataklık kırlangıcı,** *zool. Bozkırlarda, tuzlu göl ve bataklık kıyılarında yaşayan, gerdanı koyu, göğsü açık kahverengi, kuyruksokumu beyaz, kısa gagalı orta boylu, çatal kuyruklu, uçarken deniz kırlangıcını andırır, yerde koloniler halinde yuva yapar ve uçarken böcekleri avlayan bir göçmen kuş, (Gloreola prandicola).*|| **bataklık kunduzu,** *zool. Amerika kökenli, bataklıklarda su bitkileriyle beslenen, kızıla çalan kısa tüylü kürkü için avlanan ve çiftliklerde yetiştirilen büyük bir kemirgen, (Myocaster coypus).*|| **bataklık nergisi,** *bot. Avrupa ve Kuzey Amerika bataklıklarında yetişen, gövdesinin içi boş, sarı, pembe ve beyaz çiçekli çok yıllık süs bitkisi, (Caltha polustris).*|| **bataklık servisi,** *bot. Kuzey Amerika kökenli, parklarda süs olarak yetiştirilen, kerestesi ve süs amacıyla yetiştirilen, Louisiana servisi olarak da bilinen iğne yapraklı fakat kışın yapraklarını döken bataklık ağacı türlerinin ortak adı, (Taxodium distichum; Glyptotrobus pensilis; Glyptotrobus heterophyllus).*|| **bataklık sutavuğu,** *zool. Avrupa ve Asya'nın bataklık bölgelerinde yaşayan, böcek, kurt ve yumuşakça ile beslenen, ürkek olduğu için alaca karanlıkta avlanmaya çıkan, sazlıklarda yaptığı on kadar yumurta üzerine kuluçkaya yatan ve tropikal Afrika'da kışlayan küçük su kuşları, (Porzana porzana, P. pusilla, P. parva).*

bataklu, [bat-ak-lu باتاقلو] *{eAT} is.* Bataklık.

batakseven, [batak-sev-en] *is. bot.* Antillerle Güney Amerika kıyılarında yetişen ve akvaryum süslemek için kullanılan bir tür su bitkisi, *(Limnocharis).*

batal[1]**, -li** [Ar. baṭṭāl > batal] *{OsT} sf.* Kahraman; yiğit.

batal[2]**,** [Ar. baṭṭāl => batal] *{ağız} sf.* **1.** Bozuk; harap; işe yaramaz. **2.** Büyük; iri. **3.** Çirkin. [DS]

batalet[1]**,** [Ar. beṭālet بطالت] *(bata:let) {OsT} is.* **1.** İşsizlik, avarelik. **2.** Tembellik, gevşeklik. **3.** Kullanılmaz durumda olma, işe yaramazlık. **4.** Konuşma ve davranışlarda hafiflik; yüzeysellik. **5.** Yiğitlik; cesaret; kahramanlık.

batalet[2]**,** [Ar. baṭālet بطالت] *(bata:let) {OsT} is.* Bâtıla inanma.

batalka, [bat-al-ka] *is.* **1.** Sazlık; bataklık. **2.** Bırakılmış, kullanılmayan yer.

batalya, [İt. battella] *(ba'talya) is. dnz.* Küçük sandal.

batan[1]**,** [bat-an] *{ağız} is.* Zatürrie ve zatülcenp hastalıklarında göğüste ve sırtta hissedilen ağrı; batar. [DS]

batan[2]**,** [bat-an] *{ağız} is.* Çoban köpeklerini, kurt ve köpeklerden korumak için boyunlarına takılan dikenli tasma. [DS]

batan[3]**,** [bat-an] *{ağız} is.* Dağ geçidi. [DS]

batancı, [bat-an-cı] *{ağız} is.* Av gözetleyen, av kaldıran silahsız avcı. [DS]

batanet, [Ar. baṭānet بطانت] *(bata:net) {OsT} is.* **1.** Büyük karınlı olma durumu. **2.** Çok yiyicilik; oburluk.

batar[1]**,** [bat-ar] *{ağız} is.* **1.** Göğüs ve karında ağrı; sancı. **2.** Zatürrie. [DS]

batar[2]**,** [Ar. baṭar بطر] *{OsT} is.* **1.** Çok sevinme. **2.** Kibirlenme. **3.** Haksızlık etme.

batardo, [Fr. batardeau] *is.* Köprü vb. inşaatı gibi sebeplerle bir akarsuyun önüne yapılan geçici bent; su tutmalık.

batarika, [Ar. baṭrik > baṭarīḳa بطريقه] *(batari:ka) {OsT} is.* Patrikler.

batarya, [Lat. batture *(dövmek)* > İt. batteria] *is.* **1.** *as.* Bir subayın komutasındaki ağır silahlarla bunların hizmetinde bulunan araçların bütünü. **2.** *dnz.* Yan yana dizilmiş borda topları. **3.** İlgili, birden çok aracın yan yana dizilmesi ile meydana gelmiş takım. **4.** *elkt.* Gruplanmış üreteçler topluluğu; akü.

batasıca, [bat-ası-ca] *(batası'ca) ünl.* "Yok ol, öl" anlamında ilenme sözü.

batasıya, [bat-ası-y-a] *zf.* Sermayeyi yok edecekmiş gibi.

batayih, [Ar. baṭḥa' > baṭāyiḥ بطايح] *(bata:yih, h kalın söylenir) {OsT} is.* Sazlı dereler.

batbat[1]**,** [Ar. baṭṭ => bat+bat] *{ağız} is.* Ördek. [DS]

batbat[2]**,** [Ar. baṭbāṭ بطباط] *(batba:t) is. bot.* Yaprakları zehirli bir ot, *(Hyoscymus niger).*

batbata, [Ar. baṭbaṭa بطبطه] *{OsT} is.* **1.** Kazın ötmesi. **2.** Kazın suya dalışı.

batbit, [Ar. baṭbīṭ بطبيط] *(batbi:t) is. bot.* → batbat[2].

batça, [bat-ça] *{ağız} is.* **1.** Ağzı geniş büyük bakır kap. **2.** Pestil koymaya yarayan geniş ağızlı toprak testi. **3.** Küçük testi. [DS]

batere, [Far. bātere باتره] *(ba:tere) {OsT} is.* Tef.

bateri, [Fr. batterie] *is. müz.* Bir orkestrada yer alan vurmalı çalgılar topluluğu.

baterici, [bateri-ci] *is. müz.* Orkestrada davul çalan kişi; davulcu.

baterist, [Fr. batteriste] *is. müz.* Bateri çalan kişi; baterici; davulcu.

batga, [bat-ġa ?] *{eT} is.* Külah yapmak için üzerinde yün keçe kesilen tahta. [DLT]

batgan, [Far. bādgān] *{ağız} is.* **1.** Bir giysi üzerindeki yakalığın ön ve arka kısımları. **2.** Peştamal. [DS]

batgın, [bat-mak > bat-gın] *{ağız} sf.* → batkın. [DS]

batha, -a'i [Ar. baṭḥā' بطحاء] *(batha:) {OsT} is.* **1.** Sazlı, çakıllı sel yatağı. **2.** İki dağ veya tepe arasındaki dere. **3.** Mekke'de bir derenin adı. **4.** Mekke. **5.** Mekke vadisinin en alçak kısmı.

batı, [*eT.* bat-mak > bat-ığ > bat-ı باطى] *is.* **1.** Güneş'in battığı taraf; garp; gün batısı; mağrip; batsıg. *{eAT} (aynı)* **2.** Batı yönü. *{eAT} (aynı)* **3.** *gnşl.* Batı yönündeki ülkeler; Avrupa ülkeleri. **4.** *sf.* Batı tarafta olan. 🗗 **batı bloku,** *NATO'ya dahil ülkelerin hepsi.*|| **batı müziği,** *müz. Batı ülkelerindeki müzik çalışmalarını belirtmek için kullanılan terim.*|| **Batı Türkçesi,** *dbl. Türkiye, Kıbrıs, Batı Trakya, İran, Irak, Afganistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırım, Kuzey Kafkasya, Suriye ve Romanya'da konuşulan Türk dili; Güneybatı Oğuzcası.*|| **batı yeli,** *Karayel.*

batıcı[1], [bat-ıcı] *sf.* **1.** Batıma, ağrı ve sızı duygusu veren; batan. **2.** Sivri uçlu. **3.** Batmak etmek üzere olan. **4.** İflas etmek üzere olan.

batıcı[2], [bat-ı-cı] *sf.* Batı kültür ve medeniyetini benimsemiş olan; batı yanlısı; garpçı.

batıcılık[1], **-ğı** [bat-ıcı-lık] *is.* Batıma özelliği; batıcı niteliği taşıyan.

batıcılık[2], **-ğı** [bat-ı-cı-lık] *is.* Batı'nın yaşama ve düşünme biçimine bağlı olma durumu; Batı yanlısı olma; özellikle Avrupa medeniyetine bağlılık; garpçılık.

batıç, -cı [bat-ıç] *{ağız} is.* Kimsenin görmediği, bilmediği gizli yer. [DS]

batıg, [ba-t-ığ] *{eT} sf.* **1.** Derin; suyun derin olan yeri. [DLT] [Gabain] **2.** Bataklık. [Gabain]

batıglık, [bat-ığ-lık] *{eT} is.* Ayakyolu; hela; tuvalet; apteshane. [EUTS]

batık, -ğı [bat-mak > bat-ık] *sf.* **1.** Su ve başka sıvılar içine gömülmüş. **2.** *{ağız}* Kirli; pis; lekeli. **3.** *{ağız}* Saf olmayan; karışık; bozuk. [DS] **4.** Dağlarda etrafı bodur ağaçlarla çevrilmiş çukur. **5.** (Para için) geri alınma ihtimali olmayan. [DS] **6.** Mal varlığını kaybetmiş; iflas etmiş. **7.** *{ağız}* Harap olmuş; yıkılmış; perişan. [DS] **8.** *{ağız}* Çirkin. [DS] **9.** *is. gnşl.* Batmış gemi enkazı. 🗗 **batık olmak,** *{ağız} Kirlenmek; pislenmek.* [DS]

batıl, [Ar. buṭlan *(boş, anlamsızlık)* > bāṭıl باطل] *(ba:tıl) {OsT} sf.* **1.** Gerçekle ilgisi olmayan; doğru olmayan. **2.** Çürük; boş; asılsız; geçersiz. **3.** *is.* Yanlış inanç; hak olmayan inanç; inançlara uymayan. **4.** Asılsız, doğru olmayan düşünce; kitaba uymayan iddia; haksızlık. **5.** *{eAT}* İşlemez; battal. 🗗 **batıl** (inanç) **itikat,** *Yersiz ve boş olan, doğruluğu ispat edilemeyen, gerçeklere ters düşen inanç.*

batılgan, [bat-ıl-gan] *{ağız} is.* **1.** Sazlık; bataklık. **2.** Heyelana müsait yer. [DS]

batılı, [batı-lı] *is.* ve *sf.* **1.** Diğer benzerlerine göre batıda oturan; garplı. **2.** *gnşl.* Batı medeniyetini benimsemiş olan. **3.** Değeri az olan taş veya inci.

batılılaşma, [batı-lı-la-ş-ma] *is.* Batılılaşmak işi; garplılaşma.

batılılaşmak, [batı-lı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Batı uygarlığını benimsemek; Avrupalılar gibi yaşamak; garplılaşmak.

batılılaştırma, [batı-lı-la-ş-tır-ma] *is.* Batılılaştırmak işi; garplılaştırma.

batılılaştırmak, [batı-lı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir kimsenin veya topluluğun Batılılar gibi yaşamasını, onlar gibi davranmasını, Batılıların taşıdığı değerleri benimsemesini sağlamak; garplılaştırmak.

batılılık, -ğı [batı-lı-lık] *is.* **1.** Batılı olma durumu; garplılık. **2.** Batılı olanın niteliği.

batılmak, [bat-ıl-mak باتلمق] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Batmış olmak; gömülmek. [EUTS] [Gabain] **2.** *{eAT}* Batırılmak. **3.** *{eAT} dönşl. f.* Batmak; gömülmek; gark olmak.

batım, [bat-mak > bat-ım] *is.* **1.** Batmak eylemi ve süreci; batma. *{eT} (aynı)* [ETY] [Gabain] [Tekin] **2.** *{eT}* Derinlik. [ETY]

batın[1], **-tnı** [Ar. baṭn *(içte, gizli olma)* > baṭın بطن] *{OsT} is.* **1.** Karın. **2.** Bir şeyin içi, ortası. **3.** *mecaz.* Soy; nesil; kuşak; göbek. **4.** Bir olayın iç yüzü, gerçeği. **5.** Gizli olan, mistik anlam.

batın[2], [Ar. baṭn *(içte, gizli olma)* > bāṭın باطن] *(ba:tın) {OsT} is.* **1.** İçte, gizli olan. **2.** İç. **3.** İç yüz. **4.** İç anlamı. **5.** *mecaz.* Allah. **6.** *sf.* Gizli, gözle görülmeyen; deruni.

batınca, [bat-ınca] *{ağız} is.* Düden; suyun kaybolduğu yer. [DS]

batınen, [Ar. bāṭın > bāṭınen باطنًا] *(ba:'tınen) {OsT} zf.* İçle ilgili olarak; içten; dahilen.

batını, [Ar. baṭn *(içte, gizli olma)* > bāṭınī باطنى] *(ba:tını:) {OsT} sf.* **1.** İçe ait. **2.** Sır ve gizlilikle ilgili. **3.**

fel. Belirli bir topluluğun dışında kimseye bildirilmeyen, yalnızca topluluğun üyeleri ile sınırlı dar bir çevreye aktarılan, kapalı, gizli bilgi veya düşünce sistemi; içrek. **4.** *öz. is.* Batınilik inancında olan kişi.

Batınilik, -ği [batını-lik] *is.* → Batıniye.

Batıniye, [Ar. baṭn *(içte, gizli olma)* > bāṭıniyye باطنيه] *(ba:tıniye) {OsT} sf.* **1.** Kur'an-ı Kerim'in görünen, dışa ait anlamı olduğu gibi, görülmeyen, içe ait anlamı da olduğunu; bu iç anlamın bilinmeden, dış anlamı ile emredilenlere uymanın önem taşımadığını savunan, daha Abbasiler döneminde ortaya çıkmış olan ehl-i sünnet dışı bir mezhep; Batınilik. **2.** Özel toplum oluşturmak amacıyla üyeleri dışındaki kişilere bilgi aktarmayı yasaklayan kapalı toplum yapısı; içrekçilik.

-batır, [-p+tur-ur] *{ağız} ek.* Sürerlik ya da şimdiki zaman bildiren ek. *-Baban ne yapıyor? -Karnını doyurubatır.* [DS]

batır[1], [Moğ. bagatur > batur / batır بطر] *{eAT} {ağız} sf.* Yiğit; cesur; kahraman; bahadır. [DS]

batır[2], [Sansk. patra] *{eT} is.* Sıvı ölçüsü. [EUTS]

batırdamak, [bad *(yans)* > bat-ır-da-mak / bad-ır-damak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Dedikleri anlaşılmaz biçimde söylenmek; homurdanmak. [DS]

batırgan, [bat-mak > bat-ır-gan] *{ağız} is.* Sazlık; bataklık. [DS]

batırık, -ğı [bat-ır-ık] *{ağız} is.* **1.** Kıyma et, bulgur, soğan, domates, maydanoz, biber, hıyar ile yapılmış ve haşlanmış lahana veya asma yaprağı ile soğuk olarak yenilen bir yiyecek. **2.** *sf.* Bozulmuş; ekşimiş. [DS]

batırılma, [bat-ır-ıl-ma] *is.* Batırılmak işi.

batırılmak, [bat-ır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Batırmak eylemi yapılmak. **2.** Kendisine batırmak eylemi uygulanmak.

batırma, [bat-ır-ma] *is.* Batırmak işi.

batırmak, [*eT.* bat-ur-mak > bat-ır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin, bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine girmesini ve gömülmesini sağlamak. **2.** Batmasına yol açmak. **3.** Birini kötülemek. **4.** Kirletmek; bulaştırmak. **5.** Boşa harcamak; yok etmek; mahvetmek.

batısık, [bat-ı-sık] *{eT} is.* Batı; garp. [ETY] ☐ **batısık kün,** *{eT} Güneşin battığı yer; batı uçtaki topraklar.* [ETY]

batış, [bat-ış] *is.* **1.** Batmak işi ve biçimi. **2.** Bir gök cisminin ufuktan kaybolması.

batıye, [Far. baṭ *(içki sürahisi)* > Ar. bāṭıyye باطيه] *(ba:tıye) {OsT} is.* **1.** Ağzı geniş iki kulplu kadeh. **2.** Göğün güney yarım küresinde yer alan bir yıldız kümesi.

bati[1], **-i'i** [Ar. baṭā'et *(yavaşlık)* > baṭī' بطىء] *(bati:) {OsT} sf.* **1.** Yavaş, ağır hareketli; uyuşuk. **2.** Tembel. ☐ **batîü'l-hareke,** *{OsT} Davranışları ve hareketleri yavaş olan.* ‖ **batîü'l-hazm,** *{OsT} Sindirimi yavaş; sindirimi güç.* ‖ **batîü'l-mizâc,** *{OsT} Yaradılışı ağır, yavaş olan.*

bati[2], [İt. batti] *ünl. dnz.* "Ters çevir!" komutu.

batih, [Ar. baṭīḥ بطيح] *(bati:h, t ve h kalın söylenir) {OsT} sf.* (Kişi için) zengin.

batiha, [Ar. baṭḥā' *(sazlık, çakıllık)* > baṭīḥa بطيحه] *(bati:ha) {OsT} is.* **1.** Sazlı dere. **2.** Çakıllı dere yatağı.

batik[1], **-kı** [Ar. bātiḳ باطق] *(ba:tik, k kalın söylenir) {OsT} sf.* Keskin.

batik[2], **-ği** [Cava d. batik *(benekli)*] *is.* **1.** Uzak doğuya ait, bir kumaş veya derinin üzerine çizilmiş desen ve resimlerden bir kısmının renk emmemesi için balmumu ile kapladıktan sonra diğer kısımlarının boyanması ve mum kazındıktan sonra bu kez boyalı yerlerin mumlanması ve diğer kalan yerlerinin boyanması şeklinde devam ederek boyama yolu ile elde edilen kumaş boyama yöntemi. **2.** Bu yöntemle boyanmış kumaş. **3.** *sf.* Bu tür boyanmış kumaştan yapılmış.

batikleme, [batik-le-me] *is.* Batik usulü ile boyama.

batikula, [İt. batticulo] *(ba'tikula) dnz.* Direği yukarı çekmekte kullanılan halat.

batimetri, [Fr. bathymètrie] *is.* Deniz derinliğini ölçme işi; derinlik ölçümü.

batin, [Ar. baṭn > baṭīn بطين] *(ba:ti:n, t kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Büyük karınlı. **2.** İyi doldurulmuş. **3.** Gizli, uzak yer.

batir[1], [Ar. baṭīr بطير] *(bati:r, t kalın söylenir) {OsT} is.* Nalbant.

batir[2], [Ar. bātir باتر] *(bati:r) {OsT} sf.* (Kılıç için) keskin.

batir[3], [Far. bātir باتر] *(ba:tir) {OsT} is.* Turna.

batire, [Ar. bātire باتره] *(ba:tire) {OsT} is.* Keskin kılıç.

batisfer, [Yun. bathus *(derin)* + sphaira *(küre)* > Fr. bathysphère] *is. dnz.* Deniz derinliklerini incelemek için kullanılan su üstündeki bir gemiye çelik kablo ile bağlı dalına küresi.

batiskaf, [Yun. bathus *(derin)* + skaphe *(kayık)* > Fr. bathyscaphe] *is. dnz.* Deniz derinliklerini incelemek amacıyla geliştirilmiş bir çeşit insanlı balon.

batist, [Fr. batiste] *{OsT} is.* İnce dokunmuş kumaş; patiska.

batiş, [Ar. baṭş > baṭīş بطيش] *(bati:ş, t kalın söylenir) {OsT} sf.* Sertlikle hareket eden; şiddetle davranan.

batkak, -ğı [bat-(ı)k-ak?] *{ağız} is.* Çamur ve su birikintisi. [DS]

batkı, [bat-kı] *is.* Borçlarını ödeyememe durumu; batkınlık; iflas.

batkın, [bat-mak > bat-kın] *sf.* **1.** Borçlarını ödeyemez durumda olan; iflas etmiş, müflis. **2.** *{ağız}* (Ekin için) İyi gelişmemiş. [DS]

batkınlık, -ğı [bat-kı-n-lık] *is.* **1.** Borçlarını ödeyememe hâli. **2.** Bu durumu mahkeme kararı ile tespit ve ilan edilmiş tüccarın durumu; iflas.

batlak[1]**, -ğı** [bat *(yans.)* > bat-lak] *{ağız} is.* Patlamış mısır; patlak. [DS]

batlak[2]**, -ğı** [Ar. batṭ => bat-lak] *{ağız} is.* **1.** Büyük şarap fıçısı. **2.** Testi. [DS]

batlamak, [bat-la-mak] *{eT} gçl. f. [r]* Kolalamak. [DLT]

batlangaç, -cı [bat *(yans.)* > bat-lan-gaç] *{ağız} is.* Çocukların ağaçtan yaptığı tabanca; patlangaç. [DS]

batlangıç, -cı [bat *(yans.)* > bat-lan-gıç] *{ağız} is.* Patlangaç. [DS]

batlı, [bat-lı] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bücür; bodur. [DS]

batma[1]**,** [bat-ma] *is.* **1.** Batmak eylemi ve durumu. **2.** Yıkılma ve çökme; yok olma; inkıraz. **3.** Bir gök cisminin ufkun altına geçmesi.

batına[2]**,** [Yun. patne] *{ağız} is.* **1.** Yemlik; ahır yemliği. **2.** Testi. [DS]

batmak, [bat-mak بتمق / باتق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine girmek; gömülmek. *{eAT} (aym)* **2.** Dibe inmek; dibe çökmek. **3.** (Gök cisimleri için) ufuk çizgisinin altına geçmek. *{eT} (aym)* [Gabain] [ETY] [EUTS] **4.** Zararlı çıkmak; iflas etmek. **5.** Kirlenmek; bulaşmak. **6.** Saplanmak. **7.** İncitmek; dokunmak; acıtmak; batar gibi ağrımak. *{ağız} (aym)* [DS] **8.** Huzursuz ve tedirgin etmek. **9.** Hoşuna gitmeyecek durumla karşılaşmak; gücüne gitmek; ağır gelmek. **10.** *mecaz.* Hayal ve düşünce âleminde olmak; dalmak. **11.** *mecaz.* Çok daha kötü durumla karşılaşmak. **12.** *{eT}* Gözden kaybolmak. [DLT] **13.** (Giyecek, kap vb. için) kirlenmek; kir bulaşmak. **14.** *{ağız}* (Ürün için) çok olmak. [DS] ◻ **bata çıka,** *Güçlükle; zorlukla; sürüklenerek.*|| **batıp bulanmak,** *Tepeden tırnağa kirlenmek, bulaşmak.*|| **batıp çıkmak,** *Suya çabucak girip çıkmak.*

batman, [*eT.* bat-mak > bat-man [Clauson]] *is.* **1.** Miktarı yer yer 2,5 kg. ile 10 kg. arasında değişen eski bir ağırlık ölçüsü birimi. **2.** *{ağız}* Bir batmanlık tahıl ekilebilen veya o kadar mahsul alınabilecek genişlikteki arazi alanı birimi; 200 m^2'lik arazi ölçüsü. **3.** [DS] *{eT}* Ölçek. [EUTS] [DLT] **4.** *{ağız}* Büyük çömlek. [DS] **5.** *{ağız}* Büyük su testisi. [DS] **6.** *sf.* Büyük; ağır. ◻ **batman buçuk,** *{ağız} Duvar örülürken düzgün taşlar arasına konulan irili ufaklı taşlar.* [DS]|| **batman helkesi,** *{ağız} Yağ, pekmez vb. konulan üstten kulplu büyük bakır kap; bakraç.* [DS]|| **batman taşı,** *{ağız} Yağhanelerde kantardaki topun yerine kullanılan taş; kantar topu.* [DS]|| **batman terazi,** *{ağız} Bir batmandan daha ağır maddeleri tartmakta kullanılan büyük terazi.* [DS]

batmanlık, -ğı [batman-lık] *{ağız} sf.* Ağırlığı bir batman gelen. [DS]

batmul, [Sansk. pippala] *{eT} is.* Karabibere benzer bir bitki; dar-ı fülfül. [DLT]

batn, -tnı [Ar. baṭn *(içte, gizli olma)* بطن] *{OsT} is.* → batın. ◻ **batn-ı kebir,** *{OsT} Büyük karın.*

batnen, [Ar. baṭnı > baṭnen] *zf.* **1.** Karınla, içle ilgili olarak. **2.** Soydan. ◻ **batnen ba'de batnın,** *{OsT} Soydan soya; kuşaktan kuşağa; nesilden nesile.*

batni, [Ar. baṭn > baṭnī بطنى] *(batni:) {OsT} sf.* Karınla ilgili; karna ait.

batoloji, [Yun. Battos *(kekeme Kyrene kıralı)* > battologia > Fr. battologie] *is.* **1.** Aynı sözün, aynı cümlenin, aynı düşüncenin yararsız biçimde tekrarı. **2.** Konuşmada bir söz veya söz parçasının tekrarına yol açan konuşma bozukluğu; kekemelik; kekeleme.

batoma, [Yun. patoma] *{ağız} is.* Tahta taban döşemesi. [DS]

batonsale, [Fr. bâton salé] *is.* Tuzlu hamurdan yapılmış ve üzeri susamla kaplanmış ince uzun çubuk.

batos[1]**,** [Fr. batteuse] *{ağız} is.* → batöz. [DS]

batos[2]**,** [Yun. batos] *{OsT} is.* Frenk üzümü.

batöz, [Fr. batteuse] *is.* Harman dövme makinesi.

batpazarı, [Ar. bā'it *(bayat)* + pazar-ı] *{ağız} is.* Eski eşyaların alınıp satıldığı yer; bitpazarı. [DS]

batrak, [bat-(ı)r-ak] *{eT} is.* Ucuna ipek parçası takılan mızrak. [DLT]

batrık, [Yun. patrikios => baṭrık بطرق] *{eAT} {OsT} is.* On bin erin komutanı.

batruş, [ba-t-(ı)r-uş] *{eT} sf.* **1.** Bulanık. **2.** (Çorba vb. için) koyulaşmış. [DLT]

batruşmak, [ba-t-(ı)-r-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birbirini batırmak; batırışmak. [DLT]

batsat, [Ar. vaḳt sāʿat] *{ağız} zf.* Ara sıra; bazen; seyrek olarak; tek tük. [DS]

batsığ, [bat-sığ] *{eT} is.* Batı; garp. [DLT]

batsık, [bat-ı-sık / bat-sık] *{eT} is.* **1.** Batış. [Gabain] [EUTS] **2.** Batı. [ETY] **3.** Gün batısı. [Tekin]

batş, [Ar. baṭş بطش] *{OsT} is.* **1.** Şiddetle tutma ve koparma; sert tutuş. **2.** Saldırgan güç; şiddet, haşinlik.

batt, [Ar. baṭṭ بط] *{OsT} is.* **1.** Kaz. **2.** Kaz şeklindeki sürahi; su kabı.

batta, [Ar. baṭṭ > baṭṭa بطه] *{OsT} is.* Kap.

battal[1]**,** [Ar. baṭālet *(avarelik, cesaret)* > baṭṭāl بطال] *(batta:l) {OsT} sf.* **1.** Cesur, kahraman. **2.** İptal edil-

miş, kullanımdan kaldırılmış. **3.** Hantal; biçimsiz. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** İşsiz. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** *is.* Dairelerde müsvedde için kullanılan bir tarafı parlak kaba kâğıt. ◘ **battal battal,** *{ağız} 1. Biçimsizce. 2. Ağır ağır.* [DS]|| **battal boy,** *(Kâğıt için) 57x82 cm. iki kırımlı boyutu.*|| **battal çekmek,** *İptal etmek.*|| **battal çizgisi,** *Kullanılmaz veya geçersiz olduğunu belli eden çizgi.*|| **battal etmek,** *Kullanımdan kaldırmak; iptal etmek.*|| **battal hattı,** *{ağız} Çift sürerken ortaya vurulan derin saban izi.* [DS]|| **battal kâğıt,** *Çift boy kâğıt.*|| **battal olmak,** *Kullanılmaz olmak.*|| **battal torbası,** *tar. Eskiden devlet dairelerinde işlemi bitmiş ve geçerliliği kalmamış olan evrakın konulduğu, üzerine ay ve yılı yazılı torba; battaliye.*

battal[2], [Ar. baṭṭal بطال] *{OsT} is.* Kahraman; cesur; yiğit.

battaliye, [Ar. baṭṭal > baṭṭāliyye بطاليه] *(batta:liye) {OsT} is.* İşi bitmiş evrakların saklanmak üzere içine konulduğu torba.

battallık, -ğı [battal-lık] *{ağız} is.* Alışverişte durgunluk. [DS]

battancılar, [Ar. baṭṭāna *(çift kat etme, astarlama)* + T. -cı-lar] *(batta:ncılar) is.* Yeniçeri ocağı için gerekli olan çuhaları dövüp kaplamakla görevli esnaf veya köylü.

battaniye, [Ar. baṭṭana *(çift kat etme)* > baṭṭāniyye بطانيه] *(batta:niye) {OsT} is.* Yatağın üzerine yorgan yerine, bazen de yorganın üstüne konulan çoğunlukla yünden dokunmuş kalın örtü.

battava, [Far. bād *(yel)* + hevā *(olmayan şey)* => bedava / battava] *{ağız} sf.* Parasız; bedava. [DS]

battı, [bat-tı] *{ağız} sf.* Kısa boylu; cüce; bücür. [DS] ◘ **battı buttu,** *Saçma sapan; gelişigüzel.*

batuk, [bat-uḳ بتوق / باتوق] *{eAT} sf.* Batmış; müflis.

batuluk, [batu-luḳ بتولق / باتولق] *{eAT}* Bataklık.

batun, [but *(bacak)* > but-un *(but ile)* > baṭūn بطون / باطون] *{eAT} zf.* Çabuk; çeviklikle.

batur, [Moğ. baġatur > batur] *{eT} sf.* Savaşlarda gücü ve gözü pekliğiyle üstün gelen; kahraman; yiğit; cesur; bahadır. [ETY]

baturgan, [bat-ur-ğan] *{eT} sf.* Saklayan (kimse) [DLT]

baturmak, [bat-ur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** *{eT} {ağız}* Gizlemek; saklamak; kaybetmek. [EUTS] [Gabain] [DS] **2.** *{eT}* Bağlatmak. [DLT] **3.** *{eAT} {ağız}* Batırmak; sokmak. [DS] **4.** *{ağız}* Kirletmek; pisletmek. [DS] ◘ **baturu baturu,** *{eAT} Batıra batıra.*

batut, [bat-ut] *{eT} sf.* Gizli; saklı. [EUTS]

batuta, [İt. battuta] *is. müz.* Ölçü.

batya, [Yun. batheia => batya باطيا / بطيه] *is.* **1.** Ağzı geniş ve yayvan kap. **2.** *{eAT}* İçine şarap konulan büyük kap. **3.** *{ağız}* Pişmiş çamurdan yapılan yayvan kap. [DS]

batyal, -li [Yun. bathus *(derin)* > Fr. bathyal] *sf.* (Deniz için) derinliği 200 m. ile 2000 m. arasında değişen.

baud, [Fr. Emile Baudot *(mühendis)* > baod] *is.* Telgraf haberleşmesinde, mors alfabesiyle bir saniyede bir aralık gönderilmesine dayanan hız birimi.

baun, [? baun] *is.* Bir tür iskambil oyunu.

ba'uz, [Ar. baʿūż بعوض] *(bau:z) is. zool.* Sivrisinek.

ba'uza, [Ar. baʿüża بعوضه] *(bau:za) is. zool.* Sivrisinek.

bav[1], [*eT.* boğ-mak > ba-ğ / bav] *{ağız} is.* **1.** Bohça. **2.** Düğüm; bağ. **3.** (Çocuk dilinde) yok. [DS]

bav[2], [Moğ. buu / bau] *{ağız} is.* **1.** Ahır. **2.** Ahır hayvanı. **3.** (Çocuk dilinde) korkunç hayvan. **4.** Av köpeği, doğan, şahin gibi hayvanları ava alıştırma işi. [DS]

bava, [? bava] *{ağız} sf.* Kaba. [DS]

bavagir, [bayagir / bavagir] *{eT} is.* **1.** Hayat. [EUTS] **2.** Kâinat; evren [EUTS]

bavcı, [bav-cı] *is.* Avcı hayvanları alıştıran, yetiştiren kimse.

baver, [Far. bāver باور] *(ba:ver) {OsT} is.* **1.** Tasdik; inanma. **2.** *sf.* Sağlam; pek doğru.

bavılamak, [bav-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sarkıntılık etmek. [DS]

bavırmak, [ba *(yans.)* > ba-gır-mak > bavır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Bağırmak. [DS]

bavlamak, [bav-la-mak باولامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Zorlamak; zorla açmak.

bavlı, [Moğ. bauli => bavlı بولى] *is.* **1.** Köpekleri ava alıştırmakta kullanılan içi doldurulmuş yapma kuş. **2.** *{eAT} sf.* Av tutmaya alışmış, alıştırılmış.

bavlımak, [bavlı-mak باولمق] *gçl. f. [-r]* **1.** Köpek ve doğan gibi avcıya yardımcı hayvanları eğitmek, ava alıştırmak. **2.** *{OsT} gçsz. f.* (Tazı için) av tutmaya alışmak.

bavlıtmak, [bavlı-t-mak باولتمق] *{OsT} gçl. f. [-ur]* Köpek ve doğan gibi avcıya yardımcı hayvanları eğitmek; ava alıştırmak.

bavlumuş, [bav-lu-muş] *{ağız} sf.* (Kişi için) kurnaz; usta; aldanmaz. [DS]

bavnumak, [bavlı-mak > bavnı-mak?] *{ağız} dönşl. f. [-r]* **1.** Başkasından görerek yapmak; taklit etmek. **2.** (Tazı için) ava alışmak. [DS]

bavrık, -ğı [bav-(ı)r-ı-k] *{ağız} sf.* **1.** (Bitki için) verimsiz toprakta yetişmiş ve bakımsızlıktan bodur kalmış. **2.** Zayıf; çelimsiz; cılız. [DS]

bavrımak, [bav > bav-(ı)r-ı-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Bir işte, daha çok hile ve fesat taraflarında pişmek; ustalaşmak; kurnazlaşmak. [DS]

bavşın, [bav-(ı)ş-ın ?] *{eT} is.* Varis; mirasçı. [EUTS]

bavul, [İt. / Fr. baule] *is.* Genellikle yolculukta eşya koymaya yarayan büyük çanta; büyük valiz. ☞ **bavul ticareti,** *Gezi için gidilen ülkeye bavul içinde ticaret eşyası götürüp satmak ve o ülkeden alınan ticaret eşyasının tekrar bavullar ile gümrüksüz veya çok az vergi ile ithali şeklindeki dış ticaret.*|| **bavul turizmi,** *Sadece alış veriş yapmak için yapılan gezi.*

bavullamak, [bavul-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Abartarak övmek; abartılı salık vermek. [DS]

bavur[1]**,** [bağ-ır > bav-ur] *{ağız} is.* Karaciğer. [DS]

bavur[2]**,** [Yun. paguros] *{ağız} is.* Bir tür yengeç; pavurya. [DS]

bavurçi, [Moğ. ba'urçi] *{eAT} is.* Aşçıbaşı.

bavurya, [Yun. pagurya] *is.* Bir tür yengeç; pavurya.

bay[1]**,** [bay *(yans.)*] *is.* Acıyla yanmayı ya da yalnız yanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bay-ır bay-ır.*

bay[2]**,** [*eT.* bāy باى] *(ba:y) sf.* **1.** *{eT} {eAT} {ağız}* Zengin; varlıklı; ağa. [EUTS] [İKPÖy.] [ETY] [DLT] [Gabain] [Tekin] [DS] **2.** *{eAT}* Ulu; kibar; soylu. **3.** *{eAT}* Temiz. **4.** *{eAT}* Bir şeye ihtiyaç duymayan; müstağni. **5.** (Şamanizmde bazı kutsal varlıkların sıfatı olarak) kutlu. **6.** *{ağız}* Geniş. [DS] **7.** Bey ve efendi anlamında erkeklere verilen bir unvan, [TBMM Zabıt C. XXIV, 1934, s. 52] *(1935).* **8.** *ünl.* Adı bilinmeyen erkeklerden bahsederken veya onlara hitap ederken kullanılan bir seslenme sözü. ☞ **bay kılmak,** *{eT} {eAT} Zengin etmek; zenginleştirmek.*| **bay kişi,** *{eAT} Zengin adam.*| **bāy ü gedā,** *{OsT} Zengin ve yoksul; herkes.*

baya, [bayā] *(baya:) zf.* **1.** *{eT} {eAT}* Evvelce; önceden; demin; az önce. [DLT] [Gabain] [EUTS] **2.** *{ağız}* (Zaman ve yol, boy vb. uzunluk için) epeyce; hayli; oldukça. [DS] **3.** *{ağız}* Gerçekten; hakikaten; ciddî olarak. [DS] **4.** Muhakkak; mutlaka. **5.** Hemen hemen. **6.** İnadına. **7.** Bayağı.

bayadan, [baya-dan / bayağ-dan] *(baya:'dan) {ağız} zf.* **1.** Çoktandır. **2.** Çok önceleri; eskiden. **3.** Şimdiyekadar. [DS]

bayagı, [bayā *(geçen)* + ok *(pekiştirme edatı, zaman, hâl)* > bayak > bayakı > bayāġı بياغى] *{eAT} sf.* **1.** Önceki; eskisi; eski; evvelki; deminki. **2.** *zf.* Eskisi gibi.

bayagıca, [bayā-ġī-ca بياغيجه] *{eAT} zf.* Alelade.

bayagılayın, [bayāġı-layın بياغلين] *{eAT} zf.* Eskisi gibi.

bayagir, [? bayagir / bavagir] *{eT} is.* → bavagir.

bayagut, [bay-a-gut] *{eT} is.* **1.** Zengin tüccar; zengin kimse. [Üç İtigsizler] [Gabain] **2.** *sf.* Varlıklı; zengin. [EUTS]

bayağdan, [bayağı-dan / bayağ-dan] *{ağız} zf.* **1.** Çoktandır. **2.** Çok önceleri; eskiden. **3.** Demin; az önce. [DS]

bayağı[1]**,** [bayā *(geçen)* + ok *(pekiştirme edatı, zaman, hâl)* > bayak / bayakı / bayaġ / bayaġı *(önceki gibi)*] *sf.* **1.** Hiçbir özelliği olmayan; basit; sıradan; adi; alelâde. **2.** Düşük nitelikli; kibar değil. **3.** Aşağılık; pespaye; soysuz. **4.** *zf.* Kötü bir şekilde. **5.** *{ağız} is.* Yorgancılıkta bir dikiş usulü. [DS] ☞ **bayağı kaçmak,** *(Söz, davranış, giyim için) yakışmamak, uygun düşmemek, kaba düşmek, ayıp sayılmak.*|| **bayağı kesir,** *mat. Payı ve paydası tam sayı olan kesir.*

bayağı[2]**,** [bayā *(geçen)* + ok *(pekiştirme edatı, zaman, hâl)* > bayak / bayakı / bayaġ / bayaġı *(önceki gibi)*] *(ba'yağı) zf.* **1.** Hemen hemen; oldukça; çok; âdeta; iyice. **2.** Pekâlâ; çok iyi.

bayağıca, [bayağı-ca] *(bayağı'ca) {eAT} zf.* Oldukça bayağı; alelâde.

bayağılaşma, [bayağı-la-ş-ma] *is.* **1.** Bayağı duruma gelme; bayağı bir hâl alma. **2.** Bayağılaşmak işi; adileşme; alçalma; pespayeleşme; basitleşme.

bayağılaşmak, [bayağı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bayağı bir durum kazanmak. **2.** Bayağı bir duruma girmek; alçalmak, pespayeleşmek. **3.** Bir takım değerleri hiçe sayarak kendini alçaltıcı, küçük düşürücü ve onur kırıcı davranışlar sergilemek; adileşmek; basitleşmek.

bayağılaştırma, [bayağı-la-ş-tır-ma] *is.* Bayağılaştırmak işi; âdileştirme, alçaltma, pespayeleştirme, basitleştirme.

bayağılaştırmak, [bayağı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bayağılaşmasına yol açmak; âdileştirme; alçaltmak; pespayeleştirmek; basitleştirmek.

bayağılayın, [bayağı-layın] *{eAT} zf.* Eskisi gibi.

bayağılık, -ğı [bayağı-lık] *is.* **1.** Bayağı olma hâli; adilik, basitlik. **2.** Bayağı birinden beklenebilecek davranış; alçaklık, aşağılık, soysuzluk.

bayağınlayın, [bayağı-n-layın] *{eAT} zf.* → bayağılayın.

bayak, [*eT.* baya *(demin)* + ok *(pekiştirme edatı, zaman, hâl)* > bayāk بيق / بياق] *(baya:k) zf.* **1.** *{eAT} {ağız}* Demin; az önce; geçmiş olan. [DS] **2.** Yukarıda geçen. **3.** *{eT}* Deminki. [EUTS] **4.** Geçen zaman. **5.** *{ağız}* Eski. [DS] **6.** *{ağız}* Bayat; taze olmayan. [DS]

bayakı, [bayāk > bayāk-ı] *(baya:kı) {eT} zf.* Demin, az önce.

bayakın, [bayāk / bayākı > bayākı-n] *(baya:kın) {eT} zf.* Demin, az önce.

bayakleyin, [bayāk-leyin] *{ağız} zf.* Demin; az önce. [DS]

bayaktan, [bayāk > bayāk-tan] *{ağız} zf.* Biraz önce; demin. [DS]

bayakur, [baya-ḳur] *{eT} sf.* Varlıklı; zengin. [EUTS]

bayam, [Far. bādām=>baḍam/ bayam بیام] *is.* **1.** *{eAT} {ağız}* Badem. [DS] **2.** *{ağız}* Çağla. [DS]

bayamak, [bay-a-mak / bay-u-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Müreffeh olmak; zenginleşmek. [Gabain]

bayan, [Sansk. punya > muyan / bayın / Moğ. bayan *(zengin)*] *is.* **1.** Hanım ve hanımefendi anlamında unvan, *(1934).* **2.** Kadınlara seslenme sözü.

bayandur, [bayan-dur] *{ağız} sf.* İyilik yapınayı seven. [DS]

bayar, [? bayar] *{ağız} is.* Ekilmemiş toprak. [DS]

Bayat, [Oğuz. bayā > bayā-t بیات] *(baya:t) {eT} sf.* **1.** Sonsuz geçmişten beri var olan; kadim. **2.** (Tanrının "ezelî" sıfatı için) Kadim. [Yüknekî] **3.** *is.* Ulu Tanrı. [DLT] **4.** Oğuzların hâkim boylarından Kayı'dan sonra gelen ve Bozok koluna mensup bir Türk boyu. **5.** Tahtacı.

bayat[1], [Oğuz. bay > bay-at] *(baya:t) sf.* **1.** *{ağız}* Devletli. [DS] **2.** Varlıklı, zengin, bol nimetli.

bayat[2], [Ar. bā'it *(kuru ekmek)* / Far. beyāt / *eT* bayā > baya-t] *sf.* **1.** Eski. **2.** Tazeliği kaybolmuş. **3.** *mecaz.* Zamanı geçmiş, güncelliğini kaybetmiş olan. **4.** Bıktıracak kadar çok söz edilmiş olan. **5.** *{ağız}* İki ayrı cins güvercinin birleşmesinden meydana gelen melez yavru. [DS] ☞ **bayat pazarı,** *Bit pazarı.*

bayatı, [Bayatī *(Bayatlarla ilgili)* > bayatı] *is.* **1.** Azerî edebiyatında yedili hece ölçüsü ile söylenmiş, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyeli ve tek dörtlükten ibaret anonim nazım türü; mani. **2.** *{ağız}* Bayatî makamında okunan şarkı. [DS] **3.** *{ağız}* Ağıt. [DS]

bayatımsı, [bayat-ımsı] *{ağız} sf.* Bayatlamaya yüz tutmuş. [DS]

bayati, [Bayat *(bir Türk boyu)* > Ar. -ī بیاتی] *(baya:-ti:) is.* **1.** Bayatlara ait, bayatlarla ilgili. **2.** *müz.* Türk müziğinde uşşak dörtlüsüne buselik beşlisi katılmak suretiyle meydana getirilmiş bir makam.

bayatiaraban, [Ar. bayatī + ʿarabān عربان بیاتی] *(baya:ti:araba:n) {OsT} is.* **1.** Bayatlara ait Arap usulü. **2.** *müz.* Türk müziğinde Araban ve Bayati makamlarının birleştirilmesi ile meydana gelmiş bir birleşik makam.

bayatibuselik, -ği [bayātī + būse-līk بوسلیك بیاتی] *(baya:ti:bu:selik) {OsT} is.* **1.** Bayatlara ait buselik usulü. **2.** *müz.* Türk müziğinde Zekâi Dede'nin bulduğu Bayati makamının buselik beşlisi veya dörtlüsü ile sona eren bir birleşik makam.

bayatikürdi, [bayātī + kürdī کردی بیاتی] *(baya:ti:kürdi:) {OsT} is.* **1.** Bayatlara ait Kürt usulü. **2.** *müz.* Türk müziğinde Bayati makamının Kürdi dörtlüsü ile sona eren bir birleşik makam.

bayatlama, [bayat-la-ma] *is.* Bayatlamak işi.

bayatlamak, [bayat-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Yiyecekler) zaman geçmekle tazeliğini kaybetmek, kurumak, bozulmak. **2.** (Olaylar, düşünceler vb.) güncelliğini ve önemini kaybetmek; geçerliliğini yitirmek. **3.** *mecaz.* Eskimek.

bayatlatma, [bayat-la-t-ma] *is.* Bayatlatmak işi.

bayatlatmak, [bayat-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Taze iken tüketmeyip bekleterek bayat duruma getirmek. **2.** Bayatlamasına yol açmak. **3.** Bozulma başlangıcına kadar bekletmek.

bayatlık, -ğı [bayat-lık] *is.* **1.** Bayat olma durumu. **2.** Bayat olan şeyin niteliği.

bayatsı, [bayat-sı] *{ağız}sf.* Bayatlamaya yüz tutmuş; bayatımsı. [DS]

bayatsımak, [bayat-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Bayatlamaya yüz tutmak; bayatlar gibi olmak. [DS]

bayatsıtmak, [bayat-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bayatlamasına neden olmak; bayatlatmak. [DS]

baybayuk, [bay+bay-uḳ] *{eT} is.* Kelebek kuşu. [DLT]

baybice, [bay *(zengin)* + Far. beçe *(çocuk)* > Çağ. bay beçe] *{ağız} is.* Büyük adamların eşlerine verilen unvan. [DS]

baybunuç, [Ar. bābūnec] *{ağız} is.* Papatya. [DS]

bayça, [bāy-ça بایچه] *{eAT} sf.* Zengin.

baydabalası, [badiye+bala-s-ı] *{ağız} is.* Yoğurt yapmakta kullanılan iki kg'lık bakır tas. [DS]

baydak, -ğı [Far. payedāk => baydak / boydak / poydak] *{ağız} zf.* **1.** Yayan. **2.** *is.* Yaya; piyade. **3.** Satrançta piyade adlı taş. [DS]

baydalak, -ğı [bayda(k)-lak ?] *(ağız) sf.* (Kadın için) açık saçık gezen.

baydalan, [*eT.* bayā-da-leyin / bay-dan] *{ağız} zf.* **1.** Başka zaman. **2.** Her zaman. **3.** Önceden. [DS]

baydang, [bay-dañ] *(baydañ) {ağız} sf.* Şımarık; yüzsüz. [DS]

baydanlanmak, [baydañ-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Şımarmak. [DS]

baydara, [bay(ı)-d-ar-a / baydara] *is.* **1.** Eski Türklerde (İskit) ölünün kendisi ile birlikte kesilerek gömülen atları için yapılan heykeller; balbal; tabık. **2.** Kurban edilen hayvanın derisi, başı ve kuyruğu ile bir sırığa gerilmiş hâli.

baydıl, [bay-(ı)dıl] *{ağız} sf.* Eğri; yamuk. [DS] ☞ **baydıl buydul,** *Eğri büğrü.*

baydır, [bay-(ı)d-ır / bay-(ı)d-ur] *{ağız} sf.* Güçlü; kuvvetli. [DS]

baydırmak, [bay-mak > bay-dır-mak] *gçl. f [-ır]* **1.** Bayıltmak. **2.** Bir kimsenin, birisi tarafından bayıltılmasını sağlamak.

bayeste, [Far. bāyeste بایسته] *(ba:yeste) {OsT} sf.* Gerekli; lüzumlu.

bayezit, [Ar. abā *(baba)* + yezīd یزید بای] *{eAT} is.* Yezidin babası.

baygân, [Far. bāy-gān بایگان] *(ba:ygâ:n) {OsT} is.* Bekçi; koruyucu.

baygaz, [*eT.* bayık > bay(ı)ğ-az] *{ağız} is.* **1.** Yanlış. **2.** *zf.* Aksine. [DS]

baygı, [bay-gı] *{ağız} sf.* Budala; şaşkın; sersem. [DS]

baygın, [bay-gın] *sf.* **1.** Kendisini kaybetmiş durumda. **2.** Bayılmış. **3.** Birine gönül vermiş, bağlanmış; âşık. **4.** *{ağız}* Yorgun. [DS] **5.** *zf.* Bayılmış hâlde; baygın olarak veya bayılacak durumda. **6.** *{ağız} is.* Halı ve kilim desenlerindeki renk uyumsuzluğu. [DS] 🗗 **baygın baygın,** *Süzülerek, süzgün süzgün.*|| **baygın baygın bakmak,** *Beğendiğini belli edecek şekilde süzgün gözlerle bakmak.*|| **baygın düşmek,** *Çok yorulmak; yorgunluktan bayılır gibi olmak.*|| **baygın koku,** *İnsanı kendinden geçirecek kadar güzel fakat ağır koku.*

baygınlaşma, [baygın-la-ş-ma] *is.* Baygınlaşmak hâli; baygın duruma gelme.

baygınlaşmak, [baygın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Baygın hale gelmek; baygın bir durum kazanmak; süzülmek.

baygınlık, -ğı [baygın-lık] *is.* **1.** Baygın olma durumu; kendinden geçme hâli. **2.** Solunum ve dolaşım devam etmekle birlikte bilincin yitmesiyle vücudun kımıldamaması biçiminde kendinden geçme durumunun birinci derecesi. **3.** Dermansızlık; mecalsizlik. 🗗 **baygınlık geçirmek,** *Bilinci işlemekmek; bayılmak.*|| **baygınlıklar geçirmek,** *Çok fenalaşmak.*|| **baygınlıklar gelmek,** *Çok sıkılmak.*

baygıntı, [bay-gın-tı] *is.* Baygınlık. 🗗 **baygıntı gelmek,** *Fenalık gelmek.*

bayıcı, [bay-mak > bay-ıcı] *{ağız} sf.* **1.** Uyutucu. **2.** Kandırıcı. [DS]

bayık[1], [*eT.* bāy-ıḳ بايق] *sf.* **1.** *{eT}* (Söz için) doğru; gerçek. [DLT] **2.** *{eAT}* Açık; belli; aşikâr. **3.** *{eAT} {ağız}* Gerçek; kuşkusuz; kesinlikle; şüphesiz. [DS] **4.** *is.* Doğru söz. 🗗 **bayık bolmak,** *{eAT} Çabalamak; gayret sarfetmek; çabalamak.*

bayık[2]**, -ğı** [bay-mak > bay-ık] *{ağız} sf.* Tuzu az yemek. [DS]

bayık[3]**,-ğı** [bay-ık] *{ağız} sf.* Şımarık; arsız. [DS]

bayık[4]**, -ğı** [bay-mak > bay-ık] *{ağız} sf.* Bayılmış olan; bayılmış halde bulunan; baygın. [DS] 🗗 **bayık bayık baymak,** *{ağız} Bütünüyle baymak; tamamen bayıltmak.* [DS]

bayıldan, [bay-ıl-dan] *{ağız} is.* **1.** Karnıyarık. **2.** İmambayıldı. [DS]

bayıldı, [bay-ıl-dı] *{ağız} is.* Karnıyarık. [DS]

bayılma, [bay-ıl-ma] *is.* **1.** Baygın duruma gelme. **2.** Kendinden geçme. **3.** *mecaz.* Çok sevme; beğenme. **4.** Kayıtlı bir sesin okunması sırasında okuma aygıtında oluşan arıza dolayısı ile hız düşmesinin kulakta oluşturduğu hoşnutsuzluk. **5.** *{ağız}* Sara hastalığı. [DS]

bayılmak, [bay-mak > bay-ıl-mak بايلمق] *gçsz. f. [-ır]* **1.** *{eAT}* Telaşa düşmek; endişe etmek; üzülmek. **2.** Solunum ve dolaşım sürdüğü halde kendinden geçmek; bilincini kaybetmek. **3.** Duygu ve hareket imkânını geçici olarak bir süre yitirmek. **4.** *mecaz.* Aşırı derecede hoşlanmak, beğenmek; hayran olmak. **5.** (Çiçek ve sebze için) susuzluk veya sıcaktan tepeleri buruşup eğilmek. **6.** *argo.* Para vermek; ödemek. **7.** *dnz.* (Gemi için) herhangi bir sebeple yan yatmak. 🗗 **bayıla bayıla,** *Seve seve, isteyerek.*

bayıltıcı, [bayıl-tı-cı] *sf.* **1.** Bayıltan. **2.** Bayıltacak gibi etkide bulunan.

bayıltma, [bayıl-t-ma] *is.* Bayıltmak eylemi.

bayıltmak, [bayıl-mak > bayıl-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birisinin bayılmasına sebep olmak. **2.** Bayılmasını sağlamak; baygın hale getirmek.

bayım, [bay-ım] *{ağız} is* Bayılmak eylemi; bayılma; baygınlık süreci. [DS] 🗗 **bayım bayım bayılmak,** *1. Sık sık bayılmak. 2. Çok arzu etmek.*

bayımak[1], [*eT.* bāy *(zengin)*> bāy-ī-mak بايمق / بايىق] *{eT} {eAT} {ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Zengin olmak; varlıklanmak. **2.** Serpilip gelişmek; büyümek. [DS]

bayımak[2], [*eT.* baġ-mak / bāy-mak *(sarmak, bağlamak)* > bay-mak / bay-ımak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Büyü ile gözünü bağlamak; büyülemek. [DS]

bayın[1], [bay-ın] *{eT} sf.* Koyu kırmızı; gelincik çiçeği renginde olan. [DLT]

bayın[2], [bay-ın] *sf.* Şımarık; terbiyesiz; arsız.

bayındır, [Far. pāyan-dār [Tietze] ? / bayın-dır] *sf.* **1.** İmar edilmiş, bakılmış; bakımlı; işlenmiş **2.** Güzel ve yaşanabilir durumda olan; mamur; abadan, *(1934).* **3.** *{ağız}* İyiliği seven. [DS] **4.** *öz. is.* Yirmi dört Oğuz boyundan Üçokların sol koluna mensup bir Türk boyu.

bayındırlaşma, [bayındır-la-ş-ma] *is.* Bayındırlaşmak işi.

bayındırlaşmak, [bayındır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Gelişip güzelleşmek, imar edilmek.

bayındırlaştırma, [bayındır-la-ş-tır-ma] *is.* Bayındırlaştırmak işi.

bayındırlaştırmak, [bayındır-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir yeri bayındır duruma getirmek; imar etmek.

bayındırlık, -ğı [bayındır-lık] *is.* **1.** Bayındır olma durumu; ümran. **2.** Bayındır hale getirme işi; imar; nafia. 🗗 **Bayındırlık Bakanlığı,** *Demiryolu, karayolu, liman, havaalanı, baraj ve sulama işlerini yürütmekle görevli devlet kuruluşu; Nafia Nezareti, Nafia Vekâleti.*

bayındırmak, [bayındır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bayındır hâle getirmek; imar etmek; mamur hâle getirmek.

bayınık, -ğı [bay-ın-ık] *{ağız} sf.* (Göz için) baygın bakışlı; süzgün. [DS]

bayınlanmak, [bay-ın-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Şımarıklık etmek; yüzsüzlük etmek; nazlanmak. **2.** Çok söylemek. [DS]

bayınlık, -ğı [bay-ın-lık] *{ağız} is.* Şımarıklık. [DS]

bayınmak[1], [bay-ıl-mak / bay-ın-mak] *{ağız} dönşl. f.* **1.** Bayılmak. **2.** Uyumak. **3.** Kendini bir şeye vermek; dalmak. **4.** (Hasta için) kendinden geçmek. **5.** Tahammül etmek. **6.** *gçl. f. argo.* Vermek; ödemek; bayılmak. [DS]

bayınmak[2], [bay-(ı)n-ı-mak / bay-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Gelişmek, güzelleşmek. **2.** Serpilip büyümek; gürbüzleşmek. [DS]

bayır[1], [bay-ır *(yans.)*] *is.* Yanma, acıma anlatan yansımalı gövde. ☐ **bayır bayır,** *{ağız} Biber gibi acı acı yanarak.* [DS]

bayır[2], [Ar. bāir ? > bayır] *is.* **1.** Küçük yokuş; küçük yamaç. **2.** Yüksekliği fazla olmayan tepe ve yamaç. **3.** *{ağız}* Kıraç tarla; kır. [DS] **4.** *{ağız}* Asma yetiştirmeye uygun toprak. [DS] **5.** *{ağız}* Otlak. [DS] ☐ **bayıra sarmak,** *{ağız} 1. Bayıra çıkmaya başlamak; bayıra çıkmak. 2. (İş için) zorluğa uğramak; sarpa sarmak.* [DS]|| **bayır aşağı,** *Yamaçta tepeden aşağı doğru; iniş.*|| **bayır kuşu,** *zool. Sinek kapangillerden ağaçlara yuva yapan, meyve ve sineklerle beslenen, ötücü ve iri bir kuş; çalı bülbülü, (Sylvia hortensis).*|| **bayır taşı,** *{ağız} Kat kat olan ve kolay kırılan bir tür taş.* [DS]|| **bayır turpu,** *1. bot. Turpgillerden kökleri sofralarda çeşni, çiçekleri ve yaprakları halk hekimliğinde idrar artırıcı olarak kullanılan bütün ılıman bölgelerde köklerini bıçakla parçalara ayırarak toprağa gömmek suretiyle yetiştirilen otsu bitki; eşek turpu; yaban turpu; kara turp, (Armoracia lapathifolia). 2. mecaz. Kaba ve saygısız erkek.*|| **bayır yukarı,** *Yamaçta yukarı tepeye doğru; yokuş.*

bayırcık, [bayır-cık] *is.* Küçük tepe.

bayırcın, [bayır-cın] *{ağız} is. zool.* Bir tür tarla kuşu; bayır kuşu.

bayırdamak, [bay-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Yanar gibi acımak. [DS]

Bayırku, [bay-ır-ku] *{eT}* öz. *is.* Bir Oğuz boyu. [Gabain]

bayırlaşma, [bayır-la-ş-ma] *is.* Bayırlaşmak işi.

bayırlaşmak, [bayır-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** (Yol ve yüzey şekli için) git gide dikleşmek, yokuş olmak. **2.** (Arazi için) aşınma sonucu bayır hâle gelmek.

bayırtı, [bay-ır-tı] *{ağız} is.* Yanma acısı. [DS]

bayıtmak, [bay-ı-t-mak بایتمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Birinin zengin olmasını sağlamak; zengin etmek.

bayıvermek, [bay-mak + ver-mek] *gçsz. f. [-ir]* Razı olmak; kabul etmek.

bayız, [Ar. bāyıẓ بایض] *(ba:yı:z) {OsT} sf.* Yumurtlayan; yumurtlayıcı.

bayi', -yi'ı [Ar. beyʿ *(satma)* > bāyiʿ بایع] *(ba:yi) {OsT} is.* → bayi.

bayi, -yii [Ar. beyʿ *(satma)* > bāyiʿ بایع] *(ba:yi) sf.* **1.** Satıcı; satan. **2.** *is.* Bazı ihtiyaç maddelerini üretici firmanın adına izin belgesi alarak sürekli satan kimse ve bu kişinin iş yeri. **3.** Gazete, sigara, alkollü içki gibi şeylerin satıldığı küçük dükkân.

bayiiye, [Ar. bayiʿiyye بایعیه] *(ba:yii:ye) {OsT} is.* Eskiden, gümrük vergisi dışında pazar yerine gönderilen mallardan alınan bir vergi.

bayik, [Ar. bāyiʿ] *{ağız} is.* → bayi. [DS]

bayilik, -ği [bayi-lik] *(ba:yilik) is.* **1.** Herhangi bir malın sürekli satıcılığı. **2.** Bir yerde bir firmanın mallarını satma ve dağıtma işi. **3.** Bayilik işinin yapıldığı bina.

bayin, [Ar. beyn *(ara)* > bāyin باین] *(ba:yin) {OsT} sf.* Ayıran; ayırıcı; aralayan.

bayir, [Ar. ber *(kazmak)* > bāyir / bāyire بایر / بایره] *(ba:yir) {OsT} is.* Sürülmemiş, sert toprak.

bayist, [Far. bāyist بایست] *(ba:yist) {OsT} is.* Vacip. ☐ **bayist olmak,** *{ağız} Sebep olmak; illet olmak.* [DS]

bayiste, [Far. bāyiste بایست] *(ba:yiste) {OsT} is.* Gerekli; zaruri; lüzumlu. ☐ **bāyiste-i hestî,** *{OsT} Cenab-ı Hak.*

baykar, [Ar. bayḳar بیقر] *is.* Dokumacı; bez ve kumaş dokuyan kimse; çulha.

baykara, [Ar. bayḳara بیقره] *{OsT} is.* **1.** Helak olma; mahvolma. **2.** Böbürlene böbürlene, salına salına yürüme. **3.** Malı çok olma. **4.** *{ağız} sf.* Soytarı; maskara. [DS]

baykı, [bay-kı] *{ağız} is.* Kırlarda dolaşan ve insana yarı alışık olan hayvan. [DS]

baykımak, [bay-kı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Kaçmaya hazırlanmak. [DS]

baykır, [bal-kı-r / bay-kı-r] *{ağız} is.* Ay ışığı. [DS]

baykuş, [bay-kuş] *is.* **1.** *zool.* Geceleri kemirgenleri avlayarak tarıma büyük ölçüde yararlı, kulak yerine tepesinde iki sorgucu bulunan bir gece yırtıcı kuşu; kukumav, *(Asio otus)* **2.** *mecaz.* Uğursuz; sersem; aptal. **3.** *argo.* Polis. ☐ **baykuş bacağı,** *{ağız} Hafif bulutlu hava; yağmur yağması muhtemel hava.* [DS]|| **baykuş gibi,** *Uğursuzluk getirdiği sanılan kişilere söylenen söz.*

baykuşgiller, [bay+kuş-gil-ler] *is. zool.* Çeşitli büyüklükte kukumav, puhu gibi gece yırtıcı kuşlarını içine alan familya.

baylan, [? baylan] *{ağız} sf.* **1.** Şımarık; çok yüz bulmuş. **2.** Nazlı; işveli. **3.** Densiz; yaramaz; şirret. **4.** Sebatsız. **5.** Tembel; işsiz güçsüz. [DS]

baylanlık, -ğı [baylan-lık] *is.* Naz; işve; şımarıklık.

baylanmak, [bay-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Nazlanmak. **2.** Şımarmak. **3.** Keyiflenmek; zevklenmek. [DS]

baylık, -ğı [bay-lıḳ بايلق] *{eT} {eAT} is.* **1.** Zenginlik. **2.** *{ağız}* Mutluluk; huzur; ferah. [DS] **3.** *{ağız}* Erkeklik. [DS]

baymak[1]**,** [bay-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Bayıltmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Midede ezinti yapmak. **3.** *{ağız}* (Yiyecek için) mideye bulantı vererek halsiz bırakmak. [DS] **4.** (Özü için) acımak; çok acımak. **5.** (Olumsuz biçimde) kıyamamak; acısına dayanamamak. **6.** *{ağız}* Bir acıya tahammül göstermek; katlanmak; dayanmak; özü götürmek; bakabilmek. [DS] **7.** *{ağız}* Can sıkmak; bıktırmak; üzmek; canından bezdirmek. [DS] **8.** *{ağız}* (Eşya için) eskiyerek biçimi bozulmak. [DS]

baymak[2]**,** [*eT.* bāġ-mak *(sarmak, bağlamak)* > baymak] *gçl. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Kelepçelemek; bağlamak; bent etmek; ipe vurmak. [EUTS] [ETY] **2.** Aldatmak; kaşla göz arasında yapıvermek.

baymak[3]**,** [bāy > bay-mak بايق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Kanmak; inanmak; kanaat getirmek; tatmin olmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** *{ağız}* Gelişmek, gürbüzleşmek; neşv ü nema bulmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Hayvan tırnağı için) uzamak. [DS] **4.** *{ağız}* Kurtulmak. [DS]

baymal, [Far. pāy-māl *(ayak altında)* ?] *{ağız} sf.* (Kişi için) yürürken ayak uçlarını içeri doğru basan. [DS]

baymaşık, -ğı [bay(ı)m-aş-ık] *{ağız} sf.* Gevşek; uyuşuk; ağır. [DS]

baynak, [bañ-aḳ / bayn-ak / ıay-āk] *{eT} is.* Pislik; gübre. [DLT]

baynamak, [ban-la-mak *(ötmek)* > baynamak ?] *gçsz. f. [-r]* (Horoz) ötmek.

baynımak, [bay-ın-a-mak > baynı-mak] *dönşl. f. [-r]* **1.** Hayatta iken iyilik görmek. **2.** Zengin olmak. **3.** Muradına erişmek; mutluluğa ulaşmak; arzularına kavuşmak. **4.** *{ağız}* Çelimsizlikten kurtulup gelişmek, büyümek; kendini toplamak. [DS]

paypas, [İng. bypass] *is.* Yan geçiş; yan bağlantı.

bayra, [Yun. baréa] *{ağız} is.* **1.** Büyük çekiç; demirci çekici; varyoz. **2.** Araba tekerleğinin ortasına geçirilen içi delik demir; kovan. [DS]

bayrak, -ğı [*eT.* bat-ır-mak > bat-rak *(mızrak)* > baḏrak / Soğd. baḏ-rak ? > bayrak بيراق] *is.* **1.** Bir milletin kendine sembol olarak seçtiği işaret ve renklerden meydana gelmiş, bir gönderin ucuna takılı, toplumun birleşme sembolü olarak kullanılan, manevi değeri yüksek kumaş parçası; sancak. *{eAT} (aynı)* [DLT] **2.** Bir askerî birliğin, bir kuruluşun renklerini, alametlerini taşıyan ve bayrak gibi kullanılan sembolü. **3.** *mecaz.* Önder. **4.** Benzerlerini temsil edebilecek nitelikte olan; sembol. **5.** Eskiden bugünkü tabur karşılığı olan askerî birlik. **6.** Baklagillerin çiçeğinde en üstte bayrak gibi dik duran taç yaprak. **7.** Bağ budarken omcaların en üstünde bırakılan dört ila on gözlü çubuk. **8.** *{ağız}* Uçurtma. [DS] **9.** *{ağız}* Tahıl biçilirken arada biçilmeyerek kalan buğdaylar. [DS] **10.** *{ağız} folk.* Köy düğünlerinde, düğün evini gösteren değişik renk ve biçimlerdeki kumaş parçası. [DS] **bayrağı indirmek,** *Bayrağı çekili olduğu direk veya gönderden almak.*|| **bayrağı yarıya indirmek,** *Millî yas ilan edilen günlerde bayrağı direğin yarısına kadar inmiş olarak çekili bırakmak.*|| **bayrak açmak,** *1. Gönüllü asker toplamaya çalışmak. 2. Önderlik etmek. 3. Ayaklanmak, isyan etmek. 4. {ağız} Yüz bulup şımarmak.* [DS]*5. İş sahibi olmak.*|| **bayrak askeri,** *Eskiden halktan toplanmış gönüllü askerlere verilen ad.*|| **bayrak asmak** (çekmek), *1. Bayrağı direğine veya göndere takarak yükseltmek. 2. Egemenliğini ilan etmek.*|| **bayrak çeken,** *{ağız} Bir topluluğun içine fesat karıştıran; kavgayı kızıştıran.* [DS]|| **bayrak dikmek,** *1. Ucunda bayrak asılı olan gönderi veya mızrağı yere saplamak. 2. {ağız} Bütün ekinleri biçip bitirme sırasında tarla sahibinden bahşiş almak için bir tutam ekin bırakmak.* [DS]|| **bayrak direği,** *Bayrak çekilmesi gereken bina ve kurumlarda bayrağın çekildiği uzun gönder.*|| **bayrak donanması,** *Bayramlarda gemilerin büyük bayraklarla süslenmesi.*|| **bayrak ekmeği,** *{ağız} folk. Düğünün ilk günü yenen yemek.* [DS]|| **bayrak gibi,** *1. Uzaktan kendini belli edecek şekilde. 2. Güneşte yanmaktan dolayı yüzünün ve derisinin rengi kızarmış olan. 3. Parlak kırmızı.*|| **bayrak göstermek,** *1. Gemilerin karşılaşmalarında milliyetleri belirtmek için bayrak çekmek. 2. İşaret bayrakları göstererek Mors alfabesi ile haberleşmek.*|| **bayrakları açmak,** *1. Bağırıp çağırmak; yaygara etmek. 2. Şirretlik etmek; edepsizlik yapmak.*|| **bayrak merasimi,** → bayrak töreni.|| **bayrak töreni,** *Millî Marş eşliğinde bayrağı göndere çekme ve gönderden indirme sırasındaki saygı duruşu.*|| **bayrak yarışı,** *spor. 1. Atletizmde dörder kişilik takımlar arasında 100, 200, 400, 800 ve 1500 metrelerde yapılan bir takım yarışı. 2. Yüzmede dörder kişilik takımlar arasında (serbest, karışık) 100 ve 200 metrelerde yapılan takım yarışı.*

bayrakaltı, [bayrak+alt-ı] *is.* Askerlik görevi; ordu hizmeti.

bayrakçı, [bayrak-çı] *is.* **1.** Bayrak imal eden ve satan kişi. **2.** Bayrak taşıyan kişi; bayraktar. **3.** Bayrakla işaret veren kişi.

bayrakdar, [bayrak+ Far. -dār *(taşıyan)* بيرقدار] *{OsT} is.* → bayraktar.

bayraklama, [bayrak-la-ma] *is.* Arızalanan uçağın pervanelerinin en az direnç oluşturacak biçimde yönlendirilmesi.

bayraklaşma, [bayrak-la-ş-ma] *is.* Bayraklaşmak işi.

bayraklaşmak, [bayrak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Bir akımın veya kuruluşun önderi durumuna gelmek.

bayraklaştırma, [bayrak-la-ş-tır-ma] *is.* Bayraklaştırmak eylemi.

bayraklaştırmak, [bayrak-la-ş-tır-mak] *gçl. f.* **1.** Birinin bayraklaşmasını sağlamak. **2.** Sembol hâline getirmek.

bayraklı, [bayrak-lı] *sf.* **1.** Bayrağı olan. **2.** Bayrak taşıyan veya gönderine bayrak çekilmiş olan.

bayraktar, [bayrak+ Far. -dār *(taşıyan)* بیرقدار] *{OsT} is.* **1.** Görevi bayrak taşımak olan kişi. **2.** Bir hareketin önderi veya lideri. **3.** *{ağız}* Köy düğünlerini yöneten kişi. [DS]

bayraktarlık, -ğı [bayraktar-lık] *is.* Bayraktarın işi ve görevi. 🗗 **bayraktarlık etmek,** *Bir topluluğa önderlik etmek, yol göstermek; liderlik etmek.* ‖ (bir şeyin) **bayraktarlığını yapmak,** *Bir görüşün, akımın veya örgütün lideri olmak.*

bayram, [Far. bāḏrām ? > *eT.* baḏram *(sevinç günü)* > bayram بیرام] *is.* **1.** Özel eğlence ve tören düzenlenerek kutlanan dinî ve millî önemi olan gün. **2.** *mecaz.* Sevinç ve neşe. **3.** Bir olayı anmak amacıyla yapılan gösteri ve eğlencelerden oluşan resmî tören.🗗 **bayram ağası,** *Yakınlarını çok seyrek ziyaret eden kişi.*|| **bayram alayı,** *tar. İmparatorluk döneminde padişahların Ramazan ve Kurban bayramı namazlarına gidiş ve gelişleri sırasında düzenlenen tören.*|| **bayram arifesi,** *Bayramdan önceki gün.*|| **bayram aşı,** *{ağız} Dinî bayramların birinci günü zengin kişilerin verdiği ziyafet.* [DS]|| **bayram ayı,** *Ramazandan sonra gelen şevval ayı.*|| **bayram balışişi,** *folk. Dinî bayramlarda el öpmeye gelen küçüklere verilen hediye veya harçlık parası.*|| **bayram beyi,** *{ağız} (Kişi için) çok yemek yediği için sindirim sistemi bozulan.* [DS]|| **bayram beyi olmak,** *{ağız} Çok yemekten dolayı midesi bozulmak; ishal olmak.* [DS]|| **bayram seyran,** *{ağız} 1. Önemli gün. 2. Arada sırada.* [DS]|| **bayramda seyranda,** *Seyrek olarak; arada bir.*|| **bayramdan bayrama,** *Çok seyrek olarak; nadiren.*|| **bayram etmek,** *Çok sevinmek.*|| **bayram havası,** *Neşeli ve sevinçli ortam.*|| **bayram koçu,** *folk. Oğlan tarafının nişanlısının ailesine hediye olarak gönderdiği kurbanlık koç.*|| **bayram koçu gibi,** *Gösterişli fakat zevksiz bir şekilde süslenmiş.*|| **bayram namazı,** *folk. Dinî bayramlardan Ramazan ve Kurban bayramlarında güneş ufkun üstünde yükseldikten sonra cemaatle kılınan iki rekatlık özel namaz.*|| **bayram şekeri,** *folk. Dinî bayramlarda özellikle Ramazan bayramında misafirlere ikram edilen, misafirliğe giderken de hediye olarak götürülen şeker.*|| **bayram üstü,** *Bayrama yakın, bir kaç gün kala.*|| **bayram yeri,** *Bayramlarda çocukların eğlenmesi için kurulan eğlence yerleri.*|| **bayram ziyareti,** *folk. Dinî bayramlarda, bayram kutlaması için yapılan kısa ziyaret.*

bayramcalık, -ğı [bayram-ca-lık] *{ağız} is.* **1.** Bayram elbisesi. **2.** *folk.* Bayram öncesinde nişanlıların birbirine gönderdiği elbiseler. **3.** Mide ekşimesi. **4.** Bayramlarda çocuklara verilen hediye. [DS]

bayramcı, [bayram-cı] *{ağız} sf.* Bayram ziyafetine gelen. [DS]

bayrami, [bayram + Ar. -ī *(Hacı Bayram Velî yandaşı)*] *{eAT} is.* Bayramilerin giydiği cinsten kumaş.

bayramlaşma, [bayram-la-ş-ma] *is.* Birbirinin bayramını tebrik etme.

bayramlaşmak, [bayram-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Birbirinin bayramını kutlamak; tebrikleşmek.

bayramlık, -ğı [bayram-lık] *sf.* **1.** Bayramda kullanılan. **2.** Bayramlara özgü. **3.** *is.* Bayramda verilen hediye veya harçlık; bahşiş. **4.** *{ağız}* Süs. [DS] 🗗 **bayramlık ad,** *Birisi tarafından hakaret yollu söz söylendiğinde bu sözün kendine ait olduğunu bildirmek için kullanılan ifade.*|| **bayramlık ağız,** *argo. Küfür.*|| **bayramlık ağzını açmak,** *argo. Küfretmek; kaba konuşmak.*

bayramüstü, [bayram+üst-ü] *is.* Bayrama yakın günler.

bayramüzeri, [bayram+üzeri] *is.* Bayramı da içine alan günler.

bayraşmak, [bayram-la-ş-mak > bayra-ş-mak *(Mevlâna'nın geriye benzeşim yoluyla türettiği bir kelime)*] *{eAT} işteş. f. [eAT. -ur]* Bayram yapmak; eğlenmek.

bayrı, [bay-rı] *sf.* **1.** Çok eskiden var olmuş. **2.** Çok eskiden beri var olan; kadim.

bayrılık, -ğı [bay-rı-lık] *is.* Eskiden beri var olma; kıdem.

baysal, [bay-sal] *sf.* Huzur ve refah içinde olan.

baysallık,-ğı [bay-sal-lık] *is.* Huzur ve refah içinde bulunma durumu.

baysungur, [bay+sungur] *is.* Şahin cinsinden yırtıcı bir kuş.

bayt, [İng. byte] *is. bsy.* Bilgisayarlarda bir birim olarak işlenebilen bir rakam, harf veya özel bir işaret biçiminde gösterilebilen bit'ler kümesi.

baytal, [baytal] *{eAT} is.* Üç yaşını geçmemiş kısrak.

baytar[1], [Yun. hippos *(at)* + iatros *(hekim)* > hippiatros > Ar. beyṭār بیطار] *{OsT} is.* Hayvan hastalıkları hekimi; veteriner.

baytar[2], [bay-(ı)t-ar ?] *{ağız} is.* Yokuş; bayır. [DS]

baytara, [Ar. bayṭara بیطره] *{OsT} is.* Hayvan hekimliği; baytarlık; veterinerlik.

baytaran, [Ar. ʿabayṣarān] *{ağız} is. bot.* Kekik gibi güzel kokulu bir ot; biberiye, *(Rosmarinus officinalis).* [DS]

baytarına, [baytar-ı-na] *{ağız} zf.* Yokuş yukarı. [DS]

baytari, [Ar. bayṭarī / bayṭarīye بيطارى / بيطاريه] *{OsT} sf.* Baytarlıkla ilgili.

baytarlık, -ğı [baytar-lık] *is.* Baytarın işi ve mesleği.

bayuk, -ğu [bay-uk] *{ağız} sf.* Yıkılacak derecede yan yatmış; eğri; eğik. [DS]

bayumak, [bay-u-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Zenginleşmek. [DLT]

bayutmak, [bay-u-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Zenginleştirmek. [DLT]

bayzar, [Ar. bayżar بيضار] *{OsT} is.* **1.** Dilcik; klitoris. **2.** Sövüp sayma.

-baz, [Far. bāhten *(oynamak)* > bāz باز -] *(ba:z) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *".. ile oynayan"* anlamında birleşik sıfatlar türeten son ek.

ba'z, [Ar. baʿż بعض] *is.* **1.** Bölük; kısım. **2.** Bir şeyin küçük bir parçası. **3.** *sf.* Bir miktar; biraz; bir kısım.

baz[1], [baz *(yans.)*] *is.* Cızırtı ile yanma ya da pişmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *baz-da-maç, baz- dır-ma, baz-la-ma, baz-la-maç, baz-la-n-baç.*

baz[2], [baz *(yans.)*] *is.* Kızgın nesne üzerine dökülen yağ ve suyun, ya da yaş odunun yanarken çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *baz-la-mak, baz-ır-damak.*

baz[3], [baz *(yans.)*] *is.* **1.** Vızıltı sesini anlatan kök. [Zülfikar] *baz baz.* **2.** *is.* Sarı renkli, iri bir yaban arısı.

baz[4], [ba-mak *(bağlamak)* > ba-z] *{eT} sf.* **1.** Bağımlı; tabi. [ETY] **2.** Muti. [ETY] **3.** Garip; yabancı; yat. [DLT] [ETY] 🗗 **baz kılmak,** *{eT} Bağımlı kılmak; egemenliği altına almak.* [Gabain]

baz[5], [Fr. base] *is.* **1.** Temel; esas. **2.** *kim.* Asitlerle birleştiğinde tuz oluşturarak yansızlaştıran bileşikler. **3.** *mecaz.* Taban; dayanak.

baz[6], [Far. bāz باز] *(ba:z) {OsT} is.* **1.** Doğan kuşu; şahbaz. **2.** *sf. {ağız}* İri; büyük; gösterişli. [DS] 🗗 **bāz-bān,** *{OsT} 1. Doğan saklayan. 2. Kuşçu.*|| **baz başı,** *{ağız} Yarı pişmiş kavurma.* [DS]|| **bāz-hāne,** *{OsT} 1. Kafes kuşlarının üretildiği yer. 2. Doğan kafesi.*|| **bāz-ı bālā-pervāz,** *{OsT} 1. Yükseklerde uçan doğan. 2. mecaz. Gücünün üstünde işlere karışan; yüksekten atan; palavracı.*|| **bāz-nāme,** *{OsT} Kuşçuluk üzerine yazılmış kitap.*

baz[7], [Far. bāz باز] *(ba:z) is.* **1.** Fark etme; ayırma. **2.** Yan taraf. **3.** Sel uğrağı. **4.** Şarap. **5.** Haraç.

baz[7], [Far. bāz باز] *(ba:z) {OsT} sf.* **1.** Açık; açıkça. **2.** Dönük. **3.** (Belirtilen) kulaç kadar. **4.** (Belirtilen) karış kadar. **5.** İniş; yukarıdan aşağı doğru. 🗗 **bāz-geşt,** *{OsT} 1. Geri dönüş; vaz geçme. 2. Tövbe; pişmanlık. 3. İki kişi arasında geçmişte olan kavga, tartışma vb. 4. tasvf. Münacat ve mukabele ile okunan dua, kıraat.*|| **bāz-geşte,** *{OsT} Dönmüş; vaz-geçmiş; pişman.*|| **bāz-gûn,** *{OsT} 1. Ters dönmüş; baş aşağı. 2. Baştan çıkmış; ahlakı bozulmuş. 3. Uğursuz.*|| **bāz-güşā,** *{OsT} İnsandaki iyiyi kötüden ayırt etme yetisi.*|| **bāz-hāh,** *{OsT} Aynısı ile geri isteyen.*|| **bāz-hast,** *{OsT} 1. Dirilme; ayaklanma. 2. mecaz. Kıyamet.*|| **bāz-hîz,** *{OsT} Yeniden kalkma; kıyamet.*|| **bāz-küşā,** *{OsT} İnsandaki iyiyi kötüden ayırt etme yetisi.*|| **bāz-mande,** *{OsT} 1. Geri kalmış. 2. Artık. 3. Kurtulmuş. 4. Kabiliyetsiz.*|| **bāz-mandegî,** *{OsT} Geri kalma durumu; gerilik.*|| **bāz-pest,** *{OsT} 1. Geri. 2. Yeniden.*

baz[8], [Yun. mazi] *{ağız} is.* Ekmek ya da yufka hamuru. [DS]

baz[1•], [Ar. bāz باز] *(ba:z) zf.* **1.** Gerisin geriye; geri. **2.** Yeni baştan; yeniden; geriye; geri; tekrar.

baza, [Arn. bardhe] *{ağız} is.* Yarısı beyaz, yarısı kara keçi. [DS]

bazal, -li [Fr. basal] *sf.* **1.** Temele ait; temele has; esasi. **2.** (Tuz için) bazı çok olan. **3.** (Madde için) baz özelliği taşıyan.

bazalak, -ğı [Far. baz *(doğan)* => baz-ala-k] *{ağız} is.* **1.** Küçük doğan. **2.** Dişi atmaca. [DS]

bazalt, [Fr. basalte] *is.* Koyu renkli, feldspatlı sert bir volkan kayası.

bazaltik, [Fr. basaltique] *sf.* **1.** Bazalttan meydana gelmiş. **2.** Bazaltla ilgili.

bazan, [Ar. baʿż *(bir kısım)* > baʿżen بعضًا] *(ba'zan) {OsT} zf.* → bazen.

bazar, [Far. bāzār بازار] *(ba:za:r) {eAT} {OsT} is.* **1.** Pazar; çarşı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Alış veriş yeri. **3.** Pazar yeri. **4.** *{ağız}* Haftanın ilk günü; pazar. [DS] **5.** *{ağız}* Alışveriş; ticaret; alım satım işlemi. [DS] **6.** *{ağız}* Pazarlık. [DS] **7.** *{OsT}* Şehirdeki iş ve ticaret merkezi. 🗗 **bazara komak,** *{OsT} Satılığa çıkarmak; satışa sunmak.*|| **bazar avradı,** *{ağız} Hafifmeşrep kadın; aşüfte.* [DS]|| **bazar başı,** *{eAT} Çarşı ağası; belediye zabıta amiri.*|| **bazar(a) dutulmak,** *{eAT} (Satılmak üzere) pazar yerine çıkarılmak.*|| **bazar ekmeği,** *{ağız} 1. Çarşıda satılan ekmek. 2. İnce ve pişkin pide.* [DS]|| **bazar etmek,** *{OsT} Alışveriş yapmak.*|| **bazar eylemek,** *{eAT} Pazarlık yapmak.*|| **bazar helvası,** *{ağız} Tahin helvası.* [DS]|| **bāzār-ı ālem,** *{OsT} Bütün çarşı pazar.*|| **bāzār-ı aşk,** *{OsT} Aşk pazarı.*|| **bazarı döndürmek,** *{eAT} Pazarlığı bozmak.*|| **bāzār-ı esb,** *{OsT} At pazarı.*|| **bazar itmek,** *{eAT} Pazarlık yapmak.*|| **bazar kılmak,** *{eAT} Pazarlık yapmak.*|| **bazar uşağı,** *{ağız} (Çocuk veya genç için) alışverişe yatkın, gözü açık.* [DS]|| **bazar yiri,** *{ağız} Pazar kurulan yer.* [DS]

bazargâh, [Far. bāzār-ġāh بازرگاه] *(ba:za:rgâ:h) {OsT} is.* Pazar yeri; çarşı.

bazari, [Far. bāzār + Ar. -ī بازارى] *(ba:za:ri:) {OsT} sf.*

1. Pazarla ilgili. **2.** Çarşıda alınıp satılabilen. **3.** *is.* İş, sanat ve ticaret adamı; tüccar.

bazaristan, [Far. bāzār-istān بازارستان] *(ba:za:rista:n) {OsT} is.* Şehrin alışveriş merkezi; çarşı; pazar.

bazarlanmak, [bazar-la-n-mak] *{eAT} dönşl. [-ur]* Alış veriş etmek.

bazarlık, -ğı [bazar-lık] *is.* Pazarlık. ◻ **bazarlığı pişirmek,** *{ağız} (Yasa dışı ilişkilerde) anlaşmaya varmak; kadın ve erkek aralarında anlaşmak.* [DS]

bazarlıklı, [bazar-lık-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Ticaret eşyası için) pazarlık yapılarak alınıp satılan. **2.** (Kişi için) alışverişlerinde hep pazarlık yapan. [DS] **3.** (*"İçten"* kelimesi ile birlikte) sinsi; art niyet güden.

bazbend, [Far. bāzu-bend] *{OsT} is.* → pazıbent.

bazban, [Far. bāz-bān بازبان] *(ba:zba:n) {OsT} is.* Kuşçu; doğancı.

bazdamaç, -cı [baz *(yans)* > baz-da-maç / baz-la-maç] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazdar, [Far. bāz-dār بازدار] *(ba:zda:r) {OsT} is. tar.* İmparatorluk döneminde avcı kuşları yetiştirip terbiye eden saray görevlisi.

bazdırma, [baz *(yans.)* > baz-dır-ma] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazek, -ği [Far. bāzek بازك] *{OsT} is.* Küçük doğan kuşu.

bazen[1]**,** [Ar. ba'z *(bir kısım)* > ba'z-en بعزًا] *(ba:zen) {OsT} zf.* **1.** Ara sıra; zaman zaman; dembedem; gâh; bazı bazı; vakit vakit. **2.** Arada bir; bazı zaman; kimi vakit; nadiren.

bazen[2]**,** [Fr. basin] *is.* → pazen.

bazende, [Far. bāzende بازنده] *(ba:zende) {OsT} sf.* Oynayan; oyuncu. ◻ **bāzende-zebān,** *{OsT} Geveze; boşboğaz.*

bazergân, [Far bāzerġān بازرگان] *(ba:zergâ:n) {OsT} is.* Tüccar.

bazergâni, [Far. bāzergānī بازرگانی] *(ba:zergâ:ni:) {OsT} is.* Tüccarlık.

bazgan, [bas-mak > bas-ġān / baz-ġān] *{eT} sf.* **1.** Basan; ezen. [EUTS] **2.** *zf.* Tazyik ederek. [Gabain] **3.** *is.* Çekiç. **4.** Mersin ağacı yemişi. [DLT] **5.** Meyve. [DLT]

bazgeşt, [Far. bāz-geşt بازگشت] *(ba:zgeşt) {OsT} is.* **1.** Geri dönme; pişmanlık. **2.** Gerileme; çöküş.

bazgûn, [Far. bāzgūn / bāzgūne بازگون / بازگونه] *(ba:zgû:ne) {OsT} sf.* **1.** Ters; baş aşağı. **2.** Uğursuz; şom.

bazgüşa, [Far. bāz-güşā بازگشا] *(ba:zgüşa:) {OsT} is.* Ayırdetme yeteneği.

bazhane, [Far. bāz-ḫāne بازخانه] *(ba:zha:ne) {OsT} is.* Avcı kuşların yetiştirildiği yer.

ba'zı, [Ar. ba'ż *(bir kısım)* + -ı *(izafet kesresi)* > ba'żı بعض] *(ba:zı) {OsT} sf.* → bazı[1].

bazı[1]**,** [Ar. ba'ż *(bir kısım)* + -ı *(izafet kesresi)* > ba'żı بعض] *(ba:zı) {OsT} sf.* **1.** Bir kısım; birtakım. **2.** Kimi. **3.** *zf.* Arada sırada; bazen; bazı. ◻ **bazı bazı,** *Arada sırada, zaman zaman.*‖ **bazıları,** *Bir kısmı; bazı parçaları; birtakım; kimisi.*‖ **bazısı,** → bazıları.

bazı[2]**,** [Yun. pasa / pası] *{ağız} is.* → pazı. [DS]

bazı[3]**,** [baz *(yans.)* > baz-ı] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazı'a, [Ar. bāẓı'a] *(ba:zıa) {OsT} is. tıp.* Derisi kesilmek üzere olan yara.

bazıh, [Ar. bāẓıḥ باذخ] *(ba:zıh) {OsT} sf.* Yüce; yüksek.

bazık, -kı [Ar. bāẓıḳ باذق] *(ba:zık) {OsT} sf.* Akıllı; zeki.

bazıına, [baz *(yans.)* > baz-ı-ma] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazınıng, [Ar. ba'zı + T. -n-ıñ بعضنك] *(ba:zınıñ) {eAT} zm.* Bazısının.

bazırdamak, [baz *(yans.)* > baz-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Yanmakta olan yaş odun veya üzerine su dökülen ateş, sıcak kül için) ses çıkarmak; cazırdamak. [DS]

bazırdatmak, [baz *(yans.)* > baz-ır-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yaş odunu yakarak, ateş veya sıcak kül üzerine su dökerek ses çıkartmak; cazırdatmak. [DS]

bazırdı, [baz *(yans.)* > baz-ır-tı] *{ağız} is.* Yaş odunun yanarken veya üzerine su dökülen közün, sıcak külün, kızgın demirin çıkardığı ses; cazırtı. [DS]

bazırma, [baz *(yans.)* > baz-ır-ma] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazi[1]**,** [Ar. bāẓī باذى] *(ba:zi:) {OsT} sf.* **1.** Beğenmeyen; istihfaf eden. **2.** Ağzı bozuk; küfürbaz.

bazi[2]**,** [Far. bāzī بازى] *(ba:zi:) {OsT} is.* **1.** Oyun; eğlence. **2.** Kandırmaca, hile. ◻ **bāzî-gāh,** *{OsT} Oyun yeri; eğlence yeri.*‖ **bāzî-gede,** *{OsT} Oyun, eğlence yeri.*‖ **bāzî-ger,** *{OsT} Oyun oynayan; rakkas; köçek.*‖ **bāzî-gerî,** *{OsT} Oyunculuk; köçeklik; çengilik.*‖ **bāzî-güş,** *{OsT} Şakacı, şen kimse.*‖ **bāzîhāne,** *{OsT} Oyun, eğlence yeri.*

baziçe, [Far. bāzi-çe بازيچه] *(ba:ziçe) {OsT} is.* **1.** Oyun. **2.** Oyuncak. **3.** Tiyatro oyunu.

bazidiyospor, [Fr. basidiospore] *is. bot.* Bazitli mantarların sporları.

baziger, [Far. bāzi-ger] *(ba:ziger) {OsT} is.* **1.** Oyuncu; aktör. **2.** Çengi; dansöz.

bazik, -ği [Fr. basique] *sf. kim.* **1.** Baz özelliği gösteren. **2.** Birleşimindeki baz özelliği tuza göre daha çok olan. ◻ **bazik oksitler,** *kim. Oksijen bakımın-*

dan zayıf, su ile birleşince baz, asitle birleşince tuz oluşturan oksitler.

bazil, [Ar. beẕ'l *(bol verme)* > bāẕil باذل] *(ba:zil) {OsT} sf.* **1.** Bol bol para dağıtan; para harcayan. **2.** Çok cömert. ◻ **bāzilü'n-ni'ām,** *{OsT} Nimetler dağıtan; ihsanlarda bulunan.*

bazilika, [Yun. basilike *(kral revakı)* > Lat. basilica > Fr. basilique] *is.* **1.** Kral sarayı. **2.** Uç kısmında yarım daire şeklinde absid çıkıntısı bulunan dik dörtgen biçimindeki Roma mahkemesi. **3.** Ortadaki bölümü yüksek, iki yanları alçak üç bölmeli kilise. **4.** Ölçüleri çok büyük olan Katolik kilisesi.

bazir, [Ar. bāẕir باذر] *(ba:zir) {OsT} sf.* **1.** Eken; ekici. **2.** Dedikodu yapan; dedikoducu. **3.** Geveze.

bazit, [Yun. basis *(temel)* > Fr. baside] *is.* bot. **1.** Bazitli mantarların dört spor taşıyan gözle görülemeyecek kadar küçük uzantıdan ibaret üreme organı. ◻ **bazitli mantarlar,** *bot. Sporları bazitler içinde bulunan beş yüz kadar cinsi, bin beş yüz kadar da türü bulunan mantar grubu.*

bazkeşt, [Far. bāzgeşten *(dönmek)* > bāzkeşt بازكشت] *(ba:zkeşt) {OsT} is.* **1.** Dönüş. **2.** *tasvf.* Nakşibendî tarikatında zikir sırasında müritler tarafından gönül dili ile *Lailaheillallah* dedikten sonra tekrarlanan on bir sözden biri olan *"Ya Rabbi benim amacım sensin ve senin rızandır"* kelimesi.

bazlama, [Yun. mazí *(hamur)* [Tietze] => pazı / baz *(yans.)* > baz-la-ma بازله] *is.* **1.** Sacta pişirilmiş mayalı kalın ekmek; sac pidesi. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Tatlısı bol kalın gözleme tatlısı.

bazlamac, [baz *(yans.)* > baz-la-mac / بازلاج / بازلامج بازلمج] *{eAT} is.* Bazlama.

bazlamacı, [bazlama-cı] *{ağız} is.* Bazlama yapıp satan. [DS]

bazlamak[1], [Yun. mazí *(hamur)* [Tietze] => pazı > pazı-la-mak / baz *(yans.)* > baz-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Topak halindeki hamuru kabaca açmak. **2.** Acele olarak ekmek pişirmek. **3.** Hamuru saca yapıştırmak. **4.** Bir şeyi yere yapıştırmak; yatırmak. [DS]

bazlamak[2], [baz *(yans.)* > baz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Üzerine su dökülen sıcak nesne veya yanan yaş odun için) ses çıkarmak; cızırdamak. [DS]

bazlambac, [baz *(yans.)* > baz-la-maç > bazlambac بازلم باج] *{eAT} is.* Bazlama.

bazlanbaç, -cı [baz *(yans.)* > baz-la-maç > bazlanbaç] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

bazlanmak, [baz-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Bağımlı olmak; tabi olmak.

bazlaşma, [baz-la-ş-ma] *is. kim.* Bir maddenin baz durumuna gelmesi.

bazlatmak, [baz *(yans.)* > baz-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yaş odunu yakarak, sıcak nesneler üzerine su dökerek ses çıkartmak; cazlatmak. [DS]

bazmande, [Far. bāz-mānde بازمنده] *(ba:zma:nde) {OsT} sf.* **1.** Geri kalmış; durmuş. **2.** Kafasız; yeteneksiz; kabiliyetsiz.

bazname, [Far. bāz-nāme بازنامه] *(ba:zna:me) {OsT} is.* Kuşçuluk ve kuş avcılığı üzerine yazılmış eser.

bazpes, [Far. bāz-pes بازپس] *(ba:zpes) {OsT} zf.* **1.** Geri. **2.** Yeniden; tekrar.

bazr, [Ar. baẕr / bayẕar بظر] *{OsT} is. anat.* Bızır; klitoris.

bazrakı, [Ar. bazzāḳa] *{ağız} is.* Salyangoz. [DS]

bazu, [Far. bāzū بازو] *(ba:zu:) {OsT} is.* **1.** Kolun dirsekle omuz arasındaki kaslı kısmı; pazı. **2.** *{eAT}* Kuvvet; kudret. ◻ **bāzü-dirāz,** *{OsT} 1. Uzun kollu. 2. Sözü geçer; nüfuzlu. 3. Zalim. 4. Müdahaleci.*

bazubend, [Far. bāzū-bend بازوبند] *(ba:zu:bend) {OsT} is.* → pazubent.

bazudiraz, [Far. bāzū-dirāz بازودراز] *(ba:zu:dira:z) sf.* **1.** Uzun kollu. **2.** Sözü geçer; nüfuz sahibi. **3.** Karışan; müdahaleci. **4.** Zalim.

bazuk, -ğu [Far. bazu > bazuk] *{ağız} is.* Hayvanların kol ve bacaklarındaki kaslar. [DS]

bazuka, [İng. bazooka *(Amerikalı komedyen Bob Burns'un tasarladığı soba borusu şeklindeki müzik aleti)] (bazo'ka) is.* as. **1.** İki ucu soba borusu gibi açık, saç boru içinde kendi itmeli roket atan silah; roketatar. **2.** *spor.* Futbolda, çok şiddetli atış ve onun patlama sesi.

bazuvan, [Far. bāzu-vān بازووان] *{OsT} is.* **1.** Kolun üst kısmı ve o bölgedeki kaslar **2.** Kol gücü.

bazzıldı, [baz *(yans.)* > baz(z)-ıl-tı] *{ağız} is.* Yanan yaş odunun veya üzerine su dökülen kızgın nesnenin çıkardığı ses; cazırtı. [DS]

be- [Far. be- به] *{OsT} ön ek.* **1.** Farsça yönelme durumu eki. **2.** ..-e kadar. ◻ **be-ān-şart ki,** *{OsT} Şu şartla ki.*|| **be-cā,** *{OsT} Yerinde.*|| **be-ceyb,** *{OsT} Yakaya doğru.*|| **be-der,** *{OsT} Dışarıya.*|| **be-düş,** *{OsT} Omza; omuzda.*|| **be-gāyet,** *{OsT} Çok aşırı; son derece.*|| **be-hakkı,** *{OsT} ..-in hakkı için.*|| **be-hakkı Hudā,** *{OsT} Allah hakkı için.*|| **be-hod,** *{OsT} Kendi başına; yalnız.*|| **be-hükm-i kader,** *{OsT} Kaderin hükmüyle.*|| **be-hükm-i kadī,** *{OsT} Kadı kararı ile.*|| **be-hükm-i li'llāh,** *{OsT} Allah'ın hükmünce.*|| **be-kavl,** *{OsT} Dediğine göre; sözüne göre.*|| **be-kavl-i şārî,** *{OsT} huk. 1. Yasa koyucuya göre. 2. Kamuoyuna göre.*|| **be-kef,** *{OsT} El içinde; avuçta.*|| **be-küsiste,** *{OsT} 1. Kopmuş; kopuk. 2. Çözülmüş; çözük. 3. Gevşek. 4. Düşük.*|| **be-leb,** *{OsT} Dudakta.*|| **be-nām,** *{OsT} 1. Ünlü; meşhur; namlı. 2. {ağız} Güzel; iyi; nadide.* [DS]|| **be-ser,**

{OsT} Baş üstüne.|| **be-ser ü çeşm,** *{OsT} Baş(ım) göz(üm) üstüne; baş üstüne.*|| **be-tahsîs,** *{OsT} Özellikle; hususiyle; hele.*

Be [Fr. beryllium] *(beri'lyum) kim.* Özgül ağırlığı 1,85, atom ağırlığı 9,013, ergime sıcaklığı 1215 °C olan berilyum adlı hafif bir metalin sembolü.

be[1], [ba / bē / bı / bo / bö / bü *(yans.)*] *is.* **1.** (İnsan için) bağırma, seslenme, gevezelik etme, yüksek sesle konuşma ve seslenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *be-ğir-mek* **2.** (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *be-le-mek, be-ğermek.* **3.** *ünl. {eT}* Koyun meleme sesi. [DLT]

be[2], [b / be] *is.* Türk alfabesinin ikinci harfi *b*'nin adı.

be[3], [be] *is.* **1.** "Ey, hey, yahu" anlamlarında diğer kelime ve cümlelerin anlamını ve duyguyu belirtmek için teklifsiz konuşmalarda kullanılır. **2.** Kaba bir hitap için kullanılır.

be[4], [be *(yans.)*] *(bè) {ağız} is.* (Çocuk dilinde) büyük aptes. [DS]

be[5], [bē] *(be:) {eT} is.* Kısrak.

be[6], [Far. be به] *{OsT} bağ.* **1.** Aynı iki kelime arasına girerek ikileme yapar. *yan-be-yan (yan yana), diz-be-diz (diz dize)* **2.** Aralarının uzak olma durumunu belirtir. *ay-be-ay (aydan aya), köy-be-köy (köyden köye)* **3.** Aynı olan iki sıfat arasına girerek anlamı pekiştirir. *evvel-be-evvel, öz-be-öz*

beanşart, [Far. be-ān-şart بآن شرط] *{OsT} e.* Şu şartla ki.

beat, [Amer. beat *(vurma, çırpma)*] *(bi:t) is.* **1.** Caz müziğinde ölçünün kuvvetli zamanı. **2.** Bir caz eserindeki ritim şiddeti.

beatnik, [Amer. İng. beat generation > beatnik] *(bi:tnik) is.* **1.** Beat kuşağı hareketinden yana olan. **2.** Genel davranışları ve hırpani kılığı ile sosyal yapıdan kopma eğilimi gösteren, toplumun dışında bir hayat süren genç.

beb, [beb *(yans.)*] *is.* Kekelemeyi anlatan yansımalı kök. *beb-il-de-k.*

bebal, [Ar. vebal] *{ağız} is.* Günah. [DS]

beban, [Ar. bebān ببان] *(beba:n) {OsT} is.* → bebban.

bebban, [Ar. bebān / bebbān ببان] *(bebba:n) {OsT} is.* Yol; yordam; üslup; tarz. ◻ **bebbān-ı şübbān,** *{OsT} Gençlerin tarzı, yürüyüşü, yolu.*

bebe[1], [bebe(k) / Fr. bébé] *is.* **1.** Bebek; süt çocuğu. **2.** Yeni yetişen çocuk; genç. ◻ **bebe becik,** *Çoluk çocuk.*|| **bebe belik,** *{ağız} Büyüklü küçüklü çocuk topluluğu; çoluk çocuk.* [DS]|| **bebe çiçeği,** *{ağız} Papatya.* [DS]|| **Bebe Ruhî,** → beberuhi.|| **bebe toprağı,** *{ağız} Höllük.* [DS]

bebe[2], [Çocuk. d. be-be] *{ağız} is.* **1.** Taneli yiyecek maddeleri. **2.** Tohum. **3.** Keçi pisliği. [DS]

bebecik, -ği [bebe(k)-cik] *is.* **1.** Yeni doğmuş; küçük bebek. **2.** Büyüdüğü hâlde bebek gibi hareketleri görülen çocuklara alay etmek için söylenir. **3.** *{ağız}* Lale tomurcuğu. [DS] **4.** *{ağız}* Gelincik çiçeği. [DS]

bebek, -ği [beb / bebe *(yans.)* > bebe-k] *is.* **1.** Meme emen küçük çocuk. **2.** İnsan şeklinde yapılmış küçük oyuncak. **3.** *ünl.* Sevgi ifadesi olarak kullanılan bir söz. **4.** Gözde irisin ortasındaki siyah kısım. **5.** *{ağız}* Bostan korkuluğu. [DS] **6.** *{ağız}* Yetişkin erkek. [DS] **7.** *{ağız}* Kırşehir'de tek kadın tarafından oynanan oyun. [DS] **8.** Güzel giyinmiş, süslenmiş kız. **9.** *mecaz.* Çok sevilen ve üzerine titrenilen şey. **10.** *{ağız}* Gelişmiş, büyük kene. [DS] ◻ **bebek beklemek,** *(Kadın için) doğurmak üzere bulunmak; hamile olmak.*|| **bebek gibi,** *1. Davranışları bebeği andıran. 2. (Kadınlar için) çok güzel.*|| **bebek oynamak,** *Oyuncak bebekle oynamak.*

bebekçe, [bebek-çe] *(bebe'kçe) zf.* **1.** Bebeğe yakışır biçimde. **2.** Bebek gibi.

bebekleşme, [bebek-le-ş-me] *is.* Bebekleşmek durumu.

bebekleşmek, [bebek-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Bebek durumuna gelmek; bir bebekten beklenecek türden davranışta bulunmak. **2.** Şımarık davranmak.

bebeklik, -ği [bebek-lik] *is.* **1.** Bebek olma durumu. **2.** Yeni doğan çocuğun sürekli olarak yetişkinlerin bakımına muhtaç olduğu dönem. **3.** Bebekçe davranış. ◻ **bebeklik etmek,** *1. Yaşına göre daha küçüklere yakışır davranışlarda bulunmak. 2. Şımarıklık etmek.*

bebelenmek, [bebe-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Çocukça davranışlarda bulunmak; çocukluk etmek. **2.** Tanelenmek; taneleri meydana çıkmak. [DS]

beberuhi, [bebe(k)+ Ar. rūḥī ببه روحی] *(beberu:'hi:) {OsT} is. mecaz.* **1.** Sevimsiz, budala ve kısa boylu erkek. **2.** *öz. is.* Karagöz oyununda çok konuşkan, yılışık, başkalarına eziyet etmekten zevk alan, külah, salta ve çizme giyen cüce tipi; Altıkulaç, Pişbop.

bebga, -a'i [Ar. bebġā ببغاء] *(bebğa:) {OsT} is.* Papağan; dudu.

bebgaiye, [Ar. bebġa'īye ببغائیه] *{OsT} is. psikol.* Papağan gibi anlamsız biçimde konuşma.

bebil, [beb *(yans.)* > beb-il] *{ağız} sf.* **1.** Nazlı. **2.** Tombul. [DS] ◻ **bebil bebil,** *{ağız} Etine dolgun; tombul tombul.* [DS]

bebildek, -ği [beb *(yans.)* > beb-il-de-k] *{ağız} sf.* Söylediği tam anlaşılamayan; geveleyerek konuşan. [DS]

bebillemek, [beb-il-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir şeyin üzerine fazlaca düşmek; aşırı değer vermek. [DS]

bebillenmek, [beb-il-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Büyümek; gelişmek. **2.** Birinin sırtından geçinmek; ondan yararlanmak. [DS]

bebir, [Far. bebr / bebir ببر] *{OsT} is. zool.* **1.** Kaplan, *(Felis tigris).* **2.** Pars; leopar, *(Felis pardus).*

bebirlenmek[1]**,** [beb *(yans.)* > beb-ir-len-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Mırıldanmak. **2.** Doyar gibi olmak. **3.** Yere gelişigüzel oturmak; çömelmek. [DS]

bebirlenmek[2]**,** [Far. bebr > bebir-len-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Böbürlenmek; gururlanmak. **2.** Birinin sırtından geçinmek. **3.** Geçimini sağlamak; geçinip gitmek. [DS]

bebr, [Far. bebr *(leopar)* ببر] *{OsT} is. zool.* → bebir, babur.

bebük, -ğü [beb-ük] *{ağız} is.* **1.** Bebek. **2.** Tomurcuk. **3.** Leblebi, mısır gibi kavrulup yenilebilen taneli yiyecekler. [DS]

bec[1]**,** [bec *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama anlatan kök. [Zülfikar]

bec[2]**,** [bec *(yans.)*] *is.* Mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bec-ik-le-mek.*

bec[3]**,** [Far. bec بج] *{OsT} is.* **1.** Su ya da şarap sızıntısı. **2.** Ağzın içi; avurt.

beca[1]**,** [Far. be- *(verme)* + cā *(yer)* > becā بجا] *(beca:) {OsT} sf.* **1.** Yerinde; uygun. **2.** *zf.* Uygun bir şekilde. **3.** *is.* Karaca; geyik. ⊟ **becā-nā-becā,** *{OsT} Yerli ve yersiz; iyi ve kötü; uygun ve uygunsuz.*

beca[2]**, -a'i** [Ar. becā' بجاء] *{OsT} sf.* Geniş; bol.

becalet, [Ar. becālet بجالت] *(beca:let) is.* **1.** Haşmetli olma. **2.** Heybetli oluş.

becana, [Sırp. bezanija *(kaçış yeri)* ? > becene] *{ağız} sf.* (Yapı için) yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş; harabe. [DS]

becanalık, -ğı [becana-lık] *{ağız} is.* Korkunç yer. [DS]

becanibi, [Far. bicānibi بجانبی] *(beca:'nibi) sf.* Uysal.

becari, [Ar. becārī بجاری] *(beca:ri:) sf.* Belalı; talihsiz.

becayiş, [Far. be-cā-yiş بجایش] *(beca:yiş) {OsT} is.* **1.** Karşılıklı yer değiştirme. **2.** *huk.* Kadroları aynı olan iki devlet memurunun karşılıklı olarak yer değiştirmesi. ⊟ **becayiş etmek,** *Karşılıklı yer değiştirmek.*

becbece, [Ar. becbece بجبجه] *{OsT} is.* **1.** Çocuğu eğlendirmek ya da uyutmak için söylenen ninni ya da hokkabazlık. **2.** Çocuğu eğlendirmek; teskin etmek.

bece[1]**,** [Far. baça *(çocuk)* > beçe] *{ağız} is.* Arı oğulu. [DS]

bece[2]**,** [Ar. bece بجه] *is.* **1.** Sivilce. **2.** Arpacık.

becek, -ği [Far. pīçak => becek بجك] *{eAT} is.* **1.** Tül. **2.** *{ağız}* Tülbent. [DS]

becel, [Ar. becel بجل] *{OsT} is.* **1.** Yalan; iftira. **2.** Şaşma.

becellemek, [becer-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir işi başarmak; üstesinden gelmek; becermek. [DS]

becelleşme, [becel-le-ş-me] *is.* Becelleşmek işi.

becelleşmek, [Ar. cedel *(çatışma)* > becel-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Uğraşmak; çekişmek. **2.** Tartışmak.

becen, [? becen] *{ağız} is.* Tavşan yavrusu. [DS]

becene, [Sırp. bezanija *(kaçış yeri)* => becene بجنه] *is.* **1.** Ördek avı için yapılmış kulübe; güme. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{eAT}* Avcı kulübesi. **3.** *{eAT}* Kulübe. **4.** Tuzak; pusu. **5.** *{OsT}* Sığınılan gizli yer. **6.** *{ağız}* Issız, tenha ve korkunç yer. [DS] **7.** *{ağız}* Sarp, kayalık ve taşlık yer. [DS]

becenelik, -ği [becene-lik] *{ağız} is.* Bataklık; sazlık. [DS]

beceri, [becer-i] *is.* **1.** Elinden iş gelme; maharet; ustalık, *(1935).* **2.** Kişinin yatkınlık ve öğrenme gücüne bağlı olarak bir işi sonuçlandırma yeteneği; maharet. **3.** *spor.* Vücudun, yapılması zor alıştırmalara yatkınlığı.

becerik, -ği [becer-ik] *is.* → beceri.

becerikli, [becer-ik-li] *sf.* **1.** Tuttuğu işi, ustalıkla, anlayışla ve yetkiyle başaran; maharetli; usta. **2.** Elinden iş gelen; acar.

becerikli lik, -ği [becer-ik-li-lik] *is.* Becerikli olma hali.

beceriksiz, [becer-ik-siz] *sf.* **1.** Yapmak için başına geçtiği bir işi başaramayan; âciz. **2.** Elinden doğru dürüst bir iş gelmeyen; kabiliyetsiz; istidatsız.

beceriksizlik, -ği, [becer-ik-siz-lik] *is.* **1.** Beceriksiz olma durumu. **2.** Elinden hiçbir iş gelmeme.

becerlemek, [becer-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Başarmak; becermek. **2.** Bulup buluşturmak; elde etmek. **3.** Kötü bir işin hakkından gelmek. **4.** Irzına geçmek. [DS]

becerme, [becer-me] *is.* Becermek işi.

becermek, [başar-mak > bacar-mak > becer-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Güç bir işi, yolunu bularak başarı ile bitirmek. **2.** Başarmaya gücü yetmek. **3.** Bir işin üstesinden gelmek. **4.** Doğru olarak söyleyebilmek. **5.** *mecaz.* Bozmak, kirletmek. **6.** *argo.* Birini öldürmek. **7.** Birinin ırzına geçmek. **8.** Hile ile elde etmek. **9.** Büyük aptesini yapmak.

becet, [? becet] *{ağız} is. zool.* Serçegillerden, küçük bir kuş, *(Passer).* [DS]

beci, [be[3]-ci] *sf.* **1.** Konuşmasında "be"yi çok kullanan. **2.** Ahmak; aptal.

becid, -ddi [Far. be- + Ar. cidd بجد] *{OsT} is.* **1.** Ciddî; gerçek; önemli. **2.** *{eAT} zf.* Çabuk; acele; derhal. **3.** *{eAT}* Bir işin üstüne çok düşen; düşkün. **4.** *{eAT}* Sık sık; sürekli olarak. **5.** *{eAT}* Çok; fazla. **6.** *{eAT}* Gerek; lazım. **7.** *{ağız} sf.* Gerekli; önemli;

acil. [DS] **8.** *{ağız}* Peşin. [DS] 🗗 **becid durmak,** *{eAT} 1. Üzerine düşmek; ısrar etmek. 2. Acele etmek.*‖ **becid dutmak,** *{eAT}* → becid tutmak.‖ **becid dutmamak,** *{eAT} Aldırış etmemek.*‖ **becid olmak,** *{eAT} Sürekli çalışmak; üzerine düşmek; ısrar etmek.*‖ **becid tutmak,** *{eAT} 1. Üzerine düşmek; ısrar etmek. 2. Acele etmek.*

becidlemek, [becid-le-mek بجدلمك] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Sıkı tutmak; ciddî tutmak; sıkıştırmak. **2.** Acele ettirmek; çabuklaştırmak. [DS]

becidletmek, [becid-le-t-mek بجدلتمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Hazırlatmak.

becik, -ği [bec *(yans.)* > bec-ik] *{ağız} is.* Buzağı. [DS]

beciklemek, [bec *(yans.)* > bec-ik-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Mızıkçılık etmek.

becil, [Ar. becīl بجيل] *(beci:l) {OsT} is.* **1.** Saygın büyük kişi. **2.** Gösterişli kimse. **3.** Şişman.

becir, [Ar. becīr بجير] *(beci:r) {OsT} sf.* Birçok; sayısız; pek çok.

becit, -di [Far. be- + Ar. cidd *(ciddiyet)* > becid بجد] *{ağız} sf.* **1.** Çabuk; acele; derhal; **2.** Bir işin üstüne çok düşen. **3.** Sık sık; sürekli olarak. **4.** Çok; fazla. **5.** Gerekli, lüzumlu **6.** Güç; zor; çetin. [DS] 🗗 **becit durmak** (tutmak), *1. Üzerine düşmek, ısrar etmek. 2. Acele etmek.*‖ **becit olmak,** *Üzerine düşerek sürekli çalışmak.*

becitlemek, [becit-le-mek بجتلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* → becidlemek.

becitletmek, [becit-le-t-mek] *gçl. f. [-r]* Hazırlatmak.

becra, -a'i [Ar. becrā' بجراء] *(becra:) {OsT} sf.* **1.** (Kadın için) göbeği çıkık. **2.** (Yer için) yüksek; tepe.

Beç, [Mac. bécs *(bodrum)*] *öz. is.* **1.** Eskiden Viyana'ya verilen ad. **2.** Avusturya anlamında da kullanılmıştır. 🗗 **Beç tavuğu,** *zool. Sülüngillerden küçük ve çıplak başlı, kısa kuyruklu, tüyleri beyazsiyah kırçıllı bir kuş; Kartaca tavuğu, Türk tavuğu, Hint tavuğu, (Numida meleagris).*

beç[1]**,** [beç *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama anlatan kök. [Zülfikar] *beçi beçi.* 🗗 **beçi beçi,** *{ağız} Keçi veya köpek çağırma ünlemi.* [DS]

beç[2]**,** [beç] *{ağız} sf.* **1.** Aptal; budala. **2.** Aklı başında olmayan; deli. [DS]

beççe, [Far. beççe / beçe بچه] *{OsT} is.* **1.** İnsan veya hayvan yavrusu. **2.** Esir çocuk. 🗗 **beççe-bāz,** *{OsT} 1. Çocukla oynayan. 2. Kulampara.*‖ **beççe-dār,** *{OsT} Çocuk sahibi olan; hamile.*‖ **beççe-i hor,** *{OsT} Değerli taş.*‖ **beççe-i hūnîn,** *{OsT} 1. Kanlı yavru. 2. Acı gözyaşları.*‖ **beççe-i hūrşîd,** *{OsT} 1. Güneşin yavrusu. 2. Değerli taş; değerli maden.*‖ **beççe-i kūy,** *{OsT} Gayrimeşru doğan çocuk.*‖ **beççe-i nev,** *{OsT} 1. Yeni doğan çocuk. 2. Yeni doğmuş yavru. 3. Yeni filizlenmiş bitki; tomurcuk. 4. Yeni ortaya çıkmış olay.*‖ **beççe-i tāvūs-i ulvî,** *{OsT} 1. Gökteki tavusun yavrusu. 2. Güneş. 3. Ay. 4. Gündüz. 5. Ateş. 6. Yakut.*

beççedan, [Far. beççe-dān دان بچه] *(beççeda:n) {OsT} is.* Dölyatağı; rahim.

beççegân, [Far. beççe-gān بچگان] *(beççegâ:n) {OsT} is.* Çocuklar; yavrular.

beçe, [Far. beçe / beççe بچه] *{OsT} is.* Çocuk. 🗗 **beçebāz,** *{OsT} 1. Çocukla oynayan. 2. Çocuklarla cinsel ilişkiye giren edilgin eşcinsel erkek.*

beçedan, [Far. beçe-dān دان بچه] *(beçeda:n) {OsT} is.* → beççedan.

beçedar, [Far. beçe-dār دار بچه] *(beçeda:r) {OsT} is.* **1.** Çocuğu olan; yavrusu olan. **2.** Gebe; hamile.

beçegân, [Far. beçe-gān گان بچه] *(beçegâ:n) {OsT} is.* **1.** Yavrular. **2.** Çocuklar. 🗗 **beçegân-ı dîde,** *{OsT} Gözyaşları.*

beçek, -ği [Far. beçek بچك] *{OsT} is.* **1.** Bir tür kesici alet. **2.** Küçük silah.

beçel, [beçel] *{eT} sf.* **1.** (Kadın için) sünnet edilmemiş. [DLT] **2.** *{eAT}* (Kadın için) büyük bızırlı. **3.** (Erkek için) hadım edilmiş. [DLT] **4.** (Hayvan için) iğdiş. [DLT] **5.** *{ağız}* (İnsan için) sakat; çolak; topal. [DS] **6.** *{ağız}* (Hayvan için) sakat. [DS]

beçene, [beçene] *{ağız} sf.* Gayretli; çalışkan. [DS]

beçik, -ği [beç *(yans.)* > beç-ik] *{ağız} is.* Keçi yavrusu; oğlak. [DS]

beçin, [Far. būzina > bēçin] *(bé:çin) {eT} is.* Maymun. 🗗 **beçin yılı,** *{eT} On iki hayvanlı Türk takviminde dokuzuncu yılın adı.*

beçiş, [Far. becest *(sıçrayışla)*] *is.* Kımıltı. 🗗 **beçiş beçiş,** *Kımıl kımıl.*

Beçkâri, [Mac. Bec *(Viyana)* + Far. -kārī] *(beckâ:ri:) {OsT} sf.* (Eşya için) Viyana'dan gelen; Avusturya işi.

beçkem, [Far. bickam *(at kuyruğu)* [Doerfer]] *{eT}* **1.** Alamet; belge. **2.** İpek veya yaban sığırı kuyruğundan yapılarak savaşta askerlerin taktığı alamet. [DLT]

beçkemlenmek, [beçkem-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Savaşta belge takınmak; beçkem takınmak. [DLT]

beçküm, [Soğd. ptškup / Far. baçkam [Doerfer]] *{eT} is.* Evin sofası. [DLT]

Beçli, [Mac. Bec *(Viyana)* + T. -li] *sf.* Viyanalı; Avusturyalı.

Beçlû, [Mac. Bec *(Viyana)* + T. -lu] *{OsT} sf.* → Beçli.

bed[1]**, -d'i** [Ar. bed' بدء] *{OsT} is.* Başlama; başlayış. ⊟ **bed'etmek,** *{OsT} Başlamak.*|| **bed'-i besmele,** *{OsT} Sarayda şehzadelere verilen ilk okuma dersi.*

bed[2]**,** [Far. bed بد] *{OsT} sf.* **1.** Kötü. **2.** (Ses için) çirkin. **3.** İşe yaramaz; fena. **4.** (Yüz için) somurtkan; asık. **5.** *zf.* Düşmanca. **6.** *is.* Ateş tutuşturmakta kullanılan yarı yanmış paçavra. ⊟ **bed-āgāz,** *{OsT} Kötü başlangıçlı; kötü bir şekilde başlanılmış.*|| **bed-ahd,** *{OsT} Verdiği sözde durmayan; yalancı.*|| **bed-ahlak,** *{OsT} Ahlakı kötü olan.*|| **bed-ahter,** *{OsT} Talihi kötü.*|| **bed-āhū,** *{OsT} Zayıf karakterli; kötü huylu.*|| **bed-alef,** *{OsT} Pisboğaz.*|| **bed-amel,** *{OsT} İşi ve davranışları kötü olan.*|| **bed-āmūz,** *{OsT} Kötü şeyleri öğrenen ve öğreten.*|| **bed-asl,** *{OsT} Aslı, soyu kötü olan.*|| **bed-āvāz,** *{OsT} Çirkin sesli.*|| **bed-āyin,** *{OsT} 1. Gelenek ve görenekleri kötü olan. 2. Dinî düşünceleri aykırı olan.*|| **bed-azmā,** *{OsT} Kötülüğü denenmiş kimse.*|| **bed-baht,** *{OsT}* → bedbaht.| **bed bed,** *Kötü kötü.*|| **bed bed bakmak,** *Bir kötülük yapacakmış gibi bakmak; kötü kötü bakmak.*|| **bed-bîn,** *{OsT}* → bedbin.|| **bed-bū,** *{OsT} Kötü kokulu.*|| **bed-būd,** *{OsT} Kötü yapılı.*|| **bed-būk,** *{OsT} Kötü korkak.*|| **bed-cins,** *{OsT} Soyu bozuk; cinsi bozuk.*|| **bed-çehre,** *{OsT} Çirkin yüzlü.*|| **bed-çeşm,** *{OsT} Kötü gözlü; nazarı değen.*|| **bed-çihre,** *{OsT}* → bed-çehre.|| **bed-dil,** *{OsT} Kötü yürekli; korkak; yüreksiz.*|| **bed-dimag,** *{OsT} İnatçı; muhteris; kaprisli.*|| **bed-edā,** *{OsT} Kaba davranışları olan; terbiyesiz.*|| **bed-encām,** *{OsT} Sonu kötü olan.*|| **bed-endām,** *{OsT} Çirkin vücutlu; biçimsiz; çarpık.*|| **bed-endîş,** *{OsT} Kötü niyetli; kötülük yapmayı düşünen.*|| **bed etmek,** *{ağız} 1. Yanlış yapmak. 2. Fena etmek.* [DS]|| **bed-fal,** *{OsT} Uğursuz.*|| **bed-fercām,** *{OsT} Sonu kötü olan.*|| **bed-fermā,** *{OsT} Kötülük yapmayı, günah işlemeyi emreden.*|| **bed-fiāl,** *{OsT} Kötü işler yapan.*|| **bed gelmek,** *{OsT} Çirkin görünmek.*|| **bed-gevher,** *{OsT} Özü bozuk; mayası bozuk.*| **bed-girdār,** *{OsT} Kötü yaradılışlı; kötü işler yapan.*|| **bed-güher,** *{OsT} Mayası bozuk.*|| **bed-gümān,** *{OsT} 1. Şüphelenen. 2. Kötülük düşünen.*|| **bed-hāh,** *{OsT} Birinin veya bir işin kötülüğünü isteyen; kötücül.*|| **bed-hāhāne,** *{OsT} Kötülük isyene yakışır biçimde.*|| **bed-hāl,** *{OsT} Durumu kötü olan; düşkün.*|| **bed-hisāl,** *{OsT} Kötü yaradılışlı.*|| **bed-hū,** *{OsT} Somurtkan; asık suratlı.*|| **bed-hūy,** *{OsT} 1. Kötü yaradılışlı; fena huylu. 2. Kötü huy.*|| **bed-kadem,** *{OsT} Ayağı uğursuz; kademsiz.*|| **bed-kâr,** *{OsT} Kötü şeyler yapan; işi ve hareketi kötü olan.*|| **bed-legâm,** *{OsT} 1. Gem almaz, serkeş at. 2. Söz dinlemez kimse; serkeş. 3. Çöl adamı; bedevî.*|| **bed-likā,** *{OsT} Çirkin suratlı; kötü yüzlü.*|| **bed-maāş,** *{OsT} Geçimi, yaşayışı iyi olmayan; kötü yaşayan.*|| **bed-māye,** *{OsT} (Kişi için) huyu bozuk; kötü yaradılışlı; kötü soydan gelen; sütü bozuk; soysuz.*|| **bed-meniş,** *{OsT} Kötü huylu; kötü yaradılışlı.*|| **bed-mest,** *{OsT} 1. Çok fena sarhoş olan. 2. Kendini bilmez derecede sarhoş.*|| **bed-mestî,** *{OsT} Kötü sarhoşluk.*|| **bed-mezhep,** *{OsT} (Küfür olarak kullanılır) kötü mezhepli; dinsiz.*|| **bed-mihr,** *{OsT} İyilik etmeyen; insaniyetsiz.*|| **bed-nām,** *{OsT} Adı kötüye çıkmış; fena tanınmış.*|| **bed-nesl,** *{OsT} Aslı kötü olan; soysuz.*|| **bed-nigâh,** *{OsT} Kötü bakışlı.*|| **bed-nihād,** *{OsT} Karakteri zayıf; rezil; aslı bozuk; bayağı.*|| **bed-nijād,** *{OsT} Soyu bozuk; aslı bozuk; bayağı.*|| **bed-nîk,** *{OsT} İyi kötü.*|| **bed-niyet,** *{OsT} Niyeti kötü olan.*|| **bed-nūmā,** *{OsT} Çirkin görünüşlü.*|| **bed-pesend,** *{OsT} 1. Kötülükten hoşlanan. 2. Kötü kişilerce beğenilen. 3. Kötülüğü öven; kötülükten hoşlanan.*|| **bed-peymān,** *{OsT} Sözünde, andında durmayan; sözünün eri olmayan.*|| **bed-rāh,** *{OsT} Yolu kötü olan; kötü yola sapan.*|| **bed-rām,** *{OsT} 1. Sert başlı at. 2. Hoş; latif; yakışıklı. 3. zf. Daima; sürekli.*|| **bed-rān,** *{OsT} 1. İşleri kötü yöneten. 2. Çapkın kadın; fahişe; orospu.*|| **bed-rāy,** *{OsT} Kötü düşünceli.*|| **bed-reftār,** *{OsT} Hareketi, gidişi kötü olan.*|| **bed-reg,** *{OsT} (İnsan, hayvan için) aslı kötü ve huysuz olan; kötü yaradılışlı.*|| **bed-reng,** *{OsT} Orta koyulukta kirli renk.*|| **bed-rey,** *{OsT} Düşüncesi yanlış, kötü olan.*|| **bed-rūzgâr,** *{OsT} Talihsiz.*|| **bed-sigāl,** *{OsT} Fena düşünceli; herkes hakkında kötü söyleyen.*|| **bed-sîret,** *{OsT} Ahlaksız; kötü huylu.*|| **bed-sirişt,** *{OsT} Yaradılışı kötü.*|| **bed-sūret,** *{OsT} Görünümü, biçimi çirkin olan.*|| **bed-şekl,** *{OsT} Biçimi bozuk.*|| **bed-şūkûn,** *{OsT} Uğursuz.*|| **bed-tāli',** *{OsT} Talihi kötü olan; talihsiz.*|| **bed-tedbîr,** *{OsT} Niyeti bozuk; isteği kötü olan.*|| **bed-ter,** *{OsT} Daha kötü; çok kötü; beter.*|| **bed-tıynet,** *{OsT} Ahlaksız; cinsi, mayası bozuk.*|| **bed-üslûb,** *{OsT} Kötü yolu tutan.*|| **bed-zebān,** *{OsT} 1. Ağzı bozuk; küfürbaz. 2. Kötü dil.*|| **bed-zehre,** *{OsT} Korkak; yüreksiz; ödlek.*| **bed-zinde,** *{OsT} Cansız; kuvvetsiz.*

bedâat, -ti [Ar. bedā'at بداعت] *(beda:at) {OsT} is.* **1.** Güzellik. **2.** Yenilik; özgünlük; orijinallik. **3.** Güzel söz söyleme.

bedad, [Ar. bedād بداد] *(beda:d) {OsT} is.* **1.** Bölük; fırka; parti. **2.** Pay; hisse; nasip. **3.** Savaşacak akran.

bedahet, [Ar. bedāhet / bedāhe بداهت / بداهه] *(beda:het) {OsT} is.* **1.** Ayan beyan, ortada olma; bellilik; anlaşılırlık. **2.** Ansızın ortaya çıkma; beklenmedik olay. **3.** *man.* Açıklık; şüpheden uzak oluş. **4.** Hazırlıksız konuşabilme yeteneği. **5.** Başlangıç.

bedaheten, [Ar. bedāheten بداهتاً] *(beda:he'ten) {OsT} zf.* **1.** Düşünmeden. **2.** Ansızın. **3.** Hiç şüphe bırakmayacak şekilde açık seçik.

bedahş, [Bedaḫşan *(Afganistan'da bir eyalet)* بدخش] *{OsT} is.* Bedahşan. ⊟ **bedahş-ı muzāb,** *{OsT} 1. Erimiş yakut. 2. Şarap.*

bedahşan, [Bedaḫşan *(Afganistan'da bir eyalet)* بدخشان] *(bedahşa:n) {OsT} is.* Bedahşan'da çıkarılan iyi cins, açık pembe yakut.

bedahşî, [Bedahşan *(Afganistan'da bir eyalet)* > bedahşî] *(bedahşi:) {OsT} sf.* **1.** Bedahşan'a ait. **2.** *is.* Açık pembe yakut.

bedaih, [Ar. bedîh > bedā'ih بدائه] *(beda:ih) is.* Güzel sözler.

bedal[1], -li [Ar. bedāl بدال] *(beda:l) is.* Karşılıklı değişme; trampa; değiş-tokuş; mübadele.

bedal[2], [Yun. petalion] *{ağız} is.* **1.** Kadınların yüzlerine sürdükleri boya; allık. **2.** Gelinlerin yüzlerine yapıştırılan yaldızlı pullar. [DS] ◻ **bedal dökmek,** *{ağız} Gelinlerin yüzlerine yaldızlı pul yapıştırmak.* [DS]

bedalize, [Yun. petaluda] *{ağız} is.* Kelebek; pervane. [DS]

bedaluşka, [İt. basilisco] *{OsT} as. is.* Eskiden kullanılan bir çeşit top.

bed'an, [Ar. bedʿān بدءاً] *(be'da:n) {OsT} zf.* İlk başta; başlangıç olarak.

bedan, [Far. bedān بدان] *(beda:n) {OsT} is.* Kötüler; çirkin şeyler.

bedanet, [Ar. bedānet بدانت] *(beda:net) {OsT} is.* Yağlı ve besili olma; semizlik.

bedava, [Far. bād-ı hevā باد هوا => bedava] *(beda:va) {OsT} is.* **1.** Emek vermeden, zahmet çekmeden kazanılan; beleş; anafor. **2.** Kolay bulunan; ucuz. **3.** *zf.* Parasını ödemeksizin; bedelini ödemeden.

bedavacı, [bedava-cı] *(beda:vacı) sf.* Başkalarının yanında beslenen; çalışmadan, emek harcamadan, bedavadan ve çalıp çırpma ile kazanç sağlayan; anaforcu; beleşçi.

bedavacılık, -ğı [bedava-cı-lık] *(beda:vacılık) is.* Bedavacı olma durumu.

bedavadan, [bedava-dan] *(beda:vadan) zf.* **1.** Parasını, bedelini ödemeksizin. **2.** Kolayca. ◻ **bedavadan ucuz,** *Çok ucuz.*

bedavet, [Ar. bādiye *(çöl)* > bedāvet بداوت] *(beda:vet) {OsT} is.* **1.** Boş arazi; çöl. **2.** Çölde yaşama; çadır hayatı; bedevîlik.

bedavi, [Ar. bedevī > bedāvī بداوى] *(beda:vi:) {OsT} is.* Bedevîler; çöl Arapları.

bedayi, -yi'i [Ar. biḍāʿa > beḍāyiʿ بضايع] *(beda:yi) {OsT} is.* Anamallar; sermayeler.

bedayi, -yi'i [Ar. bediʿa *(güzel şey)* > bedayiʿ بدايع] *(beda:yi) {OsT} is.* **1.** Geçmişte görülmemiş, yeni icat edilmiş güzel şeyler. **2.** Güzel konuşmalar. ◻ **bedâyi'-âşinâ,** *{OsT} Güzelliği tanıyan; güzellikten anlayan.*|| **bedâyi'-i âsâr,** *{OsT} Eserlerin güzellikleri.*|| **bedâyi'-i lâfziye,** *{OsT} Şekil güzellikleri; söz güzellikleri.*|| **bedâyi'-i mâneviye,** *{OsT} Kavramsal güzellik.*|| **bedâyi'-perver,** *{OsT} Sanatkâr.*|| **bedâyi'-pesend,** *{OsT} Güzelleri ve güzellikleri seven.*|| **bedâyi'-şinâs,** *{OsT} Güzelliği tanıyan; güzelden anlayan.*

bedbaht, [Far. bed *(kötü)* + baḫt *(talih)* > bedbaḫt بدبخت] *{OsT} sf.* **1.** Talihi kötü olan; bahtsız; talihsiz. **2.** Felakete uğramış olan. **3.** Çok üzüntülü; mutsuz. **4.** *zf.* Keder ve üzüntü içinde olarak; mutsuzlukla. ◻ **bedbaht etmek,** *1. Ümitsizliğe düşürmek. 2. Çok üzmek.*|| **bedbaht olmak,** *1. Çok üzücü olaylar yaşamak. 3. Hayatı kararmak. 2. Ümitsizliğe düşmek.*

bedbahtlık, -ğı [bedbaht-lık] *is.* **1.** Çok derin bir üzüntü içinde olma; mutsuzluk. **2.** Talihi kötü olma; bahtsızlık; talihsizlik.

bedbin, [Far. bed *(kötü)* + bīn *(gören)* بدبين] *(bedbi:n) {OsT} sf.* Her şeyi olumsuz ve kötü yönlerinden değerlendiren; karamsar; pesimist. ◻ **bedbin etmek,** *Birini ümitsizliğe düşürmek, karamsarlığa yöneltmek.*|| **bedbin olmak,** *Bir şeyi olumsuz yönlerinden ele alarak karamsarlığa düşmek.*

bedbinane, [Far. bedbīn-āne بدبينانه] *(bedbi:na:ne) {OsT} zf.* Karamsar biçimde.

bedbinî, [Far. bedbīnī بدبينى] *(bedbi:ni:) is.* Daima karamsar oluş.

bedbinleşme, [bedbin-le-ş-me] *is.* Bedbin olma; karamsarlığa düşme.

bedbinleşmek, [bedbin-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Bir şeyi olumsuz yönlerinden ele alarak karamsarlığa düşmek; kötümserleşmek; karamsarlaşmak.

bedbinlik, -ği [bedbin-lik] *is.* Bir şeyi olumsuz yönlerinden ele alış; kötü yönlerini düşünme; kötümserlik, karamsarlık.

beddua, [Far. bed *(kötü)* + Ar. duʿā *(yakarma)* بددعا] *(beddua:) {OsT} is.* **1.** Allah'tan birinin kötülüğe uğraması için dilekte bulunma; ilenme. **2.** Kötülüğünü dilemek; inkisar. ◻ **beddua** (bedduasını) **almak,** *Kendisi hakkında birisinin kötülük dilemesine sebep olmak.*|| **beddua etmek,** *Bir kimsenin kötülüğü için aleyhinde dua etmek; ilenmek; intizar etmek.*|| **beddua sinmesi,** *Birinin bedduasından dolayı işlerin kötü gitmesi.*

bedel[1], [Ar. bedel بدل] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyin yerini tutabilen; karşılık. **2.** Kıymet; değer. **3.** Fiyat. **4.** Başkasının yerine, onun parası ile hacca giden kimse. **5.** Askerlik görevini yerine getirmek istemeyenlerin devlete ödedikleri para. **6.** Eşit; denk. **7.** *dbl.* Bir kelimenin yerine geçebilecek başka bir kelime. **8.** *{ağız}* Bir ücret karşılığı çalışan kimse; uşak; hizmetçi; çoban. [DS] **9.** *{ağız}* Evlenen erkeğin kız tarafına verdiği para. [DS] **10.** *{ağız}* Kendisine miras kalan kimse; vâris. [DS] ◻ **bedel almak,** *Bir*

şeye karşılık olmak üzere para almak.|| **bedel etmek,** *1. Bir şeyi, başka bir şeyin yerine geçirmek. 2. Bir kimseyi, başka bir kimsenin yerine tutmak. 3. {OsT} Armağan olarak dağıtmak.*|| **bedel-i mâyetehallel,** *biy. Organların harcadığı enerjiye karşılık olarak yenilip içilen şeyler.*|| **bedel-i nakdî,** *as. Kanun gereğince askere alınacak er miktarının ordu ihtiyacından fazla olması durumunda, Milli Savunma Bakanlığına tanınan yetkiye göre askerlik görevlerinin bir kısmı yerine, görevini yapmış saymak için alınan para.*|| **bedel kılıç,** *{ağız} Saban veya dövenin okunu boyunduruğa bağlayan ağaç kısım.* [DS]|| **bedel olmak,** *Bir başkasının yerine geçmek.*|| **bedel ödemek,** *Karşılık ödemek.*|| **bedel tutmak,** *as. Kendi yerine askerlik hizmetini yaptırmak veya bir başka yükümlülüğü yerine getirtmek üzere bir başkasını para ile tutmak.*

bedel[2], [Malay. vettila] *{OsT} is.* Keyif verici bir madde.

bedelci, [bedel-ci] *is.* **1.** Askerlik görevinin bir kısmını bedel ödeyerek yerine getirmiş sayılan kimse. **2.** Eskiden, askerlerin tayın pusulalarını alıp satan kimse. **3.** *{ağız}* Para ile kendisine hizmetçi, çırak veya işçi tutan kimse. [DS] **4.** *{ağız}* Bir bedel karşılığında çalışan kimse; uşak; hizmetçi; çoban. [DS]

bedelcilik, -ği [bedel-ci-lik] *is.* Askerlerin tayın pusulalarını alıp satma işi.

bedelen, [Ar. bedelen بدلاً] *(bede'len) {OsT} zf.* Karşılık olarak; mukabilinde.

bedeliç, -ci [Yun. petalitsa] *{ağız} is.* Taşlı, killi ve kireçli bir toprak tabakası. [DS]

bedelize, [Yun. peteluza] *{OsT} is.* Kelebek.

bedelleşmek, [bedel-le-ş-mek بدللشمك] *{OsT} işteş. f. [-ür]* Eşit olmak; denk olmak.

bedelli, [bedel-li] *sf.* **1.** Bedeli olan; bedel ödenmiş bulunan. **2.** Paralı. **3.** *is.* Bedelci. 🗗 **bedelli askerlik,** *as. Askerlik yükümlülüğünün bir süresini devlete para ödeyerek yapılan kısa süreli askerlik hizmeti.*

bedelsiz, [bedel-siz] *sf.* **1.** Bedeli olmayan. **2.** Bedeli ödenmemiş bulunan. **3.** Parasız. 🗗 **bedelsiz ithalat,** *tic. Devlet tarafından resmen döviz tahsis edilmemiş bir malın ithali.*

beden, [Ar. beden بدن] *{OsT} is.* **1.** Canlıların maddî varlıkları; vücut. **2.** İnsanda kol, bacak ve baş dışında kalan kısım; gövde. **3.** Ağacın dal, budak gibi kısımlarından geri kalan asıl kütük kısmı. **4.** Kale duvarı. **5.** Oltada fırdöndünün üstünde kalan asıl kısım. **6.** Elbisenin gövdeye gelen, kol ve etek haricindeki kısmı. **7.** *{ağız}* Kışın elbise altına giyilen giyecek; içlik. [DS] 🗗 **beden cezası,** *İnsan vücudu üzerinde uygulanan ceza.*|| **bedenden arık,** *{ağız} Zayıf; cılız.* [DS]|| **beden duvarı,** *Binanın esasını oluşturan ana duvarlar.*|| **beden eğitimi,** *eğit. Vücut kaslarını güçlendirme ve sağlığı koruma amacıyla araçlı ve araçsız olarak hareket yapma.*|| **beden sakası** (sakağısı), *{ağız} Atlarda görülen tuzlu balgam hastalığı; sakağı.* [DS]

bed'en, [Ar. bed'an بدءاً] *(be'd-en) {OsT} zf.* İlk başta; başlangıç olarak.

bedence, [beden-ce] *(bede'nce) zf.* Bedeniyle; vücuduyla; fiilen.

bedenci, [beden-ci] *is. öğr. argosu.* Beden eğitim öğretmeni.

bedene, [Ar. bedene بدنه] *{OsT} is.* Kurbanlık deve.

bedenen, [Ar. bedenen بدنًا] *(bede'nen) {OsT} zf.* Bedeniyle; vücuduyla; fiilen.

bedenî, [Ar. bedenī بدنى] *(bedeni:) {OsT} sf.* **1.** Bedenle ilgili. **2.** Bedene ait. 🗗 **bedenî zevk,** *Bedenle alınan maddî zevk.*

bedenkâr, [Ar. beden + Far. -kār بدنكار] *(bedenkâ:r) {OsT} is.* İçi as kürkü ile kaplı ceket.

bedenli, [beden-li] *sf.* **1.** Bedeni olan. **2.** İri yapılı.

bedennur, [Ar. beden-nur بدن نور] *(bedennu:r) {OsT} is.* İçi samur kürk kaplı ceket.

bedenos, [Yun. petenos] *{ağız} is.* Horoz. [DS]

bedensel, [beden-sel] *sf.* Bedene ilişkin, bedenle ilgili.

beder, [bed-er / bed-iz] *{eT} is.* Heykel.

bedergâh, [Far. be-dergāh بدر گاه] *(bedergâ:h) {OsT} is.* **1.** Kapıya çıkma. **2.** İmparatorluk döneminde acemi ocaklarında hizmet edenlerin belli bir süreyi doldurduktan sonra yaya kapıkulu ocağına geçmelerine verilen ad.

bedes, [Far. be-dest *(elde)*] *{ağız} is.* Deri terbiyesinde, derilerin her gün için bir kere elden geçirilmesi işlemi. [DS]

bedest, [Far. bedest بدست] *{OsT} ünl.* Elde; elinde.

bedesten, [Far. bezzāzistān *(bez çarşısı)* > bedesten] *{OsT} is.* Dokuma ürünleri, silah, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı. 🗗 **bedesten tellalı,** *Bedestende açık artırma ile yapılan satışlarda tellallık eden kimse.*

bed'et, [Ar. bed'et بدأت] *(bed-et) is.* Başlangıç.

bedeten, [Ar. bed'eten بدأةً] *(bed-eten) {OsT} zf.* İlk başta; başlangıç olarak.

bedevî, [Ar. bādiye *(çöl)* > bedāvet *(çölde oturmak)* > bedevī بدوى] *(bedevi:) {OsT} is.* **1.** Çölde, çadırda yaşayan Arap. **2.** *sf.* Çölle ilgili. **3.** İlkel şartlarda yaşayan. **4.** *{ağız}* Huysuz; ahlaksız. [DS] **5.** (At için) hızlı koşan. **6.** *öz. is.* Bedevîlik tarikatına mensup olan. 🗗 **bedevî gömleği,** *{ağız} Yensiz gömlek.* [DS]

bedevilenme, [bedevī-le-n-me] *{ağız} is.* İnsanlıktan çıkma. [DS]

bedevilik, -ği [bedevī-lik] *(bedevi:lik) is.* **1.** Bedevî olma durumu. **2.** *öz. is.* Abbas Seyyit Ahmet'ül-Bedevî'nin 13. yy.da kurmuş olduğu bir Sünnî tarikat.

bedeviyane, [Ar. bedevī + Far. -āne بدويانه] *(bedevi:ya:ne) {OsT} zf.* Bedevîler gibi; çölde yaşayanlara yakışacak biçimde.

bedeviyet, [Ar. bedeviyyet بدويت] *is.* Bedevî olma durumu; bedevilik; ilkellik.

bedevre, [Yun. petauron] *{ağız} is.* **1.** Damda üzerine kiremit döşenen tahta. **2.** Damda kiremit gibi döşenen tahta örtü. **3.** Keklik tutmak için tahtadan yapılan tuzak. [DS]

bedfial, [Far. bed + Ar. fiʿāl بدفعال] *{OsT} sf.* Yaramaz.

bedfiil, [Far. bed + Ar. fiʿl بدفعل] *{OsT} sf.* Kötülük yapan.

bedhah, [Far. bed *(kötülük)* + ḫah *(isteyen)* بدخاه] *(bedha:h) {OsT} is.* Başkalarının kötü olmasını, kötü duruma düşmesini isteyen kişi.

bedi, -di'ı [Ar. bedʿ *(meydana getirmek, yaratmak)* > bedīʿ بديع] *(bedi:) {OsT} sf.* **1.** Eşi ve benzeri görülmemiş bir şeyi meydana getiren. **2.** Yeni icat edilmiş. **3.** *is.* Benzeri görülmemiş şey. **4.** Gökleri ve yeri güzelliklerle donatarak yaratan; Allah. **5.** Sözün kulağa hoş gelecek ve ruha heyecan verecek biçimde düzenlenmesini ele alan bilim dalı; söz estetiği. 🗗 **bediü'l-beyān,** *{OsT} Anlatımı çok güzel olan.*

bedi'a, [Ar. bedʿ *(meydana getirmek, yaratmak)* > bedīʿa بديعه] *(badi:a) {OsT} is.* **1.** Estetik değeri yüksek sanat eseri. **2.** Eşine az rastlanır güzellik. 🗗 **bedî'a-i hayāliye,** *{OsT} Ülkü; ideal.*‖ **bedî'a-zār,** *{OsT} Güzellik yeri.*

bedid, [Far. be-dīd *(görüş)* بديد] *(bedi:d) {OsT} sf.* Görünür halde; apaçık; meydanda.

bedidar, [Far. be-dīdār بديدار] *(bedi:da:r) {OsT} sf.* Meşhur; ortada; görünür hâlde.

bedih, [Ar. bedīḫ بديخ] *(bedi:h, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Şan ve şerefi büyük olan.

bedihe, [Ar. bedāhet *(açıklık; düşünmeden söz söyleme)* > bedīhe بديهه] *(bedi:he) {OsT} is.* **1.** Önceden hazırlık yapılmamış, düşünülmeden söylenmiş güzel söz. **2.** Hazırcevaplılık. **3.** Herkes tarafından ispatsız kabul edilmiş temel ilke; aksiyom. **4.** Başlangıç.

bedihî, [Ar. bedāhet *(açıklık; düşünmeden söz söyleme)* > bedīhī بديهى] *(bedi:hi:) {OsT} sf.* İspat gerektirmeyecek şekilde açık seçik. 🗗 **bedîhî-i ülā,** *{OsT} Kanıta gerek duymayan; gün gibi apaçık.*

bedihiyat, [Ar. bedīhiyyāt بديهيات] *(bedi:hiya:t) {OsT} is.* Delil ve ispat gerektirmeyen, apaçık şeyler.

bedihiye, [Ar. bedīhīyye بديهيه] *(bedi:hiye) {OsT} is.* Hazırcevaplılık. 🗗 **bedihiye-gûyān** *Yeri geldiğinde güzel söz söyleyebilenler.*

bedihiyet, [Ar. bedīhiyyet بديهيت] *(bedi:hiyet) {OsT} is.* Açıklık; bedihî olma durumu.

bedîî, [Ar. bedʿ *(meydana getirmek, yaratmak)* > bedīʿī بديعى] *(bedi:ı:ʾ) {OsT} sf.* **1.** Güzel; beğenilen. **2.** *is.* Güzellik; estetik.

bediiyat, [Ar. bedīʿiyyāt بديعيات] *(bedi:iya:t) is.* **1.** Güzellikler. **2.** Güzel sanatlar. **3.** Estetik.

bedil, [Ar. bedel *(karşılık)* > bedīl بديل] *(bedi:l) {OsT} is.* **1.** Bir şeyin karşılığı. **2.** Bir şeyin veya kimsenin yerini alan. **3.** Bahsi kaybeden kimsenin ödeyeceği şey.

bedinus, [Yun. peteinos بدنوس] *{eAT} is.* → bednus.

bedir, -dri [Ar. bedr بدر] *{OsT} is.* Ayın on dördünde aldığı en büyük ve yuvarlak hâl; dolunay. 🗗 **bedr-i bülend,** *{OsT} Ayın on dördü.*‖ **bedr-i kâmil,** *{OsT} Ayın on dördüncü gecesi.*‖ **bedr-i münîr,** *{OsT} Parlak dolunay.*‖ **bedr ü kemāl,** *{OsT} Bir yazı biçimi.*

bedire, [Yun. butina *(yağ kabı)* ?] *{ağız} is.* Su kovası; bakraç. [DS]

bediren, [? bediren] *is.* Çitlembik çiçeği.

bedirik, -ği [Erme. patruyk => bedrik > bedirik] *{ağız} is.* **1.** Eğrilmek için yıkanmış, taranmış, atılmış ve uzunca dürülmüş pamuk. **2.** Pamuktan fitil. [DS]

bediz, [beḏiz] *{eT} is.* **1.** Resim; tasvir. [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin] **2.** Heykel. [ETY] [Gabain] [Tekin] *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** Süs; bezek; nakış. [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin] **4.** *sf.* Narin. [ETY] **5.** *{ağız}* Heykeltıraş. [DS] 🗗 **bediz burhan,** *Buda heykeli.* [DLT]

bedizci, [beḏiz-çī] *(bedizçi:) {eT} is.* **1.** Ressam. [ETY] [Tekin] **2.** Heykeltıraş. [ETY] **3.** Nakkaş; sanatkâr. [ETY] **4.** Taş yontucu; hakkâk. [EUTS]

bedizedmek, [beḏiz-ed-ınek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Süsletınek; bezetmek. [EUTS]

bedizemek, [beḏiz-e-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Süslemek; bezemek. [EUTS]

bedizenmek, [beḏiz-en-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Süslenmek; bezenmek. [EUTS]

bedizetmek, [beḏiz-et-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Süslemek; resmettirmek; bezetmek. [Tekin] [EUTS]

bedizlemek, [beḏiz-le-mek] *{eT} gçl. f. [-y-ür]* Süslemek. [ETY]

bedizlig, [beḏiz-lig] *{eT} sf.* Süslü; bezenmiş. [DLT]

bedizmek, [beḏiz-mek] *{eT} gçl. f. [-ür ?]* **1.** Süslemek; bezemek. [EUTS] [Tekin] **2.** Resmetmek; tasvir etmek; nakşetmek. [ETY]

bedkâr, [Far. bed-kār بدكار] *(bedkâ:r) {OsT} sf.* Kötülük eden.

bedl, [Ar. beḏl بدل] *{OsT}* is. → bezl.

bedle, [Ar. bedle بدله] *{OsT} sf.* (Elbise için) takım.

bedlek, -ği [bed *(yans.)* > bed-le-k] *{ağız} sf.* Korkak; ödlek. [DS]

bedlemek, [bed-le-mek / bet-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kızmak; öfkelenmek; huylanmak. **2.** *gçl. f.* Ayıplamak. [DS]

bedleşmek, [Far. bed + T. -le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Çirkinleşmek.

bedmek, [béd-mek] *(bé:dmek) {eT} gçsz. f. [-ür]* (Göz için) zayıf görmek. [DLT]

bedmest, [Far. bed-mest بدمست] *{OsT} sf.* Çok sarhoş.

bednam, [Far. bed *(kötü)* + nām *(ün, isim)* بدنام] *(bedna:m) {OsT} sf.* **1.** Adı kötüye çıkmış olan. **2.** Kötü ün kazanmış.

bednus, [Yun. peteinos بدنوس] *{eAT} is.* Horoz.

bedr, [Ar. bedr بدر] *is.* → bedir.

bedra, [Far. bed-rā بدرا] *(bedra:) {OsT} sf.* Kötü düşünceli; niyeti kötü.

bedraka, [Far. bedraḳa بدرقه] *{OsT} is.* Kılavuz.

bedre[1], [Ar. bedre بدره] *{OsT} is.* **1.** Kuzu, oğlak derisi. **2.** Eskiden, sütten kesilmiş keçi derisinden yapılan, bin gümüş veya yedi bin altın sikke alabilen para kesesi.

bedre[2], [bedre] *{ağız} is.* Gözbebeğinde görülen perdeye benzer leke; perde. [DS]

bedreg, [Far. bed *(kötü)* + reg *(soy)* بدرگ] *{OsT} sf.* Kötü soylu; soydan kötü.

bedrek, -ği [Far. bed + reng / bedrenk / bedrek] *{ağız} sf.* **1.** (Kumaş için) kötü renkli. **2.** Rengi açık. [DS]

bedreka, [Far. bedrehe *(yol büyüğü)* > Ar. bedreḳa بدرقه] *{OsT} is.* **1.** Yol gösteren; kılavuz. **2.** Manevi rehber; mürşit.

bedreli, [bedre-li] *{ağız} sf.* (Göz için) lekeli; perdeli. [DS]

bedrem, [beḏ-re-m / baḏram] *{eT} is.* Sevinç ve eğlence günü; bayram. [DLT] 🗗 **bedrem yer,** *Gönül açan yer.* [DLT]

bedren, [? bedren] *{ağız} is.* Sakız ağacının (melengiç) meyvesi. [DS]

bedri, [Far. bedrī / Ar. bedre > bedriyye بدريه] *(bedri:) is.* İçi altın dolu kese.

bedrik, -ği [Erme. bedruyk => bedrik بدرك] *{eAT} {ağız} is.* Eğrilmek için uzunca dürülmüş pamuk lülesi. [DS]

bedriz, [Far. bed-riz ?] *{ağız} sf.* **1.** Namaz kılmayan; abdestsiz. **2.** Ahlaksız. [DS]

bedro, [Slav. vedro] *{ağız} is.* Su kovası. [DS]

bedrud, [Far. bedrūd بدرود] *{OsT} is.* Esenlik; esenlenme; veda.

bedrük, [Erm. bedruyk بدرك] *{eAT} is.* → bedrik.

bedrüs, [Erm. bedruys] *{ağız} is.* Ağaca vurulan aşı çubuğu. [DS]

bedter, [Far. bed-ter بدتر] *{OsT} sf.* Daha kötü; beter.

beduat, [Ar. bedūʿat بدوعت] *{OsT} is.* Güzellik; yenilik.

beduh, [Ar. (ت be, د dal, و vav (u), ح ha) > beduh بدوح] *{OsT} is.* **1.** Eskiden uğur getirdiğine inanılan, mektupların üzerine elle yazılan veya kaşe olarak basılan Arapça *be, dal, vav, ha* harflerinden meydana gelmiş kelime. **2.** Uğur getireceğine inanılarak üç sıralı, dokuz kareden meydana gelmiş dış karenin köşe karelerine *be, dal, vav, ha* harfleri yahut da ebcet hesabı ile karşılıkları olan *2, 4, 6, 8* rakamları yazılarak diğer kareler uygun rakamlarla doldurularak alt alta, yan yana ve köşegenler toplamı olarak hep aynı sayı elde edilirdi.

beduhadan, [beduh-a-dan] *{ağız} zf.* Ansızın; birdenbire. [DS]

beduk, [Erm. bedug] *{ağız} is.* Çam sakızı; reçine. [DS]

bedük[1], [beḏū-mek > beḏ-ük] *{eT} sf.* **1.** Büyük. [Gabain] [ETY] [DLT] **2.** Yüksek; ulu; azametli. [EUTS]

bedük[2], [Erme. bedug => bedük] *is.* Çam sakızı; reçine.

bedüklemek, [beḏük-lē-mek] *(bedükle:mek) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Büyük saymak. [DLT] **2.** *gçsz. f.* Büyümek; yükselmek. [EUTS]

bedüklentürmek, [beḏük-le-n-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Büyüttürmek. [EUTS]

bedüklük, [beḏük-lük] *{eT} is.* Büyüklük. [KB]

bedümek, [beḏū-mek] *(bedü:mek) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Büyümek. [DLT] [ETY] [EUTS] [Gabain] **2.** Çoğalmak. [DLT] [ETY] [EUTS] [Gabain]

bedürmek, [*eT.* beḏū-mek *(büyümek)* > bedü-r-mek] *gçl. f. [-ür]* Büyütmek.

bedürük, -ğü [Erme. bedruyg => bedirik > bedürük] *{ağız} sf.* Temiz; pak; beyaz. [DS]

bedütmek, [beḏü-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Büyütmek; yükseltmek. [EUTS] [DLT]

bedüttürdeçi, [bedü-t-tür-deçi / bedü-t-tür-teçi] *{eT} sf.* Büyütücü; büyütecek olan.

bedüttürmek, [beḍü-t-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Büyüttürmek.

bedzemek, [beḍiz *(resim, heykel)* > beḍz-ē-mek] *(bedze:mek) {eT} gçl. f.* Heykel ve resimlerle süslemek; bezemek. [ETY]

bedüzlig, [beḍüz-lig] *{eT} sf.* Süslü; bezenmiş. 🗗 **bedüzlig ev,** *Süslü ev.* [DLT]

bedzetmek, [beḍiz > beḍz-e-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Süsletmek. [ETY]

bedzindegâni, [Far. bed *(kötü)* + zindegānī *(geçim)* بدزندگانی] *(bedzindegâ:ni:) {OsT} sf.* Geçimsiz.

befm, [Far. befm بفم] *{OsT} is.* Keder; tasa; sıkıntı.

befş, [Far. befş بفش] *{OsT} is.* Azamet; gösteriş; debdebe.

beft, [Far. baften *(dokumak)* > beft بفت] *{OsT} sf.* **1.** Dokuyan. **2.** *is.* Dokumacı.

beftere, [Far. baften *(dokumak)* > beftere بفتره] *{OsT} is.* Avcıların ava alıştırdıkları avcı kuşlar.

befterî, [Far. befterī بفتری] *{OsT} is.* Sık dişli çulha tarağı.

beg[1], [Çin. pō *(yüzbaşı)* / pök [Clauson] > bēg بك] *(be:g) {eT} is.* **1.** Bey; soylu kişi; efendi; ileri gelen; sözü geçen; nüfuzlu, zengin kişi. *{eAT} (aynı)* [Gabain] [Tekin] [EUTS] [İKPÖy.] **2.** Erkek; eş; koca; evli erkek; zevc. *{eAT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [DLT] **3.** *{eAT}* Küçük devlet başkanı. **4.** *{eAT}* İleri gelen; sözü geçen; zengin adam; nüfuzlu kimse; amir. 🗗 **beg börki,** *{eAT} Bostan güzeli; kadife; horoz ibiği.*‖ **beg er,** *{eT} Şehzade; prens.* [EUTS]‖ **begler bodun,** *{eT} Beyler ve halk.*

beg[2], [beg بك] *{eAT} is.* Kuş avlamak için kullanılan başka kuş.

beganuş, [Far. beġānūş بغانوش] *(beğa:nu:ş) {OsT} is.* Eşkin at veya katır.

begas, [Ar. beġāṣ بغاث] *(beğa:s) {OsT} is.* **1.** Luri denilen kuş. **2.** Kartal, karga gibi kuşlar.

begavet, [Ar. beġāvet بغاوت] *(bega:vet) {OsT} is.* Zorbalık.

begavz, [bek+ağız] *{ağız} sf.* Ağzı pek; sır tutan; ağzı sıkı. [DS]

begaya, [Ar. beġāyā بغایا] *(beğa:ya:) {OsT} is. as.* Keşif kolu takımı.

begayet, [Ar. be-ġāyet بغایت] *(beğa:yet) {OsT} zf.* **1.** Son derece. **2.** Pek çok. **3.** Pek aşırı.

begçügez, [beg-çü(k)-ez بکچوکز] *{eAT} is.* Beyceğiz.

begdeme, [begdeme] *{eT} is.* Cennet. [ETY]

begeç, [beg-eç] *{eT} is.* **1.** Beyceğiz. [DLT] **2.** Küçük bey.

begedmek, [beg-ed-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Beylik etmek; hükmetmek; bey olmak. [EUTS]

begelinmek, [beg-el-in-mek بکلنمك / بگلنمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* Beğenilmek.

begend, [Far. begend بگند] *{OsT} is.* **1.** Kümes; folluk. **2.** Yuva.

begenecekleyin, [beg-en-ecek-leyin بگنجکلین] *{eAT} zf.* Beğenilecek gibi; beğenmeye değer.

begenesi, [beg-en-esi بگنه سی] *{eAT} zf.* Beğeneceği.

begenmezlenmek, [beg-en-mez-le-n-mek بگنمزلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Beğenmezlik tavrı takınmak.

begiç, [beg-iç] *{eT} is.* Beycik. [ETY]

begilemek, [beg-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bilmezden gelmek; bilmiyormuş görünmek. [DS]

begimsinmek, [beg-im-si-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Bey olmaya alışmak. [Gabain] **2.** Beylik taslamak; bey kılığına girmek; kendisini bey sanmak. [EUTS]

begin, [Fr. béguine] *is.* Manastırlarda yaşayan ve bozulabilecek yemin ederek topluluğa giren, dua etmek, hastaları ziyaret etmek, dantel yapmak ve çamaşır dikmekle ömürlerini geçiren bir tür rahibe.

beginler, [begin-ler] *is.* On üçüncü yüzyılda bazı dindar kimselerin kurduğu bir tür kilise topluluğunun üyelerine verilen ad.

begir, [Far. bargir > beygir > bēgir] *(be:gir) {ağız} is.* At; kısrak.

begirmek, [be *(yans.)* > be-gir-mek بگیرمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Melemek.

beglemek, [beg-lē-mek بگله مك] *{eT} {eAT} gçl. f. [-r]* Bey saymak; bey olarak adlandırmak; beyliğe, emirliğe kabul etmek. [DLT]

beglenmek, [beglē-mek > beg-le-n-mek بگلنمك] *{eT} {eAT} dönşl. f. [-ür]* **1.** (Kadın için) bey sahibi olmak; koca edinmek; evlenmek. [DLT] **2.** *{eAT}* Bey olmak. **3.** *{eAT}* Beylik elde etmek. **4.** *{eAT}* Beylik taslamak.

begler, [beg-ler] *{eT} is.* Beyler. [Tekin]

beglerbegi, [beg-ler+ beg-i] *{OsT} is.* **1.** Beylerin beyi; sancak beylerinin beyi. **2.** Beylerbeyi.

beglig, [beg-lig بگلگ] *{eT} sf.* **1.** Beyli. **2.** Şahane; bey soyundan. [Gabain] [EUTS]

beglik, [beg-lik بگلك] *{eT} sf.* **1.** Bey olmaya layık; bey olacak olan. [ETY] [Tekin] **2.** Beyi olan; beyli. [ETY] **3.** *is. {eAT}* Beylik; küçük devlet başkanlığı. [DLT] 🗗 **beglik bez,** *{eAT} Değersiz, bedava bez.*

beglücak, [beg-lü-cek بکلوجاق] *{eAT} is.* Beyliğe benzeme durumu; beyliğe benzetilmek istenen durum.

begni, [? begni] *{eT} is.* Buğday, darı, arpa gibi şeylerden yapılan içki; bira. [EUTS] [ETY]

begonvil, [Fr. Bougainville *(Fransız kaptan)* / bugonvillée] *is. bot.* → bugenvilla.

begonya, [Fr. Michel Bégon *(17. yy. Dominik genel valisi)*] *is. bot.* Bakışımsız yaprakları ve ebrulî, mat veya parlak renkli çiçekleri olan, kök saplı, dona ve soğuğa karşı dayanıksız, tropikal kökenli bin üç yüzden çok türü bulunan bir süs bitkisi, *(Begonia).*

begonyagiller, [begonya-gil-ler] *is.* bot. İki çeneklilerin parietales takımına giren, örnek tipi begonya olan bitkiler familyası.

begrek, [beg *(bey)* + -rek *(üstünlük eki)*] *{eT} sf.* **1.** Çok büyük bey; çok soylu bey. [İKPÖy.] **2.** *is.* Bey; şehzade. [EUTS] [Gabain]

begsig, [beg-sī-mek > beg-si-g [Clauson]] *{eT} sf.* Bey soyundan. [Gabain]

begsik, [*beg-sī-mek > beg-si-k] *{eT} sf.* Bey gibi; beye benzer. [DLT]

begşene, [beg + Far. şāne *(eda)* > begşene بگشنه] *{OsT} zf.* Beycesine; şaha, sultana yakışacak tarzda.

begter, [Far. begter بگتر] *{OsT} is.* Eskiden kullanılan zırhlı elbise; cebe.

begüm, [*eT.* beg-üm) > begüm] *is.* Hindistan'da kurulan Türk devletlerinde prenseslere verilen unvan.

beğ, [Çin. pö *(yüzbaşı)* ? [Clauson] > bēg بك] *{eAT} {OsT} {ağız} is.* Bey. [DS]

beğdeş, [beñ-deş > beğdeş بكدش] *{eAT} sf.* Eş; benzer.

beğdeşsiz, [beñ-deş-siz > beğdeş-siz بكدشسز] *{eAT} sf.* Benzersiz; eşsiz.

beğe, [Erme. beg] *{ağız} is.* **1.** Yemlik. **2.** Ahır. **3.** Ağıl. [DS]

beğence, [beğen-ce] *is.* Yetkili bir kişi tarafından yazılarak kitabın baş tarafına konulmuş övgü yazısı; takriz.

beğendi, [hünkâr + beğen-di] *is.* Közde pişirilmiş patlıcan ezmesine yağda kavrulmuş un eklenerek sütle yapılan püre.

beğendirme, [beğen-dir-me] *is.* Beğendirmek işi.

beğendirmek, [beğen-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Birinin kabul etmesini sağlamak. **2.** Bir şeyi birinin takdir etmesine sebep olmak. **3.** Birinin hoşuna gitmesini sağlamak.

beğeni, [beğen-mek > beğen-i] *is.* **1.** Kişinin hoşlanma ve beğenme duygusu; zevk, *(1935).* **2.** Sanat eserinde iyi ve kusur sayılan yönleri ayırt edebilme yetisi. **3.** İnsanda güzel olan şeyin uyandırdığı duygu. **4.** Bir dönemin, bir çağın görme, duyma ve algılama tarzı.

beğenik, -ği [beğen-ik] *sf.* Beğenmiş.

beğenilme, [beğen-il-me] *is.* Beğenilmek işi.

beğenilmek, [beğen-il-mek] *edil. f. [-ir]* Başkalarının hoşuna gitmek, takdir edilmek.

beğenisiz, [beğen-i-siz] *sf.* Zevksiz.

beğeniş, [beğen-iş] *is.* Beğenme eylemi ve biçimi; beğenme.

beğenme, [beğen-me] *is.* **1.** Beğenmek işi. **2.** Beğenmiş olmak durumu.

beğenmek, [beğen-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi iyi ve güzel bulmak; takdir etmek. **2.** Hoşlanmak. **3.** Benzerleri içinden seçmek; tercih etmek; ayırmak. **4.** Uygun bulmak; tasvip etmek. **5.** Sürprizli bir haber verirken şart cümlesinden sonra geniş zaman ikinci kişi olarak kullanılır. *Ne dese beğenirsin.*

beğenmemek, [beğen-me-mek] *gçl. olmsz. f. [-z] [-m(i)-yor]* **1.** İyi bulmamak. **2.** Hoşlanmamak. **3.** (Birinin durumu için) şüphelenmek; şüpheli yanları olduğunu düşünmek. **4.** Uygun bulmamak; tasvip etmemek. **5.** Küçümsemek. ◻ **Beğenmeyen küçük oğluna almasın,** *(Bir olay veya durum için) beğenmeyene aldırış edilmediğini belirtmek için kullanılır.*‖ **Beğenmeyen küçük kızını vermesin,** *(Bir olay veya durum için) beğenmeyene aldırış edilmediğini anlatmak için kullanılır.*

beğensimek, [beğen-si-mek] *{eAT} gçl. f. [-r]* Bir parça beğenmek; beğenir gibi olmak.

beğermek, [be *(yans.)* > be-gir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* → beğirmek.

beğirmek, [be *(yans.)* > be-gir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Hayvan için) bağırmak; melemek. [DS]

beğit, [Yun. pağida] *{ağız} is.* Av yakalamakta kullanılan düzenek; tuzak. [DS]

beğlemek, [*eT.* beg-le-mek > beğ-le-mek] *{eAT} gçl. f. [-r]* Bey edinmek; kendisine bey olarak seçmek.

beğlenmek, [beğ-le-n-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Beylik taslamak; bey geçinmek; bey gibi davranmak.

beğlik, -ği [beğ-lik / bey-lik] *{ağız} sf.* **1.** Bedava. **2.** Devlete ait olan; beylik. **3.** Köyün ileri gelenlerine, zenginlerine ait olan. **4.** Herkesin kullandığı; basmakalıp; özgünlükten yoksun; beylik. **5.** *is.* Askere verilen küçük kilim. **6.** Beyin yönetimi. **7.** Beyin yönetiminde bulunan yerler. **8.** Küçük devlet. [DS]

beğnek, -ği [Far. beğnek بگنك] *{OsT} sf.* (Hayvan için) kuyruğu kesik; güdük.

beğşene, [beğ + Far. şāne بگشنه] *{eAT} zf.* Beğ gibi; sultan gibi; beycesine.

beğurmek, [be *(yans.)* > be-gir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* → beğirmek. [DS]

beğzade, [beğ + Far. zāde بگزاده] *(beğza:de) {OsT} is.* Bey oğlu bey; atadan bey; aristokrat; beyzade.

beh, [Far. beh > peh به] *{OsT} ünl.* Bravo.

beha[1]**, -a'i** [Ar. behā' بهاء] *(beha:) {OsT} is.* **1.** Güzellik; parıltı; zariflik. **2.** Alışmak; dadanmak; alışmışlık.

beha[2], [Far. behā بها] *(beha:) {OsT} is.* Fiyat; değer; kıymet.

behacet, [Ar. behācet بهاجت] *(beha:cet) {OsT} is.* Güzel yüzlü olma, güzellik.

behaim, [Ar. behme *(hayvan)* > behā'im بهائم] *(beha:im) {OsT} is.* Dört ayaklı hayvanlar.

behak, [Ar. behaḳ بهق] *{OsT} is.* İnsanın derisinde pul pul beyazlık ve alaca renk meydana getiren bir tür hastalık.

behak, -kkı [Ar. beḥaḳ بحق] *{OsT} zf.* ... hakkı için.

behamin, [Far. behāmīn بهامين] *(beha:mi:n) is.* Bahar mevsimi.

behane, [Far. bahāne / behāne بهانه] *(baha:ne) {OsT} is.* → bahane.

behas, [Ar. behaş بهاص] *{OsT} is.* Susama.

behat, -ttı [Ar. behaṭṭ بهاط] *{OsT} is.* Süt lapası; sütlaç.

behavyorizm, [İng. behavior *(davranış)* > behaviorism] *is. psikol.* Bilincin psikoloji ile ilgisinin olmadığını, psikolojinin inceleme alanının sadece davranışlar olduğunu iddia eden görüş; davranışçılık.

behbeh, [Far. bih şuden *(iyileşmek)* > behbeh بهبه] *{OsT} is.* Sağlığına kavuşma; iyileşme.

behbehlenmek, [behbeh-le-n-mek] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* İyileşmek; kendine gelmek.

behbud, [Ar. behbūd بهبود] *(behbu:d) {OsT} is.* İyilik; sağlık; sıhhat.

behc, [Ar. behc بهج] *{OsT} sf.* (Kişi için) keyfi her zaman yerinde olan.

behcet, [Ar. behcet بهجت] *{OsT} is.* → behçet.

behçet, [Ar. behcet بهجت] *{OsT} is.* **1.** Güzellik. **2.** Sevinç. **3.** Güler yüzlülük. 🗗 **Behçet hastalığı,** *tıp. Türk hekimi profesör Behçet Hulusi tarafından 1937 yılında tanımı yapılan süreğen bir deri ve göz hastalığı.*

behdel, [Ar. behdel بهدل] *{OsT} is.* **1.** Sırtlan yavrusu. **2.** (Erkek için) büyük memelilik.

behek, [Ar. behek بهك] *{OsT} is.* → behak.

behem, [Far. be- *(ile)* + hem *(bütün)* > behem بهم] *{OsT} zf.* **1.** Birlikte; beraber; hep bir yerde. **2.** *sf.* Büzüşen; kasılan. 🗗 **behem-ber-āmden,** *{OsT} 1. Toplanmak; birikmek. 2. mecaz. Kızmak; üzülmek.*|| **behem olmak,** *{OsT} Büzüşmek; kasılmak.*|| **behem-zede,** *{OsT} Topluluğu dağıtmış, bozmuş.*

behemehâl, -li [Far. be *(ile)* + hemā *(bütün)* + Ar. ḥāl *(durum)* > behemehāl بهمه حال] *(be'hemeha:l) {OsT} zf.* **1.** Ne olursa olsun. **2.** Her halde. **3.** Mutlaka.

beher[1], [Alım. Becher *(etileni bulan Alman kimyacı)*] *is. kim.* Kimyasal deneylerde hacim ölçmeye yarayan küçük cam, porselen veya plastik kap.

beher[2], [Far. be *(ile)* + her > beher بهر] *{OsT} sf.* Her bir; her; başına. 🗗 **beher-hāl,** *{OsT}* → beherhal.| **beher-māh,** *{OsT} Her ay.*

beherhâl, -li [Far. beher+Ar. ḥāl بهرحال] *(be'herha:l) {OsT} zf.* Herhâlde; mutlaka.

beheri, [Far. beher + T.-i *(iyelik)* بهرى] *is.* Düzine, deste veya daha başka toplulukta yer alanlardan her biri; tanesi.

behet, [Far. behet بهت] *{OsT} is.* **1.** Sütlaç. **2.** Pirinç unu ile yapılmış helva; memnuniye.

behey, [be+hey] *ünl.* Kızgınlık anında çıkışma bildiren bir ünlem.

behhar, [Ar. baḥr *(deniz)* > baḥḥār / beḥḥār بحار] *(behha:r) {OsT} is.* Denizci, gemici.

behhas, [Ar. baḥş *(tartışma)* > baḥḥāş / beḥḥāş بحاث] *(behha:s) {OsT} sf.* **1.** Tartışmayı çok seven. **2.** Çok bahseden; bahsetmeyi seven.

behi, [Ar. bāyi'] *{ağız} is.* Tekel malı satıcısı; bayi. [DS]

behic, [Ar. behcet > behīc بهيج] *(behi:c) {OsT} sf.* **1.** Güler yüzlü; şen. **2.** Güzel; parlak.

behice, [Ar. behīc > behīce بهيجه] *(behi:ce) {OsT} sf.* (Kadın için) güler yüzlü; şen; güzel.

behile, [Ar. behīle بهيله] *(behi:le) {OsT} sf.* → behire.

behim, [Ar. behīm بهيم] *(behi:m) {OsT} is.* **1.** Düz siyah nesne. **2.** Alacasız hayvan. **3.** Dik ve pürüzsüz ses.

behime, [Ar. behme *(kuzu, oğlak, buzağı)* > behīme بهيمه] *(behi:me) {OsT} is.* Dört ayaklı hayvan.

behimî, [Ar. behīme > behīmī بهيمى] *(behi:mi:) {OsT} sf.* **1.** Hayvana yakışır tarzda; hayvanca. **2.** Cinsel ihtiras içinde olan; şehevî.

behimiyet, [Ar. behīmiyyet بهيميت] *(behi:miyet) {OsT} is.* **1.** Hayvanlık. **2.** Kabalık. **3.** Aklın kaybolma hâli.

behir, [Ar. behr *(güzel olma);(solunum zorluğu)* > behīr بهير] *(behi:r) {OsT} sf.* **1.** (Erkek için) tıknefes; solugan. **2.** Göğüs darlığı yüzünden solumaktan yol yürüyemeyen.

behire, [Ar. behr *(güzel olma);(solunum zorluğu)* > behīre بهيره] *(behi:re) {OsT} sf.* **1.** (Kadın için) güzel. **2.** Asil. **3.** Şişmanlıktan dolayı nefes alma güçlüğü çeken.

behişt, [Far. behişt بهشت] *{OsT} is.* Cennet. ◘ **behişt-āşiyān,** *{OsT} Yeri cennet olan; merhum.*|| **behişt-hırām,** *{OsT} 1. Cennete gitmiş. 2. Melek gibi yürüyen.*|| **behişt-i aşk,** *{OsT} Aşk cenneti.*|| **behişt-i dünyā,** *{OsT} Dünya cenneti.*|| **behişt-i gümgeşt,** *{OsT} Kaybolmuş cennet.*|| **behişt-nişān,** *{OsT} İçinde cennetten iz, belirti bulunan.*|| **behişt-nişîn,** *{OsT} Cennette oturan.*|| **behişt-nümā,** *{OsT} Cennet görünüşlü.*|| **behişt-rū,** *{OsT} Cennet gibi güzel yüzlü.*|| **behişt-simā,** *{OsT} Cennet gibi güzel yüz.*|| **behişt-zār,** *{OsT} Cennet gibi güzel olan yer.*

behiştî, [Far. behişt + Ar. -ī بهشتی] *(behişti:) {OsT} sf.* **1.** Cennete ilişkin. **2.** Melek gibi güzel. ◘ **behiştî-rū,** *{OsT} Huri gibi güzel yüzlü.*

behite, [Ar. behīte بهيته] *(behi:te) {OsT} is.* Yalan söz; iftira.

behiye, [Ar. behā *(güzellik)* > behiye بهيه] *{OsT} sf.* Güzel. ◘ **behiye-i behiye,** *{OsT} Güzel hediye.*

behkele, [Ar. behkele بهكله] *{OsT} is.* Narin ve güzel vücutlu kız; sevgili.

behken, [Ar. behken بهكن] *{OsT} sf.* (Genç erkek için) yakışıklı ve gösterişli.

behkene, [Ar. behkene بهكنه] *{OsT} is.* → behkele.

behkeşe, [Ar. behkeşe بهكشه] *{OsT} is.* Bir işe çabuk başlama ve bitirme; emir ve işte çabukluk.

behl, [Ar. behl بهل] *{OsT} is.* **1.** Lanet; nefret. **2.** *sf.* Az.

behle, [Far. behle بهله] *{OsT} is.* Yırtıcı kuşların bakımını yapan kişilerin ellerine giydikleri kalın eldiven.

behlek, -ği [? behlek] *{ağız} sf.* (Göz veya bakış için) süzgün; baygın. [DS]

behlel, [Ar. behlel بهلل] *{OsT} sf.* **1.** Abes; batıl. **2.** Boş yere; boşuna.

behlül, [Ar. behle *(aptallık)* > behlūl بهلول] *(behlü:l) {OsT} is.* **1.** Çok gülen ve güldüren; şakacı, komik. **2.** Hayır yapmayı seven; hayır sahibi.

behman, [Far. behmān بهمان] *(behma:n) sf.* Filan; falanca.

behmar, [Far. behmār بهمار] *(behma:r) zf.* Çok fazla; aşırı.

behme, [Ar. behme بهمه] *{OsT} is.* **1.** Kuzu. **2.** Oğlak. **3.** Buzağı. **4.** Keçi otu.

behmen, [Far. behmen بهمن] *{OsT} is.* **1.** Zerdüşt dininde büyük baş hayvanları koruyan meleğin adı. **2.** Güneş yılında 20 Ocak - 20 Şubat arasına denk gelen bir ayın adı. **3.** *bot.* Behmen ayında (20 Ocak-20 Şubat) çiçek açan turpa benzer, kırmızı veya beyaz çiçekleri dolayısıyla kırmızı *(Statece limonium)* ve ak behmen *(Centaurea behen)* olarak adlandırılan otsu bitkiler. **4.** *sf.* Anlayışı yerinde; zeki; kavrayışlı. **5.** Tedbirli.

behname, [Far. beh-nāme بهنامه] *(behna:me) {OsT} is.* Cinsel ilişkiye yönelik yazı ve resimler bulunduran kitap.

behnan, [Ar. behnān بهنان] *(behna:n) {OsT} is.* Güler yüzlü ve iyi huylu adam.

behnane[1]**,** [Ar. behnāne بهنانه] *(behna:ne) {OsT} is.* Güler yüzlü ve iyi huylu kadın.

behnane[2]**,** [Far. behnāne بهنانه] *(behna:ne) {OsT} is.* Maymun.

behnane[3]**,** [Far. peh-nāne] *(behna:ne) {OsT} is.* Beyaz pide.

behne, [Ar. behne بهنه] *{OsT} sf.* (Yer için) yumuşak.

behneke, [Ar. behneke بهنهكه] *{OsT} sf.* (Kadın için) güzel vücutlu, şişmanca kadın.

behnes, [Ar. behnes بهنس] *{OsT} sf.* (Erkek için) kaba; çirkin; sakil.

behni, [Yun. pahni] *{OsT} is.* Hayvan yemliği.

behr[1]**,** [Ar. behr بهر] *{OsT} is.* **1.** Uzaklık. **2.** Felaket. **3.** Ümidin boşa çıkması.

behr[2]**,** [Ar. buhr > Far. behr بهر] *{OsT} is.* **1.** Pay; hisse. **2.** *e.* İçin. **3.** *{ağız}* O zaman için; zamanında. [DS]

behra, [Far. behrā بهرا] *(behra:) {OsT} zf.* **1.** Onun için. **2.** Ondan dolayı.

behram, [Far. behrām بهرام] *(behra:m) {OsT} is.* **1.** Zerdüşt dininde yolcuları koruduğuna inanılan melek. **2.** Güneş yılında ayın yirminci günü. **3.** *öz. is. gök b.* Merih yıldızı.

behrame, [Far. behrāme بهرامه] *(behra:me) {OsT} is.* Yeşil elbise.

behramec, [Far. behrāme > Ar. behrāmec بهرامج] *(behra:mec) {OsT} is.* **1.** Çiçeği kokulu olan bir tür söğüt ağacı; sorgun söğüt; sultani söğüt. **2.** Her renkte olabilen leylak çiçeği.

behramen, [Far. behrāmen / behreman بهرامن] *(behra:men) {OsT} is.* **1.** Bir cins kırmızı yakut. **2.** Kadınların kullandığı allık; kırmızı düzgün. **3.** *bot.* Asfur çiçeği. **4.** Bir tür kırmızı gül. **5.** Yedi türlü ipekten dokunmuş bir cins ince kumaş.

behre, [Ar. behre بهره] *{OsT} is.* **1.** Hisse; pay. **2.** Nasip; kısmet. **3.** *{ağız}* Dokuma tezgâhında çalışan işçilerin ücreti. [DS] ◘ **behre-ber,** *{OsT} Ortak; şerik.*|| **behre-berî,** *{OsT} Ortaklık.*|| **behre-dār,** *{OsT} 1. Hisse almış; faydalanmış. 2. Payı olan.*|| **behre-dārî,** *{OsT} Hissesi olmak; hisse almak.*||

behre-mend, *{OsT} Hisse almış; nasip almış.*|| **behre-mendî,** *{OsT} Hisse sahibi olma; yararlanma.*|| **behre-ver,** *{OsT} 1. Hisse ve nasip sahibi. 2. Bahtiyar; şanslı.*|| **behre-yâb,** *{OsT} Hisse ve nasibi olan; başarı sahibi.*

behrec, [Ar. behrec بهرج] *{OsT} sf.* **1.** Yararsız; işe yaramaz. **2.** Arzuya bırakılmış olan. **3.** Eksik veya ayarı bozuk para.

behrek, -ği [Far. behrek بهرك] *{OsT} is.* **1.** Çok çalışmadan dolayı el ve ayak derilerindeki sertleşme. **2.** Yaralardan akan irin.

behrem, [Ar. behrem بهرم] *{OsT} is. bot.* **1.** Asfur çiçeği. **2.** Kırmızı gül.

behreme[1], [Ar. behreme بهرمه] *{OsT} is.* **1.** Çiçeğin göz alıcı güzelliği ve parlaklığı. **2.** Hintlilerin tapınması. **3.** Saç ve sakalı kına ile boyama.

behreme[2], [Far. behreme بهرمه] *{OsT} is.* Burgu.

behremen, [Far. behrāmen / behremen بهرمهن] *{OsT} is.* → behramen.

behremend, [Far. behremend بهرمند] *{OsT} sf.* Hisseli; paylı; ortak. 🗗 **behremend kılmak,** *{OsT} 1. Hisseli kılmak. 2. Haberdar etmek.*

behresiz, [behre-siz] *{ağız} sf.* **1.** Hissesi ve payı olmayan. **2.** Kısmeti kesik. [DS]

behs, [Ar. behs بهس] *{OsT} is.* **1.** Neşe ve güler yüzle karşılaşma. **2.** Yılmazlık. **3.** *sf.* Kahraman; yiğit.

behsus, [Ar. behṣūṣ بهصوص] *(behsu:s) {OsT} sf.* Biraz; çok az; azıcık.

beht, [Ar. beht بهت] *{OsT} is.* Şaşkınlık durumu; hayret. 🗗 **behte uğramak,** *{OsT} Şaşkınlıktan donakalmak.* ‖ **beht ü hayret,** *{OsT} Hayret ve şaşkınlık.*

behtere, [Ar. behtere بهتره] *{OsT} is.* Yalan söyleme.

behuda, [Far. be-ḫudā بخدا] *(be'huda:) {OsT} ünl.* Allah aşkına.

behut, [Ar. behūt بهوت] *(behu:t) {OsT} is.* Duyanları şaşırtacak nitelikteki yalan veya iftira.

behv[1], [Ar. behv / behve بهو / بهوه] *{OsT} is.* **1.** Misafir odası. **2.** Yer altındaki hayvan ağılı. **3.** Geniş meydan; alan. **4.** Boğazdan mideye kadar olan uzaklık. **5.** Döl yolu.

behv[2], [Far. behv بهو] *{OsT} is.* **1.** Köşk. **2.** Sofa. **3.** Salon. **4.** Cumba. **5.** Çardak.

behz, [Ar. behz بهز] *{OsT} is.* Şiddetli olarak göğse vurma.

beis, -e'si [Ar. be's بأس] *{OsT} is.* **1.** Zarar; ziyan. **2.** Korku. **3.** Sıkıntı. **4.** Fenalık. **5.** Güç kuvvet; kudret. 🗗 **beis görmemek,** *Çekinilecek bir durum görmemek; mahzur görmemek.*

bej, [Fr. beige *(boyasız koyun yünü)*] *is.* **1.** Boyanmamış koyun yünü. **2.** Sarıya çalan beyaz renk; saz rengi; krem.

bejendi, [Far. bejendī بژندی *(bejendi:)* *is.* Geçim sıkıntısı; geçim darlığı.

bejman, [Far. bejmān بژمان *(bejma:n) sf.* **1.** Hüzünlü; kederli. **2.** Yaslı. **3.** Yırtık dökük; pejmürde.

bek[1], [be-mek *(sert, sıkı, sağlam olmak)* > be-k] *{eT} sf.* **1.** Sabit. [İKPÖy.] **2.** Sert; katı; sıkı; yoğun; pek; berk. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] [EUTS] [DLT] [İKPÖy.] **3.** Sağlam; güçlü. muhkem. [İKPÖy.] *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *is.* Muhafaza; kilit; emniyet. [Yükneki] **5.** *{ağız}* Avcının beklemek suretiyle avlandığı yer; pusu. [DS] **6.** *{ağız}* Pusuda beklemek suretiyle yapılan av. [DS] **7.** *{ağız}* Beklenen iş. [DS] **8.** *{ağız}* Sürek avında gözcülük yapan avcı; gözcü. [DS] **9.** *{ağız}* Bekçilik ücreti. [DS] **10.** *{ağız}* Bekleme yeri; gözcü mahalli. [DS] 🗗 **bek bekeç,** *{eT} Tekinlerin unvanı.* [DLT]|| **bek parası,** *{ağız} Pey.* [DS]|| **bek turmak,** *{eT} Yerinde sağlam durmak.* [DLT]|| **bek yüzlü,** *{eAT} Katı suratlı; yüzü tutan.*

bek[2], [bek / pek] *{ağız} zf.* **1.** Hızlı olarak; çabuk. **2.** Fazla; çok; pek. [DS] 🗗 **bek dayı,** *{ağız} Çok güzel.*| [DS]| **bek elitmek,** *{ağız} Çabuk getirmek.* [DS]|| **bek kadın,** *{ağız} Çok iyi; iyi.* [DS]|| **bek olmak,** *{ağız} (Hasta için) ağırlaşmak.* [DS]

bek[3], [beg / bek بك] *{eAT} is.* → beg.

bek[4], [Fr. bec] *is.* Havagazı veya kaynak makinesinin yüksek sıcaklık veren ucu.

bek[5], [İng. back] *is.* **1.** Arka; geri. **2.** *spor.* Futbol türü takım oyunlarında savunma oyuncularına verilen ad.

beka, [Ar. beḳā بقا *(beka:)* *{OsT} is.* **1.** Önceki durumunu koruma. **2.** Sürdürme; devam; sebat. **3.** Kalıcılık; yok olmama. **4.** Ölmezlik; ebedî olma. 🗗 **beka bulmak,** *Devam etmek.*‖ **bakā-yı hayat,** *{OsT} Yaşamın sürmesi.*‖ **bekā-yı nev,** *{OsT} biy. Bir türün devamı.*|| **bekā-yı şöhret,** *{OsT} Tanınmışlığın sürdürümü; iyi adın kalması; iyi namını devam ettirme.*|| **bekā-yı vücūd,** *{OsT} Varlığın devamı; ölmezlik.*

bekaça, [İt. beccaccia] *(beka'ça) is. zool.* Çulluk.

bekam, [Far. be-kām بكام *(bekâ:m)* *{OsT} zf.* **1.** İstendiği zaman; arzuya göre. **2.** *sf.* Amacına ulaşmış olan; hedefine varan.

bekamet, [Ar. bekāmet بكامت *(beka:met) is.* Dilsizlik.

bekâr[1], [Ar. bikr > bekāret *(kızlık)* > bākir > bekār بكار] *(bekâ:r) {OsT} is.* **1.** Evli olmayan kimse. **2.** Ailesinden uzakta tek başına yaşayan erkek. **3.** Tatillerde eve çıkmayan yatılı öğrenci. 🗗 **bekâr hamamı,** *{ağız} Eskiden bekârların yıkanması için zenginler tarafından hayır olarak yaptırılmış soğuk*

su hamamı. [DS]|| **bekâr kalmak,** *Evlenmemiş olmak; evlenememek.*|| **bekâr odası,** *Eskiden İstanbul'a taşradan çalışmak için gelmiş olanlarla bekârların oturmaları için yapılmış odalar.*|| **bekâr yaşamak,** *Evlenmemiş olarak yaşamak.*

bekâr[2], [Far. be-kār *(kazanç için)* > bekār بكار] *(bekâr) {OsT} sf.* **1.** İş için; çalışmak üzere. **2.** (Erkek için) bir yerde çalışmak üzere ailesinden ve eşinden uzak kalmış. **3.** İşsiz; boş. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *is.* Götürü çalışan işçi; rençper. **5.** *{ağız}* Çiftlik işlerinde çalışan işçi; rençper. [DS] **6.** *{ağız}* Uşak; hizmetçi. [DS] **7.** *{ağız}* Para ile tutulmuş özel sığırtmaç. [DS]

bekar[3], [İt. bekuadro > Fr. bécarre] *is. müz.* Bir notanın değişimden önceki tabiî durumuna yükseltileceğini belirten işaret.

bekâret, [Ar. bikr > bekāret *(kızlık)* بكارت] *(bekâ:ret) {OsT} is.* **1.** Hiç cinsel ilişkide bulunmamış kimsenin durumu; erdenlik, kızlık, bakirelik. **2.** Taze ve doğal olma hali. **3.** *mecaz.* Masumiyet. **4.** Sanat ve düşünce alanında yenilik; orijinallik. **5.** Ulaşılmamış ve el değmemiş olan şeyin durumu. ◻ **bekâret küpesi,** *tasvf.* Mevlevî dervişlerinin mücerret olduklarını ifade etmek için kulaklarına taktıkları küpe.|| **bekâret kemeri,** *tar. Haçlı seferlerine katılan Avrupalı erkeklerin eşlerine namuslarını korumak için taktıkları özel bir kemer.*

bekârlık, -ğı [bekâr-lık] *(bekâ:rlık) is.* **1.** Bekâr olma durumu. **2.** Bekâr olanın taşıdığı nitelik. ◻ **bekârlık sultanlık,** *Bekârlığın evlilikten daha iyi olduğunu belirten söz.*

bekas, [İt. beccaccia > Fr. becasse] *is. zool.* Çulluk.

bekasa, [İt. becazza] *is. zool.* Çulluk.

bekçi, [bek-çi] *is.* **1.** Bir şeyi veya yeri bekleyen; bekleme işini yapan. **2.** Bir yeri veya bir şeyi korumak amacıyla başında beklemekle görevli kişi. **3.** Güvenlik kuruluşu içinde geceleri dolaşarak güvenliği sağlamakla görevli kişi. **4.** Köy koruculari.

bekçilik, -ği [bek-çi-lik] *is.* Bekçinin işi; bekçinin görevi. ◻ **bekçilik etmek,** *Biri adına koruyuculuk etmek; beklemek.*

bekdaş, [beñ-deş > bek-daş بكدش] *is.* Eş; benzer.

bekdeş, [beñ-deş > bek-deş بكدش] *is.* Eş; benzer.

bekdeşsiz, [bek-deş-siz بكدشسز] *sf.* Eşsiz; benzersiz.

bekelmek, [pek > bek-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Çoğalmak. **2.** Kuvvetlenmek; sağlamlaşmak. [DS]

bekenti, [bek-en-mek > bek-en-ti] *{ağız} is.* Set. [DS]

bekere, [Ar. bakra *(makara)* > bekere] *{ağız} is.* **1.** Makara. **2.** Kuyu makarası. **3.** İplik eğirmekte kullanılan çıkrığın iğinin hızlı dönmesini sağlayan boynuzdan yapılma makara. [DS]

bekermek, [bek-er-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Pekişmek; sertleşmek. [Clauson]

beket, [bek-et] *{ağız} is.* Hudut. [DS]

beketmek, [bek-et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Kapatmak; tıkamak; örtmek. **2.** Pekiştirmek. **3.** Hapsetmek. [DS]

bekevül, [bōkevül / bekevül] *{eT} is.* Pişen yemeğin tadına bakan kişi; çeşnici. [Nevâyî]

beki[1], [bek-i] *{ağız} is.* **1.** Gediklere kapatılan şey; bir tür kapak. **2.** Paçavra. **3.** Tarla ve bahçe etrafına yapılan çit. **4.** Bahçe ve tarla etrafındaki ağaçlı ince yol. **5.** Bekleme yeri; bekçi kulübesi. [DS]

bekil, [Ar. bekīl بكيل] *(beki:l) {OsT} sf.* Yakışıklı ve süslü genç.

bekilemek, [*eT.* bek *(hızlı)* > bek-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Kapı, pencere vb. için) sürgülemek. **2.** (Kişi için) sıkılamak; doldurmak; dolduruşa getirmek. **3.** *mecaz.* Korumak; kayırınak. [DS]

bekili, [beg-ni / bek-(i)n-i / bek-(i)l-i] *{eT} is.* Bira. [EUTS]

bekim, [Ar. bekīm بكيم] *(beki:m) sf.* (Kişi için) dilsiz; ebkem; ahraz.

bekimek, [*eT.* bek-ü-mek > bek-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-yor]* **1.** Sertleşmek; katılaşmak; pekişmek. **2.** İyileşmek; sağlamlaşmak. **3.** *gçl. f.* Sağlamlaştırmak. [DS]

bekini, [beg-ni / bek-(i)n-i / bek-(i)l-i] *{eT} is.* Bira. [EUTS]

bekinme, [bek-(i)n-me] *is.* Bekinmek eylemi.

bekinmek, [bek-in-mek بكنمك] *gçsz. f. [-ir]* **1.** İnat etmek; direnmek. **2.** *{ağız}* Çekinmek. [DS] **3.** *{ağız}* İyice yerleşmek. [DS] **4.** *{eAT} edil. f.* Kapanmak; kapatılmak; tıkanmak.

bekir[1], [Ar. beker *(erken kalkmak)* > bekir بكر] *{OsT} is.* Erken kalkma.

bekir[2], [Ar. beker *(erken kalkmak)* > bekīr بكير] *(beki:r) {OsT} sf.* Erken kalkmayı alışkanlık edinen.

bekişdürmek, [bek-iş-dür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Sağlamlaştırmak; sıkılaştırmak; pekiştirmek.

bekişgin, [bek-iş-gin] *{ağız} sf.* Sağlamlaştırılmış; dayanıklı; katı; sert. [DS]

bekişmek, [bek / pek > bek-üş-mek > bek-iş-mek بكشمك] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Pekişmek; sağlamlaşmak. *{ağız} (aynı)* [DLT] [DS] **2.** *{eAT} {ağız}* Katılaşmak; sertleşmek; sıkışmak. [DS]

bekiştirmek, [bek-iş-tir-mek بكشدرمك] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Pekiştirmek; sağlamlaştırmak. **2.** Sıkıştırmak; sertleştirmek. [DS]

bekitme, [bek-it-me] *is.* Bekitmek işi.

bekitmek, [bek-üt-mek > bek-it-mek بكتمك] *{eT} {eAT} {ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Sağlamlaştırmak; pekitmek; katılaştırmak; tahkim etmek. [DLT] **2.** Kapat-

mak; tıkamak. **3.** *{ağız}* Kuşatmak; çevirmek. [DS] **4.** *{ağız}* Bir yere gözcü dikmek. [DS] **5.** *{ağız}* Vurmak [DS]

bekiz[1], [bek > bek-iz] *{eT} sf.* Sağlam; güçlü; kudretli; kuvvetli. [EUTS]

bekiz[2], [Far. pākīze *(açık, belli)* > bekiz] *{eT} sf.* Açık; sarih; net. [EUTS] [Üç İtigsizler] 🗗 **bekiz belgülük,** *{eT} Açık; sarih; belli.* [EUTS]

bekkem, [Far. bekkem بكم] *{OsT} is.* → bakkam.

beklelmek, [beklē-mek > bekle-l-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Beklenmek. [Clauson]

bekleme, [bek-le-me] *is.* Beklemek işi. 🗗 **bekleme odası** (salonu, yeri), *Bir iş yerinde ve yolculuklarda birini veya aracı beklemek amacıyla oturulan oda, yer, salon.*

beklemek, [*eT.* bek *(sabit; sıkı; güçlü)* > bek-lē-mek بكله مك] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** *{eT}* Sabit kılmak; hareketsiz bırakmak; tespit etmek. [İKPÖy.] **2.** *{eT} {eAT}* Bir şeyi korumak; güvenli bir yerde tutmak; gözetmek; saklamak; esirgemek; hapsetmek; kapalı tutmak; gizlemek; muhafaza etmek; kilitlemek; kapatmak; bağlamak. [EUTS] [DLT] [İKPÖy.] **3.** *{eT}* Tahkim etmek; muhafaza etmek; pekitmek; sıkılaştırmak. [İKPÖy.] [Yüknekî] [Gabain] **4.** Bir şeyin yapılıp bitirilmesi için süre tanımak. **5.** Birinden bir şey ummak. **6.** Karşılaşılması ihtimali bulunmak. **7.** Aramak; istemek. **8.** *gçsz. f.* Herhangi bir sebeple bir yerde durmak; kalmak; aylamak. 🗗 **Bekle yârin köşesini!** *Kısa zamanda gerçekleşmesi mümkün olmayan umutlar için söylenir.*

beklemeli, [bekle-me-li] *sf.* (Öğrenci için) sınıfta kaldığı halde derslere devam etmeden yalnızca kaldığı derslerden sınava giren.

beklenilme, [bekle-n-il-me] *is.* Beklenilmek işi.

beklenilmek, [bekle-n-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Biri tarafından bekleniyor olmak. **2.** Beklenmek eylemi yapılmak.

beklenme, [bekle-n-me] *is.* Beklenmek eylemi.

beklenmedik, -ği [bekle-n-me-dik] *sf.* **1.** Olması veya yapılması hiç umulmadık. **2.** İnsanın tedbir almakla önüne geçemeyeceği, insanın irade ve gayretlerinin dışında olan.

beklenmek, [*eT.* beklē-mek > bekle-n-mek بكلنمك] *edil. f. [-ir]* **1.** Biri tarafından beklenir durumda bulunmak. **2.** *{eT}* Bağlanmak; kapatılmak; kilitlenmek; saklanmak. [EUTS] **3.** *dönşl. f. {eAT}* Pekişmek; sağlamlaşmak; pekleşmek. [DLT]

beklenmezlik, -ği [bekle-n-mez-lik] *is.* **1.** Beklenmeme durumu. **2.** Umulmadık bir durum ve biçim. 🗗 **beklenmezlik fiili,** *dbl. Bir işin istenmeden, arzu edilmeden meydana geldiğini ifade eden,* -eceği *yapılı sıfat fiile* tutmak *yardımcı fiilini getirerek yapılan birleşik fiil.*

beklenti, [bekle-nti] *is.* **1.** Bir çalışma ve girişim sonucunda her zamanki hâliyle olması gereken ve umulan şey; düş; umu; umut. **2.** Kişinin taşıdığı ön görüş.

bekler, [bekle-mek > bekle-r يكلر] *{eAT} sf.* Bekleyen.

bekleşme, [bekle-ş-me] *is.* Bekleşmek işi.

bekleşmek, [*eT.* beklē-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** *{eT}* Antlaşma yapmak; ahitleşmek. [DLT] **2.** *{eT}* Kapatmakta yardımlaşmak. [DLT] **3.** *{eT}* Beklemekte, gözetlemekte yardımlaşmak. [DLT] **4.** Birlikte beklemek.

bekletilme, [bek-le-t-il-me] *is.* Bekletilmek işi.

bekletilmek, [bek-le-t-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Beklemek işi başkası tarafından yaptırılıyor olmak. **2.** Kendi arzusu dışında başka birisinin sebep olduğu durum dolayısıyla beklemek zorunda olmak.

bekletme, [bek-le-t-me] *is.* Bekletmek işi.

bekletmek, [*eT.* beklē-t-mek] *gçl. f. [-ir] [eT. -ür]* **1.** *{eT}* Bağlatmak; hapsettirmek. [DLT] **2.** *{eT}* Korutmak; gözettirmek; muhafaza ettirmek. [EUTS] [DLT] **3.** Beklemek işini başkasına yaptırmak. **4.** Birinin beklemesine sebep olmak.

bekleyiş, [bek-le-y-iş] *is.* **1.** Bekleme işi ve biçimi. **2.** Biri gelinceye veya bir şey oluncaya kadar bir yerde kalmak; intizar.

beklig, [bek-lig] *{eT} sf.* Bağlı; kilitli; kapalı. [EUTS]

beklik, [bek-lik بكلك] *{eT} {eAT} is.* **1.** Kuvvet; sağlamlık; metanet. **2.** *{ağız}* Kabızlık; peklik. [DS] **3.** *{ağız} folk.* Söz kesimi sonrası yapılan tören. [DS] 🗗 **beklik takma,** *{ağız} folk. Söz kesme.* [DS]

bekmes, [Far. bigmāz ?] *{eT} is.* Pekmez. [DLT]

bekmez, [Far. bigmāz ? > bekmez بكمز] *{eAT} {ağız} is.* Pekmez. [DS] 🗗 **bekmez ebesi,** *{ağız} Pekmezin ağartılmasında kullanılan yoğurt ve yumurta karışımı.* [DS]‖ **bekmez kefi,** *{ağız} 1. Pekmez üzerindeki köpük. 2. Bu köpüğün renginde olan. 3. (At donu için) kulanın biraz koyusu; açık pekmez rengi.* [DS]‖ **bekmez toprağı,** *{ağız} Pekmez yaparken şıranın asidini gidermeye yarayan kireçli beyaz bir tür toprak.* [DS]

bekni, [? begni / bekni] *{eT} is.* **1.** Bira. [EUTS] **2.** Boza. [DLT]

bekr, [Ar. bekr بكر] *{OsT} is.* İki ile beş yaş arasındaki genç deve.

bekre, [Ar. bekre بكره] *{OsT} is.* **1.** Kuyu vb. yerlerde kullanılan makara, çıkrık ve çarklara verilen ad. **2.** *anat.* Eklemlerde makara gibi oyuk kemiklere verilen ad.

bekrek, [be-mek *(sert, sıkı, sağlam olmak)* > be-k *(sabit; sıkı; güçlü)* > bek-re-k] *{eT} sf.* Pek; yüksek; üstün. [EUTS]

bekreşmek, [beker-mek > bekrū > bekr(e)-ş-mek] *{eT} dönşy. f. [-ür]* Pekişmek; katılaşmak; sertleşmek. [DLT]

bekrevî, [Ar. bekrevî بكروى] *(bekrevi:) {OsT} sf.* Makara biçiminde olan.

bekri[1]**,** [Ar. beker *(erken kalkmak)* > bekrī بكرى] *(bekri:) {OsT} zf.* Erken; sabah sabah.

bekri[2]**,** [Bekri Mustafa *(17. yy.da İstanbul'da yaşamış bulunan meşhur ayyaş)* > bekrī بكرى] *sf.* **1.** İçki içmeye daha sabahtan başlayan. **2.** İçki düşkünü; sürekli sarhoş; ayyaş.

bekrilenmek, [bekri-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* İçkiye düşkünlük göstermek.

bekrilik, -ği [bekrî-lik] *(bekri:lik) is.* İçkiye çok düşkün olma hali; sarhoşluk.

bekrü, [beker-mek > bek(i)-rü / bek(i)r-ü [Clauson]] *{eT} zf.* Sıkıca; kuvvetlice. [İKPÖy.]

beksemad, [Yun. paksimadi > Far. beksimāt بكسمات] *(beksima:d) is.* → peksimet.

beksemat, [Yun. paksimadi > Far. beksimāt بكسمات] *(beksema:t) is.* → peksimet.

beksimat, [Yun. paksimadi > Far. beksimāt بكسمات] *(beksima:t) is.* → peksimet.

beksimet, [Yun. paksimadi => beksimet بكسمت] *{eAT} is.* → peksimet.

beksiz, [bek-siz] *{eT} sf.* **1.** Arık; zayıf; güçsüz; dayanıksız. [Gabain] [EUTS] **2.** İstihkâmsız; temelsiz; geçici. [EUTS]

beksumat, [Yun. paksimadi => beksumat بكسمت] *{eAT} is.* → peksimet.

bektaş[1]**,** [beñ-deş > bektaş / Far. bektāş ? بكتاش] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Akran, eş. **2.** *sf.* Eşit; denk, müsavi, emsal; benzer. [DS]

bektaş[2]**,** [*eT.* bek *(sert)* + taş] *is.* Sert taş.

Bektaşi, [bektaş > Ar. -ī بكتاشى] *sf.* **1.** *tasvf.* Hacı Bektaş Veli hazretlerinin kurmuş olduğu tarikata mensup olan. **2.** Yeniçeri. 🗗 **Bektaşî babası,** *Bektaşi tarikatına mensup derviş.*‖ **Bektaşî fıkrası,** *İslamiyet'in uygulama ve şeriatın hükümleriyle alay eden, kahramanı bir Bektaşi dervişi olan halk fıkraları.*‖ **Bektaşî kavuğu,** *bot. Kaktüsgillerden kırk kadar türü bulunan şişkin gövdeli, tepesi çok az diken tüylü, sarı çiçekli bir süs bitkisi, (Echinacactus grusonii).*‖ **Bektaşî sırrı,** *Çok iyi saklanan sır.*‖ **Bektaşî-meşreb,** *Dinî konularda serbest hareket eden.*‖ **Bektaşî üzümü,** *bot. Taşkırangillerden kahverengi tüycüklü gövdeli, yaprakları yürek biçiminde 60-150 cm. boyunda, nohut iriliğinde mayhoş sarı, yeşil veya sarı sulu meyveli bir çalı türü; Frenk üzümü, (Ribes grossularia).*

Bektaşîlik, [Bektaşi-lik] *is.* **1.** Hacı Bektaş Veli hazretlerinin kurmuş olduğu ve on altıncı yüzyılda Balım Sultan (Hızır Balı) tarafından canlandırılan Batınî ve Melamî bir tarikat. **2.** Bektaşî tarikatına mensup olma.

Bektaşiyan, [Far. bektāşiyān بكتاشيان] *(bekta:şiya:n) {OsT} is.* **1.** Bektaşiler. **2.** Yeniçeriler.

bektaşlık, -ğı [bektaş-lık] *{ağız} is.* Eş olma durumu; eşitlik; denklik. [DS]

bekûnek, [Far. bekūnek بكونك] *(bekû:nek) {OsT} is.* Tahta kılıç.

bekûr, [Ar. bekūr] *(bekû:r) {OsT} sf.* Erken; ilk.

bekûrî[1]**,** [Ar. bekūrī بكورى] *(bekûri:) {OsT} sf.* (Çocuk için) ilk doğan.

bekûrî[2]**,** [Far. bekūrī بكورى] *(bekûri:) {OsT} sf.* **1.** Kör. **2.** ..e rağmen; bununla beraber.

bekûriyyet, [Ar. bekūriyyet بكوريت] *(bekû:riyyet) {OsT} is.* İlk çocuk olma durumu.

beküdmek, [bekū-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Sağlamlaştırmak; berkitmek. [EUTS]

bekümek, [bekū-mek] *{eT} gçsz. f.* Pekişmek. [DLT]

bekürmek, [bekū-r-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Berkitmek; tahkim etmek; takviye etmek. [EUTS] [Gabain]

bekürü, [bekū-r-ü] *{eT} sf.* Sağlam; berk; pek; kuvvetli. [EUTS] [Gabain]

beküşmek, [bekū-ş-rnek] *{eT} gçsz. f.* Pekişmek; sağlamlaşmak. [DLT]

beküt, [bekū-t] *{eT} sf.* Gizli; saklı. [DLT]

bekütmek, [bekū-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Berkitmek; sağlamlaştırmak; pekitmek. [DLT] [EUTS]

bel[1]**,** [bel *(yans.)*] *is.* Sıçrama, ürkme ve irkilme anlatan kök. [Zülfikar] *bel-in, bel-in-le-mek.*

bel[2]**,** [bel *(yans.)*] *is.* Şaşkın ve durgun bakışı anlatan kök. [Zülfikar] *bel bel bakmak.* 🗗 **bel bel,** *Şaşkın ve durgun bir vaziyette; anlamsız anlamsız.*‖ **bel bel bakmak,** *Uzun uzun anlamsız olarak bakmak.*

bel[3]**,** [*eT.* bé l / bil / bel] *(eT, bé:l) is.* **1.** *{eT}* Kol ve bacakların birleştiği yer; bel. [DLT] [İKPÖy.] [ETY] **2.** *{eT}* Gövde. [İKPÖy.] **3.** *{eT}* Böbrekler. [İKPÖy.] **4.** *{eT}* Kuşak. [İKPÖy.] **5.** *anat.* İnsan bedeninde göğüs ile karın arasında kalan dar kısım. **6.** Göğüs ile karın arasında kalan bölümün sırt tarafındaki içbükey kısmı. **7.** Hayvan vücudunda omuz ile sağrı arasında kalan kavisli kısım. **8.** Dağ sırtlarında geçit verecek durumda olan alçak kısım; dağ geçidi; belen. **9.** Geminin orta bölümü. **10.** Cinsel birleşme sırasında erkekten akan salgı; atmık; meni; sperm. **11.** Duvar, tavan, köprü gibi yerlerdeki eğiklik; çökme; sarkma; şişkinlik; kabarıklık. 🗗 **bel ağacı,** *{ağız} 1. Üzerine ağır yük konulan araba ya da rafın ortasının çökmemesi için altına konulan ağaç destek. 2. Keten liflerini dolayarak ip, sicim vb. yapmaya yarayan ağaç.* [DS]‖ **bel ağrısı,** *İnsanın bel bölgesinde çeşitli sebeplere bağlı olarak*

ortaya çıkan ağrı.|| **bel altı,** *{ağız} Uçurumların, yarların ve bazı dağların altında bulunan oyuk; barınak.* [DS]|| **bel baglamak,** *{eAT} Önem vermek; azmetmek; hazırlanmak.*|| **bel bağı,** *1. Kuşak; kemer; uçkur. 2. {ağız} Donun uçkur yeri.* [DS] *3. {ağız} Bebeği belinden beşiğe, salıncağa bağlamaya yarayan enli bez.* [DS] *4. {ağız} Arabanın ortasına sarılan uzun zincir.* [DS]| **bel bağlamak,** *1. Güvenmek, dayanmak. 2. Önem vermek. 3. Azmetmek, hazırlanmak.*| **bel bıkın,** *{eAT} Bel kemiği; arka.*|| **bel bıkın göstermek,** *{eAT} Yürürken kalçalarını oynatarak erkeklerin ilgisini çekecek, davetkâr bir tavır takınmak.*|| **bel but,** *{ağız} Bel ve kalça.* [DS]|| **bel bükmek,** *Eğilerek selam vermek.*|| **bel çivisi,** *{ağız} Arabanın ortasına sokulan demir çivi.* [DS]|| **bel çubuğu,** *{ağız} Yapıda binanın ortasına yatay olarak konulan ağaç.* [DS]|| **bel demiri,** *{ağız} Semerlere sap saman kakmak için kullanılan bir semerci aygıtı.* || **belden aşağı,** *Açık saçık, cinsel ilişkiye yönelik olan; erotik; müstehcen.*|| **bel dolaması,** *Kuşak.*| **bel evladı,** *Balım Sultan tarafından Bektaşiliğin yeniden düzenlenmesi sırasında Hacı Bektaş soyundan geldiklerini iddia ederek ayrılan tarikat mensupları.*|| **bel eşeği,** *{ağız} Çatının ortasına konulan ağaç.* [DS]|| **bel getirmek,** *{ağız} Meniyi akıtmak; atmık çıkarmak.* [DS]|| **bel fıtığı,** *Bel omurları arasına omurilik veya kas sıkışması şeklinde beliren rahatsızlık.*| **bel gevşekliği,** *1. Cinsel güçsüzlük; iktidarsızlık. 2. Hoşuna giden herkesle cinsel ilişkiye girmek eğiliminde olma; hovardalık, zamparalık. 3. {ağız} Spermayı tutamama hastalığı.* [DS]|| **bel gibi akmak,** *Çok ince fakat basınçlı olarak damlamak, akmak.*| **beli açılmak,** *1. Çişini tutamaz olmak. 2. {ağız} Sık sık aybaşı olmak; çocuk tutamamak.* [DS] *3. {ağız} Kendini zorlamaktan dolayı bel fıtığı olmak.* [DS]|| **beli ayrılmak,** *{ağız} Çok çalışmaktan dolayı bitkin düşmek.* [DS]|| **beli bağlı,** *{ağız} 1. Kerkenez. 2. Atmaca. 3. Kartal yavrusu. 4. Altı ve üstü dar, ortası şişkin kap.* [DS]|| **beli bek olmak,** *{ağız} Güveni tam olmak.* [DS]|| **beli bükük,** *Yaşlılık sebebiyle belini doğrultamayan.*|| **beli bükülmek,** *1. Yaşlılık veya fiziksel rahatsızlık sebebiyle belini dik tutamamak; eğik durmak. 2. Yaşlanmak.*| **beli çökertmek,** *{ağız} Kamburlaştırmak.* [DS]|| **beli düşük,** *{ağız} Beli aşağı doğru sarkık olan* [DS]|| **beli gelmek,** *1. Cinsel birleşme sırasında salgı boşalmak. 2. argo. Bıktırıcı bir şekilde bir sözü tekrar etmek. 3. mecaz. Durumundan memnun olduğu en güzel anı yaşamak.*|| **beli germe,** *{ağız} Atın böğründeki damarın şişmesiyle belirginleşen bir hastalık.* [DS]|| **beli gevşek,** *{ağız} Menisi çabuk gelen.* [DS]| **belin baglamak,** *{eAT} 1. Hazırlanmak. 2. tasvf. Bir tarikata kabul edildiğinin belgesi olarak şeyh tarafından o kişinin beline kemer kuşatmak.*| (birinin) **belinden gelmek,** *O kişinin sulbünden gelmek, evladı olmak, dölü olmak, çocuğu olma. {eAT} (aynı)*|| (birinin) **belinden inmek,** *{ağız} O erkeğin dölü olmak.* [DS]|| **beline kadar,** *Yukarıdan itibaren bel kısmına kadar.*|| **beline sağlam olmak,** *Başkalarının ırz ve namusuna saygılı olmak; zina etmemek.*| **belini alamamak,** *Yerinden doğrulamamak.*|| **belini almak,** *{ağız} Belini doğrultarak yerinden kalkıp sendelemeden yürüyebilmek.* [DS]|| **belini bağlamak,** *{eAT} 1. Hazırlanmak. 2. tasvf. Tarikata kabul edildiğinin belgesi olarak şeyh tarafından dervişin beline kemer kuşatmak.*|| **belini bükmek,** *1. Yenmek. 2. Çaresizlik içinde bırakmak.*|| **belini çökertmek,** *Kamburlaşmak; eğilmek.*|| **belini doğrultmak,** *Maddî durumunu düzeltmek, geçim sıkıntısından kurtulmak.*|| **belini kırmak,** *Çaresiz bırakmak, bir şey yapamaz duruma düşürmek.*|| **belini taş eylemek,** *{eAT} 1. Kamburlaştırmak. 2. İhtiyarlatmak.*|| **belini toplayamamak,** *1. Belindeki rahatsızlıktan dolayı doğrulamamak. 2. Yaşadığı kötü bir durumdan dolayı kendine gelememek; durumunu düzeltememek.*|| **beli pek,** *{ağız} 1. Kendine güveni tam olan. 2. Cinsel isteklerine kendisini kaptırmayan.* [DS]|| **beli salık,** *{ağız} 1. (Hayvan için) bel kemiği kırılmış, sakat. 2. Serseri; başıboş.* [DS]|| **beli salınmak,** *{ağız} Beli çıkmak.* [DS]|| **beli savak olmak,** *{ağız} (Hayvan için) beli tutmamak; sakat olmak.* [DS]|| **bel kemeri,** *Etek ve pantolon gibi giyecekleri tutturmak için bele takılan deri veya kumaş şerit.*| **bel kemiği,** *1. Omurganın bel kısmında yer alan beş omur; bel omuru. 2. Omurga. 3. mecaz. Bir şeyin varlığını teşkil eden en önemli bölümü; temel; esas.*| **bel kesmek,** *{ağız} Dağ başlarında yolcuların önünü keserek soyguculuk yapmak.* [DS]|| **bel kılçığı,** *{ağız} Bel zinciri.* [DS]|| **bel kılmak,** *{eT} Bir kimseye istediğinden daha çok yemek vermek.* [DLT]|| **bel kıra kıra,** *Kırıtarak, sallanarak yürümek.*| **bel kırmak,** *Vücudu belden sağa ve sola bükerek yürümek.*|| **bel kündesi,** *Güreşte rakibini belinden kavrayarak tuşa getirmek için uygulanan bir oyun.*|| **bel salmak,** *{ağız} 1. (Hayvan için) üstündeki yükün ağırlığını çekemeyerek çökmek. 2. Gevşemek; tavsamak.* [DS]| **bel soğukluğu,** *tıp. Gonokok adı verilen bir tür bakterilerin döl yolu ile sidik yollarında meydana getirdiği ve cinsel ilişkiyle bulaşan bir hastalık.*|| **bel soğukluğuna uğratmak,** *argo. Bir söze ve işe gereksiz yere karışarak normal akışa engel olmak.*|| **bel tolaması,** *{eAT} Kuşak.*|| **bel vermek,** *1. Dik veya yatay durması gereken bina elemanlarında içe veya aşağıya doğru eğrilme olmak; kamburlaşmak. 2. (Yük vb. için) altına belini destek etmek; beli ile dayanmak. 3. {ağız} Yardım için söz vermek* [DS] *4. {ağız} (İş için) yolunda gitmemek.* [DS] *5. (Kadın için) zor kullanarak kendisi ile cinsel ilişkiye girmek isteyen erkeğe teslim olmak.*|| **bel yol,** *{ağız} Dağın geçit verdiği yerden geçen yol.* [DS]| **bel**

zinciri, *{ağız} 1. Bel kemiği. 2. Odun yüklü arabanın ortasına bağlanan zincir.* [DS]

bel[4], [*eT.* bel *(iz; işaret)*] *{ağız} is.* Zahire, un gibi şeylerin üzerinden alınıp alınmadığının anlaşılması için önceden konulan özel işaret; bellilik, nişan. [DS] 🗗 **bel etmek,** *{ağız} İşaretlemek; işaret koymak.* [DS]

bel[5]**, -l'ı** [Ar. belʿ بلع] *{OsT} is.* **1.** Yutma. **2.** *mecaz.* Rüşvet. 🗗 **bel' etmek,** *{OsT} Yutmak.*|| **bel'-i lokma,** *{OsT} 1. Lokmanın yutulması. 2. Emme.*

bel[6]**, -lli** [Ar. bell بل] *{OsT} is.* Islatma.

bel[7], [Far. bel بل] *is.* **1.** Ökçe. **2.** *tarım.* Toprağı insan gücü ile aktarmaya yarayan, sap üzerindeki tepmeliklerinden ayakla basılarak toprağa saplanan uzun saplı, ucu sivri kürek. 🗗 **bel bellemek,** *Bel ile toprağı alt üst etmek, kabartmak.*|| **bel demiri,** *Toprağı sürmekte kullanılan tarım aleti.* [DS]

bel[8], [Ar. bel بل] *{OsT} e.* Belki.

bel[9], [İng. Graham Bell *(İngiliz fizikçi, müzisyen)* > bell] *is.* Ses şiddetini ölçmekte kullanılan 10^{-12} W'a eşit birim.

bela[1], [Ar. belā / Far. belī بلی] *(bela:) {OsT} e.* Peki; hayhay; evet; öyle *(yalnız* "kālū-belā" *sözünde geçer).*

bela[2], [Ar. belā بلا] *(belâ:) is.* **1.** İçinden çıkılması, kurtulunması çok zor durum; musibet; felaket. **2.** Kendisinden korunulması, sakınılması gereken şey; kötülük. **3.** Büyük sıkıntı ve zarar sebebi olan olay veya kişi. **4.** Büyük dert; keder. **5.** Hak edilmiş olarak verilen ceza. **6.** Kişiyi istemediği davranışa zorlayan etki; kaygıdan doğan durum. 🗗 **bela aramak,** *1. Üzüntü ve sıkıntı vereceği belli olan işlere girişmek. 2. Kavga çıkarmak için sebep aramak.*|| **belā-cū,** *{OsT} Kendisine dert arayan.*|| **belā-cūyān,** *{OsT} Dert arayanlar.*|| **bela çekmek,** *Eziyet ve üzüntü verici bir durumu yaşamak.*|| **belā-dîde,** *{OsT} 1. Bela görmüş. 2. Belaya uğramış.*|| **belā-efşān,** *{OsT} Bela saçan.*|| **belā ender belā,** *{OsT} Katmerli bela.*|| **belā-gerdān,** *{OsT} Belayı savuşturan.*|| **bela kesilmek,** *Sıkıntı ve eziyet verici şekilde birisine musallat olmak.*|| **belā-keş,** *{OsT} Sıkıntı ve eziyet çeken.*|| **belā-keşîde,** *{OsT} Bela çekmiş.*|| **bela okumak,** *Birisinden gördüğü kötülük karşısında, Allah'tan cezalandırılması için dilekte bulunmak; beddua etmek.*|| **belalar mübareği,** *Aşk gibi insana sıkıntı veren fakat vazgeçilemeyen durumlar.*|| **belā-senc,** *{OsT} Bela tartan.*|| (çektiği ..i) **belası,** *Çektiği sıkıntıların sebebi.*|| **belasını bulmak,** *Hak etmiş olduğu cezaya uğramak.*|| **belasını çekmek,** *Davranışları yüzünden sıkıntıya düşmek.*|| **belaya çatmak,** *Üzücü ve sıkıntı verici işlerle karşılaşmak.*|| **belaya girmek,** *Üzüntü verici, sıkıntılı bir duruma düşmek.*|| **belaya sokmak,** *Bir kimseyi sıkıntıya düşürmek.*|| **belā-yı berzāh,** *{OsT} Kurtulması güç bela.*|| **belā-yı hilkat,** *{OsT} Yaratılış belası.*|| **belā-yı muazzām,** *{OsT} Büyük üzüntü ve sıkıntı.*|| **belā-yı nāgâh,** *{OsT} Ansızın gelen bela.*|| **belayı satın almak,** *Bilerek sıkıntı ve üzüntü verici bir işe girmek.*|| **belayı savmak,** *Sıkıntılı durumdan kurtulmak.*|| **belā-yı siyāh,** *{OsT} Acı olay ve durum; kara bela.*|| **belā-zede,** *{OsT} Belaya uğramış.*

bela[3], [Slav. bela *(beyaz)*] *{ağız} is.* Her tarafı beyaz koyun. [DS]

belabil[1], [Ar. bülbül > belābil بلابل] *(bela:bil) {OsT} is.* Bülbüller.

belabil[2], [Ar. belbāl > belābil بلابل] *(belabil) {OsT} is.* Tasalar; kuruntular; vesveseler.

belad, [Far. belād / belāde بلاده] *(bela:de) {OsT} sf.* **1.** Kötü kişi; günahkâr. **2.** Söz taşıyıcı; müzevir. **3.** Kötü şey.

beladan, [Yun. blatanos] *{ağız} is.* Çınar ağacı. [DS]

beladet, [Ar. belādet بلادت] *(bela:det) {OsT} is.* İzansızlık; akılsızlık; sersemlik; budalalık; aptallık.

beladır, [Ar. belā *(musibet)* + Far. dur *(uzak)* بلادر] *(bela:dır) {OsT} is.* → beladur.

beladur, [Ar. belā *(musibet)* + Far. -dur *(uzak)* بلادور] *(bela:dur) {OsT} is.* **1.** Belaya uğramamak veya yaşanılan bir sıkıntıdan kurtulmak için verilen sadaka. **2.** Nazarlık. **3.** Kadınların takındığı altın, elmas gibi takılar. **4.** Gelin tacı. **5.** *bot.* Meyvesi ilaç olarak kullanılan ve Hindistan'da yetişen bir ağaç; Amerikan elması, *(Semicarpus anacardium).*

belag, [Ar. belāġ بلاغ] *(bela:ğ) {OsT} is.* **1.** Yetiştirme; eriştirme. **2.** Yetiştirilen şey; eriştirilen söz. 🗗 **belağü'l-mübîn,** *{OsT} İlahi tebliğ; Kur'an-ı Kerim.*

belagat, -ti [Ar. belāgat بلاغت] *(bela:gat) {OsT} is.* **1.** Etki gücü; tesirlilik. **2.** İncelik; hassasiyet. **3.** Güzel konuşma ve ikna etme yeteneği; uz dillilik. **4.** Söz sanatları bilgisi; retorik. **5.** *mecaz.* Anlatım gücü. **6.** Bir söz veya işarette gizli olan derin anlam. 🗗 **belāgat-fürūş,** *{OsT} Uz dillilik taslayan.*|| **belāgat-fürūşāne,** *{OsT} Uz dilli olana yakışır biçimde.*|| **belāgat-fürūşî,** *{OsT} Uz dillilik.*|| **belagāt-perdāz,** *{OsT} İyi ve düzgün söz söyleyebilen.*

belagatli, [belagat-li] *(bela:gatli) sf.* Belagat sahibi olan.

belağ, [Ar. belāġ بلاغ] *(bela:ğ) {OsT} is.* Olgunluk.

belahat, -ti [Ar. belāhet بلاهت] *(bela:het) {OsT} is.* Aptallık; bönlük; alıklık.

belak, [Ar. belaḳ بلق] *{OsT} is.* Ayakları alacalı olan at.

belakik, -kı [Ar. belāḳīḳ بلاقيق] *(bela:kik, k'ler kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Düz ovalar. **2.** Çöller.

belal, [Ar. belāl / bilāl بلال] *(belâ:l) {OsT} sf.* **1.** Su gibi ıslatan. **2.** Islatış. **3.** Islaklık.

belalek, -ği [Far. belārek / belālek بلارك / بلالك] *(belâ:lek) {OsT} is.* → belarek.

belalı, [bela-lı] *(belâ:lı) sf.* **1.** Çok üzüntü verici, yorucu. **2.** Çok kavga eden; şirret. **3.** Yolsuz kadınların, zorbalığından çekinerek dost olmak zorunda kaldıkları erkek; oynaş.

bel'am, [Ar. bel'ām بلام] *(bel-â:m) {OsT} is.* Terbiyesiz; açgözlü; obur.

belan, [bel-en] *{ağız}] is.* → belen. [DS

belarek, -ği [Far. belārek / belālek بلارك / بلالك] *(belâ:rek) {OsT} is.* **1.** İyi su verilmiş çelik. **2.** İyi su verilmiş kılıç. **3.** Kılıca iyi su verildiğini belirten üzerindeki menevişler. **4.** Ok mahfazası; sadak. **5.** Ok temreni.

belaya, [Ar. belāyā بلايا] *(belâ:ya:) {OsT} is.* Felaketler; gamlar; kederler; tasalar.

belbağı, [bel+bağ-ı] *{ağız} is.* Dayanak; güvence; manevi destek. [DS]

belbal, -li [Ar. belbāl / belbāle بلبال] *(belba:l) {OsT} is.* Vesvese; telaş; tasa; kuruntu.

belben, [Sur. Ar. leben *(süt)* > melben] *{ağız} is.* Pestil. [DS]

belbele, [Ar. belbele بلبله] *{OsT} is.* **1.** Sürahi. **2.** İçki konurken çıkan ses; gulgule.

belber, [İt. barbiere] *{ağız} is.* → berber. [DS]

belboy, [İng. bell *(zil)* + boy *(oğlan)*] *is.* Otellerdeki oda hizmetçisi; oda görevlisi; kat görevlisi.

belbus, [Far. belbūs بلبوس] *(belbu:s) {OsT} is.* **1.** Yabani soğan. **2.** Dağ sarımsağı. **3.** Bir tür haşhaş.

belce, [bel-ce] *is.* İki kaşın arası.

belcek, -ği [bel-cek] *{ağız} is.* **1.** Kuşak; kemer. **2.** Eteklik. **3.** Mintan; içlik; frenk gömleği. [DS]

belçe, [Far. bel *(kürek)* > bel-çe] *{ağız} is.* Kürek. [DS]

beld, [beld *(yans.)*] *is.* Canlı ve dikkatli bakışı anlatan kök. [Zülfikar] *beld-ir beldir bakmak, beld-ir (göz).*

beldanat, [Far. bel *(tarım aracı)* + Yun. anadoti ?] *{ağız} is.* Harman savurmakta ve ekin demetlerini kağnıya yüklemekte kullanılan üç çatal parmaklı tarım aracı; çatal. [DS]

beldar, [bel + Far. -dār بلدار] *(belda:r) {OsT} is. tar.* İmparatorluk döneminde dağ geçitlerini koruyan, yolcuların güvenliğini sağlayan korucu; derbentçi.

belde, [Ar. belde بلده] *{OsT} is.* **1.** Ülke. **2.** Şehir. **3.** Kasaba. **4.** Oturulan, yaşanılan yer; memleket. 🗗 **belde devleti,** *Şehir devleti; site.*|| **belde kadısı,** *tar. İmparatorluk döneminde bir şehir veya kasaba halkından devlet ve kişiler arasında meydana gelen ihtilafları çözümleyen yargı görevlisi.*

Beldeitayyibe, [Ar. belde-i ṭayyībe بلده طيبه] *(güzel) (beldeitayyi:be) {OsT} is.* **1.** Güzel ve sevgili şehir. **2.** *gnşl.* Medine, Kudüs ve İstanbul şehirlerinin her biri.

beldir, [beld *(yans.)* > beld-ir] *{ağız} sf.* **1.** (Göz için) patlak; fırlak. **2.** (Kişi için) patlak gözlü. [DS] 🗗 **beldir beldir,** *{ağız} (Çocuk gözü için) canlı; parlak.* [DS]|| **beldir beldir bakmak,** *{ağız} 1. Anlamsız şekilde, aptal aptal bakmak. 2. (Çocuk için) ne olup bittiğini anlamadan ancak dikkatle ve canlı bir şekilde bakmak.* [DS]|| **beldir beldir koşmak,** *{ağız} Hafif hafif koşmak.* [DS]|| **beldiri bestek,** *{ağız} (Konuşmak için) yerli yersiz.* [DS]

beldirgöz, [beld-ir+göz] *{ağız} is.* Tavşan. [DS]

bele[1], [bele] *{ağız} is.* **1.** İki kardeş çocukları; kuzen. **2.** Teyze; hala. [DS]

bele[2], [böyle > béle] *(be:le) {ağız} zf.* Böyle. [DS]

bele[3], [Bulg. bĕla] *{ağız} is.* Her tarafı beyaz koyun. [DS]

beled, [Ar. beled بلد] *{OsT} is.* **1.** Ülke. **2.** Şehir; belde. 🗗 **Beled Sûresi,** *isl. İnsanın iyi ve kötüyü ayırt edebilecek biçimde ve imtiyazlı yaratıldığını; benciliği bırakarak yoksulu ve yetimi korumak gerektiğini, inanç sahibi olmanın değerini anlatan ve Müslümanların ileride Mekke'yi fethedecekleri müjdesini veren, Kur'an-ı Kerim'in 20 ayetlik 90. suresi.*

beledi[1], [? beledi] *is. zool.* Tatlı su kefali, *(Squalius cephalus).*

belediˀ[2], [Ar. beledī بلدى] *(beledi:) {OsT} sf.* **1.** Şehirli. **2.** Yerleşik; yerli. **3.** Belediye ile ilgili. **4.** *is.* Cilt bezi denilen bir tür dokuma.

belediye, [Ar. beledī > belediyye بلديه] *is.* Kasaba ve şehirlerde yerel hizmetleri götürmekle görevli ve seçimle iş başına gelen kuruluş. 🗗 **belediye başkanı,** *Belediye kuruluşunu yöneten ve seçimle iş başına gelen kimse.*|| **belediye encümeni,** *Belediye meclisince seçilmiş üyeler ve daire amirlerinden meydana gelmiş belediyenin işlerini düzenlemekle görevli kurul.*

belediyeci, [belediye-ci] *is.* Belediyede görevli kişi.

belediyecilik, -ği [belediye-ci-lik] *is.* **1.** Belediye işleri. **2.** Belediyelerin gerçekleştirdiği işler. **3.** Belediyeye ait yönetme ve yürütme usul ve esasları.

beleg, [*eT.* bélē-mek > béle-g *(bir şeye sarılarak sunulan)*] *{eT} is.* Hediye.

beleglemek, [béleg-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Hediye vermek. [DLT]

beleh, [Ar. beleh بله] *{OsT} is.* Bönlük; ahmaklık; aptallık.

belek[1], **-ği** [bélē-mek *(sarmak)* > béle-g *(bir şeye sarılarak sunulan)* / belek بلك] *{eT} {eAT} {ağız} is.* **1.** Konuğun yakınlarına getirdiği armağan; bir yerden başka bir yere gönderilen armağan. [DLT] [Gabain] [Yüknekî] [DS] **2.** *{ağız}* Düğün hediyesi. [DS] **3.** *{ağız} folk.* Düğünde gelinin başına davetliler tarafından konulan yazma. [DS] **4.** *{ağız} folk.* Düğünde davet edilen yakın akrabalara yollanan kumaş. [DS] **5.** *{ağız}* Yarış ve karşılaşmalarda birinci gelene verilen ödül. [DS]

belek[2], **-ği** [bel-ek بلك] *{eAT} is.* Belgit; nişane; alamet; örnek.

belek[3], **-ği** [bélē-mek *(sarmak)* > bele-k] *{ağız} is.* **1.** Çocuk bezi. **2.** Kundak. **3.** Beşiğe serilen yatak. **4.** Ok ve yay kuburu; sadak. [DS]

belek[4], **-ği** [Erme. belek] *{ağız} sf.* Alacalı; karışık renkli. [DS]

belek[5], **-ği** [be-le-k] *{ağız} is.* **1.** Korku. **2.** *sf.* Korkak. [DS]

belek[6], **-ği** [bel-ek] *{ağız} is.* Hedef. [DS]

belek[7], **-ği** [beleñ / belek] *{ağız} is.* Dağ geçidi; bel. [DS]

beleke, [beleke] *{ağız} is.* Yarı yarıya buğday çavdar karışımı tahıl. [DS]

belekim, [böyle+ki > belekim] *e.* Keşke.

beleklemek, [belek-le-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Armağan kılmak; hediye etmek; vermek. [DLT]

belekli, [belek[3]-li] *{ağız} sf.* Alacalı; karışık renkli. 🗗 **belekli at,** *{ağız} Vücudunun bir çok yerinde beyaz benekler bulunan at.* [DS]

belel, [Ar. bell > belel بلل] *{OsT} is.* **1.** Yaşlık; ıslaklık. **2.** Mihnet; keder. **3.** Düşkünlük. **4.** Mücadele; kavga. **5.** *sf.* Hastalıktan kalkan; iyileşen.

belelmek, [bélē-mek > béle-l-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Batmak; bir şeye bulanmak. [DLT]

beleme, [ba-mak *(bağlamak)* > be-le-me] *is.* Belemek işi.

belemek[1], [be *(yans.)* > bē-le-mek] *(be':lemek) {eT} gçsz. f. [-r]* (Koyun için) melemek. [DLT]

belemek[2], [bélē-mek بلمك] *{ağız} gçl. f. [-r'] [-l(i)-yor]* **1.** *{eAT}* Çocuğu kundaklamak. [DK] **2.** Beşiğe yatırıp bağlamak. **3.** Beşik sallamak. [DS]

belemek[3], [bélē-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bulamak; bulaştırmak. [DS] **2.** Katıştırmak; karıştırmak. [DS]

belemir, [? belemir / pelemir / melemir] *is. bot.* Orta Anadolu'da tarlalarda yetişen tarakotugillerden açık mavi çiçek açan bir yıllık otsu bitki; mavi kantaron, peygamber çiçeği, *(Cetaurea cyanus).*

belen[1], [bel-en] *{eAT} is.* Süslü ve işlemeli kılıç kemeri.

belen[2], [bel-eñ > bel-en] *is.* **1.** Dağların iki tepesi arasındaki geçit; dağ üzerindeki yüksek geçit. **2.** *{ağız}* Yamaç; sırt; bayır. [DS] **3.** *{ağız}*] Üzeri yassı yüksek yer; düzlüklü tepe. [DS **4.** *{ağız}* Dağ eteği. [DS] **5.** *{ağız}* Yüksek dağlarda görülen ağaçsız düzlük yer. [DS] **6.** *{ağız}* Engebeli yer. [DS] **7.** *{ağız}* Issız, kimsesiz yer. [DS]

belen[3], [bel-en] *{ağız} is.* **1.** Havale; sara. **2.** Dudaklarda oluşan uçuk. [DS] 🗗 **belen olmak,** *{ağız} Havaleye tutulmak.* [DS]

belen[4], [bel-en / bel-in] *{ağız} is.* Deli. [DS] 🗗 **belen aynası,** *{ağız} İçbükey ayna.* [DS]

belend, [Far. belend بلند] *{OsT} sf.* **1.** Yüksek; yüce; bülent. **2.** Kapı pervazı veya çerçevesi.

belendin, [Far. belendīn بلندين] *(belendi:n) {OsT} is.* **1.** Kapı pervazı. **2.** Pencere çerçevesinin alt tahtası.

beleng, [bel-eñ بلك] *(beleñ) {eAT} is.* **1.** Dağlık sarp yer. **2.** Dağ beli. **3.** *{ağız}* Dağ yamaçlarında aşınma sonucu oluşmuş çıkıntılar. [DS]

belengaz, [Kürt. belengaz] *{ağız} sf.* Üstü başı eski püskü; dilenci. [DS]

belengez, [Kürt. belengez] *{ağız} sf.* Düşüncesiz, tasasız; hiçbir şey düşünmeyen. [DS]

belenglemek, [bel *(yans.)* > bel-eñ-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* → belinglemek. [DS]

belenlemek, [bel-en-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Azarlamak. [DS]

belenme, [béle-n-me] *is.* Belenmek işi.

belenmek, [bé-le-n-mek بلنمك] *edil. f. [-ir]* **1.** (Çocuklar için) kundaklanmak veya beşiğe yatırılıp bağlanmak. *{17.yy.} (aynı)* **2.** *dönşl. f.* Bulaşmak, bulanmak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Toz toprak içinde yatıp yuvarlanmak. [DS] 🗗 **beleni beleni,** *{ağız} Rahatça; sere serpe.* [DS]

belensem, [Ar. belensem بلنسم] *{OsT} is.* Katran.

beler, [bel-er] *{ağız} is.* Dam ucu; saçak. [DS]

belerçin, [bel-er-çin بلرچين] *{eAT} {ağız} sf.* (Göz için) dışarı çıkık; pörtlek. [DS] 🗗 **belerçin gözlü,** *{eAT} {ağız} Gözü dışarı çıkık; belermiş gözlü; pörtlek gözlü.* [DS]

belergen, [bel-er-gen] *{ağız} sf.* (Göz için) patlak; dışarı fırlak. [DS]

belergöz, [bel-er+göz] *{ağız} sf.* Şaşkına dönmüş. [DS] 🗗 **belergöz etmek,** *{ağız} Şaşkına döndürmek.* [DS]‖ **belergöz olmak,** *{ağız} Ne yapacağını bilemez olmak; şaşkına dönmek.* [DS]

belermek[1], [bel-er-mek بلرمك] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Ortaya çıkmak; belirmek. [DS] **2.** *{eAT}* (Göz için) fazla açılıp kalmak; akı iyice belirecek biçimde açılmak. 🗗 **beleri kalmak,** *{eAT} {ağız} 1. (Göz için) fazla açılıp kalmak. 2. {ağız} Korkudan gözle-*

rini kocaman kocaman açıp bakakalmak. [DS]|| **belerü kalmak,** *{eAT} Belermek.*

belermek[2], [bel-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Cilt için) çimdik veya sıkışmadan dolayı hafif morarmak. [DS]

belerti, [bel-er-ti] *{ağız} is.* Derideki hafif morluk. [DS]

belertme, [bel-er-t-me] *is.* Belertmek işi.

belertmek[1], [bel-er-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (Göz için) şaşkınlık veya kızgınlık ifadesi olarak kocamanca açmak. [DS]

belertmek[2], [bele-r-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (Deri ve cilt için) hafif morluk kalacak biçimde sıkmak veya çimdiklemek. [DS]

belesan, [Far. belesān بلسان] *(belesa:n) {OsT} is. bot.* **1.** Pelesenk ağacı. **2.** Bu ağacın yağı; balsama.

belesüz, [belü-süz > bele-süz بلسز] *{eAT} sf.* Gizli; bilinmeyen.

beleş, [Ar. bilā *(hiç)* + şey *(nesne)* > bilāşey > beleş] *(be'leş) {OsT} sf. argo.* Hiçbir emek veya karşılık verilmeden elde edilen; bedava. 🗗 **beleşe konmak,** *Hiç emek vermeden, para harcamadan elde etmek.*

beleşçi, [beleş-çi] *is.* Para ödemeden sahip olmayı seven ve alışkanlık haline getirmiş olan; bedavacı; lüpçü.

beleşçilik, -ği [beleş-çi-lik] *is.* **1.** Beleşçi olma durumu. **2.** Beleşçi olanın niteliği.

beleşmek[1], [beleş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Hantallaşmak. [DS]

beleşmek[2], [bele-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yere yuvarlanmak. [DS]

beleşten, [beleş-ten] *(bele'şten) zf.* Karşılıksız; emek ya da para vermeksizin.

belet[1], [? belet] *{ağız} sf.* Yüksek; yüce. [DS]

belet[2], [Fa. balad *(kılavuz)*] *{ağız} sf.* **1.** Bilen; tanıyan; vâkıf. **2.** Bilinen; bellenen; öğrenilmiş. **3.** *is.* Yol gösteren kimse; kılavuz. [DS]

belevi, [bel+ağa] *{ağız} is.* Köy ağası; eşraf. [DS]

belevürt, [? belevürt] *sf.* **1.** (Göz için) şekilsiz; korkunç. **2.** *is.* Ölçüp karşılaştırma. 🗗 **belevürt etmek,** *Ölçüp karşılaştırmak.*

beleykim, [böyle+kim] *{ağız} e.* Şayet. [DS]

belez, [bel-ez] *{ağız} is.* **1.** Ağrı; sızı. **2.** Romatizma. [DS] 🗗 **belez belez,** *{ağız} 1. (Yürümek için) kendinden geçmiş hâlde. 2. (Bakmak için) şaşkın şaşkın.* [DS]

belezek, -ği [bel-ez-ek] *{ağız} is.* Uyku kaçması durumu. [DS]

belge[1], [*eT.* bel-gü > bel-ge] *is.* **1.** Bir gerçeği aydınlatmak veya bir hak iddia etmek için kullanılabilecek yazılı bilgi, fotoğraf, resim vb. şeyler; vesika; doküman, *(1935).* **2.** *mecaz.* Delil olabilecek herhangi bir eşya. **3.** Eskiden orta öğretimde iki yıl üst üste kalan öğrencilerin başarısız olarak okulla ilişiklerinin kesildiğini bildirir yazı. 🗗 **belge analizi,** *Bilgi saklama ve belgeleri sınıflandırma işlemlerinin bütünü.*

belge[2], [böl-ge / belge] *{ağız} is.* Kısım; parça. [DS]

belgeci, [belge-ci] *is.* Belgesel filmler çeken sinema veya televizyon programı yapımcısı.

belgegeçer, [belge + geç-er] *is.* **1.** Yazı ve resim gibi belgelerin kopyasını uzaktaki bir yere aktaran makine; faks. **2.** Bu yolla alınmış belge.

belgeleme, [belge-le-me] *is.* Belgelemek işi; tevsik.

belgelemek, [belge-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir olayın doğruluğunu belge göstererek ispat etmek; tevsik etmek.

belgelendirme, [belge-le-n-dir-me] *is.* Belgelendirmek işi.

belgelendirmek, [belge-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* İddia ettiği durum ve olayla ilgili olarak belge göstermek, iddialarını belgeye dayandırmak.

belgelenme, [belge-le-n-me] *is.* **1.** Belge sahibi olma. **2.** Belge ile ispat edilme.

belgelenmek[1], [belge-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* İki yıl aynı sınıfı okuduktan sonra belge ile okuldan uzaklaştırılmak.

belgelenmek[2], [belge-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* (Bir olay veya iddia edilen konu için) belge gösterilerek ispat edilmek.

belgeli, [belge-li] *sf.* **1.** Belgesi olan. **2.** İkna edici yeterlikte belgesi bulunan. **3.** İki yıl üst üste sınıfta kalmış olup da belge ile okuldan ilişiği kesilmiş bulunan.

belgelik, -ği [belge-lik] *is.* **1.** Belgelerin saklandığı ve korunduğu yer; arşiv. **2.** *sf.* Belge olarak kullanılabilecek nitelikte olan.

belgesel, [belge-sel] *sf.* **1.** Belge niteliği taşıyan. **2.** *is.* Belge özelliği bulunan radyo ve televizyon programı. 🗗 **belgesel film,** *Tabiattan veya hayatın içinden alınmış ve gerçekte süregelen akışı içinde hazırlanarak bilgi vermeyi amaçlayan film.*

belgi[1], [*eT.* bel-gü > bel-gi] *is.* **1.** Bir şeyi benzerlerinden ayıran özellik; alamet; nişan; damga; alamet-i farika; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellik; şiar. **3.** *{ağız}* Hedef. [DS]

belgi[2], [böl-gü / belgi] *{ağız} is.* **1.** Bir odayı ikiye ayıran bölme. **2.** Yüklük; musandıra. [DS]

belgileme, [belgi-le-me] *is.* Belgilemek işi.

belgilemek, [belgi-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i) -yor]* **1.** Bir işaret koyarak belli olmasını sağlamak; belirlemek. **2.** İşaretinden tanımak.

belgili, [belgi-li] *sf.* Belli edilmiş olan; belirli, muayyen.

belgilik, -ği [belgi-lik] *sf.* Bir yapıyı nitelemek, görevini belirlemek için kullanılan işaret veya kısaltma; alamet-i farika.

belgin, [bel-gin] *sf.* Tam ve kesin olarak belirlenmiş bulunan; apaçık; sarih.

belginlik, -ği [bel-gin-lik] *is.* Tam ve kesin olarak belirlenmiş olma durumu; sarahat.

belgisiz, [belgi-siz] *sf.* **1.** Belli edilmemiş; belirsiz; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Sınırlandırılmamış; gayrimuayyen. **3.** Tanımlaması yapılmayan. **4.** *bot.* (Çiçek ve organları için) sayısı belli olmayan, değişebilen. **5.** *dbl.* Belirli bir şeye ait olmayan, genel bir fikir ifade eden. 🗗 **belgisiz sıfat,** *dbl. İsimlerin anlamını belirsiz ve genel bir şekilde belirten sıfat.*| **belgisiz zamir,** *dbl. Yerini tuttukları varlıkları kesin bir sınırlılık içinde değil de belirsizlik içinde karşılayan zamirler.*

belgisizlik, -ği [belgi-siz-lik] *is.* **1.** Belli edilmeyiş; belirsizlik. **2.** Sınırlandırılmayış; gayrimuayyenlik. **3.** Tanımlaması yapılmama durumu; belgisiz olma.

belgit, [bel-gi-t] *sf.* **1.** Bir borç veya yükümlülüğü belirtmek için düzenlenip imzalanan kâğıt; senet. **2.** *man.* Bir önermeyi ispat için kullanılan ve önceden ispatı yapılmış veya doğruluğu kabul edilmiş başka bir önerme; delil; bürhan; hüccet.

belgizar, [Far. bergüzār] *{ağız} is.* Armağan; hatıra; anmalık; bergüzar. [DS]

belgü, [bel-gü] *(belgü:) {eT} is.* **1.** Alamet; işaret; nişan; marka; belgi; belge; im. [DLT] [ETY] [EUTS] [Üç İtigsizler] [İKPÖy.] **2.** Fal. [Gabain] [EUTS]

belgülemek, [belgü > belgü-le-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Belgelemek; işaret etmek; işaretlemek. [Üç İtigsizler]

belgülü, [belgü-lüg > belgü-lü بلكلو / بل كلو] *{eT} {eAT} sf.* Açık olarak; belli; aşikâr olarak.

belgülüg, [belgü-lüg] *(belgü:lüg) {eT} sf.* **1.** Belirli; görünen; açık; sarih; vâzıh. [Üç İtigsizler] [EUTS] [DLT] **2.** İşaretli; delaletli; belirli; tanınan; belli. [Gabain] [Yüknekî] [EUTS] **3.** Nişanlı. [ETY]

belgürme, [belgü > belgü-r-me] *{eT} is.* Belirme; zuhur; ortaya çıkma; görünme. [EUTS]

belgürmek, [belgü *(işaret)* > bel-gü-r-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Açığa çıkmak; meydana çıkmak; belirmek; görünmek; belli olmak. [DLT] [İKPÖy.] [Gabain] **2.** Kendini göstermek. [DLT]

belgürtme, [belgür-t-mē] *(belgürtme:) {eT} is.* Gösteri. [Clauson]

belgürtmek, [belgü-r-mek > belgü-r-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Açığa çıkarmak; belirtmek; göstermek; belli ettirmek. [EUTS] [Gabain] [İKPÖy.]

belgüsüz, [belgü-süz] *(belgü:süz) {eT} sf.* Belirsiz; alametsiz. [EUTS]

belgütmek, [belgü-t-mek] *(belgü:tmek) {eT} gçl. f. [-ür]* Göstermek; sergilemek. [Clauson]

belgüzar, [Far. bergüzār] *{ağız} is.* → bergüzar. [DS]

belham, [Far. belḥam بلحم] *{OsT} is.* Saban (tarım aracı).

belî, [Ar. belā > Far. belī بلى] *(beli:) {OsT} e.* Peki, hayhay, evet; bela.

belid, [Ar. belādet *(budalalık)* > belīd بليد] *(beli:d) {OsT} sf.* Bön; akılsız; budala; ahmak.

beliğ[1], [Ar. belīġ بليغ] *(beli:ğ) {OsT} sf.* **1.** Ciddî; özenli. **2.** Enerjik.

beliğ[2], [Ar. belāġat > belīġ بليغ] *(beli:ğ) {OsT} sf.* **1.** Açık, anlaşılır, güzel ve etkili konuşan ve yazan; belagat sahibi. **2.** (Söz, yazılı eser için) yeterli, tam ve açık; fasih.

beliğane, [Ar. belīġ + Fr. -āne بليغانه] *(beliğa:ne) {OsT} sf.* Açık ve düzenli olarak; beliğ bir şekilde.

beliha, [Ar. belīḥa بلخه] *(beli:ha) {OsT} sf.* (Kadın için) arkası geniş ve büyük.

belik[1]**, -ği** [böl-ük > belik] *{ağız} is.* **1.** Bölük; parça; kısım. **2.** Askerî birlik; bölük. **3.** Saç bölüğü; saç örgüsü. *{eT} {eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Saç. [DS] **5.** *sf.* Bölünmüş; parçalı. **6.** Kalabalık. **7.** *zf.* Çok; pek. [DS]

belik[2]**, -ği** [*eT.* bél-ik > bel-ek] *is.* **1.** Fitil; kandil fitili. *{eT}* [DLT] **2.** *{eT}* Yara yoklamakta kullanılan bir mil. [DLT] 🗗 **belik belik,** *Örgüler halinde.*

belik[3]**, -ği** [bel-lik *(belde taşınan şey)* > bel-ik بلك] *{eAT} is.* Ok ve yay kuburu.

belik[4]**, -ği** [bel *(iz, işaret)* > bel-ik بلك] *{eAT} is.* Nişane; alamet; örnek.

belikleme, [belik-le-me] *is.* **1.** Beliklemek eylemi. **2.** Aptallaşma.

beliklemek, [belik-le-mek] *gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* **1.** Saçları örmek. **2.** Armağan kılmak; hediye emek; vermek. *{eT}* [DLT]

beliklenmek, [bil-ik-le-n-mek > bel-ik-le-n-mek بلكلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Sadağını takınmak; silahlanmak.

beliklik, -ği [bel-ik-lik] *{eT} sf.* Fitillik. 🗗 **beliklik kebez,** *Fitillik; fitil yapmak için hazırlanmış olan pamuk.* [DLT]

belil, [Ar. bell > belīl بليل] *(beli:l) {OsT} sf.* **1.** (Rüzgâr için) serin ve yağmurlu. **2.** Islanmış.

belin[1], [bel-in] *{ağız} is.* **1.** Deri üzerinde görülen şişlik. **2.** Uçuk. **3.** Cilt üzerinde meydana gelen morluk. [DS]

belin[2], [bel *(yans.)* > *eT.* bel-iñ] *{eAT} is.* Korku; ürkme.

beling, [bel-iñ بلك] *(beliñ) {eT} {eAT} is.* **1.** Korku; ürküntü; panik; dehşet. [Gabain] [EUTS] **2.** Düşman gelmesi yüzünden halkta beliren ürküntü ve korku; panik; dehşet. [DLT]

belingçi, [beliñ-çī] *(beliñçi:) {eT} sf.* Çok korkak; çok ürkek. [DLT]

belingdek, [beliñ-dek] *(beliñdek) {eT} sf.* Korkunç; korkutucu. [Clauson]

belingemek, [bel *(yans.)* > bel-iñ-e-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ñ(i)-yor]* → belinlemek. [DS]

belinglegü, [beliñ-le-gü] *{eT} is.* Korku. [Gabain] [EUTS]

belinglemek, [bel *(yans)* > bel-iñ-lē-mek / bel-üñ-lē-mek بلكلمك] *(beliñle:mek) {eT} {eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Şaşkınlıkla karışık korku duymak; belinlemek; korkudan titremek; korku ile birden sıçramak; irkilmek; ürkmek. [EUTS] [Gabain] **2.** Uykudan korku ile sıçramak. [DLT] **3.** (Hayvan için) bir şeyden ürküp sıçramak. [DLT] **4.** Afallamak. **beliñleyü durmak,** *{eAT} Uykudan korku ile sıçrayıp kalkmak.*

belinglenmek, [bel *(yans.)* > bel-iñ-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Şaşkınlıkla karışık korku duymak. **2.** Ürkmek; irkilmek; afallamak; şaşmak. **3.** Uykuda sıçramak.[DS]

belingletmek, [beliñ-le-t-mek بلكلتمك] *(beliñletmek) {eT} {eAT} gçl. f. [-ür]* Korkutmak; ürkütmek. [EUTS]

belingteg, [beliñ+teg] *(beliñteg) sf.* **1.** Korkunç. [Gabain] **2.** *is.* Korkma; donup kalma. [EUTS]

belinleme, [belin-le-me] *is.* Belinlemek işi.

belinlemek[1], [*eT.* beliñ-le-mek > belin-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** *{ağız}* Korku ile uykusundan sıçramak; birden korku ile uyanmak. [DS] **2.** (Hayvan için) habersizce bir şeyden korkup ürkmek. **3.** Şaşkın şaşkın bakmak; afallamak. **4.** Ürkmek. **5.** *{ağız}* Şaşkınlıkla karışık korku duymak; irkilmek. [DS] **6.** *{ağız}* Dudakta uçuk çıkmak; uçuklamak. [DS]

belinlemek[2], [bel-in-le-mek] *{ağız}] gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Hayvan için) yükün ağırlığı ile beli çökmek. [DS

belinmek[1], [bel-in-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Hayal etmek. [DS]

belinmek[2], [böl-ün-mek / bel-in-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Bölünmek; parçalanmak. [DS]

belinti, [böl-ün-tü / bel-in-ti] *{ağız} is.* Bir odayı ikiye ayıran şey. [DS]

belirgin, [belir-gin] *sf.* **1.** Belirmiş durumda olan; bariz; besbelli. **2.** Açıkça görülen; açık; sarih. **3.** Benzerleri arasında hemen göze çarpan.

belirginleşme, [belir-gin-le-ş-me] *is.* Belirginleşmek işi.

belirginleşmek, [belir-gin-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Açıkça görülüp sezilebilir duruma gelmek.

belirginleştirme, [belir-gin-le-ş-tir-me] *is.* Belirginleştirmek işi.

belirginleştirmek, [belir-gin-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Açıkça görülür, anlaşılabilir duruma gelmesini sağlamak; belirginlik kazandırmak.

belirginlik, -ği [belir-gin-lik] *is.* **1.** Belirgin olma durumu. **2.** Belirgin olan şeyin niteliği. **3.** *dbl.* Bir dilin yapısal gereği olarak herhangi bir dil unsurunun, diğerleriyle benzer özellik taşımasına rağmen, bir yönüyle farklılık gösterdiği için ayrı biçimbirim sayılma özelliği. *«/p/ sesi /b/'den titreşimsizliği ile belirginlik kazanır.»*

belirleme, [belir-le-me] *is.* **1.** Belirlemek işi. **2.** Belirli kılma; ayırma. **3.** Açıklama. **4.** *yer b.* Konumu bilinmeyen bir noktanın bilinen noktalar aracılığıyla koordinatını hesaplama işlemi.

belirlemek, [belir-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Belli olacak bir durum kazandırmak. **2.** Benzerlerinden ayırt edilebilecek şekilde ortaya koymak; tayin etmek, *(1942).* **3.** Bellilik koymak; işaretlemek; damgalamak. **4.** Bir şeyin gelişimini, sonradan alması gereken durumu, kazanması gereken özellikleri etkileme ile önceden yönlendirmek. **5.** *dbl.* (Tanımlayıcı sıfatların görevleri söz konusu olduğunda) belirtme. **6.** *man.* Yeni bir kavramı, özünü teşkil eden unsurları açıklamak suretiyle tanımlamak; tayin etmek. **7.** *man.* Bir kavramı ayırıcı unsur ekleyerek sınırlamak; kapsamını daraltmak.

belirlenim, [belir-le-n-im] *is.* **1.** Belirli duruma gelme; belirginleşme. **2.** *fel.* Yeni bir kavramın anlamının, muhtevasının, yapısının, sınırlarının tam olarak tespit edilmesi durumu; gerektirim, determinasyon.

belirlenimci, [belirlenim-ci] *sf. fel.* Her olayın başka olayların zorunlu sonucu olduğu görüşünde olan; gerekirci, determinist.

belirlenimcilik, -ği [belirlenim-ci-lik] *is. fel.* Her olayın başka olayların gerekli ve kaçınılmaz sonucu olduğunu savunan felsefî görüş; gerekircilik; determinizm.

belirlenme, [belir-le-n-me] *is.* **1.** Belirlenmek işi. **2.** Belirli hale getirilme.

belirlenmek, [belir-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Açıkça anlaşılır ve görülür duruma getirilmek.

belirlenmezci, [belirlenmez-ci] *is. fel.* **1.** Bir sebebe bağlanmayan olayların da bulunduğunu savunan kimse; indeterminist. **2.** İnsanın özgür iradesinin hiçbir şarta bağlı olmadığını savunan kimse.

belirlenmezcilik, -ği [belirlenmez-ci-lik] *is. fel.* **1.** Her zaman sebep-sonuç ilişkilerinin geçerli olmadığını, bir sebebe bağlı olmayan olayların da var olduğunu öne süren felsefî görüş; indeterminizm. **2.** İnsanın özgür iradesinin hiçbir kayıt ve şarta bağlı olmadığını, içinde bulunduğu şartlarla belirlenmediğini savunan görüş.

belirleyen, [belir-le-y-en] *sf.* **1.** Belirlemek eylemini yapan; belirleyici. **2.** (Olay için) başka bir olayı belirleyen.

belirli, [belir-li] *sf.* Başka bir şeyle karıştırılamayacak şekilde işaretlenmiş, sınırlanmış ve açıklanmış olan; belli; muayyen; sınırlı, *(1944).* **belirli geçmiş,** *dbl. Fiilin belirttiği eylemin içinde bulunulan zamandan önce yapıldığını veya olup bittiğini kesin bir dille bildiren kip; -di'li geçmiş, görülen geçmiş.*|| **belirli nesne,** *dbl. Geçişli fiilin yapıldığını bildirdiği eylemden doğrudan etkilenen ve ismin yükleme hali ile belirlenmiş olan cümle ögesi; -i hâl eki almış nesne.*

belirlilik, -ği [belir-li-lik] *is.* **1.** Belirli olma durumu. **2.** Belirli olan şeyin taşıdığı nitelik.

belirme, [bel-ir-me] *is.* Belirmek eylemi ve durumu; tebellür etme.

belirmek, [bel-ir-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** (Önceden görülmeyen veya belli olmayan bir şey için) ortaya çıkmak, görünür olmak; tezahür etmek. **2.** (Bir düşünce veya durum için) kesinlik kazanmak; tebellür etmek. **3.** İyice görülebilir, kesin olarak anlaşılabilir duruma gelmek; tebarüz etmek.

belirsiz, [*eT.* belür-süz > belir-siz] *sf.* **1.** Belirlemesi yapılmamış olan; gayr-i muayyen. **2.** Niteliği hakkında kesin bilgi edinilemeyen; müphem. **3.** Bilinmeyen; meçhul. **belirsiz geçmiş,** *dbl. Fiilin belirttiği eylemin, içinde bulunulan zamandan önce olup bittiğinin başkasından öğrenildiği veya belirtilerinden tahmin edildiğini ifade eden kip; -miş'li geçmiş; öğrenilen geçmiş, duyulan geçmiş.*

belirsizlik, -ği [belir-siz-lik] *is.* **1.** Belirsiz olma durumu. **2.** Belirsiz olan şeyin taşıdığı nitelik.

belirteç, -ci [belir-t-mek > belirt-eç] *is. dbl.* **1.** Fiillerin, sıfatların ve zarfların anlamını nitelik veya nicelik bakımından sınırlayan kelimeler; zarf. **2.** *kim.* İçinde bulunduğu ortamın asit veya baz oluşunu renk değişimi ile belli eden kimyasal madde.

belirten, [belir-t-en] *sf.* **1.** Belirtme işini yapan. **2.** *is. dbl.* Cümlede başka bir terimdeki asıl düşünceyi tamamlayan terim; tamlayan.

belirti, [belir-t-i] *is.* **1.** Bir olayın veya bir durumun bilinmesine, tanınmasına, anlaşılmasına yardım eden şey; alamet; nişan; nişane, *(1944).* **2.** *tıp.* Hastalıkların tanınmasına yarayan ağrı, sızı veya bozukluklar; semptom. **3.** *{ağız}* Görüntü; hayal. [DS] **belirti bilimi,** *tıp. Hastalık belirtilerini inceleyen, teşhis ve tedavi için bunların anlamını araştıran tıp bilimi dalı; semptomatoloji.*

belirtici, [belir-t-ici] *sf.* Belirtme işini yapan; belirten.

belirtik, -ği [belir-t-ik] *sf. fel.* Açık; sarih; belli.

belirtilen, [belir-t-il-en] *is.* **1.** Belirtilmiş olan; tasrih edilmiş; muayyen. **2.** *dbl.* İsim ve sıfat tamlamalarında dizilişe göre ikinci sırada yer alan asıl öge; tamlanan.

belirtili, [belir-t-i-li] *sf.* **1.** Belirtisi olan. **2.** Belirtilmiş olan. **3.** Belirli kılınan. **belirtili nesne,** *dbl. Cümlede geçişli fiille kurulu bir yüklemin belirttiği eylemden etkilenen ve ismin belirtme durumunda bulunan öge.*|| **belirtili tamlama,** *dbl. Belirlenmiş bir kavramı içermek üzere tamlayanı ilgi (-in) halinde; tamlananı da iyelik üçüncü kişi (-i; -leri) ekini almış olan isim tamlaması.*

belirtilme, [belir-t-il-me] *is.* Belirtilmek eylemi ve işi.

belirtilmek, [belir-t-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Bir başkası tarafından açık ve anlaşılır hale getirilmek. **2.** Açıklanmak. **3.** Belli edilmek.

belirtisiz, [belir-t-i-siz] *sf.* **1.** Belirtisi olmayan. **2.** Belirlenmemiş olan; gayrimuayyen. **belirtisiz nesne,** *dbl. Geçişli bir fiille kurulmuş cümlede yüklemin belirttiği eylemden etkilenen ve yalın halde bulunan öge.*|| **belirtisiz tamlama,** *dbl. Belirlenmemiş bir kavramı içermek üzere tamlayanı yalın, tamlananı iyelik üçüncü kişi (-i; -leri) ekini almış bulunan isim tamlaması.*

belirtke, [belir-t-ke] *is.* Gösterge.

belirtken, [belir-t-ken] *is.* **1.** Bir özlü sözle birlikte kullanılan işaret. **2.** Soyut bir kavramın sembolü olan eşya, varlık veya şekil; amblem. **3.** Gösterge.

belirtme, [belir-t-me] *is.* **1.** Belirli hale getirme; belirli kılma; tasrih. **2.** Göz önüne koyma; temayüz ettirme. **3.** Açıklama. **4.** Görüş bildirme. **belirtme durumu,** *dbl. Cümlede yüklemin bildirdiği eylemden doğrudan etkilenen nesne arasındaki bağıntıyı belirten durum; yükleme durumu; -i hâli; akkuzatif; mefulünbih.*|| **belirtme grubu,** *dbl. Tamlamalardan daha geniş kelime grubu.*|| **belirtme sıfatı,** *dbl. İsimleri gösterme, soru, sayı veya belgisizlik yönlerinden belirten sıfat.*

belirtmek, [belir-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi belirli hâle getirmek; tebarüz ettirmek. **2.** Daha açık ve anlaşılır hale getirmek. **3.** İşaret etmek. **4.** Göstermek. **5.** Vurgulamak.

belişmek, [böl-üş-mek / bel-iş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Bölüşmek; paylaşmak. [DS]

belit[1]**, -di** [Ar. bellit > pelit] *{ağız} is.* **1.** Meşe ağacının meyvesi; palamut. **2.** Ağaç yaprağı. [DS] **belit ağacı,** *{ağız} 1. Meşe ağacı. 2. Pırnar ağacı.* [DS]

belit[2]**,** [bel-it] *is. man.* Açık, anlaşılır ve gerçekliği kendiliğinden olup hiçbir tanıtlama istemeyen ve bu sebepten diğer önermelerin dayanağı olan temel önerme; mütearife, aksiyom.

belitke, [belit-ke] *is. man.* Aksiyoma ilişkin; belitle ilgili.

belitken, [belit-ken] *is. man.* Belitler sisteminden olan.

belitleme, [belit-le-me] *is. man.* Tümdengelimci bir bilime temel olacak belit düzeni; aksiyomatik.

beliyat, [Ar. beliyye > beliyyāt بليات] *(beliya:t) {OsT} is.* Sıkıntılar; kederler; belalar; felaketler.

beliye, [Ar. beliyye بليه] *{OsT} is.* **1.** Bela. **2.** Felaket. **3.** Dert; sıkıntı; keder; meşakkat. **4.** Cahiliye Araplarının savaşçı veya eşraftan birinin mezarına bağlayarak ölünceye kadar aç bıraktıkları deve veya kısrak.

belka[1], -a'i [Ar. belḳā' بلقاء] *(belka:) {OsT} sf.* (At için) alaca; alacalı.

belka[2], -a'ı [Ar. belḳa' بلقع] *{OsT} sf.* **1.** (Çöl için) tenha. **2.** (Yer için) harap ve boş.

belkaptan, [İng. bell *(zil)* + captain *(kaptan)*] *is.* Büyük otellerde oda hizmetlerini yöneten kimse.

belki, [Ar. bel *(olabilir)* + Far. ki > belki بلكه] *(be'lki) {OsT} e.* **1.** Olabilir ki. **2.** Herhalde. **3.** Bir ihtimale göre; muhtemel olarak. **4.** Sanılırsa; zannedilirse. **5.** *bağ.* Olsa olsa. 🗗 **belki de,** *"Şu da olabilir.."*

belkileyim, [belki-leyin] *{ağız} e.* Belki. [DS]

belkili, [belki-li] *sf.* **1.** Çözümü şüpheli olan. **2.** Eylemi, sonucu şüpheli. **3.** *fel.* Yeter delil gösterilmediği için ispat edilmesi gerekli görülen; doğruluğu kadar yanlışlığı da mümkün olabilen; ihtimalî, olasılı. **4.** *man.* Sadece olabilirlik taşıyan, zorunlu olmayan. 🗗 **belkili yargı,** *fel. Kant felsefesinde, özne ile yüklem ilişkisi sadece mümkün görülen yargı.*

belkim, [Ar. bel *(olabilir)* + Far. kim > belkim بل كم] *(be'lkim) {eAT} zf.* Belki.

bell, [Ar. bell بل] *is.* Islatma.

belladon, [İt. belladonna] *is.* Belladonnadan çıkarılan zehir.

belladonna, [İt. bella *(güzel)* + donna *(kadın)* > Fr. belladone] *(bellado'na) is.* bot. **1.** Patlıcangillerden orman açıklıklarında yetişen, yaprakları düz kenarlı, kısa tüylü, çiçekleri morumsu, meyveleri siyah kiraz biçiminde, tatlı fakat zehirli, yaprak, kök ve kök saplarında bulundurduğu zehir (atropin) tıpta ağrı kesici, spazm çözücü ve salgı azaltıcı olarak kullanılan pis kokulu bir bitki; güzelavrat otu, *(Atropa belladonna).* **2.** Güzelavrat otu bitkisinden çıkarılan zehir.

bellegen, [bel-le-gen] *{ağız} sf.* Çabuk öğrenen; akıllı. [DS]

bellek[1], -ği [bel-le-mek > bel-le-k] *is.* **1.** *psikol.* Yaşanılanları, öğrenilenleri ve bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü; hafıza; akıl; hatır; zihin, *(1942).* **2.** *bsy.* Bilgisayarda programı değişmeyen verileri, yapılacak işlem için gerekli olan sonuçları toplayan bölüm. 🗗 **bellek karışıklığı,** *tıp. Kelimelerin doğru anlamını hatırlayamamak ya da ilk kez gördüğü bir şeyi daha önce gördüğünü sanma biçiminde beliren ruh hastalığı.*|| **bellek yitimi,** *tıp. 1. Büyük darbe veya sarsıntı sonucu belleğin kaybolması şeklinde görülen ruh hastalığı. 2. Belleğin kısa bir süre durup işlememesi; amnezi.*|| **belleğini yitirmek,** *Bellek kaybına uğramak; yaşanılan olayları hatırlayamamak.*

bellek[2], -ği [bel-le-k] *{ağız} is.* **1.** İşaret; nişan. **2.** Önceden işaretlenen, bellenilen yer. **3.** Bilinen; belli olan. [DS] 🗗 **bellek koymak,** *{ağız} İşaret koymak.* [DS]

bellek[3], -ği [bel-lek] *{ağız} is.* Aşağı, alçak yer; batkın. [DS]

bellekli, [bel-le-k-li] *is.* **1.** Bellek sahibi olan. **2.** Güçlü bir hafızaya sahip olan; belleği kuvvetli; *{ağız} (aynı).* [DS]

belleklik, -ği [bel-lik-lik > bellek-lik] *{ağız} is.* Entarinin eskiyen belden yukarı kısmını değiştirmeye yarayan kumaş parçası. [DS]

bellem, [bel-le-m] *is.* Bellemek kabiliyeti; hıfz.

belleme[1], [bel-le-me] *is.* Bellemek işi.

belleme[3], [bel-le-me بيلمه] *is.* **1.** At ve eşek gibi binek hayvanlarının sırtına örtülen keçe veya kalın dokuma; haşa; yapık. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Yapı ustalarının ayaklarını basmaları için konulan kalasları uçlarından bindirmek için dikmelere yatay olarak çakılmış kalas parçaları. **3.** *{ağız}* Kapı arkalarına iki yerden çakılan kalın ağaç kuşak. [DS] **4.** *{ağız}* Duvara yıkılmaması için yapılan destek. [DS] **5.** *{ağız}* Yünden yapılmış kısa ceket. [DS] **6.** *{eAT} is.* Yelek gibi bele kadar olan giysi. **7.** *{ağız}* Eyer üstüne konulan yastık. [DS] **8.** *{ağız}* Arkası basık bir tür erkek ayakkabısı. [DS] **9.** *{ağız}* Ayakkabıya sonradan vurulan pençe. [DS] **10.** *{ağız}* Eteklik. [DS] **11.** *{ağız}* Kadınların giydiği bir tür gömlek. [DS] **12.** *{ağız}* Renkli gömlek. [DS]

belleme[2], [bel[7] > bel-le-me] *is.* **1.** Bel ile toprağı kazma, aktarma işlemi. **2.** *{ağız}* Belin çıkardığı iri toprak parçası. [DS]

belleme[4], [bel > bel-le-me] *{ağız} sf.* Yarım; yarıya kadar. [DS]

bellemek[1], [*eT.* bel-gü / bel > bel-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Öğrenip akılda tutmak; ezberlemek; öğrenmek. **2.** Sanmak; öyle bilmek; zannetmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Kararlaştırmak. [DS] 🗗 **belle ki,** *{ağız} Söz gelişi; diyelim ki; varsayalım.* [DS]

bellemek[2], [bel *(tarım aracı)* > bel-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bel ile toprağı işlemek.

bellemek[3], [bel-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bel vermek; eğilmek. **2.** Hasta ziyaretine gitmek. [DS]

bellemek[4], [bel-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor] kaba.* (Erkek için) kadınla cinsel ilişkide bulunmak. [DS]

bellengeç, -ci [bel-le-n-geç] *{ağız} is.* Öğrenmek için yapılan alıştırma; temrin. [DS]

bellenme, [bel-le-n-me] *is.* Bellenmek eylemi ve durumu.

bellenmek[1], [bel-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** (Toprak için) bel ile aktarılmak, işlenmek. **2.** *dönşl. f.* Bel adındaki tarım aracına sahip olmak.

bellenmek[2], [bel-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Akılda tutulacak şekilde öğrenilmek; ezberlenmek, kavranmak. **2.** Benimsenmek.

bellenmek[3], [bel-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* (Duvar, tavan veya yatay uzatılmış kalaslar için) ortasından kamburlaşmak; bel vermek.

bellenti, [bel-le-n-ti] *{ağız} is.* **1.** Bilgi. **2.** Talimat; yönerge. [DS]

belleşmek, [bel-le-ş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Tanışmak. [DS]

belleten, [bel-le-t-en] *is.* **1.** Bilim kurumlarının çalışmalarını veya haberlerini yansıtan süreli yayın; ilmî dergi, bülten.

belletici, [bel-le-t-ici] *is. psikol.* **1.** Bazı yararlı alıştırmalarla bellemeyi kolaylaştıran ve belleği geliştiren. **2.** Yatılı öğrencilerin çalışmalarına ve ödevlerine yardım eden öğrenmen. **3.** Bir konunun öğrenilmesi için alıştırma yaptıran kişi; çalıştırıcı; öğretici.

belletme, [bel-le-t-me] *is.* Belletmek işi.

belletmek[1], [bel-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (Ayakkabı için) pençe yaptırmak; pençeletmek. [DS]

belletmek[2], [bel-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Toprağı bel ile işletmek. [DS]

belletmek[3], [bel-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bellemesini sağlamak. **2.** Ezberletmek. **3.** Öğretmek. *{ağız} (aynı)* [DS]

belletmek[4], [bel-li+et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Belli etmek; açığa vurmak. [DS]

belletmen, [bel-le-t-men] *is.* Yatılı öğrencilerin çalışmalarına, ödevlerine yardım etmek, yoklama yapmak ve çalışma disiplinini sağlamakla görevli öğretmen; belletici.

belleyik, -ği [bel-le-y-ik] *{ağız} sf.* Bellemiş; öğrenmiş. [DS]

belli[1], [bel-li] *sf.* **1.** Bel adlı tarım aracına sahip olan. **2.** (Toprak için) bel ile işlenmiş; bellenmiş.

belli[2], [bel-li] *sf.* (Hayvan için) beli uzunca ve dolgun olan.

belli[3], [bel-li] *sf.* **1.** Herkes tarafından bilinen; özellikleriyle iyi tanınan; malum. **2.** Gizli olmayan; ortada, herkesin gözü önünde olan; açık, aşikâr; zahir. **3.** Anlaşılan. **4.** *{ağız} folk.* Nişanlanırken tarafların birbirine verdiği hediye. [DS] 🗗 **belli başlı,** *1. En önemli; başlıca. 2. Sınırlı; muayyen.*|| **belli belirsiz,** *Zorlukla seçilebilen; belirli olmayan; açıkça görülemeyen.*|| **belli bir şey,** *"Tereddüde gerek yok, açıkça ortada" anlamında kullanılır.*|| **belli boncuk,** *{ağız} Göze çarpan kimse.* [DS]|| **belli etmek,** *1. Sezdirmek; açığa vurmak. 2. Açıklamak; görünür, bilinir duruma getirmek.*|| **belli etmemeye çalışmak,** *Bir durumu başkalarının anlamaması, sezmemesi için gayret göstermek.*|| **belli olmak,** *1. Sezilmek; anlaşılmak. 2. Açıklanmak; bilinir duruma getirilmek.*

bellik[1], **-ği** [belli-lik / bel-lik] *is.* **1.** Bir şeyin belli olması için üzerine konulan işaret; iz; nişan; marka. **2.** *{ağız}* Nişan töreni. [DS] **3.** *{ağız} folk.* Nişanlanan kıza verilen hediye veya takılan altın. [DS]

bellik[2], **-ği** [bel-lik] *{ağız} is.* Bel bağı; bele takılan şey. [DS]

bellilemek, [belli-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bellemek; öğrenmek. [DS]

bellilik, -ği [belli-lik] *is.* **1.** Belli olma durumu. **2.** Belli olan şeyin niteliği; bedahet, muayyeniyet. **3.** *{ağız}* Mezar taşı. [DS]

bellisiz, [belli-siz بلسز] *sf.* **1.** *{eAT}* Belirsiz; meçhul. **2.** Belli olmayan. **3.** Bilinemeyen. **4.** *gzl. sntl.* Göze çarpmayan, güç fark edilen şekiller.

bellisüz, [belli-süz بلسز] *{eAT} sf.* Belirsiz; meçhul.

bellu'a, [Ar. bellūʿa بللوعه] *(bellû:a) {OsT} is.* **1.** Küçük aptes bozulacak yer. **2.** Suları lağıma akıtan delikli taş.

bellût, [Ar. bellūṭ بلوط] *(bellû:t) {OsT} is.* **1.** Pelit ağacı. **2.** Meşe palamudu.

bellü, [bel-lü بللو / بلو] *{eAT} sf.* Belli; açık; aşikâr. 🗗 **bellü ad,** *{eAT} Tanınan, şöhret bulan ad.*|| **bellü bayık** *{eAT} 1. Muhakkak; kesinlikle. 2. Apaçık; besbelli.*|| **bellü bilmek,** *{eAT} İyi bilmek; iyice anlamak; kanaat getirmek.*|| **bellü kişi,** *{eAT} İleri gelen, saygın kimse.*|| **bellü söz,** *{eAT} Delil; kanıt.*

bellüleınek, [bel-lü-le-mek بللولمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Belli etmek; tayin etmek.

bellüsi, [bel-lü-s-i بللوسى] *{eAT} sf.* Açık olan; aşikâr olan.

belma, [Far. belmā بلما] *(belma:) {OsT} sf.* **1.** Yararsız. **2.** İri; kaba. 🗗 **belmā-rîş,** *{OsT} 1. Kabasakal. 2. Ahmak.*

belıne, [Far. belme بلمه] *{OsT} sf.* → belma. 🗗 **belmerîş,** *{OsT}* → belmā-rîş.

belmek, [böl-mek / bel-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Bölmek. [DS]

belmuş, [bulamaç > Bulg. balmuş] *{ağız} is.* Taze peynir ile yapılan bir tür tatlı; höşmerim. [DS]

belsem, [Lat. balsamum] *is.* Bazı bitkilerin gövdesinden damlayan benzoik asit veya sinnamik asit ihtiva eden kokulu madde; reçine. 🗗 **belsem ağacı,** *bot. Sıcak bölgelerde yetişen sedefotugillerden ve burseraceae familyasından, reçinesinden eskiden eczacılıkta yararlanılan pek çok ağaç türü, (Balsemea commiphora; B. amyris; B. myrrha)*

belsemi, [Ar. belsemī باسمى] *(belsemi:) {OsT} sf.* Belsem ile ilgili; pelesenk yağı ile ilgili.

belsemiye, [Ar. belsemiyye بلسميه] *{OsT} is. bot.* Kına çiçeğigiller, *(Balsaminecae).*

beltem, [Ar. beltem بلتم] *{OsT} is.* (Kişi için) peltek konuşan.

beltir, [bel-tir] *{eT} is.* **1.** Yolların birleştiği yer; kavşak; dört yol ağzı. [EUTS] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Akarsuların birleştiği yer. [ETY]

beltürmek, [bel-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Göstermek. [Gabain]

belu, -u'ı [Ar. belᶜ > belüᶜ بلوع] *(belû:) {OsT} sf.* Çok yiyici; obur.

beluce, [İt. bello *(güzel)* => belu-ce] *(be'luce) sf. argo.* Güzel; güzelce.

belul, [Ar. belül بلول] *(belû:l) {OsT} is.* Hastalıktan kurtulma.

belum, [Ar. belᶜüm / bülᶜüm بلعوم] *(bel-u:m) {OsT} is. anat.* Hançere; gırtlak.

belus, [Far. belūs / bülüs بلوس] *(belû:s) {OsT} is.* **1.** Yalan dolan; hile. **2.** Tevazu. **3.** *sf.* Hileci.

belut, [Ar. belüṭ بلوط] *(belû:t) {OsT} is. bot.* **1.** Meşe ağacı. **2.** Meşe ağacı meyvesi; palamut.

belutiyye, [Ar. belüṭiyye بلوطيه] *(belû:tiye, t kalın söylenir) {OsT} is.* Meşegiller.

belük, -ğü [bel-ük / bil-ük بيلوك] *{eAT} is.* Ok yay kuburu; sadak.

belünglemek, [bel-üñ-le-mek بلوكلمك] *(belüñlemek) {eAT} {ağız} gçsz. f. [-r]* Belinlemek. [DS]

belürmek, [*eT.* belgür-mek>bel-ür-mek بلورمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Belli olmak; ortaya çıkmak; meydana çıkmak.

belürmek, [*eT.* bel-gür-mek] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Ortaya çıkmak; belirmek; görünmek.

belürsüz, [belür-süz] *{eAT} sf.* Belirsiz.

belürtmek, [belür-d-mek بلوردمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Ortaya çıkarmak; izhar etmek.

belürtmek, [*eT.* belgür-t-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Belirtmek.

belüsüz, [*eT.* belgü-süz > belü-süz بلوسز] *{eAT} sf.* Belirsiz; meçhul.

belva, [Ar. belvā بلوى] *(belva:) {OsT} is.* Keder; gam; tasa; felaket; ıstırap.

belvaje, [Far. belvāje بلواژه] *(belva:je) {OsT} is.* Şişe.

belvaye, [Far. belvāye بلويه] *(belva:ye) {OsT} is.* Kırlangıç.

belvaz, [Far. belvāz بلواز] *(belva:z) {OsT} is.* Duvardan dışarı çıkan direk ucu; çıkıntı.

belyad, [Far. belyād بلياد] *(belya:d) {OsT} is.* İşlemesiz, sade elbise.

bem, -mmi [Ar. bemm بم] *{OsT} is. müz.* **1.** Kanun, tambur gibi çalgılara takılan tel. **2.** Pes ses.

bemberk, -ğı [be(m)+be/rk] *{ağız} pekşt. sf.* Çok sıkı; çok sağlam. [DS]

bembeyaz, [be(m)+beyaz] *(be'mbeyaz) pekşt. sf.* **1.** Çok beyaz. **2.** Her yanı beyaz olan; apak. 🗗 (yüzü) **bembeyaz kesilmek,** *Korku ve heyecan gibi sebeplerle solmak.*

bemek, [be-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Sert, sıkı, yoğun olmak. [İKPÖy.] **2.** Sabit olmak. [İKPÖy.] **3.** Güçlü, sağlam olmak. [İKPÖy.]

bemol, -lü [İt. b molle *(yumuşak b)*] *is. müz.* Önüne konulduğu notaları yarım la ton indiren işaret.

ben[1]**,** [ben *(yans.)*] *is.* Sıçrama, ürkme ve irkilme anlatan kök. [Zülfikar] *ben-il-e-mek, ben-il-de-mek.*

ben[2]**,** [ben / beng / beñ *(yans.)*] *is.* Kabaca bağırmayı, tavuk ve kuş ötüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *beng-ir bengir, ben-ir-mek, beng-il-de-mek, ben-ir-mak.*

ben[3]**,** [*eT.* ben / men] *{eT} zm.* **1.** Teklik birinci kişi zamiri. *{eT} (aynı).* [DLT] [ETY] **2.** *psikol.* Bireyi ve kişiliği oluşturan öge. **3.** Bireyi diğerlerinden ayıran kişilik. **4.** Düşünen ve eylemde bulunduğunu bildiren özne. 🗗 **ben bana,** *{eAT} Kendi kendime.*|| **ben ben demek,** *Hep kendini düşünmek; bencillik etmek.*|| **ben beni,** *{eAT} Kendi kendimi.*|| **Ben bu işte yokum,** *Ben bu işe karışmak istemiyorum; bu işte beni yok sayın.*|| **Bende o göz var mı?** *"Bu yalanlara ve kandırmacalara inanacak kadar aptal değilim." anlamında söylenir.*|| **Benden günah gitti,** *Ben üzerime düşen hatırlatma ve söyleme görevini yerine getirdim; artık kendimi suçlu saymam.*|| **benden sonra tufan,** *Bencillik ederek yalnız kendini düşünenler için söylenir.*|| **benden söylemesi,** *Bu konuda bana düşen görev hatırlatmak veya söylemektir; artık gerisini sen bilirsin.*|| **Benden uzak dursun da isterse Mısır'a sultan olsun,** *Benimle ilgisini kessin de ne kadar yetkili olursa olsun, anlamında kullanılır.*|| **ben dışı,** *fel. Özneden başka bütün nesneler.*|| **benem dimek,** *{eAT} Kibirlenmek; kendini beğenmek.*|| **ben gibi,** *{eAT} Benim gibi.*|| **ben hancı sen yolcu oldukça,** *İlişkilerimiz sürdükçe.*|| **Beni bana komaz,** *{eAT} 1. Beni kendi hâlime bırakmaz; irademi elimden alır. 2. Hayatıma kast eder.*|| **ben içinci,** *fel. Beniçincilik yanlısı olan; ben merkezci.*|| **ben içincilik,** *fel. Kişinin benliğini evrenin merkezi sayan dünya görüşü; ben merkezcilik, egosantrizm.*|| **benim diyen,** *Güçlü ve kendine güvenen kişi.*|| **Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur,** *Verimsiz kişi ne kadar aynı şeyleri tekrar tekrar yapsa da başarı sağla-*

yamaz.|| **Beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın,** *1. Kimseye zararı dokunmayan zararı bilinen kişilere dokunmamak gerekir. 2. (Bencillik eden kişiler için) başkaları için zararlı olsa bile beni ilgilendirmez, anlamında kullanılır.*|| **Ben şeyhimi** (şâhımı) **bu kadar severim,** *Bundan daha çok özveri beklemeyin.*‖ **ben üstü**, *psikol. "Ben"in üstünde yer alan soyut bir kavram; üst ben, üst ego.*

ben[4], [*eT.* be-mek *(sert, sıkı, sağlam olmak)* > be-ng-(e)k > beneg / beñ] *{eT} is.* **1.** Leke; benek. **2.** Genetik olarak deride meydana gelen koyu renkli leke veya kabarıklıklar. **3.** Meyvelerde olgunlaşma belirtisi olarak ortaya çıkan renk değişiklikleri. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** Saç ve sakalda beliren beyazlıklar. *{ağız} (aynı)* [DS] 🗗 **ben düşmek,** *{ağız} 1. (Meyve için) olgunlaşma belirtisi olarak üzerinde benek oluşmak. 2. (Saç ve sakal için) yer yer beyaz lekeler oluşmak.* [DS]

ben[5], [*eT.* men / beng / Far. beng ?] *{ağız} is.* **1.** Kuşun yavrularına taşıdığı yem. **2.** Oltaya veya tuzağa konulan yem. [DS]

ben[6], [Far. ben بن] *{OsT} is.* **1.** Harman; ekin. **2.** Bağ. **3.** Çitlembik. 🗗 **ben-vān,** *{OsT} Tarla, harman veya ekin bekçisi.*

ben[7], [beleñ > ben] *{ağız} is.* Dağın veya tepenin görünmeyen yüzü. [DS]

bena, [Ar. benā بنا] *{OsT} is.* Oğullar; evlat.

benabe, [Far. benābe بنابه] *(bena:be) {OsT} is.* **1.** Kez; defa. **2.** Nöbet.

benadık, [Ar. bunduḳ > benādıḳ بنادق] *(bena:dık) {OsT} is.* **1.** Yuvarlak kurşunlar. **2.** Fındıklar.

benadir, [Far. bender > Ar. benādir بنادر] *(bena:dir) {OsT} is.* **1.** Deniz ticaret yerleri. **2.** Limanlar.

benahak, [Far. be-nā-ḥaḳ بناحق] *{OsT} zf.* **1.** Hakkı olmadan. **2.** Haksız yere.

benam, [Far. be-nām بنام] *(bena:m) {OsT} is.* **1.** Parmak ucu. **2.** Tanınmış; meşhur; namlı.

benan, [Ar. benān بنان] *(bena:n) {OsT} is.* **1.** Parmaklar. **2.** Parmak uçları.

benat, [Ar. bint *(kız)* > benāt بنات] *(bena:t) {OsT} is.* **1.** Kızlar. **2.** Kız evlatlar. **3.** Yapma bebekler; kuklalar. 🗗 **benāt-ı dehr,** *{OsT} Hayatın uğursuz kızları (uğursuzlukları).*|| **benāt-ı Havva,** *{OsT} Havva kızları; kadınlar.*|| **benāt-ı na'ş-ı kübrā,** *{OsT} Büyükayı yıldızı kümesi.*‖ **benāt-ı na'ş-ı suğrā,** *{OsT} Küçükayı yıldızı kümesi.*|| **benāt'ül-lahm,** *{OsT} Etli butlu, şişman kızlar.*

benava, [Far. bī-nevā *(biçare)*] *{ağız} sf.* Serseri; ahmak; aptal. [DS]

benaver, [Far. benāver بناور] *(bena:ver) {OsT} is.* Kan çıbanı; iri çıban.

benbek, -ği [Ar. benbek بنبك] *{OsT} is.* Kadırga balığı denilen bir tür deniz canavarı.

benbel, [Far. benbel بنبل] *{OsT} sf.* **1.** Ekşi. **2.** *is.* Ekşi elma.

benbenci, [ben + ben-ci] *{ağız} sf.* Sürekli kendinden söz eden; kendini beğenmiş; hep kendini öven; böbürlenen; kibirli. [DS]

benbencilik, -ği [ben + ben-ci-lik] *is.* **1.** Benbenci olma durumu. **2.** Benbenci olanın niteliği.

benc, [Far. beng > Ar. benc بنج] *{OsT} is.* → beng.

bencek, -ği [Rus. pidzak] *{ağız} is.* Ceket. [DS]

benci, [ben-ci] *sf.* **1.** Kendini her konuda üstün gören. **2.** Kendini beğenen; hodpesent, megaloman. **3.** *is.* Benciliği savunan; bencilik yanlısı.

bencil, [ben-cil] *sf.* **1.** Yalnız kendini düşünerek, kendi çıkarlarını başkasından üstün tutan; hodbin; hodkâm, *(1935).* **2.** *fel.* Bencilik öğretisine bağlı olan. 🗗 **bencil olmak,** *Bencil davranışlarda bulunmak.*

bencilce, [ben-cil-ce] *(benci'lce) zf.* **1.** Bencile yakışır biçimde. **2.** *sf.* Bencil kişiye ait olan.

bencileyin, [ben-ci-leyin *(eşitlik eki)* بنجلين] *{eAT} zf.* **1.** Benim gibi. **2.** Bana benzer.

bencilik, -ği [ben-ci-lik] *is.* **1.** Benci olma durumu; kendini düşünme. **2.** *fel.* Bütün ahlak kurallarının ve insan davranışlarının temelinde kendini sevme içgüdüsünün yattığını savunan görüş. **3.** *fel.* Kendi benini, kendi çıkarlarını hayatın mutlak ve tek ilkesi sayan anlayış.

bencilleşme, [ben-cil-le-ş-me] *is.* Bencilleşmek işi.

bencilleşmek, [ben-cil-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Bencil duruma gelmek. **2.** Bencil olmak.

bencillik, -ği [ben-cil-lik] *is.* Başkalarının çıkarını hiçe sayarak yalnızca kendi çıkarlarına uygun davranışlar sergileme durumu. 🗗 **bencillik etmek,** *Bencil davranmak.*

-bend, [Far. besten *(bağlamak)* > -bend بند -] *{OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlerden *"bağlayan, bağlanan, bağlanmış"* anlamında birleşik sıfatlar türeten son ek.

bend, [Far. bend بند] *{OsT} is.* → bent. 🗗 **bend bağlamak,** *{ağız} Su bendi yapmak.* [DS]|| **bend-bāz,** *{OsT} İp cambazı.*|| **bend etmek,** *{OsT} Bağlamak.*|| **bend-gâh,** *{OsT} Mafsal.*|| **bend-i āhenin,** *{OsT} Demir bağ; kelepçe.*‖ **bend-i dil,** *{OsT} Gönül bağı; sevgi; alaka; ilgi; sevgi.*|| **bend-i engüşt,** *{OsT} Parmak boğumu.*|| **bend-i nay,** *{OsT} Kamışın boğum yeri.*|| **bend-rug,** *{OsT} Tarla kenarında akan suyun birikmesi için yapılan set.*|| **bend ü bela,** *{OsT} Aşk ve bu yüzden doğan eziyet.*‖ **bend ü best etmek,** *{OsT} İşe hile karıştırmak; sahtekârlık etmek.*

bendaka, [Ar. bendeḳa بندقه] *{OsT} is.* **1.** Sert bakış; hiddetli bakma. **2.** Bir şeyi fındık gibi ufaklama.

bende, [Far. besten *(bağlamak)* > bend > bende بنده] *{OsT} is.* **1.** Bağlanmış insan. **2.** Esir. **3.** Kul; köle. **4.** Sultanın emri altında olan herkes. **5.** Taraftar; intisap eden. **6.** *{ağız}* Göğüslük. [DS] ◻ **bendegân,** *{OsT}* → bendegân.| **bende-hāne,** *{OsT}* → bendehane.| **bende-i direm-harîde,** *{OsT} Para ile satın alınmış köle.*| **bende-i dirine,** *{OsT} Eski yaşlı köle.*| **bende-i efgende,** *{OsT} Düşkün köle.*|| **bende-i fermān,** *{OsT} Ferman kölesi.*|| **bende-i halka be-gūş,** *{OsT} 1. Kulağı küpeli köle. 2. mecaz. İtaatli; uysal.*|| **bende-i harîde,** *{OsT} 1. Satın alınmış köle. 2. Taraftar.*|| **bende-i hirîde,** *{OsT} 1. Satın alınmış köle.*|| **bende-i üfkende,** *{OsT} Vurgun kul.*| **bende-nüvāz,** *{OsT} Kölesine iyi davranan.*| **bende-nüvāzāne,** *{OsT} Kölesine iyi davranan kimseye yakışır biçimde.*|| **bende-perver,** *{OsT} Kölelerini ve emrinde çalışanları kayıran.*|| **bende-zāde,** *1. Köle çocuğu. 2. (Alçakgönüllülük için) kendi çocuğum.*

bendegân, [Far. bendegān گان بنده] *(bendegâ:n) {OsT} is.* **1.** Kullar; köleler. **2.** Padişahın hizmetinde olanlar.

bendegî, [Far. bendegī گی بند] *(bendegi:) {OsT} is.* **1.** Kulluk; kölelik. **2.** *sf.* Bendeye ilişkin; köleye ait.

bendehane, [Far. bende-ḫāne خانه بنده] *(bendeha:ne) zf.* (Alçakgönüllülük göstermek için) evimiz; evim.

bendek, -ği [Far. bendek / bendeş بندك] *{OsT} is.* **1.** Atılmış pamuk yumağı. **2.** Eğrilmek üzere hazırlanmış pamuk parçası.

bendene, [Far. bendene / bendīme / bendīne بندنه] *{OsT} is.* Elbise üzerindeki düğme, kopça vb. şeyler.

bendeniz, [Far. bende + T. -niz *(iyelik çokluk ikinci kişi eki)* بندنز] *{OsT} zm.* **1.** Köleniz; hizmetçiniz. **2.** Eskiden, kendinden söz ederken alçakgönüllülük ifadesi olarak *"kulunuz, köleniz"* anlamında kullanılan saygı sözü; ben.

bender, [Far. bender بندر] *{OsT} is.* **1.** Ticaret gemilerinin yanaştığı iskele ve liman. **2.** Ticaret yeri. ◻ **bender-gâh,** *{OsT} Liman şehri; ticaret merkezi.*

benderek, [Far. benderek بندرك] *{OsT} is.* **1.** Küçük iskele; mendirek. **2.** Boğaz ağzına yapılamış küçük kale; kalecik.

benderz, [Far. benderz بندرز] *{OsT} is.* Çuvaldız.

bendeş, [beng-deş / bek-daş] *{eAT} {ağız} sf.* Eş; bezer; aynı. [DS]

bendeşsüz, [beng-deş-süz] *(beñdeşsüz) {eAT} sf.* → bengdeşsiz.

bendî, [Far. bend + Ar. -ī بندی] *(bendi:) {OsT} sf.* Düşman eline geçen; esir; tutsak; köle.

bendide, [Far. bendīde بنديده] *(bendi:de) {OsT} sf.* **1.** Bağlı; bağlanmış. **2.** *is.* Esir; tutsak.

bendime, [Far. bendīme بنديمه] *(bendi:me) {OsT} is.* **1.** Düğme; ilik. **2.** Giyecek yakasına açılan ilik.

bendine, [Far. bendīne / bendene بندينه] *(bendi:ne) {OsT} is.* → bendene.

bendir, [? bendir] *{OsT} is.* Tekke müziklerinde kudümle birlikte kullanılan vurmalı çalgılardan biri olup gümlemeyi önlemek ve çift tınılı ses elde etmek için iç yüzeyine kiriş geçirilmiş, zilsiz büyük def.

bendiş, [Far. bendiş بندش] *{OsT} is.* Altın ve gümüş üzerine yapılan süs; savat.

benduki, [Ar. benduḳī بندقی] *(benduki:) {OsT} is.* En iyi keten bezi.

bene, [Far. bene بنه] *{OsT} is.* İnce urgan; ip; palamar.

benediktin, [Fr. Benedictus *(bir tarikat kurucusu)* > bénédictine] *is.* Bir tür likör.

benefsec, [Ar. benefşe > Ar. banafsec بنفسج] *{OsT} is. bot.* Menekşe. ◻ **benefsecü'l-kilāb,** *{OsT} Kokusuz menekşe; köpek menekşesi, (Viola canina).*

benefsenciye, [Ar. benefsenciyye بنفسنجيه] *{OsT} is. bot.* Menekşegiller.

benefş, [Far. benefş بنفش] *{OsT} sf.* Menekşe rengi; mor.

benefşe, [Far. benefşe بنفشه] *{OsT} is. bot.* **1.** Menekşe. **2.** Menekşe rengi. ◻ **benefşe-gūn,** *{OsT} Menekşe renkli gökyüzü.*| **benefşe-zār,** *{OsT} Menekşe tarlası.*

benefşi, [Far. benefş + A. -ī بنفشی] *(benefşi:) {OsT} sf.* Menekşe rengi; mor.

benek[1]**, -ği** [Far. benek بنك > *eT* benek] *is.* **1.** Ben gibi küçük leke. **2.** Küçük ben. **3.** Kâğıt veya kumaş üzerindeki küçük yuvarlak lekeler. **4.** Galvanizle kaplanmış saçlar üzerinde görülen küçük lekeler. **5.** Meyvelerde olgunlaşma belirtisi olarak görülen renk değişimleri. **6.** Mücevhercilikte, pırlanta, zümrüt gibi değerli taşların üzerinde görülen küçük lekeler; sinek. **7.** *{eT}* Tane; sertleşmiş tanecik; habbe. [DLT] [İKPÖy.] **8.** *{eT}* Bakır para. [DLT] **9.** *{OsT}* Nokta. ◻ **benek benek,** *1. Küçük lekeler halinde. 2. Küçük gruplar halinde.*|| **benek düşmek,** *1. Beneklenmek; benek çıkmak. 2. Meyvelerin olgunlaşmaya başladığının belirtisi olarak üzerlerinde küçük lekeler oluşmak.*| **benek hastalığı,** *Meyve ağaçlarının meyve, dal ve yapraklarında görülen bir hastalık.*

benek[2], **-ği** [Far. benek بنك] *{OsT} is.* **1.** Atlas zemin üzerine sırma işlemeli bir cins kumaş. **2.** *{ağız}* Herhangi bir kumaştan alınıp süs olarak işlenen ufak parça. [DS] 🗗 **benek altunlu,** *{eAT} Altın işlemeli; altın benekli.*|| **benek-i büzürg,** *{OsT} Eski kumaşlarda bulunan yuvarlak motifin adı.*

beneklenme, [ben-ek-le-n-me] *is.* Beneklenmek eylemi ve durumu.

beneklenmek, [ben-ek-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Benekli veya lekeli hale gelmek. **2.** Üzerinde benek oluşmak.

benekleşme, [ben-ek-le-ş-me] *is.* Benekleşmek işi.

benekleşmek, [ben-ek-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Benek hâlini almak.

benekli, [ben-ek-li] *sf.* **1.** Küçük lekeleri bulunan; beneği olan. **2.** *{ağız}* (Halı, kilim, basma vb. için) üzerinde benek benek çiçek işlenmiş veya dokunmuş olan. [DS] 🗗 **benekli eğrelti otu,** *bot. Kayalıklarda yetişen dilimli basit yapraklı, yapraklarının arkasında toprak sarısı spor keseleri bulunan eğrelti otları, (Polypodium).*| **benekli geyik,** *zool. Asya ormanlarında sürüler halinde yaşayan ve derisinin üzerinde beyaz lekeler bulunan bir tür geyik, (Cervus axis / Axis axis).*|| **benekli güvercin,** *zool. Kuyruğunu açtığı zaman üzerinde beyaz yuvarlak benekler beliren bir güvercin çeşidi.*| **benekli kırlangıç,** *{ağız} Bir tür kırlangıç balığı.* [DS]|| **benekli köpek balığı,** *zool. Küçük boylu ve üzerinde siyah benekleri bulunan bir cins köpek balığı, (Scylliorhinus canicula).*

benes, [Ar. benes بنس] *{OsT} is.* Kötülükten kaçınma; fenalıktan çekinme.

benevi, [Ar. benī > benevī بنوى] *(benevi:) {OsT} sf.* Oğula mensup; oğulla ilgili.

beneviş, [Far. benefş => beneviş بنوش] *{eAT} is.* Çitlembik.

benevre, [Far. benevre بنوره] *{OsT} is.* Asıl; esas; temel.

benevrek, -ği [Yun. epanobraki => benevrek / menevrek] *{ağız} is.* Kıl dokuma şalvar. [DS]

benevşe, [Far. benefşe => benevşe بنوشه] *{ağız} is.* Menekşe. [DS]

beng[1], [beng / beñ *(yans.) is.* Sıçrama, ürkme ve irkilme anlatan kök. [Zülfikar] *beng-il-e-mek, beng-il-de-mek.*

beng[2], [beng] *(beñ) {eT} is.* Yüzdeki ben; leke. [ETY] 🗗 **beñ düşmek,** *{eAT} (Meyveler için) olgunlaşma belirtisi ortaya çıkmak; olgunluk rengi ortaya çıkmak.*

beng[3], [meñ> beñ بك] *(beñ) {eT} is.* **1.** Kuş yemi. **2.** (Arpa, buğday vb. için) küçük tane. [Clauson] **3.** *{eAT}* Hayvanları avlamak için tuzağa konulan yem.

beng[4], [Far. beng / benc بنگ] *{OsT} is. bot.* **1.** Yaprak uçlarında bulunan sakızından uyuşturucu elde edilen bitki; ban otu, *(Hyoscyamus niger).* **2.** Bu otun sakızından elde edilen uyuşturucu madde. **3.** Bu bitkinin yağlı tohumları. **4.** Küçük çitlembik. **5.** Atlas üzerine işlenmiş sırma çiçekli bir tür kumaş.

bengâh, [Far. benġāh بنگاه] *{OsT} is.* **1.** Keçeden yapılma Türkmen evi; akev. **2.** Büyük rütbeli kimsenin çadırı.

bengdemek, [beñ-dē-mek > meñ-dē-mek] *(beñde:-mek) gçl. f. [-r]* (Çiçek; saç vb. için) koparmak; çekmek; yolmak. [Clauson]

bengdeş, [beñ-deş بكدش] *(beñdeş) {eAT} sf.* Eş; benzer; emsal.

bengdeşsiz, [beñ-deş-siz بكدشسز] *(beñdeşsiz) {eAT} sf.* **1.** Eşsiz; benzersiz; emsalsiz. **2.** Benzemeyen; aykırı; zıt.

bengdeşsüz, [beñ-deş-süz بكدشسوز] *(beñdeşsüz) {eAT} sf.* → bengdeşsiz.

bengdetmek, [beñ-de-t-mek / meñ-de-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Yoldurmak; çektirmek; koparmak.

bengere, [Far. bengere بنگره] *{OsT} is.* Çocukları uyutmak için söylenen ninni.

benggü, [Moğ. möñkü > beñ-gǖ / beñ-gǖ / beñü / meñgi] *(beñgü:) {eT} sf.* Öncesi ve sonu olmayan; sonsuz; ebedî. [ETY] 🗗 **beñgü taş,** *{eT} Ebedî taş; mezar yazıtı; abide; anıt.*

bengi[1], [beng / beñ *(yans.)* > bengi / beñ-i] *{ağız} is.* Ürkme; korkma; şaşırma. 🗗 **bengi etmek,** *{ağız} Ürkütmek; korkutmak; şaşırtmak.* [DS]

bengi[2], [Moğ. möñkü > beñ-gǖ / beñ-gǖ / beñü / meñgi] *sf.* **1.** Sonu olmayan. **2.** Hep kalacak olan; ebedî. **3.** *is. folk.* Balıkesir yöresinde oynanan bir tür zeybek. 🗗 **bengi su,** *İçenlere sonsuz hayat verdiğine inanılan ve efsanelerde geçen ölümsüzlük suyu; ab-ı hayat.*

bengi[3], [béñi / miñe / miñi] *{eT} is.* Beyin. [Clauson]

bengi[4], [beñgü > bengi / mengi] *is. {eT}* Sevinç; mutluluk. [ETY]

bengî[5], [Far. beng + Ar. -ī بنگى] *(bengi:) {OsT} sf.* **1.** Afyon içen; esrarkeş. **2.** *{ağız}* Baygın; sersem. [DS]

bengigü, [beñ-i-gü > beng-gü / beñ-gü / beñü] *(beñigü) {eT} sf.* → benggü. [ETY]

bengildek, -ği [beng *(yans.)* > beng-il-dek] *{ağız} sf.* **1.** Şaşkınlıkla karışık korku duyan. **2.** Uykudan sıçrayarak kalkan. **3.** İrkilen; ürken. 🗗 **bengildek olmak,** *{ağız} 1. Şaşkınlıkla karışık korku duymak. 2. Uykudan sıçrayarak kalkmak. 3. İrkilmek; ürkmek.* [DS]

bengildemek[1], [beng *(yans.)* > beng-il-de-mek / beñ-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Bir korku ile ansızın sıçramak; ürkmek. [DS]

bengildemek[2], [bang *(yans.)* > beng-il-de-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** Boşa konuşmak. **2.** Ezan okumak. **3.** Seslenmek. [DS]

bengildetmek[1], [beng-il-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Ürkütmek; korkutmak; şaşırtmak. [DS]

bengildetmek[2], [bang *(yans.)* > beng-il-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bebeği ağlatmak. [DS]

bengileme, [bengi-le-me] *is.* Ölümsüzleştirme.

bengilemek[1], [beng *(yans.)* > beng-i-le-mek / beñ-ī-lē-mek / meñī-lē-mek] *(beñi:le: mek) {eT} {ağız} gçsz. f. [-r]* Ürkerek geri çekilmek. [DS]

bengilemek[2], [beng *(yans.)* > béñ-ī-lē-mek / meñī-lē-mek] *(béñi:le:mek) {eT} gçsz. f. [-r]* Sevinmek; sevinç duymak.

bengilemek[3], [bengi-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Sonsuz yaşama niteliği kazandırmak. **2.** Bengi kılmak; ebedîleştirmek. **3.** Ölümsüzleştirmek.

bengileşme, [bengi-le-ş-me] *is.* Ölümsüzleşme.

bengileşmek, [bengi-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Sonsuz yaşama niteliği kazanmak; ebedîleşmek, ölümsüzleşmek.

bengiletmek, [beng *(yans.)* > beñ-i-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Ürkütmek; korkutmak; şaşırtmak. [DS]

bengilig, [beñī-lig / meñī-lig] *(beñi:lig) {eT} sf.* **1.** Sevinçli. **2.** Mutlu; mesut. [Clauson]

bengilik[1]**, -ği** [beñī-lik / meñī-lik > bengi-lik] *is.* **1.** Zaman bakımından başlangıcı ve sonu; zamanla ilgisi olmayan varlık. **2.** Ölmezlik; sonsuzluk; ebediyet; *{eT} (aym).* [Clauson] **3.** Sonsuz ve ölçülmez zaman. **4.** *{eT}* Sevinç; mutluluk. [Clauson]

bengilik[2]**, -ği** [Far. bengī *(sarhoş)* + T. -lik] *{ağız} is.* **1.** Gelincik çiçeği. **2.** Bir tür bayıltıcı ilaç. [DS]

bengillemek, [beng *(yans.)* > beñ-il-le-mek] *(beñillemek) {ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* → bengildek olmak. [DS]

bengilletmek, [beng *(yans.)* > beñ-il-le-t-mek] *(beñilletmek) {ağız} gçl. f. [-ir]* Ürkütmek; korkutmak; şaşırtmak. [DS]

bengiltmek, [Far. bengī *(sarhoş)* + T. -l-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bayıltmak. [DS]

bengirlemek, [beng *(yans.)* > beñ-ir-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Şaşkınlıkla karışık korku duymak. **2.** Uykudan sıçrayarak kalkmak. **3.** İrkilmek; ürkmek. [DS]

bengirmek, [be *(yans.)* > be-gir-mek > beñir-mek] *(beñirmek) {ağız} gçsz. f. [-ir] (Hayvan için) bağırmak; acı acı ses çıkarmak; melemek.* [DS]

bengiz, [meñ-iz > *beñiz بكز] *(beñiz) {eT} is.* **1.** Beniz. *{eAT} (aym)* [ETY] **2.** *{eAT}* Yüz. **3.** *{eAT}* Renk. ◻ **beñiz aldurmak,** *{eAT} Benzi atmak; korkudan sararmak.*|| **beñiz geçmek,** *{eAT} Yüzünün rengi değişmek.*|| **beñzi alınmak,** *{eAT} Benzi bozularak sararmak.*|| **beñzi boz oyunu,** *{eAT} Üzeri örtülü ebenin kendisine kimin dokunduğunu veya dürttüğünü bilmesine dayanan bir oyun.*|| **beñzi çalınmak,** *{eAT} Yüzü değişmek.*|| **beñzi gülmek,** *{eAT} Yüzü gülmek; sevinmek.*|| **beñzi ürpermek,** *{eAT} Rengi atmak.*

bengizlenmek, [meñiz-le-n-mek > *beñiz-le-n-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Yüzüne kan gelmek; benzi düzelmek. [Clauson]

bengizlig, [meñiz-lig / *beñiz-lig] *{eT} sf.* Güzel. [Clauson]

bengkü, [beñ-kü] *(beñkü) {eT} is.* Yazıt; kitabe. [ETY]

benglemek, [beñ-le-mek بكلمك] *(beñlemek) {eAT} gçl. f. [-r]* Nişan koymak.

benglenmek[1], [beñ-le-n-mek بكلنمك] *(beñlenmek) {eAT} gçsz. f. [-ür]* (Koruk için) olgunlaşmaya başlamak.

benglenmek[2], [meñ-le-n-mek > *beñ-le-n-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* (Kuş için) kendisine yem toplamak.

bengletmek, [meñ-le-t-mek / *beñ-le-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* (Kuş vb. için) yemlemek; yem vermek.

benglig, [beng-lig > beñ-lig] *(beñlig) {eT} sf.* Benekli; beyaz benekli. [ETY]

bengü, [Moğ. möñkü > beñ-gū / beñ-gū / beñü / meñgi] *(eT. beñü) {eT} sf.* **1.** Sabit kalacak nitelikte; sonsuz; ebedî. [İKPÖy.] [Gabain] **2.** *zf.* Ebedî olarak. [Tekin] **3.** *is.* Anıt; yazıt; kitabe. [ETY] [İKPÖy.] ◻ **bengü su,** *Ab-ı hayat.*|| **bengü taş,** *{ağız} Anıt; kitabe.* [DS]

bengzedmek, [beñze-d-mek بكزدمك] *(beñzedmek) gçl. f. [-ür]* Benzetmek.

bengzeg, [meñze-mek > meñze-g / *beñzeg] *(beñzeg) {eT} sf.* **1.** Benzerlik. **2.** Benzer.

bengzemek, [beñ(i)z-ē-mek بكزمك] *(beñze:mek) {eAT} gçsz. f. [-r]* Benzemek. ◻ **beñzedem olam,** *{eAT} Benzetmiş olmalıyım.*

bengzenmek, [beñz-e-n-mek بكزنمك] *(beñzenmek) {eAT} dönşl. f. [-ür]* Kendini bir başkasına benzetmek.

bengzer, [beñze-r بكزر] *(beñzer) {eAT} zf.* Öyle görünüyor ki; öyle anlaşılıyor ki.

bengzeş, [beñze-ş بكزش] *(beñzeş) {eAT} sf.* Eş; benzer.

benzetmek, [beñze-t-mek] *{eT} gçl. f. [-d-ür]* Benzetmek.

beni, [Ar. ibn *(oğul)* > benī بنى] *(beni:) is.* Oğullar; oğulları. ◻ **benî-Âdem,** *{OsT} Ademoğulları; insanlar.*|| **benî-beşer,** *İnsanoğulları.*|| **benî-İsrāil,** *İsrailoğulları.*|| **benî-nev,** *İnsanoğulları.*

benik, [Far. benīk بنيك] *(beni:k) {OsT} is.* Çorap üretiminde kullanılan düşük kaliteli ipek.

benika, [Ar. benīḳa بنيقه] *(beni:ka) {OsT} is.* **1.** Atın göğsünden yukarı doğru, boğazı üstünde çıkan çıkan tüyden oluşmuş iki dairenin biri. **2.** Elbisenin koltuk altına eklenen parça.

benildeme, [ben-il-de-me] *is.* Belinleme.

benildemek, [ben *(yans.)* > ben-il-de-mek] *gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Belinlemek.

benimseme, [ben-imse-me] *is.* **1.** Benimsemek eylemi ve tutumu. **2.** Sahip çıkma; tesahup. **3.** İçten gelen bağlılık.

benimsemek, [ben *(kişi zm.)* > ben-imse-mek] *gçl. f. [-r] [-s(i)-yor]* **1.** Bir şeyi kendine mal etmek, sahiplenmek. **2.** Kabullenmek. **3.** Kendisi ile aynılaştırmak; hazmetmek, sindirmek. **4.** *mecaz.* Birine, bir şeye bağlanmak; içi ısınmak.

benimsenme, [ben-imse-n-me] *is.* Benimsenmek eylemi ve durumu.

benimsenmek, [ben-imse-n-mek] *edil. f. [-ir]* Başkası tarafından kendisine sahip çıkılmak, kabullenilmek.

benimsetme, [ben-imse-t-me] *is.* Benimsetmek işi.

benimsetmek, [ben-imse-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Birinin bir şeyi veya birini benimsemesini sağlamak.

benimseyiş, [ben-imse-y-iş] *is.* **1.** Benimseme. **2.** Benimseme biçimi.

benîn, [Ar. benī > benīn بنين] *(beni:n) {OsT} is.* **1.** Oğullar. **2.** *sf.* (Kişi için) akıllı; temkinli.

bening, [ben-iñ / ben-iñ] *(beniñ) {eT} zm.* Teklik birinci kişi iyelik durumu; benim. [ETY]

benirlemek, [ben *(yans.)* > ben-ir-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r][-l(i)-yor]* Korku ile uyanmak; belinlemek. [DS]

Beniye, [Ar. beniyye بنيه] *{OsT} is.* Kâbe.

beniz, -nzi [meñ-iz / beñiz > beniz] *is.* **1.** Yüzün rengi. **2.** Yüz. 🗗 **benizden çıkmak,** *{eAT} Sararıp solmak.*|| **benzi ağarmak,** *Yüzünün rengi sararmak, solmak.*|| **benzi atmak,** *Yüzünün rengi ansızın solmak; beti benzi atmak.*|| **benzi bezik,** *{ağız} Yüzü solgun.* [DS]|| **benzi boz,** *{ağız} Yüzü solgun.* [DS]|| **benzinde kan kalmamak,** *Korku, heyecan veya hastalıktan dolayı yüzünden kan çekilmek, solmak.*|| **benzine kan gelmek,** *Yüzünün rengi normale dönmek; canlı kanlı olmak.*|| **benzi geçmek,** *Yüzü solmak.*|| **benzi kül gibi olmak,** *Yüzünden kan çekilerek solmak; beti benzi kül gibi olmak.*|| **benzi sararmak,** *1. Kan çekilmesinden dolayı yüzü sararmak. 2. Hastalıktan dolayı yüzünün rengi sararmak.*|| **benzi uçmak,** *Ansızın yüzünün rengi solmak; kanı çekilmek.*

benka, [Far. banḳa بنقه] *{OsT} is. bot.* Burçak türünden mercimeğe benzer bir bitki ve ürünü.

benlek, -ği [ben-le-k] *{ağız} sf.* Ukala. [DS]

benlemek[1], [beñ *(leke)* > ben-le-mek] *gçl. [-r] [-l(i)-yor]* Nişan koymak; işaretlemek.

benlemek[2], [ben-le-mek] *{ağız} gçl. f. [r] [-l(i) -yor]* (Kuş için) yavrusunu beslemek. [DS]

benlenme[1], [beñ *(leke)* > ben-le-n-me] *is.* Benlenmek eylemi ve durumu; meyvelerin olgunlaşmaya başlaması.

benlenme[2], [ben *(teklik 1. kişi)* > ben-le-n-me] *is.* Benlenmek eylemi ve durumu; benlik taslama; böbürlenme.

benlenmek[1], [beñ *(leke)* > ben-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Üzerinde ben oluşmak; lekeler oluşmak; lekelenmek. **2.** (Meyveler için) yumuşayıp olgunlaşmaya başlamak. **3.** (Yüz ve cilt için) ben oluşmak.

benlenmek[2], [ben *(teklik 1. kişi)* > ben-le-n-mek بنلنمك] *dönşl. f. [-ir]* **1.** *{eAT}* Benlik taslamak; böbürlenmek. **2.** *{ağız}* Sahip çıkmak. [DS]

benli, [beñ *(leke)* > ben-li] *sf.* **1.** Üzerinde benler bulunan; **2.** (Kişi için) yüzünde veya teninde beni bulunan.

benlik[1]**, -ği** [ben-lik بنلك] *is.* **1.** Bir kimseyi kendisi yapan şey; enaniyet; kendilik. **2.** Kişiliği meydana getiren öz varlık; şahsiyet. **3.** Öznede var olan bilinçli kişilik. **4.** Bencil bireysellik; nefs. **5.** Kendi kişiliğine önem verme; kendini öne çıkarma; kendini beğenme; kendini övme; kibir; gurur. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *sf.* Benim yapabileceğim; tam bana göre. 🗗 **benliği gitmek,** *{eAT} Bilincini yitirmek; ne yaptığını bilememek.*|| **Benliğime lanet!** *{ağız} "Kendimden öğünerek söz etmek zorunda kaldığım için tiksiniyorum." anlamında kullanılır.* [DS]|| **benliğinden çıkmak,** *1. Kendine benzemez olmak. 2. Şahsiyet değiştirmek.*|| **benliğini aşmak,** *1. Kendi gücünün ve imkânlarının sınırını aşacak işe girişmek. 2. Değişik bir kimliğe bürünmek.*|| **benlik çatışması,** *psikol. Kendi kişiliği ile olmak istediği bir başka türlü kişilik arasında kararsızlık içinde bulunmaktan doğan ruhsal sıkıntı.*|| **benlik davası,** *Kendini herkesten üstün görme.*|| **benlik eylemek,** *{OsT} Kendisini üstün görmek.*|| **benlik göstermek,** *Varlık iddiasında bulunmak.*|| **benlik ikileşmesi,** *psikol. Kişilik bütünlüğünün, birliğinin bozulması sonucu zihnindeki olguları kendi dışında sanma veya kendinde birbirinden farklı iki kişi varmış hissine kapılma şeklinde beliren ruhsal hastalık.*|| **benlik yitimi,** *psikol. İnsanın kendini benliğinden sıyrılmış, başka biri olmuş gibi hissetmesi şeklinde beliren şizofreni başlangıcı.*

benlik[2]**, -ği** [ben-lik] *{ağız} is.* Hayvanlara belli olması için vurulan damga; bellilik; en. [DS]

benlikçi, [ben-lik-çi] *is.* **1.** Hep "ben ben" diyen, her konuda kendini öne süren kimse. **2.** Benlikçilik yanlısı olan kimse.

benlikçilik, -ği [ben-lik-çi-lik] *is.* **1.** Her konuda, hep kendini öne sürme ve kendinden bahsetme durumu. **2.** Kendi benliğinin gelişimini bütün davranışlarının ilkesi yapan kişinin niteliği; egotizm. **3.** *ed·* Bir yazarın kendi kişiliğini sergilemek amacıyla yaptığı çözümsel inceleme. **4.** Benliğini yükseltmeyi amaçlayan ahlak öğretisi. **5.** Bireyci mükemmelliği arama çabası.

benmari, [Ar. Meryem *(ünlü simyacı Musa'nın kız kardeşi, bu aygıtı bulan)* > Fr. bain-marie] *is.* **1.** Alttaki kapta su, onun içinde de ısıtılacak maddenin konulduğu iç içe iki kaptan meydana gelmiş laboratuar veya mutfak gereci. **2.** Mutfak fırınlarının su deposu.

benmerkezci, [ben + Ar. merkez + -ci] *sf. psikol.* Egoist.

benna, -a'i [Ar. binā *(yapı)* > bennā' بناء] *(benna:) {OsT} is.* Yapı işleri ile uğraşan mimar, dülger, kalfa gibi kimselerin genel adı; inşaat ustası.

bennak, -ki [Ar. bennāk بناك] *(benna:k, k ince söylenir) {OsT} is. huk.* Eskiden, reayanın tımar sahiplerine ödedikleri bir tür kazanç vergisi.

benne[1], [Ar. benne بنه] *{OsT} is.* Güzel koku.

benne[2], [Ar. bennā بناء *{ağız} is.* Duvarcı; sıvacı. [DS]

bensemek, [ben *(kişi zm.)* > ben-se-mek] *{eAT} gçl. f. [-r]* (İkinci kişi için) birinci kişiyi özlemek; beni özlemek.

bensiz, [ben-siz] *{eT} zf.* Ben olmaksızın; ben olmadan.

benş, [Ar. benş بنش] *{OsT} is.* Tembellik; ihmal.

bent, -di [Far. besten *(bağlamak)* > bend بند] *is.* **1.** Bağlama. **2.** Bağ; bağcık. **3.** Yular; rabıta. **4.** Zincir. **5.** İp; urgan. **6.** İp düğümü. **7.** Rehin veya esir alınmış kimse. **8.** Balya veya kâğıt tomarı. **9.** Mafsal; boğum. **10.** *ed·* Bir yazının kendi içinde bir bütünlük teşkil eden bölümleri; paragraf; fıkra. **11.** *ed.* Bir şiirdeki kıtalardan her biri; bağlam. **12.** Kanun maddelerindeki aynı yargıya tabi fakat başka olay ve durumları belirten harflerle sıralanmış paragraflar. **13.** Su tutmak veya akış yönünü değiştirmek için konulmuş taş, duvar, tahta, çalı çırpı gibi malzemelerle yapılmış engel; büğet. **14.** Su biriktirmek için iki dağ arasına yapılan set; baraj. **15.** Su akışı için yapılan kemer. **16.** Gazete yazısı. **17.** Birini emri altına alma. **18.** *sf.* Bağlayan; bağlamış. ◻ **bende çekmek,** *1. Bağlamak. 2. Zincire vurmak.*|| **bent etmek,** *1. Bağlamak. 2. Hükmü altına almak.*|| **bent olmak,** *Yakalanmak, tutulmak, bağlanmak.*

bentograf, [Fr. bentographe] *is.* Çok derin deniz dibi fotoğraflarını çekmekte kullanılan aygıt.

bentonit, [Fr. bentonite] *is.* Renk giderme gücü fazla olan lekeci kili.

bentos, [Yun. behthos *(derinlik)*] *is. biy.* Deniz diplerinde yaşayan ancak az hareket edebilen bitki ve hayvan topluluğu.

benu, [Far. benū بنو] *(benu:) is.* Yığın; küme.

benuh, [Far. benūh بنوه] *(benu:h) is.* Yığın; küme.

benun, [Ar. ibn > benūn بنون] *(benu:n) {OsT} is.* Oğullar.

benüle, [ben+ ile > benūle بنوله] *{eAT} e.* Benimle.

benvan, [Far. ben-vān بنوان] *(benva:n) is.* Tarla, harman veya ekin bekçisi; kır bekçisi.

benve, [Far. benve بنوه] *{OsT} is.* Yığın; küme.

benven, [ben-men > ben-ven بنون] *{eAT} zm.* Ben ...im

benvenlik, [ben-ven-lik بنونلك] *{eAT} is.* Bencillik; benlik.

benz, [beniz] *is.* → beniz.

benzaldehit, [Fr. benzaldhite] *is. kim.* Acı badem yağında bulunan, renksiz, kokusuz, ışığı kıran, acı badem kokusunda bir aldehit; benzoik aldehit, C_6H_5-CHO.

benzek, [benze-k] *is.* **1.** Bir cisme benzer şekilde başka bir maddeden yapılmış şey; şibih. **2.** *ed·* Divan edebiyatında usta bir şairin yazdığı şiirin kafiye ve ölçülerini kullanarak meydana getirilmiş taklit şiir; nazire.

benzeme, [*eT.* meñze-mek > benz-e-me] *is.* Benzemek işi.

benzemek, [*eT.* meñ-(i)z-e-mek > benze-mek] *gçsz. f. [-r] [-z(i)-yor]* **1.** İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar çok ortak nokta bulunmak. **2.** Öyle olduğu sanısını uyandırmak; .. gibi görünmek. **3.** Örnek alınan birisi gibi davranmaya, süslenmeye veya giyinmeye çalışmak. **4.** *argo.* Sarhoş olmak.

benzen, [Fr. benzène] *is. kim.* Maden kömürü katranından üretilen ve daha çok benzin adıyla bilinen C_6H_6 formülündeki çevrimsel bir hidrokarbon.

benzer, [benze-mek > benze-r] *sf.* **1.** Yapı, görünüş ve nitelik bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olabilen; müşabih; mümasil. **2.** *mat.* Karşılıklı açıları eşit ve karşılıklı bütün kenarları orantılı olacak şekilde aralarında bağlantı kurulabilen. **3.** *is. sin.* Tehlikeli sahnelerde oyuncunun yerine oynayan benzeri kişi; dublör. **4.** *e.* Öyle görünüyor ki, öyle anlaşılıyor ki. ◻ **benzer şekiller,** *mat. Karşılıklı kenarları arasındaki oran sabit ve karşılıklı açıları eşit olan şekiller.*

benzerlik, -ği [benze-r-lik] *is.* **1.** Benzer olma durumu; müşabehet. **2.** Benzer olan şeylerin niteliği. **3.**

mat. İki üçgende köşelerinin eşlenmesine göre karşılıklı açıların eş ve karşılıklı kenarların orantısından doğan durum.

benzersiz, [benze-r-siz] *sf.* **1.** Benzeri olmayan. **2.** Eşsiz.

benzersizlik, -ği [benze-r-siz-lik] *is.* **1.** Benzersiz olma durumu. **2.** Benzersiz olan şeyin niteliği; eşsizlik.

benzeş, [benze-ş] *sf.* **1.** Eş, benzer. **2.** Benzetilebilen; bir tutulabilen; müşabih; nazir.

benzeşen, [benze-ş-en] *sf.* **1.** Benzeşme özellikleri bulunan. **2.** *dbl.* (Ses için) ünlü ve ünsüz benzeşmelerinde etki altında kalan.

benzeşim, [benze-ş-im] *is.* **1.** Ortak yönleri bulunan iki nesne arasındaki uygunluk. **2.** *mat.* İki şeklin karşılıklı açıları eşit ve karşılıklı bütün kenarları orantılı olacak şekilde aralarında bağlantı kurulabilecek durum. 🗗 **benzeşim oranı,** *Benzer iki şeklin kenarları arasındaki oran.*

benzeşlik, -ği [benze-ş-lik] *is.* **1.** Benzeş olma durumu. **2.** Benzeş olan şeylerin taşıdığı nitelik; müşahebet.

benzeşme, [benze-ş-me] *is.* **1.** Benzeşmek işi. **2.** *dbl.* Bir kelimede bir sesin başka bir sesi kendisine benzetme etkisi.

benzeşmek, [benze-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Birbirine bezemek; müşabih olmak.

benzeşmezlik, -ği [benze-ş-mez-lik] *is. dbl.* Bir kelimede bulunan aynı veya benzeri seslerden birinin değişikliğe uğraması; ayrışım; disimilasyon.

benzeti, [benze-t-i] *is.* Bir şeyin niteliklerini anlatmak için o nitelikleri eksiksiz olarak özünde bulunduran başka bir şeyi örnek alma; benzetme; teşbih. 🗗 **benzeti ressamı,** *gzl. snt. Büyük ressamların eserlerini bakarak kopya eden ve benzeti olduğunu söyleyen ressam.*

benzetici, [benze-t-i-ci] *sf.* Benzeterek imal eden; kopyacı; sahteci. 🗗 **benzetici ressam,** *Büyük ressamların eserlerini bakarak kopya eden ve gerçeği diye satan sahteci ressam.*

benzetilme, [benze-t-il-me] *is.* Benzetilmek eylemi.

benzetilmek, [benze-t-il-mek] *edil. f. [-ir]* Biri tarafından benzetme işi yapılmak.

benzetiş, [benze-t-iş] *is.* Bir şeyi başka bir şeye benzetmek işi veya biçimi.

benzetme, [benze-t-me] *is.* **1.** Benzetmek işi. **2.** *ed.* Bir nesneyi, biçim ve görünüş bakımından onunla benzerliği bulunan daha mükemmel nesnelerden katkılarla daha etkili ve daha şiirli biçimde anlatma; teşbih.

benzetmek, [benze-mek > benze-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Benzer duruma getirmek. **2.** Bir nesnede başka nesneyi çağrıştırır yönler bulmak. **3.** *mecaz.* Bozmak, berbat etmek; işe yarar hal bırakmamak. **4.** *argo.* Birini sözle azarlamak; dövmek; hırpalamak. 🗗 **benzetmek gibi olmasın,** *Birinin kötü durumunu anlatırken örnek verilen kişinin durumuna düşmesinin temenni edilmediğini belirtmek için söylenir.*

benzetmeli, [benze-t-me-li] *sf.* Benzetme yoluyla yapılmış olan; benzetilmiş ögeler taşıyan; benzetmeye dayanan. 🗗 **benzetmeli üslûp,** *ed. Benzetmelerin, mecazların ve karşılaştırmaların çokça kullanıldığı anlatım biçimi.*

benzeyiş, [benze-y-iş] *is.* Bir şeyin başka bir şeye benzemesi hâli; andırış; müşabehet.

benzil, [Fr. benzyl] *is.* **1.** Formülü C_6H_5-CH_2- olan tek değerli kök. **2.** *ön ek.* Bir molekülde benzil kökünün bulunduğunu belirten ön ek. 🗗 **benzil-alkol,** *kim. Formülü C_6H_5-CH_2-OH olan birincil alkol.* || **benzil-amin,** *kim. Amonyaktaki hidrojen atomlarının yerine benzil kökünün geçmesi ile oluşan amin,* C_6H_5-CH_2-NH_2

benzilen, [Fr. benzylne] *is. kim.* Formülü C_6H_4-CH_2- olan iki değerli kök.

benzin, [Fr. benzine] *is.* Otomobil ve uçak yakıtı olarak kullanılan, petrolün damıtılması ile elde edilen sıvı ürün. 🗗 **benzin istasyonu,** *Akaryakıt, basınçlı hava, motor yağı gibi otomobiller için gerekli tüketim maddelerinin satıldığı yer.* || **benzin pompası,** *Otomobillere benzin doldurmakta kullanılan, verilen miktarı, birim fiyatı ve tutarını gösteren elektronik veya mekanik benzin basma makinesi.*

benzinci, [benzin-ci] *is.* **1.** Benzin satan kimse. **2.** Benzin satılan yer; benzinlik, benzin istasyonu.

benzincilik, -ği [benzin-ci-lik] *is.* Benzincinin işi.

benzinli, [benzin-li] *sf.* (Motor, otomobil, uçak, çakmak vb. için) yakıt olarak benzin kullanan.

benzinlik, -ği [benzin-lik] *is.* Akaryakıt, basınçlı hava, motor yağı gibi otomobiller için gerekli tüketim maddelerinin satıldığı yer; benzin istasyonu.

benzol, -lü [Fr. benzol] *is.* **1.** Maden kömürü katranından damıtılmak suretiyle elde edilen, içinde toluen ve oksilen bulunan sıvı. **2.** Toluen katılmış benzin. 🗗 **benzol zehirlenmesi,** *tıp. Benzolün bileşimine giren maddelerden toluen, oksilen veya benzin esanslarının sebep olduğu (kan yapısını benzolün bozması yüzünden meydana gelen karaciğer yetersizliği, vitamin eksikliği gibi belirtilerle ortaya çıkan) zehirlenme.*

benzollendirilmiş, [benzol-le-n-dir-il-miş] *sf. kim.* Birleşimine benzol katılmış bulunan.

bepela, [Gürc. pepela] *{ağız} is.* Kelebek. [DS]

bepga, [Far. bepğā ببغا] *(bepğa:) {OsT} is.* Dudu; papağan.

ber-, [Far. ber بر] *ek.* Başına getirildiği Farsça kelimelere *"üst, üzeri, üzerinde, üzere"* anlamlarını ve-

rerek sıfatlar yapan bir önek. ◻ **ber-akis,** *{OsT} Tersine; aksine.*|| **ber-bād,** *{OsT} 1. Perişan; harap; viran; berbat. 2. Pis; fena; kirli.*|| **ber-bah,** *{OsT} Erbezi üstü.*|| **ber-belend,** *{OsT} Gayet yüksek yer veya rütbe.*|| **ber-bend,** *{OsT} Çocuğu annesinin sırtına bağlamaya yarayan kemer.*|| **ber-cā,** *{OsT} Yerinde; tam; doğru; münasip.*|| **ber-ceste,** *{OsT} 1. Sağlam ve latif. 2. Seçme. 3. ed. Kolayca hatıra gelen fakat güzel ve anlamlı dize.*|| **ber-dār,** *{OsT} 1. Darağacına çekilmiş; asılmış. 2. Meyveli.*|| **ber-devām,** *{OsT} Sürekli.*|| **ber-dūş,** *{OsT} Omuz üzerinde; omuzda.*|| **ber-hak,** *{ET} Hak üzere.*|| **ber-hayāt,** *{OsT} Yaşayan; canlı; diri.*|| **ber-karar,** *{OsT} 1. Kararlı. 2. Yerleşmiş; yerli.*|| **ber-kemāl,** *{OsT} Yolunda; iyi; mükemmel.*|| **ber-minval-i sābık,** *{OsT} Eskisi gibi.*|| **ber-mucib,** *{OsT} Gereğince; gereğine göre.*|| **ber-murād,** *{OsT} Arsuzuna ulaşan; dileğine eren.*|| **ber-murād etmek,** *{OsT} Arzusuna kavuşturmak.*|| **ber-murād olmak,** *{OsT} Arzusuna kavuşmak; muradına ermek.*|| **ber mu'tād,** *{OsT} Her zaman olduğu gibi; alışılmış şekilde.*

-ber, [Far. burden *(götürmek)* > -ber بر -] *son ek.* Sonuna eklendiği Farsça kelimelerden *"götüren, getiren, alan"* anlamlarında kelimeler yapan son ek.

ber[1], [berü / *ber] *{eT} zf.* Beri.

ber[2], **-rri** [Ar. berr بر] *is.* **1.** Toprak. **2.** Yer. **3.** Kara. ◻ **berr-i atîk,** *{OsT} Eski kara; Asya, Avrupa, Afrika kıt'aları.*|| **berr-i cedîd,** *{OsT} Yeni kara; Amerika ve Avustralya kıtaları.*|| **berr-i Şam,** *Şam toprakları.*|| **berr ü bahr,** *{OsT} Kara ve deniz.*

ber[3], **-rri** [Ar. berr بر] *is.* **1.** İyilik, güzellik, hayır. **2.** Doğru sözlü, sözünde duran kimse. **3.** Hayır ve iyilik sahibi kimse. **4.** Vefalı insan. **5.** Allah.

ber[4], [Far. ber بر] *{OsT} is.* **1.** Göğüs; kucak; sine. **2.** Evin kapısı. **3.** En; genişlik. ◻ **ber-bat,** *{OsT} 1. Kaz göğüslü. 2. müz. Lavta.*

ber[5], [Far. bār > ber بر] *{OsT} is.* **1.** Ağaçlardaki meyve. **2.** Yaprak. **3.** Meme. **4.** Genç kadın.

ber[6], **-r'i** [Ar. ber' برء] *{OsT} is.* **1.** (Hasta için) iyiliğe dönme. **2.** Yaratma.

ber[7], [Erme. per] *{ağız} is.* **1.** Davarın sağıldığı yer. **2.** Ağıl. [DS]

bera, [Far. berāy برای] *{OsT} e.* İçin; amacı ile; maksadıyla; dolayısıyla.

beraat[1], [Ar. berā'at براعت] *(bera:at) {OsT} is.* İyi huy, fazilet gibi davranışlarla benzerlerinden üstün olma.

beraat[2], **-ti** [Ar. ber *(temiz)* berāet برائت] *(bera:et) {OsT} is.* **1.** Temizlik; arılık. **2.** Suçlu sanılarak hakkında dava açılan kimsenin iddia olunan suçun sahibi olmadığının veya söz konusu iddianın suç teşkil etmediğinin mahkeme kararı ile tespit edilmesi; aklanmak. ◻ **beraat etmek,** *huk. Suçsuzluğunun mahkemece kanıtlanması.*|| **berāat-ı zimmet,** *Borcu ve zimmeti olmama durumu.*|| **Berāat-ı zimmet asıldır.** *huk. Bir kimsenin suçlu olduğu kanıtlanmadıkça suçsuz sayılması hakkı ve böyle olmasını gerektiren hukuk ilkesi.*

beraber, [Far. ber-ā-ber برابر] *(bera:ber) {OsT} zf.* **1.** Bir arada, birlikte. **2.** Aynı anda. **3.** Aynı düzeyde; seviyeleri eşit. **4.** Aynı hizada. **5.** Nicelik bakımından eşit. **6.** Aynı anlamda. **7.** Refakatinde; birlikte; yanında. ◻ **beraber bulunmak,** *Yanında olmak.*|| **beraber düşüp kalkmak,** *Birlikte yaşamak.*|| **berabere bitmek,** *(Karşılaşmalarda taraflar) birbirine üstünlük sağlayamamak.*|| **berabere kalmak,** *(Yarışan taraflar için) başa baş kalmak; yenişememek.*|| **beraberinde,** *Yanına alarak.*|| **beraberine gelmek,** *{eAT} Tekabül etmek; eşdeğer olmak.*|| **beraber itmek,** *{eAT} Bir araya getirmek.*|| **beraberlik çekişmek,** *{eAT} Biriyle eşitlik, denklik iddiasında bulunmak.*

beraberce, [beraber-ce] *(bera:be'rce) zf.* Hep birlikte; ortaklaşa.

beraberî, [Far. berāberī برابری] *(bera:beri:) {OsT} is.* Beraberlik; farksızlık; müsavilik.

beraberlik, -ği [beraber-lik] *(bera:berlik) is.* **1.** Birleşme durumu. **2.** Beraber olma hâli; bir arada oluş; birliktelik. **3.** *spor.* Süreli karşılaşmalarda yenişememe durumu; eşitlik. ◻ **beraberlik müziği,** *müz. Çok sesli müzik.*

Berabir, [Ar. berber > berābir / berābire برابر / برابره] *(bera:bir) {OsT} is.* **1.** Berberîler. **2.** Berberistan.

beracim, [Ar. bürcüme > berācim] *(bera:cim) {OsT} is. anat.* Eklem yerleri; boğumlar; mafsallar.

beraet, -ti [Ar. ber *(temiz)* berāet براجم] *(bera:et) {OsT} is.* → beraat.

beragis, [Ar. bürgus > berāġis براغیس] *(bera:ğis) {OsT} is.* Pireler.

berah[1], [Ar. berāḥ براح] *(bera:h) {OsT} is.* Açık, ağaçsız ve ekilip dikilmeyen yer.

berah[2], [Ar. berāḥ براح] *(bera:h) {OsT} is.* Ayrılma; gitme; gidiş; uçuş.

berah[3], [Ar. berāh براه] *(bera:h, h ince söylenir) {OsT} sf.* **1.** Doğru; gerçek. **2.** Yolunda; düzeninde.

berahencide, [Far. berāhencīde براهنجیده] *(bera:henci:de) {OsT} sf.* (Silah için) çekilmiş; çıkarılmış.

berahide, [Far. berāhīde براهیده] *(bera:hi:de) {OsT} is.* Yola çıkarılmış; gönderilmiş; yollanılmış.

berahihte, [Far. berāhiḫte براهیخته] *(bera:hihte, ikinci h kalın) {OsT} sf.* (Silah için) çekilmiş; çıkarılmış.

berahime, [Hint. brahman > Ar. berāhime براهيمه] *(bera:hime) {OsT} is.* **1.** Brahmanlar. **2.** Mecusîlerin ruhani lideri.

berahin, [Ar. bürhan *(kanıt)* > berāhīn براهين] *(bera:hi:n) {OsT} is.* Kanıtlar; deliller. ◻ **berāhîn-i ādîde,** *{OsT} Bir çok kanıt.*|| **berāhîn-i aleniyye,** *{OsT} Açıkça belli olan kanıtlar.*|| **berāhîn-i iknāiyye,** *{OsT} İnandırıcı kanıtlar.*|| **berāhîn-i kātı'a,** *{OsT} Kesin kanıtlar.*|| **berāhîn-i kaviyye,** *Güçlü kanıtlar.*

beranis, [Ar. bürnüs > berānis برانس] *(bera:nis) {OsT} is.* **1.** Arapların üstten giydikleri bir giyecek. **2.** Kollu ve başlıklı hamam havlusu; bornuz. **3.** Bir tür kadın yeldirmesi.

berarende, [Far. berārende برارنده] *(bera:rende) {OsT} sf.* Üste getiren; üzerine getiren.

berarî, [Ar. berārī براری] *(bera:ri:) {OsT} is.* Çöller; sahralar.

beras, [Ar. beraṣ / baraṣ برص] *{OsT} is.* **1.** Leke hastalığı; abraşlık. **2.** Hayvan derisinde eski yara yerinde çıkan beyaz tüyler.

berasin, [Ar. bürşün > berāşin براثن] *{OsT} is.* Yırtıcı hayvan pençeleri.

berashı, [beras-lı] *sf.* Leke hastalığı olan; alacalı; abraş.

berat, [Ar. berāet *(bağışıklık)* => berāt برات] *(bera:t) is.* **1.** Azat belgesi. **2.** Kefalet belgesi. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde göreve atama, maaş tahsisi, rütbe ve nişan gibi haklar ile bağışıklıkların tanındığına dair devletçe verilen belge. **4.** Teknik ve sanayi alanında bir buluş sahibi olana verilen işletme hakkı belgesi; patent. **5.** Devlet dairelerinde resmî mühür kullanma yetkisini belirten belge. **6.** Diploma. ◻ **Berat gecesi** (Berat kandili), *isl. Hz. Muhammed(sa)'e peygamberlik müjdesinin geldiği şaban ayının on dördünü on beşine bağlayan gece.*|| **berāt-ı azādî,** *Azatlık belgesi.*|| **berāt-ı cibāyet,** *huk. Vakıflara ve hazineye ait vergileri toplamakla görevli memurlara yetki veren belge.*|| **berāt-ı bumāyun,** *tar. Padişah tuğrası bulunan yetki belgesi.*|| **berāt-ı terhānî,** *huk. Olağanüstü yararlık gösterenlere verilen vergi muafiyeti tanındığına dair belge.*|| **berāt resmi,** *Berat verilenlerden alınan vergi.*

beratî, [Far. berātī براتی] *(bera:ti:) {OsT} is.* Yoksullara verilen eski elbise.

beratil, [Ar. berāṭīl براطيل] *(bera:ti:l, t kalın söylenir) {OsT} is.* Rüşvetler; hediyeler.

beratlı, [berat-lı] *sf.* **1.** Beratı olan. **2.** *is.* Kendisine beratla birlikte imtiyaz verilmiş kimse. ◻ **beratlı tercüman,** *tar. İmparatorluğun Divan-ı Hümayun tercümanlığı ile yabancı elçilerin devletin izin ve beratıyla Fener Patrikhanesine bağlı Rum ve Ermenilerden kullanmış oldukları tercümanlar.*|| **beratlı tüccar,** *tar. İmparatorluğun izin verdiği yerli ve yabancı tüccar.*

beraver, [Far. ber *(meyve)* + āver *(getiren)* براور] *(bera:ver) {OsT} sf.* **1.** Meyve veren. **2.** *is.* Meyve ağacı.

beraverde. [Far. berāverde براورده] *(bera:verde) {OsT} sf.* **1.** Yukarı kaldırılmış; yükseğe götürülmüş. **2.** (Kişi için) kayırma ve koruma ile ileri sürülmüş. **3.** Ayrılmış; seçilmiş. **4.** Yapılmış; ortaya konmuş; bina edilmiş. ◻ **berāverde kılmak,** *{OsT} Yapmak; ortaya koymak; gerçekleştirmek.*

beray, [Far. berāy / berā برای] *(bera:y) {OsT} e.* İçin; amacı ile; maksadıyla; dolayısıyla. ◻ **berāy-ı cinsiyet,** *{OsT} Aynı cinsten olmak dolayısıyla.*|| **berāy-ı hātır,** *{OsT} Hatır için.*|| **berāy-ı iltihak,** *{OsT} Katılmak için.*|| **berāy-ı isticvāb,** *{OsT} Sorgu maksadıyla.*|| **berāy-ı istikbāl,** *{OsT} Karşılamak için.*|| **berāy-ı ma'lûmat,** *{OsT} Bilgi için.*|| **berāy-ı maslahat,** *{OsT} İş için.*|| **berāy-ı nezāket,** *{OsT} İncelik gereği; nezaket icabı.*|| **berāy-ı tasdîk,** *{OsT} Doğrulamak için; tasdik için.*|| **berā-yı tebdîl-i hevā,** *{OsT} Hava değişimi için.*|| **berāy-ı tedāvi,** *{OsT} Tedavi için.*|| **berāy-ı tenezzüb,** *{OsT} Gezinti için.*|| **berāy-ı vazife,** *{OsT} Görev gereğince; vazife sebebiyle.*

beraya, [Ar. beriyye *(halk, yaratık)* > berāyā برايا] *(bera:ya:) {OsT} is.* **1.** Yaratıklar. **2.** Halk. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde vergi vermeyen Müslümanlar ile kılıç ehli.

berbad, [Far. ber-bād بربات] *(berba:d) {OsT} sf.* → berbat.

berbah, [Ar. berbāḥ برباح] *(berba:h) {OsT} is. anat.* Erbezi üstü.

berbar, [Far. berbār بربار] *(berba:r) {OsT} is.* **1.** Çardak. **2.** Sundurma. **3.** Tahtaboş. **4.** Kameriye. **5.** Evin damında bulunan oda.

berbare, [Far. berbāre بربارہ] *(berba:re) {OsT} is.* → berbar.

berbat[1]**, -ttı** [Far. ber *(göğüs)* + Ar. batt *(kaz)* > ber-i batt *(kaz göğüslü)* بربط] *{OsT} is. müz.* Sapı kısa gövdesi büyük ve yuvarlak, lavtaya benzer, mızrapla çalınan bir telli saz. ◻ **berbat-nevāz,** *{OsT} Berbat çalan kimse.*

berbat[2]**,** [Far. ber *(üzere)* + bād *(rüzgâr)* > berbād *(rüzgâra terk edilmiş)* برباد] *(berba:t) sf.* **1.** Kötü; fena hâlde; vahim. **2.** Çirkin; beğenilmeyen; pis, sevimsiz. **3.** Bozuk. **4.** Dağınık, karmakarışık; perişan. **5.** Bakımsız; viran. **6.** *is.* Mahvolma; ziyan. ◻

berbat etmek, *1. Kötü hâle getirmek; mahvetmek. 2. Bozmak.*‖ **berbat olmak,** *1. Kötü duruma düşmek. 2. Perişan hâle gelmek. 3. Bozulmak.*

berber, [İt. barba *(sakal)* > barbiere / Far. berber بربر] *is.* **1.** Saç, sakal kesmeyi, tıraş etmeyi meslek edinmiş olan kişi. **2.** Berber dükkânı. **3.** *özl. is.* Kuzey Afrikalı bir kavim. ◻ **berber balığı,** *zool. Hanigillerden, Akdeniz'de yaşayan, kuyruğu çatal ve iki yanında çok keskin birer diken bulunan, yassı gövdeli, eti yenebilen kemikli bir balık, (Serranus anthias).*

berberhane, [İt. berber+ Far. -ḫāne بربرخانه] *(berberha:ne) {OsT} is.* Berber dükkânı.

Berberî, [Ar. berberī بربری] *{OsT} sf.* Berber kavmine mensup olan.

Berberistan, [Far. berberistān بربرستان] *{OsT} is.* Berberîler ülkesi.

berberlik, -ği [berber-lik] *is.* **1.** Berberin yaptığı iş. **2.** Berberin mesleği.

berc, [burç > berc برج] *{eAT} is.* Ökse yapmak için yapışkan madde çıkarılan bir meyve; Macar üzümü.

berca, [Far. ber- *(üzere)* + cāy *(yer)* > bercā برجا] *(berca:) sf.* **1.** Uygun; münasip. **2.** Yerinde.

berced, [Ar. berced برجد] *{OsT} is.* **1.** Kalın dokunmuş kilim. **2.** Türk halısı.

berceste, [Far. ber- *(üzere)* + ceste *(seçilmiş)* برجسته] *{OsT} sf.* **1.** Seçilmiş; beğenilmiş. **2.** Güzel; hoş; latif. **3.** *ed.* Kolayca ve hemen hatırlanabilen yüksek anlam taşıyan şiir. ◻ **berceste mısra,** *ed. Tek başına yetebilen, seçkin ve en güzel söylenmiş mısra.*

berci, [ber[6] -ci] *{ağız} is.* Hayvan sağıcısı. [DS]

bercis, [Ar. bercis / bircis برجیس] *{OsT} is.* **1.** Çok süt veren deve. **2.** *özl. is.* Güneşin uydularından en büyüğü ve yakınlık bakımından beşincisi; Jüpiter; Müşteri; Erendiz.

berçide, [Far. ber *(üzerinde)*+çīde *(toplanmış)* برچیده] *(berçi:de) sf.* Toplanmış; devşirilmiş; yığılmış. ◻ **berçîde dâmen,** *1. Eteğini toplamış. 2. Dünyadan elini eteğini çekmiş.*

Berçik, [ber-çik] *{eT} öz. is.* Bir İran kavmi. [Tekin]

berçin, [Far. ber-çīn برچین] *(berçi:n) sf.* Toplayıcı; toplayan.

berd, [Ar. berd برد] *{OsT} sf.* **1.** Soğuk. **2.** *is.* Soğukluk. ◻ **berd'el-âcuz,** *1. Kocakarı soğuğu. 2. On bir ve on yedi mart günleri arasında devam eden soğukların halk arasındaki adı.*

berdaht, [Far. perdāḫt پردخت] *(berda:ht) {OsT} is.* → perdah.

-berdar, [Far. berdāsten > berdār بردار -] *(berda:r) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"kaldıran, dayanan, tahammül eden"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

berdar, [Far. ber-dār بردار] *(berda:r) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) darağacına çekilmiş; asılmış. **2.** (Ağaç için) meyveli; yemişli.

berdaşte, [Far. ber-dāşte برداشته] *(berda:şte) {OsT} sf.* Yükseğe kaldırılmış.

berde[1], [Ar. bedre برده] *{OsT} is. tıp.* Mide şişkinliği.

berde[2], [Far. bedre برده] *{OsT} is.* Esir; köle; karavaş; tutsak.

berdegî, [Far. berdegī بردگی] *(berdegi:) {OsT} is.* Kölelik; esaret.

berdeng, [Far. berdeng بردنگ] *{OsT} is.* Çöl ortasındaki küçük dağ ya da tepe.

berdevam, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. devām بردوام] *(berdeva:m) {OsT} sf.* Sürüp giden; devam üzere.

berdi, [Ar. berdīy *(saz)* بردی] *{ağız} is.* Dam örtmekte kullanılan saz, sırık, çıta vb. şeyler. [DS]

berdin, [berü / *ber > ber-din] *{eT} zf.* **1.** Beride. **2.** Güneyde.

berdinki, [*ber-din-ki / bér-din-ki] *{eT} sf.* Güneydeki. [EUTS]

berdiy, [Ar. berdīy بردی] *(berdi:y) {OsT} is.* Eski Mısır'da dışından hasır, özünden kâğıt yapılan bir tür hasır otu.

berduş, [Far. ber- *(üzere)* + düş *(omuz, sırt)* بردوش] *{OsT} is.* ve *sf.* **1.** (Her şeyi) sırtında, omzunda. **2.** Evsiz barksız, toplum dışı yaşayan kişi; başıboş, serseri. **3.** Üstü başı perişan.

bere[1], [*eT.* ber-mek *(vurmak)* > ber-e] *is.* **1.** Yırtılma sonucu damarlardan çıkan kanın dokular içinde birikmesi ile meydana gelen ağrılı hal. **2.** Dövme, vurma, düşme, çarpma gibi sebeplerle deride meydana gelen morluk.

bere[2], [Moğ. bere] *{eT} is.* Bir uzunluk ölçüsü birimi; mil; 8000 ayak. [EUTS]

bere[3], [Far. bere بره] *{OsT} is.* Kuzu. ◻ **bere-i āb,** *{OsT} Dalga.*‖ **bere-i dü-mâderî,** *1. İki analı kuzu. 2. mecaz. Nazlı büyütülmüş; talihli.*‖ **bere-i felek,** *{OsT} Hamel Burcu; Güneşin 21 Martta girdiği burç.*

bere[4], [Fr. béret] *is.* Siperliği olmayan bir tür başlık.

bere[5], [Yun. poreia *(yol)* ?] *{ağız} is.* Tarla aralarından ya da içlerinden akan çok küçük su. [DS]

bered, [Ar. bered برد] *{OsT} is.* Fırtınalı havalarda yağan dolu.

berefşan, [Far. berefşān برفشان] *(berefşa:n) {OsT} is. müz.* Türk müziğinde otuz iki zamanlı ve on dört darplı büyük bir makam.

berehlemek, [Far. be-rāh *(yolunda)* > bereh-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Layık görmek; uygun bulmak; yaraştırmak. [DS]

berehmen, [Ar. berehmen / Far. berehmen / berhemen برهمن] *{OsT} is.* ve *sf.* **1.** Brahma dinine mensup; Brahman. **2.** Mecusîlerin dinî lideri. **3.** Puta tapan. **4.** Puta tapanların papazları. **5.** Ateşe tapanların bilginleri.

berehne, [Far. berehne / bürehne برهنه] *{OsT} sf.* Çıplak.

berehnegi, [Far. berehne-gī برهنگی] *(berehnegi:) {OsT} is.* Çıplaklık.

berehrehe, [Ar. berehrehe برهره] *{OsT} sf.* (Kadın için) çok güzel; alımlı.

berekât, [Ar. bereket>berekāt برکات] *(bereka:t) {OsT} is.* **1.** Bolluklar. **2.** Uğurlar; hayırlar; mutluluklar. **3.** Keramet. ◘ **berekât-ı kelām-ullāh,** *{OsT} Allah kelamının verdiği feyizler, bolluklar, uğurlar.*

bereket, [Ar. bereket *(kutsama)* برکت] *is.* **1.** Bolluk. **2.** Gürlük. **3.** Ongunluk; feyiz. **4.** Allah'ın verdiği nimetler. **5.** Yağmur. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *zf.* İyi ki, iyi bir tesadüf olarak. **7.** *ünl.* .. sayesinde. **8.** Allah'ın verdiği nimetler için şükran ifadesi. ◘ **bereket boynuzu,** *tar. Romalılara ait barış ve bolluğu temsil eden içinden meyve ve çiçeklerin taştığı boynuz sembolü.*‖ **bereket ki** (bereket versin, bereket versin ki), *1. Allah'a şükür ki.. 2. İyi ki.. 3. İyi bir rastlantı olarak.*‖ (Allah) **bereket versin,** *1. Yemek sonu Allah'ın nimetlerini artırması için edilen dua sözü. 2. Satıcıların alışverişten kazandıkları para için Allah'a dua sözü. 3. Bir kimsenin durumundan hoşnutluğunu ifade eden şükür sözü.*‖ **bereket yağmak,** *1. Bolluk olmak. 2. Yağmur yağmak.*‖ (Halil İbrahim) **bereketi,** *(Hz. İbrahim (as) örneği) bolluk ve refah.*

bereketlenme, [bereket-le-n-me] *is.* Bereketlenmek işi.

bereketlenmek, [bereket-le-n-mek] *dönşl. [-ir]* Çoğalmak; artmak.

bereketli, [bereket-li] *sf.* **1.** Bol. **2.** Bolluklu. **3.** Verimli. **4.** Kalabalık. ◘ **bereketli olsun,** *Yemek yiyenlere veya ürün toplama ve harman işleri ile uğraşanlara söylenen iyi dilek sözü.*

bereketlilik, -ği [bereket-li-lik] *is.* Bereketli olma hali.

bereketsiz, [bereket-siz] *sf.* **1.** Çabuk tükenen. **2.** Verimsiz. **3.** Kendinden beklenen yararı sağlayamayan.

bereketsizlik, -ği [bereket-siz-lik] *is.* Bereketsiz olma durumu.

bereleme, [bere-le-me] *is.* Berelemek işi.

berelemek, [bere-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bereli duruma getirmek. **2.** Hafifçe yaralamak, ezikler meydana getirmek.

berelenme[1]**,** [bere-le-n-me] *is.* Berelenmek eylemi ve durumu; yaralanma; bereli hale gelme.

berelenme[2]**,** [bere-le-n-me] *is.* Bere sahibi olma; bere satın alma.

berelenmek[1]**,** [bere-le-n mek] *edil. f. [-ir]* Birisi tarafından cildinde, vücudunda kan oturmasına sebep olacak davranışta bulunulmak; bere meydana getirilmek.

berelenmek[2]**,** [bere-le-n-mek] *gçsz. f. [-ir]* Bir bereye sahip olmak; bere edinmek.

bereli[1]**,** [bere-li] *sf.* Hafif ezik ve morarma şeklinde yarası olan.

bereli[2]**,** [bere-li] *sf.* **1.** Başına bere giymiş olan. **2.** Bere sahibi olan.

bereli[3]**,** [bere-li] *sf.* Kuzulu.

berem, [Far. berem برم] *{OsT} is.* **1.** Üzüm çubuklarının altına dikilen çatal ağaç; herek. **2.** Asma ve kabak çardağı.

bereme, [Yun. perama] *{ağız} is.* Kayık. [DS]

berenarı, [beri + añaru] *(be'renarı) {ağız} sf.* Şöyle böyle; biraz iyi; oldukça; üstünkörü. [DS]

berencen, [Far. berencen برنجن] *{OsT} is.* Kadın bileziği.

berencin, [Far. berencīn برنجین] *(berenci:n) {OsT} is.* Kadın bileziği.

berend, [Far. berend برند] *{OsT} sf.* **1.** (Kılıç, hançer vb. için) keskin. **2.** *is.* Nakışsız ipek kumaş. **3.** Kılıcın suyu.

berendahte, [Far. berendāẖte برندخته] *(berenda:hte) {OsT} sf.* **1.** Yukarıya fırlatılmış. **2.** Üste, yukarıya çıkarılmış.

berendaz, [Far. berendāz / berendāze برنداز / برندازه] *(berenda:z) {OsT} sf.* **1.** Yükseğe atan; yukarı fırlatan. **2.** Yukarıya kaldıran. **3.** Yok eden.

berere, [Ar. berr > berere برره] *{OsT} sf.* (Kişi için) hayır sahibi olanlar; iyilik severler; doğrular.

berevat, [Ar. berāt > berevāt بروات] *(bera:va:t) {OsT} is.* Rütbe, imtiyaz ve nişan belgeleri. ◘ **berevāt-ı şerîfe,** *{OsT} Padişah beratları.*

berf, [Far. berf برف] *{OsT} is.* Kar. ◘ **berf-āb,** *{OsT} Karlı, buzlu soğuk su.*‖ **berf-alūd,** *{OsT} Kara bulaşmış.*‖ **berf-dān,** *{OsT} Buzluk; kar deposu.*‖

berf-dār, *{OsT} Karlı.*|| **berf-nāk,** *{OsT} Yaz kış karlı olan yer.*|| **berf-pāre,** *{OsT} Kar parçası.*

berfend, [Far. berfend برفند] *{OsT} is.* **1.** Asker. **2.** (Söz için) güzel. **3.** (Yer için) derin.

berfin, [Far. berfīn برفين] *(berfī:n) {OsT} sf.* **1.** Karla ilgili. **2.** Kardan yapılmış. **3.** Karla yapılmış.

berfüs, [Far. berfūz / berfūs برفوس] *(berfü:s) {OsT} is.* → berfüz.

berfüz, [Far. berfūz / berfūs برفوز] *(berfü:z) {OsT} is.* Ağzın dış kenarı; dudakların çevresi.

berg[1], [Far. berg برگ] *{OsT} is.* Yaprak. 🗗 **berg-bîd,** *{OsT} 1. Söğüt yaprağı. 2. Söğüt yaprağı biçiminde olan süngü ucu.*|| **berg-dār,** *{OsT} 1. Yapraklı. 2. Geçimi iyi olan.*|| **berg-gâh,** *{OsT} Saman sapı.*|| **berg-i çeşm,** *{OsT} Göz kapağı.*|| **berg-i diraht,** *{OsT} Ağaç yaprağı.*|| **berg-i gül,** *{OsT} Gül yaprağı.*|| **berg-i hazān,** *{OsT} Sonbaharda sararıp dökülen yaprak.*|| **berg-i ter,** *{OsT} 1. Yeşil yaprak. 2. Hediye.*|| **berg-rîz,** *{OsT} 1. Yaprak döken. 2. Sonbahar.*|| **berg-rîzān,** *{OsT}* → berg-riz.|| **berg ü bār,** *{OsT} Sermaye; geçinilecek şey; mal.*|| **berg ü nevā,** *{OsT} Geçinecek şey.*|| **berg ü şāh,** *{OsT} bot. Dal budak.*

berg[2]**, -ğı** [Far. berġ برغ] *(berğ) {OsT} is.* Bent; set.

berg[3], [Far. berg برگ] *{OsT} is.* Azık; yiyecek.

bergab, [Far. berġ-āb برغاب] *(berğa:b) {OsT} is.* Su bendi; su biriktirilen yer; baraj.

bergaman, [Far. berġamān برغمان] *(berğama:n) {OsT} is.* Büyük yılan; ejder.

bergamot, [T. Mustafa **beg** *(Mustafa bey)* + **armud**-u / İt. pero *(armut)* + Bergamo *(İtalya'da bir şehir)* > bergamotto *(Bergamo'lu)*] *is. bot.* **1.** Açık sarı renkli armut biçimindeki limon türü ekşimsi meyvelerinin kabuğundan, kolonya imalinde kullanılan bergapten esansı çıkarılan bir Akdeniz bölgesi meyve ağacı, *(Citrus bergamia).* **2.** Bu ağacın, kabuğundan esans çıkarılan ve reçel yapılan meyveleri.

bergaşte, [Far. bergāşte برگاشته] *(berga:şte) {OsT} sf.* Yüz çevirmiş.

berge[1], [ber-gē / bir-gē / ber-ke] *{eT} is.* Kamış; çubuk; kamçı; kırbaç. [EUTS] [DLT] [Gabain]

berge[2], [Far. berge-i zerdālū] *{ağız} is.* Kayısı, zerdali, şeftali türü meyveler. [DS]

bergekmek, [bergē > berge-k-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Kamçılamak; kırbaçlamak. [EUTS]

bergelenmek, [bergē > bergē-len-mek] *(berge:lenmek) {eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** (Damar için) kan ile dolarak sertleşmek; dikilmek. **2.** (Arabaya koşulan öküz vb. için) kamçı ile sürülmek. **3.** *gçsz. f.* Sıçramak.

bergerde, [Far. bergerde برگرده] *{OsT} sf.* Ezberlenmiş; hatırda tutulmuş.

bergerü, [*ber > ber-gerü / bırğaru] *{eT} zf.* **1.** Beriye doğru. [ETY] **2.** Cenuba doğru. [ETY]

bergesemek, [bergē > bergē-se-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Kırbaçlamak istemek.

bergeşide, [Far. bergeşīde برگشيده] *(bergeşi:de) {OsT} sf.* **1.** Çekilmiş; sıyrılmış. **2.** Tartılmış.

bergeşte, [Far. bergeşten *(dönmek)* > bergeşte برگشته] *sf.* Ters dönmüş. 🗗 **bergeşte-ahter,** *{OsT} Yıldızı dönmüş; talihsiz; bahtsız.*|| **bergeşte-baht,** *{OsT} Talihi ters dönmüş; şanssız.*|| **bergeşte-hâl,** *{OsT} 1. İşleri ters giden; durumu iyi değil. 2. Geçim sıkıntısı çeken.*|| **bergeşte-rūz,** *{OsT} Günü dönmüş; şanssız; talihsiz.*

bergitmek, [berg-it-mek / berg-üt-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Birbirine geçirerek tutturmak; kenetlemek. [DS]

bergü[1], [ber-ge / bir-ge / ber-ke / ber-gü] *{eT} is.* Kamçı. [EUTS]

bergü[2], [bér-mek *(vermek)* > bér-gü] *(bé:rgü:) is.* **1.** Verilecek, ödenecek şey; vergi. [İKPÖy.] **2.** Bağış. [İKPÖy.] **3.** Borç; verecek. [DLT]

bergürmek, [ber-gü-r-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Belirtmek; belli ettirmek. [EUTS]

bergüstvan, [Far. bergüstvān برگستوان] *(bergüstva:n) {OsT} is.* Eyerin altına serilen sırmalı, işlemeli örtü; haşa.

bergüzar, [Far. bergüzār برگزار] *(bergüza:r) {OsT} is.* **1.** Küçük hediye. **2.** Anı olarak alınıp verilen veya saklanan eşya; hatıra; yadigâr; anmalık; andaç.

bergüzide, [Far. ber-güzīde برگزيده] *(bergüzi:de) {OsT} sf.* Seçilmiş; seçkin.

berh, [Far. berḫ برخ] *{OsT} is.* **1.** Pay; hisse; nasip. **2.** Az şey; parça. **3.** Su birikintisi. **4.** Şimşek. **5.** Yaş odunun yanarken çıkardığı sıvı. **6.** Balık.

berhabe, [Far. berḫābe برخابه] *(berha.be) {OsT} is.* **1.** Minder; döşek; yatak. **2.** Bir yatakta birlikte yatılan kimse.

berhana, [Far. bar *(yük)* + ḫāne] *{ağız} is.* **1.** Ev eşyası. **2.** Göçebelerin çadır eşyası. **3.** Kervanın konak yerinde toplanan eşyası. [DS]

berhane[1], [Far. bar + ḫāne برخانه] *(berha:ne) {OsT} is.* **1.** Kervansaray. **2.** Büyük ve kullanışsız ev. **3.** Yolcuların yük indirdikleri yer. 🗗 **berhāne gibi,** *Gereğinden büyük, kullanışsız evler için kullanılan benzetme.*

berhane[2], [Far. berḫāne برخانه] *(berha:ne) {OsT} is.* Eski ve harap durumdaki büyük ev; kullanılabilmesi için tamire gerek duyulan ev.

berhaste, [Far. ber-ḫāste برخسته] *(berha:ste) {OsT} sf.* Kalkmış; ayaklanmış.

berhava, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. hevā برهوا] *(berhava:) {OsT} sf.* **1.** Havaya atılmış; uçurulmuş. **2.** *mecaz.* Yararsız ve boş. 🗗 **berhava etmek,** *1. Patlayıcı ile havaya uçurmak. 2. Yok etmek.*|| **berhava olmak,** *1. Patlama yoluyla havaya uçmak. 2. mecaz. Boşa gitmek.*

berhay, [Ar. berḥā] *{ağız} is.* Ağıt; feryat. [DS]

berhayat, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. ḥayāt برحیات] *(berhaya:t) {OsT} sf.* Hayatta olan; canlı; yaşayan.

berhe, [Ar. berhe برهه] *{OsT} is.* Zaman; süre.

berhem, [Far. berhem برهم] *{OsT} sf.* **1.** Bir araya gelmiş; toplanmış. **2.** Karışık; dağınık. **3.** Ters. 🗗 **berhem gelmek,** *{OsT} Bir araya gelmek; toplanmak.*|| **berhem-hurde,** *{OsT} Çarpışarak birbirine girmiş.*|| **berhem-zede,** *{OsT} Karmakarışık; altı üstüne getirilmiş.*|| **berhem-zen,** *{OsT} Karmakarışık eden; altını üstüne getiren.*

berheva, [Far. ber + Ar. hevā برهوا] *(berheva:) {OsT} sf.* → berhava.

berhihte, [Far. berhīḫte برهیخته] *(berhi:hte) {OsT} sf.* Silah çekilmiş; hamle edilmiş; saldırılmış.

berhiz, [Far. ber ḫasten *(kalkmak)*>berḫīz برخیز] *(berhi:z, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Atılan; sıçrayan. **2.** Zorbalık eden.

berhud, [Far. berhūd برهود] *(berhu:d) {OsT} is.* Saçma sapan söz.

berhudar, [Far. berḫōrden *(isabet etmek)* > berḫōrdār => berḫudār برخدار] *(berhuda:r) {OsT} sf.* **1.** Payını almış. **2.** Mutlu; mesut; onmuş. 🗗 **Berhudar ol!** *{OsT} "Çok yaşa, mutlu ol!" anlamında iyi dilek sözü.*

berhudarî, [Far. berḫōdār => berḫudārī برخداری] *(berhuda:ri:) {OsT} is.* Sevinme.

berhudarlık, -ğı [berhudar-lık] *is.* Mutlu olma; sevinme; iyi gün geçirme.

berhuh, [Far. berhūh برهوه] *(berhu:h) {OsT} is.* Sabun.

berhun, [Far. berhūn برهون] *(berhu:n) {OsT} is.* **1.** Ortası boş şey. **2.** Çember; kemer; daire. **3.** Duvar diplerine yapılan çalı çırpı çit.

berhur, [Far. berḫūr برخور] *(berhu:r) {OsT} is.* Pay; hisse; nasip.

berhurdar, [Far. ber-ḫūrdār برخوردار] *(berhu:rda:r) {OsT} sf.* Mutlu olan; mesut olan; berhudar olan; onan.

berhurdarî, [Far. ber-ḫūrdārī برخورداری] *(berhu:rda:ri) {OsT} is.* Sevinme; mutlu olma; onma.

berhüyun, [Far. berhüyūn برهیون] *(berhüyu:n) {OsT} is.* Küçük ev; küçük oda.

berhuz, [Far. berḫūz برخوز] *(berhu:z) {OsT} is.* Dağarcık; torba.

beri[1], [*eT.* be-ru > be-ri بری] *is.* **1.** Konuşana göre önündeki uzaklıklardan kendisine en yakın olanı; *{eT} (aynı).* **2.** *sf.* En yakında bulunan. **3.** *zf.* (Çıkma durumu eki *-den* ile) bir olayın veya durumun başlangıcını ve süresini ifade etmekte kullanılır. 🗗 **beri almak,** *{ağız} (Hayvanlar için) geri çevirmek.* [DS]|| **beri benzer,** *{ağız} Alelade; sıradan; bayağı.* [DS]|| **beri eylemek,** *{ağız} Geri çevirmek; bu tarafa döndürmek; yakına getirmek.* [DS]|| **beri öte,** *{eAT} İleri geri.*

beri[2], [Ar. barāet > berī بری] *(beri:) {OsT} sf.* **1.** Temiz; arınmış. **2.** Kurtulmuş. **3.** Uzak. 🗗 **berîü'z-zimme,** *{OsT} Zimmetinden arınmış olan; aklanmış olan.*

beria [Ar. barāʿat *(olgunluk)* > berīʿa بریعه] *(beri:a:) {OsT} sf.* **1.** Olgunluk ve güzelliğiyle emsallerinden üstün olan kadın. **2.** Sevgili.

beribenzer, [beri + benzer] *{ağız} sf.* **1.** Eş; benzer; emsal. **2.** Yakışıklı. [DS]

beriberi, [Seylan dil. beri *(zafiyet)* > Fr. béribéri] *(beribe'ri) is.* B_1 vitamini eksikliğinden ileri gelen, ileri derecesi ölümle sonuçlanan bir hastalık.

bericen, [Far. berīcen بریجن] *(beri:cen) {OsT} is.* İçinde ekmek pişirilen ocak; fırın.

berid, [Far. burden *(götürmek)* > berīd برید] *(beri:d) sf.* **1.** Haber getiren; postacı; ulak. **2.** *is. tar.* Orta Çağ Müslüman devletlerinde posta ve haberleşme işlerine bakan kuruluş. **3.** Ortalama yürüyüşle dört saatlik uzaklık; on iki mil. 🗗 **berid-i cânân,** *{OsT} Sevgilinin habercisi.*|| **berid-tayr,** *{OsT} Haber kuşu.*

beridan, [Far. berīd > berīdān بریدان] *(beri:da:n) is.* Ulaklar; postacılar.

beriden, [*eT.* be-ri-den] *zf.* **1.** Beri taraftan. *{eT} (aynı)* [ETY] **2.** *{eT}* Güneyden. [ETY]

berig, -ği [Far. berīġ برغ] *(berīğ) {OsT} is.* Bent; set.

berigli, [bér-ig-li] *{eT} sf.* Vermek isteyen. [DLT]

berigme, [bér-mek *(vermek)* > bér-igme] *{eT} sf.* Vermiş olan. [ETY]

berigsemek, [bé r-mek > *bérig > bér-ig-se-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Vermek istemek; vereyazmak. [DLT]

berik, -kı [Far. berīḳ بريق] *(beri:k, k kalın söylenir) {OsT} is.* Işık; parıltı.

berike, [Ar. berīke بريكه] *(beri:ke) {OsT} is.* Un helvası.

beriki, [ber-i-ki] *zm.* **1.** Daha yakında, beride bulunan. **2.** Öbürü; diğeri.

berilemek, [beri-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Geri çevirmek. **2.** Bu tarafa döndürmek. **3.** Yakına getirmek. [DS]

berilmek, [bér-mek > bér-il-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Verilmek. [DLT]

berilyum, [Fr. beryllium] *(beri'lyum) is. kim.* Özgül ağırlığı, 1,85, atom ağırlığı 9,013 ve ergime noktası 1215 °C olan hafif bir metal; sembolü: Be.

berim, [bér-mek > bér-im] *(be:rim) {eT} is.* **1.** Verme; ödeme. **2.** Borç; verecek. [DLT] **3.** *{eAT}* Vergi.

berimçi, [bér-im-çī] *{eT} sf.* Borçlu. [DLT]

berimlig, [bér-im-lig] *{eT} sf.* **1.** Verimli. **2.** Borçlu. [DLT]

berin, [Far. berīn برين] *(beri:n) {OsT} sf.* **1.** En yüksek; en üst. **2.** Pek yüce. **3.** Soylu; asil; necip. 🗗 **berîn-dâire,** *{OsT} Gökyüzü.*

beriş, [bér-mek > bér-iş] *{eT} is.* Veriş.

berişim, [Far. berişim] *{OsT} is.* → ibrişim.

berişmek, [bér-mek > bér-iş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Verişmek. [DLT]

berişti, [Far. firişte] *{eT} is.* Melek; ferişte. [EUTS]

beriye, [Ar. beriyye بريه] *{OsT} is.* **1.** Yaratık. **2.** İnsan. **3.** Halk.

berizen, [Far. berīzen بريزن] *(beri:zen) is.* → bericen.

berj, [Far. berj برژ] *{OsT} is.* **1.** Şiddetli kasırga. **2.** Su çevrintisi; girdap.

berjer, [Lat. berbex *(enenmiş koç)* > Fr. bergère *(kız çoban)*] *is.* Arkası kabarık, koltukları yastıklarla beslenmiş, oturacak yeri geniş koltuk.

berk[1]**,** [*eT.* ber-k برك] *{eT} sf.* **1.** Sağlam. *{eAT} (aynı) (1935)* [Gabain] [Yüknekî] [DLT] [EUTS] **2.** Tahkim edilmiş; muhkem; kuvvetli. *{eAT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] **3.** İyi korunmuş; takviyeli. [DLT] [EUTS] [Gabain] [Yükıneki] **4.** Katı; sert. *{eAT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Gabain] [Yükıneki] **5.** *{eAT}* Şiddetli. **6.** *{eAT}* Hızlı; süratli. **7.** *{ağız}* Kuvvetle; şiddetle; sıkı olarak; sağlam bir şekilde. [DS] **8.** *{ağız}* (Ses için) kuvvetli olarak. [DS] 🗗 **berk bağlamak,** *1. Sıkı bağlamak. 2. Sağlam bağlamak.*|| **berk etmek,** *{ağız} 1. Kapamak; tıkamak; örtmek. 2. Sağlamlaştırmak; pekiştirmek; takviye etmek.* [DS]|| **berk eylemek,** *1. Kuvvetli bulundurmak. 2. Sağlamlaştırmak.*|| **berk itmek,** *{eAT} Kuvvetli bulundurmak; sağlamlaştırmak.*|| **berk yüzlü,** *Yüzü yumuşamayan.*

berk[2]**, -gi** [Far. berg برك] *{OsT} is.* Yaprak.

berk[3]**, -kı** [Ar. berḳ برق] *{OsT} is.* **1.** Şimşek. **2.** Parıltı; kıvılcım. 🗗 **berk-āsā,** *{OsT} Şimşek gibi yakıcı.*|| **berk-āşiyān,** *{OsT} Yuvası şimşek olan.*|| **berk-efşān,** *{OsT} Şimşek saçan.*|| **berk-endāz,** *{OsT} Parlayıcı; parıldayıcı.*|| **berk-ı hatîf,** *{OsT} Göz kamaştıran şimşek.*|| **berk-ı şerer-hîz,** *{OsT} Kıvılcım yağdıran şimşek.*|| **berk urmak,** *{OsT} Şimşek çakmak.*

berkaın[1]**,** [Ar. berḳān برقان] *(berka:n) {OsT} is.* **1.** Şakıma. **2.** Parıldama.

berkan[2]**,** [Far. berḳān برقان] *(berka:n) {OsT} sf.* Kıvırcık tüylü kuzu postu.

berkarar, [Far. ber-ḳarār برقرار] *(berkara:r) {OsT} sf.* **1.** Kararlı. **2.** Yerli; yerinde; devamlı.

berke, [ber-ge / bir-ge / ber-ke] *{eT} is.* Dövmek ve sürmek için kullanılan değnek, sopa; kamış; çubuk; kamçı. [EUTS] [Gabain] [DLT]

berkelenmek, [ber-ke-le-n-mek] *{eT} gçsz. f.* **1.** Kan toplamak. [DLT] **2.** Kamçı sahibi olmak. [DLT]

berkelyum, [İng. Berkeley (ABD'de bir Üniversite) > berkelium / Fr. berkélium] *(berke'lyum) is. kim.* Tabiatta doğal olarak bulunmayan, ancak amerikyum 241'in alfa tanecikleriyle veya küriyum 242'nin dötonlarla bombardımanı sonucunda elde edilen, atom numarası 97 olan yapay bir radyoaktif element; sembolü: Bk.

berkend, [Far. berkend برکند] *{OsT} sf.* Genç irisi.

berkende, [Far. berkende برکنده] *{OsT} is.* Koparılmış; sökülmüş; köküyle çıkarılmış.

berkeşide, [Far. ber-keşīde برکشیده] *(berkeşi:de) {OsT} sf.* **1.** (Silah için) çekilmiş; kınından çıkarılmış. **2.** *mecaz.* Çekilip meydana getirilmiş; ilerletilmiş.

berkıye, [Ar. berḳıyye برقیه] *{OsT} sf.* **1.** Şimşek gibi parlak. **2.** *is.* Elektrik.

berki, [Ar. berk > birkī/ berkiye برکی / برکیه] *(berki:) {OsT} sf.* **1.** Şimşek gibi. **2.** Parlak.

berkidilmek, [berk-it-il-mek برکدلك] *{eAT} edil. f. [-ür]* Kuvvetlendirilmek; sağlamlaştırılmak.

berkilmek, [berk-il-mek برکلمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* **1.** Pekitilmek; tespit edilmek; sabitleştirilmek. **2.** Sağlamlaştırılmak; pekiştirilmek.

berkilü, [berk-il-ü برکلو] *{eAT} sf.* **1.** Sağlamlaştırılmış; pekitilmiş. **2.** Kapalı.

berkime, [berk-i-me] *is.* Berkimek işi.

berkimek, [berk-ī-mek بركيمك] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Sağlamlaşmak. **2.** Pekişmek; sıkılaşmak. **3.** Kuvvetlenmek. **4.** Yerleşmek. **5.** *gçl. f.* Tıkamak. [DS]

berkinme, [berk-i-n-me] *is.* Berkinmek işi.

berkinmek, [berk-i-n-mek بركنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Sağlamlaşmak; pekişmek. **2.** Kendini sağlama almak. **3.** Kuvvetli olmak. **4.** *edil.* Pekiştirilmek. **5.** Yapışmak; takılmak; yerleştirilmek; konulmak.

berkirmek, [berk-ir-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Berkitmek; sağlamlaştırmak. [EUTS]

berkişmek, [berk-iş-mek بركشمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Sağlamlaşmak; pekişmek; yerleşmek.

berkiştirmek, [berk-iş-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Sağlamlaştırmak. [DS]

berkitme, [berk-i-t-me] *is.* **1.** Berkitmek işi. **2.** Takviye etme.

berkitmek [berkī-mek > berki-t-mek بركتمك] *{eT} {eAT} gçl. f. [-ir]* **1.** Sağlamlaştırmak, *(1935).* [DLT] **2.** Pekitmek. **3.** Takviye etmek. **4.** *{ağız}* Sıkıca bağlamak; bağcığını sıkmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Sökük için) dikmek; yamamak. [DS] **6.** *{ağız}* Üst üste yığmak; yüklemek. [DS] **7.** *{ağız}* Hareket edemez duruma getirmek; tespit etmek [DS] **8.** (Sözleşme için) yapmak; imzalamak.

berkleınek, [berk > berk-lē-mek] *(berkle:mek) {eT} gçl. f. [-r]* Saklamak; hapsetmek. [DLT]

berkletınek, [berklē-mek > berk-le-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Korutmak; muhafaza ettirmek; korumakla emretmek. [DLT]

berklig, [berk-lig] *{eT} zf.* **1.** Muhafaza ederek. [Gabain] **2.** *sf.* Berk; pek; sağlam. [EUTS]

berklik, -ği [*eT.* berk *(sağlam)* > berk-lik بركلك] *is.* **1.** *{eAT}* Sağlamlık. **2.** *{eAT} {ağız}* Sertlik; katılık. [DS] **3.** *{eAT}* Metanet. **4.** Güvenme; itimat.

berksiz, [berk-siz] *{eT} sf.* Sağlam olmayan; çürük. [EUTS]

berku, -ku'u [Ar. berḳūʿ برقوع] *(berku:) {OsT} is.* Yüz örtüsü; burka; peçe.

berkuk, -ğu [Ar. berḳūḳ برقوق] *(berku:k) {OsT} is.* **1.** Şeftali. **2.** Kayısı. **3.** Zerdali.

berlam, [İt. merlano > Yun. merlanos] *is. zool.* Sırtı açık kahverengi, karnı ve yanları beyaz, ince pullu ortalama 80-100 cm. boyunda, eti beyaz, yağsız ve kılçıksız mezgitgillerden bir balık türü, *(Merluccius vulgaris).*

berlü, [beri-lü > ber-lü برلو] *{eAT} zf.* Beri.

berm, [Far. berm برم] *{OsT} is.* Hatırda tutma; ezberleme.

bernah, [Far. bermāh / bermāhe برماه / برماهه] *(berma:h) {OsT} is.* Burgu; matkap.

bernal, -li [Far. bermāl برمال] *(berma:l) {OsT} is.* Dağ tepesi; doruk.

bernek, [bé r-mek / bir-mek] *(bé:rmek) {eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Vermek. [ETY] [İKPÖy.] [Tekin] [EUTS] [Yüknekî] **2.** (Birisi için bir şey) yapmak. [İKPÖy.] **3.** Tezlik fiili yapan yardımcı fiil. [ETY] [EUTS] **4.** Varmak. [DLT]

bernezid, [Far. ber *(üzere)* + mezīd *(artırma)* برمزيد] *{OsT}* Artırma; yükseltme. 🗗 **bernezid eylemek,** *{OsT} Artırmak; ziyadeleştirmek.*

bernuda, [Bermuda *(Atlantik'te bir ada)* > İng. / Fr. bermuda] *(bermu'da) is.* Dizlere kadar inen dar ve kısa pantolon.

bernude, [Far. bermūde برموده] *(bermu:de) {OsT} is.* Nesne; şey. 🗗 **bermüde-i fermüde,** *{OsT} Emredilen şey.*

bernutad, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. muʿtād *(alışılmış)* برمعتاد] *(bermu:ta:d) {OsT} zf.* → bermutat.

bernutat, -dı [Far. ber- *(üzere)* + Ar. muʿtād *(alışılmış)* برمعتاد] *(bermu:ta:t) zf.* **1.** Âdet olduğu üzere. **2.** Alışıldığı gibi. **3.** Her zaman olduğu gibi.

berna, [Far. bernā برنا] *(berna:) {OsT} sf.* **1.** Genç; delikanlı. **2.** Yiğit.

bernai, [Far. bernāʾī برنائی] *(berna:i:) {OsT} is.* **1.** Gençlik; delikanlılık. **2.** Toyluk; deneyimsizlik; tecrübesizlik.

bernaıne, [Far. ber-nāme برنامه] *(berna:me) {OsT} is.* **1.** Mektup başlığı; unvan. **2.** Dizin; fihrist. **3.** Zarf üzerine yazılan adres.

bernik, -kı [Ar. bernīḳ برنيق] *(berni:k, k kalın söylenir) {OsT} is.* Su aygırı.

berniş, [Far. bernīş برنيش] *(berni:ş) {OsT} is.* **1.** Karın ağrısı; sancı. **2.** Eklem ağrısı; romatizma.

berniye, [Far. berniye برنيه] *{OsT} is.* **1.** Büyük küp. **2.** Küçük horoz.

bernun, [Far. bernūn برنون] *(bernu:n) {OsT} is.* Çok ince ipek kumaş; ipek tül.

beroj, [Far. be- + Kürt. roj *(güneş)*] *{ağız} is.* Kışın güneş alan kuytu yer. [DS]

berpa, [Far. ber-pā برپا] *(berpa:) {OsT} sf.* Ayakta; ayak üzerinde duran; yıkılmamış.

berrade, [Ar. berd *(soğuk)* > berrāde برراده] *(berra:de) {OsT} is.* Su soğutmaya yarayan kap; karlık.

berrak, -ğı [Ar. berḳ *(şimşek)* > berrāḳ براق] *(berra:k) sf.* **1.** Çok parlak. **2.** Aydınlık; nurlu. **3.** (Su için) duru; şeffaf; saydam. **4.** (Ses için) Kulağa hoş ge-

len; temiz; güzel. **5.** *mecaz.* Kolay anlaşılabilen; açık seçik. ◻ **berrak su konisi,** *foto. Bulanık su içinde resim veya film çekmekte kullanılan içi berrak su dolu bir parça.*

berraka, [Ar. berrāḳa براقه] *(berra:ka) is.* **1.** Parlak, aydınlık bir görünüşe sahip güzel kadın. **2.** Güzelliğiyle çarpıcı kadın.

berraklanma, [berrak-la-n-ma] *is.* Berraklanmak eylemi ve durumu.

berraklanmak, [berrak-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* Berrak hâle gelmek; durulmak; aydınlanmak.

berraklaşma, [berrak-la-ş-ma] *is.* Berraklaşmak işi.

berraklaşmak, [berrak-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Durulaşmak. **2.** Temiz ve şeffaf hale gelmek.

berraklaştırma, [berrak-la-ş-tır-ma] *is.* Berraklaştırmak eylemi.

berraklaştırmak, [berrak-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Duru hâle getirmek.

berraklık, -ğı [berrak-lık] *is.* **1.** Berrak olma hali. **2.** Berrak olanın niteliği. **3.** Temizlik, parlaklık. **4.** Açık seçik olma hâli.

berran, [Far. büriden *(kesmek)* > berrān / bürrān برّان] *(berra:n) {OsT} sf.* Keskin.

berrana, [Ar. berrānī] *{ağız} sf.* Yabani. [DS]

berranî, [Ar. berrānī برانى] *(berra:ni:) {OsT} sf.* **1.** Kıra ait; kırsal. **2.** Sahraya ilişkin. **3.** Dışarıya ilişkin; haricî. **4.** Şeriat kurallarına uygun davranmayan.

berraş, [Ar. berş *(afyon)* > berrāş براش] *(berra:ş) {OsT} sf.* Uyuşturucu bağımlısı; afyonkeş.

berrat, [Ar. berrāt برات] *(berra:t) {OsT} is.* **1.** Törpü. **2.** Bıçkı.

berrek, -ği [berü-rek] *{ağız} zf.* Az beride. [DS]

berren, [Ar. berr > berren برًّا] *(be'rren) {OsT} zf.* Karadan; kara yolu ile. ◻ **berren ve bahren,** *{OsT} Karadan ve denizden.*

berreyn, [Ar. berr > berreyn برين] *{OsT} is.* İki kara; Avrupa ve Asya kıtaları.

berrî, [Ar. berr > berrī / berriye برى / بريه] *(berri:) {OsT} sf.* **1.** Karaya ait; karaya ilişkin; kara ile ilgili; karasal. **2.** *is.* Sıcak memleketler; ekvator bölgesi. ◻ **berrî iklim,** *{OsT} Kara iklimi.*

berriye, [Ar. berrī > berriye بريه] *{OsT} is.* Çöl; ova; sahra.

berrüste, [Far. berrüste برسته] *{OsT} is.* **1.** Dalları yerde sürünen bitkiler. **2.** *mecaz.* (Kişi için) rezil; edepsiz; bayağı.

bers, [Ar. bers برث] *{OsT} is.* Çukur yer; çukur.

bersam, [Far. ber-sām / bir-sām برسام] *(bersa:m) {OsT} is. tıp.* Zatülcenp hastalığı; satlıcan.

bersig, [bēr-mek / bér-mek > ber-sig] *{eT} is.* Verme arzusu. [ETY]

bersim, [Ar. birsim] *{ağız} is.* Yonca. [DS]

bersiyah, [Far. bersiyāh برسياه] *(bersiya:h) {OsT} sf.* Esmer.

bersöz, [Fr. berceuse] *is. müz.* Ninni olarak düzenlenmiş müzik parçalarına verilen ad; ninni.

berş, [Ar. berş برش] *{OsT} is.* **1.** Afyonlu şurup. **2.** Keten yaprağından yapılmış sarhoş edici şurup. **3.** Arzu; heves; istek. ◻ **berş-hᵛōr (hār),** *{OsT} Uyuşturucu bağımlısı.*

berşan, [Far. berşān برشان] *(berşa:n) is.* **1.** Ümmet. **2.** Bir peygamberin din ve kitabını kabul ve tasdik eden halk.

berşi'sa, [Ar. berşi'şā برشعثا] *(berşi-sa:) {OsT} is.* **1.** Uyuşturucu. **2.** Afrodizyak.

bert[1], [bert *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *bert-le-mek, bert-le- k.*

bert[2], [bert *(yans.)*] *{eT} is.* Deride oluşan eziklik ve çürüklükler; morarma.

bert[3], [bé r-mek > bér-t] *{eT} is.* Efendisinin her yıl köleden aldığı vergi. [DLT]

bert[4], [Ar. berd] *sf.* → berd.

bertaft, [Far. ber-taft برتافت] *{OsT} is.* Dönüş; büküş; döndü.

bertaraf, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. ṭaraf *(yön)* > ber-ṭaraf برطرف] *zf.* **1.** Bir yana. **2.** Şöyle dursun. **3.** Saymazsak. **4.** *sf.* Bir yana atılan; ortadan kaldırılan. ◻ **bertaraf etmek,** *1. Ortadan kaldırmak. 2. Yok etmek.* || **bertaraf olmak,** *1. Ortadan kaldırılmak. 2. Yok edilmek.*

berteng, [Far. ber-teng برتنگ] *{OsT} is.* **1.** At koşumunun sırt kayışı. **2.** Cüppe veya ferace kuşağı. **3.** Küçük çocuğu anasının sırtına bağlamakta kullanılan kuşak.

bertek, [bert-ek] *{eT} sf.* Sakat; parçalanmış. [EUTS]

bertelemek, [bert-ele-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Yaralamak. **2.** Tahrip etmek; yıkmak. [EUTS]

bertelmek, [bert-el-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* → bertelemek.

berter, [Far. ber-ter برتر] *{OsT} sf.* **1.** Daha üstün. **2.** Daha ağır. **3.** Daha önemli.

berterin, [Far. berterīn برترين] *(berteri:n) {OsT} sf.* **1.** Daha yüksek; çok yüksek; en yüksek. **2.** Üstün; meziyeti çok; değerli.

bertetmek, [bert-mek > be-r-t-(e)t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Vurarak sertleştirmek, yoğun ve sıkı bir duruma getirmek. [İKPÖy.] **2.** Berkitmek. [İKPÖy.] **3.** Çiğnemek. [İKPÖy.]

bertik, -ği [bert-mek > bert-ik] *is.* **1.** Bere; yara; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** İncinmiş, burkulmuş eklem; *{ağız} (aynı).* [DS] **3.** Deri altında kan oturmasından meydana gelen mor leke. **4.** Üst derinin sıyrılması veya yırtılması ile meydana gelen yara; bere. **5.** Dokularda ve kas bağlarında eklemlerde meydana gelen incinme.

bertilme, [bert-il-me] *is.* Bertilmek işi.

bertilmek, [bert-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** İncinmek; burkulmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Üst deride yaralanma, ezilme, sıyrılma meydana gelmek; *{ağız} (aynı).* [DS] **3.** Deri altındaki dokulara kan oturmasından mor lekeler oluşmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Surat asmak; somurtmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Toprak için) yarılmak; çatlamak. [DS]

bertinmek, [bert-mek > bert-in-mek برتنمك] *{eT} {ağız} dönşl. f. [-ir] [eT. -ür]* **1.** Berelenmek; yaralanmak; kendisini yaralamak. [EUTS] **2.** El yorgunluğu peyda etmek. [DLT] **3.** *{eAT}* Burkulup incinmek. [DS]

bertişmek, [bert-mek > bert-iş-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Sertleşmek. **2.** *işteş. f.* Birbirini kesmek; yaralamak. [DLT]

bertlek[1]**, -ği** [bert *(yans.)* > bert-lek] *{ağız} sf.* (Göz için) pörtlek. [DS]

bertlek[2]**, -ği** [ba *(yans.)* > ba-ğır-t-lak > bert-lek] *{ağız} is. zool.* Bağırtlak. [DS]

bertlemek, [bert *(yans.)* > bert-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Göz için) heyecan, korku vb. dolayısıyla fazla açılmak; dışarı doğru fırlamak. **2.** (Yara için) şişmek. **3.** (Kişi için) fırlamak; acele kalkmak. [DS]

bertlenmek, [bert-le-mek / bert-ü-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Hırkalanmak; hırka giymek. [DLT]

bertme, [bert-me] *is.* Bertmek işi.

bertmek, [bert-mek] *{eT} gçl. f. [-ir][eT. -ür]* **1.** Ezmek; çiğnemek; berelemek; kırmak; parçalamak. [EUTS] [İKPÖy.] **2.** Vurarak sertleştirmek; pekiştirmek; sıkılaştırmak; berkitmek; sıkıştırmak. [İKPÖy.] [İKPÖy.] **3.** Vurarak sağlamlaştırmak. [İKPÖy.] **4.** Çarpmak; dövmek. [İKPÖy.] **5.** *gçsz. f.* Berelenmek. [DLT] **6.** İncinmek; burkulmak. **7.** Üst deride yaralanma, ezilme, sıyrılma meydana gelmek. **8.** Deri altındaki dokulara kan oturmasından mor lekeler oluşmak.

berturmak, [bēr-mek > bér-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Verdirmek; vermesine sebep olmak. [Clauson]

bertü, [bertü / partu] *{eT} is.* Hırka; pardösü. [DLT]

bertülenmek, [bertü-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Hırkalanmak; hırka giymek. [DLT]

berumend, [Far. berūmend برومند] *(beru:mend) {OsT} sf.* **1.** Taze. **2.** Verimli; yararlı; faydalı. **3.** Payını almış olan; nasibini elde etmiş; isteğine ulaşmış olan.

berumendî, [Far. berūmendī برومندی] *(beru:mendi:) {OsT} is.* Yararlı olma; fayda sağlama.

beruz, [Far. berūz بروز] *(beru:z) {OsT} is.* Kavga; savaş.

berü, [*ber > berū / bérū برو] *(berü:) {eT} {eAT} zf.* Beri, beriye; .. -den beri; buraya; bu yana doğru; buradan; beri. [EUTS] [DLT] [İKPÖy.] [Gabain]

berüki, [berū > berü-kī] *(berüki:) {eT} zf.* Beriki; berideki. [ETY]

berülek, [berü-rek / berü-lek] *{eAT} zf.* Biraz beriye doğru.

berürek, [berü-rek] *{eAT} zf.* Biraz beriye; biraz bu tarafa doğru.

bervak, [Ar. bervāḳ برواق] *(berva:k) is.* Sarı zambak çiçeği.

bervar, [Far. bervār بروار] *(berva:r) {OsT} is.* **1.** Havadar mesken; köşk. **2.** Sayfiye. **3.** Evin küçük kapısı; arka kapı.

bervare, [Far. bervāre بروارە] *(berva:re) {OsT} is.* → bervar.

bervaze, [Far. bervāze بروازه] *(berva:ze) {OsT} is.* Piknik; gezintili kır yemeği.

bervech, [Far. ber- *(üzere)* + Ar. vech *(yüz)* > bervech بروجه] *zf.* **1.** Olduğu üzere. **2.** Olarak. 🗗 **bervech-i ātî,** *{OsT} Aşağıda olduğu gibi.*|| **bervech-i bālā,** *{OsT} Yukarıda olduğu gibi.*|| **bervech-i iştirak,** *{OsT} Ortaklaşa; müştereken.*|| **bervech-i mülkiyet,** *{OsT} Mülk edinmiş olarak.*|| **bervech-i peşîn,** *{OsT} Peşin olarak; önceden.*|| **bervech-i ta'cîl,** *{OsT} Acil olarak.*|| **bervech-i tafsîl,** *{OsT} Ayrıntılı olarak; teferruatlı; tafsilatlı olarak.*|| **bervech-i tahkîk,** *{OsT} İncelenmiş olarak; tahkik olunarak.*|| **bervech-i yesîr,** *{OsT} Kolaylıkla.*|| **bervech-i zîr,** *{OsT} Aşağıda olduğu gibi.*

berye, [*ber > bér-ye] *{eT} zf.* **1.** Bu yana; bu tarafa. **2.** Güneye. [Clauson]

beryeki, [bérye > berye-kī] *(beryeki:) {eT} zf.* Güneydeki. [Clauson]

berz, [Far. berz برز] *is.* Tarım; ekim; ziraat. 🗗 **berzgâr,** *{OsT} Çiftçi; ekinci.*|| **berz-ger,** *{OsT} Çiftçi; ekinci.*|| **berz-girî,** *{OsT} Ekincilik; çiftçilik.*|| **berzîger,** *{OsT} Çiftçi; ekinci.*

berzah, [Ar. berzaḫ برزخ] *is.* **1.** İki şey arasındaki uzaklık; mesafe. **2.** Aralık. **3.** *mecaz.* Can sıkıcı yer. **4.** Huzursuzluk; sıkıntı; darboğaz; ekonomik kriz. **5.** Bir âşığın geçirdiği sıkıntılı ve heyecanlı durum;

ayrılık. **6.** *tasvf.* Dünya; geçici dünya. **7.** Bir kara parçasının iki deniz arasında kalan dar kısmı; kıstak. **8.** *isl.* Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar bekleyecekleri yer. **9.** İnce uzun kara parçası; dil. **10.** *sf.* Zor ve güç. ◘ **berzah-ı belâ,** *İçinden çıkılması zor ve güç durum.*

berze, [Far. berze برزه] *{OsT} sf.* **1.** Yakışıklı nazik. **2.** *is.* İpekli kumaş. **3.** Latiflik; zariflik. **4.** Dal; budak. **5.** Tarım; ekim işi; ziraat. ◘ **berze-gāv,** *{OsT} Çift öküzü.*

berzec, [Ar. berzec برزج] *{OsT} is.* Kadife türü kumaşlarda beliren pürüz.

berzede, [Ar. berzede برزده] *sf.* **1.** Derlenip toplanıp bir araya getirilmiş. **2.** Birleştirilmiş. **3.** Yukarı kaldırılmış.

berzen, [Far. berzen برزن] *{OsT} is.* **1.** Sokak. **2.** Cadde. **3.** Köşe başı. **4.** Mahalle. **5.** Sahra; kır.

berzug, [Ar. berzūġ برزوغ] *(berzu:ğ) is.* Etine dolgun genç.

be's, [Ar. be's بأس] *{OsT} is.* → beis.

bes[1]**, -ssi** [Ar. beşş بث] *{OsT} is.* **1.** Dağıtma. **2.** Yayma. **3.** Meydana çıkarma; açığa vurma. ◘ **bess-i da'vā,** *{OsT} Şikâyeti açığa vurma.*| **bess-i şekvā,** *{OsT} Şikâyeti ortaya atma.*

bes[2], [Far. bes بس] *{OsT} e.* **1.** Yeter; kâfi. **2.** Çok; gayet. **3.** *{ağız}* Yalnız; sadece. [DS]

besa[1], [Arn. besa] *is.* **1.** (Arnavutlarda) yemin; ant içme. **2.** Sözleşme; antlaşma. **3.** Arnavut parası.

besa[2], [Far. besā بسا] *(besa:) {OsT} e.* **1.** Pek çok; hayli; nice. **2.** *{ağız} iinl.* Yeter; kâfi. [DS]

besa[3], [Habeş. d. besa] *is.* Habeşistan'da kullanılan Talari'nin yüzde biri değerinde bakır para.

besait, [Ar. basiṭ *(yalın)* > besā'iṭ بسائط] *(besa:it) {OsT} is.* **1.** Yalın olanlar; basitler. **2.** Sade şeyler.

besak, [Far. besāk بساك] *(besa:k) {OsT} is.* Zafer tacı.

besalet, [Ar. besālet بسالت] *(besa:let) {OsT} is.* **1.** Kahramanlık; cesaret; yiğitlik. **2.** Yararlılık.

besaletli, [besalet-li] *(besa:letli) {OsT} sf.* **1.** Yararı olan. **2.** Cesur; kahraman.

besamet, [Ar. besāmet بسامت] *(besa:met) {OsT} is.* **1.** Güler yüzlü olma. **2.** Güler yüzlülük.

besant, [Lat. byzantium] *is.* Altın veya gümüş Bizans parası.

besare, [Far. besāre بساره] *(besa:re) {OsT} is.* Divanhane; sofa; salon. ◘ **besāre-nişîn,** *{OsT} 1. Sofada oturan. 2. Hizmetçi; uşak.*

besaret, [Ar. beṣāret بصارت] *(besa:ret) {OsT} is.* **1.** Göz açıklığı. **2.** İleri ve derin görüşlülük.

besat, [Ar. basṭ *(yayma, açma)* > besāṭ بساط] *(besa:t) {OsT} is.* **1.** Düz yer. **2.** Düz ve yayvan kap.

besatet, [Ar. basṭ *(yayma, açma)* > besāṭet بساطت] *(besa:tet, ilk t kalın) {OsT} is.* **1.** Basitlik; sadelik. **2.** Düzlük. **3.** Dilde düzgünlük. **4.** Rahat ve serbest konuşma. ◘ **besātet-i arz,** *{OsT} Yerin düzlüğü.*

besatin, [Far. būstān > Ar. besātīn بساتين] *(besa:ti:n) {OsT} is.* Sebze bahçeleri; bostanlar.

besavend, [Far. besāvend بساوند] *(besa:vend) {OsT} is.* **1.** *ed.* Kafiye. **2.** Aralarında mutlak bağlantı bulunan iki nesne veya kişi.

besbas, [Far. besbās بسباس] *(besba:s) sf.* (Söz için) saçma sapan.

besbase, [Ar. besbāse بسباسه] *(besba:se) {ağız} is.* Rezene, *(Foeniculum vulgare).* [DS]

besbedava, [be(s)+be/dava > besbedava] *(be'sbeda:va) pekşt. sf.* Pek ucuz.

besbel, [? besbel] *{eT} is.* Bir tel iplik; bir sağım iplik. [DLT]

besbelli, [be(s)+be/lli > besbelli] *(be'sbelli) pekşt. sf.* **1.** Çok belli; çok açık; apaçık. **2.** *zf.* Anlaşıldığına göre; öyle anlaşılıyor ki..

besberaber, [be(s)+be/raber بسبرابر] *(be'sbera:ber) {eAT} zf.* Bütünüyle birlikte olarak.

besbese, [Ar. besbese بسبسه] *{OsT} is.* Çok çabuk yürüyüş.

besbeter, [Far. beter > be(s)+be/ter > besbeter] *(be'sbeter) pekşt. sf.* Çok kötü.

besdek, -ği [Far. besdek بسدك] *{OsT} is.* **1.** Harman yerine toplanmış ekin demeti. **2.** Esneme.

besdel, [Yun. pasteli] *{ağız} is.* **1.** Pestil. **2.** Reçel. **3.** Özel bir şekilde koyulaştırılmış pekmez. [DS]

besdenmek, [bes-le-n-mek / besde-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Beslenmek. [DS]

besdil, [Yun. pasteli => besdil بسدل] *{eAT} is.* Pestil.

beseğil, [bir + Ar. sehil *(hafif)*] *{ağız} zf.* Biraz; azıcık. [DS]

besek, -ği [Far. besek بسك] *{OsT} is.* → besdek.

besel, [Ar. başal => besel] *{ağız} is.* Soğan. [DS]

beselek, -ği [bes-e-l-ek] *{ağız} sf.* (İnsan ve hayvan için) başıboş gezen. [DS]

besend, [Far. besend بسند] *{OsT} e.* Tamam; yetişir; yeter.

besende, [Far. besende بسنده] *{OsT} e.* → besend.

beser, [Far. be-ser بسر] *iinl.* Baş üstüne.

besere, [Ar. beşere / beşr بشر / بشره] *{OsT} is.* **1.** Küçük sivilce. **2.** Çıban.

beserek, [Far. bīserāk / Moğ. besereg *(melez)* بسرك] *{eAT} is.* **1.** Tüylü ve besili erkek deve; hecin. **2.** *{ağız}* Dişi boz deve ile erkek buhur devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve; damızlık deve. [DS] **3.** *{ağız}* Erkek at veya eşek. [DS]

besgek, [bes-gek] *{eT} is.* **1.** Soğuk. **2.** Sıtma. [EUTS]

besgûy, [Far. besgūy بسگوی] *(besgû:y) sf.* Çenesi düşük; geveze; çalçene.

besi[1]**,** [bes-i] *is.* **1.** Yaşamak için gerekli olan gıdayı verme; yedirme işi. **2.** Sürü hayvanlarını ahıra kapatıp taneli ve hazır yemlerle semirtme. **3.** Hayvanların besiye çekilip semirtildikleri yer. **4.** İnşaatta iki taş veya tahta arasını dolgu malzemesi ile kapatma işi. **5.** *{ağız}* Kurbanlık hayvan. [DS] **6.** *{ağız}* Beslenen, besiye çekilmiş hayvan. [DS] **7.** *{ağız}* İyi beslenmiş, güçlü deve. [DS] **8.** *{ağız}* Kaz; tavuk. [DS] **9.** *{ağız}* Yem. [DS] ◻ **besi doku,** *biy. Tohumların içinde embriyonu çevreleyen bölüm; endosperm.* || **besi dokusu,** *biy. Yumurta akı.* || **besi hayvanı,** *biy. Ahıra kapatılarak besiye çekilmiş hayvan.* || **besi örü,** *biy. Tohum çimlenirken yeni çıkan bitkiyi beslemeye yarayan embriyon çevresindeki besleyici maddelerin tümü.* | **besi suyu,** *biy. Bitkilerin sıvı kanallarında dolaşan besleyici sıvı.*

besi[2]**,** [Far. besī بسی] *(besi:) {OsT} is.* **1.** Çokluk; fazlalık. **2.** *{eT} sf.* Bir çok; çok. [Yüknekî]

besic, [Far. besīc بسیج] *(besi:c) {OsT} is.* **1.** Yol hazırlığı; sefer hazırlığı. **2.** Yol azığı.

besici, [besi-ci / bes-ici] *is.* **1.** Sığır ve koyun cinsinden kasaplık hayvanları çayır ve mera gibi yerlerde besleyerek semirten kişi. **2.** Semiz hayvan yetiştiren ve satan kişi.

besicilik, -ği [besi-ci-lik / bes-ici-lik] *is.* **1.** Besicinin yaptığı iş ve edindiği meslek. **2.** *{ağız}* Ucuz iken davar alıp besledikten sonra satmak işi. [DS]

besilek, -ği [besi-le-k] *{eAT} sf.* Yetişmiş; etli canlı.

besilenmek, [besi-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Tavlanmak; beslemek. **2.** Büyütülmek; yetiştirilmek. [DS]

besili, [besi-li] *sf.* **1.** Beslenmiş; semirtilmiş; semiz. **2.** *is.* Kalın boya.

besim, [Ar. besm > besīm بسیم] *(besi:m) {OsT} sf.* Güler yüzlü; güleç.

besin, [bes-in ?] *is.* **1.** Beslenmeye ve sindirilmeye elverişli her türlü yiyecek, içecek; azık; gıda, *(1935).* **2.** *mecaz.* Yaşamak için gerekli olan şey. ◻ **besin deposu,** *biy. Bitkilerde ileride kullanılmak üzere kök, gövde ve yaprak gibi kısımlarında biriktirilen; insan ve hayvanların yararlandıkları besin maddeleri yığını.*

besinli, [besin-li] *sf.* Besini olan; gıdalı.

besinsiz, [besin-siz] *sf.* **1.** Besini olmayan. **2.** Yeterli besin alamayan; gıdasız. **3.** *zf.* Yeterli besin almadan. ◻ **besinsiz kalmak,** *Belli bir süre yeterli miktarda besin alalamamak; zayıf düşmek.*

besinsizlik, -ği [besin-siz-lik] *is.* **1.** Besini olmama durumu. **2.** Yeterli beslenememeden doğan sağlık bozukluğu.

besirek, [Far. bīserāk / Moğ. besereg *(melez)*] *{eAT} is.* → beserek.

besir, [Ar. beşīr بشیر] *(besi:r) {OsT} sf.* Çok; birçok.

besise, [Ar. besīse بسیسه] *(besi:se) {OsT} is.* **1.** Bulamaç. **2.** İftira; nifak.

beskele, [Far. beskele بسکله] *{OsT} is.* Kapı mandalı; kapı sürgüsü.

beslek, -ği [bes-le-mek > bes-le-k] *{ağız} is.* **1.** Evlatlık alınarak beslenen ve ev işlerinde çalıştırılan kız; beslenti. **2.** Ahretlik. [DS]

besleme, [bes-le-mek > bes-le-me] *is.* **1.** Beslemek işi. **2.** Gıdalandırma. **3.** Geçindirme. **4.** Evlatlık olarak alınan küçük hizmetçi hız. **5.** Baskı, delgi vb. makinelerde basılacak ve delinecek kâğıt vb. malzemeler azaldıkça yapılan ilave; takviye. **6.** Bir elektronik aletin işlemesi için gerekli enerjiyi veren düzen. **7.** Bir elektrik devresine akım verme. **8.** İnşaatlarda temel ögelerin veya askı elemanlarının altını veya yanlarını doldurma. **9.** Su depolarında kullanma sonucu azalan suyu ekleme; tamamlama; takviye. ◻ **besleme basın,** *Bir kuruluşun veya siyasi otoritenin malî destekler sağlayarak kendi görüşlerini savundurttuğu veya kendi görüşlerine uygun yayın yaptırdığı basın ve yayın kuruluşu.* || **besleme gibi,** *Giydiği yakışmayan, kılıksız kadın.* | **besleme kız,** *Evlatlık alınarak beslenen ve ev işlerinde çalıştırılan kız; beslenti; beslek; beslengi.*

beslemek, [bes-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Birinin karnını doyurmak; yedirmek. **2.** Beslenmesini sağlamak. **3.** Birinin yiyip içeceğini sağlamak. **4.** Yetiştirmek, büyütmek. **5.** (Hayvan için) besiye çekmek; semirtmek. **6.** Birinin geçinmesi için gerekli olan ihtiyaçları sağlamak; geçindirmek. **7.** Bir şeyi korumak veya sağlamlaştırmak amacıyla yanlarını ve altını yardımcı malzeme ile doldurmak; sağlamlaştırmak, pekiştirmek, takviye etmek. **8.** *gnşl.* Hissetmek; duymak. **9.** Bir duyguyu gönülde saklamak, hatırda tutmak. **10.** Geliştirmek. **11.** Otomatik makinelerin kazanına işlenecek malzemeyi eklemek; takviye etmek. **12.** İnşaatta asıl ögeyi sağlamlaştırmak veya aynı hizaya getirmek için alt veya yanlarını yardımcı malzeme ile doldurmak. **13.** Terzilikte sağlamlığı artırmak veya elbisenin vücuda oturmasını sağlamak için kumaşın altını yardımcı malzeme ile doldurmak. **14.** Su ve diğer sıvı malzemeler için depoda azalanın yerine yenisini eklemek. **15.** Elektrik enerjisi vermek veya mevcut enerjiye başka bir hattan ekleme yapmak. ◻ **Besle kargayı, oysun gözünü,** *İyiliğe kötülükle karşılık verenlere sitem etme sözü.*

beslemelik, -ği [bes-le-me-lik] *is.* **1.** Evlatlık alınarak beslenen ve ev işlerinde çalıştırılan kız; beslenti, beslengi; besleme. **2.** *zf.* Besleme olarak.

beslenen, [bes-le-nen] *sf.* **1.** Beslenme durumunda olan. **2.** *fiz.* Sönümsüz.

beslengi, [besle-mek > besle-n-gi بسلنکی] *is.* Evlatlık alınarak beslenen ve ev işlerinde çalıştırılan kız; beslenti; beslek; besleme. *{eAT} (aynı)*

beslenilme, [besle-n-il-me] *is.* Beslenilmek işi.

beslenilmek, [bes-le-n-il-mek] *edil. f. [-ir]* Başkası tarafından beslenme işi yapılmak.

beslenme, [besle-n-me] *is.* **1.** Beslenmek işi. **2.** Vücut için gerekli besin maddelerinin alınması. ◻ **beslenme çantası,** *Anaokulu ve ilkokul öğrencilerinin beslenme eğitimi saatinde yemek üzere yiyecek koyup götürdükleri küçük çanta.*|| **beslenme eğitimcisi,** *Beslenme konularında kişilerin yetiştirilmesi için eğitim veren uzmanlaşmış kişi.*| **beslenme eğitimi,** *İnsanların beslenmeleri için gerekli olan besin maddelerinin özellikleri ve bunların alınış biçimleri, ölçüleri konusunda kişileri yetiştirme işi.*|| **beslenme odası,** *Anaokulu ve ilkokullarda beslenme eğitimi saatinde yemek yenilen oda.*|| **beslenme saati,** *Anaokulu ve ilkokullarda derslere ara verilerek evden getirilen veya okulun verdiği yiyeceklerin yenildiği süre.*| **beslenme uzmanı,** *Beslenme sorunu olan kişilerin beslenmelerini sağlamak amacıyla yardımcı olan ve bu konuda eğitim görmüş yetkin kişi.*

beslenmek, [besle-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Kendini beslemek. **2.** *edil.* Besleme işi başkası tarafından yapılmak. **3.** *mecaz.* Yaşamak; gelişmek; yetişmek.

beslenti, [besle-n-ti] *is.* Evlatlık alınarak beslenen ve ev işlerinde çalıştırılan kız; beslengi; beslek; besleme.

besletme, [besle-t-me] *is.* Besletmek işi.

besletmek, [besle-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Besleme işini başkasına yaptırmak.

besleyici, [besle-y-ici] *sf.* **1.** Besleyen. **2.** Beslemeye yarayan. **3.** Besin değeri yüksek.

besli, [bes-(i)-li > bes-li] *sf.* Beslenmiş; besili; semirtilmiş; semiz.

beslü, [bes-(i)-lü بسلو] *{eAT} sf.* Besili.

besman, [Far. besmān بسمان] *(besma:n) {OsT} is.* Bir anlaşmadan sonra verilen rehin veya kaparo.

besme, [Ar. besme بسمه] *{OsT} is.* Rastık.

besmele, [Ar. besmele بسمله] *is.* **1.** Kur'an-ı Kerim'de her surenin *(Tevbe Suresi hariç)* başında yer alan *(Neml Suresinin de ayrıca içinde geçen)* bir ayet olup bir Müslüman'ın meşru bir işi iyi niyetle ve Allah'a dayanıp güvenerek başarmak azmiyle girişti̇ğini ifade için "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım" sözünün kısaltılmış adı. **2.** Başlangıç. ◻ **besmele çekmek,** Bismillahirrahmanirrahîm *demek.*| **besmele-hamdele-salvele,** *Müslüman yazarların kitaplarının önsözlerindeki Allah'ın adıyla başlama, Allah'a şükür ve hamd etme, Peygambere salavat getirme ve duadan ibaret üç bölüm.*‖ **besmele-hᵛān,** *{OsT} Besmele çeken.*|| **besmele-keş,** *{OsT} Besmele çeken.*

besmelesiz, [besmele-siz] *is.* **1.** (Çocuklar için) "piç" anlamında sövme sözü. **2.** *zf.* Besmele çekmeden.

besr, [Ar. beşr / beşere بشر] *{OsT} is.* **1.** Küçük sivilce. **2.** Çıban.

bessam, [Ar. bessām بسام] *(bessa:m) {OsT} sf.* (Kişi için) güler yüzlü; gülen.

best, [Far. besten *(bağlamak)* > best بست] *{OsT} is.* **1.** Bağlama; düğümleme. **2.** Düğüm.

bestar, [Yun. bestares] *{ağız} is.* Yürüyemeyen çocuk. [DS]

beste, [Far. besten *(bağlamak)* > beste بسته] *is.* **1.** *{OsT}* Bağlı; bağlanmış. **2.** Kapalı. *{OsT}* **3.** Donmuş. *{OsT}* **4.** *müz.* Bir müzik eserini oluşturan ezgiler bütünü. **5.** Bir müzik eserinin sadece müzik kısmı. ◻ **beste bağlamak,** *Bestelemek.*| **beste-dehān,** *{OsT} Dili bağlı; suskun.*| **beste-dem,** *{OsT} Nefesi tutulmuş.*|| **beste-dil,** *{OsT} Gönlü bağlı.*| **beste etmek,** *{OsT} Bestelemek.*|| **beste-gî,** *{OsT} 1. Bağlılık. 2. Kapılı olma; kapalılık.*|| **beste-hᵛān,** *{OsT} Beste okuyan; şarkıcı.*|| **beste-leb,** *{OsT} Dudağı kapalı.*|| **beste-nigâr,** *{OsT} müz. Klasik Türk müziğinde eski bir birleşik makam.*|| **beste-pā,** *{OsT} Ayağı bağlı.*| **beste-rahîm,** *{OsT} Kısır kadın.*|| **beste yapmak,** *müz. Bir müzik eseri düzenlemek, meydana getirmek.*

besteci, [beste-ci] *is. müz.* Beste yapan kimse; bestekâr; kompozitör.

bestekâr, [Far. beste+kār بسته کار] *(bestekâ:r) {OsT} is. müz.* Beste yapan kimse; besteci; kompozitör.

bestekâran, [Far. bestekārān بسته کاران] *(bestekâ:ra:n) {OsT} is. müz.* Beste yapanlar; besteciler.

bestel, [Yun. pasteli] *{ağız} is.* **1.** Pestil. **2.** Meyvelerden yapılan bir tür tatlı. **3.** Bir tür sirke. **4.** Pestil. [DS]

besteleme, [beste-le-me] *is.* Bestelemek işi.

bestelemek, [beste-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Beste yapmak.

bestelenme, [beste-le-n-me] *is.* Bestelenmek eylemi.

bestelenmek, [beste-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Bestelemek işi birisi tarafından yapılmış olmak; beste yapılmak.

besteli, [beste-li] *sf.* Bestelenmiş; bestesi olan.

bestenigâr, [Far. beste-nigār] *(bestenigâ:r) {OsT} is. müz.* Türk müziğinde saba makamına ırak maka-

ımının pes dörtlüsünün eklenmesi ile meydana getirilmiş en değerli birleşik makam.

bestesiz, [beste-siz] *sf.* **1.** Bestesi olmayan. **2.** (Müzik eseri için) değişmez bir besteye sahip olmayan; herkesin dilediği şekilde seslendirebildiği.

bestil, [Yun. pasteli] *{eAT} is.* **1.** Pestil. **2.** *{ağız}* Köfte. [DS] **3.** Pekmez nişasta ile kaynatıldıktan sonra yufka gibi açılıp kurutularak içine çeviz konduktan sonra küpe basılmak suretiyle elde edilen yiyecek. **4.** Pekmezden yapılan bir tür kuru yiyecek. ◻ **bestil etmek,** *{ağız} Çok dövmek; pestilini çıkarmak.* [DS]

bestra, [Bulg. bistra *(alacalı keçi)*] *{ağız} is.* Karnında iki beyaz lekesi olan keçi. [DS]

best-seller, [İng. best *(en iyi)* + (to) sell *(satmak)*] *(bestze:l'r) is.* Çok satılan kitap.

besur, [Ar. beşr > beşūr بشور] *(besu:r) {OsT} is.* Sivilceler; küçük çıbanlar.

besus, [Ar. besūs بسوس] *(besu:s) {OsT} is.* **1.** Okşadıkça süt veren deve. **2.** Araplarca uğursuz olduğuna inanılan bir kadın.

beş[1], [*eT.* beş / bēş / bé ş / biş] *(eT be:ş) is.* **1.** Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı. *{eT} (aynı)* [Gabain] [Tekin] [İKPÖy.] [ETY] [DLT] **2.** Bu sayıyı gösteren rakam; 5; V. **3.** *argo.* (Eski yazıda beş rakamı şimdiki sıfıra benzediğinden) edilgin eşcinsel erkek; ibne. ◻ **beş altı,** *Çok değil, tahminen beş altı adet.* | **beş beş dökmek,** *Sessiz sessiz ağlamak.* || **beş beter,** *Çok kötü; besbeter.* | **beş binlik,** *Beş bin lira değerindeki kâğıt veya metal para.* | **beş bucaklı,** *{eAT} Muhammes; beşgen.* | **beş çifte,** *On kürekli filika.* || **beş duyu,** *anat. Dokunma, koklama, tat alma, işitme ve görme duyuları.* | **beşi bir yerde,** *Beş altın değerinde tek süs altını; beşibirlik.* || **beş kardeş,** *Tokat, şamar.* || **beş kardeşi yemek,** *Birisinden tokat yemek, şamarlanmak.* || **beş kırk,** *{eT} Otuz beş.* || **beş on,** *Sayıca çok az.* || **beş otuz,** *{eT} Yirmi beş.* || **beş para,** *Değeri çok az.* || **beş para almamak,** *Hiç para almamak.* | **beş para etmemek,** *1. Hiç değeri olmamak. 2. (İnsan için) itibarsız olmak. 3. İşe yaramamak.* | **beş paralık,** *Toplum içinde itibarı ve değeri olmayan.* | **beş paralık etmek,** *Birini değersiz kılmak, rezil etmek, gururunu kırmak.* | **beş paralık olmak,** *Kusurları açığa çıkmak, itibarını kaybetmek, alçalmak.* || **beş parasız,** *1. Hiç para verilmeden. 2. (İnsan için) parası olmayan, yoksul.* || **beş para vermemek** (saymamak), *Hiç para vermeden sahip olmak.* || **beş pençe,** *1. zool. Deniz yıldızı. 2. Büyüden korunduğuna inanılan beş kollu yıldız sembolü.* || **beş tümen,** *{eT} Elli bin.* || **beş vakit,** *1. Bir gün içinde farz namazları kılma zamanları. 2. Gün boyu.* | **beş yıldız,** *argo. Edilgin eşcinsel erkek; ibne.* | **beş yüzlük,** *1. Beş yüz lira veya beş yüz bin lira değerinde kâğıt para. 2. İçinde beş yüz tane bulunan*

beş[2], [beş] *{ağız} is.* Bazı hayvanların alınlarındaki beyaz leke. [DS]

beş[3], [Ar. bes *(dağıtma)*] *{ağız} is.* Hisse; pay. [DS]

beşaat, [Ar. beşā'at بشاعت] *(beşa:at) {OsT} is.* **1.** Yiyecek ve içeceklerdeki acılık. **2.** Kabahat.

beşam, [Ar. beşām بشام] *(beşa:m) {OsT} is. bot.* Mekke çevresinde, yetişen saplarından misvak yapılan hoş kokulu bir ağaç; balsam ağacı; belsem ağacı; Mekke pelesengi; belesen, *(Commiphora oppobalsamom).*

beşamel, [Fr. Béchameil, *(sosu bulan marki)*] *is.* Meyanesine süt katılarak yapılan bir çeşit beyaz sos.

Beşanika, [Sırp. bosnyak *(boşnak)* > Ar. beşāniķa بشانقه] *(beşa:nika) {OsT} is.* Bosnalılar; Boşnaklar.

beşaret, [Ar. beşāret بشارت] *(beşa:ret) {OsT} is.* **1.** İyi haber; müjde. **2.** *mecaz.* (Kadın için) çirkin ve acayip giyim. **3.** Yeni çıkan acayip şeyler. ◻ **beşāretāver,** *{OsT} Müjdeci; haberci.* | **beşāret-i Meryem,** *Hz. Meryem'e hamile kalacağının Cebrail (as) tarafından müjdelendiği gün; 25 Mart yortusu.*

beşaretlenmek, [beşaret-le-n-mek] *(beşa:retlenmek) gçsz. f. [-ir]* Sevinçli haber almak; müjdelenmek.

beşaretli, [beşaret-li] *(beşa:retli) sf.* **1.** Sevinçli haber veren. **2.** Uğurlu.

beşaretname, [Ar. beşāret + Far. nāme بشارتنامه] *(beşa:retna:me) {OsT} is.* Müjde yazısı.

beşaşet, [Ar. beşāşet بشاشت] *(beşa:şet) {OsT} is.* Güler yüzlülük.

beşaşetli, [beşaşet-li] *(beşa:şetli) {OsT} sf.* Güler yüzlü; beşuş.

beşbeter, [be(s)+be/ter / beş *(kat)* + beter] *(be'şbeter) zf.* Çok kötü.

beşbıyık, [beş+bıyık] *is.* Muşmulanın iri olanı.

beşe[1], [baş+ağa > beşe > بشه] *is.* **1.** Oğuzlarda ilk doğan çocuğun adı. **2.** *{eAT}* Başkan; emir. **3.** *{eAT}* İleri gelen. **4.** *{eAT}* Ağabey.

beşe[2], [Far. beşe بشه] *is. zool.* Atmaca.

beşe[3], [Far. pīşe => bēşe] *(be:şe) {ağız} is.* Meslek; zanaat. [DS]

beşe[4], [beş-e] *{ağız} is.* **1.** Şubat ayı. **2.** Martın son üç günü ile nisanın ilk iki gününü içine alan beş günlük süre. [DS]

beşegü, [bé ş > béş-egü] *{eT} zf.* Beşi birden; beşi ile birlikte.

beşek, [beşek] *{eT} is.* Hareımlik. [EUTS]

beşel, [Far. beşel بشل] *{OsT} is.* **1.** İki şeyin birbirine sarılması. **2.** İki kimsenin birbirine tutuşması veya sarılması. **3.** *ünl.* Sarıl!

beşem, [Far. beşem بشم] *{OsT} sf.* **1.** Kederli; yaslı. **2.** (Yiyecek, içecek için) güç sindirilir.

beşen, [Far. beşan بشن] *{OsT} is.* **1.** Beden; cisim; vücut. **2.** Uzun boy. **3.** Kenar; uç; yan.

beşenc, [Far. beşenc بشنج] *{OsT} is.* Yüz güzelliği ve gençlik; yüz tazeliği, parlaklığı.

beşenk, [Far. pīş-āheng] *{ağız} is.* Kervanın önünde giden at. [DS]

beşer[1], [beş-er] *sf.* Her birine beş tane; beş sayısının üleştirme sayı sıfatı.

beşer[2], [Ar. beşer بشر] *{OsT} is.* **1.** İnsan. **2.** İnsan soyu. 🗗 **Beşer şaşar,** *İnsan yanılabilir.*|| **beşer üstü,** *İnsan gücünün üstünde.*

beşere, [Ar. beşere بشره] *{OsT} is.* **1.** Üst deri. **2.** (Kürkçülükte) kılların tutunduğu zarsı kısım. **3.** *bot.* Kütikül. 🗗 **beşere-i muhāt-ı rasafî,** *{OsT} anat. Yassı epitelyum.*|| **beşere-i muhāt-ı üstüvāni,** *{OsT} anat. Yuvarlak epitelyum.*|| **beşere-i muhātiye,** *{OsT} biy. İç organların dış yüzü.*|| **beşere-i muhātiyye-i mi'de,** *{OsT} anat. Midenin sümüksü zarı.*

beşerî, [Ar. beşerī / beşeriyye بشرى / بشريه] *(beşeri:) {OsT} sf.* **1.** İnsanla ilgili. **2.** İnsanlığa özgü. 🗗 **beşerî ilimler,** *Konusu insan ve insan hayatı olan bilimler.*

beşeriyat, [Ar. beşeriyyāt بشريات] *(beşeriya:t) {OsT} is.* Beşerî ilimler; antropoloji.

beşeriye, [Ar. beşeriyye بشريه] *{OsT} sf.* → beşerî.

beşeriyet, [Ar. beşeriyyet بشريت] *{OsT} is.* **1.** İnsanlık. **2.** Bütün insanlar. **3.** İnsanın korku, acıkma cinsinden yaratılış özellikleri.

beşerleme, [beş-er-le-mek] *{OsT} is.* Eskiden uygulanan bir vergi türü.

beşerlemek, [beş-er-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Her bir grubu beşe tamamlamak; beş beş yapmak.

beşerli, [beş-er-li] *{ağız} sf.* Her biri beş taneden oluşmuş; beş beş. [DS]

beşerlik, -ği [beş-er-lik] *{ağız} sf.* Her birine beş tane düşecek biçimde; beş beş ayrılmış olarak. [DS]

beşg, [Far. beşg بشگ] *{OsT} is.* **1.** Naz; işve. **2.** Dolu veya kar. **3.** Çiy; şebnem.

beşgen, [beş-ken] *is. mat.* Beş açısı ve beş kenarı olan geometrik şekil.

beşhana, [Far. paşşa *(sivrisinek)* + ḫāne] *(beşha:na) {ağız} is.* Dam üzerine kurulan karyolanın etrafına çevrilen bez çadır; cibinlik. [DS]

beşi, -şi'ı [Ar. beşīʿ بشيع] *(beşi:) {OsT} sf.* **1.** Acı; ekşi. **2.** Tadı kötü olan.

beşibirlik, -ği [beş-i+bir-lik] *is.* Beş altın liradan meydana gelmiş süs altını; beşibiryerde.

beşibiryerde, [beş-i+bir+yer-de] *is.* Beş altın liradan meydana gelmiş süs altını; beşibirlik.

beşik[1], **-ği** [*eT.* beşī-mek *(sallamak)* [EREN] > béşü-k / bişü-k > beşi-k] *is.* **1.** Süt çocuklarını yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarar küçük yatak; *{eT} (aynı).* [DLT] **2.** *mecaz.* Bir şeyin ortaya çıktığı, geliştiği yer; kaynak. **3.** *gnşl.* Atış sırasında top namlusunu ileri geri kaydıran yatak. **4.** Sivri uçlu yontma kalemi. 🗗 **beşiğini sallamak,** *1. Birini küçüklüğünden beri tanımak. 2. Birini büyütüp yetiştirmek.*|| **beşik alayı,** *tar. Sultan veya şehzadelerin doğumunda yapılan resmî tören.*|| **beşik kertiği** (beşik kertme), *folk. Beşikte iken ana ve babalar tarafından verilen nişan sözü.*|| **beşiklig uragut,** *{eT} Beşikli; emzikli kadın.* [DLT]|| **beşik örtüsü,** *{ağız}* → beşikörtüsü. [DS]|| **beşik salıncağı,** *Bayram yerlerine kurulan büyük salıncak.*|| **beşikten mezara kadar,** *Doğumdan itibaren ölünceye kadar; hayat boyu.*

beşik[2], **-ği** [beş-ik] *{ağız} sf.* (Hayvan için) alnında beyaz lekesi bulunan. [DS]

beşikçi, [beşik-çi] *is.* Beşik yapan veya satan kimse.

beşiklig, [bé şük > béşik-lig] *{eT} sf.* (Kadın için) beşikte yatacak kadar küçük bebeği olan.

beşikörtüsü, [beşik+örtü-s-ü] *is.* Mahya aşığından itibaren yalnız iki yana akıntısı olan çatı biçimi.

beşinci, [*eT.* béş-inç > beş-inci] *sf.* Sıralamadaki yeri beş olan. 🗗 **beşinci kol,** *as. Düşmanla işbirliği yaparak bir ülkeyi içerden çökertmeye çalışanlar.*

beşinç, [bé ş > béş-inç] *{eT} sf.* Beşinci. [DLT] [ETY]

beşir, [Ar. beşāret *(müjdeleme)* >beşīr بشير] *(beşi:r) {OsT} sf.* **1.** Sevinçli haber getiren; müjdeci. **2.** Güler yüzlü; güleç.

beşirlemek, [başar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Başarmak; becermek. [DS]

beşiz, [beş-iz *(-ler)*] *is.* **1.** Tek doğumda dünyaya gelen beş çocuk. **2.** *sf.* (Kardeşler için) beşi birden doğmuş olan.

beşizli, [beş-iz-li] *sf.* Beş tanesi bir arada.

beşko, [Rus. peçka] *{ağız} is.* Soba. [DS]

beşleme, [beş-le-me] *is.* **1.** Beşe bölme. **2.** Beş kere üst üste tekrarlama. **3.** Tahmis.

beşlemek, [beş-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir işi beş kere yapmak. **2.** Beşe bölmek. **3.** Bir şeyin miktarını beşe çıkarmak. **4.** *müz.* Silindir borulu çalgılarda ana sesle birlikte üst beşli sesi çıkarmak.

beşli[1], [beş-li] *sf.* **1.** Beş parçadan meydana gelmiş olan. **2.** Beşi bir yerde bulunan. **3.** *is.* Oyun kâğıtlarında ve pullarında üzerinde beş rakamı veya işareti bulunan. **4.** Klasik Türk Edebiyatında beş mısralı kıtalardan meydana gelmiş manzume; muhammes. **5.** Türk halk şiirinde üç mısralı bir kıtaya aynı ölçülü iki mısra daha eklenmesi ile meydana gelen manzume biçimi. **6.** *müz.* Beş ses ve beş çalgı için yazılan müzik eseri. **7.** Beş müzikçiden oluşan topluluk. **8.** *{ağız}* Beşi bir yerde altın. [DS] **9.** *{ağız}* Beş fişek alan tabanca. [DS] **10.** *{ağız}* Piyade tüfe-

ği. [DS] **11.** *{ağız}* Beş parmaklı. [DS] **12.** *{ağız}* Çingene. [DS] **13.** *{ağız}* Beş yaşındaki erkek davar. [DS] **14.** *argo.* Edilgin eşcinsel erkek; ibne.

beşli[2], [Far. pīş > peş-li] *{ağız} is.* Kadın gömleklerinin yakasına konulan kumaş parçası; peşli. [DS]

beşlik, -ği [beş-lik] **1.** *sf.* Beş tanesi bir arada bulunan. **2.** Beş tane alabilecek hacimde olan. **3.** *is.* Beş para, beş kuruş veya beş lira değerindeki metal para. ☐ **beşlik bozmak,** *{ağız} Dedikodu etmek; biraz laflamak.* [DS]|| **beşlik simit gibi harcamak,** *Hiç değer vermemek, oralı olmamak, adam yerine koymamak.*|| **beşlik simit gibi kurulmak,** *Değerli birisi imiş gibi baş köşeye geçip yayılarak oturmak.*

beşlü, [beş-lü] *{OsT} is.* Günde beş akçe alan yeniçeri neferi.

beşm, [Far. beşm بشم] *{OsT} is.* **1.** Kırağı. **2.** *sf.* Dinsiz. **3.** Mezhepsiz.

beşme, [Far. beşme بشمه] *{OsT} is.* **1.** Her biri ayrı renklerde dokunmuş beşerli çubuklar halinde yol yol desenli kumaş. **2.** Küçük çıkrık. **3.** İşlenmemiş ham deri. **4.** *tıp.* Çeşmezen adında bir göz ilacı.

beşöyür, [Far. bī + Ar. şuʿūr بی شعور / بیشعور] *{ağız} zf.* Bilinçsiz olarak; şuursuzca. [DS]

beşparmak, -ğı [beş+parmak] *is. zool.* **1.** Derisi dikenlilerden beş ışınlı yıldız biçiminde deniz hayvanı; beşpençe, *(Uraster).* **2.** Beş renkte dokunmuş çubuklu kumaş. ☐ **beşparmak otu,** *bot. Gülgillerden beyaz, sarı, pembe veya kırmızı çiçekler açan, çoğunlukla yol kenarlarında ve kayalıklarda biten, halk hekimliğinde ishale karşı kullanılan bir otsu bitki; kurt pençesi, (Potentilla reptans).*

beşpençe, [beş+Far. pençe] *is. zool.* → beşparmak.

beştahta, [Far. pīş-tahta *(rahle)* پیشتخته] *{ağız} is.* Okul sırası. [DS]

beştaş, [beş+taş] *is.* Fındık büyüklüğünde beş tane taşı katlamalı sayılarla atıp tutmak suretiyle oynanan bir çocuk oyunu.

beştek, -ki [Far. beştek بشتك] *{OsT} is.* **1.** Kap; zarf. **2.** Vazo. **3.** Çini saksı. **4.** Kâse.

beşuş, [Ar. beşāşet *(güler yüzlülük)* > beşūş بشوش] *(beşu:ş) {OsT} sf.* Güler yüzlü, güleç.

beşuşane, [Ar. beşūş + Far. -āne بشوشانه] *(beşu:şa:ne) {OsT} zf.* Güler yüzlülükle; gülümseyerek.

beşük, [béşük / böşük / büşük] *{eT} is.* Beşik.

beşyun, [Far. beşyūn بشیون] *(beşyu:n) {OsT} sf.* Semiz; besili; yağlı.

bet[1], [*eT.* bét] *is.* Yüz; çehre. ☐ **bet beniz kalmamak,** *Yüzü sararmak; solmak.*| **beti benzi kireç kesilmek,** → beti benzi uçmak.| **beti benzi atmak,** → beti benzi uçmak.| **beti benzi uçmak,** *Korku, heyecan ve baygınlık gibi sebeplerle yüzünün kanı çekilmek; rengi soluklaşmak.*

bet[2], [bet] *sf.* **1.** Çok; pek. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* İyi; güzel. [DS] ☐ **bet bereket kalmamak** (kaçmak), *1. Azalmak, 2. Verimsizleşmek. 3. Çabuk bitmek.*| **betine gitmek,** *{ağız} Hoşuna gitmek.* [DS]|| **bet olmak,** *{ağız} Çok iyi olmak.* [DS]

bet[3], [Far. bed بد] *{OsT} sf.* **1.** Kötü. **2.** Çirkin. **3.** İşe yaramaz. ☐ **bet bet bakmak,** *{OsT} 1. Bir kötülük yapacakmış gibi durmak. 2. Kötü kötü bakmak* || **bete gitmek,** *{ağız} Beğenmemek; fenasına gitmek.* [DS]|| **bet etmek,** *{ağız} Küçük düşürmek; utandırmak.* [DS]|| **betine gitmek,** *{OsT} 1. İncinmek. 2. Kendi gururuna yedirememek. 3. {ağız} Tasalanmak.* [DS]|| **bet suratlı,** *{OsT} Kötülük yapmak niyeti yüzünün görünüşünden belli olan.*

bet[4], **-tti** [Ar. bett بت] *{OsT} is.* Tiftikten yapılmış şal; bir tür boyun atkısı; sof.

bet[5], **-tti** [Ar. bett بت] *{OsT} is.* **1.** Önünü kesmek; engel olmak. **2.** Karar; sonuç; ilam.

bet[6], [Far. bend] *{ağız} is.* Çeltik tarlasını sulamak için suyun gideceği yeri kapayarak oluşturulan gölcük. [DS]

beta[1], **-a'i** [Ar. beta' بتأ] *{OsT} is.* Bir yerde oturma; ikamet.

beta[2], [Yun. beta] *(be'ta) is.* Yunan alfabesinin ikinci harfi (β). ☐ **beta ışınları,** *fiz. Bazı radyoaktif elementlerin yaydıkları elektron akısı.*

betat, [Ar. betāt بتات] *(beta:t) {OsT} is.* **1.** Bir yolculuk için gerekli eşyalar. **2.** Halı, kilim gibi ev eşyası. **3.** *sf.* Kesin; kat'i.

betatron, [Fr. béta (cylo)-tron] *is.* Pek girici ışınımlar veya atom parçacıkları elde etmek için büyük kinetik enerjisi bulunan elektronlar üretmeye yarayan bir elektromanyetik araç.

betel, [Malabar dili. betel] *is.* Hindistan'ın bir çok bölgesinde yetişen tırmanıcı karabiber ağacı; Hint asması, *(Piper betel).*

betelemek, [Far. bed > beter-le-mek / bete-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Sert ve kaba davranmak; nezaketi bırakmak.

betelenmek, [Far. bed *(kötü)* > beter-le-n-mek / bete-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Sert ve kaba davranışa maruz kalmak.

betellemek, [Far. beter > beter-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor)* → betelemek. [DS]

betelmek, [Far. bed *(kötü)* > bet-e-l-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Sertleşmek; kabalaşmak; nezaketi bırakmak **2.** Surat asmak; kafa tutmak. [DS]

beter, [Far. bed *(kötü)* + -ter *(daha / sıfat derecelemeeki)* > beter بتر] *{OsT} sf.* **1.** Daha kötü; daha fena. **2.** *{ağız}* Kötü; fena. [DS] ☐ **beter etmek,** *Daha kötü duruma sokmak.*| **beter olmak,** *Olduğundan daha kötü duruma düşmek.*| **beterin beteri,** *Kötünün de*

kötüsü; en kötü.|| (Allah) **beterinden saklasın,** *Allah daha kötü duruma düşürmesin.*

beti, [biti-mek *(yazmak)* > biti] *is.* **1.** Resim ve heykel sanatlarında varlıkların şekilleri; şekil; suret; figür. **2.** *fel.* Sınırlanmak suretiyle belirlenen uzay ve madde; şekil. **3.** *{ağız}* Mektup; yazı. [DS] ◻ **beti taşı,** *Yazıt; kitâbe.*

betik, -ği [biti-mek *(yazmak)* > biti > biti-k > betik] *is.* **1.** Yazılmış şey. **2.** Mektup. **3.** Kitap.

betil, [Ar. betīl بتيل] *(beti:l) {OsT} is.* **1.** Ana ağaçtan ayrılıp başka kök salan fidan. **2.** Salkımları sarkık olan ağaç. **3.** Nehirlerdeki akıntı. **4.** Hz. Meryem'in lakabı.

betile, [Ar. betīle بتيله] *(beti:le) {OsT} is.* Ayrılmış hurma fidanı.

betili, [beti-li] *sf.* (Resim, heykel vb.) insan, hayvan ve doğa ögeleri bulunan; figüratif. ◻ **betili sanat,** *Doğanın görünen biçimlerini işleyen sanat; figüratif sanat.*

betim, [beti-m] *is.* **1.** Betimlemek işi; betimleme, tasvir, *(1942).* **2.** *ed.* Bir olayı, bir kimseyi, bir şeyi veya bir duyguyu betimleyen söz ve yazı; tasvir.

betimleme, [betim-le-me] *is.* Betimlemek işi; tasvir.

betimlemek. [betim-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir nesnenin kendine özgü niteliklerini tam olarak resim, yazı veya söz ile belirtmek; tasvir etmek.

betimlenme, [betim-le-n-me] *is.* Betimlenmek işi.

betimlenmek, [betim-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Biri tarafından betimleme işi yapılmak.

betimleyici, [betim-le-y-ici] *sf.* **1.** Betimlemeye dayanan; musavver. **2.** Amacı betimleme olan; tasvirci. **3.** Betimlemeye ağırlık veren; musavver, tasvirci.

betimsel, [betim-sel] *sf.* **1.** Betimle ilgili; tasvirî. **2.** Betimleme yoluyla üretilmiş. ◻ **betimsel dil bilgisi,** *dbl. Bir dilin belirli bir çağını inceleyen dil bilgisi; betimlemeli dilbilgisi, tasvirî dil bilgisi.*

betisetmek, [bedize-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Süsletmek; bezetmek. [EUTS]

betisiz, [beti-siz] *sf.* (Resim, heykel vb.) insan, hayvan ve doğa parçası bulunmayan; şekilsiz; suretsiz; nonfigüratif. ◻ **betisiz sanat,** *gzl. sntl. Şekilsiz, suretsiz heykel veya resim vb. sanat verileri.*

betkeçi, [Süry. batgā / bitī-mek / bétkēçī] *(betke:çi:) {eT} is.* Süsleyici; bezeyici.

betkiş, [Far. betkīş بتكيش] *(betki:ş) {OsT} is.* Atılacak okları içine koyup omuza alınacak mahfaza; okluk; sadak; tirdan.

betlek, -ği [bet-le-k] *{ağız} is.* Defter. [DS]

betlemek, [Far. bed *(kötü)* > bet-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Birinin ardından kötü söz söylemek. [DS]

betni, [Yun. petni] *{ağız} is.* Ahırda, taş ve tahtadan yapılmış oluk biçimdeki hayvan yemliği. [DS]

beton, [Lat. bitumen *(çamur zift karışımı)* > Fr. béton] *is.* **1.** Kum, çakıl ve su gibi maddeleri bağlayıcı bir ürün olarak çimento ile karıştırdıktan sonra meydana gelen sert ve dayanıklı yığışım. **2.** *sf.* Bu tür karışımla elde edilmiş olan. ◻ **beton gibi,** *Çok sert ve dayanıklı.*

betonarme, [Fr. béton + armé *(silahlanmış)*] *is.* Eğilme ve çekme kuvvetlerine karşı dayanıklılığı arttırmak amacıyla içine metal çubuklar bağlanarak dökülmüş beton.

betoncu, [beton-cu] *is.* Yapılara beton dökme işi ile uğraşan işçi veya usta.

betoniyer, [Fr. bétonière] *is.* Beton karma makinesi; betonkarar.

betonkarar, [beton+ kar-ar] *is.* Beton karma makinesi; betonyer.

betonlaşmak, [beton-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Dökülen beton harcı için) donup sertleşmek; beton hâline gelmek. **2.** *mecaz.* Sağlamlaşmak.

betr, [Ar. betr بتر] *{OsT} is.* **1.** Kesme. **2.** Kusurlu, eksik bırakma.

betra, [Ar. ebter > *(dişil)* betrā' بتراء] *(betra:) {OsT} is.* Kısır kadın.

betre, [Ar. betre بتره] *{OsT} is.* Dişi eşek.

bettar, [Ar. bettār بتار] *(betta:r) {OsT} sf.* Çok ve iyi kesen; çok keskin.

bettat, [Ar. bett > bettāt بتات] *(betta:t) {OsT} is.* Şal yapan veya satan kimse; şalcı.

betuk[1]**, -ğu** [Ar. betūk بتوك] *(betu:k) {OsT} is.* Yuvarlak tabla; pazarcı tezgâhı.

betuk[2]**, -ğu** [Ar. betūḳ بتوق] *(betu:k) {OsT} sf.* Çok keskin.

betul, [Ar. betūl بتول] *(betu:l) {OsT} sf.* **1.** Bakire. **2.** (Kadın için) erkeklerden çekinen; namuslu. **3.** *is.* Ayrı kök salan fidan.

betula, [Lat. betula] *is. bot.* Huş ağacı.

betuliye, [Ar. betūliyye بتوليه] *(betu:liye) {OsT} is. bot.* **1.** Kayıngiller. **2.** Gürgengiller.

betuliyet, [Ar. betūliyet بتوليت] *(betu:liyet) {OsT} is.* Bakirelik; el sürülmemişlik; iffetlilik.

betük, [betü-k / bedü-k] *{eT} sf.* Büyük; yüksek; ulu; azametli. [EUTS]

betül, [Ar. betūl بتول] *(betu:l) sf.* → betul.

betümek, [betü-mek / bedü-mek] *{eT} gçl. f.* Büyümek. [EUTS]

betyab, [Far. betyāb بتياب] *(betya:b) {OsT} is.* Dert; keder; üzüntü; mihnet.

betyar, [Far. betyār بتیار] *(betya:r) {OsT} is.* **1.** Görmek istenmeyen şey. **2.** Düşman. **3.** Şeytan, gulyabani, dev gibi kötülük yapacağına inanılan şeyler.

bev, [bew / böv / bōg] *{eT} is.* Böğ; zehirli örümcek; tarantula.

bev, -v'ı [Ar. bevʿ بوع] *{OsT} is.* **1.** Kulaç. **2.** Kulaçlama. **3.** Atın seyrek basması. **4.** Sataşma. **5.** *sf.* (Yer için) kuytu.

beva, -a'i [Ar. bevāʾ بواء] *(beva:) {OsT} is.* **1.** Beraber; beraber oluş. **2.** Benzerlik.

bevabet, [Ar. bevābet بوابت] *(beva:bet) {OsT} is.* Kapıcılık; kapı bekçiliği.

bevabi, [Ar. bevābī بوابی] *(beva:bi:) {OsT} is.* Kapıcılık.

bevadi, [Ar. bādiye > bevādī بوادی] *(beva:di:) is.* Çöller; kırlar; sahralar.

bevadir, [Ar. bādire > bevādir بوادر] *{OsT} is.* Oluveren olaylar; badireler.

bevah, [Ar. bevāḥ بواح] *(beva:h) {OsT} is.* Belli; apaçık; meydanda; aşikâr.

bevahe, [Ar. bevāhe بواهه] *(beva:he) {OsT} zool. is.* **1.** Dişi baykuşlar. **2.** Ahmaklar. **3.** Çakır doğanlar.

bevahen, [Ar. bevāḥen بواحًا] *(beva:hen, h kalın söylenir) {OsT} zf.* Belli olarak; aşikârca.

bevahid, [Ar. bevāhid بواهد] *(beva:hid) is.* Belalar; felaketler; musibetler *(tekil olarak kullanılır).*

bevaik, [Ar. bāʾiḳa > bevāʾiḳ بوائق] *(beva:ik) {OsT} is.* Belalar; afetler; musibetler.

beva'is, [Ar. bāʿiṯ > bevāʿiṯ بواعث] *(beva:is) {OsT} is.* Sebep olanlar; sebepler.

bevaki, [Ar. bevāḳī بواقی] *(beva:ki:, k kalın söylenir) {OsT} is.* Sürekli kalanlar; baki olanlar.

bevan, [Ar. bevān بوان] *(beva:n) {OsT} is.* Çadır direği.

bevani, [Ar. bevānī بوانی] *(beva:ni:) {OsT} is.* **1.** Kaburga kemikleri. **2.** Deve ayakları.

bevar, [Ar. bevār بوار] *(beva:r) {OsT} is.* Yok olma; mahvolma; ölme.

bevari, [Ar. bevārī بواری] *(beva:ri.) {OsT} is.* İnce kamıştan örülen hasırlar.

bevarid, [Ar. bārid > bevārid بوارد] *(beva:rid) {OsT} is.* **1.** Soğutulmuş yiyecekler. **2.** Sakat şeyler. **3.** Boyun etleri.

bevarih, [Ar. bāriḥ *(sam yeli)* > bevāriḥ بوارح] *(beva:rih, h kalın söylenir) {OsT} is.* Sam yelleri.

bevarik, -kı [Ar. bāriḳa *(şimşek)* > bevāriḳ بوارق] *(beva:rik, k kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Şimşekler, yıldırım parıltıları. **2.** Göz kamaştırıcı parıltılar. **bevārık-ı süyūf,** *{OsT} Kılıçların parıltıları.*

bevas, [Far. bevās بواس] *(beva:s) {OsT} is.* **1.** Sıkıntı; keder. **2.** Yokluk.

bevasır, [Ar. bāsūr > bevāsīr بواسیر] *(bevasi:r) {OsT} is.* Basurlar; mayasıllar.

bevaşe, [Far. bevāşe بواشه] *(beva:şe) {OsT} is.* Yaba; harman savurmakta kullanılan tarım aracı.

bevatıl, [Ar. bevāṭıl بواطل] *(beva:tıl) {OsT} is.* Batıl şeyler; yaramaz şeyler.

bevatın, [Ar. bāṭın *(gizli)* > bevāṭın بواطن] *(beva:tın) {OsT} is.* **1.** Gizli kapalı şeyler. **2.** İç odalar.

bevatir, [Ar. bātire > bevātir بواتر] *(beva:tir) {OsT} is.* Keskin kılıçlar.

bevatron, [Fr. BeV *(bir milyar elektron volt)* + elek**tron** > bevatron] *is. fiz.* Ağır tanecikleri bir milyar elektron volttan daha büyük bir enerjiye yükselten hızlandırıcı; kosmotron.

bevbat, [Ar. bevbāt بوبات] *(bevba:t) {OsT} is.* Sahra; kır; çöl.

bevc, [Ar. bevc بوج] *{OsT} is.* **1.** Yorulma. **2.** Şimşek. **3.** Haykırma.

bevd, [Ar. bevd بود] *{OsT}* is. Kuyu.

bevg, [Ar. bevġ بوغ] *(bevğ) {OsT} is.* Galip gelme; üstünlük.

bevga, -a'i [Ar. bevġāʾ بوغاء] *(bevğa:) {OsT} is.* Yumuşak toprak.

bevh[1]**,** [Ar. bevh بوه] *{OsT} is.* **1.** Düşünme. **2.** Haberli olma. **3.** Lanet etme; sövme. **4.** Cinsel ilişkide bulunma.

bevh[2]**,** [Ar. bevḥ بوح] *{OsT} is.* **1.** Ortada; meydanda; aşikâr. **2.** Belaya uğrama; üzülme; kederlenme.

bevh[3]**,** [Ar. bevḫ بوخ] *{OsT} is.* **1.** Ateşin sönmesi. **2.** Öfke ve kızgınlığın geçmesi.

beviş, [Far. beviş بوش] *{OsT} is.* Farz etme; tahmin etme; oranlama.

bevj, [Far. bevj بوژ] *{OsT} is.* **1.** Şiddetli kasırga. **2.** Su çevrintisi; girdap.

bevk[1]**, -kı** [Ar. bevḳ بوق] *{OsT} is.* **1.** Birine keder ve bela getirme; fenalık etme; düşmanlık yapma. **2.** Felaket; musibet; bela. **3.** Bir yere izinsiz olarak ansızın gelme. **4.** Çalıp çırpma; hırsızlık vb. **5.** Şiddetli yağmur. **6.** *sf.* Yalan. **7.** Geveze; boşboğaz.

bevk[2], [Ar. bevk بوك] *{OsT} is.* **1.** Bir araya gelme; birikme. **2.** Su kaynağını açarak akıtma. **3.** Karmakarışık olma. **4.** Sıçrayıp binme.

bevka, -a'i [Ar. bevkaʾ بوكاء] *(bevka:) {OsT} is.* Kargaşa.

bevl, [Ar. bevl بول] *{OsT} is.* **1.** Sidik; idrar. **2.** İşeme. ☞ **bevl etmek,** *İşemek.*

bevldan, [Ar. bevl + Far. -dān بولدان] *(bevlda:n) {OsT} is.* **1.** İşeme kabı; lazımlık. **2.** İşenecek yer; ayak yolu.

bevle, [Ar. bevl > bevle بوله] *{OsT} sf.* **1.** Çok idrar yapan; sidikli. **2.** *is.* Kız çocuğu.

bevlî, [Ar. bevlī بولى] *(bevli:) {OsT} sf.* İdrarla ilgili.

bevliye, [Ar. bevliyye بوليه] *{OsT} is. tıp.* **1.** İdrar yolları ve böbrek hastalıkları. **2.** Bu hastalıklarla ilgili tıp dalı; üroloji.

bevliyeci, [bevliye-ci] *is. tıp.* İdrar yolları hastalıkları üzerine uzmanlaşmış hekim; ürolog.

bevn[1], [Ar. bevn بون] *{OsT} is.* İki nesne arasındaki açıklık; uzaklık; mesafe. ☞ **bevn-i baîd,** *{OsT} Uzak mesafe.*

bevn[2], [Far. bevn بون] *{OsT} is.* Pay; hisse; nasip.

bevne, [Ar. bevne بونه] *{OsT} is.* Küçük kız çocuğu.

bevr, [Ar. bevr بور] *{OsT} is.* **1.** Yoklama; sınama. **2.** Yok olma; mahvolma. **3.** Mal ve eşyada ortaya çıkan kıtlık ya da azalma. **4.** Sermaye düşüşü. **5.** Sürülmemiş yer.

bevs, [Ar. bevş بوص] *{OsT} is.* **1.** Acele. **2.** İleri geçme; ileri gitme. **3.** Bıktırasıya ısrar etme. **4.** Bir kimseden kaçıp gizlenme. **5.** Bir şeyin rengi. ☞ **bevs etmek,** *{OsT} 1. Teftiş etmek. 2. Dağıtmak.*

bevsa, -a'i [Ar. bevṣāʾ بوصاء] *(bevsa:) sf.* (Kadın için) kaba etleri iri olan.

bevş, [Far. bevş بوش] *{OsT} is.* Çalım; gösteriş; debdebe.

bevt, [Ar. bevṭ بوط] *{OsT} is.* Zengin iken yoksul düşme; düşkünlük.

bevva, [Ar. bevvā بوا] *{OsT} is.* Hindistan cevizi.

bevvab, [Ar. bāb *(kapı)* > bevvāb بواب] *(bevva:b) is.* **1.** Kapıcı. **2.** Eskiden okul hizmetlilerine verilen isim. **3.** Küçük çocukları okula getirip götüren hizmetli. **4.** *tar.* Topkapı sarayı kapılarını bekleyen kapıcılara verilen unvan. *{OsT}* ☞ **bevvāb-ı mi'de,** *{OsT} Mide kapısı.*

bevvaban, [Ar. bevvāb > bevvābān بوابان] *(bevva:ba:n) {OsT} is.* Kapıcılar.

bevvabet, [Ar. bevvābet بوابت] *{OsT} is.* Kapıcılık.

bevvabi, [Ar. bevvāb > bevvābī بوابى] *(bevva:bi:) {OsT} sf.* Kapıcı ile ilgili; bevvaba ait.

bevvabîn, [Ar. bevvābīn بوابين] *(bevva:bi:n) {OsT} is.* Kapıcılar. ☞ **bevvabîn-i medâris ü mekâtip,** *{OsT} Okul ve medrese kapıcıları.*

bevval, -li [Ar. bevl *(işeme)* > bevvāl بوال] *(bevva:l) {OsT} sf.* Çok işeyen; sık sık işemeye çıkan. ☞ **bevval-i çeh-i Zemzem,** *{OsT} 1. Zemzem kuyusuna işeyen. 2. mecaz. Şöhret kazanmak için kutsal değerlere saldıran; uygunsuz işler yaparak tanınma yolunu seçen.*

bevvan, [Ar. bevvān بوان] *(bevva:n) {OsT} is.* Çadır direği.

bevvap, -bı [Ar. bāb *(kapı)* > bevvāb بواب] *(bevva:p) {OsT} is.* → bevvab.

bevvaplık, -ğı [bevvap-lık] *is.* Kapıcılık.

bevz[1], [Ar. bevż بوض] *{OsT} is.* **1.** Sürekli oturuş. **2.** Yüzde çiller geçtikten sonra oluşan güzellik.

bevz[2], [Far. bevz بوز] *{OsT} is.* **1.** Nem yüzünden oluşan yeşil küf. **2.** Eşek arısı. **3.** Ağacın gövdesinde köke yakın yerleri.

bevzek, [Far. bevzek بوزك] *{OsT} is.* → bevz[2].

bey', -y'ı [Ar. beyʿ بيع] *{OsT} is.* **1.** Satma; satış. **2.** Malın malla değişimi; takas. ☞ **bey'-gâh,** *{OsT} Pazar yeri.*|| **bey'-i bât,** *{OsT} huk. Kesin satış.*|| **bey'-i bâtıl,** *{OsT} huk. Geçersiz satış.*|| **bey'-i câiz,** *{OsT} huk. Geçerli satış; doğru satış.*|| **bey'-i bi'l-isticâr,** *{OsT} huk. Bedeli sonradan ödenmek suretiyle kısım kısım mal almak.*|| **bey'-i bi'l-istiğlâl,** *{OsT} huk. Alıcının malın ürününden yararlanması şartıyla yapılan satış.*|| **bey'-i bi'l-kâli,** *{OsT} huk. Bedeli, mal teslimi anında ödenmek üzere yapılan satış.*|| **bey'-i bi'l-mücâzefe,** *{OsT} huk. Götürü satış.*|| **bey'-i bi'l-vefâ,** *{OsT} huk. Belirli bir süre içinde geri almak şartıyla yapılan satış; bir tür rehin.*|| **bey'-i câiz,** *{OsT} huk. Geçerli satış.*|| **bey'-i fâsid,** *{OsT} huk. Şeklen tamam ve geçerli olmakla birlikte niteliği bakımından geçersiz satış.*|| **bey'-i gayr-i lâzım,** *{OsT} huk. Alıp almama tercihine bağlı satış; muhayyer satış.*|| **bey'-i gayri-mün'akid,** *{OsT} huk. Geçersiz olan satış biçimi.*|| **bey-i lâzım,** *{OsT} huk. Alıcı ve satıcı için muhayyer olmayan satış.*|| **bey'-i mâlem yukbaz,** *{OsT} huk. Teslimsiz satış.*|| **bey'-i mekrûh,** *{OsT} huk. Kanuna uygun fakat şeriata aykırı satış.*|| **bey'-i mevkûf,** *{OsT} huk. Başkasının iznine bağlı satış.*|| **bey'-i min-yezîd,** *{OsT} huk. Açık artırma ile satış.*|| **bey'-i mukâyaza,** *{OsT} huk. Malı malla değişmek suretiyle yapılan satış; değiş tokuş.*|| **bey'-i mün'akit,** *Sözleşilmiş, bağlanmış satış.*|| **bey'-i nâfiz,** *{OsT} huk. Üçüncü bir kişinin herhangi bir hakkı söz konusu olmayan satış.*|| **bey'-i sahîh,** *{OsT} huk. Yasal*

ve geçerli olan satış.|| **bey'-i selem,** *{OsT} huk. Peşin para ile veresiye mal alma.*|| **bey'i-sırf,** *{OsT} huk. Para bozma.*|| **bey'-i teâtî,** *{OsT} huk. Alıp vermekle olan fiilî satış akdi.*|| **bey'-i telcie,** *{OsT} huk. Danışıklı satış.*|| **bey'us-sadakāt,** *{OsT} huk. Dürüst satış.*|| **bey'us-sarf,** *{OsT} huk. Değiş tokuş yoluyla satış.*|| **bey'us-sulh,** *{OsT} huk. Uzlaşma yoluyla satış.*|| **bey'ūd-deyn bi'd-deyn,** *{OsT} huk. Borç ile satış.*|| **bey'ūl-ayne,** *{OsT} huk. Aynısı ile satış.*|| **bey'ūl-berāet ani'l-ayb,** *{OsT} huk. Kusurlardan arınmış olarak satış.*|| **bey'ūl-edyān,** *{OsT} huk. Bir ticarî malı veya taşınmazı, borcuna karşılık, doğrudan vermek suretiyle yapılan satış.*|| **bey'ūl-garer,** *{OsT} huk.* || **bey'ūl-hasat,** *{OsT} huk. Ürün satışı.*|| **bey'ūl-hibe,** *{OsT} huk. Bağış şeklinde satış.*|| **bey'ūl-ikāle,** *{OsT} huk. Tarafların birlikte arzusu ile bozulabilir satış.*|| **bey'ūl-ilkā,** *{OsT} huk. Satıştan vazgeçme.*|| **bey'ūl-kālî,** *{OsT} huk. Bedeli mal tesliminde ödemek üzere yapılan satış.*|| **bey'ūl-mazmūn,** *{OsT} huk. Başkası adına yapılan satış.*|| **bey'ūl-melkūh,** *{OsT} huk. Hayvanların doğacak olan yavrularını satma.*|| **bey'ūl-muāveme,** *{OsT} huk. Bir yıllığına yapılan satış.*|| **bey'ūl-mugābene,** *{OsT} huk. Tarafların birbirini aldatarak yaptıkları satış.*|| **bey'ūl-muhākale,** *{OsT} huk.* || **bey'ūl-muhātara,** *{OsT} huk. Zararına satış.*|| **bey'ūl-mukāyaza,** *{OsT} huk. Değiş tokuş.*|| **bey'ūl-murābaha,** *{OsT} huk. Kâr koyarak satma.*|| **bey'ūl-muvāzaa,** *{OsT} huk. Üçüncü kişileri aldatmak üzere yapılmış danışıklı satış.*|| **bey'ūl-mūlāmese,** *{OsT} huk. El sıkışarak yapılan satış.*|| **bey'ūl-mūnābeze,** *{OsT} huk. Ürün üzerinden yapılan satış.*|| **bey'ūl-müsāveme,** *{OsT} huk. Pazarlıkla satış.*|| **bey'ūl-muztār,** *{OsT} huk. İhtiyaç dışı mal satışı.*|| **bey'ūl-müzābene,** *{OsT} huk. Belli bir miktarda ürünü miktarı belli olmayan bir ürünle değiş tokuş etme.*|| **bey'ūl-vazia,** *{OsT} huk. Zararına satış.*|| **bey'ūl-vefā,** *{OsT} huk. Bir malı, ödenen para geri verilince iade etmek üzere yapılan satış; bir tür rehin.*|| **bey'ūn-nüs'e,** *{OsT} huk. Kredili satış.*|| **bey'üs-selef,** *{OsT} huk. 1. Peşin para, kredili ya da başka bürlü satma. 2. Bedeli mal tesliminde ödenmek üzere yapılan satış.*|| **bey'üs-selem,** *{OsT} huk. Parası peşin malı veresiye satış.*|| **bey'üs-sirār,** *{OsT} huk. Gizli pazarlıkla yapılan satış.*|| **bey'üs-sūnyā,** *{OsT} huk. Götürü satış.* || **bey'üş-şirke,** *{OsT} huk. Ortaklık payını satış; hisse satışı.*|| **bey'üt-teâtî,** *{OsT} huk. Takas.*|| **bey'üt-telcie,** *{OsT} huk. Danışıklı satış.*|| **bey'üt-terāzî,** *{OsT} huk. Karşılıklı uyuşarak yapılan satış.*|| **bey'üt-tevliye,** *{OsT} huk. Peşin para ile satış.* || **bey ü ferāğ,** *{OsT} huk. Ferağ suretiyle satış.*|| **bey ü şi'rā,** *{OsT} huk. Alım satım; ticaret.*

bey[1], [*eT.* beg / beg / beğ > bey] *is.* **1.** Erkek. **2.** Erkek adlarından sonra kullanılan unvan ve saygı sözü; efendi. **3.** Erkeklere seslenmek ve onları çağırmak için adları yerine kullanılan hitap sözü. **4.** Kadının eşi; koca. **5.** Bir yörenin ileri gelen kişisi; zengin; eşraftan kişi. **6.** İskambil kâğıtlarında birli. **7.** Beylik adı verilen küçük devlet başkanı. **8.** Komutan. **9.** Aşık oyununda aşığın dört yüzünden birisi. **10.** *{ağız}* Arı beyi; ana arı; kraliçe arı. [DS] 🗗 **bey armudu,** *bot.* → bergamot, *(Citrus bergamia).*|| **bey danası** (devesi) **gibi yan gelip geviş getirmek,** *Sadece yiyip içmekle meşgul olmak; keyfine bakmak.*|| **bey erki,** *sosy. Sosyolojik değerlendirmelere göre zengin kişide var olan yaptırım.*|| **bey gemileri,** *tar. dnz. Kaptan paşa eyaletinin beylerince oluşturulup donatılan ve donanmanın yedek gücünü oluşturan gemiler.*|| **bey gibi yaşamak,** *Bolluk içinde rahat bir hayat sürmek.*

bey[2], [beg > bey] *{eAT} is.* Kuş avlamak için tuzağa bağlanan başka bir kuş; yem olarak kullanılan kuş.

bey'a[1], [Ar. beyʿa / biʿa بيعه] *(bey-a) is.* **1.** Satma, satın alma. **2.** Bir alım satımda pazarlığı bitirmek için el sıkışma. **3.** El bağlamak hareketi yaparak hükümdara bağlılığını bildirme; biat.

beya[2], [Far. beyā بيا] *(beya:) {OsT} sf.* **1.** Dolu; dolmuş. **2.** *is.* Girilecek yer; kapı.

bey'aat, [Ar. beyʿ > beyʿaāt بيعات] *(beyaa:t) {OsT} is.* Satın alma.

beyaban, [Far. beyābān بيابان] *(beya:ba:n) {OsT} is.* Çöl; kır. 🗗 **beyābān-nişîn,** *{OsT} Bedevî.*

beyabani, [Far. beyābānī بيانى] *(baya:ba:ni:) {OsT} is.* **1.** Çöl adamı. **2.** Göçebe. **3.** *sf.* Vahşî.

beyad, [Ar. beyād بياد] *{OsT} is.* Yok olma; mahvolma.

beyadıka, [Ar. beyādiḳa بيادقه] *(beya:dıka) {OsT} is.* **1.** Satrançta piyadeler. **2.** *sf.* (Kişi için) küçük boylu olup çabuk yürüyenler; paytaklar.

beyadir, [Ar. beyādir بيادر] *(beya:dir) {OsT} is.* Harmanlar.

beyağabey, [bey+ağa+bey] *is.* Orta yaşlı erkeklere saygı ile seslenme sözü.

beyah, [Ar. beyāḥ / biyāḥ بياح] *(beya:h) {OsT} is.* Küçük balık.

bey'an[1], [Ar. beyʿan] *{OsT} zf.* Satış yoluyla.

beyan[2], [Ar. beyān بيان] *(beya:n) is.* **1.** Söyleme. **2.** Açıklama. **3.** Bildirme. **4.** *ed.* Belagatın teşbih, istiare, mecaz ve kinaye gibi bölümlerinden söz eden kısım. **5.** *dbl.* Arapça dilbilgisinde idgamın zıddı. **6.** *huk.* Bir hukukî durumu veya bir olayın varlığını bildirme veya doğrulama. 🗗 **beyana tābi,** *Bildirilmesi zorunlu olan.*|| **beyan etmek,** *1. Bildirmek. 2. Açıklamak.*|| **beyān-ı efkâr,** *{OsT} Düşünceleri açıkça söyleme.*|| **beyān-ı hâl etmek,** *{OsT} Hâlini anlatmak.*|| **beyān-ı hoşāmedî,** *{OsT} "Hoş geldi-*

niz!" deme.|| **beyân-ı istikra',** *{OsT} Önceki bir kelimeyi sonradan gelen bir cümleyle tamamlama.*|| **beyân-ı keyfiyet,** *{OsT} Durumu açıklama.*|| **beyân-ı matlab,** *{OsT} Dileğin bildirilmesi.*|| **beyân-ı mâzeret etmek,** *{OsT} Bir özrü, mazereti bulunduğunu söylemek.*|| **beyân-ı mülâhaza,** *{OsT} Bir düşünce ileri sürmek; düşüncesini bildirme.*|| **beyân-ı mütalaa,** *{OsT} Görüşünü açıklama.*|| **beyan-ı matlap,** *{OsT} Dilek bildirme; dilekte bulunma.*|| **beyân-ı tağyir,** *{OsT} Duyu değişikliklerinin açıklanması.*|| **beyân-ı tebdil,** *{OsT} Önceki kelimenin anlamını değiştirerek açıklama.*|| **beyân-ı tefsir,** *{OsT} Yorumlayıcı açıklama.*|| **beyân-ı zarüret,** *{OsT} Hukukta, söylenmediği halde söylenmiş sayılan işaret, susuş veya durum gereği açığa çıkan ifade.*|| **beyan olunmak,** *1. Söylenmek. 2. Açıklanmak.*

beyanat, [Ar. beyānāt بيانات] *(beya:na:t) is.* Resmî olarak yapılan açıklama; demeç. 🗗 **beyanatta bulunmak** (beyanat vermek), *Belli bir konu üzerinde açıklamada bulunmak; demeç vermek.*

bey'ane, [Ar. beyʿāne بيعانه] *(bey-āne) {OsT} is.* Alım satımda anlaşmayı kesinleştirmek amacıyla verilen para; kaparo.

beyani, [Ar. beyānî بيانى] *(beyani:) {OsT} sf.* **1.** Beyana ilişkin. **2.** Söylemeye, açıklamaya bağlı.

beyanname [Ar. beyān + Fr. nāme *(mektup)* بيان نامه] *(beyanna:me) {OsT} is.* **1.** Yazılı açıklama; bildirge. **2.** Herhangi bir konuda yayınlanan yazı; bildiri. **3.** Hukukî ve fiilî bir durumun varlığını belirten, bildiren yazılı belge; bildirim. **4.** Diplomatik belge; manifesto. **5.** Vergi yükümlüsü olanların belirli dönemlerde vergi dairelerine verdikleri yazılı bildirim.

beyar, [Ar. bā'ir] *{ağız} is.* Üç yıl ekilmemiş tarla. [DS]

beyare, [Far. beyāre بياره] *(beya:re) {OsT} is.* Gelişmemiş, kısa boylu fidan veya fide.

beyariş, [Far. beyāriş بيارش] *(beya:riş) {OsT} is.* **1.** Çare; tedbir. **2.** İlaç.

bey'at, [Ar. beyʿat بيعت] *(bey-at) {OsT} is.* **1.** Kabul ve tasdik etme işlemi. **2.** Birinin egemenliğine girme. 🗗 **bey'at etmek,** *{OsT} Bir hükümdarın egemenliğini tanımak.*|| **bey'at kılmak,** *{OsT} Bir kimsenin egemenliğine girmek.*

beyat, [Ar. beyāt بيات] *(beya:t) {OsT} is.* Geceyi uyumayarak işle geçirme.

beyati, [Far. beyātī بياتى] *(beya:ti:) {OsT} is. müz.* Türk müziğinin en eski makamlarından birisi olup uşşak makamının inici şeklidir.

beyavar, [Far. beyāvār بياوار] *(beya:va:r) {OsT} is.* Meşguliyet; iş güç; uğraşı.

beyaz, [Ar. beyāż / beyāḍ بياض] *(beya:z) sf.* **1.** Gün ışığının tayfındaki bütün renklerin karışımı ile meydana gelmiş ve örneği süt ile karda görülen renk; ak. *{OsT} (aynı)* **2.** Bu renkte olan. **3.** Teninin rengi açık olan. **4.** Rengi, benzerlerine göre daha açık tonda olan. **5.** *is.* Bir nesnenin beyaz renkli olan bölümü. **6.** *argo.* Eroin. **7.** (Çoğul olarak) rengi beyaz olup yıkama sırasında birbirini boyamayan iç çamaşırı, çarşaf gibi şeyler. **8.** Matbaacılıkta normal koyulukta görünen harf ve yazı. **9.** *{OsT} mecaz.* Nur; aydınlık. **10.** *{ağız}* Ayran. [DS] **11.** *{OsT}* Yumurta akı. 🗗 **beyaza çekmek,** *Bir yazının temiz ve okunaklı kopyasını çıkarmak.*|| **beyaza çıkmak,** *{eAT} Müsvette yazı veya kitabı temize çekmek.*|| **beyaz adam,** *Beyaz ırktan olan kimse; genellikle Avrupalı.*|| **beyaz altın,** *Bire bir oranında altın ve gümüş alaşımı.*|| **beyaz cam,** *Televizyon ekranı.*|| **beyaz eşya,** *Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, fırın gibi ev aletlerinin genel adı.*|| **beyaz et,** *Kümes hayvanları ile balık etlerinin genel adı.*|| **beyaz etmek,** *{OsT} (Yazı için) temize çekmek.*|| **beyaz gece,** *Kuzey kutbunda altı ay güneşin batmadığı zamanlar.*|| **beyaz gelen,** *{ağız} Biraz beyaz; beyazca.* [DS]|| **beyaz gümüş,** *Gümüşü az nikeli çok alaşımdan yapılmış (eşya).*|| **beyaz ırk,** *Avrupa, Kuzey Amerika, Güney ve Batı Asya ile Kuzey Afrika'da yaşayan insan ırkları.*|| **beyaz iş,** *Yatak çarşafı ve örtü, perde dikiş işleri.*|| **beyaz kitap,** *Bir konuyu aydınlatmak için bir kurum veya hükümet tarafından yayınlanan kitap.*|| **beyaz kömür,** *Hidroelektrik santrallerinde elde edilen elektrik enerjisi.*|| **beyaz küf,** *Etkeni Coniothyrium diplodiella adındaki mantar olan bir bağ hastalığı.*|| **beyaz oy,** *Oylama konusu olan şeyi kabul ettiğini belirten oy; kabul oyu.*|| **beyaz perde,** *1. Gösterici aygıttan çıkan ışınların üzerinde yansıyarak görüntü elde edilen düşey büyük yüzey. 2. gnşl. Sinema.*|| **beyaz peynir,** *Katılaştıktan sonra küpler halinde kesilerek tuzlu su içinde tenekelere basılan bir tür peynir çeşidi.*|| **beyaz salkım,** *bot. Yol kenarlarını, park ve bahçeleri süslemek için yetiştirilen salkım şeklinde hoş kokulu, tatlı, beyaz ve mor çiçekler açan, baklagillerden bir tür akasya, (Robinia pseudacacia).*|| **beyaz tel,** *Ağarmış, beyazlaşmış saç.*|| **beyaz Türkçe,** *En açık ve kolay anlaşılır Türkçe.*|| **beyaz üzerine,** *Beyaz renkli kumaş üzerine (yapılan işleme veya baskı).*|| **beyaz üzerine buyrultu,** *tar. Sadrazam tarafından bir iş için doğrudan yazılan buyrultu.*|| **beyaz üzerine sadır olan hatt-ı hümâyûn,** *tar. Bir istek veya seçim üzerine doğrudan doğruya çıkarılan hatt-ı hümayun; resen çıkarılan hatt-ı hümayun.*|| **beyaz üzüm,** *Tanelerinin rengi açık renk olan üzüm cinsleri.*|| **beyaz yalan,**

Söylendiği zaman zarar getirmeyecek olan yalan.|| **beyaz zehir,** *Eroin, kokain gibi sıvı olmayan uyuşturucu.*

beyazımsı, [beyaz-ımsı] *sf.* Beyaza yakın renkte; beyazımtırak, soluk.

beyazımtırak, [beyaz-ımtırak] *sf.* Beyaza yakın renkte; beyazımsı; soluk.

beyazi, [Ar. beyāżī بياضى] *(beya:zi:) {OsT} is.* **1.** Aklık; beyazlık. **2.** Uzunluğuna açılan kitap ya da defter; sığır dili.

beyazlamak, [beyaz-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Rengini kaybederek beyaz duruma gelmek; ağarmak; solmak. **2.** Kiri gitmek; temizlenmek.

beyazlanma, [beyaz-la-n-ma] *is.* Beyaz duruma gelme; ağarma; aklanma.

beyazlanmak, [beyaz-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Beyaz bir durum almak; ağarmak; aklanmak.

beyazlaşma, [beyaz-la-ş-ma] *is.* Beyazlaşmak işi; aklaşma; ağarma.

beyazlaşmak, [beyaz-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır] gçsz. f. [-ır]* Beyazlık kazanmak; aklaşmak; ağarmak.

beyazlatılma, [beyaz-la-t-ıl-ma] *is.* Beyazlatılmak eylemi; aklaştırılma; ağartılma.

beyazlatılmak, [beyaz-la-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır] is.* Birisi tarafından beyaz duruma getirilmek; aklaştırılmak; ağartılmak.

beyazlatma, [beyaz-la-t-ma] *is.* Beyazlatmak eylemi; beyaz duruma getirme; aklaştırma; ağartma.

beyazlatmak, [beyaz-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Beyaz duruma getirmek; beyazlık kazandırmak; aklaştırmak; ağartmak.

beyazlık, -ğı [beyaz-lık] *is.* **1.** Beyaz olma durumu. **2.** Beyaz olanın niteliği. **3.** Bir bütün içinde görülen beyaz veya açık renkli kısım. **4.** Beyaz renkli nesne.

beyazsinek, -ği [beyaz+sinek] *is. zool.* Özellikle pamuk üzerinde çoğalarak bitkinin öz suyunu emmek suretiyle zarar görmesine sebep olan bir tür sinek.

beybaba, [bey+baba] *(be'ybaba) is.* **1.** Yaşlı erkeklere saygı ile seslenme sözü. **2.** Çocukların babaları için kullandıkları saygı sözü.

beybence, [Far. peymānçe پيمانجه] *{eAT} is.* Şeyh karşısında niyaz ve teslimiyet duruşu.

beycan, [bey+ Far. cān] *{ağız} ünl. "Bey kardeşim, beyefendi"* anlamlarında seslenme sözü olarak kullanılır. [DS]

beyda, -a'i [Ar. beydā' بيداء] *(beyda:) {OsT} sf.* **1.** (Yer için) tehlikeli. **2.** *is.* Çöl; sahra.

beydah, [Far. beydāḫ / bidāḫ بيداخ] *{OsT} is.* Sert başlı, haşarı at.

beydaha, [Ar. beydaḫa بيدخه] *{OsT} is.* İri ve şişmanca kadın.

beydak, -ğı [Ar. beydaḳ بيدق] *{OsT} is.* Satranç oyununda piyade adı verilen taşlar; paytak.

beydane, [Ar. beydāne بيانه] *(beyda:ne) {OsT} is.* Yaban eşeğinin dişisi.

beyder, [Ar. beyder بيدر] *{OsT} is.* **1.** Ekin harmanı. **2.** Harman yeri. **3.** Doğru sözlük.

beydere, [Ar. beydere بيدره] *{OsT} is.* Ekini harman etme.

beyderi, [Ar. beyderī بيدرى] *(beyderi:) {OsT} sf.* **1.** Harmanla ilgili. **2.** *is.* Harmancı.

beydudet, [Ar. beydūdet بيدودت] *(beydu:det) {OsT} is.* Yok olma.

beydili, [*eT.* beg+dil-i] *is.* Büyük sözü; büyük sözü gibi değerli ve aziz.

beyefendi, [bey+efendi] *(be'yefendi) is.* **1.** Saygı ifadesi olarak erkek isimlerinin yerine kullanılan söz. **2.** *ünl.* Erkeklere saygılı biçimde seslenme sözü.

beygâh, [Ar. bey' + Far. gāh بيعگاه] *(beygâ:h) {OsT} is.* Pazar; pazar yeri.

beygar, [Far. beygār / beygāre بيغار / بيغاره] *(beyga:r) {OsT} is.* **1.** Sitem etme. **2.** Sövme; küfretme. **3.** Başa kakma. **4.** Çıkışma; azarlama.

beygir, [Far. bār-gīr *(yük taşıyan)* بارگير] *is.* **1.** At. **2.** Araba çekmek ve yük taşımak için kullanılan at. 🗗 **beygir gücü,** *75,9 kgm/s veya 0.7457 KWh'a eşit güç birimi, (İng. Horse Power) kısaltması: HP, Türkçe, BG.*| **beygir kuskunu,** *Eyere bağlanarak atın kuyruğu altından geçirilen kayış.*|| **beygir kethüdası,** *{OsT} tar. İmparatorluk döneminde iğdiş edilmiş atlara bakan has ahır görevlisi.*

beygirci, [beygir-ci] *is.* Binmek isteyenlere at kiralayan kimse.

beyhan, [Ar. beyḥān بيحان] *(beyha:n) {OsT} is.* **1.** Sır saklamayan. **2.** Düşündüklerini hemen söyleyiveren; boşboğaz.

beyhoş, [Far. bī-hōş] *{ağız} sf.* **1.** Baygın. **2.** Şaşkın; sersem. **3.** Aptal; budala. [DS]

beyhude, [Far. bī- *(olumsuzluk eki)* + hūde *(fayda)* => beyhūde بيهوده] *(beyhu:de) {OsT} sf.* **1.** Boşuna. **2.** Yararsız; anlamsız. 🗗 **beyhude yere,** *Boşu boşuna; boş yere.*

beyhudegî, [Far. beyhūdegī بيهودگى] *(beyhu:degi:) {OsT} is.* Beyhudelik; boşuna olma.

beyhudegû, [Far. beyhūde-gū بيهودگو] *(beyhu:degû:) sf.* Boş yere konuşan.

beyhudekâr, [Far. beyhūde-kār بيهودكار] *(beyhu:de-kâ:r) {OsT} sf.* Boş yere çalışan.

beyhudelik, -ği [beyhude-lik] *(beyhu:delik) is.* Yararsızlık; boşuna olma.

beyhuşt, [Far. beyḫuşt بیخوشت] *{OsT} sf.* **1.** Kökünden, dibinden kopmuş. **2.** *is.* Koparılmış şey.

bey'i, [Ar. bey' بيع] *{OsT} is.* → bey[2].

beyik[1], [beḏük / beyik / biyik] *sf.* Büyük.

beyik[2], **-ği** [bey-ik بيك] *{eAT} is.* **1.** Gömleğin koltuğuna dikilen üçgen parça. **2.** *{ağız}* Don ve şalvarın iki bacak arasında kalan ağ kısmı. [DS]

beyikli, [bey-ik-li] *{ağız} is.* Ağı bol ve yere kadar olan kadın şalvarı. [DS]

beyiksiz, [bey-ik-siz] *{ağız} sf.* (Erkek için) açık saçık konuşan. [DS]

beyin, -yni [*eT.* meñi / *béñi > beyin [Clauson]] *is. anat.* **1.** Kafatasının içinde iki yarım küre halinde yer alan sinir dokusundan meydana gelmiş duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ; dimağ. **2.** İnsanın tanıma, algılama, muhakeme etme ve kavrama yetisi; usa vurma. **3.** *mecaz.* Bir kurum, kuruluş veya örgüt için planlama ve uygulamada yönetici durumunda olan kimse. **4.** *mecaz.* Zihinsel yetenekleri, bilgisi, eğitimi ve düşüncesi yüksek düzeyde olan kimse. **5.** *bsy.* Bilgisayarlarda bilgilerin depolandığı ve gerektikçe çağrılabildiği manyetik ortam. 🗗 **beyin cerrahı,** *tıp. Beyin üzerinde ameliyat gerçekleştirebilen uzman hekim; nöroşirürjiyen.*|| **beyinden etmek,** *{ağız} Bilincini kaybettirmek; sersemletmek.* [DS]| **beyinden olmak,** *{ağız} Gürültü ve patırtıdan serseme dönmek.* [DS]|| **beyin göçü,** *İleri düzeyde eğitim görmüş ve yetişmiş bilim adamları ile uzman kişilerin yurt dışında iş bularak yerleşmeleri.*|| **beyin gücü,** *Bir ülkedeki yetişmiş uzman ve bilim adamlarının fikir ve düşünce gücü.*|| **beyin kabuğu,** *anat. Sinir hücrelerinin oluşturduğu, beyin yarım kürelerini saran boz madde katmanı.*|| **beyin kanaması,** *tıp. Beyni besleyen damarların çatlamasıyla dışarıya kan sızmasından dolayı o bölgenin beslenememesi sonucunda görev yapamaz olması.*|| **beyin karıncıkları,** *anat. İçi beyin-omurilik sıvısı ile dolu olan kafatasının dört boşluğundan her biri.*|| **beyin omurilik sıvısı,** *anat. Örümceksi zar ile ince zar arasındaki boşlukta bulunan, beyin ile omuriliği çepeçevre saran sıvı.*|| **beyin orağı,** *ant. Önde ibiksi çıkıntıdan arkada beyincik çadırına kadar uzanan ve iki beyin yarım küresi arasında yer alan sert zar örtüsü.*|| **beyin salatası,** *Dana veya koyun beyni haşlandıktan sonra limon ve zeytin yağı katılarak yapılan bir yemek.*|| **beyin takımı,** *Bir kurum veya kuruluşu yöneten ve yönlendirenlerden etki gücü en fazla olanların meydana getirdiği topluluk.*|| **beyin tavası,** *Dana veya koyun beyninin yağda kızartılması suretiyle yapılan bir yemek.*|| **beyin üçgeni,** *anat. Deniz atından çıkarak hipotamulusa giden sinir demeti.*|| **beyin yıkamak,** *Bir kimseyi şartlandırma yoluyla kendi görüş, düşünce ve inançlarından arındırarak bir fikri veya ideolojiyi savunur hale getirmek.*|| **beyin zarı,** *anat. Beyni üst üste saran üç zar.*| **beyni bulanmak,** *1. Açık seçik düşünemez olmak; sersemlemek. 2. Olayların akışından veya işin gidişinden kötü şeyler sezinleyerek kuşku duymak.*| **beyni delik,** *{ağız} Akılsız; aptal.* [DS]|| **beyni dönmek,** *Gözü hiçbir şeyi görmeyecek kadar çok sinirlenmek, öfkelenmek.*|| **beyni karıncalanmak,** *Aşırı zihin yorgunluğu sebebiyle sağlıklı düşünememek.*| **beyninde şimşekler çakmak,** *1. Çok üzücü bir olay yüzünden sarsılmak. 2. Ansızın zihninde iyi bir görüş veya düşünce belirmek.*|| **beyninden vurulmuşa dönmek,** *Beklenmedik ve üzücü bir olay karşısında düşünme gücünü yitirir gibi olmak.*| **beynine girmek,** *1. Anlatılanlardan, dinlediklerinden yeteri kadar yararlanmak, iyi anlamak. 2. Birini kandırarak bir şey yaptırmaya yönlendirmek. 3. {ağız} Canını sıkmak.* [DS]|| **beynine vurmak,** *İçki veya açlık yüzünden sağlıklı düşünemez, ne yaptığını bilemez olmak.*|| **beynini kemirmek,** *Bir düşünce veya kuruntu, rahatını kaçırmak; huzursuz etmek.*| **beyninin kapağı atmak,** *{ağız} Hiddetini yenememek; kendini tutamamak; öfkesini açığa vurmak.* [DS]|| **beyni sulanmak,** *Sağlıklı ve doğru düşünme gücünü kaybetmek; bunamak.*

beyincek, -ği [Rus. pidžak] *{ağız} is.* Ceket. [DS]

beyincik, -ği [beyin-cik] *is. anat.* Art kafa çukurunda ve beyin kökünün üst arka kısmında yer alan hareket işlemlerinin yürütüldüğü organ; dimağçe.

beyinciksiz, [beyin-cik-siz] *sf.* (Hayvan için) beyinciği tamamen ya da kısmen ameliyatla çıkarılmış olan.

beyinli, [beyin-li] *sf.* **1.** Beyni olan. **2.** *mecaz.* Düşünceli; akıllı.

beyinsi, [beyin-si] *sf.* Beyne benzeyen.

beyinsiz, [beyin-siz] *sf.* **1.** Beyni olmayan. **2.** *mecaz.* Düşüncesiz; akılsız. **3.** *mecaz.* İyi düşünemeyen.

beyirmek, [be *(yans.)* > be-gir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Oğlak için) bağırmak. [DS]

beyit, -yti [Ar. beyt *(ev)* / Yun. baitylos / İbra. betel] *{OsT} is.* **1.** *ed.* Aynı ölçü ile yazılan kafiye bakımından birbirine bağlı iki mısradan meydana gelmiş nazım parçası. **2.** Ev; mesken; oda. **3.** Ev halkı; aile. 🗗 **beyt-i ankebût,** *{OsT} 1. Örümcek evi. 2. Derme çatma ev.*|| **beyt-i iddet,** *{OsT} Evlilik sırasında eşlerin birlikte oturdukları ev.*|| **beyt-i mâl-i müslimîn,** *{OsT} İslam devletinde bütün Müslümanların ortak malı sayılan devlet hazinesi.*|| **beyt-i musarra,** *{OsT} ed. Mısralarının ikisi de birbiri ile kafiyeli beyit.*|| **beyt-i şerîf,** *{OsT} Kâbe.*|| **beyt-i tam,** *{OsT} ed. Şekil ve anlam bakımından hiçbir kusuru bulunmayan beyit.*|| **beyt-i zifâf,** *{OsT} ed. İki mısraı da aynı vezinde olan beyit.*|| **beytü'l-**

ahzān, *{OsT} ed. 1. Hüzünler evi. 2. Hz. Yusuf kaybolduktan sonra Hz. Yakub'un içinde bulunduğu hüzün dolu evi. 3. Hz. Muhammed(sa)'in ölümünden sonra kızı Fatma (ra)'nın oturduğu eve verilen ad. 4. Dünya.*|| **beytü'l-arüs** (beytü'z-zifāf), *{OsT} Gelin odası; gerdek.*|| **beytü'l-gazel,** *{OsT} ed. Gazelin en güzel beyti.*|| **beytü'l-harām,** *{OsT} Kâbe.*|| **beytü'l-hikme,** *{OsT} Allah sevgisi ile dolu gönül.*|| **beytü'l-kasîd,** *{OsT} ed. Kasidenin en güzel beyti.*|| **beytü'l-makdîs** (beytü'l-mukaddes), *{OsT} Kudüs'teki kutsal mabet.*|| **beytü'l-ma'mūr,** *{OsT} Yedinci kat gökte Firdevs cennetinde bulunurken Hz. Âdem ile yeryüzüne indirilmiş, ancak tufan ile birlikte tekrar cennete çıkarılmış bulunan köşk.*|| **beytü'l-muzlim,** *{OsT} Karanlık oda; fotoğraf makinesi.*|| **beytü'z-zifāf,** *{OsT} Gelin odası; gerdek.*

bey'iye, [Ar. bey'iyye بيعيه] *(bey-iye) {OsT} is.* Alım satım işinde aracıya verilen pay; komisyon. 🗗 **bey'iye tezkeresi,** *Satış izni.*

beykem, [Far. beykem بيكم] *{OsT} is.* **1.** Salon. **2.** Sofa. **3.** Yazlık köşk.

beyle, [bu+ile > böyle > beyle بيله] *{eAT} zf.* Böyle.

beylek, -ği [Far. beylek بيلك] *{OsT} is.* **1.** Berat. **2.** Ferman. **3.** Belge; hüccet.

beylem, [Ar. beylem بيلم] *{OsT} is.* **1.** Açılmamış pamuk kozası. **2.** Kazma. **3.** Marangoz rendesi.

beyler, [bey-ler] *is. tar.* Kahvecibaşı, berberbaşı, tüfenkçibaşı, esvapçıbaşı, seccadecibaşı gibi padişahın veya şehzadelerin özel ve kişisel işlerini gören görevlilere verilen ad; bendegân-ı şahane.

beylerbeyi, [bey-ler+bey-i] *is.* İmparatorluk döneminde eyaletlere atanan askerî ve mülkî yetkilere sahip memur.

beylerbeylik, -ği [bey-ler+bey-lik] *is.* **1.** Beylerbeyi tarafından yönetilen topraklar; eyalet. **2.** Beylerbeyinin görevi.

beylerce, [bey-ler-ce] *{ağız} is.* Bir tür üzüm. [DS]

beylik, -ği [beg-lik > bey-lik] *is.* **1.** Bey olma durumu. **2.** Bey tarafından yönetilen bölge; eyalet. **3.** *gnşl.* Rahat yaşama. **4.** Bir tür battaniye. **5.** Devlet malı; resmî. **6.** *{ağız}* Damızlık hayvan. [DS] **7.** *{ağız}* Köylü tarafından ağalarına ekilen tarla. [DS] **8.** *{ağız} folk.* Nişanlanacak erkek tarafından nişan takmak üzere seçilen kadınlar. [DS] **9.** *sf.* Devlete ait olan. 🗗 **beyliğe çıkmak,** *{ağız} (Herhangi bir mal için) sahipsiz kalarak devlet tarafından satılığa çıkarılmak.* [DS]|| **beylik gezmek,** *tar. Saraylıların kır gezintileri.*|| **beylik sefāin,** *tar. dnz. Devlete ait savaş gemileri ile asker taşımakta kullanılan gemilere verilen ad.*|| **beylik söz,** *Herkes tarafından kullanılan, basmakalıp söz.*|| **beylik tuğla,** *tar. Bir parmak kalınlığındaki ince tuğla.*|| **beylik yemeği,** *tar. Saraylarda kalfalara çıkan sofra.*

beylikçi, [bey-lik-çi] *is. tar.* İmparatorluk döneminde Divan-ı Hümayun kâtibinin adı. 🗗 **beylikçi kesedarı,** *tar. Beylikçiliğe ilişkin belgeleri, yazıları hazırlayan ve beylikçiye veren kalem zabitinin unvanı.*

beyman, [Far. bī + Ar. īmān] *{ağız} is.* **1.** İnançsız; imansız. **2.** Yalan yere yemin eden. **3.** İnsafsız. **4.** Ahlaksız. [DS]

beyn, [Ar. beyn بين] *{OsT} is.* **1.** Ara; aralık. **2.** *zf.* Arada; arasında. 🗗 **beyn beyn,** *{OsT} İkisi arası.*|| **beyn'Allah,** *{OsT} 1. Allah ile onun arasında. 2. Yalnız Allah ve o bilir.*|| **beyne beyne,** *1. Ne iyi ne kötü; ikisi arası. 2. Şöyle böyle. 3. Orta halli.*|| **beyn'ed-dıl'î,** *{OsT} anat. Kaburga kemikleri arası.*|| **beyn'ed-düvel,** *{OsT} Devletler arası.*|| **beyne-hü beyn'Allah,** *{OsT} 1. Onunla Allah arasında. 2. Bir kendi bir de Allah bilir.*|| **beyne-hümā,** *{OsT} İkisi arasında.*|| **beyn'el-adale,** *{OsT} anat. Kaslar arası.*|| **beyn'el-ahālî,** *{OsT} Halk arasında; toplum içinde.*|| **beyn'el-akrān,** *{OsT} Yaşıtlar arasında; benzerleri arasında.*|| **beyn'el-anāsır,** *{OsT} Unsurlar arasında.*|| **beyn'el-avām,** *{OsT} Halk arasında.*|| **beyn'el-enām,** *{OsT} Halk arasında.*|| **beyn'el-esābî,** *{OsT} Parmaklar arasıda.*|| **beyn'el-eviddā,** *{OsT} Gerçek dostlar arasında.*|| **beyn'el-fakdî ve'l-vücud,** *{OsT} Yoklukla varlık arasında.*|| **beyn'el-guzāt,** *{OsT} Gaziler arasında.*|| **beyn'el-halk,** *{OsT} Halk içinde; toplumda.*|| **beyn'el-havf ve'l-recā,** *{OsT} Ümitle ümitsizlik veya korku ile yalvarış arasında.*|| **beyn'el-hücrevî,** *{OsT} anat. Canlı hücrelerinin arasında olan.*|| **beyn'el-ihvān,** *{OsT} Yakınlar, arkadaşlar ve kardeşler arasında.*|| **beyn'el-medāreyn,** *{OsT} coğ. Dönenceler arası; ekvatorun iki yanı.*|| **beyn'el-mefāsıl,** *{OsT}* → beynelmilel.|| **beyn'el-ulemā,** *{OsT} Bilginler arasında.*|| **beyn'el-üdebā,** *{OsT} Edebiyatçılar arasında.*|| **beyn'en-nās,** *{OsT} Halk arasında.*|| **beyn'en-nehreyn,** *{OsT} coğ. İki nehir arası; Mezopotamya.*|| **beyn'en-nevm ve'l-yakaza,** *{OsT} Uyku ile uyanıklık arasında.*|| **beyn'es-semā' ve'l-arz,** *{OsT} Gökle yer arasında.*|| **beyn'es-sutūr yaldız,** *gzl. sntl. Eski yazmaların satırları arasına yapılan yaldızlı süslemelere verilen ad.*|| **beyn'ez-zevceyn,** *{OsT} Karı koca arasında.*

beynamaz, [Far. bi- *(yok)* + nemāz => beynamaz بينماز] *(beynama:z) {OsT} sf.* **1.** Namazsız. **2.** Namaz kılmayan. **3.** Dince namaz kılması doğru olmayan; pis. **4.** *gnşl.* Tembel, üşengeç.

beynelmilel, [Ar. beyn'el-milel بين الملل] *sf.* Uluslar arası; milletler arası.

beynelmilelcilik, -ği [beynelmilel-cilik] *is.* Ülkeler arası ilişkilerin millî çıkarlara göre değil de sınıf

çıkarlarına uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini savunan ideolojik akım; uluslararasıcılık; enternasyonalizm.

beyni, [*eT.* meñi > beñi > beyni بينى] *{eAT} is.* Beyin. ☞ **beynini suvarmak,** *{eAT} İkna etmek; kandırmak.*‖ **beynisi,** *{eAT} Beyni.*

beyninde, [Ar. beyn + T. -i(n)-de] *{eAT} zf.* Arasında.

beynisüz, [beyni-süz بينسوز] *{eAT} sf.* Beyinsiz; ahmak; anlayışsız.

beynunet, [Ar. beyn > beynūnet بينونت] *(beynu:net) is.* **1.** İki şey arasındaki uzaklık; mesafe. **2.** Anlaşmazlık; ara bozukluğu. **3.** *gök b.* Herhangi bir gezegen ile Güneş arasında, köşesi Yer olan açı. ☞ **beynūnet-i a'zāmiye,** *{OsT} gök. b. Uzanım.*

beyrem[1], [bedrem / badram / beyrem] *{eT} is.* Bayram; sevinç ve eğlence günü. [DLT]

beyrem[2], [Ar. beyrem بيرم] *{OsT} is.* **1.** Marangoz rendesi. **2.** (Araç olarak) kazma. **3.** Sert ve uzun taş. **4.** Yağlı sürme (makyaj malzemesi).

beysbol, [İng. base *(kale, köşe)* + ball *(top)*] *is. spor.* Dokuzar kişilik iki takım arasında bir top ve sopayla oynanan, topu uzaklaştırma ve bu süre içinde belirli bir yolu aşabilmeye dayanan oyun.

beysbolcu, [beysbol-cu] *is.* Beysbol oyuncusu.

beysemet, [Yun. paksimadin] *{ağız} is.* Hayır olsun diye cuma günleri dağıtılan çörek. [DS]

beyt, [Ar. beyt بيت] *{OsT} is.* **1.** Ev; mesken; oda. **2.** Çadır. **3.** *ed.* Aynı ölçüde iki dizeden oluşan manzume birimi; beyit. ☞ **beyt-i ahzān,** *{OsT} 1. Gam ve keder yuvası. 2. Dünya.*‖ **beyt-i ankebūt,** *{OsT} Örümcek yuvası.*‖ **beyt-i ātî,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*‖ **beyt-i halfî,** *{OsT} anat. Art oda.*‖ **beyt-i iddet,** *{OsT} huk. Evlilik devam ederken karı kocanın birlikte oturdukları ev.*‖ **beyt-i kuddāmî,** *{OsT} anat. Ön oda.*| **beyt-i murassa,** *{OsT} ed. Her iki dizesi de kafiyeli olan beyit.*‖ **beyt-i muzlim,** *{OsT} 1. Karanlık oda. 2. Fotoğraf kutusu.*| **beyt-i şerîf,** *{OsT} Kâbe.*| **beytü'l-ahzān,** *{OsT} 1. Gam ve keder yuvası; Yusuf'u kaybeden Yakub'un çadırı. 2. Dünya.*| **beytü'l-arūs,** *{OsT} Gelin odası.*| **beytü'l-gazel,** *{OsT} ed. Gazelin en güzel; en iyi olan beyti.*‖ **beytü'l-haram,** *{OsT} Kâbe.*| **beytü'l-hüzn,** *{OsT} Üzüntülü ev.*| **beytü'l-kasîd,** *{OsT} ed. Kasidenin seçilmiş en güzel beyti.*| **beytü'l-māl,** *{OsT}* → beytülmal.| **beytü'l-māmur,** *{OsT} Hz. Âdem'le birlikte yer yüzüne, Kâbe yakınlarına indirilmiş, tufandan sonra tekrar yerine alınmış bulunan göğün yedinci katında bir cennet köşkü.*| **beytü's-sadaka,** *{OsT} is. Yardım sandığı.*‖ **beytü'z-zifaf,** *{OsT} Gelin odası; gerdek.*

beytambal, [Ar. beytü'l-māl بيت المال] *{ağız} sf.* **1.** Hayırsız; uğursuz. **2.** Dağınık; çapaçul. [DS] ☞ **beytambala kalmak,** *{ağız} (İlenç için) yok olmak; ölmek.* [DS]

beytar, [Ar. beyṭār بيطار] *(beyta:r) {OsT} is.* Baytar; veteriner.

beyti, [Ar. beyt-ī] *(beyti:) {ağız} is.* Evde pişmiş; ev yöntemiyle; ticaret amacıyla çarşıda üretilenlerden olmayan. [DS]

beytara, [Ar. beyṭārā بيطارا] *(beyta:ra:) {OsT} is.* Hayvan hekimliği; baytarlık; veterinerlik.

Beytullah, [Ar. beyt *(ev)*+Allah > Beyt'ullah بيت الله] *(beytulla:h) {OsT} is.* Allah'ın evi; Kâbe.

beytutet, [Ar. beyt > beytūtet بيتوتت] *(beytu:tet) {OsT} is.* Geceleme; geceyi geçirme; gece yatısına kalma.

beytülmal, -li [Ar. beytü'l-māl بيت المال] *(beytülma:l) is.* **1.** Mal evi. **2.** Devlet hazinesi.

beytülmalci, [beytülmal-ci] *{OsT} is.* **1.** Devlet hazinesine bakan kimse. **2.** Ölen yeniçeriye ait miras işlerine ve yeniçeri ortasına vakfedilen malların sandığa yatırılmasını sağlayan görevli.

beyu, [Far. beyū بيو] *(beyu:) {OsT} is.* Gelin.

beyug, [Far. beyūg بيوگ] *(beyu:g) {OsT} is.* Gelin.

beyugâni, [Far. beyūgānī بيوگانى] *(beyu:gâ:ni:) {OsT} is.* Düğün.

beyun[1], [Ar. beyūn بيون] *(beyu:n) {OsT} is.* Geniş dipli kuyu; bostan kuyusu.

beyun[2], [Far. beyūn بيون] *(beyu:n) {OsT} is.* Afyon.

beyus, [Far. beyūs بيوس] *(beyu:s) {OsT} is.* **1.** İstek. **2.** Ümit. **3.** Tamah. **4.** Yaltaklanma. **5.** Alçak gönüllülük.

beyuz, [Ar. beyżā > beyūż بيوض] *(beyu:z) {OsT} sf.* Çok yumurtlayan.

beyya, -a'ı [Ar. bey^{c} > beyyā^{c} بياع] *(beyya:) {OsT} is.* Perakende satış yapan küçük esnaf.

beyyab, [Ar. beyyāb بياب] *(beyya:b) {OsT} is.* Saka; sucu.

beyyāhe, [Ar. beyyāḥe بياحه] *(beyya:he, h kalın söylenir) {OsT} is.* Balık ağı.

beyyakallah, [Ar. beyyāk'allāh بياك الله] *(beyya:kallāh) {OsT} ün.* "Allah seni sevindirsin, isteğine kavuştursun" anlamında iyi dilek sözü.

beyyar, [Far. bī *(-sız, yok)* + Ar. ^{c}ār *(utanma)*] *{ağız} sf.* Utanmaz. [DS]

beyyin, [Ar. beyān *(açık söyleme)* > beyyin بين] *{OsT} sf.* Açık; belli; aşikâr. ☞ **beyyinü'l-hilaf,** *{OsT} Yanlışlığın açık olanı.*‖ **beyyinü's-sadakat,** *{OsT} Doğrunun ve doğruluğun açık olanı.*

beyyinat, [Ar. beyān > beyyināt بينات] *(beyyina:t) {OsT} is.* Açık olan şeyler; belli olanlar.

beyyine, [Ar. beyān *(açık söyleme)* > beyyine بينه] *{OsT} is.* **1.** Kanıt; delil. **2.** *huk.* Davacının davasını ispat eden sağlam, açık delil. ◘ **beyyine-i ādile,** *{OsT} Doğru tanık.*|| **Beyyine Suresi,** *Medine'de nazil olan, sekiz ayetlik, Kur'an-ı Kerim'in 98. suresi.*

beyyinen, [Ar. beyān > beyyinen بيّنًا] *(beyyi'nen) {OsT} zf.* Açıkça; açık olarak; aşikâr olarak.

beyz, [Ar. büyūż > beyż بيض] *{OsT} is.* **1.** Yumurta. **2.** Kuşun yumurtlaması. **3.** Atların ayaklarında görülen yumurta büyüklüğündeki şişlik.

beyza[1]**,** [Ar. beyż > beyże / beyża بيضه] *{OsT} is.* **1.** Yumurta. **2.** Demirden savaşçı başlığı. **3.** Orta; ara; kısım. ◘ **beyza-bāz,** *{OsT} Top veya yumurta gibi yuvarlak cisimlerle gösteri yapanlara verilen ad.*|| **beyza-der-külāh,** *{OsT} 1. Hokkabazlıkta yumurta ile oynama. 2. İnsan yüreği.*|| **beyza-i tuğra,** *gzl. sntl. Tuğranın sol tarafındaki yuvarlak bölüm.*|| **beyzatü'd-dîk,** *{OsT} 1. Anka kuşu yumurtası. 2. Horoz yumurtası; az bulunur şey.*|| **beyzatü'l-āfitāb,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzatü'l-ānkā,** *{OsT} 1. Anka kuşu yumurtası. 2. Horoz yumurtası; az bulunur şey.*|| **beyzatü'l-arz,** *Yer mantarı.*|| **beyzatü'l-āteşîn,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzatü'l-beled,** *{OsT} 1. Devekuşu yumurtası. 2. Belediye başkanı. 3. Mantar.*|| **beyzatü'l-çarh,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzatü'l-enük,** *{OsT} 1. Kartal yumurtası. 2. Değerli ve az bulunur şey.*|| **beyzatü'l-hākî,** *{OsT} Dünya; yeryüzü.*|| **beyzatü'l-harr,** *{OsT} 1. Şiddetli sıcaklık. 2. Yazın en sıcak zamanı.*|| **beyzatü'l-hıdr,** *{OsT} 1. El değmemiş temiz şey. 2. Bâkire kız veya bâkir erkek.*|| **beyzatü'l-İslam,** *{OsT} 1. İslam ümmeti. 2. İslam ülkesi.*|| **beyzatü'l-kayz,** *{OsT} 1. Şiddetli sıcaklık. 2. Yazın en sıcak zamanı.*|| **beyzatü'l-ukr,** *{OsT} 1. Anka kuşu yumurtası. 2. Horoz yumurtası; az bulunur şey.*|| **beyzatü'n-nehār,** *{OsT} Gün ışığı.*|| **beyzatü's-sayf,** *{OsT} 1. Şiddetli sıcaklık. 2. Yazın en sıcak zamanı.*|| **beyzatü's-subh,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzatü'z-zer,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzatü'z-żerrîn,** *{OsT} Güneş.*|| **beyza-yı zerrîn,** *{OsT} Yıldızlar.*|

beyza[2]**, -a'i** [Ar. beyaż > ebyāż > beyżā' بيضاء] *(beyza:) {OsT} sf.* **1.** Çok beyaz. **2.** En beyaz. **3.** *argo.* Eroin.

beyzade, [T. bey + Far. -zāde بيزاده] *(beyza:de) {OsT} is.* **1.** Bey oğlu. **2.** Bir büyüğün oğlu. **3.** Soylu; aristokrat. **4.** *mecaz.* İhtimamla yetişmiş nazlı çocuk veya genç.

beyzadelik, -ği [beyzade-lik] *is.* Bey oğlu olma durumu; asilzadelik; aristokratlık.

beyzah, [Ar. beyżaḫ بيذخ] *{OsT} sf.* (Erkek için) etine dolgun; şişmanca.

beyzaha, [Ar. beyż > beyżaha / beyżehe بيضهه] *{OsT} is.* Yumurtalar.

beyzar[1]**,** [Ar. beyzār بيزار] *(beyza:r) {OsT} is.* Cinsel organ.

beyzar[2]**,** [Ar. beyżār بيذار] *(beyza:r) sf.* Geveze; çalçene.

beyzare[1]**,** [Ar. beyżāre بيذاره] *(beyza:re) {OsT} is.* Geveze; çalçene.

beyzare[2]**,** [Ar. beyzāre بيزاره] *(beyza:re) {OsT} is.* Büyük ve uzun sopa.

beyzavi, [Ar. beyż > beyżavī بيضوى] *(beyzavi:) {OsT} sf.* Yumurta biçiminde olan; oval; beyzî.

beyzbol, [İng. base ball] *is. spor.* → beysbol.

beyze, [Ar. beyż / beyże / beyża بيضه] *{OsT} is.* **1.** Yumurta. **2.** Haya; husye. **3.** Demir başlık. ◘ **beyze-i āftāb,** *{OsT} Güneş.*|| **beyze-i āteşîn,** *{OsT} Güneş.*|| **beyze-i çarh,** *{OsT} Güneş.*|| **beyze-i mahî,** *{OsT} Balık yumurtası.*|| **beyze-i subh,** *{OsT} Güneş.*|| **beyze-i zer,** *{OsT} Güneş.*|| **beyze-i zerrîn,** *{OsT} Güneş.*|| **beyzetü'd-dîk,** *{OsT} 1. Horoz yumurtası. 2. Bulunmaz şey.*|| **beyzetü'l-akr,** *{OsT} 1. Kısırlık yumurtası. 2. Horoz yumurtası. 3. mecaz. Çok nadir bulunur şey.*|| **beyzetü'l-arz,** *{OsT} Yer yumurtası; yer mantarı; domalan.*|| **beyzetü'l-beled,** *{OsT} Devekuşu yumurtası.*|| **beyzetü'l-hār,** *{OsT} Şiddetli sıcaklık.*|| **beyzetü'l-hıdr,** *{OsT} Güzel ve örtülü kadın.*|| **beyzetü'l-islām,** *{OsT} 1. İslam toplumu. 2. İslamiyet'in yayıldığı yerler. 3. İslamiyet'in gerçek merkezi.*

beyzehe, [Ar. beyż > beyżaha / beyżehe بيضهه] *{OsT} is.* Yumurtalar.

beyzeteyn, [Ar. beyże > beyżeteyn بيضتين] *{OsT} is. anat.* Hayalar.

beyzi, [Ar. beyż *(yumurta)* > beyżī بيضى] *(beyzi:) sf.* **1.** Yumurta biçiminde; oval. **2.** *is.* Yumurta şeklindeki cisim.

bez[1]**,** [*eT.* be-mek *(sert, sıkı, sağlam olmak)* > biz / bēz] *is. biy.* **1.** İçinden geçen kandan veya kendi öz suyundan bazı maddeleri ayrıştırarak özel salgılar çıkaran organ; gudde, iç salgı bezi. **2.** Etle deri arasında bulunan kabarcık; tümör; çıban; beze. *{eT} (aym)* [EUTS] [DLT] [İKPÖy.] [Gabain] ◘ **bez tüyler,** *Bitkilerde ucunda küçük salgı bezleri bulunan tüycükler.*

bez[2]**,** [beḏ / bez] *{eT} is.* Süs.

bez[3]**,** [Yun. bussos *(keten)* / Ar. bezz / *eT.* böz / biz / bez] *is.* **1.** Pamuk ve ketenden yapılmış dokuma. **2.** İnce pamuklu dokuma. **3.** Temizlik işlerinde kulla-

nılan dokuma parçası; çaput. **4.** Herhangi bir kumaş parçası. **5.** *gnşl.* Kefen. **6.** *sf.* Bezden yapılmış. ◻ **bez ayağı,** *Sade dokuma; tafta.*|| **bez bağlamak,** *Bebeklerin altlarını ıslatmamaları için aralarına yumuşak pamuklu bez koymak.*|| **bez baş,** *{ağız} Aldırışsız; ilgisiz.* [DS]|| **bez bebek,** *Tembel, işe yaramaz; cansız, cılız kimse.*| **bez bedrek,** *{ağız} Dokuma çeşitleri; manifatura; kumaş türleri.* [DS]|| **bez çözmek,** *1. Dokunmuş bezi tezgâhlara almak. 2. mecaz. Sürekli gidip gelmek.*|| **bezden dam,** *{ağız} Çadır.* [DS]|| **bez dokumak,** *İşini çevirmek.*

bez[4], [bez] *{ağız} is.* Altından su çıkan küçük çayırlık. [DS]

bez[5], [bez] *{ağız} is.* Sinek. [DS]

beza, [Ar. bezā بذا] *(beza:) {OsT} is.* Konuşmada açık saçıklık.

bezadi, [Ar. bezādī بزادی] *(beza:di:) {OsT} is.* **1.** Maviye çalan renkte değerli taş. **2.** Küçük yakut.

bezaga, [Far. bezāğa بزاغه] *(beza:ğa) {OsT} is. zool.* Kertenkele; keler.

bezane, [Far. bezāne بزانه] *(beza:ne) sf.* (Rüzgâr için) esici; esen.

bezazet[1], [Ar. bezāzet بزازت] *(beza:zet) {OsT} is.* Bezcilik; manifaturacılık.

bezazet[2], [Ar. bezāzet بذاذت] *(beza:zet) {OsT} is.* Üst baş perişanlığı; kıyafet bozukluğu; pejmürdelik; dağınıklık.

bezazistan, [Ar. bezzāz + Far. istān بزازستان] *(beza:zista:n) {OsT} is.* Bez satılan yer; bedesten; esnaf çarşısı.

bezbaz, [Far. bezbāz بزباز] *(bezba:z) {OsT} is.* Hindistan cevizi kabuğu.

bezbeze, [Ar. bezbeze بزبزه] *{OsT} is.* **1.** Hızlı yürüme; kaçma. **2.** Şiddetle sarsma; depretme.

bezbeze, [Ar. bezbeze بذبذه] *is.* **1.** Üstünlük; galebe. **2.** Zafer. **3.** Nasip; pay; kısmet. **4.** Sıkılma; daralma.

bezci, [bez-ci] *is.* Bez dokuyan veya satan kimse.

bezcilik, -ği [bez-ci-lik] *is.* Bez dokuma ve satmak işi.

bezdirici, [bez-mek > bez-dir-ici] *sf.* **1.** Usanç veren. **2.** Bezginlik getiren.

bezdirilme, [bez-mek > bez-dir-il-me] *is.* Bezdirilmek işi.

bezdirilmek, [bez-mek > bez-dir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Birisinin bezginlik verici davranışlarına uğramak.

bezdirme[1], [baz *(yans.)* > bez-dir-me بزدرمه] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Saç ekmeği; bazlama. **2.** Yağlı, yassı bulgur köftesi. **3.** İncinen ve bertilen yere yapıştırılan zeytinyağlı hamur. **4.** Sac üzerinde pişirilen meyveli ekmek. [DS]

bezdirme[2], [bez-mek > bez-dir-me] *is.* Bezdirmek eylemi.

bezdirmek, [bez-mek > bez-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Aynı türden davranışlarla birine usanç vermek; bıktırmak. **2.** Duygusal yönden huzursuz olacak kadar yormak; bunaltmak. **3.** *{ağız}* Eskitmek; soldurmak. [DS]

bezdüm, [bez-düm بزدم] *{eAT} is.* Pöç; uca; kuyruk sokumu.

beze[1], [Ar. beyże *(yumurta, husye)*] *is.* **1.** Deri altında herhangi bir yara veya çıban sonucunda meydana gelen katı yumruluk. **2.** Lenf düğümlerinin herhangi bir hastalık sırasındaki ağrılı ve şiş hali.

beze[2], [Far. beze بزه] *{OsT} sf.* **1.** Yoksul. **2.** Miskin.

beze[3], [Far. beze بزه] *{OsT} is.* **1.** Kabahat; suç; hata. **2.** Günah. ◻ **beze-kâr,** *{OsT} Günahkâr; suçlu.*|| **beze-kârî,** *{OsT} Günahkârlık; suçluluk.*

beze[4], [Fr. baiser] *is.* Yumurta akı ve pudra şekeri ile yapılan bir tür kuru pasta.

beze[5], [Yun. meze] *is.* **1.** Hamur topağı; pazı. **2.** *{ağız}* Küçük yufka ekmeği. [DS] ◻ **beze çevirmek,** *{ağız} Hamuru beze hâlinde yuvarlamak.* [DS]

beze[6], [beze] *{ağız} is.* Vücut yapısı; bünye. [DS] ◻ **beze basmak,** *{ağız} Damarına basmak; kızdırmak.* [DS]

bezegen, [beze-gen] *{eAT} sf.* Çok süsleyen.

bezek[1], **-ği** [*eT.* bezē-k بزك] *is.* **1.** Nakış, süsleme, süs. *{eT} (aynı)* [Yüknekî] [DLT] **2.** Bir eseri süslemek için renkli veya renksiz; kabartma veya düz motiflerden meydana getirilmiş süsleme şekli; bezeme; nakış. **3.** *{eAT}* Ziynet. **4.** *{eAT} {ağız}* Ziynet eşyası. [DS] **5.** *{ağız}* Süslü elbise. [DS] **6.** *{ağız}* Bayram; şenlik; donanma; resmî eğlence. [DS] **7.** *{ağız}* Leke; benek. [DS] ◻ **bezek kılmak,** *{eAT} Süslemek.*| **bezek virmek,** *{eAT} Süslemek; tezyin etmek.*

bezek[2], **-ği** [büz-ek / bezek] *{ağız} is.* **1.** Şalvar ve donun uçkur geçirilen yeri. **2.** Donun uçkuru ya da diz üzerindeki bağı. [DS]

bezekçi, [bezek-çi بزکجی] *is.* **1.** Tavan ve duvarları resim, şekil ve desenlerle süsleyen, boyayan kişi; nakkaş. **2.** Köylerde gelinleri süsleyen kimse. **3.** Alçı veya mermer görünümündeki malzemelerle bezeme yapan kişi. **4.** *{ağız}* Gelin süsleyen kadın. [DS] **5.** *{eAT} sf.* Süsleyen; süs yapan.

bezekleme, [bezek-le-me] *is.* **1.** Bezeklemek işi. **2.** *sf.* Çeşitli desen ve renklerle yapılan süsleme; tezyinat.

bezeklemek, [bezek-le-mek] *gçl. f. [-er] [-l(i)-yor]* Süslemek, bezemek; tezyin etmek.

bezeklenmek, [bezek-le-n-mek بزكلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Süslenmek.

bezekli, [bezek-li] *{ağız} sf.* **1.** Süslenmiş, süsü bulunan; müzeyyen. **2.** Süslü; bezenmiş. [DS]

bezeklik, [bezek-lik] *{eT} is.* Süslenme yeri. [EUTS]

bezeklü, [bezek-lü بزكلو] *{eAT} sf.* Süslü; ziynetli.

bezel, [bez-el] *sf.* **1.** Bezle ilgili; guddevî. **2.** Görünüşü, biçimi bezi andıran.

bezeleme, [beze *(hamur topağı)* > beze-le-me] *is.* Bezelemek işi.

bezelemek[1], [beze *(hamur topağı)* > beze-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Hamuru yapılacak ekmek veya pastanın büyüklüğüne uygun olarak küçük topaklar haline getirmek.

bezelemek[2], [bez-ele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Eskimek. [DS]

bezelemek[3], [beze-le-mek / meze-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Alaya almak; eğlencelik edinmek. [DS]

bezeli[1], [beze-li] *sf.* Bezenmiş; süslenmiş; bezekli.

bezeli[2], [beze[1]-li] *sf.* Bezesi olan; beze meydana getirmiş olan.

bezeli[3], [beze[3]-li] *sf.* Yumurta akı ve pudra şekeri katılmış.

bezeli[4], [beze-li] *{ağız} sf.* Gürbüz; iri; kuvvetli; besili. [DS]

bezelmek, [bezē-mek > beze-l-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Bezenmek; nakışlanmak. [DLT]

bezelye, [İt. pisallo / Yun. bizelia] *(beze'lye) is. bot.* **1.** Baklagillerden yurdumuzda çok miktarda yetiştirilen, yuvarlak taneleri taze ve kuru olarak tüketilen tırmanıcı bitki, *(Pisum sativum, P. hortense).* **2.** Bu bitkinin badıçlar içinde gelişen yuvarlak taneleri.

bezeme[1], [beze-me] *is.* **1.** Süsleme işi. **2.** Süsleyen şey; süs. **3.** Duvar süsleri. **4.** Sanat eserlerinin yüzeyini süslemek için kullanılan desen ve şekiller.

bezeme[2], [beze-me] *{ağız} is.* **1.** Vücutta şiş ve kızartılarla beliren bir tür deri hastalığı. **2.** Kızıl hastalığı. **3.** Frengi. **4.** Yüzde ve vücutta zaman zaman çıkıp kaybolan sivilceli durum. **5.** İnsan ve hayvan vücudunda oluşan şişlikler. [DS] 🗗 **bezeme yapmak,** *{ağız} Bir tür kocakarı ilacı ile hastalığı tedavi etmek; otamak.* [DS]

bezemeci, [beze-me-ci] *is.* Bezeme yapan nakkaş veya oymacı; dekoratör.

bezemek[1], [*eT.* beḍ(i)z-ē-mek > bezē-mek بزمك] *gçl. f. [-r] [-z(i)-yor]* **1.** Süslemek; tezyin etmek, dekore etmek. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Yüknekî] **2.** Donatmak. **3.** Bir bina, mobilya, kumaş, kitap veya herhangi bir şeyi süslerle güzelleştirmek; nakşetmek.

bezemek[2], [beze-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-z(i)-yor]* **1.** Vücutta meydana gelen şişkinliği ayranla, yoğurtla ovmak. **2.** Şifalı olduğuna inanılan çamur, toprak ve suyu yüze sürmek. [DS]

bezemek[3], [beze-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-z(i)-yor]* **1.** Hamuru bir parça açmak. **2.** Ağzının payını vermek. [DS]

bezemek[4], [beze-mek] *{ağız} is.* İnsan ve hayvan vücudunda meydana gelen şişlik. [DS]

bezemek[5], [beze-mek] *{ağız} is.* Küçük olarak açılmış yufka ekmeği; çörek. [DS] 🗗 **bezemek çevirmek,** *{ağız} Yufka hamurunu yavaş yavaş açmak.* [DS]

bezemeli, [beze-me-li] *sf.* Bezemesi olan; süslü.

bezen, [beze-n] *is.* Bezek; süs.

bezenç, [beze-mek > beze-nç] *{eT} is.* İpek ya da yün yumağı.

bezenek, -ği [beze-n-ek] *{ağız} is.* **1.** Basiret. **2.** Cesaret. [DS] 🗗 **bezeneğine basmak,** *{ağız} Damarına basmak; kızdırmak.* [DS]

bezenilmek, [bez-e-n-il-mek بزنلمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* Süslenmek; tezyin edilmek.

bezeniş, [beze-n-iş] *is.* Bezenmek işi; bezenme durumu.

bezenk, -ngi [bez-mek > bez-en-k] *{ağız} sf.* Baygın; bitkin; yıpranmış. [DS]

bezenlik, -ği [beze-n-lik] *is.* Süs olarak kullanılmak için kıymetli taşlardan yapılmış küçük süs eşyası.

bezenme, [beze-n-me] *is.* Bezenmek işi.

bezenmek[1], [*eT.* bezē-mek > beze-n-mek بزنمك] *edil. f. [-ir]* **1.** Birisi tarafından bezeli hâle getirilmek; nakışlanmak; süslenmek. **2.** *dönşl.* Kendini bezemek; süslenmek. *{eT} {eAT} (aynı).* [DLT] 🗗 **bezene bezene,** *{ağız} Özenerek; itina ile.* [DS]

bezenmek[2], [beze-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Vücutta oluşan kızartılılara karşı tedavi olunmak. **2.** Üfürükçü tarafından okunup üflenmek.

bezer[1], [Ar. beẓer بذر] *{OsT} is.* Gevezelik.

bezer[2], [Far. bīzār] *{ağız} sf.* Aksi. [DS]

bezerlik, [bez-mek > bez-er-lik / Far. bī-zār *(bezgin)* + T. -lik بزرلك] *{eAT} {ağız} is.* Usanma; bezme; bezginlik; bıkkınlık. [DS]

bezermek[1], [bez-er-mek *(bez gibi olmak)* ? / beyaz-ar-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Solmak; rengi atmak. **2.** (Kirli çamaşır için) beyazlamak. [DS]

bezermek[2], [boz-ar-mak / bez-ermek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Kızararak olgunlaşmak. **2.** (Ekin için) olgunlaşmaya başlamak. [DS]

bezermek[3], [*eT.* bez *(gudde)*/ Ar. beze *(gudde)* > bez-er-mek / beze-r-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Yara için) iyileşmeye yüz tutmak. [DS]

bezermiş, [bez-mek > bez-er-miş] *{ağız} sf.* Bezmiş; bıkmış; usanmış. [DS]

bezeşmek, [bezē-mek > beze-ş-mek] *{eT} işteş f. [-ür]* Nakşetmekte yardım ve yarış etmek. [DLT]

bezetgen, [beze-t-gen] *{eT} sf.* Daima bezeten. [DLT]

bezetigsek, [bezet-mek > *bezet-ig > bezetig-sek] *{eT} sf.* Süslemeye, süs yapmaya düşkün.

bezetmek, [*eT.* bedize-t-mek > beze-t-mek] *gçl. f. [-ir][eT, -ür]* Birine bezeme işi yaptırmak; nakşettirmek; süsletmek; *{eT} (aynı).* [DLT]

bezeyici, [beze-y-ici] *is.* Bezeme işini yapan; nakkaş; dekoratör.

bezeyiş, [beze-y-iş بزيش] *is.* **1.** Bezeme işi; süsleyiş. **2.** *zf.* Bezeme biçimi.

bezez, [Ar. bezzāz] *{ağız} is.* Kumaş tüccarı; manifaturacı. [DS]

bezgek, [bez-mek > bez-gēk] *(bezge:k) {eT} is.* **1.** Soğuk. [EUTS] **2.** Titreme; titretici sıtma; *{ağız} (aynı).* [DLT] [DS]

bezgi[1], [bez(e)-gi] *is.* Süs; bezek.

bezgi[2], [bez-mek > bez-gi] *{ağız} is.* Usanç. [DS]

bezgin, [bez-mek > bez-gin] *sf.* **1.** Yaşama ve çalışma isteklerini yitirmiş durumda olan; hayatından bezmiş. **2.** Her şeyden bıkmış; bıkkın; usanmış.

bezginleşme, [bez-gin > bez-gin-le-ş-me] *is.* Bezginleşmek işi; bıkma, usanma.

bezginleşmek, [bez-gin-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Bezgin hale gelmek; yaşama ve çalışma isteğini yitirmiş durumda olmak; bıkmak; usanmak.

bezginlik, -ği [bez-gin-lik] *is.* Bezgin olma durumu; bıkkınlık; usanç; yorgunluk. ◻ **bezginlik getirmek,** *Yorulmak; usanmak; bıkmak.*|| **bezginlik vermek,** *Yormak; usandırmak; bıktırmak.*

bezi, - zi'ı [Ar. bezīʿ بزيع] *(bezi:) {OsT} sf.* (Çocuk için) akıllı uslu; zarif.

bezig, [bez-mek > bez-ig] *{eT} is.* Titreme; tüyleri diken diken olma. [DLT]

bezik[1]**, -ği** [bez-mek > bez-ik] *{ağız} sf.* **1.** Soluk; rengini atmış. **2.** Buruşuk; zayıf; cılız. **3.** Pembe. [DS]

bezik[2]**, -ği** [Erme. bazuk *(pancar)*] *{ağız} is.* Pancar yaprağı. [DS]

bezik[3]**, -ği** [Fr. besique] *is.* Dört deste as, papaz, kız, vale, onlu ve dokuzludan ibaret 96 iskambil kâğıdı ile ve iki, üç, dört veya beş kişiyle oynanan bir iskambil oyunu.

bezil, [Yun. pezuli *(taş seki)*] *{ağız} is.* **1.** Kayalar üzerindeki küçük çıkıntılı düzlükler; seki. **2.** Evlerde testi konulan yükseltiler. [DS]

bezilme, [bez-il-me] *is.* Bezilmek işi.

bezilmek, [bez-mek > bez-il-mek] *edil. f. [-ir]* Bezmek eylemi yapılmak; bezginlik durumuna getirilmek.

bezim, [Ar. bezīm بذيم] *(bezi:m) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) güçlü; kuvvetli; zorlu. **2.** Kızgınlığını belli etmeyip soğukkanlı davranan.

bezin, [Far. bezīn بزين] *(bezi:n) {OsT} sf.* Esici; esen.

bezinç, [bez-inç] *{eT} is.* İpek ve yün yumağı. [DLT]

bezir[1], [Ar. beẕir بذر] *{OsT} sf.* Geveze.

bezir[2]**, -zri** [Ar. beẕr / beẕir بذر] *is.* **1.** Ekilmek üzere ayrılmış bitki tanesi; tohum. **2.** Ekim dikim işi; tarım. **3.** Keten tohumu. **4.** *mecaz.* Dağıtılmış, saçılmış şey. ◻ **bezir işi mürekkep,** *Keten tohumu yağının yakılması ile oluşan isten yapılan mürekkep.*|| **bezir yağı,** *Keten tohumu yağı.*

bezirgân, [Far. bāzar-gān بزرگان / بازرگان] *(bezirgâ:n) is.* **1.** Tüccar; esnaf. **2.** Boynuna astığı bir tabla veya sepette iğne; iplik, boncuk türünden şeyler satan; çerçi. **3.** Alışverişte çok kâr peşinde koşan kimse. **4.** *mecaz.* Korkak. **5.** (Aşağılayıcı ifadeyle) Yahudi.

bezirgânbaşı, [bezirgân+baş-ı] *is. tar.* **1.** İmparatorluk döneminde padişahın kullanacağı çuha, bez, tülbent gibi eşyaları satın almak ve korumakla görevli Dârüssaade ağasına bağlı görevli. **2.** *folk.* Bir çocuk oyunu.

bezirgânlık, -ğı [bezirgân-lık] *is.* **1.** Bezirgânın yaptığı iş ve meslek. **2.** *mecaz.* Tamahkârcasına davranış.

bezirger, [Ar. beẕr + Far. -ger بذرگر] *is.* Tohum saçan; çiftçi.

bezirhane, [Ar. beẕir + Ar. ḫāne بذرخانه] *{ağız} is.* Bezir yağı üretilen yer. [DS]

bezirleme, [bezir-le-me] *is.* Bezirlemek işi.

bezirlemek, [bezir-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Keten tohumu yağı ile yağlamak. **2.** Bezir yağı sürmek.

bezistan, [Ar. bezz + Far. istān بزستان] *(bezista:n) {OsT} is.* Bez satılan yer; bedesten; esnaf çarşısı.

beziş, [bez-mek > bez-iş] *is.* Bezmek eylemi ve biçimi.

bezitmek, [bez-it-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Titretmek. [DLT]

bezk, [Far. bezk بزك] *{OsT} is. zool.* Tespih böceği.

bezl, [Ar. beẕl بذل] *{OsT} is.* **1.** Cömertçe harcama. **2.** Bol bol, acımadan verme; saçma. ◻ **bezl-i cān,** *{OsT} Canını, hayatını seve seve feda etme.*|| **bezl-i cehd,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-i gayret,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-ü güher,** *{OsT} Cevher dağıtma; inci saçma.*|| **bezl-i himmet,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-i makderet,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-i makdür,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-i mechūd,** *{OsT} Elinden gelen çabayı gösterme.*|| **bezl-i nefs,** *{OsT}*

Kendini harcama; hayatını verme.|| **bezl-i nükūd,** *{OsT} Bol bol para verme.*

bezla, -a'i [Ar. bezlaʾ بزلاء] *sf.* Felâket getiren.

bezle, [Far. bezle بزله] *{OsT} is.* **1.** Hoşa giden, nazik söz; latife; şaka tarzında söylenen lakırdı. **2.** Ahenkle okunan şiir. 🗗 **bezle-bāz,** *{OsT} Latifeci; şakacı.*|| **bezle-gû,** *{OsT} Latifeci; şakacı.*

bezlemek, [bez-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bez yapıştırmak; bez koymak. **2.** (Harita vb. için) yırtılmalarını önlemek amacıyla arkasına bez yapıştırmak; astarlamak. **3.** *{ağız}* Çocuğu bezlerine sarmak. [DS] **4.** *{ağız} geçsz. f.* (Cilt için) pul pul kabarmak. [DS]

bezm[1], [Ar. bezm بزم] *{OsT} is.* **1.** Diş ucu ile ısırma; kırma. **2.** Yayın kirişini çekip salıverme.

bezm[2], [Far. bezm بذم] *is.* **1.** Toplantı. **2.** Topluluk. **3.** İçkili, eğlenceli sohbet toplantısı. **4.** Ziyafet. 🗗 **bezm-ārā,** *{OsT} Katılımı ile toplantıya renk veren; toplantıyı süsleyen.*|| **bezm-efzā,** *{OsT} Ziyafetin, eğlencenin zevkini artıran.*|| **bezm-i aşk,** *{OsT} Aşk meclisi.*|| **bezm-i cem,** *{OsT} Cemin meclisi; içkili toplantı, eğlenti.*|| **bezm-i cihān,** *{OsT} Dünya meclisi.*|| **bezm-i elest,** *{OsT} Allah'ın ruhları yarattıktan sonra onları toplayıp "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu ve ruhların da "Evet, Rabbimizsin!" cevabını verdikleri toplantı.*|| **bezm-i fenā,** *{OsT} Dünya; hayat.*|| **bezm-i fütūh,** *{OsT} Zafer meclisi.*|| **bezm-i gām,** *{OsT} Üzüntü meclisi.*|| **bezm-i hās,** *{OsT} Özel içki meclisi.*|| **bezm-i işret,** *{OsT} İçki meclisi.*|| **bezm-i mey,** *{OsT} İçki meclisi.*|| **bezm-i muhabbet,** *{OsT} İçki meclisi.*|| **bezm-i nūş ā nūş,** *{OsT} İçki meclisi.*|| **bezm-i safā,** *Eğlence meclisi.*|| **bezm-i vuslāt,** *Buluşma meclisi.*

bezman, [bez-men / bez-mān] *{eT} sf.* Bezgin; bitkin.

bezme[1], [bez-me] *is.* Bezmek işi; bıkıp usanma.

bezme[2], [Ar. bezme بزمه] *{OsT} is.* Gündüz yenilen bir öğün yemek.

bezme[3], [Far. bezme بزمه] *is.* İçki veya sohbet meclisi köşesi.

bezmek, [*eT.* bez-mek *(soğuktan titremek)*] *gçsz. f. [-er]* **1.** *{eT}* Titremek. [Gabain] [DLT] [EUTS] **2.** Usanç duymak; bıkkınlık getirmek. **3.** Yaşama ve iş yapma gücünü yitirmek; yaşamaktan ve çalışmaktan zevk alamaz olmak.

bezmgâh, [Ar. bezm + Far. -gāh بزمگاه] *(bezmgâ:h) is.* Eğlence ve içki meclisi.

bezr[1], [Ar. bezr بذر] *{OsT} is.* Tohum; ekilecek tane. 🗗 **bezr-ger,** *{OsT}* → bezrger.|| **bezrü'l-bene,** *{OsT} bot. Ban otu tohumu.*

bezr[2], [Far. bezr بزر] *{OsT} is.* **1.** Ekim; tarım; ziraat. **2.** Çiçek ve sebze tanesi.

bezrek, -ği [Far. bezr > bezrek بزك] *{OsT} is.* Küçük tohum.

bezreka, [Ar. bezreḳa بذرقه] *{OsT} is.* Yol gösteren; kılavuz; delil.

bezrgâr, [Ar. bezr + Far. -gār بزرگار] *(bezrgâ:r) is.* Tohum saçan; çiftçi.

bezrger, [Ar. bezr + Far. -ger بذرگر] *{OsT} is.* Tohum saçan; çiftçi.

bezrkâr, [Ar. bezr + Far. -kār بزرکار] *(bezrkâ:r) is.* Tohum saçan; çiftçi.

bezul, [Ar. bezl > bezül بذول] *(bezu:l) {OsT} sf.* Eli açık; cömert.

bezyun, [Ar. bezyūn بزون] *(bezyu:n) {OsT} is.* **1.** İnce kumaş. **2.** Altın işlemeli atlas; sündüs.

bezzaz, [Ar. bezz > bezzāz بزاز] *{OsT} (bezza:z) is.* **1.** Kumaş satan kimse; bezci. **2.** Kumaşçılar çarşısı.

bezzazistan, [Ar. bezzāz + Far. istān بزازستان] *{OsT} (bezza:z) is.* Bez satılan yer; bedesten; dokumacılar çarşısı.

bezzazlık, -ğı [bezzaz-lık] *is.* Kumaş satıcısının işi; manifaturacılık.

bezzeke, [Ar. bezzāḳa بزاقه] *{ağız} is.* Sümüklü böcek. [DS]

bı[1], [ba / be / bı / bo / bö / bü *(yans.)*] *is.* (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *bı-ğır-ma.*

bı[2], [bı] *{eT} is.* Bıçak; çakı; kesecek alet. [EUTS] [Gabain] 🗗 **bı bıçku,** *{eT} Bıçak.* [EUTS]

bıbık, -ğı [Çoc. d. bıbık] *{ağız} is.* Küçük kız çocuklarının cinsiyet organı. [DS]

bıc[1], [bıc *(yans.)*] *is.* Çocukların konuşma tarzını anlatan kök. [Zülfikar] *bıc-ı bıcı.*

bıc[2], [bıc *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *bıc-ı bıcı.*

bıc[3], [bıc *(yans.)*] *is.* Mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bıc-ık-la-mak, bıc-ı-mak, bıc-ık-mak, bıc-ık.*

bıc[4], [bıc *(yans.)*] *is.* Yıkanma biçimi anlatan kök. [Zülfikar] *bıc-ı bıcı, bıc-ı bıcı yapmak.*

bıc[5], [bıc / bıç *(yans.)*] *is.* Sulanmış, cıvıklaşmış nesnelerin kımıldamaları halindeki görünümünü ve durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *bıc-ıl, bıc-ıl-gan, bıc-ır-a-mak, bıc-ır, bıc-ır-gan.*

bıc[6], [bıc / buc / büc *(yans.)*] *is.* [illegible] **nin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, şişmanlığın verdiği hantallığı ve tembelliği anlatan kök. [Zülfikar] *bıcı bıcı, bıcı-lan-mak, bıc-ır-mak, bıcı-l-da-k.*

bıcı[1], [bıc *(yans)* > bıc-ı] *is.* Çocukların konuşma tar-

zını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıcı bıcı,** *{ağız} (Çocukların konuşması için) tatlı tatlı; neşeli.* [DS]

bıcı[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ı] *is.* Yıkanma biçimi anlatan yansımalı gövde. [Zülfikar] 🗗 **bıcı bıcı,** *(Çocuk dili) yıkanma.*|| **bıcı bıcı yapmak,** *Yıkanmak.*

bıcı[3], [bıc *(yans.)* > bıc-ı] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıcı bıcı,** *{ağız} Keçi çağırma ünlemi.* [DS]

bıcı[4], [bıc / buc / büc *(yans.)* > bıc-ı] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, şişmanlığın verdiği hantallığı ve tembelliği anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıcı bıcı,** *{ağız} Şişman; hantal.* [DS]|| **bıcı bıcı bitmek,** *{ağız} Yediği yaramak; şişmanlamak.* [DS]

bıcı[5], [bıc *(yans.)* > bıc-ı] *is.* Mızıkçılık etmeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıcı bıcı,** *{ağız} Baştan savan; savsaklayıcı.* [DS]

bıcıbıcı[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ı+bıc-ı] *{ağız} is.* Bir tür çocuk oyuncağı. [DS]

bıcıbıcı[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ı+bıc-ı] *{ağız} sf.* Baştan savıcı; savsaklayıcı. [DS]

bıcıbıcı[3], [bıc *(yans.)* > bıc-ı+bıc-ı] *{ağız} is.* Otomobil yıkama düzeneği.

bıcık[1], **-ğı** [*eT.* bıç-uk > bıç-ık] *{ağız} is.* **1.** Dörtte bir parça; dilim. **2.** Ceviz içi. [DS]

bıcık[2], **-ğı** [*eT.* bıç-uk > bıcık] *{ağız} is.* Dişi kedinin üreme organı. [DS]

bıcık[3], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ık] *{ağız} is.* Buzağı. [DS]

bıcık[4], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ık] *{ağız} is.* Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında çıkan sulu yara. [DS]

bıcıkçı, [bıc *(yans.)* > bıc-ık-çı] *{ağız} sf.* Mızıkçı. [DS]

bıcıkım, [bir+çık-ım > bıcıkım] *(bı'cıkım) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıcıklamak, [bıc *(yans.)* > bıc-ık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Mızıkçılık etmek; sözünden dönmek. [DS]

bıcıkmak, [bıc *(yans.)* > bıc-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Mızıkçılık etmek; sözünden dönmek. [DS]

bıcıl[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ıl] *is. anat.* **1.** Aşık kemiğinin altında bulunan küçük bir kemik. **2.** Bu kemikle oynanan bir tür zar oyunu.

bıcıl[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ıl] *{ağız} sf.* Yumuşak. [DS]

bıcılanmak[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sızlanmak. [DS]

bıcılanmak[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Biraz şişmanlamak; toplanmak; iyileşmek. [DS]

bıcıldak[1], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-da-k] *{ağız} is.* Küçük çocuk. [DS]

bıcıldak[2], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-da-k] *{ağız} is.* **1.** Azmış ve yayılmış yara. **2.** Hayvanların tırnak diplerinde olan yara. [DS]

bıcıldamak, [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Bıcıltılı sesler çıkarmak.

bıcılgan, [*eT.* bıç-ıl-ġān > bıcılġān بجلغان] *is.* **1.** Atların ve sığırların tırnak kökünde meydana gelen sulu yara. *{eAT} (aynı)* **2.** Sulu yara; egzama; mayasıl. **3.** *sf.* (Yara için) azmış.

bıcılganmak, [bıcılgan-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Egzama olmak. [DS]

bıcılık, -ğı [bir+çal-ık > bıcılık] *(bı'cılık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıcılkan, [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-kan] *{ağız} is.* → bıçılgan[2]. [DS]

bıcıltı, [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-tı] *{ağız} is.* Yoğurt, ayran vb.nin yüzeyinde küçük kabarcıklarla birlikte çıkan ses.

bıcımak, [bıc *(yans.)* > bıc-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Mızıkçılık etmek; sözünden dönmek. **2.** Usanmak. [DS]

bıcımık, -ğı [bir+çim-dik > bir+cım-ık] *(bı'cımık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıcımıcık, -ğı [bir+çal-ım-lık / -cık > bıcımıcık] *(bı'cımıcık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıcınmak, [bıc *(yans.)* > bıc-ın-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Okşayarak sevmek. [DS]

bıcır[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ır] *is.* Sürekli olarak cıvıldama biçiminde konuşmayı anlatan gövde. 🗗 **bıcır bıcır,** *1. (Konuşma için) sürekli olarak, hoşa gidecek şekilde. 2. (Terlemek için) bol bol. 3. (Çocuk için) canlı; hareketli; sevimli.*

bıcır[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ır] *{ağız} sf.* Gözleri sulanan. [DS]

bıcır[3], [Bul. čébur] *{ağız} is.* Büyük fıçı. [DS]

bıcıramak, [bıc *(yans.)* > bıc-ır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Kımıldamak. [DS]

bıcırdamak, [bıc *(yans.)* > bıc-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Mutluluğun, hoşnutluğun belirtisi olarak sürekli ve hafif sesler çıkarmak. [DS]

bıcırgan[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ır-gan] *{ağız} sf.* Ortalığı karıştıran; fitneci. [DS]

bıcırgan[2], [biç-mek / bıç-mak > bıc-ır-ga-n ?] *is.* **1.** Metal boruların iç yüzlerini parlatıp düzleştirmekte kullanılan bir araç. **2.** *{ağız}* Çelik matkap. [DS]

bıcırgan[3], [bıc *(yans.)* > bıc-ır-gan] *{ağız} is.* İshal. [DS]

bıcırgan[4], [bıc *(yans.)* > bıc-ır-gan] *{ağız} is.* Midye. [DS]

bıcırgan[5], [bıc *(yans.)* > bıc-ıl-gan / bıcır-gan] *{ağız} is.* Sulu yara. [DS] 🗗 **bıcırgan otu,** *Nanegillerden, ilaç olarak kullanılan kokulu ve zehirli bir ot.*

bıcırganlık, -ğı [bıc *(yans.)* > bıc-ır-gan-lık] *{ağız} is.* Çamurlu yer. [DS]

bıcırık[1], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ır-ık] *sf.* **1.** Sıska; çelimsiz. **2.** Yaramaz. **3.** Geveze; bıt bıt. 🗗 **bıcırığı çıkmak,** *{ağız} (Çok olgun yemişler için) parçalanmak; içi ışına çıkmak.* [DS]

bıcırık[2], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ır-ık] *sf.* Bol. [DS]

bıcırık[3], **-ğı** [bıc *(yans.)* > bıc-ır-ık] *is.* İshal. [DS]

bıcırmak, [bıc *(yans.)* > bıc-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Biraz şişmanlamak; iyileşmek; toplanmak. [DS]

bıcıtmak[1], [bıc *(yans.)* > bıc-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir bitkiyi sökerken örselemek, yaralamak. [DS]

bıcıtmak[2], [bıc *(yans.)* > bıc-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İşin tadını kaçırmak; çığırından çıkarmak; ciddiliğini bozmak; cıvıtmak. [DS]

bıç[1], [bıc / bıç *(yans.)*] *is.* Sulanmış, cıvıklaşmış nesnelerin kımıldamaları anındaki görünümünü ve durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *bıç-ık, bıç-ıl-gan, bıç-ır-gan.*

bıç[2], [bıç *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *bıç-ı bıçı.*

bıça, [bıç-a] *{eT} is.* Yırtık; yırtma. [EUTS]

bıçah, [bıç-mak > bıç-ak > bıç-aḫ بچخ] *{eAT} is.* Bıçak.

bıçak, -ğı [*eT.* bıç-mak *(biçmek)* > bıç-ak] *is.* **1.** Tutacak bir sapı olan, genellikle kesme işinde kullanılan el aracı. [EUTS] *{eT} (aynı)* **2.** Çeşitli kesme işlerinde kullanılan kesici ağzı bulunan ve amaca göre şekli ve niteliği değişen araçlar. **3.** Tıraş olmakta kullanılan kesici; jilet veya ustura. 🗗 **bıcaga düşmek,** *{eAT}* → bıçağa düşmek.|| **bıcaga gelmek,** *{eAT}* → bıçağa gelmek.|| **bıçağa düşmek,** *1. Son çareyi bıçakta aramak. 2. Kendini bıçakla öldürmek.*|| **bıçağa gelmek,** *(Kasaplık hayvanlar için) kesilecek kadar büyümek.*|| **bıçak ağzı,** *1. Bıçağın keskin yüzü. 2. {ağız} Yarım ay.* [DS]|| **bıçak altına yatmak,** *Ameliyat olmak.*|| **bıçak artığı,** *Kesilmemiş kasaplık hayvan.*|| **bıçak bıçağa gelmek,** *Bıçakla dövüşecek duruma gelmek.*|| **bıçak bıçak olmak,** *{ağız} Bir yeri sancımak.* [DS]|| **bıçak çekmek,** *Bıçakla saldırmak.*|| **bıçak gibi,** *1. İnce ve keskin. 2. (Soğuk için) şiddetli ayaz.*|| **bıçak gibi kesmek,** *1. Çok keskin olmak. 2. (İlaç için) etkisini hemen göstermek.*|| **bıçak gibi saplanmak,** *Şiddetli ve ani bir sancı başlamak.*|| **bıçak kaçığı,** *Ayakkabıcılıkta bıçağın yanlış kullanılmasıyla ortaya çıkan kesik.*|| **bıçak kemiğe dayanmak,** *1. Dayanacak hâl kalmamak. 2. Sabrın son sınırına varmak.*|| **bıçakla keser gibi kesmek,** *Kesin olarak bitirmek, sona erdirmek.*|| **bıçak sırtı,** *1. Çok az zaman. 2. Çok az kalan yol. 3. Tehlikeli, korkulu durum ve yer.*|| **bıçak silmek,** *İşi sonuçlandırmak, bitirmek.*|| **bıçak süñüge ermek,** *{eAT} Bıçak kemiğe dayanmak.*|| **bıçak vurma,** *Dericilikte deride kalmış olan et ve yağ parçalarını sıyırıp atma işi.*|| **bıçak yarası,** *1. Bıçakla yaralanma sonucu deri üzerinde kalan iz. 2. (Dudak için) ince, kesin çizgili.*|| **bıçak yemek,** *Birisi tarafından bıçakla yaralanmak.*

bıçakçı, [bıçak-çı] *is.* **1.** Bıçak ve buna benzer kesici aletler yapan kimse. **2.** Bıçak satıcısı. **3.** Bu esnafın dükkânı.

bıçakçılık, -ğı [bıçak-çı-lık] *is.* **1.** Bıçakçının işi; bıçakçının mesleği. **2.** Bıçak sanayii.

bıçaklama, [bıçak-la-ma] *is.* Bıçaklamak eylemi. 🗗 **bıçaklama makinesi,** *Koyun derisinde kalmış olan yağ ve et parçalarını temizlemekte kullanılan makine.*

bıçaklamak, [bıçak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bıçakla kesmek. **2.** Bıçakla birini yaralamak veya öldürmek.

bıçaklanma, [bıçak-la-n-ma] *is.* Bıçaklanmak işi.

bıçaklanmak[1], [bıçak-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Kendisine biri tarafından bıçakla yaralamak eylemi uygulanmak; bıçakla yaralanmak. **2.** Bıçaklı hâle getirilmek; bıçak takılmak.

bıçaklanmak[2], [bıçak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Bıçak edinmek; bıçak almak; bıçak sahibi olmak; kendini bıçaklı hâle getirmek.

bıçaklaşmak[1], [bıçak-la-ş-mak بجاقلشمق] *işteş f. [-ır] [eAT, -ur]* Birbirini bıçaklamak; karşılıklı olarak bıçaklama eylemini gerçekleştirmek; *{eAT} (aynı).*

bıçaklaşmak[2], [bıçak-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Bıçak durumuna gelmek; bıçak gibi olmak.

bıçaklı, [bıçak-lı] *sf.* Bıçağı olan.

bıçaklık, -ğı [bıçak-lık] *is.* Mutfak aleti olarak bıçakların konulduğu çekmece veya askı.

bıçası, [bıç-mak > bıç-ası] *{eT} is.* Biçecek; kesecek. [DLT]

bıçgak, [bıç-mak > bıç-ġāk / buçġāk] *(bıçga:k) {eT} is.* Köşe.

bıçgas, [bıçġas / baçıġ / bıçıġ] *{eT} is.* Uluslar arasında yapılan antlaşma ve bağlantı. [DLT]

bıçgıl, [bıç-ġıl / bıç-ıl-ġan] *{eT} is.* **1.** Eldeki ve ayaktaki çatlaklar; bıçılgan. **2.** Yerdeki yarık ve çatlaklar. [DLT]

bıçgu, [bıç-ġu] *{eT} is.* **1.** Bıçkı; testere. **2.** Bıçak. **3.** Biçme. [EUTS] [DLT] [Gabain]

bıçguç, [bıç-ġuç] *{eT} is.* Makas; sındı. [DLT]

bıçguluk, [bıç-ġu-luk] *{eT} is.* Bıçkılı; bıçaklı. [EUTS]

bıçı, [bıç *(yans.)* > bıç-ı] *is.* Keçi çağırma ünlemi. 🗗 **bıçı bıçı,** *{ağız} Hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi.* [DS]

bıçıg, [bıç-mak > bıç-ıġ] *{eT} is.* Anlaşma; sözleşme.

bıçık[1], **-ğı** [bıç-mak > bıç-ık] *{ağız} is.* **1.** Sel yatağı; dere; dere yatağı. **2.** Dağ yamacı. [DS]

bıçık[2], **-ğı** [bıç *(yans.)* > bıç-ık] *{ağız} is.* → bıçılgan[2]. [DS]

bıçılgan[1], [bıç-ıl-mak > bıç-ıl-ġan] *{eT} {eAT} is.* **1.** Herhangi bir çatlak; yarıntı. **2.** Hayvanların ayaklarında hasıl olan yara; çatlak.

bıçılgan[2], [bıç *(yans.)* > bıç-ıl-gan] *{ağız} is.* **1.** Yara azması. **2.** Kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında ter vb. sebeplerden oluşan sulu yara. [DS] **3.** *{ağız}* Göl kıyılarında, su içinde midye kabuğuna benzer kaygan bir madde. [DS]

bıçılgın, [bıç *(yans.)* > bıç-ıl-gın] *{ağız} is.* → bıçılgan[2]. [DS]

bıçılkan, [bıç *(yans.)* > bıç-ıl-kan] *{ağız} is.* → bıçılgan[2]. [DS]

bıçılmak, [bıç-mak > bıç-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ır]* Biçilmek; kesilmek. [Gabain] [EUTS]

bıçım, [bıç-mak > bıç-ım] *{eT} is.* Kesim; dilim. [DLT]

bıçımak, [bıç-mak > bıç-ī-mak] *{eT} gçl. f. [-r ?]* Biçmek. [Nevâyî]

bıçın, [bıçın / biçin] *{eT} is.* Maymun. [Gabain]

bıçınggıcık, -ğı [bir+çıñgı-cık > bıçıñgıcık] *(bı'çıñgıcık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıçıngı, [bir+çın-gı > bıçıngı] *(bı'cıngı) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıçınmak, [bıç-mak > bıç-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bir şeyi kendi için doğramak. **2.** Kendini doğrar gibi göstermek. **3.** Kendi başına doğramak. [DLT]

bıçıntı, [bıç-mak > bıç-ıntı] *{ağız} is.* **1.** Sel yatağı; dere. **2.** Bıçağın parmağı hafifçe kesmesinden oluşan küçük yarık. [DS]

bıçırgan, [bıç *(yans.)* > bıç-ır-gan] *{ağız} is.* Sulu yara; bıçılgan. [DS]

bıçırganlık, -ğı [bıç *(yans.)* > bıç-ır-gan-lık] *{ağız} is.* Çamurlu yer. [DS]

bıçıkan, [bıç *(yans.)* > bıç-ır-kan] *{ağız} is.* → bıçılgan[2]. [DS]

bıçış, [bıç-mak > bıç-ış] *{eT} is.* Büyüklerin davetine, düğününe gidenlere verilen ipekli kumaş. [DLT]

bıçışmak, [bıç-mak > bıç-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Biçmekte, kesmekte yardım ve yarış etmek. [DLT]

bıçka, [Rus. spiçka] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

bıçkı, [*eT.* bıç-gu > bıç-kı] *is.* **1.** Ağaç kesmek veya tahta biçmekte kullanılan ağzı dişli büyük testere. **2.** Motorlu testere. **3.** Saraçların kullandığı bıçak; falçata. **4.** Bağ budamaya yarayan dişli küçük çakı bıçağı. 🗗 **bıçkı evi,** *Tahta biçilen yer.*

bıçkıcı, [bıç-kı-cı] *is.* **1.** Ağaç ve tahta biçerek geçimini sağlayan ve bu işi meslek edinmiş kimse. **2.** Bıçkı makineleri yapan ve satan kimse.

bıçkıhane, [bıçkı + Far. ḫāne] *(bıçkıha:ne) is.* Tomrukların biçilip tahta haline getirildiği yer.

bıçkın, [bıç-mak *(biçmek)* > bıç-kın] *sf. argo.* **1.** Külhanbeyi; kabadayı. *{ağız} (aymı)* [DS] **2.** *{ağız}* Cesur; yürekli. [DS] **3.** *{ağız}* Hovarda; serseri. [DS] **4.** *{ağız}* Yaramaz; haşarı. [DS]

bıçkınlaşma, [bıç-kın-la-ş-ma] *is.* Bıçkınlaşmak işi.

bıçkınlaşmak, [bıç-kın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Kabadayılık taslamak.

bıçkınlık, -ğı [bıç-kın-lık] *is.* Bıçkın olma durumu; kabadayılık.

bıçkınmak, [bıc-(ı)k-ın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Burkulmak; acımak. [DS]

bıçma, [bıç-ma] *{eT} is.* Biçme; kesme. 🗗 **bıçma yorınçga,** *{eT} Biçilmiş yonca.* [DLT]

bıçmak, [bıç-mak / biç-mek] *{eT} gçl. f. [-ur]* Biçmek; kesmek. [DLT] [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin]

bıçtaçı, [bıç-taçı] *{eT} is.* Cellat. [EUTS]

bıçturmak, [bıç-mak > bıç-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Biçtirmek; kestirmek. [DLT]

bıçuk, [bıç-mak > bıç-uk] *{eT} sf.* **1.** Biçilmiş; kesik. **2.** Kesilmiş şeyin yarısı; buçuk.

bıçumak, [bıç-mak > bıç-ū-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Kesmek. [EUTS]

bıçuşmak, [bıç-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Kesişmek. [EUTS]

bıd[1], [bıd / bıt *(yans.)*] *is.* Gürültülü patırtılı, kaba ve düzensiz konuşmayı; baş ağrıtıcı konuşmayı, gevezelik ve dedikodu etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bıd-ı bıdı, bıd-ı-la-mak, bıd-ır bıdır, bıd-ı-ra-mak, bıd bıt, bıd-ra-mak, bıd-ra-ş-mak.*

bıd[2], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bıd-ır bıdır, bıd-ış bıdış.* 🗗 **bıd bıd,** *{ağız} (Yürümek için) çarpık; eğri; yalpalayarak.* [DS]

bıd[3], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanlarını çağırmak ve kovalamak için kullanılan seslenmeyi anlatan kök. [Zülfikar]

bıd[4]**, -d'ı** [Ar. bıḍ / bıż‘ بضع] *{OsT} is.* Geceden bir kısım.

bıd[5], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Küçük boyluluk ya da yuvarlaklık anlatan kök. [Zülfikar] *bıd-ık.*

bıdaa, [Ar. bıḍā‘a / bıḍā‘at / bıżā‘at بضاعه / بضاعة] *(bıda:a) {OsT} is.* **1.** Sermaye. **2.** Bilgi.

bıdaat, [Ar. bıḍā‘a / bıḍā‘at / bıżā‘at بضاعة] *(bıda:at) {OsT} is.* Sermaye.

bıdak, -ğı [*eT.* butī-mak > but-ık] *{ağız} is.* **1.** Budak. **2.** Üzüm salkımının her bir parçası. [DS]

bıdama, [buda-ma] *{ağız} is.* **1.** Kesilmiş, budanmış bağ çubuğu. **2.** Kasımpatı. [DS]

bıdamak, [*eT.* butī-mak > buda-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Budamak. [DS]

bıdatı, [bıda-tı] *{eT} sf.* Boş; faydasız. [Üç İtigsizler]

bıdbıt, [bıd *(yans.)* > bıd+bıt] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

bıddık, -ğı [bir+tik-i > bıddık] *{ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıdı[1], [bıd *(yans.)* bıd-ı] *{ağız} is.* İki kişi arasında, duyulabilir ancak söylenilenlerin anlaşılamadığı türden konuşma. [DS] 🗗 **bıdı bıdı,** *{ağız} Bebek okşama sırasında kullanılan sevgi sözü.* [DS]| **bıdı bıdı etmek,** *{ağız} 1. Ağız kavgası etmek. 2. Kendi*

kendine konuşmak. [DS]|| **bıdı bıdı konuşmak,** *{ağız} 1. Kavga edercesine konuşmak. 2. Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; homurdanmak.* [DS]

bıdı[2], [bıd *(yans.)* > bıd-ı] *{ağız} sf.* Geveze.[DS]

bıdı[3], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan yansımalı gövde. [Zülfikar] 🗗 **bıdı bıdı,** *{ağız} (Küçük hayvanlar için) sıçrayarak.* [DS]

bıdıbıdı, [bıd *(yans.)* > bıd-ı+bıd-ı] *{ağız} is.* Gevezelik. [DS]

bıdıcı, [bıd *(yans.)* > bıd-ı-cı] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

bıdıdaşmak, [bıd *(yans)* > bıd-ı(r)-da-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* → bıdırdaşmak. [DS]

bıdık[1], [bıd-ık] *{eT} is.* Bıyık. [DLT]

bıdık[2]**, -ğı** [bıd *(yans.)* > bıd-ık / Erme. bızdig ?] *sf.* **1.** (İnsan için) kısa boylu ve tıknaz; şişman ve yuvarlak yüzlü. **2.** *{ağız}* (Meyve, tohum için) küçük; ufak. [DS] **3.** *{ağız}* Tavuk. [DS] **4.** *{ağız}* Yumurta. [DS] **5.** *{ağız} ünl.* Küçükleri severken kullanılan sevgi sözü. [DS]

bıdık[3]**, -ğı** [bıd *(yans.)* > bıd-ık] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıdık bıdık,** *{ağız} (Çocuğun yürüyüşü için) yavaş yavaş.* [DS]

bıdıkı, [bir+tık-ı > bıdıkı] *(bı'dıkı) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıdıkım, [bir+tıkı-m > bıdıkım] *(bı'dıkım) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıdıl[1], [bıd *(yans.)* > bıd-ıl] *{ağız} sf.* Dengesiz ve düzensiz yürümeyi, sallanarak hareket etmeyi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **bıdıl bıdıl,** *{ağız} (Çocuğun yürüyüşü için) yavaş yavaş; pıtır pıtır.* [DS]

bıdıl[2], [bıd *(yans.)* > bıd-ıl] *is.* Gürültülü patırtılı, kaba ve düzensiz konuşmayı; baş ağrıtıcı konuşmayı, gevezelik ve dedikodu etmeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıdıl bıdıl,** *{ağız} (Çocuğun konuşması için) tatlı tatlı.*|| **bıdıl bıdıl konuşmak,** *{ağız} İki kişi hafif sesle konuşmak.*

bıdılamak[1], [bıd *(yans.)* > bıd-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kendi kendine konuşmak; bıdırdamak. [DS]

bıdılamak[2], [bıd *(yans.)* > bıd-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Koşmak. [DS]

bıdılanmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kendi kendine söylenmek. [DS]

bıdılaşmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ı-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* İki kişi konuşmak. [DS]

bıdılavık, -ğı [bıd *(yans.)* > bıd-ı(r)-la-(m)ık / bıd-ı-la-ğuk] *{ağız} sf.* Ağzının içinden konuşan; dediği anlaşılmayan. [DS]

bıdıldamak, [bıd *(yans.)* > bıd-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; homurdanmak. [DS]

bıdıldanmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ıl-da-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kendi kendine söylenmek; mırıldanmak. [DS]

bıdır[1], [bıd *(yans.)* > bıd-ır] *{ağız} is.* **1.** Çocuğun tatlı tatlı konuşmasını anlatan yansımalı gövde. **2.** Kendi kendine konuşmayı, mırıldanmayı anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **bıdır bıdır,** *{ağız} 1. (Çocuk için) kendi kendine tatlı tatlı söylenmesi. 2. Kendi kendine konuşmayı, mırıldanmayı anlatır.* [DS]|| **bıdır bıdır etmek,** *{ağız} 1. Kendi kendine konuşmak. 2. Gevezelik etmek. 3. (Çocuk için) tatlı tatlı konuşmak.* [DS]

bıdır[2], [bıd *(yans.)* > bıd-ır] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıdır bıdır etmek,** *{ağız} (Şişman kimselerin vücutları için) yürürken titremek.*

bıdıramak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; söylenmek; homurdanmak; fısıldanmak. **2.** Yersiz ve çok konuşmak. [DS]

bıdıraşmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-a-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Hafif sesle konuşmak. [DS]

bıdırdamak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; homurdanmak. **2.** Çok yersiz konuşmak; söylenmek. **3.** (İki kişi için) aralarında hafif sesle konuşmak. **4.** (Küçük çocuk için) anlaşılmaz fakat neşeli sesler çıkarmak; konuşmaya çalışmak. [DS]

bıdırdanmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-da-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; homurdanmak.

bıdırdaşmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-da-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* **1.** Ağız kavgası yapmak; atışmak; tartışmak. **2.** İki kişi konuşmak. [DS]

bıdırgı, [bıd-ır-gı] *{ağız} is.* Kuruntu; vehim; vesvese. [DS]

bıdırık, -ğı [bıd *(yans.)* > bıd-ır-ık] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

bıdırıvermek, [bıd-ır-ı+ver-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Ağız kavgası yapmak; atışmak. [DS]

bıdırlanmak, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kıt kanaat geçinmek; güç hâlde idare etmek. [DS]

bıdırtı, [bıd *(yans.)* > bıd-ır-tı] *{ağız} is.* **1.**Yavaş ve işitenler tarafından anlaşılmayacak şekilde konuşma; yavaş ses. **2.** Ağız kavgası. **3.** Gevezelik. [DS]

bıdısgan, [Far. bıdısğān بدسغان] *(bıdısğa:n) {OsT} is. bot.* Sarmaşık.

bıdış, [bıd *(yans.)* > bıd-ı-ş] *{ağız} sf.* Sevimli ve küçük. [DS] 🗗 **bıdış bıdış,** *{ağız} 1. Çocuğun yavaş*

yavaş yürüyüşünü anlatır. 2. Küçük ve sevimli hayvan yavruları ve onların hareketlerini anlatır. [DS]

bıdışgan, [Far. bıdışġān بدشغان] *(bıdışga:n) {OsT} is. bot.* Sarmaşık.

bıdik, -ği [bıd *(yans.)* > bıd-ik] *{ağız} ünl.* **1.** Köpek çağırma ünlemi. **2.** *is.* Küçük nakış veya leke. [DS]

bıdrak, -ğı [bıd *(yans.)* > bıd-(ı)r-ak] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

bıdramak, [bıd *(yans.)* > bıd-(ı)r-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Konuşmak. [DS]

bıdranmak, [bıd *(yans.)* > bıd-(ı)r-a-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çok ve yersiz konuşmak. [DS]

bıdraşmak, [bıd *(yans.)* > bıd-(ı)r-a-ş-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çağırmak. [DS]

bıgıcık, -ğı [bir+kıyı-cık > bıgıcık] *(bı'gıcık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıgıdık, -ğı [bir+kıt-ık > bıgıdık] *(bı'gıdık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıgır, [bıg *(yans.)* > bıg-ır] *is.* Yemeğin kaynama sesini anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıgır bıgır,** *{ağız} (Yemeğin kaynaması için) fıkır fıkır.* [DS]

bıgırdamak, [bıg *(yans.)* > bıg-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)yor]* Fokur fokor kaynamak.

bıgırdaşmak, [bıg *(yans.)* > bıg-ır-da-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Fokur fokur kaynaşmak.

bıgırdı, [bıg *(yans.)* > bıg-ır-dı] *{ağız} is.* Yemeğin kaynaması sırasında çıkan ses. [DS]

bıgırık, -ğı [bir+kır-ık > bıgırık] *(bı'gırık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıgrıg, [boġ-mak > boġ-ur-mak > boġ-(u)r-uġ / bıġ-(ı)r-ıġ / bıġ-(ı)r-ıl / boġ-(u)r-ul / buġ(u)r-ul] *{eT} is.* Dolu çuval veya tulumda meydana gelen büküntü, girinti ve çıkıntılar. [DLT]

bıgrıl, [boġ-mak > boġ-ur-mak > boġ-(u)r-uġ / bıġ-(ı)r-ıġ / bıġ-(ı)r-ıl / boġ-(u)r-ul / buġ(u)r-ul] *{eT} is.* → bıgrıg. [DLT]

bıgza, Ar. buġż > buġża بغض] *{OsT} is.* Şiddetli nefret; hiç hoşlanmayış.

bığ[1]**,** [bığ *(yans.)*] *is.* Suyun çağlamasını, sıvıların bol bol akışını, dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *bığ-ıl bığıl, bığ-ıl-tı.*

bığ[2]**,** [bığ *(yans.)*] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, oynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *bığ-ır bığır, bığ-ış.*

bığ[3]**,** [bığ] *{ağız} is.* **1.** Tarlada açılan su yolu. **2.** Alüvyon. [DS]

bığıl, [bığ *(yans.)* > bığ-ıl] *is.* Suyun düzlükte yavaş yavaş akışını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bığıl bığıl,** *{ağız} 1. (Su için) kendi hâlinde çağlamadan akışı. 2. Etli butlu; şişman; dolgun; bıngıl bıngıl.* [DS]

bığılcım, [bığ *(yans.)* > bığ-ıl-cım] *{ağız} is.* Suyun üstündeki buz. [DS]

bığıltı, [bığ *(yans.)* > bığ-ıl-tı] *{ağız} is.* Kulağı rahatsız etmeyen su şırıltısı. [DS]

bığır[1]**,** [bığ *(yans.)* > bığ-ır] *{ağız} is.* Hafif hafif sallanmayı, sallanarak yürümeyi, suyun yavaş yavaş akışını anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **bığır bığır,** *{ağız} 1. Suyun kaynarken çıkardığı ses. 2. Etli; yağlı; şişman; tıkız.* [DS]‖ **bığır bığır bitmek,** *{ağız} 1. Çok şişmanlamak. 2. (Bitki için) yerden çok fışkırmak.* [DS]

bığır[2]**,** [bağır / bığır] *{ağız} is.* **1.** Ceviz kütüğü. **2.** Ağacın gerçek odun yapılan kısmı. [DS]

bığırık, -ğı [bir+kır-ık > bığırık] *(bı'ğırık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bığırma, [bığ *(yans.)* > bığ-ır-ma] *{ağız} is.* Tavşanın bağırması; tavşan sesi. [DS]

bığırmak, [bığ *(yans.)* > bığ-ır-mak] *gçsz. f. [-ır] {ağız}* (Avcı için) tilki veya kurdu tuzağa düşürmek için tavşan gibi bağırmak.

bığış[1]**,** [bığ *(yans.)* > bığ-ış] *{ağız} sf.* (Bağ için) zayıf; cılız. [DS]

bığış[2]**,** [bığ *(yans.)* > bığ-ış] *{ağız} sf.* Etli; yağlı; şişman. [DS]

bığıycık, -ğı [bir+kıyı-cık > bığıycık] *(bı'ğıycık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bığlamak, [bığ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Korumak. [DS]

bıh[1]**,** [bıh *(yans.)*] *is.* (Çocuk dilinde) kesme, koparma anlatan kök. [Zülfikar] *bıh etmek, bıh-ı-la-mak, bıh-la-mak.* 🗗 **bıh etmek,** *{ağız} (Çocuk dilinde) kesmek.* [DS]

bıh[2]**,** [bıh *(yans.)*] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, oynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *bıh-ır bıhır.*

bıhağı, [buka-ġu > bukağı > bıḫağı] *{ağız} is.* Bukağı; demir köstek.

bıhılamak, [bıh *(yans.)* > bıḫ-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bastırarak kesmek. [DS]

bıhır, [bıh *(yans.)* > bıḫ-ır] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, oynamasını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bıhır bıhır,** *{ağız} Etli; şişman; tıknaz.* [DS]

bıhlamak, [bıh *(yans.)* > bıḫ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Çocuk dilinde) kesmek. [DS]

bıhtı[1]**,** [? bıhtı] *{ağız} is.* Kavrulmuş kıyma. [DS]

bıhtı[2]**,** [Far. püht => pıhtı > bıhtı] *{ağız} is.* Pıhtı.

bıj[1]**,** [bıj *(yans.)*] *is.* Hafif aydınlanmayı, birazcık görmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bıj etmek, bıj-ıl-damak.* 🗗 **bıj etmek,** *{ağız} Göz altından parmağı ile biraz çekerek aldanmayacağını ifade etmek.*

bıj[2]**,** [bıj *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *bıj-ı bıjı.*

bıj[3]**,** [bıj *(yans.)*] *is.* Sulanmış, cıvıklaşmış nesnelerin kımıldamaları halindeki görünümünü ve durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *bıj-gır, bıj-ır-gan.*

bıjgırmak, [bıj *(yans.)* > bıj-gır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Yoğurt, turşu vb. için) ekşiyip küflenmek. [DS]

bıjı, [bıj *(yans.)* > bıj-ı] *is.* Kuzu, koyun çağırma ünlemi. 🗗 **bıjı bıjı,** *{ağız} Koyun, kuzu çağırma ünlemi.* [DS]

bıjıldamak[1]**,** [bıj *(yans.)* > bıj-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Göz için) kanlanmak; sulanmak; çapaklanmak. [DS]

bıjıldamak[2]**,** [bıj *(yans.)* > bıj-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Hafifçe aydınlanmak. [DS]

bıjırgan, [bıj *(yans.)* > bıj-ır-gan] *{ağız} is.* Sulu yara. [DS]

bık[1]**,** [bık *(yans.)*] *is.* (Çocuk dilinde) kesme, kopartma anlatan kök. [Zülfikar] *bık etmek.* 🗗 **bık etmek,** *{ağız} (Çocuk dili) kesmek.* [DS]

bık[2]**,** [bık *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bık bık etmek.* 🗗 **bık bık etmek,** *{ağız} Kaynamak.* [Zülfikar]

bık[3]**,** [bık *(yans.)*] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, oynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *bık-ıl.*

bıka, -a'ı [Ar. buḳʿā *(toprak parçası)* > bıḳāʿ بقاع] *(bık-a:) {OsT} is.* **1.** Toprak parçaları; araziler. **2.** Ülkeler.

bıkanak, -ğı [*eT.* baka-n-ak / bı-kı-n > bıkın-ak] *{ağız} is.* **1.** Ayak, bilek ve diz eklemi. **2.** Bakanak. [DS]

bıkbık[1]**, -ğı** [bık *(yans.)* > bık+bık] *{ağız} is.* Pekmez karıştırılmış ince bulgur. [DS]

bıkbık[2]**, -ğı** [bık *(yans.)* > bık+bık] *{ağız} is.* Kaynak; göze. [Zülfikar]

bıkıl, [bık *(yans.)* > bık-ıl] *{ağız} sf.* Obur. [DS]

bıkıldamak[1]**,** [bık *(yans.)* > bık-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Gövde için) geriye bükmek. [DS]

bıkıldamak[2]**,** [bık *(yans.)* > bık-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Su vb. için) yavaş yavaş kaynamak. [DS]

bıkılma, [bık-ıl-ma] *is.* Bıkılmak işi.

bıkılmak, [bık-mak > bık-ıl-mak] *edl. f. [-ır]* Bıkkın duruma gelmek; bezilmek; usanılmak.

bıkımık, -ğı [bir+kıy-mık > bıkımık] *(bı'kımık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıkın, [bık *(yans.)* > bık-ın ? / Moğ. mikan *(et)* [Vladimirtsov] بقين *{eT} is.* **1.** Kalça. [EUTS] [Gabain] **2.** *{eT} {eAT}* Böğür; boş böğür. [DLT] **3.** *{ağız}* Omurga; bel. [DS]

bıkınak, -ğı [baka-n-ak > bıkın-ak] *{ağız}* **1.** Eklem. **2.** Bilek. **3.** Bakanak. [DS]

bıkınmak, [bık *(yans.)* > bık-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Zorlayıp birdenbire ayağa fırlamak. [DS]

bıkıntı, [bık-mak > bık-ıntı] *is.* Bıkma durumu; bezgi.

bıkır[1]**,** [bık *(yans.)* > bık-ır] *is.* Kaynama bildiren yansımalı gövde. 🗗 **bıkır bıkır,** *{ağız} (Kaynamak için) fıkırtılı sesler çıkararak; fokor fokur.* [Zülfikar] | **bıkır bıkır kaynamak,** *{ağız} Fokur fokur kaynamak.* [Zülfikar]

bıkır[2]**,** [? bıkır] *{ağız} is.* Kayaların parçalanmasıyla oluşan yar; kayalık uçurum. [DS]

bıkırık, -ğı [bir+kır-ık > bıkırık] *(bı'kırık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıkka, [bık-ka] *{ağız} sf.* Ufak tefek; kısa boylu. [DS]

bıkkın, [bık-mak > bık-kın] *sf.* Bıkmış olan; bezgin.

bıkkınlık, -ğı [bık-kın-lık] *is.* Bıkkın olma durumu; bezginlik.

bıkla, [Ar. mulḳla *(gözün akı ve gözbebeği)* / Sur. Ar. mıḳıl / bık *(yans.)* > bık-la [Zülfikar]] *{ağız}* **1.** Kıymalı yumurta. **2.** Yoğurt ve yumurta ile yapılan yemek. [DS]

bıkma, [bık-ma] *is.* Bıkmak işi.

bıkmak, [*eT.* bök-mek > bık-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Tekrarlanan şeyler yüzünden insanın doygunluğa ve yorgunluğa ulaşması sonucu istemezlik durumu ortaya çıkmak. **2.** *mecaz.* Dayanılmaz hâl almak.

bıktırıcı, [bık-tır-ıcı] *sf.* İnsanda bıkkınlık durumu ortaya çıkaran.

bıktırma, [bık-tır-ma] *is.* Bıktırmak işi.

bıktırmak, [bık-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin bıkmasına yol açmak. **2.** Bıkkınlık vermek. **3.** Usandırmak.

bıkyaz, [Far. bağyāz] *{ağız} is.* **1.** Yeni yapılan ev dolayısıyla verilen ziyafet. **2.** Önemli bir yitik şeyin bulunması sebebiyle verilen ziyafet. [DS]

bıl, [bıl *(yans.)*] *is.* Oynama, dalgalanma, kımıldanma anlatan kök. [Zülfikar] *bıl-dır bıldır, bıl-dır-da-mak.* 🗗 **bıl bıl,** *{ağız} (Gaz lambasının alevi için) titreyerek; tir tir.* [DS]

bılamaç, -cı [bula-mak > bula-maç] *{ağız} is.* **1.** Kaynamış suya un koyarak yapılan bir yemek. **2.** Pelte; muhallebi. [DS]

bılaşık, -ğı [bula-ş-mak > bıla-ş-ık بيلاشيق / بيلاشق] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Bulaşık. **2.** (Kişi için) birine balta olan; yapışkan. [DS]

bılaşkan, [bula-ş-mak > bıla-ş-ḳan پلشقان] *{eAT} sf.* Çok bulaşan; sıvaşkan.

bılaşmak, [bula-ş-mak > bılaş-mak بيلشمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-ur]* Bulaşmak. [DS]

bıldık[1]**, -ğı** [bıl-dık] *{ağız} sf.* (Domates, ceviz vb için) ufak. [DS]

bıldık[2]**, -ğı** [bıld *(yans.)* > bıld-ık] *sf.* (Bir zar, kabuk vb. içinde bulunan şeyler için) basıldığında veya sallandığında oynayan; titreyen; bıngıldayan. 🗗 **bıldık bıldık,** *{ağız} Sulu ve yumuşak; bıngıl bıngıl.* [DS]

bıldır[1]**,** [bıl / bıld *(yans.)* > bıld-ır / bılṭır] *{ağız}] is.* Oynama, dalgalanma ve titreme anlatan yansımalı

gövde. [DS 🗗 **bıldır bıldır,** *{ağız} (Kişi ve hayvanların yürüyüşü için) şişmanlıktan titreme hâli; bıngıl bıngıl.* [DS]|| **bıldır bıldır etmek,** *1. (Şişman kimse veya besili sığır için) yağları sallanmak. 2. Pelte gibi sallanmak.*

bıldır[2], [bir+yıl-dır > bıldır بلدر / بيلدر] *{eT} {eAT} {ağız} is.* **1.** Geçen yıl. **2.** *zf.* Geçen yıl. [DLT] **3.** Bir yıl önce. [DS]

bıldırcın, [bıld *(yans.)* > *eT* budur-sun > *buld-ur-sīn [Clauson] > bıldır-cın] *is. zool.* **1.** Tavukgillerden kısa bacaklı, toparlak gövdeli, keklik büyüklüğünde, esmer benekli tüyleri bulunan, yuvasını yerde ve ekin tarlaları içinde yapan, ılıman bölgelerle sıcak kuşak arasında göç eden bir av kuşu, *(Coturnix)* **2.** *argo.* Sokak kızı. 🗗 **bıldırcın eti,** *Avlanan veya çiftliklerde üretilen bıldırcının lezzetli eti.* | **bıldırcın gibi,** *(Kadın için) kısa boylu, dolgunca fakat alımlı.*

bıldırçın, [bıld *(yans.)* > bıld-ır-çın] *{eT} is. zool.* Bıldırcın.

bıldırdamak, [bıld *(yans.)* > bıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** (Yaprak için) sallanmak. **2.** Parlamak. [DS]

bıldırgı, [bir+yıl-dır+ki > bıldır-ġı بلدرغى] *{eAT} sf.* → bıldırki.

bıldırkı, [bir+yıl-dır+ki > bıldır-lḳı بلدرقى] *{eAT} sf.* → bıldırki.

bıldırki, [bir+yıl-dır+ki > bıldır-ki بلدركى] *{eAT} sf.* Geçen yılki.

bıldırsı, [bir+yıl-dır-(ı)-s-ı] *{ağız} sf.* Geçen yılki. [DS]

bılg, [bılg / bılh / bılk / bulk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bılg bılg.* 🗗 **bılg bılg,** *{ağız} İçi sıvı dolu olup yumuşayan.* [DS]

bılgımak, [bılg *(yans.)* > bılg-ı-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** (Meyve için) çok olgunlaşmaktan dolayı yumuşamak. **2.** *{ağız}* (Yoğurt, turşu vb. için) ekşimek; küflenmek; kurtlanmak. [DS]

bılgın, [Ar. bılġīn بلغين] *(bılğı:n) {OsT} is.* Afet; musibet; felaket.

bılh[1], [bılg / bılh / bılk / bulk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bılh bılh.* 🗗 **bılh bılh etmek,** *{ağız} (İçi sıvı dolu esnek şeyler için) hareket ettirilince yumuşakça sallanmak; bılkımak.* [DS]

bılh[2], [bılh / bılk *(yans.)*] *is.* Şişmanlık ve yağlı, besili olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bılh bılh, bıl(ı)h bılıh.*

bılıh, [bılh *(yans.)* > bıl(ı)h] *{ağız} sf.* Yağlı; şişman; tıkız. [DS] 🗗 **bılıh bılıh,** *{ağız} Şişman; tombul; tıkız; bıllık bıllık.* [DS]

bılık, [bılh / bıl(ı)k *(yans.)*] *is.* Şişmanlık ve yağlı, besili olmayı anlatan kök. [Zülfikar] 🗗 **bılık bılık,** *{ağız} Şişman; tombul; tıkız; bıllık bıllık.* [DS]

bılışka, [? bılışka] *{ağız} is.* **1.** Rüşvet. **2.** Bir emek karşılığı olmayan hediye vb. [DS]

bılk[1], [bılg / bılh / bılk / bulk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bılk bılk etmek, bılk-ık, bılk-ı-mak.* 🗗 **bılk bılk etmek,** *{ağız} (İltihap için) içi sıvı ile dolmak; yumuşamak; çürümek.* [DS]

bılk[2], [bılh / bılk *(yans.)*] *is.* Şişmanlık ve yağlı, besili olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bıl(ı)k bılık, bıl(lı)k bıllık.*

bılkak, -ğı [bılk-ı-k / bılk-a-k] *{ağız} sf.* **1.** Yumuşamış; sulanmış **2.** Olgunlaşmış. **3.** Erimiş; zedelenmiş. [DS]

bılkık, -ğı [bılk-ı-k / bılk-a-k] *{ağız} sf.* **1.** Yumuşamış; sulanmış **2.** Olgunlaşmış. **3.** Erimiş; zedelenmiş. [DS]

bılkımak, [bılk *(yans.)* > bılk-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Çürümeye, erimeye yüz tutmak; bozulmak. **2.** Yumuşamak; sulanmak. **3.** Zedelenmek. **4.** (Yara için) iltihaplanmak. **5.** (İltihap için) su dolmak; çürümek; yumuşamak. [DS]

bılkınmak, [bılk *(yans.)* > bılk-ı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* → bılkımak. [DS]

bılla, [bula *(hanım)* / Yun. pula *(abla)* / bula *(yüzü örtülü Türk kadını)* > bılla / abla / abula / abıla] *{ağız} is.* **1.** Abla. **2.** Görümce. **3.** Ağa karısı. **4.** (Çobanlara göre) sürü ve hayvan sahibi kadın. **5.** Hanım; kadın. [DS]

bıllakma, [bir+lokma > bıllakma] *(bı'llakma) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıllakmacık, -ğı [bir+lokma-cık > bıllakmacık] *(bı'llakmacık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bıllık[1], **-ğı** [bılk *(yans.)* > bıl(lı)k] *is.* Şişmanlık ve yağlı olma bildiren gövde. 🗗 **bıllık bıllık,** *(Çocuk veya kadın için) çok tombul; etli butlu.*

bıllık[2], **-ğı** [bılk *(yans.)* > bıl(lı)k] *is.* Sulu ve yumuşak olma bildiren gövde. 🗗 **bıllık bıllık,** *{ağız} Sulu; yumuşak; bıngıl bıngıl.* [DS] | **bıllık bıllık etmek,** *{ağız} 1. İçi sıvı dolduğu için yumuşamak. 2. (Yara için) iltihap dolarak yumuşamak.* [DS]|| **bıllık bıllık oynamak,** *{ağız}* → bıllık bıllık etmek. [DS]

bıllıkmak, [bılk *(yans.)* > bıl(lı)k-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Çürümeye, erimeye yüz tutmak; bozulmak. **2.** Yumuşamak; sulanmak. **3.** Zedelenmek. [DS]

bıllım, [bıl *(yans.)* > bıl(l)-ım] *is.* Sulu ve yumuşak olma bildiren gövde. 🗗 **bıllım bıllım etmek,** *{ağız} (Yara için) iltihap dolarak yumuşamak; çürümek.* [DS]|| **bıllım bıllım oynamak,** *{ağız}* → bıllım bıllım etmek. [DS]

bın, [bı-n / bi-n] *{eT} is.* Bin. [Gabain]

bınar, [bıng / bıñ *(yans.)* > *eT.* muñ-ar > buñ-ar > bınar] *is.* *{ağız}* Çeşme; pınar. [DS]

bındıldamak, [bıng *(yans.)* > bıng-ıl-da-mak > bındıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* *{ağız}* → bıngıldamak. [DS]

bıng[1]**,** [bıng *(yans.)*] *is.* Şişmanlığı, yağlılığı ve etlerin sarkıklık sonucu oynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *bıng-ıl bıngıl, bıng-ıl-da-mak, bıng-ıl-da-k.*

bıng[2]**,** [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bıng-ıl-damak, bıng-ıl-dak.*

bıng[3]**,** [Moğ. miŋgan > bıñ / bıñ / biñ / miñ] *(bıñ) {eT} is.* Bin; 1000. ☐ **bıng başı,** *Binbaşı.* [Gabain]

bınga, [bıñ *(bin)* > bıñ-a] *(bıña) {eT} is.* Bin askerden oluşan askerî birlik. [ETY] ☐ **bınga başı,** *Bin başı.* [Gabain]

bıngar, [buñ *(yans.)* > bıñ-ar بيكار] *(bıñar) {eT} {eAT} is.* Pınar; çeşme. [Clauson]

bıngıl, [bıng *(yans.)* / *eT.* bañ-ıl *(geçkin meyve)* > bıng-ıl] *is.* Şişmanlık ve yağlılık bildiren yansımalı gövde. ☐ **bıngıl bıngıl,** *1. Vücudu çok dolgun ve şişman, kasları gevşek olduğu için hareket halinde etleri titreyen. 2. {ağız} Etli; yağlı; şişman.* [DS] *3. {ağız} (Yara için) azmış; iltihaplı.* [DS] *4. {ağız} (Erimiş katılar, sıvılar, kas vb. için) oynama, sallanma ve titreme durumunu belirtir.* [DS]

bıngıldak, -ğı [bıngıl-da-y-ık / bıngıl-dak] *is.* **1.** Çocuklarda kafatası kemikleşmeden önce kemiklerin birleşme yerlerinde görülen kıkırdak yapılı alanlar. **2.** *mecaz.* Oyuncak. **3.** Bataklık. **4.** *{ağız}* Suyun kaynama hâli. [DS] **5.** *{ağız} sf.* (Kadın için) etleri hareket halinde iken sarsılacak, oynayacak hâlde. [DS] **6.** *{ağız}* Sözünde durmayan; oynak. [DS]

bıngıldama, [bıng *(yans.)* > bıng-ıl-da-ma] *is.* Bıngıldamak işi.

bıngıldamak, [bıng *(yans.)* > bıng-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Şişmanlıktan ötürü etleri titremek. **2.** Yumuşaklıktan ötürü hafif sarsıntıda oynamak. **3.** *{ağız}* (Bataklık için) basıldığı zaman iki yana oynamak. [DS] **4.** *{ağız}* Zonklamak. [DS]

bıngıldayık[1]**,** [bınġıl-da-yık بنغلدايق] *{eAT} {ağız} is.* Bıngıldak. [DS]

bıngıldayık[2]**,** [bınġıl-da-yık] *{ağız} is.* Kaynak; pınar. [DS]

bıngılkak, -ğı [bınġıl-dak > bıngılkak] *{ağız} is.* Bıngıldak. [DS]

bıngıllık, [bıng *(yans.)* > bıngıl-lık] *is.* **1.** Şişmanlık. **2.** Şişmanlık dolayısı ile uyuşukluk; tembellik.

bınıkmak, [*tınık-mak [Clauson] / bınıḳ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* İyileştirmek; şifa vermek; tedavi etmek; sağaltmak. [EUTS]

bınk, [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bınk-ıl-damak, bınk-ıl-da-y-ık.*

bınkıldamak, [bınk-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Zonklamak. [DS]

bınkıldayık, [bınġ-ıl-da-y-ık بنقلديق] *{eAT} is.* Bıngıldak.

bır[1]**,** [bır *(yans.)*] *is.* Yüksek sesle bağırmayı, ağız kavgası gürültüsünü anlatan kök. [Zülfikar] *bır bır, bırbır-lan-mak.*

bır[2]**,** [bır / bir / bir-i] *{eT} zf.* **1.** Burada; sağ taraf. [Gabain] **2.** Güney. [Gabain]

bıragındı, [bırak-mak > bıraġ-ındı براغندى] *{eAT} is.* İşe yaramaz duruma gelmiş eşya; döküntü.

bırağıntı, [bırak-mak > bırak-ıntı] *{ağız} is.* (Hayvanlar için) düşük yavru. [DS]

bırahmak, [bırak-mak > bıraḫ-mak برخمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Bırakmak.

bırakılma, [bırak-ıl-ma] *is.* Bırakılmak işi.

bırakılmak, [bırak-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bırakmak işi yapılmak; bırakmak eylemine konu olmak. **2.** Terk edilmek.

bırakım, [bırak-ım] *is.* Bırakmak eylemi; bırakmak eyleminde bulunma girişimi ya da işlemi; terk.

bırakıntı, [bırak-ıntı] *{ağız} is.***1.** Geline getirilen hediye. **2.** Deniz ve akarsuların kıyılarda bıraktığı artıklar; birikinti. **3.** Piç. **4.** Bırakılmış kadın. **5.** Ekilmeden bırakılan tarla. [DS]

bırakışma, [bırak-ış-ma] *is.* Bırakışmak eylemi; mütareke.

bırakışmak, [bırak-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* Savaşı karşılıklı olarak bırakmak; mütareke yapmak.

bırakına, [bırak-ma] *is.* **1.** Bırakınak eylemi. **2.** Terk etme; vaz geçme. **3.** Gitmesine izin verme. **4.** Bir yere koyma; tutmaz olma. **5.** *{ağız}* Balığın geleceği yan açık olmak üzere yarım daire biçiminde uçları kıvrılarak suya bırakılan ağ. [DS] **6.** *{ağız}* Büyük ağ. [DS]

bırakmak, [Alt. bır *(terk, atılma)* > bırak-mak بيرقمق / بيراقمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Elde tutulan veya taşınan şeyi tutmaz olmak. *{eAT} (aymı)* **2.** Eldeki, sırttaki bir şeyi bir yere koymak; indirmek. *{eAT} (aymı)* **3.** Bir işi veya çalışmayı bitirmeden sona erdirmek; kesmek. **4.** Bir alışkanlıktan vazgeçmek; alışkanlığı sürdürmeyi kesmek. **5.** Terk etmek; ayırmak; ayrılmak. **6.** Birinin bir şeyi yapmasına engel olmamak; mani olmamak; müsaade etmek. **7.** Gitmesine engel olmamak; gitmesine izin vermek; salmak. **8.** Teslim etmek; vermek. **9.** (Bıyık ve sakal için) uzatmak; koyuvermek; sarkıtmak. **10.** Miras kalmasını sağlamak. **11.** Sahiplik hakkını bir yere ve-

ya birine devretmek; bağışlamak. **12.** Başka bir zamana ertelemek; tehir etmek. **13.** Geriye kalmasını sağlamak. **14.** Korumak üzere vermek; emanet etmek. **15.** Sorumluluğu başkasına vermek; devretmek. **16.** Sınıf geçirmemek. **17.** Unutmak; uğraşmamak. **18.** (ne .. ne ile yapılan olumsuz cümlelerde) tümünü kapsatmak. *Ne mal bıraktı ne mülk, hepsini sattı, yedi.* **19.** (Erkek için) eşini boşamak; eşinden ayrılmak. **20.** Vazgeçmek; değer vermez olmak; saymamak. *Bırak şu bilmem neyi Allah aşkına.* **21.** Bir malı, pazarlık sonucu fiyat indirimine razı olarak satmak; indirim yaparak vermek. **22.** Beraberinde bulunması gereken şeyi yanına almamak. **23.** Yapışık bulunması gereken şeyler ayrılmak; yerinden kopmak; açılmak. **24.** *{eAT}* Çıkarmak; salmak. **25.** *{ağız}* (Hayvan için) düşük yapmak; yavruyu vakitsiz doğurmak. [DS] **26.** *{eAT}* Atmak. **27.** *gçsz. f.* Tutmaz olmak; işlemez olmak. *Soğuktan elleri de bırakmıştı.* ☞ **bırağu görmek,** *{eAT}* Bırakıvermek.|| **bırak Allah'ını seversen** (Allah aşkına), *Birinin değer verilecek nitelikte olmadığını ifade etmek için kullanılır.*|| **Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler,** *yönt. Devletin, kişilerin ekonomik faaliyetlerine karışmaktan ziyade onları koruması gerektiğini, ancak kişilerin güçleri üstünde olan işleri üstlenebileceğini savunan Adam Smith'in sözü.*

bırakmamak, [bırak-ma-mak] *gçl. f. [-z] [-(ı)-yor]* (Bir eylem için) sürekli ve şiddetli olmak.

bıraktırma, [bırak-tır-ma] *is.* Bıraktırmak işi.

bıraktırmak, [bırak-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi bırakma işini başkasına yaptırmak. **2.** Bir şeyi birinin bırakmasını sağlamak.

bırangar, [Moğ. baran *(sağ)* + gar *(kol)*] *is.* Moğol askerî kuruluşunda ordunun sağ kanadı.

bırantı, [bırak-mak > bıra(k)-ıntı > bırağıntı > bırāntı] *(bıra:ntı) {ağız} is.* **1.** Bırakılmış olan şey. **2.** *sf.* Yetim ve kimsesiz. [DS]

bırbır, [bır *(yans.)* + bır] *{ağız} sf.* Gevezelik; söylenme. [DS]

bırbırlanmak, [bır *(yans.)*+bır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Gevezelik etmek; yerli yersiz söylenmek. [DS]

bırdırdaşmak, [bır *(yans.)* > bır-dır-da-ş-mak / bıdır-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Ağız kavgası etmek. [DS]

bırg, [bırg *(yans.)*] *is.* Kurcalamayı, karıştırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bırg-a-la-mak.*

bırgalamak, [bırg *(yans.)* > bırg-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Karıştırmak; elle kurcalamak. [DS]

bırgaru, [*ber > *ber-gerü > bır-ġaru [Clauson]] *{eT} zf.* Güneyden.

bırıg, [bırıġ / barıġ] *{eT} sf.* Kokmuş. [DLT]

bırıtmak, [bırı-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Darılmak; alınmak; somurtmak. [DS]

bırk[1]**,** [bırk *(yans.)*] *is.* Kaynayıp çıkma biçiminde gülmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bırk-ıl-da-mak.*

bırk[2]**,** [bırk *(yans.)*] *is.* Kurcalamayı, karıştırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bırk-a-la-mak.*

bırkalamak, [bırk *(yans.)* > bırk-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Karıştırmak; elle örseleyerek oynamak; kurcalamak. [DS]

bırkaru, [*ber > *ber-gerü > bır-ġaru [Clauson / bırķaru] *{eT} is.* Güney; cenup. [EUTS]

bırkığ, [*bırk-mak > bırkī-mak > bırķ-ıġ] *{eT} is.* Atın veya eşeğin genizden çıkardığı ses. [DLT]

bırkıldamak, [bırk *(yans.)* > bırk-ıl-da-maḫ] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Kaynamak. **2.** Güleceği gelmek; birden gülmeye başlamak. [DS]

bırkırmak, [bırk *(yans.)* > bırk-ır-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* (At ve eşek için) burnundan hapşırık şeklinde ses çıkartmak. [Clauson]

bırnar, [Yun. prinari => pırnar] *{ağız} is.* Bir meşe cinsi; pırnal, *(Juniperus sabina, Cuercus ilex).* [DS]

bırt, [bırt *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *bırt-la-k, bırt-la -mak.*

bırtıl, [Ar. birṭīl برطيل] *(bırti:l, t kalın söylenir) is.* **1.** Rüşvet. **2.** Rüşvet olarak verilen şey. **3.** Varyoz.

bırtlak, -ğı [bırt-la-k] *{ağız} sf.* **1.** Çok olgun. **2.** (Göz için) patlak. **3.** (Yanak için) sarkık. [DS]

bırtlamak, [bırt *(yans.)* > bırt-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* → pırtlamak.

bırtmak, [bırt-mak / birt-mek / bart-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Kırmak; parçalamak; yaralamak. [EUTS] [Gabain] **2.** Şekil vermek; yön vermek. [EUTS]

bıruk, [buyur-mak > buy(u)r-uk > bır-uk] *{eT} is.* Hakanın yanına derecesine göre büyükleri alan ve yer gösteren görevli, teşrifatçı; buyruk. [DLT]

bıs, [bıs *(yans.)*] *is.* Sinmeyi, ürküntü duymayı anlatan kök. [Zülfikar] *bıs-ır-ık, bıs-ır-ık-lı.*

bısat, [Ar. bisāṭ] *{ağız} is.* Elbise; pusat. [DS]

bısırık, -ğı [bıs-ır-ık] *{ağız} sf.* İşe yaramaz; pısırık; hastalıklı. [DS]

bısırıklı, [bıs-ır-ık-lı] *{ağız} sf.* → pısırık. [DS]

bısta, [Far. beste ? > bısta / biste] *{eT} is.* Tüccarı evinde konuk eden, malını satıveren ve tüccar dönerken onda bir baş koyun alan kimse.

bışarmak, [bış-ar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Olgunlaştırmak. [EUTS]

bışıg, [bış-mak > bış-ıg] *{eT} sf.* **1.** Olgun. **2.** Pişmiş. [Gabain]

bışlak, -ğı [bış-la-k] *{ağız} is.* Peynir. [DS]

bışmak, [bış-mak / biş-mek] *{eT} {ağız} gçsz. f. [-ar] [eT. -ur]* **1.** Olmak; pişmek. [Gabain] [EUTS] **2.** Olgunlaşmak. [Üç İtigsizler] [EUTS] [DS]

bışırılmak, [bış-ur-mak > bış-(u)r-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Pişirilmek.

bışrun, [bış-mak > bış-(u)r-un] *{eT} sf.* **1.** Olgun. **2.** Ustalaşmış; temrinli. [Gabain]

bışrunmak, [bış-mak > bışur-mak > bış-(u)r-unmak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Olgunlaşmak. **2.** Talim etmek; işlemek; uygulamak. [Üç İtigsizler] **3.** Öğrenmek; işte pişmek; pişkin hâle gelmek. [EUTS]

bışrunulmak, [bışrun-mak > bışrun-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Tamamıyla yapabilir olmak; beceri kazanmak.

bışurmak, [bış-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Pişirmek. [EUTS]

bıt[1], [bıd / bıt *(yans.)*] *is.* Gürültülü patırtılı, kaba ve düzensiz konuşmayı; baş ağrıtıcı konuşmayı, gevezelik ve dedikodu etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bıt bıt etmek, bıt-dak*

bıt[2], [bıt *(yans.)*] *is.* Basılıp sıkıştırılan bir yerden bir nesnenin fırlamasını anlatan kök. [Zülfikar] *bıt-mak, bıt-tır-mak.*

bıt[3], [bıt *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *bıt-ık, bıt-mak, bıt-tı-ş.*

bıta, -a'i [Ar. bıṭā' بطاء] *(bıta:) {OsT} is.* Gecikme; ağır davranma.

bıtaka, [Ar. bıṭāḳa بطاقه] *(bıta:ka) {OsT} is.* Yazılı küçük kâğıt; pusula; yafta; varaka.

bıtane, [Ar. bıṭāne بطانه] *(bıta:ne) {OsT} sf.* **1.** Gizli şey; gizlenilen durum. **2.** *is.* Mahrem; sırdaş. **3.** Bir şeyin ortası. **4.** Astar.

bıtbıdık, -ğı [bıt *(yans.)* +bıt-(ı)k] *{ağız} is.* **1.** Tavuk sesi; gıtgıdak. **2.** Bıldırcın. [DS]

bıtbıt[1], [bıt *(yans.)* + bıt] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

bıtbıt[2], [bıt *(yans.)* +bıt] *{ağız} is.* İnce bulgur. [DS]

bıtbul, [Sansk. pippala] *{eT} is.* Biber. [Gabain] [EUTS]

bıtdak, -ğı [bıt *(yans.)* + bıt-dak] *{ağız} zf.* (Konuşmak için) hızlıca. [DS]

bıtdıh, [*eT.* büt-mek *(bitişmek)* / bıt *(yans.)* > bıt(d)-ık > bıddıḫ] *{ağız} is.* → bıttık. [Gemalmaz]

bıtık, -ğı [*eT.* büt-mek *(bitişmek)* / bıt *(yans.)* > bıt-ık] *{ağız} is.* → bıttık. [DS]

bıtım, [Ar. buṭm => bıtım] *is.* Yabani fıstık ağacı.

bıtır, [Ar. baṭīr => bıtır] *{ağız} sf.* **1.** Gamsız; düşüncesiz. **2.** (Hayvan için) kapalı yerde kalmaktan dolayı huysuzlaşan. **3.** (Havan için) aşırı beslenmekten dolayı azgınlaşmış. [DS] ☞ **bıtır olmak,** *{ağız} 1. Arsızlaşmak. 2. Gamsızlaşmak.*

bıtırak, -ğı [bıt *(yans.)* > bıt-ır-ak / bıt-(ı)r-ak / pıt-rak] *{ağız} is.* Kırlarda yetişen bir yabancı otun dışı dikenli tohumu. [DS]

bıtırlaşmak, [bıtır-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Gamsızlaşmak. **2.** Arsızlaşmak. **3.** (At için) kapalı yerde kaldığı için yeme içme konusunda huysuzlaşmak. [DS]

bıtırmak, [Ar. baṭīr => bıtır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sevinçten dolayı taşkınlık yapmak. [DS]

bıtmak, [bıt *(yans.)* > bıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Sıkıştığı yerden birden kurtulmak. [DS]

bıtmul, [Sansk. pippala] *{eT} is.* Biber. [EUTS]

bıtn, [Ar. bıṭn بطن] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) zengin. **2.** Bodur. **3.** Obur. **4.** Şaşkın. **5.** Yalnız kendi çıkarını düşünen.

bıtna, [Ar. bıṭna بطنه] *{OsT} is.* **1.** Mide dolgunluğu. **2.** Malın ve paranın çokluğundan doğan sevinç.

bıtrak, -ğı [bıt-rak] *{ağız} is.* Öd. [DS]

bıttık, -ğı [*eT.* büt-mek *(bitişmek)* / bıt *(yans.)* > bıt(t)-ık] *{ağız} is.* Dişilik organı. [DS]

bıttım, [Ar. buṭm > bıttım] *{ağız} is.* **1.** Bir tür fıstık ağacı. [DS] **2.** Defne tohumu.

bıttih, [Ar. bıṭṭīḫ بطيخ] *(bıtti:ḫ, t ve ḫ kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Kavun. **2.** Kapuz.

bıttırmak[1], [fıt-tır-mak ? > bıt-tır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sevinç yüzünden taşkınlık göstermek. [DS]

bıttırmak[2], [bıt-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir şeyi iki parmak arasında sıkıştırıp bastırarak ileri doğru fırlatmak. [DS]

bıttış, [*eT.* büt-mek *(bitişmek, kaynaşmak)* / bıt *(yans.)* > bıt(t)-ış] *{ağız} is.* → bıttık. [DS]

bıyam, [İt. pian ? => meyan / piyan / bıyam] *{ağız} is.* Meyan kökü bitkisi. [DS]

bıyık, -ğı [*eT.* bıd-ık > bıyık] *is.* **1.** Üst dudak üzerinde çıkan kıllar. **2.** Asma ve sarmaşık gibi tırmanıcı bitkilerin tutunmasına, tırmanmasına yarayan filizleri. **3.** Bazı balıklardaki deri uzantıları. **4.** *dnz.* Yelkenli gemilerde, baş taraftaki üçgen yelkenlerin bağlı olduğu direğe dikey olarak konulmuş yatay seren. **5.** *{ağız}* Asma filizi. [DS] ☞ **bıyığına gülmek,** *{eAT} Sakalına gülmek.*|| **bıyığın burmak,** *{eAT} Böbürlenmek; gururlanmak.*|| **bıyığını balta kesmez olmak,** *{eAT} 1. Çok kibirli olmak. 2. Kimseden korkusu olmamak.*|| **bıyığı yelli,** *{eAT} Kibirli; gururlu.*|| **bıyığına gülmek,** *Alay etmek.*|| **bıyığını okutmak,** *Yeni bıraktığı bıyıkları için hocaya dua ettirmek.*|| **bıyığını silmek,** *Bir işin sonuna geldiğini düşünerek yapmaktan vazgeçmek.*|| **bıyığı yelli,** *Gururlu; kibirli.*|| **bıyık altından gülmek,** *Gizli gizli sevinmek, alay etmek.*|| **bıyık bırakmak,** *Bıyıklarını tıraş etmeyip uzatmak.*|| **bıyık burmak,** *1. Çalım yapmak amacıyla bıyıklarını eliyle bükmek. 2. Böbürlenmek; gururlanmak.*|| **bıyık çekmek,** *Boya ile üst dudağına bıyık şekli yapmak.*|| **bıyık falı bakmak,** *Durmadan bıyığı ile oynamak.*|| **bıyıkları terlemek,** *Delikanlılık çağına girmek; bıyıkları çıkmaya başlamak.*|| **bıyıklarını balta kesmemek,** *1. Kimseden korkusu olmamak. 2. Çok*

kibirli olmak.|| **bıyıkları ele almak,** *Delikanlılık çağına girmek.*|| **bıyık maşası,** *Bıyıklara şekil vermek için kullanılan maşa.*|| **bıyık yastığı,** *{ağız} Bıyığı çoğaltmak için, uçlarının altına sakaldan eklenen kısım.* [DS]

bıyıkdak, [bıyık-dak يقدق] *{eAT} sf.* Bıyığı terlemiş.

bıyıklanma, [bıyık-la-n-ma] *is.* Bıyıklanmak eylemi ve durumu.

bıyıklanmak, [bıyık-la-n-mak] *gçsz. f [-ır]* **1.** Bıyığı çıkmak. **2.** Bıyıklı duruma gelmek.

bıyıklı, [bıyık-lı] *sf.* **1.** Bıyığı olan. **2.** Bıyığını tıraş etmemiş olan. **3.** (Taze fasulye, bakla gibi bitkiler için) çok kılçıklı. **4.** *{ağız}* Yayın balığı. [DS] 🗗 **bıyıklı balık,** *zool. Sazangillerden tatlı sularda yaşayan çenesinin altında dört tane bıyık bulunan kemikli bir tür balık, (Barbus fluviatilis).*|| **bıyıklı Fadime,** *{ağız} Kadın yaradılışlı erkek.* [DS]|| **bıyık taşı,** *{ağız} Kömür ocaklarında odunun bittiği yere sıralanan taş.* [DS]|| **bıyıklıya piyaz vermek,** *argo. Polisle iyi geçinmek.*

bıyıksız, [bıyık-sız] *sf.* **1.** Bıyığı olmayan. **2.** Bıyığını tıraş etmiş halde olan.

bız[1], [bız *(yans.)*] *is.* Cızırtı ile yanma ya da pişmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bız-la-mak.*

bız[2], [bız *(yans.)*] *is.* Ekşimeyi, mayalanmayı, küflenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bız-gır-mak.*

bız[3], [bız *(yans.)*] *is.* Vızıltı sesini anlatan kök. [Zülfikar] *bız-b-ıl-dık.*

bız[4], [bız / biz *(yans.)*] *is.* (İnsan ve hayvan için) vızıltılı işemeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bız-ık etmek, bız-ı-la-mak, bız-ık.*

bız[5], [bız / biz / büz *(yans.)*] *is.* İşten kaçmayı, kaytarmayı, mıymıntılık ve mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bız-dık-la-mak, bız-ık-çı, bız-ık bızık, bız-ık-la-mak, bız-ık-tır-mak.*

bıza, [buzağı / bızā] *(bıza:) {ağız} is.* Buzağı. [DS]

bızaa, [Ar. bıḍā'a / bıḍā'at / bıżā'at بضاعه] *(bıza:a) {OsT} is.* → bızaat.

bızaat, [Ar. bıḍā'a / bıḍā'at / bıżā'at بضاعة] *(bıza:at) {OsT} is.* **1.** Ana para; sermaye. **2.** Bilgi.

bızagu, [bız-ağu بزاغو] *{eAT} is.* Buzağı.

bızbıldık, -ğı [bız *(yans.)* > bız(b)-ıl-dık] *is. {ağız}* İnce söğüt dalından yapılan düdük. [DS]

bızbılık, -ği [bız *(yans.)* > bız(b)-ıl-ik] *is. {ağız}* → bızbıldık. [DS]

bızbız, [bız *(yans.)* + bız] *is.* Davul çalarken sol elle vurulan küçük değnek.

bızdık[1]**, -ğı** [Erme. piztik *(küçük)* => bızdık] *is.* **1.** Küçük, afacan çocuk. **2.** *{ağız} sf.* Kısa boylu; cüce; bodur. [DS] 🗗 **bızdık bızdık,** *{ağız} (Köpek yavruları için) çok sayıda ve küçük.* [DS]

bızdık[2]**, -ğı** [bız *(yans.)* > bız-dık] *{ağız} is.* Adım. [DS]

bızdık[3]**, -ğı** [bız *(yans.)* > bız-dık] *{ağız} is.* **1.** Kuyruk sokumu. **2.** Cinsel organ. [DS]

bızdıklamak, [bız *(yans.)* > bızdık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kaçmak. **2.** Mızıkçılık etmek. [DS]

bızgımak, [bız *(yans.)* > bız-gı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Mızıkçılık etmek; oyunbozanlık etmek. [DS]

bızgıncı, [bız *(yans.)* > bız-mak > bız-gın-cı] *{ağız} is.* Mızıkçı; oyunbozan. [DS]

bızgırmak, [bız *(yans.)* > bız-gır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Yoğurt, turşu vb. için) ekşiyip paslanmak veya kurtlanmak. [DS]

bızıgi, [Gürc. bizikı] *{ağız} is.* Eşek arısı. [DS]

bızık[1]**, -ğı** [bız *(yans.)* > bız-ık] *{ağız} is.* Sidik; idrar; çiş. [DS] 🗗 **bızık etmek,** *{ağız} İşemek.* [DS]

bızık[2]**, -ğı** [bız *(yans.)* > bız-ık] *{ağız} is.* Kıça atılan parmak. [DS]

bızık[3]**, -ğı** [bız-ık / bızzık] *{ağız} is.* Sıkıntı. [DS] 🗗 **bızık bızık olmak,** *{ağız} Paniğe kapılmak; kaçacak delik aramak; sinmek.* [DS]

bızıkçı, [bız *(yans.)* > bız-ık-çı] *{ağız} sf.* Mızıkçı; oyunbozan. [DS]

bızıklamak[1]**,** [bız *(yans.)* > bız-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Kıça parmak atmak. [DS]

bızıklamak[2]**,** [bız *(yans.)* > bız-ık-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Zor karşısında şaşırmak. **2.** *{ağız}* Oyunbozanlık etmek; caymak; mızıkçılık etmek. [DS]

bızıkmak, [bız *(yans.)* > bız-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Sıkılmak; sıkışmak; bunalmak. **2.** Acıkmak. **3.** Oyun bozanlık etmek; mızıkçılık etmek. [DS]

bızıktırmak, [bız *(yans.)* > bız-ık-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Tadını kaçırmak; usandırmak. [DS]

bızılamak[1]**,** [bız *(yans.)* > bız-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kederlenmek. [DS]

bızılamak[2]**,** [buzağı > bızı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Sığır için) doğurmak; buzağılamak. [DS]

bızılamak[3]**,** [bız *(yans.)* > bız-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r [-l(ı)-yor]* İşemek; çiş yapmak. [DS]

bızın, [bız *(yans.)* > bız-ın] *{ağız} is.* **1.** Keçi. **2.** Davar. [DS]

bızır, [Ar. bażr / baẓr بضر / بظر] *is. anat.* Kadınların avret yerinde bulunan dilcik; bitrik; dılı; klitoris.

bızırdamak, [bız *(yans.)* > bız-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kendi kendine konuşmak; mırıldanmak; homurdanmak; söylenmek. [DS]

bızırık, -ğı [bız *(yans.)* > bız-ır-ık] *{ağız} is.* Eritilmiş kuyruk yağından arta kalan kıkırdaklar. [DS]

bızlacı, [buzağı > bazağı-la-y-ıcı] *{ağız} sf.* (Sığır için) gebe; buzağılayıcı. [DS]

bızlamak[1]**,** [buzağı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Sığır için) doğurmak; buzağılamak. [DS]

bızlamak[2]**,** [bız *(yans.)* > bız-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Et için) ateşte pişmek. [DS]

bızlamak[3], [bız *(yans.)* > bız-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir şeyi bırakmak; terk etmek. [DS]

bızlamak[4], [bız *(yans.)* > bız-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sıkılmak; sıkışmak; bunalmak. [DS]

bızlamak[5], [bız *(yans.)* > bız-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İşemek; çiş etmek. [DS]

bızr, [Ar. bıẓr بِظْر] *{OsT} is.* Boş; beyhude.

bızzık[1]**, -ğı** [bız-ık / bızzık] *{ağız} is.* Sıkıntı. [DS]

bızzık[2]**, -ğı** [bız *(yans.)* > bız(z)-ık] *{ağız} is.* Küçük parça; çıtır. ☐ **bızzık bızzık,** *{ağız} (Kırılmak için) sırça gibi parça parça.* [DS]

bi-[1], [Ar. bi- بِـ] *{OsT} ön ek.* Başına getirildiği Arapça kelimelere *"ile, birlikte"* anlamı katan edat kökenli ön ek. ☐ **bi-avni,** *{OsT} Yardımıyla.* || **bi-avni'llâhi teâla,** *{OsT} Allah'ın yardımıyla.* || **bi-aynihî,** *{OsT} Olduğu gibi; tıpkı.* || **bi'd-da'vâ,** *{OsT} Dava ederek.* || **bi'd-da've,** *{OsT} Davet ederek.* || **bi'd-def'at,** *{OsT} Defalarla; birçok kez.* || **bi'd-devletü ve'l-ikbâl,** *{OsT} Devlet ve ikbal ile.* || **bi'd-devr,** *{OsT} Devreden; dolaşarak.* || **bi'd-duâ,** *{OsT} Dua ederek.* || **bi-ecmâihîm,** *{OsT} Hepsi; cümlesi.* || **bi-esrihi,** *{OsT} Hep bir arada.* || **bi-eyyi-hâl,** *{OsT} Herhalde; mutlaka; elbette.* || **bi-fazli'l-lâhi teâla,** *{OsT} Allahın fazlıyla.* || **bi-gayr,** *{OsT} 1. Başkasıyla. 2. –sız.* || **bi-gayr-i hakkın,** *{OsT} Haksız yere; haksız olarak.* || **bi-gayr-i kasdin,** *{OsT} İstemeyerek.* || **bi-hakkın,** *{OsT} Hakkıyla; tamamıyla.* || **bi-hamdi lillâh,** *{OsT} Allah'a şükür olsun.* || **bi-haseb,** *{OsT} Bakımından; -ce.* || **bi-hasebi'l-merâtib,** *{OsT} Rütbe bakımından; rütbece.* || **bi-hasebi'l-örf ve'l-izâfe,** *{OsT} Âdet olduğu gibi; alışılmış düzene göre.* || **bi-ibâretihâ,** *{OsT} Kelimesi kelimesine aynı; tıpkısı.* || **bi-izn'illâh,** *{OsT} Allah'ın izniyle.* || **bi-izn'illâhi teâla,** *{OsT} Allah'ın izniyle.* || **bi-izn-i şer'î,** *{OsT} Şeriatın izniyle.* || **bi'l-âfiye,** *{OsT} Esenlikle; yaramış olarak; afiyetle.* || **bi'l-farz,** *{OsT} Saymaca olarak; diyelim ki; farzedelim ki.* || **bi'l-fi'il,** *{OsT} Eylemli olarak; gerçekten; bizzat.* || **bi'l-hâssa,** *{OsT} Özel olarak; mahsus; hususi olarak.* || **bi'l-hayr,** *{OsT} Hayırla; uğurlu olarak.* || **bi'l-hükmü,** *{OsT} .. hükmünden dolayı; .. hükmüyle.* || **bi'l-îcab,** *{OsT} Gerek duyulduğu için; gereğince.* || **bi'l-icrâ,** *{OsT} Yaparak; icra ederek.* || **bi'l-iddiâ,** *{OsT} İddia için; iddia ile.* || **bi'l-iftihar,** *{OsT} Öğünerek; iftiharla.* || **bi'l-ihtimam,** *{OsT} Özenerek; özenle; dikkat ederek.* || **bi'l-ihtirâm,** *{OsT} Saygı duyarak; saygıyla.* || **bi'l-ihtiyar,** *{OsT} Dileğiyle; isteğiyle.* || **bi'l-iktidâr,** *{OsT} İktidar ile; gücüyle; erkiyle.* || **bi'l-iktisâb,** *{OsT} Elde ederek; kazanarak.* || **bi'l-iktizâ,** *{OsT} Gerektiğinden.* || **bi'l-iltizâm,** *{OsT} Bile bile.* || **bi'l-imla,** *{OsT} Sözlerini yazdırarak; dikte ettirerek.* || **bi'l-imtihân,** *{OsT} Sınavla; imtihan ederek.* || **bi'l-imtisâl,** *{OsT} Örnek vererek; misallendirerek.* || **bi'l-imtizâc,** *{OsT} Anlaşarak; uyuşarak.* || **bi'l-imzâ,** *{OsT} İmza ederek; imzalanarak.* || **bi'l-incimâd,** *{OsT} Donarak.* || **bi'l-infâz,** *{OsT} Yerine getirerek; infaz yoluyla; yaparak.* || **bi'l-infilak,** *{OsT} Patlama suretiyle; infilak ederek; patlayarak.* || **bi'l-infikâk,** *{OsT} Çözülerek; ayrılarak; yarılarak.* || **bi'l-infirâd,** *{OsT} Ayrılmak suretiyle tek başına kalarak.* || **bi'l-infisâl,** *{OsT} Yerini bırakıp giderek; uzaklaşarak; ayrılarak.* || **bi'l-in'ikâd,** *{OsT} Bir araya gelerek; toplanarak.* || **bi'l-inkisâm,** *{OsT} Bölümlere, kısımlara ayırarak; bölerek.* || **bi'l-inkişâf,** *{OsT} Gelişerek; açılarak.* || **bi'l-intâc,** *{OsT} Sonuçlanarak; neticelenerek.* || **bi'l-intihâb,** *{OsT} Seçerek.* || **bi'l-intikal,** *{OsT} Birinden diğerine geçerek; intikal ederek.* || **bi'l-intisâb,** *{OsT} Birine mensup olarak.* || **bi'l-irâe,** *{OsT} Göstererek; gösterip öğreterek.* || **bi'l-irkâb,** *{OsT} Bindirilerek.* || **bi'l-iskât,** *{OsT} Ağzını kapatarak; susturmakla.* || **bi'l-isti'câl,** *{OsT} Acele ederek; ivedilikle.* || **bi'l-istîcâr,** *{OsT} Kiraya vererek; kiralamak suretiyle.* || **bi'l-isticvâb,** *{OsT} Cevabını alarak; soruşturarak.* || **bi'l-istidlâl** *(dal ile), {OsT} Delil getirerek; yol göstererek.* || **bi'l-istidlâl** *(dat ile), {OsT} Yoldan çıkarmak suretiyle; kandırarak.* || **bi'l-istifâde,** *{OsT} Yararlanarak; faydalanarak.* || **bi'l-istifsâr,** *{OsT} Sorup anlayarak.* || **bi'l-istihbâr,** *{OsT} Haber alarak.* || **bi'l-istihdâm,** *{OsT} Hizmetinde olarak; kullanarak.* || **bi'l-istihkâk,** *{OsT} Hakkı ile; hak etmiş olarak; layıkıyla.* || **bi'l-istihsâl,** *{OsT} Üreterek; meydana getirerek; husule getirerek.* || **bi'l-istikbâl,** *{OsT} Karşıcı giderek; karşılayarak.* || **bi'l-istiklâl,** *{OsT} Bağımsız olarak; başlıbaşına.* || **bi'l-istilzâm,** *{OsT} Gerekli görerek; gerektirerek.* || **bi'l-istimlâk,** *{OsT} Kamulaştırarak; istimlak yoluyla.* || **bi'l-istintâk,** *{OsT} Sorguya çekerek; sorgulayarak.* || **bi'l-istirâr,** *{OsT} İster istemez.* || **bi'l-istisnâ,** *{OsT} Ayırarak; ayırma ile.* || **bi'l-istişâre,** *{OsT} Danışarak; istişare yoluyla.* || **bi'l-istîzân,** *{OsT} İzin alarak; ruhsat ile.* || **bi'l-iş'âr,** *{OsT} Yazı ile bildirerek.* || **bi'l-işgâl,** *{OsT} İşgal ederek.* || **bi'l-iştirâ,** *{OsT} Satın alarak.* || **bi'l-iştirâk,** *Ortaklaşa; birleşerek.* || **bi'l-i'tâ,** *{OsT} Vererek; vermek suretiyle.* || **bi'l-i'tirâf,** *{OsT} Bir şeyi gizlemeden söyleyerek; itiraf ederek.* || **bi'l-itmâm,** *{OsT} Tamam ederek; bitirerek.* || **bi'l-ittifâk,** *{OsT} Beraberce; uyuşarak; elbirliğiyle; oybirliğiyle.* || **bi'l-ittihâd,** *{OsT} Birleşerek; bir araya gelerek.* || **bi'l-ityân,** *{OsT} Getirerek.* || **bi'l-izâfe,** *{OsT} Bir şeye bağlayarak; ilişik olarak; ilişkin olarak; bağıl olarak.* || **bi'l-izzi ve'l-ikbâl,** *{OsT} İzzet ve ikbal ile.* || **bi'l-kalb,** *{OsT} Değiştirme yoluyla.* || **bi'l-kayd,** *{OsT} Kayıt yaparak; kaydederek.* || **bi'l-keşf,** *{OsT} Keşfederek.* || **bi'l-kimyâ,** *{OsT} Kimyasal yolla; kimyaca.* || **bi'l-kuvve,** *{OsT} Yalnız düşünce olarak; tasavvur halinde.* || **bi'l-külliye,** *{OsT} Bütün olarak; büsbütün.* || **bi'l-lisân,** *{OsT} Dil ile; konuşarak.* || **bi'l-mâ',** *{OsT} kim. 1. Sulu olarak. 2. Hidrojen halinde.* || **bi'l-maiye,** *{OsT}*

Adamlarıyla; maiyetiyle.|| **bi'l-muhāfaza,** *{OsT} Korunarak; koruyarak; saklayarak.*|| **bi'l-mukābele,** *{OsT} Karşılık olarak.*|| **bi'l-muvācehe,** *{OsT} Yüz yüze; yüzleştirerek.*|| **bi'l-münāsebe,** *{OsT} Bir münasebetle; sırasını getirerek.*|| **bi'l-münāvebe,** *{OsT} Değişe değişe; nöbetleşe.*|| **bi'l-müşāfehe,** *{OsT} Konuşmak suretiyle; konuşarak.*|| **bi'l-müşāhede,** *{OsT} Gözlemleyerek; görerek.*|| **bi'l-müşāvere,** *{OsT} Danışarak; konuşarak.*|| **bi'l-müzākere,** *{OsT} Görüşüp konuşarak; tartışarak; müzakere ile.*|| **bi'l-umūm,** *{OsT} Bütün; hep.*|| **bi'l-lütfihî,** *{OsT} Kerem ve bağışı ile; lütfu ile.*|| **bi'l-vāsıta,** *{OsT} Aracılığıyla; araçlı olarak.*|| **bi'l-vekâle,** *{OsT} Vekil olarak; vekâlet ederek.*|| **bi'l-vesîle,** *{OsT} Yeri gelmişken; bu vesile ile.*|| **bi'l-vücūh,** *{OsT} Her yönden.*|| **bi'n-nār,** *{OsT} Ateşle; ateşli olarak.*|| **bi'n-nisbe,** *{OsT} l. Oranla; nisbetle. 2. Bir dereceye kadar.*|| **bi's-suhüle,** *{OsT} Kolaylıkla.*|| **bi-takdîr-i ilāhî,** *{OsT} Allah'ın takdiri ile.*|| **bi-tamāmihā,** *{OsT} Tamamıyla.*|| **bi-tamāmihî,** *{OsT} Tamamıyla.*|| **bi't-tabi'(bi't-tab'),** *{OsT} Doğal olarak; tabiatiyle.*|| **bi't-tafsîl,** *{OsT} Ayrıntılı olarak; etrafıyla; uzun uzadıya.*|| **bi't-tahkîk,** *{OsT} Araştırıp inceleyerek; tahkik yoluyla.*|| **bi't-tahrîk,** *{OsT} 1. Hareket ettirerek; oynatarak. 2. Kışkırtarak; teşvik ederek.*|| **bi't-tarîk,** *{OsT} Yoluyla; usulüyle.*|| **bi't-tarîk'it-tecrîd,** *{OsT} Ayırma yoluyla; ayırarak.*|| **bi't-tarîk'it-temsîl,** *{OsT} Benzetme yoluyla; emsal göstererek.*|| **bi't-tasmîm,** *{OsT} Tasarlayarak; kurarak.*|| **bi't-tav',** *{OsT} İstek üzere; isteyerek.*|| **bi't-tavassut kabūl,** *{OsT} ekon. Poliçenin muhatabı tarafından kabul edilmemesi hâlinde ikinci bir kişi tarafından işin yürütülmesini kolaylaştıran kabul işlemi.*|| **bi't-tavassut te'diye,** *{OsT} bank. Ödenmesi ret veya protesto edilen poliçenin üzerinde ismi bulunan herhangi bir kişi adına poliçe bedelinin bir kişi tarafından ödenmesi durumu.*|| **bi't-teādî,** *{OsT} Yasaları ve hakları çiğneyerek; zulm ile.*|| **bi't-tedrîc,** *{OsT} Derece derece; azar azar.*|| **bi't-tesādüf,** *{OsT} Raslantı olarak; tesadüfen.*|| **bi't-te'sîr,** *{OsT} Etkileyerek; etki ile; tesir ederek.*|| **bi't-teşvik,** *{OsT} Teşvik ederek; kışkırtarak.*|| **bi't-tevkif,** *{OsT} Tutuklama yoluyla; tutuklanarak.*|| **bi-zātihî,** *{OsT} Kendiliğinden.*|| **bi'z-zarūre,** *{OsT} İster istemez.*|| **bi'z-zāt,** *{OsT}* → bizzat.

bi-[2], [Far. bī بی] *(bi:) {OsT} ön ek.* Başına getirildiği Farsça kelimelere olumsuzluk anlamı katan ön ek; -siz. 🕮 **bî-āb,** *{OsT} 1. Kuru; susuz. 2. Donuk. 3. Hayâsız; rezil.*|| **bî-ad,** *{OsT} Sayısız.*|| **bî-adet,** *{OsT} Hesapsız.*|| **bî-adil,** *{OsT} Benzersiz; benzeri olmayan.*|| **bî-aman,** *{OsT} Amansız; acımasız.*|| **bî-ār,** *{OsT} Utanmaz; arsız.*|| **bî-ārām,** *{OsT} 1. Durup dinlenmeyen. 2. Tek düze. 3. Rahatsız.*|| **bî-asl,** *{OsT} Asılsız; temelsiz.*|| **bî-asl ü esās,** *{OsT} Aslı esası olmayan; dayanağı olmayan.*|| **bî-āşiyān,** *{OsT} Evsiz; yuvasız.*|| **bî-babā,** *{OsT} Değer biçilemeyecek derecede pahalı.*|| **bî-bahāne,** *{OsT} Hiçbir bahanesi olmayan; sebepsiz.*|| **bî-baht,** *{OsT} Şanssız; talihsiz; bahtsız.*|| **bî-bāk,** *{OsT} Korkmayan; çekinmeyen; sakınmayan.*|| **bî-bākî,** *{OsT} Korkusuzluk; aldırış etmezlik.*|| **bî-bār,** *{OsT} Meyve vermeyen; meyvesiz; kuru.*|| **bî-basîret,** *{OsT} Basiretsiz; etrafındakileri görmeyen.*|| **bî-bedel,** *{OsT} Benzersiz; eşsiz.*|| **bî-behre,** *{OsT} 1. Nasipsiz; behresiz; mahrum. 2. Değersiz.*|| **bî-bekā,** *{OsT} Bekasız; sonlu.*|| **bî-beraat,** *{OsT} Kurtuluşu olmayan.*|| **bî-berg,** *{OsT} Dalsız.*|| **bî-cā,** *{OsT} Yersiz.*|| **bî-cān,** *{OsT} Cansız.*|| **bî-cevāb,** *{OsT} Cevapsız; yanıtsız.*|| **bî-ciğer,** *{OsT} Yüreksiz; korkak.*|| **bî-çār,** *{OsT} Çaresiz; zavallı.*|| **bî-çāre,** *{OsT} Çaresiz; zavallı.*|| **bî-çāregân,** *{OsT} Çaresizler; zavallılar.*|| **bî-çāregî,** *{OsT} Çaresizlik; zavallılık.*|| **bî-çāre-vār,** *{OsT} Çaresiz gibi; zavallıca.*|| **bî-çūn,** *{OsT} 1. Emsalsiz; eşsiz. 2. Sebep sorulmaz; Allah.*|| **bî-dād,** *{OsT}* → bidad[2].|| **bî-dād-ger,** *{OsT} Zalim; gaddar; hain.*|| **bî-dād-gerî,** *{OsT} Zalimlik; gaddarlık; hainlik.*|| **bî-dādî,** *{OsT} Zalimlik.*|| **bî-dermān,** *{OsT} Dermansız; güçsüz.*|| **bî-devā,** *{OsT} Onulmaz; devasız; çaresiz.*|| **bî-devlet,** *{OsT} Mutsuz.*|| **bî-dil,** *{OsT} 1. Korkak. 2. Nüktesiz. 3. Âşık. 4. Kalpsiz; gönülsüz.*|| **bî-dimāğ,** *{OsT} Akılsız; beyinsiz; kafasız.*|| **bî-dîn,** *{OsT} 1. Dinsiz. 2. Acımasız; merhametsiz.*|| **bî-direng,** *{OsT} Durmayan; eğlenmeyen; çarçabuk.*|| **bî-diriğ,** *{OsT} 1. Esirgenmeyen. 2. Elinden geleni yapan; esirgemeyen.*|| **bî-duht,** *{OsT} 1. Kızı olmayan; kızsız. 2. Venüs gezegeni; Zühre.*|| **bî-edāt,** *{OsT} Aletsiz; araçsız.*|| **bî-edeb,** *{OsT} Edepsiz; terbiyesiz.*|| **bî-edebāne,** *{OsT} Edepsizcesine.*|| **bî-enbāz,** *{OsT} Arkadaşsız; ortaksız.*|| **bî-encām,** *{OsT} Sonsuz; sınırsız.*|| **bî-endāze,** *{OsT} Ölçüsüz; aşırı.*|| **bî-fāide,** *{OsT} Yararsız; faydasız.*|| **bî-fark,** *{OsT} Farksız.*|| **bî-fütūr,** *{OsT} Korkusuz; korkusuzca.*|| **bî-gâh,** *{OsT} Vakitsiz.*|| **bî-gam,** *{OsT} Gamsız; tasasız.*|| **bî-gâne,** *{OsT} 1. Kayıtsız; ilgisiz. 2. Yabancı. 3. tasvf. Dünya ile ilgisini kesmiş olan.*|| **bî-gâne-gân,** *{OsT} Kayıtsızlar; ilgisizler.*|| **bî-gâne-gî,** *{OsT} Yabancılık.*|| **bî-gâne-hūy,** *{OsT} Soğuk tabiatlı; utangaç; sıkılgan.*|| **bî-gâne-meşreb,** *{OsT} Tanıyıp da tanımamazlıktan gelen; kayıtsız yaradılışlı.*|| **bî-garez,** *{OsT} 1. Garezsiz. 2. Tarafsız; taraf tutmayan.*|| **bî-garezāne,** *{OsT} Tararfsız bir biçimde.*|| **bî-gavr,** *{OsT} Dipsiz.*|| **bî-gāyāt,** *{OsT} Sonsuzlar; sonu olmayanlar.*|| **bî-gāye,** *{OsT} 1. Gayesiz. 2. Sonsuz; çok.*|| **bî-gayret,** *{OsT} Gayretsiz; hareketsiz; cansız; tembel.*|| **bî-gerān,** *{OsT} Nihayetsiz; sınırsız; uçsuz; bucaksız.*|| **bî-gış,** *{OsT} Karışıksız; hilesiz; samimi.*|| **bî-gümān,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bî-günāh,** *{OsT} Günahsız; suçsuz; zavallı.*|| **bî-bab,** *{OsT} Uykusuz; uyumaz; uyanık.*|| **bî-haber,** *{OsT} Habersiz; bilgisiz; vurdumduymaz.*|| **bî-had,** *{OsT} Sınırsız; hadsiz; pek çok.*|| **bî-hadd ü pāyān,** *{OsT}*

Sınırsız ve sonsuz; uçsuz bucaksız; tükenmez.|| **bî-hanümān,** *{OsT} Yersiz yurtsuz; çoluksuz çocuksuz.*|| **bî-hār,** *{OsT} Dikensiz.*|| **bî-hareket,** *{OsT} Hareketsiz; kımıldamayan.*|| **bî-hāsıl,** *{OsT} 1. Sonsuz; nihayetsiz. 2. Verimsiz.*|| **bî-haste,** *{OsT} Aciz; şaşkın; yorgun.*|| **bî-hayā,** *{OsT} Arsız; utanmaz.*|| **bî-hayāt,** *{OsT} Cansız.*|| **bî-hazān,** *{OsT} Sonbaharsız; her zaman taze; her zaman bahar.*|| **bî-hemāl,** *{OsT} Eşsiz; benzersiz.*|| **bî-hemtā,** *{OsT} Benzersiz.*|| **bî-hengâm,** *{OsT} Zamansız; vakitsiz.*|| **bî-hesāb,** *{OsT} Hesapsız.*|| **bî-hıred,** *{OsT} Akılsız; kafasız.*|| **bî-hicāb,** *{OsT} Utanmaz; utanması olmayan; arsız.*|| **bî-his,** *{OsT} Duygusuz; hissiz.*|| **bî-hod,** *{OsT} 1. Kendinden geçmiş olan; çılgın. 2. Bayılmış.*|| **bî-hodāne,** *{OsT} Baygınlıkla.*|| **bî-hodî,** *{OsT} Baygınlık.*|| **bî-hüd,** *{OsT} Kendinden giçmiş; baygın.*|| **bî-hüde,** *{OsT} Boş yere; beyhude.*|| **bî-hüde-gî,** *{OsT} Yararsızlık; boşunalık; beyhudelik.*|| **bî-hüde-kâr,** *{OsT} Boşyere çalışan.*|| **bî-hudūd,** *{OsT} Sınırsız; pek çok.*|| **bî-hüş,** *{OsT} 1. Şaşkın; sersem. 2. Deli.*|| **bî-hüşāne,** *{OsT} Şaşkıncasına; kendinden geçmişcesine.*|| **bî-hutūt,** *{OsT} 1. Çizgisiz; hatsız. 2. Karışık çizgili.*|| **bî-huzūr,** *{OsT} Huzursuz; rahatsız.*|| **bî-hüdegû,** *{OsT} Geveze; çalçene.*|| **bî-hüde-gûyāne,** *{OsT} Gevezelikle.*|| **bî-hüner,** *{OsT} Hünersiz; erdemsiz.*|| **bî-ihtiyār,** *{OsT} Elde olmayarak; irade dışı; kendiliğinden.*|| **bî-iktidār,** *{OsT} Güçsüz; iktidarsız.*|| **bî-ilāç,** *{OsT} İlaçsız (aç bî-ilaç deyiminde geçer).*|| **bî-infisāl,** *{OsT} Ayrılmasız.*|| **bî-insāf,** *{OsT} İnsafsız; acımasız.*|| **bî-intihā,** *{OsT} Sonsuz; nihayetsiz.*|| **bî-irtiyāb,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bî-iştibāh,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bî-i'tibār,** *{OsT} Saygınlığı olmayan; itibarsız.*|| **bî-i'tidāl,** *{OsT} Ölçüsüz; aşırı.*|| **bî-ittisāl,** *{OsT} Kavuşmasız.*|| **bî-izzet,** *{OsT} Değeri olmayan; kıymetsiz.*|| **bî-kām,** *{OsT} Yararsız.*|| **bî-kâr,** *{OsT} 1. İşsiz. 2. Bekâr.*|| **bî-karār,** *{OsT} 1. Kararsız. 2. Rahatsız.*|| **bî-karārî,** *{OsT} Kararsızlık.*|| **bî-kayd,** *{OsT} Kayıtsız; alakasız; aldırmaz.*|| **bî-kaydāne,** *{OsT} Kayıtsızca; kayıtsızlıkla; ilgisizlikle; aldırış etmeksizin.*|| **bî-kelimāt,** *{OsT} Sözsüz; kelimesiz olarak.*|| **bî-kem ü kāst,** *{OsT} Eksiksiz olarak; tamam olarak.*|| **bî-kerān,** *{OsT} 1. Sınırsız; sonsuz. 2. Kıyısız; uçsuz.*|| **bî-kes,** *{OsT} Kimsesiz.*|| **bî-kesāne,** *{OsT} Kimsesizlere yakışır biçimde.*|| **bî-kesî,** *{OsT} Kimsesizlik.*|| **bî-kıyās,** *{OsT} Ölçüsüz.*|| **bî-kıymet,** *{OsT} Değersiz.*|| **bî-mahal,** *{OsT} Yersiz.*|| **bî-kusūr,** *{OsT} Kusursuz.*|| **bî-lerzîş,** *{OsT} Titreşimsiz; titremeden.*|| **bî-mağz,** *{OsT} Beyinsiz; akılsız.*|| **bî-mağz-āne,** *{OsT} Akılsızca.*|| **bî-maksad ü bî-günāh,** *Amaçsız ve suçsuz olarak.*|| **bî-mā'nā,** *{OsT} Anlamsız.*|| **bî-mānend,** *{OsT} Benzersiz; eşsiz.*|| **bî-māye,** *{OsT} 1. Yoksul; güçsüz. 2. Mayası bozuk; kötü yaradılışlı.*|| **bî-meāl,** *{OsT} Anlamsız; hükümsüz; saçma sapan.*|| **bî-mecāl,** *{OsT} Halsiz; takatsiz; bitkin.*|| **bî-mecāl-āne,** *{OsT} Bitkin olarak; güçlükle; dermansızca.*|| **bî-mecālî,** *{OsT} Güçsüzlük; halsizlik; bitkinlik.*|| **bî-mekân,** *{OsT} 1. Yersiz yurtsuz. 2. Serseri.*|| **bî-mer,** *{OsT} Hesapsız; sayısız.*|| **bî-merā,** *{OsT} Riyasız; iki yüzlülük etmeden.*|| **bî-merhāmet,** *{OsT} Merhametsiz; acımasız; katı yürekli.*|| **bî-mezak,** *{OsT} Zevksiz; tat almasını bilmez.*|| **bî-meze,** *{OsT} Tatsız tuzsuz.*|| **bî-mihr,** *{OsT} Sevgisiz; şefkatsiz.*|| **bî-mihr ü vefā,** *{OsT} Sevgisi ve vefası olmayan.*|| **bî-mikdār,** *{OsT} 1. Sayısız. 2. Önemsiz.*|| **bî-minnet,** *{OsT} Yaptığı iyiliği başa kakmayan; gücendirici bir şekilde hatırlatmayan.*|| **bî-misāl,** *{OsT} Eşi ve benzeri bulunmayan; eşsiz; benzersiz.*|| **bî-muādil,** *{OsT} Eşi dengi olmayan; eşsiz.*|| **bî-mubālat,** *{OsT} Dikkatsiz; kayıtsız; şartsız.*|| **bî-mücib,** *{OsT} Gereksiz; sebepsiz; yok yere; bir gereği yokken.*|| **bî-muhābā,** *{OsT} Çekinmeksizin; çekinmeden.*|| **bî-mubālat,** *{OsT} Dikkatsiz; kayıtsız.*|| **bî-müdānî,** *{OsT} Emsalsiz; benzersiz.*|| **bî-mürüvvet,** *{OsT} Mürüvvetsiz; insaniyetsiz.*|| **bî-nām,** *{OsT} Adsız; sansız.*|| **bî-nām ü nişān olmak,** *{OsT} Adı sanı kalmamış olmak.*|| **bî-namāz,** *{OsT} Namaz kılmayan; beynamaz.*|| **bî-namāzî,** *{OsT} 1. Namaz kılmama durumu. 2. Kadınların âdet görme durumu.*|| **bî-nasîb,** *{OsT} Nasipsiz; talihsiz; şansı kapalı.*|| **bî-nazîr,** *{OsT} Eşsiz; benzersiz.*|| **bî-nemek,** *{OsT} Tatsız; tuzsuz; lezzetsiz.*|| **bî-nemekî,** *{OsT} 1. Tuzsuzluk; lezzetsizlik; tatsızlık. 2. mecaz. Vefasızlık.*|| **bî-nesāk,** *{OsT} Sırasız; düzensiz.*|| **bî-nevā,** *{OsT} 1. Nasipsiz; çaresiz. 2. Zavallı; yoksul.*|| **bî-nevā-yi firāk,** *{OsT} Ayrılık yüzünden zavallı duruma düşmüş olan.*|| **bî-nevāyî,** *{OsT} 1. Sessizlik; sükût. 2. Yoksulluk; nasipsizlik.*|| **bî-nigâh,** *{OsT} Bakımsız.*|| **bî-nihāye,** *{OsT} Sonsuz; tükenmez; nihayetsiz.*|| **bî-nişān,** *{OsT} Belirtisiz; işaretsiz.*|| **bî-niyāz,** *{OsT} Yalvarma ve yakarma gereğini duymayan; ihtiyaçsız.*|| **bî-niyāzî,** *{OsT} Zenginlik; ihtiyaçsızlık.*|| **bî-nür,** *{OsT} 1. Nursuz. 2. Uğursuz. 3. Görme engelli.*|| **bî-nümūd,** *{OsT} Belirmez; görünmez.*|| **bî-pāyān,** *{OsT} Sonsuz; tükenmez.*|| **bî-per ü bāl,** *{OsT} 1. Kolsuz kanatsız. 2. Başarısız.*|| **bî-perde,** *{OsT} Arsız; utanmaz.*|| **bî-pervā,** *{OsT} Çekinmeksizin; sakınmadan.*|| **bî-rāh,** *{OsT} 1. Yolsuz. 2. Kötü yola sapan. 3. Münasebetsiz. 4. (Okuyucu için) müzik bilmeyen.*|| **bî-rāhe,** *{OsT} 1. Çıkmaz sokak. 2. Yolu olmayan sapa yer.*|| **bî-rāhî,** *{OsT} 1. Yolsuzluk. 2. Kötü yola sapan. 3. Aforoz; sürgün.*|| **bî-rahm,** *{OsT} Merhametsiz; kalpsiz.*|| **bî-reh,** → bî-reh.|| **bî-reng,** *{OsT} 1. Renksiz. 2. Taslak resim. 3. tasvf. İlahî cevher.*|| **bî-rengî,** *{OsT} Renksizlik.*|| **bî-revgen,** *{OsT} Yağsız.*|| **bî-rey,** *1. Oysuz; reysiz. 2. Düşüncesini açıklamayan.*|| **bî-reyb,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bî-riyā,** *{OsT} Yalansız; iki yüzlülük etmeden; riyasız.*|| **bî-rū,** *{OsT} Yüzsüz.*|| **bî-rüh,** *{OsT} Cansız.*|| **bî-rüyî,** *{OsT} Yüzsüzlük; utanmazlık; arsızlık.*|| **bî-rüz,** *{OsT} Kısmetsiz.*|| **bî-rüzî,** *{OsT} Kısmetsizlik; talihsizlik.*|| **bî-sabr,** *{OsT} Sabırsız.*|| **bî-sāmān,** *{OsT} Parasız; sermayesiz; züğürt.*|| **bî-**

sânî, *{OsT} İkinci bir benzeri olmayan; benzersiz.*|| **bî-sâz,** *{OsT} Gerekli aracı bulunmayan.*|| **bî-sebât,** *{OsT} Sebatsız; dönek.*|| **bî-sebeb,** *{OsT} Bir sebep olmaksızın; yok yere.*|| **bî-seher,** *{OsT} Sabahsız.*|| **bî-semen,** *{OsT} Değer biçilemez.*|| **bî-ser,** *Başsız.*|| **bî-ser ü bün,** *{OsT} İpe sapa gelmez.*|| **bî-ser ü pâ,** *{OsT} Başsız; intizamsız; düzensiz.*|| **bî-ser ü sâmân,** *{OsT} Sefil ve perişan.*|| **bî-serân,** *{OsT} Başsızlar.*|| **bî-sûd,** *{OsT} Boş; faydasız; sonuçsuz.*|| **bî-sükûn,** *{OsT} Duraksız; durmadan.*|| **bî-sütûn,** *{OsT} 1. Direksiz. 2. Gökyüzü.*|| **bî-şâibe,** *{OsT} Lekesiz; kusursuz.*|| **bî-şebîh,** *{OsT} 1. Benzeri olmayan; benzersiz. 2. Allah.*|| **bî-şek,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bî-şekl,** *{OsT} Şekilsiz.*|| **bî-şerm,** *{OsT} Utanmaz.*|| **bî-şevâib,** *{OsT} Kusursuz; eksiksiz.*|| **bî-şikîb,** *{OsT} Sabırsız; sabrı tükenmiş.*|| **bî-şübhe,** *{OsT} Şüphesiz; kesin.*|| **bî-şümâr,** *{OsT} Sayısız; pek çok.*|| **bî-şuurâne,** *{OsT} Şuursuzca; düşünmeden.*|| **bî-tâ,** *{OsT} Buruşuksuz.*|| **bî-taayyün,** *{OsT} Adı sanı belirsiz.*|| **bî-tâb,** *{OsT} Bitkin; yorgun.*|| **bî-tâb-âne,** *{OsT} Bitkin bir hâlde.*|| **bî-tahammül,** *{OsT} Tahammülsüz; dayanılmaz.*|| **bî-tâil,** *{OsT} Yararsız; işe yaramaz; boş.*|| **bî-tâk,** *{OsT} Güçsüz; takatsiz.*|| **bî-tâkat,** *{OsT} Güçsüz; takatsiz.*|| **bî-taksîr,** *{OsT} Eksiği bulunmayan; kusursuz.*|| **bî-takvâ,** *{OsT} İbadetsiz; günahkâr.*|| **bî-taraf,** *{OsT} Tarafsız.*|| **bî-tarafâne,** *{OsT} Herhangi bir kimseyi tutmaksızın; tarafsız; yansız olarak.*|| **bî-tedbîr,** *{OsT} Çaresiz; tedbirsiz.*|| **bî-vakt,** *{OsT} Vakitsiz; uygunsuz.*|| **bîvâye,** *{OsT} Nasipsiz; mahrum.*|| **bî-vâyegî,** *{OsT} Yoksulluk.*|| **bî-vend,** *{OsT} Vefasızlık.*|| **bî-vukûf,** *{OsT} Durmayan.*|| **bî-vücûd,** *{OsT} Vücutsuz.*|| **bî-zâd,** *{OsT} Azıksız; zahiresiz.*|| **bî-zâr,** *{OsT} Rahatsız.*| **bî-zebân,** *{OsT} Dilsiz.*|| **bî-zeneb,** *{OsT} Kuyruksuz.*|| **bî-zer,** *{OsT} 1. Altınsız. 2. Cimri; pinti.*|| **bî-zevâl,** *{OsT} Sonu olmayan; bitimsiz.*|| **bî-ziyâ,** *{OsT} Işıksız.*

bi-[3], [Lat. bi- / bis-] *ön ek.* Önüne getirildiği Latince kelimelere *"çift"* anlamı veren ön ek.

Bi [Fr. bismuth] *kısalt. kim.* Atom ağırlığı 209, atom numarası 83, yoğunluğu 9,8 olan 271.3°C'de ergiyen kızılımsı beyaz renkli kırılgan ve katı bir element olan bizmutun sembolü.

bi[1], [bi] *{eT} is.* Kısrak. [ETY] [DLT]

bi[2], [bö g] *{eT} is.* Zehirli örümcek; böy. [DLT]

bi[3], [*eT.* beg > bi] *is.* Orta Asya Türklerinde amir, vezir gibi büyük memurlara verilen unvan.

bi[4], [Çin. p'i *(kırmak)* > bī] *(bi:) {eT} is.* Çakı; bıçak. [Clauson]

bi[5], [bi(r)] *{ağız} sf.* **1.** Bir. *"Bi kişi geldi."* **2.** *zf.* Bir. *"Ah bi tatil olsa"* [DS]

bi'a[1], [Ar. bey^{c} > bī^{c}a] *(bi:a) {OsT} is.* Satış; satın alma.

bia[2], [Ar. bī^{c}a بيعه] *(bi:a) {OsT} is.* Kilise.

biat, [Ar. bey^{c}at *(uyma)* > bī^{c}at بيعت] *(bi:at) is.* **1.** Birinin egemenliğine girme. **2.** Birinin emirlerine uyacağını kabul etme. **3.** Saçak öpme. **4.** El sıkma. ◻ **biat edilmek** (olunmak), *Birinin hükmüne girilmek, hakimiyeti kabul edilmek.*|| **biat etmek** (eylemek), *Birinin buyruğu altına girmek; siyasi otoritesini kabullenmek.*

bib, [Ar. bīb بيب] *(bi:b) {OsT} is.* **1.** Havuza su akıtan musluk. **2.** Havuzdan dışarıya su boşaltan delik. **3.** Havuza gelen su yolu.

biban, [Ar. bāb > bībān بيبان] *(bi:ba:n) is.* Kapı.

bibehre, [Far. bī-behre بى بهره] *(bi:behre) sf.* **1.** Pay alınamış olan; nasipsiz. **2.** Pay sahibi olmayan.

biber, [Sansk. pippala / pippali > Lat. piper / Yun. peperi > biber] *is. bot.* **1.** Patlıcangillerden hem taze tüketilen hem de kurutulup bahar olarak kullanılan, koni şeklinde meyveleri olan bir yıllık otsu bitki, *(Capsicum annuum).* **2.** Bu bitkinin taze veya kurutulmuş olarak tüketilen meyvesi. ◻ **biber gibi,** *1. Çok acı. 2. Çok sinirli.*|| **biber gibi yanmak,** *(Göz veya deri için) şiddetli yanma hissi ile uyarılmak.*|| **biber dolması,** *Dolmalık biberlerden yapılan dolma.*|| **biber salçası,** *Etli kırmızı biberlerden yapılmış salça.*|| **biber turşusu,** *Yeşil biberlerden yapılmış turşu.*

biberdan, [biber + Far. -dān بيردان] *is.* Biberlik.

biberiye[1], [Yun. piperia بيريه] *is. bot.* Ballıbabagillerden Akdeniz bölgesinde kumluk alanlarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, yaz boyunca açık mavi çiçekler açan, yapraklarından ve çiçeklerinden baharat ve ıtriyat sanayiinde yararlanılan, yapraklarını dökmeyen bir bitki; kuşdili, *(Rosmarinus officinalis).*

biberiye[2], [biber + Ar. -iyye بيريه] *is. bot.* Biberler, *(Piperaceae).*

biberiza, [Yun. piperitza] *{ağız} is. bot.* Yaprağı bibere benzeyen bir bitki. [DS]

biberleme, [biber-le-me] *is.* Biberlemek işi.

biberlemek, [biber-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i) -yor]* Biber ekmek; biber katmak.

biberli, [biber-li] *sf.* **1.** Biber ekilmiş. **2.** Acılı. **3.** *is. {ağız}* Kenarlarına iğne oyası ile biber motifleri işlenmiş baş örtüsü; biberli yazma. [DS]

biberlik, -ği [biber-lik] *is.* Toz biber konulan kap.

biberon, [Fr. biberon] *is.* Çoğunlukla süt çocuklarına süt veya sıvı yiyecekleri içirmek için kullanılan ağzı emzikli şişe.

bibersiz, [biber-siz] *sf.* **1.** İçine biber konulmamış. **2.** Acısız.

bibi[1], [Far. bībī بيبى / بى بى] *{eAT} is.* **1.** Babanın kız kardeşi; hala. **2.** Ev kadını, hanım. **3.** *{eAT}* Hanım; hanımefendi. **4.** *{ağız}* Amca karısı; yenge. [DS] **5.** *{ağız}* Abla. [DS]

bibi[2], [Bulg. / Slav. dill. biba / bibë *(ördek)*] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

bibi[3], [Çoc. d. bibi / pipi] *{ağız} is.* → pipi. [DS]

bibil[1], [Gürc. bibilo] *{ağız} is.* İbik. [DS]

bibil[2], [Yun. pipil] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

bibli, [Sansk. pippala / pippali] *{eT} is.* Bir tür karabiber; kuyruklu karabiber; darıfülfül, *(Piper longus).* [DLT]

bibliyofil, [Fr. bibliophile] *is.* Kitap sever.

bibliyograf, [Fr. bibliographe] *is.* Belli bir konuda yayınlanmış olan kitapları inceleyen uzman.

bibliyografi, [Fr. bibliographie] *is.* Belli bir konuda yazılmış eserler dizisi; kaynakça; kitabiyat.

bibliyografik, -ği [Fr. bibliographique] *is.* Kaynak eselerle ilgili; kitabî.

bibliyografya, [Fr. bibliographie] *is.* **1.** Belli bir konuda yazılmış eserlerin bütünü. **2.** Bir inceleme ve araştırma eserini hazırlarken başvurulan eserler.

bibliyoloji, [Fr. bibliologie] *is.* Kitap bilimi.

bibliyoman, [Fr. bibliomane] *is.* Hastalık derecesinde kitap seven.

bibliyomani, [Fr. bibliomanie] *is.* Hastalık derecesinde kitap sevme.

bibliyotek, -ği [Fr. bibliotèque] *is.* Kütüphane; kitaplık.

bibliyotekçi, [bibliyotek-çi] *is.* **1.** Kütüphane görevlisi. **2.** Kitapçı.

biblo, [Fr. bibelot] *is.* Masa, raf ve etajer gibi eşyalar üzerine konulan küçük heykelcik veya vazo cinsi şeyler. 🗗 **biblo gibi,** *(Kadın, çocuk için) ufak tefek ve zarif.*

bibr, [Far. bibr ببر] *{OsT} is.* Fare; sıçan.

bic, [bic *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *bic-ik bicik, bic-i bici.*

bicad[1], [Ar. bicād جاد] *(bica:d) {OsT} is.* **1.** Çizgili olarak yol yol dokunmuş aba, halı kilim vb. **2.** Hz. Peygamberin babasının lakabı.

bicad[2], [Ar. bicād جاد] *(bica:d) {OsT} is.* **1.** Saman çöpünü kehribar gibi kendisine çeken kırmızı bir taş. **2.** *mecaz.* Kırmızı dudak.

bicade, [Ar. bicāde جاده] *(bica:de) {OsT} is.* → bicad[2]. 🗗 **bicāde-müzab,** *Erimiş yakut; kırmızı şarap.*

bicek, -ği [*eT.* bıç-mak / biç-mek > biç-ek / bucak] *{ağız} is.* **1.** Çuval, yatak, yorgan vb.nin köşesi. **2.** Herhangi bir köşe. [DS]

bicekli, [bicek-li] *{ağız} sf.* **1.** Biceği olan; köşeli. **2.** (Kesilmiş kumaş vb. için) üçgenimsi; üçgen yapan. **3.** *is.* Köşegeninden ya da ona paralelel olarak bir uca yakın yerden katlanmış başörtüsü ile yapılmış bir baş örtme biçimi. [DS]

bicene, [Sırp. bežanija > beçene / becene] *is.* **1.** Tuzak. **2.** Av için saklanma yeri. 🗗 **bicene olmak,** *{eAT} Bir yere kapanmak; gizlenmek; sığınmak.*

bicgü, [bıç-mak > bıçgū] *{eT} is.* Bıçkı; testere.

bicımık, -ğı [bir+çim-dik > bicımık] *(bi'cımık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bicınna, [bir+çırnak > bicınna] *(bi'cına) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bici[1], [bic-i] *{ağız} is.* Hayvanları kovalama ve çağırma ünlemi. [DS] 🗗 **bici bici,** *{ağız} Hayvan çağırma ve kovalama ünlemi.* [DS]

bici, [bic *(yans.)* > bic-i] *{ağız} is.* Oğlak. [DS]

bicibici, [bici+bici] *{ağız} is.* Bit pire cinsi küçük zararlılar. [DS]

bicik[1], **-ği** [biç-mek > bicek / bicik بجك] *{eAT} {ağız} is.* Meme; meme başı. [DS]

bicik[2], **-ği** [bir-cik] *{ağız} zf.* **1.** Biraz; azıcık. **2.** Bir tanecik. **3.** Bir parça; bir lokma. **4.** *sf.* Küçük; ufak tefek. [DS] 🗗 **bicik bicik,** *{ağız} 1. Birer birer. 2. Küçük küçük.* [DS]

bicik[3], [bic *(yans.)* > bic-ik] *ünl.* Hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi. 🗗 **bicik bicik,** *Hayvanları kovalama ve çağırma ünlemi.* [DS]

bicikli, [bicik-li] *{ağız} sf.* (Genç kız için) yeni yetişen; göğsü yeni yeni büyümeye başlayan. [DS]

bicimcik, -ği [bir+çim-dik / bicimik] *{ağız} sf.* Ufacık; bir parçacık; bir tutam. [DS]

bicirtik, -ği [bir+çir-t-ik > bicirtik] *(bi'cirtik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bicişk, [Far. bicişk بجشك] *is.* **1.** Bilge; hakîm. **2.** *zool.* Serçe.

bicrit, [Ar. bicrīt بجريت] *(bicri:t) sf.* Temiz; halis; arı.

bicük[1], [bıç-mak > bıç-uk > bic-ük بجوك] *{eAT} is.* Selin yardığı yer; sel yolu; bıçık.

bicük[2], [bic *(yans.)* > bic-ük] *{ağız} is.* Buzağı. [DS]

biç, [biç *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama anlatan kök. [Zülfikar] *biç-i biçi.*

biçala, [bir+çal-a] *{ağız} zf.* Bir aralık; az bir zaman. [DS]

biçalım, [bir+çal-ım] *{ağız} zf.* **1.** Bir aralık; az bir zaman. **2.** Uygun bir zamanda. [DS]

biçare, [Far. bī-çāre بيچاره] *(bi:ça:re) {OsT} sf.* **1.** Çaresiz. **2.** Zavallı; âciz. **3.** Çelimsiz. **4.** Eski ve bakımsız.

biçaregân, [Far. bī-çāre-ġān بيچاره گان] *(bi:ça:re-gâ:n) is.* Zavallılar.

biçarelik, -ği [bîçare-lik] *(bi:ça:relik) is.* Zavallılık; çaresizlik.

biçek, -ği [*eT.* bıç-ımak > bıç-ak / biç-ek] *{eT} is.* **1.** Bıçak. [Gabain] [DLT] [EUTS] **2.** *{ağız}* Tarlalara saatle su verme. [DS] **3.** *{ağız}* Biçerbağlar makinesi. [DS] **4.** İyi biçmeye elverişli buğday veya arpa.

biçeklemek, [biçek-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Bıçaklamak; bıçakla vurmak. [DLT]

biçeklenmek, [biçek-le-n-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Bıçak sahibi olmak. [DLT]

biçelge [biç-el-ge] *{ağız} is.* **1.** Biçilecek yer. **2.** Çayır. [DS]

biçem, [biç-mek > biç-em] *is.* Bir sanat eserinde sanatçının kendine has ortaya koyduğu ifade biçimi; tarz; üslup; stil, *(1978).*

biçenek, -ği [biç-mek > biç-enek] *{ağız} is.* Otlak. [DS]

biçerbağlar, [biç-mek + bağ-la-mak] *is.* Ekin ve ot hasadında biçme ve demet halinde bağlama işini birlikte yapan bir tarım makinesi.

biçerdöver, [biç-mek + döv-mek] *is.* Ekin ve diğer taneli ürünleri tarlada dolaşarak biçen, döven, tanesini samanından ayırdıktan sonra samanı demet veya balya hâline getiren, taneleri depolayan tarım makinesi.

biçge, [bıç-mak > bıç-gu / bicgü / biç-ge] *{eT} is.* Bıçkı; testere.

biçımdıcak, -ğı [bir+çim-dik-cek > biçımdıcak] *(bi'çımdıcak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

biçi[1]**,** [biç *(yans.)* > biç-i] *is.* Hayvan kovalama veya çağırma ünlemi. ☞ **biçi biçi,** *{ağız} Hayvan kovalama ve çağırma ünlemi.* [DS]

biçi[2]**,** [biçi / biçe] *{eT} is.* **1.** Kadın. [ETY] **2.** Kraliçe. [ETY]

biçici, [biç-mek > biç-ici] *sf.* **1.** Biçme işini yapan. **2.** *is.* At veya traktör arkasına bağlanarak tekerleklerden aldığı hareketle ekin biçmeye yarayan alet; orak makinesi.

biçik[1]**, -ği** [biç *(yans.)* > biç-ik] *{ağız} is.* Buzağı. [DS]

biçik[2]**, -ği** [biç-mek > biç-ik بچك] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Kesik; kesilmiş. **2.** *is.* İki derenin birleştiği yer. **3.** Sel yatağı; dere; yarıntı. **4.** Dağda iki kaya arasındaki boşluk. **5.** Dağdan denize doğru uzanmış kara parçası; burun. **6.** Su yolu. [DS] ☞ **biçik biçik,** *{ağız} Parça parça.* [DS]

biçilme, [biç-il-me] *is.* Biçilmek işi.

biçilmek, [biç-il-mek] *edl. f. [-ir]* **1.** Biri tarafından biçme işi gerçekleştirilmek. **2.** (Ekin, ot gibi bitkiler) hasat edilmek. **3.** (Kumaş) elbise için kesilmek. **4.** (Ceza veya ödül) uygun görülmek; kararlaştırılmak. ☞ **biçilmiş kaftan,** *Çok uygun; bütünüyle elverişli.*

biçim, [biç-im بچيم] *is.* **1.** Biçmek, kesmek işi. **2.** Biçme, kesme, yontma, ekleme, sıralama, düzenleme, yazma, çizme, boyama gibi işlemlerle bir şeye kazandırılan özel görünüş; şekil; form. **3.** Dış görünüş. **4.** Sanat ve edebiyat eserlerinde dış görünüş; yapı. **5.** Bir şeyin benzeri. **6.** Manzum eserlerin kafiye ve mısra sayısına dayanan düzenlemesi. **7.** Üslup; tarz; biçem. **8.** Yakışma. **9.** *{ağız}* Ekin kaldırma; hasat. [DS] **10.** *{ağız}*[(Kumaş, elbise vb. için) biçiliş. DS] **11.** *{ağız}* Beğenilmeyen durum veya nesne. [DS] *"Bu ne biçim yol böyle?"* **12.** Uygun zaman ve durum; çalım; yerindelik. ☞ **biçim almak,** *1. Belli bir şekle girmek, biçimlenmek. 2. {ağız} Uygun düşmek; yakışmak.* [DS]|| **biçim ayı,** *{ağız} Temmuz.* [DS]|| **biçim bilimi,** *1. Yapı bilimi; morfoloji. 2. dbl. Dildeki kelime ve şekillerin, köklerin, eklerin yapısını ve görevlerini inceleyen bilim dalı.*|| **biçim birim,** *dbl. Kelimeleri kullanım açısından biçimlendiren, çoğu ek olan dil ögeleri; morfem.*|| **biçim çıktı,** *{ağız} Tarla veya çayır biçme zamanı.* [DS]|| **biçime gelmek,** *{eAT} Biçilecek kadar olmak.*|| **biçime sokmak,** *Düzeltmek, istenilen özellikleri kazandırmak.*|| **biçimine getirmek,** *1. Uygun zamanı yakalamak. 2. Kıstırmak; yakalamak.*|| **biçim vakti,** *Ekin biçme zamanı.*|| **biçim vermek,** *Şekillendirmek.*

biçimci, [biçim-ci] *sf.* **1.** (Kişi için) işin ve konunun özünden çok dış görünüşüne önem veren, alışılmış kuralların, tutum ve davranışların dışına çıkmayan; şekilci; formaliteci; formalist. **2.** (Kişi için) biçimcilik yanlısı olan.

biçimcilik, -ği [biçim-ci-lik] *is.* **1.** Dış görünüşe, biçime önem verme ve sıkı sıkıya bağlılık. **2.** *fel.* İşin özüne ve taşıdığı değere önem vermeden, yalnızca biçimini ve görünüşünü ön plana alan; tabiatın kavranabilirliğini düşüncenin biçimleri veya kanunları ile açıklamaya çalışan görüş. **3.** *ahlak.* İradenin eylem ilkesini öz bakımından değil de biçim olarak ele alan ahlak anlayışı. **4.** *ed.* Edebiyat eserini toplumsal, felsefî ve psikolojik yapılara ulaşmak için değil de sadece edebiyat kurallarına bağlılığı yönünden değerlendiren, 1916 ile 1930 yılları arasında Moskova, Leningrat ve Prag'da egemen olan ve daha sonra dilbilimde yapısalcılığın ortaya çıkmasına sebep olan edebiyat eleştiriciliği. **5.** *gzl. sntl.* Gerçeği somut olarak dile getirmek yerine soyutlamayı tercih etme eğilimi.

biçimdik, -ği [bir+çim-dik > biçimdik] *(bi'çimdik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

biçimleme, [biçim-le-me] *is.* **1.** Biçimlemek işi. **2.** Biçimler ile biçimsel imkânlar arasındaki ilişkileri araştırma ve düzenleme işi; kompozisyon.

biçimlemek, [biçim-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i) -yor]* Güzel bir görünüş kazandırmak; kompoze etmek.

biçimlendirilme, [biçim-le-n-dir-il-me] *is.* Biçimlendirilmek işi.

biçimlendirilmek, [biçim-le-n-di-r-il-mek] *edl. f. [-ir]* Biçim verilmek.

biçimlendirme, [biçim-le-n-dir-me] *is.* Biçimlendirmek işi; şekillendirme.

biçimlendirmek, [biçim-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir nesneye belirli bir biçim vermek; şekillendirmek. **2.** Budama yoluyla ağaçlara istenilen şekli vermek. **3.** *fel.* Kendi biçiminde meydana getirmek.

biçimlenme, [biçim-le-n-me] *is.* Biçimlenmek işi.

biçimlenmek, [biçim-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Bir nesne, belirli bir şekil kazanmak; şekillenmek.

biçimli, [biçim-li] *sf.* Biçimi güzel olan; düzgün; mevzun.

biçimlik, [biçim-lik] *is.* **1.** Biçme zamanı gelmiş ekin ve diğer ürünler. **2.** *{ağız}* Ortaklaşa biçilen çayır. [DS]

biçimsel, [biçim-sel] *sf.* **1.** Biçime dayanan. **2.** Biçimle ilgili; şeklî. **3.** *huk.* Delillerin biçimine bağlanan.

biçimsellik, -ği [biçim-sel-lik] *is.* Biçime uygun olma durumu.

biçimsiz, [biçim-siz] *sf.* **1.** Şekli çirkin. **2.** Uygunsuz. **3.** Hoşa gitmeyen.

biçimsizleşme, [biçim-siz-le-ş-me] *is.* Biçimsizleşmek işi.

biçimsizleşmek, [biçim-siz-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Biçimsiz duruma gelmek. **2.** Biçimi bozulmak. **3.** *argo.* Terbiyesi bozulmak.

biçimsizlik, -ği [bizim-siz-lik] *is.* **1.** Biçimsiz olma durumu. **2.** Yakışık alınama durumu; yakışıksızlık. **3.** Çirkinlik.

biçin[1], [bı-çın / bi-çin ? Far. būzīna / Çin. fei-shen] *{eT} is.* **1.** Maymun. [DLT] [Gabain] [Tekin] [EUTS] **2.** Eski Türk takviminde dokuzuncu yılın adı. [ETY] [EUTS] 🗗 **biçin yılı,** *On iki hayvanlı Türk takviminde dokuzuncu yıl.* [DLT]

biçin[2], [biç-mek > biç-in بچين] *{eAT} is.* **1.** Ekin biçme; hasat. **2.** Biçim; kesim.

biçinmek, [biç-in-mek بچنمك / بيچنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Kendisine elbise yapılmak üzere kumaş kestirmek; elbise kestirmek.

biçinti, [biç-inti] *{ağız} is.* **1.** Yar. **2.** Topraktaki yarık. [DS]

biçişk, -gi [Far. biçişk بچشك] *{OsT} is.* Hekim; doktor.

biçiz, [Far. biçīz بچيز] *(biçi:z) {OsT} sf.* **1.** (Nesne için) pek küçük ve değersiz. **2.** Hiçbir şeysiz; yoksul.

biçrek, -ği [Far. biçrek بچرك] *sf.* (Kişi için) aldatılarak sürekli kendisi ile alay edilen.

biçün, [Far. bī-çūn بچون] *(bi:çün) {OsT} sf.* **1.** Eşsiz; emsalsiz; benzersiz. **2.** Sebebi ve niyeti aranmaz; Allah'ın sıfatlarından. 🗗 **bî-çûn ü çirā,** *{OsT} Niçin ve nedensiz; mutlak; Allah.*

biçki, [biç-ki] *is.* Elbiselik kumaşı belirli bir model ve ölçüye göre kesme işi ve sanatı. 🗗 **biçki dikiş yurdu,** (biçki yurdu), *Biçki ve dikiş öğretilen okul ve kurs yeri.* | **biçki yapmak,** *Dikilecek kumaşı kesmek.*

biçkici, [biç-ki-ci] *is.* Elbiselik kumaşı belli bir modele ve kalıba göre kesen kimse.

biçme, [biç-me بچمه] *is.* **1.** Biçmek işi. **2.** Yontulmuş yapı taşı. **3.** *mat.* Alt ve üst tabanları birbirine eşit ve paralel iki çokgenden yan ayrıtları da paralel ve eşit doğrultulardan meydana gelen çok düzlemli cisim; çok yüzlü; prizma; menşur. 🗗 **biçmeli olmak,** *{eAT} Biçilecek kadar olmak.*

biçmek, [*eT.* bıç-mak > biç-mek بچمك] *gçl. f. [-er]* **1.** Herhangi bir nesneyi istenilen özellikte kesmek; *{eT} {eAT} (aynı).* [Yüknekî] [ETY] [EUTS] **2.** Kumaşı dikilecek elbiseye uygun olarak kesmek. **3.** Ekin ve ot gibi şeyleri kesmek, yolmak. **4.** *mecaz.* Düşmanı yaylım ateşine tutarak öldürmek; kırmak, yok etmek; mahvetmek, kökünü kazımak; *{eAT} (aynı).* **5.** *mecaz.* (Satılık bir mala fiyat) tespit etmek.

biçrek, -ği [Far. biçrek بچرك] *{OsT} sf.* (Kişi için) aldatılarak kendisiyle alay edilen.

biçtirme, [biç-tir-me] *is.* Biçtirmek eylemi.

biçtirmek, [biç-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Biçmek işini birisine yaptırmak.

bid[1], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Düzensiz hafif patırtılı hareketleri, patırtılı ve dengesiz, düzensiz veya iki yana sallanarak adım atmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bid bid.* 🗗 **bid bid,** *{ağız} 1. (Küçük hayvanların sıçrayışı için) kısa ve hızlı kıpırtılarla. 2. (Çocukların yürüyüşü için) kısa adımlarla,* [DS]

bid[2], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanlarını çağırmak ve kovalamak için kullanılan seslenmeyi bildirir. [Zülfikar] *bid-i bidi.*

bid[3], [bıd / bid *(yans.)*] *is.* Küçük boyluluk ya da yuvarlaklık anlatan kök. [Zülfikar]

bid[4], [bid] *{eT} is.* **1.** Bit. [EUTS] **2.** Bet; beniz; yüz. [EUTS]

bid[5], [Far. bid بد] *is.* Hintlilerin dört bölümlük kutsal kitabı; veda.

bid[6], [Ar. bīd بيد] *(bi:d) {OsT} is.* Yok olma.

bid[7], [Far. bīd بيد] *(bid) {OsT} is.* Söğüt ağacı. 🗗 **bîd-berg,** *{OsT} Söğüt yaprağı.*|| **bîd-i giryān,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i hām,** *{OsT} Öd ağacı (Aquilaria agallochum) filizi.*|| **bîd-i mecnūn,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i müşk,** *{OsT} Sultanî söğüt.*|| **bîd-i nālān,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i piyāle,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i revān,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i sernigûn,** *{OsT} Salkım söğüt.*|| **bîd-i sürh,** *{OsT} Kızıl söğüt.*

bida, -a'ı [Ar. bid'at > bida' بدع] *{OsT} is.* Sonradan çıkan şeyler.

bidad[1], [Ar. bidād بداد] *(bida:d) {OsT} is.* **1.** Karşılık verme. **2.** Pay verme. **3.** Değiş tokuş; takas; mübadele. **4.** Arkadaşlar arasında sıra ile satın alma.

bidad[2], [Far. bī-dād بيداد] *(bi:da:d) is.* **1.** Zulüm; eziyet; işkence; adaletsizlik. **2.** *sf.* Zalim.

bidah, [Far. bīdaḫ بیدخ] *(bi:dah) sf.* (At vb. için) huysuz; sert başlı; haşarı.

bidak, -ğı [Far. bidaḳ بدق] *{OsT} is.* Pantolon vb. giyeceklerin paçası.

bidal, [Ar. bedel *(karşılık)* > bidāl بدال] *(bida:l) {OsT} is.* Karşılıklı değişmek suretiyle yapılan alış veriş; değiş tokuş; takas; trampa etme.

bidamlacık, -ğı [bir+damla-cık > bidamlacık] *(bi'damlacık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidar, [Far. bīdār بیدار] *(bi:da:r) {OsT} sf.* Uyanık, uykusuz. ◻ **bîdâr-baht,** *{OsT} Mutlu.*|| **bîdâr olmak,** *{OsT} Uyanmak.*

bidare, [Far. bīdāre بیداره] *(bi:da:re) {OsT} sf.* Düşkün; âşık.

bidari, [Far. bīdārī بیداری] *(bi:da:ri:) {OsT} is.* **1.** Uyanıklık. **2.** Çabalama; uğraşma. **3.** Dikkatli olma.

bid'at, -ti [Ar. bidʿat بدعت] *(bid-at) {OsT} is.* **1.** Sonradan çıkan. **2.** İslam dininde Hz. Muḥammed(sa)'in ölümünden sonra ortaya çıkan aşırılıklar ve yenilikler. ◻ **bid'at çıkarmak,** *Yenilik yapmak.*| **bid'at-i hasene,** *{OsT} Ortaya çıkan bu yeniliklerin şeriata uygun olanları; güzel yenilik.*|| **bid'at-i makbûle,** *{OsT} Beğenilen yenilikler.*|| **bid'at-i merdûde,** *{OsT} Beğenilmeyen, reddedilen yenilik.*|| **bid'at-i seyyie,** *{OsT} Şeriata aykırı olan yenilik; kötü yenilik.*

bidayet, [Ar. bedāʾet / bidāyet بدایت] *(bida:yet) {OsT} is.* **1.** Başlangıç. **2.** Başlama. ◻ **bidâyet mahkemesi,** *{OsT} Eskiden, asliye mahkemelerine verilen ad.*

bidayeten, [Ar. bidāyeten بدایةً] *(bida:ye'ten) {OsT} zf.* **1.** Başlangıçta. **2.** Önce.

bidbaf, [Far. bīd-bāf بیدباف] *(bi:dba:f) {OsT} is.* Sepet örücüsü; sepetçi.

bidde, [Ar. bidde بده] *{OsT} is.* Güç; takat; derman.

bide, [Fr. bidet *(küçük at)*] *is.* Tuvaletlerde büyük veya küçük aptesini yaptıktan sonra temizlenmeye yarar fayans veya metalden yapılmış bir çeşit yıkanma yalağı.

bidek, -ği [Yun. apidak] *{ağız} is.* Yabani ağaçların yenmeyen meyvesi. [DS]

bidencir, [Far. bīdencīr بیدنجیر] *{OsT} is. bot.* Hint yağı bitkisi, *(Ricinus communis).*

bidene, [bir+tane] *{ağız} sf.* **1.** Bir tane; bir tanecik. **2.** Eşi bulunmayan. [DS] ◻ **bidene bidene,** *{ağız} 1. Birer birer; teker teker. 2. Azar azar.* [DS]|| **bidenem,** *{ağız} Bir tanem; sevgilim.* [DS]

bider, [Ar. bidār بدار] *(bida:r) {eAT} {ağız} is.* Tohum. [DS]

biderci, [bider-ci] *{ağız} is.* **1.** Tohumcu; tohum satan. **2.** Para karşılığında tarlaya tohum serpen işçi. [DS]

bidester, [Far. bīdester بیدستر] *(bi:dester) {OsT} is.* Kunduz.

bidevlet, [Far. bī + Ar. devlet بیدولت] *(bi:devlet) {OsT} sf.* **1.** Uğursuz. **2.** Bedbaht.

bidgeçi, [bit-ge-çi / bit-gü-çi] *{eT} is.* Yazıcı; kâtip. [EUTS]

bidgüçi, [bid-gü-çi] *{eT} sf.* Savaş dansı yapan. [ETY]

bidh, [Ar. bidḥ بدح] *{OsT} is.* Geniş ova.

bidıkı, [bir+tık-ı > bidıkı] *(bi'dıkı) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidıkım, [bir+tık-ı-m > bidıkım] *(bi'dıkım) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidımcırak, -ğı [bir+dım-cır-a-k > bidımcırak] *(bi'dımcırak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidınnak, -ğı [bir+tırnak > bidınnak] *(bi'dınnak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidırnak, -ğı [bir+tırnak > bidırnak] *(bi'dırnak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidi[1], [bid *(yans.)* > bid-i] *{ağız} is.* Deve yavrusu; bir aylık deve yavrusu. [DS] ◻ **bidi bidi,** *{ağız} Deveyi yavrusunu çağırmakta kullanılanılır.* [DS]

bidi[2], [bid *(yans.)* > bid-i] *{ağız} is.* Yuvarlaklık, küçüklük bildiren yansımalı gövde. [DS] ◻ **bidi bidi,** *{ağız} 1. Küçük; küçücük. 2. (Yürümek için) ördek gibi; badı badı.* [DS]

bidi[3], [bid *(yans.)* > bid-i] *is.* **1.** Kaz yavrularını çağırma ünlemi. **2.** Köpek çağırma ünlemi. ◻ **bidi bidi,** *{ağız} Kaz yavrusu çağırmakta kullanılanılır.* [DS]

bidig, [Çin. piet *(fırça)* > bit *(yazı fırçası)* > bit-i-mek > bid-ig / bit-ig] *{eT} is.* **1.** Yazı; kitap; belge; vasiyetname; vesika. [EUTS] **2.** Büyük; yüksek; ulu; azametli. [EUTS]

bidik[1]**, -ği** [bid *(yans.)* > bid-ik] *{ağız} sf.* **1.** Kısa boylu; ufak yapılı; bodur. **2.** (Hayvanlar için) yavru; küçük. **3.** *is.* Oğlak. [DS]

bidik[2]**, -ği** [bir+tik-e > bidik] *(bi'dik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidiki, [bir+tik-e > bidiki] *(bi'diki) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidikicik, -ği [bir+tik-e-cik > bidikicik] *(bi'dikicik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidili, [bid *(yans.)* > bid-i-li] *{ağız} sf.* (Yavru için) küçük ve sevimli [Tietze] ◻ **bidili bidili,** *{ağız} (Yavru için) küçük küçük ve sevimli.* [Tietze]

bidimede, [bir+deme-de > bidimede] *(bi'dimede) {ağız} zf.* Bir anda; bir çırpıda; hemen. [DS]

bidimek, [bidi-mek / büdi-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Dans etmek. [ETY]

bidimik, -ği [bir+tit-mik > bidimik] *(bi'dimik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidinga, [bir+tinga > bidinga] *(bi'dinga) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidinnak, -ğı [bir+tırnak > bidinnak] *(bi'dinnak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bidisgân, [Far. bidisgān بدسگان] *(bidisgâ:n) {OsT} is. bot.* Sarmaşık otu.

bidist, [Far. bidist / bedest بدست] *{OsT} is.* Karış.

bidistan, [Far. bid-istān بدستان] *(bidista:n) {OsT} is.* Söğütlük.

bidnus, [Yun. peteinos => bidnus بدنوس] *{eAT} is.* Horoz.

bidon, [Fr. bidon] *is.* **1.** Beş litrelik tahta güğüm; çotra. **2.** İçine akaryakıt, yağ, su gibi sıvılar konulan kalın saç veya plastikten yapılmış büyük kap.

bidönüm, [bir+dön-üm > bidönüm] *{ağız} sf.* Bir sefer; bir kez. [DS]

bidre, [Far. bidre بدره] *{OsT} is.* Ağaç kurdu.

bidrud, [Ar. bidrūd بدرود] *(bidru:d) {OsT} is.* Esenlik; sağlık selamet.

biduruma, [bir+durum-a > biduruma] *{ağız} sf.* Bir sefer; bir kez. [DS]

bidüze, [bir + düze] *(bi'düze) zf.* **1.** Eşit olarak. **2.** Bir sıradan. **3.** Ardı arkası kesilmeden.

bidüzeye, [bir + düze-ye] *(bi'düziye) {ağız} zf.* Eşit olarak. [DS]

bidüziye, [bir + düze-ye] *(bi'düziye) zf.* → bidüze.

bidvend, [Far. bīdvend بیدوند] *(bi:dvend) {OsT} is.* Kan taşı.

bie, [Far. bī'e بیئه] *(bi:e) {OsT} is.* Yurt; konak.

bienal, -li [Lat. biennus *(iki yıl süreli)* > Fr. biénnale] *is.* İki yılda bir yinelenen kurumsal faaliyet.

biet, [Ar. bī'et بیئت] *(bi:et) {OsT} is.* **1.** Bir konak yerine inme; konaklama. **2.** Durum; hâl; keyfiyet.

biftek, -ği [İng. beef *(sığır)* + steak *(külbastı)* > beefsteak > Fr. bifteck] *is.* Tavada veya çoğunlukla ızgarada pişirilmiş dana eti; dilimlenmiş dana eti.

big, [big / beg بك] *{eAT} is.* Bey.

biga, [Lat. biga *(iki atlı)*] *(bi'ga) is.* İki tekerlekli ve iki atlı yarış veya zafer gösterisi arabası.

bigal[1], -li [Ar. baġl > biġāl بغال] *(biga:l) {OsT} is.* Katırlar.

bigal[2], -li [Far. bīġāl بیغال] *(bi:ga:l) {OsT} is.* Mızrak; kargı.

bigami, [Fr. bigamie] *is.* İki eşli evlilik.

bigâne, [Far. bī-gāne بیگانه] *(bi:gâ:ne) {OsT} sf.* **1.** Yabancı. **2.** Bir yabancı gibi kayıtsız duran; ilgisiz. **3.** *tasvf.* Dünya ile ilişiğini kesmiş olan. **4.** *is.* Tekkeye yeni gelen derviş. 🗗 **bîgâne-hüy,** *{OsT} Soğuk yaradılışlı: utangaç.*|| **bîgâne kalmak,** *{OsT}* Kayıtsız olmak; ilgilenmemek.|| **bîgâne olmak,** *{OsT} İlgisiz davranmak; kayıtsız kalmak.*|| **bîgâne vü aşnā,** *{OsT} Yabancı ve tanıdık.*|| **bîgâne vü hiş,** *{OsT} Yabancı ve akraba.*

bigânegân, [Far. bī-ġāne-ġān بیگانه گان] *(bi:gâ:ne-gâ:n) {OsT} is.* Yabancılar.

bigânelik, [Far. bīgāne + T. -lik] *(bi:gâ:nelik) is.* **1.** Yabancılık. **2.** Kayıtsız kalma; *ilgisizlik.*

bigas, [Ar. beġāṣ / biġāṣ بغاث] *(biga:s) is.* Kartal, karga gibi avlanamayan kuşlar.

big-beng, [Amer. big-bang] *is.* Evrenin, en az on milyar yıl önce, çok ağır yoğunluk ve çok yüksek bir sıcaklıkta bir top halinde iken, ani ve büyük bir patlamayla meydana geldiğini savunan görüş.

bigelenmek, [big-e-len-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Akıllanmak; akıllılaşmak. [DLT]

bigeran, [Far. bī-gerān بیگران] *(bi:gera:n) sf.* Sınırsız; nihayetsiz; sonsuz.

bigıdık, -ğı [bir+kıt-ık > bigıdık] *(bi'gıdık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bigırık, -ğı [bir+kır-ık > bigırık] *(bi'gırık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bigıyak, -ğı [bir+kıy-ık > bigıyak] *(bi'gıyak) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bigıyuh, [bir+kıy-ık > bigıyuḫ] *(bi'gıyuh) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bigi, [*eT.* gibi / kīb / kibī > bigi بكى] *{eAT} e.* Gibi.

bigildemek, [bing *(yans.)* > bing-il-de-mek > big-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Korkmak. [DS]

biguanid, [Fr. biguanid] *is. ecz.* Şeker hastalığının tedavisi için kullanılan ilaçların genel adı.

bigudi, [Fr. bigoudi] *is.* Kadınların saçlarını kıvırmak için kullandıkları metal veya plastikten yapılmış küçük yuvarlak araçlar.

bigü, [bir-mek *(vermek)* > bir-gü > bigü] *{eT} is.* Armağan; vergi. [EUTS]

bîgünah, [Far. bī-günāh بی گناه] *(bi:güna:h) {OsT} sf.* Suçsuz; günahsız.

bih[1], [Ar. bi-h به] *{OsT} zm.* O; ona; ondan; onlara.

bih[2], [Far. bih به] *{OsT} sf.* **1.** İyi; yeğ. **2.** *is.* Ayva. 🗗 **bih-güzîn,** *{OsT} 1. İyisini seçen. 2. İyi olarak seçilen. 3. Sarraf.*

bih[3], [Far. bīḫ بیخ] *(bi:h, h kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Esas; kök; temel. **2.** Kaynak. 🗗 **bîh-efgen,** *{OsT} Kökünden söken.*|| **bîh-i kûhî,** *{OsT} bot. Baldıran kökü; dağ kökü.*|| **bîh-ken,** *{OsT} Kök kazan; kök söken.*|| **bîh ü bün,** *{OsT} Kök ve temel.*

biha[1], -a'ı [Ar. biḫā' بخاع] *(biha:) {OsT} is. anat.* Omurilik kanalı.

biha[2], [Ar. bi-hā بها] *(biha:) {OsT} zm.* (Kadınlar için) ona; onda; onunla.

bihaber, [Far. bī- + Ar. ḫaber خبر بی] *(bi:haber) {OsT} sf.* **1.** Habersiz. **2.** Bilgisiz.

bihah, [Ar. biḫāḥ / biḫāhe بحاحه / بحاح] *(biha:h) {OsT} is.* Ses kısıklığı.

bihak, -kı [Ar. biḫāḳ بخاق] *(biha:k) {OsT} is.* Erkek kurt.

bihakkın, [Ar. bi- *(ile)* + hakkın بحقٍ] *{OsT} zf.* **1.** Haklı olarak. **2.** Hakkıyla. **3.** Gerçekten.

bihan, [Far. bih > bihān بهان] *(biha:n) {OsT} is.* İyiler; iyi kimseler.

bihar[1], [Ar. baḥr *(deniz)* > biḥār بحار] *(biha:r) {OsT} is.* Denizler. ◻ **bihār-ı baîde,** *{OsT} Uzak denizler.*

bihar[2], [Far. bī-ḥār بی حار] *(bi:ha:r) sf.* Dikensiz.

bihasıl, [Far. bī- + Ar. ḥāṣıl بی حاصل] *(bi:ha:sıl) {OsT} sf.* **1.** Verimsiz. **2.** Sonsuz.

bihaste, [Far. bīḫaste بیخسته] *(bi:haste) {OsT} sf.* **1.** Yorgun. **2.** Şaşkın; âciz.

bihbud, [Far bih *(iyi)* + būd بهبود] *(bihbu:d) {OsT} sf.* İyi; sağlam.

bihdane, [Far. bih-dāne بهدانه / به دانه] *(bihda:ne) {OsT} is.* Ayva tohumu.

bihi, [Far. bih-ī بهی] *(bihi:) {OsT} is.* **1.** İyilik. **2.** *bot.* Ayva.

bihim, [Ar. bi-him بهم] *{OsT} zm.* (İkiden çok erkek için) onlara; onlardan; onlarla.

bihima, [Ar. bihimā بهما] *(bihima:) {OsT} zm.* (İki erkek için) onları; onlara; onlarda; onlardan.

bihin, [Far. bihīn / bihīne بهین / بهینه] *(bihi:ne) {OsT} sf.* **1.** En iyi olan. **2.** *is.* Hallaç.

bihişt, [Far. behişt / bihişt بهشت] *{OsT} is.* ➙ behişt.

bihken, [Far. bīḫ-ken بیخ کن] *(bi:hken) {OsT} sf.* Kök söken; kökünden söken.

bihnane, [Far. bihnāne بهنانه] *(bihna:ne) {OsT} is.* Has un ekmeği; beyaz ekmek.

bihr, [Ar. biḥr بحر] *{OsT} is.* Ağız kokusu.

bihram, [Far. bihrām بهرام] *(bihra:m) {OsT} is.* Oruç.

bihred, [Far. bihred بهرد] *{OsT} sf.* (Kişi için) akıllı.

bihte, [Far. bīḫte بیخته] *(bi:hte) {OsT} sf.* Elenmiş; elekten veya kalburdan geçirilmiş.

bihter, [Far. bih-ter / bih-terek بهتر / بهترك] *{OsT} sf.* Çok iyi; en iyi

bihterek, -ği [Far. bihterek بهترك] *is.* Eskiden İranlılarca yüz yirmi yılda bir on üç ay olarak kabul edilen yıl.

bihterî, [Far. bihterī بهتری] *(bihteri:) {OsT} is.* En iyi olma durumu; üstünlük.

bihterîn, [Far. bihterīn بهترین] *(bihteri:n) {OsT} sf.* En iyi; pek iyi.

bihude, [Far. bī-hūde *(yarar)* بیهوده] *{OsT} sf.* Boş yere; beyhude.

bihuş, [Far. bī-ḫūş بیخوش] *(bi:hu:ş) {OsT} sf.* **1.** Şaşkın; sersem. **2.** Aklı başında olmayan; deli.

bije, [Far. bīje بیژه] *(bi:je) {OsT} sf.* **1.** Katıksız; saf; salt. **2.** *zf.* Özellikle; hususiyle.

bijon, [Fr. bouchon] *is.* Tıpa. ◻ **bijon anahtarı,** *Otomobillerde, tekerleri bağlayan somunları sıkmak veya gevşetmekte kullanılan araç.*

bijeng, [Far. bijeng بژنگ] *{OsT} is.* Kapı anahtarı.

biju, [Fr. bijou] *is.* Mücevher.

bijuteri, [Fr. bijouterie] *is.* **1.** Kuyumcular tarafından yapılan kıymetli takılar. **2.** Değeri olmayan taş ve madenlerden yapılan taklit takı ve süs eşyası. **3.** Mücevher kutusu. **4.** Mücevher satılan yer.

bik, [Sur. Ar. bīk بيك] *{ağız} is.* Mermer kesmeye yarayan külünk. [DS]

bika[1], **-a'ı** [Ar. bulḳa' *(yer)* > biḳā' بقاع] *(bika:) is.* Ülkeler; topraklar; yerler.

bika[2], [Ar. bīḳa بيقه] *(bi:ka) {OsT} is.* Mercimek.

bikâr, [Far. bī-kār بی کار / بیکار] *{OsT} sf.* **1.** İşsiz. **2.** Kazançsız. **3.** *is.* İşsizlik.

bikarar, [Far. bī- *(olumsuzluk eki)* + Ar. ḳarār *(durma)* بی قرار] *(bi:kara:r) {OsT} sf.* **1.** Kararsız. **2.** Rahatsız.

bikarari, [Far. bī + Ar. karār + Far. -ī بی قراری] *(bi:-kara:ri:) {OsT} is.* Kararsızlık.

bikarbonat, [Fr. bi- *(çift)* + carbonate] *is.* **1.** Bir atom daha hidrojen atomu taşıyan karbonatlı tuz. **2.** Sodyum bikarbonat; $NaHCO_3$.

bikarbonatlı, [bikarbonat-lı] *sf.* İçinde bikarbonat bulunan; bikarbonat katılmış olan.

bikare, [Fr. bi-carré] *is. mat.* İki kat kare. ◻ **bikare denklem,** *is. mat.* İki kat kareli denklem.

bike, [*eT.* beg / big > bike / büke] *{ağız} is.* **1.** Kadın; hanım; bayan. **2.** Görümce. [DS]

bikelle, [bir+kerre > bikelle] *(bi'kelle) {ağız} zf.* Bir kere. [DS]

bikere, [bir+kere] *(bi'kere) {ağız} zf.* **1.** Bir kere. **2.** Bundan sonra; artık; bu defa. **3.** Bunun üstüne; sonuç olarak. [DS]

bikeremiz, [bir+kere-miz] *(bi'keremiz) {ağız} zf.* Bunun üstüne; sonuç olarak. [DS]

bikes[1], [Far. bī- *(olumsuzluk eki)* + kes *(kişi)* > bīkes بیکس] *sf.* **1.** Kimsesiz. **2.** Yalnız. **3.** Çaresiz.

bikes[2], [bir+kez > bikes] *(bi'kes) {ağız} zf.* Bunun üstüne; sonuç olarak. [DS]

bikeslik, -ği [bikes-lik] *{OsT} is.* **1.** Kimsesizlik; yalnızlık. **2.** Çaresizlik.

bikez, [bir+kez > bikez] *(bi'kez) {ağız} zf.* Bunun üstüne; sonuç olarak. [DS]

bikırıcık, -ğı [bir+kır-ık-cık > bikırıcık] *(bi'kırıcık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bikırık, -ğı [bir+kır-ık > bikırık] *(bi'kırık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bikırtık, -ğı [bir+kır-t-ık > bikırtık] *(bi'kırtık) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

biki, [bir+kıyı > biki] *(bi'ki) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bikini, [İng. Bikini *(Pasifikte, Fransızların atom bombası denemesi yaptıkları ada)*] *is.* Çok küçük iki parçadan meydana gelmiş kadın mayosu.

bikir, -kri [Ar. bikr بكر] *is.* → bikr.

bikiti, [bir+kıt-ı > bikiti] *(bi'kiti) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bikle, [Ar. bikle بكله] *{OsT} is.* **1.** Yaradılış; tabiat. **2.** Şekil; biçim. **3.** Kılık kıyafet.

bikmaz, [Far. bikmāz بکماز] *{OsT} is.* **1.** Şarap. **2.** Şarap içme; şarap meclisi.

bikr, [Ar. bikr بكر] *{OsT} is.* **1.** Herhangi bir şeyin ilki. **2.** İlk yavru. **3.** Tazelik. **4.** Gençlik. **5.** Dokunulmamışlık. **6.** Kız olma; kızlık; bakirelik. **7.** *huk.* Evli olsa da hiç cinsel ilişkide bulunmamış kız. **8.** *sf.* El değmemiş, dokunulmamış. **9.** Bakire; kız oğlan kız. 🗗 **bikr-i fikr,** *{OsT} O zamana kadar hiç ortaya atılmamış düşünce; ilk fikir.*|| **bikr-i hakîkî,** *{OsT} huk. Erkekle beraber olmamış, hiçbir cinsel ilişkiye girmemiş kız.*|| **bikr-i hükmî,** *{OsT} huk. Tekrar etmemekle birlikte zina ettiği bilinen kız.*

bikran, [Ar. bikr > bikrān بكران] *(bikra:n) {OsT} is.* Bakireler. 🗗 **bikrān-ı bihişt,** *{OsT} Cennet bakireleri; huriler.*|| **bikrān-ı çerh,** *{OsT} 1. Yıldızlar ve gezegenler. 2. Huriler.*

bil[1], [bil / bül *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanlarını çağırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bil bil, bil-i bili, bil-iç, bil-ik.* 🗗 **bil bil,** *{ağız} Kümes hayvanlarını çağırma ünlemi.* [DS]

bil[2], [bēl / bil / bél بيل] *(be:l) {eT} {eAT} is.* **1.** Bel. [ETY] [EUTS] [Gabain] **2.** *{eAT}* Dağların yamaçları; dağlar üzerindeki geçitler; dağ beli. 🗗 **bil bagı,** *{eT} Bel bağı; kuşak; kemer.* [EUTS]|| **bil baglamak,** *{eAT} Önem vermek; hazırlanmak; güvenmek; azmetmek; bel bağlamak.*|| **bilini baglamak,** *{eAT} 1. Hazırlanmak. 2. tasvf. Tarikata giriş töreninde müridin beline kuşak takmak.*

bil[3], [Far. bel > bél / bīl بيل] *is.* **1.** *{eAT}* Ayakla basarak toprağı işlemeye yarayan özel tarım aracı; bel. **2.** *{OsT} bot.* Hint ayvası. **3.** *{OsT}* Gübre sepeti.

bila-, [Ar. bilā- بلا] *(bilâ:) {OsT} e.* Arapça isimlerden yokluk, olumsuzluk bildiren sıfatlar yapan ön ek; -siz. 🗗 **bilā-bedel,** *{OsT} Parasız; bedelsiz; bedava.*|| **bilā-fāsıla,** *{OsT} Ara vermeksizin; ardı ardına; aralıksız.*|| **bilā-fütur,** *{OsT} Çekinmeksizin; düşünmeden.*|| **bilā-ihmāl,** *{OsT} İhmal etmeksizin.*|| **bilā-ihtār,** *{OsT} Hatırlatmadan; ikaz etmeden; uyarmadan.*|| **bilā-ihtirāz,** *Çekinmeden.*|| **bilā-ihtiyār,** *{OsT} İstemeden; irade dışı.*|| **bilā-iltizām,** *{OsT} Gönüllü olarak; mecbur tutulmaksızın.*|| **bilā-inkıta,** *{OsT} Devamlı olarak; sürekli; kesintisiz.*|| **bilā-intihāb,** *{OsT} Seçim yapılmaksızın; seçilmeden; seçmeden.*|| **bilā-intikal,** *{OsT} 1. İntikal etmeden; geçmeden; ulaşmadan. 2. Kavramadan.*|| **bilā-irtikab,** *{OsT} 1. Görevden usulsüz çıkar sağlamadan; irtikap yapmadan. 2. Rüşvet almaksızın.*|| **bilā-isbat,** *{OsT} İspatsız.*|| **bilā-isticvāb,** *{OsT} Sormadan; söyletmeden.*|| **bilā-istisnā,** *{OsT}* → bilaistisna.|| **bilā-iş'ar,** *{OsT} Bildirmeden; haber vermeden.*|| **bilā-iştirāk,** *{OsT} Katılım olmaksızın; ortaksız; yalnız başına.*|| **bilā-kayd ü şart,** *{OsT} Kayıtsız ve şartsız; hiçbir sınırlama ve şart tanımaksızın.*|| **bilā-lüzūm,** *{OsT} 1. Gereksiz; lüzumsuz. 2. Gerek görülmeden; lüzum olmadan; gerekmeden.*|| **bilā-ma'ni,** *{OsT} Zorlayıcı sebep olmadan.*|| **bilā-menfaat,** *{OsT} Çıkar aramaksızın.*|| **bilā-münākaşa,** *{OsT} Tartışmasız; münakaşa etmeden.*|| **bilā-mezāhim** (müzāhim), *{OsT} 1. Bir engel çıkmadan. 2. Sıkıntıya sokmadan; sıkmadan.*|| **bilāniyye,** *{OsT} Niyet olmadan; niyet olmaksızın.*|| **bilā-noksan,** *{OsT} Eksiksiz.*|| **bilā-özr,** *{OsT} Özürsüz olarak.*|| **bilā-ruhsāt,** *{OsT} İzinsiz olarak; ruhsatsız.*|| **bilā-sahip,** *{OsT} Sahipsiz.*|| **bilā-sebep,** *{OsT} Sebepsiz olarak.*|| **bilā-şüphe,** *{OsT} Şüphesiz.*|| **bilā-taab,** *{OsT} Zahmetsizce.*|| **bilā-tahkik,** *{OsT} Sorup soruşturmaksızın; tahkik etmeden.*|| **bilā-taksîr,** *{OsT} Kusursuz; taksirsiz.*|| **bilā-tashîh,** *{OsT} Düzeltilmeksizin; tashih edilmeden.*|| **bilā-teemmül,** *{OsT} Düşünmeden; irticalî olarak.*|| **bilā-te'hîr,** *{OsT} Gecikmeden; sonraya bırakmadan.*|| **bilā-terāhî,** *{OsT} Yumuşamaksızın; sertliği bırakmadan.*|| **bilā-tereddüt,** *{OsT} Tereddüt etmeden.*|| **bilā-tevakkuf,** *{OsT} Durmadan; duraklamaksızın.*|| **bilā-udul,** *{OsT} Sapmadan; dönmeden.*|| **bilā-ücret,** *{OsT} Ücretsiz; parasız.*|| **bilāvāsıta,** *{OsT} Doğrudan doğruya; araç ve aracı kullanmaksızın; vasıtasız.*|| **bilā-veled,** *{OsT} Çocuksuz.*|| **bilā-zarüretin,** *{OsT} Bir zaruret olmadan; mecbur olmadan.*

bilabil, [Ar. bilābil بلابل] *(bilâ:bil) {OsT} is.* **1.** Üzüntü; elem; keder; tasa. **2.** Telaş.

bilaca, [İt. plagia *(plaj)*] *(bi'laca) {OsT} is.* **1.** Gemi yatağı; liman. **2.** Sahile yakın korunaklı demirleme yeri.

bilad, [Ar. belde > bilād بلاد] *(bilâ:d) {OsT} is.* **1.** Beldeler. **2.** Ülkeler. ◻ **bilād-ı âmire,** *{OsT} Bayındır hâle getirilmiş yerler.*|| **bilād-ı aşere,** *{OsT} İzmir, Eyüp, Kandiye, Halep, Selanik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Larissa'dan ibaret on şehir.*|| **bilād-ı cesîme,** *{OsT} Büyük ülkeler.*|| **bilād-ı erbaa,** *{OsT} Edirne, Bursa, Şam ve Kahire'den ibaret dört şehir.*|| **bilād-ı garbiye,** *{OsT} Batı ülkeleri.*|| **bilād-ı harâciye,** *{OsT} Haraç vergisi alınan topraklar.*|| **bilād-ı isnā aşer(e),** *{OsT} Adana, Erzurum, Bağdat, Beyrut, Diyarbakır, Rusçuk, Saraybosna, Sivas, Maraş, Trablusgarp, Antep ve Çankırı'dan ibaret on iki şehir.*|| **bilād-ı Rūm,** *{OsT} 1. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil topraklar. 2. Anadolu.*|| **bilād-ı selâse,** *{OsT} Eski İstanbul'un idare sisteminde Eyüp, Galata ve Üsküdar semtleri için kullanılan ifade.*

biladan, [Yun. platanos] *{ağız} is.* Çınar. [DS]

bilade, [Far. bilāde بلاده] *(bilâ:de) {OsT} sf.* Söz getirip götüren; müzevir; fesatçı.

bilader, [Far. birāder] *(bilâ:der) {ağız} is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** *ünl.* Sitem ve seslenme sözü. [DS] ◻ **bilader ağacı,** *bot. Tropikal iklim kuşağında yetişen meyvesi yenilebilen, kızıl kahve renkli kerestesinden mobilyacılıkta yararlanılan orman ağacı; akaju; Amerika elması; maun.*

bilağ, [Ar. belāġ بلاغ] *(bilâ:ğ) {OsT} is.* → belağ.

bilah, [Ar. belīḥa > bilāḥ بلاح] *(bilâ:h) {OsT} is.* Arkası büyük olan kadınlar.

bilahare, [Ar. bi'l-āḫire / bi'l-āḫere بالاخره] *(bilâ:hare) {OsT} zf.* **1.** Sonra. **2.** Sonradan. **3.** Sonunda.

bilaistisna, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + istisnā *(ayrı)* > bi-lā-istisnā بلااستثنا] *(bilâ:istisna:) {OsT} zf.* **1.** Ayrım yapılmaksızın; istisnasız. **2.** Ayrıcalıksız.

bilakis, [Ar. bi'l-ʿaks بالعكس] *(bilâ:kis) {OsT} zf.* **1.** Tam tersine. **2.** Aksine olarak.

bilakuza, [Yun. plakutza] *{OsT} is.* Bayramlarda yemek için yapılmış çörek vb. şeyler.

bilal, [Ar. bilāl بلال] *(bilâ:l) {OsT} sf.* **1.** Su gibi ıslatan. **2.** Islatış. **3.** Islaklık.

bilama, [bir+lokma > bilama] *(bi'la:ma) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bilan, [bel-en / bilan ? بلان] *{eAT} is.* Süslü ve işlemeli kılıç kemeri.

bilanço, [İt. bilanciare *(dengelemek)* > bilancio *(denge)*] *(bila'nço) is.* **1.** Bir işletmenin belirli bir dönem sonundaki taşınır ve taşınmaz varlıkları ile bunları sağlamak için kullanılan öz ve yabancı kaynakların gösterildiği çizelge. **2.** *mecaz.* Girişilen bir işin belirli bir süre sonra kazandırdıkları veya zararları konusunda yapılan değerlendirme. **3.** Bir olayın sonucu. ◻ **bilançosunu yapmak,** *Bir olayın olumlu ve olumsuz durumlarını tespit edip değerlendirmek.*

bilar, [Yun. bilarion *(macun)*] *is. dnz.* Kalafat işlerinde kullanılmak üzere katranlı kıldan yapılmış özel macun.

bilardo, [İt. biliardo / bigliardo] *(bila'rdo) is.* Üzeri arduaz kaplı ve yeşil çuha örtülmüş kenarları çevrili bir masa üzerinde isteka adı verilen özel sopalarla ve üç fildişi top ile oynanan bir salon oyunu.

bilardocu, [bilardo-cu] *is.* **1.** Bilardo oynayan kişi. **2.** Bilardo oynatan kişi. **3.** Bilardo araçlarının üreten ve satan kişi.

bilaş, [Ar. bilā-şey' بلاش] *{eAT} is.* Boş yere; beleş.

bilavasıta, [Ar. bila- *(olumsuzluk eki)* + vāsıṭa *(araç)* بلاواسطه] *(bilâ:va:sıta) {OsT} sf.* **1.** Araçsız. **2.** Dolaysız; doğrudan. **3.** *zf.* Araçsız ve dolaysız olarak.

bilbord, [İng. bill-board] *is.* İlan tahtası.

bilcümle, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + cümle *(bütün)* > bi'l-cümle بالجمله] *(bi'lcümle) zf.* **1.** Bir şeyin hepsi; tamamı. **2.** Bütün, hep; tüm.

bilçe [bél / bil-çe] *{eT} zf.* Bele kadar; belce. [EUTS]

bilde, [Yun. ptilon] *{ağız} is.* **1.** Pamuk yumağı. **2.** Fitil. [DS]

bildik, -ği [bil-mek > bil-dik] *is.* **1.** Her zaman konuşulup görüşülen, yakından tanınan ve bilinen kişi; tanıdık; dost; ahbap. **2.** *sf.* Yabancı olmayan; bilinen. ◻ **bildik çıkmak,** *Biri ile doğrudan veya dolaylı tanışık çıkmak.*|| **bildik gördük,** *{ağız} Eş dost.* [DS]

bildir, [bir+yıl-dır] *{ağız} is.* Geçen sene. [DS]

bildircin, [bildircin] *{ağız} is.* Bıldırcın. [DS]

bildirge, [bildir-mek > bildir-ge] *is.* **1.** Bir kişinin herhangi bir durum hakkında resmî kurumlara vermiş olduğu belge; beyanname, *(1935).* **2.** Vergi yükümlülerinin belirli zamanlarda kazanç veya vergi yükümlülükleri ile ilgili olarak vergi dairelerine verdikleri belge; beyanname.

bildiri, [bildir-mek > bildir-i] *is.* **1.** Bir kurum veya kuruluş tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak üzere yazılmış yazı; tebliğ, *(1935).* **2.** Bilimsel konuda yapılan açıklama; tebliğ.

bildirilme, [bildir-il-me] *is.* Bildirilmek işi.

bildirilmek, [bildir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Başkası tarafından bildirme işi yapılmak; haber verilmek; duyurulmak.

bildirim, [bildir-im] *is.* **1.** Yazılı açıklama. **2.** Yazılı bildirme; tebliğ. **3.** Yazılı duyurunun yapıldığı kâğıt; ihbarname. ◻ **bildirim ödencesi,** *Sözleşme gereği haber vermeden yapılan bir ticarî uygula-*

madan karşı tarafın uğradığı zararı karşılamak üzere yapılan ödeme; ihbar tazminatı.

bildiriş, [bildir-iş] *is.* Bildirme işi ve biçimi.

bildirişim, [bildir-iş-im] *is.* **1.** Karşılıklı olarak bildirme, haberleşme işi. **2.** İletişim; komünikasyon.

bildirişme, [bildir-iş-me] *is.* **1.** Bildirişmek eylemi. **2.** *{ağız}* Haberleşme. [DS]

bildirişmek, [bildir-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** Karşılıklı olarak bildirmek. **2.** Bir duygu veya düşünceyi ses ve yazı ya da işaretlerle bildirerek karşısındaki ile anlaşmak; haberleşmek.

bildirme, [bildir-me] **1.** Bildirmek işi. **2.** Bir durumu veya yasa gereği zorunlu görülen bilgileri ilgili makama yazı veya söz ile iletme, duyurma; beyan. ◻ **bildirme cümlesi,** *dbl. Yüklemi bildirme kiplerinden birisi ile kurulu olan cümle.*|| **bildirme eki,** *dbl. İsim cümlelerinde bildirme görevi yüklenen –im, -sin, -dir ekleri.*|| **bildirme kipleri,** *dbl. Yapılan, yapılmakta veya yapılacak olan eylemleri zamana bağlı olarak belirten kipler.*

bildirmek, [bil-mek > bil-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Herhangi bir şeyi haber vermek. **2.** Herhangi bir konuda bilgi vermek. **3.** Anlatmak; ifade etmek. **4.** Tanıtmak. **5.** Öyle göstermek.

bildizmek, [bil-mek > bil-diz-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bildirmek; öğretmek. [DLT]

bildükli, [bil-mek > bil-dük-li بلدكلى] *{eAT} sf.* Tanıdığı, bildiği olan.

bildürmek, [bil-mek > bil-dür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bildirmek; anlatmak. [Üç İtigsizler] [Yüknekî]

bildüzmek, [bil-mek > bil-düz-mek / bil-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bildirmek.

bile[1]**,** [bir+ile-n > birlen / bir-le / bilen / bile بيله] *zf.* **1.** Birlikte; beraber. *{eT} {eAT} (aynı)* [EUTS] [ETY] [Yüknekî] **2.** *e.* Cümleyi güçlendirerek *umulmazlık, beklenmezlik, aynı zamanda* anlamlarını katar; hatta; üstelik; de. *{eAT} (aynı)* **3.** Şart cümlesini karşıtlık ilişkisi içinde başka bir cümleye bağlar; dahi. *{eAT} (aynı)* **4.** *{eAT}* İle. ◻ **bile doğmuş,** *{eAT} Yaştaş; akran.*|| **bile komak,** *{eAT} Bir arada bulundurmak.*|| **bile koşmak,** *{eAT} 1. Eklemek; birleştirmek. 2. Arkadaş etmek.*|| **bilelerince,** *{eAT} Beraberlerinde; yanlarında.*|| **bilelerinde,** *{eAT} Beraberlerinde; yanlarında.*|| **bilelerine,** *{eAT} Yanlarına.*|| **bilemce,** *{eT} {eAT} Yanımda olarak; beraberimde.*|| **bileñce,** *{eAT} Senin beraberinde; yanında olarak.*|| **bileñde,** *{eAT} Senin beraberinde; yanında.*|| **bile olmak,** *{eAT} Birlikte bulunmak.*|| **bileñüze,** *{eAT} Yanınıza.*|| **bilesince,** *{eAT} Onun beraberinde; yanında olarak.*|| **bilesinde,** *{eAT} Onun yanında; beraberinde; onunla birlikte.*|| **bilesine,** *{eAT} Onun yanında; beraberinde; onunla birlikte.*|| (onun) **bilesiye,** *{eAT} Yanına.*|| **bile togmış,** *{eAT} Akran; yaştaş.*|| **bileye,** *Yanına.*

bile[2]**,** [Far. bīle بيله] *(bi:le) {OsT} is.* **1.** Ada. **2.** Yanak. **3.** Yan. **4.** Küçük bahçıvan beline benzer ok temreni; kesme. **5.** Kayık küreği.

bilece, [bile-ce بلجه / بيلجه] *{eAT} {ağız} zf.* Birlikte; beraber. [DS]

bilecen, [bil-ecen بيلجن] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Çok şey bilen; hemen her şeyden anlayan. **2.** Bilgiçlik taslayan; ukala. **3.** Bilgin. **4.** Yaşına göre çok şey bilen. [DS]

bilecenlik, -ği [bil-ecen-lik] *is.* Bilecen olma durumu.

bilecik, -ği [bilek-cik] *{ağız} is.* İnce bilek; iri olmayan bilek. [DS]

bileg[1]**,** [bel-ek / bil-eg] *{eT} is.* Armağan. [EUTS]

bileg[2]**,** [bél-en / bileng] *{ağız} is.* Yolcuların hemen ansızın ortaya çıkıverdiği, görüldüğü dağ yamacı; iki tepe arasındaki çukurluk; belen. [DS]

bilegen, [bi-l-egen بلكن / بلگن] *{eAT} sf.* İyi bilen.

bilegü, [bilē-mek > bilē-gü] *(bile:gü) {eT} is.* Bileği. [DLT] [EUTS]

bilegüsüz, [bilé-gü-süz] *(bile:güsüz) {eT} sf.* Bilenmemiş; keskinleştirilmemiş. [Clauson]

bileği, [*eT.* bilē-mek > bile-gü > bileği] *is.* Kesici, yarıcı, yontucu aletleri keskin hale getirmek için kullanılan araç. ◻ **bileği taşı,** *Çakı, bıçak, makas gibi kesici aletleri bilemekte kullanılan ince taneli sarı şist.*

bilek[1]**, -ği** [*eT.* bilek] *is.* **1.** El ile kolun, bacak ile ayağın birleştiği eklem boğumu. *{eT} (aynı)* [Gabain] [DLT] [EUTS] **2.** *mecaz.* Güç; kuvvet. **3.** *{ağız}* Araba tekerleğinin parmaklıkları. [DS] **4.** Kayık küreğinin kayış geçen ince kısmı. ◻ **bilegin almak,** *{eAT} Eline yapışmak.*|| **bileğinde altın bilezik olmak,** *Geçerli bir iş ve meslek sahibi olmak.*|| **bileğine güvenmek,** *1. Kendi beden ve kol kuvvetine güvenerek işe girişmek. 2. Kendi ustalığıyla başarabileceğini tahmin etmek.*|| **bileğine kadar,** *1. (Çamur veya kar için) ayak bilekleri örtülecek kadar olmak. 2. (Elbise ve etekler için) ancak ayakları ve elleri görülecek kadar örtülü olmak.*|| **bileğinin hakkı ile,** *Kendi çalışma ve gayreti ile.*|| **bilek bilek** *(Akmak için) gür bir şekilde; gürül gürül.*|| **bilek boşalması,** *{ağız} (Hayvan için) ön ve arka ayakların çökmesi.* [DS]|| **bilek boşandırma,** *{ağız} (At için) yürürken tökezleme.* [DS]|| **bilek damarı,** *Nabız.*|| **bilek demiri,** *{ağız} Tabaklıkta deri kazımakta kullanılan bir aygıt.* [DS]|| **bilek dikmesi,** *{ağız} Bileğin bükülmesi.* [DS]|| **bilek gibi,** *Kalınlığı bilek kalınlığına denk olan.*|| **bilek güçü,** *1. Kol ve beden kuvveti ile iş yapma. 2. Kaba kuvvet.*|| **bilek güreşi,** *Karşılıklı olarak birbirinin bileğini bükmek suretiyle yapılan güç denemesi.*|| **bilek kadar,** *Kalınlığı bilek kalınlığında olan.*|| **bilek kanalı,** *anat. Bilek kemiklerinin ön yüzü ile bilek ekleminin ön*

bağı arasında yer alan kanal.|| **bilekin almak,** *Eline yapışmak.*|| **bilek kuvveti,** *Beden ve kol kuvveti.*|| **bilek saati,** *Bileğe takılan küçük saat; kol saati.*

bilek[2], [bel-ek / bil-ek] *{eT} is.* Hediye. [Gabain]

bilek[3], [Far. bīlek بیلك] *{OsT} is.* Çatal temrenli bir tür ok.

bilek[4]**, -ği** [béleng / bileng] *{ağız} is.* Belen. [DS]

bilekçe, [bilek-çe بیلكچه] *{ağız} is.* **1.** Kelepçe. **2.** Bileklik. **3.** Bukağı. **4.** *{eAT} is.* Bilek. **5.** *{eAT}* Hayvanlarda topuk ile tırnak arası. **6.** *zf.* Bilek kadar. [DS]

bilekçek, [bilek-çek بلكچك] *{eAT} {ağız} is.* Suçluların bir yerden bir yere götürülmesi sırasında kaçmalarını önlemek için bileklerine takılan kilitli metal halka; kelepçe. [DS]

bileke, [Yun. plaka] *{ağız} is.* Fare ve çakal gibi zararlı hayvanları yakalamakta kullanılan bir tür tuzak. [DS]

bileki, [Yu. plaki] *is. {ağız}* **1.** Kalınlığı az yayvan granit taş. **2.** Mısır ekmeği pişirmekte kullanılan içi oyuk taş. **3.** Taş sacda pişirilen mısır ekmeği. [DS]

bilekim, [bile+kim?] *zf.* Dilerim; beklerim; umarım.

bileklig, [bilek-lig] *{eT} sf.* Bilekli; güçlü kuvvetli. [DLT]

bileklik, -ği [bilek-lik] *is.* **1.** Bazı işlerde ve spor karşılaşmalarında bileğin burkulmasını veya incinmesini önlemek için bileğe sarılan meşin sargı. **2.** Atların bacaklarının sarılmasında kullanılan ham bez ya da eski kumaş parçaları.

bilekter, [Yun. plektarion *(sepet)*] *{ağız} is.* Sırtta taşınan küçük sepet. [DS]

bileli, [bil-mek > bil-e-li بیله لی] *sf.* Bilen; bilmiş olan.

bilelik, [bile-lik بیللك / بله لك] *{eAT} is.* Beraberlik; maiyet.

bilem, [bile-m] *{ağız} zf.* Bile. [DS]

bilemce, [bile > bile-m-ce بلمجه] *{eAT} zf.* Yanımda; beraberimde.

bileme[1], [bile-m-e] *{ağız} zf.* Çok az. [DS]

bileme[2], [bile-me] *is.* Bilemek işi. 🗗 **bileme açısı,** *meka. Kesici aletlerin keskinleştirilen yüzünün eğimi ile bileme aracının taban yüzeyi arasındaki açı.*

bilemek[1], [*eT.* bilē-mek بیله مك] *{eT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bileği taşına veya başka bir bileme aletine tutarak kesici aletlerin ağzını keskin duruma getirmek; keskinleştirmek; zağlamak. *{eT} (aynı)* [DLT] [EUTS] **2.** *mecaz.* Bir duygunun etkisini artırmak, güçlendirmek. **3.** *{eAT}* Bulamak; bulaştırmak.

bilemek[2], [bé-le-mek بیلمك / بلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Kundaklamak.

bilemsinmek, [bilē-mek > bile-msin-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bilirmiş gibi görünmek. [DLT]

bilen, [bir-le-n / bile-n] *{eT} zf.* **1.** İle; beraber; birlikte. [EUTS] [Gabain] **2.** *{ağız}* Bile. [DS]

bileng, [bél > bél-eñ > bil-eñ بیلك] *(bileñ) {eAT} is.* Dağ yanı; sarp geçit; belen.

bilengce, [bile > bile-ñ-ce بلكجه] *{eAT} zf.* Yanında; beraberinde.

bilengde, [bile > bile-ñ-de بلكده] *{eAT} zf.* Yanında; beraberinde.

bilengüze, [bile > bile-ñ-üz-e بلكوزه] *{eAT} zf.* Yanınıza.

bilenme, [bile-n-me] *is.* Bilenmek işi.

bilenmek[1], [bile-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** (Bir kesici alet için) biri tarafından bilemek suretiyle keskin hâle getirilmek. **2.** *dönşl.* Bir işi yapmak için azim ve hırs kazanmak; hırslanmak.

bilenmek[2], [bula-n-mak > bel-en-mek بیلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Her yanı bulaşmak.

bilerek, [bil-erek] *zf.* Yaptığı işin doğuracağı sonuçların farkında olarak; bile bile; amaçlı; bilinçli olarak; kasıtlı; kasten.

bilerzüv, [bilēk > bilēr-zük / bilērzüv] *{eT} is.* Bilezik. [Clauson]

bilesince, [bile > bile-s-i-nce بیله سنجه / بلاسنجه / بلسنجه] *{eAT} zf.* Beraberinde; yanında; birlikte.

bilesinde, [bile > bile-s-i-n-de بیله سنده / باسنده] *{eAT} zf.* Beraberinde; yanında; birlikte.

bilesine, [bile > bile-s-i-n-e بیلاسنه / بلسنه] *{eAT} zf.* Beraberinde; yanında.

bilesiye, [bil-mek > bil-esi-y-e] *zf.* **1.** Bilerek. **2.** Bilinceye kadar.

bileşen, [bi(r)-le-ş-mek > bile-ş-mek > bileş-en] *is.* **1.** *fiz.* Bir bileşke oluşturan ögelerin her birisi. **2.** *kim.* Fiziksel ve kimyasal bakımdan bir denge içinde bulunan bir bileşiği meydana getiren elementlerden her biri.

bileşik, -ği [bi(r)-le-ş-mek > bile-ş-mek > bileş-ik] *sf.* **1.** Oluşumunda çeşitli madde, cisim veya değişik ögeler bulunan nesne; mürekkep, *(1942).* **2.** *kim.* Kimyasal tepkimeler sonucu iki veya daha çok elementten oluşan ve bunlardan bağımsız fiziksel, kimyasal nitelikler gösteren. **3.** *bot.* Her biri başlı başına bir bütün sayılabilecek birçok benzer organlardan meydana gelmiş (organ). **4.** *is.* Ses ve müzik görüntüsünün birlikte verildiği film. **5.** Birkaç elementten oluşmuş madde. 🗗 **bileşik başak,** *biy. Ana eksen üzerindeki dallarında başakçık denilen küçük başaklar taşıyan başak.*|| **bileşik çiçek,** *bot. Papatyada olduğu gibi kömeç şeklindeki toplu çiçek.*|| **bileşik faiz,** *bank. Süre bitimine kadar tahakkuk eden faiz ile ana para toplamına uygulanan faiz.*|| **bileşik göz,** *biy. Böceklerde ve kabuklularda*

görülen birbirine benzer bir çok hücreden oluşmuş göz; petek göz; mürekkep göz.‖ **bileşik kaplar,** *fiz. Alttan bir boru ile birbirine bağlanmış içinde sıvı bulunan kaplardan meydana gelmiş fizik deney araçları.*‖ **bileşik kesir,** *mat. İçinde tam sayı bulunabilen; payı paydasına eşit veya büyük kesir.*‖ **bileşik lipit,** *biy. Protein, karbonhidrat ya da kükürt, azot gibi elementlerle birleşmiş yağ molekülü.*‖ **bileşik meyve,** *biy. Dut ve incir gibi sık çiçek durumundan meydana gelen meyveler.*‖ **bileşik önerme,** *mant. Mantıkta içinde iki ve daha çok önerme bulunduran önerme.*

bileşikgiller, [bileş-ik > bileş-ik-gil-ler] *is. bot.* Bitişik yapraklı iki çenekli bitkilerden çiçekleri kömeç halinde toplu olarak bulunan familya.

bileşim, [bileş-mek > bileş-im] *is. kim.* **1.** İki ve daha çok ögenin bir araya gelerek yeni bir öge oluşturmaları işi. **2.** Bir maddenin hangi basit elementlerden meydana gelmiş olduğunu ortaya koyan verilerin tamamı; terkip, *(1942).* **3.** Birleşme sonucu meydana gelmiş bulunan yeni nesne; terkip.

bileşke, [bileş-mek > bileş-ke] *is.* **1.** Çeşitli nitelik ve nicelikte ögelerin birbirine etki etmesi sonucunda ortaya çıkan, kendisini oluşturan ögelerin nitelik ve niceliğinden farklı sonuç. **2.** *fiz.* Bir cisme etki eden farklı kuvvetlerin toplamına eşit olan ve bu kuvvetlerden nicelik ve yön bakımından farklı olan kuvvet; kuvve-i muhassala.

bileşken, [bileş-ken] *sf.* Elektronik devrelerin gerçekleştirilmesinde kullanılan etken ve edilgen ögelerden her biri.

bileşme, [bi(r)-le-ş-mek > bile-ş-me] *is.* **1.** Bileşmek eylemi; terekküp. **2.** Bileşim meydana getirme.

bileşmek, [bi(r)-le-ş-mek > bile-ş-mek] *işteş. f. [-ir] fiz. kim.* İki ve daha çok öge bir araya gelerek yeni bir öge oluşturmak; terekküp etmek.

bileştirici, [bileş-mek > bileş-tir-ici] *sf.* **1.** Bileştirmek işini yapan. **2.** Birleşmeyi sağlayan.

bileştirme, [bileş-mek > bileş-tir-me] *is.* Bileştirmek işi.

bileştirmek, [bileş-mek > bileş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bileşmesini sağlamak. **2.** Birleşmesine yol açmak; bitiştirmek. **3.** *fiz.* İki ve daha çok vektörün paralel kenar kuralına göre geometrik toplamını almak.

bilet, [İt. biglietto > Fr. billet] *is.* Para karşılığı girilen sinema, tiyatro, gösteri vb. yerlere girmek; otobüs, tren, uçak, gemi gibi ulaşım araçlarına binmek için veya şans oyunlarına katılmak amacıyla satın alınan özel basımlı kâğıt parçası. 🗗 (birinin) **biletini kesmek,** *argo. (Birisini) öldürmek.*‖ **bilet kesmek,** *1. Alıcıya para karşılığı bilet vermek; bilet satmak. 2. argo. Pezevenklik etmek.*

biletçi, [bilet-çi] *is.* Bilet satan kişi.

biletçilik, -ği [bilet-çi-lik] *is.* Bilet satma işi.

biletme, [*eT.* bilē-mek > bile-t-me] *is.* Biletmek işi.

biletmek, [*eT.* bilē-mek > bile-t-mek] *gçl. f. gçl. f. [-ir]* Birine bileme işini yaptırmak. *{eT} (aynı)* [DLT]

bilevü, [bilē-mek > bilē-gü / bilēwü] *{eT} is.* Bileği.

bileyci, [bile-y-ici / bile-y-ci] *is.* → bileyici.

bileyici, [bile-y-ici] *is.* Kesici aletleri bileme işini kendisine meslek edinmiş olan kimse; zağcı.

bileyicilik, -ği [bile-y-ici-lik] *is.* Bileyicinin yaptığı iş; bileyicinin mesleği; zağcılık.

hileye, [bile > bile-y-e بيليا] *{eAT} zf.* Yanına.

bilezik, -ği [bilek + üzük ? / *eT* bilēzük / bilersük / bilerzik] *is.* **1.** Süs için bileğe takılan değerli madenlerden yapılmış halka. **2.** *{ağız}* Uç uca gelen iki boruyu birleştirmek için kullanılan genişçe halka. [DS] **3.** Motor pistonundaki özel yuvalara yerleştirilmiş yağlama, soğutma ve sızıntıyı kesme gibi amaçlarla yerleştirilmiş, uçları açık esnek metal halka. **4.** *argo.* Kelepçe. **5.** *mim.* Sütunların gövdelerini yatay olarak bölen silmeler. **6.** *{ağız}* Kuyuların ağzına konulan ortası oyuk tek parça yuvarlak taş. [DS] **7.** *spor.* Okçuların yay telinin darbesinden ellerini korumak için sol bileklerine taktıkları meşin bilezik. **8.** Kuşlar hakkında araştırma yapanların yakalayıp saldıkları kuşların ayaklarına taktıkları numaralı alüminyum halka. **9.** *argo.* Kelepçe. **10.** *argo.* Fahişe. **11.** *{ağız}* Taraktan geçirilerek eğrilmeye hazır hâle getirilmiş bileğe dolanabilecek miktardaki yün. [DS] 🗗 **bilezik yapmak,** *{ağız} Harmana gelen sapı döşek etrafında bilezik biçiminde yığmak.* [DS]

bilezikli, [bilezik-li] *sf.* **1.** Bileziği bulunan. **2.** Bilezik takınmış olan.

bilezük, [bilek+üzük *(yüzük)*> bilē-z-ük بلزك / بيلزيك] *{eT} is.* Bilezik. [DLT] 🗗 **bilezük urınmak,** *{eAT} Bilezik takınmak.*

bilezüklenmek, [bilēzük-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Bilezik takınmak. [DLT]

bilfarz, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* +farż *(sayma)* بالفرض] *(bi'lfarz) {OsT} zf.* **1.** Sayalım ki.. **2.** Öyle olduğunu kabul edelim. **3.** Tut ki. **4.** Söz gelişi.

bilfiil, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* +fi'il *(iş, eylem)* > bi'lfi'il بالفعل] *(bi'lfiil) {OsT} zf.* **1.** Eylemli olarak. **2.** Yaparak. **3.** Gerçekten. **4.** İş edinerek. **5.** İş olarak. **6.** Harekete geçmek suretiyle.

bilge, [*eT.* bil-mek > bil-gē بلكه / بلگه] *(bilge:) is.* **1.** Bilgi sahibi, iyi ahlaklı, örnek alınacak olgunluğa ulaşmış kişi; hakîm; akıllı; dirayetli; fetanetli; muktedir; mütebahhir. *{eT} {eAT} (aynı) (1935).* [ETY] [EUTS] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Tekin] **2.** *{eAT}* Geniş ve derin bilgi sahibi; bilgin; âlim. *{eT} (aynı)* [DLT] [İKPÖy.] [EUTS] [Üç İtigsizler] [ETY] **3.** *{eAT}* Bilge;

bilgili kişi; hakîm. [Gabain] [EUTS [ETY] **4.** Danışman. [ETY] **5.** Bilgi. [İKPÖy.]

bilgece, [bilge-ce] *(bilge'ce) zf.* Bilgeye yakışır; hakîmane; akıllıca; makul.

bilgedmek, [bilgē-d-mek / bilgē-t-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Akıllanmak. [DLT]

bilgelenmek, [bilgē > bilge-le-n-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Bilir görünmek; bilgelik taslamak. [Clauson]

bilgelig, [bilgē-lig] *(bilge:lig) {eT} sf.* Hakîm olan; bilge olan. [ETY]

bilgelik, -ği [bilge-lik] *is.* **1.** Bilge olma durumu. **2.** Bilgenin niteliği. **3.** *fel.* Bilgi; hikmet. **4.** İlk Çağ felsefesinde kendini tanıma, kendini bilmenin bilgisi; vukuf.

bilgetmek, [bilge-d-mek / bil-ge-t-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Akıllanmak. [DLT]

bilgi, [bil-mek > bil-ig > bil-gi بلكى] *is.* **1.** İnsanın bilebileceği, aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkeler; malumat. **2.** Öğrenme, inceleme, araştırma ya da gözlemle elde edilebilecek gerçekler; vukuf; malumat. **3.** İnsan düşüncesinin ürünü olarak ortaya çıkan düşünce. **4.** *fel.* Zihnimizin ilk olarak kavradığı veya duyu organları yoluyla algılama, hayal gücü ve bellek yardımıyla yargıda bulunma, akıl yürütme gibi zihnî faaliyetler sonucunda ortaya çıkan edinim. **5.** Bilim. **6.** Kurallardan yararlanarak kişinin veriye yüklediği anlam. **7.** *{eAT} is.* Bilici; kâhin. 🗗 **bilgi çevren,** *Bir elektronik hesap makinesi ya da bilgisayar türü bilgi işlem makinelerinin kullanılabilmesi için gerekli olan bilgilerin tümü.*|| **bilgi edinmek,** *1. Öğrenmek. 2. Bir durumu öğrenmek.*|| **bilgi işlem,** *bsy. Bilgisayar gibi makinelerle yapılan bilgi depolama veya kaynaştırma, aktarma işlemlerinin bütünü; veri işlem; informatik.*|| **bilgi işlem ağı,** *Ortaklaşa işlem yapmak için birbirine bağlanmış bilgisayarlar kümesi.*|| **bilgi kuramı,** *fel. Bilginin elde edilişini, yöntemlerini, geçerlilik ve güvenirlilik durumlarını ele alan felsefe disiplini; epistemoloji.*

bilgici, [bilgi-ci] *is.* Bilgiyi başkasını eleştirmek için kullanan kişi; safsatacı; sofist.

bilgicilik, -ği [bilgi-ci-lik] *is.* **1.** Kendisinin de doğru olmadığını bildiği bir şey ile başkasını yanıltarak kendisine çıkar sağlama gayreti; safsatacılık. **2.** İlk Çağ Yunan felsefesinde bir tür eleştiri akımı; sofizm.

bilgiç, -ci [bil-giç بيلكج / بيلگج] *sf.* **1.** Çok bilen; her şeyi bilen, anlayan; hakîm. *{eAT} (aynı)* **2.** Bilgi sahibi olan. **3.** *mecaz.* Yarım yamalak bilgilerini çok şey ve mükemmel biliyormuş gibi övünen kimse; ukala. **4.** *is. mecaz.* Bilgisiz olduğu halde kendisini bilirmiş gibi gösteren kimse. 🗗 **bilgiç bilgiç,** *Çok bilmiş bir şekilde.*

bilgiçlik, -ği [bilgiç-lik] *is.* **1.** Bilgiç olma durumu. **2.** Bilgiç olanın niteliği. 🗗 **bilgiçlik satmak,** *Bir şeyi bilmediği halde biliyormuş görünerek akıl vermeye kalkışmak.*|| **bilgiçlik taslamak,** *Bir şey bilmediği halde çok şey biliyor görünmek.*

bilgilendirilme, [bilgi-le-n-dir-il-me] *is.* Bilgilendirilmek işi.

bilgilendirilmek, [bilgi-le-n-dir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Birisi tarafından bilgi sahibi edilmek.

bilgilendirme, [bilgi-le-n-dir-me] *is.* Bilgi sahibi olmasını sağlama.

bilgilendirmek, [bilgi-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* Birinin herhangi bir konuda bilgi sahibi olmasını sağlamak; bilgi vermek.

bilgilenme, [bilgi-le-n-me] *is.* Bilgilenmek işi.

bilgilenmek, [bilgi-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Bir konuda bilgi sahibi olmak; öğrenmek.

bilgili, [bilgi-li] *sf.* **1.** Bilgi sahibi olan; öğrenen; agâh; aydın. **2.** *zf.* Bilerek.

bilgilik, -ği [bilgi-lik] *is.* Genel kültür veya belirli uzmanlık alanına ait bilgileri alfabe sırası ile sunan eser; ansiklopedi.

bilgimsinmek, [bilgi-msin-mek] *{eT} gçsz. f. [-ir]* Kendini akıllı göstermek. [DLT]

bilgin, [bil-gin] *is.* Bir bilim dalında derin ve geniş bilgisi olan, o bilim dalına bilimsel çalışmaları ile katkıda bulunan kimse; âlim, bilim adamı.

bilginlik, -ği [bilgin-lik] *is.* **1.** Bilgin olma durumu. **2.** Bilginin taşıdığı nitelik.

bilgisayar, [bilgi+say-ar] *is.* Çok sayıda aritmetiksel veya mantıksal işlemlerden oluşan bir işi, önceden verilmiş bir program çerçevesinde kısa sürede yapıp sonuçlandıran elektronik araç; elektronik beyin, kompüter; ordinatör. 🗗 **bilgisayar ağı,** *blş. Birbirine bağlı bilgisayarlar düzeni.*

bilgisayarcı, [bilgi+say-ar-cı] *is.* Bilgisayar uzmanı.

bilgisayarcılık, -ğı [bilgi+say-ar-cı-lık] *is.* Bilgisayar uzmanlığı.

bilgisiz, [bilgi-siz] *sf.* **1.** Bir insan için gerekli temel bilgilerden yoksun olan; cahil; alaylı; bihaber; nadan. **2.** Herhangi bir konuda yeterli bilgisi ve deneyimi bulunmayan; malumatsız.

bilgisizcilik, -ği [bilgi-siz-ci-lik] *is.* Bilgi edinmeyi ve öğrenmeyi zararlı sayarak, engellemeye çalışma sistemi.

bilgisizlik, -ği [bilgi-siz-lik] *is.* **1.** Bilgisiz olma durumu; cahillik; cehalet. **2.** Bilgi yokluğu; cehalet, malumatsızlık.

bilgiyazar, [bilgi+yaz-ar] *is.* Elektronik sistemle dizgi yapan araç; printer.

bilgü, [bil-mek > bil-gü بلكى / بلگى] *{eAT} is.* Bilici; kâhin.

bilgüçi, [bilgü-çi] *{eT} sf.* Bilgin; bilen; üstat. [EUTS]

bilgürmek, [bil-mek > bil-gü-r-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bildirmek. [EUTS]

bilhassa, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + ḫāṣṣa *(özellik)* بالخاصه] *(bi'lha:ssa) {OsT} zf.* **1.** Özellikle. **2.** Her şeyden önce. **3.** En çok. **4.** Hele.

bili[1]**,** [bil *(yans.)* > bil-i] *is.* Tavuk ve kuş çağırmak için kullanılan yansımalı gövde. 🗗 **bili bili,** *{ağız} Tavukları çağırmakta kullanılan ünlem.* [DS]

bili[2]**,** [*eT.* bil-ig > bil-i > bil-ü بلى] *is. {eAT} is.* **1.** Bilgi; ilim; irfan; idrak; malumat. **2.** Zihin; fikir. 🗗 **bilisi şaşmak,** *{eAT} Bildiğini şaşırmak; bildiği şeyleri zihninde toplayamamak.*‖ **bilisi yañılmak,** *{eAT} Ne söylediğini, ne yaptığını bilemez duruma gelmek; bunamak.*‖ **bili virmek,** *{eAT} Akıl öğretmek.*

bilici, [bil-mek > bil-ici بيلجى] *sf.* **1.** Bilme özelliği taşıyan; bilen. **2.** *{eAT}* Bilgin; hakîm; âlim.

biliç, [bil *(yans.)* > bil-iç [Zülfikar] / Yun. poulitsi [Theodoridis]] *{ağız} is.* Piliç. [DS]

bilig, [bil-mek > bil-ig] *{eT} is.* **1.** Bilgi; hikmet; vukuf; malumat. [ETY] [DLT] [Gabain] [Tekin] [Üç İtigsizler] **2.** Bilim ilim; [Yüknekî] [Gabain] [Tekin] [EUTS] **3.** Akıl; us; zekâ; zihin; şuur. [Gabain] [Tekin] [ETY]

bilige, [bil-mek > bil-ig-e] *{eT} is.* **1.** Akıllı. [ETY] **2.** Danışman. [ETY]

biligin, [bilig-in] *{eT} zf.* Bilgi ile. [DLT]

biliglig, [bilig-lig] *{eT} sf.* Bilgili; bilgin; eğitimli. [EUTS] [DLT]

biligsemek, [bilig-se-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Bilmek istemek; bilgi edinmeyi çok arzulamak. **2.** Akıllanmak; akıllı olmak istemek. [DLT]

biligsiz, [bilig-siz] *{eT} sf.* **1.** Bilgisiz; cahil. [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin] **2.** Akılsız. [ETY]

biligsizlik, [bilig-siz-lik] *{eT} is.* Bilgisizlik; cehalet.

bilik[1]**, -ği** [bél > bél-ik > bil-ük بيلوك] *{eAT} is.* Ok ve yay kuburu.

bilik[2]**, -ği** [*eT.* bil-mek > bil-ik بلك] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Akıl; us; anlayış; kavrayış; bilgi. [DS] **2.** *{ağız}* Tanık. [DS] **3.** *{ağız}* Bilirkişi. [DS]

bilik[3]**, -ği** [bil *(yans.)* > bil-i-k] *{ağız} is.* **1.** Tavşan. **2.** Piliç. **3.** Anaç tavuk. [DS]

bilik[4]**, -ği** [bil *(yans.)* > bil-i-k] *{ağız} is.* Kırık leblebi. [DS]

bilik[5]**, -ği** [Far. pīlta ? / bilik / belik] *{eT} is.* Fitil. [Clauson]

bilik[6]**, -ği** [bil *(yans.)* > bil-ik] *{ağız} is.* Erkek çocukların cinsel organı. [DS]

biliklenmek, [bel / bél > bilik-le-n-mek بلكلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Sadağını takınmak; silahını kuşanmak; silahlanmak.

bilikli, [bil-mek > bil-ik-li] *{ağız} sf.* Anlayışlı; akıllı; bilgili. [DS]

biliklik, [bilik-lik] *{eT} sf.* Fitillik. [Clauson]

biliksizlik, [bilig-siz-lik] *{eT} is.* **1.** Bilgisizlik; cehalet. [DLT] **2.** *sf.* Bilgisi olmayan. [EUTS]

bilili, [bili-li بليلى] *{eAT} sf.* Bilgili; âlim; hakîm.

bililmek, [bil-mek > bil-il-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Bilinmek; tanınmak. [EUTS] [Üç İtigsizler]

bililtizam, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + iltizām *(isteme)* بالالتزام] *(bi'liltiza:m) {OsT} zf.* **1.** Bilerek ve isteyerek. **2.** Bile bile.

bililü, [bili-li > bili-lü بللو] *{eAT} sf.* Bilgili; âlim; hakîm.

bilim, [bil-mek > bil-im] *is.* **1.** Evrene ve olaylara ait bir bölüm birbirine bağlı konuları ele alıp deneye dayalı yöntemlerden yararlanarak gerçekleşebilir yasalar, kurallar çıkarmaya yönelik düzenli bilgi; ilim, *(1935).* **2.** Bazı olay ve olgular basamaklarına göre düzenlenmiş sistemli bilgiler bütünü. **3.** Bir şeyi öğrenmek amacıyla yola çıkarak edinilen bilgiler süreci. 🗗 **bilim adamı,** *Bilimsel alanda kendini yetiştirmiş ve bilim çevrelerince otoritesi kabul görmüş, bilimsel çalışmalar yapan kişi; bilgin; âlim.*‖ **bilim dışı,** *Bilime aykırı ya da bilimsel araştırma kurallarından yoksun.*‖ **bilim kuramı,** *fel. Bilimlerin ortaya koyduğu düşünsel sorunları inceleyen, her bilimin tek tek yöntemlerini, ilkelerini, var sayımlarını araştıran felsefe dalı.*‖ **bilim kurgu,** *ed. sin. Bilimsel buluşların ve teknolojideki gelişmelerin gelecekteki insan yaşamını ne şekilde yönlendireceğini ve etkileyeceğini bir takım var sayımlara dayandırarak oluşturulmuş hayal ürünü edebiyat ve sinema eserleri türü.*

bilimci, [bilim-ci] *is.* Bilgin.

bilimcilik, -ği [bilim-ci-lik] *is. fel.* **1.** Bilginin temeli olarak yalnız bilimsel yönteme önem verme biçiminde ortaya çıkan maddeciliğin bir biçimi ve pozitivist (olgucu) akım. **2.** Hıristiyanlık teolojisi.

bilimsel, [bilim-sel] *sf.* **1.** Bilimle ilgili. **2.** Bilime ve bilimin verilerine dayanan; ilmî. **3.** Bilimin belirleyici özelliklerini taşıyan. 🗗 **bilimsel deneycilik,** *Her bilimin deney, gözlem gibi bilimsel dayanaklarla doğrulanabileceğini, sınanabileceğini savunan felsefe akımı.*‖ **bilimsel düşünce,** *Bilimin verilerine ve bilimsel yöntemlere dayanan, eleştirici, araştırıcı özgür düşünce.*‖ **bilimsel sosyalizm,** *İhtilalci sosyalizm; Marxçılık.* ‖ **bilimsel toplantı,** *Bilim alanlarından bir konunun ele alınıp tartışıldığı toplantı; kolokyum.*

bilimselleştirme, [bilim-sel-le-ş-tir-me] *is.* Bilimselleştirmek işi.

bilimselleştirmek, [bilim-sel-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bilimsel nitelik kazandırmak. **2.** Bilimsel verilere ve metotlara uygun duruma getirmek.

bilimsellik, -ği [bilim-sel-lik] *is.* **1.** Bilimsel olma durumu. **2.** Bilimsel olanın niteliği.

bilimsinmek, [bil-imsi-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Bilir görünmek. [DLT]

bilimsiz, [bilim-siz] *sf.* **1.** Bilimden, bilgiden yoksun olan; bilgisiz. **2.** Bilimsel yollara uygun olmayan; bilim dışı; gayr-ı ilmî.

bilimsizlik, -ği [bilim-siz-lik] *is.* Bilimsiz ve bilgisiz olma durumu.

bilin, [Yun. pilini] *{ağız} is.* Topraktan yapılma bir tür fıçı. [DS]

bilincek, [bil-mek > bil-in-cek بلنجك] *{eAT} is.* Sahibi tarafından bilinen ve tanınan çalınmış ya da satılarak el değiştirmiş mal. ☞ **bilincek çıkmak,** *{eAT} Tanımak; bilmek.*

bilinç, -ci [bil-mek > bil-inç] *is.* **1.** İnsanın kendini ve çevresindekileri tanıma yeteneği; şuur; uyanıklık. **2.** *psikol.* Herhangi bir olgu veya gerçeklik üzerine zihinde açık olarak beliren anlama ve izleme süreci; şuur. **3.** *mecaz.* Temel düşünce ve görüş. **4.** Bir topluluğun taşıdığı ruhî etkinlik ve yönlendirme duygularının bütünü. **5.** Dimağ. ☞ **bilincine varmak,** *Önemini anlamak, kavramak.*|| **bilincini yitirmek,** *tıp. Beyin ile ilgili herhangi bir etkilenme sonucunda bilinç faaliyetlerinden yararlanamamak; şuurunu kaybetmek.*|| **bilinç akışı,** *1. Düşüncelerin arka arkaya birbirini izlemesi. 2. ed. Olay anlatımında, geçenlerin birinci kişi ağzından anlatılması.* || **bilinç dışı,** *psikol. 1. Bilinçsizce yapılan iş ve etkinlikler. 2. İnsan ruhunda baskı altında tutulan istekler ve bunlara ait olup da bilince ulaşamayan düşünceler.*

bilinçaltı, [bil-inç+alt-ı] *is.* **1.** Hakkında belli belirsiz bilinç sahibi olduğumuz şeyin niteliği. **2.** Aydınlık olmayan bilinç; yarım bilinç. **3.** *psikol.* Bilinç dışı olmakla birlikte gerektiği zaman bilinç düzeyine getirilebilen zihinsel faaliyet bölgesi; şuur altı; tahteşşuur.

bilinçek, [bil-mek > bil-in-çek] *{eT} is.* Bir zaman sonra hırsızın elinde veya başkasının elinde bulunan malın adı. [DLT]

bilinçlendirme, [bilinç-le-n-dir-me] *is.* Bilinçlendirmek işi.

bilinçlendirmek, [bilinç-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bilinçlenmesini sağlamak. **2.** Bilinçli duruma getirmek; şuurlandırmak.

bilinçlenme, [bilinç-le-n-me] *is.* Bilinçli hâle gelme; şuurlanma.

bilinçlenmek, [bilinç-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Bilinçli duruma gelmek; kendini bilmek. **2.** Dış dünyayı ve olayları bilinçle algılar, kavrar ve yargılar durum kazanmak; kişilik kazanmak; şuurlanmak.

bilinçli, [bilinç-li] *sf.* **1.** Bilinci olan; ayık; kendinde; şuurlu. **2.** Dış dünyayı ve olayları bilinçle algılayan, kavrayan ve yargılayabilen; aklı başında. **3.** Eleştirmeye dayalı olarak kendi etkinliklerinin farkında olan. **4.** Bilerek ve isteyerek yapılan.

bilinçlilik, -ği [bilinç-li-lik] *is.* **1.** Bilinçli olma durumu; şuurluluk. **2.** Bilinçli olanın niteliği. **3.** *psikol.* Çevredeki nesne, olay ve edimlere karşı uyanık bulunma durumu.

bilinçsiz, [bilinç-siz] *sf.* **1.** Bilinci olmayan; baygın; komada; şuursuz. **2.** Bilinçle yapılmayan. **3.** Kendi etkinliklerinin eleştirmeli olarak farkında olmayan.

bilinçsizlik, -ği [bilinç-siz-lik] *is.* **1.** Bilinçsiz olma durumu; şuursuzluk. **2.** Bilinçsiz olanın niteliği. **3.** *psikol.* Çevredeki nesne, olay ve işlere karşı uyanık bulunamama durumu.

bilindik, -ği [bil-mek > bil-in-dik] *sf.* Bilinen.

bilinemez, [bil-mek > bil-in-e-mez] *sf.* **1.** Bilinmesi mümkün olmayan. **2.** *is. fel.* İnsan aklı ile kavranamayan ve bilinmeyen şey.

bilinemezci, [bilinemez-ci] *sf. fel.* **1.** Bilginin bağıntılı olduğuna, bundan dolayı bilginin salt olmadığına inanan (kimse) **2.** Allah'ın ve evrenin nereden ve nasıl türediğinin bilinemeyeceğini ileri süren öğretiyi benimseyen kimse; laedri; agnostik.

bilinemezcilik, -ği [bilinemez-ci-lik] *is. fel.* **1.** Mutlak bilginin insan aklınca kavranamayacağını, doğanın özünün ve varlıkların kökeninin ve geleceğinin bilinemeyeceğini savunan öğreti. **2.** Allah'ın ve evrenin nereden ve nasıl türediğinin bilinemeyeceğini ileri süren öğreti; laedriye; agnostisizm.

bilinen, [bil-mek > bil-in-en] *is. mat.* Değeri belli olan nicelik; malum; bilindik.

bilinme, [bil-in-me] *is.* Bilinmek işi.

bilinmedik, -ği [bil-in-me-dik] *sf. mat.* Bilinmeyen.

bilinmek, [bil-mek > bil-in-mek بلنمك] *edil. f. [-ir]* **1.** Öğrenilmiş, tanınmış olmak; anlaşılmak; bilinmek. *{eT} (aynı)* [DLT] [Yüknekî] [ETY] **2.** Başkaları tarafından kendisi hakkında bilgi edinilmiş olmak. **3.** *{eAT}* Adı yayılmak; tanınmak. **4.** Gizlisi saklısı kalmamış olmak. **5.** *dönşl. f. {eT}* Kavramak; anlamak. [İKPÖy.] **6.** *{eT}* Pişman olup açığa vurmak; itiraf etmek. [EUTS] [DLT] [Gabain] **7.** *{eT}* Kendi işini bilmek. [DLT]

bilinmelü, [bil-in-mek > bil-in-me-lü بلنماو] *{eAT} sf.* Bilinen; tanınan; meşhur. ☞ **bilinmelü olmak,** *{eAT} Herkesçe bilinmek.*

bilinmeyen, [bil-in-mek > bil-in-me-y-en] *sf.* **1.** Kimse tarafından görülmemiş, tanınmamış, öğrenilmemiş olan. **2.** *is. mat.* Değeri belli olmayan nicelik.

bilinmez, [bil-in-mez] *sf.* **1.** Ne olduğu belli olmayan. **2.** Bilinmeyen; meçhul. **3.** Anlamı gizli ve anlaşılması güç olan; muğlak. **4.** Belli olmaz; kuşkulu.

bilinmezlik, -ği [bil-in-mez-lik] *is.* Bilinmez olma durumu.

bilir, [bil-mek > bil-ir] *sf. "Anlar, sayar, yapar"* an-

lamlarında isimlerin sonuna gelerek birleşik sıfatlar yapar.

bilirkişi, [bil-ir+kişi] *is.* **1.** Bir anlaşmazlığı çözümlemek için kendi bilgisine başvurulan anlaşmazlık konusu olay veya durumla ilgili derin bilgisi olan kişi veya uzman; ehl-i hibre; ehl-i vukuf; eksper. **2.** *huk.* Görülen bir davada bilimsel bilgiyi gerektiren konularda bilgisine veya oyuna baş vurulan uzman.

bilirkişilik, [bil-ir+kişi-lik] *is.* **1.** Bilirkişinin yaptığı iş. **2.** Bilirkişi olma durumu.

bilirlenmek, [bil-ür-le-n-mek > bil-ir-le-n-mek بلرلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Bilirim iddiasında bulunmak; işgüzarlık etmek; ahkâm kesmek; bilgiçlik taslamak.

bilirubin, [Far. biluribine] *is. tıp.* Alyuvar hücrelerinin dalakta yok edilmesi sırasında hemoglobin moleküllerinin parçalanması ile açığa çıkan ve karaciğerde süzülerek ödle dışarı atılan sarı madde; öd sarısı.

bilirübinemi, [Fr. bilirubinémie] *is. tıp.* Kanda bilirübin miktarının artması.

bilistifade, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + istifâde *(yararlanma)* بالاستفاده] *(bi'listifa:de) {OsT} zf.* Yararlanarak.

bilistir, [Yun. homolister] *{ağız} is.* Duvarcı malası. [DS]

biliş[1], [bil-mek > bil-iş بلش] *is.* **1.** Bilmek eylemi ve biçimi. *{eT} (aynı)* [EUTS] [DLT] **2.** *psikol.* Canlının bir olayın, bir nesnenin varlığına dair bilgi sahibi olması veya bilinçli duruma gelmesi; vukuf. **3.** *{eAT}* Marifet; sezgiye dayanan bilgi. 🗗 **biliş çıkmak,** *Birbirlerini eskiden tanımış oldukları anlaşılmak.*

biliş[2], [bil-mek > bil-iş-mek > bil-iş-(iş) [Tietze] بيلش] *{ağız} is.* **1.** Tanıdık, bildik kimse; dost, tanış; aşina. *{eAT} {ağız} (aynı)* **2.** *{eT}* Bilen; bilici. [DLT] [DS] 🗗 **biliş görüş,** *{eAT} Bildik; tanıdık.*

biliş[3], [bil *(yans.)* > bil-iç / biliş [Zülfikar] / Yun. poulitsi [Theodoridis]] *{ağız} is.* Piliç. [DS]

bilişdürmek, [bil-iş-dür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Tanıştırmak.

bilişiklik, -ği [bil-iş-ik-lik] *{ağız} is.* Tanışıklık. [DS]

bilişim, [bil-mek > bil-iş-im] *is.* İnsanların günlük hayatta, işte, teknik ve ekonomik alandaki haberleşmede kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin elektronik makineler aracılığıyla düzenli olarak işlenmesini konu alan bilim dalı; bilgi işlem, *(1983).* 🗗 **bilişim ağı,** *blş. Bilişim alanında elde edilen bilgi veya verilerin birbirinden ayrı yerlerde bulunan birimler veya kişiler tarafından kullanılmasını sağlayan bağlantılar bütünü; network.*

bilişimci, [bilişim-ci] *is.* Bilişim alanında kullanılan makineleri tasarlayan, programlarını hazırlayan, gerektiğinde bunların onarımını gerçekleştiren uzman kişi.

bilişlik, -ği [bil-iş-lik باشلك] *{eAT} is.* Tanışıklık; aşinalık. 🗗 **bilişlik virmek,** *{eAT} Tanıdığını belli etmek; aşinalık göstermek.*

bilişme, [bil-iş-me] *is.* Bilişmek işi.

bilişmek, [bil-mek > bil-iş-mek باشمك] *işteş. f. [-ir][eT, eAT, -ür]* **1.** Karşılıklı olarak birbirini tanımak; tanışmak. *{eT} {eAT} {ağız} (aynı)* [DLT] [DS] **2.** *{ağız} dönşl. f.* Bilmek; öğrenmek. [DS]

biliştirmek, [bil-iş-tir-mek بلشدرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* İki ve daha fazla kişinin birbirlerini bilmelerini sağlamak; tanıştırmak.

biliturmak, [bil-mek+tur-mak بلى طورمق] *{eAT} gçl. b. f. [-ur]* Bilip durmak; bilmekte olmak.

billahi, [Ar. bi- *(ön ek)* + Allah > bi'llâhi بالله] *(billa:hi) {OsT} ünl. "Allah'a ant olsun."* anlamında bir yemin.

billemek, [bil-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir araya getirmek; toplamak. [DS]

billenmek, [bil-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yığılmak; toplanmak; birikmek. [DS]

billi[1], [bil *(yans.)* > bil-li] *{ağız} is.* **1.** Çelik çomak oyununda çelik. **2.** Küçük kuş. [DS]

billi[2], [bil *(yans.)* > bil-li] *{ağız} is.* Küçük ekmek. [DS]

billik[1], **-ği** [bil-li-k ?] *{ağız} is.* **1.** Ekin sapının sert kısmı. **2.** Küçük çömlek.

billik[2], **-ği** [bil *(yans.)* > bil-li-k] *{ağız} is.* Çelik çomak oyununda çelik. [DS]

billik[3], **-ği** [bir-lik / billik] *{ağız} is.* Birlik. [DS]

billokma, [bir+lokma > billokma] *(bi'llokma) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

billur, [Yun. beryllos > Far. bilûr / Sur. Ar. billûr *(berrak cam)* بلور] *(billû:r) {OsT} is.* **1.** Duru, temiz kesme cam; kristal. **2.** Bazı cisimlerin kimi fiziksel etkiler altında aldıkları veya doğal olarak bulundukları geometrik şekil. **3.** Parlak saydam bir taş; Necef taşı. **4.** *sf. mecaz.* Parlak. **5.** Necef taşından yapılmış olan. 🗗 **billur bilim,** *min. Billurlaşmış maddelerin oluşumlarını, fiziksel, kimyasal ve geometrik özelliklerini kurallarıyla belirleyen bilim dalı.*|| **billur cisim,** *anat. Gözde, irisin arkasında mercek görevini yapan mercimek şeklindeki saydam cisim; göz merceği.*|| **billur gibi,** *1. (Su için) çok temiz ve duru. 2. (Kadın kol, göğüs, gerdan ve teni için) beyaz ve düzgün, pürüzsüz. 3. (Ses için) pürüzsüz, berrak; duru.*

billuri, [Ar. billûrî بلورى] *(billû:ri:) {OsT} sf.* **1.** Kristalleşmiş. **2.** Kristalden yapılmış. **3.** *is. kim.* Kristal.

billurîn, [Ar. billûrîn بلورين] *(billû:ri:n) {OsT} sf.* Billur gibi; kristalden.

billuriye, [Ar. billüriyye بلوريه] *(billû:riye) {OsT} sf.* **1.** Billurdan yapılmış. **2.** Billurla ilgili. **3.** Billurdan yapılmış eşya satılan dükkân.

billurlaşma, [billur-la-ş-ma] *(billu:rlaşma) is.* **1.** Billur durumuna gelme; kristalleşme. **2.** Bazı cisimlerin moleküllerinin fiziksel ve kimyasal ortamda billur durumuna gelmesi.

billurlaşmak, [billur-la-ş-tır-mak] *(billû:rlaşmak) gçsz. f. [-ır]* **1.** Billur halini almak. **2.** Billur olarak yoğunlaşmak; kristalleşmek.

billurlaştırma, [billur-la-ş-tır-ma] *(billûrlaştırma) is.* Billurlaştırmak işi.

billurlaştırmak, [billur-la-ş-tır-mak] *(billû:rlaştırmak) gçl. f. [-ır]* Billur durumuna getirmek.

billurlu, [billur-lu] *(billû:rlu) sf.* İçinde billur bulunan.

billursu, [billûr-su] *(billû:rsu) sf.* **1.** Billura benzeyen, billuru andıran; kristolit. **2.** *is.* Diyalize uğrayarak çözümlenen madde.

bilme, [bil-me] *is.* **1.** Bilmek işi. **2.** *fel.* Bir şeyin niteliği ve niceliği ya da ne olduğu hakkında bilinç sahibi olma. **3.** *fel.* Bilgi edinmenin amacı ve sonucu.

bilmece, [bil-mek > bil-me-ce] *is.* **1.** Bir şeyin özelliklerini sayarak onun ne olduğunu buldurmaya dayanan bir oyun. **2.** *mecaz.* Bilinmeyen şey; muamma. 🗗 **bilmece çözmek,** *Bilmecenin cevabını bulmak.*|| **bilmece gibi konuşmak,** *Kapalı ve anlaşılması güç bir anlatımla konuşmak.*

bilmedük, [bil-me-dük بلمدك] *{eT} {eAT} sf.* Bilinmemiş; tanınmamış; bilinmeyen, tanınmayan; meçhul. [DLT]

bilmek, [bil-mek بلمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi öğrenmiş, kavramış olmak; malumat edinmek. *{eT} {eAT} (aynı)* [Gabain] [Yüknekî] [İKPÖy.] [DLT] [Tekin] **2.** Bir konuda bilgisi bulunmak; bir şeyden anlamak; farkına varmak. *{eT} (aynı)* [Üç İtigsizler] **3.** Bir bilim dalında veya sanat kolunda yeterli bilgi sahibi olmak; vâkıf olmak. **4.** Deneyerek, yaşayarak, okuyarak öğrenmiş olmak. **5.** Olan biteni duymuş, haber almış bulunmak; haberi olmak. **6.** Beceri ve ustalık isteyen bir işten anlıyor ve o iş elinden geliyor olmak; anlamak. **7.** Tam olarak anlamak; tadına ve zevkine varabilmek. **8.** Tanımak. *{eT} (aynı)* [EUTS] **9.** Birini, bir şeyi veya bir olayı tanıtılan veya belirtilen biçimde kabul etmek; var saymak; farz etmek. **10.** Birini veya bir şeyi özelliklerinden tanıyıp çıkarmak; idrak etmek *{eAT} (aynı)* **11.** (Kusur, kabahat vb. için) birinde görmek; öyle tahmin etmek; güçlü bir şekilde o kişi ile ilgisi bulunduğunu sanmak. **12.** Hiç unutmadan daima dikkate alıp davranışlarını ona göre düzenlemek. **13.** Birinin emrine boyun eğmek, dediklerine uymak. **14.** Gereğini yerine getirmek. **15.** Sahip olduğu iş ve sosyal konumun durumunu kavrayıp kendine çeki düzen vermek. **16.** Birinin veya bir şeyin değerini takdir edebilmek. **17.** Çıkarına uygun davranmak; işine öyle gelmek. **18.** (Allah'la ilgili olarak) inanmak; emirlerine uymak. **19.** (Dil için) kullanabilmek. **20.** Kararlı olmak. **21.** Sürüp gitmek. **22.** (Birleşik fiil, yeterlilik) gücü yetmek. **23.** (Olumsuz 1. teklik kişi) tereddüt etmek; duraksamak. 🗗 **bildiği gibi,** *Canının istediği şekilde.*|| **bildiğin** (bildiğiniz) **gibi,** *Eskiden olduğu gibi; hiç değişmedi.*|| **bildiğinden şaşmamak,** *Hiçbir etki altında kalmadan kendi düşündüğünü uygulamak.*|| **bildiğini okumak,** *Kimsenin uyarısına aldırmadan kendi istediği, dilediği gibi davranmak.*|| **bildiğini yapmak,** *Uyarı ve öğütleri dikkate almayıp eski yanlış tutumunu sürdürmek.*|| **bildiğini yedi mahalle bilmemek,** *Çok kurnaz ve bilgili olmak.*|| **bildim bileli** (bildik bileli), *Eskiden beri.*|| **bildüñ ola,** *{eAT} Bildin mi?*|| **bile bile,** *1. Önceden tasarlanmış olarak. 2. Bilerek. 3. Kasten; çekinmeden.*|| **Bile bile lades,** *Bilerek aldanmak, olumsuzlukları bilerek kabullenmek.*|| **bilemedin** (bilemediniz), *En fazla, en çok..*|| **Bilen bilir,** *Söz konusu edilen olay hakkında bilgi ve görgüsü olanlar daha iyi değerlendirme yapabilir.*|| **bilerek,** *Kasten; bile bile; isteyerek.*|| **bilir bilmez,** *Tam anlamıyla bilmeyen; yarım yamalak bilgi sahibi olan.*|| **bili turmak,** *{eAT} Bilip durmak; bilmekte olmak.*|| **bilmeden,** *1. Bilmeyerek. 2. Sonucu kestiremeden.*|| **bilmem hangi** (kaç, kim, nasıl, ne), *Önemsiz görülen şeylerden bahsederken kullanılan söz.*|| **Bilmezsin mi,** *{eAT} Bilmez misin?*|| **Bilmiş ol,** *{eAT} İyi bil.*|| **bilüp bilmeyüp,** *{eAT} Bilir bilmez; bilerek veya bilmeyerek.*|| **bilürdi ola,** *{eAT} Bilir miydi?*|| **bilürin işlemek,** *{eAT} Bildiğini yapmak.*

bilmemek, [bil-me-mek] *{eT} gçl. f. [-z]* Bilmemek. [Tekin]

bilmememezlik, [bil-me-mez-lik] *is.* Bilmezlik.

bilmez, [bil-mek > bil-mez بيلمز] *sf.* **1.** Hiçbir şey bilmeyen. *{eAT} (aynı)* **2.** Hiçbir şeyden haberi olmayan; cahil. *{eAT} (aynı)* 🗗 **bilmeze urmak,** *{eAT} Bilmez görünmek; bilmezden gelmek.*|| **bilmez gibi,** *Bilmiyormuş gibi davranma.*|| **bilmez görünmek,** *Bildiği halde bilmiyormuş gibi davranmak.*|| **bilmezden gelmek,** *Bildiği tanıdığı halde bilmiyormuş, tanımıyormuş gibi davranmak; aldırmamak; oralı olmamak.*

bilmeziye, [bil-mez-i-y-e] *{ağız} zf.* Bilmeksizin; bilmeyerek; bilmeden. [DS]

bilmezleme, [bilmez-le-me] *is.* Bilmezlemek işi; techil.

bilmezlemek, [bilmez-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Birinin hiçbir şey bilmediğini ortaya koymak. **2.** Bir kimseyi bir şey bilmiyormuş gibi göstermek; techil etmek.

bilmezlenme, [bilmez-le-n-me] *is.* Bilmezlenmek işi; tecahül; tegafül.

bilmezlenmek, [bilmez-le-n-mek بلمزلنمك] *dönşl. f. [-ir]* Bildiği tanıdığı halde bilmiyormuş, tanımıyormuş gibi davranmak; aldırmamak; oralı olmamak; tecahül etmek; bilmez görünmek; bilmezden gelmek. *{eAT} {ağız} (aym)* [DS]

bilmezlik, -ği [bilmez-lik بلمزلك] *is.* **1.** Bilmez olma durumu; cahillik; cehalet. *{eAT} (aym)* **2.** *{eAT}* Bilirim iddiasında bulunmama. ◻ **bilmezlikten gelme,** *ed. Bir şair veya yazarın nükte yapmak amacıyla bir şeyi bildiği halde bilmezmiş gibi anlatması sanatı; tecahül-i arifane.*|| **bilmezlikten gelmek,** *Bildiği halde bilmiyormuş gibi davranmak.*

bilmiş, [bil-mek > bil-miş] *sf.* **1.** Her şeyi iyi bilir geçinen; bilgiçlik taslayan. **2.** Her şeye aklı eren; zeki, akıllı. **3.** Çıkarını iyi bilen; kurnaz; sofistike. **4.** *{eT}* Bilinmiş; tanınmış; bilinen; tanınan. [DLT]

bilmukabele, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + muḳābele *(karşılık)* بالمقابله] *(bi'lmuka:bele) {OsT} zf.* **1.** Karşılık olarak. **2.** (Selamlaşmada) ben de.

bilmünasebe, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + münāsebe *(ilişki)* بالمناسبه] *(bi'lmünasebe) {OsT} zf.* Sırası geldiğinde.

bilokma, [bir+lokma > bilokma] *(bi'lokma) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bilsam, [Ar. / Far. bilsām بلسام] *(bilsa:m) {OsT} is.* Akciğer zarı iltihabı; satlıcan.

bilsaniye, [Ar. bilsāniyye بلسانيه] *(bilsa:niye) {OsT} is. bot.* **1.** Sarmaşıkgiller. **2.** Hanımeligiller.

bilsat, [bil-gi + sat-mak > bil+sat] *sf.* Şirketler veya işletmeler arasında para ile yapılan bilgi alış verişi; bilgileşim.

bilsika, -â'i [Ar. bilsikā' بلسكاء] *(bilsikâ:) {OsT} is. bot.* Yapışkan otu.

bilsikmek, [bil-mek > bil-si-k-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Bilinmek; tanınmış olmak; bilinmiş olmak. [EUTS] [Gabain] [DLT]

biltizmek, [bil-mek > bil-tiz-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bildirmek; belli etmek. [Gabain] [EUTS]

biltürmek, [bil-mek > bil-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Öğretmek. **2.** Bildirmek. [DLT] [EUTS] [Gabain]

bilumum, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + ʿumūm *(genel, hep)* بالعموم] *(bi'lumu:m) {OsT} zf.* Bütün; hep; hepsi.

bilur, [Far. bilūr بلور] *(bilû:r) {OsT} is.* Billur; kristal.

bilurin, [Far. bilūrīn بلورين] *(bilû:ri:n) {OsT} sf.* **1.** Billurdan; kristal. **2.** Billur gibi.

bilü, [*eT.* bil-ig > bil-ü بلو] *{eAT} is.* **1.** Bilgi; ilim; irfan; idrak; malumat. **2.** Zihin; fikir. ◻ **bilü bilenler,** *{eAT} Bilgililer; âlimler.*|| **bilüsi şaşmak,** *{eAT} Bildiğini şaşırmak; bildiği şeyleri zihninde toplayamamak.*|| **bilüsi yañılmak,** *Ne söylediğini bilmez duruma gelmek; bunamak.*|| **bilü virmek,** *{eAT} Akıl öğretmek.*

bilüç, [Yun. poulitsi [Theodoridis] / bili *(tavuk çağırma ünl.)* > bili-ç > bilüç بلج] *{eAT} is.* Piliç.

bilük, [bél-ik > bél-ük / bil-ük بلوك] *{eAT} is.* Ok ve yay kuburu; sadak.

bilülü, [bili > bili-lü > bilü-lü بيلولو] *{eAT} sf.* Bilgili; âlim; hakîm.

bilür, [bil-ür بلور] *{eAT} sf.* Bilen; âlim.

bilürlenmek, [bil-ür-le-n-mek بلورلنمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Bilirim iddiasında bulunmak.

bilürmek, [bél-ür-mek > bil-ür-mek بلورمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Belli olmak; ortaya çıkmak.

bilüsüz, [bilig > bilü-süz بلوسز] *{eAT} sf.* Bilgisiz; cahil.

bilüsüzlik, -ği [bilig > bilü-süz-lik بيلوسزلك] *{eT} {eAT} is.* Bilgisizlik; cahillik.

bilüsüzün, [bilig > bilü-süz-in بيلوسزون] *{eAT} zf.* Bilmeyerek; bilmeden.

bilvasıta, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + vāsıṭa *(araç)* بالواسطه] *(bi'lva:sıta) {OsT} zf.* **1.** Aracılığıyla. **2.** Dolaylı olarak.

bilve, [Ar. bilve بلوه] *{OsT} is.* Üzüntü; keder; tasa; ıstırap.

bilvesile, [Ar. bi- *(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + vesīle *(sebep)* بلوسيله] *(bi'lvesi:le) {OsT} zf.* Sebep olarak; sebebiyle.

bilya, [İt. biglia] *(bi'lya) is.* → bilye.

bilye, [İt. biglia] *(bi'lye) is.* **1.** Sert maddeden yapılmış küçük küre; yuvarcık. **2.** Makinelerde dönme ekseni üzerine yerleştirilen sürtünmeyi azaltıcı çelik yuvarlak.

bilyeli, [bil-ye-li] *sf.* Bilyesi olan. ◻ **bilyeli yatak,** *Bir eksen etrafında dönmek zorunda olan makine parçalarında sürtünmeyi azaltmak amacıyla içine bilye yerleştirilmiş bölüm.*

bilyon, [Fr. billion] *is.* Milyar.

bim, [Far. bīm بيم] *(bi:m) {OsT} is.* **1.** Korku; endişe. **2.** Tehlike. ◻ **bîm-engîz,** *{OsT} Ürküten; ürkütücü.*|| **bîm-i cān,** *{OsT} Can korkusu.*|| **bîm-i düzah,** *{OsT} Cehennem korkusu.*|| **bîm-i ta'ne,** *{OsT} Azarlanma korkusu.*|| **bîm-nāk,** *{OsT} Korkuya kapılmış; korkmuş.*|| **bîm ü ümîd,** *{OsT} Korku ve ümit.*

bimar, [Far. bīmār بيمار] *(bi:ma:r) {OsT} sf.* **1.** Hasta olan; sayrı. **2.** (Göz için) baygın bakışlı. ◻ **bîmâr-**

ciğer, *{OsT} Aşırı derecede üzüntülü ve sıkıntılı.*|| **bîmâr-çeşm,** *{OsT} Gözü baygın bakışlı olan.*|| **bîmâr-dâr,** *{OsT} Hasta bakıcı.*|| **bîmâr-dârân,** *{OsT} Hasta bakıcılar.*|| **bîmâr-dil,** *{OsT} Üzüntülü.*|| **bîmâr-hîz,** *{OsT} Hastalıktan yeni kalkan kimse.*|| **bîmâr-istân,** *{OsT}* → bimaristan.

bimaran, [Far. bīmārān بیماران] *(bi:ma:ra:n) {OsT} is.* Hastalar.

bimare, [Far. bīmāre بیماره] *(bi:ma:re) {OsT} sf.* **1.** Hasta. **2.** Akınlar ve savaşlar sırasında ele geçen kadın esirlerin ayrıldığı sınıflardan her biri.

bimarhane, [Far. bīmār-ḫāne بیمارخانه] *(bi:ma:rha:-ne) {OsT} is.* Akıl hastanesi.

bimari, [Far. bīmārī بیماری] *(bi:ma:ri:) {OsT} is.* **1.** Hastalık. **2.** Hasta olma durumu; keyifsizlik.

bimaristan, [Far. bīmāristān بیمارستان] *(bi:ma:ris-ta:n) {OsT} is.* Hastane.

bimer, [Far bī- *(-siz)*+mer *(ölçü)* بیمر] *(bi:mer) {OsT} sf.* Sonsuz; sayısız.

bimetal, [Lat. bis *(iki)* + metal > Fr. bimétal *(tescilli isim)*] *is.* Değişik bir maden tabakasıyla kaplanmış olan metal.

bimetalizm, [Lat. bis *(iki)* + metal > Fr. bimétalisme] *is.* Altın ve gümüş gibi iki değerli maden esasına dayanan para birimi sistemi.

bimezak, [Far. bī-meẕāḳ بیمذاق] *(bi:meza:k) {ağız} sf.* Tatsız; zevksiz. [DS]

bimikdar, [Far. bī- + Ar. miḳdār بیمقدار] *(bi:mikda:r) {OsT} sf.* **1.** Sayısız. **2.** Önemsiz. **3.** Güçsüz; kudretsiz. **4.** Yoksul.

bimnak, -ki [Far. bīmnāk بیمناك] *(bi:mna:k) sf.* Korkmuş; ürkmüş.

-bin, [Far. dīden *(görmek)* > -bin] *{OsT} son ek.* Sonuna eklendiği Arapça ve Farsça kelimelere *"gören, görücü"* anlamında birleşik sıfatlar yapan son ek.

bin[1], [min / miñ / biñ > bin] *sf.* **1.** Dokuz yüz doksan dokuzdan bir fazla; on kere yüz. **2.** *is.* Bu sayıyı gösteren rakam; 1000. **3.** *mecaz.* (İsimle beraber) aşırılık ve çokluk ifade eder. 🗗 **bin** (bir) **ayak bir ayak üstünde,** *Ayakta duran çok kalabalık.*|| **bin bela ile,** *Güçlükle, zorla.*|| **bin bir,** *Pek çok, çok sayıda.*|| **bin can ile,** *İsteyerek; arzu ederek.*|| **binde bir,** *Pek seyrek olarak.*|| **bin bir delik otu,** *bot. Yaprakları basit, karşılıklı dizili, çanak ve taç yaprakları beş parçalı kokulu çalımsı bitki, (Hypericum).*|| **bin bir yaprak otu,** *biy. Civanperçemi.*|| **bin derde deva,** *Pek çok işe yarayan, pek çok sıkıntıyı gideren.*|| **bin dereden su getirmek,** *1. Oyalamak için bahaneler bulmak. 2. Kandırmak için çeşitli yollara başvurmak.*|| **bini aşmak,** *Çok fazla olmak.*|| **bini bir paraya,** *1. Bolluk. 2. Pek çok yapılan.*|| **binin yarısı dört** (tane) **yüz yirmi beş,** *Çok düşünceli birisini teselli etmek için "aldırma" anlamında söz oyununa dayalı uyarı.*|| **bin kalıba girmek,** *Birbirine benzemeyen bir çok iş yapmak.*|| **bin pişman olmak,** *Çok pişmanlık duymak.*|| **bin renge girmek,** *Çok ve çeşitli hileye baş vurmak.*|| **bin tarakta bezi olmak,** *Çok çeşitli işler yapmak, hüner göstermek.*|| **bin yaşa,** *Birinin davranışlarından duyulan memnuniyeti ifade eden söz.*|| **bin yedi yüz on beş,** *argo. (TC Merkez Bank. kuruluş yasa numarası) rüşvet.*

bin[2], [Ar. bin بن] *{OsT} is.* ..'in oğlu.

bin[3], [Ar. bīn بين] *{OsT}* is. Bölge; mıntıka.

bin[4], [Ar. bünyād / Far. bun] *{ağız} is.* Temel; esas. [DS]

bina[1], **-a'i** [Ar. binā بناء] *(bina:) {OsT} is.* → bina[2]. 🗗 **binā'-berîn,** *{OsT} Dayanarak.*|| **bina emini,** *{OsT} İmparatorluk döneminde devlete ait binaların yapım, malzeme temini ve korunması ile görevli kişi.*|| **bina etmek,** *1. Kurmak, inşa etmek, yapmak. 2. Geliştirdiği düşünce sistemini belirli bir görüşe, ilkelere dayandırmak.*|| **bina okumak,** *Fiil çatısı ile ilgili dilbilgisi konularını okumak, öğrenmek.*|| **binā'-yı İlâhî,** *(Allah'ın yapısı) insan.*

bina[2], [Ar. binā بناء] *(bina:) is.* **1.** Oturmak veya başka amaçlarla kurulmuş yapı. **2.** *dbl.* Arap dil bilgisinde fiil çatılarını konu edinen bölüm veya kitap. **3.** Çatı. **4.** Dayama.

bina[3], [Far. diden *(görmek)* > bīnā بينا] *(bi:na:) {OsT} sf.* **1.** Gören; görücü. **2.** *is.* Göz.

binab, [Far. bīnāb بيناب] *(bi:na:b) {OsT} is.* Manevi görüş; dalış.

binaber, [Ar./Far. bināber بنابر] *(bina:ber) {OsT} e.* Bundan dolayı; bunun üzerine.

binaberîn, [Ar. / Far. bināberīn بنابرين] *(bina:beri:n) {OsT} e.* → binaber.

binadil, [Far. binā-dil بنادل] *(bi:na:dil) {OsT} sf.* Gerçeği gönlüyle kavrayan; uzgören; basiretli.

binaen, [Ar. binā-en بناءً] *(bina':en) {OsT} zf.* **1.** Dayanarak. **2.** ..-den dolayı, ..-den ötürü. 🗗 **bina-en alā-zālik,** *{OsT} Bunun üzerine; bundan dolayı.*

binaenaleyh, [Ar. binā-en + ʿaleyh بناءً عليه] *(bina:'-enaleyh) {OsT} zf.* **1.** Buna dayanarak. **2.** Bundan dolayı, bundan ötürü, bu sebepten, bu nedenle, bunun için.

binagerde, [binā-gerde بناگرده] *(bina:gerde) {OsT} sf.* Kurulmuş.

binaguş, [Far. bināgüş بناگوش] *(bina:guş) {OsT} is.* Kulak memesi; kulak tozu.

binamaz, [Far. bī-nemāz بینماز] *(bi:namaz) {OsT} sf.* → beynamaz.

binavend, [Far. bināvend بناوند] *(bina:vend) {OsT} is.* Engel; mani.

binayi, [Far. bīnāyī بنایی] *(bi:na:yi:) {OsT} is.* Görücülük. ◻ **bînâyî-refte,** *{OsT} Görme yetisi gitmiş; kör.*

binbaşı, -yı [bin+baş-ı] *(bi'nbaşı) is. t.* Türk Silahlı Kuvvetlerinde rütbesi yüz başı ile yarbay arasında bulunan ve asıl görevi tabur komutanlığı olan üst subay.

binbaşılık, -ğı [bin+baş-ı-lık] *is.* **1.** Binbaşı rütbesi. **2.** Binbaşının yaptığı görev.

bincişk, [Far. bincişk] *{OsT} is.* Serçe. ◻ **bincişk-i züvān,** *bot. Dişbudak ağacının meyvesi; kuş dili.*

bindallı, [bin+dal-lı] *is.* Çoğunlukla mor kadife üzerine sırma ile yaprak, çiçek, dal kabartmaları işlenmiş kumaş veya elbise.

binde, [bin-de] *sf.* **1.** (Oran için) bin üzerinden hesaplanan. **2.** *is. {ağız}* Vergi. [DS]

bindirilme, [bin-dir-il-me] *is.* Bindirilmek işi.

bindirilmek, [bin-dir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Başkaları tarafından bindirmek işi gerçekleştirilmek. ◻ **bindirilmiş kuvvetler,** *as. Motorlu taşıtlara bindirilmiş askerî birlikler.*

bindirim, [bin-dir-im] *is.* Fiyat artırma işi; zam.

bindirimli, [bin-dir-im-li] *sf.* Fiyatı artırılmış; zamlı.

bindirme, [bin-dir-me] *is.* **1.** Bindirmek işi. **2.** Bir kemerin art arda gelen kuşakları arasında bunları birbirine dayandırmak için bırakılan 15 cm.lik aralıklar. **3.** Duvar üstüne gelen ve dışarıya bindirme suretiyle yapılan çıkıntı. **4.** *argo.* Zar oyunlarında istenilen sayıyı getirmek için zarı fazla yuvarlamadan atma. ◻ **bindirme rampası,** *Gemi, tren ve diğer araçlara yükleme yapmak için özel yapılmış yükselti.*

bindirmek, [bin-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyin veya birinin binmesini sağlamak. **2.** *dnz.* (Gemi için) baş taraftan bir başka gemiye çarpmak veya karaya oturmak. **3.** *mecaz.* Çarpmak. **4.** İnşaat gereçlerini bir kısmı diğerinin üstüne gelecek şekilde yerleştirmek; bağlamak; çakmak. **5.** Eklemek; katmak; zam yapmak. **6.** *topg.* Haritacılıkta hava fotoğrafı çekerken arada boşluk kalmaması için bir öncekinden üçte bir kadar daha geriden alınarak çekilen resimleri birbirini tamamlayacak şekilde üst üste getirmek. **7.** *argo.* Rastlamak.

bindirmelik, -ği [bin-dir-me-lik] *is. mim.* Döşeme kirişlerinin taşıyıcısı olarak kullanılan duvar içine gömülmüş büklüm gibi dışa taşan ahşap ya da demir parçası.

bine, [bin-mek > bin-e / bin-i] *{ağız} is.* Kapı ve pencere pervazı. [DS]

binek[1]**, -ği** [bin-mek > bin-ek] *is.* **1.** Binmeye ayrılmış at. **2.** *sf.* Üzerine binilen; binmeye yarayan. ◻ **binek arabası,** *İnsanların binmesi için yapılmış, hayvanlar tarafından çekilen araba.*|| **binek atı,** *1. At sahiplerinin ve antrenörlerin yarış yerlerinde, yarış atlarının antrenmanlarını görmek için üzerine bindikleri at. 2. Binmek ve yarışlarda koşturmak amacıyla yetiştirilip eğitilen iyi cins at.*|| **binek taşı,** *Avlu kapısı önlerinde, sokak başlarında ya da köy çıkışlarında atlara binmek için özel olarak konulmuş yüksek taş.*

binek[2]**, -ği** [Far. bīnek بینك] *{OsT} is.* Gözbebeği.

binemek, [Far. bī-nemek] *{OsT} sf.* Tatsız tuzsuz; yavan.

binende, [Far. bīn *(gören)* + -ende *(yapan)* بیننده] *(bi:nende) sf.* **1.** Gören; görücü. **2.** *mecaz.* İleriyi ve geleceği düşünen; akıllı; uyanık.

binendegî, [Far. bīn-ende-gī گی بیننده] *(bi:nendeği:) is.* **1.** Görebilme. **2.** Uzak görüşlülük.

bineng, [Far. bīneng بیننگ] *(bi:neng) {OsT} sf.* Namussuz; şerefsiz; rezil.

biner[1]**,** [bin-er] *sf.* **1.** Bin sayısının üleştirmeli biçimi. **2.** Her defasında bin tane. **3.** Her birine bin tane.

biner[2]**,** [bin-mek > bin-er بینر] *{eAT} sf.* Binici.

binet[1]**,** [bin-mek > bin-et > bin-it] *{ağız} is.* Binek atı. [DS]

binet[2]**,** [Yun. pinakoti] *{ağız} is.* Ekmek yaparken bezelerin konulduğu, göz göz ağaç araç. [DS]

binevend, [Far. binevend / bināvend بنوند] *(bi:nevend) {OsT} is.* Engel; mani.

bing[1]**,** [bing *(yans.) is.* Sıçrama, ürkme ve irkilme anlatan kök. [Zülfikar] *bing-il-de-mek.*

bing[2]**,** [miñ > biñ بيك] *(biñ) is. {eT} {eAT} is.* Bin sayısı; 1000. [ETY] [Gabain] [Tekin] [EUTS] ◻ **biñ anca,** *{eAT} Bin katı.*|| **biñ artuḳ,** *{eAT} Binden fazla.*|| **biñ başlar,** *{eAT} Binbaşılar.*|| **biñ begi,** *{eAT} Binbaşı.*|| **biñ biñ,** *{eAT} Binlerce; türlü türlü.*|| **biñden bir,** *{eAT} Binde bir.*|| **biñin biñin,** *{eAT} Binlerce.*|| **biñinde birini,** *{eAT} Binde birini.*|| **biñ kez,** *{eAT} Milyon.*

bingân, [Far. bingān بنگان] *(bingâ:n) {OsT} is.* **1.** Tas; kâse. **2.** Kadeh. **3.** Çiftçilerin akar su paylaşmakta kullandıkları bir ölçüt.

bing-bang, [İng. bing-bang] *is.* Ses duvarını aşan bir uçar cismin çıkardığı gürültüyü belirten yansımalı söz.

bingemek, [*eT.* minge-mek > bin-ge-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-g(i)-yor]* Birbiri üstüne koymak; yığmak. [DS]

bingere, [Far. bingere بنگره] *{OsT} is.* İğe sarılmış pamuk ipliği.

bingeşdirmek, [bingeş-dir-mek > biñ-eş-dür-mek بنگشدرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* **1.** Birbirinin üzerine bindirmek. **2.** Birbirinin ardına bindirmek; artlaştırmak.

bingeşik, [bingeş-ik بنگشك] *{eAT} sf.* Birbirinin üzerine binmiş durumda.

bingeşmek[1], [*eT.* minge-mek > binge-ş-mek بنگشمك] *{eAT} işteş. f. [-ir] [eAT, -ür]* **1.** Birbirinin üzerine binmek; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Birbirinin arkasına binmek. **3.** Birbirine uymak; birbirinin arkasından gelmek. **4.** Sıra ile binmek. **5.** *{ağız}* (Damarlar için) üst üste gelmek; kramp girmek. [DS] **6.** *{ağız}* Uyuşmak; felce uğramak. [DS]

bingeşmek[2], [bin-mek > binge-ş-mek] *{ağız} işteş f. [-ir]* Kavga dövüş etmek. [DS]

bingi, [bin-gi] *is. mim.* Kemerler üzerine oturtulmuş kubbeler ile kemerler arasını kapatan üçgenimsi kubbe parçası.

bingildemek, [bing *(yans.)* > bing-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Birdenbire sarsılmak; ürpermek. [DS]

bingin, [bin-mek > bin-g-in] *{ağız} sf.* Dargın; kavgalı. [DS]

binginlik, -ği [bin-gin-lik] *{ağız} is.* Zorbalık. [DS]

bingişik, -ği [bin-mek > bin-gi-ş-ik / bin-iş-ik] *{ağız} sf.* Bitişik. [DS]

bingişmek, [bin-mek > bin-gi-ş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* → bingeşmek. [DS]

-bini, [Far. -bīnī بینی -] *(bi:ni:) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlerden *".. görürlük"* anlamı katarak birleşik isimler yapan son ek.

bini[1], [bin-ü / bin-i بنی] *{eAT} is.* **1.** Binmek eylemi; binme işi. **2.** Kozadan ipek sağmaya yarar alet. **3.** *{ağız}* İpliği yumak yapmakta kullanılan haç şeklinde bir araç. [DS] **4.** Kapı ve dolap gibi şeylerin kapakları kapatıldığında arada kalan boşluğu örtme için üst kapağa çakılmış olan çıta. 🗗 **biniden taraf,** *{eAT} Hayvanın binilecek yanı.*|| **biniden yanı,** *{eAT}* → biniden taraf.

bini[2], [men / ben > bin-i] *{eT} zm.* Teklik birinci kişi zamirinin yükleme hâli; beni. [ETY]

bini[3], [Far. bīnī] *(bi:ni:) {OsT}* **1.** *anat.* Burun. **2.** *coğ.* Burun. **3.** Uç. **4.** Dağ tepesi. **5.** Yayın ele alınan kısmının ucu.

bini[4], [Yun. pinnini] *{ağız} is.* İpliği yumak yapmakta kullanılan haç biçimindeki araç. [DS]

binici, [bin-ici] *is.* **1.** Binme işini yapan; binen. **2.** Ata iyi binen kişi; süvari. **3.** *bot.* İkiye katlı olan ve içinde yine kendisi gibi ikiye katlı bir organın yarısını bulunduran bitki kısmı. **4.** *argo.* Erkek.

binicilik, -ği [bin-ici-lik] *is.* **1.** Ata binme ustalığı. **2.** At üzerinde yapılan spor.

binilme, [bin-il-me] *is.* Binilmek işi.

binilmek, [bin-il-mek] *edil. f. [-ir] [eAT, -ür]* Binmek eylemi yapılmak. *{eAT} (aynı)*

binilmelü, [bin-il-melü بینلملو] *{eAT} sf.* (At vb. için) binilebilecek durumda olan. 🗗 **binilmelü itmek,** *{eAT} Binilecek duruma getirmek.*

binim, [bin-mek > bin-im] *{ağız} is.* **1.** Semer. **2.** Eyer, semer, yular gibi eşyalar. [DS]

bininci, [bin-inci] *sf.* Sıralamada yeri bin olan.

biniş[1], [bin-mek > bin-iş بنش] *is.* **1.** Binmek işi, binme biçimi. **2.** Atlı alaylarda giyilen özel kıyafet. **3.** *tar.* Padişahın at gezintisi. **4.** *{eAT} is.* Eskiden bilginlerin cüppe üzerine giydiği bedeni ve kolları geniş üstlük. **5.** Üniversite öğretim elemanlarının giydiği üst elbise; cüppe. **6.** *argo.* (Erkek için) cinsel ilişki. 🗗 **binişi kuvvetli,** *argo. (Erkek için) cinsel gücü yüksek olan.*|| **biniş olmak,** *{eAT} Atlılar yürüyüşe hazırlanmak.*| **biniş yanı,** *{eAT} Atlara binerken veya eyer vururken kullanılan atın sol yanı.*

biniş[2], [Far. bīniş بینش] *(bi:niş) {OsT} is.* **1.** Görüş; görme yetisi. **2.** Mülakat.

binişme, [bin-iş-me] *is.* **1.** Binişmek işi. **2.** Biri kısmen diğerinin üstüne gelen iki nesnenin durumu. **3.** Kırık bir kemiğin iki parçasının üst üste gelmesi.

binişmek, [bin-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** İki parçadan birinin bir kısmının diğerinin üstüne gelmek. **2.** Kas kirişleri birbirinin üstüne gelmek. **3.** (Kırık bir kemik için) iki parçası üst üste gelmek.

binit[1], [bin-mek > bin-it بنت] *{eAT} is.* Üstüne binilen hayvan veya taşıt; binecek hayvan. [DK]

binit[2], [Yun. pinakoti] *is.* Fırına ekmekleri atmakta kullanılan tahta kürek.

binitli, [binit-li بندلی] *{eAT} {ağız} sf.* Atlı; süvari; binmiş; bindirilmiş. [DS]

binitlü, [binit-lü بنتلو] *{eAT} sf.* → binitli.

bink, [İt. pinco] *{OsT} is.* Bir tür ticaret gemisi.

binlerce, [bin-ler-ce] *(binle'rce) sf.* **1.** Pek çok bin. **2.** Pek çok; sayısı binlerle ifade edilen.

binlik, -ği [bin-lik] *is.* **1.** Bin lira değerindeki kâğıt para. **2.** Üç litrelik şişe. **3.** Sayısı bin olan demet veya grup.

binme, [bin-me] *is.* Binmek eylemi.

binmek, [*eT.* mün-mek > min-mek > bin-mek بنمك] *gçsz. f. [-er]* **1.** Yüksek bir şeyin veya hayvanın üzerine çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak. *{eT} {eAT} (aynı)* [Gabain] [Tekin] [ETY] **2.** Bir yere gitmek için bir taşıtta özel ayrılmış yere oturmak. **3.** (Bisiklet ve motosiklet veya at için) kullanmak. **4.** (Tartışma veya iş için) istenilmeyen ve arzu edilmeyen bir hâl almak. **5.** Bir şey sıkışma sonucu yanındakinin üstüne çıkmak. **6.** Zamlanmak, fiyatı artmak. **7.** Eklenmek; katılmak. **8.** İnşaatta bir kiriş,

diğer bir kirişin üstüne gelmek veya dayanmak. **9.** *{eAT}* Çıkmak; oturmak; cülus etmek. **10.** *argo.* (Erkek için) cinsel ilişkiye girmek. **11.** *{ağız}* İskambil oyununda, daha büyük değerli kâğıt ile küçükleri almak. [DS] 🗗 **bindiği dalı kesmek,** *Kendisine yararlı olabilecek şeyi yok etmek.*|| **binen binenüñ,** *{eAT} Binen binene.*

binom, [Fr. binôme] *is. mat.* İki terimli.

binsar, [Ar. binşır / binşār بنصر / بنصار] *(binsa:r) {OsT} is.* → binsır.

binsır, [Ar. binşır / binşār بنصر / بنصار] *{OsT} is.* Yüzük parmağı.

bint, [Ar. bint بنت] *{OsT} is.* Kız. 🗗 **bint-i amın,** *{OsT} Amca kızı.*|| **bint-i ineb,** *{OsT} Üzümün kızı; şarap.*|| **bint-i lebün,** *{OsT} İki yaşında dişi deve.*|| **bint-i mehād,** *{OsT} İki yaşına girmek üzere olan deve.*|| **bintü'l-cebel,** *{OsT} Dağların kızı; yankı.*|| **bintü'l-fikr,** *{OsT} Düşüncenin kızı; şiir.*|| **bintü'ş-şefe,** *{OsT} Dudağın kızı; söz; konuşma.*

bintipal, [Sansk. bihindipāla] *{eT} is.* Mızrak. [EUTS]

bintürmek, [bin-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* (Ata) bindirmek. [ETY]

binü, [bin-ü بنو] *{eAT} is.* Binme; biniş; binme. 🗗 **binüye yaramak,** *{eAT} (Binek hayvanı için) Binilecek çağa ve duruma gelmek.*

binülü, [bin-ü-lü بنلو] *{eAT} sf.* (Belirtilen binek hayvanına) binmiş olarak; .. e binmiş; bineği .. olan.

binüt, [bin-mek > bin-üt بنوت] *{eAT} is.* Binek hayvanı; binilecek hayvan; binit; binek atı.

binütlü, [bin-üt-lü / bin-it-li بنتلو] *{eAT} sf.* Atlı; süvari.

binyaprak, -ğı [bin+yaprak] *is. bot.* Yaprakları halka dizilişinde, daha çok akvaryumlarda yetiştirilen su bitkisi, *(Myriophyllum).*|| **binyaprak otu,** *bot. Bileşikgillerden parçalı yapraklı, çok tüylü, beyaz veya sarı çiçekli çok yıllık otsu bitki; civanperçemi, (Achillea).*

bioenerji, [Fr. bioénergie] *is.* → biyoenerji.

biosfer, [Fr. biospère] *is.* → biyosfer.

binye, [Ar. binye بنيه] *{OsT} is.* Bünye.

bip, [bip *(yans.)*] *is.* Ağaç dallarından yapılmış düdüklerin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *bip-biç, bip-iç.*

bipara, [bi(r) + Far. pāre] *{ağız} sf.* Biraz; şöyle böyle. [DS]

bipbiç, [bip *(yans.)* > bip(b)-iç] *{ağız} is.* Söğüt dalından yapılmış düdük. [DS]

biperva, [Far. bī-pervā بی پروا] *(bi:perva:) {OsT} sf.* **1.** Korkusuz; gözü pek. **2.** *zf.* Çekinmeden; korkmadan.

bipiç, [bip *(yans.)* > bip-iç] *{ağız} is.* Söğüt dalından yapılmış düdük. [DS]

biplemek, [bip *(yans.)* > bip-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Uyarmak için düdük vb. şeyle kısa bir ses çıkarmak. [DS]

bir[1], [*eT.* bīr بر] *(eT. bi':r) is.* **1.** Sayma sayılarının ilki. *{eT} {eAT} (aynı)* [ETY] [İKPÖy.] [EUTS] [DLT] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] **2.** Bu sayıyı gösteren rakam: 1. **3.** *sf.* Miktarı bu sayı kadar olan. **4.** *sf.* Belirsiz herhangi bir varlık. **5.** Tek. **6.** Birleşmiş; bir araya gelmiş; birleşik. **7.** Ortaklaşa; müşterek. **8.** Birbirine denk; eş; aynı. **9.** (Belirtileni olan isim tamlaması cümlenin yüklemi olursa) önemsiz; değer verilmeyen. **10.** (Sıfat ve zarf olarak başına geldiği kelimelere) kuvvet, istek veya belirsizlik anlamı katar. **11.** *zf.* (Aralı tekrarlarda) bir kez. *{eT} {eAT} (aynı)* [ETY] [İKPÖy.] **12.** Sadece. **13.** Ancak; yalnız. **14.** (Topluluk isimlerinden önce geldiğinde) çokluk bildirir. **15.** *{eT}* Aynı. [ETY] **16.** *{eAT}* Öbür. 🗗 **Bir abam var atarım, nerede olsa yatarım.** *Tek başına olan kişinin sorumluluktan uzak, dilediği gibi yaşayıp rahat edebileceğini anlatan söz.*|| **bir adım ayrılmamak,** *Peşini bırakmamak.*|| **bir adlu,** *{eAT} Adları aynı olan; adaş.*|| **bir agız,** *{eAT} Bir kere; bir defacık.*|| **bir ağızdan,** *1. Hep birlikte, aynı şeyi söyleme. 2. Beraberce, hep birlikte.*|| **Bir ağızdan çıkan bin dile yayılır,** *Söylenen söz çok çabuk yayılır.*|| **bir alagat,** *{ağız} 1. Bir aralık. 2. Biraz.* [DS]|| **bir alay,** *Birçok, bir sürü, pek çok.*|| **bir âlem,** *Kendine özgü durumu var.*|| **bir an,** *Çok kısa bir süre.*|| **bir an önce,** *Mümkün olduğu kadar çabuk.*|| **bir ara** (aralık), *1. Kısa bir zaman. 2. Geçmişte bir zaman.*|| **bir araba,** *1. (Odun, kömür, taş cinsinden şeyler için) bir araba dolduracak miktarda. 2. mecaz. Pek çok; fazla sayıda.*|| **bir arada,** *Toplu olarak; hep beraber.*|| **bir araya gelmek,** *Toplanmak, buluşmak.*|| **bir araya getirmek,** *Toplamak, buluşturmak.*|| **bir arpa boyu yol gitmek,** *Çok az yol almak.*|| **bir aşağı, bir yukarı,** *Amaçsız gezinme.*|| **bir atımlık barutu kalmak,** *Sözü edilen konuda yapabileceği pek az bir şeyi olmak; gücü tükenmek.*|| **bir avuç,** *1. Avuç dolduracak kadar. 2. Çok az sayıda; yetersiz.*|| **bir avuç toprak olmak,** *Ölmek.*|| **bir ayağı bir yerde olmak,** *1. Her zaman oraya uğramak. 2. Oraya uğramaktan vazgeçememek.*|| **bir ayağı çukurda olmak,** *1. Sağlığı bozulmuş, yaşayacak az zamanı kalmış olmak. 2. İhtiyar.*|| **bir ayak önce,** *Zaman kaybetmeden, bir an önce.*|| **bir ayak üstünde bin yalan söylemek** (bir ayak üstünde bin yalanın belini bükmek), *Kısa bir süre içinde pek çok yalan söylemek.*|| **bir bakıma,** *Başka bir görüşle; başka bir düşünceye göre.*|| **bir bakışımlı,** *bot. Bir eksene göre değil de bezelye, aslanağzı gibi bitkilerin dikey bir düzleme göre bakışımlı olan çiçekleri.*|| **bir bakışımlılık,** *bot. Dik bir düzleme göre iki yanlı bakı-*

şım gösteren çiçeklerin bakışım biçimi.|| **bir bakışta,** *1. Hemen. 2. Bakar bakmaz.*|| **bir bakmak,** *{eAT} Eşit tutmak; bir görmek.*|| **bir baltaya sap olmak,** *Belirli bir iş edinmek.*‖ **bir banımlık,** *{ağız} (Tabakta kalan yemek için) çok az.* [DS]|| **bir bardak suda fırtınalar koparmak,** *Önemsiz bir şeyi büyütmek.*|| **bir baş,** *{eAT} 1. Bir düzeye; durmayarak; amaca doğru. 2. {ağız} Doğrudan doğruya; hiçbir yere uğramadan.* [DS]|| **bir başına,** *1. Yanında kimse bulunmadan; tek başına. 2. Başka birinin yardımı olmaksızın.*|| **bir başlı,** *{ağız} Taahhütlü.* [DS]|| **bir baştan bir başa** (bir uçtan bir uca), *Sözü edilen yerin bir kenarından karşı kenarına kadar.*|| **bir bel su,** *{ağız} Bir tarlayı sulamaya yetecek gürlükte akan su.* [DS]|| **bir ben, bir de Allah bilir,** *Çekilen sıkıntıyı başkalarının anlaması mümkün değildir.*|| **bir biçimli,** *1. Aynı biçimde, aynı görünüşte olan. 2. Çeşidi olmayan.*‖ **bir biçimli alan,** *mat. Her noktası da aynı yön, aynı şiddet ve aynı doğrultuda olan vektörel alan.*‖ **bir biçimli hareket,** *Sabit hızdaki hareket.*|| **bir biçimlilik,** *Her parçası ile benzer olanın, çeşidi ve değişikliği olmayanın taşıdığı özellik.*|| **bir bir,** *Birer birer; ayrı ayrı, tek tek. {eT} {eAT} (aynı)* [EUTS]|| **bir birin,** *{eAT} Birer birer.*|| **bir boy,** *1. Bir kez. 2. Hele.*|| **bir boyda,** *Boyları eşit, denk.*|| **bir boynuzlu,** *zool. Tek boynuzu bulunan.*|| **bir boyun mal,** *{ağız} Bir çift öküz.* [DS]|| **Bir bu eksikti,** *Sıkıntılı durum üstüne gelen ikinci bir sıkıntı için söylenen söz.*|| **bir bulaşım,** *{ağız} Ancak ele bulaşacak kadar; çok az.* [DS]|| **bir çakım,** *{eAT} Bir çakımlık; bir çakımda kullanılacak miktarda.*‖ **bir çala,** *{eAT} {ağız} Göz açıp kapayıncaya kadar; bir aralık.* [DS]|| **bir çatı altında,** *Aynı binada.*|| **bir çekirdek geri kalmamak,** *Bütünüyle denk olmak.*|| **bir çenekliler,** *Oğulcuğu bir çenekten oluşmuş kapalı tohumlu bitkiler sınıfı.*|| **bir çenetli,** *Kapsüllü yemişlerin tek parçalı olanı.*|| **bir çırpıda,** *Ele alır almaz, hemen.*‖ **bir çiçekli,** *bot. Lale gibi tek çiçeği olan.*‖ **bir çift,** *Aynı şeyden iki adet.*‖ **bir çift söz,** *Söylenecek bir iki söz.*‖ **bir çift sözü olmak,** *Söyleyecek bir şeyleri olmak.*|| **bir çimdik,** *{ağız} İki parmak arasında tutacak kadar; bir tutam.* [DS]|| **bir çirtim,** *{ağız} Bir damla.* [DS]|| **bir çuval inciri berbat etmek,** *Düzelmeye yüz tutmuş bir işi yersiz bir hareketle tekrar bozmak; eskisinden daha kötü duruma getirmek.*|| **bir daha,** *1. Bir defa daha. 2. Artık hiçbir zaman.*|| **bir dahı,** *{eAT} 1. Bir daha; yeniden. 2. Başka türlü.*|| **bir damarlı,** *bot. (Bitki için) yapraklarında tek damar bulunan.*|| **bir damla,** *1. Çok az. 2. (Çocuk için) çok küçük.*|| **bir damzım,** *{ağız} Bir yudum; bir parça; çok az.* [DS]|| **bir de,** *1. Var olanlara eklenen için kullanılır. 2. Beklenilenin dışında; beklenenden başka.*|| **bir dediği bir dediğini tutmamak,** *Tutarsız konuşmak; söyledikleri arasında terslik bulunmak.*|| **bir dediği iki olmamak,** *İstediği her şey yerine getirilmek.*|| **bir dediğini iki etmemek,** *Birinin her isteğini yerine getirmek.*|| **bir defa,** *1. İlk önce; hele. 2. Oldu bitti artık.*|| **bir defada,** *Ara vermeden.*|| **bir defalık,** *1. Bir kez yapmaya yetecek kadar. 2. Sadece bir kereye ait olmak üzere.*‖ **bir derece** (bir dereceye kadar), *Biraz.*|| **bir deri, bir kemik kalmak,** *Çok zayıflamak.*|| **bir dikili ağacı olmamak,** *Evi veya malı olmamak.*|| **bir dirhem,** *Çok az.*|| **Bir dokun bin ah işit,** *Dertli insanları konuşturmak için bir iki çift söz yeter.*|| **bir dolu,** *Birçok.*|| **Bir don, bir gömlek,** *Yarı çıplak.*|| **bir dostluk,** *{ağız} (Satılacak mal için) çok az kalan; bir dosta yetecek kadar.* [DS]|| **bir dönüm,** *{ağız} Bir kez; bir sefer.* [DS]|| **bir dönüm su,** *{ağız} İki kova ile bir defada getirilen su.* [DS]|| **bir döşek,** *{eAT} Birlikte yatma.*|| **Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte,** *Masallardaki korkunç dev kadar çirkin.*|| **bir duruma,** *{ağız} Hiç durmadan; arasız.* [DS]|| **bir düzen,** *{eAT} Bir biçim.*|| **bir düzeye,** *1. {eAT} Aynı düzlükte; hep bir biçimde; sürekli olarak. 2. {ağız} Eşit olarak.* [DS]|| **bir düziye,** *Sürekli.*‖ **bire bin katmak,** *Çok abartmak; yalan söylemek.*|| **bire bir,** *Eşit miktarda; aynı oranda.*|| **bire bir eşleme,** *mat. İki kümenin elemanları arasında, bir elemana karşı öbür kümeden bir eleman alarak yapılan işlem.*‖ **bire bir gelmek,** *Etkisini hemen ve kesin olarak göstermek; işe yaramak.*‖ **bir el,** *(Ateşli silah için) bir defalık atım.*|| **bir elden,** *1. Aynı kişi tarafından. 2. Tek merkezden. 3. {eAT} Hep beraber; birlikte; birden.*|| **bir elden çıkmış,** *{eAT} Hep aynı biçimde; yeknesak.*|| **bir elini bırakıp öteki elini öpmek,** *Aşırı saygı göstermek.*|| **bir elin sesi çıkmamak,** *1. Toplumun büyük bir bölümünü ilgilendiren konulara az kişi ilgi gösterdiği için başarılı olamamak. 2. Yardımlaşarak yapılan işte başarılı olmak.*‖ **bir elin verdiğini öbür el duymamak,** *Yapılan iyilik ve hayırları gizli tutmak, bu konuda övünmemek.*‖ **bir eli yağda, bir eli balda olmak,** *Bolluk ve rahat içinde yaşamak.*|| **bir elle verdiğini öbür elle almak,** *İyilik yaptığı kişilerden çıkar sağlamak.*|| **bir elmanın yarısı o, yarısı bu,** *Birbirine çok benzeyen iki kişi.*|| **birem birem,** *Birer birer.*|| **bir evcikli,** *bot. Mısır, ceviz, fındık gibi erkek ve dişi organları ayrı çiçeklerde fakat aynı kök üzerinde bulunan bitkiler.*|| **bir eylemek,** *{eAT} Birleştirmek; bir araya getirmek.*|| **bir eyyam,** *Bir süre için.*|| **bir fırsatta,** *Uygun bir zamanda; fırsattan istifade.*|| **Bir fincan** (acı) **kahvenin kırk yıl hatırı vardır,** *Görülen iyilikler ne kadar küçük olursa olsun unutulmaz.*‖ **Bir gecelik,** *1. Bir gece içinde. 2. Bir gece süresince; gecelik. 3. Bir gece yetecek kadar.*|| **bir geçirim,** *{ağız} (İplik için) iğneye bir kullanımlık miktarda saplanan.* [DS]|| **bir gelmek,** *Eşit olmak; denk olmak.*|| **bir getirmek,** *Yan yana tutmak.*|| **bir gezden,** *{eAT} Hep birden; birden.*|| **bir göç mikdārı,** *{eAT} Bir*

konaklık.|| **bir gömlek aşağı olmak,** *Birinden bir derece daha düşük olmak.*|| **bir gömlek fazla eskitmek,** *Daha fazla yaşamış, görmüş geçirmiş olmak; daha deneyimli olmak.*|| **bir görmek,** *Eşit ve denk tutmak.*|| **bir gözeli,** *1. Yapısı bir tek hücreden meydana gelen canlı; tek hücreli, bir hücreli. 2. biy. Bir tek hücreden ibaret olan; tek hücreli; bir hücreli.* || **bir gözeliler,** *1. Hayvanlar âleminin bir bölümünü meydana getiren klorofilsiz dış beslek tek hücreli basit organizmalar; tek hücreliler, bir hücreliler. 2. Bitkilere yakın bir hücreli klorofilli canlılar; tek hücreliler, bir hücreliler.*|| **bir göz gülmek,** *Hem gülmek; hem ağlamak.*|| **bir gûna,** *1. Başka türlü. 2. Hiçbir.*|| **bir günden bir güne,** *Hiçbir zaman; hiç.*|| **bir gün evvel,** *Olabildiğince çabuk; kısa sürede.*|| **Bir günlük beylik, beyliktir,** *Hoşa giden bir durum kısa sürse bile çekicidir; yaşamaya değer.*|| **bir güzel ..,** *Çok iyi; iyice.*|| **bir bâl itmek** (etmek), *{eAT} 1. Çaresine bakmak. 2. Bir şeye benzetmek; bozmak; örselemek.*|| **bir hâl olmak,** *1. Çok tekrarlama sonucu bıkkınlık veya yorgunluk çökmek. 2. Huyu, davranışları değişmek. 3. Üzücü bir durumla karşılaşmak; kazaya uğramak; ölmek.*|| **bir hamlede,** *Bir atılışta, çarçabuk.*|| **bir hata** (kata), *{eT} Bir kez; bir defa.* [EUTS]|| **bir hayli,** *Oldukça çok; epey; çok sayılacak bir miktarda.*|| **bir hoş,** *{ağız} Değişik ve tuhaf bir şekilde; garip; yadırgı.* [DS]|| **bir hoş eylemek,** *Hüzünlendirmek.*|| **bir hoşluğu olmak,** *1. Üzerinde bir neşesizlik; bir hüzün görülmek. 2. Rahatsız olmak.*|| **bir hoş olmak,** *1. {eAT} {ağız} Ne yapacağını bilememek; şaşırmak; tuhaflaşmak.* [DS] *2. {ağız} Üzüntüden eli ayağı kesilmek; hüzün bürümek.* [DS]|| **bir hücreli,** *1. Bir tek hücreden ibaret olan; bir gözeli. 2. Yapısı bir tek hücreden meydana gelen canlı; bir gözeli.*|| **bir hücreliler,** *1. Hayvanlar âleminin bir bölümünü meydana getiren klorofilsiz dış beslek tek hücreli basit organizmalar; bir gözeliler. 2. Bitkilere yakın bir hücreli klorofilli canlılar; bir gözeliler.*|| **biri bir,** *{eAT} Birer birer; birbiri ardınca.*|| **biri birine,** *{eAT} Birbiriyle.*|| **biri birine koymak,** *{eAT} Birbirine düşürmek.*|| **biri birine urmak,** *{eAT} Birbirine katmak.*|| **biri birisinden,** *{eAT} Birbirinden.*|| **biri birisinden,** *Birbirinden.*|| **bir içim su,** *(Kadınlar için) çok hoş ve çok güzel.*|| **bir içim suya gitmek,** *Çok ucuza satılmak.*|| **biri gün,** *{eAT} Öbür gün.*|| **bir iğne, bir iplik,** *Çok zayıf.*|| **bir iki,** *1. {eAT} Birkaç. 2. Az sayıda, çok az; birkaç kez.*|| **bir iki demeden,** *Karşısındakine hiç vakit bırakmadan; duraksamadan.*|| **bir iki derken,** *1. Kısa sürede. 2. Umulmadık zamanda. 3. Oyalanırken.*|| **bir iki dimemek,** *{eAT} Tereddüt etmemek; vakit geçirmemek.*|| **bir iki günlüge** (olmak), *{eAT} 1. Bir iki günlük olmak; 2. Bir iki günlük ömrü kalmak.*|| **bir ikinti,** *{eT} Birbiri; yekdiğeri.* [EUTS]|| **bir illü,** *{eAT} Aynı memleketli; hemşehri.*|| **birim birim,** *{eAT} Birer birer.*|| **birin birin,** *{eAT} Birer birer.*|| **birin birine,** *{eAT} Birbirine.*|| **birin ikin,** *{eAT} Birer ikişer.*|| **birisi gün,** *{eAT} Öbür gün.*|| **birisi yıl,** *{eAT} Ertesi yıl; öbür yıl.*|| **bir işaretine bakmak,** *Bir işi yapmak için hazır beklemek; emre hazır olmak.*|| **bir iştir olmak,** *1. İstenmeyen, kötü durumlar için söylenir. 2. İş işten geçmek.*|| **biri yiyip biri bakmak,** *Aynı şeyden yararlanması gerekenler arasında doğan haksızlığı anlatan söz.*|| **bir kadılık yol,** *{ağız} Bir kadıya iş düştüğünde, danışmak için alınacak üç saatlik yol.* [DS]|| **bir kafada olmak,** *Aynı düşüncede olmak.*|| **bir kalemde,** *Bir seferde; toptan.*|| **bir kapı açılmak,** *İyi bir fırsat doğmak.*|| **bir kapıya çıkmak,** *Ayrı ayrı olsa da, ayrı şeylermiş gibi görünse de sonucu aynı olmak.*|| **bir karar,** *Durumu hiç değişmeden; durumunu koruyarak.*|| **Bir kararda bir Allah,** *İnsanın şansı her zaman dönebilir; hep böyle sürüp gitmez, anlamında kullanılır.*|| **bir karış,** *1. Çok kısa. 2. Çok az.*|| **Bir karış beberuhi,** *Alay etmek için çok kısa boylu kişilere söylenir.*|| **bir kaşık suda boğmak,** *Birine çok kızmak.*|| **bir kav bir çakmak,** *{ağız} Kavgaya hazır.* [DS]|| **bir kazanda kaynamak,** *1. İyi anlaşmak; uyuşmak. 2. Aynı huy ve düşüncede olmak.*|| **bir kere,** *1. Bir kez. 2. Aslına bakarsan; aslında.*|| **bir kerecik,** *Bir kez.*|| **bir kese akçe,** *tar. İçinde beş yüz akçe bulunan kese.*|| **bir kezden,** *{eAT} Birden; hep birden.*|| **bir kıdım,** *{ağız} Bir parça; azıcık; biraz.* [DS]|| **bir kıyamettir gitmek** (kopmak), *Çok fazla gürültü, kargaşalık ve telaş olmak.*|| **Bir kızı bin kişi ister, bir kişi alır,** *İyi ve güzel olan şeyin isteklisi çok olmasına rağmen ancak ona bir kişi sahip olabilir.*|| **bir kol çengi,** *Etrafına neşe saçan kişiler için söylenir.*|| **Bir koltuğa iki karpuz sığmaz,** *Aynı anda birden çok işle ilgilenmek başarısızlık getirir.*|| **bir koşu,** *Koşarak; çabucak.*|| **bir koyun aşığı olmak,** *{eAT} Aynı soydan olmak; soyu bir olmak.*|| **Bir koyundan iki post çıkmaz,** *Birinden gücünün dışında özveri ve çalışma beklemek doğru değildir.*|| **Bir köroğlu, bir ayvaz,** *Yakınları veya çocukları yanında olmayan; yalnız başına kalmış karı koca için kullanılır.*|| **bir köşeye atmak,** *Gerektiği zaman kullanılmak üzere bir yere koymak.*|| **bir köşeye koymak,** *Saklamak; biriktirmek.*|| **bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak,** *Söylenenlere önem vermemek; nasihatlere uymamak.*|| **bir kulağının arkası kalmak,** *argo. 1. Sürekli haksızlık ve kandırma ile karşılaşmış olmak. 2. Cinsel ilişkide çok kullanılmış olmak.*|| **bir kurşun atımı,** *Kurşunun alabileceği yol kadar uzaklık.*|| **bir lokma, bir hırka,** *Az şeye razı olmak; dervişçe yaşamak.*|| **bir misli,** *Bir kat daha.*|| **bir mum alıp kendi derdine yanmak,** *Başkalarının eksik ve kusurlarıyla ilgilenmektense kendi durumunu düşünmek.*|| **bir nebze,** *Çok az; bir parça.*|| **bir neçe,** *{eT}*

{ağız} Birkaç; bir miktar. [DS]|| **bir nefeste,** *(Söz ve içecek için) ara vermeden, bir seferde.*|| **bir nice,** *{eAT} {eAT} Birkaç; birçok; pek çok; bir hayli.*|| **bir nice el,** *{eAT} Pek çok kez.*|| **bir niceler,** *{eAT} Birçokları; pek çok kimse.*|| **bir niçe,** *{eT} Birkaç.*|| **bir numaralı,** *Başta bulunan; birinci sırada olan.*|| **bir o kadar,** *Var olan kadar daha; bir katı, bir misli daha.*|| **bir olmak,** *Bir araya gelmek; iş birliği yapmak; birlik olmak.*|| **bir olmuş ki,** *Çok kötü duruma düşenlerden söz edilirken söylenir.*|| **bir oyana, bir bu yana,** *1. İki tarafa yalpalayarak. 2. Rasgele hareketlerle; düzensizlik içinde.*|| **bir ödün,** *{eT} Yalnız bir defa; yalnız bir kez; bir öğün.* [EUTS]|| **bir örnek,** *Aynı biçimde olan; yeknesak, tekdüze.*|| **bir paralık etmek,** *1. Çok utanç verici duruma düşürmek. 2. İşe yaramaz duruma getirmek.*|| **bir paralık olmak,** *Saygınlığını yitirmek; itibardan düşmek.*|| **bir parça,** *Azıcık; çok az; biraz.*|| **bir pare,** *{eAT} Bir parça; biraz.*|| **bir parmak,** *Parmak ucuyla alınabilecek miktarda.*|| **bir parmak bal olmak,** *Dedikodu konusu haline gelmek.*|| **bir posta,** *argo. Bir kez.*|| **bir pula satmak,** *Bir dostu, arkadaşı çıkarı uğruna terk etmek.*|| **bir pul etmemek,** *Hiç değeri olmamak.*|| **bir punduna getirmek,** *Uygun bir anını yakalamak.*|| **bir renklilik,** *Bazı maddelerin, içinden geçen ışığın yönü ne olursa olsun, hep aynı renkte kalma özelliği.*|| **bir sesli,** *Bir seslilik özelliği olan.*|| **bir seslilik,** *Birlikte çıkan iki ses arasında aralık bulunmaması.*|| **bir sıkımlık canı olmak,** *Çok cılız ve güçsüz olmak.*|| **bir sıra,** *Ardı ardına; üst üste; birbiri peşine.*|| **bir sokum,** *{ağız} Bir lokma.* [DS]|| **bir solukluk,** *{ağız} Kısa bir zaman içinde; bir anlık.* [DS]|| **bir soluk ta,** *Çok kısa bir sürede; çabucak.*|| **bir söyleyip bir söylemek,** *Uzatmadan gereği gibi, yeteri kadar söylemek.*|| **bir sözünü iki etmemek,** *Birinin isteğini hemen karşılamak, yerine getirmek.*|| **bir sürü,** *Çok sayıda; pek çok.*|| **bir şey,** *Niteliği ve niceliği tam olarak bilinmeyen bir nesne; herhangi bir nesne; gayr-i muayyen nesne.*|| **bir şeycik,** *Küçük bir nesne.*|| **bir şey sanmak,** *Birini veya bir şeyi, hayal kırıklığına uğrayacak şekilde olduğundan başka türlü düşünmek; sanmak.*|| **bir şey söylemek,** *1. Konuşmak. 2. Bir şeyler anlatmak; ifade etmek.*|| **bir şeye benzememek,** *İşe yarayacak durumda olmamak.*|| **bir şeye yaramamak,** *Yararlı olmamak.*|| **bir şeyler** (şey) **olmak,** *1. Huyu değişmek. 2. Fenalık geçirmek; bayılmak. 3. Ölmek.*|| **bir şeyler.. bir şeyler..,** *"Devamını söylemek istemiyorum, kısa kesiyorum, siz anlayın artık." anlamında söylenir.*|| **bir tahtada,** *Bir defada.*|| **bir tahtası eksik olmak,** *Akılca eksikliği bulunmak; yarım akıllı.*|| **bir takım,** *Belirsiz bir çokluk; kimi, bazı.*|| **bir tamam,** *Hiç eksiksiz.*|| **bir tane,** *Biricik, bir tek; eşi bulunmamak.*|| **bir tanem,** *Birini seven bir kişinin sevdiği başka bir kişi veya şey olmadığını ifade eden sevgi sözü.*|| **bir tarafa bırakmak,** *1. Hesaba katmamak; değerlendirmeye sokmamak. 2. Önem vermemek*|| **bir tarafa koymak** (bırakmak), *Önem vermemek; benimsememek; geriye bırakmak.*|| **bir taşla iki kuş vurmak,** *Bir hareketle birden çok yarar sağlamak.*|| **bir tek atmak,** *Bir kadeh içki içmek.*|| **bir tek,** *{eT} Bir kez; bir defa; bir yol.* [EUTS]|| **bir temiz,** *Gereği gibi; özen göstererek; adamakıllı.*|| **bir terimli,** *Bir tek işlemi gerektiren.*|| **bir terimli,** *Bir tek terimi olan cebirsel ifade.*|| **bir torba kemik,** *Çok zayıf.*|| **bir tuhaf,** *Anlaşılması ve anlatılması güç bir durum.*|| **bir tuhaflığı olmak,** *Kendini iyi bulmamak; kötü hissetmek.*|| **bir tutmak,** *Eşit saymak.*|| **bir türlü,** *1. (Olumlu ve olumsuz iki cümleyi bağladığında) kötü sonuç açısından yapmakla yapmamak arasında fark olmamak. 2. Hiçbir biçimde; hiçbir yolla.*|| **bir uğurda,** *{eAT} Birden; hep birden; birdenbire; derhal.*|| **bir uğurdan,** *{eAT} Birden; hep birden; birdenbire; derhal.*|| **bir uğurdane,** *{eAT} Birden; hep birden; birdenbire; derhal.*|| **bir vakitler,** *Uzak geçmişte.*|| **bir varmış, bir yokmuş,** *1. "Eskiden" anlamında masal tekerlemesi sözü. 2. "Geçip giden o zamanların artık şimdi hayali kaldı." anlamında söylenir. 3. Ölen birisi anılınca, hayatın geçiciliğini anlatmak için kullanılır.*|| **bir yakadan baş çıkarmak,** *{eAT} Toplu olarak birlik, bir düzen ve dirlik içinde yaşamak.*|| **bir yana,** *(Sözü edilen şey) dışlanacak olursa; sayılmazsa; -den başka.*|| **bir yana atmak,** *Vazgeçmek, bırakmak.*|| **bir yaña itmek** (etmek), *{eAT} Ortadan kaldırmak; bertaraf etmek; gidermek.*|| **bir yaña olmak,** *{eAT} Bir tarafa çekilmek; uzaklaşmak; ayrılmak.*|| **bir yandan,** *Diğer taraftan.*|| **bir yan itmek,** *{eAT} Ortadan kaldırmak; bertaraf etmek; gidermek.*|| **bir yastığa baş koymak,** *Evli olmak.*|| **bir yastıkta kocamak,** *Karı koca için birlikte uzun ömür sürmek.*|| **bir yaşına daha basmak,** *Çok hayret etmek, şaşkınlık içinde kalmak.*|| **bir yaşına daha girmek,** *O zamana kadar hiç görmediği ve şaşılacak bir şeyle karşılaşmış olmak.*|| **bir yayım,** *{ağız} (Yoğurt için) bir parça; biraz.* [DS]|| **bir yaylım,** *{ağız} Bir hayli; epeyce.* [DS]|| **bir yekte,** *1. Teker teker. 2. (Ödemek için) aksatmadan; tıkır tıkır.*|| **bir yığın,** *Pek çok; bir sürü; birçok.*|| **bir yıllık,** *biy. (Bitki için) hayat devirlerini bir yılda tamamlayan.*|| **bir yigirmi,** *{eT} On bir.* [EUTS]|| **bir yirde dirilmek** (dérilmek), *{eAT} Bir arada yaşamak; birlikte ömür sürmek.*|| **bir yire gelmek,** *{eAT} Birleşmek.*|| **bir yiyim,** *{eAT} Bir kerede yenilebilecek miktar.*|| **bir yiyip bin şükretmek,** *Durumu kötü olanlara bakarak kendi hâlinin değerini daha iyi anladığını ifade etmek.*|| **bir yol,** *{eAT} {ağız} Bir kere; bir kez.* [DS]|| **bir yol tutturmak,** *Bir davranış biçimi ve tutum belirlemek.*|| **bir yolunu bulmak,** *İşi sona erdirmek için çare bulmak.*|| **bir yönlü,** *1. Yer değiştirme*

yönü tek olan. 2. fiz. (Anten için) elektromanyetik dalgayı tek yönden alan. | **bir yönlü akım,** *Bir iletkende hep aynı yönde giden akım; doğru akım.* | **bir yumurtacıklı,** *bot. (Meyve yaprakları için) maydanozgiller örneğinde olduğu gibi tek yumurtacığı bulunan.* || **bir zaman** (bir zamanlar), *Geçmişte; eskiden; vaktiyle.*

bir[2], [bu+yér > bér / bir] *{eT} zf.* **1.** Bu taraf. [İKPÖy.] **2.** *is.* Güney; cenup. [Gabain] [EUTS] [İKPÖy.] **3.** Sağ. [İKPÖy.]

bir[3], [Çin. piĕt => bīr] *{eT} is.* Yazı fırçası. [Gabain]

bir[4], [Ar. bi'r بئر] *{OsT} is.* Kuyu. 🗗 **bi'r-i muattal,** *{OsT} Kör kuyu.* | **bi'r-i zemzem,** *{OsT} Mekke'deki Zemzem kuyusu.*

bir[5], **-rri** [Ar. birr بر] *{OsT} is.* **1.** İyilik; hayır. **2.** Güzellik. **3.** Ana ve babaya itaat. **4.** Bağışta bulunmak.

bir[6], [Far. bīr بیر] *(bi:r) is.* **1.** Yıldırım. **2.** Yatak, kilim vb. cinsi ev eşyası.

bira, [Lat. bibere *(içmek)* > İt. birra] *(bi'ra) is.* Şerbetçi otu ve çimlendirilmiş arpa şekerini mayalandırarak yapılan bir alkollü içki; arpa suyu. 🗗 **bira bardağı,** *Bira içilen özel büyük bardak.* || **bira mayası,** *1. Mayalanma durumundaki biranın üzerinde biriken mantar tabakası. 2. Hamur kabartma işleminde kullanılan bir tür kuru veya yaş maya.*

biracı, [bira-cı] *is.* **1.** Bira yapan veya satan kimse. **2.** *sf.* (Kişi için) çok bira içen.

biracılık, -ğı [bira-cı-lık] *is.* Bira yapma ve satma işi.

birad, [Far. bīrād برادر] *(bi:ra:d) {OsT} sf.* **1.** Yaşlı; ihtiyar. **2.** Pir. **3.** Dermansız; güçsüz.

birader, [Far. birāder برادر] *(bira:der) {OsT} is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** *ünl. "Hey arkadaş, dostum!"* anlamında seslenme sözü. **3.** Masonların birbirlerine verdikleri ad; (kısaltması, teklik B; çokluk BB). 🗗 **birāder-ender,** *{OsT} Üvey kardeş.* | **birāder hande,** *{OsT} Kardeşliğe kabul edilmiş kimse.* || **birāder-i cān berāber,** *{OsT} Çok yakın dost.* | **birāder-i ma'nevî,** *{OsT} Ahret kardeşi; din kardeşi.* || **birāder-i rızāî,** *{OsT} Süt kardeşi.* || **birāder-zāde,** *{OsT} Yeğen.*

biraderan, [Far. birāderān برادران] *(bira:dera:n) {OsT} is.* Erkek kardeşler; biraderler.

biraderane, [Far. birāder-āne برادرانه] *(bira:dera:ne) {OsT} zf.* Kardeş gibi; çok iyi dost olarak.

biraderî, [Far. birāder-ī برادری] *(bira:deri:) {OsT} sf.* **1.** Kardeşe özgü; kardeşçe. **2.** *is.* Biraderlik; kardeşlik.

biraderlik, -ği [birader-lik] *(bira:derlik) is.* Kardeşlik.

birahane, [bira+Far. ḫāne خانه بیرا] *(bi'raha:ne) {OsT} is.* Bira içilen, yanında da çabuk hazırlanan sıcak yiyeceklerle soğuk mezelerin yendiği yer.

birahaneci, [birahane-ci] *(bi'raha:neci) is.* Birahane işleten kimse.

biralık, -ğı [bira-lık] *sf.* Bira yapmaya uygun.

biran[1], [Far. bīrān / bīrāne بیران / بیرانه] *{OsT} sf.* Yıkık; dökük; harap; viran.

biran[2], [Far. büryān => birān] *(bira:n) {ağız} is.* Kebap. [DS]

biraste, [Far. bīrāste بیراسته] *(bi:ra:ste) {OsT} sf.* (Ağaç için) gereksiz dalları kesilmiş; budanmış.

biraz[1], [bir+az / Ar. birāż براض] *(bi'ra:z) sf.* **1.** Çok değil, bir parçacık; az şey. **2.** Yeter ölçüden daha az. **3.** *zf.* Kısa bir süre için. **4.** *is.* Bütüne göre az sayılacak bir parça.

biraz[2], [Ar. birāz براز] *(bira:z) {OsT} is.* Savaşa atılma; karşı karşıya dövüşme.

birazban, [Far. birāzbān / birāzvān برزبان / برازوان] *(bira:zba:n) {OsT} is.* Kılıç, hançer, bıçak gibi araçların kabzaları içine bağlanan demir.

birazcık, -ğı [biraz-cık] *sf.* Pek az.

birazdan, [biraz-dan] *(bi'razdan) zf.* Az bir zaman sonra.

birazer, [Far. birāder] *(bira:zer) {eAT} is.* Erkek kardeş; birader.

birazı, [biraz-ı] *(bi'razı) zm.* İçlerinden çok az bir bölümü.

birazvan, [Far. birāzbān / birāzvān برزبان / برازوان] *(bira:zva:n) {OsT} is.* → birazban.

birbandi, [Yun. birbandis] *{ağız} sf.* Serseri. [DS]

birbas, [Ar. birbās برباس] *(birba:s) {OsT} is.* Derin kuyu.

birbiri, [bir-i+bir-i بربری] *zm.* **1.** Karşılıklı olarak biri ötekini, öteki de berikini. **2.** Biri diğerinin yanı sıra. **3.** *{ağız}* Yabancı olmayan; akraba; yakın. [DS] 🗗 **birbiri için yaratılmış olmak,** *Biri diğerine uymak; iyi anlaşmak.* || **bir birine çalmak,** *{eAT} Birbirine düşürmek.* || **birbirine düşmek,** *Aralarında anlaşmazlık çıkmak.* || **birbirine düşürmek,** *İyi geçinen kişilerin aralarını açmak; anlaşmazlık çıkarmak.* || **birbirine girmek,** *1. İç içe girmek; karışmak; dolaşmak. 2. mecaz. Kavga etmek; dövüşmek.* || **birbirine katmak,** *1. Etrafı, ortalığı karıştırmak. 2. mecaz. Olay çıkarmak.* || **birbirini almak,** *{eAT} Evlenmek.* || **birbirini basmak,** *{eAT} Birbirini çiğnemek.* || **birbirini tutmaz,** *1. Birbiri ile ilgisi olmayan. 2. Tutarsız; çelişik.* || **birbirini yemek,** *1. (İki ve daha çok kişi) birbiri ile uğraşmak. 2. Sürekli veya şiddetli kavga etmek.* | **birbirinin ağzına girmek,** *1. Çok yakın oturmak; durmak. 2. Birbirine çok düşkün olmak.* || **birbirinin ağzına tükürmek,** *Bir konuda sözleşmiş gibi ağız*

birliği yapanlar için kullanılan söz.|| **birbirinin gözünü çıkarmak,** *Kıyasıya dövüşmek.*|| **birbirinin gözünü oymak,** *Aralarında sürekli geçimsizlik olmak.*|| **birbiriyle koşulmak,** *Birbirine eş olmak.*|| **birbirini tutmaz,** *(İlgili sayılan iki şey için) aralarında ilgi bulunmayan; tutarsız.*|| **birbirini yemek,** *Sürekli kavga etmek; karşısındakini huzursuz etmek.*|| **bir biriyle koşulmak,** *{eAT} Birbirine eş olmak.*

birce, [bir-ce] *zf.* Bir tek; tek bir tane; biricik.

birci, [bir-ci] *sf.* **1.** Bircilik yanlısı olan; tekçi; monist. **2.** Birciliği tutan ve savunan.

bircik, -ği [bir-cik] *{ağız} zf.* Bir tek. [DS] 🗗 **bircik bircik,** *{ağız} Birer birer; birer tane birer tane olarak.* [DS]

bircilik, -ğ [bir-ci-lik] *is. fel.* Varlığın madde ve ruh olarak iki cevherden değil de tek bir cevherden meydana geldiğini, Allah'ın ve evrenin özdeşliğini ve Hegel'in ruh cevherinden (spirtualist), Marx'ın madde cevherinden (maddeci), Spinoza'nın ise karma cevherden (panteist) ibaret olduğunu savundukları felsefî görüş; tekçilik; monism.

Bircis, [Ar. bircīs / Far. bercīs برجيس] *(birci:s) {OsT} is.* **1.** Mars; Müşteri yıldızı; Jüpiter; Erendiz. **2.** Çok süt veren deve.

birçek, -ği [*eT.* bür-çek / pür-çek] *{ağız} is.* Saç; kâkül; zülüf. [DS]

birçoğu, [bir+ço(k)-u] *(bi'rçoğu) zm.* Çok sayıda olan kişi veya nesne.

birçok, -ğu [bir+çok] *(bi'rçok) sf.* **1.** Oldukça çok. **2.** Sayısı belirsiz. 🗗 **birçokları,** *zm. Çok sayıda olan kişi veya nesne.*

birde, [bir-de] *{ağız} zf.* Birdenbire. [DS]

birdem, [bir-dem / bir-tem] *{eT} zf.* Beraber; birden; birlik; büsbütün; tamamıyla. [EUTS] [Gabain]

birdemlemek, [bir-dem-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Demet yapmak; birleştirmek. [DS]

birdemleti, [bir-dem-le-t-i] *{eT} zf.* Tam olarak; tam; hiçbir zaman; asla. [Üç İtigsizler]

birdemlig, [bir-dem-lig] *{eT} zf.* Tam; tam olarak. [Üç İtigsizler]

birden, [bir-den] *(bi'rden) zf.* **1.** Hepsi bir defada; bir arada. **2.** Ansızın; birdenbire.

birdenbire, [bir-den+bir-e] *(bi'rdenbire) zf.* Ansızın; beklenmedik bir anda.

birdin, [bir-din] *{eT} is.* **1.** Güney. [ETY] **2.** *zf.* Güneyden. [ETY] 🗗 **birdin yan,** *{eT} Güney tarafından.*

birdirbir, [bir-dir+bir] *(bi'dirbir) is.* Oyuncuların art arda birbirlerinin üstünden atlayarak oynadıkları bir çocuk oyunu.

bire[1], [Moğ. bere] *{eT} is.* **1.** Mil (uzaklık ölçüsü). [EUTS] **2.** Uzaktan görünen şey; nesne. [EUTS]

bire[2], [mere / bir-e بره] *(bi're) ünl.* **1.** "Ey! Hey!" anlamında seslenme. *{eAT} (aynı)* **2.** Eh artık, yeter anlamında "be!" yerine kullanılır. *{eAT} (aynı)* **3.** Şaşkınlık ifadesi. **4.** Tekrarlanan aynı fiilin arasında kullanıldığı zaman süreklilik, bitmezlik veya usanç bildirir. **5.** Aman. 🗗 **Bire aman!** *Şaşkınlık ve korku, bildirir.*|| **bire bire yapmak,** *{ağız} "Bire vur ha!." diye gürültü yaparak kargaşalıkta mal kaçırmak.* [DS]

birebir, [bir-e+bir] *(bi'rebir) sf.* **1.** Kesin etkili. **2.** *mecaz.* Tam istenildiği gibi; uygun. 🗗 **birebir gelmek,** *1. Tam uygun gelmek; denk gelmek. 2. İyi gelmek.*

biredi, [*bir-ed-mek > bir-ed-i] *{ağız} sf.* Toptan. [DS]

bireg, [Far. bīreg بیرگ] *(bi:reg) {OsT} sf.* Soysuz; arsız.

biregi, [bir-egü > bir-egi برکی / برگی] *{eAT} zm.* Bir kimse; başkası.

biregü, [bir-egü براکو / براگو] *{eT} zm.* **1.** Her biri. [Gabain] **2.** *{eAT}* Biri; bir kimse; birey. **3.** *{eAT}* Başkası. **4.** *sf.* Birinci. [EUTS]

biregüsi, [bir-egü-si] *{eT} zm.* Onlardan biri; birisi. [EUTS]

birekınek, [bir-ik-mek > bir-ek-mek] *{ağız} gçsz. f. [-(ğ)-ir]* Toplanmak; birikmek. [DS]

birelleş, [bir+el-le-ş] *{ağız} sf.* Yardımlaşarak; beraberce; elbirliğiyle. [DS]

birem, [bir-em] *{ağız} sf.* Tek olan; bir tek. [DS] 🗗 **birem birem,** *{ağız} Birer birer; teker teker; tane tane.* [DS]

birer, [*eT.* bir-er] *sf.* **1.** Bölüştürülen şeylerden bölüşenlerin her birine bir tane düşecek biçimde. *{eT} (aynı)* [EUTS] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] **2.** *{eT}* Her bir; bazı. [EUTS] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] 🗗 **birer birer,** *Her biri ayrı olarak; tek tek.*|| **birer ikişer,** *Değişik sayılarda küçük gruplar halinde.*|| **birer ödün,** *{eT} Bir defada.* [EUTS]

bireşim, [bir-eş-im] *is.* **1.** Parça veya ögelerin bir araya getirilip birleştirilmesi. **2.** Bireşmek suretiyle meydana gelen bütün. **3.** *kim.* Elementleri bir araya getirmek suretiyle madde oluşturma; sentez. **4.** *fel.* Yalından karmaşık olana, zorunludan olasıya, ilkeden uygulamaya (sonurguya), genel yasadan bireysel duruma, sebepten sonuca, nedenden etkiye, öncülden sonuca, küllîden cüz'îye inen düşünme ve ispatlama metodu; terkip; sentez. **5.** Kant felsefesinde, karşı tez meydana getiren iki düşüncenin üçüncü bir düşüncede çözülmesi. **6.** Hegel felsefesinde nazarî diyalektiğin üçüncü evresi. 🗗 **bireşim danışmanı,** *işlet. Geniş bir çalışma alanından sorumlu işletme şefinin, işletmenin bütünü ile ilgili özel teknik sorunların çözümlenmesinde yardımcısı olan danışman.*

bireşimli, [bir-eş-im-li] *sf.* Bireşim yoluyla elde edilen; sentetik.

bireşmek, [bir-eş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** İki ya da daha çok şey birleşerek bir bütün oluşturmak. **2.** Bireşim haline gelmek.

bireştirici, [bir-eş-tir-ici] *sf.* **1.** Bireştirme işini yapan. **2.** *is.* Değişik tınılardaki seslerden sonsuz sayıda kaynaşım sağlamaya yarayan elektronik âlet; elektronik org.

bireştirmek, [bir-eş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Birden çok şeyi birleştirip bir bütün meydana getirmek. **2.** Bireşim oluşturmak.

birey[1], [*eT.* bir-egü > bir-ey] *is.* **1.** Bir bütün içinde bir birim oluşturan varlıklardan her biri; fert, *(1935).* **2.** *sosy.* Topluluğa oranla tek başına ele alınan kişi; fert. **3.** *biy.* Tür meydana getiren ve çiftleşebilen organizmaların her biri. **4.** *man.* Bir türün kapsamı içine giren somut varlık. 🗗 **birey oluş,** *biy. Yumurtanın döllenmesinden bireyin yetkin duruma gelmesine kadar geçirdiği gelişim evrelerinin bütünü.*

birey[2], [bir+iyi?] *{ağız} zf.* **1.** Epeyce; iyice. **2.** Usule uygun biçimde. [DS]

bireyci, [bir-ey-ci] *sf.* **1.** Kişi haklarını savunan. **2.** Bireycilikten yana olan; ferdiyetçi.

bireycilik, -ği [bir-ey-ci-lik] *is. sosy.* **1.** Bireyin haklarının toplumun haklarından daha önde geldiğini savunan toplumsal görüş; ferdiyetçilik; individüalizm. **2.** *fel.* Bütüne, genele değil de bireye, tek olana üstünlük tanıyan görüş. **3.** Bütün değerlerin toplumdan değil de bireyden çıktığını savunan görüş.

bireydi, [bire > bire-y-di] *(bi'reydi) {ağız} ünl.* Bu ne sabırsızlık. [DS]

bireyleşme, [bir-ey-le-ş-me] *is. fel.* **1.** Türle ilgili bir örneğin bir bireyde gerçekleşmesi. **2.** *psikol.* Birey olduğunun farkına varma. **3.** Bağımsız kişilik sahibi olana kadar geçen gelişme süreci.

bireyleşmek, [bir-ey-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Birey durumuna gelmek. **2.** Birey olduğunun farkına varmak.

bireyleştirme, [bir-ey-le-ş-tir-me] *is.* Bir varlığı birey olarak belirleme veya niteleme.

bireyleştirmek, [bir-ey-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir varlığı bireye özgü hale getirmek. **2.** Bir varlığı başkalarından ayırmak.

bireylik, -ği [bir-ey-lik] *is.* **1.** Bir bireyi diğerlerinden ayıran özelliklerin tümü; ferdiyet. **2.** Bir bireyi dış gözlemcinin gözünde benzersiz ve tek kılan özellikler veya bunların biçimi.

bireysel, [bir-ey-sel] *sf.* **1.** Bireye ait olan; bireye özgü. **2.** Bir tek kişiyle ilgili olan. **3.** Bir tek kişi tarafından yapılan.

bireyselleştirme, [bir-ey-sel-le-ş-tir-me] *is. fel.* **1.** Bireysel duruma getirme. **2.** Ortaklaşa veya kamu malı olan şeyleri bireylere verme, bireylere uygulama. **3.** İnsanların doğal, toplumsal ve tarihî gelişmesinden, kendine özgü olan şeylerin, özelliklerin, bireysel olanın ayrılıp çıkarılması.

bireyselleştirmek, [bir-ey-sel-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir] fel.* Bir şeyi birey olarak, ayrı olarak elé alıp değerlendirmek.

bireysellik, -ği [bir-ey-sel-lik] *is. fel.* **1.** Birey olma olgusu; ferdiyet. **2.** Bir kişiyi benzerlerinden ayıran özelliklerin tümü. **3.** Bir bireyin biricik ve kendine özgü oluşu.

bireyüstü, [bir-ey+üst-ü] *is. fel.* **1.** Tek bir bireyi aşan. **2.** Bireylerin çevresini aşan; bireylerin bilincinden bağımsız olan.

birez, [bir+az > birez برز] *{eAT} sf.* Biraz. 🗗 **birez gün,** *{eAT} Birkaç gün.*

birezcük, [birez-cük برزجوك] *{eAT} sf.* Birazcık.

birezden, [bir+az-dan] *{ağız} zf.* Birazdan; az sonra. [DS]

birezim, [biraz-ım] *{ağız} sf.* Biraz. [DS]

birge[1], [bir-ge / ber-ge / ber-ke] *{eT} is.* Kamış; çubuk; kamçı; kırbaç. [EUTS] [Gabain]

birge[2], [bir-ge] *{ağız} is.* Kuma; ortak. [DS]

birge[3], [Ar. birka] *{ağız} is.* Havuz. [DS]

birgermek, [bir-ger-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Çalkalamak. [EUTS]

birgertmek, [bir-ger-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bir araya getirmek. [Üç İtigsizler]

birgerü, [bir+ ger-ü] *{eT} zf.* Beraber; bir noktada; hepsi bir arada; beraberce; tümü ile. [EUTS] [İKP-Öy.] [Gabain] [Üç İtigsizler]

birgerü, [biri *(güney; bu yan)* > bir(i)-gerü *(yön bildiren, işin yapılma noktasını belirten ek)*] *{eT} zf.* Güneye doğru; güneye; güneyde. [Tekin]

birgin, [bir-mek *(vermek)* > bir-gin] *{eT} is.* (Borç için) ödeme. [Gabain] [EUTS]

birgos, [Yun. pirgos] *{eAT} is.* Kule.

birgurdane, [bir+uğur-da-ne] *{eAT} zf.* Birden; hep birden; birdenbire; derhal.

birgü, [bir-mek > bir-gü] *{eT} is.* **1.** Armağan. [EUTS] **2.** Vergi. [EUTS]

birgülük, [bir-gü-lük] *{eT} sf.* Bütün; hep. [Gabain]

biri[1], [bi-r / bı-r / bi-ri] *{eT} is.* **1.** Güney. [Gabain] [ETY] [EUTS] **2.** Sağ. [EUTS]

biri[2], [*eT.* bir-egü > bir-egi > bir-i] *zm.* **1.** Bir tanesi. *{eT} (aynı)* [EUTS] **2.** Bir kimse. *{eT} (aynı)* [EUTS] **3.** Bilinmeyen, tanınmayan bir kimse. *{eT} (aynı)* [EUTS] **4.** (İsim tamlamalarında tamlanan olarak kullanıldığında) tamlayanın küçümsendiğini bildirir. **5.** *ed.* Hikâye etmede kahramanı olaya sokmak için kullanılan söz. 🗗 **Biri eşikte, biri beşikte.** *Küçük büyük çok çocuğu olan kişiler için kullanılan ifade.*|| **Biri vardı geceden, biri düştü bacadan.** *Eski sıkıntıyı atlatmadan bir başka sıkıntı geldi,*

anlamında kullanılır.|| **birinden biri,** *Birkaç kişi içinden bir tanesi.*‖ **birileri,** *Bazı kimseler.*

biri[3], [biri ?] *{ağız} sf.* **1.** Görgülü. **2.** Tecrübeli; emektar. [DS]

birig, [Far. birīğ بریگ] *(biri:ğ) {OsT} is.* Üzüm salkımı.

biribimek, [bér-mek *(vermek)* > bir-ib+i-mek > vir-ib+i-mek بریبمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Göndermek.

biricik, -ği [bir-cik > bir-(i)-cik بریجك] *(bi'ricik) sf.* **1.** Eşi ve benzeri olmayan; bir tanecik, yegâne. **2.** Çok sevilen. **3.** *{eAT} zf.* Bir kerecik.

biridürmek, [bir-id-ür-mek / bir+id-ür-mek] *{eT} gçl. [-ür]* Birleştirmek. [Üç İtigsizler]

birigerü, [biri *(güney; bu yan)* > bir(i)-gerü] *{eT} zf.* Güneye doğru; güneyde.

birik[1], **-ği** [Fr. break / Rus. brika] *{ağız} is.* İki tekerlekli araba. [DS]

birik[2], **-ği** [bir-ik] *{ağız} sf.* Eş; benzer. [DS]

birik[3], **-ği** [Far. pīr > bir-ik ?] *{ağız} is.* Örümcek ağı. [DS]

birikdirmek, [bir-ik-dir-mek / bir-ik-dür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Birleştirmek.

birikdürmek, [bir-ik-dir-mek / bir-ik-dür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Birleştirmek.

birike, [Ar. birke => birike بركه] *{eAT} is.* **1.** Hazine. **2.** Mahzen. **3.** Sarnıç.

birikgin, [bir-ik-mek > bir-ik-gin] *{ağız} sf.* Toplanmış; yığılmış. [DS]

biriki, [birik-mek > bir-ik-ī] *(birki:) {eT} sf.* Birleşik; müttehit. [Gabain] [Tekin]

birikilmek, [birik-mek > birik-il-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Toplanmak; bir araya gelmek. [Yüknekî]

birikim, [birik-mek > birik-im] *is.* **1.** Bir yerde toplanıp yığılma; yığınak; tahaşşüt. **2.** Gözlem, deney ve diğer yollarla elde edilen bilgilerin bütünü. **3.** *sosy.* Toplumların kültürel yönlerinin gelişip yükselmesi süreci. **4.** *ekon.* Mal veya paranın bir yerde toplanıp çoğalma süreci; tasarruf. **5.** *jeol.* Yeryüzünde meydana gelen aşınma sonucu taşınan alüvyonlu maddelerin bir yerde toplanması.

birikinti, [birik-mek > birik-inti] *is.* **1.** Bir yerde kendiliğinden toplanıp biriken madde yığını; derlem. **2.** *{ağız}* Toplantı. [DS] 🗗 **birikinti konisi,** *coğ. Dağlık bölgelerden sel sularının sürükleyerek getirdiği aşıntı malzemelerinin, düzlük bir yerde suyun taşıma gücünün düşmesi sonucunda, meydana getirdiği dar ucu daha yüksek, yelpaze biçimindeki yığın.*

birikiş, [birik-mek > birik-iş] *is.* **1.** Birikme işi. **2.** Birikme biçimi.

birikişme, [birik-mek > birik-iş-me] *is. biy.* Yığınlar meydana getirme; aglutinasyon.

birikişmek, [birik-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* Bir araya gelmek; toplaşmak; yığılmak.

birikli, [birik-li] *{eT} sf.* Birikmiş. [EUTS]

birikme, [bir-ik-me] *is.* **1.** Toplanıp yığılma. **2.** Birbiri ardına gelerek toplanıp çoğalma; katlanma; kümelenme; kümülasyon. 🗗 **birikme havzası,** *coğ. Kar ve yağmur sularının toplanıp biriktiği bölge.*

birikmek, [*eT.* bir-ük-mek > bir-ik-mek بركمك] *gçsz. f. [-ir] [eAT. -ür]* **1.** Birleşmek; bir olmak. *{eT} {eAT} (aynı)* [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî] [ETY] [EUTS] **2.** Üst üste veya yan yana gelerek toplanmak; yığılmak. **3.** Birbirine eklenerek çoğalmak. **4.** *{eT} {eAT}* Bir araya gelmek; toplanmak. [ETY] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî]

birikmiş, [bir-ik-miş] *sf.* Bir araya gelen; birbirine eklenen; katlanmış; kümeli; kümülatif.

biriktirilmek, [birik-tir-il-mek] *edil. [-ir]* **1.** Biri tarafından toplanıp yığılmak, çoğaltılmak. **2.** Koleksiyon yapılmak. **3.** Tasarruf edilmek.

biriktirim, [birik-tir-im] *is.* Biriktirme işi ve bu sürecin sonucu.

biriktirme, [birik-tir-me] *is.* Biriktirmek eylemi.

biriktirmek, [birik-dür-mek > bir-ik-dir-mek > bir-ik-tir-mek بركدرمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Birer birer bir araya getirmek. **2.** Toplayıp yığmak. **3.** Kazandıklarını ölçülü harcayarak bir kısmını gelecekte kullanmak üzere arttırmak; tasarruf etmek. **4.** Öğrenmek, araştırmak veya boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla toplamak; koleksiyon yapmak.

biriktürmek, [birik-dür-mek بركدرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* → biriktirmek.

birilmek, [bir-il-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Birleşmek. [İKPÖy.]

birilmek, [bir-mek *(vermek)* > bir-il-mek / bér-il-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Verilmek. [Yüknekî]

birim[1], [bir-im] *is.* **1.** Bir kümenin her elemanı. **2.** Bir çokluğu oluşturan varlıkların her biri; ünite. **3.** Bir çokluğu ölçmek için örnek seçilen değişmez ölçü parçası; vahit. **4.** Geniş bir kuruluştaki alt bölümlerden her biri. **5.** Bir dilin, oluşturduğu yapı içinde, belli bir düzlemde yer alan ve öbür ögelerle kurduğu bağıntılarla tanımlanan ayrı nitelikli ögesi; ünite. **6.** *bsy.* Bir bilgisayar sistemi içinde donanımı oluşturan ögelerden her biri. 🗗 **birim birim,** *{ağız} Birer birer; adım adım.* [DS]|| **birimler bölüğü,** *mat. Rakamlar yazılırken 1'den 999'a kadar sayılar bölüğü; sağdan itibaren üç rakamın yer aldığı bölük.*

birim[2], [bir-im *(iyelik eki)* بريم] *{eAT} {ağız} zm.* **1.** Bir tanem. **2.** Biriciğim. [DS]

birim[3], [bér-mek *(vermek)* > bir-im > bér-im برم] *{eT}* **1.** Borç; verme. [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] **2.** *{eAT}* Haksız ve usulsüz tahakkuk ettirilen vergi; yolsuz salınan vergi. 🗗 **birim alım,** *{eT} Vergi; borç.* [EUTS]

birimci, [bir-im-ci] *sf.* Bir topluluğu oluşturan her bir elemanı ele alan; tek tek bireylerle ilgilenen; birimlere yönelik. 🗗 **birinci ekonomi,** *ekon. Ekonominin, toplumu meydana getiren fert ve aile ile küçük işletmelerin ekonomik faaliyetlerini inceleyen dalı; mikroiktisat, mikroekonomi.*

birimçi, [bér-mek > bir-im-çi] *{eT} sf.* Borçlu. [EUTS]

birimlig, [bér-mek> bir-im-lig] *{eT} sf.* Borçlu. [EUTS]

birimsel, [bir-im-sel] *sf.* Bir birim ögeyi ilgilendiren; birim ögelerle ilgili; birimlere dayanan.

birin, [bir-in بربن] *{eT} sf.* Birer; teker. 🗗 **birin birin,** *{eT} {eAT} 1. Birbiri ardınca. 2. Birer birer; teker teker.* [DLT] [EUTS]

birinc, [Far. birīnc برينج] *{OsT} is.* **1.** Pirinç. **2.** Pilav. **3.** Pirinç (metal).

birincasb, [Far. birincāsb برنجاسب] *(birinca:sb) {OsT} is.* → birincasıf.

birincasıf, [Far. birincāsf برينجاسف] *(birinca:sf) is. bot.* Birleşikgillerden pembe renkli, çiçekleri hekimlikte uyarıcı, sindirim yardımcısı ve antiseptik olarak kullanılan, gövdeleri tüylü ve köşeli çok yıllık otsu bir bitki; misk otu; koyun otu; hayvan perçemi, *(Artemisia vulgaris).*

birince[1], [bir+nice > birince بيرجه] *{eAT} zf.* Birkaç; birçok; pek çok.

birince[2], [bir-i-n-ce بيرجه] *{eAT} zf.* **1.** Biri kadar. **2.** Biri oranında. **3.** Bire bir oranında.

birinci, [*eT.* bir-inç > bir-inci] *sf.* **1.** Sıraya dizilmiş olanlardan başta bulunan; sırası bir olan. **2.** Zaman, sıra ve yer bakımından diğerlerinden en önde gelen. **3.** Üst kalitede. **4.** *is.* Önem bakımından ve sıralamada en önemli olan. **5.** *zf.* İlk olarak; ilk başta. 🗗 **birinci çağ,** *Yer yüzünün oluşu sırasında yaklaşık üç yüz yetmiş milyon yıl süren ilk oluşum çağı.*|| **birinci çıkmak,** *(Okul için) en iyi derece ile bitirmek.*|| **birinci gelmek,** *Bir karşılaşmada, yarışmada bütün yarışmacılara ve rakiplere üstün gelmek.*|| **birinci olmak,** *Başta gelmek, önde olmak.*|| **birinci orun,** *Uçaklarda yüksek mevki sahibi kişilere tahsis edilmiş yer; birinci mevki; first-class.*|| **birinci tüketici,** *biy. Bitkilerle beslenen hayvanlar; besin zincirinde üreticilerle beslenen tüketici.*|| **birinci zaman,** *tar. İki yüz milyon yıl kadar önce son bulan en uzun jeolojik zamana verilen ad.*|| **birinci zar,** *bot. Yemişlerin en dış kabuğu.*

birincil, [bir-inci-l] *sf.* **1.** Sırada ilk gelen. **2.** Önemi en çok olan; ana; temel; esas. 🗗 **birincil eşey karakterleri,** *biy. Üreme ile doğrudan ilgili olan organlar; dış eşey organları.*

birincilik, -ği [bir-inci-lik] *is.* **1.** Birinci olma durumu. **2.** Bir sıralamada, dizide en baş sıra; en üst derece. 🗗 **birincilikler,** *spor. Şampiyonluk için yapılan yarışlar ve karşılaşmalar.*

birinç, [bīr > bir-inç] *{eT} sf.* Birinci. [DLT] [EUTS]

birinde, [bir-i-n-de] *zf.* **1.** Bir zaman. **2.** Bir kere. **3.** Bir gün.

birisi, [bir-i > bir-i-s-i] *zm.* **1.** Bir tanesi. **2.** Bir kimse. **3.** Bilinmeyen, tanınmayan bir kimse. **4.** (İsim tamlamalarında tamlanan olarak kullanıldığında) tamlayanın küçümsendiğini bildirir.

biriş, [bir-mek *(vermek)* > bir-iş] *{eT} is.* Veriş; verme. [EUTS]

birişsiz, [bir-mek *(vermek)* > bir-iş-siz] *{eT} sf.* Verişsiz. [Üç İtigsizler]

birişt, [Far. ferişte => birişt] *{eT} is.* Melek. [ETY]

birişte, [Far. birişte برشته] *{OsT} sf.* Kızartılmış.

birişüm, [Far. berīşim بريشم] *(biri:şüm) {OsT} is.* İbrişim.

birit, [Fr. bride *(gem)*] *is.* Kumaş üzerine geçirilen şerit ya da iplik.

biriye, [biri-y-e] *{eT} zf.* Güneyde; güneye. [Tekin]

birkaç, [bir+kaç] *sf.* Çok az sayıda; çok olmayan; kolayca sayılabilecek kadar.

birkaçı, [bir+kaç-ı] *zm.* Bir küme içinden belirsiz olarak bahsedilen çok az sayıda kişi veya nesne.

birke[1], [bir-ge / ber-ge / ber-ke] *{eT} is.* Kamçı. [EUTS]

birke[2], [Ar. birke برکه] *{OsT}* is. **1.** Küçük göl; gölcük. **2.** Büyük havuz. **3.** Göğüs.

birkelemek, [bir-mek *(vermek)* > bir-ke-le-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Verme kabiliyet ve gücünde olmak. [EUTS]

birkerü, [bir-kerü] *{eT} zf.* Hepsi bir arada olarak; tümü ile. [EUTS]

birkıl, [Ar. birḳīl برقيل] *(birkı:l) {OsT} is.* **1.** Tüfek. **2.** Zemberek adı verilen bir savaş aracı.

birki[1], [bīr-ik-mek > bīr-(i)k-i] *(bi:rki) sf.* Birleşik; müttehit. [ETY]

birki[2], [bir+iki] *{eAT} zf.* Bir iki; birkaç.

birle, [bir+il-mek *(bağlanmak)* > bir + (i)l-ē *(-e: zarf fiil eki)* برله] *(birle:) {eT} {eAT} e.* ve *bağ.* **1.** İle; birlikte; beraber. [ETY] [DLT] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] **2.** Bununla birlikte. [Üç İtigsizler]

birleme, [bir-le-me] *is.* **1.** Bir etme; birleştirme. **2.** Tek duruma getirme; tevhit.

birlemek, [bir-le-mek برلمك] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir etmek; tek kılmak. **2.** Çoğu tek duruma getirmek. **3.** *{eAT}* (Allah'ın) birliğini kabul etmek; şirk koşmamak.

birlen, [bir+il-e-n] *{eT} zf. e. bağ.* İle; beraber; birlikte. [EUTS]

birlenmek, [bir-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Bir kılınmak.

birler, [bir-ler] *is.* **1.** Çok sayıda bir. **2.** *mat.* Onluk sistemle sayıların yazılışında en sağda yer alan basamaktaki sayılar.

birleşek, [bir-le-ş-mek > bir-le-ş-ek] *is. anat.* **1.** Yarık şeklindeki bir açıklığın kenarlarının birleştiği nokta. **2.** Tüm beyindeki sinir merkezlerinin bakışık iki parçasını doğrudan doğruya birleştiren sinir demeti. **3.** *bot.* Maydanozgillerin meyvelerinde iki meyve yaprağının bitiştiği yer.

birleşen, [bir-le-ş-en] *is. mat.* (Doğru veya yay için) birbirini kesen veya bir noktada kesişen.

birleşik, -ği [bir-le-ş-ik] *sf.* **1.** Bir araya gelerek birleşmiş olanlar. **2.** Birleşme yoluyla meydana gelmiş olan; müttehit. 🗗 **birleşik cümle,** *dbl. Bir ana cümle ile bir veya birden fazla yan cümleden kurulmuş cümle.*|| **birleşik fiil,** *dbl. Bir kelime ile biçim ve anlam bakımından kaynaşıp kalıplaşan fiil.*|| **birleşik isim,** *dbl. Birleşik kelime biçiminde olan isim.*|| **birleşik kap,** *fiz. İçlerine konulan sıvıların yoğunluklarıyla orantılı olarak seviyeleri farklılık gösteren, birbirine tabandan bağlı kaplar.*|| **birleşik kelime,** *dbl. Ses düşmesi veya türemesi gibi ses olayları meydana gelmiş, üzerindeki ekin görevini yitirmesi veya anlam kayması dolayısıyla aralarına ek giremeyecek kadar kalıplaşmış iki ve daha çok kelimeden meydana gelmiş kelime.*|| **birleşik oturum,** *Çeşitli organların bir araya gelerek yaptıkları oturum.*|| **birleşik oy pusulası,** *siy. Seçime katılan bütün partileri ve adaylarını ayrı ayrı gösteren oy pusulası.*|| **birleşik zaman,** *dbl. Bir fiilin köküne önce kip eki daha sonra da ek fiilin, geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şart çekimlerinden birini getirmek suretiyle oluşan zaman.*

birleşilme, [bir-le-ş-il-me] *is.* Birleşilmek işi.

birleşilmek, [bir-le-ş-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Birleşmek işi yapılmak. **2.** Bir araya gelinmek; buluşulmak.

birleşim, [bir-le-ş-im] *is.* **1.** Birleşmek işi. **2.** Üyelerinin yeterli sayıyı bulması halinde, bir meclisin bir gün içinde yaptığı toplantı; inikat. **3.** *biy.* Döllenmek amacıyla erkek hayvanla dişisinin çiftleşmesi. **4.** Farklı iki parçayı birbirine ekleyen parça. **5.** İki ayrı binayı birbirine bağlayan ek yapı.

birleşme, [bir-le-ş-me] *is.* **1.** Birleşmek işi. **2.** Beraber olma, bir araya gelme. **3.** Cinsel ilişkide bulunma. **4.** *bot.* Birbirine çok yakın iki organın gelişme sırasında kaynaşması. **5.** *tıp.* Kapanmasını sağlamak amacıyla bir yaranın kenarlarını bir araya getirme. **6.** *siy.* Bir toprak parçasının, sınır komşusu ülke ile siyasi ve ekonomik birlik içine girmesi. 🗗 **birleşme değeri,** *kim. Bir elementin atomu ile birleşebilecek hidrojen atomlarının en yüksek miktarı.*|| **birleşme tüpü,** *biy. Çiftleşme yapabilen bakteriler arasında oluşan tüp şeklindeki yapı; konjugasyon tüpü.*

birleşmek, [bir-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Ayrı nesneler iken bir araya gelerek tek olmak; bütün oluşturmak. **2.** Buluşmak; bir araya gelmek. **3.** Görüşleri aynı olmak. **4.** Aynı amaç çerçevesinde toplanmak. **5.** Söz birliği etmek; anlaşmak. **6.** *kim.* İki ve daha fazla madde birbiri içinde kaynaşarak tepkime sonucu, başka bir madde meydana gelmek. **7.** (İki akarsu için) birbirine katılmak.

birleşmiş, [bir-le-ş-miş] *sf.* Birleşerek bir araya gelmiş; birlik oluşturmuş.

birleştirici, [bir-le-ş-tir-ici] *sf.* **1.** Birliği sağlayan. **2.** Uzlaşmayı ve anlaşmayı sağlayan. **3.** İki ve daha çok nesnenin birleşmesini, birbirine tutunmasını sağlayan.

birleştirim, [bir-le-ş-tir-im] *is.* Birleştirmek eylemi ve bu eylemle ilgili sürecin sonucu.

birleştirme, [bir-le-ş-tir-me] *is.* **1.** Birleştirmek işi. **2.** *tıp.* Yaranın kapanmasını kolaylaştırmak amacıyla iki yakasını bir araya getirme. **3.** *eko.* Ham maddenin elde edilmesinden son ürünün bitişine kadar yapılan bütün işlemlerin aynı üretim birimine bağlanması. **4.** *kim.* Birkaç maddenin tek bir madde haline getirilmesi için kimyasal yolla bağlanması. 🗗 **birleştirme çizgisi,** *hat. Yazıda harflerin asıl çizgilerinden olmayan fakat ayrı harfleri birbirine bağlayan ince çizgi.*

birleştirmek, [bir-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir araya getirmek; uzlaştırmak; anlaştırmak. **2.** Birbiri ile ilgisi olan ögelerin bağlantısını sağlamak; yapıştırmak; takmak; bağlamak. **3.** Birbirine darılarak ayrılmış olan kişi ve grupların arasını bularak tekrar ilişki içine girmelerini sağlamak.

birleyici, [bir-le-y-ici] *sf.* Tek kılan; bir yapan.

birli, [bir-li] *is.* **1.** İçinde veya üzerinde bir tane nesne bulunduran şey. **2.** Oyun kâğıtlarında veya pullarında üzerinde "*bir*" işareti olanı.

birlik, -ği [bir-lik برلك] *is.* **1.** Bir tek olma durumu; vahdaniyet. *{eAT} (aynı)* **2.** Bütünlük; bölünmezlik. **3.** Birleşmiş olma. **4.** Beraber veya bir arada bulunma; dayanışma; tecanüs. **5.** Bağlılık ve üslup benzerliği; bağlantı, münasebet. **6.** Belirli bir topluluğun yararını korumak için kurulmuş dernek. **7.** Askerlikte bölük, tabur, alay gibi bir bütün sayılan topluluk. **8.** *ed.* Konunun bir ana fikir etrafında toplanması. **9.** *biy.* Aynı çevresel ortamı paylaşan aynı ya da farklı türdeki bitkilerden oluşan topluluk. **10.** *fel.* Bölünmezliği içeren yalın bütün. **11.** *müz.* En büyük değerdeki nota; dört dörtlük. **12.** *sf.* Bir taneden oluşmuş. **13.** Hacim olarak bir taneyi alabilen. 🗗 **birlik eylemek,** *{eAT} Birleşmek.*|| **birlik itmek,** *{eAT} Birleşmek.*|| **birlik olmak,** *1. Bir işi yapmak için güçlerini ve imkânlarını birleştirmek. 2. Aynı fikirleri taşımak.*|| **birlik ve beraberlik içinde,** *Bir arada yaşamak zorunda olan kimselerin çok iyi anlaşmaları ve aynı görüşleri paylaşmaları durumu.*

birlikte, [bir-lik-te] *zf.* **1.** Bir arada; beraberce. **2.** Yanında; beraberinde.

birliktelik, -ği [bir-lik-te-lik] *is.* Birlik olma durumu; beraberlik.

birmek, [bir-mek / bér-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Vermek. [ETY] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] **2.** Yardımcı fiil. [EUTS]

birmemek, [bir-me-mek] *{eT} gçl. f. [-z]* Vermemek; [Tekin]

birnis, [Far. birnīs برنیس] *(birni:s) is. bot.* At kestanesi.

biro, [Mac. birov] *{OsT} is.* Yargıç; hakim.

biron, [Yun. pironi] *{ağız} is.* Çatal. [DS]

birov, [Mac. birov] *{OsT} is.* → biro.

birök, [bīr *(bir kez)* > bīr+ök *(ök: pekşt. edatı)*] *{eT} e.* **1.** Yine de; ama bir de. [İKPÖy.] **2.** Şimdi; fakat; ise. [Gabain] **3.** Eğer; şâyet. [EUTS] [Üç İtigsizler]

birsam, [Ar. birsām برسام] *(birsa:m) {OsT} is.* **1.** *tıp.* Zatülcenp hastalığı. **2.** Sayıklama; hezeyan. **3.** *psikol.* Uyanık bir insanın mevcut olmayan bir şeyi görür gibi olması; sanrı; varsanı; halüsinasyon.

birsan, [Ar. birṣān برثان] *(birsa:n) is.* Develere vurulan en.

birsehel, [bir + Ar. sehl *(hafîf)*] *{ağız} zf.* **1.** Az bir zaman; bir an. **2.** Birazdan. [DS]

birsemek, [bir-se-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Vermek istemek; versemek.

birsim, [Ar. birsīm برسیم] *(birsi:m) is. bot.* Yonca.

birt, [bir-mek *(vermek)* > bir-t] *{eT} is.* Bir tür vergi. [EUTS] [Gabain]

birtem, [bir-dem / bir-tem] *{eT} zf.* **1.** Beraber; birden; birlik. [EUTS] [Gabain] **2.** Büsbütün; bütünüyle; tamamıyla; toptan. [EUTS] [Gabain] **3.** Uzun zaman; uzun müddet. [DLT] **birtemledi,** *{eT} Tamamladı; bütünledi.* [EUTS]

birteviye, [*eT.* bütegü > biteviye] *zf.* → biteviye.

birtin, [bir-tin] *{eT} sf.* **1.** Bir taraflı. [Gabain] **2.** *zf.* Güneyden. [EUTS]

birtişmek, [bi-r-t-mek *(kırmak)* > bi-r-t-iş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* **1.** Birbirini cezalandırmak. **2.** Birbirini hor görmek. **3.** Birbirini tahkir etmek. [EUTS]

birtmek, [bı-r-t-mak / bi-r-t-mek / ba-r-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ür]* Kırmak; parçalanmak; yaralamak. [EUTS] [Gabain]

birtsiz, [bir-t-siz] *{eT} sf.* Vergisiz. [EUTS]

birtürmek, [bir-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Verdirmek. [EUTS]

birun, [Far. bīrūn بیرون] *(bi:ru:n) {OsT} sf.* **1.** Dış. **2.** *zf.* Dışarı. **3.** *is.* İmparatorluk döneminde saray dışındaki bakanlık daireleri.

biruni, [Far. bīrūnī بیرونی] *(bi:ru:ni:) {OsT} is.* Selamlık dairesi; selamlık odası.

biruz, [Far. bīrūz بیروز] *{OsT} is.* **1.** Zümrüte benzer, pek de değerli sayılmayan yeşil bir taş; gök zümrüt; yalancı zümrüt. **2.** *sf.* Kısmetsiz.

biruzec, [Far. bīrūzec بیروزج] *(bi:ru:zec) {OsT} is.* Firuze.

birük, [bir-ük] *{eT} zf.* **1.** Şimdi. [EUTS] [Gabain] **2.** Fakat; ise; şayet. [EUTS] [Gabain]

birükmek, [bir-ük-mek برکمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Birleşmek; bir araya gelmek.

biryan, [Far. büryān / biryān بریان] *{OsT} is.* Susuz kavurmak suretiyle veya tandırda pişirilmiş et yemeği; kebap; püryan. **biryān-ı muhallā,** *{OsT} Tere, nane ve piyazlı kebap.*|| **biryan olmak,** *Susuzluktan yanmak; kavrulmak; susuz kalmak.*

biryancı, [biryan-cı] *is.* Biryan yapan ve satan kimse; kebapçı.

birye, [biri-ye / bir-ye] *{eT} zf.* Güneyde. [ETY]

biryedim, [bir+ye-d-im ?] *is.* Kocayemişi, *(Arbutus unedo).*

biryeki, [biri-ye > bir-ye-ki] *{eT} sf.* Güneydeki. [ETY]

birze, [Far. bīrzed / bīrze / bīrzī برزه] *(bi:rze) {OsT} is.* Kasnı.

birzed, [Far. bīrzed / bīrze / bīrzī برزد] *(bi:rzed) {OsT} is. bot.* Kasnı.

birzevn, [Ar. birḍevn] *{OsT} is.* Beygir.

birzi, [Far. bīrzed / bīrze / bīrzī برزی] *(bi:rzi:) {OsT} is. bot.* Kasnı.

bis-, [Fr. bis-] *ön ek. kim.* Bir molekülün iki eş kökün birleşiminden meydana geldiğini belirten ön ek.

bis[1], [bis / büs / büş *(yans.)*] *is.* **1.** Kedi cinsi hayvanları çağırmayı ya da kovalamayı anlatan kök, *bis-i bisi, bis-i, bis-t, bis-ik.* **2.** *{ağız} ünl.* Hayvan durdurma ünlemi. [DS]

bis[2], [bis] *{eT} is.* Beş; 5. [EUTS]

bis[3], [Lat. bis] *is.* **1.** İki kez. **2.** *müz.* Bir şarkının ya da müziğin seyircinin isteği üzerine ikinci defa çalınması, söylenmesi. **bis etmek,** *müz. Yinelemek.*

bisar, [Ar. büsre > bisār بسار] *(bisa:r) {OsT} is.* **1.** Tazeler. **2.** *is.* Uçlar; başlar. **3.** Genç kız ve oğlanlar; gençler.

bisat, [Ar. bast *(yaymak)* > bisāṭ بساط] *(bisa:t) {OsT} is.* Keçe, halı, kilim gibi yaygılar. **bisāt-büsî,** *{OsT} Etek öpme.*|| **bisāt-ı arz,** *{OsT} Yeşillik; çimenlik.*|| **bisāt-ı berf,** *{OsT} Kar döşeği; karla kaplı alan.*|| **bisāt-ı felek,** *{OsT} Yeryuvarlağı; Dünya.*|| **bisāt-ı hāk,** *{OsT} Yeryüzü.*|| **bisāt-ı kevn ü mekân,** *{OsT} Evren; kâinat.*|| **bisāt-ı satranç,** *{OsT} Satranç tahtası.*

bisbütün, [bi(s)+bü/tün بس بتون] *{eAT} pekşt. sf.* Büsbütün.

bi'se, [Ar. bi'se بئسه] *{OsT} ünl.* Ne kötü; ne çirkin.

biseğel, [bir+ Ar. sehl > biseğel] *(bi'seğel) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

biseksüel, [Lat. bis *(iki yanlı)* + sexüel] *(bi'seksüel) sf.* **1.** İki yanlı cinsel zevk alan. **2.** İki cinsiyetli.

bisel, [bir + Ar. sehl *(kolay)*] *(bise:l) zf.* → birsehel.

biser[1], [Far. bīser بیسر] *(bi:ser) {OsT} is. zool.* Zağanos denilen yırtıcı bir atmaca.

biser[2], [Far. bī-ser بی سر] *(bi:ser) sf.* Başsız. 🗗 **bî-ser ü bün,** *{OsT} (Söz, hareket için) ipe sapa gelmez.*|| **bî-ser ü pā,** *{OsT} Düzensiz; savruk.*|| **bî-ser ü sāmān,** *{OsT} Sefil ve perişan.*

biserak, [Far. bīserāk بیسراك] *(bi:serak) {eAT} is.* → biserek.

bisere, [Far. bīsere بیسره] *(bi:sere) {OsT} is. zool.* → biser[1].

biserek, [Far. bīserek بیسرك] *(bi:serek) {eAT} is.* **1.** Tüylü erkek deve. **2.** *{OsT}* İki hörgüçlü erkek deve ile bir hörgüçlü dişi devenin yavrusu.

bi'set, [Ar. biʿset بعثت] *{OsT} is.* **1.** Gönderme. **2.** Peygamber gönderme. 🗗 **bi'set-i nebeviye,** *{OsT} isl. Hz. Muhammed'in gönderilmesi.*

bisi, [bis *(yans.)* > bis-i / pis-i] *{ağız} is.* Kedi. [DS] 🗗 **bisi bisi,** *{ağız} Kedi çağırma ünlemi.* [DS]

bisik[1], [bişik > bisik] *{eT} is.* **1.** Nesil; akrabalık; soy; sop. [EUTS] **2.** Parça. [EUTS] 🗗 **taş bisikniñ,** *{eT} Taş parçasının.* [EUTS]

bisik[2], [bis *(yans.)* > bis-ik] *{ağız} is.* Kedi. [DS]

bisiklet, [Lat. bi- *(çift)* + Yun. kiklos *(tekerlek)* + Fr. -ette *(-cik)*] *is.* Tekerleği ayak ile çevrilerek hareket sağlayan iki tekerlekli taşıt; çift teker; velosipet.

bisikletçi, [bisiklet-çi] *is.* **1.** Bisiklet satan veya tamir eden kişi. **2.** Bisikletle spor yapan kimse.

bisikletçilik, -ği [bisiklet-çi-lik] *is.* **1.** Bisiklet satma veya onarma işi. **2.** Bisikletle yapılan spor.

bisikletli, [bisiklet-li] *sf.* Bisikleti olan; bisiklete binmiş olan; bisikletle giden.

bisinoz, [Yun. byssos *(pamuk)* + nosos *(hastalık)* > Fr. byssinose] *is. tıp.* Pamuk işçilerinde görülen bir tür nefes darlığı.

bisküvi, [Lat. bis *(iki defa)* + coctus *(pişmiş)* > Fr. biscuit] *is.* Un, tuz ve sütle yapılan, uzun süre saklanabilen kuru ve gevrek bir pasta.

bisküvicilik, -ği [bisküvi-ci-lik] *is.* Bisküvi yapımı ve ticareti; bisküvi sanayii.

bisleğeç, -ci [piş-ir-mek > piş-ir-geç > bişirgeç / bileğeç] *is.* Sactaki yufkayı çevirmeye yarayan tahta araç.

bislemek, [bis-le-mek بسلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Beslemek.

bism, [Ar. bi- + ism > bism بسم] *{OsT} zf.* Adıyla; ismiyle. 🗗 **bism-i şāh,** *{OsT} tasvf. Bektaşilerce bismillah yerine kullanılan terim.*

bismil, [Ar. besmele > Far. bismil بسمل] *{OsT} sf.* **1.** (Kasaplık hayvan için) kesilmiş; boğazlanmış. **2.** *mecaz.* (Kişi için) sabırlı ve yumuşak huylu. **3.** *{eAT}* Temiz; pak. **4.** Ağır; gevşek. 🗗 **bismil-gâh,** *{OsT} Hayvan kesilen yer; mezbaha; salhane.*|| **bismil-şüde,** *{OsT} (Hayvan için) boğazlanmış; kesilmiş.*

bismillah, [Ar. bi'smi'llāh *(Allah'ın adıyla)* بسم الله] *(bismilla:h) {OsT} ünl. "Bismillahirrahmânirrahîm" (esirgeyen bağışlayan Allah'ın adıyla)* sözünün kısaltılmışı. 🗗 **bismillah demek,** *İşe başlamak.*

bismişah, [Ar. be-ism-i şāh *(Hz. Ali'nin adıyla)* > bismişāh] *(bismişa:h) {OsT} ünl.* Bektaşilerce *"bismillah (Allah'ın adıyla)"* yerine kullanılan *"be-ism-i şah [şah (Hz. Ali)'ın adıyla]"* sözünün hafifletilmişi.

bisr, [Ar. bişr بثر] *{OsT} sf.* (Kişi için) vücudu sivilceli.

bisre, [Ar. bişre بثره] *{OsT} is.* Sivilce.

bist[1], [bis *(yans.)* > bis-t] *ünl.* Kediyi kovalama, azarlama ünlemi.

bist[2], [Far. bīst بیست] *{OsT} is.* Yirmi. 🗗 **bîst-gânî,** *{OsT}* → bistgani.

bistah, [Far. bīstāḫ بیستاخ] *(bi:sta:h) {OsT} sf.* (Kişi için) edepsiz; hayâsız; küstah; utanmaz.

bistam, [Far. bistām بستام] *(bista:m) {OsT} is.* Mercan.

bistar, [Far. bistār بستار] *(bista:r) {OsT} sf.* **1.** Gevşek. **2.** Çarpık; eğri.

biste, [bis-te / biş-te] *{eT} is.* Tüccarı evinde konuklatıp mallarını satıveren ve koyunlarını toplayan ve giderken de yirmide bir koyun alıkoyan kişi; komisyoncu. [DLT]

bistek, [bistek] *{eT} is.* Fitil. [Clauson]

bister, [Far. bister بستر] *{OsT} is.* Yatak; döşek.

bistgâni, [Far. bist-gānī بستگانی] *(bistgâ:ni:) {OsT} is.* Çocuklara, hizmetçilere ve askerlere ayın yirmisinde verilen ücret.

bistik, [bis-tik] *{eT} is.* **1.** Eğrilmek üzere atılmış ve hazırlanmış pamuk yumağı. [DLT] **2.** Fitil. [DLT]

bistiyar, [Rumen. vistierie *(devlet hazinesi)*] *{OsT} is.* Defterdar.

bistro, [Fr. bistro] *(bi'stro) is.* İçkili küçük kahvehane veya lokanta.

bistuh, [Far. bistūh بستوه] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) zayıf; çelimsiz. **2.** Beceriksiz; âciz.

bisturi, [İt. Pistoja *(bıçakları ile ünlü İtalyan şehri)* > pistorino *(bir tür kama)* > Fr. bistouri] *is.* Cerrahlar tarafından kullanılan eti çizmeye ve kesmeye yarayan küçük bıçak; neşter.

bistüm, [Far. bīstüm / bīstümīn بیستم] *{OsT} sf.* Yirminci.

bistümin, [Far. bīstüm / bīstümīn بیستمین] *{OsT} sf.* Yirminci.

bisud, [Far. bī-sūd بی سود] *(bi:su:d) sf.* Boş; yararsız; sonuçsuz.

bisut, [Ar. bisuṭ / būsuṭ بسط] *{OsT} sf.* Cömertlik; el açıklığı.

bisü, [bes-i > bis-ü بسو / بیسو] *{eAT} is.* Semirtmek için besleme; besi.

bisük, [bi-s-ük] *{eT} is.* Beşik. [ETY]

bisüs, [Lat. bisus] *(bi'süs) is.* Pinna adlı iki çenekli bir yumuşakçanın, bir yere tutunmak veya yuva yapmak için salgıladığı ve deniz ipeği adı ile kadın giyim eşyası yapılan iplikçik.

bisütun, [Far. bīsütūn بیستون] *(bi:sütu:n) {OsT} sf.* **1.** Direksiz. **2.** *is.* Gökyüzü.

bisyar, [Far. bisyār بیسیار] *(bisya:r) {OsT} sf.* Çok. 🗗 **bisyār-ber,** *{OsT} Bol meyveli.*|| **bisyār-gû,** *{OsT} Çok konuşan.*|| **bisyār-husb,** *{OsT} Çok tembel.*|| **bisyār-kes,** *{OsT} Çok arkadaşı olan; çevresi geniş.*

bisyari, [Far. bisyār-ī بیسیاری] *(bisya:ri:) {OsT} is.* Çokluk.

biş[1], [bi-ş > béş > bēş بیش] *{eT} {eAT} is.* Beş; 5. [Gabain] [Tekin] [Üç İtigsizler] [ETY] [EUTS]

biş[2], [Far. bīş بیش] *(bi:ş) {OsT} sf.* Fazla; artık. 🗗 **bîş-bahā,** *{OsT} Pahalı.*|| **bîş-ter,** *{OsT} Daha çok.*|| **bîş ü kem,** *{OsT} Çok ve eksik.*

bişar, [Far. bişār بشار] *(bişa:r) {OsT} sf.* **1.** Esir; tutsak. **2.** Dermansız. **3.** Saçan. **4.** *is.* Altın ve gümüşle yapılmış kakmalı süsler. **5.** Tutuş. **6.** Saçılan şey; saçı.

bişare, [Ar. bişāre / bişāret / beşāret بشاره] *(bişa:re) {OsT} is.* Müjde.

bişaret, [Ar. bişāre / bişāret / beşāret بشارت] *(bişa:ret) {OsT} is.* Müjde.

bişbok, [Alm. bischof بیشبوق] *{OsT} is. tar.* Osmanlı tarihçilerinin savaşçı papazlar için kullandıkları isim.

bişe, [Far. bīşe بیشه] *{OsT} is.* **1.** Sazlık. **2.** Meşelik. **3.** Orman. 🗗 **bîşe-zār,** *{OsT} 1. Ormanlık; meşelik. 2. Sazlık.*

bişegen, [biş-egen بشه کن] *{eAT} {ağız} sf.* Çabuk pişen. [DS]

bişek, -ği [*eT.* bış-mak *(dövmek)* > biş-ek] *{ağız} is.* Yayık döveci; yayık kolu. [DS]

bişi[1], [biş-i / piş-i] *{eT} is.* Akçe; pul.

bişi[2], [biş-mek > biş-i بیشی / بشی] *{eAT} is.* **1.** Yağda kızartılmış çörek. **2.** *{ağız}* Gözleme. [DS] **3.** *{ağız}* Tatlı yapılmak üzere kızartılan ekmek. [DS]

bişi[3], [Far. bīşī بیشی] *(bi:şi:) {OsT} is.* Fazlalık.

bişik[1], [bi-s-ik / bi-ş-ik بشك / بیشك] *{eT}* **1.** Beşik. [EUTS] **2.** Parça. [EUTS]

bişik[2], **-ği** [biş-mek > piş-ik] *{ağız} is.* → pişik. [DS]

bişinç, [bēş / biş-inç] *{eT} sf.* Beşinci. [ETY] [Üç İtigsizler] 🗗 **bişinç ay,** *{eT} Beşinci ay.*

bişing, [Far. bişing بشنگ] *{OsT} is.* **1.** Kazma. **2.** Balyoz. **3.** Küskü. **4.** Burgu.

bişirgeç, -ci [pişir-mek > biş-ir-geç] *{ağız} is.* **1.** Demir şiş. **2.** Sacta yufka ekmeği çevirmeye yarayan tahta aygıt. [DS]

bişirik, -ği [Erme. p'šruk] *{ağız} is.* Evlerde tavan tahtalarının üstüne konulan çamur ya da kireçli harç. [DS]

bişiriklemek, [bişirik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Evlerde tavan tahtalarının üzerine çamur döşemek. [DS]

bişirmek, [biş-ür-mek > biş-ir-mek بشرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Pişirmek.

bişirtmek, [biş-ir-t-mek بشردمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Pişirtmek.

bişkel, [Far. bişkel بشكل] *{OsT} is.* **1.** Üzüntü; keder; gam; kasavet. **2.** Kıvırcık saç. **3.** Eğri anahtar.

bişkele, [Far. bişkele بشكله] *{OsT} is.* → bişkel.

bişkene, [Far. bişkene بشكنه] *{OsT} is.* → bişkel.

bişkûfe, [Far. bişkūfe بشكوفه] *(bişkû:fe) {OsT} is.* **1.** Çiçek. **2.** Kusma.

bişkûh, [Far. bişkūh بشكوه] *(buşkû:h) {OsT} is.* **1.** Kuvvet ve iktidar sahibi. **2.** Saygıdeğer kişi.

bişkûl, [Far. bişkūl بشكول] *(bişkû:l) {OsT} sf.* **1.** Becerikli. **2.** Çevik. **3.** İşine düşkün. **4.** Akıllı. **5.** Tedbirli; uyanık; dikkatli. **6.** *is.* Rastık.

bişleç, -ci [piş-mek > bişir-geç > bişleç] *is.* → pişirgeç.

bişleç, -ci [piş-mek > bişir-geç > bişleç] *is.* → pişirgeç.

bişleğeç, -ci [piş-mek > bişir-geç > bişleğeç] *is.* → pişirgeç.

bişme, [biş-me] *{ağız} is.* **1.** Pişme. **2.** Yemek; aş. [DS]

bişmek, [bı-ş-mak > bi-ş-mek بشمك] *{eT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Olmak; kemale gelmek; yetişmek. [ETY] **2.** *{eAT}* Pişmek. [Gabain] **3.** *{ağız}* (Meyve için) olgunlaşmak. [DS] **4.** *{ağız}* Yanmak. [DS]

bişmez, [biş-mez / piş-mez] *{ağız} sf.* Söz anlamaz; dik kafalı; inatçı. [DS]

bişmiş, [piş-mek > biş-miş] *{ağız} is.* Yemek; aş. [DS]

bişmuş, [Far. bīş + mūş بیشموش] *(bi:şmu:ş) {OsT} is.* **1.** *zool.* Eskiden eti panzehir olarak kullanılan, bıldırcın otu ile beslenen bir tür fare. **2.** *bot.* Bıldırcın otu ile birlikte yetişen safran kökü.

bişon, [Fr. bichon] *is.* Çok tüylü, yuvarlak başlı, sivri çeneli, çoğu beyaz renkli küçük süs köpeği.

bişpul, [Far. bişpūl بشپول] *(bişpu:l) {OsT} sf.* Perişan; dağınık.

bištam, [Far. bištām بشتام] *(bişta:m) {OsT} sf.* **1.** Kendi gelen. **2.** Sığıntı. **3.** Asalak.

bişük, [biş-ük / böş-ük / büş-ük] *{eT} is.* **1.** Beşik. [Tekin] [Gabain] **2.** Dost; sevgili. [Tekin] [Gabain] **3.** Akraba. [ETY] **4.** Akrabalık; sıhriyet. [EUTS]

bişürmek, [biş-ür-mek بشورمك / بشرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* **1.** Pişirmek. **2.** Olgunlaştırmak. **3.** Beslemek; geliştirmek.

bit[1], [*eT.* bit] *is. zool.* **1.** İnsanların kıllı yerlerinde ve memelilerin kılları arasında kan emerek yaşayan yarım kanatlılar alt takımından asalak böcek; kehle, *(Pediculus). {eT} (aymı)* [EUTS] [DLT] **2.** *{ağız}* Tahıl, baklagil vb.nde oluşan her türlü küçük böcek. [DS] ◻ **bit atmak,** *argo. Kavga çıkarmak için bahane aramak.*|| **bit dengi,** *{ağız} Çok küçük; çok az; bir damlacık.* [DS]|| **bit gebesi,** *{ağız} Bitlenmesi yakın tahıl.* [DS]|| **biti kanlanmak,** *(Sıkıntı içinde yaşayan biri için) maddî durumu düzelmek.*|| **bitini şişirmek,** *{ağız} Şımartmak; nazlandırmak.* [DS]|| **biti şişmek,** *{ağız} Nazlanmak; şımarmak.* [DS]|| **bit kadar,** *Çok küçük; çok ufak.*|| **bit otu,** *1. Amerika'da yetişen zambakgillerden sarı çiçekli, soğanlı çok yıllık otsu bir bitki; papaz otu, (Schoenocaulon officinale). 2. Ege ve Akdeniz kıyılarında yetişen, kaynatılarak suyu böcek ilacı olarak kullanılan, düğün çiçeğigillerden yarı asalak, pembe çiçekli zehirli bir otsu bitki; mevzek, (Delphinium staphisagria).*|| **bit yeniği,** *Bir işte gizli kalmış kuşku verici durum.*

bit[2], [bé-t / bi-t] *{eT} is.* Yüz; bet; beniz. [EUTS] [Gabain]

bit[3], [Çin. piet] *{eT} is.* Fırça.

bit[4], [Ar. bīt بيت] *(bi:t) {OsT} is.* **1.** Güç kuvvet. **2.** Gıda.

bit[5], [İng. **bi**nary + digi**t**] *is. bsy.* **1.** 0 ve 1 gibi iki ayrı değerden başkasını almayan bilişim ögesi birimi. **2.** Bir bilgisayar belleğinin kapasitesini ölçmekte kullanılan birim. ◻ **bit yoğunluğu,** *bsy. Bir kayıt ortamı üzerinde birim boyuta kaydedilen bit sayısı.*

bita[1], **-a'ı** [Ar. bitaʿ بتع] *{OsT} is.* **1.** Bal ve hurmadan yapılan bir tür şarap; koyu şıra. **2.** *sf.* (Kişi için) uzun boylu.

bita[2], [Far. bī-tā بيتا] *(bi:ta:) {OsT} sf.* Buruşuksuz.

bitab, [Far. bī-tāb بيتاب] *(bi:ta:b) {OsT} sf.* → bitap

bitap, -bı [Far. bī-tāb بيتاب] *(bi:ta:p) sf.* Güçsüz; takatsiz; bitkin; halsiz. ◻ **bitap düşmek,** *Çok yorulmak; bitkinleşmek.*

bitaraf, [Far. bī + Ar. ṭaraf بی طرف / بيطرف] *(bi:taraf) {OsT} sf.* Yan tutmayan; tarafsız; yansız.

bitarafane, [Far. bī + Ar. ṭaraf + Far. āne بيطرف انه / بی طرفانه] *(bi:tarafa:ne) {OsT} zf.* Tarafsız olarak; herhangi bir yanı tutmadan.

bitarafane, [Far. bī + Ar. ṭaraf + Far. āne بيطرف انه / بی طرفانه] *(bi:tarafa:ne) {OsT} zf.* Tarafsız olarak; herhangi bir yanı tutmadan.

bitaraflık, -ğı [bītaraf-lık] *(bi:taraflık) is.* Yan tutmama; tarafsız olma durumu; tarafsızlık; yansızlık.

bitbit, [bid / bit *(yans.)* > bit+bit] *{ağız} is.* Ufak bulgur. [DS]

bitbül, [Sansk. pippala] *{eT} is.* → bitmül.

bite[1], [Ar. bīte بيته] *(bi:te) {OsT} is.* Geceleme; geceyi geçirme; konaklama.

bite[2], [İt. bitta] *(bi'te) is. dnz.* Halat bağlamak için güverteye konulmuş baba.

bitegen, [bit-egen بتكن / بتگن] *{eAT} sf.* → biteğen.

biteğen, [bit-mek *(yetişmek)* > bit-egen] *sf.* İyi yetişen; çok biten.

bitek[1], **-ği** [bit-mek *(yetişmek)* > bit-ek بته ك] *sf.* **1.** (Toprak için) bol ürün yetişen; verimli; mümbit. **2.** *{eAT} is.* Bitki yetişen yer.

bitek[2], **-ği** [bit-mek *(tükenmek)* > bit-ek] *{ağız} is.* Pekmez konulan küçük küp. [DS]

biteksiz, [bitek-siz] *sf.* (Toprak için) verimsiz; gayr-ı münbit.

bitelge, [bit-mek *(yetişmek)* > bit-el-ge] *is.* **1.** Bir toprağın verimlilik gücü; kuvve-i inbâtiye. **2.** *{ağız}* Ekilmiş toprak. [DS] **3.** *{ağız}* Yarar; çıkar; fayda. [DS] **4.** *{ağız}* Ürün verme gücü. [DS] **5.** *{ağız}* Bitki. [DS]

bitelik, -ği [bit-e-lik ?] *{ağız} sf.* Şaşkın; sersem; yorgun. [DS]

bitemessük, -ğü [Far. bī- Ar. temessük *(senet)*] *{OsT} sf.* Sınırdan giriş izin belgesi olmaksızın; pasaportsuz.

bitemi[1], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-em-i] *{ağız} zf.* Tamı; tamamı. [DS]

bitemi[2], [Yun. pitami] *{ağız} is.* Arşın değerinde uzunluk ölçüsü birimi. [DS]

biten, [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-en بتن] *{eAT} is.* Bitki; nebat.

biter, [Far. bed-ter => biter بتر] *{eAT} zf.* Daha çok; beter.

biterge, [bit-mek > bit-er-ge] *{ağız} is.* Bitecek iş; ihtiyaç. [DS]

biterli, [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-er-li بترلی] *{eAT} sf.* (Yer için) bitki yetişen; bitkili.

bitet, [Ar. bîtet بيتت] *(bi:tet) is.* Gece kalma; geceleme; gece konaklama.

biteturmak, [bit-mek + tur-mak > bit-e+tur-mak بته طورمق] *{OsT} gç:sz. f. [-ur]* Bitmekte olmak.

bitev, [*eT.* büt-mek > bit-egü *(bütün)* > bitev] *{ağız} zf.* **1.** Tamamen; hepsi; tümden. **2.** *sf.* Tam; kesiksiz. [DS]

bitevi, [*eT.* büt-mek > bit-egü *(bütün)* > bitevi بيتوی] *{eAT} {OsT} zf.* → biteviye.

biteviye, [*eT.* büt-mek > bit-egü *(bütün)* > bitevi > bitevi-y-e] *(biteviye) {eAT} zf.* **1.** Sürekli, durmadan. **2.** *sf.* Hep aynı biçimde, değişmeden; yeknesak; monoton. **3.** Düzgün; hepsi bir sırada.

biteviyelik, [biteviye-lik] *is.* Hep aynı biçimde sürüp gitme durumu; yeknesaklık; monotonluk.

bitey, [bit-mek > bit-ey] *is.* Bitki örtüsü; flora.

bitgeçi, [bitī-mek > biti-g > bitge-çi] *{eT} is.* Yazıcı; kopyacı; kayıt memuru; kâtip; yazman. [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [EUTS]

bitgel, [bit-mek *(yetişmek)* > bitek-el > bitgel] *{ağız} sf.* Verimli. [DS]

bitgen, [bit-mek *(tükenmek)* > bit-gen] *{ağız} is.* Son; uç. [DS]

bitgin, [bit-mek *(yetişmek)* > bit-gin] *{ağız} sf.* **1.** (Yeni dikilmiş bitik için) tutmuş; bitmiş. **2.** (Ürün için) boy vermiş. [DS]

biti[1], [Çin. piět *(firça)* / *eT* bıç-mak *(biç-mek)* > bit-ī-mek > bit-i بتی] *{eT} is.* **1.** Gökten inen kitaplardan her biri. [DLT] **2.** *{eAT} {ağız}* Yazılmış şey; mektup. [DS] **3.** *{eAT}* Amel defteri. **4.** *{eAT}* Senet; belge. **5.** *{ağız}* Defter. [DS] **6.** *{ağız}* Kitap. [DS] **7.** *{ağız}* Kitap forması. [DS] **8.** *{ağız}* Muska. [DS] **9.** *{ağız}* Belge, senet, kimlik cüzdanı, tezkere, vekâletname gibi resmî kâğıtlar. [DS]

biti[2], [bir+tik-e > biti] *(bi'ti) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitici, [biti-ci] *{ağız} is.* Yazman. [DS]

biticik, -ği [bir+tek-cik > biticik] *(bi'ticik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitidmek, [Çin. piět *(firça)* / *eT* bıç-mak *(biç-mek)* > bit-ī-mek > bit-i-d-mek] *gçl. f. [-ür]* Yazdırmak. [ETY]

bitig, [bit-ī-mek > bit-ig / bit-ik] *{eT} is.* **1.** Yazma; yazı; harf. [Gabain] [DLT] **2.** Hurufat; harfler; alfabe. [EUTS] **3.** Kitap. [Gabain] [DLT] **4.** Mektup. [DLT] [Gabain] **5.** Yazılı şey; yazılı kâğıt. [DLT] **6.** Yazış; tahrirat. [DLT] **7.** Muska; afsun; üfürük. [DLT] **8.** Vasiyetname; [Gabain] [EUTS] **9.** Yazıt. [ETY] 🗗 **bitig taş,** *{eT} Abide; yazıt; yazılı taş.* [EUTS] | **bitig taş itgüçi,** *{eT} Yazıt yapımcısı.*

bitigaçi, [bit-i-ge-çi] *{eT} is.* Kâtip; yazıcı. [EUTS]

bitigçi, [bitig-çi] *{eT} is.* Yazıcı; kâtip; sekreter.

bitigli, [bitig-li] *{eT} sf.* Yazılı. [ETY]

bitiglig, [bitig-lig] *{eT} sf.* Yazı yazılacak şey sahibi; bitiği olan.

bitiglik, [bitig-lik] *{eT} is.* Yazı yazılacak malzeme.

bitigme, [bitig-me] *{eT} sf.* Yazan. [ETY]

bitigü, [bitī-gü] *(biti:gü) {eT} is.* Türklere özgü yazı kalemi ve diğer yazı malzemeleri.

bitigüçi, [biti-gü-çī] *(bitigüçi:) {eT} is.* Yazıcı. [Gabain]

bitik[1]**, -ği** [bit-i-mek *(yazmak)* > bit-ig > bit-ik بتيك] *{eT} {eAT} is.* **1.** Yazılmış şey. **2.** Kitap. *{ağız} (aymı)* [DS] **3.** Mektup; *{ağız} (aymı).* [DS] **4.** Amel defteri. **5.** Senet. **6.** Muska, efsun, üfürük. **7.** *{ağız}* Zarf. [DS] **8.** *{ağız}* Kitap, defter forması. [DS] **9.** *{ağız}* Vekâletname, senet, kimlik kartı, tezkere vb. belge. [DS]

bitik[2]**,** [bit-mek *(tükenmek)* > bit-ik] *sf.* **1.** Hastalık veya yorgunluk sebebiyle gücü kalmamış olan. **2.** Durumu kötü, ümitsiz olan. **3.** Donmuş; katılaşmış. **4.** *is.* Tükenmiş pekmezin dibinde kalan tortu. 🗗 **bitik pekmez,** *{ağız} Koyulaşmış pekmez.* [DS]

bitik[3]**, -ği** [bit-mek *(yapışmak, kaynaşmak)* > bit-ik بتك] *sf.* **1.** (Yara vb. için) bitişmiş; kaynaşmış. **2.** *{eAT}* Bitişik.

bitik[4]**, -ği** [bit-mek *(yapışmak)* > bit-ik] *{ağız} sf.* **1.** *{eAT}* Bitişik; ekli. **2.** Dolaşık. **3.** Tüm. [DS]

bitik[5]**, -ği** [bit-mek > bit-ik] *is. {ağız}* Bahşiş. [DS]

bitik[6]**, -ği** [bir+tek > bitik] *(bi'tik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitikci, [bitik-ci بتكجی] *{eAT} is.* Yazıcı; kâtip.

bitike, [bir+tik-e > bitike] *(bi'tike) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitiki, [bir+tik-i > bitiki] *(bi'tiki) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitikli, [*eT.* bitik-lig > bitik-li] *sf.* Yazı yazacak malzemesi olan.

bitiklig, [bitik-lig] *{eT} sf.* Yazı yazılacak şey sahibi. [DLT]

bitiklik[1]**,** [bitik-lik] *{eT} is.* Yazı yazılmak için hazırlanan şey. [DLT]

bitiklik[2]**, -ği** [bit-mek *(olmak, yetişmek)* bit-ik-lik] *is.* Bitik olma durumu.

bitilemek, [biti-le-mek بتيلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Bir kimsenin yanına mektup vermek.

bitilgen, [biti-l-gen] *{eT} sf.* Daima yazılan. [DLT]

bitilmek, [bitī-mek > biti-l-mek] *{eT} {eT} edil. f. [-ür]* Yazılmak. [Yüknekî] [DLT] [EUTS]

bitim[1], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-im] *is.* **1.** Sona erme; tükenme durumu. **2.** Son; nihayet; uç.

bitim[2], [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-im] *{ağız} is.* **1.** Bitmek eylemi ve bu sürecin sonucu. **2.** (Canlılar için) yapı; bünye; yaradılış. **3.** Ekinin yerden bitmesi; çimlenme. [DS]

bitimcik, -ği [bir+tim-cik > bitimcik] *(bi'timcik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitimek[1], [bit-i-mek بتمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Nasib etmek; mukadder kılmak. **2.** *gçsz. f.* Kısmet olmak; mukadder olmak.

bitimek[2], [Çin. piět *(fırça)* > bit-ī-mek] *(biti:mek) {eT} gçl. f.* **1.** Yazmak; hakketmek (kazımak); kopya etmek. [EUTS] [DLT] [Tekin] [Gabain] [Yüknekî] [İKPÖy.] **2.** *{eAT}* Nasip etmek; mukadder kılmak. **3.** *{eAT}* Kısmet olmak; mukadder olmak. ◻ **bitimek bedzetmek,** *{eT} Yazmak ve süslemek.*

bitimli[1], [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-im-li] *{ağız} sf.* Gelişme ve büyümesi iyi olan; gösterişli. [DS]

bitimli[2], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-im-li] *sf.* **1.** Bitmeye, tükenmeye mahkûm olan. **2.** Sonu olan; sonlu; mütenahi.

bitimsiz, [bit-mek *(tükenmek)* > bit-im-siz] *sf.* **1.** Bitmek bilmeyen; tükenmez. **2.** *{ağız}* Sonu olmayan; sonsuz; namütenahi. **3.** Sınırlandırılamayan. [DS]

bitinmek, [bitī-mek > biti-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Yazılmak; yazınmak; kendisi için başkasının yardımı olmadan yazmak. [DLT]

bitirilme, [bit-mek *(tükenmek)* / bitmek *(yetişmek, olmak)* > bit-ir-il-me] *is.* Bitirilmek işi.

bitirilmek[1], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-ir-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Birisi tarafından tüketilmek, sona erdirilmek.

bitirilmek[2], [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-ir-il-mek] *edil. f. [-ir]* Yetiştirilmek, üretilmek.

bitirim[1], [bit-ir-im] *is.* **1.** Bitirmek eylemi ve bu sürecin sonucu. **2.** Bitiş noktası; bitirme, tüketme yeri. **3.** *{ağız} folk.* Söz kesme. [DS]

bitirim[2], [bit-ir-im> bitrim / bitrüm] *is. argo.* **1.** Çok hoşa giden yer. **2.** Beğenilen kişi. **3.** *argo.* Kabadayı. **4.** *sf.* Becerikli ve zeki. ◻ **bitirim yeri,** *argo. Kumar oynatılan, barbut atılan yer.*

bitirimci, [bit-ir-im-ci] *is.* Kumarhane işleten, barbut oynatan kişi.

bitirimhane, [bit-ir-im + Far. ḫāne *(yer)*] *(bitirimha:ne) is. argo.* Barbut oynatılan, kumar oynanan yer.

bitirme, [bit-ir-me] *is.* **1.** Bitirmek eylemi; itmam; mezuniyet. **2.** Okuyarak sonuna kadar gelme; hatim. ◻ **bitirme fiili,** *dbl. "-miş yapılı" bir sıfat fiile "olmak" yardımcı fiili getirilerek yapılan ve yardımcı fiilin belirttiği zamandan önce işin olup bittiğini ifade eden birleşik fiil.*

bitirmek[1], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-ir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bitmesini sağlamak, tüketmek. **2.** Sona erdirmek; tamamlamak; sonuçlandırmak. **3.** Gücünü tüketmek; güçsüz bırakmak; bitkin duruma getirmek. **4.** Onulmaz duruma getirmek; mahvetmek; öldürmek. **5.** Çok memnun etmek. **6.** *{ağız}* Kız vermeye razı etmek. [DS]

bitirmek[2], [bit-mek *(yetişmek, olmak)* > bit-ir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Yetiştirmek; üretmek. **2.** Olgunlaştırmak.

bitirmiş, [bit-ir-miş] *sf.* **1.** (Kişi için) bir bilim dalında bilginin doruğuna ulaşmış. **2.** *argo.* Bilgili; açıkgöz.

bitiş, [bit-iş] *is.* **1.** Bitmek işi. **2.** Bitme biçimi. **3.** Bitme, sona erme.

bitişik, -ği [bit-iş-ik] *sf.* **1.** Birbirine dokunacak kadar yaklaşmış olan. **2.** Birbirine bitişmiş olan; ekli. **3.** Yandaki. **4.** *is.* Yandaki evde oturanlar; komşu. ◻ **bitişik çanak yapraklılar,** *bot. Çanak yaprakları birbirine bitişmiş olan bitkiler.*|| **bitişik düzen,** *Binaların aralık bırakılmadan yapılması.*|| **bitişik harfler,** *hat. İki ayrı harfi bir araya getirerek, birbirine değecek şekilde yazılan harfler (Æ, œ gibi).*|| **bitişik kentleşme,** *Çevre yerleşimleri birbirine bitişmiş ve kaynaşmış olan birden çok kentin oluşturduğu şehirleşme biçimi.*|| **bitişik taç yapraklılar,** *bot. Taç yaprakları birbirine yandan bitişmiş olan bitkiler.*|| **bitişik yazı,** *hat. El yazmalarında yer kazanmak amacıyla elin bir tek hareketiyle birbirine ekli olarak yazılan harfler.*

bitişiklik, -ği [bit-iş-ik-lik] *is.* **1.** Bitişik olan iki şeyin durumu. **2.** Bitişik olma hâli.

bitişim, [bit-iş-im] *is.* **1.** Bitişme. **2.** *dbl.* Dil işlevini yerine getirebilmek amacıyla kelime kök ve gövdelerinin sonuna ekler getirme.

bitişimli, [bit-iş-im-li] *sf.* Bitişme özelliği olan; bitişken.

bitişken, [bit-iş-ken] *sf.* **1.** Bitişmiş, yan yana gelmiş. **2.** Bitişik olmaya yatkın. ◻ **bitişken dil,** *dbl. Kelime çekimleri ve türetmeler yapılırken kelime kökü değişmeyen, çeşitli dil işlevleri kökün başına veya sonuna getirilen ekle yürütülen dil; iltisakî dil.*

bitişkenlik, -ği [bit-iş-ken-lik] *is.* **1.** Bitişken olma durumu ve özelliği. **2.** *dbl.* Yeni bir kelime türetmek için köklere ek getirme özelliği.

bitişme, [bit-iş-me] *is.* Bitişmek işi; ittisal. ◻ **bitişme noktası,** *1. İki serbest parçanın birbirine değdiği yer. 2. İki parçanın ek yeri.*

bitişmek[1], [bit-mek > bit-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* Birbirine dokunacak kadar yan yana gelmek.

bitişmek[2], [bit-iş-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* İkrar etmek. [DLT]

bitişmek[3], [bitī-mek > biti-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Yazınada yardım ve yarış etmek. [DLT]

bitiştirme, [bit-iş-tir-me] *is.* Bitiştirmek işi.

bitiştirmek, [bit-iş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** İki ve daha çok nesnenin bitişmesini sağlamak. **2.** Birbirine değecek biçimde yaklaştırmak, eklemek.

bititdeçi, [bitī-mek > biti-t-deçi / bit-i-t-teçi] *{eT} is.* Yazdırıcı. [DLT]

bititgü, [bitī-mek > biti-t-gü] *{eT} sf.* Yazdıracak. [DLT] ◘ **bitit bititgü orung,** *Yazı yazdıracak yer.* [DLT]

bititküçi, [bitī-mek > biti-t-küçi] *{eT} is.* Yazdırıcı. [DLT]

bititmek, [bitī-mek > biti-d-mek / bit-i-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Yazdırmak; istinsah ettirmek; yazdırtmak. [DLT] [ETY] [Gabain] [Tekin] [EUTS]

bititmek, [bit-i-t-mek بتتمك / يبتتمك] *gçl. f. [-ür] {eAT}* **1.** Takdir etmek; nasip etmek; yazmak. **2.** *{eAT}* Meydana getirmek; hasıl etmek.

bititmiş, [bitī-mek > biti-t-miş] *{eT} sf.* Yazılmış. [DLT] ◘ **bititmiş bitik,** *Yazılmış yazı; eser.* [DLT]

bititteçi, [bitī-mek > biti-t-teçi] *{eT} is.* Yazdırıcı. [DLT]

bitke, [Ar. bitke بتكه] *{OsT} is.* Kesilen bir şeyin küçük küçük parçaları; kesinti; kırıntı; kırpıntı; talaş.

bitkeçi, [Çin. piět *(fırça)* > bit-ī-mek > bitig > bitkeçi] *is.* Yazıcı; kopyacı; kayıt memuru; kâtip; yazman. [ETY] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain]

bitken, [bit-ken] *{ağız} sf.* (Bitki için) çabuk büyüyen. [DS]

bitki[1], [bit-mek *(yetişmek)* > bit-ki] *is.* **1.** Besinini kısmen veya tamamen suda, havada ve toprakta erimiş halde bulunan madensel tuzlarla karbondioksit gazından elde eden, genellikle yeşil (klorofilli) ve bittiği yere (toprağa) kökleriyle tutunmuş olarak gelişip üreyen, ömrünü tamamladıktan sonra kuruyup varlığı sona eren yosun, ot, ağaç gibi canlı; nebat. **2.** *{ağız}* Ürün. [DS] ◘ **bitki asalağı,** *Bitkiler üzerinde asalak yaşayan mantar ve küsküt cinsi asalaklar.*|| **bitki bilimci,** *Bitki bilimiyle uğraşan uzman; botanikçi.*|| **bitki bilimi,** *Bitkileri inceleyen bilim kolu; botanik.*|| **bitki bitleri,** *zool. Bitkiler üzerinde yaşayan, öz sularını emerek zarar veren, çok hızlı çoğalan böceklerin genel adı.*‖ **bitki biyolojisi,** *Bitkisel canlı varlıkları ve faaliyetlerini inceleyen bilim dalı; fitobiyoloji.*|| **bitki coğrafyası,** *Bitkilerin yer yüzünde dağılışını inceleyen bilim dalı.*|| **bitki ekolojisi,** *Bitkilerle ilişkisi bakımından canlı cansız bütün varlıklarla ilgili ortamı inceleyen bilim dalı.*‖ **bitki örtüsü,** *Herhangi bir coğrafyada o çevrenin doğal şartlarına uygun olarak gelişen orman, çalı, çayır gibi bitki topluluğu.*| **bitki sütü,** *Bazı bitkilerin süt görünümündeki öz suyu.*

bitki[2], [bit-mek *(tükenmek)* > bit-ki] *{ağız} is.* Son; uç. [DS]

bitkici, [bitki-ci] *is.* Bitki yetiştiren kimse.

bitkicil, [bitki-cil] *sf. zool.* Bitkisel maddelerle beslenen.

bitkicilik, -ği [bitki-ci-lik] *is.* Bitki yetiştirme işi.

bitkiciller, [bitki-cil-ler] *is. zool.* Her şeyi yiyen kın kanatlı böcekler grubu.

bitkileşme, [bitki-le-ş-me] *is.* Bitkileşmek işi.

bitkileşmek, [bitki-le-ş-mek] *gçsz. [-ir]* Bitki durumuna gelmek.

bitkimsi, [bitki-msi] *sf.* Bitkiye benzer; bitkiyi andırır. ◘ **bitkimsi hayvanlar,** *zool. Mercan, sünger gibi bitki görünümünde olan hayvanlar (derisi dikenliler, selentereler).*

bitkin, [bit-mek *(tükenmek)* > bit-kin] *sf.* Kuvveti tükenmiş; güçsüz kalmış; takatsiz. ◘ **bitkin düşmek,** *1. Çok yorulmak. 2. Güçsüz kalmak.*

bitkinlik, -ği [bitkin-lik] *is.* **1.** Bitkin olma durumu. **2.** Bitkin olanın niteliği. **3.** Yorgunluktan veya hastalıktan kaynaklanan güçsüzlük.

bitkisel, [bitki-sel] *sf.* **1.** Bitki ile ilgili. **2.** Bitki cinsinden olan. **3.** Bitkiden elde edilen; bitki kaynaklı; nebati. ◘ **bitkisel beslenme,** *Yalnızca bitkisel besinlerle beslenme düzeni; et yemezlik; vejetaryenlik.*|| **bitkisel hayat,** *tıp. Hastalık veya kaza sebebiyle zihinsel yeteneklerini kullanamadan, sadece yaşamak için gerekli temel ihtiyaçların giderilmesi biçiminde yaşama.*‖ **bitkisel kazein,** *kim. Küspe ve sıvı yağ artıklarından elde edilen azotlu madde.*|| **bitki taslağı,** *biy. Tohumlu bitkilerde çimlenmeden önce tohumun içinde uyku halinde bulunan embriyon.*

bitkürmek, [bit-gür-mek / bit-kür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* (Rica, istek vb. için) yerine getirmek. [Clauson]

bitlab, [Far. bitlāb بتلاب] *(bitlâ:b) {OsT} is.* Hurma çiçeğinin kapçığı; hurma tomurcuğu.

bitleme, [bit-le-me] *is.* Bitlemek işi.

bitlemek[1], [bit-le-mek بتلمك] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Birinin bitlerini ayıklamak; bit kırmak. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eT}* Bit aramak; bit avlamak. [DLT]

bitlemek[2], [bit-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir işin ardına düşmek. [DS]

bitlenme, [bit-le-n-me] *is.* Bitlenmek durumu, işi.

bitlenmek[1], [bit-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Vücudunda bit üremek. **2.** Bir yerden veya birinden bit kapmak. **3.** (Birinden veya bir şeyden) huylanmak, şüphelenmek.

bitlenmek[2], [bit-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Kendi bitlerini kırmak; bitlerini ayıklamak. **2.** *argo.* Oyalanmak. **3.** *argo.* Durumu düzelmek; paralı hâle gelmek.

bitler, [bit-ler] *is. zool.* Ağız yapıları sokup kan emmeye elverişli, memelilerde asalak olarak yaşayan böcekler takımı, *(Siphunculata, Anoplura).*

bitli, [bit-li] *sf.* Üzerinde bit olan, bitlenmiş. ◘ **bitli kokuş,** *argo. (Kadın için) temizliğe dikkat etmeyen, üstü başı kirli.*

bitme, [bit-me] *is.* Bitmek işi.

bitmek[1], [*eT.* büt-mek > bit-mek بتمك] *gçsz. f. [-er]* **1.** (Bitki için) topraktan yeşerip çıkmak, yetişmek; meydana gelmek; hasıl olmak; çıkmak. *{eAT} (aynı)* **2.** (Sakal, tüy, kıl için) deri üstüne çıkmak, büyümek. **3.** (İnsan için) beklenmedik bir anda görünmek, ortaya çıkmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** (Kişi için) yetişip büyümek. ◻ **bite turmak,** *{eAT} Bitmekte olmak; yetişmekte olmak.*

bitmek[2], [*eT.* büt-mek > bit-mek] *gçsz. f. [-er]* **1.** (Para, yiyecek vb. için) hiç kalmamak; tükenmek. **2.** (İş, süre, yol, vb. için) sona ermek; tamamlanmak. **3.** (Kişi için) dayanma gücü kalmamak; çok yorulmak; zayıflamak; güçsüz kalmak. **4.** *mecaz.* Perişan olmak; mahvolmak; iflas etmek. *{eAT} (aynı)* **5.** *argo.* Çok sevmek; bayılmak; beğenmek; hoşlanmak. **6.** *{ağız}* Usanmak; bıkmak. [DS] ◻ **bitmeğe yüz tutmuş,** *Az kalmış; bitmek üzere olan; sona yaklaşmış.*|| **bitmek tükenmek bilmemek,** *Bir türlü sonu gelmemek; eksilmemek.*|| **bitmez tükenmez** (bitip tükenmez), *1. Hiç bitmeyen. 2. Sonu gelmeyen. 3. Uçsuz bucaksız.*|| **bitmiş gün,** *{eAT} Son gün; vade günü.*

bitmek[3], [*eT.* büt-mek > bit-mek بتمك] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-er]* (Yaralanma sonucu açılan cilt vb. için) bitişmek; kaynaşmak. [DS]

bitmek[4], [*eT.* büt-mek > bit-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** (Pekmez, bal gibi şekerli maddeler için) koyulaşmak; donmak; şekerlenmek. [DS]

bitmek[5], [*eT.* büt-mek > bit-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Saç, yün vb. için) birbirine girmek; karışmak; keçeleşmek. [DS]

bitmiş, [bit-miş] *{ağız} is.* Donmuş, şekerlenmiş pekmez. [DS]

bitmişi, [bit-miş-i] *{ağız} is.* (Pazarlıklarda) taraflardan birinin verebileceği en son fiyat; en sonu. [DS]

bitmül, [Sansk. pippala => bitbül / bitmül / pitbül] *{eT} is.* Uzun taneli bir tür karabiber; darıfülfül.

bitne, [Gürc. p'it'na] *{ağız} is. bot.* Nane. [DS]

bitnel, [bit-nel بتنل] *{eAT} {ağız} sf.* Mümbit; verimli. [DS]

bitnik, -ği [İng. beat *(ritim)* + Lehç. nuda *(sıkıntı)* > nudnik > İng. beatnik] *is.* **1.** Bit kuşağı hareketinden yana olan. **2.** Genel davranışları ve döküntü kıyafeti ile toplumdan kopma noktasına gelen veya toplumun dışında bir hayat süren genç kız veya erkek.

bitpazarı, [Ar. baṭ + Far. bāzar + T. -ı] *is.* Eski, kullanılmış eşyaların satıldığı çarşı pazar.

bitrik, [Far. pistih *(fıstık)* => bitrik] *{eT} is.* **1.** Fıstık. **2.** Dılak; dilcik; klitoris. [DLT]

bitrişmek, [bit-(i)r-iş-mek بترشمك] *{eAT} işteş. f. [-ür]* Hesaplaşmak; ödeşmek.

bitrüm, [bit-(i)r-üm بترم] *{eAT} sf.* Üstün nitelikleri bulunan; çok yüksek.

bittabi, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + tab' *(tabiat, doğa)* > bittabî] *(bi'ttabi:) {OsT} zf.* **1.** Elbette. **2.** Doğal olarak; tabiatiyle; tabii.

bittamam, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + tamām] *(bi'ttama:m) {OsT} zf.* **1.** Tamam olarak. **2.** Tamamiyle; eksiksiz.

bitter, [Al. bitter *(acı)*] *(bi'tter) is.* **1.** Sarı sabır, kakule, güvercin otu kökü, centiyane ve kınakına kabuğu gibi değişik bitkilerin 45 derecelik alkolde haşlanması ile elde edilen acımsı likör. **2.** Bir tür acı bira. **3.** Bir tür ardıç rakısı. **4.** Sütsüz ve şeker oranı az çikolata.

bitti, [bit-ti] *{ağız} is. folk.* **1.** Saklambaç oyunu. **2.** Kazıkları yere saplamaya dayalı bir oyun ve bu oyunda kullanılan ucu sivri kazıklar. [DS]

bittiği, [bir+tik-i > bittiği] *(bi'ttiği) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bittiğicik, [bir+tik-i-cik > bitiğicik] *(bi'ttiğicik) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bittik, -ği [bit-ti-k] *{ağız} is.* Mayasız hamurdan yapılan küçük ekmek; bazlama. [DS]

bittike, [bir+tik-e > bittike] *(bi'ttike) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bitüm, [Fr. bitume] *is.* **1.** Keskin bir koku, alev ve koyu duman çıkararak yanan, karbon ve hidrojen bakımından zengin yakıtların genel adı; yer sakızı, kara sakız. **2.** Yol kaplamasında, çatıların su geçirmezliğini sağlamada, kömür tozundan briket yapımında kullanılan, doğal ısıda katı, yoğunluğu bire yakın, koyu kestane renginde doğal madde.

bitümek, [bit-ü-mek بتومك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Mukadder olmak; kısmet olmak. *Konuk umduğun yemez bitüdüğün yer.* Nev'izâde Atâî (15.yy.)

bitümleme, [bitüm-le-me] *is.* Bitümlemek işi.

bitümlemek, [bitüm-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Su geçirmezlik sağlamak için belirli kalınlıkta bitüm ile kaplamak.

bitümlü, [bitüm-lü] *sf.* **1.** İçinde bitüm bulunan. **2.** Bitüm ile kaplanmış, bitüm katılmış. **3.** Bitümün özelliklerini gösteren. ◻ **bitümlü kömür,** *Yağlı kömür.*|| **bitümlü beton,** *Bağlayıcı olarak bitüm katılmış kum, çakıl gibi temel malzeme ile hazırlanan karayollarındaki 7-12 cm'lik üst beton kaplama.*

bütün, [bit-ün بيتن] *{eAT} is.* Bütün. ◻ **bütün ile,** *{eAT} Bütün olarak.*

bitünile, [bitün+ile بتونله] *{eAT} zf.* Bütün olarak.

bitüri, [bit-mek > bit-ür-i بتورى] *{eAT} zf.* Bitinceye dek.

bitürmek, [bit-mek > bit-ür-mek / büt-ür-mek بتورمك] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Sona erdirmek; tamamlamak. **2.** Giydirmek. [Yüknekî] **3.** *{eAT}* Peyda etmek; hasıl etmek; meydana getirmek; üretmek; başarmak. **4.** Bitiştirmek; kaynaştırmak.

bityar, [Far. bityār / bityāre بتیار / بتیاره] *(bitya:r) {OsT} is.* Elem; keder; sıkıntı.

biuza, [Ar. biʿüża بعوضه] *(biu:za) {OsT} is. zool.* Sivrisinek.

biv, [Far. bīv بو] *(bi:v) {OsT} is.* Güve.

bivabet, [Ar. bivābet / bevābet بوابت] *{OsT} is.* → bevabet.

bivan, [Ar. bivān / bevān / bevvān بوان] *(beva:n) {OsT} is.* → bevan.

bivar, [Far. bīvār بیوار] *(bi:va:r) {OsT} sf.* On bin.

bivare, [Far. bīvāre بیواره] *(bi:va:re) {OsT} sf.* **1.** Zavallı; âciz. **2.** Kimsesiz; garip.

bivaz, [Far. bīvāz بیواز] *(bi:va:z) {OsT} is.* **1.** Yarasa. **2.** Kabul etme; onama; muvafakat.

bive, [Far. bīve بیوه] *(bi:ve) {OsT} is.* Dul. 🗗 **bivezen,** *{OsT} Dul kadın.*

bivefa, [Far. bī-vefā بیوفا] *(bi:vefa:) {OsT} sf.* Sevgisine bağlılık göstermeyen; vefasız.

bivefayi, [Far. bī-vefāyī بیوفایی] *(bi:vefa:yi:) {OsT} is.* Vefasızlık.

bivegî, [Far. bīve-gī بیوگی] *(bi:vegi:) {OsT} is.* Dulluk.

biver, [Far. bīvār / bīver بیور] *(bi:ver) {OsT} sf.* On bin.

bivezen, [Far. bīve-zen بیوزن] *(bi:vezen) {OsT} is.* Dul kadın.

bivezn, [Far. bī- + Ar. vezn *(tartı)* بی وزن] *{OsT} sf.* Ölçüsüz.

biya, -a'ı [Ar. bīʿa > biyaʿ بیع] *{OsT} is.* Kiliseler.

biyaat, -ti [Ar. biyāʿat بیاعت] *(biya:at, t ince söylenir) {OsT} is.* Satılık mal.

biyah, [Ar. biyāḥ / beyāḥ بیاح] *(biya:h) {OsT} is.* Küçük balık.

biyan, [Yun. pian => biyan / meyan / piyan] *{ağız} is.* Kökünden tatlı bir madde çıkarılan çalımsı bitki, *(Glycyrrhiza glabra).* [DS]

biyana, [big / beg > beğ+ana] *{ağız} is.* Amca karısı; yenge. [DS]

biye[1], [bé / biye] *{eT} is.* Kısrak.

biye[2], [Fr. biais *(çapraz çizgi)*] *is.* Elbiselerin yaka, kol ve etek çevresine aynı veya başka bir kumaştan verev kesilerek geçirilmiş ince şerit.

biyel, [Fr. bielle] *is. mekanik.* Pistonun gidip gelme şeklindeki doğrusal hareketini dairesel bir harekete çevirmek amacıyla bir ucu pistona, diğer ucu volanı çeviren kaldıraca bağlı metal çubuk.

biyeli, [biye-li] *sf.* Biyesi olan; biye geçirilmiş.

biyerlemek, [bey-er-le-mek] *{eAT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Konuğu en iyi şekilde ağırlamak. **2.** Kabul etmek.

biyik, [beḏü-mek > beḏü-k / biyik] *{eT} sf.* Büyük. [Clauson]

biyim, [begüm > biyim] *{ağız} is.* Kırım'da saraya mensup bayanlara verilen unvan. [DS]

biyo-, [Yun. bios > Fr. bio] *ön ek. "Hayat, canlı"* anlamında Yunanca bir ön ek.

biyoakustik, [Fr. bioacustique] *is. biy.* Hayvanların çıkardıkları sesleri ve nedenlerini araştıran bilim dalı.

biyoayrışabilirlik, [biyo+ay-r-ış-a+bil-ir-lik] *is.* Biyoayrışkan bir maddenin niteliği.

biyoayrışkan, [biyo+ay-r-ış-kan] *sf. biy.* (Madde için) biyolojik etkenlerle tahrip edilen.

biyoayrışma, [biyo+ay-r-ış-ma] *is. biy.* Tabiata terk edilen biyoayrışkan bir maddenin toprakta ve su içinde bulunan mikroorganizmalar tarafından parçalanarak toprağa eklenmesi.

biyocoğrafya, [biyo+coğrafya] *is. biy.* Bitki ve hayvanların yeryüzünde dağılışını inceleyen coğrafya dalı.

biyodönüşüm, [biyo+dön-üş-üm] *is. biy.* Organik bir maddenin toprakta bulunan mikroorganizmalar tarafından parçalanarak tekrar canlıların yararlanabileceği hale getirilmesi.

biyoelektrik,-ği [Fr. bioelectrique] *is. biy.* Canlıların ürettiği elektrik.

biyoenerji, [Fr. bioénergie] *is. biy.* Biyokütlenin kimyasal dönüşümüyle elde edilen yenilenebilir enerji.

biyofizik, -ği [Fr. biophsique] *is.* Canlılardaki enerji dönüşümlerinin fiziksel yönlerini inceleyen bilim dalı; biyolojik fizik.

biyoforlar, [Fr. biophores] *is. biy.* Kromozomlar gibi çok karmaşık yapıları oluşturacak şekilde bir araya gelmiş bulunan son derece küçük elemanlar.

biyogenetik, [Fr. biogenètique] *sf. biy.* Biyogenezle ilgili. 🗗 **biyogenetik eleman,** *Hayvansal veya bitkisel canlı maddenin bileşimine giren basit cisim.*

biyogenez, [Fr. biogenèse] *is. biy.* İlk canlının yaratılmadığını, cansız maddelerden meydana geldiğini ve bütün canlıların bu ilk canlıdan, her canlının da kendisini doğuran bir yaratıktan geldiğini kabul eden görüş.

biyografi, [Yun. bios *(hayat)* + graphe *(yazı)* > Fr. biographie] *is.* **1.** Hayat hikâyesi; tercüme-i hâl; hâl tercümesi. **2.** Yaşayışları ve yaptıkları ilgi çekici görülen önemli kişilerin hayatına ait derlenen bilgilerin düzenli olarak anlatıldığı yazı türü.

biyografik, -ği [Fr. biographique] *sf.* Biyografi ile ilgili.

biyojeografi, [Yun. bios *(hayat)* + ge *(yer)* + graphe *(yazı)* > Fr. biogéographie] *is.* Bitki ve hayvanların yer üzerindeki dağılımını ve bunun sebeplerini inceleyen bilim; canlılar coğrafyası.

biyokatalizör, [Fr. bioctalyseur] *is. biy.* Canlı dokuların hepsinde çok az bulunan ve hayat için gerekli kimyasal tepkimeleri uyandıran veya kolaylaştıran madde.

biyokimya, [Fr. bio+ Ar. kimyā] *is.* Hücreden en gelişmiş organa kadar canlı dokuların bileşimi ile dışarıdan alınan besinler atılıncaya kadar organizmada ortaya çıkan tepkimeleri inceleyen bilim dalı; canlılar kimyası.

biyokimyacı, [biyokimya-cı] *is.* Biyokimya uzmanı.

biyokimyasal, [biyokimya-sal] *sf.* Biyokimya ile ilgili.

biyoklima, [Yun. bios *(hayat)* + climat *(iklim)* > Fr. bioclimat] *is.* Canlı varlıkları, özellikle insanı etkileyen iklim şartları.

biyoklimatik, [Yun. bios *(hayat)* + climat *(iklim)* > Fr. bioclimatique] *sf.* Biyoklimatolojiyle ilgili olan.

biyoklimatoloji, [Yun. bios *(hayat)* + climat *(iklim)* + logos *(bilim)* > Fr. bioclimatlogie] *is. biy.* Canlı organizmaların gelişmesinde iklimin etkilerini araştıran bilim kolu.

biyokütle, [biyo+kütle] *is.* Yeryüzünün belli bir bölgesinde veya okyanusların, tatlı suların belli bir yerinde denge halinde yaşayan hayvansal ve bitkisel canlı varlık kütlesi; biyomas.

biyol, [bir+yol] *{ağız} zf.* Bir kez; bir kere. [DS]

biyolog, -ğu [Yun. bios *(hayat)* + logos *(söz)* > Fr. biologue] *is.* Biyoloji ile uğraşan kimse; biyoloji uzmanı.

biyoloji, [Yun. bios *(hayat)* + logos *(söz)* > Fr. biologie] *is.* Bitkilerle hayvanların doğma, gelişme, üreme gibi yaşayış evrelerini inceleyen bilim dalı; dirim bilimi; hayat ilmi.

biyolojik, -ği [Yun. bios *(hayat)* + logos *(bilim)* > Fr. biologique] *sf.* Biyoloji ile ilgili; dirimsel; dirim bilimsel. ◻ **biyolojik saat,** *biy. Bir çok hücre ve organizmada bulunan metabolitik ve davranış ritimlerinin temelinde bulunan mekanizma.*|| **biyolojik yarılanma,** *fiz. Canlı dokuya, organa veya organizmaya verilen radyoaktif madde miktarının yarısının ortamdan atılması için geçen zaman.*

biyolojizm, [Fr. biologisme] *is. fel.* Gerçekliği yalnızca biyoloji açısından ele alan, organik hayatın kavramlarını öteki gerçeklik alanlarına da uygulayan görüş; dirim bilimcilik.

biyolüminesans, [Fr. biolüminescence] *is.* Ateş böceği ve bazı bakteriler gibi canlıların organik bir işleve bağlı olarak ısısız (soğuk) ışık yaymaları.

biyom, [Fr. biome] *is.* Okyanus, tatlı su, orman, çayır gibi dünyanın büyük ekolojik birimlerinden her biri.

biyomağnetizma, [Fr. biomagnétisme] *is. biy.* Canlı varlıkların mıknatıs alanında gösterdikleri duyarlılık ve tepki.

biyomas, [Fr. biomasse] *is.* Yeryüzünün belli bir bölgesinde veya okyanusların, tatlı suların belli bir yerinde denge halinde yaşayan hayvansal ve bitkisel canlı varlık kütlesi; biyokütle.

biyomedikal, [Fr. biomédical] *sf.* Tıp ve biyolojinin ortak konusu olan.

biyomekanik, [Fr. biomécanique] *is.* ve *sf.* Biyoloji, fizyoloji ve tıp sorunlarına mekanik yasaların uygulanması.

biyometeoroloji, [Yun. bios *(hayat)* + meteor *(havada oluşan)* + logos *(söz)* > Fr. biometèorologie] *is.* Hava olaylarının canlılar üzerindeki etkisini inceleyen bilim.

biyometri, [Fr. biométrie] *is. biy.* Canlılara istatistik metotlarını ve ihtimal hesapları formüllerini uygulayan biyoloji bölümü.

biyomikroskop, [Fr. biomicroscope] *is.* Canlı gözü incelemek için kullanılan ince yarıklı lambalı özel aydınlatma düzenekli, iki gözle bakılabilen mikroskop.

biyomimetik, -ği [Fr. bio-mimetique] *is.* Doğadaki canlıların koruyucu yapılarını ve tasarımlarını inceleyen, bulgularından teknikte yararlanmayı amaçlayan bilim dalı.

biyomorfoz, [Fr. biomorphose] *is. biy.* Bir canlı varlığın başka bir canlı varlık üzerindeki etkisinin sonucu.

biyonik, -ği [Yun. **bios** *(hayat)* + elektro/**nique** > Fr. bionique / İng. bionic] *sf.* **1.** Biyoloji ve elektrikle ilgili olan. **2.** *is.* Yönelme ve sezme gibi bazı biyolojik süreçleri inceleyen; sonuçların askerlik ve sanayide kullanılmasını amaçlayan bilim. **3.** Dirim kurgu.

biyopsi, [Yun. bios *(hayat)* + opsis *(görme)* > Fr. biopsie] *is. tıp.* Mikroskopta yapısını incelemek üzere canlıdan bir doku parçası alma. ◻ **biyopsi yapmak,** *Canlıdan doku parçası almak.*

biyoritim, -mi [Fr. biorythme] *is.* Fizyolojik faaliyetin düzenli ve periyodik değişimi.

biyos, [Fr. bios] *is. biy.* **1.** Bitkisel hormonlar grubundan bira mayası mantarının büyümesini etkileyen hormon. **2.** Canlı organizmalar.

biyosanayi, [biyo+sanayi] *is.* Gıda, ilaç ve enerji alanlarında biyodönüşüm tekniklerinden yararlanan sanayi.

biyosemez, [Fr. biocémèse] *is.* Ayılardaki kış uykusu gibi çevre soğuması, oksijen ve su azlığı gibi sebeplerle uyuşuklaşmış ve yavaşlamış hayat.

biyosenoz, [Fr. biocénose] *is.* Biyolojik bir ortamda karşılıklı bağımlılık ve denge içinde yaşayan hayvan ve bitkiler topluluğu.

biyosentez, [Fr. biosynthèse] *is. biy.* Canlı varlığın, kendi bünyesinde enzimler yardımı ile küçük molekülleri kimyasal bireşime sokarak büyük molekküllü organik madde yapımını gerçekleştirmesi.

biyosfer, [Fr. biosphère] *is.* Canlı organizmaların birbiri ile ilişkilerinin sürdüğü, üzerinde hayat olan kayaç, su ve havadan ibaret yeryüzü örtüsü; ekosfer.

biyosit, [Fr. biocide] *is. kim.* Mikroorganizmaları yok eden kimyasal ürün.

biyostazi, [Fr. biostasie] *is.* Toprağın biyolojik bakımdan durgunluk evresi.

biyoşimi, [Fr. biochimie] *is.* Biyokimya.

biyoteknik, -ği [Fr. biotchnique] *is.* Canlı varlıkların biyokimyasal özelliklerinden yararlanarak biyodönüşümler gerçekleştirmeyi amaçlayan tekniklerin tümü.

biyoterapi, [Fr. biothéraphie] *is. tıp.* Bir hastalığı tedavi için kefir, maya gibi canlı mikroorganizmalardan ve fizyolojik ürünlerden yararlanan tedavi yöntemi.

biyotip, [Fr. biotype] *is.* Dış görünümünün yanı sıra genetik varlığıyla da birbirine benzeyen aynı türden bireyler topluluğu.

biyotit, [J. B. Biot'un adından Fr. biotite] *is.* Siyah renkli, heksegonal yapraklar halinde bulunan monoklinik mika; kara mika.

biyotop, [Fr. biotope] *is. biy.* Organizmaların içinde yaşadığı bir bataklık, çöl, çayır, orman veya mağara gibi biyolojik ortam.

biyotropizm, [Fr. biotropisme] *is. bot.* Asalak bitkilerin köklerinin gelişme ve büyüme yönsemesi.

-biz, [Far. biḫten *(elemek, kalburdan geçirmek)* > -bīz ببز] *{OsT} sf.* **1.** Eleyen; kalburdan geçiren. **2.** *son ek.* Sonuna getirildiği Arapça ve Farsça kelimelerden *".. yapan, .. eden"* anlamında birleşik sıfatlar yapan son ek.

biz[1], [bız / biz *(yans.)*] *is.* (İnsan ve hayvan için) vızıltılı işemeyi anlatan kök. [Zülfikar] *biz-ik etmek.*

biz[2], [bız / biz / büz *(yans.)*] *is.* İşten kaçmayı, kaytarmayı, mıymıntılık ve mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *biz biz, biz-ik-le-mek.*

biz[3], [biz *(yans.)*] *is.* Organların uyuşmasını anlatan kök. [Zülfikar] *biz-ir-de-mek.*

biz[4], [biz *(yans.)*] *is.* Vızıltı sesini anlatan kök. [Zülfikar] *biz-i-ki.*

biz[5], [bi-z / mi-z] *zm.* **1.** Çokluk birinci şahıs zamiri; *{eT} (aynı).* [İKPÖy.] [DLT] [ETY] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] **2.** (Resmî üslupta ve önemli kişiliği olan bir kimsenin ağzından) ben. **3.** (Daha süslü bir anlatım sağlamak; alçak gönüllülük göstermek; kendisini ön plana çıkarmamak gibi sebeplerle bazı yazarlar için) ben. **4.** İçinden gelinen bir topluluk ya da millet. 🗗 **biz bize,** *Hiçbir yabancı bulunmaksızın yalnız biz.*|| **bizden,** *{eAT} Bizim tarafımızdan.*|| **bizden iyileri,** *{eAT} Peri; cin.*|| **bizden yegler,** *{eAT} Peri; cin.*|| **Bize de mi lolo?** *"Senin çevirdiğin dolapları bilirim, beni de mi aldatabileceğini sanıyorsun?" anlamında kullanılır.*|| **bizim kız,** *{ağız} Kız kardeş.* [DS]|| **bizim oğlan,** *{ağız} Kardeş; arkadaş; dost.* [DS]

biz[6] [böz > biz بيز] *{eT} {eAT} {OsT} is.* Bez; kumaş. [Yüknekî]

biz[7], [Çağ. bigiz > biz] *is.* **1.** Kösele, deri gibi sert bir şeyi dikerken iğnenin geçeceği delik açmak için özel olarak yapılmış ucu sivri ağaç saplı araç; tığ. **2.** Şiş. 🗗 **biz çöreği,** *{ağız} Gözleme.* [DS]

biz[8], [? biz] *is. zool.* Ülkemiz sularında yaşayan bir tür mersin balığı; şip, *(Acipenser nudiventris).*

biz[9], [Lat. bis *(çift)* > Fr. bis] *ünl.* (Seyirci ya da dinleyici haykırışı) bir daha!

biza, -a'i [Ar. biẓā' بذاء] *(biza:) is.* Bir kimseye karşı kaba ve çirkin davranışta bulunma.

bizaat, [Ar. biżā'at بضاعت] *(biza:at) {OsT} is.* Ticaret eşyası; tüccar malı; satılık mal.

bizahmet, [Far. bī- + Ar. zaḥmet بی زحمت] *{OsT} zf.* Zahmetsizce.

bizahl, [bir+ Ar. sehl > bizahl] *(bi'zahl) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

Bizanslı, [Byzantion *(İstanbul'un yerinde bulunan antik kentin adı)* > Fr. Byzance => Bizans-lı] *sf.* **1.** Bizans ve Bizans imparatorluğu ile ilgili. **2.** Bizans'ta ve Bizans imparatorluğunda oturan.

bizar, [Far. bī-zār بیزار] *(bi:za:r) {OsT} sf.* **1.** Rahatsız; tedirgin. **2.** Usanmış; bıkmış; bezmiş. 🗗 **bizar etmek,** *1. Rahatsız etmek. 2. Usandırmak.*|| **bizar olmak,** *Usanmak; bıkmak.*

bizare, [Far. bīẓāre بذاره] *(bi:za:re) {OsT} is.* Oyun; hile; desise. 🗗 **bîzāre-i dîdāre,** *{OsT} Aşk oyunu; aşk hilesi.*

bizari, [Far. bī-zārī بیزاری] *(bi:za:ri:) {OsT} is.* **1.** Bezginlik. **2.** Usanç. **3.** Küskünlük.

bizatiha, [Ar. bi-zātihā بزاتها] *(biza:'tiha:) {OsT} zf.* → bizatihi.

bizatihi, [Ar. bi-zātihi بزاته] *(biza:'tihi) {OsT} zf.* **1.** (Varlığı) kendinden; kendiliğinden; özünden. **2.** Kendisi.

bizaz, [Ar. biẓāẓ بذاذ] *(biza:z) {OsT} is.* Dağınıklık; pejmürdelik.

bizazet, [Ar. bizāzet بزازت] *(biza:zet) {OsT} is.* Bezcilik; dokumacılık.

bizbilik, [biz *(yans.)* > biz+bil-ik] *{ağız} is.* Söğüt dalından yapılmış düdük. [DS]

bizbiz, [biz *(yans.)* > biz+biz] *{ağız} zf.* (Çalışmak için) ağır ve uyuşuk; mızmız. [DS]

bizcileyin, [biz-cileyin بزجلين] *(biz-cileyin) {eAT} zf.* Bizim gibi.

bizçileyin, [biz-çileyin بزچلين] *{eAT} zf.* → bizcileyin.

bizeğil, [bir+ Ar. sehl > bizeğil] *(bi'zeğil) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bizek, [beze-mek > biz-e-k] *{eT} is.* Bezek. [Yüknekî]

bizel, [bir+ Ar. sehl > bizel] *(bi'ze:l) {ağız} sf.* Bir parça; biraz; azıcık. [DS]

bizelgen, [beze-mek > biz-e-mek > biz-e-l-gen] *{ağız} sf.* Süslü. [DS]

bizemek, [beze-mek > biz-e-mek بيزمك] *{eT} {eAT} gçl. f. [-r]* Bezemek. [Yüknekî]

bizemsek, [bez-mek > biz-emsek بزمسك] *{eAT} sf.* Âciz; düşkün; muhtaç.

bizenmek, [beze-n-mek / biz-e-l-mek / biz-e-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Bezenmek; süslenmek. [Nevâyî]

bizermek, [beze-mek > bize-mek > bize-r-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Süslemek. [DS]

bizgiç, [biz-giç] *{ağız} is.* Çarık dikmek için kullanılan demir ya da ağaç çivi. [DS]

bizgin, [bez-mek > bez-gin / biz-gin بزكن] *{eAT} sf.* Bezgin; bîzar.

bizh, -hı [Ar. biẕḥ بذح] *(h, kalın söylenir) {OsT} is.* Eli kesilmiş olan kimsenin yarası.

bizi, [biz *(yans.)* > biz-i] *{eT} is.* Ekmeğin üzerindeki yanık kabuklar. [DLT]

bizik, -ği [biz *(yans.)* > biz-ik] *{ağız} is.* Çiş. ◻ **bizik etmek,** *{ağız} Çiş etmek.* [DS]

biziki, [biz *(yans.)* > biz-ik-i / Gürc. bizikı] *{ağız} is.* Eşek arısı. [DS]

biziklemek, [biz *(yans.)* > biz-ik-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Kümes hayvanları için) korkudan acı acı bağırmak; cıyaklamak. [DS]

bizimki, [biz-im-ki] *zm.* **1.** Bizim olan. **2.** Bizimle ilgili. **3.** *{ağız}* Kadınlar kocalarından; erkekler de karılarından söz ederken eşlerinin adı yerine kullanırlar; eşim; kocam / karım. [DS] **4.** Yakın çevremizde olan birinden söz ederken kullanılır. **5.** (Kişiler için) daha önce kendisinden söz edilen.

bizing, [bi-z-iñ] *(biziñ) {eT} zm.* **1.** Teklik birinci kişi zamiri iyelik durumu; bizim; [Tekin] [ETY] **2.** Bizler. [EUTS]

bizinge, [biz-i-ñe] *(biziñe) {eT} zm.* Teklik birinci kişi zamiri yönelme durumu; bize; [Tekin] [ETY] [EUTS]

bizinte, [biz-inte] *{eT} zm.* Teklik birinci kişi zamiri bulunma durumu; bizden.

bizir, [biz *(yans.)* > biz-ir] *{ağız} is.* **1.** Tohum. **2.** Erkek eşey hücresi; sperma. **3.** Çekirge, karınca vb. küçük hayvanların yumurtası. [DS]

bizirdemek, [biz *(yans)* > biz-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* (Organlar için) uyuşmak. [DS]

bizişk, [Far. bizişk بزشك] *is.* Doktor; hekim.

bizlah, [Ar. biẕlāḫ بذلاخ] *(bizlâ:h) {OsT} sf.* (Kişi için) çenesi düşük; geveze.

bizle[1], [Ar. bizle بزله] *{OsT} is.* Gündelik elbise.

bizle[2], [Far. biẕle بذله] *{OsT} is.* Şaka; latife.

bizleme, [biz-le-me] *is.* Bizlemek işi.

bizlemek, [biz-le-mek] *gçl. f. [-er] [-l(i)-yor]* **1.** Kalın deri veya başka maddeyi biz ile delmek. **2.** Ucu nodullu değnek ile hayvanları dürtmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Karıştırmak. [DS] **4.** *{ağız}* (Arı, akrep vb. hayvan için) sokmak. [DS] **5.** *{ağız}* Tarizde bulunmak; iğnelemek. [DS]

bizlenc, [biz-le-nç بزلنج] *{eAT} is.* → bizlengiç.

bizlengec, [biz-le-n-gec بزلنكج] *{eAT} is.* → bizlengiç.

bizlengic, [biz-le-n-gic بزلنكج] *{eAT} is.* → bizlengiç.

bizlengiç, -ci [biz-len-giç] *{ağız} is.* **1.** Ucu nodullu değnek; övendire. **2.** Kunduracıların kullandığı biz. [DS]

bizlik, -ğe [biz-lik بزليك] *{ağız} zf.* **1.** *{eAT}* Bize yarar; tam bize göre. **2.** *is.* Kendi yaradılışımız; kimliğimiz. [DS]

bizlü, [biz-lü بزلو] *{eAT} zf.* Bize ait; bizim tarafımızda.

bizmut, [Alm. Wissen *(Almanya'da yer adı)* + muten *(maden aramak)* > Wismut > Fr. bismuth] *is. kim.* Atom ağırlığı 209, atom numarası 83, yoğunluğu 9,8 olan 271.3°C'de ergiyen kızılımsı beyaz renkli kırılgan ve katı bir element. Sembolü: Bi.

bizni, [biz-ni] *{eT} zm.* Teklik birinci kişi zamiri yükleme durumu; bizi. [ETY]

bizon, [Lat. bison] *(bi'zon) is. zool.* Kambur cidavlı, kalın postlu, geniş ve kısa kafalı, kıvrık kısa boynuzlu, tümsek alınlı bir sığır türü, *(Bison bonasus; Bison americanus).*

bizüm, [biz-üm] *{eAT} zm.* Bizim.

bizzarure, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + żarüre(t) *(gerekli)* بالضروره *(bi'zzaru:re) {OsT} zf.* Zorunlu olarak; ister istemez; mecbur kalarak.

bizzat, [Ar. bi-*(ön ek)* + el *(harf-i tarif)* + zāt *(kişi)* > biẕẕāt بذات *(bi'zza:t) {OsT} zf.* **1.** Kendi; kendisi; şahsen. **2.** Doğrudan doğruya. ◻ **bizzat ihkak-ı hak etme,** *Kendi hakkını zor kullanarak elde etme, koruma.*

blakavt, [İng. black-out] *(b[i]lakavt) is. as.* Karartma.

blanko, [İsp. blanco] *(b[i]la'nko) is.* Tam yetki; açık bono.

blast, [Fr. blaste] *(b[i]last) is. biy.* Tohum; yeni hücreler verecek olan yapı ya da hücre.

blastula, [Fr. blastula] *(b[i]la'stula) is. biy.* Yumurta hücresi embriyon durumuna gelirken morulanın gelişerek içi boş yuvarlak bir şekil alması.

blazer, [İng. blazer] *(b[i]lazer) is.* Bir tür spor ceket.

blender, [İng. blender] *(b[i]lender) is.* Çeşitli malze-

melerin kesilip ufalanmasına ve karıştırılmasına yarayan alet; karıştırıcı.

blider, [Yun. pliteri] *(b'lider) {ağız} is.* El bezi. [DS]

blok, [Holl. bloc *(kesilmiş ağaç gövdesi)* > Fr. bloc] *(b"lok, l ince söylenir) is.* **1.** Ağır ve büyük yığın. **2.** İçine resim kâğıtları konulan karton kap. **3.** Birbirine bitişik olarak yapılmış büyük binalar topluluğu. **4.** *argo.* Sinemalarda asıl filme sonradan eklenen açık saçık sahneler bulunan bölüm. **5.** *mecaz.* Aynı görüşü benimseyenlerin, aynı inancı paylaşanların meydana getirdiği topluluk. **6.** Politik çıkarları için birlik oluşturan devletler topluluğu. **7.** Mendirek ve köprü ayakları ile yanlarına konulan büyük beton kitle. **8.** Aynı yol üzerinde giden veya manevra yapan trenlerin çarpışmasını önlemek amacıyla kullanılan ışıklı işaret sistemi. **9.** *sf.* Birden çok bölümü bir araya getirilmiş ve bir bütün oluşturan. **blok inşaat,** *Birbirine bitişik binalardan meydana gelen inşaat.*

blokaj, [Fr. blocage] *(b'lo'ka:j, l ince söylenir) is.* **1.** Belirli bir noktada tutma; dondurma; tutmak. **2.** Hareketine engel olma; yolu kapatma; bloke etme; durdurmak. **3.** Sert bir frenleme ile aracın savrulmasına veya kızaklamasına neden olacak şekilde tekerleklerin durdurulması. **4.** *bank.* Banka hesabındaki paradan hesap sahibinin dilediği gibi yararlanmasını engelleme. **5.** *tic.* Bir ülkeyle serbest ticaret yapımına engel olma veya bazı mallar için kısıtlama getirme. **6.** *inş.* İnşaatlarda toprak ile beton arasında bir kat oluşturmak üzere döşenen irili ufaklı taş dolgu.

bloke, [Fr. bloquer > bloqué] *(b'loke, l ince söylenir) is.* El değiştirmesini, kullanılmasını veya hareketini önlemek amacıyla el koyma; tutma; durdurma. **bloke etmek,** *bank. 1. Malî işlemlerde bir paranın kullanılmasını durdurmak; tutmak. 2. Kambiyo işlemlerinde hükümet kararnamesi olmadan parayı kullanılmaz duruma getirmek; durdurmak. 3. Futbolda kalecinin kaleye atılan topu iki elle yakalaması; tutmak, yakalamak.*|| **bloke para,** *bank. Tutulmuş para.*

blokhavz, [Alm. block-haus] *(b'lo'khavz, l ince söylenir) is.* Küçük savunma istihkâmı; korunak.

bloklaşma, [blok-la-ş-ma] *(b'loklaşma, l ince söylenir) is.* Bloklaşmak işi.

bloklaşmak, [blok-laş-mak] *(b'loklaşmak, l ince söylenir) gçsz. f. [-ır]* Siyasi partiler ve devletler kendi aralarında kitle oluşturmak.

bloknot, [Fr. bloc+notes] *(b'loknot, l ince söylenir) is.* Yaprakları kolayca çıkartılabilecek veya yırtılabilecek şekilde yapılmış not almaya yarar küçük defter.

bloksuz, [blok-suz] *(b'loksuz, l ince söylenir) sf.* Hiçbir siyasi gruplaşmada veya devletler kitlesinde yer almayan; tarafsız.

bloksuzluk, -ğu [blok-suz-luk] *(b'loksuzluk, ilk l ince söylenir) is.* Bloksuz olma durumu; tarafsızlık.

blöf, [İng. bluff] *(b'löf) is.* **1.** İskambil oyunlarında elindeki kâğıtları olduğundan daha iyi göstererek karşı tarafın sınmesine veya çekilmesine sebep olacak tavır takınma. **2.** Bir işte rakibini alt etmek için söylenen yalan veya takınılan aldatıcı tavır; kuru sıkı. **blöf yapmak,** *Karşısındakini caydırmak için kendini ve elinde olan imkânları olduğundan daha üstün gösterici söz söylemek veya tavır takınmak.*

blöfçü, [blöf-çü] *(b'löfçü) is.* Blöf yapan.

blucin, [İng. blue *(mavi)* + Genova *(kaba kumaşın dokunduğu kent)* > jean *(pamuklu bez)*] *(b'lû'cin) is.* **1.** Elbise yapılan çapraz dokunmuş bir cins mavi kaba kumaş. **2.** *sf.* Bu tür kumaştan yapılmış (giyecek).

blum, [Fr. blum] *(b'lûm) is.* Elli iki kâğıtla oynanan iki veya dört kişilik bir iskambil oyunu.

bluz, [Fr. blouse] *(b"lûz) is.* Gömlek gibi giyilen ince kumaştan yapılmış veya örülmüş astarsız kadın giysisi.

bo[1], [ba / be / bı / bo / bö / bü *(yans.)*] *is.* (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *bo-gür-mek, bo-ğur-t-lak, bo-vur-mak.*

bo[2], [bo] *{eT} sf.* Bu. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain]

boa, [Lat. boa *(su yılanı)*] *is. zool.* **1.** Güney Afrika'da yaşayan, sarılarak öldürdüğü sıcak kanlı hayvanlarla beslenen, dört metre kadar boyunda zehirsiz bir yılan, *(Boa constrictor).* **2.** Kadınların sadece boyunlarına aldıkları yılan biçimindeki dar ve uzun kürk; boyun kürkü.

boagiller, [boa+giller] *is. zool.* Avını sarılarak öldürmek suretiyle yiyen zehirsiz yılanlar familyası, *(Boaidae).*

boalar, [boa-lar] *is. zool.* Sürüngenler sınıfının, yılanlar takımının bir bölümü, *(Boaeformia).*

boba, [baba / boba / buba] *{ağız} is.* Baba. [DS]

bobaççа, [Sırp. popadica > papatya / babaççа / bobaççа] *{ağız} is.* Papatya. [DS]

bobi, [İng. boby *(Robert erkek adının kısaltılmışı)*] *is.* Süs köpeği; fino.

bobin, [Fr. bobine] **1.** Üzerine tel, iplik gibi şeyler sarılabilen ağaç veya plastikten yapılmış silindir. **2.** *elkt.* Üzerine akım geçirebilen dışı yalıtılmış tel sarılı manyetik ortam oluşturarak çeşitli amaçlarla kullanılan alet. **3.** *oto.* Patlamalı motorlarda ateşlemeyi sağlamak amacıyla kullanılan indükleyici.

bobinaj, [Fr. bobinage] *is.* **1.** Bobin yapmak. **2.** Elektrik bobininde elektrik devresini oluşturan iletken kümesi.

bobinatör, [Fr. bobinateur] *is.* Bir piliği, teli vaya şeridi makaraya sarmakta kullanılan aygıt.

bobo, [Çoc. d. bobo / bobos] *{ağız} is.* Küçük çocuk-

ları korkutmak için uydurulmuş yaratık; umacı. [DS]

boboç, [Erme. bobocag] *{ağız} is.* Sümük. [DS]

bobos, [Çoc. d. bobo / bobos] *{ağız} is.* → bobo. [DS]

bobstil, [İng. bobstyle] *is.* Yirminci yüzyılın ortalarında gençler arasında yaygın olan gösterişli bir giyim biçimi; züppe.

boca, [İt. poggia] *(bo'ca) is. dnz.* **1.** Geminin rüzgâr almayan yanı. **2.** *ünl.* Geminin baş tarafını rüzgâra doğru çevirme emri. ◻ **boca alabanda,** *1. Yelkenle seyreden bir geminin pupasından kontra değiştirerek dönmesi. 2. Bu iş için verilen emir.*|| **boca etmek,** *1. dnz. Seren, yelken, fiçı gibi şeylerin altını üstüne getirmek. 2. Bir kabı ters çevirerek içindekileri birden boşaltmak.*

bocalama, [boca-la-ma] *is.* Bocalamak eylemi.

bocalamak, [boca-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *dnz.* (Gemi için) rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek. **2.** Rüzgârdan kaçarak hız kesmek. **3.** *mecaz.* Bir işte tutulması gereken yolu bilememek; kararsızlık içinde bunalmak. **4.** Yeni bir işe ve ortama ayak uyduramamak; alışamamak.

bocalatma, [boca-la-t-ma] *is.* Bocalatmak işi.

bocalatmak, [boca-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birisinin bocalamasına yol açmak. **2.** Birini, ne yapacağını bilemez duruma getirmek.

bocanma, [boca-n-ma ?] *{ağız} is.* Gayret. [DS]

boccik, -ği [Erme. boç *(kuyruk)* > boc-cik] *{ağız} is.* Keçi kuyruğu. [DS]

boci, [İng. bogie] *is.* Ağır yükleri taşımakta kullanılan iki küçük, kalın tekerleği olan el arabası.

bocu, [Erme. poçi] *{ağız} is.* **1.** Küçük köpek. **2.** Tazı. **3.** Domuz yavrusu. [DS]

bocuk, -ğu [Slav. bojuku] *is.* **1.** Domuz. **2.** Hz. İsa (as)'ın Ortodokslar tarafından kutlanan doğum yortusu. ◻ **bocuk domuzuna dönmek,** *Şişmanlamak.*

bocur, [Sırp. bojur] *{ağız} is. bot.* Küçük kırmızı renkli bir çiçek; şakayık, *(Paeonia).* [DS]

bocurgat, [Yun. mpotzergates / ? boci+ırgat] *is.* **1.** Ağır yükleri kaldırmakta kullanılan ve bir manivela ile döndürülen özel bir çıkrık. **2.** *{ağız}* Yağ değirmenlerinde hayvan veya insanlar tarafından çevrilen ve döndükçe üzerine halat dolanarak pres görevi yapa kalın direk. [DS] **3.** *{ağız}* İri yarı adam. [DS] ◻ **bocurgat yapmak,** *argo. Burnunu karıştırmak.*

bocurum, [Yun. epidromus] *is. dnz.* Kotra ve filika gibi deniz taşıtlarının kıç direğinde yer alan dört köşe yelken.

bocut, -du [bod-uç / boc-ut] *{ağız} is.* **1.** Ağaçtan oyularak yapılmış testi. **2.** Topraktan yapılma ağzı geniş testi. **3.** Kısa boylu insan. [DS]

boça, [İt. boccia] *(bo'ça) {OsT} is. dnz.* On yedinci yüzyılda kullanılan bir tür top güllesi.

boççа, [Yun. mpotsa] *{ağız} is.* Küçük testi. [DS]

boçga, [Rus. boçka] *{ağız} is.* **1.** Testi. **2.** Yayık. **3.** Fıçı. [DS]

boçke, [Rus. boçka] *{ağız} is.* → boçga. [DS]

boçuk, -ğu [Erm. poçi] *{ağız} is.* → bocu. [DS]

bod[1], [bōḏ] *(bo:d) {eT} is.* Boy; vücut; kamet; gövde. [EUTS] [DLT] [Yüknekî] [İKPÖy.]

bod[2], [bōḏ] *(bo:d) {eT} is.* **1.** Kurumlaşmış topluluk; boy; halk; aşiret; kabile; cemaat. [EUTS] [ETY] [Gabain] [İKPÖy.] **2.** İttihat; birleşme; birlik. [ETY]

bod[3], [bōḏ / boy] *(bo:d) {eT} is.* Çok az bir misk kullanılarak yapılan makyaj malzemesi. [DLT] ◻ **bod moncuk,** *{eT} Cariyelerin takındığı boncuk.* [DLT]

bod[4], [boḏ] *{eT} is.* Toy kuşu. [DLT]

bodam, [Yun. potamo] *{ağız} is.* Bir yapıya büyük kiriş atıldıktan sonra iki tarafta boydan boya kalmış olan bölmeler. [DS]

bodana, [Yun. mpoutina] *{ağız} is.* **1.** Tahta kap. **2.** Küçük fıçı. **3.** Toprak kap. [DS]

bodaşmak, [bod-aş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Kollarını birbirinin boynuna dolayarak yürümek. [DS]

bodes, [Yun. podesin] *{ağız} is.* Büyük boy öreke. [DS]

bodımak, [bod-u-mak / bod-ı-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Yapıştırmak. **2.** Boyamak. [Gabain]

bodısabat, [Sansk. bodhisattva] *{eT} sf.* **1.** Özü, eksiksiz bilgiye dayalı olan. [İKPÖy.] **2.** *is.* Buda düzeyine erişmesine yalnızca bir basamak kalan Budacı aziz. [İKPÖy.]

bodi, [Sansk. bodhi] *{eT} is.* **1.** Tanrısal aydınlanma; tenvir; ilham; nur; erme. [Gabain] [EUTS] **2.** İrfan. [EUTS] **3.** Buda bilgeliği.

bodiri, [Yun. potiri] *{ağız} is.* Küçük konyak kadehi. [DS]

bodiye, [Yun. podia] *{ağız} is.* Kızların okul önlüğü. [DS]

bodlamak, [*eT.* botu-la-mak / bot-a-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* (Manda ve deve için) doğurmak. [DS]

bodlacı, [botla-cı] *{eAT} sf.* Gebe deve.

bodlug[1], [boḏ-luġ / boḏ-uġ] *{eT} is.* Boya; kına. [DLT]

bodlug[2], [boḏ-luġ] *{eT} sf.* Boylu. [DLT] [EUTS]

bodoslama, [Yun. podostamo] *is.* **1.** Bir teknenin baş ve kıç tarafından kaldırılan kaplamaların birleştiği yerdeki ağaç. **2.** *argo.* Burun. **3.** *argo.* Göğüs; göbek. **4.** *zf.* Ön taraftan; cepheden. ◻ **bodoslama demiri,** *Kayığın ön tarafındaki demir.*

bodoslamadan, [bodoslama-dan] *zf.* Önden, cepheden; tam karşıdan.

bodrak, [bōḏ-rak] *{eT} sf.* (At donu için) kızıl kahverengi. [ETY]

bodrum, [Yun. hypo *(altında)* + dromos *(yol)*] *is.* Binanın yol seviyesinden aşağıda kalan kısmı. 🗗 **bodrum gibi,** *Basık ve karanlık (yer).*|| **bodrum katı,** *Bir binanın zemin altında kalan ve oturulabilen kısmı.*|| **bodrum mezarı,** *Türbe ve kiliselerin bodrumlarına ölü gömülmesi için yapılan oda; mezar oda.*

bodsuz, [boḍ-suz] *{eT} sf.* **1.** Boysuz; endamsız. **2.** Bedensiz.

bodu, [bod-u] *{ağız} is.* **1.** Dokuma tezgâhının altına ve üstüne takılan yuvarlak ağaç. [DS]

boduç, -cu [*eT.* butıḳ *(tulum)* > boduc بودج] *{ağız} is.* **1.** Ağaç veya topraktan yapılmış kısa boylu, ağzı içine el girebilecek genişlikte küçük küp; bodurcuk. **2.** *{eAT}* Emzikli toprak su kabı. **3.** Çömlek. **4.** Küçük güğüm. [DS]

boduçka, [bodur + Slav. -ka *(küçültme eki)*] *{ağız} sf.* Bodur. [DS]

bodug[1]**,** [boḍū-mak *(boyamak)* > boḍu-ġ] *{eT} is.* **1.** Boya; renk. [DLT] [KB] **2.** Çivit; boya; kına. [EUTS]

bodug[2]**,** [boḍ > boḍ-uġ] *{eT} is.* Heykel. [EUTS]

boduglug, [boḍuġ-luġ] *{eT} sf.* Boyalı; renkli. [EUTS]

boduk[1]**, -ğu** [*eT.* botu > botu-k / bod-uk] *{ağız} is.* **1.** Deve yavrusu. **2.** Ayı yavrusu. **3.** Küçük çocuk. **4.** Tek boynuzu kırık hayvan. [DS]

boduk[2]**, -ğu** [bod-uk ?] *{ağız} is.* Ağaç kovuğu. [DS]

bodulmak, [boḍ-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bağlanmak; yapışıp kalmak. [EUTS] [Üç İtigsizler] **2.** Takılmak; asılmak. [Gabain] **3.** Boyanmak. [Gabain] [KB]

bodumak, [*bōḍ > boḍ-ū-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Yapıştırmak; [Gabain] **2.** Boyamak; renklendirmek. [DLT] [Gabain] **3.** Asmak; süzmek. [EUTS] **4.** Yakmak. [EUTS]

bodun, [bōḍ *(boy; kurumlaşmış topluluk)* > bōḍ-(u)n *(-n: çokluk, topluluk bildiren ek)*] *is.* **1.** Millet; halk; insanlar. [ETY] [İKPÖy.] [Tekin] **2.** Boylar; oymaklar; kabileler. [Tekin] [Gabain] [İKPÖy.] [ETY]

bodunlug, [boḍun-luġ] *{eT} sf.* Bir boya mensup olan; kavimli; milletli; boylu.

bodur, [bod *(boy)* >bod-ur] *sf.* Enine göre boyu kısa olan; tıknaz. 🗗 **bodur ağaç,** *bot. 1. İklim şartları sebebiyle yeterince boy atamayan ağaç. 2. Maki; çalı.*|| **bodur çapak,** *zool. Sazangillerden göl ve ırmaklarda yaşayan 20-30 cm. boyunda tatlı su balığı.*|| **bodur kalmak,** *1. Boyu uzamamak, kısa kalmak. 2. Gelişememek.*|| **bodur pas,** *bot. Arpa yapraklarına yerleşen ilkel bir mantar (Puccinia hordeli) ve bu mantarın yol açtığı hastalık.*|| **Bodur tavuk her dem piliç,** *"Kısa boylu olan kimse her zaman olduğundan daha genç ve güzel görünür" anlamında kullanılan söz.*

bodurcuk, [bod-ur-cuk] *is.* Küçük ve geniş karınlı, geniş ağızlı toprak kap.

bodurlaşma, [bodur-la-ş-ma] *is.* Bodurlaşmak eylemi.

bodurlaşmak, [bodur-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Bodur duruma gelmek.

bodurluk, -ğu [bodur-luk] *is.* **1.** Bodur olma durumu. **2.** Bodur olan şeyin niteliği.

bodutmak, [boḍū-mak > boḍu-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Boyatmak.

bog[1]**,** [bōġ بوغ *(bo:ğ)* *{eT} {eAT} is.* Bohça; heybe. [DLT]

bog[2]**,** [bo-ġ] *{eT} is.* Küf. [Gabain]

bog[3]**,** [beg / baş-buğ] *{ağız} is.* Başkan; amir. [DS]

boga, [boġa] *{eT} is.* Boğa. [EUTS]

bogaga, [*bukā-mak > bukā-ġū] *{eT} is.* Kelepçe; bent; bukağı. [EUTS]

bogaguçı, [buka-ġu-çī] *{eT} sf.* **1.** Kelepçe vuran. [EUTS] **2.** *is.* Cellat. [EUTS]

bogagulug, [buka-ġu-luġ] *{eT} sf.* Boğulmuş; kelepçelenmiş. [EUTS]

bogagulukçı, [bukaġu-luġ-çı] *{eT} is.* **1.** Cellat. [EUTS] **2.** Katil; boğazlayan. [EUTS]

bogamak, [boġ-amak / buġ-anak] *{eAT} is.* Sağanak.

bogang, [*boġañ] *{eT} is.* → bogay.

bogarmak, [boġ-ar-mak] *{eT} gçl. f.* Ağaca kertik açmak. [DLT]

bogarsuk, [boġ-ar-suḳ / baġ-ar-sıḳ] *{eAT} is.* Bağırsak.

bogasa, [boġ-ası / boġ-asa] *{eAT} is.* Kalın çulha bezi.

bogasamak, [boġa-sa-mak / boġa-sı-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r]* (İnek için) boğa ile çiftleşmek istemek; kızmak.

bogasımak, [boġa-sa-mak / boġa-sı-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ır]* → bogasamak.

bogata, [İt. bugada / Yun. plogada *(küllü su)*] *is.* Yıkamadan önce çamaşırı küllü ya da ilaçlı suya bastırma.

bogay, [boġañ > boġay] *{eT} is.* Alçak; kısa. [Clauson]

bogaz, [boġ-az / boġ-uz] *{eT} is.* Boğaz. [DLT] [Gabain] [EUTS] 🗗 **bogaz bolmak,** *{eT} Hamile kalmak.* [EUTS]|| **bogaz deligi,** *{eAT} Yemek borusu.*|| **bogazı ele virmek,** *{eAT} Yakalanmak; yakayı ele vermek.*|| **bogazı kulı,** *{eAT} Pisboğaz.*|| **bogazın almak,** *{eAT} Boğazına yapışmak; boğazından yakalamak.*|| **bogazı tolusına,** *{eAT} Boğaz tokluğuna.*|| **bogaz yāri,** *{eAT} Boğazına düşkün.*

bogazdak, [boġaz-dak] *{eT} is.* → bağırdak. [Clauson]

bogazlagı, [boġaz-laġu>boġaz-laġı بغزلغی / بوغازلاغی] *{OsT} is.* **1.** Boğazlama yeri. **2.** Gırtlak; hançere.

bogazlagu, [boġaz-laġu بوغزلغو] *{eAT} is.* Gırtlak; hançere.

bogazlavu, [boġaz-lavu بغازلو] *{OsT} is.* Gırtlak; hançere.

boğdam, [boğ-dam] *{eT} sf.* **1.** Küflü. [Gabain] **2.** *is.* Küf. [Gabain] **3.** Bayatsımış; kokuşmuş. [EUTS]

boğday, [boğday] *{eT} is.* Buğday.

boğım, [boğ-ım / boğ-um / boğ-un] *{eT} is.* **1.** Boğum. [DLT] **2.** Eklem; oynak.

boğınmak, [boğ-ın-mak بوغينمق] *{OsT} dönşl. f. [-ur]* Kendi kendini boğmak.

boğlamak, [boğ-lā-mak / baġ-lā-mak] *(boğla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Boğmak. [DLT] **2.** Bohçalamak. [DLT]

boğlanmak, [boğ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bohçalanmak. [DLT]

boğlatmak, [boğ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Bohçalatmak. **2.** Boğdurmak.

boğlunmak, [boğ-lu-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Boğulmak. [DLT]

boğmag, [boğ-maġ بوغماغ] *{eAT} is.* Gerdanlık; kolye.

boğmak[1], [boğ-mak بوغماق] *{eT} is.* **1.** Gerdanlık; gelin gerdanlığı; *{eAT} (aynı).* [DLT] **2.** Gömlek düğmesi. [DLT]

boğmak[2], [boğ-ımak] *{eT} gçl. f. [-ar]* Boğmak; sıkarak bağlamak. [DLT] [EUTS] [ETY] [KB]

boğmak[3], **-ğı** [bog-mak] *{ağız} is.* Parmak eklemi. [DS]

boğmaklalmak, [boğmak-la-l-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Düğmelenmek; gömleğini iliklemek. [DLT]

boğmaklamak, [boğmak *(düğme)* > boğmak-lā-mak] *(boğmakla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Düğmelemek; iliklemek. [Clauson]

boğmaklanmak, [boğ-mak-la-n-mak بوغمقلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Boğmak takınmak; gerdanlık takınmak.

boğnak, [boğ-un-mak > boğ-(u)n-ak] *{eT} is.* Boğucu; nefes almayı güçleştirici.

boğnaklanmak, [boğnak-la-n-mak] *gçsz. f. [-ur]* (Bulut için) parça parça olmak; dağılmak [DLT]

boğoz, [boğ-uz / boğoz] *{eT} is.* → boguz.

boğra, [boğ-ra] *{eT} is.* **1.** Her hayvanın döl almak için ayrılmış erkeği. [DLT] **2.** Aygır. [DLT] **3.** Boğa. [DLT] **4.** Deve aygırı. [DLT]

boğralanmak, [boğ-ra-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Boğa veya aygır sahibi olmak. [DLT] **2.** Boğa veya aygır haline gelmek; boğalaşmak; aygırlaşmak. [DLT]

boğramak, [boğ-ra-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Ağaçta kertik açmak. [DLT]

boğrıl, [boğ-mak > boğ-ur-mak > boğ-(u)r-ıl / boğ-(u)r-ul] *{eT} sf.* (Koyun için) boynu beyaz. [DLT]

boğrug, [boğ-ımak > boğ-ur-mak > boğ-(u)r-uġ / bığ-(ı)r-ığ] *{eT} is.* Torba, çuval ya da deride katlanma sonucu oluşan büküntüler. [DLT]

boğrul, [boğ-mak > boğ-ur-mak > boğ-(u)r-ul / buğ-(u)r-ul] *{eT} sf.* → boğrıl. [DLT]

boğruşmak, [boğ-ımak > boğ-ur-ımak > boğ-(u)r-uş-mak / buğ-(u)r-uş-mak] *{eT} işteş f. [-ur]* Ağaç yontmakta yardım ve yarış etmek. [DLT]

boğsuk, [boğ-suk / boḫ-suk] *{eT} is.* Kölelerin boyunlarına geçirilen lale. [DLT]

boğtaçi, [boğ-taçi] *{eT} is.* Kurtarıcı. [Gabain]

boğtag, [boğ-tāġ] *{eT} sf.* Kurtarılmış; hidayete ermiş. [Gabain]

boğturmak, [boğ-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Boğdurmak. [DLT]

boğug, [boğ-uġ / buğ-uġ] *{eT} sf.* Yuvarlak. [EUTS]

boğuk, [boğ-uk] *{eT} sf.* Boğuk; kapalı. [EUTS]

boğulmak, [boğ-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Boğulmak. [DLT]

boğum, [boğ-um] *{eT} is.* Boğum; eklem. [DLT]

boğun, [boğ-un بوغن] *{eT} is.* Boğum; eklem; *{eAT} (aynı).* [DLT]

boğundı, [boğ-un-dı] *{eT} is.* Hayvanların sidik torbası; hayvan mesanesi. [DLT]

boğunmak, [boğ-un-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Boğulmak. [DLT]

boğurda, [boğ-ur-da] *{eT} sf.* Kıvırcık. 🗗 **boğurda saç,** *{eT} Kıvırcık saç.* [DLT]

boğurtlak[1], [bo *(yans)* > bo-ġur-t-la-k بوغرتلق] *{OsT} is. zool.* Bağırtlak.

boğurtlak[2], [boğ-ur-t-la-k بوغورتلق / بوغرتلق] *{OsT} is.* Boğaz; gırtlak.

boğuşmak, [boğ-mak > boğ-uş-mak] *{eT} işteş f. [-ur]* Birbirini boğmak; boğuşmak. [DLT] [EUTS]

boğuz, [boğ-mak *(boğmak)* > boğ-uz بغوز] *{eT} {eAT} is.* **1.** Boğaz; gırtlak. [EUTS] [İKPÖy.] [DLT] [Gabain] [ETY] [KB] **2.** *{eT}* Hayvan yemi olarak kullanılan tahıl. [EUTS]

boğuzlagu, [boğ-uz-la-ġu] *{eT} is.* Boğaz; nefes borusunun üst kısmı; gırtlak. [Nevâyî]

boğuzlamak, [boğ-uz-la-mak بغوزلق] *{eT} gçl. f. [-r]* Boğazlamak; kesmek. *{eAT} (aynı)* [Clauson]

boğuzlanmak, [boğ-uz-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Boğazlanmak.

bogürmek, [bo *(yans.)* > bo-gür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* (Hayvan için) böğürmek. [DS]

boğ[1], [*eT.* boġ > boğ] *{ağız} is.* **1.** Sofra bezi. **2.** Bohça. **3.** Nişanlı kız tarafından erkeğe gönderilen hediye bohçası. **4.** Bağlanmış paket. **5.** Hediye; armağan. [DS] 🗗 **boğa gitmek,** *{ağız} Yiyecek bir şey alarak baş sağlığı dilemeye gitmek.* [DS]

boğ[2], [*eT.* boġ] *{ağız} is.* Çöplük; gübre. [DS]

boğa, [*eT* buḳa / buga / boğa] *is.* Damızlık erkek sığır. 🗗 **boğa dikeni,** *bot. Yeryüzünde yaygın olarak yetişen pek çok türü bulunan maydanozgillerden*

otsu bir bitki; çakır otu; deve dikeni; göz dikeni.|| **boğa gibi,** *Vücudu iyi gelişmiş, güçlü görülen.*|| **boğa güreşi,** *İspanya başta olmak üzere Latin Amerika, Portekiz ve Fransa'nın bir bölümünde yaygın olarak yapılan vahşi boğalarla dövüş.*|| **boğayı savmak,** *{ağız}] (İnek için) gebe kalmak.* [DS]

boğaça, [Sırp. / Bulg. pogáča / İt. focacia / boğ-mak > boğ-a-ça [Gülensoy]] *{ağız} is.* → poğaça. [DS]

boğada, [İt. bucato / Yun. mpogada *(küllü su)*] *is.* Yıkamadan önce çamaşırları killi, küllü veya ilaçlı suda bastırma.

boğak, -ğı [boğ-ak] *is. tıp.* Anjin.

boğalık, -ğı [boğa-lık] *is.* **1.** Boğa olma durumu veya boğanın niteliği. **2.** *sf.* (Erkek dana için) boğa olmak üzere ayrılan.

boğan, [boğ-mak > boğ-an] *sf.* Boğma işini yapan; boğucu. 🗗 **boğan otu,** *bot. Avrupa ve Asya dağlarında yetişen düğün çiçeğigillerden dik gövdeli, çok zehirli ve çok yıllık otsu bitki; kurt boğan; kaplan boğan, (Acunitum napellus).*

boğanak, -ğı [*eT.* boğ(u)n-ak *(insanı boğan şey)* > boğ-anak بوغنق] *{ağız} is.* **1.** Fırtına sırasında görülen hortum; kasırga. **2.** Şiddetli yağmur; sağanak. **3.** Tipi halindeki kar. **4.** Yağmur öncesinde görülen boğucu ve sıcak hava. **5.** Yağmur bulutu. **6.** *sf.* (Renk için) parlak olmayan; karışık ya da bozuk. **7.** (Yer için) sıkıntılı; boğucu; havasız. [DS] 🗗 **boğanak boğanak,** *{ağız} 1. Boğuk boğuk. 2. Silik silik; dumanlı, puslu gibi.* [DS]

boğarsuk, -ğu [bağır-suk > boğarşuḳ بوغرصوق] *{eAT} is.* Bağırsak.

boğartlak, -ğı [boğ-ar-t-la-k] *{ağız} is.* Yeni çıkan başak. [DS]

boğasa, [İsp. bocacı => boğasa بوغاسه / بوغاصه] *{OsT} is.* Kalın çulha bezi.

boğasak, -ğı [boğa-sa-k] *sf.* (İnek için) kızışan; çiftleşmek için boğa isteyen.

boğasama, [boğa-sa-ma] *is.* Boğasamak eylemi.

boğasamak, [boğa-sa-mak بوغاسمق] *gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor] {OsT}* **1.** (İnekler için) kızışmak; boğa istemek. **2.** Çiftleşmek.

boğası, [İsp. bocacı / İt. boccascino [Tietze] بوغاسی] *{OsT} is. tekst.* **1.** Bez ayağı armürle dokunan ince astarlık bez. **2.** Döşemelik kumaşları sağlamlaştırmakta kullanılan kolalı ve zamklı astar.

boğasımak, [boğa-sı-mak بوغه سمق / بوغه صمق] *{OsT} gçsz. f. [-r]* (İnek için) boğa istemek.

boğata, [İt. bigotta] *is. dnz.* Deliğinden halat geçirilen, dıştaki yuvalarına da sabit bir halat takılarak hareketli makara gibi kullanılan ancak döner olmayan bir çeşit makara.

boğaz, [boğ-mak > boğ-uz / boğaz > boğaz] *is. anat.* **1.** Boynun ön kısmında hava borusunun geçtiği hassas ve korumasız yer; gırtlak; ümük. **2.** Boynun ön ve yan kısımlarını oluşturan organlar. **3.** Boynun iç tarafı ve ağız boşluğundan sonra gelen, yiyeceklerin ve soluğun geçtiği kısım. **4.** *coğ.* İnsan vücudunun en dar yeri olan boğaza benzeyen coğrafî yerler; iki sarp dağ arasındaki dar geçit; derbent. **5.** Şişe, testi, güğüm, vazo gibi kaplarda ağza yakın, dar ve uzunca kısım. **6.** *coğ.* İki denizi birbirine bağlayan ve iki kara arasındaki dar uzun su geçidi. **7.** Çay ağzı. **8.** *mecaz.* Yeme içme. **9.** *mecaz.* Yiyeceği içeceği bir kişiye bağlı kişi sayısı; gırtlak. **10.** *mecaz.* Yedirip içirme yükümlülüğü; iaşe. **11.** Telefon hatlarında telin bağlandığı fincanın boğumlu yeri. **12.** Eskiden, ok atma yarışlarında yirmi dörde ayrılan derecelerin son dört bölümü. **13.** *{ağız}* Değirmen taşının ortasındaki delik. [DS] **14.** *{ağız}* Bitkilerin köke yakın kısmı. [DS] 🗗 **boğaza çalmak,** *{ağız} Değirmen taşını çevreleyen kasnağa un birikmek.* [DS]|| **boğaz açılmak,** *İştahı gelmek.*|| **boğaz açmak,** *Ağaçların dibini çapalayıp kabartmak; yabancı otları ve sürgünleri temizlemek.*|| **boğaza durmak,** *1. Lokmayı yutamamak. 2. Yemek yiyene sıkıntı vermek. 3. {ağız} Kötü sözlerle karşısındakini kırmak veya kızdırmak.* [DS]|| **boğaza girmek,** *{ağız} Değirmende sıraya girmek ya da buğdayını sepete boşaltmak.* [DS]|| **boğaz ağı,** *{ağız} Kadınların başlarına bağladıkları yazma.* [DS]|| **boğaz ağrığı,** *{ağız} Hazır yiyici; başkalarının kazancını yeme durumunda olan.* [DS]|| **boğaz alan,** *{ağız} (Armut, ayva vb. meyve için) sulu olmadığı için yerken boğaza takılan, zor yutulan.* [DS]|| **boğaz alma,** *{ağız} Boğaza tıkanma.* [DS]|| **boğaz arsızı,** *{ağız} Hazır yiyici; tembel.* [DS]|| **boğaza sarılmak,** *1. Sıkıştırmak. 2. Zorlamak.*|| **boğaza tıkmak,** *(Söz için) hemen geri çevirip söyleyenin yüzüne gerçeği vurmak.*|| **boğaz bağı,** *{ağız} Çuvalların ağzını bağlamakta kullanılan ip; ağız bağı; ağız ipi.* [DS]|| **boğaz boğaza gelmek,** *Birbirinin boğazına sarılacak kadar şiddetli kavga etmek.*|| **boğaz cengi,** *Oburluk; pisboğazlık.*|| **boğaz çalan,** *{ağız} Gırtlaktan çıkan kaval sesine benzer ses.* [DS]|| **boğaz çekmek,** *{ağız} Hava akımı yapmak.* [DS]|| **boğaz çiçeği,** *{ağız} 1. Papatya. 2. Ekilen bitkilerin düzgün biçimde açan çiçeği.* [DS]|| **boğazda bırakmak,** *Rahat ve huzur vermemek.*|| **boğazda durmak,** *(Yenilen ya da içilen şey için) büyük bir ürküntü yüzünden yutulamamak.*|| **boğazda kalmak,** *(Lokma için) aşırı şaşkınlıktan yiyememek.*|| **boğazdan artırmak,** *Az harcayıp, az yiyerek para biriktirmek.*|| **boğazdan geçmemek,** *1. Yiyememek. 2. Hatırlanan birisine yenen yemekten ayırmak.*|| **boğazdan kesmek,** *Yemeyerek biriktirmek.*|| **boğaz deliği,** *{eAT} Yemek borusu.*|| **boğaz derdi,** *1. Geçim için verilen mücadele. 2. Yemek pişirme ve hazırlama sıkıntıları.*|| **Boğaz dokuz boğum,** *Söylenenler çok iyi düşünülerek söylenmelidir.*|| **boğaz**

doldurma, *Sebze ve meyve bitkilerinin diplerine toprak yığma.*|| **boğaz durmaz,** *Beslenme ihtiyacı bütün ihtiyaçlardan önemlidir; insan sürekli beslenmek zorundadır.*|| **boğaz düşmek,** *{ağız} Bademcikler şişmek; boğaz ağrımak.* [DS]|| **boğaz geçmek,** *{ağız} 1. Söz vermek. 2. Değirmende taşı döndüren milin çevresi delinerek tahıl çark evine akmak.* [DS]|| **boğazı açılmak,** *İştahı artmak.*|| **boğazı düğümlenmek,** *Üzüntüden boğazı tıkanmak.*|| **boğazı ele vermek,** *{eAT} Yakalanmak.*|| **boğazı inmek,** *Bademcikleri şişmek, iltihaplanmak.*|| **boğazı işlemek,** *Durmadan bir şeyler yiyip içmek.*|| **boğazı kara,** *{ağız} Uğursuz.* [DS]|| **boğazı kısa,** *Sır tutmayan; düşündüğünü hemen söyleyiveren.*|| **boğazı kulu,** *{eAT} Obur; pisboğaz.*|| **boğazı kurumak,** *Çok susamak.*|| **boğazına dikkat etmek,** *Sağlıklı beslenmek için özenli yiyip içmek.*|| **boğazına dizilmek,** *Üzüntü, korku gibi sebeplerle yiyecek ve içeceği yutamamak.*|| **boğazına durmak,** *Yiyeceği yutamamak.*|| **boğazına düğümlenmek,** *Söylemek istediği şeyleri söyleyememek.*|| **boğazına düşkün,** *1. Çok yemekten zevk alan. 2. Ağzının tadını bilen.*|| **boğazına indirmek,** *Gelişigüzel yemek.*|| **boğazına kadar,** *Yeterinden çok; aşırı.*|| **boğazına kavi,** *{ağız} Boğazına düşkün.* [DS]|| **boğazın almak,** *{eAT} Boğazından yakalamak; boğazına yapışmak.*|| **boğazına sabırsız,** *Ne bulursa zaman ve sıra gözetmeden yiyen.*|| **boğazına sarılmak,** *Sinirlenerek üzerine yürümek; dövmeye kalkışmak.*|| **boğazında bırakmak,** *Yemeği yemesine fırsat bırakmamak.*|| **Boğazında dursun!** *Yediği şeyin yaramaması dileğiyle birine yapılan bir beddua.*|| **boğazında düğümlenmek,** *Heyecan ve üzüntü gibi sebeplerle söylemek istediği şeyleri söyleyememek.*|| **boğazında kalmak,** *1. Ağzındaki üzüntü dolayısıyla lokmayı yutamamak. 2. Yemeği yiyip bitirmesine fırsat kalmamak.*|| **Boğazında kalsın!** *Kızılan birisine karşı yiyip içtiği şeyin sıkıntı vermesi için edilen beddua.*|| **boğazından artırmak,** *Yiyeceğinden kısarak para artırmak.*|| **boğazından geçmemek,** *Düşünülen kimsenin yokluğu veya yoksulluğu yüzünden huzur içinde yemek yiyememek.*|| **boğazından kesmek,** *Yiyecek içecek harcamalarını azaltmak.*|| **boğazını çıkarmak,** *Ancak geçimini karşılayabilmek.*|| **boğazını çıkartmak,** *Karnını doyuracak, geçimini sağlayacak kadar para kazanmak.*|| **boğazını doyurmak,** *Karnını doyurmak.*|| **boğazını kazımak,** *{ağız} Zorla tükürmek.* [DS]|| **boğazını sevmek,** *Yiyip içmeye düşkün olmak.*|| **boğazını sıkmak,** *1. Birini bir şey için zorlamak. 2. Bir şeyin mutlaka yapılmasını istemek.*|| **boğazını yırtmak,** *Çok bağırmak.*|| **boğazın kökü tutuşmak,** *Yenilen veya içilen şeyin çok acı oluşundan dolayı boğazında dayanılmaz acı veya yanma hissi duymak.*|| **boğazın kökü yanmak,** → boğazın kökü tutuşmak.|| **boğazı tolusuna,** *{OsT} Boğaz tokluğuna.*|| **boğaz içinde kavga,** *Yeme içme; yemek.*|| **boğaz ipi,** *{ağız} Çift öküzlerini boyunduruğa koşarken boyunlarına bağlanan ip.* [DS]|| **boğaz kavgası,** *1. Yiyecek tartışması. 2. Geçimini sağlamak için verilen mücadele.*|| **boğaz kaydında olmak,** *Yemekten, içmekten başka bir şey düşünmez olmak.*|| **boğaz kıstı,** *{ağız} Anjin.* [DS]|| **boğaz kökü,** *{ağız} Bitkilerin boğaza yakın kökleri.* [DS] || **boğaz kulu,** *Pisboğaz, obur.*|| **boğaz kurumak,** *Çok konuşmak.*|| **Boğaz ola!** *argo. Afiyet olsun.*|| **boğaz olmak,** *1. Boğaz ağrısına yakalanmak. 2. İmrenmekten boğazı şişmek.*|| **boğaz tokluğuna,** *1. Sadece çalıştığı sürece karnını doyurma karşılığında iş yapma. 2. Kârsız iş.*|| **boğaz vermek,** *{ağız} Sebzeleri çapalamak.* [DS]|| **boğaz yâri,** *Boğazına düşkün; yeme ve içmeyi seven.*|| **boğaz yılanı,** *{ağız} Boğaza akacak kadar küçük ve ince yılan.* [DS]

boğazcıl, [boğaz-cıl] *{ağız} sf.* Hazır yiyici; tembel. [DS]

boğazkesen, [boğaz+kes-en] *is.* Bir boğazı ve gerisindeki toprakları savunmak için deniz kıyısına yapılan hisar.

boğazlağı, [boğaz-lağı] *is. {ağız}* Huni. [DS]

boğazlama, [boğaz-la-ma] *is.* Boğazlamak eylemi.

boğazlamak, [boğuz-la-mak / boğaz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir canlıyı boğazını kesmek suretiyle öldürmek. **2.** *mecaz.* Gaddarca, kan dökerek öldürmek. **3.** Kurban kesmek. **4.** *{ağız}* Bir bitkinin dibindeki toprağı çapa ile gevşetmek. [DS]

boğazlanma, [boğaz-la-n-ma] *is.* Boğazlanmak eylemi.

boğazlanmak, [boğaz-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Boğazı kesilerek öldürülmek. **2.** (Hayvan için) kurban edilmek. **3.** *dönşl. f.* Yemek yemeye başlamak; iştahı gelmek.

boğazlaşma, [boğaz-la-ş-ma] *is.* Boğazlaşmak işi.

boğazlaşmak[1]**,** [boğaz-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Birbirini boğazlayarak öldürmek. **2.** Kıyasıya dövüşmek.

boğazlaşmak[2]**,** [boğaz-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Boğaz haline gelmek.

boğazlatma, [boğaz-la-t-ma] *is.* Boğazlatmak işi.

boğazlatmak, [boğaz-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** (Bir kasaplık hayvan vb. için) bir kimseye, boğazını kestirmek suretiyle öldürtmek. **2.** Gaddarca öldürtmek. **3.** Kurban kestirmek.

boğazlayan, [boğaz-la-y-an] *sf.* **1.** (Kişi için) kasaplık hayvanları kesen. **2.** (Katil için) insanları boğazlayarak öldüren.

boğazlı, [boğaz-lı] *sf.* **1.** (Nesne için) boğazı olan. **2.** *mecaz.* Çok yemek yiyen; iştahlı. **3.** *{ağız}* Obur; pisboğaz; boğazsak. [DS]

boğazsak, -ğı [boğaz-sak] *{ağız} sf.* Obur; pisboğaz. [DS]

boğazsı, [boğaz-sı] *sf. dbl.* Art damaksıl, küçük dil ünsüzü, boğazsı gibi art ünsüzlerin genel adı.

boğazsıl, [boğaz-sıl] *sf. dbl.* Dil kökünü yutak çeperine değdirmek suretiyle söylenen ünsüz.

boğazsıllaşma, [boğaz-sıl-la-ş-ma] *is. dbl.* Yutağın kasılmasıyla art ağız boşluğunun şekil değiştirmesi sonucunda etkilediği seslerin bemolleşmesi olayı.

boğazsırak, -ğı [boğaz-sı-ra-k] *{ağız} sf.* (Hayvan için) obur. [DS]

boğazsız, [boğaz-sız] *sf.* **1.** (Nesne için) boğazı olmayan. **2.** *mecaz.* Az yemek yiyen; iştahsız.

boğcalamak, [boğ-ca-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Tırmalamak. **2.** Örselemek; gırtlağını sıkmak; eziyet etmek. [DS]

boğcalaşmak, [boğ-ca-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Boğuşmak. [DS]

boğça, [*eT.* boġ *(bohça)* > boğ-ça] *{ağız} is.* Bohça. [DS]

boğdu, [boğ-du] *is.* **1.** Üçgen kısmı ile baş örtüldükten sonra iki ucu çene altından çapraz dolanarak ensede bağlamak suretiyle kullanılan baş örtüsü. **2.** Boyuna, kulağa, başa sarılan her türlü örtü.

boğdurma, [boğ-dur-ma] *is.* Boğdurmak işi.

boğdurmak, [boğ-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Boğma işini birine yaptırmak. **2.** Bir insanı veya bir hayvanı birine boğmak suretiyle öldürtmek.

boğdurtma, [boğ-dur-t-ma] *is.* Boğdurtmak işi.

boğdurtmak, [boğ-dur-t-mak] *gçl. f. [-ur]* Boğmak işini birisi aracılığıyla bir başkasına yaptırtmak.

boğdurulma, [boğ-dur-ul-ma] *is.* Boğdurulmak işi.

boğdurulmak, [boğ-dur-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Birisi tarafından boğdurmak işi yapılmak.

boğlama, [boğ-la-ma] *{ağız} is.* Atkı, baş örtüsü gibi örtü. [DS]

boğma, [boğ-ma] *is.* **1.** Boğmak eylemi. **2.** Havasız bırakarak öldürme. **3.** *{ağız}* Paçaları büzgülü bir tür şalvar. [DS] **4.** İpekböceği üretiminde, kozaları kelebekleri delip çıkmaması için uygulanan sıcak hava ve buhar ile öldürme işlemi. **5.** İncir ve dut gibi meyvelerden ilkel yöntemlerle kaçak olarak yapılan alkollü içki. **6.** *{ağız}* Kanı çıkmadan öldürülen hayvan. [DS] **7.** *{ağız}* Bir tür kaçak rakı. [DS] **8.** *{ağız}* Altınların bir beze sıra ile dizilmesinden meydana gelen gerdanlık. [DS] **9.** *{ağız}* Parmaklara ara ara yakılmış kına. [DS] **10.** *{eAT}* Boğaz ağrısı; anjin. **11.** *sf.* Sıkılmış; boğulmuş. ◻ **boğma kiraz,** *{ağız} Boğazına kadar gübre ile doldurmak suretiyle zamanından önce yetiştirilen kiraz.* [DS]

boğmaca, [boğ-ma-ca] *zf.* **1.** Boğmak suretiyle. **2.** *is. tıp.* Çoğunlukla çocuklarda görülen öksürük nöbetleri halinde kendini gösteren bir kok basilinin sebep olduğu ateşli ve bulaşıcı hastalık. ◻ **boğmaca böreği,** *{ağız} Kol böreği.* [DS]

boğmacalı, [boğ-ma-ca-lı] *sf.* (Kişi için) boğmacaya yakalanmış.

boğmacamsı, [boğmaca-msı] *sf.* (Öksürük için) boğmaca nöbetini andırır.

boğmak[1], [*eT.* boġ-mak > boğ-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Boğazını sıkmak suretiyle nefes almasını engelleyerek öldürmek. **2.** Başka yollardan nefessiz bırakarak öldürmek. **3.** Suya batırarak nefessiz bırakıp öldürmek. **4.** (Ses, renk vb. için) anlaşılmasını önlemek; silik duruma getirmek; bastırmak; örtmek. *"Sokağın gürültüsü, müziği boğuyordu."* **5.** *mecaz.* Bütünüyle kaplamak; sarmak. **6.** *mecaz.* Bol bol vermek; aşırı yapmak. **7.** (Araçlar için) fazla yakıt vererek çalışamaz duruma getirmek. **8.** İşine gelmeyen bir durumu, başka bir eylemle örtmeye, unutturmaya çalışmak. **9.** (Bitkiler için) gelişmesini engellemek. **10.** (Renkler için) birbirinin etkisini yok etmek, karartmak, silikleştirmek. **11.** *mecaz.* Bunaltmak. **12.** Bir şeyi ip veya benzer şeyle sıkıp bağlamak. *"Kanamayı durdurmak için üst tarafından bir bezle boğunuz."* **13.** *{ağız}* Torba, kese, çuval vb. gibi şeylerin ağzını büzdürerek bağlamak. [DS] **14.** *{ağız}* Ağaçları, kuruması için gövdesinin çevresini çentik açarak yaralamak. [DS] **15.** *argo.* Kumarda hile ile yenmek. **16.** *argo.* Birisinden çeşitli yollarla çıkar sağlayıp sırtından geçinmek.

boğmak[2], [*eT.* buḍ-mak > buy-mak > boğ-mak] *{ağız} gçsz. f. [ar]* Donmak; buymak. [DS]

boğmak[3], **-ğı** [boğ-mak] *is.* **1.** Boğum yeri; düğüm; boğum. **2.** Eklem. **3.** Boyun halkası; kolye; gerdanlık. **4.** Hayvanların boynuna takılan halka. **5.** Sağanak şeklindeki yağmur.

boğmaklamak, [boğ-mak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir ağacı kurutmak için kabuğunu boğazına yakın yerden çevre dolayı çentiklemek. [DS]

boğmaklı, [boğ-mak-lı] *sf.* **1.** Boğumları olan. **2.** Eklemli. **3.** Düğümlü. ◻ **boğmaklı kuş,** *zool. Tarla kuşugillerden, tüyleri çok koyu esmer, kalın gagalı, uzun kanatlı büyük bir tarla kuşu; bir tür toygar, (Melanocorypha calandra).*

boğmuk, -ğu [boğ-muk / boğ-mak] *{ağız} is.* Boğum yeri; boğum; kalınca şişkinlik. [DS]

boğnak, -ğı [boğ-(u)n-ak] *{ağız} is.* Enine kesilmiş tomruk parçası. [DS]

boğnamak, [boğ-(u)n-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(u)-yor]* **1.** Boğar gibi sıkı sıkı bağlamak. **2.** Bir dalı çentikleyerek kertik açmak; kertiklemek. [DS]

boğnuk, -ğu [boğ-mak > boğ-un-mak > boğ-un-uk] *{ağız} sf.* **1.** Boğuk. **2.** Sıkıntılı. **3.** Kısık; kapalı. **4.** Donuk. [DS]

boğsak[1], **-ğı** [boğ-sa-k] *{ağız} sf.* Çok şımarık; hoyrat. [DS]

boğsak[2], **-ğı** [boğ-sa-k] *{ağız} is.* **1.** Dere kıyısı; sığ ve nemli yer. **2.** Derelerin birleştiği yer; boğaz. **3.** Dağların birleştiği yerler. [DS]

boğsu, [? boğsu] *{ağız} is.* Döşeme tahtasının altına konulan kalın direk. [DS]

boğu, [boğ-mak > boğ-u] *{ağız} is.* Nişanlı kız tarafından erkeğe gönderilen hediye bohçası. [DS]

boğucu, [boğ-mak > boğ-ucu] *sf.* **1.** Boğma özelliği bulunan. **2.** Boğulmaya sebep olan. **3.** Solunumu güçleştiren veya yok eden. **4.** *mecaz.* Çok sıcak. **5.** *mecaz.* Sıkıntı veren.

boğuk, -ğu [boğ-mak > boğ-uk] *sf.* **1.** Boğulmuş olan. **2.** (Ses için) kısık ve zor çıkan; çatallı; hırıltılı; pürüzlü. **3.** *{ağız} is. balıkç.* Akşamdan ağa düşmüş ve kulak kapakları ağa takılarak ölen kalkan balığına balıkçıların verdiği ad. [DS] ◻ **boğuk fıtık,** *tıp. Dar ve çıkmış olan fıtığın geri tekrar girmesine engel olan fıtık.*

boğuklaşma, [boğ-uk-la-ş-ma] *is.* Boğuklaşmak eylemi.

boğuklaşmak, [boğ-uk-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Boğuk bir durum almak. **2.** (Ses için) kısılmak; çatallaşmak; kısıklaşmak.

boğulma, [boğ-ul-ma] *is.* **1.** Boğulmak eylemi ve durumu. **2.** Havasız kalarak ölme. **3.** (Ses için) kısılma. **4.** Vücuttaki herhangi bir damarın veya borunun sıkılması.

boğulmak, [boğ-ul-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Birinin yaptığı boğma eylemine uğramak. **2.** *argo.* Parasını kaptırmak; aldatılmak; kandırılmak. **3.** *dönşl. f.* Havasız kalarak ölmek. **4.** Güç nefes almak. **5.** İçi sıkılmak; bunalmak. ◻ **boğula boğula,** *Nefesini zor alıp vererek.* || **boğulacak gibi olmak,** *Nefessiz kalmak; tıkanmak.* || **boğulacak kadar,** *1. Çok sinirlenmiş olarak. 2. Tıkanmış olarak.*

boğum, [boğ-um] *is.* **1.** Boru şeklindeki bir nesnede boğmak suretiyle meydana getirilmiş dar ve oyuk kısım; boğulmuş, sıkılmış yer. **2.** İki taraftan sıkmak suretiyle meydana getirilmiş dar ve şişkince kısım. **3.** Parmak ve kamış gibi şeylerin şişkince kısımları. **4.** Baş parmağın ucundan ilk büküm yerine kadar olan uzunluğu esas alan ölçü birimi. **5.** Bir çift sucuk. **6.** *anat.* İnce damarların veya sinirlerin yumak gibi toplandığı yer. **7.** *{ağız}* Avuç içine alındığında, serçe parmak ile işaret parmağı arasında kalan uzunluk; dört parmak. [DS] ◻ **boğuma kalkmak,** *Ekin için, topraktan dikilmek; baş vermek.* || **boğum bağlamak,** *Başaklanmak.* || **boğumu boğum,** *Çok boğumu olan.* || **boğum boğum boğulmak,** *Çok bunalmak.*

boğumlama, [boğ-um-la-ma] *is.* Boğumlamak işi.

boğumlamak, [boğ-um-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ses çıkarırken ses yolunun herhangi bir yerini daraltmak veya kapamak. **2.** *{ağız}* Yuvarlak şeylerin kalınlıklarını karşılaştırmak için sağ elin baş ve orta parmakları ile kavrayarak ölçmek. [DS] **3.** *{ağız}* Ağaç kütüklerini enine keserek parçalamak. [DS]

boğumlanma, [boğ-um-la-n-ma] *is.* **1.** Boğumlanmak eylemi ve durumu. **2.** *dbl.* Akciğerden gelen havanın ağız veya burun boşluğunda sese dönüşmesi için ses yolunun herhangi bir yerinde meydana gelen kapanma ya da daralma; telaffuz. ◻ **boğumlanma bölgesi,** *dbl. Ağız boşluğunda seslerin oluştuğu bölgelerin biri.* || **boğumlanma noktası,** *dbl. Ağız boşluğunda seslerin meydana geldiği noktaların her biri; çıkak; mahreç.*

boğumlanmak, [boğ-um-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Boğum meydana getirmek;boğum boğum olmak. **2.** *dönşl. f.* Bir ses çıkarmak için ses yolunun herhangi bir yerinde bir daralma veya kapanma olmak; telaffuz edilmek.

boğumlu, [boğ-um-lu] *sf.* **1.** Boğumu olan. **2.** (Kuş için) boynunda halka şeklinde değişik renk tüyleri olan. **3.** (Sütun için) gövdesinde boğumlar bulunan.

boğun, [*eT.* boğ-un > boğ-un] *{eAT} is.* Boğum; eklem.

boğunak, -ğı [boğ-un-ak] *{ağız} sf.* Boğuk. [DS]

boğunmak, [*eT.* boğ-un-mak > boğ-un-mak] *{eAT} edil. f. [-ur]* Kendi kendini boğmak.

boğuntu, [boğ-un-tu] *is.* **1.** Boğum yapılmış, boğulmuş olan yer. **2.** Zor nefes alıp verme; tıkanma. **3.** *{ağız}* Yoksulluk; sıkıntı; dert. [DS] **4.** *{ağız}* Bir malı gerçek değerinden daha yüksek fiyata satma; vurgun; ihtikar. [DS] **5.** *{ağız}* Sıkıntılı ve boğucu havalı yer. [DS] **6.** *argo.* Hile; dalavere. **7.** *argo.* Hiçbir para harcamadan kazanılan para ya da mal. ◻ **boğuntuya gelmek,** *Dolandırılmak; aldatılmak; kandırılmak.* || **boğuntuya getirmek,** *Birini şaşırtıp, kandırarak kendisinden bir şey karşılığında çok miktarda para almak; yutturmak.* || **boğuntu yeri,** *argo. 1. Kumarhane. 2. Girenin çok para harcamak zorunda kalacağı yer.*

boğunuk, -ğu [boğ-un-uk] *{ağız} sf.* **1.** (Ses için) kısık; boğuk. **2.** İnsanın içini karartan, sıkıntı veren; kapalı; donuk. [DS]

boğur[1], [boğur / buğur] *{eAT} is.* Develerle yapılan taşımacılık.

boğur[2], [bu + uğur *(zaman)*] *{eAT} zf.* **1.** İşte. **2.** Şimdi.

boğurdak, -ğı [boğ-ur-dak] *{ağız} is. anat.* **1.** Gırtlak; boğaz. **2.** Başak tutmaya başlamış ekin. [DS]

boğurtlak[1], [boğ-ur-t-lak] *{ağız} is.* → boğurdak.

boğurtlak[2], [bo *(yans.)* > bo-gur-t-lak] *{ağız} is. zool.* Bağırtlak. [DS]

boğuşma, [boğ-uş-ma] *is.* Boğuşmak eylemi.

boğuşmak, [boğ-uş-mak] *işteş. f. [-ur]* **1.** Birbirinin boğazına sarılarak kavga etmek. **2.** Dövüşmek. **3.** İtişip kakışmak. **4.** (Köpek vb. için) birbirini boğmaya çalışmak; dalaşmak. **5.** *mecaz.* Bir problemi halletmek için olanca gücüyle mücadele etmek. ◻ **boğuşa dövüşe,** *Hayatın getirdiği güçlüklerle didinerek.*

boğuşulma, [boğ-uş-ul-ma] *is.* Boğuşulmak eylemi.

boğuşulmak, [boğ-uş-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Boğuşmak eyleminde bulunmak.

boğuz, [*eT.* boğ-uz > boğuz] *{eAT} is.* Boğaz.

boğuzlamak, [boğ-uz-la-mak] *gçl. [-r] [-l(u)-yor]* Boğazlamak.

bohça, [*eT.* boġ *(bohça)* > boġ-ça > bohça] *is.* **1.** İçine çamaşır, elbise vb. konularak bağlanan dört köşe kumaş parçası. **2.** Bohça içine konulmuş giyim eşyaları. **3.** Küçük ve seçme tütün dengi. **4.** *{ağız}* Çeyiz. [DS] **5.** *{ağız} folk.* Nişanlı kıza oğlan evi tarafından, nişanlıların birbirine veya evlenenlerin karşı tarafın akrabalarına gönderdikleri hediyeler. [DS] **6.** *{ağız}* Baş örtüsü. [DS] **7.** *{ağız}* Ekmek çıkını. [DS] **8.** *argo.* But; kaba et; kalça. ◻ **bohça baha,** *tar. Bayram ve önemli günlerde sadrazam ve diğer devlet erkânının padişaha sundukları değerli hediyeler.*|| **bohça böreği,** *Kare şeklinde kesilmiş yufkaya iç konulduktan sonra bohça gibi yapılan börek.*|| **bohça etmek,** *Eşyalarını toplayarak bir bohça içine koymak.*|| **bohça gibi,** *1. Der top edilmiş hâlde. 2. Sıkıca tutulabilecek hâle getirilmiş.*|| **bohça göndermek,** *folk. Nişanlıyken veya düğün sırasında bohça içinde hediye göndermek.*|| **bohçasını atmak,** *{ağız} folk. (Kız için) nişandan vazgeçerek oğlan tarafının hediyelerini iade etmek.* [DS]|| **bohçasını bağlamak,** *1. Yolculuğa hazır olarak beklemek. 2. Bir yerden ayrılmak için eşyalarını toplamak.*|| **bohçasını koltuğuna alıp kaçmak,** *Hizmetçi kız gibi yoksul olarak gitmek, ayrılmak.*|| **bohçasını koltuğuna vermek,** *Horlayarak kovmak; başından defetmek.*|| **bohça vermek,** *Hediye vermek.*

bohçacı, [bohça-cı] *is.* **1.** Bohça içinde çamaşır ve diğer dokuma eşyasını gezdirerek satan kadın. **2.** *argo.* İbne. ◻ **bohçacı kadın,** *Evlere satılık ev eşyası getirerek satan çerçi kadın.*

bohçacılık, -ğı [bohça-cı-lık] *is.* Bohçacının yaptığı iş ve mesleği.

bohçalama, [bohça-la-ma] *is.* **1.** Bohçalamak işi. **2.** *{ağız}* Köfte. [DS] **3.** *zf.* (Suya atlama biçimi için) kendini çuval gibi aşağıya bırakarak.

bohçalamak, [bohça-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi bohça içine koyarak bağlamak. **2.** Bir şeyi bohça gibi sarıp bağlamak. **3.** *argo.* Birini kendinden geçinceye kadar döverek bir yere götürüp bırakmak.

bohçalık, -ğı [bohça-lık] *is. folk.* Kız evinin oğlanın kendisine ve yakınlarına gönderdiği hediye çamaşır takımı.

bohem, [Bohemya *(Çek Cumhuriyetinde bir eyalet)* > Fr. bohème *(Çingene)*] *is.* Yarını düşünmeden günü birlik, başıboş ve derbeder yaşama yönelen sanat ve edebiyat çevresinden kişi. ◻ **bohem hayatı,** *Başıboş yaşayış.*

bohsamak, [boġ-sa-mak > boh-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Boğulur gibi olmak; boğulur gibi ses çıkarmak; boğuna boğuna ağlamak. [Nevâyî]

bohsak, [boḫ-sa-ḳ] *{eT} sf. "Topal ve çolak"* anlamına gelen *"ahsak bohsak"* ikilemesinde kullanılır. [DLT]

bohsamak, [boḫ-sā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Bir işi istemeyerek kabul etmek; kerhen yapmak. [DLT] [Clauson]

bohsatmak, [boḫ-sa-t-mak / buk-sa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Dik kafalılık ettirmek. [DLT]

bohsuk, [boḫ-sā-mak > boḫsuk / boḫsok] *{eT} is.* Kölelerin boyunlarına takılan halka; kelepçe. [DLT]

bohsuklanmak, [boḫsuḳ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Eli boynuna bağlanmak. [DLT]

bohtay, [bög + Moğ. -tāy > boġ-tāy > boḫ-tāy] *{eT} is.* Elbise bohçası; elbise heybesi. [DLT]

bohur, [buğra > buğur / bohur [Räsänen]] *{ağız} is.* **1.** Kışın azgınlık gösteren erkek deve. **2.** Çift hörgüçlü deve. [DS]

bojik, [Bul. božik] *{OsT} is.* Noel.

bok[1]**,** [bok *(yans.)*] *{eT} is.* Kavun kabak gibi şeylerin yere düştüğünde çıkardığı patlama, yarılma sesi. [DLT]

bok[2]**,** [*eT.* bök] *(eT. bo:k) is.* **1.** *{eT}* Yeşil küf. [Clauson] **2.** *kaba.* İnsan ve hayvanların sindirim sonucu vücutlarından dışarı boşalttıkları sindirime girmeyen atıklar; dışkı. *{eT} (Oğuzca)} (aynı)* [DLT] [EUTS] **3.** Hakaret anlamlı alçaltıcı söz. **4.** Güç bir durum. **5.** *sf. kaba.* Tiksinilen ve hor görülen; pis; değersiz; niteliksiz; kötü. ◻ **boka basmak,** *1. İçinden çıkılmaz bir duruma düşmek; belaya çatmak. 2. Suç işlemek.*|| **boka basmaz,** *{ağız} 1. Kendini tarta tarta yürüyen. 2. Kendini beğenmiş; kurumlu.* [DS]|| **boka taş atmamak,** *Bir şey söyleyince kötü bir karşılık alacağını bilerek söz söylememek.*|| **bok atmak,** *1. Birisini kötülemek. 2. İftira etmek. 3. Hakkında kötü şeyler söylemek.*|| **bok başı,** *Ottan yapılan bağ kulübesi.*|| **bok boklavat,** *{ağız} Ivır zıvır; gereksiz şey.* [DS]|| **bok boğaz,** *Pis boğaz.*|| **bok bok üstüne koymamak,** *Hiçbir işi beceremek.*|| **bok böceği,** *zool. Kın kanatlılardan genellikle hayvan pisliklerinde yaşayan ve onunla beslenen bir böcek, (Geotrupes stercorarius).*|| **bok bulaşmak,** *{ağız} Üstüne suç atılmak; iftira etmek.* [DS]|| **bok etmek,** *İşi berbat etmek.*|| **bok götürmek,** *Her yanı pislik içinde olmak.*|| **bok hark etmek,** *{ağız} Bir eşyanın kıymetini bilmemek; onu kırıp bozmak.* [DS]|| **bok karıştırmak,** *Uygunsuz bir iş yapmak.*|| **bok püsür,** *Ivır zıvır; değersiz şeyler.*|| **bok püsürük,** *{ağız} Değersiz şeyler; ufak tefek; ıvır zıvır.* [DS]|| **bok soylu,** *Hakaret ve küfür sözü.*|| **boktan boka sokmak,** *{ağız} Çok kötü bir şekilde hakaret etmek, küçültmek; rezil etmek.* [DS]|| **boktan terazi,** *{ağız} Derme çatma; bozuk düzen.* [DS]|| **bok tulumu,** *Çok şişman kimse.*|| **boku cinli,** *Çok sinirli.*|| **boku çıkmak,** *Bir şeyin kötü yönleri ortaya çıkmak, anlaşılmak.*|| **bokumun ağa babası,** *Kuruntulu birisi ile alay etmek için söylenen söz.*|| **bokunu çıkarmak,** *{ağız} Bir*

şeyin kötü yanları da ortaya dökülünceye kadar uğraşmak. [DS]|| **bokunu çomaklamak,** *{ağız} Gereğinden çok alçak gönüllülük göstermek.* [DS]|| **bokunu temizlemek,** *Birinin yaptığı hatayı düzeltmek.*|| (birinin) **bokunu yemek,** *Aşırı derecede o kişinin tarafını tutmak.*|| **bokun üstünde oturmak,** *Çevresini ve evini temiz tutmadan, pis ve pasak içinde oturmak.*|| **bok üstünde badem,** *Birbirine uymayan iki şey.*|| **bok üstünde badem kadın,** *Kendisi süslü evi pasaklı kadın.*|| **bok üstünde bok,** *Tutulacak tarafı olmayan.*|| **bok yedi başı,** *argo. Her şeye burnunu sokan.*|| **bok yemek,** *1. Yanlış bir iş yapmak. 2. Hatalı, kusurlu bir söz sarf etmek.*|| (..ne) **bok yemek düşmek,** *Taraflardan birini savunur biçimde söz söylemeye hakkı ve yetkisi olmamak.*|| **bok yemenin Arapçası** (alâsı, gül pembesi), *Affedilmez büyük hata.*|| **bok yetiştirmek,** *Çok acele etmek.*|| **bok yolu,** *Helanın çukur kısmı.*|| **bok yoluna gitmek,** *Bir hiç yüzünden, boş yere hayatını kaybetmek.*

boka, [boḳa] *{eT} is.* Boğa. [DLT]

bokadmak, [boḳa-d-mak / boḳa-t-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Boğa olmak; boğalaşmak. [DLT]

bokagçı, [buk-mak > bokaġ-çı] *{eT} sf.* Bukağı vuran; köstekçi. [EUTS]

bokagu, [buk-mak > bok-aġu] *{eT} is.* Bukağı; bent; köstek; bağ. [EUTS]

bokak, [boka-k] *{eT} is.* Yuvarlak. [EUTS]

bokaponto, [İt. boca del ponte] *(bo'kaponto) is. dnz.* Ambar ağzı.

bokça, [boġ *(bohça)* > boġ-ça > boḳça بوقچه] *{OsT} is.* Bohça; büyük çıkın.

bokdam, [bok-dam] *{eT} sf.* Boka benzer; bok gibi. [Clauson]

boklağı, [bok-lağı] *{ağız} is.* **1.** Hela; boksak; bokluk. **2.** Hayvan dışkısını atmaya yarar araç. [DS]

boklama, [bok-la-ma] *is.* Boklamak eylemi.

boklamak, [*eT.* bok-lā-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] kaba* **1.** Bir işi kötü duruma getirmek. **2.** Bir yeri kirletmek; kirletmek; *{eT} (aynı).* [DLT]

boklanmak, [bok-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] kaba.* **1.** Kötü bir duruma gelmek. **2.** Pislenmek.

boklaşmak, [bok-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır] kaba.* Kötü bir duruma girmek.

boklu, [bok-lu] *sf. kaba.* Boku olan; pis. 🗗 **boklu mum,** *Mumu alınmış petek kalıntısı.*|| **boklu şehit,** *{ağız} argo. Dikkatsizliği yüzünden bir kazaya uğrayıp ölen.* [DS]

bokluca, [bok-lu-ca] *sf.* (Hayvan adları için) pis kokan. 🗗 **bokluca bülbül,** *Bir tür bülbül.*|| **bokluca bülbülü,** *Çalı kuşu.*

bokluk, -ğu [bok-luk] *is. kaba* **1.** Pislik. **2.** *mecaz.* Kötü durum; kötülük; bozukluk. **3.** Hayvan pisliklerini taşımakta kullanılan gereç. **4.** *{ağız}* İşkembe. [DS]

boks, [İng. to box *(yumruklamak)*] *is.* **1.** *spor.* Özel eldiven takmış iki kişinin yumruk vurmak suretiyle yaptıkları karşılaşma. **2.** Ahırlarda atları ve diğer evcil hayvanları tek tek ayırmaya yarayan bölme. **3.** Tek hasta yatırılabilecek küçük oda.

boksak, [bok-sak] *{ağız} is.* **1.** Hela çukuru. **2.** Gübrelik. [DS]

boksalık, -ğı [bok-sa-lık ?] *{ağız} sf.* (Kişi için) yassı burunlu. [DS]

bokser, [Alm. boxer] *is. zool.* Alman dogu ile buldog melezi bir bekçi köpeği.

boksit, [Fr. Baux *(Güney Fransa'da bir yer)* > bauxite] *is. jeol.* Mineralojik unsurları içinde alüminyum bulunduran beyazımtırak renkte çakıyla çizilebilen kaya türü; korindon.

boksör[1], [Fr. boxseur] *is. spor.* Boks sporu yapan kimse.

boksör[2], [İng. box *(hücre)*] *is.* **1.** Ahırlarda hayvanları tek tek yatırmak için yapılmış bölme. **2.** Hasta yatırılabilecek küçük oda.

boksörlük, -ğü [boksör-lük] *is.* Boksörün yaptığı iş ve spor.

boksu, [bok-su] *{ağız} zf.* Bok gibi; boka benzer; utanılacak. [DS] 🗗 **boksu düşmek,** *Ayıbının meydana çıkmasından utanmak.*

boksuratmak, [boksu-ra-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Sigara için) dumanını keyifle savurtmak; fosurdatmak. [DS]

boksut, [? boksut] *{eT} is. huk.* Kural; kaide; nizam; usul. [EUTS]

bokşut, [? bokşut] *{eT} is. huk.* → boksut.

bokuk, [buḳ-mak > buḳ-uḳ > boḳ-uḳ] *{eT} is.* **1.** Hekim. [EUTS] **2.** Boğaz uru; boğazdaki şişlik. [EUTS] **3.** Kuş vb. kursağı. [Clauson] **4.** Tomurcuk; çiçek tomurcuğu. [Clauson]

bokuklanmak, [boḳuḳ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Tomurcuklanmak. [Clauson]

bokuklug, [boḳuḳ-luġ] *{eT} sf.* Guatrı olan. [DTL]

bokulmak, [buḳ-mak > buḳ-ul-mak / boḳ-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bükülmek. [DLT]

bokun, [boḳ-un] *{eT} is.* (Bodun sözcüğü ile birlikte kullanılır) halk birliği; oymak. [Clauson]

bokunmak, [boḳ-un-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çekmek. [EUTS] **2.** Yerleşmek. [EUTS]

bokunlug, [boḳun-luġ] *{eT} sf.* Oymağı olan; oymaklı. [DTL]

bokunmak, [buḳ-un-mak / boḳ-un-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** (Diz vb. için) bükmek; kıvırmak. **2.** Saygı göstermek; selam için eğilmek.

bokursı, [Toh. pyākeş => bokursı [Windekens]] *{eT} is.* Saban demiri. [DTL]

bokuz, [boġ-uz > boḳ-uz] *{eT} is.* Boğaz. [EUTS]

bokün, [bo+kün / bu+kün] *{eT} zf.* Bugün. [Gabain]

bol[1], [bol] *sf.* **1.** Ölçü ve sayı bakımından alışılandan daha çok olan; aşırı; aşkın; derecesiz; dolu; dolgun; gür; gani. *{eT} (aynı)* [DTL] **2.** Ölçüyü aşan; geniş. ☞ **bol ağızdan,** *(Atıp tutmak için) çok fazla.*|| **bol ahenk,** *Usta şarkıcı kadınlara takma ad.*|| **bol avurt,** *{ağız} Ölçüsüz konuşan; rasgele atıp tutan.* [DS]|| **bol bol,** *1. Sıkıntıya düşmeden. 2. Çok miktarda.*|| **bol bol yiyip bel bel bakmak,** *Geleceği düşünmeden yapılan harcama sonunda darlığa düşmek.*|| **bol biçmek,** *Bir şeyi bütün ihtimalleri düşünerek daha çok hazırlamak, tasarlamak.*|| **bol bulamat** (bolamat, bulama, boiama), *Fazla fazla; bol bol.*|| **bol doğramak,** *1. Parasını hesapsız harcamak. 2. Bol bol yalan vaatte bulunmak.*|| **bol gelmek,** *1. (Giyim eşyası için) ölçüden daha geniş gelmek. 2. (Kişi için) yeni girdiği ortamın huzurlu ve özgür havasından yararlanarak taşkınlık göstermek.*|| **bol kepçe,** *Yemekleri normal ölçüsünün üstünde çok veren.*|| **bol keseden atmak,** *1. Yapılması mümkün olmayan vaatlerde bulunmak. 2. Başkasının malından cömertlik yapmaya kalkışmak. 3. Abartmak.*|| **bol paça,** *1. {ağız} Pantolon. 2. mecaz. Dökük saçık; şapşal. 3. Pasaklı.* [DS]|| **bol paçadan atmak,** *1. Aşırı şekilde övünmek. 2. Gereksiz cömertlik taslamak.*|| **bol sözlü,** *Geveze; çal çene.*

bol[2], [bol / bül] *{eT} sf.* (At için) ayakları beyaz olan.

bol[3], [Yun. bolos *(toprak yığını)* > Fr. bol] *is. vet.* **1.** Atlara ve sığırlara ilaç yutturmak için verilen lokma biçimindeki hap. **2.** Normalden daha büyük ölçülerdeki hap.

bol[4]**, -lü** [İng. bowl > Fr. bol] *is.* **1.** Sofralarda meyve yendikten sonra, elleri içindeki suya daldırarak meyve yapışkanını gidermeye yarayan yayvan çanak. **2.** Yarı küre şeklindeki bir cam kap içinde hazırlanan likör, şarap, meyve ve maden suyu karışımı içki. **3.** Dişçilerin alçı karıştırmakta kullandıkları plastik kâse.

bolad, [bol-ad بولاد] *{eAT} zf.* Çok; bol.

bolada, [Yun. puláda] *{ağız} is.* Altı aylık piliç. [DS]

bolakim, [bol-mak > bol-a+kim بولاكم] *(bola'ki) {OsT} e.* **1.** Belki; inşallah. **2.** Bari; keşke.

bolalma, [bol-al-ma] *is.* Bolalmak eylemi.

bolalmak, [bol-al-mak] *gçsz. f. [-ır]* Bollaşmak; genişlemek; çoğalmak.

bolaltmak, [bol-al-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ır]* **1.** Bollaştırmak. **2.** Çoğaltmak.

bolamak, [bul-a-mak / bol-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Sürmek; lekelemek; bulaştırmak. [DS]

bolar, [bu-lar / bu+olar] *{eT} zm.* Bunlar. [Üç İtigsizler]

bolarına, [bol-ar-ma] *is.* Bolarmak duru ve eylemi.

bolarınak, [bol-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Bollaşmak; genişlemek. **2.** Çoğalmak. [DS]

bolartı, [bol-ar-mak > bol-ar-tı] *{ağız} is.* **1.** Genişlik. **2.** Ferahlık. [DS]

bolartmak, [bol-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Bollaştırmak; genişletmek. **2.** Çoğaltmak. [DS]

bolaşınak, [bulaş-mak / bolaş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Bulaşmak. [DS]

bolat, [Far. pulād] *{ağız} is.* Polat; çelik. [DS]

bolatan, [bol+at-an] *{ağız} sf.* **1.** Kendisine ait şeyleri büyüterek anlatan. **2.** Abartıcı. [DS]

bolatlamak, [bolat-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Çakı, bıçak vb. kesici aletin ağzına çelik geçirip kaynatmak; polatlamak. [DS]

bolayki, [bol-mak > bol-a-y+ki بولايكي / بولياك] *{eAT} {OsT} e.* **1.** Belki; inşallah. **2.** Bari; keşke.

bolaykim, [bol-mak > bol-a-y+kim بوليكم] *{eAT} {OsT} e.* → bolayki.

bolca, [bol-ca] *sf.* **1.** Oldukça geniş; genişçe. **2.** *zf.* Çok miktarda; oldukça çok; çokça. **3.** Bereketli.

bolcaman, [bol-ca-man] *{ağız} sf.* Çokça; genişçe. [DS]

bolcana, [bol-ca-(y)ı-n-a] *{ağız} sf.* Çokça; genişçe. [DS]

bolcaş, [Moğ. bolcal > bulcaş] *{eAT} is.* Buluşma yeri.

bold, [İng. bold] *sf. matb.* (Harf, yazı için) koyu; siyah.

boldaçı, [bōl-daçı > bol-tacı] *(bo:ldaçı) {eT} sf.* Olacak. [ETY]

bolero, [İsp. bolero] *is.* **1.** *müz.* Ağır ritimli bir İspanyol dansı ve bu dansın müziği. **2.** Bretonların mahallî kıyafetlerinden olan ve buradan moda dünyasına yayılmış bulunan boyu beli geçmeyen, kısa kadın ceketi; cepken. **3.** Boğa güreşçilerinin giydiği ponponlu fötr şapka.

bolgonok, [Rus. poykovnik] *{ağız} is.* Albay. [DS]

bolgu, [bōl-gu] *{eT} is.* Olma; oluş; olgu. [DLT]

bolgusuz, [bol-gu-suz] *{eT} sf.* Olması düşünülemez; olmaz; oluşsuz; olgusuz. [KB]

boliçe, [İbr. boletz] *(boli'çe) is.* Yahudi kadını. *"Balat kapısından girdim içeri / Boliçeler oturmuş iki geçeli."* Halk türküsü.

bolka[1], [Yun. polka => bolka بولقه] *is.* **1.** Polonyalı kadın. **2.** *{eAT}* Çuha ya da kadifeden yapılmış ceket; hırka.

bolka[2], [? balka / bolka] *{eAT} is.* İpek iplik çilesi.

bollanma, [bol-la-n-ma] *is.* Bollanmak eylemi.

bollanmak, [bol-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Bol duruma gelmek. **2.** Çoğalmak.

bollaşma, [bol-la-ş-ma] *is.* Bollaşmak eylemi.

bollaşmak, [bol-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Genişlemek ve bol duruma gelmek. **2.** Çoğalmak; fazla olmak.

bollaştırma, [bol-la-ş-tır-ma] *is.* Bollaştırmak işi.

bollaştırmak, [bol-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bol duruma getirmek. **2.** Çoğaltmak. **3.** (Terzı için) dar gelen elbiseyi sökerek ölçüsüne göre yeniden dikmek.

bollatma, [bol-la-t-ma] *is.* Bollatmak eylemi.

bollatmak, [bol-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bol duruma getirmek; bollaştırmak.

bolluk, -ğu [bol-luk] *is.* **1.** Bol olma durumu; genişlik. **2.** Her şeyin bol olduğu zaman. **3.** Fazlalık; artıklık; bereket. **4.** *ekon.* Mal arzının istekten daha çok olması durumunda piyasada mal fazlalığının ortaya çıkması. **5.** Terzilerin dikiş sırasında elbisenin belirli yerlerinde bıraktıkları kumaş fazlalığı. **6.** *sf.* (Yer için) her şeyi bol olan.

bolmagu, [bol-ma-gu] *{eT}* *is.* Olmayacak (şey). [DLT] ☞ **bolding erinç bolmagu,** *Olmayacak bir şey oldun.* [DLT]

bolmak, [bol-mak بولماق] *{eT} {eAT} gçsz. yard. f.* **1.** Olmak. [DLT] [ETY] [EUTS] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Tekin] [Yüknekî] [KB] **2.** Bulunmak. [İKPÖy.] **3.** Meydana gelmek. [İKPÖy.] ☞ **bola kim,** *{eAT} Belki; ola ki; inşallah.*‖ **bolay kı,** *{eAT} Belki; ola ki; inşallah.*‖ **bolay kim,** *{eAT} Belki; ola ki; inşallah.*‖ **bolsa kerek,** *{eT} Olmalıdır.*‖ **bolsa erdi,** *{eT} Olsaydı.*

bolmamak, [bol-ma-mak] *{eT} gçsz. olmsz. f. [-z]* Olmamak. [Tekin]

bolmuş, [bol-muş] *{eT} sf.* Olmuş. [DLT] ☞ **bolmuş aş,** *{eT} Olmuş, pişmiş aş.* [DLT]

bolometre, [Fr. bolomètre] *is.* Işıyan bir enerji akısını metal şeridin direncindeki değişiklikle ölçmeye yarayan bir alet.

bolsımak, [bol-sı-mak بولسمق] *{OsT} gçl. f. [-r]* Çok görmek; çok saymak; fazla bulmak.

Bolşevik, [Rus. bol'şe *(daha çok)* > bol'şevik] *is.* **1.** Azınlık durumunda olan Menşeviklere karşı 1903 Brüksel ve Londra kongrelerinde Lenin'in parti teşkilatlanması ile ilgili görüşlerini kabul eden Rus Sosyal Demokrat partisi çoğunluk mensupları. **2.** *sf.* Bolşevik görüşleri benimseyen.

Bolşevikiik, -ği [bolşevik-lik] *is.* Rusya'da yirminci yüz yıl başlarında Lenin tarafından geliştirilen işçi partisi diktatörlüğüne dayanan azami devrimci hareket.

Bolşevistan, [Rus. bolşevik + Far. -istān] *{ağız} is.* Bolşeviklerin ülkesi. [DS]

Bolşevizm, [Fr. bolchévisme] *is.* Bolşeviklik.

boltaçı, [bol-daçı / bol-taçı] *{eT} sf.* Olacak; olucu. [ETY]

bolu, [bol-u] *{ağız} is.* **1.** Çelik çomak oyunundaki çomak. **2.** Kira. [DS] ☞ **bolu yığması,** *{ağız} İyice doldurulmuş yer; yığılmış şey.* [DS]

bolug, [bol-mak *(olmak)* > bol-uğ] *{eT} is.* Var olma; varlık; mevcudiyet. [ETY]

boluglug, [bol-uğ-luğ] *{eT} sf.* Varlık; var oluş. [Clauson]

bolulgamak, [bol-ul-mak > bol-ul-ga-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Karışmak; karmakarışık olmak. [EUTS]

bolulmak, [bol-mak > bol-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Elde edilmek. [EUTS] **2.** Erişmek. [EUTS]

bolum, [Yun. polimi] *{ağız} is.* Pekmez yapımı sırasında ezilmiş üzüm şırasının toplandığı kap. [DS]

bolumsuz, [bol-mak > bol-um-suz] *{ağız} sf.* **1.** Tutumsuz. **2.** Kudretsiz; beceriksiz; yeteneksiz. [DS] **3.** *{eT}* Layık olmayan.

bolun, [bol-un] *{eT} is.* Esir; tutsak. [ETY]

bolung, [buluñ > bol-uñ] *(boluñ) {eT} is.* **1.** Köşe; yön; taraf; cihet. [EUTS] **2.** Bir tür ilaç. [EUTS] **3.** Ölçü; miktar. [EUTS]

bolunmak, [bul-mak > bul-un-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bulunmak. [Yüknekî] **2.** Olmak. [KB]

boluş, [bol-mak > bol-uş] *{eT} is.* **1.** Sözle yardım; yardım. [DLT] **2.** Yardımcı. [Clauson] ☞ **boluş kılmak,** *Sözle yardım etmek.* [DLT]

boluşçu, [bol-uş-çu] *{ağız} is.* Yardımcı. [DS]

boluşluk, -ğu [bol-uş-luk] *{ağız} is.* Yardım. [DS]

boluşmak, [bol-mak > bol-uş-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Birinden yana çıkmak. **2.** Birinin dileğine uymak. [DLT] **3.** *{ağız}* Yardım etmek. [DS]

bolut, [Ar. ballūṭ] *{ağız} is.* Meşe palamudu. [DS]

bom, [bom *(yans.)*] *is.* **1.** Bomba ve silah türünden patlayan şeylerin çıkardığı ses; patlama sesi. [Zülfikar] **2.** (Çocuk dilinde) düşmeyi anlatır. **3.** Bir iskambil oyunu. **4.** *argo.* Yalan; uyduruk söz. ☞ **bom atmak,** *Yalan söylemek, uydurmak.*

bomb, [Fr. bombe] *{OsT} is.* Bomba.

bomba[1], [Yun. bombos] *(bo'mba) is.* **1.** İçi yanıcı ve patlayıcı maddelerle dolu ve bir ateşleme düzeneğiyle patlayan, canlı ve cansız bütün hedefleri tahrip eden mermi. **2.** Elle atılan, tahrip gücü bulunan her türlü patlayıcı. **3.** Büyük fiçı veya varil. **4.** *argo.* Güzel ve çekici kadın. **5.** *argo.* (Kadın veya kızda) göğüs. **6.** *argo.* Şaşırtıcı haber veya bilgi. ☞ **bomba gibi,** *1. İyi ve sağlam. 2. (Kadın için) çok güzel ve çekici. 3. (Öğrenci) dersine iyi hazırlanmış.*‖ **bomba gibi patlamak,** *1. Öfkelenerek birden bağırıp çağırmak. 2. (Olay veya durum) birdenbire ortaya çıkarak herkesi şaşırtmak.*‖ **bomba patlatmak,** *argo. 1. Şaşırtıcı haber vermek. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak; aşırmak.*‖ **bombası patlamak,** *argo. Yalanı düzeni anlaşılmak, ortaya çıkmak.*

bomba[2], [İt. boma] *(bo'mba) is. dnz.* → bumba.

bombacı, [bomba-cı] *is.* **1.** Bomba imal eden kimse. **2.** Bomba kullanan kimse. **3.** Dinamit gibi patlayıcı maddelerle balık avlayan kimse.

bombacılık, -ğı [bomba-cı-lık] *is.* **1.** Bomba yapma veya patlatma işi. **2.** Dinamit gibi patlayıcı maddelerle balık avlama usulü.

bombalama, [bomba-la-ma] *is.* Bombalamak işi.

bombalamak, [bomba-la-mak] *gçl. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *as.* Belli bir hedefe bomba atarak tahrip etmek; uçurmak; top ateşine tutmak. **2.** Bir yere bombalı saldırıda bulunmak. **3.** *argo.* (Erkek için) cinsel ilişkide bulunmak.

bombalanma, [bomba-la-n-ma] *is.* Bombalanmak eylemi.

bombalanmak, [bomba-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bombalı saldırıya uğramak. **2.** *dönşl. f.* Bomba sahibi olmak.

bombalatma, [bomba-la-t-ma] *is.* Bombalatmak eylemi.

bombalatmak, [bomba-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Birine bir yeri bombalama eylemini yaptırmak.

bombar, [Far. mubār] *{ağız} is.* Bumbar. [DS]

bombarda, [İt. bombarda] *{ağız} is. dnz.* Eski bir savaş gemisi. [DS]

bombardıman, [Fr. bombardement] *is.* **1.** *as.* Bir yeri top mermileri atarak tahrip etmek; topa tutma. **2.** Bomba atmak. ◻ **bombardıman etmek,** *1. as. Top ateşi veya bombalar atarak saldırmak. 2. mecaz. Birini ağır sözlerle azarlamak.*|| **bombardıman uçağı,** *as. Bombalama işinde kullanılan uçak.*

bombardon, [Fr. bombardon] *is. müz.* Bandoda en kalın sesi veren pistonlu, nefesli çalgı.

bombe, [Fr. bombé] *is.* **1.** Şişkinlik; tümsek; kabarıklık. **2.** *sf.* Şişkin; kabarık; tümsekli.

bombeli, [bombe-li] *sf.* Şişkinliği veya kabarıklığı olan.

bombok, [bo(m)+bo/k] *(bo'mbok) sf. kaba.* Çok kötü; çok berbat.

bomborisa, [İt bompresso] *(bo'mborisa) {OsT} is. dnz.* Cıvadra.

bombol, [bo(m)+bo/l] *pekşt. sf.* Çok bol.

bombort, [Fr. bomborde] *is. müz.* Bandoda en kalın sesli üflemeli çalgı.

bomboş, [bo(m)+bo/ş] *(bo'mboş) sf.* Tamamen boş olan.

bomboz, [bo(m)+bo/z] *(bo'mboz) sf.* Tamamen boz olan.

bombus, [Lat. bombus] *is. zool.* Yaban arısı.

bomuz, [? bomuz / bomus / bamus] *{ağız} sf.* **1.** Utangaç; sefil. **2.** Keder; sıkıntı. [DS]

bonaça, [İt. bonaccia] *is. dnz.* Sütlimanlık; rüzgârsız hava; dalgasız deniz.

bonata, [İt. bonetta] *(bo'nata) is. dnz.* Cunda yelkeni.

bonavela, [İt. bonavoglia] *(bonave'la) is. dnz.* Kadırgalarda ücretle çalışan kürekçi; banavela.

bonbon, [Fr. bon *(iyi)* > bonbon] *is.* Emilen veya çiğnenen bir tür şekerleme; fondan. ◻ **bonbon şekeri,** *Bonbon.*

bonboncu, [bonbon-cu] *is.* Bonbon yapan veya satan kişi.

bonbonculuk, -ğu [bonbon-cu-luk] *is.* Bonbon yapma ve satma işi.

boncuk, -ğu [*eT.* mon-çuk > bon-cuk] *is.* **1.** Cam, taş, sedef, tahta, plastik gibi maddelerden yapılma ortası delikli ve renkli süs aracı. **2.** *{eAT}* Cam. **3.** Mahya kurma için minarelerin üst şerefelerine gerilen halatın uçlarına geçirilen şimşir halka. **4.** *argo.* Çingene veya zenci kadın. **5.** *{ağız}* Havale geçirme. [DS] ◻ **boncuk boncuk,** *Yuvarlak yuvarlak; tane tane.*|| **boncuk gibi,** *Küçük ve mavi (göz).*|| **boncuk mavisi,** *Yeşile çalan mavi; türkuaz.*|| **boncuk tutkalı,** *Boncuk şeklindeki glüten tutkal.*

boncukçu, [boncuk-çu] *is.* Boncuk yapan ve satan kimse.

boncuklanma, [boncuk-la-n-ma] *is.* Boncuklanmak işi.

boncuklanmak, [boncuk-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Göz yaşı, çiy taneleri, ter ve ağaçlardan sızan öz sular için) boncuk biçiminde, tane tane, yuvarlak damlacıklar oluşmak. **2.** Boncuk takınmak. **3.** Boncuk sahibi olmak. **4.***{ağız}* Havale gelmek; titremek. [DS] **5.** *{ağız}* Billurlaşmak. [DS]

boncuklaşma, [boncuk-la-ş-ma] *is.* Boncuklaşmak işi.

boncuklaşmak, [boncuk-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Boncuk biçimi almak; boncuk gibi olmak.

boncuklu, [boncuk-lu] *sf.* **1.** Boncuğu olan. **2.** Boncukla süslenmiş. **3.** *jeol.* (Mineraller için) boncuk şeklinde bulunan.

boncukluk, -ğu [boncuk-luk] *is.* **1.** Boncuk konulan torba veya kutu. **2.** *sf.* (Malzeme için) boncuk yapmaya uygun.

bonçuk, [mon-çık / bon-çuk] *{eT} is.* Boncuk.

bonçuklanmak, [monçuk-la-n-mak > bonçuk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Boncuk sahibi olmak. **2.** Süs eşyası edinmek; takılanmak. [DLT]

bond, [İng. James Bond *(film kahramanı)* > bond] *is.* Evrak taşımada kullanılan kilitlenebilir ve güvenli bir çantayı nitelemekte kullanılır; bond çantası.

bone, [Fr. bonnet] *is.* **1.** Yumuşak veya kıvrımlı kumaş vb. maddeden yapılmış, başı iyice saran kenarsız başlık. **2.** Banyoda ve denizde saçları ve kulakları korumak için takılan plastik başlık.

bonet, [Fr. bonnette] *is.* Dürbünlerde gözü korumak için gözün dayandığı yere yerleştirilen kauçuk parça.

bonfile, [Fr. bon *(iyi)* + filet *(pişmiş et)*] *is.* Kasaplık hayvanların bel kemiğinin iki yanında, karın içine bakan tarafından kalçanın içinden böbreklere kadar olan kısımdan çıkarılan ve sevilerek yenen yumuşak et.

bonfilelik, -ği [bonfile-lik] *sf.* (Et için) bonfile olarak ayrılabilecek nitelikte olan.

bong, [boñ *(yans.)*] *(boñ) {eT} is.* **1.** Ağır bir şeyin yere düşerken çıkardığı ses. **2.** *sf.* (Kişi için) ağır; hantal; iri yarı. [DLT]

bongo, [İng. bongo drums] *is.* Elle vurularak çalınan bir tür çifte dümbelek.

bonjur, [Fr. bon-jour] *ünl.* **1.** Günaydın; iyi günler. **2.** *is.* Eskiden giyilen uzun siyah ceket ve çizgili pantolondan oluşan erkek elbisesi.

bonjurlaşmak, [bonjur-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Elle tokalaşmak; selamlaşmak.

bonker, [İng. bunker] *is.* Vapurda yakılmak için verilen kömür.

bonkör, [Fr. de bon *(iyi)*+coeur *(kalp)*] *sf.* **1.** İyi yürekli. **2.** Cömert; eli açık.

bonkörlük, -ğü [bonkör-lük] *is.* **1.** İyi yüreklilik. **2.** Cömertlik.

bonmarşe, [Fr. Au Bon Marché *(özel isimden) (ucuz)*] *is.* İçinde her türlü giyim ve süs eşyası, oyuncak vb. satılan büyük mağaza.

bono, [İt. buono] *(bo'no) is. tic.* Belirli bir süre sonunda, belirli bir paranın, belirli bir kimseye ödeneceğini belirten senet; vadeli borç senedi. 🗗 **bono kırdırmak,** *ic. Vadesi dolmamış olan bir bonoyu üzerinde yazılı olan miktardan daha az bir para tahsili ile bankaya vermek.*

bonservis, [Fr. bon service] *is.* Birine çalıştığı yerden ayrılırken iyi hizmet yaptığına dair verilen ve yaptığı işin ne olduğunu, özelliğini ve süresini belirten belge; temiz iş kâğıdı.

bonzai, [Jap. bon *(kesim)* + sai *(ağaç)*] *is.* Japonya'da yaygın olarak özel yöntemlerle yetiştirilen cüce ağaç.

booş, [bō-ş] *(bo:ş) {eT}* Boş; serbest. [EUTS]

bop, [Slav. bob] *is.* **1.** Pokerde her oyuncunun ortaya koyduğu para. **2.** Aynı oyunda yerdeki paraya razı olduğunu anlatmak için söylenen söz.

boppa, [Yun. pappos] *{ağız} is.* Büyük baba. [DS]

bopstil, [İng. bobstyle] *is.* **1.** Züppece giyim. **2.** Böyle giyinen kimse.

bor[1], [bor *(yans.)*] *is.* Yüksek sesle bağırmayı, ağız kavgası gürültüsünü anlatan kök. [Zülfikar] *bor bor bor-ıl-de-mek.* 🗗 **bor bor barıldemeh** (barıldamak), *{ağız} is. Yüksek sesle konuşmak; bas bas bağırmak.* [Zülfikar]

bor[2], [bor بور] *is.* **1.** *{eAT}* Boz renk; boz. **2.** *{ağız}* Boz renkli sığır. [DS]

bor[3], [Far. bōr] *{eT} is.* Şarap; içki. [DLT] [EUTS] [İKPÖy.] [KB] [Gabain] [Yüknekî]

bor[4], [bor-a-mak > bōr] *(bo:r) {eT} is.* Fırtına; bora. [Clauson]

bor[5], [Kazk. bor *(tebeşir)* / Yun. poros / pori / pouri *(yumuşak taş)* / Erme. pur *(alçı)* بۇر] *{eAT} is.* **1.** Taşlık, sürülmemiş, otsuz ve tarıma elverişli olmayan sert toprak. **2.** *{ağız}* Yağmurdan sonra toprağın üstünde meydana gelen tuzlu beyaz tabaka. [DS] **3.** *{ağız}* Yollarda havaya kalkan toz. [DS] **4.** *{ağız}* Kireç; tebeşir; beyaz toprak. [DS] **5.** *{ağız}* Taşların güneye bakan yüzünde oluşan yosun birliği. [DS] **6.** *{ağız} sf.* Yumuşak. [DS] 🗗 **bor bırakmak,** *{ağız} Tarlayı ekecekmiş gibi sürüp boş bırakmak.* [DS]

bor[6], [İng. bort] *is.* **1.** Örtü olarak kullanılan yünden kaba dokuma. **2.** Yuvarlak tanecikli sarımtırak elmas. **3.** Kuyumculukta ve sanayide kullanılamayan kara elmastan başka her elmas.

bor[7], [Yun. bor] *{eT} is.* Bora; kar fırtınası; boran; fırtına. [ETY] [Gabain] [Tekin]

bor[8], [Fr. bore] *is. kim.* Atom numarası 5, atom ağırlığı 10,82; çok sert, kahverengi-siyah amorf, yoğunluğu 2,4 olan ve 2000°C'de ergiyen ve bilinen hiçbir eriticide çözünmez; Gay-Lusac ile Thenard ve Dauy tarafından 1808'de aynı zamanda ayrı ayrı bulunan bir element; sembolü: B. 🗗 **bor zehirlenmesi,** *tıp. Borik asidin sebep olduğu zehirlenmeler.*

bora[1], [? bora بوره] *is.* **1.** *{OsT}* Maden eğentisi; maden cürufu. **2.** *{ağız}* Küp ya da teneke dibinde kalan bulanık zeytinyağı tortusu. [DS]

bora[2], [Yun. boreas *(kuzey rüzgârı)* > Vend. İt. bora] *(bo'ra) is.* Sağanak yağmurla beraber gelen çok şiddetli ve geçici rüzgâr. 🗗 **bora patlamak,** *Birden şiddetli rüzgâr çıkmak.*|| **bora yemek,** *Boraya yakalanmak ve sığınacak yer bulamamak.*

boraç, -cı [bor-aç] *{ağız} is.* Toprak kap; boduç. [DS]

borada, [Ar. burāda] *{ağız} is.* Demir tozu. [DS]

borağan, [Moğ. bora-ġan / buru-ġan] *{ağız} is.* Bora; fırtına; kasırga; sis. [DS]

borak, -ğı [Yun. pouribor => bor / bor-ak] *is.* Tarıma elverişli olmayan, taşlık veya işlenmemiş toprak.

boraks, [Far. burāh > Ar. būraḳ > Fr. borax] *is. kim.* Yoğunlaşmış bir borik asitten türeyen $Na_2B_4O_7$, $10H_2O$ formülündeki sodyum tuzu.

boral, [Fr. borale] *is. fiz. nükl.* Alüminyum içinde bulunan bor karbürden oluşan ve ısısal nötronlar için büyük bir soğurma gücü gösterdiği için ışınımdan koruyucu ekran imalinde kullanılan bir madde.

boralı, [bora-lı] *sf.* Yağmurlu, sert ve soğuk rüzgârlı.

boran[1], [Moğ. bora-ġan / buru-ġan > boran بوران] *is.* **1.** Rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile beraber ortaya çıkan sağanak yağmur ve dolu yağışı. **2.** *{eAT} is.* Fırtınalı yağmur. **3.** *{ağız}* Sis; duman. [DS]

boran[2], [bor-an] *{ağız} is.* **1.** İç sıkıntısı. **2.** Bela; felaket. [DS]

boran[3], [? boran] *{ağız} is.* Bir tür yaban güvercini. [DS]

borana[1], [Far. būrānī] *{ağız} is.* **1.** Borani. **2.** Suda haşlanmış yumurta üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yapılan bir tür yemek. **3.** Komposto. **4.** Ekşi

meyvelerden pekmez ve etle yapılan bir tür yemek. **5.** Kışlık olarak kurutulmuş taze fasulye. **6.** Ispanak. [DS]

borana[2], [Slav. boroná / braná] *{ağız} is.* Toprak düzeltmekte kullanılan bir tür tırmık. [DS]

boranhane, [boran + Far. -ḫāne] *(boranha:ne) {ağız} is.* Güvercinlik. [DS]

boranı, [Ar. Būrān *(Halife Me'mun'un eşi)* > Far. būrānī] *{ağız} is.* **1.** Yoğurtlu mantı; tatar böreği. **2.** Sarımsaklı yoğurt. [DS]

borani, [Ar. Būrān *(Halife Me'mun'un eşi)* > Far. būrānī] *(bora:ni) is.* Pirinç veya bulgur ile pişirilen ıspanak, semizotu üzerine sarımsaklı yoğurt dökülerek yenen bir tür yemek.

boranlamak, [boran-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kar yağmak., **2.** Hava bulanmak; sisienmek. [DS]

boranlı, [boran-lı] *{ağız} sf.* (Hava için) kapalı; bulutlu; sisli. [DS]

borantı, [boran-tı] *{ağız} is.* Eski elbise; giyilmiş elbise. [DS]

borasit, -di [Fr. boracite] *is. jeol.* Doğal magnezyum kloroborat.

borat, [Fr. borate] *is. kim.* Borik asidin tuzu veya esteri.

borata, [? borata] *is.* Unu kepeğinden ayıran elekli dolap.

boraz[1], [bor[5] > bor-az] *{ağız} is.* **1.** Yağmur sonrasında toprağın üzerinde oluşan tuzlu tabaka. **2.** İşlenmediği için boş kalmış ve sertleşmiş tarlanın toprağı; taşlık ve sert toprak. [DS]

boraz[2], [Yun. apórizo *(kökten çıkan sürgün)*] *{ağız} is.* **1.** Yeni dikilen asma çubuğu. **2.** Meyve fidanı. [DS]

borazan, [boru + Far. -zen *(çalan)* > boru+zen] *is.* **1.** *as.* Koni şeklinde genellikle piyade tarafından çalınan perdesiz üflemeli bakır çalgı. **2.** Bu aleti çalan kişi. ◻ **borazan gibi,** *(Ses için) çok kalın ve gür.*

borazancı, [borazan-cı] *is.* Borazan çalan kişi.

borazancıbaşı, -nı [borazan-cı+baş-ı] *is.* Baş borazan.

borazancılık, -ğı [borazan-cı-lık] *is.* Borazancının işi.

borbag, [moyum > moyum-ā-mak > borbā-mak > borbā-g] *{eT} is.* İşi savsaklama, uzatma ya da yarım bırakma.

borbal, [Gürc. borbal] *{ağız} is.* Değirmen taşını döndüren suyun çarptığı kanatlar; su çarkı; türbin. [DS]

borbalmak, [moyum > moyum-ā-mak > borbā-mak > borbā-l-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Karışmak; karışıklık içine düşmek; sorun yaratmak. [DLT]

borbamak, [moyum > moyum-ā-mak > borbā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* İşin üzerine düşmemek; titiz davranmamak; savsaklamak. [DLT]

borbaş, [moyum > moyum-ā-mak > borbā-mak > borbā-ş] *{eT} sf.* Gevşek; tembel; uyuşuk; ham. [Clauson]

borbaşmak, [moyum > moyum-ā-mak > moyum-ā-ş-mak > borba-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Karışmak; dolaşmak. [Clauson] [DLT]

borbatmak, [moyum > moyum-ā-mak > borbā-mak > borba-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* (Birinin işi için) karıştırmak; geciktirmek; oyalamak. [DLT]

borbay, [bor-bay ?] *{ağız} is.* **1.** Baldır. **2.** Bilek. [DS]

borc, [Sogd. purč => borc برج] *is.* Borç. ◻ **borc issi,** *{eAT} Alacak sahibi; alacaklı.*

borca, [İt. bolgia] *{OsT} is.* Çukur.

borcak, -ğı [būr-mak > burçak] *{ağız} is.* Sarı çiçekli, yakılabilen, süpürgeye benzer bir ot. [DS]

borç[1], **-cu** [Sogd. purč] *is.* **1.** Birine verilmesi, ödenmesi gerekli olan para veya maddî değeri olan şey; ariyet; ikraz; karz; kredi; ödünç; takıntı; takanak. **2.** *mecaz.* Manevî ve ahlakî yükümlülük; ödev; minnet; ◻ **borca almak,** *Bedelini daha sonra ödemek üzere almak; veresiye almak.*‖ **borca batmak,** *Aşırı derecede borcu olmak.*‖ **borca girmek,** *1. Borç para almak. 2. Borçlanmak.*‖ **borcunu bilmek,** *Borcunu zamanında öder olmak.*‖ **borcunu harcını bilmek,** *{ağız} Ödeyemeyeceği borç altına girmemek; hesaplı davranmak; dürüst davranmak.* [DS]‖ **borcunu kapatmak,** *Borçlarını ödeyip bitirmek.*‖ **borcu asmak,** *Ödememek.*‖ **borç açmak,** *Borçlanmak.*‖ **borç almak,** *Sonra ödemek üzere birinden para veya bir başka şey almak.*‖ **borç altına girmek,** *1. Borçlanmak. 2. Yükümlülük doğuran bir davranışta bulunmak. 3. Borç para almak.*‖ **borç bakiyesi,** *Hesap kesiminde borçlu kalınan para miktarı.*‖ **borç bilmek,** *Bir şey yapmayı yerine getirilmesi gerekli bir yükümlülük olarak değerlendirmek.*‖ **borç bini aşmak,** *1. Ödemede zorlanacak kadar borçlanmak. 2. Çok borçlu olmasına karşılık aldırmazlık etmek.*‖ **borç etmek,** *Borçlanmak.*‖ **borç girdiğa çıkmak,** *Aşırı derecede borçlanmak.*‖ **borç harç,** *Borçlanarak veya benzeri yollara baş vurarak.*‖ **borç ikrarı,** *huk. Borçlu olunduğunu kabullenme.*‖ **borçlar hukuku,** *huk. Borç ilişkilerini düzenleyen kuralların tümü.*‖ **borç issi,** *{eAT} Alacak sahibi; alacaklı.*‖ **borç paçadan akmak,** *Çok borçlu olmak.*‖ **borç paçasından akmak,** *Ödeyemeyeceği miktarda borçlanmak.*‖ **borç pusulası,** *Alacaklıya ödenecek paraları gösteren cetvel.*‖ **borç senedi,** *Borçlu tarafından alacaklıya ödenecek parayı ve ödeme gününü gösteren senet.*‖ **borçtan ibra,** *Borçlu ile alacaklı arasında düzenlenen borçtan kurtulunduğuna dair senet.*‖ **borçtan kurtulmak,** *Borçlarını ödeyip bitirmek.*‖ **borç vermek,** *İleride geri almak üzere vermek; hesap açmak; kredi açmak.*‖ **borç yapmak,** *Borçlanmak.*‖ **borç yemek,** *Geçimini sağlamak için borca girmek.*

borç[2], [Rus. boršč] *is.* Pancar, lahana ve et ya da krema konularak yapılan bir tür çorba; porç; borş.

borça, [bōr > bor-çā] *(borça:) {eT} is.* Fırtına; bora. [ETY]

borçı, [bōr *(şarap)* > bor-çī] *(borçı:) {eT} is.* **1.** Bahçıvan. [EUTS] **2.** Üzüm vergisi toplayan memur. [EUTS] **3.** *sf.* İçki içen; içkiye düşkün. [KB]

borçıgın, [? borçığın / borçikın] *{eT} sf.* Koyu mavi gözlü.

borçın, [Moğ. borçın] *{eT} is.* Dişi ördek; burçin. [Nevâyî]

borçikın, [bor-çi-kın / bor-çı-ğın] *{eT} sf.* Koyu mavi gözlü.

borçlandırılma, [borç-la-n-dır-ıl-ma] *is.* Borçlandırılmak eylemi.

borçlandırılmak, [borç-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Birinin borçlanmasına yol açılmak.

borçlandırma, [borç-la-n-dır-ma] *is.* Borçlandırmak işi.

borçlandırmak, [borç-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Birinin borçlanmasını sağlamak.

borçlanılma, [borç-la-n-ıl-ma] *is.* Borçlanılmak eylemi.

borçlanılmak, [borç-la-n-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Borca girilmek, borç edinilmek.

borçlanma, [borç-la-n-ma] *is.* Borçlanmak eylemi.

borçlanmak, [borç-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Borç almak; kredi almak; veresiye almak. **2.** Borca girmek; borç yapmak; takmak. **3.** *mecaz.* Manevî bir yükümlülük altına girmek.

borçlu, [borç-lu] *sf.* **1.** Borcu olan; borç almış, borca girmiş bulunan. **2.** *huk.* Borç konusu olan edimi yerine getirmekle görevli kimse; medyun; zimmetli. **3.** *mecaz.* Manevî bir yükümlülüğü bulunan; minnettar. ◻ **borçlu çıkmak,** *Alacak verecek hesabının denkleştirilmesi sırasında vereceği kalmak.* | **borçluya kefil, güçlüye vekil,** *Korkulu işlere girecek kadar gözü pek olan.*

borçluluk, -ğu [borç-lu-luk] *is.* Borçlu olma durumu.

borçsuz, [borç-suz] *sf.* **1.** Borcu olmayan. **2.** *zf.* Borç yapmaksızın. ◻ **borçsuz harçsız,** *Hiçbir borç yapmadan.*

borçsuzluk, -ğu [borç-suz-luk] *is.* Borçsuz olma durumu.

bord, [bord / bort *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *bord-la-mak.*

borda[1], [İt. bordo] *(bo'rda) is.* **1.** *dnz.* Geminin su üstünde kalan kısmının yanları. **2.** Temeli su içinde kalan iskele, mendirek gibi yapıların yan tarafı. **3.** Dönülen taraf. **4.** *ünl. as.* Düşman gemisine yanaşarak zorla girme emri. ◻ **borda ateşi,** *as. Bir bordada bulunan topların aynı zamanda ateş etmeleri.* | **borda atış gücü,** *as. Borda toplarının hepsinin bir tek atışta savurduğu mermilerin ağırlık toplamı.* | **borda bataryası,** *as. Aynı anda atış yapan topların tümü.* | **borda etmek,** *Yandan yanaşmak.* | **borda bordaya,** *dnz. İki geminin yan yana birbirine yanaşarak yatması.* | **borda botu,** *dnz. Gemilerin bordasını temizlemek için ayrılmış küçük filika.* | **bordadan almak,** *dnz. Rüzgârı veya akıntıyı geminin omurgasına dikey yönden karşılamak.* | **borda denizi,** *dnz. Gemiye dalgaları bordalarından çarpan deniz.* | **borda fenerleri,** *dnz. Gemilerin sol yanında kırmızı, sağ yanında yeşil olarak yakılan lambalar.* | **borda hattı,** *as. Donanma gemilerinin aynı hizada ve paralel olarak girmek için aldıkları emir.* | **borda iskelesi,** *dnz. Geminin sol tarafı.* | **borda kaplaması,** *dnz. Bir gemi teknesinin su çizgisinden güverte hizasına kadar dış taraftan döşenen kaplama.* | **borda levhası,** *ulaşt. Uçak veya otomobillerde pilotun veya sürücünün rahat görebileceği şekilde yerleştirilmiş gösterge ve cihaz tablası.* | **borda yelkeni,** *{OsT} dnz. tar. Eski gemilerde kullanılan yelkenlerden birisinin adı.*

borda[2], [Yun. pórta] *{ağız} is.* İki kanatlı büyük kapı. [DS]

bordalamak, [borda-la-mak] *gçl. f. [-r] [-(ı)-yor] dnz.* **1.** Bir gemiye bordası hizasından yaklaşmak. **2.** Bir gemiye borda hizasından çarpmak. **2.** Bir geminin sancak veya iskele hizasında olmak. **3.** Kıyıya paralel olarak gitmek.

bordana[1], [Yun. protano / bordóna] *{ağız} is.* Düz direk. [DS]

bordana[2], [? bordana] *{ağız} is.* Gelin götürülürken süs olarak atın üzerine örtülen işlemeli kumaş. [DS]

bordel, [İt. bordello / Fr. bordel] *{ağız} is.* Genelev. [DS]

bordınar, [Yun. prinari] *{ağız} is.* Pırnar meşesi, *(Juniperus sabina).* [DS]

bordlamak, [bord *(yans.)* > bord-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* (Manda ve deve için) yavrulamak; doğurmak. [DS]

bordo, [Fr. Bordeaux *(Fransa'da bir şehir ve burada üretilen şarapların renginden)*] *is.* **1.** Mora çalan kırmızı, şarap tortusu rengi. **2.** *sf.* Bu renkte olan.

bordozluk, -ğu [? bordoz-luk] *{ağız} is.* Kabadayılık. [DS]

bordro, [Fr. bordreau] *is.* **1.** Bir hesabın ayrıntılarını gösteren cetvel. **2.** Hizmet akdi ile çalışanlara ödenen ücretlerin aslını, kesintilerini ve ödenecek miktarları gösteren cetvel.

borduz, [Yun. paradeisos *(park)* > Far. bardūz / pālīz / Ar. fālīz] *{eT} is.* Sebze bahçesi; bostan. [DLT]

bordür, [Fr. bordure] *is.* **1.** Herhangi bir şeyin kenarı boyunca uzanan süs. **2.** Bir şeyi korumak ve süslemek amacıyla kenarına yapılan çerçeve. **3.** Bahçelerde çiçekli ve çimenli kısımları yoldan ayıran bölme. **4.** *süsl.* Halı, minyatür ve yazma kitaplarda

sayfaların, örtü ve mendillerin, kutu ve çekmece gibi eşyaların etrafını çeviren süslemeli kısım.

borgu, [bor-ġū بورغو] *{eAT} is.* Boru.

borguy, [bōr-ġū-y ?] *{eT} is.* Üflenerek öttürülen boru. [DLT]

borhana, [Slav. boroná] *{ağız} is.* Toprak düzeltmekte kullanılan bir tarım aracı. [DS]

borı, [bor-ī / bür-ī] *{eT} is.* **1.** → büri[2]. **2.** Hokka ve taş gibi şeylerin yarılmaması için ağızlarına geçirilen halka. [DLT]

borık, [yor-ık / yor-uk] *{eT} is.* → yorık. [DLT]

borik, -ği [Fr. borique] *is. kim.* Bordan türeyen bir asit ve bir anhidridin adı. 🗗 **borik asit,** *Etkisi az, beyaz, sedef görünümünde, çözeltisi antiseptik olarak kullanılan H_3BO_3 formülündeki bor asidi; asit borik.*

borikli, [borik-li] *sf. kim.* İçinde borik asit bulunan.

borina, [İt. borina] *(bori'na) is. dnz.* Direkteki yatay serenlere açılan dört köşe yelkenleri geri doğru geren iplerin bağlandıkları köşelere yakın olarak bulunan ve yelkeni çevreleyen halatın üzerindeki üçgen sapanlara bağlanan ip; burina.

borineta, [İt. borinetta] *(bo'rinetta) {ağız} is.* Yelkenlilerde kullanılan bir tür halat; burinata. [DS]

borla, [Slav. búrilo] *{ağız} is.* Çamdan yapılmış su kabı. [DS]

borlag, [bor-laġ بورلغ] *{eAT} is.* Sürülmemiş tarla.

borlamak, [borġū > boru > bor-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* İçini oymak. [DS]

borlo, [Fr. brulé] *{ağız} is.* Bezik oyununda kullanılan *"geçti, değişmez artık"* anlamında bir deyim. [DS]

borlota, [İt. burlota] *{ağız} is. dnz.* Eskiden deniz savaşlarında kullanılan bir ateş gemisi. [DS]

borlug, [bor-luġ / bor-luk] *{eT} is.* → borluk. [EUTS]

borluk, [bōr *(şarap)* > bor-luk] *{eT} is.* Meyve bahçesi; üzüm bağı. [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain]

borlukçı, [bor-luk-çı] *{eT} is.* → borlukçu. [EUTS]

borlukçu, [bōr *(şarap)* > bor-luk-çu] *{eT} is.* Bağcı; bahçıvan. [İKPÖy.]

borluvu, [bor-laġu > borluvu] *{ağız} is.* Damların kenarındaki oluk; saçak oluğu. [DS]

borno, [İt. perno] *is. dnz.* Makara ekseni.

bornoz, [Ar. bürnüs برنس > Fr. burnous] *is.* **1.** Önden açık, kollu, havludan yapılmış, banyodan sonra kurulanmak için giyilen giyecek. **2.** Afrika'da Berberilerin giydikleri başlıklı, kısa kollu, geniş bir üstlük.

bornuz, [Ar. bürnüs > bōrnūz بورنوز] *{OsT} is.* → bornoz.

boro, [? boro] *{ağız} is.* Üstü iki yarım, altı bütün gözlü büyük dolap. [DS]

borsa, [Yun. bursa *(meşin)* > İt. borsa *(kese)* / Anvers'te yabancı tüccarların toplandığı meydan adından] *(bo'rsa) is.* **1.** Bazı tüccar ve özellikle sarraflarla değerli kâğıt ve tahvil alış verişi ile uğraşanların, alım satım ve değişim amacıyla devletin denetimi altında iş yaptıkları yer. **2.** Menkul kıymetler ya da emtia üzerine alım satım yapılan piyasa. **3.** Borsaya devam eden kişilerin tümü. 🗗 **borsa oyunu,** *Tahvil, hisse senedi, döviz gibi değerlerin yükselme veya düşmesinden yararlanarak yapılan alış veriş işlemi.*|| **borsa simsarı,** *Borsada aracılık yapan kimse.*

borsacı, [borsa-cı] *is.* İşi ve mesleği borsa işlemleri olan kimse.

borsacılık, -ğı [borsa-cı-lık] *is.* **1.** Borsada yapılan iş ve işlemler. **2.** Borsacının yaptığı iş; borsacının mesleği.

borsmuk, [Toh. borsumuk> borsmuk / porsuk] *{eT} is.* Porsuk.

borsu, [borsu] *{eT} is.* Fasulye. [EUTS]

borsuk, [Toh. borsumuk > borsmuk / borsuk] *{eT} is.* Porsuk.

borş, [Rus. boršč] *is.* **1.** Lahana çorbası. **2.** Sebzelerle, kırmızı lahana ve pancarla yapılan, ekşi krema ve haşlama sığır etiyle sunulan çorba; borç; porç.

bort, [bord / bort *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *bort-dür-mek, bort-la-mak.*

borta, [bortā] *(borta:) {eT} is.* Altın kırıntıları. [DLT] [Clauson]

bortalamak, [bortā-lā-mak] *(borta:la:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Altın yaprakları ile süslemek. [Clauson] [DLT]

bortalanmak, [borta-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Altın yaprakları ile süslenmek. [DTL] [Clauson]

bortdürmek, [bort *(yans.)* > bort-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Biraz haşlamak; börttürmek. [DS]

bortlacı, [bort *(yans.)* > bort-la-(y-ı)cı] *{ağız} sf.* → bortlayıcı. [DS]

bortlak, -ğı [bort *(yans.)* > bort-laḳ بورتلاق] *{eAT} {ağız} is.* Deve yavrusu. [DS]

bortlamak, [bort *(yans.)* > bort-la-mak بورتلمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-r]* (Deve, manda vb. için) yavrulamak; doğurmak. [DS]

bortlayıcı [bort *(yans.)* > bort-la-mak > bort-la-y-ıcı] *{ağız} sf.* (Deve ya da manda için) gebe. [DS]

boru, [*eT.* bor-ġu / bor-ġu-y > boru] *is.* **1.** Bir yerden başka bir yere sıvı veya gaz akıtmaya yarar, içi boş, uçları açık, dar ve uzun yuvarlak nesne. **2.** *as. tar.* Mehter ve daha önceki saltanat alameti olan tuğlarda yer alan ve nefesle çalınan perdesiz madenî çalgı; nefîr. **3.** Megafon. **4.** *argo.* Boş söz; saçma. **5.** *{ağız}* Söğütten çıkarılan düdük. [DS] **6.** *argo.* Gürültü. **7.** *argo.* Fahişe. **8.** *argo.* Erkeklik organı. **9.**

argo. Edilgin eşcinsel erkek. **10.** *sf. argo.* Kolay; zahmetsiz. **11.** *argo.* Anlamsız; manasız. **boru ağı,** *Tesisatı oluşturan boruların bütünü.*|| **boru anahtarı,** *Boruları birbirine bağlamak için kullanılan özel anahtar.*| **boru askısı,** *Her türlü borunun asılmasında kullanılan lama demirden yapılmış askılık.*|| **boru bileziği,** *1. Soba borularının ek yerlerine geçirilen süslü çember. 2. Birbirine eklenen boruların ağızlarının etrafına geçirilen enli halka.*|| **boru çalmak,** *müz. Borazan öttürmek.*|| **boru çiçeği,** *bot. Bahçe ve çardakları süslemek için yetiştirilen sarmaşık türü bir bitki; çan çiçeği; tatula, (İpomaea purpurea).*|| **boru çiçeğigiller,** *bot. Çan çiçeğigiller.*| **Boru değil!** *argo. Değer verilmeyecek durum değil.*| **boru demeti,** *Bir ısı değiştiricisindeki boruların tümü.*|| **boru dirseği,** *Dirsek gibi kıvrılmış boru.*| **boru döşemek,** *Akışkan bir maddeyi bir yerden başka bir yere aktarmak veya taşımak için boruları birbirine eklemek.*|| **boru gibi ötmek,** *Boş şeyler konuşmak.*| **boru hattı,** *1. Birbirine bağlanmış boruların meydana getirdiği dizi. 2. Askerî ve ekonomik amaçlarla bir yerden başka bir yere akaryakıt veya ham petrol akıtmak için kullanılan boru tesisleri.*|| **boru kabağı,** *bot. Boğumsuz ve boru gibi uzun su kabağı.*| **boru kelepçesi,** *Boruyu duvara tespit etmekte kullanılan, bir tarafı sabit, diğer bölümü cıvata ile sıkıştırılabilen gereç.*|| **boru mengenesi,** *Diş açma, kesme gibi işlemleri yapabilmek için borunun sıkıca bağlandığı alet.*| **Boru mu bu?** *Küçük sayılacak bir şey veya durum değil.*|| **boru sesi,** *tıp. Bazı akciğer hastalıklarında üflenen bir boru sesini anduran ve dinlemekle işitilebilen ses.*|| **borusu ötmek,** *1. Yetkisi olmak. 2. Sözü geçmek; dilediğini yaptırabilmek.*|| **borusuna ot tıkamak,** *Gücünü ve etkisini kesmek.*|| (birinin) **borusunu çalmak,** *Çıkar sebebiyle bir kimsenin şahsını, fikirlerini övmek; söylediklerini aktarmak.*| **borusu tutmak,** *1. (Zenciler için) ağzı köpürerek kriz geçirmek; babaları tutmak. 2. Çok öfkelenerek etrafa saldırmak.*| **boru tertibatı,** *İçinden sulu veya toz halinde akışkanların dolaştığı boru ve kanalların tamamı.*|| **boru yollu bilgisayar,** *blş. Aynı anda çalışan bir dizi işlemcide bilgileri seri halinde işlemek için çok büyük hızlara göre tasarlanmış bilgisayar; pipeline.*|| **boru yolu,** *1. Bir tesisatta boruların geçtiği veya döşendiği yer; kanalizasyon. 2. Petrolü çıktığı yerden başka bir yere akıtan boru tesisatı; payplayn.*|| **boruyu çalmak,** *1. Bir nimete konmak. 2. Başarmak.*

borucu, [boru-cu] *is.* **1.** Boru yapıp satan kimse. **2.** Boru takma ve yerleştirme işinde çalışan kimse. **3.** *as.* Boru çalmakla görevli asker; borazan. **4.** *tar.* Tulumbacılık kuruluşunda yangın söndürme hortumunun borusunu taşımakla görevli kişiler.

borucuk, -ğu [boru-cuk] *is. anat.* **1.** Uzunluğu az, çapı küçük, içinden bir takım vücut sıvısı ve salgıların geçtiği organik yapılar. **2.** *bot.* Bitişik çanak ve taç yaprakların altında bulunan borumsu bölüm.

borucuklu, [boru-cuk-lu] *sf. bot.* (Bitki için) bir ya da daha çok borucuğu olan.

boruk[1]**, -ğu** [? boruk / poruk] *{ağız} is. bot.* Süpürge yapmakta kullanılan, sarı çiçekli, tohumları zehirli bir yabani çalı; katır tırnağı, *(Spartium junceum)* [DS]

boruk[2]**, -ğu** [bor-uk] *{ağız} sf.* (Meyve için) ham. [DS]

borulu, [boru-lu] *sf.* Borusu olan.

borumsu, [boru-msu] *sf.* Boru biçiminde olan.

boruzen, [boru + Far. -zen] *{OsT} is. tar.* Boru çalan kimse.

borya[1]**,** [Far. būriyā] *{ağız} is.* Hasır. [DS]

borya[2]**,** [Yun. puryá] *{ağız} is.* Araba tekerleğinin ortasına geçirilen çelik boru parçası; poyra. [DS]

boryaz, [Yun. boreas => boryaz بوریاز] *{eAT} is.* Poyraz.

borza, [Yun. aporizo] *{ağız} is.* **1.** Yeni dikilen asma çubuğu. **2.** Meyve fidanı. [DS]

bos[1]**,** [bos] *{ağız} is. "Vücut yapısı, endam"* anlamındaki *"boy bos"* ikilemesinde kullanılır. [DS]

bos,[2] [Far. būs] *{OsT} is.* Öpücük.

bosa, [İt. bozza] *(bo'sa) is. dnz.* Demir zincirini tutmakta kullanılan kısa halat veya zincir.

bosaga, [Moğ. bosa-ġa] *{eT} is.* Yurt adı verilen çadırın kapı çerçevesinin alt kısmı; eşik. [Nevâyî]

bosanç, [bos-anç] *{eT} is.* Elem; keder. [ETY]

bosanmak, [bos-an-mak / bus-an-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Kederlenmek; müteessir olmak; kaygılanmak; üzülmek. [EUTS]

bosanturmak, [bosa-n-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Kederlendirmek; üzmek. [EUTS]

bosgak, [bos-ġak / boz-ġak] *{eT} sf.* **1.** Bozulmuş. [EUTS] **2.** Bozulma. [EUTS]

boskunmak, [baksı / bahşı ? > boskun-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Öğrenmek; okumak. [EUTS]

bosmak, [bos-mak / boz-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bozmak; kırmak; parçalamak. [EUTS]

bostan, [Far. bū *(koku)* + -sitān *(yer)* بوستان] *{OsT} is.* **1.** Sebze bahçesi. **2.** Kavun, karpuz tarlası. **3.** Kavun ve karpuzun ortak adı. **4.** *{ağız}* Hıyar. [DS] **bostan bekçisi,** *Bostan bekleyen kimse.*| **bostan bozan,** *{ağız} bot. Bitkiler üzerinde asalak olarak yaşayan klorofilsiz bitkilerin genel adı; canavar otu; taun otu, (Orobancaceae).* [DS]|| **bostan bozuntusu,** *1. Belirli bir düzen içinde olmayan, darmadağınık yer. 2. Bostana benzeyen, bostan gibi görünen.*| **bostan böceği,** *{ağız} zool. Danaburnu.* [DS]|| **bostan dolabı,** *Eskiden kuyulardan su çekmekte kullanılan ve hayvan gücü ile çalışan bir düzenek.*| **bostan güzeli,** *{ağız} bot. 1. Küçük fakat kokulu yuvarlak bir tür kavun. 2. Tarlalarda yeti-*

şen hardala benzer kırmızı çiçekli bir ot. 3. Ayçiçeği. [DS]| **bostan kebabı,** *Ana malzemesi bostan patlıcanı ve kuzu inciği olan bir tür tencere kebabı.*|| **bostan kesen,** *{ağız} zool. Danaburnu.* [DS]|| **bostan korkuluğu,** *1. Tarlalarda kuşları ürkütmek için dikilmiş insan şeklindeki kukla. 2. Kendisinden istenilen verim alınamayan, kendisini kimsenin saymadığı kişi.*|| **bostan otu,** *{ağız} bot. Semizlik; semizotu.* [DS]|| **bostan patlıcanı,** *Çekirdeksiz, iri ve yuvarlak bir tür patlıcan.*|| **bostan yıldızı,** *{ağız} Akşam yıldızı; çoban yıldızı.* [DS]

bostana, [Ar. bustāne *(küçük bahçe)*] *{ağız} is.* Salata. [DS]

bostancı, [bostan-cı] *is.* **1.** Bostan yetiştiren kimse. **2.** *{ağız}* Bostan bekçisi. [DS] **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde sarayın güvenliği ile sarayın bahçesinin bakımını ve İstanbul'un asayişini sağlamakla görevli teşkilatta görevli kişi. 🗗 **bostancı ocağı,** *tar. Bostancıların bağlı olduğu ocak.*

bostancık, -ğı [bostan-cık] *{ağız} is.* Çıbana benzer büyük şişlik. [DS]

bostancılar, [bostan-cı-lar] *is. tar.* Saray kuruluşunda, padişah saraylarının korunması ile görevli subay ve askerler; bostancıyan.

bostancılık, -ğı [bostan-cı-lık] *is.* **1.** Bostan yetiştirme ve satma işi. **2.** Bostancının görevi.

bostancıyan, [bostan-cı + Ar. -y-ān يان بوستانج] *(bostancıya:n) {OsT} is. tar.* ➝ bostancılar.

bostaniyan, [Far. bostāniyān بوستانيان] *(bosta:niya:n) is. tar.* ➝ bostancılar.

bostanlık, -ğı [bostan-lık] *is.* Bostan olan yer.

bosuş, [bos-uş] *{eT} is.* Kaygı; keder; gam; üzüntü. [EUTS]

bosuşlug, [bos-uş-luġ] *{eT} sf.* Kaygılı; kederli; üzüntülü. [EUTS] [ETY]

bosümek, [bos-u-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Üzülmek. [DS]

bosütmek, [bos-u-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Üzmek; kederlendirmek. [DS]

boş, [*eT.* boş / bōş] *sf.* **1.** *{eT} {eAT} {ağız}* Serbest; hür; özgür. [DS] **2.** Üstünde ve içinde hiç kimse ve bir şey bulunmayan; çıplak; tehi. *{eT} (aynı)* [ETY] [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] [KB] **3.** Issız; tenha. **4.** Yapacak bir işi olmayan; iş bulamamış olan; işsiz. **5.** *mecaz.* Bilgisiz. **6.** (Makam için) görevlisi olmayan; münhal. **7.** *mecaz.* Yararsız. **8.** Bir işte kullanılmayan. **9.** Gerçeğe dayanmayan; hayal ürünü. **10.** *mecaz.* Anlamsız; abes. **11.** *mecaz* Verimsiz. **12.** *mecaz.* (Toprak için) sürülmemiş; ekilmemiş. **13.** *{eAT}* Ergin. **14.** *{eAT}* Boşanmış. **15.** *{eAT}* Sölpük; gevşek; pörsük. **16.** *{eT} {eAT}* Salıverilmiş. **17.** Boşaltılmış. [DLT] **18.** *{ağız}* Koyun ya da keçi doldurması. [DS] **19.** *{ağız}* Bağlı olmayan. [DS] 🗗 **boşa almak,** *1. Çalışan bir makinenin iş yapan kısım ile ilgisini kesmek. 2. Etkin bir görevdeki görevliyi herhangi bir sorumluluğu ve yetkisi olmayan bir makama getirmek.*| **boşa atmak,** *Hedefi vuramamak.*|| **boşa çalışmak,** *Emeğinin karşılığını alamamak; avara kasnak işlemek; buz üstüne yazı yazmak; havanda su dövmek; pösteki saymak; yaptığı hayır ürküttüğü kurbağaya değmemek.*|| **boşa çalmak,** *{ağız} Boyca gelişmemiş ekinleri sadece biçmiş olmak için turpan sallamak.* [DS]|| **boşa çıkmak,** *(Emek, uğraş, umut vb. için) olumlu bir sonuç ya da kazanç elde edememek.*| **boşa gitmek,** *Herhangi bir işe yaramamak.*|| **Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı,** *Kararsızlık içinde kalanların söyledikleri söz.*| **boş almak,** *Bağlanan nesnelerdeki gevşekliği gidermek için gerdirmek veya sıkmak.*|| **boş atıp dolu tutmak,** *Beklediği sonucu gerçekleştirememek.*| **boş atıp dolu vurmak,** *Beklenmedik olumlu bir sonuç elde etmek; bilmeden başarı sağlamak.*|| **boş bağarsuk,** *{eAT} anat. Kör bağırsak.*|| **boş bırakmak,** *1. (Ev, ülke vb. için) içinde veya üzerinde oturan kimse kalmamak. 2. (Tarla için) ekim yapmamak; sürmemek. 3. (Hayvan için) salıvermek. 4. (Çocuk, öğrenci için) onunla ilgilenmemek.*|| **boş bırakmamak,** *1. Birine para, yiyecek vb. konularda yardım etmek. 2. Yalnız yaşayan birini sık sık ziyaret etmek. 3. İşsiz kalmasına, boş gezmesine meydan vermemek.*| **boş birmek,** *{eT} 1. Yardım etmek; iane vermek. 2. Feda etmek.* [EUTS]|| **boş bitig,** *{eT} huk. Serbestlik belgesi; azatlık kâğıdı.* [EUTS]|| **boş böğür,** *{eAT} {ağız} anat. Böğrün eğe ve kalça kemikleri arasındaki boş kısmı; böğür.* [DS]| **boş bulunmak,** *1. Tedbirsiz davranmak; habersiz ve hazırlıksız yakalanmak. 2. Düşünmeden söyleyivermek. 3. Ani bir ses veya gürültüden ürkmek, irkilmek.*|| **boş çıkmak,** *Umduğu gibi bulamamak.*|| **boş çıkmamak,** *Az da olsa yarar sağlamak.*| **boş dolap,** *{ağız} Banyo yeri.* [DS]|| **boş döndürmemek,** *Az da olsa bir şeyler vermek.*|| (eli / eli kolu) **boş dönmek,** *1. Gittiği yerden veya yaptığı işten kazanç elde edememek. 2. Hiçbir şey kazanmadan ya da sonuç alamadan gelmek.*|| **boş durmak,** *Hiçbir işle uğraşmamak.*| **boş durmamak,** *1. Sürekli bir iş ile uğraşmak; çalışmak. 2. Birinin yaptığı kötülüğe karşılık vermeye hazırlanmak.*|| **Boş durulacak zaman değil,** *Bir şeyler yapmak gerekir.*| **boş düşmek,** *isl. huk. Eşinden hükmen boşanmış olmak.*| **boş gezenin boş kalfası,** *Hiçbir iş yapmadan dolaşan; işsiz ve serserice gezmekte ısrar eden; aylak.*|| **boş gezmek,** *İşsiz dolaşmak.*|| **Boş gitsin dolu gelsin, elek Dimyat'a varsın.** *Hiç zahmet çekmeden kazanmak isteyenlerle alay için söylenir.*|| **boş göndermemek,** *1. Bir istekte bulunanın işini yapmak. 2. İstediği şeyi vermek.*| **boş gözlerle bakmak,** *Anlamsız şekilde bakmak.*| **boş inan,**

Kaynağı ilahî vahye dayanmayan inanç; batıl itikat; hurafe.|| **boş inanç,** *Kaynağı İlahî vahye dayanmayan inanç; batıl itikat.*|| **boş kâğıdı,** *huk. Cumhuriyet öncesi medenî hukukta boşanmak isteyen kocanın eşine verdiği boşanma belgesi.*|| **boş kalmak,** *1. İşi tamamlayıp bitirmek. 2. İşsiz kalmak.*|| **boş kılmak,** *{eT} Azat etmek; bırakmak.* [DLT]|| **Boş kile, dipsiz ambar,** *1. Yararsız uğraş. 2. Savurganlık.*|| **boş komak,** *{eAT} Serbest bırakmak; azat etmek.*|| **boş koymak,** *1. Yoksun bırakmak; mahrum etmek. 2. Boşaltmak. 3. Peşini bırakmak.*|| **boş küme,** *mat. Hiçbir elemanı olmayan küme.*|| **boş küp,** *Bilgisiz insan.*|| **boş laf,** *Gereksiz söz.*|| **boş laf etmek,** *Gereksiz ve yararsız sözler söylemek.*|| **Boş ol!** *Eski hukukta erkeğin eşini boşamak için söylediği söz.*|| **boş olmak,** *1. (Kadın için) eşi tarafından boşanmak. 2. {eAT} Boş durmak.*|| **boş oturmak,** *Herhangi bir işle uğraşmamak; işsiz olmak.*|| **boş salmak,** *{eAT} Boş bırakmak.*|| **boş söz,** *Herhangi bir düşünce ürünü olarak değil de konuşmuş olmak için söylenen söz.*|| **boş şey,** *Yararsız.*|| **boşta gezmek,** *İşsiz olmak.*|| **boşta kalmak,** *İşe veya okula girememek.*|| **boşta oturmak,** *İşsiz kalmak.*|| **boşu boşuna,** *1. Yararsız. 2. Boş yere; nafile.*|| **boşunu silkmek,** *{ağız} Bir kimsenin niyetini anlamak için konuşturarak ağız aramak; söyletmek.* [DS]|| **Boş ver!** *argo. Aldırma.*|| **boş vermek,** *Aldırmamak, ilgilenmemek; oralı olmamak.*|| **boş yere,** *Hiçbir yarar sağlamadan; gereksiz; beyhude; nafile.*|| **boş zaman,** *Bir kimsenin çalışarak geçirmek zorunda olduğu saatlerle dinlenme süresi dışında kalan zaman.*

Boşa, [Erme. p'oša => boşa / poşa] *is.* Hindikuş kökenli olup beşinci yüzyılda Kafkaslara yerleşmiş olan Çingenelere verilen ad.

boşalım, [boşal-mak > boşal-ım] *is.* **1.** Boşalmak işi. **2.** Boş duruma gelme; deşarj. **3.** *fiz.* Bir elektrik yükünün bir iletken aracılığı ile devri tamamlanarak sıfıra inmesi.

boşalma, [boş > boş-al-ma] *is.* **1.** Boşalmak eylemi ve durumu; inhilal; deşarj. **2.** *mecaz.* Derdini birine açarak ferahlama; rahatlama. **3.** *fiz.* Elektrik yükünün başka bir iletkene geçmesi veya yükün dengelenmesi.

boşalmak, [boş > boş-al-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Boş duruma gelmek. **2.** İçinde hiçbir şey kalmamak. **3.** Bir kap içinden dışarıya akmak, dökülmek. **4.** (İp, halat, tel vb. için) gevşemek; açılmak; çözülmek. **5.** *mecaz.* Derdini ve sıkıntısını birine anlatarak ferahlamak; deşarj olmak. **6.** (Hayvan için) bağından, ipinden kurtulmak. **7.** Cinsel ilişkide beli gelmek.

boşaltaç, -cı [boş-al-t-aç] *is. fiz.* Kapalı bir yerdeki havayı boşaltmaya yarayan alet; hava boşaltma makinesi.

boşaltı, [boş-al-tı] *is.* **1.** Boşaltma işlemi. **2.** Sindirim ve diğer fizyolojik olaylar sonucu vücutta meydana gelen artıkların ve salgıların dışarıya atılma işlemi; boşaltım; ifrağ.

boşaltıcı, [boş-a-l-t-ıcı] *is. fiz.* Yükleri aynı olmayan iki iletkeni aynı yük düzeyine getirmekte kullanılan yalıtkan saplı iletken.

boşaltılma, [boş-al-t-ıl-ma] *is.* Boşaltılmak işi.

boşaltılmak, [boş-al-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Boş duruma getirilmek.

boşaltım, [boş-al-t-ım] *is.* **1.** Boşaltma işlemi. **2.** Sistemlerin çalışabilmesi için gerekli olan boşaltma işlemleri; boşaltı. **3.** *biy.* Sindirim ve diğer fizyolojik olaylar sonucu vücutta meydana gelen artıkların ve salgıların dışarıya atılma işlemi; ifrağ. ☞ **boşaltım aygıtı,** *Vücuttan dışarı atılması gereken maddeleri toplayıp boşaltan organ.*

boşaltma, [boş-al-t-ma] *is.* **1.** Boşaltmak eylemi. **2.** Bir yerden herhangi bir durum nedeni ile toplu olarak çıkma; tahliye. **3.** Bir bölgeyi terk etme. **4.** Dokumacılıkta çözgü levendini sökmeden çözgüyü gevşetme. **5.** Yükün taşıma aracından çıkarılması. **6.** Bir ateşli silahın mermi kovanını yataktan çıkarma ya da ateş ederek mermilerin tümünü bitirme. **7.** *fiz.* Elektrik yükünü sıfıra indirme. ☞ **boşaltma havzası,** *coğ. Sularını bir ırmak veya göle akıtan yerlerin bütünü.*

boşaltmak, [boş-al-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi boş duruma getirmek. **2.** Bir şeyi başka bir şeyin içine tamamen dökmek; boca etmek. **3.** Bir silahta ne kadar mermi varsa hepsini arka arkaya ateşleyerek bitirmek. **4.** *mecaz.* Derdini dökmek. **5.** Kusmak. **6.** Bağlı bir şeyi veya cıvatayı gevşetmek; açmak. **7.** Elektrik yükünü sıfıra indirmek. **8.** Bir yerde toplu hâlde bulunan insanları toptan dışarıya çıkarmak. **9.** *psikol.* İçe itilmiş olan düşünce ve eğilimleri tekrar bilinç alanına çıkarmak.

boşaltmalık, -ğı [boş-al-t-ma-lık] *is.* Bir su ya da sıvı tankındaki maddeyi tamamen boşaltmak amacıyla konulmuş olan ağız ya da musluk.

boşama, [boş-a-ma] *is.* Boşamak eylemi.

boşamak, [*eT.* boş-ū-mak *(bırakıvermek, salıvermek)* / boş-a-mak] *gçl. f. [-r] [-(u)-yor]* **1.** *{eT}* Bırakmak; terk etmek; ayrılmak. [KB] **2.** *{eT}* Kurtarmak. [Gabain] **3.** (Koca için) eski hukuka göre eşi ile arasındaki nikâh bağını kaldırmak. **4.** (Yargıç vb. için) kanunlara göre karı ile koca arasındaki evlilik bağının sonlandırılmasına karar vermek. **5.** *argo.* Vazgeçmek; değer vermemek. **6.** *{ağız}* Yapıp bitirmek. [DS]

boşandırma, [boşa-n-dır-ma] *is.* Boşandırmak işi.

boşandırmak, [boşa-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir akıcının önünde bulunan tıpa veya set gibi engelleri kaldırarak hızla akmasını, boşalmasını sağlamak. **2.** Bağlı duran bir hayvanı bağlarından kurtarmak; serbest bırakmak; bağdan kurtarmak. **3.** Yay ve

zemberek gibi kurulu bulunan esnek gereçleri kurulu kalmasını sağlayan tırnaktan kurtarmak. **4.** Boşaltmak. **5.** (Evli çiftlerin) kanun gereği boşanmalarını sağlamak. **6.** *{ağız}* Atı dört nal ile rahvan arasında koşturmak. [DS]

boşandurmak, [boşa-n-dur-mak بوشندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Boşaltmak.

boşanma, [boşa-n-ma] *is.* Geçerli bir evliliğin kanunun öngördüğü sebeplerden dolayı eşlerin sağlığında mahkeme kararı ile bozulması. ◻ **boşanma davası,** *huk. Karı veya koca tarafından evlilik birliğine son verdirecek, bozucu yenilik doğuran kararı almak üzere açtığı dava.*

boşanmak[1]**,** [*eT.* boş-un-mak > boş-an-mak بوشانمق] *dönşl. f. [-ır] [eT, eAT, -ur]* **1.** *{eT}* Kendini bir yerden kurtarmak; kurtulmak; serbest olmak; hür olmak; başına buyruk olmak. [ETY] [EUTS] **2.** *{eT}* Bağı çözülmek; boşalmak. [DLT] **3.** Boş kalmak; boşalmak. *{eAT} (aynı)* **4.** Birdenbire dışarı uğramak. **5.** (Gergin bir zemberek vb. için) birdenbire çözülüp açılmak; yuvasından kurtulup fırlamak, çözülmek; kurulu hâlden serbest hâle geçmek. **6.** Birden gevşemek; hâlden düşmek. **7.** (Hayvan için) bağlarından ve iplerinden kurtulmak. **8.** (Akıcı ve yağmur için) birden ve bol akmak. **9.** Hüngür hüngür ağlamak. **10.** Söyleyeceklerini birdenbire söyleyivermek. **11.** *mecaz.* Derdini anlatmak. ◻ **Boşan da semerini ye!** *Çok obur kimseler için söylenen ayıplama sözü.*

boşanmak[2]**,** [boş-a-n-mak] *dönşl. f. [-ır] huk.* (Karı koca için) mahkeme kararı ile evlilik birliğini bitirmek; ayrılmak; ayağının bağını çözmek; ev bozmak; yuvasını yıkmak.

boşatma, [boş-a-t-ma] *is.* Boşatmak işi.

boşatmak[1]**,** [boş-a-t-mak بوشاتق / بوشتماق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Boşama işini yaptırmak; ayırmak. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** Boşandırmak. **3.** *{eT} {eAT}* Boşaltmak; çözmek.

boşatmak[2]**,** [boşa-mak > boşa-t-mak] *gçl. f. [-ur] {eAT}* Çözülmek; bırakılmak.

boşboğaz, [boş+boğaz] *sf.* **1.** Saklanması gereken sırları saklayamayıp söyleyiveren. **2.** Yerli yersiz konuşan; sır saklamaz; geveze; çenebaz; lafçı; zevzek.

boşboğazlık, -ğı [boş+boğaz-lık] *is.* Boşboğaz olma durumu. ◻ **boşboğazlık etmek,** *Düşünmeden, gereksiz ve yersiz konuşmak.*

boşçu, [boş-çu] *{ağız} is.* Kömür yükletirken boşalan küfeleri motora atan hamal. [DS]

boşgunmak[1]**,** [*boşġū-mak > boşġu-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Öğrenmek; okumak. [Gabain] [EUTS] [Clauson]

boşgunmak[2]**,** [bōş > boş-ġun-mak] *gçsz. f. [-ur]* Boş kalmak; boş olmak; işten yorulmak. [DLT]

boşgurmak, [*boşġū-mak > boşġu-r-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Eğitmek; öğretmek; talim etmek. [EUTS] [ETY] [Gabain] **2.** Akıl vermek. [ETY] **3.** Yapmak; düzene sokmak. [ETY] [Tekin]

boşgut, [*boşġū-mak > boşġu-t] *{eT} is.* **1.** Öğüt; nasihat; talimat. [Gabain] [KB] **2.** Okuma. [EUTS] **3.** Öğrenme; öğrenim; ders. [Clauson] [EUTS] [KB]

boşgutçı, [*boşġū-mak > boşġu-t-çı] *{eT} is.* Öğretmen; muallim; mürebbi. [EUTS]

boşgutlanmak, [*boşġū-mak > boşġu-t-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Çırak sahibi olmak; çıraklanmak; çırak edinmek. [DTL] [Clauson]

boşgutlug, [*boşġū-mak > boşġu-t-luġ] *{eT} is.* Öğrenci; öğrenen; eğitim altında bulunan. [EUTS] [Clauson]

boşgutmak, [*boşġū-mak > boşġu-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Öğretmek; okutmak. [EUTS]

boşgutsuz, [boşġu-t-suz] *{eT} sf.* Artık öğrenmeyen. [Üç İtigsizler]

boşılıg, [boşū-mak > boşı-lıġ] *{eT} is.* Kurbanlık. [EUTS]

boşka, [Sırp. buçka > boçke] *{ağız} is.* **1.** Testi. **2.** Yayık. **3.** Fıçı. [DS]

boşkut, [*boşġū-mak > boşku-t] *{eT} is.* Okuma; öğrenme; ders. [EUTS]

boşla, [*eT.* boş-la-ġ / boş-la] *{eAT} zf.* Boş olarak.

boşlag, [boş-lā-mak > boş-lā-ġ] *(boşla:ğ) {eT} sf.* **1.** Bırakılmış; terk edilmiş; boş verilmiş. **2.** Avare; boş. [KB] **3.** Boş; gevşek. [Yüknekî]

boşlaglanmak, [boş-la-ġ-la-n-mak] *gçsz. f. [-ur]* **1.** Kızmak. **2.** Öğüt tutmamak. [DLT]

boşlama, [boş-la-ma] *is.* Boşlamak eylemi.

boşlamak, [boş-la-mak بوشلامق] *{OsT} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Serbest bırakmak; kendi hâline terk etmek. **2.** Boşaltmak. **3.** İlgi göstermemek; önem vermemek; ihmal etmek. **4.** *{ağız}* Peşini bırakmak; vazgeçmek. [DS] **5.** Kocalık görevini yerine getirmemek.

boşlanmak, [boş-la-n-mak بوشلانمق] *{OsT} edil. f. [-ur]* Terk edilmek; boş bırakılmak.

boşlık, [boş-lık] *{eAT} is.* Boşanmış olma; boşanmış olma hâli.

boşluk, -ğu [*eT.* boş-luk بوشلق] *is.* **1.** *{eT}* Kurtulma; serbest kalma. [KB] **2.** *{eAT}* Boş kalmış olma; boşanmış olma. **3.** Herhangi bir yerdeki oyukluk ve çukurluk. **4.** Birbiri ardına gelmesi gereken nesneler ve elemanlar arasındaki kesinti; açıklık; ara; mesafe. **5.** Çalışmadan, boş geçen süre. **6.** Psikolojik olarak hissedilen bir eksiklik veya yoksunluk duygusu. **7.** *mecaz.* Yetersizlik. **8.** *fiz.* İçinde hiçbir cisim bulunmayan uzay; vakum. ◻ **boşluğunu almak,** *argo. 1. Bir kimsenin karnına yumruk atmak. 2. Bir kimsenin karnını kesici ya da delici bir silahla yaralamak.* || **boşluk tulumbası,** *Kapalı bir yer-*

deki havayı boşaltmaya yarayan alet; hava boşaltma makinesi; boşaltaç.

boşlukçuluk, -ğu [boş-luk-çu-luk] *is. fel.* Tabiatta boşluğun bulunabileceğini kabul eden felsefî görüş.

boşluklaşma, [boş-luk-la-ş-ma] *is. fiz.* Hareket halindeki bir sıvının içinde buhar veya gazla dolu boşluklar oluşması.

boşluklu, [boş-luk-lu] *sf.* **1.** Boşluğu olan. **2.** *mecaz.* Yeterli ve tam olmayan.

boşlunmak, [boşū-mak > *boş-ul-mak > boş-(u)lın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Kadın için) doğum yapmak; doğurmak. [Clauson]

Boşnak, [Bosna *(Yugoslavya'da bölge ve kent)* > boşnyak] *is.* Bosnalı veya kökeni Bosna'ya ilişkin olan. 🗗 **Boşnak eriği,** *{ağız} Elle kolayca bölünebilen mor renkli iri ve söbe bir tür erik.* [DS]|| **Boşnak güzeli,** *Dolgun çehreli, sarışın, al yanaklı güzel kız.*

boşnak, -ğı [boş-(u)n-ak] *{ağız} is.* Kocasından kaçarak başka biri ile evlenen kadın. [DS]

boşnulmak, [boş-(u)n-ul-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Serbest kalmak. [ETY]

boşu, [Far. pūşī] *{ağız} is.* Erkekler tarafından kullanılan renkli, ipek baş örtüsü; poşu. [DS]

boşug, [boşū-mak > boşu-ġ] *{eT} is.* **1.** Bağış; hediye; ihsan. [KB] **2.** Bağışlanma; azat; af; kurtuluş; halas. [EUTS] [Gabain] **3.** Han tarafından dönmesi için elçiye izin verme; diplomatik izin. [DLT] 🗗 **boşug yarlıg,** *Azat yarlığı; azat belgesi.* [EUTS]

boşugu, [boşu-ġ-u] *{eT} is.* Salıverme zamanı. [DLT]

boşukmak, [buş-mak > buş-uk-mak / boş-uk-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Kızmak.

boşumak, [boşū-mak / boş-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** İzin verip bırakmak. **2.** Boşamak. [DLT] **3.** Günahı bağışlamak; af etmek; kurtarmak. [Gabain] [EUTS] **4.** *gçsz.* Boşalmak. **5.** Boşanmak. **6.** Çözülmek; gevşemek.

boşuna, [boş-u-n-a] *zf.* **1.** Gereksiz yere; hiçbir gereği yokken. **2.** Bir kazanç elde edemeden; yararsız olarak; beyhude; nafile; havaya; sonuçsuz.

boşunak, -ğı [boşū-mak > boşu-n-ak] *{ağız} is.* Boşanma belgesi. [DS]

boşunçsuz, [boşū-mak > boşu-nç-suz] *{eT} sf.* Affedilmez. [Clauson]

boşungu, [boşu-n-gu / boş+umgu] *{ağız} is.* Serap. [DS]

boşunmag, [boşū-mak > boşu-n-maġ] *{eT} gçsz. f.* → boşunmak.

boşunmak, [boşū-mak > boşu-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Boşanmak; serbest olmak; azat olmak; kurtulmak; serbest kalmak. [ETY] [EUTS] **2.** Tövbe etmek; kusurunu açıklamak. [EUTS] **3.** Boşalmak. [DLT] **4.** Günahtan kurtulmak; günah çıkartmak. [Gabain]

boşurkanmak, [boşu-r-ka-n-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Kurtarmak. [Gabain] **2.** Rahatsızlık hissetmek. [EUTS] **3.** Kendisini kusurlu saymak. [EUTS] **4.** Kaygılanmak. [EUTS]

boşurmak, [*boşġū-mak > boş(ġ)u-r-mak > boşu-r-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Öğrenmek. [EUTS] **2.** Öğretmek; okutmak; ders vermek; talim ettirmek. [EUTS] [Gabain]

boşutgan, [boşū-mak > boşu-t-ġan] *{eT} sf.* **1.** Çok yumuşatan. **2.** İshal eden; müshil. [DLT]

boşutmak, [boşū-mak > boşu-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Bırakmak. **2.** Boş bırakmak. [KB] **3.** Serbest bırakmak. [KB] **4.** (Erkek için) karısını boşamak; eşinden ayrılmak. **5.** İshal etmek; yumuşaklık vermek. [DLT]

bot[1], [Fr. botte] *is.* **1.** Uzun konçlu ve kapalı ayakkabı. **2.** *{ağız}* Çizme boğazı. [DS]

bot[2], [İng. boat] *is. dnz.* Bir tekneden kıyıya gidip gelmeye yarar küçük sandal.

bot[3], [bot] *{ağız} is.* Deve yavrusu. [DS]

bot[4], [bot] *{ağız} is.* (Kuş için) kuyruksuz ya da kuyruğu kısa olan. [DS]

bota, [*eT.* botū > botuk / boduk / boto] *{eT} is.* Deve yavrusu.

botak[1]**, -ğı** [bota-k] *{ağız} is.* Orta büyüklükte manda yavrusu. [DS]

botak[2]**, -ğı** [bat-ak > botak] *{ağız}* Serçeden biraz iri bir kuş; batak; karatavuk.

botalamak, [bota-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Deve için) yavrulamak; doğurmak. [DS]

botanik, [Yun. botane *(ot)* + botanikos > Fr. botanique] *is.* Biyolojinin bitkileri ele alan ve bütün bitkisel yaşam biçimlerinin yapısını, özelliklerini ve biyo-kimyasal süreçlerini inceleyen bilim dalı; bitki bilimi; nebatat; ilm-i nebatat. 🗗 **botanik bahçesi,** *Bitki grupları arasındaki akrabalık ilişkilerini yansıtmak amacıyla düzenlenmiş canlı bitki koleksiyonu.*

botanikçi, [botanik-çi] *is.* Botanik alanında uzmanlaşmış bilim adamı; bitki bilimci.

botin, [Fr. bottine] *is.* Bir tür kapalı kadın pabucu.

botlacı, [bot(a)-la-cı بوتلا جی / بوته جی] *{eAT} sf.* (Deve için) gebe.

botlak, -ğı [bot-la-k] *{ağız} is.* **1.** Deve yavrusu. **2.** Manda yavrusu. [DS]

botlamak, [bort-la-mak > pot-la-mak بوتلمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f [-r] [-l(u)-yor]* (Deve için) yavrulamak. [DS] 🗗 **botlamalı olmak,** *{eAT} (Deve için) yavrulayacak duruma gelmek.*

botlayıcı, [bot-la-y-ıcı] *{ağız} sf.* (Deve için) gebe; doğurmak üzere olan. [DS]

botlug, [bōd̲ > bōd̲-luġ] *{eT} sf.* Boylu; boyu uzun olan. [Clauson]

boto, [bota / botū / botu-k / botō] *{eT} is.* Deve yavrusu; potuk. [ETY]

botolamak, [botō > botō-lā-mak] *(boto:la:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* (Deve için) yavrulamak. [ETY]

botor, [Moğ. bagatur > botor] *{ağız} sf.* (Kişi için) taşkınlık eden. [DS]

botorluk, -ğu [Moğ. bagatur > botor-luk] *{ağız} is.* Taşkınlık. [DS]

bottu, [bot-u / bot(t)-u] *{ağız} is.* Kısa boylu adam. [DS]

botu, [bota / botū / botu-k / botō] *(botu:) {eT} is.* **1.** Deve yavrusu; potuk. [DLT] [Gabain] **2.** Çocuk; yavru; bebek. [KB]

botuc, [*eT.* butık ? > boṭuc بوطوج] *{eAT} is.* Emzikli toprak su kabı; çömlek.

botuk, -ğu [*eT.* botū > botu-k] *{ağız} is.* Deve yavrusu. [DS]

botulamak, [botū > botū-lā-mak] *(botu:la:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* (Deve için) yavrulamak.

botur, [Erme. p'ot'or بوطور] *{OsT} is.* → potur.

boturasamak, [botur-a-sa-mak بتوراسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* (Dişi deve için) erkek deve ile çiftleşme isteğinde bulunmak; kızmak.

boturmak, [-ıp+tur-mak / -ıp+otur-mak > -(b)oturmak] *{ağız} yar. f. [-ur]* Sürdürmek; bir düzende durmak. [DS] *"Ne yapalım, çalışıp boturuz."*

bovarizm [Flaubert'in Madam Bovary romanından > Fr. bovarysme] *is. psikol.* Genç kadınların, sosyal ve duygusal doyumsuzluklara bağlı olarak, kendilerinde hissettikleri eksiklik duygusunu tatmin amacıyla kendini beğenme ve hayal dünyasına sığınma şeklinde görülen ruhsal dengesizlik.

bovartlak, -ğı [boğ-ar-t-la-k] *{ağız} is.* Gırtlak. [DS]

bovasamak, [boğ-a-sa-mak / bov-a-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Yorulmak. [DS]

bovurmak, [bağ-ır-mak / boğ-ur-mak > bo-vur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Bağırmak. [DS]

boy[1], [boḍ > boy بوى] *is. sosy.* **1.** Ortak bir atadan geldiklerine inanan, ortak bir sosyal düzen içerisinde yaşayan insanların meydana getirdikleri en basit topluluk; klan; ulus; kavim; kabile; aşiret; hısım. *{eT}* [DLT] **2.** Eski Türklerde özellikle de Oğuzlarda temel siyasi ve sosyal birlik. **3.** *{eAT}* Bir aşiretin kollarından her biri. 🗗 **boy başı,** *{eAT} Kabile reisi.*|| **boy begi,** *{eAT} Boyun başkanı; aşiret reisi.*|| **boy boylamak,** *{eAT} Bir kimsenin soyunu sayarak övmek.*|| **boy beyi,** *1. Yurdunda boyu ile birlikte yaşayan ve boyunu bir devlet düzeni içinde yöneten başkan. 2. {ağız} Ağa; ileri gelen; köy büyüğü.* [DS] *3. {ağız} Aşiret reisi.* [DS]|| **boy beyi gibi,** *İşsiz güçsüz.*

boy[2], [bōḍ *(vücut, beden)* > boy بوى] *(bo:y) is.* **1.** Vücudun, insan ayakta dik durduğu zaman, yerle kafasının tepesi arasında kalan uzunlamasına olan ölçüsü; endam. **2.** *{eAT}* Beden; vücut. **3.** Bir nesnenin tabanında en yüksek noktasına kadar olan uzaklık. **4.** İki boyutlu bir yüzeyde *en* sayılan kenarları arasındaki uzunluk. **5.** Büyüklük derecesi; beden. **6.** Dağ, dere, deniz ve yol kıyısı; uzantısı. **7.** (Kumaş için) ölçü. **8.** At ve tekne yarışlarında yarışçıları birbirinden ayıran at veya tekne uzunluğu birimi. 🗗 **boy abdesti,** *Müslümanlarca, cünüplük adı verilen maddî ve manevî kirlilikten arınmak için el, ağız, burun ile vücudun bütününü hiç kuru yer kalmamacasına yıkama biçiminde farz olan temizlik; gusül.*|| **boya çekmek,** *1. Boy atmak; uzamak. 2. {eAT} Bağımsızca iş yapmak; ayrı baş çekmek.*|| **boy almak,** *Boyu uzamak; boylanmak.*|| **boy atmak,** *Büyümek; uzamak; gelişmek, boylanmak.*|| **boya yetmek,** *{eAT} Boylanmak; yükselmek.*|| **boy aynası,** *İnsanı bütünüyle gösteren ayna; endam aynası.*|| **boy bos** (boy pos), *1. Vücudun boy bakımından güzelliği, biçimi. 2. mecaz. Değeri olma, geçerlilik.*|| **boy bos devrilmek,** *(Beddua olarak) ölümünü dilemek; ölmek.*|| **boy bosun,** *{eAT} Boy bos; endam.*|| **boy bos yerinde,** *Uzun ve biçimli; yakışıklı.*|| **boy boy,** *1. Boyca değişik değişik. 2. Değişik boylarda. 3. Uzun bir kuyruk oluşturan kalabalıklarla.*|| **boy bürüğü,** *{ağız} Çarşaf yerine kullanılan çift etek.* [DS]|| **boy çuvalı,** *{ağız} En büyük çuval.* [DS]|| **boydan aşmak,** *1. Sınırı geçmek; fazla olmak. 2. İleri varmak.*|| **boydan boya,** *Bir uçtan diğer uca.*|| **Boydan kesat, içten fesat,** *Kısa boyluların kıskanç olacaklarına dair yaygın kanaati ifade eden söz.*|| **boy entarisi,** *Topuklara kadar inen entari.*|| **boy etmek,** *Boylarına göre sıralamak; iriliğine veya ufaklığına göre ayıklamak.*|| **boy gömleği,** *{ağız} Kolsuz ve uzun kadın iç çamaşırı; kombinezon.* [DS]|| **boy göstermek,** *1. Görünmek; ortaya çıkmak. 2. Gösteriş yapmak. 3. Hiçbir iş yapmadan ortalıkta görünmek.*|| **boyı bükülmek,** *{eAT} Beli bükülmek.*|| **boy kürkü,** *Diz kapaklarından aşağıya kadar uzanan kürk.*|| **boy ölçüşmek,** *1. Yarışmak; rekabet etmek. 2. Güç ve nüfuz yarışına girişmek.*|| **boy sürmek,** *Boyu uzamak; boyca büyümek; boylanmak.*| **boy tüfeği,** *{ağız} Tek kurşun atan, insan boyuna yakın uzunluktaki tüfek.* [DS]|| **boyu batmak,** *{ağız} (Sövme ve kötü dilek olarak) ölmek.* [DS]|| **boyu boyanmak,** *{ağız} (Sövme ve kötü dilek olarak) ölmek.* [DS]|| **Boyu** (bosu) **devrilsin!** (devrilesi), *"Ölsün!" anlamında beddua.*|| **.. boyu,** *(Tamlayana bağlı olarak) 1. Boyu kadar. 2. Süresince.*|| **Boyu bacadan mı aştı?** *(Kızlar için) "Daha evlenecek yaşa gelmedi." anlamındaki söz.*|| **boyu beraber,** *Kendi boyunca; boyu kadar, yetişkin.*|| **boyu boyuna, huyu huyuna,** *Eşler arasındaki fizik ve davranış uyumluluğu.*|| **boyu güzel,** *{ağız} Görümce.* [DS]| **boyuna almak,** *{eAT} Yanına almak; kendine arkadaş edinmek.*|| **boyuna biçilmiş**

kaftan, *Bir insan için, yapabileceği en iyi iş.*|| **boyuna bosuna bakmadan,** *Yapısına ve gücüne bakmadan; gücünün üstünde.*|| **boyuna bosuna bakmamak,** *Yaş bakımından küçük oluşumu göz önüne almadan büyüklerin yapabileceği bir işe kalkışmak.*|| **boyuna vermek,** *Bir elbiseyi kumaşın boyuna göre kesmek ve dikmek.*| **Boyun bir karış uzadı artık,** *Gereksiz bir iş yapana söylenen "Çok şey kazandın, yükseldin." anlamında söylenen alay sözü.*|| **boyundan büyük işlere kalkışmak,** *Üstesinden gelemeyeceği, başaramayacağı işlere kalkışmak.*|| **boyunda olmak,** *{ağız} (Çocuk için) ana karnında olmak.* [DS]|| **boyunun ölçüsünü almak,** *1. Birinden beklediği ilgiyi ve yakınlığı görememek. 2. Yetersizliğini ve beceriksizliğini anlamak. 3. Bir kez denemiş olmak.*|| **Boyu sırık, aklı yılık,** *Uzun boyluların aklının kıt olduğu şeklindeki yaygın kanaati belirten söz.*|| **boy vermek,** *1. (Su için) insanın boyunu aşacak derinlikte olmak. 2. Suyun derinliğini kendi boyu ile ölçmek. 3. Büyümek; gelişmek. 4. (Kumaş için) elbise olacak uzunlukta olmak. 5. {ağız} Felakete dayanmak; sabretmek.* [DS]|| **boy vermemek,** *(Su için) insanın boyunu geçmeyecek kadar sığ olmak.*|| **boy virmek,** *{eAT} 1. İtaat etmek; boyun eğmek. 2. Kefil göstermek.*

boy[3], [boḏ / boy] *{eT} is.* Renk; boya. [Gabain] [EUTS]

boy[4], [boy بوى] *{eAT} is.* **1.** Derece; mertebe; ayar. **2.** *{ağız}* Parça; kere; kez; miktar. [DS]

boy[5], [bod > boy] *is.* Hikâye; bir Türk boyunun geçmişine ait kahramanlıkların anlatımı. *"Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı.."* Dede Korkut Kitabı.

boy[6], [Far. bū *(koku)* > bōy [Tietze] بوى] *{eT} is.* Tohumu pastırma çemeninde kullanılan bir bitki; boy otu; poy otu, *(Trigonella foenograecum). {eAT} tayni)* [DLT] 🗗 **boy otu,** *bot. Baklagillerden, beyaz, mavi ve sarı çiçekli, ezildiğinde kuvvetli bir koku yayan tohumları kurutularak çemen yapılan bir bitki; boy otu; çemen, (Trigonella faenum-graecum).*

boy[7], [İng. boy *(oğlan)*] *is.* Sömürgelerde uşak olarak kullanılan gençlere verilen ad.

boya, [*eT.* boḏ-uġ > boḏ-uġ *(renk)* > boyağ / boyak] *is.* **1.** Renklendirmek veya dış etkenlerden korumak amacıyla eşyanın dışına sürülen veya içine katılan renkli madde. **2.** Renk. **3.** Yazı mürekkebi. **4.** Makyaj. **5.** Makyaj malzemesi. **6.** *mecaz.* Aldatıcı görünüş. 🗗 **boya abraşı,** *Kumaşların iyi boyanmaması sonucu, açıklı koyulu olması.*|| **boya ağacı,** *Kabuğu dericiler tarafından boya yapmak için kullanılan bir tür kayın ağacı.*|| **boya almak,** *İyi boyanır olmak.*|| **boya atmak,** *1. Boyamak. 2. (Boyalı bir şey için) rengi solmak.*|| **boya fırçası,** *Boya ve badana yaparken kullanılan özel fırça.*|| **boya gecesi,** *{ağız} folk. Kız evinde gelinin saçları boyanırken yapılan eğlence* [DS]|| **boya günü,** *folk. Kına gecesinden iki gün önce geline kına hazırlamak için toplanma.*|| **boya kalemi,** *1. Öğrencilerin resim yapmakta kullandıkları renkli kalemler. 2. Makyaj kalemi.*|| **boya kökü,** *Doğal olarak boya elde etmekte kullanılan bitki kökleri; kök boya.*|| **boya kullanmak,** *Boyanmak, makyaj yapmak.*|| **boya kutusu,** *İçine boya konulan çeşitli kutular.*|| **boya maddesi,** *Hayvan ve bitki dokularına renk veren madde.*|| **boyası atmak,** *Rengi solmak.*|| **boyası meydanda,** *{ağız} Ne olduğu belli.* [DS]|| **boya tahtası,** *{ağız} Sandalın yan tahtası üstündeki tahta.* [DS]|| **boya tutmak,** *1. Boyayı kabullenmek. 2. Boyalı şeyler arasında uyum veya benzerlik olmak.*|| **boya vurmak,** *Boya sürmek; boyamak.*

boyacı, [boya-cı] *is.* **1.** Boya üreticisi. **2.** Boya satıcısı. **3.** Boyama işini yapan kimse. **4.** Mesleği ayakkabı boyamak olan kimse. **5.** *{ağız}* Göz boyayıcı; sihirbaz. [DS] 🗗 **boyacı kedisi,** *Türlü renklere boyanmış; maskara gibi.*|| **boyacı köpeği,** *Türlü renge boyanmış; maskara gibi.*| **boyacı küpü,** *1. Eskiden kumaş ve ipliklerin boyanmak için daldırıldıkları küp. 2. Çabucak yapılamayacak, zaman alacak işler için kullanılan "Boyacı küpü mü bu? Daldırıp çıkaralım." sözünde geçen deyim.*| **boyacı küpüne girmiş gibi,** *Çok fazla makyaj yapmış kadınlar için söylenir.*|| **boyacı sandığı,** *Ayakkabı boyacılarının boya araç gereçlerini koydukları, müşterilerin ayakkabısını boyarken ayaklarını bastırdıkları taşınabilir özel sandık.*

boyacılık, -ğı [boya-cı-lık] *is.* **1.** Boya üretim işi. **2.** Boya satıcılığı. **3.** Boya yapan kimsenin mesleği.

boyaçın, [boya-çın] *{ağız} is. bot.* Kökü kırmızı renkli boyar madde olarak kullanılan, bir iki metre boyunda, soluk sarı çiçekli, rizomlu, çok yıllık bir tür ot; boyalık; boya çili; kök boya, *(Rubia tinctorum).* [DS]

boyahane, [boya + Far. ḫāne] *(boyahane) is.* Boya ve boyama işleri yapılan yer.

boyak, -ğı [*eT.* boḏuġ > boy-ak بویاق] *{eAT} {ağız} is.* Boya. [DS]

boyakcı, [boyak-cı بویقجی] *{eAT} is.* Boyacı.

boyalama, [boya-la-ma] *is.* Boyalamak işi.

boyalamak, [boya-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Gelişigüzel boya sürmek. **2.** Boya lekesi oluşturmak. **3.** (Solan çamaşır gibi şeyler için) rengi başka birine bulaşmak. **4.** *{ağız}* Kandırmak; gözünü boyamak. [DS]

boyalı, [boya-lı] *sf.* **1.** Boyanmış. **2.** Boyaya batırılmış olma durumu. **3.** Renkli. **4.** (Kadın için) aşırı makyajlı. **5.** *argo.* Mavi ispirto. 🗗 **boyalı basın,** *Okuyucusunun ilgisini çekmek için yazıdan daha çok renkli resimlere yer veren basın aracı.*

boyalık, -ğı [boya-lık] *is.* **1.** Boya konulan kap veya yer. **2.** Boya yapımında kullanılan malzeme. **3.** *{a-ğız} bot.* Kökü kırmızı renkli boyar madde olarak kullanılan, bir iki metre boyunda, soluk sarı çiçekli, rizomlu, çok yıllık bir tür ot; boyalık; boya çili; kök boya, *(Rubia tinctorum).* [DS] **4.** *sf.* Boya yapımı için ayrılmış olan; boya yapımında kullanılan.

boyama, [boya-ma] *is.* **1.** Boyamak işi. **2.** Renkli yazma veya mendil. **3.** Rengi sonradan verilmiş olan. **4.** *{ağız}* Boyanmış bez, şalvar, başörtüsü vb. [DS] 🗗 **boyama kitabı,** *eğit. Çocukların el alışkanlıklarını geliştirmek, renkleri tanımalarını sağlamak amacıyla hazırlanmış boyanabilir kitaplar.*

boyamak, [*eT.* boḍu-mak > boyā-mak] *gçl. f. [-r] [-y(u)-yor]* **1.** Üzerine boya sürerek veya boya içine batırarak renklendirmek. **2.** *mecaz.* Küçük düşürücü ağır söz söylemek; hakaret etmek; aşağılamak. **3.** *{ağız}* (Koku için) ortalığı kaplamak. [DS]

boyan, [İt. pian => boyan بویان] *{eAT} is. bot.* Meyan bitkisi.

boyana[1]**,** [boya+ Far. ḫāne] *(boya:na) {ağız} is.* Boya evi. [DS]

boyana[2]**,** [İt. (Vend.) baona] *(bo'yana) is. dnz.* Sandalı kıçtan yürüten kısa kürek; boyna.

boyanacı, [boyana-cı] *(boya:nacı) {ağız} is.* Boyacı. [DS]

boyandibi, [İt. pian => meyan > boy-an+dib-i بویان دبی] *{eAT} is.* Meyan kökü.

boyandurmak, [boya-n-dur-mak بویاندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Boyamak; boyanmasını sağlamak.

boyanık, -ğı [boya-n-ık بویانق] *{OsT} sf.* Boyanmış; boyalı.

boyanma, [boya-n-ma] *is.* Boyanmak eylemi.

boyanmak[1]**,** [boy > boy-an-mak بوینمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Erişmek; ulaşmak; uzanmak.

boyanmak[2]**,** [boya > boya-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kendi kendini boyamak. **2.** Yüzüne boya sürmek; makyaj yapmak. **3.** *edil. f.* Biri tarafından boya yapılmak; üzerine boya uygulanmak. **4.** Üzerine boya dökülmek, sürülmek veya başka bir şeyin rengi geçmek.

boyanmak[3]**,** [Far. būy => boy-a-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Zıkkımlanmak. **2.** Zehirlenmek. [DS]

boyar[1]**,** [boya-r] *sf.* Boyayıcı niteliği olan. 🗗 **boyar madde,** *Bazı ortamlarda çözünerek, ortama renk veren madde. 2. biy. Hücre öz suyunda eriyik halde bulunan renk verici madde.*

boyar[2]**,** [Rus. boyarin / Slav. bolyarin] *is.* **1.** Prensin arkadaşlarının oluşturduğu üst sınıf. **2.** Rusya, Tuna bölgesi ve Transilvanya'da soylulara verilen unvan. **3.** Eflak ve Boğdan soylusu.

boyasız, [boya-sız] *sf.* **1.** Boyanmamış. **2.** Renksiz. **3.** Soluk. **4.** (Kadın için) boya kullanmamış; makyajsız.

boyata, [? boyata] *is. argo.* Kıç; göt.

boyatı, [bayatı / boyatı] *{ağız} is.* Ağıt. [DS]

boyatılma, [boya-t-ıl-ma] *is.* Boyatılmak işi.

boyatılmak, [boya-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Üzerine boya yaptırılmak.

boyatma, [boya-t-ma] *is.* Boyatmak işi.

boyatmak, [boya-t-mak] *gçl. [-ır]* Birine boyama işini yaptırmak.

boyayıcı, [boya-y-ıcı] *is.* Boyamaya yarayan; boyayan.

boybamak, [borbā-mak / boybā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* (İş için) savsaklamak. [DTL]

boyca, [boy-ca] *(bo'yca) zf.* **1.** Boya göre. **2.** Boy bakımından. **3.** ..'in boyu kadar. 🗗 **boyca evlat,** *Büyümüş yetişmiş çocuk.* | **boyca günaha girmek,** *Büyük bir günah işlemek ya da işlenmesine sebep olmak.* | **boyca kalıbını basmak,** *Bütün varlığı ile kefil olmak; güvenmek; inanmak.* | **boyca kefil olmak,** *Biri hakkında hiç düşünmeksizin kefil olmak.*

boydak, -ğı [Far. payādak > Ar. baydaḳ > boydak] *{ağız} sf.* **1.** Yükü olmayan yaya. **2.** Bekâr; yalnız. **3.** Çocuksuz kadın. **4.** Başıboş; işsiz. **5.** Kötü kadın. [DS]

boydan, [boy-dan] *sf.* Belirtilen nitelikte olan; .. çeşitten.

boydaş [boy-daş بویداش] *sf.* **1.** Aynı boyda olan. **2.** *{eAT} is.* Boyları denk olanlar; akran; emsal.

boydaşlık, -ğı [boy-daş-lık] *is.* Boydaş olma durumu.

boyın, [boyın / moyın] *{eT} is.* **1.** Boyun; ense; gerdan. [EUTS] **2.** Vücut. [EUTS] **3.** Tutamak. [DLT]

boykot, [İng. *(Charles Boycott'un adından)* > boycott] *is.* **1.** Bir kuruluşa, bir kimseye veya ülkeye baskı yapmak amacıyla onlarla her türlü ilişkiyi kesme. **2.** Bir işi bir davranışı yapmama kararı alma. **3.** *huk.* Bir insan topluluğunun bir plana göre veya aniden bir veya birden fazla kişi ile sosyal ve iktisadî ilişkilerini kesmesi. 🗗 **boykot etmek,** *Bir işi bir davranışı yapmamaya karar vermek.*

boykotaj, [Fr. boycottage] *is.* Boykot etme.

boykotçu, [boykot-çu] *is.* Boykot yapan veya boykota katılan kimse.

boykotçuluk, -ğu [boykot-çu-luk] *is.* Boykotçu olma durumu.

boykutmak, [boy-(u)k-ut-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Reddetmek; geri vermek. [DS]

boyla[1]**,** [Alt. / Proto-Bulg. boyla] *{eT} is.* Bir rütbe; unvan. [Tekin]

boyla[2]**,** [Yun. poreia> poyra] *{ağız} is.* **1.** Değirmeni çeviren çarkı döndüren suyun çıktığı delik; poyra. **2.** Değirmen oluğu. [DS] 🗗 **boyla kazığı,** *{ağız} Saban kulaklarının geçtiği ağaç.* [DS]

boylam, [boy-la-mak > boy-la-m] *is. ast.* Yeryüzündeki herhangi bir noktanın meridyen dairesi ile başlangıç seçilen Greenwich gözlemevinin meridyen dairesi arasındaki açı değeri; tul.

boylama, [boy-la-ma] *is.* **1.** Boylamak eylemi. **2.** *{ağız}* Bir bağla boyna bağlanan muska. [DS] **3.** *{ağız}* Kadın entarisi. [DS] 🗗 **boylama halatı,** *Balık ağını dik tutmak için, ağın baş tarafından bir mantara bağlanan ip.*

boylamak[1], [boy > boy-la-mak بویلمق] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Boylu boyunca dalmak; bütün vücuduyla girmek; batmak; inmek. *{eAT} (aynı)* **2.** Yükselmek; çıkmak.

boylamak[2], [boy > boy-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** İstemeye istemeye bir yere gitmek zorunda kalmak. **2.** Hoşlanılmayacak bir durum almak.

boylamak[3], [boy > boy-la-mak بیلمق] *{eAT} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Boy ölçmek. **2.** Boy ölçüşmek.

boylamak[4], [boy > boy-la-mak بویلامق] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor] {eAT}* Sürekli olarak izlemek.

boylamasına, [boy-la-ma-s-ı-n-a] *zf.* Uzun tarafına gelecek şekilde; uzunlamasına; boyun yönünde.

boylan, [boy-la-n] *{ağız} is.* Kibir. [DS]

boylanış, [boy-la-n-ış] *is.* Boylanmak işi veya biçimi.

boylanma, [boy-la-n-ma] *is.* Boylanmak eylemi.

boylanmak, [boy-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Boyu uzamak; boy atmak; gelişmek; büyümek.

boylaşmak, [boy-la-ş-mak بویلاشمق] *{OsT} işteş. f. [-ur]* Boy ölçüşmek.

boyler, [İng. boiler] *is.* Hem ısıtma, hem de kullanma suyunu ısıtan kazan.

boylı, [Yun. boukla / vukla] *{ağız} is.* Kağnı tekerleğinin dingilden çıkmaması için mazı başına takılan çivi. [DS]

boylu, [boy-lu] *sf.* **1.** Boyu uzun olan; bacaklı; endamlı; şehlevent. **2.** *{ağız}* Gebe. [DS] 🗗 **boylu boslu** (poslu), *Boyu uzun ve gösterişli olan.*|| **boylu boyuna,** *(İnsan için) bedeni bütün olarak.*|| **boylu boyunca,** *1. Boyunun uzunluğunca. 2. Bütün uzunluğuna.*

boyluca, [boy-lu-ca] *sf.* Biraz uzun boylu.

boylug, [*eT.* bōḍ-luġ] *{eT} sf.* Boylu.

boylum, [boy-lu-m] *{ağız} zf.* Boyunca. 🗗 **boylum boylum,** *{ağız} Boylu boyunca.* [DS]

boyma, [boy(a)-ma] *{ağız} is.* Gelinlere örtülen kırmızı bir örtü. [DS]

boymak[1], [*moy-mak / boñ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Karışmak; karışık durum almak. [Clauson]

boymak[2], [boy-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Yorumlamak. [DS]

boymalmak, [moy(u)m-al-mak > boy-(u)m-al-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Kafası karışmak; bunalmak. [Clauson]

boymamak, [moyum > *boymā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r ?]* Karışmak; dolaşmak. [Clauson]

boymaşmak, [*boñum / boyum / moyum > boy(u)-m-aş-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Dolaşmak. [DLT] **2.** (İp vb. için) açılmamak; karışmak. [DLT]

boymul, [buy-mul > boy-mul بویمول / بویمل] *sf.* **1.** *{eT}* (Doğan için) beyaz boyunlu. [ETY] **2.** *{eT} {OsT}* (Hayvan, kuş vb. için) boynunda beyazlık olan; boynunda renkli bir halka bulunan. [DLT] **3.** *is. {OsT}* Doğan türünden yırtıcı kuş, *(Circus cyaneus, C. ceruginosus).* **4.** *{ağız}* Boynu siyah koyun. [DS]

boyna[1], [boy / beğ +ana] *{ağız} is.* Nine. [DS]

boyna[2], [İt. baona] *is. dnz.* **1.** Sandalı kıçtan yürüten kısa kürek. **2.** *{ağız}* Balıkçı kayığında dümen yerine kullanılan küçük kürek. [DS]🗗 **boyna etmek,** *Sandalı kıçtan tek kürekle yürütmek.*

boynak, [boy-ın > boy(ı)n-ak / moynok] *{eT} is.* **1.** Dar geçit. **2.** Dağ boynu; belen. [DLT] **3.** Yılana ağı veren keler. [DLT] **4.** *sf. {ağız}* Boynu eğri; eğri. [DS]

boynamak, [boy-(ı)n-a-mak / moyno-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Kurulmak; gururlanmak; böbürlenmek; mağrur olmak. **2.** (At için) dik başlı olmak; direnmek; inat etmek; itaatsiz olmak. [DLT]

boynatmak, [boyna-mak > boyna-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Dik başlılık ettirmek; itaatsizlik ettirmek. [DLT]

boynıra, [boy-(ı)n-ı-ra بوینره] *{eAT} zf.* Boynu üzerine.

boynok, [boynok / boynak] *{eT} sf.* → boynak.

boynuk, -ğu [boy-(u)n-uk] *{ağız} sf.* Boynu kısa. [DS]

boynul, [*moy-mak / boy-mak > *boy-(u)m > boymul] *{eT} sf.* (Doğan için) beyaz boyunlu. [ETY]

boynuz, [mün-mek *(binmek)* + -iz *(ikili çokluk eki)* > müñ-üz / miñ-iz > büñ-üz > boynuz] *is.* **1.** Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaksı maddeden sert ve sivri çıkıntı. **2.** (Böceklerde) duyarga. **3.** Hacamat işleminde kullanılan alet. **4.** Barbarların içki kadehi olarak kullandıkları öküz boynuzu; hanap. **5.** Öküz boynuzunun ucuna delik açılarak yapılmış bir tür müzik aleti; yuh borusu. **6.** *{ağız}* Keçiboynuzu; harnup. [DS] 🗗 **boynuz çekmek,** *Hacamat etmek; kan almak.*|| **boynuz dikmek,** *(Kadın için) başka bir erkekle cinsel ilişki kurarak kocasını aldatmak.*|| **boynuz eğmek,** *1. Karşı tarafın gücünü kabul etmek. 2. İstemeye istemeye kabul etmek.*|| **boynuz, kulağı geçmek,** *(Sonradan yetişenler için) bir konuda öncekilerden daha üstün olmak.*|| **boynuzları yaldızlatmak,** *Tekrar tekrar aldatılmak.*|| **boynuz takmak,** *1. (Erkek için) karısı veya başka bir yakını kadın tarafından aldatılmak. 2. (Kadın için) eşini aldatmak.*|| **boynuzu kurtlu,** *Yakını olan bir kadının başkaları ile ilişki kurmasına aldırmayan veya bunu sağlayan erkek.*

boynuzcuk, -ğu [boynuz-cuk] *is. anat.* Burun boşluklarının dış yan çeperinde bulunan üç küçük kemik çıkıntısının adı.

boynuzlama, [boynuz-la-ma] *is.* Boynuzlamak işi.

boynuzlamak, [boynuz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** (Hayvan için) boynuzu ile vurmak; süsmek. **2.** *mecaz.* (Kadın için) başka bir erkekle sevişerek kocasını aldatmak.

boynuzlanma, [boynuz-la-n-ma] *is.* Boynuzlanmak eylemi.

boynuzlanmak, [boynuz-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Boynuz darbesine maruz kalmak; boynuz yarası almak. **2.** *mecaz.* (Erkek için) karısı veya yakını tarafından başka bir erkekle aldatılmak. **3.** *dönşl. f.* (Hayvan için) boynuzu çıkmak; boynuz sahibi olmak.

boynuzlaşma, [boynuz-la-ş-ma] *is.* Boynuzlaşmak eylemi.

boynuzlaşmak, [boynuz-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Boynuz haline gelmek.

boynuzlatma, [boynuz-la-t-ma] *is.* Boynuzlatmak işi.

boynuzlatmak, [boynuz-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bakımı ve gözetimi altında bulunan bir hayvan tarafından, başka bir hayvana veya insana boynuz darbesi vurarak yaralanmasına sebep olmak. **2.** (Erkek için) karısının, kendisini başkası ile aldatmasına göz yummak veya fırsat vermek.

boynuzlu, [boynuz-lu] *sf.* **1.** Boynuzu bulunan (hayvan). **2.** *mecaz.* Karısının veya yakınlarından bir kadının iffetsizliğine göz yuman (erkek). **3.** *argo.* Troleybüs.

boynuzluböce, [boynuz-lu+böce بوبنوزلو بوجه] *{OsT} is.* Salyangoz; kabuklu sümüklü böcek.

boynuzlugiller, [boynuz-lu-gil-ler] *is. zool.* Keçi, koyun, sığır ve antilop gibi içi boş ve çatalsız sürekli boynuza sahip bulunan, geviş getiren, çift tırnaklı, köpek dişi ve üst çene kesici dişleri olmayan memeliler familyası, *(Bovidae).*

boynuzluteke, [boynuz-lu+teke] *is. zool.* Kınkanatlılardan meşe ağacında yaşayan, tırtılı ağaçta derin delikler açan, sadece geceleri dışarı çıkan oduncul bir böcek, *(Cerambyxeros)*

boynuzsu, [boynuz-su] *sf.* Boynuz gibi; boynuzu andıran.

boynuzsuz, [boynuz-suz] *sf.* Boynuzu olmayan.

boyra[1], [Far. büriyā] *is.* **1.** Hasır. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Kara örtü; toprak dam. [DS]

boyra[2], [Yun. pouria => borya / boyra] *{ağız} is.* **1.** Değirmen çarkına çarpan suyun çıktığı ortası delik parça; poyra. **2.** Değirmen oluğu. **3.** Araba tekerleğinin ortasına takılan metal oluk. **4.** Topraktan yapılan su borusu; kiremit künk. [DS] 🗗 **boyra toprak,** *{ağız} Kıraç toprak.* [DS]

boyralamak, [boy-ra-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* (Acı için) tazelenmek; yinelenmek. [DS]

boyraz, [Yun. borias => boyraz بويراز] *{OsT} is.* Poyraz.

boysuz, [boy-suz] *sf.* **1.** Boyu benzerlerine göre daha kısa olan. **2.** *mecaz.* Fitneci.

boyum, [*moy-mak / boy-mak > boy-um / moy-um] *{eT} sf.* Karışık. [Clauson]

boyun[1]**, -ynu** [*eT.* boñ / boy > boy-ın > boy-un بوين] *is. anat.* **1.** Gövdenin baş ile omuz arasında kalan kısmı; âdem elması; boğaz; emik; imik; ümük; sakak. *{eT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Gabain] **2.** *gnşl.* Şişe, güğüm, testi gibi araçlarla vida gibi gereçlerin nispeten dar olan üst bölümleri. **3.** Sorumluluk; mesuliyet. **4.** Kefil; üst; uhde. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **5.** Bir engebenin, bir dağın keskin sırtının alçalan ve öbür yamacına geçmeye elverişli yeri. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *{eAT}* Deveboynu denilen gerdanlık. **7.** *{eT}* Vücut. [EUTS] **8.** *{ağız}* Tomurcuk. [DS] 🗗 **boyın urmak,** *{eAT} Başını kesmek.*|| **boyna almak,** *Bir işi yapmayı ya da birine bakmayı üstlenmek.*|| **boyna binmek,** *1. Zorlamak. 2. Aralık vermeyerek dediğini yaptırmak.*|| **boyna geçirmek,** *Esir ve köle hâline koymak.*|| **boyna sarılmak,** *Sevgi göstermek.*|| **boynı burılu,** *{eAT} Boynu bükük; mahzun.*|| **boynı burulmış,** *{eAT} Boynu bükük; mahzun.*|| **boynına almak,** *{eAT} Üzerine almak; üstlenmek.*|| **boynına el bırakmak,** *{eAT} Boynuna sarılmak.*|| **boynına kol bırakmak,** *{eAT} Boynuna sarılmak.*|| **boynına salmak,** *{eAT} Kendisine bırakmak; ısmarlamak.*|| **boynına sarmak,** *{eAT} Bir kimseye hoşlanmadığı bir işi yüklemek.*|| **boynını burmak,** *{eAT} Boynunu bükmek; sızlanmak.*|| **boynını urmak,** *{eAT} Başını kesmek.*|| **boynu altında kalmak,** *(Beddua için) başına bela gelmek; ölmek.*|| **Boynu altında kalsın** (kalasıca)**!** *Birinin ölümünü dileme. beddua.*|| **boynu armut sapına dönmek,** *Çok zayıflamak.*|| **boynu buruk,** *{ağız} 1. Yetimlikten dolayı üzgün olan. 2. İnsan pisliği. 3. Dalında olmuş, sapı bükülmüş incir. 4. Menekşe.* [DS]|| **boynu bükük** (burulu), *1. Yoksun. 2. Üzgün, kederli.*|| **boynu eğri,** *1. Her şeyi kabul edecek durumda. 2. Zavallı. 3. {ağız} Herhangi bir sebepten birine söz söyleyemeyecek. itiraz edemeyecek durumda olan; o kimseye karşı minnet duyan.* [DS]|| **boynu kıldan ince olmak,** *Doğru ve haklı bularak verilen görevi itirazsız kabul etmek.*|| **Boynu kopsun!** *"Ölsün!" anlamında beddua.*|| **boynuna,** *Üstüne.*|| **boynuna almak,** *Verilen bir görevi üstlenmek.*|| **boynuna atılmak,** *Sevinç ve mutluluktan sevdiği birinin boynuna sarılmak.*|| **boynuna atmak,** *Kabahati bir başkasına yüklemek.*|| **boynuna geçirmek,** *1. Bir şeyi kendine mal etmek. 2. Zimmetine geçirmek.*|| **boynuna kol** (el) **bırakmak,** *Boynuna sarılmak.*|| **boynuna salmak,** *Kendisine bırakmak, ısmarla-*

mak.‖ **boynuna sarmak,** *Bir kimseye hoşlanmadığı bir iş yüklemek.*‖ **boynunda kalmak,** *Bir sözü ve selamı yerine iletmediği veya bir borcu ödemediği için üzerinde bir yükümlülük olarak kalmak.*‖ **boynunu bükmek** (burmak), *1. Acınacak bir durumda ve çaresizlik içinde kalmak. 2. Bir durumu veya bir işi ister istemez kabul etmek.*‖ **boynunu kırmak,** *(Hakaret olarak) dinlemeden ve söyleneni yapmadan çekip gitmek.*‖ **boynunu uzatmak,** *1. Her şeye, her cezaya razı olmak. 2. Her işe karışmak; burnunu sokmak.*‖ **boynunu vurmak,** *1. Başını boynundan keserek öldürmek. 2. {ağız} Budamak; yaşlı kütüğü tepesinden kesmek.* [DS]‖ **boynunu yemliğe uzatır gibi,** *Kendini teslim etmiş olarak.*‖ **boynu uzak,** *{ağız} Gurbet.* [DS]‖ **boynu uzun,** *{ağız} Karnı dar, boynu uzun yoğurt çömleği.* [DS]‖ **boynu yoğun,** *{ağız} Boynu kalın ve şişman.* [DS]‖ **boyuna almak,** *{eAT} Yanına almak; kendine arkadaş etmek.*‖ **boyun almak,** *{eAT} Kefil olmak; üzerine almak.*‖ **boyun bağı,** *Gömlek yakasının altından geçirilerek süs olarak bağlanan, özel olarak yapılmış, uzun ve enlice kumaş parçası; kravat.*‖ **boyun bağlamak,** *1. İtaat etmek. 2. Tevekkülle karşılamak.*‖ **boyun bastı,** *{ağız} Gerdanlık.* [DS]‖ **boyun bezi,** *{OsT} Boyun atkısı.*‖ **boyun borcu,** *1. Minnet duygusundan dolayı yapılması gereken hareket, iş. 2. Yapmayı, yerine getirmeyi kendisi için yükümlülük sayma durumu.*‖ **boyun bükmek,** *1. Çaresiz kalmak. 2. Çaresizliğini kabul etmek.*‖ **boyun cebesi,** *{OsT} Boynu kaplayan gerdanlık.*‖ **boyun çekici,** *{OsT} Kimseye boyun eğmeyen; itaatsiz.*‖ **boyun dartmak,** *{eAT} 1. Kendini geri çekmek; kaçınmak. 2. Kibirlenmek.*‖ **boyun dutmak,** *{eAT} 1. Azmetmek; üzerine almak. 2. Boyun eğmek; rıza göstermek.*‖ **boyun eğmek,** *1. Karşısındakinin gücü karşısında bir şey yapamayarak rıza göstermek; ister istemez razı olmak. 2. Yalvarır bir durum almak* ‖ **boyun kesmek,** *1. Başını eğmek. 2. Bayağı bir hâlde itaat etmek.*‖ **boyun kırmak,** *1. Çekip gitmek. 2. Her şarta ve cezaya rıza göstermek. 3. Saygı gösterisi olarak ayakta durup başı öne doğru bükmek.*‖ **boyun kıstı,** *{ağız} Gerdanlık.* [DS]‖ **boyun komak,** *{eAT} 1. Teslimiyet göstermek. 2. Selam verene karşı esenlik dilemek.*‖ **boyun kökü,** *{ağız} Ense.* [DS]‖ **boyun kütüğü,** *{ağız} Ense.* [DS]‖ **boyun olmak,** *1. {eAT} {ağız} Kefil olmak; sorumluluğu üzerine almak.* [DS] *2. {ağız} Kendini bir işe vermek.* [DS]‖ **boyun sunmak,** *{eAT} İtaat etmek.*‖ **boyun tartmak,** *{eAT} 1. Kendini geri çekmek; kaçınmak. 2. Kibirlenmek.*‖ **boyun tucu,** *{ağız} Ense kökü.* [DS]‖ **boyun tutmak,** *{eAT} 1. Azmetmek; üzerine almak. 2. Boyun eğmek; rıza göstermek.*‖ **boyun tutulması,** *Sebebi ne olursa olsun aşırı kas gerginliğinden dolayı başın hareketlerini engelleyen boyun ağrısı.*‖ **boyun urganı,** *{ağız} İneklerin boynuna takılan urgan.* [DS]‖ **boyun uzatmak,** *Rıza göstererek beklemek.*‖ **boyun vermek,** *{ağız} 1. Yardım yapmaya söz vermek. 2. Kefil olmak. 3. Kendisine verilecek her türlü cezayı göze almak.* [DS]‖ **boyun virmek,** *{eAT} 1. İtaat etmek; boyun eğmek. 2. Kefil göstermek.*‖ **boyun vurmak,** *Boynundan kesmek suretiyle öldürmek.*

boyun[2], [boḏ > boḏ-un] *{eT} is.* → bodun; buduı.

boyuna[1], [boy-u-n-a] *sf.* Ene dik durumda; uzunlamasına; boyunca.

boyuna[2], [boy-u-n-a] *(bo'yuna) zf.* Hiç durmadan; sürekli olarak; aralıksız; aleddevam; ardışık; durmaksızın; fasılasız; inkıtasız; layenkati; muttasıl; mütemadiyen.

boyunca, [boy-u-n-ca] *(boyu'nca) zf.* **1.** Boyu veya uzunluğu kadar. **2.** Sürdüğü zaman kadar; süresince. ◻ **boyunca çocuğu olmak,** *Yetişkin çocuğu olmak.*‖ **boyunca günaha girmek,** *Çok büyük günaha girmek.*

boyuncak, -ğı [boy-un-cak] *{ağız} is.* Boyunduruk. [DS]

boyunduruk, -ğu [boyun-turuk / boyun-duruk] *is.* **1.** Çift süren veya araba çeken öküzlerin, birlikte çekmelerini sağlamak amacıyla iki ucu öküzlerin boynuna, ortası da saban veya kağnıya bağlanan uzun ağaç. *{eT} (aym)* [DLT] [EUTS] [Gabain] **2.** *mecaz.* Zulüm ve zorbalık biçimindeki maddî ve manevî baskı; esaret, kölelik. **3.** İnşaatta iki dikme arasına yatay olarak bağlanan atkı; kiriş, lento. **4.** *spor.* Güreşte rakibin başını koltuk altına alıp kol dolama şeklindeki oyun. **5.** Çitlerin arasından geçmemeleri için hayvanların boynuna takılan bir tür halka. **6.** Mengenenin üst kısmındaki kemer biçiminde olan bölüm. **7.** *{ağız}* Maden ocaklarında yapılan bağların üst kısımlarını bağlayan yatay direk. [DS] ◻ **boyunduruğa almak,** *spor. Güreşte rakibine boyunduruk vurmak.*‖ **boyunduruğa vurmak,** *Baskı altına almak.*‖ **boyunduruk altına girmek,** *Başkasının emir ve baskısı altına girmek.*‖ **boyunduruk bağı,** *{ağız} Kağnı kolunu ya da saban okunu boyunduruğa bağlayan kayış.* [DS]‖ **boyunduruk hakkı,** *tar. İmparatorluk döneminde timarlı sipahilere verilen topraklardan alınan ürün vergisi.*‖ **boyunduruk parası,** *folk. Bir mahalleden veya köyden başka yere giden gelin için kaynatanın o yerin delikanlılarına verdiği bahşiş.*

boyundurukçu, [boyun-duruk-çu] *is.* Boyunduruk yapan usta.

boyunduruklu, [boyun-duruk-lu] *sf.* **1.** Boynuna boyunduruk takılmış olan. **2.** *is.* Köle.

boyunlamak, [boyun-la-mak يوينلمق] *{eT} {OsT} geç. f. [-r]* Boyuna vurmak; boynunu kırıp öldürmek. [DLT]

boyunlu, [boy-un-lu] *sf.* Kalın enseli.

boyunluk[1], **-ğu** [boyun-luk يوينلق] *{eAT} is.* Kefalet; sorumluluğu üzerine alma.

boyunluk[2], **-ğu** [boyun-luk] *is. tıp.* **1.** Boynun dik durmasını sağlayan sağlık gereci. **2.** Boynu soğuktan korumak için kullanılan dokuma ya da kumaş parçası.

boyunsak, -ğı [boyun-sa-k] *is.* **1.** Hayvanların boyunlarına takılan çember. **2.** *mim.* Sütun taban ya da üstlerinde iki yarım daire silme arasına açılmış ters yay şeklindeki veya boyun gibi oyuk olarak açılmış silme biçimi.

boyunsalık, -ğı [boyun-sa-lık] *{ağız} is.* **1.** Hayvanın boynu altından geçen, geme ve yulara takılan ip. **2.** Boyun atkısı. **3.** Hamut. [DS]

boyuntruk, [boy-un+t(u)r-uk] *{eT} is.* Boyunduruk. [EUTS]

boyut, [boy-ut / Ar. buʿut] *is.* **1.** Bir cismin herhangi bir yöndeki uzanımı; buut, *(1937).* **2.** (Soyut bir kavram için) ele alınan değişik yönlerden her biri. **3.** *mecaz.* Nitelik; genişlik; büyüklük; düzey; çap; hacim; kapsam. **4.** *mecaz.* Durum. **5.** *mat.* (Cisim veya şekil için) ölçülebilen en, boy, yükseklik ya da derinlik gibi üç doğrultudan her biri; buut. **6.** *sosy.* Kavranmağa çalışılan bir toplumsal olayı meydana getiren ögelerin tümü. 🗗 **boyut kazanmak,** *Yeni bir durum, içerik, genişlik ya da kapsam kazanmak.*

boyutlandırma, [boy-ut-la-n-dır-ma] *is.* Boyutlandırmak eylemi.

boyutlandırmak, [boy-ut-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** (Soyut bir kavram için) kapsadığı alanın sınırlarını belirlemek. **2.** Yapı ögelerini ve bileşenlerini belirli bir ölçüye getirmek.

boyutlanmak, [boy-ut-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Soyut bir kavram) nitelik, durum ve kapsam bakımından yeni özellikler kazanmak.

boyutlu, [boy-ut-lu] *sf.* (Belirtilen sayıda) boyutu olan.

boyutsal, [boy-ut-sal] *sf.* Boyuta ilişkin.

boyutsuz, [boy-ut-suz] *sf. fiz.* Boyutu olmayan; bu sebeple sayısal değerlerle ifade edilemeyen büyüklük.

boz[1], [*eT.* bōz بوز] *is.* **1.** Açık toprak rengi. *{eT} (aynı)* [DLT] [Gabain] [Tekin] [ETY] **2.** *sf.* Bu renkte olan. **3.** *{eAT}* (Toprak için) açılmamış ve sürülmemiş. **4.** *{OsT} is.* Gözbebeğinde görmeğe engel olan beyazlık; aksu. **5.** *{ağız}* Öğrenim görmemiş, herhangi bir gelişme ve eğitim görmemiş basit kişi; yoz adam. [DS]🗗 **boz bulamaç,** *{ağız} Un çorbası.* [DS]|| **boz bulanık,** *Duru olmayan, çok bulanık.*|| **boz deve,** *{ağız} Küçük bir yerli deve türü.* [DS]|| **boz duman,** *{ağız} Sisli ve fırtınalı hava.* [DS]|| **boz düşmek,** *{ağız} 1. Göz bebeğinde leke oluşmak. 2. Hayvanların gözüne perde inmek.* [DS]|| **boz erkeç,** *{ağız} Boz renkli keçi.* [DS]|| **boz güneş,** *{ağız} Soğuk ve güneşsiz hava.* [DS]|| **boz kavara,** *{ağız} Sıska.* [DS]|| **boz kırağı,** *{ağız} Koç katımı zamanı.* [DS]|| **boz laf,** *{ağız} Anlamsız söz.* [DS]|| **boz madde,** *anat. Beynin dış, omuriliğin iç kısmında yer alan sinir hücreleri tabakası.*|| **boz muhalif,** *{eAT} Kirli boz.*|| **boz sulu,** *{ağız} Çömlek kebabı.* [DS]|| **boz toprak,** *{ağız} 1. Boz renkli, killi toprak. 2. İyi ürün veren sert toprak.* [DS]|| **boz yakalı,** *Çiftçi; köylü.*|| **boz yazı,** *{ağız} İyi ürün veren tarla.* [DS]|| **boz yel,** *Güney ya da güney batıdan esen ılık rüzgâr; lodos.*|| **boz yer,** *{ağız} Bozkır.* [DS]|| **boz yörük,** *{ağız} Üstü hafif benekli, uzun bir yılan.* [DS]

boz[2], [boz] *{eT} is.* Tiksinti; nefret; kin. [Gabain] [EUTS]

boz[3], [boz] *{ağız} is.* Kurt; bozkurt. [DS]

boza[1], [? boza] *{ağız} is.* Yün ceket. [DS]

boza[2], [Far. / Sogd. būza *(mısır)* / *eT.* boḫsum / bozmak > boza] *(bo'za) is.* Mısır, arpa ve buğday gibi tahılların hamurunun ekşitilmesi ile elde edilen koyu ve mayhoş bir içki. *{eT}* [Nevâyî] 🗗 **boza etmek,** *Utandırmak.*|| **boza gibi,** *(Sıvılar için) koyu ve bulanık.*|| **boza olmak,** *Utanmak; bozum olmak.*

bozac, [boz-ac بوزج] *{eAT} sf.* Boz renkte; boz renkli. [DK]

bozacı, [boza-cı] *is.* Boza yapan veya satan kimse.

bozacılık, -ğı [boza-cı-lık] *is.* Boza yapma ve satma işi.

bozagu, [boz-āġū] *{eT} is.* Buzağı. [ETY] [EUTS]

bozagulamak, [bozaġu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Buzağı doğurmak; buzağılamak. [ETY]

bozağanlık, -ğı [boz-ağan-lık] *{ağız} is.* Bozgunculuk; geçimsizlik; mızıkçılık. [DS]

bozahane, [boz-a+ Far. ḫāne *(ev, yer)*] *(bozaha:ne) is.* Boza üretimi yapılan veya satılan yer.

bozak, -ğı [boz-ak / mozak] *{ağız} is.* **1.** Manda. **2.** Domuz yavrusu. **3.** Erkek çocuk. [DS]

bozaki, [boz-mak + Yun. -aki] *{ağız} is.* "Bozulmak" anlamındaki "*bozaki olmak*" sözünde kullanılır. [DS] 🗗 **bozaki yapmak,** *{ağız} Rezil etmek.* [DS]

bozal, [boz-al] *{ağız} is.* Boz keçi. [DS]

bozalak[1], **-ğı** [boz-alak / boz-anak] *{ağız} is.* **1.** Egzama türü bir deri hastalığı. **2.** *sf.* Kel. [DS]

bozalak[2], **-ğı** [moza / boza-lak] *{ağız} is.* **1.** Yaprak tomurcuğu. **2.** Çalının taze sürgünü. **3.** Taze mısır koçanı. [DS]

bozalanmak, [bozal-mak > bozal-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Nemlenmek. [DS]

bozaltı, [boz-al-tı] *{ağız} is.* Alaca karanlık. [DS]

bozamık, -ğı [boza-mık] *{ağız} is.* **1.** Yakacak olarak kullanılan ufak boz renkli bir ot. **2.** Gelip geçici yağmur; bulutlu hava. [DS]

bozan, [boz-an] *{ağız} is.* Sürülmemiş, boz tarla; bozlak. [DS]

bozanak, -ğı [boz-anak] *{ağız} sf.* **1.** Tozlu; dumanlı. **2.** Sarmal biçimde kıvrılmış. **3.** *is.* Topaç. [DS]

bozancalık, -ğı [boz-an-ca-lık] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

bozancılık, -ğı [boz-an-cı-lık] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

bozantı, [boz-antı] *{ağız} is.* **1.** Sulak yer. **2.** Otlak. **3.** Dağ. [DS]

bozar, [boz-ar] *{ağız} is.* Ayıp; kusur. [DS]

bozarak, -ğı [boz-(ı)-ra-ķ / boz-(a)-ra-ķ بوزارق] *{eAT} sf.* Bozca; bozumsu; boz renge yakın.

bozaran, [boz-ar-an] *{ağız} is.* Haziran ve ağustos ayları. [DS]

bozarantı, [boz-ar-an-tı] *{ağız} is.* Hafif boz renklilik. [DS]

bozarık, -ğı [boz-ar-ık] *sf.* Bozarmış; boza çalar renkte.

bozarıntı, [boz-ar-ıntı] *{ağız} is.* Hafif boz renklilik. [DS]

bozarma, [boz-ar-ma] *is.* Bozarmak eylemi.

bozarmak, [boz-ar-mak بوزرمق] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Boz renge girmek; sararmak. **2.** *{ağız}* Rengini atmak; rengini atarak solmak. [DS] **3.** *{ağız}* Utanmak; utançtan kızarmak. [DS] **4.** *{ağız}* Yüz ekşitmek; surat asmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Karpuz, kavun için) olgunlaşmak; kızarmak. [DS] **6.** *{eAT}* Kırlaşmak; sararmak; ağarmak.

bozartı, [boz-ar-t-ı] *{ağız} is.* **1.** Deride görülen yer yer morluk; boz renk. **2.** Tarlada ya da dağlarda görülen yer yer açık renk yerler. **3.** Ekinin yer yer yeşilden sarıya dönerek sararmaya, olgunlaşmaya başlaması; ekinin olgunluk belirtisi. **4.** Hayal meyal görülen şey. [DS]

bozaş, [boz+aş] *{ağız} is.* Bulgur, yarma vb. şeylerle yapılan bir tür çorba. [DS]

bozatmak, [boz-at-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Gözün renkli kısmında beyaz bir leke meydana gelmek. [DS]

bozayı, [boz+ayı] *is. zool.* Prene ve Balkanlarda yaşayan, hem etçil hem otçul, insana kolay alışan, arka ayakları üzerinde doğrulabilen bir ayı türü; koca oğlan, *(Ursus arctos).*

bozbakal, [boz + Yun. pakalos => boz+bakal] *is. zool.* Asya ve Avrupa'nın ormanlık kesimlerinde yaşayan boz renkli, ancak başı, kuyruk sokumu ve başının arkası beyaz, böcek ve meyvelerle beslenen, sinekkapangillerden bir tür ardıç kuşu; top karın ardıç kuşu, *(Turdus pilarisu).*

bozbaş, [boz+baş] *{ağız} is.* **1.** Kavurma et. **2.** Kavurmanın az kızarmış hâli. **3.** Yahni. **4.** Söğüş. **5.** Tirit. [DS]

bozca, [boz-ca بوزجه] *sf.* **1.** Boza çalan renkli; bozumsu. **2.** *is.* İşlenmemiş, çalılık toprak; ham tarla. ◻ **bozca aş,** *{eAT} Yoğurtlu çorba.*‖ **bozca aşı,** *{eAT}* → bozca aş.

bozcana, [boz-ca-n-a] *{ağız} sf.* **1.** Rengi boza çalar; bir parça boz. **2.** Biraz bozucu; bir parça utandırıcı. [DS]

bozcıl, [boz-cıl بوزجيل] *{eAT} sf.* (At için) boz renkli; bozumtırak.

bozdagan, [buz-mak *(bozmak)* > *buz-da-mak > bozdağan بوزدغان] *{eAT} is.* Demir topuz; gürz.

bozdamak, [boz-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* Koşmak. [DS]

bozdogan, [buz-mak *(bozmak)* > buz-dur-ġan > bozdoğan بوزدوغان] *{eAT} is.* **1.** Demir topuz; gürz. **2.** İyi cins bir armut.

bozdoğan[1], [boz+doğan] *is. zool.* Kartalgillerden Avrupa ve Asya'da yuva yapan, kışları tropikal bölgelerde geçiren, gri-mavi sırtından dolayı boz renkli görünen, kırmızı paçalı, gözlerinin etrafı siyah tüylerle çevrili, küçük kuşlar ve kemirgenlerle beslenen bir doğan türü, *(Falco aesalon).*

bozdoğan[2], [buz-mak *(bozmak)* > buz-dur-ġan > buzdoğan] *is.* Yeniçeriler tarafından kullanılan ve atlarının eyerlerinde asılı duran altı toplu gürz.

bozdurma, [boz-dur-ma] *is.* Bozdurmak işi.

bozdurmak, [boz-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bozmak işini birisine yaptırmak. **2.** Büyük miktardaki parayı daha küçük paralarla değiştirmek. **3.** *argo.* (Kız için) bekâretinin giderilmesine izin verecek ilişkiye girmek. ◻ **Bozdur bozdur harca,** *Yetersiz olan bir şeyin çok az olduğunu anlatmak için söylenen alay sözü.*

bozdurtma, [boz-dur-t-ma] *is.* Bozdurtmak işi.

bozdurtmak, [boz-dur-t-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bozmak işini ikinci dereceden birisine yaptırmak; bozmak işini yaptırmak. **2.** Birisinin bozmasına izin vermek veya göz yummak.

bozdurulma, [boz-dur-ul-ma] *is.* Bozdurulmak işi.

bozdurulmak, [boz-dur-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Bozmak eylemi yaptırılmak.

bozgak, [boz-mak > boz-ġak / buz-gak [Clauson]] *{eT} sf.* **1.** Bozulmuş. [EUTS] **2.** Kısa. [Clauson] **3.** *is.* Bozulma. [EUTS]

bozgeven, [boz+geven] *is. bot.* Yurdumuzda Erciyeş dağında yetişen bir tür geven, *(Astragalus microcephalus).*

bozgun, [boz-gun] *is.* **1.** Bir topluluk içinde karşılıklı güvenin bozulması ile ortaya çıkan karışıklık; perişanlık. **2.** Yenik düşen ordunun, askerî disiplin ve bağlantı yönünden yaşadığı karışıklık ve perişanlık; hezimet. **3.** *{ağız}* İshal. [DS] **4.** *{ağız}* Bozuk para. [DS] **5.** *sf.* Bozgunluk içine düşmüş olan; perişan. **6.** *{ağız}* Sağlık durumu bozuk; zayıf. [DS] ◻ **bozguna düşmek,** *{ağız} İshal olmak.* [DS]‖ **bozguna uğramak,** *Yenilip perişan olmak; büyük bir yenilgiye uğramak.*‖ **bozgun söylemek,** *{eAT} Bir şeyin iyi ve kötü yanlarını söylemek; tenkit etmek.*

bozguncu, [boz-gun-cu] *sf.* Bir toplulukta güven sarsıcı ve kişileri birbirine düşürücü durum yaratan;

anarşist; asî; fesatçı; bölücü; kara çalı; iğtişaşçı; kundakçı; militan; ordubozan; yıkıcı.

bozgunculuk, -ğu [boz-gun-cu-luk] *is.* Bozguncuya yakışır davranış ve tutum.

bozgunluk, -ğu [boz-gun-luk] *is.* **1.** Bozgun. **2.** Bozgun olanın durumu; perişanlık.

bozguntu, [boz-mak *(utandırmak)* > boz-gun-tu] *{a-ğız} is.* Sürprize uğramak ya da utanmaktan ileri gelen şaşkınlık; bozuntu. [DS]

bozırak, [boz-ı-rak بزرق] *{eAT} sf.* Bozca; bozumsu.

bozkır, [boz+kır] *is.* İlkbaharda yeşeren yaz ortalarına doğru kuruyup sararan otsu bitkilerle küçük ağaççıklardan meydana gelmiş bitki örtüsü; step; badiye; beyaban; burtlak; kepir. 🗗 **bozkır sanatı,** *sanat. tar. Bronz çağında Moğolistan'dan Romanya'ya kadar uzanan Avrasya bozkırları alanında yaşamış olan göçebe toplulukların meydana getirdikleri sanat eserleri.*

bozkırlaşma, [boz+kır-la-ş-ma] *is.* Bozkırlaşmak eylemi.

bozkırlaşmak, [boz+kır-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Yüksek boylu ağaçların yok olması ile erozyona uğrayan toprak üzerindeki bitki örtüsü, giderek bozkır bitkilerine dönüşmek; bozkır hâline gelmek.

bozkun, [boz-kun بوزقون] *{OsT} sf.* Bozuk.

bozkunluk, -ğu [boz-kun-luk بوزقونلق] *{OsT} is.* Bozukluk.

bozkurt, -du [boz+kurt] *is.* Mitolojiye göre, Göktürk hanedanın kökü olan Asena'nın türemiş olduğu söylenen efsanevî bir dişi kurt.

bozlak[1], -ğı [boz-la-k] *is.* **1.** Sürülmemiş, nadasa bırakılmış tarla; gen. **2.** Verimsiz tarla veya çayır, çimen. **3.** Killi toprak.

bozlak[2], -ğı [boz *(yans.)* > boz-la-mak *(bağırmak, böğürmek)* > boz-la-k] *is. müz.* **1.** Orta ve Güney Anadolu'da söylenen bir tür uzun hava makamı. **2.** Bu makama uygun olarak söylenen acıklı konuları olan türküler. **3.** *{ağız}* Hikâye. [DS]

bozlak[3], -ğı [boz-la-k] *{ağız} is.* **1.** Boz renkli bir tür kuş. **2.** Yağsız çıra; çırasız odun. **3.** *sf.* Boza çalar renkte olan; bozumsu. [DS]

bozlak[4], -ğı [boz-la-mak > boz-la-k] *{ağız} is.* **1.** Yünden örme kısa kollu giyecek; hırka; aba. **2.** Ekmek yaparken kullanılan büyük yün örtü. [DS]

bozlama, [boz-la-ma] *is.* Bozlamak eylemi.

bozlamak[1], [bos / buz / bus *(yans.)* / *boz *(keder)* > boz-la-mak بوزلق] *{eT} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Ses vermek; bağırmak; böğürmek. *{eAT} (aynı)* [DLT] [DK] **2.** (Dişi deve için) yavrusunu çağırmak için ses çıkarmak. [Nevâyî] **3.** (Matemliler için) sesli olarak yas tutup ağlamak. [Nevâyî] **4.** *mecaz.* Çığlık atmak.

bozlamak[2], [boz-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Tarlayı sürüp ekmeyerek boş bırakmak; gen bırakmak. [DS]

bozlan, [boz-la-n / boz-lañ] *{ağız} sf.* **1.** Boz renkte olan. **2.** Kireçli toprak. [DS]

bozlatmak[1], [bozlā-mak > boz-la-t-mak] *{eT} gçl. f.* Böğürtmek. [DLT]

bozlatmak[2], [boz-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Tarlayı nadasa bırakmak. [DS]

bozluk, -ğu [boz *(bez)* > boz-luk] *{ağız} is.* Pamuklu dokuma; bez. [DS]

bozma, [boz-ma] *is.* **1.** Bozmak işi. **2.** *{ağız}* Pamuğu toplanmış tarla. [DS] **3.** *sf.* Biçimi ve kullanılışı değiştirilmiş olan. **4.** Melez.

bozmacı, [boz-ma-cı] *is.* Eski şeyleri satın alıp bozduktan sonra parça parça satan kimse.

bozmak, [*eT.* buz-mak *(yıkmak, kırmak)* > boz-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Bir şeyi kendisinden bekleneni yerine getiremeyecek duruma düşürmek; yıkmak; kırmak; parçalamak. *{eT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [ETY] **2.** Bir yerin veya bir şeyin düzenini karıştırmak. **3.** Zarar vermek, dokunmak. **4.** *mecaz.* Kötü duruma getirmek; kötü etkide bulunmak. **5.** Geçersiz duruma getirmek; iptal etmek; hükümsüz kılmak. **6.** *mecaz.* Birini, beklemediği davranışı göstererek kırmak; yalanını ortaya çıkararak küçük düşürmek. **7.** Yenmek; bozguna uğratmak. **8.** Büyük parayı ufak birimlere ayırmak. **9.** Altını paraya; dövizi Türk parasına çevirmek. **10.** Bağ ve bostanın en son kalan ürünlerini de toplamak. **11.** *mecaz.* (Bir şeyle aklını) yitirecek derecede ilgilenmek. **12.** Aklını kaybetmek. **13.** (Erkek için) bir kızın bekâretini gidermek. **14.** Biçimini ve kullanılışını değiştirmek. **15.** Birini, yalanını meydana çıkararak utandırmak. **16.** (Mide için) yiyecek zarar vermek. **17.** *mecaz.* İyi davranışları kötüye çevirmek. **18.** *{ağız}* Tarlayı ürün alınmından sonra ilk defa sürmek. [DS]

bozmancalık, -ğı [boz-man-ca-lık] *{ağız} is.* **1.** Ara bozma. **2.** Pazarlıktan cayma; sözünden dönme. [DS] 🗗 **bozmancalık yapmak,** *Arayı bozmak; pazarlığı bozmak; sözünden dönmek; caymak.*

bozördek, -ği [boz+ördek] *is. zool.* Sık sazlıklı sularda yaşayan, çamuru süzmek için yüzeyi karıştıran, başı pek fazla süslü olmayan bir tür ördek, *(Anas strepera).*

bozrak, -ğı [boz-ra-k] *sf.* Rengi boza çalan.

boztagan, [*eT.* buz-mak *(bozmak)* > buz-dur-gan > boztağan بوزطغان] *{eAT} is.* Demir topuz; gürz.

boztogan, [*eT.* buz-mak *(bozmak)* > buz-dur-gan > boztoğan بوزطوغان] *{eAT} is.* Demir topuz; gürz.

bozucu, [boz-ucu] *sf.* Tahrip edici.

bozuk[2], -ğu [buz-mak > buz-uk > boz-uk بوزوق] *sf.* **1.** Bozulmuş olan; kırık; yıkık. [DLT] *{eT} (aynı)* **2.** İşlemeyen ya da sağlıklı çalışmayan. **3.** Düzensiz. **4.** Kusurlu. **5.** *mecaz.* Kötü. **6.** (Yemek için) kok-

muş; yenmeyecek duruma gelmiş; bayat. **7.** *mecaz.* (Kişi için) kızgın; sinirli. **8.** *mecaz.* (Kişi için) keyifsiz; sıkıntılı. **9.** (Madenî para için) değeri küçük. **10.** *{ağız}* (Kız için) bakire olmayan. [DS] **11.** *is. {ağız}* Kötü kadın. [DS] **12.** *{OsT} müz.* Uzun saplı tambur ile bağlama tipinde, makamdan makama geçişte akort edilmesi gerekli olan bir telli çalgı. **13.** *{ağız}* Ekini biçilip alınmış tarla. [DS] **14.** *{ağız}* Ekin biçme, ürün kaldırma zamanı; sonbahar. [DS] **15.** *{ağız}* Eski tip bir av tüfeği. [DS] ◻ **bozuk adam,** *Fitneci, ahlaksız, baştan çıkmış kimse.*|| **bozuk adım,** *Uygun adım yürüyüşte ahengi bozan, düzensiz yürüyenlerin adımı.*|| **bozuk atmak,** *1. Sinirlendiğini, öfkelendiğini belli etmek. 2. Azarlamak; paylamak.*|| **bozuk çalmak,** *Canı sıkılmış, yüzü asılmış olmak.*|| **bozuk düzen,** *1. Düzeni bozuk olan; düzensiz. 2. Ahlakı bozuk. 3. müz. Türk halk müziğinde bağlamalarda uygulanan bir uyum düzeni.*| **bozuk para,** *Ufak birimlere ayrılmış olan para; ufaklık.*| **bozuk para gibi harcamak,** *İtibarını ve değerini düşürecek şekilde birinden yararlanmaya kalkışmak.*

bozuk[2]**, -ğu** [boz-uk] *{ağız} is.* Armut. [DS]

bozukluk, -ğu [boz-uk-luk] *is.* **1.** Bozuk olma durumu. **2.** Küçük değerde madenî para.

bozulacak, -ğı [boz-ul-acak] *sf.* **1.** Bozulabilir bir nitelik taşıyan; bozulan. **2.** Kolay bozulan. **3.** (Para için) bozukluk hâle getirilebilecek nitelikte olan.

bozulamak, [bo *(yans.)* > bo-z-u-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-y•r]* **1.** (Deve için) acı acı bağırmak. **2.** Kuvvetli bir şekilde iniltili ve acı ses çıkarmak. **3.** Deve gibi bağırmak. **4.** (Su için) çağlamak. [DS]

bozulaşmak, [bozu-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* (Develer için) bir arada bağrışmak. [DS]

bozulma, [boz-ul-ma] *is.* Bozulmak eylemi.

bozulmak, [boz-ul-mak] *edil. f. [-ur]* **1.** Biri tarafından bozma eylemi yapılmak. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** *{ağız}* (Ürün alınan tarla için) ekime hazırlık olarak tekrar sürülmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Kız için) kızlığı giderilmek. [DS] **4.** *dönşl.* (Yiyecek) sağlık açısından yenilmeyecek duruma gelmek, kokmak, ekşimek. **5.** İyi ve değerli niteliğini yitirmek. **6.** *mecaz.* Sağlığını yitirerek güçten, kuvvetten düşmek. **7.** (Ordu için) yenilmek; bozguna uğramak, dağılmak. **8.** *mecaz.* Bir kimseye kızmak; sinirlenmek.

bozulmaz, [boz-ul-maz] *sf.* **1.** Bozulma niteliği olmayan. **2.** Harekete veya dinginliğe karşı hiçbir eğilimi olmayan; eylemsiz.

bozuluş, [boz-ul-uş] *is.* **1.** Bozulma işi. **2.** Bozulma biçimi.

bozum, [boz-um] *is.* **1.** Bozulmak eylemi ve sonucu. **2.** Utangaçlık; mahcupluk; küçük düşme. **3.** *{ağız}* Ürünü alınmış tarlayı yeni ekime hazırlık olarak sürme; anız bozma. [DS] ◻ **bozum etmek,** *Utandırmak; mahcup etmek.*|| **bozum havası,** *argo. Utangaçlık, mahcupluk.*|| **bozum olmak,** *argo. Utanacak duruma düşmek; utanmak; mahcup olmak.*

bozumca, [Far. buzmāce بوزماجه] *is.* Boz renkli bir tür kertenkele.

bozumtuk, [boz-umtuk بوزمتق] *{OsT} sf.* Boza çalar.

bozun, [boḏ-un] *{eT} is.* → bodun; budun.

bozunma, [boz-un-ma] *is. fiz.* **1.** Bir atom çekirdeğinin enerji yayarak veya alarak kütle, yük, ömür vb. nitelikleri farklı bir çekirdeğe dönüşmesi olayı. **2.** Kumaş boyalarında çeşitli etkenlerin neden olduğu bozulma.

bozuntu, [boz-guntu / boz-untu] *is.* **1.** Bozulmuş bir nesneden arta kalan; döküntü. **2.** Kendinde bulunması gerekli nitelikleri taşımayan. **3.** Şaşkınlığa düşme. ◻ **bozuntuya uğramak,** *Şaşkınlığa düşmek.*| **bozuntuya vermemek,** *Hoşa gitmeyen bir durumda veya yanlışlıkta fark etmemiş gibi davranmak.*

bozuşma, [boz-uş-ma] *is.* Bozuşmak eylemi.

bozuşmak, [boz-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Araları açılmak; dostlukları bozulmak. [DLT]

bozuşuk, -ğu [boz-uş-uk] *sf.* Araları açık, bozuk olan.

bozuşukluk, -ğu [boz-uş-uk-luk] *is.* **1.** Bozuşuk olma durumu. **2.** Karşılıklı bozulma içinde.

bozyürük, -ğü [boz+yürü-k] *is. zool.* Küçük başlı, kalın ve kısa kuyruklu, zararsız ve zehirsiz bir yılan, *(Eryx).*

bö[1]**,** [ba / be / bı / bo / bö / bü *(yans.)*] *is.* **1.** (İnsan için) bağırma, seslenme, gevezelik etme, yüksek sesle konuşmayı, seslenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *bö-gür, bö-ğ(ü)l-e-mek* **2.** (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *bö-gürmek, bö-ğür-ü böğürü ağlamak; bö-ğür-t-lek.*

bö[2]**,** [*eT.* böy / bōg / bō بو] *(bö:) {eAT} is.* **1.** Zehirli örümcek; tarantula. **2.** *{ağız} is.* Korkunç yaratık; korkunç böcek. [DS] ◻ **bö böcüğü,** *{ağız} Zehirli örümcek.* [DS]

bö[3]**,** [bō] *(bö:) {ağız} is.* Korkutma sözü. [DS]

böbek, -ği [bebek / böbek] *{ağız} is.* Bebek. [DS]

böbrek, -ği [*eT.* bögür > bög(ü)r-ek / bögrik > böyrek > böbrek] *is.* **1.** *anat.* Kandaki zararlı maddeleri süzen, idrar salan, karın bölgesinin arkasında omurganın iki yanında birer tane bulunan fasulye biçiminde organ. **2.** *sf.* Böbrek biçiminde olan. ◻ **böbrek düşüklüğü,** *tıp. Böbreğin anormal sarkması.*|| **böbrek genişlemesi,** *tıp. Böbrek havuzcuğunun idrar birikmesi sonucu genişlemesi.*|| **böbrek taşı,** *tıp. Böbrekte idrar içindeki kalsiyum bileşiklerinin çöküntüsü ile oluşan taş.*|| **böbrek üstü bezi,** *anat. Her iki böbreğin üzerinde ve böbrek yuvasının içinde yer alan, soldaki böbreği takke gibi örten, sağdaki ise bir virgülü andırır hayatî*

önem taşıyan hormonları salgılayan içsalgı bezi.|
böbrek yağı, *Kasaplık hayvanların böbrekleri etrafında toplanan iç yağı.*|| **böbrek yatağı,** *{ağız} Kasaplık hayvanların sırt kısmındaki dikensi çıkıntının iki yanında bulunan et; fileto.* [DS]

böbrekli, [böbrek-li] *sf.* **1.** Böbreği bulunan. **2.** Belirtilen sayıda ya da nitelikte böbreğe sahip olan. **3.** *{ağız}* Yürekli; cesur; güçlü. [DS]

böbreksi, [böbrek-si] *sf.* Böbrek biçiminde olan.

böbür, [Far. bebr] *is. zool.* **1.** Suriye'de yaşayan, kobay büyüklüğünde, uzun burunlu, kısa kuyruklu, benekli derili, gözleri fırlak, toynaklı ve memeli, yırtıcı bir hayvan; Suriye damanı, *(Hyrax syriensis).* **2.** Kibir; kendini büyük görme. 🗗 **böbür böbür,** *Yüksekten atarak; gururla.*|| **böbür bübür böbürlenmek,** *Çok böbürlenmek.*

böbürlenme, [böbür-le-n-me] *is.* Böbürlenmek eylemi.

böbürlenmek, [Far. bebr *(leopar)* > bebir-le-n-mek / böbür-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Kendini beğenmek; övünerek kabarmak; kurumlanmak; kibirlenmek.

böbürlü, [böbür-lü] *sf.* Övünç dolu.

böbürtü, [böbür-tü] *is.* Böbürlenme.

böce, [*eT.* bög-çek > böce(k)] *{ağız} is.* **1.** Dörtten çok bacağı bulunan küçük hayvan. **2.** Akrep, çıyan, örümcek gibi zehirli böceklerin genel adı. **3.** Korkunç böcek; korkunç yaratık. **4.** Sırtlan. **5.** Kurt. **6.** İpek böceği. [DS] 🗗 **böce börtü,** *{ağız} Akrep, çıyan, örümcek gibi zehirli böcekler.* [DS]

böcek, -ği [*eT.* bö / böğ *(örümcek)* > böğ-cek / bö-cü > bö-cük > bö-cek] *is.* **1.** Trake solunumu yapan, başı göğsünden ayrı, her bir parçası birbirine eklemle bağlanan ve birer çift bacak bulunan üç boğum gövdeli, omurgasız küçük hayvanların genel adı; haşarat; haşere. *{eAT} (aynı)* **2.** Kelebek, kurt ve tırtıl dışında kalan küçük hayvancıkların halk arasındaki adı. **3.** İstakozgillerden ilk ayakları küt kıskaçlı, 30– 40 cm. uzunluğunda, sarı renkli, yenilebilen bir deniz hayvanı; langust. **4.** *mecaz.* Sevimli çocuk. **5.** *tar.* İmparatorluk döneminde eski hırsız ve yankesicilerden kurulu gizli zabıta teşkilatında, aralarında kadınların da bulunduğu görevlilere verilen ad. **6.** *argo.* Etken eş cinsel erkek. **7.** *argo.* Gizli dinleme aygıtı. 🗗 **böceği sönmek,** *{ağız} Gücü tükenmek; umutsuzluğa düşmek.* [DS]|| **böcek başı,** *{OsT} tar. Bir tür zabıta görevlisi.*| **böcek çıkarmak,** *İpek böceği yetiştirmek.*|| **böcek bilimci,** *zool. Böcek bilimi konusunda uzmanlaşmış kimse.*| **böcek bilimi,** *zool. Böcekleri inceleyen bilim dalı; entomoloji.*| **böcek kabuğu,** *1. Böcek kabuğu rengi. 2. Metal parlaklığında, yeşille mor arası renkte olan.*

böcekbaşı, [böcek+baş-ı] *is. tar.* İmparatorluk döneminde gizli polis örgütünün yöneticisi.

böcekçi, [böcek-çi] *{ağız} is.* **1.** Küçük tüccar; esnaf. **2.** Kötü kadın. **3.** Pezevenk. [DS]

böcekçil, [böcek-çil] *sf. biy.* (Hayvan ve bitki için) böceklerle beslenen.

böcekçilik, -ği [böcek-çi-lik] *is.* **1.** İpekböceği yetiştiriciliği veya koza ticareti. **2.** *{ağız}* Pezevenklik. [DS]

böcekçiller, [böcek-çil-ler] *is. zool.* İki yüz kadar türü bulunan, sivri fare, kirpi gibi böceklerle beslenen, karada yaşayan memeli hayvanlar takımı, *(İnsectivora).*

böcekhane, [böcek+ Far. ḫāne *(ev)*] *(böcekha:ne) is.* İpek böceği yetiştirilen yer; böceklik.

böcekkapan, [böcek+kap-an] *is. bot.* Bazı organları böcek yakalamaya ve sindirmeye elverişli bitkilerin genel adı, *(Apocynum, Dionea, drosera).*

böceklenme, [böcek-le-n-me] *is.* Böceklenmek eylemi.

böceklenmek, [böcek-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** İçinde veya üstünde böcek üremiş olmak; bitlenmek. **2.** *{ağız} mecaz.* Oyalanmak. [DS]

böcekler, [böcek-ler] *is. zool.* Vücutları baş, göğüs ve karın olmak üzere üçe ayrılan, duyargaları birer, kanatları ikişer, ayakları ile ağız parçaları üçer çift olan eklembacaklılar sınıfı, *(İnsecta).*

böcekli, [böcek-li] *sf.* İçinde veya üstünde böcek bulanan; böceklenmiş.

böceklik, -ği [böcek-lik] *is.* İpek böceği yetiştirilen yer; böcekhane.

böceksiz, [böcek-siz] *sf.* İçinde veya üstünde böcek bulunmayan.

böcelenme, [böce-le-n-me] *is.* **1.** Böcelenmek eylemi. **2.** Böcelenmek durumu.

böcelenmek, [böcek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Sersemleşmek. **2.** Kuşkulanmak. **3.** Oyalanmak. **4.** (Tahıl ve baklagiller için) kötü ambarlanma şartları dolayısıyla böceklenmek; bitlenmek. [DS]

böcen, [böce-n] *{ağız} sf.* Kısa; ufak. [DS]

böcü, [bö / böğ *(örümcek)* / bö *(yans.)* > bö-ce > böcü بوجو] *is.* **1.** Böcek. **2.** *{OsT}* Çocukları korkutmak için söylenen hayalî yaratık; umacı; öcü. **3.** *{ağız}* Kurt. [DS] **4.** *{ağız}* Akrep, çıyan, örümcek gibi zehirli böcekler. [DS] **5.** İpek böceği. 🗗 **böcü börtü,** *{ağız} 1. Kurt, çakal, domuz gibi zararlı sayılan hayvanlar. 2. Akrep, çıyan, örümcek gibi zehirli böcekler.* [DS]|| **böcü tutmak,** *{ağız} İpekböceği beslemek.* [DS]

böcük[1]**, -ğü** [bö / böğ *(örümcek)* > bö-cük بوجوك] *{OsT} is.* Böcek; *{ağız} (aynı).* [DS]

böcük[2]**, -ğü** [bö-cük] *{ağız} is.* Kötü kadın. [DS]

böcük[3]**, -ğü** [bö-cük] *{ağız} is.* **1.** Dirilik; canlılık. **3.** Şans. [DS]

böcükmek, [bö-cük-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Kanına susamak. [DS]

böcül, [bö *(yans.)* > bö-cül] *is.* Böceklerin baktığı gibi iki yana bakmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bö-**

cül böcül, *{ağız} (Bakış için) gözlerini iki yana oynatarak.* [DS]

böcülemek, [böcü-le-mek] *{ağız}gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Kaçmak. [DS]

böcümek, [böcü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Caymak; vazgeçmek. **2.** Usanmak. [DS]

böcüyükmek, [böcü-y-ük-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Zihni karışmak; bunalmak. [DS]

böd, [böd̲] *{eT} is.* Taht. [ETY]

bödek, -ği [böd-ek] *{ağız} is.* **1.** Böbrek. **2.** İç organlar. **3.** Yürek. [DS]

bödelek, -ği [böd-elek] *{ağız} is.* **1.** Böbrek. **2.** Öd kesesi. **3.** Karın. [DS]🗗 **bödeleği düşük,** *{ağız} Kansız; zayıf.* [DS]

bödene, [Moğ. bödene] *{ağız} is.* Bıldırcın. [DS]

bödenek, -ği [böd-elek > bödenek] *{ağız} is.* Böbrek. [DS]

bödenk, -gi [büg-dek > bügdenk] *{ağız} is.* Dere ve çayların derince olan yerleri. [DS]

bödet, -di [büge-mek > büge-t] *{ağız} is.* Dere; çay. [DS]

bödig, [böd̲ī-mek > böd̲ī-g] *(bödi:g) {eT} sf.* Oynayan; zıplayan; dans eden. [Clauson]

bödimek, [böd̲ī-mek] *(bödi:mek) {eT} gçsz. f. [-r]* Oynamak; dans etmek. [DLT]

bödke, [bu + öd-kä] *{eT} zf.* Bu zamanda; bu devirde [Tekin] [ETY]

bödük, -gü [böd-ük] *{ağız} is.* **1.** Madenî yemek kabı. **2.** Çömlek. [DS]

bödür, [püt > böd *(yans.)* > böd-ür] *{ağız} sf.* Küçük kabarcık; pütür. [DS] 🗗 **bödür bödür,** *Pütür pütür; pürüzlü.*

bödürük, [Erme. badruyg / Gürc. patruki] *{ağız} is.* Eğirilmek üzere taranıp hazırlanmış yün ya da pamuk yumağı. [DS]

bödüşmek, [böd̲ī-mek / böd̲ū̲-mek > böd̲-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Birlikte dans etmek; dansta yarışmak. [DLT]

bödütmek, [böd̲ī-mek / böd̲ū̲-mek > böd̲-üt-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Birini oynatmak; dans ettirmek. [DLT]

böet, [bügē-mek > büge-t / büw-e-t] *{ağız} is.* **1.** Su birikintisi; gölcük. **2.** Kuyu. [DS]

bög[1], [bö g / bi / böy] *{eT} is.* Bir çeşit zehirli örümcek; böğ; tarantula. [DLT]

bög[2], [bö g] *(bö:ğ) {eT} is.* Aşığın sırtının, tümsek kısmının oyunda yukarı gelmesi durumu; çik bök. [Clauson]

bögde, [bök-te / bög-dē] *{eT} is.* Hançer. [Gabain] [EUTS] [KB]

bögeç, -ci [böge-ç] *{ağız} is.* Derin ve durgun su; büget. [DS]

bögemek, [bög-mek / bög-e-mek] *gçl. f. [-r]* → büğemek.

böget, [böge-mek > böge-t / büge-t بوكت] *{eAT} is.* Akar su yatağında suların biriktiği çukur yer; küçük gölet; büget.

bögi, [bögi / bögü] *{eT} is.* Hakîm; akıllı; bilgili. [ETY]

böglünmek, [bög-ül-mek > bög(ü)l-ün-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Yürümekte olan askerî birlik ya da akarsu için) durgunlaşmak; önü kapanmak; büğenmek; birikmek; toplanmak. [Clauson]

bögmek, [bög-mek] *{eAT} gçl. f. [-er]* **1.** *{eT}* Toplamak; biriktirmek. [Clauson] **2.** Birlikte bir araya getirmek; devşirmek. **3.** (Su için) önünü keserek büğemek.

bögö, [bögö / bögū̲] *(bögö:) {eT} is.* → bögü.

bögölemek, [bögö -le-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* → bögülemek.

bögölenmek, [bögö > bögö-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* → bögülenmek.

bögölög, [bögö > bögö-lög / bögü-lüg] *{eT} sf.* → bögülüg.

bögör, [bögör / bög-ür] *{eT} is.* → bögür.

bögre, [bög-rē] *{eT} is.* Böbrek. [EUTS]

bögrek, -ği [bögir > bögr-ek بكرك / بوكرك] *{eAT} {OsT} is.* Böbrek. 🗗 **bögrek erigi,** *{eAT} Can eriği.*

bögrik, [bögir > bögr-ik بوكرك] *{eAT} is.* Böbrek.

bögrül, [*bogur > bög(ü)r-ül] *{eT} sf.* Böğrü ak olan hayvan. [DLT]

bögrüşmek, [bö *(yans.)* > bö-g(i)r-üş-mek بوكر شمك] *{eAT} işteş. f. [-ür]* **1.** (Hayvanlar için) hep birden böğürmek; böğrüşmek. **2.** (İnsanlar için) böğürür gibi seslenmek; bağrışmak,

böktür, [bög-mek > bög-üt-mek > bög-(ü)t-ür] *{eT} is.* Dağlardaki sert ve çukur yerler.

bögü, [*eT.* bögū̲ / bögö] *(bögü:) {eT} sf.* **1.** Dirayetli; anlayışlı; bilge; hakîm. [EUTS] [Gabain] **2.** Büyücü. **3.** *{ağız}* Sözü geçen adam. [DS]

bögülemek, [bögū̲ > bögü-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Büyülemek; büyü yapmak; göz bağcılığı yapmak.

bögülenmek, [bögü-lē-mek > bögü-le-n-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* **1.** Büyülenmek; gizemli bilgiler etkisinde kalmak. **2.** *dönşl. f.* Güvenmek; itimat etmek. [EUTS]

bögülmek, [bög-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Büğenmek. [DLT]

bögülüg, [bögü-lüg] *{eT} is.* Bilgelik; âlimlik. [EUTS]

bögünmek[1], [bög-mek > bög-ün-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Önüne set çekilmek; büğenmek; toplanmak; birikmek.

bögünmek[2], [bögū̲ > bögü-n-mek] *{eT} dönşl. [-ür]* Derin düşünmek. [Üç İtigsizler]

bögür, [bögür بوگر] *{eT} is.* **1.** Böbrek. **2.** Böğür. [DLT] ☐ **bögür igi,** *{eAT} (Kişi ya da nesne için) yakında bulunup da sürekli olarak rahatsızlık veren.*

bögürlemek, [bög-ür-lē-mek] *(böğürle:mek) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Böğüre vurmak. **2.** Savaş saflarını yandan vurup düşmanı yenmek. [DLT]

bögürmek, [bö *(yans.)* > bö-gür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** (Hayvan için) acı acı ses çıkarmak; böğürmek. **2.** Bağıra bağıra ağlamak. [DS] ☐ **böğürü böğürü ağlaşmak,** *{eAT} Bağıra bağıra ağlamak.* [DK]

bögürtmek, [bö *(yans.)* > bö-gür-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Bağırtmak; böğürtmek.[DS]

böğüş, [bög-mek > bög-üş] *{eT} is.* Hikmet; marifet; bilgi; bilgelik; irfan. [EUTS]

bögüşmek, [bög-mek > bög-üş-mek] *işteş. f. [-ur]* Toplamak, biriktirmek ve büğemekte yardım etmek; birlikte büğemek. [Clauson]

böğ, [bög / böy] *is. zool.* Çoğu iri yapılı, çevik ve yırtıcı, geceleri avlanan, vücudu kül rengi dik kıllarla örtülü yer örümceği, *(Galeodes graecus, G. araneoides).*

böğe, [böğ-e] *{ağız} is.* **1.** Geceleri ışığa gelen zehirli böcek. **2.** Bataklıkta yaşayan zehirli bir böcek. **3.** Böğ. [DS]

böğek, -ği [büg-mek *(engel olmak)* > böğ-ek] *{ağız} is.* Büvet. [DS]

böğelek, -ği [*bügel-mek / bökelek [Tietze] > böğelek] *{ağız} is.* **1.** Sığırları rahatsız eden bir tür sinek; büvelek. **2.** Rahatsız edici herhangi bir şey. **3.** Ökse otu. [DS] ☐ **böğeleğe tutulmak,** *{ağız} (Sığırlar için) büvelek tarafından rahatsız edilmek.* [DS]|| **böğelek tutmak,** *{ağız} Büvelek tutmak.* [DS]

böğeleklenmek, [böğelek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Büveleğe tutulmak. [DS]

böğelemek, [büge-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Engel olmak; büğemek. [DS]

böğelmek, [büğ-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Bükülmek; eğilmek. [DS]

böğem, [büge-mek > böğe-m] *{ağız} is.* Derin su çukuru. [DS]

böğemek, [böge-mek / büge-mek] *{ağız} gçl. f. [-er] [-ğ(ü)-yor]* **1.** Suyun önüne bent yaparak toplanmasını sağlamak; gölcük oluşturmak; büğemek; boğ vurmak. **2.** Engel olmak. **3.** Öfkeli birini yatıştırmak. [DS]

böğen, [böğ-en] *{ağız} is.* **1.** İçine tereyağı konulan temizlenip kurutulmuş işkembe. **2.** Koyun ve keçilerde yediği otlarla ilgili olarak görülen ishal. **3.** Çocuk ve hayvan yavrusunun pisliği. [DS]

böğenlemek, [böğ-en-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Koyun, keçi için) baharda yeşil ot yediği için bulaşacak biçimde cıvık olarak pislemek. [DS]

böğenmek, [*eT.* bög-mek > büg-en-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* → büğenmek. [DS]

böğennemek, [böğen-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(i)-yor]* (Hayvan yavrusu için) ilk çişini yapmak. [DS]

böğenti, [*eT.* bög-mek > büg-enti] *{ağız} is.* **1.** Küçük su birikintisi. **2.** Suyun önüne çekilen bent. [DS]

böğet, [*eT.* bög-mek > büge-mek > büge-t] *{ağız} is.* **1.** Su birikintisi; gölcük; büvet. **2.** Suyun önüne çekilen bent. **3.** İçinde su biriktirilen taş ya da toprak havuz. **4.** Derin ve durgun su. [DS]

böğetmek, [büg-et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Suyun önüne bent yaparak toplanmasını, birikmesini sağlamak; büğemek. [DS]

böğez, [bu+kez / gez] *{ağız} zf.* Bu defa; bu kez; bu sefer. [DS]

böğlemek, [bö / böğ *(yans.)* > böğ-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Hayvan için) acı acı ses çıkarmak; böğürmek. [DS]

böğrek, -ği [bögür-ek / bögür-ik] *{ağız} is.* **1.** Böbrek. **2.** Kağnı tekerleğinin iki yan tarafındaki dairesel tahta. [DS]

böğrül, [böğ(ü)r-ül] *{ağız} is.* **1.** Yanları beyaz olan sığır. **2.** *sf.* (Kişi için) ters; aksi. [DS]

böğrülce, [böğür-lü-ce] *is. bot.* → börülce.

böğrümek, [bö *(yans.)* > bö-gür-mek > böğrü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Böğürmek. [DS]

böğrüşmek, [bö *(yans.)* > bö-ğür-üş-mek > böğ-r-üş-mek] *işteş. f. [-ür]* **1.** (Hayvanlar için) hep birlikte bağırmak. **2.** (İnsan için) hep birlikte anlaşılmaz biçimde bağırmak.

böğsükmek, [böğ-sük-mek] *{ağız} gçsz. f. [-(ğ)-ür]* Üzülmek; kırılmak. [DS]

böğsünmek, [büyük-sün-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Karşısındakini küçük görmek; hiçe saymak. [DS]

böğü, [böğ-ü] *{ağız} is.* **1.** Böğ. **2.** İri akrep. [DS]

böğülce, [böğür-lü-ce] *{ağız} is.* **1.** Kuru fasulye. **2.** Fasulye. [DS]

böğün, [bu+gün] *{ağız} is.* Bugün. [DS] ☐ **böğün yarın,** *{ağız} Çok geçmeden; bugün veya yarın.* [DS]

böğür, -rü [*eT.* bögür *(kalça ile kaburga arası)* > böğür] *is.* **1.** İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü. **2.** *gnşl.* Yan taraf. **3.** *nim.* Yapının bir bölümünü ana yapıya bağlayan kemer. **4.** *{ağız}* Dağ yamacı. [DS] **5.** *{ağız}* Göğüs. [DS] ☐ **böğrü böğrüne geçmek,** *{ağız} Açlıktan karnı çekilmek; çok zayıflamak.* [DS]|| **böğür ağrısı,** *{ağız} tıp. Göğüs ağrısı.* [DS]|| **böğür çivisi,** *{ağız} Zorluk çıkaran; engel olan.* [DS]|| **böğür dolması,** *{ağız} Davar etinin boş böğrü ile iki kaburgası ayrıldıktan sonra içine pirinç ve bahar doldurulmak suretiyle yapılan bir yemek.* [DS]|| **böğür döven,** *Ahırlarda hayvanları birbirinden ayırmaya yarayan tahta bölme.*|| **böğür germesi,**

{ağız} vet. Atlarda görülen böbrek hastalığı. [DS]‖ **böğür iği,** *{ağız} Baş belası; zararlı.* [DS]‖ **böğrü kara,** *{ağız} Böcülce.* [DS]‖ **bö ğür kazığı,** *{ağız} 1. Temel yılanı. 2. Baş belası.* [DS]

böğürlemek, [böğür-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Arada kalan tarlayı sulamak. [DS]

böğürme, [bö *(yans.)* > bö-ğür-me] *is.* Böğürmek işi.

böğürmek, [bö *(yans.)* > bö-ğür-mek] *gçsz. f. [-ür]* **1.** (Öküz, deve vb. hayvanlar için) bağırmak. **2.** *mecaz.* (İnsan için) yüksek sesle ve anlaşılmaz biçimde bağırmak. ☞ **böğüre böğüre,** *Bağırarak.*‖ **böğüren maymun,** *zool. Güney ve Orta Amerika'da yaşayan, yassı burunlu, bağırtısı kilometrelerce ileriden duyulabilen, uzun kuyruklu, iri vücutlu, kalın postlu bir tür maymun, (Alouata).*

böğürtlemek, [böğür-t-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Ekin için) başağa durmak; bayraklanmak.

böğürtlen[1], [böğür-t-en [Tietze] بوكرلن] *is.* **1.** Gülgillerden, küçük ve dut gibi çok tanecikli meyvesinden reçel, marmelat yapılan, yaprakları halk hekimliğinde peklik verici, dikenli dalları çit bitkisi olarak kullanılan çalı; *{18.-19.yy.} (aynı), (Rubus caesus).* **2.** Bu bitkinin önce kırmızı, daha sonra kararan yemişleri.

böğürtlen[2], [bö-ğür-t-len] *is. argo.* Kusmuk.

böğürtlenlik, -ği [böğürtlen-lik] *is.* Böğürtlen çalısı bol olan yer.

böğürtme[1], [bö *(yans.)* > bö-ğür-t-me] *is.* Böğürtmek işi.

böğürtme[2], [bör-t-mek > böğürt-me] *sf.* İyi kurumamış kayısı.

böğürtmek[1], [bö *(yans.)* > bö-ğür-t-mek] *gçl. f. [-ür]* Böğürmek işini yaptırmak; böğürmesine sebep olmak.

böğürtmek[2], [bör-t-mek > böğürt-mek] *gçl. f. [-ür]* Biraz haşlamak; börttürmek.

böğürtü, [bö *(yans.)* > bö-ğür-mek > bö-ğür-tü] *is.* Böğürme sesi.

böğürüm, [bö *(yans.)* > bö-ğür-üm] *{ağız} is.* Geyiklerin çiftleşme zamanı. [DS]

böğürüş, [bö (yans.) > bö-ğür-üş] *is.* Böğürme işi veya biçimi.

böhsümek, [bök-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* İçli içli ağlamak. [DS]

bök, [bök] *{eT} is.* **1.** Köşe; bucak, zaviye. [ETY] **2.** Aşığın sırtının, tümsek kısmının yukarı gelmesi; çik bök. [DLT]

böke, [böke / bökö] *{eT} is.* **1.** Kahraman güçlü kimse; güçlü; cesur; yiğit savaşçı. *{ağız} (aynı)* [ETY] [DS] **2.** Uluslararası veya ulusal karşılaşmalarda birinci gelen; şampiyon. **3.** Pehlivan. *{ağız} (aynı)* [DS] [KB] **4.** *{ağız}* Normal iriliğini almamış; gelişememiş kavun. [DS]

bökelemek, [bök-mek > bök-ele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Birdenbire koşmak; ansızın saldırmak. **2.** (Su için) sıçramak. [DS]

bökelik, -ği [böke-lik] *is.* **1.** Böke olma durumu; şampiyonluk. **2.** Şampiyona.

böken, [bök-en] *{ağız} is.* **1.** Tandırda pişen yuvarlak ekmek. **2.** Cıvık hamur yağda kızartıldıktan sonra üzerine tatlı ekilerek yenilen bir tür çörek; lokma tatlısı. [DS]

bökmek[1] [bök-mek / bük-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Eğilerek yere kapanmak. **2.** Yemekten bıkmak, usanmak; çok doymak; gözü doymak. [DLT] [ETY] **3.** Bir şeyden bıkmak; usanmak. [Gabain] **4.** Doyasıya birlikte olmak. [ETY] **5.** *{ağız}* Dolmak; taşmak. [DS] **6.** *{ağız}* Çok kazanmak. [DS] ☞ **böke turmak,** *Bükülmek; eğilmek.* [DLT]

bökmek[2], [bök-mek] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Zıplamak; sıçramak.

bökseg, [Moğ. bökse > bökse-g / bükseg [DLT]] *{eT} is.* Göğüs; meme. [Clauson]

bökseglenmek, [bökseg-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Kız için) göğsü tomurmak. [DLT]

böksig, [böksi-g] *{eT} is.* Karın; göğüs. [Gabain]

böksik, [böksi-k] *{eT} is.* Karın. [EUTS]

böksilmek, [böksi-l-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Parçalanmak; yarılmak. [EUTS] [Gabain]

bökte [bökte / bügde] *{eT} is.* Hançer. [Gabain] [EUTS]

bökteg, [bökte-g] *{eT} is.* Yardım; inayet. [EUTS]

böktelek, -ği [bök-mek > bök(ü)t-e-lek] *{ağız} is.* (Tavşan için) kızışma. [DS] ☞ **böktelek olmak,** *(Tavşanlar için) çiftleşmek için bir araya gelmek.*

böktürmek, [bört-ür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Eti biraz kavurmak. [DS]

bökü, [bökü / bögü] *{eT} is.* Hekim. [EUTS]

bökün, [bo+kün / bu+kün] *{eT} zf.* Bugün. [Gabain]

böküşmek, [bök-mek > bök-üş-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Doymak. [ETY] **2.** Doyasıya birlikte olmak. [ETY]

bökütmek, [bök-üt-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** İyice doyurmak. **2.** Yiyecekten bıktırmak. [DLT]

böl, [böl] *{ağız} is.* Gereksinme; ihtiyaç. [DS]

bölcek[1], **-ği** [böl-(e)cek] *{ağız} is.* Cetvel. [DS]

bölcek[2], **-ği** [? bölcek] *{ağız} is.* Kova. [DS]

böldürme, [böl-dür-me] *is.* Böldürmek işi.

böldürmek, [böl-dür-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Bölmek eylemini birinin aracılığıyla yapmak. **2.** Bölmesine sebep olmak.

böle[1], [? böle] *{ağız} is.* **1.** Genel olarak amca, dayı, hala çocuğu. **2.** Yeğen. **3.** Teyze, hala, yenge. **4.** Amca. [DS]

böle[2], [bu+ eyle > böyle > böle] *(bö:le) {ağız} sf.* Böyle. [DS]

bölek, -ği [béleg / bölek] *{eT} {ağız} is.* Hediye. [DS]

bölen, [böl-en] *sf.* **1.** Bölme işini yapan. **2.** *mat.* Bir bölme işleminde bölünen sayının kaç eşit parçaya bölündüğünü belirten sayı.

bölene, [Bul. polyana] *{ağız} is.* Issız yer; tenhalık. [DS]

bölenecek, -ği [böle-n-ecek] *{ağız} zf.* Bölünceye kadar. [DS]

bölge, [böl-mek > böl-ge بولكه] *is.* **1.** Sınırları, idarî ve iktisadî birliğe; arazi, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası; mıntıka; alan; civar; çevre; dolay; havali; yaka; *{17. yy.} (aynı).* **2.** Vücutta sınırları belli herhangi bir kısım; nahiye.

bölgeci, [böl-ge-ci] *is.* Belirli bir bölgenin çıkarlarını savunan kimse; mıntıkacı.

bölgecilik, -ği [böl-ge-ci-lik] *is.* Belli bir bölgenin çıkarları için çalışma durumu; mıntıkacılık.

bölgeleme, [böl-ge-le-me] *is.* Bir kentin konut, sanayi, eğitim, kültür ve eğlence gibi belirli işlevleri yerine getirecek şekilde bölgelere ayrılması işi.

bölgesel, [böl-ge-sel] *sf.* **1.** Bölge ile ilgili. **2.** Bir bölgeye ait olan; mıntıkavi, mevzii.

bölgeselleşmek, [böl-ge-sel-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir] istk.* Uzaysal bir büyüklüğün, bir değişkenin, düzensiz bir biçimde dalgalanırken büyük ölçekli bir yapı göstermesi.

bölgü, [böl-gü] *{ağız} is.* Araziyi bölüşme, paylaşma. [DS]

bölik, [böl-mek > böl-ik بوليك] *{eT} is.* Bölük; parça.

böllem, [? böllem] *{ağız} is.* Deve katarı. [DS]

bölme, [böl-me بوله] *is.* **1.** Bölmek eylemi. **2.** Ayırma; taksim. **3.** Parçalara ayırma; parçalama. **4.** Bölünerek ayrılmış olan yer; parça; *{OsT} (aynı).* **5.** Bir yeri küçük odalara ayıran ince duvar veya ahşap perde. **6.** Evlerde yıkanmak için ayrılmış küçük oda; gusülhane. **7.** *anat.* Çeşitli organları birbirinden ayıran ince perde. **8.** *mat.* Bir niceliği belirli sayıda eşit parçalara ayırma işlemi; taksim. **9.** *ed.* Bir edebî eseri, bir yazıyı veya konuşmayı aralarında bağlar bulunan bir çok parçalara ayırma. **10.** Gemilerde su baskını ve yangın gibi durumlarda ara kapıları kapatarak yayılmayı önlemek amacıyla yapılmış bölümler. **11.** *man.* Cins kavramlarını tür ve alt türlere ayırmak işi. **12.** *{ağız}* Kalın ağaç gövdesinden dülgerlik için ayrılmış tomruk. [DS] **13.** *{ağız}* Ambar. [DS] **14.** *{ağız}* Ada. [DS] ⊟ **bölme işareti,** *mat. Bölme işleminin yapılacağını belirten* ├ *veya ÷ işareti: bölü.*

bölmeci, [böl-me-ci] *is. res.* Karma renkleri karıştırmaktan ziyade tuval üzerine küçük benekler oturtarak resim yapan ressam.

bölmecilik, -ği [böl-me-ci-lik] *is. res.* Yeni izlenimci ressamlar tarafından uygulanan, renk karışımından ziyade küçük beneklerle optik bir karışım elde etmeye dayanan resim yapma tekniği.

bölmeç[1]**, -ci** [böl-meç] *{ağız} is.* Tek dağ. [DS]

bölmeç[2]**, -ci** [böl-meç] *{ağız} is.* Dolap; kiler vb. [DS]

bölmek, [böl-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Bir bütünü iki ve daha çok parçalara ayırmak; taksim etmek. *{eT} (aynı)* [EUTS] [Üç İtigsizler] **2.** *mecaz.* Birbirine düşman olacak şekilde birliğin ve bütünlüğün bozulmasına yol açmak; parçalamak. **3.** *mat.* Bir niceliği belirli sayıda eşit parçalara ayırmak için işlem yapmak; taksim etmek.

bölmeleme, [böl-me-le-me] *is.* Bölmelemek eylemi.

bölmelemek, [böl-me-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyi bölmelere ayırmak. **2.** *dnz.* Geminin bir kaza sonucu aldığı yaralardan dengesini bozacak şekilde su almaması için kapanabilir sızdırmaz kapılarla bölmeler yapmak. **3.** Orman yangınlarında yangının yayılmasını önlemek ve söndürme çalışmalarını kolaylıkla yürütebilmek amacıyla orman içinde bölümler meydana getirmek.

bölmeli, [böl-me-li] *sf.* Bölmelerle ayrılmış bulunan.

bölök, [böl-mek > böl-ük / böl-ök] *{eT} is.* → bölük.

bölön, [Tib. blon / Sansk. buluna] *{eT} is.* **1.** Bakan; nazır. [ETY] [Gabain] **2.** Vekil; yüksek görevli. [ETY] [Gabain]

bölü, [böl-ü] *is. mat.* Bir matematik işleminde bölme yapılacağını gösteren ├ veya ÷ ile, bayağı kesirlerde pay ile payda arasına konan — işaretinin okunuşu, *(1937).*

bölüc, [böl-mek > böl-üc بلوج] *{OsT} is.* (Saç için) bölük.

bölücek, -ği [böl-ü(k)-cek بلوجك] *{OsT} {ağız} is.* Küçük bir bölük; parça; bölük. [DS]

bölücü, [böl-ücü] *sf.* **1.** Bölme işini yapan; bölen. **2.** *mecaz.* Bir topluluğun bireyleri arasına düşmanlık duyguları sokarak birliği bozma veya siyasal ve sosyal bütünlüğü bozmaya çalışan; fesatçı, müfsit, münafık. **3.** *tek.* Takım tezgâhlarında belirli açılara göre bölmeler yapmaya veya işlenecek malzemenin kalınlığını azaltmaya yarayan kısım.

bölücülük, -ğü [böl-ücü-lük] *is.* Bir topluluğun bireyleri arasına düşmanlık duyguları sokarak birliği bozmak veya siyasal ve sosyal bütünlüğü bozmak; fesat; ifsat; nifak.

bölüg, [böl-üg] *{eT} is.* Kısım; bölük; parça. [EUTS]

bölüglüg, [bölüg-lüg] *{eT} sf.* Bölüklü; kısımlı. [Üç İtigsizler]

bölük, -ğü [böl-mek > böl-ük بلك / بلوك] *is.* **1.** Bütünden ayrılmış parça; kısım. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] [Üç İtigsizler] **2.** Ortadan iki yana ayrılarak taranmış saç bölümü veya saç örgüsü; belik. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *as.* Takımlardan oluşan, üçü veya dördü taburları meydana getiren ve daha büyük birliklerin temeli sayılan, içinde idarî ve teknik çalışmalar yapılan esas savaş birliği. **4.** *mat.* Onluk düzende yazılmış bir tam sayının üçer üçer ayrılan

basamaklarından her biri; hane. **5.** Pay, hisse. **6.** *{ağız}* Tarlalar arasında kalmış orman parçası. [DS] **7.** *{ağız}* Tarla parçası; arazi parçası. [DS] **8.** *{ağız}* Dokuma parçası; kumaş parçası; bez parçası. [DS] **9.** *{ağız}* Mahalle. [DS] ◻ **bölük bölük,** *1. Bölükler halinde. 2. Parçalanmış, kısımlara ayrılmış olarak.*|| **bölük pörçük,** *Bütünlüğü ve birliği sağlanamamış durumda; parça parça.*|| **Bölük-i Rumiyân,** *tar. 1. Anadolu bölükleri. 2. İmparatorluk döneminde Anadolu'dan çıkan yerli sanatkârlar.*

bölükat, [böl-ük + Ar. -āt بلوكات] *(bölüka:t) {OsT} is.* Bölükler. ◻ **bölükāt-ı seb'a,** *{OsT} tar. İmparatorluk döneminde, Mısır vilayetindeki yedi ocaktan kurulu askerî birliğe verilen ad.*

bölükbaşı, [böl-ük+baş-ı] *{ağız} is.* **1.** Düğünlerde erkek evine başkanlık yapan kimse. **2.** Sürüyü çeken çoban. [DS]

bölükdeş, [böl-ük-deş] *{ağız} is.* Usta çoban. [DS]

bölüklüler, [böl-ük-lü-ler] *is. as. tar.* Yeniçeri ocağında ağa bölüklerinden olanlara verilen ad.

bölükmek, [böl-ük-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* (Hayvanlar için) bölüklere ayrılmak. [DLT]

bölülmek, [böl-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Bölünmek. [Üç İtigsizler]

bölüm, [böl-üm] *is.* **1.** Bölünen bir bütünün parçalarından her biri. **2.** *as.* Ordu kuvvetlerinin gerektiği biçimde parçalara ayrılarak dağıtılışı. **3.** *ed.* Bir yazının, bir konuşmanın veya kitabın içinde konuyu daha iyi anlatabilmek için yapılan ayırmalardan her biri. **4.** Bir işletmede veya kurumda yardımcı yöneticiye bağlı, görev bakımından birbirine öncelikli yakınlığı olan çalışma ve sorumluluk ortamı; kısım; departman; seksiyon. **5.** *mat.* Bölme işlemi sonucunda elde edilen sayı. **6.** *müz.* Bir müzik eserinde bulunan ayrı parçalar. **7.** *mecaz.* Çağ; devir. **8.** Bir okulun herhangi bir uzmanlık veya bilim dalında eğitim veren birimlerinin her biri. **9.** *{ağız}* Fıçı. [DS] ◻ **bölüm bölük,** *Parça parça.*

bölümleme, [böl-üm-le-me] *is.* Bölümlemek işi; tasnif; sınıflama.

bölümlemek, [böl-üm-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Birçok şey arasında birbirine eşit veya benzer olanları bir araya toplayarak kümelere ayırmak; sınıflamak, tasnif etmek. **2.** *bsy.* Bir bilgisayarın ya da bilgi işlem sisteminin belleğini, her biri bir kullanıcıya ait olmak üzere bölümlere ayırmak.

bölümlendirme, [böl-üm-le-n-dir-me] *is.* Bölümlendirmek işi; sınıflandırma; tasnife tabi tutma.

bölümlendirmek, [böl-üm-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* Bir şeyi ve bir çokluğu bölümlere ayırmak; sınıflandırmak; tasnife tabi tutmak.

bölümleniş, [böl-üm-le-n-iş] *is.* **1.** Bölümlenmek işi. **2.** Bölümlenmek biçimi.

bölümlenme, [böl-üm-le-n-me] *is.* **1.** Bölümlenmek işi. **2.** *bsy.* Bir belleğin, bir listenin değişik ölçülere uygun olarak dengeli bilgi kümesi taşıyan bölümlere ayrılması.

bölümlenmek, [böl-üm-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Biri tarafından yapılan bölümleme eylemine uğramak.

bölümlü, [böl-üm-lü] *sf.* Bölümü veya bölümleri olan.

bölümölçer, [böl-üm + ölç-er] *is. fiz.* Aynı zamanda etkiyen iki büyüklüğün oranını ölçmeye yarayan alet.

bölümsel, [böl-üm-sel] *sf.* Bölüm ile ilgili; kısmî.

bölün[1], [böl-ün] *is.* Tefrika.

bölün[2], [Tib. / Sansk. buluna] *{eT} is.* En yüksek kamu görevlisi; bakan. [Tekin]

bölünebilir, [böl-ün-e+bil-ir] *sf.* **1.** Bölünmeye uygun olan. **2.** *mat.* Bölme işlemi yapıldığında kalanı sıfır olan.

bölünebilirlik, -ği [böl-ün-e+bil-ir-lik] *is.* **1.** Bölünebilir olma durumu. **2.** *mat.* Bölme işlemi yapıldığında kalanı sıfır olan durum.

bölünebilme, [böl-ün-e+bil-me] *sf. mat.* Bir bölme işlemi yapıldığında kalansız olma.

bölünen, [böl-ün-en] *sf.* **1.** Bölme işlemine uğratılan sayı. **2.** Eşit sayıda veya miktarda parçalara ayrılan nesne.

bölüngü, [böl-ün-gü] *is.* Parti, sendika gibi kuruluşlarda izlenen ana çizgiye karşı olan örgütlü küme; bölüntü; fraksiyon.

bölünme, [böl-ün-me] *is.* **1.** Parçalara ayrılma; parçalanma. **2.** *biy.* Bir hücrenin iki yavru hücreye ayrılması. **3.** *kim.* Bir molekülde bir bağın kopması. **4.** *siy.* Karar organlarında ortaya çıkan görüş ve oy ayrılığı.

bölünmek, [böl-ün-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Başkası tarafından parçalara, bölüklere ayrılmak. *{eT} (aynı)* [Üç İtigsizler] **2.** Üzerinde bölme işi uygulanmak. **3.** *ed.* Bir cümlenin anlattığı şeyi daha iyi açıklayabilmek amacıyla, bir kez nesneyi, bir kez de özneyi yüklem yapmak suretiyle iki yeni cümle kurmak. **4.** *dönşl.* Bir bütünden pek çok bölüm oluşmak; çoğalmak. **5.** Bölünebilir olmak.

bölünmez, [böl-ün-mez] *sf.* Bölünmesi, parçalanması mümkün olmayan.

bölünmezlik, -ği [böl-ün-mez-lik] *is.* Bölünmez olma durumu ve niteliği.

bölüntü, [böl-üntü] *is.* **1.** Bölünmüş küçük parça. **2.** Parti, sendika gibi kuruluşlarda izlenen ana çizgiye karşı olan örgütlü küme; bölüngü; fraksiyon. **3.** *{ağız}* Oda gibi bölünmüş yer; bölme. [DS]

bölüntüler, [böl-ün-tü-ler] *is.* Bir bütünün ayrılmış olduğu bölümler; taksimat.

bölünüm, [böl-ün-üm] *is.* Bazı toplumlardaki soy zinciri kümelerinin sınırlarını belirleyen bölme veya bölünme süreci.

bölünümsel, [böl-ün-üm-sel] *sf.* (Toplum için) grup-

lar, alt gruplar ve küçük birimler halinde bölünmeye dayanan.

bölünüş, [böl-ün-üş] *is.* Bölünmek durumu veya biçimi.

bölüş, [böl-üş] *is.* Bölmek işi veya biçimi.

bölüşme, [böl-üş-me] *is.* Bölüşmek işi.

bölüşmek, [böl-üş-mek] *işteş. f. [-ür]* Bir şeyi iki ve daha çok kişi aralarında paylaşmak; üleşmek; taksim etmek.

bölüştüren, [böl-üş-tür-en] *sf.* Paylaştırma işini yapan; herkese payına düşeni veren.

bölüştürme, [böl-üş-tür-me] *is.* Bölüştürmek işi.

bölüştürmek, [böl-üş-tür-mek] *gçl. f. [-ür]* Bölüşmek işini başkasına yaptırmak.

bölüştürücü, [böl-üş-tür-ücü] *sf.* **1.** Bölüştürme işini yapan. **2.** *is.* Bir sulama kanalı suyunu tarla sahipleri arasında belirli oranlarda bölüştürmeye yarayan alet.

bölüşük, -ğü [böl-üş-ük] *{ağız} is.* **1.** Bölünme yeri. **2.** Kısmet. **3.** Verese. [DS]

bölüşüm, [böl-üş-üm] *is.* **1.** Bölüşme; paylaşma. **2.** *bsy.* Birden çok kullanıcının bellek ve bilgi işlem gibi kaynağı ortaklaşa kullanımı.

bölüt, [böl-üt] *is. zool.* **1.** Eklem bacaklıların vücudunu oluşturan yan yana dizili parçaların her biri; halka. **2.** *biy.* Zigotun bölünmesinden sonra ortaya çıkan hemen hemen birbirine benzeyen parçaların her biri; metamer.

bölütlenme, [böl-üt-le-n-me] *is. biy.* Döllenmiş yumurtanın blastulayı oluşturuncaya kadar art arda bölünmesi.

bölütlü, [böl-üt-lü] *sf.* Bölütlere, halkalara ayrılmış olan.

bölütlülük, -ğü [böl-üt-lü-lük] *is.* Vücutları halkalara ayrılmış olan canlıların bu özelliği; metamerlilik.

böm, [bö *(yans.)* > bö-m] *is.* Bağırma ve böğürme anlamı veren yansımalı gövde. 🗗 **böm böm böğürmek,** *Öküz gibi bağırmak.*

bömböyük, [büyük > böyük > bö(m)+bö/yük] *(bö'mböyük) pekşt. sf.* **1.** Çok büyük. **2.** Çok saygıdeğer.

bön[1], [*eT.* mün / bün *(sakat, eksikli)* ? > bön بون] *sf.* Zekâ ve kavrayıştan yoksun olduğu için kolay kandırılabilen; akılsız; budala; aptal; saf; ahmak. *{eAT} {OsT} (aynı)* 🗗 **bön bön bakmak,** *1. Hiçbir şey anlamadan, safça, şaşkın şaşkın bakmak. 2. Şaşırıp aptallaşmak.*| **bön düşmek,** *{eAT} Budalalık etmek.*

bön[2], [Ar. bunn] *{ağız} is.* Öğütülmüş kahve. [DS]

bönce, [bön-ce] *(bö'nce) zf.* Akılsızca; saf ve budala olarak.

böng[1], [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *böng-ül böngül, böng-ül-de-mek.*

böng[2], [böng *(yans.)*] *{eT} is.* Ağır bir şeyin düşmesi ile çıkan ses. [DLT] 🗗 **böng etmek,** *{eT} (Yere düşen ağır bir nesne için) ses çıkarmak.* [DS]

böng[3], [böñ] *(böñ) {eT} sf.* **1.** İri yarı. **2.** Yoğun. **3.** Obur. [DLT]

böngece, [böng *(yans.)* > böng-e-ce] *{ağız} zf.* Birdenbire. [DS]

böngmek, [*böñ-mek / möñ-mek] *(böñmek) {eT} gçl. f. [-er]* (At için) ayaklarını toparlayarak tekme atmak; tekmelemek.

böngül, [böng *(yans.)* > böng-ül] *{ağız} is.* Sıvının kaynaktan kabarıp kaynamasını anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **böngül böngül,** *{ağız} (Suyun kaynaması için) sesli olarak.* [DS]

böngüldek, -ği [böng *(yans.)* > böng-ül-de-k] *{ağız} is.* **1.** Bataklık. **2.** Suyun çıktığı yer; kaynak; pınar. [DS]

böngüldemek, [böng *(yans.)* > böng-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* (Su için) yerden kaynayıp kabararak çıkmak; büngüldemek. [DS]

bönlenmek, [bön-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Bilmez hâle gelmek; bönleşmek. **2.** Bilmezden gelmek. [DS]

bönleşme, [bön-le-ş-me] *is.* Bönleşmek eylemi; aptallaşma.

bönleşmek, [bön-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Anlayamaz, kavrayamaz hale gelmek; aptallaşmak.

bönlük, -ğü [bön-lük] *is.* **1.** Bön olma durumu. **2.** Bön olanın niteliği. **3.** Bön kişilere yakışır davranış; aptallık; saflık; akılsızlık.

bönsetmek, [bön-se-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kandırmak. [DS]

böö[1], [bö *(yans.)* > böö] *(bö:) {ağız} ünl.* Korkutmak için kullanılan bir söz. [DS]

böö[2], [bö / böğ] *{ağız} is.* Örümcek; böy. [DS]

bör, [bör *(yans.)*] *is.* Yüksek sesle bağırmayı, ağız kavgası gürültüsünü anlatan kök. [Zülfikar] *bör-ülde-mek.*

börek, -ği [bür-mek > bür-ük [Tietze] / börk [Räsänen] / Far. būrek] *is.* Açılmış yufka arasına ıspanak, peynir ya da kıyma konulmak suretiyle tepsi veya saçta pişirilen hamur işi yemek. 🗗 **börek mantarı,** *{ağız} Yufka arasına konularak börek yapmaya uygun tatlı bir mantar türü.* [DS]| **börek otu,** *{ağız} Dere otu, maydanoz gibi böreklerde kullanılan çeşitli otların genel adı.* [DS]

börekçi, [börek-çi] *is.* Börek yapıp satan kimse.

börekçilik, -ği [börek-çi-lik] *is.* Börek yapma ve satma işi.

böreklik, -ği [börek-lik] *sf.* **1.** Börek yapmaya elverişli. **2.** Börek yapmak için ayrılmış.

böremit, -di [? böremit] *{ağız} is.* **1.** Fırında kızartılmış elma ya da armut gibi meyve. **2.** Tam kurumamış armut. [DS]

böri, [börī / börü] *(böri:) {eT} is.* Kurt; börü; [DLT] [EUTS] [ETY] [Gabain] [Tekin] [KB]

börileyü, [böri-leyū] *(börileyü:) {eT} zf.* Kurt gibi; kurtçasına. [DTL]

börisiz, [böri-siz] *{eT} sf.* Düşmansız; yağısız. [EUTS]

böritig, [börit-ig] *{eT} is.* Temas. [Üç İtigsizler]

böritmek, [börtˇ *(yans.)* > bör(i)t-mek /] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Temas etmek; dokunmak. [Gabain] [Üç İtigsizler]

börk, [*eT.* bör-(i)k > börk بورك / برك] *is.* **1.** Başa giyilen her türlü başlığın genel adı; başlık; külah; şapka. *{eT} {eAT} {OsT} {ağız} (aynı)* [DLT] [KB] [Yüknekî] [DS] **2.** Hayvan postundan yapılmış başlık. **3.** *{ağız}* Tahtadan yapılmış baca örtüsü. [DS] **4.** *{ağız}* Sabanda tutağın ilerisindeki kılıç bağının baş çivisi. [DS] **5.** *{ağız}* Evlerde zayıf döşemelerin altına çakılan direklerin başına konulan ağaç kiriş. [DS] **6.** *{ağız}* Kel baş için kara sakız ile yapılan bir tür yakı. [DS] **7.** *{ağız}* Patlıcanın tepesindeki yeşil parça. [DS] **8.** *{ağız}* Arı sepetinin üstüne konulan saz kılıf. [DS] **9.** *{ağız}* İpekli kefiye ve yazmaların fes üzerine sarılmasıyla yapılan bir tür başlık; puşu. [DS] ⊟ **börke basma,** *{ağız} Kaçma.* [DS]|| **börk-i Horasânî,** *Kırmızı kadife ya da çuhadan yapılmış ve üstüne sarık sarılmış başlık.*|| **börk kapmak,** *{ağız} Müjdelik almak için Kur'an'dan bir cüz okuyan çocuğun başlığını kapıp babasına götürmek.* [DS]

börkçi, [börk-çi] *{eT} is.* → börkçü. [DLT]

börkçü, [börk-çü] *is.* Börk yapan ya da satan kimse.

börke[1], [börk > börke بوركه] *{eT} {eAT} is.* Börk.

börke[2], [bür-ik-mek > bür-(ü)k-e > börke] *{ağız} is.* Havuz. [DS]

börkenek, -ği [börk *(başlık)* > börk-enek] *is. zool.* **1.** Geviş getiren hayvanların, yedikleri yemlerin ilk gittiği, daha sonra geviş getirirken de ağza yem lokmalarının tekrar geri geldiği, işkembe ile kırkbayıra giden yolların birleştiği yerde bulunan mide bölümlerinden birisi. **2.** *{ağız}* Yağmurdan ve güneşten korunmak için giyilen ucu sivri bir tür basit külah. [DS] **3.** Kenarları sırma ile işlenmiş, püsküllü baş bağı. ⊟ **börkenekli yağmur,** *{ağız} İri damlalar hâlinde ve şiddetlice yağan yağmur.* [DS]

börki, [börk > börki برکی] *{eT} {eAT} is.* → börk.

börklemek, [börk-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Kel olanların başına kara sakız ile yakı yapmak. **2.** Damların kenarlarını, duvarların üstünü balçıkla balık sırtı sıvamak. **3.** Sepet, sandık gibi şeylerin üzerini yaprak ile örtmek. [DS]

börklü, [börk-lü] *{ağız} sf.* **1.** Otoriter. **2.** Şerefli. **3.** Metin. [DS]

börkmek, [börtˇ *(yans.)* > börk-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** (El ve ayak derisi için) suda fazla kaldığı için kabarmak. **2.** (Turşu için) olmak. **3.** Terlemek; bunalmak. **4.** Zenginleşmek; onmak. [DS]

börktürmek, [börtˇ *(yans.)* > börk-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Tam pişirmeden haşlamak. [DS]

börkü, [börk-ü] *{ağız} is.* Börk; börkenek; başlık. [DS]

börkütmek, [börtˇ-mek > börk-üt-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Tam pişmeden haşlamak. [DS]

börleyü, [böri-leyū] *{eT} zf.* Kurt gibi. [DLT]

börtˇ[1], [börtˇ *(yans.)*] *is.* Patlayıp çıkmayı, sıkışan hava ya da sıvıların dışarı çıkışlarını, haşlama sonucu patlayıp dağılmayı, birden kurtulmayı anlatan kök, *börtˇ-le-mek, börtˇ-mek, börtˇ-ü-mek, börtˇ-ür-mek.*

börtˇ[2], [bör(i)-t] *{eT} is.* Kurt yavrusu. [ETY]

börtˇ[3], [bör-t] *{ağız} is.* Akrep, çıyan, örümcek gibi ağılı böcekler. [DS]

börtˇ[4], [börtˇ *(yans.)*] *{ağız} sf.* **1.** Çürük. **2.** *is.* Yarı kurumuş meyve. **3.** Yarı hazırlanmış pekmez. [DS] ⊟ **börtˇ itmek,** *{ağız} Az haşlamak.* [DS]

börtˇdürmek, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-tür-mek بورتدرمك] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Az haşlamak; börttürmek. [DS]

börteçine, [Moğ. börte *(boz, mavi-gri)* + çina *(kurt)* / börteçine / börteçene] *is.* **1.** Bozkurt. **2.** Destanlara göre Türkleri Ergenekon'dan çıkaran demirci hükümdarın adı.

börtkün, [börtˇ-kün] *{ağız} sf.* Çapkın; haşarı; küstah. [DS]

börtleci, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-y-ici] *{ağız} sf.* (Deve için) gebe. [DS]

börtleğen, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-ğen] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS]

börtlek, -ği [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-k] *{ağız} sf.* **1.** (Meyve için) yarı kurumuş. **2.** Dışarı fırlamış; patlak. **3.** Korkak. **4.** *is.* Böğürtlen meyvesi. [DS]

börtlemek[1], [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Az haşlamak. **2.** *gçsz. f.* Terlemek; bunalmak. **3.** Kıpkırmızı olmak; morarmak. **4.** Güneş ya da ateşten kızarmak; yanmak. **5.** Yumuşamak; kabarmak. [DS]

börtlemek[2], [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Sıvı için) bulunduğu yerden birden fışkırmak; dışarı fırlamak.

börtlemek[3], [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Deve ve manda için) doğurmak. [DS]

börtlen, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-len] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS]

börtlenge, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-len > börtlen-ge] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS]

börtlenmek, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-n-mek] *{ağız} edil. f. [-ir]* **1.** Haşlanmak; yanmak. **2.** *dönşl. f.* Isınmak; kızarmak. **3.** Yumuşamak; kabarmak. [DS]

börtletmek, [börtˇ *(yans.)* > börtˇ-le-t-mek] *{ağız} gçl.*

f. [-ir] **1.** Tam pişirmeden haşlamak. **2.** Kabartmak; yumuşatmak. **3.** Közlemek. **4.** Kavurmak. [DS]

börtliyen, [bört *(yans.)* > bört-l(e)-y-en] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS] 🗗 **börtliyen dikeni,** *{ağız} Böğürtlen çalısı.* [DS]

börtme, [bört *(yans.)* > bört-me] *is.* **1.** Börtmek eylemi. **2.** Suda haşlanmış ve içine nohut, badem, üzüm katılmış buğday.

börtmek[1], [börit-mek / bört-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Dokunmak; temas etmek. [EUTS] **2.** *is.* Dokunma; temas. [EUTS]

börtmek[2], [bört *(yans.)* > bört-mek] *gçsz. f. [-er / -ür]* **1.** Şişmek; kabarmak. **2.** (Yiyecek için) kaynar suda, külde veya ateşte birazcık pişmek; *{ağız} (aynı).* [DS] **3.** (El ve ayak için) çok terlemekle veya çamaşır, bulaşık gibi uzun süre yapılan işlerde üst derinin çok su emmesinden dolayı kabarmak ve buruşmak. **4.** *{ağız}* Terlemek; bunalmak. [DS] **5.** *{ağız}* Morarmak; kıpkırmızı olmak. [DS] **6.** *{ağız}* Güneşte ya da ateşte yanmak; kızarmak. [DS] **7.** *{ağız}* (Yemek için) sıcak iken su katılınca rengi değişmek. [DS] **8.** *{ağız}* Rengi kaçmak; solmak. [DS] **9.** *{ağız}* Canlılığını, parlaklığını yitirmek. [DS] **10.** *{ağız}* (Ayaklar için) yorgunluktan şişmek. [DS]

börtmek[3], [bört *(yans.)* > bört-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Coşmak; sevinmek. [DS]

börttürme, [bört *(yans.)* > bört-tür-me] *is.* Börttürmek işi.

börttürmek, [bört *(yans.)* > bört-tür-mek] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ür]* (Et için) az pişirmek; biraz haşlamak. [DS]

börtü[1], [bört *(yans.)* > bört-ü] *sf.* **1.** Börtmüş gibi kabarık. **2.** *is.* İğrenç ya da tehlikeli böcek. 🗗 **börtü böcek,** *Her türlü böcekler.*

börtü[2], [Moğ. börte] *is.* ➝ börtü.

börtük, -gü [bört *(yans.)* > bört-ük] *sf.* **1.** Börtmüş; kabarmış. **2.** Haşlanmış; az pişirilmiş. **3.** (Kuru meyve, sebze için) iyice olgunlaşmadan kurutulmuş. **4.** *{ağız}* İyice olgunlaşmamış. [DS] **5.** *{ağız}* Zayıf; çelimsiz. [DS] **6.** *{ağız} is.* Yara; bere. [DS]

börtülme, [bört *(yans.)* > bört-ül-me] *is.* Börtülmek işi.

börtülmek[1], [bört-mek[1] > bört-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Değilmek; dokunulmak; temas edilmek. [EUTS]

börtülmek[2], [bört *(yans.)* > bört-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** (Yiyecekler için) biraz pişirilmek; az haşlanmak. **2.** (Üst deri için) kabarmak; şişmek. **3.** (Kuru sebze ve meyve için) iyice olgunlaşmadan kurutulmak.

börtüme, [bört *(yans.)* > bört-ü(r)-me] *{ağız} is.* Haşlama yemek. [DS]

börtün, [bört-mek > bört-ün] *{eT} sf.* Meçhul; bilinmeyen. [EUTS]

börtürmek[1], [bört-mek[1] > bör(i)t-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Değdirmek; dokundurtmak; temas ettirmek. [EUTS]

börtürmek[2], [bört *(yans.)* > bört-ür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Az haşlamak. [DS]

börü[1], [börī > börü] *{ağız} is.* **1.** Kurt. **2.** Her türlü zehirli böcek. [DS]

börü[2], [? börü] *is. {ağız}* Çivi. [DS]

börük, -gü [bür-mek > bür-ük] *{ağız} is.* **1.** Bürgü; çarşaf. **2.** Saç örgüsü. [DS]

börük, -gü [bör-ük] *{ağız} is.* Baca. [DS] 🗗 **börük başı,** *{ağız} Ocağın üstüne yapılan raf.* [DS]

börükmek, [bört-mek > bör(ü)k-mek] *{ağız} edil. f. [-ür]* Haşlanmak. [DS]

börüktürmek, [bör(ü)k-tür-mek] *gçl. f. [-ür]* Biraz haşlamak.

börülce, [böğür-lü-ce > böğrülce] *is. bot.* **1.** Fasulyeye benzer sıcak bölgelerde yetişen tohumunun göbeği koyu benekli birkaç türü bulunan bitki; karnı kara; börülce, *(Vigna, Dolicos, Lablab).* **2.** Fasulye. 🗗 **börülce kuşu,** *{ağız} zool. Güvercin büyüklüğünde göçmen bir av kuşu.* [DS]|| **börülce kurdu,** *{ağız} Fasulye üzerinde gelişen kurt.* [DS]

börüldemek, [bö *(yans.)* > bö-r-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* (Hayvan için) acı acı ses çıkarmak; bağırmak. [DS]

börümcek, -ği [bür-üm-cek] *{ağız} is.* Bürünecek şey. [DS]

böründcek, -ği [bür-ün-(e)cek] *{ağız} is.* Cibinlik. [DS]

börüng, [bür-mek > bür-üñ [Clauson]] *(börüñ) {eT} is.* Suların yerde açtığı yarıklar. [DLT]

börüttürmek, [bört *(yans.)* > bör(ü)t-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Biraz pişirmek; az haşlamak. [DS]

böryarku, [bör+yar-ku] *{ağız} is.* Parlak başlık. [DS]

bös, [bös *(yans.)*] *is.* Bağırma sesini anlatan ses taklidi kök. 🗗 **bös bös böğürmek,** *Öküz gibi yüksek sesle bağırmak.*

bösböyük, [bö(s)+bö/yük] *(bö'sböyük) {ağız} sf.* Büsbüyük; çok büyük. [DS]

bösek, -ği [bös-ek] *{ağız} is.* Yağmur sularının toplandığı çukur. [DS]

bösgeç, [bös-mek > bös-gēç] *(bösge:ç) {eT} is.* Çörek. [DTL] [Clauson]

bösme, [bös-me] *is.* Bösmek eylemi.

bösmek, [bös-mek / püs-ınek [DLT]] *{eT} gçl. f. [-er]* **1.** Bir şeyi bir taraftan tutarak çekip uzatmak veya sürüklemek. [DTL] **2.** Şiddetle dövmek, vurmak. [Clauson] **3.** Katı veya sıvı haldeki bir madde, ani olarak gaz haline geçip patlamak; infilak etmek.

bösüg, [bös-mek > bös-üg] *{eT} zf.* (Dövmek, vurmak için) şiddetli. [Clauson]

böşemek, [böşe-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ü)-yor]* (Kar için) eriyip kabarmak; gevşemek. [DS]

böşgel, [bös-mek > bös-geç / böşgel] *{eT} is.* İnce ekmek; yufka ya da pide. [Clauson]

böşük[1], [béşük / böşük / büşük] *{eT} is.* Beşik. [Gabain]

böşük[2], [böşük] *{eT} is.* **1.** Dost; sevgili. [Gabain] **2.** Akraba. [Gabain] 🗗 **böşük körtük,** *{eT} Sevgili; aziz; dost.* [EUTS]‖ **böşük tüngür,** *{eT} Akrabalık; yakınlık; sıhriyet.* [EUTS]

bötdene, [Yun. mpoutina] *{ağız} is.* **1.** Tahta kap. **2.** Küçük fıçı. **3.** Toprak kap. [DS]

bötege, [? bötege] *{ağız} is.* Kuşların midesi; kursak. [DS]

böv, [bōg /bew / böv] *{eT} is.* → bög[2].

böy, [bōg / böy / bö بوی] *{eT} {eAT} is.* Bir çeşit zehirli örümcek. [DLT]

böyemek[1], [büğe-mek > böye-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-y(ü)-yor]* Büğemek. [DS]

böyemek[2], [bele-mek / bürü-mek > böye-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-y(ü)-yor]* **1.** Bulaştırmak. **2.** (Koku vb. için) dağılmak; yayılmak; kaplamak. [DS]

böyle, [bu+öyle / ile] *sf.* **1.** Bunun gibi; buna benzer. **2.** *zf.* Bu şekilde; bu tarzda. **3.** Bu derece; bu kadar. **4.** *ünl.* ("*Ne, nasıl*" gibi soru kelimeleri ile kurulan cümlelerin sonuna geldiğinde) şaşma ifade eder. 🗗 **böyle böyle,** *1. Bu şekilde; böylece. 2. Yavaş yavaş; derece derece.*‖ **böyle ile,** *{eAT} Böylelikle; bu suretle.*

böylece, [böyle-ce] *zf.* Bu şekilde.

böylecek, [böyle-cek] *zf.* Bu şekilde; böylece.

böylecene, [böyle-ce-n-e] *zf.* Bu şekilde; böylece.

böylelerin, [böyle-ler-in] *zm.* Buna benzer kimselerin.

böylelikle, [böyle-lik-le] *zf.* **1.** Bu biçimde devam ederek. **2.** En sonunda.

böyleme, [bu + ile + *eT.* yime بویلما] *{OsT} zf.* Böylesi.

böylemesine, [böyle-me-s-i-n-e] *zf.* Bu biçimde.

böylesi, [böyle-s-i] *zm.* **1.** Bunun gibi olanı. **2.** Bu biçimde olanı. **3.** *zf.* Bu derece; bunun gibi.

böylesine, [böyle-s-i-n-e بویله سینه] *(bö'ylesine) zf.* **1.** Aşırı bir biçimde; çok fazla olarak. **2.** *{eAT}* Bunun gibi; böyle; bu yolda. **3.** *zm.* Bunun gibi olanına.

böyrek, -ğı [böğrek] *{ağız} is.* Böbrek. [DS]

böyük, -ğü [beḍü-k > büyük > böyük] *{ağız} sf.* Büyük. [DS]

böyüklenmek, [büyük-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Büyüklük taslamak; kibirlenmek. [DS]

böyüklük, [büyük-lük] *{ağız} is.* Kendini büyük görme; küstahlık. [DS]

böyüksü, [büyük-sü] *{ağız} sf.* Büyüklük taslayan; büyüklere özenen. [DS]

böyüksünmek, [büyük-sün-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ür]* Kendini büyük görmek; gururlanmak. [DS]

böyültmek, [büyü-l-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Büyütmek. [DS]

böyümek, [beḍü-mek > büyü-mek > böyü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Büyümek[DS]

böyütmek, [büyü-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Büyük duruma getirmek. [DS]

böz, [Yun. bussos *(keten)* > Ar. bezz بز / بز > bōz] *(bö:z) {eT} {eAT} is.* Pamuklu kumaş; pamuktan yapılmış kumaş; bez. [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] [Yüknekî] [KB]

bözçi, [böz-çi] *{eT} is.* **1.** Pamuktan kumaş dokuyan kimse; dokumacı; bezci. [EUTS] **2.** Pamukçu. [EUTS]

bözdürmek, [bört-ür-mek ? > bözdür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Eti kızartmak; kebap yapmak. [DS]

braça, [İt. braccio *(kol)*] *(b'ra'ça) is. dnz.* Serenin cundasından donatılan selviçe.

braçiyol, [İt. bracciolo *(kol)*] *(b'ra'çiyol) is. dnz.* Güverte kemerelerini bağlayan köşebent.

braga, [İt. braga *(sapan)*] *(b'ra'ga) is. dnz.* Top kuyruğu.

Brahasavati, [Sansk. Brhaspati] *(b'rahasavati) {eT} öz. is.* Jüpiter yıldızı. [EUTS]

Brahman, [Sansk. brahmen] *(b'rahman) is.* Hindistanda en yüksek sınıftan biri.

Brahsuvati, [Sansk. Brhaspati] *(b'rahsuvati) {eT} öz. is.* Jüpiter yıldızı. [EUTS]

brak, [Fr. braque] *(b'rak) is.* Kısa tüylü, sarkık kulaklı bir av köpeği.

brakil, [İt. braghier] *(b'ra'kil) is. dnz.* Büyük bastonu cıvadraya bağlayan halat.

brakisefal, -li [Fr. brachycéphale] *(b'rakisefal) sf.* Kafatasının genişliğiyle uzunluğu birbirine çok yakın veya denk olan; kısa kafa.

brakisefallik, -ği [brakisefal-lik] *(b'rakisefallik) is.* Brakisefallerin durumu; kısa kafalılık.

branda, [İt. branda] *(b'ra'nda) is.* **1.** Savaş gemilerinde kullanılan asma yatak. **2.** Gemilerde tayfaların asma yatak yaptıkları astarlanmış ve su geçirmez kumaş. 🗗 **branda bezi,** *Keten ve pamuk ipliğinden kalın ve sık dokunmuş sağlam bez.*

brandi, [İng. brandy] *(b'rendi) is.* Sert alkollü, damıtılmış bir içki.

branş, [Fr. branche] *(b'ranş) is.* **1.** Bir bilimin, bir etkinliğin ya da bir düzenlemenin bölümleri; kol; dal. **2.** Bir kimsenin etkinliğini sürdürdüğü alan.

branşman, [Fr. branchement] *(b'ra'nşman) is.* Bağlantı.

brava, [Bulg. / Sırp. brava ?] *(b'rava) {OsT} is.* Kilit; kapı kilidi.

bravo, [İt. bravo] *(b'ra'vo) ünl.* **1.** Yaptığı iş beğenilen birine söylenen, *"Aferin, çok güzel!"* anlamındaki takdir sözü. **2.** Aptalca bir davranışı vurgulamak için söylenir.

bre, [Yun. vré > bre] *(b're) ünl.* **1.** *"Ey! Hey!"* anlamında kabaca seslenme. **2.** Eh artık, yeter anlamında *"be!"* yerine kullanılır. **3.** Şaşkınlık ifadesi. **4.** Tekrarlanan aynı fiilin arasında kullanıldığı zaman

süreklilik, bitmezlik; usanç bildirir. *Çalış bre çalış!* **5.** Aman. ☞ **Bre aman!** *Şaşkınlık ve korku, bildirir.*

breş, [İt. breccia] *(b'reş) is. jeol.* Çeşitli hayvanların kavkı, kabuk ve kemik kırıntılarının çakıl ile karışarak taşlaşmasından meydana gelmiş tortul kütle; köşeli çakıl taşı.

breyk, [İng. break] *(b'reyk) is.* → brik[2].

brezil, [İsp. brasil / Fr. brésil] *(b'rezil) is. bot.* Baklagillerden, Brezilya'da yetişen, çok sert ve turuncu kırmızı renkli odunundan kırmızı boya çıkarılan bir ağaç türü, *(Hematexylon brasiletto).*

brezilin, [Fr. brésiline] *(b'rezilin) is. kim.* Brezil odunundan çıkartılan $C_{16}H_{14}O_5$ formüllü çok halkalı birleşik.

briç [İng. bridge] *(b'riç) is.* İkişer kişilik takımlar halinde dört kişi arasında elli iki kağıt ile oynanan bir iskambil oyunu.

briçka, [Rus. brička] *(b'ri'çka) is.* Sorgun ağacından yapılmış, kışın tekerlekleri çıkartılarak karda kızak olarak kullanılabilen üstü kapalı, tek atlı, dört tekerlekli yaylı, Rus gezi arabası.

brid, [Fr. bride] *(b'rid) is.* **1.** Çeşitli nedenlerle bozulmuş olan derideki gerginlik. **2.** Karın zarının iplik şeklindeki bazı yapışık kısımları. **3.** Akciğer zarının katları arasındaki yapışıklıklar.

brifing, [İng. briefing] *(b'ri'fing) is.* Bir konu ile ilgili yeni ve kısa bilgileri almak, görüşmek ve hedefleri belirlemek amacıyla yapılan kısa toplantı.

brik[1], [Fr. brick] *(b'rik) is.* İki direkli, seren yelkenli, hem ticarî hem de askerî amaçlarla kullanılan bir tür gemi.

brik[2], [İng. break] *(b'reyk) is.* Önde yüksek bir oturma yeri olan, diğer oturma yerleri arkada, dört tekerli yaylı at arabası.

briket, [Fr. briquette] *(b'riket) is.* **1.** Linyit ve taş kömürü tozlarının büyük basınçlar altında sıkıştırılması ile elde edilen katı yakıt. **2.** Çimento, kum, cüruf gibi malzemeler kullanmak ve büyük basınç altında sıkıştırmak suretiyle elde edilen büyük ebattaki tuğlalar.

briketçi, [briket-çi] *(b'riketçi) is.* Briket üretip satan kimse.

briketleme, [briket-le-me] *(b'riketleme) is.* Briketlemek işi.

briketlemek, [briket-le-mek] *(b'riketlemek) gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Briket haline getirmek; briket yapmak.

briks, [Alm. Adolf Ferdinand Venceslaus Brix *(Alman kimyacı)*] *(b'riks) is.* Şeker çözeltisinin yoğunluğunu doğrudan yüzde/gram olarak veren şamandıralı areometre.

bristol, [İng. bristol] *(b'ristol) is.* Matbaacılıkta iyi ve temiz baskıya elverişli, yalnız kimyasal hamur ile elde edilen pürüzsüz, sağlam bir kâğıt ve karton cinsi.

brişti, [Far. firişte] *(b'rişti) {eT} is.* Melek; firişte. [EUTS]

brit, [Fr. bride] *(b'rit) is.* **1.** Elbiselerde ilik yerine kullanılan küçük halkacık. **2.** İliklerin kenarına geçilen fisto dikiş. **3.** Bazı şapkaların düşmesini önlemek için çene altından geçirilen şerit. **4.** *tıp.* İki organı ya da dokuyu anormal şekilde bağlayan bağ dokusu.

briyantin, [Fr. brillantine] *(b'riyantin) is.* **1.** Saçları yumuşatmaya ve parlatmaya yarar madenî ya da bitkisel yağ. **2.** Sık dokunarak parlatılmış bir tür astarlık kumaş.

briyantinlemek, [briyantin-le-mek] *(b'riyantinlemek) gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Saçlara briyantin sürmek.

briyantinli, [briyantin-li] *(b'riyantinli) sf.* (Saç için) briyantin sürülmüş.

brizbiz, [Fr. brise-bise] *(b'rizbiz) is.* Hava akımını kesmek için pencerelerin alt kısımlarına gerilen yarım perde.

brizent, [Rus. brezent] *(b'rizent) is.* Branda bezi.

brizör, [Fr. briseur] *(b'rizör) is. tekst.* Tarak makinesinde, elyaf tutamlarını besleme silindirinden alarak tambura aktaran silindir.

brode, [Fr. braudét] *(b"rode) is. tekst.* Çevresini sardığı motife kabartma hissini veren kordonet iplik, ya da at kılı ile yapılmış bukle işi fisto.

broderi, [Fr. broderie] *is.* Tığ işi.

brokar, [Lat. broccus *(sivri dişli)* > İt. broccato / Fr. brocart] *(b'rokar) is.* Altın ya da gümüş işlemeli ipek kumaş.

broker, [İng. broker] *(b'ro:k'r) is.* **1.** Simsar. **2.** Taşınır değerler alım ve satımında aracılık yapan kişi.

brokoli, [İt. broccolo *(tomurcuk)* > İng. broccoli] *(b"rokoli) is. bot.* Karnabahara benzer, yeşil bir sebze.

brom, [Fr. brome] *(b"rom) is. kim.* Atom ağırlığı 79.90; atom numarası 35, özgül ağırlığı 3.2 olan halojenler grubundan normal sıcaklıkta sıvı olarak bulunan koyu kırmızı renkli ve kötü kokulu bir element; sembolü Br'dir.

bromhidrik, -ği [Fr. bromhydrique] *(b"romhidrik) sf. kim.* Bromun hidrojenle birleşmesinden oluşan. ☞ **bromhidrik asit,** *kim. Bromun hidrojenle birleşmesinden meydana gelen asit; HBr.*

bromür, [Fr. bromure] *(b"romür) is.* Bromhidrik asidin tuzu ya da esteri.

bromürlü, [bromür-lü] *(b"romürlü) sf.* Yapısında bromür bulunan.

bronkiyoliz, [Fr. bronchiolyse] *(b"ronkiyoliz) is.* Bronş çeperlerinde meydana gelen yaralar.

bronkolit, [Fr. bronchholithe] *(b"ronkolit) is.* Bronşlarda oluşan kireç taşı.

bronş, [Fr. bronche] *(b"ronş) is. anat.* Soluk borusu ile akciğer hava petekleri arasında soluk gidip gelmesine yarayan yarı katı boru.

bronşçuk, -ğu [bronş-çuk] *(b"ronşçuk) is. anat.* Bronşların akciğer içindeki dalları.

bronşit, [Fr. bronchite] *(b"ronşit) is. tıp.* Bronş ve bronşçukların iltihabı.

bronşitli, [bronşit-li] *(b"ronşitli) sf.* Uzun süredir bronşiti olan.

bronz, [Far. birinc *(bakır, sarı)* > Fr. bronze] *(b"ronz) is.* Kalıpla şekil verilebilen, yüzde seksen gibi bakır oranı yüksek, kızıla çalan kahve renkli, bakır-kalay alaşımı; tunç; kızıl. 🗗 **Bronz çağı,** *tar. Bakır çağının hemen ardından gelen bakır ile kalayın alaşımından aletlerin ve süs eşyalarının yapıldığı ve demir çağından önce gelen Milâttan önce dördüncü ve ikinci bin yılları arasını kapsayan tarihî çağa verilen ad; Tunç Çağı.*

bronzlaşma, [bronz-la-ş-ma] *(b"ronzlaşma) is.* Bronzlaşmak eylemi.

bronzlaşmak, [bronz-la-ş-mak] *(b"ronzlaşmak) gçsz. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin renginin bronz rengine dönüşmesi. **2.** Denizde veya başka bir yerde güneşlenerek derinin rengini koyulaştırmak.

bronzlaştırıcı, [bronz-la-ş-tır-ıcı] *(b"ronzlaştırıcı) sf.* (Kimyasal madde için) güneş çarpmasını önleyen, güneşte yanmayı hızlandıran.

bronzlaştırma, [bronz-la-ş-tır-ma] *(b"ronzlaştırma) is.* Bir nesneyi bronzlaştırma işi.

bronzlaştırmak, [bronz-la-ş-tır-mak] *(b"ronzlaştırmak) gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin bronzlaşmasını sağlamak. **2.** Havada ısıtma yoluyla bir metale mavimsi veya kahverengi bir renk vermek.

broş, [Fr. broche] *(b"roş) is.* **1.** Değerli taşlarla süslenmiş yaka iğnesi. **2.** Sanayide kullanılan takım tezgâhlarında işlenecek parçayı taşıyan silindir biçimindeki döner kısım. **3.** Silindir biçiminde bir deliğin çapını genişletmeye veya bu delik çevresince yiv açmaya yarayan alet.

broşlama, [broş-la-ma] *(b"roşlama) is.* **1.** *tıp.* Kırılmış kemik parçalarının kemik iliğinden metal çubuk sokularak kemiklerin birleşip kaynaşmasını sağlayan bir tedavi yöntemi. **2.** Basılmış olan kitapların kırma, deste yapma, dikme, kapak takma ve tıraşlamadan ibaret olan ciltçilik işlemi.

broşür, [Fr. brochure] *(b"roşür) is.* Sayfa sayısı az, küçük kitap; kitapçık; risale.

brovning, [İng. John Browning *(Amerikalı silah mucidi)*] *(b"rovning) is.* 7.65 mm'lik mermi atan otomatik tabanca.

bröve, [Fr. brevet] *(b"röve) is.* Devlet denetiminde hazırlanmış bir sınavdan sonra sahiplerine bazı haklar sağlayan belge; diploma; şahadetname.

brülör, [Fr. brûleur] *(b"rülör) is. tek.* Gaz veya toz yakıtı çıkışta hava ile karıştırarak yanmayı sağlayan alet.

brüt [Fr. brut] *(b"rüt) sf.* **1.** Kesintileri yapılmamış; kesintisiz. **2.** (Ağırlık için) kap veya aracın içine konulan madde ile birlikte olan; darası çıkmamış; daralı.

bu[1], [*eT.* mu / bo > bū] *(bu:) sf.* **1.** Yer olarak yakında bulunan bir varlığı işaret eder. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] [DLT] [Tekin] [Yüknekî] [KB] **2.** Zaman olarak en yakında olanı işaret eder. **3.** Söz ve yazıda az önce geçmiş olan sözleri işaret eder. **4.** *zm.* Yakında bulunan bir varlığı işaret ederek adının yerini tutar. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] [DLT] [Tekin] [Yüknekî] [ETY] [EUTS] **5.** Az önce söylenen sözler ya da bir yazıda biraz yukarıda geçen ifadeleri işaret ederek onların yerlerini tutar. 🗗 **bu abdestle daha çok namaz kılmak,** *1. "Şu anda kendisine verilen ceza ya da yaşadığı olaydan almış olduğu dersin etkisi epey sürer." anlamında söz. 2. İyi bir ders almış olmak.* || **Bu ağza kayık yanaştıramam,** *"Artık bundan sonrasını hiç umursamıyorum." anlamında kullanılan söz.* || **bu ara,** *{eAT} Bura; burası.* || **bu arada,** *1. Bu süre içinde. 2. Birlikte; beraber. 3. Bir olay sırasında; o olay olurken.* || **bu aradan,** *{OsT} Bu sırada; bu zamanda.* || **bu aralık,** *Bu sırada, bu esnada.* || **bu aralıkta,** *{OsT} Bu sırada.* || **bu asıl,** *{eAT} Bu gibi; böyle.* || **bu baştan,** *{ağız} Hemen; yakınca.* [DS] || **bu cümleden,** *Bunlar arasında; bunlar gibi.* || **bu defa,** *Bu sefer; şimdi.* || **bu döne,** *{ağız} Bu kez; bu sefer; bu defa.* [DS] || **budur ola,** *{eAT} Bu olsa gerek.* || **bu dükeli,** *{eAT} Bütün bunlar.* || **bu dükeliyle,** *{eAT} Bununla birlikte; bu cümleden olarak.* || **bu düzene,** *{eAT} Bu suretle; bu şekilde.* || **bu gidişle,** *Bu uygulama ile, bu biçimde, bu tarzda.* || **bu gözle,** *Bu anlayışla.* || **bu hasıyetle,** *Bu bakımdan.* || **bu itibarla,** *Bundan dolayı.* || **bu kabil,** *Bu gibi; bu türden.* || **bu kabilden,** *Aynı türden; aynı sınıftan.* || **bu kadak,** *{ağız} Bu kadar.* [DS] || **bu kadar,** *1. Bu denli. 2. Belirsiz sayıda oluşu ifade için kullanılır.* || **bu kadar da,** *Aşırılık ifade etmek için cümle başına getirilir.* || **Bu kadar kusur, kadı kızında da bulunur.** *Sözü edilen, üzerinde durulmaya değmeyecek kadar küçük bir kusur sayılır.* || **bu kes,** *{ağız} Bu kez.* [DS] || **bu meyanda,** *Bu arada.* || **bu münasebetle,** *Sırası gelmişken.* || **buna değdi, buna değmedi diyerek,** *Önceden beğenmediklerini sonradan beğenerek seçme durumunda.* || **Bunda bir iş var!** *Olayın bir gizli yönü, bir iç yüzü var.* || **bundan akdem,** *Bundan önce; daha önce.* || **bundan başka,** *Ayrıca.* || **bundan böyle,** *Şimdiden sonra.* || **Bundan iyisi can sağlığı,** *Artık bundan daha iyisini bulmak mümkün değildir; en iyi budur.* || **Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu!** *Sözü ile davranışı birbirini tutmayanlara, tutarsızlıklarını hatırlatmak için söylenir.* || **bunun burası,** *(Dikkati çekmek için) burası.* || **bu-**

nuñ bigi, *Bunun gibi; böyle.*|| **bununñ birle,** *{eAT} Bununla birlikte; mamafih.*|| **bununñ gibi,** *{eAT} Bunun gibi; böyle.*|| **bununla** (beraber) **birlikte,** *1. Buna ek olarak. 2. Bunun böyle olduğuna bakmadan; buna rağmen.*|| **bu resme,** *{eAT} Böyle; bunun gibi.*|| **bu resm ile,** *{eAT} Bu suretle; bu şekilde; böyle.*|| **Bu sıcağa kar mı dayanır?** *Harcamakla pek çok servetin tükenebileceğini vurgulamak için söylenir.*|| **bu suretle,** *Böylelikle.*|| **bu takdirde,** *Eğer böyle olursa.*|| **bu üzre,** *{eAT} Böyle; bu yolda.*|| **bu yakınlarda,** *Oldukça yakın bir zamanda.*|| (..den) **bu yana,** *(..den) beri.*|| **bu yanadan,** *{eAT} Beri yandan; öte yandan.*|| **bu yir,** *{eAT} Bura.*|| **bu yol,** *{eAT} Bu kere; bu kez.*|| **bu yüzden,** *Bundan dolayı; bunun için; bu sebeple.*

bu[2], [bū] *(bu:) {eT} is.* Buhar; buğu; istim. [DLT]

bu[3], [bū] *(bu:) is. çoc. d.* Su.

bu[4], [Ar. ebū > bū بو] *(bu:) {OsT} is.* Baba.

bu[5], [Far. bū / būy بو / بوی] *(bu:) {OsT} is.* **1.** Koku. **2.** *mecaz.* Umut. 🗗 **bü-fürüş,** *Koku satan.*|| **büy-i ümîd,** *Ümit kokusu; umut belirtisi.*|| **büy-i vefā,** *Vefa kokusu; karşılıklı vefa bulma ümidi.*

bu'ak, -kı [Ar. buʿāḳ بوعاق] *(bua:k) {OsT} is.* **1.** Şiddetli akan sel. **2.** Ansızın bastıran yağmur. **3.** Şiddetli ses; haykırma.

buat, [Fr. boîte] *(buʾat) is. elkt.* Elektrik akımı devrelerinin bağlantısının yapıldığı yuva; kutu.

bub[1], [bub / büb *(yans.)*] *is.* Baykuş türü kuşların ötüşünü ve bu sırada çıkardıkları sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *bub-uh.*

bub[2], [Far. būb بوب] *(bu:b) {OsT} is.* **1.** Değerli ve gösterişli ev döşemesi. **2.** Değerli kumaştan yapılma ev yaygısı.

buba, [buba بوبا] *{eAT} {ağız} is.* Baba.

bubaçka, [Sırp. bubaçka] *{ağız} is.* Böcek. [DS]

bubi tuzağı, [İng. booby + tuza(k)-ı] *is. t. as.* Dokunmayla veya kımıldatılmayla patlayan gizli mayın veya bomba.

bubik, -ği [Yun. bubuki] *{ağız} is.* **1.** Tomurcuk. **2.** Gonca. [DS]

bubu[1], [? bubu] *is. {ağız} is.* **1.** Şeker, kuru üzüm, leblebi gibi tane hâlindeki çerez. **2.** Dut. [DS]

bubu[2], [Sur. Ar. bıbbu] *{ağız} is.* Bir iki yaşındaki çocuk. [DS]

bubuh, [bub *(yans.)* > bub-uh] *is. {ağız} is.* Çavuş kuşu. [DS]

bubuklu, [bubik-li] *{ağız} sf.* Güzel. [DS]

bubulik, -ği [Erme. bublug] *{ağız} is.* **1.** Tomurcuk. **2.** Gonca. [DS]

bubumka, [? bubumka] *{ağız} is.* Böğürtlen; dut üzümü. [DS]

bubürd, [Far. būbürd / būbürdek بوبرد / بوبردك] *(bu:bürd) {OsT} is.* Bülbül.

buc[1], [buc *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *buc-u bucu.*

buc[2], [buc / bıc / büc *(yans.)*] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, şişmanlığın verdiği hantallığı ve tembelliği anlatan kök. [Zülfikar] *buc-ur buc-ur.*

buca, [buca] *{ağız} is.* Kalça; but. [DS]

bucacuk, -ğu [buca(k)-cuḳ بوجاجق] *{OsT} is.* Köşecik.

bucag, [bıç-mak > buc-ġaḳ / bucāġ بوجاغ] *{eAT} is.* Köşe.

bucak, -ğı [*eT.* bıç-ġaḳ > buc-ġaḳ *(kesim)* > bucaḳ بوجاق / بوجق] *is.* **1.** Köşe. *{eAT} {OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Kenar yer; yakın yer; taraf; öte. *{ağız} (aynı).* [DS] **3.** *yönt.* İlçeden küçük, köyden büyük merkezî yönetim birimi; nahiye. **4.** Açı; zaviye. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** *{ağız}* Yörüklerin, sıcaktan korumak için yağ, yoğurt tuluklarını koydukları yer. [DS] **6.** *{ağız}* Köy evlerinde ocağın iki yanında oturulacak yer; ocağın yanı. [DS] **7.** *{ağız}* Memleket. [DS] **8.** *{ağız}* Semt; mahalle. [DS] **10.** *{ağız}* Dağ eteği. [DS] **11.** *{ağız}* Çay ve ırmak kıyılarındaki tarla ile su arasındaki çayırlık, sazlık, çalılık yer. [DS] **12.** *{ağız}* Irmak kıyısı; sahil. [DS] **13.** *{ağız}* Dolap. [DS] 🗗 **bucak bucak,** *Her yerde, her tarafta.*|| **bucak bucak aramak,** *Her yerde aramak.*|| **bucak bucak kaçmak,** *Biri ile karşılaşmaktan çekinerek saklanmak.*|| **bucak damı,** *{ağız} Kiler.* [DS]|| **bucakda oturmak,** *{eAT} İnzivaya çekilmek.*|| **bucak dibi,** *{ağız} Odanın arkası.* [DS]|| **bucak üstü,** *{ağız} Köy evlerinde bacanın üst tarafına çeşitli şeyler koymak için yapılan raf ya da duvar çıkıntısı.* [DS]

bucaklık, -ğı [bucak-lık] *{ağız} is.* **1.** Raf. **2.** Odaların kapı yanı. [DS]

bucaksız, [bucak-sız] *sf.* Köşesiz.

bucalamak, [boca-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor* **1.** Telaş ve sıkıntı içinde çabalamak; kurtulmaya çalışmak. **2.** Gayret etmek. **3.** Yerinde saymak; bocalamak. [DS]

bucarda, [İt. bocciarda / Bulg. buçarda] *is.* Çimento döşemelerin üzerinden geçirilen merdane.

buclanmak, [buc *(yans.)* > buc-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Karıncalanmak; uyuşmak; duyarlığı azalmak. [DS]

bucuduk, -ğu [buc *(yans.)* > buc-ut-mak > buc-u(t)-uk] *{ağız} is.* Kapı pervazı. [DS]

bucugar, [bıç-uḳ > bucuġ-ar] *{OsT} sf.* Yarımşar.

bucula, [Gürc. budşula] *{ağız} is.* Küçük su değirmeni. [DS]

bucur[1], [buc *(yans.)* > buc-ur] *is.* Şişman olmayı, etlerin sarkıklığını ve dolayısıyla tembelliği, hantallığı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **bucur bucur,** *{ağız} Sağlıklı; canlı kanlı.* [DS]

bucur[2], [Kırg. böcür > bucur] *{ağız} sf.* **1.** Gelişmemiş; ufak tefek; bücür. **2.** Boyu kısa; bacaksız. [DS]

bucurgat, [boca / boci+ırğat [Tietze] > bucurğat بوجورغات] *{eAT} is.* **1.** Vinç. **2.** *{ağız}* At ile dönen bostan dolabı. [DS]

bucurlamak, [buc-ur-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Buruşturmak. [DS]

buç[1], [buç *(yans.)*] *is.* Kuş sesini anlatan yansıma kökü. 🗗 **buç buç,** *Kuşun ötmesi için "güzel güzel" anlamında söylenen söz.* [DLT]

buç[2], [bu+uç] *{eT} is.* Son; uç; nihayet; *{ağız} (aynı).* [DS] 🗗 **buç noktası,** *En sondaki nokta.*

buç[3], [Erme. poç / puç *(kuyruk)*] *{ağız} is.* Kıç; makat. [DS]

buç[4], [İng. butch *(erkek saç kesimi biçimi)*] *is. argo.* Erkek yapılı sevici.

buçak, [bıç-ğāk] *{eT} is.* → buçgak.

buçegü, [bu+üç-ēgü] *{eT} zf.* Bu üçü birlikte. [ETY]

buçgak, [bıç-mak > bıç-ġāk] *(buçga:k) {eT} is.* **1.** Bucak; köşe. [EUTS] [DLT] **2.** Açı; çap; kutur. [DLT] **3.** Hayvan derisinden çarık yapılan uçlar. [DLT]

buçgaklanmak, [buç-ġak-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* Köşelenmek. [DLT]

buçgaksız, [buç-ġak-sız] *{eT} sf.* Bucaksız; köşesiz. [EUTS] [Gabain]

buçı, [Çin. p'a tzŭ => pūçī / pōçī / būçī] *(bu:çı:) {eT} is.* Bir çeşit kopuz; iyi ses veren, inleyen ut. [DLT]

buçka, [Sırp. buçka] *{ağız} is.* **1.** Yayık. **2.** Fıçı. **3.** Testi. [DS]

buçuğar, [buçuk-ar بچوغر] *{eAT} sf.* Yarımşar.

buçuk, -ğı [*eT.* bıç-mak *(biçmek, bölmek)* > bıç-uk > buçuk بوچق / بوچوق / بچق] *sf.* **1.** (Sayı sıfatlarından sonra geldiğinde) yarım; yarı. *{eT} {eAT} {OsT} (aynı).* **2.** *{ağız} is.* Yer yer 160 gramla 300 gram arasında değişen ağırlık ölçüsü. [DS] **3.** Çingene. 🗗 **buçuk dem,** *{eAT} Çok kısa zaman; kısa müddet.*|| **buçuk vermek,** *tar. Yeniçerilerin maaşlarına yapılan yarım akçelik zam.*

buçukçu, [buçuk-çu] *is.* **1.** *tar.* İmparatorluk döneminde padişahlar alayla camiye giderken yoksullara sadaka dağıtan askerlere verilen unvan. **2.** *{ağız}* Cimri; pinti. [DS]

buçuklık, [buçuk-lık بوچوقلق] *{eAT} sf.* Yarım paralık; yarım para miktarında.

buçuklu, [buçuk-lu] *sf.* **1.** Kesirli. **2.** Fazlası bulunan. **3.** *{ağız}* Yarı yarıya verilen mal. [DS] **4.** *{ağız}* İki kulplu toprak kap. [DS]

buçula, [Gürc. budşula] *{ağız} is.* Küçük su değirmeni. [DS]

buçuna, [? buçuna] *{ağız} sf.* Sersem. [DS]

buçung, [bu+uç-uñ] *(buçuñ) {eT} is.* Aslı kaybolmuş makbuz yerine verilen yeni belge. [EUTS]

bu'd, [Ar. buʿd بعد] *{OsT} is.* **1.** Uzaklık. **2.** Aralık. **3.** Uzay; evren. **4.** *mat.* Boyut. 🗗 **bu'd-i akreb,** *{OsT} En yakın uzaklık.*|| **bu'd-i bāid,** *{OsT} Uzak mesafe.*|| **bu'd-i beyn'el-hücrevî,** *{OsT} anat. Gözeler arası boşluğu.*|| **bu'd-i eb'ād,** *{OsT} Boyutların en uzun olanı; boy.*|| **bu'd-i hakikî,** *{OsT} Asıl uzaklık.*|| **bu'd-i ittisāl,** *{OsT} Bağıl uzaklık.*|| **bu'd-i kutb,** *{OsT} gök b. Kutup uzaklığı.*|| **bu'd-i meftūr,** *{OsT} Mutlak uzaydaki gerçek uzaklık.*|| **bu'd-i mesāfe,** *{OsT} Gidilen yolun uzaklığı.*|| **bu'd-i mihrākî,** *{OsT} fiz. Odak uzaklığı.*|| **bu'd-i mizvā,** *{OsT} gök b. Gözlemciye göre iki gök cismi arasındaki açısal uzaklık.*|| **bud'-i muaddel,** *{OsT} Doğu veya batı ufkunda bir uzay cisminin zaman açısı.*|| **bu'd-i muavvem,** *{OsT} Grafikle gösterilen uzaklık.*|| **bu'd-i mücerred,** *{OsT} Varsayılan uzay.*|| **bu'd-i mümās,** *{OsT} mat. Teğet uzunluğu.*|| **bu'd-i müzevvā,** *gök b. Açısal uzaklık.*|| **bu'd-i nîreyn usûlü,** *{OsT} dnz. Deniz haritalarında kullanılan bir ölçüm yolu.*|| **bu'd-i semtü'r-re's,** *{OsT} gök b. Başucu uzaklığı.*

Bud, [Sansk. Buddha] *{eT} öz. is.* **1.** Buda. [EUTS] **2.** Merkür yıldızı. [EUTS] **3.** *is.* Çarşamba günü. [EUTS]

bud[1], [būd / būt] *(bu:d) {eT} is.* → but[1].

bud[2], [būd / būt] *(bu:d) {eT} is.* → but[2].

bud[3], [Far. būden *(olmak)* > būd بود] *(bu:d) {OsT} is.* Varlık. 🗗 **büd ü nābūd,** *1. Varlık ve yokluk. 2. İnsanın neyi varsa hepsi.*

Buda, [Sansk. buddha *(uyandırılmış)*] *{ağız} öz. is.* Budizmin kurucusu. [DS]

buda, [Çin. p'u t'ao] *{eT} is.* **1.** Üzüm. (?) [EUTS] **2.** Meyan bitkisi, *(Glycyrrhiza glabra).* [Clauson]

budak, -ğı [butī-mak *(budamak, vurmak, kesmek)* > butı-k > buda-k بداق / بوداك / بدق] *is.* **1.** Ağaç gövdesinde dal olacak yuvarlak boğum; tomurcuk. **2.** Ağacın dal olacak sürgünü. *{eAT}* **3.** Dalın gövde içindeki başlangıç yeri olan ve tahtalarda görülen yuvarlak ve koyu bölüm. **4.** Şube; ayrıntı; teferruat. *{eAT} (aynı)* **5.** *{ağız}* Damların üzerini düzeltmekte kullanılan silindir taş; loğ taşı. [DS] 🗗 **budak deliği,** *Tahtalardaki budak yuvarlağını çıkardıktan sonra kalan oyuk boşluk.*|| **budak özü,** *Taze sürgün.*

budaklamak, [budak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Damların üzerini loğ taşı ile düzeltmek. [DS]

budaklanma, [budak-la-n-ma] *is.* Budaklanmak eylemi.

budaklanmak, [budak-la-n-mak بدقلنمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* (Bitkiler için) filiz sürmek; dal vermek; dallanmak.

budaklı, [budak-lı] *sf.* Budağı olan.

budaksız, [budak-sız] *sf.* **1.** (Ağaç için) budağı ol-

mayan. **2.** (Tahta ya da kereste) budak yerleri bulunmayan; düz.

budala, [Ar. bedil *(karşılıklı değişme)* > büdelā] *{OsT} sf.* **1.** Zekâca geri; aptal. **2.** *mecaz.* Bir şeye karşı çok düşkün olan. **3.** *is.* Zekâca geri olan kimse. ◻ **budala budala,** *Budala gibi; budalaca.*

budalaca, [budala-ca] *zf.* Budala gibi; aptalca.

budalalaşma, [budala-la-ş-ma] *is.* Budalalaşmak eylemi.

budalalaşmak, [budala-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Budala duruma gelmek. **2.** Şaşırmak. **3.** Budala gibi davranmak.

budalalaştırma, [budala-la-ş-tır-ma] *is.* Budalalaştırmak eylemi.

budalalaştırmak, [buda-la-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Budala durumuna getirmek. **2.** Şaşırtmak.

budalalık, -ğı [budala-lık] *is.* **1.** Budala olma durumu. **2.** Düşüncesizce, akılsızca, budalaca yapılan iş. ◻ **budalalık etmek,** *Akılsızca davranmak.*

budama, [buda-ma] *is.* **1.** Budamak eylemi. **2.** *{ağız}* Kasımpatı. [DS] **3.** Koru. **4.** *spor.* Rakibin elini, kendi kolundan söküp kurtulma.

budamak, [*eT.* butī-mak / butā-mak > buda-mak] *gçl. f. [-r] [-d(u)-yor]* **1.** *{eAT}* Bir şeyin ucunu kesmek. **2.** Daha iyi meyve almak ya da güzel bir biçim vermek için ağaçların dallarını kesmek, kısaltmak. **3.** Yeni filiz sürmesi için bitkilerin dallarını kesmek. **4.** *spor.* Güreşte bir ayak oyunu ile rakibin ayaklarını yerden kesmek. **5.** *mecaz.* Bir şeyi azaltmak; miktarını düşürmek.

bu'dan, [Ar. baʿīd > buʿdān بعدان] *(bu-da:n) {OsT} is.* Uzaklar; ıraklar.

budan, [Yun. voutani *(dalgıç kuşu)* [Tietze]] *{ağız} is.* Bir tür yaban ördeği. [DS]

budanış, [buda-n-ış] *is.* Budanmak işi ya da biçimi.

budanma, [buda-n-ma] *is.* Budanmak işi.

budanmak, [buda-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** (Ağaç vb. bitki için) dalları kesilmek. **2.** Kısaltılmak.

budantı, [buda-n-tı] *is.* Budanmış dalların yere düşen parçaları.

budatma, [buda-t-ma] *is.* Budatmak işi.

budatmak, [buda-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Budama işini biri ne yaptırmak.

budayıcı, [buda-y-ıcı] *is.* Budama işini yapan, bu işi meslek edinen kimse.

buddum, [Ar. buṭm => buddum] *is.* Yabanî fıstık ağacı.

bude, [Gürc. bude] *{ağız} is.* Örümcek ağı. [DS]

budene, [Far. būdene بودنه] *{OsT} is.* **1.** Çil; çil kuşu. **2.** Bıldırcın.

budgay, [buġdāy > budġāy] *{eT} is.* Buğday. [DLT]

budha, [Ar. budḥā بدحا] *(budha:) {OsT} is.* **1.** Alan; saha; meydan. **2.** Avlu.

budık, [butī-mak > budı-k] *{eT} is.* Dal; budak. [EUTS]

budin, [? budin] *{eT} is.* Beden. [EUTS]

Budist, [Fr. bouddhiste] *is.* Budha inancında olan; Budizm'e inanan.

Budizm, [Fr. bouddhisme] *is.* Tabiat üstü kendine özel bir tanrı yerine, salt varlığın insanda arzu biçiminde belirdiğini, bundan ise ıstırabın doğduğunu, bu ıstıraptan kurtulmak için de varlıktan vazgeçmek gerektiğini ileri süren Hindistan ve Çin'de yaygın bir inanış.

budla, [? budla] *{eT} is.* Deve burunduruğu. [ETY]

budmak, [buḍ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Donarak ölmek; buymak; donmak. [DLT]

budu, -uu [Ar. bużūʿ] *(budu:) {OsT} is.* **1.** Anlama. **2.** Can sıkıntısı.

buduç, [*eT.* butık > boduç > buduç بودوج] *{eAT} is.* → boduç.

buduk[1]**, -ğu** [? buduk] *{ağız} is.* Hayvanların su içtiği yer. [DS]

buduk[2]**, -ğu** [? buduk] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bacaksız. [DS]

budulga, [Rus. butılka] *{ağız} is.* Tenekedan kiloluk şişe. [DS]

budulmak, [bud-ul-mak] *gçsz. f. [-ur]* Asılmak. [EUTS]

budun[1]**,** [*eT.* bōḏ *(boy; kurumlaşmış topluluk)* > boḏ-(u)n *(-n: çokluk eki)* > bud-un] *is.* **1.** Aralarında soy birliği yanında töre, kültür ve dil bakımından ortaklık bulunan insan topluluğu; millet; ulus; kavim; *{eT} (aynı), (1934).* [EUTS] [DLT] [Yüknekî] [KB] **2.** Halk; cemaat; ahali. *{eT} (aynı)* [EUTS] [DLT] [Yüknekî] [KB] **3.** Reaya; tebaa. ◻ **budun betimci,** *etnog. Kavimleri karşılaştırarak kültür oluşumlarını inceleyen uzman; etnografya uzmanı.*|| **budun betimi,** *etnog. Kavimleri karşılaştırarak kültür oluşumlarını inceleyen bilim; etnografya, kavmiyet.*|| **budun bilimci,** *etnog. İnsanların ırklara ayrılışını, bunların nereden çıktığını, oluşumunu ve yeryüzüne dağılışını, aralarındaki ilişkileri ve niteliklerini inceleyen, karşılaştıran bilim adamı; etnolog.*|| **budun bilimi,** *etnog. İnsanların ırklara ayrılışını, bunların nereden çıktığını, oluşumunu ve yeryüzüne dağılışını, aralarındaki ilişkileri ve niteliklerini inceleyen, karşılaştıran bilim dalı; etnoloji; ırkiyat.*|| **budun bilimsel,** *etnog. İnsan ırkları ile ilgili; etnolojik.*|| **budun kara,** *{eT} Halk tabakası.* [EUTS]

budun[2]**,** [boḏun / yoḏ-un [Clauson]] *{eT} sf.* → yodun. [DTL]

budunlıg, [boḏun-lıġ / buḏun-lıġ] *{eT} sf.* Kavimli; milletli. [ETY] ◻ **budunlug bukunlug,** *{eT} Ulusu, oymağı olan.* [DLT]

budunsal, [budun-sal] *sf.* Kavimle ilgili; etnik; kavmî.

budursın, [*bul-dur-sīn / budur-sīn] *(budursı:n) {eT} is.* Bıldırcın. [DLT]

buduşmak, [būḍ-mak > buḍ-uş-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Açılmak; ayrılmak; apışak olmak. [DLT]

budutmak, [būḍ-mak > buḍ-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Soğukta dondurarak ölmesine sebep olmak. [DLT]

buffalo, [İt. bufalo] *(bu'ffalo) is.* Kuzey Amerika bizonlarına verilen ad.

bug[1], [buġ بوغ] *{eAT} is.* Başbuğ.

bug[2], [buġ / bū بوغ] *{eAT} {OsT} is.* Buğu; buhar.

buga[1], [Sansk. pūga > buġa] *{eT} is.* **1.** Hindistan'dan gelen bir ilaç. [DLT] **2.** Karabibergillerden, Hindistan'da pek çok türü yetişen, yaprakları ve cevizleri boyama işlerinde kullanılan bir bitki; betel, *(Piper betel).*

buga[2], [bukā / buġā] *(buğa:) {eT} is.* → buka.

bugan, [buġ-an] *{eT} is.* Bezelye türünden bir sebze. [EUTS]

buganak, [buġ-anak بوغناق / بوغناق] *{eAT} is.* Sağanak.

bugarmak, [buġ-rā-mak > buġar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* → bugramak.

bugas, [Ar. buġās بوغاس] *(buğa:s) {OsT} is.* Leşle beslenen kuşlar.

bugat, [Ar. bāġt *(serkeş)* > buġāt بغات] *{OsT} is.* **1.** Başkaldırıcılar; serkeşler, isyancılar. **2.** Haksızlık edenler. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde, devlete sebepsiz yere isyan ederek eşkıyalık yapan kimselere verilen ad.

bugda, [buġdā بغدا / بغده] *{eAT} is.* Buğday.

bugday, [buġdāy بغدای] *(buğda:y) {eT} is.* Buğday. [Gabain] [DLT] [EUTS] [KB] 🗗 **bugday eñlü,** *{eAT} Buğday benizli; esmer.*‖ **bugday gün,** *{eAT} Güneşin Sümbüle burcuna girdiği zaman; ağustos ayı.*‖ **bugday güni,** *{eAT} Muharrem ayının on ikinci günü; aşure günü.*

bugdayık, [buġday-ıḳ بغدایق] *{OsT} is.* Siğil.

bugdı, [boġ-mak > buġ-dī / bōġ] *(buğdı:) {eT} is.* Bohça; heybe.

bugenvila, [Fr. Louis Antoine de Bougainville *(Fransız kâşif)* > bougainvillée] *is. bot.* Orta Amerika kökenli zehirli bir sarmaşık.

bugra, [buġrā / boġrā / buġur] *(buğra:) {eT} {eAT} is.* **1.** Damızlık erkek deve. [ETY] [Gabain] **2.** Her hayvanın aygırı. [KB]

bugragu, [buġrā > buġra-ġū] *(buğrağu:) sf.* Buğra gibi; damızlık erkek deveye benzer. [Clauson] [KB]

bugragurmak, [buġraġū-r-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Damızlık erkek deve hâline gelmek; buğralaşmak; buğra gibi olmak. [KB]

bugralanmak, [buġrā-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Erkek deve için) damızlık özellikleri göstermek. [DLT]

bugralığ, [buġrā-lığ] *{eT} sf.* Buğra olacak; buğra olabilecek. [ETY]

bugralık, [buġrā-lık] *(buğra:lık) {eT} is.* Deve ahırı. [Clauson]

bugramak, [boġ-mak > boġ-ur-mak > buġrā-mak] *(buğra:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Bir şeye kertik açmak. [DLT]

bugran, [Buhara *(Türkistan'da kent)* > Fr. bugran] *is.* Ortaçağda Buhara'da dokunarak Avrupa'ya ihraç edilen Buhara kumaşlarına verilen ad.

bugrıl, [boġ-mak > boġ-ur-mak > boġ-(u)r-ıl-mak > buġ-(u)r-ıl] *{eT} is.* Çuval ve tuluma benzer kapların doldurulması halinde meydana gelen büküntü yerleri. [DLT]

bugruşmak, [boġ-mak > boġ-ur-mak > buġrā-mak > buġr-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Kertik açmakta yardım etmek; birlikte kertiklemek. [DLT]

bugu, [buġu] *{eT} is.* **1.** Geyik. [EUTS] **2.** Erkek geyik; kızıl geyik. [Nevâyî]

bugunak, [buġ-un-ak بوغوناق] *{eAT} is.* Sağanak.

bugur[1], [bu+oġur > buġur بوغور / بوغر / بوغر] *{eAT} zf.* Bundan sonra; şimdi; bu kez; bu defa.

bugur[2], [buġrā > buġur بغر / بوغر] *{eAT} {OsT} is.* **1.** İki hörgüçlü deve. **2.** Erkek deve.

bugurda, [buġur-dā] *(buğurda:) {eT} sf.* (Saç için) kıvırcık. [DLT]

bugursamak, [buġur-sā-mak بغورسمق / بوغورسمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* (Dişi deve için) erkek deve ile çiftleşme isteğinde bulunmak; kızışmak.

bugün, [bu+gün > bökün / bokün / bükün] *is.* **1.** İçinde bulunulan gün. **2.** *zf.* İçinde bulunulan günde. **3.** *genşl.* İçinde bulunulan devir; çağ, zaman. 🗗 **Bugün bana, yarın sana** (bugün bana ise yarın da sana), *Bugün birinin başına gelen kötü bir durumun, başka bir zaman da başkasının başına gelebileceğini hatırlatan söz.*‖ **Bugün buldum, bugün yerim, yarın Allah kerim.** *Günü gününe yaşayanların hâlini anlatan söz.*‖ **bugün yarın,** *Çok yakında.*‖ **bugünden tezi yok,** *Hemen şimdi; derhal.*‖ **bugünden yarına,** *1. Az zaman sonra. 2. Şimdi yaşayanlardan gelecek kuşaklara.*‖ **bugüne bugün,** *1. "Şunu unutma, iyi bil ki" anlamında uyarı sözü. 2. Bu güne kadar.*‖ **bugünki gün,** *{eAT} Bugün; işte bu gün.*

bugünkü, [bu+gün-kü] *sf.* **1.** İçinde bulunulan, yaşanmakta olan döneme ait. **2.** Bugün olan; bugün yapılan. 🗗 **bugünkü günde,** *1. İçinde bulunduğumuz günde. 2. Yaşanılan zamanın şartları içinde.*

bugünlicek, [bu+gün-li-cek بوكونليجك] *{eAT} zf.* Bugüne özgü olarak.

bugünlük, -ğü [bu+gün+lük] *zf.* Bugün için. 🗗 **bugünlük yarınlık,** *Çok yakın bir zamanda olması beklenen doğum veya ölüm için söylenir.*

buğ[1], [buğ / bū بوغ] *{eT} {eAT} {ağız} is.* **1.** Buhar; buğu. **2.** Sisli, puslu hava. [DS]

buğ[2], [Far. būġ بوغ] *(bu:ğ) {OsT} is.* Elde veya sırtta taşınmak üzere hazırlanmış eşya çıkını; bohça.

buğada, [İt. bucata / bocata] *{ağız} is.* Çamaşır yıkamakta kullanılan küllü su. [DS]

buğanak, -ğı [*eT.* boġ-nak > buğ-anak] *{ağız} is.* **1.** Şiddetli yağmur; sağanak. **2.** Yağmur bulutu. **3.** Yağmur bulutları ile kapalı hava. **4.** Sisli, puslu hava. **5.** Yağmur sonrasında topraktan çıkan buhar. [DS]

buğansalık, -ğı [bung > buğ-an-salık] *{ağız} sf.* Yokluk ve zorunluluk hâlinde işe yarayan; az bulunan. [DS]

buğar, [bung *(yans.)* > buğ-ar] *{ağız} is.* Çeşme; pınar. [DS]

buğay, [? buğay] *{ağız} is.* Kuyu derinliğindeki buzul yarığı. [DS]

buğaz, [*eT.* boğuz > buğaz] *{ağız} is.* Gebe. [DS]

buğcut, [? buğcut] *{ağız} is.* Çıkrıktan sıyrılarak çıkarılan ip yumağı. [DS]

buğda, [buğda] *{ağız} is.* Buğday. [DS]

buğday, [*eT.* buġdāy / boġday] *is. bot.* Taneleri en önemli besinlerimizden olan ekmek yapımında kullanılan, çiçekleri bileşik başak şeklinde, düğümlerden çıkan yapraklarının ucunda bir dilcik, iki kulakçık bulunan, tohumları iki ucu yuvarlak, uzunca ve ortasında oyuk çizgi bulunan, genellikle bir yıllık kültür bitkisi, *(Triticum).* 🗗 **buğday başı,** *{eT} Buğday başağı.*|| **buğday benizli,** *Hafif esmer.*|| **buğday biti,** *zool. Yarım kanatlılardan vücudu yeşil, başı siyah, 2-3 mm. boyunda, depolanmış hububat ve makarna, bisküvi gibi besinlere zarar veren bir böcek, (Stophilus granarius).*|| **buğday evininçe,** *{eT} Buğday ve arpa tanelerindeki büyüklük, dolgunluk.*|| **buğday güvesi,** *zool. Gövdesi ve arka kanatları siyah, ön kanatları sarımsı, 6 mm. kadar boyunda, ambarlanmış tahıllara zarar veren küçük bir kelebek; ekin ambar güvesi, (Tinea granella).*|| **buğday pası,** *bot. 1. Buğdaygillerde pas hastalığı yapan asalak mantar, (Puccinia graminis). 2. Bu mantarın buğdaygillerde yaptığı hastalık.*|| **buğday rengi,** *(Ten için) açık esmer.*|| **buğday sürmesi,** *bot. Buğday başaklarında hastalık yapan asalak bir mantar, (Tilletia tritici) ve bu mantarın buğdaygillerde yaptığı hastalık; sürme.*

buğdaycık, -ğı [buğday-cık] *{ağız} is.* **1.** Buğdaya benzer bir tür ot; yabani buğday. **2.** Serçe. **3.** Arifeden önce gelen gün. [DS] 🗗 **buğdaycık otu,** *Eşek kengeri.*

buğdaycıl, [buğday-cıl] *is. zool.* Karatavukgillerden Orta ve Kuzey Avrupa'da yaşayan, kışı geçirmek için Türkiye'ye de gelen, genellikle bataklıklarda, ırmak kenarlarında, patates ve pancar tarlalarında görülen 14 cm. boyunda, böcek, larva ve tohumlarla beslenen bir tür bülbül, *(Luscinia svecica cyanecula).*

buğdaygiller, [buğday-gil-ler] *is. bot.* Dip kısmı gövdeyi bir kın gibi saran yalın şerit yapraklı, saplarının içi genellikle boş, çanak ve taç yaprakları bulunmayan er dişi çiçekleri başak ya da salkım biçiminde, meyveleri kavuzlu ve buğdaysı taneli, besi dokusu unlu, altı bin kadar çeşidi bulunan bir çenekli bitkiler familyası, *(Graminae).*

buğdayi, [buğday + Ar. -ī] *(buğda:yi:) sf.* (Ten için) buğday renginde; buğdaysı.

buğdayık, -ğı [buğday-ık] *{ağız} is. bot.* Buğdaya benzer bir ot. [DS]

buğdaysı, [buğday-sı] *sf.* Biçimi ya da rengi buğdayı andıran. 🗗 **buğdaysı** (meyve, tane) **tohum,** *Çatlama çizgisi bulunmayan tek tohumlu, kabuğu çok ince ve zarından ayrılmayacak kadar kaynaşmış bir tohum görünümü veren kuru meyve.*

buğduruk, -ğu [buğ-duruk] *{ağız} is.* Ağaçların, çiçek döktükten sonraki küçük meyvesi. [DS]

buğız, [bu+aġız > buġız بوغز] *{eAT} zf.* Bu kez; bu defa; bu ağız.

buğlama, [buğ-la-ma] *{ağız} is.* Bulgur ve gömeçle yapılan bir yemek. [DS]

buğlamak, [buġ > buğ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Duman çıkmak; tütmek. [DS]

buğle, [Yun. vukla] *{ağız} is.* Sabanın kulağını, sabana bağlayan parça. [DS]

buğluk, -ğu [buġ > buğ-luk] *{ağız} is.* Hamam. [DS]

buğmuk, -ğı [*eT.* boġ-mak > boğ-muk] *{ağız} is.* Kadınların takındığı altın. [DS]

buğnümek, [bung *(yans.)* > buğn-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* (Su için) yerden büngüldeyerek kaynayıp çıkmak. [DS]

buğra[1], [*eT.* buġ-ur / buġ-ra بوغا > buğra] *is.* **1.** Erkek deve. *{eAT} (aynı)* **2.** İki hörgüçlü deve. **3.** *{ağız}* Aslan. [DS]

buğra[2], [Far. buġrā بغرا] *(buğra:) is.* **1.** *zool.* Turna. **2.** Turna sürüsünün başında uçan erkek turna. **3.** *{ağız}* Hindi. [DS]

buğrasamak, [buğra-sa-mak] *gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* (Dişi deve için) kızışmak; çiftleşmek için erkek deve istemek.

buğrut, -du [? buğrut] *{ağız} is.* Çıkrıklarda tel bükerken çıkrık direğine sarılan tel yumağı. [DS]

buğsukmak, [buġ / buñ > buğ-suk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Ateş için) alev almayıp duman çıkarmak. [DS]

buğsurmak, [bul-su-r-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Az bulmak; küçük görmek. **2.** Cimrilik yapmak. [DS]

buğu[1], [*eT.* buġ > buğu] *is.* **1.** Isı etkisiyle sıvının gaz hâline geçmiş olanı; buhar. **2.** Soğuk bir cisim üzerinde ortamda bulunan havanın veya gazın yoğunlaşmasından ötürü meydana gelmiş ince sıvı katmanı. **3.** Serbest kalınca buhar ve gaz hâline gelebilen maddelerle meydana getirilmiş ortamı dezenfekte eden ilaç. 🗗 **buğu çekme,** *tıp. Hazırlanmış uçucu maddelerle dolu ilaçlı buharı solumak.*‖ **buğu evi,** *tıp. Mikroplu eşyaların sıcak ve ilaçlı buhardan geçirilerek dezenfekte edildiği kapalı oda.*‖ **buğu önleyici,** *Camlarda veya diğer ortamlarda su buharı toplanmasını önleyen veya gideren madde veya alet.*‖ **buğu kebabı,** *Kuşbaşı eti kendi buharında pişirmeye dayanan bir tür tencere kebabı.*

buğu[2], [buğu] *{ağız} is.* **1.** Yaban sığırının dişisi. **2.** Ceylan. **3.** Erkek geyik. [DS]

buğulama, [buğu-la-ma] *is.* **1.** Buğulamak eylemi. **2.** Yemeği buğu ile pişirme yöntemi. **3.** İçine su koymadan, malzemelerin kendi suyu ile pişirilmiş yemek. **4.** Buğudan geçirme, buğuya tutma tekniği. **5.** *sf.* (Yemek için) buğulama yöntemiyle yapılmış.

buğulamak, [buğu-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Buğudan geçirmek; buğuya tutmak. **2.** Bir yiyeceği, kısık ateşte kendi suyunu uçurmayacak şekilde pişirmek.

buğulandırma, [buğu-la-n-dır-ma] *is.* Buğulandırmak işi.

buğulandırmak, [buğu-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Buğulanmasına sebep olmak. **2.** Buğu edinmesini sağlamak.

buğulanış, [buğu-la-n-ış] *is.* Buğulanmak işi ve biçimi.

buğulanma, [buğu-la-n-ma] *is.* Buğulanmak eylemi.

buğulanmak, [buğu-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Buğulamak işi yapılmak. **2.** *dönşl. f.* Kendi kendine buğu haline gelmek. **3.** Üzerini buğu kaplamak; buğu ile örtülmek. **4.** (Gözler için) nemlenmek; ıslanmak; yaşarmak.

buğulaşma, [buğu-la-ş-ma] *is.* Buğulaşmak eylemi.

buğulaşmak, [buğu-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Buğu durumuna gelmek; buharlaşmak.

buğulaştırıcı, [buğu-la-ş-tır-ıcı] *is.* Suyu buhar haline getirmek için kullanılan alet; buharlaştırıcı.

buğulu, [buğu-lu] *sf.* **1.** Üzerinde buğu bulunan; buğulanmış. **2.** *mecaz.* (Göz için) süzgün ve dalgın bakan. 🗗 **buğulu buğulu,** *(Göz için) nemli; ıslak; dolu dolu; yaşlı.*

buğun, [*eT.* buġ > buğu-n] *is.* Kapalı yer içindeki dumanın dışarı atılması için yapılan baca delikleri; duman deliği.

buğuntu, [*eT.* buġ > buğ-untu] *is.* Sıkıntı.

buğur[1], [*eT.* buġra > buğur / bohur] *is.* **1.** *{ağız}* Erkek deve; damızlık deve. [DS] **2** *{eAT}* Develerle yapılan taşımacılık.

buğur[2], [bu+uğur *(zaman)*] *{eAT} zf.* **1.** Bundan sonra. **2.** Şimdi; işte.

buğursamak, [buğur-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(u)-yor]* (Dişi deve için) doğurmak istemek. [DS]

buğz, [Ar. buġż بغض] *{OsT} is.* Düşmanlık duyma; sevmeme; nefret; kin.

buğzetmek, [buġz+et-mek] *gçsz. f. [-er]* Düşman olmak; nefret etmek.

buh, [Ar. būh بوه] *(bu:h) {OsT} is.* **1.** Çakır gözlü doğan. **2.** Erkek baykuş.

buhaç, -cı [Slav. puhaç] *{ağız} is.* Puhu kuşu. [DS]

buhak, [Ar. buḫāḳ بخاق] *(buha:k) {OsT} is.* Erkek kurt.

buhala, -a'i [Ar. baḫīl > buḫalā' بخلاء] *(buhala:) {OsT} is.* **1.** Cimriler; pintiler. **2.** Tamahkârlar.

buhar, [Ar. buḫār بخار] *(buha:r) {OsT} is.* **1.** Isı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların girdikleri gaz durumu. **2.** *genşl.* Sis. 🗗 **buhar kazanı,** *Buhar elde etmekte kullanılan kazan.*‖ **buhar kurutucusu,** *Buhar içindeki su damlacıklarını ayıran ve kuru buhar elde edilmesini sağlayan alet.*‖ **buhar makinesi,** *Buhar gücünün basıncıyla işleyen makine.*

buharı, [Ar. buḫārī بخارى] *{ağız} is.* **1.** Baca. **2.** Odunluk; odun dolabı. [DS]

buhari[1], [Ar. buḫārī بخارى] *(buha:ri:) {OsT} is.* Buharla ilgili; buğuya ilişkin.

buhari[2], [Far. Buḫara *(kent adı)* > buḫārī *(soba)* بخارى] *{ağız} is.* **1.** Ocak ya da oda içindeki dumanın dışarı çıkması için yapılan baca ya da duman deliği. **2.** Ocak başı. [DS]

buharlama, [buhar-la-ma] *is.* **1.** Buhar verme işi. **2.** Yün elyafının şekillendirilmesi için uygulanan üzerine sıcak buhar verme işi.

buharlaşma, [buhar-la-ş ma] *is.* Buharlaşmak eylemi. 🗗 **buharlaşma noktası,** *fiz. Sıvıların kaynatılması ile buhar durumuna geçtikleri sıcaklık derecesi.*

buharlaşmak, [buhar-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Buhar durumuna dönüşmek; buğulaşmak; tebahhur etmek.

buharlaştırıcı, [buhar-la-ş-tır-ıcı] *is.* **1.** Bir sıvı ürünü koyulaştırmak için suyunu buharlaştırmakta kullanılan alet; evaporatör, tephir kazanı. **2.** Bir soğutma sisteminin içinde kolay buharlaşabilir bir kapalı gazın sıvı halden gaz hale geçmesini sağlayan düzenek. **3.** *sf.* Buhar haline getiren.

buharlaştırma, [buhar-la-ş-tır-ma] *is.* Buharlaştırmak işi.

buharlaştırmak, [buhar-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Buhar haline getirmek; tebahhur ettirmek.

buharlayıcı, [buhar-la-y-ıcı] *sf.* **1.** (Cisim, madde

için) buhar hâline getiren. **2.** *is.* İçinde buharlaştırmanın yapıldığı kap.

buharlı, [buhar-lı] *sf.* **1.** Buharı olan. **2.** Buhar ile çalışan. 🗗 **buharlı gemi,** *Buhar basıncı gücüyle çalışan gemi.*‖ **buharlı ısıtma,** *Buharın ısı taşıma özelliğinden yararlanılarak yapılan ısıtma işlemi.*‖ **buharlı tren,** *Buhar basıncının verdiği güç ile hareket eden tren.*‖ **buharlı ütü,** *Ütülemeyi aynı zamanda buhar püskürterek yapan ütü.*

buhayre, [Ar. baḥr *(deniz)* > buḥayre بحيره] *{OsT} is.* **1.** Küçük deniz. **2.** Göl. 🗗 **buhayre-i dem'iye,** *{OsT} Gözyaşı pınarı.*

buhbuha, [Ar. buḥbūḥa بحبوحه] *(buhbu:ha) {OsT} is.* Orta yer; alan; saha.

buhe, [Ar. bühe بوهه] *(bu:he) {OsT} is.* Dişi baykuş.

buhela, [Ar. buḫl > büḫelā بخلا] *(buhela:) {OsT} is.* Cimriler.

buhl, -lü [Ar. buḫl بخل] *{OsT} is.* Cimrilik; el sıkılığı.

buhle, [Far. buḫle بخله] *{OsT} is.* Semizotu.

buhran, [Ar. buḥrān بحران] *(buhra:n) {OsT} is.* **1.** Sayıklama; hezeyan; bunalım. **2.** Hastalığın en tehlikeli devresi; nöbet. **3.** Şiddetli belirtilerle kendini belli eden ruhsal rahatsızlık. **4.** Olayların gelişmesinde görülen karışıklık ve tehlikeli durum; kriz. **5.** Gücünü kaybetme, düşme. **6.** Üretim ile tüketim arasındaki dengenin bozulması; kıtlık; eksiklik; yokluk; bunluk. 🗗 **buhran geçirmek,** *Karışık bir devrenin içinde olmak; bunalım geçirmek.*| **buhrān-ı ceyyid,** *{OsT} Hastalığın iyileşmeye yüz tuttuğunu gösteren nöbet.*‖ **buhrān-ı kâmil,** *{OsT} Hastalığın iyileşmeye yüz tuttuğunu gösteren nöbet.*‖ **buhrān-ı mahmūd,** *{OsT} Hastalığın iyileşmeye yüz tuttuğunu gösteren nöbet.*‖ **buhrān-ı redi',** *{OsT} Hastalığın kötüye gittiğinin belirten nöbet.*‖ **buhrān-ı vükelā,** *{OsT} Hükûmet buhranı.*‖ **buhrān-ı suhūnetî,** *{OsT} fiz. Kritik sıcaklık.*

buhranlı, [buhran-lı] *sf.* **1.** Buhran belirtileri gösteren. **2.** *mecaz.* Karışık ve tehlikeli.

buhsamak, [buh-sa-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Kabul etmemek. **2.** Zorla yapmak. [DLT]

buhsatmak, [buh-sa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Dik başlılık ettirmek. [DLT]

buhsı, [buḫ-sī] *{eT} is.* Pişmiş buğday ve badem içi üzerine bal ve süt ile yapılmış bulamaç dökülerek yapılan bir yemek. [DLT]

buhsum, [buḫsī > buḫsu-m] *{eT} is.* **1.** Boza. [DLT] **2.** Bira. [Clauson]

buhş, [Ar. buḫş بخش] *{OsT} is.* **1.** Delik. **2.** Usturlabın göz deliği; bakaç.

buht[1], [Ar. buḫt بخت] *{OsT} is.* İki hörgüçlü deve.

buht[2], [Far. buḫt بخت] *{OsT} is.* Oğul.

buhte, [Far. buḫte بخته] *{OsT} sf.* Oyunda ütülmüş; yutuk.

buḫti, [Ar. buḫtī بختی] *(buhti:) {OsT} is.* İki hörgüçlü deve.

buḫtu, [Far. buḫtū بختو] *(buhtu:) {OsT} is.* Gök gürültüsü.

buḫtur, [Far. buḫtür بختور] *(buhtu:r) {OsT} is.* → buḫtu.

buhu, -u'u [Ar. buḫū' بخوع] *(buhu:) {OsT} is.* Hakkını alçak gönüllülükle isteme.

buhuh, [buḫūḫ بخوخ] *(buhu:h) {OsT} is.* Ses kısıklığı.

buḫul, -lü [Ar. buḫül بخول] *(buhu:l) is.* Cimrilik.

buḫur[1], [Ar. baḫr *(tütme)* > baḫūr / Far. buḫür بخور] *(buḫu:r) {OsT} is.* Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç; tütsü. 🗗 **buḫūr-i meryem,** *{OsT} bot.* → buhurumeryem.‖ **buhur suyu,** *tar. Ramazan ayının on beşinden sonra padişaha ve diğer üst düzey devlet görevlilerine sunulan özel kokulu su.*

buhur[2], [Ar. baḥr *(deniz)* > buḥür بحور] *(buhu:r) is.* Denizler.

buhurcu, [buhur-cu] *is.* Buhur satan kimse.

buhurdan, [Far. buḫür-dān بخوردان] *(buhu:rda:n) {OsT} is.* İçinde kokulu ağaç kabukları yakılan tütsü kabı.

buḫurdanlık, -ğı [buhurdan-lık] *(buhurda:nlık) is.* Tütsü kabı.

buhurlamak, [buhur-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Tütsü yakmak; tütsülemek.

buhurlu, [buhur-lu] *is.* **1.** Tütsülenmiş. **2.** Yol yol çizgileri olan kumaş.

buhurluk, -ğu [buhur-luk] *is.* İçinde tütsü için konulan maddeler yakılan kap; tütsülük.

buhurumeryem, [Ar. baḫür-i meryem] *(buhu:rumeryem) is. bot.* Çuha çiçeğigillerden çiçek sapları toprak içindeki yumrularından çıkan, yaprakları uzun ve saplı, kökleri yer altında yuvarlak ve yumru biçiminde olan, ilkbahar ve sonbaharda pembemsi veya beyaz çiçekler açan çok yıllık bitki; siklamen; tavşan kulağı; deve tabanı; domuz burnu; yer somunu; toparlak, *(Cyclamen)*

bujene, [Far. büjene بوژنه] *(bu:jene) {OsT} is.* **1.** Tomurcuk. **2.** Henüz açılmamış çiçek; gonca.

bujın, [Soğd. bujın] *{eT} is.* Çöpleme denilen zehirli bitki, *(Helleboris).* [DLT]

buji, [Fr. bougie] *is.* Patlamalı motorlarda yakıtı tutuşturan elektrikli çakmak.

buk[1], [buḳ *(yans.)*] *{eT} is.* İçi boş şeylerin yere düşünce çıkardıkları ses. [DLT]

buk[2], [buḳ] *{eT} is.* Gırtlak; boğaz. [EUTS]

buk[3], [buk] *{ağız} is.* Kavun karpuz ekilen yer. [DS]

buk[4], [Ar. būḳ بوق] *is.* **1.** Düdük; boru. **2.** Boşboğaz insan. **3.** Boş söz.

buk[5], [? buk] *{ağız} is.* **1.** Büklüm. **2.** Tomurcuk. [DS]

buk'a, [Ar. buḳ'a بقعه] *{OsT} is.* **1.** Ülke; yer; toprak. **2.** Büyük bina. **3.** Benek; leke. ☐ **buk'a buk'a,** *{OsT} Yer yer; memleket memleket.*

buka, [buḳā / buġā] *(buka:) {eT} is.* Boğa. [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [KB]

bukaç, [bukaç / bukāç] *{eT} is.* **1.** Topraktan yapılmış çömlek türü şeyler; su kabı. [DLT] **2.** Tencere. [EUTS]

bukadmak, [bukā > bukā-d-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Boğa olmak; boğalaşmak; boğa hâline gelmek.

bukagı, [buḳa-ġı بوقاغی] *{eAT} is.* → bukagu.

bukagu, [*bukā-mak > buḳā-ġū بوقاغو / بوقاغو] *(buka:ğu:) {eT} {eAT} {OsT} is.* **1.** Bukağı; köstek; bağ. [EUTS] [Gabain] **2.** Hırsızların ellerine vurulan kelepçe. [DLT]

bukaguçı, [bukāgū > bukaġu-çı] *{eT} is.* **1.** Bukağı vuran; bukağıcı. **2.** Gardiyan. [Clauson]

bukagulug, [bukaġu-luġ] *{eT} sf.* Bukağı vurulmuş; bağlı; köstekli.

bukagulugçı, [bukaġu-luġ-çı] *{eT} is.* Cellat; gardiyan. [Clauson]

bukağ, [bukaġ] *{ağız} is.* Gerdan. [DS]

bukağı, [*eT.* buḳa-ġu > bukağı] *is.* **1.** Köstek, bağ. **2.** Eskiden ağır cezalı mahpusların ayaklarına takılan ve ucuna pranga bağlanan demir halka. **3.** Kaçmaması için hayvanların ayaklarına bağlanan zincir; köstek. ☐ **bukağı vurmak,** *Kaçmaması için ayağına bukağı bağlamak.*

bukağılama, [bukağı-la-ma] *is.* Bukağılamak işi.

bukağılamak, [bukağı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Hayvan için) ayağına bukağı takmak.

bukağılanmak, [bukağı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bukağı vurulmak. **2.** *dönşl. f.* Bukağı sahibi olmak; bukağı edinmek.

bukağılatmak, [bukağı-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bukağı vurdurmak; zincirletmek.

bukağılı, [bukağı-lı] *sf.* **1.** (At için) ayağına bukağı takılmış olan. **2.** (At için) bileklerinde beyaz halkalar olan.

bukağılık, -ğı [bukağı-lık] *is.* Atın ayağında tırnakla topuk arasındaki dar kısım.

bukak, [bukā-mak > buḳa-ḳ] *{eT} sf.* **1.** Yuvarlak. [EUTS] **2.** *is.* Kuş kursağı. [DLT]

bukalemun, [Yun. khamaileon *(yer aslanı)* > Ar. ebūḳalemun / Far. būḳalemūn بوقلمون] *is. zool.* **1.** Bukalemungillerden, renk değiştirmesiyle ünlü, 25-30 cm. boyunda bir tür kertenkele; kaya keleri, *(Chamaeleo chamaeleon).* **2.** *mecaz.* Çıkarları doğrultusunda hemen görüş ve davranış değişikliği gösteren kimse. **3.** Eskiden renk renk ipliklerle dokunan ipekli kumaş. ☐ **bukalemun gibi renk değiştirmek,** *Sürekli fikir değiştirmek.*

bukalemungiller, [bukalemun-gil-ler] *is. zool.* Kertenkelelerden renklerini bulundukları yerin rengine uyduran uzun dilli sürüngenler familyası.

bukalemunluk, -ğu [bukalemun-luk] *is.* Bazı hayvanlarda deri renginin ani olarak değişmesi olayı.

bukame, [Ar. buḳāme بقامه] *(buka:me) {OsT} is.* **1.** Yün döküntüsü; yün kırıntısı. **2.** *mecaz.* Aptal adam; manyak.

bukarsı, [bukā-mak > buḳa-r-sı] *{eT} is.* Bağ; köstek; bukağı. [ETY] [Gabain]

bukât, -ti [Ar. bākī > bükāt بكات] *(bükâ:t) {OsT} is.* Ağlayanlar.

bukatmak, [bukā > bukā-t-mak / bukā-d-mak] *{eT} gçsz. f.* → bukadmak.

bukay, [? bukay] *{eT} sf.* **1.** Alçak; kısa. [EUTS] **2.** Aşağıda olan.

buket, [Fr. bouquet] *is.* Çiçek demeti.

bukkari, [Ar. buḳḳārī بقاری] *(bukka:ri:) {OsT} is.* **1.** Bela; musibet; afet. **2.** *sf.* (Söz için) yalan.

bukle, [Fr. boucle] *is.* Küçük lüle gibi kıvrımlı saç. ☐ **bukle bukle,** *Kıvrım kıvrım bukleli saç.*

bukleli, [bukle-li] *sf.* Buklesi olan; kıvrımlı.

bukłesiz, [bukle-siz] *sf.* Buklesi olmayan; kıvrımsız.

buklet, [Fr. boclette *(küçük saç kıvrımı)*] *is.* **1.** Değişik numara ve bükümde küçük iplik liflerinin meydana getirdiği kıvrımlı süslü iplik. **2.** Bu tür iplikle dokunmuş veya örülmüş giyecek.

bukmak[1], [buḳ-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Bükmek; kıvırmak; *{ağız} (aynı).* [DLT] [DS] **2.** *{ağız}* Lehimlemek; tutturmak. [DS] **3.** *gçsz. f. {ağız}* Bükülmek; burkulmak. [DS]

bukmak[2], [buk-mak] *gçsz. f. [-ar] {ağız}* Uğur sayılmak. [DS]

bukramak, [buḳ-rā-mak / buk-rı-mak] *{eT} gçsz. f.* (Hayvan için) sıçramak; çamışlık etmek. [DLT]

bukran, [Ar. bukran] *is.* Saraçların kullandığı kırpıntı yünler.

Bukrat, [Yun. hippocrates => Ar. būḳrāṭ بوقراط] *(bu:kra:t) öz. is.* Meşhur Yunanlı hekim Hipokrat.

bukratî, [Ar. buḳrāṭī بقراطی] *(bukra:ti:) sf.* Hipokrat'a ait; Hipokratla ilgili.

bukratiyun, [Ar. buḳrāṭiyyūn بقراطيون] *(bükra:tiyu:n) is.* Hipokrat'ı izleyenler; Hipokratçılar.

bukta, [Ar. buḳṭa بقطه] *{OsT} sf.* **1.** Dağınık; perişan. **2.** *is.* Kalabalık; güruh. **3.** Cemaat; topluluk.

bukuk, [buk-mak > buḳ-uḳ] *{eT} is.* **1.** Çiçek topluluğu; çiçek tomurcuğu. [DLT] **2.** Boğazda beliren ur. [DLT] **3.** *{ağız}* Yavru. [DS]

bu'kuke, [Ar. bu'küke بعكوكه] *(bu-kû:ke) {OsT} is.* Kalabalık; izdiham. ☞ **bu'kûketü's-sayf,** *{OsT} Yaz mevsiminin en sıcak zamanı.*|| **bu'kûketü's-şitā,** *{OsT} Kışın en soğuk zamanı; zemheri.*

bukuklanmak, [buḳuḳ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Yuvarlaklaşmak. [EUTS]

bukul, -lü [Ar. baḳl > buḳül بقول] *(buku:l) {OsT} is.* Sebzeler; yeşil otlar; yeşillikler.

bukulmak, [buḳ-mak > buḳ-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bükülmek; toplanmak; burkulmak. [DLT]

bukun, [buḳ-un] *{eT} is.* Halk; ahali; millet. [EUTS] [Gabain]

bukunmak, [buḳ-un-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bükmek; kıvırmak. [DLT]

bukurmak, [buḳ-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* İndirmek. [DLT]

bukursı, [Toh. boḳursı] *{eT} is.* **1.** Saban. [ETY] **2.** Saban demiri. [DLT]

bukün, [bu+kün] *{eT} zf.* Bugün. [EUTS]

bukünki, [bu+kün-ki] *{eT} sf.* Bugünkü

bul[1]**,** [bul *(yans.)*] *is.* Yüksekten akan gür suyun çıkardığı sesi ve akışını anlatan kök. [Zülfikar] *buldur buldur.*

bul[2]**,** [bul] *is.* Yalnız iki yüzü testere ile düzeltilmiş tahta.

bula, [büla بولا / بوله] *is.* **1.** Yenge. **2.** *{ağız}* Amca veya dayı karısı. **3.** Hizmetçiye göre evin hanımı. *{eAT} (aynı)* [DS] **4.** *{eAT}* Abla.

bulaç, [bula-ç] *{ağız} is.* Ayran yaparken yoğurdu çırpmaya yarayan araç. [DS]

bulada, [Yun. bulada] *(bula'da) {ağız} is.* Büyük piliç. [DS]

buladan, [Yun. platanos] *is.* Çınar.

buladmak, [bü *(buhar)* > bü-la-ḏ-mak / bu-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Tencere buğusunda pişirtmek; buğulamak. [DLT]

bulağaç, [bula-mak > bula-ğaç] *{ağız} is.* Bulama işinde kullanılan araç. [DS]

bulağan, [bula-ğan] *{ağız} is.* Kağnı miline sürülen yağlı katran. [DS]

bulak[1]**, -ğı** [*eT.* bul-aḳ بلق] *is.* **1.** Kaynak; pınar; çeşme; göze. *{eT} {eAT} {ağız} (aynı)* [EUTS] [DS] **2.** Kanal. [EUTS] **3.** *{ağız}* İçinde çeşme, su bulunan yeşillik; çeşme başı; su başı; pınar başı. [DS]

bulak[2]**,** [bulaḳ] *{eT} sf.* (At için) haşarı. [KB] ☞ **bulak at,** *{eT} Boyu kısa sırtı geniş at.* [DLT]

bulak[3]**,** [bulġā-mak > bulġak / bulak] *{eT} sf.* Karışık.

bulak[4]**, -ğı** [bula-k] *{ağız} is.* **1.** Kaçakçı ve hırsız yatağı. **2.** Bela; felaket. **3.** *sf.* Sersem. [DS]

bulakmuk, [bulaḳ-muḳ] *{eT} is.* Un lapası.

bulama, [bula-ma] *is.* **1.** Bulamak işi. **2.** Üzüm ve diğer meyve şıralarının kaynatılması ile elde edilen kıvamı koyu pekmez. **3.** *{ağız}* Koyun ya da ineğin ilk sütü; ağız. [DS] **4.** *{ağız}* Bu sütü kaynatarak yapılan yemek. [DS] **5.** *{ağız}* Ağızın bitip, inekten ilk sütün alındığı zamanki süt. [DS] **6.** *{ağız}* Kaynamış ve çökmüş süte yumurta konarak yapılan yemek. [DS] **7.** Ayranla dövme buğdaydan yapılan çorba. **8.** *{ağız}* Ayran. [DS]

bulamaç, -cı [bula-mak > bula-maç / bulama+aş] *is.* **1.** Sulu ve akışkan hamur. **2.** Muhallebi akışkanlığında yapılan bir tür un helvası. **3.** Bitki hastalıklarına karşı hazırlanmış zehirli koyuca sıvı ilaç. **4.** *{ağız}* Hayvanlara verilen sulu yem. [DS] **5.** *mecaz.* Oradan buradan derlenmiş, toplanmış; karışık.

bulamak[1]**,** [*eT.* bü *(buğu)* > bu-l-ġā-mak *(karıştırmak)* > bulā-mak > bula-mak بولامق] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Bir nesneyi bulaşabilen bir akışkan içine yatırarak üzerini kaplamak; batırmak. **2.** Bir şeyi sıvı ve bulaşabilen bir başka şeyle kirletmek. **3.** Sıvı haldeki bir şeyi karıştırmak; çalkamak. *{eAT} {OsT} (aynı)* **4.** *{eT}* Pişirmek. [DLT] **5.** *{OsT}* Bulandırmak. **6.** *{eAT}* Sallamak. **7.** *{ağız}* Dolanmak; sarılmak. [DS]

bulamak[2]**,** [bulġa-mak] *{eT} is.* Bulamaç. [Nevâyî]

bulambaç, -cı [bula-maç > bulam(b)aç] *{ağız} is.* **1.** Bulamaç; koyu un çorbası. **2.** Badana. [DS]

bulan, [bulān] *(bula:n) {eT} is.* Yaban av hayvanı; erkek geyik. [DLT]

bulancak, -ğı [bulan-cak] *{ağız} is.* Bulanık akan su. [DS]

bulandırıcı, [bulan-dır-ıcı] *is.* ve *sf.* **1.** Bulantı veren. **2.** Manevî iğrenme duygusu veren; tiksindirici, nefret ettirici.

bulandırılma, [bulan-dır-ıl-ma] *is.* Bulandırılmak eylemi.

bulandırılmak, [bulan-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bulandırmak işi yapılmak.

bulandırma, [bulan-dır-ma] *is.* Bulandırmak işi.

bulandırmak, [bulan-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir sıvının içine bir şey koyarak bulanmasını sağlamak. **2.** *mecaz.* Karıştırmak. **3.** *mecaz.* İki ve daha fazla şeyi birbirine ayırt edilemeyecek biçimde karıştırmak.

bulang, [Çin. pu lang] *{eT} is.* Sofa; veranda; hayat. [EUTS]

bulanık, -ğı [bulan-mak > bulan-ık] *sf.* **1.** Bulanmış olan; duru ve açık olmayan. **2.** (Hava için) bulutlu ve kapanık. **3.** (Göz için) donuk; fersiz. **4.** İyi seçilemeyen; net olarak görülemeyen. **5.** Karışık. **6.** *mecaz.* Niteliği tam olarak anlaşılamayan. ☞ **bulanık suda balık avlamak,** *Bir fırsattan kötü niyetle yararlanmak.*

bulanıkça, [bulanık-ça] *sf.* **1.** Biraz bulanık olan. **2.** Çok duru olmayan.

bulanıklaşma, [bulanık-la-ş-ma] *is.* Bulanıklaşmak eylemi.

bulanıklaşmak, [bulanık-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Bulanık bir durum almak.

bulanıklık, -ğı [bulanık-lık] *is.* **1.** Bulanık olma durumu. **2.** Karışıklık. **3.** (Fotoğraf için) net olmama.

bulanış, [bulan-mak > bulan-ış] *is.* Bulanma eylemi ve biçim.

bulanma, [bulan-ma] *is.* Bulanmak eylemi.

bulanmak, [*eT.* bul-ġan-mak > bulan-mak بولانمق] *edil. f. [-ır] [eAT, -ur]* **1.** *{eAT}* Karıştırılmak; yoğrulmak. **2.** Bulantısı olmak. **3.** *dönşl. f.* Duruluğunu kaybetmek. **4.** *{eAT}* Salınmak; hıram etmek. **5.** Her yanı bir şeyle kaplanmış, bulaşmış olmak. **6.** Kirlenmek; lekelenmek. **7.** (Hava için) parlaklığını ve duruluğunu yitirmek. **8.** *{ağız}* Karışmak; temas etmek; değmek. [DS] **9.** *{ağız}* Hiddetlenmek. [DS]

bulantı, [bulan-tı] *is.* İnsanın midesinde görülen kusmayı gerektirecek bir rahatsızlık. 🗗 **bulantı vermek,** *insanın içini, midesini bulandırmak; tiksindirmek.*

bular, [bu-lar بلار / بولر / بولار] *{eT} {eAT} zm.* Bunlar. [EUTS] 🗗 **bularuñçün,** *{eAT} Bunlar için.*‖ **bularuñla,** *{eAT} Bunlarla; bunlar ile.*

bularca, [bu-lar-ca بولارجه] *{eAT} zf.* Bunlar kadar.

bularcılayın, [bu-lar-cılayın بولارجلين] *{eAT} zf.* Bunlar gibi.

bulaşıcı, [bula-ş-ıcı] *sf.* Bir kimseden başka birine geçen; bulaşan. 🗗 **bulaşıcı hastalık,** *Mikropların başka kişilere bulaşması ile geçen hastalık.*

bulaşıcılık, -ğı [bulaş-ıcı-lık] *is.* Bulaşıcı olma durumu; bulaşıcı olan şeyin niteliği.

bulaşık, -ğı [bulaş-mak > bulaş-ık] *sf.* **1.** İstenmeyen herhangi bir nesneye bulaşmış olan. **2.** Bulaşan. **3.** *mecaz.* Kötü; yapışkan; kirli. **4.** *argo.* (İnsan için) rahatsız eden, kavga çıkarmaktan hoşlanan; sataşan. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** *argo.* (Kişi için) yapışkan; sırnaşık; askıntı olan. **6.** *{ağız}* Sevimsiz. [DS] **7.** *is.* Yiyecek ve içecek konulup yendikten veya boşaltıldıktan sonra henüz yıkanmamış kap kacak cinsinden mutfak eşyası. 🗗 **bulaşık bezi,** *Bulaşık yıkarken ovalamada kullanılan bez.*‖ **bulaşık deniz,** *Mayın tehlikesi olan deniz.*‖ **bulaşık deterjanı,** *Bulaşık kapları yıkamakta kullanılan özel temizlik maddesi.*‖ **bulaşık eldiveni,** *Bulaşık yıkarken ellerin zarar görmemesi için giyilen özel eldiven.*‖ **bulaşık gemi,** *Tayfalarında ya da içindeki yolcularında bulaşıcı hastalık bulunan gemi.*‖ **bulaşık iş,** *Doğru olmayan, yasalara uygun olmayan, yolsuz iş.*‖ **bulaşık kabı,** *İçinde bulaşıkların yıkandığı genişçe kap.*‖ **bulaşık makinesi,** *Bulaşığı kendi kendine yıkayan elektrikli ev aleti.*‖ **bulaşık suyu,** *Bulaşıkları yıkamak veya yıkanmış bulaşıkları durulamak için bir kaba konulmuş su.*‖ **bulaşık suyu gibi,** *(Yiyecek ve içecek için) özenle hazırlanmamış, tadı ve lezzeti yerinde olmayan.*

bulaşıkçı, [bulaşık-çı] *is.* Lokanta gibi toplu yemek yenilen yerlerde bulaşık kapları yıkamakla görevli kimse.

bulaşıkçılık, -ğı [bulaşık-çı-lık] *is.* Bulaşıkçının yaptığı iş.

bulaşıkhane, [bulaşık + Far. ḫāne بولاشقخانه] *is.* Otel, yatılı okul, kışla ve lokanta gibi çok kalabalık kişinin yemek yediği yerlerde bulaşık kapları toplamak ve yıkamak için ayrılmış bölüm ve yer.

bulaşılma, [bulaş-ıl-ma] *is.* Bulaşılmak eylemi.

bulaşılmak, [bulaş-mak > bulaş-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* İstenmeyen bir işe girilmiş veya karışılmış olmak.

bulaşkan, [bulaş-kan] *sf.* **1.** Değdiği yere hemen bulaşan ve bulaştığı yerden de zor temizlenen. **2.** *mecaz.* Başkalarına sataşma ve kavga etme huyu ve alışkanlığı olan; kavgacı; sataşkan; huysuz.

bulaşkanlık, -ğı [bulaş-kan-lık] *is.* **1.** Bulaşkan olma durumu. **2.** Bulaşkan bir şeyin niteliği.

bulaşlamak, [bulaş-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Başlamak. [DS]

bulaşma, [bula-ş-ma] *is.* Bulaşmak eylemi.

bulaşmak, [*eT.* bul-ġā-ş-mak > bula-ş-mak / بولشمق بولاشمق] *gçsz. f. [-ır] [eAT, -ur]* **1.** Bir şeyin üzerine bulaşıcı bir nesne sürülmüş, dökülmüş veya sıvaşmış olmak. **2.** Kirlenmek. **3.** (Bir hastalık mikropları için) geçmek; yayılmak. **4.** (Bir fikir, görüş için) etkilemek. **5.** Kavga ve huzursuzluk çıkarmak için birine sataşmak; musallat olmak; çatmak; sataşmak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **6.** Bir rastlantı sonucu ya da istemeden bir olayın içinde yer almak; karışmak; duçar olmak. *{eAT} (aynı)* **7.** *{eAT}* Karışmak; fenalaşmak. **8.** *{eAT}* Meşgul olmaya başlamak. **9.** *{eAT}* Bulanmak; alûde olmak. **10.** *{ağız}* Başlamak. [DS] **11.** *{ağız}* Bir işe istekle başlamak. [DS] **12.** *{ağız}* Engel olmak. [DS]

bulaştırılma, [bulaş-tır-ıl-ma] *is.* Bulaştırılmak işi.

bulaştırılmak, [bulaş-tır-ıl-mak] *edil f. [-ır]* **1.** Bulaştırma eylemi ve işi yapılmış olmak. **2.** Bulaşmak durumunda bırakılmış olmak.

bulaştırma, [bulaş-tır-ma] *iş.* Bulaştırmak işi.

bulaştırmak, [bulaş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bulaşmasını sağlamak. **2.** Bulaşma özelliği olan bir şeyi bir başka nesnenin üzerine sürmek; sıvamak; kirletmek. **3.** Bir hastalık mikrobunun başkasına geçmesine yol açmak. **4.** Düşüncesini, görüşünü başkalarını etkileyecek biçimde yaymak. **5.** Birini bir işin veya olayın içine sokmak; karıştırmasını sağlamak.

bulatalık, -ğı [Slav. blato => bulata-lık] *{ağız} is.* Bataklık. [DS]

bulatmak[1], [bū *(buğu)* > bulā-mak *(buğulamak)* > bula-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* (Herhangi bir şeyi) tencere buğusunda pişirmek; buğulamak. [DLT] [Clauson]

bulatmak[2], [bula-mak > bula-t-mak بولتمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ır] [eAT, -ur]* Bulandırmak. [DS]

bulcaş, [Muğ. bolca-mak *(sözleşmek)* > bulcaş بولجاش] *{eAT} is.* Vaat; söz.

bulcumak, [bulcu-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Kendi kendini teselli etmek; avunmak. [DS]

bulcunmak, [bulcu-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Kendi kendini teselli etmek; avunmak. [DS]

bulcutmak, [bulcu-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Avutmak; vakit geçirtmek; eğlendirmek. [DS]

buldok, -ğu [İng. bull *(boğa)* + dog *(köpek)*] *is. zool.* İri kafalı, alt çenesi daha uzun, buruşuk kafa derisi yanaklarından aşağı sarkan, kısa ve çarpık bacaklı güçlü bir tür köpek.

buldozer, [İng. bulldozer] *is.* Ön kısmında kürüme ve kaldırma düzenekli büyükçe bıçağı bulunan, toprak kazma, itme ve kaba tesviye işlerinde kullanılan bir ağır iş makinesi.

bulduk[1], **-ğu** [bul-mak > bul-duk] *{ağız} is.* **1.** Bulunan çocuk. **2.** Kimsesiz çocuk. **3.** Kadının ilk kocasından olan ve ikinci kocasının yanına götürdüğü çocuk. **4.** Üvey çocuk. **5.** Piç. [DS]

bulduk[2], **-ğu** [? bulduk] *{ağız} is.* Çömlek. [DS]

buldukmak, [bul-duk-mak / bul-tuk-mak] *{eT} edil. f. [-ar]* Bulunmak. [DLT]

bulduktı, [bul-duk-tı] *{eT} sf.* Bulunmuş; buluntu. [DLT] 🗗 **bulduktı neñ,** *{eT} Bulunmuş eşya; buluntu mal.* [DLT]

buldumcuk, -ğu [bul-du-m-cuk] *is.* **1.** (*"Olmak"* yardımcı fiili ile) çok arzu ettiği bir şeyi elde edince düşülen çok sevinmeli durum. **2.** *{ağız}* Şirin. [DS] 🗗 **buldumcuk delisi,** *{ağız} Ne oldum delisi; umduğundan fazla şey bulmaktan şaşkın.* [DS]‖ **buldumcuk olmak,** *{ağız} 1. Ne olduğunu bilememek; şaşırmak; görmemişlik yapmak. 2. Yiten, unutulan şey birden akla gelmek.* [DS]

buldunı, [Kençek. buldunı] *{eT} is.* İçerisine üzüm konulmuş höşmerim. [DLT]

buldur[1], [buld *(yans.)* > buld-ur] *{eT} is.* Gür akan su sesini anlatan yansımalı gövde. 🗗 **buldur bucak,** *Yıkık döküik; harap.*‖ **buldur buldur,** *1. {eAT} Tane tane; damla damla; boncuk boncuk. 2. {eT} Güldür güldür.* [DLT]‖ **buldur buldur etmek,** *{eT} Güldür güldür etmek.* [DLT]

buldur[2], [bir+yıl-dır / bu+ıl-dır بولدر] *{eAT} {ağız} zf.* Geçen yıl. [DS]

bulduratmak, [bul-dur-a-d-mak > budura-t-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* (Bina için) baştan sona aramak.

buldurkı, [buldur-kı بلدرقى] *{eAT} sf.* Geçen yılki.

buldurki, [buldur-ki بلدركى] *{eAT} sf.* Geçen yılki.

buldurma, [bul-dur-ma] *is.* Buldurmak işi.

buldurmak, [bul-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bulmak eylemini yaptırmak. **2.** *{eAT}* Arayarak bulmak.

bulduzmak, [bul-mak > bul-dur-mak > bul-duz-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Buldurmak. [DLT]

bu'le, [Ar. bu'le بعله] *{OsT} sf.* Çok yiyen; obur.

bulfakir, [Ar. ebü'l-fakīr *(fakirin babası)* بوالفقير] *{OsT} is.* Yoksul; fakir.

bulgag, [bulġa-ġ] *{eT} sf.* Bulanık; bulanmış; karışık. [EUTS]

bulgak[1], [bul-ġa-mak *(karıştırmak)* > bul-ġa-k] *{eT} sf.* **1.** İsyancı; kışkırtıcı; isyankâr. [ETY] **2.** Karışık; alt üst olmuş; düzensiz; intizamsız; karman çorman. [ETY] **3.** *is.* Karışıklık; düzensizlik; kargaşa. [Clauson] **4.** Düşman saldırısı yüzünden halk arasında görülen kargaşa; bulanıklık; panik. [DLT]

bulgak[2], **-ğı** [? bulgak] *{ağız} is.* Başarı. [DS]

bulgalık, -ğı [bulġa-mak > bul-ġa-lık بولغالق] *{eAT} is.* Karışıklık.

bulgalışmak, [bul-ġa-l-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birbirine bulanmak; karışmak. [Üç İtigsizler]

bulgama, [bul-ġā-ma] *(bulğa:ma) {eT} is.* Yağsız ve şekersiz bulamaç; lapa. [DLT]

bulgamak[1], [bol-mak > bol-ġa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-g(u)-yor]* Çok olgunlaşmak. [DS]

bulgamak[2], [bul-ġa-rnak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Karıştırmak; bulaştırmak; bulamak. **2.** Bulandırmak. **3.** Düzeni bozmak; karışıklık çıkartmak; kışkırtmak; bozmak; karıştırmak. [ETY] [EUTS] **4.** Öfkelendirmek. [DLT] **5.** Can sıkmak. [DLT] **6.** *gçsz. f.* Kusacak gibi olmak; kusayazmak. **7.** Bulanmak; karınakarışık olmak. [EUTS]

bulganç, [bul-ġā-mak > bul-ġa-nç] *{eT} is.* Karışık; düzensiz. [ETY]

bulganguk, [bulġā-mak > bulġā-ñ-uk / bulġā-n-uk / bulġayuk] *{eT} sf.* Bulanık. [DLT] [KB] [Clauson]

bulganmak, [bul-ġā-mak > bul-ġa-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bulaşık olmak; bulanmak; karışmak. [DLT] [EUTS] **2.** Kızmak; öfkelenmek. [DLT] **3.** Yanılmak. [EUTS]

bulganuk, [bul-ġa-n-uk] *{eT} sf.* Bulanık. [KB]

bulganyuk, [bul-ġā-n-uk / bulġayuk] *{eT} sf.* Karışık; bulanık. [EUTS]

Bulgar, [*eT.* bulġa-mak *(karıştırmak)* > bulġa-r] *is.* **1.** Bugün Kazan Türkleri olarak adlandırılan İdil (Volga) havzasında yaşayan bir Türk boyunun geçmişteki adı. **2.** Slavların güney kolundan olup bugünkü Bulgaristan'da yaşayan halk. **3.** *sf.* Bulgaristan'la ilgili, Bulgaristan'a özgü.

bulgarı[1], [bul-ġa-rı / bulgar + Ar. -ī بلغارى] *{eAT} is.* Sahtiyan.

bulgarı[2], [bulgarı / bulgarna] *{ağız}* → bulgari. [DS]

bulgari[3], [bulġar + Ar. -ī] *(bulga:ri:) is. müz.* Volga boylarında Bolkar dağlarına göç eden Türklerin getirmiş olduğu ve hâlen Toroslarla Kayseri dolaylarında çalınan bağlama ailesinden curaya benzer dört telli bir çalgı.

bulgarina, [bulgarı + İt. -ino] *(bulga'rino) {ağız} is.* Üç telli uzun saplı bir tür bağlama. [DS]

bulgarna, [bulgarı + İt. -ino > bulgarna] *{ağız}* → bulgarina [DS]

bulgaş, [bulġā-ş-mak > bulġā-ş] *{eT} is.* Düşman saldırısı yüzünden halk arasında görülen kargaşa. [DLT]

bulgaşmak, [bulgā-mak > bulġa-ş-ımak] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Topluca bulunmak; toplu halde mevcut olmak. [EUTS] **2.** Karışmak. [KB]

bulgaşu, [bulġā-ş-mak > bulġā-ş-u] *{eT} sf.* Gürültülü; patırtılı. [EUTS]

bulgayuk, [bulġā-mak > bulġā-n-uk / bul-ġā-yuk / bul-ġā-k] *{eT} sf.* Bulanık. [DLT]

bulgu, [bul-gu] *is.* **1.** Var olmasına rağmen henüz bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarma işi ve bu işin sonunda elde edilen şey; keşif; icat; *{ağız} (aym), (1942).* [DS] **2.** Bir araştırma ve inceleme verilerinin değerlendirilmesinden çıkan sonuç. **3.** *tıp.* Hastalığın ne olduğunun anlaşılmasına, teşhisine yarayan belirtiler; araz; semptom. **4.** *{ağız}* Anlayış. [DS] **5.** *{ağız}* İlham. [DS] **6.** Vicdan, *(1935).*

bulgulama, [bul-gu-la-ma] *is.* **1.** Bulgulamak işi. **2.** *fel.* Yeni olayları ve bilgileri bulma yöntemi ve öğretisi.

bulgulamak, [bul-gu-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Araştırma ve inceleme sonucunda bir şeyi ortaya koymak; bulmak; keşfetmek. **2.** *fel.* Yeni olayları ve bilgileri bulmak.

bulguna, [Ar. malġūne => balġunā / bulġunā] *(bulguna:) {eT} is.* Develerin yediği ılgına benzer, kırmızı ve gevrek bir ağaç. [DLT]

bulgur, [burk-ımak > burk-ul > bulgur / Far. bulġūr] *is.* **1.** Kaynatılıp kurutulduktan sonra kabuğu alınarak kırılmış buğday. **2.** Sert ve ufak taneler halinde yağan kar; ebe bulguru. 🗗 **bulgur bulgur,** *Bulgur tanesini andırır şekilde.*|| **bulgur çorbası,** *İnce bulgur ile yapılan yoğurtlu çorba.*|| **bulgur düzeni,** *{ağız} Önemsiz; değersiz; şöyle böyle.* [DS]|| **bulgur köftesi,** *Bulgurla yoğrulmuş kıymadan yapılan köfteler yumurtaya batırılıp kızartıldıktan sonra salçalı suda haşlanarak yapılan bir yemek.*|| **bulgur pilavı,** *Kavrulmuş soğan ve iri taneli bulgur ile yapılan pilav.*|| **bulgur unu,** *{ağız} Yeni öğütülmüş bulgurun elenmesi sırasında alta gecen ince tozları.* [DS]

bulgurca, [bulgur-ca] *{ağız} is.* Buğday, fasulye, nohut, mısırın suda haşlanması ile yapılan çerez. [DS]

bulgurcu, [bulgur-cu] *is.* Bulgur yapan ve satan kimse.

bulgurcuk, -ğu [bulgur-cuk] *is.* **1.** *{ağız}* Küçük bulgur. [DS] **2.** Küçük taneler biçiminde yağan kar. *{ağız} (aym)* [DS] **3.** Küçük dolu tanesi. *{ağız} (aym)* [DS] **4.** *gök b.* Güneş yüzeyinde teleskopla seçilebilen küçük dairesel parçacıklar. **5.** *{ağız}* Küçük kuzu dişi. [DS]

bulgurculuk, -ğu [bulgur-cu-luk] *is.* Bulgur yapma ve satma işi.

bulgurlama, [bulgur-la-ma] *is.* **1.** Bulgur taneleri gibi küçük parçalara ayırma. **2.** *{ağız}* Evlerin tavanına konulan sulu çamur. [DS]

bulgurlanma, [bulgur-la-n-ma] *is.* **1.** Bulgur taneleri gibi küçük parçalara ayrılma. **2.** *gök b.* Güneş yüzeyindeki küçük taneciklerin kaynaşması olayı.

bulgurlanmak, [bulgur-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Karıncalanmak; uyuşmak. [DS]

bulgurlu, [bulgur-lu] *sf.* İçinde bulgur bulunan. 🗗 **bulgurlu köfte,** *Köfte malzemesi içine bulgur konularak yapılan yemek.*

bulgurluk, -ğu [bulgur-luk] *sf.* **1.** (Buğday için) bulgur yapmaya elverişli olan. **2.** *is.* Bulgur konulan kap veya yer. **3.** *{ağız}* Bulgur yapılan yer. [DS]

bulgusal, [bul-gu-sal] *sf.* **1.** Bulguyla ilgili. **2.** Bulguya ilişkin. 🗗 **bulgusal yöntem,** *eğit. Öğretilmek istenen şeyi öğrencilerin kendilerinin araştırarak bulmalarını sağlayan öğretim yöntemi.*

bulhak, [bul-ġa-mak > bul-ġa-k / bulḫak] *{eT} sf.* Bulanık; bulanmış; bulanıma; karışık. [EUTS]

bulın, [*eT.* bulın بولين] *{eAT} is.* → bulun.

bulınmak, [bul-ın-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Olmak. **2.** Bulunmak. **3.** Kavuşmak.

bulışmak[1], [bul-ış-mak] *{eAT} işteş. f. [-ur]* **1.** Bir araya gelmek. **2.** Karşılaşmak. **3.** Kavuşmak.

bulışmak[2], [bul-ış-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Birisine gelmek. **2.** Birinin huzuruna yetişmek.

bulıt, [bū *(buhar)* > bū-l-ıt / bulut] *{eT} is.* Bulut. [DLT] [EUTS] [ETY] [Gabain] [Yüknekî] [KB]

bulıtçulayu, [bulıt-ça + u-lā-yu] *{eT} sf.* Buluta benzer; bulut gibi. [EUTS]

bulıtlanmak, [bulıt-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bulutlanmak. [DLT]

bulıtlıg, [bulıt-lıġ] *{eT} sf.* Bulutlu. [ETY]

bulıtsız, [bulıt-sız] *{eT} sf.* Bulutsuz. [Clauson]

buli, [Yun. puli] *{ağız} is.* **1.** Kuş. **2.** Civciv. **3.** Kuşçuk. [DS]

bulk, [bılg / bılh / bılk / bulk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bulk bulk etmek, bulk-a-mak, bulk-a-k.* 🗗 **bulk bulk etmek,** *{ağız} Sallanmak; oynamak; bılk bılk etmek.* [DS]

bulka, [bulk *(yans.)* > bulk-a] *{ağız} is.* Ayran yapımında kullanılan küp; yayık. [DS]

bulkak[1], [bul-ġā-mak > bul-ġa-k / bul-ka-k] *{eT} sf.* Bulanık; bulanmış; karışık. [EUTS]

bulkak[2]**, -ğı** [bulk *(yans.)* > bulk-a-k] *{ağız} sf.* (Sebze ve meyve için) olgunluktan yumuşamış; sulanmış; erimiş; zedelenmiş. [DS]

bulkamak[1], [bul-ka-mak / bul-ġā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Bulanmak; karmakarışık olmak. [EUTS] **2.** *gçl. f.* Bozmak; karıştırmak. [EUTS] [Gabain]

bulkamak[2], [bulk *(yans.)* > bulk-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r [-k(u)-yor]* **1.** (Meyve, sebze için) olgunluktan yumuşamak; sulanmak; erimek; zedelenmek. **2.** (Yara için) iltihaplanmak. [DS]

bulkanmak, [bul-ka-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bulanmak; karışmak. [EUTS] **2.** *dönşl. f.* Yanılmak. [EUTS]

bulkumak, [bul-ḳū-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Yerine getirmek; yapmak; icra etmek. [EUTS]

bulkümek, [bulk *(yans.)* > bulk-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Ekşimek. **2.** (Mide için) gaz yapmak. [DS]

bullak, -ğı [bul-la-k] *{ağız} sf.* **1.** Her tarafı sallanan. **2.** *is.* Kalaycı çırağı. [DS]

bullamak, [bul-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Sallamak. [DS]

bullanmak, [bul-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sallanmak. [DS]

bullıtçulayu, [bu(l)lıt-ça + u-lā-yu] *{eT} sf.* Bulut gibi. [Gabain]

bulma, [bul-ma] *is.* Bulmak eylemi.

bulmaca, [bul-maca] *is.* Değişik biçimlerde, verilen ipuçları ya da tanımlardan uygun kelime, sayı vb. şeyleri bularak yerine yazmak için hazırlanmış oyun; bilmece.

bulmaç, -cı [bul-maç] *{ağız} is.* Yitik. [DS]

bulmaduk, [bul-ma-duk] *{eT} sf.* Bulunmamış. [DLT]

bulmak, [*eT.* bul-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Arama sonucunda aranan şeyi elde etmek; görmek; karşılaşmak. *{eT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [ETY] [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî] [Tekin] **2.** Rastlantı sonucu ele geçirmek; görmek. *{eT} (aynı)* **3.** Kaybolmuş bir şeyi, bir kimseyi tekrar ele geçirmek. **4.** O zamana kadar kimsenin bilmediği, henüz yapamadığı yeni bir şey yapmak; icat etmek. **5.** Var olmasına rağmen kimsenin görmediği bir yeri veya bir şeyi ortaya çıkarmak; keşfetmek. **6.** Ulaşmak; varmak; erişmek; değmek; iletişim kurmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **7.** Sağlamak; temin etmek; edinmek. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] **8.** Bir görüşe ve kanaate varmak; (öyle) olduğunu düşünmek. *{eT} (aynı)* [İKPÖy.] **9.** Değişik bir durumda görmek. **10.** Bir kusuru, suçu yüklemek. **11.** Matematik işlemlerinde sonuca ulaşmak; çözmek. **12.** Kullanmak; yararlanmak. **13.** Uğramak. **14.** Hatırlamak; çıkarmak; anımsamak. **15.** Beklenmedik bir şekilde karşı karşıya gelmek. **16.** Elinde olmayan sebeplerle olması gerekmeyen bir ortamda ya da durumda olmak. ⧉ **bula bula bunu** (şunu, onu, beni, seni, bizi, sizi, onları) **bulmak,** *1. Var olan şeylerin içinden en değersizini (en güçsüzünü, en dertlisini, en az ilgili olanını) seçmek. 2. Kötü rastlantıya çatmak.*|| **buldukça bunamak,** *Başkalarının bir türlü elde edemediği şeyleri elde ettikçe daha çoğunu elde etme hırsında olmak.*|| **Buldun bal alacak çiçeği,** *Tam yararlanılacak kişiyi, ya da nesneyi ele geçiren kimseye söylenen söz.*|| **bulup buluşturmak,** *Her türlü çareye baş vurarak sağlamak.*|| **bulup buşurmak,** *{ağız} Her türlü çareye baş vurarak elde etmek; bulup buluşturmak.* [DS]|| **bulup da bursalamak,** *{ağız}* → bulup da bulsuramak. [DS] || **bulup da bulsuramak,** *{ağız} Elde ettiğini ya da emeksizce sahip olma durumunda kaldığı bir şeyi beğenmemek.* [DS]

bulmış, [bul-mış] *{eT} sf.* Bulunmuş. [DLT]

bulnamak, [bulun *(tutsak)* > bul(u)n-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Tutsak etmek; yakalamak; tutsak almak. [DLT] [ETY] [KB]

bulnatmak, [bul(u)na-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Esir ettirmek. [DLT]

bulnukmak, [bul(a)n-uk-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Bulanmak; karışmak. [KB]

bulsuramak, [bul-sıra-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-r(u)-yor]* **1.** Çok harcamak. **2.** Az bulmak; azımsamak. **3.** Beğenmemek. [DS]

bultukmak, [bul-duk-mak / bul-tuk-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bulunmak. [Üç İtigsizler] [Gabain] [EUTS]

bulturmak, [bul-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Buldurmak; buldurtmak. [EUTS] [Gabain]

bulucu, [bul-ucu] *is.* **1.** Bir şeyi bulan, bir buluş yapan kimse; kâşif. **2.** Zararlı gazları, radyoaktif maddeleri, manyetik dalgaları, mayınları bulmaya yarayan alet; detektör.

buluç, [Far. pulūc پلوچ / Ar. bulūc ? بلوج] *{eAT} {ağız} is.* Erkekliği tam olmayan veya hiç olmayan erkek. [DS]

buludi, [bulut + Ar. -ī بلودی] *(buludi:) {ağız} sf.* (Üzüm için) kızıla çalan mor. [DS]

buludu, [bulut + Ar. -ī] *{ağız} sf.* → buludi. [DS]

buluğ, [Ar. bulūġ *(erişme)*] *{OsT} is.* → büluğ. ⧉ **bulūğ-i kemāl,** *Manevî olgunluk.*

bululamak, [bulu-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Karıştırmak. [Gabain] **2.** Karışmak; karmakarışık olmak. [EUTS]

bululmak, [bul-ul-mak / bul-un-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Bulunmak. [Üç İtigsizler] [KB] **2.** Elde edilmek. [EUTS] **3.** Erişilmek. [EUTS]

bulun, [bul-mak *(elde etmek)* > bul-un] *{eT} is.* Esir; tutsak; tutuklu. [EUTS] [DLT] [Gabain] [KB] ⧉ **bulun kılmak,** *{eT} Tutsak etmek; esir etmek.*

bulunak, -ğı [bul-un-ak] *{ağız} sf.* Çok bulunan. [DS]

bulunç, [bul-unç] *{eT} is.* **1.** Bulunma; elde edilme. [EUTS] **2.** Kazanç; kâr. [Gabain] **3.** *{yeni}* Vicdan.

bulunçsuz, [bul-mak *(bulmak; edinmek)* > bul-(u)nç-suz] *{eT} sf.* **1.** Bulunmayan; bulunmaz. [İKPÖy.] [Gabain] **2.** Erişilmeyen. [EUTS] **3.** Kazançsız. [EUTS]

bulundurma, [bul-un-dur-ma] *is.* Bulundurmak işi.

bulundurmak, [bul-un-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bir şeyin hazır durmasını, elde var olmasını sağlamak. **2.** Yanından eksik etmemek.

bulundurulmak, [bul-un-dur-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Bulunması sağlanmak; elde tutulmak.

bulung[1], [bu-l-(u)ñ] *(buluñ) {eT} is.* **1.** Köşe; açı. [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] [Tekin] [ETY] [EUTS] [DLT] **2.** Dört yönden her biri; yön; taraf. [Üç İtigsizler] [İKPÖy.] [ETY] **3.** Bucak; dört ara yönler. [Gabain] [Tekin]] [ETY] [EUTS] **4.** Ölçü; miktar. [EUTS]

bulung[2], [būluñ] *(bu:luñ) {eT} is.* Bir tür ilaç. [EUTS]

bulunma, [bul-un-ma] *is.* Bulunmak işi. 🗗 **bulunma durumu,** *dbl. Fiilin belirttiği edimin gerçekleştiği yeri gösteren ismin hâli; kalma durumu; lokatif; -de hali.*

bulunmak, [bul-un-mak] *edil. f. [-ur]* **1.** Arama sonucu veya rastlantı olarak elde edilmek. *{eT} (aynı)* [EUTS] [Gabain] [Yüknekî] [DLT] **2.** Ortaya çıkarılmak, keşfedilmek. **3.** İcat edilmek. **4.** Kanaate varılmak. **5.** Sağlanmak, temin edilmek. **6.** *dönşl.* (Bir yerde) olmak. **7.** *gçsz. f.* (Yardımcı fiil) herhangi bir durumda olmak.

bulunmaz, [bul-un-maz] *sf.* **1.** Eşine ve benzerine rastlanmayan; eşsiz; benzersiz. **2.** Çok az görülen; ender. 🗗 **bulunmaz Hint kumaşı,** *Çok az rastlanıldığı için çok değerli olduğu sanılan şey.*

buluntı, [bul-un-tı بولونتى] *{eAT} is.* Biri tarafından bulunan ve başka birisine ait olan nesne; buluntu.

buluntu, [bul-un-tu] *is.* **1.** Asıl sahibi başkası olduğu halde, kaybettiği için bir başkası tarafından bulunup kullanılan eşya. **2.** *arkeo.* Kazılar sonucunda çıkarılan geçmiş devirlere ait eşya. **3.** Sokakta bulunarak evlatlık edinilen çocuk.

buluş, [bul-uş] *is.* **1.** Bulmak işi veya biçimi. **2.** İnsan yeteneklerinin sınırları içinde ilk defa yeni bir şey yapıp ortaya koyma; icat. **3.** Bilinen bilgilerden yararlanarak, daha önceden bilinmeyen yeni bilgilere ulaşma ve yeni bir metot geliştirme. **4.** *ed.* Bir sanat eserinde başkalarından ayrı bir biçim, düşünce ve anlatım sergileyebilme. **5.** *{eT} is.* Kişinin yaptığı işten elde ettiği kazanç; kâr. [DLT] 🗗 **buluş hakkı,** *huk. Daha önceden kimsenin bilmediği bir alet yapan, yararlı bir maddeyi birleştirme yoluyla elde eden birine devletçe tanınan bu buluşunu kullanma ve satma hakkı.*

buluşak, -ğı [bul-uş-ak] *{ağız} is.* Buluşma yeri. [DS]

buluşat, [buluş + Ar. -āt بلوشات] *(buluşa:t) is.* Buluşlar.

buluşatlı, [buluşat-lı] *{ağız} sf.* Buluş yeteneğine sahip olan; akıllı. [DS]

buluşma, [bul-uş-ma] *is.* **1.** Buluşmak eylemi. **2.** Aynı görüş veya duyguya varma. 🗗 **buluşma noktası,** *as. Bir birliğin muharebe esnasında sorumluluk alanının bittiği, diğer birliğin sorumluluğunun başladığı yer.*|| **buluşma yeri,** *Buluşmak üzere kararlaştırılan yer.*

buluşmak, [bul-mak > bul-uş-mak بولشمق] *işteş. f. [-ur]* **1.** Önceden kararlaştırılmış bir yerde bir araya gelmek; birbirini bulmak. *{eT} (aynı)* [Gabain] [DLT] **2.** Uzun bir ayrılıktan sonra birbirini görmek, birbirine kavuşmak. **3.** Aynı görüşe varmak; aynı duyguyu paylaşmak. **4.** (Yol, kanal vb. için) bir yerde, bir noktada kesişmek. **5.** *{eAT}* Karşılaşmak; rastlaşmak.

buluşturma, [bul-uş-tur-ma] *is.* Buluşturmak eylemi.

buluşturmak, [bul-uş-tur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Birbirini görmek, bulmak isteyen kişilerin bir araya gelmesini sağlamak. **2.** Bir araya getirmek. **3.** (Gerekli olan para için) zorlukla sağlamak.

buluşuk, -ğu [bur-uş-uk > bul-uş-uk بولشق] *{OsT} sf.* Buruşuk.

buluşulma, [bul-uş-ul-ma] *is.* Buluşulmak eylemi.

buluşulmak, [bul-uş-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Buluşmak eylemi yapılmak.

bulut, [*eT.* bū *(buhar)* > bū-l-ıt > bülut] *is.* **1.** Havanın üst katlarında, katı veya sıvı su damlacıklarının meydana getirdiği küme. *{eT}* [Gabain] [DLT] [EUTS] **3.** Görüş alanını daraltan havada asılı her türlü küme. **4.** *mecaz.* Tehlike belirtisi ve karamsarlık verici durum. **5.** *argo. sf.* Çok sarhoş. 🗗 **bulut çalığı,** *{ağız} Sıcak ve yarı bulutlu havanın etkisi ile yeterince gelişememiş buğday tanesi; kavruk ekin.* [DS]|| **bulut geçeği,** *{ağız} Kısa süren yağmur.* [DS]|| **bulut geçkini,** *{ağız} Kısa süreli yağmur.* [DS]|| **bulut gibi,** *1. (Sinek, böcek vb. uçuşan hayvanlar için) yoğun, çok. 2. argo. Çok sarhoş.*|| **bulut kesilmek,** *Çok sarhoş olmak.*|| **buluttan nem kapmak,** *Çok alınganlık etmek; olur olmaz şeylere bir anlam vererek şüphelenmek.*|| **bulutunu vermek,** *argo. Çok sarhoş olmak.*|| **bulut vurgunu,** *{ağız} Sıcakların etkisi ile zamanından önce sararmış ekin.* [DS]

bulutlandırmak, [bulut-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bulutlanmasına yol açmak; bulutlu hâle getirmek.

bulutlanma, [bulut-la-n-ma] *is.* Bulutlanmak eylemi.

bulutlanmak, [bulut-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Bulutla kaplanmak, örtülmek. **2.** *mecaz.* İyi görememek.

bulutlu, [bulut-lu] *sf.* **1.** Bulutla kaplanmış olan. **2.** (Zihin için) bulanık, karışık. **3.** Açık seçik görülemeyen. **4.** (Mücevher için) saydamlığı eşit dağılımda olmayan.

bulutluluk, -ğu [bulut-lu-luk] *is. meteo.* Gökyüzünün sıfır ile sekiz oranlı derece arasında değişen bulutla kaplı olma durumu.

bulutsu, [bulut-su] *sf.* **1.** Buluta benzeyen; bulutu andıran. **2.** *is. gök b. fiz.* Uzaydaki düşük yoğunlukta toz ve gaz karışımından meydana gelen kütle; nebülöz. ◻ **bulutsu kümesi,** *Bir yere yığılmış olan çok sayıda bulutsudan meydana gelen küme.*

bulutsuz, [bulut-suz] *sf.* (Gökyüzü için) hiç bulut bulunmayan, açık.

bulvar, [Fr. boullevard] *(-l- ince söylenir) is.* Şehir içi ulaşımı sağlayan etrafı ağaçlı geniş yol.

bum[1], [bum *(yans.)*] *is.* Güçlü ve derin bir gürültüyü yansıtan kök. [Zülfikar]

bum[2], [Çoç. d. bum] *{ağız} is.* Su. [DS]

bum[3], [İng. boom] *is.* **1.** Bir malı piyasaya sürmek için girişilen büyük reklam faaliyeti. **2.** Borsada yapmacık fiyat artışı. **3.** Ekonomik refah veya bir işletmenin ani gelişimi.

bum[4], [Ar. būm بوم] *(bu:m) {OsT} is.* Baykuş. ◻ **būm-i musîbet,** *{OsT} Felaket getiren baykuş.*

bum[5], [Far. būm بوم] *(bu:m) {OsT} is.* **1.** Yer; yurt; ülke; toprak. **2.** Sürülmemiş tarla. **3.** Yaradılış; huy; tabiat.

buma, [Yun. pōma *(kaypak, yassı yuvarlak taş)*] *is.* **1.** Üzüm küfesinin kapağı. **2.** Tahtadan yemek tası.

bumba, [İt. bumba / boma] *(bu'mba) is. dnz.* **1.** Yan yelkenlerin alt kenarının bağlandığı, yük alıp vermede kullanılan hareketli kalas; dikme; seren. **2.** Liman ağzındaki engel.

bumbar, [Far. mubār / mumbār / bumbār بومبار] *is.* **1.** Küçük ve büyükbaş hayvanların kalın bağırsağı. **2.** Bu bağırsağa, ciğer, soğan, pirinç ve baharat doldurularak yapılan bir çeşit dolma. **3.** Kapı ve pencere aralıklarına, soğuktan korunmak için geçirilen içi pamuk veya kıtık doldurulmuş bez şerit.

bumbarlık, -ğı [bumbar-lık] *is.* Bumbar yemeği yapmak için hazırlanan iç.

bumbulanık, [bu(m)-bu/lanık] *(bu'mbulanık) pekşt. sf.* Dibi görünmeyecek kadar bulanık; çok bulanık.

bumbur, [Yun. bumburas] *{ağız} is. zool.* Domuzlan böceği; bok böceği. [DS]

bumburuş, [bu(m)-bu/ruş] *(bu'mburuş) pekşt. sf.* Çok kötü bir şekilde buruşmuş.

bumburuşuk, -ğu [bu(m)-bu/ruşuk] *(bu'mburuşuk) pekşt. sf.* Çok kötü bir şekilde buruşmuş.

bumbuz, [bu(m)-bu/z] *(bu'mbuz) {ağız} pekşt. sf.* Çok soğuk; buzlu. [DS]

bume, [Far. būme بومه] *(bu:me) {OsT} is. zool.* Baykuş.

bumehen, [Far. būmehen بومهن] *(bu:mehen) {OsT} is.* **1.** Yer sarsıntısı; deprem. **2.** Koyun bağırsağı.

bumehin, [Far. būmehīn بومهين] *(bu:mehi:n) {OsT} is.* → bumehen.

bumerang, [Avust. yer. d. > İng. boomerang] *is.* Avustralya yerlilerinin kullandığı, fırlatıldığında geri dönüp gelen, kıvrık bir daldan yapılmış özel bir av silahı.

bumhen, [Far. būmhen بومهن] *(bu:mhen) {OsT} is.* → bumehen.

bumlama, [bum-la-ma] *is.* Bumlamak işi.

bumlamak, [bum *(yans.)* > bum-la-mak] *gçsz. f. [-r]* Otomobil lastiklerinin kusurlu takılması, ya da yol şartlarından dolayı gümleyerek patlaması.

bumruk, -ğu [bur-mak > bur-muk > bumruk] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

bumuz, [*eT.* muñ / buñ > buñ-uz > bumuz] *{ağız} is.* **1.** Üzüntü; keder. **2.** *sf.* Utangaç. **3.** Sefil. [DS]

bumuzlanmak, [bumuz-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kederlenmek; üzülmek. [DS]

bumuzlu, [bumuz-lu] *{ağız} is.* Kederli; üzüntülü. [DS]

bun[1], [Çin. pên / Sansk. būn /Far bun] *{eT} is.* **1.** Asıl. [Üç İtigsizler] **2.** Zemin, yer; esas; temel; [EUTS] [Gabain]

bun[2], [*eT.* mün / muñ / mıñ > muñ > buñ] *is.* **1.** Sıkıntı, gam, kasavet. **2.** Şiddetli ihtiyaç; zaruret. **3.** Bela; musibet.

bun[3], [Far. būn بون] *(bu:n) {OsT} sf.* **1.** Kolay. **2.** *is.* Dip. **3.** Nihayet; son. **4.** Temizlenmiş koyun bağırsağı. **5.** *anat.* Döl yolu; rahim.

buna, [*eT.* bu-n-ġā / buña > bu-n-a] *zm.* "Bu" işaret zamirinin yaklaşma (yönelme) hâli. ◻ **buna binaen,** *{OsT} (Belirtilen, sözü edilen) şeye dayanarak.*|| **buna mebni,** *{OsT} (Belirtilen, sözü edilen) şeye dayanarak.*|| **buna değdi, buna değmedi diyerek,** *Önceden beğenmediği şeyleri sonradan çeşitli nedenlerle seçmek zorunda kalarak.*|| **buna mukabil,** *(Belirtilen şeye) karşılık olarak.*

bunak, -ğı [*eT.* mün > buñ > bun *(sıkıntı)* > bun-amak > bun-a-k] *sf.* **1.** (Kişi için) bunamış olan; ateh. **2.** *is.* Bunamış kimse; matuh.

bunakça, [bunak-ça] *sf.* **1.** Bunağa benzer, biraz bunak. **2.** *(buna'kça) zf.* Bunağa yakışır şekilde.

bunaklık, -ğı [bunak-lık] *is.* Bunak olma durumu.

bunalgın, [bun-al-mak > bun-al-gın] *{ağız} sf.* (Hava için) sıkıntılı ve sıcak. [DS]

bunalık, -ğı [bunal-mak > bunal-ık] *{ağız} sf.* **1.** Bunalmış durumda olan. **2.** (Hava için) sıcak ve sıkıntı veren. [DS]

bunalım, [bunal-mak > bunal-ım] *is.* **1.** Yolunda giden bir süreçte ani olarak beliren aykırılık; bunluk; sıkıntı; kriz; buhran. **2.** Tehlike doğurabilecek derecedeki gerginlik. **3.** *tıp.* Bir hastalıkta görülen ani ve olumsuz gelişme. **4.** *tıp.* Üst karın bölgesinde

sıkıntı ile beliren ve solunum güçlüğü doğuran bir genel rahatsızlık. **5.** Toplumun büyük ölçüde satın alma gücünün düşmesi, çalışına gücünün azalması gibi sebeplerle ortaya çıkan ekonomik sıkıntı. **6.** *psikol.* İnsanın içinde bulunduğu problemlere bir çözüm ve çıkar yol bulamaması sonucunda içine düştüğü iç sıkıntısı ve ruhsal gerginlik. ☐ **bunalım geçirmek,** *Herhangi bir sebeple ortaya çıkan bunalımı yaşamak.*|| **bunalıma düşmek,** *psikol. Ruhî sıkıntı ve gerginlik içine girmek.*

bunalımlı, [bun-al-ım-lı] *sf.* **1.** Ruhsal gerginlik verecek sorun ve sıkıntı içinde bulunan. **2.** (Dönem vb. için) tehlikeli boyutlara ulaşan gerilimli. **3.** Bunalım meydana getiren.

bunalış, [bun-al-ış] *is.* Bunalmak durumu veya biçimi.

bunalma, [bun-al-ma] *is.* Bunalmak eylemi.

bunalmak, [*eT.* muñ / buñ *(sıkıntı)* > bun-al-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Soluk alıp vermekte güçlük çekmek. **2.** *psikol.* İç sıkıntısına düşmek; çok tedirgin olmak. **3.** Para sıkıntısı çekmek; darda kalmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *{ağız}* Usanmak; yorulmak. [DS]

bunalsalık, -ğı [bunal-sa-lık] *{ağız} is.* Sıkıntı; darlık. [DS]

bunaltı, [bun-al-tı] *is.* Ortalıkta belirli bir sebep yokken duyulan gelip geçici iç sıkıntısı ve kaygı; bunalma.

bunaltıcı, [bun-al-t-ıcı] *sf.* **1.** Soluk alıp vermeyi güçleştirici; boğucu. **2.** Tedirginliğe sebep olacak yoğun bir baskı oluşturan; sıkıcı.

bunaltılma, [bun-al-t-ıl-ma] *is.* Bunaltılmak eylemi.

bunaltılmak, [bun-al-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bunaltmak eylemi yapılmak; bunalmasına sebep olunmak.

bunaltma, [bun-al-t-ma] *is.* Bunaltmak eylemi.

bunaltmak, [bun-al-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin soluk almasını güçleştirmek. **2.** Aşırı derecede sıkılmasına sebep olmak. **3.** Para sıkıntısına düşmesine sebep olmak.

bunama, [bun-a-ma] *is.* **1.** Bunalmak işi. **2.** *tıp.* Hastalık, darbe gibi dış veya yaşlılık, beyin damarlarının tıkanması gibi iç sebeplerle zihnî bağıntının kopması; ateh.

bunamak, [*eT.* buñ *(sıkıntı)* > bun-a-mak] *gçsz. f. [-r] [-n(u)-yor]* **1.** Çeşitli sebeplere bağlı olarak muhakeme, hatırlama gibi bir takım zihinsel faaliyetlerle konuşma ve hareket gibi bedenî yetenekleri zayıflamak; ateh getirmek. **2.** *{ağız}* (Kız için) evlenme çağı geçmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Yiyecek vb. için) kokmak; bozulmak. [DS] **4.** *{ağız}* Olduğu yerde durmak. [DS]

bunar, [*eT.* bıñar] *{ağız} is.* Pınar. [DS]

bunayış, [bun-a-y-ış] *is.* Bunarna eylemi veya biçimi.

bunbur, [Yun. bumburas => bunbur بونبور] *{eAT} is.* Domuzlan böceği; bok böceği.

bunburiya, [Yun. boumbulia *(arı)*] *{ağız} is.* Kelebek. [DS]

bunca, [*eT.* bu-nça *(bu zamirinin eşitlik hali)* > bunca بنجه] *(bu'nca) sf.* **1.** (Çokluk anlatırken) bu kadar; bu denli; birçok. **2.** Oldukça çok ve büyük miktarda; epeyce. **3.** Böyle; böylesi. *{eAT} (aynı)* ☐ **buncadan berü,** *{eAT} Şu kadar zamandır; bu kadar zamandan beri.*|| **bunca dürlü,** *{eAT} Bu kadar; çeşit çeşit; türlü türlü.*

buncacık, -ğı [bunca-cık] *(bu'ncacık) sf.* **1.** Bu kadar az. **2.** Bu kadar küçük. **3.** Çok az. **4.** (Sevgi ifadesi olarak) küçük çocuk.

buncagız, [bu-n-cuġaz > bu-n-caġız بونجغز] *{eAT} zf.* Bu kadar.

buncağız, [*eT.* bu-n-cuġaz > bu-n-cağız] *(bu'ncağız) is.* **1.** "Bu zavallıcık" anlamında acıma duygusu ifade eder. **2.** *{ağız} sf.* Küçük; az; hafif; kısa. [DS]

buncak, -ğı [bu-n-caḳ بونجاق] *{eAT} {ağız} zf.* Bu kadar. [DS]

buncalar, [bu-n-ca-lar لر بنجه] *{eAT} zm.* Birçokları; birçok kimse.

buncaz, [bu-n-cağız > buncāz] *(bunca:z) {ağız} zf.* Bu kadarcık; bu kadar az. [DS]

buncılayın, [*eT.* mu-n-çulayın > bu-n-cılayın بونجلاين / بنجلين] *{eAT} zf.* Bunun gibi; böyle.

buncukmak, [buñ-cuk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Sabrı tükenmek;b unalmak; sıkılmak. [DS]

bunça, [bu + ançā / munçā] *{eT} zf.* Bu kadar; bunca; bu kadar (çok). [Tekin] [ETY]

bunçulayu, [bunçā + u-lā-yu] *{eT} zf.* → munçulayu.

bunda, [bu-n-da بنده / بونده] *zm.* **1.** "Bu" işaret zamirinin kalma (bulunma) durumu. **2.** *{eAT} zf.* Buraya. **3.** *{eAT}* Burada. ☐ **bunda bir iş var,** *"Şimdi anlamadığım ve bilemediğim bir neden olduğunu sanıyorum" anlamında kullanılır.*

bundak, [bu-n-ıñ + dek > bundaḳ بندق] *{eAT} zf.* Bu kadar; böyle.

bundalıgumuz, [bu-n-da-lıġ-umuz لغمز بونده] *{eAT} zf.* Burada bulunuşumuz; bulunduğumuz.

bundalık, -ğı [bunda-lık لق بونده] *{eAT} is.* Burada oluş;b urada olma.

bundan, [bu-n-dan بوندن] *zm.* **1.** "Bu" işaret zamirinin çıkma durumu. **2.** *{eAT} zf.* Buradan. ☐ **bundan akdem,** *{OsT} Daha önce; bundan önce.*|| **bundan başka,** *Daha ayrı olarak.*|| **bundan böyle,** *(Sözü edilen) şeyden ve zamandan sonra; ilerde.*|| **bundan dolayı,** *Onun için; bu sebeple.*|| **Bundan iyisi can sağlığı.** *Daha iyisi bulunmaz, olmaz.*|| **bundan**

naşi, *{OsT} Onun için; bu sebeple.*|| **bundan öte,** *{eAT} Bundan fazla.*|| **bundan ötürü,** *Onun için; bu sebeple.*|| **bundan sonra,** *(Sözü edilen) şey ve zamandan sonra.*

bundıramak, [? bundır-a-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Şımarmak; buldukça bunamak.

bunduk[1]**, -ğu** [Ar. bunduḳ / bunduḳa *(küçük yuvarlak nesne)* بندق] *{OsT} is.* **1.** Tüfek kurşunu. **2.** Eskiden kullanılan bir tür mermiyi atan fitilli tüfek; filinta. 🗗 **bunduk serpmek,** *Eskiden saf tutarak ateş edildiği zamanlarda birinci sıradakiler ateş ettikten sonra yere çökerek silahlarını doldururken onları korumak için ikinci sıradakilerin, onlar da aynı şekilde silah doldururken bir arkadakilerin ateş etmesi.*

bunduk[2]**, -ğu** [Yun. pontikon *(Karadeniz cevizi)* > Far. bunduḳ بندق] *{OsT} is.* **1.** Fındık. **2.** Fındık büyüklüğünde tane. **3.** Ateşli silahlardan atılan taş ya da mermi. **4.** *{eAT} sf.* Fındık büyüklüğünde. 🗗 **bunduk şikesten,** *{OsT} 1. Fındık kırmak. 2. Öpücük vermek.*|| **bunduk taşı,** *{eAT} Fiske ile atılabilen küçük taş.*

bundukçe, [Far. bunduḳ-çe بندقچه] *{OsT} is.* Küçük mermi; kurşun.

bundukçu, [bunduk-çu] *is. tar.* İmparatorluk döneminde top, tüfek, mancınık atan askerlere yeniçerilerin verdiği ad.

bunduki, [Ar. bunduḳī بندقی] *(bunduki:) {OsT} sf.* **1.** Venedik'e ilişkin. **2.** *is.* Venedik altını.

bundukiye, [Ar. bunduḳiyye بندقیه] *{OsT} is.* Tatar oku.

bundukmak, [buñ-duk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Sabrı tükenmek; bunalmak; sıkılmak. [DS]

bundurmak, [buñ-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Küçük görmek; azımsamak; beğenmemek. [DS]

bunduz, [mun-duz / bun-duz] *{eT} sf.* **1.** Bunak. **2.** Geri zekâlı. [KB] [Clauson]

bung[1]**,** [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bung-ul-damak, bung-ul-dak.*

bung[2]**,** [muñ > buñ بوڭ] *(buñ) {eT} {eAT} {ağız} is.* **1.** Acı; sıkıntı; üzüntü; dert; mutsuzluk; keder; elem; gam kasavet; melankoli. [İKPÖy.] [Tekin] [DS] **2.** Sefalet. [İKPÖy.] [Gabain] **3.** Eksiklik; yokluk; şiddetli ihtiyaç; zaruret. [Tekin] [ETY] 🗗 **buñ a!** *{eT} Ne dert; ne acı.*|| **buña uğramak,** *{eAT} Sıkıntıya düşmek; bunalmak.*|| **buñ gün,** *{eAT} Sıkıntılı gün; kara gün.*|| **buñuna burmak,** *{ağız} Fırsattan yararlanarak daraltmak; sıkıntıya sokmak.* [DS]|| **buñuna busmak,** *{ağız} Olmayacak bir şeyi yaptırmak için sıkıştırmak.* [DS]|| **buñ yiri,** *{eAT} Sıkıntı veren yer ve zaman.*

bunga, [bu-n-ġa > buña بكه] *(buña) {eAT} zf.* **1.** Buraya. **2.** Buna.

bungadınçıg, [buñ-aḍ-ın-çıġ / muñ-aḍ-ın-çıġ] *(buñadınçığ) {eT} sf.* Bunalmış; kafası karışmış; zihni bulanmış. [Clauson] 🗗 **muñadınçıg uluğ ış küdüg,** *{eT} Olağanüstü büyük bir girişim.*

bungadmak, [buñ-aḍ-mak / buñ-aḍ-mak] *(buñadmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* Bunalmak; sıkılmak; kederlenmek; müteessir olmak. [ETY]

bungadturmak, [buñ-aḍ-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* → mungadturmak.

bungalmak, [buñ-al-mak] *(buñalmak) {ağız} gçsz. f. [-ır]* → bunalmak. [DS]

bungalov, [Hint. bangla *(Bengal'le ilgili)* > İng. bungalow] *is.* **1.** Hindistan'da tek katlı ve tahtadan yapılmış verandalarla çevrili ev tipine verilen ad. **2.** Tek katlı ahşaptan yapılma basit barınak.

bungalsılık, [buñ-al-sı-lıḳ بوكلساق] *{eAT} is.* Bunaltı; sıkışık durum.

bungamak, [büge-mek > buñ-a-mak] *(buñamak) {eAT} gçl. f. [-r]* Engellemek.

bungan, [*bun-ġān / mun-ġān] *(bunğa:n) sf.* Geveze; boşboğaz. [DLT]

bungar, [bung *(yans.)* > buñ-ar بوكر] *(buñar) {eAT} is.* Pınar; çeşme; kaynak.

bungatmak, [buñ-a-mak > buñ-a-t-mak] *(buñatmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* Bunalmak; sıkılmak. [ETY]

bungdaş, [buñ-daş بوكداش] *(buñdaş) {eAT} is.* Dert ortağı.

bunggak, [*buñ-ġa-k / muyġa-k] *(buñgak) {eT} is.* Dişi geyik.

bungkarmak, [buñ-ka-r-mak / muñ-ka-r-mak] *{eT}* → mungkarmak.

bunglanmak, [buñ-la-n-mak بكلامق] *gçsz. f. [-ır]* **1.** *{eAT}* Bunalmak. **2.** *{ağız}* (Doğumu yakın olan kadın için) hastalanmak. [DS]

bunglu, [buñ-lu بوكلو] *(buñlu) {eAT} sf.* Bunalmış hâlde; sıkıntılı; mustarip. 🗗 **buñlu gelmek,** *{eAT} Sıkıntı, keder, kaygı gelmek; bunalmak.*|| **buñlu olmak,** *{eAT} Sıkıntı çeker olmak; bunalmak.*

bunglug, [buñ-luġ] *(buñluğ) {eT} sf.* Bunlu; sıkıntılı; dertli; kederli. [DLT]

bungsız, [buñ-sız / buñ-sız / muñ-sız] *(buñsız) {eT} zf.* **1.** Eksiksiz. [ETY] **2.** Fazlasıyla; pek çok, bol bol; kesretle; mebzulen. [ETY] **3.** Esirgemeden. [ETY] **4.** Serbestçe; korkusuzca: [Tekin] **5.** *sf.* Dertsiz; kaygısız; sıkıntısız. [ETY]

bungukmak, [muñ-uk-mak > buñ-uk-mak] *(buñukmak) {eT} dönşl. f. [-ur]* Bunalmak; sıkıntıya düşmek. [DLT]

bungul, [bung *(yans.)* > bung-ul] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bulunduğu yerden aralıklı çıkışını anlatan yansımalı gövde. ◻ **bungul bungul,** *{ağız} (Suyun akışı için) bol ve sesli olarak; çağıl çağıl.* [DS]

bunguldak, -ğı [bung *(yans.)* > bung-ul-dak] *{ağız} is.* Bıngıldak. [DS]

bungun, [*eT.* buñ > buñ-ġun] *(buñgun) {eAT} {ağız} sf.* **1.** (İnsan için) bunalmış durumda; sıkıntılı; çok sıkılmış; bunalmış; şaşkın; kederli; üzüntülü. **2.** (Hava için) boğucu; bunaltıcı; nemli sıcak. **3.** Yokluk içinde olan; darlık çeken. [DS]

bungunlamak, [bun-gun-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Bunalmak. [DS]

bungunluk, -ğu [bun-gun-luk] *{ağız} is.* **1.** (Hava için) sıkıntılı ve sıcak; boğucu. **2.** Geçim sıkıntısı; darlık. **3.** Baygınlık. [DS]

bungusuz, [buñ-u-suz] *(buñusuz) {eT} sf.* Dertsiz; sıkıntısız. [ETY]

bunguz, [*eT.* müngüz / büğüz ? > bunguz] *{ağız} is.* Kereste ya da ağaç üzerinde kesilmiş dalların bıraktığı iz; budak izi. [DS]

bunı, [bu-n-ı] *{eT} zm.* İşaret zamiri "bu"nun yükleme hâli; bunu. [Tekin] [ETY]

bunk, [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bunk bunk, bunk bunk bungümek.* ◻ **bunk bunk bungümek,** *{ağız} (Kaynak için) yerden kabararak çıkmak; kaynamak.* [DS]

bunker, [İng. bunker / bonker] *is. as.* Sığınak.

bunlarıngla, [bu-n-lar-ıñ+ile بونلركله] *(bunlarıñla) {eAT} zf.* Bunlar ile; bunlarla.

bunlarungla, [bu-n-lar-uñ+ile بونلركله] *(bunlaruñla) {eAT} zf.* Bunlar ile; bunlarla.

bunlaşmak, [buñ-la-ş-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Tedirgin olmak.

bunlu, [*eT.* buñ > bun-lu] *sf.* **1.** (Kişi için) bun içinde bulunan; bunalan. **2.** (Hava, olay vb. için) bun verici; bunaltıcı.

bunluk, -ğu [bun-luk] *is.* **1.** Bunalım; sıkıntı; buhran. **2.** *psikol.* Bunama ve ağır zihinsel hastalık sırasında rastlanan ruhsal şaşkınlık durumu.

bunmak, [*eT.* bun-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Beğenmemek; küçümsemek. **2.** Az bulmak; azımsamak. **3.** *{eT} dönşl. f.* Zihinsel karmaşaya düşmek; bunamak; zırvalamak. [DS]

bunsukmak, [bun-suk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Bunalmak. [DS]

bunsuramak, [bun-sıra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(u)-yor]* **1.** Beğenmemek; küçümsemek. **2.** Az bulmak; azımsamak. [DS]

bunsuz, [bu > bu-n-suz] *{eAT} sf.* Bu olmadan.

bunta, [bu >bu-n-ta] *{eT} zm.* **1.** İşaret zamiri "bu"nun bulunma hâli; bunda. [ETY] [Tekin] **2.** İşaret zamiri "bu"nun yönelme hâli; buraya. [Tekin] [ETY]

buntag, [bu+antaġ / muntaġ ?] *{eT} zf.* Bunun gibi; buna benzer.

bunteg, [bu-n-ı+teg] *{eT} zf.* Böyle; bunun gibi; böylesi. [ETY]

bunturmak, [buñ > *buntur-mak / mun-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çıldırtmak; delirtmek. [Clauson]

buntutmak, [buñ+tut-mak? / buñ-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* (Uyku için) kaçırtmak. [ETY]

bunu, [bu > bu-n-u] *zm.* Bu, işaret zamirinin belirtme durumu.

bunuk, [bun-mak > *bun-uk / mun-uk] *{eT} sf.* Kafası karışmış; zihni bulanmış.

bunun, [bu > bu-n-un] *zm.* Bu işaret zamirinin tamlayan durumu. ◻ **bunun burası,** *"Anlayabileceğin kadarıyla, senin anlayacağın" anlamında kullanılır.* ‖ **bununla birlikte,** *1. Bunun yanında; bir de; böyle olduğu halde. 2. Böyle olduğuna aldırmayarak.*

bupbu, [bub *(yans.)* + bu *(yans.)*] *{ağız} is.* Çavuşkuşu; ibibik. [DS]

bur[1]**,** [Ar. būr بور] *(bu:r) {OsT} is.* **1.** Dünya ve ahrette yararsız kimse. **2.** Ekime elverişli olmayan tarla. ◻ **bur ve hınziyān,** *(Kişi için) hiçbir işe yaramayan; kötü.*

bur[2]**,** [Far. būr بور] *(bu:r) {OsT} sf.* **1.** Fıstık yeşili; fıstıki yeşil. **2.** *is.* Kızıla çalar at; doru at. **3.** *zool.* Sülün.

bura, [bu + (a)ra > bu-ra] *(bu'ra) is.* **1.** Bu yer. **2.** *{eAT} zf.* Buraya. ◻ **buradayım diye bağırmak,** *(Aranan bir nesne) göze çarpacak bir yerde bulunmak.*

buracıkta, [bura-cık-ta] *(bu'racıkta) zf.* Çok yakın olarak gösterilen yerde.

burada, [bura-da] *(bu'rada) zm.* Bu yerde.

buradan, [bura-dan] *(bu'radan) zm.* Bu yerden.

burağan, [bur-mak > bur-ağan] *si.* ve *sf.* **1.** Kısa süren fakat çok şiddetli esen, yerdeki pek çok şeyi kaldırıp savuran rüzgâr; hortum.

Burak, [Ar. burāḳ براق] *{OsT} öz. is.* Hz. Muhammed'in Mirac'a çıkarken bindiği, özellikleri bizce bilinmeyen bir binek atı. ◻ **Burāk-ı Cem,** *Süleyman peygamberin uçan tahtını taşıyan rüzgâr.*

burak, [Ar. burāḳ براق] *{OsT} is.* Boraks.

burakmak, [bu-ra-ḳ-mak] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-ur]* Bırakmak. [DS]

buralar, [bu + (a)ra-lar > bura-lar] *is.* Bu yerler.

buralı, [bu + (a)ra-lı > bura-lı] *(bu'ralı) sf.* (Kişi için) bu yerin halkından olan; bu memleketli olan; bu yerli.

buralık, -ğı [bura-lık] *{ağız} is.* Bura; bu yer; burası. [DS]

buram, [*eT.* bur-mak *(kokmak, tütmek)* > bur-am] *sf.* Burun veya gözde dayanılmaz bir etki bırakan. 🗗 **buram buram,** *(Duman, koku gibi havada yayılan nesnelerle ter için) çok fazla ve gür bir şekilde.*

buramaç, [bur-a-maç] *{ağız} is.* Yol dönemeci. [DS]

buran[1]**,** [Ar. buḥrān] *{ağız} sf.* Geçim sıkıntısı; darlık. [DS]

buran[2]**,** [Moğ. boruġan / boraġan] *{ağız} is.* Gök gürültüsü, şimşek ve rüzgâr ile başlayan kısa süreli şiddetli yağmur. [DS]

buranca, [buran-ca] *{ağız} is. bot.* Aslanağzıgillerden sığırkuyruğuna benzer bir yaban otu, *(Verbascum trapsus).* [DS]

burancine, [İt. bronzina] *{ağız} is. dnz.* Makara orta deliğinin etrafındaki maden oluk. [Tietze] [DS]

buranç, [bur-anç] *{eT} is.* Koku; havasızlık; sıkıntı. [EUTS] [Gabain]

burani, [Far. būrānī بورانی] *(bu:ra:ni:) {OsT} is.* Ispanak, pirinç ve yoğurt ile yapılan bir sebze yemeği; borana.

burantı, [? burantı] *{ağız} sf.* Eski; yıpranmış. [DS]

burası, [bura > bura-s-ı] *(bu'rası) zm.* Bu yer; bura.

burbag, [burba-mak > burba-ġ / yurbaġ] *{eT} is.* İşi uzatma; işi yarına bırakma; savsaklama, sürüncemede bırakma. [DLT]

burbalmak, [burba-mak > burba-l-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Karışmak. [DLT]

burbamak, [burba-mak / buybamak / yubalmak / yubamak / yubanmak] *{eT} gçsz. f. [-r]* İşi savsaklamak; işin üzerine düşmemek. [DLT]

burbaşmak, [burba-mak > burba-ş-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Karışmak. [DLT]

burbatmak, [burba-t-mak / yap yup kılmak / yubatmak / yubılamak / yuplamak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Karıştırmak; geciktirmek. [DLT]

burbur, [Ar. burbūr بربور] *(burbu:r) {OsT} is.* Bulgur.

burburlanmak, [burbur-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Gürültü çıkarmak. [DS]

burc[1]**,** [Sansk. marica / marīca > *eT* burc / murc *(biber)* بورج / برج] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Taze dal; filiz; sürgün; tomurcuk. **2.** Ökse otu. [DS]

burc[2]**,** [Ar. burc برج] *{OsT} is.* → burç[2]. 🗗 **burc-i ābî,** *{OsT} Sulu burç (Yengeç, Akrep, Balık).*|| **burc-i āteşî,** *{OsT} Ateşli burç (Koç, Aslan, Yay).*|| **burc-i āzerî,** *{OsT} Ateşli burç.*|| **burc-i bādî,** *{OsT} Havalı burç (İkizler, Terazi).*|| **burc-i eşref-ahter mîzān,** *{OsT} Uğurlu yıldızlardan oluşan Terazi burcu.*|| **burc-i Delfîn,** *{OsT} gök. b. Yunus.*|| **burc-i evliyā,** *{OsT} Bağdat şehri.*|| **burc-i hüş**[illegible]**,** *{OsT} 1. Aslan burcu. 2. Başak burcu.*|| **burc-i süreyyā,** *{OsT} mec. Güzelin ağzı.*|| **burc'ül-esed,** *{OsT} gök b. Aslan takımyıldızı.*

burca, [*eT.* bu-r-mak *(kokmak)* > bur-ca] *{eAT} sf.* (Koku için) taze filiz ya da çiçek kadar hoş; burcu. 🗗 **burca burca,** *{eAT} {ağız} (Koku için) güzel; burcu burcu.* [DS]

burcalamak, [burca-la-mak بورجلمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Buram buram tüterek etrafa koku yaymak.

burcas, [Ar. burcās برجاس] *(burca:s) {OsT} is.* Nişangâh; hedef.

burcu[1]**,** [*eT.* buġur > būr > bur-cu] *{ağız} is.* Dört beş yaşındaki erkek deve. [DS]

burcu[2]**,** [*eT.* bu-r-mak *(kokmak)* > bur-cu] *is.* Güzel koku. 🗗 **burcu burcu,** *(Koku için) güzel güzel, pek güzel; {17. yy.} (aym).*

burcuma[1]**,** [bur-cu-ma] *is.* Burcumak eylemi.

burcuma[2]**,** [Ar. burcuma برجمه] *{OsT} is.* **1.** Parmak boğumu. **2.** Parmak eklemlerinin sivrilikleri.

burcumak, [bur-cu-mak] *gçsz. f. [-r]* Güzel koku yaymak.

burç[1]**,** [Sansk. marīca *(biber)* > *eT.* burc / murc] *is.* **1.** Taze dal; filiz; tomurcuk. **2.** Ahlat ve çam ağaçlarında yetişen, tohumlarının yapışkanından yararlanarak kuşlara ökse kurulan asalak bitki; ökse otu.

burç[2]**, -cu** [Ar. burc] *is.* **1.** Kale duvarlarının en stratejik noktasında yapılan yüksek, yuvarlak veya dört köşe kule. **2.** *gök b.* Güneşin, gök küre üzerinde yıl boyunca izlediği yörüngede yaklaşık 30°'lik yay veya önünden geçmiş gibi göründüğü, güneş sistemine ait on iki takım yıldızdan her biri. **3.** *{ağız}* Kayalık, sarp yamaç. [DS] 🗗 **burçlar kuşağı,** *gök b. Gök küresinde tutulma çemberinin geçtiği ve üzerinde on iki burcun yer aldığı kuşak.*

burç[3]**, -cu** [bur-mak > bur-ç] *{ağız} is.* Karın ağrısı. [DS]

burçak, -ğı [*eT.* būr-mak > bur-çāk] *is.* **1.** Ter taneleri. *{eT} (aym)* [DLT] **2.** *{eT}* Tane. [DLT] **3.** *bot.* Hayvan yemi olarak kullanılan mercimeğe benzer bir yıllık otsu bitki, *(Vicia ervilia)* ve taneleri. *{eT} (aym)* [Gabain] **4.** Bezelye. *{eT} (aym)* [EUTS]

burçaklanmak, [burçak-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Terlemek. **2.** Tane tane akmak. **3.** Tane tane olmak. [DLT]

burçalak, -ğı [burç-ala-k] *{ağız} is.* **1.** Burçak. **2.** Zehirli bir ot. [DS]

burçalık, -ğı [burç > burç-al-ık ?] *{ağız} is.* Yer elması biçiminde siyah kabuklu bir bitki. [DS]

burçınturmak, [bur-çın-tır-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Eziyet vermek; incitmek. [EUTS] [Gabain]

burçin, [bur-çin / bor-çin] *{ağız} is.* **1.** Dişi geyik. [DS] **2.** *{eT}* Dişi ördek. [Nevayî]

burçmak, [burç-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Burkulmak; acımak. [DS]

burçuklamak, [burç-uk-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Konuğu ağırlamakta sıkıntı çekmek; ikramda zorlanmak. [DS]

burçuklu, [pürçük-lü > burçuk-lu] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

burçukturmak, [burç-uḳ-tur-mak بورچقدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Sıkıştırmak; taciz etmek.

burçulmak, [burç-ul-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* → burçuklamak. [DS]

burda, [Ar. bürde] *is.* → bürde.

burdurma, [bur-dur-ma] *is.* Burdurmak eylemi.

burdurmak, [bur-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Burulmasını sağlamak. **2.** *gçsz.* Dudaklarını büzmek suretiyle dargınlığını ve küskünlüğünü belli etmek; yüzünü ekşitmek.

burduz, [Yun. paradeisos / Far. fāliz / pālīz > borduz] *{eT} is.* Bahçe; bostan. [DLT]

bu're, [Ar. bu'reه بؤره] *{OsT} is.* **1.** Çukur. **2.** Çölde çukur açılarak yapılan ocak.

bure, [Far. būre بوره] *(bu:re) {OsT} is.* **1.** Kuyumcuların kullandığı tuza benzer madde. **2.** Bitkisel şeker.

burg, [İng. burg] *is.* İngiliz krallığında, bağımsız bir siyasi ve idarî birim oluşturan topluluğun yaşadığı tahkim edilmiş yer.

burga, [? burga] *{ağız} is.* **1.** İnce ve etkili keklik sesi. **2.** Kekeme, peltek vb. şekilde değişik ses. [DS]

burgac, [bur-mak > bur-ġac بورغاج] *{OsT} is.* Büklüm; kıvrım.

burgacan, [bur-ga-mak > bur-ga-can] *{ağız} is.* **1.** Soba borusunun anahtarı. **2.** Dikenli bir ot. [DS]

burgaç, [bur-mak > bur-ġaç بورغاج] *is.* **1.** Suyun yandan bir engele çarpması sonucu dibe doğru akarken meydana getirdiği dönme hareketi; anafor; girdap. *{OsT} (aynı)* **2.** Bükülmüş; büklüm. *{eAT} (aynı)* **3.** Eğri büğrü; kıvrılmış; kıvrık; dolaşık. *{OsT} (aynı)* **4.** *fiz.* Akışkan taneciklerin bir eksen etrafında dönme hareketi yaparak akması. **5.** *mim.* Bir halat gibi kendi ekseni etrafında burularak ilerleyen yapı elemanı. **6.** *{ağız}* Husyeleri burularak kısırlaştırılmış koç, teke. [DS] **7.** *{ağız}* Yol dönemeci. [DS] **8.** *{ağız}* Ucu çatallı, meyve koparmaya yarayan değnek; çevgen. [DS] **9.** *{ağız}* Balta ile yarılamayan, dokuları çapraşık odun. [DS] **10.** *{ağız}* Taranmış ve eğrilmek üzere burularak toparlanmış yün demeti. [DS]**11.** *{ağız}* İp gibi bükülerek büyüyen ağaç; sarılgan bitki. [DS] **12.** *{ağız}* Eklem yerlerindeki kemikler. [DS] **13.** Odunları arabada tutmak üzere yükün üzerine bağlandıktan sonra bir sopa ile çevrilerek sıkıştırmaya yarayan düzenek. **14.** *{ağız}* Çimdik. [DS] **15.** *{ağız}* Vida; vidalı şey. [DS] **16.** *{ağız}* Burgu. [DS] **17.** *{ağız}* Çeşme musluğu; açılıp kapanabilen çeşme oluğu. [DS] **18.** *{ağız}* Hortum; rüzgâr çevrintisi. [DS] **19.** *{ağız}* Burma altın bilezik. [DS] **20.** *{ağız} sf.* Dolaşık; çapraşık; eğri büğrü. [DS]

burgaçlamak, [bur-gaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Burgaç yapmak. **2.** Bükülmemiş pamuk ve yün liflerini düzeltmek için bükmek. [DS]

burgaçlanmak, [bur-gaç-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (İp, tel vb. için) kıvrık hâle gelmek.

burgaçlık, -ğı [bur-gaç-lık] *{ağız} is.* Burgaç olma durumu. [DS] 🗗 **burgaçlık etmek,** *{ağız} Aykırı davranmak; yan çizmek.* [DS]

burgada, [İt. purgada *(inç)*] *(bu'rgada) is. dnz.* → burgata.

burgalaç, -cı [burga-l-mak > burgal-aç / burga-l+ağaç] *{ağız} is.* İp eğirirken kola takılan yün yumağı. [DS] 🗗 **burgalaç yapmak,** *{ağız} Arabadaki yükü sıkıştırmak için bağlanan ipe bir sopa yardımı ile gerginlik vermek.* [DS]

burgalamak, [bur-ga-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Araştırmak; karıştırmak. **2.** Kıvırmak; bükmek. **3.** Kuşkulanmak; şüphe etmek. [DS]

burgalaşlamak, [bur-ga-la-ş-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İşi kötüye vardırmak. **2.** İşe engel olmak. [DS]

burgalaşmak, [bur-ga-la-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* **1.** Karışmak; dolaşmak; burulmak. **2.** (Gövde ve organlar için) kıvrılmak. [DS]

burgalıç, -cı [bur-ga-l-aç / burga-l+ağaç] *{ağız} is.* Çadır iplerini gerginleştirmeye yarayan ağaç çubuk. [DS]

burgam, [burga-mak > burga-m] *{ağız} is.* Kıvrım; kıvrılma. [DS] 🗗 **burgam burgam,** *{ağız} Kıvrım kıvrım.* [DS]

burgamaç, [burga-mak > burga-maç] *{ağız} is.* **1.** Kasırga. **2.** Girdap. [DS]

burgan, [bur-gan] *{ağız} is.* Mengene sapı. [DS]

burgaş, [bur-mak > bur-ġac > burgaş بورغش] *{OsT} is.* Büklüm; kıvrım.

burgaşık, -ğı [burga-ş-mak > burġa-ş-ıḳ بورغاشيق] *{OsT} {ağız} sf.* **1.** Bükülmüş; kıvrılmış; bükük; kıvrık. **2.** Karışık; dolambaçlı. **3.** Dönemeçli yol. [DS]

burgaşış, [burġa-ş-ış بورغشش] *{OsT} is.* Bükülmek eylemi ve biçimi; bükülüş; kıvrılış.

burgaşlamak, [bur-gaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* İplik yığınını yıkandıktan sonra bükerek sıkıp toplamak. [DS]

burgaşmak, [bur-ġa-ş-mak برغشمق] *{OsT} {ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Bükülmek; kıvrılmak; burulmak. **2.** Karışmak; dolaşmak. [DS]

burgaştırmak, [burga-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Karıştırmak; karma karışık etmek. [DS]

burgata, [İt. (Vend.) burgada] *(bu'rgata) is.* **1.** *dnz.* Halat kalınlığını çevresel olarak belirten 2.54 cm'lik birim; inç; parmak. **2.** *{ağız}* Bir tür halat. [DS]

burgaz, [Yun. purgos] *is.* **1.** Kale; hisar. **2.** Küçük şehir.

burgazan, [burga+ Far. -zen *(yapan)* / burga-mak > burgar-mak > burgaz-an] *{ağız} sf.* Ortalığı karıştıran. [DS]

burgazanlık, -ğı [burgazan-lık] *{ağız} is.* Fitnecilik; ortalık karıştırma; laf taşıma; fesatlık; dalaverecilik. [DS]

burgeç, [bur-gaç / bur-geç] *{ağız} is.* Su çevrintisi. [DS]

burgeşik, -ği [bur-ga-ş-ık] *{ağız} sf.* Bükümlü. [DS]

burgraf, [Alm. burg *(kale)* + graf *(kont)*] *is.* Kutsal Roma-Germen imparatorluğunda kralı temsil eden bir şehrin kumandanı.

burgu[1], [bōr-ġü > bur-ġü بورغو] *{eT} {eAT} is.* Boru; trompet. [Gabain] [EUTS]

burgu[2], [bur-mak *(çevirmek)* > bur-gu بورغو] *is.* **1.** Çevirerek delik açmaya yarar alet; matkap. **2.** Şişe mantarı çıkarmaya yarar alet; tirbuşon. **3.** Yeri delerek aşağılara inebilmeyi sağlayan alet; sonda. **4.** Telli sazlarda, telleri germeye yarar mandal. **5.** *spor.* Alttaki güreşçinin kolunu kapıp göğüs ve kolla sıkıştırmak suretiyle onu tuş etmeye yönelik güreş oyunu. **6.** *{OsT}* Bir işkence aracı. **7.** *{ağız}* Artezyen kuyusu. [DS] **8.** *{ağız}* Diş ağrısı. [DS] **9.** *{ağız}* İshal; dizanteri. [DS] **10.** *{ağız}* Kurt derisi. [DS] **11.** *{ağız}* Musluk. [DS] 🗗 **burgu gibi,** *1. Etkisiyle rahatsız eden düşünce. 2. Etkisi ile oyuk meydana getiren şey.*|| **burgu makarna,** *Burgu gibi kendi etrafında kıvrımlar halinde üretilmiş makarna.*

burgucu, [bur-gu-cu] *is.* **1.** Burgu yapan veya satan kimse. **2.** Burgu ile delik açan kimse. **3.** Tersanelerde gemi pervanelerini onaran kimse.

burguculuk, -ğu [burgu-cu-luk] *is.* Burgu işçiliği.

burguç, [bur-guç] *{ağız} is.* **1.** Su çevrintisi; anafor. **2.** *sf.* Kabaran; köpüren. [DS]

burguçlamak, [bur-gaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Bir şeyi sıkmak için etrafına sarılan ipe geçirilen bir sopayı çevirmek. [DS]

burguçmak, [bur-gaç-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Yorulmak. [DS]

burguk, -ğu [burk-mak > burk-uk] *{ağız} is.* **1.** Sofraya dökülen ekmek kırıntısı. **2.** Bulgur. [DS]

burgul, [burk-mak > burk-ul > burgul] *{ağız} is.* Bulgur. [DS]

burgulaç, -cı [burk-mak > burk-ul-aç / burkul-u+ağaç] *{ağız} is.* **1.** Bir şeyi kaldırmakta kullanılan kalın halat ya da ipten yapılma araç. **2.** Odun yüklü arabanın yükünü sıkıştırmakta kullanılan halat veya zinciri bükmeye yarayan ağaç. [DS]

burgulama, [burgu-la-ma] *is.* Burgulamak işi.

burgulamak, [burgu-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Bir nesnede veya yerde burgu ile delik açmak. **2.** Sondaj yapmak.

burgulanma, [burgu-la-n-ma] *is.* Burgulanmak eylemi.

burgulanmak, [burgu-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Burgu ile delinmek. **2.** *dönşl. f. [-ır]* Burgu sahibi olmak.

burgulu, [burgu-lu] *sf.* **1.** Burgusu olan. **2.** Burgulanmış olan.

burgun, [bur-mak > bur-gun] *{ağız} is.* **1.** İshal; dizanteri. **2.** Su çevrintisi; anafor. [DS]

burgusuz, [burgu-suz] *sf.* **1.** Burgusu olmayan. **2.** Burgulanmamış olan.

burgutmak, [burk-mak > burk-ut-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* → burkutmak. [DS]

burha, [Ar. burḥa برحه] *{OsT} is.* İyi cins bir devenin dişisi.

Burhan, [Sansk. budha / Çin. fu + T. han *(kağan)* > burḥan / burkan] *{eT} is.* **1.** Buda. [EUTS] **2.** Put; Buda heykelleri. [DLT] **3.** Yaratan; hâlik; ilah; tanrı. [EUTS] **4.** Şaman. [EUTS]

burhan, [Ar. bürhān برهان] *(burha:n) {OsT} is.* **1.** Delil; kanıt. **2.** *man.* Belgit. 🗗 **burhān-ı innî,** *{OsT} Tümevarım.*|| **burhān-ı kat'î,** *{OsT} Bir meselenin doğruluğunu en sağlam biçimde ispatlayan kanıt.*|| **burhān-ı limnî,** *{OsT} Tümdengelim.*|| **burhān-ı Mesîh,** *{OsT} Hz. İsa (as)'ın mucizesi.* || **burhān-ı mîzānî,** *{OsT} Mantığa uygun kanıt.*|| **burhān-ı rācî,** *{OsT} Bir meselenin ispatı.*|| **burhān-ı süllemî,** *{OsT} Sonsuzluk kavramı tartışılırken kademeli kanıt.*|| **burhān-ı tezāyüf,** *{OsT} Sonsuzluk kavramı tartışılırken ileri sürülen karşılıklı ilinti kanıtı.*|| **burhān-ı türsî,** *{OsT} Uzayın sonluluğunu ispat için kullanılan teorem.*

burhani, [Ar. bürhānī برهانى] *(burha:ni:) {OsT} sf.* Açıklayan; ispat eden; kanıt olan.

burıg, [bür-mak > bur-ıġ] *{eT} sf.* Pis kokulu; kokmuş. [DLT] [Clauson]

burış, [bu-r-ış] *{eT} is.* Deride ve elbisede görülen kırışıklık. [DLT]

burina, [İt. boline] *(buri'na) is. dnz.* Direkteki yatay serenlere açılan dört köşe yelkenleri geri doğru geren iplerin bağlandıkları köşelere yakın olarak bulunan ve yelkeni çevreleyen halatın üzerindeki üçgen sapanlara bağlanan ip.

burinata, [İt. bolinetta] *(buri'nata) is. dnz.* Pruva direğinin en alttaki yatay serenine açılan yelken.

buriya, [Far. büriyā بوريا] *(bu:riya:) {OsT} is.* Hasır. 🗗 **buriyā-bāf,** *{OsT} Hasır dokuyan.*

burjuva, [Alm. burg *(şehir)* > Fr. bourgeois] *is.* **1.** Orta Çağ Avrupa'sında özel imtiyazlarla donatılmış şehirli sınıf. **2.** Orta sınıftan olan kimse; kent soylusu. **3.** *sf.* Kentsoylu.

burjuvalık, -ğı [burjuva-lık] *is.* **1.** Kent soylu olma durumu. **2.** Kentsoylunun niteliği.

burjuvazi, [Alm. burg *(şehir)* > Fr. bourgeoisie] *is.* **1.** Orta çağ Avrupa'sında, halk ile soylular arasın-

daki sınıfın durumu ve niteliği; kentsoyluluk. **2.** Hayatını el emeği ile kazanmayan, mülkiyetin getirdiği ranttan geçinen sınıf; kentsoylular. **3.** Kapitalizmde üretim araçlarını elinde tutan sosyal sınıf.

burka, -a'ı [Ar. burkaʿ برقع] *{OsT} is.* **1.** Eskiden kadınların yüzlerine örttükleri tül; peçe; yaşmak. **2.** Kâbe'nin örtüsü. **3.** Yedinci kat felek. ☞ **burkafiken,** *{OsT} Peçe açan.* || **burka-i esrar,** *{OsT} Giz perdesi.*

burkac, [bur-mak > bur-kac بورقاج] *{OsT} is.* Büklüm; kıvrım.

burkaçlamak, [bur-kaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Burgaç haline getirmek. **2.** Dokunacak ipliği, ıslattıktan sonra güçlü bir şekilde sıkarak öylece bırakmak. [DS]

burkalamak, [burka-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi iki yana bükmek. **2.** Söylediğini, yaptığını inkâr etmek ya da değiştirmeye çalışmak. [DS]

burkamak, [burḳ-a-mak بورقامق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Bükmek; kıvırmak.

Burkan, [Sansk. budha / Çin. fu + T. han *(kağan)* > burḫan / burkan] *{eT} is.* **1.** Buda. [İKPÖy.] [Üç İtigsizler] **2.** Put; Buda heykeli.

burkanak, -ğı [bur-k-anak] *{ağız} is.* Kağnı ya da araba üzerine sarılan yükü bağlayan ip ya da zinciri sıkıştırmakta kullanılan sopa. [DS]

burkaş[1], [bur-ġaç / bur-ġaş / bur-ḳaç / bur-ḳaş] *{eAT} is.* → burgaç.

burkaş[2], [? burkaş] *{ağız} sf.* **1.** İnatçı; aksi. **2.** Düzensiz; kılıksız; beceriksiz. [DS]

burkaşdırmak, [burka-mak > burḳa-ş-tır-mak / burgaç-tır-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Bükülmüş, kıvrılmış hâle getirmek; bükmek; kıvırmak.

burkaşık, -ğı [bur-ġa-ş-ık / bur-ḳa-ş-ık] *{eAT} sf.* → burgaşık.

Burkat, [Sansk. budha / Çin. fu + T. han *(kağan)* > burḫan / burkan > burkat] *is.* **1.** Buda heykelleri; put. **2.** İçinde put bulunan tapınak.

burkatlık, -ğı [burkat-lık] *is.* İçinde tanrı heykelleri bulunan tapınak.

burkaz, [bur-k-az / Yun. pyrgos ?] *{ağız} is.* Su ve çay kenarlarına ağaçlardan yapılan set. [DS]

burkazanlık, -ğı [burgazan-lık] *{ağız} is.* Fitnecilik; ortalık karıştırma; laf taşıma; fesatlık; dalaverecilik. [DS]

burkeşmek, [bur-ga-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Hayvan için) bağlı olduğu kazık etrafında, ayak ya da boynuna ipini dolaştırarak boğulma durumuna düşmek. [DS]

burkhan, [Sansk. budha / Çin. fu + T. han *(kağan)* > burkan / burḫan] *is.* Buda heykelleri.

burkı, [*burk-mak > burk-ī / burk-ıġ] *(burkı:) {eT} sf.* **1.** (Yüz için) ekşi. **2.** Kırışık; buruşuk. [EUTS] [DLT] [Clauson]

burkıg, [*burk-mak > burk-ıġ] *{eT} sf.* (Deri ve deriye benzer şeylerde oluşan) kırışık; buruşuk.

burkırak, [burkī > burkı-raḳ] *{eT} sf.* Buruk; ekşi; ekşimtırak. [EUTS]

burkıtmak, [*burk-mak > burkī > burḳ-ı-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yüz buruşturmak; suratını ekşitmek. [DLT]

burkma, [bur-ḳ-ma] *is.* Burkmak eylemi.

burkmak, [bur-ḳ-mak بورقمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** Burarak çevirmek; bükmek; kıvırmak. *{OsT} (aynı)* **2.** Burulmuş hale getirmek. **3.** *gçsz. f.* İncinmek. **4.** *{ağız}* Burkulmak. [DS]

burku, [bur-ġu / bōr-ġūy > burku] *{eT} is.* Trompet; boru. [EUTS]

burkucu, [burk-mak > burk-ucu] *sf.* Burkma işini yapan; burkan.

burkug, [burḳ-uġ] *{eT} is.* Deride ve elbisede görülen kırışıklık. [DLT]

burkuk, -ğu [burk-mak > burk-uk] *{ağız} sf.* **1.** (Ayak, kol vb. eklemleri için) burkulmuş. **2.** (Hayvan için) husyesi burularak kısırlaştırılan. [DS]

burkulma, [bur-k-ul-ma] *is.* **1.** Burkulmak eylemi. **2.** Kasların, kol ve bacakların şiddetli bir şekilde yana bükülmesi. **3.** *tıp.* Ani bükülme sonucu eklemlerde meydana gelen ağrılı rahatsızlık.

burkulmak, [burk-ul-mak] *edil. f. [-ur]* **1.** Bir şey veya kimse üzerinde burkmak eylemi uygulanmak. **2.** Bir organın kendi eklemi üzerinde ani bir şekilde dönmesi. **3.** *mecaz.* Üzülmek; kırılmak; neşesini yitirmek.

burkuluş, [burk-ul-uş] *is.* Burkulmak eylemi veya biçimi.

burkun, [burk-mak > burk-un بوقون] *{OsT} sf.* Bükük; bükülmüş. ☞ **burkun burkun,** *{OsT} Bükük bükük; kıvır kıvır.*

burkuntu, [burk-untu] *{ağız} is.* **1.** Şiddetli rüzgâr; fırtına; hortum. **2.** Sancılı mide bulantısı. **3.** Yol dönemeci. [DS]

burkurmak, [*burk-mak > burk-ī > burḳu-r-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Buruşmak; büzülmek. [DLT] **2.** Homurdanmak; genizden ses çıkarmak. [DLT]

burkuşmak, [burk-uş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Dolaşmak; karışmak; burulmak. **2.** (Organlar için) kıvrılmak; bükülmek. **3.** Burkulmak. [DS]

burkutmak, [burk-ut-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Burkulmasına sebep olmak. [DS]

burlagan, [bur-(u)l-ġan > burla-ġan بورلغن] *{OsT} is.* Su çevrintisi; girdap.

burlanmak, [bur-(u)l-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dolanmak; dolaşmak. [DS]

burlesk, [Fr. burlesque] *is.* Komikliğe dayanan edebî eser.

burlota, [İt. burloto] *(bu'rlota) is. dnz.* Bir tür ateş gemisi.

burma, [bur-ma بورمه] *is.* **1.** Burmak eylemi. **2.** *{OsT} {ağız}* Telleri burularak yapılan bilezik. [DS] **3.** *{ağız}* Çeşme musluğu. [DS] **4.** (Erkek hayvanı) kısırlaştırma, iğdiş etme; eneme. *{OsT} (aynı)* **5.** İğdiş edilmiş hayvan. **6.** Keserek besi suyunun akmaması için, bir dal üzerinde gereğinden çok yaprak veya meyve oluşumunu önlemek amacıyla dalını bükülerek kurutulması. **7.** *mim.* Urgan biçiminde silme ya da sütun. **8.** Burgulu çivi, vida. **9.** *{ağız}* Eğirilmek üzere kabaca büklüm yapılmış yün. [DS] **10.** *{ağız}* Çeşme oluğu. [DS] **11.** *{ağız}* Ayakta kurumasını sağlamak için yaş ağaç kabuğunu soyma. [DS] **12.** *{ağız}* Kolçak. [DS] **13.** *{ağız}* Yaşken burularak kurutulan ot. [DS] **14.** *{ağız}* Üzüm küfelerinin ağzına örülerek konulan saz. [DS] **15.** *{ağız}* Yonca ve ot demeti. [DS] **16.** *{ağız}* Araba ve kağnılarda yükün dökülmesini önlemek için bağlanan ip ya da zincirin bükülerek gerilmesini sağlayan ağaç sopa. [DS] **17.** *{ağız}* Minare merdiveni gibi dolanarak yükselinen yer. [DS] **18.** *{ağız}* Kıvrıla kıvrıla çıkan duman. [DS] **19.** *{ağız}* Simit ya da ona benzer halka ekmek. [DS] **20.** Şalvar büzgüsü. **21.** *sf.* Burularak yapılmış; kıvrılmış. ☞ **burma bezek,** *mim. Burulmuş halata benzer süs unsuru.*|| **burma börek,** *{ağız} Burularak yapılan bir tür börek.* [DS]|| **burma bükmek,** *{ağız} Yonca, çayır gibi otları yaşken bükerek kurutup kışa hazırlamak.* [DS]|| **burma ot,** *{ağız} Kışın hayvanlara yedirilmek üzere burularak kurutulmuş ot.* [DS]|| **burma saç,** *{OsT} Kıvrık saç.*|| **burma sadef,** *{eAT} {OsT} Kabuklu sümüklü böcek; mühre.*|| **burma sarık,** *tar. Başlık üzerine, uzunca bir tülbentten yuvarlak olarak sarılan bir tür sarık.*

burmac, [bur-mac بورمج] *{OsT} is.* Ucu çengel gibi eğri demir.

burmak[1], [*eT.* bür-mek > bur-mak بورمق] *gçl. f. [-dır]* **1.** Bir şeyi kendi ekseni etrafında döndürerek bükmek; sarmak. *{eT} {eAT} (aynı)* [KB] **2.** *{eAT} {ağız}* Çevirmek; yöneltmek. [DS] **3.** (Yiyecek) ağızda ekşi ve kekre tat bırakmak. **4.** (Mide veya bağırsak için) şiddetli ağrımak; sancımak. *{eAT} (aynı)* **5.** *mecaz.* Üzüntü, sıkıntı vermek. **6.** (İğdiş edilecek hayvan için) erbezlerini işe yaramaz hale getirmek için deriyi kesmeden sıkıştırmak suretiyle kısırlaştırma işlemi uygulamak. **7.** *{ağız}* Darılmak. [DS] **8.** *{ağız}* Kıskanmak. [DS] ☞ **burum burum,** *(Karın, mide vb. için) çok burulmak; çok sancımak.*

burmak[2], [bū *(köku)* > bür-mak] *(bu:rmak) {eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Koku saçmak. [Gabain] [EUTS] [KB] **2.** (Güzel) kokmak. [KB] **3.** Buğusu yükselmek; buğulanmak. [DLT] **4.** *gçl. f.* Kokutmak. [EUTS]

burmalı, [burma-lı] *sf.* **1.** Burması olan. **2.** Burulmuş olan. **3.** Burularak oluşturulmuş gibi görünen. **4.** Burmalarla süslenmiş. ☞ **burmalı çeşme,** *{ağız} Musluklu çeşme.* [DS]|| **burmalı marul,** *{ağız} Göbekli marul.* [DS]

burnaç, [burun-āç] *(burna:ç) {eT} is.* Güğüm; ibrik. [EUTS]

burnamak, [burun > burn-a-mak برنق] *{eAT} gçl. f. [-r]* Uç yapmak; uç koymak.

burnaz, [burun > burun-az [EREN] بورناز] *{OsT} {ağız} sf.* Burun kemiği yüksek olan; iri ve uzun burunlu; büyük burunlu. [DS]

burnus, [Lât. birrus > Ar. burnus] *{OsT} is.* **1.** Yünden dokunmuş, köşelerinden kol geçecek kadar açıklık ve üstünde başı örtmek için bir başlığı bulunan bir çeşit gocuk. **2.** Bir çeşit kadın yeldirmesi.

burs, [Fr. bourse] *is.* Bazı kurum ya da devlet tarafından öğrenim gören veya araştırma yapan kişiye masrafları karşılığı olarak verilen para.

bursalı, [bursa-lı?] *{ağız} sf.* Atik; çevik. [DS]

bursalık, -ğı [pus-a-lık / bursa-lık ?] *{ağız} is.* Kapalı; bulutlu. [DS]

bursamak, [bur-sa-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-s(u)-yor]* Beğenmemek; küçük görmek; az bulmak. [DS]

bursang, [Çin. fo-sêng] *{eT} is.* **1.** Küme; takım; güruh; topluluk; cemaat. [EUTS] **2.** Rahipler topluluğu. [EUTS]

burslan, [burs-lān] *is. zool.* Postu benekli, genellikle geceleri avlanan yırtıcı, etçil ve memeli bir vahşî hayvan; bebûr denilen hayvan; pars; panter; leopar, *(Panthera pardus). {eT} (aynı)* [DLT]

burslu, [burs-lu] *sf.* Burs alan, bursu olan.

bursong, [Çin. but-seng] *{eT} is.* Rahipler derneği. [EUTS]

burssuz, [burs-suz] *sf.* Burs almayan, bursu olmayan.

bursung, [Çin. but-seng] *{eT} is.* **1.** Küme; takım; güruh; topluluk; cemaat. [EUTS] **2.** Rahipler derneği. [EUTS]

burşuk, -ğu [bur-uş-uk] *{ağız} sf.* Kötü. [DS]

burt, [burt] *{eT} is.* Kâbus; karabasan. [DLT]

burta, [burta] *{eT} is.* Altın kırıntıları. [DLT]

burtag, [Moğ. bortag] *{eT} is.* Bozuk, taşlı, engebeli, dar yol. [Nevâyî]

burtalamak, [burta-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Altın kırıntıları veya varak yapıştırmak. [DLT]

burtalanmak, [burta-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Altın kırıkları veya varak ile süslenmek. [DLT]

burtarık, [bur-(u)t-ar-ık بورتريق] *{OsT}* (Yüz için) asık ve ekşi.

burtarmak, [bur-(u)t-mak > burt-ar-mak برترمق] *{eAT} {OsT} {ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** (Yüz için) buruşturmak; surat asmak. **2.** *gçsz. f.* Buruşmak. [DS]

burtaş, [bur+taş ?] *{ağız} is.* Kapı altlarına konulan geniş ve sağlam taş. [DS]

burtaşık, -ğı [bur-ta-ş-ık] *{ağız} sf.* Dürülmüş, büzülüp tortop olmuş. [DS]

burtınmak, [burt-mak > burt-un-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Buruşmak.

burtlak, -ğı [burt-lak] *is.* **1.** Domuz yavrusu. **2.** *{ağız}* Taşlık, çalılık yer. [DS]

burtmak, [bur-mak > bur-(u)t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Dürüp devşirmek; bükmek; toplamak. **2.** *{eAT}* Surat asmak. [DS]

burtuk, -ğu [bur(u)t-mak > burt-uk بورتوق] *{OsT} sf.* **1.** (Yüz için) asık; ekşi. **2.** (Kaş için) çatık.

burtulmak, [burt-ul-mak] *{ağız} edil. f. [-ur]* Dürülmek; bükülmek; tortop olmak. [DS]

burtun, [İt. bertone] *{OsT} is.* **1.** Kalyon sınıfından bir tür büyük savaş gemisi. **2.** *{ağız}* Yük gemisi. [DS]

burtuşmak, [burt-mak > burt-uş-mak بورتشمق] *{OsT} dönşl. f. [-ur]* Buruşmak.

buru[1], [bur-mak > bur-u] *{ağız} is.* **1.** Halı tezgâhlarında arışları sıkıştırmakta kullanılan bir metre kadar sopa. **2.** Elli dirhem ağırlığındaki pamuk ipliği çilesi. [DS]

buru[2], [bur-mak > bur-u بورو] *is.* **1.** Sancı; ağrı. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** Doğum sancısı. *{eAT} {OsT} (aynı)* **3.** *{ağız}* Eziyet. [DS] **buru tutmak,** *{eAT} (Gebe kadın için) doğum sancısı gelmek.*

buruc, [Ar. burc *(kale)* > bürüc برج] *is.* → büruc. **Buruc Suresi,** *Kur'an-ı Kerim'in 85. suresinin adı.*

burucu, [bur-mak > bur-ucu] *{ağız} is.* **1.** Burmak işini yapan. **2.** Tosun ve boğaların husyelerini burarak eneyen kimse. [DS]

buruculuk, -ğu [bur-ucu-luk] *is.* Burucunun yaptığı iş; tosun ve boğaları burarak eneme işi.

buruç, -cu [*eT.* murc > buruç / burç] *{ağız} is.* **1.** Ökse otu. **2.** Meyvesiz bitkilerin ilkbaharda verdikleri tohuma benzer meyve. **3.** Meyve kurusu. [DS] **buruç gibi,** *{ağız} İri ve yakışıklı.* [DS]

buruk, -ğu [bur-mak > bur-uk] *sf.* **1.** Burulmuş olan. **2.** Tadı ekşi ve kekremsi olan. **3.** Gücenmiş; kırgın; alıngan. **4.** *{ağız}* Eğri basan; aksak; topal. [DS] **5.** *{ağız}* Eğri; çarpık. [DS] **6.** *{ağız}* Kambur. [DS] **7.** *{ağız}* Düzgün konuşamayan; dili dönmeyen. [DS] **8.** *{ağız}* Aksi; ters; inatçı. [DS] **9.** *{ağız}* Cimri. [DS] **10.** *{ağız}* İşi yavaş yapan; ağır kanlı; ağır canlı; beceriksiz. [DS] **11.** *is.* Dokuları burulmuş olarak büyüyen ağacın kerestesi. **12.** Kısırlaştırılmış hayvan. **13.** *{ağız}* Husyesiz erkek. [DS] **14.** *{ağız}* Dalında kurumuş incir. [DS] **15.** *{ağız}* Tatsız su. [DS]

burukça, [buruk-ça] *sf.* **1.** Tadı biraz buruk olan. **2.** Biraz gücenmiş olan.

buruklaşma, [buruk-la-ş-ma] *is.* Buruklaşmak eylemi.

buruklaşmak, [buruk-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Buruk duruma gelmek.

burukluk, -ğu [buruk-luk] *is.* **1.** Buruk olma durumu, kekrelik. **2.** Kırgınlık; güceniklik; alınganlık. **3.** *{ağız}* İshal; amel. [DS]

burulgan, [bur-ul-mak > burul-gan بورلغان] *{ağız} is.* **1.** Su çevrintisi; girdap. *{OsT} (aynı)* **2.** Hortum; rüzgâr çevrintisi. **3.** *sf.* (El, kol vb. için) burulmuş. [DS]

burulma, [bur-ul-ma] *is.* Burulmak eylemi.

burulmak, [bur-mak > bur-ul-mak برلق / بورلق] *edil. f. [-ur]* **1.** Ekseni etrafında döndürülmek; çevrilmek; bükülmek. *{OsT} (aynı)* **2.** *{eAT} {ağız} dönşl. f.* Dönmek; eğilmek. [DS] **3.** *{ağız} mecaz.* Birine kırılmak; küskünlük göstermek; alınmak; gücenmek; tedirgin olmak. [DS] **4.** (Mide ve bağırsak için) ağrımak; sancımak. **5.** Ekşimek.

burulu, [burul-mak > burul-u] *sf.* Burulmuş, bükülmüş olan.

burum[1], [bur-mak > bur-um] *{ağız} is.* **1.** Burmak eylemi ve sonucu. **2.** Eğrilmek üzere temizlenip sarılmış yün yumağı. [DS] **burum burgaç,** *{ağız} Çapraşık; karmakarışık.* [DS]

burum[2], [bū *(buhar)* > būr-mak] *{ağız} is.* Güzel koku; güzel kokma. **burum burum,** *{ağız} Buram buram.* [DS]

burumak, [bur-mak > bur-u-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* (Yüz için) asmak; kaşlarını çatmak.

burun[1], [bir+öñ > burun] *{eT} sf.* Önce; ileri; önceleri; evvel; evvelleri. [EUTS] [Yüknekî] [KB]

burun[2], **-rnu** [*eT.* bür-mak *(kokmak)* > bur-un] *is.* **1.** Solunum aygıtının en üst kısmını teşkil eden, üst dudakla alın arasında yer alan, yüzün en çıkıntılı kısmı, aynı zamanda koku alma organı. *{eT} (aynı)* [EUTS] [Gabain] **2.** *{eT}* (Hayvan için) hortum. [EUTS] [Gabain] **3.** *{eT}* Öne doğru çıkıntı yapan yer. [DLT] **4.** Bazı şeylerin sivri ve ön tarafı. **5.** Karaların denize doğru olan uzantıları. **6.** Dağların veya tepelerin ovalara ya da düzlüklere doğru alçalan çıkıntılı uzantıları. **7.** *mecaz.* Kibir; büyüklenme. **8.** *{ağız}* Çakı ve benzeri. [DS] **9.** *{ağız}* Pekmez yapmak için kaynatılan şıranın ilk suyu. [DS] **10.** *{ağız}* Duttan kaynatılarak elde edilen ilk şıra. [DS] **11.** *{ağız}* Samandan ayrılmış buğday yığını. [DS] **12.** *{ağız}* Yün taranırken tarak dişinden ilk alınan yün. [DS] **13.** *{eT}* Zodyak takım yıldızlarından her biri; burç. [KB] **burna yel girmek,** *{eAT} Gururlanmak; kibirlenmek.* || **burna hırızmayı takmak,** *Hayvan gibi kullanmak.* || **burnı yire depilmek,** *{eAT} Burnu sürtülmek.* || **burnu bile kanamadan,** *En küçük bir zarara uğramadan.* || **burnu büyük,** *Gururlu; kendini beğenmiş.* || **burnu büyümek,** *Gururlanmak.* || **burnu havada,** *Gururlu; kendini beğenmiş.* || **burnu Kaf dağında,** *Gururlu, kendini beğenmiş.* || (kimsenin) **burnu kanamamak,** *Kim-*

seye zarar gelmemek.|| **burnu kırılsın diye,** *Gururu kırılsın, dik başlılığı gitsin diye.*| (canı) **burnuna gelmek,** *1. Bir işte çok uğraşmaktan yorulmak. 2. Dayanacak gücü kalmamak.*|| **burnuna girmek,** *1. Birine çok sokulmak. 2. Tehdit etmek.*| **burnunda tütmek,** *Bir şeyi veya birini çok özlemek, istemek.*|| **burnundan fitil fitil getirmek,** *Hakkını gasp eden veya zarar veren birinden karşılığını katıyla çıkartmak.*| **burnundan gelmek,** *Hoşa giden güzel geçen günlerden sonra kötü sonuçlarla karşılaşmak.*|| **burnundan kıl aldırmamak,** *1. Huysuz ve gururlu olmak. 2. Kendisini eleştirtmemek.*| **burnundan solumak,** *Çok öfkelenmek.*|| **burnundan yakalamak,** *Egemenliği altına almak.*| **burnunı sımak,** *{eAT} 1. Burnunu kırmak. 2. Gururunu kırmak.*|| **burnunu çekmek,** *1. Sümüğünü genzine doğru çekmek. 2. mecaz. Umduğunu bulamamak.*| **burnunu eğmek,** *{ağız} Darılmak; gücenmek.* [DS]|| **burnunu kırmak,** *Gururlanan bir kimseye haddini bildirmek.*| **burnunun dibi,** *Çok yakın yer.*| **burnunun dikine gitmek,** *Kimseyi dinlemeyerek dilediğini yapmak.*|| **burnunun direği kırılmak,** *Çok pis kokudan rahatsız olmak.*| **burnunun direği sızlamak,** *Çok üzülmek; acı duymak.*| **burnunun doğrusuna,** *{ağız} Dikine; aksine; inatla.* [DS]|| **burnunun doğrusuna gitmek,** *Kendi bildiğinden, dediğinden şaşmamak.*| **burnunun kılı .. ötmek,** *Sıkıntı yüzünden çok kızgın olmak.*|| **burnunun ucundan ilerisini görmemek,** *1. Kıt ve kısır düşünceli olmak; kendi düşüncesini doğru sanmak. 2. Kendini büyük işlere uygunmuş gibi görmek; gururlanmak.*| **burnunun ucunu göremek,** *Çok sarhoş olmak.*| **burnunun yeli harman savurmak,** *1. Kendini çok beğenmiş olmak. 2. Çok öfkelenmek.*| **burnunu sıksan canı çıkacak,** *Çok zayıf ve çelimsiz.*| **burnunu sokmak,** *Gerekli gereksiz her işe karışmak.*|| **burnunu toprağa sürtmek,** *{ağız} Aşağılamak; küçük düşürmek.* [DS]|| **burnu sürtülmek,** *Hayatın güçlükleri ile mücadele etmenin gereğini öğrenerek gururlanmaktan vazgeçmek zorunda kalmak.*| **burnu tığı,** *{ağız} Burnu havada; mağrur; kazak.* [DS]|| **burnu yel almak,** *{ağız} (At için) şahlanmak; delileşmek.* [DS]|| **burnu yellenmek,** *{ağız} Cinsel isteklerde kendini aşırı heveslere kaptırmak.* [DS]|| **burnu yelli,** *{ağız} Havalı; azgın.* [DS]|| **Burnu yere düşse almaz,** *Çok gururlu bir kimse için söylenir.*|| **burun atmak,** *{ağız} Burun temizlemek.* [DS]|| **burun başı,** *{ağız} Sokaklardaki dönemeçler; köşeler.* [DS]|| **burun boğaz,** *{ağız} Yarı dargın.* [DS]|| **burun boku,** *{ağız} (Kişi için) aşağılık; iğrenç; önemsiz.* [DS]|| **burun boşlukları,** *Burnun içinde koklama ve soluk alıp vermeye yarayan boşluklar.*| **burun burmak,** *Beğenmemek.*| **burun buruna,** *Birbirine çok yakın ve yüz yüze.*|| **burun buruna gelmek,** *Ansızın çok yakından karşılaşmak; karşı karşıya gelmek.*| **burun büyümek,** *Kibirli olmak.*| **burun çalma,** *{ağız} At ve eşeğin hızlı soluması.* [DS]|| **burun çayı,** *{ağız} Demlikten bardağa ilk konulan çay.* [DS]|| **burun çekmek,** *Bir şey elde edememek.*|| **burunda kokmak,** *{eAT} Burunda tütmek; özlemek; çok arzu etmek.*| **burunda tütmek,** *Çok istek ve özlem duymak.*| **burundan ateş püskürmek,** *Çok öfkeli olmak.*|| **burundan düşmek,** *Tıpkısı, aynısı olmak.*|| **burundan gelmek,** *1. Yoksulluk çekmek. 2. Zorluk çekmek.*| **burundan getirmek,** *Öç almak; acısını çıkarmak.*|| **burundan kan damlamak,** *Çok sıkıntı çekmek.*|| **burundan kıl aldırmamak,** *Kendini çok beğenmek; büyüklük taslamak.*|| **burundan ötesini görmemek,** *Kendisine çok güvenmek.*| **burundan solumak,** *Çok öfkeli olmak.*| **burundan söyler gibi,** *Hımhımcasına.*|| **burun deliği,** *Burun boşluklarının dışarıya açılan iki deliği.*|| **burun dibinde,** *Çok yakında.*|| **burun dikine,** *Kendi bildiğine.*|| **burun direği sızlamak,** *1. Kötü koku duymak. 2. Herhangi bir acıya uğramak.*| **burun düdügi,** *{eAT} Burun boşluğunun üst kısımları; geniz.*|| **burun etmek,** *{ağız} Darılmak; gücenmek.* [DS]|| **burun gelme,** *{ağız} Atın burnunun kenarında olan bir hastalık.* [DS]|| **burun kabarmak,** *Burnu büyümek; kibirlenmek.*|| **burun kanadı,** *Burun deliğinin iki yanındaki kabarık kısımlar.*| **burun kapan,** *{ağız} Bukalemun.* [DS]| **burun kırılmak,** *1. Birinin gururunu kırmak. 2. Baş eğdirmek. 3. Kötü bir kokudan dolayı rahatsız olmak.*| **burun kırmak,** *Gururunu kırmak.*|| **burun kıvırmak,** *{ağız} Önem vermediğini burnunu eğecek şekilde yanağını oynatarak belirtmek; horlamak; bir şeyi beğenmemek; küçümsemek.* [DS]| **burun otu,** *{eAT} Buruna çekilen bir tür tütün; enfiye.*|| **burun perdesi,** *Burun boşluğunu ikiye ayıran bölme.*|| **burun sarkmak,** *Dargınlık göstermek; küsmek.*|| **burun sıkılmak,** *Zorlu bir işe karışmak.*|| **burun sokmak,** *Hiç yoktan bir işe karışmış olmak.*|| **burun soñağı,** *{eAT} Burun deliği.*|| **burun sürtmek,** *{eAT} Birisinin hoşlanmayacağı işi inat olsun diye yapmak.*|| **burun şerbeti,** *{ağız} Üzümün ilk alınan suyu.* [DS]|| **burun şişirmek,** *Burnu büyümek.*|| **burun tomurmak,** *{eAT} Burun kanamak.*|| **burun ucu,** *{ağız} coğ. Bir yarımada ya da dağın denize uzanan en uç tarafı.* [DS]|| **burun yapmak,** *Büyüklük taslamak.*|| **burun yeli saman savurmak,** *1. Çok öfkeli olmak. 2. Büyüklük taslamak.*| **burun yünü,** *{ağız} Taranmış, temizlenmiş yün.* [DS]

burunca, [burun-ca] *{ağız} is.* Tepe. [DS]

buruncuk, -ğu [burun-cuk] *{ağız} is.* Tepe. [DS] 🗗 **buruncuk kaşı,** *{ağız} Bir yanı engin; üstü düz tepe.* [DS]

burunç, [bur-mak > bur-unç] *{ağız} is.* Ağaç veremi. [DS]

burundalı, [burunda-lı برونده لی] *{OsT} is.* Emzikli tas.

burundugın, [burun-duğın برندغين] *{eAT} zf.* Önceden; başlangıçta.

burunduk, [burun-duk بورندوق] *{eT} {eAT} is.* Yular. [KB]

burunduruk, -ğu [burun-duruk بروندورق] *is.* **1.** Atları nallarken huysuzluk yapmaması için dudaklarını kıstırmaya yarayan bir tür maşa kıskaç; yavaşa. **2.** *{eT}* Yular; buruna geçirilen yular. [DLT] **3.** *{eAT} {OsT}* Deveyi zapt etmek veya yönetmek için burnuna takılan ağaç ya da geçirilen halka.

burung, [bür-mak > bur-uñ] *(buruñ) {eT} is.* Bir ok atımı yer. [DLT]

burungı, [bir+öñ > burung-ı] *{eT} zf.* Önceki; evvelki. [EUTS]

buruni, [burun + Ar. -ī] *(buruni:) {OsT} sf.* Kibirli.

burunlamak, [burun-lā-mak] *(burunla:mak) {eT} gçl. f.* **1.** Burnu ile vurmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Öne geçmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Civciv için) yumurtadan çıkmadan önce kabuğunu gagası ile vurmak. [DS] **4.** *{ağız}* Burnu ile vurmak. [DS] **5.** Beğenmemek. **6.** *{ağız}* (Hayvan için) samanı veya yemi burnu ile itmek. [DS] **7.** *{ağız}* Darılmak; gücenmek. [DS] **8.** *{ağız}* Saban demirinin ucuna demir parçası ekletmek. [DS]

burunlatma, [burun-la-t-ma] *{ağız} is.* Saban demirinin ucuna demir ekleterek onartma. [DS]

burunlatmak, [burun-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Saban demirinin ucunu onartmak. [DS]

burunlu, [burun-lu بورنلو] *sf.* **1.** Herhangi bir şekilde burnu olan (şey). **2.** Çıkıntılı olan. **3.** *mecaz.* Kendini beğenmiş, onurlu; gururlu; kibirli. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Asık suratlı; kırgın. [DS]

burunluk, -ğu, [burun-luk] *is.* **1.** Kimi hayvanları zaptetmek için burunlarına geçirilen halka; burunsak. **2.** Miğferlerdeki burun siperliği.

burunlulık, -ğı [burun-lu-lık برنلولق] *{eAT} is.* Kibir; gurur.

burunsak, -ğı [burun-sak] *is.* **1.** Isırmasına, emmesine veya otlamasına engel olmak amacıyla hayvanların burunlarına takılan bir tür torbamsı aygıt. **2.** *{ağız}* Hayvanların burnuna takılan ip; yularda hayvanın burnu üstüne gelen parça. [DS]

burunsalık, -ğı [burun-sa-lık بورنسالق] *is.* **1.** Sığır ve deve cinsinden hayvanların bir şey yemesini engellemek için ağız ve burunlarını kapatan bir çeşit torba. **2.** Buzağıların, emmek için annelerine yaklaştıklarında, rahatsız ederek emmesine engel olacak biçimde burunlarına takılan, ucu çivili ya da kirpi derisinden yapılmış alet. **3.** Hayvanları kolayca zaptedebilmek için burunlarına sıkıca bağlanan ip. **4.** *{eAT} {OsT}* Hayvan başlığının burun üzerine gelen parçası.

burunsuz, [burun-suz] *sf.* **1.** Burnu olmayan; *{eT} (aynı).* [EUTS] **2.** Hımhım.

buruntak, -ğı [*eT.* burun-tuk > burun-tak] *{ağız} is.* Yular. [DS]

buruntalık, -ğı [burun-ta(k)-lık / burun-sa(k)-lık] *{ağız} is.* Burunsak; burunsalık. [DS]

buruntı, [bur-mak > bur-untı] *is.* Girdap.

buruntu, [bur-mak > bur-untu] *is.* Kalın bağırsakta hissedilen burulma ve sancı.

buruntuk, [burun-tuk] *{eT} is.* Gem. [EUTS]

buruş, [bur-uş] *is.* **1.** Burmak eylemi ve biçimi. **2.** Meyve kurusu. **3.** *{ağız}* Erik hoşafı. [DS] 🗗 **buruş buruş,** *Çok buruşmuş.*

buruşgan, [buruş-mak[3] > buruş-kan] *{ağız} sf.* Dövüşken. [DS]

buruşma, [bur-uş-ma] *is.* Buruşmak eylemi.

buruşmak[1], [bur-mak > bur-uş-mak بورش] *gçsz. f. [-ur]* **1.** (Kâğıt, kumaş, deri vb. için) Düzgünlüğü gitmek, üzerinde kırışık ve katlanmalar meydana gelmek; kırışmak. **2.** (Ağız için) ekşilik ve kekrelik duymak. **3.** *{eT}* (Yüz için) somurtmak; asılmak; buruşturulmak. [DLT] 🗗 **buruş buruş,** *Çok buruşmuş, bumburuşuk.*| **buruş yarış olmak,** *{OsT} Çok buruşmak; buruş buruş olmak; sölpümek.*

buruşmak[2], [bur-uş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Baş sağlığı dilemek. [DS]

buruşmak,[3] [vur-uş-mak > bur-uş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ur]* Vuruşmak; dövüşmek. [DS]

buruşmaz, [bur-uş-maz] *sf.* (Kumaş için) kıvrıklık ve kıvrımlar oluşturmayan.

buruşturma, [bur-uş-tur-ma] *is.* Buruşturmak işi.

buruşturmak[1], [bur-uş-tur-mak] *gçl. f. [-ur]* Buruşuk hâle getirmek.

buruşturmak[2], [bur-uş-tur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Karşılaştırmak. [DS]

buruşuk, -ğu [bur-uş-mak > buruş-uk] *sf.* Düzgünlüğü, gerginliği kalmamış; üzerinde katlar, kıvrımlar meydana gelmiş.

buruşukluk, -ğu [buruşuk-luk] *is.* **1.** Buruşuk olma durumu. **2.** Buruşuk olanın niteliği. **3.** Zayıflama ve yaşlanma gibi sebeplerden deride meydana gelen kırışıklık.

buruşuksuz, [buruşuk-suz] *sf.* Buruşuk ve kırışığı olmayan; düz veya düzgün.

burut[1], [bur-ut] *{ağız} sf.* Akılsız. [DS]

burut[2], [Ar. burūt بروت] *(buru:t) {OsT} is.* Bıyık.

burutgan[1], [bur-ut-gan] *{ağız} sf.* Somurtkan. [DS]

burutgan[2], [bur-mak > bur-ut-tan] *{ağız} is.* Şiddetli fırtına, kar ve yağmur; boran. [DS]

burutmak[1], [bū *(buhar)* > bu-r-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Buğulandırmak. **2.** Kokutarak yellenmek. *{ağız} (aynı)* [DS] [DLT]

burutmak[2], [bur-mak > bur-ut-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Darılmak; küsmek; somurtmak. **2.** Hastalık öncesi düşkünlük ve keyfsizlik içinde bulunmak. **3.** Topallamak; aksamak. **4.** (Koç için) tos vurmadan önce başını yana çevirmek. [DS]

burutmak[3], [bört-mek > burut-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Az haşlamak; börtlemek. [DS]

buryuk, [buyur-mak > buy(u)r-uk > buryuk] *{eT} is.* **1.** Kumandan; vekil; [Gabain] **2.** Buyruk. [EUTS]

burzag, [Ar. burzaġ برزغ] *(burzağ) {OsT} is.* **1.** Gençlik neşesi. **2.** *sf.* (Genç için) etine dolgun.

-bus, [Far. būsiden *(öpmek)* > -būs بوس] *(bu:s) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere "öpen" anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

bus[1], [būs / pūs] *(bu:s) {eT} {ağız} is.* Sis; duman; pus. [DS]

bus[2], [bus] *{ağız} is.* Allah'ın ceza olsun diye verdiği sürekli hastalık. [DS]

bus[3], [bus] *{ağız} is.* Sürülmesi kolay, gübreli toprak. [DS]

bus[4], [Far. būsiden > būs بوس] *(bu:s) {OsT} is.* **1.** Öpme; öpücük. **2.** *sf.* Öpen. 🗗 **büs etmek,** *Öpmek.*‖ **büs-gâh,** *{OsT} Öpülecek yer.*| **büs ü kenār,** *{OsT} Öpme ve kucaklama.*

busak[1], **-ğı** [? busak] *{ağız} is.* Kavak. [DS]

busak[2], **-ğı** [bu+sak] *{ağız} zf.* Bu sefer. [DS]

busamak, [būs *(sis)* > *bus-ā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Büyük bir acı içinde olmak; kederlenmek. [Clauson]

busanç, [busā-mak > busa-nç] *{eT} is.* Büyük üzüntü; acı; keder; ıstırap. [ETY]

busandurmak, [busa-n-dur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bir kimseyi büyük bir üzüntü içine sokmak; kederlendirmek; üzüntü vermek; acı vermek. [Clauson]

busanmak, [būs *(sis)* > *bus-ā-mak > busa-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Üzülmek; sıkılmak; kederlenmek. [Gabain] [İKPÖy.] [ETY] **2.** Umutsuzluğa düşmek; meyus olmak. [EUTS] **3.** Öfkelenmek; sinirlenmek. [İKPÖy.]

busarık, [*eT.* būs *(sis)* > bus-ar-ıḳ / pus-ar-ıḳ] *{eAT} sf.* **1.** (Hava için) dumanlı; sisli. **2.** *is.* Duman; sis. **3.** Uzakta olduğu için iyi seçilemeyen bulanıklık. **4.** Serap. **5.** *{ağız}* Sisli, tozlu, bulutlu hava. [DS]

busarmak, [būs *(sis)* > bus-ar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Sis bastırmak; dumanlanmak; pusarmak. [DLT] [Clauson]

busat[1], [Sog. bōsanti / Skr. uposatha] *{eT} is.* Bir tür oruç. [EUTS]

busat[2], **-dı** [Ar. bisāṭ *(halı)* > busaṭ بسط] *{OsT} is.* **1.** Kilimler; döşekler; minderler; keçeler. **2.** *{ağız}* Kumaş parçası. [DS] **3.** *{ağız}* Çocukları beşiğe sıkıca bağlamaya yarayan bez. [DS] **4.** *{ağız}* Elbise. [DS] **5.** *{ağız}* Süs eşyası. [DS] **6.** *{ağız}* Harp araç ve gereci. [DS]

busbudala, [bu(s)+bu/dala] *(bu'sbudala) pekşt. sf.* Tamamen budala.

busbulanık, -ğı [bu(s) + bu/lan-ık] *(bu'sbulanık) pekşt. sf.* Çok bulanık.

buse, [Far. būsiden *(öpmek)*> būse بوسه] *(bu:se) {OsT} is.* **1.** Öpücük; öpüş. **2.** *tasvf.* İlahî sevgiden doğan heyecan. **3.** *tasvf.* Dünya zevki. 🗗 **büse-cā,** *{OsT} Öpecek yer.*| **büse-çîn,** *{OsT} Buse alan; öpücük toplayan.*‖ **büse-gâh,** *{OsT} Öpülecek yer.*‖ **büse-geh,** *{OsT} Öpülecek yer.*‖ **büse-rübā,** *{OsT} Buse toplayan; öpücük kapan.*‖ **büse-şikesten,** *{OsT} Şapır şupur öpme.*| **büse-zen,** *{OsT} Öpen; öpücü.*

buselik, -ği [Far. būse + T. -lik بوسه لك] *sf.* Öpecek, öpmeye değer; öpülebilir (şey).

buselik[1], **-ği** [Far. būse-līk بوسه ليك] *(bu:seli:k) {OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde, batı müziğinin minör tonalitesine denk, temel ve basit bir makam.

buselikaşiran, [buse-lik + ʿaşīrān عشيران بوسه ليك] *{OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde buselik beşlisi ile hicaz dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelmiş birleşik makam.

busende, [Far. būsiden > būsende بوسنده] *(bu:sende) {OsT} sf.* Öpen; öpücü.

busgak, [būs *(sis)* > bus-ġak] *{eT} is.* Yürek sıkıntısı. [Gabain]

busı, [Sog. bōsanti / Skr. uposatha > busı / puşı] *{eT} is.* Sadaka; kurbanlık. [EUTS]

busi, [Far. būsiden > būsī بوسى] *(bu:si:) {OsT} is.* Öpme; öpüş.

buside, [Far. būsiden > būsīde بوسيده] *(bu:si:de) {OsT} sf.* Öpülmüş.

busiden, [Far. būsīden بوسيدن] *(bu:si:den) {OsT} Far. f. mastarı.* Öpmek.

busir, [Far. būṣīr بوصير] *(bu:si:r, s, kalın söylenir) {OsT} is. bot.* Sığır kuyruğu bitkisi.

busiş, [Far. būsiden > būsīş بوسيش] *(bu:si:ş) {OsT} is.* Öpme; şapırtılı öpüş.

busitan, [Far. bū *(koku)* + sitān بوستان] *(bu:sita:n) is.* → bustan.

busm, [Ar. buṣm بوصم] *{OsT} is.* Serçe parmağı ile yanındaki parmak açıldığında arada kalan açıklık.

busmak[1], [bus-mak / bös-mek] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Pusmak; pusu kurmak; pusuya yatmak; gizlenmek; saklanmak. [Yüknekî] [Nevâyî] [KB] **2.** *{ağız}* Gizlenerek bir konuşmayı dinlemek. [DS]

busmak[2], [būs *(sis)* > bus-mak] *{eT} dönşl. f. [-ar]* **1.** Üzülmek; sıkılmak; kederlenmek. [Gabain] [İKPÖy.] **2.** Öfkelenmek. [İKPÖy.]

busrulmak, [būs *(sis)* > *busā-mak > bus(a)-r-ul-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kederlenmek. [Gabain]

bussukmak, [bus-mak > bus-uk-mak / bus(s)-uk-mak] *{eT}* → busukmak.

bustan, [Far. bū *(koku)* + sitān *(yer)* بوستان] *(bu:sta:n) {OsT} is.* **1.** Güzel koku yeri; gül ve çiçek kokularının olduğu yer. **2.** Çiçek bahçesi; gül bahçesi. **3.** Sebze bahçesi; bostan. ◻ **bustān-bān,** *{OsT} Bahçıvan.*|| **bustān-efrūz,** *{OsT} bot. Katmerli horoz ibiği.*|| **bustān-fūrūz,** *{OsT} bot. Katmerli horoz ibiği.*|| **bustān-pirā,** *{OsT} Bahçe süsleyen.*|| **bustān-serā,** *{OsT} Bahçe içindeki köşk.*

bustani, [Far. būstānī بوستانی] *(bu:sta:ni:) {OsT} is.* Bahçıvan.

bustani, [Far. būstān + Ar. -ī بوستانی] *(bu:sta:ni:) {OsT} sf.* **1.** Bahçeye ilişkin. **2.** Bostancı ocağına mensup olan.

buster, [İng. booster] *is.* Çalışma süresi çok kısa fakat büyük bir güce sahip, uzay araçlarının fırlatılmasına yarayan füze.

bustulı, [? bustulī / būstūli / būsteli] *(bustulı:) {eT} is.* Karapazı, *(Atriplex hortensis).* [DLT]

busu[1], [bus-mak *(gizlenmek)* > bus-uġ > bus-u / بوسو / بوصو] *{eT} {eAT} is.* Birine saldırmak için gizlenerek beklenilen yer; pusu. ◻ **busu açmak,** *{eAT} Pusu kurmak.*

busu[2]**, -u'u** [Ar. buṣu' بصع] *{OsT} is.* Terler.

busug, [bus-mak *(gizlenmek)* > bus-u / bus-uġ] *{eT} is.* Pusu. [Clauson] [KB]

busugçı, [busuġ-çı] *{eT} is.* Pusu kuran; pusuya yatan; tuzakçı. [KB]

busukmak, [bus-mak > bus-uk-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Birini veya bir şeyi yakalamak için saklanmak; pusuya yatmak; pusuya girmek. [DLT] [Clauson]

busunç, [bus-unç] *{ağız} is.* Sığınma. [DS]

busunmak, [bus-un-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Sığınmak. [DS]

busuramak, [būs *(sis)* > *bus-ur-mak > busur-amak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(u)-yor]* **1.** Bıkmak; usanmak. **2.** Doymak. **3.** Önemsizliğini göstermek. [DS]

busurkanmak, [būs *(sis)* > *bus-mak > bus-ur-kanmak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Müteessif olmak; kederlenmek; üzülmek. [Nevâyî] **2.** Korkmak. [Gabain]

busuruk, -ğu [bus-ur-uk] *{ağız} sf.* Sıkıntılı; kederli; durgun. [DS]

bususa, [Ar. bu'ṣūṣā بعصوصا] *(bu-su:sa:) {OsT} is. zool.* Tatarcık.

bususş, [*bus-mak *(üzülmek)* > bus-uş] *{eT} is.* Üzüntü; acı; ıstırap; hüzün; keder; dert; kaygı. [Gabain] [İKPÖy.] [ETY][EUTS] [Clauson]

bususlug, [busuş-luġ] *{eT} sf.* Kederli; acılı; ıstıraplı; dertli; kaygılı. [EUTS] [ETY]

busuşmak, [bus-mak *(pusu kurmak)* > bus-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Karşılıklı pusu kurmak; birbirine tuzak hazırlamak. [DLT]

bususşuz, [busuş-suz] *{eT} sf.* Kedersiz; üzüntüsüz. [EUTS]

buş, [Far. būş بوش] *{OsT} is.* Hastalanan koyun ve keçileri tedavi etmek için bacaklarına yapıştırılan bir tür laden.

buşak, [buş-mak *(sıkıntı vermek, kederlendirmek)* > buş-ġak / buş-ak] *{eT} sf.* İçi sıkıntılı; üzüntülü; kederli. [DLT]

buşaklık, [buşak-lık] *{eT} is.* Öfke; kızgınlık. [KB]

buşgurmak, [buş-ġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Kışkırtmak. [ETY]

buşgut, [*boşġū-mak > boşġu-t] *{eT} is.* Çırak. [DLT]

buşgutlanmak, [buşġu-t-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Çırak sahibi olmak; çömez edinmek. [DLT]

buşı[1], [buş-mak > buş-ı] *{eT} sf.* Öfkeli; sinirli; hırçın. [KB] ◻ **buşı bolmak,** *{eAT} Öfkelenmek.*

buşı[2], [Sog. bōsanti / Skr. uposatha / Çin. pu-shih] *{eT} is.* Sadaka; kurbanlık. [EUTS]

buşıçı, [buşı-çı] *{eT} sf.* Sadaka toplayan; dilenci. [EUTS]

buşılıg, [buşı-lıġ] *{eT} sf.* Sadakaya muhtaç. [EUTS]

buşılık, [buş-ı-lık] *{eT} is.* Hiddetlenme; kızma. [KB]

buşi, [Sog. bōsanti / Skr. uposatha / Çin. pu-shih] *{eT} is.* Sadaka. [Gabain]

buşmak, [bus-mak > buş-mak بوشمق] *{eT} gçsz. f.* **1.** Üzülmek; sıkılmak; canı sıkılmak; usanmak. [DLT] [İKPÖy.] **2.** Sinirlenmek; hiddetlenmek; öfkelenmek; kızmak; heyecanlanmak. *{eAT} (aynı)* [EUTS] [İKPÖy.] [Yüknekî] [Gabain] [KB]

buşon, [Fr. bouchon] *is. elkt.* Silindirik yapılı bir tür akım açma kapama anahtarı.

buşrulmak, [buş-mak *(sinirlenmek)* > buş-ur-mak *(sinirlendirmek)* > buş-(u)r-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Taciz edilmek; sinirlendirilmek; kızdırılmak; öfkelendirilmek. [Clauson]

buşu, [*eT.* buş-mak > buş-ū بوشو] *{eAT} is.* Öfke; kızgınlık.

buşug, [buş-mak > buş-uġ / puşuġ] *{eT} is.* Can sıkıntısı. [DLT]

buşukmak, [buş-mak > buş-uk-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Kızmak.

buşulgan, [buş-ul-ġān (Clauson'a göre yuşulġān)] *{eT} sf.* Eli işe yatkın. [DLT]

buşurgamak, [buş-ur-ġa-mak بشرغامق / بوشورغمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Sıkılmak. **2.** Kızmak; öfkelenmek.

buşurganmak, [buş-mak>buş-ur-ġan-mak بوشورغانق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Sıkılmak.

buşurkanmak, [buş-ur-kan-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Rahatsızlık hissetmek. [EUTS] **2.** Kendisini kusurlu saymak. [EUTS] **3.** Kaygılanmak. [EUTS]

buşurmak[1], [bişir-mek / pişir-mek > buşur-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Arayıp bulmak; sorup soruşturup elde etmek; her yola başvurarak temin etmek; tedarik etmek. **2.** Bol bol harcamak; değerini bilememek. [DS]

buşurmak[2], [buş-mak *(üzülmek)* > buş-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Birinin canını sıkmak; sinirlendirmek. [DLT] [Yüknekî] [KB]

buşuş, [bus-mak / buş-mak *(üzülmek; sıkılmak)* > bus-uş / buşuş] *{eT} is.* Üzüntü; acı; hüzün. [İKP-Öy.]

but[1]**, -du** [*eT.* būt / būd *(ayak, bacak)*] *is.* **1.** İnsan vücudunun kalça ile diz anasındaki bölümü. *{eT} (aynı)* **2.** Kasaplık hayvanlarda genellikle arka bacağın dizden itibaren gövde ile bitişik olan dolgun etli bölümü. *{eT}* [DLT] [EUTS] [Gabain] *is.* **3.** *{eT}* Bacak; ayak. **4.** *{eT}* Dal. 🗗 **but ağacı,** *{ağız} Araba okunun yerleştirildiği çatal ok.* [DS]|| **but altı pastırma,** *{ağız} Butun bacak tarafından yapılan pastırma.* [DS]|| **but yarması pastırma,** *{ağız} Arka kalça etlerinden yapılan pastırma.* [DS]

but[2], [būt / būd] *{eT} is.* **1.** Değerli ve büyük firuze. [DLT] **2.** Büyük bir adamın armağanını getirene verilen bahşiş. [DLT]

but[3], [Sansk. Buddha / Çin. b'iuet] *is.* **1.** Buda; Burhan. **2.** Put; heykel. [KB]

buta[1], [buta > puta] *{eAT} is.* **1.** Nişangâh; hedef; amaç.

buta[2], [büd / put] *{ağız} is.* Sevgili. [DS]

butafoga, [İt. butafogo] *(buta'foga) {OsT} is.* Eskiden, topları ateşlemekte kullanılan fitili tutan sopa.

butafor, [? butafor] *is. tiy.* Tiyatro sahnesinde tarihî olaylar canlandırılırken kullanılan o devre ait eşyalar.

butaforcu, [butafor-cu] *is.* Tiyatroda kullanılacak olan tarihî eserlerin benzerini yapan sanatkâr.

butak, -ğı [butı-mak / buta-mak > but-aḳ بوطاق] *{eT} {eAT} {ağız} is.* Budak; dal. [DLT] [DS]

butaklamak, [butī-mak > butı̇ḳ-la-mak > butaḳ-lamak] *{eT} gçl. f. [-r]* Budamak. [DLT]

butaklanmak, [butaḳ-la-n-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Budaklanmak; tomurcuklanmak; kollara ayrılmak. [DLT]

butamak, [butā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Budamak. **2.** Vurmak; dövmek; kesmek. [EUTS]

butanmak, [buta-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Budanmak. [DLT]

butar, [butā-mak > buta-r] *{eT} is.* Hasır dokumasında kullanılan ip. [DLT]

butarlamak, [butā-mak > buta-r-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Parçalamak; yırtmak; parça parça etmek. [EUTS] [Gabain]

butayn, [Ar. baṭn *(karın)* > buṭayn بطين] *{OsT} is.* **1.** Karıncık. **2.** Küçük göze; hücre.

bute [Far. būte بوته] *(bu:te) {OsT} is.* **1.** Topraktan çıkar çıkmaz yaprak ve dalları yere yayılan gövdesiz bitkiler; sürüngen dallı bitkiler. **2.** Kuyumcuların içinde altın veya gümüş erittikleri kap; pota. **3.** Çeşme, sebil gibi yapıların mermer kitabeleri üzerine oyulmuş yaprak resmi.

butha, [Ar. buṭḥa بطحه] *{OsT} is.* İyi huy.

butıg, [butī-mak > butı-ġ / butı-ḳ] *{eT} is.* Budak; dal. [EUTS]

butık, [butī-mak > butı-ḳ] *{eT} is.* **1.** Budak. dal; ağaç. [DLT] [EUTS] [Gabain] [KB] **2.** Atın ayak derisi çıkarılarak yapılan tulum. [DLT] **3.** Küçük testi; kırba; boduç. [DLT]

butıklamak, [butı-ḳ-lā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Budamak. [DLT]

butıklanmak, [butīk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Budaklanmak; dallanmak. [KB]

buti, [Skr. bhūta] *{eT} is.* Cin; peri; umacı. [EUTS]

butik, -ği, [Yun. apotēkē *(mahzen)* > Lat. apothēca > İt. bottege / Fr. butique] *is.* Bir modelden çok az sayıda giyecek eşyası satan küçük mağaza.

butikçi, [butik-çi] *is.* Butik işleten kimse.

butikçilik, -ği [butik-çi-lik] *is.* Butik işletmecisinin yaptığı iş.

butimar, [Far. būtīmār بوتيمار] *(bu:ti:ma:r) {OsT} is. zool.* Balıkçıl.

butlamak, [būt > but-lā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Buduna vurmak.[DLT] **2.** (Köpek için) birinin budunu ısırmak. [DLT]

butlan, [Ar. buṭlān بطلان] *(butla:n) {OsT} is.* **1.** Batıl olma durumu. **2.** *huk.* Geçersizlik, hükümsüzlük. **3.** Yanlışlık; haksızlık. 🗗 **butlan hattı,** *Geçersizliğini belirtmek için bir yazının üzerine çekilen çizgi.*|| **butlān-ı da'vā,** *{OsT} Davanın esassız, haksız veya boş oluşu.*|| **butlān-ı his,** *Ameliyat için bir organın geçici olarak duyarsızlaştırılması.*

butlu[1], [but-lu] *sf.* **1.** İçinde veya üzerinde but bulunan. **2.** (Belirtilen nitelikte) buta sahip olan. **3.** Kalçası büyük olan.

butlu[2], [but-lū] *{eT} is.* **1.** Devenin burnundaki yumuşak kısım; **2.** Devenin burnuna geçirilen burunsalık. [DLT]

butlug[1], [būt > but-luġ] *{eT} sf.* Butlu; ayaklı; bacaklı. [EUTS] [Gabain]

butlug[2], [but-luġ] *{eT} sf.* Sulu. [EUTS]

butluk, -ğu [but-luḳ بوطلوق] *{eAT} is.* **1.** Eskiden elbise üzerine giyilen şalvara verilen ad. **2.** Zırhın şalvar kısmı.

butmul, [Sansk. pippala > bibli / batmul] *{eT} is.* Bir tür karabiber; kuyruklu karabiber; dar-ı fülfül. [DLT]

buton, [Fr. bouter *(itmek)* > bouton *(gonca)*] *is.* **1.** Sivilce. **2.** Bir kısım elektrikli ya da mekanik araçları çalıştırmak, durdurmak ya da ayar yapmak için basılan düğme şeklindeki küçük parça.

butrak, [but-ur-ġak > butur-aḳ بوتراق] *{eAT} is.* **1.** Üç köşeli diken. **2.** Bu dikene benzer eski bir savaş aracı.

butraşmak, [but-(ı)r-aş-mak بوترشمق] *{OsT} dönşl. f. [-ur]* Çok güçlenip azgınlaşmak.

buttuk, -ğu [but-luk] *{ağız} is.* Kısa don. [DS]

buttum, [Ar. buṭm *(çitlembik)* => buttum] *{ağız} is.* **1.** Yabani fındık. **2.** Yabani Antep fıstığı. [DS]

butu[1], [butu / boto] *{eT} is.* Deve yavrusu. [KB]

butu[2]**, -u'i** [Ar. buṭū' بطوء] *(butu:) {OsT} is.* Geç kalma; gecikme.

butukmak, [but-uḳ-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Bulunmak; bulunmuş olmak. [EUTS]

butul, [Ar. buṭūl بطول] *(butu:l) {OsT} is.* Boşluk; çürüklük; dayanaksızlık.

butulamak, [boto-lā-mak / butu-lā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Deve için) erkek yavru doğurmak. [ETY]

butulmak, [but-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Asılmak; takılmak. [EUTS]

butun, [Ar. baṭn > buṭūn بطون] *(butu:n) {OsT} is.* **1.** Karınlar. **2.** Soylar; nesiller.

butur[1], [püt *(yans.)* > püt-ür / butur] *{ağız} is.* **1.** Pütür; pürüz. **2.** Çiçek hastalığı geçirmiş kimsenin yüzü. [DS] ◻ **butur butur,** *{ağız} Düz olmayan; inişli çıkışlı; pütürlü.* [DS]

butur[2], [Ar. bātir *(keskin)*] *{ağız} sf.* **1.** Haşarı; yaramaz; azgın. **2.** Eğlence ve gezme düşkünü. [DS]

butur[3], [Ar. bātire *(keskin kılıç)*] *{ağız} is.* Omuz ağrısı; kulunç. [DS]

buturak, -ğı [*eT.* butur-gāk / butur-ak] *{ağız} is.* **1.** Pıtrak. **2.** Kilim, çul ve heybede pıtrak biçimindeki bir süs ögesi. [DS]

buturamak, [butur-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(u)-yor]* Yaramazlık yapmak; taşkınlık etmek; kabına sığmamak. [DS]

buturgak, [butur > butur-ġāk] *{eT} is.* Pıtrak; fıstık biçiminde çengelli bir diken. [DLT]

buturlık, [butur-lıḳ بوطورلق] *{OsT} is.* Haşarılık; zıpırlık.

buu, [bū] *{eT} sf.* ve *zm.* Bu. [EUTS]

buud, [Ar. buʿud] *{OsT} is.* → buut. ◻ **bu'ud-ı mücerred,** *{OsT} Uzay.*

buudak, [? būdak] *{eT} is.* Engel.

buule, [Ar. buʿūle بعوله] *(buu:le) {OsT} is.* Kadın eş.

buulet, [Ar. buʿūlet بعولت] *(buu:let) {OsT} is.* **1.** Yokluk. **2.** İçinde olmama.

buus, [Ar. buʾus بؤس] *is.* Yokluk içinde bulunma.

buusı, [buusı / būsı] *{eT} sf.* Dağınık; dalgın. [EUTS]

buut, -du [Ar. buʿud بعد] *{OsT} is.* **1.** Uzunluk, derinlik ve genişlik ögelerinin her biri; boyut. **2.** Uzunluk. ◻ **bu'ut rakamı,** *{OsT} Bir harita ya da plan üzerindeki, ölçüleri gösteren rakam; ölçek.*

buutlu, [buut-lu] *sf.* Boyutlu; boyutları olan.

buva, [puhu > buv-a] *{ağız} is.* Baykuş. [DS]

buvala, [boğ-mak > buva-la] *{ağız} is.* Boğmaca. [DS]

buvanak, -ğı [boğ-mak > buva-nak] *{ağız} is.* **1.** Derinden ve kapalı yerden gelen ses. **2.** Gün batımında güneş ışığı. [DS]

buvat, [büg-e-mek > buva-t / büve-t] *is.* Toplanmış su; sarnıç.

buy, [Far. bū / būy بوی] *(bu:y) {OsT} is.* **1.** Koku. **2.** Güzel koku. **3.** *mecaz.* Ümit; umma. **4.** Sevgi. **5.** Yaradılış; huy; tabiat. **6.** Tamah. **7.** Kısmet; nasip; pay. ◻ **büy-dān,** *{OsT} 1. Koku kabı. 2. Tuvalet çekmecesi.*‖ **buy-dār,** *{OsT} Güzel kokusu olan; kokulu.*‖ **büy-efzār,** *{OsT} 1. Güzel kokan. 2. Bahar.*‖ **büy-fürüş,** *{OsT} Koku satıcısı.*‖ **büy-i ezhār,** *{OsT} Çiçeklerin kokusu.*‖ **büy-i kısmet,** *{OsT} Pay; nasip.*‖ **büy-i rūh,** *{OsT} Ruhun kokusu.*‖ **büy-i vefā,** *{OsT} 1. Vefa kokusu. 2. Karşılıklı vefa bulma ümidi.* ‖ **büy-perest,** *{OsT} 1. Güzel koku seven. 2. Av köpeği.*‖ **büy-süz,** *{OsT} Koku yakan; buhurdan.*‖

buya, [Far. būyā بویا] *(bu:ya:) {OsT} sf.* Güzel kokulu.

Buyahya, [Far. būyaḥyā بویحیا] *(bu:yahya:) {OsT} is.* Azrail.

buyan[1], [Sansk. punya > buyan / muyān] *{eT} is.* **1.** Ehliyet. **2.** Sevap; iyi amel; iyilik; erdem. [EUTS] [Gabain] **3.** Kut; saadet; mutluluk; saadet. [Gabain][EUTS]

buyan[2], [İt. pian => buyan بویان] *is.* Meyan bitkisi.

buyançı, [buyan-çī] *(buyançı:) {eT} is.* **1.** İyiliksever. [EUTS] **2.** *huk.* Din adamı. [EUTS]

buyanlamak, [buyan-lā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** İyilik etmek. [EUTS] **2.** Hizmet etmek. [EUTS] **3.** Kollamak.

buyanlıg, [buyan-lıġ] *{eT} sf.* **1.** Mesut; mutlu. [EUTS] **2.** Sevaplı; hayırlı. [EUTS]

buyansız, [buyan-sız] *{eT} sf.* Sevapsız; hayırsız. [EUTS]

buybamak, [buyba-mak / burba-mak / yubamak] *{eT} gçl. f. [-r]* Savsaklamak; yüz üstü bırakmak. [DLT]

buyçe, [Far. būy-çe بویچه] *(bu:yçe) {OsT} is. bot.* Sarmaşık otu.

buydu, [buy-du] *{ağız} is.* **1.** Geveze; geçimsiz. **2.** Zayıf; beceriksiz. [DS]

buydurmak[1], [uy-dur-mak > buy-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Uygun duruma getirmek. [DS]

buydurmak[2], [buḍ-mak > buy-dur-mak بويدرمق] *{Osm T.} gçl. f. [-ur]* Dondurmak.

buye, [Far. būye بويه] *(bu:ye) {OsT} is.* Özleme.

buyi, [Far. būyī بويى] *(bu:yi:) {OsT} is.* Kokululuk.

buyiden, [Far. būyīden بويىدن] *(bu:yi:den) Far. fiil mastarı.* Koklamak.

buyiş, [Far. būyiden *(kokmak)* > būyiş بويش] *(bu:yiş) {OsT} is.* Kokulu olma; kokma.

buyla, [boylā / buylā] *{eT} is.* Yüksek bir unvan. [ETY]

buylu, [? buylu / muylu] *{ağız} is.* **1.** Kağnı yanlarını birbirine bağlayan ağaç kuşak. **2.** Kızak döşeklerini birbirine bağlayan kuşak; bağ. **3.** Araba, kağnı dingili. **4.** Sabanın tabanında toprağı dağıtmaya yarayan çatal. **5.** Kağnı ve araba tekerleğine çakılan tahta çivi. **6.** Araba oku ile boyunduruğu birbirine çakan çivi. **7.** Tırpanda, kılıcı sıkıştırmak için çakılan ağaç çivi. **8.** Övendirenin ucundaki çivi. [DS]

buyma, [buy-ma] *is.* Buymak eylemi.

buymak, [*eT.* buḍ-mak > buy-mak بويمق] *{eAT} {OsT} {ağız} gçsz. f. [-ar]* (İnsan ve hayvan için) soğuktan donmak; soğukta donarak ölmek. [DS]

buymul, [*moy-mak / boy-mak > *boy-(u)m > boymul > buymul] *{eT} is.* **1.** Bir tür eğitilemez doğan. [ETY] **2.** Bir tür kuş, *(Circus cyaneus), (C. ceruginosus).* [Gabain] **3.** Boynu beyaz hayvan. [ETY]

buynaz, [buy-mak > buy-un-mak > buy(u)n-az] *{ağız} sf.* Çabuk üşüyen. [DS]

buynuz, [*eT.* müñüz / *büñüz > boynuz / buynuz] *{ağız} is.* **1.** *{eT}* Boynuz. **2.** Keçiboynuzu; harnup. **3.** Halı ve kilimde yer alan boynuz biçimli motif. [DS]

buynuzlu, [buynuz-lu] *sf.* Boynuzlu.

buyon, [Fr. bouillon *(kabarcık)*] *is.* İçinde her türlü tekstil ürünü kaynatılan sıvı ortam.

buyot, [Fr. bouillotte] *is.* **1.** Suyu elektrikle kaynatan kap. **2.** Kauçuktan yapılma sıcak su torbası.

buyrak, -ğı [buyur-mak > buy(u)r-uk > buyrak] *{ağız} is.* Memur. [DS]

buyrug, [buyur-uġ > buy(u)r-uġ بويروغ] *{eT} is.* Emir; buyruk. 🗗 **buyrugında bulunmak,** *{eAT} Emrini yerine getirmek.*| **buyrugında olmak,** *{eAT} Emri altına girmek; egemenliğini kabul etmek.*‖ **buyrugı** (buyruğı) **yürümek,** *{eAT} Hükmü geçmek; emri tutulmak.*|

buyrugınlayın, [buyruġ-ı-n-layın لين بيرغ] *{eAT} zf.* Buyruğuna göre; emri üzerine.

buyruk, -ğu [buy-ur-mak > buyur-uḳ *(-k: sonuç bildiren geçmiş zaman sıfat fiil eki)* > buyr-uk / بويرق / بيرق] *is* **1.** Yapılması veya yapılmaması emredilen şey; emir; ferman; söz. *{eAT} {OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{eT} {eAT} {ağız}* Kumandan; bakan; buyurma yetkisi bulunan amir; emir; önder. [ETY] [EUTS] [Gabain] [Tekin] [DS] **3.** Egemenlik. **4.** *tasvf.* Bektaşî büyüklerinin vecize ve atasözü değerindeki sözleri ve bunları derleyen kitap. **5.** *{eT}* Bakan; mühürdar; vekil. [İKPÖy.] **6.** *{eT}* Müşavir; vezir. [KB] 🗗 **buyruğu altına girmek,** *1. Kişi için) birinin emri altına girmek; amirliğini kabul etmek. 2. (Ülke için) başka bir ülkenin hakimiyetini kabul etmek.*| **buyruğunda bulunmak,** *Emrini yerine getirmek.*‖ **buyruğunda olmak,** *Emri altına girmek, egemenliğini kabul etmek.*| **buyruğu yürümek,** *Hükmü geçmek; emri tutulmak.*‖ **buyruk buyurmak,** *{OsT} Emretmek.*‖ **buyruk dutmak,** *{eAT} Emre itaat etmek.*| **buyruk etmek,** *Emir vermek; emretmek.*‖ **buyruk eyesi,** *{eAT} Emir sahibi; baş; amir.*‖ **buyruk geçirmek,** *{eAT} Emri uygulamak; emrini yerine getirmek; infaz etmek.*‖ **buyruk geçmek,** *{OsT} Verilen emir geçerliliğini korumak; hüküm yürümek.*‖ **buyruk issi,** *{eAT} Emir veren kişi; emir sahibi; baş; bey; hâkim.*| **buyruk itmek,** *{eAT} Emir vermek; emretmek.*‖ **buyruk kulu,** *Verilen emri yapmak zorunda olan kimse.*‖ **buyruk kurumu,** *{ağız} Cirit alanının uzun kenarlarından birinin tam ortası.* [DS]‖ **buyruk sımak,** *{eAT} Emre aykırı davranmak.*‖ **buyruk sınmak,** *{eAT} Emir yerine gelmemek; emirleri yerine getirilmemek.*‖ **buyruk tutmak,** *Emre itaat etmek.*‖ **buyruk tutucı,** *{OsT} İtaatli; bağlı; uysal; söz dinler.*

buyrukçu, [buyur-uk-çu] *is.* Buyuran kişi.

buyruldı, [buyur-mek > buyr-ul-dı بويرلدى] *{OsT} is.* **1.** Memurdan gelen yazılı isteğe yazılan şerh. **2.** Amirin memura verdiği yazılı emir; buyrultu; ferman.

buyrulma, [buy(u)r-ul-ma] *is.* Buyrulmak işi.

buyrulmak, [buy(u)r-ul-mak] *edil. f. [-ur]* Buyruk verilmek; emredilmek.

buyrultu, [buyur-mak > buy(u)r-ul-tu بيورولدى] *is.* **1.** İmparatorluk döneminde sadrazam, vezir, beylerbeyi gibi üst düzey devlet görevlilerince divan yazısı denilen bir tür yazı ile yazılan buyruk. **2.** İrade. **3.** Valiler tarafından yazılarak iş sahiplerinin ellerine verilen emirname. **4.** Askerlikte kolağası rütbesine kadar yükselenlere verilen tevcihname. **5.** *{ağız}* Belge. [DS] **6.** *{ağız}* Diploma. [DS] **7.** *{ağız}* Davetiye. [DS] **8.** *{ağız}* İl; vilayet. [DS]

buyrultucu, [buy(u)r-ul-tu-cu] *is.* Buyrultu yazan kimse.

buyrumcu, [buy(u)r-um-cu] *{ağız} is.* Davet eden; karşılayan. [DS]

buysuz, [Far. būy-sūz بویسوز] *(bu:ysu:z) {OsT} is.* Buhurdan.

buyun, [buḏ-un > buyun] *{eT} is.* Kavim; ulus. [DLT]

buyur, [buyur] *{eAT} is.* Emir. 🗗 **buyur almak,** *{eAT} Emir almak; buyurultu almak.*

buyurçın, [buḏır-sın / buyur-çın] *{eT} is. zool.* Bıldırcın.

buyurdu, [buyur-du / buyur-tu] *{OsT} is.* Yasa; düzen; nizam; kanun.

buyurdum, [buyur-tu-m بویوردم] *{eAT} is.* Buyrultu; emirname,

buyurgan, [buyur-gan] *is.* **1.** Buyurma alışkanlığında olan; her zaman buyuran. **2.** Sert; mütehakkim. **3.** *{ağız}* Kaynana. [DS]

buyurma, [buyur-ma] *is.* Buyurmak eylemi.

buyurmak, [*eT.* buyur-mak بویورمق / ییورمق] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını bildirmek; emretmek. *{eT} {eAT} (aynı)* [Gabain] [İKPÖy.] [DLT] [KB] **2.** (Saygı ifadesi olarak) demek, söylemek; düşüncesini bildirmek. *{eAT} (aynı)* **3.** Gelmek; girmek; geçmek; gitmek. **4.** Almak. **5.** *ünl.* "Söyle, söylediğini bir daha tekrarlar mısınız!" anlamlarında kullanılır. **6.** "Etmek, olmak" anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır. 🗗 **Buyur!** *Anlaşılmayan bir sözün tekrarlanmasını istemek için kullanılan söz.*|| **buyur etmek,** *1. Bir kişiyi davet etmek. 2. Misafiri karşılamak, içeri almak.*|| **Buyurun cenaze namazına,** *Beklenmedik bir durum karşısında duyulan üzüntüyü şaka ile karışık ifade etmek için söylenir.*|| **buyurun itmek,** *{ağız} İyi karşılamak; kapıdan karşılamak.* [DS]|| **Buyurunuz!** *1. İkrama çağırma sözü. 2. Bir yere çağırmak amacıyla kullanılır.*

buyurtmak, [buyur-t-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Emrettirmek. **2.** Bir dilekçeyi ya da resmî belgeyi ilgili makama havale ettirmek.

buyurtu, [buyur-tu ییورتو] *{OsT} is.* **1.** Düzen; yasa. **2.** Emir; ferman.

buyuru, [buyur-u] *is.* Buyruk; emir. 🗗 **buyuru gelmek,** *{ağız} Buyurmak; emretmek.* [DS]

buyurucu, [buyur-ucu] *sf.* Emreden; buyuran; buyruk veren.

buyuruk, [buyur-uḳ ییورق] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Emir; ferman. **2.** Emir; komutan; bey. [DS] 🗗 **buyuruk buyurmak,** *{eAT} Emretmek.*|| **buyuruk itmek,** *{eAT} Emir vermek; emretmek.*|| **buyuruk sımak,** *{eAT} Emre aykırı davranmak.*|| **buyuruk sürmek,** *{eAT} Hüküm yürütmek.*

buyuruldı, [buyur-ul-dı ییورلدی] *{OsT} is.* Yazılı emir; buyrultu; ferman.

buyurulmak, [buy-ur-ul-mak ییرلمق] *yard. f. [-ur]* **1.** Saygı göstermek amacıyla "edilmek, olunmak" anlamlarında kullanılır. **2.** *edil. f.* Emredilmek. *{eAT} (aynı)* **3.** *{eAT} dönşl. f.* Emir almak.

buyurultu, [buyur-ul-tu] *{ağız} is.* → buyuruldı. [DS]

buyuşuk, -ğu [*eT.* buḏ-mak *(donmak)* > buy-mak > buy-uş-uk] *{ağız} sf.* Uyuşuk; uyuşmuş. [DS]

buyuz, [bu+yüz] *{ağız} is.* Bu yan; bu taraf. [DS]

buz[1], [*eT.* bü-mak / buḏ-mak *(donmak)* > büz بوز] *(bu:z) is.* **1.** Donmak suretiyle katılaşmış su. *{eT} {OsT} (aynı)* [DLT] [KB] **2.** *ünl.* (Hava ve nesneler için) *"Çok soğuk!"* anlamında kullanılır. **3.** Bir kimsenin sevgi ve şefkatten uzak olduğunu belirtmek için kullanılır. 🗗 **buz adası,** *Çok büyük buz dağları.*|| **buz alanı,** *Deniz suyunun donması ile kutup bölgelerinde meydana gelen geniş buz düzlükleri; buzla, aysfild.*|| **buz bağlamak,** *(Sıvılar için) yüzeyi donmak.*|| **buz çalmak,** *{ağız} Patinaj yapmak.* [DS]|| **buz çiçeği,** *Yakılarak tuz elde edilen bir deniz bitkisi, (Msembryanthemum).*|| **buz çözümü,** *Buzların erimeğe başlaması ve kırılması.*|| **buz dağı,** *Kutuplardaki kalın buz tabakalarından koparak akıntılarla denizlere sürüklenen ve gemiler için tehlike yaratan büyük buz kütleleri; aysberg.*|| **buz dansı,** *Artistik patinajın bir dalı.*|| **buz duvarı,** *Samimi olmayış veya uygunsuz bir durumdan dolayı ortamdaki neşesizlik.*|| **buz düşmek,** *{ağız} Buz çözülmek; erimek.* [DS]|| **buz gibi,** *1. Çok soğuk. 2. Bir bilginin gerçekliğini ve kesinliğini ifade etmek için kullanılır; mırın kırın yok; itiraf etmek gerekir ki; şüphesiz. 3. (Et için) temiz ve yağlı. 4. (Kişi için) samimi ilişkiler kuramayan. 5. (Kişi için) duygusuz; taş kesilmiş. 6. Saf; katkısız. 7. (Kişi için) sevimsiz.*|| **buz gibi soğumak,** *Birinden bir daha hiçbir yakınlık duymayacak biçimde duygusal uzaklaşmak, tiksinmek.*|| **buz hokeyi,** *Altışar kişilik takımlarla buz pistinde oynanan bir tür hokey.*|| **buz karpuzu,** *{ağız} Beyaz çekirdekli, güneşe konulunca soğuyan bir tür karpuz.* [DS]|| **buz kaydı,** *{ağız} Parlak bir tür kumaş.* [DS]|| **buz kaymak,** *spor. Buz üstünde kaykay yapmak.*|| **buz kesilmek,** *Şaşkınlıktan, beklenmedik bir durumdan ya da üzüntü verecek bir durum karşısında ne yapacağını bilememek; donakalmak.*|| **buz kesmek,** *1. Çok üşümek. 2. Vücudu buz gibi olmak; donmak.*|| **buzlar çözülmek,** *1. (Soğuğun meydana getirdiği buzlar için) erimeye başlamak. 2. Kişiler arasındaki dargınlık, kırgınlık gibi durumlar ortadan kalkmaya başlamak.*|| **buz sırpmak** (zıypmak), *{ağız} Buz üstünde kaymak.* [DS]|| **buz tutmak,** *Buz bağlamak.*|| **buz urmak,** *{eAT} Buz üzerinde kaymak.*|| **buz üstüne yazı yazmak,** *1. Etki süresi az olan bir iş yapmak. 2. Birine, kendisinde olumlu hiçbir etki bırakmayan sözler söylemek.*|| **buz yalağı,** *Buzulların karalarda açtığı sert kenarlı ve dağlarda içine kar biriken yuvarlak çöküntü.*|| **buz yığını,** *Bir akarsu içinde buz parçaları birikintisi.*

buz[2], [būz-mak > būz] *(bu:z) {eT} sf. "Üzücü, bozguncu; tahripkâr"* anlamındaki *"üz buz"* ikilemesinde geçer.

buz[3], [buz] *{eT} is.* Bozulma; yıkılma; harap olma; tahribat. [EUTS]

buza, [Tuv. bızā / Moğ. bra'u > bozağı] *(buza:) {ağız} is.* Buzağı. [DS]

buzad, [Soğd. bōsanti / Skr. uposatha] *{eT} is.* Bir tür oruç. [EUTS]

buzagı, [Tuv. bızā / Moğ. bra'u > buza-ġı بوزاغی] *{eAT} is.* → buzagu.

buzagılık, [buzağı-lak > buzaġı-lıḳ بضاغلق] *{OsT} sf.* (İnek için) buzağılamak üzere olan. 🗗 **buzağılık inek,** *{OsT} Doğurmak üzere olan inek.*

buzagu, [buz *(yans.)* > buz-ā-ımak *(böğürmek)* > buz-ā-ġū / buz-a-ḳı > buzağı بزاغو / بوزغو] *{eT} {eAT} is.* İnek ve benzeri hayvan yavrusu; buzağı. [DLT] [EUTS] [İKPÖy.] [Gabain] 🗗 **buzagu dişi,** *{eAT} Dana burnu denilen böcek.*

buzagulamak, [buzāġū-lā-mak] *{eT} gçsz. f.* (İnek için) doğurmak; buzağılamak; buzağı doğurmak. [DLT] [ETY]

buzağı, [Moğ. bura'u / *eT.* boza-ġu / buza-ġu > buzağı] *is.* Süt emen sığır yavrusu. 🗗 **buzağı burnu,** *Aslanağzı çiçeği, (Anthirrhinum majus).*|| **buzağı damı,** *{ağız} Buzağı konulan ahır.* [DS]|| **buzağı derisi,** *Kitap kabı olarak kullanılmak üzere üzeri resim ve yazı ile süslenen yeni doğan buzağının derisi.*|| **buzağı dişi,** *{ağız} Danaburnu denilen ve bahçe bitkilerinin köklerini yiyen bir zararlı böcek.* [DS]

buzağılacı, [buzağı-la-y-ıcı] *{ağız} sf.* (Manda, inek için) gebe. [DS]

buzağılama, [buzağı-la-ma] *is.* Buzağılamak işi.

buzağılamak, [buzağı-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Sığırlar için) yavrulamak; doğurmak.

buzağılık, -ğı [buzağı-lık] *is.* **1.** Buzağı ağılı. **2.** Otlamaya başladıktan sonra buzağılara yedirilen mevsim sonu taze ot. **3.** Dağda, taşlar arasında yetişen çayıra benzer bir ot. **4.** Yakın çayırlık; otlak; mera.

buzakı, [buz-aġı > buz-aḳı بزاقی] *{eT} {16. yy.} is.* → buzagu.

buzalacı, [buza(ğı)-la-y-ıcı] *{ağız} sf.* (İnek, dişi manda için) gebe. [DS]

buzalamak, [buza(ğı)-la-mak بوزلاق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* (İnek için) yavrulamak; doğurmak.

buzalatmak, [buza(ğı)-la-t-mak بوزلتمق] *{OsT} gçl. f. [-ur]* İneği doğurtmak.

buzar, [Far. bū-zār بوزار] *(bu:za:r) {OsT} is.* Tarçın, karanfil, biber, kimyon gibi baharatlar.

buzarmak, [buz-ar-mak] *gçsz. f. [-ır]* Buz gibi olmak; buza dönmek.

buzcu, [buz-cu] *is.* Buz satan kimse.

buzçözer, [buz+çöz-er] *is.* Buz çözmekte kullanılan alet; buz çözücü, defroster.

buzdolabı, [buz+dola(p)-ı] *is.* Yiyecek ve içecekleri soğutmakta kullanılan iç sıcaklığı soğutucu bir düzenekle ayarlanabilir, ısı yalıtımlı dolap; soğutucu, frijider.

buzgak, [buz-mak > buz-ġak] *{eT} sf.* Ters. [Clauson]

buzgi, [Gürc. budzgi *(kirpi yavrusu)*] *{ağız} is.* Dikenli bir tür çalı. [DS]

buzhane, [buz+ Far. ḫāne *(ev)* بوزخانه] *(buzha:ne) {OsT} is.* **1.** Buz üretilen ve satılan yer. **2.** Gıda maddelerinin uzun süre depoda beklemesini temin için özel olarak yapılmış soğuk ortamlı tesis; soğuk hava deposu.

buzı, [buz-mak > buz-ī] *(buzı:) {eT} is.* Çok pişmekten dolayı ekmeğin üzerinde oluşan siyahlık. [DLT]

buzidan, [Far. būzīdān بوزیدان] *(bu:zi:da:n) {OsT} is. bot.* Semizlik.

buzine, [Far. būzīne بوزینه] *(bu:zi:ne) {OsT} is. zool.* Maymun.

buzkırak, -ğı [buz+kır-mak > buz-kır-ak] *{ağız} is.* Donmuş su; don; buz. [DS]

buzkıran, [buz+kır-an] *is. dnz.* Gemilerin geçişini veya bir liman, kanal gibi yerlere girip çıkışını engelleyen buzları kırmak için özel olarak imal edilmiş gemi.

buzkun, [buz-mak > buz-kun] *{eT} is.* **1.** Bozgun. [ETY] **2.** Kasırga; fırtına. [ETY]

buzkunça, [buz-mak > buz-kun-ça] *{eT} zf.* Bozguna uğramış gibi; fırtına gibi. [ETY]

buzla, [buz-la] *(bu'zla) is.* Kutup bölgelerindeki geniş buz alanlarına verilen isim; aysfild.

buzlamak[1], [buz > buz-la-mak] *gçl. f. [-ar] [-l(u)-yor]* Bozulmasını önlemek amacıyla bir yiyecek üzerine buz serpmek, buz koymak.

buzlamak[2], [buz(ağı)-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Buzağılamak. [DS]

buzlanma, [buz-la-n-ma] *is.* Buzlanmak eylemi.

buzlanmak, [buz > buz-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Üzerini buz kaplamak, buzla örtülmek. **2.** *dönşl.* Buz tutmak; buz bağlamak. **3.** Buz edinmek; buz sahibi olmak.

buzlaşma, [buz-la-ş-ma] *is.* Buzlaşmak eylemi.

buzlaşmak, [buz > buz-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Buz durumuna gelmek.

buzlu, [buz-lu] *sf.* **1.** İçinde, üzerinde buz bulunan. **2.** Buz bağlamaya başlamış olan. **3.** Buz içinde soğutulmuş olan. **4.** Yarı saydam. **5.** *{ağız}* Bir tür parlak kumaş. [DS] 🗗 **buzlu cam,** *Saydamlığı azaltılmış, yarı saydam cam.*|| **buzlu hoşaf içmek,** *İşleri yolunda olmak.*

buzlug, [būz-luġ] *(bu:zluğ) {eT} sf.* Buzlu. [EUTS]

buzluğan, [buz-lu-gan] *is.* Yüksek dağlarda hiç kar eksilmeyen, sürekli buzlu olan yer.

buzluk, -ğu [*eT.* būz-luk] *is.* **1.** Yiyecek ve içecekleri bozulmaması için buz içinde saklamaya yarar kap, küçük dolap. *{eT} (aynı)* **2.** Soğutucuların buz üreten bölümleri. **3.** İçine buz konarak servis yapmakta kullanılan kap; buz kabı. **4.** Buz oluşturmak için buzluğa konulan küçük kap; buz kalıbı. **5.** *mecaz.* Çok soğuk olan yer. **6.** İçinde doğal buz bulunan mağara; içerisine buz konularak yaz için saklanan yer; buzluk. *{eT} (aynı)* [DLT]

buzm, [Ar. bużm بضم] *{OsT} is.* **1.** Nefis; istek; arzu. **2.** Başak.

buzmak[1]**,** [buz-mak] *{ağız} sf.* Koyu mavi. [DS]

buzmak[2]**,** [būz-mak] *(bu:zmak) {eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Mahvetmek; bozmak; kırmak; parçalamak; talırip etmek. [EUTS] [ETY] [Tekin] [Gabain] [KB] **2.** Bozguna uğratmak; hezimete uğratmak; bozmak; yenmek. [EUTS] [ETY] [Tekin]

buzra, [Ar. buẓra بظره] *{OsT} is. anat.* Üst dudağın ortasından dışarı doğru taşan et parçası.

buztılı, [buz+tılı] *{eT} is.* Sıçan gibi bir hayvan. [DLT]

buzuk, [buz-mak > buz-uk] *{eT} is.* Bozuk; kırık; yıkık. [DLT] [KB]

buzuki, [boz-mak >bozuk > Yun. buzúki] *is. müz.* Sapı gitara benzer bir tür Yunan bağlaması.

buzul, [buz-ul] *is.* **1.** Önceki yılların karı erimeden yeni yağan karın yığılması ve billurlaşması ile oluşan çok büyük, kalın ve ağır buz kütlesi; cumudiye, *(1944).* **2.** *sf.* Buzlarla ve buzullarla ilgili. 🗗 **buzul bilimci,** *Buzul bilimi uzmanı; glasyolojist.*|| **buzul bilimi,** *Buzulları ve buzulların yer yüzündeki işlevlerini konu alan fizikî coğrafya bölümü; glasyoloji.*|| **buzul çanağı,** *Bir buzul koyağının tabanında aşırı oyulma sonucunda oluşan ve genişleyen çanak biçimli çukur.*|| **Buzul** (Çağı) **Dönemi,** *Dördüncü zamanın, yer yüzünün büyük bir bölümünün buzullarla kaplı olduğu dönemi; pleistosen.*|| **buzul kar,** *Bir buzulun oluşmasına temel olan katılaşmış kar.*|| **buzul kaynağı,** *Buzulun alt kısmında eriyerek biriken suyu akıtan kaynak.*|| **buzul masası,** *Buzulların alttan erimesi ile tek ayaklı bir masa görünümündeki kütle.*|| **buzul seli,** *Buzulun erimesi ile meydana gelen sel.*|| **buzul taş,** *Buzulların taşıyıp biriktirdiği üzerleri çizik ve parlak taşlar; moren.*|| **Buzul Toyın,** *Yakut Türklerinin inancına göre, Ak Toyın denilen göklerdeki en büyük tanrıya giden yolu bekleyen iki tanrıdan birinin adı.*

buzullaşma, [buz-ul-la-ş-ma] *is.* **1.** Buzullaşmak durumu. **2.** Buzul örtüsünün ortaya çıkıp genişlediği dönem; buzul devri.

buzullaşınak, [buz-ul-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Buzul halini almak.

buzullu, [buz-ul-lu] *sf.* Buzulu olan.

buzulmak, [buz-mak > buz-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Mahvedilmek; bozulmak; yıkılmak. [Gabain] [EUTS] [KB]

buzun, [buz-mak > buz-un / yoḳ-un] *{eT} is.* Yok eden; bozan. [Clauson]

bü, [ba / be / bı / bo / bö / bü *(yans.)*] *is.* (Hayvan için) bağırma, seslenme, böğürme anlatan kök. [Zülfikar] *bü-ğür-me.*

büb, [bub / büb *(yans.)*] *is.* Baykuş türü kuşların ötüşünü ve bu sırada çıkardıkları sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *büb-ür-de-k.*

büber, [biber] *{ağız} is.* → biber. [DS]

bübü, -ü'ü [Ar. bū'bū' بؤبؤ] *(bü:-bü:) {OsT} is.* **1.** Gözbebeği. **2.** *mecaz.* Çok değer verilen şey; en değerli şey.

bübübük, -ğü [büb *(yans.)* > büb-ü+bük / Lat. upupa ?] *{ağız} is.* Çavuşkuşu; ibibik. [DS]

bübülük, -ğü [bübü-lük] *{ağız} is.* Gül goncası. [DS]

bübürdek, -ği [büb *(yans.)* > büb-ür-de-k] *{ağız} is.* Bülbül. [DS]

bübürlenmek, [böbür-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Güvenmek; dayanmak. [DS]

büc[1]**,** [büc *(yans.)*] *is.* Keçi ve diğer hayvanları çağırma, kovalama sözünü anlatan kök. [Zülfikar] *büc-ük bücük, büc-ü bücü.*

büc[2]**,** [büc / bıc / buc *(yans.)*] *is.* Şişman olmayı, bedenin yağlanarak bazı bölgelerinin sarkmasını, şişmanlığın verdiği hantallığı ve tembelliği anlatan kök. [Zülfikar] *büc-ül-de-mek, büc-ül-de-n-mek, büc-ül-de-k.*

büc[3]**,** [Far. büc بج] *{OsT} is.* Keçi.

büc[4]**, -ccü** [Ar. bücc بج] *{OsT} is.* Kuş yavrusu; palaz.

bücal, -li [Far. bücāl بجال] *(büca:l) {OsT} is.* **1.** Kömür. **2.** Ateşli kömür; kor.

bücdet, [Ar. bücdet بجدت] *{OsT} is.* Bilim; bilgi; ilim.

bücelenmek, [büce-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Oyalanmak. [DS]

bücik, [büc *(yans.)* > büc-ik] *ünl.* Hayvan çağırma ünlemi. 🗗 **bücik bücik,** *{ağız} Hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi.* [DS]

bücr, [Ar. bücr بجر] *{OsT} sf.* **1.** Kötü; fena; şer. **2.** Şaşılası.

bücriy, [Ar. bücriy بجرى] *{OsT} is.* Bela; afet; musibet.

bücriye, [Ar. bücriyye بجريه] *is.* → bücriy.

bücud, [Ar. bücūd بجود] *(bücu:d) {OsT} is.* Bir yerde oturma; ikamet etme.

bücul, [Far. bücūl بجول] *(bücu:l) {OsT} is. anat.* Topuk kemiği; aşık kemiği.

bücus, [Ar. bücūs بجوس] *(bücu:s) {OsT} is.* Sövme.

bücü, [büc *(yans.)* > büc-ü] *ünl.* Hayvan çağırma ve kovalama ünlemi. 🗗 **bücü bücü,** *{ağız}* → bücü. [DS]

bücübücü, [büc-ü + büc-ü] *{ağız} is.* Bir yaşındaki dana. [DS]

bücük[1]**, -ğü** [bıç-mak > bıç-uk > bücük] *{ağız} is.* **1.** Kenar. **2.** Hayvana binmiş olan kimsenin arkasında kalan ikinci kişinin oturabileceği yer. **3.** Meme başı; meme. [DS]

bücük[2]**, -ğü** [büc *(yans.)* > büc-ük] *{ağız} is.* Buzağı. [DS] 🗗 **bücük bücük,** *{ağız} Hayvan çağırma ünlemi.* [DS]

bücüldek, -ği [büc-ül-de-k] *{ağız} sf.* (Kişi için) tembel ve beceriksiz. [DS]

bücüldemek, [büc *(yans.)* > büc-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* Oyalanmak. [DS]

bücüldenmek, [büc-ül-de-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Oyalanmak. [DS]

bücür, [Kırgız. böcür *(tomurcuk)* *sf.* **1.** Ufak tefek, kısa boylu; bodur. **2.** *mecaz.* Afacan çocuk; bacaksız.

bücürleşme, [bücür-le-ş-me] *is.* Bücürleşmek eylemi.

bücürleşmek, [bücür-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Bücür duruma gelmek.

bücürlük, -ğü [bücür-lük] *is.* Bücür olma durumu.

büç, [Far. büç بچ] *{OsT} is.* Yanakların ağız içinde kalan kısmı; avurt.

büd[1]**,** [Far. büd بد] *{OsT} is.* **1.** Sahip. **2.** Maşa.

büd[2]**, -ddü** [Ar. büdd بد] *{OsT} is.* **1.** Ayrılma; uzaklaşma. **2.** Vazgeçme.

büdad, [Ar. büdād بداد] *(büda:d) {OsT} is.* **1.** Pay; hisse. **2.** Nasip. **3.** Son; nihayet.

büdala, -a'i [Ar. büdelā' بدلاء] *(büdela:) {OsT} sf.* → büdela.

büdbüdek, [Far. büdbüdek بدبدك] *{OsT} is. zool.* Çavuşkuşu; ibibik.

büdde, [Ar. büdde بد] *{OsT} is.* **1.** Pay; hisse. **2.** Nasip. **3.** Nihayet; son.

büde, [Far. büde بده] *{OsT} is.* **1.** Ağaç kavı. **2.** Maşa.

büdela, -a'i [Ar. bedīl *(akılsız)* > büdelā *(aptallar)* بدلاء] *(büdela:) {OsT} sf.* **1.** Akılsız; aptal; sersem; budala. **2.** *tasvf.* Mutasavvıflar arasında seçkin bir zümre.

büdik, [büd-ī-mek > büd-i-k] *{eT} is.* Oynayış; zıplayış; oyun; raks; ritmik ve zarif hareket. [DLT] [EUTS] [KB]

büdimek, [büd-ī-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Dans etmek. [Gabain] [ETY [DLT]

büdmek, [büd-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Bitmek; sona ermek; tamamlanmak. [EUTS] **2.** İnanmak. [EUTS]

büdremek, [*eT,* büdī-mek > büd(i)-re-mek بدرمك] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ü)-yor]* **1.** Sendelemek; sürçmek. *{eAT} (aynı)* **2.** Kaymak. **3.** Hafifçe titremek. [DS]

büdrimek, [büdre-mek > büdri-mek بدرمك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* → büdremek.

büdun, [Ar. bedene > büdün / büdun بدن] *{OsT} is.* Kurbanlık develer.

büdur, [Ar. büdūr بدور] *(büdu:r) {OsT} is.* **1.** Hızla geçme. **2.** İleri gitme.

büdü[1]**,** [büg-di / büğ-dü] *{ağız} is.* Tekerleği kağnıya bağlamakta kullanılan çivi. [DS]

büdü[2]**,** [büdü] *{ağız} is.* Deve yavrusunu çağırmakta kullanılan ünlem. [DS]

büdük, -ğü [büd-ük] *{ağız} sf.* Çelimsiz ve zayıf çocuk. [DS]

büdün[1]**,** [büd-mek > büd-ün / büt-ün] *{eT} sf.* Bütün. [Gabain] [EUTS]

büdün[2]**,** [Ar. bedene > büdün بدن] *{OsT} is.* Kurbanlık develer.

büdür, [büd-ür] *{ağız} sf.* Çelimsiz ve zayıf çocuk. [DS]

büdürmek, [büdī-mek > büd(ü)-re-mek > büdürmek بدرمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Sendelemek.

büdüşmek, [büdī-mek > büd-ü-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Oyunda ve raksta yarışmak. [DLT]

büdütmek, [büdī-mek > büd-ü-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Oynatmak. [DLT]

büfe, [Fr. buffet] *is.* **1.** Alt bölümü tabaklara, üst bölümü de bardaklara ayrılmış büyükçe dolap. **2.** Bir davet sırasında misafirlere sunulacak yiyecek ve içeceklerle donatılmış masa; bu masadaki yiyecek ve içeceklerin tümü. **3.** Cadde, sokak başı vb. yerlerde gazete, dergi, hazır yiyecek ve içecek satılan küçük dükkân. **4.** Tren istasyonlarında, gemilerde çay, kahve vb. içecek satılan yer.

büfeci, [büfe-ci] *is.* Büfe işleten kimse.

büfecilik, -ği [büfe-ci-lik] *is.* Büfe işletme işi.

bügas, [Ar. büġās بغاس] *(büğa:s) {OsT} is.* **1.** Pek fazla değeri olmayan bir tür avcı kuş; luri. **2.** Karga, saksağan ve benzeri av değeri olmayan kuşlar.

bügde, [bügdē / büktē] *(bügde:) {eT} is.* Hançer; kama. [DLT]

bügdek, [büg-de-mek > büg-de-k بوگدك / بوگدك] *{OsT} is.* → büget.

bügdelemek, [bügde-lē-mek / bükte-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Hançerlemek. [DLT]

bügelek, [bügel-mek > bügel-ek بوگلك / بوگلك] *{OsT} is.* Büvelek, *(Hypoderma bovis).*

bügelmek, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büge-l-mek / بوگلمك / بوكلمك] *{eAT} gçsz. f.* → bügenmek.

bügemek, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büg-e-ımek / بوكه مك / بكمك / بگه مك] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-r] [-(ğü)-yor]* (Akar su için) önüne engel yaparak suyu biriktirmek. [DS]

bügenmek, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büg-e-n-mek / بكنمك / بوكنمك / بوگنمك / بوكانك] *{eAT} {OsT} edil. f. [-ür]* (Akarsu ya da akan bir topluluk, sürü vb. için) önü engelle tıkanarak yığılmak; birikmek.

büget, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büg-e-t بوكت / بوگت] *{eAT} {OsT} is.* Su birikintisi; akarsuyun önü kesildiği için yaptığı birikinti. 🗗 **büget su,** *{eAT} Gölet; su birikintisi.*

bügez, [bu+kez] *{ağız} zf.* Bu kez; bu defa; bu sefer. [DS]

bügitmek, [bük-mek > bük-it-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Bir sıkıntı ile büzülmek. [DS]

büglimek, [bük-ül-mek > büg-(ü)l-i-mek / بگلمك / بكلمك] *{eAT} gçsz. f. [-ir]* Kıvrılmak; bükülmek.

büglük, -ğü [bügü-lük] *{ağız} is.* Büyü. [DS]

büglünmek, [büg-mek > büg-(ü)l-ün-mek] *{eT} {eT} dönşl. f. [-ür]* Toplanmak; birikmek. [DLT]

bügmek, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büg-mek / بوگمك / بوكمك] *{eT} {eAT} gçl. f. [-er]* **1.** Eğmek; bükmek. [Gabain] **2.** Önünü tutup durdurmak; hareketine engel olmak; kapanmak; set çekilmek. [DLT] **3.** Toplanmak; bükülmek. [DLT]

bügri, [büg-mek > büg-(i)r-i بوكرى / بوگرى] *{eT} {OsT} sf.* **1.** Eğri büğrü; eğri; eğik. [DLT] [EUTS] **2.** *{eAT}* Kambur; tümsek.

bügrü, [büg-mek > büg-(i)r-i > büg-rü بوكرى / بوگرى] *{eT} {OsT} sf.* → bügri.

bügrüce, [bügrü-ce بكرىجه / بگرىجه] *{eAT} sf.* Kamburca.

bügte, [bügtē] *{eT} is.* → bügde.

bügü, [bügü / bükü / bögü] *{eT} sf.* **1.** Dirayetli; büyücü. [Gabain] **2.** Bilgin; bilge; akıllı; hakîm. [DLT] [KB] **3.** Hikmet. [EUTS] 🗗 **bügü bilge,** *Akıllı.* [DLT]

bügülemek, [bügü-lē-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Bilgi ile donanmak. [KB]

bügülenmek, [bügü > bügü-le-n-ınek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Tabiatüstü güç göstermek; büyülemek. [Üç İtigsizler]

bügülmek, [büg-mek > büg-ül-ınek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Büğenmek; önü büğenerek toplanmak; çoğalmak. [DLT]

bügünmek, [bügü > bügü-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Vâkıf olmak; tanımak. [Gabain]

bügür, [bögür > bügü-r] *{eT} is.* Kalça; böğür. [Gabain] [EUTS] [KB]

büğüş, [bögü > bügü-ş] *{eT} is.* **1.** Dirayet. [Gabain] **2.** Hikmet; marifet; bilgi. [EUTS]

büğüşmek, [Moğ. büg *(tıkaç)* > büg-mek > büg-üşmek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Su büğemekte yardım ve yarış etmek. [DLT]

büğdül, [büğdü-l] *{ağız} sf.* Batıl; geçersiz; yanlış. [DS]

büğdür, [büğ-ımek > büğ-dür] *{ağız} sf.* Cılız; hastalıklı. [DS]

Büğdüz, [bügü > büğü-d-mek > büg(ü)-d-üz *(hürmetli, saygılı, tevazulu)*] *öz. is.* Oğuzların Üçok koluna mensup bir boy adı.

büğdüz, [büg-mek *(eğmek)* > büğ-üd-mek > büg-(ü)d-üz] *{ağız} sf.* **1.** Kambur. **2.** Kerestelik ağacın budak yeri. **3.** Çam ağacının çıralı özü. [DS]

büğe, [büğe / böy] *{ağız} is.* **1.** Örümcek. **2.** Büve, *(Hypoderma bovis).* [DS]

büğek[1]**, -ği** [büğ-mek > büğ-ek] *{ağız} is.* Buzağıların analarını emmesini önlemek için burunlarına takılan sivri uçlu aygıt; burunsalık. [DS]

büğek[2]**, -ği** [büg-mek > büg-ek] *{ağız} is.* Su birikintisi; büğet. [DS]

büğelek, -ği [büğ *(yans.)* > büğ-e-lek / bügel-mek > büğel-ek] *is. zool.* Sığırsineğigiller familyasından 2 cm. boyunda, tıknaz gövdeli, kısa ve güçlü hortumu ile sığırların derilerini delerek kan emen, nokra adı verilen hastalığa sebep olan bir tür sinek; eğrice; büve; büvelek; nokra sineği; güğüm sineği, *(Hypoderma bovis).*

büğelez, [bügel-mek > büğel-ez] *{ağız} sf.* Kamburlaşmış; kambur. [DS]

büğeme, [büge-mek > büğ-e-me] *is.* Büğemek eylemi.

büğemek, [*eT.* büg-e-mek > büğ-e-me-k] *gçl. f. [-r] [-ğ(ü)-yor]* **1.** Suyun önüne bir bent yaparak suyu yükseltmek; toplamak, biriktirmek. **2.** *{ağız}* Hayvan sürüsünün önüne geçerek arkadakiler gelinceye kadar toplamak. [DS]

büğenmek, [büğe-mek > büğe-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Duygularını açığa vuramamak; içlenmek; içine atmak. **2.** (Akarsu için) önündeki engel yüzünden birikmek; toplanmak. [DS]

büğenti, [büğen-mek > büğe-n-ti] *{ağız} is.* Su birikintisi; gölcük. [DS]

büğet, [büğe-mek > büğe-t / böget] *is.* **1.** Bir akarsuyu tutmak için yapılan set, su bendi. **2.** Akarsuların biriktiği çukur alan; su birikintisi; gölcük, bataklık. **3.** Önüne set çekilerek tutulmuş su.

büğleğen, [büğ *(yans.)* > büğ-le-ğen] *{ağız} is.* Kaynak; pınar. [DS]

büğlemek[1], [büng *(yans.)* > büng-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r][-l(ü)-yor]* **1.** (Su için) fışkırmak; kaynamak. **2.** (Yılan için) deliğinden fırlamak. [DS]

büğlemek[2], [bügü > büyü-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r][-l(ü)-yor]* Büyü yaparak bir kimseyi kötü yola düşürmek. [DS]

büğlez, [bügel-mek > büğel-ez] *{ağız} sf.* Kambur. [DS]

büğlü, [Fr. bugle *(öküz)*] *is. müz.* Askerî bandonun önemli bir ögesi olan, borazana benzer pistonlu bir üflemeli çalgı.

büğmek[1], [büng-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Su için) topraktan kaynayarak çıkmak. [DS]

büğmek[2], [Moğ. büg > büğ-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Büğemek. [DS]

büğnümek[1], [büng *(yans.)* > büğnü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Yerinde duramamak; yaramazlık etmek. **2.** Geçimsizlik yüzünden ayrılmak. [DS]

büğnümek[2], [büng *(yans.)* > büng-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Su için) topraktan kaynayarak çıkmak. **2.** (Köstebek için) yuvasındaki toprağı yeryüzüne yığın hâlinde çıkarmak. [DS]

büğrez, [büğ-(ü)r-ez] *{ağız}is.* Eğri büyüyen ağaç. [DS]

büğrü, [*eT.* bük-ri / bük-rü] *sf.* **1.** Bükülmüş; kambur. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Tümsek.

büğrülmek, [büğ > büğ-rü-l-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Eğrilmek; kamburlaşmak. [DS]

büğü, [*eT.* bögü / bügü *(hikmet)* > bügi / büyü] *{ağız} is.* Büyü. [DS]

büğül, [bu+yıl] *{ağız} is.* Bu sene. [DS]

büğüldemek, [büğ *(yans.)* > büğ-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* (Su için) topraktan kaynamak; büngümek. [DS]

büğülemek, [büyü-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Büyülemek. [DS]

büğülmek, [büg-ül-mek > büğ-ül-mek] *{ağız} edil. f. [-ür]* Eğilmek; kamburlaşmak. [DS]

büğülü[1], [büyü-lü] *{ağız} sf.* Büyülü. [DS]

büğülü[2], [İng. bugle] *{ağız} is.* Klarnet. [DS]

büğün, [bu+gün] *{ağız} is.* Bugün. [DS]

büğürmek, [bö *(yans.)* > bö-ğür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* (Hayvan için) acı acı bağırmak; böğürmek. [DS]

büğüt, -di [? büğüt] *{ağız} is.* Hile; aldatma. [DS]

bühlel, [Ar. bühlel بهلل] *{OsT} sf.* Boş; boş yere; abes.

bühlûl, [Ar. bühlûl بهلول] *(bühlû:l) {OsT} sf.* **1.** Çok gülen. **2.** Hayır sahibi.

bühme, [Ar. bühme بهمه] *{OsT} is.* **1.** Kuzu. **2.** Oğlak. **3.** Buzağı. **4.** Keçi otu.

bühr, [Ar. bühr بهر] *{OsT} is.* Sık sık soluma; soluğanlık.

bühre, [Ar. bühre بهره] *{OsT} is.* **1.** Geniş yer. **2.** Dere içindeki çayırlık ve sazlık. **3.** Kesik kesik soluyuş.

büht[1], [Ar. büht بهت] *{OsT} is.* **1.** Yalan; iftira. **2.** Şaşkınlık.

büht[2], [Far. büht بهت] *{OsT} is.* Bir gezegenin belli bir süre içindeki hareketi.

bühtan, [Ar. bühtān بهتان] *(bühta:n) {OsT} is.* Yalan yere suçlama; birine işlemediği suçu yükleme; kara çalma; iftira. ◻ **bühtan etmek,** *Yalan yere suçlamak; iftira etmek, kara çalmak.*

bühtancı, [bühtan-cı] *sf.* İftira eden.

bühtanlı, [bühtan-lı] *sf.* İftiraya uğramış.

bühtür, [Ar. bühtür / bühtüre بهتر / بهتره] *{OsT} sf.* Bodur; kısa.

bühur, [Ar. bühūr بهور] *(büihu:r) {OsT} sf.* Aydınlık; ışıklı.

bühüt, [Ar. behūt > bühüt بهت] *{OsT} is.* Duyanlarda şaşkınlık yaratan türden yalan ve iftiralar.

bühüv, -vvü [Ar. behv / behve > bühüvv بهو] *{OsT} is.* **1.** Konuk odaları. **2.** Yer altındaki hayvan ahırları.

büjhan, [Far. büjhān بژهان] *(büjha:n) {OsT} is.* İmrenme; gıpta.

büjmeje, [Far. büjmeje بژمژه] *{OsT} is. zool.* Kaya keleri.

büjul, [Far. büjūl بژول] *(büju:l) {OsT} is.* Topuk kemiği; aşık kemiği.

bük[1], [bük-mek > bük] *{eT} is.* Tomurcuk. [DLT]

bük[2], [*eT.* bük بوك] *is.* **1.** *{eT} {eAT} {OsT} {ağız}* Dere, ova ve ırmak kenarındaki sık çalı, saz, söğüt gibi ağaç topluluğu; ağaçlık; ormanlık; sık ağaçlık; fundalık. [DLT] [ETY] [DS] **2.** *{ağız}* Ağaç, çalı vb. orman gibi bitki topluluklarının en sık olduğu yer. [DS] **3.** *{ağız}* Böğürtlen. [DS] **4.** *{ağız}* Bostan ekimine uygun akarsu ve göl kıyılarındaki verimli topraklar. [DS] **5.** *{ağız}* Bostan. [DS] **6.** *{ağız}* Düz ve büyük toprak parçası. [DS] **7.** *{ağız}* Dağ veya tepe yamacı; yamaç; sırt; belen. [DS] ◻ **bük toprağı,** *Dere kenarlarındaki dolma topraklar.*

bük[3], [Argu. bük] *is.* **1.** *{eT}* Köşe; köşe bucak; evin köşesi. [ETY] [DLT] [KB] **2.** *{ağız}* Dönemeç. [DS] **3.** *{ağız}* Akarsuların büküntü yerleri. [DS] **4.** *{eT} {ağız}* Bükülerek katlanmış bir şeyin her bir bükümü; kat; büküm. [DS]

bük[4], [Yun. búki => bük بوك] *{eAT} is.* **1.** Yem. **2.** Lokma. **3.** Nasip; kısmet.

büka, -a'i [Ar. bükā بكاء] *(bükâ:) {OsT} is.* Göz yaşı dökme; ağlama. ◻ **bükā-alüd,** *{OsT} Ağlatıcı; ağlamaklı.*‖ **bükā-engiz,** *{OsT} Ağlatıcı.*‖ **bükā eyle-**

mek, *{OsT} Ağlamak.* || **bükā-yi sürūr,** *{OsT} Sevinç gözyaşları.* || **bükā-yı şedîd,** *{OsT} Şiddetli ağlama; hüngür hüngür ağlama.*

bükat, [Ar. bükāt بكات] *(bükâ:t) {OsT} is.* Ağlayanlar; ağlayıcılar.

bükdelek, -ği [bük-(ü)d-e-lek] *{ağız} sf.* Eğilip bükülerek yürüyen. [DS]

bükdelemek[1], [bükdē-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r] [-l(i) -yor]* Hançerlemek. [DLT]

bükdelemek[2], [bük-(ü)d-e-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kaçamak cevap vermek. **2.** (Yük hayvanı için) yükünün ağırlığından dolayı sendeleyerek yürümek. [DS]

büke[1], [bökē / bükē] *{eT} sf.* **1.** Kahraman; cesur. [ETY] **2.** Büyük yılan; ejderha. [DLT] [KB]

büke[2], [bük-e] *{ağız} sf.* Sapa; kenar; kıyı. [DS]

büke[3], [Kürt. bük] *{ağız} is.* Gelin. [DS]

bükecek, -ği [bük-ecek] *{ağız} is.* **1.** Bir şeyi bükmekte kullanılan aygıt. **2.** Değirmende tanelerin az veya çok dökülmesini ayarlayan kısım. **3.** İp bükme aygıtı. [DS]

bükeç, [bük-eç] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç. **2.** Köşe. **3.** Çene. **4.** Kambur. **5.** Eğri. [DS]

bükegük, [bük *(sık ağaçlık)* > bükē-gük] *{eT} is.* Ormanlık.

bükelemek, [bük-mek > bük-e-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bağından kurtulmak için çabalamak; kıvranmak; didinmek; uğraşmak. **2.** Caymak. **3.** Duraksamak. **4.** Zor durumda kalmak. [DS]

bükelenmek, [bük-mek > bük-e-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Zor durumda kalmak. **2.** Sancıdan kıvranmak. **3.** Yaltakçılık yapmak; köle gibi eğilmek. [DS]

bükemeç, [bük-emeç] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç; viraj. **2.** Köşe. [DS]

büken[1], [bük-mek > bük-en] *is.* **1.** Bükmek eylemini yapan. **2.** Oynak kemiklerin arasındaki açıyı daraltan kasların genel adı.

büken[2], [bük-mek > büken] *{eT} is.* **1.** İşkembe. **2.** Karpuz; bir tür kavun; Hint kavunu. [DLT] [EUTS]

bükenek, -ği [bük-enek] *{ağız} is.* Diz kapağı altı. [DS]

bükenmek, [bük-mek > bük-en-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Kapanmak. [Yükneki]

bükerez, [bu+kere-z] *{ağız} zf.* Bu sefer; bu kez. [DS]

bükgen, [bük-gēn] *{eT} is.* İşkembe.

bükidmek, [bük-mek > bük-id-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Bir sıkıntı ile büzülmek. [DS]

bükin, [bük > bük-in] *{eT} sf.* Erliksiz; puluç; iktidarsız. [DLT]

bükleç, [bük-(ü)l-eç] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç. **2.** Akarsu büküntüsü; menderes. [DS]

büklembeç, [bük-ül-mek > bükül-en-meç > bük(ü)l-embeç] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç. **2.** Eğri. [DS]

büklemek, [büg-li-mek > bük-le-mek بكلمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* → büglimek.

büklesin, [bük-le-sin] *{ağız} is.* Göbek kaçıklığından ileri gelen ve bükülünce geçeceği sanılan karın ağrısı. [DS]

bükleş, [bük-le-ş] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç. **2.** Akarsu büküntüsü; menderes. [DS]

büklevü, [bük-legi] *{ağız} is.* Keser, balta gibi araçların sap takılan deliği. [DS]

büklimek, [büg-li-mek > bük-le-mek بكلمك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* → büglimek.

büklük, -ğü [bük-lük بوكلوك] *is.* **1.** Akarsu ve göl kıyılarındaki bostan ekimine elverişli tarlalar. **2.** Sık çalı ve ağaç topluluğu. **3.** *{OsT}* Ağaçlık yer. **4.** *{ağız}* Dönemeç. [DS]

büklüm, [bük-mek > bük-(ü)l-üm بوكلم] *is.* **1.** Bükülmüş, katlanmış şeylerin meydana getirdiği kat yeri. **2.** *{ağız}* Dönemeç; viraj. [DS] **3.** Akarsuların ovalarda meydana getirdiği kıvrımlar; menderes. **4.** *{OsT} is.* Kıvrıntı. **5.** Mantarlarda şapkanın altında gerçek anlamda lamı oluşturacak kadar belirli olmayan çizgisel çıkıntılar. ⊡ **büklüm büklüm,** *Çok kıvrımlı; kıvrım kıvrım, halka halka.*

büklümek, [büg-li-mek > bük-lü-mek بوكلومك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* → büklimek.

büklümlü, [büklüm-lü] *sf.* Büklümleri olan. ⊡ **büklümlü memeli,** *(Hayvanlarda gelişmişliğin belirtisi olarak) beyin yarım küresinde büklümler olan memeli hayvan.*

büklümsüz, [büklüm-süz] *sf.* Büklümü olmayan. ⊡ **büklümsüz memeli,** *Beyin yarım küresinde büklüm bulunmayan memeli hayvan; lisansefal.*

büklünmek, [bük-(ü)l-in-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Kıvrılmak. [DLT]

büklütmek, [bük-(ü)l-üt-mek بكلتمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Bükmek; eğmek; kıvırmak.

bükın, [Ar. ebkem > bükın بكم] *{OsT} sf.* Dilsizler.

bükme, [bük-mek > bük-me] *is.* **1.** Bükmek işi. **2.** Bükülmüş ip. **3.** İnce kıvırcık kumaş. **4.** Yaprak dolması; sarma. **5.** Bükülerek yapılmış bir tür kol böreği. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** Vücudun bir kısmını yanında bulunan kısma doğru eğip yaklaştırma hareketi. **7.** İnce fitilleri ya da lifleri iplik haline getirmek için yapılan işlem. **8.** *{ağız}* İğdiş edilmiş hayvan. [DS] **9.** Daha çok meyve vermesi için bükülerek yay haline getirilmiş meyve veya asma dalı. **10.** *{ağız}* Dönemeç. [DS] **11.** *{ağız}* Arasına ipek ipi katılarak el tezgâhlarında dokunan çamaşırlık bez. [DS] **12.** *{ağız}* Krepon. [DS] **13.** *{ağız}* Dört, altı, sekiz telli ip. [DS] ⊡ **bükme çorbası,** *{ağız} İçine bükülmüş hamur konularak yapılmış un çorbası.* [DS]

bükmece, [bük-mece] *{ağız} is.* **1.** Belden aşağı olan inme. **2.** Kayısı, erik gibi meyvelerin içine badem, ceviz içi ve fıstık konularak kurutulmuş meyve. [DS]

bükmeç, -ci [bük-mek > bük-meç] *{ağız} is.* **1.** Bükerek meydana getirilmiş şey. **2.** Yufka içine yemek alınarak kıvırmak suretiyle meydana getirilmiş lokma. **3.** Dönemeç; viraj. [DS]

bükmek[1], [*eT.* bük-mek / büg-mek / bök-mek بوكمك] *gçl. f. [-er]* **1.** Bir şeyi eğmek; kıvırmak. *{eT} (aynı)* [EUTS] **2.** Vücudun bir organını, bir bölümünü diğer kısmına doğru eğmek, yaklaştırmak. **3.** Lifleri veya telleri bir arada sararak ip veya iplik yapmak. **4.** (Kumaş, kâğıt vb. için) katlamak; kıvırmak; kırıştırmak. **5.** Bir metal parçasını ya da sacı belirli bir açı yapacak şekilde üzerine kuvvet uygulayarak kıvırmak, şekil vermek. **6.** Döndürmek; çevirmek. **7.** *{ağız}* Erkek sığırları iğdiş etmek; kısırlaştırmak. [DS] **8.** Durdurmak. **9.** *{eT} dönşl. f.* Toplanmak; bükülmek. [DLT] **10.** Yere kapanmak. [DLT] **11.** *{eAT}* Oynamak; raksetmek. **12.** *{eAT}* Hakaret etmek. ◻ **büke büke,** *Bükerek, döndürerek, eğirerek.*

bükmek[2], [bük-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Doymak; yemekten doyup usanmak; kanmak. [ETY] **2.** Bıkmak; usanmak; tiksinmek. [Gabain]

bükolik, [Lat. bocolica] *sf.* **1.** Çoban hayatına ait. **2.** Çoban şiirine dair.

bükre[1], [bük-mek > bük-(ü)r-e] *{ağız} is.* Çıkrığın iğine takılan kemik. [DS]

bükre[2], [Ar. bükre بكره] *{OsT} is.* Sabah; erken; tan vakti.

bükri, [bük-mek > *bük-ür-mek > bük(ü)r-ī] *(bükri:) {eT} sf.* **1.** Bükük; eğri; eğri büğrü. **2.** *is.* Bağırsak. **3.** Kambur kimse. [Clauson]

bükrü, [*eT.* bükri] *{ağız} sf.* Kambur. [DS]

bükse, [Ar. bükse بكسه] *{OsT} is.* **1.** Saksı. **2.** Kiremit parçası. **3.** Kayrak taşı.

büksek, [böksē-g] *{eT} is.* **1.** Kadının göğsü ile boynu arasında gerdanlık takılan yer. [DLT] **2.** Göğsün yukarı tarafı; göğüsten yukarı olan kısım. [DLT]

büksilmek, [bük-üş-mek > bükş-ül-mek > büksilmek] *{eT} edil. f. [-ür]* Yarılmak. [Gabain]

büksüklemek, [böksēg > büksük-lē-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Kızlar için) memeleri tomurmak. [DLT]

büksüllük, -ğü [bük-sü-l-lük] *is.* Nehir kıvrımları.

büksülmek, [bük(ü)s-ül-mek (Clauson'a göre yanlış okuma)] *{eT} edil. f. [-ür]* → bükşülmek. [DLT]

bükşülmek, [büküş-mek > bük(ü)ş-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Çatlamak; yarılmak. [Clauson]

bükte, [bügdē / büktē] *{eT} is.* Hançer. [DLT]

büktel, [büktel] *{eT} sf.* **1.** Olgun; oturaklı. [Clauson] **2.** (İnsan için) orta boylu. [KB] **3.** (At için) yassı arkalı; oturaklı. [DLT] [KB]

büktelemek, [bükte-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kurtulmak için çabalamak; çırpınmak. **2.** Kaçamak cevap vermek. **3.** *gçl. f.* Atlatmak. [DS]

bükteletmek, [büktele-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çabalatmak; kıvrandırmak. [DS]

büktir, [bög-mek > *bög-üt-mek > bög(ü)t-ür [Clauson] > bük-(ü)t-ir] *{eT} is.* Dağlardaki sarp ve çukur yerler; dağ engebeleri. [DLT]

büktürmek, [bük-mek > bük-tür-mek] *gçl. [-ür]* **1.** Bükme işini birine yaptırmak; kıvırttırmak; eğdirmek. **2.** Bir şeyin bükülmesini sağlamak. **3.** Bir şeyin bükülmesine sebep olmak.

bükü, [bökē > bögū / bügū / bükü] *{eT} sf.* Bilgin; akıllı; hakîm. [DLT] ◻ **bükü bilge,** *Bilgin, akıllı; hakîm.* [DLT]

bükücü, [bük-ücü / bük-ü-cü] *is.* Büken, iplik eğiren kimse. ◻ **bükücü kas,** *Bükme işini gören kas; büken.*

büküdmek, [bük-mek > bük-üd-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Bir sıkıntı ile büzülmek. [DS]

bükük, -ğü [bük-mek > bük-ük بوكوك] *sf.* **1.** Bükülmüş olan. **2.** Bükülmüş durumda bulunan. **3.** Eğrilmiş. **4.** *{OsT}* Dönemeç.

bükülek, -ği [bük-ül-mek > bük-ül-ek] *{ağız} is.* **1.** Tavşanların çiftleşme zamanı. **2.** Mayıs ayı. [DS]

bükülgeç, -ci [bük-ül-mek > bük-ül-geç] *{ağız} is.* **1.** Dönemeç. **2.** Akarsu büküntüsü; menderes. [DS]

bükülgen, [bük-ül-mek > bük-ül-gen] *sf.* Kolayca, eğilip bükülebilen. ◻ **bükülgen dil,** *dbl. Kelime çekim ve yapımları köklerdeki ses değişmeleri ile yapılabilen dil grubu; bükünlü dil; kök bükünlü dil.*

bükülgenlik, -ği [bük-ül-gen-lik] *is.* Bükülgen olma durumu.

bükülme, [bük-ül-me] *is.* **1.** Bükülmek eylemi ve durumu. **2.** Kıvrılma. **3.** Çevrilme. **4.** Burulma.

bükülmek, [bük-mek > bük-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Çevrilmek; burulmak. *{eT} (aynı)* [DLT] [EUTS] **2.** (İplik için) eğrilmek. **3.** Katlanmak. **4.** *dönşl. f.* Eğilmek. **5.** *{eT}* Kesilmek. [DLT] [EUTS] **6.** (Yolcu için) dönmek; çevrilmek; yönelmek.

bükülü, [bük-ül-mek > bük-ül-ü] *sf.* Bükülmüş, kıvrılmış olan.

bükülüş, [bük-ül-mek > bük-ül-üş] *is.* Bükülmek işi ya da biçimi.

büküm, [bük-mek > bük-üm / mükim / mükin] *is.* **1.** Bükmek eyleminin sonucu ve durumu. **2.** Bükülmüş olan şeyin kat yeri; kıvrım. **3.** Bir ipliğin metre başına dönme sayısı. **4.** *{ağız}* Yufkanın dört köşe olarak dürülüş biçimi. [DS] **5.** *{ağız}* Kat; katmer. [DS] **6.** *{ağız}* Dönemeç. [DS] **7.** *{eT}* Kadın pabucu. [DLT] **8.** (İplik vb. malzeme için) bir ya da belirtilen daha çok sayı kadar bükülebilecek miktar. ◻ **büküm ağırşağı,** *{ağız} İp bükmekte kullanılan ağırşak.* [DS]|| **büküm etük,** *Kadın pabucu.* [DLT]

bükümcü, [bük-üm-cü] *is.* İplik üretimi için iplik bükme makinesinde çalışan kişi.

bükümhane, [bük-üm + Far. ḫāne بكوخانه] *(büküm-ha:ne) is.* İplik büküm işlerinin yapıldığı atölye.

bükümlemek, [bük-üm-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Katlamak. **2.** Yün ya da pamuk ipliğini kalınlaştırmak. [DS]

bükümlü, [bük-üm-lü] *sf.* **1.** Kıvrılmış, bükülmüş olan. **2.** Eğrilmiş olan. 🗗 **bükümlü kaşık,** *Balıkçıların kullandığı balıkları kendine çeken bir tür olta.*

bükümölçer, [bük-üm+ölç-er] *is.* Bir ipliğin metre başına büküm sayısını ölçen alet.

bükümsüz, [bük-üm-süz] *sf.* **1.** Bükümü olmayan; katsız; düz. **2.** Eğrilmemiş.

bükün[1], [bu+kün] *{eT} zf.* Bugün. [EUTS]

bükün[2], [bük-mek > bük-ün بوكون / بكن] *is.* **1.** *{OsT}* Bükülme izi; büküm yeri. **2.** *{eT}* Kör bağırsak. [DLT] **3.** *dbl.* Cümle kuruluşunda bazı dillerin özelliği olarak çekim, yapım gibi işlemlerin, kelime bünyesinde ses değişiklikleri ile yapılması durumu; insiraf. 🗗 **bükün bükün olmak,** *{OsT} 1. Kıvrım kıvrım olmak. 2. Şişmanlıktan vücudun kimi yerleri kat kat olmak.*

bükünki, [bu+kün-ki] *{eT} sf.* Bugünkü. [EUTS]

bükünlü, [bük-ün-lü] *sf.* (Dil için) çekim ve yapım, kökteki değişiklikle yapılan. 🗗 **bükünlü dil,** *dbl. Kelime üretim ve durum, cins, kişi, zaman, kip, çatı ve sayı gibi çekimler sırasında, kelimenin kökünde değişiklik olan dil; bükülgen dil; tasrifî dil.*

bükünme, [bük-ün-me] *is.* Bükünmek eylemi.

bükünmek, [bük-mek > bük-ün-mek] *dönşl. f. [-ür]* **1.** Kıvrılmak, bükülmek. **2.** Ağrı ve sancı sebebiyle kıvranmak. **3.** (Su için) bir yere toplanmak.

bükünte, [bu+kün-tē] *{eT} zf.* Bugün içinde. [EUTS]

büküntü, [bük-mek > bük-üntü] *is.* **1.** Bükülme sonucu oluşan kıvrım veya iz. **2.** Karın, özellikle bağırsak ağrısı, sancısı. **3.** Yollardaki dönemeçler; viraj. **4.** *{ağız}* Köşe; açı. [DS]

bükür, [bir+kür ?] *{ağız} sf.* Toplu. [DS]

bükürmek, [bük-mek > bük-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Su serpmek. [Gabain] [EUTS]

büküş[1], [bük-üş] *{ağız} sf.* **1.** (Keçi için) kulakları orta büyüklükte olan. **2.** (İnsan ve hayvan için) kulakları içe eğri olan. [DS]

büküş[2], [bük-üş] *is.* **1.** Bükmek eylemi veya biçimi. **2.** *{ağız}* Eğrilmeye hazır pamuk fitillerinin sekiz on tanesinden oluşmuş deste. [DS]

büküşmek[1], [bük-mek > bük-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* **1.** Bükmekte yardım etmek; birlikte bükmek [DLT] **2.** *{ağız}* El şakası yapmak. [DS]

büküşmek[2], [bük-mek > bük-üş-mek بوكشمك] *dönşl. f. [-ür] {OsT}* **1.** Yere kapanmak. **2.** *{ağız}* Ani bir darbe ile yere yuvarlanmak. [DS] **3.** *{ağız}* Bir köşeye kıvrılıp uyuyakalmak. [DS]

büküştürmek, [bük-mek > bük-üş-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Rasgele bükmek. [DS]

bükütmek[1], [bük-mek > bük-üt-mek بوكدمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Eğilmek. **2.** *{ağız}* Bir sıkıntı ile büzülmek. [DS]

bükütmek[2], [bük-mek *(bıkmak)* > bük-üt-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** (Yemek için) bıktırmak; doyurmak. **2.** (Mal vb. için) gözünü doyurmak. [DLT]

bül[1], [bil / bül *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanlarını çağırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bül-ü bülü, bül-üş, bül-üc, bül-üç, bül-ük.*

bül[2], [bü-l ?] *{eT} sf.* Zamanla eskiyen herhangi bir şey. [DLT] 🗗 **bül at,** *Ayakları beyazlı at.* [DLT]‖ **bül tarıg,** *Yıllandığı için tadı bozulan tahıl.* [DLT]

bülaceb, [Far. bü'l + Ar. ʿaceb بوالعجب] *{OsT} sf.* Çok garip; şaşırtıcı; şayan-ı hayret. 🗗 **bü'l'aceb-ter,** *{OsT} Son derece şaşılacak şey.*

bülacebi, [Far. bü'l + Ar. ʿacebī بوالعجبى] *(bülacebi:) {OsT} is.* Çok acayiplik; çok tuhaf oluş.

bülalet, [Ar. bülālet بلا لت] *(büla:let) {OsT} is.* Yaşlık; ıslaklık.

bülbit, [Fr. bulbite] *is. tıp.* Onikiparmak bağırsağının ilk bölümünün iltihabı.

bülbül, [Far. / Ar. bülbül بلبل] *is. zool.* **1.** Sesinin güzelliğiyle tanınan, karatavukgillerden, vücudunun üst tarafı koyu alt kısmı açık, kuyruğu kızıl kahverengi, ötüşü çok berrak ve ahenkli, gece gündüz uzun süre ötebilen küçük bir ötücü kuş; andelip, *(Luscinia megarhynchos).* **2.** *mecaz.* Sesi çok güzel olan kimse. **3.** *dnz.* Büyük bir palanga hattının bağlandığı halka veya halat kasa. **4.** *tasvf.* Hz. Muhammed(sa)'e verilen sıfatlardan birisi. 🗗 **bülbül çanağı,** *Çok küçük bardak veya kâse.*‖ **bülbül dişi,** *Tülbentlerin kenarlarına geçirilen çok ince bir tür oya.*‖ **bülbül gibi açılmak,** *Konuşmakta gittikçe açılmak.*‖ **bülbül gibi konuşmak,** *Çok güzel ve kurallarına uygun konuşmak.*‖ **bülbül gibi konuşturmak,** *İtiraf etmesini sağlamak.*‖ **bülbül gibi okumak,** *Kolay ve güzel okumak.*‖ **bülbül gibi ötmek,** *Söylenmek; konuşmak; itiraf etmek.*‖ **bülbül gibi söyletmek,** *Her şeyi itiraf ettirmek.*‖ **bülbül gibi şakımak,** *Neşeli ve güzel bir sesle konuşmak, şarkı söylemek.*‖ **bülbül-i nālān,** *{OsT} Ağlayan bülbül.*‖ **bülbül-i şeydā,** *{OsT} Aşk yüzünden aklını yitirmiş bülbül; şair.*‖ **bülbül kesilmek,** *1. İstenilenleri kolayca söylemek. 2. Gereğinden fazla konuşmak; itirafta bulunmak.*‖ **bülbül otu,** *bot. Kuzey yarı kürede ılıman ve soğuk bölgelerde yetişen, turpgiller familyasından yapraklarının kenarları dişli, çiçekleri sarı ve gevşek salkım biçiminde, halk hekimliğinde ses kısıklığı, balgam söktürücü,*

idrar artırıcı olarak kullanılan bir yıllık otsu bitki; çalgıcı otu, (Sisymbrium officinale).|| **Bülbülün çektiği dili belası,** *Düşünülmeden söylenen söz, insan için sonradan başına bir dert açabilir.*

bülbülan, [Far. bülbülān بلبلان] *(bülbüla:n) {OsT} is.* Bülbüller.

bülbüle, [Ar. bülbüle بلبله] *{OsT} is.* **1.** Şarap. **2.** Kadeh. **3.** Renkli deri. **4.** Bir zerdali türü.

bülbüli, [Ar. / Far. bülbülī بلبلی] *(bülbüli:) {OsT} is.* **1.** Emzikli su kabı. **2.** Şarap kadehi.

bülbülyuvası, [bülbül + yuva-s-ı] *is.* Yuva şeklinde oturtulmuş bölümlerden oluşan bir tür baklava çeşidi.

büldan, [Ar. belde *(şehir)* > büldān بلدان] *(bülda:n) {OsT} is.* **1.** Şehirler. **2.** Memleketler; iller.

büldürge, [Moğ. büldürge] *{eT} is.* Bileğe geçirmek veya asmak için kullanılan kamçı sapındaki bağ. [Nevâyî]

bülega, -a'i [Ar. belīğ > büleġā بلغاء] *(bülega:) {OsT} is.* Güzel ve düzgün konuşanlar; belagat sahipleri. 🗗 **bülegā-pesend,** *{OsT} Güzel konuşanların hoşuna giden.*

büleha, [Ar. belāhet > bülehā بلها] *(büleha:) {OsT} is.* Ahmaklar; budalalar.

bülend, [Far. bülend بلند] *{OsT} is.* → bülent. 🗗 **bülend-ahter,** *Yıldızı yüksek; talihli.*|| **bülend-āvaz,** *Yüksek ses.*|| **bülend-bāla,** *Uzun boylu.*|| **bülend-bîn,** *1. Yüce şeylere ilgisi olan. 2. Çok hırslı.*|| **bülend-himınet,** *İyilik için çalışan; yüce himmetli.*|| **bülend-iktidār,** *Çok kuvvetli.*|| **bülend-kadd,** *1. Uzun boylu. 2. Biçimli.*|| **bülend-pāye,** *Yüksek rütbeli.*|| **bülend-per,** *Yüksekte uçan.*|| **bülend-pervāz,** *Yüksekte uçan; izzet-i nefis sahibi.*|| **bülender,** *Daha yüksek.*|| **bülend-terîn,** *En yüksek.*

bülendî, [Far. bülendī بلندی] *(bülendi:) {OsT} is.* Yükseklik; ululuk; yücelik.

bülengez, [bül-eng-ez ?] *{ağız} sf.* Kambur. [DS]

bülent, -di [Far. bülend بلند] *{OsT} sf.* **1.** Yüksek; yüce; ulu. **2.** Uzun boylu. **3.** (Ses için) yüksek.

bülezük, [bilēk + üzük > bilēr-zük / bilērzüv / bülezük بولازوك / بلازوك] *{eAT} is.* Bilezik.

bülfudul, [Far. bü'l + Ar. füżūl بوالفضول] *(bülfudu:l) {OsT} sf.* **1.** Yerli yersiz konuşan; boşboğaz. **2.** Kendinden büyük işlere karışan.

bülfudulane, [Far. bü'l + Ar. fużūl + Far. -āne بوالفضولانه] *(bülfudu:la-ne) {OsT} zf.* Dangalakça; boşboğazca.

bülfudulî, [Far. bü'l + Ar. fużūl + Far. -ī بوالفضولی] *(bülfudu:li:) {OsT} is.* Dangalaklık; boşboğazlık.

bülg, [bılg / bılh / bılk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bülg-ül-de-mek.*

bülga, [Ar. bülġa بلغه] *{OsT} is.* Geçinecek kadar olan şey; geçimlik.

bülgak, [Far. bülġāk بلغاك] *(bülga:k) {OsT} is.* Kavga; kargaşa.

bülgaıne, [Far. bü'l-gāme بلغامه] *(bülga:me) {OsT} sf.* Her şeye istekli olan.

bülgat, [Ar. bülġat بلغات] *{OsT} is.* Geçinmeye yetecek kadar olan şey.

bülgune, [Far. bülġūne بلغونه] *(bülğu:ne) {OsT} is.* Düzgün; allık.

bülgüldemek, [büng *(yans.)* > büng / bülg-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* (Su için) topraktan kaynamak; büngüldemek. [DS]

bülheves, [Far. bül *(çok)* + Ar. heves *(istek)* بوالهوس] *{OsT} sf.* Çok hevesli; maymun iştahlı.

bülhevesane, [Far. bül + Ar. heves + Far. -āne بوالهوسانه] *(bülhevesa:ne) {OsT} zf.* Maymun iştahlı olarak; kararsızca.

bülhevesî, [Far. bül + Ar. heves + Far. -ī بوالهوسی] *(bülhevesi:) {OsT} is.* Maymun iştahlı oluş; sebatsızlık.

bülk, [bılg / bılh / bılk / bülk / bülg *(yans.)*] *is.* Mayalanma, kaynama, ekşime, çürüme ve suyunu bırakma gibi olaylar sonucunda kabarıp sönmeyi, dalgalanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *bülk-e.*

bülke, [bülk *(yans.)* > bülk-e] *{ağız} is.* **1.** Şadırvanlarda su çıkan taş. **2.** Hamamların ortasında sıcak su çıkan yer. [DS]

bülkimek, [bülk *(yans.)* > bülk-i-mek] *{eAT} gçsz. f. [r]* Kaynamak. 🗗 **bülkiyü çıkmak,** *{eAT} Kaynayarak çıkmak.*

bülkümek, [bülk *(yans.)* > bülk-i-mek] *{ağız}] gçsz. f. [-r] [-ü-yor]* **1.** (Yoğurt, hamur vb. için) ekşiyip kabarmak. **2.** (Mide için) ekşimek; bulanmak. [DS

bülten, [Fr. bulletin] *is.* **1.** Halka bilgi veren kısa, özlü, resmî rapor. **2.** Bir kurum ve kuruluşun çalışmaları hakkında bilgi vermek; bilim ve teknik alanlarda yapılan araştırmaları duyurmak amacıyla çıkarılan süreli yayın. **3.** Dergi.

bülu, -û'u [Ar. bülūʿ بلوع] *(bülû:) {OsT} is.* İlaçlı büyük hap.

büluc, [Far. bülūc بلوج] *(bülû:c) {OsT} is.* **1.** Nişan. **2.** *bot.* Horozibiği. **3.** *özl. is.* Bülûcistan halkından olan.

büluğ, [Ar. bülūġ بلوغ] *(bülû:ğ) is.* Fizik olarak çocuğu olabilecek yapıya ulaşma; cinsel olgunluk;

erinlik; erin olma; baliğ olma. 🗗 **büluğa ermek,** *Döl verebilecek duruma gelmek.*| **büluğ çağı,** *Çocuğu olabilir yaş.*

büluh, [Ar. bülūḥ بلوح] *(bülû:h) {OsT} sf.* **1.** Becerik-siz; âciz. **2.** *is.* Yorgun olma.

bülukka, [Ar. bülūḳḳa بلوقه] *(bülû:kka) {OsT} is.* **1.** Düz ova. **2.** Çöl.

bülul, -lü [Ar. bülūl بلول] *(bülû:l) {OsT} is.* **1.** Hastalıktan kurtulma. **2.** Kurtuluş.

bülulet, [Ar. bülūlet بلولت] *(bülû:let) {OsT} is.* Yaşlık; ıslaklık.

bül'um, [Ar. bülʿūm بلعوم] *(bül-u:m) {OsT} is.* Gırtlak; hançere.

bülü[1], [bül *(yans.)* > bül-ü] *{ağız} ünl.* Kümes hayvanlarını çağırma ünlemi. [DS] 🗗 **bülü bülü,** *{ağız} 1. Kümes hayvanlarını çağırma ünlemi. 2. Tavuk.* [DS]

bülü[2], [bül *(yans.)* > bül-ü] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

bülü[3], [Yun. puli] *{ağız} is.* Kuş; civciv. [DS]

bülü[4], [Kürt. bulu *(mısır)*] *{ağız} is.* Yufka. [DS]

bülüç, [Yun. pullitza *(kuş yavrusu)* ? / bül *(yans.)* > bül-üç بلوچ] *{ağız} is.* **1.** Piliç. *{eAT} (aynı)* **2.** Civciv. **3.** Serçe. [DS]

bülük, -ğü [Ar. bülūğ ? / bül *(yans.)* > bül-ük] *{ağız} is.* Küçük erkek çocukların cinsiyet organı. [DS]

bülükçü, [bülük-çü] *{ağız} is.* Sünnetçi. [DS]

bül'üm, [Ar. belʿūm بلعوم] *{OsT} is.* → bül'um.

bülür, [Ermm. bolor *(bütün)*] *{ağız} is.* Zedelenmeksizin kabuğundan çıkarılan bütün ceviz içi. [DS]

bülüş, [bül *(yans.)* > bül-üç / bülüş] *{ağız} is.* **1.** Piliç. **2.** Civciv. [DS]

bülvefa, [Far. bü'l + Ar. vefā بوالوفا] *(bülvefa:) {OsT} sf.* Çok vefalı.

bün[1], [bün / mün / min] *{eT} is.* Çorba. [DLT]

bün[2], [bü n / bön / böñ] *{eT} is.* **1.** Kusur; noksan; ayıp. [DLT] [Clauson] **2.** *{ağız} sf.* Çekingen. [DS]

bün[3]**, -nnü** [Ar. bünn بن] *{OsT} is.* **1.** Yemen kahvesi. **2.** Yemen kahvesinin yaprak ve olgunlaşmamış meyvelerinden yapılan bir turşu.

bün[4], [Far. bün بن] *{OsT} is.* **1.** Dip; temel. **2.** Aşağı taraf; alt kısım. **3.** Kök; kütük. **4.** Ağaç. 🗗 **bün-āver,** *{OsT} Köklü; yerleşmiş.*| **bün-i bagal,** *{OsT} Koltuk altı.*| **bün-i bînî,** *{OsT} Burun ucu.*|| **bün-i cāh,** *{OsT} Kuyunun dibi.*|| **bün-i hisār,** *{OsT} Kalenin dibi.*|| **bün-i hüşe,** *{OsT} Üzüm çöpü; üzüm sapı.*|| **bün-i nāhün,** *{OsT} 1. Tırnak kökü. 2. Acele.*|| **bün-i rān,** *{OsT} Kasık.*

bünbek, [Ar. bünbek / benbek بنبك] *{OsT} is. zool.* Kadırga balığı denilen yırtıcı bir balık.

büngiç, [mün-çig > *bün-çig] *{eT} is.* Oğulcuk; döl yatağı; uterus. [Clauson]

bündad, [Far. bün-dād بنداد] *(bünda:d) {OsT} is.* **1.** Esas kuruluş; temel. **2.** Set; destek.

bündar, [Far. bün-dār بندار] *(bünda:r) {OsT} sf.* **1.** Ev bark sahibi. **2.** Zengin. **3.** Kibirli ve soylu.

bünek, -ği [büñ > bün-ek] *{ağız} is.* Basık, ıssız ve çukur yer. [DS]

bünelmek[1], [münē-mek > müne-l-mek / *büne-l-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* (Elbise vb. için) uzun ve biçimsiz yerleri kesilerek düzeltilmek.

bünelmek[2], [büğ-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Eğik bir şekilde durmak. **2.** Büyük aptesini yapmak için çökmek. [DS]

bünemek, [bü n > bün-ē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* (Elbise vb. için) kusurlu ve biçimsiz yerlerini düzeltmek, kesmek; biçim vermek. [DTL]

büng, [biñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)* بوك] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *büng-ülde-mek, büng-ül-dek, büng-ül büngül, büng-ürmek.* 🗗 **büñ büñ atmak,** *{OsT} Büngül büngül kaynamak.*

büngâh, [Far. büngāh بنگاه] *(büngâ:h) {OsT} is.* **1.** İçine saklanmak üzere yolcu eşyası, para vb. konulan oda, çadır ya da bina. **2.** Menkul mallar; ağırlık.

bünglemek, [büng *(yans.)* > büñ-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Su için) topraktan kaynamak. [DS]

büngeşınek, [biñ-mek > büng-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Ayak sinirleri uyuşmak. **2.** Damar damar üstüne binmek; incinmek; kranıp girmek. **3.** Geriye çekilip toplanmak. [DS]

büngüdük, -ğü [büng-üd-ük] *{ağız} is.* Suyun kaynayarak çıktığı yer; pınar; kaynak. [DS]

büngül[1], [büğ-mek > büğ-ül > büng-ül] *is.* **1.** Köşe; bucak. **2.** Kışlık kumanya. **3.** *sf.* (Ot için) tutam. [DS]

büngül[2], [büng *(yans.)* > büng-ül] *{ağız} is.* **1.** Suyun topraktan kaynayarak çıkmasını anlatan yansımalı gövde. **2.** Kaynak; pınar. 🗗 **büngül büngül,** *{ağız} (Suyun çıkışı için) topraktan kaynayarak.* [DS]|| **büngül büngül çıkmak,** *{ağız} (Su için) topraktan kaynayarak, fışkırarak çıkmak.* [DS]

büngüldek, -ği [büng *(yans.)* > büng-ül-de-k] *{ağız} is.* **1.** Kaynak; pınar. **2.** Bataklık. **3.** *sf.* Yerinde duramayan; coşkun. [DS]

büngüldemek, [büng *(yans.)* > büng-ül-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* **1.** (Su için) topraktan kaynayarak çıkmak. **2.** (Ateş üzerindeki su için) kaynamak. **3.** Coşmak; yerinde duramamak. **4.** (Manda için) yavrusunu ve eşini bağırarak aramak. [DS]

büngüldetmek, [büng *(yans.)* > büng-ül-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Büngüldemesini sağlamak; kaynatmak; hoplatmak. **2.** Karıştırmak. [DS]

büngüldeyik, -ği [büng *(yans.)* > büng-ül-de-y-ik] *{ağız} is.* Kaynak; pınar. [DS]

büngülek, -ği [büng *(yans.)* > büng-ül-ek] *{ağız} is.* Kaynak; pınar. [DS]

büngülemek, [büng *(yans.)* > büng-ü-le-mek] *{ağız} is.* Kaynak; pınar. [DS]

büngülmek, [büng *(yans.)* > büng-ül-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** (Su için) topraktan kaynamak. **2.** Fışkırmak. [DS]

büngültmek, [büng *(yans.)* > büng-ül-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* (Su için) topraktan kaynamak. [DS]

büngümek, [büng *(yans.)* > büng-ü-mek / büñ-ümek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Su için) topraktan kaynayarak çıkmak. **2.** (Ateş üzerindeki su için) kaynamak. **3.** Coşmak; yerinde duramamak. **4.** (Su için) fışkırmak. **5.** (Köstebek için) yeryüzüne yuvasından çıkardığı toprağı yığmak. **6.** Korku ile sıçramak. [DS]

büngür, [büng *(yans.)* > büng-ür] *{ağız} is.* Suyun topraktan kaynayarak çıkmasını anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **büngür büngür,** *{ağız} (Kaynayan su için) hoplayıp çıkarak.* [DS]

büngürdemek, [büng *(yans.)* > büng-ür-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Su için) kaynamak. [DS]

büngürmek, [büng *(yans.)* > büng-ür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür ?]* (Su için) topraktan kaynamak. [DS]

büngüz, [*büñ-üz / müñ-üz] *(büñüz) {eT} is.* Boynuz. [DLT]

büngüzgek, [*büñüz-gēk / müñüz-gēk] *{eT} is.* Çalışma yüzünden elde oluşan katılık; nasır. [DLT]

büngüzlenmek, [*büñüz-le-n-mek / müñüz-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Boynuzlu hayvanların yavruları için) boynuzlanmak. [DLT]

bünk[1], [bıñ / bıng / bınk / böng / bunk / bung / büñ / büng / bünk *(yans.)*] *is.* Bir sıvının kaynar gibi kabarıp sönmesini, bir yerden veya kaynaktan aralıklı olarak çıkışını anlatan kök. [Zülfikar] *bünk-mek.*

bünk[2], [bünk] *is.* **1.** Bir şeyin aslı. **2.** Hoş kokulu bir tür ağaç kabuğu.

bünkmek, [bünk *(yans.)* > bünk-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* (Su için) topraktan kaynamak. [DS]

bünlad, [Far. bünlād بنلاد] *(bünla:d) {OsT} is.* **1.** Esas bina. **2.** Temel. **3.** Duvar; set. **4.** Destek; payanda.

bünlemek, [mün / bün > mün-lē-mek / bün-lē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Çorba içmek. [DTL]

bünlü, [Far. bün + T. -lü] *{OsT} sf.* Temeli olan.

bünsiz, [mü n-siz / bün-siz] *{eT} sf.* Kusursuz; ayıpsız. [DLT]

bünteg, [bu-n-ı+tēg] *{eT} zf.* **1.** Böyle; bunun gibi. [ETY] **2.** *sf.* Serseri. [ETY]

büntegi, [bu-n-ı+teg-ī > büntegī] *{eT} zf.* Böylesi; bunun gibisi. [ETY]

bünud, [Ar. bend > bünüd بنود] *(bünu:d) {OsT} is.* Büyük bayraklar; sancaklar.

bünüd, [bin-mek > bin-it > bünüd] *{eAT} is.* → binit.

bünükmek, [*bün-ük-mek > mün-ük-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Kusurlu hâle getirmek; hatalı yapmak. [Clauson]

bünüş, [bin-ımek > bin-iş] *{ağız} is.* Biniş. [DS]

bünüvvet, [Ar. bin *(oğul)* > bünüvvet بنوت] *{OsT} is.* Evlatlık; oğulluk.

bünyad, [Far. bünyād بنیاد] *(bünya:d) {OsT} is.* **1.** Asıl; esas; temel. **2.** Yapı; bina. 🗗 **bünyad eylemek,** *{OsT} 1. Bina etmek; kurmak. 2. Başlamak.*|| **bünyād-ger,** *{OsT} Bina yapan.*|| **bünyād-kârdan,** *{OsT} Kurmak; bina etmek.*|| **bünyād-ı kavî,** *{OsT} Sağlam yapı.*|| **bünyād-ı zulüm,** *{OsT} Zulüm yapısı.*

bünyadger, [Far. bünyād-ger بنیادگر] *(bünya:dger) {OsT} is.* Bina yapıcısı.

bünyan, [Ar. binā > bünyān بنیان] *(bünya:n) {OsT} is.* **1.** Bina; yapı. **2.** Yapı tarzı. 🗗 **bünyan etmek,** *{OsT} Kurmak; inşa etmek; yapmak.*|| **bünyān-ı kavî,** *{OsT} Sağlam yapı.*

bünye, [Ar. binā *(yapı)* > bünye بنیه] *{OsT} is.* **1.** Vücut; beden yapısı. **2.** Bir bütünü oluşturan parçalar arasındaki düzenleniş; yapı; kuruluş. **3.** Bir binanın kuruluşu, çatkısı ve dokusu. **4.** *psikol.* Kişinin özelliklerini belirleyen psikolojik ve fiziksel özelliklerin tümü. **5.** Resim ve heykelde bir figürü oluşturan çatkı. 🗗 **bünye-hîz,** *{OsT} Vücuda canlılık veren; dirilten.*|| **bünye-i dāhiliye,** *{OsT} bot. İç yapı.*|| **bünye-i sünāiye,** *{OsT} bot. İkinci yapı.*|| **bünye-i ülā,** *{OsT} bot. Birinci yapı.*

bünyevi, [Ar. bünye-vī بنیوی] *(bünyevi:) {OsT} sf.* Yapı ile ilgili; bünye ile ilgili; yapısal.

bür[1], [bür / pür] *{eT} {ağız} is.* Tomurcuk. [EUTS] [Gabain] [DS]

bür[2]**, -r'i** [Ar. bür' برء] *{OsT} is.* Hastanın iyiliğe yüz tutmuş olması.

bür[3], [Far. büride *(kesmek)* > bür بر] *{OsT} sf. ek.* Kesen, kesici.

bür[4], [Fr. bure] *is.* Kömür ocaklarında, galerileri birbirine bağlayan ve dışarıya açılan düşey kuyu.

bür[5]**, -rrü** [Ar. bürr بر] *{OsT} is.* Buğday.

büra, -a'i [Ar. bürā' براء] *(büra:) {OsT} is.* **1.** Ağaç yongası. **2.** Törpüden çıkan kırıntı.

bürad, [Ar. bürād براد] *(büra:d) {OsT} sf.* Soğuk.

büraye, [Ar. bürāye برایه] *(büra:ye) {OsT}* Yontulan ağaçtan çıkan döküntü; yonga.

bürce, [bir-ce] *{ağız} zf.* Tane; bir tane. [DS]

bürcek, -ği [bür-mek>bür-çek / bür-cek بورجك] *{eAT} is.* → pürçek.

bürcük, -ğü [bir-i-cik] *{ağız} zf.* Biricik; bir tane. [DS] 🗗 **bürcük bürcük,** *{ağız} Birer birer; tane tane.* [DS]

bürcüme, [Ar. bürcüme برجمه] *{OsT} is.* **1.** Parmak boğumu. **2.** Parmak eklemlerindeki kemiklerin çıkıntıları.

bürçe, [bür-mek > bür-gē > bür-çē / bür-ē] *(bürçe:) {eT} {ağız} is.* Pire. [DS]

bürçecük, [bürçek > bürçe-cük] *{eAT} is.* İncecik kâkül.

bürçek, [bür-mek > bür-çek / bür-çük] *{eT} is.* Perçem; kâkül; pürçek. *{ağız} (aynı)* [DLT] [DS]

bürçeklenmek, [bürçek-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** (At için) yelesi çıkmak; yelelenmek. **2.** (İnsan için) kâkülü oluşmak; kâküllenmek.

bürçekli, [bürçek-li] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

bürçük, [*eT.* bür-çek > bür-çük بورچك] *is.* **1.** Alın veya yanaktan sarkan saç kıvrımları; zülüf, kâkül. *{eAT} (aynı)* **2.** Kuyruklu yıldızın kuyruğu. **3.** *bot.* Bileşik çiçek durumu.

bürçüklü, [bürçük-lü] *sf.* (Bitki için) çiçekleri pürçük durumunda olan.

bürd[1], [Ar. bürd برد] *{OsT} is.* Bir çeşit çubuklu, yol yol renkli kumaş. 🗗 **bürd-i muhattāt,** *{OsT} Çizgili, çubuklu kumaş.*

bürd[2], [Far. bürd برد] *{OsT} is.* Bilmece; bulmaca; muamma.

bürda, -a'i [Ar. bürdā' برداء] *(bürda:) {OsT} is. tıp.* Sıtma.

bürdbar, [Far. bürdbār بردبار] *(bürdba:r) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) uysal; ağırbaşlı. **2.** Sıkıntıya katlanan; sabırlı; tahammüllü.

bürbari, [Far. bürdbārī بردبارى] *(bürdba:ri:) {OsT} is.* **1.** Ağırbaşlılık. **2.** Sabırlı oluş.

-bürde, [Far. -bürde برده] *{OsT} son ek.* Getirildiği Farsça isimlere *"götüren, götürmüş, götürülmüş"* anlamı katan son ek.

bürde, [Ar. bürde برده] *{OsT} is.* Arapların gündüzleri elbise üzerine hırka olarak giydikleri, geceleri de örtü olarak kullandıkları yünlü üstlük.

bürdek[1]**, -ği** [bür-mek > bür-dek] *{ağız} is.* Tomurcuk. [DS]

bürdek[2]**, -ği** [Far. bürdek بردك] *{OsT} is.* Küçük bilmece.

büre, [*eT.* bür-gē > bürē بورا] *{eAT} is.* Pire.

büreha, -a'i [Ar. bürehā' برحاء] *(büreha:) {OsT} is.* Şiddetli azap; sıkıntı.

bürehne, [Far. berehne > bürehne برهنه] *{OsT} sf.* Çıplak; açık; yalın. 🗗 **bürehne-gî,** *{OsT} Çıplaklık.*|| **bürehne-pāy,** *{OsT} Yalın ayak.*|| **bürehne-ser,** *{OsT} Başı açık; başı kabak.*|| **bürehne-sîne,** *{OsT} Göğsü açık; bağrı açık.*

bürelenmek, [bür-mek > bür-e-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Örtünmek. **2.** *gçl. f.* Birinin üzerine çullanmak. [DS]

büret, [Fr. bürette] *is. kim.* Hacmi dereceli deney tüpü.

bürge, [bür-gē] *{eT} is.* Pire. [DLT] 🗗 **bürge kişi,** *Bir yerde duramayan; zevzek; taşkın kimse.* [DLT]

bürgelenmek, [bürgē-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Öfkeden pire gibi sıçramak; pirelenmek. [DLT]

bürgu, [Far. bürġū برغو] *(bürğu:) {OsT} is. müz.* Boru denilen müzik aleti.

bürgus, [Ar. bürġūṣ برغوث] *(bürğu:s) {OsT} is.* Pire.

bürguzen, [Far. bürġū-zen برغوزن] *(bürğu:zen) {OsT} is.* Boru çalan kimse.

bürgü, [*eT.* bür-mek *(dolamak)* > bür-gü بوركى] *is.* **1.** Başörtüsü. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Başla birlikte vücudu bedene kadar saracak büyüklükte örtü; ihram; ımahrama; car; çarşaf; üstlük; fıta; ferace. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** Atkı. **4.** İnce perde. **5.** *bot.* Bitkilerde çiçek sapının dibinden çıkan, yapraklardan daha küçük yaprak topluluğu; çiçek yaprağı. **6.** *{ağız}* Boyun atkısı. [DS] **7.** *{ağız}* Yeldirme. [DS]

bürgücük, -ğü [bürgü-cük] *is. bot.* Çiçek saplarının dibinde bulunan yaprakçık.

hürgüç, [bür-mek > bür-güç] *{eT} is.* Sac üzerindeki ekmeği çevirmekte kullanılan kılıca benzer tahta araç; evirgeç. [DLT] [Clauson]

bürgülü, [bürgü-lü] *sf.* **1.** Bürgüsü bulunan; bürgülenmiş, bürgü örtünmüş. **2.** *bot.* (Bitki bölümleri için) üzerinde bürgü bulunan. **3.** *{ağız}* İri taneli bir üzüm. [DS]

bürgümsü, [bürgü-msü] *sf.* (Bitki bölümleri için) bürgü biçiminde olan; bürgüyü andıran.

bürgün, [o+bir+gün > öbür+gün] *(bü'rgün) {ağız} zf.* Öbür gün. [DS]

bürhan[1], [Sansk. budha / Çin. fu + T. han *(kağan)* > burḫan / burkan] *is.* Burkan.

bürhan[2], [Ar. bürhān برهان] *(bürha:n) {OsT} is.* Delil; ispat; tanık. 🗗 **bürhān-ı katı',** *{OsT} İspata gerek duyulmayacak kadar açık ve sağlam delil.*|| **bürhān-ı mesîh,** *{OsT} Hz. İsa'nın gösterdiği mucize.*|| **bürhān-ı râci,** *{OsT} Bir sorunun ispatı.*|| **burhān-ı limnî,** *man. Tümdengelim.*|| **burhān-ı süllemî,** *{OsT} Sonsuzluk kavramının tartışması sırasında kullanılan kademeli delil.*|| **bürhān-ı tezeyyüf,** *{OsT} Sonsuzluk kavramının tartışmasında ileri sürülen karşılıklı ilintili delil.*|| **burhān-türsî,** *{OsT}*

Uzayın sonluluğunu ispat etmek için kullanılan teorem.

bürhani, [Ar. bürhānī برهانى] *(bürha:ni:) {OsT} sf.* İspatlayıcı; açıklayıcı.

bürhe, [Ar. bürhe برهه] *{OsT} is.* Uzun zaman; uzun müddet. 🗗 **bürheten mine'z-zemān,** *{OsT} Bir hayli zaman.*

bürhun, [Ar. bürhūn برهون] *(bürhu:n) {OsT} is.* **1.** Çember; daire. **2.** Kemer; kemerli duvar. **3.** Engel. **4.** Çit; avlu. **5.** Kale veya ev kapısı.

büri[1], [böri / büri / börü] *{eT} is.* Kurt; börü. [EUTS]

büri[2], [bür-mek > bür-ī] *(büri:) is.* **1.** İçine geçirilerek bir şey takmaya yarayan halka veya oyuk; soket. **2.** Okun ucuna geçirilen temrenin oyuğu. [DLT] [Clauson]

büride, [Far. bürīden *(kesmek)* > bürīde بريده] *(büri:de) {OsT} sf.* **1.** Kesilmiş. **2.** Kırılmış. **3.** Arkadaşlık ilişkilerini kesmiş. **4.** (Elbise) biçilmiş. **5.** (Yer için) üzerinden geçilmiş. 🗗 **bürîde-düm,** *{OsT} Kuyruğu kesik; talihsiz.*|| **bürîde-ser,** *{OsT} Başı kesilmiş.*|| **bürîde-zebān,** *{OsT} 1. Dili kesilmiş 2. Sessiz; az konuşan.*

büridegî, [Far. bürīde-ġī بريدگى] *(büri:degi:) {OsT} is.* Kesilmişlik.

büriklemek, [bürük-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* → bürüklemek. [DS]

bürimek, [bür-i-mek] *{eAT} gçl. f. [-r]* Bürümek.

bürin, [Far. bürīn برين] *(büri:n) is.* Meyve dilimi.

büriş, [bür-mek > bür-iş] *{eT} is.* Burış; büküş; kıvırış. [DLT] [Clauson]

büritis, [Yun. puritis] *{ağız} is.* Çakmak taşı. [DS]

büritmek, [bür-mek > bür-i-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Hissetmek; duymak; dokunmak. [EUTS] **2.** Hafifçe yakmak. [EUTS] **3.** *is.* Dokunma; his; duyu; duygu. [EUTS]

bürk[1], [bürk *(yans.)*] *is.* Sıvıların püskürmesini, fışkırmasını anlatan kök. [Zülfikar] *bürk-le-mek, bürk-ür-mek.*

bürk[2], [bür-(ü)k] *{ağız} is.* **1.** Baş örtüsü. **2.** Külah; börk. [DS]

bürka, -a'ı [Ar. burḳa' برقع] *{OsT} is.* Yaşmak; tül. 🗗 **büka'-fiken,** *{OsT} Örtü açan; örtü atan.*

bürkân, [Ar. bürkān بركان] *(bürkâ:n) {OsT} is.* Yanardağ; volkan.

bürkan, [Ar. bürḳān برقان] *(bürka:n) {OsT} is.* **1.** Beyaz tenli adam. **2.** *zool.* Alaca çekirge.

bürkâni, [Ar. bürkānī بركانى] *(bürkâ:ni:) {OsT} sf.* Volkanik; yanardağa ilişkin.

bürkaniyet, [Ar. bürkāniyyet بركانيت] *(bürka:niyet) is.* Volkan bilimi.

bürke[1], [Ar. bürke / birke بركه] *{OsT} is. zool.* **1.** Kurbağa. **2.** Martı. 🗗 **bürke-i lāciverd,** *{OsT} Gökyüzü.*

bürke[2], [bir-ik-mek > bir-ke] *{ağız} is.* Küçük göl; havuz. [DS]

bürkek, [bür-ınek > *bür-ük-mek > bürk-ek] *{eT} is.* Örtü. [DLT] [Clauson]

bürkirmek, [bür-kir-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* **1.** Püskürmek. **2.** Serpmek. [KB]

bürklemek, [bürk-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Sıvılar için) fışkırmak. [DS]

bürkme, [bir-ik-me > bürk-me] *{ağız} is.* Eğlentili kadın toplantısı. [DS]

bürkmek, [bürk-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** (Mide için) bulanmak. **2.** Sıkıntı ile kızarmak. [DS]

bürku, -u'u [Ar. bürḳu' برقع] *{OsT} is.* Yüz örtüsü; yaşmak; tül.

bürkü, [bür-gü / bür-kü] *{ağız} is.* Bürgü. [DS]

bürküm, [bürk-üm] *{ağız} is.* **1.** Küldeki sıcaklık. **2.** Bunaltıcı sıcaklık. [DS]

bürkürmek[1], [pür-kür-mek / bür-mek > bür-kür-mek (Clauson'un okuyuşu)] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Örtünmek; kapanmak. **2.** (Hava için) bulutlanmak. [DLT]

bürkürmek[2], [bürk *(yans.)* > bürk-ü-r-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Püskürtmek. [DLT]

bürlemek, [bür-mek > bür-(ü)l-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Örtmek. [DS]

bürlenmek, [bürle-n-ınek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Örtünmek; bürünmek. [DS]

bürlenmek, [bür *(tomurcuk)* > bür-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Tomurcuklanmak. [DLT]

bürlesk, [İt. burlesco] *sf.* **1.** Aşırı ve bayağı derecede gülünç olan. **2.** Ciddî bir konuyu bayağı bir üslûpla işleyen; kaba güldürü.

bürme[1], [bür-mek *(dolamak)* > bür-me] *is.* **1.** *{ağız}* Kadınların sokağa çıkarken bürünüp örtündükleri kumaş; car. **2.** Bürülerek sarılan bir çeşit sarık; burma sarık. [DS]

bürme[2], [bür-me] *{eT} is.* **1.** Burma; bükme; kıvırma. **2.** Don vb. şeylerin ağı. [DLT]

bürmeç, -ci [bür-meç] *{ağız} is.* Kesenin iple büzülen yeri. [DS]

bürmek[1], [bür-mek] *{eT} gçl. f.* **1.** Burmak; bükmek; kıvırmak; bir şeyi iki ucundan tutup ekseni çevresinde bükmek. [Nevâyî][DTL] **2.** Büzmek. [DLT] **3.** *{ağız}* Ağacın kuruması için köküne yakın yerinden kabuğunu soymak. [DS] **4.** Katlamak; devşirmek.

bürmek[2], [bö *(yans.)* > bö-ğür-ınek > bür-mek] *(bü:r-mek) {ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** Bağırmak; böğürmek. **2.** (Kederli kişi için) sesli olarak ağlamak. [DS]

bürna, [Far. bürnā برنا] *(bürna:) {OsT} sf.* Genç; delikanlı; yiğit.

bürnah, [Far. bürnāh برناه] *(bürna:h) {OsT} sf.* → bürna.

bürnak, [Far. bürnāk برناك] *(bürna:k) {OsT} sf.* → bürna.

bürnüs, [Ar. bürnüs برنس] *{OsT} is.* **1.** Üste giyilen bir tür Arap giysisi. **2.** Kollu ve başlıklı hamam ağası. **3.** Bir tür kadın yeldirmesi.

büro, [Fr. breau] *is.* **1.** Çalışma odası; yazıhane. **2.** Bir kuruluşta memurların çalıştığı yer; daire. **3.** Sınırlı ve belli bir konuda halka hizmet veren yer. **4.** Bir kuruluşun belli bir bölümü; şube; bölüm. **5.** Bir kuruluşta yazı işlerinin yürütüldüğü yer. **6.** Yazı masası. ◘ **büro malzemeleri,** *Bir büroda kullanılan masa, dolap, yazı araç ve gereçleri, silgi, dosya gibi eşyalar ve tüketime yönelik mallar; kırtasiye.*

bürokrasi, [Fr. bureaucratie] *is.* **1.** Devlet teşkilatında yönetimin etkisi, gücü. **2.** Memur ve yöneticiler topluluğu. **3.** İşlerin yürütülmesinde verimlilikten daha çok, biçimsel tam oluşa önem verme durumu; kırtasiyecilik.

bürokrat, [Fr. bureaucrate] *is.* **1.** Devlet kuruluşunda üst düzey yöneticiler. **2.** Büro işlerinde çalışan kimse. **3.** Devlet işlerinin yürütülmesinde biçimselliğe aşırı derecede önem vererek uygulanırlığı ve verimliliği ikinci plana iten yönetici.

bürokratik, -ği [Fr. bureaucratique] *sf.* Bürokrasi ile ilgili; bürokrasiye dayanan.

bürokratizm, [Fr. bureaucratisme] *is.* Devlet yönetiminde bürokrasinin aşılamayan, etkili ve egemen bir gücünün bulunması durumu.

bürokratlaşma, [bürokrat-la-ş-ma] *is.* **1.** Devlet yönetiminin uygulanabilir, verimli ve demokratik işlemlerden ziyade kâğıt üzerinde çok şey üretiyor görünerek hizmet üretemez duruma gelmesi. **2.** Bürokratik işlemlere ağırlık verme. **3.** Aşırı yönetici kalabalığına ulaşma.

bürran, [Far. büriden *(kesmek)* > berrān / bürrān برّان] *(bürra:n) {OsT} sf.* Keskin; kesici.

bürs, [Far. bürs برس] *{OsT}* is. *bot.* Ardıç meyvesi.

bürsan, [Far. bürsān برسان] *(bürsa:n) {OsT} is.* Büyük yılan; ejderha.

bürsute, [Ar. bürṣüte برثوته] *(bürsu:te) is.* Tehlikeli yer.

bürsün, [Ar. bürṣün برثن] *{OsT} is.* **1.** İnsan eli. **2.** Yırtıcı hayvanların pençesi. **3.** Develere vurulan damga.

bürşüm, [Ar. bürşüm برشم] *{OsT} is.* Kadınların yüzlerini örttükleri örtü.

bürt, [bür-mek ? > bür-(ü)t] *{eT} is.* Karabasan; kâbus. [DLT]

bürtlek, -ği [bört *(yans.)* > bört-le-k / bürt-le-k] *{ağız} sf.* (Göz için) devrik; patlak; pörtlek. [DS]

bürtlemek, [bört *(yans.)* > bürt-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** (Su için) fışkırarak kaynamak. **2.** (Ekilmiş tahıl taneleri için) toprak altından yüze çıkmak. [DS]

bürtletmek, [bört *(yans.)* > bürt-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Ortaya çıkarmak. **2.** Kabartmak; şişirmek. [DS]

bürtmek[1]**,** [bür-mek > bür-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Dokunmak; temas etmek. [Clauson]

bürtmek[2]**,** [bört *(yans.)* > bürt-mek / bört-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* **1.** Az haşlamak. **2.** Yumurtayı suda haşlamak. [DS]

bürtmük, -ğü [bürt-mük] *{ağız} is.* Yumuşak şeylerden kopan küçük parçalar. [DS]

bürtüglüg, [bürt-mek > bürt-üg-lüg] *{eT} sf.* **1.** Hissedilen; duyulan. [EUTS] **2.** *is.* Hissetme; duyma. [EUTS]

bürtük, -ğü [bürt-ük] *{ağız} is.* Tahıl tanesi. [DS]

bürtülmek, [bürt-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Dokunulmak; temas edilmek. [Clauson]

bürtüşmek, [bürt-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Birbirine dokunmak. [EUTS]

büru, -u'i [Ar. bürū' بروء] *(büru:) {OsT} is.* **1.** Hastanın iyiliğe yüz tutması. **2.** Bilgi, erdem ve iyilikte benzerlerine olan üstünlük.

büruc, [Ar. burc > bürūc / burūc بروج] *(büru:c) {OsT} is.* **1.** Burçlar; kaleler. **2.** On iki takımyıldız; burçlar. ◘ **bürüc-i isnā-aşer,** *{OsT} Güneş sisteminin on iki burcu.*‖ **bürüc-i sābite,** *{OsT} Sabit burçlar; Boğa; Aslan; Akrep; Kova.*

bürud, [Ar. bürūd برود] *(büru:d) {OsT} sf.* **1.** Soğuk. **2.** *is.* Bir işten bıkıp usanma; soğuma.

bürudet, [Ar. bürūdet برودت] *(büru:det) {OsT} is.* **1.** Soğukluk. **2.** *mecaz.* Kırgınlık; küskünlük. ◘ **bürüdet-engîz,** *{OsT} Çok soğuk.*‖ **bürüdet-i hevā,** *{OsT} Havanın soğukluğu.*‖ **bürüdet-i muāmele,** *{OsT} Davranış soğukluğu; soğuk davranış.*

bürufe, [Far. bürūfe بروفه] *(büru:fe) {OsT} is.* **1.** Sarık. **2.** Bel kuşağı. **3.** Mendil.

büruk[1]**,** [Ar. bürūk بروك] *(büru:k) {OsT} is.* Un helvası.

büruk[2]**,** [Ar. berḳ > bürūḳ بروق] *(büru:k) {OsT} is.* Şimşekler.

bür'um, [Ar. bür'ūm / bür'ūme برعوم / برعومه] *(büru:m) {OsT} is. bot.* Bir ağacın henüz açılmamış çiçeği; tomurcuk.

bürut, [Ar. bürūt بروت] *(büru:t) is.* Bıyık.

büruz, [Ar. bürūz بروز] *(büru:z) {OsT} is.* **1.** Belirme; ortaya çıkma. **2.** Açık; meydanda; aşikâr. **3.** Gösterme; teşhir.

bürü[1], [böri / büri / börü] *{eT} is.* Kurt; börü. [EUTS]

bürü[2], [*eT.* bür-mek *(dolamak)* > bür-ü] *{ağız} is.* **1.** Baş örtüsü. **2.** Çarşaf; car. [DS]

bürük[1], [*eT.* bür-mek *(dolamak)* > bür-ük] *{eT} is.* **1.** Şalvar gibi şeylerin uçkurunda bulunan yuvarlak ip. [DLT] **2.** *{ağız}* Baş örtüsü. [DS] **3.** *{ağız}* Çarşaf; car. [DS] **4.** *{ağız}* Araba üstüne gerilen tente. [DS] **5.** *{ağız}* Duvak. [DS] **6.** *{ağız}* Boyun atkısı. [DS] **7.** *{ağız}* Hamam havlusu. [DS]

bürük[2], **-ğü** [pür / bür > bür-ük] *{ağız} is.* **1.** Irmak, göl ve ova kenarlarındaki gür çalılık, sazlık vb. **2.** Ormanın. **3.** Gövdesini sarmaşık sarmış ağaç. **4.** Üstü açık çevresi çalılarla sarılmış ağıl. **5.** Asma yaprağı. [DS]

bürüklemek, [bür-mek > bür-ük-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Çarşaflamak. [DS]

bürüklenmek, [bür-ük-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** (Kadın, kız için) baş örtüsü örtünmek. **2.** Örtünmek; bürünmek. [DS]

bürüklük[1], **-ğü** [bür-ük-lük] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

bürüklük[2], **-ğü** [bür-ük-lük] *{ağız} is.* Havanın bunaltıcı ve sıcak zamanı. [DS]

bürükmek, [bür-ük-mek / bir-ik-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Birikmek; toplanmak. [DS]

bürülmek, [bür-mek > bür-ül-mek / bur-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ür]* Buruşturulmak; bükülmek. [DLT]

bürülü, [bür-ü-lü] *sf.* **1.** Örtülü, sarılı. **2.** Kaplı.

bürüm, [*eT.* bür-mek *(dolamak)* > bür-üm بورم] *is.* **1.** Bürümek eylemi ve sonucu. **2.** Bir kenarı üzerinde yuvarlanarak dürülmüş, sarılmış, katlanmış şey. *{OsT} (aynı)* **3.** *bot.* Şemsiye veya kömeç durumundaki bileşik çiçeklerde sapın dibinde yan yana duran bürgülerin tümü. **4.** *{ağız}* Arapların başlarına koydukları poşu üzerine geçirilen halka şeklindeki kalın ip. [DS] **5.** *{ağız}* Giyim eşyası. [DS] **6.** *{ağız}* Şemsiye. [DS] ☞ **bürüm bürüm,** *{eAT} 1. Birbirinin üstüne sarılmış. 2. {ağız} (Örtünmek için) sıkı sıkıya; sıkıca.* [DS]

bürümcek, -ği [bür-üm > bürüm-cek] *is.* **1.** Koza gibi yuvarlanmış ve bürünmüş şey. **2.** İpek böceği kozalağının dış tarafında bulunan iplikler. **3.** Başörtüsü. **4.** *{ağız}* Ham ipekten dokunmuş bez. [DS] **5.** *{ağız}* Baş örtüsü. [DS] **6.** *{ağız}* Çarşaf. [DS] **7.** *{ağız}* Yağmurdan korunmak için örtünülen bez; yağmurluk. [DS] **8.** *{ağız}* Yeni doğmuş yavrunun üzerindeki zar; son. [DS]

bürümcük, -ğü [bürüm > bürüm-cük] *is.* **1.** Kıvratma denilen bükülü ham ipekten bez ayağı armürde dokunmuş ince kumaş. **2.** *sf.* Bu tür kumaştan yapılmış giyecek vb.

bürüme, [bür-ü-me بورمه] *is.* **1.** Bürümek eylemi. **2.** Kaplama, sarma. **3.** *{eAT} sf.* Bütün vücudu kaplayan.

bürümek, [*eT.* bür *(tomurcuk)* > bür-ī-mek > bür-ümek بورمك / بريمك] *gçl. f. [-ür]* **1.** Kaplamak; örtmek. *{eAT} {OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Sarmak; kuşatmak. *{eAT} {OsT} (aynı)* **3.** Basmak; istila etmek. **4.** Etkilemek. **5.** *{ağız}* Toplanmak. [DS]

bürümen, [bür-ü-mek > bürü-men] *{ağız} is.* İpekten yapılmış elbise. [DS]

bürün, [Yun. pirina] *{ağız} is.* Zeytin posası. [DS]

bürüncek, [bür-ün-(e)cek بورنجك / بورنجك] *{eAT} {OsT} {ağız} is.* **1.** Baş örtüsü; çarşaf; bürümcek. **2.** Duvak. **3.** Kaput, palto, pelerin gibi giyim eşyası. [DS]

bürüncük, -ğü [*eT.* bür-ün-çük / bür-üm-cük] *is.* **1.** Bürümcük. **2.** *{ağız}* Ham ipekten dokunmuş bez. [DS]

bürünçük, [bür-mek *(dolamak)* > bür-ün-çük] *{eT} is.* Bürümcük; kadın baş örtüsü. [DLT]

büründürmek, [bür-ün-mek > bürün-dür-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Bürünmesini sağlamak. **2.** Bürünmesine sebep olmak.

bürüng, [bür-mek > bür-üñ] *(bürüñ) {eT} is.* Akarsuların yeryüzünde meydana getirdiği yarıklar. [DLT]

bürünme, [bür-ün-me] *is.* Bürünmek eylemi ve durumu.

bürünmek, [*eT.* bür-mek *(dolamak, bükmek)* > bür-ü-n-mek بورنمك] *dönşl. f. [-ür]* **1.** Sarınmak, örtünmek, kaplanmak. *{eT} (aynı)* [DLT] [KB] **2.** Giyinmek. *{eAT} (aynı)* **3.** *mecaz.* Kendini belli bir özellikte göstermeye çalışmak. **4.** *edil.* Sarılmak, örtülmek. **5.** *{ağız}* (Hava için) bulutlanmak. [DS]

bürüntü, [bür-ün-tü] *{ağız} is.* **1.** Bürgü. **2.** Peştamal. [DS]

bürünük, -ğü [bür-ün-ük] *{ağız} sf.* (Hava için) kapalı; bulutlu. [DS]

bürünüş, [bür-ün-üş] *is.* Bürünme eylemi ve biçimi.

bürüşde, [? bürüşde] *{ağız} is.* Tandır ya da sacda pişirilen ekmeğin çok kızarmışı. [DS]

bürüşmek, [bür-mek > bür-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Bükme, burma, dolama, kıvırma işlerini birlikte yapmak; bükerken birbirine ardım etmek; büküşmek. [DLT]

büryan, [Far. büryān بريان] *(büryaːn) {OsT} is.* **1.** Susuz kavurmak suretiyle veya tandırda pişirilmiş et yemeği; kebap, biryan, püryan. **2.** *{ağız}* Et ve pirinçle tepside pişirilen bir yemek. [DS] ☞ **büryan olmak,** *Kavrulmak, susuz kalmak.*

büs[1], [bis / büs / büş *(yans.)*] *is.* Kedi cinsi hayvanları çağırmayı ya da kovalamayı anlatan kök, *büs-sük.*

büs[2], [büs *(yans.)*] *is.* Sinmeyi, ürküntü duymayı anlatan kök. [Zülfikar] *büs.*

büs[3], [büs] *{ağız} is.* Küspe. [DS]

büsbütün, [bü(s)+bü/tün] *(bü'sbütün) pekşt. zf.* **1.** Bir bütün olarak; tamamıyla; tamamen. **2.** İyiden

iyiye; iyice. **3.** Köklü bir şekilde; temelli. **4.** *sf.* Eksiksiz bir bütün.

büsbüyük, [bü(s)+bü/yük] *(bü'sbüyük) sf.* Çok büyük.

büsek, -ği [büs-ek] *{ağız} is.* Katran. [DS]

büskeç, [bös-mek > bös-geç > büs-keç] *{eT} is.* Çörek. [DLT]

büslemek, [büs-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Süslemek. [DS]

büslet, [Ar. büslet بسلت] *{OsT} is.* Şöhret; ün.

büsmek, [büs *(yans.)* > büs-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Sinmek; saklanmak; pusmak. [DS]

büsmürük, -ğü [büs *(yans.)* > büs-mek > *büs-mürmek > büs-mür-ük] *{ağız} sf.* (Kişi için) kurnaz; sinsi. [DS]

büsr, [Ar. büsr / büsre بسر / بسره] *{OsT} sf.* **1.** Taze; körpe. **2.** *is.* Bir nesnenin ucu ve başı. **3.** Genç kız ve oğlan.

büssed, [Ar. büssed بسد] *{OsT} is.* Mercan.

büst, [İt. busto *(göğüs)* > Fr. buste] *is.* **1.** İnsan baş ve gövdesinin üst kısmının heykeli; baş heykeli. **2.** *terz.* Kadın vücudunun göğüs kısmı.

büstah, [Far. büstāḫ بستاخ] *{OsT} sf.* Küstah; utanmaz; edepsiz.

büstan, [Far. būstān > Ar. büstān بستان] *(büsta:n) {OsT} is.* Bağ bahçe; bostan.

büstani, [Ar. büstānī بستانی] *(büsta:ni:) {OsT} is.* Bahçıvan; bostancı.

büste, [Far. büste بسته] *{OsT} is. bot.* Fındık.

büstec, [Far. büstec بستج] *{OsT} is.* → büstek.

büstek, -ği [Far. büstek بستك] *{OsT} is.* **1.** *bot.* Ak günlük. **2.** Fıstık zamkı.

büsteli, [? bustulī / büstelī] *{eT} is.* Karapazı denilen bitki, *(Atriplex hortensis).* [DLT]

büstiyer, [Fr. bustière] *is.* **1.** Omuzları ve göbek bölgesini açıkta bırakan bir tür kadın elbisesi. **2.** Sutyen.

büstüka, [Ar. büstūḳa بستوقه] *(büstü:ka) {OsT} is.* Küçük küp; küpçük.

büsuk, -ku [Ar. büsūḳ بسوق] *(büsü:k, k kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Ağacın boy atması, boylanması. **2.** Birinin, akranına üstün olması.

büsul[1], -lü [Ar. büsūl بسول] *(büsu:l) {OsT} is.* **1.** Sıvıların ya da içeceklerin mayalanma sonucu tatlarının ağırlaşması ya da ekşimesi. **2.** Bir şeyin haram olma özelliği kazanması.

büsul[2], -lü [Far. büsūl بسول] *(büsu:l) {OsT} is.* Lanet, beddua.

büsur[1], [Ar. beşr > büşūr بثور] *(büsu:r) {OsT} is.* Çıbanlar.

büsur[2], [Far. büsūr بسور] *(büsu:r) {OsT} is.* Lanet; beddua.

büsut, [Ar. büsuṭ بسط] *{OsT} is.* El açıklığı; civanmertlik.

büsük, [büs *(yans.)* > büs-ük / pis-ik / püs-ük] *{eAT} is.* Kedi.

büsükmek, [büs-ük-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Acıkmak. [DS]

büsürgeç, -ci [püs-kür-geç] *{ağız} is.* Ağaçlara ilaç sıkmakta kullanılan araç. [DS]

büş[1], [bis / büs / büş *(yans.)*] *is.* Kedi cinsi hayvanları çağırmayı ya da kovalamayı anlatan kök, *büş büş.* ◻ **büş büş,** *{ağız} Hayvanları çağırma ve kovalama ünlemi.* [DS]

büş[2], [Far. büş بش] *{OsT} is.* **1.** Kâkül. **2.** At yelesi. **3.** *sf.* Eksik; noksan.

büşermek, [biş-mek > büş-er-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Olgunlaştırmak. [EUTS]

büşinçek, [Kençek. büşinçek] *{eT} is.* Üzüm salkımı. [DLT]

büşkâni, [Ar. büşkānī بشکانی] *(büşkâ:ni:) {OsT} is.* **1.** Kendi dilini bilmeyecek kadar ahmak adam. **2.** Arap çocuğu olduğu hâlde Arapça'yı bilmeyen ahmak.

büşmek, [biş-mek > büş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Pişmek. [DS]

büşra, [Ar. büşrā بشری] *(büşra:) {OsT} is.* Sevinçli haber; müjde.

büşter, [Far. büşter بشتر] *{OsT} is. tıp.* Kurdeşen.

büşterem, [Far. büşterem بشترم] *{OsT} is. tıp.* → büşter.

büşteri, [Far. büşterī بشتری] *(büşteri:) {OsT} is. tıp.* → büşter.

büşük, [biş-mek *(olgunlaşmak; alışmak; deneyim kazanmak)* > biş-ük > büş-ük] *is.* **1.** Beşik. **2.** Birbirine alışmış olanlar; birbirlerini iyi tanıyanlar **3.** İçli dışlı olanlar; akraba; yakınlar; hısım. [EUTS] [İKPÖy.] **4.** Eş dost; sevgili. [Gabain] [İKPÖy.]

büşürmek, [biş-mek > büş-ür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Pişirmek. [DS]

büt[1], [*eT.* bit > büt بت] *{OsT} is.* Bit.

büt[2], [Far. būt بوت] *{OsT} is.* **1.** Put. **2.** Tapınılan şey. **3.** Sevgili. **4.** *sf. mecaz.* Güzel. ◻ **büt-gede,** *{OsT} Puta tapanların tapınağı.* || **büt-hâne,** *{OsT} Tapınak.* || **büt-i perîveş,** *{OsT} Peri gibi güzel.* || **büti sınmak,** *{eAT} Yüzü değişip bozulmak; gönlü daralmak.* || **büt-lāl,** *{OsT} Hayran olan; şaşan; şaşkın.* || **büt-nigâr,** *{OsT} Put yapan; putçu; portreci.* ||

büt-perest, *{OsT} Puta tapan.*|| **büt-perestî,** *{OsT} Puta tapan.*|| **büt-perîveş,** *{OsT} Peri gibi güzel.*|| **büt-şiken,** *{OsT} Put kıran.*|| **büt-şikestî,** *{OsT} Put kırıcılık.*|| **büt-tirāş,** *{OsT} 1. Put yapan; put oyan. 2. Heykeltıraş.*|| **büt-tirāşî,** *{OsT} Put yapıcılığı.*|| **büt yonmak,** *{eAT} Put yapmak.*

bütadien, [Fr. butadiène] *is. kim.* Yapısında iki tane çift bağ bulunan iki hidrokarbon; C_4H_6; CH_2=CH−CH= CH_2

bütan[1]**,** [Fr. bütān بتان] *(büta:n) {OsT} is.* **1.** Putlar. **2.** Güzeller.

bütan[2]**,** [Fr. butane] *is. kim.* Düşük basınç altında sıvılaştırılarak metal tüpler içinde yakıt olarak kullanılmak üzere pazarlanan C_4H_{10} formülündeki doymuş hidrokarbon.

bütangaz, [bütan+gaz] *is.* Yakıt olarak tüplere doldurularak dağıtımı yapılan gaz.

bütçe, [Lat. bulgaette *(deri kesecik)* > Fr. bougette *(küçük kese)* / İng. budget] *(bü'tçe) is.* **1.** Sarfiyat planı; harcama listesi. **2.** *huk.* Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin gelecek belli bir dönem içindeki gelir ve giderlerini tahmin eden ve bunların tahsil ve harcanmasına izin veren hukukî işlem. **3.** *gnşl.* Bir kişinin gelir ve giderleri. 🗗 **bütçe açığı,** *Bütçede giderlerin gelirlerden fazla olması durumu.*|| **bütçe aktarması,** *Devlet harcamalarında parası artacağı tahmin edilen kalemlerden parası yetmeyecek kalemlere para aktarma işi.*|| **bütçe fazlası,** *Gelirlerin giderlerden çok olması durumu.*|| **bütçe hedeflerini aşmak,** *Devlet bütçesinde tahmin edilen gelir ya da giderleri yıl içinde fazlası ile gerçekleştirmek.*|| **bütçe kanunu,** *Devletin daire ve kurumlarının yıllık gelir ve gider toplamını belirten ve bunların yürütülmesine izin veren kanun.*|| **bütçe yılı,** *Bütçenin uygulanmaya başladığı günden ertesi yıl aynı güne kadar geçen süre.*

bütçeleme, [bütçe-le-me] *is.* Bütçe yapma işi.

bütçelemek, [bütçe-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Gelir ve gideri bütçeye kaydetmek. **2.** Bütçe yapmak.

büte, [büt-mek > büt-ē] *(büte:) {eT} zf.* **1.** Çok; pek çok. [DLT] [KB] **2.** (Zaman için) kısa. [DLT]

büteki, [bu+tek-i] *{ağız} zf.* Bizden tarafta olan; bu yandaki. [DS]

büten, [Fr. butène] *is. kim.* Olefin grubundan formülü C_4H_8 olan etilen hidrokarbon; bütilen.

büteyra, -a'i [Ar. büteyrā' بتيراء] *(büteyra:) is.* **1.** Güneş. **2.** Sabah.

bütgü, [büt-mek > büt-gü] *(bütgü:) {eT} is.* Dışkı; def-i hacet. [EUTS]

bütgürmek, [büt-mek > büt-gür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bitirmek. [Clauson]

bütgüsüz, [bütgü-süz] *{eT} sf.* Tamamlanmamış; eksik. [Clauson]

büthane, [Far. büt-ḫāne بتخانه] *{OsT} is.* İçinde tapınılan putların bulunduğu tapınak.

bütirat, [Fr. butyrate] *is. kim.* Bütirik asidin tuzu veya esteri.

bütirik, -ği [Lat. butyrum *(yağ)* > Fr. butyrique] *sf. kim.* (Asit ve aldehit için) tereyağında, yaban havucu esansında, terde ve kas özünde bulunan CH_3-CH_2-CH_2-COOH formüllü normal, keçiboynuzunda bulunan $(CH_3)_2$ CH-COOH formüllü izobüritik kimyasallarla ilgili.

bütirin, [Fr. butyrine] *is. kim.* Tereyağında bulunan bir gliserinin esterine verilen ad.

bütkede, [Far. büt-kede بتكده] *is.* Putların bulunduğu yer.

bütkü, [büt-mek > büt-kū] *{eT} is.* Kaka; büyük aptes (çocuk dili). [DLT]

bütkürmek, [büt-mek > büt-kür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bitirmek. [EUTS]

bütmek[1]**,** [büt-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Bitmek; tamamlanmak; gerçekleşmek. [EUTS] [Gabain] [KB] [Üç İtigsizler] **2.** Sona ermek; yok olmak. [EUTS] [Gabain] [KB] [Üç İtigsizler] **3.** (Ses için) kısılmak; kesilmek; alçalmak. [KB]

bütmek[2]**,** [büt-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* (Yara için) kapanmak; onulmak. [Yüknekî] [KB]

bütmek[3]**,** [büt-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** (Bitki için) bitmek; çıkmak; neşvünema bulmak. **2.** Yaratılmak. **3.** Doğmak. [DLT]

bütmek[4]**,** [büt-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Bir şeye inanmak. [EUTS] [Yüknekî] [KB] **2.** Arzusu, dileği yerine gelmek; borcu veya alacağı gerçekleşmek. [ETY] [KB] **3.** (Suya vb.) kanmak. [ETY] **4.** Doymak. [ETY] **5.** İkrar etmek. [DLT] [KB]

bütmiş, [büt-mek > büt-miş] *{eT} sf.* (Yara için) kapanmış; iyileşmiş. [DLT]

bütperest, [Far. büt-perest بتپرست] *{OsT} is.* **1.** Putlara tapan kimse; putperest. **2.** *sf.* (Kişi için) puta tapıcı; puta tapan.

bütrü, [büt-ür-mek > büt-ür-ü > bütr-ü] *{eT} zf.* Baştanbaşa. [KB]

bütrürek, [bütrü-rek] *{eT} zf.* Tamamen; tamamıyla; iyice. [KB]

bütrüşmek, [büt-ür-mek > büt-(ü)r-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Muhakeme olmak; tanık getirmek. [DLT]

bütsemek, [büt-mek > büt-sē-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Yara için) iyileşmeğe, kapanmaya yüz tutmak. [DLT]

büttül, [Ar. büdelā => büttül ?] *{ağız} sf.* Alık; budala. [DS]

bütu, -u'u [Ar. bütū' بتوع] *(bütu:) {OsT} is.* **1.** Kesilme. **2.** Uzaklaşma.

bütun, [Ar. batn > büṭūn بطون] *(bütu:n) {OsT} is.* **1.** Karınlar. **2.** Nesiller; soylar.

bütüd, [büt-mek > büt-üd] *{eT} is.* Bitme; tamamlanma; ikmal. [EUTS]

bütüg, [büt-mek > büt-üg] *{eT} sf.* **1.** Bütün; tüm. [İKPÖy.] **2.** Dokunulmamış. [İKPÖy.] **3.** (Yara için) kapanmış; iyileşmiş. [İKPÖy.]

bütüge, [Far. būta ? / Sansk. ? > bütü gē] *(bütü:ge:) {eT} is.* Patlıcan. [DLT]

bütülmek, [büt-mek > büt-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* **1.** İnanılmak. [KB] **2.** Tamamlanmak. [KB] **3.** *dönşl. f.* Olgunlaşmak. [KB]

bütün, [*eT.* büt-mek *(bitmek)* > büt-ün بتون] *sf.* **1.** Eksiksiz; tam. *{eT} {eAT} (aynı)* [EUTS] [DLT] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî] [KB] **2.** Parçalara ayrılmamış; tek parça halinde. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain] [Yüknekî] [KB] **3.** Çok sayıda varlık ve nesnelerin tamamı. **4.** (Para için) bozuk olmayan; büyük miktarda ve tek banknot halinde. **5.** Mümkün olduğu kadar; olanca. **6.** Biricik, tek olarak. **7.** *{eT} {eAT}* Doğru; dürüst; sahih; mükemmel; sağlam. [Yüknekî] [KB] **8.** *is.* Birlik; tamlık. 🗗 **bütün bütün,** *Büsbütün; tamamen, iyice.*|| **bütün bütüne,** *Bütün olarak.*|| **bütün eylemek,** *{eAT} Birleştirip bütün hâle getirmek; sağlam ve tam yapmak.*|| **bütün itmek,** *{eAT} Birleştirip bütün hâle getirmek; sağlam ve tam yapmak.*|| **bütün olmak,** *{eAT} Birleşip bütün hâle gelmek; sağlam ve tam olmak*

bütünce, [bütün-ce بتونجه] *(bütü'nce) zf.* **1.** Bütün olarak. **2.** *sf.* Bütüne yakın; bütün görünümünde. **3.** *is. dbl.* Dilbilimsel çözümleme amacıyla oluşturulmuş yazılı ya da ses alma araçlarıyla kayıtları yapılmış belirli sayıdaki söz veya cümle verileri.

bütüncene, [bütün-cene] *(bütü'ncene) {ağız} zf.* **1.** Bütün olarak. **2.** Sağ salim. [DS]

bütüncü, [bütün-cü] *sf.* **1.** Bütüne ilişkin; bütünle ilgili. **2.** Bütünü savunan; bütünden yana olan. 🗗 **bütüncü ekonomi,** *eko. Bir milletin belli dönemdeki genel ekonomik etkinlik düzeyini ve ekonomik büyüklükler arasındaki ilişkileri tespit eden ekonomi dalı; makroiktisat.*

bütüncül, [bütün-cül] *sf.* Bir ideoloji adına bütün kişisel çabaları, etkinlikleri sıkı bir denetim altına alarak bireysel özgürlüğe yer vermeyen ve bireyin hayatını her yönüyle devlet otoritesine tabi kılan; totaliter.

bütüncüllük, -ğü [bütün-cül-lük] *is.* Devletin bir ideoloji adına bütün kişisel çabaları, etkinlikleri sıkı bir denetim altına alarak bireysel özgürlüğe yer vermeden, bireyin hayatının her yönüyle devlet otoritesine tabi olması gerektiğini savunan siyasi sistem; totalitarizm.

bütüncülük, -ğü [bütün-cü-lük] *is. fel.* Çeşitli ögelerden meydana gelmiş bir bütünde, var olmayan bazı özelliklerin bulunduğunu ileri süren felsefe.

bütünleme, [bütün-le-me] *is.* **1.** Bütünlemek eylemi. **2.** Eksiği bulunan bir şeyi bütüne tamamlama; eksikliğini giderme; bütün yapma; ikmal. 🗗 **bütünleme sınavı,** *eğit. Sene içinde ya da yapılan ilk imtihanda derslerinden geçer not alamayanlar için açılan ikinci bir imtihan.*

bütünlemek, [*eT.* bütün-lē-mek] *gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** *{eT}* Gerçekliğini aramak. [DLT] **2.** Eksiği bulunan bir şeyi bütüne tamamlamak; eksikliğini gidermek; bütün yapmak; ikmal etmek. **3.** Ufak paraları bütün para haline getirmek. **4.** Haritacılıkta uçaktan çekilerek elde edilmiş haritaya nehir, dağ, şehir adı gibi özellikleri işlemek.

bütünlemeli, [bütün-le-me-li] *sf.* Bir kısım derslerinden başarısız olmuş ve bütünleme sınavına girebilecek durumda olan (öğrenci).

bütünlenme, [bütün-le-n-me] *is.* Bütünlenmek eylemi.

bütünlenmek, [bütün-le-n-mek] *edil.f. [-ir]* **1.** Eksik kısmı bütüne tamamlanmak; eksikliği giderilmek; bütün yapılmak; ikmal edilmek. **2.** (Ufak paralar için) bütün para haline getirilmek.

bütünler, [bütün-le-mek > bütün-le-r] *sf.* **1.** Eksiği bulunan bir şeyi, kendisini katmak suretiyle bütüne tamamlayan; bütünleyen; bütünleyici. **2.** Bir bütün elde etmek için eklenen; mütemmim. 🗗 **bütünler açı,** *mat. Bir açının değerini 180°'ye tamamlamak için eklenen açılardan her biri.*

bütünleşme, [bütün-le-ş-me] *is.* **1.** Bütünleşmek eylemi. **2.** Bütün durumuna gelme.

bütünleşmek, [bütün-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Bir bütün durumuna gelmek. **2.** Bir bütünün parçaları olarak uyum içinde bulunmak; tek parça gibi hareket etmek. **3.** İçinde bulunduğu topluma ayak uydurmak; dayanışma içinde olmak; kaynaşmak.

bütünletme, [bütün-le-t-me] *is.* Bütünletmek işi.

bütünletmek, [bütün-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bütün durumuna getirtmek. **2.** Eksikliğini gidertmek. **3.** (Küçük değerli paralar için) toplamı kadar daha büyük para hâline çevirttirmek.

bütünleyen, [bütün-le-y-en] *sf.* **1.** Bütün duruma getiren; mütemmim. **2.** Bütün duruma getirmek için eklenen.

bütünleyici, [bütün-le-y-ici] *sf.* Bütünlemeyi sağlayan; mütemmim.

bütünlük, -ğü [bütün-lük] *is.* **1.** *{eT}* Doğruluk; mükemmellik. [KB] **2.** Bütün olma durumu. **3.** Bütün olanın niteliği.

bütünsel, [bütün-sel] *sf.* **1.** Bütün niteliği taşıyan; total. **2.** Bütünle ilgili. **3.** Bütüne ilişkin.

bütünsellik, -ği [bütün-sel-lik] *is.* Bütün olma durumu.

bütürmek, [bit-ür-mek > büt-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Tedavi etmek; sağaltmak. [KB] **2.** Sağlam hâle koymak. [KB] **3.** Alacağını tanıklamak; ispat etmek. [DLT] [KB] **4.** Sona erdirmek; bitirmek; tamamlamak; yerine getirmek; gerçekleştirmek. [EUTS] [Üç İtigsizler] [Gabain]

bütürü, [büt-mek > büt-ür-mek > bütür-ü] *{eT} zf.* Tamamıyla; hepsi; topu; baştan başa. [EUTS] [Gabain]

bütüşmek, [büt-mek > büt-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Bitişmek; birleşmek. [Clauson]

bütüt, [büt-mek > büt-üt] *{eT} is.* Bitme; tamamlanma; ikmal, tekâmül. [Gabain] [EUTS]

büvan, [Ar. büvān بوان] *(büva:n) {OsT} is.* Çadır direği; direk.

büve, [böğ > büğe / büve] *is. zool.* Sığırsineğigiller familyasından 2 cm. boyunda, tıknaz gövdeli, kısa ve güçlü hortumu ile sığırların derilerini delerek kan emen, nokra adı verilen hastalığa sebep olan bir tür sinek; eğrice, büğe, büğelek, nokra sineği, güğüm sineği, *(Hypoderma bovis).*

büvelek, -ği [bügel-mek > büvel-ek بوه لك] *{OsT} is.* → büvelek; büve.

büvenmek, [büge-n-mek / büve-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Eğilmek; çömelmek. [DS]

büvet[1]**,** [büge-mek > büğe-t > büvet] *{ağız} is.* **1.** Suyun önüne çekilen set; bent. **2.** Irmağın en derin yeri. **3.** Kuyu. **4.** Mandaların serinlemek için girdiği bataklık. **5.** Çit. **6.** Su birikintisi. [DS]

büvet[2]**,** [Fr. buvette] *is.* **1.** Yiyecek, içecek satan küçük dükkân. **2.** Küçük istasyon büfesi.

büvkirmek, [bür-kür-mek / büv-kür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* → bürkirmek.

büvkürmek, [bür-kür-mek / büv-kür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* → bürkürmek.

büyeyz, [Ar. büyeyż بيض] *{OsT} is. biy.* Yumurtacık.

büylük, [büy-lük ? بويلوك] *{OsT} is.* Gonca.

büyu, -u'u [Ar. büyūʿ بيوع] *(büyu:) {OsT} is.* **1.** Satmalar; satışlar. **2.** Satın almalar. **3.** Satılmalar.

büyud, [Ar. büyūd بيود] *(büyu:d) {OsT} is.* Yok olma.

büyun, [Ar. bīn > büyūn بيون] *(büyu:n) {OsT} is.* Bölgeler.

büyut, [Ar. beyt *(ev)* > büyūt بيوت] *(büyu:t) {OsT} is.* **1.** Evler. **2.** Ev halkları; aileler.

büyutat, [Ar. büyūt-āt بيوتات] *(büyu:ta:t) {OsT} is.* **1.** Ev kümeleri. **2.** Soylu aileler. **3.** Soylu kişiler.

büyuz, [Ar. beyż > büyūż بيوض] *(büyu:z) {OsT} is.* Yumurtalar.

büyü, [*eT.* bögü / bügü *(hikmet)* > bügi / büyü] *is.* **1.** İnsan ve tabiatla ilgili olarak, bir takım gizli güçlerle insan geleceği üzerinde etkiler yapma, yönlendirmede bulunma gibi işlerin bütünü; sihir; afsun; füsun. **2.** İnsan üzerinde şaşırtıcı etki bırakan olağanüstü güzellik duygusu. **3.** Karşı durulması güç çekicilik. ◻ **büyü bozmak,** *Bir büyüyü etkisiz hale getirmek.*|| **büyü ile bağlamak,** *Büyü sayesinde etkisiz duruma getirmek.*|| **büyüsüne kapılmak,** *Güzelliğinin ve çekiciliğinin etkisi altında kalmak.*|| **büyüsüne tavşan başı,** *{ağız} Büyüden korkmadığını ifade için söylenen söz.* [DS]|| **büyü yapmak,** *Büyü ile etkisi altına almaya çalışmak.*

büyücek, -ği [büyü(k)-cek > büyü-cek] *sf.* **1.** Bir dereceye kadar büyük; büyükçe. **2.** Büyük sayılacak kadar.

büyücü, [büyü-cü] *is.* Büyü yapan kimse.

büyücülük, -ğü [büyü-cü-lük] *is.* **1.** Büyü yapma sanatı. **2.** İyi veya kötü ruhların yardımını sağlayarak kazanıldığı sanılan gücün kullanımı. **3.** *mecaz.* Doğa üstü gibi gelen her şey.

büyük, -ğü [*eT.* beğük > beyük > büyük] *sf.* **1.** (Nesneler için) boyutları diğerlerinden daha uzun olan. **2.** Ortalamanın üstünde olan. **3.** Nitelikleri üstün olan. **4.** Yaşı ilerlemiş; yetişkin. **5.** Önemli. **6.** Elde ettiği başarılar ve seçkinliği nedeniyle benzerlerinden ayrılmış bulunan. **7.** *is. spor.* Çoğunlukla 21 yaş üstündeki sporcuların katıldığı yarış grubu. ◻ **büyük abdest,** *Dışkı; kaka.*|| **büyük abdesti** (aptesi) **gelmek,** *Göden bağırsağındaki dışkıları dışarı çıkarma ihtiyacını duymak.*|| **büyük aladı,** *{ağız} İpek böceğinin son uykusu.* [DS]|| **büyük amiral,** *as. Deniz savaşı kazanmış amirale verilen unvan.*|| **büyük ana,** *Büyük anne.*|| **büyük anne,** *Annenin veya babanın annesi; nine.*|| **büyük ay,** *{ağız} Ocak ayı.* [DS]|| **büyük baba,** *Annenin veya babanın babası; dede.*|| **büyük baş,** *Sığır ve manda gibi evcil hayvanların genel adı.*|| **büyük başlı,** *Akıllı.*|| **büyük bazar,** *{eAT} Panayır.*|| **büyük camgöz,** *zool. Sıcak ve ılık denizlerde yaşayan, boyu üç metreyi bulan, yüzgeçlerinden yapılan çorbası ile meşhur, yırtıcı bir kemikli balık; (Carcharhinus plumbeus).*|| **büyük çember,** *mat. Bir kürenin merkezden geçen düzlemle kesişimi ile oluşan çember.*|| **büyük çıkçığı,** *{ağız} Bir tür kilim.* [DS]|| **büyük dalga,** *fiz. (Radyo dalgaları için) uzun dalga.*|| **büyük dalgıç kuşu,** *zool. Gerdanlı dalgıç kuşu.*|| **büyük defter,** *Ana defter; defter-i kebir.*|| **büyük dünür,** *{ağız} folk. Beğenilen kızı kadınlar istedikten sonra isteyen, aile büyüğü bir erkek.* [DS]|| **büyük dünürlük,** *{ağız} folk. Kız evinde bir sepet içinde sergilenen, oğlan evinden gönderilen lokum vb. hediyeler.* [DS]|| **büyük eksen,** *Bir elipsin eksenlerinden uzunluğu en çok olan.*|| **büyük er,** *{eAT} Cengâver.*|| **büyük hanım,** *Bir evde bulunan kadınların en yaşlısı.*|| **büyük harf,** *Özel isimleri ve cümle başlarını belirtmekte kullanılan, diğer harflere göre boyca daha büyük ve şekil bakımından farklı*

yazılan harf.|| **büyük kalori,** *1 kg. suyun sıcaklığını 1 atmosfer basınç altında 14,5°C'den 15,5°C'ye çıkarmak için gereken ısı enerjisi miktarı, kilokalori.*|| **büyük kına,** *{ağız} folk.* Gelin alma günü. [DS]|| **büyük kırk,** *{ağız} folk.* Doğum yapmış bir kadının kırkıncı günü. [DS]|| **büyük lüle,** *{ağız} Körükteki büyük hava borusu.* [DS]|| **büyük mevlit ayı,** *Hicrî aylardan Rebîülevvel ayı.*|| **büyük mut,** *{ağız} 18 tenekelik (360 litre) tahıl ölçüsü.* [DS]|| **büyük nişan,** *{ağız} folk. Küçük nişandan sonra yapılan nişan.* [DS]|| **büyük orta,** *spor.* Yağlı güreş ve karakucakta baş altı ile orta boy arasındaki bir ağırlık kategorisi.|| **büyük öksürük,** *{ağız} tıp.* Boğmaca. [DS]|| **büyük önerme,** *mant. Bir kıyasın öncüllerinden büyük terim veya sonucun yüklemini içinde bulunduran.*|| **büyük panda,** *zool. Tabanına basarak yürüyen, baş ve gövdesi beyaz, dört bacağı koyu kestane renginde ayıdan biraz daha büyük memeli hayvan; (Ailuropoda melanoleuca).*|| **büyük peder,** *Büyük baba.*|| **büyük sarı,** *{ağız} İrmik yapmakta kullanılan iri ve sarı bir buğday.* [DS]|| **büyük sesli uyumu,** *dbl. Türkçe kelimelerde ilk hecenin ünlüsü kalın ise diğer hecelerin ünlüleri de kalın; eğer ilk hecenin ünlüsü ince ise diğer hecelerin ünlüleri de ince olması kuralı.*|| **büyük söylemek,** *Gücünün dışındaki şeyleri vaat etmek.*|| **büyük söz,** *Kaderinin üstünde dilek.*|| **Büyük sözüme tövbe!** *Büyük söz söylemekten sakınmak.*|| **büyük şehir,** *Belediye sınırları içinde birden çok ilçe bulunan şehir; anakent.*|| **büyük tansiyon,** *tıp.* Kalp atışı sırasındaki damar içi basıncı.|| **büyük terim,** *Bir kıyasta sonuç önermenin yüklemini oluşturan terim.*|| **büyük tövbe ayı,** *Hicrî aylardan Cemaziyülevvel ayı.*|| **büyük ünlü uyumu,** *dbl.* → büyük sesli uyumu.|| **büyük yemin etmek,** *Bozulduğunda kefareti bile ödenemeyecek kadar kötü yemin etmek.*

Büyükayı, [büyük+ayı] *is. gök. b.* Gök yüzünün kuzey kutbuna yakın bir takım yıldız.

büyükçe, [büyük-çe] *sf.* **1.** Oldukça büyük. **2.** Biraz büyük; büyücek. **3.** Çok önemli.

büyükelçi, [büyük+elçi] *is.* Bir devletin, diplomatik görevleri yürütmek için başka bir devlete gönderdiği sürekli temsilci.

büyükelçilik, -ği [büyük+elçi-lik] *is.* **1.** Bir ülkenin başka bir ülkede bulundurduğu sürekli temsilcilik. **2.** Büyükelçinin görev yaptığı yer ve makam. **3.** Büyükelçinin görev yaptığı konut ve bağlı servislerin bulunduğu bina.

büyükleme, [büyük-le-me] *is.* Büyüklemek eylemi.

büyüklemek, [büyük-le-mek بيوكلمك] *{OsT} gçl. f. [-r]* Saygı göstermek; ikramda bulunmak.

büyüklenme, [büyük-le-n-me] *is.* Büyüklenmek eylemi; kibirlenme.

büyüklenmek, [büyük-le-n-mek بويكلنمك] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Kendini olduğundan daha büyük göstermek; büyüklük taslamak. *{OsT} (aynı)* **2.** Kibirlenmek; böbürlenmek.

büyükleyin, [büyük-leyin] *{ağız} zf.* Büyükçe. [DS]

büyüklü, [büyük-lü] *sf.* Aralarında büyük bulunan. 🗗 **büyüklü küçüklü,** *Her yaştan ve her düzeyden.*

büyüklük, -ğü [büyük-lük] *is.* **1.** Büyük olma durumu. **2.** Büyük olan şeyin niteliği. **3.** Hoş görülü bir kişinin niteliği; bağışlayıcılık. **4.** Hoş görülü kişiye has bir davranış; büyüklük; ululuk. **5.** Yıldızların bağıl parlaklığı. **6.** *mat.* Bir ölçü ifade eden bütün varlıklar. 🗗 **büyüklük göstermek,** *Bağışlayıcı ve hoş görülü davranmak; ululuk göstermek.*|| **büyüklük hastalığı,** *psikol. Kendini olduğundan daha üstün ve büyük görme, gösterme hastalığı; büyüklük hezeyanı; büyüklük kuruntusu; megalomani.*|| **büyüklük taslamak,** *Kendini üstün, başkalarını düşük görmek; kibirlenmek, böbürlenmek.*

büyükseme, [büyük-se-me] *is.* Büyüksemek eylemi.

büyüksemek, [büyük-se-mek] *gçl. f. [-r] [-s(ü)-yor]* **1.** Bir şeyi olduğundan daha büyük olarak değerlendirmek. **2.** Abartmak. **3.** Birine veya bir şeye değer ve önem vermek.

büyüksü, [büyük-sü] *sf.* **1.** Büyükçe. **2.** Büyümüşçesine. **3.** Büyümüşe benzer.

büyüksünmek, [büyük-sün-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Kendini büyük görmek; büyük saymak. [DS]

büyüleme, [büyü-le-me] *is.* Büyülemek eylemi; sihirleme.

büyülemek, [büyü-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Büyü ile etki altına almak; büyü yapmak; sihir yapmak. **2.** *mecaz.* Aşırı ölçüde etki altına almak; cezbetmek; kendine çekmek.

büyüleniş, [büyü-le-n-iş] *is.* Büyülenmek eylemi ve biçimi.

büyülenme, [büyü-le-n-me] *is.* Büyülenmek eylemi.

büyülenmek, [büyü-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Kendisine büyü yapılarak etki altına alınmak. **2.** *gçsz. mecaz.* Bir güzellikten, çekicilikten aşırı derecede etkilenmek; kendini alamamak.

büyüleyici, [büyü-le-y-ici] *sf.* **1.** İnsanın kendini alamayacağı kadar olağanüstü çekici ve etkileyici; sihirli. **2.** *mecaz.* Çok güzel. **3.** Uygun; cazip. 🗗 **büyüleyici özellik,** *İnsanı hayran bırakan ya da kendine çeken, bağlayan nitelik; iradesini kullanamaz duruma getiren etki; güzellik; albeni.*

büyüleyiş, [büyü-le-y-iş] *is.* Büyülemek eylemi ya da biçimi.

büyülteç, -ci [büyü-l-t-eç] *is.* Fotoğraf ve resimleri büyülterek basmaya yarayan alet; agrandisör.

büyültme, [büyü-l-t-me] *is.* **1.** Büyütmek işi. **2.** Fotoğraflara daha büyük boyut kazandırma işlemi; agrandisman.

büyültmek, [büyü-l-t-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Bir şeyi olduğundan daha büyük hâle getirmek; genişlik ya da büyüklük kazandırmak. **2.** (Resim, harita vb.

için) boyutlarını uzun tutarak büyük bir örneğini yapmak. **3.** *mecaz.* Abartmak.

büyültücü, [büyü-l-t-ücü] *sf.* Büyültme işini yapan; büyülten.

büyülü, [büyü-lü] *sf.* **1.** Büyü yapılmış olan; sihirli. **2.** İnsanın kendini alamayacağı kadar olağanüstü çekici ve etkileyici özelliği bulunan; cazibeli; albenili.

büyüme, [büyü-me] *is.* **1.** Büyümek işi. **2.** *biy.* Bedenin bütününde veya bir bölümünde boyut artması. **3.** *ekon.* Bir dönem içinde bir veya birkaç ekonomik göstergenin yükselmesi. **4.** (Şehir, köy, fabrika vb. için) fazlalaşmak; genişlemek.

büyümek, [*eT.* bedümek > beyümek > büyü-mek] *gçsz. f. [-r]* **1.** Organizmanın bütününde veya bir bölümünde boyut artmak; gelişmek. **2.** Eskisinden daha iri duruma gelmek; irileşmek. **3.** Yaşı artmak; yaşlanmak. **4.** Yetişmek; boy atmak; serpilmek. **5.** Sayısı, ölçüsü artmak. **6.** Şiddeti, etkisi artmak; güçlenmek. **7.** Önem kazanmak; değerlenmek. **8.** Rütbece yükselmek. **9.** İtibarı artmak. ◻ **büyümüş de küçülmüş,** *Davranış bakımından büyüklere benzeyen; yaşından çok ileride olumlu davranışlar sergileyen çocuk için kullanılır.*

büyünmek, [büyü-n-mek بوينمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Büyümek.

büyüsel, [büyü-sel] *sf.* **1.** Büyü ile ilgili. **2.** Büyüye ilişkin.

büyüteç, -ci [büyü-t-eç] *is. fiz.* Cisimleri yakınlaştırarak büyük göstermeye yarayan mercek; pertavsız, *(1935).*

büyütken, [büyü-t-ken] *sf.* Büyümeye yol açan. ◻ **büyütken doku,** *biy. Bitkilerde büyümenin meydana geldiği sürgen doku; kambiyom.*

büyütme, [büyü-t-me] *is.* **1.** Büyütmek eylemi ve etkisi. **2.** Birisi tarafından bakılıp yetiştirilen kimse. **3.** *gök b.* Uzakta duran cisimlere ya da yıldızlara bir optik aletle bakıldığı zaman gören açının, çıplak gözle bakıldığı andaki açıya oranı.

büyütmek, [büyü-t-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Hacim veya alanca daha fazla duruma getirmek; genişletmek. **2.** Beslenmesini ve bakımını sağlayarak yetiştirmek. **3.** Geliştirmek; ilerletmek. **4.** *fiz.* Mercekler veya aynalar aracılığıyla insanda büyükmüş hissi uyandırmak. **5.** *mecaz.* Olduğundan daha fazla göstermek; anlatmak; abartmak.

büyütülme, [büyü-t-ül-me] *is.* Büyütülmek işi.

büyütülmek, [büyü-t-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Büyük hale getirilmek. **2.** Beslenip bakılarak yetiştirilmek. **3.** Abartılmak. **4.** Yüceleştirilmek, ululaştırılmak.

büyütüş, [büyü-t-üş] *is.* Büyütme işi ve biçimi.

büyüyüş, [büyü-y-üş] *is.* Büyüme eylemi ve biçimi.

büz[1], [bız / biz / büz *(yans.)*] *is.* İşten kaçmayı, kaytarmayı, mıymıntılık ve mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *büz büz, büz-de-k, büz-de-k-le-mek, büz-de-le-mek.* ◻ **büz büz,** *{ağız} 1. Mıymıntı; beceriksiz; pısırık. 2. İçten pazarlıklı.* [DS]

büz[2], [Far. büz بز] *{OsT} is. zool.* Keçi. ◻ **büz-bān,** *{OsT} Keçi çobanı.*‖ **büz-çe,** *{OsT} Keçi yavrusu; oğlak.*‖ **büz-dil,** *{OsT} Keçi yürekli; korkak.*‖ **büz-gāle,** *{OsT} Oğlak.*‖ **büz-i kûhî,** *{OsT} Dağ keçisi.*

büz[3], [Flaman. buis *(boru)* > Fr. buse] *is.* **1.** Akıcı maddelerin akışını ve boşalmasını sağlayan beton veya seramik boru; künk. **2.** Akıcı maddelerin akışını kontrole yarayan profil boru.

büzak, [Ar. büzāḳ بزاق] *(büza:k) {OsT} is.* Salya; tükürük.

büzdek, -ği [büz *(yans.)* > büz-dek] *{ağız} sf.* Mıymıntı; beceriksiz; pısırık. [DS]

büzdeklemek, [büzdek-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Miskince hareket etmek; oyalanmak; duraksamak. [DS]

büzdeklenmek, [büzdek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Mızmışlaşmak; miskinleşmek; oyalanmak. [DS]

büzdelek, -ği [büzde-le-k] *{ağız} sf.* **1.** Miskin; pısırık. **2.** Buruşuk. [DS]

büzdelemek, [büzde-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Miskinlik etmek; oyalanmak; duraksamak. [DS]

büzdeşik, -ği [büzde-ş-ik] *{ağız} sf.* Uyuşuk. [DS]

büzdük, -ğü [büz-dü-k] *{ağız} sf.* Miskin; pısırık; mıymıntı. [DS]

büzdüm, [büz-mek > büz-düm بزدم] *{OsT} {ağız} is.* **1.** Kuyruk sokumu. **2.** Anüs. [DS] ◻ **büzdüm kemiği,** *{eAT} {ağız} Kuyruksokumu kemiği.* [DS]

büzdürme, [büz-dür-me] *is.* Büzdürmek işi.

büzdürmek, [büz-dür-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Büzülmesini sağlamak. **2.** Büzülmesine sebep olmak. **3.** Büzmek.

büzeyr, [Ar. büzeyr بزير] *{OsT} is. biy.* Sporcuk.

büzgale, [Far. büzġāle بزغاله] *(büzğa:le) is.* Keçi yavrusu; oğlak.

büzgen, [büz-gen] *sf. anat.* Vücuttaki herhangi bir geçidi veya açıklığı açıp kapatan çemberimsi kas; muassıra.

büzgü, [büz-gü] *is. terz.* Dikişte bir ipliğin çekilmesi ile meydana getirilen küçük pililer şeklindeki daraltı.

büzgüç, [büz-güç] *{ağız} is.* Şalvarın paça bağı; uçkur. [DS]

büzgüleme, [büz-gü-le-me] *is.* Büzgülemek işi.

büzgülemek, [büz-gü-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Büzgü biçimini vermek. **2.** Büzgü oluşturmak.

büzgülü, [büz-gü-lü] *sf.* **1.** Büzgüsü olan. **2.** Büzülerek dikilmiş olan.

büzgüsüz, [büz-gü-süz] *sf.* Büzgüsü olmayan.

büziçe, [Far. büzī-çe بزیچه] *(büzi:çe) {OsT} is.* Küçük keçi; oğlak.

büzm, [Ar. büẕm بذم] *{OsT} is.* **1.** Doğru karar; doğru oy. **2.** Kesin karar. **3.** Kuvvet. **4.** Tahammül; dayanıklılık; sertlik.

büzme, [büz-me] *is.* **1.** Büzmek işi. **2.** Ağzı büzgülü örme para kesesi. **3.** *{ağız}* Üstü dar altı geniş kadın elbisesi. [DS] **4.** *{ağız}* Kol ağzı; yen. [DS] **5.** *{ağız}* Büzgü. [DS] **6.** *sf.* Ağzı büzülerek kapatılan. **7.** Büzülmüş. ◻ **büzme don,** *Paçası büzgülü kadın şalvarı.*

büzmece, [büz-mece] *{ağız} is. tıp.* Sinirin çekilip büzülmesi. [DS]

büzmeç, -ci [büz-meç] *{ağız} is.* **1.** Kesenin iple büzülen ağız kısmı. **2.** Kol düğmesinin dikildiği yer. **3.** Büzülen kumaşın kıvrıntılı yeri. [DS]

büzmek, [*eT.* bür-mek *(burmak, sarmak)* > büz-mek بوزمك] *gçl. f. [-er]* **1.** Sıkıştırarak ve kıvırarak daraltmak, kapatmak. **2.** *terzi.* Bir elbisedeki bolluğu gidermek için geçirilen ipliği çekmek suretiyle daraltmak. **3.** *{eAT}* Burmak.

büzrük, -ğü [Far. büzürg] *{OsT} is.* → büzürg.

büzug, [Ar. büẕūġ بزوغ] *(büzu:ğ) {OsT} is.* **1.** Doğma. **2.** Çıkma. **3.** Doğmaya başlama.

büzur, [Ar. beẕr *(tohum)* > büẕūr بذور] *(büzu:r) {OsT} is.* Taneler; tohumlar.

büzurat, [Ar. büẕūr > büẕūrāt بذورات] *(büzu:ra:t) {OsT} is. (çoğulun çoğulu)* Taneler; tohumlar.

büzuzet, [Ar. büẕūẕet بذوذت] *(büzu:zet) {OsT} is.* **1.** Dağınıklık; pejmürdelik. **2.** Kıyafetsizlik. **3.** Pintilik. ◻ **büzüzet-i hâl,** *{OsT} Üst baş dökülüğü; kıyafet perişanlığı.*

büzücü, [büz-mek > büz-ücü] *sf.* **1.** Büzme işini yapan; büzen. **2.** *anat.* (Kas için) bazı kanalları ve delikleri çepeçevre saran ve daraltan.

büzük, -ğü [büz-mek > büz-ük] *sf.* **1.** Büzülmüş, daralmış olan. **2.** *{ağız} is.* Kalın bağırsağın bitimi; anüs; makat. [DS] **3.** *argo.* Gözü peklik; cesaret. **4.** Utangaç. ◻ **büzük büzük,** *(Yüz veya cilt için) yara izlerinden bozulmuş, yer yer büzülmüş.*|| **büzük devirmek,** *{ağız} Yan yatmak.* [DS]

büzüktaş, [büzük-taş] *is. argo.* **1.** Arkadaş; kafadar; kafa dengi. **2.** Çıkarları aynı olan kişiler.

büzülebilirlik, -ği [büz-ül-e+bil-ir-lik] *is.* **1.** Büzülebilme niteliği. **2.** Bazı doku ve organ parçalarının lokal etkiler altında boyutlarını bir derece küçültebilme özelliği. **3.** Nem oranı değiştiği zaman odun ve kerestede meydana gelen hacimce değişme özelliği.

büzülme, [büz-mek > büz-ül-me] *is.* **1.** Büzülmek eylemi. **2.** *fiz.* Isı etkisi ile cismin boyutlarında meydana gelen küçülme.

büzülmek, [büz-mek > büz-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Sıkıştırılmak suretiyle boyutları daraltılmak. **2.** (Kumaş için) kırışmak; ütüsü bozulmak. **3.** *dönşl. f.* Korku, şaşkınlık gibi psikolojik etkenlerle bir kenara çekilmek; susmak; sinmek. ◻ **büzülü düşmek,** *{OsT} Buruşup kalmak.*

büzülüş, [büz-ül-üş] *is.* Büzülmek işi ve biçimi.

büzürg, [Far. büzürg بزرگ] *{OsT} sf.* **1.** Ulu; büyük. **2.** Uzun. **3.** İhtiyar. **4.** Güçlü. **5.** Kutsal. **6.** *is.* Başkan **7.** Türk müziğinde birleşik bir makam. ◻ **büzürg-dil,** *{OsT} Gönlü yüce; eli açık; cömert.*|| **büzürg-himmet,** *{OsT} Yüksek davranışlı.*|| **büzürg-meniş,** *{OsT} Asil düşünüşlü; gururlu.*|| **büzürg-sāl,** *{OsT} Yaşlı.*|| **büzürg-vār,** *{OsT} Kudretli; soylu.*|| **büzürg-vārî,** *{OsT} Büyüklük; saygıdeğerlik; ululuk.*|| **büzürg-zāde,** *{OsT} Soylu kişi çocuğu.*

büzürgân, [Far. büzürg > büzürgān بزرگان] *(büzürgâ:n) {OsT} is.* Büyükler; ulular.

büzürgâne, [Far. büzürg> büzürg-āne بزرگانه] *(büzürgâ:ne) {OsT} zf.* Büyük kişilere yakışacak biçimde; ululara yakışır.

büzürgî, [Far. büzürgī بزرگی] *(büzürgi:) {OsT} is.* Büyüklük; ululuk.

büzüş, [büz-üş] *is.* Büzmek eylemi ve biçimi.

büzüşme, [büz-üş-me] *is.* Büzüşmek eylemi.

büzüşmek, [büz-mek > büz-üş-mek] *dönşl. f. [-ür]* **1.** Büzülerek hacmini, alanını veya boyunu daraltmak. **2.** Kırış kırış olmak; buruşmak. **3.** Büzülmek.

büzüştürme, [büz-üş-tür-me] *is.* Büzüştürmek eylemi.

büzüştürmek, [büz-üş-tür-mek] *gçl. f. [-ür]* Büzüşmesine yol açmak.

büzüştürücülük, -ğü [büz-üş-tür-ücü-lük] *is.* Tanenli maddelerde bulunan dericilikte alt derinin kurumasını sağlayarak derinin üst yüzeyinin büzüşmesine yol açma özelliği.

büzüşük, -ğü [büz-üş-ük] *sf.* **1.** Büzülerek boyutları küçülmüş olan. **2.** Buruşuk; kırışık.

büzütmek, [büz-üt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Soğuktan uyuşup büzülmek. [DS]

büzzaka, [Ar. büzzāḳa بزاقه] *(büzza:ka) {OsT} is.* Kabuksuz salyangoz; sümüklü böcek.

büzzük, -ğü [büz-mek > büz(z)-ük] *is. argo.* → büzük.

by-pass, [İng. by-pass] *(baypas) is.* **1.** İkinci yol. **2.** Bir akışkanın ana devresinden herhangi bir aleti ayırmaya veya kontrol etmeye yarar ikinci boru. **3.** Ek borular ve bunları kontrol eden vana.

ÖTÜKEN
TÜRKÇE
SÖZLÜK

C

c, [c / C] *(cé)* **1.** Latin asıllı Türk alfabesinin üçüncü harfi olup titreşimli, süreksiz bir diş-dudak ünsüzüdür; *ce* diye adlandırılır. **2.** Sıralamada üçüncüyü gösterir. **3.** *fiz.* Işığın boşlukta yayılma hızı sembolüdür.

C[1], [Fr. carbone] *kısalt. kim.* Atom numarası 6, atom ağırlığı 12.01 olan, doğada elmas, grafit gibi billurlaşmış ya da maden kömürü, linyit, antrasit gibi şekilsiz olarak bulunan karbon elementinin sembolü.

C[2], *biy.* Suda çözünen bir vitaminin *(ascorbic asit)* adı.

C[3], *fiz.* (°**C**) *Celsius* termometresinde sıcaklık ölçümü yüzdelik birimi.

C[4], *fiz.* Elektrik miktarı birimi *colomb*'un sembolü.

C[5], *mat.* **1.** Roma rakamlarında 100 sayısını gösterir. **2.** *mat.* Karmaşık sayılar kümesinin sembolü.

C[6], *müz.* Alman ve İngiliz nota sisteminde *do* notasını gösterir.

-ca[1], [-ca /-ce / -ça / -çe] *çek. e.* İsmin eşitlik hâli ekidir; sıfatlardan sıfatın niteliğine yakınlık bildirir; ancak türettiği kelimeler kalıcı nitelik taşıdığından bu ek yapım eki niteliği kazanmıştır. *eski-ce, yaşlıca.*

-ca[2], [-ca / -ce / -ça / -çe] *yap. e.* **1.** İsimden isim türetme ekidir. Eşitlik, benzerlik, gibi, görelik, nispet kavramların veren sıfat ve zarflar yapar; *{eAT} (aynı)*: *uzunca (boy), uzunca (düşünmek), çokça (para), çokça (kazanmak). "Yoktur anın yanında bir kılca (kıl kadar) itibarım."* Fuzulî. **2.** Bu sıfatların kalıcı isme dönüştüğü görülmektedir: *sivilce (< siğilce), karaca, yumuşakça, sütlüce.* **3.** İsme *"olarak"* anlamı katarak zarflar yapar: *dostça, gizlice, yalnızca.* **4.** Nispetle, -e göre, itibarıyla kavramları katarak zarflar yapar: *bence, insanca, yıllarca, günlerce.* **5.** Tarafından kavramı katarak zarflar yapar: *dernekçe, hükûmetçe, yönetimce.* **6.** Ulus adlarından dil ve lehçe adları yapar: *Türkçe, Arapça, İngilizce, Türkmence, Özbekçe, Kazakça.* **7.** Yer ve mekân kavramları katarak isimler yapar: *ılıca, kaplıca (< kapalıca), Düzce, Çamlıca, Çekmece.* **8.** *{eAT}* -da. *Ben dahı anınla güleş dutup inayet-i Hak ile bastığım takdirce (takdirde) şayet ki yorulmuş idim.* Siyer-i Darîr. **9.** *{eAT}* -dan. *Ardca (arttan gelen)...* Kanun'ül-Edeb. **10.** *{eAT}* -a uygun olarak. *Eğer gelmeye idin bunlar ile muradca elleşemez idik dediler.* Ebamüslimname. **11.** *{eAT}* Küçültme, andırma anlatır. *Bedende can tutacak kadarca az gıda ve yiygü.* Babü'l-Vasıt. **12.** *{eAT}* İle. *O dilce (ile) ine idi halka Fürkan.* Muhammediye. **13.** *{eAT}* -cık. *Hublar içre şimdi bir danecedir (taneciktir). Âşık* Ömer. **14.** *{eAT}* ... boyunca. *Bu hâl ile yolca (yol boyunca) yoldaş olup gittiler.* Antername. **15.** *{eAT}* -acak kadar. *Bir bartak sığarca (sığacak kadar) küp vaz idüp ol sudan intifa ide.* Şer'iye Sicilleri.

Ca, [Fr. calcium] *is. kim.* Atom numarası 20, atom ağırlığı 40,08 olan, beyaz renkte, bıçakla kesilebilen, yoğunluğu 1,54, ergime sıcaklığı 810°C olan toprak alkalilerinden en yaygın olan, kalsiyum elementinin sembolü.

ca[1], [Ar. cemāziy'el-āḫır جا] *(ca:) {OsT} kısalt.* Arap aylarından Cemaziyelahir'in kısaltması.

ca[2], [Far. cā / cāy جای / جا] *(ca:) {OsT} is.* **1.** Yer. **2.** Nokta; husus. 🗗 **cā-be-cā,** *{OsT} Yer yer.*‖ **cā-gir,** *Yer tutan; yerleşen.*‖ **cā-güzîn,** *{OsT} Yer seçen.*‖ **cā-nemāz,** *{OsT} Namaz yeri; seccade.*‖ **cā-yi behiştî,** *{OsT} Cennet gibi yer.*‖ **cā-yi dil nişîn,** *{OsT} Gönül açıcı yer.*‖ **cā-yi işret,** *{OsT} İçki içilecek yer.*‖ **cā-yi iştibāh,** *{OsT} Tereddüt edilecek nokta.*‖ **cā-yi mülahaza,** *{OsT} Düşünülecek nokta.*‖ **cā-yi penāh,** *{OsT} Sığınılacak yer.*‖ **cā-yi rāhat,** *{OsT} Rahat edilecek yer.*‖ **cā-yi şübhe,** *{OsT} Şüphe edilecek nokta.*

caadet, [Ar. caʿādet جعادت] *{OsT} is.* Kıvırcıklık.

cab[1], [cab *(yans.)*] *is.* Şakırtılı ses çıkarmayı, şakırdatmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cab-ır-tı.*

cab[2], [cab / cap *(yans.)*] *is.* Gelişigüzel, şımarık ve hoppaca davranışları anlatan kök. [Zülfikar] *cabcık, cabcuk.*

cab[3], [cab / şab / çap *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cab-a-la-k, cab-ba-la-k, cab-ıl-da-mak.*

cab[4], [Ar. cāb جاب] *{OsT} is.* **1.** Göbek. **2.** Kırmızı toprak boya.

cab[5], [İng. cab < Fr. cabriolet] *is.* Arabacının oturma yeri yüksekçe yapılmış bir tür Fransız at arabası.

caba[1], [cab *(yans.)* > cab-a] *{ağız} is.* Toprak tencere; güveç. [DS]

caba[2], [Ar. cabā / Far. cibā / İt. giappaa *(karşılıksız alma)* جبا] *(ca'ba) is.* **1.** Alınan bir şeyin yanında karşılıksız olarak verilen nesne; bedava. **2.** *{ağız}* Bahşiş. [DS] **3.** *zf.* Ek olarak, yanında, fazladan. 🗗 **caba etmek,** *Hediye etmek.*|| **caba ekmeği,** *Hayır için yapılıp dağıtılan ekmek; hayır çöreği.*|| **cabayı kesmemek,** *{OsT} Karşılıksız olarak vermekte devam etmek.*

caba[3], [? caba] *{OsT} is. tar.* İmparatorluk döneminde, bekâr ve topraksız köylüye verilen isim. [Tietze] 🗗 **caba akçesi,** *tar. İmparatorluk döneminde, tımar sistemi uygulanırken arazi sahibi olmayıp da ücretli çalışanlarla tüccarlardan alınan yıllık vergi.*

cabadan, [caba-dan] *(ca'badan) zf.* Herhangi bir ücret ödemeksizin, bedavadan, parasız olarak.

cabalak, -ğı [cab *(yans.)* > cab-ala-k] *{ağız} is.* **1.** Ekin biçme makinesinin pervanesi. **2.** İri taneli ve sulu kar. [DS]

cabalamak, [caba[2] > caba-la-mak جبالمق] *{OsT} gçl. f. [-r]* Armağan olarak vermek; caba vermek.

caban, [Erme. çevon / çopan] *{ağız} is.* Kalın urgan; halat [DS]

cabar, [Rom. capari / zapari *(göçebe Çingene)*] *{ağız} is.* Çingene. [DS]

cabbalamak, [cab *(yans.)* > cab-b-ala-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sıvıyı elle vurarak çalkalamak; hareket ettirmek. [DS]

cabbık, -ğı [cab *(yans.)* > cab-b-ık] *{ağız} is.* Su içinde hareket eden cismin çıkardığı ses. [DS] 🗗 **cabbık cabbık,** *{ağız} (Su içindeki hareket için) ses çıkartarak.* [DS]

cabcık, -ğı [cab *(yans.)* cab+cık] *{ağız} sf.* **1.** Şımarık; hoppa. **2.** Terbiyesiz; saygısız. [DS]

cabcuk, -ğu [cab *(yans.)* cab+cık] *{ağız} sf.* → cabcık. [DS]

cabcup, [cab *(yans.)* > cab+cup *(yans.)*] *{ağız} zf.* Acemi kimsenin yüzüş biçimi. [DS]

ca'be, [Ar. ca'be جعبه] *(ca-be) {OsT} is.* Okluk; sadak; ok kuburu.

cabe, [Ar. cābe جابه] *(ca:be) {OsT} is.* Bir tek cevap.

cabera, [Lat.. cabera] *is. zool.* Tırtılları kızılağaç, huş ve söğütte yaşayan, Güney Avrupa'da yaygın pul kanatlılardan yuvarlak beyaz zemin üzerinde kurşunî çizgileri bulunan pul kanatlı pervaneler takımı, *(Cabera pusaria).*

cabet, [Ar. cābet جابت] *(ca:bet) {OsT} is.* Cevaplandırma; cevap verme.

cabgın, [çap-mak > Çağ. çapḳun / çabğın] *{eAT} sf.* (At için) hızlı giden; çapgın.

cabı, [Ar. cābī جابی] *{ağız} is.* Su yolcusu. [DS]

cabıl, [cab *(yans.)* > cab-ıl] *{ağız} is.* Su içinde hareket eden cismin çıkardığı ses. [DS] 🗗 **cabıl cubul,** *{ağız} (Su içindeki hareket için) ses çıkartarak.* [DS]

cabıldamak, [cab *(yans.)*>cab-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Su içinde hareket eden cisim için) ses çıkarmak. [DS]

cabıldatmak, [cab *(yans.)* > cab-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sıvıyı elle vurarak çalkalamak; ses çıkartarak sıçratmak. [DS]

cabınmak, [*eT.* çap-mak > çap-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* → çapınmak. [DS]

cabırtı, [cab *(yans.)* > cab-ır-tı] *{ağız} is.* İki sert cismin birbirine vurmasından çıkan ses; şakırtı. [DS]

cabi, [Ar. cibāyet *(vergi toplama)* > cābī جابی] *(ca:-bi:) {OsT} is.* **1.** İmparatorluk döneminde haraç ve cizye adı verilen vergileri, vakıf kiralarını ve zekât gibi hayır paralarını toplamakla görevli kimse. **2.** *zool.* Çekirge.

cabilik, -ği [cabi-lik] *(ca:bi:lik) is.* Vergi toplama işi; tahsildarlık.

cabir, [Ar. cebr *(zor, zorlama, kırık sarma, düzeltme)* > cābir جابر] *(ca:bir) sf.* **1.** Zorlayan. **2.** Kırıkçı çıkıkçı. **3.** Düzelten. 🗗 **Cābir-i küll-i kesr,** *{OsT} Kırılan, bozulan her şeyi düzelten (Allah).*

cabiye, [Ar. cābiye جابیه] *(ca:biye) {OsT} is.* Havuz.

cablak, -ğı [cab *(yans.)* > cab-la-k] *{ağız} is.* Obruk; su biriken derin çukur. [DS]

cablamak, [cab *(yans.)* / *eT* çap *(kamçı sesi)* > cab-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Uğraşmak; didinmek. [DS]

cablûs, [Far. cāblūs جابلوس] *(ca:blû:s) {OsT} sf.* **1.** Dalkavuk; yaltaklanan; yaltakçı. **2.** *is.* Yaltaklanma; dalkavukluk.

cablûsane, [Far. cāblūs-āne جابلوسانه] *(ca:blû:sa:ne) {OsT} zf.* Dalkavuklara yakışır biçimde; dalkavukça.

cablûsi, [Far. cāblūsī جابلوسی] *(ca:blû:si:) {OsT} is.* Dalkavukluk; yaltakçılık.

cabu, [cabu] *{ağız} is.* **1.** Örtü. **2.** Pencere perdesi. [DS]

cabul, [cab *(yans.)* > cab-ul] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle

oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cabul cubul,** *{ağız} Sulu ve batak hâlde.* [DS]

cabur, [cab *(yans.)* > cab-ur] *is.* Gelişigüzel, şımarık ve hoppaca davranışları anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cabur cubur,** *{ağız} Ufak tefek; işe yaramaz.* [DS]

cabülka, [Far. cābülḳā جابلقا] *(ca:bülka) {OsT} is.* **1.** Sakinlerinin bin harfli bir alfabe kullandıkları, dünyada var olan her şeyin bir suretinin bulunduğu, öldükten sonra iyilik yapanların gideceği kabul edilen bin kapılı ve her kapısında bin bekçi ile korunan uzak doğuda yer aldığı söylenen efsanevî bir şehir. **2.** *tasvf.* İnsanın mutlak yaratana yönelme yolundaki ilk merhalesi.

cabülsa, [Far. cābülsā جابلسا] *(ca:bülsa) {OsT} is.* **1.** Sakinlerinin bin harfli bir alfabe kullandıkları, dünyada var olan her şeyin bir suretinin bulunduğu, öldükten sonra kötülük yapanların gideceği kabul edilen bin kapılı ve her kapısında bin bekçi ile korunan uzak batıda yer aldığı söylenen efsanevî bir şehir. **2.** *tasvf.* Mutlak ile mevsufun yani Allah ile insanın birleştiği insan gayretinin son hedefi.

caca, [Gürc. çaça > Az. cece > caca] *{ağız} is.* Pekmez yapımı sırasında şırası alınmış dut. [DS]

-cacık, [-cacık / -cecik / -çecik / -çacık] *yap. e.* **1.** İsimlerden zarf yapar: *usulcacık, yavaşçacık, güzelcecik.* **2.** Gösterme zamirlerinden sıfatlar yapar: *buncacık, şuncacık, oncacık.*

cacık, -ğı [Sansk. dadika *(yoğurt)* > Erme. cacıg] *is.* **1.** Sulandırılmış yoğurt içine hıyar veya marul doğramak suretiyle yapılmış bir tür salata. **2.** *{ağız}* Ayran içine yufka kırıntıları konulmak suretiyle yapılan yiyecek. [DS] **3.** *{ağız}* İçinde kekik, biber vb. bulunan pasta şeklindeki çökelek. [DS] **4.** *{ağız}* Semizotu. [DS] **5.** *{ağız}* Mantar. [DS] **6.** *{ağız}* Yeşil tahıl. [DS] **7.** *{ağız}* İçine pirinç veya bulgur konularak yapılan sebze yemeği. [DS] 🗗 **cacığını çıkarmak,** *{ağız} Ezmek; berbat etmek.* [DS]|| **cacık bile olmamak,** *argo. Hiçbir işe yaramamak.*|| **cacık olmak,** *argo. Herhangi bir sebeple kendisinden geçecek hâle gelmek.*

cacıklık, -ğı [cacık-lık] *sf.* **1.** Cacık yapmaya uygun ya da cacık için ayrılmış olan. **2.** *argo.* Enayi; aptal; bön.

caci, [Taşkent'in eski adı olan Çāç / Cāc > cācī] *{OsT} sf.* **1.** Taşkentle ilgili; Taşkente ait olan. **2.** (Yay için) iyi cins; kaliteli.

cacim, [Far. cācim جاجیم] *(ca:ci:m) {OsT} is.* **1.** Bir tür kaba yün dokuma. **2.** Renkli ipliklerle dokunan bir tür kaba kilim; cicim. **3.** İran'daki Yörüklerin dokudukları ve kullandıkları alacalı uzun şeritler.

ca'd, [Ar. ca'd جعد] *{OsT} sf.* (Saç için) kıvırcık. 🗗 **ca'd-ı engūşt,** *{OsT} Cimrilik.*|| **ca'd-ı girih-gîr,** *Kıvırcık ve dolaşık saç; arapsaçı.*|| **ca'd-ı kalem,** *{OsT} 1. Güzel yazı. 2. Kaleme yapışan mürekkep. 3. Yazarın kaleminden çıkan güzel yazılar. 4. mat. Yarım daire.*|| **ca'd-ı şütür,** *{OsT} 1. Deve kıvırcığı. 2. mecaz. Vücudu çok tüylü olan kimse.*

cad[1]**, -ddı,** [Ar. cādd / cādde جاد / جاده] *(ca:d) {OsT} sf.* Ciddî; çalışkan; azimli.

cad[2]**,** [Gürc. cadi / Erme. cat] *{ağız} is.* **1.** Mısır unu. **2.** Mısır ununda yapılan ekmek. [DS]

cadaloz, [Ar. cādū + loz / aloz *(Yun. -os ekine uydurulmuş bir ek)*] *(ca'daloz) sf.* **1.** (Yaşlı kadın için) huysuz; şirret; çok konuşkan. **2.** *is. tiy.* Türk kukla ve karagöz oyununda huysuz, geçimsiz ve çenesi düşük bir yaşlı kadın tipi. **3.** *{ağız} sf.* Cömert; yiğit; becerikli. [DS] **4.** *{ağız}* Ağız kalabalığı ile istediğini elde eden; şirret. [DS] **5.** *{ağız}* Bilgili; görgülü. [DS]

cadalozlaşma, [cadaloz-la-ş-ma] *is.* Huysuz ve şirret bir yaşlı kadın durumuna gelme.

cadalozlaşmak, [cadaloz-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Huysuz ve şirret bir yaşlı kadın durumuna gelme.

cadalozluk, -ğu [cadaloz-luk] *is.* Huysuz ve şirret olma durumu; huysuzluk; şirretlik; çenesi düşüklük.

cadde, [Ar. cādde جاده] *{OsT} is.* Bir kentin içinde yer alan geniş ve işlek yollardan her biri. 🗗 **cādde-i kebîr,** *{OsT} Ana cadde.*|| **caddeyi tutmak,** *1. Bir engel koyarak caddeden geçişi durdurmak. 2. argo. Bir şeyden çekinerek oradan uzaklaşmak; sıvışmak; toz olmak.*

cadı, [Far. cādū جادو] *is.* **1.** Bir takım doğa üstü güçlere sahip olduğu ve bu gücünü de kötülük yapmakta kullandığı söylenen masal kahramanı bir kocakarı. **2.** Geceleri dolaşarak rastladığı kişilere kötülük yaptığına inanılan hortlak. **3.** *gnşl.* Büyücülük yapan, büyücülükten anlayan kadın. **4.** Güzel göz. **5.** *sf.* (Kadın için) kötü, yaşlı ve çirkin. **6.** *argo.* (Kadın, kız için) tuttuğunu koparan, girişken ve becerikli. 🗗 **cadı bitik,** *{ağız} Düşmanlık muskası.* [DS]|| **cadı gibi,** *1. (Kadın, kız için) saçı başı dağınık, uzun tırnaklı, pis ve pasaklı. 2. (Kadın, kız) becerikli, girişken.*|| **cadı kazanı,** *Her türlü kötülüğün, ihanetin, güvensizliğin çok yaygın olduğu yer veya ortam.*|| **cadı kazanı gibi kaynamak,** *Karışıklık içinde olmak.*|| **cadı şimşiri,** *{ağız} Yaprakları daima yeşil, ufak, sivri dikenli bitki.* [DS]|| **cadı unu,** *{ağız} Mısır unu.* [DS]

cadıcı, [cadı-cı] *is.* Büyü ve dua gibi yollarla cadıları kovduğu söylenen kişi.

cadıçekirgesi, [cadı+çekirge-s-i] *is. zool.* Vücutları yaşadıkları yerlere uygun renkte olup gövde ve bacaklarında bulunan dikenler yardımıyla böcekçil hayvanlardan korunabilen, tropik bölgelerde yaygın iki bin türü bulunan, bazılarının boyu otuz cm.yi geçen böcekler familyası.

cadılaşma, [cadı-la-ş-ma] *is.* **1.** (Kadınlar için) huysuz ve çirkin duruma gelme, çekilmez olma. **2.** (Bitkiler için) bakımsızlıktan yabani hâl alma, çalılaşma.

cadılaşmak, [cadı-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Kadınlar için) huysuz bir duruma gelmek, çirkinleşmek, çekilmez olmak. **2.** (Bitkiler için) bakımsızlık yüzünden, yabani bir görünüm kazanmak; çalılaşmak.

cadılık, -ğı [cadı-lık] *is.* Cadıya yakışır tutum ve davranış; huysuzluk; şirretlik; cadalozluk. ◻ **cadılık etmek,** *Cadı gibi davranmak; huysuzluk etmek.*

cadımaki, [cadı+maki] *is. zool.* Güneydoğu Asya adalarında yaşayan sıçan büyüklüğünde, büyük kulaklı, uzun bacaklı, kıllı bir maymun türü, *(Tarsius).*

cadısüpürgesi, [cadı+süpür-ge-s-i] *is. bot.* Asklı mantar, virüs, kene ve bakteri gibi canlıların meydana getirdiği urlar yüzünden bazı ağaçlarda görülen süpürge biçimindeki sürgünler demeti.

cadi[1], [Ar. cādī جادی] *(ca:di:) {OsT} is.* Dilenci.

cadi[2], [Far. cādī جادی] *(ca:di:) {OsT} is.* Safran.

cadib, [Ar. cādib/ cādibe جادب / جادیبه] *(ca:dib) {OsT} sf.* Kusurları araştıran; kusur gören.

cadil, [Ar. cādil جادل] *(ca:dil) {OsT} sf.* Güçlü kuvvetli; gürbüz.

cadis, [Ar. cādis / cādise جادس / جادسه] *(ca:dis) {OsT} sf.* **1.** (Toprak için) çorak; işlenmemiş. **2.** (Yer için) harap; yıkık.

cadu[1], [Far. cādū جادو] *(ca:du:) {OsT} is.* **1.** Cadı; büyücü. **2.** Karakoncolos; hortlak; gulyabani. **3.** *sf.* Çirkin kocakarı; acuze. **4.** (Göz için) çok güzel. ◻ **cādü-fen,** *{OsT} Büyücü; sihirbaz.*‖ **cādü-ger,** *{OsT} Büyücü; sihirbaz.*‖ **cādü-gerî,** *{OsT} Büyücülük; sihirbazlık.*‖ **cādü-keş,** *{OsT} Büyücü kıran; büyücü öldüren.*‖ **cādü-suhān,** *{OsT} İnsanı kandırıcı sözler söyleyen; sözleri ile insanı büyüleyen.*‖ **cādu-vāne,** *{OsT}* → caduvane.‖ **cāduzebān,** *{OsT} Dili ile insanı büyüleyen; büyülercesine.*

cadu[2], [Gürc. cadi / Erme. cat] *{ağız} is.* **1.** Mısır unu. **2.** Mısır unundan yapılan ekmek. [DS]

caduluk, -ğu [cadu-luk] *{OsT} is.* Cadılık; büyücülük; sihirbazlık. ◻ **caduluk eylemek,** *{OsT} Büyücülük yapmak.*

cadus, [Lat. cadus] *is.* **1.** Ağzı geniş, büyük küp. **2.** Yaklaşık 38 litreye eşit hacim ölçüsü.

caduvane, [Far. cādūvāne جادووانه] *(ca:du:va:ne) {OsT} zf.* Büyücülere yakışır biçimde; büyücü tarzında.

caduvi, [Far. cādūvī جادووی] *(ca:du:vi:) {OsT} is.* Büyücülük; sihirbazlık.

caduyi, [Far. cādūyī جادویی] *(ca:du:yi:) {OsT} is.* Büyücülük; sihirbazlık.

caf[1], [caf *(yans.)*] *is.* Kızgın yağın dökülüşü sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *caf-la-ma.*

caf[2], [caf / cıf *(yans.)*] *is.* Gevezelik, ağız kalabalığı etmeyi, bu tarz ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *caf caf, caf cuf, cafcaflı.*

cafcaf[1], [caf *(yans.)* > caf+caf] *is.* **1.** Gösteriş amacıyla yapılmış aşırı süsleme; şatafat. **2.** *{ağız} sf.* Ağız kalabalığı yaparak amacına ulaşan; şirret.

cafcaf[2], [Far. cāf-cāf جاف جاف] *(ca:fca:f) {OsT} sf.* (Kadın için) iffetsiz; ahlaksız.

cafcaflı, [cafcaf-lı] *sf.* Olağan dışı süslemesi olan; gösterişli; şatafatlı.

cafcof, [caf *(yans.)* caf+cof] *{ağız} sf.* (Konuşma için) iddialı. [DS]

cafcuf, [caf *(yans.)* > caf+cuf] *is.* **1.** Ağız kalabalığı. **2.** Aşırı süsleme; şatafat.

ca'fer, [Ar. ca'fer جعفر] *{OsT} is. coğ.* **1.** Küçük akarsu. **2.** Süsleme, hat ve minyatür yapmak için kullanılan değerli bir kâğıt türü.

Ca'ferî, [Cafer'üs-Sadık'*a nisbetle* ca'ferī جعفری] *is.* Caferiye mezhebinden olan.

Ca'feriye, [Ar. ca'feriyye جعفریه] *is.* Hz. Muhammed(s.a)'in vefatından sonra imamlığın Hz. Ali(r.a)'ye geçtiğini kabul eden Şiîlik kolu; İmamiye.

cafi, [Ar. cefā *(eziyet)* > cāfī جافی] *(ca:fi:) {OsT} sf.* Eziyet eden; zulüm yapan; cefa eden.

caflak, -ğı [cav-la-mak > cav-la-k] *{ağız} sf.* → cavlak. [DS]

caflama, [caf *(yans.)* > caf-la-ma] *{ağız} is.* Kızgın yağ yemek üzerine döküldüğünde çıkan ses. [DS]

cag, [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cag-ak.*

cagak, -ğı [cag *(yans.)* > cag-ak] *{ağız} sf.* Geveze; dedikoducu. [DS]

cager, [Far. cāger جاغر] *(ca:ğer) is.* Kuş kursağı.

caggıldanıak, [cag *(yans.)* > cag(g)-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Karışık sesler çıkararak bağırmak veya ötmek. [DS]

caggıldaşmak, [cag *(yans.)* > cag(g)-ıl-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Bir araya gelerek bağrışmak veya ötüşmek. [DS]

caggıldı, [cag *(yans.)* > cag(g)-ıl-tı] *{ağız} is.* Oynayan çocukların, ötüşen kuşların birbirine karışan sesleri; cıvıltı. [DS]

cagıl, [cag *(yans.)* > cag-ıl] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan yansımalı gövde. ◻ **cagıl cugul,** *{ağız} (Ses için) anlaşılmayacak derecede karışık ve inceli kalınlı.* [DS]

cagışdı, [cağ *(yans.)* > caġ-ış-dı جاغشدى] *{ağız} is. {OsT}* Boncuk, düğme gibi nesnelerin madenî bir kap içinde sallanmasıyla çıkardıkları ses.

cağ[1]**,** [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cağ-ıl-da-mak, cağ-ır cağır, cağ-ıl-dı.*

cağ[2]**,** [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cağ-ıl-da-mak, cağ-ıl-dı, cağ-ıl-tı, cağ-ış-tı, cağ-(ı)ş-a-mak, cağ-(ı)ş-a-k, çağ-ur cuğur.*

cağ[3]**,** [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cağ-al cağal, cağ-ıl cağıl, cağ-ıl-da-mak, cağ-ıl-tı, cağ-la-mak, cağ-la-k, cağ-la-n.*

cağ[4]**,** [Erme. caġ / Gürc. cali / çij *(demir çivi)* / çüjmek *(germek, uzatmak)* > cağ / cav جاغ] *is.* **1.** Demirden yapılmış şiş; mil. **2.** Çorap örmekte kullanılan şiş. **3.** Parmaklık; korkuluk. **4.** Dokuma tezgâhlarında bobinleri takmakta kullanılan ağaç ya da demir çiviler. *{OsT} (aynı)* **5.** *{ağız}* Yükü tutmak için kağnının yanlarına konulan sırıklar. [DS] **6.** *{ağız}* Ekin taşırken kullanılan kızakların altına konulan sopalar. [DS] 🗗 **cağ etmek,** *{ağız} Parçalayıp dağıtmak.* [DS]|| **cağ kebabı,** *Şiş kebabı.*|| **cağ kemiği,** *{ağız} Kolun döner kemiği.* [DS]|| **cağ olmak,** *{ağız} Parçalanmak.* [DS]

cağ[5]**,** [Far çāh *(kuyu)*] *{ağız} is.* **1.** Banyo yapılan yer, küvet veya tekne. **2.** El yüz yıkanan lavabo veya leğen. **3.** Kirli suları toplayan tekne ya da çukur. **4.** Çamaşır teknesi. [DS]

cağ[6]**,** [Asur. ṣaḳḳu > Yun. sakkos > Lat. saccus > Mac. zsak [Tietze]] *{ağız} is.* **1.** Bezden ya da deriden yapılma büyük torba; tuluk. **2.** Avcı çantası. **3.** Tütün ya da para kesesi. **4.** Torba. **5.** Çuval. [DS]

cağak, -ğı [Erme. cağak *(orman)* / cağ *(yans.)* > cağmak > cağ-ak] *is.* Dere kenarındaki düzlükler.

cağal, [cağ *(yans.)* > cağ-al] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cağal cağal,** *{ağız} (Akarsuyun çıkardığı ses için) ince, yavaş ve tatlı.* [DS]

cağaz, [cağ+ ağz-ı] *{ağız} is.* Ekini biçilmiş tarlalarda tırmıkla toplanan başaklar. [DS]

-cağı, [-cağı / -ceği] *{eAT} yap e.* -ca, ... görünüşlü, ... gibi.

cağıl, [cağ *(yans.)* > cağ-ıl] *is.* **1.** Çakıl, kuru dal vb. şeylerin çarpma ve vurması anında çıkan karmaşık sesleri anlatan yansımalı gövde. **2.** *{ağız}* Hafif gürültü. [DS] 🗗 **cağıl cağıl,** *{ağız} 1. Yığın yığın. 2. Sürekli bir gürültü yaparak.* [DS]|| **cağıl cuğul,** *{ağız} Gürültülü; çocuk sesleri ile dolu.* [DS]

cağıldak, -ğı [cağ-ıl-da-k] *{ağız} is.* **1.** Çağlayan. **2.** Çocuk oyuncağı; çıngırak. **3.** Değirmende tahılın bittiğini bildiren alet; çakıldak; çakçak. **4.** *sf.* (Kişi için) pis ve dağınık. [DS]

cağıldamak, [cağ *(yans.)*>cağ-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Gürültü etmek. **2.** Ağır sözlerle karışık öğüt vermek. **3.** (Su için) çağlama, akma sesi çıkarmak. [DS]

cağıldaşmak, [cağ-ıl-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Kavga etmek. [DS]

cağıldı, [cağ-ıl-tı] *{ağız} is.* Hafif gürültü. [DS]

cağıllık, -ğı [cağ-ıl-lık] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS]

cağıltı, [cağ-ıl-tı] *{ağız} is.* **1.** Hafif gürültü. **2.** Su gürültüsü. [DS]

-cağın, [-cağın / -ceğin] *{eAT} yap e.* ... olarak.

cağır, [cağ-ıt] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cağır cağır,** *{ağız} (Kuş ve civciv sesi için) ötme ve bağırtı sesleri birbirine karışmış olarak.* [DS]

cağışdı, [cağ *(yans.)* > cağ-ış-dı] *{ağız} is.* Hafif gürültü. [DS]

cağıştamak, [cağ-ış-ta-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(dı)-yor]* **1.** (Kuru yaprak, kuru bitki vb. için) hışırtılı ses çıkarmak; hışırdamak. **2.** (Para, zincir, çakıl taşı vb. için) birbirine sürtünerek, çarparak ses çıkarmak. [DS]

cağıştatmak, [cağ *(yans.)* > cağ-ış-ta-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Kuru yaprak, bitki, çakıl taşı veya zincir gibi şeyleri birbirine sürterek ses çıkarttırmak; hışırdatmak. [DS]

cağıştı, [cağ *(yans.)* > cağ-ış-tı جاغشدى] *{ağız} is.* **1.** Ot ya da çalılar arasında gezerken çıkan ses; hışırtı. **2.** Zincir şıkırtısı. [DS] **3.** *{OsT}* Boncuk vb.nin kap içinde çalkandıkları vakit çıkardığı ses.

-cağız, [-cak-ız > -cağ-ız /- ceğiz / -çağız /-çeğiz] *yap. e.* İsimden isim türeten ektir; sevgi, küçültme, düşkünlük ve zavallılık kavramları katar: *adamcağız, yavrucağız, kızcağız, buncağız, oncağız.*

cağlak, -ğı [cağ *(yans.)* > cağ-la-k] *{ağız} is.* **1.** Çağlayan. **2.** Suyun akıntılı ve çevrimli yeri. [DS]

cağlamak[1]**,** [cağ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Su için) çağlamak; ses çıkarmak. [DS]

cağlamak[2]**,** [*eT.* çaḳ *(tam)* > cağ-la-mak جغلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Tahmin etmek; hesaplamak. **2.** Zamanını bekleyip bulmak.

cağlık, -ğı [cağ-lık] *is.* Dokumacılıkta çözgü iplik bobinlerinin desen ve renk sırasına göre yerleştirildiği sehpa.

cağşak, -ğı [cağ *(yans.)* > cağ-şa-k] *{ağız} sf.* Yerinden oynamış; gevşek. [DS]

cağşamak, [*eT.* *çaḳ *(yans.)* > çak-ış > *çaḳ-şa-mak *(takırdamak)* [Clauson] > cağ-şa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* **1.** (Birbirine geçme suretiyle bağ-

lantılı olan nesneler için) ayrılmak; gevşemek. **2.** Eskimek. [DS]

cağur, [cağ *(yans.)* > cağ-ur] *is.* **1.** Çakıl, kuru dal vb. şeylerin çarpma ve vurması anında çıkan karmaşık sesleri anlatan yansımalı gövde. **2.** *{ağız}* Hafif gürültü. [DS] ◻ **cağur cuğur,** *{ağız} Gürültülü; çocuk sesleri ile dolu.* [DS]

cah[1], [cağ / cah / cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cah cah, cah-ır-tı, cah-(ı)ş-a-mak.*

cah[2], [Far. cāh / cāhe جاه / جاهه] *(ca:h) {OsT} is.* **1.** Mevki; yer; orun. **2.** Rütbe; paye.

cahal, [Ar. cāhil] *{ağız} sf.* **1.** Cahil. **2.** Deneyimsiz; genç. [DS]

cahavel, [Erme. ts'aḫ-avel] *{ağız} is.* Çalı süpürge. [DS]

cahcahane, [cah *(yans)* > cah+cah + Far. āne] *{ağız} is.* Mısır tarlalarını yaban hayvanlarından korumak için kullanılan gürültü çıkaran bir alet. [DS]

cahcahun, [Erme. çaḫçaḫun] *{ağız} is.* Karışıklık. [DS]

cahd, [Ar. caḥd جحد] *{OsT} is.* Bilerek inkâr etme; yadsıma. ◻ **calıd-ı mutlak,** *{OsT} dbl. Arap dilbilgisinde, olumsuz geniş zaman kipi.*|| **calıd-ı müstağrak,** *{OsT} dbl. Arap dilbilgisinde, bir diğer olumsuz geniş zaman kipi.*

cahırtı, [cah *(yans.)* > cah-ır-tı] *{ağız} is.* Çakıl taşlarının, demir parçalarının, bilye, boncuk vb.'nin birbirine çarpmasından çıkan ses.

cahız, [Ar. caḥẓ *(gözü dışarı fırlamak)* > caḥıẓ جاحظ] *{OsT} sf.* Patlak gözlü; gözü dışarı fırlak.

cahi, [Ar. cehy *(açıklık)* > cāhī / cāhiye جاهى / جاهيه] *(ca:hi:) {OsT} sf.* Açık; aşikâr; apaçık.

cahid[1], [Ar. caḥd > cāḥid جاحد] *(ca:hid, h kalın söylenir) {OsT} is.* Bilerek inkâr eden; bile bile yalan söyleyen; yadsıyan.

cahid[2], [Ar. cehd *(gayret*> cāhid جاهد] *(ca:hid) {OsT} is.* Elinden geldiğince çalışan; çabalayan; gayret eden.

Cahidiye, [Ar. Kurucusu Edirneli Şeyh Cahidî Ahmet Efendi'nin adından > cāhidiyye جاهديه] *(ca:hidi:ye) {OsT} is.* Halvetî tarikatının şubelerinden birisi.

cahil, [Ar. cehl *(bilgisizlik)* > cāhil جاهل] *(ca:hil) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Herhangi bir konuda öğrenim görmemiş; hiç okumamış; en temel bilgileri bile edinmemiş. **2.** Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan; bilgisiz. **3.** Beceri kazanmamış; tecrübesiz; genç; toy; deneyimsiz. ◻ **cahil etmek,** *{ağız} Ziyan etmek.* [DS]|| **cahil-i anüd,** *{OsT} İnatçı cahil.*|| **cahil-i cühela,** *{OsT} Hiç okula gitmemiş; tümden cahil.*|| **cahil-i munsif,** *{OsT} Bilmediğini kabul eden cahil; insaflı cahil.*|| (bir şeyin) **cahili olmak,** *O konuda bilgisi bulunmamak.*|| **cahil kalmak,** *Bilgisiz kalmak; okula gitme ve öğrenme imkânı bulamamak.*

cahilane, [Ar. cāhil + Far. -āne > cāhilāne جاهلانه] *(ca:hila:ne) {OsT} zf.* Cahil birine yakışır biçimde; cahilce; deneyimsizce; bilgisizce.

cahilce, [cahil-ce] *(ca:hilce) zf.* Cahil birine yakışır biçimde; cahillere özgü; cahilane; deneyimsizce; bilgisizce.

cahilî, [Ar. cāhilī جاهلى] *(ca:hili:) {OsT} sf.* Cahilliğe ait olan.

cahiliye, [Ar. cāhilī / cāhiliyye جاهليه] *(ca:hiliye) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Cahilliğe ait; cahillikle ilgili. **2.** Arapların İslamlık öncesine ait dönemleri. ◻ **cahiliye devri,** *Arap tarihinde Hz. Muhammed(s.a.)'den önceki dönem.*

cahiliyet, [Ar. cāhiliyyet جاهليت] *(ca:hiliyet) {OsT} is.* Cahil olma durumu; bilgisizlik.

cahillik, -ği [cahil-lik] *(ca:hillik) is.* **1.** Cahil olma durumu, bilgisizlik. **2.** Gençlik ve deneyimsizlik sebebiyle beceriksizlik; bilgisizlik; acemilik; tecrübesizlik. ◻ **cahillik etmek,** *1. Cahil bir şekilde davranmak. 2. Bilgisizliğini ortaya koymak. 3. Deneyimsizlik, toyluk yüzünden kusur işlemek. 4. Yeteri kadar bilgi sahibi olmasına rağmen ilerisini düşünmeden toyca bir iş yapmak.*

cahim, [Ar. caḥīm جاحيم] *(cahi:m, h kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Cehennem; tamu. **2.** Yedi kat sayılan cehennemde şeytanın ve İslamiyet'i bırakanların işkence göreceği dördüncü kat.

cahimî, [Ar. caḥīmī جاحيمى] *(cahi:mi:) {OsT} sf.* **1.** Cehennem gibi sıcak. **2.** Cehenneme benzer. **3.** Cehennemlik; cehenneme ait.

cahit, -di [Ar. cehd *(gayret)*>cāhid جاد] *(ca:hit) {OsT} is.* Elinden geldiğince çalışan; çabalayan; gayret eden.

cahiyen, [Ar. cāhiyen جاهيًا] *(ca:hi'yen) {OsT} zf.* Açık olarak; alenen.

cahiz[1], [Ar. cahż *(gözü dışarı fırlamak)* > cāhiż جاهض] *(ca:hiz) {OsT} sf.* **1.** Patlak gözlü. **2.** Atılgan; mücadeleci; gözü pek.

cahiz[2], [Ar. ḳafiz قفز] *{OsT} is.* **1.** Endülüs Emevîleri'nin egemenliği altında kalmış bulunan İspanya'nın değişik bölgelerinde katılar için kullanılan yaklaşık 200 ile 654 litre arasında değişen hacim ölçüsü birimi. **2.** Madrit'te alçı ölçmede kullanılan 690 kg'a karşılık gelen hacim ölçüsü.

cahsuk, [Far. cāḫsūk جاخسوك] *(ca:hsu:k) {OsT} is.* Orak.

cahşak, -ğı [cah *(yans.)* > *eT.* çaḫşa-ḳ *(dağ tepesindeki gevşek taşlar)* [Clauson]] *{ağız} is.* Dağların tepelerinden yuvarlanarak eteklerinde birikmiş oynak taşlar ve bu taşların oluşturduğu yığınlar. [DS]

cahşamak, [cah *(yans.)* > *eT.* *çaḫ-şa-mak *(takırdamak)* [Clauson]] *{ağız} gçsz. f. [-r] [ş(ı)-yor]* **1.** Gevşemek; yerinden oynamak. **2.** Parçalara ayrılmak. [DS]

cahud, [Ar. caḥıd *(inkâr)* جاحود caḥūd] *(cahu:d) {OsT} sf.* **1.** İnatla inkâr eden; ısrarla yadsıyan. **2.** *is.* Hz. Muhammet(sa)'in peygamberliğini inkâr eden Arap Yahudisi. **3.** *gnşl.* Yahudi; çıfıt. ☐ **cahüd-ı anüd,** *{OsT} Çok inatçı Yahudi.*

cahudane, [Ar. caḥūd + Far. -āne جاحودانه] *(cahu:da:ne) {OsT} zf.* **1.** Çok inatçı bir biçimde. **2.** Bile bile inkâr ederek. **3.** *sf.* (İnat ve inkâr için) Yahudi gibi.

cahuf, [Ar. caḥūf جحوف] *(cahu:f) {OsT} sf.* Kendini beğenmiş; gururlu; kibirli.

caibe, [Ar. cā'ibe جائبه] *(ca:ibe) {OsT} is.* Halkın ağzında dolaşan haber.

caife, [Ar. cā'ife جائفه] *(ca:ife) {OsT} is. huk.* Karın veya göğüs boşluğuna kadar giden yara.

ca'il[1], [Ar. cā'il جاعل] *(ca:il) {OsT} sf.* **1.** Yapan; eden; işleyen. **2.** Yoktan var eden; yaratan; Allah. ☐ **cāil'ül- leyli ve'n-nehār,** *{OsT} Geceyi gece, gündüzü gündüz yapan; Allah.*

ca'il[2], [Ar. cavelān > cā'il جائل] *(ca:il) {OsT} sf.* Dönüp dolaşan.

caile, [Ar. cavelān > cā'il > cā'ile جائله] *(ca:ile) {OsT} is.* İnsanın aklından bir türlü çıkarıp atamadığı düşünce veya anı.

cair, [Ar. cā'ir جائر] *(ca:ir) {OsT} sf.* Zulmeden; cevreden.

caitya, [Sansk. caitya] *is.* **1.** Budizm'de kutsal yer veya eşya. **2.** Ölü yakma yeri. **3.** Mezar tümseği.

caiz, [Ar. cevaz *(izin)* > cā'iz جائز] *(ca:iz) {OsT} sf.* **1.** Dinî ve yasal yönden yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmayan. **2.** Yapılması uygun ve yerinde görülen (davranış). **3.** Doğru; uygun; yerinde. **4.** *man.* Akla uygun gelen şey. ☐ **caiz görmek,** *Uygunluğunu onaylamak.*

caizat, [Ar. cā'iz > cā'izāt جائزات] *(ca:iza:t) {OsT} is.* İzin verilen şeyler.

ca'ize, [Ar. cevaz *(izin)* > cā'iz > cā'ize جائزه] *(ca:ize) {OsT} is.* **1.** Şairlere, övdükleri devlet büyükleri tarafından verilen bahşiş. **2.** Üst satırda yazılı olanın aynen tekrar edildiğini belirten (») işareti; denden. **3.** Yol azığı. **4.** Devlet dairelerinde evraka konulan "*görülmüştür*" anlamındaki işaret. **5.** İmparatorluk döneminde, bir makama geçenlerin kendilerini bu makama getirenlere ödedikleri para.

-cak, [-cak / -cek / -çek / -çak] *yap. e.* **1.** Sıfatlardan küçültme sıfatı yapar: *büyücek (< büyük-çek), küçücek (< küçük-çek), ılıcak (< ılık-çak).* **2.** İsimlere gelerek sevgi, acıma ve şefkat kavramı katar: *kuzucak, yumurcak (yumru-cak), yavrucak.* **3.** Sıfat ve zarflardan hareketin tarzını gösterme, anlatma kavramı katan zarflar yapar; "-ca, -cacık, ... olarak" *{eAT} (aynı)*: *demincek, çabucak, sağlıcak, yalıncak; "Süheyl'e şah üşte yakıncak (yakıncacık) gelir."* Süheyl ü Nevbahar. **4.** Beraberlik, toplu halde davranma kavramları katarak zarflar yapar: *evcek, ailecek.* **5.** Özel bir amaç veya iş için kullanılan araç kavramı katarak isimler yapar: *oyuncak, salıncak, yapıncak bürümcek.* **6.** Yer adları yapar: *Kuyucak, Bulancak, Göynücek.* **7.** İsimlere araç, gereç kavramı katarak doğrudan araç, gereç isimleri yapar: *ayakçak (merdiven), boyuncak (gerdanlık), oyuncak.* **8.** *{eAT}* Sıfat özelliği taşıyan kelimeler yapar. *aru-cak, gök-çek, ısı-cak.* **9.** *{eAT}* Yer adı yapan *-lık* eki göreviyle kullanılır. **10.** *{eAT}* Zaman adı yapar.

cak[1], [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cak cak, cak-cı+bar-ak, cak-gıl-da-ş-mak, cak-ıl-da-k, cak-ka-l-a, cak-ka-l-a-k kuşu*

cak[2], [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cak cak, çak-ır cak-ır.*

cak[3], [cak / cık *(yans.)*] *is.* Kahkaha atarak gülmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cak-kır-a-mak.*

cak[4], [cak / cok / cuh / cuğ / cuk *(yans.)*] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cak-ır cakır, cak cuk.*

cak[5], [-ca *(.. kadar)* > ca-k / -ce-k] *e.* **1.** *{ağız}* (Yönelme halindeki isimlerden sonra) kadar; değin; dek. [DS] **2.** *{eAT} zf.* Tam; tamam.

cak[6], [Mac. zsak] *{ağız} is.* → cağ[6]. [DS]

caka, [İt. giacca *(ceket)* ?] *(ca'ka) is. argo.* Kendini başkalarına beğendirmek amacıyla yapılan gösteriş; fiyaka. ☐ **caka satmak,** *Gösteriş yapmak.*

cakacı, [caka-cı] *sf.* Gösteriş yapmayı alışkanlık edinmiş olan.

cakacılık, -ğı [caka-cı-lık] *is.* **1.** Cakacı olma durumu. **2.** Cakalı davranış.

cakak, -ğı [cak *(yans.)* > cak-ak] *{ağız} is. zool.* Saksağan. [DS]

cakalı, [caka-lı] *sf.* **1.** Caka satan. **2.** (Davranış, fiil için) caka yapma amacı taşıyan.

cakar, [Fr. jacquart] *{ağız} is.* **1.** Acem şalı gibi nakışlı şeyleri işlemekte kullanılan şal dokuma tez-

gâhı. **2.** Nazilli dokumalarından çift dürüm bir tür keten kumaş. [DS]

cakcaban, [cak *(yans.)* > cak+cab-an] *{ağız} sf.* → cakçıbarak. [DS]

cakcahı, [cak *(yans.)* > cak+cak-ı > cakcahı] *{ağız} is.*→ cakcakı. [DS]

cakcak, -ğı [cak *(yans.)* > cak+cak] *{ağız} sf.* **1.** Dedikoducu. **2.** Geveze. **3.** *is.* Ağaçkakan. **4.** Hindi. **5.** Değirmende, çıkardığı sesle tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

cakcakı, [cak *(yans.)* > cak+cak-ı] *{ağız} is.* Değirmende, çıkardığı sesle tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

cakçıbarak, [cak *(yans.)* > cak-çı+barak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

caket, [Fr. jaquette] *is.* Ceket.

caketatay, [Fr. jakuette à taille] *is.* → jaketatay.

cakıldak, -ğı [cak *(yans.)* > cak-ıl-dak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cakır, [cak *(yans.)* > cakır] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cakır cakır** *{ağız} (Sakız vb. çiğnemek için) ses çıkartarak; şapırtılı.* [DS]

cakile, [Ar. kakulle] *{OsT} is. bot.* Turpgiller familyasından kumullarda yetişen uzun köklü ve tuz tadında beyaz veya mor çiçekli bir bitki.

cakkabak, -ğı [cak *(yans.)* > cak+kabak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cakkadek, [cak *(yans.)* > cak(k)-a-dak] *{ağız} zf.* **1.** Birdenbire. **2.** Yerli yersiz. [DS]

cakkala, [cak *(yans.)* > cak(k)-a-la] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cakkalak, -ğı [cak *(yans.)* > cak(k)-a-lak] *{ağız} sf.* Gevezelik eden; gürültücü.🗗 **cakkalak kuşu,** *{ağız} 1. Geveze. 2. Dedikoducu.* [DS]

cakkıramak, [cak *(yans.)* > cak(k)-ı-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* İçten gelerek, istekle gülmek. [DS]

-cal, [-ca-l / -cel] *yap. e.* İsimden sıfat yapar: *öncel, güncel,*

ca'l, -i [Ar. ca'l جعل] *(ca-l) {OsT} is.* **1.** Yapma; meydana getirme. **2.** Sabır; tahammül. **3.** İşe başlama; bir iş yüklenme.

cal, -i [Far. cāl / cālī جالی / جال] *(ca:l) {OsT} is.* **1.** Tuzak. **2.** Misvak ağacı.

calamus, [Yun. kalamos *(kalem)*] *is.* **1.** Tropik ve subtropik bölgelerde yetişen sarmaşıcı görünümde iki yüz kadar türü bulunan bir palmiye çeşidi. **2.** Beyindeki dördüncü karıncığın tabanını ortadan ikiye ayıran kalem kamışı şeklindeki boşluk, *(Calamus scriptorius).*

calap, [calb *(yans.)* > cal(a)p] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **calap calap,** *{ağız} (Suyun akması için) temiz bol miktarda olup taşa taşa; yalap yalap.* [DS]

calasın, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > calāsīn جلاسین] *(celâ:sı:n) sf.* → cılasun.

calasun, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > calāsun جلاسن] *(celâ:sun) sf.* → cılasun.

calaz[1], [cağ-az > calaz] *is.* **1.** Ekini biçilmiş tarlalarda tırmıkla toplanan başaklar. **2.** *{ağız}* Mısır koçanı sapı. [DS] **3.** *{ağız}* Sararmış ekin; cılız ekin. [DS] **4.** *{ağız}* Biçilirken dökülen ve sonradan toplanan zayıf saplı ekin. [DS] **5.** *{ağız}* Kuru ağaç, dal, yaprak vb. [DS]

calaz[2], [cal-az] *{ağız} sf.* Karışık. [DS]

calb, [calb / calp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *calab calab, calb-a-la-n-mak, calba-la-n-dır-mak.*

calbalandırmak, [calb *(yans.)*> calb-a-la-n-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Su vb. sıvıyı elle vurarak hareket ettirmek; çalkalandırmak. [DS]

calbalanmak, [calb *(yans.)* > calb-a-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Sıvılar için) çalkalanmak; sallanmak. [DS]

calcul, [cal *(yans.)* > cal+cul] *{ağız} is.* Gürültü. 🗗 **calcul etmek,** *{ağız} Gürültü etmek.* [DS]

calculus, [Lat. calculus *(ufak çakıl taşı)*] *is.* Romalıların hesap yapmakta kullandıkları küçük ve düz çakıl taşı.

calçı, [çal-çı] *{ağız} is.* Çırak. [DS]

caldarium, [Lat. caldus *(sıcak)* > caldaria *(sıcak banyo)*] *is.* Roma hamamlarında sıcak banyo dairesi.

cale, [Far. cāle جاله] *(ca:le) {OsT} is.* Nehirlerde kullanılan sal; kelek.

calgazan, [cal-gaz-an] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Her şeye karışan. **3.** İş bozan; oyun bozan. **4.** İşten kaçan; tembel. **5.** Yaramaz; haşarı. [DS]

calgazanlık, -ğı [cal-gaz-an-lık] *{ağız} is.* Komiklik. [DS]

calh, [calh / calk / cılh / cılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve cıvık maddelerin çalkalanması, sarsılması durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *calh-a-ma.*

calhama, [calh *(yans.)*> calh-a-ma / çalk-a-ma] *{ağız} is.* Sulanmış yoğurt. [DS]

calık, -ğı [cal-ık] *{ağız} is.* **1.** Parmaklık; korkuluk. **2.** Kolan dokunurken enine atılan kıl sicim. [DS]

calın, [cal-ın] *{ağız} is.* **1.** İs. **2.** Yele. [DS]

calındırmak, [cal-ın-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yalvartmak. [DS]

calınlandırmak, [cal-ın-la-n-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İslendirmek. [DS]

calınlanmak, [cal-ın-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İslenmek. [DS]

calınlatmak, [cal-ın-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İslemek. [DS]

ca'li, [Ar. ca'lī جعلی] *(ca-li:) {OsT} sf.* **1.** Yapma, uydurma. **2.** Sahte. ◘ **ca'li mastar,** *Arapçada sonu "-iyyet" ile biten mastar.*

cali[1], [Ar. cilā *(parlaklık)* > cāli جالی] *(ca:li) {OsT} sf.* **1.** Parlayan, cilalı. **2.** Temizleyen, parlatan. **3.** Sürgün eden; bağırsakları temizleyen.

cali[2]**, -i'ı** [Ar. cāli' جالع] *(ca:li) {OsT} sf.* **1.** (Kadın için) açık saçık. **2.** (Erkek için) utanması kıt.

calib, [Ar. celb *(yanına çekme)* > cālib جالب] *(ca:lib) {OsT} is.* → calip. ◘ **cālib-i dikkat,** *{OsT} Dikkat çekici.*|| **calib-i merhamet,** *Merhamet uyandıran.*|| **cālib-i şüphe,** *{OsT} Şüphe uyandırıcı.*||

calif, [Ar. cālif جالف] *(ca:lif) {OsT} sf.* Deri yüzen; kabuk soyan.

calife, [Ar. cālife جالفه] *(ca:life) {OsT} is. tıp.* Deri ve eti birlikte koparan yara.

caliks, [Lat. calix] *is.* **1.** Romalıların pişmiş toprak, cam veya metalden yapılmış kadehlere verdikleri isim. **2.** *bot.* Çiçekte çanak kısmın latince adı; çanak.

calip, -bi [Ar. celb *(kendine çekme)* > cālib جالب] *(ca:lip) {OsT} is.* Kendine doğru çeken; çekici. ◘ **calip olmak,** *Üzerine çekmek.*

calis, [Ar. cülūs *(oturma)* > cālis جالس] *(ca:lis) {OsT} sf.* **1.** Oturan; cülûs eden. **2.** Tahta çıkan. ◘ **cālis-i evreng-i saltanat,** *{OsT} Saltanat tahtına geçen.*|| **cālis-i serîr-i saltanat,** *{OsT} Saltanata geçen; tahta çıkan.*|| **cālis olmak,** *Tahta oturmak; başa geçmek.*

caliş, [Far. cāliş جالش] *(ca:liş) {OsT} is.* **1.** Çiftleşme. **2.** *sf.* Naz ve işve ile salınma. ◘ **cāliş-ger,** *{OsT} 1. Yalnız şehvet duyguları taşıyan kimse. 2. Naz ve işve ile salınan güzel.*

ca'liyat, [Ar. ca'li> ca'liyyāt جعلیات] *(ca-liya:t) {OsT} is.* Sahte olan şeyler; yapma nesneler.

ca'liye, [Ar. ca'li > ca'liye جعلیه] *(ca-liye) {OsT} is.* Yapmacıklık.

ca'liyet, [Ar. ca'li > ca'liyet جعلیت] *(ca-liyet) {OsT} is.* Yapmacıklık.

caliz, [Far. cālīz جالیز] *(a:li:z) {OsT} is.* Sebze bahçesi; kavun karpuz tarlası; bostan.

calk[1], [calh / calk / cılh / cılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve cıvık maddelerin çalkalanması, sarsılması durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *calk-a-san olmak, calk-a-sanlık.*

calk[2], [calk جلق] *{eAT} zf.* Tamamıyla; tam.

calkasan, [calk-a-san] *{ağız} sf.* **1.** İçi geçmiş; sulanıp bozulmuş. **2.** Geveze. ◘ **calkasan olmak,** *{ağız} Fazla gevşeyip sulanmak; cıvımak.* [DS]

calkasanlık, -ğı [calk-a-san-lık] *{ağız} is.* Cıvıklık; fazla hafiflik. [DS]

Calo, [Çing. calo] *is.* Çingene diline dayanan oldukça zengin bir İspanyol argosu.

calp, [calb / calp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *calp calp, calp-a-la-n-mak.* ◘ **calp calp,** *{ağız} (Bol ve temiz suyun akışı için) taşa taşa.* [DS]

calpalanmak, [calp *(yans.)* > calp-a-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Sıvılar için) çalkalanmak; sallanmak. [DS]

Câlût, [İbr. Goliath] *is.* Hz. Davut(as)'un teke tek dövüşte sapan taşı ile öldürdüğü Filistinli savaşçı.

cam, [Far. cām جام] *is.* **1.** Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle elde edilen sert, saydam ve kırılgan madde. **2.** *gnşl.* Pencere. **3.** *{OsT} gnşl.* İçki kadehi. **4.** *{OsT} gnşl.* İçki. **5.** *{ağız}* Tencere ve su kabı. [DS] **6.** *{ağız}* Lamba şişesi ve haznesi. [DS] **7.** *tasvf.* Tanrı aşkı ile dolu gönül; tasavvufçunun kalbi. **8.** *sf.* Camdan yapılmış. ◘ **cam buz,** *Yere değer değmez donan yağmur damlalarının ya da güneş ile eridikten sonra kar tabakasının yüzeyinde donarak meydana getirdiği parlak yüzeyli buz.*|| **cam çiçeği,** *{ağız} Itır.* [DS]|| **cam deliği,** *{ağız} Pencere.* [DS]|| **cam gibi,** *1. Arkası görünen; şeffaf. 2. Donuk, cansız (göz).* || **cam evi,** *1. Cam kesme ve takma işlerinin yapıldığı dükkân; camcı. 2. Çerçevelerde camın oturması için açılan yiv; cam yuvası.*|| **cam-ger,** *{OsT} Cam ustası; camcı.*|| **cam göbeği,** *Cam kırıklarında görülen renge benzer yeşile çalar açık mavi.*|| **cam göz,** *1. Gözü takma olan. 2. mecaz. Aç gözlü, tamahkâr.*|| **cām-hane,** *{OsT} Cam yapılan yer.*|| **cām-ı ālem-nümā,** *{OsT} İçinde dünyayı seyrettiren kadeh; içki kadehi.*|| **cām-ı āteş-fām,** *{OsT} Ateş renkli kadeh; şarap.*|| **cām-ı ayş,** *{OsT} Zevk ve safa kadehi; yaşama kadehi.*|| **cām-ı cem,** *{OsT} Eski İran'da şarabı bulduğu söylenen hükümdarın kadehi; şarap kadehi.*|| **cām-ı cihān-nümā,** *{OsT} Dünyayı gösteren cam.*|| **camı çerçeveyi indirmek,** *Olay çıkararak çevrede bulunan eşyaları kırıp dökmek.*|| **cām-ı fenā,** *{OsT} Fanîlik kadehi; ölüm.*|| **cām-ı gevherî,** *{OsT} 1. Billûr kadeh. 2. Sevgilinin dudağı.*|| **cām-ı gîtî-nümā,** *{OsT} İçinde dünyayı gösteren kadeh.*|| **cām-ı gurūr,** *{OsT} Gurur veren kadeh.*|| **cām-ı gül-fām,** *{OsT} 1. Gül renkli kadeh; şarap kadehi.*

2. Kırmızı şarap.|| **cām-ı ikbāl,** *{OsT} 1. Dünya mutluluğu. 2. Şarap.*|| **cām-ı leb,** *{OsT} 1. Dudaktan kadeh. 2. Kırmızı şarapla dolu kadehe benzer dudak.*|| **cām-ı leb-rîz,** *{OsT} Ağzına kadar dolu kadeh.*|| **cām-ı memlû,** *{OsT} Dolu kadeh.*|| **cām-ı merg,** *{OsT} Ölüm kadehi.*|| **cām-ı mevt,** *{OsT} Ölüm kadehi.*|| **cām-ı mey,** *{OsT} Şarap kadehi.*|| **cām-ı mînā,** *{OsT} Açık mavi renkli kadeh.*|| **cām-ı mînā-reng,** *{OsT} Gök mavisi kadeh.*|| **cām-ı musaffā,** *{OsT} Parlak kadeh.*|| **cām-ı mürg,** *{OsT} Ölüm kadehi.*|| **cām-ı neşāt,** *{OsT} Neşe veren kadeh.*|| **cām-ı reng,** *{OsT} Gök mavisi kadeh.*|| **cām-ı rüşen,** *{OsT} Parlak kadeh.*|| **cām-ı sabühî,** *{OsT} Sabah içki içilen kadeh.*|| **cām-ı sahbā,** *{OsT} Kırmızı şarap içilen kadeh.*|| **cām-ı seher,** *{OsT} Güneş.*|| **cām-ı sîm,** *{OsT} 1. Gümüş kadeh. 2. Sevgilinin çenesi.*|| **cām-ı şarāb,** *{OsT} Şarap kadehi.*|| **cām-ı şehriyārî,** *{OsT} Büyük kadeh.*|| **cām-ı şîr,** *{OsT} Sütlü meme.*|| **cām-ı tehî,** *{OsT} Boş kadeh.*|| **cam-ı zerrîn,** *{OsT} 1. Altın kadeh. 2. Beyaz şarap.*|| **cam kanatlılar,** *Pul kanatlılar takımından kurtçukları elma, kavak, meşe ve gürgen yapraklarına zarar veren, camsı kanatlı, hortumları körelmiş bir kelebek familyası, (Sesiidae).*|| **cam kırığı,** *{ağız} Cam göbeği rengi.* [DS]|| **cam kuşu,** *{ağız} 1. Serçe. 2. Kırlangıç.* [DS]|| **cam mozaik,** *Renkli taşlar yerine renkli cam parçaları kullanılarak yapılmış mozaik.*|| **cam mühre,** *Eskiden kâğıt parlatmakta kullanılan bir tür mühre.*|| **cam pamuğu,** *Pamuk yığını halinde elde edilmiş cam lifi.*|| **cam pil,** *{ağız} Ampul.* [DS]|| **cam resim,** *Renkli camların kesilerek birbirine kurşun veya başka maddelerle bağlanması sonucu elde edilen resim; vitray.*|| **cam sileceği,** *1. Camların temizlenmesinde kullanılan araç. 2. Otomobillerde yağmurlu havalarda ön camın suyunu süpüren lastik süpürge.*|| **cam suyu,** *Ağacın ateşe veya böceklere karşı dayanıklılığını artırmak için kullanılan potas veya sodanın kuvars ile eritilmesinden elde edilen sıvı.*|| **cam taşı,** *{ağız} 1. Kuvars. 2. Zımpara.* [DS]|| **cam yuvası,** *Çerçevelerde camın oturması için açılan yiv; cam evi.*|| **cam yünü,** *Isı yalıtımında kullanılan çok ince elyaf haline getirilmiş cam.*|| **cam zımpara kâğıdı,** *Marangozlukta kullanılan bir yüzüne aşındırıcı olarak küçük cam kristalleri yapıştırılmış bir tür zımpara kâğıdı.*

cam[2], [Yun. diadima] *{ağız} is.* Saç demeti. [DS]

camadan[1], [Far. cāme-dan جامدان] *{OsT} is.* **1.** Yün elbise. **2.** Çapraz düğmeli, kadifeden yapılmış, işlemeli kısa bir tür yelek. **3.** *dnz. (Yeleği düğmeleme işine benzediği için)* Boğulmak suretiyle yüzeyi küçültülmüş dört köşe yelken. ◻ **camadan vurmak,** *Fazla rüzgâra karşı yelkeni kasmak.*|| **camadanı fora etmek,** *Kısalmış yelkenin bağlarını salarak açmak.*

camadan[2], [İt. damigiana > damacan > camadan *(c / d ses göçüşmesi)*] *{ağız} is.* → damacana. [DS]

camah, [Yun. diadimata *(saç demetleri)* ?] *{ağız} is.* Yosun. [DS] ◻ **camalı bağlamak,** *{ağız} Yosun tutmak.* [DS]

camat, [Yun. diadimata] *{ağız} is.* Saç demeti. [DS]

camb[1], [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *camb-ıl cambıl, camb-ul cambul, camb-ur cumbur.*

camb[2], [camb / cımb / comb / comp / cum / cumm / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *camb-ul-da-mak.*

camb[3], [camb / comb / cumb *(yans.)*] *is.* Düşme, yuvarlanma, takla atma gibi eylemler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *camb-al-ak.*

cambalak, [camb *(yans.)* > camb-al-ak] *{ağız} is.* Takla. [DS]

cambaz, [Far. can + bāz *(oynayan)* > canbāz > cambaz] *is.* ve *sf.* **1.** Canıyla oynayan. **2.** Yüksek bir yere gerili ip veya tel üzerinde tehlikeli oyunlar ve gösteriler sergileyen kimse. **3.** Usta ve becerikli kişi. **4.** At alıp satan ya da at terbiye eden kimse. **5.** *mecaz.* Sözüne güven olmayan, hilekâr kimse. **6.** *{ağız}* Birbirine geçmiş iki zincirin herhangi bir halkasına sokulan çomak. [DS]

cambazan, [Far. canbāzān > cambazan] *(camba:za:n) {OsT} is.* **1.** Cambazlar. **2.** İmparatorluk askerî teşkilatında savaşçı sınıf.

cambazane, [Far. canbāzāne > cambazane] *(camba:za:ne) {OsT} zf.* Cambaza yakışacak biçimde; cambazlıkla.

cambazhane, [Far. canbaz+ḫāne > cambazhāne] *(cambazha:ne) {OsT} is.* Cambazların gösteri yaptıkları yer.

cambazi, [Far. cān-bāz-ī جانبازی] *(camba:zi:) is.* **1.** Cambazlık. **2.** Hilecilik.

cambazlık, -ğı [cambaz-lık] *is.* **1.** Cambazın yaptığı iş; akrobatlık. **2.** At alıp satma veya eğitme işi. **3.** *mecaz.* Kurnazlık; hilekârlık.

cambıl, [camb *(yans.)* > camb-ıl] *is.* Kapalı bir yerdeki sıvının çalkalanması ile çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. ◻ **cambıl cambıl,** *{ağız} 1. (Kapalı yerdeki sıvı için) ses çıkaracak kadar sallanarak; çalkalanarak. 2. (Yemek için) suyu çok fazla.* [DS]

cambul, [camb *(yans.)* > camb-ul] *is.* Kapalı yerdeki suyun çalkalanması ile çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. ◻ **cambul cumbul,** *1. Kapalı bir kap içinde bulunan sıvının çalkalandıkça çıkardığı ses. 2. (Yemek vb. için) suyu bol; çok sulu.*|| **cambul cumbul yemek,** *{ağız} Beceriksizce yemek; döke saça yemek.* [DS]

cambuldamak, [camb *(yans.)* > camb-ul-da-mak]

{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor] (İçine katı cisim atılan sıvı için) ses çıkarmak. [DS]

cambultu, [camb *(yans.)* > camb-ul-tu] *{ağız} is.* Şapırtı.

cambur, [camb *(yans.)* > camb-ur] *is.* Su içinde hareket eden cismin çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cambur cumbur,** *{ağız}* (Su içinde hareket eden cisim için) ses çıkararak. [DS]

camcı, [cam-cı] *is.* **1.** Cam üreten ve satan. **2.** Camdan yapılmış eşya üreten veya satan kimse. **3.** Pencere camı takan kimse. **4.** *argo.* Pencerelerden evleri gözetleyen kimse; röntgenci. 🗗 **camcı arşını,** *Camcıların kullandığı 64.8 cm. boyundaki eski bir ölçü birimi.*‖ **camcı elması,** *Ucunda bulunan küçük bir elmas parçası ile cam kesmeğe yarayan alet.*‖ **camcı gömleği,** *Camcıların iş sırasında giydikleri tek kollu bez gömlek.*‖ **camcı macunu,** *Pencere camlarının boşluklarını doldurmakta kullanılan reçineli bir tür macun; sakız mastikası.*‖ **camcılar ocağı,** *tar. İmparatorluk döneminde sarayın ve sarayla ilgili yapıların camlarını hazırlamak ve takmakla görevli, bostancı ocağının bir kolu olan sınıf.*

camcılık, -ğı [cam-cı-lık] *is.* **1.** Cam ve cam eşya üretme işi, bilgisi ve tekniği. **2.** Cam satma, cam takmak eylemi. **3.** Cam ve cam eşya sanayii. **4.** *argo.* Pencerelerden ev içlerini gözetleme işi; röntgencilik.

came, [Far. cāme جامه] *(ca:me) {OsT} is.* **1.** Giyim eşyası; giyecek; giysi; elbise. **2.** Devlet büyüklerinin giydiği yenleri bol ev elbisesi. 🗗 **cāme-ālûd,** *{OsT} Kirli elbise.*‖ **cāme-dān,** *{OsT} 1. Elbise dolabı; çamaşır dolabı. 2. Yolculuk sırasında çamaşır taşımakta kullanılan çanta veya sandık.*‖ **cāme-dār,** *{OsT} 1. Elbise koruyucu. 2. Vestiyer.*‖ **cāme-derîde,** *{OsT} Elbisesi yırtık.*‖ **cāme-düz,** *{OsT} Elbise biçen ve diken kimse; terzi.*‖ **cāme-gâh,** *{OsT} 1. Hamamlarda soyunma odası. 2. Sandık odası. 3. Vestiyer.*‖ **cāme-gî,** *{OsT} 1. Hizmetçilere verilen elbise parası. 2. Hizmetkâr. 3. Tüfek fitili. 4. Elbiselik kumaş.*‖ **cāme-hāb,** *{OsT} 1. Uyku giysisi. 2. Yatak; şilte.*‖ **cāme-hāne,** *{OsT} Çamaşır konulan yüklük.*‖ **cāme-i āhiret,** *{OsT} Ahret elbisesi; kefen.*‖ **cāme-i fenā,** *Fanilik elbisesi; kefen.*‖ **cāme-i gük,** *{OsT} Yosun.*‖ **cāme-i hāb,** *{OsT} Gecelik.*‖ **cāme-i hassa,** *{OsT} İmparatorluk döneminde sultanlar tarafından verilen elbiselik kumaş.*‖ **cāme-i hayāt,** *{OsT} Hayat elbisesi; ömür.*‖ **cāme-i hurşid,** *{OsT} Dünyayı güneş ışınlarından koruyan sis, bulut, ağaç dalları, yaprakları vb. şeyler.*‖ **cāme-i îdî,** *{OsT} 1. Kırmızı elbise; bayramlık elbise. 2. Bahar çiçekleri.*‖ **cāme-i ihrām,** *{OsT} Hacıların giydiği dikişsiz elbise; ihram.*‖ **cāme-i katran,** *{OsT} Muharrem ayının sonuncu günü Ehl-i beyt'in giydiği siyah elbise.*‖ **cāme-i mātem,** *{OsT} Yas giysisi.*‖ **cāme-i müyî,** *{OsT} 1. Kıllı elbise. 2. mecaz. Kürk.*‖ **cāme-i Nahcivānî,** *{OsT} Sade dikilmiş elbise.*‖ **cāme-i nevrüzî,** *{OsT} 1. Renk renk elbise. 2. Bahar çiçeği.*‖ **cāme-i seher,** *{OsT} 1. Sabah güneşi. 2. Sabah rüzgârı. 3. Sürahi.*‖ **cāmekân,** *{OsT} Elbise soyunulacak yer; camlı bölme.*‖ **cāme-seher,** *{OsT} Sabah rüzgârı; sabah güneşi.*‖ **cāme-şüy,** *{OsT} Çamaşır yıkayan; çamaşırcı.*‖ **cāme-şüyān,** *{OsT} Çamaşırcılar.*

camedan, [Far. cāme-dān جامه دان] *(ca:meda:n) {OsT} is.* **1.** Elbise dolabı. **2.** Yolculuk sırasında çamaşır ve elbise koymaya yarar sandık; valiz.

camedar, [Far. cāme-dār جامه دار] *(ca:meda:r) {OsT} is.* **1.** Elbiseyi koruyan kimse. **2.** Vestiyer. **3.** Sarayda hükümdarın elbiselerini ve fermanlarını korumakla görevli kimse.

cameduz, [Far. cāme-dūz جامه دوز] *(ca:medu:z) {OsT} is.* Elbise biçen ve diken kimse; terzi.

camegâh, [Far. cāme-gāh جامه گاه] *(ca:megâ:h) {OsT} is.* Hamamlarda soyunma yeri; sandık odası; vestiyer.

camegi, [Far. cāme-gī جامه گی] *(ca:megi:) {OsT} is.* **1.** Hizmetçilere verilen elbise parası ve ücret. **2.** Hizmetçi. **3.** Elbiselik kumaş. **4.** Tüfek fitili.

camehab, [Far. cāme-ḫāb جامه خاب] *(ca:meha:b) {OsT} is.* Yatak.

camehane, [Far. cāme-ḫāne جامه خانه] *(ca:meha:ne) {OsT} is.* Çamaşır konulan yer; yüklük.

camekân, [Far. cāme-kān جامه کان] *(camekâ:n) {OsT} is.* **1.** Camlarla çevrili bölme. **2.** Dükkânlarda satılacak malların veya birer örneğinin sergilendiği bölüm; vitrin; sergen. **3.** Cam bölme. **4.** Kütüphanelerde kitapların ve müzelerde tarihî eşyaların sergilendiği dolap. **5.** Hamamlarda elbise çıkarılan, soyunup giyinmeye yarar bölmelerden her biri. **6.** Bahçelerde fideleri soğuktan korumak için yapılmış üstü cam, zemini toprak fidelik; ser. **7.** *argo.* Gözlük.

camekânlı, [camekân-lı] *(camekâ:nlı) sf.* **1.** Camekânı olan. **2.** *argo.* Gözlüklü.

camekiye, [Far. cāmekiye جامکیه] *(ca:mekiye) {OsT} is.* **1.** Vakıf gelirlerinden görevlilere verilen ücret. **2.** Vakıf zahirelerini toplamakla görevli kimselere verilen elbise veya elbise parası olarak verilen bahşiş.

cameşuy, [Far. cāme *(giyecek)* + -şūy *(yıkayan)* جامه شوی] *{OsT} is.* Çamaşır yıkayıcı; çamaşırcı.

camgul, -lü [Far. cāmġūl جامغول] *(ca:mğu:l) {OsT} is.* Külhanbeyi.

camgöbeği, [cam+göbe(k)-i] *is.* **1.** Yeşil ile mavi arası renk. **2.** *sf.* Bu renkte olan.

camgöz, [cam+göz] *is.* **1.** *zool.* Kıyılara yakın bölgelerde yaşayan, 25 kadar yavru doğuran, açık yeşil ile sarı arası parlak gözlü bir tür köpek balığı, *(Galeius canis).* **2.** *{ağız}* Üzüm teveklerinin köklerini mahveden bir kurt. [DS] **3.** *{ağız}* Papaz. [DS]

camgur, [*eT.* cağ-mur] *{ağız} is.* Şalgam. [DS]

camgüzeli, [cam+güzel-i] *is. bot.* Daha çok evlerin güneş alan pencere kenarlarında yetiştirilen kırmızı çiçekli bir tür kına çiçeği; *(İmpatiens sultani).*

camhane, [Far. cām+ḫāne خانه جام] *(ca:mha:ne) {OsT} is.* Cam üretilen yer; cam fabrikası.

camış, [Ar. cāmūs > camış] *{ağız} is.* → camız. [DS]

camışlanmak, [Ar. sāmuş => çamış-la-n-ımak جامشلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* → çamışlanmak.

camışlık, [Ar. sāmuş => çamış-lık جامشلق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* → çamışlık.

camız, [Ar. cāmūs > camız / camış / kömüş] *{OsT} is.* Çift toynaklılar takımının boynuzlugiller familyasından, iri ve güçlü bir iskelet yapısına sahip, kalın derili, seyrek kıllı, su içinde ve bataklıklarda yatmayı seven sütü için ve yük taşıma hayvanı olarak beslenen memeli bir sığır türü; manda; su sığırı, *(Bubalus bubalis).*

cami[1]**, -i'i,** [Ar. cemᶜ *(toplanma)* > cāmiᶜ جامع] *(ca:mi) {OsT} sf.* **1.** Toplayan, derleyen; bir araya getiren. **2.** İçine alan; içinde bulunduran; kapsayan; içeren. 🗗 **cāmi-i Kur'an,** *{OsT} Kur'an'ı derleyen toplayan; Hz. Osman (ra).*|| **cāmiü'l-fünûn,** *{OsT} Bütün bilimleri kapsayan.* || **cāmiü'l-hayır,** *{OsT} Bütün iyilikleri, hayırları kendisinde toplayan.*|| **cāmiü'l-hurûf,** *{OsT} Kitap yazarı.*|| **cāmiü'l-kelîm,** *{OsT} Kısa fakat anlam bakımından özlü söz.*|| **cāmiü'l-kemālāt.,** *{OsT} Bütün olgun nitelikleri kendisinde toplayan.*|| **cāmiü'l-mehāsin,** *{OsT} Bütün iyi nitelikleri kendisinde toplayan.*|| **cāmiü'l-ulûm,** *{OsT} Bütün ilimlerden anlayan.*

cami[2]**, -i, -si** [Ar. cemᶜ *(toplanma)* > cāmiᶜ جامع] *(ca:mi) {OsT} is.* Müslümanların topluca namaz kılmak için toplandıkları yer. 🗗 **cāmi'-i kebîr,** *{OsT} Büyük cami.*|| **cami musikisi,** *Türk dinî musikisinin bir dalı olarak camilerde okunan ezan, salat, Cuma salatı, bayram salatı, kurban bayramı salatı, cenaze salatı, salat-ı ümmiye, tekbir, mahfil sürmesi, tesbih, miraciye, temcit, tehlil, münacat gibi formlardan meydana gelmiş musiki eserleri.*|| **cāmi-i şerîf,** *{OsT} Mübarek cami.*|| **Cami yıkılmış amma mihrap yerinde,** *(Kadın için) yaşlandığı hâlde güzelliğinden bir şey kaybetmemiş.*

cami'a, [Ar. cemᶜ *(toplanma)* > cāmiᶜa جامع] *(ca:mi-a) {OsT} is.* **1.** Topluluk, zümre. **2.** Ortak eğilimleri nedeniyle bir araya gelerek birlik oluşturan insan topluluğu. 🗗 **cāmi'a Suresi,** *{OsT} Şuara suresi.*

camid, [Ar. cümūd *(donma)* > cāmid / cāmide جامده جامد/] *(ca:mid) {OsT} sf.* **1.** Donmuş. **2.** Hareketsiz; cansız. **3.** *dbl.* Arap dilbilgisinde çekimi ve türevi olmayan isim veya fiil. 🗗 **cāmidü'l-ayn,** *{OsT} Katı yürekli; insafsız.*|| **cāmidü'l-kef,** *{OsT} Cimri; tamahkâr.*|| **cāmidü'l-māl,** *{OsT} Taşınmaz mal.*

camih, [Ar. cāmiḥ جامح] *(ca:mih, h kalın söylenir) {OsT} sf.* (Hayvan için) başı sert; yönetilmez.

cami'iyet, [Ar. cāmiᶜiyyet جامعيت] *(ca:miiyet) {OsT} is.* **1.** Toplayıcılık. **2.** Evrensellik.

camkesen, [cam+kes-en] *is.* Bir ucuna küçük bir elmas parçası takılarak cam kesmekte kullanılan alet; camcı elması.

camkıran, [cam+kır-an] *is.* Kaza sırasında bir araçtan çıkabilmek amacıyla camını içten kırmaya yarayan çekiç biçiminde küçük alet.

camlama, [cam-la-ma] *is.* Bir şeye cam takma, üzerine cam geçirme işi.

camlamak, [cam-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Camı geçirmek. **2.** Cam takmak.

camlanma, [cam-la-n-ma] *is.* **1.** Cam sahibi olmak eylemi. **2.** Üzerine cam geçirilme, cam takılmak eylemi.

camlanmak, [cam-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Cam geçirilmek. **2.** Cam takılmak. **3.** *dönş. f.* Cam sahibi olmak; cam edinmek.

camlaşma, [cam-la-ş-ma] *is.* Cam gibi sert, kırılgan veya şeffaf duruma gelme işi.

camlaşmak, [cam-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Cama benzer özellikler kazanmak.

camlaştırma, [cam-la-ş-tır-ma] *is.* **1.** Cam durumuna getirme işi. **2.** Cam gibi şeffaf bir madde ile bir yeri veya döşemeyi kaplamak eylemi.

camlaştırmak, [cam-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Eriterek cam gibi sert, kırılgan veya şeffaf hâle getirmek. **2.** Üzerine şeffaf bir madde kaplayarak parlatmak.

camlatma, [cam-la-t-ma] *is.* Cam taktırmak eylemi.

camlatmak, [cam-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Cam taktırmak; cam ile kaplatmak.

camlı, [cam-lı] *sf.* **1.** Camı olan. **2.** Cam takılmış olan. **3.** Cam ile kaplanmış bulunan. 🗗 **camlı ışık,** *{ağız} Lamba.* [DS]|| **camlı köşk,** *tar. Saray ve bahçelerinde, soğuktan korunmak amacıyla camla örtülmüş oda veya bölme.*|| **camlı taş,** *{ağız} Mermer.* [DS]

camlık, -ğı [cam-lık] *is.* **1.** Camlı çerçevelerle bölünmüş oda veya bölme. **2.** Çiçek ve fideleri soğuk ve rüzgârdan korumak için yapılmış küçük limonluk; camekân; sera..

camsı, [cam-sı] *sf.* Cam gibi saydam, sert ve kırılgan. 🗗 **camsı cisim,** *fizy. Göz küresini dolduran yumurta akı kıvamındaki saydam madde.*|| **camsı do-**

ku, *min. Camsı dokulardan oluşan ve bazı püskürük kayaçlarda görülen doku katmanı.*|| **camsı madde,** *min. Bir magma kütlesinin hava veya su ile teması sonucu aniden soğuması ile meydana gelen kristalleşmemiş mineral madde.*

camus, [Ar. cāmūs جاموس] *{OsT} is.* Çift toynaklılar takımının boynuzlugiller familyasından, iri ve güçlü bir iskelet yapısına sahip, kalın derili, seyrek kıllı, su içinde ve bataklıklarda yatmayı seven sütü için ve yük taşıma hayvanı olarak beslenen memeli bir sığır türü; manda; su sığırı, *(Bubalus bubalis)* **cāmüs-ı cesîm,** *{OsT} Büyük manda.*|| **cāmüs öküzü,** *{eAT} Erkek manda.*

-can, [-a-can / -e-cen / -can] *yap. e.* → -acan.

can[1], [Far. cān جان] *(ca:n) {OsT} is.* **1.** İnsan ve hayvanların yaşamalarını sağlayan, ölümle birlikte bedenden ayrılan madde dışı varlık. **2.** Yaşama; hayat. **3.** Güç, kuvvet; dirilik, canlılık. **4.** İnsanın kendi varlığı, özü. **5.** Kişi; şahıs; insan; kimse. **6.** Bir şey yapma isteği; arzu; gönül. **7.** *{eAT} {OsT} tasvf.* Tarikat kardeşi; tarikata kabul edilmek üzere gelen yeni derviş. **8.** *{OsT}* Silah. **9.** Çok içli dışlı ve birbirine çok uygun kişiler. **10.** *sf.* Çok sevilen. **11.** *{eAT}* Sevimli; cana yakın; şirin. **12.** *{eAT}* Sevgi ve yakınlık duygusu ile kendisine bağlanılan; aziz. **13.** *is.* Sevgi ve yakınlık belirten bir seslenme sözü. **cana ateş bırakmak,** *{OsT} Ateş yakmak; ateş koymak.*|| **cana başa kalmamak,** *{eAT} Canını, başını esirgememek.*|| **cana can katmak,** *1. Dinçlik vermek; kuvvetlendirmek. 2. Ferahlamak. 3. Yaşama gücünü artırmak.*| **cana can istemek,** *Öldürülen birisi için karşı taraftan da birisinin öldürülmesini istemek.*|| **can acısı,** *Bedenin herhangi bir yerinde duyulan şiddetli ağrı veya acı hissi.*|| **cana değmek,** *1. Etkili bir şekilde hissetmek. 2. Ulaşmak.*|| **cana eser etmek,** *Çok etkilemek.*|| **cana ezan okumak,** *Ölüm halinde iken cezalandırmak.*|| **cānāferîn,** *{OsT}* → canaferin.|| **cana geçmek,** *1. Çok etkilemek; dokunmak. 2. {eAT} Yürekten kabul etmek.*|| **can ağza gelmek,** *1. Çok korkmak; ürkmek. 2. Dayanamamak.*|| **cana işlemek,** *Güçlü bir şekilde hissettirmek.*|| **cana kalmamak,** *{OsT} Canını esirgememek.*| **cana kâr etmek,** *1. Çok etkilemek. 2. Dayanma gücü bitmek.*|| **cana karin olmak,** *(Beddua sözü) hayrını görmemek.*|| **cana kastetmek,** *Öldürmek amacını gütmek.*|| **cana kıymak,** *1. Acıma duymadan öldürmek. 2. Zalimlik etmek.*|| **can** (alacak) **alıcı,** *1. En önemli ve ilgi çekici; en esaslı, en temel. 2. {eAT} {OsT} Azrail.*|| **can alacak** (alıcı) **yer** (nokta)**,** *Bir şeyin en önemli ve en hassas yeri.*|| **can alıp can vermek,** *1. Ölüm halinde bulunmak. 2. Büyük bir sıkıntı içinde olmak. 3. Çok korkmak.*|| **can almak,** *Adam öldürmek.*|| **cana minnet bilmek,** *Aşırı bir istekle kabul etmek.*| **can arıtmak,** *{eAT} Kendini yormak; canını sıkıntıya koymak.*|| **cana susamak,** *Öldürecek kadar kızmak.*|| **can aşı,** *{ağız} Ölünün ardından verilen hayır yemeği.* [DS]|| **cana tak demek,** *Dayanma sınırına varmak; son dereceye ulaşmak.*| **cana tak etmek,** *Dayanılmaz dereceye ulaşmak.*| **can atmak,** *1. Herhangi bir şeyi şiddetle arzu etmek. 2. Telaşla bir yere sığınmak.*|| **cān-āver,** *{OsT}* → canavar.|| **cana yakın,** *Sevimli, şirin; sempatik.*| **cana yakınlık,** *Sevimli, şirin olma durumu; sempatiklik.*|| **can ayaklı,** *{ağız} Aceleci.* [DS]|| **cana Yasin okumak,** *1. Durumunu kötüleştirmek. 2. Berbat etmek.*|| **cana yetmek,** *Dayanılmaz durum almak.*| **cana yuva yapmak,** *Alışkanlık edinmek; huy edinmek.*|| **can az,** *{ağız} Sinirli.* [DS]|| **cān-āzār,** *{OsT} Can yakan; eziyet eden.*|| **can bağışlamak,** *1. Öldürmemek. 2. Suçluyu affetmek.*|| **can-bahā,** *{OsT} Kurtuluş parası; kurtulmalık.*|| **can-bahş,** *{OsT}* → canbahş.|| **can başa çıkmak,** *1. Çok telaşlanmak. 2. Aşırı tedirginlik duymak.*|| **can başa düşmek,** *1. Hayatı tehlikeye girmek. 2. Sıkıntıdan kurtulmak için aşırı çaba göstermek.*| **can başa gelmek,** *Kendini toparlamak; kendine gelmek.*|| **can başa sıçramak,** *Çok korkup telaşa kapılmak.*|| **can başa üşmek,** *1. Çok korkmak. 2. Çok heyecanlanmak.*|| **can baş oynamak,** *{eAT} Canını feda etmeğe hazır olmak.*|| **Can baş üstüne!** *Herhangi bir şeyi seve seve yapacağına dair verilen söz.* || **cān-bāz,** *{OsT}* → canbaz.|| **cān-bāzān,** *{OsT}* → canbazan.|| **cān-bāzāne,** *{OsT}* → canbazane.|| **can bazarı,** *{eAT} Ölüm kalım yeri.*|| **cān-bāz-hāne,** *{OsT}* → canbazhane.|| **cān-be-leb,** *{OsT} Canı dudağında; ölmek üzere.*|| **cān-be-leb olmak,** *{OsT} Ölmek üzere olmak.*| **can beraber,** *Çok sevilen, aziz.*|| **can-ber-leb,** *{OsT} Canı dudağında; ölmek üzere.*|| **can beslemek,** *1. Hamile olmak. 2. İyi şeyler yiyip içerek kendini beslemek; rahatına bakmak.*|| **can bezi,** *{ağız} anat. Omurilik soğanı.* [DS]|| (kimsede) **can bırakmamak,** *Çok güldürmek; güldürerek kırıp geçirmek.*|| **can birliği,** *Sıkı ve samimi bir ortamda yürütülen çalışma birliği.*| **can boğaza gelmek,** *1. Çok eziyet ve zahmet çekmek. 2. Ölecekmiş gibi olmak.*|| **can boğazdan gelmek,** *Sağlığına, yiyeceklerine dikkat ederek yiyip güçlenmek.*|| **can borcu,** *Ölüm.*|| **can borcunu ödemek,** *Ölmek.*|| **can bulmak,** *Herhangi bir hastalıktan veya kazadan kurtularak iyileşmek; tekrar hayata dönmüş gibi olmak.*|| **can burna gelmek,** *Çok sıkılmak; çok eziyet çekmek.*| **can cana,** *Birlikte, beraberce; yakın; yan yana.*|| **can cana, baş başa,** *1. Herhangi bir tehlikeli durumda herkesin kendini düşünmesi durumu. 2. Birbirini seven iki kişinin yalnız bir arada kalmaları.*| **can can olmak,** *{ağız} Ortak olmak.* [DS]|| **can ciğer,** *Çok yakın oluş; samimilik; sıkı fıkı.*|| **can ciğer arkadaş** (dost)**,** *Çok samimi ve dost; içli dışlı; sıkı fıkı; birbirinden hiç ayrılmayan.*|| **can ciğer kuzu dolması,** *Çok samimi ve dost; içli dışlı; sıkı fıkı.*|| **can ciğer**

olmak, *Çok yakın ve samimi arkadaş olmak; içli dışlı olmak.*‖ **Can cümleden aziz,** *"İnsanın kendisi ve kendi hayatı başkalarından önce gelir" anlamında kullanılır.*‖ **can çekilmek,** *Baygın ve bitkin hâle gelmek; kımıldayamaz olmak.*‖ **can çekişmek,** *1. Ölmek üzere olmak. 2. Ölüm halinde olmak.*‖ **can çekmek,** *(Bir şeyi) çok istemek; imrenmek.*‖ **can çıkmak,** *1. Ölmek. 2. Çok çalışarak yorulmak.*‖ **cân-dâde,** *{OsT} İçtenlikle bağlanmış; candan.*‖ **can damarı,** *(Bir şeyin) en önemli ve hayatî kısmı; en duyarlı nokta.*‖ **can damarına basmak,** *Bir şeyin en önemli yönü üzerinde durmak; en hassas ve temel noktasını belirlemek.*‖ **candan,** *Samimi.*‖ **candan bezmek,** *1. Büyük sıkıntıya uğramak. 2. Her şeyden vazgeçmek.*‖ **candan bizar olmak,** *İçine düştüğü sıkıntılı durumdan dolayı yaşam isteğini yitirmek.*‖ **candan etmek,** *Ölümüne sebep olmak.*‖ **candan geçmek,** *Ölümü göze almak.*‖ **candan olmak,** *Ölmek.*‖ **candan usanmak,** *Uğradığı sıkıntılar yüzünden yaşama isteğini yitirmek; ölümü dileyecek kadar bıkmak.*‖ **candan yürekten,** *İçten gelerek, samimi olarak.*‖ **cân-dâr,** *{OsT}* → candar.‖ **can darlığı kar,** *{ağız} Lapa lapa yağan kar.* [DS]‖ **can dartmak,** *{eAT} Can çekişmek.*‖ **cân-dârü,** *{OsT}* → candaru.‖ **can dayanmamak,** *1. Bir durum karşısında dayanma gücünü yitirmek; tahammül edememek. 2. Çok üzülmek.*‖ **can derdine düşmek,** *1. Ölüm karşısında direnmek. 2. Tehlikeli bir durumda kendini kurtarma çarelerini aramak.*‖ **can deri,** *{eAT} Ölüm teri; ecel teri.*‖ **can dili,** *{ağız} Göğüs.* [DS]‖ **can direği,** *Kemanın içinde alt ve üst kapakları arasında dikili duran çubuk.*‖ **can dostu,** *Pek sevgili ve içten dost.*‖ **can dudağa gelmek,** *1. Çok korkmak. 2. Dayanma gücünün sonuna gelmek.*‖ **can düşmanı,** *1. En önemli düşman. 2. Ölümü istenecek kadar ileri düşman.*‖ **can düşmanı olmak,** *Birini öldürecek kadar kin güderek düşmanlık beslemek.*‖ **cân-efgâr,** *{OsT} Can yarası; ıstırap.*‖ **cân-efgen,** *{OsT} Can düşüren; öldüren.*‖ **cân-efşân,** *{OsT} Can saçan; bir kişi veya dava uğruna kendi canını harcayan.*‖ **cân-efşânî,** *{OsT} Bir konuda canını feda etme.*‖ **cân-efzâ,** *{OsT} Can artıran; iç açan; gönül ferahlatan.*‖ **can eksitmek,** *{OsT} Can sıkmak; sıkıntı vermek.*‖ **can eriği,** → caneriği.‖ **can evi,** *1. İnsanda hayatiyetin merkezi sayılan yürek ve çevresini içine alan ve mide bölgesinin üst kısmı. 2. {OsT} Kalp; yürek. 3. En hassas nokta.*‖ **can evinden vurmak,** *Birini en hassas noktasından yakalamak, çaresiz bırakmak.*‖ **cân-fedâ,** *1. En büyük fedakârlık ifadesi. 2. {OsT} Canını feda eden.*‖ **Can feda!** *İyi ve güzel şeyler için çok beğenildiğini ifade etmek için söylenir.*‖ **cân-fersâ,** *{OsT} Dayanma sınırlarını aşan.*‖ **cân-feşân,** *Bir dava uğruna canını veren.*‖ **cân-fezâ,** *{OsT}* → canfeza.‖ **cân-fidâ,** *{OsT} Canını feda eden.*‖ **cân-figâr,** *{OsT} Can yarası; ıstırap.*‖ **cân-figen,** *{OsT} Can düşüren; öldüren.*‖ **can filikası,** *dnz. Gemilerin batma tehlikesi anında yolcuların ve mürettebatın hayatını kurtarmak için donatılmış filika.*‖ **cân-gâh,** *{OsT} Can evi; kalp; yürek.*‖ **can gelmek,** *Güç kazanmak; kendine gelmek; canlanmak.*‖ **cân-gezâ,** *{OsT} 1. Can ısırıcı; tehlikeli ve öldürücü. 2. Acı veren.*‖ **cân-gîr,** *{OsT} 1. Can alan. 2. Can sıkan. 3. Acı veren.*‖ **can görme,** *{ağız} folk. Düğün günü seçkin kişilere verilen yemek.* [DS]‖ **can gözü,** *1. Çok dikkat ve ince düşünüş. 2. {OsT} Kalp gözü.*‖ **can gözün uyarmak,** *{OsT} Gözünü dört açmak; uyanık davranmak.*‖ **can gözüyle bakmak,** *Çok dikkatli bir şekilde incelemek, bakmak.*‖ **cân-güdâz,** *{OsT} Can eriten; kahredici.*‖ **cân-güsîl,** *{OsT} Can sıkan.*‖ **cân-güzâr,** *{OsT} Cana dokunan; yüreğe işleyen.*‖ **can havli ile,** *(Yapılan hareket için) ölüm korkusu ile.*‖ **cân-hırâş,** *{OsT} Tüyler ürpertici; yürek paralayıcı.*‖ **can hırsuzu,** *{eAT} Can düşmanı.*‖ **can hulkuma gelmek,** *Can boğaza gelmek.*‖ **canı acımak,** *Merhamet etmek; acıma hissi duymak.*‖ **canı ağzına gelmek,** *Büyük bir tehlike anında ölecekmiş gibi büyük bir korkuya kapılmak.*‖ **canı Allah'a ısmarlamak,** *Tehlikeli bir durumda Allah'a sığınmak.*‖ **canı azacuk,** *{eAT} Sabırsız.*‖ **canı azalmak,** *{ağız} Sıkıntı basmak.* [DS]‖ **cân-ı azîz,** *{OsT} En sevgili can; insanın kendi hayatı.*‖ **canı boğazına gelmek,** *1. Ölüm anında olmak. 2. Çok korkmak.*‖ **canı burnuna gelmek,** *Bir iş yaparken çok sıkılmak; bunalmak.*‖ **canı burnunda olmak,** *Çok yorgun ve bezgin olmak.*‖ **canı burnundan gelmek,** *Çok zahmet çekmek.*‖ **cân-ı cân,** *{OsT} tasvf. Canın canı; Allah.*‖ **canı cana ölçmek,** *Başka birinin yaşayışını kendi hayatı imiş gibi değerlendirmek; ona da aynı yaşama hakkını layık görmek.*‖ **canı cebinde,** *Çok zayıf ve güçsüz (insan); eneze.*‖ **Canı cehenneme!** *Nefret ifadesi olarak kullanılır.*‖ **canı çekilmek,** *1. Ölmek. 2. Canlılığını kaybeder gibi olmak. 3. Bayılmak, halsizleşmek. 4. İçi sıkılmak.*‖ **canı çekmek,** *1. Bir şeyi çok istemek, arzu etmek. 2. İştahı artmak.*‖ **Canı çıkasıca!** *Nefret edilen biri için beddua sözü.*‖ **canı çıkık,** *{ağız} bot. Bir tür beyaz çiğdem.* [DS]‖ **canı çıkmak,** *1. Ölmek. 2. Çok yorulmak. 3. Yıpranmak, eskimek.*‖ **Canı çıksın!** *Nefret edilen biri için beddua sözü.*‖ **canı ...den yanmak,** *O şey yüzünden çok sıkıntı veya acı çekmiş olmak.*‖ **can-ı dilden,** *Büyük bir istekle.*‖ **canı dişe almak,** *Bütün gücü ile çabalamak.*‖ **canı dişe takmak,** *Bütün gücü ile mücadele etmek.*‖ **canı evek,** *{ağız} Aceleci; sabırsız; tez canlı.* [DS]‖ **canı geçmek,** *Uyuklamak; uykuya başlamak.*‖ **canı gelip gitmek,** *1. Bayılıp ayılmak. 2. Ümit ve karamsarlık arasında bocalamak. 3. Sinir krizleri geçirmek.*‖ **canı gelmek,** *1. Sağlığına kavuşmak. 2. Yorgunluğu geçmek; dinlenmek.*‖ **canı gibi sevmek,** *1. Çok sevmek. 2. Üzerine titremek,*

korumak.|| **canı gitmek,** *1. Çok sevdiği birine veya bir şeye zarar gelmesinden çekinmek; üzerine titremek. 2. Çok arzulamak.*|| **canı ile oynamak,** *Tehlikeli işler yapmak.*|| **canı iliği gurulmak,** *{ağız} Sabır ve tahammül derecesinin üstünde sıkıntı vermek; canından bezdirmek.* [DS]|| **canı istemek,** *Arzulamak; heves duymak.*|| **Canı isterse!** *Kabul etmese bile önemsenmediğini anlatmak için kullanılan dayatma sözü.*|| **canı kılca kalmak,** *{eAT} Dayanma gücü kalmamak; sabredememek.*|| **Canım!** *1. Sevgi ifade eden söz. 2. (Sert bir tonda söylendiğinde) hoşnutsuzluk bildirir. 3. (İlk hece uzun okunduğunda) çok değerli ve güzel.*|| **Canıma değsin!** *Sevilmeyen birinin başına gelen kötü bir halden dolayı sevinme ifade eden söz.*|| **Canıma minnet,** *Beklenmedik iyi bir durum karşısında sevinç ifade eden söz.*|| **canıma sava,** *{ağız} "Canıma minnet." anlamında kullanılır.* [DS]|| **Canım, ciğerim!** *İçten duyulan sevgiyi ifade eden söz.*|| **canım hakkı için,** *Karşısındaki kişiyi inandırmak için söylenen yemin sözü.*|| **canımın içi,** *1. Sevgi, şefkat ve içtenlik anlatan söz. 2. Küçük görme, beğenmeme anlatır.*|| **canı mırk mırk etmek,** *{ağız} Hırs ve korku ile karışık heyecan duymak.* [DS]|| **canına acımamak,** *Sağlığını hiç düşünmeden kendini yıpratacak şekilde çalışmak.*|| **canına basmak,** *1. İyice kabullenmek. 2. Kendine ait saymak.*|| **canına boyanmak,** *{eAT} İçine işlemek; çok etkilenmek.*|| **canına değmek,** *1. Çok hoşlanmak. 2. Ölen birisini hayırla anarak ruhunu şad etmek.*|| **canına düşkün,** *Kendine iyi bakıp sağlığını koruyan.*|| **canına ezan okumak,** *argo. Cezalandırmak.*|| **canına geçmek,** *{eAT} {OsT} 1. Dayanılmaz ve katlanılmaz olmak. 2. Maddî ve manevî olarak çok derin etki bırakmak.*|| **canına işlemek,** *1. Çok hoşlanmak. 2. Ölen birisini hayırla anarak ruhunu şad etmek.*|| **canına kâr etmek,** *1. Çok hoşlanmak. 2. Ölen birisini hayırla anarak ruhunu şad etmek.*|| **Canına karîm olsun!** *"Yaptıklarından dolayı acı çeksin!" anlamında beddua sözü.*||(birinin) **canına kastetmek,** *Birini öldürmeye niyetlenmek veya kalkışmak.*|| (birinin) **canına kıymak,** *O kişiyi öldürmek.*|| (kendi) **canına kıymak,** *1. İntihara kalkışmak. 2. İntihar etmek.*|| **canına koymak,** *{ağız} Bir şeyi haksızlıkla elde etmek.* [DS]|| **Canına minnet!** *Beklenmeyen ve iyi bir durum için sevinme ifade eden söz.*|| **canına ne sığarsa,** *{OsT} Vicdanı neyi kabul ederse.*|| **canına od düşmek,** *{eAT} İçi yanmak.*|| **canına okumak,** *argo. 1. Bir kimseyi perişan etmek, zor durumda bırakmak. 2. Bir şeyin hakkından gelmek; becermek, yapabilmek. 3. İyi ve güzel bir şeye zarar vermek, kullanılmaz hâle getirmek.*|| **Canına rahmet!** *"İyi söyledin, çok yaşayasın!" anlamında beğenme sözü.*|| **canına sokacağı gelmek,** *Çok hoşlanmak.*|| **canına susamak,** *Kendisi için kötülük aranmak; belasını aramak.*|| **canına tak demek,** *Dayanılmaz bir durum almak.*|| **canına tak etmek,** *Dayanılmaz bir durum almak.*|| **Canına tükürdüğümün ... !** *Kızgınlık ve öfke ifadesi belirten söz.*|| **Canına üfürdüğümün ... !** *Kızgınlık ve öfke ifadesi belirten söz.*|| **Canına yandığımın ...!** *Duruma göre sevgi, şaşma, hayranlık ve öfke ifade eden bir söz.*|| **Canına yatsın!** *{ağız} Haksız bir şey elde eden için söylenilen ilenme sözü.* [DS]|| **canına yetmek,** *Dayanılmaz bir durum almak; katlanılamayacak duruma gelmek; bezmek; bıkmak.*|| **canından bıkmak,** *İçinde bulunduğu büyük sıkıntı yüzünden bezginlik ve karamsarlık taşımak.*|| **canından bezmek,** *İçinde bulunduğu büyük sıkıntı yüzünden bezginlik ve karamsarlık taşımak.*|| **canından usanmak,** *Bezginlik getirmek.*|| **Canından yanasıca!,** *{ağız} İlenme sözü.* [DS]|| **canını acıtmak,** *Birinin bedenine acı vermek.*|| **canını ağzına almak,** *{eAT} 1. Hayatını tehlikeye sokarak bir işe girişmek. 2. canını dişine almak.*|| **canını almak,** *1. (Allah) öldürmek. 2. Canını feda edecek kadar memnun etmek.*|| **canını bağışlamak,** *Öldürmeye gücü yeterken veya hakkı varken hayatını bağışlamak.*|| **canını cebine koymak,** *{ağız} Ölümüne uğraşmak; canını dişine takmak.* [DS]|| **canını cehenneme göndermek,** *argo. Öldürmek.*|| **canını çıkarmak,** *1. Birini çok çalıştırarak oldukça fazla yormak; bezdirmek. 2. Bir şeyi aşırı ve hor kullanmak suretiyle aşırı eskitmek; yıpratmak; işe yaramaz kullanılmaz duruma getirmek.*|| **canını** (bir yere) **dar atmak,** *Tehlikeden güçlükle kurtularak bir yere sığınmak.*|| **canını dişine almak,** *Bütün gücüyle çalışmak; çok gayret sarf etmek.*|| **canını dişine takmak,** *Olanca gücünü sarf etmek; çok çalışmak.*|| **canını kurtarmak,** *Kendi gayreti ile hayatını tehlikeden kurtarmak.*|| **canını ortaya koymak,** *Bir iş için hayatını tehlikeye atacak fedakârlığı gösterebilmek; başını ortaya koymak.*|| **canının derdine düşmek,** *Canından başka bir şey düşünemeyecek kadar büyük bir sıkıntı içinde bulunmak.*|| **canınıng gayısına yan,** *{ağız} İlenme sözü.* [DS]|| **canının içine sokacağı gelmek,** *Çok sevmek.*|| **canının kadrini bilmek,** *Kendini düşünmek; bencillik etmek.*|| **canını sıkmak,** *1. Birini usandırmak. 2. Birinin neşesini kaçırmak; üzülmesine sebep olmak.*|| **canını sokakta bulmamak,** *1. Tehlikeye atılmaya, güçlüğe katlanmaya niyetli olmamak. 2. Uğrunda fedakârlık gerektirmeyecek bir iş için tehlikeye atılmaya gerek bulmamak.*|| **canını vermek,** *1. Kendini feda etmek. 2. Hiçbir şeyi esirgememek. 3. Aşırı düşkün olmak; çok sevmek.*|| **canını yakmak,** *1. Birine acı vermek. 2. Zulmetmek. 3. Üzüntü vermek. 4. Birine acı verecek bir şekilde cezalandırmak.*|| **Canın isterse!** *Kabul etmese bile önemsenmediğini anlatmak için kullanılan dayatma sözü.*|| **Canın sağ olsun!** *Mal ve mülke gelen zararların can sağlığı kadar önemli*

olmadığı şeklinde söylenen teselli sözü.|| **canı pahasına,** *Bir işi bütün tehlikeleri göze alarak yapmak.*|| **canı pek,** *Acıya ve sıkıntıya karşı dayanıklı (kimse).*|| **Canı sağ olsun!** *Maddî kayıplar için söylenen teselli sözü.*|| **canı sevmek,** *Birine yakınlık duyarak içi ısınıvermek.*|| **canı sıkılmak,** *1. Huzursuz olmak. 2. Neşesi kaçmak; yarı öfke, yarı üzüntü içinde olmak. 3. Yapacak iş bulamamaktan dolayı sıkılmak.*|| **can ısmarlamak,** *{eAT} Ruhunu teslim etmek; can vermek; ölmek.*| **cān-ı şîrin,** *{OsT} Tatlı can.*|| **canı tatlı,** *Sıkıntıya gelemeyen; zorluklara göğüs geremeyen.*|| **canı tez,** *1. Bir iş için çok acele eden; aceleci. 2. Beklemeye tahammül edemeyen.*|| **canı yanmak,** *1. Çok acı çekmek. 2. Bir işten zarar görmek. 3. Sonucu zarar getiren bir deneme geçirmek.*|| **canı yerine gelmek,** *1. Yorgunluğu geçmek. 2. Sağlığına kavuşmak.*|| **canı yerine oturmak,** *{OsT} İçi rahat etmek.*|| **canıyla uğraşmak,** *Hayatından başka bir şeyi düşünemez duruma gelmek.*| **canı yoka komak,** *{eAT} Hayatını feda etmeye hazır olmak.*|| **...in canı yok mu?** *Birisinin katlandığı sıkıntıyı başkalarına örnek göstermek için söylenen söz.*|| **canı yürekten,** *Büyük istekle.*| **can içe sığmamak,** *Çok sabırsızlık göstermek.*| **can iletmek,** *{eAT} Can kurtarmak; tehlikeyi uzaklaştırmak.*| **can istemek,** *Keyfine bağlı olmak; dilediğini yapmak.*| **can kâğıdı,** *{ağız} Nüfus cüzdanı.* [DS]|| **cān-kâh,** *{OsT} Can eksilten; acı veren.*|| **cān-kûş,** *{OsT} Can öldürücü; inatçı.*| **can kalmamak,** *1. Ölüm halinde olmak. 2. Yorgunluk veya hastalık sebebiyle düşüp bayılacak kadar bitkin olmak.*| **can kardeşi,** *tasvf. Canlı olmaktan ileri gelen yakınlık; insanın insana karşı beslediği insancıl yaklaşım; tarikat kardeşi; derviş dervişe arkadaşlık.*|| **can karıştırmak,** *{eAT} Yakınlık göstermek.*|| **can kaygısına düşmek,** *Her şeyi bırakıp sadece kendi hayatını kurtarma çabasında olmak; hastalık ya da ölümden çok korkmak.*| **can kesesi,** *{eAT} Ciğerpare.*|| **can korkusu,** *1. Ölüm korkusu. 2. Herhangi bir tehlikeyi büyük görmek.*|| **can kulağı ile dinlemek,** *Çok büyük bir dikkat ve ilgi ile dinlemek.*| **Can kurban!** *(İyi ve güzel şeyler için) çok beğenildiğini ifade etmek için söylenir.*|| **can kurtaran,** *1. Yardım eden. 2. {OsT} Büyük yelken.*| **Can kurtaran yok mu?** *Ölüm tehlikesi ile karşılaşıldığında istenilen imdat sözü; SOS.*|| **can kurtarmak,** *Tehlikeyi atlatmak; tehlikesiz bir yere ulaşmak.*| **can kuşu,** *Yaşamın belirtisi olan ruh.*|| **canla başla,** *1. Bütün gücüyle. 2. Büyük bir istekle.*|| **cān-nisār,** *{OsT} Can saçan; hayatını feda eden.*|| **can otu,** *{ağız} Az bulunan; nadir.* [DS]|| **can oynamak,** *1. Korkmak; ürkmek. 2. {eAT} Hayatını fedaya hazır olmak.*|| **can oyunu,** *Ölüm tehlikesi olan herhangi bir iş veya durum.*|| **can özemek,** *{OsT} Bir işi yaparken çok özenmek; çok dikkatli, sabırlı olmak.*| **can pahasına,** *1. Canını vererek. 2. Canını tehlikeye atarak.*|| **can pazarı,** *1. Herkesin kendi hayatını kurtarma çabasına düştüğü tehlikeli durum. 2. Tehlikeli yer veya durum.*|| **cān-perver,** *{OsT} Can besleyen; ruha ferahlık veren.*|| **can rahat olmak,** *Tehlikeden kurtulmak.*|| **cān-rübā,** *{OsT}* → canrüba.|| **cān-rübāyî,** *{OsT}* → canrübayi.|| **can sağlığı,** *1. İnsanın sağlık ve esenlik içinde olması. 2. Maddî zararların insan sağlığı kadar önem taşımadığını ifade için kullanılan teselli sözü.*| **can semesi,** *{ağız} Can acısının verdiği sersemlikle yapılan bilinçsiz hareket.* [DS]|| **can sevecek bir şey,** *İnsanın hoşuna gidecek bir durum veya nesne.*|| **can sıkıcı,** *İnsana sıkıntı veren; üzücü; sıkıntılı.*|| **can sıkılmak,** *Rahatsız olmak; hafifçe kızmak.*|| **can sıkıntısı,** *Herhangi bir durumdan veya yapacak bir iş bulamamaktan dolayı duyulan huzursuzluk.*|| **can sıkmak,** *1. Bıkkınlık vermek, usandırmak. 2. Kızdırmak. 3. Rahatsızlık vermek.*| **can sıktı,** *{ağız} Kadınların içlerine giydikleri dar yelek.* [DS]|| **can simidi,** *dnz. Denize düşen kimseyi su üstünde tutmaya yarayan içi hava veya köpük dolu simit.*| **cān-sipārî,** *{OsT} Fedakârlık.*|| **cān-siper,** *{OsT}* → cansiper.|| **cān-siperāne,** *{OsT}* → cansiperane.| **cān-sitān,** *{OsT} 1. Öldüren. 2. (Güzel kadın için) gönlü büyüleyip insana bela olan.*|| **cān-sitānî,** *{OsT} l. Büyüleme; cezbetme. 2. Can alıcılık; öldürme işi.*|| **can sohbeti,** *Arkadaşça, samimi olarak yapılan konuşma.*| **can suyu,** *1. Yeni dikilen fide veya fidanlara tutması için verilen ilk su. 2. Ölmek üzere olan kişiye verilen su. 3. {ağız} Kan.* [DS]| **cān-sūz,** *{OsT} Can yakan; çok üzücü olan; sıkıntı veren.*|| **cān-şikâf,** *{OsT} Can yırtan; gönül yaralayan.*|| **cān-şikâr,** *{OsT} Can avlayan; can alan; öldüren; Azrail.*|| **can-şiken,** *{OsT} Can kıran; Azrail.*|| **can tahtası,** *Göğüs kemiği.*|| **can tapşırmak,** *{OsT} Can vermek.*|| **can tartınmak,** *{eAT} Canını esirgemek.*| **can tartmak,** *{eAT} Can çekişmek.*|| **can tutmak,** *{eAT} Öldürmemek; sağ tutmak.*|| **cān ü dilden,** *{OsT} Candan; içtenlikle.*|| **can ü gönülden,** *İçtenlikle, kendini vererek.*|| **can ü yürekten,** *Kendini vererek; içtenlikle.*|| **can ve baş feda etmek,** *Birine veya bir şeye, ölümü göze alacak biçimde bağlanmak.*| **can ve baş ile,** *Çok büyük bir istek ve çalışma ile.*|| **can ve baş yoluna,** *Dayanıklılığın en son sınırına kadar.*|| **can ve başa kalmak,** *1. Her şeyi göze almış olmak. 2. Yalnız kendisini düşünmekten başka tutumu olmamak.*|| **can vermek,** *1. Ölmek. 2. Canlandırmak, hayat vermek. 3. Ruha dayanıklılık ve güç vermek; cesaretlendirmek. 4. Bir şeyi çok istemek.*|| **can yakmak,** *1. Birine acı vermek. 2. Zulmetmek. 3. Üzüntü vermek. 4. Birine büyük zarar vermek.*|| **can yanmak,** *Acıklı bir durumla karşılaşmak.*|| **can yeleği,** *Kauçuktan yapılmış ve şişirilebilen, kazazedeyi su üstünde tutan bir tür yelek biçiminde kurtarma aracı.*| **can yeri,** *{ağız} Hayvanlardan uzak,*

havası iyi yer. [DS]|| **can yoldaşı,** *Yalnızlıktan kurtulmak için birlikte yaşanılan kimse.*|| **can yürek,** *{ağız} Merhametli.* [DS]

can[2]**, -nnı** [Ar. cin > cānn جان] *(ca:n) {OsT} is.* Cin taifesi.

cana, [Far. cān+ā *(ey)* جانا] *(ca:na:) {OsT} is.* Ey sevgili!

cana, [? cana] *{ağız} is.* Büyük anne. [DS]

canaferin, [Far. cān + āferin آفرین جان] *(ca:na:ferin) {OsT} sf.* Can yaratan; yaratıcı; Allah.

canan, [Far. cān-ān / cānāne جانان / جانانه] *(ca:na:n) {OsT} is.* **1.** Gönülden sevilen. **2.** Kendisine büyük bir aşkla bağlanılan kadın; sevgili. **3.** *tasvf.* Vücud-ı mutlak.

canane, [Far. cān-āne جانانه] *(ca:na:ne) {OsT} is.* Sevgili kadın.

canavar, [Far. cān-āver آور جان] *is.* **1.** Canlı hayvan. **2.** Masallarda geçen vahşi ve yırtıcı hayvan. **3.** Kötü ruhlu, azgın, zalim ve gaddar kişi. **4.** Haşarı ve yaramaz çocuk. **5.** Kurt, domuz ve yılan gibi insanlara zararlı hayvanlar. ◻ **canavar balığı,** *zool. Dev köpek balığıgillerden, boyu 10 m.'yi bulan, hançer gibi sivri ve keskin dişleri bulunan, hemen her tarafta rastlanan en tehlikeli köpek balığı, (Carcharadon carcharias).*|| **canavar düdüğü,** *Kesik kesik hava akımı vererek güçlü bir ses çıkarma özelliği olan bir tür alarm düdüğü; siren.*|| **canavar gibi,** *1. İri yarı; güçlü kuvvetli. 2. Saldırgan ve yırtıcı. 3. Çok çalışkan ve iyi.*|| **canavar kesilmek,** *1. Hırçınlaşmak; ele avuca sığmaz olmak. 2. Saldırganlaşmak.*|| **canavar otu,** *bot. Tohumları kültür bitkilerinin köklerinde çimlenen, sarımsı veya morumsu gövde ve yapraklara sahip, klorofilsiz, asalak ve zararlı bir bitki, (Orobanche ramose).*|| **canavar otugiller,** *bot. Çeşitli bitkilerin üzerinde asalak olarak yaşayan, iki çenekli, değişik renkte er dişil çiçekli, klorofilsiz bitkiler familyası, (Orobanchaceae).*

canavarlaşma, [canavar-la-ş-ma] *is.* Canavar gibi davranışlarda bulunma, gaddarlaşma, korkutucu durum alma işi ve eylemleri.

canavarlaşmak, [canavar-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Canavarca davranışlarda bulunmak. **2.** Gaddarlaşmak. **3.** Korkutucu durum almak.

canavarlık, -ğı [canavar-lık] *is.* **1.** Canavar gibi davranma. **2.** Kötü ve gaddar kişiye özgü davranış. **3.** Canavar olma durumu ve niteliği.

canaz, [Yun. tzanus *(palyaço)*] *{ağız} sf.* **1.** Sinirli. **2.** Deli. [DS]

canbaha, [Far. cān-bahā جانبها] *(ca:nbaha:) {OsT} is.* Can parası; kurtulınalık; fidye.

canbahş, [Far. cān+baḫş بخش جان] *(ca:nbahş) {OsT} sf.* **1.** Can veren, hayat bağışlayan. **2.** İç açıcı.

canbaz[1]**,** [Far. cān-bāz باز جان] *(ca:nba:z) {OsT} sf.* **1.** Canıyla oynayan; akrobat. **2.** Tehlikeli işler yapan. **3.** Muharip. **4.** Atlı fedai. **5.** *mecaz.* Hileci.

canbaz[2]**,** [Far. cān-bāz جانباز] *(ca:nba:z) {OsT} is.* **1.** At yetiştirip satmakla geçinen kimse. **2.** At tüccarı.

canbazan, [Far. cānbāz-āne جانبازانه] *(ca:nba:za:ne) {OsT} zf.* Cambaza yakışacak biçimde.

canbazhane, [Far. cānbāz-ḫāne جانبازخانه] *(ca:nba:z-ha:ne) {OsT} is.* Cambazların gösteri yaptıkları yer.

canbazi, [Far. cānbāzī جانبازی] *(ca:nba:zi:) {OsT} is.* Cambazlık.

cancağız, [Far. cān+ T. -cağız] *is.* **1.** Sevgili can. **2.** Sevgi ve bağlılık ifadesi olarak *"cancağızım"* kelimesinde geçer. **3.** Önemsemezlik bildirmek amacıyla *"cancağızı isterse; cancağızın bilir"* deyimlerinde kullanılır.

cancal, [Yun. tzantzalo *(tutacak)*] *{ağız} is.* Tutam; demet. [DS]

cancuk, -ğu [can-cuk جانجق] *{eAT} is.* Cancağız.

candan, [Far. cān+ T. -dan] *sf.* **1.** İçten, yürekten ve sıcak davranan; samimi. **2.** Gösterişten uzak, içinden geldiği gibi davranan.

candane, [Far. cāndāne جاندانه] *(ca:nda:ne) {OsT} is.* **1.** Tepe ile alın arası; bıngıldak. **2.** Beyin.

candar, [Far. cān+dār جاندار] *(ca:nda:r) {OsT} sf.* **1.** Birinin hayatını kurtaran. **2.** Canlı, diri olan. **3.** Kuvvetli, hareketli. **4.** *is.* Azık. **5.** Korucu; saraylardaki güvenlik görevlisi ve bu sınıftan olan.

candaru, [Far. cān-dārū جاندارو] *(ca:nda:ru:) {OsT} is.* Tiryak.

candarma, [İt. gendarme] *(ca'ndarma) is.* **1.** Yurt içinde genel güvenliği sağlamak, kamu düzenini korumak, yasa ve nizamların uygulanması ile ilgili hükümet emirlerinin yerine gerilmesini sağlamakla görevli askerî güç. **2.** Bu görevi üstlenmiş olan kimse. **3.** *sf. mecaz.* Açık göz.

candaş, [Far. cān + T. -daş] *is.* **1.** Çok yakın dost. **2.** Can yoldaşı.

candirazi, [Far. cān-dirāzī جاندرازی] *(ca:ndira:zi:) {OsT} is.* Ömür uzunluğu.

cane, [Far. cāne جانه] *(ca:ne) is.* **1.** Silah. **2.** Ruh.

canelik, -ği [? cane-lik] *{ağız} is.* Irmakların denizle birleştiği yer. [DS]

caneriği, [Yun. tzaneriki [Tietze] / can+erik-i] *is. bot.* Mayhoş tadı olan açık yeşil renkte, sert ve sulu bir erik türü.

canever, [Far. cān-āver آور جان] *{OsT} is.* → canavar.

canfes, [Far. cān-fezā / Ar. cunfāş => canfes] *is.* **1.** Atkı ve çözgüsü ipek, üzerinde hiçbir desen bulun-

mayan, bez ayağı örgü yöntemiyle dokunan, parlak, tok, perdahsız dokunmuş, tafta türü bir kumaş. **2.** *sf.* Bu kumaştan yapılmış olan. 🗗 **canfes gibi yaprak,** *Çok az damarlı, ince ve taze asma yaprağı.*

canfeza, [Far. cān+fezā جانفزا] *(ca:nfeza:) {OsT} sf.* **1.** Can artıran. **2.** İç açıcı; gönle ferahlık veren. **3.** *müz.* Klasik Türk müziğinde saba, acemaşiran ve uşşak makamı eklenerek meydana getirilmiş iki ayrı birleşik makamın adı.

cang[1]**,** [cang *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cang-ul cungul, cang-ıl-da-k, cang-ır-a-mak, cang-ır-dı.*

cang[2]**,** [cang / cank / cıng / cing / cong / conk / cöng / cunk / can *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cang-a-la-ma, cang-a-ma, cang-ıl-da-ma, cang-ul cung-ul.*

canga, [cang *(yans.)* > cang-a / çang-a] *{ağız} is.* Kova; küçük bakraç. [DS]

cangalak, -ğı [cang *(yans.)* > cang-a-lak] *{ağız} is.* Dağ yüzündeki tarla. [DS]

cangalamak, [cang *(yans.)* > cang-a-lak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kalabalıkta birinin dediğini diğeri duyamayacak kadar gürültülü konuşmak. [DS]

cangalaz, [Yun. kohliangos] *{ağız} is.* Salyangoz. [DS]

cangama, [cang *(yans.)* > cang-a-ma] *{ağız} is.* **1.** Gürültü; yaygara; ağız kavgası. **2.** Konuşmuş olmak için konuşma; boşboğazlık. [DS]

cangıl[1]**,** [cang *(yans.)* > cang-ıl] *is.* **1.** Karışıklık belirten yansımalı gövde. **2.** Hayvanlara takılan çanların ve başka metallerin çıkardığı kaba sesleri anlatan yansımalı gövde. **3.** Buna benzer her türlü gürültü. 🗗 **cangıl cangıl etmek,** *{ağız} Bir topluluktta birbirinin söylediğini anlayamayacak şekilde gürültülü konuşmak.* [DS]|| **cangıl cungul,** *1. Çok değişik çan ve benzeri araçların birlikte çıkarmış oldukları ses. 2. Karmakarışık. 3. Çok değişik biçimde ve tonda ses çıkararak.*

cangıl[2]**,** [İng. jungle] *is.* **1.** İçinde çok sayıda yabani hayvanların barındığı sık ve gür tropik orman; cengel. **2.** Hiç kesilmemiş orman. **3.** Zayıf ve güçsüzlerin ortadan çekildiği acımasız ve sert rekabet ortamı.

cangıldak, -ğı [cang *(yans.)* > cang-ıl-dak] *{ağız} zf.* **1.** Çalkalayarak, çalkalama sesi çıkararak. [DS] **2.** *{ağız} sf.* Gereğinden çok sulu. [DS] 🗗 **cangıldak aktarmak,** *{ağız} Sıvı bir şeyi özensiz bir şekilde birden boşaltmak.* [DS]|| **cangıldak su etmek,** *{ağız} Suyunu fazla koymak; çok sulandırmak.* [DS]

cangıldamak, [cang *(yans.)* > cañ-gıl-da-mak] *(cañgıldamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Bir toplulukta birbirinin söylediğini anlayamayacak şekilde gürültülü konuşmak. [DS]

cangırmak, [cang *(yans.)* > cang-ır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Yankılanmak; yankı yapmak. [DS]

cangırdı, [canġ-ır-dı جانغردى] *{OsT} is.* Şangırtı; şıngırtı.

cangırtı, [cang *(yans.)* > cang-ır-tı] *{ağız} is.* Gürültü patırtı; şangırtı. [DS] 🗗 **cangırtıya gitmek,** *{ağız} Boşu boşuna ölmek.* [DS]

cangırtlamak, [Erme. cangart *(pençe)* > çangırt-lamak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* → çangırtlamak. [DS]

cangul, [cang *(yans.)* > cang-ul] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cangul cungul,** *{ağız} (Çocukların konuşması veya sesleri için) gürültüden anlaşılmaz derecede.*[DS]

canhıraş, [Far. cān+ḫarāş *(tırnakla çizen)*] *(ca:nhıra:ş) {OsT} sf.* Dayanılmayacak derecede acı veren; tüyler ürperten; iç tırmalayan.

canım, [Far cān + T. –im *(1. tekl. kişi iyelik eki)*] *sf.* **1.** Çok sevilen; çok değerli. **2.** Çok güzel.

cani[1]**,** [Ar. cināyet *(öldürmek)* > cānī / cāniye /جانى جانيه] *(ca:ni:) {OsT} is.* İnsan öldürmüş, cana kıymış olan kişi.

cani[2]**,** [Far. cānī جانى] *(ca:ni) {OsT} sf.* (Kişi için) candan sevilen; sevgili; aziz.

canib, [Ar. cenb *(taraf)* > cānib جانب] *(ca:nib) {OsT} is.* **1.** Yan. **2.** Yan taraf. **3.** Yön; *cihet.* 🗗 **cānib-i rahmet,** *Allah'ın kullarına, öldükten sonra yapacağı bağışın bulunduğu taraf.*

canibdar, [Ar. cānib + Far. dār جانبدار] *(ca:nibda:r) {OsT} is. as.* Yancı.

canibeyn, [Ar. cānīb-eyn جانبين] *(ca:nibeyn) is.* İki taraf.

canibî, [Ar. cānib-ī جانبى] *(ca:nibi:) {OsT} sf.* **1.** Yana ait; yanda olan. **2.** *mat.* Yanal.

canice, [cani-ce] *zf.* Cana kıyan kişilere yakışır biçimde; caniyane.

canih, [Ar. cünḥa > cāniḥ / cāniḥa جانح جانحه/] *(ca:nih) sf.* Bir suç işlemiş olan; suçlu.

caniha, [Ar. cenāḥ > cāniḥa جانحه] *(ca:niha) {OsT} sf.* **1.** Yana yönelen. **2.** Bir tarafı tutan. **3.** *anat. is.* İkinci ve yedinci kaburga kemikleri arasında kalanlar.

caniko, [Far. cān + Slav. d. -ka / -ko *(dişil küçültme eki)*] *sf.* (Seslenme sözü olarak) sevgili.

canilik, -ği [cani-lik] *is.* **1.** Cana kıyma, adam öldürme durumu. **2.** Cana kıyıp adam öldüren kimselerden beklenebilecek davranış; gaddarlık.

canip, -bi [Ar. cenb *(taraf)* > cānib جانب] *(ca:nib) is.* → canib.

caniyane, [Ar. cānī + Far. -y-āne جانیانه] *{OsT} zf.* Cana kıyan kişilere yakışır biçimde; canice; acımasızca.

caniye, [Ar. cāniye جانیه] *(ca:niye) {OsT} is.* Cinayet işlemiş kadın.

cank[1], [cang / cank / cıng / cing / cong / conk / cöng / cunk / can *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cank-a-ma.*

cank[2], [cank *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cank-ır-dı.*

cank[3], [İng. junk] *is.* **1.** Uyuşturucu madde. **2.** Eroin.

canka, [Bulg. djanka] *{ağız} is.* Küçük, sarı bir erik türü; caneriği. [DS]

cankama, [cank *(yans.)* > cank-a-ma] *{ağız} is.* Gürültü; yaygara; ağız kavgası. [DS]

cankaştırmak, [cank *(yans.)* > cank-a-ş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Birbirine düşürmek. [DS]

cankı, [Moğ. canḳi *(danışma)* جانقی] *{OsT} is.* Danışma kurulu.

cankırdı, [cank *(yans.)* > cank-ır-dı جانقردی] *{OsT} is.* Şangırtı; şıngırtı. [DS]

canki, [İng. junky / junkie] *is.* Uyuşturucu bağımlısı; eroinman.

cankurtaran, [can+kurtar-an] *is.* **1.** Ölüm tehlikesi altında bulunanları kurtarmak için kullanılan araç. **2.** Hasta ve yaralıları acil olarak hastaneye taşıyan otomobil. **3.** Plajlarda, yüzme havuzlarında boğulma tehlikesi geçirenleri kurtarmakla görevli iyi yüzme bilen kişi. **4.** Yüksek dağ geçitlerinde kış günleri yolcuların soğuk ve olumsuz kış şartlarından korunmak için sığındıkları bina, kulübe vb. ◻ **cankurtaran çanı,** *Görüş alanının kapalı olduğu günlerde gidilecek veya sığınılacak yeri gemilere göstermek için çalınan çan.*|| **cankurtaran düdüğü,** *dnz. Görüş alanının kapalı olduğu havalarda gemilere yol göstermek amacıyla çalınan düdük.*|| **cankurtaran gemisi,** *dnz. Batma tehlikesi geçiren veya karaya oturan gemileri kurtarmakta kullanılan gemi.*|| **cankurtaran kulübesi,** *Tipiden veya soğuktan korunmak için dağ geçitlerine yapılan kulübe veya barınak.*|| **cankurtaran simidi,** *dnz. Denize düşen birisinin tutunarak su yüzünde kalmasını sağlayan batmaz simit.*|| **cankurtaran yeleği,** *dnz. Denize düşenlerin suya batmasını engellemek için şişirilebilen ve plastikten yapılmış bir tür yelek.*

canlandırıcı, [can-la-n-dır-ıcı] *sf.* **1.** Canlandırma işini sağlayan. **2.** Canlılık veren. **3.** Dirilten, canlılık kazandıran.

canlandırıcılık, [can-la-n-dır-ıcı-lık] *is.* **1.** Canlandırıcı olma durumu. **2.** Canlandırıcı şeye veya kimseye özgü nitelikler.

canlandırılma, [can-la-n-dır-ıl-ma] *is.* **1.** Diriltilme. **2.** Dinçleştirilme. **3.** Hareketlendirilme; faaliyete geçirilme. **4.** Tekrar yaşanıyormuşçasına hayal edilme.

canlandırılmak, [can-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Canlı hâle getirilmek; diriltilmek. **2.** Dinçleştirilmek. **3.** Faaliyete geçirilmek. **4.** Yeniden yaşanıyormuş gibi anlatılmak; hayal edilmek.

canlandırım, [can-la-n-dır-ım] *is.* **1.** Canlandırmak eylemi. **2.** Bir eseri kalıntılara bakarak ilk hali ile çizmek. **3.** Bir metnin zaman içinde silinen ve kopan parçalarını tamamlayarak ilk şekline getirme.

canlandırma, [can-la-n-dır-ma] *is.* **1.** Canlı hâle getirme; diriltme. **2.** Güç kuvvet kazandırma; dinçleştirme. **3.** Çalıştırma, faaliyete geçirme; hareketlendirme. **4.** Bir olayı, bir hayali gerçek ortamı içindeymiş gibi zihinde gösterme; anlatma, ortaya çıkarma. **5.** Soyut bir düşüncenin bir şekil veya figür ile anlaşılır hâle getirilmesi. **6.** Kukla ve resimleri bir hareket duygusu verecek biçimde sahnede veya perdede oynatmak eylemi.

canlandırmak, [can-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Canlı hâle getirmek; diriltmek. **2.** Güç kuvvet kazandırmak; dinçleştirmek. **3.** Çalışmaya başlatmak; faaliyete geçirmek; harekete geçirmek. **4.** Geçmişte olan bir olayı hatırlatmak. **5.** Yaşanmış olsun veya olmasın bir olayı yaşanmış gibi kişi ve çevre ortamında göstermek.

canlanma, [can-la-n-ma] *is.* **1.** Canlı hâle gelme, yaşama belirtisi gösterme. **2.** Dinçleşme. **3.** Hareketlenme. **4.** Hatırlanma.

canlanmak, [can-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Ölü iken canlı hâle gelmek; hayat belirtisi göstermek. **2.** Güç kuvvet kazanmak, dinçleşmek. **3.** Çalışmaya başlamak, harekete geçmek; faaliyete geçmek; hareketlenmek; eskiye göre daha iyi hâle gelmek. **4.** Geçmişte olup bitmiş bir olayı yeniden yaşanıyormuş gibi hatırlamak; belleğinde yeniden ortaya çıkarmak. **5.** Bir şeye hareket ediyormuş, yürüyormuş izlenimi vermek.

canlatmak, [Far. cān > can-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ayıltmak. [DS]

canlı, [can-lı] *sf.* **1.** Canı olan. **2.** Yaşayan; hayatî fonksiyonlarını devam ettiren; diri. **3.** Güçlü, kuvvetli; sağlıklı. **4.** Hareketli; hayat dolu; neşeli. **5.** (Yer için) sürekli kalabalık olan. **6.** Dinç. **7.** (Anlatım için) etkileyici; ilgi çekici ve akıcı. **8.** Parlak; çarpıcı; aydınlık. **9.** *is.* Yaşamakta olan, hareket edebilen yaratık. **10.** *{ağız}* Çelik çomak oyununda çeliği çelmeye hakkı olan oyuncu. [DS] **11.** *{ağız}* Saklambaç oyununda kaleye, ebeden önce gelerek sobeleyen oyuncu. [DS] ◻ **canlı bebek,** *Çok güzel.*|| **canlı canlı,** *Henüz ölmemişken; daha yaşıyor-*

ken; hayattayken.|| **canlı canavar,** *(Çocuk için) çok hareketli; yaramaz.*| **canlı cenaze,** *(Kişi için) çok zayıf ve güçsüz.*| **canlı hedef,** *as. Askerî birlikleri ve sivil halkı içine alan hedef.*|| **canlı kayıt,** *Herhangi bir stüdyoda değil de sahnede veya halkın önünde gösteri halinde yapılan kayıt.*| **canlı model,** *Heykel veya resim yapımında model olarak kullanılan kadın veya erkek.*| **canlı özdekçilik,** *fel. Evrenin temeli olarak düşünülen maddenin canlı olduğunu savunan görüş; hilozoizm.*| **canlı resim,** *sine. Sinema sanatında bir hareketin her safhasının önce ayrı ayrı görüntüsü alınıp sonra bu görüntülerin belirli zaman aralıklarıyla sinema vericisinden geçirilmesine dayanan yöntem.*| **... canlısı,** *O şeye çok düşkün olan.*| **canlı yayın,** *tv. Önceden herhangi bir şekilde tespit edilmemiş ve alıcıyla doğrudan aktarılmış bulunan yayın.*|| **canlı yem,** *balkç. Etçil balıkları yakalamak için oltanın ucuna takılan solucan veya kurtçuk.*

canlıcı, [can-lı-cı] *sf.* Olayların ruhlar âlemindeki gizli güçlerce yönetildiğine inanan görüş sahibi; animist.

canlıcılık, -ğı [can-lı-cı-lık] *is. fel.* **1.** Olanların ruhlar âleminin gizli güçlerince yönetildiğine inanan ilkel anlayış; animizm. **2.** Çocuğun, bütün varlıkların canlı olduğuna inanma şeklinde beliren dönemi.

canlık, -ğı [can-lık] *{ağız} is.* Besin. [DS]

canlılaştırmak, [can-lı-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Canlı hâle getirmek.

canlılık, -ğı [can-lı-lık] *is.* **1.** Canlı olma durumu. **2.** Canlı bir şeye has nitelik; dirilik. **3.** *mecaz.* Hareketlilik, neşelilik.

cang, [cang / cañ *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar]

canp, [Ar. canb *(yan, böğür)*] *{ağız} is.* **1.** Kola bitişik duran vücut parçası. **2.** Kağnıda yanlar. [DS]

canpara, [Far. cān+pāre] *{ağız} is.* Sabanı tekerleklere bağlayan parça. [DS]

canperver, [Far. cān+perver جان پرور] *(ca:nperver) {OsT} sf.* **1.** Can besleyen. **2.** Ruha ferahlık veren; iç açan. **3.** Ruha hoş gelen.

canrüba, [Far. cān+rübā جان ربا] *(ca:nrüba:) {OsT} sf.* **1.** Can alan; gönül kapan. **2.** Öldürücü olan. **3.** *mecaz.* (Kadın için) güzelliğiyle gönülleri çelen; cazip; hoş; latif.

canrübayi, [Far. cān+rübāyî] *(ca:nrüba:yi:) {OsT} sf.* **1.** Öldürücü nitelik. **2.** Büyü.

cansız, [can-sız] *sf.* **1.** Canı olmayan. **2.** En temel hayatî fonksiyonlardan yoksun olan; canlılık belirtisi göstermeyen. **3.** Ölmüş, canlılığını yitirmiş bulunan; ölü. **4.** Güçlü bir yaşama belirtisi gösteremeyen; zayıf; cılız. **5.** Çok ağır hareket eden; dermansız; halsiz; mecalsiz. **6.** İnsan üzerinde bir etki bırakmayan; etkisiz; durgun; sönük. **7.** *is.* Canlı olmayan, yaşam belirtisi göstermeyen varlık. **8.** *zf.* Ölü olarak; hareketsiz; durgun biçimde. 🗗 **cansız at,** *{ağız} Bisiklet.* [DS]|| **cansız düşmek,** *Hastalık ve yorgunluk gibi sebeplerden dolayı gücünü kaybetmek; zayıflamak; bitkin düşmek; halsiz kalmak.*

cansızlaşma, [can-sız-la-ş-ma] *is.* Cansız hâle gelmek eylemi.

cansızlaşmak, [can-sız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Cansız hâle gelmek; cansız duruma düşmek; zayıflamak; güçsüzleşmek.

cansızlaştırma, [can-sız-la-ş-tır-ma] *is.* **1.** Cansız hâle getirme işi. **2.** *tıp.* Bir dişin canlı dokusunu yok etme.

cansızlaştırmak, [can-sız-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Cansız hâle getirmek; cansız duruma düşürmek; zayıflatmak; güçsüzleştirmek; cansızlaşmasına yol açmak.

cansızlık, -ğı [can-sız-lık] *is.* **1.** Cansız olma durumu. **2.** Cansız bir şeye has nitelik. **3.** Durgun ve hareketsiz olma; zayıf ve güçsüzlük.

cansipar, [Far. cān+sipār جانسپار] *(ca:nsipa:r) {OsT} sf.* → cansiper.

cansiparane, [Far. cān+sipārāne جانسپارانه] *(ca:nsipa:ra:ne) {OsT} zf.* → cansiperane.

cansipari, [Far. cān+sipārī جانسپاری] *(ca:nsipa:ri:) {OsT} is.* Fedakârlık.

cansiper, [Far. cān+sipār جانسپار] *(ca:nsiper) {OsT} sf.* Canını feda eden; hayatını esirgemeyen.

cansiperane, [Far. cān+siper+āne جانسپارانه] *(ca:nsipera:ne) {OsT} zf.* Canını feda edercesine.

cant, [Fr. jante] *is.* → jant.

canter, [İn. canterbury] *is.* Yarış atlarının, gösteri ve çevikliklerini sergilemek ve yarış için ısınmaları amacıyla tartı yerinden başlama noktasına kadar koşturulması işi.

cantiyane, [Lat. gentiane] *is. bot.* Büyük bir kökü, sap üzerinde bir düğüm çevresinde dizili altın sarısı çiçekleri bulunan, kuvvetli bir kokusu ve acı bir tadı olan, iştah açıcı, uyarıcı, kuvvetlendirici ve ateş düşürücü özelliklerinden dolayı halk hekimliğinde kullanılan bir yıllık bitki; kızıl kantaron, *(Gentiana lutea).*

cap[1], [cab / cap *(yans.)*] *is.* Gelişigüzel, şırınarık ve hoppaca davranışları anlatan kök. [Zülfikar] *cap cık, cap cuk, capcuk-lan-mak.*

cap[2], [cap *(yans.)*] *is.* Gereksiz, yerli yersiz konuşma, boş laf etme ve ötüşme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cap çak, cap+çak ağızlı.* 🗗 **cap sıyırtmak,** *{ağız} 1. Öğünmek. 2. Birinin arkasından konuşmak; dedikodu yapmak.* [DS]

cap[3], [cap / calp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle

oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cap cap, cap cup, cap-ul, cap-la-k.* 🗗 **cap cap,** *{ağız} (Sıvı içinde hareket eden cisim için) şapırtı sesleri çıkararak.* [DS]|| **cap cup,** *{ağız} çoc. d. Yıkanma.* [DS]

cap[4], [cap] *{ağız} is.* **1.** Toprak tencere; güveç. **2.** Sırlı su küpü; küp. **3.** Çelik çomak oyununda çeliğin konulduğu oyuk. **4.** Emin ve sağlam yer. **5.** Eğimli yüzey. [DS]

capcanlı, [ca-(p)+ca/nlı] *(ca'pcanlı) pekşt. sf.* **1.** Çok canlı; hareketli. **2.** İlgi çekici; hemen dikkati çeken; gösterişli.

capcuklanmak, [cap *(yans.)* > cap-cuk-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Hoppoca davranmak veya konuşmak. [DS]

capçak, -ğı [çamçak / cap *(yans.)* > cap-çak ?] *{ağız} is.* Çeşme ya da kuyu başlarında su içmekte kullanılan kepçe biçimindeki ağaç maşrapa; maşrapa. [DS] 🗗 **capçak ağızlı,** *{ağız} 1. Çok ağlayan çocuk. 2. Geveze; dedikoducu.* [DS]

capçık, -ğı [çap *(yans.)* > cap-çık] *{ağız} sf.* Şımarık; hoppa; terbiyesiz. [DS]

caplak, -ğı [cap *(yans.)* > cap-la-k] *{ağız} is.* Kaynağa daldırılarak su doldurulan kap. [DS]

caplan, [cap *(yans.)* > cap-lan] *{ağız} is.* **1.** Su birikintisi. **2.** Etrafı dağlarla çevrili yer. [DS]

caplanlık, -ğı [cap *(yans.)* > cap-lan-lık] *is.* Etrafı dağlarla çevrili yer.

capul, [cap *(yans.)* > cap-ul] *{ağız} sf.* **1.** Sulu. **2.** Batak. [DS]

car[1], [car *(yans.)*] *is.* Sürtünme, dönme ve bu biçimde parazit sesler çıkarıma, bağırma, ağlama, ötme vb. sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *car-ıl-tı.* 🗗 **car car,** *1. Yüksek sesle ve gürültülü bir biçimde (konuşma). 2. Geveze, yaygaracı.*

car[2], [Moğ. car] *is.* **1.** Yüksek ses; bağırma; nidâ. **2.** Bir şeyi tellal aracılığıyla, yüksek sesle duyurma; bu şekilde yapılan ilan. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** Tehlike durumunda yardım isteme. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** Yardım. **5.** *{ağız}* Dilek; rica. [DS] 🗗 **car çekmek,** *Bir şeyi duyurmak amacıyla tellal tarafından bağırarak ilan edilmek.*|| **car çektirmek,** *Tellal vasıtası ile ilan ettirmek.* || **car etmek,** *1. Yüksek sesle bağırarak konuşmak. 2. {eAT} Nara atmak; haykırmak. 3. {eAT} İlan etmek. 4. Bir kimseyi bağırtmak.*|| **carına yetişmek,** *{ağız} İmdadına koşmak.* [DS]|| **carını atmak,** *{ağız} Koruyuculuğuna sığınmak.* [DS]|| **car kılmak,** *{eAT}* → car etmek.

car[3], [Ar. civar > cār جار] *(ca:r) {OsT} is.* **1.** Komşu. **2.** Müşteri. 🗗 **cār-ı mülasık,** *{OsT} Bitişik komşu.*|| **cār'ullāh,** *{OsT} Mekke'ye gidip orada oturan.*|| **cārü'l-cenb,** *{OsT} Bitişik komşu.*|| **cārü'l-cünüb,** *{OsT} Akrabadan olmayan komşu.*

car[4], [Ar. ʿizār *(örtü)* => cār جار] *{OsT} is.* **1.** Kadınların sokağa çıkarken üzerlerine boydan boya örtündükleri tek parça ve renk renk desenlerle işlenmiş örtü. **2.** *{ağız}* Siyah üstlük; çarşaf. [DS] **3.** *{ağız}* Bel bağı. [DS]

car[5]**, -rrı** [Ar. cerr *(çekme)* > carr / carre جار / جاره] *{OsT} is.* Çeken, çekici, sürükleyici. 🗗 **car harfleri,** *Arapça'da, ismin önüne geldiği zaman sonunun esreli okunmasını gerektiren önekler.*

car[6], [Ar. cerr جر] *{ağız} is.* **1.** Dilenme; toplama. **2.** Dilenci. [DS]

car[7], [car] *{ağız} is.* **1.** Çakıl yığını. **2.** Kayalık yamaç; yar. **3.** Meyveli dal. **4.** Süt süzmeye yarayan aygıt. [DS]

cara[1], [Ar. carra جرّة] *{ağız} is.* Toprak testi. [DS]

cara[2], [Fr. cigarétte > cığara] *(ca:ra) {ağız} is.* Sigara. [DS]

carak, -ğı [car *(yans.)* > car-ak] *{ağız} is.* Kurbağa. [DS]

caral[1], [? caral] *{ağız} is.* Zarf; kabuk; sargı; kap; zar. [DS]

caral[2], [Ar. caral جرل] *{ağız} is.* Az ürün veren zayıf toprak. [DS]

caraskal, [Ar. cerr *(çekme, sürükleme)* + eskal *(ağır şeyler)*] *{ağız} is.* Ağır şeyleri kaldırmakta kullanılan üç ayak üzerine kurulmuş bir tür vinç. [DS]

carasun, [Moğ. calagu *(yiğit) / eT* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > carāsun جراسون] *(cera:su:n) sf.* → cılasun.

carcar, [Ar. carcar جرجر] *{ağız} is.* Döven denilen tarım aracı. [DS]

carcara, [Ar. carcara جرجرة] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

carcı, [Moğ. çar-çi > car-cı] *is.* **1.** Halka duyurulacak şeyi yüksek sesle bağıra bağıra dolaşarak ilan eden kişi; tellal. **2.** *{ağız}* Kur'an okuyarak para kazanan. [DS]

carcur[1], [car+cur *(yans.)*] *zf.* **1.** Zararını ve yararını düşünmeden, aklına estiği gibi. **2.** *{ağız} is.* Elbise ve çanta gibi eşyalarda geniş açıklıkları kapatmaya yarayan, karşılıklı erkekli dişili dişlerden ve bunların üzerinde yürüyen bir kapatıcıdan meydana gelmiş düzenek; fermuar. [DS] **3.** *{ağız} sf.* Geveze; dedikoducu. [DS] 🗗 **carcur etmek,** *Gelişi güzel ve yerli yersiz konuşmak.*

carcur[2], [Fr. chargeur > şarjör] *{ağız} is.* Tüfek ve tabancada namluya mermi veren yaylı kutu. [DS]

cardın, [Ar. cirzavn جاذون] *{OsT} {ağız} is.* İri fare. [DS]

care, [Ar. cāre جارة] *(ca:re) {OsT} is.* Mahalle.

cargama, [Far. çār-gāme] *{ağız} is.* Ağız kavgası; gürültü. [DS]

carh, [carh *(yans.)*] *is.* Birden vurma, çarpma anlatan kök. [Zülfikar] *carh-a-da-h.*

carhadah, [carh *(yans.)* > carh-a-dak] *{ağız} zf.* Birdenbire. [DS]

carı, [Yun. tsaro] *{ağız} sf.* **1.** Becerikli. **2.** Eli çabuk. **3.** Canlı. [DS]

carık[2]**, -ğı** [*eT.* yaruk > car-ık] *{ağız} is.* **1.** Işık; aydınlık. **2.** Yarık. [DS]

carık[2]**, ğı** [Far. çār *(peçe)*+ Kürt. -ik > çarik *(bir tür kuşak)*] *{ağız} is.* Keklik avında avcının arkasına saklandığı keklik resimli pano. [DS]

carıklanmak, [*eT.* yaruk > carık-la-n-mak] *{ağız} dönşl.f. [-ır]* Aydınlanmak. [DS]

carıklatmak, [*eT.* yaruk > carık-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Aydınlatmak; ışıtmak. [DS]

carıklık, -ğı [*eT.* yaruk > carık-lık] *{ağız} is.* Işık; aydınlık. [DS]

carıldaşmak, [cār-ıl-da-ş-mak جارلدشمق] *{eAT} işteş f. [-ur]* Barışmak.

carıltı, [car *(yans.)* > car-ıl-tı] *{ağız} is.* **1.** Çağıltı. **2.** Hırıltı. **3.** Bir sesi anlaşılmaz kılan yabancı ses. **4.** Hafif ses. [DS]

carıs, [Ar. cāris جارس] *{ağız} sf.* **1.** (Kadın için) arsız; terbiyesiz. **2.** Yaramaz. [DS] **3.** *{OsT}* Rezil. ◻ **carıs etmek,** *1. {ağız} Usandırmak; rahatsız etmek.* [DS] *2. {OsT} Rezil etmek; rüsvay etmek.*|| **carıs olmak,** *{ağız} 1. Rahatsız olmak. 2. Utanacak duruma düşmek.* [DS]

carıslık, -ğı [carıs-lık] *{ağız} is.* Terslik; uğursuzluk; biçimsizlik. [DS]

carıt, [Erme. çarut / çaruk] *is.* **1.** Ateş küreği. **2.** *{ağız}* Toprak küreği. [DS]

cari, [Ar. cereyan *(akma)* > cārī جارى] *(ca:ri:) {OsT} is.* **1.** Akan; geçen; yürüyen. **2.** Yürürlükte bulunan; hâlen geçerli olan. ◻ **cari faiz haddi,** *eko. Para arz ve talebine göre oluşan faiz oranı.*| **cari fiyat,** *1. Alışveriş işlemlerinde geçerli olan fiyat. 2. Bir malın belirli bir zaman ve yerde geçerli olan piyasa değeri.*| **cari hasıla,** *eko. 1. Bir yatırımdan bir yıl içinde sağlanan gelirin yatırım değerine oranı. 2. Sermayenin yüzde ile gösterilen yıllık geliri.*|| **cari hesap,** *bank. Kişiler veya kişilerle banka arasında sürüp giden alacak ve borç ilişkisi içinde yürütülen işlem.*|| **cari hesap sözleşmesi,** *bank. Birbiri ile borç ve alacak ilişkisi bulunan iki kişiden karşılıklı olarak alacak ve vereceklerini döktükten sonra elde edilen toplam sonuca göre borçlanma veya alacaklanma sözleşmesi.*| **cari ihtiyat,** *eko. Kısa zamanda paraya çevrilebilecek aktif hesaplar.*| **cari kur,** *eko. Yabancı paraların millî para birimine dönüştürüldüğü andaki fiyatı.*|| **cari maliyet,** *eko. Belirli bir zaman dilimi içindeki fiyatlara göre oluşan maliyet.*|| **cari masraf,** *Belirli bir dönem içinde yapılan masraf.*| **cari nispet,** *eko. Dönüşümde bulunan değerlerin toplamının kısa vadeli borçlar toplamına bölümü.*|| **cari olmak,** *Yürürlükte olmak.*

carih, [Ar. cerḥ *(yaralama)* > cārih جارح] *(ca:rih, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Yaralayan; yara açan. **2.** *mecaz.* Bir görüşün karşıtını ispat ederek onu çürüten. **3.** (Hayvan için) yırtıcı.

cariha, [Ar. cerḥ *(yaralama)* > cāriḥa جارحه] *(ca:riha) {OsT} is.* **1.** Kol ve ayak gibi vücut üyelerinden her biri. **2.** Yırtıcılar, *(Rapacés).*

carihîn, [Ar. cerh *(yaralama)* > cāriḥīn جارحين] *(ca:rihi:n, h kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Yaralayanlar. **2.** Bir fikre karşı iddiada bulunup bunu ispat edenler.

carim, [Ar. cürm > cārim / cārime جارم / جارمه] *(ca:rim) {OsT} sf.* **1.** Suçlu. **2.** Kesen. **3.** Hurma toplayan. **4.** Ailesinin geçimini sağlayan.

caris, [Ar. cāris جارس] *(ca:ris) {ağız} sf.* **1.** (Kadın için) hırçın. **2.** Terbiyesiz. **3.** Yaramaz. **4.** Cadı. [DS]

cariye[1]**,** [Ar. cāriyye جاريه] *(ca:riye) sf.* Geçerli olan; yürürlükte bulunan.

cariye[2]**,** [Ar. cāriye جاريه] *(ca:riye) {OsT} is.* **1.** Para karşılığı alınan kadın; odalık; halayık. **2.** Eskiden savaşlarda esir alınarak para karşılığı satılan, hiçbir özgürlüğü olmayan ve efendisinin her türlü ihtiyacını karşılayan köle kadın, kız; halayık; karavaş.

cariyelik, -ği [cariye-lik] *(ca:riyelik) is.* **1.** Cariye olma durumu. **2.** Cariye olanın niteliği.

cariyeniz, [cariye-niz] *(ca:riyeniz) zm.* **1.** Kadınların eskiden aşırı saygı amacıyla kendilerinden bahsederken "ben" yerine kullandıkları kelime. **2.** Karşısındakine aşırı saygı amacıyla kendi kızından ve karısından bahseden erkeğin *"kızım veya eşim"* yerine kullandığı söz.

cark[1]**,** [cark *(yans.)*] *is.* Birden ikiye ayrılmayı, yarılmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cark-ıl-da-mak.*

cark[2]**,** [cark *(yans.)*] *is.* Birden vurma, çarpma anlatan kök. [Zülfikar] *cark-a, cark-ı-da-k.*

carkıdak, [cark-a-dak] *{ağız} zf.* (Yapılan iş veya hareket için) carkıltı sesi ile birlikte ve ansızın; birdenbire.

carkıldamak, [cark-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Ansızın açılıp kapanma ile birlikte ses çıkarmak. **2.** (Kuş, tavuk vb. için) rahatsız edici ve sürekli ses çıkarmak; cark cark ötmek.

carkıltı, [cark *(yans.)* > cark-ıl-tı] *{ağız} is.* **1.** Ansızın çıkan vurma ve çarpma sesi. **2.** Kalın, kaba ve rahatsız edici kuş, tavuk sesi. **3.** Sakız çiğnerken çıkan ve buna benzer ses.

carlak, -ğı [car-la-k] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) sesi hoşa gitmeyen. **2.** *is.* Kötü ses. [DS]

carlama, [Moğ. car *(çağrı)* > car-la-ma] *is.* **1.** Yüksek sesle bağıra bağıra konuşma. **2.** Nara atma. **3.** Tellal aracılığıyla duyurma; ilan etme.

carlamak, [Moğ. car *(çağrı)* > car-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Car çeker gibi bağırarak konuşmak. **2.** Tellallık etmek. **3.** *gçl. f.* Carcı aracılığıyla halka duyurmak.

carlaşmak, [car-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Toplanıp konuşmak; tartışmak; görüşmek. **2.** Gürültü yapmak. [DS]

carlı, [car-lı] *{ağız} sf.* Yoksul; zavallı. [DS]

carlık, [Moğ. car *(çağrı)* > car-lık] *is.* Tellal bağırtmak suretiyle yapılan duyuru.

carlu, [car-lu جرلو] *{OsT} sf.* Tanınmış; meşhur; ünlü.

carmaçur, [Erme. cermag *(beyaz)* + çur *(su)*] *is. argo.* Rakı. ◻ **carmaçur yapmak,** *argo. Rakı içmek.*

carmak, [Erme. çermag] *is. argo.* Rakı.

carp, [carp *(yans.)*] *is.* **1.** Birden kuvvetlice çarpma, bu biçimde vurma, kesme anlatan kök. [Zülfikar] *carp-a-dak, carp-a-dan, carp-ıl-da-t-mak.* **2.** *zf. {ağız}* Birdenbire; hemen. [DS]

carpadak, -ğı [carp *(yans.)* > carp-a-dak] *{ağız} zf.* Birdenbire; hemen. [DS]

carpadan, [carp *(yans.)* > carp-a-dan] *{ağız} zf.* Birdenbire; ansızın; hemen. [DS]

carpıldatmak, [carp-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Sopa ile ansızın kuvvetlice vurmak. [DS]

carse, [İng. jersey] *is.* ➔ jarse.

carşeb, [Far. cār-şeb جارشب] *(ca:rşeb) {OsT} is.* Çarşaf.

cart, [cart *(yans.)*] *is.* **1.** Ansızın yırtılma ve bu biçimde kabaca ses çıkarma, bağırma, ötme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cart-a-dak, cart cart, cart curt, cart-ıl-la-mak, cart-ıl olmak, cart-la-k.* **2.** *is.* Kâğıt veya bez cinsi şeylerin yırtılırken çıkardığı ses. **3.** *argo.* Birinin aşırı abartmada bulunduğunu ikaz için söylenir. **4.** *sf.* (Renkler için) gözü rahatsız edecek şekilde uyumsuz; frapan. ◻ **cart cart ötmek,** *Çevresindekileri küçük görerek kendini beğenmiş bir halde durmadan konuşmak.*|| **cart curt,** *1. Bozuk veya gevşemiş eşyadan çıkan gıcırtı sesi. 2. Asılsız tehdit ve göz korkutma. 3. Boş yere öğünme; böbürlenme.*|| **cart curt etmek,** *1. Emri altındakileri korkutmak için bağırıp çağırmak. 2. Böbürlenmek için yüksekten atmak; çalımlı konuşmak. 3. İleri geri konuşmak.*|| **cart kaba kâğıt,** *Birinin palavrasına inanılmadığını ifade etmek için söylenen söz.*

carta, [Ar. ḏarṭa / żarṭa] *(ca'rta) is. argo.* Seslice yellenme; osurma. ◻ **carta çekmek,** *argo. Yellenmek.*|| **cartayı çekmek,** *argo. Ölmek.*

cartadak, [cart *(yans.)* > cart-adak] *(ca'rtadak) zf.* **1.** "Cart!" diye ses çıkararak. **2.** Gürültülü bir biçimde ve aniden. **3.** *{ağız}* Birdenbire; hemen. [DS]

cartazan, [cart-az-an] *{ağız} sf.* **1.** Kendini beğenmiş. **2.** Geveze. [DS]

cartı, [cart-ı] *{ağız} sf.* Yarım; parça. ◻ **cartı kalmak,** *{ağız} Yarım kalmak.* [DS]

cartıl, [cart-ı-l] *{ağız} sf.* **1.** Kötürüm. **2.** Yaşlılıktan bunamış olan. **3.** Acuze; delimsi; cadı. [DS] ◻ **cartıl olmak,** *{ağız} 1. Güçten düşmek; yorulmak. 2. Hamlaşmak.* [DS]

cartıllamak, [cart *(yans.)* > cart-ıl-la-mak [Zülfikar]] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yorulmak; güçten düşmek. **2.** Hamlaşmak; cartıl olmak. [DS]

cartlak, -ğı [cart *(yans.)* > cart-la-k] *sf.* **1.** Yırtılmış; çatlamış durumda olan. **2.** *{ağız}* Kendini beğenmiş; şımarık. [DS] **3.** Yaşlılıktan bunamış; delimsi; acuze; cadı. **4.** *{ağız} is.* Olgunlaşmak üzere olan incir. [DS]

caru[1], [Far. cārū جارو] *(ca:ru:) {OsT} is.* Süpürge.

caru, [cār-ū جارو] *{OsT} is.* Yüksek ses; bağırtı. ◻ **caru çalmak,** *{OsT} Bağırmak; haykırmak; nara atmak.*‖ **caru urmak,** *{OsT}* ➔ caru çalmak.

carub, [Far. cārūb جاروب] *(ca:ru:b) {OsT} is.* Süpürge. ◻ **cārūb-keş,** *{OsT}* ➔ carubkeş.|| **cārūb-nümā,** *{OsT} Süpürgeyi andıran.*|| **cārūb-zen,** *{OsT}* ➔ carubzen.

carubkeş, [Far. cārub-keş جاروب کش] *(ca:rupkeş) {OsT} is.* **1.** Süpürücü. **2.** Eskiden önemli ve şerefli bir görev sayılan Mekke'de Kâbe'nin, Medine'de ise camilerin süpürülme işi.

carubzen, [Far. cārub-zen جاروب زن] *(ca:rubzen) {OsT} is.* Süpürücü; çöpçü.

carullah, [Ar. cār'ullāh جارالله] *(ca:rulla:h) sf.* Mekke'ye çekilip orada oturan.

carut, -du [Erme. caruġ > carut] *{ağız} is.* Ateş küreği. [DS]

cas[1], [cas] *is.* Parıltılı görüntü ve yansıma anlatan kök. ◻ **cas cas,** *Yanıyormuş gibi parlayarak; ışıklar yansıtarak.*

cas[2], [Ar. caṣṣ جص] *{OsT} is.* **1.** Kireç. **2.** Alçı taşı.

cascavlak, [ca(s)+ca/vlak] *(ca'scavlak) pekşt. sf.* **1.** Saçsız. **2.** Elbisesiz; çıplak. **3.** *zf.* Saçsız olarak. **4.** Çıplak olarak. ◻ **cascavlak kalmak,** *1. Üzerinde hiçbir giyecek kalmamak; çırılçıplak kalmak. 2. Bütün maddî varlığını yitirmiş bir durumda kalmak; çaresiz düşmek.*

caselik, -ği [Ar. cāṣelīḳ جاثليق] *(ca:seli:k, k kalın söylenir) is.* **1.** Katolik. **2.** Büyük papaz; başpapaz.

-cası, [-ca-s-ı / -ce-s-i] *{eAT} yap e. ...-ın hepsi.*

casıl, [cas / caz *(yans.)* > cas-ıl] *is.* Yanma sırasında çıkan sesi anlatan gövde. [Zülfikar] ◻ **casıl casıl yanmak,** *{ağız} Cızırdayarak yanmak.* [DS]

casim, [Ar. cāṣim جاثم] *(ca:sim) {OsT} sf.* (Kişi için) yüzükoyun yatmış olan.

casir, [Ar. cesāret > cāsir جاسر] *(ca:sir) {OsT} sf.* Cesaret edici; cesaret gösteren.

cassas, [Ar. caṣṣāṣ جصاص] *(cassa:s) {OsT} is.* **1.** Kireççi. **2.** Sıvacı.

cast, [Far. cast جست] *{OsT} is.* Üzüm sıkıma teknesi.

casum, [Ar. cāşūm جائوم] *(ca:su:m) {OsT} is.* Korkunç rüya; kâbus; karabasan.

casus, [Ar. cess *(gizli)* > cāsūs جاسوس] *(ca:su:s) {OsT} is.* **1.** Gözetlemek, bilgi toplamak için düşman içine sızan veya yabancı bir devlet içinde gizli bilgileri öğrenmek amacıyla çalışan kimse; çaşıt. **2.** Birini ve bir topluluğu izleyerek bilgiler toplamaya çalışan kimse; ajan. **3.** *sf.* Gizli bilgileri toplamakta ve ilgili yere aktarmakta kullanılan.

casus belli, [Lat. casus belli] *is.* **1.** Savaş sebebi. **2.** Bir ülke ile savaşa sebep olabilecek her olay. **3.** Savaşı haklı gösteren bahane.

casusî, [Ar. cāsūsī جاسوسی] *(ca:su:si:) sf.* **1.** Casusluk ile ilgi. **2.** *is.* Casusluk.

casuslamak, [casus-la-mak] *(ca:suslamak) gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Casusluk etmek; gizli şeyleri araştırmak.

casusluk, -ğu [casus-luk] *(ca:susluk) is.* **1.** Yabancı bir ülkede, bağlı olduğu ülke yararına bilgi toplama ve aktarmak eylemi. **2.** Casusun yaptığı iş ve görev; ajanlık.

caşır, [Ar. cavşīr] *(ca:şır) {ağız} is.* → çavşır. [DS]

caşnamak, [caş-na-mak] *gçsz. f. [-r][-n(ı)-yor]* Şimşek çakmak.

caşur, [Ar. cavşīr => cāşur جاشر] *{eAT}* → çavşır. 🗗 **caşur dibi,** *{eAT} Yaban pancarı kökü.*

cat, [Gürc. çadi / Erme. cat] *{ağız} is.* **1.** Mısır unu. **2.** Mısır unundan yapılan ekmek. [DS]

catmak, [cat-mak] *gçsz. f. [-ar]* Yatmak.

cav[1]**,** [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cav-la-mak.*

cav[2]**,** [cav *(yans.)*] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *cav-ır cavır, cav-ır-da-mak, cav-ır-tı, cav-ış-tı.*

cav[3]**,** [cav *(yans.)*] *is.* Gereksiz, anlamsız boş lafların söylenişini anlatan kök. [Zülfikar] *cav-gır-t-mak, cav-ık-mak.* 🗗 **cav saymak,** *{ağız} Önem vermemek.* [DS]

cav[4]**,** [cav *(yans.)*] *is.* Hızla uçma, uçuşma, kaçma ve fırlama hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *cav-gır-t-mak, cav-ık-mak.*

cav[5]**,** [Far. çah] *is.* **1.** Büyük bez veya deri torba; tuluk. **2.** Banyo yapılan yer, küvet veya tekne. **3.** El yüz yıkanan lavabo veya leğen.

cav[7]**,** [çınğ *(yans.)* / çij *(demir çivi)* / çüjmek *(germek, uzatmak)* > cağ / cav] *is.* **1.** Parmaklık, korkuluk. **2.** Çorap örmekte kullanılan şiş. **3.** Dokuma tezgâhlarında bobinleri takmakta kullanılan ağaç ya da demir çiviler. **4.** *{ağız}* Balık ağı örmekte kullanılan mekik. [DS]

cav[6]**,** [cav] *{ağız} is.* **1.** Savaş. **2.** Düşman. [DS]

cav[8]**,** [cav] *{ağız} is.* Yağ. [DS]

cav[9]**,** [cav / çav چاو / جاو] *{eAT} is.* Ün; şan; şöhret. 🗗 **cav dutmak,** *{eAT} Ün almak; şöhret kazanmak.*

cavalacoz, [Yun. zavalis *(zavallı)* ?] *sf. argo.* **1.** Değersiz; önemsiz. **2.** Derme çatma. **3.** Gereksiz söz.

cavan, [Erme. çevon / çopan] *{ağız} is.* Kalın urgan; halat. [DS]

cavcav, [cav+cav] *is. ikile.* **1.** İyi hazırlanmamış, telvesi ve suyu ayrı duran kahve. **2.** *{ağız} argo.* Uydurma, boş ve gereksiz konuşma. [DS] **3.** *{ağız}* Hindi. [DS] **4.** *{ağız}* Havlama. [DS]

cavcavlı, [cav+cav-lı] *{ağız} sf.* En hareketli an. [DS]

cavcı, [cav-cı] *{ağız} sf.* Bencil. [DS]

cavdımak, [çav-mak > cav-(ı)d-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* (Atılan taş, ok, mermi vb. için) hedefe varmayarak yana doğru kaymak. [DS]

cavers, [Ar. cāvers جاورس] *(ca:vers) {OsT} is.* Buğday arasında biten bir tür sarı darı.

caversi, [Ar. cāversī جاورسی] *(ca:versi:) {OsT} sf.* (Kabarcık için) bir darı tanesi büyüklüğünde olan. 🗗 **cāversiyyü'ş-şekl,** *{OsT} Darı biçiminde.*

cavgın, [cav *(yans.)* > cav-mak > cav-gın] *{ağız}* Rüzgârlı havada karla karışık yağan yağmur. [DS]

cavgırtmak, [cav *(yans.)* > cav-gı-r-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Kaçırmak. [DS]

cavık, -ğı [cav *(yans.)* > cav-ı-k] *{ağız} sf.* Sulu; suyu çok; cıvık. 🗗 **cavık cıvık,** *{ağız} (Yemek için) acele ile yapılan ve uydurma.* [DS]

cavıkmak, [cav *(yans.)* > cav-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oraya buraya koşturmak. [DS]

cavıldak, -ğı [cav *(yans.)* > cav-ıl-dak] *{ağız} sf.* Sevimli ve konuşkan. [DS]

cavır[1]**,** [cav *(yans.)* > cav-ır] *is.* Sevimli ve konuşkan olmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cavır cavır,** *{ağız} Konuşkan ve sevimli.* [DS]

cavır[2]**,** [Ar. kāfir / Far. gabr *(ateşperest)* > gāvur] *{ağız} is.* Gâvur. [DS] 🗗 **cavır combalak,** *{ağız} Tepe takla.* [DS]|| **cavır gibi,** *{ağız} Bilgiç; kurnaz; akıllı.* [DS]|| **cavır hıyarı,** *{ağız} Eşek hıyarı.* [DS]|| **cavır otu,** *{ağız} Anason.* [DS]

cavırdamak, [cav *(yans.)* > cav-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Tatlı sesle konuşmak. [DS]

cavırdaşmak, [cav *(yans.)* > cav-ır-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Cıvıldaşmak. [DS]

cavırtı, [cav *(yans.)* > cav-ır-tı] *{ağız} is.* Kuş sesi; cıvıltı. [DS]

cavıştı, [cav *(yans.)* > cav-ış-tı] *{ağız} is.* Haykırma sesi; gürültü. [DS]

cavi, [Cava > cavī جاوی] *(ca:vi:) {OsT} sf.* **1.** Cava ile

ilgili. **2.** *is.* Cava adasında yetişen sert bir kamıştan yapılmış, hattatlıkta çok ince çizgiler çizmek için kullanılan kalem. **3.** Bu kalemle yazılmış bir hat çeşidi.

cavid, [Far. cāvid / cāvīd جاوید / جاود] *(ca:vid) {ÖsT} sf.* → cavit.

cavidan, [Far. cāvid-ān / cāvīd-ān جاودان / جاویدان] *(ca:vida:n) {OsT} sf.* Sonsuz; ebedî. ⊟ **cāvidān-serāy,** *{OsT} Cennet.*

cavidane, [Far. cāvid-āne / cāvīd-āne جاودانه / جاویدانه] *(ca:vida:ne) {OsT} sf.* Sonsuz; ebedî.

cavidani, [Far. cāvid-ānī / cāvīd-ānī جاویدانی / جاودانی] *(ca:vida:ni:) {OsT} sf.* Sonsuz; ebedî.

cavit, -di [Far. cāvid جاود] *(ca:vid) {OsT} sf.* Sonsuz; sürekli kalıcı; ebedî.

cavk, [Ar. cavḳ جوق] *{ağız} is.* Topluluk. [DS] ⊟ **cavk cavk,** *{eAT} 1. Küme küme; takım takım. 2. Çok çok.*

cavka, [Slav. çavka] *{ağız} is.* Siyah karga. [DS]

cavkırmak, [cav *(yans.)* > cav-kır-ınak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Köpek için) olduğu yerde kesik kesik havlamak. [DS]

cavkırtmak, [cav-k-ır-t-ınak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Çalmak; aşırmak. **2.** Etrafı dolaşmak; kolaçan etmek. **3.** İşten kaçıp gezmek, dolaşmak. [DS]

cavkmak, [cavk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Bir şey elde etmek için çabalamak. [DS]

cavlak, -ğı [cav *(yans.)* > cav-la-mak > cav-la-k] *sf.* **1.** Çıplak ve saçsız kafalı; dazlak. **2.** Soyunmuş; çıplak. **3.** (Kuş ve kümes hayvanları için) tüysüz; tüyü dökülmüş. **4.** *is.* Saçını, sakalını, hatta kaşlarını tıraş ettirerek çıplak denecek bir kıyafetle diyar diyar dolaşan Kalenderî dervişi. **5.** *zf.* Çıplak olarak. ⊟ **cavlağı çekmek,** *argo. Ölmek.*| **cavlağı soyulmak,** *Saçı dökülerek tepesi açılmak.*

cavlaklaşma, [cavlak-la-ş-ma] *is.* **1.** Cavlak duruma gelme eylemi. **2.** *argo.* Sebepsiz kavga çıkarma; maraza çıkarma.

cavlaklaşmak, [cavlak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Cavlak duruma gelmek. **2.** *argo.* Hiçbir sebep yokken kavga çıkarmak; hır çıkarmak.

cavlaklık, -ğı [cavlak-lık] *is.* Cavlak olma durumu; çıplaklık; saçsızlık ve tüysüzlük.

cavlama, [cav-la-ma] *is.* **1.** (İnsan için) saç dökülme durumu. **2.** (Kuş ve kümes hayvanları için) tüy dökülme durumu. **3.** Çıplak kalma. **4.** *argo.* Ölme.

cavlamak[1]**,** [*eT.* çak *(yans.)* / cağ > cağ-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Parıldamak; parlamak.

cavlamak[2]**,** [cav *(yans.)* > cav-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (İnsan için) saçları dökülerek başı çıplak kalmak. **2.** (Kuş ve kümes hayvanları için) tüyleri dökülmek. **3.** Çıplak kalmak; soyunmak. **4.** *argo.* Ölmek. **5.** Kumarda kaybetmek. [DS]

cavlamak[3]**,** [cav *(yans.)* > cav-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Su için) ses çıkarmak; çağlamak. [DS]

cavlanmak, [cav-la-n-mak جولانمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Ün salmak; meşhur olmak; ünlenmek.

cavlı, [çav-lı جاولی] *{OsT} is.* **1.** Ava alıştırılmamış doğan; çavlı. **2.** *sf.* Ünlü; meşhur.

cavlu, [çav-lu جاولو] *{OsT} sf.* Ünlü; meşhur.

cavmak[1]**,** [cav *(yans.)* > cav-mak جومق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** (Atılan ok için) hedefe veya sert bir engele çarptıktan sonra saparak yön değiştirmek. **2.** Hedef değiştirmek; yol değiştirmek. **3.** Amaçtan şaşmak. **4.** Önce yaklaşıp sonra birdenbire uzaklaşıp kaçmak.

cavmak[2]**,** [cāv-mak جاومق] *{OsT} gçsz. f. [-ır]* Sıcaklığı yayılmak.

cavrak, -ğı [cav *(yans.)* > cav-ra-k] *{ağız} is.* Köpek. [DS]

cavraklama, [cav-ra-k-la-ma] *{ağız} is.* Sözünden dönme; pişman olma. [DS]

cavralamak, [cavra-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sevincini konuşmaları ile belli etmek; şakımak. **2.** Korku ve heyecan yüzünden çırpınmak. [DS]

cavramak[1]**,** [cav *(yans.)* > cav-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* (Bitkiler için) yanmak; sararmak. [DS]

cavramak[2]**,** [cav *(yans.)* > cav-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Uğraşmak; didinmek; çabalamak. **2.** Yardım istemek. [DS]

cavratmak, [cavra-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Üzmek; yalvartmak. **2.** Gayrete getirmek. [DS]

cavri, [Ar. cūrī] *{OsT} is.* Bir tür esans.

cavsıtmak, [cav-sı-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Konuşurken saçmalamak; söz düzenini yitirmek. **2.** Gideceği yeri şaşırmak; oraya buraya gidip gelmek. [DS]

cavşir, [Far. gavsir / Ar. cavşīr] *{ağız} is. bot.* Maydanozgillerden ishâl kesici, sinirleri yatıştırıcı ve hayvanlarda cinsel istek uyandırmak için kullanılan otsu bir bitki, *(Opoponax chironium).* [DS]

cavuldur, [cav-ul-dur] *{ağız} sf.* Namuslu. [DS]

cavzıtmak, [cav-(ı)-z-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** İşi sürüncemede bırakmak; yarıda bırakmak; usanarak işten kaçmaya çalışmak. **2.** Aşırı gitmek; uzatmak. **3.** Küsüp gitmek. [DS]

cay[1]**,** [cay *(yans.)*] *is.* **1.** Süratle uçma, fırlama, kaçma hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *cay-ır-adak.* **2.** Sürtünme anlatan kök. [Zülfikar] *cay-ır-da-mak; cay-ır-da-t-mak.*

cay[2]**,** [cay *(yans.)*] *is.* Acıyla yanmayı ya da yanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cay-ır cay-ır, cay-ır-da-mak.*

cay[3], [cay *(yans.)*] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *cay-la-mak, cay-ır-tı, cay-ra-k.*

cay[4], [cay *(yans.)*] *is.* Kuvvetli ve hızlı bir şekilde yanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cay-ır cayır, cay-ır-da-mak, cay-ır-tı.*

cay[5], [cay / cıy / ciy *(yans.)*] *is.* Yırtılma, tırnakla yırtma, koparma olaylarını anlatan kök. [Zülfikar] *cay-ır-da-t-mak.*

cay[6], [Far. cāy جای] *(ca:y) {OsT} is.* **1.** Yer; mekân. **2.** Mevki; rütbe; mertebe. **3.** Uygun bir zaman; fırsat. **4.** *mecaz.* Uygun. 🗗 **cāy-bāş,** *{OsT} Oturulan yer; oda; yurt; mekân.*‖ **cāy-gâh,** *{OsT}* → caygâh.‖ **cāy-geh,** *{OsT} 1. Yer. 2. Mevki; rütbe.*‖ **cāy-gîr,** *{OsT}* → caygir.‖ **cāy-güzîn,** *{OsT} Yerleşmek üzere yer seçen.*‖ **cāy-i behiştî,** *{OsT} Cennet gibi yer.*‖ **cāy-i büse,** *{OsT} Öpülecek yer.*‖ **cāy-i ilticā,** *{OsT} Sığınma yeri; sığınak.*‖ **cāy-i işret,** *{OsT} İçkili eğlence yeri.*‖ **cāy-i iştibāh,** *{OsT} Şüphe noktası.*‖ **cāy-i karār,** *{OsT} Dinlenme, durma yeri.*‖ **cāy-i meşakkat,** *{OsT} 1. Sıkıntı yeri. 2. mecaz. Dünya.*‖ **cāy-i mülahaza,** *{OsT} Düşünülecek yer; düşünülecek konu.*‖ **cāy-i mütālaa,** *İncelemeye, okumaya değer.*‖ **cāy-i penāh,** *{OsT} Sığınma yeri; sığınak.*‖ **cāy-i rahat,** *{OsT} Rahat yer.*‖ **cāy-i suāl,** *{OsT} Sorulacak şey.*‖ **cāy-i şek,** *{OsT} Şüphe noktası.*‖ **cāy-i taaccüb,** *{OsT} Şaşılacak şey.*‖ **cāy-i tereddüd,** *{OsT} Şüphe noktası.*‖ **cāy-i ümîd,** *{OsT} 1. Ümit veren şey. 2. İstenilen nokta.*‖ **cāy-mend,** *{OsT} Yerinden kalkmayan; üşenen; tembel.*‖ **cāy-nişîn,** *{OsT} Birinin yerine geçen; onun yerini tutan.*

caydırıcı, [cay-mak > cay-dır-ıcı] *sf.* **1.** Bir topluluğu veya kişiyi yapmak istediği işten vazgeçiren. **2.** Düşmanı saldırı fikrinden vazgeçiren. 🗗 **caydırıcı güç,** *Bir ülkenin, saldırgan başka bir ülkenin saldırısı sonucunda saldırganın zararlı çıkacağı kanaatini uyandıran askerî imkânları; düşmana korku veren ve onu sindiren güçler.*

caydırıcılık, -ğı [cay-dır-ıcı-lık] *is.* **1.** Caydırıcı olma durumu. **2.** Caydırıcı olan şeyin niteliği.

caydırılma, [cay-dır-ıl-ma] *is.* Caymasına sebep olunma; niyetinden vazgeçirilme.

caydırılmak, [cay-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Caymayı sağlanmak. **2.** Niyetinden vazgeçirilmek. **3.** Kararından döndürülmek.

caydırma, [cay-dır-ma] *is.* **1.** Sözünden ve kararından döndürme; vazgeçirme. **2.** *as.* Düşmandan gelecek bir nükleer saldırı karşısında daha etkili bir silahla karşılık verileceği tehdidine dayanan askerî strateji.

caydırmak, [cay-mak > cay-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Caymasını sağlamak; sözünden ve kararından vazgeçirmek. **2.** Kötü niyet ve emellerinden vazgeçirmek.

caygâh, [Far. cāy-gāh جایگاه] *(ca:ygâh) {OsT} is.* İyi bir memuriyet makamı.

caygın, [cay-mak > cay-gın] *sf.* **1.** Sık sık karar değiştiren. **2.** Sözüne ve kendisine güvenilmeyen; dönek; kaypak.. **3.** İşin ardını bırakan.

caygınlık, -ğı [cay-gın-lık] *{ağız} is.* **1.** Caygın olma durumu. **2.** Kararsızlık. **3.** Beğenmezlik; usanmışlık. [DS]

caygir, [Far. cāy-gīr جایگیر] *(ca:ygi:r) {OsT} sf.* Yerleşmiş, sabit; yer tutan. 🗗 **cāygîr olmak,** *{OsT} Yer tutmak; yerleşmek.*

cayık, -ğı [Kaz. Kır. Kıpç. cayık] *is.* **1.** Yayık. **2.** Eski Türk kozmogonisine göre Tufan tanrısı.

cayır[1], [cay *(yans.)* > cay-ır] *is.* Yanma, yırtılma ve kırılma sırasında çıkan sesi ve hızlı oluş anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cayır cayır,** *1. Şiddetli bir yanma ve yırtılma durumu. 2. Hızlı bir şekilde; çabuklukla.*‖ **cayır cayır yanmak,** *Şiddetli ve etkili biçimde yanmak.*

cayır[2], [çayır] *{eAT} is.* Çayır. 🗗 **cayır ü cümen,** *{eAT} Çayır ve çimen.*

cayıradak, -ğı [cay *(yans.)* > cay-ır-adak] *{ağız} zf.* (Kırılma, yırtılma, yanma, kaçma eylemleri için) birdenbire; çarçabuk; şiddetli bir biçimde. [DS]

cayıradan, [cay *(yans.)* > cay-ır-a-dan] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırdak, [cay *(yans.)* > cay-ır-adak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırdama, [cay *(yans.)* > cayır-da-ma] *is.* Cayırtılı sesler çıkararak yanma ve yırtılma.

cayırdamak, [cay *(yans.)* > cayır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Yanmak ve yırtılmak için) cayırtılı sesler çıkarmak. **2.** Hızlı bir şekilde yanmak veya yırtılmak. **3.** *{ağız}* Yanar gibi acımak. [DS] **4.** *{ağız}* Parlamak; azarlamak; çıkışmak. [DS]

cayırdanak, [cay *(yans.)* > cay-ır-da-n-ak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırdatma, [cay *(yans.)* > cayır-da-t-ma] *is.* **1.** Cayırtılı sesler çıkartarak yırtma veya yakma. **2.** Başkasının beceremediği güç bir işi yapıp bitirme.

cayırdatmak, [cay *(yans.)* > cayır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Cayırtılı sesler çıkartarak yırtmak veya yakmak. **2.** Başkasının beceremediği güç bir işi yapıp bitirmek.

cayırdayış, [cay *(yans.)* > cayır-da-y-ış] *is.* Yanan veya yırtılan bir şeyin ses çıkarma eylemi ve biçimi.

cayırrada, [cay *(yans.)* > cay-ır(r)-a-da] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırradah, [cay *(yans.)* > cay-ır(r)-a-daḫ] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırtdak, [cay *(yans.)* > cay-ır-t-dak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırtdana, [cay *(yans.)* > cay-ır-t-dan-a] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırtdanak, [cay *(yans.)* > cay-ır-t-dan-ak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayırtı, [cay *(yans.)* > cayır-tı] *is.* **1.** Şiddetle yanan bir şeyin veya yırtılan kâğıt, bez gibi nesnelerin çıkardığı ses. **2.** Gürültü patırtı; şamata. **3.** *{ağız}* Telaşla bağırıp çağırma; velveleye verme. [DS]🗗 **cayırtı vermek,** *Bağırıp çağırarak korkutmak; göz dağı vermek.*|| **cayırtıyı basmak,** *1. Birdenbire bağırıp çağırmaya başlamak. 2. Gürültü patırtı çıkarmak. 3. Yaygara koparmak.*|| **cayırtıyı koparmak,** *1. Birdenbire bağırıp çağırmaya başlamak. 2. Gürültü patırtı çıkarmak. 3. Yaygara koparmak.*

cayış, [cay-mak > cay-ış] *is.* Caymak eylemi ve biçimi.

cayi, -i'ı [Ar. ciyāʿ / cāyīʿ جايع] *(ca:yi:) {OsT} sf.* Acıkmış; aç.

cayigâh, [Far. cāy-gāh جايگاه] *(ca:yigâ:h) {OsT} is.* Oturulan yer; konut; ikametgâh.

cayir, [Ar. cevr > cāyir جاير] *(ca:yir) sf.* Eziyet eden; cevreden.

cayiz, [Ar. cevaz *(izin)* > cāiz جائز] *{OsT} is.* → caiz.

cayize, [Ar. cevaz *(izin)* > cāize جائزه] *{OsT} is.* → caize.

caylamak, [cay-la-mak جيلمق] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Yüksek sesle bağırmak; sesini yükseltmek.

cayma, [cay-ma] *is.* Verdiği sözden, alınan karardan ve niyetinden dönme, vazgeçme işi ve eylemi; *rücu.* 🗗 **cayma hakkı,** *huk. Kanunlar çerçevesinde kullanılabilen verilen karardan dönme hakkı.*|| **cayma tazminatı,** *huk. Yapılan sözleşmeden veya varılan karardan sonra taraflardan biri vazgeçtiği takdirde karşı tarafın uğradığı zararı karşılamak üzere ödediği para.*

caymak, [çav-mak / cıv-mak *(sapmak, yön değiştirmek)* > cay-mak] *gçsz. f. [-ar]* Vermiş olduğu sözden, birlikte alınan karardan ve niyetinden dönmek; vazgeçmek; rücu etmek.

Caynacılık, [Hint. cina *(muzaffer)*] *is. din.* Ruhu, ruh göçünden kurtararak Nirvana'ya ulaştırmak amacını güden bir Hint dini.

caynak, -ğı [*eT.* tırñ-ak / cır-mak *(bir parça yırtmak)* ? > cırnak / caynak] *{ağız} is.* **1.** Tırnak; pençe. **2.** Bir tür güvercin. [DS]

caynal[1], [cay-mak > cay-nal] *{ağız} sf.* Beceriksiz. [DS]

caynal[2], [Far. çenġāl *(pençe)*] *{ağız} sf.* Karışık; birbirine girmiş. [DS] 🗗 **çaynal cuynal,** *{ağız} Karmakarışık; eğri büğrü.* [DS]

caynaz, [cay *(yans.)* > cay-na-z] *{ağız} sf.* Sıska; zayıf; cılız. [DS]

caynişin, [Far. cāynişīn] *(ca:ynişi:n) {OsT} sf.* **1.** Birbirinin yerine geçen. **2.** Mevki tutan.

cayradak, [cay *(yans.)* > cay-(ı)r-a-dak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayrak, -ğı [cay *(yans.)* > cay-(ı)r-a-k] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cayrıdak, [cay *(yans.)* > cay-(ı)r-ı(t)-ak] *{ağız} zf.* → cayıradak. [DS]

cayroskop, [İng. gyroscope] *is.* **1.** Ağır bir cismin bağlı olduğu tabana göre bir veya iki serbestlik derecesine sahip bir eksen çevresinde hızla dönmesi sayesinde değişmez bir frekans doğrultusu sağlayan alet; jiroskop. **2.** Uçağın uçuş vaziyetini gösteren alet.

caz[1], [caz / cız / coz *(yans.)*] *is.* **1.** Ateşte yakma, kızartma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *caz-ır cuzur, caz-la-mak caz-ır-tı, caz-z-adak.* **2.** Yanan bir şeyi ateşte söndürme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *caz etmek, caz-z-adak.* **3.** *argo.* Boş konuşma, gevezelik. 🗗 **caz demek,** *{ağız} Birden yanmak.* [DS]|| **caz etmek,** *1. Cazırtılı bir ses çıkararak birden yanmak. 2. (Yürek, iç vb. için) birden sızlamak; burkulmak; aşırı üzüntü ile sarsılmak.*

caz[2], [caz *(yans.)*] *{ağız} sf.* **1.** Yakan; yakıcı. [DS] **2.** *is. {ağız}* Yufka pişirmeye yarayan sac. [DS]

caz[3], [İng. jazz] *is. müz.* **1.** Bütün dünyaca benimsenen Kuzey Amerika zenci müziği. **2.** Bu tür müzik çalan orkestra. 🗗 **caz yapmak,** *argo. Gevezelik etmek; boşa konuşmak.*

cazbant, -dı [İng. jazz-band] *is. müz.* Caz orkestrası.

cazbantçı, [cazbant-çı] *is.* Caz orkestrasında müzik aleti çalan kişi.

cazcı, [caz-cı] *is. müz.* **1.** Caz müziği ile uğraşan kişi. **2.** *argo.* Gevezelikle vakit geçiren, boş konuşan kimse.

cazgır, [Far. şād *(kuşak)* + -gīr *(tutan)*] *is.* **1.** Bağıran. **2.** Yağlı güreşte pehlivanları halka tanıtan, dua eden, güreşin kurallara uygun yapılıp yapılmadığını denetleyen, çok konuşan görevli. **3.** *sf.* Çok konuşan; geveze. **4.** *argo.* Her şeye burnunu sokan; hemen her ortamda bitiveren. **5.** *{ağız}* Sözünden dönen; sözünde durmayan; dönek. [DS] **6.** Dedikoducu; fitneci.

cazgırlık, -ğı [caz-gır-lık] *is.* **1.** Cazgır olma durumu ve cazgırın niteliği. **2.** Cazgırın yaptığı iş ve meslek.

cazhut, [? cāzḫut جازحوت] *{OsT} is.* Kasnı.

cazı, [Far. cādū => cazı جازی] *(ca:zı:) {OsT} is.* Cadı.

cazılanmak, [cāzı-la-n-mak جازلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Cadı hâline gelmek.

cazır, [caz *(yans.)* > caz-ır] *is.* Kızgın bir tava veya başka bir katı cisim üzerine dökülen yağ, su vb. şeylerin yanarken çıkardığı sesi anlatan gövde 🗗

cazır cazır, *(Yanma, kaynama için) güçlü bir şekilde cazırtı sesleri çıkararak.*‖ **cazır cuzur,** *(Yanmak için) cazırtılı sesler çıkarak.*

cazırdama, [caz *(yans.)* > cazır-da-ma] *is.* Cazırtılı bir ses çıkararak yanmak eylemi.

cazırdamak, [caz *(yans.)* > cazır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Cazırtılı sesler çıkararak şiddetli bir şekilde yanmak.

cazırdatma, [cazır-da-t-ma] *is.* Cazırtılı sesler çıkartarak yakmak eylemi.

cazırdatmak, [cazır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Cazırtılı ses çıkartarak yakmak.

cazırtı, [caz *(yans.)* > cazır-tı] *is.* **1.** Cazırdama sesi. **2.** Kızgın bir tava veya başka bir katı cisim üzerine dökülen yağ, su vb. şeylerin yanarken çıkardığı ses.

cazib, [Ar. ceẕb > cāẕib جاذب] *(ca:zib) {OsT} sf.* → cazip.

cazibe, [Ar. ceẕb *(çekme)* > cāẕibe جاذبه] *(ca:zibe) {OsT} is.* **1.** Çekim. **2.** Başkaları için istek ve ilgi uyandıran kişinin veya bir nesnenin belirgin ve beğenilen niteliği; alımlılık; çekicilik; albeni. 🗗 **cāzibe-i arz,** *{OsT} fiz. Yer çekimi.*‖ **cazibe merkezi,** *Şehir suyu şebekesinde birleşik kaplar sistemine uygun olarak suyun pompa kullanılmadan yukarıda bulunan bir yere akıtılmasını sağlayan nokta.*

cazibedar, [Ar. cāẕibe + Far. -dār جاذبه دار] *(ca:zibeda:r) sf.* Çekiciliği olan; çekici; cezbedebilen.

cazibeli, [cazibe-li] *(ca:zibeli) sf.* **1.** Çekiciliği olan; alımlı; albenili; güzel. **2.** (Şehir suyu için) birleşik kaplar sistemine göre çalışan; pompasız.

cazibesiz, [cazibe-siz] *(ca:zibesiz) sf.* Çekiciliği olmayan; albenisiz; çirkin.

cazim, [Ar. cezm *(karar verme)* > cāzim جازبه] *(ca:zim) {OsT} sf.* **1.** Kesin olarak kararını vermiş olan; kararlı. **2.** Kestirip atan.

cazip, -bi [Ar. ceẕb *(çekme)* > cāẕib جاذب] *(ca:zip) {OsT} sf.* **1.** İstek ve ilgi uyandıran. **2.** Çekici. **3.** Uygun; elverişli.

cazipleşme, [cazip-le-ş-me] *(ca:zipleşme) is.* **1.** İlgi ve istek uyandıracak biçime gelme durumu. **2.** Çekici olma hali. **3.** Uygun duruma gelme.

cazipleşmek, [cazip-le-ş-mek] *(ca:zipleşmek) dönşl. f. [-ir].* **1.** İlgi ve istek uyandıracak hâle gelmek. **2.** Çekici hâl almak. **3.** Uygun ve elverişli duruma gelmek.

cazipleştirme, [cazip-le-ş-tir-me] *(ca:zipleştirme) is.* **1.** İlgi ve istek uyandıracak biçime getirme durumu. **2.** Çekici kılma. **3.** Uygun ve elverişli duruma getirme.

cazipleştirmek, [cazip-le-ş-tir-mek] *(ca:zipleştirmek) gçl. f. [-ir].* **1.** İlgi ve istek uyandıracak nitelik kazandırmak. **2.** Çekici kılmak. **3.** Uygun duruma getirme.

cazlamak, [caz *(yans.)* > caz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Ekmek, yemek vb. için) sacın, kabın çok sıcak oluşu yüzünden cızırtılı bir sesle yapışıp yanmak. **2.** (Yemeğe konulan kızgın yağ için) cazırtılı bir ses çıkararak kabarıp sıçramak.

cazlak, -ğı [caz-la-k] *{ağız} s.f.* Kel kafa; dazlak. [DS]

cazlığ, [caz-lığ] *{eT} is.* Eyer kaltağı altına konulan örtü veya terlik. [Nevâyî]

cazu, [Far. cāẕū جاذو] *(ca:zu:) {OsT} is.* **1.** Cadı. **2.** Sihirbaz; büyücü.

cazzadak, [caz *(yans.)* > caz(z)-adak] *zf.* Birdenbire güçlü bir yakma ile birlikte cazırtı sesi çıkararak; caz ederek.

cazzak, -ğı [caz *(yans.)* > caz(z)-a-k] *{ağız} is.* Ticarette batan kimse. [DS]

Cb, [Colombia > Fr. colombium] *(l ince) is. kim.* Atom sayısı 41, atom ağırlığı 92,91, yoğunluğu 8,57 olan, oksijen, kükürt ve klor gibi elementlerle bileşikler veren bir element olan kolombiyum (niyobyum) elementinin eski sembolü; yenisi Nb.

Cd, [Fr. cadmium] *is. kim.* Kalay görünüşünde, atom numarası 48, atom ağırlığı 112.41, özgül ağırlığı 8,6 olan, 320°C'de ergiyen, 778°C'de portakal rengi buhar yayarak kaynayan, yüksek düzeyde nötron soğurucu özelliği nedeniyle reaktörlerin denetim çubuklarında kullanılan çok parlak doğal bir element olan kadmiyum elementinin sembolü.

-ce[1], [-ca / -ce / -çe / -ça] *yap. e.* → -ca.

-ce[2], [-ca /-ce / -ça / -çe] *çek. e.* → -ca.

Ce [Lat. Cérès *(mitolojik Roma tanrıçası)* > Fr. cérium] *(se'ryum) is. kim.* Atom numarası 58, atom ağırlığı 140,12 olan, demir görünüşünde, 6.7 yoğunluğunda, 799°C'de ergiyen, havada kuvvetle oksitlenen, suyu yavaş yavaş ayrıştıran, bazı birleşiklerde 3, bazılarında 4 değerlik alan, akkor lambaların yapımında kullanılan, nadir topraklar grubundan bir element olan seryum elementinin sembolü.

ce, [ceē / cē *(yans.)*] *(ce'e: / ce:) is.* Küçük çocukları eğlendirmek için saklanılan yerden aniden çıkıverirken söylenen söz. 🗗 **ce demek,** *Birdenbire ortaya çıkıp korkutmak.*‖ **ce demeye gelmek,** *(Ziyaretini kısa kesen kimseye serzeniş için) çok çabuk ayrılmış olmak.*

ceb[1], [ceb *(yans.)*] *is.* Gereksiz, yerli yersiz konuşma, boş laf etme ve ötüşme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *ceb cek.*

ceb[2], [Ar. ceyb] *is.* → cep.

ceb[3], [Ar. ce'b جأب] *{OsT} is.* **1.** Göbek. **2.** Kırmızı toprak boya.

cebabire, [Ar. cebr *(zorlama)* > cebābire جبابره] *(ceba:bire) {OsT} is.* Zorlayanlar; baskı kuranlar.

ceban[1], [Ar. cebānet *(korkaklık)* > cebān / cebbān جبان] *(ceba:n) {OsT} sf.* Korkak; yüreksiz; ödlek.

ceban[2], [*eT.* çibün > cebān جبان] *{OsT} is.* Sivrisinek.

cebanet, [Ar. cebānet جبانت] *(ceba:net) {OsT} is.* Korkaklık; yüreksizlik; ödleklik.

cebbac, [Far. cebbāc جباج] *(cebba:c) {OsT} is.* İran şahlarının nevruz günlerinde giydikleri özel elbise.

cebban, [Ar. cebbān جبان] *(cebba:n) {OsT} is.* Peynirci.

cebbane, [Ar. cebbān *(açık alan)* > cebbāne جبانه] *(cebba:ne) {OsT} is.* **1.** Açık havada namaz kılınan yer. **2.** Mezarlık.

cebbar, [Ar. cebr *(zorlama)* > cebbār جبار] *(cebba:r) {OsT} sf.* **1.** Zorlayıcı; zorlayan. **2.** Zulmeden; zor kullanan; baskıcı; zorba. **3.** *isl.* Her türlü güç ve kudretin, ululuğun sahibi olan (Allah). **4.** Orion takım yıldızı. **5.** *sf. {ağız}* Ekmeğini taştan çıkaran; becerikli; iş bilir. [DS]

cebbarane, [Ar. cebbar + Far. āne جبارانه] *(cebbara:ne) {OsT} zf.* Zorbalara yakışır biçimde.

cebbari, [Ar. cebbārī جباری] *(cebba:ri:) {OsT} is.* **1.** Zorbalık. **2.** Zorba.

cebcek, -ği [ceb *(yans.)* > ceb+cek] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cebcebe, [Far. cīr ü cebe / Moğ. cer cebē *(asker teçhizatı)*] *{ağız} is.* Makyaj malzemelerini koymak için üzerinde küçük cepler bulunan işlemeli bez. [DS]

ce'be, [Ar. ce'be جأبه] *{OsT} is. anat.* Göbek mıntıkası.

cebe, [Moğ. cebe] *is.* **1.** *{eT} {eAT} {OsT}* Halka ve zincirden örme zırh; cevşen. **2.** Her türlü savaş araç ve gereci; silah ve mühimmat. **3.** *{OsT} {ağız}* Altın ve gümüşten yapılmış düz veya işlemeli bilezik. [DS] **4.** *{ağız}* Altın, gümüş ve elmastan yapılmış gerdanlık. [DS] 🗗 **cebe bilezik,** *{OsT} Süslü bilezik.*|| **cebe delen,** *{OsT} Ucu uzun temren.*|| **cebe göstermek,** *{OsT} Resm-i geçit yapmak; alay göstermek.*|| **cebe-pūş,** *{OsT} Zırh giyen.*|| **cebe satmak,** *{eAT} Gösteriş yapmak; caka satmak.*

cebeci, [cebe-ci] *is.* **1.** *{OsT}* Cephaneci er. **2.** Silah yapan veya satan kimse. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde ordunun her türlü silah ve mühimmatını hazırlayan, tamir eden kapıkulu askerleri.

cebehane, [cebe + Far. ḫāne خانه جبه] *(cebeha:ne) {OsT} is.* Savaş araç ve gereçlerinin saklanıp korunduğu yer.

cebel, [Ar. cebel جبل] *{OsT} is.* **1.** Dağ. **2.** Sahipsiz ve boş arazi. **3.** Ekime elverişsiz yer. 🗗 **cebel topu,** *as. Dağlık arazide kullanılan top.*

cebelemek, [cebe-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Zırh giydirmek. **2.** Teçhiz etmek; silah kuşatmak.

cebelendirmek, [cebe-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* Silahlandırmak.

cebelenmek, [cebe-le-n-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ir]* Silahlanmak.

cebelî, [Ar. cebelī / cebeliyye جبلیه / جبلی] *(cebeli:) {OsT} sf.* **1.** Dağla ilgili. **2.** Dağa ait.

cebeli, [cebe-li] *sf.* **1.** Silahlı ve zırhlı asker. **2.** İmparatorluk döneminde tımar sahiplerinin dirliklerinin oranına göre yanlarında bulundurmak ve savaşa hazır tutmak zorunda oldukları silahlı muharip asker. **3.** *{ağız}* Silahlı kılavuz. [DS] **4.** *{ağız}* Tüccarların tehlikeli yollarda yanlarına özel olarak aldıkları silahlı adam. [DS]

cebelistan, [Ar. cebel + Far. istān جبلستان] *(cebelista:n) {OsT} is.* Dağlık arazi; dağlık ülke.

cebelleşme, [cedel-le-ş-me] *is.* **1.** Dövüşür gibi boğuşmak eylemi. **2.** Mücadele. **3.** Uğraşma, çekişme, tartışma.

cebelleşmek, [Ar. cedel *(kavga)* > cede-l-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** Dövüşürcesine boğuşmak. **2.** Mücadele etmek. **3.** Uğraşmak; çekişmek; tartışmak. **4.** *{ağız}* Kavga etmek; sataşmak; çatmak. [DS]

cebellezi, [Ar. ceyb *(cep)* + ellezi *(argo uydurma eklenti)*] *is. argo.* **1.** Cebe indirme. **2.** Bir şeyi hakkı olmadan kendisine mal etme. 🗗 **cebellezi etmek,** *Çalmak; cebe indirmek.*

cebellik, -ği [cebel-lik] *{ağız} is.* Düz yolda çıkıntı yapan toprak yığınları. [DS]

cebelü, [cebe-lü جبه لو] *{OsT} is.* Timar sahiplerinin yedek götürdükleri silahlı adam.

ceber, [Ar. ceber جبر] *{OsT} is. fel.* İnsanın iradesinin elinde olmadığını, her davranışını bir zor altında yaptığına inanan tarikat; cebriye.

ceberi, [Ar. ceberī جبری] *(ceberi:) {OsT} is. fel.* İnsanın iradesinin elinde olmadığını, her davranışını bir zor altında yaptığına inanan kişi.

ceberiye, [Ar. ceberiyye جبریه] *{OsT} is. fel.* İnsan iradesinin kendi elinde olmadığını, her şeyi bir zorlama ile yaptığını savunan mezhep.

ceberut, [Ar. ceberūt جبروت] *(ceberu:t) {OsT} is.* **1.** Aşırı büyüklük. **2.** *mecaz.* Aşırı kibir. **3.** Allah'ın büyüklüğü, ululuğu. **4.** Merhametsizlik. **5.** *tasvf.* Allah'a varma yolunun üçüncü basamağı. **6.** *sf.* Merhametsiz.

cebhane, [cebe + Far. ḫāne خانه جبه] *(cepha:ne) {OsT} is.* → cebehane.

cebhe, [Ar. cebhe جبهه] *{OsT} is.* → cephe.

cebhesa, [Ar. cebhe + Far. sāy جبهه ساى] *(cebhesa:) {OsT} sf.* Birinin karşısında alnını yere koyan; alın sürücü.

cebik, -ği [ceb-ik ?] *{ağız} sf.* **1.** Cılız; zayıf. **2.** *is.* Moloz, iri taneli kum ve ufak taş parçaları karışımı. [DS]

cebin[1], [Ar. cebānet > cebīn جبين] *(cebi:n) {OsT} sf.* **1.** Korkak; yüreksiz. **2.** *{ağız}* Uslu. [DS]

cebin[2], [Ar. cebīn جبين] *(cebi:n) {OsT} is.* **1.** Alın. **2.** Görünen yüz. ◻ **cebîn-fersā,** *{OsT} Yüz süren.*‖ **cebîn-sā,** *{OsT}* → cebinsa.‖ **cebîn-sāy,** *{OsT} Yüz süren.*

cebin[3], [? cebin] *{OsT} is.* Bir tür yüğrük deve.

cebinan, [Ar. cebīnān جبينان] *(cebi:na:n) {OsT} is.* Alnın üst tarafının şakaklara bitiştiği yerler.

cebinsa, [Ar. cebīn+ Far. sā جبينسای] *(cebi:nsa:) {OsT} sf.* Alnını yere koyan, fazla saygı gösteren.

cebir[1]**, -bri** [Ar. cebr جبر] *is.* **1.** Zor; zorlama. **2.** Bir kimseye yapmak istemediği bir şeyi zorla yatırma. **3.** *tıp.* Kırık sarma. **4.** *fel.* Önceden belirleyip ayırma; takdir. ◻ **cebir kullanmak,** *Bir işi yaptırmak için zora başvurmak.*‖ **cebretmek,** *Zorlamak.*‖ **cebreylemek,** *Zorlamak.*‖ **cebr-i hatır etmek,** *{OsT} Gönül almak.*‖ **cebr-i mafat,** *{OsT} Kaybedilmiş bir şeyin yerine başka bir şey bulup onunla avunma.*‖ **cebr-i nefs,** *{OsT} Kendini zorlama.*‖ **cebr-i noksān,** *{OsT} Eksiği tamamlama.*

cebir[2]**, -bri** [Ar. el-cebr *(zorlama, indirgeme)* > cebir جبر] *{OsT} is. mat.* Sayıların yerini tutan harfler ve sayılarla artı, eksi değer vermek suretiyle nicelikler arasında genel bir bağlantı kuran matematik dalı. ◻ **cebr-i ādî,** *{OsT} mat. Yeni başlayanlar için kolay cebir.*‖ **cebr-i āla,** *{OsT} Cebir öğreniminde ilerlemiş olanlar için yüksek cebir.* ‖ **cebr-i icrā,** *{OsT} Borçlunun kendi arzusu ile yapmadığı ödemeyi devlet kuvvetiyle ödetmek.*‖ **cebr-ve'l-mukabele,** *{OsT} Cebir denklemi.*

cebirci, [cebir-ci] *is.* **1.** Cebir alanında uzmanlaşmış matematikçi. **2.** Cebir öğretmeni.

cebire[1], [Ar. cebīre جبيره] *(cebi:re) {OsT} is.* **1.** Kırık kemikleri yerine tespit etmek için üzerine bez sarılan, düz ve uzun tahta veya karton gibi malzeme; süyek. **2.** Rayları birbirine birleştirmeye yarar iki düz levha.

cebire[2], [Far. cebīre جبيره] *(cebi:re) {OsT} is.* Halkın bir işe hazırlanması.

cebirsel, [cebir-sel] *sf.* **1.** Cebirle ilgili. **2.** Cebire ait. ◻ **cebirsel deyim,** *Bilinen ve bilinmeyen büyüklüklerle bunlara bağlı büyüklük ölçüsünü çıkarmak için gerekli işlemleri gösteren ve bunları cebirsel işaretlerle bağlayan harf ve sayılar kümesi.*‖ **cebirsel ifade,** *Bilinen ve bilinmeyen büyüklüklerle bunlara bağlı büyüklük ölçüsünü çıkarmak için gerekli işlemleri gösteren ve bunları cebirsel işaretlerle bağlayan harf ve sayılar kümesi.*‖ **cebirsel formül,** *Bilinen ve bilinmeyen büyüklüklerle bunlara bağlı büyüklük ölçüsünü çıkarmak için gerekli işlemleri gösteren ve bunları cebirsel işaretlerle bağlayan harf ve sayılar kümesi.*

cebirtlek, -ği [cebir-t-lek ?] *{ağız} sf.* Yassı; yapışık. [DS]

cebl, [Ar. cebl جبل] *{OsT} is.* Yoktan yaratma.

cebr, [Ar. cebr جبر] *{OsT} is.* → cebir.

Cebrail, [Ar. cebrāil جبرائيل] *(cebra:il) {OsT} is.* Dört büyük melekten Allah'ın emirlerini vahiy yoluyla peygamberlere getirmekle görevli olanı; Cibril.

cebren, [Ar. cebr-en جبرًا] *(ce'bren) {OsT} zf.* Zor kullanarak, zorla.

cebretme, [cebr+et-me] *is.* Zor kullanmak işi.

cebretmek, [Ar. cebr + T. et-mek جبر اينمك] *gçsz. f. [-e(d)-er]* Birisini, bir şeyi yapması için zorlamak, baskı altına almak; zorlamak.

cebreze, [Ar. cebr > cebr-eze ? / cebrī ezā ?] *{ağız} is.* Zorlanarak iş gören adam. [DS]

cebrî, [Ar. cebrī / cebriyye جبرى / جبريه] *(cebri:) {OsT} sf.* **1.** Zor kullanmak suretiyle yaptırılan. **2.** Baskı altında yapılan. **3.** *zf.* İster istemez; cebren; zorlama ile. ◻ **cebrî geçiş,** *as. Düşman elinde bulunan köprü, akarsu veya yoldan zor kullanarak yapılan geçiş.*‖ **cebrî istikrāz,** *{OsT} 1. Alınması yasa ile mecbur kılınmış tahvillerle devletin borçlanması. 2. Bir borcu karşılamak için yapılan borçlanma.*‖ **cebrî yürüyüş,** *as. Bir yere düşmandan önce varmak veya kuvvet yetiştirmek için yapılan zorunlu ve sıkı yürüyüş.*

cebrinefs, [Ar. cebr-i nefs جبرنفس] *{OsT} is.* Kendini zorlama; kendini tutma.

cebriye, [Ar. cebriyye جبريه] *{OsT} is. fel.* İnsanın bütün davranışlarının önceden Allah tarafından belirlendiğini, bunun için kişinin iradesinin elinde olmadığını, her davranışını bir zor altında yaptığını savunan tarikat; ceber; kadercilik; yazgıcılık; fatalizm

cebrolunmak, [Ar. cebr + T. ol-un-mak جبراولنمق] *{OsT} edil. f. [-ur]* Zorlanmak.

cec, [Far. çāş => cec جج] *{OsT} is.* Samanından savrulup ayrılmamış tahıl yığını.

cece, [Gürc. çaça > Az. cēcē] *{ağız} is.* **1.** Eritilip süzülen şeyden arta kalan tortu; kalıntı. **2.** Arı peteklerinin eritilerek mumu alındıktan sonra kalan kısmı. [DS]

cecik, -ği [Az. çeciy *(boncuk)* / çecik / cicik] *{ağız} is.* **1.** Tel çivi. **2.** İp eğirmekte kullanılan aracın teli. **3.** Kulp; sap. [DS] ◻ **ceciği gevşemek,** *1. Aşırı ilgi göstermek; ağzının suyu akmak. 2. İnattan vazgeçmek; direnmeyi bırakmak.*

cecim, [Far. cācim => cecīm ججيم] *{OsT} {ağız} is.* **1.** İnce dokunmuş renkli, nakışlı kilim. **2.** Yünden dokunmuş nakışlı çul, çuval. **3.** Dokuma seccade. **4.** Örtü; yaygı. **5.** İnce halat. [DS]

-cecik, [-cacık / -cecik / -çecik / -çacık] *yap. e.* → cacık.

ced, -ddi [Ar. cedd جد] *{OsT} is.* → cet. 🗗 **ced-be-ced,** *{OsT} Büyük babadan büyük babaya geçe geçe; soyca.*| **cedd-i âlâ,** *{OsT} Bir soyun babası olan kimse.*| **cedd-i büzürgvār,** *{OsT} Soylu; hatırlı; sayılan.*| **cedd-i fasîd,** *{OsT} Annenin babası.* | **cedd-i sahîh,** *{OsT} Babanın babası.*

ced, -d'ı [Ar. ced' جدع] *{OsT} is.* Birinin burun, kulak, dudak, el veya ayağını kesme.

ceda, [Ar. cedā جدا] *{OsT} is.* **1.** Bol yağmur. **2.** Hediye; ihsan. **3.** Avantaj; kazanç.

cedavi, [Ar. cedāvī جداوى] *(ceda:vi:) {OsT} is.* Hizmetçi aylığı.

cedavil, [Ar. cedvel *(su arkı)* > cedāvil جداول] *(ceda:vil) {OsT} is.* **1.** Düzgün çizgi çizmeye yarar tahta parçaları; cetveller. **2.** Çizelgeler. **3.** Su arkları.

cedb, [Ar. cedb جدب] *{OsT} is.* **1.** Kısırlık. **2.** Kusur.

ceddani, [Ar. ceddānī جدانى] *(cedda:ni:) {OsT} sf.* **1.** Ataya ait. **2.** Atalardan gelen.

ceddaniyet, [Ar. ceddāniyet جدانيت] *(cedda:niyet) is.* Soyda bulunan karakterin uzun aradan sonra tekrar ortaya çıkması; atacılık; atavizm.

ceddat, [Ar. ceddāt جدات] *(cedda:t) {OsT} is.* Nineler, büyük anneler.

cedde, [Ar. cedde جده] *{OsT} is.* Babanın veya annenin annesi; büyük annelerden her biri. 🗗 **cedde-i fāside,** *{OsT} Anneanne.*| **cedde-i sahîha,** *{OsT} Babaanne.*

cedden, [Ar. cedden جدّاً] *(ce'dden) {OsT} zf.* **1.** Atalarla ilgili olarak. **2.** Atasal olarak.

cedel, [Ar. cedel جدل] *{OsT} is.* **1.** Tartışma, çekişme. **2.** Karşısındakini susturmak için yapılan tartışma. **3.** Hırçınlık gösterme; kavga. **4.** Diyalektik; eytişim. 🗗 **cedel etmek,** *Söz yarışı yapmak.*| **cedelgâh,** *{OsT}* → cedelgâh.

cedelgâh, [Ar. cedel + Far. gāh جدلگاه] *(cedelgâ:h) {OsT} is.* **1.** Çekişme yeri. **2.** *mecaz.* Dünya.

cedelî, [Ar. cedelī جدلى] *(cedeli:) {OsT} sf.* **1.** Münakaşaya, tartışmaya ilişkin. **2.** Münakaşacı, tartışmacı. 🗗 **cedelî-i mucîb,** *{OsT} Tartışmada cevap veren taraf.*| **cedelî-i saîl,** *{OsT} Tartışmayı açan, soru soran kişi, taraf.*

cedelleşmek, [cedel-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Tartışmak, çekişmek, münakaşa etmek; cebelleşmek.

cedene, [çedene > cedene جدنه] *{OsT} is.* Çitlenbik.

cedere, [Ar. cedere جدره] *{OsT} tıp.* Guatr hastalığı.

cederi, [Ar. cederī جدرى] *(cederi:) {OsT} tıp.* Çiçek hastalığı. 🗗 **cederî-i bakarî,** *{OsT} vet. Sığırlarda olan çiçek hastalığı.*| **cederî-i kāzib,** *{OsT} tıp. Suçiçeği.*

cedes, [Ar. cedeş جدث] *{OsT} is.* Mezar; kabir.

cedgâre, [Far. cedgāre جد گاره] *(cedgâ:re) {OsT} is.* **1.** Değişik teknik ve yollar; usuller. **2.** Başka başka oylar; tedbirler.

cedi, [Ar. cedī جدى] *(cedi:) {OsT} is.* **1.** Keçi yavrusu; oğlak. **2.** *gök b.* Oğlak burcu.

cedid, [Ar. cedīd جديد] *(cedi:d) {OsT} sf.* → cedit.

cedidan, [Ar. cedīd > cedīdan جديدان] *(cedi:dan) {OsT} is.* Gece ile gündüz.

cedide, [Ar. cedīd > cedīde جديده] *{OsT} sf.* → cedit.

cedideyn, [Ar. cedīd > cedīdeyn جديدين] *(cedi:deyn) {OsT} is.* Gece ile gündüz.

cedir, [Ar. cedāret *(layık olma)* > cedīr جدير] *(cedi:r) {OsT} sf.* Uygun; layık; münasip. 🗗 **cedîrun-bi'z-zikr,** *{OsT} Sözü edilmeye, anlatılmaya değer.*

cedit, -di [Ar. cedīd جديد] *(cedi:t) {OsT} sf.* **1.** Yeni. **2.** Kullanılmamış.

Ceditçilik, -ği [cedit-çi-lik] *is.* On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Türkistan'da batılılaşmak tarzında beliren yenileşme hareketi.

cediy, [Ar. cediy جدى] *{OsT} is.* → cedi.

cedre, [Ar. cedre جدره] *{OsT} is. tıp.* Guatr.

cedva, [Ar. cedvā جدوا] *(cedva:) {OsT} is.* **1.** Hediye; armağan. **2.** Bol yağmur.

cedvar, [Ar. cedvār جدوار] *(cedva:r) {OsT} is. bot.* Zencefil cinsinden, kâfur kokulu, uyarıcı olarak kullanılan bir tür safran kökü, *(Curcuma zedoaria).*

cedvari, [Ar. cedvārī جدوارى] *(cedva:ri:) {OsT} sf.* **1.** Cedvarla ilgili. **2.** Aybaşı durumunu kolaylaştırmada kullanılan ilaçların genel adı.

cedvel, [Ar. cedvel جدول] *{OsT} is.* → cetvel.

cedy, [Ar. cedy جدى] *{OsT} is.* **1.** Keçinin erkek yavrusu; erkek oğlak. **2.** *gök b.* Oğlak burcu.

cee, [ceé / cē] *is.* → ce.

cefa, [Ar. cefā جفا] *(cefa:) {OsT} is.* **1.** Büyük sıkıntı. **2.** Büyük eziyet; incitme. **3.** Ayrılıkta bırakma. **4.** *tasvf.* Müridin, mürşitten ayrı veya uzak kalması. 🗗 **cefā-cū,** *{OsT} 1. Cefa arayan. 2. Cefa eden.*| **cefa çekmek,** *Sıkıntı geçirmek, eziyet görmek.*| **cefā-dîde,** *{OsT} Cefa görmüş.*| **cefa etmek,** *1. Eziyet etmek; sıkıntıya sokmak. 2. Üzmek.*| **cefā-keş,**

{OsT} → cefakeş.|| **cefā-perver,** *{OsT} Cefayı benimseyen kimse.*|| **cefā-pîşe,** *{OsT} 1. Eziyet etmeyi, sıkıntıya sokmayı huy edinmiş; zalim. 2. mecaz. Sevgili.*|| **cefā-yı yār,** *{OsT} 1. Sevgiliden ayrı düşme. 2. tasvf. Tarikat adamının kalbinin öğrendiklerinden perişan olması.*

cefakâr, [Ar. cefā+ Far. kār جفاكار] *(cefa:kâ:r) {OsT} sf.* **1.** Eziyet eden. **2.** *(anlam zıtlığı ile)* Acılara sıkıntılara katlanmış; çok cefa çekmiş olan. **3.** Kendisine eziyet edilen; cefalı.

cefakeş, [Ar. cefā + Far. keş جفاكش] *(cefa:keş) {OsT} sf.* Eziyet çeken; sıkıntılara katlanan; cefalı.

cefalı, [cefa-lı] *(cefa:lı) sf.* **1.** Sıkıntılı ve eziyetli. **2.** Eziyet ve sıkıntılara katlanan. **3.** Eziyet eden.

cefaset, [Ar. cefāset جفاست] *(cefa:set) {OsT} is.* Hazımsızlık ıstırabı.

cefcaf, [Far. cefcāf جفجاف] *(cefca:f) {OsT} is.* → cafcaf.

ceferlik, -ği [Ar. cefr => cefer-lik] *{ağız} is.* **1.** Üzerine kullanılmayan eşyaların konduğu yüksekçe yer. **2.** Ahırlarda saman, ot konulan kafesli tahta bölme. [DS]

ceffaf, [Ar. ceffāf جفاف] *(ceffa:f) {OsT} is.* **1.** Kuruma. **2.** Kuru olma; kuruluk.

ceffar, [Ar. cifr > ceffār جفار] *(ceffa:r) {OsT} is.* Falcı; cifrle uğraşan.

ceffe, [Ar. ceffe جفه] *{OsT} is.* **1.** Kalabalık; kütle. **2.** Kalabalığın oluşturduğu gürültü.

ceffelkalem, [Ar. ceff'el-kalem *(kaderin kalemi kurumuştur)* جف القلم] *{OsT} zf.* **1.** Düşünüp taşınmaksızın; hemen. **2.** Bir kalemde. **3.** Aklına geldiği gibi; çala kalem.

cefif, [Ar. cefîf جفيف] *(cefi:f) {OsT} sf.* Kurumuş; kuru.

cefn, [Ar. cefn جفن] *{OsT} is.* **1.** Göz kapağı. **2.** Bıçak veya kılıç kını. **3.** Asma çubuğu.

cefr[1], [Ar. cefr / cifr جفر] *{OsT} is.* **1.** Oğlak veya kuzu. **2.** Bir takım harf veya şekillerle gaipten haber verdiği sanılan bilgi; fal.

cefr[2], [Ar. cefr جفر] *{OsT} is.* Geniş kuyu.

cefri, [Ar. cefrī / cifrī جفرى] *(cefri:) {OsT} is.* Falcı.

cefriyat, [Ar. cefriyāt / cifriyāt جفريات] *(cefriya:t) {OsT} is.* Cifr ile ilgili olan şeyler.

ceft, [Far. ceft / Süry. gevt] *{ağız} is.* Çam ya da meşe ağacının meyvesinin kabuğu. [DS]

cefv, [Ar. cefv جفو] *{OsT} is.* Kaba davranış.

cefve, [Ar. cefve جفوه] *{OsT} is.* Azarlama; cefa etme.

cefvet, [Ar. cefvet جفوت] *{OsT} is.* Kabalık; nezaketsizlik.

cegen, [Kürt. cegen] *{ağız} is.* **1.** Hasır otu. **2.** Buğday, arpa, çavdar veya mısır bitkisinin sapı. [DS]

cegert, [? cegert] *is.* Sonbaharda ekilen bitkilerin taze filizleri.

cegirgen, [cegir-gen ?] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

cegzinmek, [çiz-gin-mek > cegzin-mek جكزنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ir]* **1.** Dönmek. **2.** Dolaşmak.

-ceği, [-cağı / -ceği] *{eAT} yap e.* → -cağı.

-ceğin, [-cağın / -ceğin] *{eAT} yap e.* → -cağın.

-ceğiz, [-cak-ız > -cağ-ız /- ceğiz / -çağız /-çeğiz] *yap. e.* → -cağız.

ceh[1], [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırına ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] 🗗 **ceh ceh etmek,** *{ağız} Ötmek.* [DS]|| **ceh ceh vurmak,** *{ağız} Ötmek.* [DS]

ceh[2], [ceh] *is.* Şaşkınlık bildiren ünlem.

cehabize, [Ar. cıhbız > cehābize جهابيذه] *(ceha:bize) {OsT} is.* Gerçeklerden haberi olanlar.

cehalet, [Ar. cehl *(bilmemek)* > cehālet جهالت] *(ceha:let) {OsT} is.* Bilgisizlik; bilmezlik; cahillik. 🗗 **cehālet-i müstetemme,** *{OsT} Koyu cahillik.*

ceham, [Ar. cehām جهام] *(ceha:m) {OsT} is.* Yağmur vermeyen bulut.

cehamet, [Ar. cehāmet جهامت] *(ceha:met) {OsT} sf.* **1.** Patlıcan burunlu. **2.** Yüz ekşiterek karşılama.

cehan, [Far. cehān جهان] *(ceha:n) {OsT} sf.* **1.** Çabuk hareket eden; fırlayan; sıçrayan. **2.** *is.* Dünya.

ceharet, [Ar. cehr *(yüksek sesle)* > cehāret جهارت] *(ceha:ret) {OsT} is.* **1.** Yüksek seslilik. **2.** Göze büyük ve kibar görünme. **3.** Güzellik; yakışıklılık.

cehaz, [Ar. cehāz جهاز] *(ceha:z) {OsT} is.* → cihaz.

cehcehe, [Ar. cehcehe جهجهه] *{OsT} is.* Parlaklık; aydınlık.

cehd, [Ar. cehd جهد] *{OsT} is.* → ceht. 🗗 **cehd ü gayret,** *Çok çalışma.*

cehdetme, [Ar. cehd + T. et-me] *is.* Çalışıp çabalamak eylemi.

cehdetmek, [Ar. cehd + T. et-mek جهداپتمك] *gçsz. f. [-e(d)-er] [-e(d)-i-yor]* Çalışıp çabalamak.

cehele, [Ar. cehl *(bilmemek)* > cehele جهله] *{OsT} is.* **1.** Bilgisizler; cahiller. **2.** Kendini bilmezler; münasebetsizler.

cehende, [Far. cehende جهنده] *{OsT} sf.* **1.** Sıçrayan; fırlayan. **2.** Sıçramış; fırlamış. 🗗 **cehende-gî,** *{OsT} Fırlayış; sıçrayış.*

cehennem, [İbra. gehinnom *(Kudüs yakınlarında suçluların ve kurban edilenlerin atıldığı Hinnom vadisi)* > Ar. cehennem جهنم] *{OsT} is.* **1.** Günah-

kârların öldükten sonra ahrette cezalarını çekmek üzere gidecekleri yer; tamu. **2.** *mecaz.* Çok sıcak yer. **3.** *mecaz.* Büyük sıkıntı ve azap veren yer. 🗗 **cehennem azabı,** *1. Günahkârların ahrette çekecekleri ceza ve azap. 2. Büyük sıkıntı.*|| **cehenneme çevirmek,** *Acı vermek; ıstırap çektirmek.*|| **cehenneme direk olmak,** *Cehennemden kurtulamamak.*|| **cehenneme kadar,** *İstediği yere gidebilir.*| **cehenneme postu sermek,** *Büyük günahlar işlemek.*| **cehennem gibi,** *1. Çok sıcak. 2. Çok sıkıcı; bunaltıcı.*|| **cehennem hayatı,** *Büyük sıkıntı ve üzüntülerle dolu mutsuz yaşantı.*|| **cehennemi boylamak,** *Ölünce cehenneme gitmek.*| **cehennemin dibi,** *Çok uzak veya ulaşılması zor yer.*| **cehennemin dibine gitmek,** *Kızılan birisine defolup gitmesi için söylenen söz.*|| **cehennem kütüğü,** *Cehenneme gitmeye layık, günahkâr.*|| **cehennem olmak,** *Defolmak.*|| **cehennem suratlı,** *Çok çirkin yüzlü.*|| **cehennem taşı,** *Dağlama işlerinde kullanılan kalem şeklinde ergitilmiş gümüş nitrat.*| **cehennem zebanisi,** *1. Zalim, gaddar kimse. 2. Çok korkunç kimse.*

cehennemî, [Ar. cehennemī جهنمى] *(cehennemi:) {OsT} sf.* **1.** Cehennemle ilgili, cehenneme ait. **2.** Cehennem gibi yakıcı, azap verici. 🗗 **cehennemî sürat,** *Çok büyük hız.*

cehennemiyun, [Ar. cehennemiyyun جهنميون] *{OsT} is.* Cehennemlikler.

cehennemlik, -ği [cehennem-lik] *sf.* **1.** Cehenneme gitmeye layık. **2.** *is.* Hamamları ısıtmak için yer altına yapılan büyük ocak; külhan. **3.** *is.* Külhanların ısıttığı oda veya salon.

cehil, -hli [Ar. cehl جهل] *{OsT} is.* Bilgisizlik; bilmezlik; cehalet.

cehir, [Ar. cehre > cehīr جهير] *(cehi:r) sf.* **1.** Açıktan, yüksek sesle okunan. **2.** Güzelliği dikkat çekecek kadar belli olan. 🗗 **cehîrü's-savt,** *Gür ve güçlü sesli.*

cehiz, [Ar. cihāz > cehīz جهيز] *{OsT} {ağız} is.* **1.** Gelin olan kızın, babasının evinden götürdüğü eşya. **2.** Kızların gelin oldukları gün sandıklarına konan hediyeler. **3.** Kırmızı ipekli kumaş. [DS] 🗗 **cehiz gırdıcı,** *{ağız} folk. Düğünde gelin tarafından güvey evine giderek, güvey velisinin yeni evlilere vereceği oda ve yemek takımlarını gören ve tespit eden iki üç kişilik heyet.* [DS]|| **cehiz halkası,** *{ağız} Çeyiz asmak için kullanılan ip.* [DS]

cehl, [Ar. cehl جهل] *{OsT} is.* → cehil. 🗗 **cehl-i basit,** *{OsT} Ayıp sayılmayacak şekildeki bilgisizlik.*| **cehl-i mürekkep,** *{OsT} Bilmediğini bilmezlik.*

cehr, [Ar. cehre *(açıklık)* جهر] *{OsT} is.* Yüksek sesle konuşma veya okuma.

cehre[1], [Ar. cehre جهره] *{OsT} is.* Açıkta görünen, belli olan şey.

cehre[2], [Far. cehre جهره] *{ağız} is.* **1.** Pamuk, yün veya ipek gibi maddeleri eğirip ip haline getirmeye yarar alet; iğ. **2.** Cehreye bir kerede sarılan iplik. [DS]

cehren, [Ar. cehr > cehren جهراً] *(ce'hren) {OsT} zf.* Yüksek sesle; açıktan; uluorta.

cehreten, [Ar. cehreten جهرةً] *(ce'hreten) {OsT} zf.* Açıktan açığa; aşikâr olarak.

cehrî, [Ar. cehrī جهرى] *(cehri:) {OsT} sf.* Yüksek sesle veya açıktan yapılan; aşikâr.

cehri, [Sur. Ar. cıhra ?] *{ağız} is. bot.* **1.** Cehrigillerden, 3 m. kadar boylanabilen, yuvarlak meyvelerinden sarı iplik boyası yapılan, dikenli bir çalı; altın ağacı; boyacı dikeni, *(Rhamnus petiolaris, R. orbiculatus).* **2.** Küçük dağ eriği. [DS]

cehrigiller, [cehri-gil-ler] *is. bot.* Yaprakları basit, çiçekleri erdişi, meyveleri genellikle zeytinimsi iki çenekli, ayrı taçyapraklı ağaç ya da ağaççıklar familyası.

cehş, [Ar. cehş جهش] *is.* Korkarak birbirine sığınma.

cehşan, [Ar. cehşān جهشان] *(cehşa:n) {OsT} is.* Korkarak birbirine koşup sığınma.

cehşet, [Ar. cehşet جهشت] *{OsT} is.* **1.** Akan göz yaşı. **2.** İnsan topluluğu.

ceht, -hdi [Ar. cehd جهد] *{OsT} is.* Bir şeyi yapmak, başarmak için kendini zorlama; çalışma, çabalama.

cehud, [Ar. ceḥūd جحود] *(cehu:d) {OsT} is.* **1.** Yahudi. **2.** Çıfıt.

cehudane, [Ar. ceḥūd + Far. -āne جحودانه] *(cehu:da:ne) {OsT} zf.* Yahudi gibi; Yahudicesine.

cehul, [Ar. cehl *(bilgisizlik)* > cehūl جهول] *{OsT} sf.* Pek çok cahil; kara cahil.

cehulane, [Ar. cehl *(bilgisizlik)* > Far. cehūl-āne جهولانه] *(cehu:la:ne) {OsT} zf.* Pek cahilcesine; kara cahilcesine.

cehum, [Ar. cehūm جهوم] *(cehu:m) {OsT} sf.* Düşkün ve zayıf olan.

cehz, [Ar. cehz جهز] *{OsT} is.* **1.** Düşük (çocuk). **2.** Birini zorla işinden alıkoyma; görevini yapmasına engel olma.

-cek, [-cak / -cek / -çak / -çek] *yap e.* → -cak.

cek, [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cek cek, cek+cek, cek+cek kuşu.*

cekcek[1]**, -ği** [cek *(yans.)* cek+cek] *{ağız} is.* Serçe büyüklüğünde gri renkli bir kuş. [DS] 🗗 **cekcek kuşu,** *{ağız} 1. Geveze. 2. Dedikoducu.* [DS]

cekcek[2]**, -ği** [cek *(yans.)* > cek] *{ağız} is.* Değirmende, tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

cekcek[3], **-ği** [cek *(yans.)* > cek] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cekceki, [cek+cek-i] *{ağız} is.* **1.** Topaç. **2.** Topacın hareketi; dönüş. [DS]

ceket[1], [İt. giachetta > Fr. jaquette] *is.* Bedeni kalçaya kadar örten, kollu ve önden düğmeli, gömlek veya kazak üzerine giyilebilen elbise.

ceket[2], [ceket ?] *{ağız} is.* **1.** Cadde. **2.** Sokak. [DS]

ceki, [çek-i > cek-i جكى] *{eAT} is.* Baş örtüsü.

ceklemek, [Far. jeng *(pas)* > cek-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Paslanmak. [DS]

ceklenmek, [Far. jeng *(pas)* > cek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Paslanmak. [DS]

-cel, [ca-l / -cel] *yap. e.* → cal.

cel[1], [Far. cel] *{ağız} is.* Açık deniz; engin. [DS]

cel[2], **-lli** [Ar. celāl *(büyüklük)* > cell جل] *{OsT} sf.* Ulu; büyük.

cela, -a'i [Ar. celā' جلاء] *(celâ:) {OsT} is.* Gurbete gitme, memleketten ayrılma. 🗗 **cela'-i vatan,** *{OsT} Vatandan ayrılma.*|| **cela'-i vatan etmek,** *Vatandan ayrılmak, gurbete gitmek.*

celab, [Far. celāb جلاب] *(celâ:b) {OsT} is.* **1.** Salkım. **2.** Küpe.

celabib, [Ar. cilbāb > celābib جلابيب] *(celâ:bib) {OsT} is.* **1.** Gömlekler. **2.** Kadınların yüzlerini örttükleri yaşmak, başörtüsü vb. şeyler.

celacil, [Ar. cülcül *(çan)* > celācil جلاجل] *(calâcil) {OsT} is.* **1.** Küçük çanlar; çıngıraklar. **2.** Def zilleri.

celadet, [Ar. celādet جلادت] *(celâ:det) {OsT} is.* Kahramanlık; yiğitlik; mertlik. 🗗 **celādet-perver,** *{OsT} Yiğitlik sever, kahraman.*|| **calādet-şiār,** *{OsT} Yiğit mizaçlı.*

celadetli, [celadet-li] *(celâ:detli) {OsT} sf.* Kahraman; cesur, yiğit; mert.

celafet, [Ar. celāfet جلافت] *(celafet) {OsT} sf.* Kabalık; yakışıksızlık; yontulmamışlık.

celail, [Ar. celil *(büyük)* > celāl > celāil جلائل] *(cela:il) {OsT} is.* Ulu, büyük ve yüce kişiler. 🗗 **celāil-i mesālih-i devlet,** *{OsT} Devlet işlerinin büyükleri.*

celal[1], **-li** [Ar. celil *(büyük)* > celāl / celālet جلالت / جلال] *(cela:l) is.* **1.** Büyüklük; yücelik; ululuk. **2.** Büyüklere has kızgınlık. **3.** Öfke; hışım. **4.** Allah'ın kahır ve gazap taşıyan sıfatı. 🗗 **celāl ü cāh,** *{OsT} Büyüklüğün rütbe ve mevkii.*

celal[2], **-li** [Far. celāl جلال] *(cela:l) {OsT} sf.* Güzel.

celalet, [At. celāl > celālet جلالت] *{OsT} is.* → celal[1]. 🗗 **celālet-meāb,** *{OsT} Hükümdara hitap ederken kullanılan saygı unvanı.*

celaletlû, [Ar. celālet+T.-li جلالتلو] *(cela:letlû:) {OsT} sf.* Hükümdarlara hitap ederken kullanılan saygı unvanı.

celali[1], [Ar. celālī جلالى] *(celâ:li:) sf.* **1.** Büyüklük, ululuk ve yücelikle ilgili. **2.** *is.* Allah'a ait kahır ve gazap. 🗗 **celali takvimi,** *Selçuklu sultanı Melikşah tarafından bilginler heyetine eski İran takvimi esas alınarak düzenletilmiş bulunan güneş takvimi.*

celali[2], [Ar. celāl *(16. yy.'da Anadolu ayaklanmalarının lideri Şeyh Celal'in adından)* جلالى] *(celâ:li:) {OsT} is.* Eşkıya.

Celalilik, [Celāl *(Mehdi olduğunu iddia eden Bozoklu derviş)* > celālī => celali-lik] *(celâ:li:lik) is.* 16. ve 17. yüzyıllarda Anadolu'da çıkan isyanların genel adı.

celaliyane, [Ar. celāliyāne جلاليانه] *(cela:liya:ne) {OsT} zf.* Celali olana yakışır biçimde.

celallenme, [celal-le-n-me] *(cela:llenme) is.* Öfkelenme, hiddetlenme eylemi.

celallenmek, [celāl-le-n-mek] *(cela:llenmek) dönşl. f. [-ir]* Öfkelenmek; hiddetlenmek.

celalli, [celal-li] *(cela:lli) sf.* **1.** Öfkeli, kızgın, hiddetli, sert. **2.** Coşkun. **3.** Hırçın.

celasın, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > celāsın / cilāsın / cılasın] *(celâsın) sf.* Kahraman; cesur.

celasınlık, -ğı [celasın-lık] *is.* Cesaret; kahramanlık.

celasun, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > celāsın / cilāsın / cılasın] *(celâsun) sf.* → celasın.

celavruk, -ğu [Karaçay. cel *(yel)* + auruu *(ağrısı)*] *{ağız} is.* Romatizma; yel. [DS]

celb[1], [celb] *{ağız} sf.* Aksi; inatçı. [DS] 🗗 **celbine gelmek,** *{ağız} (Yemek için) pişerek uygun kıvama gelmek.* [DS]|| **celbine gitmek,** *{ağız} Aksine gitmek.* [DS]

celb[2], [Ar. celb جلب] *{OsT} is.* → celp. 🗗 **celb-i kulûb,** *{OsT} Kalpleri kazanma; gönülleri çekme.*|| **celb-i lānet,** *{OsT} Laneti üzerine çekme.*|| **celb-i menfaat ve def'-i mazarrat,** *{OsT} Çıkarları sağlama ve zararları uzaklaştırma.*|| **celb-i teveccüh,** *{OsT} Birinin ilgisini, sevgisini üzerine çekme.*|| **celb-nāme,** *{OsT}* → celpname.

celba, [çelebi+ağa] *(celba:) {ağız} is.* Kayın birader. [DS]

celbe[1], [Ar. cerābe *(dağarcık)* ?] *{ağız} is.* Avcı çantası; av torbası; cağ. [DS]

celbe[2], [Ar. celbe جلبه] *{OsT} is.* Kızıl Deniz'de kullanılan bir tür kayık.

celbetmek, [Ar. celb + T. et-mek جلب ايتمك] *gçl. f. [-er] [-(d)i-yor]* Kendi üzerine çekmek.

celbeze, [Ar. cerbeze] *is.* → cerbeze.

celbiz, [Far. celbīz جلبيز] *(celbi:z) {OsT} is.* **1.** Kement; ilmik. **2.** *sf.* Ara bozucu; kovucu.

celbu, [Far. celbü جلبو] *(celbu:) {OsT} is.* **1.** Naneye benzer bir ot. **2.** Sebze.

celbub, [Far. celbüb جلبوب] *(celbu:b) {OsT} is. bot.* Sarmaşık.

celcele, [Ar. celcele جلجله] *{OsT} is.* **1.** Çan sesi. **2.** Gök gürültüsü.

celd[1]**,** [Ar. celd جلد] *{OsT} sf.* **1.** Güçlü; kuvvetli. **2.** Sebatlı.

celd[2]**,** [Ar. celd جلد] *{OsT} is.* Kamçı ile vurma.

celd[3]**,** [Far. celd جلد] *{OsT} sf.* Tez; atik; çevik.

celde, [Ar. celde جلده] *{OsT} is.* **1.** Büyük kamçı. **2.** Kamçı ile vurma.

celeb[1]**,** [Ar. celeb جلب] *{OsT} is.* → celep.

celeb[2]**,** [Far. celeb جلب] *is.* **1.** Yolsuz kadın; fahişe; orospu. **2.** Çan.

celebe, [Ar. celebe جلبه] *is.* Anlaşılmaz konuşma; mırıltı; homurtu.

celebkeş, [Ar. celeb + Far. keş جلبكش] *{OsT} is.* **1.** Hayvanları toplayıp başka memleketlere sevk eden kimse. **2.** Canlı hayvan tüccarı.

celed, [Ar. celed جلد] *{OsT} sf.* **1.** (Arazi için) sert ve düz. **2.** (Kişi için) tez; atik; çevik.

celencebin, [Ar. celencebīn جلنجبين] *(celencebi:n) {OsT} is.* Gül tatlısı.

celep[1]**, -bi** [Ar. cellāb / Far. celeb-keş] *is.* **1.** Kasaplık hayvan ticareti ile uğraşan kişi. **2.** *{OsT} tar.* Saraylarda hizmetçilik eden acemi oğlanları. **3.** *{ağız}* Saraydan yeni çıkmış ve henüz görev deneyimi olmayan paşa. [DS] **4.** *{ağız}* Hizmetçi; işçi. [DS]

celep[2]**, -bi** [Far. celeb جلب] *sf.* **1.** (Hayvan için) sürülerek getirilmiş; tüccar malı olan. **2.** *{ağız}* Başıboş; bağlanmayan. [DS] **3.** Fahişe. **4.** *{ağız} sf.* (Kişi için) acemi; toy. [DS] **5.** *{ağız}* (Kişi için) genç ve güzel; yakışıklı. [DS] **6.** *is. {ağız}* Atlara döl veren damızlık eşek. [DS] **7.** *{ağız}* Uzun boylu hayvan. [DS] **8.** *{ağız}* Dişi deve. [DS] **9.** *{ağız}* Bir yaşını aşmış dişi tay. [DS] **10.** *{ağız}* Boşanmış, dul kadın. [DS] **11.** *ünl. argo.* "Hayvan" anlamında hakaret sözü.

celep[3]**, -bi** [Sur. Ar. céleb جلب] *{ağız}*[*sf.* **1.** (Kişi için) kaba yapılı; biçimsiz. **2.** Kalitesi düşük; adî. **3.** (Kişi için) zayıf; ince. **4.** Esmer. [DS]

celep[4]**, -bi** [? celeb] *{ağız} is.* Dam saçağı. [DS]

celep[5]**, -bi** [? celeb] *{ağız} is.* **1.** *{ağız}* Tohum olamayacak kadar zayıf ekin. [DS] **2.** *{ağız}* Aşılanmamış meyve. [DS] **3.** *{ağız}* Esmer undan yapılmış ekmek. [DS] **4.** *{ağız}* Yüz dirhem ağırlığındaki ip. [DS]

celepçi, [celep-çi] *is.* Davar tüccarı; celep.

celeplik, -ği [celep-lik] *is.* **1.** Kesimlik hayvan ticareti. **2.** *sf.* (Güçten düşen çift öküzü, verimi azalan sağmal inek veya koyun) kesim için kasaba satılacak nitelikte; celebe yarar olan. **3.** *mecaz.* İşe yaramaz; tembel; kaltaban.

celesat, [Ar. celse > celesāt جلسات] *(celesa:t) {OsT} is.* Oturumlar; oturmalar.

celfin, [Anad. yerli halk. d. > Biz. Yun. selkes *(genç horoz)*] *is.* **1.** Piliç. **2.** *{ağız}* Tavuk. [DS] **3.** *{ağız} sf.* Genç; taze. [DS]

celî, [Ar. cilā *(parlak)* > celī جلى] *(celi:) {OsT} sf.* **1.** Belli; açık; aşikâr. **2.** Gizli olmayan; göz önünde olan. **3.** Parlak; cilalı. 🗗 **celî yazı,** *hat. Özellikle levha ve taş yazıtlara yazılan kalın ve büyük yazı türü.*|| **celî divanî,** *hat. Divanî yazının çok girift ve süslü olarak yazılanı.*|| **celî kalemi,** *hat. Hattatların kendilerine özgü kamış veya tahtadan yapmış oldukları büyük boy yazıları yazmakta kullanılan kalem.*|| **celî-müsennā,** *{OsT} Yazı türü.*|| **celî-nüvis,** *{OsT} hat. Celî türü yazı yazan hattata verilen isim.*

celib, [Ar. celīb جليب] *(celi:b) {OsT} is.* **1.** Esir. **2.** Satılık esir.

celid[1]**,** [Ar. celīd جليد] *(celi:d) {OsT} sf.* Aşırı kahraman olan.

celid[2]**,** [Ar. celīd جليد] *(celi:d) {OsT} is.* Kırağı; çiy.

celik, -ği [? celik] *{ağız} is.* Yavru. [DS] 🗗 **celik cücük,** *{ağız} Çocuk çoluk.* [DS]

celil, [Ar. celāl > celīl / celīle جليل / جليله] *(celi:l) {OsT} sf.* **1.** Çok büyük ve ulu. **2.** Vezir veya müşir rütbeli makamlara yazılan yazılarda hitap olarak kullanılırdı. **3.** Allah'ın büyüklük ve ululuk sıfatı. 🗗 **celîlü'l-unvān,** *{OsT} Unvanı ve rütbesi büyük olan.*|| **celîlü'ş-şān,** *{OsT} Şan ve şerefi büyük olan.*

celis, [Ar. cülūs *(oturma)* > celīs جليس] *(celi:s) {OsT} sf.* **1.** Birlikte oturan; arkadaş. **2.** İçki meclisinde eşlik eden. **3.** Tahta geçen; tahta oturan. 🗗 **celîs-i enîs,** *{OsT} Yakın arkadaş; cana yakın dost.*

celiyat, [Ar. celiyyāt جليات] *(celiya:t) {OsT} sf.* Meydanda olan şeyler.

celiye, [Ar. celiyye جليه] *{OsT} is.* Belli olan her şey. 🗗 **celiyye-i hāl,** *{OsT} Her şey olduğu gibi; gerçeğin ta kendisi.*

celke, [yel-ke / cel-ke ?] *{ağız} is.* **1.** Yele. **2.** Ense. [DS]

cellab, [Ar. cellāb / cellābe] *(cella:b) {ağız} is.* Tüccar. [DS]

cellaba, [Ar. cellābe جلابه] *(cella:ba) {OsT} is.* Koltuk altlarından ve dirseklerden yırtmaçlı, kollu, boydan ve kukuletalı harmani.

cellad, [Ar. celd *(kırbaç)*>cellād جلاد] *(cella:d) {OsT} is.* → cellat.

celladi, [Ar. cellād + Far. -ī جلادی] *(cella:di:) {OsT} is.* Cellatlık.

celladiye, [Ar. cellādiyye جلادہ] *(celladiye) {OsT} is.* Cellatlık ücreti.

cellase, [Ar. callāse جلاسہ] *{OsT} is.* Şamdan; lamba; idare.

cellat, -dı [Ar. celd *(kırbaç)* > cellād جلاد] *(cella:d) {OsT}* **1.** Çok kırbaç vuran. **2.** Mahkemece verilen ölüm cezasını uygulayan görevli. **3.** *mecaz.* Hiç çekinmeden suç işleyen veya adam öldüren kimse. **4.** *mecaz.* Çok merhametsiz. **cellad etmek,** *{OsT} İdam etmek.*|| **cellad-ı felek,** *{OsT} Göğün celladı; ölüm meleği; Azrail.*|| **cellad olmak,** *{OsT} İdam edilmek.*

cellatlık, -ğı [cellāt-lık] *is.* Celladın işi ve mesleği.

cellayi, [Ar. celā *(parlaklık)* > cellāyī جلایی] *(cellâ:-yi:) {OsT} is.* Yenleri açık ve geniş bir üst giyeceği.

celle, [Ar. cell *(büyüklük)* > celle جلہ] *{OsT} is. "Yüce, aziz ve ulu olsun!"* anlamında dua sözü. **celle celālühü,** *{OsT} Onun (Allah'ın) yüceliği, şanı artsın.*

cello, [Ar. celāl > Kürt. cello] *{ağız} is.* "Kürt adamlar" anlamına gelen "cello bello" ikilemesinde geçer. *(Bello, Bilal adının Kürtçe kısaltılmışı).* [DS]

celmed, [Ar. celmed جلمد] *{OsT} is.* Kaya; taş.

celp, -bi [Ar. celb جلب] *{OsT} is.* **1.** Kendi üzerine çekme. **2.** Yazı ile çağırma. **3.** Getirtme. **4.** *huk.* Yazılı çağrı. **5.** Para sızdırma; sömürme. **celp etmek,** *Kendine doğru çekmek. 2. Birini yazı ile davet etmek.*|| **celp müzekkeresi,** *huk. Bir mahkemede davalı, davacı, tanık ya da bilirkişi olarak bulunması gerekenlere hazır bulunmaları için gönderilen yazılı çağrı.*|| **celp olunmak,** *Çağrılmak; getirtilmek.*

celpname, [Ar. celb + Far. nāme جلبنامہ] *(celpna:me) {OsT} is.* **1.** Çağrı kâğıdı. **2.** Askerlik veya yoklaması için mükellefe gönderilen çağrı yazısı. **3.** *huk.* Bir mahkemede davalı, davacı, tanık ya da bilir kişi olarak bulunması gerekenlere hazır bulunmaları için gönderilen yazılı çağrı.

celse, [Ar. celse جلسہ] *{OsT} is.* **1.** Dinlenme; çalışma arası. **2.** Bir kurulun yaptığı toplantı; oturum. **3.** Mahkeme duruşması. **celse-gâh,** *{OsT} Birkaç kişinin oturması için ayrılan yer.*|| **celse-i aleniye,** *{OsT} Açık oturum.*|| **celse-i hafîfe,** *{OsT} Hemen kalkacak şekilde ilişerek oturma.*|| **celse-i hafiye,** *{OsT} Gizli oturum.*

celu, [Far. celū جلو] *(celû:) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) şakacı; latifeci. **2.** *is.* Kebap şişi.

celve, [Ar. celve / celvet جلوہ / جلوت] *{OsT} is.* **1.** Yerini yurdunu terk etme. **2.** Gelinin peçesiz olarak damada gösterilmesi. **3.** Yeni gelinin peçesinin kaldırılması töreni veya damadın geline yüz görümlülüğü vermesi. **4.** *tasvf.* Tarikat yolcusunun Allah'ın sıfatlarıyla halvetten (yalnızlıktan) çıkıp Allah'ın varlığında eriyip (fenâfillaha erişmesi) yok olması. **celve eylemek,** *{OsT} Gelinin yüzünü açmak; duvağı kaldırmak.*

Celvetiye, [Ar. celvetiyye جلوتیہ] *{OsT} is.* Aziz Mahmut Hüdaî'nin kurduğu, Bayramîlikten ayrılan bir tarikat kolu.

cem[1]**,** [cem *(yans.)*] *is.* Küçük yapılı köpek ve benzeri hayvanların havlamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cem-kir-mek.*

cem[2]**, -m'i** [Ar. cemᶜ جمع] *{OsT} is.* **1.** Biriktirme, toplama **2.** Toplanma; toplam; bir araya getirilme. **3.** Genel ve özel bir konuyu bir kategori içine sokma. **4.** *man.* Bir terimi genelleştirme. **5.** *mat.* Toplama işlemi. **6.** *dbl.* Çoğul. **7.** *tasvf.* Allah'ın birliğini idrak etmiş kimsenin coşkun hali. **8.** *tasvf.* (Alevilikte) şeyh huzurunda yapılan mevsimlik tören. **cem evi,** *tasvf. 1. (Alevilikte) toplanma yeri. 2. Caminin yerini tutan cemaat binası.*|| **cem-i ianāt,** *{OsT} Yardım ve bağış toplama kurallarını belirleyen tüzük.*|| **cem-i müennes,** *{OsT} dbl. Arapçada, "-āt" eki ile yapılan çoğul.*|| **cem-i mükesser,** *{OsT} dbl. Arapçada kelimelerin kökü değiştirilerek yapılan semaî çoğul.*|| **cem-i mütekellim,** *dbl. Çokluk birinci kişi.*|| **cem-i müzekker,** *{OsT} dbl. Arapçada "-in" ve pek az da "-un" ile yapılan çoğul.*|| **cem-i sahîh,** *{OsT} dbl. Cem-i müennes ve cem-i müzekkerin ortak adı.*|| **cem olmak,** *Bir araya gelmek; toplanmak.*|| **cemü'l-cem,** *{OsT} 1. dbl. Çoğulun çoğulu; katmerli çoğul. 2. Mutasavvıfın her nesnede Allah'ın tecellisini gördüğü mertebe.*|| **cem ü telfîk,** *{OsT} 1. Toplama ve birleştirme. 2. ed. Tenasüp.*

cem[3]**, -mmi** [Ar. cemm جم] *{OsT} is.* **1.** Büyük sayı. **2.** Kalabalık; çokluk. **3.** İnsan topluluğu; yığın. **4.** Bir kuyuda toplanan su kitlesi. **cemm-i gafîr,** *{OsT} Büyük insan kalabalığı*

cem[4]**,** [Far. cem *(Efsanevî İran hükümdarının adından)* جم] *{OsT} is.* **1.** Hükümdar; şah. **2.** *özl. is.* Şarap ve içkiyi bulan efsanevî hükümdar. **3.** Hz. Süleyman'ın lakabı. **4.** Büyük İskender'in lakabı.

cem[5]**,** [Far. cām] *{ağız} is.* Tencere; su kabı. [DS]

cemaat[1]**, -ti** [Ar. cemᶜ *(biriktirme, toplama)* > cemāᶜat جماعت] *(cema:at) {OsT} is.* **1.** Bir yere gelmiş, toplanmış insanlar. **2.** Bir imama uyarak namaz kılmak, mevlit veya vaaz dinlemek için bir araya gelmiş kişiler. **3.** İslam inançları çerçevesin-

de toplanan insanlar; müminler topluluğu. **4.** Aynı dinden, aynı mezhepten insanların meydana getirdiği topluluk. **5.** Bir devlet içinde büyük topluluğu meydana topluluktan ayrılan küçük gruplar; zümre. **6.** *tar.* Yeniçeri kuruluşunda birkaç odanın meydana getirdiği bölüm. **7.** Tiyatroda oyuncu topluluğu. 🗗 **cemaate uymak,** *Herkes nasıl davranıyorsa öyle hareket etmek; topluma uymak.*

cemaat[2], -ti [Ar. cemâ'at > cemā'āt جماعات] *(cema:-a:t) {OsT} is.* **1.** Topluluklar; cemaatler. **2.** İmamların arkalarında namaz kılanlar. **3.** Bir mezhepten olan halkın tümü. **4.** *tar.* Yeniçeri kuruluşunda birkaç odadan oluşan zümre. 🗗 **cemāāt-i çilingirān-ı hassā,** *{OsT} Saraydaki çilingirler topluluğu.*|| **cemāāt-i hademe-i ehl-i hıref,** *{OsT} Sarayda çalışan sanatkârlar.*|| **cemāāt-i mücellidān-ı hassā,** *{OsT} Saraydaki kitapları ciltleyen sanatçılar; saray ciltçileri.*|| **cemaāt ortaları,** *{OsT} Yeniçeri ocağının oluşturan 196 ortanın birinciden yüz birinci ortaya kadar olanların ortak adı.*

cemaatleşme, [cemaat-le-ş-me] *(cema:atleşme) is.* Cemaat hâline gelme işi.

cemaatleşmek, [cemaat-le-ş-mek] *(cema:atleşmek) gçsz. f. [-ir]* (İnsan topluluğu) inanç, ibadet veya başka amaçlarla organize birlik olmak.

cemad, [Ar. cemād جماد] *(cema:d) {OsT} is.* **1.** Cansız varlık; cisim; nesne. **2.** Bitki ve hayvanlar dışındaki varlıklardan her biri.

cemadat, [Ar. cemād > cemādāt جمادات] *(cema:da:t) {OsT} is.* Cansızlar; cansız varlıklar.

cemadi, [Ar. cemādī جمادى] *(cema:di:) {OsT} sf.* Ruhsuz; cansız.

cemadiyet, [Ar. cemādiyet / cemādiyyet جماديت] *(cema:diyet) {OsT} is.* **1.** Cansızlık; ruhsuzluk. **2.** Donukluk.

cemah, [Ar. cemāḥ جماح] *(cema:h) {OsT} is.* (At için) baş sertliği; yönetim zorluğu.

cemahir, [Ar. cumhūr > cemāhīr جماهر] *(cema:hi:r) {OsT} is.* Cumhurlar; topluluklar. 🗗 **cemāhîr-i müttehide-i Amerika,** *Amerika Birleşik Devletleri.*

cemal, -li [Ar. cemāl جمال] *(cema:l) {OsT} is.* **1.** Yüz güzelliği. **2.** Yaratılış ve görünüş bakımından güzel olma; güzellik. **3.** Yüz; güzel yüz. **4.** *tasvf.* Allah'ın gafûr, rahîm, kerîm, latîf sıfatlarının hepsine birden verilen isim; Allah'ın güzelliği. 🗗 **cemal böğrülcesi,** *{ağız} Bezelye.* [DS]|| **cemāl'ullāh,** *{OsT} Allah'ın lütfu.*

cemalî, [Ar. cemālī جمالى] *(cema:li:) {OsT} sf.* **1.** Güzellikle ilgili; güzelliğe ilişkin. **2.** Kusursuzlukla ilgili; kusursuzluğa ilişkin.

cem'an, [Ar. cem' *(toplama)* > cem'an جمعًا] *(ce'm-an) {OsT} zf.* **1.** Toplanmış durumda; tümüyle. **2.** Toplu olarak. 🗗 **cem'an yekûn,** *{OsT} Toplam olarak; hepsi birden; tümden.*

cem'aniye, [Ar. cem' *(toplama)*> cem'āniyye جمعانيه] *(cem-a:niye) {OsT} is. sosy.* Ortakçılık; ortaklaşacılık; kolektivizm.

cemapur, [Hint. d. Cemāpur *(Hindistan'da eski bir kent adı)*] *(cema:pur) {OsT} sf.* (Ordu için) derme çatma.

cemaziyülahır, [Ar. cümāḏ'el-āḫıre جمادى الآخر] *(cema:ziyela:hır) {OsT} is.* Kamerî ayların altıncısı; küçük tövbe ayı.

cemaziyülevvel, [Ar. cümāḏ'el-evvel جمادى الاول] *(cema:ziyelevvel) {OsT} is.* **1.** Kamerî ayların beşincisi. **2.** Büyük tövbe ayı. **3.** Bir kimsenin biraz kirli geçmişi. 🗗 **cemaziyülevvelini bilmek,** *İyi olarak tanınan birisinin geçmişteki bir yolsuzluğunu veya kirli işini bilmek.*

cembiye, [Ar. cenbīye جنبيه] *{OsT} is.* Bir tür kamalı bıçak; hançer.

cemceme, [Fars. cimcim / cimcime جمجمه] *{OsT} is.* Bektaşi dervişlerinin yolculuğa çıkarken giydikleri kalın bez tabanlı ve örme sicim konçlu bir tür ayakkabı veya çizme.

cemcenabet, [ce(m)+ce/nābet] *(ce'mcena:bet) pekşt. sf.* Çirkin; suratsız; meymenetsiz.

cemder, [Far. cem-der جمدر] *{OsT} is.* Bir tür bıçak; kama.

cemed, [Ar. cemed جمد] *{OsT} is.* **1.** Buz. **2.** Kar. **3.** Dondurma.

cemedî, [Ar. cemedī جمدى] *(cemedi:) {OsT} sf.* Buz gibi soğuk; çok soğuk.

cemek, [Erme. camak] *{ağız} is.* Övendirenin arkasında yer alan, sabandaki çamurları sıyırıp temizlemeye yarayan küçük yassı metal parça. [DS]

cemel, [Ar. cemel جمل] *{OsT} is.* Erkek deve. 🗗 **cemel'il-bahr,** *{OsT} zool. 1. Kılıç balığı. 2. Balina.*|| **cemelü'l-mā,** *{OsT} 1. Kılıç balığı. 2. Balina.*

cemeliye, [Ar. cemeliyye جمليه] *(cemeli:ye) {OsT} is. zool.* Devegiller; develer.

cemen, [Far. cemen جمن] *{OsT} is.* Çardak.

cemerat, [Ar. cemre > cemerāt جمرات] *(cemera:t) {OsT} is.* Cemreler.

cemet, -di [Ar. cemed جمد] *{OsT} is.* **1.** Kar; buz. **2.** Dondurma.

cemetme, [Ar. cem' + T. et-me جمع اتمه] *is.* **1.** Bir araya getirme işi. **2.** Toplamak eylemi.

cemetmek, [Ar. cem' + T. et-mek جمع اتمك] *gçl. f. [-*

ir] [-e(d)-i-yor] **1.** Bir ayara getirmek. **2.** Toplamak.

cem'i, [Ar. cemᶜ > cemᶜī جمعى] *(cem-i:) {OsT} sf.* **1.** Toplanma ile ilgili. **2.** Toplumla ilgili; topluma ilişkin. **3.** *sosy.* Ortaklaşa; kollektivist. **4.** Toplamla ilgili. **5.** Çoğul yapan.

cemi, -i'ı [Ar. cemᶜ > cemīᶜ جميع] *(cemi:) {OsT} e.* Hep; bütün. ☐ **cemi cümle,** *{OsT} Herkes, hepsi.*

cemia, [Ar. cemᶜ *(toplama)* > cemīᶜa جميعه] *(cemi:a) {OsT} zf.* → cemi.

cemian, [Ar. cemīᶜan جميعًا] *(cemi:an) {OsT} zf.* Hep; bütün; tekmil; hep birlikte; tümü birden.

cemil, [Ar. cemīl جميل] *(cemi:l) {OsT} sf.* **1.** Güzel; iyi; latif. **2.** *is.* Eskiden okullarda başarılı olan öğrencilere verilen bir takdir ifadesi.

cemilat, [Ar. cemīl > cemilāt جميلات] *(cemi:la:t) {OsT} is.* **1.** Beklenmedik hoş ve güzel şeyler. **2.** Hoş sürprizler; güzel hareketler. **3.** Güzel düşünceler.

cemile[1], [Ar. cemīl > cemīle جميله] *(cemi:le) {OsT} sf.* (Kadın için) güzel.

cemile[2], [Ar. cemīle جميله] *(cemi:le) is.* **1.** Kendini beğendirmek, yaranmak ya da iyilik olsun diye yapılan gönül okşayıcı hareket. **2.** Beklenmedik bir anda yapılan iyi hareket; iyilik; sürpriz. **3.** Birinin gönlünü hoş etmek için yapılan iyilik. ☐ **cemile göstermek,** *Gönül okşayıcı harekette bulunmak; lütfetmek.*|| **cemîle-kâr,** *İyilik yapmayı seven.*‖ **cemîle-kârî,** *{OsT} İyilikseverlik.*|| **cemîle-kârlık,** *İyilikseverlik.*

cem'ilendirme, [cemᶜī-le-n-dir-me] *(cem-i:lendirme) {OsT} is.* **1.** *dbl.* Çoğul hâle getirme; çokluk hâle getirme işi. **2.** *mat.* Toplama işlemi yapma.

cem'ilendirmek, [cemᶜī-le-n-dir-mek جمعيلندرمك] *(cem-i:lendirmek) {OsT} gçl. f. [-ir] dil b.* Çoğul yapmak; çokluk durumuna getirmek.

cem'ilenme, [cemᶜī-le-n-me] *(cem-i:lenme) {OsT} is. dbl.* **1.** Çoğul hâle gelme. **2.** Çokluk yapılmak eylemi.

cem'ilenmek, [cemᶜī-le-n-mek جمعيلنمك] *(cem-i:lenmek) {OsT} dönşl. f. [-ir] dbl.* **1.** Çoğul hâle gelmek. **2.** *edil. f.* (Kelime için) çoğul yapılmak.

cemiyat, -tı [Ar. cemᶜ *(biriktirme, toplama)* > cemiᶜyyāt جمعيات] *(cem-iya:t) {OsT} is.* **1.** Kurumlar; dernekler. **2.** Toplumlar; zümreler.

cemiyet, [Ar. cemᶜ *(biriktirme, toplama)* > *OsT.* cemiᶜyyet جمعيت] *{OsT} is.* **1.** Toplum; topluluk, *(19.yy).* **2.** Belli bir amaçla bir araya gelmiş topluluk; dernek. **3.** Derli toplu, düzenli olma hali. **4.** Düğün, sünnet töreni gibi eğlenceli veya yemekli mevlit gibi toplantı. **5.** *ed.* Divan şiirinde birbiri ile ilgili sözcükleri bir beyitte bir araya getirme esasına dayanan tenasüp, müraat-i nazir, tezat gibi söz sanatları. **6.** *tasvf.* Gönlün ve zihnin, maddî olan her şeyle ilgisini keserek yalnızca Allah'la ilgili olması durumu. **7.** *as.* (Savaşta) karşılaşma; muharebe. ☐ **cem'iyet-gâh,** *{OsT} Toplantı yeri.*‖ **cem'iyet-güriz,** *{OsT} Toplumdan kaçan.*|| **cemiyet hayatı,** *Toplum hayatı.*|| **cem'iyet-i akvām,** *{OsT} Milletler cemiyeti (Birleşmiş Milletler kurulmadan önceki teşkilat).*|| **cem'iyet-i beşeriye,** *{OsT} İnsan topluluğu.*|| **cem'iyet-i hâl,** *{OsT} Durumun bütünü.*‖ **cem'iyet-i hatır,** *{OsT} Zihnin ve düşüncelerin tertipli ve rahat olması durumu.*‖ **cem'iyet-i hıtān,** *{OsT} Sünnet töreni.*|| **cem'iyet-i kelām,** *{OsT} Sözün birkaç anlama gelmesi.*|| **cem'iyet-i mahsusā,** *{OsT} Özel toplantı.*|| **cem'iyet-i nisvān,** *{OsT} Kadınlarla bir araya gelme; kadınlarla sohbet.*|| **cem'iyet-i sūr,** *{OsT} Sünnet düğünü.*

cemiyetli, [cemiyet-li] *sf.* Derli toplu ve bir düzen içinde olan; düzenli.

cemiz, [Far. camīz جامز] *{ağız} is. bot.* Yaban inciri, *(Ficus sycomorus).* [DS]

cemkirişmek, [cem *(yans.)* > cem-kir-iş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Birbirine karşı gelmek; karşılıklı sert cevap vermek. [DS]

cemkirmek, [cem *(yans.)* > cem-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** (Köpek için) olduğu yerde kesik kesik havlamak. **2.** Karşı gelmek; sert cevap vermek. **3.** Surat asmak; kızmak. **4.** Saldırmak; hücum etmek. [DS]

cemkürmek, [cem *(yans.)* > cem-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* (Köpek için) olduğu yerde kesik kesik havlamak. [DS]

cemmal, [Ar. cemel *(deve)* > cemmāl جمال] *(cemma:l) {OsT} is.* Deve sürücüsü; deveci.

cemmaş, [Far. cemmāş جماش] *(cemma:ş) {OsT} sf.* Zampara.

cemre, [Ar. cemre جمره] *{OsT} is.* **1.** Kor halindeki ateş; köz. **2.** İlkbaharda, 19 şubat ile 6 mart tarihleri arasında birer hafta arayla havaya, suya ve toprağa düştüğüne inanılan ısıtıcı kuvvet veya tabiatta ısı yükselmesi olayı. **3.** Hacıların Mina'da şeytan taşlamaları işi. **4.** Müslüman hacıların hac sırasında Mina vadisinde attığı taşlardan meydana gelen yığınların adı. **5.** Küçük çakıl taşları. **6.** Kara kabarcık denilen iltihaplı bir yara; ateş göynüğü; yanıkara. ☐ **cemre-i ūla,** *{OsT} Cemrelerin ilk haftası.*|| **cemre-i sāniye,** *{OsT} Cemrelerin ikinci haftası.*|| **cemre-i sālis,** *{OsT} Cemrelerin üçüncü ve son haftası.*

cemreviye, [Ar. cemrevīyye جمرويه] *(cemrevi:ye) {OsT} is. ed.* Divan şiirinde, nesip bölümlerinde

baharın gelmesi ile ilgili olarak cemrelerden bahseden kaside türü.

cemse, [Amer. **G**eneral **M**otors **C**ompany *(kısaltması olan)* GMC harflerinin İng. okunuşu] *kısalt. is.* Bir askerî kamyon markası.

cen[1], [cen / ceng / ceñ *(yans.)*] *is.* Köpek ve bazı hayvanların havlamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cen cen, ceng-ir-de-mek.* 🗗 **cen cen etmek,** *{ağız} Laf yetiştirmek.* [DS]

cen[2], [Far. ceng > cengī > ceñ] *{ağız} is.* Şarkı; türkü. [DS]

cen[3], [Far. jeng *(pas)*] *{ağız} is.* Bakır pası; küf. [DS]

cenab, [Ar. cenāb جناب] *(cena:b) {OsT} is.* ➝ cenap. 🗗 **Cenāb-ı Hak,** *{OsT} Allah.*‖ **cenāb-ı hilâfetpenāhî,** *{OsT} Hilafetin sığındığı yüce kişi; padişah.*‖ **cenāb-ı südde-i devlet-meāb,** *{OsT} Padişah kapısının avlusu.*

cenabet, [Ar. cünüb > cenābet جنابت] *(cena:bet) {OsT} is.* **1.** Gusül etmeyi gerektiren durum; cünüplük. **2.** *sf.* Gusül yapması gereken; cünüp. **3.** (Kişi veya şey için) hoşlanılmayan kötü; sıkıcı; menfur. **4.** *sövgü.* (Kişi için) pis; iğrenç; uğursuz; aşağılık.

cenah, [Ar. cenāḥ جناح] *(cena:h) {OsT} is.* **1.** Kanat. **2.** Kuş kanadı. **3.** Kol; pazı. **4.** Kapı gibi açılıp kapanır şeylerin her bir kanadı. **5.** Aynı siyasi görüşü paylaşan kişilerin toplandığı yanlardan her biri. **6.** *as.* Savaş düzenindeki ordunun yanlarından her biri. **7.** Binanın yan tarafları ya da yanlarda bulunan eklentileri, bölümleri. **8.** Ahret. 🗗 **cenāh-ı ma'dilet,** *{OsT} Adalet kanadı.*‖ **cenāh-ı semek,** *{OsT} Balık kanadı.*‖ **cenāh-ı tāir,** *{OsT} Kuş kanadı.*

cenāheyn, [Ar. cenāḥ > cenāḥeyn جناحين] *{OsT} is.* İki kol; iki yan.

cenaib, [Ar. cenibe > cenāib جنائب] *(cena:ib) {OsT} is.* Yedeğe alınmış olan binek hayvanları.

cenan, [Ar. cenān جنان] *(cena:n) {OsT} is.* Yürek; kalp; gönül.

cenap, -bı [Ar. cenāb جناب] *(cena:p) {OsT} is.* **1.** Ev veya binayı çevreleyen duvar; avlu. **2.** Huzur; kat; makam. **3.** Ululamak ve yüceltmek amacıyla "saygıdeğer, hazret" anlamlarında kullanılan saygı sözü.

cenayib, [Ar. cenibe > cenāyib جنايب] *(cena:ib) {OsT} is.* ➝ cenaib.

cenaze, [Ar. cināze *(tabut)* جنازه] *(cena:ze) {OsT} is.* **1.** Gömülmek üzere yıkanıp kefenlenerek tabuta konulmuş insan ölüsü. **2.** Cenaze töreni. **3.** *argo.* Yavaş davranışlı, ağır hareketli kimse; miskin. 🗗 **cenaze alayı,** *Ölünün cenaze namazını kılmak ve gömmek gibi son vazifeleri yapmak için bir araya gelmiş topluluk.*‖ **cenaze duası,** *Cenaze namazı kılınırken okunan dua.*‖ **cenaze gibi,** *1. Çok zayıf; güçsüz. 2. Soluk benizli.*‖ **cenaze levazımatı,** *Ölüyü gömmekte kullanılan çeşitli araç ve gereçler.*‖ **cenaze marşı,** *Cenaze törenlerinde söylenen belli bir müzik parçası.*‖ **cenaze merasimi,** *Ölüyü gömme sırasında yapılan dinî veya geleneksel işler.*‖ **cenaze namazı,** *Gömülmeden önce yıkanıp kefenlenmiş ölü musalla taşına konulduktan sonra kılınan namaz.*‖ **cenaze salası,** *Cenaze namazı için okunan bir tür ezan.*‖ **cenaze töreni,** *Cenazenin gömülmesi için yapılan tören.*‖ **cenazeyi kaldırmak,** *Ölüyü gömmek üzere mezarlığa götürmek; gömmek.*

cenb, [Ar. cenb جنب] *{OsT} is.* **1.** Yan; taraf; yön. **2.** Vücutta kaburgaların bulunduğu yer; böğür.

cenbî, [Ar. cenbī جنبى] *(cenbi:) {OsT} sf.* Yan tarafa ait; yanal.

cenbiye, [Ar. cenbiyye جنبيه] *{OsT} is.* Belin yan tarafına asılan eğri bir Arap kaması; hançer.

cendal, [Far. cendāl جندال] *(cenda:l) {OsT} sf.* (Kişi için) bayağı; aşağılık; adî.

cendek, -ği [? cendek] *{OsT} is.* **1.** İnsan ya da hayvan ölüsü. **2.** Beden.

cendel, [Ar. cendel جندل] *{OsT} is.* Nehirlerde bulunan büyük kayalar.

cendeliye, [Ar. cendeliyye جندليه] *{OsT} is.* Bir Rufaî tarikatı kolu.

cender, [Far. cender جندر] *{OsT} is.* Eşya; giyim eşyası.

cendere, [Far. cendere جندره] *is.* **1.** Baskı; sıkma; sıkıştırma; tazyik. **2.** Bir şeyi sıkmaya yarayan iki ağaç. **3.** Sıkıştırma işlemlerinde kullanılan makine veya alet; pres. **4.** Kalın oklava. **5.** Sıkı veya dar yer. **6.** Dar dere veya vadi; boğaz. **7.** *mecaz.* Manevi baskısı yoğun olarak hissedilen. **8.** *mecaz.* İşin içinden çıkılması güç durum. **9.** *{ağız}* Taze peynirin suyunu süzmekte kullanılan sık dokumadan yapılmış torba. [DS] **10.** *{ağız}* Ekşimik süzmekte kullanılan dokumadan yapılmış süzgeç. [DS] 🗗 **cendere baklavası,** *Yufkası cendere adı verilen kalın oklava ile açılan baklava.*‖ **cendereye sokmak,** *Büyük baskı altına almak.*

cenderehane, [Far. cendere-ḫāne جندره خانه] *(cendereha:ne) {OsT} is.* Elbise ve kumaş ütülemeye yarayan birbirine bitişik iki silindirden yapılmış bir tür ütünün bulunduğu oda veya bölme.

cenderme, [Fr. gendermé] *{ağız} is.* ➝ jandarma. [DS]

cenek, -ği [gene / yine > cene-k] *{ağız} zf.* Buna rağmen; yine de. [DS]

ceneral, [İt. zenerá] *{OsT} is.* Bir Hristiyan donanmasının amirali. [Tietze]

ceng[1], [ceng / ceñ *(yans.)*] *is.* Köpek ve bazı hayvanların havlamasını anlatan kök. 🗗 **ceñ ceñ etmek,** *{ağız} 1. (Köpek için) cemkirmek. 2. Can sıkıcı söz söylemek.* [DS]

ceng[2], [Far. ājeng / jeng *(pas, küf)* > ceñ] *(ceñ) {ağız} is.* Mantar küfü; pas. [DS]

ceng[3], [Far. ceng جنگ] *{OsT} →* cenk. 🗗 **ceng-āver,** *{OsT} →* cengâver.|| **ceng-āverān,** *{OsT} →* cengâveran.|| **ceng-āver-āne,** *{OsT} →* cengâverane..|| **ceng-āverî,** *{OsT} →* cengâveri.|| **ceng-āzmā,** *{OsT} Savaş görmüş.*|| **ceng-azmūde,** *{OsT} Savaş görmüş.*|| **ceng-azmūdegî,** *{OsT} Savaşta deneyim kazanma.*|| **ceng-bāz,** *{OsT} Savaşçı, kahraman.*|| **ceng-cū,** *{OsT} →* cengcu.|| **ceng-cūy,** *{OsT} →* cengcu.|| **ceng-cū-yāne,** *{OsT} Savaşçıya yakışır biçimde* || **ceng eylemek,** *{OsT} Savaşmak.*|| **ceng-i harbî,** *{OsT} müz. Klasik Türk müziğinde 10 zamanlı ve 10 vuruşlu küçük bir usul.*|| **ceng-i sultānî,** *{OsT} Şiddetli çarpışma.*|| **ceng-i zengerî,** *{OsT} Yalancıktan yapılan savaş.*||

cengâr, [Far. jengār زنگار] *(cengâ:r) {OsT} is.* Bakır pası.

cengâri, [Far. jengār-ī زنگاری] *(cengâ:ri:) {OsT} sf.* Bakır pası renginde; açık yeşil.

cengâver, [Far. ceng *(savaş)* + āver *(getiren)* جنگاور] *(cengâ:ver) {OsT} sf.* **1.** Savaşmayı seven; savaşkan; dövüşken. **2.** *is.* Savaşçı; silahşör.

cengâveran, [Far. cengāver + Ar. -an جنگاوران] *(cengâ:vera:n) {OsT} is.* Savaşçılar; dövüşçüler.

cengâverane, [Far. cengāver-āne جنگاورانه] *(cengâ:vera:ne) {OsT} zf.* Savaşçılara yakışır tarzda; bir savaşçı gibi.

cengâverî, [Far. cengāverī جنگاوری] *(cengâ:veri:) {OsT} is.* Savaşçılık, dövüşkenlik.

cengâverlik, -ği [cengāver-lik] *(cengâ:verlik) is.* **1.** Savaşçılık. **2.** Savaşçı olma durumu.

cengcu, [Far. ceng-cū جنگ جو] *(cengcu:) {OsT} sf.* Kavgacı; tartışmaya başlamaya hazır.

cengel, [Sansk. cangala > Hint. cangal > Far. cengel جنگل / İng. jungle] *is.* **1.** Orman; ağaçlık ve sazlık yer. **2.** Hindistan ormanlarına verilen isim; cangıl.

cengelistan, [Far. cengel-istān جنگلستان] *(cengelista:n) {OsT} is.* Orman; sık ağaçlıklı yer.

cenger, [Far. cenkār جنکار / jenkār *(bakır pası rengi)* > cenger] *{ağız} is.* Bakır eşya. [DS] 🗗 **cengeri çıkmak,** *{ağız} Oksitlenmek; paslanmak.* [DS]

cengî, [Far. cengī جنگی] *(cengi:) {OsT} sf.* **1.** Savaş eden; savaş durumunda olan. **2.** *{ağız} sf.* Kahramanlık türküsü. [DS]

cengi, [ceng / çıng *(yans.)* > çıng-ı > ceng-i] *{ağız} is.* Küçük parça; molekül. [DS]

cengîlik, [Far. cengî-lik جنگیلك] *(cengi:lik) is.* Kahramanlık.

cengirdemek, [cen *(yans.)* > cen-gir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Köpek için) çemkirmek. [DS]

cengiz, [Moğ. Çingiz *(han)* > cengīz جنگیز] *{ağız} sf.* Yenilmez. [DS]

cengname, [Far. ceng-nāme جنگنامه] *(cengna:me) {OsT} is.* Cenkname.

cenib, [Ar. canīb جنب] *(cani:b) {OsT} is.* Yedek at.

cenibe, [Ar. cenībe / cenībet جنیبه / جنیبت] *(ceni:be) {OsT} is.* Yedek hayvan; çıvgar. 🗗 **cenîbe-keş,** *{OsT} Yedek hayvanı çekip götüren.*

cenik[1], **-ği** [cen *(yans.)* > cen-ik] *{ağız} sf.* **1.** Atik; çevik. **2.** Becerikli; gözü açık. **3.** *is.* Yapısı ufak tefek olduğu hâlde güçlü kuvvetli kimse. **4.** Besili ve küçük boylu manda. **5.** Kısa boylu, huysuz at. [DS]

cenik[2], **-ği** [Kürt. cimik *(duvak)*] *{ağız} is.* Kadınların başlarına taktıkları, çevresine altınlar dizili fes. [DS]

cenik[3], **-ği** [Far. jenk *(bakır pası)*] *{ağız} is.* **1.** Havası sıcak ve nemli yer. **2.** Deniz kıyısı; sahil. **3.** Ova. **4.** Uzak, bilinmeyen yerler. [DS]

cenin, [Ar. cenīn جنین] *(ceni:n) {OsT} is.* **1.** Ana rahmindeki henüz doğma zamanı gelmemiş yavru; dölüt. **2.** Doğma zamanı gelmeden ölmüş yavru; düşük. 🗗 **cenîn-i gayr-i müstebîni'l-hilka,** *{OsT} Henüz organları teşekkül etmemiş dölüt.*|| **cenîn-i kâzib,** *{OsT} Gerçek olmayan gebelik; dış gebelik.*|| **cenîn-i müstebîni'l-hilka,** *{OsT} Organları teşekkül etmiş dölüt.*|| **cenîn-i tāmmü'l-hilka,** *{OsT} Organları bütünüyle teşekkül etmiş dölüt.*|| **cenin-i sākıt,** *{OsT} Düşük çocuk.*

cenistre, [İt. ginestra] *is. bot.* Katırtırnağı.

ceniver, [Far. cenīver جنیور] *(ceni:ver) {OsT} is.* Sırat köprüsü.

cenk[1], **-gi** [Far. ceng جنگ] *is.* **1.** Savaş; harp; kavga; çatışma. **2.** Çekişme. **3.** Büyük çaba, mücadele. 🗗 **cenk etmek,** *Savaşmak.*|| **cenk eylemek,** *Savaşmak; vuruşmak.*|| **cenk kolayı,** *{eAT} Harp usulü.*

cenk[2], **-gi** [Far. ājeng / jeng *(küf)*] *{ağız} is.* Küf; pas. [DS] 🗗 **cenk çalmak,** *{ağız} 1. Oksitlenmek; paslanmak. 2. (Kalaysız kaptaki yemek için) bozulmak.* [DS]

cenk[3], **-gi** [Far. ceng *(açılmış avuç)*] *{ağız} sf.* Bir tek avuç dolusu. [DS]

cenkâr, [Far. jenkār جنکار] *(cenkâ:r) {OsT} is.* **1.** Bakır pası. **2.** *sf.* Bakır pası renginde olan; yeşilimsi.

cenkâri, [Far. jenkārī جنکاری] *(cenkâ:ri:) {OsT} sf.* Bakır pası renginde olan.

cenkçi, [cenk-çi] *is.* Savaşçı; cengâver.

cenkleşme, [cenk-le-ş-me] *is.* Savaşma, çatışma, çekişme işi.

cenkleşmek, [cenk-le-ş-mek] *işteş f. [-ir]* **1.** Savaşmak. **2.** Çatışmak; çekişmek.

cenkname, [Far. ceng-nāme جنگنامه] *(cenkna:me) {OsT} is.* Savaş hikâyeleri anlatan kitap.

cennan, [Ar. cennān جنان] *(cenna:n) {OsT} is.* Bahçıvan.

cennat, [Ar. cennet > cennāt جنات] *(cenna:t) {OsT} is.* **1.** Cennetler; uçmaklar. **2.** Bahçeler. ◻ **cennāt-i adn,** *{OsT} Cennet bahçeleri.*

cennet, [Ar. cennet جنت] *is.* **1.** Bahçe; güzel bahçe. **2.** Allah'ın günahsız kullarını veya günahlarından arınmış olanları öldükten sonra sonsuz bir mutluluk içinde yaşatacağını vaat ettiği yer. **3.** *mecaz.* Çok güzel ve havası iç açan yer. ◻ **cennet-āsā,** *{OsT} Cennet gibi.*|| **cennet-āşiyān,** *{OsT} Yeri cennet olan.*| **cennet balığı,** *zool. Çin veya Tayvan kökenli, hem havadaki, hem de sudaki erimiş oksijeniyle solunum yapabilen, mavi yeşil zemin üzerine bakır rengi çizgili bir çeşit akvaryum balığı, (Macropodus vinidiauratus).*|| **cennet balığıgiller,** *zool. Güney doğu Asya denizlerinde yaşayan, örnek türü cennet balığı olan ve havanın serbest oksijeninden de yararlanabilen kemikli balıklar familyası, (Anabatidae).*| **cennet biberi,** *bot. Zencefilgillerden, Afrika kıyılarında yetişen karabiber tadında iştah açıcı bir baharat, (Amomum paradisi).*| **cennet canıma minnet,** *"Seve seve kabul ederim" anlamında söylenir.*| **cennet gibi,** *1. Çok güzel. 2. Havadar, bağlık bahçelik, yeşillik (yer).* || **cennet-i a'lā,** *{OsT} Cennet makamlarının en yükseği olan sekizincisi.*| **cennet-i a'māl,** *{OsT} Cennetin maddî düşünülüşü.*| **cennet-i ef'āl,** *{OsT} Cennetin maddî düşünülüşü.*| **cennet-i nefs,** *Cennetin maddî düşünülüşü.*| **cennet-i kalb,** *{OsT} Cennetin manevi düşünülüşü.*| **cennetin kapısını açmak,** *İyilikte bulunmak.*|| **cennet-i rūh,** *{OsT} Cennetin manevi düşünülüşü.*| **cennet-i sıfat,** *{OsT} Cennetin manevi düşünülüşü.*|| **cennet-i za'f,** *{OsT} Cennetin manevi düşünülüşü.*| **cennet-i vesîle,** *{OsT} Cennet makamlarının en yükseği olan sekizincisi.* | **cennet kuşu,** *1. Küçücükken ölen günahsız çocuk; masum bebek. 2. İyi nitelikleri olan kimse. 3. zool. Alt tarafı sarımsı esmer renkte siyah ötücü kuş, (Paradisea apoda). 4. gök b. Güney kutbuna 20° uzakta, güney gök küresinin küçük yıldız takımı. 5. bot. Güney Afrika kökenli, yaprakları dikdörtgen biçimli, mavimsi yeşil yapraklı çok yıllık kök saplı bir süs bitkisi, (Strelitzia reginae).*|| **cennet kuşugiller,** *zool. Yeni Gine ve Avustralya çevresinde yüz yirmi kadar türü yaşayan ötücü kuşlar familyası, (Paradiseidae).*|| **cennet-makām,** *{OsT} Makamı cennet olan.*| **cennet mekân,** *"Yeri cennet olası!" anlamında ölmüş birinden bahsederken kullanılan iyi dilek sözü.*|| **cennet-nazîr,** *{OsT} Cenneti andıran.*|| **cennet öküzü,** *Temiz kalpli, iyi yürekli fakat saf, budala kişi.*| **cennet taamı,** *Kabak yemeği.*|| **cennetü'd-dünyā,** *{OsT} Yeryüzü cenneti.*

cennetabat, [Ar. cennet + Far. ābād جنت آباد] *(cenneta:ba:t) {OsT} is.* Cennete benzer yer.

cennetlik, -ği [cennet-lik] *sf.* **1.** Ölünce cennete gideceğine inanılan (kişi). **2.** Cennete layık. **3.** *"Yeri cennet olası!"* anlamında biri için iyi dilek sözü; cennetmekân.

censiyan, [Lat. gentiana] *is. bot.* → centiyan.

centilmen, [İng. gentleman / Fr. gentilhomme *(asilzade)*] *is.* Toplum yaşayışına uygun davranan; kibar; iyi eğitim görmüş erkek; beyefendi. ◻ **centilmen anlaşması,** *Bir hukukî değer taşımamakla birlikte devletler arasında bir iyi niyet gösterisi için karşılıklı olarak yapılan sözlü anlaşma.*

centilmence, [centilmen-ce] *sf.* ve *zf.* Centilmen bir kimseye yakışır biçimde; kibarca.

centilmenlik, -ği [centilmen-lik] *is.* **1.** Centilmene yakışır tutum ve davranış. **2.** Centilmen olma durumu; incelik; kibarlık. ◻ **centilmenlik antlaşması,** *Resmî özellik taşımayan, karşılıklı samimi güvenlerine dayanan tarafların kendi aralarında vardıkları sözlü anlaşma.*

centilom, [İt. gentilis *(soydan)* + homo *(insan)*] *(ce'ntilom) {OsT} is.* Hristiyan asilzadesi.

centiyan, [Lat gentiane] *is. bot.* **1.** Büyük bir kökü, sap üzerinde bir düğüm çevresinde dizili altın sarısı çiçekleri bulunan, kuvvetli bir kokusu ve acı bir tadı olan, iştah açıcı, uyarıcı, kuvvetlendirici ve ateş düşürücü özelliklerinden dolayı halk hekimliğinde kullanılan bir yıllık bitki; kızıl kantaron, *(Gentiana lutea).* **2.** Bu bitkinin kökünden yapılan acı lezzetli bir likör.

centiyaniye, [Ar. centiyāniyye جنتيانيه] *(centiya:niye) {OsT} is. bot.* Centiyangiller.

cenub, [Ar. cenūb جنوب] *(cenu:b) {OsT} is.* → cenup. ◻ **cenūb-ı garbî,** *{OsT} Güneybatı.*|| **cenūb-ı şarkî,** *{OsT} Güneydoğu.*

cenuben, [Ar. cenūb-en جنوبًا] *(cenu:ben) {OsT} zf.* **1.** Güneye doğru; güneye yönelik olarak. **2.** Güney yönünden; güneyden.

cenubi, [Ar. cenūb *(güney)* > cenūbī جنوبی] *(cenu:bi:) sf.* **1.** Güneyde bulunan. **2.** Güneye ait.

cenup, -bu [Ar. cenūb جنوب] *{OsT} is.* Coğrafî yönlerden Antarktika kıtasına doğru yönelik olanı; güney.

cenuplu, [cenup-lu] *sf.* Güneyli, güneyde oturan; kökeni güney tarafta bulunan bölgelere ait olan.

cenük, -gü [Kürt. cimik] *{ağız} is.* → cenik. [DS]

cep[1], [cep *(yans.)*] *is.* Gereksiz, yerli yersiz konuşma, boş laf etme ve ötüşme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cep cek, cep+cek-le-n-mek.*

cep[2], [cep / cop *(yans.)*] *is.* **1.** Yemek sırasında ağız şapırdatmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cep-ir cepir.* **2.** *is.* Kıvam; olgunlaşma.

cep[3], **-bi** [Ar. ceyb *(yaka)* > ceb] *{OsT} is.* **1.** İçine bir takım küçük şeyleri koymak için elbise üzerine yerleştirilmiş, ağzı açık, üç tarafı kapalı torbacık. **2.** Çanta, cüzdan cinsi eşyaların ana bölmelerinden daha küçük olanı. **3.** Cebe uygun, cepte taşınabilecek nitelikte (olan şeyleri belirtmek için tamlayan olarak kullanılır.) **4.** Düşmanın savunma hattına derinlemesine girilmek suretiyle kazanılan toprak parçası. **5.** Bir kaya üzerinde değişik jeolojik etkenlerin açtığı oyuklarda bir takım tortul maddelerin dolması ile meydana gelmiş katı yapılaşma. **6.** Maden ocaklarında açılmış küçük yan oda. **7.** Taşıtların trafik akışını engellemeden yol kenarında duraklayıp bekleyebilmeleri için yapılmış girinti. **8.** *{ağız}* Ocağın yemek pişirilen köşesi. [DS] 🗗 **cebe atmak,** *1. Hakkı olmadığı halde kendisine mal etmek; kendi malı saymak; aşırmak; çalmak. 2. Hediye, rüşvet vb. almak.*|| **cebe el atmak,** *Para vermeye davranmak.*|| **cebe indirmek,** *1. Hakkı olmadığı halde kendisine mal etmek; aşırmak; çalmak. 2. Zahmetsizce kazanmak.*|| **cebe koymak,** *Kendine mal etmek.*|| **cebi delik,** *1. Parasız. 2. Çok para harcayan, eline geçen parayı hemen harcayıp bitiren kişi.*|| **cebinde akrep olmak,** *Parası olduğu halde ortak harcamalara katılmamak ve masrafları başkasına yüklemek; cimrilik etmek; asalak geçinmek.*|| (birini) **cebinden çıkarmak,** *1. (Ondan) daha üstün olmak. 2. Övünme bildirir.* || **cebinden vermek,** *Kendi parasından ödemede bulunmak.*|| **cebine atmak** (indirmek), *Hakkı olmadığı halde kendisine mal etmek; aşırmak; çalmak.*|| **cebini doldurmak,** *Fırsattan yararlanarak bol para kazanmak.*|| **cebi para görmek,** *1. Para kazanır olmak. 2. Çok para kazanmak.*| **cep defteri,** *Cepte taşınabilecek kadar küçük defter.*|| **cep harçlığı,** *1. Küçük kişisel ihtiyaçları karşılamak için ayrılan para. 2. İmparatorluk döneminde padişahlara Mısır eyaletinden gelen para.*| **cep hastalığı,** *Eriklerde taphrina pruni denilen mantarın sebep olduğu, yumurtalığın aşırı şekilde büyüyerek çekirdeksiz içi boş bir cep halini alması hastalığı.*|| **cep kitabı,** *Küçük boy ve ucuz kitap.*| **cep saati,** *Yelek cebinde taşınan, köstek adı verilen bir zincirle yeleğe bağlanmış bir saat türü.*|| **cep sözlüğü,** *Cepte taşınabilecek boyda hazırlanmış sözlük.*|| **cep şıkırdamak,** *Parası olmak.*|| **cep takvimi,** *Cepte taşınabilecek boyda ve defter şeklindeki takvim; cep muhtırası.*|| **cep telefonu,** *Cepte taşınabilen ve uydu aracılığı ile konuşma yapılabilen kablosuz telefon.*|| **cepten vermek,** *1. Kendi parasından ödemede bulunmak. 2. Zararı ödemek.*

cep[4], [Far. çap *(sol taraf)*] *{ağız} sf.* Eğri. [DS]

cepcek, -ği [cep+cek] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cepceklenmek, [cep *(yans.)* > cep+cek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Gevezelik etmek. [DS]

cepçi, [cep-çi] *is. argo.* Kalabalık yerlerde sıkışıklıktan yararlanarak başkalarının ceplerinden cüzdan, para vb. şeyleri çalan kişi; yankesici.

cepçilik, -ği [cep-çi-lik] *is. argo.* Cepçinin yaptığı iş; yankesicilik.

ceper, [*eT.* *çeb-mek *(çevirmek)* > cep-er / çep-er] *{ağız} is.* Çit. [DS]

cephane, [Moğ. cebe *(zırh)* + Far. ḫāne > cebe-ḫāne > cepḫāne] *(cepha:ne) {OsT} is.* **1.** Ateşli silahların kullanılabilmesi için gerekli olan mermi, barut hakkı, füze, kapsül gibi malzemelerin bütünü. **2.** *gnşl.* Bir iş için gerekli olan şeyler. **3.** *mecaz.* Para. **4.** *argo.* Uyuşturucu; afyon.

cephaneci, [cephane-ci] *(cepha:neci) is.* **1.** Askerî birliklerde cephanelik görevlisi ya da sorumlusu. **2.** Otomatik ağır piyade silahları ile toplarda cephaneyi namluya doldurmakla görevli numara eri.

cephanelik, -ği [cephane-lik] *(cepha:nelik) is.* Cephanenin saklanması için yapılmış sağlam, korunaklı ve denetimli yer.

cephe, [Ar. cebhe *(alın)*] *{OsT} is.* **1.** Ön; yüz; yüz tarafı. **2.** *mim.* Binaların ana girişinin bulunduğu ön yüzü; fasat. **3.** *mim.* Bir binanın dış yanlarından her birisi. **4.** Taraf; yön. **5.** *siy.* Aynı siyasi görüşü paylaşan parti ya da sivil örgütlerin meydana getirdiği mücadele birliği. **6.** *as.* Bir birliğin oluşturduğu savaş düzeninin dış hattı. **7.** *as.* Çatışma alanının önünde bulunan sınır. **8.** *as.* Bir birliğin enine tuttuğu alan. **9.** *meteo.* Sıcaklıkları ya da nem oranları farklı hava kütlelerinin birbirine değmesiyle oluşan yüzey. **10.** Okyanuslarda, ısısı farklı iki su kütlesi arasındaki sınır. **11.** *argo.* Kadın ve kızda önden görünen göğüsler. 🗗 **cephe alarak selamlamak,** *as. Yönünü selamlaması gereken sancak ya da cumhurbaşkanına dönüp esas duruşta bekleyerek selam vermek.*|| **cephe almak,** *1. as. (Askerî birlik için) düşmanı karşılamak üzere uygun bir yerde mevzi almak. 2. Karşı çıkmak; düşmanca tavır takınmak.*|| **cephe ateşi,** *as. Kendi birliğinin cephesine dikey olarak düşman üzerine yapılan ateş.*|| **cephe büyütmek,** *as. (Askerî birlik için) cephesini yanlara doğru açmak.*| **cepheden hücuma geçmek,** *1. Dolambaçlı yollara başvurmadan doğrudan, açıkça mücadeleye girişmek. 2. as. Düşmanın yanlardan kuşatılması mümkün olmayan durumlarda doğrudan saldırmak; cephe taarruzu yapmak.*|| **cephe derinliği,** *Bir askerî birliğin cepheden itibaren geriye doğru olan uzantısı.*|| **cephe gerisi,** *Silahlı çatışmanın bulunduğu yerden itibaren elde bulunan ve savaşın kaderi üzerinde savaşan asker-*

ler kadar etkili olan toprak parçası.‖ **cephe küçültmek,** *Birliğin cephe yanlarını daraltarak geriye doğru derinliğini artırması.*|| **cephe oluşturmak,** *Siyasi olarak ortak bir görüş etrafında birlik meydana getirmek.*

cepheleşme, [cephe-le-ş-me] *is.* Karşılıklı cephe oluşturmak eylemi.

cepheleşmek, [cephe-le-ş-mek] *işteş f. [-ir]* Karşılıklı zıt düşünceler etrafında birleşerek siyasi ya da ideolojik gruplar oluşturmak.

cepheli, [cephe-li] *sf.* Cephesi olan; yönlü; taraflı; yüzlü.

cepin, [Yun. tsapin / Slav. càpün / capîn] *{ağız} is.* → çepin. [DS]

cepir, [cep *(yans.)* > cep-ir] *{ağız} is.* Ağız şapırtısı. ◻ **cepir cepir yemek,** *{ağız} Ağzı şapırdatarak yemek.* [DS]

cepken, [çek-mek > çek-men [EREN]] *is.* Çuhadan yapılma, yırtmaçlı, uzun kollu, yakasız ve gömlek üstüne giyilen kısa üst giyeceği.

ceplemek, [cep-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Cebe indirmek.

cer[1], [cer / çer] *{eT} is.* Yer. [Clauson]

cer[2], [cer / çer / çör] *{ağız} e.* Kendi başına bir anlamı olmayıp ancak başına getirildiği kelimelere pekiştirme görevi yapan edat. [DS] ◻ **cer cehennem,** *{ağız} Zorla; isteksizce.* [DS]‖ **cer cehiz,** *{ağız} Çeyiz türünden ne gerekli ise.* [DS]

cer[3], [Ar. cer جر] *{OsT} is.* Özel olarak yarılmış yer; yarık; çatlak.

cer[4]**, -r'i** [Ar. cerʿ جرع] *{OsT} is.* Suyu yudum yudum içme; yudumlama.

cer[5]**, -rri** [Ar. cerr جر] *{OsT} is.* **1.** Çekme; sürükleme. **2.** Para çekme; eşya çekme. **3.** *dbl.* Arap dilbilgisinde ait olduğu ismi esreli (-i) okutan harf ya da edat; harf-i cer. **4.** Medrese öğrencilerinin, Ramazan ayında köylere giderek dinî konularda halkı aydınlatma ve namaz kıldırma gibi işleri yürütmelerine karşılık halkın verdiği fitre, zekât, sadaka ve yardımları toplamaları. **5.** *fiz.* Sürüklenme hızı. **6.** *{ağız}* İğin ip takmak için yapılmış çengeli. [DS] ◻ **cer atölyesi,** *Demiryolu taşıtlarının bakımını, onarımını yapan, araç ve gereçlerini üreten atölye.* || **cere çıkma,** *(Medrese öğrencileri için) üç aylarda dağıldıkları köylerde imamlık veya müezzinlik yaparak para ve erzak toplamak.*‖ **cer harfi,** *Arapça'da kelimenin sonunun esreli (-i, -ı) okunmasını gerektiren ön ek.*|| **cer hocası,** *Cer için köylere giden hoca.*|| **cerr-i eskāl,** *{OsT} Ağır bir yükü kaldırma.*|| **cerr-i kelām etmek,** *{OsT} Bir konu hakkında kendini konuşmaya zorlamak.*|| **cerr-i menfaāt,** *{OsT} Çıkar sağlama.*‖ **cerr-i miyāh,** *{OsT} Su pompası.*|| **cerr-i nukūt,** *{OsT} Menfaat sağlama.*|| **cer kancası,** *Yük kaldırma ya da araç çekmede kullanılan halat ve zincirin takıldığı sağlam kanca.*

cer[6], [Far. cav *(arpa)*] *{ağız} is.* **1.** Arpa. **2.** İnce dişli eğe. [DS]

cerab, [Ar. cerāb / cerābe جراب / جرابه] *(cera:b) {OsT} is.* Dağarcık; torba. ◻ **cerābe-i hafiye,** *{OsT} zool. Üreme torbası.*

cerad, [Ar. cerād جراد] *(cera:d) {OsT} is.* **1.** Çekirgeler. **2.** *mecaz.* Yağmacılar takımı. ◻ **cerād-ı münteşîr,** *{OsT} Yayılmış yağmacılar.*|| **cerādü'l-bahr,** *{OsT} zool. Teke adı verilen bir deniz böceği.*

cerahat[1]**, -ti** [Ar. cerḥ *(yarma)* > cirāḥat > cerāḥat جراحت] *(cera:hat) {OsT} is.* **1.** Yara. **2.** İltihaplanma sonucunda meydana gelen sarı su; irin; akıntı.

cerahat[2]**, -ti** [Ar. cerāhat > cerāhāt جرحات] *(cera:ha:t) {OsT} is.* Yaralar; irinler; akıntılar.

cerahatlenme, [cerahat-le-n-me] *(cera:hatlenme) is.* Bir yaranın iltihaplanması durumu; irinlenme eylemi.

cerahatlenmek, [cerahat-le-n-mek] *(cera:hatlenmek) gçsz. f. [-ir]* (Yara için) irin toplamak.

cerahatli, [cerahat-li] *(cera:hatli) sf.* (Yara için) irin toplamış; irini olan; irinli; akıntılı.

cerahor, [Far. *carā *(maaş)* + ẖʷōr *(yiyen)* [Tietze] جراخور] *(cera:ho:r) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde, Osmanlı ordusunda görev yapan Hristiyanlara verilen ad.

ceraid, [Ar. cerīde > cerā'id جرائد] *(cera:id) {OsT} is.* Gazeteler; cerideler. ◻ **cerāid-i yevmiye,** *{OsT} Günlük gazeteler.*

ceraim, [Ar. cerīme *(suç)* > cerā'im جرائم] *(cera:im) {OsT} is.* **1.** Suçlar. **2.** Cinayetler. **3.** Suç karşılığı ödenmesi gereken para cezaları. ◻ **cerāim-i cināiye,** *{OsT} huk. Cinayet suçları.*|| **cerāim-i müştereke,** *{OsT} Ortak işlenmiş suçlar.*

ceran[1], [Moğ. cegeren > jērēn / ceren] *is.* **1.** *{OsT}* Ceylan; *{ağız} (aymı).* [DS] **2.** *{ağız}* Geyik. [DS] **3.** *{ağız}* (İnsan ve hayvan için) uzun boylu, sevimli ve güzel gözlü. [DS] **4.** *{ağız}* İyi koşan biçimli at. [DS] **5.** *{ağız}* Kırmızı renkli bir tür çiçek. [DS] ◻ **ceran göz,** *{ağız} Ceylan göz.* [DS]

ceran[2], [İt. geranio *(küçük turna kuşu)*] *(ce'ran) is. bot.* Meyvesi turna gagasına benzeyen bir çiçek olan ıtır çiçeği.

ceraskal, -li [Ar. cerr *(çekme, sürükleme)* + eskal *(ağır şeyler)*] *{ağız} is.* Ağır yükleri kaldırmakta kullanılan üç ayaklı sehpa veya ray üzerine oturtulmuş sabit ve hareketli makaralardan meydana gelmiş bir tür palanga. [DS]

cerasim, [Ar. cürṣūme > cerāṣīm جراثيم] *(cera:si:m) {OsT} is.* **1.** Dipler; kökler. **2.** Tomurcuklar. **3.** Has-

talıklı tohumları; mikroplar. ◻ **cerâsîm-i mütenâsile,** *{OsT} bot. Yeşil yosun hücreleri.*

ceraye, [Far. cerāye جرایه] *(cera:ye) {OsT} is.* **1.** Asker tayını. **2.** Vakıflar tarafından fakir ailelere verilen yiyecek.

cerayet, [Ar. cāriye > cerāyet جرایت] *(cera:yet) {OsT} is.* Cariyelik.

cerayim, [Ar. cerā'im جرائم] *(cera:yim) {OsT} is.* → ceraim.

cerazet, [Ar. cerāzet جرازت] *(cera:zet) {OsT} is.* Oburluk.

cerban, [Ar. cerbān جربان] *(cerba:n) {OsT} sf.* Uyuza yakalanan; uyuz.

cerbeze, [Ar. cerbeze جربزه] *{OsT} is.* **1.** Hilekârlık; kurnazlık. **2.** Etkileyici konuşma. **3.** Girişkenlik ve beceriklilik. **4.** Etkileyici dış görünüş.

cerbezeli, [cerbeze-li] *is.* **1.** Hilekâr. **2.** Etkileyici ve güzel konuşan; demagog. **3.** Girişken ve becerikli. **4.** Tavır ve hareketleri veya dış görünüşü ile başkalarını etkileyen.

cerbiye, [Ar. cerb > cerbiyye جربیه] *{OsT} is. zool.* Uyuz böcekleri, *(Acarides)*

cercer, [Ar. cercer جرجر] *{OsT} {ağız} is.* Döven adı verilen tarım aracı. [DS]

cerci, [Ar. cerr *(çekme)* > cer-ci] *is.* Cer atölyesinde çalışan.

cerd, [Ar. cerd جرد] *{OsT} is.* Çıplak bir hâle getirme; elbisesinden soyma.

cerda, [Ar. cerd > cerdā جردا] *(cerda:) {OsT} sf.* **1.** Elbisesinden soyulmuş; çıplak. **2.** Mahrum. **3.** Dazlak; saçsız; tüysüz. **4.** Verimsiz; çorak. **5.** (Şarap için) karıştırılmamış.

cerdan, [Far. cerdān جردان] *(cerda:n) {OsT} is.* Dilenci çanağı.

cerde[1], [Ar. cerde جرده] *{OsT} is.* **1.** Mekke'de hacılara eşlik eden atlı muhafız. **2.** *sf.* Tüysüz; dazlak.

cerde[2], [Far. cerde جرده] *{OsT} is.* Kuladan daha açık sarı donlu at.

cere[1], [Ar. cerre جره] *{ağız} is.* **1.** Toprak testi. **2.** Toprak küp. [DS]

cere[2], [Ar. cārī جاری > Far. cīra جیره] *{ağız} is.* **1.** Kocasından boşanan kadına ve çocuklarına bağlanan para; nafaka. **2.** Bir malın yıllık kirası. **3.** Bir malın yıllık vergisi. **4.** Bir iş karşılığında alınan şey; emek bedeli. **5.** Güç; erk. [DS] ◻ **cereye vermek,** *{ağız} Tarlayı ekilen tohum kadar ücretle kiraya vermek.* [DS]

cereb, [Ar. cereb جرب] *{OsT} is. tıp.* Uyuz hastalığı; uyuz olma; uyuzluk. ◻ **cereb-nāk,** *{OsT} Uyuz.*|| **cerebü'l-ayn,** *{OsT} tıp. Göz kapaklarının içinde çıkan sivilceler.*

cerebî, [Ar. cereb > cerebī جربی] *(cerebi:) {OsT} sf.* Uyuz hastalığına yakalanan; uyuz olmuş; uyuz.

cerebiye, [Ar. cereb > cerebiyye جربیة] *{OsT} is. zool.* Uyuz böcekleri; *(Acarides).*

cerebiyet, [Ar. cereb > cerebiyyet جربیت] *{OsT} is.* Uyuz hastalığına yakalanma; uyuzluk.

cered[1], [Ar. cered جرد] *{OsT} is.* Çıplak hâle getirme.

cered[2], [Far. cered جرد] *{OsT} sf.* Yaralı.

cerek, -ği [? cerek] *{ağız} is.* **1.** İnce uzun ve yuvarlak sırık. **2.** Taze çam fidanı. **3.** Döven oku. **4.** Sırıklar döşenip üzerine toprak doldurularak yapılan döşeme. **5.** Kaburga kemiği. [DS]

cerelik, -ği [Ar. cerre *(testi)* > cere-lik] *{ağız} is.* **1.** Musluk. **2.** Su haznesi. [DS]

cerem, [Ar. cerem جرم] *{OsT} is.* **1.** Toplanan hurmalardan yere düşeni yeme. **2.** Hata. **3.** Cinayet. **4.** Günah. ◻ **lā-cerem,** *{OsT} Elbette; şüphesiz; mutlaka.*

cereme, [Ar. cürm *(suç)* > cerime / cereme جرمه] *{OsT} is.* **1.** Başka birinin yaptığı zararı ödeme. **2.** Para cezası. **3.** *{ağız}* Değer; fiyat. [DS] ◻ **ceremesini çekmek,** *Başka birinin yol açtığı zararı ödemek zorunda kalmak.*

ceren, [Moğ. cegeren > jērēn > ceren جرن] *{OsT} is.* Ceylan; *{ağız} (aynı).* [DS]

cereng, [Far. cereng جرنگ] *{OsT} is.* **1.** Çan ya da zil sesi. **2.** Kılıç, topuz gibi savaş araçlarının kullanımı sırasında çıkan ses.

ceres, [Ar. ceres جرس] *{OsT} is.* **1.** Küçük çan. **2.** Hayvanların boynuna takılan çan; çıngırak. **3.** *{eAT}* Deve çanı. **4.** Zindan. ◻ **ceres-dār,** *{OsT} Çıngırak taşıyan; çıngıraklı.*|| **ceres-hay-ı zerrîn,** *{OsT} Altın çıngıraklar.*

ceresiye, [Ar. ceresiyye جرسیه] *{OsT} is. bot.* Çançiçeğigiller.

cereyan, [Ar. cereyān جریان] *(cereya:n) {OsT} is.* **1.** Bir yöne doğru akma; akış; akıntı; akım. **2.** Elektrik akımı. **3.** Hava akımı; rüzgâr. **4.** *mecaz.* Aynı görüş ve düşüncede bulunan kişilerin meydana getirdiği hareket, akım. ◻ **cereyan etmek,** *Olup bitmek; geçmek.*|| **cereyan çarpmak,** *Elektrik akımına tutulmak.*|| **cereyān-ı dāimî,** *{OsT} fiz. Doğru akım.*|| **cereyān-ı elektrikî,** *{OsT} Elektrik akımı.*|| **cereyān-ı galvānî,** *{OsT} Volt.*|| **cereyān-ı hevā,** *{OsT} Hava akımı; rüzgâr.*|| **cereyān-ı mesālih,** *{OsT} İşlerin oluşu, akışı.*|| **cereyān-ı mütemādî,** *Doğru akım.*|| **cereyān-ı mütenāvil,** *{OsT} Alternatif akım.*|| **cereyān-ı müvellidî,** *{OsT} Üreteç; jeneratör.*

cereyanlı, [cereyan-lı] *sf.* **1.** Elektrik akımı yüklü. **2.** Hava akımı bulunan. **3.** Elektrikle çalışan. **4.** (Toplantı vb. için) tartışmalı; çekişmeli.

cerez, [çerez > cerez جرز] *{OsT} is.* Çerez; meze.

cergand, [Far. cergand جرغند] *{OsT} is.* **1.** Bumbar dolması. **2.** Işık; ışık konacak yer.

cerge[1]**,** [Moğ. cérge > Far. cerge جرگه] *{OsT} is.* **1.** Bir yerde bulunan insan kümesi. **2.** Bitki saplarından yapılan demet; deste. **3.** Kurutulmak üzere üst üste dizilmiş tezek yığını. **4.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Bostan ve tarlalara yapılan basit kulübe ya da gölgelik; derme çatma çadır. [DS] **5.** *{ağız}* Göçebe çadırı; tente; çerge. [DS] **6.** *{ağız}* Süslenmiş gelin arabası. [DS] **7.** *{ağız}* Dizi; sıra. [DS] **8.** *{ağız} sf.* Dizi dizi; grup grup. [DS]

cerge[2]**,** [Bulg. çerga] *{ağız} is.* → çerge. [DS]

cergelenmek, [cerge-le-n-mek] *dönşl. f. [-ür] {OsT}* (İnsan ve hayvan için) çepeçevre dizilerek halka oluşturmak.

cergü, [Bulg. çerga ?] *{ağız} is.* Fındık kurutmak için özel olarak yapılan sergi yeri. [DS]

cerh, [Ar. cerḥ جرح] *{OsT} is.* **1.** Yaralama. **2.** Baş ve yüz dışındaki organlardan birini yaralama. **3.** Bir düşünceyi, bir iddiayı çürütme; yanlışlığı ortaya koyma. **4.** *mecaz.* Kabul etmeme; reddetme. **5.** *huk.* Davada tanıkların tanıklıklarının kabul edilmemesi; davalının tanığın güvenilir olmadığını belirtmesi. 🗗 **cerh etmek,** *1. huk. Yaralamak. 2. Çürütmek.*|| **cerh fî-hükmi'l-hatā,** *{OsT} huk. Başka eylem seçeneği olmaksızın oluşan yaralama.*| **cerh-i amd,** *{OsT} huk. Herhangi bir araçla bir kimseyi kasten yaralama.*|| **cerh-i hatā,** *{OsT} huk. Kasıtsız olarak ya da bir yanlışlık sonucu yaralama.*| **cerh-i mushin,** *{OsT} huk. Bir kimsenin bir gün ya da daha az yaşamasının mümkün görülmediği yaralama.*|| **cerh-i mühlik,** *{OsT} huk. Yaralının ölümüne neden olan yaralama.*

cerha, [Ar. cerḥ > cerḥa جرحه] *{OsT} sf.* Yaralı.

cerî[1]**,** [Ar. cerī / ceriy جری] *{OsT} is.* Cereyan; akım.

cerî[2]**, -i'i** [Ar. cerī' جریٔ] *(ceri:) {OsT} sf.* **1.** Gözü pek; korkusuz; cüretli. **2.** Küstah; yüzsüz. 🗗 **cerîü'l-kelām,** *{OsT} Korkusuzca yazılar yazan.*|| **cerîü'l-lisān,** *{OsT} Sözünü esirgemeyen.*

cerib[1]**,** [Ar. cerib جرب] *{OsT} sf.* Uyuz hastalığına yakalanan; uyuz.

cerib[2]**,** [Ar. cerīb جریب] *(ceri:b) {OsT} is.* → cerip. 🗗 **cerîbü't-tām,** *{OsT} Dört cahizlik tahıl ölçeği.*

cerid, [Ar. cerid / ceride جرد / جرده] *{OsT} is.* (Yer için) verimsiz; çorak.

ceride[1]**,** [Ar. cerīde جریده] *(ceri:de) {OsT} sf.* Yalnız; tenha.

ceride[2]**,** [Ar. cerid *(hurma dalı)* > ceride جرده] *{OsT} is.* **1.** Sopa. **2.** Şi'a'nın kollarından olan İmamiye'de biri ölünün sağ tarafına, iç kefeni ile bedeni arasına; diğeri de sol tarafına, iç kefeni ile dış kefeni arasına konulan yaş ağaçtan kesilerek uçlarına ölünün inanç sahibi olduğuna dair yazılar yazılmış iki adet sopa.

ceride[3]**,** [Ar. cerīde جریده] *(ceri:de) {OsT} is.* **1.** İmparatorluk devrinde vergi memurlarının arazilerin yüz ölçümlerini yazdıkları defter. **2.** Tutanak. **3.** Türk basınında süreli yayınlara verilen ad; gazete, *(19.yy.).* **4.** *as.* Süvari kolu. 🗗 **cerîde-i ferîde,** *{OsT} Eşi olmayan, tek gazete.*| **cerîde-i nüfūs,** *{OsT} Nüfus kütüğü.*|| **cerîde-i resmîye,** *{OsT} TBMM'nin resmî yayın organı; Resmî Gazete.*|| **ceride kalemi,** *{OsT} Nüfus sayımını yürüten kuruluş.*

cerih, [Ar. cerīḥ جریح] *(ceri:h, h kalın söylenir) {OsT} sf.* Yaralı; ağır yaralı. 🗗 **cerîhü'l-fuād,** *{OsT} Yüreği yaralı.*|| **cerîhü'l kalb,** *{OsT} Yüreği yaralı.*

ceriha, [Ar. cerīḥ > cerīḥa جریحه] *(ceri:ha) {OsT} is.* Yara. 🗗 **cerîha-dār,** *{OsT} 1. Yaralı; yarası olan. 2. Gücenik.*|| **cerîha-dār etmek,** *{OsT} 1. Yaralamak. 2. İncitmek; kırmak.*|| **cerîha-dār olmak,** *{OsT} 1. Yaralanmak. 2. İncinmek; kırılmak; darılmak.*|| **cerîha-i iltiyām-nā-perîz,** *{OsT} İyi olmaz yara; onulmaz yara.*

cerik, [çeyrek > cerik] *{ağız}* [DS] *is.* → cırık.

cerikan, [İng. jerry *(Alman)* + can *(bidon)*] *is. as.* Petrol ürünlerini taşımakta kullanılan yirmi litrelik taşınabilir kap; benzin çantası.

cerim[1]**,** [Ar. cerīm جریم] *(ceri:m) {OsT} sf.* **1.** Suç işleyen; suçlu. **2.** Cinayet işleyen; cani. **3.** Kabahatli.

cerim[2]**,** [Ar. cerm جرم] *{OsT} is.* → cerme.

cerime, [Ar. cürm *(suç)* > cerīme جریمه] *{OsT} is.* **1.** Başka birinin yaptığı zararı ödeme. **2.** Para cezası.

cerin, [Ar. cerīn جرن] *(ceri:n) {OsT} is.* Hurma kurutma yeri.

cerip, -bi [Ar. cerīb جریب] *{OsT} is.* **1.** Bin arşın kare (yaklaşık bir dönüm) alanındaki arazi ölçü birimi; dönüm. **2.** Bu kadar alandan alınabilecek buğday (yaklaşık 216 litre) miktarındaki hacim ölçüsü birimi.

cerire, [Ar. cerīre جریره] *(ceri:re) {OsT} is.* Kabahat; suç.

cerm, [Ar. cerm جرم] *{OsT} is.* **1.** Kesme. **2.** Koyun kırpma. **3.** Günah işleme. **4.** Bir tür Arap kayığı.

cerme, [Ar. cerme جرمه] *{OsT} is.* Nil nehrinde ve İskenderiye kıyısında seyreden küçük tekne.

Cermen, [Fr. germain] *is.* Eskiden Cermenya adı verilen Almanya, Bohemya ve Polonya'nın batı bö-

lümünü içine alan bölgede oturan halk ve bu halktan olan kişi. 🗗 **Cermen dilleri,** *Hint Avrupa dillerinden Kuzey Avrupa'da konuşulan dil ailesi.*

cermüze, [Far. cermüze جرمزه] *{OsT} is.* Misafirlik; konukluk; sefer.

cerp, [Far. çerb چرب] *{ağız} is.* Et suyunun üstündeki yağ tabakası. [DS]

cerrah, [Ar. cerḥ *(yaralama)* > cerrāḥ جراح] *(cerra:h) {OsT} sf.* **1.** Yaralılara yardım eden. **2.** *is.* Ameliyat uzmanı hekim; operatör. **3.** Eskiden önemsiz yaraları tedavi eden sağlıkçıya verilen ad.

cerrahbaşı, [Ar. cerrāḥ + T. baş-ı جراح بشی] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde saray cerrahlarının amiri.

cerrahhane, [Ar. cerrāḥ + Far. ḫāne جراح خانه] *(cerra:hha:ne) {OsT} is.* İmparatorluk döneminde ordu için cerrah yetiştiren kurum. 🗗 **cerrāhhāne-i āmire,** *{OsT} İmparatorluk döneminde ileri tekniklerle ameliyat yapan tıp kurumu.*

cerrahi, [Ar. cerrāḥī جراحی] *(cerra:hi:) {OsT} sf.* **1.** *sf.* Cerrahlıkla ilgili; cerrahlığa ait. **2.** *is.* Tedavi biliminin canlı bir beden üzerinde el veya aletle müdahâleyi gerektiren bölümü. **3.** Hastanelerin ameliyat bölümü. **4.** *tasvf.* Cerrahiye tarikatına mensup kimse. 🗗 **cerrahî müdāhale,** *Ameliyat işi.*

cerrahîn, [Ar. cerrāḥīn جراحین] *(cerra:hi:n) {OsT} is.* Cerrahlar.

cerrahiye, [Ar. cerrāḥiyye جراحیه] *(cerra:hiye) {OsT} sf.* **1.** Cerrahlıkla ilgili. **2.** *is.* Hastanelerin ameliyatla ilgili bölümü. **3.** *tasvf.* Halvetî tarikatının Nureddin Cerrahî tarafından kurulan bir kolu.

cerrahlık, -ğı [cerrah-lık] *is.* **1.** Cerrah olma durumu. **2.** Cerrahlık mesleği; operatörlük. **3.** *sf.* Cerrahın tedavi edebileceği nitelikte (hastalık).

cerrahname, [Ar. cerrāḥ + Far. nāme جراح نامه] *(cerra:hna:me) {OsT} is.* Eskiden cerrahlıkla ilgili olarak yazılmış eserlere verilen ad.

cerrar, [Ar. cerr > cerrār جرار] *(cerra:r) {OsT} sf.* **1.** Çeken; sürükleyen. **2.** *sf.* Zorla para alan. **3.** *is.* Dilenci. **4.** Para toplamaya çıkan kimse; tahsildar. **5.** Savaş araç ve gereçleri ile donatılmış ordu. **6.** Ağır hareket eden kalabalık ordu.

cerrare, [Ar. cerrāre جراره] *(cerra:re) {OsT} is.* Küçük, sarı ve zehirli bir tür akrep.

cerrarlık, [cerrar-lık] *is.* **1.** Sürükleyicilik; çekicilik. **2.** Dilencilik.

cerre, [Ar. cerre جره] *{OsT} is.* Toprak testi.

cerret, [Ar. cerret جرة] *{OsT} is.* → cerre.

cerş, [Ar. cerş جرش] *{OsT} is.* Bir şeyin kabuğunu soyma; kazıma.

cerşeft, [Far. cerşeft جرشفت] *{OsT} is. ed.* Yergi; hiciv.

ceruz, [Ar. cerūz جروز] *{OsT} sf.* Obur.

cerv, [Ar. cerv جرو] *{OsT} is.* **1.** Yırtıcı hayvan yavrusu; enik. **2.** Küçük meyve.

cery, [Ar. cery جری] *{OsT} is.* Akım; cereyan.

cerz, [Ar. cerz جرز] *{OsT} is.* **1.** Kesme. **2.** Yok etme. **3.** Öldürme.

ces, -ssi [Ar. cess جس] *{OsT} is.* **1.** El ile yoklama. **2.** Araştırma. **3.** Soruşturma.

cesamet, [Ar. cism > cesāmet جسامت] *(cesa:met) {OsT} is.* **1.** İrilik; büyüklük; kalınlık. **2.** *güz. santl.* Resim, heykel ve maketlerin gerçek boyutlarında yapılışı.

cesametli, [cesamet-li] *(cesa:metli) sf.* İri, büyük.

cesaret, [Ar. cesāret جسارت] *(cesa:ret) {OsT} is.* **1.** Tehlikeyi ya da güçlüğü göze alarak işe girişmeyi sağlayan ruhsal güç; korkusuzluk; yüreklilik. **2.** Çekinmezlik; cüret. 🗗 **cesaret almak,** *Birine ya da bir şeye güvenerek veya ondan destek alarak kendisinde tehlikeyi göze alabilecek güç bulmak.*|| **cesaret bulmak,** *Güç ve destek kazanmak.*| **cesaret etmek,** *Çekinmeden, korkmadan bir işe girişmek; cüret etmek.*|| **cesaret gelmek,** *Üzerindeki korku ve yılgınlığı atmak.*|| **cesaret göstermek,** *Yürekli davranmak.*|| **cesaretini kaybetmek,** *Bir işi yapma konusunda korku veya yılgınlığa düşmek; ümitsizliğe düşmek; korkmak.*|| **cesaretini kırmak,** *Bir kimsenin yılgınlığa ve ümitsizliğe düşmesine sebep olmak.*|| **cesaretini toplamak,** *Korkusunu yenerek yüreklenmek.*|| **cesaret vermek,** *Birinin üzerinde bulunan korku ve yılgınlığı, ümitsizliği atmasını sağlamak.*

cesaretlendirilme, [cesaret-le-n-dir-il-me] *(cesa:retlendirilme) is.* Korkusuz, ümitli ve yürekli bir duruma getirilme eylemi.

cesaretlendirilmek, [cesaret-le-n-dir-il-mek] *(casa:-retlendirilmek) edil. f. [-ir]* Birinin taşıdığı korku, yılgınlık ve ümitsizliği üzerinden atması, kendisine güven kazanması sağlanmak; yüreklendirilmek.

cesaretlendirme, [cesaret-le-n-dir-me] *(cesa:retlendirme) is.* Birini korkusuz, ümitli ve yürekli bir duruma getirme eylemi; yüreklendirme.

cesaretlendirmek, [cesaret-le-n-dir-mek] *(cesa:retlendirmek) gçl. f. [-ir]* **1.** Birinin korkusunu yenmesini veya çekingenliğini üzerinden atmasını sağlamak; yüreklendirmek. **2.** Yılgınlık duygusunu yenmesine yardımcı olmak.

cesaretlenme, [cesaret-le-n-me] *(cesa:retlenme) is.* Korkusuz, ümitli ve yürekli bir duruma gelme eylemi.

cesaretlenmek, [cesaret-le-n-mek] *(cesa:retlenmek)*

dönşl. f. [-ir] **1.** Korkusunu, çekingenliğini üzerinden atmak; yüreklenmek. **2.** Yılgınlık duygusunu yenerek ümitlenmek.

cesaretli, [cesaret-li] *(cesa:retli) sf.* Korkusu ve çekintisi olmayan; cesur; yürekli; yiğit.

cesaretlilik, -ği [cesaret-li-lik] *(cesa:retlilik) is.* Korkusu ve çekintisi olmama durumu; korkusuzluk; yüreklilik; yiğitlik.

cesaretsiz, [cesaret-siz] *(cesa:resiz) sf.* **1.** Bir işte gördüğü tehlikeyi veya güçlüğü göze alamayan; yüreksiz. **2.** Korkak.

cesaretsizlik, -ği [cesaret-siz-lik] *(cesa:retsizlik) is.* **1.** Bir işte gördüğü tehlikeyi veya güçlüğü göze alamama durumu; korkaklık; yüreksizlik. **2.** Çekingenlik.

cesaset, [Ar. cesāset جساست] *(cesa:set) {OsT} is.* Merak; tecessüs.

cesed, [Ar. cesed جسد] *{OsT} is.* → ceset.

ceset, -di [Ar. cesed جسد] *is.* **1.** Canlılık faaliyetlerini kaybetmiş insan vücudu; ölü. **2.** Gövde; beden; ten.

-cesi, [-cası / -cesi] *{eAT} yap e.* → -cası.

cesim, [Ar. cesāmet > cesīm / cesīme جسيم / جسيمه] *{OsT} sf.* İri; büyük; kocaman; kalın. ◻ **cesîmü'l-cüsse,** *{OsT} İri vücutlu.*

cesk, [Far. cesk جسك] *is.* Keder; musibet; mihnet.

cessas, [Ar. cessās جساس] *(cessa:s) {OsT} sf.* Çok meraklı.

cessase, [Ar. cessāse جساسه] *(cessa:se) {OsT} is.* Harp gemisi; kruvazör.

cest, [Far. cestān > cest جست] *{OsT} is.* **1.** Sıçrayış; atlayış. **2.** *sf.* Çabuk hareket eden. **3.** *zf.* Sıçrayarak; atlayarak.

cestan, [Far. cestān جستان] *(cesta:n) {OsT} sf.* Sıçrayan; atlayan. ◻ **cestān cestān,** *{OsT} Sıçraya sıçraya.*

ceste, [Far. cesten > ceste جسته] *{OsT} sf.* Sıçramış, fırlamış. ◻ **ceste ceste,** *{OsT} Azar azar, parça parça, bölüm bölüm.*|| **ceste-gîr,** *{OsT} 1. Arsız. 2. Dilenci.*

cesten, [Far. cesten جستن] *{OsT} f.* **1.** Sıçramak; atlamak. **2.** Atılmak; kaçmak; kurtulmak.

cesur, [Ar. cesāret > cesūr جسور] *(cesu:r) {OsT} sf.* **1.** Tehlikeden korkmayan; korkusuz; yürekli. **2.** Güçlüklerden yılmayan; gözü pek.

cesurane, [Ar. cesür + Far. -āne جسورانه] *(cesu:ra:ne) {OsT} zf.* **1.** Tehlikelerden korkmadan; korkusuzca; yüreklice. **2.** Güçlüklerden yılmadan; cesurca.

cesurluk, -ğu [cesur-luk] *is.* **1.** Cesur olma durumu; korkusuzluk; yüreklilik. **2.** Cesur olanın niteliği; cesaret; gözü peklik; yiğitlik.

ceş, [Far. ceş جش] *{OsT} is.* Mavi boncuk.

ceşn, [Far. ceşn جشن] *{OsT} is.* **1.** Ziyafet; şölen. **2.** Bayram. **3.** Eğlence. ◻ **ceşn-i büzürg,** *{OsT} Eskiden İranlıların 27 martta yaptıkları bayram; büyük bayram.*|| **ceşn-i Meryem,** *{OsT} Doğum yaparken kendisine meyve veren hurmanın anısına yapılan bayram.*

cet, -ddi [Ar. cedd جد] *{OsT} is.* **1.** Annenin veya babanın babası; dede. **2.** Ata. ◻ **ceddine lanet,** *Kızgınlık anında birinin atalarına edilen küfür.*|| **ceddine rahmet,** *1. Allah babana rahmet eylesin. 2. "Çok teşekkür ederim" anlamında söylenir.*

cetbecet, [Ar. cedd + Far. be + Ar. cedd جد به جد] *{OsT} zf.* Soyca büyük babadan büyük babaya geçe geçe.

cetik, -ği [iç edik] *{ağız} is.* → çedik. [DS]

cetvel, [Ar. cedvel جدول] *{OsT} is.* **1.** Su kanalı; ark. **2.** Çizelge; tablo; liste. **3.** Düz çizgi çizmeye ve boyut ölçmeye yarar, ölçü birimlerine uygun biçimde derecelendirilmiş tahta, metal ya da plastikten yapılmış araç. **4.** Oyma ve kakmalarda birbirine paralel olarak yerleştirilmiş fildişi çubuklar. **5.** Yazma kitaplarda sayfanın kenarlarına çizilen çizgiler. **6.** Ciltlenmiş bir kitabın sırtındaki yatay kılavuz. ◻ **cedvel-keş,** *{OsT} hat. Güzel çizgi çekebilen hat sanatçısı.*|| **cedvel-i sîm,** *{OsT} Lale Devrinde Kâğıthane'ye yapılmış yapay dere.*

cev[1], [cev *(yans.)*] *is.* Gereksiz, anlamsız boş lafların söylenişini anlatan kök. [Zülfikar] *cev cev, cev cek, cev+cev-e-le-n-mek, cev-kir- mek.*

cev[2], [cev *(yans.)*] *is.* Hızla uçma, uçuşma, kaçma ve fırlama hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *cev cev.*

cev[4], [Far. cev جو] *{OsT} is.* **1.** Arpa. **2.** Küçük bir ağırlık ölçüsü birimi; buğday; yaklaşık bir gramın 296'da biri kadar. ◻ **cev cev,** *{OsT} Tane tane; parça parça.*

cev[3]**, -vvi** [Ar. cevv جو] *{OsT} is.* Boşluk; gök; hava; atmosfer. ◻ **cevv-i heva,** *{OsT} Hava boşluğu.*|| **cevv-i kebut,** *{OsT} Mavi boşluk; gökyüzü.*

cevab, [Ar. cevāb جواب] *(ceva:b) {OsT} is.* → cevap. ◻ **cevāb ale'l-cevāb,** *{OsT} Cevaba cevap.*|| **cevāb-dîh,** *{OsT} Cevap veren.*|| **cevab döndürmek,** *{OsT} 1. İtiraz etmek. 2. Cevap vermek.*|| **cevab etmek,** *{eAT} Cevap vermek.*|| **cevāb-ı bā-sevāb,** *Doğru cevap.*|| **cevāb-ı kat'î,** *{OsT} Kesin olarak verilen cevap.*|| **cevāb-ı müskit,** *{OsT} Sessizce verilen cevap.*|| **cevāb-ı nā-sevāp,** *{OsT} Doğru olmayan cevap.*|| **cevāb-ı red,** *{OsT} Ret cevabı.*|| **cevāb-ı şâfî,** *{OsT} İnandırıcı cevap.*|| **cevāb-nāme,** *{OsT} Cevap olarak yazılan yazı.*|| **cevāb-nüvis,** *{OsT} Cevap yazan; kâtip; yazıcı.*||

cevabat, [Ar. cevāb-āt جوابات] *(ceva:ba:t) {OsT} is.* Cevaplar, karşılıklar; yanıtlar.

cevaben, [Ar. cevāb-en جوابن] *(ceva:ben) {OsT} zf.* Cevap olarak; karşılık olarak.

cevabi[1], [Ar. cābi *(tahsildar)* > cevābī جوابی] *(ceva:bi:) {OsT} is.* Tahsildarlar.

cevabi[2], [Ar. cevāb > cevābī جوابی] *(ceva:bi:) {OsT} zf.* **1.** Karşılık olmak üzere; cevap yerine geçmek üzere. **2.** *sf.* Cevapla ilgili olan; cevaba ilişkin. **3.** Cevap olarak söylenen ya da yazılan.

cevabname, [Ar. cevāb + Far. nāme جوابنامه] *(ceva:bna:me) {OsT} is.* **1.** Cevap yazısı. **2.** Yazılı cevap; karşı nota.

cevad, [Ar. cūd > cevād جواد] *(ceva:d) {OsT} sf.* Cömert; eli açık.

cevad, -ddı [Ar. cadde > cevādd جواد] *(ceva:d) {OsT} is.* Caddeler.

cevahir, [Ar. cevher *(değerli taş)* > cevāhir جواهر] *(ceva:hir) {OsT} is.* **1.** Pırlanta, elmas, yakut, zümrüt gibi değerli taşlar; mücevher. **2.** Mayalar; özler. **3.** *sf.* Cevhere benzer; parlak. 🗗 **cevahir bedesteni,** *Kıymetli taşların satıldığı dükkânlar grubu.*|| **cevāhir-i ulvîye,** *{OsT} Gezegenler; felekler.*| **cevahir yumurtlamak,** *alay. Güzel konuştuğunu sanarak saçmalamak.*

cevahirci, [cevahir-ci] *(ceva:hirci) is.* Mücevher alıp satan kimse.

cevahirî, [Ar. cevāhirī جواهری] *(ceva:hiri:) {OsT} is.* Mücevher alıp satan kimse.

cevaib, [Ar. cā'ibe *(söylenti)* > cevā'ib جوائب] *(ceva:ib) {OsT} is.* Halk arasında dolaşan söylentiler.

cevaiz, [Ar. cā'ize *(armağan)* > cevā'iz جوائز] *(ceva:iz) {OsT} is.* **1.** Armağanlar; bahşişler; hediyeler. **2.** İmparatorluk döneminde yüksek görevlere atananların sadrazama ve ona bağlı görevlilere verdikleri armağanlar.

cevali, [Ar. cālī *(terk eden)* > cevālī جوالی] *(ceva:li:) {OsT} is.* **1.** Memleketlerini terk edenler; bulundukları yeri değiştirenler. **2.** Müslüman olmayan Arapların ödemekle yükümlü oldukları cizye vergisi. **3.** Yaşlılık ve malûliyet emekliliği.

cevami, -mi'ı [Ar. cāmi' > cevāmi' جوامع] *(ceva:mi) {OsT} is.* **1.** İbadet yerleri; camiler; mescitler. **2.** Toplu şeyler.

cevamid, [Ar. cāmid *(cansız)* > cevāmid جوامد] *(ceva:mid) {OsT} is.* Cansız varlıklar; cansızlar; hayatsız, donmuş şeyler; nesneler.

cevamis, [Ar. cāmūs *(manda)* > cevāmīs جوامیس] *(ceva:mis) {OsT} is.* Su sığırları, mandalar.

cevan, [Far. cevān جوان] *(ceva:n) {OsT} sf.* Genç; taze; delikanlı; civan.

cev'an, [Ar. cu' > cev'ān جوعًا] *(ce:v-a:n) {OsT} sf.* Midesi boş; acıkmış; aç.

cevanan, [Far. cevān > cevānān جوانان] *(ceva:na:n) {OsT} is.* Gençler; tazeler; delikanlılar; civanlar.

cevani, [Far. cevānī جوانی] *(ceva:ni:) {OsT} is.* Gençlik.

cevanib, [Ar. cānib *(yön, taraf)* > cevānib جوانب] *(ceva:nib) {OsT} is.* Yönler; taraflar; her taraf. 🗗 **cevānib-i erbaa,** *{OsT} Dört yön.*

cevanih, [Ar. cāniḥa > cevāniḥ جوانح] *(ceva:nih, h kalın söylenir) {OsT} is.* Suçlular.

cevap, -bı [Ar. cevāb جواب] *(ceva:b) {OsT} is.* Bir soruya, bir isteğe, bir söz ya da yazıya verilen karşılık; yanıt. 🗗 **cevabı dayatmak,** *Görüşünü kesin olarak söylemek.*| **cevabı dikmek,** *Görüşünü kesin şekilde söylemek.*| **cevabı yapıştırmak,** *Karşılığını hemen ve beklenmedik bir şekilde vermek.*| **cevap hakkı,** *Kişilerin kişilik ve onurlarına zarar verilmesi veya kendileriyle ilgili gerçek dışı yayınlar yapılması üzerine, bunların zararlı sonuçlarını ortadan kaldırmak amacını güden anayasal hak.*| **cevap-nâme,** *{OsT} Cevap için yazılan mektup.*| **cevap vermek,** *1. Karşılık vermek; yanıtlamak. 2. Karşı koymak; saygısızlık etmek.*| **cevap yetiştirmek,** *Sorunun karşılığını hemen vermeye çalışmak.*

cevaplama, [cevap-la-ma] *is.* Bir soruya, isteğe, bir söz veya yazıya karşılık verme işi.

cevaplamak, [cevap-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir soruya, isteğe, bir söz veya yazıya karşılık vermek; cevap vermek; yanıtlamak.

cevaplandırılma, [cevap-la-n-dır-ıl-ma] *is.* Bir soruya, isteğe, bir söz veya yazıya karşılık verilme eylemi; yanıtlandırma.

cevaplandırılmak, [cevap-la-n-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır].* Bir soruya, isteğe, bir söz veya yazıya karşılık verilmek; yanıtlandırılmak.

cevaplandırma, [cevap-la-n-dır-ma] *is.* Bir sorunun, isteğin, bir söz veya yazının karşılığını verme eylemi; yanıtlandırma.

cevaplandırmak, [cevap-la-n-dır-mak] *is.* Bir sorunun, isteğin, bir söz veya yazının karşılığını vermek; yanıtlandırmak.

cevaplanmak, [cevap-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* (Soru, istek veya söz için) karşılığı verilmek; cevap verilmek; yanıtlanmak.

cevaplaşmak, [cevap-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Karşılıklı olarak birbirine mektup yazarak haberleşmek.

cevaplı, [cevap-lı] *sf.* Cevabı da içinde bulunan; yanıtlı. 🗗 **cevaplı telgraf,** *Alınacak cevabın ücreti önceden, talep eden kişi tarafından ödenmiş olan telgraf.*

cevapsız, [cevap-sız] *sf.* **1.** Cevabı olmayan. **2.** Cevabı verilmemiş; karşılıksız; yanıtsız.

cevari, [Ar. cevārī جوارى] *(ceva:ri:) {OsT} is.* Halayıklar; odalıklar; cariyeler. ◻ **cevārî'l-Künnes,** *{OsT} Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn gezegenlerinin ortak adı.*

cevarih, [Ar. cevārih جوارح] *(ceva:rih, h kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Yaralayanlar. **2.** Çürütenler.

cevasis, [Ar. cāsūs > cevāsīs جواسيس] *(ceva:si:s) {OsT} is.* Casuslar; çaşıtlar.

cevat, -dı [Ar. cūd *(cömert)* > cevād جواد] *sf.* → cevad.

cevaz, [Ar. cevāz جواز] *(ceva:z) {OsT} is.* **1.** Yasak olmama. **2.** İzin. **3.** İmkân; olanak; ihtimal. ◻ **cevāz-ı istihdām karārı,** *{OsT} Atama kararı.*‖ **cevāz-ı kanunî,** *{OsT} Kanuna uygun, kanunun izin verdiği.*‖ **cevāz-ı şer'î,** *{OsT} Yapılmasında dince bir sakınca bulunmayan.*‖ **cevaz vermek,** *Uygun görmek; izin vermek; hoş karşılamak.*

cevcek, -ği [cev *(yans.)* > cev+cek] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cevcev, [cev *(yans.)* > cev+cev] *{ağız} is.* **1.** Bir toplantının, işin en kızışkın, en hareketli zamanı. **2.** Havlama. **3.** (Sıcak için) en koyu, en etkili olduğu zaman. [DS]

cevceve, [cev *(yans.)* > cev+cev-e] *{ağız} sf.* Geveze; boşboğaz. [DS]

cevcevelenmek, [cev *(yans.)* > cev+cev-e-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** İsteksiz isteksiz konuşmak. **2.** Oyalanmak. [DS]

cevder, [Far. cevder جودر] *{OsT} is.* Öküz.

cevdet, [Ar. cevdet جودت] *{OsT} is.* **1.** Güzellik. **2.** Tazelik. **3.** İyilik. **4.** Olgunluk; büyüklük. **5.** Kusursuzluk. ◻ **cevdet-i fehm,** *{OsT} Anlayış üstünlüğü.*‖ **cevdet-i fikr,** *{OsT} Düşünce üstünlüğü.*‖ **cevdet-i karîha,** *{OsT} Kavrama üstünlüğü.*‖ **cevdet-i zihn,** *{OsT} Düşünce üstünlüğü.*

cevelan, [Ar. cevelān / cevlān جولان] *(cevelâ:n) {OsT} is.* Dolaşma, gezinme; gezinti. ◻ **cevelan etmek,** *Gezinmek, dolaşmak.*‖ **cevelān-geh,** *{OsT} 1. Dolaşılan yer; dönüp dolaşma yeri. 2. Koşu yeri. 3. Savaş yeri.*‖ **cevelān-ger,** *{OsT} Dolaşan; gezici.*‖ **cevelān-gerî,** *{OsT} Dolaşıcılık; gezicilik.*‖ **cevelān-ı dem,** *{OsT} Kan dolaşımı.*

cevf, [Ar. cevf جوف] *{OsT} is.* **1.** Boşluk; oyuk. **2.** İç; kalp. ◻ **cevf-i a'la,** *{OsT} Gövde boşluğu.*‖ **cevf-i arz,** *{OsT} Dünyanın içindeki boşluk.*‖ **cevf-i batnî,** *{OsT} anat. Karın boşluğu.*‖ **cevf-i fehm,** *{OsT} anat. Ağız boşluğu.*‖ **cevf-i galsamî,** *{OsT} biy. Solungaç kovuğu.*‖ **cevf-i hicābî,** *{OsT} anat. Göz evi; orbite.*‖ **cevf-i leyl,** *{OsT} Gece yarısı; yarı gece.*‖ **cevf-i mide,** *{OsT} Mide boşluğu.*‖ **cevf-i nihāî,** *{OsT} anat. Omurilik kovuğu.*‖ **cevf-i nuhāî,** *{OsT} Beyin boşluğu.*‖ **cevf-i sadrî,** *{OsT} Göğüs boşluğu.*

cevfî, [Ar. cevfī جوفى] *(cevfi:) {OsT} sf.* Gövdeye ilişkin; gövde ile ilgili; içe ait.

cevgân, [Far. çevgān جوگان] *(çevgâ:n) {OsT} is.* → çevgân.

cevher, [Ar. cevher جوهر / Far. gevher گوهر] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyin özü, esası, mayası. **2.** Ruh. **3.** Üstün nitelik, yetenek. **4.** Güç, enerji. **5.** Değerli taş, maden veya mücevher. **6.** Şam ve Horasan'da yapılan kılıçlar üzerindeki menevişli dalgalar. **7.** *ed.* Ebcet hesabında noktalı harflere verilen ad. **8.** *fel.* Her türlü belirlenmiş arazdan bağımsız ve kendinden gelen şeyin niteliği; töz. **9.** Erdem; hüner; marifet. ◻ **cevher bilimi,** *Değerli taşların yapılarını araştıran ve bunların süslemede kullanılış alanlarını belirleyen bilim dalı.*‖ **cevher-dār,** *{OsT} 1. Elmaslı. 2. İyi, özlü; nitelikli. 3. Noktalı harfli. 4. (Kılıç için) siyah ve beyaz benekli. 5. Eski bir tür tüfek adı.*‖ **cevher-ebyāz,** *{OsT} Ak madde.*‖ **cevher fiili,** *dbl. Ek fiil.*‖ **cevher-fürüş,** *{OsT} Mücevher satan; kuyumcu.*‖ **cevher-i ebyāz,** *{OsT} Ak madde.*‖ **cevher-i ferd,** *{OsT} 1. fiz. Bir maddenin bölünmez en küçük parçası; atom. 2. ed. mecaz. Sevgilinin dudağı.*‖ **cevher-i kül,** *{OsT} Evrenin aslı.*‖ **cevher-i lāsık,** *{OsT} biy. Aglütinin.*‖ **cevher-i mücerred,** *{OsT} Mutlak cevher; madde hâlinde olmayıp kâinatın ruhunu meydana getiren madde.*‖ **cevher-i sincābî,** *{OsT} anat. Boz madde.*‖ **cevher-i ulvî,** *{OsT} 1. En yüksek cevher; gezegenler; felekler. 2. Ruh. 3. Ateş.*‖ **cevher-pāre,** *{OsT} Mücevher parçası.*‖ **cevher-tıraş,** *{OsT} Mücevher işleyen.*‖ **cevher yumurtlamak,** *Güzel konuştuğunu sanarak saçmalayanlara söylenen alay sözü.*

cevherci, [cevher-ci] *is.* **1.** Cevher bilimi uzmanı. **2.** *fel.* Olayların değişmez temeli olarak bir cevherin var olduğun kabul eden görüş yanlısı.

cevhercilik, -ği [cevher-ci-lik] *is. fel.* Olayların değişmez temeli olarak bir cevherin gerçekten var olduğunu kabul eden öğreti.

cevhere, [Ar. cevhere جوهره] *{OsT} sf.* Bir tek cevher.

cevherî, [Ar. cevherī جوهرى] *(cevheri:) {OsT} sf.* **1.** Cevhere ilişkin. **2.** Cevherle işlenmiş; cevher süslü. **3.** *is.* Cevher işleyen; kuyumcu.

cevherîn, [Ar. cevherīn جوهرين] *(cevheri:n) {OsT} sf.* Mücevherden; cevherden.

cevheriye, [Ar. cevheriyye جوهريه] *{OsT} is. fel.* Cevhercilik; tözcülük.

cevheriyun, [Ar. cevheriyyūn جوهريون] *(cevheriyu:n) {OsT} is.* Allah'ı bir cevher olarak kabul eden Mu'tezile kolu.

cevherli, [cevher-li] *sf.* Cevheri olan; özlü, değerli.

cevhersiz, [cevher-siz] *sf.* Cevheri olmayan.

cevi, [Far. cev *(arpa)* > cevī جوی] *(cevi:) {OsT} is.* Ağırlık ölçüsü birimi olarak arpa; bir arpa; yaklaşık 3,38 miligram.

cevin, [Far. cevīn / cevīne جوین / جوینه] *(cevi:n) {OsT} sf.* **1.** Arpadan yapılmış. **2.** Arpa unu.

cevir, -vri [Ar. cevr جور] *{OsT} is.* Eziyet, sıkıntı; cefa.

ceviz, [koz / Far. ġavz غوز / Ar. cevz جوز] *{OsT} is. bot.* **1.** Cevizgillerden uzun ömürlü, kalın gövdeli, kerestesi değerli, yurdumuzda çok sayıda yetişen, bir evcikli, sert kabuk içinde ikişer loplu iki çenekten meydana gelen ve yağlı bir meyveye sahip uzun ömürlü ağaç, *(Juglans regia).* **2.** Bu ağacın mobilyacılıkta kullanılan işleme ve oymacılığa elverişli kerestesi ve bu keresteden yapılmış mobilya. **3.** Bu ağacın, olgunlaşınca üzerinden sıyrılıp düşen ve *"gövek"* denilen yeşil bir dış kabukla kaplı odunsu iç kabuklu, yağlı ve ikişer loplu iki çenetten oluşan meyvesi. **4.** Üç ila dört santimetre arasında değişen ticarî parça maden kömürü. 🗗 **ceviz boya,** *Ceviz görünümü vermek için her cins keresteye vurulan koyu kahverengi boya.*|| **ceviz gölgesi,** *Koyu gölge.*|| **ceviz içi,** *Cevizin odunsu kabuğundan ayrılmış yenilebilen iç kısmı.*|| **ceviz kabuğu gibi,** *(Tekneler için) küçük ve dalgalara karşı güçsüz.*|| **ceviz kabuğuna sokmak,** *Çok sıkıntılı bir duruma getirmek.*|| **ceviz kabuğunu doldurmaz,** *Önemsiz.*|| **ceviz kıran,** *İki kolu arasındaki yuvalı boşlukta ceviz kırmaya yarar bir tür maşa.*|| **ceviz kırmak,** *1. Başkalarının yanında uygun düşmeyecek biçimde sevişmek. 2. Keyif çatmak.*|| **ceviz oynamak,** *Cevizleri yuvarlamak suretiyle oynanan bir tür çocuk oyunu oynamak.*

cevizgiller, [ceviz-gil-ler] *is. bot.* Kuzey Amerika kökenli, öz suyu sütsü, iki çenekli, büyük boylu ağaçlar familyası, *(Juglans).*

cevizi, [Ar. cevizī جوزی] *(cevizi:) {OsT} sf.* Koyu kahve ile yeşil arası bir renkte olan; ceviz rengi.

cevizli, [ceviz-li] *sf.* İçine ceviz katılmış olan; cevizi bulunan.

cevizlik, -ği [ceviz-lik] *is.* **1.** Ceviz ağaçları bulunan yer. **2.** Ceviz yetiştirilen yer; ceviz bahçesi. **3.** Cevizlerin korunup saklandığı sandık, oda, ambar vb.

cevkirmek, [cev *(yans.)* > cev-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Yeni doğan çocuk için) ağlamak. [DS]

cevlan, [Ar. cevelān / cevlān جولان] *(cevlâ:n) {OsT} is.* Dolaşma, gezinme; gezinti. 🗗 **cevlān-geh,** *{OsT} 1. Dolaşılan yer; dönüp dolaşma yeri. 2. Koşu yeri. 3. Savaş yeri.*||

cevlek, [cev-lek جولك] *{OsT} is.* Ok kuburu.

cevmerdırak, [Far. civanmerd => cevmerd-ırak] *{eAT} sf.* Daha cömert.

cevmerd, [Far. civanmerd => cevmerd جومرد] *{eAT} {OsT} sf.* Cömert.

cevmerdlik, -ği [cevmerd-lik جومردلك] *{eAT} is.* Cömertlik.

cevr, [Ar. cevr جور] *{OsT} is.* → cevir. 🗗 **cevr ü cefâ,** *{OsT} Zulüm ve eziyet.*

cevreb, [Ar. cevreb جورب] *{OsT} is.* Çorap.

cevretmek, [Ar. cevr + T. et-mek جورایتمك] *{OsT} gçsz. f. [-er) [-(d)i-yor]* Eziyet etmek; zulmetmek; üzmek.

cevsak, [Ar. cevsaḳ جوسق] *{OsT} is.* Köşk; konak.

cevse, [Ar. cevse جوس] *{OsT} is.* **1.** Köşk. **2.** Çardak.

cevsek, [Ar. cevsek جوسك] *{OsT} is.* Düğme.

cevşen, [Far. cevşen جوشن] *{OsT} is.* Örme zırh; eskiden giyilen bir savaş elbisesi. 🗗 **cevşen-dûz,** *{OsT} Zırh ören.*|| **cevşen-güdaz,** *{OsT} Zırh eriten.*|| **cevşen-güzār,** *{OsT} Zırh delen.*|| **cevşen-hay,** *{OsT} Zırh delen.*|| **cevşen-püş,** *{OsT} Zırh giyen; zırhlı.*|| **cevşen-şikâf,** *{OsT} Zırh paralayıcı.*

cevşir, [Far. cevşīr جوشیر] *(cevşi:r) {OsT} is.* **1.** Arpa torbası. **2.** Çulha.

cevüngar, [Moğ. cegüngar / cüüngar] *{eAT} is.* Ordunun sol yanı.

cevval, -li [Ar. cevelān > cevvāl جوال] *(cevva:l) {OsT} sf.* **1.** Koşan; dolaşan; hareket eden. **2.** Atik. **3.** Hazırcevap. **4.** Hareketli, canlı; işlek; yerinde duramayan, çok çalışkan. **5.** Parlak.

cevvar, [Ar. cevr > cā'ir > cevvār جوار] *(cevva:r) {OsT} sf.* Cevredici; zalim.

cevvî, [Ar. cevv *(hava küre)* > cevvī جوی] *(cevvi:) sf.* Dünyayı saran hava küresi ile ilgili; havaküre ile ilgili; atmosferik.

cevz, [Ar. cevz جوز / Far. ġavz غوز] *{OsT} is.* → ceviz. 🗗 || **cevz-bergünbed,** *{OsT} Yararsız ve boş işle uğraşma.*|| **cevz-i bevvā,** *{OsT} Hindistan cevizi.*|| **cevz-i gendüm,** *{OsT} Buğday tanelerinin birbirine yapışması ile oluşan topak.*|| **cevz-i māsil,** *{OsT} bot. Tatula.*|| **cevzü'l-Hind,** *{OsT} bot. Hindistan cevizi.*|| **cevzü'l-kay,** *{OsT} bot. Kargabüken ve meyvesi.*|| **cevzü't-tıb,** *{OsT} Küçük Hindistan cevizi.*|| **cevzü's-serv,** *{OsT} Servi kozalağı.*

Cevza, [Ar. cevzā جوزا] *(cevza:) {OsT} is.* İkizler burcu.

cevzak, [Far. cevzāk جوزاك] *(cevza:k) {OsT} is.* Elemlenme; kederlenme.

cevziye, [Ar. cevz > cevziyye جوزيه] *{OsT} is. bot.* Cevizgiller.

ceyb, [Ar. ceyb جيب] *{OsT} is.* **1.** İki meme arası; yaka. **2.** Gömleğin iki yakası arasındaki açıklık. **3.** Cep. **4.** Kese. **5.** *mat.* Sinüs. ◻ **ceyb-i a'zām,** *{OsT} mat. Doksan derecenin sinüsü.*|| **ceyb-i humāyūn,** *{OsT} Padişahın hususî kesesi.*|| **ceyb-i kavs,** *{OsT} anat. Arka sinüs.*|| **ceyb-i murākabe,** *{OsT} tasvf. Dervişlerin düşünmek üzere başlarını öne eğip içlerine kapanmaları; düşünme vaziyeti.*|| **ceyb-i sabr,** *{OsT} Sabretme.*|| **ceyb-i tamam,** *{OsT} mat. Kosinüs.*|| **ceyb-i tefekkür,** *{OsT} Düşünme durumu; düşünürken alınan biçim.*

ceybî, [Ar. ceybī جيبى] *(ceybi:) {OsT} is. mat.* Sinüsle ilgili; sinüzoidal.

ceyda, [Ar. ceydā جيدا] *(ceyda:) {OsT} is.* Uzun boylu kadın.

ceyl, [Ar. ceyl جيل] *{OsT} is.* **1.** Topluluk; kavim. **2.** Nesil; kuşak. **3.** *zool.* Yengeç.

ceylan, [Moğ. cegeren > jērēn / ceren > ceylān] *(ceylâ:n) is. zool.* **1.** Asya ve Afrika bozkırlarında yaşayan, boynuzlugiller familyasından narin yapılı, ince bacaklı, çok güzel gözlü, hızlı koşan, halka biçiminde boynuzlu bir antilop türü; gazal, *(Gazella dorcas).* **2.** *{ağız}* Kırşehir yöresinde tek erkek tarafından oynanan bir halk oyunu. [DS] ◻ **ceylan bakışlı,** *(Kadın için) güzel gözlü, tatlı süzgün bakışlı, etkileyici.* || **ceylan çiçeği,** *{ağız} Yaprağı beş köşeli olup pembe çiçekler açan bir ot.* [DS]|| **ceylan gibi,** *(Kadın için) ince ve uyumlu vücutlu.* || **ceylan kâğıdı,** *Üzerine yazı yazılacak kadar inceltilmiş ceylan derisi.*

ceyran, [Moğ. cegeren > jērēn > ceyrān جيران] *is.* **1.** Ceylan. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Karaca. [DS]

ceyş, [Ar. ceyş جيش] *{OsT} is.* **1.** Ordu; asker. **2.** Ses; seda.

ceyvad, [Ar. ceyvād جيواد] *(ceyva:d) {OsT} is.* Günahtan sakınma.

ceyyid, [Ar. ciyādet *(saflık, temizlik)* > ceyyid/ ceyyide جيده/جيد] *{OsT} sf.* İyi; hoş; saf ve temiz. ◻ **ceyyid-i heva,** *{OsT} İyi hava; temiz hava.*|| **ceyyidü'l-ayār,** *{OsT} (Para için) ayarı tam; halis.*

cez[1]**, -z'i** [Ar. cezʿ / cezʿa جزع / جزعه] *(cez-a) {OsT}* **1.** Damarlı akik; alaca bir değerli taş. **2.** Göz boncuğu.

cez[2]**, -z'i** [Ar. ceẕʿ جذع] *{OsT} is.* Ağaç kökü.

cez[3]**,** [Ar. cez جز] *{OsT} is.* Ada.

ceza[1]**, -a'i** [Ar. cezāʾ جزاء] *(ceza:) {OsT} is.* **1.** İyi veya kötü karşılık. **2.** Bir kimsenin kusurlu ya da yanlış davranışlarından dolayı uygulanan yaptırım. **3.** *huk.* Yasalarda belirlenen suçları işleyen kişilere devletçe uygulanan çeşitli yaptırımlar. **4.** Yanlış bir davranışın istenmeyen ve kötü sonucu. **5.** Bazı çocuk oyunlarında yenilen oyuncuya uygulanan yaptırım. **6.** *dbl.* Şart cümlesinde, şartlı fiilin bulunduğu cümlenin karşılığı olan temel cümle. *"Kazanırsanız,* (şart) *sevinirim."* (ceza). ◻ **ceza almak,** *Cezalandırılmak.*|| **ceza alanı,** *spor. Futbolda kale direklerinin önünde, futbolcuların işledikleri dokuz kusurlu davranış dolayısıyla penaltı atışı ile cezalandırılan dik dörtgen alan.* || **ceza atışı,** *spor. Futbolda, bir oyuncunun ceza sahasında yanlış hareketini cezalandırmak için karşı tarafın hak kazandığı serbest vuruş.*|| **ceza çekmek,** *Hapiste yatmak.*|| **cezaevi,** *Hapis cezasına çarptırılanların bu ceza süresini geçirdikleri hürriyeti kısıtlayıcı yer; hapishane; mahpushane.*|| **ceza görmek,** *Cezalandırılmak.* | **ceza hukuku,** *huk. Suç sayılan eylemleri ve bunlara uygulanacak cezaları inceleyen hukuk dalı.* || **cezaî ehliyet,** *Cezalandırılma yaş ve sorumluluğuna sahip olma.*|| **cezaî şart,** *Sözleşmelerde, sözleşme şartlarını yerine getirmeyenlere uygulanacak yaptırım.*|| **cezaların birleştirilmesi,** *huk. Birden fazla suçtan hüküm giyen kimsenin cezalarının bir araya toplanması.*|| **cezaların kanunîliği ilkesi,** *huk. Suç sayılan eylemlerin ve bunlara uygulanacak cezaların kanunla tespit edilmesi ilkesi.*|| **ceza kesmek,** *1. Para cezasına çarptırmak. 2. argo. Kendisi ile birlikte bulunanlara çay, meşrubat vb. ısmarlamak.*|| **ceza mahkemeleri,** *huk. Ceza yargılamasında görevli ağır ceza, sulh ceza ve asliye ceza mahkemeleri gibi mahkemeler.*|| **cezanın düşmesi,** *Bir kimsenin işlediği suçtan dolayı uygulanması gereken cezanın ölüm, af ve zaman aşımı gibi sebeplerle uygulamadan kalkması; cezanın sukûtu.*|| **ceza reisi,** *huk. Ağır ceza mahkemesi başkanı.* || **cezasını bulmak,** *Hak etmiş olduğu kötü sona uğramak.*|| **cezasını çekmek,** *1. Tedbirsizlik ve kusurlu davranış sonunda zarar görmek. 2. Mahkemece hükmedilen hapis cezasını hapishanede tamamlamak.*|| **ceza vuruşu,** *spor.* → ceza atışı.|| **cezaya çarptırılmak,** *huk. Mahkemece suç sayılan davranış karşılığı olarak hüküm giymek; cezalandırılmak.* || **cezaya kalmak,** *(Öğrenci için) eskiden uygulanan, işlenen bir suç ya da derslerine çalışmamaktan dolayı ceza niteliğinde olmak üzere, son dersten sonra okulda bir müddet daha kalmak.*|| **ceza yazmak,** *Cezalandırmak.*|| **ceza yemek,** *Cezalandırılmak.*|| **cezā-yı amel,** *{OsT} İşlenen bir eylemden dolayı görülen karşılık.*|| **cezā-yı nakdî,** *{OsT} Para cezası.*|| **cezā-yı sezā,** *{OsT} Uygun düşen ceza.*

ceza[2]**, -aı** [Ar. cezāʿ جزاع] *(ceza:) {OsT} is.* Sabırsızlıkla sızlanma. ◻ **cezā fezā,** *{OsT} Korku; endişe; tedirginlik.*

cezaen, [Ar. cezā'en جزاءً] *(ceza:en) {OsT} zf.* Ceza olarak; karşılık olarak.

cezai, [Ar. cezā'ī جزائی] *(ceza:i:) {OsT} sf.* **1.** Ceza ile ilgili. **2.** Cezaya ilişkin. ◻ **cezāî müeyyide,** *{OsT} Ceza baskısı; cezanın yaptırımı.*

cezair, [Ar. cezīre *(ada)* > cezā'ir / cezāyir جزائر] *(ceza:ir) {OsT} is.* Adalar. ◻ **cezāir-i Bahr-i Sefîd,** *{OsT} Akdeniz adaları.*|| **cezāir-i garb,** *{OsT} Cezayir.*|| **cezāir-i hālidāt,** *{OsT} Kanarya adaları.*|| **cezāir-i Hind,** *{OsT} Hind-i Çin adaları.*|| **cezāir-i isna-aşer,** *{OsT} Ege denizindeki On İki Ada.*|| **cezāir-i müctemiā,** *{OsT} Takım adalar.*|| **cezāir-i saādet,** *Kanarya adaları.*|| **cezāir-i seb'a,** *{OsT} Yunan adaları.*

cezalandırılma, [ceza-la-n-dır-ıl-ma] *(ceza:landırılma) is.* Ceza verilme eylemi.

cezalandırılmak, [ceza-la-n-dır-ıl-mak] *(ceza:landırılmak) edil. f. [-ır]* İşlediği bir suç karşılığı cezaya çarptırılmak; kendisine ceza verilmek.

cezalandırma, [ceza-la-n-dır-ma] *(ceza:landırma) is.* Ceza verme işi.

cezalandırmak, [ceza-la-n-dır-mak] *(ceza:landırmak) dönşl. f. [-ır]* Suç işleyen birine ceza vermek; suçluyu cezaya çarptırmak.

cezalanma, [ceza-la-n-ma] *(ceza:lanma) is.* Ceza almak eylemi.

cezalanmak, [ceza-la-n-mak] *(ceza:lanmak) gçsz. f. [-ır]* İşlediği bir suç karşılığı olarak ceza almak.

cezalet, [Ar. cezālet جزالت] *(ceza:let) {OsT} is.* **1.** Dilde herhangi bir tutukluk, bozukluk olmaması; düzgün söyleyiş; akıcılık. **2.** Söylenişi zor olan kelimeleri söyleyebilme. ◻ **cezālet-i lafz,** *{OsT} Söz düzgünlüğü.*|| **cezālet-i ma'nā,** *Anlam düzgünlüğü.*

cezalı, [ceza-lı] *(ceza:lı) sf.* **1.** Ceza verilmiş. **2.** Cezası olan. **3.** Gününde ödenmeyen (borç ya da vergi). **4.** *zf.* Para cezası ödemek suretiyle.

cezasız, [ceza-sız] *(ceza:sız) sf.* **1.** Cezası olmayan. **2.** Cezalandırılmamış (kimse). **3.** *zf.* Cezaya çarptırılmadan; ceza ödemeden.

cezayir, [Ar. cezīre > cezāir / cezāyir جزائر]. *(ceza:yir) {OsT} is.* Adalar. ◻ **Cezayir menekşesi,** *bot. Zakkumgillerden her dem yeşil ve bol çiçek veren, dik saplı, mavi çiçekli bir süs bitkisi, (Vinca).*

cezb, [Ar. cezb جزب] *{OsT} is.* **1.** Kendine çekme. **2.** Çekilme. ◻ **cezb-i kalb,** *{OsT} Gönlü çekme; gönül alma.*

cezbe, [Ar. cezbe جزبه] *{OsT} is.* **1.** Ruhun coşku ve sevinç ile sanki bedenden ayrıymış gibi olması; kendinden geçme; vecit. **2.** *tasvf.* İnsanın özünün Allah tarafından Allah'ın ilahî varlığına çekilmesi coşkusuna kapılarak kendinden geçme durumu. ◻ **cezbe-dār,** *{OsT} Cezbeli; cezbeye tutulmuş.*|| **cezbe-dārāne,** *{OsT} Cezbeye tutulmuş gibi.*|| **cezbe-dārî,** *{OsT} Cezbeye tutulma durumu.*|| **cezbe-efgen,** *{OsT} Cezbeye düşüren; cezbe veren.*|| **cezbe-figen,** *{OsT} Cezbeye düşürücü; cezbe verici.*|| **cezbe-yāb,** *{OsT} Cezbeye tutulmuş; kendinden geçmiş.*|| **cezbeye tutulmak,** *Kendinden geçmek; coşku ile kendini kaybetmek.*

cezbelenme, [cezbe-le-n-me] *is.* Cezbeye tutulma, kendinden geçme eylemi.

cezbelenmek, [cezbe-le-n-mek] *gçsz. f. [-ir]* Cezbeye tutulmak; coşkuyla kendinden geçmek.

cezbeli, [cezbe-li] *sf.* **1.** Cezbeye gelmiş, cezbeye tutulmuş olan. **2.** Cezbesi olan; çekici.

cezbetmek, [Ar. cezb + T. et-mek جزب ايتمك] *{OsT} gçl. f. [-er] [-(d)-yor]* Güzelliğiyle ya da soyut özellikleri ile kendine çekmek.

cezbiye, [Ar. cezbiyye جزبيه] *{OsT} is.* Çekme; çekicilik.

cezebat, [Ar. cezbe > cezebāt جزبات] *(cezeba:t) {OsT} is.* Cezbeler.

cezel, [Ar. cezel جزل] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyi ikiye bölme. **2.** Doğru ve düzgün söz.

cezer, [Ar. ceẕer جذر] *{OsT} is.* Havuç. ◻ **cezerü't-türāb,** *{OsT} Yaban havucu.*

cezerye, [Ar. cezer *(havuç)* > cezerye جزريه] *{OsT} is.* Havuç, şeker ve krem tartarla pişirildikten sonra içine Antepfıstığı, fındık ve ceviz katılmak suretiyle yapılan bir tür lokum.

cezginmek, [çiz-gin-mek > cezgin-mek / جزگنمك جزكنمك] *dönşl. f. [-ür]* Dönmek; dolaşmak.

cezi, -zi'i [Ar. ceẕī' جذيع] *(cezi:) {OsT} is. bot.* Küçük tomurcuk. ◻ **cezî'-i adüdî-i re'sî,** *{OsT} anat. Kol ve baş ana atardamarı.*

cezil, -zli [Ar. cezālet *(bolluk, belagat)* > cezīl جزيل] *{OsT} sf.* **1.** Bol; çok. **2.** Sanatlı, beliğ (söz).

cezir, -zri [Ar. ceẕr جذر] *{OsT} is.* **1.** Kök. **2.** Denizlerin alçalma durumu; git. **3.** *mat.* Kök. **4.** *dbl.* Herhangi bir ekle genişletilmemiş kelime; kök.

cezire[1], [Ar. cezīre جزيره] *(cezi:re) {OsT} is.* **1.** Ada. **2.** Yarımada.

cezire[2], [Ar. zecr > zecrī زجری] *{ağız} is.* **1.** Zorlama; sıkıştırma; işkence; eziyet. **2.** [DS] Sıkıntı; çile. [DS]

cezl, [Ar. cezl جزل] *{OsT} is.* **1.** Tomruk; kalın odun; kütük. **2.** (Söz için) doğru, anlaşılır ve düzgün olan.

cezlan, [Ar. ceẕlān جذلان] *(cezla:n) {OsT} sf.* Mutlu.

cezm, [Ar. cezm جزم] *{OsT} is.* **1.** Kesme. **2.** Kesin bilgi. **3.** Kesin olarak karar verme. **4.** Kur'an-ı Ke-

rim'i kesin ve açık bir şekilde okuma. **5.** Hattatların kullandığı bir kalem çeşidi. **6.** *dbl.* Arapça'da geniş zaman fiilinin sonundaki harekeyi düşürme. **7.** Bu harekesizliği göstermek için kullanılan yuvarlak küçük işaret; (°). ◻ **cezm etmek,** *1. Kesin olarak anlamak. 2. Hükmetmek.*

cezmazec, [Ar. cezmāzec جزماز ج] *(cezma:zec) {OsT} is. bot.* Ilgın meyvesi.

cezmen, [Ar. cezmen جزمًا] *{OsT} zf.* **1.** Kesinlikle. **2.** Kararlı olarak; kestirip atmak suretiyle.

cezmî, [Ar. cezmī جزمی] *(cezmi:) {OsT} sf.* **1.** Kesin kararlılıkla ilgili. **2.** Kesin karar sahibi; kesin kararlı.

cezp, -bi [Ar. cezb جزب] *is.* **1.** Çekme, kendine yaklaştırma. **2.** Kendine bağlı hâle getirme. ◻ **cezp etmek,** *1. Bir şeyi kendisine doğru çekmek. 2. Birini kendisine bağlamak. 3. Başkasının ilgisini uyandırmak. 4. Kendini beğendirmek.*

cezr, [Ar. ceẕr جذر] *{OsT} is.* **1.** Kök; asıl. **2.** Deniz suyunun seviyesinde alçalma; git. **3.** *mat.* Karekök. ◻ **cezr-i amûdî,** *{OsT} biy. Dikey kök; kazık kök.*|| **cezr-i ârızî,** *{OsT} bot. Ek kök.*|| **cezr-i asâm,** *{OsT} mat. Sanal kök.*|| **cezr-i derenî,** *{OsT} bot. Yumru kök.*|| **cezr-i ekmel,** *{OsT} coğ. Büyük gidim.*|| **cezr-i hamız,** *{OsT} kim. Asit kökü.*|| **cezr-i havaî,** *{OsT} bot. Havada yetişen küçük kök.*|| **cezr-i mantık,** *{OsT} mat. Asal kök.*|| **cezr-i mikāb,** *{OsT} mat. Küp kök.*|| **cezr-i murabbā,** *{OsT} mat. Karekök.*|| **cezr-i muzāaf,** *{OsT} İki kök.*|| **cezr-i mükeab,** *{OsT} mat. Küp kare.*|| **cezr-i müsbit,** *bot. Tutunma kökü.*|| **cezr-i nâtık,** *{OsT} mat. Asal kök.*|| **cezr-i rişî,** *{OsT} bot. Saçak kök.*|| **cezr-i tam,** *{OsT} mat. Asal kök.*|| **cezr-i vetedî,** *{OsT} bot. Kazık kök.*

cezre, [Ar. cezre جزره] *{OsT} is.* Kasaplık koyun, keçi.

cezrî, [Ar. ceẕrī جذری] *(cezri:) {OsT} sf.* **1.** Köke ait; kökle ilgili. **2.** Köktenci; köklü; esaslı; radikal. **3.** Kökü çok derinlere giden.

cezriye, [Ar. ceẕriyye جذریه] *(cezri:ye) {OsT} is.* **1.** Köktencilik; radikalizm. **2.** *mat.* Köklü ifade.

cezu, -zu'u [Ar. cezūʿ جزوع] *(cezu:) {OsT} sf.* Çok sabırsızlanan.

cezub, [Ar. ceẕūb جذوب] *(cezu:b) {OsT} sf.* Çok cezbeden; aşırı çeken.

cezve, [Ar. cezve جزوه] *{OsT} is.* Genellikle kahve pişirmekte kullanılan uzun saplı küçük silindir biçiminde kap.

cezzab, [Ar. ceẕẕāb جذاب] *(cezza:b) {OsT} sf.* Çok cezbeden; aşırı çeken.

cezzaf, [Ar. cezzāf جزاف] *(cezza:f) {OsT} is.* Ağ ile balık tutan balıkçı.

cezzar, [Ar. cezzār جزار] *(cezza:r) {OsT} is.* **1.** Kasap. **2.** Deve kasabı. **3.** *sf.* Çok öldüren; zalim; gaddar. **4.** *sf.* Düşman öldüren; kahraman.

Cf, [Fr. californium] *(kalifo'rniyum) is. kim.* Küriyum elementinin alfa parçacıklarıyla bombardıman edilmesi ile elde edilen, atom numarası 98, radyoaktifliği yüksek bir element olan kaliforniyumun sembolü.

cgs, C. G. S. [santimetre-gram-saniye] *kısalt. fiz.* Santimetre (uzunluk), gram (ağırlık), saniye (zaman) üçlü ölçü birim sistemi.

-cı, [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* **1.** İsimden isim türeten ektir. Sonuna getirildiği kelime ile ilgili iş, meslek ve sanat adları yapar; bir iş ve meslekle uğraşan kimseleri bildiren isimler yapar: *{eAT} (aynı). kapu-cı, kulluk-çı, ok-çı, demirci, çiftçi, aşçı, işçi.* **2.** Çeşitli ihtiyaç maddelerini üretmeyi, satmayı kendine iş ve meslek edinmiş kimse kavramı taşıyan isimler yapar: *sütçü, simitçi, üzümcü, eczacı.* **3.** Bir alet veya işe bağlı olarak bir iş yürüten kimse kavramı taşıyan isimler yapar: *dümenci, makasçı, tornacı.* **4.** Bir işi görev olarak almış kimse kavramı taşıyan kelimeler yapar: *gözcü, konuşmacı, politikacı, elçi, havacı.* **5.** Bir inanışı, görüş ve düşünüşü benimsemiş olma kavramı taşıyan kelimeler yapar: *gelenekçi, kaderci, cumhuriyetçi, milliyetçi.* **6.** Bir işte uzmanlaşmış kimse kavramı taşıyan kelimeler yapar: *gök bilimci, plancı, matematikçi.* **7.** Bir işi kendine uğraşı alanı olarak seçmiş kimse kavramı taşıyan kelimeler yapar: *durumcu, türkücü, özleştirmeci.* **8.** Bir şeye sahip olma kavramı taşıyan kelimeler yapar: *mirasçı, yatırımcı, fırıncı.* **9.** Bir şeye düşkünlük, tutkunluk, sevme kavramı taşıyan kelimeler yapar; *{eAT} (aynı): şarapçı, uykucu, akşamcı; içgü-ci, kovu-cu, yalan-cı.* **10.** Bir işi davranış biçimi haline getirme, alışkanlık ve huy edinme kavramları taşıyan kelimeler yapar: *alaycı, yalancı, bozguncu, kinci.* **11.** Eklendiği ismin bildirdiği iş veya durumla ilgili bulunma kavramı taşıyan kelimeler yapar: *yolcu, aracı, yabancı.*

cı, [cı *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cı-cık bıcık, cı-cık-lı bıcıklı, cı-cı-lı bıcılı.*

cıb[1], [cıb / cıp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cıb-al-ağı çıkmak, cıb-ı-dık, cıb-ıl cıb-ıl, cıb-ıl-a-mak, cıb-ıl-da-mak, cıb-ıl-lık, cıb-ır cıbır, cıb-ır-dan, cıb-ıt.*

cıb[2], [cıb / çıp / cib *(yans.)*] *is.* El çırpma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıb-ban.*

cıba, [cıb *(yans.)* > cıb-a] *{ağız} sf.* **1.** (Koyun veya keçi için) tüyü kırkılmış. **2.** Çıplak. **3.** Saçsız; kel.

4. Bozkır; verimsiz toprak. **5.** Üzerinde ağaç bulunmayan tepe. [DS] 🗗 **cıbada kalmak,** *{ağız} 1. (Ağaç için) yaprağını dökerek çıplak kalmak. 2. Ova üzerinde yol şaşırmak.* [DS]

cıbalak, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-a-lak] *{ağız} sf.* Islak. 🗗 **cıbalağı çıkmak,** *{ağız} Sırılsıklam ıslanmak.* [DS]

cıbar[1], [cıb *(yans.)* > cıb-ar] *{ağız} sf.* Geçim darlığı çeken. [DS]

cıbar[2], [Rom. cabar / şopar] *{ağız} is.* Bebeklikten yeni çıkmış çocuk. [DS]

cıbar[3], [Ar. cibāre] *{ağız} is.* → cibar. [DS]

cıbara, [cıb *(yans.)* > cıb-ar-a] *{ağız} sf.* **1.** Çıplak. **2.** Geçim darlığı çeken. **3.** Görgüsüz. **4.** Tutumsuz. **5.** (Kişi için) düşük karakterli; serseri. **6.** *is.* Tütünün küçük yaprağı. [DS]

cıbarmak, [cıb *(yans.)* > cıb-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Ağacı budamak. **2.** Ağacın yaprak ve çiçeklerini koparmak. **3.** *gçsz. f.* Dövülmekten dolayı cilt kabarmak. **4.** (Yara için) iltihap ve su toplamak. [DS]

cıbban, [cıb *(yans.)* > cıbb-a-n] *{ağız} is.* **1.** Küçük el. **2.** Alkış. [DS] 🗗 **cıbban çalmak,** *{ağız} El çırpmak; alkışlamak.* [DS]

cıbıbık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb(ı)b-ık] *{ağız} is.* Usanma ve cayma bildiren söz. [DS] 🗗 **cıbıbık çağırmak,** *{OsT} Acıklı ses çıkarmak.*

cıbıt, -dı [cıb *(yans.)* > cıb-ıt] *{ağız} sf.* → cıbıdık. [DS]

cıbıdık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ıd-ık] *{ağız} sf.* Sırsıklam; ıslak; sulu. [DS] 🗗 **cıbıdığı çıkmak,** *{ağız} Sırsıklam ıslanmak.* [DS]

cıbık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ık] *{ağız} sf.* **1.** Oyunda ve yaptığı işte hileye kaçan; hileci. **2.** Yerli yersiz övünen. [DS]

cıbıl, [cıb *(yans.)* > cıb-ıl] *sf.* **1.** Çıplak. **2.** Üzerinde yırtık pırtık elbise bulunan. **3.** Yoksul. **4.** *{ağız}* (At ve eşek için) üzerinde semer ya da eyer bulunmayan. [DS] **5.** *{ağız}* Parası olmadığı hâlde caka satan. [DS] **6.** *{ağız}* Sırılsıklam ıslak. [DS] **7.** *{ağız}* Sulu. [DS] **8.** *{ağız} is.* Bezir yağı kandili. [DS] **9.** *{ağız}* Suyu az ırmak ya da gölcük. [DS] **10.** *{ağız}* Suyun sığ yeri. [DS] 🗗 **cıbıl cıbıl,** *{ağız} 1. (Yıkanmak için) suyu şakır şakır dökerek. 2. (Su içindeki şeyin hareketi için) şapırtılı sesler çıkararak. 3. Çok sulu.* [DS]|| **cıbıl cıbıl çimmek,** *{ağız} Yıkanmak.* [DS]|| **cıbıl cıbıl etmek,** *{ağız} Yıkanmak.* [DS]|| **cıbıl cıbıl olmak,** *{ağız} Sırılsıklam ıslanmak.* [DS]

cıbılamak, [cıb *(yans.)* > cıb-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Sulanmak; cıvımak. **2.** Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cıbıldacık, -ğı [cıbıl-da-cık] *{ağız} sf.* Çırılçıplak. [DS]

cıbıldak, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ıl-dak] *{ağız} sf.* **1.** Kararsız durumda; şaşırmış. **2.** Geveze. [DS]

cıbıldamak, [cıb *(yans.)* > cıb-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [--d(ı)-yor]* (Su içinde hareket eden cisim için) ses çıkarmak. [DS]

cıbılık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ıl-ık] *{ağız} sf.* Islak. 🗗 **cıbılığı çıkmak,** *{ağız} Sırılsıklam ıslanmak.* [DS]

cıbıllık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ıl-lık] *{ağız} is.* Sulu çamur. [DS]

cıbır[1], [cıb *(yans)* > cıb-ıl / cıb-ır] *sf.* **1.** Tüyleri dökülmüş olan. **2.** Kel. **3.** Geçim darlığı çeken; parası olmayan; züğürt; iflas etmiş. *{OsT} (aynı)* **4.** Zayıf; cılız; çelimsiz; zavallı. **5.** İşsiz güçsüz; tembel. **6.** (İnsan için) kısa boylu; yaşı büyük, boyu küçük. **7.** Suyun sığ yeri.

cıbır[2], [cıb *(yans.)* > cıb-ır] *{ağız} sf.* Sulu; cıvık; sırılsıklam. [DS] 🗗 **cıbır cıbır,** *{ağız} 1. Sulu sulu. 2. (Yiyicek için) kokuşma derecesinde ekşimiş, bozulmuş.* [DS]

cıbır[3], [Slav. çıbr] *{ağız} is.* Küçük tahta fıçı. [DS]

cıbırdan, [cıb *(yans.)* > cıb-ır-da-n] *{ağız} sf.* Az sulanmış toprak. [DS]

cıbırlamak, [cıb *(yans.)* cıb-ır-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Zayıflamak. **2.** Parasız kalmak. [DS]

cıbırlık, -ğı [cıb *(yans.)* > cıb-ır-lık] *{ağız} is.* Yoksulluk. [DS]

cıbış, [cıb *(yans.)* > cıb-ış] *{ağız} sf.* Dertli; düşünceli. [DS]

cıbıt, [cıb *(yans.)* > cıb-ıt] *{ağız} sf.* Sırılsıklam ıslak. 🗗 **cıbıt olmak,** *{ağız} Sırılsıklam ıslanmak.* [DS]

cıc, [cıc *(yans.)*] *is.* Ezilme, hırpalanma ve cıvık cıvık olma durumlarını anlatan kök. [Zülfikar] *cıc-ı(k)-ı çıkmak.*

cıcık[1], **-ğı** [cıc *(yans.)* > cıc-ık] *is.* **1.** *{ağız}* Süs. [DS] **2.** *{ağız} sf.* Güzel. [DS] 🗗 **cıcık bıcık,** *{ağız} Süs ve süslü gibi şeyler; süs püs.* [DS]

cıcık[2], **-ğı** [Çağ. iç-ēk > cıcık] *{ağız} is.* **1.** Derisi yüzülmüş et. **2.** İç organlar. **3.** Göbek. **4.** Limon. [DS] 🗗 **cıcığı çıkmak,** *{ağız} 1. İçi dışına çıkmak. 2. Çok yorulmak. 3. Çok yıpranmak. 4. Suyu çıkmak. 5. Ezilmek; paramparça olmak; sağlam yeri kalmamak.* [DS]|| **cıcığını çıkarmak,** *Çok fazla hırpalamak, örselemek, yıpratmak; çok yormak.*

cıcıklamak, [cıc *(yans.)* > cıc-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kâğıdı karalamak. **2.** Süslemek. [DS]

cıcıklı, [cıc *(yans.)* > cıc-ık-lı] *{ağız} sf.* Süslü. [DS] 🗗 **cıcıklı bıcıklı,** *{ağız} Süslü püslü.* [DS]

cıcılı, [cıc *(yans.)* > cıc-ı-la] *{ağız} sf.* Süslü. 🗗 **cıcılı bıcılı,** *{ağız} 1. Süslü püslü. 2. Allı morlu.* [DS]

cıcım, [Far. cācim] *{ağız} is.* → cicim. [DS]

cıcırık, -ğı [cıc *(yans.)* > cıc-ır-ık] *{ağız} is.* Karatavuğa benzer bir kuş. [DS]

cıd[1], [cıd / cıt *(yans.)*] *is.* Bir şeyi ikiye ayırma, bölme, kırma, çarpma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıd-mak.*

cıd[2], [cıd / cıt *(yans.)*] *is.* Oyunbozanlık etmeyi, oyunda kavga çıkarmayı, mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıd-ı-k, cıd-ı-mak, cıd-ır-ık çıkarmak, cıd-ır-ım, cıd-ır-lık.*

cıda[1], [Moğ. cida > *eT* çıda] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Ucu sivri, yaralayıcı ve batıcı, uzun sırık gövdeli eski bir savaş aracı; mızrak; kargı. *{ağız} (aymı)* [DS] **2.** *{ağız}* Olta. [DS] **3.** *{ağız}* İnce uzun tahta. [DS]

cıda[2], [cıd-a ?] *{ağız} is.* **1.** Aşırı istek. **2.** Aşerme. **3.** İnat; iddia. [DS]

cıdağı, [Moğ. cidüü *(kaşıntılı cilt hastalığı)* [Tietze] > cıdağı / cıdavı / cıdağu] *is.* **1.** Hayvanın sırtında eyer veya semer vurmasından oluşan derin ve büyük yara. **2.** At ve sığır gibi hayvanlarda boyun, sırt ve kürek kemiği arasında kalan bölüm; kürek kemiğinin üstü. 🗗 **cıdağı yüksekliği,** *Dört bacaklı hayvanlarda yükseklik ölçümüne esas olan cıdağın en yüksek noktası ile yer arasındaki mesafe.*

cıdal, [cıd *(yans.)* > cıd-al] *is.* **1.** Ayrı; aksi. **2.** Mızıkçılık. **3.** *sf.* (Kişi için) huysuz ve sinirli.

cıdamak, [cıd-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Beğenmek; istemek. **2.** *gçsz. f.* Sabretmek. [DS]

cıdamık, -ğı [cıd-a-mık] *{ağız} sf.* Sabırlı olan. [DS]

cıdar, [cıd *(yans.)* > cıd-ar] *{ağız} sf.* **1.** Sakat. **2.** Çatlak. [DS]

cıdav, [cıd *(yans.)* > cıd-ağu > cıdāv جداو] *{OsT} is.* Binek ve yük hayvanlarının omuz başlarında eyer veya semer vurmasından dolayı oluşan yara; yağır.

cıdavı, [? cıdavı] *{ağız} sf.* **1.** Aksi; inatçı. **2.** Afacan; yaramaz. [DS]

cıdı, [cıd *(yans.)* > cıd-ı] *is.* Oyunbozanlık etmeyi, oyunda kavga çıkarmayı, mızıkçılık etmeyi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cıdı cıdı,** *{ağız} (Küçük çocuk konuşması için) tatlı tatlı; cıvıl cıvıl.* [DS]

cıdık, -ğı [cıd *(yans.)* > cıd-ık] *{ağız}* **1.** Karda kuş yakalamakta kullanılan bir tür çubuktan yapılma tuzak. **2.** At kılından yapılmış kuş tuzağı; ökse. **3.** *sf.* Kavgacı. **4.** Çok olgun. [DS] 🗗 **cıdık etmek,** *{ağız} Didiklemek; parçalamak.* [DS]

cıdılı, [cıd *(yans.)* > cıd-ıl] *{ağız} sf.* **1.** Küçük; zayıf; ince. **2.** *is.* Elin en küçük parmağı. [DS]

cıdımak, [cıd *(yans.)* > cıd-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Oyun bozmak; mızmak. [DS]

cıdın[1], [cıd *(yans.)* cıd-ın] *{ağız} is.* Kenar; uç. [DS]

cıdın[2], [cıd *(yans.)* > cıd-ın] *{ağız} is.* Gurur; onur. [DS]

cıdır[1], [cıd *(yans.)* > cıd-ır] *{ağız} is.* **1.** Öfke; sinir. **2.** Öfkeyi tahrik eden şey. **3.** *sf.* Titiz; sinirli. [DS] 🗗 **cıdırına basmak,** *{ağız} 1. Öfkesini tahrik etmek. 2. Onuruna dokunmak.* [DS]‖ **cıdırına gitmek,** *{ağız} Birinin istemediği şeyi yaparak öfkelendirmek; aksine gitmek.* [DS]

cıdır[2], [cıd *(yans.)* > cıd-ır] *{ağız} is.* **1.** İrileşmiş yara. **2.** Vücutta sık sık çıkan yara. **3.** İnsan vücudundaki kir. [DS]

cıdırık[1], **-ğı** [cıd *(yans.)* > cıd-ır-ık] *sf.* **1.** Azıcık; bir parça. **2.** Pürüzlü. **3.** *sf.* İshal.

cıdırık[2], **-ğı** [cıd *(yans.)* > cıd-ır-ık] *{ağız} is.* Oyunbozanlık; mızıkçılık. 🗗 **cıdırık çıkarmak,** *{ağız} Oyunbozanlık etmek.* [DS]

cıdırım, [cıd *(yans.)* > cıd-ır-ım] *{ağız} is.* Hoşa gitmeyen sözler. [DS]

cıdırlanmak, [cıd *(yans.)* > cıd-ır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Sinirlenmek. **2.** Gücenmek; darılmak. [DS]

cıdırlı, [cıd *(yans.)* > cıd-ır-lı] *{ağız} sf.* **1.** Titiz; sinirli. **2.** Deli. **3.** Sürekli hasta. **4.** Vücudu yaradan kurtulamayan. **5.** Kirli. **6.** Açıkgöz. **7.** Atılgan. **8.** Çabuk gidip geri gelen. **9.** Süvari. [DS]

cıdırlık, -ğı [cıd *(yans.)* > cıd-ır-lık] *{ağız} is.* Sinirlilik. [DS]

cıdmak, [cıd *(yans.)* > cıd-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Parçalamak; didiklemek. **2.** İkiye ayırmak; yırtmak. [DS]

cıdıroğlu, [cıdır + oğlu] *is.* Anadolu'da köy oyunlarını hazırlayan ve yöneten kişi; öncü; yiğit başı; meydancı; delil başı.

cıf, [caf / cıf *(yans.)*] *is.* Gevezelik, ağız kalabalığı etmeyi, bu tarz ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıf cıf.* 🗗 **cıf cıf,** *{ağız} Kuş sesi; cik cik.* [DS]

cıfra, [Yun. tsifra] *{ağız} is.* **1.** Kalem ucu. **2.** Mürekkep kalemin sapı; divit. [DS]

cıg[1], [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıg-ıl-da-mak, cıg-ıl-tı.*

cıg[2], [cıg / cığ *(yans.)*] *is.* Yağ ve benzeri maddelerin kaynaması sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıg-g-ıl-tı.*

cıga, [Far. ciğa] *{ağız} is.* → cığa. [DS]

cıgay, [*eT.* çıgan / çıgay] *{ağız} sf.* → cığan. [DS]

cıgıldamak, [cıg *(yans.)* > cıg-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kavga aramak. [DS]

cıgıltı, [cığ *(yans.)* > cığ-ıl-tı] *{OsT} is.* Karışık seslerden meydana gelen gürültü.

cığ[1], [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cığ cık, cığ cığ, cığ+cığ-a, cığ-al-a-k, cığ-ıl cığ-ıl, cığ-ıl-da-mak, cığ-ıl-dım, cığ-ıl-tı, cığ-ır, cığ-ır-t-gan, cığ-ır-tı.* 🗗 **cığ cığ,** *{ağız} (Tavuk sesi için) hafiften ötüşerek; cığıltılı sesler çıkararak.* [DS]

cığ[2], [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cığ-ıl-da-mak, cığ-ış-tı, cığ-ıl, cığ-ış-la-mak, cığ-(ı)ş-ta-mak, cığ-ış-ta-k.*

cığ[3], [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kay-

namasını anlatan kök. [Zülfikar] *cığ-ıl cığıl, cığ-ıl-da-mak, cığ-ıl-tı, cığ-ış-la-mak, cığ-ış-ta-mak.*

cığ[4], [cıg / cığ *(yans.)*] *is.* Yağ ve benzeri maddelerin kaynaması sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cığ-ıl-tı.*

cığ[5], [cığ *(yans.)*] *is.* Acı, sızı ve sinirlilik anlatan kök. [Zülfikar] *cığ etmek.* 🗗 **cığ etmek,** *{ağız} (Yürek için) acıma duygusu ile burkulmak; cız etmek.* [DS]

cığ[6], [cığ / cık *(yans.)*] *is.* Oyunda mızıkçılık etmeyi, anlaşmadan dönmeyi, mıymıntılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cığ-ır, cığ-ız, cığ-ız-lık, cığ-ız-la-mak, cığ-ız-mak.*

cığ[7], [cığ] *{ağız} is.* **1.** Genç, küçük ağaç dalları. **2.** Ağaca yapılan kalem aşısının uç kısmı. **3.** Kuzular için tahtadan yapılmış ağıl. **4.** Ahırın üst döşemesi. [DS]

cığ[8], [cığ] *{ağız} is.* **1.** Kar üzerindeki ayak izi. **2.** Sınır. **3.** Sürü; katar. [DS] 🗗 **cığ tutmak,** *{ağız} 1. Kar izleri örtmemek. 2. (Kuşlar için) bir yere toplanmak; yığılmak.* [DS]

cığa, [Far. ciğa => cığā جغا] *{ağız} is.* **1.** Kadınların süs için başlarına taktıkları parlak tüy ya da telden taç; sorguç; çelenk. **2.** Kalaylı kâğıttan ya da simli iplikten yapılmış tel ya da şerit; gelin teli. **3.** *ed.* Doğu Anadolu'da ve Azerî halk şairlerinin cinaslara verdikleri isim; cinas. **4.** *{OsT}* Kümes hayvanları ile bazı kuşların baş, kanat ya da kuyruklarındaki renkli ve uzun tüyler. **5.** Çeşitli renklere boyanmış tavuk tüyleri. **6.** Filiz. [DS]

cığal[1], [*eT.* çıgan / çıgay] *{ağız} sf.* Aldatıcı; hileci. [DS]

cığal[2], [cıgā > cıgāl جغال] *{OsT} is.* → cığa.

cığalak[1], **-ğı** [cığ *(yans.)* > cığ-a-lak] *{ağız} sf.* (Kişi için) zayıf. [DS]

cığalak[2], **-ğı** [cığ *(yans.)* > cığ-a-lak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

cığalamak, [cığ-a-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Bitki için) filiz verip gelişmeye başlamak. **2.** *gçl. f.* Süslemek. [DS]

cığalanmak, [cığa-la-n-mak جغالنمق] *{OsT}, {ağız} dönşl. f. [-ır]* Süslenmek. [DS]

cığalı, [cığa-lı] *sf.* **1.** Cığası olan; cığa ile süslenmiş bulunan. **2.** Cinaslı.

cığalmak, [cığ-al-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Nemlenmek. **2.** Sulanmak. [DS]

cığan, [*eT.* çıgan / çıgay] *{ağız} sf.* **1.** Parasız; züğürt. **2.** *{eAT}* Cimri; hasis. **3.** *{OsT}* İnsafsız; düşmanca hareket eden. [DS]

cığanlık, -ğı [cığan-lık جغانلق] *{eAT} {OsT} is.* Cimrilik.

cığanmak, [cığ-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sevinmek. [DS]

cığara, [İt. cigarra] *{ağız} is.* Sigara. [DS]

cığcığ, [cığ+cığ] *{ağız} sf.* **1.** (Sıcaklık için) güneşin dik gelen ışınlarının etkisi ile oluşan. **2.** Parlak. [DS]

cığcığa[1], [cığ *(yans.)* + Far. ciğa] *{ağız} is.* **1.** Süs olarak kullanılan kuş tüyleri. **2.** Genç ve küçük ağaç dalları. [DS]

cığcığa[2], [cığ *(yans.)* > cığ+cığ-a] *{ağız} is.* Kuru gürültü; gevezelik. [DS]

cığcığlı, [cığ *(yans.)* > cığ+cığ-lı] *{ağız} sf.* (Zaman için) en hararetli. [DS]

cığcık[1], **-ğı** [çığ *(kamış)* > cığ-cık] *is.* Haşhaş bitkisinin kozası koparılmış kuru sapları; haşhaş çubukları.

cığcık[2], **-ğı** [cığ *(yans)* > cığ+cık] *{ağız} is.* Tarla kuşu. [DS]

cığıcığı, [cığ *(yans.)* > cığ-ı+cığ-ı] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cığıl[1], [cığ *(yans.)* > cığ-ıl] *is.* **1.** Suyun akarken çıkardığı yavaş ve tatlı sesi anlatan yansımalı gövde. **2.** Suyun sığ ve yavaş akan yeri. **3.** *{ağız}* İri kumlu toprak. [DS] 🗗 **cığıl cığıl,** *{ağız} 1. Pekmezin ağır ağır kaynarken çıkardığı ses. 2. Kuş veya civciv sesi; cıvıl cıvıl. 3. Yavaş yavaş; ağır ağır.* [DS]

cığıl, [Yun. atsingano *(çingene)*] *{ağız} is.* → cıngıl. [DS]

cığılamak, [cığ *(yans.)* > cığ-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hafiften çağlamak. [DS]

cığıldamak, [cığ-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Çocuklar için) hep bir ağızdan yüksek sesle konuşmak. **2.** Gürültü yapmak. **3.** (Akar su için) çağlamak. [DS]

cığıldaşmak, [cığ-ıl-da-ş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* (Çocuklar için) hep bir ağızdan yüksek sesle karşılıklı olarak konuşmak; bağrışmak. [DS]

cığıldım, [cığ *(yans.)* > cığ-ıl-dım] *{ağız} is.* Kuru gürültü; gevezelik. [DS]

cığıltı, [cığ *(yans.)* > cığ-ıl-tı] *{ağız} is.* **1.** Su sesi; hafif çağıltı. **2.** Hafif gürültü. **3.** *{OsT}* Karışık seslerden meydana gelen gürültü. **4.** Yağın erirken çıkardığı ses. **5.** Yeni doğan çocuk. [DS]

cığır[1], [cığ *(yans.)* > cığ-ır] *{ağız} is.* Boğazı sıkılan kimsenin çıkardığı boğuk ses. [DS]

cığır[2], [cığ *(yans.)* > cığ-ır] *{ağız} sf.* Oyunbozan; mızıkçı. [DS]

cığırcık, -ğı [cığ *(yans.)* > cığ-ır-cık] *{ağız} is. zool.* Tarla kuşu; çayır kuşu; toygar. [DS]

cığırgan, [cığ *(yans.)* > cığ-ır-gan] *{ağız} is. zool.* Ağustos böceği. [DS]

cığırtgan, [cığ *(yans.)* > cığ-ır-t-gan] *{ağız} is. zool.* → cığırgan. [DS]

cığırtı, [cığ *(yans.)* > cığ-ır-tı] *{ağız} is.* Tavuk sesi. [DS]

cığış, [cığ *(yans.)* > cığ-ış] *{ağız} is.* Parlama belirten

yansımalı gövde. [DS] 🗗 **cığış cığış,** *{ağız} Parıl parıl; parlayarak.* [DS]

cığışlamak, [cığ-ış-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hafif hafif ses çıkarmak. **2.** (Ocaktaki su için) yeni kaynamaya başlamak. **3.** (Ocaktaki yağ için) erimeye başlamak. [DS]

cığıştamak, [cığ-ış-ta-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(dı)-yor]* **1.** (Para, zincir, boncuk, çakıl taşı gibi nesneler için) birbirine çarparak, sürtünerek ses çıkarmak. **2.** (Su için) hafiften çağlamak; ses çıkarmak. **3.** (Kuru yaprak için) rüzgâr vb. etkilerle ses çıkarmak; hışırdamak. [DS]

cığıştatmak, [cığ *(yans.)* > cığ-ış-ta-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Para, zincir, çakıl taşı vb. için) birbirine sürtünerek ya da sallanıp çarparak ses çıkarmak. [DS]

cığıştı, [cığ-ış-tı] *{ağız} is.* Çalılık yerlerde ya da otlar arasında gezerken çıkan sürtünme sesi; hışırtı. [DS]

cığız[1]**,** [cığ-ız] *{ağız} is.* **1.** Oyunbozan; mızıkçı. **2.** Oyunda hile yapan. **3.** Kavgacı; geçimsiz; huysuz. **4.** Dedikoducu. [DS]

cığız[2]**,** [cığ-ız] *{ağız} is.* **1.** Yol. **2.** Düzen. [DS]

cığızlamak, [cığ-ız-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Oyunda mızıkçılık etmek. **2.** Hile yapmak. **3.** Huylanmak. **4.** Ürkmek. [DS]

cığızlanmak, [cığ-ız-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cığızlıh, [cığ *(yans.)* > cığ-ız-lıḫ] *{ağız} is.* → cığızlık. [DS]

cığızlık, -ğı [cığ-ız-lık] *{ağız} is.* **1.** Mızıkçılık. **2.** Hilecilik. [DS]

cığızmah, [cığ *(yans.)*> cığ-ız-mak> cığızmaḫ] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* → cığızmak. [DS]

cığızmak, [cığ *(yans.)* > cığ-ız-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oyunbozanlık etmek; oyunda mızıkçılık etmek.

cığla, [cığ-la] *{ağız} sf.* **1.** Büyüyememiş, bodur. **2.** (Kişi için) donsuz. [DS]

cığra, [cığ-ra] *{ağız} is.* Bir tür dikenli ot. [DS]

cığralık, -ğı [cığ-ra-lık] *is.* Sık çalılık.

cığrık, -ğı [cığ *(yans.)* > cığ-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Dokumacı çıkrığı; çıkrık. [DS]

cığşamak, [cığ *(yans.)* > cığ-(ı)ş-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Yerinden oynamak; gevşemek. [DS]

-cık, [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* **1.** İsimden isim türeten ek. Eklendiği kelimeye bilinen büyüklüğünden daha küçük olma kavramı katar: *derecik, odacık, sapçık, başçık.* **2.** Doğada var olan bir nesneye benzerliği veya çok küçük örneği olma dolayısıyla tıp, bitki bilimi ve hayvan bilimi terimlerini karşılayan kelimeler yapar: *arpacık, bademcik, beyincik, gelincik, karıncık, kızılcık, maymuncuk, tomurcuk, sığarcık, tosuncuk.* **3.** Küçültme kavramı katarak yer adları yapar: *Çınarcık, Germencik, Ovacık, Pınarcık, Rusçuk.* **4.** Düşkünlük ve bağlılık duygularını katar: *paracık, liracık, makamcık.* **5.** Niteleme sıfatlarının taşıdığı kavramı daraltan, kısaltan veya daha az bulunduğunu belirten sıfatlar yapar: *azıcık (az-ı-cık), incecik, daracık (dar-a-cık), ufacık (ufak-çık), küçücük (küçük-çük).* **6.** Yer bildiren işaret zamirlerinden yakınlık, mesafe kısalığı, benimseme kavramı taşıyan zamirler yapar: *buracık, şuracık, oracık.* **7.** Kimse kelimesine gelerek hiçlik, yokluk kavramı taşıyan zamir yapar: *kimsecik, kimsecikler.* **8.** Getirildiği isimlere sevgi, acıma, şefkat duyguları katarak isimler yapar: *annecik, Mehmetçik, Ayşecik.* **9.** Sıfatlardan hoşlanma, sevgi duyguları katarak sıfatlar yapar: *biricik (< bir-i-cik), sıcacık (< sıcak-çık).* **10.** Benzerlik ve kullanma yeri kavramları katarak araç gereç isimleri yapar: *kurbağacık, maymuncuk, ayakçık.* **11.** Aşağılama, hor görme kavramları katar: *adamcık, hocacık.* **12.** Çeşitli benzerliklerden dolayı hastalık adları yapar: *kızılcık, kızamıkçık, yılancık, pamukçuk.*

-cık, [-cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* Fiilden isim türeten ek. Fiilin kökünün belirttiği eyleme bağlı olarak ortaya çıkan veya yapılan küçük iş kavramı katarak isimler türetir: *öpücük, gülücük.*

cık[1]**,** [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cık+cık-la-mak, cık-ır+ıy-ık.*

cık[2]**,** [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cık cık, cık cık etmek, cık+cık-a, cık-ı takmak, cık-gır, cık-kır.*

cık[3]**,** [cak / cık *(yans.)*] *is.* Kahkaha atarak gülmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cık-r-a-k.*

cık[4]**,** [cığ / cık *(yans.)*] *is.* Oyunda mızıkçılık etmeyi, anlaşmadan dönmeyi, mıymıntılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cık-çı-la-mak.*

cık[5]**,** [cık *(yans.)*] *is.* "Hayır" anlamında ön damaktan çıkarılan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cık-ı-la-mak, cık cık etmek.*🗗 **cık cık cık!..** *Şaşma, hayret bildiren ve aynı şekilde çıkarılan ses.*

cık[6]**,** [cık *(yans.)*] *is.* Ekşiyip kabarma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cık-ra-mak, cık-rı-mak.*

cık[7]**,** [cık *(yans.)*] *is.* **1.** Fazla yağlı olmayı, vıcık vıcık olma durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *cık-la yağ, cık-la-ma.* **2.** *{ağız} sf.* Sulu; cıvık. [DS]

cıkcık, -ğı [cık+cık] *{ağız} is.* **1.** Kırmızı boya. **2.** Gizli söz. **3.** Salyangoz. **4.** Tarla kuşu; toygar. **5.** *sf.* Geveze; dedikoducu. [DS] 🗗 **cıkcık etmek,** *{ağız} Sinirlenmek.* [DS]‖ **cıkcık kulağı,** *{ağız} Salyangoz.* [DS]‖ **cıkcık taş,** *{ağız} Birbirine sürtüldüğünde kıvılcım çıkaran taş; çakmak taşı.* [DS]

cıkcıka, [cık *(yans.)* > cık+cık-a] *{ağız} is.* Değirmende tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

cıkcıklamak, [cık+cık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bağırıp çağırmak. **2.** Gevezelik etmek. **3.** "Cık cık" sesleri çıkararak şaşkınlığını belirtmek. [DS]

cıkçılamak, [cık *(yans.)* > cık-çı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cılcı, [cık-ı] *{ağız} is.* **1.** Küçük bohça; çıkın. **2.** Küçük tencere. [DS] 🗗 **cıkı takmak,** *{ağız} folk. Düğünden önce, damat tarafından geline hediye göndermek.* [DS]

cıkılamak, [cık-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* "Hayır, yok!" anlamında "cık" sesi çıkarmak. [DS]

cıkıriyik, -ği [cık-ır-a-yık] *{ağız} is.* **1.** Tahterevalli. **2.** Ağustos böceği. [DS]

cıkgır, [cık *(yans.)* > cık-gır] *{ağız} is.* Silindir biçiminde ağaçtan yapılmış yayık. [DS]

cıkırık, -ğı [cık *(yans.)* > cık-ır-ık] *{ağız} is.* Çıkrık. [DS]

cıkıriyik, -ği [cık *(yans.)* > cık-ır-ık > cıkıriyik] *{ağız} is.* **1.** Ağustos böceği. **2.** Tahterevalli. [DS]

cıkka, [azıcık > acık *(pek az)* > cıkka [Tietze]] *{ağız} sf.* **1.** Gelişmemiş; büyümemiş. **2.** *is.* İnce, dar ve taşlı yol; patika; cılga. **3.** Dağ ya da ağaç tepesi; doruk. [DS

cıkkadar, [cık+kadar] *{ağız} sf.* Bir parça; azıcık. [DS]

cıkkırak, -ğı [cık *(yans.)* > cık-kır-a-mak > cık-kır-a-k] *{ağız} is.* Kapı mandalı. [DS]

cıkla, [cık-la] *{ağız} sf.* **1.** Katışıksız; saf. **2.** Çok yağlı. **3.** Çiğ; pişmemiş. [DS] 🗗 **cıkla yağ,** *{ağız} (Yemek için) çok yağlı.* [DS]

cıklama, [cık-la-ma] *{ağız} is.* Bulgur ve mercimekle yapılan sulu bir yemek. [DS]

cıkrak, -ğı [cık-ra-k] *{ağız} sf.* Yerli yersiz çok gülen. [DS]

cıkramak, [cık-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* (Yemek için) ekşimek; bozulmak. [DS]

cıkrımak, [cık *(yans.)* > cık-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Mide için) ekşimek. [DS]

-cıl, [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* **1.** İsimden isim ve sıfat yapan ek. Getirildiği isimlere yakınlık duyan, seven, hoşlanan gibi benimseme ve alışma kavramları katarak sıfatlar yapar; *{eAT} (aynı)*: *anacıl, babacıl, adamcıl, insancıl.* **2.** Düşkünlük, bağımlılık kavramlarını katarak sıfatlar yapar: *bencil, avcıl, evcil, kadıncıl, boğazcıl. "Ol koç kuzu adamcıl (adamsı) oldu."* Ebamüslimname. **3.** Bir ortamı seven veya o ortamda yaşayabilen kavramı katararak isimler yapar: *çürükçül, kumcul, tuzcul, çalıcıl, nemcil.* **4.** Getirildiği bitki ve hayvan isimleri ile ilgili olarak o bitki ve hayvanlarla beslenen, onları yemeyi seven kavramı taşıyan hayvan adları yapar: *balıkçıl, etçil, kurtçul, bitkicil.* **5.** Eğimli olan, yönelen kavramı taşıyan sıfatlar yapar: *alımcıl, olumcul, ölümcül, öncül.* **6.** Benzerlik kavramı katarak isimler yapar: *tarakçıl (kuş adı).*

cıl[1], [cıl / cıld *(yans.)*] *is.* Bağrışma, söylenme, ağlaşma, mızıkçılık etme, bu biçimde konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıl-la-mak, cıl-mak, cıl-lı-mak, cıl-lı-t-mak, cıl-lık-la-mak, cıl-la-k.*

cıl[2], [cıl] *{ağız} is.* **1.** Yaş. **2.** Yıl. [DS]

cıla, [Ar. celā] *{ağız} is.* → cila. [DS]

cılagıt, -dı [cı-la-gıt ?] *{ağız} is.* Suyu değirmenden ayırmak için oluklar üzerinde kurulan bir düzenek; savak; savacak. [DS]

cılamak, [cı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İnce ince ses çıkarak ağlamak. [DS]

cılamuk, -ğu [cıl-a-muk] *{ağız} is.* **1.** Cıvık yoğurt. **2.** *sf.* Cılız. [DS]

cılasın, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > celāsın > cılasın جلاسن] *(cılâsın) is.* **1.** *{eAT} {OsT}* Kahraman; yiğit; gürbüz delikanlı. **2.** *{ağız}* Erkek ve kız güzeli. [DS]

cılasun, [Moğ. calagu *(yiğit)* / *eT.* çal-mak *(yere vurmak, yıkmak)* > çal-ık-sın [Tietze] > celāsın > cılasun جلاسون] *(cılasun) is. {eAT}* → cılasın.

cılaşmak, [*eT.* yığ-la-mak > cıla-ş-mak] *{ağız}* [DS] *işteş. f. [-ır]* Ağlaşmak.

cılatmak, [cīla-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ağlatmak. [DS]

cılav[1], [cıla-v] *{ağız} is.* Ağlayış. [DS]

cılav[2], [Moğ. cillau > cilav جلاو] *{eAT} {ağız} is.* At yuları; dizgin; gem. [DS] 🗗 **cılavu burmak,** *{OsT} Dizgin kırmak.*

cılav[3], [Ar. celā => cılav] *{ağız} is.* **1.** Parlaklık. **2.** Süs. **3.** İstek. [DS]

cılavlanmak, [cılav-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Çok isteklenmek. **2.** *gçsz. f.* Çalım satmak. [DS]

-cılayın, [-cıl-a-y-ın / -cil-e-y-in] *{eAT} yap e.* ... gibi; ... kadar; ...türlü. *"Bencileyin (benim kadar) yokturur bahtı siyah."* Mihri Divanı.

cılaz, [cıl-az] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) hastalıklı. **2.** (Ekin için) gelişmemiş. **3.** Arık; cılız. [DS]

cılb[1], [cılb / cılp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cılb-ık, cılb-ir-ik.*

cılb[2], [cılb / cılp / cilb *(yans.)*] *is.* Yağlı, sulu ve cıvık olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cılb-ır, cılb-ır aşı, cılb-ır-ı, cılb-ır-t*

cılbağa, [cılb *(yans.)* > cılb+ağa] *{ağız} is.* **1.** Yaramaz ve huysuz çocuk. **2.** *sf.* Sıska; cılız. [DS]

cılbak, -ğı [çıp-la-k / cılbak] *{ağız} sf.* **1.** Çıplak. **2.** Geçim darlığı çeken; yoksul. [DS]

cılban[1], [Ar. culbān جلبان] *{ağız} is.* **1.** Yabani bezelye. **2.** Burçak. [DS]

çılban[2], [Erıne. çurban] *{ağız} is.* Sulama işini düzenleyen görevli. [DS]

cılbanmak, [cılba-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Soyunmak. [DS]

cılbık, -ğı [cılb *(yans.)* > cılb-ık] *{ağız} is.* Sulu çamur. [DS]

cılbır[1], [cılb *(yans.)* > cılb-ır] *{ağız} is.* **1.** Yoğurtlu yumurta. **2.** Et, ıspanak ve yumurta ile yapılan bir yemek. **3.** Makarna veya erişteden yapılan sulu bir yemek. **4.** Yağda kızartılan balık üstüne limon ve sarımsak dökülerek yapılan bir yiyecek. **5.** *sf.* Yırtık pırtık. [DS] ◻ **cılbır aşı,** *{ağız} Sebze yemeği.* [DS]

cılbır[2], [Moğ. çilbūr > cılbır / çilbir] *is.* **1.** At, eşek ve sığır gibi hayvanların başına geçirilen yulara bağlanarak hayvanı çekmek ve yedmekte kullanılan ip veya zincir. *{OsT} (aym)* **2.** *{ağız}* Satılan hayvanın ipini teslim ederken çoban yardımcısına verilen bahşiş parası. [DS]

cılbırı, [cılb *(yans.)* > cılb-ır-ı] *{ağız} is.* Bulgur ve patatesle yapılan bir tür sulu yemek. [DS]

cılbırt, -dı [cılb-ır-t] *{ağız} is.* Sacda pişirilen, buğday, arpa, çavdar ekmeği. [DS]

cılbirik, -ği [cılb *(yans.)* > cılb-ır-ık] *{ağız} is.* Sulu çamur. [DS]

cılcıl, [cır *(yans.)* > cır+cır > cılcıl] *{ağız} is.* Az az akan su. [DS]

cılcılık, -ğı [cır *(yans.)* > cır+cır-ık] *{ağız} is.* → cılcıl. [DS]

cıld[1], [cıl / cıld *(yans.)*] *is.* Bağrışma, söylenme, ağlaşma, mızıkçılık etme, bu biçimde konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıld-ır-ık, cıld-ır cıld-ır.*

cıld[2], [cıld / cılt / cild *(yans.)*] *is.* Parlamayı, ışık saçmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cıld-ır cıldır, cıld-ır-a-mak, cıl-dır-da-t-mak.*

cılday, [cıl-day / çildek] *{eT} is.* Atların göğsünde çıkan bir hastalık. [DLT]

cıldı, [cıld-ı] *{ağız} is.* Resim. [DS]

cıldır, [cıld *(yans.)* > cıld-ır] *{ağız} is.* **1.** Parlamayı, ışık saçmayı anlatan yansımalı gövde. **2.** Bağrışıp çağrışmayı, mızıkçılık etmeyi anlatan yansımalı gövde. **3.** *is.* Az akan su. [DS] ◻ **cıldır cıldır,** *{ağız} 1. Hoppa. 2. (Çocuğun konuşması) şen şakrak. 3. Suyun akarken çıkardığı ses.* [DS]‖ **cıldır kaymak,** *Yassı taşları durgun su yüzeyinde kaydırmak.*

cıldıramak, [cıld *(yans.)* > cıld-ır-a-mak / yıld-ır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** (Kedi, koyun vb. hayvanların gözü için) karanlıkta parlamak; ışılamak. **2.** (Göz için) kaymak. [DS]

cıldırdamak, [cıld *(yans.)* > cıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* İnce sesle ağlamak. [DS]

cıldırdatmak, [cıld-ır-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Parlatmak. [DS]

cıldırık, -ğı [cıld *(yans.)* > cıld-ır-ık] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

cılga[1], [Moğ. cilga / cılkı] *{ağız} is.* **1.** İnce, dar ve taşlık yol; patika; keçi yolu. **2.** İnce dal. **3.** Engel. **4.** Fundalık. **5.** Bulanık akan su. [DS]

cılga[2], [Gürc. cilġa] *{ağız} is.* Küçük pulluk; küçük saban. [DS]

cılgar, [? cılgar] *{ağız} is.* Örtü. [DS] ◻ **cılgar etmek,** *{ağız} Tarlanın üzerini su tamamen örtecek kadar su vermek.* [DS]‖ **cılgar olmak,** *{ağız} Tarlanın üzerini tamamen su bürümek.* [DS]

cılgı[1], [Moğ. cilga / cılkı جلغى] *{ağız} is.* Patika yol; keçiyolu. [DS]

cılgı[2], [çıng *(yans.)* > çıngı] *{ağız} is.* Çakı ve bıçakların ucunda bulunan zincir takmaya mahsus halka. [DS]

cılgı[3], [*eT.* çık-mak *(düğümlemek)* > çık-ı / çık-ın > cılgı جلغى] *is.* **1.** *{OsT}* Beyaz tüylerden oluşan tüy demeti. **2.** *{ağız}* İnce uzun tülbent. **3.** İncecik bağ. [DS]

cılgı[4], [cıl *(yans.)* > cıl-gı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) kendine sahip olamayıp yerli yersiz konuşan. **2.** *is.* Deriden yapılma su tulumu. [DS]

cılgımak, [cıl *(yans.)* > cıl-gı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Kişi için) isteğine ulaşamayıp bozulmak. **2.** Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cılgısız, [cıl-gı-sız] *{ağız} sf.* **1.** Terbiyesiz. **2.** Çapkın. **3.** Yaramaz. **4.** Oyunbozanlık eden. **5.** Açgözlü. **6.** Obur. [DS]

cılh, [calh / calk / cılh / cılk *(yans.)*] *is.* **1.** Sıvı ve cıvık maddelerin çalkalanması, sarsılması durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *cılh-mak.* **2.** *{ağız} sf.* Cıvık. [DS] **3.** *{ağız}* Bozuk; çürük; kokmuş; çılk. [DS]

cılı, [Kırg. cılı-mak *(ılımak)*] *{ağız} sf.* **1.** Sıcak. **2.** Ilık. [DS]

-cılık, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* **1.** İsimden isim yapan ek; meslek adı yapan -ci eki ile soyut kavramlar üreten -lik ekinin kalıplaşmış biçimidir. Meslek ve uğraş alanı kavramı taşıyan isimler yapar: *besicilik, oyunculuk, yatırımcılık, sözcülük, çiftçilik.* **2.** Alışkanlık haline getirilmiş iş, tabiat, huy kavramları taşıyan isimler yapar: *fırsatçılık, yalancılık, mızıkçılık, otlakçılık, kaçakçılık.* **3.** Bir görüş, düşünce ve bir akımı benimseme, taraftar olma kavramları taşıyan isimler yapar: *adcılık, atacılık, belirlenimcilik, devletçilik, devrimcilik, gerçekçilik, Atatürkçülük, törecilik, toplumculuk, ülkücülük, yapısalcılık.*

cılık[1], **-ğı** [cıl *(yans.)* > cıl-ık] *{ağız}is.* **1.** İncir. **2.** *sf.* Oyunbozan; mızıkçı. **3.** Terbiyesiz. [DS]

cılık[2], **-ğı** [cıl *(yans.)* > cıl-k / cıl-ık] *{ağız} sf.* **1.** Çok ıslak. **2.** Cıvık. **3.** Çürük. [DS]

cılımak, [cıl *(yans.)* > cıl-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Oyunda mızıkçılık etmek. **2.** İşi bozmak. [DS]

cılıman, [cılı-man ?] *{ağız} is.* İnsan gücü. [DS]

cılıngız, [cıl-ıng-ız] *{ağız} sf.* **1.** Arık; cılız. **2.** Bakımsız. [DS]

cılıntı, [cıl-ın-tı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

cılırga, [cıl-ır-ga] *{ağız} is.* Kaldıraç. [DS]

cılız, [Erme. cılız] *sf.* **1.** Çok zayıf, çelimsiz. **2.** Gücü kuvveti yetersiz; kuvvetsiz. **3.** Dayanıksız. **4.** Çok ince. **5.** Değersiz. **6.** *{ağız}* Cüce. [DS] **7.** *{ağız}* Seyrek. [DS] **8.** *{ağız}* Yeni doğmuş küçük çocuk. [DS]

cılızlaşma, [cılız-la-ş-ma] *is.* Güçsüz düşme, zayıflamak eylemi.

cılızlaşmak, [cılız-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Zayıflamak; güçsüz düşmek. **2.** Gücünü kuvvetini, etkisini yitirmek; sönükleşmek.

cılızlık, -ğı [cılız-lık] *is.* **1.** Cılız olma durumu. **2.** Cılız olan şeyin niteliği. **3.** Zayıflık, güzsüzlük.

cılk[1], [calh / calk / cılh / cılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve cıvık maddelerin çalkalanması, sarsılması durumunu anlatan kök. [Zülfikar] *cılk çıkmak, cılk yara, cılk cılk, cıl(lı)k cıllık.*

cılk[2], [cılk *(yans.)*] *sf.* **1.** *{ağız}* Çok ıslanmış. [DS] **2.** *{ağız}* (Yara için) irinlenmiş. [DS] **3.** (Yumurta için) bozulmuş. **4.** (Yumurta için) kuluçkada civciv çıkmayan, dölsüz. **5.** Çürümüş; kokmuş. **6.** Sözünde durmayan; sözünün eri olmayan. **7.** *{ağız}* Kötü kalpli. [DS] 🗗 **cılk çıkmak,** *Kusurlu, kötü, boş çıkmak.*‖ **cılk etmek,** *1. Bozmak; çürütmek. 2. İyice sulamak.*‖ **cılkı çıkmak,** *Güvenilirliği, sağlamlığı kalmamak; bozulmak, laçkalaşmak.*‖ **cılk kesmek,** *{OsT} Cılk olmak.*‖ **cılk olmak,** *{ağız} Çok uslanmak.* [DS]

cılkava, [Slav. vılk *(kurt)* > Bulg. cılkava] *is.* **1.** Kafa derisi. **2.** Kurt veya tilkinin ense kısmından yapılan kürk.

cılkı[1], [Kırg. cılkı] *{ağız} is.* **1.** At sürüsü; yılkı. **2.** Eşek. [DS]

cılkı[2], [Moğ. cilga / cılkı جلقى] *{ağız} is.* → cılga[1]. [DS]

cılkıcı, [yılkı > cılkı-cı] *{ağız} is.* At çobanı. [DS]

cılkır, [cılk *(yans.)* > cılk-ır] *{ağız} is.* Et, ıspanak ve yumurta ile yapılan bir yemek. [DS]

cılklaşma, [cılk-la-ş-ma] *is.* Cılk olmak eylemi.

cılklaşmak, [cılk *(yans.)* > cılk-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Cılk duruma gelmek. [DS]

cılklık, -ğı [cılk-lık] *is.* **1.** Cılk olma durumu. **2.** Cılk olan şeyin niteliği.

cıllak, -ğı [cır *(yans.)* > cır-la-k > cıllak] *{ağız} sf.* **1.** İnce bir sesle sürekli ağlayan; bağıran. **2.** Mızıkçı. **3.** *is.* Civciv. **4.** İnce ve pürüzlü ses. [DS]

cıllaka, [cıl *(yans.)* > cıl-la-mak > cıl-la-k / cıllaka] *{ağız} is.* Şımarık. [DS]

cıllamak, [cıl / cır *(yans.)* > cıl-la-mak / cır-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Dönmek; vazgeçmek. **2.** Karşı gelmek. **3.** Oyunda mızıkçılık etmek. **4.** İnce ve yüksek sesle ağlamak. [DS]

cıllayık, -ğı [cıl *(yans.)* > cıl-la-y-ık] *{ağız} sf.* İnce bir sesle sürekli bağırıp ağlayan. [DS]

cıllı[1], [cıl *(yans.)* > cıl-lı] *{ağız} sf.* **1.** Nazlı. **2.** Oyunbozan; mızıkçı. **3.** Haksız. **4.** Çelik oyununda dinlenmek için verilen zaman. [DS]

cıllı[2], [Kırg. cılı-mak *(ılımak)*] *{ağız} sf.* Ilık. [DS]

cıllıgu, [cıllı-ġü جللغو] *{OsT} is.* Çalılık.

cıllık[1], **-ğı** [cıl *(yans.)* > cıl-lı-k] *{ağız} sf.* **1.** Oyunbozan; mızıkçı. **2.** Çok çabuk darılan. **3.** *is.* Bir yıllık ya da daha küçük horoz. **4.** Mıncıklama; bozma. **5.** Talaş. **6.** Mayasız hamur ekmeği. **7.** Korku. [DS] 🗗 **cıllık cıllık,** *{ağız} Sulu sulu.* [DS]‖ **cıllık etmek,** *{ağız} 1. Merak etmek. 2. (Yürek için) üzüntü ya da korkudan burkulmak.* [DS]

cıllık, -ğı [cıl *(yans.)* > cıl-lık جلق] *{eAT} is.* Kabarcık.

cıllıklamak, [cıl *(yans.)* > cıl-lı-k-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cıllımak, [cıl *(yans.)* > cıl-lı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Yorgunluk yüzünden güçten düşmek. **2.** Dönmek; vazgeçmek. **3.** Oyunda mızıkçılık etmek. **4.** İnce ses çıkararak ağlamak. **5.** *gçl. f.* Sulandırmak. [DS]

cıllıtmak, [cıl *(yans.)* > cıl-lı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Oyunda karşı tarafı mızıkçılığa zorlamak. [DS]

cılmak, [cıl *(yans.)* > cıl-mak / yıl-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cılmık, -ğı [cıl *(yans.)* > cıl-mık] *{ağız} sf.* Çok sulu; cıvık. [DS] 🗗 **cılmık yoğurt,** *{ağız} Sarımsaklı yoğurt.* [DS]

cılmuk, -ğu [cıl *(yans.)* > cıl-muk] *{ağız} sf.* → cılmık. [DS]

cılp[1], [cılb / cılp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cılp cılp, cılp-ı-mak, cılp-ık, cılp-ı-mak.*

cılp[2], [cılb / cılp / cilb *(yans.)*] *is.* **1.** Yağlı, sulu ve cıvık olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cılp cılp, cılp-ık.* **2.** *sf.* Çok ıslak. 🗗 **cılp cılp,** *{ağız} Çok sulu.* [DS]

cılpık, -ğı [cılp *(yans.)* > cılp-ık] *{ağız}is.* **1.** Sulu peynir. **2.** Bir tür tatlı su balığı. [DS]

cılpımak, [cılp *(yans.)* > cılp-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Donmuş yerler için) güneş etkisi ile çözülüp çamur olmak. [DS]

-cılrak, [-cıl-ra-k / -cil-re-k] *{eAT} yap e.* İsim ve sıfatlara benzerlik kavramı katan yapım eki; bugünkü "-ımsı" görevinde kullanılmıştır.

cılt, [cıld / cılt / cild *(yans.)*] *is.* Parlamayı, ışık saçmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cılt-ra-mak.*

cıltramak, [cılt *(yans.)* > cılt-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Parlamak. [DS]

cıltratmak, [cılt-ra-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Parlatmak. [DS]

cım, [cım / cim / cüm *(yans.)*] *is.* Parmak uçları arasında sıkıştırma, ezme ve buna benzer hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cımcık, cım-cık-la-mak, cım-ı-k-la-mak.*

cımak[1], [cır-mak > cı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Yırtmak. [DS]

cımak[2], [Gürc. cımaḫe] *{ağız} sf.* Ekşimiş. [DS]

cımb[1], [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cımb-ıl cımbıl, cımb-a-la-mak, cımb-ıl-la-mak, cımb-ıl-da-mak, cımb-ıl-da-k.*

cımb[2], [camb / cımb / comb / comp / cum / cumm / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cımb-a-la-n-mak.*

cımb[3], [cımb / cim *(yans.)*] *is.* Suya dalma, yıkanma, su sıçratma, sıvıları çalkalama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cımb-ıl cımbıl.*

cımbalamak, [cımb *(yans.)* > cımb-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sıvıyı çalkalamak; sarsmak. [DS]

cımbalanmak, [cımb *(yans.)* > cımb-a-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Su için) içine taş atıldığı zaman ses çıkarmak. [DS]

cımbar[1], [cımb *(yans.)* > cımb-ar ?] *{ağız} is.* **1.** Filiz; sürgün. **2.** Meşe; çalı çırpı. **3.** Çatal değnek. **4.** İnce ve kuru sopayla atılan dayak. **5.** Öfke; sinir. [DS] 🗗 **cımbar yemek,** *{ağız} Dayak yemek.* [DS]

cımbar[2], [Far. çember *(kasnak)* > cımbar] *{OsT} is.* Dokuma tezgâhlarında dokunan kumaşı gergin tutmak içini tezgâhın iki yanına geçirilen dişli aygıt.

cımbarlama, [cımbar-la-ma] *is.* Cımbar geçirme ya da takmak eylemi.

cımbarlamak, [cımbar-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tezgâhtaki kumaşı cımbarla geriye almak.

cımbıl[1], [cımb *(yans.)* > cımb-ıl] *is.* Su içinde hareket eden şeylerin ya da dökülen, çalkalanan sıvıların çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cımbıl cımbıl,** *{ağız} 1. (Yıkanmak için) su sesi çıkarak; dökülen sulara ses çıkartarak. 2. (Su içinde hareket eden cisim için) su sesi çıkartarak. 3. Sulu sulu.* [DS]

cımbıl[2], [cımb *(yans.)* > cımb-ıl ?] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; cılız. **2.** *is.* Küçük üzüm salkımı; salkım üzerindeki dalcıklar. [DS]

cımbıldak, -ğı [cımb *(yans.)* > cımb-ıl-da-k] *{ağız} sf.* **1.** Sütsüz; soysuz. **2.** Yaramaz. **3.** Her şeye karışan; ukala. **4.** Arsız. **5.** Oynak. **6.** Sözünde durmayan; dönek. [DS]

cımbıldamak, [cımb *(yans.)*> cımb-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Su için) çalkalanmak. **2.** Suda oynamak. **3.** Bulanmak. **4.** Heyecanlanmak. [DS]

cımbıldatmak, [cımb-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Bir kaptaki sıvıyı yavaşça çalkalayarak kendi üzerine sıçratmak. **2.** Yoğurdu yayıkta dövmek. **3.** Sıçratmak. **4.** Duyurmak; sezdirmek. [DS]

cımbıldayık, -ğı [cımb *(yans.)* > cımb-ıl-da-y-ık] *{ağız} sf.* Sözünde durmayan; dönek. [DS]

cımbıllamak, [cımb *(yans.)* > cımb-ıl-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Korkmak. **2.** Kafası karışmak. [DS]

cımbırık, -ğı [cımb-ır-ık] *{ağız} sf.* (Kişi için) ufak tefek. [DS]

cımbırt, [Yun. tsimpidi] *{ağız} is.* **1.** Davul çubuğu. **2.** *is.* Cam ve porselen eşyanın kırılırken çıkardığı ses. [DS]

cımbıt, -dı [Yun. tsimpidi] *{ağız} is.* **1.** Cımbız. **2.** Yemek çatalı. [DS]

cımbız, [Yun. tsimpidi] *is.* **1.** Kıl, tel gibi ince şeyleri çekip çıkarmaya yarar küçük maşa. **2.** *tekst.* Boya işlerinde kumaş üzerinde bulunabilecek çöp vb. şeyleri temizlemede kullanılan alet. **3.** *{ağız}* Hayvan sürmekte kullanılan ucu sivri ağaç. [DS] **4.** Deri veya meşin delmeye yarayan sapı tahta, ucu metal araç; biz. 🗗 **cımbız gibi,** *Atik; çevik.*

cımbızcı, [cımbız-cı] *is. tekst.* Kumaşları cımbızla temizleme işini yapan işçi.

cımbızlama, [cımbız-la-ma] *is.* **1.** Cımbızlamak işi. **2.** *tekst.* Boya öncesi kumaş üzerinde bulunan iplik, çöp parçaları ya da düğüm, nope gibi kumaşın kalitesini bozabilecek maddelerin temizlenmesi işi.

cımbızlamak, [cımbız-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *tekst.* Boya öncesi kumaş üzerinde bulunan iplik, çöp parçaları ya da düğüm, nope gibi kumaşın kalitesini bozabilecek maddeleri cımbız adı verilen el aracı ile temizlemek. **2.** *{ağız}* Cımbız adı verilen ucu sivri ağaçla hayvanı dürtmek. [DS]

cımcıklamak, [cım *(yans.)* > cım+cık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Tırmalamak. **2.** Çimdiklemek. **3.** Ezmek. **4.** Kırıştırmak. [DS]

cımcıl, [cımb *(yans.)* > cımb-ıl > cımcıl] *{ağız}* → cımbıl. 🗗 **cımcıl cımcıl,** *{ağız}* → cımbıl cımbıl. [DS]

cımcılık, -ğı [cı(m)+cı/lık] *{ağız} sf.* Sırılsıklam. [DS]

cımcıma, [Far. cumcuma *(kuyu)*] *{ağız} is.* Yollarda ve tarlalarda meydana gelen su birikintisi ve bataklık. [DS]

cımcıslak, -ğı [cı(m)+cı/s-la-k] *sf.* Çırılçıplak.

cımıcık, -ğı [cım-ı-cık] *{ağız} sf.* Biraz; çok az; cimdik. [DS]

cımıklamak, [cım *(yans.)* > cım-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Yoğurmak. **2.** Karıştırmak. **3.** Çimdiklemek. [DS]

cımırtlak, -ğı [cım-ır-t-la-k] *{ağız} is.* Arasına oturup

sallanmak ya da yatmak için karşılıklı iki ağaç arasına gerilmiş iplerden meydana gelen salıncak; hamak. [DS]

cımışka, [? cımışka] *{ağız} is.* Ayçiçeği tohumu. [DS]

cımız, [? cımız] *{ağız} is.* **1.** Yaz kış sulu olan yer; bataklık. **2.** Ekilemeyen killi tarla. [DS]

cımızlanmak, [cımız-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Huysuzlamnak. **2.** (Hava için) bulutlanmak. [DS]

-cın, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çin / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* **1.** İsimden isim türeten ek. Kuş adları yapar: *güvercin (gök-er-cin), bıldırcın, kaşıkçın.* **2.** Yaşadığı yeri esas alarak kuş adı yapar: *çamurcun, bayırcın.* **3.** Belli bir hayvanı yiyerek beslenen kuş adı yapar: *balıkçın.* **4.** Değişk türde adlar ve sıfatlar yapar. *tokurcun, örcün (ipten örülmüş merdiven), yalçın.*

cın, [cın / cınc *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cınc-ı-k, cın cık, cınc-ı-k-lı, cınc-ı-k göz, cınc-ı-k-la-mak.*

cınak, -ğı [cın-ak ?] *{ağız} is.* Cam ve porselen eşya. [DS]

cınaz, [cın-az ?] *{ağız} is.* Huysuz ihtiyar. [DS]

cınb, [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cınb-ıl-da-mak, cınb-ıl-tı.*

cınbıldak, -ğı [cınb *(yans.)* > cınb-ıl-da-k] *{ağız} sf.* **1.** Zevzek. **2.** Oynak. [DS]

cınbıldamak, [cınb *(yans.)* > cınb-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Çalkalanmak. [DS]

cınbıltı, [cınb *(yans.)* > cınb-ıl-tı] *{ağız} is.* Kap içindeki sıvının çalkalanmasından doğan ses. [DS]

cınbıs, [Yun. tsumpidion => cınbıs جنبس] *{OsT} is.* Cımbız.

cıncık, -ğı [cın *(yans.)* + cık *(yans.)*] *is.* **1.** Bardak, tabak gibi cam ve porselenden yapılmış eşyalar; zücaciye; sırça. **2.** *{ağız}* Kırık cam ve porselen parçaları. [DS] **3.** *{ağız}* Çocuk oyuncağı. [DS] **4.** *{ağız}* Bilye. [DS] **cıncık boncuk,** *Yalancı taşlardan yapılmış süs ve takı eşyası.*|| **cıncık göz,** *{ağız} Çakır göz.* [DS]|| **cıncık kırığı,** *{ağız} Hayal kırıklığına uğratan gerçek.* [DS]

cıncıkçı, [cıncık-çı] *{ağız} is.* Zücaciyeci. [DS]

cıncıklamak, [cıncık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Süslemek. **2.** Gıdıklamak. **3.** Mıncıklamak. [DS]

cıncıklı, [cıncık-lı] *{ağız} sf.* Süslü. [DS]

cındı, [cın-dı] *{ağız} sf.* Cimri. [DS]

cındık, -ğı [cın-dı-k] *{ağız} sf.* **1.** Küçük ve yuvarlak. **2.** Alıngan ve kötü huylu. [DS]

cındım, [cın-dı-m] *{ağız} sf.* Davranışlarını ve sözünü kontrol edemeyen. [DS]

cındır, [cıy *(yans.)* > cıy-ın-dır] *{ağız} sf.* Kuru; zayıf; cılız. [DS]

cındıra, [cın-dı-r-a ?] *{ağız} is.* Yaban atı ve sığır yakalamakta kullanılan, ucunda urgan halka bulunan çatal ağaç. [DS]

cındırık, -ğı [çığ / cığ *(yans.)* > cıy-ın-dır-ık] *{ağız} sf.* (Et için) yağsız ve sinirli. [DS]

cıng[1]**,** [cang / cank / cıng / cing / cong / conk / cöng / cunk / can *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıng-ı, cıng-ıl-da-ma, cıng-ır cıng-ır, cıng-ış-mak.* **cıng atmak,** *{ağız} Çifte atmak; tepmek.* [DS]

cıng[2]**,** [cıng *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cıng-ıl, cıng-ıl-lı mıngıllı, cıng-ıl-da-k, cıng-ır-a-k, cıng-ı-mak, cıng-ır-t-la-k.*

cıngar, [Yun. tsingra] *{ağız} is.* Kavga; kavga gürültüsü. [DS] **cıngar çıkarmak,** *{ağız} Kavgaya neden olmak; sebepli sebepsiz kavga çıkarmak.* [DS]

cıngaylı, [cıng *(yans.)* > cıng-ay-lı] *{ağız} is.* Çaylak. [DS]

cıngaz, [cıng *(yans.)* > cıng-az] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

cıngı, [cıng *(yans.)* > cıng-ı] *{ağız} is.* **1.** Kıvılcım; çıngı. **2.** Civciv. [DS]

cıngıl[1]**,** [cıng *(yans.)* > cıng-ıl / cingil / çıngıl] *{ağız} is.* Su veya süt taşımakta kullanılan bakır kap; kova; bakraç; su kovası; kuyu kovası. [DS]

cıngıl[2]**,** [Yun. atsingano *(çingene)* [Tietze] / cıng *(yans.)* > cıng-ıl] *{ağız} is.* **1.** Asma kütüğünden üzüm salkımları elle eklem yerinden koparıldıktan sonra o eklem yerine bitişik küçük bir sap üzerinde kalan birkaç taneli üzüm salkımı. **2.** İnci, boncuk, altın gibi maddelerden yapılmış başlık veya elbiseye takılan süs eşyaları. **3.** Su veya süt taşınan bakır kap; bakraç. **4.** *sf.* (Elbise için) eski; yırtık pırtık. **5.** Sözünü düşünüp taşınınadan konuşan. **6.** *mecaz.* Ufak tefek. [DS]

cıngıl[3]**,** [İng. jingle *(şıngırtı)*] *is.* Radyo ve televizyon reklamları için uyarlanmış ya da özel olarak bestelenmiş, kolayca akılda kalabilen kısa müzik parçası.

cıngıldak, -ğı [cıng *(yans.)* > cıng-ıl-dak] *{ağız} is.* Bir tür tahterevalli. [DS]

cıngıldamak, [cıng *(yans.)* > cıng-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Metal kap vb. için) "cıng" sesi çıkarmak. **2.** (Su için) kap içinde çalkalanmak. **3.** (Çan veya zil için) çalmak. **4.** (Kulak için) çınlamak. **5.** Hafifmeşrep davranmak; oynaklık etmek. [DS]

cıngıllamak, [cıngıl-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Üzüm salkımlarının cıngıllarını koparıp ayırmak. [DS]

cıngıllı[1]**,** [cıng *(yans.)* > cıngıl-lı] *{ağız} is.* Küçük kazan. [DS]

cıngıllı[2], [cıngıl-lı] *{ağız} sf.* **1.** Süslü. **2.** *mecaz.* (Kadın için) oynak; hafifmeşrep. **3.** Dayanıksız; iradesiz. **4.** Yaman; çetin. [DS] 🗗 **cıngıllı melek aşı,** *{ağız} Mercimekli hamur çorbası.*[DS]|| **cıngıllı mıngıllı,** *{ağız} Süslü püslü.* [DS]|| **cıngıllı püngüllü,** *{ağız} Süslü püslü.* [DS]

cıngımak, [cıng *(yans.)* > cıng-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Koşmak. **2.** Hoplamak; zıplamak. **3.** Kızmak. **4.** Oyunda mızıkçılık etmek. **5.** Bir işi gönülsüz yapmak. [DS]

cıngır, [cıng *(yans.)* > cıng-ır] *{ağız} is.* **1.** İki üç aylık horoz. **2.** *sf.* (Hava için) açık; bulutsuz. **3.** Çok parlak. [DS] 🗗 **cıngır cıngır,** *{ağız} Çıngırak sesini andırır şekilde.* [DS]| **cıngır cıngır etmek,** *{ağız} 1. Gevezelik etmek. 2. Terbiyesizce söz söylemek.* [DS]

cıngırah, [cıng *(yans.)*> cıng-ır-a-k > cıngıraḫ] *{ağız} is.* Çıngırak. [DS]

cıngırak[1], **-ğı** [cıng *(yans.)* > cıng-ır-a-k] *{ağız} is.* Çıngırak. [DS]

cıngırak[2], **-ğı** [cıng *(yans.)* > cıng-ır-a-k] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cıngırdak[1], **-ğı** [cıng *(yans.)* > cıng-ır-da-k] *{ağız} is.* Genişletilmiş söz. [DS]

cıngırdak[2], **-ğı** [cıng *(yans.)* > cıng-ır-da-k] *{ağız} is.* **1.** Küçük çan. **2.** Çocuk oyuncağı. **3.** Eşek sürmek için ucuna halka geçirilmiş değnek. **4.** Tahterevalli. [DS]

cıngırdamak, [cıng *(yans.)* > cıng-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Hava için) açık, parlak ve soğuk olmak. **2.** (Cam bilezik vb. için) birbirine değerek ses çıkarmak. **3.** (Eriyen yağ için) ses çıkarmak; cızırdamak.

cıngırgeç, [cıng *(yans.)* > cıng-ır-gaç] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cıngırık, -ğı [cıng *(yans.)* > cıng-ır-ık] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cıngırlak, -ğı [cıng *(yans.)* > cıng-ır-la-k] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cıngışmak, [cıng *(yans.)* > cıng-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Tartışmak. [DS]

cınğ, [cınğ *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cınğ-ır-da-k, cınğ-ır-ık.*

cınğırdak, -ğı [cınğ *(yans.)* > cınğ-ır-da-k] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cınğırık, -ğı [cınğ *(yans.)* > cınğ-ır-ık] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cınımak, [cın *(yans.)* > cın-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cınk, [cınk *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cınk-ıl, cınk-ıl-ı.*

cınkay, [cın *(yans.)* > cın-kay جنقای] *{OsT} is.* İskete kuşu.

cınkı, [cınk *(yans.)* > cınk-ı جنقی] *{eAT} is.* Kıvılcım.

cınkıl, [cınk *(yans.)* > cınk-ıl] *{ağız} is.* **1.** İnci, boncuk, gümüş ve altından yapılan süs eşyası. **2.** Küçük üzüm salkımı. **3.** Üzüm salkımındaki küçük salkımcıkların her biri. [DS]

cınkıllı, [cınk *(yans.)* > cınkıl-lı] *{ağız} is.* Küçük kazan. [DS]

cınkırık, -ğı [cınk *(yans.)* > cınk-ır-ık] *{ağız} is.* **1.** Kaldıraç. **2.** Tahterevalli. [DS]

cınnak, -ğı [cır *(yans.)* > cır-(ı)n-ak > cınnak] *{ağız} is.* **1.** Tırnak; pençe. **2.** Küçük bir parça. [DS]

cınnaklamak, [cır *(yans.)* > cır(ı)n-ak-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak; tırnaklamak. [DS]

cıp[1], [cıb / cıp *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cıp cıp, cıp-ı-dık-la- mak, cıp etmek, cıp-ıl-da-mak, cıp-ıl-dan, cıp-ıt-ı çıkmak.* 🗗 **cıp cıp,** *{ağız} (Suyun akışı veya damlayışı için) kesintili olarak.* [DS]|| **cıp etmek,** *{ağız} (Çocuk d.) yıkanmak.* [DS]

cıp[2], [cıb / çıp / cib *(yans.)*] *is.* El çırpma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıp-pan, cıp cık.*

cıp[3], [cıp / cip] *{ağız} e.* **1.** Pekiştirme edatı. **2.** *zf.* Ansızın. **3.** Hep; bütün; çok. [DS]

cıpan, [cıp *(yans.)* > cıp-an] *{ağız} is.* Yıkanma. 🗗 **cıpan etmek,** *{ağız} Yıkanmak.* [DS]

cıpcık, -ğı [cıp *(yans.)* > cıp-cık] *{ağız} is.* **1.** El çırpma; alkış. **2.** İki çocuğun karşılıklı olarak ellerini birbirine vurma ve yüzlerine dokunma biçiminde oynadıkları bir oyun. **3.** Çırpınarak yıkanma. [DS]

cıpcılız, [cı(p)+cı/lız] *pekşt. sf.* Çok cılız.

cıpcıp, [cıp *(yans.)* + cıp] *{ağız} is.* Su içinde çırpınarak yıkanma. [DS]

cıpılamak, [cıp *(yans.)* > cıp-ı-la-mak] *{ağız} gçsz.f. [-r] [-l(ı)-yor]* Su içinde hareket ederek ses çıkarmak. [DS]

cıpıldak, -ğı [cıp *(yans.)* > cıp-ıl-da-k] *sf.* (Yer için) ıslak; sulu; yürürken çıplama sesi çıkaran.

cıpıldamak, [cıp *(yans.)* > cıp-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Sıvı ya da su içinde çırpınarak ses çıkarmak; ses çıkararak hareket etmek. [DS]

cıpıldan, [cıp *(yans.)* > cıp-ıl-dan] *{ağız} is.* Suyun sığ yeri. [DS]

cıpıldık, -ğı [cıp *(yans.)* > cıpıl-dık] *{ağız} sf.* Tepeden tırnağa kadar ıslak. [DS]

cıpıt, [cıp *(yans.)* > cıp-ıt] *{ağız} sf.* Çok ıslak. 🗗 **cıpıtı çıkmak,** *{ağız} Islanmak.* [DS]

cıpkı, [cıp *(yans.)* > cıp-kı] *{ağız} is.* **1.** Kamçı. **2.** İnce uzun değnek; çımkı. [DS]

cıppan, [cıp *(yans.)* > cıp(p)-an] *{ağız} is.* Alkış. [DS] 🗗 **cıppan çalmak,** *{ağız} El çırpmak; alkışlamak.* [DS]

cıptır, [cıp *(yans.)* > cıp-(ı)t-ır] *{ağız} sf.* Hoppa; oynak; hafifmeşrep. [DS]

cır[1]**,** [cır *(yans.)*] *is.* Pençe ile vurma, tırmalama, yırtma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cır-mak, cır-ıl-mak, cır-ı-k, cır-ı-m, cır-mak-la-mak, cır-mık, cır-mık-la-mak, cır-na-k-la-mak, cır-r-ıl-da-mak.*

cır[2]**,** [cır *(yans.)*] *is.* Sürtünme, dönme ve bu biçimde parazit sesler çıkarma, bağırma, ağlama, ötme vb. sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cır+bağa, cır+cır böceği, cır cır, cır cır cırlamak, cır-ık, cır-ıl-da-mak, cır-ıl-tı.* 🗗 **cır cır,** *Rahatsız edici bir sesle durmaksızın.* | **cır cır ötmek,** *Yerli yersiz rahatsız edecek biçimde konuşmak.*

cır[3]**,** [cır / cir / cor / cur / cür *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin akışı, dökülüşü ve ishal olma durumunda çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cır-ıl-cırıl, cır cır ak-mak, cır cır.*

cır[4]**,** [cır / yır / ır / çığır] *is.* Sözlü müzik parçası.

cır[5]**,** [cır] *{ağız} is.* "İmdat" işareti. [DS]

cır[6]**,** [cır] *{ağız} sf.* Son. [DS]

cırbağa, [cır *(yans.)*+bala *(cocuk)* / Far. cerbā *(uyuz)*] *sf.* **1.** (Çocuk için) küçük. **2.** *{ağız}* (Çocuk için) zayıf; çelimsiz. [Gemalmaz] **3.** *{ağız}* Aşağılık; yaramaz; arsız. [DS]

cırboğa, [Fr. gerboise / Ar. cerbü] *is. zool.* Bir tür çöl faresi; Arap tavşanı, *(Dipus aegiptius).*

cırcır, [cır *(yans.)* + cır / Ar. cercer جرجر] *is.* **1.** Dokuma tezgâhlarında gücü çerçevelerinin asıldığı, yükseklik ayarı yapılabilen bir tür çengel. **2.** *{ağız}* Kaynana zırıltısı da denilen cırıltılı ses çıkaran bir çeşit oyuncak. [DS] **3.** *{ağız}* Fermuar. [DS] **4.** *{ağız}* İshal. [DS] **5.** *{ağız}* Ağustos böceği. [DS] **6.** Pamuk çekirdeğini ayırmakta kullanılan bir tür tezgâh; çırçır. **7.** *{ağız}* Suyu az akan çeşme. [DS] **8.** *{ağız}* Kapı gıcırtısı. [DS] **9.** *sf. {ağız}* Çok konuşan; geveze. [DS] 🗗 **cırcır akmak,** *{ağız} (Çeşme, dere vb. için) suyu çok az olarak akmak.* [DS]|| **cırcır araba,** *{ağız} Kağnı.* [DS]|| **cırcır böceği,** *zool. Düz kanatlılar takımından iri başlı, sıcak ve karanlık yerlerde yaşayan, erkekleri cırlama sesi çıkaran, 15-20 mm. uzunluğunda, mutfak kırıntıları, un döküntüleri ile beslenen, sıcak ocak başlarındaki kovuklara yuvalar yapan kazıcı küçük böcek; kara çekirge; cırcır; çırçır; cırlak, (Acheta domesticus).*|| **cırcır delgi,** *Dönme hareketini yivli gövde üzerinde bulunan parçanın ileri geri itilmesi ile sağlayan küçük delgi.*|| **cırcır olmak,** *İshal olmak.*

cırcırın, [cır *(yans.)* > cır+cır-ın] *{ağız} is.* İshal; sürgün.

cırcırlı, [cır *(yans.)* > cır+cır-lı] *sf.* Cırcır adı verilen çevirdikçe cırt sesi çıkaran düzeneği bulunan. 🗗 **cırcırlı anahtar,** *Vida veya somun sıkarken geri adımda çırlama sesi çıkaran anahtar.*

cırcıvık, -ğı [cı(r)+cı/vık] *{ağız} sf.* Çok sulu; çok cıvık.

cırd[1]**,** [cırd *(yans.)*] *is.* Ansızın yırtılma ve bu biçimde kabaca ses çıkarma, bağırma, ötme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cırd-mak.*

cırd[2]**,** [cırd / cırt / cört *(yans.)*] *is.* Bir yerde tutulan, sıkıştırılan sıvı ve diğer akışkanların veya domates vb. meyvelerin ezilmesiyle içindeki sıvıların dışarıya çıkmaları, fırlamaları, tepilmeleri sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cırd-a-mık, cırd-ık atmak.*

cırdak, -ğı [cırd *(yans.)* > cırd-ak] *{ağız} is.* **1.** Küçük testi. **2.** Küçük bardak. [DS]

cırdamık, -ğı [cırd *(yans.)* > cırd-a-mık] *{ağız} sf.* (Meyve için) olgun fakat tatsız. [DS]

cırdaval, [? cırdaval] *is.* Meşe dallarından yapılmış ucu demirli uzun mızrak ya da cirit değneği.

cırdavallı, [cırdaval-lı] *sf.* Cırdaval taşıyan; cırdavalı bulunan; cırdaval sahibi.

cırdmak, [cırd *(yans.)* > cırd-mak / Kırg. cırt-mak] *gçl. f. [-ar]* Yırtıp parçalamak.

cırga, [cırk *(yans.)* > cır-ga] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; ince. **2.** (Meyve için) çok olgun; yumuşak. [DS]

cırgamak[1]**,** [cırk *(yans.)* > cır-ga-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-g(ı)-yor]* Ezilmek. [DS]

cırgamak[2]**,** [Moğ. cır-ga-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Eğlenmek; zevk sürmek. [Nevâyî]

cırgana, [cırk *(yans.)* > cırgan-a] *{ağız} is.* **1.** Uzak yere gönderilen meyve sepetinin üzerine balık ağı gibi iple yapılan örgü. **2.** Çürümeye yüz tutmuş meyve. **3.** Cendere. [DS] 🗗 **cırgana olmak,** *{ağız} Ezilmek.* [DS]

cırganak, -ğı [cırk *(yans.)* > cırga-n-ak] *{ağız} is.* Karın boşluğundaki organlar. [DS]

cırgelmek, [cır+gel-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Bıkmak; usanmak. [DS]

cırgıt, [cır *(yans.)* > cır-ğıt جرغت] *{OsT} is.* Cırcır böceği.

cırık[1]**, -ğı** [cır-mak *(yırtmak)* > cır-ık] *{ağız} sf.* **1.** Yırtık; yarık. **2.** Paramparça. [DS]

cırık[2]**, -ğı** [cır *(yans.)* > cır-ık / cırr-ık] *{ağız} is.* **1.** Serçeye benzer bir kuş. **2.** Kuş yavrusu. **3.** Piliç. **4.** Masal; hikâye. **5.** Arının üçüncü ve sonraki oğulları. **6.** *sf. mecaz.* Düzenbaz. **7.** Sır saklamayan; geveze. **8.** Aklı kıt. **9.** (Meyve için) fazla olgunlaşmış. **10.** (Meyve için) bozuk; çürük; cılk. **11.** Büyümemiş; gelişmemiş. [DS]

cırık[3]**, -ğı** [cır *(yans.)* > cır-ık] *{ağız} is.* Tekme. 🗗 **cırık atmak,** *{ağız} Tepmek.* [DS]

cırık[4]**, -ğı** [Far. çehār-yek > çeyrek] *is.* On beş ve on altıncı yüzyıllarda kullanılmış, mangırın dörtte biri değerinde bakır para.

cırıklamak, [cır *(yans.)* > cır-ık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bağırmak. [DS]

cırıklı, [cırık[2] > cırık-lı] *{ağız} sf.* **1.** Çok kaba. **2.** Kirli; pis. **3.** *is.* Yankesici; hırsız. [DS]

cırıkta, [Yun. tsrıhta] *{ağız} is.* Lokma tatlısı. [DS]

cırıl, [cır *(yans.)* > cır-ıl] *is.* **1.** Sıvı maddelerin dökülüşü sırasında çıkan sesi belirten yansımalı gövde. **2.** *{ağız} is.* Tiz sesle öten bir kuş. [DS] 🗗 **cırıl cırıl,** *{ağız} 1. (Ağlama için) bağırarak. 2. (Ses için) cırıltılı; çatallı. 3. (Akan sıvı için) az fakat sürekli.* [DS]

cırıldak, -ğı [cır *(yans.)* > cır-ıl-da-k] *{ağız} sf.* **1.** Hoşa gitmeyen cırıltılı sesler çıkaran; gürültücü. **2.** Dokuma tezgâhında çözgüyü germek için kullanılan aygıt. [DS]

cırıldama, [cır *(yans.)* > cır-ıl-da-ma] *is.* Cırıltılı ses çıkarmak eylemi.

cırıldamak, [cır *(yans.)* > cır-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Cırıltı sesi çıkarmak; cırlamak. *{OsT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Yerli yersiz ağlamak. [DS] **3.** *{ağız}* Gevezelik etmek. [DS] **4.** *{ağız}* Her işe burnunu sokmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Ayakkabı vb. için) gıcırdamak. [DS]

cırılmak, [cır *(yans.)* / cır-mak > cır-ıl-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Kesilmek. **2.** Yırtılmak. [DS]

cırıltı, [cır *(yans.)* > cır-ıl-tı] *is.* **1.** Ağustos böceği ötmesi gibi, aralıksız ve rahatsız edici bir şekilde çıkan cırlama sesi. **2.** *{ağız}* Ağlayan çocuk sesi; bağırtı. [DS] **3.** Makine veya araba tekerleği.

cırım, [cır-mak *(yırtmak)* > cır-ım] *is.* **1.** Tırmalama, parçalama, yırtmak eylemi. **2.** *{ağız} is.* İnce kesilmiş bez parçası. [DS] **3.** Sınır. **4.** Belli yer. 🗗 **cırım cırım,** *1. Parça parça; didik didik. 2. (Çalışmak için) didine didine.*|| **cırım cırım etmek,** *{ağız} Parça parça etmek.* [DS]|| **cırım çekmek,** *{ağız} Dikkatle aramak.* [DS]|| **cırım çıkarmak,** *{ağız} Parça parça etmek.* [DS]

cırıt, [Ar. carīd] *{ağız} is.* Cirit. [DS]

cırıtkı, [cır *(yans.)* / cır-t-mak *(yırtmak)* > cır-ıt-kı] *{ağız} is.* İnce basma; dayanıksız astar. [DS]

cırıtlavuk, -ğu [cırt *(yans.)* > cır(ı)t-la-muk ?] *{ağız} is.* **1.** Söğüt dalından yapılan su tulumbası. **2.** Patlangaç. [DS]

cırk[1], [cağ / cah / cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cırk-ıl-da-mak, cırk-ıl-dı.*

cırk[2], [cırk *(yans.)*] *is.* Kırma, sürtme vb. sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cırk-la-ma, cırk-ıl-da-t-mak.*

cırk[3], [cırk *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin kapalı yerde sıkışmaları sırasında bir delik veya çatlaktan fırlayıp çıkmalarını anlatan kök. [Zülfikar] *cırk olmak, cırk-ı-d-ı çıkmak.* 🗗 **cırk altı,** *{ağız} Huninin altına bağlanmış kap.* [DS]|| **cırkı çıkmak,** *{ağız} Bozum olmak.* [DS]|| **cırk olmak,** *{ağız} 1. Ezilmek. 2. Bozulmak.* [DS]

cırkıldatmak, [cırk *(yans.)* > cırk-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Parmak çıtlatmak. [DS]

cırkıt, -dı [cırk *(yans.)* > cırk-ıt] *{ağız} is.* **1.** Posa. **2.** *sf.* Ezik. 🗗 **cırkıdı çıkmak,** *{ağız} Ezilmek.* [DS]|| **cırkıdını çıkarmak,** *Ezip içini dışına çıkarmak.*

cırklama, [cırk *(yans.)* > cırk-la-ma] *{ağız} is.* Fasulye, bulgur ve soğanla yapılan bir yemek. [DS]

cırlağan, [cır *(yans.)* > cır-la-ğan] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cırlağuk, -ğu [cır *(yans.)* > cır-la-ğu-k] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cırlak, -ğı [cır *(yans.)* > cır-la-k] *sf.* **1.** (Ses için) kulak tırmalayıcı. **2.** (Renk için) parlak, göze çarpan; sırıtan; cırtlak. **3.** *{ağız}* Sürekli olarak ince bir sesle bağırıp ağlayan. [DS] **4.** *{ağız}* Çabuk ağlayan. [DS] **5.** *{ağız}* Korkak. [DS] **6.** *{ağız}* Geveze. [DS] **7.** *is.* Cırcır böceği. **8.** *{ağız}* Olgun meyvenin toplandıktan sonra ezilerek bozulmuş hâli. [DS] **9.** *{ağız}* Karga. [DS] **10.** *{ağız}* Boz renkli bir küçük kuş. [DS] **11.** *{ağız}* Ürün vermeyen yıkanmış toprak. [DS] **12.** *{ağız}* Ocak çekirgesi. [DS] **13.** *{ağız}* Dokuma tezgâhlarından selminin dönmesine ve durmasına yarayan çark. [DS] 🗗 **cırlak cırlak,** *Kulağı tırmalayıcı ince bir sesle.*

cırlama, [cır *(yans.)* > cır-la-ma] *is.* Cır sesi çıkarmak eylemi.

cırlamak, [cır *(yans.)* > cır-la-mak] *gçsz. f. [-ar] [-l(ı)-yor]* **1.** Aralıksız ve rahatsız edici şekilde ince ses çıkarmak. **2.** *{ağız}* Gevezelik etmek. **3.** İnce ses çıkararak ağlamak. **4.** Tiz sesle bağırıp çağırmak. **5.** Şarkı okumak. **6.** İşemek. **7.** Oyunbozanlık etmek; mızıkçılık etmek. **8.** Çaresiz kalmak. **9.** Zil çalmak. **10.** (Menteşe veya tekerlek için) sürtünerek ses çıkarmak. [DS]

cırlangeç, -ci [cır *(yans.)* > cır-lan-geç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cırlangıç, -cı [cır *(yans.)* > cır-lan-gıç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cırlatma, [cırla-t-ma] *is.* Cır sesi çıkartmak eylemi.

cırlatmak, [cır *(yans.)* > cır-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Cırlama sesi çıkarmasına yol açmak. **2.** *{ağız}* Yırtmak. [DS]

cırlavık, -ğı [cır *(yans.)* > cır-la-mak > cır-la-y-ık] *{ağız} is.* **1.** Ağustos böceği. **2.** Cırlama sesi çıkaran bir tür akbaba. **3.** Karnının altı beyaz karatavuk boyunda bir kuş, *(Lanius).* **4.** *sf.* Geveze. [DS]

cırlavuk, -ğu [cır *(yans.)* > cır-la-y-uk] *{ağız} is.* **1.** Ağustos böceği. **2.** Hindi yavrusu. [DS]

cırlayan, [cırla-y-an] *is.* Cırlama sesi çıkaran böcekler.

cırlayık, -ğı [cırla-y-ık] *is.* **1.** Ağustos böceği. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** *zool.* Örümcek kuşugillerden küçük bir av kuşu; *(Lanius).*

cırmah[1], [cır *(yans.)* > cır-mak > cır-maḫ] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Yırtıp parçalamak. [DS]

cırmah[2], [cır *(yans.)* > cır-mak > cırmaḫ] *{ağız} is.* Pençe. [DS] 🗗 **cırmah atmak,** *{ağız}* Tırnakla yırtmak; pençelemek. [DS]

cırmak[1], [cır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Yardım istemek. **2.** Özür dilemek. **3.** Kaçmak. **4.** Delirmek. [DS]

cırmak[2], [Çağ. yır-mak / cır *(yans.)* > cır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Yırtıp parçalamak. **2.** Pençelemek. [DS]

cırmak[3], **-ğı** [cır-mak] *{ağız} is.* **1.** Yırtıcı hayvan pençesi; tırnak. **2.** Ağaç köklerindeki lifler. [DS]

cırmaklamak, [cır *(yans.)* > cır-mak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Tırmalamak. **2.** Kavrayıp almak. [DS]

cırmalama, [cırma-la-ma] *is.* Tırnakla yaralamak eylemi.

cırmalamak, [cır *(yans.)* > cır-ma-la-mak] *gçl. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırnakla yaralamak; tırmalamak.

cırmalanmak, [cır *(yans.)* > cır-ma-la-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Yıpranmak. [DS]

cırman, [Moğ. cunıran] *{ağız} is. zool.* İri bir sıçan türü; tarla sincabı. [DS]

cırmanmak, [cır *(yans.)* > cır-ma-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Tırmanmak. [DS]

cırmık[1], **-ğı** [cır *(yans.)* > cır-mık] *is.* Tırmalama sonucu deride kalan tırnak izi. 🗗 **cırmık atmak,** *{ağız} Tırmalamak.* [DS]

cırmık[2], **-ğı** [cır *(yans.)* > cır-mık] *{ağız} is.* Etin cıvık ve yağlı kısmı. [DS]

cırmık[3], **-ğı** [Erme. çırmuk] *{ağız} is.* Evlere ve bahçelere su almak için avlu duvarına açılan delik. [DS]

cırmıklamak, [cır *(yans.)* > cır-mık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

cırmılamak, [cır *(yans.)* > cır-ma-la-mak > cırmı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

cırmıt, -dı [cır-mak *(yırtmak)* > cır-ım > cır-(ı)m-ıt] *{ağız} is.* Parçacık. [DS]

cırmıtmak, [cır-mak *(yırtmak)* > cır-ım > cır-(ı)m-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Toprağı yüzeyden gelişigüzel sürmek. [DS]

cırmuk, -ğu [cır *(yans.)* > cır-muk] *{ağız} is.* Tırnak izi. [DS]

cırmuklamak, [cır *(yans.)* > cır-muk-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

cırnak, [cır *(yans.)* > cır-(ı)n-ak] *is.* **1.** Yırtıcı hayvan tırnağı; pençe. **2.** *{ağız} bot.* Çoban çantası. [DS] **3.** *{ağız} bot.* Hindiba. [DS] **4.** *{ağız}* Dolmakalem. [DS] **5.** *{ağız}* Kalem ucu. [DS] **6.** *{ağız}* Üzüm şırası konulan büyük teneke. [DS] **7.** *{ağız}* Lades. [DS] **8.** *{ağız} sf.* Az bir parça, birazcık. [DS] 🗗 **cırnak çekmek,** *{ağız} Lades tutuşmak.* [DS]

cırnaklama, [cırnak-la-ma] *is.* Tırnakları ile yaralama eylemi; tırmalama.

cırnaklamak, [cırnak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırnakları ile yaralamak; çizmek; tırınalamak.

cırnaz, [? cırnaz] *{ağız} sf.* Cılız. [DS]

cırnık, -ğı [Erme. cırmuk > cırnık] *is.* **1.** Set duvarlarında arkada biriken suyun duvara zarar vermeden akmasını sağlamak için duvar içinde bırakılan küçük delikler. **2.** *{ağız}* Dar yol; patika. [DS]

cırnıklamak, [cır *(yans.)* > cır-(ı)n-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

cırpak, -ğı [cırp *(yans.)* > cırp-ak] *{ağız} is.* İnce sopa. [DS]

cırrık, -ğı [cır *(yans.)* > cır®-ık] *{ağız} is.* Serçeden biraz büyük, eti yenen bir kuş; boz bakal. [DS]

cırt[1], [cırd / cırt / cört *(yans.)*] *is.* Bir yerde tutulan, sıkıştırılan sıvı ve diğer akışkanların veya domates vb. meyvelerin ezilmesiyle içindeki sıvıların dışarıya çıkmaları, fırlamaları, tepilmeleri sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cırt, cırt-a-t-mak, cırt+at-an, cırt-da-mak, cırt-da-k, cırt-la-mak, cırt-la-k, cırt-la-mbuk, cırt-la-muk, cırt-la-n, cırt-la-vuk, cırt-la-ma, cırt-tır-mak.* 🗗 **cırt atmak,** *{ağız} Fırlatmak.* [DS]‖ **cırt cırt,** *{ağız} Az az.* [DS]

cırt[2], [cırt *(yans.)*] *is.* Kâğıt, kumaş gibi şeylerin yırtılırken çıkardığı ses.

cırt[3], [cırt *(yans.)*] *is.* Ansızın yırtılma ve bu biçimde kabaca ses çıkarma, bağırma, ötme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cırt-ık, cırt-mak, cırt-an, cırt-la-mık, cırt-lak.*

cırt[4], [cırt *(yans.)*] *{ağız} is.* **1.** Soğuk vurmuş meyve. **2.** Tanesi yeni olgunlaşmaya başlamış ekin. **3.** Kümes hayvanları ve kuş gübresi. **4.** Çocukların zamansız yaptığı çiş. **5.** *sf.* Yaramaz; arsız. **6.** Şımarık; hoppa; züppe. **7.** *zf.* (Çıkış için) sert. **8.** Pek az. [DS] 🗗 **cırt atmak,** *{ağız} Korkmak.* [DS]‖ **cırt cırt,** *{ağız} 1. Az. 2. Cıvık; gevşek. 3. Her işe karışan. 4. Küçük domates.* [DS]‖ **cırt etmek,** *{ağız} "Cırt" sesi çıkarmak.* [DS]‖ **cırt parmak,** *{ağız} Serçe parmak.* [DS]

cırt[5], [Yun. sirtis] *{ağız} is.* Kapı sürgüsü. [DS]

cırta, [cırt-ā / cırt+ağa?] *(cırta:) {ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Düşkün. [DS]

cırtabozan, [cırt-a+boz-an] *{ağız} sf.* Onurlu; kibirli. [DS]

cırtacak, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-acak] *{ağız} zf.* Cayıradak. [DS]

cırtalak, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-alak] *{ağız} sf.* Şımarık; hoppa; züppe. [DS]

cırtan, [Yun. tzirtizo [Tietze] ? / cırt *(yans.)* > cırt-an] *{ağız} is.* Küçük şelale. [DS]

cırtanalık, -ğı [cırtana-lık] *{ağız} is.* Tatsızlık. [DS]

cırtatan, [cırt *(yans.)* + at-mak] *{ağız} is.* **1.** Yenmeyen, portakal büyüklüğünde, güzel kokulu, kavun cinsi bir meyve. **2.** Tohumlarına basıldığında tohum ve su fışkırtan bir bitki; acırga. **3.** Küçük domates. **4.** Su fışkırtan oyuncak. [DS]

cırtcırt[1], [cırt *(yans.)* + cırt] *{ağız} is.* Küçük domates. [DS]

cırtcırt[2], [cırt *(yans.)* + cırt] *{ağız} sf.* **1.** Cıvık; gevşek. **2.** *mecaz.* Şımarık; hoppa. [DS]

cırtdak, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-(a)-dak] *{ağız} zf.* **1.** (Yırtmak için) birdenbire; cırt sesi çıkartarak. **2.** *is.* Yellenme. [DS]

cırtdamak, [cırt *(yans.)* > cırt-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kabak çekirdeği, ayçiçeği yemek; çitlemek. [DS]

cırtdanak, [cırt(d)-anak] *{ağız} zf.* (Yırtmak için) birdenbire; cırt sesi çıkartarak. [DS]

cırtı, [cırt-ı] *{ağız} is.* **1.** Meşe ağacı yemişinin en küçüğü. **2.** Serçeden biraz büyük, eti yenen boz renkli bir kuş. [DS]

cırtıdak, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-(a)-dak] *{ağız} zf.* Birdenbire. [DS]

cırtık[1], **-ğı** [cırt *(yans.)* > cırt-ık] *{ağız} sf.* **1.** Şımarık; hoppa; züppe. **2.** *is.* Bir arı kovanının çıkardığı üçüncü oğul. [DS]

cırtık[2], **-ğı** [cırt-mak *(yırtmak)* > cırt-ık] *{ağız} sf.* Yırtık. [DS] ◻ **cırtık mırtık,** *{ağız} 1. (Yazı için) kötü yazılmış. 2. Yırtık pırtık.* [DS]

cırtıltı, [cırt *(yans.)* > cırt-ıl-tı] *{ağız} is.* Kuş sesi; cıvıltı. [DS]

cırtkan, [cırt *(yans.)* > cırt-kan] *{ağız} is.* Ocak çekirgesi. [DS]

cırtladan, [cırt *(yans.)* > cırt-la-t-an] *{ağız} is.* Portakal kabuğu fırlatan, kamıştan yapılmış bir oyuncak. [DS]

cırtlak, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-la-k] *sf.* **1.** (Meyve için) olgunlaşmak ya da çok beklemekten dolayı yumuşamış, çatlamış. **2.** *{ağız}* Kendini beğenmiş; şımarık. [DS] **3.** (Ses için) kulağı rahatsız edecek derecede ince ve tırmalayıcı. **4.** *{ağız}* Her söze karışan. [DS] **5.** *is. {ağız}* Sık sık pisleyen hayvan ya da çocuk. [DS] **6.** *is. {ağız}* Biçimsiz, kuru ve ince adam. [DS] **7.** *{ağız}* Kötü cins erik. [DS] **8.** *{ağız}* Olgunlaşmamış, ezik meyve. [DS] **9.** *{ağız}* Küçük domates. [DS] **10.** *{ağız}* Su fışkırtan oyuncak. [DS] ◻ **cırtlak otu,** *{ağız} Nohuda benzer fakat acı bir ot.* [DS]

cırtlama, [cırt-la-ma] *is.* **1.** Cırtlak duruma gelme eylemi. **2.** *{ağız}* "Cırt" diye ses çıkarma. [DS]

cırtlamak[1], [cırt *(yans.)* > cırt-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Sebze ve meyve için) olgunlaşmak ya da çok beklemekten dolayı yumuşak bir hâl almak veya çatlamak. **2.** (Kâğıt, kumaş için) ses çıkararak yırtılmak. **3.** *{ağız}* (Kuş ve kümes hayvanları için) pislemek. [DS] **4.** *{ağız}* Fışkırmak. [DS] **5.** *{ağız}* Düşünmeden konuşmak. [DS] **6.** *{ağız}* (At için) dörtnala kaçmak. [DS]

cırtlamak[2], [cırt *(yans.)* > cırt-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sürekli konuşmak; böcek gibi cır cır etmek. [DS]

cırtlambuk, -ğu [cırt-la-mak > cırt-la-ınık > cırtlambuk] *{ağız} is.* **1.** Su fışkırtan çocuk oyuncağı. **2.** Çitlembik meyvesi. **3.** Hayvanların yaralarından çıkan akıntı. [DS]

cırtlamuk, -ğu [cırt-la-mak > cırt-la-muk] *{ağız} sf.* **1.** Kendini beğenmiş. **2.** *is.* Su tulumbası. [DS]

cırtlan, [cırt *(yans.)* > cırt-lan] *{ağız} is.* Yenmeyen, portakal iriliğinde kokulu bir kavun. [DS]

cırtlanbuk, -ğu [cırt *(yans.)* > cırt-la-muk > cırtlanbuk] *{ağız} is.* → cırtlambuk. [DS]

cırtlatma, [cırt-la-t-ma] *is.* Sebze ve meyveyi sıkarak veya ısırırken, suyunu fışkırtmak eylemi.

cırtlatmak[1], [cırt *(yans.)* > cırt-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Olgun sebze veya meyveyi elle sıkarak ya da ısırarak yerken kabuğundan suyunu fışkırtmak; cırttırmak.

cırtlatmak[2], [cırt *(yans.)* > cırt-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Fırlatmak. [DS]

cırtlavuk[1], **-ğu** [cırt *(yans.)* > cırt-la-muk > cırtlavuk] *{ağız} sf.* Tez canlı. [DS]

cırtlavuk[2], **-ğu** [cırt *(yans.)* > cırt-la-muk > cırtlavuk] *{ağız} is.* **1.** Küçük domates. **2.** Ağustos böceği. [DS]

cırtlayık, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-la-y-ık] *is.* **1.** *{OsT}* Ağustos böceği. **2.** *{ağız}* Su fışkırtan oyuncak. [DS]

cırtlık, -ğı [cırt *(yans.)* > cırt-lık] *{ağız} is.* **1.** Ağaçkakan. **2.** Meneviş. **3.** Su fışkırtan oyuncak. **4.** Süpürge yapılan bir ot. **5.** Süzme bal veya üzüm şırası. **6.** *sf.* Küçük; cüce. [DS] ◻ **cırtlık kuş,** *{ağız} Çalıkuşu.* [DS]|| **cırtlık parmak,** *{ağız} Küçük parmak.* [DS]

cırtmak[1], [Moğ. cır-mak *(yırtmak)* > cır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Yırtmak. [DS]

cırtmak[2], [cırt *(yans.)* > cırt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Yerli yersiz darılmak. **2.** Kendi kendini övmek. [DS]

cırttırmak, [cırt-tır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Püskürtmek. **2.** Fırlatmak. [DS]

cıs[1], [cıs *(yans.)*] *is.* **1.** Çocukların tehlikeli şeylerden ya da ateşten uzak durmalarını sağlamak için söylenen uyarı sözü. **2.** *{ağız}* Sus! [DS] **3.** *is.* Ateş. ◻ **cıs etmek,** *{ağız} (Çocuk d.) yakmak.* [DS]|| **cıs olmak,** *{ağız} Yanmak.* [DS]

cıs[2], [cıs *(yans.)*] *is.* Kaynama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıs-la-mak.*

cıs[3], [cıs *(yans.)*] *is.* Yakma, kızartma ve pişirme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıs etmek, cıs olmak, cıs-tır-ma yapmak.*

cıscıbıl, [cı(s)+cı/bıl] *{ağız} pekşt. sf.* **1.** Tamamen çıplak. **2.** Yoksul. [DS] ◻ **cıscıbıl olmak,** *{ağız} Soyunmak.* [DS]

cıscıbıldak, -ğı [cı(s)cı/bıl-dak] *{ağız} pekşt. sf.* → cıscıbıl. [DS]

cıscıbır, [cı(s)+cı/bır] *{ağız} pekşt. sf.* **1.** Tamamen çıplak. **2.** Çok yoksul; hiçbir şeysiz. [DS]

cıscıblak, -ğı [cı(s)cı/blak] *{ağız} pekşt. sf.* → cıscıbıl. [DS]

cıscıvık, -ğı [cı(s)+cı/vık] *{ağız} pekşt. sf.* Çok cıvık; çok sulu. [DS]

cısdır, [cırs *(yans.)* > cıs-dır] *{ağız} is.* Yakma, kızartma ve pişirme sırasında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **cısdır yapmak,** *{ağız} Yufkanın bir tarafına yağ sürerek sacda ısıtmak.* [DS]

cısdırma, [cıs-dır-ma] *{ağız} is.* Sacda ısıtılmış yağlı yufka. [DS] 🗗 **cısdırma yapmak,** *Yufka ekmeğin bir tarafına yağ sürerek sacda ısıtmak. {ağız}* [DS]

cısgal, [cıs-ga-l] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

cıskımak, [cızık-mak > cıskı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Caymak; vazgeçmek. [DS]

cıslamak, [cıs-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r][-l(ı)-yor]* **1.** Kaynamak. **2.** Heyecanlanmak. [DS]

cıslı, [cıs-lı ?] *{ağız} sf.* Hastalıklı. [DS]

cışak, -ğı [? cışak] *{ağız} is.* Gelin tacı. [DS]

cışgılık, -ğı [cış-mak > cış-gı-lık ?] *{ağız} is.* Mızıkçılık. [DS]

cışkı, [cış-mak > cış-kı] *{ağız} is.* Oyunbozan; mızıkçı. [DS]

cışkınmak, [cışkın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

cışmak, [? cış-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Vazgeçmek; dönmek. [DS]

cıştak, -ğı [cış-mak > cış-(ı)t-ak] *{ağız} sf.* Arsız; utanmaz. [DS]

cıt[1]**,** [cıd / cıt *(yans.)*] *is.* Oyunbozanlık etmeyi, oyunda kavga çıkarmayı, mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıt cıt.*

cıt[2]**,** [cıt / cıt *(yans.)*] *is.* Bir şeyi ikiye ayırma, bölme, kırma, çarpma çırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cıt-la-k, cıt-ır.*

cıtcıt, [cıt+cıt] *{ağız} sf.* **1.** Elinden hiçbir iş gelmediği hâlde gösteriş yapan. **2.** Titiz ve sinirli. [DS]

cıtlamak, [cıt-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Kuş için) pislemek. [DS]

cıtır, [cıt *(yans.)* > cıt-ır] *{ağız} sf.* Ufak. [DS]

cıtlak, -ğı [cıt *(yans.)* > cıt-la-k] *{ağız} is.* **1.** Kapı mandalı. **2.** Tüfek kapsülü. [DS]

cıtlamak, [cıt *(yans.)* > cıt-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Kuş için) pislemek. [DS]

cıv[1]**,** [cıv *(yans.)*] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *cıv cıv, cıv-ıl cıv-ıl, cıv cık, cıv-ıl-da-ş-mak, cıv-ı-la-t-mak, cıv-ıl-tı, cıv-ıl-dır-a-k.*

cıv[2]**,** [cıv *(yans.)*] *is.* Gereksiz, anlamsız, boş lafların söylenişini anlatan kök. [Zülfikar] *cıv cık, cıv-ı-k ağızlı.*

cıv[3]**,** [cıv *(yans)*] *is.* Hızla uçma, uçuşma, kaçma ve fırlama hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *cıv cıv, cıv-mak, cıv-dır-mak, cıv-gın, cıv-gır-t-mak, cıv-la-mak, cıv-ır-mak, cıv-(v)a-dak.* 🗗 **cıv cıv cıvlamak,** *{ağız}* [DS] *(Silahın namlusundan çıkan kurşun için) havada ses çıkararak gitmek.*

cıv[4]**,** [cıv *(yans.)*] *is.* Mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cıv-ız, cıv-ız-lık, cıv-ız-mak, cıv-ız-la-mak.*

cıv[5]**,** [cıv / cıy /cuv *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin sulu, çalkantılı ve cıvık oluşlarını anlatan kök. [Zülfikar] *cıv-ak, cıv-ık, cıv-ık-lı, cıv-ık-la-mak, cıv-ı-mak, cıv-ı-t-mak, cıv-ı-ra-k.*

cıv[6]**,** [cıv] *{ağız} is.* **1.** Ok atmakta kullanılan ince düz değnek. **2.** Kendir sapı. [DS]

cıva[1]**,** [cıv *(yans.)* > cıv-a] *{ağız} sf.* Atılgan; gözü pek. [DS] 🗗 **cıva gibi,** *Çok hareketli ve ele avuca sığmaz.*

cıva[2]**,** [Far. civa] *{OsT} is. kim.* Atom sayısı 80, kütlesi 200.59, normal şartlarda sıvı halde bulunan metal parlaklığında bir element; sembolü: Hg.

cıvadan, [cıv *(yans.)* > cıv-adan] *{ağız} zf.* Çok çabuk. [DS]

cıvadra, [İt. givadiera] *is. dnz.* Yelkenli gemilerin baş taraflarında belirli bir eğimle ileriye doğru uzatılan seren.

cıvak, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-ak] *{ağız} sf.* **1.** Sulu; cıvık. **2.** *is.* Leblebi. **3.** Şeytan tırnağı. [DS]

cıvalama, [cıva-la-ma] *is. kim.* Organik bir moleküle cıva atomu taşıyan bir grubun eklenmesini sağlayan tepkime.

cıvalı, [cıva-lı] *sf.* **1.** İçinde cıva bulunan; cıva ile çalışan. **2.** Etkili maddesi cıva ya da cıvalı bileşikler olan. 🗗 **cıvalı zar,** *Oyunda hile yapmak için yüzlerden birinin tabanına cıva konulmuş zar.*

cıvar, [cıv-ar] *{ağız}is.* Tarlalara su dağıtan bekçi. [DS]

cıvarna, [İt. ciavarina] *is. dnz.* **1.** Durgun havalarda ara sıra esen rüzgârın etkisi ile su yüzeyinde oluşan habbecikler. **2.** *{ağız}* Hortum. [DS] **3.** *{ağız}* Kar fırtınası. [DS] **4.** *{ağız}* Rüzgârla karışık yağmur. [DS]

cıvata, [İt. giaveta] *is.* İki veya daha fazla parçayı birbirine birleştirmekte kullanılan bir vida ve somundan meydana gelmiş mekanik bağlama elemanı.

cıvatalama, [cıvata-la-ma] *is.* Cıvata ile bağlamak eylemi.

cıvatalamak, [cıvata-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Cıvata ile tutturmak, bağlamak. **2.** Cıvatanın somununu sıkarak yerine takmak.

cıvazlık, -ğı [cıv-az-lık] *{ağız} is.* Hile. [DS]

cıvcık, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv+cık] *{ağız} is.* **1.** Afyonun kurutulmuş sapı. **2.** Serçe. **3.** *sf.* Geveze; dedikoducu. [DS]

cıvcıv, [cıv *(yans.)* > cıv+cıv] *{ağız} is.* İnce sesli adam. [DS] 🗗 **cıvcıv olmak,** *{ağız} Kırılıp parça parça olmak.* [DS]

cıvcıvlı, [cıv *(yans.)* > cıv+cıv-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Hava için) karlı ve fırtınalı. **2.** (Ortam için) çok hareketli. [DS]

cıvdırmak, [cıv *(yans.)* > cıv-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Güzel ok atmak. **2.** *gçsz. f.* (Su için) fışkırmak. **3.** Delirmek. **4.** Sevinçten delirecek gibi olmak. [DS]

cıvga, [*eT.* çıvġa-çı > cıvga] *{ağız} sf.* **1.** Dik ve sivri. **2.** İnce uzun ağaç. **3.** Sığır boynuzu. **4.** Uzun boylu ve sıska kimse. [DS]

cıvgın[1]**,** [cıv *(yans.)* > cıv-gın] *{ağız} is.* Ağaçların verdiği genç ve taze filizler; sürgün. [DS]

cıvgın[2]**,** [cıv *(yans.)* > cıv-gın] *{ağız} sf.* **1.** Delice hareketler yapan. **2.** Delirmiş; çıldırmış. **3.** *is.* Rüzgârla karışık yağmur. **4.** Çalıkuşu. [DS]

cıvgırtmak, [cıv *(yans.)* > cıv-gır-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sağa sola koşturmak. [DS]

cıvgışmak, [cıv *(yans.)* > cıv-gı-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kaşınmak. [DS]

cıvı, [cıv-ı] *{ağız} is.* Saç kıvrımı. [DS]

cıvık, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-ı-k] *sf.* **1.** Çok miktarda sıvı karışarak akışkanlığı, bulaşkanlığı artmış durumda olan. **2.** (Kişi için) soğuk şakalar yapan; can sıkıcı sözler söyleyen; yılışık; geveze. **3.** *{ağız}* Verdiği sözü tutmayan. [DS] **4.** *{ağız}* Sır saklayamayan. [DS] **5.** *{ağız} is.* Bataklık; çamur. [DS] ◻ **cıvık ağızlı,** *{ağız} Sır saklamayan.* [DS]|| **cıvık cıvık,** *1. Hoş olmayacak biçimde, soğuk ve can sıkıcı olarak. 2. {ağız} Parça parça.* [DS]|| **cıvık mantarlar,** *bot. Bakterilerle ortak yaşayan ilkel ve hayvanımsı yapıda, jelatin görünümünde olan mantarlar.*

cıvıklaınak, [cıvık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [l(ı)-yor]* İshal olmak. [DS]

cıvıklanma, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-n-ma] *is.* Cıvık duruma gelir gibi olmak eylemi.

cıvıklanmak, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Cıvık duruma gelir gibi olmak.

cıvıklaşma, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-ş-ma] *is.* Cıvık bir durum almak eylemi.

cıvıklaşmak, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Cıvık duruma gelmek. **2.** Hoşa gitmeyen bir durum almak. **3.** Çığırından çıkmak.

cıvıklaştırma, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-ş-tır-ma] *is.* Cıvık duruma getirme.

cıvıklaştırmak, [cıv *(yans.)* > cıvık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir şeyin katılığını azaltmak için biraz daha su veya başka sıvı ekleyerek akışkanlığını ve bulaşıklığını arttırmak.

cıvıklık, -ğı [cıv *(yans.)* > cıvık-lık] *is.* **1.** Cıvık olma hali. **2.** Cıvık olan şeyin taşıdığı nitelik. **3.** *mecaz.* Sataşma ve sululuk.

cıvıkmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-k-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sululuk etmek. [DS]

cıvıl, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl] *is.* **1.** Kuş sesi gibi cıvıltıları, hareketliliği, kaynaşmayı anlatan yansımalı gövde. **2.** *is.* Kuşların ötüşürken çıkardığı ses. ◻ **cıvıl cıvıl,** *1. (Kuş için) cıvıltı ile ötüşerek. 2. Canlı, hareketli ve neşeli olarak. 3. Neşeli; canlı. 4. Hareketli ve kalabalık.*

cıvılamak, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Havada ıslık sesi çıkararak geçmek. [DS]

cıvılatmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Kuş gibi bağırmak. **2.** Gaz çıkarmak; yellenmek. [DS]

cıvıldama, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-da-ma] *is.* Cıvıl cıvıl ötme eylemi.

cıvıldamak, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Kuş, civciv vb. için) öterek cıvıl cıvıl sesler çıkarmak.

cıvıldaşma, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-da-ş-ma] *is.* Karşılıklı ya da bir arada cıvıl cıvıl ötüşme eylemi.

cıvıldaşmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-da-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* (Kuş, civciv vb. için) karşılıklı ya da bir arada cıvıl cıvıl ötüşerek sesler çıkarmak.

cıvıldı, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-dı جولدی] *{OsT} is.* Fısıltı.

cıvıldırık, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-dır-ık] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

cıvıllatmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-la-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Cıvıldamak. [Gemalmaz]

cıvıltı, [cıv *(yans.)* > cıv-ıl-tı] *is.* **1.** Kuşların, civcivlerin ötüşürken çıkardığı ses. **2.** İnce seslerden oluşan gürültü.

cıvıma, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-ma] *is.* Cıvık veya yumuşak hâle gelmek eylemi.

cıvımak, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** Yumuşak hâle gelmek; cıvık olmak; sulanmak. **2.** *mecaz.* Yakışık almayacak bir duruma gelmek; çığırından çıkmak. **3.** Şımarıklık yapmak; laubalileşmek. **4.** *{ağız}* Verdiği sözü tutmamak. [DS]

cıvınak, [cıv *(yans.)* > cıv-ınak / cıv-ı-mak] *gçsz. f. [-r]* **1.** *{ağız}* Atlamak. [DS] **2.** Şaha kalkmak.

cıvınmak[1]**,** [cıv-ın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Yerinmek; üzülmek. **2.** Gücenmek. **3.** Dövüne dövüne ağlamak. **4.** Bir kimseye kişiliği ile ilgili beğenisini bildirmek. **5.** *gçl. f.* Ağırlamak. [DS]

cıvınmak[2]**,** [cıv-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Salıncakta sallanmak. [DS]

cıvır, [? cıvır] *{ağız} is.* Kadın. [DS]

cıvırak, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-ı-rak] *{ağız} sf.* Az cıvık; cıvıkça. [DS]

cıvırmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Koşmak. [DS]

cıvıtılma, [cıv-ı-t-ıl-ma] *is.* Cıvık duruma getirilme eylemi.

cıvıtılmak, [cıvıt-mak > cıv-ı-t-ıl-ma] *edil. f. [-ır]* Cıvık duruma getirilmek.

cıvıtma, [cıv-ı-t-ma] *is.* Cıvık duruma getirme eylemi.

cıvıtmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ı-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Cıvık duruma getirmek. **2.** (İş, durum vb. için) ya-

kışık almayacak hâle sokmak. **3.** *gçsz. f.* Ciddiyetten uzak bir durum kazanmak. **4.** *{ağız}* İşi uzatarak usanç vermek. [DS] **5.** *{ağız}* Caymak; dönmek. [DS]

cıvız, [cıv *(yans.)* > cıv-ız] *{ağız} sf.* **1.** Oyunda hile yapan. **2.** Bozguncu; iş bozan. **3.** Sözünde durmayan; sözünün eri olmayan. [DS]

cıvızlamak, [cıv *(yans.)* > cıv-ız-la-mak] *{ağız} gsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sık sık hataya düşmek. **2.** Oyunbozanlık yapmak. **3.** Oyunda mızıkçılık yapmak. [DS]

cıvızlık, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-ız-lık] *{ağız} is.* **1.** Hilecilik. **2.** Mızıkçılık. **3.** Arabozuculuk. **4.** Cimrilik. [DS]

cıvızmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ız-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Oyunda mızıkçılık yapmak. [DS]

cıvkırtmak, [cıv *(yans.)* > cıv-kır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hayvanı peklikten kurtarmak. [DS]

cıvkmak, [cıv *(yans.)* > cıv-k-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sıçrayıp kaymak. [DS]

cıvlak, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv-la-k] *{ağız} is.* **1.** Uzun ve düzgün gövdeli ağaç. **2.** *sf.* İnce ve kuru. **3.** Tüyleri dökülmüş; soyulmuş. [DS]

cıvlamak[1], [cıv *(yans.)* > cıv-la-ımak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Fırlayıp çıkmak. **2.** (Hava içinden geçen cisim için) ses çıkarmak. **3.** (Ağaç için) sürgün vermek; filizlenmek. **4.** Uzamak. **5.** Kaynamak. [DS]

cıvlamak[2], [cav-la-ımak > cıv-la-ımak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** Yontmak; parçalamak. **2.** Kabuğunu soymak. **3.** Tüyünü dökmek; kavlamak. [DS]

cıvlan, [cıv *(yans.)* > cıv-la-n] *{ağız}sf.* Sulu. [DS]

cıvlatmak[1], [cav-la-mak > cıv-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Soymak; yüzmek. **2.** Acı acı bağırtmak. **3.** Fırlatmak. **4.** Havada sallayarak ses çıkartmak. [DS]

cıvlatmak[2], [cıv *(yans.)* > cıv-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Acı acı bağırtmak. **2.** Fırlatmak. **3.** Havada sallayarak ses çıkartmak. [DS]

cıvmak, [cıv *(yans.)* > cıv-ımak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Sıçramak; fırlamak. **2.** (Atılan mermi için) hedeften şaşmak. **3.** (Yıldız için) kaymak. **4.** Boy atmak. **5.** Delirmek. **6.** Oyunda ımızıkçılık etmek. [DS]

cıvralamak, [cıv *(yans.)* > cıv-ra-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele etmek. [DS]

cıvramak, [cıv *(yans.)* > cıv-ra-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Çamur olmak. **2.** (Sığır için) tüylerini dökmek. [DS]

cıvsıtmak, [cıv *(yans.)* > cıv-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Delirmek. [DS]

cıvvadak, -ğı [cıv *(yans.)* > cıv(v)-adak] *{ağız} zf.* (Geçip gitmek için) çok hızlı olarak. [DS]

cıvzıklamak, [cıv *(yans.)* > cıv-(ı)z-ık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele etmek. [DS]

cıvzıtmak, [cıv *(yans.)* > cıv-(ı)z-ıt-mak] *{ağız}* **1.** Konuşurken şaşırmak; sapıtmak. **2.** Gideceği yolu kaybetmek. **3.** İşten bıkkınlık göstererek bırakmaya çalışmak; işi uzatmak; savsaklamak. [DS]

cıy[1], [cay / cıy / ciy *(yans.)*] *is.* Yırtılma, tırnakla yırtma, koparma eylemlerini anlatan kök. [Zülfikar] *cıy-ır-t-ı, cıy-nak-la-mak*

cıy[2], [cıv / cıy /cuv *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin sulu, çalkantılı ve cıvık oluşlarını anlatan kök. [Zülfikar] *cıy-ık, cıy-ık-la-ma.*

cıy[3], [cıy *(yans.)*] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *cıy-ak cıy-ak, cıy-ır-gan, cıy-ak-la-mak, cıy-ıl-da-mak, cıy-ır-gan, cıy-(y)a-k.*

cıyak, [cıy *(yans.)* cıy-ak] *is.* **1.** İnce, tiz, cırlak ve yüksek biçimde bağırma sesi. **2.** *{ağız} is.* Baykuş. [DS] **cıyak cıyak,** *(Bağırmak için) durmadan ince, tiz, cırlak ve yüksek bir şekilde.*

cıyaklama, [cıyak-la-ma] *is.* Cıyak cıyak ses çıkarmak eylemi.

cıyaklamak, [cıyak-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Durmadan ince, tiz, cırlak, acı ve yüksek bir şekilde bağırmak.

cıyaklatma, [cıyak-la-t-ma] *is.* Cıyak cıyak ses çıkartmak eylemi.

cıyaklatmak, [cıyak-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Durmadan ince, tiz, cırlak, acı ve yüksek bir şekilde bağırtmak.

cıydak, -ğı [cıy *(yans.)* > cıy-dak] *{ağız} sf.* (Çocuk için) çok ağlayan. [DS]

cıydan, [cıy-(ı)d-an] *{ağız} is.* Derin olmayan dere. [DS]

cıyıklama, [cıy *(yans.)* > cıy-ık-la-ma] *{ağız} is.* Yumurta, kıyma, biber, bal ve tereyağı ile yapılan bir yemek. [DS]

cıyıklamak, [cıy-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Toplamak. [DS]

cıyıldamak, [cıy *(yans.)* > cıy-ıl-da-mak / cıvıldamak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Gürültü yapmak. [DS]

cıyındırık, -ğı [çiğ *(pişmemiş)* çiğ-in-dirik / cıy-ındırık] *{ağız} is.* Yağsız ve sinirli et. [DS]

cıyıntı, [cıy-ıntı] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

cıyıpmak, [cıy *(yans.)* > cıy-ıp-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Kaymak. [DS]

cıyır, [cıy *(yans.)* > cıy-ır] *is.* **1.** Dişler arasında ezilen taş, kum cinsi maddenin çıkardığı ses. **2.** Yırtılan kâğıt ya da bezin çıkardığı ses.

cıyırdak, -ğı [cıy *(yans.)* > cıy-ır-da-k] *{ağız} is.* Ayakkabının yürürken ses çıkarması için yerleştirilen ikinci kat astar. [DS]

cıyırdama, [cıy *(yans.)* > cıyır-da-ma] *is.* "Cıyır!" diye ses çıkarmak eylemi.

cıyırdamak, [cıy *(yans.)* > cıyır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Dişler arasındaki taş veya yırtılan kâ-

ğıt, bez cinsi maddeler için) "Cıyır!" diye ses çıkarmak.

cıyırdatma, [cıy *(yans.)* > cıyır-da-t-ma] *is.* Cıyırtı çıkarmasına sebep olmak eylemi.

cıyırdatmak, [cıy *(yans.)* > cıyır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Cıyırdamasına sebep olmak .

cıyırdık, -ğı [cıy-ır-dık ?] *{ağız} is.* Tomurcuk. [DS]

cıyırtı, [cıy *(yans.)* > cıy-ır-tı] *is.* Bez, kâğıt cinsi şeyler yırtılırken ya da dişler arasında kalan kum tanelerinin ezilirken çıkardığı ses.

cıymalamak, [cıy *(yans.)* > cıy-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)yor]* Tırmalamak. [DS]

cıynak, -ğı [cıy *(yans.)* > cıy-(ı)n-ak جيناق] *{ağız} is.* **1.** Yırtıcı kuş tırnağı; pençe. *{OsT} (aynı)* **2.** Ceviz içi. **3.** Çuval, bez vb. üzerine yapılan bir tür motif. **4.** Bitki köklerinin ince saçakları. **5.** Ispanak. [DS]

cıynaklamak, [cıynak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

cıynaz, [cıy-(ı)-n-az] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) durmadan ağlayan. **2.** (Kişi için) çok ince; kuru. [DS]

cıyrık, -ğı [*eT.* cığrık / cıy *(yans.)* > cıy-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Pamuktan tohumları ayıran makine; çırçır. [DS]

cıyyak, -ğı [cıy *(yans.)* > cıyy-ak] *{ağız} is.* Tavuk ve kuşların tehlike anında çıkardığı ses. [DS]

cıyyaklamak, [cıy *(yans.)* > cıyy-ak-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Tavuk ve kuşlar için) bağırmak. [DS]

cız[1], [caz / cız / coz *(yans.)*] *is.* **1.** Ateşte yakma, kızartma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cız-la-mak, cız bız, cız-la-mak cız-ır-tı, cız-ır cızır.* **2.** Yanan bir şeyi ateşte söndürme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cız etmek, cız-la-mak.*

cız[2], [cız *(yans.)*] *is.* **1.** Kızgın yağ içine sulu bir şey atılınca çıkan ses. **2.** Ateşe su dökülünce ani buharlaşmanın çıkardığı ses. **3.** Çocuk dilinde ateş veya sıcak, yakıcı olan şey; cıs. 🗗 **cız etmek,** *Yanmış gibi şiddetli ve ince bir acı ile irkilmek.*

cız[3], [cız *(yans.)*] *is.* Mızıkçılık etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cız-ık-mak, cız-ık-tır-mak.*

cız[4], [cız *(yans.)*] *is.* Püskürmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cız-gır-t-mak.*

cız[5], [cız *(yans.)*] *is.* Yırtma ve yırtarak çizme sırasında çıkan sesi anlatan ek. *cız-ır-da-k, cız-ır-t-dak, cız-ır-t-da-n-ak, cız-mak-la-mak.* 🗗 **cız çekmek,** *{ağız} Sabanla tarlanın etrafını bir kere dolanmak.* [DS]

cız[6], [cız / ciz *(yans.)*] *is.* Yazı yazma, çizme vb. sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cız-mak, cız-ık, cız-ık-tır-mak, cız-z-ık.*

cız[7], [cız / coz *(yans.)*] *is.* Ötme, bağırma, sızlanma, ağlama ve dönme belirten kök. *cız bebek, cız-gır-mak, cız-ıl-da-mak, cız-ır-ık, cız-la-n, cız sineği.* 🗗 **cız sineği,** *zool. Bir çeşit büvelek.*|| **cız tutmak,** *{ağız} Büvelek tutmak.* [DS]

cız[8], [cız *(yans.)*] *{ağız} is.* Yanık. [DS]

cızak, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ak] *{ağız} sf.* **1.** Mızıkçı; oyunbozan. **2.** *is.* At kılından yapılmış bir tür kuş tuzağı; ökse. **3.** Rendeye benzer bir marangoz aygıtı. **4.** Tahterevalli. [DS]

cızalamak, [cız *(yans.)* > cız-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çizmek; karalamak. **2.** Ekmeğe çok az yağ sürmek. [DS]

cızbız, [cız + bız *(yans.)*] *is.* **1.** Izgarada kendi yağı ile pişirilen köfte. **2.** *{ağız}* Tavanın dibinde kalan yağ bulaşığına konan yemek. [DS] **3.** *{ağız}* Arasına peynir ve maydanoz konularak pişirilen pide. [DS]

cızcız[1], [cız *(yans.)* + cız] *{ağız} is.* **1.** Haşhaş yağı ile yağlanmış ekmek. **2.** İri undan yapılmış sac ekmeği. [DS]

cızcız[2], [cız *(yans.)* + cız] *{ağız} is.* **1.** Ağustos böceği. **2.** Yerli yersiz ağlayan çocuk. [DS]

cızdak, [cız *(yans.)* > cız-dak] *{ağız} is.* **1.** Koyun kuyruğu eritilip yağı alındıktan sonra geri kalan kıkırdaklar. **2.** Zayıf, çelimsiz kimse. [DS]

cızdam, [cız *(yans.)* > cız-da-m] *is. argo.* Kaçma; savuşma. 🗗 **cızdamı çekmek,** *Kaçmak; savuşmak.*

cızdatmak, [cız *(yans.)* > cız-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Yemeğe konulan soğan için) sertliği kaybolunca kadar yağda kavurmak. [DS]

cızdır, [cız *(yans.)* > cız-dır] *{ağız} is.* Sacda, tavada pişirilen ekmek veya börek. [DS]

cızdırıvermek, [cız-dır-mak + ver-mek] *{ağız} gçl. b. f. [-ir]* **1.** Baştan savmak. **2.** Oyunda yenmek. [DS]

cızdırma, [cız-dır-ma] *{ağız} is.* **1.** Sacda veya tavada yapılan ekmek veya börek. **2.** Tarlanın iyi sürülmemiş durumu. [DS]

cızdırmak[1], [cız *(yans.)* > cız-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Yağ için) tavada, tencerede kızdırmak. [DS]

cızdırmak[3], [cız *(yans.)* > cız-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Oyunda karşı tarafa mızıkçılık ettirmek. [DS]

cızdırmak[2], [cız *(yans.)* > cız-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Çizdirmek. **2.** Vücudun bir yerinden kan aldırmak. [DS]

cızga, [cılga / cız-ga] *{ağız} is.* Keçi yolu. [DS]

cızgal, [cız *(yans.)* > cız-ga-l ?] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

cızgı, [cız *(yans.)* > cız-gı] *{ağız} is.* Çizgi. [DS]

cızgın, [cız *(yans.)* > cız-gın] *{ağız} sf.* Sözünde durmayan; dönek. [DS]

cızgırmak, [cız *(yans.)* > cız-gır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Uğuldamak. **2.** Bağırmak. **3.** (At için) kişnemek. [DS]

cızgırtmak, [cız *(yans.)* > cız-gır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Su püskürtmek. [DS]

cızı, [cız *(yans.)* > cız-mak > cız-ı / cız-gı] *{ağız} is.* **1.** Çizgi. **2.** Tohum ekerken saban ya da pulluk ile toprakta açılan iz; çizi. **3.** Tarladaki su yolu. [DS] 🗗 **cızı çekmek,** *{ağız} Çizgi çekmek.* [DS]|| **cızı ka-**

rığı, *{ağız} Karıkların en uzunu.* [DS]|| **cızıya gelmek,** *{ağız} Doğru yolu bulmak.* [DS]

cızık[1]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-ık] *is.* Ötme, bağırma, sızlanma, ağlama ve dönme belirten yansımalı gövde. 🗗 **cızık cızık bağırmak,** *Can acısıyla ince bir sesle bağırmak.*

cızık[2]**, -ğı** [cız *(yans.)* > *eT* çız-mak / çiz-mek > çizik > çızık] *{ağız} is.* **1.** Çizgi. **2.** İz. **3.** Sıyrık. [DS] 🗗 **cızıktan çıkmak,** *{ağız} Yoldan çıkmak; doğru yoldan sapmak.* [DS]

cızık[3]**, -ğı** [cız-ık] *{ağız} is.* İç; can. [DS] 🗗 **cızığı bızıkmak,** *{ağız} Canı sıkılmak; canı yanmak.* [DS]|| **cızık tutmak,** *{ağız} Tutunmak; bağlanmak.* [DS]

cızık[4]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-ık] *{ağız} sf.* Mızıkçı; oyunbozan. [DS]

cızıklamak, [cız *(yans.)* > cız-ık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Acele etmek. **2.** Zor karşısında oraya buraya koşturmak. [DS]

cızıklatmak, [cız *(yans.)* > cızık-la-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Buruşturmak; büzmek. **2.** Çizgi hâline koymak. [DS]

cızıkmak[1]**,** [cız *(yans.)* > cız-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Son hızla koşmak. [DS]

cızıkmak[2]**,** [cız-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kızmak. [DS]

cızıkmak[3]**,** [cız *(yans.)* > cız-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Dönmek; caymak. **2.** Mızınmak. **3.** Yoldan çıkmak. [DS]

cızıktırma, [çiz-ik-tir-me > çızıktırma] *is.* Çizgi çekme veya acele yazı yazmak eylemi.

cızıktırmak[1]**,** [*eT.* çız-mak > çiz-ik-tir-mek > çızıktırmak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çizgi çekmek. **2.** Acele bir şeyler yazmak; baştan savma yazmak. **3.** *{ağız}* Karalamak. [DS] **4.** *{ağız}* Çifti iyi sürememek. [DS]

cızıktırmak[2]**,** [cız *(yans.)* > cız-ık-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Kaçırmak. **2.** Oyunda karşı tarafı mızıkçılık yapacak duruma düşürmek. [DS]

cızılamak, [cız *(yans.)* > cız-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Kızdırılan yağ için) ses çıkarmak. [DS]

cızıldak, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ıl-da-k] *{ağız} sf.* Yağda ya da sacda pişirilen cıvık hamurdan yapılma yağlı ya da yağsız ekmek. [DS]

cızıldama, [cız *(yans.)* > cız-ıl-da-ma] *is.* **1.** Cızıltılı sesler çıkarmak eylemi. **2.** Ne dediği anlaşılmamakla beraber sürekli ve bıktırıcı istekte bulunmak eylemi.

cızıldamak, [cız *(yans.)* > cız-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Cızıl cızıl sesler çıkarmak. **2.** Ne dediği anlaşılmamakla birlikte sürekli, bıktırıcı ve mızmız bir ses çıkarmak. **3.** *{ağız}* Yerli yersiz ağlamak. [DS] **4.** *{ağız}* (Kızdırılan yağ için) ses çıkarmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Yemek için) pişme sırasında suyunu çekerken ses çıkarmak. [DS] **6.** *{ağız}* Yanıp acımak. [DS] 🗗 **cızıldayıp durmak,** *{ağız} Hiç susmadan ağlamak.* [DS]

cızıldu, [cız *(yans.)* > cız-ıl-du جزلدو] *{OsT} is.* Cızıldama sesi; cızırtı.

cızılmak, [*eT.* çız-mak > cız-ıl-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Çizilmek; yırtılmak. [DS]

cızıltı, [cız *(yans.)* > cız-ıl-tı] *is.* **1.** Cızıldama sesi. **2.** Cızıl cızıl çıkan sesler. **3.** Radyo, televizyon ve telefon gibi aygıtlarda sesin anlaşılmasını engelleyen cızırdama sesleri. **4.** *{ağız}* Gürültü. [DS] **5.** *{ağız}* Kimsenin bilmediği olayla ilgili olarak verilen çok kısa bilgi. [DS]

cızıltılı, [cız *(yans.)* > cız-ıl-tı-lı] *sf.* **1.** Cızıl cızıl sesi çıkan. **2.** Cızıltısı olan.

cızır, [cız *(yans.)* > cız-ır] *is.* Kâğıt veya cam gibi maddeler üzerine katı bir cisim sürtmekle sürekli olarak çıkan "cız" sesi. 🗗 **cızır cızır,** *Cızırtılı sesler çıkararak.*

cızıradan, [cız *(yans.)* > cız-ır-adan] *{ağız} zf.* (Konuşma için) hızlı ve tiz sesle. [DS]

cızırdak[1]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-ır-dak] *{ağız} is.* **1.** Koyun kuyruğu eritildikten sonra kalan kıkırdaklı kısım. **2.** Yerli yersiz ağlayan. [DS]

cızırdak[2]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-ır-dak] *{ağız} zf.* **1.** (Yırtılmak için) birdenbire. **2.** (Gaz çıkarmak için) birden. [DS]

cızırdak[3]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-ır-dak] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

cızırdama, [cız *(yans.)* > cız-ır-da-ma] *is.* **1.** Cızır cızır etme; cızırdamak eylemi. **2.** *{ağız}* Tavada yapılan börek. [DS]

cızırdamak, [cız *(yans.)* > cız-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Sürekli bir "cız" sesi çıkarmak; cızırtı yapmak. **2.** *mecaz.* Acele ve karmakarışık, anlaşılmaz sesler çıkarmak. **3.** *{ağız}* Ağlamaya başlamak; ağlamak. [DS] **4.** *{ağız}* (Kızdırılan yağ için) cızırdama sesi çıkarmaya başlamak. [DS]

cızırtdak, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ır-t-da-k] *{ağız} zf.* **1.** (Yırtılma için) birdenbire ince bir sesle. **2.** (Yanma için) birdenbire. **3.** (Gaz çıkarmak için) birdenbire. [DS]

cızırdatma, [cız *(yans.)* > cız-ır-da-t-ma] *is.* Cızırtılı sesler çıkarmasını sağlamak eylemi.

cızırdatmak[1]**,** [cız *(yans.)* > cız-ır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Cızırtı halinde ses çıkarmasına sebep olmak. **2.** *{ağız}* İnce sesle hafiften yellenmek. [DS]

cızırdatmak[2]**,** [cız *(yans.)* > cız-ır-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Yazı için) çabuk ve güzel yazmak. [DS]

cızırık, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ır-ık] *{ağız} sf.* Yerli yersiz ağlayan. [DS]

cızırtdak, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ır-t-dak] *{ağız} zf.* **1.** (Yırtılmak için) ince bir sesle ve birden. **2.** (Yanmak için) birden. [DS]

cızırtdanak, -ğı [cız *(yans.)* > cız-ır-t-da-n-ak] *{ağız} zf.* → cızırtdak. [DS]

cızırtı, [cız *(yans.)* > cız-ır-tı] *is.* **1.** Cızırdama sesi. **2.** Cızır cızır çıkan ses. **3.** Radyo, televizyon ve telefon gibi aygıtlarda sesin anlaşılmasını engelleyen cızırdama sesleri.

cızırtılı, [cız *(yans.)* > cız-ır-tı-lı] *sf.* **1.** Cızır cızır sesi olan. **2.** Cızırtı yapan.

cızıtmak, [cız *(yans.)* > cız-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Aklını kaçırmak; bozmak. [DS]

cızıttırmak, [cız *(yans.)* > cız-mak > cız-ıt-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Baştan savmak. **2.** İşten kaçmak. [DS]

cızlağ, [cız *(yans.)* > cız-la-k > cızlağ] *{ağız} is.* Eritilen koyun kuyruğunun kalan kıkırdaklı posası. [DS]

cızlağan, [cız *(yans.)* > cız-la-ğan] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

cızlağlı, [cız *(yans.)* > cızlağ-lı] *{ağız} sf.* Kıkırdaklı. ◻ **cızlağlı ekmek,** *{ağız} Kıkırdak katılarak yapılmış gözleme.* [DS]

cızlak[1]**, -ğı** [cız *(yans)* > cız-la-k] *{ağız} is.* **1.** Yağda veya sacta pişirilen sulu hamurdan yapılmış yağlı veya yağsız ekmek. **2.** Koyun kuyruğu eritildikten sonra kalan posa. [DS]

cızlak[2]**, -ğı** [cız-la-k ?] *{ağız} is.* **1.** Verimsiz toprak. **2.** Temizlenmiş ve toprağı sıkıştırılmış düz alan. [DS]

cızlak[3]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-la-k] *{ağız} sf.* Yerli yersiz ağlayan. [DS]

cızlak[4]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-la-k] *{ağız} is.* Ortası delinmiş kestaneye ip geçirmek suretiyle yapılan bir çocuk oyuncağı. [DS]

cızlam, [cız *(yans.)* > cız-la-mak > cız-la-m] *is. argo.* Kaçma; savuşma. ◻ **cızlamı çekmek,** *Kaçmak; savuşup gitmek.*

cızlama, [cız *(yans.)* > cız-la-ma] *is.* **1.** "Cız" sesi çıkarmak eylemi. **2.** *{ağız}* Yağda ya da sacda pişirilen sulu hamurdan yapılma yağlı ya da yağsız ekmek. [DS] **3.** *{ağız}* Mayalı hamur içine peynir ve maydanoz konulup pasta biçiminde kesilerek fırında pişirilen çörek. [DS] **4.** *{ağız}* Yumurta ve unla yapılan bir tür omlet. [DS]

cızlamaç, -cı [cız *(yans.)* > cız-la-maç] *{ağız} is.* Yağda ya da tavada pişirilen bir tür çörek. [DS]

cızlamak, [cız *(yans.)* > cız-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Yanan nesne, öten böcek vb. için) "cız" sesi çıkarmak. **2.** *{ağız}* Kaynamak. [DS] **3.** *{ağız} gçl. f.* (Yağ için) kızartmak. [DS] **4.** *{ağız}* Kalbi sızlamak; acımak; içi burkulmak. [DS]

cızlan, [cız *(yans.)* > cız-lan] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cızlandurmak, [cız *(yans.)* > cız-la-n-dur-mak جزلندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Yavaşça akıtmak. ◻ **cızlandurdı cızlandurdı,** *{eAT} (Akıtmak, dökmek için) yavaş yavaş.*

cızlatma, [cız *(yans.)* > cız-la-t-ma] *{ağız} is.* Az yağda yapılan kızartma. [DS]

cızlık, -ğı [cız *(yans.)* > cız-lık] *{ağız} is.* **1.** Yağ sürülmüş ekmek. **2.** İçine soğan kıyma ve yağ konularak sacta kızartılan yufka. [DS]

cızmak[1]**,** [*eT.* çız-mak > cız-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Çizmek. **2.** Yazmak. [DS]

cızmak[2]**,** [cız *(yans.)* > cız-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Caymak; dönmek; vazgeçmek. **2.** Mızıkçılık etmek. **3.** Gitmek. [DS]

cızzık[1]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız-cık / cızz-ık ?] *{ağız} zf.* Az; biraz. [DS]

cızzık[2]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız(z)-ık] *{ağız} is.* **1.** Yemeğe yağ koyduktan sonra kalan yağı aldırmak için tavaya konulan bir veya iki kaşık yemek. **2.** Yanma. [DS]

cızzık[3]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız(z)-ık] *{ağız} is.* Çizgi; çızık; çizik. [DS]

cızzık[4]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız(z)-ık] *{ağız} is.* Kaçış. [DS]

cızzık[5]**, -ğı** [cız *(yans.)* > cız(z)-ık] *{ağız} sf.* Sık sık darılan. [DS]

cızzıktırmak, [cız *(yans.)* > cız(z)-ık-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yazmak; çizmek; karalamak. [DS]

-ci, [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* ➡ -cı.

ci, [ci *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *ci-ci-li bicili, ci-cik.*

ciale, [Ar. ciʿāle جعالة] *(cia:le) {OsT}* **1.** Rüşvet olarak verilen şey. **2.** Ücret; maaş.

cib[1]**,** [cıb / çıp / cib *(yans.)*] *is.* El çırpma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cib-ban çalmak, cib(b)-e-le-k çalmak; cibcük, cib-cük çalmak.*

cib[2]**,** [cib *(yans.)*] *is.* Birden kuvvetlice çarpma, bu biçimde vurma, kesme anlatan kök. [Zülfikar] *cib-tir-mek, cip-i-dek.*

cib[3]**,** [cib *(yans.)*] *is.* Keçi cinsi hayvanları çağırma ya da kovalama ünlemi ve bu anlamda kök. [Zülfikar] *cib-i cibi, cib-iş cibiş.*

cib[4]**,** [cib *(yans.)*] *is.* Parıldamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cib-ir-de-mek.*

cib[5]**,** [cib /cip *(yans)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cib-il-de-k, cib-il-e-mek, cib-il-le-mek, cib-il-di-t-mek.* ◻ **cib cib akmak,** *{ağız} Azar azar ve inci ince akmak.* [DS]

cib[6]**,** [? cip / cib] *{ağız} e.* **1.** Eğer; şayet. **2.** *zf.* Hep; bütün; tamamen. [DS] ◻ **cib beter,** *1. Çok kötü. 2. Tamamen; büsbütün.*

cib[7]**,** [İng. **g**eneral **p**urpose *(genel iş için)* > GP *(bir Amerikan aracı tipi)* > jeep] *is.* ➡ cip, jip.

ciba, [Far. cībā جیبا] *(ci:ba:) {OsT} is.* Odun.

cibab, [Ar. cibāb جباب] *(ciba:b) {OsT} is.* Cüppeler.

cibah, [Ar. cebhe *(yüz, alın)* > cibāh جباه] *(ciba:h) {OsT} is.* **1.** Cepheler. **2.** Alınlar.

cibal, -li [Ar. cebel > cibāl جبال] *(ciba:l) {OsT} is.* Dağlar. 🗗 **cibāl-i mübāhe,** *{OsT} Kimsenin mülkiyetinde olmayan dağlar.*‖ **cibāl-i şāhika,** *{OsT} Yüksek dağlar.*

cibali, [Ar. cibālī جبالی] *(ciba:li:) {OsT} sf.* Dağlık.

cibar, [Ar. cibāra *(kırık tedavisi)* جبارہ] *{ağız} is.* Bel ağrısı, kırık çıkık gibi durumlarda sargı amacıyla kullanılan iç yağı, kara sakız vb. ile yapılan bir karışım. [DS]

cebavet, [Ar. cibāvet / cibāyet جباوت] *(ciba:vet) {OsT} is.* → cibayet.

cibayat, [Ar. cibāyet > cibāyāt جبایات] *(ciba:ya:t) {OsT} is.* **1.** Tahsiller. **2.** Devlet gelirini toplamalar. **3.** Vakıf kiralarını toplamalar.

cibayet, [Ar. cibāvet / cibāyet جبایت] *(ciba:yet) {OsT} is.* **1.** Tahsil etme; toplama. **2.** Devlet gelirini toplama; vergi tahsil etme. **3.** Vakıf kirası toplama. 🗗 **cibayet etmek,** *Tahsil etmek, toplamak.*

cibban, [cib *(yans.)* > cib(b)-an] *{ağız} is.* Alkış. 🗗 **cibban çalmak,** *{ağız} Alkışlamak; el çırpmak.* [DS]

cibbelek, [cib *(yans.)* > cib(b)-e-lek] *{ağız} is.* Alkış. 🗗 **cibbelek çalmak,** *{ağız}* El çırpmak; alkışlamak. [DS]

cibcitmek, [cib-tir-mek ?] *{ağız} gçl. f. [-er]* Bir şeyi kökünden kesmek. [DS]

cibcük, -gü [cib *(yans.)* > cib-cük] *{ağız} is.* Alkış. 🗗 **cibcük çalmak,** *{ağız} El çırpmak; alkışlamak.* [DS]

cibdirmek, [cib *(yans.)* > cib-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cibe, [Moğ. cebe] *{eT} is.* Cebe; zırh; silah. [Nevâyî]

cibeçi, [Moğ. cebe > cibe-çi] *{eT} is.* Cebeci; silah yapımcısı. [Nevâyî]

cibek, -ği [cib *(yans.)* > cib-ek] *{ağız} is.* Mısır püskülü. [DS]

cibelek, -ği [cib *(yans.)* > cib-ele-k / civ-ele-k] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Çok neşeli ve kıpır kıpır. **3.** Sokulgan; sıcak kanlı. [DS]

cibelemek, [cib *(yans.)* > cib-ele-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Sevmek. **2.** *gçsz. f.* Hırçınlaşmak. [DS]

cibelenmek, [cib *(yans.)* > cib-ele-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Şımarmak; yersiz davranışlarda bulunmak. **2.** Nazlanmak; cilvelenmek. [DS]

cibelgeç, [cib *(yans.)* > cib-el-geç] *{ağız} sf.* Terbiyesiz; şımarık. [DS]

cibelik, -ği [cib[6] > cib-e-lik] *{ağız} zf.* Temelli; büsbütün. [DS]

cibelmek, [cib *(yans.)* > cib-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Yersiz davranışlarda bulunmak; şımarmak. **2.** Kendini beğenmek. **3.** Huysuzlanmak. **4.** Yiğitlik taslamak. **5.** *gçl. f.* Sevmek. [DS]

cibeltmek, [cib *(yans.)* > cib-el-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Şımartmak; yüz vermek. [DS]

ciberik, -ği [cib *(yans.)* > cib-er-ik] *{ağız} sf.* **1.** (Yer için) sulu; batak. **2.** (Yara için) sulanmış; sulu. [DS]

cibermek, [cib *(yans.)* > cib-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Yara için) sulanmak. [DS]

cibertlemek, [cib[6] > cib-er-t-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r][-l(i)-yor]* Yeni baştan incelemeye almak; tekrar karıştırmak. [DS]

cibi, [cib *(yans.)* > cib-i] *{ağız} is.* Civciv. [DS] 🗗 **cibi cibi,** *{ağız} Keçi çağırma ünlemi.* [DS]

cibicik, -ği [cib *(yans.)* > cib-i-cik] *{ağız} is.* Alkış; el çırpma. 🗗 **cibicik çalmak,** *{ağız} Alkışlamak; el çırpmak.* [DS]

cibik, -ği [cib *(yans.)* > cib-ik] *{ağız} is.* **1.** Köşe. **2.** *sf.* Her işe burnunu sokan. [DS]

cibil[1]**,** [cib *(yans.)* > cib-il] *is.* Sulanma, ıslanma, suyu sıçratarak ses çıkarma anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cibil cibil,** *{ağız} (Yara için) sulanmış; akıntılı.* [DS]‖ **cibil cibil yunmak,** *{ağız} Bol su ile yıkanmak.* [DS]

cibil[2]**,** [cib *(yans.)* > cib-il] *{ağız} is.* Sulu çamur. [DS]

cibil[3]**,** [cib *(yans.)* > cib-il] *{ağız} is.* Küçük bir yaban ördeği. [DS]

cibildek, -ği [cib *(yans.)* > cib-il-de-k] *{ağız} is.* **1.** Su birikintisi. **2.** Sulu çamur. [DS]

cibildemek, [cib *(yans.)* > cib-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r][-d(i)-yor]* **1.** (Kaplumbağa, kurbağa gibi su hayvanları için) suda yüzerken ses çıkarmak. [DS]

cibilemek, [cib *(yans.)* > cib-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Yüzmek. **2.** İstek duymak. **3.** Acele etmek. **4.** (Kuş ve tavuklar için) yumurtadan yavru çıkarmak. [DS]

cibilger, [çılbır / cibilger] *{eT} is.* Gem; oyan. [Nevâyî]

cibilik, -ği [cib *(yans.)* > cib-i-lik] *{ağız} is.* Kuş. [DS]

cibillet, [Ar. cibillet جبلت] *{OsT} is.* Yaradılış; huy; doğuştan getirilen davranışlar.

cibilletsiz, [cibillet-siz] *sf. sövgü.* Soysuz; sütü bozuk.

cibillî, [Ar. cibillī جبلی] *(cibilli:) sf.* Yaratılıştan, doğuştan olan; fıtrî.

cibilli, [cib *(yans.)* > cib-il-li] *{ağız} is.* Taneleri tam gelişmemiş üzüm salkımı. [DS]

cibillik[1]**, -ği** [cib *(yans.)* > cib-il-lik] *{ağız} is.* **1.** Karanlık ve pis yer. **2.** Arıların bol bulunduğu yer. **3.** Bataklık ve pınar başı gibi yerlerde biten ot ve yosun türü şeyler. [DS]

cibillik[2]**, -ği** [cib *(yans.)* > cib-il-lik] *{ağız} is.* Kuş. [DS]

cibilliyet, [Ar. cibillet > cibilliyet جبلیت] *{OsT} is.* Yaradılış; huy. 🗗 **cibilliyeti bozuk,** *Yaratılıştan, doğuştan kötü olan; soysuz.*

cibilliyetsiz, [cibilliyet-siz] *sf. sövgü.* Kötü yaradılışlı; soyu bozuk olan; soysuz.

cibilliyetsizlik, -ği [cibilliyet-siz-lik] *is.* **1.** Kötü yaradılışlı olma durumu. **2.** Cibilliyetsiz bir kimseye has davranış; soysuzluk.

cibimek, [cib *(yans.)* > cib-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Suda yumuşamak. [DS]

cibin[1], [*eT.* çıbın *(sivrisinek)* > cib-in جبین] *{OsT} {ağız} is.* Sivrisinek, karasinek, tatarcık gibi rahatsız edici uçucu böcekler. [DS]

cibin[2], [cib *(yans.)* > cib-in] *{ağız} is.* **1.** Çamurlu toprak. **2.** Killi toprak. [DS]

cibindirik, -ği [*eT.* çıbın *(sivrisinek)* > cibin-dirik] *{ağız} is.* **1.** Cibinlik. **2.** Üzüm posası. [DS]

cibinlik, -ği [*eT.* çıbın *(sivrisinek)* > cibin-lik] *is.* **1.** Sinek ve sivrisinek gibi zararlı böceklerden korunmak amacıyla yatağın üstüne kurulan tülden yapılma bir tür çadır. **2.** Sivrisineği bol bataklık yer.

cibir[1], [cib *(yans.)* > cib-ir] *is.* Sulanma, ıslanma ve suyu sıçratarak bir şey yapma anlamı veren yansımalı gövde. 🗗 **cibir cibir,** *{ağız} (Yara için) iltihaplı; sulu.* [DS]

cibir[2], [? cibir] *{ağız} is.* Üç dizi zincirden yapılmış gerdanlık. [DS]

cibirdemek[1], [cib *(yans.)* > cib-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* (Göz için) pırıl pırıl parlamak. [DS]

cibirdemek[2], [cib *(yans.)* > cib-ir-de-mek] *gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Acı acı ötmek. [Türkmen DS]

cibirdeşmek, [cib *(yans.)* > cib-ir-de-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Dertleşmek. [Türkmen DS]

cibirdi, [cib *(yans.)* > cib-ir-(t)i] *is.* Kuş cıvıltısı. [Türkmen DS]

cibiş, [cib *(yans.)* > cib-iş] *{ağız} ünl.* Keçi çağırma veya kovalama ünlemi. 🗗 **cibiş cibiş,** *{ağız} Keçi çağırma ünlemi.* [DS]

cibre, [Yun. tsipura] *is.* **1.** Suyu alınmak üzere sıkılmış meyve posası. **2.** Çürük, ezik meyve. 🗗 **cibresi çıkmak,** *{ağız} Sıkışmak; ezilmek.* [DS]

Cibril, [Ar. cibrīl جبریل] *(cibri:l) {OsT} is.* Dört büyük melekten Allah'ın emirlerini vahiy yoluyla peygamberlere getirmekle görevli olanı; Cebrail; Cebre'il

cibs, [Ar. cibs جبس] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) alçak; hayırsız; duygusuz. **2.** *is.* Kireç.

cibt, [Ar. cibt جبت] *{OsT} is.* **1.** Arapların İslamlık öncesi putlarından birinin adı. **2.** *isl.* Allah'ın haram kıldığı kâhin, büyücü gibi inanılınaması gereken kişi.

cibtirmek, [cib *(yans.)* > cib-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cibtürmek, [cib *(yans.)* > cib-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cicamık, [cica-mık ?] *{ağız} is.* Ardıç ağacı ve meyvesi. [DS]

cicaz, [? cicaz] *{ağız} is.* Şeytan. [DS]

cice, [ci-ce / cici] *{ağız} is.* **1.** Abla. **2.** Büyükanne. **3.** Hala. **4.** Teyze. **5.** Görümce. [DS]

cicecik, -ği [ci-ce-cik ?] *{ağız} sf.* **1.** Yaramaz. **2.** Kaşıntıdan yerinde duramayan. [DS]

cicer, [? cicer] *{ağız} is.* Küçük tulum. [DS]

cicgar, [Gürc. cişkari *(çit kapısı)*] *{ağız} is.* Buzağıları kapatmak için ahırın bir köşesine yapılmış yer; buzağılık. [DS]

cici, [ci *(yans.)* + ci جیجی] *is.* **1.** *{OsT}* Süs. **2.** Çocuklara hoş gösterilmek istenen şeyler için söylenen söz. **3.** Çocuklar için alınmış yeni elbise veya ayakkabı vb. şeyler. **4.** *sf. {ağız} çoc. d.* Çocuğun hoşuna giden; güzel; hoş; sevimli. [DS] **5.** *{ağız}* Çeşitli bölgelerde yenge, hala, teyze ve amca yerine kullanılır. [DS] **6.** *{ağız}* Sünnet edilen çocuğu tutan erkek. [DS] **7.** *{ağız}* Karısının veya yakınlarından birinin kötü yola sapmasına göz yuman erkek. [DS] 🗗 **cici ana,** *{ağız} 1. Yenge. 2. Üvey anne.* [DS]‖ **cici anne,** *Çocukların üvey anne, büyük anne, yaşlı yakın akraba kadınları için kullandıkları isim.*| **cici bici,** *1. Süs, göz alıcı inci boncuk. 2. Karmakarışık. 3. {eAT} Allı pullu.*‖ **cici el,** *Çocuklar için sağ el.*| **cici mama,** *Toy delikanlının düşüp kalktığı kadın.*‖ **cici nene,** *{ağız} Arabulucu kadın.* [DS]

cicicik, [ci *(yans.)* > ci+ci-cik] *{ağız} sf.* Çok az; azıcık. [DS]

cicidan, [ci *(yans.)* > ci-ci-dan] *{ağız} is.* Bülbül. [DS]

cicige, [ci+ci-ge] *{ağız} is.* Tarla kuşu. [DS]

cicik[1], **-ği** [Yun. tsitsi *(meme)* / ci *(yans.)* > ci-cik] *{ağız} is.* Meme; meme ucu. [DS]

cicik[2], **-ği** [ci *(yans.)* > ci-cik] *{ağız} is.* **1.** Taze soğan yaprağı; cücük. **2.** *sf.* Küçük; cılız. **3.** Tüysüz. [DS] 🗗 **cicik bıyık,** *{ağız} Zor beğenir; müşkülpesent.* [DS]‖ **cicik boğaz,** *{ağız} Her yemeği beğenmeyen.* [DS]

cicik[3], **-ği** [Az. çeçiy *(süs)* / ci *(yans.)* > ci-cik] *{ağız} is.* **1.** Süs. **2.** Bakır kapların saplarını tutturmak için takılan çivi. **3.** Oyuncak. [DS] 🗗 **ciciği gevşemek,** *{ağız} 1. Aşırı ilgi göstermek; ağzı sulanmak; iştahı kabarmak. 2. Gönlü yumuşamak.* [DS]

cicikli, [ci-cik-li] *{ağız} sf.* Karışık renkli. [DS] 🗗 **cicikli su,** *{ağız} Pis, çamurlu su.* [DS]

ciciko, [cici + Slav. ko *(küçültme eki)*] *is.* Yakın dost; sevgili.

cicili, [cici-li] *sf.* Üzerinde cicisi olan; süslü. 🗗 **cicili bicili,** *Süslü, inci boncuk takmış olarak.*

cicilmek, [cic-il-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Sürtünme ve sıcak dolayısıyla yara olmak. **2.** (Açık yara için) yayılmak; genişlemek. [DS]

cicim[1], [cici-m *(iyelik eki)*] *iinl.* **1.** *"Güzelim, sevgilim"* anlamında sevgi hitabı. **2.** Alay yollu söylenen seslenme sözü. **3.** *is.* Naz; yapmacık kibarlık; gösteriş. ◘ **cicim ayı,** *Evliliğin ilk zamanları; balayı.*

cicim[2], [Far. cācim] *{OsT} is.* Ensiz ve parça parça dokunmuş küçük kilimlerin birbirine eklenmesi ile meydana getirilmiş örtü. ◘ **cicim tülü,** *{ağız} Yünden yapılan dolap örtüsü.* [DS]

cicoz, [Çing. çiçoz *(kedi)*] *is.* **1.** Cam ya da toprak bilye. **2.** Bu bilyelerle oynanan bir çocuk oyunu. **3.** Yüzük oyunu. **4.** Üç taş oyunu. **5.** *argo.* Yok; hiç yok. ◘ **cicozu çekmek,** *argo. Yok olmak; savuşmak.*

cicozlama, [cicoz-la-ma] *is. argo.* **1.** Bitme, tükenme eylemi. **2.** *argo.* Kaçma, savuşmak eylemi.

cicozlamak, [cicoz-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor] argo.* **1.** Bitmek, tükenmek, kalmamak. **2.** *argo.* Kaçmak, uzaklaşmak, sıvışmak; yok olmak; tüymek.

cid[1], [cid] *{ağız} is.* Tavuk gübresi. [DS]

cid[2], [Ar. cīd جيد] *(ci:d) {OsT} is.* Boyun.

cid[3], **-ddi** [Ar. cidd جد] *{OsT} is.* **1.** Ağırbaşlılık; ciddîlik. **2.** Emek sarf etme; çaba; gayret; uğraşma. ◘ **cidd ile,** *{OsT} Gayretle.*

cida, [*eT.* çıda] *{ağız} is.* Kargı; mızrak. [DS]

cidagu, [? cidagu] *{ağız} sf.* **1.** Yaramaz. **2.** Hırçın. [DS]

cidal, -li [Ar. cedel *(tartışma)* > cidāl جدال] *(cida:l) {OsT} is.* **1.** Kavga; tartışma. **2.** Mücadele; savaş. ◘ **cidāl-cū,** *{OsT} Kavgacı; mücadeleci.*‖ **cidāl-cūyāne,** *{OsT} 1. Kavgacılara yakışır tarzda. 2. Kavga çıkarmak istercesine.*‖ **cidāl etmek,** *{OsT} Kavga etmek, mücadele etmek.*‖ **cidāl-gâh,** *{OsT} Kavga yeri.*‖ **cidāl-i hayāt,** *{OsT} Hayat mücadelesi; yaşam kavgası.*‖ **cidāl-i māişet,** *{OsT} Geçim derdi; geçim kavgası.*

cidalci, [cidal-ci] *is.* Savaşçı; kavgacı.

cidar, [Ar. cidār جدار] *(cida:r) {OsT} is.* **1.** İç duvar; kenar. **2.** *biy.* Zar; çeper. ◘ **cidār-ı hadîka,** *{OsT} Bahçe duvarı.*

cidav[1], [Moğ. cidüü] *{ağız} is.* **1.** At ve eşeklerde görülen derin yara; çıban. **2.** *sf.* Ezik; çürük. **3.** Kavgacı. **4.** *mecaz.* Kötü kadın. [DS]

cidav[2], [Moğ. cidüü] *{ağız} is.* İnsan ve hayvanlarda, kürek kemiğinin üstü; omuz başı. [DS]

cidden, [Ar. cidd > cidden جداً] *(ci'dden) {OsT} zf.* Ciddi olarak; gerçek olarak.

ciddi, [Ar. cidd > ciddī جدى] *(ciddi:) {OsT} sf.* **1.** Ağırbaşlı. **2.** Şaka olmayan; şakaya gelmez. **3.** Gülmeyen. **4.** Eğlendirmek amacı gütmeden öğretici olan. **5.** Gerçek. **6.** Önemli. **7.** Sıkı. **8.** Tehlikeli. **9.** *zf.* Ağırbaşlı olarak. **10.** Şaka yapmadan. **11.** Önem vererek. ◘ **ciddi ciddi,** *Ciddi olarak; şakaya gelmeksizin.*‖ **ciddiye almak,** *1. Önem vermek. 2. Gerçekliğine inanmak.*

ciddileşme, [ciddi-le-ş-me] *(ciddi:leşme) is.* Ciddi bir durum almak eylemi.

ciddileşmek, [ciddi-le-ş-mek] *(ciddi:leşmek) dönüşl. f. [-ir]* **1.** Ciddi bir görünüm kazanmak. **2.** Kaygı verici kötü bir hâl almak.

ciddilik, -ği [ciddi-lik] *(ciddi:lik) is* **1.** Olaylar karşısında ağırbaşlı, düşünceli davranma. **2.** Önemi dolayısıyla tehlike arz eden. **3.** Gülmezlik; asık suratlılık. **4.** Laubali olmamak; ciddiyet.

ciddiyat, [Ar. ciddiyyāt جديات] *(ciddiya:t) {OsT} is.* Gerçek olarak çalışılacak işler.

ciddiyet, [Ar. ciddiyyet جديت] *{OsT} is.* **1.** Olaylar karşısında ağırbaşlı, düşünceli davranma. **2.** Önemi dolayısıyla tehlike arz eden. **3.** Gülmezlik, asık suratlılık. **4.** Laubali olmamak; ciddilik. ◘ **ciddiyetini takınmak,** *Şakayı ve laubaliliği bırakarak ciddi bir davranış sergilemek.*

ciddiyetle, [ciddiyet-le] *zf.* Ciddi olarak; ciddi bir şekilde.

cidirli, [cidir-li] *{ağız} sf.* Açıkgöz. [DS]

cidirmek, [cid *(yans.)* > cid-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir şeyin suyunu çıkarmak. [DS]

cidos, [? cidos جيدوس] *{OsT} is.* Umacı.

cif, [İng. **c**ost *(fiyat)*-**i**nsurance *(sigorta)*-**f**reight *(navlun) (taşıma ve sigorta fiyata dahildir)* > c.i.f] *kısalt. is. tic.* Alıcı ile satıcı arasında yapılan, bir malın asıl fiyatına teslim edilecek ülkeye kadar olan taşıma, sigorta ve diğer zararları karşılayıcı her türlü masrafı ekleme anlaşması.

cifar, [Ar. cefr > cifār جفار] *(cifa:r) {OsT} is.* Geniş kuyular.

cife, [Ar. cīfe جفه] *{OsT} is.* **1.** Leş. **2.** *mecaz.* İğrenç şey. **3.** *{ağız}* Bozulmuş; bayatlamış. [DS] **4.** *{ağız}* Kirli; pis. [DS] **5.** *{ağız}* İnsan dışkısı. [DS] **6.** *{ağız} mecaz.* (Kişi için) düşük; kötü. [DS] ◘ **cîfe-gâh,** *{OsT} 1. Leşle dolu olan yer. 2. mecaz. Dünya.*‖ **cîfe-h'ōr,** *{OsT} Leş yiyen.*

cifi, [? cifi] *{ağız} sf.* **1.** Yiğit. **2.** Çalışkan; becerikli. [DS]

cifr, [Ar. cifr / cefr جفر] *{OsT} is.* **1.** Oğlak, kuzu. **2.** Bir takım harf veya şekillerle gaipten haber verdiği sanılan bilgi; fal.

cifre, [İt. cifra *(imza)* / Ar. şifr *(sıfır)*] *is.* **1.** Şifre. **2.** *{ağız}* Mürekkep kalemin sapı; divit. [DS] ◘ **cifre kalemi,** *{ağız} Madenî uçlu yazı kalemi.* [DS]

cifrî, [Ar. cifrī / cefrī جفرى] *(cifri:) {OsT} is.* Falcı.

cifriyat, [Ar. cifriyāt / cefriyāt جفريات] *(cifriya:t) {OsT} is.* Cifr ile ilgili olan şeyler.

cift, [Far. cuft / cift جفت] *{eAT} is.* **1.** Bir çift öküz. **2.** Birbiri ile evli eşlerden her biri. ◻ **cift olmak,** *{eAT} Evlenmek.*|| **cift sürmek,** *{eAT} Çift sürmek.*

ciftlendirmek, [cift-le-n-dir-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Evlendirmek.

cig[1]**,** [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cig cig, cig+cig-e.*

cig[2]**,** [cig / ciğ *(yans.)*] *is.* Parıldamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cig-il-cigil.*

cigara, [İt. cigarra] *is.* Sigara. ◻ **cigara gizdiği,** *{ağız} Sigara izmariti.* [DS]

cigaret, [ciğer + et > cigāret] *{ağız} is.* Diyarbakır ve Siirt dolaylarında ilkbaharda kırlara çıkılarak ciğer ve et yemek suretiyle kutlanan bir tür bahar bayramı. [DS]

cigaz, [cig-az] *{ağız} sf.* Zavallı; zararsız. [DS]

cigcige, [cig *(yans.)* > cig+cig-e] *{ağız} is.* Tarla kuşu; toygar. [DS]

ciger, [Far. ciger جگر] *{OsT} is.* **1.** Ciğer; bağır. **2.** Keder; sıkıntı. **3.** Bağırma; avaz. **4.** *{eAT}* Cesaret; yürek. ◻ **ciger-āşām,** *{OsT} Acı veren.*|| **ciger-cūş,** *{OsT} Yüreği coşturan.*|| **ciger-dār,** *{OsT} Ciğerli; yürekli; cesur.*|| **ciger-der,** *{OsT} Ciğer paralayan; ciğer yırtan; ciğer söken.*|| **ciger-düz,** *{OsT} Ciğeri delip geçen.*|| **ciger-fürüş,** *{OsT} Ciğer satan; ciğerci.*|| **ciger-gâh,** *{OsT} Ciğerin bulunduğu yer.*|| **ciger-gâh olmak,** *{OsT} Ne yapacağını bilememek; şaşırmak.*|| **ciger-gûşe,** *{OsT} 1. Çok sevilen kimse. 2. Evlat.*|| **ciger-güdāz,** *{OsT} Ciğer yakan; acı veren.*|| **ciger-hār,** *{OsT} (Kişi için) kederli; sıkıntılı.*|| **ciger-hāre,** *{OsT} 1. Çok eziyet çekmiş kimse. 2. Acımasız; merhametsiz; gaddar. 3. Büyücü.*|| **ciger-hāy,** *{OsT} Acı veren.*|| **ciger-hūn,** *{OsT} Ciğeri kanlı; çok acıklı.*|| **ciger-pāre,** *{OsT} Ciğer parçası; evlat.*|| **ciger-sūz,** *{OsT} Bağır yakan; acıklı.*|| **ciger-rend,** *{OsT} Acıklı.*|| **ciger-tāb,** *{OsT} Acı veren; acısı olan.*|| **ciger-teşne,** *{OsT} 1. Susamış ciğer. 2. mecaz. Çok özleyen.*

cigi, [cigī / yi / yigi] *(cigi:) {eT} is.* (Dikiş için) sağlam. [DLT]

cigil, [cig *(yans.)* > cig-il] *is.* Parıldamayı anlatan yansımalı gövde. ◻ **cigil cigil,** *{ağız} Pırıl pırıl.* [DS]

ciğ[1]**,** [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *ciğ-ir-de-mek, ciğ-ir ciğir.*

ciğ[2]**,** [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *ciğ-il-ti.*

ciğ[3]**,** [cig / ciğ *(yans.)*] *is.* Parıldamayı anlatan kök. [Zülfikar] *ciğ-il ciğil.*

ciğa, [Far. ciğa] *{ağız} is.* **1.** Yanağa dökülen saç. **2.** Tuğ. **3.** Türlü renklere boyanmış tavuk tüyü. **4.** Tüysüz kuş yavrusu. [DS]

ciğer, [Far. ciger جگر] *is.* **1.** *anat.* Karnın sağ üst kısmına yerleşmiş bulunan, kan depolanması, mikroplardan süzülmesi, safra salgılanması, şeker ve şeker türleri ile yağ ve proteinlerin metabolizmaya katılması, A, D ve B vitaminlerinin depolanması gibi pek çok hayatî fonksiyonları yürüten, ortalama bir buçuk kilogram ağırlığında iç organ; karaciğer. **2.** *anat.* Göğüs boşluğunda bulunan ve göğüs boşluğu aracılığıyla korunan, esnek ve süngerimsi bir yapıda, nefes alıp verme sırasında alveollerdeki alyuvarlar aracılığıyla kanda metabolizma sonucu oluşan karbondioksiti alarak, havada serbest olarak bulunan oksijeni alyuvarlara aktarma görevini yerine getiren bir iç organ; akciğer. **3.** Akciğer ile karaciğerin ortak adı. **4.** Kasaplıkta akciğer ve karaciğer ile yürek ve böbreklerden meydana gelmiş bulunan yemeklik takım. **5.** İç; bağır; göğüs. **6.** İnsanın herhangi bir iç organı. **7.** *mecaz.* Kalp; yürek. **8.** *mecaz.* Sevgili. **9.** Cesaret; yiğitlik; kahramanlık. **10.** Üzüntü; iç sıkıntısı. **11.** *{ağız}* Yakın akraba. [DS] **12.** *{ağız}* Çalışkan kadın. [DS] ◻ **ciğer acısı,** *Evladın ölümü ile duyulan büyük üzüntü.*|| **ciğer ağızdan gelmek,** *{ağız} Öğürmek; kusmak.* [DS] || **ciğer beni,** *{ağız} Yüzde ve boyunda olan kırmızı et beni.* [DS]|| **ciğer canlı,** *{ağız} Akrabasına düşkün olan.* [DS]|| **ciğer dağlamak,** *Büyük bir acı ve sıkıntılı duruma sebep olmak.*|| **ciğer deldi,** *{ağız}* → ciğerdeldi. [DS]|| **ciğer delmek,** *Çok dokunaklı olmak.*|| **ciğere geçmek,** *Çok dokunmak; çok acı vermek.*|| **ciğere işlemek,** *Acısını çok fazla duymak; canı çok yanmak.*|| **ciğer evi,** *{ağız} Kalp.* [DS]|| **ciğer hun olmak,** *Çok acı ve üzüntü duymak; yürek parçalanmak.*|| **ciğeri ağzına gelmek,** *1. Çok korkmak. 2. Sarsıntı geçirmek.*|| **ciğeri beş para etmemek,** *İnsanlık değerlerinden yoksun olmak.*|| **ciğeri dağlı,** *Çok üzücü bir acıya uğramış.*|| **ciğerimin köşesi,** *Sevilen kişi için sevgi hitabı.*|| **ciğerine işlemek,** *Çok etkilenmek.*|| **ciğerini dağlamak,** *Birine büyük acı ve üzüntü çektirmek.*|| **ciğerini delmek,** *Birini büyük bir üzüntüye sokmak.*|| **ciğerini doğramak,** *Acındırmak.*|| **ciğerinin başına işlemek,** *Çok acı vermek; dokunmak.*|| **ciğerini okumak,** *Birinin planlarını tahmin etmek; düşüncelerini bilmek.*|| **ciğerini sökmek,** *Çok büyük işkence etmek; eziyet çektirmek.*|| **ciğeri parça parça olmak,** *Çok acınmak.*|| **ciğeri sızlamak,** *Büyük bir acı duymak.*|| **ciğeri yanmak,** *Büyük bir üzüntü duymak.*|| **ciğer kebap olmak,** *Çok yanılmak yakılmak.*|| **ciğerleri bayram etmek,** *1. Sigara içmek. 2. Temiz havada gezmek.*|| **ciğer otları,** *bot. Yap-*

raklı kara yosunlarından bir bitki sınıfı.|| **ciğer otu,** *bot. Düğün çiçeğigillerden, Avrupa ve Batı Asya kırlarında yetişen, alacalı ve sert tüylü yaprakları bulunan, çiçekleri olgunlaşınca kırmızıdan mora dönen, iştah artırıcı ve göğüs yumuşatıcı olarak halk hekimliğinde kullanılan çok yıllık otsu bir bitki, (Pulmonaria officinalis).*|| **ciğer pare,** *Çok sevilen; evlat.*|| **ciğer sızlamak,** *Çok fazla acı duymak; üzülmek.*|| **ciğer sökmek,** *Acımasız davranmak.*|| **ciğer yakmak,** *Çok acı vermek.*| **ciğer yanmak,** *Çok acı duymak.*

ciğerci, [ciğer-ci] *is.* **1.** Kasaplık hayvanların ciğer ve ona bağlı iç organlarını satan kişi ya da bunların satıldığı dükkân. **2.** Ciğerden yapılma yemekleri satan kimse ya da bu yemeklerin yenildiği aşçı dükkânı. 🗗 **ciğerci sırığı,** *Çok uzun kimse.*

ciğerdeldi, [ciğer+del-di] *is.* **1.** Kalem biçiminde, işleme yapmak için kumaş üzerinde küçük delikler açmaya yarayan alet. **2.** Beyaz işte zenginleştirme amacıyla ciğerdeldi ile açılan deliklerin kenarlarına sarma suretiyle yapılan işleme.

ciğerek, -ği [Ar. ziyaret ?] *{ağız} is.* İlkbaharda yapılan yemekli okul gezisi. [DS]

ciğerlenmek, [ciğer-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Tatlanmak; olgunlaşmak. [DS]

ciğerli, [ciğer-li] *{ağız} sf.* **1.** Merhametli. **2.** Atılgan; yürekli. [DS]

ciğerpare, [Far. ciger-pāre جگرپاره] *(ciğerpa:re) {OsT} is.* **1.** Ciğer parçası. **2.** *gnşl.* Çocuklar ve torunlar için kullanılan sevgi ifadesi.

ciğersek, -ği [ciğer-sek] *{ağız} sf.* Acıya dayanıksız. [DS]

ciğersiz, [ciğer-siz] *{ağız} sf.* Korkak; yüreksiz. [DS]

ciğı, [ciğı] *{eT} is.* **1.** Cin. **2.** Savaşan tarafların da kendi aralarında savaşan cinleri.

ciğil[1], [ciğ *(yans.)* > ciğ-il] *{ağız} is.* **1.** İri kum. **2.** Kıskandırmak için yapılan övgü; nispet. [DS] 🗗 **ciğil ciğil,** *{ağız} 1. (Yüz için) parlak ve kırmızı. 2. Pırıl pırıl. 3. (Parça için) küçük küçük; ufak ufak.* [DS]

ciğil[2], [ciğ *(yans.)* > ciğ-il] *is.* Kuş seslerini anlatan yansımalı gövde. 🗗 **ciğil ciğil,** *{ağız}* → cıvıl cıvıl. [DS]

ciğil[3], [ciğ *(yans.)* > ciğ-il] *is.* Parlamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **ciğil ciğil,** *{ağız} Pırıl pırıl.* [DS]

ciğir, [ciğ *(yans.)* > ciğ-ir] *is.* Sürtünme, cızırdama anlatan yansımalı gövde. 🗗 **ciğir ciğir,** *{ağız} 1. (Kumlar için) sürtünme sesi çıkararak; cıyır cıyır sesinin biraz daha incesi ile. 2. (Eriyen yağ için) hafif hafif cızırtı yaparak.* [DS]

ciğir[2], [ciğ *(yans.)* > ciğ-ir] *{ağız} sf.* İşe alıştığı hâlde yapmaktan çekinen. 🗗 **ciğir etmek,** *{ağız} Birisine kızarak kendisinden beklenmeyen bir işi yapmak.* [DS]

ciğirdemek, [ciğ *(yans.)* > ciğ-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r [-d(i)-yor]* (Yiyecekteki çok küçük taş için) dişe dokununca ezilme veya sürtünme sesi çıkarmak; cıyırdamak. [DS]

ciğit, -di [? ciğit / cüğüt] *{ağız} is.* **1.** Çekirge. **2.** Çekirdek. **3.** Kesilmiş söğüt dalı. [DS]

ciğitlik, -ği [ciğit-lik] *{ağız} is.* Fidanlık. [DS]

cihad, [Ar. cehd > cihād جهاد] *(ciha:d) {OsT} is.* → cihat[1]. 🗗 **cihād-ı asgar,** *Küçük savaş; din uğruna yapılan silahlı savaş.*|| **cihād-ı ekber,** *En büyük savaş; Allah'ın emirlerini yerine getirebilmek için kişinin kendi nefsi ve benliği ile yaptığı mücadele.*

cihadi, [Ar. cihād > cihādī جهادی] *(ciha:di:) {OsT} sf.* **1.** Savaş işleri ile ilgili; cihada ait. **2.** *huk.* İslam davası uğruna dünyadaki İslam düzenini egemen kılmak ya da bu düzeni savunmak amacıyla yapılan savaşlara ilişkin.

cihan, [Far. cihān جهان] *(ciha:n) {OsT} is.* **1.** Evren; âlem. **2.** Dünya. **3.** Dünyada yaşayan insanların hepsi; herkes. **4.** *{eAT} sf.* Çok büyük miktarda; dünya kadar. 🗗 **cihān-āferîn,** *{OsT} Âlemi yaratan; Allah.*|| **cihana gelmek,** *Doğmak.*|| **cihān-âlem,** *{OsT} Herkes.*|| **cihān-ārā,** *{OsT} Dünyayı süsleyen; cihanı bezeyen.*|| **cihān-bān,** *{OsT} 1. Dünyanın bekçisi olan. 2. Allah. 3. Hükümdar.*| **cihān-bānî,** *{OsT} Hükümdarla ilgili.*|| **cihān-bîn,** *1. Dünyayı gören; Allah. 2. Göz.*| **cihan cihan,** *{eAT} Pek çok.*|| **cihān-cū,** *{OsT} Dünyaya egemen olmaya çalışan hükümdar.*|| **cihandan el çekmek,** *Ölmek.*|| **cihandan taşra,** *{eAT} Hiç görülmedik ve işitilmedik.*| **cihān-dār,** *{OsT} Dünya egemenliğini elinde tutan hükümdar.*|| **cihān-dār-āne,** *{OsT} Hükümdar gibi.*| **cihān-dārî,** *{OsT} Hükümdarlık; padişahlık.*|| **cihan-dîde,** *{OsT} Çok gezmiş; çok görmüş; deneyimli.*| **cihān-dîdegî,** *{OsT} Dünyayı gezip görmüş olma.*|| **cihān-efrūz,** *{OsT} Dünyayı parlatan.*| **cihān-gerd,** *{OsT} Dünyayı dolaşan.*| **cihān-geşte,** *{OsT} Dünyayı dolaşmış.*|| **cihān-gîr,** *{OsT}* → cihangir.| **cihān-gîrāne,** *{OsT} Dünyayı zapt edercesine; cihangir gibi.*|| **cihān-gîrî,** *{OsT} Dünya egemenliği.*| **cihan-güşā,** *{OsT} Dünyayı açan; fatih.*|| **cihān-ı cān,** *Ruhlar âlemi.*|| **cihān-ı gayb,** *{OsT} Bilinmeyen dünya; öteki dünya.*| **cihān-ı islām,** *İslam dünyası.* || **cihān-key,** *{OsT} Dünyayı düzene koyan; hükümdar.*| **cihān-muta',** *{OsT} Bütün dünyanın boyun eğdiği (kişi).*|| **cihān-nevred,** *{OsT} Dünyayı dolaşan.*| **cihān-nümā,** *{OsT}* → cihannüma.|| **cihān-penāh,** *{OsT} Herkesin sığınağı; padişah.*| **cihān-penāhî,** *{OsT} Padişahlık.*|| **cihān-pū,** *{OsT} Dünyayı dolaşan.*|| **cihān-revā,** *{OsT} Dünyaya yaraşan; dünyada geçer olan.*|| **cihān-revā,** *{OsT} Dünyada geçerli olan; cihana yakışan.*| **cihān-sālār,** *{OsT} Dünyanın büyüğü olan padişah; dünyanın başkanı.*|| **cihān-sitān,** *{OsT} Dünyayı zapt eden padişah.*|| **cihān-sitānî,** *{OsT} Hükümdarlık; padişahlık.*|| **cihān-sūz,**

{OsT} Dünyayı yakan; güneş.|| **cihân-şümûl,** *{OsT} 1. Her yanı kaplayan. 2. Dünya çapında; dünya ölçüsünde.*|| **cihân-tâb,** *Dünyayı parlatan; dünyaya ışık ve sıcaklık veren.*

cihanarayi, [Far. cihān-ārāyī جهان آرایی] *(ciha:na:-ra:yi:) {OsT} is.* Güzellik.

cihanda, [cihan-da] *(ciha:'nda) zf.* (Olumsuz cümlelerde) asla; hiçbir surette; dünyada.

cihangir, [Far. cihān-gīr جهانگیر] *(ciha:ngi:r) {OsT} sf.* Dünyanın büyük bir bölümünü ele geçiren.

cihangirane, [Far. cihān-gīrāne جهانگیرانه] *(ciha:ngi:-ra:ne) {OsT} zf.* **1.** Cihangire yakışır bir biçimde. **2.** Bütün dünyayı zapt edercesine.

cihangirlik, -ği [cihangir-lik] *sf.* Cihangir olma durumu; bütün dünyayı ya da dünyanın büyük bir bölümünü ele geçirme işi.

cihani, [Far. cihānī جهانی] *(ciha:ni:) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Dünyalı; insan. **2.** Dünya ile ilgili; dünyaya ilişkin.

cihannüma, [Far. cihān + nümā *(gösteren)* نما جهان] *(ciha:nnuma:) {OsT} is.* **1.** Dünyayı gösteren ayna. **2.** Dünya haritası. **3.** Eski İstanbul evlerinde çatının tepesinde yapılan dört taraftan görüşü açık oda ya da bölmeye verilen ad; bakacak.

cihanşümul, -lü [Far. cihān + şümūl جهانشمول] *(ciha:nşümu:l) {OsT} sf.* Dünyayı kaplayan, dünya ölçüsünde; evrensel.

cihanyan, [Far. cihān-yān جهانیان] *(ciha:ni:ya:n) {OsT} is.* Dünyalılar; insanlar.

cihar[1]**,** [Ar. cehr *(sesini yükseltme)* > cihār جهار] *(ciha:r) {OsT} is.* Yüksek sesle ve açıkça söyleme.

cihar[2]**,** [Far. çehār چهار / cihār جهار] *(ciha:r) {OsT} is.* Dört sayısı. 🗗 **cihār ü dü,** *Tavla ya da domino oyununda dört iki.*|| **cihār ü se,** *Tavla ya da domino oyununda dört üç.*|| **cihār ü yek,** *Tavla ya da domino oyununda dört bir.*

ciharen, [Ar. cehr > cihāren جهاراً] *{OsT} zf.* Apaçık bir biçimde; açık olarak; alenen.

cihat[1]**, -dı** [Ar. cehd *(direnme, çabalama)* > cihād جهاد] *(ciha:d) {OsT}* **1.** Mücadele; savaş. **2.** Düşman ile çarpışma, dövüşme. **3.** Kur'an bilgisi ve inançla, çalışma ve uygulama ile, mal ve canla bütün gücünü ve zamanını, bütün imkânlarını Allah yoluna harcama. **4.** Allah rızası için yapılan muharebe. **5.** Dinî bilgileri öğretmek, yaymak için çalışmak. **6.** İman, ibadet, ahlak ve beşerî münasebetler konusunda titiz davranarak Allah'ın sevgili kulu olabilmek için çalışmak, çabalamak; kendi benliği ve nefsi ile mücadele etmek. **7.** İslam davası uğruna, yeryüzünde İslam düzenini egemen kılmak veya bu düzeni savunmak amacıyla yapılan savaş. 🗗 **cihat idaresi,** *{OsT} Eskiden dinî hizmet personelinin idaresinden sorumlu devlet dairesi; evkaf idaresi.*

cihat[2]**,** [Ar. cihet *(yön, taraf)* > cihāt جهات] *(ciha:t) {OsT} is.* **1.** Yönler, taraflar. **2.** Yerler; semtler. **3.** Görüşler, hususlar. **4.** Vakıflara ait hizmet işleri. 🗗 **cihāt-ı aslîye,** *{OsT} 1. Ana yönler. 2. huk. Müderrislik, imamlık, hatiplik, müezzinlik, kayyumluk gibi bir vakfın başlıca gayesini yerine getiren hizmetler.*|| **cihāt-ı erbaā,** *{OsT} Dört yön.*|| **cihāt-ı fer'iye,** *{OsT} huk. Vakfın ikinci dereceden sayılan hizmetleri.*|| **cihāt-ı gayr-ı zarūriye,** *{OsT} huk. Bir vakfın hizmet için zorunlu olan işlerinin dışında kalanlar.*|| **cihāt-ı selase,** *{OsT} Üç yön; boyut; en, boy ve kalınlık.*|| **cihāt-ı sitte,** *{OsT} Altı yön: ön, arka, sağ, sol, üst ve alt.*|| **cihāt-ı zarūriye,** *{OsT} huk. Bir vakfın, gayesini sağlamak için yerine getirilmesi gereken hizmetler; başlıca çalışma alanı ve hizmetleri.*

cihaz, [Ar. cehāz / cihāz جهاز] *(ciha:z) {OsT} is.* **1.** Bir işlevi yerine getirmek için birbirine bağlı çalışan parça ve aletlerin meydana getirdiği bütün; aygıt; takım; sistem. **2.** Evlenecek kız için hazırlanan ev eşyası; çeyiz. **3.** Cenazenin kaldırılması için gerekli olan malzeme. 🗗 **cihāz-ı asabî,** *{OsT} anat. Sinir sistemi.*|| **cihāz-ı basarî,** *{OsT} anat. Görme sistemi.*|| **cihāz-ı deverānî,** *{OsT} anat. Kan dolaşımı.*|| **cihāz-ı hazmî,** *{OsT} anat. Sindirim sistemi.*|| **cihāz-ı muharrik,** *{OsT} anat. Hareket sistemi.*|| **cihāz-ı müfriğ,** *{OsT} anat. Boşaltım sistemi.*|| **cihāz-i tenāsülî,** *{OsT} anat. Üreme sistemi.* || **cihāz-ı tenāsül-i şeybiye,** *{OsT} bot. Apotek.*|| **cihāz-ı teneffüsî,** *{OsT} anat. Solunum sistemi.*

cihazlamak, [cihaz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir iş yerine, yapılacak iş için gerekli olan araç, gereç ve eşyayı sağlamak ve yerleştirmek; donatmak. **2.** *{OsT}* (Kız için) çeyiz hazırlamak.

cihazlanmak[1]**,** [cihaz-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* (Kişi ya da yer için) gerekli olan araç gereç sağlanmak ve yerleştirilmek; donatılmak.

cihazlanmak[2]**,** [cihaz-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Kendisi için gerekli olan araca veya gereçlere sahip olmak; donanmak.

cihet, [Ar. cihe / cihet *(yan, yönetim şubesi)* جهت] *{OsT} is.* **1.** Yön; taraf. **2.** Görev; vakıf hizmeti. **3.** *tar.* Vakfın gelirlerinin harcanma amacı, yönü. **4.** *huk.* İşlemlerin amacı. **5.** *tar.* İmparatorluk döneminde ulema sınıfının devletten aldığı aylık. **6.** *man.* Aklın verdiği hüküm. 🗗 **cihet-i gayr-ı muntaka,** *{OsT} Vakıfta sonu gelmeyen hizmetler.*|| **cihet tayini,** *1. Bir pusula ya da yön gösteren araç veya işaret yardımıyla kendi bulunduğu yeri belirlemesi. 2. Bir şeyin ana yönlere göre durumunu belirleme.* || **cihet tevcihi,** *{OsT} Bir din görevlisinin bulunduğu yerden başka bir yere atanması.*

ciheteyn, [Ar. cihet-eyn جهتين] *{OsT} is.* İki cihet.

cihetle, [cihet-le] *e.* **1.** Gibi; için. **2.** Sebebiyle; bundan dolayı.

Cihut, [Far. culḥūd جحود] *{OsT} is.* Yahudi.

-cik, [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → cık.

cik[1]**,** [cag / cağ / cak / ceh / cek / cıg / cığ / cık / cig / ciğ / cik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü, bu şekilde bağırma ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cik cik, cik cik etmek, cik+cik-i, cik-gil-de-mek, cik-il-ti.* 🗗 **cik cik etmek,** *{ağız} (Kuş için) ötmek.* [DS]

cik[2]**, -ği** [cik / çik] *{ağız} is.* **1.** Hasır otu. **2.** Sırt üstü yatış biçimi. [DS]

cik[3]**,** [cik *(yans. dil-diş sesi)*] *ünl.* Hayır; değil.

cikcik, -ği [cik+cik] *is.* **1.** Civciv, kuş vb. çağırma sözü. **2.** *{ağız} is.* Çalıkuşu. **3.** Parçalanmış balonun parçalarından şişirilmiş baloncuk. **4.** Tüy. **5.** Kırmızı boya. **6.** İnce yapılı ve hoppa kadın. [DS] **7.** Seyrek düşen damlalar. **8.** *argo.* Yaşı küçük kız. **9.** *argo.* Kolayca aldatılabilen kız veya kadın.

cikciki, [cik *(yans.)* > cik+cik-i] *{ağız} is.* **1.** Çalıkuşu. **2.** *sf.* Şakacı; taklitçi; güldürücü. [DS]

cikciklemek, [cik *(yans.)* > cik+cik-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(i)-yor]* "Cik cik" sesleri çıkarmak. [DS]

cikilemek, [cik *(yans.)* > cik-i-le-mek] *{ağız} gçz. f. [-r] [-l(i)-yor]* "Cik cik" sesleri çıkarmak. [DS]

cikilti, [cik *(yans.)* > Türkm. cik(g)-il-di / cik-il-ti] *is.* Böcek, kuş sesi. [Püsküllüoğlu]

ciklet, [Fr. jiclet] *{ağız} is.* Şekerli sakız. [DS]

-cil[1]**,** [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → -cıl.

-cil[2]**,** [-cıl / -cil] *{eAT} yap e.* → -cıl.

cil[1]**,** [Ar. cīl جيل] *(ci:l) {OsT} is.* **1.** İnsan topluluğu; topluluk; güruh. **2.** Aşiret; millet. **3.** Kuşak; nesil. 🗗 **cîlen ba'de cîlin,** *{OsT} Devirden devire.*

cil[2]**,** [Erme. çil / Oset. cīl] *{ağız} is.* Hasır otu. [DS]

cila, -a'ı / -yı [Ar. celā' جلاء] *(cilâ:) {OsT} is.* **1.** Parlaklık. **2.** Parlatma. **3.** Uygulandığı yüzeye camsı bir parlaklık vermek için eriticiler yardımıyla inceltilmiş mumlardan ibaret koruyucu bileşik. **4.** Bir kişinin ya da bir şeyin dış görünüşündeki parlaklık, süs. **5.** *argo.* Esrarkeşlerin yediği bir tür helva. 🗗 **cilā-bahş,** *{OsT} Parlaklık veren.* || **cilā-dāde,** *{OsT} Cila sürülmüş; cila ile parlatılmış; cilalanmış.* || **cilā-dār,** *{OsT} Cilalı; parlak.* || **cila fırçası,** *Normal fırçalardan daha yumuşak fırça.* || **cilā-ger,** *{OsT} Cila yapan kimse; cilacı.* || **cila makinesi,** *Yer çinilerini, parkeleri ve mermerleri parlatmakta kullanılan, ucuna fırça takılmış elektrikli alet.* || **cilā-sāz,** *{OsT} Parlatan; parlaklık veren.* || **cila topu,** *Cilanın sürülmesinde kullanılan top haline getirilmiş pamuk ya da bez yumak.* || **cilaya gelmek,** *argo. Sarhoşluğun etkisi ile iyice neşelenmek.*

cilacı, [cila-cı] *(cilâ:cı) is.* Cila yapan kişi.

cilacılık, -ğı [cila-cı-lık] *(cilâ:cılık) is.* Cila yapma işi ve bu işi yapan kişinin mesleği.

cilalama, [cila-la-ma] *(cilâ:lama) is.* Cila sürerek parlatmak eylemi.

cilalamak, [cila-la-mak] *(cilâ:lamak) gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Cila sürerek parlatmak; cila vurmak; cila çekmek. **2.** Metal eşyalar üzerindeki pürüzleri gidermek. **3.** *teks.* Bükülmüş olan ipliğe mekanik yollarla parlaklık kazandırmak.

cilalanma, [cila-la-n-ma] *(cilâ:lanma) is.* **1.** Cila sahibi olmak eylemi. **2.** Üzerine cila sürülmüş olmak eylemi; cila vurulma.

cilalanmak[1]**,** [cila-la-n-mak] *(cilâ:lanmak) edil. f. [-ır]* **1.** Üzerine cila uygulanmak; cila vurulmak; cila çekilmek. **2.** *dönşl.* Kendi dış görünüşünü parlatmak; süslenmek. **3.** Cilaya sahip olmak; cila edinmek. **4.** *argo.* Sarhoşluğun etkisi ile iyice neşelenmek.

cilalatma, [cila-la-t-ma] *(cilâ:latma) is.* Cila yaptırmak eylemi.

cilalatmak, [cila-la-t-mak] *(cilâ:latmak) gçl. f. [-ır]* Bir şeye cila yaptırmak.

cilalı, [cila-lı] *(cilâ:lı) sf.* Cilası olan; cilalanmış. 🗗 **cilalı kum taşı,** *Parlak kırık yüzeyli kum taşı.* || **Cilalı Taş Devri,** *Taş devrinin en son evresi; neolitik devir; yeni taş devri.*

cilamak, [yığ-la-mak / ci-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır] [-l(ı)yor]* Ağlamak. [DS]

cilanger, [Far. cilān-ger جلانگر] *(cilâ:nger) {OsT} is.* Çilingir.

cilas, [Ar. cilās جلاس] *(cila:s) {OsT} is.* Beraber oturma.

cilasız, [cila-sız] *(cilâ:sız) sf.* Cilası olmayan veya bozulmuş olan.

cilasun, [*eT.* celasun / cilasun] *sf.* **1.** Kahraman; yiğit; cesur. **2.** Becerikli; eli çabuk.

cilasunluk, [cilasun-luk] *is.* **1.** Cesaret; kahramanlık. **2.** Beceriklilik.

cilaz, [? cilaz] *{ağız} is.* Mızıkçı; oyunbozan. [DS] 🗗 **cilaz etmek,** *{ağız} Oyunda hile yapmak.* [DS]

cilb, [cılb / cılp / cilb *(yans.)*] *is.* Yağlı, sulu ve cıvık olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cilb-ir, cilb-ir-t-i.* 🗗 **cilb etmek,** *{ağız} Şımartmak.* [Aksoy]

cilbab, [Ar. cilbāb جلباب] *(cilba:b) {OsT} is.* **1.** Gömlek. **2.** Çarşaf; uzun peçe; ferace.

cilban, [Ar. culbān جلبان] *{ağız} is.* Küçük taneli fasulye. [DS]

cilbend, [Ar. cild+ Far. bend جلبند] *{OsT} is.*→ cilbent.

cilbent, -di [Ar. cild + Far. bend جلدبند] *{OsT} is.* **1.** Cilt bağı. **2.** Kâğıt ya da evrak saklamak için kulla-

nılan büyük dosya. **3.** Evrak çantası. **4.** Büyük para cüzdanı. **5.** *{OsT}* Dervişlerin kemerleri arasına yerleştirdikleri meşin cep.

cilbir, [Moğ. çilbür] *{ağız} is.* Çılbır. [DS]

cilbir, [cilb *(yans.)* > cilb-ir] *{ağız} is.* **1.** Makarna. **2.** Pide üzerine domates ve kıyma kavurması dökülerek yapılan bir yemek. **3.** Sacda pişirilen kalın pide. **4.** Kalemlerin ucunu korumak için takılan kapak. **5.** Yoğurtlu yumurta. [DS]

cilbirt, [cilb-ir-t ?] *{ağız} is.* Meşe odunu. [DS]

cilbirti, [cilb *(yans.)* > cilb-ir-ti] *{ağız} is.* Peynir ve yumurta ile yapılan sarımsaklı bir yemek. [DS] 🗗 **cilbirti etmek,** *{ağız} Yumurtalı yemek pişirmek.* [DS]

cilcilik[1]**, -ği** [cil *(hasır otu)* > cil-ci-lik] *{ağız} is.* Sepet ve hasır dokuma sanatı. [DS]

cilcilik[2]**, -ği** [cil *(yans.)* > cil+cil-ik] *{ağız} is.* Az az akan su. [DS]

cild[1], [cıld / cılt / cild *(yans.)*] *is.* Parlamayı, ışık saçmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cild-ir cildir, cild-ir.*

cild[2], [Ar. cild جلد] *{OsT} is.* → cilt. 🗗 **cild-ger,** *{OsT} Ciltçi; mücellit.*

cildî, [Ar. cild > cildī جلدى] *(cildi:) {OsT} sf.* Ciltle ilgili; cilde ait.

cildir, [cild *(yans.)* > cild-ir] *is.* Parlamayı, ışık saçmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cildir cildir,** *{ağız} (Bakmak için) gözlerini açarak.* [DS]

cildiye, [Ar. cildiyye جلديه] *{OsT} is. tıp.* Deri hastalıkları tedavisi ile ilgili tıp dalı.

cildiyeci, [cildiye-ci] *is. tıp.* Cilt hastalıklarının tedavisi ile ilgili uzman hekim.

cilet, [İng. gilette] *{ağız} is.* Jilet. [DS]

-cileyin, [-cıl-a-y-ın / -cil-e-y-in] *{eAT} yap e.* → -cılayın.

cilf, [Ar. cilf جلف] *{OsT} sf.* **1.** (Kişi için) kaba; hoyrat; ayak takımından. **2.** Cahil.

cilga, [? cilga] *{ağız} is.* Halkalı toka. [DS]

cilgar, [? cilgar] *{ağız} is.* **1.** Akarsu kolu. **2.** Tarlaya verilmiş suyun yaygın durumu. [DS]

cili, [ci-li / cü-lü] *{ağız} is.* **1.** Piliç. **2.** Yeni doğmuş keçi yavrusu. [DS]

-cilik, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

cilim, [? cilim] *{ağız} is.* **1.** Killi toprak. **2.** Çok su çeken ancak hemen çatlayan toprak. **3.** Akarsuyun bıraktığı tortu. **4.** Sürekli olarak nemli duran toprak. **5.** Bir metre derinliğinde taşsız, temiz, verimli kara toprak. [DS]

cilimlemek, [cilim-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bataklığa batıp kaybolmak. [DS]

cilis, [? cilis / ciliz] *{ağız} zf.* **1.** Bütün; hep. **2.** Sonuna kadar. [DS]

cilkes, [cil+kes] *{ağız} zf.* Hiçbir zaman; asla. [DS]

cilkisiz, [cilki-siz] *{ağız} sf.* Terbiyesiz. [DS]

cille[1], [cil-le] *{ağız} sf.* (Kişi için) yalnız. [DS]

cille[2], [cil *(hasır otu)* > cil-le] *{ağız} is.* **1.** Sedir. **2.** Üstü toprak örtülü ev. **3.** Büyük testi. [DS]

cille[3], [cille] *{ağız} is.* **1.** Hile. **2.** İşkence. [DS]

cille[4], [Ar. cille / cülle جله] *{OsT} is.* Sığır tezeği.

cillek, -ği [cil-le-k] *{ağız} sf.* **1.** Obur; pisboğaz. **2.** Aç gözlü. [DS]

cilli[1], [cil-li] *{ağız} sf.* **1.** Filizli. **2.** Köklü. [DS]

cilli[2], [cil-li] *{ağız} is.* **1.** Cam bilye. **2.** Kovalamaca oyunundaki kale. [DS]

cilli[3], [cil-li] *{ağız} sf.* Sıcak. [DS]

cilli[4], [cil-li] *{ağız} zf.* Belli; gerçek. [DS]

cillik, -ği [cil *(hasır otu)* > cil-lik] *sf.* **1.** Yırtık; eski. **2.** Hasır otunun bol bulunduğu yer. **3.** Talaş kebabı.

cilliyen, [cil-li + yen (Ar. zarf ekine benzetilmiş)] *{ağız} zf.* Gerçekten. [DS]

cillop, [? cillop] *{ağız} sf.* **1.** Düz; pürüzsüz. **2.** Tertemiz. [DS]

cilov, [? cilov] *{ağız} is.* Dizgin. [DS]

cilpirti, [cilb *(yans.)* > cilp-ir-ti] *{ağız} is.* Bir tür çalı. [DS]

-cilrek, [-cıl-ra-k / -cil-re-k] *{eAT} yap e.* → -cılrak.

cilt, -di [Ar. cild جلد] *{OsT} is.* **1.** Deri; ten. **2.** Kitaba geçirilen deri, bez, plastik gibi malzemelerden yapılmış kap. **3.** Çok sayfalı bir eserin ayrı basılan ve her birine ayrı numaralar verilen kısımlarından her biri. 🗗 **cilt evi,** *Kitapların ciltlendiği yer; mücellithane.*

ciltçi, [cilt-çi] *is.* **1.** Kitapların forma ve yapraklarını diktikten ya da yapıştırdıktan sonra üzerine deri, plastik vb. malzemeden kapak geçiren kişi; mücellit. **2.** Bu işlemlerin yapıldığı dükkân; cilt evi.

ciltçilik, -ği [cilt-çi-lik] *is.* **1.** Kitaplara kap geçirme işi ve mesleği. **2.** Basının kitaplara kap geçirme işini yapan sanayi dalı.

ciltillemek, [cild *(yans.)* > cilt-il-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kıvılcımlandırmak. **2.** Kızdırmak. [DS]

ciltillenmek, [cild *(yans.)* > cilt-il-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Kıvılcımlanmak. [DS]

ciltillendirmek, [cild *(yans.)* > cilt-il-le-n-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kıvılcımlandırmak. [DS]

ciltin, [cild *(yans.)* > cilt-in] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

ciltleme, [cilt-le-me] *is.* Kitapların sayfalarını bir araya getirip diktikten veya yapıştırdıktan sonra üzerine kap geçirme işi.

ciltlemek, [cilt-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kitapların sayfalarını bir araya getirip diktikten veya yapıştırdıktan sonra üzerine kap geçirmek.

ciltlenme, [cilt-le-n-me] *is.* (Kitap vb. için) sayfaları bir araya getirilip dikildikten veya yapıştırıldıktan sonra üzerine kap geçirilme eylemi.

ciltlenmek, [cilt-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* (Kitap vb. için) sayfaları bir araya getirilip dikildikten veya yapıştırıldıktan sonra üzerine kap geçirilmek.

ciltletme, [cilt-le-t-me] *is.* Kitap ve defter cinsi şeylerin yapraklarını ve formalarını diktirerek dışına kap geçirtme işi.

ciltletmek, [cilt-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Kitap ve defter cinsi şeylerin yapraklarını ve formalarını diktirerek dışına kap geçirtmek.

ciltli, [cilt-li] *sf.* (Kitap vb. için) yaprakları dikilerek dışına kap geçirilmiş; ciltlenmiş olan.

ciltsiz, [cilt-siz] *sf.* Ciltlenmemiş olan.

cilve, [Ar. cilve جلوه] *{OsT} is.* **1.** Ortaya çıkma; görünme; tecellî. **2.** Bir olayın veya durumun bir kişiyi şaşırtan ve beklenmedik yanı. **3.** Bir kadının bir erkeği baştan çıkarmak için yaptığı hoşa giden ve ilgi çeken davranışlarının tümü; işve; naz; kırıtma. **4.** Yüz görümlülüğü. **5.** *tasvf.* Kulun ilahî tecelliler ile halvetten çıkıp bütün varlığı ile Allah'a ulaşma hali. 🗗 **cilve-fürûş,** *{OsT} Cilve satan; cilveli.*‖ **cilve-gâh,** *{OsT} 1. Cilve edilen yer. 2. Görünme ve gözükme yeri. 3. Gelin odası.*‖ **cilve-ger,** *{OsT} Naz ve işve yapan; cilveli.*‖ **cilve-gerî,** *{OsT} Cilve etme; naz ve işve yapma.*‖ **cilve-i ilahiye,** *{OsT} 1. Allah'ın cilvesi. 2. Kaderin cilvesi.*‖ **cilve-kâr,** *{OsT} Cilveli; işveli.*‖ **cilve kutusu,** *Çok cilveli.*‖ **cilve-kün,** *{OsT} Cilve yapan; cilve eden.*‖ **cilve-künān,** *{OsT} Cilve ederek.*‖ **cilve-nümā,** *{OsT} Cilve gösteren; cilve yapan.*‖ **cilve-penāh,** *{OsT} Görkemli; tantanalı; şaşaalı.*‖ **cilve-perdāz,** *{OsT} Hoş ve güzel olan.*‖ **cilve-rîz,** *{OsT} Kendini gösterme.*‖ **cilve-sāz,** *{OsT} Cilve eden; işve yapan; işveli.*‖ **cilve-sāzî,** *{OsT} Cilve yapma; işvelilik.*‖ **cilve urmak,** *{OsT} Cilve yaparak kendini göstermek; gösteriş yapmak.*‖ **cilve yapmak,** *Birini işve ve kırıtmaları ile baştan çıkarıp kendine bağlamaya çalışmak.*

cilvelenme, [cilve-le-n-me] *is.* Kendi kendine cilve yapmak eylemi.

cilvelenmek, [cilve-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Kendi kendine cilve yapmak.

cilveleşme, [cilve-le-ş-me] *is.* Karşılıklı cilve yapmak eylemi.

cilveleşmek, [cilve-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Karşılıklı cilve yapmak.

cilveli, [cilve-li] *sf.* Cilvesi olan; cilve yapan; nazlı; işveli.

cim[1], [cım / cim / cüm *(yans.)*] *is.* Parmak uçları arasında sıkıştırma, ezme ve buna benzer hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cim cik, cim-cik-le-mek, cim-i-k-le-mek, cim-cir-mek, cim-di-le-mek, cim-di-mek, cim-cir-i-k.* 🗗 **cim cim etmek,** *{ağız} Gözlerini sık sık açıp kapamak.* [DS]

cim[2], [cımb / cim *(yans.)*] *is.* Suya dalma, yıkanma, su sıçratma, sıvıları çalkalama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cimcim, cim cim etmek, cimdir-mek, cim+cim-e, cim+cim-e-lik.* 🗗 **cim cim etmek,** *{ağız} 1. Az yoğurttan yağ çıkarmak. 2. Yıkanmak.* [DS]

cim[3], [Ar. cim ج] *{OsT} is.* Arap alfabesinde (c) sesini veren harf; ebcet hesabında üç sayısının karşılığıdır. 🗗 **cim dal hocası,** *İlkokul öğretmeni.*‖ **cim-i Arabî,** *{OsT} Arapçadaki "cim" harfi olup "c" sesinin karşılığı.*‖ **cim-i Farisî,** *{OsT} Farsçadaki üç noktalı "çim" harfi olup "ç" sesinin karşılığı.*‖ **cim karnında nokta,** *Hiçbir şey bilmeyen; kara cahil.*

cima, -a'ı [Ar. cem *(toplanma, birleşme)* > cimāʿ جماع] *(cima:) {OsT} is.* (İnsanlar için) cinsel birleşme; çiftleşme. 🗗 **cima etmek,** *Cinsel ilişkide bulunmak.*

cimah, [Ar. cimāḥ جماح] *(cima:h) {OsT} is.* (At için) sert başlı olma.

cimal, -li [Ar. cemel *(deve)* > cimāl جمال] *(cima:l) {OsT} is.* Erkek develer.

cimar, [Ar. cimār جمار] *(cima:r) {OsT} is.* **1.** Toplu kabile. **2.** Süvari alayı.

cimb, [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cimb-ıl-da-mak, cimb-ıl-dak.*

cimbakuka, [cim *(harf)* + ba *(harf)* + kuka ?] *sf.* Eğri büğrü, çarpık ve çelimsiz (kimse).

cimbar, [cimb-ar] *{ağız} is.* Tezgâhta dokunan kumaşı gerdirmeye yarayan ağaç. [DS]

cimbarlamak, [cimbar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Dayak atmak; sopa ile dövmek. [DS]

cimbirt, [Yun. tsimpidi *(cımbız)*] *{ağız} is.* Ağaçların yüksek dallarından meyve koparmaya yarayan ucu çatallı sırık. [DS]

cimbistra, [Yun. tzimbistra] *is.* Cımbız.

cimbiş, [Yun. tsimbizi] *{ağız} is.* Cımbız. [DS]

cimbişlemek, [cimbiş-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çimdiklemek. **2.** Dürtmek; nodullamak. [DS]

cimbiz, [cimb-iz] *{ağız} is.* Küçük bataklık. [DS]

cimbizik, -ği [cimb-iz-ik] *{ağız} sf.* Çok ufak tefek. [DS]

cimbom, [cim *(yans.)* + bom *(yans.)*] *is.* Sporcular arasında çetin bir mücadeleyi anlatan söz.

cimcik, -ği [Moğ. çim-çi / cim *(yans.)* > cim-cik] *{ağız} is.* **1.** Çimdik. **2.** İki parmak ucu ile alınan miktar; tutam. **3.** Ev makarnası; erişte. **4.** Yoğurtlu hamur çorbası. [DS] 🗗 **cimcik aşı,** *{ağız} Yoğurtlu hamur çorbası.* [DS]

cimciklemek, [cim-cik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çimdiklemek. [DS]

cimcim[1], [cim+cim] *{ağız} sf.* Cimri. [DS] 🗗 **cimcim arısı,** *{ağız}*[DS] *Sarı renkte yaban arısı; sarıca arı.*|| **cimcim etmek,** *{ağız}*[DS] *Az yoğurttan yağ çıkarmak.*

cimcim[2], [cim *(yans.)* > cim+cim] *{ağız} is.* Çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları bir oyun. [DS]

cimcime, [Ar. cümcüme / cim *(yans.)* > cim+cim-e جمجمه] *is.* **1.** Tatlı ve küçük bir karpuz cinsi. **2.** *{OsT}* Paçavra tabanlı, örme konçlu bir tür derviş ayakkabısı. **3.** *{ağız}* Üstü çok açık terlik. [DS] **4.** *{ağız} sf.* (Kız çocuğu için) küçük ve sevimli. [DS] **5.** *{ağız}* Ufak tefek. [DS] **6.** *{ağız}* (Kadın için) ufak tefek ve güzel. [DS] **7.** *{ağız}* (Kadın için) becerikli ve konuşkan ufak tefek. [DS]

cimcirik, -ği [cim *(yans.)* >cim-cir-ik] *{ağız} sf.* **1.** Ufak tefek; çelimsiz. **2.** Açıkgöz. [DS]

cimcirmek, [cim-ci-r-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çimdiklemek. [DS]

cimcuk, -ğu [cim *(yans.)* > cim-cik] *{ağız} is.* Ev makarnası. [DS]

cimcük, -ği [cim *(yans.)* > cim-cik] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

cimdallı, [Ar. cim + dal *(c ve d harfleri)* T. -lı] *is.* **1.** Bir tür erkek kıyafeti. **2.** Bir tür kâğıt oyunu.

cimdilemek, [cim *(yans.)* > cim-di-le-mek جمديلمك] *{OsT} gçl. f. [-r]* Çimdiklemek.

cimdimek, [cim *(yans.)* > cim-di-mek جمدمك] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-r]* Çimdiklemek.

cimdirik, -ği [cim *(yans.)* > cim-dir-ik] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

cimdirmek, [cim *(yans.)* > cim-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Yıkamak. **2.** Üzerine su serp mek. [DS]

cimek, -ği [cim-ek] *{ağız} is.* Çok küçük şey. [DS]

cimicik, -ği [cim *(yans.)* > cim-i-cik] *{ağız} sf.* (Tuz, şeker vb. için) işaret ve baş parmak ucu ile alınabilecek miktarda. [DS]

cimin, [*eT.* çıbın > cibin / cimin] *{ağız} is.* Tatarcık. [DS]

cimit, -di [cim *(yans.)* > cim-it] *{ağız} is.* **1.** Keten tohumu. **2.** Keten tohumundan yapılmış hayvan yemi. **3.** Fındık ve ceviz içi. [DS]

cimiz[1], [cim-iz] *{ağız} is.* **1.** Erkek isteyen dişi deve. **2.** Erkeğe düşkün kadın. [DS]

cimiz[2], [cim-iz] *{ağız} is.* **1.** Sulu toprak. **2.** Yaşlık; yaş. **3.** *sf.* Yapışkan. [DS]

cimiz[3], [cim *(yans.)* > cim-iz] *{ağız} sf.* Minik; küçük. [DS]

cimizimek, [cimiz-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Dişi için) erkek istemek. [DS]

cimke, [cim *(yans.)* > cim-ke] *{ağız} is.* **1.** Nokta. **2.** Küçük çıkıntı; kabarcık. [DS]

cimla, [Yun. tzimbla] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

cimlastik, [Fr. gymnastique] *(cimlâstik) {ağız} is.* Beden eğitimi. [DS]

cimlos, [Yun. tzimblos => cimloz] *{eAT} sf.* Gözü çapaklı.

cimnastik, -ği [Fr. gymnastique] *{ağız} is.* Beden eğitimi. [DS]

cimp, [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cimp-ir cimpir, cim-ir, cimp-ir-ik.*

cimpir, [Ar. cinn + Slav. vampir [Tietze] ? / Far. perī] *{ağız} sf.* **1.** Cin; hortlak **2.** Çabuk kızan. [DS] 🗗 **cimpîr etmek,** *{ağız} Kızdırmak.* [DS]|| **cimpir olmak,** *{ağız} Çok kızmak; öfkelenmek.* [DS]

cimpirik, -ği [cimpir-ik] *{ağız} sf.* Kuruntulu; vesveseli. [DS]

cimre, [Erme. cimre] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

cimri, [Far. cimrī *(dilenci)* جمرى] *(cimri:) {eAT} {OsT} sf.* **1.** Soysuz; alçak. **2.** Dilenci. **3.** *(ci'mri)* Temel ihtiyaçları için bile harcamayı keserek sürekli para biriktiren; pinti; nekes; hasis. **4.** Parayı tutku derecesinde seven. **5.** *{ağız}* Genç ve bilgisiz. [DS] **6.** *{ağız}* Görgüsüz. [DS] **7.** *{ağız}* Gelişmemiş; büyümemiş. [DS] **8.** *{ağız}* Yoksul. [DS] **9.** *{ağız}* Tüysüz; çıplak. [DS] **10.** *{ağız}* Atılgan; yaramaz. [DS]

cimrileşme, [cimri-le-ş-me] *is.* Cimri durumuna gelme eylemi.

cimrileşmek, [cimri-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Cimri gibi davranmaya başlamak. **2.** Cimrilik belirtileri göstermek.

cimrilik, -ği [cimri-lik] *is.* **1.** Cimri olma durumu. **2.** Cimri olan kişiye özgü davranış. **3.** Cimrinin taşıdığı nitelik. 🗗 **cimrilik etmek,** *Cimrice davranmak.*

-cin, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çın / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

cin, [cin] *{ağız} sf.* **1.** Kuvvetli. **2.** Kuvvetlendirme, pekitme bildirir. [DS] 🗗 **cin başına,** *Yapayalnız; tek başına; inzivada.*|| **cin kara,** *{ağız} Simsiyah.* [DS]

cin, [cin] *{ağız} sf.* **1.** (Yer için) en son. **2.** (Yer için) en yüksek. [DS] **cin dal,** *{ağız} 1. Ağacın en yüksek ve en ince dalı. 2. Omuz başı.* [DS]|| **cin dalı,** *Ağaçların en yüksekteki ince dalı.*|| **cin doruk,** *{ağız} En yüksek yer.* [DS]|| **cin tepesi,** *{ağız} En yüksek tepe; doruk; zirve.* [DS]

cin[1], [cin] *{ağız} sf.* Küçücük; minimini. [DS] 🗗 **cin düdük,** *{ağız} Söğüt dalından yapılan ince sesli düdük.* [DS]|| **cin kadar,** *{ağız} Çok az.* [DS]

cin[2], **-nni / -i** [Ar. cinn جن] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyi hisseden. **2.** *isl.* Meleklerle şeytanlardan olup duyu organları ile hissedilemeyen, çeşitli biçimlere girebilme gücüne ve insan ölçülerinin üstünde akla sahip olan latif yaratık. **3.** Masallarda geçen doğaüstü

güçlere sahip yaratık. **4.** *sf.* Akıllı ve zeki (kişi). 🗗 **cin arabası,** *{ağız} Bisiklet.* [DS]|| **cin atı,** *{ağız} Bisiklet.* [DS]|| **cin atına binmek,** *{ağız} Sinirlenmek; kızmak.* [DS]|| **cin aynası,** *{ağız} 1. Süs olarak kullanılan parlak top. 2. Dışbükey ayna.* [DS]|| **cin baş,** *{ağız} 1. Çabuk yürüyen at. 2. Zeki; uyanık. 3. Şirret; aksi.* [DS]|| **cin başa üşmek,** *Çok terslenmek; çok kızmak.*|| **Cin başka, şeytan başka,** *Olayların değerlendirilmesi sırasında kişiler arasında farklılık görülebilir.*|| **cin biberi,** *{ağız} Süs biberi.* [DS]|| **cin bilimi,** *Cinleri, cinlerin niteliklerini, türlerini ve insanlara karşı davranışlarını inceleyen bilim dalı.*|| **cin cin bakmak,** *1. Uykusuz gözlerle fakat gözü açık olarak, uykuya direnerek bakmak. 2. Kurnaz ve zekice bakmak.*|| **cin çalığı,** *Çarpık ve dış görünüşü çirkin kişi.*|| **cin çalmak,** *{ağız} Cin çarpmak; bir tarafına inme inmek.* [DS]|| **cin çarpmak,** *(Eski bir inanışa göre) ağzı veya bedeninin bir yeri çarpılmak; inme inmek; felç gelmek.*|| **cin çarpması,** *{ağız} Sara hastalığı.* [DS]|| **cin çarpmışa dönmek,** *Anlaşılamayan sebeplerle işlerin ters gitmesine şaşırıp kalmak.*|| **cin çırası,** *{ağız} Birden parlayıp sönen hayalî ışık.* [DS]|| **cin dalak,** *{ağız} Terbiyesiz; geveze.* [DS] || **cin darısı,** *bot. Cin mısırı, (Zea mays everta).*|| **cin dermek,** *{ağız} Üfürükçülükte cinleri bir araya toplamak.* [DS]|| **cin dili,** *{ağız} Çok akıllı ve yaramaz.* [DS]|| **cin evi,** *{ağız} Yıkanma yeri; banyo.* [DS]|| **cin fikirli,** *(Kişi için) görüş ve anlayışı keskin.*|| **cin gibi,** *1. Çok akıllı ve becerikli. 2. Hareketli; yaramaz.*|| **cin göz,** *Çok akıllı; kurnaz.*|| **cini coş etmek,** *{ağız} İçinden gelmek; heves etmek.* [DS]|| **cini düşmek,** *{ağız} 1. İş güç edinmek. 2. Hiç durmaksızın uğraşmak.* [DS]|| **cin ifrit olmak,** *Çok sinirlenmek; kızmak.*|| **cini kızmak,** *{ağız} Çok kızmak; sinirlenmek.* [DS]|| (bir şey) **cinine gitmek,** *(O şeyden) hoşlanmamak; sinirlerini bozmak.*|| **cinini çıkarmak,** *{ağız} Çok kızdırmak.* [DS]|| **cinini dermek,** *{ağız} Öfkesini gidermek; yatışmak.* [DS]|| **cin kafa,** *{ağız} Çabuk kızan adam.* [DS]|| **cinler başa toplanmak,** *Çok kızmak; sinirlenmek.*|| **cinler cirit atmak,** *Çok tenha ve boş olmak.*|| **cinleri ayağa kalkmak,** *Çok sinirlenmek.*|| **cinleri başına üşüşmek,** *Çok kızmak; öfke basmak.*|| **cinleri civirdeşmek,** *{ağız} Öfkelenmek; kızmak.* [DS]|| **cinleri kalkmak,** *Huysuzluk etmek.*|| **cinler top oynamak,** *Hiç kimse olmamak; ıssız ve tenha olmak.*|| **cin mısırı,** *bot. Buğdaygillerden, küçük ve sert taneli, güzel patlayan ve çerez olarak tüketilen bir mısır türü; cin darısı, (Zea mays everta)*|| **cin otu,** *{ağız} Kereviz.* [DS]|| **Cin Suresi,** *Birkaç cinin okunan Kur'an'ı kulak vererek dinlediklerini ve ona iman ettiklerini, Allah'a hiçbir ortak koşmayacaklarını belirten ve bunu diğer cinlere giderek onları da doğru yola çağırdığını anlatan, 28 ayetlik, 72. sure.*|| **cin tavuğu,** *{ağız} 1. Küçük yapılı bir tür tavuk. 2. Hindi.* [DS]|| **cin tutmak,** *1. Huysuzluk ve yaramazlık etmek. 2. {OsT} Çıldırmak; delirmek.* || **cin yavrusu,** *(Çocuk için) ele avuca sığmaz; akıllı.*|| **cin yolu,** *1. Tarlanın içinde yer yer görülen verimsiz kısımlar. 2. {ağız} Verimsiz toprak.* [DS]

cin[3], [İng. gin *(ardıç)*] *is.* Mayalanmış tahıl tanesi içine ardıç kozalağı katıldıktan sonra damıtılmak suretiyle ede edilen ve Anglosakson ülkelerinde çok tüketilen bir alkollü içki.

cinaî, [Ar. cinâyet > cinā'ī جنائى] *(cina:i:) {OsT} sf.* **1.** Cinayetle ilgili olan. **2.** Konusu cinayet olan.

cinaiyet, [Ar. cinā'iyyet جنائيت] *(cina:iyet) {OsT} is. huk.* Adam öldürme işi ve durumu.

cinan, [Ar. cennet > cinān جنان] *(cina:n) {OsT} is.* Cennetler. 🗗 **cinânü'd-dünyā,** *{OsT} Dünya cennetleri.*

cinas, [Ar. cins *(soy, tür)* > cinās جناس] *(cina:s) {OsT} is.* **1.** Münasebet; benzeyiş. **2.** *ed.* Anlamları ayrı olduğu halde yazılışları aynı olan iki kelimeyi art arda kullanma. **3.** Bir kelimenin iyi anlamını belirtir gibi görünerek kötü anlamını kullanma. 🗗 **cinās-ı darbî,** *{OsT} Pekiştirme sıfatı ile yapılan cinas.*|| **cinās-ı mefrūk,** *{OsT} Yazılışları bir ses farklı olan cinas.*|| **cinās-ı muharref,** *{OsT} Harflerde beraberlik, harekelerde farklılık bulunan cinas: merd-mürd.*|| **cinās-ı nākıs,** *{OsT} Cinaslı kelimelerin birinde fazladan harf bulunan cinas; eksik cinas.*|| **cinās-ı tām,** *{OsT} Hiçbir eksikliği ve fazlalığı bulunmayan cinas; "kar" (yağış biçimi) – "kar" (karıştır).*

cinaslı, [cinas-lı] *sf.* Cinasa yer verilen, içinde cinas bulunan. 🗗 **cinaslı kafiye,** *ed. Anlamları ayrı, yazılışları aynı olan kelimelerle yapılan kafiye.*

cinayat, [Ar. cinâyet > cināyāt جنايات] *(cina:ya:t) {OsT} is.* **1.** Cinayetler. **2.** Ağır suçlar.

cinayet, [Ar. cinâyet جنايت] *(cina:yet) {OsT} is.* **1.** İnsan öldürme. **2.** Adam öldürme derecesinde ağır suç. 🗗 **cinayet etmek,** *{eAT} Suç işlemek.*|| **cinayet işlemek,** *İnsan öldürmek.*|| **cinâyet-kâr,** *{OsT} Adam öldüren; cinayet işleyen.*|| **cinâyet-kârâne,** *{OsT} Adam öldürenlere yakışır biçimde.*|| **cinâyet-kârî,** *{OsT} Adam öldürme durumu; canilik.*

cinaze, [Ar. cināze / cenāze *(musalla taşı)* جنازه] *{OsT} is.* Tabut.

cinbil, [cimb-il] *{ağız} sf.* **1.** Benekli; noktalı. **2.** Renkli. [DS]

cinbistire, [Yun. tsumpidion => cimbistire جنبستره] *{OsT} is.* Cımbız.

cinbit, -di [cimb-it] *{ağız} is.* Yemek çatalı. [DS]

cinc, [cin / cinc *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cinc-i-k, cinc-i-l.*

cincar, [Gürc. canciri] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

cinci[1], [cin-ci] *sf.* **1.** Cin ve perilerle ilişki kurarak insanların psikolojik sorunları ve hastalıkları ile hırsızlık, kayıp, evlenme, eşlerin birbirine bağlanması, boşanması gibi pek çok sosyal olaylarla ilgili problemlerine çözüm bulacağını iddia eden ve bu tür işlerle uğraşan kişi. **2.** *{ağız}* Büyücü; üfürükçü. [DS] **3.** *{ağız}* Falcı. [DS]

cinci[2], [cinc-i] *{ağız}is.* **1.** Cam ya da porselen bilye. **2.** Cam parçası. [DS]

cincibir, [cinc *(yans.)* > cinc-i-mek > cinci + pır *(yans.)*] *{ağız} is.* Zıpzıp. [DS]

cincik[1], **-ği** [cinc *(yans.)* > cinc-i-mek > cinc-i-k] *{ağız} is.* **1.** Ziynet eşyası. **2.** Cam ya da porselen ev eşyası. **3.** Ufak tefek. [DS] ◻ **cincik makarna,** *{ağız} Ev makarnası; erişte.* [DS]

cincil[1], [cinc-il / cin-cil] *{ağız} sf.* En yüksek yer. [DS]

cincil[2], [cinc *(yans.)* > cinc-il] *{ağız} is.* **1.** Yeni yürüyen çocuğun ayağına takılan halka. **2.** Beşik. **3.** Bir tür kuş. [DS]

cincilemek, [cinc-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tahılların arasına karışmış çöpleri el yordamıyla ayıklamak. [DS]

cincilik, -ği [cin-ci-lik] *{ağız}is.* Sihirbazlık. [DS]

cincirak, -ğı [cinc *(yans.)* > cinc-ir-ak] *{ağız} is.* Atlıkarınca. [DS]

cincombalak, -ğı [cin+comb-al-ak] *{ağız} is.* Takla. [DS] ◻ **cincombalak gitmek,** *{ağız} Takla atmak.* [DS]

cincü, [cinçǖ / yincü / yinçü / yünçü] *(cinçü:) {eT} is.* İnci. [DLT]

cindal, [? cindal] *{ağız} is.* Kedi yavrusu. [DS]

cindar, [Ar. cinn+ Far. -dār] *{ağız} is.* Cinci. [DS]

cinde, [Far. jende] *{ağız} is.* Yamalı, eski şey. [DS]

cinder, [Ar. cinn + Far. -dār] *{ağız} is.* Cinci. [DS]

cinderen, [Ar. cinn+der-en] *{ağız} is.* Cinci. [DS]

cindi, [cindi] *{ağız} is.* Küçük şey. [DS]

cindirmek, [cin-dir-mek جندرمك] *{OsT} gçl. f. [-ür]* Araştırmak; soruşturmak.

cinede, [Yun. kinaidos > cinaede] *is.* **1.** Eski Yunan ve Roma'da önceleri para karşılığı soytarılık yaparak katılanları eğlendiren kişilere verilen ad. **2.** Daha sonraları Roma'da şehvet uyandırıcı dans ve gösteriler yapanlara verilen ad.

cinel, [Gürc. jinel] *{ağız} is.* Yük hayvanlarını bağlamakta kullanılan yaş ağaç kabuk veya liflerinden yapılmış halat biçimdeki bağ. [DS]

cineviz, [İt. Genovese *(Cenovalı)*] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısa boylu ve çok akıllı. [DS] ◻ **cineviz akıllı,** *{ağız} İnce görüşlü; her şeyi bilen.* [DS]

cineya, [Yun. tzinea] *{ağız} is.* Kuş gübresi. [DS]

cinfiz, [İng. gin fizz *(köpüren içki)*] *is.* Bir tür içki.

cing[1], [cang / cank / cıng / cing / cong / conk / cöng / cunk / can *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cing-il-de-mek, cing-il-dek, cing-ir-de-mek.*

cing[2], [cing *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cing-il-de-k, cing-ir-e-k, cing-il-de-mek, cing-ir-ik, cing-ir-t.*

cingan, [Far. çingāne / Yun. tsingani] *{ağız} sf.* **1.** Cimri. **2.** *özl. is.* Çingene. [DS]

cingaz, [cin+gaz] *{ağız} is.* Küçük lamba. [DS]

cingen, [Far. çingāne] *{ağız} is.* **1.** Çingene. **2.** *sf.* Cimri. **3.** Görgüsüz. [DS] ◻ **cingen cabar,** *{ağız} Kötü niyetli yabancı kişi.* [DS]

cingıldak, -ğı [cing *(yans.)* > cing-ıl-dak] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

cingırak, -ğı [cing *(yans.)* > cing-ır-a-k] *{ağız} is.* Hayvanların boyunlarına takılan küçük çan. [DS]

cingi[1], [cing *(yans.)* > cing-i] *{ağız} is.* Kıvılcım; çıngı. [DS]

cingi[2], [cing *(yans.)* > çing-i] *{ağız} is.* **1.** Sert taş; granit. **2.** Küçük piliç. [DS]

cingil[1], [cing *(yans.)* > cing-il جنكل / جنگل] *{eAT} is.* Küçük bakraç.

cingil[2], [cing *(yans.)* > cing-il] *{ağız} is.* **1.** Küçük üzüm salkımı. **2.** Salkımdaki küçük salkımcıklardan her biri. **3.** İnci, boncuk ve altından yapılmış süs eşyası. [DS]

cingil[3], [cing *(yans.)* > cing-il] *{ağız} is.* Burundan damlayan su. [DS]

cingil[4], [cing *(yans.)* > cing-il] *{ağız} is.* Takla. [DS]

cingildek, -ği [cing *(yans.)* > cing-il-de-k] *{ağız} sf.* Şımarık. [DS]

cingildemek[1], [cing *(yans.)* > cing-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Şımarmak. [DS]

cingildemek[2], [cing *(yans.)* > cing-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Çınlamak. [DS]

cingildetmek, [cing *(yans.)* > cing-il-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çınlatmak. [DS]

cingilli, [cing *(yans.)* > cing-il-li] *{ağız} is.* **1.** Sığırların arkasından dolaşarak artıkları ile beslenen beyaz, siyah ve sarı tüyleri bulunan küçük bir kuş; cingit. **2.** Burnu ucunda sürekli su bulunan kimse. [DS]

cingilmek, [cing *(yans.)* > cing-il-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Takla atmak. **2.** *edil. f.* Yıkılmak; devrilmek. **3.** Ayağın takılması ile yere yuvarlanmak. [DS]

cingilti, [cing *(yans.)* > cing-il-ti] *{ağız} is.* **1.** Çınlama. **2.** Kulak çınlaması. [DS]

cingirdemek, [cing *(yans.)* > cing-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** Ağlamak. **2.** Parlamak. [DS]

cingirik, -ği [cing *(yans.)* > cing-ir-ik] *{ağız} is.* Kuyu çıkrığı. [DS]

cingit, -di [cing *(yans.)* > cing-it] *{ağız} is.* **1.** Sığırların arasında dolaşarak onların yiyecek döküntüleri ile beslenen beyaz, siyah ve sarı tüyleri bulunan küçük kuş. **2.** *sf.* Açıkgöz. **3.** Arsız; utanmaz. [DS]

cingoizm, [Bask. jainko *(tanrı)* > jainkoism > cingoizm] *is.* J. Chamberlain ve R. Kibling ile aşırılığa vardırılmış olan tutucu İngiliz milliyetçiliği.

cingöz, [Ar. cinn + T. göz] *sf.* **1.** (Kişi için) kolay kandırılamayan, zeki ve açıkgöz. **2.** *{ağız}* Titiz. [DS] **3.** *{ağız}* Kültürlü; bilgili. [DS] **4.** *{ağız}* İnce zayıf. [DS] **5.** *{ağız}* Küçük gözlü. [DS]

cini[1], [cin-i?] *{ağız} is.* **1.** Madenî çorap şişi; mil. **2.** İp eğirmekte kullanılan araç. [DS]

cini[2], [cin-i] *(ci'ni) {ağız} sf.* **1.** Bir parça. **2.** Bir diş. [DS]

cinicik, -ği [cin *(yans.)* > cin-i-cik] *{ağız} sf.* Baş ve işaret parmakları ucu ile tutulan miktarda. [DS]

cinik[1]**, -ği** [cin-ik] *{ağız} is.* **1.** Küçük hıyar. **2.** Pek küçük şey. **3.** Tavuğun göğüs kemiği; lades kemiği. [DS]

cinik[2]**, -ği** [Zaza. Kürt. cinike *(kadın)*] *{ağız} sf.* Dişi. [DS]

cinik[3]**, -ği** [cin-i-k] *{ağız} sf.* Mızıkçı. [DS]

cinimek, [cin-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Mızıkçılık yapmak. [DS]

cinistan, [Ar. cinn + Far. istān] *(cinista:n) {OsT} is.* Cinler ülkesi.

cink, [cink *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *cink-il.*

cinkil, [cink *(yans.)* > cink-il] *{ağız} is.* **1.** Kova; bakraç. **2.** Küçük salkım. **3.** Üzüm salkımındaki küçük salkımcıklardan her biri. [DS]

cinkmek, [cink *(yans.)* > cink-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Tepetakla yuvarlanmak. **2.** Kayarak sendelemek. **3.** *gçl. f.* Bir şeyi devirmek. **4.** (Güreşçi için) hasmını kaldırıp yere vurmak. **5.** Sopayı yere vurarak sektirmek. [DS]

cinlendirmek, [cin-le-n-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kızdırmak. [DS]

cinlenme, [cin-le-n-me] *is.* Öfkelenme, çok kızmak eylemi.

cinlenmek, [cin-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Cinli olmak; cinlerin saldırısına uğradığı sanılmak. **2.** *mecaz.* Çok kızmak; öfkelenmek.

cinli, [cin-li] *sf.* **1.** Cin bulunan. **2.** Cin çarpmış olan. **3.** *mecaz.* Çok sinirli; öfkeli.

cinlik, -ği [cin-lik] *{ağız} is.* **1.** Cin niteliği; cin gibi oluş. **2.** Eskiden, köye gelen misafirlerin ağırlandığı köy odalarında misafirlerin heybelerini koymak için yapılmış dolap. [DS]

cinnet, [Ar. cinn > cinnet جنت] *{OsT} is.* **1.** Cin tutması. **2.** Delilik; çılgınlık. ◻ **cinnet getirmek,** *Delirmek.*‖ **cinnet-i maniya-i inhitātiye,** *{OsT} psikol. Ruhsal bunalım sonucu ortaya çıkan delilik.*‖ **cinnet-i mütenāvibe,** *{OsT} psikol. Zaman zaman ortaya çıkan delilik.*

cinni, [Ar. cinn > cinnī جنی] *(cinni:) {OsT} is.* **1.** Bir tek cin; ecinni. **2.** *sf.* Cinlerle ilgili; cinlere ilişkin. ◻ **cinni cüre,** *{ağız} Delidolu konuşan.* [DS]

cinnistan, [Ar. cinn + Far. istān جنستان] *{eAT} is.* Cin ülkesi.

cins, [Yun. genos > Ar. cins جنس] *{OsT} is.* **1.** Tür; çeşit. **2.** Aralarında ortak özellikler bulunan nesne ya da varlıklar topluluğu. **3.** Birbiri ile aynı özellikte görünmesine rağmen onları birbirinden ayırt eden özellik. **4.** Erkekle dişiyi birbirinden ayırt eden özellik. **5.** Soy; kök; asıl. **6.** *sf.* (Hayvan için) soyu iyi olan; saf kan; melezleştirilmemiş. **7.** *sf. argo.* (Kişi için) kendine has tuhaf alışkanlıkları, değişik özellikleri olan; acayip; garip. **8.** *biy.* Canlıların sınıflandırılmasında, ortak özellikler gösteren ve birbirine yakın türleri kapsayan, familya veya alt familyanın bölümü. **9.** *dbl.* Bazı dillerde kelimelerin dişi, er veya yansız olduğunu belirten dilbilgisi kategorisi. **10.** *{eAT}* Para dışındaki kıymetli şeyler. ◻ **cins cibilliyet,** *1. Soy sop. 2. Nitelik. 3. Köken.* ‖ **cins cins,** *1. Çeşit çeşit; çeşitli. 2. Türlerine göre.* ‖ **cins-i latif,** *{OsT} Güzel kadın.*‖ **cins isim** (cins ismi), *dbl. Aynı türden varlıklara ve nesnelere birden ad olan isim; tür adı, ortak ad.*

cinsaçı, [cin + saç-ı] *is. bot.* Sarılgan, erguvan rengi çiçekler açan asalak otsu bitki; bağboğan; küsküt, *(Cuscuta).*

cinsel, [cins-el] *sf.* **1.** Cinsiyete yani erkek ve dişi arasındaki farka ilişkin; cinsî. **2.** Cinsellikten kaynaklanan. ◻ **cinsel birleşme,** *(İnsan ve yüksek yapılı hayvanlar için) üreme başlangıcı olarak erkeğin cinsel organının, dişinin cinsel organı içine girmesi; cinsel ilişki; cinsel temas; cinsî münasebet; çiftleşme.*‖ **cinsel davranış,** *Kişinin cinsel ihtiyaçlarını gidermeye ve üremeye ilişkin davranışlarının tümü.*‖ **cinsel hastalık,** *Cinsel birleşme ile bulaşan hastalık; zührevî hastalık.*‖ **cinsel kimlik,** *Kişinin biyolojik cinsiyetinden ayrı olarak kendisi için seçtiği ve tatmin olduğu görünürdeki cinsiyet şekli.*‖ **cinsel organlar,** *Erkek ve kadında asıl fonksiyonu üreme olan bir tür zevk alma organları.*‖ **cinsel sapma,** *Kişinin biyolojik cinsel yapısından ayrı veya olağan cinsel ilişkiler dışında tatmin yollarına sapması.*

cinsellik, -ği [cins-el-lik] *is.* **1.** Erkek veya dişilik gereği canlıların gösterdikleri özellikler. **2.** Cinsel doyum olaylarının tümü.

cinseyn, [Ar. cins > cinseyn جنسین] *{OsT} is.* İki cins; iki cins birden; erkek ve dişi olarak.

cinsî, [Ar. cinsī جنسی] *(cinsi:) {OsT} sf.* **1.** Türle ilgili; cinse ilişkin; cinsel. **2.** Cinsiyete yani erkek ve dişi arasındaki ayrılığa ilişkin; cinsel. **3.** Cinsellikten

kaynaklanan. 🗗 **cinsî cāzibe,** *{OsT} Cinsiyete ilişkin çekicilik.*|| **cinsî münāsebet,** *{OsT} Cinsel birleşme.*

cinsiyet, [Ar. cinsiyyet جنسيت] *{OsT} is.* **1.** Bir cins ile ilgili oluş. **2.** Aynı cinsten olma özelliği; cins ve ırk denkliği. **3.** *biy.* Canlılarda erkekle dişiyi birbirinden ayırt ettiren kalıcı nitelikteki biyolojik, fizyolojik ve insanlar için psikolojik özelliklerin tümü; dişi veya erkek olma durumu; eşey. **4.** Cinsel ilişki veya ihtiyacı.

cinsiyetsiz, [cinsiyet-siz] *sf. biy.* Cinsiyet ayrımını belirleyen biyolojik ve fizyolojik özellikleri olmayan; erkek ya da dişilik özellikleri bulunmayan; eşeysiz.

cinslik, -ği [cins-lik] *is.* Canlılarda erkekle dişiyi birbirinden ayırt ettiren biyolojik, fizyolojik ve insanlar için psikolojik özelliklerin tümü; cinsiyet. 🗗 **cinslik bilimi,** *Cinsellikle ilgili sorunları konu alan bilim dalı; seksoloji.*

cinsliksiz, [cins-lik-siz] *sf. biy.* **1.** Cinsiyet ayrımını belirleyen biyolojik ve fizyolojik özellikleri olmayan; erkek ya da dişilik özellikleri bulunmayan; eşeysiz. **2.** *dbl.* Ne eril, ne de dişil olan kelimeler için kullanılır.

cip[1], [cib /cip *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cip-il-de-k.*

cip[2], [cip] *{ağız} e.* **1.** Pekiştirme edatı. **2.** Eğer; şayet. **3.** *zf.* Hep; bütün; büsbütün çok. [DS]

cip[3], [İng. GP *(General Purpose)* > jeep] *is.* Her türlü arazide kullanılabilen hafif motorlu kara taşıtı.

cipil, [cip-il] *{ağız}is.* Gelişigüzel yetişen fidan. [DS]

cipkesen, [cip+kes-en] *is.* Bağ bıçağı.

cips, [İng. chips *(talaş, yongalar)*] *is.* Buharda kurutularak kızartılmış ince dilimli patates.

cipten, [cip-ten] *{ağız} zf.* Gerçekten. [DS]

ciptirmek, [cip *(yans.)* > cip-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cipidek, -ği [cip *(yans.)* > cip-e-dek] *(ci'pidek) {ağız} zf.* (Kesmek için) bir vuruşta. [DS]

cipil, [cip *(yans.)* > cip-il] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cipil cipil,** *1. {ağız} (Göz için) çapaklı.* [DS] *2. (Akar su veya göl, su birikintisi için) sığ; derin olmayan.* [Püsküllüoğlu]

cipildetmek, [cip *(yans.)* > cip-il-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Suyu etrafa sıçratmak. [DS]

ciptirmek, [cip *(yans.)* > cip-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cir[1], [cır / cir / cor / cur / cür *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin akışı, dökülüşü ve ishal olma durumunda çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cir-i-k, cir-i-l-demek.*

cir[2], [cir *(yans.)*] *{ağız} sf.* Cıvık; sulu. [DS]

cir[3], [Far. cīr جير] *(ci:r) {OsT} is.* **1.** Alt; aşağı; zir. **2.** Kılıç kayışı, eldiven vb. yapılan tabaklanmış deri.

cirahat, -ti [Ar. cirāḥat جراحت] *(cira:hat) {OsT} is.* **1.** Yaralanma. **2.** Yara. **3.** Yaradan akan sıvı; irin.

cirahat, -ti [Ar. cirāḥāt جراحات] *(cira:ha:t) {OsT} is.* **1.** Yaralanmalar. **2.** Yaralar. **3.** İrinler.

ciran[1], [Ar. cār > cīrān جيران] *(ci:ra:n) {OsT} is.* **1.** Komşular. **2.** Çevrede olan yerler; yakın yerler. **3.** Müşteriler. 🗗 **cirān-ı sālihîn,** *{OsT} İyi komşular.*

ciran[2], [Ar. cerre > cirān جران] *(cira:n) {OsT} is.* Toprak testiler.

ciranta, [İt. girare *(çevirmek)* > girante] *is. tic.* Emre yazılı senedi ciro eden kişi.

ciraye, [Ar. cirāye جرايه] *(cira:ye) {OsT} is.* Günlük nafaka; tayın.

cirbit, -di [cirb *(yans.)* > cir-b-it] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

cirbitik, -ği [cirb *(yans.)* > cirb-it-ik] *{ağız} sf.* Bir vuruşta kesilmiş. 🗗 **cirbitik kesmek,** *{ağız} Ansızın bir vuruşta kesmek.* [DS]

circir, [cir *(yans.)* > cir+cir] *{ağız} is.* **1.** Ağustos böceği. **2.** Çok yiyen çocuk; obur çocuk. [DS]

cirdaval, [? cirdaval / cırdaval] *is.* → cırdaval.

cirdavallı, [cirdaval-lı] *is.* Savaşlarda cırdaval denilen mızrağı kullanan atlı savaşçı.

cire[1], [cir *(yans.)* > cir-e] *{ağız} sf.* **1.** Küçük. **2.** Sersem. [DS]

cire[2], [Ar. cīre جيره] *(ci:re) {OsT} is.* **1.** Günlük geçim ihtiyaçları; nafaka; yevmiye. **2.** Bir iş yerinde çalışanlara verilen gündelik veya yemek.

cirenk, [Erme. çrenk] *{ağız} is.* Ana kanaldan ayrılan büyük ark. [DS]

cireltmek, [cir-el-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Azaltmak; kısmak. [DS]

ciret, [Ar. cīret جيرت] *(ci:ret) {OsT} is.* Komşuluk.

cirik[1], **-ği** [cir *(yans.)* > cir-ik] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

cirik[2], **-ği** [cir *(yans.)* > cir-ik] *{ağız} is.* **1.** Sümük. **2.** Pek sulu hamur. **3.** Pek sulu çamur. [DS]

cirildemek, [cir *(yans.)* > ciril-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Bahçe sulamak. [DS]

cirim[1], **-rmi** [Ar. cirm جرم] *{OsT} is.* **1.** Cisim. **2.** Hacim; büyüklük; oylum.

cirim[2], [cir-im] *{ağız} is.* **1.** Sınır. **2.** Çevre. [DS] 🗗 **cirim çevirmek,** *{ağız} 1. Sınırlamak. 2. Sınırda dolaşmak. 3. (Çocuklar için) koşarak oyun oynamak.* [DS]|| **cirim çıkarmak,** *{ağız} 1. Bir işi çabuk bitirmek. 2. Parça parça etmek.* [DS]

cirit, -di [Ar. cerīd / cered *(kabuğu soyulmuş hurma*

dalı) > cirit] *{OsT} is.* **1.** At üzerinde birbirine değnek atmak suretiyle oynanan bir takım oyunu. **2.** Bu oyunda kullanılan özel değneğin adı. **3.** Atletizmde kullanılan ucu sivri, üzeri sargılı metal sırık. ◻ **cirit atma,** *Atletizmde atma dalında yer alan ve cirit adındaki sırığın atılmasına dayanan bir yarış türü.* | **cirit atmak,** *İstediği gibi davranarak çevresine zarar verecek hareketlerde bulunmak.*

ciritçi, [cirit-çi] *is. spor* **1.** Cirit oyuncusu. **2.** Atletizmde cirit atma dalında yarışan sporcu.

ciriya, [Ar. ciriyyā جريا] *(ciriya:) {OsT} is.* **1.** Yaradılış; tabiat; huy. **2.** Alışkanlık; âdet.

cirk, -ği [Far. çirk] *{ağız} is.* **1.** Tavan bulgurlamasında kullanılan çamur. **2.** Gübre. **3.** Tütün zifiri. [DS]

cirlek, -ği [cir *(yans.)* > cir-le-k] *{ağız} sf.* İnce ve sızıltılı bir sesle bağırıp çağıran. [DS]

cirlemek, [cir *(yans.)* > cir-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* İnce ve rahatsız edici bir sesle bağırmak. [DS]

cirleş, [? cirleş] *{ağız} is.* Güzel kokulu küçük bir kavun türü. [DS]

cirm, [Ar. cirm جرم] *{OsT} is.* **1.** Oylum; hacim. **2.** Cisim.

cirman, [Ar. cırn > cırnān جرمان] *(cirma:n) {OsT} is.* Bütün uzuvlarıyla tam insan vücudu.

cirmik, -ği [Erme. çırmuk] *{ağız} is.* **1.** Su deliği. **2.** Evlere ya da bahçeye alınan suyun duvardan geçtiği delik. [DS]

ciro, [İt. giro] *(ci'ro) is. tic. huk.* Emre yazılı her türlü senedin hak sahibi tarafından bir başkasına devredilmesi. ◻ **ciro etmek,** *Alacaklı tarafından emre yazılı bir senedi, başkasına devrettiğine dair açıklamayı, senedin arkasına yazıp imzalamak.*

cirp, [cirp *(yans.)*] *is.* **1.** Birden kuvvetlice çarpma, bu biçimde vurma, kesme anlatan kök. [Zülfikar] *cirp-mek, cirp-e-dek, cirp-e-den, cirp cirp.* **2.** *zf.* Hemen; birdenbire. ◻ **cirp cirp,** *{ağız} (Kesmek için) keskin bıçak gibi.* [DS]

cirpedek, -ği [cirp *(yans.)* > cirp-edek] *{ağız} zf.* (Kesmek, biçmek için) bir çırpıda, keskin bıçak gibi. [DS]

cirpeden, [cirp *(yans.)* > cirp-e-den] *{ağız} zf.* Hemen; birdenbire. [DS]

cirpitmek, [cirp *(yans.)* > cirp-it-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir çırpıda kesmek. [DS]

cirpmek, [cirp *(yans.)* > cirp-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cirptirmek, [cirp *(yans.)* > cirp-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

cirris, [Ar. cirrīs جريس] *(cirri:s) {OsT} is. zool.* **1.** Yılan balığı. **2.** Sazan balığı.

cirriye, [Ar. cirriye جريه] *{OsT} is.* **1.** Kuş kursağı. **2.** *anat.* Leğen; havsala.

cirs, [Ar. cirs جرس] *{OsT} is.* Kök; asıl; menşe.

cirsam, [Ar. cirsām جرسام] *(cirsa:m) {OsT} is.* **1.** Öldürücü zehir. **2.** Zatülcenp. **3.** Delilik.

cirşane, [Far. şeş-ḫāne ششخانه] *(cirşa:ne) {ağız} is.* Yivli eski bir tüfek. [DS]

cirt, [cirt *(yans.)*] *is.* Ansızın yırtılma ve bu biçimde kabaca ses çıkarma, bağırma, ötme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cirt- lik.*

cirtlem, [cirt *(yans.)* > cirt-le-ım] *{ağız} is.* Damla. [DS]

cirtlik[1], -ği [cirt *(yans.)* > cirt-lik] *{ağız} is.* Hafiflik. [DS]

cirtlik[2], -ği [cirt *(yans.)* > cirt-lik] *{ağız} is.* Serçeden biraz büyükçe, eti yenen, boz renkli bir kuş. [DS]

cirtmek[1], [cirt *(yans.)* > cirt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Yerli yersiz darılmak. [DS]

cirtmek[2], [cirt *(yans.)* > cirt-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Ufak parçalara ayırmak; doğramak; çentmek. [DS]

cirtmek[3], [cirt *(yans.)* > cirt-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* İneği damla damla sağmak. [DS]

ciryal, -li [Ar. ciryāl جريال] *(cirya:l) {OsT} is.* **1.** Bir çeşit kırmızı boya. **2.** *sf.* Altın sarısı. **3.** (Renk için) temiz ve saf. **4.** (Şarap için) saf.

ciryale, [Ar. ciryāle جرياله] *(cirya:le) {OsT} is.* Saf şarap.

cirye, [Ar. cirye جريه] *{OsT} is.* **1.** Cereyan. **2.** *biy.* Börkenek.

cis[1], [cis *(yans.)*] *is.* İnce ince yağmur yağışını, sıvıların incecik sızıntısını ve bu şekilde dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *cis-en cisen, cis-e-le-mek, cis-il cisil, cis-le-mek.*

cis[2], [cis] *{ağız} is.* Badana. [DS]

cisad, [Ar. cisād جساد] *(cisa:d) {OsT} is.* **1.** Kan. **2.** Safran.

ciscibil, [ci(s)+ci/bil] *{ağız} pekşt. sf.* Tümüyle çıplak; çırılçıplak. [DS]

ciselemek, [cis *(yans.)* > cis-e-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur, su damlacıkları için) ince ince ve yumuşak bir düşüşle yağmak; çiselemek. [DS]

cisen, [cis *(yans.)* > cis-e-mek > cis-en] *{ağız} is.* Yağmurun ince ince yağışını anlatan yansımalı gövde. [DS] ◻ **cisen cisen,** *{ağız} (Yağmur için) ince ince; çisil çisil.* [DS]

cisetmek, [cis *(yans.)* > cis+et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* İşemek. [DS]

cisil, [cis *(yans.)* > cis-il] *{ağız} is.* Yağmurun ince ince yağışını anlatan yansımalı gövde. [DS] ◻ **cisil cisil,** *{ağız} (Yağmur için) ince ince; çisil çisil.* [DS]

cisim, -smi [Ar. cism جسم] *{OsT} is.* **1.** Ruh ve can karşıtı olarak insan vücudu; beden. **2.** Uzayda yer kaplayan, elle tutulan, gözle görülen, biçimi, rengi,

ağırlığı ve hacmi bulunan her şey; nesne; madde. **3.** Dünya. **4.** *mat.* Sıfırı olmayan cümle.

cisimcik, -ği [cisim-cik] *is.* **1.** Çok küçük cisim. **2.** Atom taneciği; atomun parçalanmasından doğan yüklü ya da yüksüz tanecik. **3.** Havada bulunan toz taneciği.

cisimlenme, [cisim-le-n-me] *is.* Cisim niteliği kazanma eylemi; cisimleşme; tecessüm.

cisimlenmek, [cisim-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Cisim niteliği kazanmak; cisimleşmek; tecessüm etmek.

cisimleşme, [cisim-le-ş-me] *is.* **1.** Cisim durumuna gelme eylemi. **2.** *hrist.* Manevi bir varlığın veya tanrının insan veya hayvan kılığına bürünerek etten, kemikten bir varlık olarak görünmesi.

cisimleşmek, [cisim-le-ş-mek] *gçsz. f. [-ir]* Cisim durumuna gelmek; cisimlenmek; tecessüm etmek.

cisir, [Sur. Ar. cisr *(köprü)* جسر] *{ağız} is.* Dam için kullanılan kalın ve uzun ağaç. [DS]

cislemek, [cis *(yans.)* > cis-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Badana yapmak. [DS]

cism, [Ar. cism جسم] *{OsT} is.* → cisim. 🗗 **cism-i azın,** *{OsT} anat. Kemik gövdesi.*|| **cism-i basît,** *{OsT} Töz; cevher.*|| **cism-i beyzî,** *{OsT} Yumurtamsı cisim.*|| **cism-i billûrî,** *{OsT} Kristal cisim; billûr cisim.*|| **cism-i cemâdî,** *{OsT} Cansız cisim.*|| **cism-i cevherî,** *{OsT} Ana madde; ilk madde.*|| **cism-i eflatunî,** *{OsT} mat. Poligom.*|| **cism-i felekî,** *{OsT} Gök cismi.*|| **cism-i gayr-ı muzî,** *{OsT} Işıksız cisim.*|| **cism-i hâil,** *{OsT} Korkunç cisim.*|| **cism-i havâî,** *{OsT} Gaz halindeki cisim.*|| **cism-i latîf,** *{OsT} 1. Beş duyunun kavrayamadığı melek, cin vb. yaratık. 2. mecaz. Güzel bayan.*|| **cism-i mürekkeb,** *{OsT} Birleşik madde; bileşik.*|| **cism-i müteharrik,** *{OsT} Hareket hâlindeki cisim.*|| **cısnı-i mühâmî,** *{OsT} Sümüksü madde.*|| **cism-i nâmî,** *{OsT} Yaşayan vücut.*|| **cism-i nâtık,** *{OsT} Söz söyleyen cisim; insan vücudu.*|| **cism-i nizâr,** *{OsT} Zayıf vücut.*|| **cism-i sefenî,** *{OsT} Nasırlı cisim.*|| **cism-i semâvî,** *{OsT} Gök cismi.*|| **cism-i sulb,** *{OsT} Katı cisim.*|| **cism-i üryân,** *Çıplak vücut.*

cismani, [Ar. cismānī / cismāniyye جسمانی / جسمانیه] *(cisma:ni:) {OsT} sf.* **1.** Cisimle ilgili; bedene ait. **2.** Dinî işler dışında kalan. **3.** Hıristiyanlıkta dinle ilgili olmayan hususlar; ruhani karşıtı. 🗗 **cismani ad,** *Hıristiyanlıkta çocuğa kilisenin dışında, ailesinin verdiği isim.*

cismanilik, [cismani-lik] *(cisma:ni:lik) is.* Bir vücudu, cismi olma; maddilik.

cismaniyet, [Ar. cismāniyyet جسمانیت] *(cisma:niyet) {OsT} is.* Bir cisme, bir vücuda sahip olma.

cismen, [Ar. cismen جسمًا] *(ci'smen) {OsT} zf.* **1.** Cisim olarak. **2.** Bedence; vücutça.

cismî, [Ar. cismī جسمی] *(cismi:) {OsT} sf.* **1.** Cisimle ilgili. **2.** Yalnız isimle ilgili olarak değil aynı zamanda bedenle, varlıkla ilgili; gerçekten.

cismiyet, [Ar. cismiyyet جسمیت] *{OsT} is.* Bir cisme, bir vücuda sahip olma.

cisr, [Ar. cisr جسر] *{OsT} is.* Köprü. 🗗 **cisr-i muallāk,** *{OsT} Asma köprü.*

cisreyn, [Ar. cisr > cisreyn جسرین] *{OsT} is.* (Bilinen) iki köprü.

cisse, [? cisse] *{ağız} is.* Yeni ve güzel şey. [DS]

cistik, -ği [cis-tik] *{ağız} is.* Yemeni türü ayakkabı. [DS]

cit[1], [cit] *{ağız} sf.* Küçük; ufak; zerre. [DS] 🗗 **cit kadar,** *{ağız} Azıcık; az; çok az.* [DS]

cit[2], [? cit] *{ağız}*] *{eAT} {ağız} is.* Saman konulan büyük çuval. [DS

citek, ği [cit-e-k] *{ağız} is.* Kuşları canlı yakalamak için özel olarak tahta parmaklıklardan yapılmış tuzak. [DS]

citi, [Çağ. çet *(kıyı)* > cit-i] *{ağız} sf.* **1.** Sivri ve keskin. **2.** *mecaz.* Çok akıllı. [DS] 🗗 **citi tav,** *{ağız} Yüksek ve sivri dağ.* [DS]

citlek, -ği [çit > cit-le-k] *{ağız} is.* Yaylı bilezik. [DS]

cittir, [cit-tir] *{ağız} is.* Küçük topaç. [DS]

civ[1], [civ *(yans.)*] *is.* **1.** Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *civ civ, civ-ci-le-mek, civ-ir-ti, civ-il civil, civ-il-de-ş-mek, civ-dir-mek, civ-ir-de-mek.* **2.** *{ağız} is.* Yüksek ses; nara. [DS] 🗗 **civ civ,** *{OsT} Durmadan; sürekli.*|| **civ civ etmek,** *{ağız} "civ civ" diye ses çıkarmak.* [DS]

civ[2], [civ *(yans.)*] *is.* Hızla uçma, uçuşma, kaçma ve fırlama hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *civ-kirmek.*

civan, [Far. cevān / cüvān => civān جوان] *(civa:n) {OsT} sf.* **1.** Genç ve yakışıklı olan. **2.** *is.* Yakışıklı genç. 🗗 **civān-baht,** *{OsT} Bahtiyar, mutlu.*

civanan, [Far. civānān جوانان] *(civa:na:n) {OsT} is.* Civanlar.

civanane, [Far. civānāne جوانانه] *(civa:na:ne) {OsT} zf.* Gençlere yakışır biçimde; genç gibi.

civani, [Far. civānī جوانی] *(civa:ni:) {OsT} is.* Gençlik.

civankaşı, [civan+kaş-ı] *is.* **1.** Paralel kenar fildişi parçalarla zikzaklar halinde oyma ve kakmalar yapmak şeklindeki süsleme tekniği. **2.** Bu tür işlemenin adı. 🗗 **civankaşı kundura,** *{ağız} Eskiden gençlerin giydiği burnu kesik ayakkabı.* [DS]|| **civan kaşı sarık,** *On sekizinci yüzyılda kadınların taktığı bir başlık.*

civanmerd, [Far. civān-merd جوانمرد] *{OsT} is.* → civanmert.

civanmerdan, [Far. civān-merdān جوانمردان] *(civa:n-merda:n) {OsT} is.* Âlicenaplar, yüce gönüllüler; civanmertler.

civanmerdane, [Far. civān-merdāne جوانمردانه] *(civa:nmerda:ne) {OsT} sf.* **1.** Âlicenaplıkla; yüce gönüllülükle. **2.** *zf.* Yüce gönüllü, yiğit insanlara yakışacak biçimde.

civanmerdî, [Far. civān-merdī جوانمردی] *(civa:nmerdi:) {OsT} is.* Yüce gönüllülük; cömertlik; iyilikseverlik.

civanmert, -di [Far. cevān+merd جوانمرد] *{OsT} sf.* ve *is.* **1.** Âlicenap; yüce gönüllü. **2.** Mert yaratılışlı; yiğit, yürekli.

civanmertlik, -ği [civanmert-lik] *is.* **1.** Yiğitlik; yüreklilik. **2.** Civanmert olma durumu.

civanperçemi, [civan+perçem-i] *is. bot.* Birleşikgillerden parçalı yapraklı, tüylü, beyaz ve sarı çiçekli, halk hekimliğinde kullanılan çok yıllık otsu bitki; ak yavşan; barsama; marsıma; *(Achillea aleppica).*

civar, [Ar. civār جوار] *(civa:r) {OsT} is.* **1.** Bir yerin yakını, çevresi. **2.** Yakın yer; çevre; dolay; yöre. **3.** *{ağız}* Sulanacak arazilere su dağıtımı ile görevli kimse. [DS] **4.** *sf.* Yakında olan; komşu.

civari, [Ar. civārī جواری] *(civa:ri:) {OsT} sf.* Çevre ile ilgili.

civarina, [İt. ciavarina *(oğlak)*] *is. dnz.* → cıvarna.

civariyet, [Ar. civāriyyet جواریت] *(civa:riyet) {OsT} is.* **1.** Yakınlık. **2.** Çevrede, dolayında bulunma durumu.

civce, [civ-ce] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

civcer, [? civcer] *{ağız} is.* **1.** Küçük yağ, yoğurt, peynir tulumu. **2.** Serçe kuşu. [DS]

civcik, -ği [civ *(yans.)* > civ-cik] *{ağız} is.* **1.** Civciv. **2.** Serçe. **3.** *sf.* Geveze; dedikoducu. [DS]

civcilemek[1], [civ-ci-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Tavuk, kuş için) civciv çıkarmak. **2.** (Tavuk için) civcivlerini çağırmak. [DS]

civcilemek[2], [civci-lemek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Sivriltmek. [DS]

civcir, [? civcir / civcür] *{ağız} is.* → civcür. [DS]

civciv, [civ *(yans.)* + civ] *is.* **1.** Kümes hayvanlarının yumurtadan yeni çıkmış bir iki haftalık yavrusu. **2.** *gnşl.* Heyecanlı ve telaşlı çalışma. **civcivi kara,** *{ağız} Baştankara denilen güzel ve ötücü bir kuş.* [DS]

civcivlemek, [civ *(yans.)* > civ+civ-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Tavuk için) yavrulamak. **2.** (Tavuk için) civcivlerini çağırmak. [DS]

civcivlenmek, [civciv-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Şiddetlenmek; keskinleşmek.

civcivli, [civciv-li] *sf.* **1.** Hareketli; telaşlı. **2.** Zorlu.

civcivlik, -ği [civciv-lik] *is.* Civcivlerin bakımına ayrılmış olan kümes.

civcür, [? civcir / civcür جوجور] *{OsT} {ağız} is.* Küçük tulum. [DS]

civdirmek, [civ *(yans.)* > civ-dir-mek] *{ağız} is.* İneği gelişigüzel sağmak. [DS]

cive[1], [civ *(yans.)* > civ-e] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

cive[2], [Far. cīve جیوه] *(ci:ve) {OsT} is. kim.* Cıva.

civek, -ği [civ *(yans.)* > civ-e-k] *{ağız} is.* **1.** Kıvılcım. **2.** Kadın şalvarlarının bacak bağı. **3.** *sf.* Atılgan. [DS]

civelek, -ği [civ *(yans.)* > civ-elek / cibelek] *sf.* **1.** Canlı, neşeli; oynak. **2.** *{ağız}* Küçük ve sevimli. [DS] **3.** *{ağız}* (İnsan için) küçük tipli. [DS] **4.** *{ağız}* Toy. [DS] **5.** *{ağız}* Geveze. [DS] **6.** *is.* Genç insan. **7.** Deve yavrusu. **8.** Yeniçeri ocağına yeni giren yeniçeri adayı. **9.** *{ağız}* Su çulluğu. [DS] **10.** *{ağız}* Gelincik otu. [DS] **11.** *{ağız}* Köyün bütün işlerine karışan adam. [DS]

civeleklik, -ği [civelek-lik] *is.* **1.** Canlı, neşeli ve oynak olma durumu. **2.** Civelek olanın niteliği.

civez, [? civez] *{ağız} sf.* Çok ince. [DS]

civgar, [Yun. zevgari] *{ağız} is.* **1.** Öküz çifti. **2.** Arabaya yedek koşulan at. [DS]

civi, [Far. dēv => civī] *(civi:) {eT} is.* → ciğı. [Clauson]

civik, -ği [civ-ik] *{ağız} is.* **1.** Pekmez. **2.** *sf.* Verdiği sözde durmayan. [DS]

civil[1], [civ *(yans.)* > civ-il] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan yansımalı gövde. **civil civil,** *{ağız} 1. (Konuşma için) güzel bir ötüşü andıran. 2. Kuş sesleri içinde. 3. (Hava için) açık; güneşli.* [DS]

civil[2], [civ *(yans.)* > civ-il] *is.* **1.** Küçük taneli darı. **2.** Yazın ekilen ekin. **3.** Doğranmış yeşil fasulye tanesi. **4.** Kuşburnu. **5.** Yaban ördeği. **6.** Küçük iplik çilesi. **7.** *sf.* (Kişi için) küçük tipli. **8.** Titiz; duygulu. **9.** Uyanık. **civil cücüğü,** *{ağız} Yaşları küçük ve çok sayıda çocuk.* [DS]

civil[3], [Erme. çivil] *{ağız} is.* **1.** Yağ, peynir vb. koymaya yarar küçük toprak çömlek. **2.** Yağda peyniri pişirerek yapılan bir yemek. **3.** Yağı alınmış sütten yapılan peynir. [DS]

civildek, -ği [civ *(yans.)* > civ-il-de-k] *{ağız} sf.* İnce sesi ile hiç durmadan konuşan. [DS]

civildemek, -ği [civ *(yans.)* > civ-il-de-mek جولدمك] *gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** *{eAT} {OsT}* Fısıldamak. **2.** *{ağız}* Tatlı sesle konuşmak. [DS]

civildeşmek, [civ *(yans.)* > civ-il-de-ş-mek جولدشمك] *{eAT} işteş. f. [-ir]* Fısıldaşmak.

civilgi, [civ-il-gi] *{ağız} is.* Asma dalı. [DS]

civildirik, -ği [civ-il-dirik] *{ağız} sf.* (Kişi için) sıcaktan bunalarak bayılan. [DS]

civilti, [civ *(yans.)* > civ-il-ti] *{ağız} is.* Kuş sesi; cıvıltı. [DS]

civir, [civ *(yans.)* > civ-ir] *is.* **1.** Hızla uçma, uçuşma, kaçma ve fırlama hareketlerini anlatan yansımalı gövde. **2.** *sf.* Cüce. **3.** *is.* Dallarından sepet örülen bir tür söğüt. **civir civir,** *{ağız} (Kişi için) güler yüzlü.* [DS]

civirdek, -ği [civ *(yans.)* > civ-ir-de-k] *{ağız} is.* Küçük çan. [DS]

civirdemek, [civ *(yans.)* > civ-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Tatlı bir sesle konuşmak. [DS]

civirdeyik, -ği [civ / ciğ *(yans.)* > ciğir-dek / civir-dek / civir-de-y-ik] *{ağız} is.* Mayası gelmemiş hamurdan yapılan ekmeğin içindeki küçük maya kabarcıkları. [DS]

civirmek, [civ *(yans.)* > civ-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Aldatmak. [DS]

civkirmek, [civ *(yans.)* > civ-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Fışkırmak. [DS]

civrilmek, [civ *(yans.)* > civ-(i)r-il-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Donmak. **2.** (Yaprak için) soğuk ya da sıcak yüzünden buruşmak, kıvrılmak. [DS]

civrişik, -ği [civ *(yans.)* > civ-(i)r-iş-ik] *{ağız} sf.* Buruşuk. [DS]

civrişmek, [civ *(yans.)* > civ-(i)r-iş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Dolaşmak; karışmak. [DS]

civvede, [civ *(yans.)* > civ(v)-e-de] *(ci'vvede) {ağız} zf.* Hemen; çarçabuk. [DS]

ciy[1], [cağ / cah /cak / cığ / cık / cırk / ciğ / ciy *(yans.)*] *is.* Çakıl, kum, küçük metal eşya, kurumuş ot, ağaç vb. nesnelerin çarpması, sürtünmesi veya vurması hâlinde çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *ciy-ir-de-mek, ciy-ir ciyir.*

ciy[2], [cay / cıy / ciy *(yans.)*] *is.* Yırtılma, tırnakla yırtma, koparma olaylarını anlatan kök. [Zülfikar] *ciy-ir ciyir, ciy-ir-de-mek.*

ciy[3], [ciy *(yans.)*] *is.* Cıvıltı, ötüş, bu biçimde konuşma, çığlık atma, bağırma anlatan kök. [Zülfikar] *ciy-ak ciyak, ciy-ak-la-mak.*

ciy[4], [ciy *(yans.)*] *is.* Kuvvetli ve hızlı bir şekilde yanınayı anlatan kök. [Zülfikar] *ciy-ir-de-mek.*

ciya[1]**, a'ı** [Ar. cāyiʿ > ciyāʿ جياع] *(ciya:) {OsT} is.* Karnı acıkmış olanlar; açlar.

ciya[2], [Gürc. ciyakela] *{ağız} is.* Solucan. [DS]

ciyad, [Ar. ceyyid *(saf)* > ciyād جياد] *(ciya:d) {OsT} is.* Eşkin giden iyi cins atlar.

ciyadet, [Ar. ciyād > ciyādet جيادت] *(ciya:det) {OsT} is.* **1.** İyilik; güzellik. **2.** Yenilik; tazelik.

ciyak, [ciy *(yans.)* > ciy-ak] *is.* **1.** Yüksek ve tiz sesle durmadan bağırma sesini anlatan yansımalı gövde. **2.** *{ağız} is.* Kuş tüyü. [DS] **ciyak ciyak,** *Yüksek ve tiz bir sesle durmaksızın haykırarak.*

ciyakela, [Gürc. ciyakela] *{ağız} is.* Solucan. [DS]

ciyaklama, [ciyak-la-ma] *is.* Ciyaklamak eylemi.

ciyaklamak, [ciyak-la-mak] *gçsz. f. [-r]]-l(ı)-yor]* **1.** Yüksek ve tiz bir sesle durmadan bağırmak. **2.** *{ağız}* (Kuş ve tavuk için) yüksek sesle bağırmak. [DS] **3.** *{ağız}* Bağırarak konuşmak. [DS]

ciye[1], [çiyē / ciyē] *{ağız} is.* **1.** Ceviz içinin dörtte biri. **2.** Badem ve fındık içi.

ciye[2], [Yun. tsia] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

ciye[3], [Yun. tia] *{ağız} is.* **1.** Büyükanne. **2.** Hala; teyze. **3.** Görümce; abla. [DS]

ciyef, [Ar. cīfe > ciyef جيف] *{OsT} is.* Leşler.

ciyer, [Far. ciger] *{ağız} is.* → ciğer. [DS]

ciyindirik, -ği [çiğ *(pişmemiş)* çiğ-indirik / cıyındırık] *{ağız} is.* Sinirli ve yağsız et. [DS]

ciyir, [ciy *(yans.)* > ciy-ir] *{ağız} is.* **1.** Çakıl, kum tanesi vb. şeylerin birbirine sürtmesi, ezilmesi gibi durumlarda çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. **2.** Yırtma, tırnakla koparma gibi durumlarda çıkan esleri anlatan yansımalı gövde. [DS] **ciyir ciyir,** *{ağız} 1. (Eşya için) yeni ve parlak. 2. (Yırtılmak için) "ciyir" sesi çıkararak. 3. (Yemek için) pişmemiş taneleri bulunun; yerken ağızda "ciyir" sesi çıkaran.* [DS]|| **ciyir ciyir etmek,** *{ağız} Gıcırdamak.* [DS]|| **ciyir etmek,** *{ağız} Kızmak; nefret etmek.* [DS]

ciyirdek, -ği [ciy *(yans.)* > ciy-ir-de-k] *{ağız} sf.* "Ciyir" sesi çıkaran; ciyirtili. [DS] **ciyirdek helvası,** *{ağız} Haşhaş tohumu ile pekmezin kaynatılmasından elde edilen tatlı.* [DS]

ciyirdemek, [ciy *(yans.)* > ciy-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** Çok az ses çıkarmak. **2.** İnce sesle yırtılmak. **3.** Susuzluktan yanmak; çok kurumak. [DS]

ciyirdetmek, [ciy *(yans.)* > ciy-ir-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Gıcır gıcır etmek. [DS]

ciynak, -ğı [*eT.* tırñak / cıynak] *{ağız} is.* **1.** Tırnak; pençe. **2.** Kıl ve yün dokumalarda yırtıcı hayvan pençesini andıran desen. **3.** Köprücük kemiği. **4.** Mısır tarlalarında biten, yaprakları buğdayı andıran bir yaban otu. **5.** *sf.* Bir parça; az. [DS]

ciz[1], [cız / ciz *(yans.)*] *is.* Yazı yazma, çizme vb. sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *ciz-iktir-mek.*

ciz[2]**, -z'i** [Ar. ciẕʿ جذع] *{OsT} is.* Hurma ağacı kökü.

cizal, -li [Ar. cizāl جزال] *(ciza:l) {OsT} is.* Hurma toplama.

cizaret, [Ar. cizāret جزارت] *(ciza:ret) {OsT} is.* Deve kasaplığı.

cizek, -ği [ciz *(yans.)* > ciz-ek] *{ağız} is.* İz; çizgi. [DS]

cizelenmek, [diz-mek > diz-ele-n-mek / diz-e-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Sıralanmak; dizilmek. [DS]

cizeme, [diz-mek > diz-e-me] *{ağız} is.* **1.** Parmaklık. **2.** Döşeme ağaçlarını yan yana dizerek yapılan duvar. **3.** Bağ; dizi; demet. [DS]

cizfe, [Ar. cizfe جزفه] *{OsT} is.* Küçük sürü.

cizgarı, [Ar. 'acüze + T. karı] *{ağız} is.* Büyücü kadın. [DS]

cizge, [ciz-mek > ciz-ge] *{ağız} is.* Köylü kadınların önlüklerini bağladıkları yün örme ip. [DS]

cizginmek, [ciz-gin-mek جزكنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Dönmek; dolaşmak.

cizgit, -di [ciz-mek > ciz-gi-t] *{ağız} is.* Bir tür beyaz fasulye. [DS]

cizi, [ciz-mek > ciz-i جزى] *{ağız} is.* **1.** Dizi; sıra. **2.** Tohum ekerken saban ya da pulluğun açtığı iz; karık. **3.** Sebze dikmek için boylu boyunca açılan çukur. **4.** Tarlaya giden su yolu. [DS] **5.** *{eAT}* Çizgi. ◻ **cizi tutmak,** *{ağız} Hayvanlarla çift sürmeye başlarken bir kişi önden giderek ilk izi yapmak; ilk ciziyi açmak.* [DS]|| **ciziyi ayaklatmak,** *{ağız} Suyu arka getirmek.* [DS]

cizim, [ciz-mek > ciz-im] *{ağız} is.* Sıra; dizi. [DS] ◻ **cizim cizim,** *1. {eAT} Dilim dilim; şerha şerha. 2. {ağız} Sıra sıra; dizi dizi.* [DS]

cizimlik, -ği [ciz-mek > ciz-im-lik] *{ağız} sf.* Bir sıraya yetecek kadar. [DS]

cizlama, [ciz *(yans.)* > ciz-la-ma] *{ağız} is.* Taş üzerinde pişirilen yufka. [DS]

cizm, [Ar. cizm جزم] *{OsT} is.* **1.** Tayın. **2.** Porsiyon.

cizme, [çek-me / çöz-me > ciz-me] *{OsT} {ağız} is.* Çizme. [DS]

cizmek, [ciz-mek > ciz-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* İpe dizmek. [DS]

cizmir, [Ar. cizmīr جزمير] *(cizmi:r) {OsT} is.* Ağaç kütüğü.

cizn, [Ar. cizn جزن] *{OsT} is.* **1.** Kök. **2.** Ağaç kütüğü.

Cizvit, [Fr. Jésus *(İsa)* > jésuite] *is.* **1.** İsa birliği üyesi. **2.** *sf.* Cizvitlerle ilgisi olan. ◻ **cizvit börülce,** *{ağız} Küçük cins bir fasulye.* [DS]

cizvitlik, [cizvit-lik] *is.* Cizvitlerin ahlaki, sosyal, dinî sistemleri.

cizye, [Ar. cizye جزيه] *{OsT} is.* İmparatorluk döneminde devleti metbu tanımış bulunan Müslüman olmayan ahaliden devletçe can güvenliğinin sağlanmış olmasından dolayı İslamî hükümlere dayanılarak alınan kişisel vergi. ◻ **cizye-dār,** *{OsT} Hıristiyan tebaadan vergi toplayan tahsildar.*|| **cizye-i gebrān,** *{OsT} Hıristiyanlardan alınan vergi.*|| **cizye-güzār,** *{OsT} İslam devletine cizye ödeyen Müslüman olmayan genç.*

cl, *is.* Hacim ölçülerinden santilitrenin sembolü.

Cl, [Yun. khloros > Fr. chlore] *(k'lor l ince söylenir) kısalt. kim.* Normal sıcaklıkta gaz hâlinde bulunan, atom numarası 17, atom ağırlığı 35,46 ve yoğunluğu 2,5 gr/cm^3 yeşil sarı renkte, keskin ve pis kokulu, zehirli bir element olan klorün sembolü.

Cm, [Fr. Cürie *(radyumu bulan Fransız fizikçisi)* > curium] *is. kim.* Plütonyum 239'un helyum çekirdekleri ile bombardımanı sonucunda bulunan, atom numarası 98, atom kütlesi 248 olup birçok izotopu bilinen, uranyum ötesi aktinitler grubundan radyoaktif bir element olan küriyumun sembolü.

cm, *is.* Uzunluk ölçülerinden santimetrenin sembolü.

cm^2, *is.* Alan ölçülerinden santimetre karenin sembolü.

Co, [Alm. kobalt *(efsanevî bir şeytan adı)*] *kısalt. kim.* Yoğunluğu 8,8, atom numarası 27, atom kütlesi 58,93; sert, kırılgan, kırmızımsı beyaz bir metal olan kobalt elementinin sembolü.

cob, [cob / cop / cub *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cob-la-k.* ◻ **cob cob sancımak,** *{ağız} (Çıban için) zonklamak.* [DS]

coblak, -ğu [cob *(yans.)* > cob-la-k] *{ağız} is.* **1.** Lavabo suyunun aktığı çukur; pis su çukuru. **2.** Düz arazide yağmur sularının biriktiği yer. [DS]

coblan, [cob *(yans.)* > cob-la-n] *{ağız} is.* **1.** Sarp dağlarla çevrili vadi. **2.** Büyük derin dere. **3.** Bataklık. **4.** Balta girmemiş orman. [DS]

cobol, [İng. **Co**mmon **B**usiness **O**riented **L**anguage *(ortak görev bulma dili)*] *kısalt. bsy.* Ticaret ve iş yeri yönetimde kullanılan yapma bir bilgisayar dili.

cobuduk, -ğu [cob *(yans.)* > cob-ud-uk] *{ağız} sf.* Çok ıslak; çok sulu; sırılsıklam. [DS] ◻ **cobuduğu çıkmak,** *{ağız} Sırılsıklam ıslanmak.* [DS]

cobuk, -ğu [cob *(yans.)* > cob-uk] *{ağız} is.* **1.** Arazi üzerindeki küçük çukurlar. **2.** Kısa boylu ve zayıf at. **3.** Yeni palan vurulacak at. **4.** *sf.* Tatsız; biçimsiz. **5.** Çiçekbozuğu yüzlü; çopur. **6.** Budanmış; kesilmiş. **7.** (At, eşek, katır için) kuyruğunun ucundaki uzun kıllar kesilmiş olan. [DS]

cobul[1], [cob *(yans.)* > cob-ul] *{ağız} is.* **1.** Etrafı yüksek dağlarla çevrili dere. **2.** Küçük su birikintisi. **3.** Bulanık su. [DS]

cobul[2], [cob *(yans.)* > cob-ul] *{ağız} sf.* Bol. [DS] ◻ **cobul düşmek,** *{ağız} Yemeği iştahla yemek.* [DS]|| **cobul olmak,** *{ağız} Çok bulmak; bıkmak.* [DS]

cobut, -du [Far. çōp => cob-ut] *{ağız} is.* Kısa ve kalın sopa. [DS]

coca-cola, [İng. coca-cola *(tescil ed. ad)*] *(ko'kakola) is.* Kokaini çıkarılmış koka yaprakları ve kola cevizi özsuyu, şeker, karamela, su ve karbon gazı karışımı ile üretilen bir tür sodalı içecek.

coddu, [codd-u ?] *{ağız} sf.* Kısa boylu. [DS]

cof, [Erme. coh *(zengin)* > cof] *{ağız} is.* **1.** Gösteriş; parlaklık. **2.** *sf.* Eli açık; cömert. **3.** Şakacı. [DS]

cofcof, [cof+cof] *{ağız} is.* **1.** Ağız kalabalığı; gevezelik. **2.** Süs eşyası; süs. [DS]

cofcoflu, [cof+cof-lu] *{ağız} sf.* Renkli; gösterişli; parlak. [DS]

cogi, [Far. cōgī / covgi] *{eAT} is.* Hint fakiri.

coğ, [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *coğ-ul coğul, coğ-ıl-da-k, coğ-ul-dak, coğ-ul coğ-ul sağmak.*

coğıldak, -ğı [coğ *(yans.)* > coğ-ıl-dak] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

coğlaşmak, [coğ-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Toplanmak; yığılmak. [DS]

coğrafî, [Ar. coğrafî] *(coğrafi:) {OsT} sf.* Coğrafya ile ilgili.

coğrafiyun, [Ar. coğrafîyyün] *(coğrafiyyu:n) {OsT} is.* Coğrafyacılar.

coğrafya, [Yun. geographia > Ar. coğrafya] *is.* **1.** Yeryüzünün doğal ve beşerî görünümünü inceleyen ve belirleyen bilim dalı. **2.** Bir bölgenin fizikî ve beşerî özellikleri.

coğrafyacı, [coğrafya-cı] *sf.* **1.** Coğrafya ile ilgili araştırma ve inceleme yapan. **2.** Coğrafya dersi veren.

coğrafyacılık, -ğı [coğrafya-cı-lık] *is.* Coğrafya uzmanlığı.

coğul, [coğ *(yans.)* > coğ-ul] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **coğul coğul sağmak,** *{ağız} Gür ve bol olarak sağmak.* [DS]

coğuldak, -ğı [coğ *(yans.)* > coğ-ul-da-k] *is.* Taşların arasından akan su.

coğuldaşmak, [coğ *(yans.)* > coğ-ul-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Koro hâlinde şarkı okumak. [DS]

coh, [Erme. coh] *{ağız} sf.* **1.** Gamsız; şen. **2.** Gözü tok; cömert; eli açık. [DS]

cohcohun, [Erme. çahçahun] *{ağız} is.* Karışıklık; ana baba günü. [DS]

cohum, [coh-um] *{ağız} is.* Bolluk. [DS]

cok[1]**,** [cağ / cav /cığ / ciğ / coğ / cok / cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cok-ur-da-mak.*

cok[2]**,** [cak / cok / cuh / cuğ / cuk *(yans.)*] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cok-ur cokur.*

cok[3]**,** [Erme. cog / Rus. joh ?] *is.* **1.** Aşık kemiğinin çukur tarafı; cuk. **2.** Aşık oyununda aşığın istenilen biçimde oturması.

cokey, [İng. jokey *(genç, uşak)*] *is.* Yarış atlarına binerek koşturan ve bu alanda kendini yetiştirmiş kişi; binici.

cokeylik, -ği [cokey-lik] *is.* Cokeyin işi ve mesleği.

cokur, [cok *(yans.)* > cok-ur] *is.* **1.** Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan yansımalı gövde. **2.** Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cokur cokur,** *{ağız} (Çocuğun emmesi için) "cok cok!" sesleri çıkararak.* [DS]

cokurdamak, [cok *(yans.)* > cok-ur-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* (Kaynak suyu için) çıkarken ses çıkarmak; sesli kaynamak. [DS]

colab, [Ar. culāb / Far. gulāb] *{ağız} is.* Temiz, duru su. [DS]

colaf, [Ar. culāb / Far. gulāb] *{ağız} is.* **1.** Şekeri soğuk suda eriterek yapılan şerbet. **2.** Pestil hoşafı. [DS]

columbudak, [comb *(yans.)* > columb-ud-ak جولبدق] *{eAT} zf.* "Com" sesi çıkararak; combadak.

colmak, [gel-mek / col-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Gelmek. [DS]

com, [com] *{ağız} sf.* **1.** Her şeye karşı merakı olan. **2.** *is.* Suyun en derin yeri. **3.** Dairenin içi. [DS] 🗗 **com baş,** *{ağız} Anlayışsız.* [DS]|| **com com,** *{ağız} Bol bol.* [DS]|| **com com etmek,** *{ağız} Sarsılarak yürümek; tin tin gitmek.* [DS]|| **com olmak,** *{ağız} Toplanmak.* [DS]

comart, [Far. cümerd] *{ağız} is.* Eli açık; cömert. [DS]

comb[1]**,** [camb / cımb / cınb / cimb / cimp / comb / conb / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *comb-ul-da-mak, comb-ak.*

comb[2]**,** [camb / cımb / comb / comp / cum / cumm / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *comb-a-dak, comb-ul-tuya düşmek.*

comb[3]**,** [camb / comb / cumb *(yans.)*] *is.* Düşme, yuvarlanma, takla atma gibi eylemler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *comb-a-dak, comb-al-ak, comb-al-la-k.*

comba, [comb-a] *{ağız} is.* **1.** Genç erkek manda; manda danası. **2.** Yaşı büyük olmakla birlikte vücut yapısı küçük olan manda. **3.** Güçlü kuvvetli, yiğit erkek çocuk. [DS]

combadak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-adak] *(co'mbadak) zf.* **1.** Birdenbire. **2.** "Comb" sesi çıkararak. 🗗 **combadak kılmak,** → combalak kılmak.

combak[1]**, -ğı** [comb *(yans.)* > comb-ak] *{ağız} is.* Yaprakları soyulmuş fakat koparılmadan halka şeklinde sarılarak bağlandıktan sonra biribirine geçirilmiş mısır hevengi. [DS]

combak[2]**, -ğı** [comb *(yans.)* > comb-ak] *{ağız} is.* Küçük göl; gölcük. [DS]

combalak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-alak] *{ağız} is.* Takla. [DS] 🗗 **combalak kılmak,** *{ağız} Takla atmak.* [DS]

comballak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-al(l)ak] *{ağız} is.* Takla. [DS]

combaz, [comb-az] *{ağız} is.* Başın tepe kısmında bırakılmış uzun saç tutamı; perçem. [DS]

combu, [comb-u] *{ağız} is.* Büyük ve saplı testi. [DS]

combul, [comb *(yans.)* > comb-ul] *{ağız} is.* **1.** Sıvı

içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. **2.** *zf.* (Bir yere toplanma, üşüşme için) düşercesine. [DS] 🗗 **combul çokuş,** *{ağız} Hep birden; toptan.* [DS]

combulak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-ul-ak] *{ağız} is.* Takla.

combuldamak, [comb *(yans.)* > comb-ul-da-mak] *{ağız} is.* (Su için) çalkalanmak. [DS]

combuldatmak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-ul-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir sıvıyı çalkalamak; bulunduğu kabı sarsmak. [DS]

combullak, -ğı [comb *(yans.)* > comb-ul-la-k] *{ağız} is.* Takla. [DS]

combultu, [comb *(yans.)* > comb-ul-tu] *{ağız} is.* Bir sıvının içine düşen cismin çıkardığı ses. [DS] 🗗 **combultuya düşmek,** *{ağız} mecaz. Birdenbire bir olayın içine girmek; kendini olayların içinde buluvermek.* [DS]

combur, [comb *(yans.)* > comb-ur] *{ağız}* [DS] *is.* Yıkanma, yüzme sırasında çıkan su sesini anlatan yansımalı gövde. 🗗 **combur combur etmek,** *{ağız}* [DS] *Yıkanırken aşırı derecede su sesi çıkartmak.*

comburt, [comb-ur-t ?] *{ağız} is.* Kadınların belden aşağı kısmı. [DS]

comman, [com-man] *{ağız} is.* İri yarı ve aptal çocuk. [DS]

comp[1]**,** [camb / cımb / comb / comp / cum / cumm / cumb *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *comp etmek.* 🗗 **comp etmek,** *{ağız} (Suya atılan veya düşen iri bir nesne için) "comp" sesi çıkararak düşmek.* [DS]

comp[2]**,** [camb / comb / cumb *(yans.)*] *is.* Düşme, yuvarlanma, takla atma gibi eylemler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *comp kalmak.* 🗗 **comp kalmak,** *{ağız} Birdenbire bir olayın ortasında kalmak.* [DS]

comzunmak, [com-(u)z-un-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* İsteklenmek; heveslenmek. [DS]

con, [Erme. con] *{ağız} is.* Çavdar. [DS]

conb, [conb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *conb-ul conbul, conb-ul.*

conbul, [conb *(yans.)* > conb-ul] *is.* Sıvıların çalkanması ile oluşan hareketleri anlatan yansımalı gövde. 🗗 **conbul conbul,** *{ağız} (Su sesi için) çalkantıdan dolayı "conb" sesi çıkartarak.*[DS]‖ **conbul conbul etmek,** *{ağız} Yıkanırken ses çıkarmak.* [DS]

conbul, [conb *(yans.)* > conb-ul] *{ağız} is.* Su güğümü. [DS] 🗗 **conbul conbul,** *{ağız} "Conb" sesleri çıkararak.* [DS]

concoloz, [konçuy + Yun. -los / karkantzolos > koncolos] *{ağız} is.* **1.** Hortlak. **2.** Sara hastalığı yaptığına ve kış geceleri dolaştığına inanılan hayalî yaratık. **3.** İhtiyar kadın. **4.** Bunak kadın. **5.** *sf.* Bozuk düzen; karmakarışık; berbat. [DS]

cong[1]**,** [cong *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cong-ul-da-mak.*

cong[2]**,** [cong *(yans.)*] *is.* Su ve sıvıların kaynamaları sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cong-ul congul, cong-ul-da-mak.*

congalaz, [koncolos] *{ağız}* → concoloz. [DS]

congaz, [cong-az] *{ağız} is.* Haç. [DS]

congul, [cong *(yans.)* > cong-ul] *{ağız} is.* Sıvıların kaynamasını ve bu sırada çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **congul congul,** *{ağız} Bol bol.* [DS]

conguldamak, [cong *(yans.)* > cong-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)yor]* **1.** (Sallanan şeyler için) ses çıkarmak. **2.** İstek uyanmak; arzu duymak; kanı kaynamak. [DS]

conguldaşmak, [cong *(yans.)* > cong-ul-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* (Birkaç kişi için) bir araya gelerek gürültüşüp konuşmak. [DS]

Coni, [İng. johnny *(küçük John)*] *is. alay.* **1.** Amerikalı. **2.** *argo. c. is.* Büyükler tarafından çalıştırılan yankesici çocuk.

conk[1]**,** [conk *(yans.)*] *is.* Cam ve metal nesnelerin çarpma, sallanma ve sürtünme ile çıkardığı çınlama seslerini anlatan kök. [Zülfikar] *conk-ul-da-mak.*

conk[2]**,** [conk *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *conk-la-ş-mak.* 🗗 **conk kuşu,** *{ağız} Baykuş.* [DS]

conkabır, [cong *(yans.)* + kab-uk > kab-ur > conkabır] *{ağız} is.* Dış kabuğu soyulmuş ceviz. [DS]

conkabırlamak, [conkabır-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Cevizleri dışındaki yeşil kabuktan ayırmak. [DS]

Conkikirik, -ği [İng. john + T. kikirik *(yans.)*] *is. argo.* İngiliz.

conklaşmak, [conk *(yans.)* > conk-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Birkaç kişi bir araya gelerek gürültülü biçimde gülüşüp konuşmak. [DS]

conkuldamak, [conk *(yans.)* > conk-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* Kalınlı inceli çıngıraklar çalınmak. [DS]

conta[1]**,** [İt. giunta / giunto > Fr. joint] *is.* Geçirmezliği sağlamak üzere, sıkıştırılmış iki yüzey arasına yerleştirilmiş ince parça.

conta[2]**,** [İt. zonta] *is. dnz.* Yan yana gelen iki sac levhayı birbirine bağlamakta kullanılan parça levha.

cop[1]**,** [cep / cop *(yans.)*] *is.* Yemek sırasında ağız şapırdatmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cop-ur copur, cop-ul copul, cop-ur-da-t-mak.*

cop[2]**,** [cop *(yans.)*] *is.* **1.** Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök.

[Zülfikar] *cop cop, cop cop etmek.* **2.** *{ağız}* Bataklık. [DS] 🗗 **cop cop etmek,** *{ağız} Yıkanmak.* [DS]

cop[3]**,** [cop /corp *(yans.)*] *is.* Yutkunmayı ve yutkunma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cop-ul copul.*

cop[4]**,** [Far. çüb / çōb] *{OsT} is.* **1.** İnsan dövmek amacıyla özel olarak yapılmış içi demirli kauçuk sopa. **2.** Kalın kısa değnek. **3.** *{ağız}* Cirit değneği. [DS]

coplama, [cop-la-ma] *is.* **1.** Cop ile birini dövmek eylemi. **2.** *{ağız}* Evlerin damına konulan ince uzun ağaçlar. [DS]

coplamak, [cop-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Cop ile vurmak. **2.** Cop ile dövmek.

coplan, [cop-la-n] *{ağız} is.* Sarp dağlarla çevrili vadi. [DS]

coplanma, [cop-la-n-ma] *is.* **1.** Cop sahibi olma durumu; cop edinme. **2.** Cop ile vurulma, dövülme.

coplanmak, [cop-la-n-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Cop sahibi olmak; cop edinmek; cop kuşanmak. **2.** *edil. f.* Cop ile vurulmak, dövülmek.

coplatma, [cop-la-t-ma] *is.* Birini başkasına cop ile vurdurma veya dövdürme işi.

coplatmak, [cop-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir kimseyi, başka birine cop ile dövdürmek.

coppadak, -ğı [cop *(yans.)* > cop(p)-a-dak] *{ağız} zf.* (Bir sıvı içine düşmek için) birdenbire ve "cop" sesi çıkararak. [DS]

copul, [cop *(yans.)* > cop-ul] *is.* Yutkunmayı ve yutkunma sırasında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **copul copul,** *{ağız} (Yemek, emmek için) istekle ve "cop cop" sesleri çıkartarak.* [DS]

copur, [cop *(yans.)* > cop-ur] *{ağız} is.* Yemek yerken ağız şapırdatmayı ve iştahı anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **copur copur,** *{ağız} (Yemek için) iştahlı bir biçimde ses çıkararak; höpürdeterek.* [DS]

copurdatmak, [cop *(yans.)* > cop-ur-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Sulandırmak. **2.** İstekle ve ses çıkararak yemek; şapır şupur yutmak. [DS]

coput, [cop *(yans)* > cop-ut] *{ağız} sf.* Çok ıslanmış. [DS]

cor[1]**,** [cır / cir / cor / cur / cür *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin akışı, dökülüşü ve ishal olma durumunda çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cor-ul-corul ak-mak, cor cor, cor-ul-da-mak.*

cor[2]**,** [Ar. (Sur.) شور] *{ağız} is.* **1.** Söz. **2.** Toplanıp konuşma; danışma. [DS] 🗗 **cor davarı,** *{ağız} Bütün köy davarlarının katıldığı sürü.* [DS]‖ **cor etmek,** *{ağız} 1. Toplanıp ekin biçmek. 2. Konuşmak.* [DS]

coralaşmak, [cor-a-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Bir yiyeceğin başına üşüşmek ve kısa zamanda bitirmek. [DS]

coramak, [cor-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(u)-yor]* Toplanıp konuşmak; tartışmak. [DS]

corcor[1]**,** [cor *(yans.)* +cor] *{ağız} sf.* Sulu; cıvık. [DS] 🗗 **corcor pekmezi,** *{ağız} Duttan yapılan sulu pekmez.* [DS]

corcor[2]**,** [cor+cor] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

corcu, [cor-cu] *{ağız} sf.* Dedikoducu. [DS]

corh, [corh / cork *(yans.)*] *is.* Yutkunma, yutma sırasında yutaktan gelen sesi anlatan kök. [Zülfikar] *corh-u-dak.*

corhudak, -ğı [corh *(yans.)* > corḫ-u(d)-ak] *{ağız} is.* Boğazdan çıkan hırıltılı ses. [DS]

cork[1]**,** [corh / cork *(yans.)*] *is.* Yutkunma, yutma sırasında yutaktan gelen sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cork-ul corkul, cork-a-dak, cork-ul-da-t-mak.*

cork[2]**, -ku** [cork] *{ağız} is.* Kuluçka. [DS] 🗗 **cork tavuk,** *{ağız} Kuluçkaya gelmiş tavuk.* [DS]

corkadak, -ğı [cork *(yans.)* > cork-a-dak] *{ağız} zf.* Birdenbire; aniden. [DS]

corklamak, [cork *(yans.)* > cork-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Kuluçkaya yatmak. [DS]

corkul, [cork *(yans.)* > cork-ul] *{ağız} is.* Yutkunma sırasında yutaktan gelen sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **corkul corkul,** *{ağız} (Yemek, emmek için) istekle ve "cork" sesleri çıkararak.* [DS]

corukuldatmak, [cork *(yans.)* > cork-ul-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İştahla ve tadını çıkararak yemek; yutmak. [DS]

corkuntu, [cork *(yans.)* > cork-un-tu] *{ağız} is.* Tortu. [DS]

corlak, -ğı [cor *(yans.)* > cor-la-k] *{ağız} is. zool.* Bağırtlak. [DS]

corlaşmak, [cor *(yans.)* > cor-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Toplanıp konuşmak; tartışmak. **2.** Toplu hâlde gürültü yapmak. [DS]

corp[1]**,** [cop /corp *(yans.)*] *is.* Yutkunmayı ve yutkunma sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *corp yutmak.* 🗗 **corp yutmak,** *{ağız} Aldığını vermemek.* [DS]

corp[2]**,** [corp *(yans.)*] *is.* Birden kuvvetlice çarpma, bu biçimde vurma, kesme anlatan kök. [Zülfikar] *corp-a-dak.*

corpadak, -ğı [corp *(yans.)* > corp-a-dak] *{ağız} zf.* (Batırma, çarpma, vurma için) birdenbire ve etkilice. [DS]

cort, [cort] *{ağız} is.* **1.** Öfke; hırs. **2.** Şiddet. [DS] 🗗 **cort atmak,** *{ağız} Öğünmek.* [DS]‖ **cort etmek,** *{ağız} 1. Palavradan, yalandan söz vermek. 2. Bir işi veya sözü birdenbire bozmak. 3. İşin sonunu getirememek; bozmak.* [DS]‖ **cort sözlü,** *{ağız} Açık sözlü.* [DS]

cortlamak, [cort *(yans.)* > cort-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Gizlenen şeyi söyleyivermek. [DS]

cortlatmak, [cort *(yans.)* > cort-la-t-mak] *{ağız} gçl.*

f. [-ır] Bel, çap, saban gibi tarım araçlarının kullanmaktan dolayı aşınmış uç ve kenarlarını inceltip keskinletmek. [DS]

cortmak, [yort-mak > cort-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Yavaş koşmak. **2.** (Vida, çivi vb. için) sökmek; işletmek. [DS]

coruk, -ğu [cor *(yans.)* > cor-uk] *{ağız} sf.* **1.** Büyümemiş; gelişmemiş. **2.** (Kişi için) fıtıklı. **3.** Züğürt; para tutmayan. **4.** İnatçı. **5.** *is.* Bahane; özür. **6.** Fidan. **7.** Yıkılmaya yüz tutmuş yapı; yıkıklık. [DS] ☞ **coruk koşmak,** *{ağız} Haklı haksız her şeye itiraz etmek.* [DS]

coruklamak, [cor *(yans.)* > cor-uk-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Zayıflamak. **2.** Uyuklamak. **3.** Şaka olarak birinin kalçasına dokunmak. [DS]

corul, [cor *(yans.)* > cor-ul] *{ağız} is.* Sıvıların bol olarak dökülüşünü ve bu sırada çıkardıkları sesleri anlatan yansımalı gövde. [DS] ☞ **corul corul,** *{ağız} (İnek sütü vb. için) çok; bol.* [DS]|| **corul corul akmak,** *{ağız} (Yağlı yiyecek için) yerken yağı akmak.* [DS]|| **corul corul konuşmak,** *{ağız} Çok konuşmak; gürültü yapmak.* [DS]

coruldamak, [cor *(yans.)* > cor-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* Toprak damlarda yağmur sularını akıtan oluklardan bol bol akışı belirten sesler gelmek; şarıldamak. [DS]

coruldaşmak, [cor *(yans.)* > cor-ul-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Toplanıp konuşmak; tartışmak; karar vermek. **2.** Gürültü yapmak. [DS]

corum, [İt.ciurma] *is.* **1.** Balık akını. **2.** Uskumruların büyük balıklardan ürkerek kıyılardaki kayalıklara sığınmaları durumu.

coslatmak, [cos *(yans.)* > cos-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Cızlatmak.

coş, [coş *(yans.)*] *is.* Kabaran denizin dalgalarının ya da akar suyun kabardığı zaman çıkardığı ses. ☞ **coş coş,** *Her an oynamaya hazır olan.*

coşak, -ğı [coş *(yans.)* > coş-ak] *{ağız} is.* **1.** Bataklık. **2.** *sf.* Çabuk coşan. [DS]

coşanmak, [coş *(yans.)* > coş-an-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Taşmak; püskürmek. [DS]

coşarmak, [coş *(yans.)* > coş-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyi abartarak anlatmak. **2.** Gururla kabarmak; kurulmak. [DS]

coşartmak, [coş *(yans.)* > coş-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir şeyi abartarak anlatmak. [DS]

coşdan, [coş *(yans.)* > coş-(u)d-an] *{ağız} sf.* Boşboğaz; geveze. [DS]

coşka, [? coşka] *{ağız} sf.* **1.** Dikkatsiz. **2.** Sıska; cılız. [DS]

coşku, [Far. cüş *(taşma, kabarma)* ? / coş *(yans.)* > coş-ku] *is.* Aşırı heyecan; coşkunluk.

coşkulanma, [coşku-la-n-ma] *is.* Coşkuya kapılmak eylemi.

coşkulanmak, [coşku-la-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* Coşkuya kapılmak, aşırı heyecan duymak.

coşkulu, [coşku-lu] *sf.* Coşkuya kapılan; aşırı heyecan duyan.

coşkun, [coş-kun] *sf.* **1.** Coşmuş olan. **2.** (Deniz, nehir vb. için) kabaran, coşan.

coşkunca, [coşkun-ca] *zf.* Coşkun bir biçimde; coşkulu olarak.

coşkunlaşma, [coşkun-la-ş-ma] *is.* Coşkun duruma gelmek eylemi.

coşkunlaşmak, [coşkun-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Coşkun bir durum almak; coşkunluk kazanmak.

coşkunluk, -ğu [coşkun-luk] *is.* **1.** Coşkun olma durumu. **2.** Büyük heyecan.

coşma, [coş-ma] *is.* **1.** Büyük bir sevinç veya heyecan içinde duygularını dışa vurmak eylemi. **2.** (Deniz, ırmak için) Artma, kabarma, şiddetlenme eylemi.

coşmak, [Far. cüş *(taşma, kabarma)* ?/ coş *(yans.)* > coş-mak] *gçsz. f. [-ar]* . **1.** Büyük bir sevinç veya heyecan içinde duygularını dışa vurmak. **2.** (Deniz dalgası, ırmak akıntısı vb. için) artmak; kabarmak; şiddetlenmek. **3.** *{ağız}* Uzamak. [DS] **4.** *{ağız}* Genişlemek. [DS]

coştar, [Far. cüş-dār] *{ağız} is.* **1.** Cömert; eli açık. **2.** Fesatçı. **3.** (Erkek için) çapkın. [DS]

coşturma, [coş-tur-ma] *is.* Birinin coşmasını sağlamak eylemi.

coşturmak, [coş-tur-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Birinin coşmasını sağlamak. **2.** Coşmasına yol açmak. **3.** Coşku uyandıracak heyecan verici katkıda bulunmak.

coşturucu, [coş-tur-ucu] *sf.* Coşturan; coşku sağlayan.

coşturuculuk, -ğu [coş-tur-ucu-luk] *is.* **1.** Coşturucu olma durumu. **2.** Coşturucunun niteliği.

coşturulma, [coş-tur-ul-ma] *is.* Coşku verilme; coşku uyandırılma.

coşturulmak, [coş-tur-ul-mak] *edil. f. [-ır]* Coşku uyandırılmak; coşması sağlanmak.

cot, [cot] *{ağız} is.* **1.** En küçük pirinç karığı. **2.** İki duvar arasındaki dar açıklık. [DS]

cotlak, -ğı [cot-la-k] *{ağız} sf.* Aptal. [DS]

cottu, [cot-tu] *{ağız} sf.* **1.** Yüzü çiçek bozuğu olan; çopurlu. **2.** Bodur. [DS]

cotturmak, [cot-tur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kızıp gitmek. [DS]

cotturuk, -ğu [cot-tur-uk] *{ağız} sf.* Kocamış ve çirkinleşmiş. [DS]

cotuk, -ğu [çot-mak > çot-uk] *{ağız} is.* **1.** Asma. **2.** Budak. [DS]

cotuşmak, [çat-mak / çot-mak > > cot-uş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ur]* Çiftleşmek. [DS]

cov, [? cov] *{ağız} is.* Küçük pirinç bağlamı. [DS]

covaşlık, -ğı [çoğ *(bir yere düşen güneş ışığı)* > çoğ-

aç-lık] *{ağız} is.* Evin ve bahçenin güneş gören yerleri. [DS]

covuk, -ğu [Erme. cağ *(tel.)*] *{ağız} is.* Şemsiye teli. [DS]

coymak, [Kıpç. yoy-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Yok etmek; imha etmek; kaybetmek. [DS]

coytmak, [yoy-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Kaybetmek. [DS]

coyulmak, [yol-ul-mak] *{ağız} edil. f. [-ur]* Yok edilmek; yıkılmak. [DS]

coz[1]**,** [caz / cız / coz *(yans.)*] *is.* Yanan bir şeyi suda söndürme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *coz-ul cozul, coz-la-mak.*

coz[2]**,** [cız / coz *(yans.)*] *is.* Ötme, bağırma, sızlanma, ağlama ve dönme belirten kök. *coz-u-la-mak.*

coz[3]**,** [coz] *{ağız} is.* **1.** Topaç. **2.** Ateşin su içine atıldığı zaman çıkardığı ses. **3.** Göz ağrısı. **4.** Ceviz; koz. **5.** *sf.* Kambur. [DS]

cozak, -ğı [coz-ak] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) hastalıklı; soluk benizli. **2.** (Meyve için) çürük. [DS]

cozalak, -ğı [coz-a-lak] *{ağız} sf.* Cozak. [DS]

cozlamak, [coz *(yans.)* > coz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Suya gömülmek; dalmak. **2.** (Yanan kömür için) suya atılınca ses çıkarmak. [DS]

cozmak, [coz *(yans.)* > coz-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Vazgeçmek; dönmek; mızıkçılık etmek. [DS]

cozulamak, [coz *(yans.)* > coz-ul-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Ağlarken mızıltılı sesler çıkarmak. [DS]

cozul, [coz *(yans.)* > coz-ul] *is.* Yanan bir şeyin su ile söndürülmesi anında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. ☞ **cozul cozul,** *{ağız} (Kaynamak için) fazla ses çıkararak.* [DS]

cozurdamak, [coz *(yans.)* > coz-ur-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* (Yağ için) kızarırken ses çıkarmak. [DS]

cozutmak, [coz *(yans.)* > coz-ut-mak / coz+ét-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Kaçmak. **2.** Darılmak. **3.** Soğuktan büzülmek. **4.** Aklını kaçırmak. **5.** Yoldan çıkmak. [DS]

cöbük, -ğü [cöb-ük] *{ağız} is.* İki çizginin birleşmesinden oluşan açıklık; açı. [DS]

cöbür, [*eT.* çöp-ür > cöb-ür] *{ağız} is.* **1.** Çerçöp. **2.** Toz; kir. [DS]

cöbürlü, [çöpür > cöbür-lü] *{ağız} sf.* (Kişi için) mide ve bağırsak hastalığı olan. [DS]

cöc, [? cöc] *{ağız} is.* Sermaye; anapara. [DS]

cöcermek, [cöc-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Küflenmek. **2.** Filizlenmek; yeşermek; cücüklenmek. [DS]

cöcertmek, [cöc-er-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yeşillendirmek. [DS]

cöddü, [cödd-ü] *{ağız} sf.* Büyümemiş; gelişmemiş. [DS]

cöddürük, -ğü [cödd-ür-ük] *{ağız} sf.* (Erkek için) kısa boylu. [DS]

cöde, [cöd-e] *{ağız} is.* Küçük somun. [DS]

cöğeltmek, [çöğ-mek > cöğ-el-t-mek جوكلتمك] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-ir]* Yukarı kaldırmak.

cökündür, [Far. çuğundur] *{ağız} is.* **1.** Toprak altında kalan ot kökleri. **2.** Pancar. [DS]

cömbek, -ği [cömb-ek] *{ağız} is.* Karın; mide. [DS]

cömermek, [*eT.* *çömer-mek] *{ağız}*] *gçsz. f. [-ir]* Bakakalmak. [DS

cömert, -di [Far. cuvānmerd => cömerd] *{OsT} sf.* **1.** Elindekini vermekten kaçınmayan; eli açık. **2.** Çok ürün veren; verimli.

cömertçe, [cömert-çe] *zf.* **1.** Cömert olarak; cömert bir biçimde. **2.** Sakınmadan, bol bol.

cömertleşme, [cömert-le-ş-me] *is.* Cömert davranmak eylemi.

cömertleşmek, [cömert-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Cömertçe davranmak. **2.** Cömertçe davranır hâle gelmek.

cömertlik, -ği [cömert-lik] *is.* **1.** Cömert olma durumu. **2.** Cömert olanın niteliği; el açıklığı; semahat. **3.** Verimlilik; bolluk.

cönbelek, -ği [cömb-e-lek] *{ağız} is.* Sevinçten güler-ken göbeğin oynaması. [DS]

cöng[1]**,** [cöng *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cöng-ür-de-mek.*

cöng[2]**,** [Malay. cong > Far. cüng] *{OsT} is.* **1.** Bir tür büyük gemi. **2.** Cönk.

cöngeltmek, [cöng-el-t-mek جونكلتمك] *gçl. f. [-ür]* Yukarı kaldırmak.

cönger, [cöñ-er] *(cöñer) {ağız} is.* Kız arkadaş. [DS]

cöngerlik, -ği [cöñ-er-lik] *(cöñerlik) {ağız} is.* Kız arkadaşlık. [DS] ☞ **cöñerlik etmek,** *{ağız} Arkadaşlık etmek.* [DS]

cöngürdemek, [cöng *(yans.)* > cöng-ür-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ü)-yor]* Söylenerek ağlamak. [DS]

cönk[1]**,** [Malezya d. cong > Far. cüng => cönk جونك] *is.* **1.** Büyük yelkenli gemi. **2.** *{OsT} ed.* Halk şairlerinin şiirlerinin toplandığı, uzunlamasına açılan el yazması, dana derisi kaplı şiir defteri; dana dili; sığır dili.

cönk[2]**, -gü** [? cönk] *{ağız} is.* Köşe. [DS]

cönk[3]**,** [cöng *(yans.)* > cönk] *{ağız} sf.* (Kişi için) şakacı, gülenyüzlü. [DS]

cönklü, [cönk-lü] *{ağız} sf.* Neşeli. [DS]

cördek, -ği [cört *(yans.)* > cör(d)-ek] *{ağız} is.* Su bardağı. [DS]

cördük, -ğü [? çördük > cördük] *{ağız} is.* Ahlat; çördük. [DS]

cöretmek, [cör *(yans.)* > cör-et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Suda haşlamak. [DS]

cört[1], [cırd / cırt / cört *(yans.)*] *is.* Bir yerde tutulan, sıkıştırılan sıvı ve diğer akışkanların veya domates vb. meyvelerin ezilmesiyle içindeki sıvıların dışarıya çıkmaları, fırlamaları, tepilmeleri sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cört cört.* 🗗 **cört cört,** *{ağız} (Meyveler için) sulu.* [DS]

cört[2], [cört] *{ağız} sf.* **1.** Topal ya da çolak. **2.** Gelişmemiş; büyümemiş. **3.** Kaba saba. **4.** Savruk; sakınması olmayan. [DS] 🗗 **cört etmek,** *{ağız} Yanlış yapmak.* [DS]

cörtle, [cört *(yans.)* > cört-le / cört-le-k / cörtleği] *{ağız} is.* Çeşme borusu. [DS]

cörtlek, -ği [cört *(yans.)* > cört-le-k] *{ağız} sf.* **1.** Cüce; kısa boylu. **2.** Gözleri bozuk olan. **3.** Her söze karışan. **4.** *is.* Ses çıkararak azar azar su akıtan oluk ya da musluk. [DS]

cörtlemek, [cört *(yans.)* > cört-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Oynadığı oyunu beceremmemek. **2.** Sinmek; saklanmak; büzülmek. [DS]

cörtlemen, [cört *(yans.)* > cört-le-men] *{ağız} sf.* Çok kısa boylu; cüce. [DS]

cörtletmek, [cört *(yans.)* > cört-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Eşeği koşturmak. [DS]

cöte, [çot-mak / çöt-mek > cöt-e] *{ağız} is.* **1.** Biçilen ekinleri toplamakta kullanılan ucu çatal sopa. **2.** Mısır tanelemekte kullanılan çubuktan örülmüş ağaç. [DS]

cöttü, [cöttü] *{ağız} is.* Küçük toprak testi. [DS]

Cr. [Fr. chrome] *(k'rom) kısalt. kim.* Atom numarası 24, atom ağırlığı 52,01; bazı alaşımların elde edilmesinde ve oksitlenmediği için koruyucu kaplama maddesi olarak kullanılan, beyaz, sert bir metal element olan kromun sembolü.

Cs, [Lat. caesius *(mavi)* > Fr. caesium / césium] *(se'zyum) kısalt. kim.* Atom numarası 55, atom ağırlığı 132,91, yoğunluğu 1,9 olup 28°C'de ergiyen, 670°C'de kaynayan, uçuk sarı renkli, potasyuma benzeyen bir alkali element olan sezyumun simgesi.

Cu, [Fr. cubrium] *kısalt. kim.* Atom numarası 29, kütlesi 63,34; ergime sıcaklığı 1084°C olan esmer kızıl renkte, ısı ve elektriği iyi ileten, dövülerek şekillendirilebilen yumuşak bir metal olan bakır elementinin simgesi.

-cu[1], [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* → -cı.

-cu[2], [Far. cü جو -] *(cu:) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlere "arayan, arayıcı" anlamları katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

cu[1], [cu / cü *(yans.)*] *is.* Filiz vermeyi, küçük, körpe olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cu+cu-k-la-mak.*

cu[2], [cu / cü / cül *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanları vb. kuşları çağırma ünlemi. *cu+cu, cu+cu-k, cu+cu-lamak, cu-r-luk.*

cu[3], **-u'u** [Ar. cüʿ جوع] *(cu:) {OsT} is.* Açlık; aç kalma. 🗗 **cü'-i kelbî,** *{OsT} 1. Köpek açlığı. 2. tıp. Tutulanın bir türlü doymak bilmediği bir tür hastalık.*

cu[4], [Far. cü جو] *(cu:) {OsT} sf.* **1.** Arayan; arayıcı. **2.** *is.* Arama; araştırma.

cu[5], [Far. cü / cüy جو / جوی] *(cu:) {OsT} is.* Akarsu; ırmak; çay.

cu'an, [Ar. cüʿan جوعًا] *(cu:an) {OsT} zf.* Aç olarak; aç acına.

cub, [cub *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde, yağışlı havalarda ya da ıslak zemin üzerinde ayakla, elle oluşturulan hareketleri, bu tarz çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *cub-ul cubul.*

cubbal, [cubb-al] *{ağız} is.* Cankurtaran düdüğü. [DS]

cubi, [Yun. tzupi] *{ağız} is.* Çeşme tıkacı. [DS]

cu'bub, [Ar. cuʿbüb جعبوب] *(cu-bu:b) {OsT} is.* İşe yaramaz adam.

cubul, [cub-ul] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen hareketin çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **cubul cubul,** *{ağız} 1. Sulu sulu. 2. (Yıkanmak için) suyu ses çıkaracak şekilde sıçratarak.* [DS]

cubur, [Yun. tsipuro] *{ağız} is.* Üzüm posası. [DS]

cu'bus, [Ar. cuʿbüs جعبوس] *(cubu:s) {OsT} sf.* Aptal.

cuce, [Far. cüce جوجه] *(cu:ce) {OsT} is.* Civciv.

cucu, [cu *(yans.)* +cu] *{ağız} is.* Bir tür ağustos böceği. [DS]

cucuk, -ğu [cu *(yans.)* > cu-cuk / cücük] *{ağız} is.* **1.** Civciv. **2.** Soğanın tohum veren uzun ve sert yaprağı. [DS]

cucuklamak, [cu *(yans.)* > cu-cuk-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u]-yor]* Filiz vermek; yeşermek. [DS]

cuculamak, [cu *(yans.)* > cü+cü-la-mak] *(cu:cu:la-mak) {ağız} gçl. f. [-r]* **1.** (Tavuk için) çağırmak. **2.** *gçsz. f.* İşemek. [Gemalmaz]

cud[1], [Ar. cüd جود] *(cu:d) {OsT} is.* Cömertlik; eli açıklık. 🗗 **cüd-i kerem,** *{OsT} Cömertlik.*‖ **cüd-i sehā,** *{OsT} Cömertlik.*

cud[2], [Far. cehud *(Yahudi)* > cüd جود] *(cu:d) {OsT} is.* Karagöz oyunundaki Yahudi tipinin adı.

cudam, [Ar. cüḍām جضام] *(cuda:m) {ağız} sf.* **1.** Görgüsüz; beceriksiz **2.** Güçsüz. **3.** Sakat ve çirkin. **4.** *is.* Kötü adam. **5.** Cüzam. [DS]

cudayma, [Ar. kudayme] *{ağız} is.* Leblebi. [DS]

cufut, [Far. cehūd => çıfıt > cufut] *{ağız} is.* **1.** Açıkgöz. **2.** Yaramaz. **3.** Cimri. **4.** Çingene. [DS]

cug, [Far. cüġ جوغ] *(cu:ğ) {OsT} is.* Öküz boyunduruğu.

-cugaz, [-cuk-az > -cuġ-az / -cüg-ez] *{eAT} yap e.* Küçültmelik ekidir, -cuk ve -az eklerinin birleşmesi

ile oluşmuştur. Çoğunlukla tek heceli kelimelere eklenir. Bugünkü "-cağız" işlevindedir. *ev-cügez, kız-cuğaz, ton-cuğaz.*

cugdu, [cug-du / yogdu / yorgu / yogruy / yugdu] *{eT} is.* Devenin uzamış tüyleri. [DLT]

cugu, [? cugu] *{ağız} is.* Piliç. [DS]

cugun, [Rus. cugun *(tencere)*] *{ağız} is.* Büyük çaydanlık. [DS]

cuğ[1]**,** [cuğ *(yans.)*] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cuğ-ur-da-t-mak.*

cuğ[2]**,** [cuğ] *{ağız} is.* **1.** Suyun çekilmesi için bataklıklara açılan küçük kanal. **2.** Yığın; birikinti. [DS]

cuğd, [Ar. cuġd جغد] *{OsT} is. zool.* Baykuş.

cuğu, [cuğ-u] *{ağız} is.* **1.** Hindi yavrusu. **2.** Piliç. [DS]

cuğun, [Rus. cugun] *{ağız} is.* Demlik. [DS]

cuğurdatmak, [cuğ *(yans.)* > cuğ-ur-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İstekle yutkunmak. [DS]

cuğurmak, [cuğ *(yans.)* > cuğ-ur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Sinmek. [DS]

cuğutmak, [cuğ *(yans.)* > cuğmak > cuğ-ut-mak] *gçsz. f. [-ur]* **1.** Üşümek; titremek. **2.** Büzülmek; şaşkınlık içinde kalmak, durmak.

cuh, [cuh *(yans.)*] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cuh-ur-da-t-mak.*

cuhud, [Far. cehüd => cuhüd جهود] *{eAT} is.* Yahudi. ◻ **cuhud ısıtması,** *{eAT} Şiddetli sıtma; çıfıt sıtması.*|| **cuhud yolunması,** *{eAT} Yaygara.*

cuhurdatmak, [cuḫ *(yans.)* > cuḫ-ur-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* İstekle yutkunmak.

-cuk, [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → cık.

cuk[1]**,** [cuk *(yans.)*] *is.* Su sesini, suyun çağlayıp akmasını, sıvıların kaynamasını anlatan kök. [Zülfikar] *cuk-ur-da-mak.*

cuk[2]**,** [cuk *(yans.)*] *is.* Yeme, çiğneme ya da emme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cuk-ur-da-t-mak, cuk-ur cukur.*

cuk[3]**,** [cuk *(yans.)*] *is.* **1.** Aşık oyununda kemiğin düz tarafı. **2.** Yakın akraba; dost. ◻ **cuk oturmak,** *1. Aşık kemiğinin düz tarafı yere gelecek şekilde durması. 2. mecaz. Tam yerine oturmak. 3. Uygun düşmek, denk gelmek.*

cuka, [cuka جوقه] *{eAT} is.* Çuha.

cukcuk[1]**, -ğu** [cuk *(yans.)* + cuk] *{ağız} is.* **1.** Çok cılız tavuk. **2.** Karatavuk kuşu. **3.** Hindi. [DS]

cukcuk[2]**, -ğu** [cuk *(yans.)* + cuk] *{ağız} is.* **1.** Düdük. **2.** Zurnanın üst kısmı. [DS]

cukka, [cukk-a] *{ağız} is.* Hayvan ve çocuk memesi. [DS]

cuklamak, [cuk-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Uyuklamak. [DS]

cukluk, -ğu [cuk-luk] *{ağız} is.* Yakınlık. [DS]

cukur, [cuk *(yans.)* > cuk-ur] *{ağız} is.* Yeme, çiğneme ve yutma sırasında çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] ◻ **cukur cukur,** *{ağız} Arka arkaya yutkunurken çıkan ses.* [DS]

cukurdamak, [cuk *(yans.)* > cuk-ur-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* İstekle yutkunmak. [DS]

cukurdatmak, [cuk *(yans.)*> cuk-ur-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İstekle yutkunmak. [DS]

-cul, [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → cıl.

cu'l, [Ar. cu'l جعل] *{OsT} is.* **1.** Ücret; karşılık. **2.** Ayak kirası.

cul, [Ar. cül جول] *(cu:l) {OsT} is. zool.* Çaylak.

cula, [Ar. cül ?] *{ağız} is.* **1.** Karga. **2.** Yuvasını sarp kayalıklara yapan, "cula cula" diye öten ve eti yenen bir tür karga. [DS]

culah, [Far. cülāh جولاه] *(cu:la:h) {OsT} is.* **1.** Kumaş dokuyan. **2.** *gnşl.* Örümcek.

culahek, [Far. culāhek جولاهك] *{OsT} is.* **1.** Küçük dokumacı. **2.** Örümcek.

culamak, [cula-mak] *{ağız} gçlsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Eskimek; yıpranmak. [DS]

culban, [Ar. culbān جلبان] *{ağız} is.* Yabani bezelye; burçak. [DS]

culcul[1]**,** [cul *(yans.)* + cul] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

culcul[2]**,** [Ar. culcül *(susam)*] *{ağız} is.* Kuş yemi. [DS]

culeh, [Far. culeḫ جولخ] *(cu:leh, h kalın söylenir) {OsT} is.* Yoksul kimselerin giydiği kalın ve kaba dokunmuş kumaş.

culehi, [Far. culeḫī جولخى] *(cu:lehi:, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** (Kişi için) abalı; kebeli. **2.** Kalender.

culfa, [Far. culāḫ جولخ] *{ağız} is.* Dokumacı. [DS]

culha, [Far. culāḫ جولخ] *(cu:lha:) {OsT} is.* **1.** Kumaş dokuyan. **2.** *gnşl.* Örümcek.

culk, [culk /curk *(yans.)*] *is.* Kuluçka tavuğun çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *culk tavuk.* ◻ **culk culk etmek,** *{ağız} Birisi yerken ağzı sulanıp yutkunmak.* [DS]

culku, [Az. culku] *{ağız} is.* Kağnının tekerleğinin çıkmaması için dingil başına takılan çivi. [DS]

culp, [culp *(yans.)*] *is.* Sıvı içine düşen taş vb. maddenin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *culp.*

culuf, [Yun. ğlupa] *{ağız} is.* Fındığın yeşil kabuğu. [DS]

-culuk, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

culuk, -ğu [cu *(yans.)* > cu-lu-k] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

culum, [cu-lu-m ?] *{ağız} sf.* Alıngan; küçük söz ve olayları büyüten. [DS]

culumlamak, [culum-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Sinirlenmek. [DS]

cum, [cum *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cum.*

cuma, [Ar. cem' >cum'a جمعه] *(cum-a: /cuma:) {OsT} is.* **1.** Toplanma günü. **2.** Haftanın günlerinden perşembe ile cumartesi arasındaki gün. **3.** Müslümanlıkta haftanın kutsal günü. **4.** Cuma günü, camide cemaatle kılınan namaz. 🗗 **cuma akşamı,** *{ağız} Perşembe günü.* [DS]|| **cuma biri,** *{ağız} Cumartesi.* [DS]|| **cuma evi,** *{ağız} Cami.* [DS]|| **cuma ikisi,** *{ağız} Pazar.* [DS]|| **cuma üçü,** *{ağız} Pazartesi.* [DS]|| **cuma namazı,** *isl. Cuma günü öğle vakti cemaatle camide kılınan iki rekâtlık farz namaz.*|| **cuma selamlığı,** *tar. Padişahın cuma günü namaza gidiş ve gelişi sırasında düzenlenen tören.*|| **cuması eksik,** *Budala.*|| **Cum'a Suresi,** *Cuma namazından bahseden Kur'an'ın on bir ayetlik 62. suresi.*

cumalık, -ğı [cuma-lık] *{ağız} is.* Zifaf gecesinden sonraki cuma günü kadınların gelini görmeğe gitmeleri. [DS]

cumartesi, -yi [Ar. cuma + T. erte-s-i > cumartesi] *is.* Haftanın cuma ile pazar arasındaki günü. 🗗 **cumartesi kibarı gibi süslenmek,** *Büyük bir özentiyle fakat zevksiz bir şekilde süslenmek.*

cumat, [Ar. cum'āt / cume'āt جمعات] *(cum-a:t) {OsT} is.* Cumadan sonra gelen günler.

cumb[1]**,** [cumb *(yans.)*] *is.* Düşme, yuvarlanma, takla atma gibi eylemler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *cumb-al-ak, cumb-ul-ak.*

cumb[2]**,** [cumb *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cumb-ul cumbul, cumb-ul-da-mak, cumb-ur+lop, cumb-ur-tu, cumb-ul-da-k.*

cumb[3]**,** [cumb *(yans.)*] *is.* Sıvıların çalkalanması ile oluşan hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *cumb-ul cumbul, cumb-ul-da-mak, cumb-ur cumbur.*

cumba, [İt. gibbo / Far. cunbad *(kemer)*] *is.* **1.** Binaların bir yüzüne üç tarafı pencereli olarak yapılan çıkıntı; çıkma. **2.** Tahkim edilmiş savaş gemisi kulesi. **3.** Tamimlerin okunduğu kürsü biçiminde ahşap çıkma. 🗗 **cumba mazgal,** *Kale üzerindeki cumba biçimindeki mazgal.*

cumbadak, -ğı [cumb *(yans.)* > cumb-adak] *zf.* Birdenbire ve hızlıca (suya düşmek).

cumbalak, -ğı [cumb *(ses taklidi)* > cumb-alak] *is.* Takla. 🗗 **cumbalak aşmak,** *{ağız} Takla atmak.* [DS]

cumbalama, [cumba-la-ma] *is.* Tahta kenarını düzeltme işi.

cumbalamak, [cumba-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tahtanın dar kenarındaki testere diş izlerini gidermek, düzeltmek.

cumbalı, [cumba-lı] *sf.* Cumbası olan.

cumbul[1]**,** [cumb *(yans.)* > cumb-ul] *is.* **1.** Kapalı bir kap içinde çalkalanan sıvının çıkardığı ses. **2.** *argo.* Karın; mide. 🗗 **cumbul cumbul,** *1. (Yemek için) gereğinden çok suyu bulunan; cambul cumbul. 2. (Yarı dolu kaptaki sıvının çalkalanışı için) ses çıkararak.*

cumbul[2]**,** [cumb-ul] *{ağız} is.* **1.** Çok eski elbise. **2.** Naz; cilve. [DS]

cumbulak[1]**, -ğı** [cumb *(yans.)* + cumb-ul-ak] *{ağız} is.* Takla. [DS]

cumbulak[2]**, -ğı** [cumb *(yans.)* + cumb-ul-ak] *{ağız} is.* Su biriken yer; birikinti yatağı. [DS]

cumbuldak, -ğı [cumb-ul-da-k] *{ağız} is.* **1.** Bozuk süt. **2.** *sf.* Dönek; sözünde durmayan. [DS]

cumbuldama, [cumbul-da-ma] *is.* Kapalı bir kap içindeki sıvının sesine benzer ses çıkarmak eylemi.

cumbuldamak, [cumbul-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* **1.** Kapalı bir kap içinde çalkalanan sıvının sesine benzer ses çıkarmak. **2.** *{ağız}* Bol ve gür olarak akmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Su içine atılan taş için) "cumb" sesi çıkarmak. [DS]

cumbuldatma, [cumbul-da-t-ma] *is.* Kapalı bir kaptaki sıvıyı çalkalayıp ses çıkartmak eylemi.

cumbuldatmak, [cumbul-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Kapalı bir kaptaki sıvıyı çalkalayıp ses çıkartmak.

cumbur[1]**,** [cumb-ur] *is.* Su içine atılan nesnelerin çıkardığı sesi ve batışı anlatan yansımalı gövde.

cumbur[2]**,** [Ar. cumhur] *{ağız} is.* Topluluk. [DS]

cumburdama, [cumbur-da-ma] *is.* Kapalı bir kap içindeki sıvının sesine benzer ses çıkarmak eylemi.

cumburdamak, [cumbur-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* **1.** (Kapalı bir kap içinde çalkalanan sıvı için) ses çıkarmak. **2.** Bu sese benzer ses çıkarmak. **3.** Su içinde oynayarak ses çıkartmak. **4.** (Su için) bol ve gür akarak ses çıkarmak.

cumburdatma, [cumbur-da-t-ma] *is.* Kapalı bir kaptaki sıvıyı çalkalayıp ses çıkartmak eylemi.

cumburdatmak, [cumbur-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Kapalı bir kaptaki sıvıyı çalkalayıp ses çıkartmak.

cumburlop, [cumbur *(yans.)* + lop *(yans.)*] *zf.* **1.** Ağır bir cismin suya düştüğü zaman çıkardığı ses. **2.** *argo.* Kolayca çalınmak; cebe indirilmek.

cumburt, [cumb-ur-t] *{ağız} is.* Küçük göl. [DS]

cumburtu, [cumb *(yans.)* > cumb-ur-tu] *is.* Suya düşen bir cismin ya da kapalı kap içinde çalkalanan sıvının çıkardığı ses.

cume, [Far. cāme جامه] *{OsT} is.* Elbiselik.

cumhur, [Ar. cumhūr جمهور] *(cumhu:r) {OsT} is.* **1.** Halk; ahali. **2.** Topluluk. **3.** Grup; sınıf. **4.** Cumhuriyetle yönetilen insan topluluğu. **5.** *tasvf.* Türk tasavvuf müziğinde kimi bölümlerin koro ile seslendirileceğini belirten terim. 🗗 **Cumhüra muhâlefet kuvve-i hatadandır,** *Halkın uygun bulduğu görüşe karşı çıkmak çok yanlıştır.*|| **cumhur-i hükemâ,** *{OsT} Filozoflar grubu.*|| **cumhür ilâhi,** *Baştan sona koro ile seslendirilen ilahî.*|| **cumhür-i nâs,**

{OsT} Halk topluluğu.|| **cumhür-i üdebā,** *{OsT} Edebiyatçılar.*

cumhurbaşkanı, [Ar. cumhur *(halk)* + baş-kan-ı] *is.* Cumhuriyetle yönetilen ülkede devlet başkanı; cumhurreisi.

cumhurbaşkanlığı, [cumhur+baş-kan-lı(ğ)-ı] *is.* **1.** Cumhurbaşkanının görevi. **2.** Cumhurbaşkanının makamı. **3.** Cumhurbaşkanının ve bağlı personelin görev yaptığı yer veya bina.

cumhuri, [Ar. cumhürī جمهوری] *(cumhu:ri:) {OsT} sf.* **1.** Halkla, toplumla ilgili. **2.** Halka ve topluma özgü. **3.** Cumhuriyete ait.

cumhuriye, [Ar. cumhüriyye جمهوریه] *(cumhu:riye) {OsT} sf.* **1.** Halkla, toplumla ilgili. **2.** Halka ve topluma has. **3.** Cumhuriyete ait.

cumhuriyet, [Ar. cumhüriyyet جمهوریت] *(cumhu:riyet) {OsT} is.* **1.** Milletin, egemenlik hakkını kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı siyasal örgütlenme biçimi. **2.** Bu biçimde yönetilen ülke. **3.** *sf.* Cumhuriyete ait, cumhuriyetle ilgili olan. 🗗 **Cumhuriyet Bayramı,** *Türkiye Cumhuriyetinin ilan edildiği gün olan 29 Ekim 1923'ün yıl dönümlerinde kutlanan millî bayram.*|| **cumhuriyet-perver,** *{OsT} Cumhuriyetçi.*

cumhuriyetçi, [cumhuriyet-çi] *sf.* **1.** Cumhuriyetçilik yanlısı olan. **2.** Cumhuriyetçiliği savunan. **3.** *is.* Cumhuriyet yanlısı olan topluluk. 🗗 **cumhuriyetçi dokumacı kuşu,** *zool. Dokumacı kuşugiller familyasından, Güney Afrika savanlarındaki ağaçlarda otuz kırk çiftin yavru çıkardığı serçeye benzer ötücü bir kuş türü; (Philetairus socius).*

cumhuriyetçilik, -ği [cumhuriyet-çi-lik] *is.* **1.** Yönetimde cumhuriyet yanlısı olma durumu. **2.** Cumhuriyetçi görüş. **3.** Cumhuriyet yanlılarının görüşü.

cumhuriyetperver, [Ar. cumhüriyet + Far. perver جمهوریتپرور] *(cumhu:riyetperver) {OsT} sf.* Cumhuriyet yanlısı olan; cumhuriyetçi.

cumluzrak, -ğı [cum-lu-z-rak جماوزرق] *{eAT} zf.* Biraz kapalı; yarı yumuk.

cumm, [cumm *(yans.)*] *is.* Sıvı içine atılan cismin çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cumm-a-dak.*

cumınadak, -ğı [cumm *(yans.)* cumm-adak] *{ağız} zf.* (Su atlamak, batmak için) "cum" sesi çıkararak. [DS]

cump, [cump *(yans.)*] *is.* Suya düşen bir nesnenin çıkardığı ses; cup.

cumra, [cum-ra جومره] *{eAT} is.* Kozadan ipek sağmakta kullanılan aygıt.

cumu, -u'u [Ar. cemʿ > cumüʿ جموع] *(cumu:) {OsT} is.* **1.** Toplamalar; yığmalar. **2.** Çoğullar.

cumuat, -ti [Ar. cumʿā > cumuʿāt جمعات] *(cumu:a:t) {OsT} is.* Perşembeden sonra gelen günler.

cumuh, [Ar. cumüḥ جموح] *(cumu:h) {OsT} is.* Atın huysuzluğu; başının sertliği.

cumur, [Erme. çmur / Yun. tzumur] *{ağız} is.* **1.** Yağda kızartılmış ekmek. **2.** Peynir ve taze mısır ekmeğinden yapılan bir yemek. [DS]

cumurlamak, [cum *(yans.)* > cum-ur-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Buruşturmak; kırıştırmak. **2.** Yoğurmak. **3.** Çimdiklemek. [DS]

-cun, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çın / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

cunbalak, -ğı [cumb *(yans.)* > cumb-a-lak > cunbalak جونبلق] *{OsT} is.* Takla. 🗗 **cunbalak atmak,** *{OsT} Takla atmak.*

cunbuldamak, [cumb *(yans.)* > cumb-ul-da-mak > cunbuldamaḫ] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* (Su içine atılan taş için) ses çıkarmak. [DS]

cuncukmak, [tunc-uk-mak > cuncuk-mak جونجوقمق] *{OsT} gçsz. f. [-ur]* Havasızlıktan bunalmak; tuncukmak.

cunda[1], [İt. giunta / zonta] *is. dnz.* Yelkenli gemilerde yatay serenlerin her iki ucu. 🗗 **cundaya binmek,** *Yönetimi ve yönlendirmeyi ele almak; başa geçmek.*

cunda[2], [? cunda] *{ağız} is.* Kuvvet. [DS]

cundasız, [cunda-sız] *{ağız} sf.* **1.** Kuvvetsiz. **2.** Ufak tefek; gelişmemiş. [DS]

cunggar, [Moğ. cegüngar] *(cuñgar) {eAT}* Ordunun sol kanadı.

cunk, [cunk *(yans.)*] *is.* Çınlama sesini andırır gevezelik etmeyi, bağrışma, konuşma ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *cunk kuşu.* 🗗 **cunk kuşu,** *{ağız} Baykuş.* [DS]

cunmak, [yu-n-mak > cu-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ar]* Yıkanmak. [Clauson]

cunta, [İsp. junta] *is.* **1.** Eskiden İspanyol ve Portekiz siyasi ve idari kurulu. **2.** Mevcut seçilmiş hükûmeti askerî güçle devirerek yönetimi ele geçiren diktatör hükümet.

cuntacı, [cunta-cı] *is.* ve *sf.* **1.** Cunta yanlısı olan. **2.** Cunta üyesi.

cup, [cup *(yans.)*] *is.* Suya düşen bir nesnenin çıkardığı ses; cump.

cuppadak, [cup *(yans.)* > cup(p)-a-dak] *zf.* **1.** (Suya düşmek için) birdenbire ve "cup" sesi çıkararak. **2.** (Herhangi bir düşüş için) birdenbire. **3.** *{ağız}* (Suya atlamak için) birdenbire. [DS]

cur, [cır / cir / cor / cur / cür *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin akışı, dökülüşü ve ishal olma durumunda çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cur cur.* 🗗 **cur cur,** *{ağız} (Akmak için) sürekli ve güçlü.* [DS]|| **cur etmek,** *{ağız} İşemek.* [DS]

cura[1], [Far. curre *(uçan erkek haşere)* ? > cura جوره] *is.* **1.** *{OsT}* Tezene adı verilen mızrapla çalınan bağlama ailesinin en küçüğü. **2.** *{ağız}* Tiz ses. [DS]

cura[2], [cura / جورا] *is.* **1.** Doğan cinsinde küçük ve yırtıcı bir kuş. **2.** Gelişmemiş, ufak tefek, çelimsiz çocuk. **3.** *{ağız}* Erkek atmaca. [DS] **4.** *{OsT} sf.* Gelişmemiş; ufak tefek. ◻ **cura zurna,** *Küçük zurna.*

cura[3], [Ar. cürʿa] *is. argo.* Esrar.

curacı, [cura-cı] *is.* Cura çalan.

curcuna, [cur *(yans.)* > curcuna جورجنه] *(cu'rcuna) is.* **1.** Gürültü, kargaşalık ve şamata. **2.** Türk müziğinde on zamanlı altı vuruşlu küçük bir usul. **3.** *{eAT}* Kaba etlerini oynatarak yapılan bir dans. ◻ **curcuna tepmek,** *Curcuna havası ile oynamak.*|| **curcunaya çevirmek,** *Ortalığı karmakarışık, gürültülü ve patırtılı bir hâle getirmek.*|| **curcunaya kalkmak,** *Kavga çıkarmaya davranmak.*| **curcunayı koparmak,** *Gürültü patırtı etmek.*

curcuni, [curcuni جورجنی] *{eAT} {OsT} is.* Kalçalarını oynatarak yapılan hızlı bir dans.

curde, [Ar. curd *(süvari alayı)* > curde جرده] *{OsT} is.* Atlı asker. ◻ **curde askeri,** *Eskiden hacca giden kafilelerin güvenliklerinin sağlanması ile görevlendirilen atlı asker.*|| **curde başbuğu,** *Atlı askerlerin kumandanı.*

curk, [culk /curk *(yans.)*] *is.* **1.** Kuluçka tavuğun çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *curk tavuk.* **2.** *{ağız}* Kuluçka. [DS] ◻ **curk tavuk,** *{ağız} Kuluçka olmuş tavuk.* [DS]

curnal, [Fr. journal] *{ağız} is.* Birisi hakkında verilen kötüleyici rapor. [DS] ◻ **curnal etmek,** *Birisi hakkında yetkili yere kötüleyici bir rapor vermek.*

curnata, [İt. giornata] *is.* **1.** Bıldırcın akını. **2.** *mecaz.* Hareketli ve çok verimli dinleniş.

curruk, -ğu [cur *(yans.)* > cur(r)-uk] *{ağız} is.* **1.** Martı. **2.** Ocak çekirgesi. **3.** Bir çocuk oyunu. **4.** *sf.* (Yemek için) sulu; özleşmemiş; curu. [DS] ◻ **curruk çıkmak,** *{ağız} Payını alamamak.* [DS]

curu, [cur *(yans.)* > cur-u] *{ağız} sf.* (Yemek için) suyu bol; koyu olmayan. [DS]

curul, [cur-ul] *{ağız} is.* Sıvıların dökülüşünü ve bu sırada çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] ◻ **curul curul,** *{ağız} (Suyun akışı için) az fakat "curultulu ses" çıkararak.* [DS]

curum[1], [Ar. currn *(yalak)*] *{ağız} is.* Taş havuz. [DS]

curum[2], [Yun. korimbos] *{ağız} is.* Lahana çiçeği. [DS]

curumak, [cur *(yans.)* > cur-u-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Sulu şakalar yapmak; oynaşmak. [DS]

curun, [Ar. curn] *{ağız} is.* **1.** Şıra çıkarılırken şıranın aktığı yer. **2.** Taş veya tahtadan yapılma oluk; kurna. **3.** Taş, çimento veya tahtadan yapılma üzüm ezme kabı. [DS]

curunlu, [cur *(yans.)* > cur-un-lu] *{ağız} is.* Üstünden su damlayan mağara. [DS]

curuşmak, [cur *(yans.)* > cur-uş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Buruşmak; pörsümek. [DS]

curuzlamak, [cur-uz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r] [-l(u)-yor]* Uyuşmak; büzülmek. [DS]

cus, [cus] *{ağız} sf.* Akıllı; kurnaz. [DS]

cuslanmak, [cus-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kendini ağır satmak; nazlanmak. [DS]

cuslu, [cus-lu] *{ağız} sf.* **1.** Kendini ağıra satan. **2.** Nazlı ve hileli konuşan. **3.** Akıllı; uslu; rahat duran. [DS]

custul, [? custul] *{ağız} sf.* Nazlı ve hileli konuşan. [DS]

custullu, [custul-lu] *{ağız} sf.* Alıngan. [DS]

cusun, [Ar. cins > Kürt. cisin] *{ağız} is.* **1.** Çeşit; cins. **2.** Biçim. [DS]

cuş, [Far. cüş جوش] *(cu:ş) {OsT} is.* **1.** Coşma; coşkunluk. **2.** Kaynama; taşma. ◻ **cüşa gelmek,** *Ansızın coşmak.*|| **cüş ā cüş,** *{OsT} Çok coşmuş; taşkın; coşkun.*|| **cüş-āver,** *{OsT} Coşturucu.*|| **cüş etmek,** *{OsT} Coşmak.*|| **cüş-i āb,** *{OsT} Suyun coşması; suyun akışı.*|| **cüş-i dil,** *{OsT} Gönül coşkunluğu.*|| **cüş-i dil-i enhār,** *{OsT} Irmakların gönlünün coşması; ırmakların coşkunluğu.*|| **cüş ü hurüş,** *1. Coşup taşma. 2. tasvf. Coşma; taşma.*

cuşak, [Far. cüşī > cüşāk جوشاك] *(cu:şa:k) {OsT} is.* Kaynama; kaynayış.

cuşan, [Far. cüşān جوشان] *(cu:şa:n) {OsT} sf.* Coşkun; kaynayan; taşan.

cuşani, [Far. cüşānī جوشانی] *(cu:şa:ni:) {OsT} is.* Coşkun olma hâli.

cuşen, [Far. cevşen جوشن] *{OsT} is.* → cevşen.

cuşide, [Far. cüşīde جوشیده] *(cu:şi:de) {OsT} sf.* **1.** Kaynamış; coşmuş. **2.** Galeyana gelmiş. ◻ **cüşîdemağz,** *1. Beyni kaynamış. 2. Ateşli; şehvetli.*

cuşidegî, [Far. cüşīdegī جوشیدگی] *(cu:şi:degi:) {OsT} is.* Coşkunluk.

cuşir, [Far. cüşīr / cüşīre جوشیر / جوشیره] *(cu:şi:re) is. {OsT}* Dokumacı.

cuşiş, [Far. cüşiş جوشش] *(cu:şiş) {OsT} is.* Coşma; coşkunluk; kaynama; taşma. ◻ **cüşiş-i ahzān,** *{OsT} Hüzün coşkunluğu.*|| **cüşiş-i dil,** *{OsT} Gönül coşkunluğu.*|| **cüşiş-i efkâr,** *{OsT} Fikirlerin coşkunluğu.*|| **cüşiş-i yâd,** *{OsT} Hatırlamanın verdiği coşkunluk.*

cuv, [cıv / cıy /cuv *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin sulu, çalkantılı ve cıvık oluşlarını anlatan kök. [Zülfikar] *cuv-uk.*

cuvap, [Ar. cevāb جواب] *{ağız} is.* Cevap. [DS]

cuvariş, [Far. guvāriş گوارش] *{OsT} is.* Mide ilacı.

cuvuk, -ğu [cuv *(yans.)* > cuv-uk] *{ağız} sf.* Sulu; cıvık. [DS]

cuvurmak, [cuv-ur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Koşarak yürümek. [DS]

cuvutmak, [cur *(yans.)* > cuv-ut-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Kendinden geçmek; dalmak. [DS]

cuy, [Far. cüy / cü جوی / جو] *(cu:y) {OsT} is.* Irmak, nehir; akarsu. 🗗 **cüy-bār,** *{OsT} 1. Akar su; çay; dere; ırmak. 2. Akarsu kıyısı.*‖ **cüy-çe** *{OsT} Küçük akar su.*‖ **cüy-i revān,** *{OsT} Akarsu.*‖ **cüy-i sirişk,** *{OsT} Gözyaşı ırmağı.*

cuya, [Far. cüsten *(aramak)* > cüyā جویا] *(cu:ya:) {OsT} sf.* Arayan; isteyen.

cuyan, [Far. cüsten *(aramak)* > cüyān جویان] *(cu:-ya:n) {OsT} sf.* Arayan; isteyen.

cuybar, [Far. cüy-bār جویبار] *(cu:yba:r) {OsT} is.* Akarsu; ırmak; nehir.

cuyçe, [Far. cüy-çe جویچه] *(cu:yçe) {OsT} is.* Küçük akarsu.

cuyçek, [Far. cüy-çek جویچك] *(cu:yçek) {OsT} is.* Küçük akarsu.

cuyende, [Far. cüsten *(aramak)* > cüyende جوینده] *(cu:yende) {OsT} sf.* Arayan; arayıcı.

cuyendegî, [Far. cüsten *(aramak)* > cüyende-gī جویندگی] *(cu:yendegi:) {OsT} sf.* Arayıcılık.

-cü[1]**,** [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* → -cı.

cü[1]**,** [cu / cü *(yans.)*] *is.* Filiz vermeyi, küçük, körpe olmayı anlatan kök. [Zülfikar] *cü-ce, cü-ce-lik, cü+cük-le-mek, cü+cük-le-n-mek.*

cü[2]**,** [cu / cü / cül / cüy *(yans.)*] *ünl* Kümes hayvanları vb. kuşları çağırma ünlemi. *cü+cü-k, cü+cü-k çı-karmak.* 🗗 **cü cü,** *{ağız} Tavuk çağırma sözü.* [DS]

cüb, -bbü [Ar. cübb جب] *{OsT} is.* Kuyu.

cübbe, [Ar. cübbe جبه] *{OsT} is.* Eskiden sarıklı din adamlarının giydiği yenleri geniş, uzun ve düğmesiz üst elbisesi.

cübbeci, [cübbe-ci] *is.* → cüppeci.

cübbeli, [cübbe-li] *sf.* → cüppeli.

cübeb, [Ar. cübbe > cübeb جبب] *{OsT} is.* Cüppeler; üstlükler.

cübn, [Ar. cübn جبن] *{OsT} is.* **1.** Peynir; kazein. **2.** Korkaklık.

cübni, [Ar. cübnī جبنی] *(cübni:) {OsT} sf.* **1.** Peynir gibi olan; peynirimsi. **2.** *is.* Peynirci.

cübün, [Ar. cebīn > cübün جبن] *{OsT} is.* Alınlar.

cüce, [cü *(yans.)* > cü-ce *(civciv)* / Far. cüce *(civciv)*] *is.* **1.** Boyu normalden daha kısa olan kişi. **2.** *{ağız}* Civciv. [DS] **3.** *sf.* Çok kısa boylu. **4.** *mecaz.* Gelişmesi geri kalmış olan; bodur. **5.** *mecaz.* Değersiz; kafasız. 🗗 **cüce baykuş,** *zool. Kuzey yarı kürenin ılıman bölgelerinde yaşayan tepelikli, peçeleri ve kulak tüyleri kahverengi ve boz renkli bir baykuş çeşidi, (Otus scops).*‖ **cüce geyik,** *zool. Asya ve Afrika'da yaşayan, erkeklerinin üst köpek dişleri savunmaya yönelik olarak dışa doğru fırlamış ince yapılı küçük, memeli bir hayvan, (Tragulus).*‖ **cüce karabatak,** *zool. Anadolu ve çevresindeki göl ve akarsu kenarlarında yaşayan başı ve boynu kahverengi, diğer yerleri siyah renkli bir bataklık kuşu, (Phalacrocorax pygmaeus).*‖ **cüce maki,** *zool. Madagaskar'da yaşayan, sıçan büyüklüğünde bir maymun, (Microcebus murinus).*

cücek, -ği [cü *(yans.)* > cü-cek] *{ağız} is.* **1.** Hayvan yavrusu. **2.** Kümes hayvanlarının yavrusu. **3.** Kozalak. [DS]

cücelek, -ği [cü *(yans.)* > cü-ce-lek] *{ağız} sf.* Yuvarlak. [DS]

cüceleşme, [cüce-le-ş-me] *is.* Cüce durumuna gelme eylemi.

cüceleşmek, [cüce-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Cüce durumuna gelmek.

cücelik, -ği [cüce-lik] *is.* **1.** Cüce olma durumu. **2.** Cüce olanın niteliği. **3.** *tıp.* Çeşitli bozukluklar nedeniyle bir kişinin yetişkinlikte ulaşması gereken boy uzunluğunu kazanamama durumu.

cücü, [cü *(yans.)* > cü-cü] *{ağız}is.* **1.** (Çocuk dili) kuş. **2.** Çocuklar için yapılan küçük ekmek. **3.** Böcek. **4.** Küçük bir darı türü. [DS]

cücük, -ğü [cü *(yans.)* > cü-cük جوجوك] *is.* **1.** Soğanlı bitkilerde, soğandan çıkan tomurcuk. **2.** Soğanın iç kısmı. **3.** Bir sebze veya meyvenin göbeği çıkarılıp yenilen kısmı. **4.** Filiz; tomurcuk. **5.** Bir şeyin küçüğü veya benzeri. **6.** *{eAT}* Kuş veya tavuk yavrusu; civciv. **7.** *{ağız}* Serçe. [DS] **8.** Tohumda bulunan bitki embriyonu. **9.** Bazı yer altı yumrularında meydana gelen küçük basit tomurcuk. **10.** *{ağız}* Dağ çileği. [DS] **11.** *{ağız}* Çıkrıkta hareketi sağlayan kol. [DS] **12.** *{ağız}* Çıbanın ortasında toplanan katı irin tabakası. [DS] **13.** *{ağız}* Çekilmiş ince bulgur. [DS] **14.** *{ağız} sf.* Küçük; körpe. [DS] **15.** *{ağız}* Tatlı; güzel. [DS] 🗗 **cücük ayı,** *{ağız} Şubat ayı.* [DS]‖ **cücük burnu,** *{ağız} Tomurcuk.* [DS]‖ **cücük çıkarmak,** *{ağız} Civciv çıkarmak.* [DS]‖ **cücük pilavı,** *{ağız} Kuskuslu pilav.* [DS]‖ **cücük suyu,** *{ağız} Peynir veya çökelek suyu.* [DS]‖ **cücük yetirmek,** *{ağız} Kuluçkaya yatırmak.* [DS]

cücüklenme, [cücük-le-n-me] *is.* **1.** Cücük çıkarma. **2.** Canlılarda embriyon oluşumu.

cücüklenmek, [cücük-le-n-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Cücük çıkarmak. **2.** Canlılarda embriyon meydana gelmek.

cücümen, [cücü-men] *{ağız} sf.* Küçücük. [DS]

cücütmek, [cü-cü-t-mek] *{ağız} geç. f. [-ür]* Tadını çıkarmak. [DS]

cüda, [Far. cüdā جدا] *(cüda:) {OsT} is.* **1.** Ayrı düşmüş; ayrılmış. **2.** Uzak kalmış. ☞ **cüda cüda,** *Ayrı ayrı; tek tek.*|| **cüda düşmek,** *1. Ayrılmak. 2. Uzak kalmak.*| **cüda etmek,** *Ayırmak.*

cüdagâne, [Far. cüdāgāne جداگانه] *(cüda:gâ:ne) {OsT} zf.* Ayrı olarak.

cüdaî, [Far. cüdāī جدائی] *(cüda:i:) {OsT} is.* Ayrılık; ayrılış.

cüdalık, [cüdā-lık] *(cüda:lık) is.* Ayrılık.

cüdam, [Ar. cüḏām جضام] *{OsT} is.* Cüzam.

cüdat, [Ar. cādī > cüdāt جدات] *(cüda:t) {OsT} is.* Dilenciler.

cüdayi, [Far. cüdāyī جدایی] *(cüda:yi:) {OsT} is.* Ayrılık.

cüdde[1], [gövde ? > cüdde] *{ağız} is.* Vücut; gövde. [DS]

cüdde[2], [Ar. cüdde جده] *{OsT} is.* **1.** Dağlar arasından geçen yol. **2.** Çizgi. **3.** İşaret; biçim; yol; metot.

cüddeli, [cüdde-li] *{ağız} sf.* Gövdeli. [DS]

cüdele, [? cüdele] *{ağız} is.* Yazlık yorgan. [DS]

cüdera, -a'i [Ar. cedīr > cüderā' جدراء] *(cüdera:) {OsT} sf.* Uygun düşenler; layık olanlar; yakışanlar.

cüderî, [Ar. cederī / cüderī جدری] *(cüderi:) {OsT} is. tıp.* Çiçek hastalığı. ☞ **cüderî-i bakarî,** *{OsT} Sığırlarda görülen çiçek hastalığı.*| **cüderî-i kâzib,** *{OsT} tıp. Suçiçeği.*

Cüdey, [Ar. cüdeyy جدی] *{OsT} is.* Kutup yıldızı.

cüdran, [Ar. cedr > cüdrān جدران] *(cüdra:n) {OsT} is.* Duvarlar.

cüdud, [Ar. ced > cüdūd جدود] *(cüdu:d) {OsT} is.* Atalar; cetler.

cüdür, [Ar. cidār > cüdür جدر] *{OsT} is.* **1.** Duvarlar. **2.** Zarlar. **3.** İnce deriler.

cüf, [Ar. cüff جف] *{OsT} is.* **1.** Başta, beyne ulaşmış bulunan yara veya yarık. **2.** *sf.* İçi boş; kof.

cüfa, -a'i [Ar. cüfā' جفاء] *(cüfa:) {OsT} is.* **1.** Köpük. **2.** Suyun üzerindeki çerçöp.

cüfaen, [Ar. cüfā'en جفاءً] *(cüfa:en) {OsT} zf.* Boş yere; boşuna.

cüfaf, [Ar. cüfāf جفاف] *(cüfa:f) {OsT} sf.* Kurumuş.

cüfal, -li [Ar. cüfāl جفال] *(cüfa:l) {OsT} sf.* Bol; çok.

cüfre, [Ar. cüfre جفره] *{OsT} is.* Boşluk; çukur.

cüft, [Far. cüft جفت] *{OsT} sf.* **1.** İkili. **2.** Eşi olan; eşli. **3.** Çift. ☞ **cüft-gāv,** *{OsT} 1. Bir çift öküz. 2. Çift sürmekte kullanılan öküz çifti.*|| **cüft-i felek,** *{OsT} Güneş ve Ay.*

cüfte, [Far. cüfte جفته] *{OsT} is.* **1.** At, katır gibi hayvanların arka ayaklarıyla attıkları tekme; çifte. **2.** Sağrı. **3.** *sf.* Benzer; eş. ☞ **cüfte-endāz,** *{OsT} Çifte atan.*

cüftlenmek, [cüft-le-n-mek جفتلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Eş edinmek; evlenmek.

cüftsüz, [cüft-süz جفتسز] *{OsT} sf.* Eşsiz; bekâr.

cügen, [*eT.* yügün *(dizgin)*] *{ağız} is.* At başlığı. [DS]

-cügez, [-cuk-az > -cuğ-az / -cüg-ez] *{eAT} yap e.* → -cugaz.

cüğür, [Çağ. çöğür] *{ağız} is.* Çalı süpürgesi. [DS]

cühal, -li [Ar. cühāl جحال] *(cüha:l) {OsT} is.* Zehir; ağı.

cühan, [Far. cihān جهان] *{ağız} is.* Dünya. [DS]

cühela, [Ar. cehl > cāhil > cühelā' جهلاء] *(cühela:) {OsT} is.* Cahiller; bilgisizler.

cühera, [Ar. cehīr > cüherā' جهرا] *(cühera:) {OsT} is.* Yüksek sesle ve açıktan söylenenler.

cühhal, [Ar. cehl > cāhil > cühelā > cühhāl جهال] *(cühha:l) {OsT} is.* Cahiller, bilgisizler.

Cühud, [Ar. cühūd جحود] *(cühu:d) {OsT} is.* Yahudi; Cahûd

Cühudek, -ği [Ar. cühūd + Far. -ek جحودك] *{OsT} öz. is.* **1.** Küçük Yahudi. **2.** Kurnaz Yahudi.

cüje, [Far. cüje جوژه] *{eAT} is.* Civciv.

-cük, [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → cık.

-cül, [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → cıl.

cül[1], [cu / cü / cül / cüy *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanları vb. kuşları çağırma ünlemi [Zülfikar] ve buna bağlı türevlerin kökü. *cül+cü-lük, cül-ü, cül+cül.*

cül[2], [cül] *{ağız} is.* Şans. [DS]

cül[3], **-lü** [Ar. cüll جل] *{OsT} zf.* En fazlası; çoğu; bütünü. ☞ **cüll-i himmet,** *1. Elden gelen gayret. 2. En fazla dikkat. 3. Kendini işe tam verme.*

cül[4], **-lü** [Ar. cüll جل] *{OsT} is.* **1.** Çul. **2.** At çulu.

cülab, [Far. gülāb > Ar cülāb / cüllāb جلاب] *(cülab) {OsT} is.* **1.** Gül suyu. **2.** Sürgün veren şerbet; müshil.

cülahek, [Far. cülāhek جلاهك] *(cüla:he) {OsT} is.* **1.** Küçük dokumacı. **2.** *zool.* Örümcek.

cülaver, [Far. cül-āver جل آور] *(cüla:ver) {OsT} sf.* Çulla örtülü.

cülazi, [Ar. cülāẕi جلاذی] *(cüla:zi) {OsT} sf.* **1.** İriyarı ve güçlü. **2.** *is.* Hizmetçi. **3.** Kilise hizmetçisi. **4.** Papaz; keşiş.

cülbe, [Ar. cülbe جلبه] *{OsT} is. tıp.* Kapanmış yaranın üzerindeki deri veya pulcuklar.

cülcül[1]**,** [Ar. cülcül جلجل] *{OsT} is.* **1.** Küçük zil; küçük çan; çıngırak. **2.** Def kenarına konulan zil; pul.

cülcül[2]**,** [cül *(yans.)* + cül] *{ağız} is.* Eti yenecek çağa gelmiş horoz. [DS]

cülcülan, [Ar. cülcülān جلجلان] *(cülcüla:n) {OsT} is.* Kişniş.

cülcüle, [Ar. cülcüle جلجله] *{OsT} is.* **1.** Def kenarına konulan zil; pul. **2.** El çıngırağı.

cülcülük, -ğü [cül *(yans.)* > cül+cül-ük] *{ağız} is.* **1.** Çaylak. **2.** Kartal. [DS]

cülde, [cül-de] *{ağız} is.* Bir saraç aygıtı. [DS]

cüldelenmek, [cül-de-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-r] [-l(i)-yor]* İsteğini belli ederek beklemek. [DS]

cülesa, -ai [Ar. celīs > cülesā' جلساء] *(cülesa:) {OsT} is.* Birlikte oturanlar.

cüleyde, [Ar. cüleyde جليده] *{OsT} is.* Dericilik.

cüllab, [Ar. cüllāb جلاب] *(cülla:b) {OsT} is.* → cülab.

cüllah, [Far. cüllāh / cülleh جلاه / جله] *(cülla:h) {OsT} is.* Dokumacı.

cüllas, [Ar. cālis > cüllās جلاس] *(cülla:s) {OsT} sf.* **1.** Oturanlar. **2.** Tahta çıkanlar.

cüllenar, [Ar. cüllenār جلنار] *(cüllena:r) {OsT} is.* Nar çiçeği; gülnar.

cülmud, -dü [Ar. cülmūd جلمود] *(cülmu:d) {OsT} is.* Kaya.

cülmüd, [Ar. cülmüd جلمد] *{OsT} sf.* Sesi güçlü olan kimse.

cülnar, [Ar. cülnār جلنار] *(cülna:r) {OsT} is.* → cüllenar.

cülud, -dü [Ar. cild > cülūd جلود] *(cülû:d) {OsT} is.* Hayvan derileri; ciltler.

cülus, [Ar. cülūs جلوس] *(cülû:s) {OsT} is.* **1.** Oturma. **2.** (Yönetici için) tahta çıkma; başkanlık makamına geçme. **3.** Yıldız falında kehanette bulunmayı mümkün kılan yıldızların durumu. ◻ **cülüs etmek,** *Tahta oturmak.*

cülusi, [Ar. cülūsī جلوسی] *(cülûsi:) {OsT} sf.* Padişahın tahta çıkışı ile ilgili.

cülusiye, [Ar. cülūsiyye جلوسيه] *(cülû:siye) {OsT} is.* **1.** Hükümdarların cülus törenlerinde dağıttığı bahşiş. **2.** *ed.* Şairlerin tahta çıkan hükümdarlar için yazdıkları kaside.

cülü, [cül *(yans.)* > cül-ü] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

-cülük, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

cümade, [Ar. cemad *(cisim)* > cemādī / cümāde جماده / جمادى] *(cüma:de) {OsT} sf.* **1.** Ruhsuz. **2.** Arabî ayların beşinci ve altıncısının adları. ◻ **cümād'el-āhıre,** *{OsT} Cemaziyelahir.*|| **cümād'el-ula,** *{OsT} Cemaziyelevvel.*

cüman, [Ar. cümān جمان] *(cüma:n) {OsT} is.* Büyük inci.

cümane, [Ar. cümāne جمانه] *(cüma:ne) {OsT} is.* Tek ve iri taneli inci.

cümbür, [Ar. cumhūr جمهور] *{ağız} is.* Topluluk. [DS] ◻ **cümbür cemaat,** *Toplu olarak; hep birden.*

cümbüş, [Far. cünbiden *(kımıldamak)* > cünbiş > cümbüş جمبش] *is.* **1.** Eğlence. **2.** Hareket; neşe. **3.** *müz.* Gövdesi alüminyumdan, gövde tahtası deriden, mızrapla çalınan uta benzer, Zeynelabidin Cümbüş tarafından icat edilmiş bir telli saz. ◻ **cümbüş yapmak,** *Toplu halde eğlenmek.*

cümbüşçü, [cümbüş-çü] *is.* Cümbüş imal eden ya da cümbüş çalan kişi.

cümbüşlü, [cümbüş-lü] *sf.* Eğlenceli, hareketli.

cümcüme, [Ar. cümcüme جمجمه] *{OsT} is.* Kafatası.

cümcümlemek, [cüm *(yans.)* > cüm+cüm-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Çimdiklemek. [DS]

cümd, [Ar. cümd جمد] *{OsT} is.* Taş.

cümel, [Ar. cümle > cümel / cümmel جمل] *{OsT} is.* **1.** Cümleler; söz dizileri. **2.** *ed.* Arap harflerinin ebcet hesabına göre hesaplanması. ◻ **cümel-i ekber,** *{OsT} Bir cümlede Arap harflerini sayarak yapılan hesap.*|| **cümel-i hikemiye,** *Derin anlamlı, hikmetli sözler.*|| **cümel-i kebîr,** *{OsT} Ebcet harflerinin sayısına göre yapılan hesap.*|| **cümel-i müntehābe,** *{OsT} Seçme sözler.*|| **cümel-i sagîr,** *{OsT} Ebcet hesabı.*

cümeyz, [Ar. cümmeyz جميز] *{OsT} is.* Firavun inciri.

cümhur, [Ar. cümhūr جمهور] *(cümhu:r) {OsT} is.* Halk; kamuoyu; herkes.

cümle, [Ar. cümle جمله] *{OsT} is.* **1.** Hep; bütün. **2.** Herkes. **3.** *dbl.* Bir duyguyu, bir düşünceyi veya eylemi tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelimeler dizisi; tümce. **4.** Anatomide sistem. ◻ **cümle âlem,** *Herkes.*|| **cümle bilgisi,** *dbl. Sözdizimi.*|| **cümle çözümlemesi,** *dbl. Cümleyi oluşturan ögelerin ayrıştırılması; cümlenin çeşitlerinin belirtilmesi.*|| **cümle-i asâbiye,** *{OsT} anat. Sinir sistemi.*|| **cümle-i aslîye,** *{OsT} dbl. Temel cümle.*|| **cümle-i cezâiye,** *{OsT} dbl. Şart cümlesi.*|| **cümle-i fi'liye,** *{OsT} dbl. Fiil cümlesi.*|| **cümle-i emriye,** *{OsT} dbl. Emir cümlesi.*|| **cümle-i hukuk-i müktesebe,** *{OsT} huk. Kazanılmış hakların benzerlerinden biri.*|| **cümle-i ihbāriye,** *{OsT} dbl. Bildirme cümlesi.*|| **cümle-i iltizāmiye,** *{OsT} dbl. İstek cümlesi.*|| **cümle-i inşāiye,** *{OsT} dbl. Emir cümlesi.*|| **cümle-i ismiye,** *{OsT} dbl. İsim cümlesi.*|| **cümle-i istidrākiye,** *{OsT} dbl. Karşıtlı cümlecik.*|| **cümle-i**

kevkebiye, *{OsT} gök b. Takım yıldız.*|| **cümle-i lenfâviye,** *{OsT} anat. Lenf sistemi.*|| **cümle-i mu'tarızā,** *{OsT} dbl. Ara cümle; açıklama cümlesi.*|| **cümle-i müfessire,** *{OsT} dbl. Yorum cümlesi; "yani" kelimesi ile başlayan cümle.*|| **cümle-i müstenefe,** *{OsT} dbl. Bağımsız cümle.*|| **cümle-i mütemmeme,** *{OsT} dbl. Anlamı başka cümle tarafından tamamlanan cümle.*|| **cümle-i mütevâliye,** *{OsT} dbl. Sıra cümleler.*|| **cümle-i sempati-i kebîr,** *{OsT} anat. Büyük sempatik sinir sistemi.*|| **cümle-i şartiye,** *{OsT} dbl. Şart cümlesi.*|| **cümle-i şartiye-i faraziye,** *{OsT} dbl. Sözde şart cümlesi.*|| **cümle-i şartiye-i hakîkiye,** *{OsT} dbl. Gerçek şart cümlesi.*|| **cümle-i tābia,** *{OsT} dbl. Anlamı başka cümle tarafından tamamlanan cümle.*|| **cümle-i tāmme,** *{OsT} dbl. Tek başına anlamı tamam olan cümle.*|| **cümle-i tefsiriye,** *{OsT} dbl. Kendinden önce gelen cümleleri "yani, mesela" sözleri ile başlayarak açıklayan cümle.*|| **cümle-i vasfiye,** *{OsT} dbl. Cümlede sıfat olarak kullanılan cümlecik.*|| **cümle-i vücübiye,** *{OsT} dbl. Gereklilik cümlesi.*|| **cümle-i zarfiye,** *{OsT} dbl. Zarf olarak kullanılan cümle.*|| **cümle kapısı,** *mim. Binaların ana giriş kapısı.*|| **cümle ögeleri,** *dbl. Cümlenin yapısında yer alan özne, yüklem ve tümleç gibi biçimler.*|| **cümle vurgusu,** *dbl. Cümlede önemli olan kısmın vurgu ile belirtilmesi durumu.*

cümlecik, -ğı [cümle-cik] *is.* **1.** Önerme. **2.** *dbl.* Küçük cümle.

cümlemsi, [cümle-msi] *is. dbl.* Bir cümlenin anlamını tamamlayan, genellikle filimsilerle, dilek-şart kipiyle, çekimli eylemler ve ek eylemle birleşmiş ad soylu sözcüklerle kurulan ve ona bağlı, bir yargı içeren birimler bütünü; yan cümle; tümcemsi.

cümleten, [Ar. cümleten جملةً] *(cü'mleten) {OsT} zf.* Hep birlikte; beraberce.

cümma, -a'ı [Ar. cemʿ > cümmāʿ جماع] *(cümma:) {OsT} is.* Bir araya gelerek tortop olmuş; küme. 🗗 **cümmā'ül-kef,** *{OsT} Yumruk.*

cümmal, -li [Ar. cemāl > cümmāl جمال] *(cümma:l) {OsT} sf.* Çok güzel; çok iyi.

cümud, [Ar. cümüd جمود] *(cümu:d) {OsT} is.* **1.** Buz soğukluğu. **2.** Donma. **3.** Hareketsizlik; donukluk. 🗗 **cümüd-i ayn,** *{OsT} Göz donukluğu.*|| **cümüdü'l-mevt,** *{OsT} Ölüm donukluğu.*

cümudiye, [Ar. cümüd *(donma)* > cümüdiyye جمودیه] *(cümu:diye) {OsT} is.* Buzul.

cümuh, [Ar. cümüḥ جموح] *(cümu:h) {OsT} is.* Atta, baş sertliği.

-cün, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çın / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

cünab, [Far. cünāb جناب] *(cüna:b) {OsT} is.* Lades tutuşma.

cünabe, [Far. cünābe جنابه] *(cüna:be) {OsT} is.* İkiz çocuk.

cünah, [Far. cünāḥ جناح] *(cüna:h) {OsT} is.* Günah.

-cünban, [Far. cünbīden > -cünbān جنبان -] *(cünba:n) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"sallanan, kımıldanan, kımıldatan, oynayan"* anlamları katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

cünban, [Far. cünbiden *(kımıldamak)* > cünbān جنبان] *(cünba:n) {OsT} sf.* Kımıldanan; hareket eden; sallanan. 🗗 **cünban etmek,** *Titremek; sallamak.*|| **cünban olmak,** *Sallanmak; titremek.*

cünbani, [Far. cünbānī جنبانی] *(cüba:ni:) {OsT} is.* Tahrik edicilik.

cünbide, [Far. cünbīde جنبیده] *(cünbi:de) {OsT} sf.* Kımıldamış; sallanmış; hareket etmiş.

cünbiş, [Far. cünbiden *(kımıldamak)* > cünbiş جنبش] *{OsT} is.* **1.** Kımıldama; harekete gelme; titreme. **2.** Eğlence. 🗗 **cünbiş-geh,** *{OsT} Eğlence yeri.*|| **cünbiş-i evvel,** *{OsT} 1. Kaza ve kaderin başı. 2. Feleğin hareketi. 3. Gezeğenlerin Koç burcundaki hareketi.*|| **cünbiş-i müjgân,** *{OsT} Kirpiklerin hareketi.*|| **cünbiş-i zemîn,** *Deprem.*

cünbüde, [Ar. cünbüde جنبده] *{OsT} is.* Kubbe; kümbet.

cünbüş, [Far. cünbiş جنبش] *{OsT} is.* → cümbüş.

cünbüz, [Ar. cünbüẕ جنبذ] *{OsT} is.* **1.** Kubbe; kümbet. **2.** Kemer.

cünd, [Ar. cünd جند] *{OsT} is.* Asker, ordu.

cündî, [Ar. cündī جندی] *(cündi:) {OsT} is.* **1.** Asker; süvari. **2.** At üzerinde silah kullanma becerisi kazanmış asker. **3.** Mısırlı süvari. **4.** *sf.* İyi at binen.

cündibaşı, [cündi+baş-ı] *is. t.* İmparatorluk döneminde süvarilerin ve binicilikle ilgili kişilerin amiri.

cündilik, [cündī-lik] *(cündi:lik) is.* Binicilik.

cündiyane, [Ar. cündî + Far. -āne > cündiyāne جندیانه] *(cündi:yane) {OsT} zf.* Ata iyi binenlere yakışır biçimde.

cüngülü, [cuğ *(hindi, civciv)* + gül-ü > cüngülü] *is.* Hindinin gagasının altından sarkan kırmızı deri.

cünh, [Ar. cünḥ جنح] *{OsT} is.* Koruma; esirgeme.

cünha, [Far. günah > Ar. cünḥā جنحا] *(cünha:) {OsT} is.* **1.** Kabahatten ağır, cinayetten hafif suç. **2.** Cürüm derecesindeki suç.

cünhadar, [Ar. cünhā + Far. -dār جنحادار] *(cünha:-da:r) sf.* Suçlu.

cünnar, [Ar. cünnār جنار] *(cünna:r) {OsT} is. bot.* Çınar.

cünne, [Ar. cünne جنه] *{OsT} is.* **1.** Kalkan. **2.** Kadın başörtüsü.

cünud, [Ar. cünd > cünūd جنود] *(cünu:d) {OsT} is.* Askerler; ordular.

cünun, [Ar. cinnet > cünūn جنون] *(cünu:n) {OsT} is.* **1.** Delilik; çıldırma. **2.** *tasvf.* Allah sevgisinin üstünlüğü dolayısıyla insanın dış âlemle ilgisini kesmesi. 🗗 **cünūn-ı āhidî,** *{OsT} Merak hastalığı.*|| **cünūn-ı devrî,** *{OsT} Ara sıra gelen çılgınlık.*|| **cünūn-ı ehl-i aşk,** *{OsT} Âşıkların çılgınlığı.*|| **cünūn-ı gayr-ı mutbık,** *{OsT} Akıl bozukluğunun gelip giden şekli.*|| **cünūn-ı mutbık,** *{OsT} Sürekli akıl bozukluğu.*|| **cünūn-ı sebnî,** *{OsT} Sürekli akıl bozukluğu.*|| **cünūn-ı şebāb,** *{OsT} Erken bunama.*

cünup, -bu [Ar. cünüb جنب] *sf.* İslamiyet'in getirdiği temizlik kuralları gereğince bütün bedenini yıkayıp maddeten ve manen temizlenmek zorunda olan.

cünupluk, -ğu [cünup-luk] *is.* **1.** Dinî açıdan yıkanmayı, temizlenmeyi gerektirir durum. **2.** Cünup olanın niteliği.

cünüb, [Ar. cünüb جنب] *sf.* → cünup.

cür, [cır / cir / cor / cur / cür *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin akışı, dökülüşü ve ishal olma durumunda çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *cür-de-k, cür-ü-k, cür cür.* 🗗 **cür cür,** *{ağız} (Suyun akışı için) sürekli ve ince.* [DS]

cür'a, [Ar. cür'a جرعه] *{OsT} is.* **1.** Yudum. **2.** Kadehin dibinde kalan son yudum. **3.** *argo.* Sigaradan çekilen son nefes. **4.** *tasvf.* İlahî içkiden sonra mutasavvıfın bazı sırlara vakıf olması. 🗗 **cür'a-dān,** *{OsT} 1. İçki kadehinin dibinde kalan kısım. 2. Şarap artıklarının döküldüğü kap.*|| **cür'a-nūş,** *{OsT} İçki içen.*|| **cür'a-nūşān,** *{OsT} İçki içenler.*|| **cür'a-rîz,** *{OsT} 1. Damla damla döken. 2. Bir tür ibrik.*

cüraz, [Ar. cürāz جراز] *(cüra:z) {OsT} is.* Keskin.

cürcüllü, [cür-cül-lü] *{ağız} sf.* Süslü. [DS]

cürcüne, [curcuna > cürcüne] *{ağız} is.* Dedikodu. [DS]

cürcür, [cür *(yans.)* > cür + cür] *{ağız} is.* İshal; sürgün. [DS]

cürd, [Ar. cürd جرد] *{OsT} sf.* **1.** Tüysüz; kılsız. **2.** (At için) kısa tüylü. **3.** (Yer için) bitki örtüsü olmayan. **4.** (Deve için) cilt hastası. **5.** (Süvari için) piyadesiz.

cürde, [Ar. cürde جرده] *{OsT} is.* **1.** Çıplak vücut. **2.** Çorak bölge. **3.** Atlı asker.

cürdek, -ği [cür *(yans.)* > cür-dek] *{ağız} is.* Su testisi. [DS]

cüre, [cüre] *{ağız} is.* Cins; şekil; tür. [DS]

cürek, -ği [Alt. cürek / Kırg. cürök] *{ağız} is.* Yürek. [DS]

cürekli, [cürek-li] *sf.* Yürekli.

cüreksinmek, [cürek-sin-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Öfkelendiği hâlde bir şey yapamamak. [DS]

cür'et, [Ar. cür'et جرأت] *{OsT} is.* → cüret. 🗗 **cür'et etmek,** *Cesaretle ortaya atılmak.*

cür'etkâr, [Ar. cür'et + Far. -kār جرأتكار] *(cüretkâ:r) {OsT} sf.* → cüretkâr.

cür'etkârane, [Ar. cür'et + Far. -kār-āne جرأتكارانه] *(cüretkâ:ra:ne) {OsT} zf.* **1.** Yiğitçe. **2.** Atılganlıkla. **3.** Cesaretli bir şekilde. **4.** Küstahça.

cür'etkârlık, -ğı [cür'etkār-lık] *(cür-etkâ:rlık) {OsT} is.* → cüretkârlık.

cür'etlenme, [cür'et-le-n-me] *{OsT} is.* → cüretlenme.

cür'etlenmek, [cür'et-le-n-mek] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* → cüretlenmek.

cür'etli, [cür'et-li] *{OsT} sf.* → cüretli.

cür'etyâb, [Ar. cür'et + Far. -yāb جرأتياب] *(cüretya:b) {OsT} is.* ve *sf.* **1.** Cesaret bulabilen. **2.** Saldırma cesaretini gösteren. **3.** Cesaretli.

cüret, [Ar. cür'et جرأت] *is.* **1.** Cesaret; yiğitlik. **2.** Düşüncesizce atılganlık. 🗗 **cüret etmek,** *Cesaretle ortaya atılmak.*

cüretkâr, [Ar. cür'et + Far. -kār جرأتكار] *(cüretkâ:r) {OsT} sf.* **1.** Atılgan (kimse). **2.** Atak. **3.** Düşüncesiz ve saygısız davranan; kendini bilmez; küstah.

cüretkârane, [Ar. cür'et + Far. -kār-āne جرأتكارانه] *(cüretkâ:ra:ne) {OsT} zf.* **1.** Yiğitçe. **2.** Atılganlıkla. **3.** Cesaretli bir şekilde. **4.** Küstahça.

cüretkârlık, -ğı [cüretkâr-lık] *(cür-etkâ:rlık) is.* **1.** Atılganlık; cesaret. **2.** Cüretkâr olma durumu.

cüretlenme, [cüret-le-n-me] *is.* Atılganlık ve cesaret gösterme eylemi.

cüretlenmek, [cüret-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Cesaret bulmak. **2.** Bir şeyi yapma cesaretini göstermek. **3.** Cüretkâr olmak.

cüretli, [cüret-li] *sf.* **1.** Cesur, atak, girişken; cüretkâr. **2.** Cesaret sahibi; atılgan.

cürez, [Ar. cürez جرذ] *{OsT} is. zool.* Tarla faresi.

cürf, [Ar. cürf جرف] *{OsT} is.* Uçurum; yar.

cürh, [Ar. cürḥ جرح] *{OsT} is.* Yara.

cürha, [Ar. cürḥa جرحه] *{OsT} is.* **1.** Bir tek yara. **2.** *huk.* Tanıklıkta bir tek hükümsüzlük sebebi.

cürm, [Ar. cürm جرم] *{OsT} is.* → cürüm. 🗗 **cürm-i meşhūd,** *{OsT}* → cürmümeşhut.

cürmane, [Far. cürmāne جرمانه] *(cürma:ne) {OsT} is.* Para cezası; ceza.

cürmnak, [Far. cürm-nāk جرمناك] *(cürmna:k) sf.* Suçlu; kabahatli.

cürmümeşhut, -du [Ar. cürm-i meşhūd جرم مشهود] *(cürmümeşhu:t) {OsT} is. huk.* Suçüstü; göz önünde işlenen suç.

cürre, [Far. cürre جره] *{OsT} sf.* **1.** Cesur; cüretkâr. **2.** *is.* Uçan her türlü kuşun erkeği. ◻ **cürre-bāz,** *{OsT} 1. Erkek şahin; erkek akdoğan. 2. Atmaca. 3. Hızla uçan ok.*

cürsume, [Ar. cürsūme جرثومه] *(cürmsu:me) {OsT} is.* **1.** Kök. **2.** Dip. ◻ **cürsüme-i dırāht,** *{OsT} 1. Ağaç kökü. 2. Karınca yuvası.*

cürub, [Ar. cürūb جروب] *(cüru:b) {OsT} is.* Fena sözler; beddualar; ilençler.

cüruf, [Ar. curūf جروف] *(cüru:f) {OsT} is.* **1.** Maden eritilip arıtıldıktan sonra geride kalan posa kısmı. **2.** Hafif, kaba ve köpüklü volkanik madde.

cüruh, [Ar. cürḥ *(yara)* > cürūḥ جروح] *(cüru:h) {OsT} is.* Yaralar.

cürun, [Ar. cürūn جرون] *(cüru:n) {OsT} is.* Alışkanlık.

cürüf, [Ar. cürüf جرف] *{OsT} is.* Yar; uçurum.

cürük, -ğü [cür *(yans.)* > cür-ük] *{ağız} is.* İbrik. [DS]

cürüm, -rmü [Ar. cürm جرم] *{OsT} is.* Cezayı gerektirecek suç.

cürümsüz, [cürüm-süz] *sf.* Suçu olmayan; suçsuz.

cürüz, [Ar. cürüz جرز] *{OsT} sf.* (Yer için) verimsiz; çorak.

cürz, [Far. gürz > Ar. cürz جرز] *{OsT} is.* Gürz.

cüsad, [Ar. cüsād جساد] *(cüsa:d) {OsT} is.* Karın ağrısı.

cüsal, -li [Ar. cüṣāl جثال] *(cüsa:l) {OsT} is.* Tarla kuşu.

cüsale, [Ar. cüṣāle جثاله] *(cüsa:le) {OsT} is.* Sonbaharda dökülen yapraklar.

cüsam[1], [Ar. cüṣām جثام] *(cüsa:m) {OsT} is.* Kâbus; karabasan.

cüsam[2], [Ar. cüsām جسام] *(cüsa:m) {OsT} is.* Büyük; geniş.

cüses, [Ar. cüṣṣe > cüṣeṣ جثث] *{OsT} is.* Gövdeler; cesetler; bedenler; kalıplar; çelimler.

cüseym, [Ar. cism > cüseym جسيم] *{OsT} is.* Cisimcik.

cüseymat, [Ar. cüseymāt جسيمات] *(cüseyma:t) {OsT} is.* Cisimcikler.

cüseyme, [Ar. cüseyme جسيمه] *{OsT} is.* Cisimcik.

cüsman, [Ar. cüsmān جسمان] *(cüsma:n) {OsT} is.* Bütün vücut.

cüsse, [Ar. cüṣṣe جثه] *{OsT} is.* **1.** İnsan ve hayvan gövdesi; kalıp. **2.** İrilik.

cüssedar, [Ar. cüṣṣe + Far. -dār جثه دار] *(cüsseda:r) sf.* İri yapılı; cüsseli.

cüsseli, [cüsse-li] *sf.* Vücutça iri yapılı olan.

cüssesiz, [cüsse-siz] *sf.* İnce yapılı; ufak tefek; cılız.

cüst, [Far. cüsten *(aramak)* > cüst جست] *{OsT} is.* Araştırma; arama. ◻ **cüst ü cü,** *{OsT} Arayıp sorma; sıkı sıkıya arama.* || **cüst ü cü etmek,** *{OsT} Sıkıca aramak; araştırmak.* || **cüst ü cü olunmak,** *{OsT} Araştırılmak; denetlenmek.*

cüst, [Far. cüft => cüst جست] *{eAT} sf.* Denk; uygun; yakışır.

cüstelemek, [Far. custe + T. -le-mek جسته لمك] *{eAT}* **1.** Aramak; araştırmak. **2.** Denetlemek.

cüsteletmek, [Far. custe + T. -le-t-mek جستلتمك] *{eAT}* **1.** Aratmak. **2.** Denetletmek.

cüsu, -u'u [Ar. cüsūʿ جسوع] *(cüsu:) {OsT} is.* Tamahkârlık; pintilik.

cüsum, [Ar. cism > cüsūm جسوم] *(cüsu:m) {OsT} is.* Cisimler.

cüsur, [Ar. cisr *(köprü)* > cüsūr جسور] *(cüsu:r) {OsT} is.* Köprüler.

cüşa, -ai [Ar. cüşāʾ جشاع] *(cüşa:) {OsT} is.* Geğirme.

cüval, -li [Far. cüvāl جوال] *(cüva:l) {OsT} is.* Çuval. ◻ **cüvāl-düz,** *{OsT} Çuvaldız.*

cüvan, [Far. civān جوان] *{OsT} is.* Genç ve yakışıklı erkek. ◻ **cüvān-baht,** *{OsT} 1. Mutlu. 2. Asil; cömert.* || **cüvān-merd,** *{OsT} Cömert.* || **cüvan-merdlik etmek,** *{OsT} Cömertlik etmek; centilmence hareket etmek.*

cüvani, [Far. civānī جوانی] *(civa:ni:) {OsT} is.* Gençlik.

cüvere, [İt. cigarro] *{ağız} is.* Sigara. [DS]

cüveyre, [Ar. cüveyre جويره] *{OsT} is.* Küçük cariye; cariyecik.

cüvüt, [cüvit] *{eT} is.* Boya. [DLT]

cüy, [cu / cü / cül / cüy *(yans.)*] *is.* Kümes hayvanları vb. kuşları çağırma ünlemi. *cüy-ce.*

cüyub, [Ar. ceyb *(cep)* > cüyūb جيوب] *(cüyu:b) {OsT} is.* **1.** Cepler. **2.** Yarıklar.

cüyud, [Ar. cīd > cüyūd جيود] *(cüyu:d) {OsT} is.* Boyunlar; gerdanlar.

cüyuş, [Ar. ceyş *(asker)* > cüyūş جيوش] *(cüyu:ş) {OsT} is.* Askerler.

cüz, -z'i [Ar. cüzʾ جزء] *{OsT} is.* **1.** Kısım; parça. **2.** Kur'an'ın otuzda birine denk gelen sayfalar topluluğu. **3.** Yirmi sayfadan ibaret el yazması eser. **4.** Bir kitabın bir formalık veya daha fazla sayfalık bölümü. **5.** Bir sayıyı tamamıyla bölen kesir. **6.** *tasvf.* Bütünün bir parçası. ◻ **cüz gülü,** *{OsT} Süs-*

lemelerde görülen gül motifleri.|| **cüz'-i ced,** *{OsT} huk. Yakın ve uzak amca ve amca oğulları.*|| **cüz'-i eb,** *{OsT} huk. Ölen kimsenin ana baba bir kardeşleri ve onların oğulları.*|| **cüz'-i ferd,** *{OsT} fiz. Atom.*|| **cüz'-i ferdî,** *{OsT} Atomal.*|| **cüz'-i ferdiye,** *{OsT} fel. Atomculuk.*|| **cüz'-i ictimā,** *{OsT} gök b. İki gök cisminin birbirini kestiği yerin boylamı.*|| **cüz'-i la-yetecezzā,** *{OsT} Bölünemeyen; parçalanamayan kısım; bölünme imkânı olmayan en küçük parça.*|| **cüz'-i mütemmem,** *{OsT} Tam olmayan parça.*|| **cüz'-i şāyi',** *{OsT} Bir şeyin üçte bir veya dörtte bir gibi bir parçası.*|| **cüz'-i tām,** *{OsT} Tam parça; parçalandığı zaman esas karakterini kaybeden şey.*|| **cüz kesesi,** *Eskiden öğrencilerin okula giderken okuyacakları kitapları içine koydukları boyunlarına asılı çanta.*

cüzaf, [Ar. cüzāf جزاف] *(cüza:f) {OsT} is.* **1.** Tahmin; attığını tutturma. **2.** Götürü alışveriş.

cüzafen, [Ar. cüzāfen جزافًا] *(cüza:fe'n) {OsT} zf.* **1.** Tahminen. **2.** Götürü olarak; götürü pazarlıkla. 🗗 **cüzāfen-bey',** *{OsT} Götürü satış.*

cüzam, [Ar. cüẕām / cüẕẕam جذام] *(cüza:m) {OsT} is. tıp.* Bir tür basilin sebep olduğu deri hastalığı; lepra.

cüzamhane, [Ar. cüẕām + Far. ḫāne جذامخانه] *(cüza:mha:ne) {OsT} is.* Cüzamlı hastaların toplandığı yer.

cüzamlı, [cüzam-lı] *sf.* Cüzam hastalığına tutulmuş olan.

cüzazat, -ti [Ar. cüẕāẕāt جذاذات] *(cüza:zat) {OsT} is.* Kesintiler; kırpıntılar; kırıntılar. 🗗 **cüzāzāt-i zeheb,** *{OsT} Altın kırıntıları.*

cüzaze, [Ar. cüẕāẕe جذاذه] *(cüza:ze) {OsT} is.* Kesinti; kırıntı; kırpıntı.

cüzbend, [Far. cüz-bend جزبند] *{OsT} is.* **1.** Bir çeşit cüzdan. **2.** Cilt yapan kimse.

cüzbendî, [Far. cüzbendī جزبندی] *(cüzbendi:) {OsT} is.* Ciltçilik; mücellitlik.

cüzdan, [Ar. cüz' *(parça)* + Far. -dān *(-lık)* جزدان] *(cüzda:n) {OsT}* **1.** İnsanın üzerinde taşıyabileceği büyüklükte, içine para veya evrak konulan küçük çanta. **2.** Evrak çantası. **3.** Kimlik belgesi.

cüzeyr, [Ar. ceẕr *(kök)* > cüẕeyr جذیر] *{OsT} is.* İnce kök; kök dalları.

cüzeyre, [Ar. cezire *(ada)* > cüzeyre جذیره] *{OsT} is.* Küçük ada; adacık.

cüzeyrevi, [Ar. cezire *(ada)* > cüzeyrevī جذیروی] *{OsT} is.* Adada oturan; adalı.

cüzhan, [Ar. cüz'ḫᵛān جزءخوان] *(cüzha:n) {OsT} is.* **1.** Cüz cüz Kur'an'ı öğrenen kimse. **2.** Kur'an okuyan.

cüz'î [Ar. cüz' *(parça, bölüm)* > cüz'ī جزئی] *(cüz-i:) {OsT} sf.* **1.** Çok az; azıcık. **2.** Göze çarpmayacak kadar küçük ve önemsiz olan. **3.** *fel.* Tikel. **4.** Yalın tek maddeden meydana gelmiş olan. 🗗 **cüz'î küsūf,** *{OsT} Güneşin kısmi tutulması.*

cüz'ice, [cüz'ī-ce] *(cüz-i:ce) zf.* Son derece az; çok küçük miktarda; azıcık.

cüz'iyat, [Ar. cüz'iyyāt جزئیات] *(cüz-iya:t) {OsT} is.* **1.** Ufak tefek önemsiz şeyler. **2.** Bir işin ayrıntıları.

cüz'iye, [Ar. cüz' *(parça, bölüm)* > cüz'iyye جزئیه] *(cüz-iye) {OsT} sf.* **1.** Çok az; azıcık. **2.** Göze çarpmayacak kadar küçük ve önemsiz olan. **3.** *fel.* Tikel. **4.** Yalın tek maddeden meydana gelmiş olan.

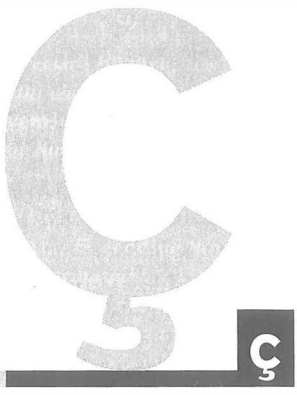
cüz'iyet, [Ar. cüz'iyyet جزئیت] *(cüz-iyet) {OsT} is.* Ayrıntı; teferruat.

cüzur, [Ar. ceẕr *(kök)* > cüẕūr جذور] *(cüzu:r) {OsT} is.* Kökler.

cüz'ütam, [Ar. cüz'-i + tām *(bütün)* جزءتام] *(cüz-iita:m) {OsT} is.* Birlik.

cüzvi, [Far. cüzv جزوی] *(cüzvi:) {OsT} sf.* Küçük; minik.

ÖTÜKEN
TÜRKÇE
SÖZLÜK

Ç ç

ç, [ç / Ç] *(çé) is.* Latin asıllı Türk alfabesinin dördüncü harfi. Diş-damak ünsüzlerinden olup süreksiz, sert bir sesi vardır ve "çé" diye seslendirilir. Sıralamada dördüncüyü gösterir.

-ç, [-ç / -aç / -eç / -ıç / -iç / -uç / -üç] *yap e.* **1.** Fiilden isim türeten ek. Bir işe yarayan, o işi yapmakta kullanılan nesne adı ve o işe yarayan nitelik kavramı veren isimler türetir: *gereç, toplaç, tümleç, tıkaç, büyüteç, güleç, kaldıraç, atlaç (yama), ulaç (sınır).* **2.** Küçültme ve sevgi anlamı katan ek. *ata-ç (babacık) {eT} (aynı)* [ETY] **3.** Belli bir özellik kazanmış kavramı veren isimler yapar: *anaç, babaç, araç.*

-ça[1], [-ca /-ce / -ça / -çe] *{eAT} çek. e.* → -ca.

-ça[2], [-ça / çe] *{eT} {eAT} yap. e.* **1.** Eşitlik bildiren, *kadar, gibi, göre, dek* anlamları kazandıran isimden isim yapma eki. *arslan-ça (aslan kadar), yanan-ça bolmak (fil gibi olmak), ne-çe (nice)* [ETY] **2.** *{eT}* Asıl eylemden az önce yapılan ya da oluşan eylemi belirten zarf fiil türeten ek; -ince. [ETY]

ça[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *ünl.* **1.** Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *ça-gır-mak, ça-gır-gan* **2.** *{ağız}* Öküz, manda, keçi vb. hayvanları yürütmek ya da kovalamak için söylenen söz. [DS]

ça[2], [ça] *{eT} e.* Benzetme edatı. [DLT]

ça[3], [çā چا] *(ça:) {eAT} ünl.* Aferin; yaşa.

ça[3], [ça] *{ağız} e.* **1.** Uzakta olan bir yeri göstermekte kullanılır; ta. **2.** *zf.* Sonuç olarak; eninde sonunda. [DS]

ça[4], [Çin. çā => Far. çā / çāy چا / چای] *(ça:) {OsT} {ağız} is.* Çay. [DS]

ça[5], [çā] *{ağız} ünl.* Öküz, manda, keçi gibi hayvanları kovalama ve yürütme ünlemi. [DS]

ça[6], [Moğ. çaḳa > çağa > çā] *(ça:) {ağız} is.* Bebek; çocuk. [DS]

ça[7], [çağ > çā] *(ça:) {ağız} is.* Saat. [DS]

ça[8], [çağ *(yans.)* > çā] *(ça:) {ağız} is.* Çakıl ve taş yığını. [DS]

ça[9], [Far. tā => çā] *{ağız} zf.* Ta. [DS]

çab[1], [çab / çalp / çap / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çab-a, çab-ala-mak, çab-ıl-da-mak*

çab[2], [çab / çep / çıp / çip *(yans.)*] *is.* Gevezelik etmeyi, yerli yersiz konuşmayı, hoppaca hareketleri, ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çab cak, çab cık*

çab[3], [çab] *{eT} is.* **1.** Şöhret; şan. [ETY] **2.** Şanlı; şöhretli; meşhur. [ETY]

çab[4], [Erme. çap *(ölçü)*] *{ağız} is.* Tahıl ölçeği; çap. [DS]

çaba, [çap *(yans.)* / çap-mak > çab-a] *is.* **1.** Bir işi yapmak, bir direnci yenmek için büyük bir bedensel, zihinsel veya ruhsal güç harcama; gayret, *(1935).* **2.** Büyük bir gayret sarf etme; zorlu çalışma. **3.** *{ağız}* Çırpınış; çarpıntı. [DS] **4.** *{ağız}* Tasa. [DS] 🗗 **çaba göstermek,** *Bir işi başarmak için uğraşmak, çalışmak.*

çabak[1], [Moğ. çārkab > çarbak > çabāḳ چباق] *(ça-ba:k) {eT} {eAT} is.* Çok ince dokunmuş bir tür bez; patiska.

çabak[2], **-ğı** [çab *(yans.)* > çab-ak] *{eT} {ağız} is. zool.* Bir tatlı su balığı, *(Abramis brama).* [DLT] [DS]

çabak[3], [çap-mak *(koşmak)* / çap *(yans.)* > çelpek / çelpik > çab-ak [Clauson]] *{eT} is.* Göz pınarındaki akıntı; çapak. [DLT] 🗗 **çabak er,** *Soysuz; mayası bozuk; sütsüz adam.* [DLT]

çabalağan, [çab *(yans.)* > çab-ā-la-ġan چبالغن] *{eAT} sf.* Çabalayan; hareketli.

çabalak, -ğı [çap *(yans.)* > çap-mak > çab-a-la-ḳ چبالق] *{eAT} sf.* (At için) şaha kalkan; daima sıçrayan.

çabalaklanmak, [çab *(yans.)* > çab-a-la-k-la-n-mak چبالق لنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Çabalamak.

çabalama, [çaba-la-ma] *is.* **1.** Uğraşma. **2.** Güç bir

durumdan kurtulmak için çırpınma işi. **3.** *{ağız}* Kaynaşma. [DS]

çabalamak, [çap *(yans.)* > *eT* çap-mak > çab-a-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hızlı hareketlerle güç bir durumdan kurtulmaya çalışmak. **2.** Bir işi başarmak için elindeki bütün olanakları kullanarak uğraşmak; var kuvvetiyle çalışmak. 🗗 **Çabalama kaptan ben gidemem.** *"Bütün uğraşmalar boşuna." anlamında kullanılır.*

çabalanma, [çaba-la-n-ma] *is.* Didinme, çabalama, uğraşma eylemi.

çabalanmak, [çaba-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çırpınmak, debelenmek.

çabalayış, [çaba-la-y-ış] *is.* Çabalama durumu ve işi.

çabcak, -ğı [çab *(yans.)* > çab-cak] *{ağız} sf.* Şımarık; hoppa. [DS]

çabcık, -ğı [çab *(yans.)* > çab-cık] *{ağız} sf.* **1.** Şımarık; hoppa. **2.** Geveze. **3.** Dedikoducu. [DS]

çabıcık, -ğı [Far. çābük => çabık > çabı(k)-cık] *{ağız} zf.* Çabucak. [DS]

çabığımak, [Far. çābük => çabı(k)-ı-mak > çabığımak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Çabuk olmak; çabuk davranmak. [DS]

çabık, -ğı [Far. çābük => çabık] *{ağız} zf.* Çabuk; tez. [DS]

çabıldamak, [çab *(yans.)* > çab-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Çabalamak. **2.** İvedilik etmek.

çabır, [? çabır] *{ağız} is.* Hayvan derisinden yapılmış çarık. [DS]

çabırçak, -ğı [çap-mak *(koşmak, saldırmak)* > çabır-çak] *{ağız} is.* Çapulcu; başıbozuk. [DS]

çabış, [çap-mak *(koşmak)* > çab-ış] *{eT} is.* Yaver. [ETY]

çabıt, [Far. çağbūt => çaput > çabıt] *{ağız} is.* Eski bez parçası; çaput; paçavra. [DS]

çabras, [Far. çāb ü rāst => çabras] *{ağız} sf.* Şaşı. [DS]

çabucacık, [çabu(k)-ça-cık > çabuca-cık] *(ça'bucacık) zf.* **1.** Çok çabuk olarak; hiç vakit geçirmeden; olabildiğince çabuk. **2.** Kolaylıkla; zorlanmadan.

çabucak, [çabu(k)-cak > çabucak] *(ça'buk) zf.* **1.** Çok çabuk olarak; hiç vakit geçirmeden; olabildiğince çabuk. **2.** Kolaylıkla; zorlanmadan.

çabuk, [çap-mak > çap-uk / Far. çābük چابوك] *zf.* **1.** Kısa bir zaman içinde. **2.** Seri olarak. **3.** *sf.* Hızlı. **4.** *ünl.* "Acele et! Oyalanma!" anlamında kullanılır. 🗗 **çabuk-inan,** *{OsT} Atını hızlı süren.*|| **çabuk köprü,** *Derinliği az sularda bidon fıçı gibi mesnetlerle bir erin geçebileceği kadar büyüklükte kurulan köprü.*

çabukça, [çabuk-ça] *(ça'bukça) zf.* Acele olarak; çok kısa sürede; hızlı bir biçimde.

çabuklaşma, [çabuk-la-ş-ma] *is.* Hızlı davranma eylemi.

çabuklaşmak, [çabuk-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Daha hızlı davranır duruma gelmek.

çabuklaştırılma, [çabuk-la-ş-tır-ıl-ma] *is.* Daha hızlı davranır duruma getirilme işi.

çabuklaştırılmak, [çabuk-la-ş-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Hız verilmek; çabuk yapılır hâle getirmek; çabuk yapılmasını sağlamak.

çabuklaştırma, [çabuk-la-ş-tır-ma] *is.* Çabukluk kazandırma eylemi; tacil, istical.

çabuklaştırmak, [çabuk-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Hız kazandırmak; çabukluk kazandırmak; seri hâle getirmek; tesri etmek.

çabukluk, -ğu [çabuk-luk] *is.* Çabuk olma hâli; hız; çeviklik.

çabula, [Far. pāçīla] *{ağız} is.* → çapula. [DS]

çabük, [Far. çābük چابوك] *(ça:bük) {OsT} zf.* Çabuk. 🗗 **çābük-dest,** *{OsT} Eline çabuk.*|| **çābük-destî,** *{OsT} El çabukluğu.*|| **çābük-hırāmān,** *{OsT} Çabuk yürüyen.*|| **çabuk-hirām,** *{OsT} Çabuk yürüyen.*|| **çābük-inān,** *{OsT} Dizginine çabuk; atını hızlı süren.*|| **çābük-pā,** *{OsT} Ayağına çabuk.*|| **çābük-rev,** *{OsT} Çabuk gìden.*|| **çabuk-sühān,** *{OsT} Hazırcevap.*|| **çābük-süvār,** *{OsT} İyi at süren; ata iyi binen.*

çabükî, [Far. çābükī چابوكى] *(ça:büki:) is.* **1.** Çabukluk; çeviklik. **2.** Hızlı giden at.

çacal, [? çacal] *{ağız} sf.* Çıplak. [DS]

-çacık, [-cacık / -cecik / -çecik / -çacık] *yap. e.* → cacık.

çacık, -ğı [Erme. cacıg => cacık] *{ağız} is.* Salata. [DS]

çackana, [Far. şeş-ḫāne => çaçkana] *{ağız} is.* Kurşundan yapılmış yuvarlak ok. [DS]

çaç[1]**, -cı** [Far. çāç چاچ] *(ça:ç) {ağız} is.* **1.** Samanından savrulup ayrılmış tahıl yığını; çeç. **2.** Buğday yığını. [DS]

çaç[2]**, -cı** [Erme. ç'aç] *{ağız} is.* **1.** Patates, pancar gibi bitkilerin toprak üstündeki yeşil dalları. **2.** Hayvanların altına serilen kuru yaprak. [DS]

çaç[3]**, -cı** [Gürc. çaçi] *{ağız} is.* Şapka. [DS]

çaç[4]**, -cı** [saç > çaç] *{ağız} is.* Saç. [DS]

çaça[1]**,** [Rom. çaço manuş *(gerçek insan)*] *is.* **1.** Eski ve usta gemici. **2.** Hatırlı kabadayı. **3.** *zool.* Çaça balığı. **4.** *{ağız}* Duvar kertenkelesi. [DS] **5.** *{ağız}* Yemekli ve içkili eğlence derneği. [DS] 🗗 **çaça balığı,** *zool. Sardalyegillerden, sardalye büyüklüğünde, göğüs yüzgeçleri sırt yüzgecinden daha önde olan balık (Clupea sprattus).*

çaça[2]**,** [Yun. tsatsa *(teyze, abla)*] *is. argo.* Genelev yöneticisi kadın.

çaça[3]**,** [çeç > çaça] *{ağız} is.* Az ballı siyah petek. [DS]

çaça[4]**,** [? çaça] *{ağız} is.* Meyve şırası. [DS]

çaça[5], [? çaça] *{ağız} is.* Sulu yara. [DS]

çaçalama, [çaça-la-ma] *{ağız} is.* Ayak sürtme.[DS]

çaçaça, [İsp. cha-cha-cha] *is.* **1.** Rumba ve mambo danslarının bazı ritimlerinin uyarlanması ile doğmuş olan Meksika kökenli bir dans. **2.** Bir zamanlar moda olan bir tür kadın ayakkabısı.

Çaçan, [Çeçen *(Kafkasya halklarından)* > çaçan] *{ağız} is.* Çeçen. [DS] 🗗 **çaçan arabası,** *{ağız} Yaylı, dört tekerlekli, çift atlı, iki pencereli, süslü ve arkada bagajı bulunan eski posta arabası; Çeçen arabası.* [DS]

çaçar, [İt. chiacchierone => çaçaron > çaçar ?] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

çaçaran, [İt. chiacchierone] *{ağız} sf.* **1.** Çok konuşan. **2.** Sarp. [DS]

çaçaron, [İt. chiacchierone] *sf.* Çok konuşan; çenesi düşük; geveze.

çaçaronca, [çaçaron-ca] *(çaçaro'nca) zf.* Çaçarona yakışır biçimde; bir çaçaron gibi.

çaçaronluk, -ğu [çaçaron-luk] *is.* Gereksiz yere çok fazla konuşma; gevezelik. 🗗 **çaçaronluk etmek,** *Gereksiz yere çok konuşmak; gevezelik etmek.*

çaçele, [Far. çāçele چاچله] *(ça:çele) {OsT} is.* Çarık, postal, ayakkabı gibi eşyaların genel adı.

çaçık, -ğı [Erme. cacıg => çaçık] *{ağız} is.* Salata. [DS]

çaçır, [Sansk. çatra > çātır > çāçır] *(ça:çır) {eT} is.* Çadır. [DLT]

Çaçî, [Far. Çāç *(Özbekistan'daki Taşkent kentinin eski adı)* > çāç-ī چاچی] *(ça:çi:) {OsT} sf.* Çaç şehrine ait; Taşkentli. 🗗 **çāçî kemān,** *{OsT} Eskiden çok iyi sayılan bir yay.*

çaçka, [Slav. càska] *{ağız} is.* Çinko ya da teneke tas. [DS]

çaçnaç, [Erme. ç'aç => çaçnaç ?] *{ağız} is.* Yaprak konan yer. [DS]

çaço, [? çaço] *{ağız} sf.* Düzensiz; budala. [DS]

çaçoş, [? çaçoş] *{ağız} sf.* Yüze gülüp arkadan konuşan; dedikoducu. [DS]

çaçuv, [Kır. çaçuu *(saçma)* > çaçuv] *{ağız} sf.* Saçılmış; dağıtılmış. 🗗 **çaçuv kuçuv,** *{ağız} Darmadağın.* [DS]

çadan, [çādan] *(ça:dan) {eT} is.* **1.** Çıyan. [DLT][KB] **2.** Akrep. [DLT] [KB] **3.** Akrep burcu. [KB]

çadar[1], [Far. nişādur => çādar] *(ça:dar) {eT} is.* Kül. [EUTS]

çadar[2], [? çadar] *{ağız} is.* **1.** Tohumluk mısır. **2.** Mısır demeti. [DS]

çaddah, [çat-la-k > çaddaḥ] *{ağız} sf.* Çatlak. [DS]

çader, [Far. çāder چادر] *(ça:der) is.* **1.** Çadır. **2.** Kadınların başlarına büründükleri örtü. **3.** Gökyüzü. **4.** *{ağız}* Atkı. [DS] **5.** *{ağız}* Bez. [DS] **6.** *{ağız}* Çadır için kıldan örülmüş kilim. [DS] 🗗 **çāder-i ihrām,** *{OsT} 1. Çadırın ihramı. 2. mecaz. Kar.*|| **çāder-i kâfurî,** *{OsT} Sabah aydınlığı.*|| **çāder-i kuhlî,** *{OsT} 1. Karanlık gece. 2. Gökyüzü.*|| **çāder-i lâciverdî,** *{OsT} 1. Çayır çimen. 2. Gökyüzü.*|| **çāder-i şeb,** *{OsT} 1. Arap kadınların giydiği çarşaf. 2. Yatağa yayılan örtü; çarşaf.*|| **çāder-i tersā,** *{OsT} 1. Hristiyan kadınların baş örtüsü olarak kullandığı sarı ve mavi renkli ipek kumaş. 2. Şafak. 3. Güneş ışınları.*|| **çāder-nişîn,** *{OsT} Çadırda oturan; göçebe.*

çaderî, [Far. çāderī چادری] *(ça:deri:) {OsT} is.* Mavi ile yeşil arası bir renk; gök rengi.

çadı, [Far. cādū => çadı] *{ağız} is.* Kötü yaradılışlı kadın. [DS]

çadır[1], [Far. nişādur => çādır] *(ça:dır) {eT} is.* Kül. [EUTS] 🗗 **çadır uşağı,** *{OsT} Amonyak sakızı.*

çadır[2], [Sansk. çattra *(güneş şemsiyesi)* > *eT.* çātır / çat(ı)r / çetir چادر] *is.* **1.** Açık havada kaba bez, çul, kilim, keçe, hasır, vb. şeylerden kurulan, toplanıp taşınabilir barınak; çerge, otağ. **2.** İmparatorluk dönemi savaş gemilerinde kıç üstüne açılan tente. **3.** Sirklerde tavanı örten büyük bez örtü. **4.** İranlı Müslüman kadınların yabancı erkeklerden sakınmak amacıyla elbiselerinin üzerine giydikleri büyük ferace. *{eAT} (aynı)* **5.** *{ağız}* Şemsiye. [DS] **6.** *{ağız}* Kefen. [DS] **7.** *{ağız}* Yorgan çarşafı. [DS] **8.** *{ağız}* Kadınların örtündükleri alacalı ya da düz renkli çarşaf. [DS] **9.** *{ağız}* Çadır bezi; patiska. [DS] **10.** *{ağız}* Kaput bezi. [DS] **11.** *dnz.* Yelkenli savaş gemilerinin kıç tentenesine verilen ad. 🗗 **çadır ağırşağı,** *{eAT} Çadırın direk başlığı.*|| **çadır bezi,** *1. Daha çok çadır yapımında kullanılan yün, keten veya pamuktan dokunmuş kalın ve su geçirmez bez. 2. Erin şahsî eşyası arasında bulunan, yağmurlu havalarda ortasındaki boşluktan başını geçirerek ıslanmaktan korunduğu, başkaları ile birleştirildiğinde çadır olabilen dörtgen bir bez.*|| **çadır çamağı,** *{ağız} Çadır direğinin çadıra dayanması için konulan ortası oyuk ağaç.* [DS]|| **çadır çiçeği,** *bot. 1. Nilüfergillerden, zeytin yeşili yapraklarının genişliği bir metreyi bulan, pembe beyaz çiçekli Hindistan kökenli bir su bitkisi, (Euryaleferox). 2. Türk süslemeciliğinde kullanılan çadıra benzer çiçek motifi.*|| **çadır dikmek,** *{eAT} Çadır kurmak.*|| **çadır direği,** *Çadırın iskeletini oluşturan ve ayakta durmasını sağlayan ağaç veya metal direkler.*|| **çadır dutmak,** *{eAT} 1. Çadır kurmak. 2. Perde germek.*|| **çadır eteği,** *{ağız} Göğün büyük bölümünü kaplayan ve sürekli yağmur yağdıran bulut.* [DS]|| **çadır göbeği,** *{eAT} Çadırın tepesinde, direğin geçmesine yarayan yuvarlak delikli tahta.*|| **çadır ipi,** *Çadır bezinin gergin durmasını ve çadırın yere bağlantısını sağlayan ipler.*|| **çadır kazığı,** *Çadır iplerini bağlamak için yere çakılan kazıklar.*|| **çadır kurmak,** *1. Çadırı, içinde oturulabilecek şekilde*

açmak, düzenlemek, yerleştirmek. 2. argo. Erkek cinsel organının sertleşmesi ile elbise üzerinde şişkinlik meydana getirmek.|| **çadır kuşağı,** *bot. Maydanozgillerden, idrar söktürücü, afrodizyak ve uyarıcı bir yağ elde edilen otsu bir bitki, (Dorema ammoniacum).*|| **çadır mehterbaşısı,** *tar. Padişah çadırlarını kurup kaldıran ve koruyan çadır mehterlerinin amirine verilen ad; hayme mehterbaşı.*|| **çadır mehteri,** *tar. İmparatorluk döneminde padişahların çadırlarının bakımı, korunması ve seferde kurulup kaldırılması ile görevli sınıf.*|| **çadır mehterleri,** *tar. Çadır mehteri.*|| **çadır sayvanı,** *Çadır kanatlarının üst tarafına fırdolayı tutturulan enli ve nakışlı kuşak.*|| **çadır tepeliği,** *Yuvarlak çadırların tepedeki konik kısım.*|| **çadır tiyatrosu,** *Çadırlar kurarak temsiller veren gezgin tiyatro.*|| **çadır tozluğu,** *Çadır içine toz toprak girmemesi için çadır yanlarının altına fırdolayı dikilen ve içten üzerine taş toprak ile bastırılan uzun parça.*|| **çadır turizmi,** *Turistik bölgelerde, çadır kurmak suretiyle gerçekleştirilen turizm olayı.*|| **çadır yarmak,** *{eAT} Hırsızlık niyeti ile çadıra girmek.*|| **çadır yıkmak,** *Kurulu çadırı bozmak.*

çadır[3], [? çadar > çadır] *{ağız} is.* Mısır demeti. [DS]

çadıra, [çadır > çadır-a] *{ağız} is.* Alaca veya düz renkli kadın baş örtüsü. [DS]

çadırcı, [çadır-cı] *is.* **1.** Çadır üreten veya çadır satan kimse. **2.** Çadırda yaşayan kimse. **3.** *as.* Yeniçeri ocağının üretim atölyelerinde çadır üretenlere verilen ad.

çadırcılık, -ğı [çadır-cı-lık] *is.* **1.** Çadır üretme veya satma işi. **2.** Çadırda yaşama.

çadırga, [çadır-ga] *{ağız} is.* Asmanın çubuklarını yüksekte tutmak için ağaçtan yapılmış çardak; gölgelik. [DS]

çadırgaç, -cı [çad *(yans.)* > çad-ır-gaç] *{ağız} is.* Ateşte hafifçe ütülmüş buğday başakları. [DS]

çadıri, [çadır + Ar. -ī] *(çadıri:) sf.* Bakır yeşili; göztaşı rengi; yeşil.

çadırlanmak, [çadır-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Çadır sahibi olmak; çadır edinmek. **2.** *{eAT}* Çarşafa bürünmek; çar örtünmek.

çadırlı, [çadır-lı] *sf.* **1.** Çadırı olan. **2.** Çadıra yerleşmiş; çadırda oturan. 🗗 **çadırlı ordugâh,** *as. Çadırlarda barındırılan askerî güç.*

çadıtma, [çat-mak > çad-ıt-ma] *{ağız} is.* Asma çardağının çatkıları; gölgelik. [DS]

çadir, [Far. nişādur => şātır / çātır] *(ça:tır) {eT} is. kim.* Nişadır ruhu; amonyak. [EUTS]

çadmak, [çat-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Odunları yanacak şekilde ocağa yerleştirmek. [DS]

çadurğa, [çad-ır-ga > çadur-ga] *{ağız} is.* → çadırga. [DS]

çafçalanmak, [çalk-ala-n-mak > çafç-ala-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Kaptaki sıvılar için) sallanarak dökülmek. [DS]

çafılamak, [çafı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çafi, [? çafi] *{ağız} is.* Tırnak. [DS]

çafilamak, [çafi-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çafili, [çafi-li] *{ağız} sf.* Tırnaklı. 🗗 **çafili kürek,** *{ağız} Gübre yığınlarını eşelemeye yarayan ucu tırmıklı kürek.* [DS]

çafkar, [Bul. čávka] *is.* Karga. *{ağız}* [DS]

çafralı, [çafra-lı] *{ağız} is.* Odun parçası. [DS]

çafşırı, [çafşırı / çavşırı] *{ağız} sf.* Ters. [DS]

çag[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çag-na-mak*

çag[2], [çag / çağ / çalı / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çag çag, çag-ıl çagıl, çag-nam çagnam.*

çag[3], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çag-ıl, çag-ış-tı, cag-şı-l-damak, çag-şı-l-dı*

çag[4], [çäġ / çak] *{eT} is.* Çağ; zaman. [EUTS]

çaga, [? çaga] *{ağız} is.* Çapa. [DS]

çagada, [çaġ-ad-a ?] *{eAT} sf.* **1.** Çocukça; çaga. **2.** Yeni doğmuş; tüyü bitmemiş. [YE]

çaggal, [Far. şagāl] *{ağız} is.* Çakal. [DS]

çagı, [çaġ *(yans.)* > çaġ-ī / çoġ-ī / çuġ-ī] *(çağı:) {eT} is.* Gürültü. [DLT] 🗗 **çag çug,** *Gürültü; çar çur.* [DLT]

çagıg, [çaġ-ıġ / çav-ıġ] *{eT} is.* Kamçı; sırın. [DLT]

çagılamak, [çaġ-ī-lā-mak / çoġ-ī-lā-mak / jagılamak / şagılamak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Çağırmak; seslenmek. [DLT] **2.** *gçsz. f.* Çağlamak. [DLT]

çagır[1], [çağır / çakır] *{eT} is.* Şarap; şıra. [DLT]

çagır[2], [çığ-ır > çağır] *{eT} is.* Dar yol; küçük yol; çığır. [DLT]

çagırlamak, [çağır-lā-mak] *(çağırla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Üzümün suyunu çıkarmak; şıra yapmak. [DLT] **2.** Şıra içmek. [DLT]

çagırlanmak, [çağır-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Şıra veya şarap sahibi olmak. [DLT]

çagırlıg, [çağır-lıġ] *{eT} sf.* Şaraplı; şarabı olan. [DLT]

çagıru, [çaġ-ır-u] *{eAT} is.* **1.** Davet. **2.** Davetiye. [YE]

çaglanmak, [çaġ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Et için) yarı pişmek; börtmek.

çagmak, [çaġ / çak *(yans.)* > çaġ-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çakmak; vurmak. [EUTS] **2.** Çakmak çakmak.

çagmur, [çam-ġur > çağ-mur] *{eT} is.* Şalgam, *(Brassica rapa).* [DLT]

çagrı, [Lât. sacer [Clauson] => çaġrī / çak-ır / çavlı] *(çağrı:) {eT} is.* Doğan kuşu; çakır doğan, *(Hypotriorchis aesolon).* [DLT] [KB]

çagruk, [caġ-ruk] *{eT} sf.* Sertleşen; katılaşan. [DLT]

çagşaput, [Sansk. çikşapada] *{eT} is.* Ahlak; ahlak kuralı. [EUTS]

çagurmak, [çaġur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* İftira etmek; leke sürmek; çamur atmak. [EUTS] [Gabain]

çağ[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çağ-a, çağ-ır-ış-mak, çağ-ır-mak, çağ-ış-la-mak, çağ-la-k, çağ-lık, çağ-rı-ş*

çağ[2], [çag / çağ / çah / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çağ-al-gan, çağ+çar-a, çağ-ıl çağıl, çağ-la-mak, çağ-la-k, çağ-la-y-an, çağ-la-r, çağ-la-y-ık, çağ-şa-k* 🗗 **çağ çağ,** *{eAT} Çağıl çağıl.*‖ **çağ çağ derlemek,** *{eAT} Buram buram terlemek.*

çağ[3], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çağ çağ, çağ-al, çağ-al-dak, çağ-ıl, çağ-ıl-da-k, çağ-ış-ta-k, çağ-ra-mak, çağ-ra-k, çağ-şa-mak, çağ-şa-k*

çağ[4], [çağ / çak *(yans.)*] *is.* Işığın yansımasını, canlı ve parlak oluşunu anlatan kök. [Zülfikar] *çağ-mak*

çağ[5], [*eT.* çaḳ > çaġ > çağ چاغ] *is.* **1.** Zaman; zaman parçası; vakit; mevsim; devir; *{eAT} (aynı).* **2.** Hayatın, çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi önemli dönemlerinden her biri. **3.** Belli bir özelliği bulunan zaman parçası; devir. **4.** Dünya tarihini daha kolay inceleyebilmek amacıyla varsayımla bölünmüş dönemlerden her biri. **5.** *jeol.* Bir katmanın oluştuğu süre. **6.** Bir şeyin en uygun ve elverişli olduğu zaman. **7.** *{eAT}* Yaş; asır. **8.** *{ağız}* Saat. [DS] 🗗 **çağ açmak,** *Evrensel niteliği taşıyan öncekinden çok farklı yeni bir dönemin başlamasına yol açmak.*‖ **çağ dışı,** *1. Çağın gereklerine yetişememiş; çağın şartlarına göre geride kalmış; köhne. 2. as. Askerlik yapma yaşı sınırları dışına çıkmış olan.*‖ **çağ dışı olmak,** *as. Yedek askerlik çağını doldurmuş olmak.*‖ **çağı geçmek,** *Yaşlanmak.*

çağ[6], [Erme. caġ / Gürc. cali / Far. çāh / *eT.* çij *(demir çivi)* / çüjmek *(germek, uzatmak)* > cağ / çağ چاغ] *{eAT} is.* **1.** Dokumacıların üzerine ip sardıkları dolap. **2.** *{ağız}* Çorap tığı. [DS] **3.** Yün eğirmekte kullanılan iğin tepesindeki çengel. **4.** *{ağız}* Yükün düşmemesi için kağnının yanlarına konulan ağaçlar; söve. [DS] 🗗 **çağ kemiği,** *{ağız} Kalça ile diz arasındaki kemik.* [DS]

çağ[7], [çağ *(yans.)* چاغ] *{eAT} is.* **1.** Su deliği. **2.** Çağlayan. **3.** *{ağız}* Şıra süzmeye yarayan tahta tekne. [DS] **4.** *{ağız}* Musluk. [DS] **5.** *{ağız}* Lavabo; banyo. [DS] 🗗 **çağ evi,** *{ağız} Lavabo.* [DS]

çağ[8], [çaġ چاغ / çak / çaḫ] *{eAT} is.* **1.** Tam; tamam. **2.** *sf.* Salt; sırf; sade; halis; yalnız. **3.** *zf.* Ta.

çağ[9], [çağ] *{ağız} is.* **1.** Erkek kümes hayvanları ve kuşlarda cinsel organ. **2.** Erkek danaların cinsel organını örten tüylü deri kısım. [DS]

çağ[10], [çağ] *{ağız} is.* **1.** Saz otu. **2.** Yaprakları hayvanlara yedirilen bir bitki. [DS]

çağa[1], [Moğ. çaḳa > çaġa جغه / چاغه] *is.* **1.** *{ağız}* Çocuk; bebek. [DS] **2.** *{eAT} {OsT}* (Kuş yavrusu için) daha tüyü bitmemiş; yeni doğmuş. 🗗 **çağa çıplak,** *{eAT} Çırılçıplak.*

çağa[2], [çağ-a] *{ağız} is.* Balık tutmakta kullanılan, fındık dallarından yapılına sepet. [DS]

çağabacak, [çağ-a+bacak] *{ağız} is.* İnce, zayıf bacaklı kimse. [DS]

çağala, [Far. çaġāle => cağala جغله] *{eAT} {ağız} is.* → çağla. [DS]

çağalamak, [çağa-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Yaşlı kimse için) çocukça davranışlarda bulunmak; çocuklaşmak. [DS]

çağaldak, -ğı [çağ *(yans.)* > çağ-al-dak] *{ağız} is.* Pis insan. [DS]

çağalgan, [çağ *(yans.)* > çağ-al-gan] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çağana[1], [Far. çeġāne] *is.* → çağanak.

çağana[2], [Yun. tsaganos] *{ağız} is.* Yengeç. [DS]

çağanak, -ğı [Far. çegāne-k => çağanak] *is.* Çengi ya da dansözlerin oynarken parmaklarına takarak birbirine vurmak suretiyle ritim sesi çıkarttıkları küçük pirinç yuvarlak zil.

çağandır, [çağan-dır ?] *{ağız} is.* Çingene çadırı. [DS]

çağanoz, [Yun. tsaganos] *is. zool.* Türkiye'nin bütün kıyılarında yaşayan yan yan yürümesiyle tanınan kabuklu, yüzer yengeç; çingene pavuryası, çingene yengeci, *(Carcinus maenas).* 🗗 **çağanoz gibi,** *1. Vücudu eğri büğrü olan kimse. 2. (Sarhoş için) yamuk ve yan yan yürüyen.*

çağarak, -ğı [çağ-ar-ak ?] *{ağız} is.* Baca. [DS]

çağarmak[1], [çağ *(yans.)* > çağ-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Taşla hücum etmek. [DS]

çağarmak[2], [çağ-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kaymak. [DS]

Çağatayca, [Çağatay-ca] *(çağata'yca) is. dbl.* **1.** Yirminci yüzyılda yerini Özbekçe'ye bırakmış olan on beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar Orta Asya'da kullanılan tarihî Türk lehçesi. **2.** *sf.* Bu Türkçe ile yazılmış veya söylenmiş olan.

çağbacak, -ğı [çağ +bacak] *{ağız} is.* İnce bacaklı insan.

çağbağ, [çağ+bağ] *{ağız} sf.* Hamarat. [DS]

çağcıl, [çağ-cıl] *sf.* **1.** Çağın yeniliklerini benimseyen, yeniliklerden yararlanabilen; modern; asri. **2.** Tekniğin ve bilimin yeniliklerini kullanabilen; modern.

çağcıllaşma, [çağ-cıl-la-ş-ma] *is.* Çağın yeniliklerini benimseyebilir, yararlanabilir hâle gelme eylemi; modernleşme, asrileşme.

çağcıllaşmak, [çağ-cıl-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çağın yeniliklerini benimseyebilir, ondan yararlanabilir hâle gelmek; modernleşmek, asrileşmek.

çağcıllaştırma, çağ-cıl-la-ş-tır-ma] *is.* Çağın yeniliklerini benimsetme, ondan yararlanabilir hâle getirme eylemi; modernleştirme, asrileştirme.

çağcıllaştırmak, [çağ-cıl-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çağın yeniliklerini benimseterek ondan yararlanabilir hâle getirmek; modernleştirmek, asrileştirmek.

çağcıllık, -ğı [çağ-cı-lık] *is.* Çağın yeniliklerini ve yaşama gereklerini benimseyebilme, ondan yararlanabilme durumu; modernlik, asrilik.

çağçağ, [çağ+çağ] *{ağız} is.* Değirmende tanelerin düzenli dökülmesini sağlayan ve titreşimini taşın hareketinden alan düzenek. [DS]

çağçara, [çağ+çar-a] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çağdaş, [çağ-daş] *sf.* **1.** Biri ile aynı çağda yaşayan; muasır. **2.** İçinde bulunulan çağın şartlarına uygun olan; muasır, *(1935).*

çağdaşlaşma, [çağ-daş-la-ş-ma] *is.* Çağın gereklerine uygun davranma eylemi; muasırlaşma.

çağdaşlaşmak, [çağ-daş-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çağın gereklerine uygun davranmak; muasırlaşmak.

çağdaşlaştırma, [çağ-daş-la-ş-tır-ma] *is.* Çağın gereklerine uygun davranmasını sağlama eylemi; muasırlaştırma.

çağdaşlaştırmak, [çağ-daş-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çağın gereklerine uygun davranmasını sağlamak; muasırlaştırmak.

çağdaşlık, -ğı [çağ-daş-lık] *is.* Çağdaş olama durumu; muasırlık; asrilik; modernlik.

çağdavul, [Moğ. çağda-mak / çığda-mak *(nöbet tutmak)* > çağda-vul] *is.* Moğol ordu kuruluşunda artçı kuvvetler.

çağeç, [*eT.* çuvaç > çoğaç > çağeç] *{ağız} is.* Sonbaharın bunaltıcı sıcağı. [DS]

çağevi, [çağ+ev-i] *{ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çağgelmek, [çağ+gel-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Çabuk gelmek; tez gelmek. [DS]

çağıl[2]**,** [çağ *(yans.)* > çağ-ıl جاغل] *is.* **1.** *{eAT}* Küçük taş parçaları; çakıl. **2.** *{ağız}* Çakıl yığını. [DS] **3.** *{ağız}* İri taşlardan örülmüş harçsız duvar. **4.** *{ağız}* İri taş yığını. [DS]

çağıl[1]**,** [çağ *(yans.)* > çağ-ıl] *ünl.* Yüksekten düşerek akan suyun çıkardığı ses. 🗗 **çağıl çağıl,** *Çağıldayarak akan suyun sesini belirten ikileme.*

çağıl[3]**,** [Far. çağāle => çağla > çağıl] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çağıldah, [çağ *(yans.)* > çağ-ıl-daḫ] *{ağız} sf.* Pek çok. [DS]

çağıldak[1]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-ıl-da-k] *{ağız} is.* Koyunların kuyruk altlarında birikmiş pislik topakları. [DS]

çağıldak[2]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-ıl-dak] *{ağız} is.* **1.** Taze börülce. **2.** Çiçeği yeni dökülen taze kabak. [DS]

çağıldak[3]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-ıl-dak] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS]

çağıldama, [çağ-ıl-da-ma] *is.* Çağıltı çıkararak akma eylemi.

çağıldamak, [çağ-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Su için) akarken taşlara, kayalara çarparak hoş ve tatlı sesler çıkarmak.

çağıldayış, [çağ-ıl-da-y-ış] *is.* Çağıldamak durumu ve eylem biçimi.

çağıllı, [çağ-ıl-lı] *{ağız} sf.* Çakıllı; çakıl bulunan. [DS]

çağılşak, -ğı [çağ *(yans.)* > çağ-ıl-dak > çağılşak] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS]

çağıltı, [çağ-ıl-tı] *is.* Suyun akarken taşlara, kayalara çarparak çıkardığı gürültülü ve hoş ses.

çağıltılı, [çağ-ıl-tı-lı] *sf.* Çağıltısı olan, çağıltı sesi çıkaran.

çağır, [*eT.* çakır > çağır جاغر] *is.* **1.** *{eAT}* Şarap. **2.** Moğol imparatorluğunda yabgunun emrindeki subaylara maaş yerine tahsis edilen arazi geliri.

çağırcı, [çağ-ır-mak > çağ-ır-cı] *{ağız} sf.* (Kişi için) kaba konuşan. [DS]

çağırdak, -ğı [çağ-ıl-dak > çağ-ır-dak] *{ağız} is.* Koyunların kuyruk altlarına yapışıp kuruyan pislik.[DS]

çağırgan[1]**,** [çağ-ır-mak >çağ-ır-ġan چاغرغان/چاغرغن] *sf.* **1.** *{eAT} {OsT}* Çok bağıran; yaygaracı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız} is.* Tellal. [DS] **3.** *{ağız}* Mübaşir. [DS] **4.** *{ağız}* Zil; çan. [DS] 🗗 **çağırgan fatma,** *{ağız} Karafatma.* [DS]

çağırgan[2]**,** [çağ-ır-gan] *{ağız} sf.* **1.** (Hayvan için) iyi enenmemiş. **2.** (Kadın için) terbiyesiz; dile düşmüş. [DS]

çağırı, [çağ-ır-ı] *is.* → çağrı. 🗗 **çağırı söylemek,** *{eAT} Bağırarak seslenmek.*

çağırıcı, [çağ-ır-ıcı] *is.* **1.** Birini çağırmak için giden veya görevli olarak gönderilen kimse; davetçi. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Şarkı, türkü söyleyen kimse.

çağırış, [çağ-ır-ış] *is.* Çağırma eylemi ve biçimi.

çağırma, [çağ-ır-ma] *is.* **1.** Birisinin gelmesini kendisine yüksek sesle söyleme; davet. **2.** Birisinin gelmesi için istekte bulunmak; davet etme. **3.** (Türkü veya şarkı) söyleme.

çağırmak, [çağ / çak *(yans.)* > *eT.* çaḳ-ır-mak > çağ-

ır-mak چاغرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birine gelmesini söylemek; davet etmek. *{eAT} {OsT} (aynı)* [YE] **2.** Bağırmak; haykırmak; seslenmek. *{eAT} {OsT} (aynı)* **3.** Türkü, şarkı söylemek. **4.** *{eAT}* Manzume söylemek. [DK] 🗗 **çağırı söylemek,** *{eAT} Bağırarak hitap etmek.*‖ **çağıru söylemek,** *{eAT} Bağırarak söylenmek.*

çağırtı, [çağ-ır-tı] *is.* Bağırma, haykırma sesi.

çağırtkan, [çağ-ır-t-kan / çığ-ır-t-kan] *is.* **1.** Yüksek sesle bağırarak insanların çevresinde toplanmasını sağlayan kimse. **2.** Av kuşlarının sesini taklit ederek onların toplanmasını sağlayan kişi veya bu iş için kullanılan düdük. **3.** Ötüşü ile kendi cinsinden olan av kuşlarını çevresine toplamakta kullanılan alıştırılmış kuş. **4.** *{ağız}* Karafatma. [DS]

çağırtma, [çağ-ır-t-ma] *is.* Birinin, bir başkasını çağırmasını sağlama işi.

çağırtmaç, -cı [çağ-ır-t-maç] *is.* Halka duyurulması gereken konuları yüksek sesle bağırarak ve dolaşarak ileten kimse; tellal.

çağırtmak, [çaġ-ır-d-mak چاغردمق > çağ-ır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birini, biri aracılığı ile çağırmak. **2.** Bir şeyi halka yüksek sesle bağırtarak duyurmak; tellal bağırtmak. *{eAT} (aynı)* **3.** Şarkı veya türkü söyletmek.

çağıru, [çaġ-ır-u چاغیرو] *zf.* **1.** *{eAT}* Çağırarak. **2.** *is.* Çağrı. 🗗 **çağıru söylemek,** *{eAT} Bağırarak seslenmek.*

çağış[1]**,** [çağ *(yans.)* > çağ-ış] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çağış çağış etmek,** *(Zincir vb. için) şıngırtıya benzer sürtünme sesi çıkarmak.*

çağış[2]**,** [çağ-ış] *{ağız} is.* Ağıl önündeki çitle çevrili avlu. [DS]

çağış[3]**,** [çağ-ış] *{ağız} is.* Bal. [DS]

çağışlamak, [çağ *(yans.)* > çağ-ış-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yankı yapmak. [DS]

çağıştak[1]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-ış-ta-k] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS]

çağıştak[2]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-ış-ta-k] *{ağız} is.* Zincirli bizlengiç. [DS]

çağıştı, [çağ *(yans.)* > çağ-ış-tı چاغشتی / چاغشدی] *is.* **1.** *{eAT}* Boncuk, düğme vb. şeylerin kapalı bir kap içinde sallandıkları zaman çıkardığı ses; çıkır çıkır sesi. **2.** *{ağız}* Ot veya çalılar arasında gezerken çıkan ses; hışırtı. [DS]

çağide, [çağa-da / çağide] *{eAT} sf.* **1.** Çocukça. **2.** Ham; manasız. [YE]

çağirdek, -ği [çekirdek] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çağla, [Far. çaġāle] *is.* Henüz olmamış fakat yenilebilen erik, badem, kayısı yemişi. 🗗 **çağla yeşili,** *Griye çalan açık yeşil.*

çağlagan, [çağ *(yans.)* > çağ-la-gan] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çağlağa, [çağ *(yans.)* > çağ-la(k)-a] *{ağız} is.* Akarsu seti. [DS]

çağlağan, [çağ *(yans.)* > çaġ-la-ġan چاغلغان] *sf.* **1.** *{OsT}* (Su için) çağlayarak akan. **2.** *is.* Çağlayan.

çağlak[1]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-la-k چغلك / چاغلك] *{eAT} is.* Şarıl şarıl akan su; çağlayan; şelale.

çağlak[2]**, -ğı** [çaylak] *{ağız} is.* çaylak. [DS]

çağlam, [çağ *(yans.)* > çağ-la-m] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çağlama, [çağ *(yans.)* > çağ-la-ma] *is.* **1.** (Su için) köpürerek ve ses çıkararak akıma eylemi. **2.** *gnşl.* Ağlama.

çağlamak[1]**,** [çağ *(yans.)* > çağ-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Su için) köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir şekilde akmak. **2.** *gnşl.* Ağlamak.

çağlamak[2]**,** [çag / çağ *(zaman)* > çağ-la-mak] *{eAT} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor* **1.** Tahmin etmek. **2.** Zamanı beklemek; zamanını bulmak. **3.** *{ağız}* (Dişi koyun, keçi için) çiftleşme zamanı gelmek; kızışmak. [DS] 🗗 **çağlamadan çatlamak,** *Gereken olgunluğa erişmeden, olgunmuş gibi davranışlarda bulunmak; olgunluk taslamak; sekmeden uçmak.*

çağlan, [çağ *(yans.)* > çağ-la-n] *{ağız} is.* **1.** Çağlayan. **2.** Delta; çatalağız. [DS]

çağlang, [çağ *(yans.)* > çağ-la-ñ / çağ-la-k چاغلاڭ] *{eAT} is.* → çağlak.

çağlanlık, -ğı [çağ *(yans.)* > çaġ-la-n-lık چاغلىكاق] *{eAT} is.* Şarıl şarıl akma durumu.

çağlanmak, [*eT.* çav *(ün)* > çav-la-n-mak > çaġ-la-n-mak چغلاڤق] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Şöhret kazanmak; ün sahibi olmak; tanınmak.

çağlar, [çağ *(yans.)* > çağ-la-r] *sf.* **1.** (Su için) az veya çok bir yüksekten düşerek köpürüp akarken, çağıltılı sesler çıkaran; çağlayan **2.** Çağlama işini yapan. **3.** *{ağız} is.* Çağlayan; şelale. [DS]

çağlayan, [çağ *(yans.)* > çağ-la-y-an] *sf.* **1.** Çağlama işini yapan. **2.** *is.* Suyun az veya çok bir yüksekten düşerek köpürüp aktığı, çağıltılı, gürültülü yer; çağlar; şelale.

çağlayık, -ğı [çağ *(yans.)* > çağ-la-y-ık] *is.* Yerden ses çıkararak fışkırıp kaynayan sıcak su; kaynarca.

çağlayış, [çağ *(yans.)* > çağ-la-y-ış] *is.* Çağlamak eylemi veya biçimi.

çağle, [Far. çaġāle => çağle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çağlı, [çağ-lı] *{ağız} sf.* Yaşlı; kocamış. [DS]

çağlık[1]**, -ğı** [çağ-lık] *{ağız} is.* Çığlık. [DS]

çağlık[2]**, -ğı** [çağ-lık] *{ağız} is.* **1.** Lavabo; banyo. **2.** Musluk. [DS] 🗗 **çağlık bucağı,** *{ağız} Lavabo; banyo.* [DS]

çağlu, [çav-lu > çaġ-lu چاغلو] *{eAT} sf.* **1.** Talihli. **2.** Ünlü; meşhur.

çağına, [cav-mak *(hedefi şaşırmak)* > çav-mak > çağ-ma] *is.* Çağına eylemi.

çağmak[1], [cav-mak *(hedefi şaşırmak)* > çav-mak > çağ-mak / çavmak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** *{ağız}* Hedeften sapmak; şaşırmak. [DS] **2.** Gün ışığı vurmak. **3.** Parlamak. **4.** (Sıcak, koku, ışık için) dağılıp yayılmak. **5.** *{ağız}* (Güneş için) doğmak. [DS] **6.** *{ağız}* Yükselmek; çıkmak. [DS]

çağmak[2], [çağ-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* (At, eşek vb. için) çiftleşmek. [DS]

çağman, [cav-mak *(hedefi şaşırmak)* > çav-mak > çağ-mak / çavmak > çağ-man] *is. bot.* Akçaağaç.

çağnak, -ğı [çağ-(ı)n-a-k] *is. biy.* Döl kesesini dolduran ve dölütün korunmasını sağlayan sıvı; amnios sıvısı.

çağnam, [çağ *(yans.)* > çaġ-(ı)n-a-m چغنم] *{eAT} is.* Çağlama sesi; çağıltı. [DK] ☞ **çağnam çağnam,** *{eAT} 1. Çağıl çağıl. 2. Damla damla.*

çağnamak[1], [çağ *(yans.)* > çaġ-(ı)n-a-mak چاغنامق] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* **1.** Haykırmak; çığlık koparmak. **2.** *{ağız}* Meydanı boş bulup cesaret alıp söylenmek. [DS] **3.** *{ağız}* Her yeri gezip dolaşmak. [DS]

çağnamak[2], [ağ-(ı)n-a-mak > çağna-mak ? [Tietze] *{ağız}* **1.** (Hayvanlar için) yerde keyifle yuvarlanmak. [DS] **2.** *{ağız}* (Hayvan için) yattığı yerde ölüp kalmak. [DS]

çağnaşmak, [çaġ-(ı)n-a-mak> çağna-ş-mak چاغنشمق] *{eAT} işteş. f. [-ır]* **1.** Konuşmak; görüşmek. **2.** Meraka düşüp aralarında tahmin yürütmek.

çağpara, [Far. çūl+pāre => çağpara] *{ağız} is.* Dağınık insan. [DS]

çağra, [*eT.* *çıġ-ır-mak > çıġ(ı)r-ı > çağ-(ı)r-a] *{ağız} is.* Çıkrık. [DS]

çağrağ, [çağ-ra-k > çağrağ] *{ağız} is.* Su çevirisi; burgaç; girdap.[DS]

çağrak, -ğı [çağ *(yans.)* > çağ-ra-k] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS]

çağrı[1], [çağır-mak > çağ-(ı)r-ı > çağr-ı] *is.* **1.** Birinin bir yere gelmesini isteme ve duyurma; davet, *(1935)*; okuma. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Bir kimseyi veya bir topluluğu bir iş yapmak üzere işbirliğine çağırma; davet etme. *{ağız} (aynı)* [DS]

çağrı[2], [çak *(yans.)* > çak-ır / çağrı / çavlı] *{eT} is. zool.* Doğan; çakır kuş, *(Hypotriorchis aesolon).* [Nevâyî]

çağrıcı, [çağ-(ı)r-ıcı > çağrıcı] *is.* **1.** Çağırma işini yapan. **2.** Çağırmak için giden kimse; davetçi; okucu. **3.** Bazı yerlere girmek isteyenleri sırası gelince çağıran kimse; mübaşir.

çağrıcılık, -ğı [çağ-(ı)r-ıcı-lık > çağrıcı-lık] *is.* Çağrıcının görevi veya mesleği.

çağrılı, [çağır-mak > çağ(ı)rı-lı] *is.* ve *sf.* **1.** Bir toplantıya veya birinin yanına çağrılmış olan (kimse); davetli; okulu. **2.** *zf.* Çağrılmış olarak.

çağrılık, -ğı [çağ-(ı)r-ı-lık > çağrı-lık] *is.* Birini çağırmak için yazılmış kâğıt; davetiye, oku, okuntu.

çağrılış, [çağ-(ı)r-ı-lış > çağrı-lış] *is.* **1.** Bir yere çağrılma eylemi. **2.** Çağrılış biçimi.

çağrılma, [çağ-(ı)r-ıl-ma > çağrıl-ma] *is.* **1.** Bir yere gelme konusunda çağrı yapılma eylemi; davet edilme; okunma. **2.** (Türkü veya şarkı) söylenilme.

çağrılmak, [çağ-(ı)r-ı-l-mak > çağrıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Bir yere gelme konusunda seslenme ya da adam gönderme yoluyla çağrı yapılmak; davet edilmek. **2.** (Şarkı veya türkü) söylenilmek.

çağrım, [çağ-(ı)r-ı-m > çağrı-m] *is.* Yüksek sesin işitilebileceği uzaklık.

çağrısız, [çağ-(ı)r-ı-sız > çağrı-sız] *sf.* **1.** Kendisine çağrı yapılmamış olan; davetsiz. **2.** Bir yere veya toplantıya kendisine çağrı yapılmadan gelmiş bulunan. **3.** *zf.* Çağrı yapılmaksızın; çağrı yapılmadan.

çağrışım, [çağ-(ı)r-ış-ım > çağrış-ım] *is.* **1.** Zihinde ortaya çıkan bir hatırlamanın ya da görülen bir nesnenin bir başka şeyi hatırlatması, onu akla getirmesi olayı; tedai. **2.** Bir şeyin hatırlattığı şeylerden her biri. **3.** Davranışlar, düşünceler ve kavramlar arasında benzerlik, zıtlık veya yer ve zaman birliği bakımından ilişkilendirme sonucu bilinç alanına bunlardan birisi girince öbürünün de bilinç alanına çekilmesi durumu.

çağrışımcı, [çağrışım-cı] *is.* Bütün zihnî faaliyetleri, aklın işleyişini düşüncelerin çağrışımına dayandıran.

çağrışımcılık, -ğı [çağrış-ım > çağrış-ım-cı-lık] *is. fel.* Bütün bellek işlemlerini, aklın işleyiş ilkelerini düşüncelerin çağrışımı yoluyla açıklamaya çalışan öğreti.

çağrışımlı, [çağrış-ım > çağrışım-lı] *sf.* Çağrışımı olan.

çağrışımsal, [çağrış-ım > çağrışım-sal] *is.* Çağrışıma dayanan; çağrışımla ilgili.

çağrışımsız, [çağrış-ım > çağrışım-sız] *sf.* Çağrışımı olmayan.

çağrışma, [çağ-(ı)r-ış-mak > çağrış-ma] *is.* **1.** Karşılıklı birbirini çağırma işi. **2.** Hep birlikte bağırarak gürültü etme.

çağrışmak, [çağır-mak > çağ(ı)r-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Karşılıklı birbirine seslenerek çağırmak. **2.** Birbirini davet etmek. **3.** Birlikte bağırmak suretiyle gürültü çıkarmak.

çağrıştırma, [çağrış-mak > çağrış-tır-ma] *is.* **1.** Bir çağrışıma yol açma eylemi. **2.** Akla getirme, hatırlatma.

çağrıştırmak[1], [çağrış-mak > çağrış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Zihinde bir çağrışıma yol açmak. **2.** Akla getirmek, hatırlatmak.

çağrıştırmak[2], [çağrış-mak > çağrış-tır-mak چاغرشدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Bağırtmak.

çağşaban, [çağ-(ı)ş-mak + ü-ben?] *{eAT} zf.* Dağılarak. [YE]

çağşak[1], **-ğı** [*eT.* çağ-(ı)ş-a-mak > çağşa-k چاغشق] *{eAT} sf.* **1.** (Eklem yeri için) çok oynak; gevşek. **2.** *{ağız}* Eski. [DS]

çağşak[2], **-ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-ak] *{ağız} is.* **1.** Çakıllı yer. **2.** Aşınarak dökülmüş dağ ya da duvar döküntüsü; moloz. [DS]

çağşak[3], **-ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-ak] *{ağız} is.* **1.** Suyun biriktiği yer. **2.** Çağlayan. [DS]

çağşak[4], **-ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-şa-k] *{ağız} is.* Yün eğirmekte kullanılan iğ. [DS]

çağşak[5], **-ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-şa-k] *{ağız} is.* Koyunların kuyruk altlarında kuruyarak sertleşmiş pislikler. [DS]

çağşaklı, [cağ-şa-k-lı] *{ağız} sf.* **1.** Çakıldaklı. **2.** Kirli. [DS]

çağşamak, [çağ *(yans.)* > *eT.* çağ-(ı)ş-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* (Duvar için) eskimek; gevşemek. [DS]

çağşır[1], [Far. cahcir => çahşur > çağşır چاغ سير/ çahşır > çakşur / çakşır] *{eAT} is.* **1.** Üst donu; bol pantolon; şalvar. **2.** *{ağız}* Kıldan dokunan şalvarlık kumaş. [DS] **3.** *{ağız}* İşlemeli dar şalvar. [DS] **4.** *{ağız}* İç donu. [DS]

çağşır[2], [Far. cahcir] *{ağız}* **1.** Yırtık pırtık elbise. **2.** Kümes hayvanlarının ve kuşların ayağındaki tüyler. **3.** Kuşların ayağına bağlanan süslü bez parçası. **4.** Dantel. **5.** Püskül. **6.** Post. [DS] **çağşırlı güğercin,** *{eAT} Paçalı güvercin.*|| **çağşırlı tavuk,** *{ağız} 1. Paçaları tüylü tavuk. 2. mecaz. (Kadın için) pasaklı; budala; paçası düşük.* [DS]

çağşır[3], [çağ+aş-ır-ı > çağşır] *{ağız} zf.* (Davarın çiftleşme isteği için) bir yılda ikinci defa olarak. [DS]

çağşır[4], [Far. gavsir / Ar. cavşîr] *{ağız} is. bot.* **1.** Kırlarda yetişen, susuzluğa dayanan bir ot. **2.** Dereotuna benzer, yemeği yapılan bir ot. [DS]

çağşırı, [çığ / cığ+aş-ır-ı] *{ağız} sf.* (Çizgi için) tersine, yanlamasına çizilen. [DS]

çağşur, [Far. cahcir / çahşur > çağşir / çahşır > çağşur چاغشر / çakşır] *{eAT} is.* → çağşır; çakşır

çağu, [çağ *(yans.)* > çağ-u چغو] *{eAT} is.* Çağıltı; ses; gürültü.

çağz, [Far. çağz چاغز] *{OsT} is.* **1.** *zool.* Kurbağa. **2.** Ağzı iyileşip kapandığı hâlde içinde akıntı bulunan yara. **3.** Korku. **4.** İnleme; inilti.

çah[1], [çag / çağ / çah / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çah-la-k*

çah[2], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çah çah, çah+çah, çah-mak, çah-mah, çah-şa-mak, çah-şak* **çah çalı,** *{ağız}* → çakçak. [DS]

çah[3], [çağ / çak / çaḫ چاخ] *{eAT} sf.* **1.** Tam; tamam. **2.** Salt; sırf; hâli; yalnız; sade. **3.** *zf.* Ta.

çalı[4], [Far. çāh / çeh چاه / چه] *(ça:h) {OsT} is.* **1.** Kuyu; çukur. *{ağız} (aym)* [DS] **2.** *{ağız}* Lavabo. [DS] **çāh-cū,** *{OsT} 1. Kuyu kazıcı; kuyu temizleyici. 2. Kuyunun içindekileri almaya yarayan çengel vb. araç.*|| **çāh-ı bün,** *{OsT} Kuyu dibi.*|| **çāh-ı gābgāb,** *{OsT} Çene altı çukuru.*|| **çāh-ı nisyān,** *{OsT} Unutmuş.*|| **çāh-ı nisyāna atılmak,** *{OsT} Unutulmak.*|| **çāh-ı pest,** *{OsT} 1. Alçak çukur. 2. Dünya.*|| **çāh-ı sitāre-cū,** *{OsT} Müneccim kuyusu.*|| **çāh-ı zekān,** *{OsT} Çene çukuru.*|| **çāh-ı zemzem,** *{OsT} Zemzem kuyusu.*|| **çāh-ı zenālı,** *{OsT} Çene çukuru.*|| **çāh-ı zenahdān,** *{OsT} Çene çukuru.*|| **çāh-ı zîc,** *{OsT} Gözlem çukuru.*|| **çāh-ı zulmānî,** *{OsT} 1. Karanlık çukur. 2. İçinde yaşadığımız dünya. 3. Ten; nefis.*|| **çāh-ken,** *{OsT} Kuyu kazıcı.*|| **çāh-sār,** *{OsT} Kuyusu çok yer.*|| **çāh-yūz,** *{OsT} Kuyuya düşmüş bir şeyi almaya yarayan araç.*

çaha[1], [çak *(yans.)* > çak-mak > çaha / çehe] *{eT} is.* Çakmak. [DLT]

çaha[2]. [Far. çāh => çaha] *{ağız} is.* Musluk. [DS]

çalıa, [Erme. ts'aḫ-avel => çaha] *{ağız} is.* Çalı süpürgesi. [DS]

çahal, [Far. şagāl => çakal > çahal] *{ağız} is.* **1.** Sığır ve atların alnında bulunan beyaz leke. **2.** *sf.* Yaramaz; huysuz; kötü. [DS]

çahar, [? çahar] *{ağız} sf.* **1.** Beyaz. **2.** (Göz için) süt mavisi ile açık mavi karışığı renk. [DS]

çahaveli, [Erme. ts'aḫ-avel] *{ağız} is.* Çalı süpürgesi. [DS]

çahavuz, [? çahavuz] *{ağız} is.* Akbaba. [DS]

çahcaver, [? çahcaver] *{ağız} is.* Çene eklemlerindeki bozukluk yüzünden hayvanlarda geviş getirmeyi engelleyen bir hastalık. [DS]

çahçalı, [çah *(yans.)* + çah] *{ağız} is.* Değirmende, tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

çahçalıa, [çah *(yans.)* > çah+çaḫ-a] *{ağız} is.* → çahçah. [DS]

çahıdırmak, [çak-mak > çaḫ-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hayvanı nallatmak. [DS]

çahıldah, [çak-ıl-dak > çaḫıl-daḫ] *{ağız} is.* → çakıldak. [DS]

çahıldahlı, [*eT.* çakır / çağır *(şarap)* > çaḫıldaḫ-lı] *{ağız} sf.* Olgunlaşmamış üzümden yapılan koyu, ekşi pekmez. [DS]

çahıldah[1], [çak-ıl-dak] *{ağız} is.* → çakıldak. [DS]

çahıldah[2], [çak-ıl-dak] *{ağız} sf.* Çokluk, bolluk bildirir. [DS]

çahım, [çak-ım > çaḫ-ım] *{ağız} is.* Nal çakma; nallama. [DS]

çahır[1], [*eT.* çakır / çağır > çaḫır] *{ağız} is.* İçki; şarap ve rakı. [DS]

çahır[2], [çakır > çaḫır] *{ağız} sf.* (Hayvanlar için) bir gözü beyaz, diğer gözü siyah olan. [DS] 🗗 **çahır göz,** *{ağız} Siyahla ela arası göz.* [DS]‖ **çahır tikeni,** *{ağız}* → çakır dikeni. [DS]

çahır[3], [çakır > çaḫır] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çahıra, [Far. çarḫ => çahıra] *{ağız} is.* Çıkrık. [DS]

çahışmak[1], [çak-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Söz yarışı yapmak. **2.** (Şairler için) atışmak [DS]

çahışmak[2], [çağ-ış-mak > çaḫ-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Dengelemek; denge sağlamak. [DS]

çahlak, -ğı [çah *(yans.)* > çaḫ-la-k] *{ağız} is.* Çağlayan; çağlak. [DS]

çahlamak, [çaḫ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kıskanmak. [DS]

çahmah, [çak *(yans.)* > çak-mak] *{ağız} is.* Çakmak. [Zülfikar] 🗗 **çahmah daşı,** *{ağız} Çakmak taşı.* [DS]

çahmak, [çak-mak > çaḫ-mak چاخمق] *{eAT} gçl. f. [-ar]* **1.** İyice anlatmak; bildirmek; tanıtmak; açıklamak. **2.** Kovlamak; jurnal etmek.

çahmaşmak, [çak-(ı)m-aş-mak > çaḫmaş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Birbirine girmek; karışmak.[DS]

çahmur, [çakır *(mavi-yeşil)* > Ar. maḥmūr (etkisiyle) > çakmur] *{ağız} is.* **1.** Süt mavisi göz. **2.** Yarı uykulu bakış. [DS]

çahra, [Far. çarḫ => çaḫra] *{ağız} is.* Çıkrığı çeviren çark. [DS]

çahrah, [çak *(yans.)* > çak-rak > çaḫraḫ] *{ağız} is.* **1.** Çay ve derelerin geçit verdiği yerler. **2.** Dağların aşınmış, yıpranmış yerleri. [DS] 🗗 **çahrah yer,** *{ağız} Aşınarak dökülmüş duvar ve dağ yığıntısı; moloz.* [DS]

çahsar, [Far. çāhsār] *(ça:hsa:r) {OsT} is.* Kuyusu bol olan yer.

çahşak[1], [çak *(yans.)* > çak-(ı)ş-a-mak > çaḫşā-k] *(çahşa:k) is.* **1.** *{eT}* Dağ tepesindeki taşlık yer; çağşak. [DLT] **2.** *{ağız}* Aşınarak dökülmüş duvar ve dağ yığıntısı; moloz. [DS] **3.** *{ağız} sf.* Yerinden oynamış; gevşek. [DS]

çahşak[2], [çak *(yans.)* > çak-(ı)ş-a-mak > çaḫşā-k] *(çahşa:k) {eT} is.* Kurutulmuş kayısı, üzüm gibi meyveler; kak. [DLT]

çahşak[3], **-ğı** [çak *(yans.)* > çak-(ı)ş-a-k > çaḫşak] *{ağız} sf.* (Kişi için) bozuk yürüyüşlü. [DS]

çahşamak[1], [çak *(yans.)* > çak-(ı)ş-a-mak > çaḫşa-mak] *(çahşa:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Taş, çakıl vb. için) çağıltılı ses vermek; çağıl çuğul etmek. **2.** (Süs eşyası için) ses vermek. [DLT]

çahşamak[2], [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-a-mak > çaḫşa-mak چخشمق] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Sarsılıp gevşemek; kağşamak; gevşeyip birbirinden ayrılmak. *{ağız} (aynı)* [DS]

çahşamak[3], [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Üşümek; titremek. [DS]

çahşapat, [Sansk. çikṣāpada] *(çakhşa:pat) {eT} is.* Ahlak.

çahşapatlıg, [Sansk. çikṣāpada] *(çakhşapatlıg) {eT} sf.* Ahlaklı; ahlak kurallarına uyan, saygı gösteren. [EUTS]

çahşatmak, [çaḫşa-mak > çaḫşa-t-mak چاختدمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Şıngırdatmak.

çahşır[1], [Far. cahcir => caḫşır چاخشير / چخشير] *{eAT} is.* → çakşır; çağşır.

çahşır[2], [Far. ġavsir / Ar. cavşīr] *{ağız} is.* → cavşir. [DS]

çahşu, [Sansk. caksu *(göz)*] *{eT} is.* Göz ağrısı için kullanılan filizherç denilen bir ot; dikenli şimşir, *(Lycium).*

çahşur, [Far. cahcir => caḫşur چخشور] *{eAT} is.* → çakşır / çağşır.

çahtana, [Far. çāh+ḫāne => çahtana ?] *{ağız} is.* Ayakyolu; tuvalet; hela. [DS]

çaidan, [? çaidan] *{eT} is.* Tapınak; mabet; ibadethane; ibadetgâh. [EUTS]

çaidir, [Sansk. citrā] *{eT} is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

çaitir, [Sansk. citrā] *{eT} is.*→ çaidir. [EUTS]

çaiye, [Far. çā > çāiye چائيه] *(ça:iye) {OsT} is. bot.* Çaygiller.

-çak[1], [-cak / -cek / -çak / -çek] *{eAT} yap e.* → -cak.

-çak[2], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* Küçültme bildiren isimden isim yapma eki; -cık[1].

çak[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çak çak, çak-anak, çak-ra-k, çak-ıl-da-k, çak-ın-cık, çak-(ı)r-ış-mak,*

çak[2], [çag / çağ / çah / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çak-ıl-dam, çak-ır su*

çak[3], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)* {eT} çap / çat/ çīt] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çak-ak, çak-mak, çak+çak-a, çak-ı çuku, çak çak, çak çuk, çak-gıl,* 🗗 **çak çuk,** *Taş, kaya veya metal gibi cisimlerin birbirine çarpması ile çok sayıda çıkan ses.* [DLT]‖ **çak etmek,** *{eT} Ses çıkarmak.* [DLT]

çak[4], [çağ / çak *(yans.)*] *is.* Işığın yansımasını, canlı ve parlak oluşunu anlatan kök. [Zülfikar] *çak-ır, çak-ır-ıntı, çak-mak*

çak[5], [çak] *{eT} zf.* Çağ; zaman. [EUTS]

çak[6], [çaḳ / çāḳ چاق / چق] *{eT} zf.* **1.** Bir şeyin özü, aynısı; tam; işte; aynı; doğru olarak; tamamıyla. *{eAT} {OsT} (aynı)* [DLT] [EUTS] [Gabain] **2.** *{eAT} sf.* Salt; sırf; sade; halis; yalnız. **3.** *{eAT} {ağız} zf.* Ta; işte. [DS] **4.** *{ağız}* En son; ancak. [DS]

çak[7], [çak-mak > çak] *{ağız} is.* Mühür. [DS]

çak[8], [çok > çak ?] *{ağız} sf.* (Meyve için) bol. [DS]

çak[9], [Far. çāk چاك] *(ça:k) {OsT} is.* **1.** Yırtılmış yer; yırtık. **2.** Yarık. **3.** Yırtmaç. **4.** Sabahın aydınlığı. **5.** *{ağız}* Başta saçların birleştiği yer. [DS] 🗗 **çāk çāk,** *{OsT} 1. Parçalanma. 2. Çok parçalanmış; parça parça. 3. Kılıç, bıçak gibi şeylerin çarpışmasından çıkan ses.*|| **çāk çāk etmek,** *{OsT} Parçalamak; yarmak.*|| **çāk çāk olmak,** *{OsT} Parçalanmak; yarılmak.*|| **çak çemberi,** *{ağız} Üzerinde çalı deseni bulunan yazma.* [DS]|| **çāk-dār,** *{OsT} Yarılmış; yırtılmış; çatlamış.*|| **çak etmek,** *{OsT} Yırtmak, parçalamak.*|| **çāk eylemek,** *{OsT} Parçalamak; yırtmak.*|| **çāk-i girîbān,** *{OsT} 1. Yaka yırtmacı; yaka açıklığı. 2. Sabah aydınlığı.*|| **çāk-i giribān etmek,** *{OsT} Üzüntüden yaka yırtmak.*|| **çāk olmak,** *{OsT} Parçalanma; yırtılmak.*

çak[11], [Far. çāḫ => çak] *{ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çaka[1], [çak-a] *{ağız} is.* Bir iskambil oyunu. [DS]

çaka[2], [çak-mak > çak-a / çak-ı] *{ağız} is.* Çakı; bıçak. [DS]

çaka[3], [İt. giacca ?] *{ağız} is.* Caka. [DS]

çakaçak, -ğı [*eT.* çak *(yans.)* > Far. çāk-ā-çāk چاكا چاك] *(ça:ka:ça:k) is.* **1.** Sert şeylerin birbirine çarpmasından çıkan ses. **2.** *{OsT}* Silah çatışmalarından çıkan ses.

çakak[1], **-ğı** [çak-mak > çak-ak] *{ağız} is.* **1.** Yere çakılan kısa kazık. **2.** Kağnının kenarlarına, yükü tutmak için konulan ağaçlar. [DS]

çakak[2], **-ğı** [çak *(yans.)* > çak-ak] *{ağız} is.* Çakıllı yer. [DS] 🗗 **çakak börülcesi,** *{ağız} Kılçıklı fasulye.* [DS]

çakaksı, [çakak-sı] *sf.* **1.** (Yer için) çakıllı; çakıl döküntüsü olan. **2.** *is. {ağız}* İki tepe arasındaki vadi; dağlardan taş ve çakıl yuvarlanarak birikmiş çukur yer. [DS]

çakal[1], [Sansk. şrigāla > Far. şaġāl] *is. zool.* **1.** Köpekgillerden tilki büyüklüğünde ve tilki gibi uzun ve bol tüylü kuyruğu olan, geceleri sürü hâlinde dolaşarak avlanan, sürüden sürüye karşılıklı kevkirmek suretiyle çok gürültü çıkaran etçil bir yaban hayvanı; dağ iti, *(Canis aureus).* **2.** *argo.* Kurnaz, yalancı, düzenbaz, aşağılık kimse. **3.** *sf.* (Kişi için) görgüsüz. **4.** (Kişi için) titiz; huysuz. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** (Kişi için) serseri; ipsiz. **6.** *{ağız}* (Hayvan için) alnında beyaz tüyler bulunan. [DS] **7.** *{ağız}* (Kişi için) iş bilmeyen; acemi; toy. [DS] **8.** *{ağız}* (Köpek için) havlayan ancak ısırmayan. [DS] **9.** *{ağız}* (Kişi için) mavi gözlü ve sarışın. [DS] **10.** (Kişi için) sinsi. 🗗 **çakal ağzı,** *{ağız} Tel dolaşması.* [DS]|| **çakal armudu,** *bot. Yaban armudu; ahlat.*|| **çakal çiğdemi,** *{ağız} bot. Zehirli bir çiçekli bitki.* [DS]|| **çakal eriği,** *bot. Gülgillerden beyaz renkli çiçekleri kan arıtıcı olarak halk hekimliğinde, çok ekşi, sert meyvesi de köylerde erik ezmesi olarak kullanılan 1-1,5 m. boyunda yaban eriği. (Prunus spinosa).*|| **çakal gibi kevkirmek,** *Ne dediği anlaşılmaz biçimde gereksiz yere ağır sözler söyleyene hakaret için söylenen söz.*|| **çakal olmak,** *Şüphe etmek; işkillenmek.*|| **çakal öldüye vurmak,** *{ağız} 1. Uyumuş gibi yapmak. 2. Bayılmış, ölmüş gibi yapmak.* [DS]|| **çakal soluğu,** *{ağız} Kısa süreli dinlenme.* [DS]|| **çakal uy(u)dusu,** *{ağız} Bir aralık kestiriliveren uyku.* [DS]|| **çakal yağmuru,** *{ağız} Güneşli havada yağan yağmur.* [DS]|| **çakal yolu,** *{ağız} Keçi yolu; patika; dar yol.* [DS]

çakal[2], [Yun. tsukali] *{ağız} is.* Toprak kap. [DS]

çakala, [Far. çaġāle => çakala] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çakalboğan, [çakal+boğ-an] *is.* Kırlarda rastlanan aralarından geçilemeyecek kadar dalları birbirine geçmiş yaban çalılarının genel adı.

çakallamak, [çakal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yeni olgunlaşmaya başlayan üzüm salkımındaki olgun taneleri seçip almak. **2.** Gizli tutulan bir işin iç yüzünü sezdirmeden anlamak. [DS]

çakallık, -ğı [çakal-lık] *{ağız} is.* Görgüsüzlük. [DS]

çakaloz, [çakıl + Yun. -os / -oz > çakaloz / çakanor] *is.* **1.** *as.* Küçük gemilerde kullanılan ağızdan dolma, taş gülle atan 40 cm çapında bir tür havan topu. **2.** Bu tür topları kullanan topçu. **3.** *{ağız} sf.* Topluluğa uyamayan; asosyal. [DS] **4.** *{ağız}* (Kişi için) işe yaramaz; beceriksiz. [DS] 🗗 **çakaloz sapan,** *Bir denkleştirme ağırlığı ile büyük taşları uzak mesafelere atan bir çeşit sapan.*

çakan, [çak-mak > çak-an] *{ağız} is.* Köy evlerinde aşhane kirişleri ile çatı arasındaki boşluk. [DS]

çakana[1], [? çakana] *{ağız} is.* Diken. [DS]

çakana[2], [? çakana] *{ağız} sf.* Yaramaz. [DS]

çakanak[1], **-ğı** [çak *(yans.)* > çak-anak] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** Dedikoducu. [DS]

çakanak[2], **-ğı** [çak-anak] *{ağız} is.* Çerçöp. [DS]

çakanos, [Yun. tsaganos *(yengeç)*] *argo. sf.* **1.** (Kişi için) inatçı; dik kafalı. **2.** Serkeş.

çakar[1], [çak-mak > çak-ar] *is. dnz.* **1.** Denizde açığa ya da kıyılara yerleştirilerek tehlikeli bölgeyi ya da kıyıyı gösteren, belirli aralıklarla yanıp sönen küçük fener. **2.** Genişliği on, uzunluğu iki yüz elli kulaç civarında olan balık ağı. **3.** Kule ve yüksek binaların uçaklar tarafından gece fark edilmesi için bu gibi yerlere konulmuş, belirli aralıklarla yanıp sönen kırmızı ışık. **4.** *{ağız}* Kıvılcım. [DS] **5.** *{ağız}*

Şimşek. [DS] **6.** *{ağız} sf.* (Kişi için) eli işe yakışmayan; sakar. [DS]

çakar[2], [çak-ar] *{ağız} is.* Uskumru ağı.[DS]

çakaralmaz, [çak-mak+al-ma-mak] *is.* **1.** Eski zaman tüfeği; çakmaklı fitille ateşlenen eski bir tüfek. **2.** Kullanılamayacak kadar eski tabanca. **3.** Sağlıklı işlemeyen herhangi bir şey. **4.** *sf. mecaz.* (Ateşli silah için) bozuk, işe yaramaz. **5.** *argo.* (Erkeklik gücü zayıflamış kişiler için) ara sıra sertleşen erkeklik organı. 🗗 **çakaralmazdan gelmek,** *Duymazdan, görmezden gelmek.*

çakarmak[1], [çok-ar-mak > çak-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Odunları ocağa ya da sobaya yanacak biçimde yerleştirmek. **2.** Sönmekte olan ateşi yeniden yakmak. [DS]

çakarmak[2], [çak-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Saplanmak; batmak. [DS]

çakat, [? çakat] *{ağız} is.* Dağ başı; tepe. [DS]

çakatura, [çak-a+tur-a] *{ağız} is.* **1.** Hayvan sayımı yapan görevli. **2.** Bağdadi duvar. [DS]

çakatuz, [çak-a+tuz] *{ağız} is.* Yeşil zeytin bastırması. [DS]

çakcavar, [çak *(yans.)* > çak+ça(k)-ar > çakcavar] *{ağız} is.* Geveze. [DS]

çakcaver, [çak *(yans.)* > çak+ca(k)-ar > çakcaver] *{ağız} is.* Hayvanlarda alt çeninin üst çeneyle bağlandığı yer. [DS]

çakçak[1]**, -ğı** [çak *(yans.)* + çak] *{ağız} is.* Değirmende tahılın bittiğini haber veren düzenek; cakcakı. [DS]

çakçak[2]**, -ğı** [çak *(yans.)* + çak] *{ağız} sf.* Geveze; cakcak. [DS]

çakçaka, [çak *(yans.)*> çak+çak-a چقچقه / Ar. caʿcaʿa [Tietze]] *{ağız} is.* Değirmende öğütülmekte olan buğdayın bittiğini sesi ile haber veren düzenek. [DS]

çakçakı, [çak *(yans.)*> çak+çak-ı] *{ağız} is.* → çakçaka. [DS]

çakçura, [çak *(yans.)* > çak+çur-a] *{ağız} is.* Beşiğin başına takılan ağaç halka. [DS]

çakdar, [Far. çāk-dār چاکدار] *(ça:kda:r) {OsT} sf.* Yarılmış; yırtılmış.

çaker, [Far. çāker چاکر] *(ça:ker) is.* **1.** Cariye; köle; kul. **2.** Yanaşma. 🗗 **çāker-hāne,** *"Benim evim" yerine "kulunuzun evi" anlamında kullanılan söz.*‖ **çāker-nevāz,** *{OsT} 1. Kullarına okşayıcı şekilde davranan. 2. Hürmet için "siz" yerine kullanılır.*‖ **çāker-nevāzî,** *{OsT} Kullarına okşayıcı şekilde davranma.*‖ **çāker-perver,** *{OsT} Kölelerini besleyen, onlara iyi davranan.*‖ **çāker-perverāne,** *{OsT} Köle kayırana yakışır biçimde.*‖ **çāker-perverî,** *{OsT} Köleleri kayırma.*‖ **çāker-zāde,** *{OsT} "Kulunuz" anlamında kullanılır.*

çakerane, [Far. çākerāne چاکرانه] *(ça:kera:ne) {OsT} zf.* **1.** Köleye yakışır biçimde; kölecesine. **2.** *zm.* (Alçak gönüllülük göstermek için) "ben" zamiri yerine kullanılır.

çakerî, [Far. çākerī چاکری] *(ça:keri:) is.* **1.** Kölelik; kulluk. **2.** *sf.* Kula ilişkin; kulla ilgili; kula ait.

çaketa, [İt. giacchetta] *{ağız} is.* Kadınların giydiği bir tür astarlı gömlek. [DS]

çakevi, [? çakevi] *{ağız} is.* Balık yavrusu. [DS]

çakgal, [Far. şaġāl => çakgal] *{ağız} is.* Bir veya iki gözünde beyazlık bulunan hayvan. [DS]

çakgala, [Far. çeġāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çakgıl, [Ar. şākūl] *{ağız} is.* Sucu omuzluğu. [DS]

çakgıldah, [çak *(yans.)* > çak(g)-ıl-dak] *{ağız} is.* Koyunların kuyrukları altında kuruyup kalmış pislik topakları. [DS]

çakı[1], [çak-mak > çak-u / çakı] *is.* Bir veya birden çok bıçağı bulunan ve bu bıçakları gövdesi üzerindeki yuvalara katlanarak kapanabilen cepte taşınır küçük kesici alet. 🗗 **çakı boynuz,** *{ağız} Kısırlaştırılan koçun büyüyememiş boynuzu.* [DS]‖ **çakı gibi,** *Çok sağlam, çevik ve canlı; dipdiri.*

çakı[2], [çak-mak > çak-ı] *{eT} is.* Isırgan otu. [EUTS]

çakı[3], [çak-mak > çak-ı] *{ağız} is.* Atların, bol çayırlı bir yerde, bir ucu ayaklarına bağlanmış olan ipin diğer ucu yere çakılı bir kazığa bağlı olmak suretiyle otlatılması. [DS]

çakı[4], [çak-mak > çak-ı] *{ağız} is.* Şimşek; çakıntı. [DS]

çakı[5], [çak-mak > çak-ı] *{ağız} is.* Balık yavrusu. [DS]

çakıcak, -ğı [çak-ı-cak] *{ağız} is.* Çakı; bıçak. [DS]

çakıcı[1], [çakı-cı] *is.* Çakı üreten ya da satan kimse.

çakıcı[2], [çak-mak > çak-ıcı] *sf.* **1.** Çakma işini yapan. **2.** *argo.* İçkici; ayyaş.

çakıcı[3], [çakı-cı] *{ağız} is.* Koyu esmer. [DS]

çakıç, -cı [çeküç / çakıç] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çakıdak, -ğı [çak-ı-dak ?] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çakıl[1], [çak / çağ *(yans.)* > çak-ıl چاقل / çağ-ıl] *is.* **1.** Çoğunlukla deniz ve akarsularda suyun sürüklemesi sırasında birbirine sürtünme sonucu sivrilikleri gitmiş ve yuvarlaklaşmış küçük taş parçaları. *{eT} (aym)* **2.** *{eT}* Tepe; sırt. [Nevâyî] **3.** *{ağız}* Harçsız örülmüş taş duvar; kuru taş duvar. [DS] 🗗 **çakıl çukul,** *Düzgün olmayan yer veya herhangi bir yüzey.*‖ **çakıl dikmek,** *as. Ok atma yarışlarında rekor kırdığı hâlde arkadaşlarına ziyafet çekmeye gücü yetmeyenler namına yapılan ortaklaşa ziyafet.*‖ **çakıl etmek,** *{eAT} Çakıl pidesi.*‖ **çakıl nohut,** *{ağız} Sert ve cılız nohut.* [DS]‖ **çakıl pidesi,** *{eAT} Önceden kızdırılmış çakıl taşları üzerinde pişirilen bir tür ekmek.*

çakıl[2], [çak-ıl] *{ağız} is.* **1.** Çağla. **2.** Taze fasulye. [DS]

çakıl[3], [çak-ıl] *{ağız} is.* Pide. [DS]

çakılamak, [çak-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çakılca, [çakıl-ca] *{ağız} is.* Çakıllı toprak. [DS]

çakıldak[1]**, -ğı** [çak *(yans.)* > çak-ıl-da-k چقلداق / چقيلدق / چاقلداق /] *is.* **1.** Bir çarkın tek yönlü dönmesini sağlayan,değirmen veya su dolabı gibi aletlerin işleyişini kontrole yarayan ve döndükçe ses çıkaran parça. **2.** *{eAT} {ağız}* Değirmende taşlara çarparak ses çıkaran ve taşlar arasındaki buğdayın bittiğini bildiren aygıt; çakıldırak; çakçaka. [DS] **3.** *{eAT} {ağız}* Bostanlarda kuş ürkütmek için kullanılan bir çeşit fırıldak. [DS] **4.** Elde çevrildikçe gürültü çıkaran bir çocuk oyuncağı; kaynana zırıltısı. **5.** Koyun kuyrukları altında top hâline gelmiş kuru pislikler. **6.** Nohut bitkisinin taneleri dışını saran kabuğu. **7.** *{ağız}* Ham meyve. [DS] **8.** *{ağız}* Kabuğu ile kurutulmuş fasulye. [DS] **9.** *{ağız}* Patlıcan kurusu. [DS] **10.** *{ağız}* Börülce. [DS] **11.** *{ağız}* Susamın meyvesini koruyan zar. [DS] **12.** *{ağız}* Arabaların yan kayışlarının takıldığı ağaçlar. [DS] **13.** *{ağız}* Olmadan küflenmiş üzüm salkımı. [DS] **14.** *{ağız}* Ağaç sürgü; kilit. [DS] **15.** *sf.* (Tahıl ve meyve için) bol; çok. ☞ **çakıldak gibi,** *{ağız} Çok sık.*

çakıldak[2]**, -ğı** [çak *(yans.)* > çak-ıl-da-k] *{ağız} sf.* **1.** Seviyesi düşük. **2.** Pis; dağınık. **3.** Geveze. **4.** Renksiz. [DS]

çakıldak[3]**, -ğı** [çak-ıl-dak] *{ağız} sf.* Pis; dağınık. [DS]

çakıldaklı[1], [çakıldak-lı] *sf.* Çakıldağı bulunan.

çakıldaklı[2], [çakıldak-lı] *{ağız} sf.* **1.** Terbiyesiz. **2.** Geçimsiz. **3.** Pis; kirli; dağınık. [DS] ☞ **çakıldaklı un,** *{ağız} Taşlı un.* [DS]

çakıldam, [çak *(yans.)* > çak-ıl-da-m] *is.* Dökülen suyun çıkardığı ses; çağlam. [H. Kadri]

çakıldama, [çak *(yans.)* çak-ıl-da-ma] *is.* Çakıl seslerine benzer ses çıkarma.

çakıldamak, [çak *(yans.)* > çak-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Çakıl sesine benzer sesler çıkarmak.

çakıldavuk, -ğu [çak *(yans.)* > çak-ıl-da-ğuk] *{ağız} is.* Değirmende, tahılın bittiğini bildiren düzenek. [DS]

çakıldırak, -ğı [çak *(yans.)* > çak-ıl-dır-a-k چقلدراق] *{eAT} is.* Dönen değirmen taşına çarparak ses vermek suretiyle değirmende öğütülen tahılın bittiğini haber veren düzenek; çakıldak.

çakıncık, -ğı [çak *(yans.)* > çak-ın-cık] *{ağız} is.* Saksağan. [DS]

çakırışmak, [çak *(yans.)* > çak(ı)r-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Çağrışmak, [DLT]

çakıldatma, [çakıl-da-t-ma] *is.* Çakıl sesine benzer ses çıkarmasını sağlama eylemi.

çakıldatmak, [çakıl-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çakıl sesine benzer sesler çıkartmak.

çakıldırak, -ğı [çak *(yans.)* > çak-ıl-dı-ra-k] *{eAT} is.* → çakçaka.

çakıldu, [çak-ıl-du] *{eAT} is.* Ceviz, badem gibi şeyler bir yere boşaltılırken birbirine çarpma sonucunda çıkan ses; şakırtı; takırtı.

çakılı[1], [çakı > çakı-lı] *sf.* Çakısı bulunan; çakı sahibi olan.

çakılı[2], [çak *(yans.)* > çak-mak > çak-ıl-ı] *sf.* **1.** Bir yere çakılmış olan. **2.** Çivi, kazık gibi bir şeyle tutturulmuş olan. **3.** Yeri değişmez, sabit. ☞ **çakılı kalmak,** *Olduğu yerde kalmak; çakılıp kalmak.*

çakıllı, [çakıl-lı] *sf.* İçinde çakıl bulunan; çakıl konulmuş.

çakıllık, -ğı [çakıl-lık] *is.* **1.** Çakıl bulunan yer. **2.** Çakıl döşenmiş yer. **3.** *{ağız}* Taşlı tarla. [DS]

çakılma, [çak-ıl-ma] *is.* **1.** Çakılı duruma gelmek işi. **2.** Yüksekten sert bir zemine hızla düşmek işi.

çakılmak[1], [çak-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Çakmak eylemi yapılmak; ateş çıkartılmak. **2.** (Çakmak taşı vb. için) birbirine vurularak kıvılcım çıkartılmak. **3.** Eriştirilmek; ulaştırılmak; yetiştirilmek. [DLT]

çakılmak[2], [çak-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çakılı duruma gelmek. **2.** *{ağız}* Gömülmek. [DS] **3.** *argo.* Anlaşılmak; sezilmek; fark edilmek. **4.** *dönşl. f.* Yüksekten sert bir yere hızla düşmek, saplanmak.

çakıltı, [çak *(yans.)* çak-ıl-tı / çağıl-tı] *is.* Çakıl taşlarının veya ona benzer nesnelerin birbirine çarpması veya sürtünmesi ile çıkan ses.

çakım[1], [çak-ım] *is.* **1.** Çakmak işi. **2.** Şimşek. *{ağız} (aynı)* **3.** Kıvılcım. [DS]

çakım[2], [çak-ım] *{ağız} is.* **1.** Hayvanların çayıra çıkma zamanı. **2.** Hayvanı çayıra çakmaya yarayan köstek, örk vb. takımı. [DS]

çakım[3], [çak-ım] *{ağız} is.* Kavun, karpuz dilimi. [DS]

çakım[4], [çak-ım] *{ağız} is.* Yığın. [DS]

çakın[1], [çak-ın] *is.* **1.** Şimşek. *{eT} {ağız} (aynı)* [Nevâyî] [DS] **2.** Kıvılcım.

çakın[2], [çak-ın] *{ağız} sf.* Mavi gözlü. [DS]

çakınmak, [çak-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kendisine ateş yakmak için çakmak çakmak. [DLT]

çakıntı[1], [çak-ıntı] *is.* **1.** Birden ve geçici bir aydınlanma durumu. **2.** *{ağız}* Şimşek. [DS] **3.** *{ağız}* İşaret. [DS]

çakıntı[2], [çak-ıntı] *{ağız} is.* Birkaç yolun birleştiği yer. [DS]

çakıntı[3], [çak-ıntı] *argo.* İçki meclisi.

çakır[1], [çak *(yans.)* > çak-ır] *ünl.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı çarpmayı anlatan yansımalı gövde. ☞ **çakır çukur,** *Çak çuk diye çıkan seslerin meydana getirdiği gürültü.*‖ **çakır su,** *{ağız} Yalnız yağmur yağdıktan sonra akan dere suyu.* [DS]

çakır[2], [*eT.* çakır] *{ağız} is.* **1.** Tam değil; karışık. **2.** Karışık içki. **3.** (Hayvan ırkı olarak) karışık; melez. [DS] 🗗 **çakır pilav,** *{ağız} Pirinç ve bulgur ile karışık pilav.* [DS]

çakır[3], [*eT.* çakır چاقر] *sf.* **1.** Mavi benekli gri; mavimsi; yeşile çalan mavi. *{eT} (aynı)* **2.** (Meyve için) yeni olgunlaşmaya başlamış, yer yer yeşillikleri bulunan. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{eT}* Gök gözlü; çakır gözlü. [DLT] **4.** *{eAT}* (Et için) iyi pişmemiş. **5.** *{eAT}* Bir gözü mavi diğer gözü siyah olan. **6.** *is. bot.* Isırgan otu. **7.** *{ağız}* Pürüz; sertlik. [DS] 🗗 **çakır ala,** *{ağız} Yeni olgunlaşmaya başlamış meyve.* [DS]|| **çakır ayaz,** *1. Açık fakat çok soğuk hava. 2. {eAT} Kar serpintili soğuk.*| **çakır çakmak,** *{ağız} Açık ve yıldızlı gökyüzü.* [DS]|| **çakır çukur,** *(Yol vb. için) düzgün olmayan.*|| **çakır dikeni,** *{ağız} (Kişi için) kavgacı; sinirli.* [DS]|| **çakır ıldızlık,** *{ağız} Açık hava.* [DS]|| **çakır yıldız,** *{ağız} Açık ve yıldızlı gökyüzü.* [DS]

çakır[4], [Lat. sacer / Ar. şaḳr [Clauson] => çaġ-ır / çakır چاقر] *{eAT} {OsT} is. zool.* Doğan ile atmaca arası, iri ve keskin pençeli bir avcı kuş; çakırdoğan, *(Hypotriochis aesolon).*

çakır[5], [*eT.* çağır > çakır چاقر] *is.* Şarap. 🗗 **çakır keyif,** *İçkinin verdiği hoşnutluk.*

çakır[6], [Sansk. cakra => çakır] *{eT} is.* Tekerlek; çark. [EUTS]

çakır[7], [çak-ır] *{ağız} is.* Gönül; iç; can. [DS] 🗗 **çakırı çekmek,** *{ağız} Gönlü istemek.* [DS]

çakır[8], [çak-ır] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çakırca, [çakır-ca] *{ağız} is.* **1.** Açılmak üzere olan pamuk kozası. **2.** Yeni olgunlaşmaya başlayan meyve. [DS] 🗗 **çakırca dikeni,** *{ağız} Sarı çiçek açan, uzun ve sert sapı olan diken.* [DS]

çakırcı, [çakır-cı] *is.* Avda kullanılmak üzere çakır doğan yakalayıp yetiştiren ve bunları avda kullanan kimse.

çakırcıbaşı, [çakır-cı+baş-ı چاقیرجی باشی] *{eAT} is. tar.* Kuşçubaşı.

çakırça, [çakır-ça] *{ağız} sf.* İyice; orta. [DS]

çakırdak[1], **-ğı** [çak-ır-dak] *{ağız} is.* Ürünleri hayvanlardan korumak için yapılmış, rüzgârda ses çıkararak dönen bir çark. [DS]

çakırdak[2], **-ğı** [çak-ır-dak] *{ağız} is.* Koyunların kuyruk altlarında oluşan kurumuş pislik artıkları. [DS]

çakırdaka, [çakır-dak-a] *{ağız} is.* ➝ çakırdak[1]. [DS]

çakırdaklı, [çakıldak-lı] *{ağız} sf.* Kirli; pis. [DS]

çakırdamak, [çak-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kahkaha ile gülmek. [DS]

çakırdı, [çak *(yans.)* > çak-ır-dı چاقردی] *is.* Şakırtı; takırtı.

çakırdiken, [çak-ır+diken / çak-ır+diken-i] *is.* Kimi yerlerde dulavratotuna, kimi yerlerde de boğa dikeni veya deve dikeni gibi bitkilere verilen isim.

çakırdoğan, [çak-ır+doğ-an] *is. zool.* Kuzey yarım kürenin ılıman bölgelerinde yaşayan, karnı beyaz ve enine çizgili, sırtı kül rengi, karga, saksağan ve güvercin avlamak için yetiştirilen bir avcı kuş; çakır kuşu, *(Astur palubarius).*

çakırga, [çakır-ga] *{ağız} is.* Mazı ağacı. [DS]

çakırım, [çağır-mak > çağır-ım / çakır-ım] *{ağız} is.* Çağrıldığında ses duyulan uzaklık; kilometre. [DS]

çakırıntı, [çak-ır-ıntı] *{ağız} is.* Şimşek. [DS]

çakırkanat, [çakır+kanat] *is. zool.* Dünyanın pek çok bölgesinde, bol bitkili su kenarlarında yaşayan yengeç, salyangoz, larva ve su bitkileri ile beslenen en küçük ördek; çamurcun, cüce ördek, eğrikoca, *(Anas crecca).*

çakırkeyf, [çakır *(şarap)* + Ar. keyf] *sf.* İçkinin etkisi ile yarı sarhoş olmuş (kimse).

çakırlaşmak, [çakır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Meyve için) yarı olgun hâle gelmek.

çakırlı[1], [çakır-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Mısır koçanı) içinde renkli taneler bulunan. **2.** Ala. **3.** (Meyve için) yarı olgunlaşmış. [DS]

çakırlı[2], [çakır-lı] *{ağız} is.* Isırgan ile yapılmış börek. [DS]

çakırmak, [çak-ır-mak / çağ-ır-mak / çak-ur-mak / çağ-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ır]* **1.** Çağırmak; davet etmek. **2.** İlan etmek.

çakırpençe, [çakır *(çakırdoğan)*+ Far. pençe] *sf.* Başladığı ve el attığı her işi başaran, tuttuğunu koparan; çok hırslı.

çakısız, [çakı-sız] *sf.* Çakısı bulunmayan; yanında çakı taşımayan.

çakışık, -ğı [çak-ış-mak > çak-ış-ık] *sf.* Birbiri ile çakışan.

çakışma, [çak-ış-ma] *is.* **1.** Üst üste gelerek bütün noktalardan bitişmek işi. **2.** Gerçekte ayrı oldukları hâlde üst üste getirildiklerinde birbirini tamamen örten iki geometrik şeklin durumu. **3.** *{ağız}* Hastalığın yayılması; bulaşma. [DS]

çakışmak[1], [çak *(yans.)* > çak-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Ateş yakmak için çakmak çakmakta yardım ve yarış etmek; çakınağı birlikte çakmak. [DLT]

çakışmak[2], [çak-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Üst üste getirildiği zaman biçim ve boyut bakımından denk ve eşit olmak; birbirine tam uymak. **2.** Birbirinin içine geçerek kenetlenmek. **3.** *mec.az.* Birbiri ile uyum içinde bulunmak; uyumlu olmak.

çakışmak[3], [çak-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Birbiri ile çarpışmak; vuruşmak. **2.** *{ağız}* Karşılıklı söz yarışı yapmak; yarışmak. [DS] **3.** *ed.* (Halk şairleri için) karşılıklı atışmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** Aynı zamana rastlamak.

çakışmak[4], [çak-ış-mak چاقیشمق] *işteş. f. [-ur] {eAT}* Birbirini kovlamak.

çakışmalı, [çakış-ma-lı] *sf.* (Şekiller için) ölçüleri birbirine eşit olan.

çakıştırıcı, [çakış-tır-ıcı] *{ağız} sf.* Dedikoducu; fitneci. [DS]

çakıştırma, [çakış-tır-ma] *is.* **1.** Ölçüleri denk iki şeyi birbiri üstüne getirmek işi. **2.** Nesneleri üst üste getirmeye çalışma eylemi.

çakıştırmak[1], [çakış-tır-mak چاقشدرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** İki nesnenin birbiri ile çakışmasını sağlamak. **2.** *{eAT} {ağız}* Mukayese etmek; karşılaştırma yapmak. [DS]

çakıştırmak[2], [çak *(yans.)* > çak-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* İçki içerek eğlenmek; kadehleri birbirine vurmak; kadehleri tokuşturmak; çakmak.

çakıştırmak[3], [çak *(yans.)* > çak-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** *{eAT} {ağız}* İki kişiyi birbirine düşürmek; birisinin aklına vesveseli şeyler sokmak. [DS] **2.** Birkaç tokat vurarak dövmek. **3.** *{ağız}* Yaptığı kötülüğü yüzüne vurmak. [DS] **4.** *{ağız}* Eğlenmek. [DS]

çakıt, -tı [çak *(yans.)* > çak-ıt] *{ağız} is.* **1.** Verimsiz toprak. **2.** *sf.* Eski; hurda. [DS] ◻ **çakıtı çıkmak,** *{ağız} Gevşemek; birbirinden ayrılmak; eskimek.* [DS]

çakıtlamak, [çak-ıt-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gevşemek; birbirinden ayrılmak; eskimek. [DS]

çakide, [Far. çākīde چاکیده] *(ça:ki:de) {OsT} sf.* Yırtılmış; yarılmış.

çakilmek, [çek-il-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çekilmek. [DS]

çakincik, -ği [çakin-cik] *{ağız} is.* Alakarga. [DS]

çakir, [Sansk. cakra] *{eT} is.* Tekerlek. [Gabain]

çakkadak, -ğı [çak(k)-adak] *{ağız} zf.* **1.** Birdenbire. **2.** Yerli yersiz. [DS]

çakkal, [Ar. şākül => çak(k)-al] *{ağız} is.* Sucu omuzluğu. [DS]

çakkala, [Far. çeğāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS] ◻ **çakkala badam,** *{ağız} Çağla badem.* [DS]

çakkıl, [çak *(yans.)* > çak(k)-ıl] *{ağız} is.* Çakıl. [DS]

çakkıldah, [çak(k)-ıl-daḫ] *{ağız} is.* Çakıldak. [DS]

çakkıramak, [çak *(yans.)* > çak-kır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Kahkaha atmak. [DS]

çakla, [çak-la] *{ağız} is.* Bir tür göz bozukluğu. [DS]

çaklamak[1], [calk *(yans.)* > calk-a-mak > çakla-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çalkalamak; çalkalayarak yıkamak. [DS]

çaklamak[2], [çak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gizlice, birer birer toparlayıp götürmek. [DS]

çaklanmak, [calk *(yans.)* > calk-an-mak / çakla-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Çalkanmak. [DLT]

çaklatmak, [çak *(yans.)* > çak-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* "Çak" sesi çıkaracak biçimde vurmak; şaplatmak.

çaklı, [çak-lı] *{ağız} is.* Patlamış mısır. [DS]

çaklıg, [çak-lıġ] *{eT} sf.* Yeterli; kâfi miktarda. [Clauson]

çaklınmak, [çak-ıl-mak > çak-(ı)l-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kıvılcımlanmak; alevlenmek. [DLT]

çakma[1], [çak-ma] *is.* **1.** Ucu sivri bir nesneyi tepesinden vurarak bir zemin içine gömme işi. **2.** Vurmak suretiyle meydana getirilmiş çukurlu ya da kabartmalı kuyumcu işi. **3.** Bu işte kullanılan kalıp. **4.** *{ağız}* Gelin teli. [DS]

çakma[2], [çak-ma] *{ağız} is.* İltihaplanma meydana getiren, yer yer kabarcık şeklinde gelişen bulaşıcı bir deri hastalığı; yara; çıban, *(impetigo). {ağız} (ayn)* [DS]

çakma[3], [çak-ma] *{ağız} is.* Hayvanlara işaret vermek için kullanılan bir araç. [DS]

çakmaca[1], [çak-maca] *{ağız} is.* Bozuk para ile oynanan bir kumar oyunu. [DS]

çakmaca[2], [çak-maca] *{ağız} is. tıp.* ➡ çakma[2]. [DS]

çakmak[1], [çok-mak / çuk-mak > çakmak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* (Kuş için) aşağı inmek. [DLT]

çakmak[2], [çak *(yans.)* > çak-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Vurmak. [Gabain] [EUTS] **2.** *{eT}* Parçalamak; kesmek. [EUTS] **3.** Çivi, kazık gibi ucu sivri nesneleri tepesinden vurarak yer, duvar veya herhangi bir zemine gömmek; vurarak yerleştirmek. **4.** Bir şeyi çivi ile tutturmak. **5.** *argo.* Vurmak. **6.** *argo.* Fark etmek; anlamak; sezmek; keşfetmek. **7.** *argo.* İstenmeyen bir şeyi birisine kurnazlıkla kabul ettirmek; yamamak. **8.** *argo.* (İşaret için) etmek; yapmak. **9.** Tutuşturmak; ateş çıkartmak; alevlendirmek. *{eT} (aynı)* [DLT] **10.** İçki içmek; kadeh tokuşturmak. **11.** Silahı ateşlemek. **12.** *{ağız}* (Bir iskambil oyunu olan altmış altıda) masadaki kâğıtlar kapatıldıktan sonra rakibin elindeki kâğıdı koz ile almak. [DS] **13.** *gçsz. f.* Gazaba gelmek. **14.** Birden ve geçici bir süre aydınlanmak; parlamak. **15.** *argo.* İmtihanda başarı gösterememek; sınıfta kalmak. **16.** *argo.* Hakaret olarak benzetmek.

çakmak[3], [çak-mak چقمق / چاقمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Yapmak. [EUTS] **2.** *{eT}* Eriştirmek. [DLT] **3.** *{eT} {eAT}* (Kişiler için) aralarını açmak; birini diğerine kışkırtmak; kovlamak; gammazlamak; jurnal etmek. **4.** *{eAT}* İyice anlatmak; bildirmek; tanıtmak; açıklamak. **5.** *{eAT}* Yansıtmak; aksettirmek. **6.** *{eAT}* İfşa etmek. **7.** *{ağız}* Kötülük etmek. [DS]

çakmak[4], **-ğı** [*eT.* çak-mak] *is.* **1.** Ateş elde etmeye yarar küçük mekanik, manyetik ya da elektrik tutuşturmalı alet. **2.** Kibritin icadından önceleri, çakmak taşına hızla vurma ile meydana gelen sürtünme sonucunda çıkan kıvılcım ile kav adı verilen maddeyi tutuşturarak ateş elde etmeye yarar eğri çelik parçası. **3.** Ağızdan dolma tüfeklerde tetiğin harekete geçirdiği ateşleme düzeneği. **4.** Eskiden kullanılan çakmaklı tüfeklerde taşa çarpıp kıvılcım çıkarmak ve bu yolla barutu tutuşturmakta kullanı-

lan araç. **5.** *{ağız}* Şimşek. [DS] **6.** *{ağız}* Dokumada bir motif çeşidi. [DS] **7.** *{ağız}* Tüfek; tabanca.[DS] **8.** *{ağız}* Çocukların kuş avlamakta kullandıkları bir yay. [DS] **9.** *sf.* Eğri olan. **10.** (Bakış için) korkulu ve öfkeli. ◻ **çakmak çakmak,** *1. (Göz için) kızarmış. 2. Çok zekice (bakış).*|| **çakmak gibi,** *Zekâ fışkıran (göz).*|| **çakmak pabuç,** *Eskiden kullanılan çakmaklar gibi eğri yapılı bir tür ayakkabıya verilen ad.*|| **çakmak taşı,** *Çeliğe sürtüldüğünde sıcak kıvılcım çıkaran kuvars.*|| **çakmak tiftik,** *Kalite bakımından en iyi tiftik.*

çakmak[5]**, -ğı** [çak-mak] *is. tıp.* Streptokok denilen mikroplardan ileri gelen ve yer yer uçuğumsu kabarcıklar şeklinde gelişen bir deri hastalığı, *(impetigo).*

çakmak[6]**, -ğı** [çak-mak] *{ağız} sf.* Gösterişli; alımlı. [DS]

çakmak[7]**, -ğı** [çak-mak] *{ağız} is.* Dokumada bir motif çeşidi. [DS]

çakmakçı[1]**,** [çak-mak-çı] *is.* **1.** Çakmak üreten, satan ya da tamir eden kimse. **2.** *{ağız}* Makine onarımı yapan kimse; tüfekçi; çilingir. [DS]

çakmakçı[2]**,** [çak-mak-çı] *{ağız} is.* Konuşan iki kişiyi kızıştırarak birbirine takan kişi. [DS]

çakmakçılık, -ğı [çak-mak-çı-lık] *is.* Çakmakçının işi; çakmakçının mesleği.

çakmaklaşmak, [çak-mak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Göz için) çok zekice bakmaya başlamak. **2.** Kızarmak.

çakmaklı[1]**,** [çak-mak-lı] *sf.* **1.** Çakmağı olan; çakmak taşıyan; çakmak bulunduran. **2.** *is.* Çakmak taşına çarpmak suretiyle çıkan kıvılcımdan ateş alan, ağızdan dolma eski tür silah. ◻ **çakmaklı havan,** *Havan doldurulduktan sonra bir tetik düzeni ile ateşlenen eski bir top çeşidi.*|| **çakmaklı ışık,** *Bir gemi tarafından başka bir geminin dikkatini çekmek için geçici bir süre yanıp sönen ışık.*

çakmaklı[2]**,** [çakmak-lı چقمقلی] *{eAT} is.* Bir tülbent çeşidi.

çakmaklık, [çak-mak-lık] *sf.* Çakmakta kullanılmaya elverişli olan.

çakmaksız, [çak-mak-sız] *sf.* **1.** Çakmağı bulunmayan. **2.** *is.* Kibrit.

çakmalı, [çak-ma-lı] *{ağız} is.* İpek tül üzerine renkli pullar işlenmiş baş örtüsü. [DS]

çakman, [çak-man] *{ağız} sf.* Süt mavisi. [DS]

çakmur[1]**,** [çakır *(mavi-yeşil)* (Ar. mahmūr etkisiyle) > çakmur] *{ağız} is.* Yarı uykulu bakış. [DS]

çakmur, [çak-mur] *{ağız} is.* Sert kireç taşı. [DS] ◻ **çakmur buğday,** *{ağız} İri, ağır bir tür buğday.* [DS]

çaknaşmak, [çok-mak > çak-(ı)n-aş-mak / çağn-aşmak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** *{eAT}* Meraka düşüp aralarında tahminler yürütmek. **2.** *{ağız}* Toplanmak. [DS]

çako, [çako] *{ağız} sf.* Budala. [DS]

çakoç, [çak-uç / çeküç > çakoç] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çakoz, [çak-mak *(anlamak)* > çak + Yun. -os *(benzetme ile)*] *is. argo.* Anlama; sezme. ◻ **çakoz olmak,** *argo. İşi anlamak; kavramak; hileyi sezmek.*

çakozlamak, [çakoz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* (Gizli bir şey için) anlamak; sezinlemek.

çakra, [Sansk. cakra] *is.* **1.** Çember; disk. **2.** Tekerlek. **3.** Budacılıkta, evrenin varlığını, Buda öğreti ve yasalarını, Tanrı Vişnu'nun Güneş çemberini simgeleyen daire.

çakradmak, [çak-ır > çak-(ı)r-ad-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çakırlaştırmak. [DLT]

çakrak[1]**,** [çak-(ı)r-a-k] *{eT} sf.* **1.** Kel; dazlak. [DLT] **2.** *{ağız}* Ufak taşlı arazi. [DS] **3.** *{ağız}* Akarsuların en akıntılı yeri. [DS]

çakrak[2]**, -ğı** [çakır > çak(ı)r-(r)ak] *{ağız} sf.* Mavi gözlü. [DS]

çakratmak, [çak-(ı)r-at-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Gözü çakırlaştırmak; gözünü çakır gözlü imiş gibi döndürmek. [DLT]

çakraz, [çak-(ı)r-az] *{ağız} sf.* İnce; çürük.

çakrım, [çağır-mak > çağ(ı)r-ım] *{ağız} is.* Çağrılınca ses duyulabilecek kadar uzaklık; kilometre. [DS]

çakrışmak, [çak-ır-mak > çak-(ı)r-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birbirini çağırmak; çağrışmak. [DLT]

çakşak[1]**, -ğı** [çak-(ı)ş-a-k] *{ağız} is.* Yürürken arka ayak bileklerini birbirine sürten at, eşek, katır. [DS]

çakşak[2]**, -ğı** [çağşa-mak > çakşa-k] *{ağız} sf.* Gevşek. [DS]

çakşamak, [çağ(ı)ş-a-mak > çakşa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Gevşemek; oynamak; eskimek. [DS]

çakşapat [Sansk. çikşapada] *{eT} is.* Talimat; akide; ahlak kuralı. [Gabain]

çakşaput, [Sansk. çikşapada] *{eT}* **1.** Bir ayın adı; Uluğ Bey takviminde yılın on ikinci ayının adı. [EUTS] **2.** Ahlak kaidesi. [EUTS]

çakşaşık, -ğı [çak(ı)ş-aş-ık] *{ağız} sf.* Dengesiz. [DS]

çakşaşmak, [çak(ı)ş-aş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Bir şeye karar vermemek. [DS]

çakşır, [*eT.* çakşır چقشر > Far. cahcir / çakşūr ? [Doerfer]] *{ağız.} is.* **1.** Erkeklerin giydiği ince kumaştan yapılmış bir tür şalvar. *{OsT} (aynı)* **2.** Paçalı güvercin ve diğer kuşların ayaklarındaki tüyler. *{eAT} (aynı)* ◻ **çakşır otu,** *bot. Parçalı yapraklı, genellikle sarı çiçekli, bazı türlerinin yaprakları haşlandıktan sonra tuzlanıp yenilebilen, bazılarının kurutulmuş yaprakları hayvan yemi olarak kullanılan, kimisinin kökü de toz hâline getirildikten sonra bal ile karıştırılarak cinsel gücü artırıcı olarak kullanılan, ülkemizde yirmi kadar çeşidi bulunan, maydanozgillerden pek çok bitkinin genel adı, (Ferula).*

çakşırlı, [çakşır-lı] *sf.* **1.** (Erkek için) çakşır giymiş olan. **2.** (Kuş için) ayaklarında paça bulunan; paçalı.

çakşırmak, [çak-(ı)ş-ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Su sıçratmak. [DS]

çakşırsız, [çakşır-sız] *sf.* Çakşırı olmayan; çakşır giymemiş.

çakşur, [Far. cahcir چقشور] *{eAT} is.* → çağşır / çakşır.

çakşurlu, [çakşur-lu چاقشورلی] *{OsT} is.* Çakşırlı. 🗗 **çakşurlu güğercin,** *{OsT} Paçalı güvercin.*

çaktırılma, [çak-tır-ıl-ma] *is.* Çakmak işinin yaptırılma eylemi.

çaktırılmak, [çak-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çakmak eylemi yaptırılmak; çaktırmak eylemi yapılmak.

çaktırış, [çak-tır-ış] *is.* Çaktırmak işi veya biçimi.

çaktırma, [çak-tır-ma] *is.* Çakma işini yaptırma eylemi.

çaktırmadan, [çak-tır-ma-dan] *zf. argo.* Belli etmeden, sezdirmeden.

çaktırmak, [çak-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çivi, kazık gibi ucu sivri nesneleri tepesinden vurarak yer, duvar veya herhangi bir zemine gömdürmek. **2.** Bir şeyi çivi ile tutturtmak. **3.** *argo.* Fark ettirmek; birinin bir şeyi sezmesini sağlamak. **4.** İşaret ederek anlatmak. **5.** Tutuşturmak, ateş çıkartmak için sürttürmek. **6.** İmtihanda başarısız saymak; sınıfta bırakmak. **7.** Silahı ateşletmek.

çakturmak, [çak-mak > çak-tur-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** (Çakmak vb. için) çaktırmak. **2.** İki kişiyi kızıştırmak. [DLT]

çaku, [çak-mak *(iftira etmek)* > çak-gu / çak-u] *{eAT} is.* İftira.

çakuç, -cu [Far. çākūç چاکوچ] *(ça:ku:ç) {OsT} is.* Çekiç.

çakul, [Ar. şāḳul > çakul ? چاقول] *{eAT} is.* Dirhem; ağırlık.

çakuşlamak, [çak-uş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Sır saklayamamak. [DS]

çakuşmak, [çok-uş-mak > çak-uş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Toplanmak. [DS]

çal[1], [çāl] *(ça:l) {eT} sf.* **1.** Alaca; kır; kırçıl. *{eAT} {ağız} (aynı)* [KB] [DK] [DLT] [DS] **2.** Boz; kül rengi. *{ağız} (aynı)* [DK] [DS] **3.** *{ağız}* Ben; çil; leke. [DS] 🗗 **çal horozu,** *{ağız} 1. Alacalı horoz. 2. İri ibikli horoz.* [DS]|| **çal kara kuş,** *{eAT} zool. Kartal.* [DK] || **çal kirazı,** *{ağız} Beyaz kiraz.* [DS]

çal[2], [çal-añ / çal] *{ağız} is.* **1.** Taşlık ve çıplak tepe. **2.** Kireçli toprak. **3.** Ormanlık; fundalık. **4.** Maki ile örtülü engebeli alan. **5.** Susuz, çıplak engebeli alan. **6.** Sulu, düz ova. [DS] 🗗 **çal baş,** *Kel.*

çal[3], [çal] *{eT} is.* Yele.

çal[4], [Far. çāh *(kuyu)* => çal] *{ağız} is.* Müslüman olmayanların mezarı. [DS]

çal[5], [cağ > çal] *{ağız} is.* **1.** Arabanın yanlarındaki direklere bağlanan sırık. **2.** Etrafı çitle çevrili yazlık ağıl. **3.** Taştan örülmüş çit. [DS] 🗗 **çal duvar,** *{ağız} 1. Asmanın altına yapılmış çardak. 2. Ağaçlarla çevrilmiş avlu. 3. Çalıdan yapılan çit.* [DS]|| **çal kamış,** *{ağız} Damın ağacı döşendikten sonra üzerine çamur ve toprak serilen kalın kamış dizisi.* [DS]

çal[6], [çal / çala] *{ağız} zf.* **1.** (Vakit için) tam o anda. **2.** Tam; eksiksiz. [DS] 🗗 **çal akap,** *{ağız} Çok kısa zaman içinde.* [DS]|| **çal akşam,** *{ağız} Akşam olur olmaz; tam akşam vakti.* [DS]|| **çal ahmak,** *{ağız} Beceriksiz; ahmak.* [DS]|| **çal ense etmek,** *{ağız} Ensesinden yakalamak.* [DS]|| **çal koyun,** *{OsT} Sırt üstü.*|| **çal para,** *{ağız} Sular azaldığında parası ödenmek üzere tarlayı belediyeye sulatmak işi.* [DS]|| **çal paracı,** *{ağız} Belediye sulama işinde görevlendirilen kişi; su bekçisi.* [DS]|| **çal yaka etmek,** *{ağız} Yakasından tutmak.* [DS]

çal[7], [Far. çāh => çal] *{ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çal[8], [çal] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çala[1], [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a] *zf.* **1.** Defa; kez. **2.** Bir an, bir ara. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Fırsat. [DS] **4.** Bazı isimlerden önce gelerek deyimin fiiline çabukluk, süreklilik, dikkatsizlik ve üstünkörülük anlamı taşıyan birleşik zarflar yapar. 🗗 **çala kalem,** → çalakalem.|| **çala kamçı,** → çalakamçı.|| **çala kaşık,** → çalakaşık|| **çala kılıç,** → çalakılıç.|| **çala kürek,** → çalakürek.|| **çala paça,** → çalapaça.|| **çala pala yapmak,** *{ağız}* → çalapala. [DS]|| **çala pata,** *{ağız}* → çalapata. [DS]|| **çala taban,** çalataban.

çala[2], [çal-mak *(benzemek, andırmak)* > çal-a] *zf.* **1.** *{eAT}* Biraz; kısmen. **2.** *{ağız}* Az kullanılmış; eski; kullanılmış. [DS] 🗗 **çala kullanmak,** *{ağız} Bir şeyi az kullanmak.* [DS]|| **çala tutulmuş,** *{ağız} Az kullanılmış.* [DS]

çala[3], [çal-mak *(andırmak)* > çal-a] *{ağız} zf.* (Görmek eylemi için) yalan yanlış. [DS]

çala[4], [çal-mak > çal-a] *{ağız} is.* Silah. [DS]

çala[5], [Gürc. çala] *{ağız} is.* **1.** Hayvanlara yedirilen tahıl sapları; mısır koçanı vb. **2.** Tatsız tuzsuz yemek. [DS]

çalabımak, [çaba-la-mak > çalabı-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Uğraşmak; didinmek. [DS]

çalaca[1], [çal-mak > çala-ca چالاجه] *{eAT} zf.* **1.** Biraz; az. **2.** *{ağız}* Bir an; bir ara. [DS] 🗗 **çalaca dutulmak,** *{eAT} Az kullanılmak.*|| **çalaca yapmak,** *{ağız} (İş için) gelişigüzel ve zamanından çok önce bitirmek.* [DS]

çalaca[2], [çala-ca] *{ağız} sf.* Eski; kullanılmış; müstamel. [DS]

çalacak[1], **-ğı** [çal-mak > çal-acak] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalacak[2], **-ğı** [çal-acak] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çalacak[3], **-ğı** [çal-acak] *{ağız} is.* Şıra karıştırmaya yarayan uzun, üç çatal ağaç. [DS]

çalaf, [? çalaf] *{ağız} sf.* İnce; zayıf. [DS]

çalagan[1], [çal-agan] *{ağız} sf.* → çalağan[1]. [DS]

çalagan[2], [çal-agan] *{ağız} is.* → çalağan[2]. [DS]

çalağan[1], [çal-mak > çal-ağan] *{ağız} is.* **1.** Kartal. **2.** Çaylak. [DS]

çalağan[2], [çal-mak > çal-ağan] *{ağız} is.* Bağ, bahçe ve tarla kenarlarını selden korumak için çalı çırpı ve ağaçlar ile yapılmış set. [DS]

çalağan[3], [çal-mak > çal-ağan] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

çalağancı, [çal-ağan-cı] *{ağız} is.* Doğan kuşu. [DS]

çalağap, [çal-a+kap-(mak)] *{ağız} zf.* Şöyle böyle; yarım yamalak; üstünkörü. [DS]

çalağı, [çal-mak > çal-ağı] *{ağız} is.* Süpürge. [DS]

çalağurlamak, [çal-mak > çala-gur-la-mak / çalavur-la-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Sezdirmeden aramak. [DS]

çalak[1], **-ğı** [çal-mak > çal-ak] *{ağız} is.* Erkek yaban domuzunun alt çenesindeki köpek dişlerinden her biri; çalgıç. [DS]

çalak[2], **-ğı** [çal *(ałaca)* > çal-ak] *{ağız} is.* **1.** Küçük karpuz. **2.** Ham karpuz. [DS] 🗗 **çalak cülek,** *{ağız} 1. (Meyve için) ham. 2. (Kişi için) ruhen gelişmemiş.* [DS]

çalak[3], **-ğı** [çağ *(yans.)* > ça(ğ)-la-k] *(ça:lak) {ağız} is.* **1.** Avludaki suyun dışarı akmasını sağlayan delik. **2.** Çukur. **3.** Küçük çağlayan. [DS]

çalak[4], **-ğı** [çal-mak *(vurmak, kesmek)* > çal-ak] *{ağız} is.* **1.** Dallı budaklı ağaç. **2.** Davar için yapılmış kışlık ağıl. **3.** Sele karşı korunmak için çalı ve çırpıdan yapılmış set. [DS]

çalak[5], **-ğı** [çal-mak *(vurmak)* > çal-ak] *{ağız} is.* İşaret; iz. [DS]

çalak[6], **-ğı** [çal *(çıplak)* > çal-ak] *{ağız} is.* Rüzgârın karını sürükleyerek çıplak bıraktığı yer. [DS]

çalak[7], **-ğı** [Far. çālāk چالاک] *(ça:lâ:k) {ÖsT} sf.* **1.** Çabuk hareket edebilen; çevik; tez canlı. **2.** Adam öldüren hırsız. **3.** Yol kesici. **4.** Yüksek yer; büyük adam.

çalak[8], **-ğı** [çal-ak] *{ağız} is.* Biçilen ekinin bir sırada olması. [DS]

çalak[9], **-ğı** [çal-mak > çal-ak] *{ağız} sf.* Deli. [DS]

çalakalem, [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a+kalem] *(ça'lakalem) zf.* Çabuk çabuk ve özentisiz biçimde yazarak.

çalakamçı, [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a+kamçı] *(ça'lakamçı) zf.* **1.** Sürekli veya sık sık kamçı vurarak. **2.** (At arabası için) bütün ayrıntıları ile tam olarak.

çalakap, [çal-a+kap] *{ağız} zf.* Çok kısa zaman içinde. [DS]

çalakaşık, [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a+kaşık] *(ça'lakaşık) zf.* Acele ile yiyerek, kaşıklayarak.

çalakat, [çal-a+kat] *{ağız} is.* Eski ceket. [DS]

çalakılıç, [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a+kılıç] *(ça'lakılıç) zf.* Sürekli kılıç sallayarak.

çalaki, [Far. çālākī چالاکی] *(ça:lâ:ki:) {ÖsT} is.* Eline ayağına çabukluk; tez canlılık; çabukluk, çeviklik.

çalaklamak[1], [çal-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Yaban domuzu için) insana saldırarak azı dişleri ile yaralamak.

çalaklamak[2], [çalak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Araştırmak. [DS]

çalakop, [Yun. tsalukopus] *{ağız} is.* Çalı çırpı kesilen büyük bıçak. [DS]

çalakşam, [çal+akşam] *{ağız} zf.* Akşam olur olmaz. [DS]

çalakürek, [çal-mak *(sürdürmek, tekrarlamak, acele ile yapmak)* > çal-a+kürek] *(ça'lakürek) zf.* Aralıksız kürek çekerek.

çalamak, [çal-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gözden geçirmek. [DS]

çalamar, [çal-a-mar / çal-mar] *{ağız} is.* Üstü açık, etrafı çalı çitle çevrilmiş yazlık koyun, keçi ağılı; ağıl. [DS]

çalan[1], [çal-ān] *{ağız} sf.* Parlayan. [DS]

çalan[2], [çal-ān] *{ağız} sf.* Aceleci; sabırsız. [DS]

çalang, [çal-mak > çal-aŋ] *(çalaŋ) {eT} sf.* **1.** Geveze; bağıran; çalçene. [DLT] **2.** (Yer için) yanmış gibi siyah; ot bitmeyen; çorak. [DLT]

çalango, [Far. çeleng] *{ağız} is.* Çelenk. [DS]

çalankı, [çal-mak > çal-an-kı] *{ağız} is.* Çalı çırpı; ince odun. [DS]

Çalap, -bı [Ar. callab *(köle tüccarı)* > calab *(köle sahibi)* => çalab [Marcel] > çalap جلپ] *{eAT} is.* **1.** Tanrı; ilah. **2.** Efendi; sahip. **3.** Dost; yardımcı. 🗗 **Çalap Tanrı,** *{eAT} Hak Taalâ; Cenab-ı Hak.*

çalap[1], **-bı** [Ar. callab *(köle tüccarı)* > calab *(köle sahibi)* => çalab [Marcel] > çalap جلپ] *{eAT} is.* **1.** Efendi; sahip. **2.** Dost; yardımcı.

çalap[2], [çal-mak > çal-av / çalap ?] *{ağız} is.* Ateş. [DS]

çalapa[1], [Lat. jalappa] *is. bot.* **1.** Kökünden müshil olarak yararlanılan bir bitki, *(İpomaca Jalappa).* **2.** Bu bitkiden alınan müshil.

çalapa[2], [Far. çül-pā] *{ağız} sf.* Beceriksiz; elinden iş gelmeyen. [DS]

çalapaça, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-a+paça] *(ça'lapça) zf.* Zorla; sürükleyerek.

çalapala, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* >

çal-a+pala] *(ça'lapala) zf.* Acele ile. 🗗 **çalapala yapmak,** *{ağız} (İş için) tez yapmak.* [DS]

çalapat, [çal-a+pat] *{ağız} sf.* (Gürültü için) az. [DS]

çalapata, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-a+pat-a] *(ça'lapata) {ağız} zf.* (Dövmek için) hemen girişmek; ne olup bittiğini anlamadan. [DS]

çalar[1]**,** [çal-mak > çal-ar] *sf.* Çalma, ses verme özelliği bulunan. 🗗 **çalar saat,** *Ayarlanıp kurulduğunda belirlenen saatte bir zil donanımı ile çalan masa saati.*

çalar[2]**,** [çal-ar] *{ağız} is.* Süpürge. [DS]

çalar[3]**,** [Yun. skillarion] *{ağız} is.* Sırtı dikenli, yenmeyen köpek balığına benzer bir balık cinsi. [DS]

çalarma, [çal-ar-ma] *is.* (Ekinler için) başakların olgunlaşmaya başlama durumu.

çalarmak, [çal-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Ekin için) olgunlaşmaya, sararmaya yüz tutmak. [DS]

çalası, [çal-ası] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalaş, [çal-aş / talaş] *{ağız} is.* Talaş. [DS]

çalaşır, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-aş-ır] *{ağız} sf.* (Kişi için) karşılık beklemeden herkesin işini gören, başkalarına çalışan. [DS]

çalata, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal+at-a] *{ağız} sf.* Elbiseyi çabuk yırtıp eskiten. [DS]

çalataban, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-a+taban] *zf.* (Kaçmak, koşmak için) paldır küldür.

çalav, [çalk *(yans.)* > çalk-ağu > çal-av] *{ağız} is.* Yayık. [DS]

çalavan, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-ağan] *{ağız} is.* Hizmetçi; işçi. [DS]

çalavanlık, -ğı [çalavan-lık] *{ağız} is.* İşçilik. [DS]

çalavlamak, [çalav-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çevreyi gezip dolaşarak araştırmak. [DS]

çalavurlamak, [çal-mak *(sürdürmek, acele ile yapmak)* > çal-a+vur-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [l(u)-yor]* Herhangi bir yerdeki pisliği ve çeşitli döküntüleri özen göstermeksizin yüzeyden temizlemek. [DS]

çalaz, [çal-mak[9] > çal-az / çala-z] *{ağız} is.* **1.** Mısır koçanı. **2.** Kuru dal; kuru ağaç. [DS]

çalba, [Lat. salvia] *{ağız} is.* **1.** Adaçayı. **2.** Labada; efelek. **3.** Ocak yakmakta kullanılan kuru dal ya da çalı çırpı; kuru ot. [DS]

çalbadar, [Far. çār-pā *(dör ayaklı)* > çārpā-dār] *{ağız} is.* At ya da katır kervanının önünde giden hayvan. [DS]

çalbara, [Bul. çerepna ?] *{ağız} is.* Küçük tencere. [DS]

çalbarmak, [yalvar-mak > çalbar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Yalvarmak.

çalbus, [Far. çāl-būs چالبوس] *(ça:lbu:s) {OsT} is.* Yaltakçı; dalkavuk.

çalbuzan, [Far. çāl-būs => çalbuzan] *{ağız} sf.* Her şeye burnunu sokan. [DS]

çalcak, -ğı [çal-acak > çalcak] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalcek, -ği [çal-acak] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalça, [çal-ça] *{ağız} is.* Dağlarda kayaların toplu bulunduğu yer. [DS]

çalçap, [çal-mak+çap-mak] *{ağız} is.* **1.** Eli çabuk; hırsız. **2.** Acele, gelişigüzel iş yapan. [DS] 🗗 **çalçap etmek,** *{ağız} Çalmak; hırsızlamak.* [DS]

çalçaput, -du [çal+çaput] *{ağız} is.* Eski bez parçası. [DS]

çalçar, [çal+çar ?] *{ağız} sf.* (Kişi için) eğri yürüyen; yürürken bacakları birbirine dolaşan. [DS]

çalçene, [çal-mak+çene] *sf.* Durmadan konuşan (kimse); çenesi düşük; geveze.

çalçenelik, -ği [çal+çene-lik] *is.* Durmadan konuşma durumu; gevezelik.

çalçubuk, -ğu [çal+çubuk] *{ağız} sf.* Terbiyesiz; kendini bilmez. [DS]

çald, [çald / çıld / çild *(yans.)*] *is.* Hafif çarpma ve sürtünmeyi; çıtırtı ve hışırtı çıkararak kıpırdanma, sallanma, dönme ve titremeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çal-dır çaldır, çal-dır çuldur, çal-dır-a-mak, çal-dır-da-mak*

çaldamak, [çald *(yans.)* > çald-ā-mak] *{eT}* → çalramak.

çaldır[1]**,** [çald *(yans.)* > çald-ır] *{eT} is.* Çarpma, sürtünme gibi durumlarda çıkan sesi ve sallanma gibi hareketleri anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çaldır çaldır,** *Ses çıkarma.* [DLT] ‖ **çaldır çaldır etmek,** *{ağız} (Madenî büyük parçalar için) birbirine sürtünerek ses çıkarmak.* [DS]‖ **çaldır çuldur,** *(Arabanın gidişi için) hızla ve gürültü yaparak.*

çaldır[2]**,** [Sansk. jaladhara] *(çaldr) {eT} is.* Deniz. [EUTS]

çaldıramak, [çald *(yans.)* > çald-ır-a-mak چالدرمق] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Hareket etmek. **2.** Çaldırtı çıkarmak; şakırdamak.

çaldırılma, [çal-dır-ıl-ma] *is.* Çaldırmak eylemine uğrama.

çaldırılmak, [çal-dır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çalmak eylemine uğramak; çalmak eylemi uygulanmak. **2.** Hırsıza kaptırılmak; çalınmasına sebep olmak.

çaldırış, [çal-dır-ış] *is.* Çaldırma işi veya biçimi.

çaldırıvermek, [çal-dır-ı+ver-mek] *{ağız} gçl. b. f. [-ir]* Süpürüvermek. [DS]

çaldırma, [çal-dır-ma] *is.* **1.** Ses çıkaracak şekilde bir müzik aletini veya nesneyi kullandırına işi. **2.** Hırsızın kapmasına sebep olma eylemi.

çaldırmak[1]**,** [çal-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** (Zil vb. için) ses çıkarmasını sağlayacak şekilde birisine kullandırmak. **2.** Müzik aleti kullandırınak, musiki icra ettirmek.

çaldırmak[2], [çal-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hırsızın çalmasına meydan vermek; aşırmasına, alıp götürmesine sebep olmak. [DS]

çaldırmak[3], [çal-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Vurdurmak; kestirmek. **2.** Bir şeyi çapraz olarak kestirmek. [DS]

çaldırmak[4], [çal-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Yoğurt için) mayalatmak. [DS]

çaldırmak[5], [çal-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Süpürmek, sürmek için) özen göstermeden yapmak; gelişigüzel yapmak. [DS]

çaldırmak[6], [çal-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Duymak; hissetmek. [DS]

çaldırmak[7], [çal-dır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Azıcık benzemek; andırmak. [DS]

çaldıvar, [çal+duvar] *{ağız} is.* **1.** Asma çardağı. **2.** Ağaçla çevrilmiş avlu. [DS]

çaldramak, [çald *(yans.)* > çald-(ı)r-a-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Ses çıkarmak; çağıl çuğul etmek; çaldıramak; çıldırdamak. [DLT]

çaldurmak, [çal > çald-ur-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Azıcık benzemek [DK]

çaldurum, [çal+dur-um] *{ağız} is.* **1.** Dağların engebeli taşlık yerleri. **2.** Sıcak mevsimlerde yağ, peynir vb. konulan yer. [DS]

çaldut, [çal+tut] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çalduvar[1], [çal+duvar ?] *{ağız} is.* **1.** Yemekten önce yenen meyve. **2.** Kahvaltı. [DS]

çalduvar[2], [çal+duvar] *{ağız} is.* Çalıdan yapılan çit. [DS]

çale, [Far. çeġāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çaleli, [çağ-ıl-lı ? > çaleli] *{ağız} sf.* (Toprak için) kumsal. [DS] 🗗 **çaleli toprak,** *{ağız} Kumlu toprak.* [DS]

çalenç, [İng. challenge] *is. spor.* Spor karşılaşmalarında birincinin, daha sonra rakibinin kendisini yeninceye kadar elinde bulundurduğu ödül ya da unvan.

çalfatura, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Hayvan vergisi için sayım yapan memur. [DS]

çalg, [çalg / çalh / çalk / çılh / çılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve akışkan maddelerle, cıvık kıvamdaki şeylerin sarsılma, çalkalanma ve bu biçimdeki hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çalg-ar-ış*

çalgaç, -cı [çal-mak > çal-gaç] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalgam[1], [çal-ga-m] *{ağız} is.* Kartal. [DS]

çalgam[2], [çalg-a-m] *{ağız} is.* **1.** Suyun akıntılı yeri. **2.** Çağlayan. [DS]

çalgam[3], [Far. şelġām] *{ağız} is.* Şalgam. [DS]

çalgamlanmak, [çalgam-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Meyve için) tam olgunlaşmak. [DS]

çalgan, [çalg-an] *{ağız} is.* **1.** Taşlık ve meyilli su yatağı. **2.** Suyun akıntılı yeri. [DS]

çalgap[1], [çalk-a-m > çalk-ab] *{ağız} is.* **1.** Dalga. **2.** Anafor. [DS]

çalgap[2], [çal+gap] *{ağız} zf.* **1.** Bir parça; azıcık. **2.** Birdenbire; hemen. **3.** Belli belirsiz. **4.** Bir an; bir ara. [DS]

çalgap[3], [çal-mak+kap-mak] *{ağız} is.* Yağma. [DS]

çalgarış, [çal + kar-ış] *{ağız} sf.* **1.** Karışık. **2.** (Hava için) bozuk. [DS]

çalgavur[1], [*çal-ga-mak > çalġa-ġur ?] *{ağız} zf.* (Arayıp yakalamak için) hemen. [DS] 🗗 **çalgavur etmek,** *{ağız} Telaşla dolaşmak.* [DS]

çalgavur[2], [çalk-a-mak > çalkavur ?] *{ağız} is.* Tahıl eleme makinesi; selektör. [DS]

çalgavuş, [çal+kav-uş ?] *{ağız} sf.* (Kişi için) acele ve özensiz iş gören. [DS]

çalgay, [çal-gāy] *(çalga:y) {eT} is.* **1.** Kuş kanadının uçları; kuş tüyü [DLT] **2.** Kaz tüyü. [Clauson]

çalgazan[1], [çal+kaz-an] *{ağız} is.* Dolandırıcı. [DS]

çalgazan[2], [çalk-az-an] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

çalgeç, -ci [çal-geç] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalgeçir, [çal+geç-ir] *{ağız} is.* Kapı mandalı. [DS]

çalgı[1], [çal-mak *(vurmak, ses çıkartmak)* > çal-gı] *is.* **1.** Müzik yapmak amacıyla kullanılan her türlü ses verebilen alet; saz; enstrüman; müzik aleti. **2.** Bu tür aletleri kullanan müzikçiler topluluğu; saz. **3.** Çalgılı yer; gazino. 🗗 **çalgı aleti,** *Müzik sesleri çıkarmaya yarar araç.*| **çalgı çağanak,** *Çalgılı, neşeli ve gürültülü olarak.*‖ **çalgı çalmak,** *Bir müzik aletini kullanmak.*‖ **çalgı müziği,** *İnsan sesinin katılmadığı, yalnızca müzik araçları ile yapılan müzik; enstrümantal müzik.*‖ **çalgı partisi,** *Yalnızca çalgıların icra edildiği müzik partisi.*

çalgı[2], [çal-mak > çal-gı] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalgı[3], [çal-mak > çal-gı] *{ağız} is.* Tırpan. [DS]

çalgı[4], [çal-mak > çal-gı] *{ağız} is.* Baş örtüsü; çalma. [DS]

çalgı[5], [çal-mak > çal-gı] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çalgıcı, [çalgı-cı] *is.* **1.** Geçimini bir müzik aletini çalarak sağlayan kimse. **2.** Bir çalgı ile müzik yapan sanatçı. **3.** Çalgı aleti yapan veya satan kimse. 🗗 **çalgıcı böcek,** *zool. Başı sert bir kabukla örtülü, kahve rengi ya da siyah renkli, beş milimetre boyunda zararlı bir böcek.*‖ **çalgıcı otu,** *bot. Turpgillerden beyaz çiçekli, halk hekimliğinde göğüs yumuşatıcı olarak kullanılan, genellikle kurak yerlerde yetişen bir otsu bitki; bülbül otu, (Sisymbrium officinale).*

çalgıcılık, -ğı [çalgıcı-lık] *is.* Çalgıcının işi veya mesleği.

çalgıç[1], **-cı** [çal-mak *(vurmak, ses çıkartmak)* > çalgıç] *is.* Bazı telli sazları çalmakta kullanılan boynuz, kemik, plastik vb. şeylerden yapılmış araç; tezene; mızrap.

çalgıç[2], **-cı** [çal-gıç] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalgıç[3], **-cı** [çal-gıç] *is.* **1.** Yaban domuzunun alt çenesindeki köpek dişlerinden her biri; çalak. **2.** *{ağız}* Yaban domuzunun erkeği. [DS]

çalgıç[4], **-cı** [çal-gıç] *{ağız} is.* Bahçe süpürgesi. [DS]

çalgıhane, çalgı + Far. ḫāne] *(çalgıha:ne) is.* **1.** Çalgı çalınan yer. **2.** Konser salonu.

çalgılama, [çalgı-la-ma] *is.* Elde bulunan bir müzik parçasını belli bir çalgı ile seslendirilebilecek hâle getirme işi; enstrümantasyon.

çalgılamak[1], [çalgı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir müzik eserini her parçasını ayrı bir çalgı seslendirecek şekilde yazmak ve böylece besteye renk katmak.

çalgılamak[2], [çalı-la-mak / çalgı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Haşhaş, susam vb. küçük taneli tohumların toprağa karışmasını sağlamak için üzerinden bir çalı parçasını sürüyerek dolaştırmak. [DS]

çalgılı, [çalgı-lı] *sf.* **1.** Çalgısı bulunan. **2.** Çalgı çalınarak yapılan. 🗗 **çalgılı saat,** *İçine yerleştirilmiş değişik sesler veren çanlar üzerine küçük çekiç vurmak suretiyle müzikal sesler çıkaran saat.*

çalgın[1], [çal-mak *(vurmak, çarpmak* > çal-gın چالغين] *{ağız} sf.* **1.** (Ekin için) sıcak ya da soğuktan gelişemeyip cılız kalan; çalık. **2.** (Meyve için) donmuş ya da hastalıklı. **3.** (Yemek için) uzun süre bakır kapta kalarak bozulmuş; çalık. **4.** (Kişi için) cin tarafından çarpıldığına inanılan; kötürüm; inmeli; sakat; çalık. **5.** Deli; delimsi. **6.** Terbiyesiz; hoppa; oynak. [DS] 🗗 **çalgın yürümek,** *{eAT} Sağa sola çarparak, delice, düzensiz yürümek.*

çalgın[2], [çal-mak *(benzemek)* > çal-gın] *{ağız} sf.* Andıran; benzeyen. [DS]

çalgın[3], [çal-mak > çal-gın] *{ağız} is.* Hırsız. [DS] 🗗 **çalgın salmak,** *{ağız} Köy sandığına para yatırmak.* [DS]

çalgın[4], [çalg-mak > çalg-ın] *{ağız} is.* Hızlı akan su. [DS]

çalgın[5], [çal-mak > çal-gın] *{ağız} is.* Hafif hafif yağan yağmur; çisenti. [DS]

çalgın[6], [çal-mak > çal-gın] *{ağız} is.* Eski baş örtüsü. [DS]

çalgınlık, -ğı [çal-gın-lık] *{ağız} is.* Yağmur etkisi ile buğdaylarda olan bir hastalık. [DS]

çalgır, [çal-gır] *{ağız} is.* Gelinlerin başlarına bağlanıp ucu arkadan sarkıtılan örtü. [DS]

çalgırbaç, [çal+kır+baş ?] *(ça'lgırbaç) {ağız} zf.* Hepsi; tamamı. [DS]

çalgısız, [çal-gı-sız] *sf.* Çalgısı, müziği olmayan.

çalgotur, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Hayvan sayım memuru. [DS]

çalgu, [çal-gu] *{ağız}* is. Bahçe süpürgesi. [DS]

çalguç, [çal-guç] *{ağız} is.* **1.** Azgın erkek domuz. **2.** Domuzun uzun azı dişi; domuz boynuzu. [DS]

çalguçlu, [çal-guç-lu] *{ağız} sf.* Utanmaz; arsız. [DS]

çalgun[1], [çal-mak > çal-gun] *{ağız} is.* Sağanak yağmur. [DS]

çalgun[2], [çal-gun / çal-gın] *{ağız} is.* Sıcak veya soğuk yüzünden gelişemeyerek cılız kalmış ekin. [DS]

çalguz, [yal-(ı)ng-uz / çal-guz / yal-guz] *{eT} sf.* Yalnız.

çalğap[1], [çal+kap] *{ağız} zf.* **1.** Birdenbire; hemen. **2.** Belli belirsiz. [DS]

çalğap[2], [Far. çarḫ-āb] *{ağız} is.* **1.** Anafor. **2.** Yağma. [DS]

çalğazan, [çal+kazan] *{ağız} is.* Dolandırıcı. [DS]

çalğı, [çal-gı] *{ağız} is.* Ahır süpürgesi. 🗗 **çalğı düydüsü,** *{ağız} Ahır süpürgesinin yıprandıktan sonra kalan yeri.* [DS]

çalğıç, -cı [çal-gıç] *{ağız} is.* Azgın erkek domuz. [DS]

çalğın, [çal-gın] *{ağız} is.* **1.** Soğuk veya sıcak yüzünden gelişememiş cılız kalmış ekin. **2.** Kötürüm; inmeli. [DS]

çalğınlık, -ğı [çal-gın-lık] *{ağız} is.* Yağmur yüzünden ekin ve meyvelerde olan hastalık. [DS]

çalğu, [çal-gı] *{ağız} is.* Bahçe süpürgesi. [DS]

çalğuç, -cu [çal-gıç] *{ağız} is.* Dişi yaban domuzu. [DS]

çalğun, [çal-gın] *{ağız} is.* Donmuş veya hastalıklı meyve. [DS]

çalh, [çalg / çalh / çalk / çılh / çılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve akışkan maddelerle, cıvık kıvamdaki şeylerin sarsılma, çalkalanma ve bu biçimdeki hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çalh-a-mak, çalh-ala-n-mak, çalh-a-ntı*

çalhaçal, [çal+ha+çal ?] *{ağız} zf.* (Dövüşmek için) şiddetli. [DS]

çalhalamah, [çalh-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* → çalkamak. [DS]

çalhalamalamak, [çalḫ-ala-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hafifçe yıkamak; durulamak. [DS]

çalhama, [çalh-a-ma] *{ağız} is.* Çalkama. 🗗 **çalhama sepet,** *{ağız} İnce kamıştan yapılmış büyük sepet.* [DS]

çalhamak, [çalh *(yans.)* > çalh-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* → çalkamak. [DS]

çalhalanmak, [çalh *(yans.)* > çalh-ala-n-mak] *{ağız} edil. f. [-r]* → çalkalanmak. [DS]

çalhantı, [çalh *(yans.)* > çalh-a-ntı] *{ağız} is.* → çalkantı. [DS]

çalhantu, [çalh-a-ntı] *{ağız} is.* **1.** Yıkanan buğdayın elek altında kalan kısmı; elenti. **2.** Bulaşık suyu. **3.** Sulandırılmış yoğurt. [DS]

çalhar[1], [çalḫ-a-r] *{ağız} is.* İri gözenekli kalbur. [DS]

çalhar[2], [çalḫ-ar] *{ağız} is.* Poyraz yeli. [DS]

çalı[1], [çal-mak *(vurmak, çarpmak)* > çal-u / çal-ı] *is.* **1.** Boyu fazla uzamayan, genellikle dipten dallana-

rak yayılan, gövdesi fazla kalınlaşmayan odunsu bitki. **2.** Cılız ve karmaşık dallı otsu bitkiler topluluğu. ◘ **çalı bülbülü,** *zool. Sinekkapangillerden, ağaçlara yuva yaparak meyve ve böceklerle beslenen iri bir ötücü kuş, (Sylvia hortensis).*|| **çalı çapak,** *{ağız} Çalı çırpı.* [DS]|| **çalı çeper,** *{ağız} 1. Çalı çırpı. 2. Çalıdan yapılmış çit.* [DS]|| **çalı çıpkı,** *{ağız} Çalı çırpı.* [DS]|| **çalı çırpı,** *Kolay tutuşabilen, ince ağaç dalları ile kuru ot türü şeyler.*| **çalı çıtlığı,** *{ağız} zool. Çalıkuşu.* [DS]|| **çalı demeti,** *Yengeç avında kullanılan, aralarına et parçaları konularak akşamdan suya bırakılan çalı demeti.*|| **çalı dibi,** *{ağız} Çalılıklarda biten ve yemeği yapılan bir ot.* [DS]|| **çalı dikeni,** *Kara çalı.*|| **çalı fasulyesi,** *bot. Taze ve kuru olarak tüketilen bir tür sırık fasulyesi.*|| **çalı gaga,** *{ağız} İğde.* [DS]|| **çalı gibi,** *(Saç ve sakal için) sert, sık ve dik.*|| **çalı horozu,** *zool. Orman tavuğugillerden, kozalaklı ağaç ormanlarında yaşayan, böcek ve kozalak sürgünleri ile beslenen iri bir kuş; orman horozu, (Tetrao urogallus).*|| **çalı kakıcı,** *{ağız} Yol kesiciliğe özenen kimse.* [DS]|| **çalı kap,** *{ağız} Diken vb. şeyleri tutmaya yarayan çatal ağaç.* [DS]|| **çalı koparan,** *{ağız} Sağlam kumaş.* [DS]|| **çalı kuşu,** *zool. Sinekkapangillerden Avrupa ve Asya'nın bütün bölgelerinde yaşayan böcek, larva ve tane ile beslenen göçmen, tüyleri yeşilimsi, kanatlarının üstü koyu esmer benekli, başının ortasındaki sarı yanlarda siyah çizgiler bulunan, çok küçük bir tür ötücü kuş, (Regulus regulus).*|| **çalı külü,** *{ağız} Kor; köz.* [DS]|| **çalı süpürgesi,** *1. Süpürge otundan yapılan süpürge. 2. Çalı otlarından yapılan süpürge.*|| **çalı taşlamak,** *Bir girişimin ya da bir sözün altında başka niyetler olup olmadığını araştırmak.*|| **çalı toprak,** *{ağız} Dağ eteklerinde bulunan iyi cins, verimli toprak.* [DS]|| **çalı tutmak,** *{ağız} Çit yapmak için çalıları bir ucundan yere gömerek birbirine bağlamak.* [DS]|| **çalı yemişi,** *{ağız} İğde.* [DS]|| **çalıyı ucundan sürümek,** *1. İşi yöntemine ters olarak yapmak. 2. Beceriksiz davranmak.*

çalı[2], [Far. çāh => çalı] *{ağız} is.* Delikli taş. [DS]

çalı[3], [çal-ı] *{ağız} is.* Bahçe. [DS]

çalı[4], [çalı] *{ağız} ünl.* Keçi kovalama ünlemi. [DS]

çalı[5], [çal-ı / çal-a] *{ağız} zf.* Bir ara; bir an. [DS]

çalı[6], [Far. çeġāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çalıbasan, [çalı+bas-an] *{ağız} is.* İri ve sert taneli, uzun saplı ve kılçıklı bir buğday. [DS]

çalıbasmaz, [çalı+bas-maz] *{ağız} is.* Kara kılçıklı buğday. [DS]

çalıcak, -ğı [çal-acak] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalıcı, [çal-mak > çal-ıcı چالجی / چلیجی] *{eAT} sf.* Saz çalan; çalgıcı.

çalıcıl, [çalı-cıl] *{ağız} is. zool.* Çalı kuşu. [DS]

çalıg, [çal-ıġ / çal-ık] *{eT} sf.* ➔ çalık[4].

çalıg, [çal-mak > çal-ıġ / çal-ık] *{eT} is.* **1.** Yitik arama. **2.** Beylerin halkı davet için gönderdiği haber. [DLT]

çalıgaç, -cı [çal-(ı)gaç] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalıgeç, [çal-(ı)gaç] *{ağız} is.* Yoğurt mayası. [DS]

çalıh[1], [çal-ık] *{ağız} is. bot.* Kırmızı çiçekli, kökü yenir bir yaban bitkisi. [DS]

çalıh[2], [çal-ık] *{ağız} sf.* Kötürüm; inmeli; sakat. [DS]

çalık[1], **-ğı** [çal-mak *(vurmak, çarpmak)* > çal-ık] *{ağız} sf.* **1.** Bir tarafa eğrilmiş; çarpık; yamuk. **2.** Biçimsiz. [DS]

çalık[2], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} sf.* **1.** Doğal durumundan, doğal renginden uzaklaşmış; bozulmuş. **2.** (Ekin için) soğuk ya da sıcaktan gelişemeyerek cılız kalmış. **3.** *is.* Koyunlarda görülen çiçek türünden bir virüsün yol açtığı hastalık. [DS] ◘ **çalık kavak,** *bot. Dalları sepetçilikte kullanılan bir tür kavak ağacı; sepetçi kavağı.*

çalık[3], **-ğı** [çal-mak > çal-ık چالق] *sf.* **1.** *{ağız}* Yüzünde yara izi bulunan. [DS] **2.** *{eAT}* Kesik. **3.** *{eAT} is.* Yara veya çıban izi. **4.** *{ağız}* Bir yanı yontulmuş ağaç. [DS]

çalık[4], **-ğı** [çal-maḳ > çal-ık چالیق] *sf.* **1.** *{eT} {eAT} {ağız}* (Kişi için) cin çarpmış gibi delice hareket eden; haşarı; delimsi. **2.** *{eAT}* (At için) rahat durmayan; yerinde durmadan sıçrayan. **3.** *{ağız}* Sabırsız. [DS] **4.** *{ağız}* Aceleci. [DS] **5.** *{ağız}* Kaba; patavatsız. [DS] **6.** *{ağız}* Hasta; yüzünün rengi kaçmış; kansız. [DS] **7.** *{ağız}* Sıska; güçsüz; zayıf. [DS] **8.** *{ağız}* Sakat. [DS] **9.** Doğru yürüyemeyen; yan yan giden. **10.** *is. {eAT}* Delilikten kalan iz. ◘ **çalık at,** *{eAT} Çok sıçrayan, yerinde durmayan at.*‖ **çalık seğirtmek,** *{eAT} Delice sıçrayarak koşmak.*|| **çalık yürümek,** *{eAT} Delice çırpınarak yürümek.*

çalık[5], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} is.* Saat. [DS]

çalık[6], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} is.* Uzun süre bakır kapta kalmaktan dolayı bozulan yemek. [DS]

çalık[7], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) babası belli olmayan; piç. **2.** Serseri. **3.** (Kadın için) hoppa; ahlaksız; oynak. [DS]

çalık[8], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} is.* **1.** Hırsız. [DS] **2.** *tar.* Suçlu bulunarak askerlikten çıkarılmış yeniçeri.

çalık[9], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} is.* Başörtüsü. [DS]

çalık[10], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} sf.* (Kadın için) aşeren; hamile. [DS] ◘ **çalık çalmak,** *{ağız} Aşermek.* [DS]

çalık[11], **-ğı** [çal-mak > çal-ık] *{ağız} is.* Kırpık kumaş. [DS]

çalık[12], **-ğı** [Far. çāh => çah-lık > çalık] *{ağız} is.* Lavabo. [DS]

çalıklama, [çal-ık-la-ma] *is.* **1.** Sağlam koyunları

çalık virüsü ile aşılama eylemi. **2.** *{ağız}* Koyunların memelerinde görülen bir hastalık. [DS]

çalıklamak[1], [çal-ık-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Koyunlara çalık virüsü aşılamak.

çalıklamak[2], [çal-ık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Karanlıkta etrafı yoklamak. [DS]

çalıklanmak[1], [çal-ık-la-n-mak چالقلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* **1.** (Hayvan için) haşarılık etmek. **2.** *{ağız}* Sinirlenerek sözle çatmak. [DS]

çalıklanmak[2], [çal-ık-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Herhangi bir şeyin bir yanından kesilip alınmak.

çalıklı, [çal-ık-lı] *sf.* (Koyun için) çalığa tutulmuş olan.

çalıksı, [çal-ık-sı چالقسی] *{eAT} sf.* Çabuk çabuk ve delice.

çalılandırma, [çal-ı-la-n-dır-ma] *is.* Toprağı korumak amacıyla, çıplak arazi üzerinde çalı yetiştirmek.

çalılık, -ğı [çalı-lık] *is.* **1.** Çalısı çok olan yer. **2.** Kalın bir çalı örtüsü ile örtülü alan. **3.** Üzerinde yalnızca çalı, funda ve katırtırnağı gibi yabani bitkilerin bulunduğu geniş arazi. **4.** Tropik bölgelerde ağaç ve ağaççıklardan oluşmuş bitki topluluğu.

çalım[1], [çal-mak *(vurmak, devirmek)* > çal-ım چلم] *is.* **1.** Vuruş. *{eAT} (aynı)* **2.** Kılıcın keskin yanı. **3.** *{ağız}* Ekin biçerken her tırpancının tırpanla açtığı yer. [DS] **4.** *{ağız}* Tırpanın bir vuruşta biçtiği ot. [DS] **5.** *{ağız}* Dönümün bir parçası; evlek. [DS] **6.** *{ağız}* Yakın yer; semt. [DS] **7.** Karşısındakini etkileyici ve yanıltıcı davranış; gösteriş. *{eAT} (aynı)* [DK] **8.** *dnz.* Geminin su altında kalan kısmının baş bodoslamasına doğru daralması durumu. **9.** *dnz.* Bir yatta baş ve kıç taraflarında teknenin su kesimi üstünde kalan kısmı. **10.** *spor.* Bir futbolcunun ayağındaki topu kaptırmadan kıvrak hareketlerle rakip oyuncuyu aldatıp geçmesi. **çalım atmak,** *1. Gösteriş yapmak. 2. Çalımlamak.*|| **çalımına gelmek,** *{eAT} Biçimine gelmek.*|| **çalımına getirmek,** *Uygun bir zaman kollayıp fırsattan istifade etmek.*|| **çalımından geçilmemek,** *Çok kurumlanmak; böbürlenmek; kurumlanmak.*|| **çalım satmak,** *Büyüklük taslamak; böbürlenmek.*|| **çalım sıyırtmak,** *{ağız} Çalım satmak.* [DS]|| **çalım yapmak,** *1. Gösteriş yapmak. 2. Çalımlamak.*|| **çalım yeri,** *{eAT} Kılıç ağzı.*

çalım[2], [çal-mak > çal-ım] *{ağız} is.* İlgi. [DS]

çalım[3], [çal-ım] *{ağız} is.* Vakit; zaman. [DS]

çalımcı, [çalım-cı] *is.* Çalım yapan kimse.

çalımlama, [çalım-la-ma] *is.* Çalım yapma eylemi.

çalımlamak, [çalım-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Futbolda topu kaptırmamak için vücut hareketlerinden yararlanarak karşı oyuncuyu şaşırtmak. **2.** Bir fırsatını bularak karşı tarafın hakkı olan bir şeyi ele geçirmek.

çalımlanma, [çalım-la-n-ma] *is.* Kendisine çalım yapılma eylemi.

çalımlanmak, [çalım-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Kendisine çalım yapılmak. **2.** *dönşl. f.* Çalımlı davranmak.

çalımlayış, [çalım-la-y-ış] *is.* Çalım yapma eylemi ya da biçimi.

çalımlı[1], [çalım-lı] *sf.* **1.** Çalımı olan. **2.** Gösterişli; azametli.

çalımlı[2], [çalım-lı] *{ağız} is.* Kırmızı killi toprak. [DS]

çalımlık, -ğı [çalım-lık] *sf.* (Maya için) bir kere yoğurt çalmaya yetecek ölçüde.

çalımsız, [çalım-sız] *sf.* **1.** Çalımı olmayan. **2.** Gösterişsiz, sade.

çalın, [çal-ın] *{ağız} is.* Çakmak. [DS]

çalıng, [Çin. ch'a *(çay)* => ça-lıñ] *(çalıñ) {eT} is.* Çin kâsesi. [DLT]

çalınma, [çal-ın-ma] *is.* Çalınmak işi.

çalınmak[1], [çal-mak *(vurmak)* > çal-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ır]* **1.** Kendini yere atmak. [DLT] **2.** (Baş için) selam, saygı amacıyla yere sürmek. **3.** *edil. f.* Kovulmak; işten çıkarılmak.

çalınmak[2], [çal-mak > çal-ın-mak] *{eT} {eAT} edil. f. [-ır]* **1.** (Söz için) kulağına gelmek. **2.** *{ağız}* (Dedikodu için) yayılmak. [DS]

çalınmak[3], [çal-mak > çal-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ır]* Arıklamak; zayıflamak. [DLT]

çalınmak[4], [çal-mak > çal-ın-mak] *edil. f. [-ır]* Çalmak işi yapılmak; hırsızlar tarafından alınmak. *{eT} (aynı)*

çalınmak[5], [çal-mak > çal-ın-mak چالنمق] *dönşl. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Felç gelmek; inme inmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Cin çarpmak. [DS] **3.** *{ağız}* Deli olmak. [DS] **4.** *{ağız}* (Ölmek üzere olan hasta için) dili peltekleşmek; tutulmak. [DS] **5.** (Ekin için) rüzgâr veya sıcak yüzünden bozulmak. **6.** *{eAT} edil. f.* Yaralanmak; vurulmak.

çalınmak[6], [çal-mak > çal-ın-mak چالینمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Telaşla etrafı yoklamak. **2.** *{ağız}* Kendi kendine aranmak. [DS]

çalınmak[7], [çal-mak > çal-ın-mak چلنمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* Sıyrılmak.

çahnmak[8], [çal-mak > çal-ın-mak چلنمق] *{eAT} edil. f. [-ur]* **1.** (Yazı için) çizilmek; silinmek. [YE] **2.** *gçl. f.* Çizmek. [YE]

çalınmak[9], [çal-mak > çal-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Biraz yemek; atıştırmak. **2.** (Hayvan için) az otlamak. [DS]

çahnmak[10], [çal-mak > çal-ın-mak] *{ağız}] dönşl. f. [-ır]* **1.** Sürünmek; sokulmak. **2.** Uğraşmak. **3.** İstekle bakmak. [DS

çalınmak[11], [çal-mak > çal-m-mak] *{ağız} gçsz. f. [-*

ır] Bir ilçe veya bucak başka bir ile bağlanmak. [DS]

çalınmak[12], [çal-mak > çal-ın-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* **1.** Üstüne bir şey sürülmek. **2.** *dönşl. f.* Kendi üzerine sürmek. [DS]

çalınmak[13], [çal-mak > çal-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Örtünmek; sarınmak. [DS]

çalıntı[1], [çal-mak > çal-ıntı] *sf.* **1.** Çalınmış olan. **2.** *is.* Bir eserden kaynak göstermeden yapılan alıntı; intihal.

çalıntı[2], [çal-ıntı] *{ağız} is.* Yoğurt yapmak için içine maya konulmuş süt. [DS]

çalıntı[3], [çal-ıntı] *{ağız} is.* Sıcak ya da rüzgârdan gelişemeyerek zayıf kalan ekin. [DS]

çalıntı[4], [çal-ıntı] *{ağız} is.* Cin ve perilerin etkisinde kaldığı sanılan çocuk. [DS]

çalıntı[5], [çal-ıntı] *{ağız} is.* Eski süpürge. [DS]

çalısız, [çalı-sız] *sf.* (Yer için) üzerinde hiç çalı bulunmayan.

çalış[1], [çal-ış] *is.* Çalma eylemi ya da biçimi.

çalış[2], [çal-mak *(vurmak)* > çal-ış چلش / چالش] *{eT} is.* **1.** Çalma; güreş; vuruş; *{eAT} (aynı).* [DLT] [DK] **2.** Şaşı bakış. [Clauson] **3.** Çarpık. **4.** Çarpışma; cenk; muharebe; *{eAT} (aynı).* 🗗 **çalış kılmak,** *{eAT} Savaşmak; çarpışmak.*|| **çalış yürüyen,** *{eAT} Öncü.*

çalışık, -ğı [çalış-mak > çalış-ık چاللشق] *{eAT} is.* Çalışma; gayret.

çalışıklı, [çalış-ık-lı] *{ağız} sf.* **1.** Çalışkan. **2.** İbadete düşkün olan. [DS]

çalışılma, [çalış-ıl-ma] *is.* Çalışma işinin yapılma eylemi.

çalışılmak, [çalış-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çalışmak eylemi yapılmak.

çalışkan, [çalış-kan] *sf.* Çok çalışan ve çalışmaktan büyük zevk alan.

çalışkanlık, -ğı [çalış-kan-lık] *is.* Çalışkan olma durumu; çalışkan olanın niteliği.

çalışma, [çal-mak *(vurmak)* > çal-ış-ma] *is.* **1.** Emek vererek ve gayret göstererek bir şeyi ortaya koyma eylemi; say; mesai. **2.** İş. **3.** Gayret gösterme. **4.** Bir yapının bazı elemanlarının yük altında şekil değiştirmesi. **5.** İçinde bulunan suyun azalması ya da çoğalması sonucu ahşap malzemenin eğilip bükülmesi. **6.** Bir motorun ya da bir teknik aletin işlevini yerine getirmesi; işleme. 🗗 **çalışma barışı,** *Çalışanlarla iş veren arasında verim artırıcı huzur ortamı.*|| **çalışma hayatı,** *İş hayatı.*|| **çalışma karnesi,** *Bir iş yerinde çalışmaya başlayan işçiye, iş veren tarafından verilen o işçinin çalışma durumunu gösterir belge.*|| **çalışma masası,** *Üzerinde iş yapılan masa; tezgâh.*|| **çalışma odası,** *Çalışma amaçlı kullanılan oda.*|| **çalışma saati,** *İşin başlama ve bitiş zamanları arasındaki süre.*|| **çalışma yöntemi,** *Yapılan işin başarı ile sonuçlandırılabilmesi için uygulanacak teknikler ve gidilecek yollar.*

çalışmacı, [çal-ış-ma-cı] *is.* Sağlık, idari bilimler gibi alanlarda araştırma yapan kimse.

çalışmak[1], [çal-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ır]* **1.** Güreşmek. [DLT] **2.** *{eAT}* Vuruşmak; çarpışmak; savaşmak; kılıçlaşmak. [DK]

çalışmak[2], [çal-mak *(vurmak)* > çal-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir şey ortaya koymak için sürekli emek ve çaba sarf etmek. **2.** İş görmek; görev yapmak; işi olmak. **3.** Bir işle uğraşıyor olmak; boş durmamak. **4.** Bir şeyi yapmak veya anlamak için büyük çaba ve emek harcamak. **5.** Öğrenmek için emek harcamak; ders yapmak. **6.** (Bir motor ya da makine ve alet için) işliyor olmak; işlemek. **7.** Dövünmek; kendisini sağa sola çarpmak. 🗗 **çalışan nüfus,** *Bir ülke nüfusunun çalışan bölümü; aktif nüfus, etkin nüfus.*|| **çalışıp çabalamak,** *Çok uğraşmak.*

çalışmak[3], [çal-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Ahşap için) nem oranı değişimi sonucu liflerindeki kısalma sebebiyle şekil değiştirmek; çarpılmak. **2.** (Bir şeyin çatlakları, ekleri için) açılmak; ayrılmak. *{eT} (aynı)* **3.** (Bir yapının bazı elemanları için) yük altında şekil değiştirmek.

çalıştırıcı, [çal-ış-tır-ıcı] *is.* Bir spor dalında sporcuları çalıştıran ve eğiten kimse; antrenör.

çalıştırıcılık, -ğı [çal-ış-tır-ıcı-lık] *is.* Çalıştırıcının işi ve görevi; antrenörlük.

çalıştırılma, [çal-ış-tır-ıl-ma] *is.* Çalıştırma işinin yapılma eylemi.

çalıştırılmak, [çal-ış-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çalışmak işi yaptırılmak.

çalıştırış, [çal-ış-tır-ış] *is.* Çalıştırmak eylemi veya biçimi.

çalıştırma, [çal-ış-tır-ma] *is.* Çalışma işini yaptırma eylemi.

çalıştırmak, [çal-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birine çalışmak eylemini yaptırmak. **2.** Bir şeyi bir işte kullanmak. **3.** (Bir motor veya alet, bir kurum, bir iş yeri veya fabrika için) işletmek; işleri yürütmek. **4.** *spor.* Maça veya yarışmaya hazırlık çalışması yaptırmak; idman yaptırmak.

çalıtmak, [çal-mak > çal-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Başını iyice sararak örtmek. [DS]

çalıvermek, [çal-mak+ver-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Sürüvermek. [DS]

çalik, -ği [Far. çālik چالك] *(ça:lik) {OsT} is.* Çelik çomak oyunu. 🗗 **çālik-bāz,** *{OsT} Çelik çomak oynayan kimse.*

çaliş, [Far. çāliden *(nazla salınmak)* > çāliş چالش] *(ça:liş) {OsT} is.* **1.** Salınarak yürüme. **2.** Mücadele etme; savaş. **3.** Karşı durma. **4.** Çiftleşmek; birleşmek. 🗗 **çāliş-ger,** *{OsT} 1. Salınarak yürüyen. 2. Cinsel ilişkiye aşırı düşkün.*

çalk[1], [çalg / çalh / çalk / çılh / çılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve akışkan maddelerle cıvık kıvamdaki şeylerin sarsılma, çalkalanma ve bu biçimdeki hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çalk çulk, çalk-mak, çalk-amak, çalk-a, çalk-a-n-ı çalkanı yürümek*

çalk[2], [çalk *(yans.)*] *{eT} is.* Çarpma, sürtünme sesini anlatan yansımalı kök. 🗗 **çalk çulk,** *İtmenin çıkardığı ses.* [DLT]|| **çalk çulk kılmak,** *İtmek; çarpmak.* [DLT]|| **çalk koyun,** *{eAT} Sırt üstü; çalkoyun.*

çalkafa, [çal+kafa / çılkava ? چلقفه] *{eAT} is.* Kurdun ense postundan yapılan kürk.

çalkağı[1], [çalka-mak > çalk-ağı / çalkavu / çalgavur] *is.* **1.** → çalkak[1]. **2.** *{ağız}* Pamuk kozasını temizlemekte kullanılan en seyrek kalbur. [DS]

çalkağı[2], [çalk-ağı] *{ağız} is.* Testi yayık. [DS]

çalkağı[3], [çalk-ağı] *{ağız} is.* Mısır patlatılan tava. [DS]

çalkak[1], **-ğı** [çalk-a-k] *{ağız} is.* **1.** Tahıl tanelerinin yabancı maddelerden ya da istenmeyen tanelerden ayrılmasını sağlamak için döner veya sarsılır elekleri bulunan makine; çalkar, çalkağı. **2.** *{ağız}* Tahıl temizleme yeri. [DS]

çalkak[2], **-ğı** [çalk-a-k] *{ağız} is.* Keten bitkisinin lifi alındıktan sonra kalan artığı. [DS]

çalkak[3], **-ğı** [çalk-a-k] *{ağız} is.* Oynak kadın. [DS]

çalkak[4], **-ğı** [çalk-a-k] *{ağız} is.* **1.** Testi yayık. **2.** Yoğurdun yağını almakta kullanılan araç. [DS]

çalkalama, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-ma] *is.* Bir şeyi sağa sola sallayarak içindeki sıvıyı karıştırma eylemi.

çalkalamak, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İçinde bir nesne bulunan şeyi sarsarak karışmasını veya alt üst olmasını sağlamak. **2.** Suyun içinde bir şeyi sarsarak temizlemek. **3.** Tahılları sarsarak kalburdan geçirip temizlemek; elemek. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *argo.* Göbeğini veya kalçasını oynatarak sallamak. **5.** Kuluçka yumurtalarını çevirmek. **5.** *{ağız}* Hafifçe yıkamak; durulamak. [DS]

çalkalanış, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-n-ış] *is.* Çalkalanmak eylemi veya biçimi.

çalkalanma, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-n-ma] *is.* Çalkalanmak işi.

çalkalanmak, [çalk *(yans.)*>çalk-ala-n-mak چالقلنمق] *edil. f.* **1.** Çalkalama eylemi yapılmak. **2.** Dalgalanmak. **3.** (Haber, söylenti için) herkesin ağzında dolaşmak.

çalkalatış, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-t-ış] *is.* Çalkalatmak eylemi ya da biçimi.

çalkalatma, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-t-ma] *is.* Çalkalama işini yaptırma eylemi.

çalkalatmak, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çalkalama eylemini yaptırmak.

çalkalayış, [çalk *(yans.)* > çalk-ala-y-ış] *is.* Çalkalama eylemi ya da biçimi.

çalkama, [çalk *(yans.)* > çalk-a-ma] *is.* **1.** Bir şeyi sarsmak, sallamak suretiyle karıştırmak ya da temizlemek eylemi. **2.** Mısır unu, yağ, yoğurt, su ve ıspanak konulup karıştırılmak suretiyle yapılan bir tür börek; kaygana. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Sulandırılmış yoğurt; ayran. [DS] **4.** *{ağız}* Şeker veya pekmezden yapılan şerbet. [DS] **5.** *{ağız}* Un, yağ ve şekerden yapılan bir çocuk yiyeceği. [DS] **6.** *{ağız}* Çalkak[1]. [DS] **7.** *{ağız}* Toprak testiden yapılma yayık. [DS] **8.** *sf.* Çalkalayarak yapılan.

çalkamaç, -cı [çalka-maç] *{ağız} is.* Ayran. [DS]

çalkamak, [çalk *(yans.)* > çalk-a-mak] *gçl. f. [-r] [-k(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi sarsmak; sallamak. *{eAT} (aynı)* **2.** Bir nesneyi sadece suya tutmak, ya da suyun içinde sallamak suretiyle temizlemek. **3.** Tahılı çalkak ya da kalburdan geçirerek ayıklamak, temizlemek. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Tahılı tarlaya saçtıktan sonra tekrar sürmek. [DS] **5.** *{ağız}* (Kuluçka tavuğu için) yumurtaları alt üst etmek. [DS] **6.** (Araçtaki yolcu için) sallantıdan midesi bulanmak. **7.** *{ağız}* (Tohumu tarlaya serptikten sonra toprağa karışması için) ikinci defa sürmek. [DS] **8.** *{ağız}* Bezdirmek; rahatsız etmek. [DS] **9.** *argo.* Kalça ya da göbeğini iki yana sallayarak ya da çevirerek oynamak.

çalkan[1], [çal-kan] *{eT} sf. tıp.* **1.** (Yara için) bulaşan; üreyen; yürüyen. **2.** *is.* Ayak şişliğinin kasıklara doğru yayılması. [DLT]

çalkan[2], [çalk-an] *{ağız} is.* **1.** Suyun en hızlı akan yeri. **2.** Su birikintisi. [DS]

çalkanış, [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-ış] *is.* Çalkama eylemi ya da biçimi.

çalkanma, [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-ma] *is.* Çalkanmak işi.

çalkanmak[1], [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-mak چالقنمق] *edil. f.* **1.** Çalkalama eylemi yapılmak. **2.** Dalgalanmak. **3.** (Haber, söylenti için) herkesin ağzında dolaşmak. **4.** *{eAT}* Sarsıla sarsıla yürümek; yerinde duramamak. 🗗 **çalkanarak yürümek,** *{eAT} Sarsıla sarsıla yürümek.*|| **çalkanı çalkanı yürümek,** *{eAT} Çalkanarak yürümek.*

çalkanmak[2], [çal-ka-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Üzülmek; darılmak. [DS]

çalkantı, [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-tı] *is.* **1.** Çalkanmış nesne. **2.** Denizdeki dalgalanma; küçük dalga. **3.** *{ağız}* Tahılların kalburdan geçirilmesi sırasında üstte kalan çöpler ve istenmeyen şeyler. [DS] **4.** Devlet otoritesinin zayıflaması ile ortaya çıkan kargaşa ve bunalımlı durum veya düzen bozukluğu. **5.** *{ağız}* Elenen tahılın kalbur üstünde kalan toz ve çöpleri. [DS] **6.** *{ağız}* Bulaşık suyu. [DS]

çalkantılı, [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-tı-lı] *sf.* **1.** Çalkanan. **2.** Çalkantısı olan.

çalkantısız, [çalk *(yans.)* > çalk-a-n-tı-sız] *sf.* **1.** Çalkanmayan. **2.** Çalkantısı olmayan.

çalkap[1], [çal+kap] *{ağız} zf.* **1.** Bir anda; hemen. [DS] **2.** *sf.* Bir şeyin yarısı. 🗗 **çalkap etmek,** *{ağız} 1. Kapıp kaçmak. 2. Elinden almak.* [DS]|| **çalkap görmek,** *{ağız} Bir ara görmek; dikkatsiz bakmak.* [DS]

çalkap[2], [Yun. tsalukopus] *is.* Çalı kesmekte kullanılan demir testere; çalakop.

çalkar[1], [çalk-a-r] *is.* **1.** → çalkağı; çalkak[1]. **2.** *{ağız}* Pamuk kozalarını ayıklayan makine. [DS]

çalkar[2], [çalk *(yans.)* > çalk-a-r] *{ağız} is.* Müshil ilacı. [DS]

çalkara, [çay+ġara *(maden suyu)*] *{ağız} is.* Su kenarındaki kaynak. [DS]

çalkatma, [çalk *(yans.)* > çalk-a-t-ma] *is.* Çalkama işini yaptırma eylemi.

çalkatmak, [çalk *(yans.)* > çalk-a-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çalkama eylemini yaptırmak.

çalkatora, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Hayvan sayımı. [DS]

çalkatura, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* **1.** Hayvan sayımı. **2.** Sayım memurları tarafından sayılan, sayımı yapılıp bitirilmiş hayvanların doğru yazılıp yazılmadığını kontrol için yapılan ikinci sayım. **3.** Dolaşıp arama işi. [DS]

çalkaturacı, [çalkatura-cı] *{ağız} is.* **1.** Etrafı karıştıran kimse. **2.** Hayvan sayımı görevlisi. [DS]

çalkavu, [çalka-mak > çalka-ġu] *{ağız} is.* → çalkağı. [DS]

çalkavur, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Dolaşıp arama. [DS]

çalkavuş, [çalk *(yans.)* > çalk-a-ġu-ş ?] *{ağız} sf.* Aceleci. [DS]

çalkay, [çalk-a-mak > çalka-k / çalk-ka-gu > çalka-y] *{ağız} is.* **1.** Mısır kalburu. **2.** Pamuk kozasını ayıklayan makine; çalkar. [DS]

çalkaya, [çal+kaya] *{ağız} is.* Çalılık ve kayalık yer. [DS]

çalkayacak, -ğı [çalk-a-y-acak] *{ağız} is.* Geniş ağızlı ve büyük çömlek. [DS]

çalkayış, [çalk *(yans.)* > çalk-a-y-ış] *is.* Çalkama durumu ya da biçimi.

çalkaymak, [çal+kay-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Arkaya yaslanmak; kurulmak. [DS]

çalkaz, [çalk-az] *{ağız} sf.* Düzensiz. [DS]

çalkazan, [çalk *(yans.)* > çalk-az-an] *{ağız} is.* **1.** Geveze. **2.** Taklitçi. **3.** Bağlılık duygusu olmayan. [DS]

çalkazanlık, -ğı [çalk-az-an-lık] *is.* Gevezelik.

çalkı[1], [çal-kı چلقی] *{eAT} is.* Çalgı.

çalkı[2], [çal-mak > çal-kı] *{ağız} is.* **1.** Çalı süpürgesi; bahçe süpürgesi. **2.** Ekin ve ot biçmeye yarayan büyük oraklı tarım aracı. **3.** Tırpan. [DS]

çalkı[3], [çal-kı] *{ağız} is.* Kadınların başlarına sardıkları örtü. [DS]

çalkıç, [çal-kıç] *{ağız} is.* Bahçe süpürgesi. [DS]

çalkın, [çal-kın / çal-gın] *{ağız} sf.* Kötürüm; inmeli; felçli. [DS]

çalkmak, [çalk *(yans.)* > çalk-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Çalkalamak. [DS]

çalkop, [Yun. tsalukopus] *{ağız} iis.* Çalı kesmekte kullanılan araç; testere. [DS]

çalkotça, [çakatura-ca > çalkotça] *{ağız} is.* Hayvan sayımı yapan görevli. [DS]

çalku[1], [çal-mak > çal-ku] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çalku[2], [çal-gu] *{ağız} is.* Bahçe süpürgesi. [DS]

çalkun, [çal-kun] *{ağız} sf.* Kötürüm; inmeli; sakat. [DS]

çalkur, [çal+kır] *{ağız} is.* Kurumuş ağaç kökü parçası. [DS]

çallaklamak, [Far. çālāk => çallak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Acele olarak aramak. [DS]

çallamak[1], [çal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Görmeden el yordamı ile aramak. **2.** El sallamak. [DS]

çallamak[2], [çal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yemekten önce bir şeyler atıştırmak. **2.** Yemek tabağını ekmekle sıyırıp yemek. [DS]

çallanmak[1], [*eT.* çav *(ün)* > çav-la-n-mak > çalla-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Adı yayılmak; ünü yayılmak. [DS]

çallanmak[2], [çal-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Dolaşıp aranmak. **2.** Oraya buraya saldırmak. **3.** Yapacağı işi ona buna söylemek. [DS]

çallanmak[3], [çar *(örtü)* > çar-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Örtünüp sarınmak. [DS]

çallanmak[4], [çal-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Saç için) ağarmak. [DS]

çallanmak[5], [çal-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Hayvan için) otlamak. [DS]

çallanmak[6], [çağ *(zaman)* > çağ-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Meyve için) tatlanmak. [DS]

çallayuk, -ğu [çağ-la-y-ık > çalla-y-uk] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çallumak, [çal-la-mak > çal-lu-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-r]* Yemekli misafire, yemekten önce meyve vb. vererek iştahını kesmek; tıkamak. [DS]

çalma[1], [çal-ma] *is.* **1.** Çalmak eylemi; hırsızlık. **2.** Hileli olarak oyun kartı değiştirme. **3.** *sf.* Başkasından gizlice alınan; çalınan.

çalma[2], [çal-ma] *{eT} is.* Ahırlardan ve ağıllardan toplanarak kışın yakmak üzere kurutulan ve kesilen tezek; kemre. [DLT]

çalma[3], [çal-ma] *{ağız} is.* **1.** Yoğurt yapmak üzere ayrılmış maya. **2.** Çiğ sütten yapılan yoğurt. [DS]

çalma[4], [*eT.* çal-mak *(sarmak)* [Räsänen] > çal-ma چالمه] *is.* **1.** Üzerinde serpme çiçek motifleri bulunan tülbent. *{eT} (aynı)* **2.** Bu tür tülbent dolanmak suretiyle yapılan sarık. **3.** *{eT} {eAT} {OsT} {ağız}* Başör-

tüsü; yazma; çelme; çember. [DS] **4.** *{ağız}* Başa takılan altınlı süs. [DS] ◻ **çalma destar,** *tar. İlmiye sınıfı tarafından sarılan beyaz destar.*

çalma[5], [çal-ma] *is.* Taş, tahta gibi malzeme üzerine yapılan ince oyma işi.

çalma[6], [çal-ma] *is.* **1.** İçine yağsız yoğurt katılarak yapılan kıvamlı bir tür üzüm pekmezi. **2.** *{ağız}* Koyulaştırılmış pekmez. [DS]

çalma[7], [çal-ma] *is.* Mısır unu, yağ, yoğurt, su ve ıspanak konulup karıştırılmak suretiyle yapılan bir tür börek; kaygana.

çalma[8], [çal-ma] *{ağız} is.* **1.** Kibrit. **2.** Odunluk ağaç dalı. [DS]

çalma[9], [çal-ma] *{ağız} is.* Orman ya da fundalık içindeki otu bol ve sulak alan. [DS]

çalma[10], [çal-ma] *{ağız} is.* **1.** Azmış yara ya da sivilce. **2.** Bir tür deri hastalığı. [DS]

çalma[11], [çal-ma] *{ağız} is.* Kabartma işli kilim veya çuval. [DS]

çalma[12], [çal-ma] *{ağız} is.* Keçi veya koyunun ayaklarının tutulup aksaması. [DS]

çalma[13], [çal-ma] *{ağız} is.* Çeltik tarlalarında su çıkmayan yerlere, çevresine çamur atarak su çıkarma işlemi. [DS]

çalmacı, [çal-ma-cı] *is.* Kalemle metal üzerine ince oyma işi yapan usta.

çalmaç[1]**, -cı** [çal-mak > çal-maç] *{ağız} is.* Tahta kap. [DS]

çalmaç[2]**, -cı** [çal-ma+aş > çalmaç] *{ağız} is.* **1.** Pirinç unu ya da nişasta ile yapılan pelte. **2.** Mısır unu, yağ ve su ile yapılan bir kuymaç yemeği. [DS]

çalmaç[3]**, -cı** [çal-maç] *{ağız} is.* Yaylada hayvan sığınağı. [DS]

çalmak[1], [çal-mak] *gçl. f. [-ar]* **1.** Başkasına ait bir malı, sahibinin haberi olmadan yararlanmak veya kendine mal etmek üzere almak; hırsızlık yapmak. **2.** (Kumaş vb. için) başka yerde kullanmak amacıyla biraz arttırmak. **3.** Bir şeyin bir kısmını çapraz olarak kesmek. ◻ **çalıp çırpmak,** *Haksız kazanç elde etmek.*‖ **çalub çarpmak,** *{eAT} Talan etmek; yağmalamak.*‖ **çalub çırpmak,** *Hırsızlık etmek.*

çalmak[2], [çal-mak چالمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** (İş için) gelişigüzel yapmak. **2.** (Süpürge için) gelişigüzel süpürmek. **3.** Arka arkaya yapmak; sürdürmek. **4.** (Boya, badana, yağ, reçel vb. için) bir şeyin üzerine sürmek; yaymak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **5.** *{eAT}* Sürmek; sığamak. ◻ **çalıp atmak,** *{ağız} Kısa zamanda, gelişigüzel yazmak.* [DS]

çalmak[3], [çal-mak چالمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** *{eAT}* Elle veya bir araçla vurmak; çarpmak. *{eT} {eAT} (aynı)* [Gabain] [EUTS] [KB] [DK]. **2.** Silahı doğrultarak vurmak. **3.** *{eT}* Yere vurmak; atmak, çarpmak; yenmek. [Gabain] [EUTS] [KB] [DK]. **4.** Kesici bir aleti sallamak; kesmek; kesmek üzere sürmek; vurmak; biçmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **5.** *{ağız}* Saldırıp ısırmak; sokmak; yaralamak; diş geçirmek; ısırmak; sokmak. [DS] **6.** Zarar vererek dokunmak. **7.** (Kumaş için) kesmek; biçmek. **8.** (Yazı için) silmek; çizmek. **9.** Madenî kalemle işlemek; süslemek. ◻ **çala çala,** *{ağız} Vura vura.* [DS]‖ **çal kapı gitmek** (gelmek), *Bir yere davetsiz olarak gitmek.*‖ **çal koyun,** *{eAT} Sırt üstü.*‖ **çalmadan oynamak,** *1. Bir şeye çok hevesli görünmek. 2. Çok sevinçli veya keyifli olmak.*

çalmak, [çal-mak چالمق] *{eAT} gçl. f. [-ar]* (Top vb. için) çelmek.

çalmak[4], [çal-mak چالمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** (Zil, çan, saat, telefon vb. için) tokmakla vurarak veya başka yollarla ses çıkartmak. *{eT} (aynı)* **2.** Çalgı aleti ile bir müzik parçasını seslendirmek. **3.** Kaydedilmiş müzik parçalarını özel aleti ile dinlemek veya dinletmek. **4.** Radyo ve televizyondan müzik yayını yapmak. **5.** *gçsz.* (Radyo, televizyon, pikap, zil, saat vb. için) ses vermek.

çalmak[5], [çal-mak چالمق] *gçl. f. [-ar] {eAT}* Bir şeyi beline, başına, boynuna bağlamak; takmak; sarmak; dolamak.

çalmak[6], [çal-mak چالمق] *gçl. f. [-ar] {eAT}* **1.** Katmak; karıştırmak; ilave etmek. **2.** Yoğurt yapmak için süte maya katmak; mayalamak; katmak karıştırmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Çalkalayıp karıştırmak. [DS] **4.** (Yiyecek kapları için) içindeki yiyeceği kimyasal olarak bozmak.

çalmak[7], [çal-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Benzemek; hafifçe andırmak. **2.** (Ses için) kulağa gelmek; başka sesler arasında bir ara kulağına gelmek; işitmek. *{eT} (aynı)* [DLT]. **3.** (Görmek için) gözüne ilişmek. *{eT} (aynı)*

çalmak[8], [çal-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Eğilmek. [EUTS]

çalmak[9], [çal-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* (Diş için) kamaşmak. [DS]

çalınak[10], [çal-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Hava çarpmak; havanın etkisi ile hasta olmak. [DS]

çalmak[11], [çal-mak] *gçsz f. [-ar]* Bir yere yollanmak.

çalmak[12], [çal-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Silahı ateşlemek. [DS]

çalınan, [çal-mak > çal-man] *{ağız} is.* **1.** İnce çubuklarla çevrilmiş çit. **2.** Üstü açık, çalı veya taşlarla çevrilmiş ağıl; çalmar. [DS]

çalmar, [çal-mak > çal-mar] *{ağız} is.* Üstü açık, çalı ve taşlarla çevrilmek suretiyle yapılmış ağıl. [DS]

çalmızzık, -ğı [çal+mız(z)-ık] *{ağız} sf.* Mızıkçı. [DS]

çalp[1], [çab / çalp / çap / çıb / çıp/ çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çalp-a, çalp-a-k, çalp-a-n-mak, çalp-a-n-tı, çalp-a-n-a, çalp-alamak*

çalp[2], [çalp] *{ağız} sf.* Çevik; tetik. [DS]

çalpa[1], [Far. çül *(eğri)* + pā *(ayak)*] *{ağız} sf.* Eli işe yatkın olmayan; beceriksiz. [DS]

çalpa[2], [çalp-a] *{ağız} is.* Dalgaların karaya vurup dağılması durumu. [DS]

çalpa, [Lat. salvia] *{ağız} is.* **1.** Adaçayı. **2.** Labada. [DS]

çalpak[1], [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalpa-k] *{eT} is.* **1.** Kir; pislik. [DLT] **2.** *{eT} sf.* Kirli; pis. [DLT] 🗗 **çalpak iş,** *{eT} Karışık iş.* [DLT]

çalpak[2], [çalp *(yans.)* > çalp-ak] *{ağız} is.* **1.** Küçük su birikintisi. **2.** Testi yayık. [DS]

çalpaklı, [çalpak[1]-lı] *{ağız} sf.* Eli işe yatkın olmayan; beceriksiz. [DS]

çalpalamak, [çalp *(yans.)* > çalp-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yoğurt, pekmez vb. şeyleri sulandırarak ezmek. **2.** (Kaynamakta olan şıra için) köpürmek. [DS]

çalpamak, [çalp-ā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Hamur, çamur vb. için) su ya da nemden cıvımak.

çalpana[1], [çalp *(yans.)* > çalp-an-a] *{ağız} is.* Yoğurt karıştırmaya yarayan araç. [DS]

çalpana[2], [Far. çār-pāre] *{ağız}* is. Zil. [DS]

çalpang, [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalp-a-ñ] *(çalpañ) {eT} is.* Sıvık çamur. [DLT]

çalpanniak, [çalp *(yans.)* > çalp-an-mak چالپانمق] *dönşl. f. [-ır] {eAT}* Çalkanmak.

çalpantı, [çalp *(yans.)* > çalp-an-tı] *{ağız} sf.* Acele. 🗗 **çalpantıya binmek,** *{ağız} İşi aceleye getirmek.* [DS]

çalpara[1], [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalpara / çolpara] *{ağız} sf.* **1.** Eli işe yakışmayan; beceriksiz. **2.** (Kadın için) pis ve kötü. [DS]

çalpara[2], [Far. çār *(dört)* + pāre *(parça)* => çalpara] *is.* **1.** Çok sert ağaçtan yapılmış, dansözlerin ellerine ikişer ikişer alarak çaldıkları bir tür müzik aleti. **2.** Eskiden Avrupa'da cüzamlıların yerleşim birimlerinden geçerken halkı uyarmak için kullandıkları menteşe ile tutturulmuş kemik veya ahşaptan meydana gelen alet. **3.** *zool.* Ege, Marmara ve Akdeniz kıyılarında yaşayan bir tür lezzetli yengeç, *(Portunus puber).* **4.** *{ağız}* Araba dingilinin ucuna geçirilen yassı halka. [DS] 🗗 **çalparası çıkmak,** *{ağız} Çok yorulmak.* [DS]

çalparalı, [çalpara-lı] *{ağız} sf.* (Kişi için) dalgın. [DS]

çalpare, [Far. çār+pāre چاریاره] *(ça:lpa:re) {OsT} is.* → çalpara.

çalpaş, [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalpā-ş] *{eT} is.* Elbiseye ya da ele bulaşan meyve yapışkanı.

çalpaşlanmak, [*eT.* çalpā-mak > calpa-ş-la-n-mak] *{eT} dönşl. f.* (El vb. için) yapışkan olmak; meyve yapışkanı gibi bir şey bulaşmak. [DLT]

çalpaşmak, [çalp-aş-mak] *{eT} işteş. f.* **1.** Mücadele etmek; çarpışmak. **2.** Sertleşmek; **3.** Bir şey kötüleşmek; pisleşmek. [DLT]

çalpaşuh, [çalp-aş-uk > çalpaşuḫ] *{ağız} sf.* Karışık; bulaşık. [DS]

çalpatur, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Katırcı; kervancı. [DS]

çalpavur, [Far. çār-pā-dār] *{ağız} is.* Dolaşarak arayıp tarama. [DS]

çalpaz, [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalp-a-z] *{ağız} sf.* Eli işe yatkın olmayan; beceriksiz. [DS]

çalpı[1], [çalp-ı] *{ağız} is.* Çalı çırpıdan yapılan çit. [DS]

çalpı[2], [çarp-ı / çalp-ı] *{ağız} is.* Badana için kullanılan beyaz toprak. [DS]

çalpıra[1], [*eT.* çalp-ā-mak *(sıvımak)* > çalp-ı-ra / Far. çül-pāre] *{ağız} sf.* **1.** Pis, kötü (kadın). **2.** *is.* Kötü söz. [DS]

çalpıra[2], [Far. çār-pāre] *{ağız} is.* Araba dingilinin ucuna geçirilen yassı halka. [DS]

çalpıra[3], [Ar. cūll + Far. pāre] *{ağız} is.* Örme bel kuşağı. [DS]

çalpız, [çalp-ız] *{ağız} is.* Çalı çırpı; çit. [DS]

çalramak, [çald *(yans.)* > çald-(ı)r-a-mak > çalramak] *{eT} gçsz. f.* Ses çıkarmak; çıldırdamak. [DLT]

çalratmak, [çald *(yans.)* > çald-(ı)r-a-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çıldıratmak; ses çıkartmak. [DLT]

çalsıkmak, [çal-mak > çal-sık-mak] *{eT} edil. f. [-ar]* Yere vurulmuş olmak; yere çarpılmak. [EUTS]

çaltak[1], **-ğı** [çald *(yans.)* > çalt-ak] *{ağız} is.* Ağaç çatalı; budaklı dal. [DS]

çaltak[2], **-ğı** [çal-(ı)t-ak] *{ağız} sf.* **1.** Eğri bacak. **2.** Yatakta düzgün yatamayan. **3.** Elbiseyi düzgün giyemeyen; tutumsuz. [DS]

çaltaklı[1], [çaltak-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kadın için) kavgacı. **2.** (Kişi için) dağınık; pis. [DS]

çaltaklı[2], [çaltak-lı] *{ağız} is.* Budaklı. [DS]

çaltanaz, [çal-(ı)t-an-az ?] *{ağız} sf.* İşlek. [DS]

çaltayak, -ğı [çal-(ı)t+ayak] *{ağız} is.* Güreşte ayakla yapılan bir oyun. [DS]

çaltek, -ği [Kırg. cel-mek *(yelmek)* > çel-t-ek > çal-t-ek] *{ağız} is.* Yamak. [DS]

çaltı[1], [çal-ı > çal-(t)ı ?] *{ağız} is.* **1.** Diken; çalı. **2.** Nazarlık için üçgen biçiminde kesilmiş ağaç parçası. **3.** Maki. **4.** Akasya ağacı. **5.** Ormanlık; küçük orman. **6.** Ağaç dalı. [DS] 🗗 **çaltı dikeni,** *{ağız} Diken; çalı.* [DS]

çaltı[2], [çal-(ı)t-ı] *{ağız} sf.* Tetik; tez; ayağına çabuk. [DS]

çaltı[3], [çal-(ı)t-ı] *{ağız} is.* **1.** Kuytu yer. **2.** Engel. [DS]

çaltılık, -ğı [çaltı-lık] *{ağız} is.* Dikenlik; çalılık. [DS]

çaltıma, [çal-(ı)t-ma / çaltı-ma] *{ağız} is.* Kadın başlıklarından taç bağlamakta kullanılan boncuklu şerit. [DS]

çaltırak, -ğı [çaltı-rak چلترق] *{eAT} sf.* Daha çevik; en çabuk.

çaltop, [çal-ıt-ak > çaltop] *{ağız} sf.* (Kişi için) elbiseyi düzgün giyemeyen. [DS]

çalturmak, [çal-mak > çal-tur-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** Yere çeldirmek, **2.** Yere çarptırmak. **3.** Aranmasını emretmek; aratmak. [EUTS] **4.** İşittirmek için çağırmak; bağırmak. [DLT]

çaluk[1], [çal-ık > çal-uk چلوق] *{eAT} sf.* Sıçrayan. 🗗 **çaluk at,** → çalık at.

çaluk[2]**, -ğu** [çal-mak > çal-uk] *{ağız} sf.* Kötürüm; inmeli; sakat. [DS]

çalunmak, [çal-un-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** İtaat etmek. [OKD] **2.** *gçl. f.* Eğmek.

çaluska, [? çaluska] *{ağız} is.* Bir kat siyah yün ile iki kat beyaz yünü eğirerek yapılan ip.[DS]

çaluş, [çal-uş ?] *{ağız} is.* Yardımcı olarak araba ya da kağnıya koşulan öküz ya da manda. [DS]

çaluşlamak, [çaluş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Bir çift öküze yardımcı olarak ikinci bir çift öküzü araba ya da kağnıya koşmak. [DS]

çaluşturmak, [çal-uş-tur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Karanlıkta el yordamıyla bir şey aramak. [DS]

çalvurmak, [*çal-ğur-mak > çalvur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Kinayeli söz söylemek. [DS]

çalyaka, [çal+yaka] *zf.* **1.** Birdenbire. **2.** Birinin yakasına yapışarak. 🗗 **çalyaka etmek,** *Yakasına yapışıp sıkıca tutmak.*

çam[1], [çam *(yans.)*] *is.* Su ve diğer sıvıların bolca akışını anlatan kök. [Zülfikar] *çam-çak, çam-çak çamçak.*

çam[2], [çam] *{eT} is.* Dava; itiraz. [EUTS] 🗗 **çam çarım kılmak,** *{eT} İtiraz etmek; davacı olmak.*

çam[3], [Ar. şemᶜ / şamᶜ [EREN] / Kore. čham-namu *(meşe)* [Ramstedt] > çam] *is.* Çamgillerden kuzey yarıkürede yetişen iğne yapraklı ve reçineli büyük orman ağacı, *(Pinus).* 🗗 **çama çakan,** *{ağız} Ağaçkakan.* [DS]‖ **çama çardak,** *{ağız} (Olay için) yayma, duyurma.* [DS]‖ **çam çivisi,** *{ağız} Erkeklik organı.* [DS]‖ **çamdan kavuktan konuşmak,** *{ağız} Ordan burdan, birbiri ile bağlantısız şeylerden söz etmek.* [DS]‖ **çam delen,** *{ağız} Ağaçkakan.* [DS]‖ **çam devirmek,** *Düşünmeden konuşmak; pot kırmak.*‖ **çam fıstığı,** *Fıstık çamının kozalak biçimindeki meyvesinden çıkarılan sert kabuklu, yağlı ve nişastalı tohum.*‖ **çam pürü,** *{ağız} Kuru çam yaprağı.* [DS]‖ **çam sakızı,** *Çam ağacından elde edilen reçine.*‖ **çam sakızı çoban armağanı,** *Verilen armağanın maddi değerinin pek olmadığını, verenin gücünün ancak buna yetebildiğini ifade eden özür dileme sözü.*‖ **çam sakızı gibi,** *Huzursuz edecek şekilde birinin peşini bırakmayan.*‖ **çam üzümü,** *{ağız} Şıra için kullanılan küçük kırmızı taneli üzüm.* [DS]‖ **çam yağı,** *{ağız} Reçine.* [DS]‖ **çam yarması,** *İri yapılı, kocaman gövdeli.*‖ **çam yeşili,** *Koyu yeşil; neftî.*

çam[4], [çam] *{eT} is.* Çanak; çömlek. [EUTS]

çam[5], [çam] *{ağız} sf.* Toplu; küme. [DS]

çam[6], [çam] *is. dnz.* Nehirlerde işleyen bir tür küçük tekne.

çam[7], [Far. çām چام] *(ça:m) {OsT} is.* **1.** Salınma. **2.** Eğrilme.

çama[1], [çam-a] *{ağız} is.* **1.** Demet; tutam. **2.** Toplu, küme hâlinde olan şey. [DS]

çama[2], [çam-a] *{ağız} is.* **1.** Derece. **2.** Oranlama. [DS]

çamah, [çom-ak > çamaḫ] *{ağız} is.* Ucu topuzlu kalın sopa; çomak. [DS]

çamak[1]**, -ğı** [çam-ak] *{ağız} sf.* Kendini beğenmiş. [DS]

çamak[2]**, -ğı** [çam+ak] *{ağız} is.* Kılçıksız buğday. [DS]

çamalamak, [çam-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tahmin etmek. [DS]

çaman, [Erme. çaman *(kimyon)*] *{ağız} is.* **1.** Kebap; pirzola. **2.** Doğranmış, kurutulmuş pastırmalık et. [DS]

çamar, [çam-ar] *{ağız}sf.* (İnsan ya da hayvan) cüce; kısa boylu. [DS]

çamariva, [İt. ciama arriva] *(çama'riva) ünl. dnz.* Gemi tayfalarına armaya çıkmaları için verilen emir sözü.

çamaşır, [Far. cāme *(giyecek)* + şūy *(yıkayan)* > cāmeşūr] *is.* **1.** İç giyeceklerinin genel adı. **2.** Yıkanmak üzere ayrılan ya da yıkanmış olan her türlü giyecek, havlu, çarşaf gibi şeyler. **3.** Bu eşyaları yıkama. 🗗 **çamaşır değiştirmek,** *Kirlenmiş iç giyecekleri çıkarıp temizini giyinmek.*‖ **çamaşır deterjanı,** *Çamaşırların kirini arıtmakta kullanılan çeşitli kimyasal birleşik.*‖ **çamaşır dolabı,** *Çamaşırların konulduğu çekmeceli ya da kapaklı dolap.*‖ **çamaşır ipeği,** *Kadın çamaşırları üzerine işleme yapmakta kullanılan çeşitli renkte ipek iplik.*‖ **çamaşır ipi,** *Yıkanmış çamaşırları sermek için kullanılan gergin ip.*‖ **çamaşır leğeni,** *İçinde çamaşır ıslatılan ya da yıkanan geniş kap.*‖ **çamaşır makinesi,** *Çalkalama, suyu ısıtma ve temizlik maddelerini otomatik olarak alarak çamaşırı yıkama, durulama, sıkma ve kurutma gibi işlemleri yapan makine.*‖ **çamaşır mandalı,** *Serilen çamaşırları ipe tutturmada kullanılan küçük kıskaç.*‖ **çamaşır sabunu,** *Çamaşır yıkamada kullanılan sabun.*‖ **çamaşır sepeti,** *Yıkanmış ya da kurumuş çamaşırları içine koyup taşımaya yarayan plastik ya da hasır sepet.*‖ **çamaşır sodası,** *Çamaşırlar üzerindeki asitli kirleri gidermede kullanılan kimyasal madde.*‖ **çamaşır suyu,** *Beyaz çamaşırları ağartmakta kullanılan kimyasal bileşik.*

çamaşırcı, [çamaşır-cı] *is.* Ücreti karşılığında başkalarının çamaşırlarının yıkayan kişi.

çamaşırcılık, -ğı [çamaşır-cı-lık] *is.* Çamaşırcının yaptığı iş.

çamaşırhane, [çamaşır + Far. ḫāne] *(çamaşır·ha:ne) is.* **1.** Ücreti karşılığında müşterilerin çamaşırlarının yıkanıp kurulandığı ve ütülendiği ticarethane. **2.** Çamaşır yıkamak için ayrılmış yer; çamaşırlık. **3.** Köylerde mahalle halkının çamaşır yıkaması için yapılmış yer.

çamaşırlık, -ğı [çamaşır-lık] *is.* **1.** Çamaşırhane. **2.** *sf.* Çamaşır yapımına uygun (kumaş, bez).

çamaşur, [? çamaşur] *{ağız} is.* Eğri bıçak. [DS]

çamaz, [çam-az] *{ağız} is.* Taze ağaç dallarını bükerek ip yapma. [DS]

çambara, [Far. çenber => çambara] *{ağız} is.* Mısır patlatılan tava. [DS]

çamber, [Far. çenber => çamber] *{ağız} is.* Kadın baş örtüsü. [DS]

çambış, [Ar. cāmus] *{ağız} sf.* Gamsız; kedersiz; aldırışsız. [DS]

çambudivip, [Sansk. sambudvipa] *{eT} is.* Kâinat. [EUTS]

çambuna, [Yun. tsambuna / İt. zampogna] *{ağız} is.* Bir tür düdük. [DS]

çambuş, [Ar. sāmūş] *{ağız} is.* İnsana sokulmayan, kötü huylu hayvan. [DS]

çamça, [çam *(yans.)* > çaın-çak > çamça / Far. çām *(büyük kepçe)* + -ça *(küçültme eki)*] *is.* **1.** *{ağız}* Ağaçtan oyularak yapılmış büyük kaşık; kepçe. [DS] **2.** *{ağız}* Çamdan oyularak yapılmış su kabı. [DS] **3.** *{ağız}* Bir tür kilim deseni. [DS] **4.** *zool.* Sazangillerden, pullarından yalancı inci yapılan, Anadolu'nun bütün tatlı su göl ve ırmaklarında yaşayan iri pullu bir tür balık, *(Leuciscus rutilus).*

çamçak[1]**, -ğı** [sap-çak [EREN] > çap-çak > çaın-çak چامچاق] *is.* **1.** Ağaçtan, özellikle de çamdan oyularak yapılmış yayvan su kabı; çapçak, çömçek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Kayıkçıların kayık içindeki suyu boşaltmak için kullandıkları tahta kürek. [DS] **3.** *{ağız}* Su kabağından yapılmış kap. [DS] **4.** *{ağız}* Büyük kepçe. [DS] **5.** *{ağız}* Sürahi. [DS] **6.** Bakraç; kova. 🗗 **çamçak çamçak,** *1. Bol bol. 2. Şarıl şarıl.*

çamçak[2]**, -ğı** [çam-(ı)ç-ak] *{ağız} sf.* Ezik. [DS]

çamçaka, [çam *(yans.)* + çak-a] *{ağız} is.* Değirmende, sandıktan tanelerin taş ağzına akmasını sağlayan araç. [DS]

çamçakır, [çam+çak-ır] *{ağız} is. folk.* Gece oynanan bir çocuk oyunu. [DS]

çamçarşu, [Far. çār-sū *(dört taraf)* => ça(m)+ça/rşu] *{OsT} pekşt. zf.* **1.** Her tarafta. **2.** Büsbütün.

çamçı[1]**,** [çamça / çamçı] *{ağız} is.* Kaşık. [DS]

çamçı[2]**,** [yamçı > çamçı] *{ağız} is.* Yamçı. [DS]

çamdı, [? çamdı] *{ağız} is.* **1.** Tavan. **2.** Pencere. [DS]

çame, [Far. çāme چامه] *(ça:me) {OsT} is.* **1.** Şiir; gazel. **2.** Söz; nutuk. 🗗 **çāme-gû**(y)**,** *{OsT} 1. Şair. 2. Şarkıcı.*

çamel, [çeğrnel > cāmel] *(ça:mel) {ağız} is.* **1.** Düğme yerine kullanılan ucu eğri kanca. **2.** Yüksek dalları yakalamakta kullanılan ucu eğri ya da kancalı sopa. **3.** *sf.* Eğri; kavisli. [DS] 🗗 **çamel boynuz,** *{ağız} Eğri boynuz.* [DS]

çamera, [? çamera] *{ağız} is.* Küçük el sepeti. [DS]

çamgiller, [çam-gil-ler] *is. bot.* Kışın da yeşil kalan iğne yapraklı ve kozalaklı, çıplak tohumlu ağaçlar familyası, *(Pinaceae).*

çamguk, [çam *(dava)* > çaın-guk] *{eT} is.* Kovucu; kovcu. [DLT]

çamguklanmak, [çaın-guk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Dedikoducu, kovucu, yerici olmak. [DLT]

çamgur, [cam-gur > çam-gur] *is.* Şalgam. [DLT]

çamhui, [Çin. tsch'an-huei] *is.* Nadim olma; pişmanlık duyma. [EUTS]

çamı[1]**,** [çam-ı] *{eT} is.* "Gürültü patırtı" anlamına gelen "çogı çamı" ikilemesinde geçer. [DLT] 🗗 **çogı çamı,** *{eT} Gürültü patırtı.*

çamı[2]**,** [çam-ı] *{ağız} is.* **1.** Saç örgüsü. **2.** Örülmüş mısır demeti. [DS]

çamıç, -cı [Erıne. ç'amiç] *{ağız} is.* **1.** Dut kurusu. **2.** Kuru üzüm. **3.** *sf.* (Kişi için) küçük yapılı. [DS]

çamır, [çam-ur > çam-ır] *{eAT} {ağız} is.* Çamur. [DS] 🗗 **çamır çaylak,** *{ağız} Bataklık; çamurlu yer.* [DS]

çamırak, -ğı [çamır-ak] *{ağız} is.* Bulanık su. [DS]

çamırca, [çamır-ca] *{ağız} is. zool.* Balıkçıl. [DS]

çamırcı, [çamır-cı] *{ağız} is. zool.* Balıkçıl. [DS]

çamırlığ, [çaırır-lık] *{ağız} is.* Araba çamurluğu. [DS]

çamış, [Ar. sāmūş => çamış چامش] *sf.* (Hayvan için) haşarı; sert başlı; *{eAT} {ağız} (aynı).* [DS]

çamışlanmak, [çamış-la-n-mak چامشلنمق] *dönşl. f. [-ır] [eAT -ur]* Haşarılaşmak; *{eAT} (aynı).*

çamışlık, [çamış-lık چامشلق] *is.* Haşarılık, huysuzluk; *{eAT} (aynı).*

çamız, [Ar. cārnus] *{ağız} is.* Manda; camız. [DS]

çaını[1]**,** [Yun. trafion] *{ağız} is.* Taze peynir. [DS]

çaını[2]**,** [çam-ı / çami] *{ağız} is.* **1.** Saç örgüsü. **2.** Örülmüş mısır demeti. [DS]

çamiç, [Erıne. ç'amiç] *{ağız} is.* Dalında kurumaya başlamış meyve. [DS]

çamin, [Far. çāmīn چامين] *(ça:mi:n) {OsT} is.* Sidik ve pislik.

çamkalamak[1]**,** [çam-ka-la-rnak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Pençe ile yüzünü yırtmak. [DS]

çamkalamak[2]**,** [çamk-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* (Sıvı için) çalkalamak. [DS]

çamkımak, [çaın-kı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Sıçramak. [DS]

çamlaguçı, [çam-la-ğuçı] *{eT} sf.* Dava eden; dava açan; davalı; iddia eden. [EUTS]

çamlamak, [çam *(dava)* > çam-lā-mak] *(çamla:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* Dava etmek; çekişmek; (mahkemede) itiraz etmek. [EUTS]

çamlığan, [çam-lı(k)-an] *{ağız} is.* **1.** Ağaçlı tepe. **2.** Çamlık. [DS]

çamlıh, [çam-lık > çamlıḫ] *{ağız} is.* Çamlık. [DS]

çamlık, -ğı [çam-lık] *sf.* **1.** (Arazi için) çam ağaçları çok olan. **2.** *is.* Çam korusu.

çamp, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çamp-ul çampul, çamp-alamak, çamp-ul-da-t-mak*

çampalamak, [çamp-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çalkalamak. [DS]

çampalandırmak, [çamp-ala-n-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İçinde sıvı olan bir kabı sallamak. [DS]

çampara, [Far. çārpāra => çalpara / çampara] *{ağız} is.* **1.** Ses vermesi için dingile geçirilen yassı halka. **2.** Mısır kavurmaya yarayan araç. **3.** Zil. [DS] 🗗 **çampara çalmak,** *{ağız} Telaşlanmak.* [DS]

çampır[1]**,** [Far. çenber => çampır] *{ağız} is.* Beyaz patiska; humayun. [DS]

çampır[2]**,** [? çampır] *{ağız} is.* Hayvan yemi olarak toplanan ot. [DS]

çampnak, [çamp *(yans.)* > çamp-(ı)n-ak] *{ağız} is.* Yayık. [DS]

çampul, [çamp *(yans.)* > çamp-ul] *{ağız} is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **çampul çampul,** *{ağız} (Su içinde yürümek, yüzmek için) ayaklarla güçlü bir şekilde ses çıkararak ve su sıçratarak.* [DS]

çampuldatmak, [çamp-ul-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Çalkalamak. [DS]

çamrak[1]**,** [çār / çam-rak] *{eT}* → çar[3].

çamrak[2]**,** [çar-mak > çamrak] *{eT} is.* → çarmak.

çamrak[3]**, -ğı** [çam-(ı)r-ak] *{ağız} is.* Bulanık su birikintisi. [DS]

çamrık, -ğı [çam-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Bulanık su birikintisi. [DS]

çamsı, [çam-sı] *{ağız} sf.* Çam gibi; çamı andırır. [DS]

çamsımak, [çam-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Erkek için) kadına meyletmek; hoşlandığını sezdirmek. [DS]

çamsıtmah, [çam-sı-t-maḫ] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Yiyecek maddesi için) ekşimek; bozulmak. [DS]

çamsıtmak[1]**,** [çam-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Sezdirmek; duyurmak. **2.** Saçmalamak. [DS]

çamsıtmak[2]**,** [çam-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Meylettirmek. **2.** Doğru yoldan çevirmek. [DS]

çamsız, [çam *(dava)* > çam-sız] *{eT} sf.* Davasız; itirazsız. [EUTS]

çamtaklamak, [çam-tak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çamtı[1]**,** [çam-tı] *{ağız} is.* Yük; denk. [DS]

çamtı[2]**,** [çam-tı] *{ağız} is.* Tavan. [DS]

çamuç, -cu [çam *(yans.)* > çam-uç] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çamuha, [Yun. tsimuha] *is.* Düşük kaliteli sünger.

çamuk, -ğu [çam-uk] *{ağız} is.* Küçük kulaklı keçi veya koyun. [DS]

çamuka, [Yun. tsamauka] *is. zool.* Gümüş balığına benzer fakat daha küçük bir balık türü, *(Atherina hepsetus).* 🗗 **çamuka ağı,** *balıkç. Ağzı karaya dönük yarım daire şeklinde ve dikine sarkık, gel-git olayı sırasında deniz alçalırken balık tutmaya yarar ağ.*

çamur, [çam-ur ?] *is.* **1.** Su ile karışmış bulaşkan toprak. **2.** Yapı işlerinde kullanılan çeşitli malzeme ile karışmış harç. **3.** *sf. mecaz.* Sataşkan, kavga çıkarmaktan hoşlanan; sırnaşık. 🗗 **çamura bulaşmak,** *Kirli işlere karışmak.*‖ **çamura taş atmak,** *Kavgacı birine sataşmasına sebep olacak söz söylemek.*‖ **çamur atmak,** *Birini kötü bir işe karışmış göstermek; iftira etmek; kara çalmak.*‖ **çamura yatmak,** *argo. 1. Borcunu ödememek. 2. Sözünde durmamak.* ‖ **çamur banyosu,** *Tedavi edici özelliği olan çamur ile yıkanmak.*‖ **çamurdan çıkarmak,** *Birini onur kırıcı bir işten veya öyle yerden kurtarmak.*‖ **çamur gibi,** *1. İyi pişmemiş. 2. Sataşkan; kavgacı.*‖ **çamur ığrıbı,** *Denizin sığ yerlerinde kullanılan balık ağı.*‖ **çamuru karnında,** *Çok taze; çiçeği burnunda.*

çamura, [çamur-a] *{ağız} is.* Bataklık; sazlık. [DS]

çamurcalı, [çamur-ca-lı] *{ağız} is.* Balıkçıl. [DS]

çamurcıl, [çamur-cıl] *{ağız} zool.* Az bulunur değerli bir yaban ördeği. [DS]

çamurcu, [çamur-cu] *{ağız} is. zool.* Balıkçıl. [DS] 🗗 **çamurcu kuşu,** *{ağız} zool. Balıkçıl.* [DS]

çamurcuk, -ğu [çamur-cuk] *is. zool.* Sazangillerden, bataklık ve göllerde yaşayan, sazandan daha küçük lezzetsiz bir balık, *(Chrondrostoma nasus).*

çamurcun, [çamur-cun] *is. zool.* Dünyanın pek çok bölgesinde, bol bitkili su kenarlarında yaşayan yengeç, salyangoz, larva ve su bitkileri ile beslenen en küçük ördek; çakırkanat; cüce ördek; eğrikoca, *(Anas crecca).*

çamurçıl, [çamur-cıl] *{ağız} is. zool.* Balıkçıl. [DS]

çamurla, [Moğ. çamur *(ok)* > çamur-lağı] *{ağız} is.* → çamurlağı. [DS]

çamurlağı, [Moğ. çamur *(ok)* > çamur-lağı] *{ağız} is.* Okun dingil hizasında durması için altına konulan destek. [DS]

çamurlama, [çamur-la-ma] *is.* Çamur sürme veya çamura batırma işi.

çamurlamak, [çamur-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çamur sürmek; çamurla kirletmek. **2.** *mecaz.* Kötülemek.

çamurlanma, [çamur-la-n-ma] *is.* Üzerine çamur bulaşma, çamur olma eylemi.

çamurlanmak, [çamur-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Üzerine çamur bulaşmak, sıçramak; çamur ile kirlenmek. **2.** *dönşl. f.* Sululaşmak; cıvımak. **3.** Sarhoşluktan edepsizleşmek.

çamurlaşma, [çamur-la-ş-ma] *is.* Çamur durumuna gelmek işi.

çamurlaşmak, [çamur-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Çamur durumuna gelmek. **2.** *mecaz.* Sataşmaya, saldırmaya yeltenmek; edepsizleşmek. **3.** Kaba hakaretlerle hücum etmek. **4.** *{ağız}* Bir şeyde ısrar etmek. [DS]

çamurlatma, [çamur-la-t-ma] *is.* Çamurlatmak işi.

çamurlatmak, [çamur-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çamurla sıvatmak. **2.** Çamur sürdürmek. **3.** Çamurlu hâle getirtmek.

çamurlu, [çamur-lu] *sf.* **1.** Üstünde çamur bulunan. **2.** Çamur sürülmüş; çamur bulaşmış. **3.** *{ağız}* Arazi kayıtlarını gösteren resmî belgeler. [DS]

çamurluh, [Moğ. çamur *(ok)* > çamur-luk > çamurluḫ] *{ağız} is.* Araba dingili. [DS]

çamurluk[1]**, -ğu** [çamur-luk] *is.* **1.** Çok çamurlu olan yer. **2.** Paçaları çamurdan korumak için giyilen bir tür tozluk. **3.** Ayakkabıların çamurunu sıyırmak için yapıların önüne konulan ayakkabı sileceği. **4.** Otomobillerde tekerleklerden sıçrayan çamuru tutan ve sürücüleri çamurdan koruyan saç veya bakalit parça **5.** *{ağız}* Yemeni üzerine giyilen çizme koncu. [DS]

çamurluk[2]**, -ğu** [Moğ. çamur *(ok)* > çamur-luk] *{ağız} is.* **1.** Araba dingili. **2.** Tavan kirişlerinin duvarla bağlantısını sağlayan direk. **3.** Arışın yere değmemesi için ucuna eklenen ayak. [DS]

çamursuz, [çamur-suz] *sf.* **1.** Çamuru olmayan. **2.** Çamur bulaşmamış, üstünde çamur bulunmayan.

çamuş, [Ar. sāmūş => çamuş چاموش] *{ağız} is.* **1.** Küçük yapılı katır. **2.** Huysuz hayvan. **3.** Katır. [DS]

çan[1]**,** [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çan çan, çan-na-mak* 🗗 **çan çan,** *1. Çan sesine benzer ses çıkararak. 2. Sürekli ve yüksek sesle yapılan gevezelik.*‖ **çan çan çarık,** *{ağız} (Kişi için) hakkında dedikodu çıkan; dile düşen.* [DS]‖ **çan çan etmek,** *Yüksek sesle durmadan konuşmak.*| **çan çangara etmek,** *{ağız} Dedikodu yapmak.* [DS]

çan[2]**,** [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çan-la-mak, çanıl-tı*

çan[3]**,** [çan / çen *(yans.)*] *is.* İri yapılı köpek ve köpek türü hayvanların havlamasını anlatan kök. [Zülfikar] *çan-kur-mak*

çan[4]**,** [çang *(yans.)* > çañ / Çin. çêng] *is.* **1.** Çınlayan bir metalden ters çevrilmiş bardak şeklinde, içte bulunan bir dil ya da dıştan bir çekiçle vurularak ses çıkaran araç; kampana. **2.** Bazı sütun başlıklarında başlık tablasında tepe bileziğine kadar olan kısmın genel biçimi. **3.** *{ağız}* Değirmende tahılın bittiğini haber veren bir ipe asılı taşa değen maden parçaları. [DS] **4.** *{ağız}* İçi oyularak kurutulmuş patlıcan. [DS] **5.** *{ağız}* Kağnıda yanlara konulan ağaç. [DS] **6.** *{ağız}* Haç. [DS] 🗗 **çan çalmak,** *Herkese duyurmak.*| **çan çiçeği,** *bot. 1. Çan çiçeğigillerden çan biçiminde bitişik taç yapraklı bir bitki, (Campanula). 2. Nergisgiller familyasından, taze soğanında kusturucu alkaloit bulunan, kuzey Anadolu'da sulak yerlerde yetişen, sap ucunda çan biçiminde çiçekler açan soğanlı bir bitki, (Leucojum aestivum).*| **çan çiçeğigiller,** *bot. Çan biçiminde çiçekleri olan acı sütlü ve kimisi tüylü otsu bitkiler familyası, (Campanulaceae).*| **çan eğrisi,** *istk. Olasılıklar hesabında grafiği çana benzeyen ve Laplace-Gausse yasasını temsil eden eğri.*‖ **çanına ot basmak,** *{ağız} Gururunu kırarak susturmak; sesini kesmek.* [DS]‖ **çanına ot tıkamak,** *1. Birini zarar veremeyecek duruma getirmek. 2. Susturmak.*

çan[5]**,** [Çin. chên > çīn / çan] *{eT} is.* → çın. [EUTS]

çan[6]**,** [Çin. chan] *{eT} is.* **1.** Bardak; kadeh. [Gabain] **2.** Çanak. [EUTS]

çan[7]**,** [çan] *{eT} is.* Yan.

çana, [çana] *{ağız} is.* **1.** Kızak. **2.** Fren. [DS]

çanacuk, -ğu [çana(k)-cuk چناجوق] *{eAT} is.* Çanakçık.

çanaç, [çan-aç] *{eT} is.* **1.** Korkak. **2.** İş göremeyen; gevşek. **3.** Edilgen cinsî sapık. [DLT]

çanaçlamak, [çanaç-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Bir kimseyi zayıf saymak; arık bulmak. **2.** Gevşek, kekez olarak değerlendirmek. [DLT]

çanaçlık, [çanaç-lık] *{eT} sf.* **1.** (Erkek için) kadınsı; efemine. **2.** *is.* Aptallık; perişanlık. [DLT]

çanağ, [can-ağ] *{ağız} is.* Çanak. [DS]

çanah, [çan-ak > çanaḫ] *{ağız} is.* **1.** Saksı. **2.** Üç okkalık tahıl ölçeği. [DS]

çanak, -ğı [çan-ak] *is.* **1.** Kilden yapılma yayvan ve küçük kap. **2.** *{eT}* Kap kacak, tuzluk, tuzluğa benzer çamdan oyulmuş kap. [DLT] [EUTS] **3.** Arap harflerinden bazılarının biraz çukur ve yayvan olan kısmı. **4.** Çiçeklerin çanak yapraklarının meydana getirdiği, genellikle yeşil olan dış kılıfı. **5.** Bir çanağın alacağı miktar. **6.** Çevresine göre alçakta kalmış ortası çukur arazi parçası. *{ağız} (aynı)* [DS] **7.** Dor sütun başlıklarında tabla altına yapılan yastık taşı biçimindeki silme. **8.** *{eT}* Ölçü kabı. [EUTS] **9.** *{ağız}* Üç okkalık bir tür tahıl ölçeği. [DS] **10.** *{ağız}* Minare şerefesi. [DS] **11.** *{ağız}* Fincan. [DS] **12.** *müz.* Sazın baş tarafına verilen ad **13.** *{ağız}* Güneşte sertleşmiş çamur. [DS] **14.** *{ağız}* Ağaç veya ma-

den kap. [DS] 🗗 (bir şeye) **çanak açmak,** *Sebep olmak; meydan vermek; vesile hazırlamak.*|| **çanak ağızlı,** *1. Büyük ağızlı. 2. mecaz. Sır saklayamayan.*| **çanak anten,** *Uydu yayınlarını almak için büyükçe bir çanak şeklinde yapılmış özel anten.*| **çanak çatlatan,** *{ağız} bot. Gelincik çiçeği.* [DS]|| **çanak çömlek,** *Topraktan yapılmış türlü kaplar.*|| **çanak çömlek otu,** *{ağız} bot. Patlıcangillerden, sarı-mor çiçekli, yumuşak tüylü, 20-100 cm. kadar boylu, yaprakları ağrı kesici olarak kullanılan iki yıllık zehirli bir otsu bitki; ban otu; gâvur haşhaşı, (Hyoscyamus niger).* [DS]|| **çanak gibi,** *(Küçük kaplar için) ağzı gereğinden büyük.*| **çanak kıran,** *{ağız} bot. Gelincik.* [DS]|| **çanak kurutan,** *{ağız} Sıcak eserek ekinleri kurutan rüzgâr; sam yeli.* [DS]|| **çanak tutmak,** *1. Dilenmek. 2. Söz ve davranışlarıyla kötü bir karşılığı davet etmek.*|| **çanak üzengi,** *Basılan yeri tabanın büyük bir bölümünü kapsayacak kadar geniş üzengi.*|| **çanak yalamak,** *Dalkavukluk etmek; yaltaklanmak.*| **çanak yalayıcı,** *Dalkavuk; yaltak.*| **çanak yalayıcılık etmek,** *Dalkavukluk etmek.*|| **çanak yaprağı,** *bot. Çiçeklerde çanağı oluşturan yaprakların her biri.*

çanakbastı, [çanak+bas-tı] *is.* Toprak kap içine basılan, gerektikçe bir miktar alınarak köfte yapılan evde hazırlanmış sucuk içi.

çanakbaz, [çanak + Far. bāz] *(çanakba:z) is.* Eskiden çeşitli çanaklarla denge oyunları gösterisi yapan sirk cambazı.

çanakçı, [çanak-çı] *is.* Çanak üreten veya satan kimse.

çanakçılık, -ğı [çanak-çı-lık] *is.* Çanak üretme veya satma işi.

çanaklamak, [çanak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ağaçların dibini çukurlatmak. [DS] **2.** *gçsz. f.* (Ekin için) iyice kök salmak.

çanaklık, -ğı [çanak-lık] *is.* **1.** Çanak konulan yer. **2.** *dnz.* Gemi direklerindeki gözetleme yeri. 🗗 **çanaklık feneri,** *dnz. Eskiden kumandan gemilerinde kumandan forsu anlamına geceleyin çanaklık arkasında yakılan fenere verilen ad.*

çanakpara, [çanak + Far. pāre] *{ağız} is.* Üzüm sıkmakta kullanılan araç. [DS]

çanaksı, [çanak-sı] *sf.* Çanağa benzeyen; çanak gibi. 🗗 **çanaksı hücreler,** *anat. Salgı olacağı an şişen ve belirli bir hacme ulaştıktan sonra içlerindeki salgıyı boşaltan bezler.*

çanakte, [? çanakte] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çanavar, [Far. cān-āver => çanavar] *{ağız} is.* **1.** Canavar; kurt; böri. **2.** *sf.* (Kişi için) aç gözlü. [DS]

çanayaz, [çın+ayaz] *{ağız} is.* Açık, mehtaplı ve çok soğuk gece. [DS]

çancaşı, [? çancaşı] *{ağız}* is. Kırağı. [DS]

çancı, [çan-cı] *is.* **1.** Çan üreten ya da satan kimse. **2.** Çan çalmakla görevli kişi.

çançala, [Gürc. çançala] *{ağız} is.* İki yaşındaki tosun. [DS]

çançan, [çan *(yans.)* > çan+çan] *is.* Dedikodu; laklakıyat. 🗗 **çançan çarık,** *{ağız} Hakkında dedikodu çıkan.* [DS]|| **çançan gara etmek,** *{ağız} Dedikodu yaymak.* [DS]

çançık, -ğı [çanç-ık] *{ağız} is.* Ağaç perçin. [DS]

çançkır, [çanç-kır] *{ağız} is.* Küçük çağlayan. [DS]

çançmak, [sanç-mak > çanç-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Batırmak. **2.** *gçsz. f.* Böğrü, yanı sancımak. [DS]

çançu, [Çin. chan chou] *{eT} is.* Erişte hamuru açılan oklava. [DLT]

çançuk, -ğu [çanç-uk] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çançun, [çan *(yans.)* > çan+çun] *is.* Dedikodu.

çançur, [? çançur] *{ağız} is.* Kırmızı siyah erik. [DS]

çanda, [çat-mak > ça(n)t-mak ? > çanda] *{ağız} is.* Duvarları birbirine geçme kalaslarla yapılmış ev. [DS]

çandallama, [çandal-la-ma] *{ağız} is.* Seyrek ve kaba dikiş. [DS]

çandallamak, [çandal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Seyrek ve kabaca dikmek. [DS]

çandar[2]**,** [? çandar] *{ağız} sf.* Yarı kurumuş; nemli. [DS]

çandar[2]**,** [*eT.* *çand-mak > çand-ar] *{ağız} is.* **1.** Yağsız et. **2.** *zool.* Karaman ile dağlıç cinsi koyunlardan doğan melez koyun ırkı. [DS]

çandavul, [Moğ. çağdağul *(nöbetçi)* [TUNA] چنداول] *{eAT} is.* Artçı.

çandı, [çat-mak > ça(n)t-mak ? > çandı / çantı] *{ağız} is.* **1.** Direk başlığı. **2.** Bağdadi. **3.** Kuyu ağzına ve baca başlarına tahtadan yapılmış kapak. **4.** Dam ve çatıların üzerinden açılan pencere. **5.** Duvarları birbirine geçme tahtadan yapılmış ev veya herhangi bir yapı. **6.** Hayvan barınağı olarak yapılan yayla ağılı. **7.** Duvar. **8.** Köşe. **9.** Tavan. **10.** Hayvanın iki yanına vurulan yük. [DS] 🗗 **çandı ev,** *{ağız} Duvarları birbirine geçme kalın tahtalardan yapılan ev veya yapı.* [DS]|| **çandı samanlık,** *{ağız} Ağaçları üst üste dizmek suretiyle yapılan samanlık.* [DS]

çandır[1]**,** [*eT.* *çand-mak *(caymak)* [Clauson] > çandır] *sf.* **1.** (Koyun, keçi, köpek vb. için) ırkı karışık; melez. **2.** (Ağaç için) aşılanmamış; yabani. **3.** *{ağız}* (Kişi için) dik başlı; kavgacı. [DS] **4.** *{ağız}* (Hayvan için) ürkek. [DS] **5.** *{ağız}* Yarım; bitmemiş. [DS] **6.** (kişi için) gök gözlü. **7.** (Kişi için) ince uzun bacaklı; cılız. **8.** *{ağız}* (Kişi için) piç; edepsiz; yabani. [DS] **9.** *{ağız} is.* Boz renkli bir tür kuş. [DS] 🗗 **çandır baba,** *{ağız} folk. Çocukların yağmur yağması için yaptıkları tören ve bu törende taşınan kukla adam.* [DS]

çandır[2]**,** [çadır > çandır] *{ağız} is.* Keçe. [DS]

çandır[3]**,** [? çandır] *{ağız} is.* Mısır ekmeği. [DS]

çandıra, [? çandıra] *{ağız} is.* Bir gemiyi karinaya basmak için direğe destek olan ek direk. [DS]

çandırma, [Fr. gens d'armes] *{ağız} is.* Jandarma. [DS]

çandışmak, [*çand-mak *(caymak)* > çand-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* **1.** Karşısındakini caydırmak için birbirine karşı sertleşmek. **2.** Birbirinden caygınlık göstererek kaçınmak; çekinmek. [DLT]

çandmak, [*çand-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Caymak. [Clauson]

çandturmak, [*çand-mak *(caymak)* > çand-tur-ımak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Caydırmak. [Clauson]

çandu, [çat-kı / çat-ku > çandu ?] *{ağız} is.* Duvar. [DS]

çandur, [*eT.* *çand-mak > çand-ır > çand-ur] *{ağız} is.* Uzun boylu adam. [DS]

çane, [Far. çāne جانه] *{OsT} is.* Çene.

çaneşmek, [çang-aş-mak > çaneş-ımek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (İp için) dolaşmak. [DS]

çanfır, [Far. çenber => çanfır] *{ağız} is.* Patiska. [DS]

çang[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çang-a manga, çang-ar-a, çang-ıl-da-k, çang-ış-mak*

çang[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çang-a, çang-al çungal, çang-ıl-tı, çang-ır çungur, çang-al mangal, çang-ır-da-mak, çang-ır-tı*

çang[3], [çang / çeng / çeñ *(yans.)*] *is.* Küçük köpek ve benzeri hayvanların bağırışlarını, havlamalarını anlatan kök. [Zülfikar] *çang-ı-la-mak*

çang[4], [Çan. chêng / Far. çang / Ar. ṣanc] *(çañ) is.* **1.** *{eT}* Küçük çan; çan. [Gabain] [EUTS] **2.** *{ağız}* İçi oyularak kurutulmuş patlıcan. [DS] **3.** *{ağız}* Değirmende tahılın bittiğin haber veren, taş üzerine sarkan ipe bağlı maden parçaları. [DS] 🗗 **çañ çañgara etmek,** *{ağız} Dedikodu yaymak.* [DS]

çang[5], [Far. çāh => çañ] *(çañ) {ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çang[6], [cağ / çağ / çañ] *(çañ) {ağız} is.* Kağnıda yanlara konan ağaç. [DS]

çanga[1], [çang-a] *{ağız} is.* Küçük bakraç; kova. [DS]

çanga[2], [çang-a] *{ağız} is.* Köşe; dönemeç. [DS]

çangak, [yang-ak > çang-ak] *{eT} is.* Yan taraf.

çangal[1], [çañ-al] *{eT} sf.* Şer; yaramaz. [DLT]

çangal[2], [Far. çengāl => / çang *(yans.)* > çañgal / çangal] *{ağız} is.* **1.** Dallı budaklı, eğri ağaç. **2.** Fasulye sırığı. **3.** Tarlayı korumak için dallı budaklı ağaçlardan yapılmış çit. **4.** Çengel. **5.** Sucuların su taşımakta kullandığı ucu çengelli omuz değneği. **6.** Boyunduruk. **7.** İnce kemikleri çıkmış olan zayıf hayvan. **8.** Kuzusu ölmüş sağmal koyun. **9.** Zayıf fakat büyük boynuzlu öküz. **10.** *spor.* Ayakta güreşirken rakibin koltuğu altından bir kolu sokarak bir ayakla da o güreşçinin bacağına çengel taktıktan sonra onu öne doğru eğip başının üzerinden atma oyunu; çelme takma. **11.** Dere dibi. **12.** *sf.* Eğri. **13.** Dallı budaklı. [DS] 🗗 **çangal almak,** *{ağız} Çelme takmak.* [DS]|| **çangal çalmak,** *{ağız} Kuyuya düşen bir şeyi ucu çengelli bir sopa ile almaya çalışmak.* [DS]|| **çangal çımbal,** *{ağız} (Hayvanlar için) çeşitli nedenlerle üst üste toplanıp yığılmak.* [DS]|| **çangal çungal,** *{ağız} 1. Salkım salkım. 2. Karmakarışık. 3. Eğri büğrü. 4. Çengelli.* [DS]|| **çangal fasulyesi,** *{ağız} Sırık fasulyesi.* [DS]|| **çangal mangal,** *{ağız} Karmakarışık.* [DS]

çangala, [Far. çeġāle => çangala] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çangalak, -ğı [çang-ala-k] *{ağız} is.* **1.** Yer elması. **2.** Keçi veya koyun gibi hayvanların kıvrılmış boynuzu. [DS]

çangalaz, [çangal-az] *{ağız} sf.* Yaramaz. [DS]

çangallı, [çangal-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) yaramaz; kötü karakterli. [DS] **2.** Karışık; çapraşık. 🗗 **çangallı çungallı,** *{ağız} (Ağaç için) dallı budaklı.* [DS]

çangara, [Yun. tsingara] *{ağız} is.* Gürültü; kavga. [DS]

çangaza, [Yun. tsingara] *{ağız} sf.* **1.** Gürültücü; kavgacı. **2.** Geveze. [DS]

çangazılanmak, [cangaz-ı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Gevezelik etmek. [DS]

çangdavul [Moğ. çaġdaġul / çağdavul / çındavul / çandavul] *{eT} is.* Artçı; dümdar. [Nevâyî]

çanggal, [çañ(g)-al] *(çañgal) {ağız} sf.* (Ağaç, çalı vb. için) eğri büğrü ve dallı budaklı. [DS] 🗗 **çañgal çuñgal,** *{ağız} Salkım salkım.* [DS]|| **çañgal mañgal,** *{ağız} Karmakarışık.* [DS]

çangı, [Far. çengī / çang-ı] *{ağız} is.* Kötü adam. [DS]

çangıl, [çang *(yans.)* > çang-ıl] *is.* Çınlama biçiminde çıkan sesleri anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çangıl çungul,** *1. Çok değişik çan ve benzeri araçların birlikte çıkarmış oldukları veya kaba ve çirkin ses. 2. sf. Karmakarışık. 3. zf. Çok değişik biçimde ve tonda ses çıkararak.*

çangılamak, [çañ > çañ-ī-lā-mak] *(çañı:la:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Köpek için) dövüldükten sonra bağırmak; çenilemek. **2.** (Kişi için) kötü sözler söyleyerek bağırmak; cengildemek. [DLT]

çangıldak, -ğı [çang *(yans.)* > *eT.* çañī-la-mak > çang-ıl-da-k] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

çangıltı, [çang *(yans.)* > çang-ıl-tı] *{ağız} is.* Zil sesi; çan sesi. [DS]

çangır[1], [çang *(yans.)* > çang-ır] *is.* Çınlama biçiminde çıkan sesleri anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çangır çungur,** *(Birbirine çarpma veya düşme yüzünden) karışık ve hoş olmayan ses çıkararak.*

çangır[2], [çang-ıl > çan-gır] *{ağız} is.* Fasulye sırığı. [DS]

çangırdama, [çang *(yans.)*> çang-ır-da-ma] *is.* "Çangır!" sesi çıkarma eylemi.

çangırdamak, [çang *(yans.)* > çang-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Madenî şeyler düşerken veya birbirine çarparken) gürültü çıkarmak.

çangırtı, [çang-ır-tı] *is.* Çangırdama sesi.

çangırtlamak, [Erme. cangart *(pençe)* > çangırt-lamak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Tırnakla çizmek; tırmalamak. **2.** Çiziktirmek; çizgilerle zedelemek. [DS]

çangışmak, [çang *(yans.)* > çang-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Dövüşmek. [DS]

çanglak, -ğı [çağ-la-k > çañlak] *{ağız} is.* Çağlayanların döküldüğü bataklık yer. [DS]

çanglı, [çan *(zil)* > çañ-lı] *{eT} sf.* Bir çocuk oyunu olan "çanglı manglı" adında geçen söz. [DLT]

çanglık, -ğı [çan *(zil)* > çañ-lık چنكلق] *(çañlık) {eAT} is.* Çan kulesi.

çangşı, [Çin. ch'ang shih => çangşī] *(çañşı:) {eT} is.* Üst düzey resmî tarihçi; vakanüvis. [EUTS]

çangşu, [Çin. ch'ang shih ? => çangşū] *(çañşu:) {eT} is.* Kısa kadın üst giysisi; kısa hırka; tunik. [DLT]

çangu, [çanġ-u چانغو] *{eAT} is.* Söyleşme.

çanguş, [Erme. cank *(tırnak)*] *{ağız} is.* Tırnak. [DS] ◻ **çanguş etmek,** *{ağız} Tırnakla sökmek.* [DS]

çanguşlamak, [çanguş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r [-l(u)-yor]* Tırnakla sökmek. [DS]

çanğlağa, [çağ-lağı > çanğlağa] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çanıldamak, [çang *(yans.)* > can-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Sürekli olarak yüksek sesle konuşmak; ileri geri söylenmek. [DS]

çanıldatmak, [çang *(yans.)* > çanıl-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* (Çan vb. için) çaldırmak; ses çıkarttırmak.

çanışlamak, [Yun. tzannis => çanış-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bilincini yitirmek; bunamak.

çanıltı, [çan *(zil)* > çan-ıl-tı] *{ağız} is.* Çan sesi. [DS]

çanıslamak, [çanıs-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bilincini yitirmek; bayılmak. [DS]

çanişir, [? çanişir] *{ağız} is.* Evin en güzel odası. [DS]

çank[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çank-a-ma, çank-az-a*

çank[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çank-a*

çank, -gı [Erme. cank] *{ağız} is.* **1.** Keskin tırnak. **2.** Pençe. [DS]

çanka, [çank *(yans.)* > çank-ā] *{eT} is.* **1.** Bir tür tuzak. [DLT] **2.** *{ağız}* Bakraç; kova. [DS]

çankal[1], [çank *(yans.)* > çank-al چنقال] *{eAT} sf.* **1.** Eğri. **2.** *is. {ağız}* Dallı budaklı, eğri ağaç. [DS] **3.** *{ağız}* Zayıflıktan kemikleri çıkmış insan ya da hayvan. [DS] **4.** *{ağız}* Cılız, arık, büyük boynuzlu öküz. [DS] ◻ **çankal çunkal,** *{ağız} 1. Karmakarışık. 2. Eğri büğrü.* [DS]

çankal[2], [çank-al ?] *{ağız} is.* Kuzusu ölmüş sağmal koyun. [DS]

çankal[3], [çan+kale ?] *{ağız} is.* En yüksek kaya. [DS]

çankama, [çank-a-ma] *{ağız} is.* Ağız kavgası. [DS]

çankar, [çank-ar] *{ağız} is.* Yamru yumru oluş bildiren gövde. ◻ **çankar çunkar,** *{ağız} Yamru yumru.* [DS]

çankaş, [çank *(yans.)* > çank-a-ş] *{ağız} sf.* Becerik-siz; sakar. [DS]

çankaza, [Yun. tsingara] *{ağız} sf.* **1.** Gürültücü; kavgacı. **2.** Geveze. [DS]

çankıl, [çank *(yans.)* > çank-ıl] *{ağız} is.* Kaba ve gürültülü ses. [DS]

çankıldak, -ğı [çank *(yans.)* > çank-ıl-da-k] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çanklamak, [çank-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çankurmak, [çank *(yans.)* > çank-ur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Köpek için) can acısından havlamak; haykırmak. [DS]

çanlağa, [çan-lağa] *{ağız} is.* Gerdan. [DS]

çanlağı, [çağ-la-ğı > çanlağı] *{ağız} is.* Çağlayan.[DS]

çanlak, -ğı [çañ-la-k] *{ağız} is.* Çağlayan suyunun döküldüğü bataklık. [DS]

çanlamak, [çan *(yans.)* > çan-la-mak / çan-na-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Dedikodu yaymak. [DS]

çanlanmak, [çan *(yans.)*>çan-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dile düşmek; yayılmak. [DS]

çannamak, [çan *(yans.)* > çan-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Çınlamak; çalmak.

çanpara, [Far. çār-pāre] *{ağız} is.* **1.** Çalpara. **2.** Arabaların ses çıkarması için tekerleklere konulan demir levha. [DS]

çanpır, [Far. çenber => çanpır] *{ağız} is.* Beyaz patiska. [DS]

çanpırı, [Far. çenber => çanpırı] *{ağız} is.* Beyaz patiska. [DS]

çanpur, [Far. çenber => çanpur] *{ağız} is.* Beyaz patiska. [DS]

çanşak, -ğı [çağ-(ı)ş-a-k > çanşak] *{ağız} is.* Koyunların kuyruk altlarında kurumuş pislik topakları. [DS]

çanşır, [Ar. cavşīr / Far. gavsir] *{ağız} is. bot.* → cavşir, *(Opoponax chironium).* [DS]

çanta, [Moğ. cuntay *(yün torba)* > çantay / Roman. gentă [Doerfer] > çanta] *(ça'nta) is.* Deri, bez, plastik vb. maddelerden çeşitli büyüklüklerde yapılan ve içinde eşya, giyecek, evrak gibi şeyler taşınan bir tür torba. ◻ **çantada keklik,** *Elde edilmiş sayılan şey.*

çantacı, [çanta-cı] *is.* **1.** Çanta yapan veya satan kimse. **2.** Avcılıkta avcının yanında dolaşarak av çanta-

sını taşıyan kimse. **3.** *tar.* Padişah saray dışında bulunduğu sırada, altın dolu çantasını taşıyan memurlara verilen ad.

çantacılık, -ğı [çanta-cı-lık] *is.* Çanta yapma ve satma işi.

çantak, -ğı [? çantak] *{ağız} is.* Dallı budaklı ağaç. [DS]

çantal[1], [Sansk. candāla] *{eT} is.* Cellat. [EUTS] [Gabain]

çantal[2], [çan+dal ?] *is.* Üç etek denilen kadın elbisesi; *{ağız} (aym).* [DS]

çantalı, [çanta-lı] *sf.* Çantası olan; çantası bulunan.

çantasız, [çanta-sız] *sf.* Çantası olmayan; çanta taşımayan.

çantay, [Moğ. çantay] *{ağız} is.* **1.** Büyük keten torba. **2.** Bavul. [DS]

çantı[1], [çat-mak > çat-kı > çantı] *{ağız} is.* **1.** Ağaçtan yapılmış duvar. **2.** Bağdadi. **3.** Köşe. **4.** Saçak. **5.** Baca. **6.** Balkon. **7.** Tavan. [DS] 🗗 **çantı arası,** *{ağız} Tavan arası.* [DS]|| **çantı başı,** *{ağız} Köşe başı.* [DS]|| **çantı ev,** *{ağız} Duvarları birbirine geçme kalın keresteden yapılmış ev veya duvar.* [DS]

çantı[2], [çat-ı > çantı] *{ağız} is. anat.* Leğen kemiği. [DS]

çantı[3], [? çantı] *{ağız} is.* Sırıkları birbirine vurmak suretiyle oyanan bir oyun. [DS]

çantılı, [çatı-lı > çantı-lı] *{ağız} sf.* (Yapı için) üzeri kapalı. [DS]

çantıras, [? çantıras] *{ağız} sf.* Yabancı. [DS]

çantik, -ği [çanta > çantik] *{ağız} is.* Küçük torba; çanta. [DS]

çantu, [çandı / çantu] *{ağız} is.* Duvarları birbirine geçme kalın tahtalardan yapılmış ev. [DS]

çanturmak, [*çand-mak *(caymak)* > çand-ur-mak / çın-dır-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Caydırmak. [DLT]

çao, [? çao] *{eT} is.* Bir tür para ve birimi. [EUTS]

çap[1], [çab / çalp / çap / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çap çap, çap-a çap-a, çap-a+çul, çap-ak-la-n-mak, çap-ıl-mak, çap-ın-mak, çap-ıt-mak, çap-kın-la-ş-mak, çap-kın* 🗗 **çap çap,** *{eAT} Şapır şapır.*

çap[2], [çap *(yans.)*] *{eT} is.* Vurma ya da yemek yeme sırasında çıkan sesleri yansıtan kök. 🗗 **çap çap,** *{eT} 1. Kamçı sesi. 2. Dudak şapırtısı.* [DLT] *3. (Yeni yürüyen çocuklar için) pat pat ses çıkararak; yalpalayarak.*|| **çap çap yemek,** *{eT} Şapır şupur yemek.* [DLT]

çap[3], [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.) is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çap-an, çap-an etmek, çap-ık, çap-ık çalmak.*

çap[4], [Erme. ç'ap *(ölçü, pergel)* [Tietze]] *is.* **1.** Cisimlerin genişliği; kutur. **2.** Büyüklük; hacim. **3.** *mecaz.* Ölçü, değer. **4.** Bir damarın veya iç organın iç açıklığı. **5.** Tapuya kaydolunan taşınmazın haritadaki yerini ve durumunu gösteren çizili belge. **6.** *mat.* Bir dairenin, kapalı eğrinin veya bir kürenin merkezinden geçen ve o eğrinin çevresi ile sınırlı doğru parçası. **7.** Bir silahın namlusunun iç ölçüsü. **8.** *{ağız}* En ve boy. [DS] **9.** Arazi ölçme işi. **10.** Ölçü; mikyas. **11.** 🗗 **çapını açmak,** *{ağız} Hızlandırmak.* [DS]|| **çap ucu,** *mat. Bir çember ya da küre üzerinde çapın eğriyi kestiği noktalar.*

çap[5], [çap] *{ağız} is.* Kor.

çap[6], [çap] *{ağız} is.* Toprak tencere; güveç. [DS]

çap[7], [çap] *{ağız} is.* İnce kuru ağaç. [DS]

çap[8], [çap] *{ağız} is.* Sıva. [DS]

çap[9], [Moğ. çap *(yalan)*] *{ağız} is.* **1.** Hile. **2.** Dolandırma. [DS] 🗗 **çap yapmak,** *{ağız} Söz verdiği işi yapmamak; sözünden dönmek.* [DS]

çap[10], [Far. çep *(sol)*] *{ağız} sf.* **1.** Aykırı; eğri; dolaşık. **2.** Testere dişlerinin sağa sola açıklığı. [DS] 🗗 **çap demiri,** *{ağız} Testere dişlerini sağa sola bükerek açıklık vermeye yarayan araç.* [DS]|| **çap gitmek,** *{ağız} Zıt gitmek.* [DS]

çap[11], [çap] *{ağız} is.* Hile. [DS]

çap[12], [çap] *{ağız} is.* Yön. [DS]

çap[13], [çap] *{ağız} is.* **1.** Deste; bağ; çile. **2.** *sf.* Bir avuç miktarında. [DS]

çapa[1], [İt. zappa => çapa] *is.* **1.** Tarla ve bahçelerde toprağı işlemekte kullanılan ağaç saplı eğik ağızlı kazı aracı. **2.** Kolları dibe gömülerek gemiyi tutan iki ve daha çok kollu gemici aracı; demir. **3.** *{ağız}* Çengelli iğne. [DS] **4.** *{ağız}* Göğse takılan süslü iğne. [DS] **5.** *{ağız}* İri dişli tarak. [DS] **6.** *{ağız}* Kesmez, kör keski. [DS]

çapa[2], [İt. ciappa / Yun. tsápa => çapa] *is.* **1.** Gemi kirişi. **2.** *{ağız}* İnce uzun tahta parçası. **3.** 8×16×400 cm. boyutlarında kalas. [DS]

çapa[3], [Far. çāpā] *{ağız} is.* Av köpeği. [DS]

çapa[4], [? çapa] *{ağız} sf.* Tüysüz. [DS]

çapa[5], [çapa] *{ağız} is.* Ölçeğin sekizde biri. [DS]

çapacı, [çapa-cı] *is.* Tarla ve bahçelerde çapa ile tarım işinde çalışan işçi; rençper.

çapacılık, -ğı [çapa-cı-lık] *is.* Çapacının yaptığı iş.

çapaçul, [çap *(yans.)* > çapak+çul / Far. çepān *(eski)* + çūl] *sf.* Kılık ve kıyafeti dağınık, özensiz; derbeder; hırpani.

çapaçulluk, -ğu [çapaçul-luk] *is.* Kılık ve kıyafetteki dağınıklık, özensizlik; derbederlik.

çapadüşmek, [çap-mak + düş-mek چاپه دوشمك] *{eAT} gçl. f. [-er]* Yağma etmeğe başlamak.

çapah, [çap-ak > çapaḫ] *{ağız} is.* → çapak[1]. [DS]

çapahlanmak, [çapak-la-n-mak > çapah-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Göz için) çapaklanmak. [DS]

çapak[1], [*eT.* çelp-ek > çap-ak چپاق] *is.* **1.** Meibous bezlerinin salgıladığı, göz kapaklarının kenarlarında biriken sarımsı yapışkan madde. *{eT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{eT}* Gözdeki yaşlık veya pislik. **3.** *{ağız}* Göze inen beyaz perde. [DS] **4.** Madenler dövülürken meydana gelen ince parçalar. **5.** İşlenen, dökülen metal eşyadaki pürüzler. **6.** Matbaacılıkta bir baskıda görülen leke. **7.** *{ağız}* Pantolon, şalvar, çakşır bacaklarının arasına konulan üçgen parça. [DS] **8.** *{ağız}* Don yağı. [DS] 🗗 **çapağını silmek,** *{eAT} Pürüzünü gidermek.*

çapak[2], [çap-mak > çap-ak > çab-ak] *{eT} is. zool.* **1.** Küçük bir balık, *(Abramis brama).* **2.** *{ağız}* Tatlı su balığının iri pullusu. [DS] 🗗 **çapak balığı,** *{ağız} 1. Sazan türünden, karnı kanatlı ve sarı pullu tatlı su balığı. 2. Sazan ve yayın balığı yavrusu.* [DS]

çapak[3]**, -ğı** [çap *(yans.)* > çap-ak] *{ağız} is.* **1.** Dış kabuk. **2.** Selin getirdiği çöpler. [DS]

çapak[4]**, -ğı** [Far. çārkab *(kıymetli kumaş)* چپاق] *{ağız} is.* **1.** Tarak ve gücüden geçirilen ip. **2.** *{eAT}* Çok ince dokunmuş bir tür bez; patiska. [DS]

çapaklanış, [çapak-la-n-ış] *is.* Çapaklanma eylemi veya biçimi.

çapaklanma, [çapak-la-n-ma] *is.* Çapaklı duruma gelmek işi.

çapaklanmak, [çapak-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çapaklı duruma gelmek.

çapaklı, [çapak-lı] *sf.* **1.** Çapağı olan. **2.** Pürüzlü; karışık. **3.** *{ağız}* (Kadın için) ahlaksız. [DS]

çapaksız, [çapak-sız] *sf.* Çapağı olmayan.

çapala, [Far. pā-çīle => çapala] *{ağız} is.* Çarık.[DS]

çapalah, [çapak > çapalah] *{ağız} is.* → çapak. [DS]

çapalama, [çapa-la-ma] *is.* Toprağı çapa ile kabartma işi.

çapalamak[1], [çapa-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Toprağı çapa ile kabartmak ve yabancı otlardan temizlemek.

çapalamak[2], [çap *(yans.)* > çaba-la-mak > çapa-lamak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Uğraşmak; didinmek; çabalamak. [DS]

çapalamak[3], [çap-mak > çap-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ustaca aramak. [DS]

çapalanış, [çapa-la-n-ış] *is.* Çapalanmak eylemi veya biçimi.

çapalanma, [çapa-la-n-ma] *is.* Çapalanmak işi.

çapalanmak, [çapa-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* (Tarla ya da bahçe toprağı) çapa ile kabartılmak ve otları kesilmek.

çapalatma, [çapa-la-t-ma] *is.* Toprağı çapa ile kabarttırmak işi.

çapalatmak, [çapa-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Toprağı çapa ile kabarttırmak; çapa yaptırmak.

çapalı, [çapa-lı] *sf.* **1.** (Bağ, bahçe ya da tarla için) çapası yapılmış. **2.** Çapası olan.

çapan[1], [çap-mak > çap-an] *is.* Atlı haberci, postacı; ulak. *{eAT} (aym)* [DK]

çapan[2], [çap *(yans.)* > çap-an] *{ağız} is.* El çırpma; alkış. [DS] 🗗 **çapan etmek,** *{ağız} Alkışlamak.* [DS]

çapan[3], [çap-mak > çap-an] *{ağız} is.* **1.** Düğün yemeği yapan aşçı. **2.** Kadın. [DS]

çapan[4], [çap-an] *{ağız} sf.* Engelli; tehlikeli. [DS]

çapan[5], [Moğ. çapan] *{ağız} is.* **1.** Ceket **2.** Kaput bezi. [DS]

çapan[6], [çap-an] *{ağız} is.* Yaş ağaçtan eğilerek yapılan, çiftçilikte saban ile boyunduruğu birbirine bağlayan araç. [DS]

çapana, [? çapana] *{ağız} is.* Kapı menteşesi. [DS]

çapana, [Far. pāçīle] *{ağız} is.* Eski Ayakkabı. [DS]

çapana, [çapan] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

çapanak, -ğı [çap-mak > çap-an-ak] *{ağız} is.* Kaçak mal. [DS]

çapanaklı, [çapan-ak-lı] *{ağız} sf.* Beceriksiz. [DS]

çapanoğlu, [çapan+oğ(u)l-u *(Yozgat taraflarında beylik yapmış olan Çapanoğulları ailesinin adından)*] *is.* İnsanın başına bela açacak durum. 🗗 **çapanoğlunun abdest suyu gibi,** *(Sıvı içecekler için) çok sulu, iyi hazırlanmamış ve bulanık.*

çapar[1], [çap-mak *(koşmak, hızlanmak)* > çap-ar / çap-an / Far. çāpār چاپار] *is.* **1.** Atlı haberci, postacı; ulak. *{eAT} (aynı)* [DK]. **2.** *{ağız}* Takadan büyük tek direkli bir tür kayık. [DS] **3.** *{ağız}* Baş ve kıçı yukarı kalkık mavna. [DS] 🗗 **çapar gapar** (kapar), *{ağız} Becerikli av köpeği.* [DS]|| **çapar ulak,** *{eAT} Haberi çabuk ulaştırmak için her menzilde atı ve binicisi değişen posta; tatar.*

çapar[2], [Far. çepār *(iki renkli)* چپار] *sf.* **1.** (Kişi için) çok sarışın veya açık renk gözlü. **2.** *{ağız}* (Hayvan için) karışık renkli; alaca; benekli. [DS] **3.** *{ağız}* Çilli. [DS] **4.** *{ağız}* (Hayvan için) kula renkli. [DS] **5.** *{ağız}* (Köpek için) boz ve siyah karışımı renkli. [DS] **6.** *{ağız}* (Tavuk için) karışık renkli tüyleri olan. [DS] **7.** *{ağız}* (Hayvan için) beyazı çok, kır renkli. [DS]

çapar[3], [çopur > çapar] *{ağız} is.* Çiçek bozuğu yüz. [DS]

çapar[4], [çap-mak > çap-ar] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) huysuz; ters. **2.** Sakar. [DS] 🗗 **çapar çavuş,** *{ağız} (Kişi için) her şeye burnunu sokan.* [DS]

çapar[5], [çap *(yans.)* > çap-ar] *{ağız} sf.* **1.** Sırnaşık. **2.** Cesur. [DS]

çapar[6], [çap *(yans.)* > çap-ar] *{ağız} is.* Kolan dokumakta kullanılan, deve derisinden yapılma, her deliği 5 cm. boyunda dörtgen aygıt. [DS]

çapar[7], [çap *(yans.)* > çap-ar] *{ağız} is.* Maşrapa. [DS]

çapara, [İt. chiaparin] *{ağız} is.* → çapari. [DS]

çaparaz, [Far. çep-rāst *(sol-sağ)* چپراست] *{ağız} sf.* **1.** Hileli. **2.** (Kişi için) zarar verici. [DS]

çaparazluh, [çaparaz-luḫ] *{ağız} is.* Sırnaşıklık. [DS]

çaparhane, [çapar + Far. ḫāne چاپارخانه] *(çaparha:-ne) {OsT} is.* **1.** İmparatorluk döneminde haberleşme ile görevli kişilerin atlarının durduğu barınak. **2.** Posta güvercinlerinin barınağı.

çaparıs, [Far. çep-rāst چپراست] *{ağız} is.* Taşlı ve sarp dere. [DS]

çaparız, [İt. impazzare / Far. çep-rāst چپراست] *sf.* **1.** *{eAT}* Güç; çapraşık. **2.** *{ağız}* (Kişi için) borcuna sadık olmayan. [DS] **3.** *is.* Tokat; vuruş. **4.** *argo.* Herhangi bir konuda engel doğuran karışıklık. **5.** *{ağız}* İçinden çıkılamayacak karışık iş. [DS] **6.** *{ağız}* Engel. [DS]

çaparızlanmak, [çaparız-la-n-mak چپارزلنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Güç ve karışık duruma gelmek.

çaparızlık, -ğı [çaparız-lık چپارزلق] *{eAT} is.* **1.** Güçlük; çapraşıklık. **2.** *argo.* Engel; zorluk.

çapari, [İt. chiaparin *(iğne takımı)*] *is. dnz.* Pek çok iğne bağlanmış olta. *{ağız} (aynı)* [DS]

çapariz, [İt. impazzare / Far. çep-rāst] *is.* → çaparız.

çaparkır, [çapar+kır] *{ağız} sf.* (Hayvan rengi için) beyazı çok olan kır. [DS]

çaparoz, [İt. impazzare / Far. çep-rāst چپارز] *is.* → çaparız.

çaparuz, [İt. impazzare / Far. çep-rāst چپارز] *is.* → çaparız.

çaparya, [? çaparya] *{ağız} is.* Bir balık türü. [DS]

çapasız, [çapa-sız] *sf.* **1.** (Tarla ve bağ, bahçe için) çapası yapılmamış. **2.** Çapa bulunmayan.

çapavul, [çap-mak + Moğ. -avul] *{eT} is.* **1.** Akıncı. [Nevâyî] **2.** Yağma için düşman topraklarına saldıran askerî birlik ve bu birlikte bulunan kişi.

çapcak[1], -ğı [çap-mak > çap-çak چپچاق] *is.* **1.** *{eAT}* Ağaçtan, özellikle de çamdan oyularak yapılmış yayvan su kabı; çamçak; çömçek. **2.** *{ağız}* Ağzı açık fıçı; çam bardak. [DS] **3.** *{ağız}* Şıra süzmekte kullanılan aygıt. [DS]

çapcak[2], -ğı [çabuk-cak] *(ça'pçak) {ağız} zf.* Çarçabuk; tez. [DS]

çapçak[3], -ğı [çapçak] *müz.* Birkaç neyin birbirine ve hepsinin bir boruya bağlanması suretiyle meydana getirilmiş bir müzik aleti.

çapçı, [çap-cı / çap-çı] *{ağız} is.* Dolandırıcı. [DS]

çapçık, -ğı [çabuk-cak] *(ça'pçık) {ağız} zf.* Çarçabuk; tez. [DS]

çapdırmak, [çap-mak > çap-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Koşturmak. [DS]

çapdurmak, [çap-dur-mak چپدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Yağmalatmak; yağma ettirmek. **2.** Koşturmak; at koşturmak. [DK]

çapgın, [çap-mak > Çağ. çapkun > çap-ğın چپغین] *sf.* **1.** *{eAT}* (At için) hızlı koşan. **2.** *{ağız}* Çapkın. [DS]

çapgut, [çap-mak > çap-ğut] *{eT} is.* **1.** Küçük kumaş parçası; çaput. **2.** Şilte. [DLT]

çaphın, [çap *(yans.)* > çap-kın > çap-ḫın] *{ağız} is.* Alkış. [DS] **çaphın çalmak,** *{ağız} Alkışlamak.* [DS]

çapı[1], [çap-ı] *{ağız} is.* Meyve toplamakta kullanılan çift ayaklı merdiven. [DS]

çapı[2], [çap *(yans.)* > çap-ı] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çapı[3], [çap *(yans.)* > çap-ı] *{ağız} is.* Küçük köpek. [DS]

çapı[4], [çap-ı] *{ağız} is.* Testere ağzı; yiv. [DS]

çapıçak, -ğı [çabuk-cak > çapıcak] *{ağız} zf.* Çarçabuk. [DS]

çapıda, [çap *(yans.)* > çap-ıt-mak > çapıda] *{ağız} sf.* (Kadın için) beceriksiz. [DS]

çapık[1], -ğı [Çağ. çapuk] *{ağız} is.* Pantolon vb. giyeceklerin iki paçası arasına konulan üçgen parça. [DS]

çapık[2], -ğı [çap *(yans.)* > çap-mak > çap-ık] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çapık[3], -ğı [Erme. ç'ap'uk] *{ağız} is.* Üstü açık, kolay taşınan kollu sepet. [DS]

çapık[4], -ğı [çabuk > çapık] *{ağız} zf.* Çabuk; tez. [DS]

çapıl, [çap *(yans.)* > çap-ıl] *{ağız} is.* Sulu batak. [DS]

çapıl, [çap-mak > çap-ul > çap-ıl] *{ağız} is.* Yağma; ganimet; çapul. [DS]

çapıla, [Far. pāçīla] *{ağız} is.* Uçları kıvrık ayakkabı; yemeni; çapula.

çapılacı, [çapıla-cı] *{ağız} is.* Çarık ve yemeni satan kimse; yemenici. [DS]

çapılamak, [çap *(yans.)* > çap-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İşi tam olarak anlamak. [DS]

çapıldamak, [çap *(yans.)* > çap-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Suya düşen nesne için) ses çıkarmak. [DS]

çapılış, [çarp-ıl-ış] *is.* Çarpılma eylemi veya biçimi.

çapılmak[1], [çap *(yans.)* > çap-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ır]* İnce ve yumuşak çamurla sıvanmak.

çapılmak[2], [çap-mak *(vurmak)* > çap-ıl-mak چاپلمق] *{eT} edil. f.* **1.** Boynu vurulmak. [DLT] **2.** *{eAT}* Yağmalanmak; yağma edilmek; basılmak. [DK]

çapındırmak, [çap-mak *(koşmak)* > çap-ın-dır-mak چپندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Koşturmak.

çapınmak[1], [çap *(yans.)* / çap-mak *(çırpmak)* > çap-ın-mak] *{eT} dönşl. f.* **1.** Yüzmek; suda çırpınmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Yapmaya çalışmak; yapmaya kalkışmak; davranmak. [DS]

çapınmak[2], [çap-mak *(koşmak)* > çap-ın-mak چاپینمق] *{eT} {eAT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Hızlı hareket etmek; sür'atle koşmak. **2.** İleri atılmak; saldırmak.

çapınmak[3], [çap-mak *(kamçılamak)* > çap-ın-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Kamçılanmak.

çapır, [çap[9] > çap-ır] *{ağız} is.* Taşlı, sarp yol. [DS]

çapıt[1] [*eT.* çap-mak > çap-ġut > çaput / çap-ıt چپت] *is.* **1.** *{eAT}* Bez parçası; paçavra; bayağı bez. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Çiftçilerin işe giderken çarık içine ve bacaklarına sardıkları kalın aba, yün ve örme parçaları. [DS] 🗗 **çapıt aşı,** *{ağız} Kurutulmuş asma yaprağından yapılan yemek.* [DS]|| **çapıt gibi,** *{ağız} (Meyve için) çok sık ve birbirine girmiş.* [DS]

çapıt[2], [çap-ıt] *{ağız} is.* Kalın ve kabuklu kök. [DS]

çapıtçı, [çapıt-çı] *{ağız} is.* **1.** Eskici. [DS] **2.** Giyim eşyasına çok düşkün olan.

çapıtgan, [çap-mak *(koşmak)* > çap-ıt-ġan] *{eT} sf.* Çok saldıran. [DLT] 🗗 **çapıtgan er,** *{eT} Cellât; boyun vuran.* [DLT]

çapıtlı, [çapıt-lı] *sf.* **1.** Üzerinde, içinde çapıt bulunan. **2.** *{ağız} mecaz.* Üstüne başına özen göstermeyen; dağınık. [DS] 🗗 **çapıtlı çalı,** *{ağız} Dilek bezi bağlanan çalı veya ağaç.* [DS]|| **çapıtlı çorba,** *{ağız} İçine lâhana yaprağı konulan çorba.* [DS]

çapıtmak, [çap-mak *(koşmak)* > çap-ıt-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Saldırmak; vurdurmak. [DLT]

çapiç, -ci [çepiç / çapiç] *{ağız} is.* Üç yaşındaki keçi. [DS]

çapik[1]**, -ği** [çap-mak > çap-ik] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çapik[2]**, -ği** [çap *(yans.)* > çap-ik] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çapile, [Far. pāçīla] *{ağız} is.* Altı kösele, üstü meşinden yapılma yumuşak ayakkabı. [DS]

çapili, [? çapili] *{ağız} is.* Bir tutam ot. [DS]

çapille, [Far. pāçīle] *{ağız} is.* → çapile. [DS]

çapilya, [Far. pāçīle] *{ağız} is.* → çapile. [DS]

çapilye, [Far. pāçīle] *{ağız} is.* → çapile. [DS]

çapka, [çapġut > çapka] *{ağız} is.* → çapıt. [DS]

çapkı[1]**,** [çap-mak *(vurmak)* > çap-kı] *{ağız} is.* Yağma için yapılan akın. [DS]

çapkı[2]**,** [çap-kı] *{ağız} is.* **1.** Bağdadi. **2.** Çatılardaki dilmeler üzerine konulan ağaç parçaları. [DS]

çapkıcı, [çap-mak *(vurmak)* > çapkı-cı] *{ağız} is.* Akıncı; yağmacı. [DS]

çapkılamak, [çapkı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Akın etmek; yağmalamak. [DS]

çapkın[1]**,** [çap-mak *(koşmak)* > çap-kın چپقين] *sf.* **1.** (At için) hızlı koşan. **2.** Koşucu. 🗗 **çapkın at,** *{eAT} Hızlı koşan at.*

çapkın[2]**,** [çap-mak *(koşmak, at sürmek)* > çap-kın] *sf.* **1.** Sürekli sevgili değiştiren; geçici aşklar peşinde koşan; hızlı aşk hayatı yaşayan; hovarda; zendost. **2.** İçki ve kumar gibi alışkanlıklara düşkünlük gösteren; sefih. **3.** Hiçbir işte dikiş tutturamayan; uçarı ve haylaz. **4.** (Bakış için) baştan çıkarıcı; cinsellik taşıyan. **5.** *{ağız}* Her gördüğü eşyayı alan. [DS] **6.** *{ağız}* Kabadayı. [DS] **7.** *{ağız}* Açıkgöz. [DS]

çapkın[3]**,** [çap-kın] *{ağız} sf.* Biçimsiz yürüyen. [DS]

çapkın[4]**,** [çap-mak > çap-kın] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısıtlı; tutuklu. [DS]

çapkınca, [çapkın-ca] *zf.* Çapkın bir kimseye yakışır biçimde.

çapkınlaşma, [çapkın-la-ş-ma] *is.* Çapkın bir durum alma eylemi.

çapkınlaşmak, [çap-kın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çapkınlık yapmaya başlamak.

çapkınlık, -ğı [çap-kın-lık] *is.* Çapkın olma durumu ve niteliği.

çapkun, [çap-mak *(koşmak, saldırmak)* > çap-kun چپقون] *{eAT} is.* **1.** Akın; baskın. [DK] **2.** Açık eşkin giden at. **3.** *mecaz.* Sürtük; derbeder; külhanbeyi; hovarda; zendost. 🗗 **çapkun etmek,** *{eAT} Akın etmek.*

çapla[1]**,** [Lat. salvia] *{ağız} is.* Adaçayı, *(Salvia officinalis).* [DS]

çapla[2]**,** [? çapla] *is.* Metal levha üzerine kazıma işlemi yapmakta kullanılan çelik kalem.

çaplak, -ğı [çap *(yans.)* > çap-la-k] *{ağız} is.* Sulu batak. [DS]

çaplama, [çap *(yans.)* > çap-la-ma] *is.* **1.** Bir yontu taşının etrafında belirli kalınlıkta bir pay bırakarak yapılan profil çalışması. **2.** Bir ateşli silaha veya mermiye istenilen çapı verme işi. **3.** *{ağız}* İnşaatlarda çeşitli amaçlarla kullanılan yontulmuş ağaç. [DS]

çaplamak, [çap > çap-la-mak] *gçl. f.[-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir cismin çapını ölçmek. **2.** Bir ağaç tomruğu ya da taş kütleyi kabaca yontmak. **3.** İmal edilen toprak, ağaç ya da metal eşyaya, tavlandıktan sonra en son şeklini vermek. **4.** *{ağız}* Demet yapmak. [DS] **5.** *{ağız}* Eşyayı düzgünce birbiri üzerine yığmak. [DS] **6.** *{ağız} spor.* (Güreşçi için) rakibine şark kündesi uygulamak. [DS]

çaplançanak, -ğı [çap-lan+çanak] *{ağız} is. bot.* Kapsülü küre biçiminde olan bir tür gelincik, *(Papaver rhoeas).* [DS]

çaplanmak, [çap-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Ağaç, kereste vb. için) çarpılmak; eğrilmek. [DS]

çaplı[1]**,** [çap-lı] *sf.* **1.** Çapı olan. **2.** *mecaz.* Enli; geniş. **3.** (Kişi için) değerli, nitelikli.

çaplı[2]**,** [Far. çep *(sol, eğri)* > çap-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Testere ağzı için) dişleri sağa sola açılarak ağız genişliği kazandırılmış; keskin. **2.** Eğri; çarpık. [DS]

çaplı[3]**,** [çap-lı] *{ağız} sf.* Düzenli. [DS]

çaplık, -ğı [Far. çep *(sol, eğri)* > çap-lık] *{ağız} is.* Eğrilik. [DS]

çaplus, [Far. çāblūs چاپلوس] *(ça:plu:s) {OsT} sf.* Dalkavuk; yaltakçı.

çapına, [çap-mak *(koşmak, hızlanmak)* > çap-ma] *is.* Koşturma veya akın etme; at sürmek işi.

çapmak[1], [*eT.* çap-mak چاپمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** *{eT} {eAT}* (At) koşturmak; sürmek. **2.** *gçsz. f.* Koşmak; süratle hareket etmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{eAT}* Dört nala yetişmek. [DK] **4.** *{eT} {eAT} {ağız}* Vurmak; çarpmak; kesmek. [Nevâyî] [DLT] [DS] **5.** *{eAT}* Hücum etmek; saldırmak. **6.** Akın etmek; yağma ve talan etmek; çapul yapmak. **7.** *{eAT}* Yarmak. [DK] **8.** *{eT}* Yapmak. [OKD] **9.** *{ağız}* İvmek. [DS]

çapmak[2], [çap *(yans.)* > çap-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* İyi cins çamurla sıvamak.

çapmak[3], [çap *(yans.)* > çap-mak] *{eT} gçsz.f. [-ar]* Yüzmek. [KB]

çapmak[4], [çap-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* (Köpek için) havlamak. [DS]

çapmaz, [Far. çep ü rāst => çapraz > çapmaz] *{ağız} is.* Ön ve arka ayakları çaprazlama beyaz olan at. [DS]

çaprak, -ğı, [Mac. csáprág] *is.* Atların üzerine örtülen bir tür örtü; gaşiye; haşa. *{ağız} (aynı)* [DS]

çapras[1], [Far. çep ü rāst] *{ağız} sf.* **1.** Eğri. **2.** Şaşı. [DS]

çapras[2], [Far. çep ü rāst => çapras] *{ağız} is.* Ayakları çaprazlama beyaz olan at. [DS]

çapras[3], [Far. çep ü rāst => çapras] *{ağız} is.* Göğse takılan süs iğnesi; gümüş iğne. [DS]

çaprast, [Far. çep ü rāst *(sola sağa dönüş)* چپ و راست] *{OsT} {ağız} sf.* Çapraz. [DS]

çaprastlama, [çaprast-la-ma] *{OsT} zf.* Çaprazlama.

çapraşık, -ğı [Far. çep ü rāst => çapraz > çapraş-ık] *sf.* **1.** Sağdan sola, soldan sağa olmak üzere birbirinin içine geçmiş; dolaşık; çitişik. **2.** Çözülmesi güç ve karışık. **3.** İçinden çıkılamaz.

çapraşıklaşma, [çapraşık-la-ş-ma] *is.* Çözülmesi ve anlaşılması güçleşmek işi.

çapraşıklaşmak, [çapraşık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çapraşık duruma gelmek.

çapraşıklık, -ğı [çapraş-ık-lık] *is.* Çapraşık olma durumu.

çapraşka, [Far. çep ü rāst => çapraş-ka] *{ağız} sf.* Şaşı. [DS]

çapraşlamak, [Far. çep ü rāst => çapraz > çapraş-lamak] *gçl. f. [-r]* Çapraz olarak yerleştirmek; çaprazlamak.

çapraşma, [Far. çep ü rāst => çapraş-ma] *is.* **1.** Karışık ve içinden çıkılamaz duruma gelmek işi. **2.** Karşılıklı birbirini kesecek biçimde biri diğerinin üzerinden geçmek işi.

çapraşmak, [Far. çep ü rāst => çapraş-mak چپرشمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Karışık, anlaşılmaz, çözülmez ve içinden çıkılmaz duruma gelmek; karmakarışık olmak. *{eAT} (aynı)* **2.** (İp vb. için) çözülmez hâle gelmek; karışıp düğümlenmek; kenetlenmek; sıkışmak. **3.** Şiddetlenmek. **4.** *işteş. f.* (Karşılıklı iki ip vb. şey) biri diğerini kesecek şekilde biri diğerinin üzerinden geçmek ya da bağlanmak; çitişmek. **5.** *{ağız}* Birbirine zıt gitmek. [DS]

çapraz, [Far. çep *(sol)* ü rāst *(sağ)* => çapraz] *sf.* **1.** Çarpı işareti şeklinde birbiri üstünden geçen veya birbirini kesen. **2.** Karşılıklı iki yandan birbirine doğru kapanan. **3.** (Kar yağışı için) sulu sepken. **4.** *{ağız}* Eğri. [DS] **5.** *{ağız}* Şaşı. [DS] **6.** (At için) ön sağ, arka sol ya da ön sol, arka sağ ayakları beyaz ya da alacalı olan. **7.** *{ağız}* (Kişi için) inatçı. [DS] **8.** *{ağız}* (Kişi için) ortalığı karıştıran. [DS] **9.** *is.* Eskiden kuşak üzerine takılan halkalı silahlık. **10.** Testerenin ardışık iki dişi arasındaki yana doğru olan açı farkı. **11.** *{ağız}* Kopça. [DS] **12.** *{ağız}* Kaytanla sarılmış süs düğmesi. [DS] **13.** *{ağız}* Gümüş veya altın gerdanlık. [DS] **14.** *{ağız}* Göğse takılan süs iğnesi; gümüş iğne. [DS] **15.** *{ağız}* Buğday ve arpa karışımı. [DS] **16.** *{ağız}* Engel. [DS] **17.** *{ağız}* Kadife ya da çuhadan üzeri sırma ile işlenerek yapılmış ceket. [DS] **18.** *{ağız}* Bir tür dokuma motifi. [DS] **19.** *spor.* Ayakta iken rakibin koltuk altından ellerini geçirerek sırtında kenetlemek şeklinde yağlı güreş oyunu. **20.** *{ağız}* Demircilerin kıskacı bağlamak için kullandıkları demir halka. [DS] **21.** *{ağız}* Dolap ve pencere menteşesi. [DS] **22.** *{ağız}* Köpek tasması. [DS] **23.** *{ağız}* Kolan tokası. [DS] ◘ **çapraz ateş,** *as. Çeşitli noktalardan çıkan ve birbirini keserek aynı hedefe yapılan atış.*‖ **çapraz bağlar,** *anat. Diz ekleminin arka tarafında bulunan iki bağ.*‖ **çapraz kafiye,** *ed. Bir dörtlükte birinci ile üçüncü, ikinci ile dördüncü mısraların ortak kafiyesi.*‖ **çapraz taş,** *At başlığına takılan pirinçten yapılma süs.*‖ **çapraz tozlaşma,** *biy. Bir çiçeğin başka çiçekten gelen çiçek tozlarıyla döllenmesi.*‖ **çapraz yakınlar,** *Bir kimsenin hala ile dayı çocukları arasındaki akrabalık bağı.*

çaprazlama, [çapraz-la-ma] *is.* **1.** Çapraz hâle getirmek işi. **2.** *zf.* Çapraz olarak, verevine birbirini keser biçimde.

çaprazlamak, [çapraz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İki şeyi artı ya da çarpı gibi üst üste getirmek ya da kesiştirmek. **2.** İki ayrı türü ya da ırkı birbiri ile döllemek. **3.** Dokumacılıkta çözgü ipliklerini çok sayıda basit gruplara ayıracak biçimde birbirine kesiştirmek.

çaprazlaşma, [çapraz-la-ş-ma] *is.* Çapraz duruma gelmek işi.

çaprazlaşmak, [çapraz-la-ş-mak] *dönşl. f.* **1.** Çapraz duruma gelmek. **2.** (İş, olay, ortam için) karışmak, içinden çıkılamaz hâle gelmek.

çaprazlık, -ğı [çapraz-lık] *is.* **1.** Çapraz olma durumu. **2.** Çapraz olan şeyin niteliği.

çaprazmak, [çap-ra-z(ı)-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (İyi cins tohum için) toprakta bozulmak. [DS]

çaprazölçer, [çapraz+ölç-er] *is.* Testere dişlerinin çaprazlığını ölçen alet; çapraz mastarı.

çapraznari, [Far. çep ü rāst-vār-ī] *{ağız} is.* Küçük çekiç. [DS]

çaprazvari, [Far. çep ü rāst-vār-ī] *(çaprazva:ri:) zf.* Çapraz olarak; çaprazlamasına.

çaprı, [çırp-ı / çarp-ı > çaprı] *{ağız} is.* Çırpı. [DS]

çapsal, [çap-sal] *sf.* **1.** Çapa ilişkin. **2.** Bir yüzeyi iki eş değerli parçaya bölen.

çapsamak, [çap-mak > çap-sa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Yüzmek istemek. [DLT]

çapsız, [çap-sız] *sf. mecaz.* Değersiz, önemsiz, zayıf.

çapşak, -ğı [çamçak > çapşak] *{ağız} is.* Çam ağacından yapılmış su kabı. [DS]

çaptırmak, [çap-mak *(koşmak, yağmalamak)* > çaptır-mak چپترمق] *{eAT} gçl. f.* **1.** Yağmalatmak; yağma ettirmek. **2.** Koşturmak. **3.** *gçsz. f. {ağız}* Serserice gezmek. [DS]

çaptırmış, [çap-mak *(koşmak)* > çap-tır-mış] *{ağız} is.* Sokak kadını. [DS]

çapturmak[1]**,** [çap *(yans.)* > çap-mak > çap-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Suda yüzdürmek. **2.** Çamurla sıvatmak.

çapturmak[2]**,** [çap-mak > çap-tur-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** Boyun vurdurmak. [DLT] **2.** Yaptırmak. [OKD]

çapuk[1]**, -ğu** [Çağ. çapuk چاپوق] *{eAT} {ağız} is.* Don ağı. [DS]

çapuk[2]**, -ğu** [çap *(yans.)* > çap-uk] *{ağız.} is.* Alkış; el şaklaması. 🗗 **çapuk çalmak,** *{ağız} Alkışlamak.* [DS]

çapuk[3]**, -ğu** [Erme. č'ap'uk] *{ağız.} is.* Ağzı açık el sepeti.

çapuk[4]**, -ğu** [Far. çābük => çapuk] *{ağız} zf.* Çabuk; tez. [DS]

çapukbaz, [Far. çābük-bāz] *{eAT} zf.* **1.** Çabuk; tez. **2.** *sf.* Çevik.

çapul[1]**,** [çap *(yans.)* > çap-ul] *is.* **1.** Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan yansımalı gövde. **2.** *{ağız}* Su dolu çukur; obruk. [DS] **3.** *{ağız} sf.* (Yer için) sulu; batak. [DS] 🗗 **çapul çupul,** *{ağız} 1. Çamur yüzünden ayaklar "çap çup" sesleri çıkararak. 2. Karmakarışık.* [DS]

çapul[2]**,** [çap-mak *(koşmak, at sürmek)* > çap-ul چاپول چاپل] *is.* **1.** Bir yeri toplu hâlde basarak yağma etme; talan; yağma. *{eAT} (aym)* **2.** Yağma sonucu ele geçirilen mal, eşya; ganimet. 🗗 **çapul civermek,** *{eAT} Çapulcu göndermek; akın ettirmek.*|| **çapul seğirtmek,** *{eAT} Akın etmek.*

çapul[3]**,** [çap *(yans.)* > çap-ul] *{ağız} is.* Göl ve çay kenarında yetişen ot. [DS]

çapula[1]**,** [Far. pāçīla] *(ça'pula) {ağız} is.* **1.** Karadeniz bölgesinde giyilen, ham deriden yapılmış, ucu sivri ve kalkık bir tür günlük ayakkabı; yemeni. **2.** Ayakkabı çivisi. **3.** Altı kabaralı kaba ayakkabı. [DS]

çapula[2]**,** [? çapula] *{ağız} is.* Başörtüsü. [DS]

çapulacı, [çapula-cı] *is.* Çapula yapıp satan ayakkabıcı.

çapulcu, [çapul-cu] *sf.* **1.** Yağmacı. **2.** Düşman topraklarına yağma amacıyla saldıran akıncı. **3.** (Kişi için) kaba saba ve kırıcı. **4.** İşsiz güçsüz; serseri.

çapulculuk, -ğu [çapulcu-luk] *is.* **1.** Çapulcunun yaptığı iş. **2.** Bir yeri yağmalama. 🗗 **çapulculuk etmek,** *1. Bir yeri yağmalamak; yağmacılık yoluyla geçinmek. 2. Kaba saba ve kırıcı davranmak.*

çapuldamak, [çap *(yans.)* > çap-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* Su ya da çamur içinde yürürken ayaklar ses çıkarmak; sağa sola su ve çamur sıçramak. [DS]

çapuldatmak, [çap *(yans.)* > çap-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Yemek yerken ağız şapırdatmak. **2.** Çalkalamak. [DS]

çapullama, [çapul-la-ma] *is.* Çapul yapmak işi; yağmalama.

çapullamak, [çapul-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yağma etmek. **2.** Ganimet almak.

çapur, [çopur > çapur] *{ağız} is.* **1.** Keskin taşlarla örtülü yer. **2.** Keçe kılı. **3.** Çiçekbozuğu yüz. [DS]

çapurculuk, -ğu [çapul-cu-luk] *{ağız} is.* Çapulculuk; yağmacılık. 🗗 **çapurçuluk etmek,** *{ağız} Tarla açmak için orman yakmak.* [DS]

çapurt, [çaput > çapurt] *{ağız} is.* Eski bez parçası; paçavra. [DS]

çapuşmak, [çap-mak > çap-uş-mak چاپشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Birlikte hücum etmek; koşuşmak.

çaput, [*eT.* çap-mak > çap-ġut > çaput] *is.* **1.** Eski bez parçası; paçavra; *{eT} {ağız} (aym).* [DS] **2.** Eskimiş, dökülmüş ve sökük elbise. **3.** Bez. 🗗 **çaput kilimi,** *{ağız} İnce şerit hâlinde kesilmiş bez parçalarından dokunmuş kilim.* [DS]

çaputlama, [çaput-la-ma] *{ağız} is.* Grip; nezle; burun akıntısı. [DS]

çapük[1]**, -ğü** [Çağ. çapuk چاپك] *{eAT} is.* Don ağı.

çapük[2]**, -ğü** [Far. çābük / *eT.* çap-mak > çap-ük] *sf.* Hızlı hareket eden; çabuk.

çar[1]**,** [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. *{eT} (aym)* [DLT] *çar-lan, çar-şa-k* 🗗 **çar çar,** *Akarsuyun çıkardığı ses.*

çar[2]**,** [çar / çır /çir / çur *(yans.)*] *is.* Dönme, sürtünme, bağırma, ağlama, ötme ve parazitli sesler çıkarma durumlarında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çar-la-mak*

çar[3]**,** [çār] *(ça:r) {eT} is.* "Çoluk çocuk" anlamındaki "çar çarmak" ikilemesinde geçer. [DLT] 🗗 **çar çarmak,** *{eT} Çoluk çocuk.*

çar[4], [Ar. i'zār => car / çar] *is.* **1.** Omuzlara örtülen atkı; şal. **2.** *{eAT} {ağız}* Baş örtüsü; çarşaf. [DS] **3.** *{ağız}* Bel bağı. [DS]

çar[5], [Far. çehār / cihār / çār چار] *(ça:r) {eAT} {OsT} sf.* Dört. ☐ **çār-aktār,** *{OsT} Her taraf; her yön; her yan.*|| **çār-bāliş,** *{OsT} 1. Dört öge. 2. tar. Padişahların ve devlet büyüklerinin üzerine oturdukları dört katlı şilte.*|| **çār-bāliş-i erkān,** *{OsT} Doğadaki sıcaklık, soğukluk, nem ve kuruluktan ibaret dört özellik.*|| **çār-cihet,** *{OsT} Dört taraf; dört yan.*|| **çār-cü-yi fıtrat,** *{OsT} İnsan vücudundaki kan, balgam, lenf ve safradan ibaret sayılan dört öge.*|| **çār-çeşm,** *{OsT} 1. Dört göz. 2. Candan, gönülden isteme ve bekleme.*|| **çār-çübe,** *{OsT}* → çarçube.|| **çār-darb,** *{OsT} tasvf. Melâmîlikte saçı, sakalı, kaşı ve bıyığı ustura ile tıraş etme geleneği.*|| **çār-deh,** *{OsT} 1. On dört. 2. Dolunay.*|| **çār-dehüm,** *{OsT} On dördüncü.*|| **çār-divār,** *{OsT} Dünya'nın dört tarafı.*|| **çār-duvāl,** *{OsT} Ucu dört dilli kırbaç.*|| **çār ebrü,** *{OsT} 1. Dört kaşlı. 2. Yeni terlemeye başlayan bıyık.*|| **çār-emîn,** *{OsT} Dört halife.*|| **çār-erkān,** *{OsT} Dört eleman.*|| **çār-erkān-ı cuvānî,** *{OsT} tar. Padişahın özel hizmetini gören has odabaşı, silâhtar, çuhadar ve rikâbdardan ibaret enderunun dört büyük görevlisi.*|| **çār-gâh,** *{OsT}* → çargâh.|| **çār-gâme,** *{OsT} 1. Hızlı ve yorga at. 2. İçki meclisindeki kızışma.*|| **çār-gûşe,** *{OsT}* → çargûşe.|| **çār-gûşî,** *{OsT} Dört köşeli şarap şişesi.*|| **çār kûşe,** *{OsT} Eski kitapların cilt kaplarının köşelerinin dağılmaya yüz tutması üzerine, bu köşelere sağlamlaştırmak için geçirilen meşin ya da bakır köşebentlere verilen ad.*|| **çār-māder,** *{OsT} 1. Dört öge. 2. Dört yıldız.*|| **çār-māğz,** *{OsT} Kabuklu yemişlerin içi.*|| **çār-mezheb,** *{OsT} Sünnîlik, Malikîlik, Şafiîlik ve Hanbelîlik'ten ibaret olan dört İslam mezhebi.*|| **çār-mısrā,** *{OsT} Rubai.*|| **çār-mîh,** *{OsT} 1. Dört çivi. 2. Çarmıh. 3. Bir erkeğin diğer erkekle cinsel ilişkiye girme biçimi.*|| **çār-mîh-i hayāt,** *{OsT} Hayatın ve vücudun esasını oluşturan dört unsur.*|| **çār-pā,** *{OsT} Dört ayaklı.*|| **çār-pāre,** *{OsT} 1. Dört parça. 2. Çalpara.*|| **çār-sū,** *{OsT} 1. Dört taraf. 2. Dört tarafı olan şey. 3. Çarşı; pazar.*|| **çār-şeb,** *{OsT} Kadınların örtündüğü çarşaf.*|| **çār-şenbîh,** *{OsT} Dördüncü gün; çarşamba.*|| **çār-tā,** *{OsT} 1. Dört telli tambur veya kemençe. 2. Dört öge. 3. Dünya.*|| **çār-tāre,** *{OsT} 1. Dört telli tambur veya kemençe. 2. Dünya. 3. Dört öge.*|| **çār-tāk,** *{OsT} 1. Dört köşe çadır. 2. Çardak.*|| **çār tekbir,** *{OsT} Dört tekbir; cenaze namazı.*|| **çār-yār,** *{OsT} Dört dost.*|| **çār-yārî,** *İlk dört halifeye bağlılık; Sünnîlik.*|| **çār-yār-i güzîn,** *{OsT} Dört sevgili dost.*|| **çār-yek,** *{OsT} Dörtte bir; çeyrek.*|| **çār-zebān,** *{OsT} 1. Dört dil. 2. Çalçene; geveze.*

çar[6], [Far. çār چار] *(ça:r) {OsT} is.* **1.** Çare. **2.** Tuğla ve çanak çömlek fırını. ☐ **çār-nā-çār,** *{OsT} Çaresiz; ister istemez.*

çar[7], [Lat. caesar *(hükümdar)* > Slav. tsesary / tzar => çar] *is.* Rus ve Bulgar hükümdarlarına verilen unvan.

çar[8], [*eT.* çer] *{ağız} is.* Hastalık; çor. [DS]

çar[9], [? çar] *{ağız} is.* Tartı. [DS]

çar[10], [? çar] *{ağız} is.* Saman sepeti. [DS]

çar[11], [? çar] *{ağız} is.* Bozuk para. [DS]

çara[1], [Far. çāre چاره] *{eAT} is.* Çare. [DK]

çara[2], [çara] *{ağız} is.* **1.** Memeli hayvanların kızgınlık zamanlarında ve doğum öncesinde dişilik organlarından gelen sıvı. **2.** Meni; sperma. **3.** Yeni doğan yavrunun ilk dışkısı. **4.** Dölyatağında yavruyu saran zar; eş; plasenta. [DS]

çara[3], [çara] *{ağız} sf.* (Et için) yağsız, ince. [DS]

çara[4], [? çara] *{ağız} is.* Kapı mandalı. [DS]

çara[5], [Ar. carre جرّه => çara] *{ağız} is.* Testi. [DS]

çara[6], [çar *(yans.)* > çar-a] *{ağız} is.* Bez parçası; eski bez. [DS] ☐ **çara gibi,** *{ağız} (Bez için) ince ve çürük.* [DS]

çarak, -ğı [çar-a-k] *{ağız} is.* Ayakyolu; yüz numara; tuvalet. [DS]

çaral, [Ar. caral] *{ağız} is.* Az ürün veren toprak. [DS]

çarambula, [Far. çerāğ => çıra-(m)+bul-a ? > çarambula] *{ağız} is.* Ateş böceği. [DS]

çaran, [Ar. caral => çaran] *{ağız} is.* **1.** Az ürün veren toprak. **2.** Nemli toprak. [DS]

çaraş[1], [? çaraş] *{ağız} is.* **1.** Pekmez ocağı. **2.** Şıra için üzüm ezilen büyük tekne. [DS]

çaraş[2], [? çaraş] *{ağız} is.* Bir çift öküzün önüne koşulan ikinci koşum çifti. [DS]

çarçabuk, [ça(r)+ ça/buk] *(ça'rçabuk) zf.* Çok çabuk olarak; çok acele olarak.

çarçak, -ğı [çar+şak / çar+çak] *{ağız} is.* Dağ eteklerindeki taş yığını. [DS]

çarbak[1], **-ğı** [? çarbak] *{ağız} is.* Tarla faresi. [DS]

çarbak[2], **-ğı** [? çarbak] *{ağız} is.* İpek veya yün kuşak. [DS]

çarcavlak, -ğı [çar+cav-la-k] *{ağız} sf.* [DS]

çarç, -cı [Far. çarḫ => çarç] *{ağız} is.* Tekerlek. [DS]

çarçak, -ğı [çar *(yans.)* + çak *(yans.)*] *{ağız} is.* Dağ eteklerindeki taş yığınları. [DS]

çarçar, [Ar. cercer جرجر => çarçar] *{ağız} is.* Döven. [DS]

çarçarı, [çar+çar-ı] *{ağız} is.* Birdirbir oyunu. [DS]

çarçel, [? çarçel] *{ağız} is.* Çubuklarla örülen döşeme. [DS]

çarçube, [Far. çār *(dört)*+ çūbe *(ağaç)* چارچوبه] *(ça:r-çu:be) {OsT} is.* Çerçeve.

çarçur, [çar *(yans.)* > çar+çur / Erme. ç'arç'rug *(çalkalanmış)*] *{eT} is.* **1.** İşe yaramaz şeyler; abur cubur. [DLT] **2.** Gereksiz harcama; israf. ☐ **çarçur etmek,** *1. Boş yere harcayıp bitirmek; israf etmek;*

ziyan etmek. 2. Dağıtmak; hor kullanmak.|| **çarçur olmak,** *Boş yere harcanıp gitmek; ziyan olmak.*|| **çarçur yemek,** *Eline geçeni yemek; hiçbir şey bırakmadan yemek.* [DLT]

çarçü, [Far. çerçī => çarçü] *{ağız}* is. Çerçi. [DS]

çardağ, [Far. çār-ṭāḳ چارطاق > çardāğ] *{eAT} {ağız} is.* Çardak. [DS]

çardah, [Far. çār-ṭāḳ => çardaḫ] *{ağız} is.* **1.** Çardak. **2.** Bir oda içerisinde ayrılmış yüksekçe yer. **3.** Balkon. **4.** Salon. [DS]

çardak[1]**, -ğı** [Far. çār *(dört)* + Ar. ṭāḳ *(direk)* چارطاق] *is.* **1.** Üstüne sarmaşık cinsi bitkiler sardırılmak suretiyle birkaç direk ve kafesten oluşmuş gölgelik. **2.** Dört direk üzerine kurulmuş bahçe veya bostan kulübesi. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde esnafı kontrol eden daire ve bu dairenin elemanları ile gümrük dairesine verilen ad. **4.** *{ağız}* Bir oda içinde ayrılmış yüksek yer. [DS] **5.** *{ağız}* Davarcıların ağıllarının yanına yaptıkları ilkel yapı. [DS] **6.** *{ağız}* Odaların ön kısmı. [DS] **7.** *{ağız}* Mutfak. [DS] 🗗 **çardak emîni,** *tar. Gümrük kontrol memuru.*|| **çardak palası,** *{ağız} Temizlik bezi; tahta bezi.* [DS]

çardak[2]**, -ğı** [çar *(yans.)* > çar-da-k] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çardalık, -ğı [çardak-lık] *{ağız} is.* Çardak. [DS]

çardaman, [çardak > çarda-man] *{ağız} is.* Çardak. [DS]

çardarb, [Far. çār + Ar. żarb چارضرب] *(ça:rzarb) is. tasvf.* Melamîlerin zikir sırasında kalplerinin "dört darp" denilen düzende çarpmaya başlaması ile neşelenmeleri üzerine sakal, saç, bıyık, kaşlarını tıraş etmeleri olayına verilen ad.

çardaş, [Mac. csardas] *is.* Önce yavaş tempoda başlayan daha sonra hızlı tempoda devam eden iki veya dört zamanlı bir Macar dansı.

çardeh, [Far. çār *(dört)* + deh *(on)* چارده] *{OsT} sf.* **1.** On dört. **2.** *is.* Dolunay. 🗗 **çardeh-i ma'süm,** *On dört masum (Hz. Muhammet, kızı Fatma ve on iki imam).*

çardın[1]**,** [çardak > çardın] *{ağız} is.* Balkon. [DS]

çardın[2]**,** [Ar. cirẕavn جردون] *{ağız} is.* İri fare. [DS]

çardönü, [çardak+ön-ü > çardönü] *{ağız} is.* Salon. [DS]

çare[1]**,** [Far. çāre چاره] *(ça:re) {OsT} is.* **1.** Bir engeli, bir güçlüğü aşmak için tutulan yol; çıkar yol; yöntem. **2.** Çözüm; tedbir. **3.** Kurtuluş yolu. **4.** Bir hastalığı iyileştirecek her türlü yol; deva. **5.** Yardım. **6.** Hile. 🗗 **çāre-cü,** *{OsT} Çare arayan.*|| **çāre-cüyāne,** *{OsT} Çare arayana yakışır biçimde.*|| **çāreger,** *{OsT} Çare bulmak isteyen.*|| **çāre-hāh,** *{OsT} Çare arayan.*|| **çāre-i hāl,** *{OsT} Çözüm yolu.*|| **çāre-i halas,** *{OsT} Kurtuluş yolu.*|| **çāre-i tahlis,** *{OsT} Kurtuluş yolu.*|| **cāre-i teennüs,** *{OsT} Alışkanlık yolu.*|| **çāre-perdāz,** *{OsT} Çözüm yolunu bulan; çare bulan.*|| **çāre-sāz,** *{OsT} Çare bulan; tedbir düşünen.*|| **çāre-sāzî,** *{OsT} Çare buluculuk.*|| **çaresine bakmak,** *Çözüm yolu aramak, araştırmak.* || **çaresi yok,** *İster istemez; ne çare.*|| **çāreperdāz,** *{OsT} Çözüm üreten, bulan.*|| **çāre-yāb,** *{OsT} Çözüm yolu bulan; çare bulan.*

çare[2]**,** [Far. çāre چاره] *(ça:re) {OsT} is.* Ayrılık.

çare[3]**,** [Far. çāre چاره] *(ça:re) {OsT} zf.* Bir kere.

çaremîn, [Far. çār + Ar. emīn چارامين] *(ça:remin) {OsT} is.* Dört güvenilir kimse; (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali).

çaresiz, [çare-siz] *(ça:resiz) sf.* **1.** Çaresi olmayan. **2.** Çare bulamayan; çözüm getiremeyen. **3.** *zf. Başka çıkar yolu bulamayarak; zorunlu olarak.*

çaresizlik, -ği [çare-siz-lik] *(ça:resizlik) is.* **1.** Çaresiz kalma durumu. **2.** Elden bir şey gelmeme.

çareviç, [Rus. tsarovits] *is.* Çarın büyük oğlu veya tahta çıkacak olan prens; veliaht.

çarga, [çağa > ? çarga] *{ağız} is.* Bebek. [DS]

çargâh, [Far. çār + gāh *(yayla)* چارگاه] *(ça:rgâ:h) {OsT} is.* **1.** Dört yön. **2.** *müz.* Türk müziğinde bir numaralı basit makam ve dizgesi. 🗗 **çargâh perdesi,** *Türk müziğinde do sesine verilen ad.*

çargala, [? çargala] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çargat, [Ar. i'zār + ḳadd چارقد] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çargı, [? çargı] *{ağız} is.* Mendil. [DS]

çargûşe, [Far. çār-gūşe چارگوشه] *(ça:rgû:şe) {OsT} is.* **1.** Dört köşeli olan şey. **2.** Dört yön; her taraf. **3.** Dörtgen yemek sofrası. **4.** Yıpranmasını önlemek için kitap kabının köşelerine konulan bakır üçgen. **5.** Dörtgen kesilen ağaç, taş vb. **6.** *mat.* Eşkenar dörtgen.

çarh[1]**,** [Far. çarḫ / çerḫ چرخ] *{OsT} is.* **1.** Tekerlek gibi bir eksen üzerinde dönen aygıt; çark. **2.** Dairesel hareket. **3.** *{eAT}* Gökyüzü. [YE] **4.** Şans; talih; baht. **5.** *{eAT}* Felek. **6.** *mecaz.* Dönmeye devam eden şey. **7.** Tef. **8.** Ok yayı. **9.** Elbise yakası. **10.** *tasvf.* Mevlevilikte, sema ederken direk (sol ayak) sabit tutulurken onun etrafından döndürülen sağ ayağa verilen ad. **11.** *zool.* Çakır doğan. **12.** *{ağız}* Kapı mandalı. [DS] **13.** *{ağız}* Değirmen çarkı. [DS] **14.** *{ağız}* Ağartma taşı. [DS] **15.** *sf.* Dönen; devreden. 🗗 **çarh-āb,** *{OsT} Dönen su; girdap.*|| **çarhgâh,** *{OsT} Mevlevi dervişlerin sema yaptıkları yer.*|| **çarh-ı abkesî,** *{OsT} Su çeken çark; bostan dolabı.*|| **çarh-ı ābnus,** *{OsT} Göğün dokuzuncu katı.*|| **çarh-ı ahdār,** *{OsT} Mavi gök kubbe.*|| **çarh-ı atlas-berîn,** *{OsT} Göğün dokuzuncu katı.*|| **çarh-ı devrān,** *{OsT} Dönen gök kubbe; talih, kader.*|| **çarh-ı devvār,** *{OsT} 1. Gökyüzü. 2. Talih; kısmet;*

şans; kader.‖ **çarh-ı esîr,** *{OsT} Göğün esir katmanı.*‖ **çarh-ı felek,** *{eAT} 1. Gökyüzü. 2. Dolaba benzeyen gökyüzü. 3. mecaz. Talih; baht. 4. Dönerken etrafa ateş ve kıvılcım saçan dairesel bir şenlik fişeğine eskiden verilen ad. 5. Eski kumaşlarda görülen çark şeklindeki bir süsleme ögesi.*‖ **çarh-ı gaddâr,** *{OsT} Zalim felek; kötü talih.*‖ **çarh-ı gerdân,** *{OsT} 1. Dönen çark. 2. Dünya.*‖ **çarh-ı kebût,** *{OsT} Mavi gök kubbe.*‖ **çarh-ı kîne-sāz,** *{OsT} Alt üst olmuş, kötü talih.*‖ **çarh-ı mînā,** *Mavi gök kubbe.*‖ **çarh-ı nigân,** *1. Alt üst olmuş. 2. Kötü talih.*‖ **çar-ı nühüm,** *Dokuzuncu gök.*‖ **çarh-ı sitemkâr,** *{OsT} Zalim talih.*‖ **çarh urmak,** *{eAT} tasvf. Dönmek; sema etmek.* [YE]‖ **çarh-zen,** *{OsT} Arbalet adındaki oluklu oku kullanan.*

çarh[2], [Far. çāh] *{ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çarha, [Far. çarḫa چرخه] *{OsT} is.* **1.** Dönen tekerlek. **2.** *{eAT}* Ordu öncüsü. 🗗 **çarha cengi,** *Öncülerin yaptığı savaş:*‖ **çarha girmek,** *{eAT} Sema etmek; dönmek.*‖ **çarha topu,** *Hafif top.*

çarhacı, [çarḫa-cı چارخاجی / چرخه جی] *{OsT} is.* **1.** Devriye. **2.** *tar.* İmparatorluk döneminde ordunun yürüyüşünü güvenlik altına almak için seçme süvarilerden kurulu dört beş bin kişilik öncü birliği. **3.** *{eAT}* Öncü asker. **4.** *{ağız}* Kötü kadın; fahişe. [DS]

çarhacıbaşı, [çarḫa-cı+baş-ı چرخه جی باشی] *{OsT} is. tar.* Görevi genellikle sefer sırası devam eden çarhacı birliğinin kumandanı.

çarhala, [? çarhala] *{ağız} is.* **1.** Pazı otu. **2.** Pancar. [DS]

çarhalanmak, [çarḫa-la-n-mak چرخه لنمق] *{OsT} dönşl. f. [-ır]* Devriye gezmek; öncü olmak.

çarhalaşmak, [çarḫa-la-ş-mak چرخه لشمق] *{OsT} dönşl. f. [-ır]* Devriye gezmek; öncü olmak.

çarhatun, [? çarhatun] *{ağız} is.* Kulplu maşrapa. [DS]

çarhaveli, [Erme. t'saḫavel] *{ağız} is.* Çalı süpürge. [DS]

çarhevi, [Far. çarḫ + T. ev-i] *{ağız} is.* Değirmende, taşları döndüren çarkın bulunduğu yer. [DS]

çarhıt, -dı [çark *(yans.)* > çark-ıt] *{ağız} sf.* **1.** Ezik; bozuk. **2.** Eski. 🗗 **çarhıdını çıkarmak,** *{ağız} İşe yaramaz hale getirmek.* [DS]

çarhi, [Far. çarḫī چرخی] *(çarhi:) {OsT} is.* **1.** Dönen; devreden **2.** Semavi; kutsal.

çarıh, [çarık > çarıḫ] *{ağız} is.* Çarık. [DS]

çarık, -ğı [*eT.* çar-mak *(sarmak, dolamak)* > çar-uḳ > çar-ık] *is.* **1.** Kenarları sicim geçirilerek kıvrılmak, ön ucu da ortadan ikiye katlanarak dikilmek suretiyle ham deriden yapılmış, kırsal kesimde giyilen bir tür ayakkabı. **2.** Yokuş aşağı inen araba veya römorkları frenlemek için tekerlek ile yol arasına konularak sürükletilen oluk şeklindeki demir levha. **3.** *argo.* Para cüzdanı. 🗗 **çarığı çekmek,** *1. İşe başlamak. 2. {ağız} Gitmeye hazırlanmak.* [DS]‖ **çarık ağız,** *{ağız} Ağzı büyük.* [DS]‖ **çarık çıkartmaz,** *{ağız} Kolera hastalığı.* [DS]‖ **çarık çürük,** *Sağlam değil.*‖ **çarık kapmaca,** *{ağız} folk. Bir tür oyun.* [DS]‖ **çarık örtü,** *{ağız} Her yüzü üçgen olan çatı.* [DS]

çarıkçı, [çarık-çı] *is.* Çarık yapan veya satan kimse.

çarıkçılık, -ğı [çarık-çı-lık] *is.* Çarık yapma ve satma işi.

çarıklı, [çarık-lı] *sf.* **1.** Çarığı bulunan; çarık giymiş olan. **2.** Anlayışı ve becerisi yüksek köylü. 🗗 **çarıklı erkânıharp,** *Cahil fakat kurnaz kırsal kesim insanı.*‖ **çarıklı möhtü** (müftü), *{ağız} Okuyup yazma bilmediği hâlde yasalardan iyi anlayan köylü.* [DS]

çarıksız, [çarık-sız] *sf.* Çarığı olmayan, çarık giymemiş olan.

çarım, [*eT.* çar > çar-ım] *{eT} is.* Dava; iddia; itiraz. [EUTS]

çarındı, [? çarındı] *{ağız} is.* Salon. [DS]

çarınmak, [çar *(yans.)* > çar-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Bağırmak. [DS]

çarıt, [? çarıt / carıt] *{ağız} is.* Ateş küreği. [DS]

çari[1], [? çari] *{ağız} is.* Ekmek. [DS]

çari[2], [? çari] *{ağız} is.* Sığırların kuyruk kılı. [DS]

çariçe, [Rus. tsaritsa] *is.* **1.** Çarlık yönetiminin başında bulunan kadın. **2.** Rus çarının karısı.

çark[1], [çark *(yans.)*] *is.* Vurma, çarpma sonucunda çıkan sert ses. 🗗 **çark çark,** *{ağız} Savaş gürültüsü.* [DS]

çark[2], [Far. çarḫ=> çark] *is.* **1.** Makinelerde tekerlek biçimindeki hareketli parça. **2.** Bileği taşı. **3.** *mecaz.* Yönetici durumunda olan kişi ve kurumlar. **4.** Devam eden, işleyen; sürüp giden şey. **5.** Talih, felek, şans. **6.** Askerlikte yanaşık düzende taktik manevra. **7.** Birlikte manevra yapan gemilerin daire hareketi çizmeleri. **8.** Suların akış hızını ölçmek için kullanılan alet. **9.** *tasvf.* Mevlevilikte, sema ederken direk (sol ayak) sabit tutulurken onun etrafından döndürülen sağ ayağa verilen ad; çarh. 🗗 **çarka tutmak,** *Bileği taşı ile makas, bıçak, satır vb. şeyleri bilemek.*‖ **çark çevirmek,** *Çepeçevre dolaşmak.*‖ **çark etmek,** *1. Olduğu yerde dönmek. 2. as. Bir kıtanın kanatlarından biri çevresinde dönerek yön değiştirmek.*‖ **çarkı dönmek,** *İşleri yolunda gitmek.*‖ **çark evi,** *{ağız} Değirmende taşları döndüren çarkın bulunduğu yer.* [DS]‖ **çarkına uğramak,** *argo. Bozmak, berbat etmek; yıkmak.*‖ **çark köşe,** *{ağız} Kare; dört köşe.* [DS]‖ **çark yapmak,** *Binicilikte atı kısa mesafede daire çizer şeklinde döndürmek.*

çark[3], [Far. çāh => çark] *{ağız} is.* Lavabo. [DS]

çark[4], [Far. çarḫ] *{ağız} is.* Kış için saklanan elma, armut hevengi. [DS]

çarkab, [Çağ. çārkab / çār + kāp] *is.* **1.** Değerli bir tür kumaş. **2.** İpek ya da yün kuşak.

çarkacı, [çarḫa-cı > çarka-cı چارقه جی] *{eAT} is.* **1.** Öncü asker. **2.** *{ağız}* Dolandırıcı. [DS]

çarkacılık, -ğı [çarka-cı-lık چرقه جلق] *{eAT} is.* Öncülük. ◘ **çarkacılık etmek,** *{eAT} Seferde orduya öncülük etmek.*

çarkadak, -ğı [çark *(yans.)* > çark-adak] *{ağız} sf.* Birdenbire; ansızın. [DS]

çarkak, -ğı [*eT.* çaḫşak > çarkak] *{ağız} sf.* **1.** Gevşek; yerinden oynamış. **2.** *is.* Dağ eteklerindeki taş yığınları. [DS]

çarkana, [Far. çarḫ-ḫāne] *{ağız} is.* Değirmenin taşını döndüren çarkın bulunduğu yerin dışarıya açılan kapısı. [DS]

çarkatı, [Ar. i'zār-kadd] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çarkçı, [çark-çı] *is.* Makine ile işleyen gemilerde makine kısmını yöneten kimse.

çarkçıbaşı, [çark-çı+baş-ı] *is. t.* Vapurda birinci çarkçı.

çarkçılık, -ğı [çark-çı-lık] *is.* **1.** Çarkçının işi. **2.** Çarkçının mesleği.

çarkı[1], [Far. çārḫī => çarkı] *{ağız} is.* Her yüzü üçgen olan çatı. [DS]

çarkı[2], [? çarkı] *{ağız} is.* **1.** Küçük tepsi. **2.** Porselen veya bakır tabak. [DS]

çarkıfelek, -ği [Far. çark-ı felek چرخ فلك] *is. bot.* **1.** Döne döne yanan havai fişek. **2.** *mecaz.* Talih; kader. **3.** *tar.* Eskiden kale kuşatmalarında kaleden atılan top mermilerine karşı kullanılan bir çeşit siper. **4.** Eski kumaşlarda görülen çark biçimindeki süs. **5.** *bot.* Büyük, parlak kırmızı, pembe veya erguvan renkli çiçekleri olan otsu veya ağaçsı bitkiler, *(Passiflora).* **6.** *{ağız}* Samanyolu. [DS] **7.** *{ağız}* Pervane. [DS] **8.** *{OsT}* Dünya'yı evrenin merkezi olarak kabul eden Baltamyus'a ve onu izleyenlere göre Yer ile birlikte onun etrafında dönen gezegenlerin oluşturduğu sisteme verilen ad.

çarkıfelekgiller, [çarkıfelek-gil-ler] *is. bot.* Örnek bitkisi çarkıfelek olan, çift taç yapraklı, üst yumurtalıklı, çeperden eteneli iki çenekli sarmaşıksı bitkiler familyası, *(Passifloraceae).*

çarkıt, [çark *(yans.)* > *çark-ī-mak > çark-ı-t] *{ağız} sf.* **1.** Eski; bozuk. **2.** Sakat. **3.** *is.* Kötü kadın. [DS]

çarklı, [çark-lı] *sf.* Çarkı olan; çarkı bulunan.

çarkoş, [Far. çār-güşe] *{ağız} is.* Mendilin çapraz iki köşesi birleştirilerek yapılan üçgen biçim. [DS]

çarköşe, [Far. çār-güşe چرگوشه] *is.* → çargûşe.

çarksız, [çark-sız] *sf.* Çarkı olmayan; çarkı bulunmayan.

çarkuşe, [Far. çār-güşe چرگوشه] *is.* → çargûşe.

çarkyel, [çark+yel] *{ağız} is.* Kayseri yöresinde kuzeyden esen rüzgâra verilen ad; poyraz. [DS]

çarlamak, [çar *(yans.)* > çar-lā-mak] *(çarla:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Ağlamak; sızlamak; bağırmak; cırlamak. [DLT] **2.** Çağırmak. [EUTS] **3.** Seslenmek.

çarlan, [çar *(yans.)* > çar-la-n] *{ağız} is.* Kuvvetli akan su. [DS]

çarlanmak[1], [Ar. i'zār => çar-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Şal örtünmek.

çarlanmak[2], [çar-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Paslanmak. [DS]

çarlaşmak, [çar *(yans.)* > çar-la-ş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Hıçkırarak ağlaşmak; bağrışmak. [DLT]

çarlatan, [İt. ciarlatano] *(ça'rlatan) is.* Kendi malını överek müşterilerini aldatan kimse; şarlatan.

çarlatmak, [çar *(yans.)* > çar-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Hıçkıra hıçkıra ağlatmak. [DLT]

çarlığ, [yarlığ > çar-lığ] *{eT} is.* Emir; yarlık; buyruk. [OKD]

çarlık[1], **-ğı** [çar-lık] *is.* **1.** Çar olma durumu. **2.** Çar ile yönetilen ülke.

çarlık[2], **-ğı** [Ar. i'zār => çar-lık] *{ağız} is.* Kaput bezi. [DS]

çarliston, [İng. charleston] *is.* **1.** İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaygınlaşan bir dans türü. **2.** *argo.* Züppe. **3.** Sivri uçlu, uzun ve kalın bir biber türü.

çarmağz, [Far. çār + maġz *(sert kabuklu yemiş içi)* چرمغز] *(ça:rmağz) {OsT} is. bot.* Ceviz.

çarmak[1], [çār-mak] *(ça:rmak) {ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Ağır hasta için) çırpınmak; çabalamak. **2.** Çağırmak. [DS]

çarmak[2], [çar > çar-mak] *{eT} is.* "Çoluk çocuk" anlamına gelen "çar çarmak" ikilemesinde geçer. [DLT]

çarmak, -ğı [Far. çār-miḫ] *{ağız} is.* Merdiven. [DS]

çarman, [Sansk. carman] *{eT} is.* Bir tür deri hastalığı. [EUTS]

çarmıh, [Far. çār *(dört)* + mīḫ *(çivi)* چارميخ] *is.* **1.** İp cambazlarının üzerinde gösteri yaptıkları ip ve onu tutan kazıklar. **2.** Birbiri üzerine çapraz konmuş iki tahtadan ibaret darağacı. **3.** Hz. İsa(as)'ın çarmıha gerilmiş olarak gösterildiği haç. **4.** Dokumacılıkta, dayanıklı bir gövde üzerine bağlı iki koldan meydana gelmiş bir çile çırpma aracı; kollu sehpa. **5.** *dnz.* Ana direkleri ve gabya çubuklarını yandan tutan kalın halatlar. **6.** *{ağız}* Elbise kurutmak için yapılmış askı. [DS]

çarmıhlı, [çarmıh-lı] *{ağız} sf.* İri yapılı; gösterişli. [DS]

çarmık[1], **-ğı** [Far. çārmīḫ چارميخ => çarmık] *is.* **1.** Çarmıh. **2.** *dnz.* Serenleri ve gabya çubuklarını dik

tutan çelik halatlar. **3.** Bir direği veya vinç gibi bir makineyi dikine tutmak ya da yükün etkisi ile devrilmesini önlemek için zıt yönde çekilen karşı koyucu çelik halat. **4.** *{ağız}* Yelkenli kayık direklerinin çevresinde bulunan ip veya teller. [DS] **5.** *{ağız}* Küçük çatı çivisi. [DS] **6.** *{ağız}* Yıkılmaması için direklere, ağaçlara vurulan destek. [DS] **7.** *mim.* Boyundurukların altına ve üstüne haç biçiminde çapraz olarak çivilenen desteklere verilen ad; kuşaklama. **8.** *{ağız}* Düzen. [DS] **9.** *{ağız}* Yetenek. [DS] **10.** *{ağız}* Mal; mülk. [DS] **11.** *sf.* Gösterişli. 🗗 **çarmık ayağı,** *{ağız} dnz. Küpeşteye bağlanan ipleri tutan halka.* [DS]‖ **çarmık demiri,** *{ağız} dnz. Küpeşteden geminin teknesine çivilenen delikli demir.* [DS]‖ **çarmıkta kalmak,** *{ağız} Sıkıntı içinde kalmak.* [DS]

çarmık[2], **-ğı** [*eT.* çarmak] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çarmık[3], **-ğı** [yar-mık > çar-mık] *{ağız} is.* Ağaç talaşı. [DS]

çarmık[4], **-ğı** [çar-mık] *{ağız} is.* Dar yol. [DS]

çarmıklamak, [*eT.* çarmak > çarmık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Çoğalmak. [DS]

çarmıklanmak, [çarmık-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Tohum için) başak çıkarmak; cücüklenmek. [DS]

çarmuk, -ğu [Far. چارمغ çārmīh] *{eAT} is.* Çarmıh. 🗗 **çarmuk ayağı,** *{ağız} dnz. Küpeşteye bağlanan ipleri tutan halka.* [DS]‖ **çarmukta kalmak,** *{ağız} Sıkıntı içinde kalmak.* [DS]

çarnaçar, [Far. çār *(çare)* + nā *(yok, değil)* + çār *(çaresiz)* چارناچار] *(ça'rna:ça:r) zf.* İster istemez; çaresiz olarak.

çarnak, -ğı [Far. چارمغ çārmıḫ => çarnak] *{ağız} is.* Fasulye sırığı. [DS]

çarp[1], [çarp / çerp / çırp / çirp *(yans.)*] *is.* Sıvı ya da kıvamlı maddeler içinde kendi kendine ya da el ve ayakla oluşturulan hareketler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çarp çurp, çarp-ala-mak, çarp-aş-ık*

çarp[2], [çarp / çerp / çırp /çirp *(yans.)*] *is.* Ansızın kuvvetlice vurma, vurarak kesme ve bu biçimdeki hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çarp-ık çurp-uk, çarp-an, çarp-an-ak, çarp-mak, çarp-ın-tı*

çarp[3], [çarp] *{ağız} sf.* Gelişgüzel çizilmiş; eğri. [DS]

çarpa, [Far. çār-pā / çārvā چاریا] *(ça:rpa:) {OsT} is.* **1.** Dört ayaklı hayvan. **2.** Yük taşıyan hayvan.

çarpag, [Yun. arpag / çarp-mak > çarp-ağ] *{ağız} is.* Bir direğe takılmış yuvarlak ve küçük balık ağı. [DS]

çarpala, [? çarpala] *{ağız} is.* Ağzı geniş altı dar tencere. [DS]

çarpalamak, [çalp *(yans.)* > çalp-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çalkalamak. [DS]

çarpan[1], [çarp-mak > çarp-an] *is.* **1.** Çarpmak işini yapan. **2.** *mat.* Bir çarpma işleminde çarpılan sayıların veya cebirsel ifadelerin her biri. **3.** *ekon.* Bir yatırımın artış miktarının toplam gelir üzerinde etkisini gösteren kat sayı. **4.** *{ağız} zool.* Çarpan balığı. [DS] 🗗 **çarpan balığı,** *zool. Serin ve ılık denizlerde yaşayan yüzgeç dikenleri çok zehirli bir tür balık, (Trachinus draco).*‖ **çarpanlara ayırma,** *mat. Bir sayıyı veya cebirsel ifadenin kendisini çarpma suretiyle meydana getirebilecek sayılara ayırarak aralarına çarpma işaretini koyma.*

çarpan[2], [çarp-an] *{ağız} is.* Kadın. [DS]

çarpan[3], [çarp-an] *{ağız} is.* Engebeli arazi. [DS]

çarpan[4], [çarp-an] *{ağız} is.* Küçük saman sepeti. [DS]

çarpan, [Far. çārpāre => çarpana > çarpan] *{ağız} is.* Çalpara. 🗗 **çarpan çalmak,** *{ağız} Çabalamak; uğraşmak.* [DS]

çarpana[1], [Far. çārpāre چاریاره] *is.* **1.** Kolan, uçkur gibi şeyleri dokumakta kullanılan, köşelerinde birer delik bulunan tahta vb. malzemeden yapılmış, dört köşe küçük levha. **2.** Ensiz kilim. **3.** *{ağız}* Dört beş metre boyunda yün kuşak. [DS]

çarpana[2], [Far. çārpāre چاریاره] *{ağız} is.* **1.** Sahan kapağını andıran ve birbirine vurularak çalınan büyük zil. [DS] **2.** *{ağız}* Zilli def. [DS] **3.** *{ağız}* Eski ayakkabı. [DS] **4.** *{ağız}* Eski deri parçası; deri parçaları. [DS] **5.** *{ağız}* Araba tekerleğine konulan sert tabla. [DS] **6.** *sf.* Serseri; avare. **7.** (Kadın için) fahişe; orospu. 🗗 **çarpana yüzlü,** *{ağız} Kara kuru ve çiçek bozuğu yüzlü.* [DS]

çarpanak, -ğı [çarp-an > çarp-an-ak] *{ağız} sf.* **1.** Çarpık bacaklı. **2.** Selden korunmak için evlerin önüne yapılan eğik kâgir duvar. [DS]

çarpara, [Far. çārpāre *(dört parça)* چاریاره] *{OsT} is.* → çalpara.

çarpaşık, -ğı [çarp-aş-ık] *{ağız} is.* Sulu çamur. [DS]

çarpaşuh, [çapraş-ık > çarpaşuḫ] *{ağız} sf.* Dolaşık; karışık. [DS]

çarp, [çarp] *{ağız} sf.* Eğri. 🗗 **çarp dezgâhı** (tezgâhı), *{ağız} Eğri halıları düzeltmekte kullanılan halıcı aracı.* [DS]

çarpı[1], [çarp-mak > çarp-ı] *is. mat.* **1.** Çarpma işleminin yapılacağını belirten (×) işareti; zarp, *(1937).* **2.** Harcı duvara mala ile hızla savurup çarpmak suretiyle yapılan kaba sıva; çarpma sıva.

çarpı[2], [çarp-ı] *{ağız} is.* **1.** İnce uzun sırık; çırpı. **2.** Pekmez kaynatırken, kazandaki şırayı taşırmamak için kullanılan çubuklar. [DS]

çarpı[3], [çarp-ı] *{ağız} is.* Kilim; yaygı. [DS]

çarpı[4], [çarp-ı] *{ağız} is.* Beyaz badana toprağı. [DS] 🗗 **çarpı toprağı,** *{ağız} Beyaz badana toprağı.* [DS]

çarpıcak, [çarp-acak > çarpıcak] *is.* Taş işlemeciliğinde kullanılan ağzı geniş çekiç.

çarpıcı, [çarp-ıcı] *sf.* Aşırı derecede dikkat çeken; şaşırtıcı; önemli.

çarpık, -ğı [çarp-mak > çarp-ık] *sf.* **1.** Çarpılmış; düzgün olmayan. **2.** Bir yana doğru eğilip bükülmüş olan. **3.** Amacından sapmış; olması gereken nitelikleri kaybetmiş. **4.** (Düşünce için) akla ve mantığa aykırı. **5.** Felçli. **6.** (Ahşap için) nem oranının değişmesi ile liflerinde çekme olmuş ve düzgünlüğünü kaybetmiş. **7.** *zf.* Bozuk bir biçimde. ◘ **çarpık ayak,** *Bastığı yere uğursuzluk getirdiğine inanılan kimse.* ‖ **çarpık çurpuk,** *Çok çarpık, eğri büğrü.*

çarpıkça, [çarpık-ça] *sf.* Biraz çarpık olan.

çarpıklaşma, [çarpık-la-ş-ma] *is.* Çarpık bir durum alma eylemi.

çarpıklaşmak, [çarpık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çarpık bir durum almak.

çarpıklaştırma, [çarpık-la-ş-tır-ma] *is.* Çarpık duruma getirmek işi.

çarpıklaştırmak, [çarpık-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çarpık duruma getirmek.

çarpıklık, -ğı [çarpık-lık] *is.* **1.** Çarpık olma durumu. **2.** Çarpık olan şeyin niteliği. **3.** Bozukluk; düzensizlik; amaca ters işleme. **4.** Nispetsiz.

çarpılan, [çarp-ıl-an] *sf.* **1.** Çarpma işinin etkisinde kalmış olan. **2.** *is. mat.* Bir çarpma işleminde bir sayı ile çarpma yapılan ilk sayı; çarpanlardan ilki veya büyük olanı.

çarpılma, [çarp-ıl-ma] *is.* **1.** Çarpılma eylemi. **2.** Çarpık duruma gelme.

çarpılmak, [çarp-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çarpma eyleminden etkilenmek. **2.** Çarpık duruma gelmek; biçimi bozulmak; yamrulmak; eğilmek; bükülmek; yana yatmak. **3.** Çok etkilenmek; şaşkına dönmek. **4.** Felç geçirmek; (felç hastalığının sebebi olarak gösterilen inanışa göre) cinlerin hışmına uğramak. **5.** Elektrik akımının etkisinde kalarak fiziksel zarar görmek. **6.** *argo.* Aldatılmak; parası çalınmak; soyulmak.

çarpım[1], [çarp-ım] *is. mat.* Bir çarpma işleminde sonuç. ◘ **çarpım cetveli,** çarpım tablosu, *Birden ona kadar olan sayıların birbiri ile çarpımını gösteren cetvel, Pisagor cetveli.* ‖ **çarpım çarpım çarpınmak,** *{ağız} Kendini çok yormak.* [DS]

çarpım[2], [çarp-ım] *{ağız} is.* Beyaz badana toprağı. [DS]

çarpım[3], [çarp-ım] *{ağız} is.* Tutam; deste; küme. [DS]

çarpınlamak, [çarp-mak > çarp-ın-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Badana toprağı ile badana yapmak. [DS]

çarpınma, [çarp-ın-ma] *is.* Çarpınmak işi.

çarpınmak, [çarp-ın-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Kendini sağa sola çarpmak; telaş göstermek. **2.** Bir işi gerçekleştirmek için birçok yere baş vurarak uğraşmak; didinmek; çırpınmak. *{ağız} (aynı)* [DS] ◘ **çarpınıp çırpınmak,** *{ağız} Çok çırpınmak.* [DS]

çarpıntı[1], [çarp-ıntı] *is.* **1.** Bir boru içinden geçen sıvıların akış hızındaki değişikliğin yaptığı sarsıntı. **2.** Heyecan, korku gibi sebeplerle kalp vuruş düzenindeki değişiklik ve artış.

çarpıntı[2], [çarp-ıntı] *{ağız} is.* Çalınmış eşya. [DS]

çarpıntı[3], [çarp-ıntı] *{ağız} is.* Toprak damlarda, toprak altına döşenen kuru ağaç dalları. [DS]

çarpıntılı, [çarp-ın-tı-lı] *sf.* **1.** Çarpıntısı olan. **2.** Kalp atışını değiştirecek ölçüde heyecanlı, telaşlı.

çarpıntısız, [çarp-ın-tı-sız] *sf.* **1.** Çarpıntısı olmayan. **2.** Sakin.

çarpış, [çarp-mak > çarp-ış] *is.* Çarpmak eylemi veya biçimi.

çarpışdurmak, [çarp-ış-dur-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Gezip tozmak. [DK] **2.** Çırpıştırmak.

çarpışık, -ğı [çarp-ış-ık / çarp-aş-ık] *{ağız} sf.* Zikzaklı. [DS]

çarpışılma, [çarp-ış-ıl-ma] *is.* Karşılıklı veya birlikte çarpmak işi.

çarpışılmak, [çarp-ış-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çarpışmak eylemi yapılmak; savaş yapılmak; dövüş yapılmak.

çarpışma, [çarp-mak > çarp-ış-ma] *is.* **1.** Karşılıklı çarpma eylemi. **2.** *as.* İki ordunun bazı birlikleri arasında çıkan küçük çaplı savaş; çatışma; vuruşma; müsademe. **3.** *fiz.* İki ya da daha çok hareketli cisim arasında hareketlerinin yönünü ve hızını değiştirecek etki.

çarpışmak, [çarp-mak > çarp-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Karşılıklı birbirine çarpmak; vuruşmak; tokuşmak. **2.** (Düşman birlikleri ile) küçük çaplı savaş yapmak; çatışmak; vuruşmak; müsademe etmek. **3.** (Düşünce, görüş için) üstün gelmeye çalışmak.

çarpıştırma, [çarp-ış-tır-ma] *is.* Çarpışmak işini yaptırma.

çarpıştırmak, [çarp-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çarpışmak işini yaptırmak. **2.** *{ağız}* Dövmek. [DS]

çarpıtılma, [çarpıt-mak > çarp-ıt-ıl-ma] *is.* Çarpık duruma getirilmek işi.

çarpıtılmak, [çarp-ıt-mak > çarp-ıt-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Biçimi ve görüntüsü değiştirilmek. **2.** *mecaz.* Gerçek niteliği veya doğruluğu giderilmek; bozulmak; değişik biçime sokulmak.

çarpıtma, [çarp-ıt-ma] *is.* Çarpık hâle getirmek işi.

çarpıtmak, [çarp-mak > çarp-ıt-mak] *gçl. f.* **1.** Bir şeyin biçimini ve görüntüsünü değiştirmek, bozmak; çarpık hâle getirmek. **2.** Bir olayın veya durumun gerçek niteliğini değiştirmek, yok etmek; yanlış biçimde yorumlamak; çarptırmak. **3.** *{ağız}* Eğmek. [DS]

çarpik, -ği [çarp-ık] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çarpinmek, [çarp-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çok heyecanlanmak. [DS]

çarplaşmak, [çarp-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Yaş ağaçtan kesilen tahta için) kuruyunca ekseni çevresinde bükülmek; çarpılmak. [DS]

çarplı, [çarp-lı] *{ağız} is.* Çevresi düzeltilmiş yapı taşı. [DS]

çarpma[1], [çarp-ma] *is.* **1.** Çarpmak eylemi veya işlemi. **2.** *mat.* Çarpan ve çarpılan adı verilen iki sayıdan çarpım adı verilen üçüncü sayıyı elde etme işlemi. **3.** *fiz.* Hareket hâlindeki bir cismin başka bir cisme hızla dokunarak kütlesinden ve hızından dolayı uyguladığı fizikî etki. **4.** *balıkç.* Balık sürüleri arasına daldırıldıktan sonra hızla çekilmek suretiyle balık yakalamaya yarar çok iğneli bir tür olta. **5.** Sıvayı mala ile duvara hızla atarak yapılan bir sıva işi. **6.** Türk müziğinde asıl notaların arasına sıkıştırılmış ve usulü bozmayan küçük fazlalık. **7.** *{ağız}* İnme; felç gelme. [DS] **8.** Vurarak, takma gibi yapılmış kabartmalı gümüş eşyalara verilen ad. **9.** *sf.* Çarpılarak yapılan. 🗗 **çarpma işareti,** *Çarpma işleminde kullanılan çarpı* (X) *ya da* (.) *işaretleri.*|| **çarpma yol,** *{ağız} Taşlı yol.* [DS]

çarpma[2], [çarp-ma] *{ağız} is.* Yanıltma. [DS]

çarpmak[1], [çarp-mak چرپمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** (Bir şeyi) hızla bir yere vurmak. **2.** Hızlı kapatmak. **3.** (Elektrik akımı için) etkisinde bırakmak. **4.** (Hava, rüzgâr, soğuk, güneş için) hasta etmek. **5.** Dövmek, tokat vurmak. **6.** (Cin, şeytan vb. için) etkisi altına almak. **7.** Hızla sıva atmak. **8.** Hareket hâlindeki bir cisim, başka bir cisme hızla vurarak kütlesinden ve hızından dolayı fizikî etki uygulamak. **9.** *mat.* Bir sayıyı ikinci bir sayı kadar toplamaya dayanan matematik işlemini yapmak. **10.** Olumsuz bir davranışı yüz yüze söylemek; hatırlatmak. **11.** (Kalp için) atışları hızlanmak ve atış gücü yükselmek. **12.** *{eAT}* Sıvamak; sürmek; bulaştırmak. **13.** *{eAT}* Yağma etmek; baskın yapmak. [DK] **14.** *argo* Çalmak; kandırmak; el çabukluğu ile almak.

çarpmak[2], [*eT.* çap-mak > çarp-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* At koşturmak. [DS]

çarptırış, [çarp-tır-ış] *is.* Çarptırma eylemi ve biçimi.

çarptırma, [çarp-tır-ma] *is.* Çarpma eylemini yaptırma işi.

çarptırmak, [çarp-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çarpma eylemini yaptırmak. **2.** Bir şeyin başka bir şeye çarpmasına sebep olmak. **3.** Yankesiciye para, cüzdan vb. şeylerini çaldırmak; kaptırmak. **4.** Çarpık duruma getirmek; çarpıtmak.

çarpuh, [çarp-ık > çarpuḫ] *{ağız} sf.* Eğri; çarpık. [DS]

çarpuhlu, [çarpık-lı > çarpuḫlu] *{ağız} sf.* (Ekin için) cılız. [DS]

çarpuk, -ğu [çarp-mak > çarp-uk] *{ağız} sf.* **1.** Eğri; çarpık. **2.** Yalancı. [DS]

çarpul, [çarp *(yans.)* > çarp-ul] *is.* Sıvı ya da kıvamlı maddeler içinde kendi kendine ya da el ve ayakla oluşturulan hareketler sırasında çıkan sesleri anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çarpul çurpul,** *{ağız} (Kap içinde sallanan su için) "çarp çurp" sesi çıkararak.* [DS]

çarpuşturmak, [çarp-ış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Tokatlamak. [DS]

çars[1], [çars *(yans.)*] *{eT} is.* Çarpma, vurma sesini anlatan yansımalı kök. 🗗 **çars çars,** *Ses belirtir; çat çat.* [DLT]|| **çars çars urmak,** *Vücudumun neresine denk gelirse çat çat vurmak, dövmek.* [DLT]

çars[2], [çars] *{ağız} is.* Sis. [DS]

çarsu, [Far. çār *(dört)* + sū *(yön)* چارسو] *{eAT} is.* Çarşı. [YE]

çarşaf, [Far. çāder+şeb *(gece örtüsü)* چارشب] *is.* **1.** Yatağa serilen ve yorgana kaplanan pamuklu kumaştan örtü. **2.** Eskiden kadınların giydiği uzun sokak kıyafeti. **3.** Büyük boy sigara kâğıdı. 🗗 **çarşafa bürünmek,** *{OsT} (Genç kız için) eskiden on iki on üç yaşına geldiklerinde çarşaf adı verilen örtü ile örtünmeye başlamak.*|| **çarşafa dolaşmak,** *(İş ve konu için) karışmak, içinden çıkılmaz duruma gelmek; becerememek.*|| **çarşafa girmek,** *(Yeni yetişen genç kızlar için) çarşaf örtünmeye başlamak.*|| **çarşafa sokmak,** *(Yeni yetişen genç kız için) çarşaf giydirmek.*|| **çarşaf çarşaf,** *(Gazete, mektup vb. için) çok uzun; çok sayfalı.*|| **çarşaf gibi,** *1. (Deniz, göl vb. için) dalgasız, durgun. 2. (Kâğıt, mendil vb. için) büyük boy.*|| **çarşaf kadar,** *Gereğinden veya olması gerekenden daha büyük.*

çarşafçı, [çarşaf-çı] *is.* Çarşaf üreten ya da satan kimse.

çarşafçılık, -ğı [çarşaf-çı-lık] *is.* Çarşaf üretme ya da satma işi; çarşafçının mesleği.

çarşaflama, [çarşaf-la-ma] *is.* **1.** Çarşaf kaplama eylemi. **2.** Başarısız olma eylemi.

çarşaflamak, [çarşaf-la-mak] *gçl. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Yatak, yorgan için) çarşaf geçirmek; çarşafla kaplamak. **2.** *gçsz. argo.* Başarısız duruma düşmek; beceremmek; kötü duruma düşmek.

çarşaflanma, [çarşaf-la-n-ma] *is.* **1.** (Yatak, yorgan için) çarşaf geçirilme; çarşafla kaplanma eylemi. **2.** Çarşaf örtünme. **3.** Çarşaf edinmek işi.

çarşaflanmak[1], [çarşaf-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** (Yatak, yorgan için) çarşaf geçirilmek; çarşafla kaplanmak. **2.** *dönşl. f.* Çarşaf örtünmek. **3.** Çarşaf sahibi olmak; çarşaf edinmek; çarşaflı hâle gelmek.

çarşaflatma, [çarşaf-la-t-ma] *is.* **1.** Çarşaf geçirtme veya kaplatma işi. **2.** *argo.* Birini zor duruma düşürmek işi.

çarşaflatmak, [çarşaf-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** (Yatak, yorgan vb. için) çarşaf geçirtmek; çarşaf kaplatmak. **2.** (Bir kadın veya kız için) çarşafa girme-

sini sağlamak; buna zorlamak. **3.** *argo.* Birini zor duruma düşürmek.

çarşaflı, [çarşaf-lı] *sf.* **1.** (Yorgan, yatak vb. için) çarşaf kaplanmış veya örtülmüş olan. **2.** (Kişi için) çarşaf giyinmiş olan.

çarşaflık, -ğı [çarşaf-lık] *sf.* Çarşaf yapımına uygun.

çarşafsız, [çarşaf-sız] *sf.* **1.** Çarşafı olmayan. **2.** (Kadın için) çarşaf giymemiş.

çarşak[1]**, -ğı** [*eT.* çaḫşa-k *(gevşek taşlar)* > çarkak / çarçak / çarşak] *{ağız} is.* **1.** Yamaçlardan aşağı doğru akarak eteklerde biriken çakıl yığını. **2.** Kayalık yamaç yer. **3.** Uçurum. **4.** Ufak çakıl taşları ile örtülü yer. [DS]

çarşak[2]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-ak > çarşak] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çarşamba, [Far. çār *(dört)* + şenbih *(gün)* چارشنبه] *is.* Salı ve perşembe arasında kalan günün adı. 🗗 **çarşamba karısı,** *1. (Kadın için) saçı başı dağınık, üstü başı perişan. 2. mecaz. Cadı; sihirbaz.*|| **çarşamba pazarı,** *Karmaşık ve darmadağınık (yer).*|| **çarşamba pazarına çevirmek,** *Birini iyice dövüp yüzünü gözünü kan içinde bırakmak.*|| **"çarşambadır çarşamba" demek,** *Düşüncesinden ve inadından vazgeçmemek.*

çarşanga, [? çarşanga] *{ağız} sf.* Uyarılara kulak asmayan; söz dinlemeyen; bildiğini okuyan. [DS]

çarşeb, [Far. çār-şeb چارشب] *(ça:rşeb) {OsT} is.* Çarşaf.

çarşenbih, [Far. çār-şenbih *(dördüncü gün)* چارشنبه] *(ça:rşenbih) {OsT} is.* Çarşamba günü.

çarşı, [Far. çehār *(dört)* + sū *(taraf)* چارسو => çarşı / çarşu] *is.* Şehir ve kasabalarda pek çok dükkânın bir arada bulunduğu alış veriş yeri. 🗗 **çarşı ağası,** *Çarşının düzenini sağlamakla görevli kişi.*|| **çarşı ekmeği,** *Evde yapılmamış, çarşıdaki fırınlardan satın alınmış ekmek; francala.*|| **çarşı tuğlası,** *Boyutları altı parmak olan geniş tuğla.*

çarşılı, [çarşı-lı] *is.* Esnaf.

çarşır[1]**,** [Far. cahcir] *{ağız}* **1.** İşlemeli dar şalvar. **2.** İç donu. [DS]

çarşır[2]**,** [Far. cahcir] *{ağız} is.* Kümes hayvanlarının ve kuşların ayağındaki tüyler. [DS]

çarşır[3]**,** [Far. gavsir / Ar. cavşīr] *{ağız} is. bot.* Kırlarda yetişen, susuzluğa dayanan bir ot. [DS]

çarşırlık, -ğı [çarşır[3]-lık] *{ağız}* is. Çarşır otunun bol olduğu yer. [DS]

çarşov, [çarşaf] *{ağız} is.* Çarşaf; örtü. [DS]

çarşu, [Far. gavsir] *{ağız} is.* Yeşilken acı, sararınca tatlılaşan, hayvanlara yedirilen bir ot. [DS]

çarşut, -du [*eT.* çaşut > çarşut] *{ağız} is.* Sezdirmeden denetleyen kişi. [DS]

çart[1]**,** [çart / çırt *(yans.)*] *is.* Kaba bir şekilde ötmeyi, bağırınayı anlatan kök. [Zülfikar] *çart kuşu.* 🗗 **çart kuşu,** *{ağız} zool. Diken aralarında gezen boz renkli küçük bir kuş; çalı ötleğeni; ak gerdanlı ötleğen, (Sylvia communis).* [DS]

çart[2]**,** [çart] *{eT} is.* Parça. [DLT] 🗗 (bir) **çart algu,** *{eT} Bir parça alacak.*|| **çart çurt,** *{eT} Her şeyin ufağı; döküntü.* [DLT]

çart[3]**,** [çart] *{ağız} is.* Suların getirdiği çörçöp. [DS]

çarta, [Far. çār *(dört)* + tār *(saz teli)*] *{OsT} is.* Eskiden kullanılan dört telli, perdeli bir tür telli saza verilen ad.

çartak, [Far. çār *(dört)* + tāk *(direk)*] *(ça:rta:k) {OsT} {eAT} is.* Dört köşe çadır; çardak.

çartan, [? çartan] *{ağız} is.* Uçurumun dibi. [DS]

çarter, [Lat. chartula > İng. to charter *(kiralamak)*] *(çartır) is.* **1.** Bir turizm kuruluşunca kiralanan uçak. **2.** Hava taşımacılığında düzenli olmayan hizmetler için yapılan kiralama sözleşmesi. **3.** Deniz taşımacılığında yer ayırtmalı navlun sözleşmesi.

çartık, -ğı [? çartık] *{ağız} is.* Boya için dalyanlarda kullanılan kayık. [DS]

çarub, [Far. çārūb چاروب] *(ça:ru:b) {OsT} is.* Süpürge. 🗗 **çārūb-fürüş,** *{OsT} Süpürge yapan ve satan kimse.*|| **çārūb-keş,** *{OsT}* → çarubkeş.|| **çarubkeş,** *1. Süpüren. 2. Tekke şeyhi.*|| **çārūb-zen,** *{OsT} Süpürücü.*

çarubî, [Far. çārūb + Ar. -ī چاروبی] *(ça:ru:bi:) {OsT} is.* Hayır kurumlarındaki temizlikçilere verilen ad; süpürücü.

çaruca, [? çaruca] *{ağız} is.* Turşu veya sirke kabı. [DS]

çarug, [Far. çārug چارغ] *(ça:ruğ) {OsT} is.* Çarık.

çaruh[1]**,** [çaruk > çaruḫ] *{ağız} is.* Demir saban. [DS]

çaruh[2]**,** [çaruk > çaruḫ] *{ağız} is.* Çarık. [DS]

çaruk, [çaruk] *{eT} is.* **1.** Çarık. *{ağız} (aynı)* [DLT] [EUTS] [DS] **2.** Işık.

çarukeş, [Far. çārū-keş چاروکش] *{OsT} is.* Tekke şeyhi.

çaruklamak, [çaruk-lā-mak] *(çarukla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* **1.** Çarıklamak; çarık giydirmek. **2.** Çarık boyuna nispet etmek. [DLT]

çaruklanmak, [çaruk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Çarık giymek. [DLT]

çaruklug, [çaruk-luġ] *{eT} sf.* Çarıklı. [DLT]

çarukluk, [çaruk-luk] *{eT} is.* Çarık yapılmak üzere ayrılmış deri. [DLT]

çarun, [çarūn / çünük / şünük] *(çaru:n) {eT} is. bot.* Çınar ağacı, *(Platanus orientalis).* [DLT]

çarut, -du [Erme. çarut / çarıt] *{ağız} is.* Ateş küreği. [DS]

çarük, -ğü [çürü-k] *{ağız} sf.* Çürük. [DS]

çarüke, [? çarüke] *{ağız} is.* Terlik; ayakkabı. [DS]

çarüm, [Far. çārüm چارم] *(ça:rüm) {OsT} sf.* Dördüncü.

çarümin, [Far. çārümīn چارمین] *(ça:rümi:n) {OsT} sf.* Dördüncü.

çaryar, [Far. çār *(dört)* + yār *(dost)* چاریار] *{OsT} (ça:rya:r) is.* Dört dost; (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali). 🗗 **çāryār-ı güzîn,** *İlk dört halife.*

çaryari, [Far. çāryārī چاریاری] *(ça:rya:ri:) {OsT} is.* Dört halifeye bağlılık; Sünnîlik.

çaryek, [Far. çār *(dört)* + yek *(bir)* چاریك] *(ça:ryek) {OsT} is.* Dörtte bir; çeyrek.

çarzarb, [Far. çār-żarb / çār-ḍarb چارضرب] *(ça:rzarb) {OsT} sf. tasvf.* Saç, sakal, bıyık ve kaşları tıraş edilmiş.

çasa, [? çasa] *{ağız} is.* Şahin. [DS]

çasar, [Lat. caesar > Mac. zaeszar => çāsār چاسار] *(ça:sa:r) {OsT} is.* **1.** Osmanlıların Viyana'da oturan Alman imparatoruna verdikleri unvan; kayser. **2.** Rus çarı.

çası, [*çaş-mak > ças-ı] *{eT} is.* Leke sürme; çamur atma; iftira. [EUTS] [Gabain]

çasurmak, [*çaş-mak > ças-ur-mak / çaşurmak] *{eT} gçl. f.* Leke sürmek; çamur atmak; iftira etmek. [EUTS] [Gabain]

çasut, [ças-ut] *{eT} is.* İftira; kara çalma; karalama. [EUTS] [Gabain]

çaş[1], [çaş *(yans.)*] *is.* Kalın bir hışırtı ve sürtünme sesini anlatan kök. [Zülfikar] *çaş-ır-da-mak*

çaş[2], [çaş] *{eT} is.* Firuze; Türk mavisi.

çaş[3], [Far. çāş چاش] *(ça:ş) {OsT} is.* Harmandaki tahıl yığını; cec, çeç.

çaş[4], [caş / çaş] *{ağız} is.* Mısır unu ile yapılan çocuk maması. [DS]

çaşa, [? çaşa] *{ağız} is.* Çam ağacının kuru dalları. [DS]

çaşak[1]**, -ğı** [*eT.* caḫşa-mak > çāşa-k] *(ça:şak) {ağız} sf.* **1.** Eskimiş. **2.** Parçalanmış; dağılmış. [DS]

çaşak[2]**, -ğı** [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-a-k > çāşak] *(ca:şak) {ağız} is.* **1.** Yamaçlardan akarak birikmiş taş yığınları. **2.** Çağlayan. [DS]

çaşamak, [*eT.* *caḫşa-mak > çāş-a-mak] *(ça:şamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Yıkılacak duruma gelmek. [DS]

çaşara, [çaş-ar-a] *{ağız} sf.* Dedikoducu. [DS]

çaşarat, -dı [çaş + Ar. avret => çaşārat] *(çaşa:rat) {ağız} is.* **1.** Huysuz, kavgacı kadın. **2.** Ahlâksız kadın; aşüfte. **3.** Dedikoducu. **4.** Beceriksiz, şaşkın kadın. [DS]

çaşgır[1], [Far. gavsir] *{ağız} is.* Kırlarda yetişen, susuzluğa dayanan bir ot. [DS]

çaşgır[2], [Far. cahcir] *{ağız} is.* **1.** Yırtık, eski püskü elbise. **2.** İşlemeli dar şalvar. [DS]

çaşgır[3], [Far. cahcir] *{ağız}* is. Kümes hayvanlarının ayaklarındaki telekler. [DS]

çaşgu, [çaş-ġu / çaşa-ġu] *{eT} is.* Hayat.

çaşıfen, [? çaşıfen] *{ağız}* is. Pencere kafesi. [DS]

çaşır[1], [Sansk. chattra *(krala ait)* => çāşır] *(ça:şır) {eT} is.* Büyük çadır; ala sayvan. [DLT]

çaşır[2], [Far. cahcir => çağşır => çāşır] *(ça:şır) {ağız}* **1.** Geniş pantolon; şalvar. **2.** Kıldan dokunmuş bez. **3.** İç donu. [DS]

çaşır[3], [çāşır] *(ça:şır) {ağız} is.* Etrafı düzeltilerek çatı üzerine döşenen ağaç. [DS]

çaşır[4], [Far. gavsir / Ar. cavşīr => çağşır > çāşır] *(ça:şır) {ağız} is. bot.* **1.** Kırlarda yetişen, susuzluğa dayanan bir ot. **2.** Dere otuna benzer, yemeği yapılan bir ot. **3.** Yaban pancarı. [DS]

çaşır[5], [çāşır] *(ça:şır) {ağız} is.* Boş gezen. [DS]

çaşıran, [çaş *(yans.)* > çaş-ır-an] *{ağız} is.* Geniş ve yuvarlak yapraklarından sarma yapılan bir tür ot. [DS]

çaşırdamak, [çaş *(yans.)* > çaş-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Kuru yaprak vb. için) birbirine sürtünerek ses çıkarmak; hışırdamak; cığırdamak. [DS]

çaşırmak, [çaş-ır-mak / ças-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* İftira etmek; haksız yere suçlamak.

çaşıt[1], [çaşu-r-mak *(suçlamak)* > çaşut > çaşıt چشت] *is.* **1.** Casus. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Dedikodu yaparak ara bozan; laf getirip götüren kişi. [DS]

çaşıt[2], [çaş-ıt] *{ağız} is.* Üzüm. [DS]

çaşıtçı, [çaşıt-çı] *{ağız} is.* Gözetleyici. [DS]

çaşıtlama, [çaşıt-la-ma] *is.* **1.** Casusluk yapmak işi. **2.** Dedikodu yaparak ara bozmak işi.

çaşıtlamak, [çaşıt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* **1.** Casusluk yapmak. **2.** Dedikoduculukla, laf taşımakla ara bozmak. [DS]

çaşıtlık, -ğı [çaşıt-lık] *is.* **1.** Casusça davranış; casusluk. **2.** Kişiler arasında laf taşıyarak ara bozuculuk yapma.

çaşka[1], [? çaşka] *{ağız} is.* Bebek; çocuk. [DS]

çaşka[2], [? çaşka] *{ağız} is.* Büyük yaygı. [DS] 🗗 **çaşka çaparaşka,** *{ağız} (İş için) iyi yapılmamış.* [DS]

çaşkar, [? çaşkar] *{ağız} is.* Taşlı ve kumlu. 🗗 **çaşkar tarla,** *{ağız} Taşlı ve kumlu tarla.* [DS]

çaşlak, -ğı [çoğaç-la-mak ? > çaşla-k] *{ağız} is.* **1.** Balık ağlarını serip kurutmaya yarayan yüksekçe çardak. **2.** Ağır yükleri kaldırmakta kullanılan, ortasında makara bulunan üç ayaklı aygıt. [DS]

çaşmak[1], [*çaş-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* İftira etmek; karalamak; haksız yer suçlamak. [Clauson]

çaşmak[2], [çaş-mak] *{ağız} is.* Çocuk salıncağı. [DS]

çaşmuli, [? çaşmuli] *{ağız} is.* Sulu hamurdan pişen ekmek. [DS]

çaşni, [Far. çāşnī چاشنی] *(ça:şni:) {OsT} is.* **1.** Lezzet; tat; çeşni. **2.** Tadımlık. 🗗 **çaşnî-gîr,** *{OsT} tar. Saraylarda yemekleri hazırlayıp pişiren, tadını kontrol eden ve sunma işlerini yürüten kimselere verilen ad; çeşnici.*‖ **çaşnî-gîr başı,** *{OsT} tar. Sofra hizmetini gören çaşnigirlerin başına verilen ad.*‖ **çaşnî-gîr usta,** *{OsT} tar. İmparatorluk döneminde saraylarda yemek hizmetleri ile görevlendirilmiş kadınlara verilen ad.*‖ **çaşni tutmak,** *{OsT} tar. (Eskiden belediyelerce ekmeğin cinsini belirlemek için) bir takım teknikler uygulamak.*

çaşt, [Far. çāşt چاشت] *(ça:şt) {OsT} is.* **1.** Sabah ile öğle arasındaki vakit; kuşluk. **2.** Kuşluk yenen yemek. 🗗 **çâşt-dân,** *{OsT} İçine yiyecek ve ekmek konulan sepet; ekmek sepeti.*

çaşur, [Far. cahşīr => çāşur] *(ça:şur) {ağız} is. bot.* Çakşır otu. [DS]

çaşurmak, [*çaş-mak > çaş-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* İftira etmek; haksız yere suçlamak.

çaşut[1], [*çaş-mak > çaş-ut چاشت] *is.* **1.** *{eT} {eAT} {ağız}* Casus. [DS] **2.** *{ağız}* Muhabir. [DS] **3.** *{ağız}* Arabulucu. [DS] **4.** *sf.* Şaşırtan; aldatan; karalayan. **5.** *{ağız}* Gözetleyici. [DS]

çaşut[2], [? çaşut] *{ağız} is.* Her gün koyun ve ineği sağan kadın. [DS]

çaşutlamak, [çaşut-la-mak چاشوتلمق] *{eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Araya casus koyup durumundan ve sözlerinden haber almak. **2.** Gözetlemek; gözetlettirmek.

çat[1], [çat / çet / çıd / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *{eT} (aynı): çat pat, çat kapı, çat-ıl-tı, çat çat, çat-ır çat-ır, çat-ır-da-mak, çat-la-ma, çat-ır-tı* 🗗 **çat çat urmak,** *{eT} "Çat çat" sesleri çıkartarak vurmak, dövmek.*‖ **çat kapı,** *(Bir kimsenin gelişi ya da kapı çalınması için) beklenmedik bir anda.*‖ **çat orada çat burada,** *Yeri belli olmayan; nerede olduğu kesinlik taşımayan; sık sık yer değiştiren.*

çat[2], [çat / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Kızma, kavga etme vb. durumlarında bağırına, rasgele konuşma ve söylenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çat-ır çatır, çat-ır-da-mak, çat-ır-gaç, çat pat,* 🗗 **çat pat,** *(Yabancı dil için) az çok, şöyle böyle; yalan yanlış.*‖ **çat çene,** *{ağız} Geveze; çalçene.* [DS]

çat[3], [çat *(fiil kökü)*] *is.* **1.** Birbirine kavuşturulup bağlanmış şeylerin birleşme yeri; iki şeyin birbirine değdiği, kesişerek birleştiği uç kısım. **2.** *{ağız}* İki derenin birleştiği yer. [DS] **3.** *{ağız}* İki yolun kesiştiği yer; kavşak. [DS] **4.** *{ağız}* Orta yer. [DS] **5.** *{ağız}* Köşe başı. **6.** *{ağız}* İki tepe arasındaki geçit. [DS] [DS] **7.** *{ağız}* İki bacağın birleşmesi ile oluşan biçim. [DS] **8.** *{ağız}* Bel. [DS] **9.** *{ağız}* Kuyruk sokumu. [DS] **10.** *{ağız}* Tam karşı. [DS] 🗗 **çat ayak,** *{ağız} Sacayak.* [DS]‖ **çat aynaş olmak,** *{ağız} Kavga etmek; çatmak.* [DS]

çat[4], [Soğd. č't =>çāt] *{eT} is.* Kuyu. [ETY] [DLT]

çat[5], [çat] *{ağız} is.* Küçük yuvarlak taş; çakıl. [DS]

çat[6], [çat] *{ağız} is.* Ateş. [DS]

çat[7], [çat] *{ağız} sf.* Çetin; sert. [DS] 🗗 **çat ayaz,** *{ağız} 1. Çok soğuk. 2. Parası olmayan. 3. Orta yer.* [DS]

çat[8], [çat] *{ağız} is.* Soğuk almaktan dolayı oluşan bir hayvan hastalığı. [DS]

çat[9], [çat] *{ağız} is.* Mısır unundan yapılarak fırında pişirilen, büyük, uzun ekmek. [DS]

çatadak, -ğı [çat *(yans.)* > çat-adak] *(ça'tadak) zf.* "Çat" sesi çıkararak.

çatak, -ğı [çat *(yans.)* > çat-mak > çat-ak] *is.* **1.** İki yol veya derenin birleştiği, birbirine kavuştuğu yer; kavşak. **2.** *{ağız}* İki dağ yamacının kesişmesi ile meydana gelmiş dere; iki tepe arasındaki geçit. [DS] **3.** *{ağız}* Su akıntılı yerler. [DS] **4.** *{ağız}* Dağlardaki derin dereler. [DS] **5.** *sf.* Çapraşık; iç içe girmiş; karışık; girift; arabesk. **6.** (Meyve için) yapışık; ikiz; çatal. **7.** (Kişi için) varıp ona buna çatan; kavgacı.

çatal, [çat *(yans.)* > çat-mak > çat-al چتال] *sf.* **1.** Bir ucu iki ve daha çok parçaya ayrılmış olan. **2.** (Söz için) iki anlamlı. **3.** *is.* (Yol, ağaç vb. için) ayrılış noktası. **4.** İki ve daha çok dallara, ya da kola ayrılan nesne. **5.** Yiyeceklere saplamada kolaylık olması için ucunda üç veya dört dişi bulunan metal yemek servis aracı. **6.** *oyun.* Satrançta karşı tarafın iki taşını tehdit altında bırakacak şekilde taş sürme. **7.** Ucu iki ya da daha çok dala ayrılmış değnek. **8.** Dallı olan şeylerin her bir kolu. **9.** Tarım araçlarından yaba veya dirgenin iki parmaklısı. **10.** *{eAT}* Üç değneği bir demir halkaya bağlamak suretiyle oluşturulan bir av aracı. **11.** *{ağız}* Erkeklerin giydiği, topuklara kadar uzun iç çamaşırı. [DS] **12.** *{ağız}* Arabalarda dingile bağlanan tahta. [DS] **13.** *{ağız}* İki tepe arasındaki geçit. [DS] **14.** İnsanın bacakları ile oluşturduğu açıklık; apış arası. **15.** *{OsT} tar.* İmparatorluk döneminde, ordu sefere çıktığında askerî hizmetler dışında çalıştırılan kimselere verilen ad. **16.** *{ağız}* Et asılan çengel. [DS] **17.** *{ağız}* Kalafatçıların kullandığı keskiye benzer, boyuna oluklu demir aygıt. [DS] 🗗 **çatala binmek,** *{ağız} Pantolon giymek.* [DS]‖ **çatal ağarsak,** *{ağız} Sığır, davar, at ve eşeklerin tırnak aralarında oluşan yara.* [DS]‖ **çatal ağısı,** *{ağız}* → çatal ağarsak. [DS]‖ **çatal ağız,** *coğ. Denize dökülürken delta meydana getiren akarsuyun bu bölümü.*‖ **çatal aksak,** *{ağız}* → çatal ağarsak. [DS]‖ **çatal ansa,** *{ağız}* → çatal ağarsak.[DS]‖ **çatal araba,** *{ağız} Dört tekerlekli at arabası.*‖ [DS] **çatal arz,** *{OsT} tar. Bir makamda eş zamanlı ya da art zamanlı olarak ortaya çıkmış*

bulunan tutarsız iş veya işlemler.|| **çatal asak,** *{ağız}* → çatal ağarsak.[DS]|| **çatal aş,** *{ağız}* → çatal aşı. [DS]|| **çatal aşı,** *{ağız} Yarma ve mercimekle yapılan bir yemek.* [DS]|| **çatal aşık,** *{ağız}* → çatal ağarsak.[DS]|| **çatal at,** *{eAT} 1. Binilen ve yedekte bulunan atların her ikisine birden verilen ad. 2. {OsT} İki tarafına da birer denk yük sarılmış at.*|| **çatal atmak,** *Bir işe burnunu sokmak.*|| **çatal avuç,** *Yan yana getirilerek birleştirilen iki avuç.*|| **çatal bayrak,** *{OsT} Yeniçeri bölük ve ortalarının bayraklarından yarısı kırmızı, yarısı sarı olanı.*|| **çatal bel,** *Ucu ikiye ayrılmış bel.*|| **çatal ciynak,** *{ağız} Bir dokuma motifi.* [DS]|| **çatal çatal,** *Birden çok çatallara ayrılmış; çatallanmış.*|| **çatal çapa,** *Ucu ikiye ayrılmış çapa.*|| **çatal çorba,** *{ağız}* → çatal aşı. [DS]|| **çatal çutal,** *1. Çok çatallı. 2. (Ağaç için) dallı budaklı.*|| **çatal çutal boynuzlu,** *(Erkek için) karısı tarafından çokça aldatılmış.*|| **çatal don,** *{ağız} İş yaparken giyilen don.* [DS]|| **çatal fitil,** *{OsT} Bir tür eski zaman tüfeği.*|| **çatal gavak,** *{ağız}* → çatal kavak. [DS]|| **çatal görmek,** *Nesneleri net görememek; birden fazla görüntü teşkil etmek.*|| **çatal ilām,** *{OsT} Bir mahkemenin aynı tür ve özellikteki konulara verdiği birbiri ile çelişen karar.*|| **çatal iğne,** *{ağız} Çengelli iğne.* [DS]|| **çatal kapı,** *{ağız} 1. Çift kanatlı sokak kapısı. 2. Hayvanların sağıldığı yer.* [DS]|| **çatal kavak,** *{ağız} Bacakları yukarıda açık durumda baş üzerinde durma şekli.* [DS]|| **çatal kazık,** *Tutumları birbirine ters ve birbirinin emirlerinin yapılmasını engelleyen iki yetkili kişi.*|| **çatal matal,** *1. (Görüntü için) çatallaşmış olarak; net olmayan. 2. {ağız} Bir çocuk oyunu; uzuneşek.* [DS]|| **çatal matal kaç çatal,** *Uzuneşek oyunu.*|| **çatal ötmek,** *{ağız} (Tüfek için) geç ateş almak.* [DS]|| **çatal sakal,** *{OsT} Yüzün iki tarafından uzatılan sakalın çeneden kesilmesi ile verilen biçim.*|| **çatal ses,** *İki ayrı perdeden çıkıyormuş gibi kulak tırmalayıcı ses.*|| **çatal tırnak,** *{OsT} Koyun, keçi ve sığır cinsi hayvanlara verilen ad.*|| **çatal yarası,** *{ağız}* → çatal ağarsak. [DS]|| **çatal yük,** *{OsT} Atın iki tarafına yerleştirilen yük.*

çatalca[1], [çatal-ca چتلجه] *{ağız} is.* **1.** Bazlama pişirmekte kullanılan bir tür sacayağı. *{eAT} (aynı)* **2.** Dokuma tezgâhlarında ipliği aralayan aygıt. **3.** Çift sürerken toprağı diğer tarafa yatırmak için sabana sokulan keskinin deliğine vurulan demir. [DS]

çatalca[2], [çatal-ca] *{ağız} is.* Kamış kalem. [DS]

çatalca[3], [çatal-ca] *is.* Lades kemiği.

çatalca[4], [çatal-ca] *{ağız} is.* Tahıl içinde bulunan yabancı ot taneleri. [DS]

çatalcılık, -ğı [çatal-ca-lık] *{ağız} is.* Bir çatı altında birleşmiş birkaç bina. [DS]

çatallamak, [çatal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] spor.* Güreşte bir oyun yapmak. [DS]

çatallanma, [çatal-la-n-ma] *is.* İki ve daha fazla ana dala ayrılma eylemi.

çatallanmak, [çatal-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Çatal meydana getirmek. **2.** (Ses için) gırtlakta iki ayrı ses oluşmak.

çatallaşma, [çatal-la-ş-ma] *is.* Çatal bir durum alma eylemi.

çatallaşmak, [çatal-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (İş için) karışmak ve içinden çıkılmaz bir duruma gelmek. **2.** (Ses için) iki ayrı ses olarak çıkmak.

çatallaştırma, [çatal-la-ş-tır-ma] *is.* Çatal duruma getirmek işi.

çatallaştırmak, [çatal-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çatal bir durum almasını sağlamak.

çatallı, [çatal-lı] *sf.* **1.** Çatalı olan. **2.** İki ve daha çok ihtimal bulunan. **3.** (Ses için) pürüzlü.

çatallık, -ğı [çatal-lık] *is.* **1.** Çatal olan yer. **2.** Çatal konulan yer.

çatamak, -ğı [çotanak > çatamak] *{ağız} is.* Daldaki meyve kümesi. [DS]

çatan[1], [çat-an ?] *{ağız} is.* Saman taşımakta kullanılan büyük küfe. [DS]

çatan, [çat-an] *{ağız} is.* Orta yer. [DS]

çatana[1], [Rom. çatanele / Çetine *(Yugoslavya'da kasaba)* adından] *is. dnz.* Filika büyüklüğünde motorlu tekne.

çatana[2], [çatan-a] *{ağız} is.* Saman taşımak için arabaya yapılan parmaklık. [DS]

çatana[3], [çat-an-a] *{ağız} sf.* Ona buna sataşan. [DS]

çatanacı, [çatana-cı] *is.* Çatana işleten kişi.

çatanah, [çatan-ak > çatanaḫ] *{ağız} is.* Feslere dikilen altın süs. [DS]

çatanak, -ğı [çot-anak / çat-anak] *{ağız} is.* **1.** Daldaki meyve kümesi. **2.** Ağaç dalı. **3.** İki dal arası. **4.** Bacakların gövdeye birleştiği yer. **5.** Birbirine bağlanmış iki bohça. **6.** *sf.* Çatallı; pürüzlü. [DS]

çatanaklı, [çot-anak-lı / çatanak-lı] *{ağız} sf.* Dallı; budaklı. [DS]

çataneş, [çat+aynaş] *{ağız} is.* Çatma; kavga etme; uğraşma. [DS]

çatangır, [çat-an+kır ?] *{ağız}* is. Yağ, un ve yumurta ile yapılan bir yemek. [DS]

çatapat, [çat *(yans.)* + pat *(yans.)*] *is.* **1.** Yere sürüldüğünde ya da ayakla çiğnendiğinde sürtünme ısısı ile tutuşarak önce çıtırtı daha sonra da patlama sesleri çıkaran patlayıcı madde. **2.** *zf.* Beklenmedik bir yer ve zamanda; ansızın; birdenbire. ◘ **çatapat gelmek,** *{ağız} Ansızın karşısına çıkmak; karşılaşmak.* [DS]

çatapata, [çata + pata ?] *is. dnz.* Gemi sahibi ile tüccar arasında yapılan sözleşme.

çatara, [çat+ara] *{ağız} is.* Bacak arası. [DS]

çataşmak, [çat-aş-mak چاتاشمق] *{eAT} işteş. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Çatışmak. **2.** *{ağız}* Buluşmak. [DS] **3.** *{ağız}* Birbirine çatmak. [DS]

çatdankuş, [çat-la-n+kuş > çatdanguş] *{ağız} is. bot.* Hindiba. [DS]

çatgı[1]**,** [çat-mak > çat-gı] *{ağız} is.* **1.** Alna bağlanan iki parmak eninde tülbent. **2.** İp; urgan veya kordon. **3.** Baş örtüsü. [DS]

çatgı[2]**,** [çat-gı] *{ağız} is.* Üç ayaklı sehpa. [DS]

çatgı[3]**,** [çat-gı] *{ağız} is.* Saman taşımaya yarar büyük sepet; saman selesi; küfe. [DS]

çatgın, [çat-mak > çat-kın > çat-gın] *sf.* Çatkın.

çatı[1]**,** [çat-mak > *eT* çat-ığ] *is.* **1.** Yol, dere vb.nin ikiye ayrıldığı yer. **2.** Bir ucunda bir ayara getirilip çakılmış şeylerin bütünü. **3.** *as.* Tüfeklerin birbirine destek olacak şekilde dayanmış durumu. **4.** *{ağız}* İki bacağın oluşturduğu çatal; bacak arası; apış. [DS] **5.** *{ağız}* Birbirine tutturulmuş kereste. [DS] **6.** Binaların üstünde yağmur, kar ya da sıcak, soğuk gibi doğal etkilerden korunmak amacıyla yapılmış eğimli örtü. **7.** Binaların damı ile tavanı arasındaki boşluk. **8.** *gnşl.* Barınak; sığınak. **9.** *{ağız}* Ara duvar. [DS] **10.** Aynı amaç etrafında toplanan kişilerin bütünü. **11.** *dbl.* Eylemin özne tarafından yapılmasına veya özneye yönelik yapılmasına göre fiillerin taşıdığı özellik. **12.** *{ağız}* Baca. [DS] **13.** Omuzda su taşımaya yarayan iki ucu çengelli sopa. 🗗 **çatı arası,** *1. Eğimli çatı yüzeyi ile son kat tavanı arasındaki boşluk. 2. {ağız} Bacak arası.* [DS]|| **çatı avı,** *{ağız} Çığırtkan olarak kullanılan bir çift erkek keklikle mart ayında yapılan keklik avı.* [DS]|| **çatı ayrılmak,** *{ağız} Bacakları ayrılmak.* [DS]|| **çatı çatma,** *{ağız} Bahçeyi selden korumak için ağaçtan yapılan çit.* [DS]|| **çatı ekleri,** *dbl. Fiil köklerine getirilerek fiillerin çatısını ve anlamını değiştiren ekler.*|| **çatı kat,** *Bir binanın son normal katından sonra ön cepheden biraz daha geride yapılan küçük kat.*|| **çatı kemiği,** *anat. Kalça kemiğinin ön alt parçaları.*|| **çatı kopmak,** *{ağız} Yorgunluktan adım atamaz olmak.*|| **çatı makası,** *{ağız} Çatı altına konulan kiriş.* [DS]|| **çatına girmek,** *{ağız} (Erkek için) bir kadın ile cinsel ilişkide bulunmak.*|| **çatı penceresi,** *Çatı üzerinde çıkıntılı olarak yapılan ve çatı arasını havalandırmaya, bir iş için çatıya girip çıkmaya yarayan boşluk.*|| **çatı yarma,** *{ağız} vet. Bir tür sığır hastalığı (Halk hekimliğinde hayvanın iki oma kemiği ortası (çatı) kanatılarak iyileştirilir).* [DS]

çatı[2]**,** [çat-mak > çat-ı] *{ağız} is.* **1.** İp; urgan; kordon. [DS] **2.** Büyük kıl çuval. **3.** İnce ince örülerek birbirine bağlanmış saç. 🗗 **çatı kuyruk** (cadı kuyruk ?), *{ağız} Dedikoducu kadın.* [DS]

çatı[3]**,** [çat-ı] *{ağız} is.* Kulpsuz yoğurt kabı; tahta kova; külek. [DS]

çatıba, [Çigil. çatī-bā] *(çatı:ba:) {eT} is.* Köy muhtarının imeceye katılmayanlardan aldığı vergi; salma. [DLT]

çatık[1]**, -ğı** [çat-mak > *eT.* çat-uḳ > çat-ık] *sf.* **1.** Uçlarından kavuşmuş, birbirine bağlanmış olan. **2.** Asık. **3.** Çatılmış. **4.** *{eT}* Birbirine kenetlenmiş; yapışık. [EUTS]. **5.** *{ağız}* Birleşik. [DS] **6.** *{ağız}* İki derenin ya da iki yolun kesiştiği yer. [DS] 🗗 **çatık çehre,** (surat, yüz), *Öfkeli ve sinirli ya da küs, dargın olduğu yüzünün, yüz kaslarının gerginliğinden belli olan.*|| **çatık kaş,** *İç taraftaki uçları birbirine değgin ve yukarıya doğru kalkık olan kaş; kaşları böyle olan (kişi).*

çatık[2]**, -ğı** [çat-ık] *{ağız} is.* Yakı. [DS]

çatık[3]**, -ğı** [çat-ık] *{ağız} is.* Büyük havlu. [DS]

çatıklaşma, [çatık-la-ş-ma] *is.* Çatık duruma gelmek işi.

çatıklaşmak, [çatık-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çatık duruma gelmek.

çatıklık, -ğı [çatık-lık] *is.* Çatık olma durumu.

çatılamak[1]**,** [çat *(yans.)* > çat-ī-lā-mak] *(çatı:la:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* Şaklamak; çat sesi çıkarmak. [DLT]

çatılamak[2]**,** [çat-mak > çat-u > çat-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* İki şeyin uçlarını birleştirmek; çatı meydana getirmek. [DS]

çatıldı, [çat-ıl-dı چاتلدی] *{eAT} is.* Çatırtı.

çatıldu, [çat-ıl-du چاتلدو] *{eAT} is.* Çatırtı.

çatılı[1]**,** [çatı-lı] *sf.* (Bina için) çatısı olan.

çatılı[2]**,** [çat-ıl-ı] *sf.* **1.** Çatılmış bulunan. **2.** *{ağız}* Birleşik. [DS]

çatılık, -ğı [çatı-lık] *{ağız} is.* Orta yer. [DS]

çatılış, [çat-ıl-ış] *is.* Çatılma durumu veya biçimi.

çatılma, [çat-ıl-ma] *is.* Çatılı duruma getirilmek eylemi.

çatılmak, [çat-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çatılı duruma getirilmek.

çatıltı, [çat *(yans.)* > çat-ıl-tı چاتلتی] *is.* Çarpma, vurma gibi sebeplerle çıkan ses; çatlama sesi; çatırtı. *{eAT} (aynı)*

çatınma, [çat-ın-ma] *is.* Kaşlarını çatmış bir hâle gelmek işi.

çatınmak, [çat-ın-mak] *dönşl. f. [-ır]* Kaşlarını çatmak; suratını asmak.

çatıntı[1]**,** [çat-ın-tı *{ağız} is.* **1.** İki derenin ya da iki yolun kesiştiği yer. **2.** İyi yapılmamış ev. [DS]

çatıntı[2]**,** [çat-mak *(ocakta yakmak)* > çat-ıntı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çatıpatı, [çat *(yans.)* > çat-ı + pat *(yans.)* > pat-ı] *{ağız} is.* Arka arkaya birkaç defa patlayan patlangaç. [DS]

çatır[1]**,** [çat *(yans.)* > çat-ır] *is.* **1.** Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan yansımalı gövde. **2.** Kırılan bir ağacın çıkarmış olduğu ses. **3.** Yanan bir ağacın veya ağaçlığın içinde bulunan kozalak veya tohumların çıkardığı çatlama sesleri. 🗗 **çatır ayaz,** *{ağız}*

Gece çıkan sert soğuk. [DS]|| **çatır çatır,** *1. Çatırdamak suretiyle. 2. Zor ve baskı kullanarak. 3. Hiç güçlük çekmeden; kolayca.*|| **çatır çatır çatlamak,** *1. Çok çatlamak, parça parça olmak. 2. Aşırı kıskançlığından ne yapacağını bilememek.*|| **çatır çatır etmek,** *Çatırdamak.*|| **çatır çatır sökmek,** *Zor kullanarak, zorla bir yerden bir şeyi söküp çıkarmak.*|| **çatır çutur,** *Kırılan bir ağacın çıkardığı sesin aşırılığını anlatmak için kullanılır.*

çatır[2], [Sansk. chattra *(krala ait)* => çātır] *(ça:tır) {eT} is.* Çadır; gölgelik. [DLT] **çatır bezi,** *{ağız} Patiska.* [DS]

çatı[3], [Far. nişādur => çātır] *(ça:tır) {eT} is.* **1.** Nışadır; amonyak tuzu. [DLT] **2.** Kül.

çatır[4], [çat *(yans.)* > çat-ır] *{ağız} is.* Çatlak; çizgi. [DS]

çatır[5], [çat *(yans.)* > çat-ır] *{ağız} sf.* Sert; çetin. [DS] **çatır ayaz,** *{ağız} Gece çıkan soğuk.* [DS]

çatırdama, [çat-ır-da-ma] *is.* Yanma veya kırılma sırasında çatırtı sesi çıkarma eylemi.

çatırdamak, [çat-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** "Çatır!" sesi çıkararak yanmak veya kırılmak. **2.** *gnşl. f.* (Bir kurum veya bina için) çökmeye, yıkılmaya yüz tutmak. **3.** *{ağız}* Sert ve dik sözler söylemek; hakaret etmek. [DS]

çatırgaç, [çat-ır-gaç] *{ağız} is.* Taze buğday başaklarının sapları ile birlikte yakılması sonucu elde edilen kavurga; ütme. [DS]

çatırgamak, [çat-ır-ga-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-g(ı)-yor]* Paylamak; azarlamak. [DS]

çatırık[1], **-ğı** [çat-mak > çat-ır-ık] *{ağız} is.* İki dere veya yolun birleştiği yer. [DS]

çatırık[2], **-ğı** [çat-ır-ık] *{ağız} sf.* (Hava için) çok soğuk; don tutacak zaman. [DS]

çatırık[3], **-ğı** [çat-ır-ık] *{ağız} is.* Yeni çıkmış ekin. [DS]

çatırın, [çat-ır-ım] *{ağız} is.* (Hava için) toprağın don tutma zamanı; çok soğuk. [DS]

çatırkaç, -cı [çatır-gaç] *{ağız} is.* Taze buğday başaklarının yakılması ile elde edilen kavurga; buğday ütmesi. [DS]

çatırlığ, [çātır[3] > çatır-lığ] *{eT} sf.* **1.** Nişadırlı. **2.** Küllü.

çatırt, [çat *(yans.)* > çat-ır-t] *ünl.* Kırılma ve yanma sırasında çıkan güçlü ses.

çatırtı, [çat *(yans.)* > çat-ır-t-ı] *is.* Sert ve kuru bir şeyin yandığı, kırıldığı veya sıkıştırıldığında çıkardığı ses.

çatırtılı, [çat-ır-tı-lı] *sf.* Çatırtı sesi çıkaran.

çatırtma, [çat-mak > çat-ır-t-ma] *{ağız} is.* Asma çardağı. [DS]

çatısız, [çatı-sız] *sf.* Çatısı bulunmayan; üstü açık.

çatış, [çat-mak > çat-ış] *is.* Çatmak eylemi ya da biçimi.

çatışık, -ğı [çatış-mak > çat-ış-ık] *sf.* **1.** Birbiri ile çatışma durumunda olan; çatışmış. **2.** Birbirini tutmayan; çelişik.

çatışılma, [çatış-ıl-ma] *is.* Çatışma durumunda bulunulmak eylemi.

çatışılmak, [çatış-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çatışma durumunda bulunulmak.

çatışkan, [çatış-kan] *sf.* **1.** Çatışma hâlinde bulunan; sürekli çatışan. **2.** *{ağız}* Ahlaksız kadın; fahişe. [DS]

çatışkı, [çatış-kı] *is.* Yasalar, fikirler veya önermeler arasındaki tutarsızlık; karşıtlık; çelişki.

çatışkılı, [çatış-kı-lı] *sf.* **1.** Çatışkı doğuran. **2.** Çatışkıya dayanan; çelişkili.

çatışma, [çat-ış-ma] *is.* **1.** Birbirine çatma işi. **2.** Karşıt gruplar arasında meydana gelen şiddetli çarpışma; dövüş; arbede. **3.** Düşünceler ve menfaatler arasındaki karşıtlık; anlaşmazlık; uyuşamama. **4.** *psikol.* Bir şeyi yapma arzu ve istekleri ile bunu yasaklayan veya yapmak istemediği şeyler ile bunun yapılmasını zorunlu kılan değerler ve kurallar arasında kişide görülen bocalama; çekişme. **5.** *as.* Düşman iki ordunun ilk birlikleri, keşif kolları ya da güvenlik kolları arasındaki ilk çarpışma.

çatışmak, [çat-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** İki ve daha çok nesnenin bir noktada birbirleri çarpışarak, dayanarak, kavuşarak birleşmeleri. **2.** (Giden veya akan ayrı şeyler için) bir noktada karışmak, birleşmek; karşılaşmak. **3.** *{ağız}* Karşılaşmak; buluşmak. [DS] **4.** (Olay, randevu, program vb.) aynı zamana rastlamak; çakışmak. **5.** Karşı karşıya gelerek birbirine vurmak, çarpmak; vuruşmak; çarpışmak; kavga etmek. **6.** (Söz ve iddia için) birbirini tutmamak; çelişmek. **7.** *{ağız}* (Köpek, deve için) çiftleşmek. [DS] **8.** *{ağız}* Zina etmek. [DS]

çatıştırma, [çatış-tır-ma] *is.* Çatışma işini yaptırma eylemi.

çatıştırmak, [çatış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** (Odun, sopa vb. şeyleri) diğer ucu serbest ve açık kalacak biçimde bir ucundan bir araya getirerek bağlamak; birbirine iliştirmek. **2.** Kişileri birbirine düşürmek; kavga etmelerini sağlamak. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* (Deve, köpek için) çiftleştirmek. [DS]

çatıtma, [çat-mak > çat-ıt-ma] *{ağız} is.* **1.** Buğday sapı yüklenecek kağnının, boyunduruk yanlarına konan bir metre boyunda iki ağaç. **2.** Evin içinde, buğday konulan, kenarı çevrili köşe. [DS]

çatik, [Sansk. jataka] *{eT}* Buda'nın daha önceki yaşayışına dair hikâyeleri; doğum efsanesi. [Gabain] [EUTS]

çatkı[1], [çat-mak > çat-kı / çat-ğı] *is.* **1.** Sehpa. **2.** Uçlarından birbirine çatılan nesnelerin bütünü. **3.** İskele kurmak veya destek sağlamak amacıyla birbirine çakılan ahşap parçaların meydana getirdiği bütün. **4.** Mobilya iskeleti. **5.** Aralarına dolgu yapı-

larak duvar örmek amacıyla birbirine uçlarından bağlanan ahşap ya da metal iskelet. **6.** *{ağız}* Kuyunun dört tarafına konan, üzerine duvar örülen ağaç. [DS] **7.** *{ağız}* Yayık asılan üç sopadan meydana gelmiş sehpa. [DS] **8.** *{ağız}* Su taşımakta kullanılan sopa. [DS]

çatkı[2], [çat-mak > çat-kı] *{ağız} is. {ağız}* **1.** Alından geçerek başın çevresini çember gibi saran bağ. **2.** Pullu ve işlemeli, kırmızı renkli gelin duvağı. **3.** Hotoz; toplanmış saç biçimi. **4.** Teyelleme. [DS]

çatkık, -ğı [çat-mak > çat-kı-k] *{ağız} is.* Bir tür kumaş. [DS]

çatkılı[1], [çatkı-lı] *sf.* Çatkısı olan.

çatkılı[2], [çatkı-lı] *{ağız}* **1.** Çizgili. **2.** Çatallı. **3.** Birbirine bağlı. [DS] 🗗 **çatkılı kına,** *{ağız} folk. Çözüldüğü zaman elde beyaz izler bırakacak şekilde ele bağlanan iplikler üzerine yakılan kına.* [DS]

çatkılık, -ğı [çatkı-lık] *is.* **1.** Çatkı yapmaya uygun. **2.** Çift öküzlerini birbirine bağlayan çifte boyunduruklu ağaç.

çatkın[1], [çat-kın] *sf.* Çatılmış olan; çatık.

çatkın[2], [çat-kın] *{ağız} sf.* **1.** Büyük ve zengin bir aileye girmiş olan. **2.** Kayrılan; iltimaslı. [DS]

çatkın[3], [çat-kın] *{ağız} sf.* İkiye ayrılmış; parçalanmış. [DS]

çatkınlık, -ğı [çat-kın-lık] *is.* **1.** Çatkın olma durumu. **2.** Çatkın olan şeyin niteliği.

çatkısız, [çatkı-sız] *sf.* Çatkısı olmayan.

çakladı, [çatla-mak > çatla-dı] *{OsT} is.* Çatlak; çizik.

çatlaguç[1], **-cu** [çat-la-ğuç چتلاغوچ] *{eAT} is.* **1.** Kamçının şaklaması için ucuna konulan tüy ya da yarılmış kayış parçası. **2.** *{eAT}* Sapanın çatlayan kısmı. [DK]

çatlaguç[2], **-cu** [çat-la-ğuç چتلاغوچ] *{eAT} is.* Çitlembik; melengiç.

çatlak[1], **-ğı** [çat *(yans.)* > çat-la-mak > çat-la-k] *sf.* **1.** Henüz parçalara ayrılmamış, ancak yarılmış olan; üzerinde veya içinde çatlaklıklar görülen. **2.** *gnşl.* Deli, kaçık. **3.** (Ses için) kulağa hoş gelmeyen; birden çok ses çeşidini bir arada çıkaran; pürüzlü; cırlak. **4.** Bir deride veya düzgün olması gereken yüzeylerde görülen küçük yarıklar. **5.** Kemiğin bir bölümünde görülen ancak tamamlanmamış kırık. **6.** *jeol.* Yer kabuğunda görülen her türlü yarık. **7.** Elmas üzerinde görülen damar biçimindeki yarık. **8.** Bir kömür tabakasında görülen kırıklar. **9.** Bir binanın duvar ve çatısında görülen ince yarıklar. **10.** *is. {ağız}* Tabanca, tüfek kapsülü. [DS] **11.** *{ağız}* Fırtınalı havalarda kıyılara yakın yere vurarak köpüren dalga. [DS] **12.** *{ağız}* Sahile yakın büyük kaya. [DS] **13.** *{ağız}* Fıtık. [DS] **14.** *{ağız}* Patlamış mısır. [DS] **15.** *{ağız}* Kabakulak hastalığı. [DS] **16.** *{ağız}* Kötü (ar damarı çatlak) kadın; düşük; fahişe. [DS] 🗗 **çatlak ses,** *Toplum düzenini veya alınan kararı bozucu, huzursuzluğu artırıcı sözler ve hareketler.*|| **çatlak çutlak,** *Çok çatlağı bulunan.*|| **çatlak zurna,** *(Kişi için) sesi çirkin ve geveze.*

çatlak[2], **-ğı** [çat-la-k] *{ağız} is.* **1.** Ardıç. **2.** Kökünde patates gibi yumrular bulunan, sarı çiçekli, 10-80 cm. boyunda çok yıllık bir bitki; kırkbaş otu; aslanayağı; patlangaç, *(Leontice leontopelatum).* [DS]

çatlaklık, -ğı [çatlak-lık] *is.* **1.** Çatlak olma durumu. **2.** Çatlama sonucunda meydana gelmiş yarık; çatlak. **3.** *gnşl.* Delilik, kaçıklık.

çatlakoç, -cu [çat-la-ğuç > çatlakoç] *{ağız} is.* Melengiç ağacının tohumu. [DS]

çatlakuç, [çat-la-ğuç > çatlakuç چتلاقوچ] *{eAT} is.* Melengiç ağacının tohumu.

çatlankoz, [çatla-n-guç > çatlankoz] *{ağız} is.* Hindiba, *(Cichorium intybus).* [DS]

çatlankuç, -cu [çat-la-guç > çatla-n-kuç] *{ağız}* → çatlakuç. 🗗 **çatlankuç sabunu,** *{ağız} Melengiç tohumu yağı karıştırılmış sabun.* [DS]

çatlankuş, [çatla-n-guç > çatlankuş] *{ağız} is.* Hindiba, *(Cichorium intybus).* [DS]

çatlama, [çat-la-ma] *is.* **1.** Yarık oluşma eylemi. **2.** *bot.* Tohumların fırlayıp dağılması için kuru meyve kabuğunun yarılması. **3.** *dnz.* Dalga tepelerinin fırtına etkisi ile kırılması. **4.** Dalgaların kıyıya çarpıp gürültü ile parçalanması.

çatlamak[1], [çat *(yans.)*] *gçsz. f.* → çatılamak.

çatlamak[2], [çat *(yans.)* > *eT.* çat-ī-lā-mak > çat-lā-mak] *(eT. çatla:mak) gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *{eT}* "Çat" sesi çıkarmak; şaklamak. [DLT] **2.** "Çat" sesi ile birlikte parçalanmak; dağılmak. **3.** Parçaları ayrılıp dağılmayacak şekilde yarılmak. **4.** (Toprak, duvar, sıva, deri vb. için) yarıklar oluşmak. **5.** (Dalga için) kayalara vurup dağılmak; kırılmak. **6.** (At için) çok koşturmaktan ölecek hâle gelmek; çok yorulmak. **7.** (Kişi için) çalışmaktan, yorgunluktan vb. bitkin hâle gelmek. **8.** (Kişi için) üzüntüden, meraktan çok sıkılmak. **9.** (Kişi için) çok yemekten dolayı rahatsız olmak. **10.** (Çocuk için) çok ağlamaktan dolayı tıkanmak, nefesi kesilmek; katılmak. **11.** (Kişi için) çok gülmekten dolayı katılmak. **12.** Yalnızlık, sıkıntı, sabırsızlık, kıskançlık gibi duyguları aşırı derecede hissetmek. **13.** (Meyve için) olgunluktan yarılmak. **14.** (Başçık, spor kesesi; kozalak gibi) kapalı organların kendi kendine yarılıp açılması. **15.** *{ağız}* Tuvalet ihtiyacını gidermek; def'-i hacet etmek. [DS] 🗗 **Çatladın mı?** *"Çok sabırsız davranıyorsun." anlamında uyarı sözü.*

çatlamuk, [çat-la-mak > çatla-muk چتلاموق] *{eAT} {ağız} is.* Melengiç ağacının tohumu. [DS]

çatlatılma, [çatla-t-ıl-ma] *is.* Çatlatılmak işi.

çatlatılmak, [çatla-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çatlatmak eylemi yapılmak.

çatlatış, [çatla-t-ış] *is.* Çatlatma eylemi ve biçimi.

çatlatma, [çat-la-mak > çatla-t-ma] *is.* Çatlamasına yol açma eylemi.

çatlatmak[1], [çatla-t-mak چاتلاتمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin parçaları dağılmayacak şekilde yarılmasına sebep olmak. **2.** Çatlayacak duruma getirmek; zorlamak; baskı altında tutmak. **3.** Birini aşırı derecede üzmek; kıskandırmak; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** Çok öfkelendirmek; kızdırmak. **5.** (At için) aşırı derecede koşturarak, yorgunluktan ölmesine yol açmak. **6.** *{eAT}* Sezdirecek kadar söylemek; çıtlatmak. **7.** *gçsz. f.* Aklını kaçırmak; delirmek; fıttırmak.

çatlatmak[2], [çat *(yans.)* > çat-la-t-mak] *gçl. f. [-ır] {eAT}* Şaklatmak. [DK]

çatlayık, -ğı [çat-la-y-ık چاتلايق] *{eAT} is.* Çatlak; yarık.

çatlayış, [çat-la-y-ış] *is.* Çatlama eylemi ve biçimi.

çatlı, [çat-mak > çat-(ı)l-ı] *{ağız} is.* Pullarla süslü, işlemeli, kırmızı gelin duvağı. [DS]

çatlu, [çat-(ı)l-u چتلو] *{eAT} sf.* **1.** Çevrelenmiş; sarılmış; dolanmış. **2.** Çatılmış.

çatma[1], [çat-mak > çat-ma چاتمه] *is.* **1.** Çatmak işi. **2.** Bir bütünün değişik parçalarını bir arada tutmaya yarayan ana öğelerin bütünü. **3.** Kavga çıkarmak amacıyla birine sataşma. **4.** *{ağız}* Baş örtüsü. [DS] **5.** *{ağız}* Duvarları, ağaç kütükleri uçlarından birbirine takılmak suretiyle yapılan kır evi. [DS] **6.** *{ağız}* Etin asıldığı sehpa. [DS] **7.** Dericilikte iki parçayı elle veya makine ile birbirine birleştirme. **8.** Gemilerin birbiri ile çarpışması. **9.** Yapılarda ahşap iskelet; çeşitli işlerde kullanılan tahta destek. **10.** Kapı vb. şeylerin çevresindeki ahşap öğe. **11.** *{ağız}* Yörük çadırı. [DS] **12.** *{ağız}* Direkler çatılarak araları tuğla ya da kerpiç ile doldurulmuş duvar. [DS] **13.** *{ağız}* Dövensiz olarak birbirine bağlı on-on beş hayvan ile harman dövme işi. [DS] **14.** *{ağız}* Yayık asılan, birer ucundan birbirine bağlanmış üç ince sırıktan oluşan askılık. [DS] **15.** *{ağız}* Destek olarak kullanılan çatal ağaç. [DS] **16.** *{ağız}* Dört tekerlekli arabada arka tekerlekleri badoga bağlayan çatal ağaç. [DS] **17.** *{ağız}* Semerin ağaç kısmı. [DS] **18.** *sf.* Çatık; çatılmış. [DK] **çatma çekmek,** *{ağız} Dövülecek sapı, harmanın etrafına yaymak.* [DS]|| **çatma ev,** *{eAT} Ağaçları birbirine çatılarak yapılan kır evi.*|| **çatma kaş,** *Birbiri içine girmiş gür ve siyah kaş.*|| **çatma kovmak,** *{ağız} Harman dövmek.* [DS]

çatma[2], [çat-ma چاتمه / چتمه] *{ağız} is.* **1.** Birleştirme. **2.** İlmeleme. **3.** Zemini kılaptan, üstü kadife çiçeklerle süslü bir tür eski Türk kadifesi. *{eAT} (aynı)* [DS]

çatma[3], [çat-ma] *{ağız} is.* **1.** Elbise sandığı. **2.** Yükleri hayvanın semerine yükleme. [DS]

çatmak[1], [çat-mak چاتمق] *gçl. f. [-ar] [eAT -ır]* **1.** (Odun, değnek, tüfek gibi uzun şeyler için) diğer uçları serbest kalacak biçimde bir ucundan çaprazlama kavuşturarak durdurmak, tutturmak; bir araya getirmek; birbirine dayamak. *{eT} {eAT} (aynı)* [Yüknekî] **2.** Keresteyi kabaca uçlarından çivileyerek bir şey kurmak; birbirine tutturmak. **3.** Kavuşturup bağlamak. **4.** Başa yazma, yemeni bağlamak. **5.** (Kaş, yüz için) yüz kaslarını germek suretiyle öfkeli ve sert bir ifade takınmak. **6.** *{ağız}* Rast gelmek; karşılaşmak. [DS] **7.** (Bilinen, belirlenen zaman için) iyice yaklaşmak; vakti zamanı, sırası gelmek. **8.** Hayvana iki yanlı yük vurmak. **9.** Yaklaşıp vurmak. **10.** Yapmak, inşa etmek; kurmak; tanzim etmek. *{eAT} (aynı)* **11.** Yüksek mevkide bulunan birinin iltimasını kazanmak; ona sokulmak. **12.** *{ağız}* Yetişmek; geriden varmak. [DS] **13.** *terz.* Bir elbiseyi dikmeden önce parçalarını teyelle birbirine birleştirmek. **14.** *gçsz.* Birine sert ve kırıcı sözler söylemek, yazılar yazmak; sataşmak; saldırmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **15.** *mecaz.* Hoşa gitmeyen bir durumla veya kişiyle karşılaşmak. **16.** *{eAT}* Parçaları birbirine tutturmak suretiyle bir şey yapmak. **17.** *{eT}* Kuzuyu koyuna katmak. [DLT] **18.** *{eAT}* Karşılaşmak; çarpmak; dokunmak. **19.** *gçsz. f. dnz.* (İki gemi için) birbiri ile çarpışmak. **çatacak birini aramak,** *Sinirli ve öfkeli olmak; sinirini yatıştırmak için kavga edecek birini aramak veya bahane bulmak.*|| **Çattık teyellemesi kaldı.** *"Atlattığımızı zannettiğimiz bu sıkıntının daha arkası var." anlamında kullanılır.*|| **çattım çanak,** *{ağız} Gelincik çiçeği.* [DS]

çatmak[2], [çat-mak] *{ağız} is.* (Halk hekimliğinde) kan almak için ustura ile vücudu çizmek. [DS]

çatmak[3], **-ğı** [çat-mak] *{ağız} sf.* Damalı; kareli. [DS]

çatmalamak, [çat-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Dövensiz olarak birbirine bağlı on-on beş hayvanı sap üzerinde koşturarak harman dövmek. [DS]

çatmı, [çat-ma > çatmı] *{ağız} is.* Samanlık. [DS]

çatmık[1], **-ğı** [çat-mık] *{ağız} is.* Ocağı tutuşturmaya yarayan küçük odun parçaları. [DS]

çatmık[2], **-ğı** [çat-mık] *{ağız} is.* Kaş. [DS]

çatpa, [Çiğil. çatība / çatpa] *{eT} is.* Salma. [DLT]

çatpat, [çat *(yans.)* + pat *(yans.)*] *ikile. is.* Yere sürüldüğünde sürtünme ısısı ile tutuşarak önce çıtırtı daha sonra da patlama sesleri çıkaran patlayıcılı eğlence fişeği.

çatra patra, [çat *(yans.)* > çatır-a-mak + pat-ır-a-mak / Bulg. çetir-pet *(dört-beş)*] *is.* **1.** Gürültü; patırtı. **2.** *zf.* (Yabancı dil için) az çok, şöyle böyle; yalan yanlış.

çatran, [? çatran] *{ağız} is.* Gübre çekmekte kullanılan, çubuklardan örülmüş derin sepet. [DS]

çatrık, -ğı [çat > çat-lık > çatrık] *{ağız} is.* İki dere veya yolun birleştiği yer. [DS]

çattadak, -ğı [çat *(yans.)* > çatt-adak] *{ağız} zf.* "Çat" diye ses çıkararak. [DS]

çattadan, [çat *(yans.)* > çatt-a-dan] *{ağız} zf.* "Çat" sesi çıkartarak. [DS]

çattırma, [çat-tır-ma] *is.* Çatmak işini yapma eylemi.

çattırmak, [çat-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çatmak eylemini yaptırmak. **2.** Birinin veya bir şeyin birine veya bir şeye çatmasına yol açmak. **3.** Odun, değnek, tüfek gibi uzun şeyleri diğer uçları serbest kalacak biçimde bir ucundan çaprazlama kavuşturtarak durdurtmak. **4.** Keresteyi kabaca uçlarından çivileterek bir şey kurdurmak. **5.** Başa yazma, yemeni bağlatmak. **6.** (Kaş, yüz için) öfkeli ve sert bir ifade takındırmak. **7.** Hayvana iki yanlı yük vurdurmak. **8.** Yaptırmak, inşa ettirmek; kurdurmak. **9.** *terz.* Bir elbiseyi dikmeden önce parçalarını teyelle birbirine birleştirtmek. **10.** Birine, birisi için sert ve kırıcı sözler söyletmek, yazılar yazdırmak; sataştırmak; saldırtmak. **11.** *mecaz.* Hoşa gitmeyen bir durumla veya kişiyle karşılaştırmak. **12.** İki gemiyi birbiri ile çarpıştırmak.

çatu, [çat-mak > çat-uk / çat-ū] *(çatu:) {eT} is.* **1.** Çin'den gelen bir balık boynuzu. [DLT] **2.** *{ağız}* Çuvalların ağzına bağlanan ip. [DS] **3.** *{ağız}* Yük hayvanının karnının altından geçen kolan. [DS] **4.** Ateş körüğünün kollarını bağlayan ağaç. [DS]

çatuk[1], [çat-mak > çat-uk / çat-ok / çıtak / çıtık/ çıtuk] *{eT} sf.* Çatık; çatılmış.

çatuk[2], **-ğu** [çat-mak > çat-uk] *{ağız} is.* **1.** İki derenin veya yolun birleştiği yer. **2.** İki tepe arasındaki geçit. [DS]

çatuk[3], **-ğu** [çat-mak > çat-uk] *{ağız} is.* Ağaç kökü. [DS]

çatuldu, [çat-ul-du] *{eAT} is.* Çatırtı.

çatum, [çat-mak > çat-um] *{ağız} is.* İki dere veya yolun birleştiği yer. [DS]

çatura, [Bul. çotra] *{ağız} is.* **1.** Yarım fıçı. **2.** Çamdan yapılmış su kabı. [DS]

çau, [?çau] *{eT} is.* Havale. [EUTS]

çav[1], [çag / çağ / çah / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çav-la-n*

çav[2], [çav / çıv / çiv *(yans.)*] *is.* Ansızın fırlama, kaçma, kayma ya da uçma hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çav-mak, çav-gın*

çav[3], [çāv جاو] *(ça:v) {eT} is.* **1.** Şöhret; şan; ün. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] [DLT][KB] [Yüknekî] **2.** Ad; san. [KB] **3.** Haber. *{eAT} (aynı)* **4.** Ses. [KB] **5.** *{eAT}* Yüksek ses. **6.** *{eAT}* Şöhretli bir yer; memleket; iklim. [YE] **7.** *sf. {eAT}* Şöhretli. [YE] ◻ **çav çaldırmak,** *{eAT} 1. İlân etmek. 2. Söz yaymak; söylenti çıkarmak.*|| **çav çalmak,** *{ağız} Başvurmak; aranmak.* [DS]|| **çav dutmak,** *{eAT} Ün almak; şöhret kazanmak.*|| **çav düşmek,** *{eAT} Söylenti olmak.*|| **çav itmek,** *{eAT} Seslenmek; çağırmak.*|| **çav olmak,** *{eAT} Dile düşmek; adı yayılmak; hakkında söylenti çıkmak.*|| **çav urmak,** *{eAT} Sesini her tarafa yaymak; bağırmak.*

çav[4], [çav جاو] *is.* **1.** *{eAT}* Erkek cinsel organı. **2.** *{ağız}* At, eşek, deve gibi iri yapılı hayvanların erkeklerinin cinsel organı. [DS]

çav[5], [*eT.* çoğ > çav] *{ağız} is.* Güneşin buluttan sıyrılmış durumu. [DS]

çav[6], [Kürt. çav] *{ağız} is.* Ottan örülmüş urgan. [DS]

çav[7], [Çin. ch'ao] *{eT} is.* Kâğıt para; banknot. [EUTS]

çav[8], [Lat. sclavus *(köle)* > schiavo *(köleniz)* > Vend. İt. ciao] *ünl.* Allahaısmarladık.

çava, [Far. cavān => çavā] *(çava:) {eT} is.* Delikanlı; genç. [DLT]

çavalye, [? çavalye] *is.* Balık taşınada kullanılan kestane ağacından yapılmış geniş sepet.

çavamak, [çav-mak *(sıyrılıp çıkmak)* / çav-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-v(ı)-yor]* (Buğday filizleri için) başak vermeden boylanmak. [DS]

çavan, [çav-mak *(sıyrılıp çıkmak)* > çav-an] *{ağız} is.* **1.** Hayvanların erkeklik organı. **2.** Sığırların dişilik organı. [DS]

çavar[1], [çavār] *(çava:r) {eT} is.* Ateş yakmaya yarayan şey; tutuşturucu. [DLT]

çavar[2], [çav-mak *(sapmak)* > çav-ar] *sf. {OsT}* (Ok için) düz gitmeyerek sağa sola sapan.

çavarlığ, [çavār-lığ] *(çava:rlığ) {eT} sf.* Tutuşturmaya yarayan. ◻ **çavarlığ yer,** *Yavşan gibi tutuşturucu yapmaya yarayan odunluk yer.* [DLT]

çavaş, [çōğ > çoğ-aç > çavaş] *{ağız} is.* **1.** Güneşlik yer; güneş ışığı düşen alan. **2.** Güney. [DS]

çavaşlamak, [çavaş-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Güneşlenmek. [DS]

çavdar, [Moğ. çavdar / Far. çūdār] *is.* **1.** *bot.* Buğdaygillerden ekmeği yapılan nişastası az, selülozu fazla, bir yıllık, boylu tahıl; *(Secale cereale).* **2.** *{ağız}* Arabanın ön ve arka tekerleklerinin bağlandığı uzun ağaç. [DS] ◻ **çavdar bacak,** *{ağız} (Kişi için) ince bacaklı.* [DS]|| **çavdar mahmuzu,** *bot. Hypocreales takımından, çiçekte tepecik yolu ile dölyatağına yerleşen ve orada içinde çok sayıda zehirli alkaloit bulunduran siyah bir skleroz meydana getiren bir mantar türü, (Clavicep purpurea).*|| **çavdar mahmuzu hastalığı,** *tıp. İçinde çavdarmahmuzu bulunan unların yenmesi ile ortaya çıkan, el ve ayaklarda kangren, kramplar ve baş dönmeleri ile suç işlemeye yönelik davranışlara sebep olan bir çok hastalığın adı.*

çavdarlı, [çavdar-lı] *sf.* **1.** İçinde çavdar bulunan. **2.** (Yiyecek veya ekmek için) içine çavdar unu katılmış olan.

çavdarlık, -ğı [çavdar-lık] *{ağız} is.* Çavdar bitkisi kadar büyüyen, başak verdiği halde tanesi olmayan, çalı içlerinde yetişen bir tür bitki. [DS]

çavdarsız, [çavdar-sız] *sf.* **1.** İçinde çavdar bulunmayan. **2.** Çavdar konulmamış olan.

çavdır, [çav-mak *(sapmak)* / *eT.* *çand-mak > çavdır] *{ağız} sf.* Irkı saf olmayan; melez; karışık. [DS]

çavdırma, [çav *(yans.)* > çav-dır-ma] *{ağız} is.* **1.** Tarlayı baştan aşağı sulama. **2.** Akarsuyun kollara ayrıldığı yer. **3.** Eyere bağlı kolanın çok sıkılmasından, hayvanın karnında meydana gelen şişlik. **4.** *sf.* (Atış için) isabetsiz. [DS]

çavdırmak[1], [çav *(yans.)* > çav-dır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Işık tutmak. [DS]

çavdırmak[2], [çav *(yans.)* > çav-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Fırlatmak; atmak. [DS]

çavdurmak, [çav-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Atmak. **2.** Uçurmak. [DS]

çavela, [İt. ciambella] *{ağız} is.* Balıkçı sepeti. [DS]

çavele, [Far. çāvele چاوله] *(ça:vele) {OsT} is.* **1.** Güzel görünümlü bir tür gül. **2.** *sf.* Eğri büğrü.

çaveş, [çōğ > çoğ-aç > çaveş] *{ağız} is.* Güneş ışığı ve ısısı alan yer; güneş. [DS]

çaveşir, [Ar. cavşīr / Far. gavsir => çavşır / çaveşir] *{ağız} is.* Meyveleri, halk hekimliğinde uyarıcı ve gaz söktürücü olarak kullanılan çok yıllık otsu bitki, *(Prangos pabularia).* [DS]

çavga[1], [Slav. čávka] *{ağız} is.* Bir tür karga. [DS]

çavga[2], [çav-mak *(caydırmak, savmak)* > çavga] *{ağız} is.* Geçirilen kazadan sonra verilen şükran yemeği. [DS]

çavgaç, -cı [çoğ > çoğ-aç > çav-gaç] *{ağız} is.* Güney. [DS]

çavgal, [? çavgal] *{ağız} sf.* Çok; bol. [DS] 🗗 **çavgal çavgal,** *{ağız} Bol bol.* [DS]

çavgan, [Far. çevgān] *{eT} is.* Polo oynamakta kullanılan ucu eğik sopa; çevgen. [DLT]

çavgın[1], [çav-mak > çav-ġın / çav-ḳın چاوغن] *{eAT} is.* **1.** Şiddetli rüzgâr ve alev. **2.** *{ağız}* Şiddetli esen rüzgârla birlikte yandan yağan yağmur. [DS] **3.** *{ağız}* Kar ve yağmur karışımı yağış. [DS]

çavgın[2], [çav-mak *(sıyırılıp çıkmak)* > çavan / çavġın چاوغن] *{eAT} is.* **1.** Erkeklik organı. **2.** Özellikle at, eşek gibi iri yapılı erkek hayvanların cinsel organı.

çavgın[3], [çav-gın] *{ağız} is.* Çabuk hareket eden ince yılan. [DS]

çavgın[4], [? çavgın] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çavgın[5], [çav-gın] *{ağız} sf.* Bir anı diğerine uymayan; kararsız. [DS]

çavgu, [çal-mak > çal-gu > çav-gu] *{ağız} is.* Süpürge. [DS]

çavgun, [çav-gun] *{ağız} is.* Rüzgâr ve karla karışık yağan yağmur. [DS]

çavhıt, [? çavḫıt] *{ağız} sf.* İşi yaramaz; bozulmuş. [DS]

çavı, [çav-ı] *{ağız} is.* **1.** Azgın **2.** Vahşi. [DS]

çavıg, [çav-mak > çav-ıġ / çağ-ıġ] *{eT} is.* Kamçı; kamçı ucu. [DLT]

çavık, -ğı [çav-ık] *{ağız} is.* Koku. [DS]

çavıkmak, [çāv *(ün)* > çav-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ır]* **1.** Güçlenmek; kuvvetlenmek. [EUTS] **2.** Ün sahibi olmak; meşhur olmak. [EUTS] [KB]

çavıkmış, [çāv > çav-ık-mak > çav-ık-ınış] *{eT} sf.* Meşhur. [Gabain]

çavıl, [çağ-ıl > çavıl] *{ağız} is.* Çakıl yığını; çağıl. [DS]

çavıldır, [çav > çav-ıl-d-ır] *{ağız} sf.* Namuslu. [DS]

çavılmak, [çāv > çav-mak > çav-ı-l-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Meşhur olmak.

çavımak, [çav-mak > çav-ı-ımak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Şaşırmak. [DS]

çavın[1], [çav > çav-ın] *{ağız} is.* Baston. [DS]

çavın[2], [çav > çav-ın] *{ağız} is.* İri yapılı hayvanların erkeklik organı. [DS]

çavır[1], [çāv *(ün)* > çav-ır چاور] *is.* **1.** *{eAT} {OsT}* Seslenme; çağırma. **2.** *{ağız}* Haber. [DS] 🗗 **çavır eylemek,** *{eAT} {OsT} Haber vermek; ilan etmek.*

çavır[2], [Ar. (Sur.) شور] *{ağız} is.* Duyuru. 🗗 **çavır etmek,** *{ağız} Kaybedilen bir şeyi çevreye duyurmak.* [DS]

çavır[3], [çığ > çığ-ır > çavır] *{ağız} is.* **1.** Karda açılan yol; çığır. **2.** Sonu olmayan yol. [DS]

çavır[4], [çav > çav-ır] *{ağız} is.* İri yapılı hayvanların erkeklik organı. [DS]

çavış[1], [çav-ış / çev-iş] *{eT} is.* **1.** Yol; vasıta; tedbir. [EUTS] **2.** Hile. [EUTS]

çavış[2], [çav > çav-ış] *{ağız} is.* Huni. [DS]

çavışdan, [çağ > çağ-ış-dan > çavış-dan] *{ağız}* is. Duvarları olmayan basit barınak. [DS]

çavju, [? çavjū] *(çavju:) {eT} is.* **1.** Gövdesi, dalları ve meyvesi kırmızı olup meyvesi acı bir ağaç. **2.** (Bu ağaca benzetme yapılarak) güzel kadın parmağı. [DLT]

çavka, [Slav. čávka] *{ağız} is.* Bir tür karga. [DS]

çavkaç, -cı [çoğ-aç > çavkaç] *{ağız} is.* Güneş ışığı ve ısısı alan yer; çoğaç. [DS]

çavke, [Slav. čávka] *{ağız} is.* Bir tür karga. [DS]

çavkın[1], [çav-mak > çav-ḳın چاوقن] *{eAT} is.* Şiddetli esen rüzgâr ya da alev.

çavkın[2], [çav > çav-kın] *{ağız} is.* Erkek cinsel organı. [DS]

çavkırmak[1], [çav-kır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sert karşılık vermek; karşı gelmek. [DS]

çavkırmak[2], [çav-kır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Hasta için) çabalamak. [DS]

çavlamak, [çıġ-lā-mak / çav-lā-mak] *(çavla:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* Bozulmak; çürümek; kokuşmak.

çavlan, [çav *(yans.)* > çav-la-mak > çav-la-n] *is.* Büyük çağlayan; şelale.

çavlanma, [çāv *(ün)* > çav-la-n-ma] *is.* **1.** Gürültüsü etrafa duyulma eylemi. **2.** Ünü yayılma eylemi.

çavlanmak, [çāv *(ses, ün, şan)* > çav-la-n-mak چاولنمق/چولانمق] *edil. f. [-ır] [eT, eAT, OsT. -ur]* **1.** Sesi veya gürültüsü etrafa yayılmak; çevreden işitilmek. **2.** *{eT} {eAT} {OsT} dönşl. f.* Ünü, şanı, şöhreti yayılmak; şüyu bulmak; dillere düşmek; şan şöhret sahibi olmak; ünlenmek. [DLT] [DK][KB]

çavlı[1], [çōvlī /çāvlī] *(ça:vlı:) {eT} is.* Ateş tutuşturmaya yarayan meyve kabukları. [DLT]

çavlı[2], [*eT.* çāv-lıġ > çav-lı چاولی] *sf. {OsT}* Ünü yayılmış; meşhur; şöhretli.

çavlı[3], [çav-lī] *(çavlı:) is.* **1.** *{eT}* Henüz ava alıştırılmamış doğan yavrusu. **2.** *{ağız}* Şahin kuşu. [DS]

çavlıg, [çāv-lıġ] *(ça:vlığ) {eT} sf.* Şöhretli; tanınmış. [Clauson]

çavlım, [çav-lı-m چاولم] *{eAT} sf.* Ünlü; meşhur.

çavlu, [çav-lu] *{ağız} is.* Meyve taşımak için bezden yapılmış sepet. [DS]

çavlug, [çāv-lıġ / çav-luġ] *{eT} sf.* Şöhretli; tanınmış.

çavlum, [çav-lu-m چاولوم] *{eAT} sf.* Ünlü; tanınmış.

çavma, [çōġ *(yalın)* > çağ-mak / cağ-mak > cav-ma *(dağılma; yolunu sapıtma)* > çav-ma] *is.* **1.** Güneşin doğması eylemi. **2.** (Sıcak, koku, ışık) yayılma, dağılma eylemi. **3.** Yolundan sapma eylemi; hedeften sapma; şaşırma.

çavmak[1], [çağ-mak / cağ-mak / cav-mak *(dağılmak; yolunu sapıtmak)* > çav-mak چاومق / چومق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Doğrultusunu, yönünü değiştirmek; yoldan çıkmak; hedeften sapmak; şaşırmak. [DS] **2.** *{eAT} {OsT}* İleri fırlamak. **3.** *{ağız}* (Yıldız için) kaymak. [DS] **4.** *{ağız}* Kuş kanatlarını büzerek ok gibi uçmak. [DS] **5.** *{ağız}* (Araba için) önü yukarı kalkmak. [DS] **6.** *{ağız}* İvmek; çabalamak. [DS] **7.** *{ağız}* Sinmek. [DS] **8.** *{OsT}* (Sıcak, koku, ışık için) yayılmak; dağılmak; saçılmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **9.** *{ağız}* (Ekin için) başak vermeden boy atmak; uzayıp yükselmek. [DS] **10.** *{ağız}* (Kuş için) kanatlarını sıka sıka uçmak. [DS]

çavmak[2], [çāv *(ün)* > çav-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** Ses taşımak; haber götürmek. **2.** *{ağız}* Duymak. [DS]

çavmak[3], [*eT.* çōġ > çav-mak چاومق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** (Güneş için) doğmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* (Güneş için) bulutların arasından sıyrılmak. [DS]

çavmak[4], [çav-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Dolaşmak; gezmek. **2.** Hasta yoklamak. [DS]

çavmak[5], [çav-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Temizliği, güzelliği göz almak. [DS]

çavmak[6], [cav-mak چاومق] *{OsT} gçsz. f. [-ar]* (Vücut için) pişmek; isilik olmak; yanmak.

çavmak[7], [çav-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Benzemek. [DS]

çavon, [? çavon] *{ağız} is.* Ayak izi. [DS]

çavras, [Far. çep ü rāst => çapraz > çavras] *{ağız} is.* Ayakları çaprazlamasına beyaz olan at. [DS]

çavratmah, [çav *(ün, ses)* > çav-(ı)r-a-t-maḫ] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Duyurmak. [DS]

çavrıkmak, [çav-(ı)r-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Acele etmek; çabalamak. **2.** Başı dönmek. **3.** Ateşten yüzü kızarmak. [DS]

çavrımak, [çav-(ı)-r-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Ateşten yüzü kızarmak. [DS]

çavsımak, [çav-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Kokmak. [DS]

çavsız, [Çin. ch'ao *(kâğıt para)* => çav-sız] *{eT} sf.* Parasız. [EUTS]

çavsurmak, [çav-(ı)s-ur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Toplamak. [DS]

çavşamak, [çak *(yans.)* > çaḫşā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Çakıl, küçük taş, boncuk vb. için) ses çıkarmak; cıkırdamak.

çavşak, [*eT.* çaḫşā-mak > çaḫşak / çavşa-k] *{ağız} is.* **1.** Küçük çakıllı tarla. **2.** Tarladaki taş yığını. [DS]

çavşang[1], [Çiğ. çavşāñ / çıvşāñ] *(çaşa:ñ) {eT} is.* Koyun kırpma makası. [DLT]

çavşang[2], [çavşāñ] *(cavşa:ñ) {eT} sf.* Gözünden sürekli yaş akan; sulu göz. [DLT]

çavşarı, [Far. çāp ü rest ? / çav-mak > çav(ı)ş-ar-ı] *{ağız} sf.* Çarpık; ters. [DS]

çavşır[1], [Ar. cavşīr *(bahar otu)* / Far. gāvşīr => çavşır /çaşır / çaşur / çakşır otu] *is. bot.* Maydanozgillerden, telek yapraklı, sert gövdeli, şemsiye biçiminde bileşik sarı çiçekli, kalın kökleri kurutulup dövülerek cinsel gücü artırmada ilaç olarak kullanılan çok yıllık otsu bir bitki; çakşır otu, *(Pastinaca opopanax).*

çavşır[2], [cav-mak > çav-(ı)ş-ır] *{ağız} is.* Enlemesine. [DS]

çavşırı, [cav-mak *(sapmak)* > çav-(ı)ş-ır-ı] *{ağız} zf.* **1.** Enlemesine. **2.** Ters. [DS]

çavşur, [cav-mak > cav-(ı)ş-ur] *{ağız} is.* Enlemesine. [DS]

çavşut, [çaşıt > çavşıt] *{ağız} is.* Casus; çaşıt. [DS]

çavul, [çak / çağ *(yans.)* > çak-ıl > çağ-ıl / çavul] *{ağız} is.* Buz kütlelerinin dağlardan sürükleyip getirdiği taş yığını. [DS]

çavullamak, [çav-mak *(dolaşmak)* > çav-ul-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-ı(u)-yor]* Çevreyi dolaşarak gözetlemek. [DS]

çavun[1], [çav > çav-ın] *is.* **1.** *{ağız}* İri yapılı hayvanların erkeklik organı. [DS] **2.** Hayvanların erkeklik organından yapılan kırbaç. **3.** Baston.

çavun[2], [çav+ün] *{ağız} is.* Şan; şöhret. [DS]

çavun[3], [? çavon > çavun] *{ağız} is.* Ayak izi. [DS]

çavundur, [çav-mak *(sıyrılıp çıkmak)* > çav-un-(u)dur ?] *{ağız} is.* Düzlüklerin ortasında yükselen tepe; höyük. [DS]

çavur[1], [*eT.* çığ-ır > çavur] *{ağız} is.* Karda açılan yol; iz; çığır. [DS]

çavur[2], [çāv *(ses)* > çağur / çavur] *{ağız} is.* Haber. [DS]

çavur[3], [Ar. kāfir / Far. gabr] *{ağız} is.* Gâvur. [DS]

çavurdaşmak, [çāv *(ses)* > çav-ur-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Gürültü yapmak; anlaşılmaz biçimde hep birden konuşmak. [DS]

çavurgun, [çav-mak > *çav-ur-mak > çavur-gun] *{ağız} is.* Birdenbire yağan kar. [DS]

çavurlamak[1], [çav-mak *(dolaşmak)* > çav-ur-lamak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Dolaşıp bakmak. [DS]

çavurlamak[2], [Ar. (Sur.) şavur شور => çavur-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Duyurmak; haber vermek. [DS]

çavurmak, [çev-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Yemenilerin etrafını dikmek. [DS]

çavuş[1], [çāv *(ses)* > çav-mak > çav-ış / çavuş] *{ağız} is.* **1.** Sıvıları şişe veya fıçı gibi kaplara koymakta kullanılan koni biçimli araç; huni. **2.** Fes ibiği. [DS]

çavuş[2], [*eT.* çabış *(yaver)* / çawuş *(komutan)* > Far. çāvüş چاووش چاووش /] *is.* **1.** *{eT}* Ordu komutanı. **2.** *{eT}* Savaşta askerin düzenini sağlayan; onları zulüm yapmaktan men eden kimse; kumandan. [DLT] **3.** *tar.* Toplantılarda, divanlarda alınan kararları yüksek sesle halka duyuran kişi. **4.** *tar.* Orduda onbaşıdan sonra gelen erbaş. **5.** Bir işin veya işçilerin başında bulunan, onları yöneten kişi. **6.** *{eAT}* Bekçi. [DK] **7.** *{eAT}* Hizmetkâr. [DK] 🗗 **çavuş aşı,** *{OsT} Birkaç türlü hububat karıştırılarak yapılan bir yemek; şetrenc.*|| **çavuş kuşu,** *zool. Gök kuzgunumsular takımının çavuş kuşugiller familyasından, geniş siyah ve beyaz çizgili, kızılımsı renkli, başında iri bir tepelik bulunan, eski dünyanın sıcak ve ılıman bölgelerinde yaşayan, yuvasını ağaç kovuklarına yapan böcekçil bir kuş; hüthüt, (Upupa epops).*|| **çavuş kuşugiller,** *zool. Çavuş kuşunu kapsayan kuş familyası, (Upupidae).*|| **çavuş üzümü,** *bot. Marmara, Trakya ve Ege bölgesinde yetiştirilen iri taneli, ince kabuklu, bol sulu tatlı bir sofralık üzüm türü.*

çavuş[3], [çōğ > çoğaç > çavuş] *{ağız} is.* Güneşlik yer; güneş. [DS]

çavuşan, [çavuş + Far. ān جاووشان] *(çavuşa:n) {OsT} is.* Çavuşlar.

çavuşkan, [? çavuşkan] *{ağız} is.* Çardak. [DS]

çavuşluk, -ğu [çavuş-luk] *is.* **1.** Çavuş rütbesi ve görevi. **2.** Çavuş olma durumu.

çavzukmak, [çav-(ı)z-uk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* → çavzurtmak. [DS]

çavzurtmak, [çav-(ı)z-ur-t-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Oraya buraya koşuşturmak; cozurtmak. **2.** İvmek. [DS]

çay[1], [çay] *is.* Irmaktan küçük, dereden büyük, yaz kış suyu bulunan akarsu. 🗗 **çay ana,** *{ağız} Ebe.* [DS] || **çay anası,** *{ağız} Çayın taşarak iki tarafta bıraktığı yatak izi.* [DS]|| **çay beyi,** *{ağız} Çay kenarında çıkan kaynak; pınar; göze; çaykara.* [DS]|| **çaydan geçip derede boğulmak,** *Pek çok güçlükleri aşmışken küçük bir olumsuzlukla başarısız duruma düşmek.*|| **çayı görmeden paçaları sıvamak,** *Yersiz olarak çok önceden tedbir almak.*|| **çay kenarına kuyu kazmak,** *Gereksiz yere emek harcamak.*|| **çay taşı,** *{ağız} İri çakıl.* [DS]|| **çay üzümü,** *bot. Meyvesi içinde taşıdığı tanenden dolayı ishal kesici olarak kullanılan yaban mersini bitkisi, (Vaccinium myrtilius).*

çay[2], [Çin. č'a-ye > Moğ. çai => çay] *is. bot.* **1.** Güneydoğu Çin kökenli, demlendikten sonra uyarıcı bir etkisi ve kekremsi bir tadı dolayısıyla sıcak içecek olarak tüketilen yaprakları almaşık, kısa saplı, sert derili ve dişli, çiçekleri sarımsı ve az kokulu bodur ağaç, *(Camellia cinensis).* **2.** Bu ağacın demlenmek üzere kurutulmuş yaprakları. **3.** Bu yaprakların sıcak su içinde demlenmesi ile elde edilen kırmızı renkli ve hoş kokulu sıcak içecek. **4.** Genel içeceği çay olan ve yanında pasta börek gibi yiyeceklerin de ikram edildiği davetli toplantı. **5.** Genellikle öğleden sonra düzenlenen müzikli eğlence. **6.** *argo.* Esrar. 🗗 **çay bahçesi,** *Çay, kahve ve alkolsüz içeceklerin içildiği açık hava kahvehanesi.*|| **çay bardağı,** *Çay içmekte kullanılan dar belli ince bardak.*|| **çay coştu,** *{ağız} Çay semaveri.* [DS]|| **çay evi,** *Çevredeki iş yerlerine çay ve değişik içecek satan küçük kahvehane.*|| **çay fincanı,** *Çay içilen kahve fincanlarından daha büyük porselen kap.*|| **çay kaşığı,** *Çaya konulan şekeri karıştırmakta kullanılan küçük kaşık.*|| **çay ocağı,** *Bir iş yerinde ya da çarşı içinde çayın demlenip hazırlandığı yer.*|| **çay saati,** *Çalışma ortamında çay veya değişik içecekleri içmek için ayrılmış belirli bir zaman dilimi.*|| **çay servisi,** *Çay ikram etme; çay dağıtma işi.*|| **çay şekeri,** *Demlenmiş çayın tatlandırılması için kullanılan kristal şeker.*|| **çay takımı,** *1. Çaydanlık, demlik, şekerlik, sütlük ve fincanlardan meydana gelmiş mutfak eşyasının tümü. 2. Çay ikram ederken kullanılan örtü ve peçete gibi eşyalar.*|| **çay vermek,** *Konuklara çay ve yanında pasta, börek, çörek gibi yiyecekler vermek üzere toplantı düzenlemek.*

çay[3], [Rom. çay] *is. argo.* Kız.

çaya, [Moğ. çaḳa > çağa > çaya] *{ağız} is.* Çocuk; bebek. [DS]

çayan[1], [*eT.* çaḏan > çayan] *{ağız} is.* **1.** Çıyan. **2.** Kırkayak. **3.** Akrep. **4.** Yılan. **5.** Midye. **6.** Yılana benzer, kertenkele gibi yürüyen hayvan. **7.** Yengeç. **8.** Arpa başağı. [DS] ◻ **çayan gözlü,** *{ağız} Mavi gözlü.* [DS]

çayan[2], [? çayan] *{ağız} sf.* Mavi gözlü. [DS]

çayan[3], [çav *(yans.)* > çav-nmak > çay-an] *{ağız} is.* Kızak. [DS]

çayana, [çağ(a)+ana] *{ağız} is.* Ebe. [DS]

çaycı, [çay-cı] *is.* **1.** Çay demleyip satan kimse. **2.** Çay üreticisi. **3.** Çay tiryakisi. **4.** *argo.* Esrar, uyuşturucu satıcısı.

çaycılık, -ğı [çay-cı-lık] *is.* **1.** Çay demleyip satma işi ve mesleği. **2.** Çay üreticiliği. **3.** *argo.* Uyuşturucu satıcılığı.

çaycoş, [çay+coş] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çaydam, [çaydam / çiydem] *{eT} is.* Yatak içine konulan veya yağmurluk yapılan ince keçe.

çaydanlık, -ğı [çay + Far. dān *(yer)* + T. -lık] *is.* İçinde çay demlemek için su kaynatılan ve demlikten daha büyük olan kap.

çayevi, [çay+ev-i] *{ağız} is.* Çayın taşarak, iki tarafında bıraktığı yatak yerleri. [DS]

çaygara, [çay + gāra *(maden suyu)* [Tietze] / çay + (kak *(su dolu oyuk)* > kah-ra > kāra > ġāra] *{ağız} is.* **1.** Çay kenarında çıkan su gözesi; pınar; kaynak; çaykara. **2.** Kumsal; nehir yatağı. [DS]

çaygiller, [çay-gil-ler] *is. bot.* Yaprakları basit ve dişli, almaşık; çiçekleri çoğunlukla tek, ayrı taç yapraklı, iki çenekli bitkiler familyası, *(Theaceae).*

çayhane, [çay + Far. ḫāne *(ev)* چایخانه] *(çayha:ne) is.* Çevredeki iş yerlerine çay ve değişik içecek hazırlayıp satılan küçük kahvehane; çay evi.

çayhaneci, [çayhane-ci] *(çayha:neci) is.* Çayhane işleten kimse.

çayhanecilik, -ği [çayhane-ci-lik] *(çayha:necilik) is.* Çayhane işletme işi.

çayır[1], [Kırg. çiyir / çıyır [Räsänen] > çay-ır] *is. bot.* **1.** Üzerinde ot biten, bu otlar biçilerek ya da otlatılmak suretiyle hayvancılık yapılan nemli arazi. **2.** Bu tür yerlerde biten otlar. ◻ **çayır faresi,** *zool. Çayırlık alanlarda yaşayan tarla faresi büyüklüğünde olan bir tür fare.* || **çayır göbeleği,** *bot. Çayır mantarı.* || **çayır köpeği,** *zool. Marmota benzeyen büyük kemirgen hayvan, (Cynomys socialis).* || **çayır kuşu,** *zool. Tarla kuşugillerden, tarlalarda yuva yapan 20 cm. boyunda sırtı kahverengi, karnı beyaz, yuva yapma dönemleri dışında sürü hâlinde dolaşan küçük ötücü kuş; tarla kuşu, toygar, tarla toygar, (Alauda arvensis).* || **çayır mantarı,** *bot. Çayırlık alanlarda yetişen kimi yenilebilen kimi de zehirli olan şapkalı mantarların ortak adı, (Agaricus, Amanita, Psillota).* || **çayır melikesi,** *bot. Bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, beyaz pembe çiçekli bir ağaççık; erkeç sakalı, keçi sakalı, (Spiraea aruncus).* || **çayır nergisi,** *bot. İlkbaharda çiçek açan yabani nergis, (Narcissus officinalis) ve çuha çiçeği (Primula officinalis) gibi sarı çiçekli bitkilerin genel adı.* || **çayır otu,** *bot. 1. Çayırda biten, başakları küme şeklinde olan otların genel adı. 2. Buğdaygillerden küçük boylu genellikle kireçli yerlerde ve çayırlıklarda yetişen bir çayır bitkisi, (Phleum pratese).* || **çayır peyniri,** *Koyun sütünden yapılan üzerine çörek otu serpilip çayır otlarına sarılarak satılan taze peynir.* || **çayır sazı,** *bot. Papirüsgillerden üçgen kesitli sapları bir tutam etrafında bulunan, yatay kök saplı çok yıllık otsu bitki, (Carex).* || **çayır sedefi,** *bot. Düğün çiçeğigillerden, sulak yerlerde yetişen, kökü müshil olarak kullanılan bir bitki, (Thalictrum).* || **çayır tavuğu,** *zool. Kuzey Amerika'da yaşayan sırtı beyaz çizgili siyah ve esmer, karnı siyah bir yaban tavuğu, (Tympanuchus).* || **çayır teresi,** *bot. Turpgillerden yabani bir bitki, (Cardemina pratensis).* || **çayır tirfili,** *Baklagillerden hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki, (Trifolium pratense).* || **çayır voynukları,** *tar. Seferde ordu atlarına bakmak, has ahır ve çayır hizmetlerini görmek üzere Hristiyanlardan seçilen bir sınıf asker.* || **çayır yulafı,** *bot. Buğdaygillerden yulafa benzer bir kır bitkisi, (Avenastrum).*

çayır[2], [çay-ır] *{ağız} is.* Ördek. [DS]

çayırgüzeli, [çayır+güzel-i] *is. bot.* Kömeç biçiminde ve ortası sarı, çepeçevre ve uçları pembe dilsi çiçekleri olan sapsız otsu bir bitki, *(Bellis pernnis).*

çayırlama, [çayır-la-ma] *is.* **1.** (Hayvanlar için) çayırda otlamak işi. **2.** (Hayvanlar için) çayır otları yüzünden hastalanma.

çayırlamak, [çayır-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Hayvanlar için) çayırda otlamak; çayır otları ile karnını doyurmak. **2.** (Hayvanlar için) yediği çayır otları yüzünden hasta olmak.

çayırlanma, [çayır-la-n-ma] *is.* Çayır oluşumu.

çayırlanmak, [çayır-la-n-mak] *is.* (Tarla, arazi, bahçe vb.) çayır otları bitmek; çayır oluşmak.

çayırlaşma, [çayır-la-ş-ma] *is.* Çayır durumuna gelmek işi.

çayırlaşmak, [çayır-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çayır durumuna gelmek; çayır gibi olmak.

çayırlatma, [çayır-la-t-ma] *is.* **1.** Bir hayvanı çayırda otlatma işi. **2.** Çayır otu yedirerek hastalandırma.

çayırlatmak, [çayır-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir hayvanın çayırda otlamasını sağlamak. **2.** (Hayvanı) çayır otu yedirerek hastalandırmak.

çayırlı, [çayır-lı] *sf.* Çayırı olan; üzerinde çayır bulunan.

çayırlık, -ğı [çayır-lık] *is.* Çayır bitkileri yetişmiş olan yer.

çayka, [Slav. çayka / şayka] *is.* İmparatorluk döne-

minde kullanılan, üç topu bulunan ve altı düz, 20-50 asker alan savaş gemisi.

çaykalmak, [çalka-n-mak > çayka-l-mak] *{eT} is.* Çalkanmak; sallanmak; harekete gelmek. [Nevâyî]

çaykam, [çalk-a-m > çaykam] *{ağız} is.* Yayık yayma; çalkama. 🗗 **çaykam testisi,** *{ağız} Yayık.* [DS]

çaykama, [çalk-a-mak > çayka-ma] *{ağız} is.* Bir tür darı ekmeği. [DS]

çaykara, [çay + gāra *(maden suyu)* [Tietze] / kak *(su dolu oyuk)* > kah-ra > kāra > ġāra)] *is.* Çay kenarında çıkan su kaynağı; göze.

çaykavuş, [çay+kavuş] *{ağız} sf.* Sırasız. [DS]

çaykazanı, [çay+kazan-ı] *{ağız} is.* Büyük çamaşır kazanı. [DS]

çaykuş, [çay+kuş] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çaylak[1]**, -ğı** [Şor. şay-lak > çay-lak] *is.* **1.** *zool.* Uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlıları avlayan tavuk büyüklüğünde yırtıcılardan bir kuş; kocalak, *(Milvus migrans).* **2.** *{ağız}* Bebek; çocuk. [DS] **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde, terfi eden, rütbe alan kişilere bunu haber veren ve böylece müjdelik toplayan kişilere verilen ad. **4.** *sf. mecaz.* Acemi; tecrübesiz; toy. **5.** Tamahkâr. **6.** *{ağız}* (Kişi için) sözünde durmayan. [DS] **7.** *{ağız}* (Sığır için) boynuzlarının arası açık olan. [DS] **8.** *{ağız}* (At için) bacaklarının arası çok açık olan. [DS] 🗗 **çaylak fırtınası,** *Kışa girerken görülen bir fırtına.*‖ **çaylak kapışmak,** *{ağız} Bir tür oyun.* [DS]

çaylak[2]**, -ğı** [çağ-la-mak > çay-la-k] *{ağız} is.* **1.** Irmağın en geniş yeri. **2.** Çağlayan; şelale. [DS]

çaylak, -ğı [çağa-lak > çaylak] *{ağız} is.* Çocuk; bebek. [DS]

çaylakça, [çaylak-ça] *zf.* Çaylağa yakışır biçimde; toyca; acemice.

çaylaklık, -ğı [çaylak-lık] *is.* Toyluk, acemilik.

çaylamak[1]**,** [çak / çağ *(yans.)* / çay *(dere)* > çay-lamak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sel suları tarafından tarlaya taş, kum getirilmek. [DS]

çaylamak[2]**,** [çay-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Düşünmek. [DS]

çaylanbuk, -ğu [çay-la-mık > çay-la-(m)bık] *{ağız} is. bot.* Ayrık otu. [DS]

çaylamık, -ğı [çay-la-mık] *{ağız} is. bot.* Ayrık otu. [DS]

çaylan, [çay-la-mak > çay-la-n] *{ağız} is.* **1.** Akarsuların geçit verdiği yer. **2.** Çakıllı, kumlu yer. [DS]

çaylı, [çay-lı] *sf.* İçinde çay bulunan. 🗗 **çaylı kek,** *İçine çay konularak yapılmış bir tür kek.*

çaylık[1]**, -ğı** [çay-lık] *is.* **1.** Çay ağaçlarının yetiştiği yer; çay bahçesi. **2.** *sf.* Çay için ayrılan; çayda kullanılan.

çaylık[2]**, -ğı** [çay-lık] *{ağız} is.* Kadınların iş yaparken giydikleri geniş, uzun don. [DS]

çaylık[3]**, -ğı** [Far. cāh => çağ-lık > çay-lık] *{ağız} is.* Lavabo; banyo. [DS]

çaymak[1]**,** [çay-mak / cay-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Dönmek; vazgeçmek. [DK] **2.** *{ağız}* Kaymak. [DS]

çaymak[2]**,** [çay-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Tırmalamak. [DS]

çaymık, [Bulg. čájnik] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çaynak, -ğı [cır *(yans.)* > cır-(ı)n-ak > cıy-(ı)n-a-k > çaynak چاياناق] *{OsT} {ağız} is.* → cıynak. [DS]

çaynaklamak, [çaynak-la-mak چايناقلمق] *{eAT} edil. f. [-ır]* Tırmalamak.

çaynaşık, -ğı [çay-(ı)n-aş-ık] *{ağız} sf.* Eli kolu, tutmayan; eli kolu sakat olan. [DS]

çaynaşmak, [çay-(ı)n-aş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Dolaşmak; karışmak; birbiri içine girmek. **2.** Şaşırmak. **3.** Bir yere toplanmak. [DS]

çaynık, -ğı [Bulg. čájnik] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çaynik, -ği [Bulg. čájnik] *{ağız} is.* Çaydanlık. [DS]

çaynuğ, [? çaynuğ] *{ağız} is.* Çınar ağacı. [DS]

çayrak[1]**, -ğı** [çay *(yans.)* > çay-(ı)r-a-k] *{ağız} is.* **1.** Çaykara. **2.** Çakıllı ve otlu düz toprak. [DS]

çayrak[2]**, -ğı** [çay-(ı)r-a-k] *{ağız} is.* **1.** Baca. **2.** Odun. [DS]

çayramak, [çay-(ı)r-a-mak] *{ağız} is.* **1.** Hasada erişmek. **2.** (Ekin için) susuzluktan kurumak. [DS]

çayrampalık, -ğı [çayrampa-lık] *{ağız} is.* Sulak ve bataklık yer. [DS]

çayraz, [çay-ır > çay-(ı)r-a-z] *{ağız} is.* Bataklık iken tarla hâline getirilen toprak. [DS]

çaysamak, [çay-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Çay içmek istemek; çay arzulamak. [DS]

çayşak, -ğı [çağ-(ı)ş-ak] *{ağız} is.* Otlu ve çakıllı düz toprak. [DS]

çaytak, -ğı [çağ *(şiş, sopa)* + tak ? > çaytak] *{ağız} is.* **1.** Atlara yük vurulurken kullanılan çatal ağaç. **2.** *sf.* Bacakları dışa doğru eğri olan. **3.** Düz taban. [DS]

çaytı, [? çaytı] *{eT} is.* Manastır. [EUTS]

çaytınak, -ğı [çay(ı)t-ın-ak] *{ağız} sf.* Bacakları dışa doğru eğri olan. [DS]

çaytulus, [? çaytulus] *{ağız} is.* Çakal. [DS]

çazer, [Far. çāder] *{eAT} is.* Çarşaf; üst giyim eşyası.

-çe[1]**,** [-ca / -ce / -ça / -çe] *yap. e.* → -ca.

-çe[2]**,** [-ca /-ce / -ça / -çe] *{eAT} çek. e.* → -ca.

-çe[3]**,** [Far. -çe چه] *{OsT} ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlerden isim yapan küçültme eki, *bağ-çe (küçük bağ).*

çe[1]**,** [çe / çö *(yans.)*] *is.* Şaşma ve ne söyleyeceğini bilememe durumlarını anlatan kök. [Zülfikar] *çeçe-le-me*

çe[2]**,** [çe /ça] *{eT} e.* Benzetme edatı.

çe[3]**,** [Far. tā => çā > çe] *{ağız} zf.* Ta. [DS]

çebek, -ği [? çebek] *{ağız} sf.* (Hayvan için) bir boynuzu kırık. [DS]

çeber, [Ar. cebbār] *{eT} sf.* Becerikli. *{ağız} (aynı)* [DS]

çebeş, [Yun. kemos / çimos *(burunsalık)*] *{ağız} is.* **1.** Ata vurulan gemin damaklı ve metal kısmı. **2.** Damaklı gem. [DS]

çebiç[1]**, -ci** [çebiş > çebiç] *{ağız} is.* **1.** Bir ya da iki yaşındaki keçi yavrusu **2.** Kısır keçi. **3.** Tiftik keçisi. [DS] ◻ **çebiç çene,** *{ağız} (İnsan için) sivri çene.* [DS]

çebiç[2]**, -ci** [? çebiç] *{ağız} is.* Köklenmiş bağ çubuğu. [DS]

çebik, -ği [Far. çābük => çebik] *{ağız} zf.* Çabuk; acele. [DS]

çebil, [çebil] *{ağız} is.* Bir yaşındaki keçi yavrusu. [DS]

çebiş[1], [Far. çebiş / çepiş چپش] **1.** *{eT} {eAT} {OsT} {ağız}* Bir ya da iki yaşındaki keçi. [DS] **2.** *{ağız}* İki yaşındaki erkek keçi. [DS]

çebiş[2], [çeb-mek / çew-mek *(çevirmek; çıkar yol bulmak)* > çeb-iş / çev-iş] *{eT} is.* **1.** Kurnazlık; hile; oyun. [İKPÖy.] **2.** Çıkar yol; çare. [İKPÖy.]

çebiş[3], [? çebiç] *{ağız} is.* Köklenmiş bağ çubuğu. [DS]

çebiş[4], [? çebiş] *{ağız} is.* Kızların cinsiyet organı. [DS]

çebişleme, [çebiş-le-me] *{ağız} is.* Salkımında kurumuş üzüm. [DS]

çebit, -di [? çebit] *{ağız} is.* Yufka hamurunun içine tereyağ ve peynir konularak sacta kızartılmak suretiyle yapılan börek. [DS]

çeblebi, [? çeblebi] *{ağız} is.* Çay kenarında kendi kendine yetişen ağaç, çalı, söğüt vb. [DS]

çebmek, [çeb-mek / çew-mek] *{eT} gçl. f. [*-ür]* **1.** Çevirmek. [İKPÖy.] **2.** Çıkar yol bulmak. [İKPÖy.]

çebre, [Slav. çeber] *{ağız} is.* Turşu için kullanılan üstü geniş, altı dar fıçı. [DS]

çebres, [Far. çeb ü rāst] *{ağız} is.* **1.** Çengel. **2.** Kopça. [DS]

çebrez, [Far. çeb ü rāst] *{ağız} is.* → çebres. [DS]

çebük, [Far. çābük] *{eAT} sf.* **1.** Çevik; seri; atik. **2.** Becerikli.

çec[1], [Far. çāç => çec] *{ağız} is.* → çeç[1]. [DS] ◻ **çec etmek,** *{ağız} 1. Harmanda, savrulmuş tahılı kalburdan geçirerek yığın yapmak. 2. Bir meyveyi veya kuru sebzeyi kabuğundan ayırmak. 3. Herhangi bir meyveyi bir araya toplamak; yığmak.* [DS]‖ **çeci durmak,** *{ağız} Kaynatılarak veya kurutularak firesi çıkan bir şeyin geri kalan özü çok olmak; evinli olmak.* [DS]

çec[2], [çeç] *{ağız} is.* → çeç[2]. [DS]

çece[1], [? çece] *{ağız} is.* **1.** Ağabey. **2.** Baba. **3.** Dede. [DS]

çece[2], [? çece] *{ağız} is.* **1.** Ova köylerinden çalışmak için gelen işçi. **2.** Seyyar satıcı. [DS]

çece[3], [? çece] *{ağız} is.* Pencere. [DS]

çecen, [çecen] *{ağız} is.* Sığır kuyruğu kılından dokunmuş süt süzgeci. [DS]

çecey, [? çece > çecey] *{ağız} is.* Baba. [DS]

çecgere, [Far. dest-gāre] *{ağız} is.* Teskere. [DS]

çecih, [çecik > çecih] *{ağız} is.* Altın veya madenî paralara ip takılması için yapılan küçük halka.[DS]

-çecik, [-cacık / -cecik / -çecik / -çacık] *yap. e.* → cacık.

çecik[1]**, -ği** [Az. çéciy *(süs boncuğu)*] *is.* **1.** Kulp; sap. **2.** Ağaç veya madenî çivi. **3.** Kova, kazan gibi kapların kulplarının takıldığı yer. **4.** Kapların kulpunu tutturmak için çakılan çivi; cicik. **5.** Kazan veya yemek tenceresinin ağız kısmının kıvrıntı yeri. ◻ **çeciği geçmek,** *{ağız} (Makas, bıçak vb. için) çivisi gevşemek.* [DS]‖ **çeciği gevşemek,** *{ağız} 1.* → çeciği geçmek. *2. İnadı kırılmak; gönlü olmak; dayanma gücü ve kuvveti kalmamak.* [DS]

çecik[2], [Far. çāç => çeç > çec-ik] *{ağız} is.* Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını. [DS]

çecitmek, [çeç + et-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Savrulmuş buğdayı gözerden geçirerek yığın yapmak. [DS]

çecürce, [çecür-ce ?] *{ağız} is.* Büyük taşçı çekici. [DS]

çecüstü, [çeç+üst-ü] *{ağız} is.* Harman sahibinin, tahıl vererek harmanda çalışanlara aldığı çerez vb. yiyecek. [DS]

çeç[1], [Far. çāç *(yaba)* چاج / چج] *is.* **1.** *{eAT} {OsT}* Savrulmuş, samanından ayrılmış tahıl yığını; çeç. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{eAT}* Yığın. **3.** *{ağız}* Kabuğu çıkarılmış fındık, ceviz ve mısır yığını. [DS] **4.** *{OsT}* Tahıl elenen kalbur. **5.** *{OsT}* Harman savurmakta kullanılan yaba. ◻ **çeç tepe,** *{ağız} Çevresi düz, toprak yığını; höyük.* [DS]

çeç[2], [Erme. č'ēč] *{ağız} is.* Balsız petek; dalak. [DS]

çeç[3], [Erme. č'eç] *{ağız} is.* Üzümün suyu alındıktan sonra kalan posası. [DS]

çeç[4], [çeç] *{ağız} is.* Şalgamın yaprak ve sapları. [DS]

çeç[5], [Far. çāç =>çeç] *{ağız} is.* Koni şeklinde yığılmış taş. [DS]

çeç[6], [çeç] *{ağız} is. çoc. d.* El. [DS]

çeç[7], [çeç] *{ağız} is.* Kova sapı. [DS]

çeçe[1], [? çeçe] *{ağız} is.* Efe. [DS]

çeçe[2], [Bantu d. > Fr. tsé-tsé] *(çe'çe) is. zool.* İnsanlara uyku hastalığı bulaştıran, iki kanatlılardan, Güney Afrika'da pek çok türü bulunan sinekten büyük bir böcek; çeçe sineği, *(Glossina).* ◻ **çeçe sineği,** *{ağız} Çeçe.* [DS]

çeçe[2], [? çeçe] *{ağız} is.* Ağabey. [DS]

çeçe[3], [? çeçe] *{ağız} is. çoç. d.* Et. [DS]

çeçe[4], [Yun. tsatsa] *{ağız} is.* **1.** Genelev çalıştıran kadın, çaça. **2.** Kefalin küçük yavrularına verilen ad; çaça balığı. [DS] ◻ **çeçe başı,** *{ağız} Arabulucu; çaça başı.* [DS]

çeçek, [*eT.* çéçek / Moğ. çeçeg > Far. çeçek چچك] *is.* **1.** *{eT} {ağız}* Çiçek. [Gabain] [DLT] [EUTS] [DS] **2.** *{OsT}* Gül. **3.** *{OsT} {ağız}* Çiçek hastalığı. [DS] **4.** *{OsT}* İnsan vücudundaki ben.

çeçeklenmek, [çeçek-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Çiçeklenmek. [DLT] [EUTS]

çeçeklig, [çeçek-lig] *{eT} sf.* Çiçekli. [EUTS]

çeçeklik, [çeçek-lik] *{eT} is.* Çiçeklik. [DLT] [EUTS]

çeçelemek, [çeçe-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Şaşırmak. [DS]

Çeçen, [Çeçen *(kavim adı)*] *öz. is.* **1.** Kuzey-Doğu Kafkasya'da yaşayan ve kendilerine Nahci, Nahcuva adını veren yerli Müslüman halk. **2.** *sf.* Çeçenlere ait, onlara özgü olan. **3.** *sf.* Çeçen soyundan olan. 🗗 **Çeçen arabası,** *Eskiden posta arabası olarak kullanılan, yaylı, dört tekerli, iki pencereli ve çift atlı süslü bir araba türü.*‖ **çeçen kızı,** *Adıyaman, Erzincan yöresinde kına gecesi eğlencelerinde oynanan gövende türü bir halk oyunu ve türküsü.*

çeçen, [? çeçen] *{ağız} sf.* Akıllı. [DS]

Çeçence, [Çeçen-ce] *is.* Çeçenler tarafından konuşulan Kafkas dili.

çeçeron, [İt. chiacchierone] *{ağız} sf.* Açıkgöz olan kimse. [DS]

çeçge, [Far. çeç *(yaba)* > çeç-ge] *{eT} is.* Çulha tarağı. [DLT]

çeçik[1]**, -ği** [Az. çéciy *(süs boncuğu)* > çeçik] *{ağız} is.* **1.** Ziynet altınının halkası. **2.** Kulp; sap. **3.** Tencere ya da kazanın ağzındaki dışarı doğru olan kıvrıklık. **4.** Kovanın kulp takılan yeri. **5.** Ağaç veya metal çivi. [DS] 🗗 **çeçiği gevşemek,** *{ağız} Dayanma gücü kalmamak; gönlü olmak.* [DS]

çeçik[2]**, -ği** [çeçik] *{ağız} is.* Kadınların başlarına örttükleri yazmanın gerisini atma biçimi. [DS]

çeçik[3]**, -ği** [çeçik] *{ağız} is.* Elma, armut gibi meyvelerin yenmeyen özü; koçan. [DS]

çeçil, [? çeçil] *is.* Yağı alınmış sütten ya da ayrandan yapılan bir tür peynir; çökelek; keş; kurut.

çeçim, [Far. cācim => çeçim] *{ağız} is.* İnce dokunmuş, renkli kilim. [DS]

çeçinli, [çeçin-li] *{ağız} sf.* Macun gibi yoğrulmuş; yapışkan. [DS]

çeçlemek, [çeç-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Harmandaki ekin saplarını, döven sürmek üzere yaymak. [DS]

çeçli, [çeç-li] *{ağız} sf.* Petekli. 🗗 **çeçli bal,** *{ağız} Petekli bal.* [DS]

çedek, -ği [? çedek] *{ağız} sf.* (Kişi için) pis ve beceriksiz. [DS]

çedeme, [Far. cāu *(arpa)* ? / *eT.* çığ *(hasır otu)* + Far. dāne] *{ağız} is.* Keten tohumu. [DS]

çedene, [Far. cāu *(arpa)* ? / *eT.* çığ *(hasır otu)* + Far. dāne] *{ağız} is.* **1.** Herhangi bir şeyin küçük parçası. **2.** Keten tohumu. **3.** Kendir tohumu. **4.** Çam fıstığı kozalağı. **5.** Sakız ağacı meyvesi. **6.** Buğday kavurgası. **7.** *sf.* (Kişi için) kısa boylu ve huysuz. **8.** Çok zayıf. [DS]

çedi, [? çedi] *{ağız} is.* Bir tür diken. [DS]

çedik[1]**, -ği** [iç + edük *(pabuç)* > çedik چدك] *is.* **1.** Mest üzerine giyilen sarı pabuç. **2.** Terlik. **3.** *{eAT} {ağız}* Koncu kısa çizme; konçlu mest. [DS] 🗗 **çedik pabuç,** *Çedikle birlikte giyilen ayakkabı.*

çedik[2]**, -ği** [? çedik] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çedik[3]**, -ği** [çet-ik > çedik] *{ağız} is.* Bir cismin kenarında meydana getirilen oyuklar. [DS]

çedikçi, [çedik-çi] *is.* Çedik imal eden ya da satan kimse.

çedim, [çed-im ?] *{ağız} is.* (Çocuk için) gelişme; büyüme. [DS]

çedük, -ğü [çetük / çedük چدوك] *{eAT} is.* Kedi.

çefa, [? çefa] *{ağız} is.* Çimen; yeşil ot. [DS]

çefalık, -ğı [çefa-lık] *{ağız} is.* Çimenlik; otlak. [DS]

çefdeli, [Far. şeft-ālū] *{ağız} is.* Şeftali. [DS]

çefet, [Far. cehūt => çefet] *{ağız} is.* Geçimsiz kimse. [DS]

çefşeng, [çepiş *(oğlak)* > cefşeñ / çavşāñ [Clauson]] *{eT} is.* Koyun kırpılan makas; kırkı. [DLT]

çeft, [? çeft] *{ağız} is.* **1.** Çam ve palamut ağacının meyvesinin kabuğu. **2.** Üzüm kabuğu. **3.** Meyvenin içindeki parçalardan her biri. [DS]

ceget, -di [çeget] *{ağız} is.* Orman. [DS]

çeg, [çēg] *(çe:g) {eT} is.* Çizgili bir tür pamuklu dokuma. [DLT]

çegale, [Far. çeġāle چغاله] *(çeğa:le) {OsT} is.* Çağla.

çegâne, [Far. çegāne چغانه] *(çegâ:ne) {OsT} is.* **1.** Çengilerin dans ederken çaldıkları, zilleri ve kasnağı metal def. **2.** Çengilerin ikişerli olarak ellerine takarak çaldıkları dört parçadan ibaret bir tür metal çalpara; çağana.

çegânebaz, [Far. çegāne+baz *(oynayan)* چغانه باز] *(çegâ:neba:z) {OsT} is.* Çegâne adı verilen tek veya üç kollu zilli maşayı çalarak oynayan dansçı.

çege, [çeñe] *{ağız} is.* Köşe. [DS]

çegel, [çağ-ıl] *{ağız} is.* Çakıl yığını; çağıl. [DS]

çegesek, -ği [çeñe-sek] *{ağız} sf.* (Kişi için) çok konuşan; geveze. [DS]

çeget, [? çeget] *{ağız} is.* Orman. [DS]

çegi, [çeg-i] *{ağız} is.* Saban demirinin çamurunu kazımakta kullanılan demir. [DS]

çegil, [çağ-ıl > çeg-il] *{ağız} is.* Çakıl yığını; çağıl. [DS]

çegin, [*eT.* çig-mek > çig-in / çiğin / çiyin] *{ağız} is.* → çiğin. [DS]

çegle, [çeg-le] *{ağız} is.* Çakıl yığını; çağıl. [DS]

çegleşmek, [çeg-le-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Karşılıklı olarak ad çekmek; kur'a çekişmek.

çegürge, [çeg-ür-ge] *{ağız} is.* İnşaatta kullanılan dört köşe ağaç. [DS]

çegzinmek, [tegzin-mek > çegzin-mek > Çağ. çizgin-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* → çezginmek; çizginmek.

çeğ, [çeñe > çeğ] *{ağız} is.* Kene. [DS]

çeğe[1]**,** [çeñe > çeğe] *{ağız} is.* Köşe. [DS]

çeğe[2]**,** [çeñe > çeğe] *{ağız} is.* Kene. [DS]

çeğel, [çağ *(yans.)* > çağ-ıl > çeğ-el] *{ağız} is.* Çakıl; kum yığını. [DS] 🗗 **çeğel taşı,** *{ağız} Çay taşı.* [DS]

çeğen, [Far. çevgān => çeğen] *{ağız} is.* Baston; asa. [DS]

çeğesek, -ği [çeñe-sek] *{ağız} sf.* Çok konuşan; geveze. [DS]

çeğil[1]**,** [çeğ-il] *{ağız} is.* **1.** Çekirdek. **2.** Çakıl; çağıl. [DS]

çeğil[2]**,** [çeğ-il] *{ağız} is.* Savrulup temizlenerek yığılmış tahıl yığını. [DS]

çeğillik, -ği [çeğ-il-lik] *{ağız} is.* Çakıl taşı bulunan yer; çakıllık. [DS]

çeğin, [çigin > çiğin > çeğin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çeğir, [çağ *(yans.)* > çeğ-ir] *{ağız} is.* Tarlada bir yere toplanmış taş yığını. [DS]

çeğirdek, -ği [çekir-dek] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çeğiz[1]**,** [çez-gin-mek / çeğz-in-mek > çeğiz / çeğz] *{eAT} is.* Daire; çevre. [Tietze]

çeğiz[2]**,** [Ar. cihāz => çeğiz] *{ağız} is.* Çeyiz. 🗗 **çeğiz evi,** *{ağız} Gelinin çıktığı ev.* [DS]

çeğle, [çağ *(yans.)* > çeğ-le] *{ağız} is.* **1.** Kumdan büyük, çakıldan küçük taş. **2.** Büyüklü küçüklü taş yığını. [DS]

çeğmel[1]**,** [çek-mek > çek-me-l ?] *{ağız} sf.* **1.**Yay ya da çengel biçiminde olan. **2.** *is.* Baston biçimindeki çoban değneği. **3.** Yüksek dallardaki meyveleri çekmek için kullanılan ucu çatal sopa. [DS]

çeğmel[2]**,** [çek-mel] *{ağız} is.* Kıl çadır. [DS]

çeğmen, [çek-mek > çeğ-men] *{ağız} is.* Çekmen. [DS]

çeğnek, -ği [çeğ-ne-k] *{ağız} is.* Yol üstündeki bataklık. [DS]

çeğnemek, [çeyne-mek / çiğne-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* → çiğnemek. [DS]

çeğşek, -ği [çeğ-(i)ş-ek] *{ağız} is.* Kırılarak küçültülmüş taş. [DS]

çeğürme, [çev-ir-me > çeğ-ür-me] *{ağız} is.* **1.** Etrafını sarma; kuşatma; çevirme. **2.** Ağılların önünde her tarafı çitlerle çevrilmiş olan yer. [DS]

çeğzindürmek, [çez-(i)g-in-mek > çeğzin-mek > çeğzin-dür-mek چكزندرمك] *{eAT} gçl. f. [ür]* Döndürmek; devrettirmek.

çeğzinmek, [[tegzin-mek> çegzin-mek > çeğzin-mek چكزنمك] *dönşl. f. [-ir] [eAT -ür]* **1.** *{ağız}* Yavaş davranmak; ağırdan almak; oyalanmak. **2.** *{eAT}* ranmak; ağırdan almak; oyalanmak. **2.** *{eAT}* Dönmek; dolaşmak. [DS]

çeh[1]**,** [Far. çeh چه] *{OsT} is.* Kuyu.

çeh[2]**,** [Far. çeḫ چخ] *{OsT} is.* Kılıç, hançer vb. şeylerin kılıfı; kın.

çehan, [Far. çehān چهان] *(çeha:n) {OsT} sf.* **1.** Damlayan. **2.** Damlayıcı.

çehar, [Far. çehār چهار] *(çeha:r) {OsT} sf.* Dört; çâr. 🗗 **çehār-bāliş,** *{OsT} 1. Dört yastık. 2. Şeref sadrı; taht.*|| **çehār-deh,** *{OsT} On dört.*|| **çehār-gâne,** *{OsT} Dört öge.*|| **çehār-kûşe kap,** *{OsT} Köşeleri birer santim eninde deri ile kaplanmış ortası ebrulu kitap kaplarına verilen ad.*|| **çehār-pā,** *{OsT} Dört ayaklı hayvan.*‖ **çehār-şenbih,** *{OsT} Dördüncü gün; çarşamba.*‖ **çehār-yār,** *{OsT} Dört dost.*

çeharşenbih, [Far. çehār + şenbih *(gün)* چهارشنبه] *{OsT} is.* Çarşamba.

çeharüm, [Far. çehārüm چهارم] *{OsT} sf.* Dördüncü.

çeharümin, [Far. çehārümīn چهارمين] *(çeha:rümi:n) {OsT} sf.* Dördüncü.

çehdirmek, [çek-tir-mek > çeḫdir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çektirmek. [DS]

çehe, [çeñe > çehe] *{ağız} is.* **1.** Duvar köşesi. **2.** Çene. [DS] 🗗 **çehe taşı,** *{ağız} Duvar köşelerine konulan büyük taşlar.* [DS]

çehebaz, [çene + Far. bāz > çehebaz] *{ağız} sf.* (Kişi için) çok konuşan; geveze. [DS]

çehim, [? çehim] *{ağız} is.* Patiska. [DS]

çehiz, [Ar. cihāz > çehiz چهيز] *{eAT} is.* Çeyiz.

çehme[1]**,** [çek-me > çeḫme] *{ağız} is.* Ayakkabı. [DS]

çehme[2]**,** [çek-me > çeḫme] *{ağız} is.* Bir tür pilav. [DS]

çehmece, [çek-me-ce] *{ağız} is.* Çekmece. [DS]

çehmek, [çek-mek > ceḫ-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Çekmek. [DS]

çehre, [Far. çihre چهره] *is.* **1.** İnsanda başın saçlar, kulak ve çene altı ile sınırlanmış bölümü; yüz; sima; surat. **2.** Yüzünün özellikleri ile özdeşleşmiş kişi; şahsiyet, kişilik. **3.** Yüzdeki ifade. **4.** *gnşl.* Bir şeyin dış görünümü; biçim. **5.** Özellik. **6.** Somurtkanlık; surat asma. 🗗 **çehre-gû,** *{OsT} Satranççıbaşı.*|| **çehre-güşā,** *{OsT} Yüz açıcı; yüzümü açan.*|| **çehre-i gülgûn,** *{OsT} Gül renkli yüz; gül yanaklı.*|| **çehre-nümā,** *{OsT} Yüz gösteren, yüzünü gösteren.*|| **çehre-perdāz,** *{OsT} Ressam.*|| **çehre-perdāz-ı cihān,** *{OsT} Güneş.*|| **çehre-sā,** *{OsT} Yüz süren.*|| **çehre züğürdü,** *Çirkin yüzlü kimse.*

çehretim, [? çehretim] *{ağız} sf.* Saplı; kollu. [DS]

çehrî, [Ar. (Sur.) cıhra] *{ağız} is.* → cehri. [DS]

çeik, -ği [çecik] *{ağız} is.* Kova, bakraç vb. kapların birleşme yerlerindeki çivi. [DS]

çej[1], [çēj / çév / çég / çüv / çüy] *(çe:j) {eT} is.* **1.** Demir çivi. **2.** Çivi ve tellerin ucundaki kancalar.

çej[2], [Far. cec] *is. {ağız}* Saplı buğday yığını. [DS]

-çek[1], [-cak / -cek / -çak / -çek] *yap e.* → -cak.

-çek[2], [-çek] *{eAT} yap. e.* Fiilden isim yapan ek; tek örneği vardır. *em-çek.*

-çek[3], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* → -çak.

Çek, [Slav. çeḫ] *is.* **1.** Orta Avrupa'da Bohemya, Moravya ve Silezya'nın bir kesiminden meydana gelen bölge ve bu bölge halkından olan. **2.** *sf.* Çeklerle ilgili olan.

çek[1], [*eT.* çēg] *is.* Bez ayağı örgü ile dokunmuş çizgili bir kumaş türü.

çek[2], [çek] *{eT} is.* **1.** Kura; ad çekme. **2.** Hisse; pay.

çek[3], [çek] *{ağız} is.* **1.** Hallaç tokmağı. **2.** Harmanda sapları çekerek dağıtmakta kullanılan uzun saplı geniş ağızlı çengel. [DS]

çek[4], [? çek] *{eT} is.* "Ufak tefek şeyler" anlamındaki "çek çük" ikilemesinde geçer. 🗗 **çek çük,** *Malın en değersizi; kıvır zıvır.* [DLT]

çek[5], [Far. şāh > Ar. > Fr. > İng. cheque / check *(satranç oyununda şaha "Kış!" demek)*] *is.* Belli bir paranın ödenmesi konusunda bankaya talimat veren, şekli kanunla belirlenmiş ödeme emri belgesi. 🗗 **çek etmek,** *Kontrol etmek; yoklamak; tahkik etmek; denetlemek.*

çek[6], [çak > çek] *{ağız} zf.* Ta. [DS]

çekâçak, [Far. çekāçāk چکاچاك] *(çekâ:ça:k) {OsT} is.* Kılıç, mızrak gibi silahların çarpışmasından çıkan ses; silah şakırtısı. 🗗 **çekāçāk-ı süyūf,** *{OsT} Kılıç şakırtısı.*

çekân, [Far. çekīden *(damlamak)* > çekān چكان] *(çekâ:n) {OsT} sf.* **1.** Damlayan. **2.** Damla damla akan.

çekap, [İng. check *(yoklamak)* + up *(sonuna kadar)*] *is.* Herhangi bir hastalık belirtisi bulunmasa dahi, bir kimseyi bütün tıbbi inceleme ve araştırma metot ve tekniklerini kullanarak yapılan tam bir sağlık muayenesi; tam bakım.

çekas, [çek-mek + as-mak] *is.* Bir ucu sabit bir yere takıldıktan sonra diğer ucu çekilmek suretiyle makarasındaki ip veya telin boşanması ile karşı duvar veya direğe takılan ve sonra da tekrar makarasına sarılarak toplanıp kaldırılabilen bir tür çamaşır sergeni.

çekberi, [çek-mek + beri] *is.* **1.** Harmandaki sapları çekmeye veya yaymaya yarar uzun saplı bir tür çengel. **2.** Fırından ateş ve kül çekmekte kullanılan çengelli kürek.

çekçak, [Far. çekçāk چكچاك] *(çekça:k) {OsT} is.* → çekaçak.

Çekçe, [Çek *(Avrupalı bir ulus)* > Çek-çe] *is.* Bohemya, Moravya ve Silezya'nın bir bölümünde konuşulan Slav dili.

çekçek[1], **-ği** [çek-mek + çek-mek > çek+çek] *is.* **1.** İnsan gücü ile hareket ettirilen dört tekerlekli araba. **2.** Uzakdoğu'da insan taşımada kullanılan el arabası. **3.** Eskiden bayram yerlerinde, dört beş çocuk alabilen ve sahibi tarafından çekilerek götürülen üstü püsküllerle süslü arabalara verilen ad.

çekçek[2], **-ği** [çek+çek] *{ağız} is.* **1.** Üzüm ve nişastadan yapılan bir tür tatlı. **2.** Küp biçimindeki şeyler. [DS]

çekçeki[1], [cek+cek-i] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekçeki[2], [çek+çek-i] *{ağız} is.* Kalın kiriş ucu ile direk arasına konulan süslenmiş kama. [DS]

çekdire, [çek-dir-e چكدره] *{OsT} is.* → çektiri.

çekdiri, [çek-dür-ür چكدرى] *{eAT} {OsT} is.* → çektiri.

çekdirik, [çek-dir-mek > çek-dirik] *{ağız} is.* Harmanda samanları toplamakta kullanılan tahta araç. [DS]

çekdirme, [çek-dir-me چكدرمه] *{eAT} is.* → çektiri.

çekdirü, [çek-dür-ü چكدرو] *{eAT} is.* → çektiri.

çekdürmek, [çek-dür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Çektirmek.

çekdürür, [çek-mek > çek-dür-ür] *{OsT} is.* Çektiri. 🗗 **çekdürür gemi,** *{OsT} Çektiri.*

çeke[1], [Far. çeke *(çok küçük)*] *{ağız} sf.* Küçük; ufak. [DS]

çeke[2], [çek-e] *{eAT} is.* **1.** Çekme eylemi ve durumu. **2.** Çekerek düzene sokma. **3.** *{ağız} sf.* Sıkı; gergin. [DS] 🗗 **çeke durmak,** *{ağız} Çekinerek kenarda durmak; karışmamak.* [DS]|| **çeke dutmak,** *{ağız} Gergin tutmak.* [DS]|| (ayağını) **çeke dutmak,** *{ağız} Birisine sık gidip gelmemek; sık görüşmemek.* [DS]|| **çeke düzen,** *{eAT} Çeki düzen; intizam.*|| **çeke düzen virmek,** *{eAT} Kılık kıyafetini düzeltmek; süslenmek.*

çekecek, -ği [çek-mek > çek-ecek] *is.* **1.** Ayakkabıyı kolayca giyebilmek için topuğun biçimine uydurulmuş metal ya da plastikten yapılma küçük eşya. **2.** Kapı kilitlerinin dilini harekete geçiren ve zincir bağlanabilen bir tür kanca. **3.** *{ağız}* Kar temizlemeye yarayan aygıt. [DS] **4.** *{ağız}* Yemenicilerde kalıpları çıkartmakta kullanılan aygıt. [DS] **5.** *{ağız}* Kar temizlemeye yarayan aygıt. [DS] **6.** *{ağız}* Dövenin altına sap çekmek için kullanılan aygıt. [DS] **7.** *{ağız}* Saban okunu boyunduruğa bağlayan ip.[DS]

çekek[1], [çekek] *{eT} is.* Çiçek hastalığı. [DLT]

çekek[2], **-ği** [çek-mek > çek-ek] *is. dnz.* Tekneleri kıyıya çekmeye ve karinasını temizlemeye yarar eğik düzlem biçimindeki iskele; *{ağız}.* [DS]

çekek[3], **-ği** [çek-ek] *{ağız} is.* Bataklık. 🗗 **çekek çamur,** *{ağız} Bataklık.* [DS]

çekel, [Yun. tzakelin] *{ağız} is.* **1.** Sabana yapışan çamurları sıyırmaya yarayan ve üvendirenin ucuna

takılmış ıspatula biçiminde küçük metal parça. **2.** Küçük çapa. **3.** İnce, uzun değnek. [DS]

çekelebüz, [çek-ele-vüz / çekele-büz] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekeleme, [çek-ele-me] *is.* Tekrar tekrar çekmek işi.

çekelemek, [çek-ele-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Tekrar tekrar çekmek; çekiştirmek. **2.** *{ağız}* Bir kimseyi, bir şeyi çekerek, sürükleyerek götürmek. [DS]

çekeles, [çekelez / çekeles] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekeleve, [İt. sacaleva / Yun. sakko *(kaba giysi)* + leva / laifa *(yelken)*] *is. dnz.* Kıç tarafı yüksek hızlı bir yelkenli türü.

çekeleviz, [çekelevüz > çekeleviz] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekelevuz, [çekele-vüz] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekelevüz, [çek-ele-vüz] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekelez[1], [çek-mek > çek-ele-z] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekelez[2], [çek-mek > çek-ele-z] *{ağız} is.* Kasap. [DS]

çekelge, [çek-er-ge > çek-el-ge] *{ağız} is.* **1.** Süre. **2.** Mesafe. **3.** Uzam. [DS]

çekelik, -ği [çök-el-ik > çekel-ik] *{ağız} is.* Çökelek; yağsız ayran peyniri. [DS]

çekelos, [çekelez] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekeloz, [çekelez] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekem[1], [çek-em] *is.* **1.** *{eAT}* (Kuyu vb.den) bir çekimlik su; çekim. **2.** İdrar artırıcı, tansiyon düşürücü ve özellikle romatizmaya karşı yakı olarak kullanılan, elma, armut ağaçları ile çamlar üzerinde asalak yaşayan ökse otunun *(Viscum album)* kurutulmuş meyvesi; burç; gevele; gökçe; gövelek; güvelek. **3.** *{ağız}* Böğürtlen. [DS] **4.** *{ağız}* Su yollarını yapan ve su işlerinden anlayan kimse. [DS] **5.** *{ağız}* Kuyucu. [DS]

çekem[2], [çek-em] *{ağız} is.* Pekmez kaynatılarak yapılan ağda. [DS]

çekemci, [çekem-ci] *{ağız} is.* Lağımcı. [DS]

çekememe, [çek-e-me-me] *is.* **1.** Çekmeye gücü yetmeme durumu. **2.** Katlanamama, hoş görememe veya kıskanma durumu.

çekememek, [çek-e-me-mek *(çekebilmek f. olumsuzu)*] *gçl. yeterlik. f.* **1.** Çekmeye gücü yetmemek; çekme, taşıma gücünden yoksun bulunmak. **2.** Katlanamamak; kıskanmak. **3.** Hoş karşılamamak. ☞ **çekemeze düşmek,** *{ağız} Tehlikeye düşmek.* [DS]

çekemezlik, [çek-e-me-mek > çek-e-me-z-lik] *is.* Çekememe durumu; kıskançlık; hoş görmeme.

çeken[1], [çek-en] *sf.* **1.** Çekme işlemini yapan. **2.** Uzatan. **3.** *is.* Makinelerde hareketi başka bir organa aktaran kayış vb. şey. **4.** Müzikte bir durak veya tonalite dizisinde bitiş sesinden sonraki en önemli ses.

çeken[2], [çek-en] *{ağız} is.* Su yollarını yapan ve su işlerinden anlayan kimse. [DS]

çekene, [çök-mek > çöken-e / çeken-e] *{ağız} is.* **1.** Keten döküntülerinden yapılan bir tür kilim. **2.** Keten ipinden dokunmuş yaygı. [DS]

çekenek, -ği [çek-mek > çek-enek] *{ağız} is.* **1.** Herhangi bir şeyi çekmekte kullanılan aygıt. **2.** Dolma tüfeğin içindeki sıkıyı boşaltmakta kullanılan ucu çengelli ince çubuk. **3.** Harmanı tınaz yapmakta kullanılan aygıt. [DS]

çekenel, [çeken+el] *{ağız} is.* Semerin arka tarafına çakılan çengelli demir. [DS]

çekenez, [çekele-vüz > çekelez / çekenez] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekenmek, [çek-mek > çek-en-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Arzu etmek; istemek. [DS]

çeker[1], [çek-mek > çek-er] *is.* **1.** Bir tartının kaldırabileceği en ağır yük miktarı. **2.** Uzatma işareti. **3.** Paketlenecek ürüne sarıldıktan sonra boyutları küçülebilen ambalaj maddesi.

çeker[2], [çek-mek > çek-er] *{ağız} is.* Çekinilen şey. [DS]

çeker[3], [Far. şeker] *{eT} is.* Kudret helvası; tatlı; şeker.

çekere, [? çekere] *{ağız} sf.* Sarı. [DS]

çekerek[1], **-ği** [çeke *(küçük)* > çeke-rek چكرك] *{OsT} zf.* **1.** Az küçük. **2.** *{ağız}* Daha küçük. [DS]

çekerek[2], **-ği** [çek-mek > çek-er-ek] *{ağız} is.* Çekimserlik. [DS]

çekerek[3], **-ği** [çek-er-ek] *{ağız} is.* Uzaklık; mesafe. [DS]

çekerge, [çek-mek > çek-er-ge] *{ağız} is.* Süre; uzaklık; uzam; mesafe. [DS]

çekert, [? çekert] *{ağız} is.* Yeşermiş güzlük ekin. [DS]

çeket[1], **-di** [Fr. jaquette] *{ağız} is.* Ceket. [DS]

çeket[2], **-di** [? çeket] *{ağız} is.* Sokak. [DS]

çeketlemek, [ceket-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Bitki kökleri için) su yüzünden fazla büyümek. [DS]

çeketmek[1], [çek-mek + et-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Yola çıkmak; yola koyulmak; hareket etmek; çekip gitmek. [DS]

çeketmek[2], [çek+et-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Çekimser durmak. [DS]

çekgaleviz, [çek-ele-vüz => çekgaleviz] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çekge, [çekürge > çek-ge > çek-ke] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekgel, [Yun. tzekalin] *{ağız} is.* Övendirenin alt ucundaki demir sıyırgı. [DS]

çekgi, [çek-mek > çek-ki] *{ağız} is.* Harmanda sapları yaymak için kullanılan bir tarım aracı. [DS]

çeki[1], [çek-i] *is.* **1.** Çekme eylemi ve sonucu. **2.** Halıyı tezgâha germe işi. ☞ **çeki düzen,** *Düzenlilik; tertipli ve intizamlı yaşayış.*

çeki[2], [çek-mek *(tartmak)* > çek-i] *is.* **1.** Odun, kömür, kireç vb. ağır şeyleri tartmak için kullanılan 195 okkalık (=250 kg) ağırlık ölçüsü. **2.** İpek cinsi şeyleri tartmakta kullanılan 300 g'lık ölçü. **3.** Tartı aleti. **4.** *{ağız}* Tüfekte barut ve saçma miktarını gösteren ölçü. [DS] **çeki taşı,** *Tartı aletinin bir tarafında asılı duran iki yüz elli kilogramlık taş veya madenî ağırlık.* || **çeki taşı gibi,** *(Kişi için) ağır davranan ya da hareketsiz.* || **çekiye gelmek,** *Düzene uymak.* || **çekiye gelmez,** *1. Ölçülemeyecek kadar ağır. 2. İstediği gibi davranan, baskı altına giremeyen.*

çeki[3], [*eT.* çığ-mak *(dürmek)* > çık-mak > çık-ı > çek-i چکی] *{OsT} is.* **1.** Kadın başörtüsü. **2.** *{ağız}* Alna bağlanan yazma; çember. [DS] **3.** Kadınların fes üzerine sardıkları yemeni. **4.** Kadınların başlarına bağladıkları baş örtüsü. **5.** *{ağız}* Hayvan palanının üzerine çekilen çul. [DS]

çeki[4], [*eT.* çığ-mak *(dürmek)* > çık-ı > çek-i] *{ağız} is. folk.* **1.** Düğüne götürülen hediye. **2.** Düğünlerde oyuna kaldırılan kimse. [DS]

çeki[5], [çek-mek > çek-i] *{ağız} is.* **1.** Ekin ve ot çekmekte kullanılan çengelli alet. **2.** Hallaç tokmağı. **3.** Bıçkı; dişli çakı. **4.** Boyunduruğu oka bağlayan ağaç çivi. [DS] **çeki kayışı,** *{ağız} Arabanın yan kayışı.* [DS]

çeki[6], [*eT.* çığ-mak *(dürmek)* > çık-mak > çek-mek > çek-i] *{ağız} is.* **1.** Hayvanların beline bağlanan ip. **2.** Kuşak. **3.** Hayvanın payanının üstüne örtülen çul. **4.** Pantolon. [DS]

çeki[7], [çek-mek > çek-i] *{ağız} is.* Meyve sebze taşımakta kullanılan kamıştan örülme büyük sepet. [DS]

çeki[8], [çek-mek > çek-i] *{ağız} is.* **1.** Sıkıntı. **2.** Üzüntü. [DS] **çeki çekmek,** *Üzüntü, sıkıntı veya acıya katlanmak.*

çeki[9], [çak-mak > çak-ı > çek-i] *{ağız} is.* Bıçkı; çakı. [DS]

çekicek, -ği [çeki-cek / çek-ecek] *{ağız} is.* Testi büyüklüğünde pekmez küpü. [DS]

çekici, [çek-mek > çek-ici] *sf.* **1.** Çekme eylemini yapan. **2.** İlgi ve eğilim uyandıran; beğenilen; cazip, alımlı. **3.** *is.* Römork ve treyler gibi yük araçlarını taşımakta kullanılan motorlu araç. **4.** Geriye doğru asılan.

çekicilik, -ği [çek-ici-lik] *is.* **1.** Çekmek eylemini uygulayan şeyin niteliği. **2.** Bir şeyin veya kişinin hoşa gitmesini, beğenilmesini sağlayan nitelik; beğenilme; alımlılık, albeni, cazibe.

çekiç, -ci [*eT.* çeküş / çekük] *is.* **1.** Çivi çakmak, maden dövmek gibi işlerde kullanılan saplı demir veya çelik araç. **2.** *anat.* Orta kulakta yer alan dört kemikten biri. **3.** *müz.* Piyano klavyesine basıldığında tele vurarak ses çıkartan tahta çıta. **4.** *as. tar.* Eskiden kullanılan uzun saplı bir tür silah; martel. **5.** *spor.* Bir ucu saplı uzun bir tele bağlı gülle ve bu gülle ile yapılan atış. **çekiç atma,** *spor. Çekicin uzağa fırlatılması şeklinde yapılan bir atletizm yarışması.* | **çekiç balığı,** *zool. Sıcak ve ılık denizlerde yaşayan, başı çekiç biçiminde ve gözleri bu çekicin iki yanında bulunan bir tür köpek balığı, (Sphyrnidae).* || **çekiç kemiği,** *anat. Memelilerde orta kulaktaki küçük kemiklerden bir tanesi.* || **çekiç kuşu,** *zool. Gagası çekice benzeyen bir kuş, (Scopus umbretta).*

çekiçge, [Yun. tskisti *(ezik)*] *{ağız} is.* Yeşil zeytin salamurası. [DS]

çekiçhane, [çekiç + Far. ḫāne] *(çekiçha:ne) is.* Demir fabrikalarında makine ile çalışan çok ağır çekiçlerin bulunduğu bölüm.

çekiçleme, [çekiç-le-me] *is.* **1.** Çekiçle dövme, vurma eylemi. **2.** Çekiçle dövmek suretiyle meydana getirilmiş süsleme.

çekiçlemek, [çekiç-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çekiçle dövmek, şekil vermek. **2.** Madenî şeyleri dövmek suretiyle şekillendirmek. **3.** Kesilecek orman ağaçlarını damgalı çekiçle vurarak belirlemek. **4.** *vet.* Boğanın erbezi kanalları altına bir sopa koyduktan sonra üzerinden vurarak enemek.

çekide, [Far. çekīden *(damlamak)* > çekīde چکیده] *(çeki:de) {OsT} sf.* **1.** Damlamış. **2.** *is.* Topuz, gürz gibi savaş araçları.

çekidek, -ği [çekir-dek > çekīdek] *(çeki:dek) {ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çekidik, -ği [çeki-d-ik / çeki-dik] *{ağız} is.* Kadınların başlarına bağladıkları yemeni. [DS]

çekig, [çek-mek > çek-ik / çek-ig] *{eT} is.* Nokta; el yazması kitaplarda noktayı temsil eden şekil. [DLT]

çekik[1], **-ği** [çek-ik] *sf.* **1.** Bir tarafa doğru eğilmiş veya çekilmiş. **2.** İçeriye doğru çekilmiş; içeriye kaçmış.

çekik[3], **-ği** [çek-ik] *{ağız} sf.* Tatsız; çirkin. [DS]

çekik[2], [çekik / çekük چکوك] *{eT} {eAT} {ağız} is. zool.* Siyah kayalıklarda yaşayan serçeye benzer alacalı bir kuş; tarla kuşu; toygar, *(Alauda).* [DLT] [DS]

çekik[3], [çek-ik / çübek] *{eT} is.* Küçük çocukların erkeklik organı. [DLT]

çekikçe, [çek-ik-çe] *sf.* Biraz çekik; çekiğe yakın.

çekikge, [çekir-ge > çekikge] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekildek, -ği [çak-ıl-dak > çek-il-dek] *{ağız}* is. Olmamış meyve. [DS]

çekilek, -ği [çek-il-mek > çek-il-ek] *{ağız} sf.* **1.** Kısa. **2.** Küçük. [DS]

çekilen, [çek-il-en] *{ağız} is.* Nezle; grip hastalığı. [DS]

çekilenmek, [çıkı-la-n-mak > çeki-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kendi başına yazma bağlamak. [DS]

çekili, [çek-il-i] *{ağız} sf.* Düzenli; tertipli; derli toplu. [DS]

çekiliş, [çek-il-iş] *is.* **1.** Çekilmek eylemi veya biçimi. **2.** Çok sayıdaki nesne arasında birini tesadüfî olarak almak, seçmek; keşide.

çekilme, [çek-il-me] *is.* **1.** Çekme işinin yapılması. **2.** Bir işten, bir görevden kendi isteğiyle ayrılma. **3.** Akarsularda veya göllerde görülen su alması. **4.** Anlaşma ve sözleşmelerden vazgeçme; cayma. **5.** Bir seçim için aday olan kişinin adaylıktan vazgeçmesi. **6.** Bir spor karşılaşmasına katılmama.

çekilmek[1], [çek-il-mek چكلمك] *edil. f. [-ir]* **1.** Çekme işi yapılmak. **2.** *{ağız}* (Hayvan için) ahır, ağıl, avla vb. yere yedilerek götürülüp bağlanmak. **3.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) erkeği ile çiftleştirilmek. [DS] **4.** Tartılmak. *{OsT} (aynı)* **5.** (Kumaş için) makine ile dikilmek. **6.** (Et, yağlı tohum vb. için) kıyma, ezme makinelerinden geçirilmek. **7.** *dönşl. f.* Bulunulan yerden başka bir yere gitmek, ayrılmak; uzaklaşmak. **8.** Dinlenmek ya da sessiz çalışmak için bir odaya veya bir kenara geçmek. **9.** Geriye gitmek; gerilemek; ricat etmek. **10.** Bir görevden kendi isteği ile ayrılmak; istifa etmek; bir işi veya karşılaşmayı terk etmek. **11.** Azalmak. **12.** Katılmamak.

çekilmek[2], [çek-il-mek] *{eT} edil. f.* (Kitap için) noktalanmak. [DLT]

çekilmek[3], [çek-il-mek] *edil. f. [-ir]* Uzatmak; esnetilmek.

çekilmez, [çek-il-mez] *sf.* Dayanılması, katlanılması zor.

çekim[1], [çek-im] *is.* **1.** Çekmek eylemi. **2.** Asılma, uzatma veya götürme işi. **3.** *fiz.* Cisimlerin birbirini çekme biçiminde ortaya çıkan kütlesel etki. **4.** Güzel ve düzgün görünüş; çekme gücü; cazibe. **5.** Yün, pamuk, elyaf cinsinden şerit veya fitil hâlindeki dokuma ham maddesi ürünü iplik yapmak üzere özel makinelerden geçirerek inceltme işlemi. **6.** *dbl.* İsim soylu kelimelere hâl, iyelik, soru, eşitlik, çoğul eklerinin, fiil soylu kelimelere de zaman, kip ve şahıs eklerinin getirilmesi ile uğradığı değişiklik. **7.** Kamera ile görüntü alma işi. **8.** *argo.* Bir çimdik eroin. 🗗 **çekim eki,** *dbl. Kelimeleri cümlede kullanırken onları birbiri ile ilişkilendiren ekler.*

çekim[2], [çek-im چكم] *{OsT} is.* Tartı.

çekim[3], [çekem / çekkem] *{ağız} is.* **1.** Çam ve armut ağaçlarında görülen ökse otu, *(Viscum album).* **2.** Çam yaprağı. [DS]

çekim[4], [çek-im] *{ağız} is.* Tespih. [DS]

çekim[5], [çek-im] *{ağız} is.* Güç; erk. [DS]

çekim[6], [çek-im] *{ağız} is.* Damızlık, iyi cins iri yapılı erkek eşek. [DS]

çekimleme, [çek-im-le-me] *is.* Çekimli hâle getirme işi.

çekimlemek, [çek-im-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor] fiz.* **1.** (Cisimler için) genel çekim kanunu gereğince bir başka cismi çekmek. **2.** *dbl.* Kelimelere hâl, zaman ya da şahıs açısından uygun ekleri getirerek belirli bir düzen içinde sıralamak.

çekimli, [çek-im-li] *sf.* **1.** Çekimi olan. **2.** *dbl.* Çekimi yapılmış ya da yapılabilir olan. 🗗 **çekimli fiil,** *Çekim eki alabilecek durumda veya çekimi yapılmış; kip, zaman ve şahıs eklerini almış fiil.*

çekimölçer, [çek-im+ölç-er] *is.* Çekim kuvvetlerini ölçmeye yarayan aygıt; atraksiyometre.

çekimseme, [çek-im-se-me] *is.* İstememekten dolayı yapmama eylemi.

çekimsemek, [çek-im-se-mek] *gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* İstenmeyen bir şeyi, yapmaya gücü yettiği hâlde yapmamak; vazgeçmek.

çekimsenme, [çek-im-se-n-me] *is.* İstememekten dolayı bir şeyi yapmaktan kaçınma eylemi.

çekimsenmek, [çek-im-se-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Bir şeyi yapmaktan geri durmak; kaçınmak; istinkâf etmek.

çekimser, [çek-im-se-r] *sf.* **1.** Taraf tutmaktan kaçınan; müstenkif. **2.** Yapılan bir oylamada tarafların hiç birisi için olumlu oy vermeyen; boş oy veren; müstenkif, *(1955).* **3.** Bir şey yapmaktan kaçınan. **4.** *is.* Kabul veya ret kararı belirtmeyen oy.

çekimserlik, -ği [çek-im-se-r-lik] **1.** Çekimser kalma durumu; karışmama. **2.** Çekimser kalan kişinin niteliği.

çekimsiz, [çek-im-siz] *sf.* **1.** Çekimi olmayan; cazibesiz. **2.** *dbl.* Çekimlenebilen kelimeler grubundan olmasına rağmen bütün durumlarda hep aynı kalan, çekime girmeyen. **3.** Cins, sayı, kişi bakımından bütün hâllerde aynı kalabilen (kelime).

çekimsizlik, -ği [çek-im-siz-lik] *is.* **1.** Çekimsiz olma durumu. **2.** Çekimsiz olan şeyin niteliği. **3.** *fiz.* Varlıkların ve eşyanın, etkisinde kaldıkları çekim kuvvetinden kurtulduklarını sandıran ya da buna denk bir karşı çekimle sıfırlanan bir tür denge durumu; ağırlıksızlık.

çekin[1], [? çekin] *{ağız} is.* Meşe ağaçlarında olan iri bir çeşit meyve. [DS]

çekin[2], [çeke / çekkem] *{ağız} is.* Bağ çubuklarının açılmak üzere olan gözlerini bitten korumak için kullanılan ökse, *(Viscum album).* [DS]

çekin[3], [çiğin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çekince, [çek-in-ce] *is.* **1.** Çekinti yapmayı gerektiren durum; çekinilecek durum; utanç. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Bir anlaşma veya sözleşmede taraflardan birinin, belli hakları kullanmakta serbest kalacağını ifade eden ön şart; ihtirazî kayıt, kayd-ı ihtirazî, *(1935).* **3.** Uluslararası anlaşmalarda taraflardan birinin anlaşmanın bazı maddelerini tanımadığını ilan eden bildirim.

çekincek[1], **-ği** [çek-in-cek] *{ağız} sf.* (Kişi için) çekingen kimse; utangaç. [DS]

çekincek[2], **-ği** [çek-in-cek] *{ağız} is.* Tetik. [DS]

çekinceme, [çek-in-ceme] *{ağız} is.* Bir tehlike kor-

kusu ile bir şey yapmak ya da söylemekten sakınma. [DS]

çekindirik, -ği [çiğin-dirik / çek-in-dirik] *{ağız} is.* Mum içindeki fitil. [DS]

çekinge, [çek-in-ge] *{ağız} is.* **1.** Kaçınma. **2.** Sakınca. [DS]

çekingen, [çek-in-gen] *sf.* **1.** Başkaları ile ilişki kurmakta sıkıntı çeken; kendisini ortaya koymaktan kaçınan; ürkek; muhteriz, *(1935).* **2.** *zf.* Çekingen olarak; çekingenlikle.

çekingence, [çekingen-ce] *(çekinge'nce) zf.* Çekingen bir şekilde; ürkekçe.

çekingenleşme, [çekingen-le-ş-me] *is.* Çekingen bir hâl alma.

çekingenleşmek, [çekingen-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çekingen biçimde davranmaya başlamak.

çekingenlik, -ği [çekingen-lik] *is.* **1.** Çekingen olma durumu. **2.** Çekingen olan kişinin niteliği.

çekingi, [çekin-gi] *{ağız} is.* Kararsızlık. [DS]

çekinik, -ği [çekin-ik] *sf. biy.* Birkaç kuşak gizli kalan ve daha sonraki kuşaklarda ortaya çıkan soya çekim niteliği; resesif.

çekiniklik, -ği [çekin-ik-lik] *is.* Çekinik bir genin veya karakterin durumu.

çekinilme, [çekin-il-me] *is.* Çekinmek işinin yapılma eylemi.

çekinilmek, [çekin-il-mek] *edil. f. [-ir]* Bir işi yapmaktan korkulma, kaçınılmak veya sakınılmak

çekiniş, [çekin-iş] *is.* Çekinme işi veya biçimi.

çekinme[1], [çek-in-me] *is.* Bir şeyi yapmaktan kaçınma veya utanma eylemi.

çekinme[2], [*eT.* çığ-mak *(dürmek)* > çık-mak > çekin-me] *{ağız} is.* Kadınların baş örtülerinin altına bağladıkları ince örtü. [DS]

çekinmek[1], [*eT.* çığ-mak *(dürmek)* > çık-ın-mak > çekin-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Bohça bağlamayı üzerine almak; bohçayı kendi kendine bağlamak. [DLT]

çekinmek[2], [*eT.* çek-i *(nokta)* > çekin-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Kendi kitabına nokta koymak; kitabını noktalamak. [DLT]

çekinmek[3], [çek-in-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çeşitli etkenlerden dolayı bir şeyi yapmaktan kaçınmak; yapmak istememek. **2.** Saygı yüzünden biri ile mesafeli durmak; ölçülü davranmak. **3.** Utanmak, sıkılmak. **4.** Sürme, rastık gibi şeyler kullanmak. ◻ **çekinip çükünmek,** *{ağız} Bir şeye hızla vurmak için geriye doğru çekilerek hız almak.* [DS]

çekinmek[4], [çek-in-mek چكنمك] *{eAT} {OsT} {ağız} dönşl. f. [-ür]* İçi çekmek; arzulamak; canı istemek. [DS]

çekinti[1], [çekin-ti] *is.* **1.** Kötü bir sonuçla karşılaşmaktan korkarak duraksama; kararsızlık; tereddüt. **2.** *{ağız}* Sakınma. [DS]

çekinti[2], [çekin-ti] *{ağız} is.* **1.** Halı dokunurken yatık liflerin dikleştirilmesi sırasında ortaya çıkan serbest lifler. **2.** Döküm işlerinde görülen soğuma farklılığının doğurduğu büzülme hatası. **3.** Halı işlenirken elle çekilen fazla yünler. [DS]

çekintili, [çekin-ti-li] *sf.* **1.** Çekintisi olan. **2.** Kararsız; müteredditd.

çekintilik, -ği [çekin-ti-lik] *{ağız} is.* Utangaçlık. [DS]

çekirdecik, -ği [çekirde(k)-cik > çekirde-cik] *is. biy.* Hücre çekirdeğinin içinde, tek veya birden fazla bulunan yuvarlak cisim.

çekirdek, -ği [çık / çak / çek *(yans.)* > çekür-de-mek / çök-mek > çök-ür-mek *(yoğunlaşmak)* / çek-mek > çek-ür-mek > çekür-de-k چكردك] *is.* **1.** Etli meyvelerin içinde bulunan odunsu bir kabukla örtülü tohum. **2.** Çerez olarak tüketilen kabak çekirdeği, ayçiçeği vb. **3.** *biy.* Hücrenin özünü ve merkezini oluşturan cisimcik. **4.** Bir düşüncenin, bir şeyin esasını, temelini oluşturan öz; nüve. **5.** Yer yuvarlağının orta kısmı. **6.** *fiz.* Atomun çevresinde elektronların döndüğü merkez bölümü. **7.** *{eAT} {OsT}* Kuyumculukta kullanılan beş santigram değerinde bir ağırlık ölçüsü. **8.** *argo.* Mermi, kurşun. **9.** *sf.* Tane durumunda bulunan, ezilmemiş, dövülmemiş, çekilmemiş. **10.** *sf.* Bir kurumun temelini oluşturan az sayıda ve iyi yetişmiş elemandan kurulu olan. ◻ **çekirdek aile,** *Aynı evde oturan anne, baba ve çocuklardan meydana gelmiş en küçük toplumsal birim.* || **çekirdekten yetişme,** *(Kişi için) bir mesleğe küçük yaşta başlamış ve o meslekle ilgili her kademeyi başarı ile geçerek uzmanlaşmış olan.* || **çekirdek kahve,** *Çekilmemiş veya dövülmemiş kahve.* || **çekirdek sıvısı,** *biy. Hücrenin çekirdeğinin içini dolduran koyu kıvamlı sıvı.* || **çekirdek zarı,** *biy. Hücre çekirdeğini saran yoğun molekül katmanı.*

çekirdekçi, [çekirdek-çi] *is.* **1.** Çerez satan kimse. **2.** Çerez satılan dükkân.

çekirdekçilik, -ği [çekirdek-çi-lik] *is.* **1.** Çekirdek ve çerez satma işi. **2.** Bu kişinin mesleği.

çekirdeklenme, [çekirdek-le-n-me] *is.* Çekirdek bağlama.

çekirdeklenmek, [çekirdek-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* (Bitkiler için) çekirdek bağlamak.

çekirdekli, [çekirdek-li] *sf.* İçinde çekirdeği bulunan.

çekirdeksel, [çekirdek-sel] *sf. fiz.* Atom çekirdeği ile ilgili; nükleer.

çekirdeksi, [çekirdek-si] *sf.* Görünümü bir çekirdeğe benzeyen; çekirdeği andıran.

çekirdeksiz, [çekirdek-siz] *sf.* **1.** Çekirdeği olmayan. **2.** *gnşl.* Çekirdeksiz üzüm.

çekirge, [*eT.* çek / çak *(yans)* > çekür-ge چكركه] *is. zool.* Sıcak bölgelerde tarıma zarar veren düz kanatlılardan uzun art bacaklarına dayanarak sıçrayan böcekler, *(Acrididae).* ◻ **çekirge gibi çekmek,** *(Yiyecek için) birer ikişer alarak kısa zamanda bi-*

tirmek; başkalarına hiç bırakmadan yemek.|| **çekirge kamışçını,** *zool. Ötleğengillerden 14 cm. uzunlukta, sırtı yeşil kahverengi, karnı açık renkli, Avrasya'nın çayırlarında ve ormanlık alanlarında yaşayan, Trakya ve Kuzeydoğu Anadolu dağlarında kuluçkaya yatan, böcek ve böcek lârvaları ile beslenen, göçmen bir ötücü kuş; tarla ardıç kuşu, (Locustella naevia).*|| **çekirge kuşu,** *zool. Sığırcık, (Sturnus vulgaris).*|| **çekirge öteğeni,** *zool. Tüyleri koyu çizgili esmer, sesi çekirge sesine benzer ötücü bir kuş, (Locustella naevia).*|| **çekirge suyu,** *{eAT} Çekirge öldüren kuşları çekirgelerin bulunduğu yere toplamak için bir kap içinde konulan özel sıvı.*|| **çekirge taşı,** *{ağız} Ocağın yanlarına konulan uzun taşlar.* [DS]

çekirke, [çekir-ke] *{ağız} is.* Çekirge. 🗗 **çekirke taşı,** *{ağız} Ocağın iki yanına konulan uzun taşlar.* [DS]

çekiş[1]**,** [çek-mek > çek-iş] *is.* **1.** Çekme işi ve biçimi. **2.** Bir motorun çekme gücü; işleme kuvveti. **3.** *{ağız}* Ekin biçerken, keskinletmek için tırpanın ağzına vurulan taş. [DS] 🗗 **çekişten düşmek,** *(Makine için) eskisi gibi iyi işlememek; iyi çekmez olmak.*

çekiş[2]**,** [çek-mek> çek-iş چكش] *is.* **1.** *{ağız}* Ağız kavgası. [DS] **2.** *{eAT} {OsT}* İtiş kakış ve ağız kavgası; mücadele; münazaa. 🗗 **çekiş etmek,** *{ağız} Tartışmak; münakaşa etmek; ağız kavgası etmek.* [DS]

çekiş[3]**,** [Yun. tsakiste *(ezik)*] *{ağız} is.* → çekişge; çekiçge. [DS]

çekişge, [Yun. tsakiste] *{ağız} is.* Tuzla terbiye edilmiş yeşil zeytin. [DS]

çekişgen, [çek-mek > çek-iş-gen] *{ağız} sf.* (Kişi için) kavgacı. [DS]

çekişik, -ği [çek-iş-mek > çek-iş-ik چكشك] *{eAT} is.* Çekişme.

çekişikli, [çek-iş-mek > çekiş-ik-li] *{ağız} sf.* Kavgalı. [DS]

çekişke, [Yun. tsakiste] *{ağız} is.* → çekişge; çekiçge. [DS]

çekişken, [çek-mek > çekiş-ken] *{ağız} sf.* **1.** Kavgayı, ağız dalaşını seven; kavgacı. **2.** Başkası ile çekişerek üstün gelmeye çalışan. [DS] 🗗 **çekişken kemiği,** *{ağız} Lâdes kemiği.* [DS]

çekişli, [çek-iş > çekiş-li] *sf.* **1.** Çekişe dayanan. **2.** (Otomobil için) hareketini çekme gücü ile sağlayan.

çekişme, [çek-mek > çek-iş-me] *is.* **1.** Bir şeyi karşılıklı çekme işi. **2.** Ağız kavgası.

çekişmek[1]**,** [çek-mek > çek-iş-mek چكشمك] *işteş. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi uçlarından tutarak karşılıklı çekmek. **2.** *mecaz.* Biri ile anlaşmazlığa düşerek karşılıklı tartışmak; münakaşa etmek; ağız kavgası etmek. *{eAT} {OsT} (aynı)* **3.** (Bıçak, silah vb.) karşılıklı olarak doğrultmak, saldırmak. **4.** Karşılıklı ad çekmek. **5.** Dövüşmek; kavga etmek; savaşmak. **6.** *{ağız}* Lades tutuşmak. [DS] 🗗 **çekişe çekişe,** *Karşılıklı tartışarak; ağız kavgası ederek; güçlükle.*

çekişmek[2]**,** [çek-mek > çek-iş-mek] *{eT} işteş. f.* Nokta koymakta birbirine yardım etmek; birlikte noktalamak. [DLT]

çekişmek[3]**,** [çek-mek > çekiş-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Ortak yapılan bir gideri hep beraber ödemek. [DS]

çekişmekli, [çekiş-mek-li] *{ağız} sf.* Kavgalı. [DS]

çekişmeli, [çek-mek > çekiş-me-li] *sf.* **1.** Çekişmeye yol açan; tartışmalı. **2.** *sosy.* Bir çekişme sonucunda ortaya çıkan. **3.** Sert, çetin, zorlu, kıran kırana bir mücadeleye dayanan. **4.** *zf.* Zorlu ve çetin bir biçimde.

çekişmesiz, [çek-mek > çekiş-me-siz] *sf.* **1.** Çekişmeye yol açmayan; tartışmasız. **2.** Sakin; heyecansız. **3.** *zf.* Tartışmaya, çekişmeye yol açmaksızın.

çekişte, [Yun. tsakiste] *(çeki'şte) is.* Çekiç gibi bir şeyle üzerine vurularak hafifçe ezildikten sonra tuzla terbiye edilen yeşil zeytin; kırma zeytin.

çekiştirici, [çek-mek > çekiş-tir-ici] *sf.* Başkalarını çekiştiren; aleyhinde konuşan; dedikoducu.

çekiştiricilik, -ği [çekiştir-ici-lik] *is.* Başkalarını çekiştirme, dedikodularını yapma işi veya durumu.

çekiştirilme, [çek-mek > çekiş-tir-il-me] *is.* **1.** Birinin hakkında dedikodu yapma işi. **2.** Çekiştirmek işinin başkaları tarafından yapılma eylemi.

çekiştirilmek, [çek-mek > çekiş-tir-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Hakkında dedikodu yapılmak; aleyhinde konuşulmak. **2.** Bir şey ucundan tutularak bir tarafa doğru çekilip sürüklenmeye çalışılmak.

çekiştirme, [çek-mek > çekiş-tir-me] *is.* **1.** Karşılıklı çekmek işi. **2.** Aralıklı olarak çekip çekip bırakmak eylemi. **3.** Dedikodu.

çekiştirmek, [çek-mek > çekiş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Güçlü biçimde fakat kısa süre çekmek. **2.** Bir şeyi karşılıklı olarak çekmek; asılmak. **3.** Çeşitli ruhsal sıkıntılardan dolayı bir şeyi çekip çekip bırakmak. **4.** Birinin olumsuz ve kötü yönlerini onun bulunmadığı bir ortamda sayıp dökmek; dedikodusunu etmek.

çekit, -di [Fr. jaquette] *{ağız} is.* Çeket. [DS]

çekke, [çek-ke] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekkel, [Yuun. tzakalin] *{ağız} is.* Sabanın çamurunu sıyırmakta kullanılan övendirenin ucundaki demir. [DS]

çekkem, [çekem / çekkem] *{ağız} is.* İdrar artırıcı, tansiyon düşürücü ve özellikle romatizmaya karşı yakı olarak kullanılan, elma, armut ağaçları ile çamlar üzerinde asalak yaşayan ökse otunun *(Viscum album)* kurutulmuş meyvesi; burç; gevele; gökçe; gövelek; güvelek. [DS] 🗗 **çekkem sakızı,** *{ağız} Bir tür ot yağı.* [DS]

çekkıka, [çıkrık ? > çekkıka] *{ağız} is.* Sarmak için üzerine iplik çilesi geçirilen aygıt. [DS]

çekki[1]**,** [*eT.* çıg-mak > çek-mek > çek-ki] *{ağız} is.* **1.** Kadınların başlarına bağladıkları baş örtüsü. **2.** Atların palanlarının üzerine örtülen kalın bez. [DS]

çekki[2]**,** [çek-ki] *{ağız} is.* Kilit. [DS]

çekkin, [çek-mek > çek-kin] *sf.* **1.** Elini eteğini çekmiş; etrafına ilgisiz. **2.** Çekingen.

çekle[1]**,** [Far. çekle چکله] *{OsT} is.* Küçük su damlası; serpinti.

çekle[2]**,** [Far. cegāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çeklemek, [çek-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çekinmek; utanmak. [DS]

çekleşmek, [çek *(kur'a)* çek-le-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-iir]* Birlikte kur'a çekmek. [DLT]

çekli, [çek-li ?] *{ağız} is.* Ucu ateşli odun; meşale. [DS]

çeklinmek, [çek-(i)l-in-mek چكلنمك] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* Çekilmek.

çekme, [çek-me چكمه] *is.* **1.** Bir kuvvetin, bir cismi kuvvetin kaynağına doğru asılması eylemi. **2.** Dolap ve masa gibi eşyaların dışarıya açılan küçük gözü. **3.** Yüksek ve ince dalları kesmek için kullanılan uzun saplı bir tür orak. **4.** (Kumaş vb. için) boyayı emme. **5.** Parmak veya mızrapla çalınan bir telli saz. **6.** *spor.* Barfikste kol gücüyle bedeni yukarıya doğru yükseltme. **7.** Bir çizgisi ipek, bir çizgisi pamuk ipliğiyle bez ayağı örgüde dokunan kumaş. **8.** İpek kozalarının iplik çıkrığında sökülmesi işlemi. **9.** Sıcak yaldız kalıbıyla kitap sayfalarını süsleme işi. **10.** Ağacın yapısında bulunan nemin azalması sonucu lif kısalması ile meydana gelen çarpılma. **11.** İş yaparken giyilen omuzdan askılı, ön kısmı göğsü de örtecek kadar yüksek pantolon; bahçıvan pantolonu; tulum. *{eAT} {OsT} (aynı)* **12.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Çizme. [DS] **13.** Eskiden, sokağa çıkarken içinde mum yakılarak en önde giden kimse tarafından taşınan fener. **14.** *{ağız}* Ayakkabı pençesi. [DS] **15.** *{ağız}* Ayakkabı çekeceği. [DS] **16.** Kurumuş dut ve ceviz içinin öğütülmesi ile elde edilen un karışımı. **17.** *{ağız}* Etin bütün olarak pişirilmesinden sonra kızartılıp pişirilen yemek. [DS] **18.** *{ağız}* Ağzı testereli bağ bıçağı; bıçkı. [DS] **19.** *{ağız}* Tarla sulama sırasında toprak yığmakta kullanılan bir tür büyük kürek. [DS] **20.** *{ağız}* Harmanda sapları dağıtmak için çekmekte kullanılan ucu eğri tarım aracı. [DS] **21.** *{ağız}* Tornadan geçirilmiş, altı kalın çoban değneği. [DS] **22.** *{ağız}* Bir çukur içinde birden çok olarak köklendirilmiş bağ çubuğu. [DS] **23.** *{ağız}* Kız kaçırma. [DS] **24.** *{ağız}* Küçük toprak kap; küçük çömlek. [DS] **25.** *{ağız}* İğdiş edilmiş erkek hayvan. [DS] **26.** *sf.* Çekilerek giyilen veya kullanılan. **27.** Çekilmiş. **28.** (Burun için) düzgün ve biçimli. ◻ **çekme burun,** *Güzel ve düzgün burun.*‖ **çekme demir,** *Hadde adı verilen özel kalınlık verme tezgâhından geçirilmiş demir.*‖ **çekme direği,** *{ağız} Çatıda aşık direklerinin bağlandığı direk.* [DS]‖ **çekme kapan,** *{ağız} Kışın, küçük kuş tutmak için kullanılan tuzak.* [DS]‖ **çekme kat,** *Apartmanlarda bir veya birden çok cephesi teras olarak bırakılan en üst kat.*‖ **çekme taşı,** *{ağız} Değirmen taşı.* [DS]

çekme[2]**,** [*eT.* çıg-mak > çek-me] *{ağız} is.* Başörtüsü. [DS]

çekme[3]**,** [çek-me] *{ağız} is.* Geven bitkisinin otu. [DS]

çekmece[1]**,** [çek-me-ce] *sf.* **1.** Çekmek suretiyle kullanılabilen. **2.** Değişik anlamlara çekilebilen. ◻ **çekmece pınar,** *{ağız} Kuyu.* [DS]

çekmece[2]**,** [çek-mece] *is.* **1.** Masa, dolap gibi eşyalarda dışarıya doğru çekilmek suretiyle açılan kapalı bölme. **2.** İçine mücevher gibi kıymetli süs eşyalarının konulduğu işlemeli, küçük sandık. **3.** *{ağız}* Tek gözlü küçük masa. [DS]

çekmece[3]**,** [çek-mece] *{ağız} is.* **1.** Fırtınalı havalarda küçük gemilerin ve teknelerin sığındığı küçük koy; derin koy. **2.** Buharlı lokomotiflerde, buharın pistonlara gidişini ayarlayan düzenek. [DS]

çekmece[4]**,** [çek-mece] *{ağız} is.* Üç gaz tenekesi (60 litre) su alabilen küp. [DS]

çekmece[5]**,** [çek-mek *(öğütmek, suyunu emmek)* > çek-mece] *{ağız} is.* Bulgur pilavı. [DS]

çekmece[6]**,** [çek-mek *(katlanmak)* > çek-mece] *{ağız} is.* Çirkin görünüşlü bir cilt hastalığı. [DS]

çekmece[7]**,** [çek-mece] *{ağız} is.* Dokumacılıkta kullanılan ve ip çekmeye yarayan aygıt. [DS]

çekmeceli, [çek-mece-li] *sf.* **1.** Çekmecesi olan; çekmecesi bulunan. **2.** *{ağız}* Dolambaçlı; çok anlamlı; değişik anlamlara çekilebilen. [DS]

çekmecesiz, [çek-mece-siz] *sf.* Çekmecesi bulunmayan; çekmecesi olmayan.

çekmek[1]**,** [çek-mek] *{eT} gçl. f. [-er]* (Kitap için) noktalamak. [DLT]

çekmek[2]**,** [çek-mek چكمك] *gçl. f. [-er]* **1.** Bir cismi, başka bir cisim kendisinde var olan kuvvetin etkisi ile harekete geçirmek, yürütmek; asılmak. **2.** Bir nesnenin bir ucunu kendisine doğru getirerek uzatmak; germek. *{eAT} (aynı)* **3.** (Su için) kuyudan çıkarmak. **4.** Alıp götürmek; bir yerden başka bir yere taşımak. **5.** (Tel, kablo vb. için) döşemek. **6.** Nem ve ıslaklığı emmek. **7.** Perde, çit vb. şey ile bir açıklığı kapatmak. **8.** Bir metni yazarak başka bir yere aktarmak; almak. **9.** (Silah için) kullanmaya davranmak; (sıkılan ok için) asılmak. *{eT} (aynı)* [DLT] **10.** (Kur'a için) kendisine isabet edecek olan şeyi tespit etmek amacıyla yazılı kâğıtlardan birini tesadüfe dayalı olarak almak. **11.** *{eT}* Attan kan almak. [DLT] **12.** Tedavi amacıyla boynuz, şişe gibi kan ve kan sıvısı emici aygıtları uygulamak. **13.** Bir ucundan tutarak hızlıca örtünmek. **14.** *{eAT}*

Yemek. [YE] **15.** *{OsT}* (Yemek için) sıralamak; dizmek. **16.** (Boya vb.) sürmek; çalmak. **17.** (Elbise vb. için) bir ucundan asılmak suretiyle giymek. **18.** (Duman, koku vb. için) nefesle birlikte içine almak. **19.** (Baca, boru için) dumanı, kokuyu dışarıya vermek; iyi bir hava akımı oluşturmak. **20.** *{OsT}* Yükseltmek. **21.** (Kahve, karabiber vb. için) öğütmek. **22.** Tartmak; bir şeyin ağırlığını ölçmek. *{eAT} {OsT} (aynı)* **23.** *{eAT}* Zorla elinden almak. **24.** (Kimyasal sıvılar için) damıtmak. **25.** Dayanmak; kaldırmak; taşımak. **26.** (Bayrak, sancak, flama için) göndere asmak. **27.** *spor.* Topa vurmak; atmak. **28.** İşinden almak; uzaklaştırmak. **29.** (Çizgi için) çizmek. **30.** (Telgraf vb. için) posta ile göndermek; yollamak. **31.** (Görüntü için) kaydetmek. **32.** İlgi, dikkat uyandırmak; ilgiyi ve merakı kendi üzerine yöneltmek. **33.** (Söz ve davranış için) kast edilenin dışında belli bir anlam vermek; yormak. **34.** Yapılan masrafı karşılamak. **35.** Bir şeyi içten gelerek ya da öfke ile söylemek, demek. **36.** (Sevda vb.) bir duyguyu gönlünde yaşatmak; sürdürmek. **37.** (Bir sıkıntıya veya yaşanılması zor birinin davranışlarına) katlanmak; hoş görmek. **38.** (Aharlanacak kâğıt için) şaplı suya batırıp çıkarmak. **39.** (Oto, araba için) taşımak; götürmek. **40.** (At, otomobil için) kapalı yere koymak. **41.** *argo.* İçmek. **42.** Orduyu savaştan almak. **43.** *dbl.* İsim, zamir, fiil gibi kelimelerin çekim eklerini cümledeki görevine göre değiştirerek söylemek. **44.** Kaçmış ilmikleri iğne veya tığ ile asılarak tamir etmek. **45.** Bir şeyi içinde yer aldığı ortam ya da etkinliğin dışına çıkarmak. **46.** (Sanık, tanık vb. için) ifadesini almak; sorgulamak; soru sormak. **47.** (Tartıda) belli bir ağırlığı olmak. **48.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) erkeği ile çiftleştirmek. [DS] **49.** *{ağız}* Kız kaçırmak. [DS] **50.** *gçsz. f.* (Yol vb. uzaklıklar için) belirtilen süre kadar zaman almak; sürmek. **51.** (Çocuk için) aile büyüklerinden birine benzemek. **52.** (Aylar için) belirtilen kadar gün olmak. **53.** (Motorlu araç vb. için) iyi gitmek; taşımak. **54.** Üzüntü ve sıkıntı içinde yaşamak. **55.** (Ziyafet için) vermek; ağırlamak. **56.** (Kumaş, elbise için) daralmak, kısalmak. ☞ **Çek arabanı!** *Defol!*‖ **çekeceği olmak,** *Kötü bir durum veya katlanılması zor bir kişi yüzünden sıkıntılı anlar yaşayacağı anlaşılmak.*‖ **çek etmek,** *{ağız} 1. Çekimser durmak. 2. Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkmak; hareket etmek.* [DS]‖ **çekip almak,** *Zor kullanarak ele geçirmek.*‖ **çekip çevirmek,** *Yönetmek; yoluna koymak.*‖ **çekip gitmek,** *Habersiz gitmek; kaçmak.*‖ **Çekiver kuyruğunu,** *argo. "Artık ondan hayır gelmez, peşini bırak." anlamında kullanılır.*

çekmek[3], [çık-mak / çek-mek] *{eT} gçl. f. [-er]* Toplamak; çekerek bağlamak. [DLT]

çekmel, [çek-mek > çek-me-l / çek-mel] *{ağız} is.* Harman sürerken ekinleri dövenin altına getiren çengelli bir tarım aygıtı. [DS]

çekmeler, [çekme-ler] *{ağız} is.* Yük hayvanlarında semerin öne kaymasını önlemek için hayvnan kuyruğu altına takılan kayış. [DS]

çekmeli, [çek-me-li] *{ağız} sf.* **1.** Çekmesi olan. **2.** Çekilerek kullanılabilen. [DS] ☞ **çekmeli ala boncuk,** *{ağız} Yün ve çul dokumalarında kullanılan bir tür motifin adı.* [DS]

çekmen, [çek-mek > çek-men] *is.* **1.** *biy.* Bazı hayvanların katı cisimlere tutunmak veya yakalamak için kullandıkları organ. **2.** *tıp.* Deri üzerine uygulanarak içindeki hava boşaltıldıktan sonra kan veya kan sıvısı emen şişe, boynuz gibi eski bir tedavi aleti; vantuz. **3.** *{ağız}* Çobanların giydiği, kıl veya yün örgüsü çuldan yapılmış bir tür yağmurluk. [DS] **4.** *{ağız}* Küçük küp. [DS] **5.** *{ağız}* Tırmık. [DS]

çekmenliler, [çek-men-li-ler] *is. zool.* Mürekkep balığı, ahtapot gibi çekmeni bulunan yumuşakçalar.

çekmer, [? çerkem > çekrner] *{ağız} is.* Ardıç cinsinden bir ağaç; boz ardıç, *(Juniperis excelsa).* [DS]

çekmez, [çek-mez] *sf.* **1.** Taşımaz; kaldırmaz. **2.** Küçülmez; daralmaz. **3.** Emmez; massetmez.

çekmezlik, -ği [çek-mez-lik] *is.* (Kumaş vb. için) su veya başka dış etkenlere karşı dayanarak boyutlarının küçülmemesi durumu.

çeknedir, [? çeknedir] *{ağız} is.* **1.** Mum fitili. **2.** Pürüz; engel. [DS]

çeknemek, [çek-in-mek > çek(i)n-e-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] (-n(i)-yor]* Çekinir gibi olmak. [DS]

çekneşik, -ği [çek-in-mek > çek-(i)n-eş-ik] *{ağız} is.* **1.** Kavga gürültü. **2.** Engel. **3.** *sf.* (Çamaşır, meyve vb. için) suyu yarı yarıya çekilmiş olmakla birlikte tam kurumamış. [DS]

çekneşikli, [çek-(i)-n-eş-ik-li] *{ağız} sf.* Davalı. [DS]

çekneşir, [çek-(i)n-eş-ir] *is.* **1.** Engel. **2.** Aydınlanmakta kullanılan mumun fitili.

çekneşmek, [çek-mek>çek-(i)n-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Suyunu biraz çekmek; yarı yarıya kurumak. [DS]

çeknimek, [çek-(i)n-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Yaş meyve için) kurumaya yüz tutmak. [DS]

çekpaça, [çek+paça] *{ağız} is.* Köylü kadınların giydiği paçası büzgülü don. [DS]

çekre[1], [Far. çekre ٥چکر] *{OsT} is.* Küçük su damlası; serpinti; çekle.

çekre[2], [Yun. tzegra ? [Tietze]] *{eAT} is.* **1.** Oluktan atılan küçük ok. **2.** Bu tür okun atılmasında kullanılan oluk.

çekrek, [çek-mek / *eT* çīk-mak *(toplamak, büzmek)* > çek-rek / çeg-rek] *{eT} is.* Kölelerin giydiği yünden yapılma cepsiz kaftan; alttan giyilen kısa giyim. [EUTS] [DLT]

çekreklenmek, [çekrek-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Kaba yünden yapılma kaftan giyinmek. [DLT]

çekremek, [*eT.* çīk-mak *(toplamak, büzmek)* > çek-

re-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-r(i)-yor]* Paçaları ve kolları sıvamak. [DS]

çektir, [çek-mek > çek-dür-ür] *is. dnz.* → çektiri.

çektiri, [çek-mek > çek-tür-ür] *is. dnz.* **1.** Yelkeni bulunmakla birlikte kürekle de işletilen eski bir savaş ve ticaret gemisi; çektirme. **2.** *{ağız}* Büyük sağlam kayık. [DS]

çektirik, -ği [çek-mek > çek-tir-ik] *{ağız} is.* Dövülmüş harmanı bir yere toplamak için kullanılan tahta sürgü. [DS]

çektiriş, [çek-tir-iş] *is.* **1.** Çektirmek eylemi. **2.** Çektirme biçimi.

çektirme, [çek-mek > çek-tir-me] *is.* **1.** Çekme işini birine yaptırmak işi. **2.** *dnz.* Çektirme ağ. **3.** Sökülüp kurulabilir mobilyaların parçalarını bir birine tutturmaya yarar küçük vidalı parça. **4.** (Rulman vb.) sıkı geçmiş parçaları çekip çıkarmaya yarar alet. **5.** Soğan, et ve havuçla yapılan Türkmen pilavına bazı yörelerde verilen isim. **6.** *{ağız}* Hamurun ateş içine uzun olarak konulup pişirilmesi. [DS] **7.** *dnz.* Çektiri. 🗗 **çektirme ağ,** *İki tekne tarafından çekilerek kullanılan büyük bir çorap şeklinde ve ağzı açık ağ.*

çektirmek, [çek-mek > çek-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çekmek eylemini bir başkasına yaptırmak. **2.** Birini sıkıntı çekmesine, eza görmesine, zor duruma düşmesine sebep olmak. **3.** *{ağız}* Çıkık organı yerine getirtmek. [DS]

çektürmek, [çek-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Noktalatmak. **2.** Kan aldırmak. [DLT]

çeku, [çıg-mak > çık-u > çek-i / çek-u] *{ağız} is.* Kadınların başlarına bağladıkları baş örtüsü. [DS]

çekuç, [Far. çekûç چکوچ/ *eT* çeküş] *(çeku:ç) {OsT} is.* **1.** Taşçı tarağı; dişengi. **2.** Değirmen taşı dişengisi. **3.** Çekiç.

çekum, [Lat. caecum] *is.* Kör bağırsak.

çekü, [çek-ü / çek-i] *{ağız} is.* Başörtüsü; yemeni. [DS]

çekücek, -ği [çekür-cek > çekü-cek] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çeküç, -cü [çek-üç] *{eAT} is.* Çekiç.

çeküg, -ğü [çek-ük > çek-üg] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çekük[1]**, -ği** [*eT.* çekik / çekük چکوك] *{eAT} is. zool.* Tarla kuşu; toygar, *(Alauda).*

çekük[2]**,** [çek-ük / çeküç / çöküç] *{eT} {ağız} is.* Çekiç. [DLT] [DS]

çekül[1]**,** [çek-ül *(Ar. şâkül'e benzeterek)*] *is.* **1.** Yerçekimi doğrultusu veya düşeyliği bulmak için kullanılan bir ucuna ağırlık bağlanmış uzunca bir ipten ibaret alet; şakul. 🗗 **çekülü** (çekülden) **kaçmak,** *Çekül doğrultusundan sapma göstermek.*‖ **çekülüne bakmak,** *Çekül yardımı ile bir yapı öğesinin düşeyliğini kontrol etmek.*

çekül[2]**,** [Yun. tzakalin] *{ağız} is.* Sabana yapışan çamurları sıyırmakta kullanılan övendire ucundaki sıyırgı. [DS]

çekülük, -ğü [çek-ü-lük] *{ağız} is.* Pullu fes üzerine bağlanan şerit. [DS]

çeküm, [çekem > çeküm] *{ağız} is.* Çam ve armut ağaçlarında görülen parazit ökse otu, *(Viscum album).* [DS]

çekün, [çekün] *{eT} is.* Ada tavşanı yavrusu; göcen. [DLT]

çekündür, [çök-mek > çök-ün-mek > çekündür] *{ağız} is.* Yağsız peynir; çökelek; keş. [DS]

çeküntü, [çek-üntü ?] *{ağız} is.* Kesilmiş ağacın izi. [DS]

çekür, [çek-ür] *{eT} is.* Çukur. [EUTS]

çekürce, [çekür-ge] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekürcek, -ği [çekür-cek] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çekürdek, -ği [çek *(yans)*>çek-ür-de-k چكوردك] *{OsT} is.* Çekirdek.

çekürge, [çek *(yans.)* / çekür-mek > çekür-ge / چكركه چاكوركه] *{eT} {eAT} {ağız} is.* Çekirge. [DLT] [DS]

çekürgelik, -ği [çekürge-lik] *{ağız} is.* Köy evlerinde ocakların yanlarına lamba ya da çıra koymaya yarayan taş çıkıntı; çekirge taşı. [DS]

çekürgen, [çek-ür-gen] *{ağız} sf.* (Kişi için) çekingen; utangaç. [DS]

çekürtge, [çekür-t-ge] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çeküş, [çek-ük / çek-üş] *{eT} is.* Çekiç.

çeküşmek, [çek-mek > çek-üş-mek چاكوشمك] *{eAT} işteş. f. [-ür]* Çekişmek; tartışmak.

çeküştürmek, [çek-mek > çeküş-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Bir kimsenin kötü taraflarını sayıp dökmek; çekiştirmek. [DS]

çekyat, [çek-mek + yat-mak] *is.* Arkalığı devrilmek suretiyle yatak hâline gelebilen kanepe veya koltuk.

çel[1]**,** [çel] *{ağız} is.* Bir şeyi engelleme; engel olma. [DS]

çel[2]**,** [çal > çel] *{ağız} is.* Yumuşak kaya. [DS]

çel[3]**,** [Ar. şerr => çel] *{ağız} sf.* (Çocuk için) yaramaz. [DS]

çelan, [çel-en > çelan] *{ağız} is.* Dam saçağı. [DS]

Çelap, [çalap] *{ağız} is.* Tanrı; Çalap. [DS]

çelba, [çelebi+ağa] *{ağız} is.* Kayınbirader. [DS]

çelbelek, -ği [çelebi-lik ?] *{ağız} is.* Cami. [DS]

çelber, [Far. çenber] *{ağız} is.* Kadınların baş örtüsü.

çelbeşik, -ği [*eT.* çalpaş-mak *(kirlenmek)* > çelpeşik] *{ağız} sf.* **1.** Karışık. **2.** Bozuk. [DS]

çelbeşük, -ğü [çelpeş-ük] *{ağız} sf.* → çelbeşik. [DS]

çelcebel, [çer / çalı+çöpel] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çeldireme, [çeld-ir-e-me] *{ağız} is.* Ara vermeden söylenme. [DS]

çeldirmek, [çel-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Hareket

hâlindeki bir şeyin yönünü vurmak suretiyle değiştirmek. **2.** Kafasını koparıp atmak. [DS]

çele[1], [? çele] *{ağız} is.* Büyük kardeş. [DS]

çele[2], [? çele] *{ağız} is.* Taze fasulye. [DS]

çeleba, [çelebi+ağa > çeleba] *(çeleba:) is.* Kayın birader.

çelebağa, [çelebi+ağa] *{ağız} is.* Kayın birader. [DS]

çelebi[1], [Ar. callab *(köle tüccarı)* > calab *(köle sahibi)* => çalab > çalabī > çelebi [Marcel] چلبی] *is.* **1.** Okumuş kimse. **2.** Efendi; kibar kimse. **3.** Bey; bay. **4.** Padişah oğulları. **5.** Mevlana'nın torunları. **6.** Bir hurma türü. **7.** *{ağız}* Kayın birader. [DS] **8.** *{eAT} {OsT}* Kölenin sahibi; efendi. **9.** *{ağız}* İstasyon şefi. [DS] **10.** *{ağız}* Eşcinsel erkek. [DS] **11.** *{ağız}* Hristiyan tüccar. [DS] **12.** *sf.* (Erkek için) nazik; terbiyeli; görgülü; ince. *{OsT} (aynı)* 🗗 **çelebi ağa,** *{ağız} Kayın birader.* [DS]|| **çelebi efendi,** *tasvf. Konya Mevlevihanesinin postnişinine verilen ad.*|| **çelebi sultan,** *tar. İmparatorluk döneminde, sancak ve vilâyetlerde valilik yapmış olan şehzadelere verilen ad.*

çelebi[2], [Sur. Ar. çalebi / şalebi] *{ağız} is.* Berber. [DS]

çelebice, [çelebi-ce] *is.* ve *zf.* **1.** Çelebiye yakışır tarzda. **2.** Çelebi gibi.

çelebilik, -ği [çelebi-lik] *is.* **1.** Çelebi olma durumu ve niteliği. **2.** Çelebi karakteri taşıma.

çelebne, [Bulg. çerebne] *{ağız} is.* Üzerinde gözleme pişirilen toprak sac. [DS]

çelebük, -ğü [? çelebük] *{ağız} sf.* Açıkgöz. [DS]

çelecöş, [? çelecöş] *{ağız}* is. Havuç, pancar turşusu. [DS]

çeleğ, [? çeleğ] *{ağız}* is. Yokuştan sonraki düzlük. [DS]

çeleği, [çel-eği / çel-eñi] *{ağız} is.* Evin saçağı. [DS]

çelek[1], **-ği** [*e.T* yel-ek > çel-ek] *{eAT} is.* **1.** Yelek. **2.** *{ağız}* Kanat tüyü; telek. [DS]

çelek[2], **-ği** [çel-mek > çel-ek / çel-ik] *{ağız} is.* **1.** Bir boynuzu kırık hayvan. **2.** Eğri boynuzlu hayvan. **3.** Gözü şaşı olan kimse. [DS]

çelek[3], **-ği** [? çelek] *{ağız} sf.* **1.** Kaba. **2.** Yakışıklı. [DS]

çelek[4], **-ği** [Karaç. çelek / çellek] *{ağız} is.* **1.** Metal su kovası. **2.** Tahta süt kovası. [DS]

çelek[5], **-ği** [çel-ek] *{ağız} is.* Elma, armut gibi meyvelerin yenmeyen çekirdek yuvaları. [DS]

çelek[6], **-ği** [çel-ek] *{ağız} is.* Koyunların kuyrukları altında birikmiş kuru pislik çakıldakları. [DS]

çelem[1], [Far. şelem] *{ağız} is.* **1.** Şalgam. **2.** Pancar. **3.** Kırmızı turp. [DS]

çelem[2], [çel-em] *{ağız} is.* Yiğit. [DS]

çelem[3], [çel-mek > çel-em] *{ağız} is.* Evin saçağı. [DS]

çelen[1], [çel-mek > çel-en / çel-eñ] *(çeleñ) {ağız} is.* **1.** Evlerin duvarlarını yağıştan korumak için damlarda yapılan dışa doğru çıkıntı; saçak. **2.** Kar, yağış, rüzgâr tutmayan kuytu yer. **3.** Köşe başı. [DS] 🗗 **çelen altı,** *{ağız} Ev.* [DS]|| **çeleñ hırsızı,** *{ağız} Becerikli hırsız.* [DS]

çelen[2], [Far. çālāk] *{ağız} sf.* **1.** (Delikanlı için) yakışıklı. **2.** Becerikli; canlı. **3.** Eline çabuk. [DS]

çelen[3], [çel-en] *{ağız} is.* Bağlarda karık boyunca dikine sıralanan çubuklar. [DS] 🗗 **çeleñ çevirmek,** *{ağız} Bağ kütüklerinin dibini çepeçevre açıp çevirmek.* [DS]

çelen[4], [çel-en] *{ağız} is.* Tarlada buğday saplarından yapılan öbek. [DS]

çelen[5], [çel-en] *{ağız} is.* **1.** Kadınların yakalarına veya başlarına taktıkları incili iğne. **2.** Kırkılan koyunların süs olsun diye boyunlarında bırakılan tüyler. [DS]

çelenç, [Lat. calumnia *(iftira)* > İng. challenge] *is. spor.* **1.** Rekor kıranlara verilen ve elden ele geçen kupa. **2.** Bu kupa için yapılan yarış.

çelenger, [Far. çilānger => çeleñger] *(çeleñger) {ağız} is.* Boş zamanlarını değerlendiren kimse. [DS]

çelengi, [çel-mek > çel-en-gi] *{ağız} is.* Evin saçağı. [DS]

çelenk[1], **-gi** [Far. çelenk چکلنك] *is.* **1.** Törenlerde kullanılan veya bir saygı ifadesi olarak mezarlara konan halka şeklindeki çiçek demeti. **2.** Kadınların başlarına taktıkları mücevher ya da kıymetli madenden yapılma sorguç. **3.** *tar.* Eskiden savaşta başarı gösteren kahramanları veya komutanları ödüllendirmek için dağıtılan gümüş ya da altın sorguç armağanlar. **4.** *zool.* Kuşun kanadındaki iri tüyler. **5.** *{ağız}* Uzun kuş tüyü. [DS] **6.** *{ağız}* Dik boynuzlu sığır. [DS]

çelenk[2], **-gi** [çel-mek > çel-eñ > çelenk] *{ağız} is.* **1.** Saçak altı. **2.** Köşe başı.[DS]

Çelep, [çalap > çelep] *{ağız} is.* Tanrı. [DS]

çelep[1], [Ar. (Sur.) celeb] *is.* **1.** İmparatorluk döneminde Galata, Edirne ve İbrahim Paşa saraylarında görevlendirilen iç oğlanlarına verilen unvan. **2.** *{ağız}* Satılmak için ayrılmış kısır hayvan. [DS]

çelep[2], [çelep چلب] *{eAT} sf.* (Un için) esmer.

çelepağa, [çelebi+ağa] *{ağız} is.* Kayın birader. [DS]

çelepe, [? çelepe] *{ağız} is.* Sulu sepken. [DS]

çelepene, [Bulg. çerepna] *{ağız} is.* Toprak sac. [DS]

çelepne, [Bulg. çerepna] *{ağız} is.* **1.** Üstünde gözleme pişirilen sac. **2.** Ocakta pişirilen ekmeğe kapanan sac. [DS]

çelerik, -ği [çeler-ik] *{ağız} sf.* Şişerek gerilmiş. [DS]

çelermek[1], [cel-er-mek/çer-er-mek چلرمك / چره رمك] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Yer yer ışıltılı ve parıltılı hâl almak. **2.** (Ekinler için) yeşermek; kuvvetlenmeğe başlamak. **3.** *{eAT}* (Göz için) açılıp parlamak. **4.** Sinirlendiği için gözlerini açarak bağırıp çağırmak.

5. Büyümek gelişmek. **6.** Hastalıktan kalkmak, iyi olmak. **7.** Sallanarak yürüyüp kendini göstermek. **8.** Büyüklere karşı gelmek. **9.** (Bebek için) ağlamaktan tıkanmak. **10.** Boğaza kaçan bir şeyi çıkarmaya çalışmak. **11.** (Kan için) pıhtılaşmak. **12.** Soğukta kalıp üşümek. **13.** Susuzluktan bayılmak. **14.** (Vurulan yer için) yara olmak. [DS]

çelermek[2], [*eT.* çerer-mek] *gçsz. f. [-ir]* **1.** (Koyun sürüsü için) çok yemekten ya da yediği ottan dolayı ölmek; şişip ölmek. **2.** *{ağız}* (Hayvan için) zehirli ot yiyerek ölmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Hayvan için) fazla yağlanarak ölmek. [DS]

çelertme, [çeler-t-me جلارتمه] *{eAT}* *is.* Koyunlarda görülen öldürücü bir hastalık.

çelertmek[1], [çeler-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Saklanılan bir yerden başını hafifçe göstermek. **2.** Büyüyüp, gelişmeye yardım etmek. [DS]

çelertmek[2], [çeler-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (Zehirli ot vb. için) zehirleyerek veya şişkinlik vererek hayvanı öldürmek. [DS]

çelet, -di [? çelet] *{ağız} sf.* (Çocuk için) şımarık; hırçın; atılgan; haylaz. [DS]

çeleyi, [? çeleyi] *{ağız} is.* Ördeğin kanadının ucu. [DS]

çelfin, [Biz. Yun. selkes => celfin / çelfin] *{ağız} is.* Piliç. [DS]

çelgetir, [çel+get-ir ?] *{ağız} is.* Bazı yerleri eskimiş, yırtılmış giyecek. [DS]

çelgi, [çel-gi] *{ağız} is.* **1.** Çene altından bağlanarak kullanılan baş örtüsü. **2.** Alna bağlanan yazma veya yemeni. **3.** Kalem açacağı; kalemtıraş. [DS]

çelgin, [çel-gin] *{ağız} is.* Yaralı av hayvanı. [DS]

çelgir, [çel-gi > çel-gir] *{ağız} is.* Alna bağlanan yazma, yemeni. [DS]

çelh, [? çelh] *{ağız} is.* Harman savrulduktan sonra geri kalan yarı ezilmiş başak veya iri saman. [DS]

çeli[1], [? çeli] *{ağız} is.* Mısır sapı. [DS]

çeli[2], [? çeli] *{ağız} is.* Keçi yavrusu. [DS]

çeliba, [çelebi + ağa] *{ağız} is.* **1.** Baldız. **2.** Kayın birader. [DS]

çelibaşı, [çeri+baş-ı > çelibaşı] *{ağız} is.* Kötü bir işte öncülük eden; elebaşı olan kimse. [DS]

çeliç, -ci [çebiç > çeliç] *{ağız} is.* Bir yaşındaki keçi yavrusu. [DS]

çelik[1], **-ği** [çel-mek *(yandan kesmek)* > çel-ik] *is.* **1.** Çelmek suretiyle kesilmiş olan çubuk parçası veya odun; kısa kesilmiş ağaç dalı. **2.** Değneklerle vurmak suretiyle oynanan çubuklardan küçük olan parça. **3.** Daldan üretme sisteminde ana gövdeden ayrılmış ve köklendirilmek üzere toprağa gömülmüş ya da aşısı yapılacak dal, filiz, sürgün; kalem. **4.** *dnz.* Gemilerde, üzerine halat veya ip geçirip tutturmaya yarar metal veya ağaç değnek. **5.** *tasvf.* Mevlevi dergâhlarında kabahat işleyenleri cezalandırmak için kullanılan bir arşın uzunluğunda değnek. 🗗 **çelik çomak,** *Çelik denilen kısa kesilmiş ağaç dalı ve çomak adı verilen daha kalın ve uzun bir sopayla oynanan bir çocuk oyunu.*

çelik[2], **-ği** [Far. celüc / cülük *(değirmen taşı çenten araç)* > çelik] *is.* **1.** İçinde çok az karbon bulunan, ısıl ve mekanik işlemlerden geçirilmiş çok sert ve esnek demir ve karbon alaşımı. **2.** *sf.* Bu tür metalden yapılmış. **3.** Sağlam; çok güçlü; sarsılmaz; dayanıklı. 🗗 **çeliğe su vermek,** *Çeliği hızla soğutarak daha sert hâle getirmek.*|| **çelik başlık,** *Savaşta askerin başını mermilerin parça etkisinden korumak için giyilen çelikten yapılma başlık.*|| **çelik fabrikası,** *Çelik üreten fabrika.*|| **çelik gibi,** *Güçlü, sağlam.*|| **çelik kasa,** *Kıymetli evrak, para veya mücevher saklanan açılması ve kırılması çok zor kasa.*|| **çelik kapı,** *Çelik malzeme kullanılarak yapılmış kapı.*|| **çelik macunu,** *Yağ, vernik, dolgu ve boya maddelerinden hazırlanmış çabuk katılaşan boya astarı.*|| **çelik mavisi,** *Parlak gri-mavi.*|| **çelik metre,** *Kıvrılıp bükülebilen şeritten yapılmış ve bir kutu içine yay gibi bükülerek girebilen bir tür metre.*|| **çelik pamuğu,** *Verniklenmiş yüzeyleri düzeltmeye ya da matlaştırmaya yarayan uzun ve keskin kenarlı çelik tel tomarı.*|| **çelik yelek,** *Göğüs ve sırt bölgelerini kapatan kurşun geçirmez üstlük.*

çelik[3], **-ği** [Karç. çelek / çelik] *{ağız}* *is.* *folk.* Düğün sahiplerinin, akrabalarına özel bir törenle yolladığı koyun, kuzu, kaz eti. [DS]

çelik[4], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* **1.** Pencere. **2.** Ahırlarda, dışarıya gübre atmak için açılmış delik. [DS]

çelik[5], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* Bir boynuzu kırık hayvan. [DS]

çelik[6], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* **1.** Direk başlığı. **2.** Ağaçtan yün eğirme aygıtı; kirman. **3.** Tahta yapmak için hazırlanmış ağaç kütüğü; kereste.[DS]

çelik[7], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* İğde ağacı. [DS]

çelik[8], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* Hayvanin boyunduruğa bağlandığı yer. [DS]

çelik[9], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* On kiloluk tahıl ölçeği.[DS]

çelik[10], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* İpek böceğine yaprağı verildikten sonra kalan dut çalısı. [DS]

çelik[11], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* Baston. [DS]

çelik[12], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* Kırılan kemiğin tedavisinde kullanılan yumurta ve un karışımı madde. [DS]

çelik[13], **-ği** [çel-ik] *{ağız} is.* Altınlara yapılan halka. [DS]

çelikhane, [çelik + Far. ḫāne] *(çelikha:ne) is.* Çelik üretilen fabrika.

çelikleme, [çelik-le-me] *is.* **1.** Ağaç yetiştirmek üzere ağaçlardan dal alma ve bu dalları köklenmesi için toprağa gömme işi. **2.** *{ağız}* Kısa odun. [DS] 🗗 **çelikleme atmak,** *{ağız} Bir ağaç parçasını ya da değneği dikine atmak.* [DS]

çeliklemek[1], [çelik-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Ağaç yetiştirmek üzere ağaçlardan dal almak ve bu dalları köklenmesi için toprağa gömmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Ayakkabı vb. şeylerin dayanıklılığını artırmak için uygun yerlerine çelik parçaları yerleştirmek. **3.** *{ağız}* Bağ kütüğünü uzunca budamak. [DS] **4.** *{ağız}* Hayvana sarılan yükü, türlü yerlerden yedek iplerle bağlamak. [DS] **5.** *tasvf.* Mevlevi dergâhlarında kabahat işleyenleri çelik adı verilen değneklerle döverek cezalandırmak.

çeliklemek[2], [çelik-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bıçak, satır, nacak gibi kesici araçların yüzüne çelik parçası kaynatmak.

çeliklenmek[1], [çelik-le-n-mek] *edil f. [-ir]* **1.** Çelik durumuna getirilmek. **2.** Uygun bir yerine çelik parçası eklenilmek.

çeliklenmek[2], [çelik-le-n-mek] *edil f. [-ir]* (Çelik adı verilen ağaç dalı için) kesilmek veya köklendirilmek.

çelikleşme, [çelik-le-ş-me] *is.* **1.** Çelik durumuna gelmek işi. **2.** Çelik gibi sert ve dayanıklı bir durum almak işi.

çelikleşmek, [çelik-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çelik durumuna gelmek; çeliğe dönüşmek. **2.** Çelik gibi güçlü ve sağlam olmak; sağlamlaşmak. *{ağız} (aynı)* [DS]

çelikleştirme, [çelik-le-ş-tir-me] *is.* **1.** Çelik durumuna getirmek işi. **2.** Çelik gibi sert ve dayanıklı hâle getirmek işi.

çelikleştirmek, [çelik-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çelik durumuna getirmek; çelik özelliği kazandırmak. **2.** Çelik gibi sert ve dayanıklı hâle getirmek.

çelikletme, [çelik-le-t-me] *is.* Çeliklemek işini yaptırmak; çelikli hâle getirme.

çelikletmek, [çelik-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çeliklemek işini yaptırmak. **2.** Demir veya başka bir metal üzerine çelik bir parça kaynattırmak.

çelikli, [çelik-li] *sf.* **1.** Çeliği olan. **2.** Çeliklenmiş olan.

çeliklik, -ği [çelik-lik] *{ağız} is.* Dam deliği. [DS]

çelikmen, [çelik-men] *{ağız} is.* Çelik çomak oyunu. [DS]

çeliksi, [çelik-si] *sf.* Çelik gibi olan; çeliği andıran; çelik özelliği taşıyan.

çelilemek, [çeli-le-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Karartmak. [KB]

çelim, [çel-mek > çel-im] *is.* **1.** Beden yapısı; cüsse; endam. **2.** *{ağız}* Davranış biçimi; eda; tavır. [DS] **3.** *{ağız}* Gösteriş. [DS] **4.** *{ağız}* Kuvvet; güç. [DS] 🗗 **çelim avuç,** *{ağız} Bir avuç dolusu.* [DS]‖ **çelim başı,** *{ağız} Sırası gelmiş söz.* [DS]

çelimli, [çel-im-li] *sf.* **1.** Beden yapısı güzel ve oranlı; endamlı. **2.** *{ağız}* Güçlü; kuvvetli. [DS]

çelimsiz, [çel-im-siz] *sf.* **1.** Zayıf, güçsüz. **2.** Gösterişsiz.

çelimsizlik, -ği [çelim-siz-lik] *is.* Gösterişsiz ve güçsüz olma durumu.

çeling, [Çin. ch'a *(çay)* => çalıñ / çeliñ] *(çeliñ) {eT} sf.* Çin'den gelme; çini. [DLT] 🗗 **celiñ ayag,** *Çin kâsesi.* [DLT]

çelinmek, [çel-in-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Takılmak; yeterince sağlıklı düşünememek. **2.** Takılıp düşmek. [DS]

çelipa, [Sümer. çelipa > Far. çelipā چلیپا / Ar. ṣalīb] *(çelipa:) {OsT} is.* **1.** Put. **2.** Haç, çarmıh; istavroz; salip. **3.** Kıvrık, kavisli çizgi. **4.** Kadın kâkülü.

çelişen, [çel-iş-en] *is.* Birbiri ile karşıt olan veya tutarsızlık gösteren.

çelişik, -ği [çel-iş-ik] *sf.* **1.** Birbiri ile çelişen; birbirini yalanlayan; zıt. **2.** *man.* Nitelik ve nicelik bakımından birbirine ters olan; mütenakız.

çelişiklik, -ği [çel-iş-ik-lik] *is.* **1.** Çelişik olma durumu. **2.** Birbirine nitelik ve nicelik bakımından ters oluş. 🗗 **çelişiklik ilkesi,** *man. İki çelişik önermenin hem doğru hem yanlış olamayacağı ilkesi.*

çelişken, [çel-iş-ken] *sf.* Çelişik olan; çelişen.

çelişki, [çel-iş-ki] *is.* İki şey arasında var olan tutarsızlık veya zıtlık; karşıtlık; tenakuz.

çelişkili, [çel-iş-ki-li] *sf.* Birbiri ile aralarında çelişki bulunan; birbirini tutmayan; tutarsız olan; mütenakız.

çelişkisiz, [çel-iş-ki-siz] *sf.* Aralarında çelişki bulunmayan; tutarlı.

çelişme, [çel-iş-me] *is.* **1.** Birbirine zıt ve ters nitelikte olma; tenakuz, *(1942).* **2.** Aralarında tutarsızlık olma durumu. **3.** *man.* Karşıt iki şeyin durumu.

çelişmek, [çel-mek > çel-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** Karşılıklı olarak birbirini çelmek. **2.** (Düşünce, söz, davranış için) birbirini tutmamak, birbirine ters düşmek, *(1942).*

çelişmeli, [çel-iş-me-li] *sf.* Aralarında çelişki bulunan; çelişen.

çelişmesiz, [çel-iş-me-siz] *sf.* Aralarında çelişki bulunmayan; çelişkisiz.

çelişmezlik, -ği [çel-iş-mez-lik] *is. man.* Çelişme olmaması durumu. 🗗 **çelişmezlik ilkesi,** *Bir şey kendisinden başka bir şey değildir veya bir şey bir niteliği hem taşıyor ham de taşımıyor olamaz, ilkesi.*

çeliştirmek, [çel-iş-tir-mek چلشترمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Gevelemek.

çeliye, [Far. çeliyye چلیه] *is.* Eskiden ırmaklarda işleyen bir tür kayık.

çelke, [? çelke] *{ağız} is.* **1.** Kuyu bileziği. **2.** Üstü açık, etrafı çalı vb. ile çevrilmiş ağıl. [DS]

çelki, [çel-ki] *{ağız} is.* **1.** Kurumuş ağaç dalı. **2.** Duvarları yağmurdan korumak için duvarlara konulan çalı çırpı. **3.** Bağ kulübesi. **4.** Balkon; taraça. **5.** Bahçe; avlu. [DS]

çelle, [Far. çihil] *{ağız} is.* Yazın ve kışın en etkili olduğu zaman; yazın en sıcak zamanı; kışın en soğuk zamanı. [DS]

çellek[1]**, -ği** [Karaç. çelle-k] *{ağız} is.* Su kovası. [DS]

çellek[2]**, -ği** [çel-mek > çel-ik > çel(l)-ek / çel-lek] *{ağız} is.* Çelik çomak oyunu. [DS]

çellek[3]**, -ği** [Far. çālāk] *{ağız} sf.* Atılgan; açıkgöz. [DS]

çellemek[1]**,** [*eAT.* çer-er-mek > çeler-mek [Tietze]] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Soğuktan donmak. **2.** Gebermek. [DS]

çellemek[2]**,** [çel-mek > çel-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Caydırmak. [DS]

çellig, [çel-mek > çel-ik > çel(l)-ig] *{ağız} is.* Çelik çomak oyununda kullanılan kısa değnek. [DS]

çellik[1]**, -ği** [çel-mek > çel-lik] *{ağız} is.* **1.** Çelik çomak oynanan değnek. **2.** Çelik çomak oyunu. [DS] ☞ **çellik yapmak,** *{ağız} Yaramazlık yapmak.* [DS]

çellik[2]**, -ği** [çel-mek > çel-ik > çel(l)-ik] *{ağız} is.* Kirman. [DS]

çellik[3]**, -ği** [çel(l)-ik] *{ağız} is.* Kovana yerleştirilen gömecin düşmemesi için iki yanına dayanan ağaç parçası. [DS]

çelliklemek, [çel-ik > çel(l)-ik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Fırlatmak. [DS]

çellime, [çel-mek > çel-me > çel-(li)-me] *{ağız} is.* Kısa, çalı odunu. [DS]

çellist, [İt. cello > İng. cellist] *is.* Çello çalan müzikçi; çellocu.

çelliş, [? çelliş] *{ağız} is.* Çok ucuza alınan mal. [DS]

çello, [İt. violon-cello > çello] *is.* Keman ailesinden, kemandan daha güçlü ve bas sesi olan, bacak arasına alınarak çalınan bir yaylı çalgı; viyolonsel.

çellocu, [çello-cu] *is.* Çello çalan müzikçi; çellist.

çelme, [çel-me چلمه] *is.* **1.** Çelmek işi. **2.** Yürüyen birisini düşürmek için adım atarken önüne ayak uzatma işi. **3.** Ayakta duran birisini yere düşürmek amacıyla ağırlığını taşıyan ayağına arkadan bir bacağını dolama. **4.** *{ağız}* Uçları saçların altından ve enseden geçirilerek arkada bağlanan baş örtüsü. [DS] **5.** Zeybeklerin başlarına doladıkları oya işlemeli mendil. **6.** *{eAT}* Baş örtüsü; sarık. **7.** *{ağız}* Kısa çalı odunu. [DS] **8.** *mecaz.* Bir işi baltalama; engel olmaya çalışma. **9.** *{ağız}* Pencere; çelmelik. [DS] **10.** *{ağız}* Akarsuyun hızını kesmek için çalı ve kum torbaları ile yapılan set. [DS] **11.** *{ağız}* Keklik. [DS] ☞ **çelme atmak,** *1. Birini çelme ile yere düşürmeye çalışmak. 2. Birinin başarılı olmasına engel olmak. 3. Bir işin başarı ile sonuçlanmasını engellemek.*|| **çelme çelik,** *{ağız} Çelik çomak oyunu.* [DS]|| **çelme takmak,** *1. Birini çelme ile yere düşürmeye çalışmak. 2. Birinin başarılı olmasına engel olmak. 3. Bir işin başarı ile sonuçlanmasını engellemek.*|| **çelme yemek,** *1. Çelme takılarak yere düşürülmek istenmek. 2. Başarısına engel olunmak; baltalanmak.*

çelmek[1]**,** [çel-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Yolundan çevirmek; engellemek; gidiş yönünü değiştirmek; saptırmak. **2.** Çelme takarak birini düşürmek. **3.** Birini kandırmak. **4.** Bir şeyin kenarını çapraz veya verev kesmek. **5.** (Örtü için) örtünüp iki ucunu bağlamak. **6.** (Söz, düşünce için) birbirini tutmamak; uymamak; nakzetmek. **7.** *{ağız}* (Kalem, kazık vb. için) ucunu yontarak sivriltmek; açmak [DS] **8.** *{ağız}* Havaya fırlatılan çeliği çomak ile vurarak uzaklaştırmak. [DS]

çelmek[2]**,** [çel-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* **1.** Koyunlar çiftleşirken kuyruklarını yana doğru çekerek yardımcı olmak. **2.** *gçsz. f.* (Koyun için) çiftleşmek. [DS]

çelmek, [gel-mek > çel-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Gelmek. [DS]

çelmeleme, [çelme-le-me] *is.* **1.** Çelme takarak düşürmek işi. **2.** Birinin başarısını engellemek eylemi.

çelmelemek, [çel-mek > çelme-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çelme takarak düşürmek. **2.** Birinin başarısını engellemek; baltalamak.

çelmelenme, [çelme-le-n-me] *is.* **1.** Çelme takılarak düşürülme eylemi. **2.** Başarısına engel olunma eylemi.

çelmelenmek, [çelme-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çelme takılarak düşürülmek. **2.** Başarısına engel olunmak; baltalanmak.

çelmeleyiş, [çelme-le-y-iş] *is.* Çelmelemek eylemi veya biçimi.

çelmelik, -ği [çel-me-lik] *{ağız} is.* Pencere. [DS]

çelmen, [çel-men] *{ağız} is.* Fese veya başa sarılan oyalı krep, mendil veya yazma. [DS]

çelmice, [çel-mece > çel-mice] *{ağız} is.* Kısa çalı odunu. [DS]

çelmig, -ği [çel-mik > çel-mig] *{ağız} is.* → çelmik[1]. [DS]

çelmik[1]**, -ği** [çel-mek > çel-mik] *{ağız} is.* **1.** Harmanda tahıl elendikten sonra kalburun üstünde kalan iri saman veya başak parçaları; kesmik. **2.** Pamuk kozasından lifler alındıktan sonra geri kalan kabuk. **3.** *sf.* (Miktar için) çok az. [DS]

çelmik[2]**, -ği** [Erme. cermug > çelmik] *{ağız} is.* Ilıca; kaplıca. [DS]

çelmik[3]**, -ği** [çim-lik > çelmik] *{ağız} is.* Çayırlık. [DS]

çelpek, [çelp-ek / çelp-ik] *{eT} is.* Göz çapağı. [DLT]

çelpeklenmek, [çelpek-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Göz için) çapaklanmak. [DLT]

çelpene, [Bulg. čerepna] *{ağız} is.* Ekmek pişirmekte kullanılan sac. [DS]

çelpeşik, -ği [*eT.* çalpaş-mak > çelp-eş-ik] *{ağız} sf.* **1.** Karışık. **2.** Bozuk. **3.** (Kişi için) sıtmadan yürü-

yemeyecek kadar bitkin düşmüş. **4.** (Odun için) zor kırılan. **5.** (Arazi için) çamurlu; batak. [DS]

çelpeşük, -ğü [çelp-eş-ük] *{ağız} sf.* Karışık; bozuk. [DS]

çelpi, [çelp > çelp-i] *{ağız} is.* Dam saçağı. [DS]

çelpik, -ği [çelp > çelp-ik] *{ağız} is.* **1.** Paçavra. **2.** Ağacın yeni çıkmış dalları. [DS]

çelpin, [And. yer. d. > Biz. Yun. selkes] *{ağız} is.* Piliç. [DS]

çelpmek, [çelp-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Göz kırpmak. [DS]

çelt, [Gürc. çelti] *{ağız} is.* Üzerinde meyve kurutulan, ağaç dallarından örülmüş büyük sele. [DS]

çeltek[1]**, -ği** [Kırg. cel-mek *(yelmek)* > çel-t-ek] *{ağız} is.* **1.** Çoban yamağı. **2.** Yardımcı; uşak. **3.** Dost; ahbap. [DS]

çeltek[2]**, -ği** [? çeltek] *{ağız} is.* Deriden yapılan kalbur. [DS]

çeltek[3]**, -ği** [çelt-ek] *{ağız} sf.* Korkak. [DS]

çeltek[4]**, -ği** [Far. şeltük] *{ağız} is.* Kabuklu pirinç. [DS]

çelten, [Kırg. cel-mek *(yelmek)* > çel-t-en] *{ağız} is.* Deveyi yeden kimse. [DS]

çeltermek, [? çelt-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Kızgın kızgın bakmak. **2.** Büyüklere karşı gelmek. [DS]

çelteşik, [çelp / çelt *(yans.)* > çelt-eş-ik] *{ağız} is.* (İş, durum için) karışık; anlaşılması zor. [DS]

çelti[1]**,** [çel-mek > çel-ti] *{ağız} is.* **1.** Derelerde balık avlamak için kullanılan, çubuklardan örülmüş, bir tarafı açık diğer tarafı kapalı bir tür tuzak. **2.** Kuş yakalamakta kullanılan bir tür ökse. [DS]

çelti[2]**,** [çel-ti] *{ağız} is.* Meyve kurutulacak sergi. [DS]

çeltik[1]**, -ği** [Far. şeltük] *is.* **1.** Pirinç. **2.** Kabuğu soyulmamış pirinç. **3.** *{ağız}* Nişastası çıkarıldıktan sonra kalan buğday kabuğu. [DS] **4.** *{ağız}* Suyu alınmış meyve posası. [DS] **5.** *{ağız}* Kırıntılı leblebi. [DS] **6.** *{ağız}* Mısır patlakları arasında patlamadan kalmış olan taneler. [DS] **7.** *{ağız}* Pirinç içinde bulunan yabancı bitki tohumları. [DS] 🗗 **çeltik fabrikası,** *Pirinçlerin kabuklarının tıraşlanarak soyulduğu fabrika.*|| **çeltik kargası,** *zool. İbisgiller familyasından sıcak ve ılıman bölgelerde yaşayan, Orta Avrupa'da yuva yapan, Afrika'da kışlayan ibis, (Plegadis falcinellus).*|| **çeltik nehri,** *Pirinçlerin sürekli suda bırakılması için pirinç tarlalarına açılan arklar.*|| **çeltik tarlası,** *Pirinç yetiştirilen sulak tarla.*

çeltik[2]**, -ği** [cel-mek *(yelmek)* > çel-(i)t-ik] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çeltik[3]**, -ği** [çel-(i)t-ik] *{ağız} is.* Ufak hayvan. [DS]

çeltik[4]**, -ği** [çel-(i)t-ik] *{ağız} is.* Dokunaklı söz. [DS]

çeltik[5]**, -ği** [çel-(i)t-ik] *{ağız} is.* Kesilmiş odun parçası. [DS]

çeltikçi, [çeltik-çi] *is.* Çeltik yetiştiren kimse.

çeltikçilik, -ği [çeltik-çi-lik] *is.* Çeltikçinin yaptığı iş.

çeltikli, [çeltik-li] *sf.* Çeltiği olan; içinde çeltik bulunan.

çeltiklik, -ği [çeltik-lik] *is.* İçinde çeltik yetiştirilen yer, tarla.

çeltin, [çel-(i)t-in ?] *{ağız} is.* Bir tür kuş tuzağı. [DS]

çeltiyh, [Far. şeltük => çeltik > çetiyh] *{ağız} is.* Pirinç tohumu. [DS]

çeltük[1]**, -ğü** [Far. şeltük => çeltük چلتوك] *{eAT} is.* Kabuklu pirinç; çeltik. 🗗 **çeltük çeltük,** *{ağız} Düzensiz; dengesiz.* [DS]

çeltük[2]**, -ğü** [cel-mek *(yelmek)* > çel-(i)t-ik] *{ağız} is.* Bir çocuk oyunu. [DS]

çeltük[3]**, -ğü** [Far. şeltük] *{ağız} is.* **1.** Buğday veya başakla karışık iri saman; çelmik. **2.** Hastalıklı meyve. [DS]

çelük[1]**, -ğü** [çel-ik > çel-ük] *{ağız} is.* Kavaklık. [DS]

çelük[2]**, -ğü** [Yun. kaliki] *{ağız} is.* Çocuk ayakkabısı. [DS] 🗗 **celüge koymak,** *{ağız} Kırılan ayağı alçıya koymak.* [DS]

çem[1]**,** [çem / çım / çöm *(yans.)*] *is.* Köpek ve benzeri hayvanların havlamasını ve buna benzer sesler çıkarmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çem-kir-mek, çem-ki-n-mek*

çem[2]**,** [çem / çim *(yans.)*] *is.* Anlaşılmayacak biçimde sözler söylemeyi ya da gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çem çem, çem çüm* 🗗 **çem basmak,** *{ağız} Konuyu kapatmak.* [DS]

çem[3]**,** [Far. çemiden *(salınarak yürüme)* > çem چم] *{OsT} is.* **1.** Naz ile salınarak yürüme. **2.** Anlam. **3.** Suç; kabahat. **4.** Yemek. **5.** *sf.* Süslü; düzgün. **6.** Kazanılmış; toplanılmış; yığılmış.

çem[4]**,** [çim > çem] *{ağız} is.* **1.** Zararlı otlarla dolu yer. **2.** Çayır çimen. **3.** Karamuk ve benzeri bodur yaban ağaçları ile dolu yer. [DS] 🗗 **çem yeli,** *{ağız} Doğu yeli; poyraz.* [DS]

çem[5]**,** [çem] *{ağız} is.* Akar su. [DS]

çemak, -ğı [Erme. ts'maḫ / Gürc. çmaḫe] *{ağız} is.* Bit öldüren zehirli bir ot. [DS]

çeman, [Far. çemān چمان] *(çema:n) {OsT} sf.* **1.** Salınarak yürüyen; nazlı. **2.** *is.* Şarap kadehi. **3.** Çimen.

çemane, [Far. çemāne چمانه] *(çema:ne) {OsT} is.* İçki kadehi; şarap kadehi.

çemani, [Far. çemānī چمانی] *(çema:ni:) {OsT} is.* **1.** Salınıcı; naz edici. **2.** Saki.

çemapur, [Hind. cemāpūr *(Hindistan'da efsanevi bir kent)* چماپور] *{OsT} sf.* (Ordu için) derme çatma.

çembalo, [İt. clavi-cembalo] *is.* Spinet ailesinden telli ve klavyeli bir çalgı; klavsen.

çembelcik, -ği [çembel-cik] *{ağız} is.* Saka kuşu. [DS]

çember[1], [Far. çenber] *{ağız} is.* **1.** Kadınların saçlarını toplamada kullandıkları bir şakaktan öbürüne kadar uzanan metal. **2.** Başa veya boyuna bağlanan büyük yazma, yemeni; başörtüsü. [DS]

çember[2], [Far. çenber] *is.* **1.** *mat.* Bir merkeze aynı uzaklıkta bulunan noktaların meydana getirdiği kapalı eğri; daire; halka. **2.** Değirmi hâle sokulmuş sert cisimlerin çevresi. **3.** Çocukların bir sopa ile yuvarlayarak arkasından koştukları daire şeklindeki oyuncak. **4.** Kişilik haklarından yoksunluk; bağlı kimse; esirlik; esaret. **5.** Fıçı, sandık, ambalaj paketi, araba tekerleği gibi şeyleri sıkı tutturmak için çevrelerine geçirilen metal ya da plastik şerit. **6.** *müz* Türk musikisinde genellikle ilahi formunda kullanılan on iki darplı bir usul. **7.** *as.* Tunç topların namlu çevresini saran metal kuşak. **8.** Elişi yapılan ve üzerine işlenecek kumaşın gerdirildiği ahşap kasnak. **9.** Bir kişiyi saran ve sıkıntıya sokan duygu. **10.** *{ağız}* Araba ve kağnı tekerleklerine takılan değirmi demir. [DS] **11.** *{ağız}* Çoban köpeklerinin boyunlarına takılan mahmuzlu halka. [DS] **12.** *{ağız} müz.* On iki telli çalgı. [DS] **13.** *{ağız}* Oda bölmelerinde kiriş altına konulan direk. [DS] **14.** *{ağız}* Çerçeve. [DS] **15.** *{ağız}* Pulluğa bağlı olan boyunduruğun alt parçası. [DS] **16.** *sf.* Biçimi çemberi andıran; çember gibi. ◻ **çember açısı,** *mat. Çember üzerinde alınan bir noktadan uzatılan ve çember üzerinde bir yay ayıran iki kirişin oluşturduğu açı.*|| **çember çevirmek,** *Özel sopası ile bir çemberi çevirerek oynamak.*|| **çembere almak,** *as. Çevresini sarmak; kuşatmak.*|| **çembere düşmek,** *as. Kuşatma içinde kalmak.*|| **çember geçirmek,** *Çevresini çemberle kuşatmak; çemberlemek.*|| **çemberi yarmak,** *as. Kuşatmadan kurtulmak.*|| **çember sakal,** *Yüzü çepeçevre kuşatan yuvarlak sakal.*|| **çember tahtası,** *Kestane, kayın, dişbudak ağacından çember yapmaya elverişli kereste.*|| **çember yağı,** *{ağız} İç yağı.* [DS]

çemberbaz, [Far. çenber-bāz] *(çemberba:z) is.* Çemberlerle gösteri yapan sirk oyuncusu.

çemberdeş, [çember-deş] *sf. mat.* (Noktalar için) aynı çember üzerinde bulunan.

çembere, [Far. çenberī => çembere] *{ağız} is.* Kadınların başlarına taktıkları kasnak. [DS]

çemberi, [Far. çenberī] *(çenberi:) {OsT} sf.* Çember biçiminde olan. ◻ **çemberi çulla,** *{ağız} Kadın baş örtüsü; yemeni.* [DS]

çemberleme, [çember-le-me] *is.* **1.** Çemberle kuşatma. **2.** Çember takma.

çemberlemek, [çember-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çember geçirmek; çemberle kuşatmak. **2.** Çember hâline sokmak.

çemberlenme, [çember-le-n-me] *is.* **1.** Çemberle kuşatılma eylemi. **2.** Soğukta ve iç basınç altında bir borunun çember biçimini almasını sağlayan usul.

çemberlenmek, [çember-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çemberle kuşatılmak. **2.** Çember geçirilmek. **3.** Çember hâline getirilmek. **4.** *dönşl. f.* Çember edinmek; çember sahibi olmak.

çemberlenmiş, [çember-le-n-iş] *sf.* (Boru için) soğuk ortamda çember geçirilmiş.

çemberletme, [çember-le-t-me] *is.* Çember geçirtme işi.

çemberletmek, [çember-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çemberlenmesini sağlamak. **2.** Etrafına çember geçirtmek.

çemberli, [çember-li] *sf.* **1.** Çemberi olan. **2.** Üzerine veya etrafına çember geçirilmiş, çemberlenmiş bulunan. **3.** *is.* Eskiden kullanılan arkası kalkık bir tür koşu arabasına verilen ad.

çembersel, [çember-sel] *sf.* **1.** Çemberi andıran. **2.** Çember biçiminde olan.

çembersiz, [çember-siz] *sf.* **1.** Çemberi olmayan. **2.** Çembersiz, üzerine veya etrafına çember geçirilmemiş bulunan.

çemcik, -ği [çamçak > çemcik] *{ağız} sf.* (Ağız için) bir tarafa çarpık. [DS]

çemçe, [çam *(yans.)* > çam-çak > çam-ça / Far. çām *(büyük kepçe)* + çā *(küçültme e.)* => çam-ça > çemçe] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılmış büyük kaşık; kepçe. [DS]

çemçem, [çem *(yans.)* + çem] *{ağız} sf.* Geveze. [DS] ◻ **çemçem etmek,** *{ağız} Gevezelik etmek.* [DS]

çemçırah, [? çemçıraḫ] *{ağız} is.* Kıymetli taş. [DS]

çemçiğ, [çamça / çömçe > çemçiğ] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılmış su kabı. [DS]

çemçuk, -ğu [çem-çük] *{ağız} sf.* → çemçük. [DS]

çemçük, -ğü [çem *(yans.)* > çem-çük] *{ağız} sf.* Zayıf ve çirkin. [DS] ◻ **çemçük kaşık,** *{ağız} Kısa saplı tahta kaşık.* [DS]

çemçüm, [çem *(yans.)* + çüm] *{ağız} sf.* Geveze. ◻ **çemçüm etmek,** *{ağız} Gevezelik etmek.* [DS]

çemçüme, [Ar. cümcüme] *{ağız} is.* Ufak tefek; cimcime. [DS]

çemçün, [? çemçün] *{ağız} is.* Soğan, sarımsak ve pırasanın ortasından büyüyüp uzayarak tohum veren sap. [DS]

çeme, [çem-e] *{ağız} sf.* Budala; sersem. [DS]

çemek[1], **-ği** [çem-ek] *{ağız} is.* Yer odalarındaki camsız küçük pencere. [DS]

çemek[2], **-ği** [Erme. camak] *{ağız} is.* **1.** Üvendirenin ucundaki sıyırgı. **2.** Zıpkın. [DS]

çemek[3], [çem *(yans.)* > çem-ek] *{ağız} sf.* Çok konuşan; geveze. [DS]

çemen[1], [*eT.* çimgen > Far. çemen چمن] *{OsT} is.* Çimen; yeşillik. ◻ **çemen-ārā,** *{OsT} Bahçıvan.*| **çemen-istān,** *{OsT} Çimenlik; bahçe.*|| **çemen-pîrā,** *{OsT} Bağ budayıcı.*|| **çemen-soffa,** *{OsT} Bahçede çimenle kaplı, oturacak yer.*| **çemen-zār,** *{OsT} Çimenlik.*

çemen[2], [Erme. çamon / Rum. kaminon [EREN]] *is.* **1.** *bot.* Maydanozgillerden bir tür kimyon *(Cuminum cyminum)* ve bunun kokulu tohumu. **2.** Çemen tohumları pastırmanın üzerine sürülmek üzere, un gibi öğütüldükten sonra kırmızı biber ve dövülmüş sarımsakla karıştırılmak suretiyle hazırlanmış macun.

çemen[3], [? çemen] *{ağız} is.* Pirzola. [DS]

çemender, [Far. çemend-er چمندر] *{eAT} {OsT} is.* Eşek.

çemenleme, [çemen-le-me] *is.* Üzerine çemen sürme veya çemene koyma işi.

çemenlemek, [çemen-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Üzerine çemen sürmek. **2.** Çemene yatırmak.

çemenli, [çemen-li] *sf.* Çemeni bulunan veya çemen sürülmüş olan.

çemensiz, [çemen-siz] *sf.* Çemeni bulunmayan veya çemen sürülmemiş olan.

çemente[1], [? çemente] *{ağız} sf.* Başkasının sırtından geçinen; asalak. [DS]

çemente[2], [? çemente] *{ağız} is.* Çoluk çocuk. [DS]

çemente[3], [İt. cemento] *{ağız} is.* Çimento. [DS]

çemenzar, [Far. çemen-zār چمنزار] *(çemenza:r) {OsT} is.* Çimenlik; yeşillik.

çemete, [? çemete] *{ağız} is.* Su tası. [DS]

çemiç[1], **-ci** [çebiç / çebiş > çemiç] *{ağız} is.* Bir yaşındaki erkek keçi. [DS]

çemiç[2], **-ci** [Erme. č'amič] *{ağız} is.* **1.** Dut ve üzüm kurusu. **2.** İri leblebi. [DS]

çemilemek, [çem-i(r)-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kol ve paçaları sıvamak. [DS]

çemille, [? çemille] *{ağız} is.* Semizotu. [DS]

çemin, [Far. çemīn چمین] *(çemi:n) {OsT} is.* Sidik ve pislik.

çemillemek, [çem-i(r)-le-mek > çemil-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kol ve paçaları sıvamak. [DS]

çemillenmek, [çem-i(r)-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* İşe başlamakta istekli olmak; kararlı olmak. [DS]

çemilli, [? çemilli] *{ağız} is.* Semizotu. [DS]

çemin, [Erme. çamiç] *{ağız} is.* Kuru üzüm. [DS]

çemiremek, [çem-ir-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-r(i)-yor]* Kolunu veya paçalarını sıvamak; eteğini toplamak. [DS]

çemirenmek, [çem-ir-e-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kolunu veya paçalarını sıvamak; eteğini toplamak. [DS]

çemirlemek, [çem-ir-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r][-l(i)-yor]* Kolları ya da paçaları toplamak; dışına doğru kıvırmak; çemremek. [DS]

çemirlenmek, [çem-ir-le-n-mek *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kollarını veya paçalarını kıvırarak veya sıyırarak toplamak; çemrenmek. [DS]

çemirli, [çem-ir-li] *{ağız} sf.* Kollarını, paçalarını ya da eteklerini toplamış; çemrenmiş. [DS]

çemirmek, [çem-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kolunu veya paçasını sıvamak; eteklerini toplamak. [DS]

çemirrenmek, [çemir-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* → çemirlenmek. [DS]

çemirşek, -ği [? çemirşek] *{ağız} is.* Atların burunlarında olan bir hastalık. [DS]

çemiş[1], [*eT.* çebiç / çemiş] *{ağız} is.* Altı ay ile bir yaş arasındaki keçi yavrusu. [DS] ◻ **çemiş eti,** *{ağız} Keçi eti.* [DS]

çemiş[2], [Erme. č'amič] *{ağız} is.* **1.** Dut kurusu. **2.** Kuru üzüm. [DS]

çemiş[3], [çemiş] *{ağız} is.* **1.** Kavun. **2.** Ballanmış armut. [DS]

çemişkemek, [çemiş-ke-mek] *{ağız} gçsz. f. [r] [-k(i)-yor]* (Meyve için) kurumaya yüz tutmak; kabuğundan ayrılmak. [DS]

çemişlenmek, [çemiş-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kuruyup tatlanmak. [DS]

çemişmek, [çemiş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Bitkiler için) susuzluktan sararmak; suyu çekilmek. [DS]

çemit, [Erme. çamiç] *{ağız} is.* Dut kurusu. [DS]

çemki, [? çemki] *{ağız} is.* Hayvanların yünü kırkıldıktan sonra vurulan damga. [DS]

çemkinme, [çem-kin-me] *{ağız} is.* Hayvanların az otlu yerde otlaması. [DS]

çemkinmek, [çem-kin-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** (Köpek için) olduğu yerde kesik kesik havlamak. **2.** Karşı gelmek; sert cevap vermek. [DS]

çemkiriş, [çem *(yans.)* > çem-kir-iş] *is.* Çemkirme eylemi veya biçimi.

çemkirme, [çem *(yans.)* > çem-kir-me] *is.* Çemkirmek işi.

çemkirmek, [çem *(yans.)* > çem-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Kendinden büyük ve yaşlı birine karşı yüksek sesle ve saygısızca karşılık vermek; diklenmek; karşı gelmek. **2.** (Köpek için) olduğu yerde kesik kesik havlaınak. **3.** (Av köpeği için) ava yaklaştığı zaman ses çıkararak haber vermek. **4.** (Köpek yavruları için) açlıktan acı acı ses çıkarmak. **5.** (Çakal için) ulumak. **6.** (Yaban hayvanları için) bağırmak. [DS]

çemkirmeyh, [çem-kir-mek > çemkirmeyh] *{ağız} gçszl. f. [-ir]* → çemkirınek. [DS]

çemkirtmek, [çem-kir-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çemkirmek eylemini yaptırmak; çemkirmesine sebep olmak.

çemkitmek, [çem *(yans.)* > çem-ki-t-mek] *gçsz. f. [-ir]* (Hayvanlar için) korku duyduklarında kulaklarını dikerek etrafa sert sert bakmak.

çemkürmek, [çem-kür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* → çemkirmek. [DS]

çemlamak, [çem-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]*

Kolunu veya paçalarını sıvamak; eteklerini toplamak. [DS]

çemlanmak, [çem-le-n-mek ?] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sövmek. [DS]

çemlek[1]**, -ği** [çem-le-k] *{ağız} sf.* (Kol ve bacak için) çemrenmiş; çıplak. [DS]

çemlek[2]**, -ği** [çömlek] *{ağız} is.* Sıvı koymaya yarar tahta kap. [DS]

çemlemek, [çem-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Arklardan taşan suyun önünü çalı çırpı ile tutmak. **2.** Kollarını ve paçalarını sıvamak; eteğini toplamak. [DS]

çemlenmek[1]**,** [çem-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çemrenmek. [DS]

çemlenmek[2]**,** [çim-le-n-mek] *{ağız}* dönşl. f. [-ir] Çimlenmek. [DS]

çemliğ, [çem-lik] *{ağız} is.* Ağaç dikilmiş yer. [DS]

çemlik[1]**, -ği** [çem-lik / çim-lik] *{ağız}* is. Çimenlik; çayırlık. [DS]

çemlik[2]**, -ği** [Erme. cermuk] *{ağız} is.* Kaplıca. [DS]

çemper, [Far. çenber] *{ağız} is.* Kadın baş örtüsü; yemeni. [DS]

çemre, [Far. çihre] *{ağız} is.* Çehre; yüz. [DS]

çemreh, [çem-re-k] *{ağız} sf.* → çemrek. [DS]

çemrek[1]**, -ği** [çem-re-k چمرك] *{OsT} sf.* **1.** Kıvrak; çabuk iş yapan; becerikli; düzenli. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Kısa. **3.** *{ağız}* (Kol ve bacak için) çıplak; çemrenmiş. [DS]

çemrek, -ği [çem-re-k] *{ağız} sf.* (Kişi için) becerikli; düzenli. [DS]

çemrekçe, [çem-re-k-çe] *{ağız} sf.* Derli toplu. [DS]

çemreklik, -ği [çem-re-k-lik] *{ağız} is.* Çeviklik; kuvvetlilik. [DS]

çemreme, [*eT.* çerme-mek > çemre-me] *is.* Eteklerini veya kollarını yukarı doğru sıvamak, toplamak işi.

çemremek, [*eT.* çerme-mek> çemre-mek چمرمك] *gçl. f. [-r] [-r(i)-yor]* **1.** Gömlek kolunu veya pantolon paçasını üst üste kıvırmak suretiyle yukarı doğru toplamak; sıvamak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Entari, palto gibi giyeceklerin eteklerini toplayıp bele bağlamak veya böyle yaparak oturmak. **3.** *{ağız}* Herhangi bir şeyin ucunu, etrafını toplamak. [DS]

çemrenmek, [çemre-n-mek / çimre-n-mek چمرنك] *dönşl. f. [-ir] [eAT. -ür]* **1.** Kendi elbisesinin kolunu, paçasını kıvırmak suretiyle toplamak; sıvanmak. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** Bir işe girişmek; iş için gerekli hazırlıkları tamamlamak; kolları sıvamak. **3.** *{ağız}* Yüznumaraya oturmak. [DS]

çemrenik, -ği [çemre-n-ik] *{ağız} sf.* Kolları sıvanmış; paçaları çemrenmiş; etekleri toplanmış. [DS]

çemrilemek, [çem-re-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kollarını, paçalarını sıvamak; eteğini toplamak. [DS]

çemse, [? çemse] *{ağız} is.* Öksürürken ağızdan sıçrayan tükrük parçaları. [DS]

çemşik, -ği [Erme. çamiç] *{ağız} is.* Buruşmuş sebze veya meyve. [DS]

çemtük, -gü [çem-(i)t-ük] *{ağız} sf.* **1.** Sözünde durmayan. **2.** Geveze. [DS]

çemülemek, [çem-ü-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r [-l(i)-yor]* Ağlamak. [DS]

çemüllenmek, [çem-(ir)-le-n-mek / çemre-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çemrenmek. [DS]

çemirlenmek, [çem-ir-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çemrenmek. [DS]

çemüt, [Erme. çamiç] *{ağız} is.* Dalında kurumuş dut meyvesi. [DS]

çen[1]**,** [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çen çen, çen çen etmek*

çen[2]**,** [çan / çen *(yans.)*] *is.* İri yapılı köpek ve köpek türü hayvanların havlamasını anlatan kök. [Zülfikar] *çen-kir-mek*

çen[3]**,** [çen] *{ağız} is.* Sis; duman. [DS]

çen[4]**,** [çen] *{ağız} is.* **1.** Bir şeyin yarı parçası. **2.** Omuz arası. **3.** Ceviz içi. [DS]

çenag, [Far. çenāğ چناغ] *(çena:ğ) {OsT} is.* Çanak.

çenak, -ğı [? çenak] *{ağız} is.* İki derenin birleştiği yer. [DS]

çenar, [Far. çenār چنار] *(çena:r) {OsT} is.* Çınar; çünük.

çenber, [Far. çenber چنبر] *{OsT} is.* **1.** Çember. **2.** *{eAT} {ağız}* Baş yemenisi; yazma. [DS] **3.** Esirlik; bağlılık. ◻ **çenber-bāz,** *{OsT} Çemberler arasından atlayarak gösteri yapan cambaz.*‖ **çenber-deş,** *{OsT} Aynı çemberde bulunan noktalar.*‖ **çenber-i gerdān,** *{OsT} anat. Boyun kemiği.*‖ **çenber-i mînā,** *{OsT} Gökyüzü.*‖ **çenber yağı,** *{ağız} Karın zarı.* [DS]

çenberî, [Far. çenber-ī چنبری] *(çenberi:) sf.* **1.** Çember biçiminde olan; çember gibi. **2.** *{ağız} is.* Kadın baş örtüsü; yazma; yemeni. [DS]

çencere, [Far. tengīre *(tencere)*] *{ağız} is.* Tencere. [DS]

çenci, [İt. cencio / Yun. tzentzi] *{ağız} is.* Tutacak. [DS]

çencik, -ği [çen *(yans.)* > çen-cik] *{ağız} is.* Kilidi takmak için kullanılan halka. [DS]

çencire, [Far. tengīre] *{ağız} is.* Tencere. [DS]

çencüne, [Ar. cümcüme] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çenç, [İng. change] *is.* **1.** Bir ülkenin parasını başka ülke parasına çevirme; tahvil etme. **2.** *argo.* Bir yerden aşırılmış, çalınmış veya yürütülmüş eşya, mal. **3.** *argo.* Üzerinde bulunan araca ait olmayan, numarası kazınmış, değiştirilmiş motor.

çençen, [çen *(yans.)* > çen+çen] *{ağız} sf.* Çok konu-

şan; geveze. [DS] 🗗 **çençen aşı,** *{ağız} Bir hamur tatlısı.* [DS]|| **çençen etmek,** *{ağız} 1. Çok konuşmak. 2. Acı sözler söylemek.* [DS]|| **çençen itmek,** *{ağız} Acı sözler söylemek.* [DS]

çençere, [Far. tengīre] *{ağız} is.* Tencere. [DS]

çençi, [çen *(yans.)* > çen-çi ?] *{ağız} is.* Küçük mavi boncuklarla üç parmak şeklinde örülmüş nazarlık. [DS]

çençüne, [Ar. cümcüme] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çend[1], [Far. çend چند] *{OsT} sf.* **1.** Birkaç. **2.** *zf.* Her ne kadar. **3.** Ta ki. 🗗 **çend-bār,** *{OsT} Birkaç defa.*|| **çend-în,** *{OsT} Bu kadar.*|| **çend-rūz,** *{OsT} Birkaç gün.*

çend[2], [? çend] *{ağız} is.* Ceviz içi. [DS]

çendan, [Far. çendān چندان] *(çenda:n) {OsT} zf.* (Olumsuz cümlelerde) o kadar da (değil). 🗗 **çendān ki,** *O kadar ki.*

çendek[1]**, -ği** [çent-mek > çent-ik] *{ağız} is.* **1.** Çözülmesi güç düğüm. **2.** Bakır sahan ya da bıçak ağzındaki tırtıklar. **3.** Ağaçta balta ile yapılan kesik; çentik. **4.** Üzerinde odun kırılan ağaç parçası. [DS] **5.** *sf.* (Kişi için) yüzü çiçek bozuğu olan; çopur.

çendek[2]**, -ği** [? çendek] *{ağız} is.* İnsan veya hayvan ölüsü. [DS]

çendele, [çend-ele ?] *{ağız} is.* **1.** Peynir süzmekte kullanılan seyrek dokuma. **2.** Sofra bezi. **3.** İş önlüğü. [DS]

çendelek, -ği [çend-ele-k ?] *{ağız} sf.* Kararsız; değişik. 🗗 **çendelek gitmek,** *{ağız} (Hava için) değişik ve yağışlı olmak.* [DS]

çendelemek, [çent-mek > çent-ele-mek چندلمك] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Ufak ufak doğramak; yontmak. *{eAT} (aynı).* **2.** Keserle tahta üzerine vurarak kesik ya da izler açmak. [DS]

çendeleşmek, [cend-ele-ş-mek] *{ağız} işteş f. [-ir]* Tartışmak; çekişmek. [DS]

çendemek, [çend-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(i)-yor]* Yontmak. [DS]

çendere[1], [Far. cendere] *{ağız} is.* Cendere. [DS]

çendere[2], [? çendere] *{ağız} is.* Su bardağı. [DS]

çendey, [Moğ. cunday] *{ağız} is.* Çanta. [DS]

çendi, [Far. çendī چندی] *(çendi:) {OsT} zf.* Bir süre; biraz; bir müddet.

çendik, -ği [çent-mek > çent-ik] *{ağız} is.* **1.** Tırtık; çentik. **2.** Et tahtası. [DS]

çendiklemek, [çentik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tırtıklamak. [DS]

çendikli, [çend-ik-li] *{ağız} is.* Elbise. [DS]

çendil, [? çendil / çend-ele] *{ağız} is.* **1.** Bezden yapılan örtü. **2.** Peynir süzmükte kullanılan seyrek dokuma. **3.** İş önlüğü. [DS]

çendin, [Far. çendīn چندین] *{OsT} sf.* **1.** Birkaç (tane). **2.** Bu kadar çok; nice.

çendir, [çiy-in-dir / cıy *(yans.)* > cıy-ın-dır] *{ağız} is.* **1.** Yağsız et. **2.** Sinirli et. **3.** *sf.* (Bayan için) zayıf. [DS]

çendire, [Far. tengīre] *{ağız} is.* Tencere. [DS]

çendiri, [çel-mek > çel-dir-i] *{ağız} is.* Dallı, uzun kazık. [DS]

çendirek, -ği [çend-ir-e-k] *{ağız} is.* Sabaha karşı esen yel. [DS]

çendük, -ğü [çön-mek > çön-dük > çen-dük] *{ağız} is.* Sınıfta çocukların oturduğu sıra. [DS]

çendürük, -ğü [çiy-in-dirik / cıy *(yans.)* > cıy-ındırık] *{ağız} sf.* (Et parçası için) gevşemiş. [DS]

çene, [Far. çāne [EREN] چنه / *iç+eñek [Tietze] > çeñe] *is.* **1.** *anat.* Ağızda alt sıra dişleri taşıyan kemik; yüzün alt bölümünde yer alan ve her canlıya göre değişik biçim alan parçası. **2.** *biy.* Omurgalılarda boğazın ön bölümünde yer alan, dişleri taşıyan; ağzı açıp kapamaya, yiyecekleri koparmaya, çiğnemeye yarayan iki hareketli organdan her biri. **3.** Yüzün alt kıyısı. **4.** Yüzün alt yanındaki ön çıkıntı. **5.** Uç taraf. **6.** Kerpeten ve pense gibi aletlerin tutmaya ve koparmaya yarayan karşılıklı iki parçası. **7.** *mecaz.* Aralıksız, durmadan konuşma huyu. **8.** *müz.* Kemana tutturulan ve çeneye dayanan küçük parça. **9.** *dnz.* Gemilerde baş bodoslamanın omurga ile birleştiği yuvarlak kısım. 🗗 **çene çalmak,** *Ondan bundan konuşarak gevezelik etmek.*|| **çene çivisi,** *{ağız} Arabanın tekerleğinin çıkmaması için dingilin ucuna konulan çivi.* [DS]|| **çene çukuru,** *anat. Alt çenenin ucunda bulunan çukurluk.*|| **çene etmek,** *{ağız} Pazarlık etmek.* [DS]|| **çene kavafı,** *Çok konuşan; geveze.*|| **çene kavaflığı,** *{ağız} Gevezelik.* [DS]|| **Çenen pırtı!** *"Çok konuştun, artık sus!" anlamında kullanılan uyarı sözü.*|| **Çenen tutulsun!** *Kötü şeyler söyleyen kişi için "Söylemez olasın; konuşamayasın!" anlamında beddua sözü.*|| **çene satmak,** *Devamlı ve gereksiz yere konuşmak.*|| **çenesi açılmak,** *Önceleri suskun iken konuşmaya, söylemeye başlamak.*|| **çenesi atmak,** *Can çekişirken çenesi titremek; ölmek.*|| **çenesi düşük,** *Konuşmaları ile çevresini bezdiren; durmadan yerli yersiz konuşan.*|| **çenesi gevşek,** *Devamlı ve çok konuşan, geveze.*|| **çenesi kilitlenmek,** *1. Ağzını açamaz olmak. 2. Söz söyleyemez duruma düşmek.*|| **çenesi kuvvetli,** *Çok konuşan; konuşmaktan yorulmayan; dinletmesini bilen.*|| **çenesini açtırmak,** *Konuşmasına meydan vermek veya sebep olmak.*|| **çenesini bağlamak,** *1. Ölen birisinin çenesini tülbent ile bağlamak. 2. Birinin ölümünü dilemek.*|| **çenesini dağıtmak,** *Birinin çenesine vurarak ağzının burnunun kanamasına sebep olmak.*|| **çenesini tutmak,** *Bildiklerini başkasına söylememek; sır saklamak.*|| **çenesi oynamak,** *Ağzı kapalı bir şey*

yemek veya çiğnemek.|| **çenesi şakırdak,** *{ağız} Geveze.* [DS]|| **çenesi tutulmak,** *Konuşamaz olmak.*|| **çene taşı,** *{ağız} Köşe taşı.* [DS]|| **çene yarışı,** *Durmadan karşılıklı konuşma.*|| **çene yarıştırıcı,** *Geveze; çalçene.*|| **çene yarıştırma,** *Karşılıklı gevezelik etme.*|| **çeneye kuvvet,** *Konuşma yoluyla; durmadan konuşup anlatarak.*|| **çeneye tutmak,** *Konuşturarak zamanını almak.*|| **çene yormak,** *Söylediklerinin hiçbir etkisi olmamak; boşuna konuşmak.*

çeneb, [Far. çeneb چنب] *{OsT} is.* Sünnet.

çenebaz, [Far. çāne+bāz > çenebaz باز چنه] *(çeneba:z) {OsT} is.* Konuşması ile herkesi kandıran veya çok konuşan kimse.

çenebazlık, -ğı [çenebaz-lık] *is.* Çenebaz olma durumu; çenebazın niteliği.

çeneçüt, -dü [? çeneçüt] *{ağız} sf.* Zayıf yapılı; çelimsiz. [DS]

çened, [çene-t] *{ağız} is.* → çenet. [DS]

çenek, -ği [çene-k] *is.* **1.** Tohumun içinde yer alan yaprak taslaklarından her biri, *(1944).* **2.** *{ağız}* Birbirine yapışık iki eşit parçadan meydana gelmiş şeylerden her biri. [DS] **3.** *{ağız}* Fasulye, nohut gibi sebze ve badem, ceviz, fındık gibi kuru meyvelerin içindeki parçalardan her biri. [DS] 🗗 **çenek etmek,** *{ağız} Toplamak.* [DS]

çeneke[1], [? çeneke] *{ağız} is.* Kız çocuğu. [DS]

çeneke[2], [çene-ke] *{ağız} is.* Çenenin uç tarafı. [DS]

çenekli, [çenek-li] *sf.* Çeneği bulunan; belirtilen sayıda çeneğe sahip olan.

çenekok, [çene + Yun. kopto] *{ağız} is.* Lüfer balığının küçüğü; çinakop. [DS]

çenelemek[1], [çen *(yans.)* > çen-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Köpek için) herhangi bir şekilde canı yandığında kesik kesik ağlar gibi bağırmak. [DS]

çenelemek[2], [çene-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Çocuk, kadın vb. için) üzüntüsünü dindirmek için oyalamak, aldatmak. [DS]

çeneleşme, [çene-le-ş-me] *is.* Çene durumuna gelmek işi.

çeneleşmek[1], [çene-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çene durumuna gelmek; çene gibi olmak.

çeneleşmek[2], [çene-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** Karşılıklı çene yarıştırmak; konuşmak. **2.** Ağız kavgası yapmak.

çeneli, [çene-li] *sf.* **1.** Çenesi olan. **2.** *mecaz.* Çok konuşan; geveze; çalçene.

çenelik, [çene-lik] *is.* Kemanın çeneye dayanan yerinde çeneye sıkıca tutunmasını sağlayan parça.

çenepe, [Bulg. čerepna] *{ağız} is.* Ekmek pişirmek için topraktan yapılmış sac. [DS]

çenet, [çene-t] *is.* **1.** Bakla, nohut, fıstık, fındık ve ceviz gibi bitkilerde olgunlaştıkları zaman tohumun içinde yer alan yaprak hâlindeki bitki taslaklarından her biri. **2.** *{ağız}* But; kalça. [DS] **3.** *{ağız}* Kapı, pencere gibi iki kanatlı şeylerin kanatlarından her biri; kanat. [DS]

çenetlemek, [çenet-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Fıstık, kabak çekirdeği gibi çerezlerin kabuklarını çıkararak yemek; çitlemek. **2.** *{ağız}* İki parçayı birbirine bitiştirmek; kenetlemek. [DS] **3.** *{ağız}* Parçalamak. [DS]

çenetlenmek, [çenet-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** (İki parça için) birbirine bitişmek. **2.** *edil. f.* Birbirine bitiştirilmek. [DS]

çenetmek, [çen-et-mek / çen+et-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Parçalamak. [DS]

çenevir, [? çenevir] *{ağız} is.* Arpa, buğday ve çavdar gibi tahılı elemeye yarayan seyrek kalbur. [DS]

çeneyh, [çenek > çeneyh] *{ağız} is.* Tarladan pamuk toplama. [DS]

çeng[1], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çeng-il*

çeng[2], [çang / çeng / çeñ *(yans.)*] *is.* Küçük köpek ve benzeri hayvanların bağırışlarını, havlamalarını anlatan kök. [Zülfikar] *çeng-il-de-mek, çeng-ir-de-mek, çeng-le-mek, çen-i-le-mek, çen-le-mek*

çeng[3], [çeñ] *(çeñ) {eT} is.* Zil; çalpara. [DLT]

çeng[4], [Far. çeng چنگ] *{OsT} is.* **1.** Hayvan pençesi. **2.** El. **3.** *{eAT}* Eskiden, dikine tutulan ve parmakla çalınan kanuna benzer 17-40 arası telleri bulunan bir saza verilen ad; ıklığ. [YE] **4.** *sf.* Eğri büğrü. 🗗 **çeng-i meryem,** *{OsT} Buhurumeryem.*|| **çeng-nāme,** *{OsT} ed. Divan edebiyatında bir nazım türü.*

çengâl, -li [Far. çengāl چنگال] *{OsT} is.* **1.** Pençe. **2.** Çengel. 🗗 **çengāl-i şāhin,** *{OsT} Şahin pençesi.*

çengâr, [Far. çengār چنگار] *(çengâ:r) {OsT} is.* **1.** Yengeç. **2.** Bakır pasından yapılmış yeşil boya. 🗗 **çengâr battal,** *Eskiden kullanılan bir tür büyük boy kâğıda verilen ad.*

çengâri, [Far. çengārī چنگاری] *(çengâ:ri:) sf.* Bakır pası renginde olan.

çenge[1], [Far. çenge / çinge چنگه] *is.* **1.** Avuç; el. **2.** Düğünlerde erkek ve kadınların el ele tutuşarak oynadıkları ve genellikle *"yâr, yâr"* sözleriyle biten gelin karşılama havası.

çenge[2], [*iç+eñek > çeñe [Tietze] چکه] *(çeñe) {ağız} is.* **1.** Köşe; çıkıntı. **2.** Arazide ileri doğru olan çıkıntı; burun. **3.** Su arklarının iki yanda sırt oluşturan kenarı. **4.** Sabanın, sürgü demiri takılan ucu; enek. **5.** *mecaz.* Çok konuşan; geveze; çençen. [DS] **6.** *{OsT}* Uç; taraf. **7.** *{OsT}* Çene. 🗗 **çeñe atmak,** *{ağız} Çok ateşliyken çene tutmaz olmak.* [DS]|| **çeñe gavaflığı,** *{ağız} Gevezelik.* [DS]

çenge[3], [çeñe > çenge] *{ağız} is.* **1.** Duvar köşesi. **2.** Çene. [DS]

çengedir, [çenge-dir ?] *{ağız} is.* Yere çakılan dört sırığın uçlarına geçirilen bir çul parçasıyla yapılan gölgelik. [DS]

çengel[1], [Far. çengāl > çengel چنگل] *is.* **1.** Üzerine bir şey asmaya veya bir şeyi bir yere tutturmaya yarayan ucu eğri kanca. **2.** Yırtıcı hayvan veya kuşların pençesi. **3.** *spor.* Yağlı güreşte rakibin ayağını sarmaya dayanan bir oyun. **4.** Ahır gübrelerini toplamak, toprağı yüzeyden kabaca işlemek gibi tarımsal alanlarda kullanılan, birkaç dişi bulunan alet. **5.** Geyiğin üst çenesindeki köpek dişi. **6.** *müz.* Bir notanın değerini yarıya indirmek için eklenen işaret. **7.** *{ağız}* Yemek çatalı. **8.** Eskiden kullanılan bir tür idam sehpası. [DS] **9.** *{ağız}* Çoban köpeklerinin boynuna takılan dişli demir halka. [DS] **10.** *{ağız}* Pulluğun uç kısmındaki eğri demir. [DS] **11.** *{ağız}* Maşa. [DS] **12.** *{ağız}* Tarlayı hayvanlardan korumak için, kenarına dikilen uzun sırıklar. [DS] **13.** *sf.* Çengel biçiminde olan. 🗗 **çengel atmak,** *Yandaş toplamak için ilişki kurmak; el atmak; kendi tarafına çekmeye çalışmak.*|| **çengel beygiri,** *Koşulu topçu beygiri çiftlerinden en önde bulunanları.*|| **çengel çeneliler,** *Çeneleri gaga biçiminde uzamış bulunan pullu veya pulsuz pek çok balıkları içine alan kemikli balıklar alt takımı, (Plectognathi).*|| **çengel çiçeği,** *Eskiden çengele atılmak suretiyle öldürülen kimsenin kanlı ve sarkık cesedine verilen ad.*‖ **çengel çüngel,** *{ağız} Eğri büğrü; kargacık burgacık.* [DS]|| **Çengelde kokmuş etim yok.** *"Kızım daha evlenecek yaşta değil." anlamında söylenir.*|| **çengele dönmek,** *Hastalık veya yaşlılık sebebiyle zayıflamak, kamburlaşmak.*|| **çengele gelmek,** *Asılarak idam edilmek.*|| **çengel er,** *Şer adam; şerli kimse.* [DLT] || **çengel guyruh,** *{ağız}* → çengel kuyruk. [DS]|| **çengel kemik,** *anat. El bileği kemiklerinden en içte ve ikinci sırada olanı (Os hamatum)*|| **çengel kuyruk,** *{ağız} Akrep.* [DS]|| **çengel otu,** *{ağız} Yaban enginarı; kenger dikeni.* [DS]|| **çengel sakızı,** *bot. Güçlü ve kalın bir kökü bulunan, gömeçler hâlinde sarı çiçekli ve gaga gibi uzun meyveli, kökünden çengel sakızı adı verilen özel bir sakız elde edilen çok yıllık otsu bir bitki; kenger sakızı, (Chandrilla juncea).*|| **çengel takmak,** *Birine kötülük etmek amacıyla uğraşmak.*

çengel[2], [Far. çengāl > çengel چنگل] *{OsT} is.* Orman. 🗗 **çengel-istān,** *{OsT} Sık orman.*

çengel[3], [Far. jeng] *{ağız} is.* Bakır çalığı. [DS]

çengelci, [çengel-ci] *{ağız} is.* Zahire tüccarının, bir bölgedeki köylerden alım yapmak üzere görevlendirdiği kimse. [DS]

çengelcik, -ği [çengel-cik] *is.* Küçük çengel.

çengelcikli, [çengel-cik-li] *sf.* **1.** Küçük çengeli olan. **2.** Küçük bir çengel biçiminde olan.

çengelleme, [çengel-le-me] *is.* Çengel takma işi.

çengellemek, [çengel-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çengel takmak; çengel geçirmek. **2.** Kapı ve pencere gibi açılıp kapanan yerlerde çengeli kancasına oturtarak kapalı hâle getirmek; tırkılamak.

çengellenme, [çengel-le-n-me] *is.* Çengeli takılı hâle getirilmek işi.

çengellenmek, [çengel-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çengelle tutturulmak. **2.** *dönşl. f.* Çengel sahibi olmak.

çengelleyiş, [çengel-le-y-iş] *is.* Çengellemek eylemi veya biçimi.

çengelli, [çengel-li] *sf.* **1.** Çengeli bulunan. **2.** Ucu çengel biçiminde olan. 🗗 **çengelli iğne,** *Batırılarak kullanılan, serbest ucu bir yuvaya oturarak tutturulan ince bir telin kıvrılması ile yapılmış iğne; çatallı iğne.*

çengelsi, [çengel-si] *sf.* Çengel biçiminde olan. 🗗 **çengelsi diken,** *anat. El bileği oyuğunun iç kenarında bulanan ve çengel kemiğinin ön yüzündeki çıkıntı.*|| **çengelsi çıkıntı,** *anat. Alt kafa boynuzunun tabanında, beyin yan karıncığına ait tümsek.*

çengeme, [çeñe > çenge-me ?] *{ağız} is.* Yontma taş. [DS]

çengen, [Far. çengāl => çengen] *{ağız} is.* Yemek çatalı. [DS]

çenger, [Far. kenger] *{ağız} is.* Yaban enginarı; kenger. [DS]

çengerek, -ği [? çengerek] *{ağız} is.* Toprak içine açılan büyük delik; kovuk. [DS]

çengesek, [ceñe-sek] *(çeñesek) {ağız} is.* (Kişi için) çok konuşan; geveze. [DS]

çengetir, [? çengetir] *{ağız} is.* **1.** Yazlık çardak. **2.** Göçebe çadırı. [DS]

çenggir[2], [çeñ(g)-ir] *{ağız} is.* Küçük göçebe çadırı. [DS]

çenggirdemek, [çeñ(g)-ir-de-mek] *(çeñgirdemek) {ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Hakaret etmek; bağırıp çağırmak. [DS]

çenggiremek, [çeñ(g)-ir-e-mek] *(çeñgiremek) {ağız} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* → çenggirdemek. [DS]

çengi[1], [çeñe > çeñi چکه] *(çeñi) {eAT} is.* Çene. 🗗 **çengi göz,** *{ağız} Küçük oda.* [DS]

çengi[2], [Far. çengī چنگی] *(çengi:) {OsT} is.* **1.** Çenk denen sazı çalan kimse. **2.** Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş olan kadın; eski zaman dansözü. **3.** *sf.* Çenk denilen saza ilişkin. 🗗 **çengi kolu,** *Kolbaşı, yardakçı, çalgıcılar ve on iki oyuncudan meydana gelen çengi topluluğu.*|| **çengi-nāme,** *{OsT}* → çenginame.|| **çengi takımı,** *Çengi kolu denilen topluluk.*|| **çengi yeli,** *{ağız} Romatizma.* [DS]

çengi[3], [çeng-i] *{ağız} is.* Çok konuşma; gevezelik. [DS]

çengil[1], [çeng *(yans.)* > çeng-il] *is.* Küçük köpek ve

benzeri hayvanların bağırışlarını, havlamalarını anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çengil çengil** *(çeñil), (Köpek havlaması için) korkulu bir şekilde.*

çengil[2], [çeng-il] *{ağız} is.* Bakır kova. [DS]

çengildemek, [çeng *(yans.)* > çeñ-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** (Köpek için) bağırmak; acı acı ses çıkarmak; ulumak. **2.** (Kişi için) hakaret etmek; bağırıp çağırmak. **3.** Çok konuşmak. [DS]

çengilemek, [çeng *(yans.)* > çeng-i-le-mek / çeñ-i-le-mek چكلمك] *(çeñilemek / çengilemek) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Dövüldükten sonra bağırıp çağırmak; kötü söyleyip bağırmak; çenilemek. [DLT] *{ağız} (aym)* [DS] **2.** *{eAT} {ağız}* (Köpek için) acı acı bağırmak. [DS] **3.** *{ağız}* Çok konuşmak. [DS]

çengilik, -ği [çengi-lik] *is.* Çenginin yaptığı iş ve meslek.

çengilti, [çeñ-il-ti] *(çeñilti) {ağız} is.* **1.** Köpeğin acı acı haykırması. **2.** Bağırıp çağırma; hakaret. [DS]

çenginame, [Far. çengī-nāme نامه جنگی] *(çengi:na:-me) is.* Köçekler için yazılmış şiirlere verilen ad.

çengir[1], [çeng-ir ?] *{ağız} sf.* Haşarı. [DS]

çengitmek, [çeñ+it-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Çocuk için) ağlamak. [DS]

çengiz, [Ar. cihāz => çeyiz / çeñiz] *(çeñiz) {ağız} is.* Çeyiz. [DS]

çenglemek, [çeng *(yans.)* > çeñ-(i)-le-mek چكلمك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* (Köpek için) acı acı bağırmak.

çengleşmek, [*eT.* çañ-la-ş-mak / çeng *(yans.)* > çeñ-le-ş-mek] *(çeñleşmek) {eAT} işteş. f. [-ir]* (Köpekler için) kısık kısık havlaşmak.

çenglik, [çeñ-lik] *(çeñlik) {eT} is. bot.* Sarmaşık otu, *(Dolichos lablab).* [DLT]

çengşü, [Çin. ch'ang shih] *{eT} is.* Küçük hırka. [DLT]

çenikmek[1], [çen-i-k-ınek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Korkmak ve telaşlanmak. [DS]

çenikmek[2], [çeñ-ik-ınek] *(çe:nikmek) {ağız} gçsz. f. [-(ğ)-ir]* → çeynikmek. [DS]

çenileme, [çeng *(yans.)* > çen-i-le-me / *eT.* çañı-la-ınak] *is.* (Köpek için) acı acı bağırma eylemi.

çenilemeh, [çeng *(yans.)* > çen-i-le-mek > çen-i-le-meḫ] *{ağız} is.* **1.** Hakaret etmek. **2.** Bağırıp çağırmak. [DS]

çenilemek, [çeng *(yans.)* > çen-i-le-mek / *eT.* çañı-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Köpek için) canı yanmaktan dolayı acı acı bağırmak. **2.** *mecaz.* Hakaret etmek, bağırıp çağırmak.

çenilti, [çeng *(yans.)* > *eT.* çañı-la-mak / çen-il-ti] *is.* Köpeğin canı yanmaktan dolayı acı acı havlaması.

çeniştürük, [*çen-mek > *çen-iş *(bir tür fındık, Lichee)* > çeniş-türük [Clauson]] *{eT} is.* Fındığa benzer bir meyvesi olan ağaç. [DLT]

çeniştürüksemek, [çenüştürük-se-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çeniştürük yemek istemek. [DLT]

çenk[1], **-ngi** [Far. jeng => çenk] *{ağız} is.* Bakırın yeşil pası. [DS]

çenk[2], **-gi** [Far. çeng] *is.* **1.** Hayvan pençesi. **2.** *müz.* Harpa benzeyen, dik tutularak çalınan, üçgen bir çerçeveye gerilmiş tellerden oluşan, mızrap veya elle çalınan, doğu kültürüne ait küçük bir çalgı. 🗗 **çeng ü çegâne,** *Sazlı eğlence.*

çenkel, [Far. çengāl] *{ağız} is.* Pulluğun uç kısmındaki eğri demir. [DS]

çenketir, [çadır > çenketir] *{ağız} is.* Karşılıklı iki ağacın arasına kurulan çadır. [DS]

çenki[1], [çeñe > çenki] *{ağız} is.* Çok konuşan; gevezе. [DS]

çenki[2], [çenk *(yans.)* > çenk-i] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çenkirmek, [çem-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Köpek için) can acısıyla ağlar gibi kesik kesik bağırmak. [DS]

çenkürmek, [çem-kür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** (Köpek için) can acısıyla ağlar gibi kesik kesik bağırmak. **2.** Hakaret etmek. **3.** Bağırıp çağırmak. [DS]

çenlemek, [çen-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Hakaret etmek. **2.** Bağırıp çağırmak. [DS]

çenletmek, [çeng *(yans.)* > çen-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Köpeği döverek bağırtmak. [DS]

çenpe, [? çenpe] *{ağız} is.* Pencere. [DS]

çent[1], [Far. çend چند] *sf.* → çend.

çent[2], [çene-t > çent] *{ağız} is.* Çenet. [DS]

çente[1], [Moğ. centey] *{ağız} is.* Çanta. [DS]

çente[2], [çinko > çente] *{ağız} is.* Çinko sahan. [DS]

çente[3], [? çente] *{ağız} is.* Asker arkadaşı. [DS]

çentek[1], **-ği** [çent-mek > çent-e-k] *{ağız} is.* **1.** Bıçakla çubuk ya da tahta üzerinde açılan küçük tırtık; çentik. **2.** Ağaç dallarının birbirinden ayrıldığı yer. **3.** *sf.* Düz olmayan; eğri büğrü. [DS] 🗗 **çentek çüntek,** *{ağız} Düz olmayan; eğri.* [DS]

çentek[2], **-ği** [çent-mek > çent-ek] *{ağız} is.* Et satırı. [DS]

çenteklemek, [çent-e-k-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yontmak. [DS]

çentelek, -ği [çent-ele-k] *{ağız} is.* Değişken hava. [DS]

çentelemek, [çent-ele-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Ufak ufak doğramak; yontmak. *{ağız} (aym)* [DS] **2.** Aşırı pazarlık etmek; aradaki küçük farkları da pazarlık konusu yapmak.

çenteleli, [çent-ele-li ?] *{ağız} is.* Budağı çok olan değnek. [DS]

çenteleşmek[1], [çente-le-ş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Çekişmek; tartışmak; münakaşa etmek. [DS]

çenteleşmek[2], [çente-le-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Sıkı pazarlık etmek. [DS]

çenteli, [çent-e-li / çent-el-i] *{ağız} is.* Önden ve aradan kapalı kadın elbisesi. [DS]

çentelmek, [çent-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Karşılık vermek. **2.** İsyan etmek. [DS]

çentemek, [çent-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yontmak. [DS]

çentes, [Yun. tsentezimo] *{ağız} is.* → çentez. [DS]

çentey, [Moğ. centey] *{ağız} is.* Çanta. [DS]

çentez, [Yun. tsentezimo] *{ağız} is.* Bozuk para. [DS]

çenti[1], [Moğ. cendey] *{ağız} is.* Çanta. [DS]

çenti[2], [? çenti] *{ağız} is.* Gömlek. [DS]

çenti[3], [çent-ek > çent-i] *{ağız} is.* Bıçakla, çubuk veya tahta üzerinde açılan küçük tırtık; çentik. [DS]

çentici, [çent-ici] *{ağız} is.* Hastanın şişip sızlayan yerini, bıçağın ağzıyla yontuyormuş gibi yavaş yavaş vurarak iyileştirmeye çalışan kimse. [DS]

çentik[1]**, -ği** [çent-mek *(yontmak)* > çent-ik] *is.* **1.** Bir şeyin üzerinde yontmak suretiyle meydana getirilen küçük oyuk; kertik. **2.** *{ağız}* Kıymalı börek. [DS] **3.** *{ağız}* Elma, armut gibi meyvelerin etli kısmı yenildikten sonra kalan çekirdekli sert kısım. [DS] **4.** *{ağız}* Bez süzgeç. [DS] ◻ **çentik açmak,** *Çenterek oyuk açmak.*|| **çentik atmak,** *Çentmek suretiyle işaret koymak.*

çentik[2]**, -ği** [Moğ. centey] *{ağız} is.* Çanta. [DS]

çentikleme, [çent-ik-le-me] *is.* Çentik meydana getirme eylemi

çentiklemek, [çent-ik-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir şeyin üzerinde keskin bir araçla bir çok oyuklar oluşturmak; çentik çentik etmek.

çentiklenme, [çent-ik-le-n-me] *is.* Çentik açılma eylemi.

çentiklenmek, [çent-ik-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Üzerinde çentik açılmak; çentikler meydana getirilmek.

çentikli, [çent-ik-li] *sf.* Çentiği olan; çentik açılmış bulunan.

çentilemek, [çent-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Sıkı pazarlık etmek. [DS]

çentilme, [çent-il-me] *is.* İnce ince doğranma veya çentik açma biçiminde yontulma eylemi.

çentilmek, [çent-mek > çent-il-mek] *edil f. [-ir]* **1.** İnce ince, diş diş doğranmak. **2.** Üzerinde pek çok çentik açacak biçimde kesilmek; oyuklar açılmak. **3.** *{ağız}* (Hasta olan kimse için) bir yerindeki sızıyı dindirmek için çentici tarafından tedavi olmak. [DS]

çentimek, [çent-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Yontmak. [DS]

çentiyan, [Lat. gentiane] *{ağız} is.* Centiyan. [DS]

çentme, [çent-me] *is.* **1.** İnce ince doğrama veya çentikler açma eylemi. **2.** Taze kabağı yağda kavurma.

çentınek, [çent-mek چنتمك] *gçl. f. [-er]* **1.** (Soğan, domates vb. için) ince ince, diş diş kesmek; doğramak. *{eAT} (aynı)* **2.** Bir şeyin üzerinde ince dişler açmak; kertmek. **3.** Duvara yapılacak sıva için birbirine dik ve küçük çentikler açmak. **4.** *{eAT}* Kertikler açmak; kertmek. **5.** Yararak açmak. **6.** *{ağız}* Üfürükçüler tarafından, hastaya okuyarak bıçakla yontuyormuş gibi tedavi amacıyla hafif hafif vurmak. [DS]

çenttirmek, [çent-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Ağrıyıp sızlayan yerine, bıçağın ağzıyla yavaş yavaş dokundurtmak. [DS]

çentük, -ğü [çent-mek > çent-ük] *{ağız} is.* Çentik. ◻ **çentük çüntük,** *{ağız} Diş diş pürüzlü yontulmuş.* [DS]

çenülemek, [çen-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Köpek için) can acısıyla ağlıyormuş gibi kesik kesik bağırmak. [DS]

çenzinmek, [çez-gin-mek / çeğzin-mek > çenzinmek] *{eAT} dönşl. f.* Dönmek; dolanmak.

çep[1], [çab / çep / çıp / çip *(yans.)*] *is.* Gevezelik etmeyi, yerli yersiz konuşmayı, hoppaca hareketleri, ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çep çek, çep+çek-le-n-mek, çep-il-de-y-ik*

çep[2], [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.) is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çep-ik, çep-ik çalmak, çep-ük,*

çep[3], [çep *(yans.)*] *is.* Şapırtılı yemek yeme sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çep-ir çepir.* ◻ **çep-çāp,** *{OsT} Öpüş sesi.*

çep[4], [Far. çep چپ] *{OsT} is.* **1.** Sol. **2.** *mecaz.* Uğursuz. **3.** Yanlış. ◻ **çep-endāz,** *{OsT} 1. İşi ters giden. 2. Hilekâr; hileci.*|| **çep-endāzāne,** *{OsT} Hileciye yakışır biçimde; bir hileci gibi.*|| **çep-endāzî,** *{OsT} Hilecilik; hilekârlık.*|| **çep ü rāst,** *{OsT} Sağ ve sol.*

çep[5], [çep] *{ağız} is.* Çöp; ev artığı. [DS]

çep[6], [çep] *{ağız} is.* Göç. [DS]

çep[7], [Ar. ceyb] *{ağız} is.* Cep. [DS]

çepakin, [*T.* çap-kın > Ar. çoğ. çepākin چپاكين] *(Çepa:kin) {OsT} is.* Çapkınlar.

çepçap, [çep *(yans.)* + çap / Far. çepçāp چپچاپ] *is.* Öpme sesi.

çepçek, -ği [çep+çek] *{ağız} sf.* Geveze. [DS]

çepçevre, [çe(p)+çe/vre چپ چوره] *(çe'pçevre) pekşt. zf.* Bütün yanlarını kuşatacak biçimde; fırdolayı. ◻ **çepçevre almak,** *Çevresini sarmak; kuşatmak.*

çepeçevre, [çe(p)-e+çe/vre] *(çe'peçevre) pekşt. zf.* Bütün yanlarını kuşatacak biçimde; fırdolayı.

çepekleşınek, [çep-ek-le-ş-mek چپكلشمك] *{eAT} dönşl. f. [-ir]* Karışık bir durum almak; karışmak; çapraşık duruma gelmek.

çepel[1], [Ar. cebel] *{ağız} is.* (Arazi için) engebeli. [DS]

çepel[2], [Far. çepel چپل] *is.* **1.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Kir; bulaşık; pislik. **2.** Ürün içine karışmış yabancı madde; çöp. **3.** *{eAT} {OsT}* Çamurlu, bataklık yer.

4. *{ağız}* Çalı çırpı; çer çöp. [DS] **5.** Otlu, çayırlı, dikenli tarla. **6.** *{ağız}* Dişi hayvanların üreme organlarının çıkardığı beyaz renkli salgı. [DS] **7.** *{eAT} {OsT} sf.* Kirli; pis; murdar. **8.** *{ağız}* (Tahıl için) toz, saman ve başka tohumlarla karışık. [DS] **9.** *{ağız}* (Hava için) yağmurlu; bozuk. [DS] 🗗 **çepel eylemek,** *{eAT} Kirletmek.*|| **çepel illeti,** *{OsT} Bel soğukluğu.*|| **çepeli mürt,** *{ağız} Namusluca.* [DS]

çepelek, -ği [çepel-ek] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

çepellemek, [çepel-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kirletmek; bulaşık hâle getirmek. **2.** Yabancı maddelerle karıştırmak; bozmak; berbat etmek. [DS]

çepellenme, [çepel-le-n-me] *is.* Kirlenme veya içine yabancı madde karışmış duruma gelmek işi.

çepellenmek, [çepel-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Çepelli duruma gelmek; kirlenmek; bulaşıklanmak; pislenmek. **2.** Yabancı unsurlarla karışıp bozulmak. [DS]

çepelleşmek[1], [çepel-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çepel hâline gelmek; çepel olmak. **2.** *{ağız}* Karmakarışık olmak. [DS]

çepelleşmek[2], [çepel-le-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Bir şeye engel olmak. [DS]

çepelli, [çepel-li] *sf.* **1.** Kirli. **2.** *{ağız}* Karışık; pisliki; çöplü. [DS] **3.** (Tahıl için) içinde taş, toprak, sap ve yabancı tohum gibi başka maddeler bulunduran. **4.** *{ağız}* (Hava için) yağışlı; bozuk. [DS]

çepellik, -ği [çepel-lik] *{ağız} is.* **1.** Kirli ve çamur yer. **2.** Çalılık. **3.** Yağmurlu ve bozuk hava. [DS]

çepellilik, -ği [çepel-li-lik] *is.* Çepelli olma durumu.

çepen, [Yun. tsapin => çepen چپن] *{eAT} {ağız} is.* Küçük çapa; çepin. [DS]

çeper[1], [*eT.* *çeb-mek *(çevirmek)* [Tietze] > çep-er > Far. çeper چپر] *is.* **1.** Bir boşluğu çepeçevre saran yüzey; cidar. **2.** *{OsT}* Bir odayı diğerinden ayıran bölme. **3.** Yan yüz; iç yüz. **4.** *biy.* Zar. **5.** *{ağız}* Çit. [DS] **6.** *{ağız}* Sebze bahçesi. [DS] 🗗 **çeper çekmek,** *{ağız} Çitten duvar çevirmek.* [DS]|| **çeper etmek,** *{ağız}* → çeper çekmek. [DS]|| **çeper germek,** *{ağız} Gelin alayının önüne ip gererek bahşiş istemek.* [DS]|| **çeper kurmak,** *{ağız}* → çeper germek. [DS]

çeper[2], [Far. çepel چپل] *{ağız} is.* **1.** Tahıl içinde bulunan yabancı madde. **2.** Toz, saman, yoz tohumlarla karışık hububat. **3.** *sf.* (Kişi için) ahlaksız; geçimsiz. [DS]

çeper[3], [çeper] *{ağız} is.* Kışın, yaprakları hayvanlara yedirilmiş kuru meşe dalları. [DS]

çeperiz, [çepel > çeperiz] *{ağız} sf.* Tehlikeli; karışık. [DS]

çeperlemek, [çeper-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çit duvar çevirmek. [DS]

çeperli, [çeper-li] *sf.* Çeperi bulunan.

çeperlik[1]**, -ği** [çepel > çeper-lik] *{ağız} is.* Yağmurlu, çamurlu hava. [DS]

çeperlik[2]**, -ği** [çeper-lik] *{ağız} is.* Çit yapmaya elverişle çalı, diken, tahta gibi şeyler. [DS]

çepez, [çep-ez] *{ağız} is.* **1.** Bozuk ipek böceği kozası. **2.** Çerez. **3.** Denizin yosun ve sünger taşlı yeri. **4.** Sazlı yerler. [DS]

çepi, [Yun. tsapi / Slav. capîn] *{ağız} is.* Küçük çapa. [DS] 🗗 **çepi çepilemek,** *{ağız} Soğan tarlalalarında soğan aralarını küçük bir çapa ile karıştırmak.* [DS]

çepicek, -ği [Far. çābük => çabu-cak > çepicek] *{ağız} zf.* Çabucak. [DS]

çepiç, [*eT.* çepiş > çepiç] *is.* **1.** Bir veya iki yaşındaki oğlak. **2.** İyi cins tiftik veren besili tiftik keçisi oğlağı. **3.** İyi beslenmiş altı aylıktan büyük oğlak. **4.** *{eT}* Altı aylık oğlak. **5.** *{ağız}* Yayığın içindeki sopa. [DS]

çepik[1]**, -ği** [çep *(yans.)* > çep-ik / Erme. capik] *{ağız} is.* Alkış; el çırpma. [DS]

çepik[2]**, -ği** [Bulg. čepik] *{ağız} is.* Örme yün terlik. [DS]

çepik[3]**, -ği** [çabuk > çepik] *{ağız} is.* Çabuk. [DS]

çepik[4]**, -ği** [? çepik] *{ağız} is.* Meyve konulan sepet. [DS]

çepik[5]**, -ği** [çep-ik] *{ağız} is.* Gömleğin uzun ve geniş kolu. [DS]

çepik[6]**, -ği** [çepik] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çepik[7]**, -ği** [çepik] *{ağız} is.* Keçi eti. [DS]

çepil, [çep-il] *{ağız} is.* Çit. [DS]

çepildeyik, -ği [çepil-deyik] *{ağız} sf.* Çok konuşan; geveze. [DS]

çepillenmek, [çepel-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Karışmak. **2.** Kirlenmek. [DS]

çepin, [Yun. tsepa > tsapin / Slav. capn] *{ağız} is.* Bir tarafı düz yassı, diğer tarafı çatal ve sivri ağızlı küçük bahçıvan çapası. [DS]

çepinlemek, [çepin-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çapalamak. [DS]

çepir[1], [çeper > çepir] *{ağız} is.* Çamur; pislik; bulaşık; kir. [DS]

çepir[2], [çepir] *{ağız} is.* Su kuyusu. [DS]

çepir[3], [Ar. cebel => çepir] *{ağız} is.* Engebeli arazi. [DS]

çepirdek, -ği [çep-ir-de-k] *{ağız} sf.* **1.** Karışık. **2.** Eğri büğrü. [DS]

çepirdeklenmek, [çep *(yans.)* çep-ir-dek-le-n-mek چپردكلنمك] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Nazlanmak; cilve yapmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Sevinmek. *{eAT} (aynı)*

çepirdeklik, -ği [çep-ir-dek-lik چپردكلك] *{eAT} is.* Hafifçe hareket; naz; işve.

çepirlemek, [çepin-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tarlayı çapalamak. [DS]

çepirlenmek, [çepir-le-n-mek] *{ağız} dönş. f. [-ir]* **1.** Karışmak. **2.** Kirlenmek. [DS]

çepirli, [çepel-li > çepir-li] *{ağız} is.* **1.** Karışık. **2.** Çöplü. **3.** Pislikli. [DS]

çepiş, [*eT.* çepiş] *{eT} {eAT} is.* Altı aylık keçi yavrusu; çepiç. [DLT] 🗗 **çepiş gözlü,** *{ağız} Gözünü kısarak bakan açık renk gözlü kişi.* [DS]

çepişlenmek, [çepiş-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Çepiç olmak; çepiç hâline gelmek. [DLT]

çepit[1]**, -di** [çep / şep *(yans.)* > şep-it > çep-it] *{ağız} is.* Yufka ekmeği içine tereyağı ve peynir konulmak suretiyle yağda kızartılarak yapılan bir tür börek. [DS]

çepit[2]**, -di** [Far. çaġbut] *{ağız} is.* Paçavra. [DS]

çepiyh, [Far. çābük] *{ağız} sf.* Çevik; çabuk. [DS]

çepka, [? çepka] *{ağız} is.* Üzüm salkımı. [DS]

çepkel, [Far. çevgān] *{ağız} is.* Pulluğun ucundaki eğri demir. [DS]

çepken, [çek-mek > çepken] *is.* Cepken.

çeplemce, [çeplem-ce ?] *{ağız} sf.* Çok konuşan; çenesi düşük; geveze. [DS]

çepleşik, -ği [Far. çep ü rest => çepleş-ik] *{ağız} sf.* **1.** (İş durumu vb. için) karışık; çapraşık. **2.** (Hava için) bozuk. [DS]

çepleşük, -ğü [Far. çep ü rest => çepleş-ük] *{ağız} sf.* → çepleşik. [DS]

çepli[1]**,** [çepel > çepli] *{ağız} is.* Saman, toz vb. karışık tahıl. [DS]

çepli[2]**,** [çep *(yans.)* > çep-li] *{ağız} is.* İnce, uzun, esnek çubuk. [DS]

çepmek, [çap-mak > çep-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Çalmak. [DS]

Çepni, [*eT.* çap-mak > çep-ni ?] *özl. is.* Oğuz boylarından bir oymak adı.

çepni, [? çepni] *{ağız} is.* **1.** Dağ köylülerine verilen ad. **2.** *sf.* Soysuz; ahlakı bozuk. **3.** Fahişe. [DS]

çeprast, [Far. çep *(sol)* ü *(ve)* rāst *(sağ)*] *{OsT} sf.* Çapraz.

çepreşik, -ği [Far. çep *(sol)* ü *(ve)* rāst *(sağ)* => *çepreş-mek > çepreş-ik چپرشيك] *{eAT} sf.* **1.** Karışık; çapraşık; *{ağız} (aynı).* [DS] **2.** Eğri büğrü.

çepreşikli, [çepreşik-li] *{ağız} sf.* Karışık; çapraşık. [DS]

çepreşiklik, -ği [çepreşik-lik چپرشيكلك] *{eAT} is.* Darlık; kıtlık.

çeprez, [Far. çep ü rāst] *{ağız} is.* Çoban köpeklerinin boyunlarına takılan mahmuzlu halka. [DS]

çeptirmek, [çap-mak > çep-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Göndermek. [DS]

çepük, -ğü [çep *(yans.)* > çep-ük] *{ağız} is.* El çırpma; alkış. [DS]

çepürdeklenmek, [çep *(yans.)* > çep-ür-dek-le-n-mek چپوردكلك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* → çepirdeklenmek.

çepürdük, -ğü [çep *(yans)* > çep-ür-dük چپردك] *{eAT} sf.* Karışık; çetrefil.

çer[1]**,** [çer *(yans.)* / çör] *is.* Küçük ve dayanıksız şey. 🗗 **çer çöp,** *1. Çalı çırpı kırıntısı. 2. Döküntü, kırıntı, süprüntü. 3. Çocuk oyunlarında "Dikkat!" anlamında uyarı sözü.*|| **çerden çöpten,** *Dayanıksız; çürük; derme çatma.*

çer[2]**,** [cer / çer] *{eT} is.* **1.** Yer. [DLT] [EUTS] [Gabain] **2.** Savaşta karşılıklı duran saflar.

çer[3]**,** [çer] *{eT} is.* Vakit. [DLT]

çer[4]**,** [çer] *{eT} is.* **1.** Vücudun ağırlığını bildiren bir kelime; ağırlık; hantallık. [DLT] **2.** Hastalık. [Räsänen] **3.** *{ağız}* Hayvan hastalığı. [DS] 🗗 **çer çalmak,** *{ağız} Ani hastalığa yakalanmak.* [DS]

çer[5]**,** [çer] *{ağız} is.* Küçük zehirli böcek. [DS]

çer[6]**,** [Yun. tzirin / Erme. çi'r / Gürc. çiri] *{ağız} is.* Kayısı kurusu. [DS]

çer[7]**,** [Ar. şerr] *{ağız} sf.* Yaramaz. [DS]

çera[1]**,** [Far. çeriden *(otlamak)* > çerā چرا] *(çera:) {OsT} is.* **1.** Otlama. **2.** Otlak. 🗗 **çerā-cā,** *{OsT} Otlak; çayır.*|| **çerā-cü,** *{OsT} Hayvan otlatılan yer; mera; otlak.*|| **çerā-çeşm,** *{OsT} Seçkin; güzide.*|| **çerā-gâh,** *{OsT} Hayvan otlatılan yer; çayır; otlak.*|| **çerā-ger,** *{OsT} Otlayan.*|| **çerā-hār,** *{OsT} Otla beslenen hayvan; ot obur.*|| **çerā-hür,** *{OsT} Otla beslenen hayvan; ot obur.*|| **çerā-zār,** *{OsT} Çayır; otlak.*

çera[2]**,** [? çera] *{ağız} is.* Evlerde, üzerine mertek konulmak için bırakılan ağaçlar. [DS]

çerag, [Far. çerāġ چراغ / çerāk / çırāk] *{eAT} is.* Çerağ.

çerağ[1]**,** [Far. çerāğ چراغ/ çırağ] *{OsT} is.* **1.** Yağ kandilinin fitili. **2.** İçine yağ konulup yakılan bir tür fitilli lamba; kandil; çıra. **3.** *mecaz.* Parlayan, yanan, ışık veren şey. **4.** Çırak. **5.** Bektaşi dergâhlarında, yeni gelen derviş için tören düzenlenen makam. 🗗 **çerāğ-bere,** *{OsT} Sokak feneri; şamdan.*|| **çerāğ-çeşm,** *1. Göz nuru; göz aydınlığı. 2. Evlat.*|| **çerağ deliği,** *Eski binalarda kandil koymak için duvara açılan oyuk.*|| **çerağ gülbankı,** *Dergâhlarda mum yakılırken okunan gülbank.*|| **çerāğ-hāre,** *{OsT} Duman yutan; kandil deliğinden yukarı çıkan baca.*|| **çerāğ-ı has,** *Eskiden, büyük devlet adamları tarafından kayrılan devlet memurlarına verilen ad.*|| **çerāğ-ı çeşm,** *{OsT} Göz nuru; evlat.*|| **çerağı dinlendirmek,** *Mumu, ışığı söndürmek.*|| **çerāğ-ı has,** *{OsT} İmparatorluk döneminde ileri gelen devlet adamları tarafından korunan, kayrılan kimse.*|| **çerāğ-ı mugān,** *{OsT} Kırmızı şarap.*|| **çerāğ-ı seher,** *{OsT} Sabah yıldızı.*|| **çerāğ-ı sipihr,** *{OsT} Ay, güneş ve yıldızlar.*|| **çerağı yanmak,** *Kaybolmamak; ünü devam etmek.*|| **çerāğ-küş,** *{OsT} Sır saklayan.*|| **çerāğ olmak,** *1. (Cariye için) ev bark verilip evlendirilerek saraydan çıkarılmak. 2. Resmî*

dairelerde maaşlı işe geçmek. 3. Emekli edilmek.|| **çerāğ-pā,** *{OsT} Şamdan; sokak feneri.*|| **çerāğ-perhîz,** *{OsT} Fener fanusu.*|| **çerāğ-vāre,** *{OsT} Kandil.*|| **çerağ uyandırmak,** *Dergâhlarda ışığı, mumu yakmak.*

çerağ[2], [Far. çerāġ چراغ] *(çera:ğ) {OsT} is.* **1.** Otlama. **2.** Otlak.

çerağan, [Far. çerāğān چراغان / çırağan] *{OsT} is.* **1.** Kandillerle etrafı aydınlatma; donanma. **2.** Yağa bulanmış fitil. **3.** Eskiden, suçlunun vücudunda, başında açılan yaralara fitil sokularak uçlarından tutuşturmak suretiyle yapılan bir işkence türü.

çerağcı, [çerağ-cı] *is.* Tekkelerde mumları yakmakla görevli derviş.

çerağcıyan, [Far. çerāġ + T. -cı + Ar. -ān] *is.* Kandil yakma görevlileri.

Çerakise, [Çerkes > *(Ar. çokluk kuralına göre)* çerākise / çerākese چراکسه] *{OsT} is.* **1.** Çerkesler. **2.** Mısır'da hakimiyet kuran Çerkez asıllı kölemenler.

çeram, [Far. çerām چرام] *(çera:m) {OsT} is.* Otlak.

çeramin, [Far. çerāmīn چرامين] *(çera:mi:n) {OsT} is.* Otlak.

çerb, [Far. çerbden *(yağlı olmak)* > çerb چرب] *{OsT} sf.* **1.** Yağlı; semiz; besili. **2.** Uygun; elverişli. **3.** Fazla; üstün. **4.** Daha becerikli. 🗗 **çerb-āhūr,** *{OsT} 1. Yiyeceği bol olan ahır. 2. (Kişi için) rahat ve bolluk içinde yaşayan.*|| **çerb-dest,** *{OsT} 1. Eli her işe yatkın olan. 2. Akıllı; sanatkâr.*|| **çerb-gû,** *{OsT} 1. Hoş sohbet. 2. Yaltakçı. 3. Hilekâr.*|| **çerb-güftār,** *{OsT} 1. Hoş sohbet. 2. Yaltakçı. 3. Hilekâr.*|| **çerb-pehlū,** *{OsT} 1. Semiz; yağlı. 2. Çevresine yararlı kimse.*|| **çerb ü huşk,** *{OsT} 1. Semiz ve zayıf. 2. Varlıklı ve yoksul.*|| **çerb-zebān,** *{OsT} 1. Hoş sohbet; tatlı dilli. 2. Yaltakçı. 3. Hilekâr.*

çerbe, [Far. çerbiden *(yağlı olmak)*>çerbe چربه] *{OsT} sf.* **1.** Yağ. **2.** Yağlı kâğıt.

çerbi, [Far. çerbiden *(yağlı olmak)* > çerbī چربی] *(çerbi:) {OsT} sf.* **1.** Yağlılık; semizlik. **2.** Tatlı dillilik; yumuşaklık.

çerbiş, [Far. çerviş / çerbīş چربيش] *{eAT} {OsT} is.* **1.** İç yağı. **2.** Yağlılık.

çerce[1], [ser-çe > çer-çe] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

çerçe[2], [çer-çe ?] *{ağız}* is. Kare. [DS]

çerçef, [Far. çāder-şeb => çarşaf > çerçef] *{ağız} is.* Çarşaf. [DS]

çerçeki, [çer-çek-i] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çerçelli, [Yun. kerkelli] *{ağız} is.* Bir tür hamur tatlısı. [DS]

çerçene, [çer+çene] *{ağız} is.* İtiraz. 🗗 **çerçene etmek,** *{ağız} Karşı durmak; karşı söylemek.* [DS]

çerçeve, [Far. çār *(dört)* + çūbe *(çubuk)* > çārçūbe چارچوبه] *is.* **1.** Resim, ayna gibi şeyleri bir yere asabilmek veya korumak için etrafına geçirilmiş kenarlık. **2.** Gözlük camını gözlerin önünde tutmak için yapılmış metal veya plastik kısım. **3.** Bir yazının veya resmin çevresine çizilen dörtgen şeklindeki çizgi. **4.** Kasnak. **5.** *mecaz.* Bir konuyu, bir anlaşmayı ya da ortamı sınırlayan şey. **6.** Petekleri taşımak için arı kovanına konulan dörtgen araç. **7.** Kapı ve pencerenin yarleştirildiği dış kısım. **8.** Televizyon görüntülemesinde düşey süpürme sırasında taranan yatay satırların bütünü. **9.** Kurumların işleyişinde genel uygulama sınırları. 🗗 **çerçeve anlaşma,** *Sonradan yapılacak ayrıntılı anlaşmaya örneklik edecek genel hükümler taşıyan taslak anlaşma.*

çerçeveci, [çerçeve-ci] *is.* Çerçeve yapan, satan ya da resimlere, tablolara çerçeve takan kimse.

çerçevecilik, -ği [çerçeve-ci-lik] *is.* Çerçeve yapma veya satma işi.

çerçeveleme, [çerçeve-le-me] *is.* **1.** Çerçeve takma veya bir çerçeve içine alma eylemi. **2.** *fot.* Görüntülenecek nesneyi kameranın veya makinenin vizör sınırları içine almak işi.

çerçevelemek, [çerçeve-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir nesneye çerçeve geçirmek ya da bir resmi ve yazıyı çerçeve içine almak. **2.** *fot.* Görüntüsü alınacak bir nesneyi makinenin vizör sınırları içine almak.

çerçevelenme, [çerçeve-le-n-me] *is.* **1.** Çerçeve içine alınma işi. **2.** Çerçeve geçirilmek durumu. **3.** Çerçeve sahibi olma durumu.

çerçevelenmek[1], [çerçeve-le-n-mek] *edil f. [-ir]* **1.** Çerçeve içine alınmak. **2.** Çerçeve geçirilmek.

çerçevelenmek[2], [çerçeve-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çerçeve sahibi olmak.

çerçeveletme, [çerçeve-le-t-me] *is.* **1.** Çerçeve içine aldırmak işi. **2.** Çerçeve geçirtmek işi.

çerçeveletmek, [çerçeve-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çerçeve içine aldırmak. **2.** Çerçeve geçirtmek.

çerçeveleyici, [çerçeve-le-y-ici] *is. sin.* Film çekimi sırasında görüntü yönetmeni veya onun yardımcısı; kameraman.

çerçeveli, [çerçeve-li] *sf.* Çerçeve geçirilmiş veya çerçeve içine alınmış olan.

çerçevesiz, [çerçeve-siz] *sf.* Çerçeve geçirilmemiş veya çerçeve içine alınmamış olan.

çerçi, [*eT.* çert *(küçük parça, kırıntı)* > çert-çi > çerçi] *is.* **1.** Köy köy dolaşarak ufak tefek tuhafiye eşyası satan, çoğu zaman da bunları köylünün ürünleri ile değişmek suretiyle alış veriş yapan esnaf. *{eAT} (aym)* [YE] **2.** *{ağız}* Tuhafiyeci. [DS]

çerçibe, [Far. çār-çūbe] *{ağız} is.* Çerçeve. [DS]

çerçici, [çerçi-ci] *is.* Çerçi.

çerçife, [Far. çār-çūbe] *{ağız} is.* Çerçeve. [DS]

çerçilik, -ği [çerçi-lik] *is.* Çerçinin yaptığı iş.

çerçive, [Far. çār-çūbe] *{ağız} is.* Çıtalı uçurtma.[DS]

çerde, [Far. çerde چرده] *{ağız} sf.* Koyu renk; esmer; yağız. [DS]

çerdek, -ği [çekir-dek > çēr-dek] *(çe:rdek) {ağız} is.* Çekirdek.[DS]

çerdeyh, [çekirdek > çerdeyh] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çerek[1]**, -ği** [? çerek] *{ağız} is.* Çatılarda kullanılan ağaç. [DS]

çerek[2]**, -ği** [çeyrek] *{ağız} is.* **1.** Yarım taslık buğday ölçüsü. **2.** Beş kuruş. **3.** Çeyrek. **4.** Dibi dar, ağzı geniş, içi sırlı toprak kap. [DS]

çerekçi, [çerek-çi چرکچی] *{eAT} is.* Halk kalabalığı.

çereke[1]**,** [? çereke] *{ağız} is.* Genç kız. [DS]

çereke[2]**,** [? çereke] *{ağız} is.* İnce ve renkli yün ipliği ile işlenen bir tür kumaş. [DS]

çereke[3]**,** [? çereke] *{ağız} is.* Tespih. [DS]

çerelmek[1]**,** [çel-er-mek > çerel-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kızgınlıktan gözlerini fazla açıp bakmak. [DS]

çerelmek[2]**,** [çel-er-mek > çerel-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Hayvan için) öldürücü ot yiyerek ölmek. [DS]

çereltmek, [çeler-t-mek > çerelt-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kızgınlıktan gözlerini fazla açıp bakmak. [DS]

çeremetçi, [çeremet-çi] *{ağız} sf.* Aceleci. [DS]

çeremonya, [İt. ceremonia] *{OsT} is.* Tören; merasim; seremoni.

çeremük, -gü [çere-mük] *{ağız} is.* Erik. [DS]

çeren, [Far. çeren] *is.* Biçilmiş ot yığını.

çerende, [Far. çeriden *(otlamak)* > çerende چرنده] *{OsT} sf.* **1.** Otlayıcı; ot yiyen; otçul. **2.** *is.* Ot yiyen hayvanlar.

çerep[1]**,** [Ar. cūrab => çerep] *{ağız} is.* Çorap. [DS]

çerep[2]**,** [Bul. çerapna] *{ağız} is.* Küçük toprak kap. [DS]

çerepene, [Bul. çerepna] *{ağız} is.* → çerepne. [DS]

çerepne, [Bul. çerepna] *is. {ağız} is.* Ekmek pişirmek için yapılmış toprak sac. [DS]

çererişmek, [çer-er-iş-mek چرشمك] *{OsT} işteş. f. [-ür]* Parıldaşmak.

çerermek, [*eT.* çer-le-n-mek > çer-er-mek / çel-er-mek چرمك] *{eAT} gçsz. f. [-ir]* (Göz için) korkudan açılıp parlamak. ◻ **çererü bakmak,** *{eAT} Gözlerini fazlaca açıp bakmak.*

çeres, [Far. çeres چرس] *{OsT} is.* **1.** Hapishane; zindan. **2.** İşkence. **3.** Üzüm ezilen tekne. **4.** Otlak. **5.** Dilencilerin dilenerek biriktirdikleri şey. **6.** Çerez. ◻ **çeres-dān,** *{OsT} Yoksul torbası.*

çereslenmek, [ceres-le-n-mek چرس لنمك] *{eAT} gçl. f. [-ir]* Çerez yemek.

çereşme, [Slav. çereslo => çereşme / çireşne] *{ağız} is.* **1.** Pulluk bıçağı. **2.** Saban demirinin önüne konan uzun demir. [DS]

çereşne, [Slav. çereslo => çereşne] *{ağız} is.* Pulluk bıçağı. [DS]

çerez, [Yun. kseros *(kuru)* / Far. çeres *(sadaka)*] *is.* **1.** Yemeklerden önce yenen ve asıl yemekten sayılmayan zeytin peynir gibi yiyecekler. **2.** Leblebi, fındık, fıstık, ayçiçeği gibi kuru yiyecekler; kuru yemiş. ◻ **çerez parası,** *{ağız} folk. Düğünde çalgıcılara verilen bahşiş.* [DS]

çerezci, [çerez-ci] *is.* Çerez satan kişi veya kuru yemiş dükkânı.

çerezcilik, -ği [çerez-ci-lik] *is.* Kuru yemiş hazırlama ve satma işi.

çerezlenme, [çerez-le-n-me] *is.* Biraz yararlanma eylemi.

çerezlenmek, [çerez-le-n-mek] *dönşl. f.* **1.** Kuru yemiş cinsinden bir şeyler yemek. **2.** *mecaz.* Bir şeyden biraz yararlanmak.

çerezlik, -ği [çereç-lik] *is.* **1.** Çerez olabilecek şeyler. **2.** *mecaz.* Ucundan kıyısından yararlanılabilecek şey.

çerge[1]**,** [Yun. tserga / Lat. serica > Bul. çerga / Far. ḫargāh *(çadır)* چرگه] *is.* **1.** Kilim; yün örtü. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Küçük çadır. *{eAT} {OsT} (aynı)* [YE] **3.** Çingene çadırı. **4.** Derme çatma kulübe. **5.** *gnşl.* Çadırda yaşayanlar; çingeneler. **6.** İmparatorluk döneminden padişah için kurulan bir tür tören çadırı. **7.** *sf.* Göçebe. [DS] ◻ **çerge çerisi,** *Çingene.*|| **çerge-i seyis,** *{OsT} Eskiden seyislerin kullandıkları çadırlara verilen ad.*|| **çerge kabadayısı,** *Kabadayılık taslayan çingene.*|| **çerge-nîşîn,** *{OsT} Köy ve kasabada yerleşmiş olmayıp göçebe yaşayanlara verilen ad.*

çerge[2]**,** [Far. çerge چرگه] *{ağız} is.* Sürek avı.

çergeci, [çerge-ci / çergi-ci] *is.* **1.** Pazarlarda sergi açan gezginci esnaf. **2.** Seferde padişahın çadırını kurmak ve beklemekle görevli kişi. **3.** Yeniçeri ortalarından yedincisi.

çergel, [Far. çevgān => çergel] *{ağız} is.* Bir tarafı öküzleri sürmek, diğer tarafı saman temizlemek için yapılan araç. [DS]

çergelenmek, [çerge-le-n-mek چرگه لنمك] *{OsT} dönşl. f. [-ür]* (İnsan ya da hayvan için) bir yerde halka yaparak toplanmak.

çergen, [çergen / çerken] *{ağız}* is. Uçurtma. [DS]

çergeşmek, [çer-(i)g-eş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* (Ordu için) savaş safı tutmak.

çergi, [Yun. tserga / Lat. serica > Bul. çerga / Far. ḫargāh *(çadır)*] *{ağız} is.* **1.** Kilim; bir tür dokuma. **2.** Göçebe çadırı; tente. [DS]

çergo, [? çergo] *{ağız} is.* Araba ve pulluğa koşulan iki çift öküz veya manda. [DS]

çergöz, [çer+göz] *{ağız} is.* Şaşı göz. [DS]

çergüçi, [çergü-çī] *(çergüçi:) {eT} is.* Kurtarıcı. [KB]

çergülemek, [çergü-lē-mek] *(çergüle:mek) {eT} gçl. f. [-r]* Kurtarmak. [KB]

çerh, [Far. çerḫ چرخ] *{OsT} is.* → çarh.

çerhemek, [çerhe-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-h(i)-yor]* Ölmek. [DS]

çeri, [*eT.* çerig > çeri چری] *is.* **1.** Asker. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** *{eAT} {OsT}* Savaş. **3.** Bir sürü halk. 🗗 **çeri ardı,** *{eAT} Artçı; dümdar.*|| **çeri başı,** → çeribaşı.|| **çeri başılık,** *Çeribaşının işi ve görevi.*|| **çeri başlamak,** *{eAT} {OsT} Askerin kumandasını ele almak; askere komuta etmek.*|| **çeri beği,** *{eAT} Komutan; serasker.*|| **çeri bindirmek,** *{eAT} {OsT} Asker göndermek.*|| **çeri çekmek,** *{eAT} {OsT} Asker getirmek; asker sevk etmek.*|| **çeri dirmek,** *{eAT} Asker toplamak.*|| **çeri düzmek,** *{eAT} Asker toplamak; asker tedarik etmek.*|| **çerinin yüzün döndürmek,** *{eAT} Askeri hezimete uğratmak.*|| **çeri önü,** *{OsT} Askerin önde gideni: öncü.*|| **çeri salmak,** *{eAT} Asker sevk etmek.*|| **çeri sınıkmak,** *{eAT} Asker bozulmak.*|| **çeri sınmak,** *{eAT} {OsT} Asker kırılmak, bozulmak.*|| **çeri sürücü,** *{eAT} {OsT} Asker sevki ile görevli kimse.*|| **çeri tartmak,** *{eAT} Asker toplayıp götürmek; asker yollamak.*|| **çeri yasamak,** *{eAT} Asker tertiplemek.*|| **çeri yarağı,** *{OsT} Silâh; cephane.*|| **çeriyi bağlamak,** *{eAT} Askeri durdurmak.*

çeribaşı, -yı, -nı [çeri+baş-ı] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Asker başı; komutan; başbuğ. **2.** *tar.* İmparatorluk döneminde tımarlı sipahilerin komutanı. **3.** Çingene topluluklarına başkanlık eden kimse.

çeribaşılık, -ğı [çeri+baş-ı-lık] *is.* Çeribaşının işi ve görevi.

çerig, [çerig] *{eT} is.* Asker; ordu; asker dizisi. [DLT] [ETY] [KB]

çerik[1], [çerik] *{eT} is.* **1.** Her şeyin karşısı. **2.** Her şeyin vakti; sırası. [DLT]

çerik[2], **-ği** [Far. çār-yek] *{ağız} is.* Bir tahıl ölçüsü. [DS]

çerik[3], **-ği** [çer-ik] *{ağız} is.* Çemensiz pastırma. [DS]

çerik[4], **-ği** [çer-ik] *{ağız} is.* Baş çatkısı. [DS]

çerik[5], **-ği** [Far. çār-yek => çerik] *{ağız} is.* **1.** Parça. **2.** Yarım. **3.** On santimetre kalınlığında çeşitli en ve boyda bulunan tahta. [DS] 🗗 **çerik çürük,** *{ağız} Bölük; parça.* [DS]

çerikçi, [*eT.* çerig > çerik-çi] *{eAT} is.* Asker.

çeriklemek, [çirk-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* → çirklemek. [DS]

çerilemek, [çeri-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Karşı gelmek; yüze gelmek. [DS]

çeripene, [Bul. çerepna] *{ağız} is.* → çerepne. [DS]

çerke, [Yun. tserga / Lat. serica > Bul. çerga / Far. ḫargāh *(çadır)* چرگه] *{ağız} is.* Bir çeşit dokuma; kilim. [DS]

çerkel, [Yun. tzakelin] *{ağız} is.* Övendirenin ucunda bulunan sıyırgı. [DS]

çerkelez, [çekel-ez > çerkel-ez] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çerkelli, [Yun. tzakelin > çekel > çerkel-li] *{ağız} is.* → çerkel. [DS]

çerkemek, [çerk-e-mek] *{ağız} is.* Taze yemişleri toplamak için kullanılan ucu çengelli değnek. [DS]

çerken, [çerk-en] *{ağız} is.* Uçurtma. [DS]

çerkene, [Far. çirk => çerk-en-e] *{ağız} is.* Evlerde pis suların akması için açılan çukur. [DS]

çerkenez, [çerk-en-ez] *{ağız} is.* Güvercin büyüklüğünde, sarı renkli bir kuş. [DS]

Çerkes, [Kerket / Çerkes] *is.* → Çerkez.

çerkes, [? çerkes] *{ağız} is.* Kadınların giydikleri uzun elbise. [DS]

çerkeşmek, [*eT.* çerig > çer-(i)k-eş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Saf hâline gelmek; sıralanmak; dizilmek; düzelmek. [DLT]

Çerkez, [Kerket > Çerkez] *is.* **1.** Kuzey Kafkasya'da yaşayan yerli halklardan bir boydan olan kişi. **2.** *sf.* Bu halk ile ilgili. 🗗 **Çerkez biberi,** *mutf. Çerkez yemeklerinde bol bol kullanılan küçük fakat acı bir biber türü ve bu biberden yapılma sos.*|| **Çerkez eyeri,** *Ortasından boğulmuş bir yastığı andırır bir tür eyer.*|| **Çerkez tavuğu,** *mutf. Haşlanmış tavuk eti üzerine ceviz, ekmek içi, kavrulmuş soğan, kişniş, sarımsak ve acı biber ile hazırlanmış özel sos dökülerek yapılan bir yemek.*|| **Çerkez peyniri,** *mutf. Dil peynirine benzer tuzsuz ve yağsız bir peynir.*

çerkez, [? çerkez] *{ağız} is.* Kadınların giydikleri uzun elbise. [DS] 🗗 **çerkez kuşu,** *{ağız} Uçurtma.* [DS]

çerkinez, [çerk-in-ez] *{ağız} is.* → çerkenez. [DS]

çerlemek[1], [çer-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Hayvan için) zehirli ot yiyerek ölmek. **2.** (Hayvan için) ansızın ölmek. [DS]

çerlemek[2], [çer-ye-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Usanmak. **2.** Bakmak. [DS]

çerlenmek, [çer-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Hastalanmak; ağırlaşmak. **2.** (Vücut için) ağırlaşmak. [DLT] **3.** *{ağız}* (Hayvan için) zehirli ot yiyerek ölmek. [DS]

çerletmek, [çer-le-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Bozmak; ağrıtmak; ağırlık vermek. [DLT]

çerlig, [çer-lig] *{eT} sf.* (Göz için) gece körlüğü olan.

çerlik, [çer-lik] *{eT} is.* **1.** Karşı. [DLT] **2.** Vakit. [DLT]

çerm, [Far. çerm چرم] *{OsT} is.* İnsan ve hayvan derisi. 🗗 **çerm-şîr,** *{OsT} Kamçı.*

çerme[1], [Far. çerme *(beygir)* چرمه] *{OsT} is.* Huysuzluğu ile tanınan bir at türü.

çerme[2], [Erme. çerm => çerme] *{ağız} is.* **1.** Çay ke-

narlarında sulu ve yeşil yer. **2.** Akarsuların topraktan çıkan su sızıntısı; kaynak; memba. **3.** Çeşme. **4.** Sıcak su kaynağı; kaplıca. [DS]

çerme[3], [? çerme] *{ağız} is.* Saçta yapılan yufka ekmeğin kalını. [DS]

çermek, [çer-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* İyileşmek. [DS]

çermelemek, [*eT.* çermē-mek > çerme-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Örtünün kenarlarını bir araya toplamak. **2.** Başörtüsünü bağlamak. [DS]

çermelmek, [çerme-l-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Bir şeyin ucu kıvrılmak; bükülmek. [DLT]

çermemek, [çermē-mek چرمك] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Bükmek; burmak; yılan gibi kıvırınak. **2.** *{eAT}* Çemrenmek.

çermenmek, [*eT.* çerınē-mek > çeme-n-mek / çemre-n-mek چرمنك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* → çemrenmek.

çermeşmek, [çerme-ş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Bükmekte yardımlaşmak; birlikte bükmek. [DLT]

çermetmek, [çerme-t-mek] *{eT} gçl. f.* **1.** Bir şey fitil gibi bükülmek. **2.** Ördürülmek. [DLT]

çermik, -ği [Erme. çerınug / cermuk] *{ağız} is.* Sıcak su kaynağı; ılıca; kaplıca. [DS]

çerminebaz, [Far. çerınīn *(deriden yapılmış)* > çerınīne-bāz] *(çermi:neba:z) {OsT} sf.* (Kadın için) yapay erkeklik organı ile cinsel tatmine ulaşan.

çermük, -ğü [Erme. çermug] *{ağız} is.* → çerınik. [DS]

çerne, [Far. çerme چرمه] *{OsT} is.* → çerme.

çernik, -ği [Slav. çolnak] *{OsT} is.* **1.** Küçük gemi. **2.** Balıkçı kayığı. **3.** Tahıl taşımakta kullanılan kayık.

çernozyom, [Rus. çernoziom / çernozom] *is.* Güney Rusya bozkırlarında bulunan, kalsimorf sınıfı çok verimli siyah toprak

çerp[1], [çarp / çerp / çırp / çirp *(yans.)*] *is.* Sıvı ya da kıvamlı maddeler içinde kendi kendine ya da el ve ayakla oluşturulan hareketler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çerp-mek, çerp-ele-n-mek*

çerp[2], [çarp / çerp / çırp /çirp *(yans.)*] *is.* Ansızın kuvvetlice vurma, vurarak kesme ve bu biçimdeki hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çerp-eş-ik*

çerpelenmek, [çerp-ele-n-mek] *{ağız} edil. f. [-ir]* Çalkalanınak. [DS]

çerpeşik, -ği [Far. çep ü rāst => çapraş-ık] *{ağız} sf.* Karışık; dolaşık. [DS]

çerpeşük, -ğü [çapraş-ık > çerpeş-ük] *{ağız} sf.* Karışık; bozuk. [DS]

çerpez, [Far. çep ü rāst => çapraz / pervāz ?] *{ağız} is.* Pencereyi tutan dış çengel. [DS]

çerpi, [? çerpi] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çerpinti, [çerp-in-ti] *{ağız} is.* Dalgaların kayalarda parçalanmasından sonra meydana gelen su serpintisi damlaları. [DS]

çerpmek, [çerp-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Etrafa yayılmak; serpilmek; sıçramak. [DS]

çerptirmek, [çerp-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yaydırmak; sıçratmak. [DS]

çerşefe, [Far. çār-çūbe] *{ağız} is.* Çerçeve. [DS]

çerşi, [çerçi > çerşi] *{ağız} is.* Çerçi. 🗗 **çerşi karısı,** *{ağız} Köyleri dolaşarak elbiselik satan kadın.* [DS]

çert, [çert چرت] *{eT} {eAT} is.* Küçük parça; kırıntı. 🗗 **çert aleti,** *{eAT} Çerçi eşyası; çerçiye gerekli olan şey.*

çertevül, [çert-e-gü-l > çertevül] *{ağız} sf.* Geçimsiz; uysal olmayan. [DS]

çertik[1], **-ği** [çert-ik] *{ağız} is.* Düz bir yüzeye açılmış pürüz veya çentik. [DS]

çertik[2], **-ği** [çert-ik / çört-ük] *{ağız} is.* Yabani armut; ahlat. [DS]

çertilmek, [çert-ilmek] *{eT} edil. f.* **1.** Yok edilmek. **2.** Ortadan yok olmak; kaybolmak; **3.** Ölmek; **4.** Uzaklaşmak. **5.** Elden çıkmak.

çertme, [Bul. çerepna] *{ağız} is.* → çerepne. [DS]

çertmek, [çert *(yans.)* > çert-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** *{eT}* Kesme, koparına vb. sırasında *"cart"* diye ses çıkartmak. **2.** *{ağız}* Yontmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Üfürükçüler için) hastanın ağrıyan yerini bıçakla kesiyormuş gibi hafif hafif vurınak. [DS]

çertük, -ğü [çert-ük] *{ağız} is.* Yaban armudu; ahlat. [DS]

çerü, [*eT.* çerig > çeri / çerü چرى] *{eAT} is.* → çeri.

çerük, -ğü [çer-ü-k] *{ağız} sf.* Ezik; çürük. 🗗 **çerük çürük,** *{ağız} 1. Olgunlaşmamış, ezilmiş veya çürümüş meyve. 2. Kırık dökük eşya.* [DS]

çerviş, [Far. çerbīş / çervīş چروش / چروبش] *(çervi:ş) {OsT} is.* **1.** Eritilmiş hayvani yağ; iç yağı. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eAT}* Yağlı et suyu. **3.** Yemeğin yağlı ve sulu bölümü. **4.** Un kavurarak yapılan bir tür yemek.

çerzelenmek, [çerze-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kahvaltı yapmak. [DS]

çesban, [Far. çesbīden *(yapışmak)* > çesbān چسبان] *(çesba:n) {OsT} sf.* **1.** Yapışkan; yapışık olan. **2.** *mecaz.* Uygun; layık.

çeşçevre, [çe(s)+çe/vre] *pekşt. sf.* Bütünüyle çevresi: çepçevre

çespan, [Far. çesbīden *(yapışmak)* > çespān چسپان] *(çespa:n) {OsT} sf.* → çesban.

çespide, [Far, çespīde چسپيده] *(çespi:de) {OsT} sf.* → çesban.

-çeş, [Far. çeşīden *(tatmak)* > -çeş چش -] *{OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelerden *"tadan, tadına bakan, tatlı"* anlamında sıfatlar yapan son ek.

çeş[1], [çeş / çaş] *{eT} is.* Peruze; firuze; türkuaz. [DLT]

çeş[2], [Far. çeşiden *(tatmak)* > çeş] *sf.* Tadına bakan; deneyen, sınayan.

çeş[3], [çeş] *{ağız} is.* Yan taraf. [DS]

çeş[4], [çeç > çeş] *{ağız} is.* Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını. [DS] 🗗 **çeş çıkarmak,** *{ağız} Harmanda dövülmüş tahılı savurmak.* [DS]

çeşan[1], [Far. Kāşan *(kent)*>kāşan>çeşan چشان] *{OsT} is.* Makaslı ya da taraklı peştamal adıyla bilinen pamuk ipliğinden veya pamuk ipek karışımından bez ayağı örgüyle dokunan bir tür kumaş.

çeşan[2], [Far. çeşān چشان] *(çeşa:n) {OsT} is.* Gürz; topuz.

çeşana, [Far. şeş-ẖāne ششخانه] *{ağız} is.* **1.** İçi yivsiz tüfek namlusu. **2.** Uzun namlulu eski tip tüfek. **3.** Kurşundan yapılmış yuvarlak ok. [DS]

çeşber, [Far. şeşper => çeşber] *{ağız} is.* Ucu topuzlu çoban değneği; baston. [DS]

çeşde, [Far. şeştā ششتا] *is. müz.* → çeşte.

çeşdelmek, [çeş-de-l-mek ?] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kendini beğenmek; gururlanmak. [DS]

çeşdiman, [Far. deşt-bān] *{ağız} is.* Köy bekçisi. [DS]

çeşdira, [çeş-tir+ağa] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) gereksiz yere çok dolaşan. **2.** Sözünü sakınmayan. [DS]

çeşende, [Far. çeşīden *(tatmak)* > çeşende چشنده] *{OsT} sf.* Tadına bakan; tadan.

çeşetmek, [çeç+et-mek > çeş+et-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Kabuğundan ayırmak. [DS]

çeşide, [Far. çeşīden *(tatmak)* > çeşīde چشیده] *(çeşi:-de) {OsT} sf.* **1.** Tadına bakılmış; tadılmış. **2.** Tatmış.

çeşit, -di [Far. çeşiden *(tatmak)* > çeşid ?] *is.* **1.** Aynı cinsten varlıklar arasında yer almakla birlikte bazı özellikleri dolayısıyla onlardan ayrılan ve kendi içlerinde bir bütünlük oluşturan nesneler topluluğu. **2.** Canlıların sınıflandırılmasında aynı özellikleri taşıyan bireylerden meydana gelmiş ve türün altında yer alan bir sınıflandırma basamağı. **3.** İki ayrı nesne veya durum arasındaki yakınlık; benzerlik. **4.** *{ağız}* Kilim vb. dokumakta kullanılan renkli iplik. [DS] **5.** *sf.* (Aynı cins varlıklar için) aralarında aykırılık taşıyan; değişik. 🗗 **çeşit çeşit,** *Çok değişik özellikleri olan nesneleri ve durumları bir arada bulunduran; türlü türlü.*‖ **çeşit çüşüt,** *Her türlü; çeşit çeşit.*‖ **çeşit pazarı,** *Bit pazarı.*

çeşitkenar, [çeşit+kenar] *is. mat.* (Çokgen için) hiçbir kenarı birbirine eşit olmayan çokgen. 🗗 **çeşitkenar üçgen,** *mat. Kenarları birbirine eşit olmayan üçgen.*

çeşitleme, [çeşit-le-me] *is.* **1.** Bir şeyin çeşidini çoğaltma eylemi. **2.** Bir müzik parçasının ikinci derecedeki unsurlarını değiştirerek meydana getirilen yeni beste. **3.** Yazmacılıkta zemin üzerine diğer renkleri basma işi.

çeşitlemek, [çeşit-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyin çeşidini artırmak, çoğaltmak. **2.** *müz.* Değişik yöntemler kullanarak bilinen ve tanınan bir müziğin ikinci derecedeki unsurlarını değiştirerek yeni bir biçime sokmak.

çeşitlendirme, [çeşit-le-n-dir-me] *is.* **1.** Çeşit sayısını artırma eylemi. **2.** Bir işletmenin hitap ettiği piyasaları genişletmek amacıyla belirlediği yeni strateji.

çeşitlendirmek, [çeşit-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çeşit sayısını arttırmak. **2.** Çeşitlilik kazandırmak.

çeşitlenme, [çeşit-le-n-me] *is.* Çeşidi çok duruma gelme eylem.

çeşitlenmek, [çeşit-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çeşit sayısı artmak. **2.** Çeşidi çoğalmak.

çeşitli, [çeşit-li] *sf.* Çeşidi çok olan; türlü; pek çok.

çeşitlilik, -ği [çeşit-li-lik] *is.* **1.** Çeşitli ve değişik olma durumu. **2.** Çeşidi olan şeyin niteliği. **3.** Bir eko sistemin tür sayısına ve türlerinin çokluğuna dayalı özelliği.

çeşkel, [? çeşkel / çaşẖal] *{eT} is.* Çanak; çömlek. [DLT]

çeşlemek[1], [çeş-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Hedefe nişan almak. **2.** İsabet ettirmek. [DS]

çeşlemek[2], [çeç-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Harmanda tahılı samandan ayırmak; harman savurmak; tahılı çeç yapmak. [DS]

çeşm, [Far. çeşm چشم] *{OsT} is.* **1.** Göz. **2.** *dnz.* Eskiden yelkenli gemilerin tamir ve imali sırasında kullanılan ve sürme denilen kalasların konulduğu bölmeli yerler. 🗗 **çeşm-ārū,** *{OsT} Nazar boncuğu; muska.*‖ **çeşm-āşina,** *{OsT} Tanıdık.*‖ **çeşm-āşnāyî,** *{OsT} Tanıdıklık; tanış olma; göz aşinalığı.*‖ **çeşm-āvîz,** *{OsT} 1. At gözlüğü. 2. Peçe.*‖ **çeşm-bāz,** *{OsT} 1. Göz oynatan. 2. Yalvaran.*‖ **çeşm-bend,** *{OsT} 1. Gözbağcı. 2. Büyücü.*‖ **çeşm-bendek,** *{OsT} Gözleri bağlanarak oynanan bir çocuk oyunu; körebe.*‖ **çeşm-beste,** *{OsT} Gözü bağlı.*‖ **çeşm-büs,** *{OsT} Göz öpen.*‖ **çeşm-büsî,** *{OsT} Göz öpme.*‖ **çeşm-çerağ,** *{OsT} 1. Göz nuru; evlat. 2. Seçkin.*‖ **çeşm-dān,** *{OsT} Göz evi.*‖ **çeşm-dār,** *{OsT} Gözleyen; bekleyen.*‖ **çeşm-dāşt,** *{OsT} Ümit etme; bekleme.*‖ **çeşm-derîde,** *{OsT} Utanmaz; yüzsüz.*‖ **çeşm-düz,** *{OsT} Bir şeye göz dikmiş olan.*‖ **çeşm-efsā,** *{OsT} Nazar değmesini önlemek amacıyla okunan efsun.*‖ **çeşm-efsāy,** *{OsT}* → çeşm-efsa.‖ **çeşm-gûşā,** *{OsT} Göz açan; dikkatle bakan.*‖ **çeşm-hāne,** *{OsT} anat. Gözevi; göz yuvasa.*‖ **çeşm-hurde,** *{OsT} Nazar değmiş.*‖ **çeşm-i āhū,** *{OsT} Ceylân gözlü.*‖ **çeşm-i bed,** *{OsT} Kötü göz.*‖ **çeşm-i bed-dür,** *{OsT} "Kötü nazar değmesin" anlamında kullanılan bir dua.*‖ **çeşm-i bî-āb,** *{OsT} Utançsız; utanmaz; sıkılmaz.*‖ **çeşm-i cādū,** *{OsT} Büyüleyen göz.*‖ **çeşm-i derîde,** *{OsT} Edepsiz; ha-*

yâsız.|| **çeşm-i dümbâle-dâr,** *{OsT} Boya ile kuyruk çekilmiş göz.*|| **çeşm-i fettân,** *{OsT} Büyüleyici ve çekici göz.*|| **çeşm-i firengî,** *{OsT} Gözlük.*|| **çeşm-i gâv,** *{OsT} bot. İri papatya; öküzgözü; sığırgözü; mastı çiçeği; arnika, (Arnica montana).*|| **çeşm-i gazâl,** *{OsT} 1. Ceylân gözü. 2. mecaz. Çok güzel göz.*|| **çeşm-i gazûb,** *{OsT} Kızgın bakış.*|| **çeşm-i giryân,** *{OsT} Ağlayan göz.*|| **çeşm-i hâb-alûde,** *{OsT} Uykulu göz; mahmur göz.*|| **çeşm-i habîde,** *{OsT} Uykulu göz.*|| **çeşm-i horos,** *{OsT} 1. Horoz gözü. 2. Kırmızı şarap.*|| **çeşm-i hoşnigâh,** *{OsT} Güzel bakışlı göz.*|| **çeşm-i hûn-feşân,** *{OsT} Kan dökücü göz; çok gaddar bakışlı göz.*|| **çeşm-i hûn-hâr,** *{OsT} Kan dökücü göz; çok gaddar bakışlı göz.*|| **çeşm-i hûn-rîz,** *{OsT} Kan dökücü göz; çok gaddar bakışlı göz.*| **çeşm-i hurûs,** *{OsT} 1. Kırmızı şarap. 2. Kırmızı dudak.*|| **çeşm-i keşîde,** *{OsT} Çekik göz.*|| **çeşm-i mahmûr,** *{OsT} Baygın bakışlı göz; mahmur göz.*|| **çeşm-i mest,** *{OsT} Sarhoş gibi bakan göz.*|| **çeşm-i meygûn,** *{OsT} Şarap gibi sarhoş edici göz.*|| **çeşm-i mizân,** *{OsT} Terazi kefesi.*|| **çeşm-i nergîs,** *{OsT} 1. Nergisin taç yaprakları. 2. Güzel göz. 3. tasvf. Tasavvufçunun kavuştuğu mutluluğu insan gözünden gizli tutuşu.*|| **çeşm-i nerm,** *{OsT} Yumuşak bakışlı, sevimli göz.*|| **çeşm-i penâm,** *{OsT} Nazarlık; nazar değmemesi için takılan fetiş.*|| **çeşm-i pür-humâr,** *{OsT} Baygın bakışlı göz; mahmur göz.*|| **çeşm-i pür-mahmûr,** *{OsT} Baygın, süzgün göz.*|| **çeşm-i sepîd,** *{OsT} 1. Beyaz göz; ak göz. 2. Feri kaçmış, donuk göz.*|| **çeşm-i sitâre-şümâr,** *{OsT} Uykusuz göz.*|| **çeşm-i siyâh,** *{OsT} Kara göz, kara gözlü.*|| **çeşm-i sûzen,** *{OsT} 1. İğne deliği. 2. Çok dar yer. 3. mecaz. Aşırı cimri.*|| **çeşm-i şeb,** *1. Gecenin gözü. 2. Ay ve yıldızlar.*|| **çeşm-i şeb-peymâ,** *{OsT} Uykusuz göz.*|| **çeşm-i şehla,** *{OsT} Şehlâ göz.*|| **çeşm-i ter,** *{OsT} Islak, sulu göz.*|| **çeşm-i terâzû,** *{OsT} Terazi kefesi; terazi gözü.*|| **çeşm-i yâr,** *{OsT} Sevgilinin gözü.*|| **çeşm-i zâğ,** *{OsT} 1. Karga gözü. 2. Açık renkli, mavi göz.*|| **çeşm-i zahm,** *{OsT} Nazar değmesi.*|| **çeşm-i zânû,** *{OsT} anat. Diz kapağı.*|| **çeşm küşâ,** *{OsT} Göz açan; dikkatle bakan.*|| **çeşm-nişîn,** *{OsT} 1. Her zaman görülebilen. 2. Göz dolduran.*|| **çeşm-pîş,** *{OsT} Utangaç.*|| **çeşm-pûş,** *{OsT} 1. Gözü kapalı; gözü yumulu; 2. Görmezden gelen.*|| **çeşm-pûşî,** *{OsT} 1. Göz yumma; görmezlikten gelme. 2. Affetme; bağışlama.*|| **çeşm-resîde,** *{OsT} Nazar değmiş.*|| **çeşm-ter,** *{OsT} 1. Gözü sulu. 2. Çok ağlayan.*|| **çeşm ü güş,** *{OsT} 1. Göz ve kulak. 2. Dikkat.*|| **çeşm-zâhm,** *{OsT} Nazar değme.*|| **çeşm-zed,** *{OsT} 1. Nazar boncuğu. 2. Kısa bir zaman; bir an.*

çeşman, [Far. çeşmān چشمان] *(çeşma:n) {OsT} is.* Gözler.

çeşmaru, [Far. çeşm-āru آرو چشم] *(çeşma:ru) {OsT} is.* Kötü bakışa karşı korunmak için taşınan muska, nazar boncuğu gibi şeyler.

çeşme, [Far. çeşme چشمه] *is.* **1.** Musluklu su deposu. **2.** Pınar; su kaynağı. **3.** Borularla kaynaktan getirilen, bir oluktan yalağa akıtılan ve herkesin yararlanmasına açık, çoğunlukla sürekli akan su ve bununla ilgili yapı; pınar. **4.** *{ağız}* Ayakyolu; yüznumara; hela. [DS] **5.** *{ağız}* Körükten ocağa hava gönderen ince boru. [DS] 🗗 **çeşme-i âb-ı hayât,** *{OsT} Ebedî hayat çeşmesi.*|| **çeşme-i âftâb,** *{OsT} Güneşin parıltısı.*|| **çeşme-i âteş-feşân,** *{OsT} Güneş.*|| **çeşme-i germ,** *{OsT} Güneş.*| **çeşme-i hâverî,** *{OsT} Güneş.*|| **çeşme-i hayvân,** *{OsT} Ab-ı hayat çeşmesi.*|| **çeşme-i hıdr,** *{OsT} Ab-ı hayat çeşmesi.*|| **çeşme-i hızr,** *{OsT} Ab-ı hayat çeşmesi.*|| **çeşme-i hurşit,** *{OsT} Güneşin parıltısı.*|| **çeşme-i nûr-bahş,** *{OsT} Güneş.*|| **çeşme-i nûş,** *{OsT} 1. Bengisu. 2. Sevilen erkeğin ağzı.*|| **çeşme-i rûşen,** *{OsT} Güneş.*|| **çeşme-i sîm-âb,** *{OsT} Ay.*| **çeşme-i sûzen,** *{OsT} 1. İğne gözü. 2. Cimri.*|| **çeşme-i tedbîr,** *{OsT} 1. Beyin; dimağ. 2. Düşünme gücü.*|| **çeşme-i tîre-gûn,** *{OsT} Gece.*|| **çeşme-i sîm-âb,** *{OsT} Ay.*| **çeşme-i sûzen,** *{OsT} İğne deliği.*|| **çeşme-i vasl,** *{OsT} Kavuşma çeşmesi.*| **çeşmeleri koyvermek,** *Her iki gözünden şiddetli yaş gelerek ağlamak.*| **çeşme-sâr,** *{OsT} 1. Pınarı bulunan yer. 2. Çeşme başı.*|| **çeşmeye gitse kurutur,** *Birinin şanssızlığını ifade için kullanılır.*|| **çeşme-zâr,** *{OsT} 1. Pınarların bulunduğu yer. 2. Çeşme başı.*

çeşmek[1], [çeş-mek / seş-mek / çöj-mek] *{eT} {ağız} gçl. f. [-er]* Düğümü çözmek; gevşetmek; serbest bırakmak. [DS]

çeşmek[2], [Far. çeşm-ek چشمك] *{OsT} is.* **1.** Göz merhemi yapılan siyah bir tohum. **2.** *{ağız}* Kara çalı denen bir bitkinin tohumu. [DS]

çeşmek[3], [çeş-mek] *{ağız} is.* **1.** Ağaç dalı. **2.** Meyvelerin dallarına tutunduğu sap. [DS]

çeşmek[4], [şimşek > çeşmek] *{ağız} is.* Şimşek. [DS] 🗗 **çeşmek alayı,** *{ağız} Şimşek çaktığı zaman meydana gelen aydınlık.* [DS]

çeşmezen, [Far. çeşme-zen چشمزن] *{ağız} is.* Bir tür göz ilacı. [DS]

çeşmibülbül, [Far. çeşm-i bülbül بلبل چشم] *is.* **1.** Bülbül gözü. **2.** Renkli ve sarmal cam yapım tekniği. **3.** Bu teknikle yapılmış cam eşya.

çeşn, [Far. çeşn / çeşen چشن] *{OsT} is.* **1.** Bayram. **2.** Şölen; ziyafet. **3.** Düğün.

çeşnevir, [? çeşnevir] *{ağız} is.* Misafirlere sunulan kuru yemiş; çerez. [DS]

çeşni[1], [Far. çāşnī > çeşnī چشنی] *(çeşni:) is.* **1.** Bir yiyecek veya içeceğin ağızda bırakmış olduğu hoş bir tat; lezzet. *{eAT} (aynı)* [YE] **2.** Hoşa gidecek güzel ve hoş bir özellik; tat. **3.** Darphanede maden ala-

şımlarının oranını belirtmede kullanılan terim. **4.** *{eAT} sf.* Tadımlık miktarda. [YE] 🗗 **çeşni değiştirmek,** *(Erkek için) evli olduğu hâlde başka kadınlarla da ilişkiye girmek.*|| **çeşni deliği,** *Kütahya çini fırınlarının gövdesinde bulunan içindeki seramiğin pişme durumunu denetlemeye yarayan açılıp kapanabilir küçük delik.*|| **çeşni-gîr,** *Çeşnici.*|| **çeşni malı,** *Çini fırınındaki seramiğin pişme durumunu denetlemek için fırının içine konulan örnek seramik parçası.*|| **çeşni tutmak,** *Ekmekçilikte değişik bir lezzet elde etmek için buğday ununa katılacak mısır, arpa gibi unların miktarını ayarlamak.*|| **çeşnisine bakmak,** *Tadına, lezzetine bakmak.*

çeşni[2], [Far. çāşnī] *{ağız} is.* Kurak toprakta yetişen kavun, karpuz ve sebze. [DS]

çeşniye, [çeşniye] *{ağız} is.* → çeşni[2]. [DS]

çeşnici, [çeşni-ci] *is.* **1.** Saraylarda ve büyük konaklarda yemeklerin tadını denetleyen kişi; çeşnigir; aşçıbaşı; sofracıbaşı. **2.** Tütün ve içkilerin tadını ve özelliğini belirleyen kişi. **3.** Darphanede basılan para ve altınların ayarlarını kontrol eden kişi.

çeşnicibaşı, -nı, -yı [çeşni-ci+baş-ı چشنجی باشی] *is.* **1.** Saraydaki çeşnicilerin başı; çaşnigir başı, baş çeşnici. **2.** Darphanede baş ayarcı. **3.** *argo.* Sık sık eş değiştiren erkek.

çeşnicilik, -ği [çeşni-ci-lik] *is.* Çeşnicinin işi ve görevi.

çeşnileme, [çeşni-le-me] *is.* Çeşni verme işi.

çeşnilemek, [çeşni-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çeşni vermek.

çeşnilenme, [çeşni-le-n-me] *is.* Çeşni verilmek işi.

çeşnilenmek, [çeşni-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çeşni kazanmak. **2.** Tadı ve lezzeti yerine gelmek. **3.** (Yiyecek için) kıvamında olmak.

çeşnilik, -ği [çeşni-lik] *is.* Yemeğe değişik bir tat vermek için katılan baharat vb. şeyler.

çeşnilik, -ği [çeşni-lik] *is.* Yemeğe değişik bir tat vermek için katılan baharat vb. şeyler.

çeşniyar, [Far. çāşniyār چشنیار] *(çeşniya:r) {OsT} is.* Çeşniye bakan kimse; çeşnici. 🗗 **çeşniyar usta,** *Sarayın harem dairesinde genel hizmetlere ve kilerci usta ile birlikte yemek işlerine bakan kalfanın unvanı.*

çeşt[1], [çeşt] *{ağız} ünl.* Uyarı sözü. [DS]

çeşt[2], [? çeşt] *{ağız} is.* İyice dövülmemiş buğdayın kalburda toplanan kısmı. [DS]

çeşt[3], [Sırp. çest] *{ağız} is.* Bayram yemeği. [DS]

çeşta, [Far. şeş-tār ششتار] *{eAT} is.* → çeşte.

çeştal, [? çeştal / Far. şeş-tār] *{ağız} sf.* Hantal; uyuşuk; tembel. [DS]

çeşte[1], [Far. şeş-tār ششتار / çeşte چشته] *{eAT} is.* Teknesi yarım küre biçiminde, uzun saplı, beş telli, sık perdeli bir tür çöğür. [YE]

çeşte[2], [? çeşte] *{ağız} is.* Koyun kırkıldığında üzerinde bırakılan bir tutam yün. [DS]

çeşte[3], [? çeşte] *{ağız} is.* Sulamadan yetişen mahsul. [DS]

çeşteman, [Far. dāşt-bān] *{ağız} is.* Kır bekçisi; korucu; köy bekçisi. [DS]

çet[1], [çat / çet / çıd / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çet-lemik, çet-le-n-bik*

çet[2], [*eT.* çıt / çit > Çağ. çet] *is.* **1.** Sınır. **2.** Kenar; kıyı.

çet[3], [çet] *{ağız} is.* İyice dövülmemiş tahılın kalburun üstünde toplanan kısmı; çelmik. [DS]

çetare, [? çetare] *{ağız} is.* → çetari. [DS]

çetari, [? çetari] *{ağız} is.* İpek veya ipek karışığı, yollu dokuma. [DS]

çetdaş, [çet-daş] *{OsT} sf.* Sınır ortağı; komşu.

çete[1], [Bulg. četa *(alay, sürü)*] *is.* **1.** Ordu birlikleri dışındaki silahlı birlik. **2.** Yasa dışı faaliyetlerde bulunan küçük topluluk. **3.** *tar.* İmparatorluk döneminde, keşif amacıyla düşman topraklarına gönderilen, başlarında kumandan bulunmayan akıncı birliğine verilen ad. 🗗 **çete kayığı,** *tar. İmparatorluk dönemi donanmasında, iç sularda, dar geçit ve nehirlerde kullanılan çektiri türü ince donanma gemisi.* | **çete savaşı,** *Çetelerle yürütülen savaş.*

çete[2], [*eT.* çet-mek > çet-e] *{ağız} sf.* Kısa boylu. [DS]

çete[3], [Yun. segitta / Lat. sagitta *(ok)*] *(çe'te) is.* Sapan.

çeteci, [çete-ci] *is.* **1.** Bir çete üyesi olan kişi. **2.** Çete savaşlarına katılan kişi. **3.** *{ağız}* Buğday tüccarının, köylerden kendi adına alım yapmak üzere görevlendirdiği kimse; çengelci. [DS]

çetecilik, -ği [çete-ci-lik] *is.* **1.** Çete olma durumu. **2.** Çetecinin yaptığı iş.

çetek, -ği [çet-ek] *{ağız} is.* Kabak çekirdeği. [DS]

çetel[1], [çetele ?] *{ağız} is.* Kura. [DS]

çetel[2], [? çetel] *{ağız} sf.* (Meyve için) ham; olmamış. [DS]

çetel[3], [çat-al > çetel] *{ağız} is.* Uç tarafı ikiye ayrılan ağaç dalı. [DS]

çetele[1], [Yun. tsetula / Lat. cedula *(liste, pusula)* > İt. cedula] *is.* **1.** Sayı belirlemek için çekilen çizgi ya da açılan çentik. **2.** Kahvecilerin içilen çay veya meşrubatı işaretledikleri tahta. **3.** Oyuncuların sayılarını işaretledikleri tabla. **4.** Eskiden okuma yazma bilmeyen esnafın veresiye verdikleri ekmek, süt vb. şeylerin miktarını işaretledikleri tahta çubuk. **5.** Sayım işlemleri sırasında kolaylık olsun diye her bir sayı için çekilen bir çubuk ve bunların dört tanesini kuşaklamasına birleştiren beşincisi ile birlikte meydana getirilen beşli kümeler. **6.** *{ağız}* Mal bölüşümünde çekilen kura. [DS] **7.** *{ağız}* Hediye gönderirken adres yazılarak bağlanan tahta. [DS] 🗗

çetele tutmak, *Hesap tutmak amacıyla bir yere çizgiler çekmek.* || **çeteleye dönmek,** *İnsanın yüzünde pek çok kesikler olmak.* || **çeteleyi şaşırmak,** *{ağız} Ne yapacağını bilememek; pusulayı şaşırmak.* [DS]

çetele[2], [? çetele] *{ağız} is.* Küçük çapa. [DS]

çetele[3], [çat-la-mak > çetele ?] *{ağız} is.* Soğuktan el ve ayak çatlaması. [DS]

çeteleci, [çetele-ci] *{ağız} is.* Ormanda kesilen odunları bir tüccar adına teslim alan ve alım satım hesaplarını tutan memur. [DS]

çetelemek[1], [*eT.* çet-mek *(kesmek)* > çete-le-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Veresiye hesap açmak. [DS]

çetelemek[2], [çete-le-mek ?] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çapalamak. [DS]

çeteleşme, [çete-le-ş-me] *is.* Çete durumuna gelmek işi.

çeteleşmek, [çete-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çete oluşturmak; çete durumuna gelmek.

çeteleştirme, [çete-le-ş-tir-me] *is.* Çete durumuna getirme işi.

çeteleştirmek, [çete-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Çete durumuna getirmek.

çeten, [*eT.* çit / çet > çet-en / çit-en] *{ağız} is.* **1.** Saman taşımak için arabalara konan büyük sepet veya çit. **2.** Ahırın yanında yavrular için ayrılmış bölme. **3.** Çitten yapılmış ambar. **4.** Çamaşır sepeti. **5.** Çit ambar. **6.** Çit duvar; kamıştan yapılmış duvar. **7.** Saman ölçü birimi. **8.** Mısırları koçanları ile kurutmak için çubuklardan yapılan kulübemsi yer. **9.** Üstü allı yeşilli kilimle örtülü gelin kağnısı. [DS]

çetene[1], [çedene > çetene] *{ağız} is.* **1.** Keten tohumu. **2.** Kendir tohumu. **3.** Çam fıstığı kozalağı. **4.** Sakız ağacı meyvesi. **5.** Buğday kavurgası. [DS]

çetene[2], [Yun. tsetula / Lat. cedula *(liste, pusula)*] *{ağız} is.* Hesabı unutmamak için üzerine bıçakla işaret yapılan ağaç; çetele. [DS]

çetene[3], [çet-en > çeten-e] *{ağız} is.* **1.** Saman taşımak için kağnılara konan büyük sepet. **2.** Ahırın bir tarafında yavrular için ayrılan yer. [DS]

çetene[4], [çete > çetene] *{ağız} is.* Çapulcu; akıncı. [DS]

çetene[5], [? çetene] *{ağız} is.* Küçük parça; kırıntı. [DS]

çetenek[1], **-ği** [çet-mek > çet-enek] *{ağız} is.* Güç okunan yazı. [DS]

çetenek[2], **-ği** [çet-enek] *{ağız} is.* Elma, armut ve ceviz gibi meyvelerin dörtte biri. [DS]

çetenek[3], **-ği** [çet-mek > çet-enek] *{ağız} is.* Ekmek sepeti. [DS]

çetgen, [çet-gēn / çet-kén] *{eT} is.* Gem dizgini. [DLT]

çetği, [çet-mek > çet-ki > çetği] *{ağız} is.* Kadınların hotozları, kız çocuklarının şapka kenarlarına dikilen süs. [DS]

çeti, [çet-mek > çet-i] *{ağız} is. bot.* Baklagillerden, 30-100 cm. boyunda, meyvelerinin dış kabuğu sıyrıldıktan sonra çiğ olarak yenen ve hayvan yemi olarak kullanılabilen sarı çiçekli, dikenli bir çalı, *(Prosopis farcta / P. stephaniana).* [DS] ◻ **çeti sineği,** *Bir tür sivrisinek.*

çetibeti, [çeti + pat-ı] *{ağız} is.* Kasımpatı. [DS]

çetik[1], **-ği** [*eT.* çetük > çetik چتوك] *{eAT} is.* **1.** Kedi. **2.** *{ağız}* Köpek yavrusu. [DS] ◻ **çetik balığı,** *{ağız} Karides.* [DS]

çetik[2], **-ği** [iç+edik > çetik] *{ağız} is.* **1.** Çedik. **2.** Yünden örülmüş terlik. **3.** Mest. **4.** Çarık. **5.** Çocuk ayakkabısı. [DS]

çetik[3], **-ği** [çet-ik] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çetik[4], **-ği** [çet-ik] *{ağız} is.* Birbirine girmiş; karışık; girift. [DS]

çetik[5], **-ği** [çet-ik] *{ağız} is.* Ekilmeyen toprak. [DS]

çetik[6], **-ği** [Ar. şatl => çetil > çetik] *{ağız} is.* Fidan. [DS]

çetil, [Ar. şatl] *{ağız} is.* Fidan. [DS]

çetili, [çet-mek / çit-mek > çet-il-i / çit-il-i] *{ağız} sf.* Örülmüş; çitilmiş. [DS]

çetilik, -ği [çetil-ik] *{ağız} is.* Fidanlık. [DS]

çetin[1], [çet-mek > çet-in چتين] *{OsT} sf.* Hayırsız.

çetin[2], [çet-mek > çit-in / çet-in] *sf.* **1.** Aşılması zor; çok sarp; çok engelli. **2.** Yola gelmesi, elde edilmesi imkânsız. **3.** İşlenmesi zor; sert, güç. **4.** (Kişi için) inandığı ilkelerden taviz vermeyen; inatçı. **5.** Kendisinden korkulup çekinilen. **6.** Kafasına koyduğu işi mutlaka yapan; azimli. **7.** Çözülmesi veya çözümlenmesi güç. **8.** Sıkıntılı; bunalımlı. **9.** *{eAT}* Hayırsız. ◻ **çetin ceviz,** *1. Kırılması ve içinin çıkarılması zor sert kabuklu bir ceviz türü. 2. mecaz. Yola gelmesi veya bir fikrin kabul ettirilmesi çok zor olan kişi; anlaşma imkânı neredeyse yok denecek kadar az olan kişi. 3. Başarılması çok zor olan iş.* || **çetin koz,** *{OsT} Kırılması, ayıklanması güç olan ceviz.*

çetin[3], [çet-in] *{ağız} is.* Ökse otu. [DS]

çetince, [çetin-ce] *sf.* Biraz zorluğu olan; başarılması öyle kolay görülmeyen.

çetine, [çedene > çetine] *{ağız} is.* Kendir tohumu; kenevir tohumu. [DS]

çetinlenmek, [çet-in-le-n-mek چتينلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ir]* Öfke ve şiddet sergilemek.

çetinleşme, [çetin-le-ş-me] *is.* Çetin duruma gelmek eylemi.

çetinleşmek, [çetin-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çetin bir durum almak.

çetinleştirme, [çetin-le-ş-tir-me] *is.* Çetin bir durum kazandırma eylemi.

çetinleştirmek, [çetin-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Çetin bir duruma getirmek.

çetinlik, -ği [çetin-lik چتينلك] *is.* **1.** Çetin olma durumu. **2.** Çetin olan şeyin niteliği. **3.** *{eAT}* Güçlük gösterme.

çetir[1], [Sansk. çattra > Far. çetr چتر / çetir] *{eAT} {ağız} is.* Çadır. [DS]

çetir[2], [çetir] *{ağız} is.* **1.** Bodur boylu çeşitli çalılıklardan ibaret kayalık ve taşlık arazi. **2.** Ak meşe. [DS]

çetirdemek, [çet-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Her söze karışmak; gevezelik etmek. [DS]

çetirez, [çet-i-re-z ?] *{ağız} is.* → çeti. [DS]

çetirik, -ği [çet-ir-ik] *{ağız} sf.* **1.** Vücudu zayıf olan. **2.** *is.* Yayık yaymakta kullanılan tulumu tutan üç ayak. **3.** Kayalık yerler. [DS]

çetirmek, [çet-mek *(kesmek)* > çet-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Sivri bir araçla çizdirerek yazdırmak. [DS]

çetişçe, [Yun. tsakiste] *{ağız} is.* → çekişde; çekişge. [DS]

çetişde, [Yun. tsakiste] *{ağız} is.* Çizilerek yapılan yeşil zeytin salamurası; çekişge. [DS]

çetişte, [Yun. tsakiste] *{ağız} is.* → çekişde; çekişge. [DS]

çetken, [yet-mek > çét-mek *(çekip götürmek)* > çet-gēn / çet-kēn] *(çetke:n) {eT} is.* Gem dizgini. [DLT]

çetle, [çet-le] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çetlek, -ği [çet-le-k] *{ağız} is.* Sakız ağacının meyvesi. [DS]

çetlemik, -ği [çet-le-mik] *{ağız} is.* Çitlenbik. [DS]

çetlemük, -ğü [çet-le-ınük] *{ağız} is.* Çitlenbik. [DS]

çetlenbik, -ği [çet-le-ınik > çetlenbik] *{ağız} is.* Çitlenbik. [DS]

çetlenbuk, -ğu [çet-le-ınik > çetlenbuk] *{ağız} is.* Çitlenbik. [DS]

çetlevik, -ği [çet-le-ınik > çetlevik] *{ağız} is.* Fındık. [DS]

çetlevuk, -ğu [çet-le-mik > çetlevuk] *{ağız} is.* Fındık. [DS]

çetlik[1], **-ği** [çet-lik] *{ağız} is.* Küçük memeli koyun. [DS]

çetlik[2], **-ği** [çeltik > çetlik] *{ağız} is.* Pirinç tarlası. [DS]

çetme, [çet-me] *{ağız} is.* **1.** Olmamış karpuz. **2.** Doğranmış sebzelerle yapılan bir yemek. [DS]

çetmek[1], [yet-mek *(çekip götürmek)* > çét-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Erişmek. [DLT]

çetmek[2], [*eT.* ket-mek > çet-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Kesmek; yarmak. [DS]

çetmi, [çepni > çetmi] *{ağız} sf.* **1.** Açıkgöz. **2.** *is.* Yağ yoğurt yaparak geçinen köylü. [DS]

çetnevir, [? çetnevir] *{ağız} is.* Konuklara sunulan kuru yemiş. [DS]

çetneviz, [? çetneviz] *{ağız} is.* → çetnevir. [DS]

çetr, [Sansk. çattra > Far. çetr *(çadır)* چتر] *is.* **1.** Güneşten korunmak için yapılan gölgelik; şemsiye. *{eAT} (aynı)* [YE] **2.** Bir tahtın veya yatağın üzerine kurulan tavan. **3.** Çadır. **4.** *mecaz.* Gece. **5.** Döşemelik olarak kullanılan bir tür ipekli kumaş. 🗗 **çetr-i āb-gûn,** *{OsT} 1. Gök çadır; mavi çadır. 2. Gökyüzü.*|| **çetr-i anberîn,** *{OsT} Karanlık gece.*|| **çetr-i bî-sütûn,** *{OsT} Gökyüzü.*|| **çetr-i firūze-fām,** *{OsT} Mavi renkli gökyüzü.*|| **çetr-i nūr,** *{OsT} Güneş.*|| **çetr-i seher,** *{OsT} Güneş.*|| **çetr-i rūz,** *{OsT} Güneş.*|| **çetr-i sîmābî,** *{OsT} Ay; dolunay.*|| **çetr-i sîmîn,** *{OsT} Ay; dolunay.*

çetrebez, [? çetrebez] *{ağız} sf.* (Kişi için) geçimsiz; kavgacı. [DS]

çetrefil, [? çetrefil] *sf.* **1.** Anlaşılması güç. **2.** Çözümlenmesi zor. **3.** Sonuçlandırılması mümkün görülmeyen. **4.** Karışık; karmaşık. **5.** (Dil için) yanlış ve bozuk kullanılan; yanlış telaffuz edilen.

çetrefilce, [çetrefil-ce] *sf.* Biraz karmaşık ve zor.

çetrefilleşme, [çetrefil-le-ş-ıne] *is.* Çetrefil duruma gelmek işi.

çetrefilleşmek, [çetrefil-le-ş-ınek] *gçl. f. [-ir]* Çetrefil duruma gelmek.

çetrefilli, [çetrefil-li] *sf.* Karmaşık ve anlaşılması zor olan.

çetrefillilik, -ği [çetrefil-li-lik] *is.* Çetrefil olma durumu veya çetrefil olan şeyin durumu.

çetrefilsiz, [çetrefil-siz] *sf.* Basit ve anlaşılması kolay.

çetrez, [çet-(i)r-e-z] *{ağız} is.* Geven türü dikenli bir ot. [DS]

çettirmek, [çet-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Aldatmak. [DS]

çetu, [Far. çetü چتو] *(çetu:) {OsT} is.* Perde; örtü.

çetuk, -ğu [Far. çetūk چتوك] *(çetu:k) {OsT} is.* Serçe.

çetük[1], **-ğü** [çetük چتوك] *{eT} {eAT} {OsT} is.* **1.** Kedi. [DLT] **2.** *{ağız}* Kedi yavrusu. [DS] **3.** *{ağız}* Doğan kuşu. [DS] 🗗 **çetük otu,** *{eAT} Kediler tarafından çok sevilen ve kokusu sümbüle benzer bir ot.*

çetük[2], **-ğü** [çet-ük] *{ağız} is.* Kaydırak oyunu. [DS]

çetüklemek, [çetük-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Kedi için) yavrulamak. [DS]

çevale, [? çevale] *is.* Balıkçı sepeti.

çevdalık, -ğı [çevda-lık] *{ağız} is.* Terbiyesizce yapılan hareket; terbiyesizlik; saygısızlık. [DS]

çeve, [çeñe > çeve] *{ağız} is.* Çene. [DS]

çevek, [? çevek] *{eT} is.* Çivit.

çevele, [? çevele] *{ağız} is.* Küfe. [DS]

çevelek, -ği [çev-ele-k] *{ağız} is.* Su çevrintisi. [DS]

çever[1], [? çever] *{ağız} is.* Kapı. [DS]

çever[2], [? çever] *{ağız} is.* Akarsuyun bölündüğü yer. [DS]

çevermek, [çever-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Gelişmek; yayılmak; dağılmak. [DS]

çevgân, [Far. çevgân چوگان] *(çevgâ:n) {eAT} {OsT} is.* **1.** Cirit oyununda kullanılan değnek; çevgen; çögen. [YE] **2.** Ucu eğri değnek; baston. **3.** Polo oyununda topu fırlatmakta kullanılan ucu eğik çomak. **4.** Derviş asası. **5.** Davul tokmağı. **6.** *tasvf.* Allah'ın ezeldeki takdiri. 🗗 **çevgân-bāz,** *{OsT} Çevgân oynayan; sopa sallayan.*‖ **çevgân-dār,** *{OsT} Çevgân taşıyan uşak.*‖ **çevgân-ı sünbül,** *{OsT} Sevgilinin saçı.*‖ **çevgân-zen,** *{OsT} Çevgân ile oynayan.*

çevgâni, [Far. çevgânī چوگانی] *(çevgâ:ni:) {OsT} is.* **1.** Çevgen oyunu için yetiştirilmiş at. **2.** Bir tür tatlı kavun.

çevgel, [Far. çevgân => çevgel] *{ağız} is.* Saban demirin çamurunu sıyırmaya yarayan, üvendirenin ucundaki aygıt; sıyırgı. [DS]

çevgen, [Far. çevgân چوگان > çevgen] *{OsT} is.* **1.** Değnek. **2.** Polo oyununda topu yakalayıp belirli bir delikten geçirmeye yarayan eğri ucuna file geçirilmiş değnek. **3.** Bu değnekle oynanan bir tür cirit oyunu. **4.** Başı eğri değnek; baston. **5.** Davul tokmağı. **6.** *tar.* Mehterde çepeçevre çıngırak, zil ve zincir takılı bir çember ile bunu yukarıda tutmaya yarar bir sopadan ibaret ritim aleti. **7.** *tar.* İran hükümdarlarının önünde taşınan ucu eğri değnek. **8.** *tasvf.* İnsanı bir top gibi yuvarlayan hayat şartları; kader; Allah'ın ezeldeki takdiri. 🗗 **çevgân-bâz,** *{OsT} Çevgen oynayan.*‖ **çevgân-dâr,** *{OsT} Çevgen oyununun takımını taşıyan hizmetçi.*‖ **çevgân-zen,** *{OsT} Çevgen ile topa vuran oyuncu.*‖ **çevgân-i sümbül,** *{OsT} Sevgilinin kıvrımlı saçı.*

çevicek, -ği [çevi(k)-cek [Tietze]] *{ağız} sf.* Küçücek. [DS]

çevik[1]**, -ği** [Far. çābük => çevük / çevik] *sf.* Kolay ve çabuk davranan; atik; tetik. 🗗 **çevik kuvvetler,** *as. Hareket ve manevra kabiliyeti ile vurucu gücü yüksek zırhlı ve motorlu birliklerden meydana gelen askerî kuvvet.*

çevik[2]**, -ği** [? çevik] *{ağız} is.* Palamut. [DS]

çevikçe, [çevik-çe] *sf.* **1.** Hızlı ve çabuk. **2.** *zf.* Çevik bir biçimde.

çevikleşme, [çevik-le-ş-me] *is.* Çevik bir durum alma eylemi.

çevikleşmek, [çevik-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çevik bir durum kazanmak.

çevikleştirme, [çevik-le-ş-tir-me] *is.* Çevik hâle getirmek işi.

çevikleştirmek, [çevik-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* Çevik bir durum kazandırmak; çevik hâle getirmek.

çeviklik, -ği [çevik-lik] *is.* **1.** Çevik olma durumu veya çevik olan şeyin niteliği. **2.** Çabuk ve kolay davranabilme.

çevirdik, -ği [çevir-dik] *{ağız} is.* Kısa boylu gürgen ağacı. [DS]

çevirecek, -ği [çevir-ecek] *{ağız} is.* Ayakkabı çekeceği. [DS]

çeviren, [çev-ir-en] *sf.* **1.** Çeviri yapan; tercüme eden. **2.** Döndüren, değiştiren; tahvil eden.

çevirge[1]**,** [çev-ir-ge] *{ağız} is.* **1.** Kapı veya pencere mandalı. **2.** İğ. **3.** Yerli kozayı temizlemek için yapılmış sepet. [DS]

çevirge[2]**,** [çev-ir-ge] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çevirgeç[1]**, -ci** [çev-ir-geç] *is.* Devredeki elektrik akımının yönünü ters çeviren araç.

çevirgeç, -ci [çev-ir-geç] *{ağız} is.* **1.** Yufkayı sacda döndürmeye yarayan araç; aktaraç. **2.** Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araç; yürüteç. **3.** Kapı veya pencere mandalı. **4.** Bir çocuk oyunu. [DS]

çevirgel, [çevir-mek+gel-mek] *{ağız} is.* Tespih çekerken okunan dua. [DS]

çevirgele, [çevir-mek + gel-mek] *{ağız} is.* Tespih. [DS]

çevirgen[1]**,** [çev-ir-gen] *{ağız} sf.* Yöneticilik yapan. [DS]

çevirgen[2]**,** [çev-ir-gen] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

çevirgen[3]**,** [çev-ir-gen] *{ağız} is.* Damızlık eşeğini, dişi eşeklere aşırtarak para alan adam. [DS]

çevirgi, [çev-ir-gi چویرکی] *is.* **1.** Çevirmek suretiyle kullanılabilen tokmak, anahtar vb. **2.** *{eAT}* Çamaşır eteklerinin çevrilerek bastırılmış kısmı.

çevirgil, [çevir-gil] *{ağız} is.* Aş büyülerinde okunan dua. [DS]

çeviri, [çev-ir-i] *is.* **1.** Bir dilden başka bir dile çevirme, aktarma işi; tercüme, *(1959).* **2.** Bu şekilde çevrilmiş eser. **3.** *sf.* Tercüme edilmiş. 🗗 **çeviri yazı,** *dbl. 1. Bir dilde yazılmış olan bir metni, özel işaretlerle bütün ses özelliklerini göstererek başka bir yazıya aktarma işi; yazı çevirimi; transkripsiyon. 2. Bu yöntemle yazılmış yazı.*

çevirici, [çev-ir-ici] *is.* **1.** Bir dilden başka bir dile çeviri yapan kişi; çevirmen; mütercim. **2.** *fiz.* Enerjilerden en az biri elektrik enerjisi olmak üzere enerjiyi başka tür bir enerjiye çeviren düzenek. **3.** *bilş.* Bir kod aracılığı ile verilen bilgilerin çevirisini yapan sinyal araçları.

çeviricilik, -ği [çev-ir-ici-lik] *is.* Çeviricinin yaptığı iş veya görevi.

çevirim, [çev-ir-im] *is.* Çevirmek eylemi ve sonucu. 🗗 **çevirim senaryosu,** *Çekim senaryosu.*

çeviriş, [çev-ir-iş] *is.* Çevirmek eylemi veya biçimi.

çevirme, [çev-ir-me چویرمه] *is.* **1.** Çevirmek eylemi. **2.** Kuşatma; asker ile etrafını sarma. **3.** Bütün bir kuzunun şişte döndürülmesi ile yapılan kebap. *{eAT} {OsT} (aym)* **4.** *{ağız}* Etrafı duvar ya da çitle çevrilmiş küçük bahçe. [DS] **5.** *{ağız}* Ekin desteleri yığın yapılırken konan birinci sıra. [DS] **6.** *{ağız}* Kozayı tozundan ayırmak için kullanılan dolap.

[DS] **7.** *{ağız}* Izgara et. [DS] **8.** *{ağız}* Taştan yapılan bir kapta yapılan ekmek. [DS] **9.** *sf.* Çevirmek suretiyle yapılmış olan. 🗗 **çevirme kösüre,** *{eAT} Çarklı bileği taşı.*

çevirmek, [*eT.* çev-ür-mek چويرمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi kendi ekseni etrafında döndürmek. **2.** Bir merkez etrafında daire çizecek şekilde döndürmek. **3.** Bir şeyin yönünü değiştirmek. **4.** Alt üst etmek; görünmeyen yüzünü görünür hâle getirmek. **5.** Bir yazıyı, konuşmayı başka bir dile aktarmak; tercüme etmek. **6.** Etrafını sarmak; kuşatmak. **7.** (Silah, söz, bakış vb.) birine veya bir yere doğrultmak. **8.** Bir kurumu, şirketi, işletmeyi yönetmek. **9.** Gitmekte olan yolcuyu, aracı durdurarak geri döndürmek. **10.** Kabul etmemek; geri göndermek; iade etmek; reddetmek. **11.** Değiştirmek. **12.** (Elbise vb. için) ters yüz etmek; içini dışına getirmek. **13.** Bir durumdan başka bir duruma getirmek. **14.** Birini kötü bir duruma sokmak; saygınlığını gidermek. **15.** Sözü başka türlü anlamak veya o yöne doğru çekmek; başka anlam vermek; tevil etmek. **16.** Bir maddeyi kimyasal işlemlerle başka bir madde hâline getirmek; dönüştürmek; hâl değiştirtmek. **17.** Bir enerjiye başka bir enerji hâline dönüştürmek. **18.** (Hava için) bir iklim şartından başka bir duruma geçmek. **19.** Bir parayı başka bir paraya dönüştürmek. **20.** Bankada bulunan bir hesabı başka bir tür hesaba döndürmek. **21.** Birinin aleyhinde gizli planlar kurmak; hesaplar yapmak. **22.** Bir masa etrafına toplanarak kâğıt vb. oyun oynamak. **23.** Konuşmayı veya sohbeti başka konuya getirmek; sözü saptırmak. **24.** Görüntü alma makinesi ile hareketli resimler kaydetmek; film çekmek. **25.** Film çekiminde rol almak. **26.** *tasvf.* (Saray, tekke vb. kapıları için) kapatmak. 🗗 **Çevir kazı yanmasın!** *Bir hata yaptığını anlayanların sözü değiştirmek için harcadıkları çabayı anlatmak için söylenir.*

çevirmen, [çevir-men] *is.* Bir dilden başka dile tercüme yapan; tercüman; mütercim; çevirici; çeviren, *(1935).*

çevirmenlik, -ği [çevir-men-lik] *is.* Çevirmenin yaptığı iş ve mesleği; çeviri işi.

çevirtme[1], [çevir-t-me] *is.* Çevirme işini yaptırma; çevirtmek eylemi.

çevirtme[2], [çevir-t-me] *{ağız} is.* Sokak. [DS]

çevirtme[3], [çevir-t-mek] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

çevirtmeç, -ci [çevir-t-meç] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

çevirtmek, [çevir-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çevirmek işini yaptırmak. **2.** Bir şeyi kendi ekseni etrafında döndürtmek. **3.** Bir merkez etrafında daire çizecek şekilde döndürtmek. **4.** Bir şeyin yönünü değiştirtmek. **5.** Alt üst etmek; görünmeyen yüzünü görünür hâle getirtmek. **6.** Bir yazıyı, konuşmayı başka bir dile aktartmak; tercüme ettirmek. **7.** Etrafını sardırmak; kuşattırmak. **8.** (Silah, söz, bakış vb.) birine veya bir yere doğrultturmak. **9.** Bir kurumu, şirketi, işletmeyi yönettirmek. **10.** Gitmekte olan yolcuyu, aracı durdurtarak geri döndürtmek. **11.** Kabul ettirmemek; geri göndertmek; iade ettirmek; reddettirmek. **12.** Değiştirtmek. **13.** (Elbise vb. için) ters yüz ettirmek; içini dışına getirtmek. **14.** Bir durumdan başka bir duruma getirtmek. **15.** Birini kötü bir duruma sokturmak; saygınlığını gidertmek. **16.** Bir maddeyi kimyasal işlemlerle başka bir madde hâline getirtmek; dönüştürmek; hâl değiştirtmek. **17.** Bir enerjiye başka bir enerji hâline dönüştürtmek. **18.** (Hava için) bir iklim şartından başka bir duruma geçmek. **19.** Bir parayı başka bir paraya dönüştürtmek. **20.** Bankada bulunan bir hesabı başka bir tür hesaba döndürtmek. **21.** Birinin aleyhinde gizli planlar kurdurmak; hesaplar yaptırmak. **22.** Bir masa etrafına toplanarak kâğıt vb. oyun oynatmak. **23.** Konuşmayı veya sohbeti başka konuya getirtmek; sözü saptırtınak. **24.** Görüntü alma makinesi ile hareketli resimler kaydettirmek; film çektirmek. **25.** Film çekiminde rol almasını sağlamak. **26.** *tasvf.* (Saray, tekke vb. kapıları için) kapattırmak.

çeviş, [çavış / çev-ş] *{eT} is.* **1.** Yol; vasıta; tedbir; usul. [Gabain] [EUTS] **2.** Hile; kandırma. [EUTS] [Gabain]

çevişlig, [çeviş-lig] *{eT} sf.* Hileli. [EUTS]

çevit[1], **-di** [çivit > çevit] *{ağız} is.* Bir çeşit mavi boya; çivit. [DS]

çevit[2], **-di** [çevit] *{ağız} is.* Çam kabuğu. [DS]

çevk[1], [çevk / çevik] *{ağız} is.* Palamut ağacının, tabaklıkta kullanılan meyvesi. [DS]

çevk[2], [çevik > çevk] *{ağız} sf.* Çevik. [DS]

çevkel[1], [? çevkel] *{ağız} sf.* (Kişi için) çekişe çekişe pazarlık eden. [DS]

çevkel[2], [? çevkel] *{ağız} sf.* (Ceviz için) kolay ayıklanamayan; çetin. [DS]

çevkel, [Far. çevgān] *{ağız} is.* Üvendirenin ucundaki sıyırgı. [DS]

çevken, [Far. çevgān] *{ağız} is.* Meyve toplamak için kullanılan üç dört metre uzunluğundaki sehpa. [DS]

çevkirmek, [çem *(yans.)* > çem-kir-mek > çev-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Tilki veya köpek için) havlamak. [DS]

çevlek, -ği [çev(i)r-ek > çev-le-k چولك] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Çevre; etraf; civar. **2.** Girdap.

çevlik[1], **-ği** [çev(i)r-ik > çev-lik چولك] *{ağız} is.* **1.** Etrafı çevrilmiş bahçe ya da tarla. **2.** Irmak kenarlarındaki taşlık ve kumluk yer. [DS] **3.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Girdap. [DS]

çevlik[2], **-ği** [çev-lik] *{ağız} is.* Çadırın tepe örtüsünü tutan ağaç iskelet. [DS]

çevlik[3], **-ği** [çev(i)r-ik > çev-lik] *{ağız} is.* Samanlık. [DS]

çevlik[4], **-ği** [çev(i)r-ik > çevlik] *{ağız} is.* Sürek avında, avın içine düşürüldüğü tuzak vb. [DS]

çevlük[1], **-ğü** [çev(i)r-ik > çev-lük چولك] *{eAT} {OsT} is.* Çevre; etraf.

çevlük[2], **-ğü** [çev(i)r-ik > çevlük] *{ağız} is.* Etrafı çevrili bağ, bahçe veya tarla. [DS]

çevlük[3], **-ğü** [çev-lük] *{ağız} is.* Irmak kenarlarındaki taşlık ve kumluk yer. [DS]

çevlük[4], **-ğü** [çeltik > çevlük ?] *{ağız} is.* Pirinç. [DS]

çevlük[5], **-ğü** [çev(i)r-ik > çev-lük] *{ağız} is.* Çayırlık. [DS]

çevre, [çevür-mek > çev-(i)r-e > çevre چوره] *is.* **1.** Bir nesnenin etrafını kuşatan, ona yakın olan yer ve nesnelerin bütünü; etraf; civar; muhit; dolay. *{eAT} (aynı)* **2.** *mat.* Bir yüzeyi veya alanı sınırlayan çizgiler. **3.** Bir insanın sosyal olarak yaşadığı, içinde yer aldığı ortam. **4.** Bir kişinin yetiştiği, içinden çıktığı sosyal ortam; muhit. **5.** Aynı etkinliği gösteren insanlar topluluğu. **6.** Kenarları oyalı ve işlemeli mendil; makrama. **7.** *biy.* Bir canlının yaşaması ve soyunu sürdürebilmesi için gerekli olan fiziksel ve biyolojik ortam. **8.** *sosy.* Bir kişinin, toplumsal bir grubun veya toplumun gelişmesi üzerinde etkili olabilecek her türlü dış etken. **9.** *dbl.* Bir birimden önce ve sonra gelen aynı türden birimlerin tümü; bunların meydana getirdiği küçük bağlam. **10.** *sf.* Bir şeyin veya yerin etrafında, yakınında bulunan. **11.** *{eAT} zf.* Çepeçevre. ⊟ **çevre açı,** *mat. Bir çemberi kesen kirişi gören ve tepesi çember üzerinde bulunan açı.*|| **çevre almak,** *{eAT} Çevresini kuşatmak; etrafını sarmak.*|| **çevre bilimci,** *Çevre bilimi uzmanı; ekolojist.*|| **çevre bilimi,** *Canlılar arası ilişkileri ve onların yaşama ortamlarını inceleyen bilim dalı; ekoloji.*|| **çevre bilimsel,** *Çevre bilimi ile ilgili; ona dayanan; onun verilerine göre; ekolojik.*|| **çevre bilişim,** *Bir bilişim sisteminde, merkez birimi çevreleyen uç birimler, bağlantılar ve yazıcılar gibi bileşenlerle ilgili etkinlikler.*|| **çevre çalmak,** *{eAT} Çevresini yoklamak; etrafını araştırmak.*|| **çevre çizim,** *Bir binanın dış hatlarını gösteren çizim.*|| **çevre etraf,** *{eAT} Her taraf.*|| **çevre kirlenmesi,** *Hava, su ve toprak gibi yaşama ortamlarına zararlı maddeler karışarak insan ve diğer canlıların sağlığını bozacak yönde etkili olması.*|| **çevre sağlığı,** *Belli bir ortamda yaşayan insanların sağlığını etkileyen dış faktörlerin tümü.*|| **çevre söz,** *ed. Kısa yoldan anlatılabilecekken bir sözü dolaylı olarak anlatma; dolaylama.*|| **çevre taraf,** *{eAT} Her taraf.*|| **çevre teker,** *bot. Bitki köklerinde merkez silindirin en dış tabakası.*|| **çevre yan,** *{eAT} Dört yan; etraf.*|| **çevre yolu,** *Bir yerleşim biriminin dışından geçen şehirler arası ulaşım yolu.*

çevrecek, -ği [çev-ür-mek > çev(ü)r-ecek] *{ağız} is.* Şiş. [DS]

çevreci, [çevre-ci] *is.* **1.** Doğal kaynakların daha tutumlu kullanılmasını, korunmasını; doğaya ve çevreye zarar verilmemesini savunan kişi. **2.** *sf.* Çevrecilik yanlısı.

çevrecilik[1], **-ği** [çevre-ci-lik] *is.* Doğal kaynakların daha tutumlu kullanılmasını, korunmasını; doğaya ve çevreye zarar verilmemesini savunan akım.

çevrecilik[2], **-ği** [çevre-ci-lik] *{ağız} is.* Genç erkeklerin kullandığı büyük mendil; çevre. [DS]

çevreçelen, [çev-(i)r-e+çel-en] *{ağız} zf.* Çepeçevre. [DS]

çevregelen, [çevre+gel-en] *{ağız} is.* Çepeçevre. [DS]

çevrek[1], **-ği** [çevre-k] *{ağız} sf.* Genel. [DS]

çevrek[2], **-ği** [çev-ir-mek > çev(i)r-ek] *{ağız} is.* Girdap; burgaç. [DS]

çevrek[3], **-ği** [çev(i)r-mek > çev(i)r-ek] *{ağız} is.* Etrafı çevrilmiş bahçe vb. [DS]

çevreklemek, [çevre-k-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir kimseden yarar bekleyerek çevresinde dolaşmak. [DS]

çevrel, [çevre-l] *sf.* **1.** Çevre ile ilgili. **2.** *mat.* Çember çizgisine ait. **3.** *biy.* (Çiçek, yaprak, erkek organ vb. için) bir eş merkez etrafında dizilmiş olan.

çevreleme, [çevre-le-me] *is.* Çevresini ve sınırlarını belirleme işi.

çevrelemek, [çevre-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Kuşatmak; içine almak. **2.** Bir konunun sınırlarını çizmek; tahdit koymak; kısıtlamak. **3.** Bir resimde kontur denilen çevre çizgisini daha belirgin hâle getirmek.

çevreleniş, [çevre-le-n-iş] *is.* Çevrelenmek eylemi ve biçimi.

çevrelenme, [çevre-le-n-me] *is.* Kuşatılma, sınırları belirlenmek işi.

çevrelenmek, [çevre-le-n-mek] *edil f. [-ir]* **1.** Kuşatılmak; sarılmak. **2.** Sınırları çizilmek; tahdit edilmek; kısıtlanmak.

çevreleyiş, [çevre-le-y-iş] *is.* Çevreleme eylemi ve biçimi.

çevrelik, -ği [çevre-lik] *is. mim.* Bir bina, meydan, köprü, yol gibi yapıların kenar parçaları.

çevrem, [çevre-m] *is. bot.* Bir bitkinin ana eksenindeki bir düğümden çıkan dalların tümü.

çevremli, [çevre-m-li] *sf.* Çevrem şeklinde dizili olan.

çevren[1], [çevir-mek > çev(i)r-en] *is. gök b.* **1.** Yeryüzünün herhangi bir noktasında çekül doğrultusuna dik düzlem; ufuk. **2.** Düz bir arazide veya denizde yeryüzü ile gökyüzünün birleşir gibi göründüğü yer.

çevren[2], [çevir-mek > çev(i)r-en] *{OsT} is.* Hayvanın karın zarına sarılmak suretiyle tava ya da fırında pişirilmiş karaciğer kebabı.

çevrendi, [çevir-mek > çev(i)r-en-di / çevrenti] *{ağız} is.* Cılız tahıl. [DS]

çevrengeç, -ci [çev(i)r-en-geç] *{ağız} is.* Su çevirisi; girdap; akıntılı yer. [DS]

çevrenmek, [çev(i)r-e-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Baş için) ağrımak. [DS]

çevrenti, [çev(i)r-enti] *{ağız} is.* **1.** Cılız tahıl. **2.** Tarlaları gübrelemek için yapılan geçici ağıl. [DS]

çevresel, [çevre-sel] *sf.* **1.** Çevre ile ilgili olan. **2.** *dbl.* Bir sesin değişmede etkisinde kaldığı yanındaki başka seslerle ilgili.

çevri, [çev-(i)r-i > çevr-i] *is.* **1.** Karşılıklı gelen iki hava veya su akımının etkisinde kalarak çarpışma yerinde meydana gelen dönme; hortum. **2.** *mecaz.* Bir işi veya hareketi olduğundan başka türlü, kendi işine gelecek biçimde anlamlandırma; tevil.

çevrik, -ği, [çevir-mek > çev(i)r-ik چوريك] *sf.* **1.** Döndürülmüş, çevrilmiş olan; dönük. **2.** Etrafı kapatılmış; sarılmış; çevrilmiş; sınırlanmış. *{eAT} (aynı)* **3.** *is.* Girdap veya hortum gibi dönen şey. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Akarsuyun oyduğu yarımada şeklindeki toprak. [DS] **5.** *{ağız}* Harman sonu kalıntısı. [DS] **6.** *{ağız}* Becerikli kadın. [DS] **7.** *{ağız}* Etrafı çevrili bağ, bahçe veya tarla. [DS]

çevrileme, [çev(i)r-i-le-me] *is.* Çevriye uğratma eylemi.

çevrilemek, [çev(i)r-i-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çevriye uğratmak; tevil etmek.

çevrili, [çevir-mek > çev(i)r-il-i] *sf.* **1.** Etrafı kuşatılmış olan; sarılmış. **2.** Bir yöne veya yere döndürülmüş olan; çevrilmiş olan.

çevriliş, [çevril-mek > çevril-iş] *is.* Çevrilmek eylemi veya biçimi.

çevrilme, [çev(i)r-il-me] *is.* Çevrili hâle gelmek işi.

çevrilmek, [çevir-mek > çev-(i)r-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Döndürülmek. *{eT} (aynı)* [KB] **2.** Bir dilden başka bir dile aktarılmak; tercüme edilmek. **3.** Etrafı kuşatılmak; sarılmak. **4.** Bir tarafa yönelmek; bir yere doğrulmak. **5.** Çıkış yolu, geçişi kapatılmak. **6.** *tasvf.* (Tekke ve saray kapıları için) kapanmak. **7.** Değiştirilmek; başka bir amaçla kullanmak. **8.** *{eAT} dönşl. f.* Geri gelmek; dönmek; dolaşmak. **9.** *{ağız}* Dönmek. [DS] ◻ **çevrili çevrili,** *{eAT} Döne döne.*

çevrilmiş, [çev(i)r-il-miş چورلش] *{eAT} sf.* Şişte kızartılmış.

çevrim[1]**,** [çev(i)r-im > çevr-im چوريم] *is.* **1.** Sürekli aynı biçimde olan değişme; devir. **2.** *bilş.* Kendi aralarında aynı dalga üzerinde çalışacak şekilde ayarlanmış radyo istasyonları. **3.** *bilş.* Aynı kanalda çalışacak şekilde ayarlanmış telsiz alıcı vericileri. **4.** *fîz.* Bir başlangıç durumundan itibaren bir takım değişikliklere uğradıktan sonra yeniden ilk durumuna dönen bir sitemin gösterdiği dönüşümlerin tümü. **5.** İki veya dört zamanlı bir motorun devri. **6.** *fîz.* Saniyede bir salınım yapan bir titreşim kaynağının frekansı; hertz. **7.** En son etkileyicinin birinciyi etkilediği etkiler dizisi; döngü. **8.** *ed.* Aynı kişiyi, aynı aileyi, aynı olayı konu alan romanlar bütünü. **9.** *{eAT}* Daire; değirmi. **10.** *{ağız}* Sınır. [DS] **11.** *{ağız}* Suyun akıntılı yeri; su çevrintisi; girdap. [DS] ◻ **çevrim içi,** *bilş. Bilgisayar sisteminde ana işlem biriminin doğrudan doğruya denetimi altında olan kısım; on-line.*

çevrim[2]**,** [çev(i)r-im] *{ağız} is. folk.* Düğün gecelerinde, meşale yakıp etrafında toplanarak oynanan oyun. [DS] ◻ **çevrim çiçek,** *{ağız} Çocukların kendi etraflarında dönerek oynadıkları bir oyun.* [DS]

çevrimli, [çev(i)r-im-li > çevrim-li] *sf.* Becerikli; eli çabuk; canlı.

çevrimsel, [çev(i)r-im-sel > çevrim-sel] *sf.* **1.** Belli aralıklarla düzenli olarak ortaya çıkan. **2.** Az çok düzenli olarak yinelenen.

çevrince, [çev(i)r-in-ce] *{ağız} is. bot.* Meyveleri sarmal biçimde olan, çiçekleri sarı, açık mor renkli, çoğunlukla hayvan yemi olarak kullanılan çok yıllık otsu bitkiler, *(Medicago, M. sativa).* [DS]

çevringeç, -ci [çev(i)r-in-geç] *{ağız} is.* Su çevirisi; girdap. [DS]

çevrinme, [çevrin-mek > çevr-in-me] *is.* **1.** Kendi ekseni etrafında sürekli dönmek işi. **2.** Baş dönmesi.

çevrinmek, [çevir-mek>çev(i)r-in-mek چورنمك] *dönşl. f. [-ür]* **1.** Kendi ekseni etrafında sürekli dönmek; kıvrılmak. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** (Baş için) dönmek. **3.** *{eAT} {OsT}* Çevresinde dolaşmak; etrafını dönmek.

çevrinti, [çevir-mek > çev(i)r-in-mek > çevr-in-ti چورنمك] *is.* **1.** Hava ve su akıntılarının karşılaşması ile meydana gelen dönme; girdap; anafor. *{OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Böyle yer değiştiren hava veya su kütlesi. **3.** Çeşitli tahılların birbiri ile karıştırılması ile elde edilen karışım. **4.** *{OsT}* Çukur.

çevriş, [Far. çerviş *(eritilmiş iç yağı)* > çevriş] *{ağız} is.* Yemek suyu. [DS]

çevrişmek, [çev(i)r-iş-mek چورشمك] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* Çevrilmek.

çevrit, [çev(i)r-it] *is.* Resim ya da desende etkin biçimde belirtilmiş biçimleri birbirinden ayıran çizgiler.

çevrük[1]**, -ğü** [çev-(i)r-ük] *{ağız} is.* **1.** Etrafı çevrili tarla, bağ veya bahçe. **2.** Su çevrintisi; girdap. [DS]

çevrük[2]**, -ğü** [? çevrük] *{ağız} is.* Çayırlık. [DS]

çevrüliceğizlik, -ği [çev-(i)r-ül-iceğ-iz-lik چورلى جكزلك] *{eAT} is.* Çevrilici durumda olma.

çevrülmek[1]**,** [çev(i)r-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Çevrilmek; döndürülmek. [DLT]

çevrülmek[2]**,** [çev(i)r-ül-mek] *{ağız} edil. f. [-ür]* (Dişi hayvan için) erkeğiyle çiftleştirilmek. [DS]

çevrüm, [çev-(i)r-üm] *{ağız} is.* Otuz üç taneli tespih dizisi. [DS]

çevrümlü, [çev-(i)r-üm-lü] *{ağız} sf.* (Kişi için) işi düzenli olarak yürüten. [DS]

çevrünmek, [çev(i)r-ün-mek چورونمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* → çevrinmek.

çevrüntü, [çev(i)r-üntü] *{ağız} is.* Harman sonu kalıntısı. [DS]

çevrüşmek, [çev(i)r-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Birbirini çevirmek. [DLT]

çevşeng, [çavşañ / çevşeñ] *{eT} sf.* Gözü sulu; gözü her zaman akan. [DLT]

çevşek, -ği [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-a-k > çevşek] *{ağız} is.* Çakıllı toprak. [DS]

çevşen, [? çevşen] *{ağız} is.* Küpenin kulağa takılacak yeri. [DS] 🗗 **çevşen çuvalı,** *{ağız} Berit ve Nurdağı yörük aşiretlerinin kullandığı özel dokuma çuval.* [DS]

çevt, [Far. şeft *(kaba)*] *{ağız} is.* **1.** Palamut kabuğu. **2.** Hayvanların dişilik organı. [DS]

çevtali, [Far. şeft-ālü] *{ağız} is.* Şeftali. [DS]

çevteli, [Far. şeft-ālü] *{ağız} is.* Şeftali. [DS]

çevtik, -ği [Far. şeft-ik ?] *{ağız} is.* Elma, armut gibi meyvelerin etli kısımları yenildikten sonra geriye kalan çekirdekli sert kısım. [DS]

çevük, -ğü [Far. çābük => çevük چوك] *{eAT} {ağız} sf.* Çevik; canlı; atik; seri; cevval. [DS]

çevüklenmek, [çevük-le-n-mek چوكلنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* **1.** Acele etmek. **2.** Titiz davranmak.

çevürecek, -ği [çevür-mek > çevür-ecek] *{eAT} is.* Pişirilecek şeyi saplayarak ateş üzerinde çevirmeye yarayan araç; şiş.

çevürge, [çevür-ge] *{ağız} is.* Etrafı çevrilmiş, bağ, bahçe veya tarla. [DS]

çevürgen, [çevür-gen] *{eT} sf.* Her zaman çeviren. [DLT]

çevürme, [çevür-me چورمه] *is.* **1.** *{OsT}* → çevirme. **2.** *{ağız}* Etrafı çevrili tarla, bağ ve bahçe. [DS] **3.** *{ağız}* Etrafı taş veya çitle çevrilmiş ağıl. [DS]

çevürmek, [çevür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Çevirmek; bir şeyi sol elin baş parmağı üzerinde çevirmek. [DLT] **2.** *{eAT}* Döndürmek; dolandırmak; devirmek. [DK] **3.** *{eAT}* Önünü kesmek. [DK] **4.** *{eAT}* Çevire çevire pişirmek. [DK] **5.** *{ağız}* Bahçenin çevresini dikenli ağaçlarla çevirmek. [DS] **6.** *{ağız}* Hayvanları çiftleştirmek. [DS]

çevürilmek, [çevür-il-mek] *{eAT} edil. f. [-ür]* **1.** Çevrilmek. [DK] **2.** *dönşl. f.* Dönmek. [DK] **3.** Dönüp dolaşmak. [DK]

çevüt, [Far. şeft => çevüt] *{ağız} is.* Palamut kabuğu. [DS]

çevzinmek, [çiz-ginmek *(dönmek, dolanmak)* > çezgin-mek > çeğzin-mek > çevzinmek چوزنمك] *{eAT} dönşl. f.* → çeğzinmek.

çeyan, [*eT.* çāḏan > çeyan چيان] *{OsT} is.* → çıyan.

çeyangaş, [yengeç > çeyangaş] *{ağız} is.* Yengeç. [DS]

çeydeğ, [çardak > çeydeğ] *{ağız} is.* **1.** Kabak fidelerinin dallarından, sırık ve çalılardan yapılan çardak. **2.** Evin ot kaplı olan damı. [DS]

çeyem, [çeçem > çeyem] *{ağız} is.* Yaprakları çamınkine benzeyen, nohut büyüklüğünde kırmızı meyveleri olan, bir metre boyunda bir ağaç; Frenk üzümü, *(Ribes rubrum).* [DS]

çeygel, [? çeykel] *{ağız} sf.* Sert; kavgacı. [DS]

çeyil[1], [çağ *(yans.)* > çağ-ıl > çeğil > çeyil] *{ağız} is.* **1.** Taşlı, kumlu yer. **2.** Verimsiz toprak. [DS]

çeyil[2], [? çeyil] *{ağız} is.* Sarı boya yapmada kullanılan bir çeşit kısa boylu çalı. [DS]

çeyin, [çigin > çiğin > çeyin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çeyiz, [Ar. cihāz *(donanım)* > cehiz] *is.* **1.** Evlenecek kız için gerekli olan her türlü ev eşyası; gelinin sandık eşyası. **2.** Bir kadının evlenirken eşine getirmiş olduğu her türlü mal mülk. **3.** *huk.* Baba veya ana tarafından, örf ve âdete göre, evlenen kız çocuklara, evin döşenmesi için verilen taşınır eşya. 🗗 **çeyiz alayı,** *folk. Gelinin çeyizini güvey evine getiren düğün alayı.*|| **çeyiz çemen,** *Çeyiz türü eşyalar; eksiksiz çeyiz.*|| **çeyiz düzmek,** *Evlenecek kız için çeyiz hazırlamak.*|| **çeyiz halayığı,** *Geline ailesi tarafından verilen hizmetçi kadın.*|| **çeyiz katırı,** *1. Çeyiz taşıyan katır. 2. mecaz. Göze batacak biçimde aşırı süslenmiş kişi.*|| **çeyiz sermek,** *folk. Gelinin getirdiği eşyaları sergilemek.*

çeyizci, [çeyiz-ci] *is.* **1.** Çeyiz hazırlayan ve satan kişi. **2.** Bu kimsenin iş yeri.

çeyizcilik, -ği [çeyiz-ci-lik] *is.* Çeyiz eşyası hazırlama, satma işi; çeyizcinin mesleği.

çeyizleme, [çeyiz-le-me] *is.* Evlenecek kızın çeyizini hazır etme işi.

çeyizlemek, [çeyiz-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Evlenecek kızı çeyiz sahibi yapmak.

çeyizlenme, [çeyiz-le-n-me] *is.* Çeyiz sahibi olmak eylemi.

çeyizlenmek, [çeyiz-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çeyiz sahibi olmak. **2.** (Evlenecek kız için) çeyizli duruma gelmek; kendisi için çeyiz hazırlanmak.

çeyizli, [çeyiz-li] *sf.* Çeyizi olan.

çeyizlik, -ği [çeyiz-lik] *sf.* **1.** Çeyiz için ayrılmış olan. **2.** Çeyiz olarak hazırlanan. **3.** Çeyiz hazırlamaya uygun. **4.** *is.* Çeyiz eşyası.

çeyizsiz, [çeyiz-siz] *sf.* Çeyizi olmayan; kendisi için çeyiz hazırlanmamış olan.

çeykel[1], [Far. çevgān => çevgel / çeykel] *{ağız} is.* Üvendirenin ucunda bulunan sabandaki çamuru sıyırmakta kullanılan üçgen uçlu demir. [DS]

çeykel, [? çeykel] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) sert; kavgacı. **2.** Kılıksız. [DS]

çeykem, [? çeykem] *{ağız} is.* Krater. [DS]

çeyle, [çağ *(yans.)* > çağ-la(k) > çeyle] *{ağız} is.* **1.** Killi toprak. **2.** Kumlu toprak. **3.** Ufak taşlı toprak. [DS]

çeylek, -ği [çağ *(yans.)* > çağ-lak] *{ağız} is.* Kumlu toprak. [DS]

çeylen[1], [çağ *(yans.)* > çağ-la-n] *{ağız} is.* Ufak taşlı toprak. [DS]

çeylen[2], [çağ *(yans.)* > çağ-la-n] *{ağız} is.* Çay ve dere gibi küçük akarsuların derin olmayan yeri. [DS]

çeylençüş, [çağla-n+çüş] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çeymek, [çey-mek چيمك] *{eAT} gçsz. f. [-er]* **1.** Geri dönmek; caymak. **2.** Hoplamak; sıçramak.

çeymel, [Far. çevgān => çeğmel > çeymel] *{ağız} is.* Yüksek ağaç dallarını eğmekte kullanılan ucu eğri sopa. [DS]

çeynak, -ğı [çırnak > ceynak] *{ağız} is.* Yırtıcı hayvan veya kedi gibi hayvanların tırnağı; pençe. [DS]

çeynaklamak, [cırnak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırnaklamak. [DS]

çeynem, [çey-ne-mek > çey-ne-m چينم] *{eAT} {OsT} {ağız} sf.* Bir kere çiğneyecek kadar; bir lokmalık. [DS]

çeynemek, [çeyne-mek چينمك] *{eAT} {OsT} {ağız} gçl. f. [-r]* Ağızda çiğnemek. [YE] [DS]

çeynenmek, [çeyne-n-mek] *{eAT} edil. f. [-ir]* Ağızda çiğnenmek.

çeynikmek, [çeñ-ik-mek / çeynik-mek] *gçsz. f. [-(ğ)ir]* Spor yaparak bedeni çevikleştirmek; jimnastik yapmak.

çeyre, [çeyre] *{ağız} is.* Sellerin bıraktığı küçük taşlar. [DS]

çeyrek, -ği [Far. çār *(dört)* + yek *(bir)*] *sf.* **1.** Dörtte bir; bir bütünün dörtte birini oluşturan. **2.** On beş dakikalık süre; tam saatlerden önce ve sonra on beşinci dakika. **3.** *argo.* Alman Markı. **4.** Gümüş mecidiyenin dörtte biri değerinde olan para. **5.** Bir elbisenin beden ve eteğini meydana getiren başlıca dört parçadan her biri. **6.** Eskiden, pazarlarda gezici kasapların sattığı koyun budu vb. et parçasına verilen ad. **çeyrek sonuç,** *spor. Eleme usulü yapılan karşılaşmalarda en sona kalan sekiz sporcu veya takım arasında yapılan karşılaşmalardan her biri; çeyrek final.*|| **çeyrek sonuççu,** *spor. Çeyrek sonuçta yarışan sporcu veya takım; çeyrek sonuç oyuncusu; çeyrek finalist.*

çeyrekçi, [çeyrek-çi] *is.* Eskiden, pazarlarda et satan gezici kasaplara verilen ad.

çeyrekleme, [çeyrek-le-me] *is.* Kol ve bacakları çaprazlama oynatarak hareket yaptırma eylemi.

çeyreklemek, [çeyrek-le-mek / çeynik-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyi uçlarından dörtte bir oranında kıvırmak. **2.** Süt çocuklarını yüz üstü yatırarak kol ve bacaklarını çapraz olarak birbirine değdirmek suretiyle alıştırma yaptırmak.

çeyreklenme, [çeyrek-le-n-me] *is.* Kol ve bacaklar çaprazlama oynatılarak hareket yaptırılma.

çeyreklenmek, [çeyrek-le-n-mek] **1.** (Bir şey) uçlarından dörtte bir oranında kıvrılmak. **2.** (Süt çocukları için) yüz üstü yatırılarak kol ve bacaklarını çapraz olarak birbirine değdirmek suretiyle alıştırma yaptırılmak.

çeyşek, -ği [çağ *(yans.)* > çağ-(ı)ş-ak > çeyşek] *{ağız} is.* **1.** Taşlı, kumlu yer. **2.** Çatıyla tavanın birleştiği yerdeki açıklık. [DS]

çeyzinmek, [çey(i)z-in-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Tasalanmak; çabalamak. [DS]

çez, [Far. tēz => çez] *{ağız} zf.* Çabuk. [DS]

çezek, -ği [çez-ek] *{ağız} is.* Yapı taşları arasındaki derzleri yapmakta kullanılan aygıt. [DS]

çezenmek, [çiz-ginmek *(dönmek, dolanmak)* > çezgin-mek > çeğzin-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Oyalanmak. **2.** Tembellik etmek. [DS]

çezgi, [çöz-gü > çez-gi] *{ağız} is.* Halı ve diğer dokuma tezgâhlarına gerilen sıra ipler; çözgü. [DS]

çezgindirilmek. [çezgin-dir-il-mek چزكندرلك] *{eAT} edil. f. [-ir]* Döndürülmek.

çezginmek, [[tegzin-mek > çegzin-mek > çezginmek چزكنمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Dönmek; dolaşmak.

çezilmek, [çez-il-mek چزلك] *{eAT} {ağız} edil. f. [-ir]* Çözülmek. [DS]

çezinmek, [tegzin-mek > çegzin-mek > çeğzin-mek > çezin-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Oyalanmak; vakit kaybetmek. [DS]

çezmek, [çez-mek چزمك] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-ür ?]* **1.** Çözmek; açmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Çözgü ipliklerini tezgâha dikine olarak, sıra sıra germek. [DS]

çezüntü, [çöz-üntü] *{ağız} is.* Eski çorap söküntüsü. [DS]

çhşapat, [Sansk. çikşapada] *(c[a]hşapat) {eT}* **1.** Oruç ayı. [EUTS] **2.** Ahlak kuralı. [EUTS] **3.** Talimat; nizam; kaide. [EUTS] **4.** Tanrı buyrukları. [EUTS]

-çı[1], [-cı / -çı / -ci / -çi / -cu / -çu / -cü / -çü] *yap. e.* → -cı.

-çı[2], [-çı / -çi] *{eT} yap. e.* "O meslekle uğraşan, o görevi yapan, o işi yapan ya da yapacak olan" anlamı veren isimden isim ya da fiilden isim yapma eki. *al-çı (hileci), böz-çi (dokumacı)* [ETY]

çı[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çı-gır-ma, çı-gır-mak,*

çı[2], [çī / çī / çig / çık] *(çı:) {eT} is.* Nem; ıslaklık. [DLT]

çı[3], [çığ] *{ağız} is.* Kargı. [DS]

çı[4], [çığ] *{ağız} is.* Çaylarda balık tutmak için taş ve çitten yapılan set. [DS]

çıb[1], [çab / çalp / çap / çıb / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıb-a-k çıbak*

çıb[2], [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.) is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çıb-(b)an*

çıba, [? çıba] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; ince; cılız. **2.** Küçük. [DS] **çıba çoluk,** *{ağız} Çoluk çocuk; aile.* [DS]

çıbak, [çıb *(yans.)* > çıb-ak] *{ağız} is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan yansımalı gövde. [DS] **çıbak çıbak,** *{ağız} (Yıkanmak için) su sesi çıkartarak.* [DS]

çıban[1], [*eT.* çıbıkan > çıbkan > çıbān] *is.* **1.** Vücudun herhangi bir yerinde deride şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş yükselmesiyle kendini gösteren irin birikimi; yara; baş. *{eT} (aynı)* **2.** *argo.* Büyük altın yüzük. **çıban ağırşağı,** *Çıbanın derideki kızarmış ve şişkin bölümü.*|| **çıban başı,** *1. Çıbanın patlamak üzere olan ucu. 2. mecaz. Altından ciddi sorunlar çıkabilen durum veya sorun yaratacak kişi.*‖ **çıbanın başını koparmak,** *Rahatsızlık verecek bir durumun doğmasına yol açmak.*|| **çıban otu,** *bot. Sıracagillerden, boru biçiminde bitişik taç yapraklı, haşlanarak dıştan yaralara sürülerek iyileştirici olarak kullanılan otsu bitki; (Veronica officinalis).*|| **çıban özü,** *Kan çıbanının ölü doku ve irinden oluşan merkez bölgesi.*

çıban[2], [çıbıkan > çıbkan > çıbān] *{eT} bot.* Hünnap. *(Zizyphus vulgaris).*

çıbar, [çıbar] *{ağız} is.* Çıban. **çıbar atmak,** *{ağız} Çıban çıkarmak.* [DS]

çıbarmak, [çıb *(yans.)* > çıb-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Dövülmekten dolayı derisinde kabarcıklar oluşmak. [DS]

çıbartmak, [çıb *(yans.)* > çıb-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Derisi kabaracak şekilde dövmek. [DS]

çıbban, [çıb *(yans.)* > çıb(b)-an] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çıbbana, [çıb *(yans.)* > çıb(b)-an-a] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çıbı, [çıb *(yans.)* > çıb-ı] *{ağız} ünl.* Köpek kovalama ünlemi. [DS]

çıbığaltı, [çubuk+alt-ı] *{ağız} is.* Kahvaltı. [DS]

çıbık[1], **-ğı** [çıbık] *{eT} is.* **1.** Yaş dal parçası; çubuk. [DLT] **2.** *{ağız}* Uzun sigara ağızlığı. [DS] **3.** *{ağız}* İnce ip. [DS] **4.** *{ağız}* Pulluğun ortasındaki uzun demir. [DS] **5.** *{ağız}* Bir tür yün ve çul motifi. [DS] **çıbık kemiği,** *{ağız} Boyun kemiği.* [DS]|| **çıbık kızdırmak,** *{ağız} Kesilen bağ çubuklarını toprağa gömerek köklendirmek.* [DS]|| **çıbık konur,** *{ağız} Vücudu siyah, boynundan kuyruğuna kadar olan sırt bölgesi sarı renkli sığır.* [DS]

çıbık[2], **-ğı** [çıb *(yans.)* > çıb-ık] *{ağız} is.* Göz hastalığı. [DS]

çıbıkçı, [çıbık-çı] *{ağız} is.* Bağ kütüklerinin dibi kazılırken dalların kırılmaması için tutan işçi. [DS]

çıbıkan[1], [çıbıkān / çıbıyan / çıban] *(çıbıka:n) {eT} is.* Hünnap, *(Zizyphus vulgaris).*

çıbıkan[2], [çıbıkān > çıbkan > çıbān] *(çıbıka:n) {eT} is.* Çıban; baş.

çıbıklamak, [çıbık-la-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Çubukla vurmak. [DLT]

çıbıklatma, [çıbık-la-t-ma] *{ağız} is.* Çubuk adı verilen hastalıktan kurtulacağı inancı ile çubukçu denilen adama, çocuğun ayağını yavaş yavaş dövdürtme. [DS]

çıbıklı, [çıbık-lı] *{ağız} is.* Yol yol dokunmuş kumaş. [DS]

çıbıl, [çıl *(yans.)* > çıb-ıl] *{ağız} is.* Yayık. [DS]

çıbın, [*eT.* çıb-un > çıbın] *{ağız} is.* Sinek. [DS]

çıbır[1], [Bulg. çıbr] *{ağız} is.* Küçük tahta fıçı. [DS]

çıbır[2], [? çıbır] *{ağız} sf.* Tembel. [DS]

çıbır[3], [? çıbır] *{ağız} is.* Şubat. [DS]

çıbırtmak, [çıb *(yans.)* > çıb-ır-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ır]* Taze dal parçaları ile dövmek; çırpıştırmak. [DLT]

çıbışga, [? çıbışga] *{ağız} is.* İnce, uzun ve yaş değnek. [DS]

çıblamak, [çıb *(yans.)* > çıb-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Ağaç için) budamak. [DS]

çıbuk, -ğu [çıb-uk چبوق] *{eAT} is.* Çubuk. **çıbuk börk,** *{eAT} İnce uzun keçe külâh.*|| **çıbuk çalmak,** *{eAT} Dayak atmak.*

çıbun, [çıbun] *{eT} is.* Sinek. [KB]

çıcık[1], **-ğı** [çı-cık] *{ağız} is.* Yay. [DS]

çıcık[2], **-ğı** [çı-cık] *{ağız} sf.* Güzel. [DS]

çıça, [çıça / çiçe] *{eT} ünl.* **1.** Yeter, yetişir, kâfi. [KB] **2.** *zf.* Yeter derecede.

çıçalak, [çıçā-lak] *(çıça:lak) {eT} is.* Serçe parmağı; sırça parmak. [DLT]

çıçamuk, [çıçā-muk] *(çıça:muk) {eT} is.* Yüzük parmağı. [EUTS] [DLT] [Gabain]

çıçartma, [çıka-r-t-ma] *{ağız} is.* Balkon; cumba. [DS]

çıçğan, [sıç-gan > çıç-gan] *{ağız} is.* Fare; sıçan. [DS]

çıçırgan, [çıç-ır-gan] *{ağız} is.* Kışın yapraklarını döken, 6-9 mm. uzunlukta, sarı ve turuncu renkli, olgun meyveleri çiğ olarak, reçel veya ezme olarak yenilen, C vitamini bakımından zengin, çok dikenli bir çalı; kara çalı, *(Hippophe rhamnoides).* [DS]

çıçuk, -ğu [? çıçuk] *{ağız} is.* Asıl peynir alındıktan sonra kalan sütten yeni peynir yapmak için alınan maya. [DS]

çıd, [çat / çet / çıd / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıd çıd, çıd-dak*

çıda, [çıda] *{eT} is.* Süngü; mızrak. [EUTS]

çıdağı, [Moğ. cidüü] *{ağız} is.* Derin işleyen büyük yara. [DS]

çıdak, -ğı [çıd-ak] *{ağız} sf.* (Kişi için) çevresine zarar veren; yaramaz. [DS]

çıdam, [Moğ. çidān > çıdām جیدام] *{eT} is.* Sabır; dayanıklılık; *{eAT} (aynı).*

çıdama, [çıda-ma] *is.* Sabretmek işi.

çıdamak, [Moğ. çıda-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Tahammül etmek; katlanmak; dayanmak. [Nevâyî]

çıdar[1], [? çıdar] *{ağız} is.* Hayvanların otlama sırasında uzaklaşmalarını önlemek için ön ayaklarını topuklarından birbirine bağlayan kayış veya ip. [DS]

çıdar[2], [? çıdar] *{ağız} is.* Çam ağacı. [DS]

çıdçıdı, [çıd *(yans.)* > çıd+çıd-ı] *{ağız} is.* Çıtçıt. [DS]

çıddak[1]**, -ğı** [cıd *(yans.)* > çıd-la-k > çıddak] *{ağız} is.* Çıtçıt. [DS]

çıddak[2]**, -ğı** [çıd *(yans)* > çıd(d)-ak] *{ağız} is.* Kapı kilidi. [DS]

çıdılgı, [çat-ıl-mak / *çıt-ıl-mak / çit-il-mek > çıdılgı] *{ağız} is.* **1.** Engel; duvar; çit. **2.** Çalı çırpı.[DS]

çıdılgu, [çat-ıl-mak / *çıt-ıl-mak / çit-il-mek > çıdılgu] *{eAT} is.* Birbirine girmiş çalılık, ağaçlık ya da orman.

çıdırlı, [çıdır-lı] *{ağız} is.* **1.** Bir yere gidip gelme işini çarçabuk yapan; ayağına çabuk. **2.** Sinirli; titiz. [DS]

çıf, [çıf *(yans.)*] *{eT} is.* Şıra kaynarken kazandan çıkan ses. [DLT]

çıfılamak, [çıf *(yans.)* > çıf-ı-lā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çığıl çığıl ses vermek; şıra kaynarken ses vermek. [DLT]

çıfın, [? çıfın] *{ağız} is.* Küçük hamur teknesi. [DS]

çıfınlık, -ğı [çıfın-lık ?] *{ağız} is.* Dikenlik. [DS]

Çıfıt, [Ar. yehūd / Far. cehūd => çıfıt] *öz. is.* **1.** Yahudi. **2.** *sf.* "Hileci, düzenbaz" anlamında hakaret sözü. 🗗 **çıfıt çarşısı,** *1. Birçok şeyin karmakarışık olduğu yer. 2. Hile, düzen, kandırmaca ve kötü niyetlerin iç içe olduğu ortam.*‖ **çıfıt orucu,** *Uzun süreli olmayan şey.*

Çıfıtlık, [çıfıt-lık] *öz. is.* **1.** Yahudilik. **2.** *cins. is. mecaz.* Hilekârlık; düzenbazlık; dümen. 🗗 **çıfıtlık etmek,** *Düzenbazlık etmek; dümen çevirmek.*

çıfuta, [İt. cifutti] *is. dnz.* Kızaktan denize indirilmek üzere olan geminin destekler alınınca devrilmemesi için altına konulan çerçeve.

-çıg[1], [-çıġ / -çig] *{eT} yap. e. "Benzer, gibi"* anlamı veren isimden isim yapma eki.

-çıg[2], [-sıġ > çıġ] *{eT} ek.* Durum bildiren kavramlar üreten yapım eki. *adınç-çıg (şaşılası; olağanüstü), korkunç-çıg.*

çıg[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çıg-u, çıg-rış-dır-mak.*

çıg[2], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıg-ış çıgış, çıg-ış-tı, çıg-rı*

çıg[3], [çıġ *(yans.)*] *{eT} is.* Memnuniyetsizlik; yüz ekşitme. [KB]

çıg[4], [çıġ / çi] *{eT} is.* Nemlilik; ıslaklık.

çıg[5], [çıġ چغ] *{eT} is. bot.* **1.** Sepet, hasır vb. örmede kullanılan bir tür bataklık bitkisi; kamış, *(Arundinella nepalensis).* [EUTS] [Abuşka] **2.** *{OsT}* Ev ve yurt kapısı üzerine asılan ince çubuk ve sazlardan yapılma perde biçimindeki kafes, bölme. [Nevâyî] **3.** Göçebelerin sele sazı (çığ otu) ile yaptıkları çadır örtüsü. [DLT] **4.** Kamıştan iple örülmüş hasır. **5.** *{ağız}* Pencere kafesi. [DS]

çıg[6], [Çin. ç'ik] *{eT} is.***1.** Türklerin bez ölçmede kullandığı 25 cm. kadar gelen bir uzunluk ölçüsü birimi. [DLT] **2.** Kâşgar'da bir Türk arşını; uzunluk ölçüsü birimi olarak ayak. [EUTS] **3.** Litre. [EUTS]

çıg[7], [çıġ چغ] *is.* **1.** *{OsT}* Kafile; sürü. **2.** *{ağız}* Harmanda bir araya toplanmış hububat yığını; çeç. [DS]

çıgan, [çıġān] *(çıga:n) {eT} sf.* Yoksul; fakir. [ETY] [DLT]

çıgang, [çıġāñ] *(çıga:ñ) {eT} sf.* Yoksul.

çıgarı, [çıġ-ar-ı / çıġ-rı] *{eT} is.* Çıkrık; dokuma çıkrığı. [İKPÖy.]

çıgay[1], [çıġan / çıġay] *{eT} sf.* **1.** Yoksul; fukara; sefil. *{ağız} (aynı)* [DLT] [ETY] [İKPÖy.] [Gabain] [Tekin] [KB] [DS] **2.** Felaket.

çıgay[2], [çige / çıgay] *{eT} is.* Yaban kendiri lifi.

çıgaylık, [çıgay-lık] *{eT} is.* Yoksulluk; fakirlik. [KB] [Yüknekî]

çıgıl, [çıġ *(yans.)* > çıġ-ıl / cağ-ıl / çağ-ıl / çak-ıl / cığ-ıl] *{eT} is.* Sürtünme, çarpma sonucunda çıkan sesi anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çıgıl tıgıl,** *Ses bildiren bir söz.* [DLT]

çıgılmak, [çıġ-mak > çıġ-ıl-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bağlanmak; bohçalanmak; boğulmak; çıkılanmak

çıgılvar, [çıġıl + Far vār ? / çıġıl-mar] *(çıġılva:r) {eT} is.* Tatar oku; mancınık. 🗗 **çıgılvar okı,** *{eT} Bir tür küçük ok.* [DLT]

çıgır, [çıġ-ır] *{eT} is.* **1.** Dar yol; küçük yol; çığır. [DLT] **2.** Sınır; hudut. [Clauson]

çıgırlamak, [çıġ-ır-lā-mak] *(çıġırla:mak) {eT} gçsz.f. [-r]* **1.** Ayakları ile çiğneyerek yol açmak; iz yapmak; çığır açmak; çığır açmaya yönelmek; karda

ayağı ile yol açmak. [DLT] **2.** Ayakları ile basarak ezmek; çiğnemek.

çıgırlanmak, [çıġ-ır-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Yer için) çığır meydana gelmek; çığır oluşmak. [DLT]

çıgıtlı, [çıgıt-lı] *{ağız} is.* Tarladan pamuk toplama işi. [DS]

çıglamak, [çıġ[6] > çıġ-lā-mak] *(çığla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Çığ ile ölçmek. [DLT]

çıglanmak[1], [çıġ[6] > çıġ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Çığ ile ölçülmek. [DLT]

çıglanmak[2], [çıġ[4] > çıġ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* (Et, sebze vb. için) biraz pişmek; az haşlanmak. [DLT]

çıglatmak, [çıġ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çığ ile ölçtürmek. [DLT]

çıgmak, [çıġ-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* Dürmek; çıkınlamak; bağlamak. [DLT]

çıgrı, [*çıġ-ır-mak > çıġ-(ı)r-ī / çıġ-(ı)r-ık / çık-(ı)r-ık] *{eT} is.* Çıkrık, değirmen, dolap gibi dönen şeylerin çıkrığı; ip çıkrığı; makara; daire; felek. [DLT]

çıgrık, [* çıġ-ır-mak > çıġ-(ı)r-ī / çıġ-(ı)r-ık / çık-(ı)r-ık] *{eT} is.* → çıgrı.

çıgrıtmak, [çıġ-(ı)r-ı-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çiğnetmek; çiğneterek sertleştirmek. **2.** (İnsan için) işte pişirmek, ustalaştırmak. [DLT]

çıgruk, [çıġ-(ı)r-u-k] *{eT} sf.* (Yer için) çok çiğnenmek yüzünden sertleşmiş; katı; çiğnek. [DLT]

çıgrumak, [çıġ-(ı)r-ū-mak] *(çığru:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Nesne için) gevşek iken sert hâle gelmek; sertleşmek. [DLT] **2.** (Kaba ve gevşek toprak için) çok çiğnemek yüzünden sertleşmek.

çıgrutmak, [çıġrū-mak > çıġru-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** (Yer için) ayakla çiğneterek, tepindirerek sertleştirmek. **2.** (Un vb. şeyler için) çuvala kuvvetle basarak sıkıştırmak; tepmek.[DLT]

çıgsız, [çıġ[6] > çıġ-sız] *{eT} sf.* Ölçüsüz. [EUTS]

çığ[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* **1.** Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çığ-ıl-tı, çığ-ıl-t-ma, çığ-ğır-daşma, çığ-ır-mak, çığ-ır-t-kan, çığ-ır-gan, çığ-ır-ış, çığ-ır-t-maç, çığ-rın-mak.* **2.** *{ağız}* Çığlık; haykırış. [DS]

çığ[2], [çag / çağ / çalı / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çığ-ıl çığıl, çığ-ış-la-mak.*

çığ[3], [çığ *(yans.)*] *is.* Yağda kızartma yaparken çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çığ-ır-t-maç.*

çığ[4], [çığ *(yans.)* > çıg-mak / çığ-mak *(dürmek, toplamak, yığmak)* > çığ] *is.* Yükseklerdeki kar yığınlarının ağırlıklarının artması sebebiyle kopması ve aşağı doğru yuvarlandıkça büyümesi suretiyle meydana gelen kar kayması biçimindeki bir doğal afet. 🗗 **çığ düşmek,** *Dağdan aşağı doğru yüksek bir kar kütlesi kaymak, düşmek.*| **çığ gibi büyümek,** *(Dert, tasa, problem için) gittikçe artmak; yayılmak; çoğalmak.*

çığ[5], [*eT.* çığ] *{ağız} is.* **1.** *bot.* İki metre kadar boylu, çiçek durumları dikenli bir topuzu andırdığı için çeşitli tarama işlerinde, sapı da kamış olarak kullanılabilen, beyaz veya soluk pembe çiçekli, iki yıllık bir bitki; çoban tarağı; fesçi tarağı; tarak otu, *(Dipsacus laciniatus).* **2.** Kurumuş afyon bitkisi sapı. **3.** Harman savrulurken, samanla tane arasına dikilen uzun değnek. **4.** Kamış türü uzun bitki saplarından yapılan ve üzerinde meyve, tarhana gibi yiyecekleri kurutmaya yarar, gerektiğinde halı gibi dürülerek kaldırılabilen bir tür sergi. **5.** Bu tür bitki saplarından yapılmış bölme. **6.** Süt kaplarının üstünü örtmeye yarar kamıştan yapılma örtü. **7.** Ağıllarda oğlak ve kuzu koymaya yarar bölme. **8.** Pencere kafesi. **9.** Çamaşır sepeti. **10.** Kağıdan saman dökülmemesi için tahtalardan yapılmış çit. **11.** Oklu kirpinin dikenlerinden her biri. **13.** Tavan arası. 🗗 **çığ çığ,** *{ağız} Atkuyruğu bitkisi.* [DS]

çığ[6], [çığ / çiğ] *{ağız} is.* **1.** Süt üzerinde toplanan kaymak. **2.** Ekşimiş süt. [DS]

çığ[7], [çığ / çiğ / çiy] *{ağız} is.* → çiy. [DS]

çığ[8], [çiğ > çığ] *{ağız} sf.* Pişmemiş; çiy. [DS]

çığ[9], [çığ] *{ağız} sf.* Çok sık. [DS]

çığa[1], [Az. cığa > çığa] *{ağız} is.* **1.** Horoz ve cennet kuşu gibi bazı hayvanların kuyruklarındaki en uzun ve en gösterişli tüy. **2.** Kadınların başına örtündükleri çarşaf. **3.** Gelinlerin başına takılan sorguç. [DS]

çığa[2], [çığ-a ?] *is. zool.* Havyarı ile tanınan bir tür mersin balığı, *(Acipenser ruthenus).*

çığa, [çağa > çığa] *{ağız} is.* Yaramaz çocuk. [DS]

çığal[1], [çığal] *is.* → çığa[1].

çığal[2], [çığ *(yans.)* > çığ-al] *{ağız} is.* Çakıl. [DS]

çığal[3], [çığ *(yans.)* > çığ-al] *{ağız} is.* Palamut meyvesinin üst kısmı. [DS]

çığalanma, [çığa-la-n-ma] *is.* Çığa durumuna gelmek işi.

çığalanmak, [çığa-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (At kuyruğu için) horoz kuyruğu gibi dikleşmek.

çığarmak, [çık-ar-mak > çığ-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çıkarmak. [DS]

çığdaç, -cı [? çığdaç] *{ağız} is.* Süt kazanlarının üstünü örtmek için kullanılan kamıştan yapılmış örtü; çığ. [DS]

çığdarmak, [çığ > çığ-(ı)d-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Nemlenmek; çiylenmek. [DS]

çığdıklamak, [*eT.* çığ-mak *(bağlamak, dürmek)* > çığdık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Baharda, ağaçların yaprak gözleri kabarmak. [DS]

çığdırmak, [cıv / çığ *(yans.)* > çıv-dır-mak > çığ-dırmak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Delirmek. [DS]

çığgın, [çığ / cıv *(yans.)* > çıv-mak > çığ-gın] *{ağız} sf.* (Gidiş için) hızla. [DS]

çığı[1], [çığ-ı] *{ağız} is.* Pencere kafesi. [DS]

çığı[2], [? çığı] *{ağız} is.* Anne. [DS]

çığı[3], [çığ-ı] *{ağız} is.* Hediye paketi. [DS]

çığı[4], [çığ-ır > çığı] *{ağız} is.* Karda kürekle açılan yaya yolu. [DS]

çığı[5], [çığ-ı] *{ağız} is.* Düdük yapılan kamış. [DS]

çığıl[1], [çığ / cığ *(yans.)* > çığ-ıl] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlaması sırasında çıkan sesleri anlatan yansımalı gövde.

çığıl[2], [çağ / çığ *(yans.)* > çağ-ıl > çığıl] *{ağız} is.* **1.** Taş ve çakıl yığını. **2.** İri kumlu toprak. **3.** İri saman. [DS] 🗗 **çığıl toprak,** *{ağız} Kırmızı ve sarı renkli toprak.* [DS]

çığıl[3], [çığ-ır > çığ-ıl] *{ağız} is.* Taşlı yol; patika. [DS]

çığıl[4], [çığ-ıl] *{ağız} sf.* Kalabalık. [DS]

çığıl[5], [çıng-ıl > çığıl] *{ağız} is.* Başa takılan yirmilik altın. [DS]

çığılamak, [çık-mak > çık-ı-la-mak > çığ-ı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çıkın yapmak; bohçayı bağlamak. [DS]

çığıllık, -ğı [çığ-ıl-lık] *{ağız} is.* Çakıllı yer; çakıllık. [DS]

çığıltı, [çığ *(yans.)* > çığ-ıl-dı چیغلدی] *{OsT} is.* Çığlıkla karışık ses.

çığım, [? çığım] *{ağız} is.* Akraba. [DS]

çığın, [çigin > çığın] *{ağız} is.* Omuz başı. [DS]

çığındırık, -ğı [çıy *(yans.)* > çıy-ın-dırık > çığ-ındırık] *{ağız} is.* Sinirli ve yağsız et. [DS]

çığır[1], [*eT.* çığ-mak > çığ-ır > çığ-ır] *is.* **1.** Kar üzerinde çığın açtığı iz. **2.** *{ağız}* Karda kürekle açılan yol. [DS] **3.** Kar yolu; buz yolu. **4.** Hayvanların kırda sürekli geçmeleri sonucu açılan yol; keçi yolu; patika. *{ağız} (aym)* [DS] **4.** *{ağız}* İz. [DS] **5.** *mecaz.* Başkalarının takip edebileceği yeni bir tarz, yöntem veya yol. **6.** Büyük hattatların ortaya koydukları ve sonra gelenlerin benimsedikleri sanat yolu. 🗗 **çığır açmak,** *Yeni bir yol ve teknik ortaya koymak.* ‖ **çığırından çıkmak,** *(Bir iş, uygulama, düzen için) doğru ve uygun yoldan sapmak.*

çığır[2], [çığ-ır] *{ağız} sf.* Kel. [DS]

çığırdamak[1], [çığ *(yans.)* > çığ-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Ses çıkarmak. [DS]

çığırdamak[2], [çığ-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Pekmez, yoğurt vb. için) ekşiyip kabarmak; köpüklenmek. [DS]

çığırdeşmek, [çığ *(yans.)* > çığ-ır-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ir]* **1.** Kavga, gürültü etmek. **2.** İnatlaşmak. [DS]

çığırdık, -ğı [*eT.* çığ-mak *(dürmek, bağlamak)* > çığ-ır-dık] *{ağız} is.* **1.** Kara gürgen. **2.** Zeytin ağaçlarının çiçek açacağı zaman çıkardığı tomurcuk. [DS]

çığırdım, [çığır-mak > çığır-dı-m] *{ağız} is.* Düğünlerde, davetlilerin verdikleri hediyeleri abartarak söyleme geleneği. [DS]

çığırgan[1], [çığır-mak > çığır-gan] *sf.* **1.** Çağıran; çağırıcı. **2.** (Çocuk için) çok bağıran.

çığırgan[3], [çığ *(yans.)* > çığ-ır-gan] *is.* **1.** *zool.* Cırcır böceği. **2.** *bot.* Yabani menekşe.

çığırgan[2], [çığ *(yans.)* > çığ-ır-gan] *{ağız} is.* Pamuğu çekirdeğinden ayıran el çıkrığı. [DS]

çığırış, [çık / çığ *(yans.)* > çığ-ır-mak > çığ-ır-ış] *is.* Çağırma, bağırma eylemi veya biçimi.

çığırışmak, [çığ *(yans.)* > çığır-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Yüksek sesle birlikte bağrışmak; çığrışmak. [DS]

çığırma, [çık / çığ *(yans.)* çığ-ır-ma] *is.* Çağırmak işi.

çığırmak, [çık / çığ *(yans.)* > çık-ır-mak > çığ-ır-mak چیغرمق] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Birini çağırmak; ona seslenmek. **2.** Davet etmek; çağırmak. *{eAT} (aym)* **3.** *gçsz. f.* Bağırmak; haykırmak; çığlık koparmak. *{eAT} (aym)* **4.** Şarkı türkü söylemek. **5.** Bir kimse hakkında iyi konuşmamak; dedikodu etmek. [DS]

çığırnık, -ğı [çığ *(yans.)* > çığ-ır-(ı)n-ık] *{ağız} is.* Tarla kuşu; toygar. [DS]

çığırt, [çığ *(yans.)* > çığ-ır-t] *{ağız} is.* Taşlı yol; patika. [DS]

çığırtgan, [çığ-ır-t-gan] *{ağız} sf.* **1.** Çok bağıran; çığırtkan. **2.** Ağustos böceği. [DS]

çığırtı[1], [çık / çığ *(yans.)* > çığ-ır-mak > çığ-ır-tı] *{ağız} is.* Bağırma, çağırma sesleri; çığlık. [DS]

çığırtı[2], [çığ-ır-tı] *{ağız} is.* Davetiye. [DS]

çığırtı[3], [çığ-ır-tı] *{ağız} is.* Karda, kürekle açılan yol. [DS]

çığırtı[4], [çığ-ır-tı] *{ağız} is.* Hamile kadınların yüzünde görülen koyu renkli leke. [DS]

çığırtkan[1], [çık / çığ *(yans.)* > çığ-ır-mak > çığ-ır-t-kan] *sf.* **1.** Çok bağırıp çağıran. *{ağız} (aym)* [DS] **2.** *is.* Yüksek ses çıkararak bağırma ve çağırma işini yapan; tellal; münadi. **3.** Seyirci veya alıcı çekmek için bağırmak suretiyle davet eden kimse. **4.** *mecaz.* Çıkar uğruna başkalarını her yerde yüksek sesle öven kimse. **5.** Avcıların ötüşü ile kendi türünden olan kuşları etrafında toplaması için kullandıkları kuş. **6.** Avcıların kuşları yakına toplamak için kullandıkları kuş sesi çıkaran düdük. **7.** Eskiden çadır tiyatrolarına müşteri toplamak için yüksek sesle bağıran soytarı.

çığırtkan[2], [çığ-ır-t-kan] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çığırtkanlık, -ğı [çığırt-kan-lık] *is.* **1.** Halkın ilgisini çekmek için bağırıp çağırma. **2.** *mecaz.* Çıkar sağlamak içini birini övme. 🗗 **çığırtkanlık yapmak,** *Çıkarı dolayısıyla birini çok abartarak övmek.*

çığırtma, [çık / çığ *(yans.)* > çığ-ır-mak > çığ-ır-t-ma چیغرتە] *is.* **1.** Bağırıp çağırma işini yaptırmak işi. **2.** *müz.* Uzunluğu 20-30 cm. kadar, kamış veya kartal

kanadından yapılmış, üstte altı, altta tek deliği bulunan, tiz sesli bir tür kaval. *{OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Yumurtalı unun yağda kızartılması ile yapılan bir tür tatlı. [DS] **4.** *{ağız}* Domates, biber ve patlıcanın zeytinyağında kızartılması suretiyle yapılan yemek. [DS]

çığırtmacı, [çığırtma-cı] *is.* Çığırtma çalan kişi.

çığırtmaç[1]**, -cı** [çığırt-mak > çığırt-maç] *{ağız} is.* Tellal. [DS]

çığırtmaç[2]**, -cı** [çığırt-maç] *{ağız} is.* Yumurtalı unun yağda kızartılmasıyla yapılan tatlı. [DS]

çığırtmak, [çık / çığ *(yans.)* > çığ-ır-mak > çığ-ır-t-mak چیغرتق] *{eAT} {OsT} {ağız} gçl. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** Bağırtmak. [DK] **2.** İlan etmek. [DK] **3.** Davet etmek; çağırtmak. [DK] **4.** Bağırta bağırta zorlamak. [DS]

çığış, [çığ-ış / cığ-ış چیغیش] *is.* Çarpma, vurma ve sürtünme sonucu çıkan sesi bildiren yansımalı gövde. 🗗 **çığış çığış,** *{eAT} {ağız} 1. Çarpma ve vurma sesi çıkararak. 2. Harman savururken yabanın çıkardığı ses.* [DS]

çığışık, -ğı [çığ-ış-ık] *{ağız} is.* Bulgurcuk denilen kar tanesi. [DS]

çığışlamak, [çığ-ış-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Su için) hafif hafif akmak. [DS]

çığıştı, [çığ-ış-tı چغشتی] *{eAT} is.* Çakıl.

çığıt[1]**,** [çığ-ıt چیغیت / چغد] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Yüzde bulunan nokta nokta esmer lekeler; çil. **2.** *{ağız}* Hamile kadınların yüzünde bulunan koyu renkli lekeler. [DS]

çığıt[2]**,** [*eT.* çig-mek > çiğ-it > çığ-ıt چغد] *{OsT} is.* **1.** Pamuk çekirdeği. **2.** Çekirdek.

çığıt[3]**, -dı** [çığ-ıt] *{ağız} is.* Karda, kürekle açılan yol. [DS]

çığıtlanmak, [çığ-ıt-la-n-mak چغدلنمق] *{OsT} dönşl. f. [-ur]* (Yüz için) çillenmek.

çığız, [çığ-ız] *{ağız} is.* Oyunda hile yapan. [DS]

çığızlık, -ğı [çığız-lık] *{ağız} is.* Mızıkçılık. 🗗 **çığızlık yapmak,** *{ağız} Mızıkçılık etmek.* [DS]

çığla[1]**,** [Yun. tsihla *(ardıç kuşu)*] *{ağız} is.* Civcivden büyük fakat piliç sayılamayacak tavuk yavrusu. [DS]

çığla[2]**,** [Az. cılḫa *(katışıksız)*] *{ağız} is.* **1.** Üzerinde ot bitmeyen sert ve taşlı toprak. **2.** Kumlu toprak. [DS]

çığla[3]**,** [? çığla] *{ağız} is.* Pulluk. [DS]

çığlama[1]**,** [çığ-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Altına lahana yaprağı konularak pişirilen mısır ekmeği. **2.** Çiğ sütten yapılan peynir. [DS]

çığlama[2]**,** [*eT.* çī *(nem)* > çığ-la-ma] *{ağız} is.* Nemlenme. [DS]

çığlamak[1]**,** [çığ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Ağlamak. [DS]

çığlamak[2]**,** [çığ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** (Ceviz, badem, fındık vb. için) kabuğundan ayırmak. **2.** Mısır tanelerini koçanından ayırmak. **3.** Ağaç dallarını budamak. [DS]

çığlamak[3]**,** [çığ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hastalanmak. [DS]

çığlamak[4]**,** [çığ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Gururlanmak. **2.** Şımarmak. [DS]

çığlan, [çığ-lan] *{ağız} is.* Balık yatağı olan sığ su. [DS]

çığlı, [çığ-lı] *{ağız} is.* Çığı bulunan. 🗗 **çığlı kirpi,** *{ağız} Oklu kirpi.* [DS]

çığlık[1]**, -ğı** [çık / çığ *(yans.)* > çığ-lık] *is.* **1.** İnce ve keskin bir sesle acı acı haykırma; bağırma; feryat. **2.** Bir kişinin haykırarak söylediği kısa sözler. **3.** Gırtlakta ve yutakta titreşimlere yol açan şiddetli ve sürekli bir soluk vermeye dayalı seslenme. 🗗 **çığlığı basmak,** *Acı acı bağırmak; feryat etmek.*‖ **çığlık atmak,** *Acı acı bağırmak; feryat etmek.*‖ **çığlık çığlık,** *Çığlıklar atarak.*‖ **çığlık çığlığa,** *Çığlıklar atarak; çığlık içinde.*‖ **çığlık koparmak,** *Acı acı bağırmak; feryat etmek.*

çığlık[2]**, -ğı** [çığ[5] > çığ-lık] *{ağız} is.* Teras önüne ince çıtalardan yapılan korkuluk. [DS]

çığlık[3]**, -ğı** [çığ-lık] *{ağız} is.* Kekliğin öterken çıkardığı ses. [DS]

çığlıkçı, [çığ-lık-çı] *is.* Cenazelerde ölen ile yakınlığı olmayan fakat çığlıklar atarak yas tutan ve bunu meslek edinmiş kişi; ağıtçı; yasçı.

çığmak, [çığ-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Birdenbire koşmak; fırlamak. [DS]

çığmak, [çī *(nem)* > çığ-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** (Testi için) dışına su vermek; sızdırmak. **2.** Terlemek. [DS]

çığmalamak, [çığ-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ot ve benzeri şeyleri kökünden sökmek. [DS]

çığnak, -ğı [çığ-(ı)n-a-k] *{ağız} is.* **1.** Ayak altı. **2.** Çok çiğnenen yer. [DS] 🗗 **çığnağa gitmek,** *{ağız} Ayak altında ezilmek.* [DS]

çığnam, [çığ *(yans.)* > çığ-(ı)n-a-m چغنم] *{eAT} is.* Su sesini anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çığnam çığnam,** *{eAT} Çığıl çığıl; şırıl şırıl.*

çığnamak, [çığ-(ı)n-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Çiğnemek. [DS]

çığnık, -ğı [çığ-(ı)n-ık] *{ağız} is.* Ocak arkası. [DS]

çığra, [çığ-(ı)r-a] *{ağız} is.* Taşlı ve dar yol. [DS]

çığrak, -ğı [çığ-(ı)r-a-k] *{ağız} is.* → çığra. [DS]

çığremek, [*eT.* çıkrā-mak > çığra-mak / çığre-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Bıkmak. **2.** Tiksinmek. [DS]

çığrıh, [çığ-(ı)r-ık > çığrıḫ] *{ağız} is.* İp bükmekte kullanılan çıkrık. [DS]

çığrık[1]**, -ğı** [çığ-ır-mak > çığ(ı)r-ık] *{ağız} is.* Çığlık. [DS]

çığrık[2], **-ğı** [*eT.* *çıġ-ır-mak > çıġ-(ı)r-ī / çıġ-(ı)r-ık / çık-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Çıkrık. [DS] 🗗 **çığrık kapı,** *{ağız} Dar boğazlara yapılan parmaklıklı kapı.* [DS]

çığrık[3], **-ğı** [çığ *(yans.)* > çıġ-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Taşlı yol. [DS]

çığrık[4], **-ğı** [çıġ-(ı)r-ık] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çığrılmak, [çıġ(ı)r-ıl-mak چغرلق] *{eAT} edil. f. [-ır]* Çağrılmak; seslenilmek. [YE]

çığrıltı, [çığ *(yans.)* > çıġ(ı)r-ıl-tı] *{ağız} is.* Bağırma; haykırma; bağırtı; çığlık. [DS]

çığrınmak, [çıġ(ı)r-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Haykırmak; çığlık atmak. [DS]

çığrıntı, [çıġ(ı)r-ın-tı] *{ağız} is.* Çığlık. [DS]

çığrışma, [çık / çığ *(yans.)* çıġ-(ı)r-ış-ma] *is.* Hep beraber çığırma.

çığrışmak, [çık / çığ *(yans.)*> çıġ-(ı)r-ış-mak چغرشمق] *işteş. f. [-ır]* Hep birden çığırıp bağırarak gürültü etmek; *{eAT} {OsT} (aynı).*

çığrışdurmak, [çıġ-(ı)r-ış-dur-mak چغرشدرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Çığrıştırmak; bağrıştırmak; feryat ettirmek.

çığsak, -ğı [*eT.* cī > çıġ-sa-k] *{ağız} sf.* Nemli. [DS]

çığsık, -ğı [*eT.* çī > çıġ-sı-k] *{ağız} sf.* **1.** Nemli. **2.** (Yağmur için) sürekli olarak yağan. [DS]

çığsamak, [*eT.* çī > çıġ-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Nemlenmek; terlemek. [DS]

çığsımak, [*eT.* çıġ > çıġ-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Nemlenmek; terlemek. [DS]

çığşağı, [çığ *(yans.)* > çıġ-(ı)ş-a-ġı چغشاغی / چغشغی] *{eAT} {OsT} is.* **1.** İçine konulan küçük taş parçaları yüzünden sallandıkça ses çıkaran yuvarlak bir çocuk oyuncağı. **2.** Yoyo.

çığşağu, [çığ *(yans.)* > çıġ(ı)ş-a-ġu چغشاغو] *{eAT} is.* → çığşağı.

çığşağulu, [çıġ(ı)ş-a-ġu-lu چغشاغلو] *{eAT} sf.* Çığış çığış ses çıkartan; çağıltılı.

çığşak, -ğı [çığ *(yans.)* > çıġ(ı)ş-ak] *{ağız} is.* **1.** Karışıklık. **2.** Kırık; parça parça. **3.** *is.* Küçük taneli dolu. **4.** Taşlı arazi. **5.** Fincan oyunu sonunda kazanan tarafın diğer tarafa söylediği mâni. [DS]

çığşamak[1], [*eT.* caḫşa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Gevşemek; birbirinden ayrılmak. [DS]

çığşaınak[2], [çığ *(ekşi)* > çıġ(ı)ş-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ş(ı)-yor]* Ekşimek; bozulmak. [DS]

çığşana, [Far. şeşḫāne] *{ağız} is.* Eski bir tüfek cinsi. [DS]

çığşaşmak, [çıġ(ı)ş-a-ş-mak چیغشاشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* "Çığış çığış" madenî sesler çıkarmak; cıkırdamak.

çığşatmak, [çıġ(ı)ş-a-t-mak چغشدمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* "Çığış çığış" sesi çıkartmak; cıkırdatmak.

çığşırılmak, [çıġ(ı)ş-ır-ıl-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Yapılacak iş varken tembel tembel oturmak. [DS]

çığşıtmak, [çıġ(ı)ş-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Biraz haşlamak. [DS]

çığu, [çık / çığ *(yans.)* > çıġ-u چغو] *{eAT} is.* Çığırış; çığlık; haykırma.

çıh[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıh-şa-gu*

çıh[2], [çıh *(yans.)*] *is.* Hayvan çağırma ya da kovalama ünlemi. *çıh çıh, çıh-e çıhe*

çıh, [çık > çıḫ] *{ağız} sf.* Saf; temiz; dolgun. [DS]

çıhansı, [Çin. chih han ssü] *{eT} is.* Nakışlı bir tür Çin ipeklisi. [DLT]

çıhar, [çık-ar > çıḫar] *{ağız} is.* **1.** Çıkar. **2.** Kâr. **3.** Yarar; fayda. [DS]

çıhari, [çıkar-mak > çıḫari / çıkari] *{ağız} is.* **1.** Dışarı. **2.** Kır; yaban. [DS]

çıharmak, [çıḫ-ar-mak چخرمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* Çıkarmak.

çıhartmak, [çık-ar-t-mak > çıḫart-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çıkartmak. [DS]

çıhı, [çığ-mak > çık-ı > çıḫı] *{ağız} is.* Küçük bohça; çıkın; torbacık. [DS]

çıhıh, [çık-ık > çıḫ-ıḫ] *{ağız} sf.* Çıkık. [DS]

çıhın, [çık-ın > çıḫ-ın] *{ağız} is.* Çıkın. [DS]

çıhınlamak, [çıkın-la-mak > çıḫın-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çıkın yapmak; çıkınlamak. [DS]

çıhışdıh, [çık-ış-tık > çıḫışdıḫ] *{ağız} is.* **1.** Karşı gelme; dövüşme. **2.** Ödeşme; anlaşma. [DS]

çıhışmak[1], [çık-ış-mak > çaḫ-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Dövüşmek. [DS]

çıhışmak[2], [çık-ış-mak > çıḫ-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Yeterli gelmek; yeter olmak. [DS]

çıhla, [çık-la > çıḫla] *{ağız} sf.* Yalnız; arı. [DS]

çıhma, [çık-ma > çıḫma] *{ağız} is.* Vücutta çıkan başsız çıban. [DS]

çıhmak, [çıḫ-mak چخمق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* Çıkmak.

çıhşağu, [çık / çığ *(yans.)* > çık(ı)ş-a-ġu / çıḫ(ı)ş-a-ġu چخشاغو] *{eAT}* → çığşağı.

çıhşana, [Far. şeşḫane] *{ağız} is.* → çığşana. [DS]

çıjmak, [çıj-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* (Yağırlı hayvan için) binerken veya yük sarıldığında acıdan belini çöktürmek. [DLT]

-çık[1], [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → -cık.

-çık[2], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* → -çak.

çık[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, me-

tal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çık-ır çıkır, çık+çık-a, çık-ra-n-cık, çık-şa-mak, çık-şa-ğı*

çık[2], [çīk] *{eT} is.* Çok küçük bir ses; ses; çıt. [DLT] 🗗 **çık et köreyin,** *{eT} Çıt çıkar da göreyim.*

çık[3], [Çin. ç'ik] *{eT} is.* Ayak (uzunluk ölçüsü). [Gabain]

çık[4], [çık چق] *{eT} {eAT} {ağız} sf.* Karışık olmayan; temiz; arı; yalnız; sade; safi; halis; sırf; salt.

çık[5], [çık] *{ağız} is.* **1.** Çıkın; bohçacık. **2.** Torbacık. [DS]

çık[6], [çık] *{ağız} is.* Aşığın düz tarafı. [DS]

çıka, [cağa > çıka] *{ağız} is.* **1.** Kız çocuğu. **2.** Yaramaz çocuk. [DS]

çıkacak[1]**, -ğı** [çık-acak] *is.* Hamamlarda dışarıya çıkarken kurulanmak için verilen havlu.

çıkacak[2]**, -ğı** [çık-acak] *{ağız} is.* Hayvanların otlamasına yarayan yer. [DS]

çıkagelme, [çık-a+gel-me] *is.* Beklenmedik bir anda çıkıp gelmek işi.

çıkagelmek, [çık-mak+gel-mek] *gçsz. f. [-ir]* Beklenmedik bir anda gelivermek.

çıkagörmek, [çık-mak+gör-mek چيقه كورمك] *{eAT} gçsz. b. f. [-ür]* Çıkmaya çalışmak; çıkmaya bakmak. [YE]

çıkak, -ğı [çık-ak] *is.* **1.** Çıkış yeri; kaynak; mahreç. **2.** *dbl.* Ses yolundaki organlardan birinin kapanması, daralması gibi hareketlerle sesin meydana geldiği yer; boğumlanma noktası; mahreç. **3.** *{ağız}* Kaynak; memba. [DS] **4.** *{ağız}* Tahta ya da çıtada, ağacın ortadan kenara doğru uzanan büyüme çizgisi. [DS] **5.** *{ağız}* Ahırdaki su ve gübreyi dışarı akıtmakta kullanılan delik. [DS]

çıkakoymak, [çık-mak+koy-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Çıkagelmek. [DS]

çıkal, [? çıkal] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

çıkalamak, [çık-ı-la-mak > çıka-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çıkınlamak; bohçalamak. [DS]

çıkan[1]**,** [çık-an] *sf.* **1.** Çıkma eylemini yapan. **2.** (Işık, dalga, parçacık için) bir ortamı geçerek terk eden.

çıkan[2]**,** [çıkan] *{eT} is.* Yeğen; kuzen; teyzezade; hala veya teyze oğlu. [DLT] [ETY] [Gabain] [Tekin]

çıkan[3]**,** [Çin. chiang-chün] *{eT} is.* Bir unvan. [ETY]

çıkana, [? çıkana] *{ağız} is.* Kız kardeşinin çocuğu; yeğen. [DS]

çıkançu, [çıkan-çu] *{ağız} is.* Eski kayınbirader. [DS]

çıkanmak, [çık-an-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Çiğnenmek; ayaklar altında çiğnenmek. **2.** Sakınmak, çekinmek; korkmak; gerilemek. [Nevâyî]

çıkar[1]**,** [çık-ar] *is.* **1.** Bir kişinin yararına olan şey; menfaat, *(1935).* **2.** Bir kişinin yalnız kendine yarar sağlayan şey. **3.** *{ağız}* Hedefe götüren; sonuç verdirici; çare; yol. [DS] **4.** *sf.* Yararlı; uygun; iyi sonuç veren. 🗗 **çıkarına bakmak,** *Kendinden ve kendi menfaatinden başka bir şey düşünmemek.*‖ **çıkar budak,** *{ağız} Kurumuş kerestede bulunan budak.* [DS]‖ **çıkar yol,** *Kurtuluş yolu; çare.*

çıkar[2]**,** [çık-ar] *{ağız} is.* Kız. [DS]

çıkarcı, [çık-ar-cı] *sf.* Yalnız kendi çıkarını gözeten; kendinden başkasını düşünmeyen; menfaatçi; menfaatperest.

çıkarcılık, -ğı [çık-ar-cı-lık] *is.* Yalnız kendi çıkarını düşünme; menfaatçilik; menfaatperestlik.

çıkarı, [çık-ar-ı] *{ağız} zf.* **1.** Dışarı. **2.** *is.* Kır. [DS]

çıkarıcı, [çık-ar-ıcı] *is.* Çıkarma işlevini yapan alet veya makine.

çıkarılış, [çık-ar-ıl-ış] *is.* Çıkarılma eylemi ve biçimi.

çıkarılma, [çık-ar-ıl-ma] *is.* Çıkarmak eylemi.

çıkarılmak, [çık-ar-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çıkarılmak eylemi. **2.** Herhangi biri tarafından çıkarma eylemi uygulanmak.

çıkarım, [çık-ar-ım] *is.* **1.** Çıkarmak eylemi ve sonucu. **2.** *man.* Verilmiş olan önermelerden bir sonuca ulaşma işlemi; çıkarsama. **3.** Bu işlemin sonucu; çıkarsama, *(1935).* **4.** *dbl.* Üretici dilbilgisinde, cümlenin bir öğesini başa veya sona koymak için normal yerinden almaya dayanan dönüştürüm.

çıkarınmak, [çıkar-ın-mak چقرينمق] *{eAT} edil. f. [-ır]* Çıkarılmak.

çıkarınılmak, [çık-ar-ın-ıl-mak چقرينلمق] *{eAT} edil. f. [-ır]* Çıkarılmak.

çıkarış, [çık-ar-ış] *is.* Çıkarma eylemi veya biçimi.

çıkarlı, [çık-ar-lı] *{ağız} sf.* İçinde yabancı madde bulunan; karışık. [DS]

çıkarma[1]**,** [çık-ar-ma] *is.* **1.** Çıkma işini yaptırma eylemi. **2.** *as.* Düşman topraklarında önemli bir yeri ele geçirerek oraya asker, araç, silah ve mühimmat yerleştirme harekâtı. **3.** *mat.* Aritmetikte dört temel işlemden ikincisi; toplamanın ters işlemi. **4.** *tıp.* Organizmada mevcut zararlı bir maddeyi veya ağrılı ve yararından çok sağlık için zararı bulunan bir organı alma işlemi. **5.** Sindirim veya metabolizma sonucu ortaya çıkan değişik maddeleri dışarı atma işlemi. 🗗 **çıkarma işareti,** *Matematikte çıkarma işleminin yapılacağını belirten (–) işareti; eksi.*

çıkarma[2]**,** [çık-ar-ma] *{ağız} is.* Balkon. [DS]

çıkarma[3]**,** [çık-ar-ma] *{ağız} is.* **1.** Kız gelin etme. **2.** *folk.* Düğün ve nişan sırasında karşı tarafın yakınlarına karşılıklı olarak gönderilen hediye. [DS]

çıkarmak, [*eT.* çık-mak > çık-ar-mak چيقرمق] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin çıkmasını sağlamak; içerden dışarıya hareket ettirmek. **2.** Gizli veya örtülü bir şeyi görünmesi için ortaya koymak. **3.** Bir şeyi bulunduğu yerden dışarı almak. **4.** Bir kişiyi işinden veya bulunduğu topluluktan dışarı atmak. **5.** Bir şeyi bulunduğu yerden daha yüksek olan bir yere götürmek; yükseltmek; *{eAT} (aynı).* **6.** Dışarıya uzatmak. **7.** Açıklık yere götürmek. **8.** Ayırmak; atmak.

9. Sahnede ve televizyonda görünmesini sağlamak. **10.** Giyecekleri vücuttan üzerinden sıyırıp atmak; soyunmak. **11.** Birini veya bir şeyi tanımak; anlamak; kavramak; bulmak; bilmek. **12.** Birinin gizli kalması gereken şeylerini açığa vurmak; açık etmek; aşikâr etmek. **13.** *mecaz.* Elde etmek. **14.** Ulaştırmak; eriştirmek **15.** Çok hoşlanmak. **16.** Geçimini sağlamak; ihtiyaçlarını karşılayabilmek. **17.** Öfkesini veya kinini başkasına yöneltmek; intikam almak. **18.** Yayımlatmak; neşretmek. **19.** *mecaz.* Vermek. **20.** Vücutta sivilce ve yaralar çıkmasına sebep olan bir hastalığa tutulmak. **21.** Bir kısmını atmak; elemeye tabi tutmak; gereksiz görülen şeyleri almamak; bırakmak; silmek; yok etmek. **22.** Bir kişiyi bilinen özelliklerinden uzaklaştırmak. **23.** Derinde bulunan su, kömür, petrol ve maden gibi maddelerin yeryüzüne çıkmasını sağlamak; elde etmek. **24.** *mat.* Üçüncü bir sayı elde etmek için bir sayıdan başka bir sayıyı eksiltmek. **25.** (Kir ve leke için) yok etmek; temizlemek. **26.** Haberci göndermek. **27.** Ses, ışık ve ısı yaymak. **28.** Birini, bir şeyi veya bir olayı unutmak; aklından gitmek; zihninden silmek. **29.** Bir müzik parçasının melodisini çalınayı başarmak. **30.** *as.* Bir ülkeye veya adaya, kıyıya askerî birlik, araç gereç ve mühimmat götürüp yerleştirmek. **31.** Bir şeyi yükseltmek. **32.** Bir şeyin kopyasını veya örneğini çoğaltmak. **33.** Birinin para harcamasına sebep olmak. **34.** Bir şeyi belli bir paraya mal etmek. **35.** Açıklamak, söylemek; gizliliği kaldırmak. **36.** Doğruluktan sapıtmak. **37.** Eğitmek, yetiştirmek; mezun etmek. **38.** Kusmak. **39.** Bir kavgaya, tartışmaya veya savaşa sebep olmak; böyle bir şeyi başlatmak. **40.** Dedikodu, söylenti gibi şeylerin yayılmasına sebep olmak. **41.** Sonunu getirmek; bir işi bitirmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **42.** Üretmek; imal etmek; tamir etmek; yapmak. **43.** İcat etmek. **44.** Piyasaya sürmek. **45.** Birine bir niteliğin yüklenmesine sebep olmak. **46.** (Kanun, yönetmelik, emir için) düzenlemek, yayınlamak; kararlaştırmak; yapmak. **47.** Bir kimseye yiyecek, içecek sunmak. **48.** Organizmada bulunan bir şeyi dışarı atmak. **49.** (Belirtilen zaman ya da süre için) yaşamak; ermek. **50.** *{ağız}* Resim yapmak. [DS] ◻ **çıkarmak etmek,** *{eAT} Çıkarmak istemek; çekmek istemek.*

çıkarmış, [çıkar-mak > çıkar-mış] *is. argo.* Bir erkeğin genelevden çıkarıp evlendiği ya da metres edindiği kadın.

çıkarsama, [çık-ar-sa-ma] *is. man.* Doğru kabul edilen bir önermeden düşünce yoluyla yeni bir önerme elde etme; intikal, *(1942).*

çıkarsız, [çık-ar-sız] *sf.* **1.** Belli bir çıkara dayanmayan. **2.** *zf.* Bir çıkar gözetmeden.

çıkart, [çık-ar-t] *{ağız} is.* Yer elması. [DS]

çıkartı, [çıkar-tı] *is.* **1.** Organizmadan dışarı atılan maddeler. **2.** İnsan ve hayvanların dışarı attıkları artık maddeler; dışkı; sidik; ter.

çıkartıcı, [çıkar-t-ıcı] *is. fot.* Mavi, yeşil ve kırmızıya duyarlı üst üste konmuş üç tabakadan meydana gelen fotoğraf filmi kullanma esası ve buna dayalı fotoğraf çekme işlemi.

çıkartılma, [çıkar-t-ıl-ma] *is.* Çıkartılmak eylemi.

çıkartılmak, [çıkar-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çıkartmak eylemi yapılmak. **2.** Hakkında çıkartma işlemi uygulanmak.

çıkartma, [çıkar-t-ma] *is.* **1.** Çıkarma işini yaptırma eylemi. **2.** Kâğıt, cam, porselen gibi maddelerin üzerine resim geçirme işlemi. **3.** Bu yöntemle yapılmış resim. **4.** *{ağız}* Balkon. [DS] **5.** *{ağız}* Üzerinde tahıl kurutmak için eve bitişik olarak yapılan meyilli tavan. [DS] **6.** *sf.* Bir çıkıntı, çıkma meydana getiren. **7.** Çıkarılmış olan; çıkarılıp atılan. **8.** *{ağız}* Terbiyesiz. [DS]

çıkartmaç, [çıkar-t-maç] *{ağız} is.* Karanın denize doğru uzanan kısmı; burun. [DS]

çıkartmak, [çıkar-mak > çıkar-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çıkarma eylemini başka birisine yaptırmak.

çıkaturmak, [çık-mak + tur-mak چقه طورمق] *{eAT} gçsz. b. f. [-ur]* Çıkmakta olmak.

çıkavarmak, [çık-mak+var-mak چقه وارمق] *{eAT} gçsz. b. f. [-ur]* Ansızın gitmek; habersizce varmak; çıkagelmek.

çıkcanlı, [çık+can-lı] *{ağız} sf.* Aceleci. [DS]

çıkcanlık, -ğı [çık+can-lık / çık+can-lı-lık] *{ağız} is.* Acelecilik. [DS]

çıkcanlılık, -ğı [çık+can-lı-lık] *{ağız} is.* Sabırsızlık. [DS]

çıkçıka, [çık *(yans.)* > çık+çık-a] *{ağız} is.* **1.** Dokuma tezgâhlarında ayakçaklar ile gücüleri aşağı yukarı hareket ettiren makaralar. **2.** Yoyo denilen oyuncak. [DS]

çıkğan, [çık-gan] *{ağız} sf.* (Ayak, bilek, kol için) çıkık. [DS]

çıkı, [*eT.* çıġ-mak *(dürmek, toparlamak)* > çık-ı جبقی] *{ağız} is.* **1.** Çıkın; küçük bohça; *{OsT} (aynı).* **2.** Büyük düğüm. **3.** Sofra bezi. **4.** Nişan töreni. **5.** *mecaz.* Türban. [DS]

çıkıcı, [çık-ıcı] *is.* **1.** Döküm sırasında kalıp ile döküm ergimiş döküm malzemesi arasında kalan hava veya oluşan gazların boşaltılması için bırakılan küçük delik. **2.** *sf.* Çıkan, yükselen. ◻ **çıkıcı aralık,** *müz. İlk sesi pes, ikinci sesi tiz olan aralık.*‖ **çıkıcı dizi,** *müz. Sesleri pesten tize doğru sıralanan dizi.*‖ **çıkıcı ezgi,** *müz. Pesten tize doğru seyreden ezgi.*‖ **çıkıcı makam,** *müz. Seyri durak perdesinden veya dolaylarından başlayan makam.*

çıkık, -ğı [çık-mak > çık-ık] *sf.* **1.** Normal hizasında olmayıp dışarı doğru taşkınlık yapan; çıkıntılı. **2.** Bedende normal yüzeylerden daha fazla çıkıntı ya-

pan. **3.** *tıp.* (Organ için) kemiği yerinden oynamış. **4.** *{ağız}* Normal olmayan; uğursuz; netameli. [DS] **5.** *is.* Kemiklerin eklem yüzeylerinin birbirinden ayrılması. **6.** *{ağız}* Kirli çamaşır. [DS]

çıkıkçı, [çıkık-çı] *is.* Kırıkları, çıkıkları ve burkulmaları tedavi etmekte ustalaşmış ve bunu meslek edinmiş kimse; sınıkçı; kırıkçı.

çıkıkçılık, -ğı [çıkık-çı-lık] *is.* Çıkıkçının yaptığı iş veya mesleği.

çıkıl[1]**,** [çığ *(yans.)* > çık-ıl / çakıl / çağıl] *{ağız} is.* Küçük taş parçaları. [DS] 🗗 **çıkıl çıkıl,** *{ağız} Çağıltılı sesler çıkararak.* [DS]

çıkıl[2]**,** [çığ-mak > çığ-ıl] *{ağız} sf.* **1.** Düğümlü. **2.** Karışık. [DS]

çıkıl[3]**,** [çık *(yans.)* > çık-ıl] *{ağız} is.* Vücutta meydana gelen kabarcıklar. [DS]

çıkılı, [*eT.* çığ-mak > çıkı-lı] *sf.* **1.** Düğümlü. **2.** Karışık.

çıkılama, [çıkı-la-ma] *is.* Çıkı durumuna getirmek işi.

çıkılamak[1]**,** [çığ-mak > çık-ı-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi çıkın yapmak; çıkın içine koymak. **2.** *{ağız}* Bohçalamak; çıkın yapmak. [DS] **3.** *mecaz.* (Baş için) iyice sarmak; örtmek; sıkıca bağlamak; türban takmak.

çıkılamak[2]**,** [çık *(yans.)* > çıkı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Tavuk, kuş vb. için) kişelemek; kovalamak. [DS]

çıkılanma, [çıkı-la-n-ma] *is.* Çıkın durumuna getirilmek işi.

çıkılanmak, [çıkı-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Çıkın durumuna getirilmek; çıkın içine konulmak.

çıkılma, [çık-mak > çık-ıl-ma] *is.* Çıkma işinin yapılması eylemi.

çıkılmak, [çık-mak > çık-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çıkma eylemi yapılmak; dışarıya uğranmak. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** (Kat, balkon vb.) inşa edilmek; yapılmak.

çıkım[1]**,** [çık-mak > çık-ım] *sf.* **1.** (Ekin biçme, çift sürme için) bir defada tarlanın bir ucundan öbür ucuna kadar gidilebilecek genişlikte olan. **2.** *is.* Evlek; bir ekimlik yer.

çıkım[2]**,** [çık-mak > çık-ım] *{ağız} is.* Ürün. [DS]

çıkım[3]**,** [çığ-mak > çık-ım] *{ağız} is.* Çıkın; bohça. [DS]

çıkımsız[1]**,** [çıkım-sız] *{ağız} sf.* Verimsiz. [DS]

çıkımsız[2]**,** [çıkım-sız] *{ağız} sf.* (Kişi için) sözünde durmayan. [DS]

çıkın, [*eT.* çığ-mak *(toplamak, dürmek)* > çık-ın] *is.* İçine konan şeyi örtecek şekilde çapraz uçları birbiri üstüne getirip bağlanan büyükçe mendil, bohça cinsi bir bez. 🗗 **çıkın etmek,** *Bir şeyi çıkın içine koyup bağlamak; çıkın yapmak; çıkınlamak.*

çıkındırık, -ğı [Far. çukundur => çıkındırık] *{ağız} is.* **1.** Pancar. **2.** Pazı kökü. [DS]

çıkınlama, [çıkın-la-ma] *is.* Çıkın yapma eylemi.

çıkınlamak, [çıkın-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir şeyi çıkın içine koyup bağlamak; çıkın etmek.

çıkıntı[1]**,** [çık-mak > çık-ıntı] *is.* **1.** Düz bir yüzeyden dışarı çıkan tümsek ya da uzantı. **2.** Yazıda satırların dışına yapılan ekleme veya düzeltme. **3.** Bir binanın balkon gibi dışa taşan unsurları; balkon. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** Dökümü yapılmış bir makine parçasının başka bir parçaya eklenmesi için yapılmış eklenti. **5.** *argo.* Sigara. **6.** (Kişi için) davranışları ile çevresindekilere rahatsızlık veren.

çıkıntı[2]**,** [çık-ıntı] *{ağız} is.* Fayda; kâr. [DS]

çıkıntı[3]**,** [çık-ıntı] *{ağız} is.* **1.** Sürü içinde işe yaramayan koyun. **2.** Kirli çamaşır; kirlendiği için çıkarılan çamaşır. **3.** İşe yaramayan eşya. [DS] **4.** *sf.* İşe yaramaz; eski.

çıkıntıcık, -ğı [çıkıntı-cık] *is. zool.* Bazı kavkılı canlıların kavkısının yüzeyinde iki çizgi ile sınırlanmış küçük çıkıntı.

çıkıntılı, [çık-ıntı-lı] *sf.* Çıkıntısı olan.

çıkıntısız, [çık-ıntı-sız] *sf.* Çıkıntısı olmayan.

çıkır, [çıkır *(yans.)*] *is.* Birbirine sürten metal veya katı cisimlerin çıkardığı ses. 🗗 **çıkır çıkır,** *Çıkır sesleri çıkararak.*

çıkırancık, -ğı [çık *(yans.)* > çıkır-a-n-cık] *{ağız} is.* Bir çeşit tahterevalli. [DS]

çıkırcak, -ğı [çıkır-cak] *{ağız} is.* Tarlalarda, hayvanların geçmesine yarayan kapı. [DS]

çıkırık, -ğı [çıkır-ık / çık(ı)-r-ık] *is.* → çıkrık.

çıkış[1]**,** [çık-ış چقش] *{eT} {ağız} is.* Çıkar; menfaat. [DLT] [KB] [DS] 🗗 **çıkış etmemek,** *{eAT} Kazanç elde edememek; kâr edememek.*

çıkış[2]**,** [çık-ış] *is.* **1.** Çıkma eylemi ve biçimi. **2.** Hareket; gidiş; azimet. **3.** Bir yerden çıkmak için kullanılan kapı veya geçit; çıkılacak yer. **4.** Çıkma zamanı; iş veya okul bitimi. **5.** Beklenmedik bir zamanda, araya girerek yapılan sert konuşma. **6.** Yokuş; tırmanış. **7.** *havc.* Havacılıkta pilotların uçuşa gitmeleri; uçuş yapmaları; sorti. **8.** *spor.* Yağlı güreşte pehlivanların tutuşmadan önce seyircilere doğru çalım yaparak yürümeleri. **9.** *spor.* Verilen bir işaretle yarışa başlamak; depar. **10.** *gnşl.* Yükselme; ilerleme. **11.** Bir yerden ya da işten ayrılma işlemi ve bununla ilgili belge. 🗗 **çıkış almak,** *İşten ayrılmak.*‖ **çıkış belgesi,** *1. Bir okulu bitirenlere diploma yerine verilen geçici mezuniyet belgesi. 2. Bir malın ülke dışına çıkış iznini gösteren belge.*‖ **çıkış eylemek,** *{eAT} Sert sözlerle saldırmak; azarlamak.*‖ **çıkış hakemi,** *spor. Yarışın kurallara uygun başlayıp başlamadığını denetleyen hakem.*‖ **çıkış kapısı,** *Binalarda dışarı çıkmayı sağlayan veya sadece bu iş için ayrılmış olan kapı.*‖ **çıkış noktası,** *1. Bir şeye başlanan yer. 2. Bir görüş veya düşünceye temel alınan olay, durum veya ana fikir.*‖ **çıkış vermek,** *Eline bir belge vere-*

rek işten veya okuldan uzaklaştırmak.|| **çıkış yapmak,** *Bir tartışmada karşıt düşüncede olanları yenmek için sert konuşmak.*‖ **çıkış yolu,** *Çözüme götürecek yol veya teknik.*

çıkış[3], [çık-ış] *{ağız} is.* Ürün. [DS]

çıkışık, -ğı [çık-ış-ık] *{ağız} is.* Değişme; takas. [DS] 🗗 **çıkışık yapmak,** *{ağız} Değişmek.* [DS]

çıkışlı, [çık-ış-lı] *sf.* **1.** Bir okulu bitirmiş olan. **2.** Bitirdiği okuldan çıkış belgesi almış bulunan. **3.** Bir iş yerinden çıkış belgesi verilerek kovulmuş bulunan.

çıkışlık, -ğı [çık-ış-lık] *{ağız} is.* Gelin olacak kıza, ailesi tarafından yapılan elbise. [DS]

çıkışma, [çık-ış-ma] *is.* **1.** Yeterli olmak eylemi. **2.** Azarlamak eylemi.

çıkışmak[1], [çık-ış-mak چقشمق] *işteş. f. [-ur]* **1.** *{eT}* Çıkmakta yardım ve yarış etmek; birlikte çıkmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Hesaplaşma sonucu uzlaşmak. [DS] **3.** *{eAT} dönşl. f.* Başa çıkmak.

çıkışmak[2], [*eT.* çık-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* Yeterli miktarda olmak; bu miktara ulaşmak; kâfi gelmek.

çıkışmak[3], [çık-ış-mak] *dönşl. f. [-ır]* Birini sert sözlerle azarlamak; uyarmak.

çıkıştağı, [çığ *(yans.)* > çık-(ı)ş-ağı > çıkıştağı] *{ağız} is.* Hayvanları yürütmek için kullanılan ucu çivili tahta. [DS]

çıkıştırma, [çık-ış-tır-ma] *is.* Gereken miktara ulaşmasını sağlama eylemi.

çıkıştırmak, [çık-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Gereken miktara ulaşmasını sağlamak; tamamlamak.

çıkıt[1]**, -dı** [çık-ıt] *is.* **1.** Çıkış yeri; kaynak; mahreç. **2.** *dbl.* Ses yolundaki organlardan birinin kapanması, daralması gibi hareketlerle sesin meydana geldiği yer; boğumlanma noktası; mahreç.

çıkıt[2]**, -dı** [çık-ıt] *{ağız} is.* Ürün. [DS]

çıkıt[3]**, -dı** [çık-ıt] *{ağız} is.* Un yapmak için değirmene getirilen buğdaydan öğütülemeyecek derecede kalan artıklar. [DS]

çıkıt[4]**, -dı** [çık-ıt] *{ağız} is.* Kirli çamaşır. [DS]

çıkıtlık, -ğı [çık-ıt-lık] *{ağız} is. folk.* **1.** Gelin olacak kıza ailesi tarafından yapılan elbise. **2.** Evlenme sırasında kız tarafının istediği para. [DS]

çıkkır, [çık *(yans.)* > çık-kır] *{ağız} is.* Ağaç gövdesinden oyulmuş su kabı. [DS]

çıkla[1], [çak *(tam)* > çık[4] > çılç-la] *{ağız} zf.* **1.** Tamamen; büsbütün. **2.** *sf.* Arı; saf; yalnız. **3.** Tıpkı; aynı. [DS]

çıkla[2], [Yun. tsihla *(ardıç kuşu)*] *is.* Civcivle piliç arası büyüklükte tavuk yavrusu.

çıkla[3], [Mac. cilga => cılga > çıkla] *{ağız} is.* Taşlı yol. [DS]

çıklamak, [çık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Toprağa atılan tohum için) çimlenmeye başlamak; çatlamak. [DS]

çıklı[1], [çık-lı] *{ağız} sf.* **1.** Sade; saf; arı; katışıksız; yalnız. **2.** Tamamen; hep; tüm. [DS]

çıklı[2], [çık-lı] *{ağız} is.* **1.** Çember (oyuncak). **2.** Ekmek pişirmekte kullanılan sacın üstüne konulan demir çember. [DS]

çıklık, -ğı [çıt-lık > çık-lık] *{ağız} is.* **1.** Çitlembik meyvesi; çıtlık. **2.** Hindiba. [DS]

çıkma, [çık-ma چیقمه] *is.* **1.** Dışarıya doğru taşma, gitme, yönelme veya fırlama eylemi. **2.** Binalarda dışarıya doğru yapılmış çıkıntılı bölme; balkon; cumba. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Bir binanın yanına ek olarak yapılan kısım. [DS] **4.** Hamam havlusu veya kurulanma takımı. **5.** Yazılı bir sayfanın kenarına eklenmiş konu ile ilgili not; derkenar. **6.** *{ağız}* Merdiven. [DS] **7.** Kirli çamaşır. **8.** *{ağız}* Bir odanın içinden geçilerek merdivenle çıkılan oda. [DS] **9.** *{ağız}* Sedir. [DS] **10.** *{ağız}* Yara. [DS] **11.** *{ağız}* Kına yakılırken ellere, ayaklara bir takım nakışlar çıkarmak için kullanılan oyulmuş muşamba. [DS] **12.** *tar.* İmparatorluk döneminde, acemi ocağı ile ocak dışındaki hizmetlerde bulunanlardan yeniçeri ocağına alınmaları hâlinde yapılan kayıt ve kabul işlemi. **13.** *tar.* Saray hizmetlerinde bulunanların dışarıda görevlendirilmeleri. **14.** *tar.* Saray mensuplarının bir daireden diğer daireye ya da bir odadan diğer odaya nakledilmeleri işlemi. **15.** *sf.* Dışarı taşmış, çıkıntı yapmış olan. 🗗 **çıkma başı,** *tar. Saray görevlilerinin saltanat değişiklikleri sırasında saray dışı hizmette en yüksek rütbe veya memuriyet ile görevlendirilenlerine verilen unvan.*‖ **çıkma durumu,** *dbl. İsim ve isim soyundan bir kelimenin anlamında çıkış gösteren durum; -den hâli.*‖ **çıkma kule,** *mim. Kale bedenleri üzerine bindirme usulle dışarıya doğru taşkın olarak yapılan küçük kulelere verilen ad.*|| **çıkma su,** *{ağız} Kaynak suyu.* [DS]

çıkmak[1], [taş-ık-mak > *tış-ık-mak [EREN] > çıkmak چیقم] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Bir yerden, bir yerin içinden dışarı varmak. *{eT} (aynı): Evden çıktılar.* **2.** Fırlamak; kopmak. *Kanca çividen çıktı.* **3.** (Kapalı yerde veya örtülü, gizli olan şeyler için) görünür olmak. *Yalanı ortaya çıktı.* **4.** Bir okulu bitirmek; mezun olmak. *Üniversiteden 1960'da çıktı.* **5.** (Bir yerden, işten) ayrılmak; uzaklaşmak; ilgisini kesmek; istifa etmek. *Sözleşme süremi doldurunca buradan da çıkacağım.* **6.** (Hapishane vb. yer için) süresini doldurup serbest kalmak. *Tam on yıl sonra çıktı.* **7.** Başka bir şeyden meydana gelmek. *İki hidrojen bir oksijenden su çıkar.* **8.** (Kumaş vb. için) yetmek; yetişmek; yapılabilmek; yeterli gelmek. *Bundan bir elbise çıkar mı bilmem.* **9.** Eksilmek; azalmak; indirilmek. *Borcun birazını çıkmışlar.* **10.** Yüksekteki bir yere varmak; yükselmek; tırmanmak. *Biz dağa çıkacağız.* **11.** (Yapı ve bina için) yapılmak; bina edilmek; yükselmek. *Üçüncü katı*

da çıktılar. **12.** Bir evden başka bir eve taşınmak. *Baba evini bırakıp kiraya çıktılar.* **13.** Birinin şansına, talihine düşmek. *Bana da suyun kıyısındaki bahçe çıktı.* **14.** (Tahminler, varsayımlar) gerçekleşmek; söylenenlerin gerçek olduğu anlaşılmak; doğrulanmak. *Dedikleri aynen çıktı.* **15.** Gitmek, yola koyulmak. *Yola akşam çıktılar.* **16.** Kapalı bir şey açıldığında birdenbire görünüvermek; ortalıkta görülüvermek. *Paketten oyuncak ayı çıktı.* **17.** Elde edilmek; sonuç olarak meydana gelmek; sağlanmak. *Çıka çıka bir kile un çıktı.* **18.** Belirli bir fiyata mal olmak; (o kadar) bedel ödenmek. *Kendim öreyim dedim ama bana pahalıya çıktı.* **19.** Sahnede oynamak; rol almak; bir tipi canlandırmak; televizyonda görünmek. *İlk defa okul müsamerelerinde sahneye çıktı.* **20.** Varmak, ulaşmak; sonuçlanmak. *Bu yol başarısızlığa çıkar.* **21.** (Denizden) karaya ayak basmak; kıyıya varmak. *Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.* **22.** Rütbe ve makamca daha üst birinin yanına varmak. *Doğru kaymakama çıktı.* **23.** (Boya için) bulaşmak; geçmek. *Resimler sayfanın karşısına çıkmış.* **24.** (Söylenti ve haber için) duyulmak; yayılmak. *Gün geçmeden adı çıktı.* **25.** Bir yere doğru gitmek; bulunulan yerden uzaklaşmak. *Kaymakam beyler köylere çıktılar.* **26.** Sokağa gitmek. **27.** (Özellik ve nitelik için) anlaşılmak. *Yalancı çıktı.* **28.** (Yangın, savaş, salgın hastalık vb. için) meydana gelmek; olmak. **29.** (Kemik için) eklem yerinden ayrılmak; yerinden kaymak. *Güreşirken kolu çıktı.* **30.** Dikkati çekecek kadar görünür hâle gelmek. **31.** (Deri üzerinde) yara, çıban veya sivilce olmak. **32.** Bulunmak. *Kaybettim sandığı saati evde çıktı.* **33.** (Gazete, dergi, kitap) basılmak; yayınlanmak; dağıtıma sunulmak. **34.** İcat edilmek; imal edilmek; üretilmek. *Yeni bir temizlik ürünü çıkmış.* **35.** (Sakal, bıyık, tüy, bitki için) bitmek. **36.** (İzin, terfi, maaş, emir) verilmek; ödenmesi, verilmesi, yapılması için emir yazısı gelmek. **37.** (Mevsim, ay, hafta için) bitmek; sona ermek. **38.** (Meyve, sebze için) turfanda olarak ilk defa pazara getirilmek. **39.** (Fiyat) yükselmek. **40.** (Vücut ısısı; ateşi) yükselmek. **41.** (Ses için) duyulmak; yükselmek; bağırmak. **42.** Küçük ve büyük abdest için tuvalete gitmek. **43.** (Renk, boya için) solmak; kaybolmak; yok olmak. **44.** Hatırda kalmamak; zihinden silinmek; akıldan gitmek; unutmak. **45.** (Ay, güneş, yıldız için) doğmak; yükselmek. *Ay çıktı.* **46.** Ortalıkta görünmek; dolaşmak; peyda olmak. *Bu yabancı da nereden çıktı?* **47.** İskambilde koz oynamak. **48.** *mecaz.* Para harcamak zorunda kalmak; cebinden para vermek; ödemek. **49.** (Duman, koku, su) sızmak, yayılmak. **50.** Gitmekte olduğu yolu bırakmak; sapmak; sıyrılmak. **51.** Bir durumla ilgili nitelikleri kaybetmek. *Yol, yol olmaktan çıkmış.* **52.** Bir dönemi veya problemi geride bırakmak. *Ülke ekonomik bunalımdan daha yeni çıktı.* **53.** Belli bir amaç için bir yere gitmek. *Çalışmaya çıktı.* **54.** Resmî bir makamdan, mahkemeden izin, karar almak. *Kaymakamdan izin çıktı.* **55.** Bir şeye kaynaklık etmek ve bu kaynaktan gelmek. *"Bu olaydan iyi bir hikâye çıkar."* **56.** Ticari bir ilişki sonunda yapılan hesaplaşmada borçlu veya alacaklı olduğu anlaşılmak. **57.** (Haber için) ulaşmak; duyulmak; gelmek. *Dün ölüm haberi çıktı.* **58.** Duygusal yönden kız-erkek arkadaşlığı kurmak; flört etmek. **59.** (Akraba, hemşehri) olduğu anlaşılmak. **60.** Bir engel ile karşılaşmak. *Şimdi de bu sıkıntı çıktı.* **61.** *mat.* Bir sayı başka bir sayıdan eksilmek. **62.** (Kir, boya vb. için) yok olmak; temizlenmek; gitmek; arınmak. **63.** (Bir sıkıntıdan, kazadan, hastalıktan) kurtulmak. **64.** (Yeni bir ürün için) piyasaya sürülmek. **65.** (Haber ve yazı için) gazetede basılmak; yayınlanmak; televizyon ve radyoda yayınlanmak. **66.** Oyunu terk etmek; bırakmak. **67.** Bir şeyin sınırları dışına taşmak; yetkisinin üstünde iş yapmak. **68.** Düzen ve tertibi bozulmak. **69.** *{ağız}* Oyunda kazanmak. [DS] **70.** (Giyecek) sıyrılmak, ayrılmak. **71.** Yapılmak; yürütülmek. *"Biz daha çok iş çıkardık."* **72.** İnceleme araştırma sonucunda bulunmak. *"Kanında şeker çıkmış."* **73.** Bir yere varmak; ulaşmak. *"Bu sokak sizin aradığınız meydana çıkar."* **74.** Karşı gelebilmek; rakip olmak. **75.** *{eAT}* Ulaşmak; erişmek; bir sonuca sebep olmak; müncer olmak. *"... geyikler... aslanın işinin neye çıktığını sordular."* (Kelile ve Dimne) **76.** *{eAT}* Vazgeçmek. **77.** (Erkek hayvan için) dişisi ile çiftleşmek. **78.** *gçl. f. argo.* Vermek. **79.** (Yol, çıkış yeri vb. için) içerden dışarı çıkmak. *Köyden erken çıktılar.* **80.** Aşağıdan yukarı tırmanmak, yükselmek. *Sırtı çıkınca yol düzelir.* ◻ **çıkınalu olmak,** *{eAT} Çıkmak üzere bulunmak.*‖ **Çıktı dokuza, inmez sekize.** *Kararında ayak direr; vazgeçmez.*‖ **çıksavuz gerek,** *{eAT} 1. Çıkmalıyız. 2. Çıkacağız.*

çıkmak[2], [çīk-mak / çīğ-mak] *(çı:kmak) {eT} gçl. f. [-ar]* Çekerek bağlamak; boğmak; çıkılamak; çıkın yapmak. [DLT]

çıkmak[3], [çī > çı-k-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Nemlenmek. [DLT]

çıkmaklık, -ğı [çık-mak-lık] *is.* Çıkma durumunda olma.

çıkmalı, [çık-ma-lı] *sf.* Çıkma durumunda olan. ◻ **çıkmalı tamlama,** *dbl. Tamlayanı çıkma durumunda, tamlananı da üçüncü kişi iyelik eki alan tamlama.*‖ **çıkmalı tümleç,** *dbl. Fiilin anlamını tamamlayan ve çıkma durumunda olan dolaylı tümleç.*

çıkmaz, [çık-maz] *sf.* **1.** Sonu kapalı olan; devam etmeyen; çıkış yeri olmayan; hiçbir yere ulaşmayan. **2.** *mecaz.* Çözümsüz; çözüme ulaşmayan; çözüm yolu bulunamayan. ◻ **çıkınaza girmek,** *(İş*

için) çözümlenemez, içinden çıkılamaz durum almak.|| **çıkmaza sokmak,** *(İş, durum vb. için) olumsuz tutumlar yüzünden yapılması güç duruma düşürmek; yapılamaz, çözümlenemez hâle getirmek.*|| **çıkmaz ayın son çarşambası,** *Yapılması hiçbir zaman mümkün olmayan işler için söylenen sözde zaman.*|| **çıkmaz sokak,** *İleriye devam etmeyen, önü binalar veya arsa ile kapalı sokak; irim.*

çıkmış, [çık-mış] *{ağız} is.* Kirli çamaşır. [DS]

çıkra, [çığ *(hasır otu)* > çık-ra ?] *is.* Dere ve su kenarlarındaki sık ve birbirine girmiş çalılar; çıtrak.

çıkracık, -ğı [çık *(yans.)* > çık-(ı)r-a-cık] *{ağız} is.* Dönme dolap. [DS]

çıkralık, -ğı [*eT.* çığ *(hasır otu)* > çıkra-lık] *is.* Sık çalılarla kaplı olan yer.

çıkramak, [çık *(yans.)* > çık-(ı)r-ā-mak] *(çıkra:mak) {eT} gçsz. f.* **1.** (Diş, kapı vb. için) gıcırdamak. [Gabain] [EUTS] **2.** Kızgınlık ya da düşmanlıkla birine bağırmak. [DLT]

çıkrancık, -ğı [çık-(ı)r-an-cık] *{ağız} is.* Atlı karınca. [DS]

çıkraşmak, [çık *(yans.)* > çık-(ı)r-a-ş-mak چقرشمق] *işteş. f.* **1.** *{eT}* (Diş, kalem, kapı vb. için) çokça gıcırdamak; cıkırdamak. [DLT] **2.** *{eAT} dönşl. f.* Fokurdamak.

çıkratmak, [çık *(yans.)* > çık-(ı)r-a-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* (Diş, kapı, kalem vb. için) gıcırdatmak. [DLT] [EUTS]

çıkrıcak, [çığ-mak *(dürmek, bağlamak)* > çıg(ı)r-ı > çıkrı-cak چقرجق] *{OsT} is.* **1.** Çıkrık. **2.** *{ağız}* Yün ve çul dokumalarında kullanılan bir motif adı. [DS]

çıkrık, -ğı [*eT.* *çığ-ır-mak > çığrī / çığ-(ı)r-ık / çık-(ı)r-ık] *is.* **1.** *{eT}* Değirmen, dolap gibi şeylerin dönen bölümü. [DLT] **2.** İğin daha çok ve hızlı dönmesini sağlayacak şekilde elle çevrilir bir kol, bu kola bağlı geniş bir silindir ve bu silindir ile iğ arasında dönme hareketini sağlayan kayıştan ibaret bir iplik bükme aracı. *{eT} (aymı)* [DLT] **3.** *{eT}* Makara. [DLT] **4.** *{eT}* Daire; felek. [DLT] **5.** Kuyudan su çekmekte kullanılan, elle çevrilen bir silindir üzerine ipin sarılması ile ipini kısaltarak kovayı yukarı çeken araç. **6.** *fiz.* Ağır bir yükün kaldırılmasında kullanılan, elle çevrilen kolun uzunluğundan daha küçük çaplı bir silindir üzerine yükü taşıyan halatın sarılması esasına dayanan bir tür mekanik araç. **7.** Kuyumcuların altın tel sardıkları makara. **8.** *{ağız}* Pamukları çekirdekten ayırmaya yarayan ve elle çalıştırılan bir araç. [DS] **9.** *{ağız}* Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba. [DS]

çıkrıkçı, [çıkrık-çı] *is.* Çıkrık yapıp satan kimse.

çıkrıkçılık, -ğı [çıkrık-çı-lık] *is.* **1.** Çıkrık yapma ve satma işi. **2.** Çıkrıkçının mesleği.

çıkrıklı, [çıkrık-lı] *sf.* Çıkrığı olan.

çıkrıksız, [çıkrık-sız] *sf.* Çıkrığı olmayan.

çıkrıncak, -ğı [çık(ı)r-ın-cak] *{ağız} is.* Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba. [DS]

çıkrınkaç, -cı [çık(ı)r-ın-gaç] *{ağız} is.* → çıkrıncak. [DS]

çıkrışmak, [*eT.* çakır-mak > çak(ı)r-ış-mak > çıkr-ış-mak] *{eT} işteş. f.* **1.** Hep birlikte bir şeyin ortaya çıkması, anlaşılması için çalışmak; çıkarmakta yardım ve yarış etmek. [DLT] **2.** Birbirinin hırsızlık vb. şeylerini ortaya çıkarmak.

çıksamak, [çık-sa-mak چقسمق] *gçsz. f. [-r]* Çıkmak istemek. ☞ **çıksavuz gerek,** *{eAT} Çıkmamız gerek.*

çıksingir, [*eT.* çık *(tamamen)* + siñir] *(çıksiñir) {ağız} sf.* (Kişi için) zayıf fakat güçlü. [DS]

çıkşa, [çığ *(yans.)* > çık(ı)ş-a-ğı] *{ağız} is.* → çıkşağı. ☞ **çıkşağ çalmak,** *{ağız}* Yoyo denilen oyuncakla oynamak. [DS]

çıkşağı, [çığ *(yans.)* > çığ-(ı)ş-a-ğı / çıkşağı / چقشغی چقشاغی] *{OsT} is.* **1.** "Çık çık" ses çıkaran çocuk oyuncağı. **2.** Yoyo.

çıkşağu, [çığ *(yans.)* > çığ-(ı)ş-a-ğu / çıkşağı] *{eAT} is.* → çıkşağı.

çıkşamak, [*eT.* caḫşa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r][-ş(ı)-yor]* Gevşemek; ek yerleri birbirinden ayrılmak; eskimek. [DS]

çıktı, [çık-tı] *is.* **1.** Bir üretim sonucu ortaya çıkan ürün. **2.** *bsy.* Bir veri işlem sisteminden dışarıya verilen bilgi; işlem ve hesap sonucu. **3.** *matb.* Baskı öncesi düzeltme yapmak üzere alınan örnek.

çıkturmak[1], [çık-mak[1] > çık-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çıkartmak. [DLT]

çıkturmak[2], [çık-mak[3] > çık-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Islak bir yere koymak; ıslatmak. [DLT]

çıku, [çık *(yans.)* > çık-u] *{eT} is.* İlaç olarak kullanılan bir taş. [EUTS]

çıkupken, [çık-up+i-ken] *{eAT} zf.* Çıkmış iken.

-çıl[1], [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → cıl.

-çıl[2], [-cıl / -çıl /-çil / -çul / -çül] *yap. e.* İsimden isim türeten ek. Benzerlik, yakınlık, beneklilik gibi temel renkten farklı renkleri belirten sıfatlar yapar: *akçıl, kırçıl, gökçül.*

çıl, [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çıl-çıl-an*

çıla, [çı-lā-mak > çı-lā] *(çıla:) {eT} is.* Kırda yayılmakta bulunan atın yaş gübresi. [DLT]

çılak, -ğı [çığ > çığ-la-k] *{ağız} is.* Çocukların kuru saplarını mızrak olarak kullandıkları çığ bitkisi, *(Dipsacus laciniatus).* [DS]

çılamak[1], [çī-lā-mak / çi-le-mek] *(çı:la:mak) gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *{eT}* Islatmak; nemlendirmek.

çılamak[2], [çık[4] > çı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r [-l(ı)-yor]* **1.** (Badem, ceviz vb. için) meyveler dalında olgunlaşarak dış kabukları çatlayıp dökülmek. **2.** *gçl. f.* Ağaç dallarını budamak. [DS]

çılan, [Çuv. şălan / Far. şēlān => çılan] *is. bot.* Hünnap; çiğde, *(Zizyphus sative).*

çılanmak, [çī-la-n-mak] *(çı:lanmak) {eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Nemden ıslanmak. **2.** At terlemek. [DLT]

çılaşmak, [çī-la-ş-mak] *(çı:laşmak) {eT} işteş. f. [-ur]* Birlikte ıslatmak; yardımlaşarak ıslatmak. [DLT]

çılatmak, [çī-lā-mak > çı-la-t-mak / çī-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Atı terletmek, **2.** Islatmak. [DLT]

çılbak, -ğı [çıb *(yans.)* > çıb-la-k > çılbak چلبق] *{OsT} {ağız} sf.* Çıplak. [DS]

çılbaklık, -ğı [çılbak-lık چلبقلق] *{OsT} is.* Çıplaklık.

çılbamak, [çıb-la-mak > çılba-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-b(ı)-yor]* Bir insanı tamamen soymak; çırılçıplak yapmak. [DS]

çılbanmak, [çılba-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Soyunmak. [DS]

çılbır[1], [Kırg. çalap *(koyu ayran)* > çalap-ır / Erme. tsvabur [Nişanyan] > çılbır] *is.* **1.** Kaynar suya kırılarak haşlanmış yumurta üzerine sarımsaklı yoğurt ve kızarmış yağ dökülerek yapılan bir yemek. **2.** Mısır ununa peynir koymak suretiyle yapılan bir yiyecek. **3.** Yeni yavrulamış ineklere içirilen yal.

çılbır[2], [Moğ. çilbūr / çilbuğur چلبر] *is.* **1.** *{eAT} {ağız}* At, eşek ve sığır gibi hayvanların başına geçirilen yulara bağlanarak hayvanı çekmek ve yedmekte kullanılan ip veya zincir. [DS] **2.** *{ağız}* Anahtar zinciri. [DS] **3.** Yular. 🗗 **çılbır parası,** *{ağız} Hayvan satışlarında, satıcıya yardımcı olan çocuğun alıcıdan ayak kirası olarak aldığı bahşiş.* [DS]|| **çılbır yol,** *Patika.*

çılbırlamak, [çılbır-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Binek hayvanlarını yürütmek için dizginleri ile vurmak. [DS]

çılbur[1], [çılbır > çılbur] *{ağız} is.* → çılbır[1]. [DS]

çılbur[2], [Moğ. çilbür چلبور] *{eT} {OsT} {ağız} is.* Yular; yular sapı; çilbir. [Nevâyî] [DS]

çılçapar, [*eT.* çīl > çıl+çapar] *{ağız} sf.* Karışık renkli. [DS]

çılçıbıl, [çı-r+çı/bıl] *{ağız} sf.* Çırılçıplak. [DS]

çılçılan, [çılç *(yans.)* > çılç-ıl-an] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çılçılbak, -ğı [çı-r+çı/b-(ı)l-ak > çır+çıplak] *(çı'lçılbak) {ağız} sf.* Çırılçıplak. [DS]

çılçıbıldak, -ğı [çır+çı/p-ıl-da-k] *(çı'lçıbıldak) {ağız} sf.* Çırılçıplak. [DS]

çıld[1], [çald / çıld / çild *(yans.)*] *is.* Hafif çarpma ve sürtünmeyi; çıtırtı ve hışırtı çıkararak kıpırdanma, sallanma, dönme ve titremeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çıl-dır-a-mak, çıl-dır-da-mak, çıl-dır-tı*

çıld[2], [çıld *(yans.)*] *is.* Suyun azar azar akışını anlatan kök. [Zülfikar] *çıld-ır-a-mak, çıld-ır-tı*

çıld[3], [çıld / çild *(yans.)*] *is.* Işık saçma, parlama ve bu biçimde bakış anlatan kök. [Zülfikar] *çıld-ır-damak, çıld-ır çıldır, çıld-ır-ık*

çıldamak, [çıl-da-mak / çal-da-mak / çılramak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çıldır çıldır ses çıkarmak; çıldıramak. [DLT]

çıldır[1], [çıld *(yans.)* > çıld-ır] *is.* Çalı, ot, çöp gibi şeylerin arasından geçerken veya rüzgâr estiğinde çıkardıkları sesi anlatan yansımalı gövde; çıldırtı; çıtırtı. 🗗 **çıldır çıldır,** *1. Çıtır çıtır sesler çıkararak., 2. {ağız} (Kutu içindeki düğme, kibrit vb. için) birbirine çarpma sonucu ses çıkararak.* [DS]

çıldır[2], [çıld *(yans.)* > çıld-ır] *is.* Işık saçma, parlama ve bu biçimde bakış anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çıldır çıldır,** *{ağız} (Göz için) canlı ve parlak bir biçimde.* [DS]

çıldır[3], [? çıldır] *{ağız} is.* Düğün. [DS]

çıldır[4], [? çıldır] *{ağız} is.* Abla. [DS]

çıldır[5], [çıld-ır] *{ağız} is.* Kabuğu soyulmuş ceviz içi. [DS]

çıldır[6], [çel-mek > çel-dir > çıldır] *{ağız} is.* Çelik çomak oyununda çeliğin dikilme biçimi. [DS]

çıldıramak[1], [çıld *(yans.)* > çıld-ır-a-mak چلدرمق] *{eAT} gçsz. f. [-r] [r(ı)-yor]* **1.** Çıldırtılı sesler çıkarmak. **2.** *{ağız}* (Ağaç dalları, çalı vb. için) hafif esen rüzgârla ses vermek. [DS] **3.** *{ağız}* (Deve veya koyun çanı için) ses çıkarmak. [DS]

çıldıramak[2], [çıld *(yans.)* > çıld-ır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* (Su için) şırıldayarak akmak. [DS]

çıldıramak[3], [çıld *(yans.)* > çıld-ır-a-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Parlamak; ışılamak; ışık saçmak.

çıldırasıya, [çıldır-mak > çıl-dır-ası-y-a] *zf.* **1.** Çıldıracak gibi. **2.** Pek çok; aşırı.

çıldırayaz, [çıld-ır+ayaz] *{ağız} is.* Dondurucu kış soğuğu; kuru soğuk. [DS]

çıldırdamak[1], [çıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Ağaç dalları, çalı vb. için) hafif eser rüzgârla ses çıkarmak; çıldırtılı ses çıkarmak. [DS]

çıldırdamak[2], [çıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Soba için) ateş yanmaya başlamak. [DS]

çıldırdamak[3], [çıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r [-d(ı)-yor]* (Kapıl bir yerdeki küçük nesneler için) birbirine çarparak ses çıkarmak. [DS]

çıldırgeç, -ci [çıld-ır-geç] *{ağız} is.* Gece ay ışığında oynanan bir oyun. [DS]

çıldırgı, [çıld-ır-gı] *{ağız} sf.* Zayıf; güçsüz. [DS]

çıldırıh, [çıld-ır-ık > çıldırıh] *{ağız} is.* Tutuşturmada kullanılan çabuk yanabilecek ince odun parçaları. [DS]

çıldırık[1], **-ğı** [çıld *(yans.)* > çıld-ır-ık] *{ağız} is.* **1.** Çabuk yanabilen ince ağaç parçaları. **2.** Pamuk at-

makta kullanılan yay ve kirişin arasına yerleştirilen ince çubuk. [DS]

çıldırık[2], **-ğı** [çıld *(yans.)* > çıld-ır-ık] *{ağız} is.* Göz bebeği. [DS]

çıldırık[3], **-ğı** [çıldır-mak > çıldır-ık] *{ağız} sf.* (Kişi için) çıldırmış; delirmiş. [DS]

çıldırık[4], **-ğı** [çıld *(yans.)* > çıld-ır-ık / cıvıl-dır-ık] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

çıldırış, [çıldır-mak > çıldır-ış] *is.* Çıldırma eylemi ve biçimi.

çıldırıyuk, -ğu [çıld-ır-ık > çıldırıyuk] *{ağız} is.* Göz bebeği. [DS]

çıldırlamak, [çıld-ır-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çocuk oyunlarında, oyun sırasında iki kişinin arasından geçerek birinin oyun dışı kalmasını sağlamak. [DS]

çıldırlanmış, [çıld *(yans.)* > çıld-ır-la-n-mış] *{ağız} sf.* (Ceviz, badem için) kabuğu soyulmuş. [DS]

çıldırma, [çıld-ır-ma] *is.* Aklını yitirme; çıldırmak eylemi.

çıldırmak, [*çıl-mak *(delirmek)* > çıl-dır-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Delirmek; aklını oynatmak. **2.** *mecaz.* Büyük bir arzu içinde olmak; çok istemek. **3.** (Sevinç, korku, üzüntü için) aşırı duygulanmak; şaşırmak; ne yapacağını bilemez hâle gelmek,

çıldırtı, [çıld *(yans.)* > çıld-ır-tı] *is.* **1.** Rüzgârdan dolayı ağaç ve çalıların çıkardığı ses; hışırtı; çıldırama sesi. **2.** *{ağız}* Su sesi. [DS] **3.** *{ağız}* Madenî para sesi. [DS] **4.** *{ağız}* Gizli haber; söylenti. [DS]

çıldırtma, [çıldır-t-ma] *is.* Birinin çıldırmasına yol açma; çıldırtmak eylemi.

çıldırtmak, [çıldır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Birinin aklını kaçırmasına sebep olmak. **2.** (Sevinç veya öfkeden) akıl dengesini yitirtmek.

çıldirdemek, [çıld *(yans.)* > çıld-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* İyileşmek. [DS]

çıldurdu, [çıld *(yans.)* > çıld-ur-du چلدردی] *{eAT} is.* ➔ çıldırtı.

çıldurmuş, [çıldır-mış] *{ağız} sf.* (Kişi için) çıldırmış; deli. [DS]

çıldurttu, [çıldır-t-tı] *{ağız} sf.* Çıldırmış. [DS]

çıldurtu, [çıld *(yans.)* > çıld-ır-tı] *{ağız} is.* Su hışırtısı. [DS]

çılduruh, [çıldır-ık > çıldıruḫ] *{ağız} sf.* Çıldırmış. [DS]

çılga[1], [? çılga] *{ağız} is.* Kalem saklanan kılıf. [DS]

çılga[2], [Moğ. cilga] *{ağız} is.* Dar ve taşlık yol; patika. [DS]

çılga[3], [? çılga] *{ağız} is.* Kayış tokası. [DS]

çılga[4], [çalk *(yans.)* > çalk-a > çılg-a] *{ağız} is.* Silindir şeklinde ağaçtan yapılmış yayık; cıkgır. [DS]

çılgan, [çıl-gan] *{ağız} is.* Gelin tacı. [DS]

çılgar, [çıvgar > çılgar] *{ağız} is.* Bir kağnı veya arabaya koşulmuş iki çift öküz. [DS]

çılgı[1], [* çıl-mak *(delirmek)* > çıl-gı ?] *{ağız} is.* **1.** Akıl; us. **2.** Terbiye. **3.** Biçim. [DS]

çılgı[2], [çıl-gı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılgı[3], [Moğ. cilga > çılgı] *{ağız} is.* **1.** Dar ve taşlık yol; patika. **2.** Uçurum. [DS]

çılgı[4], [çıl-mak > çıl-gı] *{ağız} sf.* Rahat. [DS]

çılgıdır, [çılg-ıt-ır] *{ağız} is.* Tüfek harbisi. [DS]

çılgın, [*çıl-mak *(delirmek)* > çıl-gın] *sf.* **1.** Aklını kaçırmış; delirmiş; mecnun, *(1935).* **2.** Çıldırmışa benzer; hareketlerinde çok aşırı giden. **3.** Aklını kullanan birinin işini veya davranışını göstermeyen. **4.** Çok aşırı. **5.** *is.* Delirmiş kimse. 🗗 **çılgın edebiyat,** *ed. Aklın, ahlâkın veya toplumsal kuralların denetiminden uzak; özellikle ten zevkini alabildiğine coşkulu bir duygu içinde işleyen edebiyat akımı; çılgın okulu.*

çılgınca, [çılgın-ca] *(çı'lgınca) zf.* Çılgın gibi; çılgına yakışır biçimde; delice.

çılgıncasına, [çılgın-ca-sı-n-a] *(çı'lgıncasına) zf.* Deli gibi; deliye yakışır biçimde; delicesine.

çılgınlaşma, [çılgın-la-ş-ma] *is.* Çılgın durumuna gelmek işi.

çılgınlaşmak, [çılgın-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çılgınca davranışlarda bulunur olmak.

çılgınlık, -ğı [çılgın-lık] *is.* Hoş görülmeyecek aşırı davranış; delilik.

çılgısız, [çılgı-sız] *{ağız} sf.* **1.** Akılsız. **2.** Terbiyesiz. [DS]

çılğıdır, [çılk *(yans.)* > çılk-ıd-ır] *{ağız} sf.* (Kişi için) vücudunun etleri gevşemiş. [DS]

çılğısız, [çıl-gı-sız] *{ağız} sf.* Akılsız. [DS]

çılğıttı, [çıl-gı-t-tı] *{ağız} sf.* Çıldırmış. [DS]

çılh, [cılk > çılḫ] *{ağız} sf.* Bozuk; çürük; kokmuş. [DS]

-çılık, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* ➔ -cılık.

çılık[1], **-ğı** [çı-lık] *{ağız} is.* Evlerden pis suları dışarı akıtmak için yapılmış uzun oluk. [DS]

çılık[2], **-ğı** [çı-lı-k] *{ağız} sf.* Hoppa; züppe. [DS]

çılımak, [çı-lı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Mızıkçılık etmek. [DS]

çılınga, [çıl-ın-ga ?] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çılıngı[1], [çıl-ın-gı ?] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çılıngı[2], [çal-mak > çal-ıngı ?] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılıngırız, [çıl-ıng-ır-ız] *{ağız} sf.* Zayıf; çelimsiz; cılız. [DS]

çılıngız, [çıl-ıng-ız] *{ağız} sf.* Zayıf; çelimsiz; cılız. [DS]

çılınğı, [çıl-ın-gı] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çılınkı, [çal-ın-gı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılıntı, [çal-ın-tı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılış, [çal-ış / çıl-ış] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılk[1], [çalg / çalh / çalk / çılh / çılk *(yans.)*] *is.* Sıvı ve

akışkan maddelerle, cıvık kıvamdaki şeylerin sarsılma, çalkalanma ve bu biçimdeki hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çılk-ı, çılk-ık*

çılk[2], [*eT.* çık > çılk] *{ağız} sf.* Sade; arı; katışıksız. [DS]

çılk[3], [cılk > çılk] *{ağız} sf.* Çürük; bozuk; kokuşmuş. [DS]

çılka[1], [Moğ. cilga] *{ağız} is.* Dar ve taşlık yol; patika. [DS]

çılka[2], [çık-la > çılka] *{ağız} sf.* Sade; arı; temiz. [DS]

çılkalamak, [çılk-a-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-k(ı)-yor]* Yayığı hafif olarak yaymak. [DS]

çılkava, [Bul. cılkava چلقوا] *{OsT} is.* Kurdun ense postundan yapılan kürk.

çılkı[1], [çılk-ı] *{ağız} is.* İnce değnek. [DS]

çılkı[2], [çılk-ı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çılkı[3], [cılk > çılk-ı] *{ağız} sf.* Bozuk; çürük; kokuşmuş. [DS]

çılkı[4], [çal-gı > çılkı] *{ağız} is.* Bahçe süpürgesi. [DS]

çılkıdır, [çılk-ıd-ır] *{ağız} sf.* Vücudunun etleri gevşemiş. [DS]

çılkık, -ğı [çılk-ık] *{ağız} sf.* **1.** Yumuşamış. **2.** (Meyve için) olgunlaşmış. [DS]

çılkım, [çılk-ım] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı; cıngıl. [DS]

çılkısız, [çılkı-sız] *{ağız} sf.* Terbiyesiz. [DS]

çıllağaç, -cı [çır-la-ğaç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çıllağaş, [çır-la-ğaç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çıllaka, [çıl-la-k-a] *{ağız} sf.* Şımarık. [DS]

çıllık[1], **-ğı** [çıl-lık] *{ağız}* is. Koşmaca oyunu. [DS]

çıllık[2], **-ğı** [Erme. şıl *(şaşı)* > şıl-lık / çıllık] *{ağız} is.* Çok boyanmış, hafif meşrep kadın. [DS]

çılm, [? çılm] *{ağız} is.* Sümük. [DS]

çılma, [çıl-ma ?] *{ağız} is.* Erik. [DS]

çılmık[1], **-ğı** [cıv-ı-k > çıl-mık] *{ağız} sf.* Süzülmeden yenen peynir. [DS]

çılmık[2], **-ğı** [çal-mak > çal-mık > çıl-mık] *{ağız} is.* Yonga. 🗗 **çılmık sap,** *{ağız} Tırpanla biçilen ekin sapı.* [DS]

çılmuk, -ğu [çal-mak > çıl-muk] *{ağız} is.* Küçük odun parçası; yonga. [DS]

çılpa, [? çılpa] *{ağız}* is. Küçük kulaklı keçi. [DS]

çılpah, [çıpla-k > çılpaḫ] *{ağız} sf.* Çıplak. [DS]

çılpak, -ğı [çıp *(yans.)* > çıp-la-k > çılpak چلپق] *{OsT} sf.* Çıplak. 🗗 **çılpak olmak,** *{eAT} Soyunmak.*

çılpantı, [çılp-antı] *{ağız} is.* Yayıkta yayılacak az miktardaki yoğurt. [DS]

çılpek, -ği [? çılpek] *{ağız} is.* Yürüyüşü kıvrak hayvan. [DS]

çılpı[1], [çırp-ı] *{ağız} is.* Fasulye sırığı. [DS]

çılpı[2], [çılp-a] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çılpıcı, [çırp-ıcı] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çılpıh, [çılp-ık > çılpıh] *{ağız} sf.* (Çocuk için) yaramaz. [DS]

çılpık[1], **-ğı** [çırp-mak > çırp-ık > çılpık] *{ağız} is.* **1.** Kesilen ya da yırtılan kumaşın bu kenarındaki birbirine dolaşmış iplikleri; çilpek. **2.** Kumaş parçası. [DS]

çılpık[2], **-ğı** [çılp-ık] *{ağız} sf.* **1.** (Çocuk için) yaramaz. **2.** Şımarık; züppe. [DS]

çılpık[3], **-ğı** [çılp-ık] *{ağız} is.* Cılız üzüm. [DS]

çılpık[4], **-ğı** [çılp-ık] *{ağız} is.* Gözden akan yaş. [DS]

çılpıklı, [çılp-mak > çırp-ık-lı ?] *{ağız} sf.* **1.** Çılpıkları olan; saçaklı. **2.** Eskimiş, iplikleri meydana çıkmış. **3.** Yamalı. [DS]

çılpımak, [çılp-mak > çılp-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Donmuş yerler için) güneşin etkisi ile çözülerek çamurla karışmak, [DS]

çılpuk, -ğu [çılp-ık > çılp-uk] *{ağız} sf.* (Çocuk için) yaramaz. [DS]

çılratmak, [çal-d-(ı)-ra-t-mak / çılratmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çığıl çığıl ettirmek; seslendirmek. [DLT]

çıltak[1], **-ğı** [*çıl-mak *(delirmek)* > çıl-(ı)t-ak] *{ağız} is.* İftira. [DS]

çıltak[2], **-ğı** [çıl-(ı)t-ak] *{ağız} sf.* **1.** Kavgacı. **2.** Sözünde durmayan. [DS] 🗗 **çıltak dolamak,** *{ağız} Sözünden dönmek.* [DS]

çıltak[3], **-ğı** [çıl-(ı)t-ak] *{ağız} is.* Kaba ağaç. [DS]

çıltım, [çılt-ım ?] *{ağız} is.* Vücut güzelliği. [DS]

çılvıra, [? çılvıra] *{ağız} is.* Bulgur çorbası. [DS]

çım[1], [çem / çım / çöm *(yans.)*] *is.* Köpek ve benzeri hayvanların havlamasını ve buna benzer sesler çıkarmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çım-kır-mak*

çım[2], [çım / çın / çim *(yans.)*] *is.* Uyuşma, birden silkinme ve ürperme anlatan kök. [Zülfikar] *çım-gı-ş-mak, çım-kı-r-mak*

çım[3], [çım / çim *(yans.)*] *is.* Sıvı maddeyi fışkırtmayı, bu biçimde pislemeyi, bir yerde sıkıştırılan sıvıların dışarıya atılmasını anlatan kök. [Zülfikar] *çım-kır-mak*

çım[4], [çım / çim / çin / çüm *(yans.)*] *is.* Parmak uçları ile sıkıştırmayı, ezmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çım-dı-k, çım-dı-k-la-mak*

çım[5], [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çım-mak, çım-gış-mak, çım-kı-mak,*

çım[6], [çım / çıñ] *{eT}* → çıng[3].

çım[7], [çım / çim] *{eT} e.* Pekiştirme edatı; (ıslak ve çiğ sıfatları ile birlikte kullanılır.)

çım[8], [çım / çim] *{eT} is.* Ayrık otu; çimen. [KB]

çıma, [İt. cima] *is. dnz.* **1.** Gemi bağlama halatı. **2.** Bu halatın halka biçimindeki ucu. 🗗 **çıma atmak,** *dnz. Gemi bağlama halatını uzatmak.*|| **çıma çımaya,** *dnz. Çıma uzatıldıktan sonra ancak bağlayacak kadar yeri kalmış bulunmak.*|| **çıma vermek,** *dnz. Gemiyi bağlamak için halatın ucunu uzatmak.*

çımacı, [çıma-cı] *is. dnz.* İskeleye yanaşan geminin çımasını atan ve bağlayan veya çözen kişi; halatçı.

çımacılık, -ğı [çıma-cı-lık] *is.* Çımacının yaptığı iş; çımacının mesleği.

çımad, [? çımad] *{eT} is.* Öfke; hiddet; kızgınlık. [EUTS] [OKD]

çımak[1]**, -ğı** [Erme. ts'maḳ] *{ağız} is.* Bit öldüren bir ot; bit otu, *(Delphinium staphisagria).* [DS]

çımak[2]**, -ğı** [çı(r)-mak] *{ağız} is.* Tırmalama sonucu deri üzerinde açılan yara bere. [DS]

çımalamak, [çı(r)-ma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çımamak, [çım-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-m(ı)-yor]* Çamaşır yıkamak. [DS]

çımara, [Ar. camr *(kömür)*>camrī جمره / چماره] *{eAT} is.* **1.** Hamamlarda ateş yakan ve kül atan işçi; külhancı; külhan işçisi. **2.** *mecaz.* Önemsiz, değersiz adam. **3.** Yoksul.

çımarmak, [şımar-mak / çımar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Şımarmak. [DS]

çımb, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çımb-ış-ma, çımb-ıl-da-mak*

çımbar, [Far. çenber *(kasnak)* => çımbar / cımbar] *is.* Dokuma tezgâhlarında dokunan kumaşı gergin tutmak içini tezgâhın iki yanına geçirilen dişli aygıt. 🗗 **çımbar tahtası,** *{ağız} Dokuma tezgâhlarında bezi gerdirmek için kullanılan iki tarafı dişli aygıtın tahtası.* [DS]

çımbarsı, [çımbar-sı] *{ağız} sf.* (Kişi için) Zayıf ve uzun boylu. [DS]

çımbık, -ğı [*eT.* çelpik / çımb *(yans.)* > çımb-ı-k ?] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

çımbıl, [çımb *(yans.)* > çımb-ıl] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

çımbışma, [çımb-ış-ma] *{ağız} is.* Su kaynamaya başlama. [DS]

çımbildemek, [çimb *(yans.)* > çimb-il-de-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(i)-yor]* Kulağa yavaşça söylemek. [DS]

çımçaşmağ, [çım *(yans.)* > çım-(ı)k-aş-mak ?] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Korkudan titremek; çımkışmak. [DS]

çımçığ, [çım *(pekşt.)* + çıḳ چمچغ] *{eAT} sf.* Arı; saf; halis; temiz.

çımçık, -ğı [çım *(pekşt.)* + çık] *{ağız} sf.* **1.** Sade; arı; yalnız. **2.** Tüm; tamamen; hep. **3.** Tıpkı; aynı. [DS]

çımçıkıl, [çı(m)+çı/k-ıl] *{ağız} pekşt. sf.* **1.** Çok; bol. **2.** (Hava için) açık; aydınlık. [DS]

çımçımlanmak, [çım+çım-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Bir şeyi nazlanarak azar azar yemek. [DS]

çımçıtır, [çı(m)+çı/t-ır] *{ağız} pekşt. sf.* Çok; bol. [DS]

çımçıtlık, -ğı [çım+çıt-lık] *{ağız} is.* Sakız çıkarılan bir bitki. [DS]

çımçik, -ği [çim-dik / çim+çik] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

çımdık, -ğı [çım-dı-k / çim-di-k] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

çımdılamak, [çım *(yans.)* > çım-dı-la-mak / çim-di-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Çimdiklemek. [Nevâyî]

çımgıl, [çım-gıl] *{ağız} is.* Kısalmış kurşun kalemi kullanmaya devam etmek için üzerine geçirilen kamış. [DS]

çımgırık, -ğı [çım *(yans.)* > çım-ġır-ık چمغرغ] *{eAT} is.* Püskürteç.

çımgışmak[1]**,** [çım *(yans.)* > çım-ġı-ş-mak چمغشمق] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** *{OsT}* Ürpermek. **2.** Uyuşmak. **3.** (Vücudun bir yeri için) ağrımak; sızlamak. **4.** Kaşınmak. **5.** (Boğaz için) gıcıklanmak. [DS]

çımgışmak[2]**,** [çım *(yans.)* > çım-kı-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Sıvı maddeler için) sıçramak. [DS]

çımguklanmak, [çım-ġuk-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Kovcu olmak; dedikoduculuk yapmak. [DLT]

çımık[1]**, -ğı** [çım-ık] *{ağız} is.* **1.** Sıkıntılı hava. **2.** Kış geceleri rastlanan bulutlu fakat yağmursuz hava. **3.** Yumuşak ılık hava. **4.** Bataklık. [DS]

çımık[2]**, -ğı** [çım-ık] *{ağız} sf.* Az; birazcık. [DS]

çımışkı, [çım-ış-kı] *{ağız} is.* Ağaçtan koparılmış ince uzun dal parçası. [DS]

çımıtlık, -ğı [çımıt-lık] *{ağız} is.* Çok sıcak hava. [DS]

çımkalamak, [çım-ka-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çalkalamak. [DS]

çımkı[1]**,** [çım *(yans.)* > çım-kı] *{ağız} is.* İnce uzun değnek. [DS]

çımkı[2]**,** [çım-kı] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çımkılamak[1]**,** [çım *(yans.)* > çım-kı-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hayvanlara kamçı ile vurmak. [DS]

çımkılamak[2]**,** [çım *(yans.)* > çım-kı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kıvılcım atmak; ateş etrafa yayılmak. [DS]

çımkımak, [çım *(yans.)* > çım-kı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Bir kaptan başka kaba boşaltılan sıvı için) sıçramak. **2.** (Yara, bere vb. için) zonklamak. [DS] 🗗 **çımkımak bıçmak,** *{eT} Biçmek kesmek.* [EUTS]

çımkırık[1]**, -ğı** [çım *(yans.)* > çım-kır-ık چمقرق] *is.* **1.** Kuş pisliği. **2.** Bahçe kovası. **3.** *{eAT}* Püskürteç. **4.** *{ağız}* Fışkıran sıvı. [DS]

çımkırık[2]**, -ğı** [çım *(yans.)* > çım-kır-ık] *{ağız} is.* Kırılarak parçalanmış camın tuz gibi etrafa sıçrayan en küçük parçası. [DS]

çımkırma, [çım *(yans.)* > çım-kır-ma] *is.* (Kuş için) pislemek işi.

çımkırmak[1]**,** [çım *(yans.)* > çım-ḳır-mak چمقرمق] *{ağız} gçsz. f. [-ır] [eAT.,OsT. -ur]* **1.** (Kuş için) fışkırtarak pislemek. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** Fışkırmak. **3.** *{eAT}* Püskürtmek. **4.** *{eAT}* Kötü ve sert söyle-

mek; azarlamak. **5.** (Hayvan için) sıçramak; oynamak. **6.** Sıvı için sıçramak. **7.** İshal olmak. [DS]

çımkırmak[2], [çem-kir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Köpek, çakal vb. için) bağırmak; acı acı havlamak. **2.** İçin için ağlamak. [DS]

çımkırtma, [çım-kır-t-ma] *{ağız} is.* Ergenlik çağına girerken duyulan sinirlilik. [DS]

çımkırtmak, [çımkır-t-mak چمقردمق] *{OsT} {ağız} gçl. f. [-ur]* Fışkırtmak; püskürtmek. [DS]

çımkışmak[1], [çım *(yans.)* > çım-kı-ş-mak چمقشمق] *{OsT} {ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Ürpermek. **2.** Uyuşmak. **3.** (Vücudun bir yeri için) ağrımak; sızlamak. **4.** Kaşınmak. **5.** (Boğaz için) gıcıklanmak. [DS]

çımkışmak[2], [çım-kış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İlk yağmur damlaları düşmek. [DS]

çımmağak, [çım+ak+ak] *{ağız} sf.* Bembeyaz. [DS]

çımmak, [çım-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Yıkanmak; çimmek. [DS]

çımp, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çımb-ış-ma, çımb-ıl-da-mak*

çımramak, [çem-(i)r-e-mek > çımra-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Kolunu, paçalarını sıvamak; eteğini toplamak. [DS]

çımrık, -ğı [çır-mık > çımrık] *{ağız} is.* Ateş tutuşturmakta kullanılan küçük ardıç odunu parçaları. [DS]

çımsıtmak, [çım-sı-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çıldırmak. [DS]

çımşık, -ğı [çım-(ı)ş-ık] *{ağız} sf.* Benzer; aynı. [DS]

çımtan, [Far. nīm-ten ? => çımtan] *{ağız} is.* Frenk gömleği. [DS]

-çın, [-çın / -çin] *{eT} yap. e.* İsimden isim yapma eki. *kök-çin (gri)*

çın[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çın çın*

çın[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çın çın ötmek, çın-çık,* 🗗 **çın çın,** *Çınlama sesi çıkararak.*|| **çın çın inletmek,** *Keskin, gür ve hoşa giden bir ses çıkarmak.*| **çın çın ötmek,** *Aralıksız bir çınlama sesi duyulmak.*

çın[3], [çım / çın / çim *(yans)*] *is.* Uyuşma, birden silkinme ve ürperme anlatan kök. [Zülfikar] *çın-gış-mak*

çın[4], [çıñ / çım / çiñ] *{eT} e.* Pekiştirme bildiren edat; tam; tamamen; bütün; bütünüyle. *çıng tolu köl (ağzına kadar su dolu göl)*

çın[5], [Çin. chên => çîn] *(çı:n) {eT} sf.* **1.** Gerçek; doğru; sahih. [DLT] [Üç İtigsizler] [Yüknekî] [Gabain] [EUTS] [KB] **2.** *is.* Gerçeklik. [EUTS] 🗗 **çın bitig,** *Gerçek senet ve sözleşme.* [EUTS]|| **çın sav,** *Gerçek; gerçek ve doğru söz; hakikat.* [EUTS] | **çın tutmak,** *Söylenenin doğruluğunu tasdiklemek; doğrulamak; gerçeklemek.*

çın[6], [çın] *{ağız} is.* **1.** Üzerinde çok meyve bulunan küçük dal. **2.** Ağaç uru. [DS]

çın[7], [çigin > çiğin > çın] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çına[1], [çına] *{eT} sf.* (Hayvan için) genç. [ETY]

çına[2], [çeñe > çına] *{ağız} is.* Dirsek. [DS]

çınaçık, -ğı [çına-çık] *{ağız} is.* Dirsek. [DS]

çınahşı, [Çin. chih han ssuī] *{eT} is.* Nakışlı bir tür Çin ipekli kumaşı. [DLT]

çınak[1], **-ğı** [çır-(ı)n-ak > çînak چيناق] *(çı:nak) {OsT} {ağız} is.* Yırtıcı kuş pençesi. [DS]

çınak[2], **-ğı** [*eT.* çıñ + ak] *{ağız} is.* Yağmurdan sonra açılan hava. [DS]

çınaklamak, [çırnak > *{ağız}* çînak-la-mak / *{eAT}* çınaḳlamaḳ چنقلمق] *({ağız} çı:naklamak) {eAT} {ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çınar, [Far. çenār چنار] *is. bot.* **1.** İki çeneklilerden, boyu 25-30 m. kadar uzayabilen, koyu gölgeli, kalın gövdeli ve parçalı yapraklı, uzun ömürlü bir ağaç; kavlağan; çünük, *(Platanus).* **2.** *{ağız}* Çam ağacı. [DS] **3.** *{ağız}* Dişbudak. [DS] **4.** *{ağız}* Akasya. [DS]

çınargiller, [çınar-gil-ler] *is. bot.* Örnek türü çınar olan ağaçlar familyası, *(Platanaceae).*

çınarı, [*eT.* çıñ + arı] *{ağız} sf.* Küçük fakat sağlam yapılı. [DS] 🗗 **çınarı beden,** *{ağız} Küçük fakat sağlam yapılı kimse.* [DS]

çınarımsı, [çınar-ımsı] *sf.* Çınara benzer; çınar gibi. 🗗 **çınarımsı isfendan,** *Çınara benzer bir akça ağaç türü, (Acer pseudoplatanus).*

çınarlanmak, [çıñ-ar-la-n-mak] *(çıñarlanmak) {ağız} dönşl. f. [-ır]* Sinirlenmek. [DS]

çınarlı, [çınar-lı] *is.* Çınarı olan.

çınarlık, -ğı [çınar-lık] *is.* Çınar ağaçları çok olan yer.

çınatmak, [çıñ-a-mak > çın-a-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Sıçratmak. [DS]

çınayaz, [*eT.* çıñ *(pekşt. e.)* + ayaz] *{ağız} is.* Açık, mehtaplı ve çok soğuk hava. [DS]

çınbar, [çımb-ar > çınb-ar] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarında bezi gerdirmek için kullanılan iki tarafı dişli bir aygıt. [DS]

çınbarmak, [Çin. chên => çıng-ar-mak > çınbarınak] *{eT} gçl. f. [-ur]* → çıngarmak. [EUTS]

çınbıldamak[1], [çımb-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Çalkalanmak. [DS]

çınbıldamak[2], [çımb > çınb-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Ağlar görünmek. [DS]

çınçık[1], **-ğı** [çın-çık] *{ağız} zf.* Tamamen. [DS]

çınçık[2], **-ğı** [çınç *(yans.)* > çınç-ık] *{ağız} is.* Cam ve porselen nesne. [DS]

çınçın, [çın+çın] *{ağız} is.* **1.** Serçe. **2.** Yusufçuk kuşu. [DS]

çınçırga, [çın+çır-gā / çıp+çır-gā] *(çınçırga:) {eT} is.* Serçe kuşu. [DLT]

çından, [Sansk. candana] *{eT} is.* **1.** Sandal ağacı, *(Santalum album).* [EUTS] [DLT] **2.** *sf.* Kırmızımsı. ◘ **çından at,** *{eT} Gövdesi kirli sarı renkte yele, kuyruk ve bacakları koyu renkte olan at; kula.* [DLT]

çınday, [çınday] *{ağız} is.* Şişle örülmüş yün çorap. [DS]

çındık, -ğı [çınd-ık] *{ağız} is.* Ağzı kapaklı bakır kap. [DS]

çındıkel, [çınd-ık-al] *{ağız} is.* Eskimiş çorap parçaları. [DS]

çındır[1], [çınd-ır] *{ağız} is.* Sinirli ve gevşek et. [DS]

çındır[2], [çınd-ır] *{ağız} is. folk.* Sinsin denilen oyun. [DS]

çındırık, -ğı [cıy-ın-dırık] *{ağız} is.* Cıyındırık. [DS]

çındıturmak, [çand-tur-mak / çındı-tur-mak / çanturmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Caydırmak. [DLT]

çıng[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çıng-ır-ak, çıng-ış-ta-k-lı*

çıng[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çıng etmek, çıngıl, çıng-ı, çıng-ıl-da-k, çıng-ır çıngır, çıng-ır-ık, çıng-ır-a-k, çıng-ır-t, çıng-ra-t-mak*

çıng[3], [çıñ *(yans.)*] *(çıñ) {eT} is.* Çan ve leğen gibi nesnelerin verdiği ses; çınlama sesi. [DLT] ◘ **çıng etmek,** *Çınlamak; çın sesi vermek.* [DLT]

çıng[4], [çıng / çım / çim] *{eT} e.* Pekiştirme edatı. ◘ **çıng ayaz,** *{ağız} Açık, mehtaplı ve çok soğuk hava.* [DS]

çıng[5], [Çin. chên] *{eT} is.* **1.** Doğru. **2.** Gerçek. **3.** *sf.* Tam. **4.** *zf.* Kesin olarak. [EUTS]

çınga[1], [çıng-a] *{ağız} sf.* Kıvırcık. [DS]

çınga[2], [çın-ga] *{ağız} is.* Kıvılcım; çıngı; cıngı. [DS]

çıngamak, [çıñ-a-mak] *(çıñamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-ñ(ı)-yor]* Sıçramak. [DS]

çıngar, [Yun. dzingra / Çing. çıngar] *is. argo.* Gürültü patırtı; kargaşa; kavga. ◘ **çıngar çıkarmak,** *Kavgaya sebep olmak; gürültü patırtı yapmak.*|| **çıngar kopmak,** *Kavga olmak; gürültü patırtı olmak.*

çıngarmak, [Çin. chên => çıng-ar-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Araştırmak; tahkik etmek. [EUTS] [DLT]

çıngartgu, [çıñ-ar-t-ġū] *(çıñartgu:) {eT} is.* Zil; çıngırak. [EUTS]

çıngartmak, [Çin. chên => çıng-ar-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Araştırtmak; inceletmek. [EUTS] **2.** Tetkik ve tahkik etmek. [EUTS] **3.** Muayene etmek. [EUTS]

çıngaru, [Çin. chên => çınġ-aru] *{eT} sf.* **1.** Tam; şüphesiz. [Gabain] [EUTS] **2.** *is.* Arzulama; özlem; hasret. [EUTS]

çıngaşmak, [çıña-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sıçramak. [DS]

çıngayaz, [çıng+ayaz] *{ağız} is.* Açık, mehtaplı ve çok soğuk hava. [DS]

çıngaylı, [çıngay-lı] *{ağız} is. zool.* Çaylak. [DS]

çınggacık, -ğı [çıñ-ga-cık] *(çıñgacık) {ağız} is.* Kilimlerde kullanılan bir motifin adı. [DS]

çınggılamak, [çıñ(g)-ı-la-mak] *(çıñgılamak) {ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Su için) sıçrayıp dağılmak. [DS]

çınggımak, [çıñg-ı-mak] *(çıñgımak) {ağız} gçsz. f. [-ır]* Koşmak; yarış etmek. [DS]

çıngı[1], [çıng *(yans.)* > çın-gı / cın-gı / cın-kı] *{ağız} is.* **1.** Kıvılcım. **2.** Çok küçük parça; zerre. [DS]

çıngı[2], [çıng-ı] *{ağız} is.* **1.** Su tası. **2.** Sıçrayan çamurlu suyun bıraktığı iz. [DS]

çıngı[3], [çıng *(yans.)* > çıng-ı] *{ağız} is.* **1.** Kuru çam odunu. **2.** Sopa parçası; dal kırığı. [DS]

çıngı[4], [çıng-ı] *{ağız} is.* Leke. [DS]

çıngıl[1], [çıng *(yans.)* > çıng-ıl] *{eT} is.* Şıngırtı sesini veren yansımalı gövde. ◘ **çıngıl çıngıl,** *Bir şeyin ince bir çınlama sesi çıkarması durumu.* [DLT]

çıngıl[2], [Yun. atsingano / çıng *(yans.)* > çıng-ıl] *is.* **1.** Ufak ve seyrek taneli küçük üzüm salkımı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Asma kütüğünden üzüm salkımları elle eklem yerinden koparıldıktan sonra o eklem yerine bitişik küçük bir sap üzerinde kalan birkaç taneli üzüm salkımı. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Gelinlerin başına takılan pul dizisi. [DS] **4.** *{ağız}* Boncuk; nazarlık. [DS] **5.** *{ağız}* Cam bilezik. [DS] **6.** *{ağız}* Kalemin ucunu korumak için kullanılan metal başlık. [DS] **7.** *{ağız}* Püskül; kuyruk. [DS] ◘ **çıngıl çıngıl,** *{ağız} (Meyve için) bol; sık.* [DS]|| **çıngıl çıtak,** *{ağız} 1. (Meyve için) bol; sık. 2. Takıp takıştırmış.* [DS]

çıngıl[3], [çıng *(yans.)* > çıng-ıl] *{ağız} is.* Kumlu, çakıllı toprak. [DS]

çıngıl[4], [çıng *(yans.)* > çıng-ıl] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıngıl[5], [çıng-ıl] *{ağız} is.* Dağ ve ağaç doruğu. [DS]

çıngıl[6], [çıng-ıl] *{ağız} is.* Kova; bakraç. [DS]

çıngıldın, [çıng-ıl-dın] *{ağız} zf.* İnceli kalınlı. [DS]

çıngıllamak, [çıngıl-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Nazlanmak. [DS]

çıngıllı[1], [çıngıl-lı] *{ağız} is.* Çaylak. [DS]

çıngıllı[2], [çıngıl-lı] *{ağız} sf.* **1.** Paçalı; saçaklı. **2.** (Ağaç için) dalları sık olan. [DS]

çıngıllı[3], [çıngıl-lı] *{ağız} sf.* Nazlı. [DS] ◘ **çıngıllı yürüyüş,** *{ağız} Titiz yürüyüş.* [DS]

çıngıllı[4], [çıngıl-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Süs eşyası için) demir, bakır ya da gümüşten yapılma. **2.** *is.* Küçük kazan. [DS]

çıngıllı[5], [çıng-ıl-lı] *{ağız} sf.* Süslü. [DS]

çıngıllı[6], [çıng-ıl-lı] *{ağız} sf.* (Kadın için) hoppa; oynak. [DS]

çıngımak, [çıng-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Hoplamak. **2.** Yarış yapmak. [DS]

çıngır[1], [çıng-ır *(yans.)*] *is.* Bir metale vurma veya çarpma sırasında çıkan çınlamalı ses. 🗗 **çıngır çıngır,** *1. Çıngırak sesi gibi ses çıkararak. 2. {ağız} (Hava için) çok soğuk ve ayaz.* [DS]|| **çıngır mıngır,** *(At arabası vb. gidişi için) çıngırtılı sesler çıkararak.*

çıngır[2], [çıng-ır] *{ağız} is.* **1.** Bakır kap. **2.** Su kovası. [DS]

çıngır[3], [çıng-ır] *{ağız} is.* Atmaca. [DS]

çıngır[4], [çıñ-ır] *{ağız} is.* Dar ve taşlı yol; patika. [DS]

çıngırak[1], **-ğı** [*eT.* çıñra-mak > çıñ-ra-k] *is.* **1.** Küçük çan. **2.** Sesinden gittikleri yeri takip edebilmek ve kaybolmalarını önlemek için hayvanların boynuna asılarak hayvanın hareketi ile içindeki metal yuvarlağın çarpması sonucu ses çıkaran küçük metal küre. **3.** İçinde küçük boncuklar bulunan plastik bir küreden meydana gelmiş çocuk oyuncağı. **4.** *{ağız}* Beygir koşulan dövenin ön tarafına takılan, beygirin yan kayışlarının bağlandığı, ağaçtan yapılma falaka. [DS]

çıngırak[2], **-ğı** [çıñ-ır + ak] *{ağız} sf.* (Hava için) çok soğuk ve açık. [DS]

çıngırak[3], **-ğı** [Far. çerāġ => çıngırak] *{ağız} is.* Çıra. [DS]

çıngırakçı, [çıngırak-çı] *is.* Çıngırak yapan veya satan kişi.

çıngırakçılık, -ğı [çıngırak-çı-lık] *is.* Çıngırak yapma ve satma işi.

çıngıraklı, [çıngırak-lı] *sf.* **1.** Çıngırak taşıyan; üzerinde çıngırak bulunan. **2.** (Kahkaha için) yüksek sesle, neşe içinde, keyifle atılan. 🗗 **çıngıraklı yılan,** *zool. Amerika'da yaşayan, kısa ve küt kuyruğunun ucunda bulunan boynuzsu pullarla hareket hâlinde çıngırak sesi çıkaran, belirgin başlı ve çok zehirli on beş kadar çeşidi bulunan bir yılan, (Crotalus).*| **çıngıraklı yılangiller,** *zool. Kuyruklarını yere vurarak ilerlerken kuru yaprak hışırtısına benzer ses çıkaran zehirli yılanlar, (Crotalidae).*

çıngırdak, -ğı [çın-gır-da-k] *is.* Bebek oyuncağı olarak kullanılan saplı bir tür çıngırak.

çıngırdama, [çıng *(yans.)* > çıng-ır-da-ma] *is.* Çıngırak gibi ses çıkarma; çıngırdamak eylemi.

çıngırdamak, [çıng *(yans.)* > çıng-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Çıngırak sesine benzer çıngır çıngır ses çıkarmak.

çıngırdatma, [çıng-ır-da-t-ma] *is.* Çıngırak sesi çıkartmak işi.

çıngırdatmak, [çıng-ır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çıngırak sesine benzer ses çıkartmak.

çıngırık, -ğı [çıgrık > çıngırık] *{ağız} is.* Kuyu çıkrığı.[DS]

çıngırlavı, [çıng-ır-laġı > çıngırlavı] *{ağız} is.* Çocuk oyuncağı; çıngırak. [DS]

çıngırmak, [çıñ-ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çağırmak. [DS]

çıngırşak, -ğı [çıng-ır-cak > çıngırşak] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çıngırt[1], [çıng-ır-t] *{ağız} is.* Yer altından dere hâlinde akan su. [DS]

çıngırt[2], [çıng-ır-t] *{ağız} is.* **1.** Sabana, arabaya koşulan hayvanın bağlandığı demir halka. **2.** Zinciri, araba veya herhangi bir eşyaya tutturan halka. [DS]

çıngırtı, [çıñ-ır-dı چکردی *(çıñırtı) {OsT} is.* Çıngırak sesine benzer keskin ve tiz ses.

çıngışmak, [çıng-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Ürpermek; uyuşmak; çımkışmak. [DS]

çıngıştaklı, [çıng-ış-ta-k-lı] *{ağız} sf.* Neşeli. [DS]

çıngıştamak, [çıng-ış-da-mak چنغشدمق] *{OsT} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Küçük metal, soncuk vb. şeyler için) ses çıkarmak; şıngırdamak.

çıngkırdak, -ğı [çıñ-kır-da-k چکقرداق] *{eAT} is.* Çıngırak.

çınglamak, [çıñ-la-mak] *(çıñlamak) {eAT} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çınlamak. [DK]

çıngmak, [çim-mek > çıñ-mak] *(çıñmak) {ağız} is.* Yıkanmak. [DS]

çıngrağı, [çıñ-(ı)-ra-ġı چکرغی] *(çıñrağı) {OsT} is.* Çıngırak.

çıngrağu, [çıñ-(ı)r-a-ġu چکراغو] *(çıñrağu) {eAT} is.* → çıngrağı.

çıngrak, [çıñ-rā-mak > çıñ-rak] *(çıñrak) {eT} is.* Gür ve pürüzsüz ses. [DLT]

çıngramak, [çıñ *(yans.)* > çıñ-rā-mak / çiñ-re-mek / چکرامق / چکرمق *(çıñra:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Çınlamak. [DLT] *{eAT} {OsT} (aynı)* [DLT] **2.** Çıngırdamak; şıngırdamak.

çıngratgu, [çıñ *(yans.)* > çıñ-r-(a)t-gu] *(çıñratgu) {eT} is.* Çıngırak; çan. [İKPÖy.]

çıngratmak, [çıñ *(yans.)* > çıñ-(ı)r-a-t-mak چکردمق] *(çıñratmak) {eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çınlatmak. *{eAT} {OsT} (aynı)* [İKPÖy.] DLT] **2.** Ses çıkartmak; şıngırdatmak.

çıngşaşmak, [çıñ *(yans.)* > çıñ-şa-ş-mak / çığşa-ş-mak / caḫşa-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Toplu olarak şıngırdamak.

çıngüneş, [çıñ *(pekşt. e.)* + güneş] *{ağız} sf.* Bulutsuz hava. [DS]

çınık[1], **-ğı** [çın-ık] *{ağız} is.* Büyük çorba tası. [DS]

çınık[2], **-ğı** [sın-ık > çınık] *{ağız} is.* Kırılan kemik. [DS]

çınıkmak, [Çin. chên => çın-ık-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Tahakkuk etmek; gerçekleşmek. [EUTS] [Gabain] [DLT]

çınju, [Çin. chên-ju] *{eT} is.* Gerçek; hakikat. [Gabain]

çınk[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çınk-ış-mak,*

çınk[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çınk-ı, çınk-ıl-dak*

çınkar, [Çin. chên => çınkar] *{eT} sf.* Dosdoğru. [EUTS]

çınkayaz, [çınk+ayaz] *{ağız} is.* Açık, mehtaplı ve çok soğuk hava. [DS]

çınkı[1], [çınk-ı جنقى] *{eAT} {OsT} {ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çınkı[2], [çınk-ı] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çınkı[3], [çınk-ı] *{ağız} is.* Parça; zerre. [DS]

çınkıbat, [? çınkıbat] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

çınkıl[1], [çınk-ıl] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çınkıl[2], [çınk-ıl] *{ağız} is.* Koyun sağılan küçük bakraç. [DS]

çınkıldak, -ğı [çınk-ıl-dak] *{ağız} is.* Çıngırak. [DS]

çınkırak, -ğı [çınk-ır-a-k] *{ağız} is.* Çıngırak. [DS]

çınkırdak, -ğı [çınk-ır-da-k] *{ağız} is.* Çıngırak. [DS]

çınkırık[1], **-ğı** [çın+kır-ık] *{ağız} sf.* (Hava için) açık ve çok soğuk. [DS]

çınkırık[2], **-ğı** [çıgrık > çınkırık] *{ağız} is.* Kuyu çıkrığı. [DS]

çınkışdak, -ğı [çınk-ış-dak] *{ağız} is.* Çıngırak; çocuk oyuncağı. [DS]

çınkışmak[1], [çınk-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Tartışmak. [DS]

çınkışmak[2], [çım-kı-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Vücudun bir yeri ağrımak; sızlamak; zonklamak. [DS]

çınlak, -ğı [çın *(yans.)* > çın-la-mak > çın-la-k] *is.* İçinde sesin yankılanarak çınladığı yer.

çınlama, [çın-la-ma] *is.* **1.** Çın çın sesleri ile yankılanma. **2.** Kulakta duyulan tiz bir uğultu. **3.** *fiz.* Rezonans.

çınlamak[1], [çın *(yans.)* > çın-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çın diye ses vermek. **2.** Yankılanmak. **3.** (Kulak için) kendiliğinden tiz bir ses duymak. **4.** *fiz.* Titreşerek ses veren bir tel veya diyapazonu, aynı titreşimi gösteren başka bir tel veya cisme yaklaştırdığımızda aynı titreşimleri ve sesi ondan almak.

çınlamak[2], [Çin. chên => çīn *(gerçek)* > çın-lā-mak] *(çınla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Gerçekliğini araştırmak; tahkik etmek. [DLT]

çınlamalı, [çın-la-ma-lı] *sf.* Çınlaması olan, çınlayan.

çınlatış, [çın-la-t-ış] *is.* Çınlatma eylemi veya biçimi.

çınlatma, [çın-la-t-ma] *is.* Çınlamasını sağlama; çınlatmak eylemi.

çınlatmak[1], [çın-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çınlamasını sağlamak.

çınlatmak[2], [Çin. chên => çīn > çın-la-t-mak] *gçl. f. [-ur]* Gerçekleştirmek; tahkik ettirmek; tasdik ettirmek. [DLT]

çınlayış, [çın-la-y-ış] *is.* Çınlama eylemi veya biçimi.

çınlayu, [çın-layu] *{eT} zf.* Gerçek olarak. [Üç İtigsizler]

çınlık[1], [çın-lık] *{eT} is.* Doğruluk; gerçeklik. [KB]

çınlık[2], **-ğı** [çın-lık] *{ağız} is.* Yaban tavuğuna benzer bir tür av kuşu. [DS]

çınnamak[1], [çın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Sıçramak. [DS]

çınnamak[2], [çiğne-mek > çınna-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Çiğnemek. [DS]

çınsabah, [çıñ *(pekşt. e.)* + sabah] *zf.* Sabahın çok erken saatinde.

çınsız, [Çin. chén *(gerçek)* => çın-sız] *{eT} sf.* Gerçek olmayan. [Üç İtigsizler]

çınsu, [Çin. chên-ju] *{eT} zf.* Olduğu gibi. [EUTS]

çıntamanı, [Sansk. cintāmani] *{eT} is.* → çintemeni. [İKPÖy.]

çıntan, [Sansk. candana => çıntan] *{eT} is.* Sandal ağacı, *(Santalum album).* [ETY]

çıntar, [? çıntar] *{ağız} is.* Yenilen bir tür mantar; çam mantarı; kanlıca mantarı, *(Lactarius deliciosus).* [DS]

çıntık[1], **-ğı** [çin-t-ik > çın-t-ık] *{ağız} is.* **1.** Bir şeyin çok küçük parçası. **2.** Sabun parçası. [DS]

çıntık[2], **-ğı** [çint-ik > çınt-ık] *{ağız} is.* Fiske. [DS]

çıntır, [? çıntır] *{ağız} is.* Koyun ve keçinin karın boşluğu üzerindeki etli kısım. [DS] ⧉ **çıntır çıntır,** *{ağız} Parçaparça.* [DS]

çıntırık[1], **-ğı** [çıntır-ık] *{ağız} is.* Fiske. [DS]

çıntırık[2], **-ğı** [çıyındırık > çıntırık] *{ağız} is.* Yağsız et. [DS]

çıntıyan, [Ar. şintiyān] *{ağız} is.* **1.** Kadınların giydikleri şalvar. **2.** Gömlek. [DS]

çıntmak, [çınt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Bir şeyi ince ince parçalara ayırmak. [DS]

çıp[1], [çab / çalp / çap / çıb / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıp çıp, çıp-ı çıpı, çıp-ıl, çıp-ıl-dan-lık, çıp-ıl-da-tmak, çıp-ıl-dım,*

çıp[2], [çab / çep / çıp / çip *(yans.)*] *is.* Gevezelik etme-

yi, yerli yersiz konuşmayı, hoppaca hareketleri, ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çıp cık, çıp çığ*

çıp[3], [çıp / çīb] *{eT} is.* İnce ve yumuşak dal; çubuk. [DLT]

çıp[4], [cip / çıp چپ] *{eAT} e.* Pekiştirme edatı. 🗗 **çıp yalıncak,** *{eAT} Çırılçıplak.*

çıpa[1], [İt. zappa => çapa / çıpa] *is. dnz.* İki kollu gemi demiri.

çıpa[2], [İt. ceppo => çipo] *is. dnz.* Gemi demirinin kollarına dikey olan demir.

çıpa[3], [? çıpa] *{ağız} is.* Askıda değil de, yerde örülen koza. [DS]

çıpa[4], [? çıpa] *{ağız} is.* Küçük ve kısa kulaklı koyun. [DS]

çıpa[5], [? çıpa] *{ağız} is.* Kapı sürgüsü. [DS]

çıpa[6], [? çıpa] *{ağız} is.* Göbek; orta yer. [DS]

çıpar[1], [Yun. tipari] *is.* (Hayvanlar için) biçim; şekil.

çıpar[2], [çapar > çıpar] *{ağız} is.* **1.** Kula renkli hayvan. **2.** Çiçek bozuğu yüz. [DS]

çıpba, [? çıpba] *{ağız} is.* Tandırda pişirilen ekmek. [DS]

çıpcık, -ğı [çıp+cık] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

çıpçığ[1], [çıp+çığ] *{ağız} is.* Söğüt dalından yapılan oyuncak düdük. [DS]

çıpçığ[2], [çı(p)++çı/ğ] *{ağız} sf.* Çiğ; pişmemiş. [DS]

çıpçıplamak, [çıp *(yans.)* > çıp+çıp-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor] çocuk d.* Yıkanmak; yüzmek.

çıpek, -ği [Far. çūbek => çıpek] *{ağız} is.* Asma dalı. [DS]

çıpgı, [çıp-gı] *{ağız} is.* İnce uzun değnek. [DS]

çıpgın, [çıv-gın] *{ağız} is.* Sağanak hâlinde yağan şiddetli yağmur. [DS]

çıpı, [çıp *(yans.)* > çıp-ı] *is.* **1.** Ses çıkartmak için elle suya vurma. **2.** *{ağız}* Bebek banyosu. [DS] 🗗 **çıpı çıpı,** *Çocuk dilinde yıkanma; bıcı bıcı.*

çıpıkan, [çıb-ık-ān / çıp-ık-an /çıpkan] *{eT} is.* → çıbıkan.

çıpıl[1], [çıp *(yans.)* > çıp-ıl] *is.* **1.** Yıkanırken suyun çıkardığı ses. **2.** *sf.* (Kişi için) gözleri çapaklı. 🗗 **çıpıl çıpıl,** *Yıkanırken suyun çıkardığı sese benzer ses çıkararak.*

çıpıl[2], [çıp *(yans.)* > çıp-ıl] *{ağız} sf.* (Genç için) tüysüz. [DS]

çıpıldak[1], **-ğı** [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-k] *sf.* Çıplak.

çıpıldak[2], **-ğı** [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-k] *{ağız} sf.* Vıcık vıcık. [DS]

çıpıldama, [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-ma] *sf.* **1.** Çıpıltı çıkarma. **2.** Soyunma; çıplaklaşma.

çıpıldamak, [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** (Sıvı şeyler ve su için) dökülme sesi çıkarmak. **2.** Soyunmak; çıplaklaşmak.

çıpıldanlık, -ğı [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-n-lık] *{ağız} is.* Tarla içinde ya da kenarındaki su birikintileri. [DS]

çıpıldatmak, [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-da-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Suyu etrafa sıçratmak. [DS]

çıpıldık, -ğı [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-dık] *{ağız} sf.* Vıcık vıcık; çamur içinde. [DS]

çıpıldum, [çıp *(yans.)* > çıp-ıl-dım] *{ağız} is.* Derinliği birkaç santimetreyi geçmeyen su birikintisi. [DS]

çıpımak, [çıp *(yans.)* > çıp-ı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Yıkamak. [DS]

çıpır[1], [çırp-mak > çırp-ı > çıpır] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çıpır[2], [çapar > çıpır] *{ağız} is.* Alacalı, benekli hayvan. [DS]

çıpış, [çıp-ış] *{ağız} sf.* (Kişi için) gözleri çapaklı. [DS]

çıpışka, [? cımışka / simişka / çıpışka] *{ağız} is.* Ayçiçeği. [DS]

çıpkağı, [? çıpkağı] *{ağız} is.* Hamle. [DS]

çıpkı, [çım-kı / çıp-kı] *{ağız} is.* İnce uzun değnek. [DS]

çıpkıç, -cı [çıp-kıç] *{ağız} is.* İnce uzun değnek. [DS]

çıpkın[1], [çıp *(yans.)* > çıp-kın] *{ağız} is.* Rüzgârla karışık yağan yağmur. [DS]

çıpkın[2], [çıp-kın] *{ağız} is.* İnce uzun değnek. [DS]

çıplacık, -ğı [çıpla(k)-çık] *sf.* Çıplak.

çıplak, -ğı [çılb-a-mak *(soymak)* > çılb-a-k [EREN] / çıp *(yans.)* > çıp-la-mak > çıp-la-k] *sf.* **1.** Giyinik olmayan; üstünde hiçbir giyecek bulunmayan; soyunuk. **2.** Saçı dökülmüş. **3.** (At için) koşum takımı vurulmamış. **4.** Hiç parası olmayan; züğürt. *{ağız} (aynı)* [DS] **5.** *gnşl.* (Arazi için) üzerinde bitki örtüsü olmayan. **6.** (Anlatım için) yalın ve süssüz. **7.** *mecaz.* Hiç gizli bir yeri kalmamış olan. **8.** (Tel için) üzeri yalıtkan ile kaplı olmayan. **9.** *is.* Soyunmuş kimse. **10.** Giyimi kuşamı yeterli olmayan kimse; fakir. **11.** *tar.* Yeniçeri ocağında hizmete başlamak üzere nöbete soyunan er. **12.** Soyunuk bir modele bakarak yapılmış ve bu şekilde tasvir edilmiş resim veya heykel. **13.** *zf.* Hiç giyinmeden, soyunmuş olarak. **14.** *{ağız}* (Tahıl alım satımı için) çuval gibi ambalajı olmaksızın. [DS] 🗗 **çıplak balığı,** *zool. Sazangillerden durgun tatlı sularda yaşayan, yassı ve geniş bedenli, çok kılçıklı fakat eti lezzetli bir tür balık, (Abramis brama).*|| **çıplak gözle,** *Görmeyi etkileyici hiçbir araç kullanmadan.*|| **çıplak kuş,** *{ağız} Yarasa.* [DS]|| **çıplak mülkiyet,** *huk. Yararlanma hakkı başkasına ait bir mal üzerindeki malikin mülkiyeti.*|| **çıplak sazan balığı,** *{ağız} zool. Pulsuz sazan balığı.* [DS]|| **çıplak tohumlular,** *bot. Açık tohumlular.*|| **çıplak ücret,** *ekon. Primler ve ek ödemeler dikkate alınmadan hesaplanan ücret.*

çıplaka, [çıplak-a] *{ağız} sf.* Çıplak. [DS]

çıplaklaşma, [çıplak-la-ş-ma] *is.* Çıplak duruma gelme; çıplaklaşmak eylemi.

çıplaklaşmak, [çıplak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çıplak duruma gelmek.

çıplaklaştırma, [çıplak-la-ş-tır-ma] *is.* Çıplak duruma getirme; çıplaklaştırmak eylemi.

çıplaklaştırmak, [çıplak-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çıplak duruma getirmek.

çıplaklık, -ğı [çıplak-lık] *is.* Çıplak olma durumu. 🗗 (bütün) **çıplaklığıyla,** *Olduğu gibi; hiçbir şey saklanmaksızın.*

çıplanma, [çıp-la-mak > çıp-la-n-ma] *is.* Çıplak duruma gelmek işi.

çıplanmak, [çıp-la-mak > çıp-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Çıplak hâle gelmek; soyunmak. **2.** (Ağaç için) yapraklarını dökmek. **3.** *edil. f.* (Arazi için) bitki örtüsü yok edilmek.

çıplatmak, [çıp-la-mak > çıpla-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çıplak hâle getirmek; soymak. [DS]

çıplattırmak, [çıp-la-t-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

çıplık, -ğı [çıp-lık] *{ağız} is.* Bez parçası. [DS]

çıpra, [Yun. tsipura] *{ağız} is.* Meyve posası. [DS]

çıprağı, [çıp-ra-ğı] *{ağız} is.* İnce ve uzun değnek. [DS]

çıpurduk, -ğu [çıp-ur-du-k / çep-(i)r-dü-k] *{eAT} sf.* Karışık; çetrefil.

çır[1], [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* **1.** Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çır çır, çır-ık* **2.** Zincir vb. şeylerin sürtünme ile çıkardığı ses. **3.** Suyu az çeşmenin akarken çıkardığı bir tür şırıltı sesi. **4.** Cırcır böceğinin sesi. 🗗 **çır çır çırpınmak,** *Telaşla ve üzüntü ile ne yapacağını bilemez hâlde çaba göstermek.*

çır[2], [çar / çır /çir / çur *(yans.)*] *is.* Dönme, sürtünme, bağırma, ağlama, ötme ve parazitli sesler çıkarma durumlarında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çır çır, çır-gan, çır-gı, çır-la-ma, çır-la-k, çır-la(ğ)-aç, çır-la-n-gıç, çır-nı-k, çır(r)-ıl-dı*

çır[3], [çır / çir *(yans.)*] *is.* **1.** Tırnakla yırtma, tırmalama, pençeleme veya herhangi bir şekilde yırtmayı ve bu sırada çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *{eT} (aynı)* [DLT] *çır-mak, çır-ık, çır-mak-la-mak, çır-ma-la-mak, çır-na-k* **2.** *{eT} is.* Elbise vb. yırtılırken çıkan ses. [DLT]

çır[4], [çır / çir] *{eT} is.* Yağ. [DLT]

çır[5], [çır] *{ağız} is.* Az akan su. [DS]

çır[6], [Yun. tzrin] *{ağız} is.* Meyve pestili. [DS]

çır[7], [çır] *{ağız} is.* **1.** Hastalık. **2.** *sf.* Bozuk; düzensiz. [DS]

çır[8], [çığır > çır] *(çı:r) {ağız} is.* Taşlı yol; patika. [DS]

çıra, [Far. çerāġ *(mum, kandil)* > çıra چراغ] *is.* **1.** Çam ağacının, reçinesi bol odunundan elde edilen, kolay tutuşan ve bol alev veren çubuk. **2.** Her türlü aydınlanma aracı; lamba; fener; kandil; mum. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Işık; aydınlık. [DS] 🗗 **çıra gibi yanmak,** *Büyük bir zarara uğramak; perişan olmak; Marmara çırası gibi yanmak.*

çırabana, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Ocak. [DS]

çıraburun, [çıra+burun] *{ağız} is.* Siyah tüylü, üç dört cm. uzunluğunda çıra renginde gagası olan bir kuş. [DS]

çırağı, [çıra-ġı / çıray] *{eT} is.* Yüz; çehre. [OKD]

çırağ, [Far. çerāġ / çıraġ چراغ] *{eAT} is.* **1.** İçine yağ konulup yakılan bir tür lamba; kandil; çıra. **2.** Yağ kandilinin fitili. **3.** *mecaz.* Parlayan, yanan, ışık veren şey. **4.** Kılavuz, mürşit. **5.** Efendisi tarafından ev bark verilerek evlendirilmiş cariye ya da halayık. **6.** Bir devlet dairesinde memur adayı olarak yetiştirilmiş kişi; şakirt. **7.** Çırak. **8.** Bektaşi dergâhlarında, yeni gelen derviş için tören düzenlenen makam.

çırağan, [Far. çerāğān > çırağan] *is.* **1.** Kandillerle etrafı aydınlatarak yapılan şenlik; donanma. **2.**Yağa bulanmış fitil. **3.** Açılan yaralara tutuşturulmuş fitil sokularak yapılan bir işkence türü.

çırahbaca, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Lamba veya çıra konulan yer. [DS]

çırahlamak, [çırah-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kırmak. [DS]

çırahlıh, [çıraḥ-lıḥ] *{ağız} is.* Adak; sadaka. [DS]

çırahma, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* **1.** Kandil. **2.** Nal çatalı. [DS]

çırahman, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Lamba veya çıra konulan yer. [DS]

çırahpa, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Lamba veya çıra konulan yer. [DS]

çırak[1], **-ğı** [Far. çerāġ => çırak چراق] *{eAT} is.* Işık; kandil; çıra; mum. 🗗 **çırak uyandırmak,** *{eAT} Kandil yakmak.*|| **çırak uyarmak,** *{eAT} Kandil yakmak.*|| **çırak yandırmak,** *{eAT} Kandil yakmak.*

çırak[2], **-ğı** [Far. çerāġ > çırāġ => çırak] *is.* **1.** Bir usta yanında meslek edinmek amacıyla öğrenime başlayan kişi. **2.** Bir iş yerinde öğrenmek amacıyla değil de ayak işlerini yapmak amacıyla bulunan kişi; yamak. **3.** Gerekli deneyimi edinememiş ve işe yeni başlamış kişi; aday. **4.** Sanat alanında bir usta sanatçının yanında sanatkâr olarak yetişmek üzere çalışan ve o sanatı ustasından öğrenmiş olan kişi; öğrenci; tilmiz; şakirt. **5.** Efendisi tarafından ev bark verilerek evlendirilmiş cariye ya da halayık. 🗗 **çırak çıkarmak,** *1. Beklenenden az bir kazançla ortaklıktan ayrılmasını sağlamak. 2. mecaz. Bozmak, işe yaramaz duruma getirmek. 3. {ağız} Kız gelin etmek.* [DS]|| **çırak çıkmak,** *{ağız} Açığa çıkmak; faydalanamamak.* [DS]|| **çırak etmek,** *1. tar. Yaşlanmış köle veya cariyelerin geçimini sağlayarak veya evlendirerek hür ve bağımsız hayat sürmelerine izin vermek. 2. Bir ustanın yanında çıraklık ettikten sonra bağımsız olarak bir iş yapabilecek ve geçimini sağlayabilecek duruma gelmiş olanlara izin vermek.*

çırak[3]**, -ğı** [Far. çerāġ] *{ağız} is.* Derileri sermek için iki kazık arasına uzatılan direk. [DS]

çırakba, [Far. çerāġ-pā => çırakba چراقبه] *{OsT} is.* Şamdan.

çırakçı, [çırak-çı چراقچی] *{eAT} is.* Tekkenin kandillerini yakınakla görevli kişi.

çıraklık, -ğı [çırak-lık] *is.* **1.** Çırak olma hâli; yamaklık. **2.** Çırağın işi. **3.** Çırağa verilen ücret. **4.** Çırağın çalıştığı yer. 🗗 **çıraklık etmek,** *Çırak olarak çalışmak.*

çırakma, [Far. çerāġ-pāy / çerāğ-pā چراقمه] *{OsT} is.* **1.** Üzerine mum, kandil veya herhangi bir ışık konulan yüksek sehpa; şamdan. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Lamba konulan yer. [DS] **3.** *{ağız}* Işık; aydınlık. [DS] **4.** *{ağız}* Nal çatalı. [DS]

çırakmak, -ğı [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Üzerine mum, çıra konulan şamdan vb. araç. [DS]

çırakmalık, -ğı [çırakma-lık] *{ağız} is.* Lamba konulan yer. [DS]

çırakman[1]**,** [Far. çerāġ-pā => çırakman چراقمن] *{eAT} is.* **1.** Üzerine mum, kandil veya herhangi bir ışık konulan yüksek sehpa; şamdan. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Geceleri meydanda yakılan ateş. [DS] **3.** *{ağız}* Balıkçı meşalesi. [DS] **4.** *{ağız}* Tabakların, üzerinde deri temizledikleri üç ayaklı aygıt. [DS] **5.** *{ağız}* Sekiz on susam demetinin bir araya gelmesi ile oluşan küme. [DS] **6.** *{ağız}* Tekke ve türbelerin kandillerini yakıp temizliğini yapan görevli. [DS] **7.** *{ağız}* Çocuklar tarafından ufak bir çukura makara kukasını koymak için sopalarla vurarak oynanan bir çeşit oyun. [DS]

çırakman[2]**,** [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çırakpa, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Kandil koyacak yer. [DD]

çıralamak, [çıra-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çıra koymak. **2.** Çıra edindirmek. **3.** *{ağız}* Tutuşturmak; kızıştırmak. [DS]

çıralanmak, [çıra-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Reçinelenmek. **2.** Çıra sahibi olmak; çıra edinmek. **3.** *edil.* Çıra konulmak; çıralı hâle getirilmek.

çıralı, [çıra-lı] *sf.* Çırası olan veya çıra gibi reçinesi bulunan.

çıralıh, [çıra-lık > çıra-lıḫ] *{ağız} is.* Çıralık. [DS]

çıralık, -ğı [çıra-lık] *sf.* **1.** (Odun için) çıra olarak kullanılmaya elverişli. **2.** *{ağız} is.* Çıra veya lamba konulan yer. [DS] **3.** *{ağız}* Lamba. [DS]

çıramoz, [**çıra** + yaka**moz**] *is.* Balıkçıların sardalye avlarken veya geceleri avlanırken kullandıkları, ucunda lamba bulunan uzun saplı ızgara.

çırapha, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Lamba. [DS]

çırapna, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Kandil. [DS]

çırappa, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Kandil ve çıra konulan yer. [DS]

çıray, [? çıray] *{ağız} is.* Beniz. [DS]

çırazan, [çır[5] > çır-az-mak > çır-az-an ?] *{ağız} is.* Yer altından akan suların oyması ile meydana gelen çöküntü çukuru; düden. [DS]

çırbağa, [çır *(yans.)* + bağa] *{ağız} is.* **1.** Yaramaz; arsız. **2.** Aşağılık. [DS]

çırban, [Erme. çur *(su)* + Far. bān *(yöneten)*] *{ağız} is.* Sulama suyunun idare işlerinden sorumlu görevli. [DS]

çırça, [? çırça] *{ağız} is.* Hadım. [DS]

çırçamak, [çırça-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-ç(ı)-yor]* (Meyve, sebze için) buruşmak; tazeliğini kaybetmek. [DS]

çırçel, [? çırçel] *{ağız} is.* Çift sürülen saban. [DS]

çırçıl, [İt. sercélo] *is. dnz.* Gemilere fıçı, bidon gibi eşyaları yüklerken yatay olarak kaldırmakta kullanılan iki ayaklı ve ayaklarının ucunda tırnak ya da kanca bulunan vinç çengeli.

çırçıplak, -ğı [çır+çı/plak] *pekşt. zf.* Tamamen çıplak olarak.

çırçıplaklık, -ğı [çır+çı/plak-lık] *pekşt. is.* Tamamen çıplak olma durumu.

çırçır[1]**,** [çır *(yans.)* + çır / Ar. (Sur.) carcar] *is.* **1.** Pamuk liflerini çekirdeğinden ayırmaya; keten, kenevir gibi kabuğu elyaflı bitkilerin liflerini çıkarmaya yarayan makine; çırçır makinesi. **2.** *{ağız}* Suyu çok az olan çeşme. [DS] **3.** *{ağız}* Suyu yüksekten akan az sulu çağlayan. [DS] **4.** Cırcır böceği. **5.** *{ağız}* Yeni yürüyen çocukların yürümesini kolaylaştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba; yürüteç. [DS] **6.** Küçük derenin akarken çıkardığı ses. **7.** Ağır cisimleri kaldırmada kullanılan zincir donanımlı makara. **8.** *zool.* Lapinagillerden eti lezzetsiz, küçük, parlak renkli bir deniz balığı; çurçur, *(Crenilabrus).* **9.** Denizcilerin önemsiz saydıkları küçük balıklar. **10.** *{ağız}* Etli sac ekmeği. [DS] **11.** *sf. mecaz.* Değersiz, önemsiz. **12.** Devamlı ve çok konuşan; geveze. 🗗 **çırçır böceği,** *{ağız} zool. Ağustos böceği.* [DS]

çırçır[2]**,** [çır+çır] *{ağız} is.* Fermuar. [DS]

çırd, [çırd / çırt / çirt *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin herhangi bir yerde sıkışmaları sonucu buldukları boşluktan fışkırmasını, ezilen bir maddenin içinde bulunan sıvı ya da koyu maddenin fırlayıp çıkmasını, bir gücün tepmesini anlatan kök. [Zülfikar] *çırd-akla-mak*

çırdaklamak, [çırd *(yans.)* > çırd-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Fırlatmak. [DS]

çırga, [çır-ga] *{ağız} is.* Domates salatası. [DS]

çırgap, [Far. cār + Ar. ḳadd => çırġap] *{eAT} is.* Altın işlemeli, süslü elbise.

çırgışmak, [çığ(ı)r-ış-mak / cırgış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Çağrışmak; bağrışmak. [DS]

çırgıt, [çır *(yans.)* > çır-ġıt چرغد] *is.* **1.** *{ağız}* Bir tür çekirge. [DS] **2.** *{eAT}* Ağustos böceği.

çırguy, [çırġūy] *{eT} is.* **1.** Ok temreninin şişkince olan yeri. [DLT] **2.** Bir giyeceğin yan tarafında oluşan şişkinlik. [Clauson] **3.** Düşkün; yoksul. [KB] **4.** Cimri. [KB]

çırhıt[1]**, -dı** [çırk-ı-t > çırḫıt] *{ağız} is.* Bir tür çekirge. [DS]

çırhıt[2]**, -dı** [çırk-ı-t] *{ağız} sf.* Kırık; bozuk. [DS]

çırık[1]**, -ğı** [çığ *(yans.)* > çığ(ı)r-ık] *(çı:rık) {ağız} is.* **1.** Su oluğu. **2.** Kirman; çıkrık. [DS] 🗗 **çırık atmak,** *{ağız} Tepmek.* [DS]

çırık[2]**, -ğı** [çır-mak / yır-mak / cır-mak] *{ağız} sf.* **1.** Yırtık; yarık. **2.** *mecaz.* Sürtük; fahişe. **3.** Arsız; terbiyesiz. [DS]

çırık[3]**, -ğı** [çır *(yans.)* > çır-ık] *{ağız} is.* **1.** Köpük; kaymak. **2.** Bir tür serçe. **3.** Sıkılmış üzüm posası. [DS]

çırıklamak, [çır *(yans.)* > çır-ık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bağırmak. [DS]

çırıklık, -ğı [cır-mak > çır-ık-lık] *{ağız} is.* Sürtüklük. [DS]

çırılçıplak, -ğı [çırıl+çıplak] *pekşt. zf.* Tamamen çıplak olarak.

çırılçıplaklık, -ğı [çırıl+çıplak-lık] *pekşt. is.* Tamamen çıplak olma durumu.

çırılta, [çır *(yans.)* > çır-ıl-ta ?] *{ağız} is.* Lokma tatlısı. [DS]

çırımbula, [çır *(yans.)* > çırımbula ?] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırımlamak, [çır-mak > çır-ım-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-l(ı)-yor]* Parça parça etmek. [DS]

çırıng, [çır *(yans)* > çır-ıñ] *{eT} ünl.* Çıngırtı; şıngırtı. [DLT]

çırıntı, [çır-ıntı] *{ağız} is.* Odun parçaları. [DS]

çırız, [çır-ız] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çırk[1]**,** [çırk *(yans.)*] *is.* Sıkılan çamaşır vb. şeylerden suyun dışarı atılmasını anlatan kök. [Zülfikar] *çırkmak*

çırk[2]**,** [çırk *(yans.)*] *{ağız} is.* "Hayır, yok!" anlamında dil şaklatma sesi. [DS]

çırk[3]**,** [çırk] *{ağız} sf.* Sade; arı; saf. [DS]

çırk[4]**,** [Far. çirk] *{ağız} is.* Sigara zifiri. [DS]

çırka, [? çırka] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çırkalamak, [çırk *(yans.)* > çırk-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Çalkalamak. [DS]

çırkıdı, [çır *(yans.)* > çır-ġıt > çırkıd-ı چرقدی] *{eAT} {ağız} is.* → çırgıt. [DS]

çırkık, -ğı [çığrı > çıkrık > çırkık] *{ağız} is.* Pamuğun tohumunu ayırmak için kullanılan ağaçtan yapılmış araç. [DS]

çırkıt[1]**,** [çır *(yans.)* > çır-gıt / çırkıt] *{eAT} {ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırkıt[2]**,** [çır-kıt] *{ağız} is.* Bir çeşit keklik; çil keklik. [DS]

çırkmak, [çırk-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Çamaşırı taş üstünde döverek yıkamak. **2.** Ağacı silkelemek. **3.** Bir kimseyi öfkeyle silkelemek ve dövmek. [DS]

çırlagaç, -cı [çır-la-gaç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırlağaç, -cı [çır-la-ğaç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırlak[1]**, -ğı** [çı(p)-la-k > çırlak] *{eAT} sf.* "Çırılçıplak" anlamına gelen "çırlak çıplak" ikilemesinde geçer.

çırlak[2]**, -ğı** [çır / cır *(yans.)* > çır-la-k چرلق] *{ağız} sf.* **1.** İnce ve sürekli bir sesle ağlayan. **2.** (Ses için) ince ve rahatsız edici; cırlak. **3.** Çabuk ağlayan. **4.** *is.* Kuş yavrusu. [DS] 🗗 **çırlak çıplak,** *{OsT} Çırılçıplak.*

çırlak[3]**, -ğı** [çır-la-k] *{ağız} sf.* (Kişi için) gözleri dışarı fırlak olan. [DS]

çırlamak[1]**,** [çır-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** İnce ses çıkararak ağlamak; cırlamak. **2.** Tiz sesle bağırıp çağırmak. [DS]

çırlamak[2]**,** [çır-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Suda akıntıya kapılan nesne için) kıyıya vurmak. **2.** (Gemi için) karaya oturmak. [DS]

çırlamak[3]**,** [çır-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Kışkırtmak; isteklendirmek. [DS]

çırlangıç[1]**, -cı** [çır-la-n-gıç] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırlangıç[2]**, -cı** [çır-la-n-gıç] *{ağız} is.* Güzel kokulu, yenmeyen bir tür kavun. [DS]

çırlavık, -ğı [çır-la-gu-k] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırlavuk, -ğu [çır-la-gu-k] *{ağız} is.* Ağustos böceği. [DS]

çırlayık, -ğı [çırla-y-ık چرلیق] *{eAT} is.* **1.** Ağustos böceği; cırlayık. **2.** *{ağız}* Kurbağa. [DS]

çırmaçıtır, [çır-ma+çıt-ır] *{ağız} sf.* Karışık ve bakımsız. [DS]

çırmağan, [çır-ma-ğan] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhında, gücülere takılan kuyu makarasına benzer bir tahta araç. [DS]

çırmak, [çır-mak / cır-mak / yır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Yırtmak; parçalamak. **2.** Tırmalamak. **3.** Parçalara ayırarak bölmek; pay etmek. [DS]

çırmaklamak, [çırnak / tırnak > çır(m)ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çırmalamak, [çırnak > çırma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çırmamak, [Tat. çırma-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-m(ı)-yor]* Sarıp sarmalamak; dolamak. [DS]

çırmar, [çır-mak *(bölmek)* > çır-mar ?] *{ağız} is.* **1.** Evlek. **2.** Tarlayı sulamak için açılan su arkları. [DS]

çırmık[1]**, -ğı** [çır-mak > çır-mık] *{ağız} is.* **1.** Tırnak. **2.** Pençe. [DS]

çırmık[2]**, -ğı** [çır-mak > çır-mık] *{ağız} is.* Odun parçaları. [DS]

çırmık[3], **-ğı** [çığ-ır-mık > çır-mık] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çırmık[4], **-ğı** [çır-mık] *{ağız} is.* Duvarları yağmurdan korumak için üzerine örtülen çalı örtü. [DS]

çırmıklamak[1], [çır-mık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çırmıklamak[2], [çırmık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Odunu parçalayıp küçültmek. [DS]

çırmıt[1], [çır-mak > çır-mık > çırmıt] *{ağız} is.* **1.** Su yolunun bahçe duvarından geçmesi için açılan delik. **2.** Değirmen arklarında suyu çevirmekte kullanılan tahta parçası; savacak. [DS]

çırmıt[2], [çır-mak > çır-mık > çırmıt] *{ağız} is.* Parçacık. [DS]

çırmuklamak, [çır-mık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak. [DS]

çırnah, [çır-(ı)n-a-k > çırnaḫ] *{ağız} is.* Tırnak. [DS]

çırnahlamak, [çırnaḫ-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırnaklamak; pençelemek. [DS]

çırnak[1], **-ğı** [*eT.* tırñak / çır-mak > çır-(ı)n-a-k چرناق] *{17.yy.} {ağız} is.* Tırnak; pençe. [Karacaoğlan] [DS] **çırnak atmak,** *{ağız} Tırmalamak.* [DS]

çırnak[2], **-ğı** [çığır > çīr-(ı)n-ak] *{ağız} is.* Taşlı ve dar yol; keçi yolu. [DS]

çırnakaz, [çır *(yans.)* > çır-(ı)n-a+kaz ?] *{ağız} is.* Bir su kuşu. [DS]

çırnaklamak, [çırnak-la-mak چرناقلامق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak; pençelemek. [DS]

çırnık[1], **-ğı** [Bul. tsarnık / tsolnak => çernik > çırnık چرنق] *{OsT} is. dnz.* **1.** Küçük boyda kayık. **2.** Tek ve yekpare direkli, üç flok yelkeni bulunan ve 200 tona kadar olan yelkenli. **3.** *{ağız}* İki başı eğri balıkçı ya da tahıl kayığı. [DS]

çırnık[2], **-ğı** [çır *(yans.)* > çır-(ı)n-ık] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çırnık[3], **-ğı** [çır *(yans.)* > çır-(ı)n-ık] *{ağız} is.* **1.** Küçük dere. **2.** Keçi yolu. [DS]

çırnık[4], **-ğı** [Far. zerniḫ => zırnık] *is. argo.* **1.** En küçük şey. **2.** *sf.* Değersiz; çirkin.

çırnık[5], **-ğı** [çır-(ı)n-ık] *{ağız} is.* İnce ağaçlı, sık orman. [DS]

çırnık[6], **-ğı** [cır-ık > çırnık] *{ağız} is.* Serçeye benzer, "cırrık" diye ses çıkararak öten bir kuş. [DS]

çırnıklı, [çırnık-lı] *{ağız} sf.* Suçlu. [DS]

çırona, [Yun. tzirona] *{ağız} is.* Baykuş. [DS]

çırp[1], [çarp / çerp / çırp / çirp *(yans.)*] *is.* Sıvı ya da kıvamlı maddeler içinde kendi kendine ya da el ve ayakla oluşturulan hareketler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çırp-ın-mak, çırp-ış-mak*

çırp[2], [çarp / çerp / çırp /çirp *(yans.)*] *is.* Ansızın kuvvetlice vurma, vurarak kesme ve bu biçimdeki hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çırp-a çırpa, çırp çırp, çırp-mak, çırp-ı, çırp-ın-tı, çırp-ış-la-mak, çırp-ış-tır-mak* **çırp çırp atmak,** *{ağız} Kestirip atmak.* [DS]

çırpacah, [çırp-acak > çırp-acaḫ] *{ağız} is.* → çırpacak. [DS]

çırpacak, -ğı [çırp-mak > çırp-acak] *is.* **1.** Çırpma işinde kullanılan araç. **2.** *{ağız}* Çok ince değnek. [DS] **3.** *{ağız}* Ağaçlardan meyve düşürmekte kullanılan uzun sopa. [DS] **4.** *{ağız}* Yün, pamuk vb. kabartmakta kullanılan iki çatallı ince sopa. [DS]

çırpağı, [çır-mak > çırp-ağı] *{ağız} is.* Yün kabartmakta kullanılan ucu iki çatallı ince sopa. [DS]

çırpak[1], **-ğı** [çırp-ak] *{ağız} is.* **1.** İnce değnek. **2.** Ceviz, palamut, zeytin gibi meyveleri silkmeye yarar ince uzun değnek. **3.** Yün, yapağı ve pamuk kabartmakta kullanılan ucu çatallı ince değnek. [DS]

çırpak[2], **-ğı** [çırp-mak > çırp-ak] *zf.* Bir çırpıda; çabucak. **çırpak çıkarmak,** *{ağız} Tezden yapıp bitirmek.* [DS]

çırpaklamak, [çırp-ak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hafifçe vurarak dövmek. **2.** Sopa ile ağacın meyvelerini dökmek. **3.** (Sıvı için) kap içinde çalkalanmak. [DS]

çırpalamak, [çırp-ala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Kap içindeki sıvıyı sallamak; çalkalamak. **2.** Püskürtmek. [DS]

çırpan[1], [çırp-an / corb-an] *{ağız} is.* **1.** Bataklık; coblan. **2.** Kötü kadın, fahişe. **3.** *sf.* (Kişi için) geçimsiz; kavgacı. [DS]

çırpan[2], [çırp-mak > çırp-an] *sf.* **1.** Çırpma işini yapan; çırpıcı. **2.** *{ağız}* Kuş avlamakta kullanılan sapan. **3.** Meyve ağaçlarını silkmekte kullanılan ince uzun sopa. [DS]

çırpan[3], [çırp-an / tırpan] *{ağız} is.* Tırpan. [DS]

çırpan[4], [çırp-an] *{ağız} is.* Sarılık tedavisi için halk arasında iki kaşın arasından kan çıkartmakta kullanılan araç. [DS]

çırpan[5], [Erme. çurban] *{ağız} is.* Bir köyün sulama suyunu yönetmekle görevli kimse. [DS]

çırpı[1], [çırp *(yans.)* > çırp-mak > çırp-ı چرپی] *is.* **1.** Ağaç veya asmanın dal ve budak kırıntısı. **2.** Biçilecek tahtaların boylarını ve kalınlıklarını belirlemek için iki ucundan gerdirilip bastırılan boyalı ipin ortasından çekip bırakmak suretiyle kalas üzerine çekilen çizgi. *{OsT} (aynı)* **3.** *mecaz.* Hiza; tahmin; hesap; tertip. **4.** *{OsT}* Huy; gidiş; tavır; kılık. **5.** *{ağız}* Bir işi düzgün biçimde yapış. [DS] **6.** *zf.* (Bulunma hâli ile) birdenbire; ansızın; çarçabuk; ara vermeksizin. *Diyeceklerini bir çırpıda söyler, sonra susardı.* **çırpı ipi,** *1. Çırpı vurmada kullanılan boyalı ip. 2. {OsT} Duvarcıların yapı taşlarını bir hizada koymayı sağlamak için kullandıkları ip.*|| **çırpı vurmak,** *Boyalı bir ipi iki ucundan gergin tutarak ortasından çekip bırakmak suretiyle tahta veya herhangi bir zemin üzerinde düz bir çizgi çek-*

mek.|| **çırpı gibi,** *(Kol ve bacak için) çok ince ve zayıf.* || **çırpıya getirmek,** *{eAT} Hizaya sokmak.*

çırpı[2], [çırp-ı] *{ağız} is.* **1.** Kadınların başlarına bağladıkları yemeni. **2.** Üç parçalı, el dokuması renkli kilim. **3.** Ensiz kilim. [DS]

çırpı[3], [çırp-ı] *{ağız} is.* Yaprak. [DS]

çırpı[4], [çırp-ı] *{ağız} is.* Yün atmakta kullanılan araç. [DS]

çırpı[5], [çarp-ı] *{ağız} is.* Beyaz badana toprağı. [DS]

çırpıcak, -ğı [çırp-acak > çırpıcak] *{ağız} is.* Çırpacak. [DS]

çırpıcı[1], [çırp-mak > çırp-ıcı چرپجی] *is.* **1.** Çırpmak işini yapan kişi. **2.** Kumaş ve yazma gibi şeylerin boyaları tutsun diye deniz suyunda çırpan kişi. *{OsT} (aynı)* **3.** *{ağız}* Çamaşırcı. [DS] **4.** *{ağız}* Sırıklarla zeytin ve ceviz gibi meyveleri dallarından çırpmak suretiyle düşüren kişi. [DS] **5.** *tar.* Boyanmış yazınaları, çuha ve benzeri dokumaları yıkayan işçilere verilen ad. ☞ **çırpıcı çoğanı,** *{OsT} Çırpıcıların keten yıkamakta kullandıkları suda eriyen bir tür taş.*

çırpıcı[2], [çarp-mak / çırp-mak > çırp-ıcı] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çırpıdak, -ğı [çırp *(yans.)* > çırp-adak / çırp-ı(t)-ak] *{ağız} zf.* Bir anda; bir çırpıda. [DS]

çırpık[1], **-ğı** [çırp-ık] *{ağız} is.* **1.** Hileci. **2.** (Kişi için) eline geçeni alıp götüren. **3.** (Kişi için) adaletsiz; kötü ruhlu. [DS]

çırpık[2], **-ğı** [çırp-ık] *{ağız} is.* **1.** Badana. **2.** Çapak. [DS]

çırpık[3], **-ğı** [çırp-ık] *{ağız} is.* Bez parçası. [DS]

çırpılma, [çırp-ıl-ma] *is.* Çırpma işinin yapılma eylemi.

çırpılmak, [çırp-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çırpma eylemi yapılmış olmak.

çırpıncak, -ğı [çırp-mak > çırp-ın-cak] *{ağız} is.* Unu su içinde çırpmaya yarar alet; çırpacak. [DS]

çırpındı, [çırp-ın-dı] *{eAT} is.* Çırpıntı. [DK]

çırpınış, [çırp-ın-ış] *is.* Çırpınmak eylemi ve biçimi.

çırpınma, [çırp-ın-ma] *is.* Kol ve bacaklarını bilinçsizce çırpma eylemi.

çırpınmak, [çırp-ın-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir acı etkisi ile vücudun bazı yerlerini, özellikle kol ve bacakları şiddetle sallamak, sarsmak; sağa sola savurmak. **2.** (Kaslar için) kendiliğinden ve düzensiz olarak kımıldanak; seğirmek. **3.** (Deniz için) küçük dalgacıklar hâlinde dalgalanmak. **4.** Kendini tutan veya sıkan birinden kurtulmaya çalışmak. **5.** *mecaz.* Zor bir durumdan kurtulmak veya bir meseleyi çözmek için çaba harcamak; çıkar yol aramak; çabalamak. **6.** Ne yapacağını şaşırarak üzüntü içinde telaş göstermek.

çırpıntı[1], [çırp-ın-tı] *is.* **1.** Çırpınma. **2.** Su yüzeyindeki hafif dalga; çalkantı. **3.** *{ağız}* Çarpıntı; heyecan. [DS]

çırpıntı[2], [çırp-ın-tı] *{ağız} is.* Bir yerden çalınmış ya da götürülmüş eşya. [DS]

çırpıntılı, [çırp-ın-tı-lı] *sf.* (Deniz için) küçük ve oynak dalgalı; çalkantılı.

çırpısız, [çırp-ı-sız] *{ağız} sf.* Terbiyesiz. [DS]

çırpış, [çırp-ış] *is.* Çırpmak eylemi veya biçimi.

çırpışlamak, [çırp-ış-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir hayvanın arkasına hızlı fakat hafif bir şekilde vurarak sürmek. [DS]

çırpışma, [çırp-ış-ma] *is.* (Kuşlar için) birlikte kanat çırpma; çırpışmak eylemi.

çırpışmak[1], [çırp-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Sürekli ve karşılıklı çırpmak. **2.** (Kuşlar için) birlikte kanat çırpmak. **3.** Birbiri üzerine sıçramak; sıçrayarak karışmak.

çırpışmak[2], [çırp-ış-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** (Su, çamur vb. için) bir şeyin üzerine sıçramak. **2.** Saçılmak; dökülmek; etrafa sıçramak. [DS]

çırpıştırılma, [çırp-ış-tır-ıl-ma] *is.* Çırpıştırmak işinin yapılması; çırpıştırılmak eylemi.

çırpıştırılmak, [çırp-ış-tır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Çırpıştırmak eylemi yapılmış olmak. **2.** İnce değnekle hafif hafif vurulmak. **3.** (Bir iş için) üstünkörü yapıp bitirilmek.

çırpıştırma, [çırp-ış-tır-ma] *is.* **1.** Çırpıştırmak işi. **2.** (İş için) acele ve dikkatsizce yapılma durumu.

çırpıştırmah, [çırp-ış-tır-mak > çırpıştırmaḫ] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çocuğu hafifçe dövmek. [DS]

çırpıştırmak[1], [çırp-ış-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çırpışmasını sağlamak. **2.** İnce bir değnekle hafif, hızlı ve kısa darbelerle vurmak. **3.** Bir işi üstünkörü ve çabucak yapmak. **4.** *{ağız}* Ağaç dallarının uçlarını ve küçük dalları kesmek. [DS] **5.** *{ağız}* Herhangi bir şeyi silkelemek. [DS] **6.** *{ağız}* Satmak. [DS]

çırpıştırmak[2], [çırp-ış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Çalmak; hırsızlık etmek. [DS]

çırpıştırmak[3], [çırp-ış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Meyve ve yemek atıştırmak. [DS]

çırpıştırucu, [çırp-ış-tur-ucu] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çırpıt, [çırp-ıt / kibrit] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çırpız, [çırp-ız ?] *{ağız} is.* **1.** Sonbaharda erken ekilerek sulanan ve dolayısıyla erken gelişip yeşillenen buğday. **2.** Çavdar. **3.** Ağaç filizi. [DS]

çırpma, [çırp-ma] *is.* **1.** Çırpmak, silkelemek eylemi. **2.** Kumaşın kenarı kıvrılarak iğne ile yan tutturulan dikiş. **3.** Ağdan balık ayıklamak; ağı suda temizlemek. **4.** *spor.* Yağlı güreşte rakibinin tutmak üzere uzattığı eli, eli ile keserek bu hamleyi engelleme hareketi; budama. **5.** *spor.* Greko-Romen güreşte minderde rakibini beli hizasından kavrayarak kendi üzerinden sağa veya sola sırt üstü aşırma oyunu. **6.** Meyve ağaçlarını bir sırıkla vurarak meyvelerini yere dökme. **7.** Sulu yiyecekleri çatal veya kaşık ile hızlı hızlı karıştırma. **8.** *{ağız}* Üç veya dört oltanın bir araya getirilmesinden oluşan bir tür olta. [DS] **9.**

{ağız} Cacık. [DS] **10.** *{ağız}* Haşlanmış yumurta üzerine soğan doğranarak yapılan bir yemek. [DS] **11.** *{ağız}* Sulu lahana yemeği. [DS] **12.** *{ağız}* Küçük parçalara ayrılmış patlıcan veya kabaktan yapılan yemek. [DS]

çırpmacı, [çırp-ma-cı] *is.* Çırpma işini yapan kimse; çırpıcı.

çırpmak[1], [çırp-mak چريمق] *gçl. f. [-ar]* **1.** Hızla ve kesik kesik silkelemek. **2.** (Ağaç, saç vb. için) ucundan birazcık kesmek. *{OsT}* [DK] **3.** İki şeyi birbirine hızla vurmak; çarpmak. *{eAT} (aynı)* [DK] **4.** Sulu yiyecekleri hızla çatal veya kaşık ile sürekli olarak karıştırmak. **5.** *spor.* Greko-Romen güreşte minderde rakibini beli hizasından kavrayarak kendi üzerinden sağa veya sola sırt üstü aşırmak. **6.** *spor.* Yağlı güreşte rakibinin tutmak üzere uzattığı eli, eli ile keserek bu hamleyi engellemek; budamak. **7.** *{eAT} {ağız}* Hırsızlık etmek; çalmak. [DS] **8.** *{eAT}* Kesmek. **9.** *{ağız}* Küçük parçalara ayırmak; ince ince doğramak. [DS] **10.** *{ağız}* Badana yapmak. [DS] **11.** *{ağız}* Evi temizlemek. [DS] **12.** *{ağız}* Düzeltmek. [DS] **13.** *{ağız}* Tüketmek. [DS] **14.** *{ağız}* Çamaşır yıkamak. [DS] **15.** *{ağız}* Çizgi çekilmek istenen yere iki uçundan tespit edilmiş boyalı ipi ortasından çekip bırakmak; çırpı ile işaretlemek. [DS]

çırpmak[2], [çırt-mak / çırp-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Kan almak için ustura ile vücudun herhangi bir yerini kesmek. [DS]

çırptırma, [çırp-tır-ma] *is.* Çırpma işini yaptırma eylemi.

çırptırmak, [çırp-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çırpmak işini yaptırmak.

çırt[1], [çart / çırt *(yans.)*] *is.* Kaba bir şekilde ötmeyi, bağırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çırt-la-y-ık*

çırt[2], [çırd / çırt / çirt *(yans.)*] *is.* Sıvı maddelerin herhangi bir yerde sıkışmaları sonucu buldukları boşluktan fışkırmasını, ezilen bir maddenin içinde bulunan sıvı ya da koyu maddenin fırlayıp çıkmasını, bir gücün tepmesini anlatan kök. [Zülfikar] *çırt-la-k, çırt-la-mak, çırt-mak, çırt-ık*

çırt[3], [çırt / çört / çurt *(yans.)*] *is.* **1.** Sıvıların atılışını, dökülüşünü ve akışını anlatan kök. [Zülfikar] *çırt-ık* **2.** *{eT}* Dişler arasından tükürük fırlatırken çıkan ses.

çırt[4], [çırt / çirt *(yans.)*] *is.* Bölme, kesme, kırma ve çıtırdatma anlatan kök. [Zülfikar] *çırt-mak, çırt-ık, çırt-da-mak*

çırt[5], [? çırt] *is.* At veya eşek tarafından çevrilen tulumlu su dolabı.

çırt[6], [çırt *(yans.)*] *{ağız} is.* Kümes hayvanları ile kuşların gübresi. [DS]

çırtak, -ğı [? çırtak] *{ağız} is.* Bağdadi duvarlara konulan çıta. [DS]

çırtan, [çırt-an / çort-an] *{ağız} is.* Ağaç oluk. [DS]

çırtanlık, -ğı [çırtan-lık] *{ağız} is.* Çıta yapmaya uygun ağaç. [DS]

çırtdamak, [çırt *(yans.)* > çırt-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Çıtırdamak. [DS]

çırtıboğa, [çırt-ı+boğ-a چرتی بوغه] *{eAT} is.* Ötleğen kuşu.

çırtık[1], **-ğı** [çırt-ık / çırt-ıḫ] *{ağız} is.* **1.** Oynarken parmakların çıkardığı ses. **2.** İşe yaramaz duruma gelmiş süpürge. **3.** Hoppa; züppe. **4.** Kapı mandalı. [DS] ◻ **çırtık pırtık,** *{ağız} Parça parça; azar azar.* [DS]

çırtık[2], **-ğı** [çırt-ık] *{ağız}* **1.** Sağılması güç olan küçük hayvan memesi. **2.** İnce su yolu. **3.** *sf.* Küçük; az. [DS]

çırtıklı, [çırt-ık-lı] *{ağız} sf.* (İş için) karışık. [DS]

çırtılma, [çırt-ıl-ma] *{ağız} is.* Parça parça yırtılma. [DS]

çırtım, [çırt-mak > çırt-ım / cırkım] *{ağız} is.* **1.** Küçük bir parça; az miktarda. **2.** Bir damla. [DS] ◻ **çırtım çırtım,** *{ağız} Azar azar.* [DS]

çırtlak, [çırt *(yans.)* > çırt-la-k] *is.* **1.** Karga. **2.** *sf.* (Çocuk ya da hayvan için) çok çabuk pisleyen.

çırtlamık, -ğı [çırt-la-mık] *{ağız} is.* Su fışkırtan çocuk oyuncağı. [DS]

çırtlayık, -ğı [çırt-la-y-ık چرتليق] *{eAT} is.* Cırcır böceği.

çırtlaz, [çır-t-la-z] *sf.* Arsız, geveze; maskara.

çırtlık, -ğı [çırt-lık] *{ağız} is.* Süpürge otu. [DS]

çırtma[1], [çırt-mak > çırt-ma] *{ağız} is.* **1.** Küçük parçalara doğranmış patlıcan ya da kabak yemeği. **2.** İnce doğranmış taze fasulye yemeği. **3.** Cacık. **4.** Isırgan otundan yapılmış börek. [DS]

çırtma[2], [çırt-ma] *{ağız} is.* **1.** Tekme; çelme. **2.** Fiske. [DS]

çırtmak[1], [çırt-mak / cırt-mak / yırt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** Bıçak vb. ile küçük delikler, gözler açmak. **2.** Küçük parçalara bölmek; ince ince doğramak. **3.** Kan almak için vücudun herhangi bir yerini kesmek. [DS]

çırtmak[2], [çırt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Damla damla inek sağmak. [DS]

çırtmak[3], [çırt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Yellenmek; osurmak. **2.** Böbürlenmek; öğünmek. [DS]

çırtman, [çırt-man] *{ağız} is.* Hayvan sürmekte kullanılan ince ağaç dalından yapılma sopa. [DS]

çırya, [Yun. tsirya] *{ağız} is.* Elma, armut kurusu; kak. [DS]

çıs, [çığ > çī-s] *(çı:s) {ağız} sf.* Yapışkan ve ıslak. ◻ **çıs toprak,** *{ağız} İşlenmiş toprağın altından çıkan açık renkli, sakız gibi yapışkan toprak; tuğla hamuru.* [DS]

çısan[1], [*eT.* çī *(nem)* > çı-s-an] *{ağız} is.* Çisenti. [DS] ◻ **çısan çısan,** *{ağız} (Yağmur için) yavaş yavaş; çisen çisen.* [DS]

çısan[2], [? çısan] *{ağız} is.* Sarmaşık. [DS]

çısık, -ğı [*eT.* çī *(nem)* > çı-sı-k / çığ-sı-k] *(çı:sık) {ağız} sf.* Nemli. [DS]

çısımak, [*eT.* çī *(nem)* > çı-sı-mak] *(çı:sımak) {ağız} gçsz. f. [-r]* Hafif hafif terlemek. [DS]

çısmak, [çıs-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Susmak; pusmak. [DS]

çışkımak, [çış-kı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Oyunda mızıkçılık etmek. [DS]

çışmak, -ğı [çış-mak ?] *{ağız} is.* Şimşek. [DS]

çıt[1], [çat / çet / çıd / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıt, çıtık, çıt-ı, çıt-ı pıtı, çıt-ır çıt-ır, çıt-ır-mak, çıt-ır-tı, çıt+kır-ıl-dı-m, çıt-lık*

çıt[2], [çat / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Kızma, kavga etme vb. durumlarında bağırma, rastgele konuşma ve söylenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çıt-ır-an, çıt-ır pıtır, çıt-r-ık*

çıt[3], [çıt *(yans.)*] *is.* Kırılan bir ağaç vb. çubuğun çıkardığı hafif ve süreksiz ses. 🗗 **çıt çıkarmamak,** *Hiç ses çıkarmamak.*‖ **çıt çıkmamak,** *En hafif bir ses bile çıkmamak.*‖ **çıt çıt,** *Birbiri ardınca çıkan çıtırtılı ses.*‖ **çıt etmek,** *Çıt sesi çıkarmak.*‖ **çıtı çıkmamak,** *(Çocuk için) yaramazlık etmemek; gürültü yapmamak.*‖ **çıt pıt,** *Çıt ve pıt sesleri çıkararak.*‖ **çıt yok,** *En küçük bir ses bile olmamak.*

çıt[4], [çıt / çit] *{eT} is.* **1.** Çit. [ETY] **2.** Kamıştan yapılan kulübe. [ETY] **3.** *{ağız}* Çalı çırpı. [DS] 🗗 **çıt parmak,** *Serçe parmak.*

çıt[5], [çıt] *{ağız} is.* **1.** Asma kilit. **2.** Anahtar. [DS]

çıt[6], [Sansk. citra *(renkli)* > Far. çīt => çıt / çit] *{ağız} is.* **1.** Baş örtüsü. **2.** Yemeni. [DS]

çıt[7], [çift > çıt] *{ağız} is.* Odun taşıyan kağnı. [DS]

çıta[1], [Moğ. cida *(mızrak)* > çıda > çıta] *(çı'ta) is.* **1.** Düzgün biçilmiş ensiz ve uzun tahta. **2.** İki metal parçanın ek yerini örtmekte kullanılan madenî plak. **3.** Yan yana gelen, fakat birleştirilmeden eklenen tahtaların ek yerlerini çivileyerek örtmekte kullanılan ince dar tahta parçası. 🗗 **çıta gibi,** *Sağlıklı, çevik ve görünümü zarif.*‖ **çıta parmak,** *{ağız} Küçük parmak.* [DS]

çıta[2], [? çıta] *{ağız} is.* Bir tarafı çapa, diğer tarafı tırmık olarak kullanılan tarım aracı. [DS]

Çıtak, [çıtak] *{ağız} öz. is.* Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinde yaşayan, Kıpçakçanın değişik bir ağzını konuşan bir Türk topluluğu.

çıtak[1], **-ğı** [çıt-ak ?] *{ağız} sf.* **1.** (Sığır için) boynuzları düzgün bir hilali andıran. **2.** Dağda yaşayan ve odunculukla geçinen; dağlı. **3.** Huysuz, kavgacı; ağzı bozuk. **4.** Kaba saba, düzgün konuşamayan; şivesi bozuk kimse. **5.** Açıkgöz; kurnaz. [DS]

çıtak[2], **-ğı** [çıt-ak] *{ağız} sf.* (Kişi için) evlenmeye ilk yeltenen. [DS]

çıtak[3], **-ğı** [çıt-ak] *{ağız} is.* İyi giyimli, yakışıklı delikanlı. [DS]

çıtak[4], **-ğı** [çıt-ak] *{ağız} is.* Çobana dışarıdan katılan davar; katıntı. [DS]

çıtak[5], **-ğı** [çat-ak > çıt-ak] *{ağız} is.* Bir dalda bulunan dört beş meyve topluluğu. [DS]

çıtalı, [çıta-lı] *sf.* **1.** Çıtası bulunan. **2.** Çıta ile birleştirilmiş olan.

çıtanak, -ğı [çıt-anak] *{ağız} is.* **1.** Küçük dal. **2.** Bir dalda bir arada bulunan dört beş meyve topluluğu. [DS]

çıtarı, [Far. se *(üç)* + tār *(tel)*] *{OsT} is.* Bir tel ipek, iki tel pamuk ipliği ile, bez ayağı armürle sarı ve kırmızı çubuklu dokunmuş kumaş; diba.

çıtari, [Yun. kitari] *is. zool.* Bir balık türü, *(Salpa salpa).*

çıtavık, -ğı [çıt-a-gı-k > çıtavık] *{ağız} is.* Yara; çıban. [DS]

çıtçıt[1], [çıt *(yans.)* + çıt] *is.* **1.** Elbise, çanta gibi iki ayrı parçası bulunan şeylerin kapalı kalmasını sağlayan erkek, dişi olarak birbiri içine geçen bir tür düğme; fermejüp. **2.** Dolap kapaklarını kapalı tutmak için özel olarak imal edilmiş geçmeli veya manyetik tertibat.

çıtçıt[2], [çıt+çıt] *{ağız} is.* İncir ağacının, yapraklardan önce verdiği ilk meyve. [DS]

çıtçıt[3], [çıt+çıt] *{ağız} is.* **1.** Patlamış mısır. **2.** Keten tohumu. **3.** Kenevir tohumu. [DS]

çıtçıtan, [çıt+çıt-an] *{ağız} is.* Çitlembik. 🗗 **çıtçıtan ağacı,** *{ağız} Çitlembik ağacı.* [DS]

çıtçıtı[1], [çıt *(yans.)* + çıt-ı] *{ağız} is.* Fermejüp. [DS]

çıtçıtı[2], [çıt+çıt-ı] *{ağız} is.* Bakır tabak; bakır tepsi. [DS]

çıtçıtlama, [çıt+çıt-la-ma] *is.* Bir elbisenin veya çantanın çıtçıtını takma eylemi.

çıtçıtlamak, [çıt+çıt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Elbise, çanta veya dolap için) çıtçıt takmak. **2.** Bu eşyaların çıtçıtını iliklemek; çıtçıt ile kapamak, tutturmak.

çıtdama, [çıt-la-ma > çıt(d)a-ma] *{ağız} is.* Ayçiçeği tohumu. [DS]

çıtdık, -ğı [Erme. tsilik / çıt *(yans.)* > çıt(d)-ık] *{ağız} is.* Dişilik organı. [DS]

çıten, [çıt-an > çıten] *{ağız} is.* Ağaç dallarından yapılmış küçük kulübe. [DS]

çıtı[1], [çıt-ı] *{ağız} is.* Mısır patlatmak için kullanılan bir tava çeşidi. [DS]

çıtı[2], [çıt-ı] *{ağız} is.* **1.** Sonbaharda toplanan meyve ve sebzenin ağaçlarına ve bitki köklerine bağlanarak çatılmış şekli. **2.** Bir araya bağlanmış mısır koçanı. [DS] 🗗 **çıtı mıtı,** *{ağız} Samimiyet; içtenlik.* [DS]

çıtı[3], [çıt *(yans.)* > çıt-ı] *is.* Küçüklük ve incelik anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çıtı pıtı,** *(Kız çocuğu veya kadın için) ufak tefek, şirin ve sevimli.*

çıtı[4], [çıt *(yans.)* > çıt-ı] *{ağız} is.* Çıtçıt. [DS]

çıtı[5], [çıt-ı] *{ağız} is.* **1.** Anahtar. **2.** Asma kilit. [DS]

çıtık[1], **-ğı** [çıt-ık] *{ağız} is.* **1.** Küfe, sepet örmekte kullanılan soyulmuş fındık çubuğu. **2.** Tuzak. [DS]

çıtık[2], **-ğı** [çit-ik > çıt-ık] *{ağız} sf.* Bitişik. [DS]

çıtık[3], **-ğı** [çıt-ık] *{ağız} is. zool.* Serçeden küçük, sırtı kahverengi ile siyah arası, göğsü kirli sarı, gagası siyah bir kuş; su serçesi, *(Passer mobiticus)*. [DS] 🗗 **çıtık parmak,** *{ağız} Küçük parmak; serçe parmak.* [DS]

çıtıl[1], [çıt-ıl] *{ağız} is.* **1.** Kavga. **2.** *sf.* (Kişi için) kavgacı. [DS] 🗗 **çıtıl çıkarmak,** *Kavga çıkarmak.*

çıtıl[2], [çıt-ıl] *{ağız} is.* **1.** Üzerinde kendir ipi bükülen çatal ağaç. **2.** Kesilen ağacın yerde kalmış olan ince dalları. **3.** Yeni çıkmış ağaç dalları; taze dal; filiz. **4.** Dikenlik. [DS]

çıtılcı, [çıt-ıl-cı] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

çıtıldamak, çıt-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* (Yolda yürüyen hayvan ve insan için) ayakları ses çıkarmak. [DS]

çıtılgı[1], [çıt-ıl-ġu / çıt-ıl-kı / çıt-ur-ġu> çıt-ıl-ġı چتلغی] *{ağız} is.* **1.** *{OsT}* Birbirine geçmiş ağaçlık, çalılık ya da orman. **2.** Söğüt ve kavak ağaçlarının ince dalları. **3.** Entarilerin kenarlarına yapılan işleme. **4.** Su içinde dal ve artıklardan meydana gelmiş set. **5.** *sf.* Sık. [DS]

çıtılgı[2], [çıt-ıl-gı] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıtılgu, [çıt-ıl-ġu / çıt-ıl-kı / çıt-ur-ġu چتلغو] *{eAT} is.* → çıtılgı[1].

çıtılkı, [çıt-ıl-ġu / çıt-ıl-kı / çıt-ur-ġu چتلقو] *{OsT} {ağız} sf.* Birbirine geçmiş; dolaşık. [DS]

çıtıltı, çıt-ıl-tı] *{ağız} is.* Hafif ses; çıt sesi. [DS]

çıtıman, [çıtı-man ?] *{ağız} is.* Hayvan yemi yığını. [DS]

çıtımak, [çıt-ı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Kumaş, elbise vb.nin eskiyen, yırtılan yerlerini örmek suretiyle dikmek. [DS]

çıtımık, -ğı [çıt-ı-mık] *{ağız} sf.* **1.** Çok; bol. **2.** Sık. **3.** *is.* Sakız ağacı meyvesi. [DS]

çıtımıtı, [çıt *(yans.)* > çıt-ı+(m)ıtı] *{ağız} is.* Samimiyet; içtenlik. [DS]

çıtımkı, [çıt-ıl-kı > çıt-ım-kı] *{ağız} is.* Söğüt ve kavak ağacının ince dalları. [DS]

çıtın[1], [çetin > çıt-ın] *{ağız} is.* İçi güçlükle çıkan ceviz; çetin ceviz. [DS]

çıtın[2], [çıt-ın] *{ağız} is.* Küçük dal. [DS]

çıtınak, -ğı [çıt-anak > çıt-ınak] *{ağız} is.* Küçük dal. [DS]

çıtıngı, [çıt-ın-gı] *{ağız} is.* Kuru ağaç ve çalı dalları. [DS]

çıtıngılı, [çıt-ın-gı-lı] *{ağız} sf.* Birbirine girmiş; karışık; dolaşık. [DS]

çıtınık, -ğı [çıt-ın-ık] *{ağız} is.* **1.** Sarp taşlı yer. **2.** *sf.* Birbirine girmiş; karışık; dolaşık. [DS]

çıtınkılı, [çıt-ın-gı-lı] *{ağız} sf.* Birbirine girmiş; dolaşık; karışık. [DS]

çıtınuk, -ğu [çıt-ın-ık] *{ağız} sf.* Birbirine girmiş; karışık; dolaşık. [DS]

çıtıpıtı, [cıt-ı+pıt-ı] *{ağız} is.* Fermejüp; çıtçıt. [DS]

çıtır[1], [çıt *(yans.)* > çıt-ır] *is.* **1.** Yanan bir odun veya kömürün çıkardığı ses. **2.** Gevrek bir yiyeceğin ağızda çiğnenirken çıkardığı ses. **3.** İnce tahta veya dal parçalarının kırılırken çıkardığı ses. **4.** *{ağız} is.* Gevretilmiş ekmek ve simit. [DS] **5.** *{ağız}* Kavrulmuş kabak çekirdeği. [DS] **6.** *sf.* Karışık; birbirine girmiş; dolaşık. 🗗 **çıtır çıtır,** *Çıtırdayarak.* ‖ **çıtır pıtır,** *1. (Küçük çocuk için) düzgün ve tatlı konuşma. 2. Kibrit.*

çıtır[2], [*eT.* çatır *(nişadır)* > çıtır / çotur] *{ağız} sf.* **1.** Çamaşır kili. **2.** Kibrit. **3.** *sf.* Çorak; alkali. [DS]

çıtır[3], [çıt *(yans.)* > çıt-ır] *sf. {ağız}* (Kişi için) kısa boylu; ufak. [DS] 🗗 **çıtır mıtır,** *{ağız} (Kişi için) ufak tefek.* [DS]‖ **çıtır pıtır,** *{ağız} (Kişi için) ufak tefek; çıtı pıtı.* [DS]

çıtır[4], [çıt-ır] *{ağız} is.* Diken; çalı. [DS]

çıtır[5], [? çıtır] *{ağız} is.* Tahıl ölçüsü; kile. [DS]

çıtıranmak, [çıtır *(yans.)* > çıtır-a-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sinirlenip rahatı kaçmak. [DS]

çıtırçıtır, [çıtır *(yans.)* + çıtır] *{ağız} sf.* Küçük; ufak. [DS]

çıtırdama, [çıt-ır-da-ma] *is.* Çıtırtı sesi çıkarma eylemi.

çıtırdamak, [çıt-ır-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Çıtır çıtır ses çıkarmak. **2.** Çıtır çıtır etmek. **3.** (Tuzlar için) kristalleşme sırasında su kaybından dolayı ses çıkarmak.

çıtırdatış, [çıt-ır-da-t-ış] *is.* Çıtırdatmak eylemi veya biçimi.

çıtırdatma, [çıt-ır-da-t-ma] *is.* Çıtır çıtır ses çıkartmak işi.

çıtırdatmak, [çıt-ır-da-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Çıtır çıtır ses çıkartmak.

çıtırdayış, [çıt-ır-da-y-ış] *is.* Çıtırdamak eylemi veya biçimi.

çıtırga, [çıt-ır-ga] *is.* **1.** Yapraklı ağaç dalı. **2.** *{ağız}* Meşe yaprağı. [DS]

çıtırgı[1], [çıt-ır-gı] *{ağız} is.* **1.** Söğüt ve kavak ağacının ince dalları. **2.** Ardıç ağacının yapraklı uçları. [DS]

çıtırgı[2], [çıt-ır-gı] *{ağız} is.* Elbiselerin kol ve yakasına ince çizgi şeklinde yapılan nakış. [DS]

çıtırgı[3], [çıt-ır-gı] *{ağız} sf.* (Kişi için) ince düşünen. [DS]

çıtırgı[4], [çıt-ır-gı] *{ağız} is. bot.* Silcan, *(Smiax)*. [DS]

çıtırgu, [çıt *(yans.)* > çıt-ır-gu] *{ağız} is.* Küçük dolu tanesi. [DS]

çıtırıh[1], [çıt-ır-ık > çıtırıḫ] *{ağız} is.* Söğüt ve kavak ağacının ince dalları. [DS]

çıtırık[2], [çıt-ır-ık > çıt-ır-ıḫ] *{ağız} sf.* Karışık; birbirine girmiş; dolaşık. [DS]

çıtırık[3], [çıt-ır-ık > çıt-ır-ıḫ] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıtırık[1], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Bir sırada dikilmiş ağaçlar. [DS]

çıtırık[2], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Dert; hastalık. [DS]

çıtırık[3], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} sf.* Çok konuşan; geveze. [DS]

çıtırık[4], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Dağ eteklerindeki taşlı yol. [DS]

çıtırık[5], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

çıtırık[6], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Kavun ve incir üzerinde görülen küçük çatlaklar. [DS]

çıtırık[7], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıtırık[8], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* Küçük dolu tanesi. [DS]

çıtırık[9], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} sf.* **1.** Karışık; dolaşık; güç. **2.** Sık. **3.** İnce, kuru ağaç dalları. [DS]

çıtırık[10], **-ğı** [çıt-ır-ık] *{ağız} is.* **1.** İki derenin birleştiği yer. **2.** Çıkacak ayın son, girecek ayın ilk günleri. [DS]

çıtırım, [çıt-ır-ım] *{ağız} sf.* **1.** Çok güçlü; sert. **2.** Çok; bol. [DS]

çıtırkı, [çıt-ır-gı > çıt-ır-kı] *{ağız} is.* Söğüt ve kavak ağacının ince dalları. [DS]

çıtırlanmak[1], [çıtır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dolaşmak; karışmak. [DS]

çıtırlanmak[2], [çıtır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Yarılmak; ayrılmak; çatlamak. [DS]

çıtırlanmak[3], [çıtır-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Sinirlenip huzuru kaçmak. [DS]

çıtırlaşmak, [çıtır-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Birbirine girmek; karışmak; dolaşmak. [DS]

çıtırlı[1], [Far. se *(üç)* + tār *(tel)* > çıtır-lı] *{ağız} sf.* Çizgili. [DS]

çıtırlı[2], [çıtır-lı] *{ağız} sf.* Yaralı. [DS]

çıtırlı[3], [çıtır-lı] *{ağız} sf.* (Kavun, yemiş vb. için) üzerinde küçük çatlaklar bulunan. [DS]

çıtırmak[1], [çıt *(yans.)* > çıt-(t)ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* İki parmak arasında sıkıştırdıktan sonra döndürerek atmak. [DS]

çıtırmak[2], [çıtır-mak] *{ağız} is.* Susam helvası. [DS]

çıtırmalı, [çıtır-man] *{ağız} is.* Biçilmiş ekin yığını. [DS]

çıtırmık, [çıt-ır-mık] *is.* Pekmezi, susam veya haşhaş ile karıştırarak yapılan bir çeşit tatlı veya helva.

çıtırtı, [çıt *(yans.)* > çıt-ır-tı] *is.* Çıtırdayan şeyden çıkan kesik ve hafif ses.

çıtışma, [çıt-ış-ma] *{ağız} is.* Köpek çiftleşmesi. [DS]

çıtkama, [çıt-ka-ma] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

çıtkı, [çıt-kı] *{ağız} is.* Kadın hotozunun etrafına süs için dikilen kırmızı basma veya ipek şerit. [DS]

çıtkırıldım, [çıt+kır-ıl-dı-m] *sf.* **1.** Aşırı duyarlık, çekingenlik ve incelik gösteren. **2.** Çabuk yorulan veya hastalanan, güçsüz.

çıtkırıldımlık, -ğı [çıt-kır-ıl-dı-m-lık] *is.* Çıtkırıldım olma durumu.

çıtlah, [çıt-la-k > çıtlaḫ] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıtlak[1], **-ğı** [çıt *(yans.)* > çıt-la-k] *{ağız} is.* **1.** Kıvılcım. **2.** Kibrit. [DS]

çıtlak[2], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* Kapı mandalı; zemberek. [DS]

çıtlak[3], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* Tuzlanmış yeşil zeytin. [DS]

çıtlak[4], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* **1.** Kavrulmuş mısır ve unu. **2.** Kenevir tohumu. [DS]

çıtlak[5], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* Fermuar. [DS]

çıtlak[6], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* Çatlak. [DS]

çıtlak[7], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* **1.** Kara kavuk otu; hindiba, *(Chondrilla juncea).* **2.** Bu otun kökünden çıkarılan sakız. [DS] ⊟ **çıtlak sakızı,** *{ağız} Kara kavuk otunun sütünden hazırlanan sakız.* [DS]

çıtlak[8], **-ğı** [çıt-la-k] *{ağız} is.* Çitlembik, *(Celtis orientalis).* [DS]

çıtlama, [çıt-la-ma] *is.* **1.** Çıt sesi çıkarma; çıtlamak eylemi. **2.** *{ağız}* Etle tırnak arasında oluşan yangı. [DS]

çıtlamak[1], [çıt *(yans.)* > çıt-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-ı(ı)-yor]* **1.** Çıt sesi çıkarmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Çıt sesi çıkararak kırılmak, yarılmak veya ezilmek. **3.** *{ağız}* Çatlamak. [DS] **4.** *{ağız}* (Meyve sebze için) çiçekleri açılmak. [DS]

çıtlamak[2], [çıt *(yans.)* > çıt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor] {ağız}* Söylemek; sözünü etmek. [DS]

çıtlamak[3], [çıt *(yans.)* > çıt-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Fıstık, çekirdek gibi kuru yemişlerin bir ucundan diş vb. ile bastırarak açmak; hafifçe çatlatmak. **2.** Böyle yaparak yemek.

çıtlamık, -ğı [çıt *(yans.)* > çıt-la-mık] *is.* Çitlembik ağacı.

çıtlatılma, [çıtla-t-ıl-ma] *is.* Çıtlatma işi yapılmak; çıtlatılmak eylemi.

çıtlatılmak, [çıtla-t-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Çıtlatmak eylemi yapılmak.

çıtlatış, [çıtla-t-ış] *is.* Çıtlatma eylemi ve biçimi.

çıtlatma, [çıtla-t-ma] *is.* Çıtlamasını sağlama eylemi.

çıtlatmak, [çıtla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çıtlamasını sağlamak; çıt sesi çıkartmak. **2.** Söylenınesi gereken şeyin bir kısmını söyleyerek geri kalanını anlayışına bırakmak; ihsas etmek. **3.** *{ağız} mecaz.* Bir kimseye bilmediği bir şeyi birazcık duyurmak; sezdirmek; belirtmek. [DS] **4.** Fıstık gibi şeylerin ağzını, kabuğu yarılacak kadar kırmak.

çıtlayış, [çıt-la-y-ış] *is.* Çıtlama eylemi ve biçimi.

çıtlık, -ğı [çıt-lık] *is.* **1.** *bot.* Karaağaçgillerden sakız ağacının mercimekten biraz büyük, buruk lezzetli meyvesi; çitlembik; melengiç. **2.** *{ağız}* Sakız ağacı. *(Celtis orientalis).* [DS] **3.** *{ağız}* Kenevir tohumu. [DS] **4.** *{ağız}* Hindiba. [DS] **5.** *{ağız}* Kara kavuk

otu ve bu otun kökünden çıkarılan sakız. [DS] **6.** *{ağız}* Çengel sakızı. [DS] **7.** *{ağız}* Labada. [DS] **8.** *{ağız}* Çalı süpürgesi. [DS] **9.** *{ağız}* Çalı kuşu. [DS] 🗗 **çıtlık çekirgesi,** *{ağız} (Kişi için) her şeye burnunu sokan.* [DS]‖ **çıtlık çıbanı,** *{ağız} tıp. Vücudun kol ve bacak kısmında çıkan küçük çıban.* [DS]‖ **çıtlık sakızı,** *{ağız} Kara kavuk otunun kökünden çıkarılan sakız.* [DS]

çıtma[1], [çıt-ma / çit-me] *{ağız} is.* Hayvan tekmesi. [DS]

çıtma[2], [çat-ma > çıt-ma] *{ağız} is.* Pencere kafesi. [DS]

çıtma[3], [çıt-ma] *{ağız} is.* Beyaz hamam havlusu. [DS]

çıtma[4], [çent-me > çınt-ma > çıt-ma] *{ağız} is.* İnce ince doğrama; kıyma. 🗗 **çıtma gabah** (kabak), *{ağız} Kabak ve mercimekle yapılan bir yemek.* [DS]

çıtmak[1], [çent-mek > çınt-mak > çıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Yontmak. [DS]

çıtmak[2]**, -ğı** [çıt-(ı)n-ak > çıt-mak] *{ağız} is.* Portakal vb. dilimlerinin birkaç tanesinin bir arada bulunması durumu. [DS]

çıtme, [çit-me > çıt-me] *{ağız} is.* Hayvan tekmesi. [DS]

çıtmıh, [çıt-mık > çıtmıḫ] *{ağız} is.* Hayvan tekmesi. 🗗 **çıtmıh atmak,** *{ağız} Tekme atmak.* [DS]

çıtmık[1]**, -ğı** [çıt-mık] *{ağız} is.* Tekme. [DS]

çıtmık[2]**, -ğı** [çıt-mık] *{ağız} is.* Çıra. [DS]

çıtmık[3]**, -ğı** [çıt-mık] *{ağız} is.* Çitlembik. [DS]

çıtmuklamak, [çıt-mık-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Bozmak. [DS]

çıtnak, -ğı [çıt-(ı)n-a-k] *{ağız} sf.* **1.** Çift. **2.** (Meyve dilimi için) bitişik; çatal.[DS] 🗗 **çıtnak kara,** *{ağız} Bir üzüm çeşidi.* [DS]

çıtnaşmak, [çıt-(ı)n-a-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* (Hayvan, özellikle köpek için) çiftleşmek. [DS]

çıtnık, -ğı [çıt-lık / çıt-(ı)n-ık] *{ağız} is.* Kara kavuk otu, *(Chondrilla juncea).* [DS]

çıtpıt, [çıt *(yans.)* + pıt *(yans.)*] *is.* **1.** Ayak altında ezildiği veya bir yere sürtüldüğü zaman çıtır pıtır sesler çıkaran bir çocuk eğlence aracı; çatapat. **2.** *{ağız}* Çıtçıt; fermejüp. [DS]

çıtrak, -ğı [çıt *(yans.)* > çıt-(ı)r-a-k] *{ağız} is.* Diken; çalı. [DS]

çıtraklık, -ğı [çıtrak-lık] *{ağız} is.* Çalılık; fundalık. [DS]

çıtrık[1]**, -ğı** [çıt *(yans.)* > çıt-(ı)r-ık جترىق] *{OsT} is.* Kıvılcım; şerare.

çıtrık[2]**, -ğı** [çıt *(yans.)* > çıt-(ı)r-ık] *{ağız} is.* **1.** Yansıma. **2.** Kavgacı çocuk. [DS]

çıtrık[3]**, -ğı** [çıt *(yans.)* > çıt-(ı)r-ık] *{ağız} sf.* (Kişi için) ufak tefek. [DS]

çıttadak, -ğı [çıtt-adak] *{ağız} zf.* Çıt diye ses çıkararak. [DS]

çıttır, [çıt(t)-ır] *{ağız} sf.* Ufak; cıttır. [DS]

çıttırım, [çıt *(yans.)* > çıtt-ır-ım] *{ağız} is.* Çocukların su üzerinde sektirdikleri yassı taş. [DS] 🗗 **çıttırım çıt,** *{ağız} folk. Çocuk oyunlarında kapının açılıp kapanmasını anlatan söz.* [DS]

çıttırmak, [çıt-tır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Mermi vb. atılan şey için) hedefe isabet ettirmek. **2.** Bir ağacı, bir vuruşta keserek kesilen parçasını fırlatmak. [DS]

çıturgu, [çıt-ıl-ġu / çıt-ıl-kı / çıt-ur-ġu جترغو] *{OsT} is.* Birbirine geçmiş ağaçlık, çalılık ya da orman.

çıturgu, [çıt-ır-gı > çıt-ur-ġu] *{ağız} is.* Fırtına. [DS]

çıv[1], [çav / çıv / çiv *(yans.)*] *is.* Ansızın fırlama, kaçma, kayma ya da uçma hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çıv-mak, çıv-gın, çıv-la-mak, çıv-ı-lamak*

çıv[2], [çıv *(yans.)*] *is.* Cıvık hâlde bulunmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıv-ı-k*

çıv[3], [çıv / çiv *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşmesini, fısıltılı hâlde konuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıv-ıl-damak*

çıv[4], [Çin. chio] *{eT} is.* **1.** Boynuz. **2.** Köşe. [Clauson]

çıv[5], [*eT.* çıġ > çıv] *{ağız} is.* Kestane çubuklarından örülmüş yer sofrası tablası. [DS]

çıvaç, -cı [*eT.* çög *(yalım)* > çoğ-aç > çıvaç] *{ağız} is.* Soğuk havalarda az ısıtan güneş. [DS]

çıvangar, [Moğ. cevün ġar] *{ağız} is.* Sol taraf. [DS]

çıvdırgın, [çıv-dır-mak > çıv-dır-gın] *{ağız} sf.* Deli; çıldırmış; mecnun. [DS]

çıvdırma, [çıv *(yans.)* > çıv-dır-ma] *is.* Çıvma işini yaptırma eylemi.

çıvdırmah, [çıv-dır-mak > çıv-dır-maḫ] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Delirmek. [DS]

çıvdırmak[1], [çıv *(yans.)* > çıv-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çıvmak eylemini yaptırmak. **2.** Çıvmasını sağlamak. **3.** *{ağız}* Fırlatmak. [DS]

çıvdırmak[2], [çıv-dır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Delirmek. [DS]

çıvdırmak[3], [çıv-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ağacın kabuğunu yontarak özünü çıkarmak. [DS]

çıvga, [çıv *(yans.)* > çıv-gā] *(çıvga:) is.* **1.** *{eT}* Ökse çubuğu. [Gabain] [EUTS] **2.** Sığır boynuzu. **3.** *{ağız}* Budaksız, düzgün çubuk. [DS] **4.** *{ağız}* Taze ve ince söğüt dalı. [DS] **5.** *sf.* İnce, zayıf, kuru cılız.

çıvgaçı, [çıvġa-çı] *{eT} is.* Tuzak kurarak avlanan avcı; tuzakçı; ökseci. 🗗 **çıvgacı tor,** *Ağ atıcı; tor kurucu; tuzak kuran.* [EUTS]

çıvgan, [çıv-gan] *{ağız} sf.* **1.** (Hayvan için) zayıf, cılız ve ince. **2.** *is.* Boynuzları geriye bükülmüş sığır. [DS]

çıvgar, [Yun. zevgari *(ekleme)*] *is* **1.** Çift süren öküz. **2.** Çift süren veya araba çeken hayvanlara yardımcı olarak koşulan hayvan. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Dört tekerlekli yük arabası. [DS] **4.** *{ağız}* Odun ve

kereste araçlarında ipi gerdiren sopa. [DS] ◻ **çıvgar ağacı,** *{ağız} Çıvgara koşulan öküzlerin koşulduğu ağaç.* [DS]‖ **çıvgar takımı,** *{ağız} Çıvgar ağacı.* [DS]

çıvgarlamak, [çıvgar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir çift öküzün önüne bir çift öküz daha koşmak. [DS]

çıvgın, [çıv *(yans.)* > çıv-mak > çıv-gın] *{ağız} is.* **1.** Rüzgârlı havada yağmurla karışık yağan kar. **2.** Ağaç sürgünü; filiz. **3.** *sf.* (Kadın için) hafifmeşrep. [DS] ◻ **çıvgın yağmak,** *{ağız} (Yağmur için) şiddetli yağmak.* [DS]

çıvı, [Far. dīv > çuvı / çıvı / cıġı [Clauson]] *{eT} is.* → cığı.

çıvıl, [çıv-ıl] *{ağız} sf.* Küçük. [DS]

çıvıldamak, [çıv-ıl-da-mak چولده مق] *{OsT} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Fısıldamak.

çıvıldı, [çıv *(yans.)* > çıv-ıl-dı چولدى] *{OsT} is.* Fısıltı.

çıvıldu, [çıv-ıl-du چولدو] *{OsT} is.* → çıvıldı.

çıvılgın, [çıv-ıl-gın] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çıvıncak, [çıv-ın-(a)cak] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çıvış, [çıv-ış] *{eT} is.* Ekşi.

çıvka, [*eT.* çıv-ġa > çıv-ka] *{ağız} is.* **1.** Kavak ve söğüdün yeni sürmüş yumuşak ve ince dalları. **2.** Budaksız, düzgün çubuk. **3.** Sivri boynuz. [DS]

çıvkar, [Yun. zevgari *(koşum)*] *{ağız} is.* **1.** Yardım. **2.** Boyunduruğa koşulan bir çift öküze yardım için koşulan ikinci çift öküz. **3.** Pulluk öküzle kullanılacağı zaman pulluk halkasına takılan ok. [DS]

çıvkı, [çıv-kı] *{ağız} is.* Kavak ve söğüt ağaçlarının yeni sürmüş ince ve yumuşak dalları. [DS]

çıvkın, [çıv *(yans.)* > çıv-kın] *{ağız} is.* Rüzgârlı havada karla karışık yağan yağmur. [DS]

çıvlama, [çıv *(yans.)* > çıv-la-ma] *is.* **1.** Fışkırarak akma eylemi. **2.** Çıv diye sürekli ses çıkararak fırlama, uçma eylemi.

çıvlamak[1], [çıv *(yans.)* > çıv-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Su için) fışkırarak akmak. **2.** (Sopa, ok vb. şeyler için) çıv sesi çıkararak gitmek; fırlamak. [DS] ◻ **çıvlayıp gitmek,** *{ağız} (Hızla atılan şey için) ses çıkararak gitmek.* [DS]

çıvlamak[2], [cav-la-mak > çıv-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Tüyleri dökülmek; cavlamak. [DS]

çıvma, [çıv-ma] *is.* Çıvma durum ve eylemi.

çıvmak, [çıv *(yans.)* > çıv-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Fırlamak. **2.** Atlamak. **3.** Sıçramak; hoplamak. **4.** Kaçmak. **5.** (Hızla giden bir şey için) bir şeye çarpıp yön değiştirmek; sekmek; çavmak; çağmak. **6.** (Bitkiler için) filiz vermek; çok uzamak. **7.** (Kapalı yerdeki sıvılar için) basınç altında kalıp fışkırmak. **8.** Salıncakta salınmak. **9.** (Hayvan için) yoldan çıkmak. **10.** (Yıldız için) kaymak. **11.** (Atılan taş için) düz gitmek. [DS]

çıvşagun, [çıvşā-mak > çıv-(ı)ş-ā-ġun] *(çıvşa:gun) {eT} sf.* Ekşi. [EUTS]

çıvşamak, [*çıvış > çıv-(ı)ş-ā-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Yiyecek, içecek vb. için) ekşimek; bozulmak; mayalanmak. [Clauson] **2.** (Mide için) yanmak; ekşimek; bulanmak.

çıvşang, [çıv(ı)ş-ā-ñ / civşeñ] *(cıvşa:ñ) {eT} is.* Ekşi şarap; bozulmuş şarap. [DLT]

çıvşatmak, [cıvşā-mak > çıv(ı)ş-a-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ekşitmek; bozmak. [DLT]

çıvtan, [çiğdem > çıvtan] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çıy[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıy-rı-h, çıy-rı-k,*

çıy[2], [çıy *(yans.)*] *is.* Yanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çıy-ır-da-k*

çıy[3], [çik / çiğ / çığ] *{ağız} sf.* Pişmemiş; çiğ. [DS]

çıyan, [*eT.* çaḍan *(akrep)*] *is. zool.* **1.** Çokayaklılardan sıcak yerlerde yaşayan, yirmi bir çift eklem bacağı olan, sarımsı esmer renkli, zehirli bir böcek, *(Scolopedra). {eAT} (aynı)* [YE] **2.** *mecaz.* Sarı, soğuk ve sevimsiz kimse. **3.** *{ağız}* Arpa başağının bir teki. [DS] ◻ **çıyan gibi,** *Hain ve genellikle sarışın kişi.*‖ **çıyan gözlü,** *Mavi gözlü.*

çıyancık, -ğı [çıyan-cık] *is.* Beş yüz metreden daha yukarı kesimlerde çayırlıklarda yetişen, kökü genellikle iki kere kendi üstüne bükülü olan bir tür bitki, *(Polygonum bistorta).*

çıyanlık, -ğı [çıyan-lık] *is.* Hainlik; sinsilik. ◻ **çıyanlık etmek,** *Hainlik etmek, sinsice davranmak.*

çıydam, [? çıydam] *{eT} is.* **1.** Çobanların giydiği yün örme ya da keçeden yapılmış gömlek. **2.** Yatağa doldurulan ince yün. [DLT]

çıyır, [çığ-ır > çıyır] *{ağız} is.* Karda kürekle açılan yol; çığır. [DS]

çıyırdak, -ğı [çıy-ır-da-k] *{ağız} is.* Pırnal meşesi, *(Quercus ilex).* [DS]

çıylatmak, [çuğ-la-t-mak / çī-la-t-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** (At için) terletmek. **2.** (Nesne için) ıslatmak. [DLT]

çıynak[1], **-ğı** [çıy-na-k چيناق] *{eAT} {ağız} is.* Tırnak; pençe; cıynak. [DS]

çıynak[2], **-ğı** [çiğ-ne-k / çığ-na-k / çıy-na-k] *{ağız} is.* Çok çiğnenen yer; ayak altı. [DS]

çıypak, -ğı [zıyp > çıyp *(yans.)* > çıyp-ak] *{ağız} is.* Kaygan toprak. [DS]

çıyrık, -ğı [çık-(ı)r-ık / çığrık] *{ağız} is.* **1.** Çıkrık. **2.** Çocukları yürümeye alıştırmakta kullanılan üç tekerlekli araba. [DS]

çıyrımak, [çıyrı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Tiksinmek. [DS]

çız[1], [çız *(yans.)*] *is.* Kızartma yaparken çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çız*

çız[2], [çız *(yans.)*] *is.* Oyundan kaçmayı, mızıkçılık etmeyi, kaçma ve sıvışma anlatan kök. [Zülfikar] *çız-ık-mak, çız-mak* 🗗 **çız gelmek,** *{ağız} Oyunda kurallara uymamak.* [DS]

çız[3], [çız *(yans.)*] *is.* Ötme, bağırarak konuşma ve ağlamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çız-kır-mak*

çız[4], [çız / çiz *(yans.)*] *is.* Sürterek yazma, bir şeyi kazıma, kazıyarak çizmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çız-mak, çız-gı, çız-ık, çız-ık-tır-mak*

çızak, -ğı [çız-ak] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çızdırma, [cız *(yans.)* > cız-dır-ma > çız-dır-ma] *{ağız} is.* Tavada da yapılabilen bir tür sac böreği.[DS]

çızdırmak, [çız-dır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Koşmak. [DS]

çızdurmak, [çız-dur-mak] *{eT} is.* Çizdirmek. [EUTS]

çızga, [? çızga] *{ağız} is.* Domuz yavrusu. [DS]

çızgı[1], [çız *(yans.)* > çız-gı] *is.* Sözünden dönme; cayına.

çızgı[2], [çız-ıg / çız-gı] *{ağız} is.* **1.** İz. **2.** Çizgi. [DS]

çızgı[3], [çıng-ı / çız-gı] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çızı, [çiz-mek > çiz-i > çız-ı] *{ağız} is.* **1.** Saban veya pulluğun tarlada bıraktığı iz. **2.** Tarladaki su yolu. [DS]

çızıg, [çız-ıġ] *{eT} is.* **1.** Çizgi. [EUTS] **2.** Hareket tarzı ve usulü. [EUTS]

çızıhmak, [çız-ık-mak > çızıh-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Sözünden dönmek; caymak. [DS]

çızıhtırmak, [çız-ık-tır-mak > çızıh-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Yazmak. **2.** Karalamak. [DS]

çızık, -ğı [çız-ık] *{ağız} is.* Çizilmiş yer. [DS]

çızıkmak, [çız-ık-mak / çızıh-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Kaytarmak. **2.** Son hızla koşmak. **3.** Sözünden dönmek; mızıkçılık etmek. [DS]

çızıktırma, [çız *(yans.)* > çiz-ik-tir-me > çız-ık-tır-ma] *is.* Çizgi çekme işi.

çızıktırmak, [çız *(yans.)* > çiz-ik-tir-mek > çız-ık-tır-mak] *gçl. f. [-ir]* **1.** Kesin olmayan çizgilerle çizmek, yazmak. **2.** Çarçabuk baştan savma yazıp çizmek.

çızılma, [çız *(yans.)* > çız-ıl-ma] *{ağız} is.* Sacda ya da tavada yapılan börek. [DS]

çızıştırmak, [çız *(yans.)* > çız-ış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yazmak; karalamak. [DS]

çızıttırmak, [çız *(yans.)* > çız-ıt-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yazmak; karalamak. [DS]

çızkırmak, [çız *(yans.)* > çız-kır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Bağırıp çağırmak. [DS]

çızmak, [çız *(yans.)* > çız-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* Çizmek. [EUTS]

çızmaklamak, [çız *(yans.)* > çız-mak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Tırmalamak.

çızmık, -ğı [çız / çır *(yans.)* > çız-mık] *{ağız} is.* Tırnak yarası. [DS]

çızzak, -ğı [çız(z)-ak] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

-çi[1], [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* → -cı, *{eAT} (aynı).*

-çi[2], [-çı / -çi] *{eT} yap. e.* → -çı.

çi-, [Far. çi- چـ] *{OsT} ön ek.* Başına getirildiği farsça isimlere "ne" anlamı katar ön ek. 🗗 **çi-fâide,** *{OsT} Ne fayda; kaç para eder.*|| **çi-gûne,** *{OsT} Nasıl; ne türlü.*|| **çi-gûnegî,** *{OsT} Nasıllık; nicelik.*

çi[1], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çi-ri-n-g*

çi[2], [çi *(yans.)*] *is.* Övmeyi, yüz vererek şımartmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çi çi, çiçi-le-mek*

çi[3], [çi / çu / çü *(yans.)*] *ünl.* Kümes veya diğer evcil hayvanları kovalama ya da çağırma ünlemi. *çi çi*

çi[4], [çi] *{eT} is.* Topraktaki yaşlık; yaş; ıslaklık; nem. [DLT]

çi[5], [Çin. ch'eng] *{eT} is.* Bitme. [EUTS]

çi[6], [Far. çī] *{eAT} zf.* **1.** Nasıl. **2.** Ne.

çi[7], [çiğ > çī] *(çi:) {ağız} sf.* Çiğ; pişmemiş. [DS]

çib, [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.)* *is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çib-el-ek, çib-i-cik, çib-ik çalmak*

çiba, [çiba] *{ağız} is.* Göbek. [DS]

çibare, [? çibare] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) terbiyesiz. **2.** Şımarık. [DS]

çibe, [? çibe] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çibek, [çib-ek / çüp-ek] *{eT} sf.* (Kuş için) avcı; yırtıcı. 🗗 **çibek kırguy,** *Atmacaya benzer bir avcı kuş; delice doğan; moymul; (Accipiter nisus).* [DLT]

çibelek, -ği [çib *(yans.)* > çib-ele-k] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çibelenmek, [çibe-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Nazlanmak; işve yapmak. [DS]

çibeng, [? çibeñ] *{ağız} zf.* Bundan sonra; artık. [DS]

çibi, [çibi] *{ağız} is.* Oğlak. [DS]

çibiçibi, [çib-i+çib-i] *{ağız} is.* Bir çeşit ot. [DS]

çibiçik, -ği [çib *(yans.)* > çib-i(k)-çik] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çibik[1], **-ği** [çib *(yans.)* > çib-ik چبك] *{OsT} is.* El şakırtısı; el çırpmakla çıkan ses; alkış sesi. 🗗 **çibik çalmak,** *{OsT} {ağız} El çırpmak; alkışlamak.* [DS]|| **çibik çırpmak,** *{ağız} El çırpmak.* [DS]

çibik[2], **-ği** [çib-ik] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çibil[1], [çib-il] *{ağız} is.* **1.** Çayır vb. sulak yer. **2.** Sulu çamur. **3.** Çayın sığ olan yeri. [DS]

çibil[2], [çib-il] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

çibil[3], [çib-il] *{ağız} is.* Su içinde yetişen bir ot. [DS]

çibim, [çibin > çibim] *{ağız} is.* Karasinek. [DS]

çibin[1], [*eT.* çıbun > çibin] *{ağız} is.* **1.** Karasinek. **2.** Sivrisinek. [DS]

çibin[2], [? çibin] *{ağız} is.* Paçavra; bez. [DS]

çibindirik, -ği [çibin-dirik] *{ağız}* is. Söğüt ağacının çiçeği. [DS]

çibinliğ, [çibin-lik] *{ağız} is.* Cibinlik. [DS]

çibinniyh, [çibin-lik > çibinniyh] *{ağız} is.* Cibinlik. [DS]

çibiş[1], [çib-iş] *{ağız} is.* Çam kozalağı. [DS]

çibiş[2], [çebiş / çebiç] *{ağız} is.* Bir yaşındaki keçi yavrusu. [DS]

çibli, [çib-li] *{ağız} sf.* Semiz; besili. [DS]

çice, [çi-ce ?] *{ağız} is.* **1.** Abla. **2.** Hala. **3.** Teyze. [DS]

çicik[2], [çi-cik] *{ağız} is.* Bir karış kadar yükselmiş ekin. [DS]

çicik[1], **-ği** [Az. çeçiy *(süs boncuğu)* > çecik / çicik جيجك] *is.* **1.** *{eAT}* Bakır kapların saplarını tutturmak için çakılan çivi. **2.** *{ağız}* Helke, çingil gibi şeylerinin kulpunun tutturulduğu yer. [DS] **3.** *{ağız}* Meme. [DS] 🗗 **çiciği genşemek,** *{eAT} 1. Gönlü yumuşamak; direnmekten vazgeçmek. 2. Arzu ve isteği depreşmek; ağzı sulanmak; aşırı ilgi göstermek.*|| **çiciği gevşemek,** *Ağzı sulanmak; istek duymak; kendini tutamamak.*|| **çicik ayı,** *{ağız} Mayıs ayı.* [DS]

çiç[1], **-ci** [? çiç / çic] *{ağız} is.* Meyve suyu. [DS]

çiç[2], **-ci** [Far. çâç] *{ağız} is.* **1.** Şalgam yaprağı. **2.** Çeç. [DS]

çiç[3], **-ci** [? çiç] *{ağız} sf.* (Kişi için) bir şeyi zorla almak isteyen. [DS]

çiç[4], **-ci** [? çiç] *{ağız} is.* Tahıl güvesi. [DS]

çiç[5], **-ci** [çiş / çiç] *{ağız} is.* Çiş. [DS]

çiçar, [? çiçar] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhında, bezi gerdirmek için kullanılan iki tarafı dişli aygıt. [DS]

çiçe[1], [çiçe / çıça] *{eT} zf.* Yeter derecede; kâfi miktarda. [KB]

çiçe[2], [çiçe] *{ağız} is.* Küçük parmak. [DS]

çiçek[1], **-ği** [*eT.* çeç-mek *(açmak, çözmek)* > çéç-ek / Moğ. çiçik / Kıpç. çeçek > çiçek] *is.* **1.** *bot.* Üstün yapılı, tohumlu bitkilerin bir kılıfla çevrili üreme organlarını taşıyan, parlak renkli, güzel ve gösterişli, hoş kokulu bölümü. **2.** Çiçek açan veya süs olarak kullanılan bitki. **3.** *argo.* Davranışları hafif, toplum kurallarına uymayan kadın. **4.** *kim.* Süblimleşme veya ayrışma sonucu oluşan toz madde. **5.** *mecaz.* Kötü özellikleri olmasına rağmen iyi görünen kişi. **6.** Kumaş, ahşap, taş ve metal gibi eşya üzerine yapılan çiçek desenli süsleme. **7.** *{ağız}* Resim veya yazı kopyası. [DS] **8.** *{ağız}* Papatya. [DS] **9.** *{ağız}* Ufukta görülen küçük köpüklü dalgacıklar. [DS] 🗗 **çiçeği burnunda,** *1. Çok genç. 2. İşin başlangıcında. 3. (Sebze için) yeni koparılmış, çok taze ve körpe.*|| **çiçek açmak,** *(Bitkiler için) çiçek meydana getirmek.*|| **çiçek bahçesi,** *1. Çiçek yetiştirilen bahçe; ser. 2. Çok güzel düzenlenmiş, temiz ve bakımlı yer.*|| **çiçek balı,** *Arıların çiçeklerden topladıkları nektarlardan ürettikleri bal.*|| **çiçek balığı,** *zool. Sazangillerden, sırtı koyu, karın ve yan tarafları gümüş parlaklığında, 20 cm. boyunda, Doğu ve Orta Anadolu akarsu ve göllerinde yaşayan bir kemikli balık türü, (Acanthorutilus handlirschi).*|| **çiçek biti,** *zool. Yarım kanatlılardan yumuşak vücutlu, bitkiler üzerinde sürü hâlinde yaşayan, yumuşak vücutlu küçük bir böcek.*|| **çiçek boyası,** *Kırmızı.*|| **çiçek bozuğu,** *(Yüz için) çiçek hastalığı sonucu yüzde meydana gelen çukur izler.*|| **çiçek çıkarmak,** *tıp. Çiçek hastalığına yakalanmak.*|| **çiçek durumu,** *bot. Bir bitkide çiçeklerin sap veya dal üzerinde yerleşme ve diziliş durumu.*|| **çiçek dürbünü,** *İçine uzunlamasına değişik açılarda aynalar yerleştirilmiş ve döndürüldüğünde değişik görüntüler ortaya çıkaran bir nevi dürbün; kaleydoskop.*|| **çiçek evi,** *Çiçek satılan yer.*|| **çiçek gelişimi,** *biy. Bir bitkinin çiçeklerinin açılmasından solmasına kadar geçirdiği evreler.*|| **çiçek gibi,** *Çok temiz, çok güzel ve bakımlı.*|| **çiçek gibi olmak,** *Hiçbir eksiği, kusuru kalmamak.*|| **çiçek kilimi,** *{ağız} Berit ve Nurdağı Yörüklerine ait bir tür kilim.*[DS]|| **çiçek lahanası,** *{ağız} Karnabahar.* [DS]|| **çiçeklerin dili,** *Çiçeklerin tek veya birlikte özel surette yerleştirilmeleri ile anlatılmak istenen duygular.*|| **çiçek muhasebesi,** *muh. Eskiden uygulanan, bir tüccarın koyduğu sermaye ve borçları pasif, kasa mevcudu, mal ve sabit değerleri ile alacakları aktifi oluşturacak şekilde düzenlenen ilkel bir muhasebe yöntemi.*|| **çiçek olmak,** *(Kişi için) yaşına ve durumuna uymayan hafif davranışlarda bulunmak.*|| **çiçek örtüsü,** *bot. Çiçeğin eşeysiz kısımları.*|| **çiçek örtüsüz,** *bot. (Bitki için) çiçeklerinde çiçek örtüsü olmayan.*|| **çiçek sapı,** *bot. 1. Çiçekleri taşıyan eksen.*|| **çiçek sapçığı,** *bot. Bir çiçek tablasında ucunda tek çiçek taşıyan sap. 2. Küçük çiçek sapı.*|| **çiçek sokunmak,** *{ağız} Başa çiçek takınmak.* [DS] || **çiçek suyu,** *Turunçgillerin çiçeklerini imbikten geçirmek suretiyle elde edilen güzel kokulu su.*|| **çiçek tablası,** *bot. Çiçek sapının düz, bombeli veya çukur olabilen tepesi.*|| **çiçek tacı,** *bot. Çiçeklerin üreme organlarının çevresinde yer alan ve çeşitli böcekleri çeken renkli kısımlar.*|| **çiçek tomurcuğu,** *bot. Yalnızca çiçek meydana getiren tomurcuk.*|| **çiçek tozu,** *bot. Çiçekli bitkilerde erkek organın başçığında bulunan döl hücreleri.*|| **çiçek yağı,** *Ayçiçeği tohumlarından elde edilen sıvı yağ.*|| **çiçek yaprağı,** *bot. Çiçek sapının üstünde bulunan ve diğer yapraklardan farklılık gösteren yaprak; bürgü.*|| **çiçek yemişi,** *{ağız} Ağaçta ilk olgunlaşan incir.* [DS]

çiçek[2], **-ği** [çiçek] *is. tıp.* **1.** Süzgeçten geçen bir virüsün neden olduğu, yüksek ateş, titreme, kusma ve bütün vücutta irinli kabarcıklar ve bunların döküntüleri şeklinde kendini gösteren bir hastalık. **2.** *{ağız}* Frengi. [DS] 🗗 **çiçek aşısı,** *tıp. Çiçek hastalığına karşı bağışıklık kazandırmak için yapılan aşı.*

çiçekçi, [çiçek-çi] *is.* **1.** Çiçek yetiştiren kişi. **2.** Çiçek satan kimse. **3.** Yapma çiçek yapan veya satan kişi. **4.** Çiçek satılan dükkân.

çiçekçik, -ği [çiçek-çik] *is.* **1.** Küçük çiçek. **2.** *bot.* Kömeç veya başak durumunda olan çiçeklerden ayrı duran çiçek.

çiçekçil, [çiçek-çil] *sf. zool.* (Böcek için) çiçeklerle beslenen.

çiçekçilik, -ği [çiçek-çi-lik] *is.* **1.** Çiçek ve süs bitkilerini yetiştirmek ve bakımını yapmakla ilgili bahçıvanlık dalı. **2.** Çiçekçinin işi; çiçekçinin mesleği.

çiçekleme, [çiçek-le-me] *is.* Çiçek dikerek ya da çiçek resimleri yaparak süslemek işi; çiçeklemek eylemi.

çiçeklemek, [çiçek-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çiçek dikmek. **2.** Çiçeklerle süslemek. **3.** Çiçek resimleri yapmak. **4.** *{ağız}* (Yara, çıban için) etrafı kabarcıklanmak. [DS]

çiçekleniş, [çiçek-le-n-iş] *is.* Çiçeklenme eylemi veya biçimi.

çiçeklenme, [çiçek-le-n-me] *is.* **1.** Çiçekli duruma gelmek işi. **2.** Çiçek açma devresi. **3.** *kim.* Kristalleşen tuzların suyunu kaybetmesi ile toz meydana gelmesi. **4.** *kim.* Bazı minerallerin yüzeyinde meydana gelen metal oksit; çiçeksime.

çiçeklenmek, [çiçek-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çiçek açmak; çiçek meydana getirmek. **2.** *kim.* (Kristaller için) suyunu kaybederek toz hâle gelmek; *çiçeksimek.*

çiçekli, [çiçek-li] *sf.* **1.** (Bitkiler için) çiçek açan. **2.** Üzerinde çiçek bulunan. **3.** Üzerinde çiçek resimleri, çiçek baskıları bulunan. **4.** *{ağız}* (Bulut için) dağılmış; dağınık. [DS] **5.** *{ağız}* Çeşitli çiçeklerin taç yapraklarının pekmezle kaynatılmasından elde edilen bir tür reçel. [DS] 🗗 **çiçekli bitkiler,** *bot. Çiçek açmak suretiyle meydana gelen meyve tohumlarından üreyen bitkiler; tohumlu bitkiler.*

çiçeklik, -ği [çiçek-lik] *is.* **1.** Çiçek yetiştirilen yer. **2.** Kesme çiçeklerin ıslatılarak konulduğu kap; vazo. **3.** Çiçek saksılarını koymak için özel olarak yapılmış yer. **4.** Eski evlerde süs eşyası konulan raflı ve oymalı duvar. **5.** *{ağız}* Odanın duvarında, çiçek ve lamba koymaya yarar raf. [DS] **6.** *bot.* Bir çiçeğin üzerinde çanak yaprak, taç yaprak ve öteki organların bulunduğu kısım.

çiçeksever, [çiçek+sev-er] *sf.* **1.** Çiçeğe düşkün olan kimse. **2.** *zool.* (Böcek için) çiçekten çiçeğe dolaşan.

çiçeksime, [çiçek-si-me] *is.* Çiçeklenme veya çiçeğe benzer durum alma eylemi.

çiçeksimek, [çiçek-si-mek] *gçsz. f. [-r]* **1.** Çiçeğe benzer hâl almak. **2.** (Kristalleşmiş tuzlar için) suyunu kaybederek tozlaşmak. **3.** (Deri için) çiçek gibi lekeler oluşmak.

çiçeksiz, [çiçek-siz] *sf.* (Bitkiler için) çiçeği olmayan; çiçek açmayan. 🗗 **çiçeksiz bitkiler,** *bot. Üremeleri çiçek ve tohumlarla değil de mantar ve eğrelti otları gibi sporlarla olan bitkiler.*

çiçelemek[1], [çiçe-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) çiselemek. [DS]

çiçelemek[2], [çiçe-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Şımartmak. [DS]

çiçen, [? çiçen] *{ağız} is.* Peynir suyu. [DS]

çiçer, [çiç-er / çiçe-r] *{ağız} sf.* Tuzlu. [DS]

çiçermek, [çiçer-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Yeşermek. [DS]

çiçgar, [? çiçgar] *{ağız} is.* Parmaklıklı bahçe kapısı. [DS]

çiçğal, [? çiçğal] *{ağız} is.* Ahırda hayvan bağlamakta kullanılan, bükülmüş ağaç halka. [DS]

çiçhal, [? çiçẖal] *{ağız} is.* Ahırda hayvan bağlamakta kullanılan zincir. [DS]

çiçhola, [? çiçẖola] *{ağız} is.* Ortadan yarılarak dizilip fırında kurutulmuş armut. [DS]

çiçi[1], [çiçi] *(çi:-çi:) {ağız} ünl.* **1.** Keçi çağırma ünlemi. **2.** Tavuk çağırma ünlemi. [DS]

çiçi[2], [çiçi] *{ağız} sf.* Şımarık; arsız. [DS]

çiçi[3], [ci-ci / çi+çi] *{ağız} sf. çoç. d.* **1.** Yeni ve güzel. **2.** Renkli kumaş parçaları. [DS]

çiçi[4], [çiçi] *{ağız} is.* Yeni açılan yara. [DS]

çiçi[5], [çiçi] *{ağız} is. çoç.d.* Et. [DS]

çiçih, [çiçik > çiçiẖ] *{ağız} is.* Koyun veya keçi postu. [DS]

çiçik, -ği [cicik / çiçik] *{ağız} is.* Meme. [DS]

çiçikar, [? çiçikar] *{ağız} is.* Çit kapısı. [DS]

çiçilemek, [çiçi-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* **1.** Bir kimsenin yüzüne karşı övgülü sözler söylemek; övmek; iltifat etmek. **2.** (Çocuk için) şımartmak. [DS]

çiçili, [Gürc. tsitskni] *{ağız} is.* Solucan. [DS]

çiçimama, [? çiçimama] *{ağız}* is. Yağmura tutulmuş bir kimsenin hâli. [DS]

çiçinmek, [çiçi-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Tiksinmek. [DS]

çiçük, -ğü [? çiçük / çıçuk] *{ağız} is.* Asıl peynir alındıktan sonra kalan sütten, başka bir peynir yapmak üzere karıştırılan maya. [DS]

-çide, [Far. çīde چیده] *(çi:de) {OsT} son ek.* Sonuna getirildiği Farsça isimlere *"toplanmış, devşirilmiş"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek.

çidem, [çiğdem > çidem] *(çi:dem) {ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çideri, [? çideri] *{ağız} is.* At kösteği. [DS]

çidik, -ği [çid-ik] *{ağız} is.* Üzümleri küçük olan yaban asması. [DS]

çif, [Far. cüft => çift > çif] *{ağız} is.* Çift. [DS]

çifçi, [çift-çi > çif-çi] *{ağız} is.* Çiftçi. 🗗 **çifçi kuşu,** *{ağız} zool. Ekilmiş tohumlarla beslenen küçük bir kuş.* [DS]

çifdelemek, [çift-e-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çamaşırı yumrukla bastırarak yıkamak. [DS]

çifek[1]**, -ği** [? çifek] *{ağız} is.* Kırlarda, ormanlarda yetişen bir tür yaban üzümü. [DS]

çifek[2]**, -ği** [çiçek > çifek] *{ağız} is.* Çiçek. [DS]

çifin[1]**,** [Ar. zivân / Far. zevân => zifin > çifin] *{ağız} is.* Ormanlarda ve fundalıklarda yetişen sarı renkli çiçekleri zehirli, arıların deli bal yaptığı çalı görünümlü bitki, *(Rhododendron luteum).* [DS]

çifin[2]**,** [? zifin] *{ağız} sf.* Cimri; tutumlu. [DS]

çifita, [Yun. sifuti] *is.* Kızak üzerinde inşa edilip denize indirilmek üzere olan geminin dengede kalması için yanlara dikilen destek.

çiflemek, [çif-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tereddüt etmek; karar verememek. [DS]

çifli, [? çifli] *{ağız} is.* Biçilmemiş çam tomruğu. [DS]

çifne, [? çifne] *{ağız} is.* Erişte kesmekte kullanılan üç ayaklı hamur tahtası. [DS]

çifni, [? çifni] *{ağız} is.* **1.** Ağaçtan oyulmuş ekmek tepsisi. **2.** Ağaçtan oyma, yuvarlak hamur teknesi. [DS]

çifşeng, [çıv-şa-mak > cif-şeñ] *{eT} sf.* Ekşi; ekşimiş. [DLT]

çifşiyik, -ği [? çifşiyik] *{ağız} is.* Dolu (yağış biçimi). [DS]

çift, [Far. cüft => çift چفت] *sf.* **1.** İki ve ikinin katları kadar olan. **2.** Aynı cinsten olup da ikisi bir arada kullanılan. **3.** Benzer iki öğeden meydana gelmiş. **4.** İki defa tekrarlanan. **5.** *is.* Birbiri ile evli kadın ve erkekten meydana gelen birlik. **6.** Birbiri ile evli kadın ve erkekten her biri. *{eAT} {OsT} (aym)* **7.** Toprağı işlemek için beraber koşulan iki öküz veya at. **8.** Tarla sürme, tarımla uğraşma işi. **9.** Saatçi ve kuyumcuların ince işlerde kullandıkları bir tür cımbız. **10.** Pokerde aynı değerde iki kâğıt. **11.** *{ağız}* Saatçilik ve matbaacılıkta kullanılan kıskaç; pens. [DS] **çift akçası,** *{eAT} tar. Eskiden alınan bir tür tarım vergisi.* || **çift atış,** *spor. Çıkış hakeminin, çıkışın hatalı olduğunu koşuculara bildirmek için yaptığı ikinci atış.* || **çift ayak,** *{ağız} folk. Bir Urfa oyunu.* [DS] || **çift ayaklılar,** *zool. Karanlık ve ıslak zeminleri seven, duyargaları sekiz eklemden oluşan, vücut halkalarının her birinde ikişer çift ayağı bulunan çok ayaklılar.* | **çift ayna,** *Aralarında küçük bir açı bulunan ve girişim olayı meydana getiren düzenek.* || **çift başlı,** *dnz. Başı ve kıçı birbirine benzeyen gemi.* || **çift boynuzlu,** *İki boynuzu bulunan.* || **çift boyutlu,** *İki boyutlu.* || **çift bozan resmi,** *tar. İmparatorluk döneminde tarımla uğraşan köylülerin şehre göçlerini önlemek için çiftçilikten vazgeçenlerden veya tarlasını boş bırakanlardan alınan vergi.* || **çift büküm,** *tekst. Tekstilcilikte düzeneğe iletilen tek devire karşılık, iplikte iki devirlik büküm meydana getiren bükme sistemi.* || **çift cam,** *Renkli ve renksiz cam katmanlarının üst üste konulması ile elde edilen cam türü.* || **çift camlı pencere,** *Isı yalıtımı sağlamak amacıyla arada boşluk bırakılmak suretiyle üst üste iki cam takılmış pencere.* || **çift cinsellik,** *psikol. Bireyin taşıdığı dişilik ve erkeklik duygularının bir arada bulunması.* || **çift cinsiyet,** *biy. Hayvan ve bitkilerde dişi ve erkek organlarının bir arada bulunması.* || **çift cinsiyetli,** *biy. Hem dişi hem de erkek üreme organlarını bulunduran bitki ve hayvan.* | **çift cinsli,** *biy. Hem erkek hem de dişi özelliği gösteren.* || **çift çubuk,** *Tarımla ilgili her türlü araç gereç.* || **çift çubuk sahibi,** *Tarımla uğraşabilecek kadar malı ve aracı olan kişi; varlıklı, zengin.* || **çift dalma,** *spor. Serbest güreşte rakibin bacaklarını kapmak üzere yapılan hamle.* || **çift değer,** *Kişide aynı anda iki zıt duygunun bir arada bulunması.* || **çift değerlilik,** *Reklâmcılıkta müşterinin ürünü alma veya almama arasında bocalaması durumu.* || **çift desimetre,** *Üzerinde yirmişer cm'lik bölmeler bulunan ölçü cetveli.* || **çift dikiş,** *1. Aynı yeri iki defa dikme işi. 2. Sınıf tekrar etmek suretiyle her sınıfı ikişer yılda bir geçme. 3. Çift dikişle dikilmiş ciltli kitaplara verilen ad.* || **çift dilli,** *Ailede başka iş hayatında başka bir dili kullanmak zorunda olan kişi.* | **çift dip,** *dnz. Bir geminin dış borda kaplaması ile iç borda kaplaması arasında kalan bölüm.* || **çift direkli,** *dnz. İki direkli yelkenli gemi.* || **çift dirsek,** *Boruları üç yüz altmış derece döndürmeye yarayan dirsek.* || **çift dişliler,** *Kemiriciler takımının üst çenedeki bir çift kemirmeye yarar kesici dişin arasında bir çift de küçük dişi bulunan alt takımı, (Duplicidentata).* || **çift dokulu,** *tıp. İki dokudan meydana gelmiş ur.* | **çift dudaklı,** *bot. Bitkilerde iki dudağı olan taç veya çanak.* || **çift dudaksı,** *dbl. Dudakların birbirine yapışma veya ayrılması ile meydana gelen ünsüzler.* || **çift düzeyleyici,** *bilş. Telsiz alıcı verici sisteminde birbirini etkilemeden aynı anteni kullanabilme özelliği.* || **çift düzeyli,** *bilş. Radyo ve televizyonculukta iki ayrı işaretin aynı kanaldan ve aynı yönde, aynı anda iletimini sağlayan sistem.* | **çift eksenlilik,** *müz. Bir müzik eserinde farklı iki tonalitenin eş zamanlı olarak kullanılması; bitonalite.* | **çifte gitmek,** *Tarlaya çift sürmek için gitmek.* | **çift elek,** *Kâğıt fabrikalarında kullanılan ikiz elek.* || **çift eşeyli,** *biy. Hem dişi hem de erkek organı bulunan.* || **çift halkalı,** *Çok haşarı atlarda kullanılan, halkalardan birine başlık, diğerine de dizginin bağlandığı bir tür gem.* || **çift harf,** *dbl. Bazı dillerde bir tek sesi göstermek için kullanılan iki harf.* || **çifte koşmak,** *Hayvanları saban veya pulluğa koşmak.* || **çift görme,** *tıp. Cisimleri çift gösteren bir tür görme bozukluğu; diploi.* || **çift görmek,** *Sarhoş olmak.* || **çift halkası,** *{ağız} Boyunduruğu oka bağlamaya yarayan ağaç halka.* [DS] || **çifti bozmak,** *Çiftçilik yapmaktan vazgeçmek; çifti çubuğu dağıtmak.* | **çift işitme,** *biy. Her*

iki kulağın da aynı anda sesi algılaması durumu.|| **çift kanallama,** *bilş. Radyo- telsiz iletiminde çift kanallı iletime imkân veren işlem.*|| **çift kanallayıcı,** *fiz. Bir anteni hem alıcı hem de verici olarak kullanabilen sistem.*| **çift kanallı,** *bilş. İki ayrı nokta arasında iki yönlü çalışan bağlantı; iletim ya da iletişim.*|| **çift kanatlılar,** *zool. Böcekler takımından arka kanatları körelmiş, bir çift kanadı bulunan ev sineği, karasinek, sokar sinek gibi sokucu ve emici organları bulunan sinekler.*|| **çift kapı,** *Üst üste kapanan ve ısı yalıtımlı iki ayrı kanattan meydana gelmiş kapı.*| **çift kat,** *tekst. Yakın renklere boyanmış iki katın ipliklerini birbiri ile kesiştirerek üçüncü bir renk veya ara ton elde etmeye dayanan bir dokuma türü.*|| **çift katlı,** *İki kattan meydana gelmiş.*|| **çift kayışı,** *{ağız} Boyunduruk ile oka bağlanan halkanın kayışı.* [DS]|| **çift kırıcı,** *fiz. Çift kırma özelliği olan.*|| **çift kırıcılık,** *fiz. Anizotrop ortamların içlerinden geçen ışınları ikiye ayırma özelliği.*|| **çift kiriş,** *müz. İki ayrı telde aynı anda ses çıkarmaya yönelik telli saz çalma tekniği.*|| **çift kişilik,** *İki kişiye yetecek büyüklükte veya miktarda olan.*|| **çift koşmak,** *Hayvanları sabana veya pulluğu koşmak.*| **çift kutup,** *fiz. Artı ve eksi kutuplarının aynı parça üzerinde bulunması.*| **çift kutuplu,** *fiz. İki kutbu olan cisim.*|| **çift kuvars,** *fiz. Cisimlerin döndürme hızını ölçmekte kullanılan, biri sağ bir sol yan yana iki kuvarstan oluşan optik sistem.*|| **çift küme,** *gök b. Birbirine çok yakın iki yıldız kümesi.*|| **çift metalli,** *İki metalin birleştirilmesi ile oluşan.*|| **çift motorlu,** *İki motorla donatılmış olan.*|| **çift namlulu,** *İki namlusu olan silâh.*|| **çift nokta,** *Nokta ikilisi.*|| **çift parmaklılar,** *zool. Memeli hayvanlardan koyun, sığır gibi çift parmağı bulunan takım.*|| **çift pencere,** *Isı yalıtımını sağlamak üzere aralarında boşluk bırakılmış durumda üst üste takılmış iki katlı pencere.*|| **çift resmi,** *tar. İmparatorluk döneminde en az bir çift öküzün sürebileceği kadar tarlaya sahip olandan alınan vergi.*| **çift rotorlu,** *İki rotorla tutunan hava taşıtı.*|| **çift salto,** *spor. Güreşte rakibin iki kolunu birden yakalayıp yarım kendisi köprüye gelerek omuzdan çevirip atma oyunu.*| **çift sarma,** *spor. Güreşte rakibin beline oturup iki ayakla yapılan sarma oyunu.*|| **çift sayı,** *mat. İki ve ikinin katları olan ve ikiye bölünebilen tam sayılardan her biri.*| **çift sıralı,** *İki sıra hâlinde dizilmiş bulunan.*| **çift sürme,** *Toprağı ekilebilir hâle getirme; işleme.*|| **çift ucun tutmak,** *{eAT} Çiftçilik yapmak.*| **çift üçlü,** *bot. Yaprak sapçığı önce üç sapçığa, daha sonra her sapçık da ucundan üçe ayrılarak ucunda birer yaprakçık bulunan birleşik yaprak biçimi.*| **çift ünlü,** *dbl. Art arda iki ünlü.*|| **çift ünsüz,** *dbl. Yan yana iki eş ünsüz.*| **çift vuruş,** *spor. Futbolda kasıtsız olarak yapılmış kural dışı hareketlere ceza olarak verilen, fakat doğrudan kaleye girerse gol olarak değerlendirilmeyen serbest vuruş; endirekt vuruş.*|| **çift yanlı,** *dbl. Hava akımının dilin iki yanında akması ile çıkan ünlü: (ı).*| **çift yazım,** *hat. El yazmalarında bir sesin, kelimenin veya paragrafın iki defa yazılmış olması.*|| **çift yıldız,** *gök b. Birbirinin çekim alanı etkisi altında kalarak oluşturdukları ortak kütle merkezi altında dolanan yakın iki yıldız.*| **çift yönlü,** *fiz. İletişimde aynı anda iki yönlü haberleşmeyi sağlayan sistem.*| **çift yumurta ikizi,** *biy. Farklı iki yumurtanın döllenmesi ile doğan ikizler.*|| **çift yüzlü kumaş,** *tekst. İki çözgü, bir atkı veya bir çözgü, iki atkı sistemi ile her iki yüzünde de ayrı armür oluşturacak biçimde dokunmuş kumaş.*| **çift zamanı,** *Tarlayı ekime hazırlama, çift sürme zamanı.*

çiftçi, [çift-çi] *is.* **1.** Toprağı işleyip ekerek geçimini sağlayan kimse; tarımla uğraşan. **2.** *{ağız}* Çiftçi kuşu. [DS] **3.** *{ağız}* Çırak; işçi.[DS] ⧉ **çiftçi kuşu,** *{ağız} Ekilmiş tohumlarla beslenen küçük bir kuş.* [DS]

çiftçilik, -ği [çift-çi-lik] *is.* Toprağı işleyip ekerek, geçimini elde ettiği toprak mahsullerinden sağlama işi.

çifte, [Far. cüfte => çifte جفته] *sf.* **1.** İki adet olarak bulunan; ikili. **2.** (Sandal için) iki kürekli. **3.** *is.* (Hayvanlar için) iki arka ayakla savrulan tekme. **4.** İki namlusu bulunan tüfek. **5.** *müz.* Çift ağızlı bir tür zurna. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *{OsT}* Atın boğazı üzerindeki tüyden iki daire. **7.** *{ağız}* Çatının altındaki ağaç döşeme. [DS] **8.** *{ağız}* Süt makinesinde ayrılan yağın konulduğu ağaç kap. [DS] ⧉ **çifte aharlı ebru,** *Üzerine önce nişasta, daha sonra da yumurta akıyla ahar sürülmüş ebru.*|| **çifte asa,** *{ağız}* → çifte hasse. [DS]|| **çifte dikiş,** *Sınıf tekrar etme.*|| **çifte hamam,** *Bir tarafı kadınlar, diğer tarafı da erkekler için olan hamamlara verilen ad.*|| **çifte hasse,** *{ağız} Patiska.* [DS]|| **çifte kardeş,** *tar. Birbiri ile dost iki tulumbacı sandığının biri önde biri arkada olmak üzere dostça yangın yerine gidişlerini anlatan terim.*| **çifte kavrulmuş,** *1. Ufak ufak kesilmiş sert lokum. 2. (Leblebi, nohut için) iki defa kavrulmuş olan. 3. argo. Olgun ve tecrübeli; hiçbir şeyden etkilenmeyen. 4. Çok çile, acı çekmiş olan. 5. Aynı sınıfı ikinci defa okuyan öğrenci.*|| **çifte kenar,** *{ağız} Beyaz baş örtüsü.* [DS]|| **çifte kumrular,** *Birbirini çok seven ve birbirinden hiç ayrılmayın iki kişi.*|| **çifte kuş,** *Kuş filigranlı bir tür Venedik ürünü kâğıda verilen ad.*|| **çifte nağra,** *müz. Birbirine bağlı iki küçük dümbelek şeklindeki çalgı; kudüm.*|| **çifte sandıklı,** *Tahta perde veya bağdadi yapılarda kullanılan ince çam tahtası.*|| **çifte vav,** *dbl. Arap alfabesindeki* vav *harfinin bitişik olarak ve sağlı sollu iki defa yazılmışı.*

çiftelek, -ği [çift-elek] *{ağız} is.* Zıpzıpları hedefe atmak şeklinde oynanan çocuk oyunu. [DS]

çifteleme, [çifte-le-me] *is.* Çifte atma veya çift hâle getirmek işi.

çiftelemek, [çifte-le-mek] *gçsz. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Hayvanlar için) arka ayakları ile tekme atmak. **2.** Bir şeyi çift hâle getirmek. **3.** *dnz.* Fırtınalı havalarda iki demir atmak.

çiftelenme, [çifte-le-n-me] *is.* Çifte yemek işi.

çiftelenmek, [çifte-le-n-mek] *gçl. f. [-ir]* Hayvanlar tarafından tepilmek; tepme yemek.

çifteleşme, [çifte-le-ş-me] *is.* (Hayvanlar için) karşılıklı çifte atma; tepişme.

çifteleşmek, [çifte-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* (Hayvanlar için) karşılıklı çifte atmak; tepişmek.

çifteli, [çifte-li] *sf.* **1.** Çift namlulu silahı bulunan. **2.** Çifte atmayı huy edinmiş (hayvan). **3.** Herkese sataşan. **4.** *{ağız}* Uğursuz. [DS]

çiftelik, -ği [çifte-lik] *{ağız} is.* Bilye oyunu. [DS]

çifter, [çift-er] *sf.* "Çift" sayı sıfatının üleştirme biçimi. ◘ **çifter çifter,** *Her birine ikişer düşecek biçimde; ikişer ikişer.*

çifterli, [çift-er-li] *sf.* Her birine ikişer tane düşecek biçimde; ikişerli.

çiftetelli, [çifte+tel-li] *is. folk.* **1.** Göğüs, göbek ve kalça titreterek, gerdan kırarak oynanan bir oyun. **2.** Bu oyunun müziği.

çifthane, [Far. cüft-ḫāne چفتخانه] *(çiftha:ne) is.* Fuhuş yuvası.

çiftleme, [çift-le-me] *is.* **1.** Çift hâle getirme; ikileme. **2.** Avcıların arka arkaya attığı iki atışta ayrı iki avı vurması.

çiftlemek, [çift-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyi ikiye çıkarmak; ikilemek. **2.** Tek olan bir şeyi eşi ile birlikte bir araya getirmek; eşlemek; çift yapmak.

çiftlendirmek, [çift-le-n-dir-mek چفت لندرمك] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-ür]* **1.** İki nesneyi birbirine eş yapmak. **2.** Kadın ve erkek iki kişiyi birbirine eş yapmak; evlendirmek.

çiftlendürmek, [çift-le-n-dür-mek چفت لندرموك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* → çiftlendirmek.

çiftlenme, [çift-le-n-me] *is.* Çift hâle getirilmek işi.

çiftlenmek[1], [çift-le-n-mek چفتلنمك] *dönşl. f. [-ür]* **1.** *{eAT}* Karşı cinsten birini eş olarak almak; evlenmek. **2.** Çift duruma gelmek.

çiftlenmek[2], [çift-le-n-mek] *edil f. [-ir]* Çift duruma getirilmek; ikilenmek.

çiftleşme, [çift-le-ş-me] *is.* **1.** Çift duruma gelmek işi. **2.** Hayvanlarda üreme amacıyla birleşmek işi.

çiftleşmek, [çift-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çift duruma gelmek; ikileşmek. **2.** *işteş. f.* (Hayvanlar için) üreme başlangıcı olarak birleşmek. **3.** *argo.* (İnsanlar için) cinsel ilişkiye girmek.

çiftleştiriş, [çift-le-ş-tir-iş] *is.* Çiftleştirme eylemi ve biçimi.

çiftleştirme, [çift-le-ş-tir-me] *is.* Çiftleştirmek eylemi.

çiftleştirmek, [çift-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** İkili duruma getirmek; dengini, eşini bulmak, yanına koymak; ikileştirmek. **2.** Erkek ve dişi hayvanı çiftleşmek üzere bir araya getirmek; çiftleşmesini sağlamak.

çiftletmek, [çift-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir] folk.* Çıbanların iyileşmesi için iki eli yumruk yapıp birbirine vurarak okumak. [DS]

çiftlik, -ği [çift-lik] *is.* **1.** Çift hâle gelme durumu. **2.** Çift olma durumu. **3.** Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen ve çalışanların oturması için barınak, iş yerleri bulunan büyük işletme. **4.** *mecaz.* Emek ve para harcamadan geçim sağlanılan yer veya iş. ◘ **çiftlik kâhyası,** *Bir çiftliği sahibi adına yöneten kişi.*|| **çiftlik kebabı,** *mutf. İnce doğranmış kuzu etinin sebze ve baharat ile tencerede kavrulması ile pişirilen bir tür kebap.*

çiftteker, [çift+teker] *is.* Bisiklet.

çifttekerci, [çift+teker-ci] *is.* Bisikletçi.

çifttekercilik, -ği [çift+teker-ci-lik] *is.* Bisikletçilik.

-çig, [-çıġ / -çig] *{eT} yap. e.* → -çıg.

çig[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çıh / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çig-ir çigir, çig-ri-ş-mek*

çig[2], [çī / çıġ / çig] *{eT} is.* **1.** Nemlilik; ıslaklık. **2.** *sf.* Nemli; yaş; ıslak.

çig[3], [? çig] *is.* Balık sürüleri arasına daldırıldıktan sonra hızla çekilmek suretiyle balık yakalamaya yarar çok iğneli bir tür olta; çarpma.

çig[4], [çig / çik] *{ağız} is.* Aşık kemiğinin çukur tarafı. [DS]

çig[5], [çiğ] *{ağız} is.* Yağ çıkarmak için biriktirilmiş çiğ süt. [DS]

çig[6], [çığ > çig] *{ağız} is.* Kamıştan örülmüş sergi. [DS]

Çigan, [Mac. czigany / *eT.* çıġan *(yoksul)*] *is.* Bohemya'dan çıktığı söylenen göçebe kavim; Çingene. ◘ **Çigan müziği,** *Macaristan veya Bohemya Çingenelerine özgü, keman ve keman topluluğunun ağır bastığı kıvrak ve duygu yüklü müzik.*

çigdem, [çig-mek *(bağlamak)* > çig(i)d-em] *{eT} is.* → çigidem.

çige, [çig-e] *{ağız} is.* Ceviz ve badem içi. [DS]

çigelek, [çiğe-lek] *{ağız} is.* Çilek. [DS]

çigen, [çig-en / çig-gen] *{eT} sf.* Yular. [KB]

çigetey, [Moğ. çiketü / çiketei] *is.* Güzel görünümlü bir yaban eşeği.

çigi, [çig-mek *(düğümlemek)* > çig-i / yig-i] *{eT} sf.* Sık; birbirine girmiş.

çigidem, [çig-mek *(düğümlemek)* > çig-(i)d-em] *{eT} is. bot.* Çiğdem, *(Crocus sativus).* [EUTS]

çigil, [çig-mek > çig-in > çiğil چكل] *{OsT} is.* Omuz.

çigilmek, [çig-il-mek / çik-il mek] *{eT} edil. f.* **1.** (Düğüm için) sıkıştırılmak. **2.** (İp için) düğümlenmek. [DLT]

çigin, [çig-mek > çig-in / çik-in / çiy-in چكن] *{eT} is.* **1.** Düğüm. **2.** *{eAT}* Omuz.

çiginmek, [çig-mek > çig-in-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Kendi kendine dürüp bağlamak.

çigir, [çig *(yans.)* > çig-ir] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çigir çigir,** *Ekmek içinde taş kırıntıları olduğu zaman çiğneme sırasında dişlerin çıkardığı ses.* [DLT]

çigirtmek, [çig-ir-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Nefret etmek. [DS]

çigit, [çig-mek / çıġ-mak > çıġ-ıt > çig-it] *is.* **1.** *{eT}* Pamuk çekirdeği. [DLT] **2.** *{ağız}* Çekirdek. [DS]

çiglişmek, [çig-mek > çig-(i)l-iş-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Düğüm vb. için) sıkışmak.

çigma, [çig-ma ?] *{eT} is.* Bir hastalık. [EUTS]

çigmek, [çıġ-mak / çig-mek / çek-mek] *{eT} gçl. f. [-er]* Dürerek bağlamak; bohçalamak.[DLT]

çigne, [çig-nē / çik-nē] *(çigne:) {eT} is.* **1.** Mala. **2.** Sürülmüş tarladaki kesekleri ezmekte kullanılan araç; sürgü. [DLT]

çignemek, [çig-ne-mek / çik-ne-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* **1.** Mala ile sıva yapmak. **2.** Tarlayı sürgü ile düzeltmek. **3.** Kumaş üzerine nakış yapmak.

çigremek, [çig *(yans.)* > çig-re-mek / çik-re-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Yemek veya ekmekte bulunan küçük taş için) ağızda cıyırdamak.

çigreymek, [çig-re-y-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Uyuyamamak; uyku kaçmak; uykusuzluğa müptela olmak. [Nevâyî]

çigşi, [Çin. tz'ü shih] *{eT} is.* Eski Türklerde kağanın yakınlarına verilen bir yargıçlık unvanı.

çigtürmek, [çig-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* (Düğüm vb. için) sıkıştırtmak.

çiğ[1], [çag / çağ / çah / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çiğ-il çiğil, çiğ-i-le-mek*

çiğ[2], [*eT.* yīg *(pişmemiş)* > yiğ > çig > çiğ چيك] *sf.* **1.** Pişmemiş. **2.** Az pişmiş. **3.** (Söz veya davranış) görgü kurallarına aykırı; yersiz ve yakışıksız; kaba. **4.** Yaşının ve makamının gerektirdiği davranışları gösteremeyen; olgun olmayan. **5.** (Renk ve ışık için) gözü rahatsız edecek biçimde olan; zevke uymayan. **6.** İşlenmemiş, ham. *{eAT} (aynı)* [YE] **7.** *tasvf.* Tarikata girip de henüz olgunlaşma yolunda ilerleme kaydetmemiş olan. **8.** *{eAT}* Talimsiz; idmansız. **9.** *is. {ağız}* Yağ çıkarmak için biriktirilmiş çiğ süt. [DS] **10.** *{ağız}* Çiğ sütün kaplarda pıhtılaştırılması ile elde edilen kaymak. [DS] **11.** *{ağız}* Çökelek yapılmak için ekşimeye bırakılmış süt. [DS] **12.** *{ağız}* Çift sürerken pulluk veya saban değmeden kalmış yer. [DS] 🗗 (birini) **çiğ çiğ yemek,** *(O kimseye karşı) büyük bir kin ve öfke duymak; parçalayacak kadar kızgınlık duymak.*|| **çiğ börek,** *mutf. Çiğ kıymaya soğan ve baharat katarak taze açılmış yufka içine koyup katladıktan sonra yağda kızartmak suretiyle yapılan börek; puf böreği.*|| **çiğden vermek,** *as. Askere yemek vermeyerek bedelini ödemek.*|| **çiğ dökmek.** *{ağız} Sütün yağını makine kullanmaksızın almak ve geri kalanını da lor peyniri yapmak.* [DS] || **çiğ iplik,** *Bükülmemiş iplik.*|| **çiğ kaçmak,** *(Söz ve davranış için) yersiz kaçmak; kaba düşmek.*|| **çiğ kaymağı,** *{ağız} Çiğ sütün kaymağı.* [DS]|| **çiğ kaymah,** *{ağız}* → çiy kaymağı. [DS]|| **çiğ köfte,** *mutf. Dövülmüş et üzerine bulgur ve baharat koyarak karıştırmak suretiyle yapılan köfte.*|| **çiğ renkçi,** *res. Çiğ renkleri kullanarak resim yapan sanatçı.*|| **çiğ renkçilik,** *res. Yirminci yüzyıl başlarında izlenimcilerin yerini alan ve doğal renk yerine saf renkleri kullanarak resim yapma geleneğini geliştiren ekol.*|| **çiğ suyu,** *{ağız} 1. Kaymak, yağ yapıldıktan sonra kalan su. 2. Çökelek suyu.* [DS]|| **çiğ süt,** *{ağız} Yağı alınmamış ve kaynatılmamış süt.* [DS]|| **çiğ tel,** *{ağız} Bükülmemiş pamuk ipliği.* [DS]|| **çiğ toprak,** *Uzun zamandır işlenmemiş, güç sürülür tarla.*|| **çiğ yağ,** *{ağız} Olmamış zeytinden çıkarılan yağ; koruk yağı.* [DS]|| **çiğ yoğurt,** *{ağız} Yağı alınmamış sütten yapılan yoğurt.* [DS]

çiğ[3], [çıġ > çiğ] *{ağız} is. bot.* Köylerde süt süzmeye yarayan, bir iki metre kadar boyda, dikenli yapraklı, tepesinde haşhaş kapsülü gibi dikenli bir kozalağı bulunan iki yıllık bir otsu bitki; fesçi tarağı, *(Dipsocus laciniatus).* [DS]

çiğ[4], [çıġ > çiğ] *{ağız} is.* **1.** Oğlak ağılı. **2.** Kamıştan örülmüş sergi. [DS]

çiğ[5], [çiy > çiğ] *{ağız} is.* → çiy. 🗗 **çiğ** (çiy) **bulutu,** *{ağız} Sisli havadaki bulut.* [DS]|| **çiğ** (çiy) **duman,** *{ağız} Sis.* [DS]

çiğböreği, [çiğ+böre(k)-i] *{ağız} is.* Puf böreği. [DS]

çiğce, [çiğ-ce] *{ağız} is.* Çökelek yapmak için ekşimeye bırakılan süt. [DS]

çiğde, [*eT.* çig-mek > çiğ-de] *is. bot.* **1.** Ayrı çanak yapraklı iki çeneklilerden büyük bir ağaç; hünnap; çubakan *(Uyg.), (Zizyphus).* **2.** Bu ağacın kırmızı kabuklu, sert çekirdekli, zeytin iriliğinde, güzün olgunlaşan meyvesi.

çiğdem, [*eT.* çig-mek *(düğümlemek)* > çig-id-em > çiğdem] *is.* **1.** *bot.* Zambakgillerden, yaprağının dibi kınlı, ilkbaharda pembe, beyaz, mor, bazen sarı çiçekler açan, fındık iriliğinde, yenebilen, soğanlı otsu bitki, *(Colchicum).* **2.** *{ağız}* Çerez olarak

yenilen ayçiçeği tohumları. [DS] 🗗 **çiğdem pilavı,** *folk. Baharın gelişini kutlamak amacıyla çocukların çiğdem çiçekleri hediye ederek karşılığında evlerden topladıkları bulgur, yağ ile içine çiğdem yumrularını koymak suretiyle yaptıkları pilav ve eğlence.*

çiğe[1], [çiğ-e] *{ağız} is.* **1.** Ceviz ve badem gibi kabuklu yemişlerin içi. **2.** Karpuzun içi bıçakla bölündükten sonra, her karpuz lokması. [DS]

çiğe[2], [çiğ-e] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiğel[1], [çiğ-el] *{ağız} is.* Su birikintisi. [DS]

çiğel[2], [Far. çevgān => çevgel > çiğel] *{ağız} is.* Övendirenin alt ucundaki yassı demir. [DS]

çiğelek[1], **-ği** [çiğ-e-le-k] *{ağız} is.* Çilek. [DS]

çiğelek[2], **-ği** [çiğ-ele-k] *{ağız} is.* Korkmuş kimselere içirilen nişasta ve şeker karışımı şurup. [DS]

çiğelem[1], [çiğ-el-mek > çiğel-em] *{ağız} sf.* Taze; genç. [DS]

çiğelem[2], [çiğe-le-m] *{ağız} is.* Çilek. [DS]

çiğelemek, [çiğe-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Mısır vb. için) taneleri elle ovarak ayırmak. [DS]

çiğelmek, [çiğ-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Koşum hayvanı için) uzun süre ahırda kalmaktan dolayı acemileşmek. [DS]

çiğenek[1], **-ği** [çiğ-enek] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiğenek[2], **-ği** [çiğ-enek] *{ağız} is.* Suda ezilmiş hamur veya yoğurdun ezilmeden top olarak kalmış parçaları. [DS]

çiğer, [ciğer] *{ağız} is.* Ciğer. 🗗 **çiğere batmak,** *{ağız} Pişman olmak; vicdan azabı çekmek.* [DS]

çiğermek[1], [çiğ-er-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Acımak. [DS]

çiğermek[2], [çī *(nem)* > çı-gar-mak > çiğer-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Nemlenmek. [DS]

çiği, [çiğ > çiğ-i] *{ağız} is.* Pişmemiş; çiğ. [DS]

çiğid, [çiğ-it > çiğid] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çiğik, -ği [? çiğik] *{ağız} is.* Kirpik. [DS]

çiğil[1], [çiğil] *{eAT} is.* → çiğin.

çiğil[2], [çiğ / çığ / cığ *(yans.)* > çiğ-il / çiğ-ir] *is.* **1.** Suyun kaynama, akma sırasında çıkardığı sesleri anlatan yansımalı gövde. **2.** Taş, kum ve pişmemiş yiyeceklerin dişlerde çıkardığı sesi anlatan yansımalı gövde. **3.** *{ağız}* Çakıl taşı. [DS] 🗗 **çiğil çiğil,** *Suyun akarken çıkardığı yavaş ve tatlı ses; cığıl cığıl.*

çiğil[3], [çik > çiğ-il] *{ağız} is.* Koyun aşığı. [DS]

çiğil, [çiğ-il / siğil] *{ağız} is.* Elde görülen siğil. [DS]

çiğilemek, [çiğ-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince yağmak; çiselemek. [DS]

çiğilli, [çiğ-il-li] *{ağız} sf.* (Toprak için) taşlı. [DS]

çiğin, [*eT.* çigin چکن] *is.* **1.** *{eAT} {OsT} {ağız}* Omuz; omuz başı. [DS] **2.** *{ağız}* Hayvanların boynundaki etli kısım. [DS] 🗗 **çiğnine götürmek,** *{eAT} {OsT} Omzuna götürmek.*

çiğinbaş, [çiğin+baş] *{ağız} is.* Omuz başı. [DS]

çiğindirik[1], **-ği** [çiğin-dirik] *is.* İki ucuna asılan su kovası veya yoğurt tepsisini taşımak için omuza alınarak kullanılan kalın sopa; omuzluk.

çiğindirik[2], **-ği** [çiğ-in-dirik] *{ağız} is.* **1.** Bulamacın içindeki top top olmuş nişasta parçacıkları. **2.** Ocakta kül biriktirilen yer. **3.** Zayıf hayvanın eti. [DS]

çiğindirik[3], **-ği** [çiğ-in-dirik] *{ağız} is.* Taze yaprak ve filiz. [DS]

çiğindirme, [çiğin-dir-me] *{ağız} is.* Omuzda taşınarak getirilen uzun odun. [DS]

çiğindürük, -ğü [çiğindir-ük] *{ağız} is.* Taze yaprak ve filiz. [DS]

çiğinlik, -ği [çiğin-lik] *{ağız} is.* Su taşıyanların omuzlarına koydukları sopa; çiğindirik; omuzluk. [DS]

çiğinnik, -ği [çiğin-lik > çiğinnik] *{ağız} is.* Ocak üzerindeki raf. [DS]

çiğir[1], [*eT.* çig *(nem)* > çig-ir > çiğ-ir چکر] *{eAT} is.* Kir.

çiğir[2], [çığ-ır > çiğ-ir] *{ağız} is.* **1.** Karda kürekle açılan yol. **2.** Taşlık der yol; patika. [DS]

çiğirdek, -ği [çiğ *(yans.)* > çiğ-ir-dek] *{ağız} is.* **1.** Olmamış kavun. **2.** Çiçek tomurcuğu. [DS]

çiğirdek, -ği [çiğ-ir-dek] *{ağız} is.* Ayran yapıldıktan sonra kabın dibinde kalan yoğurt topçukları. [DS] 🗗 **çiğirdek helvası,** *{ağız} Haşhaş ve pekmez karışımı tatlı.* [DS]

çiğirden, [ceg-ir-gen / çiğ-ir-t-en] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

çiğirdik[1], **-ği** [çiğ-ir-d-ik چكردك] *{OsT} is.* **1.** Ağacın körpe ince dalları; taze filiz ve yaprak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Çiçek tomurcuğu. [DS] **3.** *{ağız}* Ökse otu. [DS]

çiğirdik[2], **-ği** [çiğ-ir-d-ik] *{ağız} is.* **1.** Sabun gibi kullanıldıkça küçülen şeylerin en küçük parçası. [DS] **2.** *{ağız}* Takkenin kenarlarına yapılan işleme. [DS]

çiğirdik[3], **-ği** [çiğ-ir-d-ik] *{ağız} is.* Pembe renk. [DS]

çiğirdik[4], **-ği** [ciyir-d-ek > çiğ-ir-d-ik] *{ağız} is.* Haşhaş ve pekmez karışımı tatlı. [DS]

çiğirdim, [çiğ-ir-d-im] *{ağız} is.* Tiliz ve taze yaprak. [DS]

çiğirmek, [çiğ-ir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Nefret etmek. [DS]

çiğirt[1], [çiğit > çiğirt] *is.* Çekirdek.

çiğirt[2], [çığ-ır-t > çiğirt] *{ağız} is.* Taşlı ve dar yol; patika. [DS]

çiğirtmek, [çiğ-ir-t-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Nefret etmek. [DS]

çiğiştemek, [çiğ *(yans.)* > çiğ-iş-te-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Korkuyla ürpermek. [DS]

çiğiştirmek, [çiğ *(yans.)* > çiğ-iş-tir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* Korkuyla ürpermek. [DS]

çiğit, -di [*eT.* çigit] *is.* **1.** *{ağız}* Çekirdek. [DS] **2.** Pamuk liflerinin bağlı olduğu tohum; pamuk çekirdeği. **3.** Hamile kadınların yüzleriyle kol ve bacaklarında oluşan leke ya da sivilceler. **4.** Çok küçük, değersiz şey. **5.** *{ağız}* Kuru fasulye. [DS] **6.** *{ağız}* Sabun gibi kullanılan nesnelerin küçülmüş parçaları. [DS]

çiğitli, [çiğit-li] *sf.* Çiğit bulunan; çekirdekli.

çiğiz, [çiğin > çiğiz] *{ağız} is.* Omuz başı. [DS]

çiğle, [çiğ-le] *{ağız} is.* Taşlı toprak. [DS]

çiğlem, [çiğ-le-m] *{ağız} is.* Çiğ sütün kaymağı. [DS]

çiğleme[1]**,** [çiğ-le-me] *{ağız} is.* **1.** Yağsız sütten yapılan peynir ve çökelek. **2.** Pişirilmeden büyük kazanlarda biriktirilerek yağı alınan süt. **3.** Çiğ sütten alınan yağ. **4.** Yeni yavrulayan ineğin ilk sütünden yapılan yoğurt. **5.** Çiy sütün kaymağı. [DS]

çiğleme[3]**,** [çiğ-le-me] *{ağız} is.* İşlenmemiş tarlayı sürme. [DS]

çiğleme[2]**,** [çiğ-le-me] *{ağız} is.* Hafif ve ince yağan yağmur; çisenti. [DS]

çiğleme[4]**,** [çiğ-le-me] *{ağız} is.* Pişmemiş yiyecekler. [DS]

çiğleme[5]**,** [çiğ-le-me] *{ağız} is.* İki yaşındaki dişi keçi. [DS]

çiğlemek[1]**,** [çig-le-mek چكلمك] *{OsT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çiğnemek.

çiğlemek[2]**,** [çiğe-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tanelemek. [DS]

çiğlenmek, [çiğ *(nem)* > çiğ-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Şüphelenmek. [DS]

çiğlenti, [çi(ğ)-le-nti] *{ağız} is.* Çisenti; çilenti.[DS]

çiğleşme, [çiğ-le-ş-me] *is.* Çiğ hâle gelmek işi.

çiğleşmek, [çiğ-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** (Işık ve renk için) gözü rahatsız edecek hâle gelmek. **2.** (Kişi için) insana yakışmayan davranışlarda bulunmak; kaba ve saygısız davranmak.

çiğletmek, [çig-le-t-mek چكلتمك] *{eAT} gçl. f. [-ir]* Çiğnetmek.

çiğlez, [çiv-le-z / çiğ-le-z] *{ağız} sf.* Yakışıklı. [DS]

çiğli, [çiğ-li] *{ağız} is.* Çiğ ekmek. [DS]

çiğlik, -ği [çiğ-lik] *is.* **1.** Pişmemişlik. **2.** Çiğ olma durumu. **3.** Kaba ve yersiz davranış. **4.** Olgunluk gösterememe hâli.

çiğnak, -ğı [çıng-a-k > çiğnak] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiğneg, [çıng-a-k > çiğneg] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiğnek[1]**, -ği** [çig-ne-k چكنك] *sf.* **1.** (Toprak, tarla için) çok ayak basılmış, çiğnenmiş; çok sert; üzerinden çok gelinip geçilen; çok çiğnenen. *{OsT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Yol üstü; ayak altı; yol uğrağı. [DS]

çiğnek[2]**, -ği** [çing-e-k > çiğne-k] *{ağız} is.* Kıvılcım.[DS]

çiğnem, [çiğ-ne-m چكنم] *{ağız} is.* **1.** Lokma. *{OsT} (aynı)* **2.** Bir kerede ısırılıp çiğnenebilecek büyüklükte yiyecek. *{OsT} (aynı)* **3.** Sakız. **4.** *sf.* Bu miktarda olan. [DS]

çiğneme, [çiğ-ne-me] *is.* **1.** Ayakla üzerine basma eylemi. **2.** Yiyeceği sindirime hazırlamak için ağızda dişlerle ezme, parçalama eylemi.

çiğnemek, [çeyne-mek / çigne-mek / *eT.* çikne-mek ?] *gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* **1.** Ağza alınan bir yiyeceği sindirime hazırlamak için dişlerle ezmek; öğütmek. **2.** Ayakla üzerine basmak; ezmek. **3.** (Araç için) tekerlekle üzerinden geçmek; ezmek. **4.** Uyulması gereken kurallara veya kanunlara bilerek uymamak. **5.** Kendisine saygı gösterilmesi gereken bir yakını veya yaşlıyı ziyaret etmeden geçip gitmek. ◻ **çiğneyip geçmek,** *1. Yolu üstündeki bir yakını, ziyaret etmesi mümkünken ziyaret etmeden geçip gitmek. 2. Makam sırasını gözetmeden üstüne başvurmak.*

çiğnemik, -ği [çiğ-ne-m-ik] *is.* Dişleri olmayan küçük çocuklara ağızda çiğnenerek çıkarıldıktan sonra yedirilen çiğnenmiş yiyecek.

çiğnemlik, -ği [çiğne-m-lik] *sf.* Ağızda bir seferde çiğnenebilecek miktarda olan (yiyecek).

çiğneniş, [çiğne-n-iş] *is.* Çiğnenmek eylemi veya biçimi.

çiğnenme, [çiğne-n-me] *is.* Çiğnenmek eylemi.

çiğnenmek, [çiğne-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Ağızda ezilmek; öğütülmek. **2.** Üzerine basılmak; üzerinden geçilerek ezilmek. **3.** (Kural, yasa vb. için) uyulmamak; önem verilmemek; yok sayılmak.

çiğnetme, [çiğne-t-me] *is.* Çiğneme işini yaptırma eylemi.

çiğnetmek, [çiğne-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çiğnenmesini sağlamak. **2.** Çiğnenmesine yol açmak veya izin vermek.

çiğneyim, [çiğne-y-im] *{ağız} is.* Bir parça; bir lokma. [DS]

çiğneyiş, [çiğne-y-iş] *is.* Çiğneme eylemi veya biçimi.

çiğni, [çiğin > çiğni] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çiğre, [çiğ-re چكره] *{OsT} is.* **1.** Küçük oluk. [Burhan-ı Katı'] **2.** Oluk biçimindeki bir yatak içinden atılan küçük ok; koğuş.

çiğrek, -ği [çiğ-rek] *{ağız} sf.* Biraz çiğ; çiğsi. [DS]

çiğremek, [çiğ-re-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* **1.** Bağırıp çağırmak. **2.** Nefret etmek. **3.** Üşüme sonucu çişi gelmek. [DS]

çiğrimek, [çiğ-(i)r-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Biraz korkmak. **2.** Nefret etmek. [DS]

çiğrinmek, [tegzin-mek > çegzin-mek > çiğrin-mek چكرنمك] *{OsT} dönşl. f. [-ür]* Dönmek dolanmak.

çiğrişmek, [çiğ-ri-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.**

Birbirine sürtünen iki şeyin çıkardığı gıcırtıdan içi ürpererek rahatsız olmak. **2.** Nefret etmek. [DS]

çiğritmek, [çiğ-(i)r-i-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Nefret ettirmek. [DS]

çiğse, [çi-se > çiğse] *{ağız} is.* İnce yağmur. [DS]

çiğselemek, [çiğ-se-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince ve hafif hafif yağmak; çiselemek. [DS]

çiğsemek[1], [çiğ-se-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince yağmak; çiselemek. [DS]

çiğsemek[2], [çiğ-se-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* (Yemek için) ekşimek; bozulmak. [DS]

çiğsemek[3], [çiğ-se-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* Nefret etmek. [DS]

çiğsimek[1], [çiğ-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* **1.** Üzülmek, müteessir olmak; etkilenmek. **2.** (Yemek için) ekşimek; bozulmak. [DS]

çiğsimek[2], [çiğ-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Çiğ, pişmemiş olarak kalmak. [DS]

çiğsimek[3], [çiy-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Terlemeye başlamak. [DS]

çiğsimek[4], [çiy-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Çiy düşmek; kırağı yağmak. **2.** Çiy, kırağı altında kalarak işe yaramaz duruma gelmek. [DS]

çiğsimek[5], [çiğ-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Nefret etmek. [DS]

çiğsimit, -di [çiğ+simit] *{ağız} is.* Kaynatılmamış buğdaydan yapılan bulgur. [DS]

çiğsinmek[1], [çiğ-si-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Alış verişte birinin hilesini görerek nefret etmek; tiksinmek. **2.** Alışverişte verilen fiyatı az bulmak.

çiğsinmek[2], [çiğ-sin-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Nefret etmek. [DS]

çiğsiremek, [çiğ-si-re-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* (Ekmek için) sıcak iken üst üste konulduğu için havasızlıktan bozulmağa kokmağa başlamak. [DS]

çiğşemek, [çiğ-(i)ş-e-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r][-ş(i)-yor]* (Yemek için) bozulmaya yüz tutmak; kaynamak. [DS]

çiğşimek, [çiğ-(i)ş-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Bir haberden dolayı heyecan duymak. [DS]

çiğzindirmek, [çiğ-(i)z-in-dir-mek] *{eAT} gçl. f. [-ir]* Döndürmek; devrettirmek; dolaştırmak.

çihar, [Far. çihār چهار] *(çiha:r) {OsT} is.* Dört. ◻ **çihār-dost,** *{OsT} Dört dost.*|| **çihār ü dü,** *{OsT} (Tavlada) dört-iki.*|| **çihār ü se,** *{OsT} (Tavlada) dört-üç.*|| **çihār ü yek,** *{OsT} (Tavlada) dört-bir.*

çihil, [Far. çihl چهل] *sf.* **1.** Kırk. **2.** *mecaz.* Çok. ◻ **çihil-çerāğ,** *{OsT} Çok kollu büyük avize.*|| **çihil-hadis,** *{OsT} Kırk hadis.*|| **çihil-pā,** *{OsT} zool. Kırkayak.*|| **çihil-sāy,** *{OsT} Kırk yaşında.*

çihol, [? çihol] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

çihr, [Far. çihr چهر/ çehre / çihre] *{OsT} is.* → çehre.

çihre, [Far. çihr / çehre / çihre چهره] *{OsT} is.* Çehre. ◻ **çihre-perdāz,** *{OsT} Resim yapan; ressam.*

çihri, [Ar. (Sur.) cıhra] *{ağız} is.* Cehri. [DS]

çihrit, [Yun. tsihrites] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çij, [çéj / çij / céc] *{eT} is.* **1.** Demir çivi. **2.** Zırh çivilerinin ucu. [DLT] **3.** Demir bir şeyin tutacak ucu; kanca; tırnak.

çijtürmek, [çıj-mak > çij-tür-mek] *{eT} gçsz. f.* (Yük için) ağırlığı ile yük hayvanının belini çökertmek. [DLT]

-çik[1], [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → -cık.

-çik[2], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* → -çak.

çik[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çığ / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çik-re-mek, çik-ri-cak, çik-şağ*

çik[2], [çik *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çik çik*

çik[3], [çik *(yans.)*] *{eT} is.* Oğlak çağırmakta kullanılan ünlem. ◻ **çik çik,** *{eT} Oğlağı gütmek veya çağırmak için kullanılan söz.* [DLT]

çik[4], [çik *(yans.)*] *is.* Köpek çağırma ünlemi. *çik-i çiki*

çik[5], [çik] *{eT} is.* Aşığın çukur tarafı. ◻ **çik bök,** *{eT} Aşığın sırtının tümseğinin yukarı gelmesi durumu.* [DLT]|| **çik durmak,** *{ağız}* → çik turmak. [DS]|| **çik turmak,** *{eT} Aşık oyununda aşık yan yatınca çukur tarafı yukarı gelmek; cuk oturmak.* [DLT] || **çik yatmak,** *{ağız} 1. Aşığın çukur tarafı üste gelmek. 2. Sırt üstü yatmak.* [DS]

çik[6], [çik] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çikara, [Hint. çikara] *is.* Hindistan'da yaşayan iki çift boynuzlu bir antilop türü, *(Tetracarus quadricornus).*

çikçi, [Çin. tz'ü shih] *{eT} is.* Eski Türklerde, kağanın yakınlarına verilen yargoç unvanı. [EUTS]

çikik, [çek-ig] *{eT} is.* Nokta. [DLT]

çikin[1], [çıg-mak > çig-in / çik-īn] *(çiki:n) {eT} is.* Düğüm; bağ.

çikin[2], [çik-īn] *{eT} is.* Üzüm bağlarında biten hayvanların yediği başaklı bir ot; frenk lavantası. [DLT]

çikin[3], [Çin. chin *(altın)* => çikīn] *(çiki:n) {eT} is.* İbrişim. [DLT] ◻ **çikin çiknemek,** *{eT} İpek kumaşı altın sırmalı kılaptanla dikmek.*

çikir, [*eT*: çig *(nem)* > çik-ir چکر] *{eAT} is.* Kir.

çikirdemek, [çik-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r][-d(i)-yor]* (Pekmez ve yoğurt için) ekşiyip köpürmek. [DS]

çikirken, [çik-ir-ken] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

çikkal, [? çikkal] *{ağız} is.* Kavrulmuş arpa, buğday unu. [DS]

çiklet, [İsp. chicle] *is.* Ağızda çiğnemek için sıtma ağacının macunundan ya da sentetik olarak hazırlanan macunlara şeker kaplamak suretiyle yapılan sakız; jiklet.

çikletçi, [çiklet-çi] *is.* Çiklet yapan veya satan kimse.

çikli[1], [Yun. kyklion] *{ağız} is.* Çember adı verilen çocuk oyuncağı. [DS]

çikli[2], [? çikli] *{ağız} is.* Simit. [DS]

çikli[3], [? çikli] *{ağız} is.* Ağaç çekmek için kullanılan ağaç parçası. [DS]

çiklişmek, [çik-(i)l-iş-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Düğüm için) sıkışmak; sıkışmak.

çikmek, [çik-mek] *{ağız} is.* Hafif ve ince ince yağan yağmur; çisenti. [DS]

çikmen, [çığ-mak > çik-men] *{ağız} is.* Hamam havlusunun konulduğu bohça. [DS]

çikment, [çik-men] *{ağız} is.* → çikmen. [DS]

çikne, [çig-(i)n-e > çiknē] *(çikne:) {eT} is.* **1.** Mala. **2.** Merdane; sürgü. [DLT]

çiknemek, [çikīn > çik(i)n-ē-mek] *(çikne:mek) {eT} gçl. f.* **1.** Sıkı dikmek.[KB] **2.** Altın tellerle kumaş üzerine nakış yapmak. [KB] **3.** Tarlaya sürgü çekmek. [DLT][KB]

çikolata, [İt. cioccolato] *(çikola'ta) is.* **1.** Kakao, şeker, süt, fındık, fıstık katılarak yapılan bir yiyecek; çukulata. **2.** *sf.* Kahve rengi ile koyu kırmızı arası renkte olan.

çikolatacı, [çikolata-cı] *is.* **1.** Çikolata yapan ve satan kimse. **2.** Çok çikolata yiyen.

çikolatacılık, -ğı [çikolata-cı-lık] *is.* Çikolata yapma ve satma işi.

çikolatalı, [çikolata-lı] *sf.* İçine çikolata katılmış olan; içinde çikolata bulunan.

çikot, [? çikot] *{ağız} is.* Havuç. [DS]

çikremek, [çik *(yans.)* > çik-re-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* (Ekmek vb. içindeki küçük taşlar için) dişe dokunup gıcırdamak. [DLT]

çikricak, -ğı [*eT.* çıgrī > çıgrı-cak] *{ağız} is.* Pamuğu çekirdeğinden ayıran aygıt; çırçır. [DS]

çikşağı, [çik *(yans.)* > çık-(ı)ş-a-mak > çıkşa-gu] *{ağız} is.* "Yoyo" denilen çocuk oyuncağı. [DS]

çiktelik, -ği [çik-te-lik ?] *{ağız} is.* Serçeye benzer bir kuş. [DS]

çikten, [? çikten] *{eT} is.* Eyer örtüsü. [DLT]

çiktürmek, [çıg-mak > çig-tür-mek / çik-tür-mek] *{eT} gçl. f.* Düğümü sıkıştırmak; sıkıştırmak. [DLT]

-çil[1], [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → -cıl.

-çil[2], [-çil] *{eT} yap. ek.* Herhangi bir şey, bir nesne üzerine çok devam ederse, ardı kesilmeden sürerse, o isme "-çil" getirilir, bu şekilde elde edilmiş olan kelime sıfat olur, *tüp(i)-çil (tipisi çok olan), ig-çil (hastalıklı).* [DLT]

çil[1], [*eT.* çīl / çiğil / çil چيل / چل] *(çi:l) sf.* **1.** Alaca renkli; benekli. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** *gnşl.* (Para için) parlak, yeni; değerli. **3.** *is. {eT}* Çirkinlik. [DLT] **4.** *{eT}* Dövme vurma yüzünden vücutta meydana gelen iz; dayak izi; bere. [DLT] **5.** Yüzde ve vücutta oluşan kahverengi veya esmerimsi lekeler. **6.** Aynalarda görülen lekeler. **7.** Tüyleri benekli kümes hayvanı. **8.** *zool.* Orman tavuğugillerden esmer, beyaz, kızıl, siyah karışımı tüylü 35 cm. kadar boyunda, ormanlarda yaşar, eti çok lezzetli bir kuş; dağ tavuğu, *(Tetrastes bonasia). {eAT} {OsT} (aynı)* **9.** *{ağız}* Yüzdeki çiçek izleri. [DS] **10.** *{ağız}* Yüzü çilli kimse. [DS] ⊟ **çil akçe,** *Yeni para.*‖ **çil altın,** *Darphanede ayarı tam ve parlak olarak basılmış altın.*‖ **çil ardıcı,** *zool. Öteğengillenden su kıyılarında yaşayan, yuvasını sazlıklarda ters çevrilmiş bir kupa şeklinde yapan, sırtı pas sarısı, karnı açık renkli ötücü ve göçmen bir kuş, (Acrocepalus arundinaceus).*‖ **çil at,** *{eAT} Tüyü kırmızı ve beyaz karışık olan at.*‖ **çil aygır,** *{eAT} Çil at.*‖ **çil çıkarmak,** *{ağız} Oyunbozanlık etmek.* [DS]‖ **çil çil,** *(Para ve altın için) parlak ve yeni.*‖ **çil getirmek,** *{ağız} İhtiyarlamış atların, öküzlerin tüyleri arasında benekler oluşmak.* [DS]‖ **çil keklik,** *{ağız} zool. Bıldırcın.* [DS]‖ **çil kuruş,** *Parlak ve yeni altın para.*‖ **çil para,** *Darphanede yeni basılmış parlak paralar.*‖ **çil yavrusu gibi dağılmak,** *(Kalabalık için) toplu hâlde bulunurken birden başka başka yönlere kaçışarak dağılmak.*

çil[2], [çil] *{ağız} sf.* **1.** Yeşile çalar mavi renk; türkuaz. **2.** *is.* Bir toprak türü. [DS]

çil[3], [Erme. čil] *{ağız} is.* **1.** Topraktan yeni çıkan bitki; yeşillik; ekin. **2.** Taze labada yaprağı. **3.** Taze iken yenilen bir tür dikenli ot. **4.** Sepet yapmakta kullanılan bir tür kamış. **5.** Köklerdeki kıl gibi ince uzantılar; çilpek; çolpak. [DS] ⊟ **çil soğan,** *{ağız} Taze soğan.* [DS]‖ **çil yarmak,** *{ağız} (Tohum için) filizlenip yeşermek.* [DS]

çil[4], [Far. çihil *(kırk)* > çil چل] *sf.* **1.** Kırk. **2.** Ahmak. **3.** *is.* Kırk altın. **4.** Kırk paralık gümüş sikke.

çil[5], [? çil] *{ağız} is.* Islatılmış tütün tohumu. [DS]

çil[6], [? çil] *{ağız} is.* Yatak. [DS]

çil[7], [? çil] *{ağız} is.* Erik, zerdali kurusu. [DS]

çil[8], [çil] *{ağız} sf.* Küçük. [DS]

çila, [Far. çile => çilā] *(çila:) {ağız} is.* Koyun yününden dokunan şalların ucundaki saçaklar. [DS]

çilar, [? çilār] *(çila:r) {ağız} is. zool.* Köpek balığına benzer bir çeşit balık. [DS]

çilav, [Far. çilāv *(etsiz pilav)* چلاو] *is. mutf.* İran pirinci ile pişirilmiş pilav üzerine kuzu etinden tencere kebabı konularak yenilen pilav. ⊟ **çilav kebap,**

Üzerine tereyağı ve kebap konularak yenilen Acem pilâvı.

çilbant, [Far. ser-bān] *{ağız} is.* Sulama işlerinin düzenini sağlamakla görevli köy korucusu. [DS]

çilbe, [Far. cilve ?] *{ağız} is.* Ahlak; karakter. [DS]

çilbidik, -ği [çilb-id-ik] *{ağız} is.* Horoz ibiği. [DS]

çilbidir, [çirp *(yans.)* > çirp-it-ir > çilbidir] *{ağız} is.* Davula vurulan küçük değnek. [DS]

çilbir[1], [Moğ. çılbur / çilbir] *{ağız} is.* **1.** Yular; yular ipi. **2.** İnce ağaç dallarından yapılan sopa. [DS] 🗗 **çilbir otu,** *{ağız} Semiz otu.* [DS]

çilbir[2], [çılbır > çilbir] *{ağız} is.* Yoğurtlu yumurta; çılbır. [DS]

çilbirtir, [? çilbirtir] *{ağız} is.* Çınar ağacı. [DS]

çilbiz, [çirp-mek > çirp-i-z ?] *{ağız} is.* Çalı; çırpı. [DS]

çilbozgunu, [çil+boz-gun-u] *{ağız} sf.* (Kişi için) çilli. [DS]

çilbozuğu, [çil+boz-u(k)-u] *{ağız} sf.* (Kişi için) çilli. [DS]

çilbur, [çılbır > çilbur] *{ağız} is.* Mısır unu, yağ ve peynirden yapılmış yemek. [DS]

çilçapar[1], [çil+çapar] *{ağız} sf.* Siyah beyaz, karışık boz renk. [DS]

çilçapar[2], [çil+çapar] *{ağız} sf.* (Kişi için) çilli. [DS]

çilçik, -ği [çil-cik] *{ağız}* sf. Şımarık; hoppa; züppe. [DS]

çild[1], [çald / çıld / çild *(yans.)*] *is.* Hafif çarpma ve sürtünmeyi; çıtırtı ve hışırtı çıkararak kıpırdanma, sallanma, dönme ve titremeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çil-dir-e-mek, çil-dir-ge, çil-dir-ki*

çild[2], [çıld / çild *(yans.)*] *is.* Işık saçma, parlama ve bu biçimde bakış anlatan kök. [Zülfikar] *çild-ir çil-dir.*

çildeg, [çīl > *çilde-mak > çil-deg / çıl-day] *{eT} is.* Atın göğsünde çıkan yara. [DLT]

çildey, [çīl > *çilde-mak > çil-deg / çil-dey] *{eT} is.* → çildeg.

çildir[1], [çild *(yans.)* > çild-ir] *{ağız} is.* Işık saçma, parlama ya da ışıl ışıl bakmayı anlatan yansımalı gövde. [DS]

çildir[2], [çild-ir] *is.* **1.** Cazgır. **2.** Çok konuşan; geveze.

çildir[3], [çild-ir] *{ağız} is.* İnce, uzun boylu, zayıf adam. [DS] 🗗 **çildir bacak,** *{ağız} İnce, uzun boylu, zayıf adam.* [DS]

çildir[4], [çild-ir] *{ağız} sf.* (Kişi için) teni çilli olan. [DS]

çildiremek, [çild *(yans.)* > çild-ir-e-mek] *gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* Hafifçe kımıldamak.

çildirge, [çild *(yans.)* > çild-ir-ge] *{ağız} is.* **1.** Davulun küçük ve ince tokmağı. **2.** Kasapların kestikleri koyunları şişirmekte kullandıkları ince değnek. [DS]

çildirgi, [çild *(yans.)* > çild-ir-gi] *{ağız} is.* Pamuk kabartmakta kullanılan ince değnek. [DS]

çildirik, -ği [çild *(yans.)* > çild-ir-ik] *{ağız} sf.* Zayıf. [DS]

çildirki[1], [çild *(yans.)* > çild-ir-ki] *{ağız} is.* **1.** Hallaç kirişini bastıran sopa. **2.** Davula vurulan küçük değnek. [DS]

çildirki[2], [çild-ir-ki] *{ağız} sf.* Zayıf; cılız; çelimsiz. [DS]

çile[1], [çile] *{ağız} is.* Genişlik; en. [DS]

çile[2], [Far. çille *(kiriş)* چله] *is.* Belirli aralıktaki iki çubuk arkasından yün, ipek ve pamuk ipliğini sarmak suretiyle meydana getirilen iplik demeti; kelep.

çile[3], [çılā / çile / cile] *{eT} is.* Örek atının yaş gübresi. [DLT]

çile[4], [Far. çihil *(kırk)* > çile چله] **1.** *tasvf.* Dervişlerin ruh temizliğine erişmek amacıyla, sakin ve temiz bir yere çekilerek kırk gün kırk gece ibadet ettikleri ve nefislerine perhiz uyguladıkları zahmetli dönem. **2.** *mecaz.* Eziyet; mihnet; sıkıntı; zahmet. **3.** *gnşl. fel.* İradenin, etkili ve sağlam hâle getirilmesini amaç olarak kabul eden çabalar; bir ideale yönelmiş kimsenin, kendini arıtarak yücelmesi. **4.** (Hayvanlar için) sağlık; şişmanlık. 🗗 **çile çekmek,** *Çok sıkıntı çekmek.*|| **çile çıkarmak,** *tasvf. (Dervişler için) nefis terbiyesi için kırk günlük mahrumiyet ve ibadet dönemini yaşamak.*|| **çileden çıkmak,** *Kendini tutamayacak kadar öfkelenmek; çok sinirlenmek.*|| **çile doldurmak,** *Sıkıntı ve eziyete katlanmak.*|| **çile-hāne,** *{OsT} tasvf.* → çilehane.|| **çile-keş,** *{OsT}* → çilekeş.|| **çile kırgını,** *tasvf. Mevlevilikte, çileye girip de bin bir günlük süreyi tamamlayamadan bırakanlara verilen ad.*|| **çile-nişîn,** *{OsT} tasvf. Hücrede oturan; çile dolduran.*|| **çile-şiken,** *tasvf. Çile kırgını.*

çilecilik, -ği [çile[1]-ci-lik] *is.* **1.** Dünya işlerinden el çekerek kendini dine veren kimselerin ruhsal çabaları ile ilgili davranışlar. **2.** Bedensel duygu ve hazları küçümseyerek ruhun içgüdülere ve tutkulara üstün gelmesini sağlayan dinî ve ahlaki görüşe bağlananların yaşama biçimi.

çilehane, [Far. çile+ḫāne خانه چله] *(çileha:ne) is.* Dervişlerin çile doldurdukları yer.

çilek[1], **-ği** [*eT.* çiğe-le-k > çiğ-le-k] *is. bot.* **1.** Gülgiller familyasından yabani ve kültür bitkisi olarak yetişebilen, sürüngen dallı, çok kollu, üç yapraklı, bir çok kapçıktan meydana gelen meyveleri etli çiçekliğin üzerinde yer alan, güzel kokulu ve mayhoş tatlı meyveli, çok yıllık bir bitki, *(Fragaria).* **2.** Bu bitkinin taze olarak tüketilen veya komposto, reçel yapılan meyvesi. 🗗 **çilek reçeli,** *mutf. Çilek ve şeker ile yapılan reçel.*|| **çilek suyu,** *Taze çileğin sıkılmak suretiyle elde edilen ve daha sonra konsantre olarak saklanabilen öz suyu.*

çilek[2], **-ği** [*eT.* çī *(nem)* > çi-le-mek > çi-le-k چله ك] *{OsT} is.* Yağmur serpintisi; ince yağmur damlası.

çilekçi, [çilek-çi] *is.* Çilek yetiştiren veya satan kişi.

çilekçilik, -ği [çilek-çi-lik] *is.* Çilek üretme ve satma işi.

çilekeş, [Far. çile+keş کش چله] *sf.* **1.** Bir çok sıkıntı ve üzüntülere katlanmış kişi; çile çeken. **2.** *tasvf.* Çile dönemini yaşayan derviş. **3.** Manastırlar kurulmadan önce kendilerini dine adamak üzere dünya işlerinden kendilerini tamamen uzaklaştırmış kimseler. **4.** Ruhani yaşama denemelerinde bulunan ve nefsine acı çektiren kimse.

çilekeşlik, -ği [çilekeş-lik] *is.* Çilekeş olma durumu.

çileleme, [çile-le-me] *is.* Çile durumuna getirmek işi.

çilelemek, [çile-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (İplik için) çile hâline getirmek. **2.** *{ağız}* Dokuma ipliklerini önce unlu suda bekletmek. [DS]

çilelenmek[1], [çile-le-n-mek] *edil f. [-ir]* (Yün, ipek ve iplik için) çile hâlinde sarılmak.

çilelenmek[2], [çile-le-n-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Hayvanlar için) semizleşmek; şişmanlamak.

çilelenmek[3], [çile-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Lekelenmek. [DS]

çileli[1], [çile-li] *sf.* **1.** Çile çekmiş olan. **2.** Çile çekmeyi gerektiren. **3.** (Hayvanlar için) semiz; besili; kuvvetli.

çileli[2], [çile-li] *sf.* **1.** Çile hâlinde sarılmış ipi olan.

çileme[1], [çi *(yans.)* > çi-le-me] *is.* **1.** Çilemek eylemi. **2.** İki yaşındaki keçi. **3.** *{ağız}* Ispanak, pancar vb. sebzelerden pirinç ya da bulgur ile yapılan yemek. [DS] **4.** *{ağız}* Hafif hafif, ince ince yağan yağmur; çisenti. [DS]

çileme[2], [çile-me] *{ağız} is.* İki yaşındaki keçi. [DS]

çilemek[1], [*eT.* çī *(nem)* > çi-lē-mek چلمك] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** *{eT}* Islatmak; yaşartmak. [DLT] **2.** *{ağız}* Nemlenmek. [DS] **3.** (Yağmur için) ince ince, toz hâlinde yağmak; çiselemek. **4.** *{eAT} {OsT}* (Yağmur için) serpiştirmek. **5.** *{ağız}* Terlemek. [DS] **6.** *{ağız}* Sulamak. [DS]

çilemek[2], [çi *(yans.)* > çi-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Bülbül için) ötmek, şakımak.

çilemek[3], [Erme. cil => çil-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tohum serpmek; saçmak; ekmek. [DS]

çilemek[4], [çiğe > çile-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Pamukları kozadan ayırmak. [DS]

çilemek[5], [çile-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çocuk dünyaya getirmek. [DS]

çilemez, [çile-mez] *{ağız} is.* Un çorbası. [DS]

çilen, [*eT.* çī *(nem)* > çi-len] *{ağız} is.* **1.** Suyun derin olmayan yeri; sığ su. **2.** Çisenti; çilenti. [DS]

çilenger, [Far. çilānger] *{ağız} is.* Çilingir. [DS]

çilengir, [Far. çilānger] *{ağız} is.* Çingene. [DS]

çilenmek[1], [çi-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Şüphelenmek. [DS]

çilenmek[2], [çile-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çiselemek. [DS]

çilenmek[3], [çile-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yeşillenmek. [DS]

çilenpe, [çileme > çilenpe] *{ağız} is.* Çisenti. [DS]

çilenti, [çile-n-ti] *is.* Hafif ve ince ince yağan yağmur; çisenti.

çilepe, [? çilepe] *{ağız} is.* Tatlı bir şeyin elde bıraktığı yapışkanlık. [DS]

çilepelik, -ği [çilepe-lik] *{ağız} sf.* Çisentili. [DS]

çilermek[1], [*eT.* çī > çi-le-r-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Islanmak, nemlenmek. **2.** Üşütmek; soğuk almak. **3.** Nemlenmek; nemden dolayı küf bağlamak. [DS]

çilermek[2], [çil-e-r-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Bülbül için) sürekli ötmek. [DS]

çilermek[3], [Erme. cil => çil-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Ot, çayır, çimen veya ekinler için) ilkbaharda yeşermek; topraktan baş çıkarmak. [DS]

çilesiz[1], [çile-siz] *{ağız} is.* **1.** Utanmaz; ahlaksız. **2.** Düşünmeden konuşan; patavatsız. [DS]

çilesiz[2], [çile-siz] *{ağız} sf.* (Hayvan için) besisiz; zayıf. [DS]

çileşme, [çile-ş-me] *{ağız} is.* Çisenti. [DS]

çileşmek, [çi-le-ş-mek > çile-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* (Yağmur için) seyrek seyrek dökülmek; çiselemek.

çileştirmek, [çile-ş-tir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Çiselemek. [DS]

çilez, [çile-z] *{ağız} sf.* Gelişmemiş; zayıf. [DS]

çilga, [Moğ. çilga] *{eT} is.* Nehir, çay yatağı; dere; oyuk. [Nevâyî]

çilganat, -dı [çil *(parlak)* + kanat] *{ağız} is.* Bütün banknot. [DS]

çilgi[1], [çil-gi] *{ağız} is.* Kadınların başlarına bağladıkları tülbent. [DS]

çilgi[2], [çil-gi] *{ağız} is.* Siyah üzüm. [DS]

çilgidir, [çil *(yans.)* > çil-gi-d-ir] *is.* **1.** Pamuğu iplik olarak büküme hazırlamak için demet yapmaya yarayan alet. **2.** Pamuk atılan el yayının çubuğu. **3.** Davulun ince tokmağı. **4.** *sf.* Zayıf; ince.

çilgidirik, -ği [çil-gi-d-ir-ik] *{ağız} is.* Davula vurulan ince değnek. [DS]

çilgirdi, [çil-gir-di] *{ağız} is.* **1.** → çilgidirik. **2.** Pamuk atmağa yarar değnek. [DS]

çilgü, [çil-gü] *{eT} sf.* Al; kırmızı. ◻ **çilgü at,** *{eT} Al at; kestane donumda olan at.* [DLT]

çili[1], [çil-i] *{ağız} is.* Taze koparılmış üzüm. [DS] ◻ **çili çili,** *{ağız} Taze taze.* [DS]

çili[2], [çil-i] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilibik, -ği [çil+ibik ? / çirp-ik] *{ağız} is.* Kırağı; don. [DS]

çiliçirpi, [çil-i+çirp-i] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilihta, [? çiliḫta] *{ağız} is.* Buğday unundan yapılan ve yağda kızartılan bir tatlı. [DS]

-çilik, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

çilik[1], [çik > çi(li)k ?] *{eT} ünl.* Oğlak çağırma ünlemi. 🗗 **çilik çilik,** *{eT} Oğlağı çağırmak için söylenen söz.* [DLT]

çilik[2], **-ği** [Erme. cilik *(bızır)*] *{ağız} is.* Dişilik organı. [DS]

çilik[3], **-ği** [Yun. klikion *(Kilikya keçisinin kılından dokunmuş çul)*] *{ağız} is.* At eğerinin altına konulan keçe. [DS]

çilik[4], **-ği** [çil-ik] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çilik[5], **-ği** [çel-ik > çilik] *{ağız} is.* Çelik çomak oyununda kullanılan kısa ve ince değnek. [DS]

çilim, [Kırım T. çilim] *{ağız} is.* Nargile. [DS]

çilimbiz, [? çilimbiz] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilimsiz, [çelim-siz > çilim-siz] *{ağız} sf.* Zayıf; cılız. [DS]

çilinggi, [çiliñ-gi] *(çiliñgi) {ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilingir[1], [Far. cilānger] *is.* **1.** Kilit, anahtar gibi ince demircilik işlerini yapan ve tamir eden; kilitli kalmış kapıları açan sanatçı. **2.** *argo.* Kilit açan hırsız. 🗗 **çilingir sofrası,** *Üzerinde az yemek, içki ve meze bulunan içki masası.*

çilingir[2], [Yun. sinyatirion / Far. çīne-dār => çinedir / çilingir] *{ağız} is.* **1.** İri gözlü kalbur; gözer. **2.** Süzgeç. [DS]

çilingir[3], [çī > çiğ-(i)l-in-gir ?] *{ağız} sf.* **1.** Islak; yaş; nemli. **2.** Kumlu toprak. **3.** Az sazlı bataklık. **4.** Sulu, verimli toprak. [DS]

çilingir[4], [çilin-gir] *{ağız} is.* Kumlu toprak. [DS]

çilingirlik, -ği [çilingir-lik] *is.* **1.** Çilingirin işi ve sanatı. **2.** Çilingirin elinden çıkmış iş. **3.** Ancak çilingirin yapabileceği nitelikteki iş. **4.** Hiç makineye girmemiş ve dövme demirden elle yapılmış iş.

çilinti, [çel-mek > çil-inti] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilipit, -di [çil-i+pit] *{ağız} is.* Ses. [DS]

çilis, [? çilis] *{ağız} sf.* (Çocuk, hayvan yavrusu için) gördüğü her yemekten isteyen. [DS]

çiliyhlemek, [çil-ik-le-mek > çiliyh-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Odunu parçalamak. [DS]

çilkim, [çit-im > çi(l)t-im > çilkim] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çilko, [? çilko] *{ağız} is.* Patika; keçiyolu. [DS]

çilkura, [çil+kula > çilkura] *{ağız} is.* Ufak kulaklı, yüzü benekli hayvan. [DS]

çille[1], [Far. çile / çille چله] *{ağız} is.* Kışın en soğuk, yazın en sıcak günleri. [DS] 🗗 **çille-i büzürg,** *{OsT} Zemheri; erbain.*| **çille-nişîn,** *{OsT} Hücrede oturan; çile dolduran.*

çille[2], [Far. çihil / çihle *(kırk)* چله] *{OsT} is.* **1.** Bez ya da kumaş ölçüsü. **2.** Dokuma tezgâhındaki tarağın boy ölçüsü. 🗗 **çille hamamı,** *{ağız} Kadınların sağlık dileğiyle, belirli mevsimlerde kırk gün birbiri üstüne hamama gidip yıkanması.* [DS]

çillemek[1], [*eT.* çī > çi-(l)le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Çocuk için) işemek; çişini yapmak. [DS]

çillemek[2], [çil-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Odunu parçalamak. [DS]

çillemek[3], [çil-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çimlenmek; yeşermek. **2.** (Ekmek için) küflenmek. [DS]

çillenme, [çil-le-n-me] *is.* Çilli duruma gelmek işi.

çillenmek, [çil-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çilli hâle gelmek. **2.** *{ağız}* Yeşermek. [DS] **3.** *{ağız}* (Ekmek için) küflenmek. [DS] 🗗 **çillenerek ağlamak,** *{ağız} İçten ağlamak.* [DS]

çilleşmek[1], [çil-le-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çil hâline gelmek. [DS]

çilleşmek[2], [çil-le-ş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çimlenmek; yeşermek. [DS]

çillez, [çil-le-z] *{ağız} sf.* Kırmızı. 🗗 **çillez toprak,** *{ağız} Kırmızı toprak.* [DS]

çilli[1], [çil-li] *sf.* Cildinde çil bulunan. 🗗 **çilli çarpan,** *zool. Çarpan balığıgillerden, sıcak deniz kıyılarında, yurdumuzda ise Akdeniz kıyılarında yaşayan, vücudu yeşil zemin üzerine sarı veya bej lekelerle kaplı bir balık, (Siganus rivulatus).*

çilli[2], [Yun. kelli / Lat. cella] *{ağız} is.* Hapishane. [DS]

çilli[3], [Far. sīlī => çilli] *{ağız} is.* Şamar; tokat. [DS]

çilliçop, [çil-li+çop] *{ağız} is.* Tahin ve şekerle yapılan helva. [DS]

çillik[1], **-ği** [çil-lik] *{ağız} is.* Körebe oyunu. [DS] 🗗 **çillik millik etmek,** *{ağız} Dağıtmak; karmakarışık etmek.*

çillik[2], **-ği** [çil-lik] *{ağız} is.* Uzun kuyruklu bir çeşit tarla kuşu. [DS]

çillik[3], **-ği** [çilik > çillik] *{ağız} is.* Dişilik organı. [DS]

çilme, [çel-me > çil-me] *{ağız} is.* Alna bağlanan örtü. [DS]

çilmek, [çel-mek > çil-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* (Odun, ağaç, dal vb. için) bir vuruşta kesmek. [DS]

çilmik, [çilkim > çilmik] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çilo, [Far. çelov => çilo] *{ağız} is.* Bir tür pilav. [DS]

çilosen, [? çilosen] *{ağız} is.* Bakır süzgeç. [DS]

çilot, [? çilot] *{ağız} is.* Şamar; tokat. [DS]

çilpek[1], **-ği** [çirp *(yans.)* > çirp-mek > çilp-ek] *{ağız} is.* **1.** Ağaç kökü; saçak kök. **2.** Çalı çırpı. **3.** Çıkıntı; pürüz. **4.** İpek kozasının işe yaramayanları. [DS]

çilpek[2], **-ği** [çirp-mek > çilp-ek] *{ağız} is.* Elbiseye sıçrayan çamurun bıraktığı iz.[DS]

çilpek[3], **-ği** [çirp-ek] *{ağız} is.* Çocuk bezi. [DS]

çilpenti[1], [çilp-enti] *{ağız} is.* Çalı çırpı ile yakılan geçici ateş. [DS]

çilpenti, [çilp-enti] *{ağız} is.* Az yoğurtla yayık yayma. [DS]

çilpeşik, -ği [Far. çep ü rest => çilp-eş-ik] *{ağız} sf.* Karmakarışık; içinden çıkılamaz durumda olan. [DS]

çilpez, [çilp-ez] *{ağız} sf.* Cılız kalmış, gelişememiş çocuk. [DS]

çilpi, [çirp-i > çilp-i] *{ağız} is.* Çizgi çekmekte kullanılan boyalı ip. 🗗 **çilpi çekmek,** *{ağız} Boyaya batırılmış iplik ile çizgi çekmek.* [DS]

çilpik[1]**, -ği** [çirp-mek > çilp-ik] *{ağız} is.* Kumaşın kesilen yerinden çıkan iplik uçları. [DS]

çilpik[2]**, -ği** [çirp-ik > çilpik / çilibik] *{ağız} is.* **1.** Kırağı. **2.** Don. [DS]

çilpik, -ği [çirp-ik > çilp-ik] *{ağız} is.* Ağaç kökü. [DS]

çilpiklenmek, [çirp-mek > çilp-ik-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Dikiş için) payı az olan yerden ayrılıp saçaklanmak. [DS]

çilpikli, [çirp-mek > çilp-ik-li] *{ağız} sf.* (Kumaş vb. için) saçaklı. [DS]

çilpimek, [çirp-mek > çilp-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Ağaçların sık dallarını seyrekleştirmek. [DS]

çilpinti, [çirp-mek > çilp-inti] *{ağız} is.* Yağmur suyu sıçraması yüzünden duvar ya da elbise üzerinde meydana gelen lekeler. [DS]

çilpirin, [çılbır > çilbirin] *{ağız} is.* Yumurtadan yapılan bir yemek. [DS]

çilpirti, [çirp-ir-ti > çilp-ir-ti] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çilpitme, [çirp-mek > çilp-it-me] *{ağız} is.* Doğranmış taze asma yaprağı, kıyma ve bulgur ile yapılan bir yemek. [DS]

çilsi, [çil-si] *{ağız} sf.* (Kişi için) az çilli. [DS]

çilsiz, [çil-siz] *sf.* Cildinde çil bulunmayan.

çilte[1]**,** [Far. çihil-teh چهلته] *is.* **1.** Köylü kadınların dokuduğu kalın aba. **2.** Keten veya kenevir lifinden dokunmuş seyrek dokulu çuval; teliz. **3.** *{ağız}* Çuval. [DS] **4.** *{ağız}* Seyrek dokunmuş ince, beyaz astarlık kumaş. [DS] **5.** *{ağız}* Şilte; minder. [DS] **6.** *{ağız}* Semerlerin iki tarafına yük bağlamak için takılan urgan. [DS] **7.** *{ağız}* Urgandan ince, çarık bağından kalın ip. [DS] **8.** *{ağız}* Abadan yapılmış geniş şalvar. [DS] **9.** *{ağız}* Yemenilerin yüz kenarını dikerken kullanılan bir tarafı çatal ağaç. [DS] **10.** *{ağız}* Semere yük vurmak için kullanılan ucu çatallı sopa; dayak. [DS]

çilte[2]**,** [? çilte] *{ağız} is.* Çorap şişi. [DS]

çilteg, [çiltē-mek > çilte-g] *{eT} is.* Saygı; ikram; itibar; hürmet. [EUTS] [Gabain]

çiltemek, [çiltē-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Hürmet etmek; saygı göstermek; saymak. [EUTS]

çilter, [Far. çihil-teh] *{ağız} is.* Çuval. [DS]

çilteyan, [Ar. şintiyān => çiltiyan] *{ağız} is.* Abadan yapılmış geniş şalvar. [DS]

çiltiğen, [Ar. şintiyān => çiltiğen] *{ağız} is.* Abadan yapılmış geniş şalvar. [DS]

çiltik[1]**, -ği** [Erme. çit'ig] *{ağız} is.* Düşmüş kadın; sokak kadını. [DS]

çiltik[2]**, -ği** [Far. çihilteh => çiltik] *{ağız} is.* Tülbent. [DS]

çiltik[3]**, -ği** [? çiltik] *{ağız} is.* Bebek; çocuk. [DS]

çiltik, -ği [Far. şeltük => çeltik > çiltik] *{ağız} is.* Pirinç tarlası. [DS]

çiltim, [çit-im > çilt-im] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çiltiyan, [Ar. şintiyān / İt. cignato => çiltiyan] *{ağız} is.* Abadan yapılmış geniş şalvar. [DS]

çiltiyen, [Ar. şintiyān / İt. cignato => çiltiyen] *{ağız} is.* Abadan yapılmış geniş şalvar. [DS]

çiltiyenni, [çiltiyen-li] *{ağız} sf.* (Yapılan iş için) yarım bırakılan. [DS]

çim[1]**,** [çem / çim *(yans.)*] *is.* Anlaşılmayacak biçimde sözler söylemeyi ya da gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çim çim, çim+çim-ci*

çim[2]**,** [çım / çın / çim *(yans.)*] *is.* Uyuşma, birden silkinme ve ürperme anlatan kök. [Zülfikar] *çim-ir-ti, çim-ir-mek*

çim[3]**,** [çım / çim *(yans.)*] *is.* Sıvı maddeyi fışkırtmayı, bu biçimde pislemeyi, bir yerde sıkıştırılan sıvıların dışarıya atılmasını anlatan kök. [Zülfikar] *çim-kirmek*

çim[4]**,** [çım / çim / çin / çüm *(yans.)*] *is.* **1.** Parmak uçları ile sıkıştırmayı, ezmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çim-di-k, çim-çi-k, çim-di-k-le-mek,* **2.** *sf.* Az; biraz.

çim[5]**,** [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çim-mek, çim-ir-mek, çim-giş-mek, çim-il-de-mek, çim-ke*

çim[6]**,** [çim *(yans.)*] *is.* Yavaş yavaş ve geveleyerek yemeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çim-çi-le-mek, çim-de-le-n-mek, çim-ki-n-mek, çim-ti-n-mek* 🗗 **çim çim,** *İsteksizce; iştahsız olarak.*

çim[7]**,** [*eT.* çım > çim جم] *is.* **1.** *{eT}* Ayrık otu. [DLT] [KB] **2.** *{eT}* Kuru yosun. **3.** *{OsT}* Nem yüzünden oluşan yeşillik; yosun. **4.** *bot.* Buğdaygillerden doğada kendiliğinden yetiştiği gibi, bahçelerin yeşillendirilmesi için ekilerek de yetiştirilen çok yıllık otsu bitki, *(Lolium).* **5.** *{ağız}* Sebze fidelerinin genel adı. [DS] **6.** *{ağız}* Toprağın katılaşmış üst tabakası. [DS] **7.** Kesilmiş çimenli yerler. 🗗 **çim otu,** *bot. Genellikle çorak ve taşlık arazilerde sık topluluklar hâlinde yetişen buğdaygillerden, sap kısmı hemen hemen çıplak, çiçekleri küçük ve yeşilimsi bir otsu bitki, (Festuca).*

çim[8]**,** [çim / çım] *{eT} is.* Kat; buruşuk. [Gabain] [EUTS]

çim[9], [çim] *{eT} e.* Çiğ ve yaş olmayı abartmak için kullanılan edat. [DLT] 🗗 **çim yig et,** *Çim çiğ et.* [DLT]|| **çim öl ton,** *Çok ıslak elbise.* [DLT]

çim[10], [çim] *{ağız} sf.* Az; biraz. [DS]

çima, [İt. cima] *{ağız} is.* Kayıkçılıkta kullanılan bir çeşit halat; çıma. [DS]

çimak[1]**, -ğı** [çim *(pekş. e.)* + ak] *{ağız} sf.* **1.** Bembeyaz. **2.** (Kişi için) sarışın, mavi gözlü ve çilli. [DS]

çimak[2]**, -ğı** [? çimak] *{ağız} sf.* Ekşi. [DS]

çimayaz, [çim *(pekş. e)* + ayaz] *{ağız} is.* Mehtaplı, çok soğuk hava. [DS]

çimbali, [İt. cembalo] *(çemba'li) is. müz.* Orkestralarda çalınan iki yuvarlak yüzeyden oluşan metal vurmalı çalgı; halile.

çimbar[1], [? çimbar] *{ağız} is.* Ağaçların yeşil dalları. [DS]

çimbar[2], [Far. çenber => çımbar] *{ağız} is.* Dokunan kumaşı gerdirmekte kullanılan iki tarafı dişli araç. [DS]

çimbilemek, [çivi-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Ucu sivri değnekle hayvan dürtmek. [DS]

çimbir, [? çimbir] *{ağız} sf.* Çok küçük. [DS]

çimbita, [? çimbita] *{ağız} is.* Çimdik makarna. [DS]

çimbor, [? çimbor] *{ağız} is.* **1.** Kapı kilidi. **2.** Değirmen oluğunun uç ve en dar yeri; poyra. [DS]

çimcik, -ği [çim-cik] *{ağız} is.* **1.** Çimdik. **2.** *sf.* İki parmak arasında tutulabilen miktar. **3.** Çimdik makarna. [DS] 🗗 **çimcik çalmak,** *{ağız} Çimdiklemek.* [DS]

çimçe, [çim-çe] *{ağız} is.* **1.** Çayır; çim. **2.** Serçe. [DS]

çimçek, -ği [çim-çek] *is. zool.* Bir cins küçük serçe.

çimçeşmek, [çim(i)ç-eş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Ürpermek. [DS]

çimçiğ, [çi(m)+çi/ğ / çim + çiğ] *sf.* Çiğ; pişmemiş.

çimçiği, [çi(m)+çi/ğ > çimçiği] *{ağız} sf.* Çiğ; pişmemiş. [DS]

çimçik[1]**, -ği** [çim-çik] *{ağız} is.* Tıpkı; aynı. [DS]

çimçik[2]**, -ği** [çimçiğ > çimçik] *{ağız} sf.* Çiğ; pişmemiş. [DS]

çimçiklemek, [çimçik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çimdiklemek. [DS]

çimçim[1], [çim+çim] *{ağız} zf.* (Yemek için) az az; isteksizce. [DS]

çimçim[2], [çim+çim ?] *{ağız} is.* Karides. [DS]

çimçimci, [çim+çim-ci] *{ağız} sf.* (Kişi için) meraklı. [DS]

çimçime[1], [Far. çümçüm / çim+çim-e جمجم] *{eAT} is.* Cimcime.

çimçime[2], [çim-(i)ç-i-me] *{ağız} is.* İçin için sızlama. [DS]

çimçimek, [çim-(i)ç-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* İçin için sızlamak. [DS]

çimçimi, [çim+çim-i] *{ağız} is.* Doruk; zirve. [DS]

çimçimlemek, [çim+çim-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kekeleyerek okumak. [DS]

çimçimlenmek, [çim+çim-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yemeği isteksizce yemek.[DS]

çimçir, [Far. şemşīr] *{ağız} is.* Şimşir. [DS]

çimdaş, [çim+taş] *{ağız} is.* Çakıl. [DS]

çimdelenmek, [çim-de-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yemeği yavaş yavaş yemek. [DS]

çimdik, -ği [çim *(yans.)* > çim-di-k] *is.* **1.** Birisinin cildini işaret parmağı ile baş parmak arasına alarak sıkıştırma. **2.** (Tuz vb. için) işaret parmağı ile baş parmak uçları arasına alınabilen miktar. **3.** Gönül kırıcı söz. **4.** *{ağız}* Tatar böreği. [DS] 🗗 **çimdik atmak,** *Çimdiklemek.*|| **çimdik yemek,** *Çimdiklenmek.*

çimdikleme, [çim-di-mek > çimdi-k-le-me] *is.* Çimdik atmak eylemi.

çimdiklemek, [çim-di-mek > çimdi-k-le-mek] *gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* Birinin cildini veya etini işaret parmağı ile baş parmak arasına alıp sıkıştırmak; çimdilemek; çimdimek.

çimdiklenme, [çim-di-mek > çimdi-k-le-n-me] *is.* Çimdik yemek işi.

çimdiklenmek, [çimdikle-n-mek] *edil. f.* Birisi tarafından, cildi veya eti işaret ve baş parmakları arasına alınarak sıkıştırılmak.

çimdilemek, [çim-di-le-mek چمدلمك] *{OsT} gçl. f. [-r]* Çimdiklemek.

çimdimek[1], [çim-di-mek چمدمك] *{eAT} {OsT} {ağız} gçl. f. [-r]* Çimdiklemek. [DS]

çimdimek[2], [çim-di-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Dişi develer için) çiftleşme isteği göstermek. [DS]

çimdinmek, [çim-di-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* İsteksiz olarak yemek yemek. [DS]

çimdirik, -ği [çim-di-r-ik] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

çimdirme, [çim-dir-me] *is.* **1.** Bol su veya yağa bulamak eylemi. **2.** Yıkamak eylemi.

çimdirmek[1], [çim-dir-mek چمدرمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bol su ve yağ gibi bir sıvıyla ıslatmak. *{OsT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Yıkamak. [DS]

çimdirmek[2], [çimdi-ımek > çimdi-r-mek] *gçl. f. [-ir]* Çimdiklemek.

çimdük, -ğü [çim-dük چمدك] *{OsT} is.* Çimdik.

çime, [çim-mek > çime] *{ağız} is.* Balık yavrusu. [DS]

çimecek, [çim *(yans.)* > çim-ecek] *{ağız} is.* Yıkanılan yer; hamam; çimek. [DS]

çimeç, -ci [çim-eç] *{ağız} is.* Çimen. [DS]

çimeder, [Yun. sinyatiron / Far. çīne-dār] *{ağız} is.* İri gözenekli kalbur; çinedir. [DS]

çimek[1]**, -ği** [çim *(yans.)* > çim-ek] *{ağız} is.* Yıkanılan yer; hamam; çimecek. [DS]

çimek[2]**, -ği** [çim-ek] *{ağız} is.* Çimenli tepe. [DS]

çimelge, [çim-mek > çim-el-ge] *{ağız} is.* Yıkanılan yer; banyo. [DS]

çimeli, [çümeli / çumoli / çümüle] *{eT} is.* Karınca. [EUTS]

çimen[1]**,** [çim-gen > çim-en > Far. çemen چمن] *is.* Buğdaygiller familyasından, kendiliğinden veya kültür olarak yetişmiş, boyu on cm.den kısa bitki örtüsü; çayır; çim.

çimen[2]**,** [Erme. çamon => çimen] *is. bot.* Pastırma yapımında kullanılan bir tür kimyon; çemen, *(Cuminum cyminum).*

çimendifer, [Fr. chemin *(yol)* de fer *(demir)*] *{ağız} is.* Demir yolu taşıtı. [DS]

çimenî, [çimen + Ar. -ī چمنی] *(çimeni:) sf.* Çimen renginde; parlak ve canlı yeşil.

çimenistan, [Far. çemen-istan چمنستان] *{Osm T.} is.* Çimen ile kaplı yer; çimenlik.

çimenlendirme, [çimen-le-n-dir-me] *is.* Toprağı çimen ile örtmek eylemi; çimen yetiştirme işi.

çimenlendirmek, [çimen-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* (Bir yeri) çimen yetiştirerek üzerini çimenle örtmek.

çimenli, [çimen-li] *sf.* (Yer için) çimeni olan; üzerinde çimen bulunan.

çimenlik, -ği [çimen-lik] *is.* Çimen olan yer; çimen ekili alan.

çimensiz, [çim-en-siz] *sf.* (Yer için) çimeni olmayan.

çimento, [İt. cemento] *is.* **1.** Su ya da tuzlu eriyik içine kum, çakıl gibi katı malzeme ilavesi ile karıştırılarak meydana gelen harcı döküldüğü yerin şeklini alan ve hava ile temasta sertleşerek taşlaşan toz hâlde bir yapı malzemesi. **2.** İki sert cismi bağlamakta kullanılan yapıştırıcı madde. **3.** Bir kayacın elemanlarını kaynaştıran kimyasal kökenli madde.

çimentolama, [çimento-la-ma] *is.* **1.** Çimento ile sıvama, kaplama eylemi. **2.** Çatlaklara sulu çimento püskürtmek suretiyle su geçirmez hâle getirme. **3.** Petrol kuyularının çeperi ile kaplama boruları arasına çimento şerbeti akıtma.

çimentolamak, [çimento-la-mak] *gçl. f. [-r] [-(u)-yor]* Çimento ile sıvamak, kaplamak; çimento sürmek.

çimentolanma, [çimento-la-n-ma] *is.* Çimento sıvanma, kaplanma veya sürülme eylem.

çimentolanmak, [çimento-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Çimento ile sıvanmak, kaplanmak; çimento sürülmek.

çimepe, [? çimepe] *{ağız} sf.* Beyaz. [DS]

çimerük, [çım > çim-er-ük / çömerük] *{eT} is.* **1.** Gözü sulanan kimse. **2.** Gözü az gören kimse. [DLT]

çimeş, [çim-eç > çimeş] *{ağız} is.* Kısa ot. [DS]

çimeşlenmek, [çimeş-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Bitki tohumları için) filizlenip yeşermek; çimlenmek. [DS]

çimete[1]**,** [? çimete] *{ağız} is.* İçlenmiş lahana. [DS]

çimete[2]**,** [çim+et-mek > çim+ed-er] *{ağız} sf.* → çimeter. [DS]

çimeter, [çim+et-mek > çim+ed-er] *{ağız} sf.* Yemek seçen; az yiyen. [DS]

çimeteri, [çim+ed-er-i] *{ağız} is.* → çimeter. [DS]

çimetlik, -ği [çim-mek > çim-et-lik] *{ağız} is.* Yıkanılacak yer; banyo. [DS]

çimgen, [çim-gen] *{eT} is.* Çayır; çimen. [EUTS]

çimgişmek, [çim *(yans.)* > çim-giş-mek / çim-giç-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Su için) sıçramak. [DS]

çimi, [çim-i] *{ağız} is.* Az yemeyi belirten yansımalı gövde. [DS] ◻ **çimi çimi,** *{ağız} Az az yemek; istek-sizce yemek.* [DS]

çimidi, [? çimidi] *{ağız} is.* Beyin. [DS]

çimil[1]**,** [çim *(yans.)* > çim-il] *{ağız} is.* Sivrisinek. [DS]

çimil[2]**,** [çim *(yans.)* > çim-il] *{ağız} is.* Gizli söz; fısıltı. [DS]

çimildemek[1]**,** [çim *(yans.)* > çim-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(d(i)-yor]* Su içinde el ve ayakları yavaşça çırparak ses çıkartmak. [DS]

çimildemek[2]**,** [çim *(yans.)* > çim-il-de-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-d(i)-yor]* Fısıldamak. [DS]

çimilemek, [çim *(yans.)* > çim-il-e-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Fısıldamak. [DS]

çimilti[1]**,** [çim *(yans.)* > çim-il-ti] *{ağız} is.* Fısıltı. [DS]

çimilti[2]**,** [çim *(yans.)* > çim-il-ti] *{ağız} is.* Vücudun herhangi bir yerindeki seyrime. [DS]

çimirmek, [çim-ir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yıkamak. [DS]

çimirrenmek, [çim-ir-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Oturduğu yerde uyumak. [DS]

çimirti, [çim *(yans.)* > çim-ir-t-i] *{ağız} is.* Ürperti. [DS]

çimiş, [çim *(yans.)* > çim-iş] *{ağız} is.* Ağrı; sızı. [DS]

çimişlemek, [çim *(yans.)* > çim-iş-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Ürpermek. [DS]

çimişlik, -ği [çim-iş-lik] *{ağız} is.* Yıkanacak yer; banyo. [DS]

çimit, -di [çim *(yans.)* > çim-it] *{ağız} is.* **1.** Keten tohumu. **2.** Kara susam. [DS]

çimiz, [çim *(yans.)* > çim-iz] *{ağız} is.* Bataklık. [DS]

çimke[1]**,** [çim-ke چمکه] *{eAT} is.* **1.** Diz kapağından topuğa kadar uzanan kemik; incik kemiği. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Kalça kemiği. [DS] **3.** Topuk kemiği. **4.** *{ağız}* Güneşte kurutulmuş etli koyun veya keçi bacağı. [DS]

çimke[2]**,** [çim *(yans.)* > çim-ke] *{ağız} is.* Sıçrayan yağmur ya da su damlaları. [DS]

çimke[3]**,** [çim-ke ?] *{ağız} is.* Ders; örnek. [DS]

çimke[4]**,** [çifte > çimke] *{ağız} is.* At çiftesi. [DS]

çimke[5]**,** [çim-ke] *{ağız} is.* **1.** İki parmak ucu ile alınabilen miktar; tutam. **2.** Parça; kırıntı. [DS]

çimke[6], [çim-ke] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

çimkecik, -ği [çim-ke-cik] *{ağız} is.* Parçacık. [DS]

çimkelemek, [çimke-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (At için) çifte atmak. [DS]

çimkem, [çim-ke-m] *{ağız} is.* **1.** Küçük et parçası. **2.** Ev makarnası; erişte. [DS]

çimketmek, [çim *(yans.)* > çim-ke-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Sıçratmak. [DS]

çimki[1], [çim-ki] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çimki[2], [çim-ke > çem-ki] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

çimkinmek, [çim *(yans.)* > çim-kin-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Yemeği sessiz ve iştahsız olarak yemek. **2.** Yemeğin üstünden yemek. [DS]

çimkirmek, [çem / çim *(yans.)* > çim-kir-mek] *gçsz. f. [-ir]* → çemkirmek.

çimla, [? çimla] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

çimleme, [çim-le-me] *is.* **1.** Çim ekip çimle kaplama eylemi. **2.** *{ağız}* Yere dikilip köklendirilmiş dal; çubuk; kalem. [DS]

çimlemek[1], [çim-le-mek] *gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* (Bir yeri, bahçeyi vb.) çim yetiştirerek yeşillendirmek; çimle kaplamak.

çimlemek[2], [çim-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yıkamak. [DS]

çimlendirme, [çim-le-n-dir-me] *is.* **1.** Bir yeri çim ile kaplama eylemi. **2.** Bir bitki tohumunun yeşermesini sağlama eylemi. **3.** Biracılıkta arpa tanelerinin ıslatılarak yeşermesini sağlama işi.

çimlendirmek, [çim-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** (Tohum için) yeşermesini sağlamak. **2.** (Yer için) çim ekip, yeşertmek; çimle kaplamak. **3.** Biracılıkta arpa tanelerinin ıslatılarak yeşermesini sağlamak.

çimlenme, [çim-le-n-me] *is.* **1.** Çimli hâle gelmek işi. **2.** (Tohumlar için) uygun ısı ve nem ortamında yeni bitki vermek için uç verip yeşerme dönemi; filizlenme.

çimlenmek[1], [çim-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çimli hâle gelmek; üzerinde çim bitmek. **2.** (Tohum için) yeni bitki meydana getirmek üzere yeşermek; filizlenmek.

çimlenmek[2], [çim-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Yiyeceklerden azar azar alıp yemek. **2.** (Balık için) oltayı ısırmadan yemi kapmak. **3.** *mecaz.* Başkasına ait olan şeyden biraz yararlanmak.

çimleyiş, [çim-le-y-iş] *is.* Çimlemek eylemi veya biçimi.

çimli[1], [çim-li] *sf.* Çimi bulunan; çimle kaplı olan.

çimli[2], [? çimli] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

çimlik, -ği [çim-lik] *is.* **1.** Çim olan yer; çimenlik. **2.** *{ağız}* Körpe dal; fidan. [DS]

çimme, [çim *(yans.)* > çim-me] *is.* Yıkanmak eylemi.

çimmek[1], [çim *(yans.)* > çim-mek چیمك] *{OsT} {ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Göl, deniz veya akarsu içine girmek; yüzmek. **2.** Su ile yıkanmak; banyo etmek. [DS]

çimmek[2], [çim-mek] *{ağız} is.* Yufka. [DS]

çimnemek, [çim-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Koyun için) otlamak. [DS]

çimpon, [? çimpon] *{ağız}* is. Suyu fışkırtan aygıt; piston. [DS]

çimremek, [çim-re-mek] *gçl. f. [-r] [-r(i)-yor]* → çemremek.

çimrenmek[1], [çim-re-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Eteklerini, paçaları sıvamak. [DS]

çimrenmek[2], [çim-(i)r-en-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Ürpermek. [DS]

çimsenli, [çis-en-li > çimsenli] *{ağız} sf.* (Hava için) yağmurlu; çisentili. [DS]

çimsiz[1], [çim-siz] *sf.* **1.** Çimi olmayan. **2.** Üzerinde çim bulunmayan.

çimsiz[2], [Far. çīn *(buruşuk)* => çim-siz] *{eT} sf.* Buruşuksuz. [EUTS]

çimşek, -ği [şimşek > çimşek] *{ağız} is.* Şimşek. [DS]

çimşir, [Far. şemşīr => çımşir چمشير] *{eAT} {ağız} is. bot.* Şimşir. [DS]

çimşişmek, [çim-(i)ş-iş-ınek چمشمك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Ürperınek.

çimtemek, [çım-(i)t-e-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(di)-yor]* Sakınmak. [DS]

çimtik, -ği [çim-di-k چمدك] *{eAT} {ağız} is.* Çımdik. [DS] ◻ **çimtik urmak,** *{eAT} Çimdiklemek.*

çimtilli, [çim-di-l-li] *{ağız} sf.* Tertipli; düzenli. [DS]

çimtinmek, [çim-di-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kaşınmak. [DS]

çimtiyen, [Ar. şintiyān] *{ağız} is.* İçi astarlı kadın donu. [DS]

çimzik, -ği [çim-di-mek > çim-di-k > çim-zi-k] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

-çin[1], [-cın / -cin / -cün / -cun / -çın / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

-çin[2], [-çın / -çin] *{eT} yap. e.* → -çın.

-çin[3], [Far. çīden *(toplayan)* > -çīn چين -] *(çi:n) son ek.* Farsça isimlerden *"toplayan, seçen"* anlamında sıfat türeten son ek.

Çin, [Çin. çin *(Çin'de çok eski bir hanedan)*] *is.* Doğu Asya'da eski bir medeniyetin üzerine kurulmuş nüfusça kalabalık bir ülke. ◻ **Çin anasonu,** *bot. Meyveleri yıldız biçiminde manolyagillerden yaprakları ıtırlı ve dayanıklı altı tür ağaççık, (İllicium anisatum).* | **Çin bilimi,** *Çin dilini ve medeniyetini inceleyen bilim; Sinoloji.* | **Çin bülbülü,** *zool. Timalaya kuşugillerden Çin'in tropik bölgelerinde yaşayan üstü yeşilimsi alt tarafı sarı veya turuncu renkli, çoğunlukla kafeste beslenen küçük ötücü kuş.* | **Çin geyiği,** *zool. Çin ve Kore'de bataklık vadilerde yaşayan, boynuzsuz; erkeğinde cüce geyiklerinkine benzeyen köpek dişleri bulunan bir küçük geyik, (Hydropotes inermis).* | **Çin gülü,** *bot.*

Ebegümecigillerden koyu yeşil yapraklı, büyük ve koyu kırmızı çiçekli Çin veya Japon kökenli bir süs bitkisi ağaççık, (Hibiscus roza-sinensis). ‖ **Çin işi Japon işi,** *Akıl ermez, garip işler.*‖ **Çin leylağı,** *bot. Leylâk kokulu bir tespih ağacı türü, (Meli azedarack).*‖ **Çin şapkası,** *zool. Sığ sulardaki kayalıklarda rastlanan konik kabuklu yenebilir bir tür yumuşakça.*‖ **Çin tuzu,** *{OsT} Güherçile.*‖ **Çin ve Maçin,** *Çok uzak ülkeler, yerler.*

çin[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çin-çik, çin-çir kuşu*

çin[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* **1.** Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çin-ti-k, çin-le-mek, çin-i-le-mek, çin çin,* **2.** *{ağız}* Yankı. [DS] 🗗 **çin çin ötmek,** *{ağız} (Yer için) sessiz ve ıssız olmak.* [DS]

çin[3], [çım / çim / çin / çüm *(yans.)*] *is.* Parmak uçları ile sıkıştırmayı, ezmeyi anlatan kök.[Zülfikar] *çin dik, çin-di-k*

çin[4], [çin] *{ağız} is.* Rütbe. [DS]

çin[5], [Çin. chên => çın > çin چين] *{eT} is.* **1.** Gerçek; hakikat. [EUTS] **2.** *sf. {eAT}* Doğru; sahih; halis. **3.** Tam. **4.** *{ağız}* Öz; katıksız. [DS] 🗗 **çin akşam** (çın akşam), *Tam akşam vakti.*‖ **çin ayaz,** *{ağız} Soğuk ve açık hava.* [DS]‖ **çin etmek,** *{eAT} 1. Doğrultmak; düzeltmek. 2. Gerçekleştirmek.*‖ **çin eytmek,** *{eAT} Doğru söylemek.*‖ **çin kılmak,** *{eAT}* → çin etmek.‖ **çin sabah,** *{OsT} Tan yeri ağamaya başladığı vakit.*‖ **çin seher,** *{OsT} Seher vakti; çin sabah.*

çin[6], [Far. çīn چين] *(çi:n) is.* **1.** Kıvrım; büklüm. **2.** Buruşukluk. **3.** Çatıklık. 🗗 **çîn-i cebîn,** *{OsT} Alın buruşukluğu.*‖ **çîn-i ebrû,** *{OsT} Kaş çatıklığı.*

çin[7], [çin] *{ağız} is.* Halı dokumada kullanılan gevşek eğrilmiş ip. [DS]

çin[8], [çeğin / çiğin] *(çi:n) {ağız} is.* Omuz. [DS]

çina, [Moğ. çina / çinu > çine / çene] *is.* Kurt.

çinağar, [Yun. sinyatirion / Far. çīne-dār] *{ağız} is.* İri gözenekli kalbur. [DS]

çinak, -ğı [? çinak] *{ağız} is.* Köy evlerinde dumanın damdan çıktığı aralık. [DS]

çinakop, [T. çene Yun. + kopto *(kesmek)* > tşenokopus [Tzitzilis] => çinakop] *is. zool.* Sırtı koyu, yanları açık mavi veya yeşilimsi gümüşi, karnı parlak ve beyaz, boyu 10-15 cm kadar olan küçük lüfer balığı, *(Temmadon saltator).*

çinbar, [Far. çenber] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarında, dokunan kumaşı gerdirmekte kullanılan iki ucu dişli araç. [DS]

Çince, [çin-ce] *is.* Çin'de konuşulan dil; Çinlilerin dili.

çincil, [çing > çinc-il] *{ağız} is.* Çocuk salıncağı. [DS]

çinçah, [? çinçah] *{ağız} is.* Tavuk yemliği. [DS]

çinçar, [? çinçar] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

çinçavat, [? çinçavat] *{ağız} sf.* (Kişi için) bencil; açıkgöz. [DS]

çinçe, [çin-çe] *{ağız} is.* **1.** Serçe. **2.** *sf.* Küçük. [DS] 🗗 **çinçe parmak,** *{ağız} Küçük parmak; serçe parmak.* [DS]

çinçi, [çin-çi] *{ağız} is.* Cam veya porselen eşya. [DS]

çinçik[1], **-ğı** [çin-çik] *{ağız} is.* Cam ve porselen eşya. [DS]

çinçik[2], **-ğı** [çin+çik] *{ağız} is.* Serçe kuşu. [DS]

çinçik[3], **-ğı** [? çinçik] *{ağız} is.* Üste oturmak. [DS]

çinçilbi, [? çinçilbi] *{ağız} is.* Su tası; maşrapa. [DS]

çinçilebi, [? çinçilebi] *{ağız} is.* → çinçilbi. [DS]

çinçilemek, [çin-çi-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* Gizliden gizliye araştırmak. [DS]

çinçilya, [İsp. chinche *(tahta kurusu)* > chinchilla] *is. zool.* **1.** Güney Amerika'da yaşayan yumuşak ince kıllı, açıklı koyulu gri renkte güzel postu için avlanan kemirgen bir hayvan, *(Chinchilla laniger).* **2.** Bu hayvanın yumuşak ve güzel tüylü kürkü.

çinçilyagiller, [çinçilya-gil-ler] *is. zool.* Yumuşak tüylü, uzun kıllı kuyruklu kemirgenler familyası, *(Lagostomus maximus ve lagidium).*

çinçin[1], [çin+çin] *is.* Japon köpeği.

çinçin[2], [çin *(yans)* + çin] *{ağız} is. zool.* Toprak renginde, kurak ve yarı kurak bölgelerde seyrek çalılıklarda yaşayan, taş aralarında yuvalanan, tohum ile beslenen yaz göçmeni bir serçe türü; kısa ayaklı çöl kaya serçesi, *(Portronia brachidactyla).* [DS]

çinçin[3], [çin *(yans.)* + çin] *{ağız} is.* **1.** Su kuyusu. **2.** Hamam tası. [DS]

çinçin[4], [çin+çin] *{ağız} is.* Tek ayak üzerinde sekerek oynanan bir çocuk oyunu. [DS]

çinçin[5], [çin+çin] *{ağız} is.* Ağızda ezilerek çocuklara yedirilen çiğnem. [DS]

çinçinek, -ği [çin+çin-e-k] *{ağız} is.* Kelebek. [DS]

çinçiri, [çin-çir-i ?] *{ağız} sf.* Ufak tefek. [DS]

çindik[1], **-ği** [çiğin-dik / çin-dik] *(çi:ndik) {ağız} is.* İnsanın arkası; sırt. [DS]

çindik[2], **-ği** [çim *(yans.)* > çim-dik] *{ağız} sf.* Küçük miktar. [DS]

çindilli, [çindil-li] *{ağız} sf.* (Kişi için) geçimsiz. [DS]

çine[1], [çeñe > çine] *{ağız} is.* Çene. [DS]

çine[2], [Far. çīne چينه] *(çi:ne) {OsT} is.* Kuş yemi. 🗗 **çîne-dân,** *{OsT} Kuş kursağı.*‖ **çîne-rîz,** *{OsT} Yem döken; yem dökücü.*

çine[3], [Yun. sinyatirion / Far. çīne] *{ağız} is.* Geniş gözlü kalbur. [DS] 🗗 **çine başı,** *{ağız} İri gözlü kalburdan geçen buğday taneleri ile harman yerinin taş ve toprağı karışık küçük yığın.* [DS]

çinebin, [Far. çînicebîn چینجبین] *{çinecebi:n) OsT} is.* → çinicebin.

çineder, [Yun. sinyatirion / Far. çîne-dâr چینه دار] *{ağız} is.* → çinedir. [DS]

çinedir, [Yun. sinyatirion / Far. çîne-dâr چینه دار] *{ağız} is.* İri gözenekli kalbur. [DS]

çineğir, [Yun. sinyatirion / Far. çîne-dâr چینه دار] *{ağız} is.* → çinedir. [DS]

çinek, -ği [çiğne-mek > çîne-k] *(çi:nek) {ağız} sf.* Üzerine basılmış; çiğnenmiş; ezilmiş. [DS]

çineker, [? çineker] *{ağız} is.* Çıralı çam. [DS]

çinende, Far. çînende چیننده] *{OsT} is.* Toplayıcı; devşirici.

çiner[1], [Yun. sinyatirion / Far. çîne-dâr چینه دار] *{ağız} is.* → çinedir. [DS]

çiner[2], [? çiner] *{ağız} is.* Nefret etme. [DS]

çinermek, [çî *(ıslaklık)* > çi-le-r-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Parlamak; ışıldamak. [DS]

çinertmek, [çiner-t-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* → çinermek. [DS]

çineter, [Yun. sinyatirion / Far. çîne-dâr چینه دار] *{ağız} is.* → çinedir. [DS]

çineya, [? çineya] *{ağız} is.* Kuş ve kümes hayvanlarının gübresi. [DS]

çing[1], [çan / çang / çank / çen / çın / çıng / çınk / çin / çing *(yans.)*] *is.* Çınlamayı andırır konuşma, bağrışma, ötüşme ve gevezelik etmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çing-ir-ek, çıng-ir çing-ir*

çing[2], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çing-il, çing-il-li, çing-ir çingir*

çing[3], [çiñ / çıñ] *{eT} zf.* Büsbütün; iyice. [DLT] 🗗 **çing ayaz,** *{ağız} Açık ve soğuk hava.* [DS]|| **çing sabah,** *{OsT} Tan yeri ağarmak üzere olduğu zaman; subh-ı sadık.*| **çing tolu,** *{eT} İyice dolu; büsbütün dolu.* [DLT]

çingar, [Yun. tsingra] *{ağız} is.* → cıngar. [DS]

çingayaz, [çiñ+ayaz] *{ağız} is.* Çok soğuk ve mehtaplı hava. [DS]

çinge[1], [çing-e] *{ağız} is.* Kıvılcım; çıngı. [DS]

çinge[2], [Far. çenge / çinge] *is.* → çenge.

çingel, [Yun. atsiggano] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı; çıngıl [DS]

çingen, [Hind. çangar *(İndüs kıyısında eski bir kabile)* > Far. çingâne / Yun. tsinganos] *is.* Çingene.

çingencik, -ği [çing-en+cik] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

Çingene, [Hind. çangar *(İndüs kıyısında eski bir kabile)* > Far. çingâne / Yun. tsinganos] *is.* **1.** Hint asıllı olduğu söylenen on üçüncü yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yayılmış, genellikle sepetçilik, kuyumculuk, kalaycılık, çalgıcılık, falcılık, at cambazlığı, arabacılık ve bohçacılık gibi işlerle geçimlerini sağlayan çoğu göçebe topluluktan olan kimse. **2.** *sf. mecaz.* Arsız; yüzsüz. **3.** *mecaz.* Cimri. 🗗 **Çingene borcu,** *Miktarları küçük olmasına rağmen, dağınık ve pek çok kimseye olan borç.*| **Çingene çalar Kürt oynar,** *Ne yapıldığı belli değil; herkes kendi âleminde.*| **Çingene çergesi,** *Pis, bakımsız ve dağınık yer.*| **Çingene çorbası,** *Çeşitli kimselerin başka başka düşüncelerle katıldığı ve karmakarışık hâle getirdikleri durum.*|| **Çingene düğünü,** *Gürültülü patırtılı, düzensiz toplantı.*| **Çingene kavgası,** *Önemsiz bir şeyden çıkan ve oldukça çok gürültü patırtının yapıldığı kavga.*|| **Çingene maşası,** *Kara kuru ve cılız bir kimseyi aşağılamak için söylenen söz.*| **Çingene palamudu,** *mecaz. Palamudun küçüğü.*|| **Çingene parası,** *Bozuk para, ufaklık.*|| **Çingene pembesi,** *Göz alıcı, çiğ pembe.*

Çingenece, [çingene-ce] *is.* **1.** Hint-Ari grubundan, kökeni Kuzey-Batı Hindistan'daki Bancaras kabilelerinin dillerine dayanan ve Çingenelerin konuştuğu dil. **2.** *zf.* Çingene gibi, çingeneye yakışır biçimde.

çingeneleşme, [çingene-le-ş-me] *is.* Çingene durumuna gelmek işi.

çingeneleşmek, [çingene-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Cimrileşmek. **2.** Arsızlaşmak. **3.** Açgözlü hâle gelmek.

çingenelik, -ği [çingene-lik] *is.* Cimrilik.

Çingenelik, -ği [çingene-lik] *is.* Çingene olma durumu veya çingenelerin tutumu.

çingenlik, -ği [çinge-n-lik] *{ağız} is.* Serçe büyüklüğünde bülbüle benzer bir kuş. [DS]

çingi[1], [çing-i] *{ağız} is.* Sert taş. [DS] 🗗 **çingi taşı,** *{ağız} Yapılarda çoğunlukla köşelere konulan sert, sağlam bir siyah taş.* [DS]

çingi[2], [Far. çâne / *iç+eñek [Tietze] / çeñe] *{ağız} is.* Çene. [DS]

çingil[1], [Yun. atsiggano / çing *(yans.)* > çing-il چینکل] *{OsT} is.* **1.** Küçük üzüm salkımı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Küçük bakraç. [DS] **3.** *{ağız}* Yemeninin kenarlarına zincir örülerek bağlanan salkım şeklindeki pullar. [DS] **4.** *{ağız}* Kapı mandalı. [DS] 🗗 **çingil beşik,** *{ağız} Salıncak.* [DS]

çingil[2], [çing *(yans.)* > çing-il] *{ağız} is.* **1.** Dağ doruğu. **2.** Ağaç doruğu. [DS]

çingil[3], [çigin > çiğin > çingil / çiñil] *(çingil / çiñil) {ağız} is.* Omuz. [DS]

çingildi, [çing *(yans.)* > çing-il-di چنگلدی] *{eAT} is.* Çınlama sesi.

çingilemek[1], [çing *(yans.)* > çing-i-le-mek / çiñ-i-le-mek] *(çiñilemek) {ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i-yor-]* **1.** Boş ve yüksek ses çıkarmak. **2.** Çınlamak. [DS]

çingillemek[2], [çing *(yans.)* > çing-il-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Üzüm salkımının salkımcıklarını ayırıp koparmak; çingillerine ayırmak. [DS]

çingilli, [çing-il-li] *{ağız} sf.* Sonuncu. [DS]

çingir[1], [çing *(yans.)* > çing-ir] *{ağız} is.* Çınlamayı anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **çingir ayaz,** *{ağız} Mehtaplı havada ve kuru soğuk.* [DS]‖ **çingir çingir,** *{ağız} 1. Kupkuru. 2. Işıl ışıl. 3. (Ses için) ıssız ve karanlık gecede yankılanarak gelen. 4. Yeni ve boş şeylerin çıkardığı sese benzer.* [DS]

çingir[2], [? çingir] *{ağız} is.* Fahişe. [DS]

çingir[3], [çing-ir] *{ağız} is.* Küçük kulaklı keçi. [DS]

çigirek, -ğği [çing *(yans.)* > çing-ir-e-k] *{ağız}* Bülbüle benzer, serçe büyüklüğünde bir ötücü kuş. [DS]

çingirt, [çing-ir-t] *{ağız} is.* Öküzler tarafından çekilebilmesi için tomruğa çakılan demir. [DS]

çingirti, [çing *(yans.)* > çiñ-ir-ti چکرتی] *(çiñirti) {eAT} is.* Çınlama sesi; şıngırtı.

çingiş, [? çingiş] *{ağız} is.* Arapsaçına benzer bir ot. [DS]

çingiz[1], [çiğ-ne-z > çing-iz ?] *{ağız} sf.* Katı; sert. [DS]

çingiz[2], [çigin > çiñiz] *(çiñiz) {ağız} is.* Omuz. [DS]

çingke, [çiñ-ke] *{ağız} sf.* Pek çok. [DS]

çingremek, [çiñ *(yans.)* > çiñ-re-mek] *(çiñremek) {eAT} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* Çınlamak.

çingrendirmek, [çiñ *(yans.)* > çiñ-re-n-dir-mek چکرندرمك] *(çiñrendirmek) {OsT} gçl. f. [-ir]* → çıngratmak.

çingretmek, [çiñ *(yans.)* > çiñ-re-t-mek چکرتمك] *{OsT} (çiñretmek) gçl. f. [-ir]* → çıngratmak.

çini[1], [Far. çīn > çīnī چینی] *(OsT çi:ni:) (çi'ni) is.* **1.** Beyaz kilden yapılmış, bir yüzü sırlı, kaplama malzemesi. **2.** Banyo, mutfak gibi zeminlere döşenen fayans; seramik. **3.** *sf.* Çini tekniğinde yapılmış veya kaplanmış. **4.** *{eT}* Çinli. [KB] **5.** *{ağız}* Açık mavi. [DS] **6.** *{ağız}* Bakır tabak. [DS] 🗗 **çini çamuru,** *Seramik yapımında kullanılan beyaz kilden hazırlanmış çamur.*‖ **çini küp,** *{ağız} Sırlı küp.* [DS]‖ **çini mavisi,** *Yeşil ile mavi arası bir renk.*| **çini mozaik,** *Küçük seramik parçalarının duvar üzerine yapıştırılması ile elde edilen mozaik süsleme.*| **çini mürekkebi,** *Esas olarak baca isinin kurumundan yapılmış mürekkep.*‖ **çini toprağı,** *Feldspatların bozuşmasıyla oluşmuş yağlı kil toprak.*

çini[2], [çin *(yans.)* > çin-i] *{ağız} is.* Topaç. [DS]

çini[3], [çin *(yans.)* çin-i] *{ağız} is.* Bilezik.[DS]

çini[4], [çiğin > çini] *{ağız} is.* [DS]

çinicebin, [Far. çīn-i cebīn چین جبین] *{OsT} is.* **1.** Çatık kaşlar. **2.** Sert bakış.

çinici, [çini-ci] *is.* Çini yapan ve satan kimse.

çinicilik, -ği [çini-ci-lik] *is.* Çini yapma işi.

çiniğnesi, [çin+iğne-si] *is.* Kumaş üzerine renkli ipliklerle uygulanan bir süsleme tekniği.

çinik[1], **-ği** [çin-ik] *{ağız} is.* İnce keçe. [DS]

çinik[2], **-ği** [çin-i > çinik] *{ağız} is.* Porselen tabak. [DS]

çinik[3], **-ği** [Yun. khoiniks] *{ağız} is.* Sekiz kg.lık bir hububat ölçüsü; şinik. [DS]

çinil, [çiğ *(yans.)* > çiğ-il > çinil] *{ağız} is.* Küçük çakıl taşı. [DS]

çinilek, [çin *(yans.)* > çin-i-le-k] *sf.* (Yer için) aşırı yankı yapan.

çinilemek, [çin-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Kulak için) çınlamak. **2.** Yankılanmak. [DS]

çinili, [çini-li] *sf.* **1.** Çinisi bulunan. **2.** Çinilerle süslenmiş olan.

çinilti, [çin *(yans.)* > çin-il-ti] *{ağız} is.* Gerilmiş yün veya ipliğin çıkardığı ses. [DS]

çinin, [çigin > çiğin > çinin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çinisiz, [çini-siz] *sf.* Çinisi bulunmayan.

çinişi, [çin+iş-i] *is. t.* **1.** Çin'den gelen veya Çin zevkine uygun olarak düzenlenmiş eşya. **2.** İpek üstüne sırma ve ibrişimle yapılan bir cins işleme; Çin iğnesi.

çiniştürük, [çen-iş-tür-ük] *{eT} is.* İlk yazda yetişen kırmızımsı içli, fındığa benzer bir meyve. [DLT]

çiniştürüksemek, [çen-iş-tür-ük-se-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Canı çiniştürük istemek. [DLT]

çink[1], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çink-e vurmak* 🗗 **çink çink,** *{OsT} Eskiden, hesap işlerinde kullanılmak üzere değersiz madenden yapılan marka.*

çink[2], [çink *(yans)*] *{ağız} is.* Serçe kuşu. [DS]

çinka, [Far. çinī + Slav. -ka *(küçiiltme eki)*] *{ağız} is.* Porselen tabak; kâse. [DS]

çinke[1], [çink *(yans.)* > çink-e] *{ağız} sf.* **1.** (Taş için) sert ve sağlam. **2.** *is.* Benek. **3.** İki parmak arasına alınabilen miktar; çok küçük parça; zerre. **4.** Fiske. [DS] 🗗 **çinke vurmak,** *{ağız} Fiske vurmak.* [DS]

çinke[2], [çink-e] *{ağız} sf.* **1.** Kısa. **2.** Ufak. [DS]

çinkerli, [çink-er-li *{ağız} sf.* (Çam için) içi çürük. [DS]

çinkeylik, -ği [çink-ey-lik] *{ağız} is.* Bülbüle benzeyen, serçe büyüklüğünde bir kuş. [DS]

çinki[1], [çink *(yans.)* > çink-i] *{ağız} sf.* (Taş için) sağlam; sert. [DS]

çinki[2], [çink-i] *{ağız} is.* Çivi. [DS]

çinkilli, [çink-il-li ?] *{ağız} is.* Atmaca. [DS]

çinko[1], [İt. cinque] *(çi'nko) is.* Tombala oyununda ilk iki sıranın doldurulması suretiyle alınan para. 🗗 **çinko demek,** *Tombalada ilk bir ve ikinci sırayı doldurmak.*‖ **çinko yapmak,** *Çinko demek.*

çinko[2], [Alm. zink > İt. zinco] *(çi'nko) is. kim.* **1.** Havadan etkilenmeyen, parlatmaya elverişli mavimsi beyaz renkte, atom sayısı 30, kütlesi 65,37 olan metal bir element; sembolü: Zn. **2.** *sf.* Çinkodan yapılmış olan. ◻ **çinko baskı,** *matb. Baskı kalıpları olarak çinko levhaların kullanılmış olduğu baskı yöntemi.*

çinko[3], [? çinko] *{ağız} is.* Kasaplıkta, sığırın dirsekten etli olarak ayrılmış kol kemiği. [DS]

çinko[4], [çinko] *{ağız} sf.* **1.** Kavgacı. **2.** Çok konuşan. [DS]

çinkograf, [Fr. zincographe] *is.* Çinkografi ustası.

çinkografi, [Fr. zincographie] *is.* Çoğaltılmak istenen resim ve yazıların çinko kalıplar üzerine çıkarılması işi ve tekniği

çinkolama, [çinko-la-ma] *is.* Çinko ile kaplamak işi.

çinkolu, [çinko-lu] *sf.* İçinde çinko bulunan; çinko karışmış olan.

çinlemek, [çing *(yans.)* > çin-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yankılanmak; yankı yapmak. [DS]

Çinlığ, [Çin + T. -lığ] *{eT} sf.* Çinli; Çini. [KB]

Çinli, [çin-li] *is.* Çin halkından olan kimse.

çinmek[1], [çim *(yans.)* > çim-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Yıkanmak. [DS]

çinmek[2], [çin-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Alkışlamak. [DS]

çinnek, -ği [çiğne-k > çinnek] *{ağız} sf.* Çiğnenmiş; ezilmiş. ◻ **çinnek etmek,** *{ağız} Bitkileri, çiğneyip ezmek.* [DS]

çinnem, [çiğne-m > çinnem] *{ağız} is.* Çiğnem; bebeklere yedirilen ağızda çiğnenip ezilmiş lokma. [DS]

çinnemek, [çiğne-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* Çiğnemek. [DS]

çinngi, [çigin > çinñi] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çintal, [Sansk. candāla] *{eT} is.* Cellat. [EUTS]

çinnik[1], **-ği** [cin-lik > çinnik] *{ağız} is.* Ocağın iç kısmında bacaya doğru yapılan raf. [DS]

çinnik[2], **-ği** [çint-ik > çinnik] *{ağız} is.* Bir şeyin en küçük parçası. [DS]

çinpiy, [? çinpiy] *{ağız} is.* Yiyecek olarak yağ. [DS]

çintamani, [Sansk. cintāmani] *{eT} is.* Bir mücevher. [Gabain]

çintan[1], [Sansk. candana] *{eT} is.* Sandal ağacı. [EUTS]

çintan[2], [Ar. şintiyān] *{ağız} is.* İçi astarlı kadın donu; şalvar. [DS]

çinte[1], [? çinte] *{ağız} is.* Köylülerin giydiği bir tür gömlek. [DS]

çinte[2], [Ar. şilte] *{ağız} is.* Minder. [DS]

çintelemek[1], [çent-mek > çint-ele-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir ağacı balta, bıçak vb. şeylerle yontmak; üzerinde gedikli yaralar açmak. [DS]

çintelemek[2], [çiti-le-mek > çinte-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Çamaşır için) çitilemek. [DS]

çintemani, [Sansk. cintāmani] *is.* **1.** *{eT}* Düşünce incisi. [İKPÖy.] **2.** İt ayağı, bulut buse ve Çin bulutu gibi desenlerle birlikte kullanılan, bir noktadan teğet iç içe üç daireden oluşan süsleme motifi.

çintermek, [Türkm. çintge-mek > çintge-r-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir işi dikkatle ve özenerek yapmak. [DS]

çinti, [çent-mek / çint-mek > çint-i] *is.* **1.** Maden ocaklarında yatay çökmeleri önlemek için dik ve yatay direkler arasına eğik olarak konulan kalasları yerine oturtmak için direklerde birbirine uygun olarak balta ile açılmış çentikler, oyuklar. **2.** *{ağız}* İçi astarlı kadın şalvarı. [DS]

çintik, -ği [çent-mek > çint-mek > çint-ik] *is.* **1.** Kesici bir araçla açılmış küçük gedik; oyuk. **2.** *mecaz.* Küçük bir kusur. **3.** *{ağız}* Yontulmuş; kesilmiş; çentik. [DS] **4.** *{ağız}* Bir şeyin çok küçük parçası. [DS] **5.** *{ağız}* Fiske. [DS] **6.** *{ağız}* Hayvan tekmesi. [DS] ◻ **çintik taşı,** *{ağız} Fındık büyüklüğünde taş.* [DS]

çintiklemek, [çit-i-le-mek > çint-ik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çamaşır yıkamak. [DS]

çintilemek[1], [çint-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kumaş ya da örgülerin delik ve yırtıklarını aslına uygun örmek; dikmek. [DS]

çintilemek[2], [çinti-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çiselemek. [DS]

çintili, [Gürc. çqintli] *{ağız} is.* Kömürde közlenmiş taze mısır. [DS]

çintimek[1], [çit-i-mek > çint-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Kumaş ya da örgülerin delik ve yırtıklarını aslına uygun örmek. [DS]

çintimek[2], [çint-mek > çint-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Bir odun veya ağacı balta veya bıçakla vura vura kesmek; çentmek. [DS]

çintimek[3], [çit-le-mek / çint-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* (Kabak çekirdeği veya ayçiçek gibi yiyecekler için) kabuğunu çıkararak içini almak. [DS]

çintirik[1], **-ği** [çintir-ik] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısa boylu. [DS]

çintirik[2], **-ği** [çintir-ik] *{ağız} sf.* (Kişi için) çok konuşan. [DS]

çintirmek, [çintir-mek چنترمك] *{OsT} gçl. f. [-ir]* Gizlice öğrenmeye çalışmak.

çintiyan[1], [Ar. şintiyān /İt. cignato => çintiyan چنتيان] *{eAT} is.* Kaba kumaştan yapılmış içi astarlı, paçası büzgülü, geniş ve uzun şalvar.

çintiyan[2], [? çintiyan] *{ağız} is.* Kılıç; kama. [DS]

çintli, [çint-li ?] *{ağız} is.* Ateşte közlenmiş taze mısır. [DS]

çintme, [çint-me] *{ağız} is.* **1.** Kabak yemeği. **2.** Cacık. [DS]

çintmek, [çent-mek / çint-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* **1.** Bir şeyi küçük parçalara ayrılacak şekilde kesmek;

doğramak. **2.** Yontmak. **3.** Kabuğunu çıkarıp içini almak. **4.** Ovalamak; sürtmek. **5.** Az olan suları bir araya toplamak. **6.** Aradan çıkarmak. **7.** Aşık oyununda büyük aşıkla küçük aşıkları vurmak. **8.** Suları azar azar ayırıp bölmek. [DS]

çinya, [? çinya] *{ağız} is.* Kuş ve kümes hayvanlarının gübresi. [DS]

çip[1], [çab / çalp / çap / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çip çip, çip-i çip-i, çip-endirik-li, çip-il, çip-il-de-mek, çip-il-de-k, çip-il-dim, çip-il-le-n-mek, çip-i-nti* 🗗 **çip çip etmek,** *{ağız} (Çocuk dili) yıkanmak.* [DS]

çip[2], [çab / çep / çıp / çip *(yans.)*] *is.* Gevezelik etmeyi, yerli yersiz konuşmayı, hoppaca hareketleri, ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çip-çe*

çip[3], [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.)* *is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çip-cik çalmak, çep-ik, çip-(p)e-k, çip-(p)e-n*

çip[4], [çip *(yans.)*] *ünl.* Keçi çağırma ünlemi. *çip-i çipi*

çip[5], [İng. chip *(yonga, çentik)*] *is. bsy.* Çok küçük yüzeyler üzerinde binlerce devre elemanından oluşan son derece karmaşık elektronik devrelerin yerleştirildiği yarı iletken bir malzemeden yapılmış ince dilim; yonga, kıymık.

çip[6], [Gürc. çipi] *{ağız} is.* Göbek. [DS]

çipa[1], [İt. ceppo] *(çi'po) is. dnz.* İki kollu gemi demiri.

çipa[2], [Slav. şip] *{ağız} is.* Arının iğnesi. [DS]

çipa[3], [Gürc. çipi] *{ağız} is.* Göbek. [DS]

çipağ, [? çipağ] *{ağız} is.* İneklerin çok güneşli yerden kaçması. [DS]

çipar[1], [Yun. tipari] *{ağız} is.* **1.** Biçim; şekil. **2.** Özel işaret veya renk. [DS]

çipar[2], [? çipar] *{ağız} is.* Çiçek bozuğu; çopur. [DS]

çipcik, -ği [çip *(yans.)* > çip-cik] *{ağız} is.* Alkış. [DS] 🗗 **çipcik çalmak,** *{ağız} Alkışlamak.* [DS]

çipçe, [çip *(yans.)* > çip-çe] *{ağız} is.* **1.** Civciv; cücük. **2.** Çocuk; bebek. [DS]

çipçi, [çip-çi] *{ağız} is.* Yayık kolu. [DS]

çipçiğ, [çi(p)+çi/ğ] *pekşt. sf.* Tamamen çiğ; çimçiğ.

çipçirkin, [çi(p)+çi/rkin] *pekşt. sf.* Çok çirkin.

çipdirmek, [çip *(yans.)* > çip-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir vuruşta kesmek. [DS]

çipe[1], [? çipe] *is. spor.* Güreşte bir eli ile rakibin bir kolunu ve diğer eli ile de ters yandaki koltuk altından kavramak suretiyle rakibini kendi sırtından aşırmak şeklinde ayakta uygulanan bir oyun.

çipe[2], [? çipe] *{ağız} is.* Gübre taşımak için yapılmış etrafı kapalı kızak. [DS]

çipeç, -ci [çip-eç] *{ağız} is.* Yayık kolu. [DS]

çipendirikli, [çip *(yans.)* > çip-en-dir-ik-li] *{ağız} sf.* (Hava için) soğuk ve yağmurlu. [DS]

çiper, [çip-er] *{ağız} is.* Bahçe etrafına dikenli bitkilerden yapılmış çit. [DS]

çiperlik, -ği [çip *(yans.)* > çip-er-lik] *is.* Yağmurlu ve soğuk hava.

çipez, [çip *(yans.)* > çip-ez] *is.* **1.** Çeşitli sebeplerden dolayı kalitesi düşmüş ipek böceği kozası; sıdak. **2.** Para.

çipi[1], [çip *(yans.)* > çip-i] *ünl.* Keçi çağırma ünlemi. 🗗 **çipi çipi,** *{ağız} Keçi çağırma ünlemi.* [DS]

çipi[2], [çip *(yans.)* > çip-i] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çipi çipi,** *(Çocuk dili) yıkanma.*

çipi[3], [çip *(yans.)* > çip-i] *{ağız} is.* Küpe. [DS]

çipik, -ği [çip *(yans.)* > çip-mek > çip-ik] *{ağız} is.* El çırpma; alkış. [DS]

çipil[1], [çip *(yans.)* > çip-il] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çipil çipil,** *{ağız} (El ve ayaklar için) su içinde sesler çıkartarak.* [DS]

çipil[2], [çip *(yans.)* > çip-il] *{ağız} is.* **1.** Ağacın yan dalları. **2.** Irmak kenarlarındaki söğüt, kavak gibi ağaçların filizleri. **3.** Bataklık ve çeşme suyunun aktığı yerlerde meydana gelen yosun ve ot türü küçük bitkiler. **4.** Altı bataklık, üstü sazlık arazi. **5.** Küçük durgun su. **6.** Sığ su. **7.** Çamurlu su. **8.** Soğuk ve karlı günlerde suların bulunduğu yerde yaşayan uzun gagalı eti yenir bir kuş. [DS]

çipil[3], [Far. çepel *(iğrenç görünüşlü)* / çip *(yans.)* > çipil چپل] *{ağız} sf.* **1.** (Göz için) kirpikleri dökülmüş; çapaklı ve hastalıklı. [DS] **2.** *{OsT}* Kirli; pis; murdar. **3.** *{eAT}* Pislik. 🗗 **çipil çipil,** *1. (Göz için) çapaklı. 2. (Göz için) küçük, parlak ve mavi.*|| **çipil gözlü,** *{ağız} (Kişi için) küçük gözlü.* [DS]

çipildek[1], -ği [çip *(yans.)* > çip-il-de-mek > çipil-dek] *{ağız} is.* **1.** Suların sığ kesimi. **2.** Sulu çamur. [DS]

çipildek[2], **-ği** [çip-il-dek] *{ağız} sf.* (Kişi için) gözleri çapaklı olan. [DS]

çipildemek, [çip *(yans.)* > çip-il-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** (Su için) çeşitli nedenlerle etrafa sıçramak. **2.** (Yara için) sulanmak. **3.** Su içinde el ve ayakları çırpmak. **4.** Sıçramak. [DS]

çipilden, [çip *(yans.)* > çip-il-den] *{ağız} is.* **1.** Durgun, az sazlı ve bulanık su. **2.** Suyun sığ yeri. [DS] 🗗 **çipilden kuşu,** *{ağız} Bataklıkta yaşayan bir kuş.* [DS]

çipildetmek, [çip *(yans.)* > çipil-de-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* El, yüz yıkarken suyu çevreye sıçratmak. [DS]

çipildik, [çipil-dik] *{ağız} is.* Göz çapağı. [DS]

çipildim, [çip *(yans.)* > çipil-dim] *is.* Küçük su birikintisi.

çipilemek, [çip *(yans.)* > çipi-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Suda oynamak. [DS]

çipilgen, [çip *(yans.)* > çip-il-gen] *{ağız} is.* **1.** Yağmurdan sonra veya karlar erimeye başladığında meydana gelen cıvık çamur. **2.** *sf.* (Yol için) çamurlu. [DS]

çipilgi, [çip-il-gi] *{ağız} is.* Ağacın yan dalları. [DS]

çipillemek, [çip *(yans.)* > çip-il-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* El vurarak tempo tutmak; el çırpmak. [DS]

çipillenmek, [çipil-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Göz için) çapaklanmak. [DS]

çipilleşme, [çipil-le-ş-me] *is.* (Göz için) çipilli hâle gelme.

çipilleşmek, [çipil-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* (Göz için) çipilli hâle gelmek.

çipilli, [çipil-li] *{ağız} sf.* (Göz için) çapaklı. [DS]

çipillik[1]**, -ği** [çip *(yans.)* > çipil-lik] *is.* **1.** Altı sulu çimenlik yer. **2.** Yağmurlu ve çamurlu hava.

çipillik[2]**, -ği** [çip-il-lik] *{ağız} is.* Irmak kenarlarındaki söğüt, kavak gibi ağaçların filizleri. [DS]

çipilti, [çip *(yans.)* > çip-il-ti] *is.* Yağmur serpintisi.

çipinti, [çip *(yans.)* > çip-in-ti] *{ağız} is.* Yağmur sularının saçaklardan damlaması suretiyle duvarlarda meydana gelen ıslaklık ve leke. [DS]

çipir, [çip-ir] *{ağız} is.* Ağacın yan dalları; ince ağaç dalı. [DS]

çipirdik, -ği [çip *(yans.)* > çip-ir-dik] *{ağız} is.* Gözde oluşan çapak. [DS]

çipirgi, [çip *(yans.)* > çip-ir-gi] *{ağız} is.* Ağaç dallarının uç kısmı. [DS]

çipirtme, [çip *(yans.)* > çip-ir-t-me] *{ağız} is.* Bazlama. [DS]

çipiruz, [İt. impazzare] *{ağız} sf.* (Kişi için) parasını yerinde harcamasını bilmeyen. [DS]

çipiş, [çip *(yans.)* > çip-mek > çip-iş / cib-iş] *{ağız} sf.* Gözü iyi görmediği için gözünü sık sık kırparak veya kısarak bakan. [DS]

çipit, -di [çip-it] *{ağız} is.* Sacda pişirilen mayasız hamur ekmeği; şebit. [DS]

çipite, [? çipite] *{ağız} is.* Tel ile işlenmiş bir tür başörtüsü. [DS]

çipkesen, [çip+kes-en] *{ağız} is.* Testere. [DS]

çipki, [çip *(yans.)* > çip-ki] *{ağız} is.* İnce ağaç dalı. [DS]

çipli, [çip *(yans.)* > çip-li] *{ağız} is.* **1.** İnce ve esnek değnek. **2.** Sepet. [DS]

çiplik[1]**, -ği** [çip *(yans.)* > çip-lik] *{ağız} is.* İnce ağaç dallarından yapılmış değnek veya kamcı. [DS]

çiplik[2]**, -ği** [çip-lik] *{ağız} is.* Baş ve işaret parmaklarının arasındaki açıklıktan ibaret uzunluk ölçüsü. [DS]

çiplik[3]**, -ği** [çip-lik] *{ağız} is.* Şeytan tırnağı. [DS]

çipo, [İt. cipo / ceppo] *is. dnz.* Çapa kollarının deniz dibine takılmasını sağlamak için bedene dikey olarak geçirilmiş ağaç veya demir parça.

çippek, [çip *(yans.)* > çipp-e-k] *{ağız} is.* El çırpma; alkış tutma. [DS]

çippen, [çipp-en] *{ağız} is.* El çırpma; alkış. [DS]

çipre, [? çipre] *{ağız} is.* Madenî kalem ucu. [DS]

çipri, [çırp-ı > çipri] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

çipro, [? çipro] *{ağız} is.* Buğday çeşidi. [DS]

çipura, [Lat. tsipoura] *is. zool.* Ege ve Akdeniz'de yaygın olarak yaşayan, sırtı koyu mavi-gri, yanları sarı gümüşi, solungaç kapağı çevresi lekeli, lezzetli bir balık, *(Sparus aurata).*

çipuri, [Yun. tsipura] *{ağız} is.* Suyu çıkarılmış üzüm posası. [DS]

çipürduk, -ğu [çep / çip *(yans.)*> çip-ür-dük چیپوردق] *{OsT} sf.* Karışık; çetrefil.

-çir, [-çir-]*{eT} yap. e.* Fiilden fiil yapan ek. *kül-çirmek (gülümsemek)*

çir[1]**,** [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çir çir*

çir[2]**,** [çar / çır /çir / çur *(yans.)*] *is.* Dönme, sürtünme, bağırma, ağlama, ötme gibi durumlarda çıkan ve parazitli sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çir-çı-t*

çir[3]**,** [çır / çir *(yans.)*] *is.* Tırnakla yırtma, tırmalama, pençeleme veya herhangi bir şekilde yırtmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çir-ik*

çir[4]**,** [çır / çir] *{eT} is.* **1.** Yağ. [DLT] **2.** *{ağız}* Kaynamamış sütün kaymağı. [DS] **3.** *sf.* Şişman. **çir etmek,** *{ağız} Özür dilemek.* [DS]

çir[5]**,** [Yun. tzirin / Gürc. çiri / Erme. c'ir] *{ağız} is.* Meyve kurusu. [DS] **çir basta,** *{ağız} Taze zerdalinin ezilerek kurutulması ile yapılan pestil.* [DS]

çir[6]**,** [çir] *{ağız} is.* Suyu az akan çeşme; cırcır. [DS]

çira, [Far. çirā چرا] *(çira:) {OsT} zf.* Niçin, neden?

çirağ[1]**,** [Far. çerāġ چراغ] *(çira:ğ) {OsT} is.* **1.** Fitil **2.** Kandil ve mum.

çirağ[2]**,** [Far. çerāġ چراغ] *{OsT} is.* **1.** Çırak. **2.** Öğrenci; talebe. **3.** *sf.* Emekli; tekaüt.

çirakha, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Toprak kandil. [DS]

çirakma, [Far. çerağ-pā چرغپا] *{ağız} is.* Üzerinde çıra yakılan tenekeden yapılma bir tür şamdan. [DS]

çirappa, [Far. çerāġ-pā] *{ağız} is.* Toprak kandil. [DS]

çiras, [? çiras] *{ağız} is.* Kurumaya yüz tutmuş meyve. [DS]

çiratmak, [çirat-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Zerdali kurusu yapmak için zerdalileri yarıp serınek. [DS]

çirav, [? çirav] *{ağız} is.* Sepet. [DS]

çirçe, [çir *(yans.)* > çir-çe / çiçe] *{ağız} is.* Küçük parmak. [DS]

çirçel, [Bulg. čreslo] *{ağız} is.* → çirçene. [DS]

çirçene, [Bulg. čreslo] *{ağız} is.* Üvendirenin ucundaki demir. [DS]

çirçıt, [çir+çıt] *{ağız} is.* Çekirge. [DS]

çirçir[1]**,** [çir *(yans.)* + çir] *{ağız} is.* İdare lambası. [DS]

çirçir[2]**,** [çir *(yans.)* + çir / şır *(yans.)* + şır] *{ağız} is.* Suyu az akan çeşme. [DS]

çirçir[3]**,** [çir+çir] *{ağız} is.* Pamuk kozalarının çekirdeğini çıkarmakta kullanılan çıkrık. [DS]

çirçirik, -ği [çir+çir-ik] *{ağız} is.* Kuruyan yabani otlar. [DS]

çirçitlem, [çi(r)+çi/tlem] *{ağız} pekşt. sf.* Ufak tefek; önemsiz. [DS]

çirdek, -ği [çir *(yans.)* > çir-de-k] *{ağız} is.* Toprak testi. [DS]

çire[1]**,** [Far. çīre چیره] *(çi:re) {OsT} sf.* **1.** Becerikli; elinden iş gelir. **2.** Cesur; kuvvetli; kahraman. 🗗 **çîre-dest,** *{OsT} Eli işe yatkın; becerikli.*‖ **çîre-destî,** *{OsT} Ustalık; beceriklilik.*‖ **çire dolanmak,** *{ağız} Bir kimseden veya pazarda satılan maldan yararlanacağını umarak etrafında dönüp dolaşmak.* [DS]‖ **çîre-kâr,** *{OsT} Eline çabuk; anlayışlı; usta; becerikli.*‖ **çîre-zebān,** *{OsT} Güzel konuşan; tatlı dilli.*

çire[2]**,** [Far. çerāġ] *{ağız} is.* Lamba; küçük fener. [DS]

çiregi, [Far. çīregī چیرگی] *(çi:regi:) is.* **1.** Yiğitlik. **2.** Beceriklilik.

çirene, [Bulg. čerepna] *{ağız} is.* → çirepne. [DS]

çirepene, [Bulg. čerepna] *{ağız} is.* → çirepne. [DS]

çirepne, [Bulg. čerepna] *{ağız} is.* Ekmek pişirmek için topraktan yapılma sac. [DS]

çireş, [? çireş] *{ağız} is.* Yaprakları pırasa yapraklarına benzeyen bir tür dağ pancarı. [DS]

çireşne, [Rus. cerĕslo] *{ağız} is.* **1.** Pulluk bıçağı. **2.** Saban demirinin üzerine konulan uzun demir. [DS]

çirgeç, -ci [çir-geç] *{ağız} is.* Eğrilmiş ipliği saracak aygıt. [DS]

çirgemek, [çir *(yans.)* > çir-ge-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-g(i)-yor]* Usanmak; bıkmak; tiksinmek; soğumak. [DS]

çirgimek, [çir *(yans.)* > çir-gi-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* → çirgemek. [DS]

çiri, [Yun. tzirin / Erme. çi'r / Gürc. çiri] *{ağız} is.* **1.** Cansız ya da kuru olan nesne. **2.** Balık kurusu; çiroz. **3.** Zerdali kurusu. [DS]

çirik[1]**, -ği** [çir-ik / çer-ik چرك] *{OsT} is.* **1.** Eski bir tahıl ölçeği. **2.** *{ağız}* Ağaçtan oyulmuş tekne; kayık. [DS]

çirik[2]**, -ği** [? çirik] *{ağız} is.* **1.** Kilim yerine kullanılan keçe. **2.** Çarıkların içine konulan keçe. **3.** Semerin altına konan keçe. **4.** Şiltenin içine konan yün. [DS]

çirik[3]**, -ği** [çir-mek > çir-ik] *{ağız} sf.* Yırtık. [DS]

çirik[4]**, -ği** [çir *(yans.)* > çir-ik] *{ağız} is.* Az akan, kimi kez de hiç akmayan çeşme. [DS]

çirike, [? çirike] *{ağız} is.* Evlerdeki ocaklardan ateşin sıçramaması için ocağın önüne konulan taş engel. [DS]

çirimek, [çir-i-mek / çür-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Çürümek. [DS]

çirin, [çir-in ?] *{ağız} is.* Çapak. [DS]

çiring, [çir *(yans.)* > çir-ing] *{eT} is.* Leğen vb. nesnelerin çıkardığı ses. [DLT]

çiringil, [çiring-il] *{ağız} is.* Pınar. [DS]

çiriş[1]**,** [Far. sirīş > şiriş > çiriş] *is.* **1.** Dağ pırasası, *(Allium vineale).* **2.** Çirişotu, *(Asphodelus albus).* **3.** Çirişotunun kökü öğütülerek elde edilen ve ayakkabıcılarla kitap ciltçilerinin kullandıkları yapıştırıcı madde. **4.** *{ağız}* (Hayvanlar için yapılmış) un çorbası. [DS] 🗗 **çiriş geçmek,** *{OsT} Karalamak; iftira atmak; çamur çalmak.*‖ **çiriş siki,** *{ağız} Dağ pırasalarının tohuma kalkmış olan çiçek sapları.* [DS]

çiriş[2]**,** [? çiriş] *{ağız} is.* Bağırsak. [DS]

çiriş[3]**,** [kiriş > çiriş] *{ağız} is.* Kapı kirişi. [DS]

çirişçi, [çiriş-çi] *is.* Çiriş yapan veya satan kimse.

çirişçilik, -ği [çiriş-çi-lik] *is.* Çiriş yapma ve satma işi.

çirişekalmak, [çiriş-mek+kal-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (İş için) bütün çıplaklığı ile açığa çıkmak. [DS]

çirişleme, [çiriş-le-me] *is.* Çiriş sürmek işi.

çirişlemek, [çiriş-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Yapıştırılacak ayakkabı veya kitap cilt parçalarına çiriş macunu sürmek. **2.** *{ağız}* Bir işi baştan savma yapmak. [DS]

çirişlenme, [çiriş-le-n-me] *is.* Çiriş sürülmek işi.

çirişlenmek, [çiriş-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çiriş sürülmek; çirişli hâle getirilmek. **2.** *dönşl.* Çiriş sahibi olmak.

çirişli, [çiriş-li] *sf.* **1.** Çiriş sürülmüş. **2.** İçinde veya üzerinde çiriş bulunan. 🗗 **çirişli iş,** *{ağız} Karışık iş.* [DS]

çirişlik, -ği [çir-iş-lik] *{ağız} is.* Çiriş otunun çokça bulunduğu yer. [DS]

çirişmek, [çir-iş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (İş için) bütün çıplaklığı ile açığa çıkmak. [DS]

çirişne, [? çirişne] *{ağız} is.* Tutkal olarak kullanılan çiriş. [DS]

çirişotu, [çiriş+ot-u] *is. bot.* Zambakgillerden, bütün yaprakları gövdenin dibinden çıkan, rozet yapraklı, tüysüz sarı çiçekli, bir iki metre kadar boylanabilen, köklerindeki nişasta sebebiyle yapıştırıcı yapımında kullanılan çok yıllık otsu bitki türleri, *(Asphodelus albus / Eremurus spectabilis).*

çiritmek, [çir-it-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Donmak. **2.** Soğuk havada açık saçık gezmek. [DS]

çirk[1], [çirk *(yans.)*] *{ağız} is.* Dil şaklatarak söylenen *"yok, hayır, değil"* anlamındaki ifade. [DS]

çirk[2], [Far. çirk چرك] *{OsT} is.* **1.** Kir; pas. **2.** Su borularında biriken tortu; pas. **3.** Sigara ağızlıklarında biriken kir. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** Kulak kiri veya göz çapağı gibi vücut salgısı. **5.** Yaradan akan kan ve irin. **6.** Dışkı. **7.** *{ağız}* Gübre. [DS] **8.** *{ağız}* Üzüm posası. [DS] **9.** *{ağız}* Cevizin olgunlaştığında düşen yeşil dış kabuğu. [DS] **10.** *{ağız}* Bitkilerin leke yapan özsuyu. [DS] **11.** *{ağız}* Küçük toz parçaları. [DS] ◘ **çirk-āb,** *{OsT} Pis su; çirkef.*|| **çirk-alūd,** *{OsT} Kir bulaşmış; kirli.*|| **çirk arığı,** *{ağız} Evin kirli sularının aktığı ark.* [DS]|| **çirk atmak,** *{ağız} İftira etmek.* [DS]|| **çirk-i dünya,** *{OsT} 1. Dünyanın pisliği. 2. Dünyanın değersizliği.*

çirk[3], [çirk] *{ağız} is.* Sıkıntı; cefa. [DS]

çirk[4], [? çirk] *{ağız} is.* Kilim yerine kullanılan keçe. [DS]

çirkef, [Far. çirk *(pis)* + āb *(su)* چركاب > çirkef] *is.* **1.** Kokuşmuş pis su. **2.** *mecaz.* Kötü kimse. **3.** Bulaşık ve iğrenç şey. **4.** Ahlakça düşük ve bayağı durum veya ortam. ◘ **çirkefe taş atmak,** *Terbiyesiz ve kavgacı birini kendisine saldırtacak bir söz söylemek veya böyle bir davranışta bulunmak.*|| **çirkef suyu,** *Pis, kirli su.*

çirkefçe, [çirkef-çe] *sf.* Çirkefe yakışır bir biçimde olan.

çirkefleşme, [çirkef-le-ş-me] *is.* Çirkef hâline gelmek işi.

çirkefleşmek, [çirkef-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çirkef duruma gelmek.

çirkeflik, -ği [çirkef-lik] *is.* **1.** Çirkef olanın durumu. **2.** Çirkef olma durumu. **3.** Çirkef bir şeyin niteliği. **4.** Böyle bir davranış biçimi.

çirkemek, [Far. çirk => çirk-e-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-k(i)-yor]* Tiksinmek. [DS]

çirkev, [Far. çirk-āb => çirkev چركو] *{eAT} sf.* Çirkef.

çirkif, [Far. çirk-āb => çirkef > çirkif] *{ağız} is.* Gübre. [DS]

çirkimek, [çirk-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Usanmak. [DS]

çirkin[1], [Far. çirk *(kir)* > çirkīn چركين] *sf.* **1.** *{OsT}* Pek kirli. **2.** Güzellik anlayışımızı ve zevkimizi rencide eden; güzelliğe ters gelen; güzel olmayan. **3.** *gnşl.* Hoşa gitmeyen; beğenilmeyen. **4.** Ahlak güzelliğine, dürüstlüğe aykırı olduğu için hoş görülmeyen. **5.** *{OsT} is.* Kanlı ve irinli çıban. **6.** *{eAT}* Çirkinlik. **7.** *zf.* Kötü ve yakışık almaz biçimde. ◘ **çirkinden çirkin,** *{eAT} Büsbütün kötü.*|| **çirkin iyi,** *{eAT} Fena koku.*|| **çirkin kaçmak,** *Yakışık almamak; yakışık almayacak bir durum ortaya çıkarmak.*

çirkin[2], [çirk-in] *{ağız} is.* Sap ve saman gibi şeyleri taşımak için kullanılan sepet. [DS]

çirkince, [çirkin-ce] *sf.* Çirkine yakın bir biçimde.

çirkinleşme, [çirkin-le-ş-me] *is.* Çirkin bir durum alma eylemi.

çirkinleşmek, [çirkin-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çirkin bir duruma gelmek; çirkin olmak.

çirkinleştirme, [çirkin-le-ş-tir-me] *is.* Çirkin bir hâle getirmek işi.

çirkinleştirmek, [çirkin-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çirkin bir hâle getirmek. **2.** Çirkin görünmesini sağlamak; buna sebep olmak.

çirkinlik, -ği [çirkin-lik] *is.* **1.** Çirkin olma durumu. **2.** Çirkin olan şeyin niteliği.

çirkinseme, [çirkin-se-me] *is.* Çirkin bulma eylemi.

çirkinsemek, [çirkin-se-mek] *gçl. f. [-r] [-s(i)-yor]* Bir şeyi çirkin bularak beğenmemek.

çirkinsimek, [çirkin-si-mek چركنيمك] *{OsT} gçl. f. [-r]* Çirkin görmek; çirkin saymak.

çirlen, [çir-le-n] *{ağız} is.* Suyun sığ yeri. [DS]

çirlenmek, [çer > çir-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Hastalanmak. [DS]

çirli[1], [çer > çir-li] *{ağız} sf.* Hastalıklı. [DS]

çirli[2], [çir[5]-li] *{ağız} is.* **1.** Et ve meyve kurusu ile yapılan bir tür yemek. **2.** Nohut ve kayısı kurusu ile pişirildikten sonra soğuk olarak yenen bir yemek. [DS]

çirmar, [Erme. çur *(su)* => çirmar] *{ağız} is.* Tarlaları sulamak için açılan su yolu. [DS]

çirmemek, [çemre-mek > çirme-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-m(i)-yor]* Kolları sıvamak. [DS]

çirmenmek, [çirme-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Paçaları sıvamak. [DS]

çirmik, -ği [çır-mık > çir-mik ?] *{ağız} is.* Bahçe sulamakta kullanılan suyun geçmesi için duvar altından açılan delik. [DS]

çirmiklenmek, [çirmik-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Yoğurt için) mayalandıktan sonra pul pul olmak. [DS]

çirmit, -di [çir-mik > çirmit] *{ağız} is.* → çirmik. [DS]

çirnik, -ği [şinik / çir-nik ?] *{ağız} is.* Bir kiloluk buğday ölçeği. [DS]

çirona, [? çirona] *{ağız} is.* Çulluk. [DS]

çiroz, [Yun. tsiros] *is.* **1.** *zool.* Yumurtalarını atarak zayıflamış uskumru balığı. **2.** Bu balığın temizlenip tuzlandıktan sonra kurutulmasıyla yapılan balık kurutması. **3.** *sf. mecaz.* (Kişi için) çok zayıf ve hâlsiz.

çirozlaşma, [çiroz-la-ş-ma] *is.* Çiroz durumuna gelmek işi.

çirozlaşmak, [çiroz-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Uskumru için) yumurtalarını atarak zayıflamak. **2.** *mecaz.* (Kişi için) çok zayıflamak; sıskalaşmak.

çirozluk, -ğu [çiroz-luk] *is.* **1.** Kurutulmaya elverişli uskumru. **2.** Zayıflık; sıskalık.

çirp[1], [çarp / çerp / çırp / çirp *(yans.)*] *is.* Sıvı ya da kıvamlı maddeler içinde kendi kendine ya da el ve ayakla oluşturulan hareketler sırasında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çirp-i-mek, çirp-mek, çirp-it-mek, çirp-inti*

çirp[2], [çarp / çerp / çırp /çirp *(yans.)*] *is.* Ansızın kuvvetlice vurma, vurarak kesme ve bu biçimdeki hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çirp-iş-tir-mek*

çirpak[1], **-ğı** [çırp-ak] *{ağız} is.* İnce ve yaş değnek. [DS]

çirpak[2], **-ğı** [çırp-ak] *{ağız} is.* Kireç yerine badana yapmakta kullanılan beyaz toprak. [DS]

çirpek, -ği [çirp-ek / çilp-ek] *{ağız} is.* Çocuk bezi. [DS]

çirpenek, -ği [çirp-enek] *{ağız} is.* Yaprakları, oğlaklara yedirilen kuru meşe dalı. [DS]

çirpi[1], [çirp *(yans.)* > çirp-mek > çirp-i] *{ağız} is.* **1.** Çalı çırpı. **2.** Ağaç kökü. **3.** Hallacın pamuk atarken yay üzerinde tuttuğu ince çubuk. **4.** Tahta biçilecek kütüğün üzerinde biçme izlerini belirlemek için gerdirilip bırakılarak iz meydana getirmekte kullanılan boyalı ip. **5.** → çirpi ipi. [DS] 🗗 **çirpi ipi,** *{ağız} Duvarcıların kullandığı boyalı ip.* [DS]

çirpi[2], [çirp-i] *{ağız} is.* Buzları çözülmüş tarla. [DS]

çirpik, -ği [çirp-ik] *{ağız} is.* **1.** Fasulye kılçığı. **2.** Çapak. [DS]

çirpiklenmek, [çirp-ik-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Fasulye için) kartlaşarak kılçığı artmak. [DS]

çirpimek, [çirp-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Çamur, su ve sulu maddeler için) sıçramak. [DS]

çirpinti, [çirp-inti] *{ağız} is.* **1.** Denizle çayın birleştiği yer. **2.** *sf.* (Kişi için) terbiyesiz. [DS]

çirpis, [? çirpis] *{ağız} is.* Çıra. [DS]

çirpisiz, [çirp-i-siz] *{ağız} sf.* (Kişi için) terbiyesiz. [DS]

çirpişmek, [çirp-iş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Çamur vb. için) sıçramak. [DS}

çirpiştirmek, [çirp-iş-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* İnce çubuk vb. ile hafif hafif vurmak. [DS]

çirpit, -di [çirp-it / kibrit] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çirpitmek, [çirp-it-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Sıçratmak. **2.** Tuzağın kapanmasını sağlamak. [DS]

çirpme, [çirp-me] *{ağız} is.* Keklik tuzağı. [DS]

çirpmek[1], [çirp-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** (Çamur vb. için) sıçramak. **2.** (Tuzak için) kapanmak. [DS]

çirpmek[2], [çırp-mak > çirp-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Meyve silkmek. [DS]

çirpmek[3], [çint-mek > çirp-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Bir şeyi bıçak vb. ile ufak parçalara bölmek; parçalamak. [DS]

çirpük, -ğü [çirp-ik] *{ağız} is.* **1.** Fasulye kılçığı. **2.** Kiraz vb. sapı. [DS]

çirşef, [Far. çirk-āb => çirkef > çirşef] *{ağız} is.* Pis su. [DS]

çirt[1], [çırd / çırt / çirt *(yans.)*] *is.* **1.** Sıvı maddelerin herhangi bir yerde sıkışmaları sonucu buldukları boşluktan fışkırmasını, ezilen bir maddenin içinde bulunan sıvı ya da koyu maddenin fırlayıp çıkmasını, bir gücün tepmesini anlatan kök. [Zülfikar] *çirt-mek, çirt-ik-le-mek* **2.** *{eT}* Tükürük fırlatma sesi. [DLT] 🗗 **çirt sudmak,** *Dişleri arasından sesli olarak tükürük fırlatmak.* [DLT]

çirt[2], [çırt / çirt *(yans.)*] *is.* Bölme, kesme, kırma ve çıtırdatma anlatan kök. [Zülfikar] *çirt-mek, çirt-im, çirt-im çirtim, çirt-ik*

çirtelemek, [çirt *(yans.)* > çirt-e-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Ağaç için) tomurcuklanmak. [DS]

çirtenmek, [çirt-en-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Özenmek. [DS]

çirtermek[1], [çirt-er-mek*}* *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Bir kimsenin yanında çalışan kişi için) gelişmemek; onmamak. [DS]

çirtermek[2], [çirt-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* (Ağaçlar için) tomurcuklanmak. [DS]

çirtermek[3], [çirt-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Herhangi bir yere oturmak. [DS]

çirteyne, [? çirteyne] *{ağız} sf.* (Kadın için) hafifmeşrep; oynak.[DS]

çirti, [çirt-i ?] *{ağız} is.* Dikenli ardıç ağacı. [DS]

çirtik[1], **-ği** [çirt *(yans.)* > çirt-i-k چرتك] *is.* **1.** *{OsT} {ağız}* Küçük üzüm salkımı; salkımcık. [DS] **2.** *{ağız}* Kuş üzümü. [DS]

çirtik[2], **-ği** [çirt-ik] *{ağız}* **1.** Oyaların kenarlarına yapılan basamak biçimli piko. [DS] **2.** *{ağız}* Bakır kapların kenarlarındaki tırtıklar. [DS]

çirtik[3], **-ği** [çirt-ik] *{ağız} is.* Sabun parçası. [DS]

çirtik[4], **-ği** [çirt-ik] *{ağız}* Sağılması, ağza alınması güç, küçük meme. [DS]

çirtik[5], **-ği** [çirt-ik] *{ağız} sf.* Hiçbir şeyi beğenmeyen. [DS]

çirtik[6], **-ği** [çirt *(yans.)* > çirt-ik] *{OsT}* Parmakla çıkarılan ses; parmak şakırtısı. 🗗 **çirtik çalmak,** *{ağız} Parmak şakırdatarak fiske çalmak.* [DS]

çirtiklemek, [çirt-ik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tartışma sırasında el kol hareketleri ile konuşmak. [DS]

çirtikli, [çirt *(yans.)* > çirt-ik-li] *{ağız} sf.* Kenarları tırtıklı. [DS] 🗗 **çirtikli terlik,** *{ağız} 1. Yanları işlemeli keçe terlik. 2. Patiskadan yapılmış, kenarları işlemeli takke.* [DS]

çirtim[1], [çirt *(yans.)* > çirt-i-m] *{ağız} is.* **1.** Üzüm salkımının birkaç tane bulunduran küçük bölümü; çitim. **2.** Küçük üzüm salkımı; salkımcık. [DS] 🗗 **çirtim çirtim etmek,** *{ağız} Omuzlarını ve vücudunu oynatarak yürümek.* [DS]|| **çirtim oynamak,** *{ağız} (İki kişi) üzüm salkımından sıra ile birer birer koparak oyun oynamak.* [DS]

çirtim[2], [çirt *(yans.)* > çirt-im] *{ağız} sf.* Az bir parça. [DS]

çirtinmek[1], [çirt-in-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Şımarıklık etmek. **2.** Bir şeyi veya kişiyi beğenmemek. [DS]

çirtinmek[2], [çirt *(yans.)* > çirt-in-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çekingenlik göstermek. [DS]

çirtme, [çirt-me] *{ağız} is.* Cacık. [DS]

çirtmek[1], [çir-mek > çir-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* **1.** Yontarak çentikler açmak; çentiklemek. **2.** Bir şeyi ufak parçalara ayırarak doğramak; çentmek. **3.** Bazı hastalıklarda ustura ya da jiletle küçük darbeler vurarak kan akıtmak. [DS]

çirtmek[2], [çirt *(yans.)* > çirt-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Küçük şeyleri parmakla itmek; fiskelemek. [DS]

çirtmek[3], [çirt *(yans.)* > çirt-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Satın almak. [DS]

çirtmek[4], [çirt *(yans.)* > çirt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Yalan söylemek. [DS]

çirtmek, [çirt *(yans.)* > çirt-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Ovalamak. [DS]

çirtmeli, [çirt-me-li] *{ağız} sf.* Karışık; anlaşılması güç. [DS]

çis[1], [çis / çiz *(yans.)*] *is.* Yağmurun ince ince yağışını, sıvı maddelerin toz damlacıkları hâlinde dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çis-e-mek, çis-e-k, çis-ele-mek, çis-e-nti, çis-e-n-le-mek*

çis[2], [çis] *is.* Çeşitli bitkilerden kendiliğinden ya da kabuğun çizilme ve ezilmesi sebebiyle sızan ve hava ile teması sonucu katılaşan öz su; kudret helvası.

çise, [çis *(yans.)* > çis-e چسا] *{ağız} is.* **1.** İnce toz hâlinde yağan yağmur; çisenti. *{eAT} (aynı)* **2.** Çiy; şebnem. [DS]

çisek, çis *(yans.)* > çis-ek چسك] *{OsT} {ağız} is.* Yağmur serpintisi; ince yağmur. [DS]

çiseleme, [çis *(yans.)* > çis-ele-me] *is.* (Yağmur için) ince toz hâlinde yağma eylemi; çiseme.

çiselemek, [çis *(yans.)* > çis-ele-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince, toz gibi yağmak; çisemek.

çiseme, [çis *(yans.)* > çis-e-me] *is.* **1.** (Yağmur için) ince toz hâlinde yağma eylemi; çiseleme. **2.** Bulutlu hava. **3.** *{ağız}* İnce yağmur. [DS]

çisemek, [çis *(yans.)* / çiğ-se-mek > çis-e-mek] *gçsz. f. [-r] [-s(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince, toz gibi yağmak; çiselemek.

çisemük, -gü [çis *(yans.)* > çis-e-mük] *{ağız} is.* Sisli ve yağmurlu hava. [DS]

çisen, [çis *(yans.)* > çis-en] *{ağız} is.* Sisli ve kapalı havada ince ince yağan yağmur. [DS]

çisengi, [çis *(yans.)* > çis-e-n-gi] *{ağız} is.* Ancak yeri ıslatacak kadar yağan yağmur. [DS]

çisenlemek, [çis *(yans.)* > çis-en-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince toz hâlinde yağmak; çiselemek; çilemek. [DS]

çisenti, [çis *(yans.* > çis-e-nti چسنتى] *{OsT} is.* **1.** Yağmur serpintisi. **2.** *{ağız}* İnce toz hâlinde yağan yağmur; çise. [DS]

çisik, -ği [çiğ > çiğ-si-k > çīsik] *(çi:sik) {ağız} sf.* (Yiyecek için) az pişmiş; çiğsi. [DS]

çisil, [çis *(yans.)* > çis-il] *is.* Yağmurun ince ince yağışını, sıvı maddelerin toz damlacıkları hâlinde dökülüşünü anlatan yansımalı gövde. **çisil çisil,** *(Yağmur için) ince toz serpintisi şeklinde.*

çisimek, [çiğ > çiğ-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Yemek için) bozulmak. [DS]

çisin, [çis *(yans.)* > çis-in] *{ağız} is.* Çisenti. [DS]

çisinti, [çis *(yans.)* > çis-enti] *{ağız} is.* İnce ince yağan yağmur. [DS]

çiskin, [çis *(yans.)* > çis-kin] *{ağız} is.* **1.** Çiseleyen yağmur. **2.** Sisli ve yağmurlu hava. **3.** *sf.* Çiseleyen yağmurdan hafifçe ıslanmış olan. [DS]

çiskinlik, -ği [çis *(yans.)* > çis-kin-lik] *{ağız} is.* Yağıştan dolayı yerde oluşan ıslaklık; ıslak yer. [DS]

çiskünlük, -gü [çis *(yans.)* > çis-kün-lük] *{ağız} is.* → çiskinlik. [DS]

çisnikli, [çis *(yans.)* > çis-lik-li] *{ağız} is.* İnce yağmur. [DS]

çispe, [çis *(yans.)* > çis-me > çispe] *{ağız} is.* Sis. [DS]

çistan, [Far. çīstān چيستان] *(çi:sta:n) {OsT} is.* Bilmece.

çistik, -ği [çist-ik] *{ağız} is.* Burnu uzun, ökçesi yüksek ayakkabı. [DS]

çistil, [? çistil] *{ağız} is.* Arpa ekmeği. [DS]

çiş, [çiş *(yans.)*] *is.* **1.** Yağmurun ince ip gibi yağışını, sıvı maddelerin aynı şekilde dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çiş-e-mek, çiş-ele-mek, çiş-e-nti, çiş-le-mek, çiş etmek* **2.** *{eT}* İdrar; sidik. **çiş çiş,** *{eT} 1. Çocuk işetmek için söylenen söz. 2. Atı işetmek için söylenen söz.* [DLT]|| **çiş etmek,** *İşemek.*|| **çişi gelmek,** *İşeyeceği gelmek; işeme ihtiyacını duymak.*

çişden, [çiş-den ?] *{ağız} sf.* Şımarık. [DS]

çişdirmek, [*eT.* çej-mek / çeş-mek > çiş-dir-mek چيشديرمك] *{eAT} gçl. f. [-ir]* Çözdürmek.

çişe, [çis-e > çişe] *{ağız} is.* Çisenti. [DS]

çişelemek, [çiş *(yans.)* > çiş-ele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) çiselemek. [DS]

çişemek, [çiş *(yans.)* > çiş-e-mek] *{eT} gçsz. f.* **1.** Çiş etmek. **2.** (Çocuklar için) pislemek. [DLT]

çişengi, [çiş-en-gi] *{ağız} is.* Çisenti. [DS]

çişenti, [çiş *(yans.)* > çiş-enti] *{ağız} is.* İnce yağmur; çisenti. [DS]

çişetmek, [çiş *(yans.)* > çiş-e-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Çiş ettirmek. **2.** Aptes bozdurmak. [DLT]

çişi, [kişi > çişi] *{ağız} is.* Kişi. [DS]

çişik, -ği [? çişik] *is.* Yavru tavşan.

çişlemek[1], [çiş *(yans.)* > çiş-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Ocakta yanan odunların dışarıda kalan uçları için) cızırtılı sesle birlikte odunun suyunu çıkartmak. [DS]

çişlemek[2], [çiş-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Çocuk için) işemek. [DS]

çişme[1], [Far. çeşm] *{ağız} is.* Çeşme. [DS]

çişme[2], [çiş-me] *{ağız} is.* Arıların kovana girdiği delik. [DS]

çişmek[1], [*eT.* çej-mek>çiş-mek چشمك/چيشمك] *{eAT} {OsT} gçl. f. [-er]* Çözmek.

çişmek[2], **-ği** [çiş-mek] *{ağız} is.* Meyvelerin ağaçta dallara tutunduğu sap. [DS]

çişnemek, [çis-le-mek > çişne-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(i)-yor]* Çiselemek. [DS]

Çişt, [Sansk. iyestha] *{eT} is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

çiştan, [çiştan] *{ağız} sf.* → çişten. [DS]

çişten, [? çişten] *{ağız} sf.* (Kişi için) şımarık. [DS]

çit[1], [çat / çet / çıd / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çit-mek, çit çit, çit-ilik, çit-ir-ik, çit-le-mbik, çit-ri-k* 🗗 **çit pit,** *{ağız} Çıtırtı ve pıtırtı sesleri çıkararak.* [DS]

çit[2], [çat / çıt / çit *(yans.)*] *is.* Kızma, kavga etme vb. durumlarında bağırma, rasgele konuşma ve söylenmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çit-il çıkarmak, çite-mik, çit-ik-çi*

çit[3], [çit *(yans.)*] *is.* Örgü örmeyi, ip veya iplikleri birbirine dolamayı, dokumayı; yıkamayı ve ayıklamayı anlatan kök. [Zülfikar] *çit-mek, çit-ele-mek, çit-e çite, çit-i-le-mek, çit-i-mek.*

çit[4], [çit-mek > çit] *is.* **1.** *{eT}* Kamıştan veya çalıdan yapılmış duvar veya huğ; çardak. [DLT] **2.** Bahçe ve bostan gibi yerlerin etrafını çevirmek için birbirine geçmiş kuru dal, kamış veya dikenli bitkilerden yapılmış basit engel. **3.** *{ağız}* Sebze bahçesi. [DS] **4.** *{ağız}* Göl kenarlarına sazdan örülmüş ağ. [DS] **5.** *{ağız}* İpekböceği yetiştirmek için kullanılan çubuk örmesi. [DS] **6.** *{ağız}* Küçük sepet veya sele. [DS] **7.** *{ağız}* Kağnı ile saman taşımakta kullanılan büyük sepet. [DS] **8.** *{ağız}* Sac üzerinde pişirilen yufka, bazlama gibi ekmekleri sermekte kullanılan hasır tabla. [DS] **9.** *{ağız}* Dallardan silindir şeklinde örülmüş mısır ambarı.[DS] 🗗 **çit arabası,** *{ağız} Saman taşımakta kullanılan, kenarları örme çubuklarla kapatılmış araba.* [DS]‖ **çit dam,** *{ağız} Kulübe.* [DS]‖ **çit parası,** *tar. Eskiden koyun ve keçiden alınan vergilerden birinin adı; ağıl resmi.*‖ **çit sarmaşığı,** *bot. 1. Düz yapraklı, beyaz veya pembe çiçekli sarmaşık türlerinin genel adı, (Calystegia). 2. Daha çok tarla kenarlarında yetişen beyaz çiçekli sarılıcı bitki, (Convolvulus arvensis).*‖ **çit sarmaşığıgiller,** *bot. Çiçekleri büyük ve göz alıcı olan sarmaşıklar familyasının tek familyası.*‖ **çit serçesi,** *zool. Esmer, kül renginde, Avrupa ve Asya'da yerleşim birimlerine yakın yerlerde yaşayan, böcek ve küçük tanelerle beslenen şarkıcı kuşugillerin örnek tipi ötücü bir kuş, (Prunella modularis).*

çit[5], [Sansk. citra *(renk renk)* > Far. çīt] *{eT} is.* **1.** Üzeri alaca nakışlı Çin ipeklisi. [DLT] **2.** *{ağız}* Pamuklu bez; basma. [DS] **3.** *{ağız}* Baş örtüsü; yazma; yemeni. [DS] 🗗 **çit bezi,** *{eAT} Yazma yemeni; basma.*

çit[6], [? çit / cit] *{ağız} is.* Çuval. [DS]

çit[7], [Çağ. çet / çit] *{ağız} is.* Kenar. [DS] 🗗 **çit a çit,** *{OsT} Bir kenarından öbür kenarına.*‖ **çit parmak,** *{ağız} Küçük parmak.* [DS]

çit[8], [çit] *{ağız} is.* Uçurtma yapımında kullanılan ince çubuklar. [DS]

çit[9], [çit] *{ağız} is.* Kaburga kemiği. [DS]

çit[10], [çit] *{ağız} is.* Çorap şişi. [DS]

çit[11], [çit] *{ağız} is.* Küçük anahtar. [DS]

çit[12], [çift > çit] *{ağız} sf.* İki tane. [DS]

çita, [İng. chectah] *is. zool.* Etçil memelilerden uzun bacaklı, postu açık kızıl üzerine siyah benekli, yüzünde uzun kıllı bir ayla bulunan, tırnakları içeri çekilmeyen, saatte yüz kilometre kadar koşabilen yırtıcı bir hayvan, *(Acinonyx jubatus).*

çitak[1], **-ğı** [? çitak] *{ağız} sf.* Süslü; iyi giyinen. [DS]

çitak[2], **-ğı** [? çitak] *{ağız} sf.* Kaba ve kavgacı. [DS]

çitak[3], **-ğı** [? çitak] *{ağız} is.* Demetlerden meydana gelmiş yığın. [DS]

çitak[4], **-ği** [? çitak] *{ağız} is.* Boynuzu ay şeklinde olan sığır. [DS]

çitar[1], [Far. se *(üç)* + tar *(iplik)* > sehtarī => çitar] *is.* Bir tel ipek, üç tel pamuk ipliği ile bez ayağı örgüsünde sarı ve kırmızı çubuklu dokunmuş kumaş; diba.

çitar[2], [Yun. kitar] *{ağız} is.* Tavuk ve horoz ibiği. [DS]

çitari[1], [Far. se *(üç)* + tar *(iplik)* > sehtarī => çitarī چيتارى] *{OsT} is.* → çitar[1].

çitari[2], [Yun. kıtari] *is. zool.* İzmaritgillerden sıcak ve ılık denizlerde yaşayan, uzun gövdeli, sarı çizgili, kılçıklı, küçük bir balık, *(Box salpa, Sarpa salpa).*

çitari[3], [Yun. kitar] *{ağız} is.* → çitar[2]. [DS]

çitbit[1], [çit+bit] *{ağız} is.* Bir tür çelik çomak oyunu. [DS]

çitbit[2], [çit+bit] *{ağız} is.* Çıtçıt; fermuar. [DS]

çitçit[1], [çit+çit] *{ağız} is.* Kibrit. [DS]

çitçit[2], [çit+çit] *{ağız} is.* Çıtçıt; fermuar. [DS]

çitçiti, [çit+çit-i] *{ağız} is.* Küçük kahvaltı kabı. [DS]

çitdaş, [çet-daş / çit-daş] *{ağız} is.* Komşu; hemhudut. [DS]

çite[1], [? çite] *{ağız} is.* Çorap şişi. [DS]

çite[2], [Moğ. cida => çıta > çite] *{ağız} is.* İnce uzun sopa; çıta. [DS]

çite[3], [? çite] *{ağız} is.* Çamaşır sepeti. [DS]

çitek, -ği [çit-mek > çit-ek] *{ağız} is.* Çorapta örülmek suretiyle kapatılmış delik. [DS]

çitelemek[1], [çit > çit-e-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Mısır tanelerini, koçanından ayırmak. [DS]

çitelemek[2], [çit-e-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kumaş vb. şeylerin deliklerini örmek. [DS]

çitemek, [çit-e-mek / çit-i-mek] *gçl. f. [-r] [-t(i)-yor]* **1.** (Kumaş veya çorap deliği için) örmek. **2.** Sık dokumak.

çitemik[1], **-ği** [çit-e-mik] *{ağız} sf.* Kavgacı. [DS]

çitemik[2], **-ği** [çit-e-mik] *{ağız} sf.* (Ağaç vb. için) çok sık. [DS]

çiten, [çit-mek > çit-en] *{ağız} is.* **1.** Çocukların kullanabileceği büyüklükte küçük sepet. **2.** Küfe. **3.** Saman taşımak için arabaların üzerine örülen büyük sepet. **4.** Yeni doğmuş buzağı veya kuzuların konulduğu ağıl. **5.** Çamaşır sepeti. **6.** Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. **7.** Süt konulan yer. [DS]

çitenek, [çit-enek] *is.* Ekmek ve yemek taşınabilecek saplı sepet.

çitenlik, -ği [çit-en-lik] *{ağız} is.* Bahçe; avlu; sebzelik. [DS]

çitermek, [çit-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Gelişmek; büyümek. [DS]

çiteşmek[1], [çit-eş-mek / çit-iş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (İplik için) dolaşmak; karışmak. [DS]

çiteşmek[2], [çit-eş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Karşılıklı ağız kavgası yapmak; dalaşmak. [DS]

çitez, [çit-ez] *{ağız} sf.* **1.** Aynı; tıpkı. **2.** Yakın. [DS]

çitgi, [çit-mek > çit-gi] *{ağız} is.* Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. [DS]

çiti[1], [çit-i] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısa boylu ve zayıf. [DS]

çiti[2], [çit-mek > çit-i] *{ağız} is.* **1.** Çitilemek eylemi. **2.** Çitmek eylemi. [DS] 🗗 **çiti kemiği,** *{ağız} Kaburga kemiği.* [DS]

çiti[3], [çit-i] *{ağız} is.* Çorap şişi; tığ. [DS]

çiti[4], [çit-i] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çiti[5], [çit-i] *{ağız} is.* **1.** Örülmüş saç. **2.** Örgü ip. **3.** İnce sicim; ip. [DS] 🗗 **çiti baz,** *{ağız} Saç örgülerinin ucuna takılan bağ.* [DS]

çiti[6], [çit-i] *{ağız} is.* İlik; düğme deliği. [DS]

çiti[7], [çit-i] *{ağız} is.* **1.** Pencere kafesi. **2.** Kağnı sepeti. [DS]

çiti[8], [çit-i] *{ağız} is.* Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. [DS] 🗗 **çiti gıyı,** *{ağız}* → çiti[8]. [DS]

çitik[1], **-ği** [çit-mek > çit-ik] *sf.* Çitilmiş olan; çitili.

çitik[2], **-ği** [çit-mek > çit-ik] *{ağız} is.* Kuş tuzağı. [DS]

çitik[3], **-ği** [çit-ik] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çitik[4], **-ği** [çit-ik] *{ağız} is.* Sabun parçası. [DS]

çitikçi, [çit-ik-çi] *{ağız} is.* Fırsatçı. [DS]

çitil[1], [Ar. şetl شتل] *is.* **1.** Meyveli ağaç fidanı. **2.** *{ağız}* Sebze fidesi. [DS] **3.** *{ağız}* Fidan. [DS] **4.** *{ağız}* Tohum. [DS]

çitil[2], [çit-il] *{ağız} is.* Şekil; biçim. [DS]

çitil[3], [Ar. saṭl سطل / (Sur.) ṣaṭl صطل] *{ağız} is.* Küçük bakraç. [DS]

çitil[4], [çit-il] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) belalı; kavgacı. **2.** (Hayvan için) huysuz. [DS] 🗗 **çitil çıkarmak,** *{ağız} Kavga çıkarmak.* [DS]‖ **çitile tırmık çekmek,** *{ağız} Kavgacı bir adamın işine karışarak düzenini bozmak.* [DS]

çitilci, [çitil-ci] *{ağız} sf.* (Kişi için) kavgacı. [DS]

çitileme, [çit-i-le-me] *is.* Çitileyerek yıkama eylemi.

çitilemek[1], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çorap gibi delinmiş şeyleri tamir etmek. **2.** Çarığın altını sırımla örerek onarmak. [DS]

çitilemek[2], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Birkaç şeyi yan yana koyarak birbirine bağlamak. [DS]

çitilemek[3], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Tarağın dişlerini iplikle sıkıştırarak saçları sıkı şekilde taramak. [DS]

çitilemek[4], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çamaşırın iki parçasını elle birbirine sürterek yıkamak. [DS]

çitilemek[5], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f.[-r] [-l(i)-yor]* Küçük şeyleri, teker teker parmakla itmek. [DS]

çitilemek[6], [çit-i-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Keçiyi "çit çit" diyerek yürütmek. [DS]

çitilenme, [çit-i-le-n-me] *is.* Çitilenmek eylemi.

çitilenmek, [çit-i-le-n-mek] *edil f. [-ir]* Çiti yapılmak.

çitilgi, [çit-mek *(örmek)* > çit-il-gi] *is.* Eskiden, örme suretiyle yapılan işlemelere verilen ad.

çitili[1], [çit-mek > çit-i-li] *sf.* **1.** Çitilenmiş olan. **2.** *{ağız}* Birbirine sıkıca bağlanmış olan; çitilmiş olan. [DS]

çitilik[1], **-ği** [çit+ilik] *{ağız} is.* Fermuar; çıtçıt. [DS]

çitilik[2], **-ği** [çit-il-ik] *{ağız} is.* Susta; yay. [DS]

çitilik[3], **-ği** [çit-i-lik] *{ağız} is.* **1.** Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. **2.** Çit yapmakta kullanılan ince, düzgün ağaç çubuk. [DS]

çitilli[1], [çitil-li] *{ağız} sf.* Kavgacı; geçimsiz. [DS]

çitilli[2], [çit-il-li] *{ağız} sf.* Çilli. [DS]

çitilli[3], [çitil-li(k)] *{ağız} is.* Fidan dikilen yer. [DS]

çitilli[4], [çitil-li] *{ağız} sf.* **1.** Karışık. **2.** Zor. [DS]

çitillik, -ği [çit-il-lik] *{ağız} is.* Aksilik. [DS]

çitilme, [çit-il-me] *is.* Bir araya getirilmek işi.

çitilmek, [çit-il-mek] *edil. f. [-ir]* Bir araya getirip bağlanmak veya çitme yapılmak.

çitim[1], [çit-mek > çit-im] *is.* **1.** Çitmek eylemi. **2.** Birbiri içine girme. 🗗 **çitim çitim,** *{ağız} Birbiri içine girmiş, ayrılmaz hâle gelmiş olan.* [DS]

çitim[2], [çit-im / çirt-im] *is.* **1.** Üzüm salkımının parçaları. **2.** *{ağız}* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çitim[3], [çit-im] *{ağız} is.* Damla. [DS]

çitime[1], [çit-i-me] *{ağız} is.* Gri renkli, kabuğunun

üzerinde sık ve birbirini kesen küçük yarıklar bulunan tatlı bir kavun cinsi. [DS]

çitime[2], [çit-i-me] *{ağız} is.* → çitime oyunu. [DS] 🗗 **çitime oyunu,** *{ağız} Büyük bir daire ortasına dikilen ceviz, aşık veya çekirdeği dörtgen şeklindeki küçük taşla vurarak daire dışına çıkarıp itmek biçiminde oynanan bir oyun.* [DS]

çitimek[1], [çit-i-mek چتيمك] *gçl. f. [-r]* **1.** Elbiseye ilik deliği açmak. **2.** *{ağız}* Kumaş ve örgülerin söküklerini ve eskimiş yerlerini örerek onarmak. [DS] **3.** *{eAT} {ağız}* Dikmek; iliştirmek. [DS]

çitimek[2], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Çamaşır yıkamak. [DS]

çitimek[3], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-r]* Tarlanın etrafını çit ile çevirmek. [DS]

çitimek[4], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Tohumları ve fideleri sık dikmek. [DS]

çitimek[5], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Tarlanın etrafını çitle çevirmek. [DS]

çitimek[6], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çitime oyununda yakından atarak cevizi veya aşığı daireden çıkarmak. [DS]

çitimek[7], [çit-i-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Ayçiçeği, çekirdek vb. yemişlerin kabuğunu ayırarak içini yemek; çitlemek. [DS]

çitimek[8], [çite-mik / çiti-mek] *{ağız} is.* Meyvesi yenmeyen bir tür çıtlık ağacı, *(Celtus australis).* [DS]

çitimik, -ği [çit-i-mik] *{ağız} is.* Bir dalda çok sık olarak bulunan meyve topluluğu. [DS]

çitine, [çit-in-e] *{ağız} is.* Sık dikim. [DS]

çitinik[1]**, -ği** [çit-in-ik] *{ağız} sf.* **1.** Birbirine bağlı. **2.** Birbirine girgin. [DS]

çitinik[2]**, -ği** [çit-in-mek > çit-in-ik] *{ağız} is.* Ayakkabı. [DS]

çitinmek, [çit-in-mek چتينمك] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Örülmüş gibi birbirine girmek. **2.** *edil. f. {17. yy.}* Birbirine geçirilmek; iliştirilmek; birbirine girmek. [Karacaoğlan]

çitinni, [çit-in-li > çitinni] *{ağız} sf.* Çok sıkışmış. [DS]

çitipi, [çit+ip-i] *{ağız} is.* Kağnının arka kısmını bağlayarak birleştiren ip. [DS]

çitir[1], [çit *(yans.)* > çit-ir] *is.* Güçlü bir şekilde vurma, çarpma, kırma, patlama, dağılma, yanma ve tutuşmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çitir pitir,** *{ağız} Çıtır pıtır.* [DS]

çitir[2], [çit-ir] *{ağız} is.* **1.** Zeytin ağaçlarının köklerinden çıkan gereksiz filizler; piç. **2.** Üstü kesilmiş yabani zeytin ağacı. [DS]

çitir[3], [çit-ir] *{ağız} is.* Kayalık, çıplak tepe. [DS]

çitir[4], [çit-ir] *{ağız} is.* Çamaşır veya baş kiri.

çitir[5], [çit-ir] *{ağız} is.* Kıvırcık saç. [DS]

çitir[6], [çit-il > çit-ir] *{ağız} is.* Kavga. 🗗 **çitir çıkarmak,** *{ağız} Kavga çıkarmak.* [DS]

çitir[7], [Far. nişādur => çatır > çitir] *{ağız}* Çamaşır kili. [DS]

çitirdemek, [çit *(yans.)* > çit-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* "Çıtır çıtır" sesleri çıkarmak. [DS]

çitirgi, [çit-ir-gi] *is.* Taşlı yer.

çitirik[1]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} is.* Kapsız yorgan. [DS]

çitirik[2]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} sf.* Çatlak; yarılmış. [DS]

çitirik[3]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} sf.* **1.** (Hava için) değişken. **2.** *is.* Kışın ekin ekme zamanı. [DS]

çitirik[4]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} sf.* Sık sık hasta olan; ömür boyu hastalık çeken. [DS]

çitirik[5]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} is.* Küçülmüş sabun; sabun parçası. [DS]

çitirik[6]**, -ği** [çit-ir-ik] *{ağız} is.* Çekirdek. [DS]

çitirlik, -ği [çit-ir-lik] *{ağız} is.* Sık çalılık. [DS]

çitirmekke [çit-ir+mekke] *{ağız} is.* Patlatılan bir çeşit küçük mısır; patlak mısır. [DS]

çitirmelik, -ği [çit-ir-me-lik] *{ağız} is.* Pencere kafesi. [DS]

çitirtme, [çit-ir-t-me] *{ağız} is.* Pencere kafesi. [DS]

çitişme, [çit-iş-me] *is.* Birbirine karışma; çitişmek eylemi.

çitişmek, [çit-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* (Saç, yün vb. için) birbirine geçmek, karışmak; sertleşmek; keçeleşmek.

çitivermek, [çit-i+ver-mek] *{ağız} gçl. b. f. [-ir]* Karıştırıvermek. [DS]

çitki, [çit-mek > çit-ki] *{ağız} is.* Ölülerin çenesini bağlamakta kullanılan bağ. [DS]

çitle, [çit-le] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çitleğine, [çit-le-k+iğne] *{ağız} is.* Çatallı iğne; fîrkete. [DS]

çitlek[1]**, -ği** [çit-le-k] *is.* **1.** Ayçiçeği tanesi. **2.** *{ağız}* Olgunlaşmamış pamuk kozası. [DS]

çitlek, -ği [çit-le-k] *{ağız} sf.* **1.** Yarılmış; çatlak. **2.** *is.* Az yarık; küçük çatlak.

çitlek[2]**, -ği** [çit-le-k] *{ağız} is.* Çıtçıt; fermuar. [DS]

çitlembek, -ği [çit-le-m(b)ik] *{ağız} is.* Çitlembik meyvesi. [DS]

çitlembik, -ği [çit-le-mek > çit-le-mik / çit-le-m(b)ik] *is. bot.* **1.** Karaağaçgillerden ılıman ve tropikal bölgelerde yetişen, düzgün kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı, seyrek ve oval yapraklı büyük bir ağaç, *(Celtis australis).* **2.** Bu ağacın buruk lezzette küçük meyvesi. 🗗 **çitlembik gibi,** *(Kız çocukları için) ufak tefek, esmer ve sevimli.*

çitleme[1], [çit-le-me] *is.* Çitli hâle getirmek işi.

çitleme[2], [çit *(yans.)* > çit-le-me] *is.* Çitleterek yeme.

çitlemek[1], [çit-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yer için) etrafını çitle çevirmek; çit yapmak.

çitlemek[2], [çit *(yans.)* > çit-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Kabak çekirdeği veya ayçiçeği gibi çerezlerin dişle kabuğunu ayırarak içini yemek.

çitlemik, -ği [çit-le-mik / çitle-mük] *{ağız} is.* **1.** Çitlembik. **2.** Erguvan çiçeği. [DS]

çitlemük, -ğü [çit-le-mük] *{ağız} is.* Çitlembik meyvesi. [DS]

çitlenbek, -ği [çit-le-mik > çitle(nb)ek] *{ağız} is.* → çitlemük. [DS]

çitletmek[1], [çitle-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çitlemek eylemini başkasına yaptırmak; çit çevirtmek; çit içine aldırmak. [DS]

çitletmek[2], [çit *(yans.)* > çit-le-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çıtlatmak; hafifçe çatlatmak. [DS]

çitlevik, -ği [çit-le-mik > çitlevik] *{ağız} is.* Fındık. [DS]

çitlevü, [çit-le-gü > çitlevü] *{ağız} is.* Göğüs kemiği. [DS]

çitlik[1], **-ği** [çit-lik] *{ağız} is.* **1.** Sık çalılık. **2.** Çit yapmakta kullanılan ince ve düzgün ağaç dalları. [DS]

çitlik[2], **-ği** [çit-lik / çıt-lık] *{ağız} is.* Çitlembik. [DS]

çitlik[3], **-ği** [çit-lik] *{ağız} is.* Saman taşımak için kağnıya konan büyük sepet. [DS]

çitlik[4], **-ği** [çift-lik > çitlik] *{ağız} is.* **1.** Çiftlik. **2.** Sebze bahçesi. [DS]

çitlim, [çit-il-mek > çit-(i)l-im] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı; salkımcık. [DS]

çitman, [çit *(yans.)* > çit-man] *{ağız} is.* Saplı süt bakracı. [DS]

çitme[1], [çifte > çit-me] *{ağız} is.* Çift ayakla vurulan tekme. [DS] ◻ **çitme salmak,** *{ağız} Çifte atmak.* [DS]

çitme[2], [çit-me] *{ağız} is.* **1.** Bir araya getirme veya dikme, sıkıştırma eylemi. **2.** Pencere kafesi. **3.** Bahçe etrafına dikilen ağaç fideleri. **4.** Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit. **5.** Örme kalın kese. **6.** Eski bakır paraları duvara çarpmak ve birbirine yakın düşürmek suretiyle oynanan bir çocuk oyunu. [DS] ◻ **çitme çarık,** *{ağız} Şaplanmış deriden yapılan çarık.* [DS]‖ **çitme kına,** *{ağız} Parmaklar üzerine çaprazlama iplik sarılarak üzerine yakılan kına.* [DS]

çitmek[1], [çit-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Bir araya getirip bağlamak. **2.** Kumaştaki deliği veya iliği örmek. **3.** *{ağız}* Tarağın dişlerini iplik takarak sıkıştırmak. [DS] ◻ **çitmek yapmak,** *{ağız} İki ipliği yan yana getirerek tek bir ip yapmak.* [DS]

çitmek[2], [çit *(yans.)* > çit-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Jilet darbesi ile keserek kan akıtmak. **2.** Fiske vurmak (tavlada). [DS]

çitmek[3], [çit-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Ovalayarak yıkamak; çitilemek. [DS]

çitmek[4], [çit-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Tarlanın etrafını çitle çevirmek. [DS]

çitmidan, [? çitmidan] *{ağız} is.* Yaşından büyük giyinen ve öyle konuşan çocuk. [DS]

çitmik[1], **-ği** [çim-di-k > çitmik] *{ağız} is.* **1.** İki parmak ucu ile alınabilen miktar; çimdik. **2.** *sf.* Azıcık. [DS]

çitmik[2], **-ği** [çit *(yans.)* > çit-mik] *{ağız} is.* Fiske. [DS]

çitmik[3], **-ği** [çit *(yans.)* > çit-mik] *is.* Üzüm salkımının her bir dalı; çitim.

çitmiklemek, [çit *(yans.)* > çit-mik-le-mek / çim-dik-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yavaş yavaş ve az az eğlenir gibi yemek. [DS]

çitmük[1], **-ğü** [çit-mik] *{ağız} sf.* Azıcık. [DS]

çitmük[2], **-ğü** [çit-mik] *{ağız} is.* Küçük üzüm salkımı. [DS]

çitne, [? çitne] *{ağız} is.* Tahtadan yapılmış büyük sofra. [DS]

çitneşmek, [çit-in-mek > çit-(i)n-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (İplik, saç vb. için) birbirine karışmak; dolaşmak. [DS]

çitnevir, [? çitnevir] *{ağız} is.* Düğün çerezi. [DS]

çito, [Yun. tsita] *{ağız} ünl.* **1.** Sus; susun! **2.** *sf.* Zarif; ince. [DS]

çitpit, [çit *(yans.)* + pit *(yans.)*] *{ağız} is.* Kopça. [DS]

çitrik, -ği [çit *(yans.)* > çit-(i)r-ik] *{ağız} is.* Sıçrayan çamur damlası. [DS]

çittirmek[1], [Yun. tsita ⇒ çit *(kibar)* > çit-tir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Kibarlaşmak. [DS]

çittirmek[2], [çetir *(şemsiye)* > çitir-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Örtünmek; giyinmek. [DS]

çiu, [?çiu] *{eT} is.* Yakalama; tutma. [EUTS]

çiv[1], [çav / çıv / çiv *(yans.)*] *is.* Ansızın fırlama, kaçma, kayma ya da uçma hareketlerini anlatan kök. [Zülfikar] *çiv-mek, çiv-dir-mek, çiv-gin*

çiv[2], [çıv / çiv *(yans.)*] *is.* Kuşların ötüşmesini, fısıltılı hâlde konuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çiv-il çiv-il, çiv-il-de-mek*

çiv[3], [çiv] *{ağız}* is. Tepsi biçiminde örülmüş sepet. [DS]

çivdirmek[1], [çiv-dir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Delirmek. [DS]

çivdirmek[2], [çiv-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kandırmak. [DS]

çivdirmek[3], [çiv-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* (Erkek için) çişini yapmak; çöğdürmek. [DS]

çivdirmek[4], [çiv-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Sağmal hayvanı gelişigüzel sağmak. [DS]

çivdirmek[5], [çiv-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Bir şeyi gizlice almak; çalmak. [DS]

çivek, -ği [çiv-ek] *{ağız} is.* Küçük taneli, siyah bir üzüm. [DS]

çivgar, [Yun. zevgari *(koşma)*] *{ağız} is.* **1.** Tek atlı arabaya bir tane daha, çift atlı arabaya bir çift daha bağlanan at; yedek at. **2.** Öküz çifti. [DS]

çivgin[1], [*çiv-mek > çiv-gin / kevgin] *{eT} sf.* Yağlı; doyurucu; besleyici. [DLT] ◻ **çivgin aş,** *{eT} Besleyici, doyurucu yemek.* [DLT]‖ **çivgin ot,** *{eT} Hayvanları semirten ot.* [DLT]

çivgin[2], [çiv-gin] *{ağız} sf.* Delirmiş. [DS]

çivginlenmek, [çivgin-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Vücuda yararlı ve besleyici bulmak. [DLT]

çivi[1], [Türkm. çüy / Kır. çege *(dökme demir)* > çivi] *is.* **1.** Bir şeyi bir yere tespite veya iki şeyi birbirine tutturmaya yarayan, bir ucu sivri, diğer tarafı yuvarlak başlı metal veya ağaç çubuk; mıh. **2.** *spor.* Tenis, masa tenisi ve voleybolda yükselmiş topu karşı tarafın sahasına doğru şiddetle vurma; smaç. **3.** *tasvf.* Mevlevilikte, sema etmeye alıştırılacak dervişin eğitiminde, adayın sol ayak baş ve ikinci parmakları arasına alarak dönme talimi için kullanılan taban tahtasına çakılmış fındık büyüklüğündeki bronz çiviye verilen ad. **4.** *{ağız}* Küçük kazık. [DS] **5.** *{ağız}* Çorap şişi. [DS] **6.** *{ağız}* Sallanan bir şeye konan destek. [DS] **7.** *{ağız}* Ağaç kütükleri yarmakta kullanılan ucu yassı ağaç veya metal araç. [DS] **8.** *{ağız}* Telli sazların tel burguları. [DS] **9.** *mecaz.* Soğuk. 🗗 **çividen inmek,** *tasvf. (Aday derviş için) Mevlevilikte, çivi ile dönme işlemini bitirmiş ve dönme eğitimini başarı ile bitirerek çivisiz dönmeye başlamak.*‖ **çivi gibi,** *1. (Su için) çok soğuk. 2. (Kişi için) çok sağlam.*‖ **çivi kıvratmak,** *{ağız} Oyun kurmak; dolap çevirmek.* [DS]‖ **çivi kesmek,** *Ayazda veya çok soğukta oldukça fazla kalarak çok üşümek.*‖ **çivisine düşmek,** *{ağız} Şakalaşmak.* [DS]‖ **çivi süren,** *{ağız} İş bozan.* [DS]‖ **çivi yazısı,** *tar. Antik çağda Anadolu ve Mezopotamya'da yumuşak kil üzerine sivri uçlu bir nesne ile çizerek yazılan bir şekil-anlatım yazısı.*‖ **çivi yukarı,** *spor. Yağlı güreşte rakibini ayaklarından yakalayıp tepesi üstü getirdikten sonra omuzlarını yere değdirme oyunu.*

çivi[2], [Far. dīv] *{eT} is.* Şeytan; iblis.

çivici, [çivi-ci] *is.* **1.** Çivi yapıp satan kimse. **2.** Sporda çivi vuruşu yapan oyuncu.

çivicilik, -ği [çivi-ci-lik] *is.* Çivi yapma ve satma işi.

çividî, [çivit + Ar. -ī] *sf.* Laciverde yakın koyu mavi; çivit rengi.

çivik, -ği [? çivik] *{ağız} is.* Kavga. [DS]

çiviki, [? çiviki] *{ağız} is.* Atmaca. [DS]

çivil[1], [çiv *(yans.)* > çiv-il] *is.* Kuşların ötüşmesini, fısıltılı hâlde konuşmayı anlatan yansımalı gövde. 🗗 **çivil çivil,** *(Konuşma için) öter gibi güzel.*

çivil[2], [çiv *(yans.)* > çiv-il] *{ağız} sf.* **1.** Küçük; ufak. **2.** *is.* Yeşil iken küçük küçük doğranıp kurutulmuş fasulye. [DS]

çivil[3], [çibin > çivil] *{ağız} is.* Karasinek. [DS]

çivildemek, [çiv *(yans.)* > çiv-il-de-mek چولدمك] *{eAT} {OsT} {ağız} gçsz. f. [-r [-d(i)-yor]* Fısıldamak; kulağa hafifçe söylemek. [DS]

çivildeşmek, [çiv *(yans.)* > çiv-il-de-ş-mek چولدشمك] *{eAT} {OsT} {ağız} işteş. f. [-ir]* Fısıldaşmak. [DS]

çivileme, [çivi-le-me] *is.* **1.** Çivi ile tutturma eylemi. **2.** *zf.* İki ayakları aşağı gelecek, önce suya girecek biçimde. 🗗 **çivileme atlamak,** *İki ayakları aşağı doğru suya dalmak; atlamak.*

çivilemek[1], [çivi-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyi bir yere çivi ile tutturmak; mıhlamak. **2.** *mecaz.* Bir şeyi, bir kimseyi olduğu yerden kıpırdayamaz duruma getirmek. **3.** Gözlerini bir yere sabitleştirerek bakmak. **4.** *argo.* Birini sivri bir araçla yaralamak. **5.** *argo.* İhbar etmek.

çivilemek[2], [çivi-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yontmak. [DS]

çivilenme, [çivi-le-n-me] *is.* Çivi ile tutturulmak veya hareketsiz durumda bırakılmak eylemi.

çivilenmek, [çivi-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çivi ile tutturulmak; sabitleştirilmek. **2.** *dönşl. f.* Hareket edemez duruma gelmek; hareketsiz kalmak.

çiviletme, [çivi-le-t-me] *is.* Çivi çakılmasını sağlamak eylemi.

çiviletmek, [çivi-le-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çivi çaktırmak. **2.** Çivi ile tutturtmak.

çivilgi, [çiv-il-gi] *{ağız} is.* Asma dalı. [DS]

çivili, [çivi-li] *sf.* **1.** Çivisi olan. **2.** Çivi ile tutturulmuş olan. **3.** (İskambil kâğıdı için) işaretli. 🗗 **çivili kalkan,** *zool. Kalkan balığıgillerden Atlas Okyanusu ve Akdeniz'de yaşayan, bedeni kemiksi kabartı ve lekelerle kaplı, sağ yanına yatan büyük yassı balık, (Psetta maxima).*‖ **çivili lastik,** *Karda kaymayı önlemek için tungsten karbür çivileri bulunan oto dış lâstiği.*

çivimlik, -ği [çivim-lik] *{ağız} is.* Ocakların baca kısmında kibrit vb. koymaya yarayan kireç sıvalı raf. [DS]

çivindirik, -ği [çiv-in-dirik] *{ağız} is.* Ağaçların küçük taze dalı; filiz; sürgün. [DS]

çivinik, -ği [çiv-in-ik] *{ağız} is.* Ocak içi. [DS]

çivinlik, -ği [çiv-in-lik] *{ağız} is.* → çivimlik. [DS]

çivinmek, [çiv-in-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Kumaş için) kesilen yerinden ipliklenmek; saçaklanmak. [DS]

çivinnik, -ği [çiv-in-lik > çivinnik] *{ağız} is.* → çivimlik. [DS]

çivir, [? çivir] *{ağız} is.* Renk. [DS]

çivirdik[1], **-ği** [çiv *(yans.)* > çiv-ir-d-ik] *{ağız} is.* **1.** Tomurcuk. **2.** Ağaçların küçük, taze dalı; filiz; sürgün. [DS]

çivirdik[2], **-ği** [çiv-ir-d-ik] *{ağız} is. zool.* Gri renkli, pullu bir tatlı su balığı. [DS]

çivisiz, [çivi-siz] *sf.* Çivisi olmayan; çivilenmemiş. 🗗 **çivisiz kalkan,** *zool. Kalkan balığıgillerden küçük ve kaygan pullu, sağ yana yatan ve dipte yaşayan, eti lezzetli ve hafif kemikli balık, (Scotophtalmus rhombus).*

çivit[1], **-di** [*eT.* çüvit > çivit] *is.* **1.** Beyaz çamaşıra parlaklık vermek için son durulama suyuna katılan çivit ağacından yapılmış mavi bir toz. **2.** İçine çivit

konmuş çamaşır suyu. 🗗 **çivit ağacı,** *bot. Baklagillerden, yaprak ve saplarından çivit elde edilen, sıcak ülkelerde yetiştirilen, bir, bir buçuk metre boyunda çok yıllık bir ağaç, (İndigofera tinctoria).*|| **çivit mavisi,** *Lâciverde yakın koyu mavi; çivit rengi; çividî.*|| **çivit otu,** *bot. Turpgillerden, basit yapraklı, küçük fakat çok kalabalık sarı çiçekli, çivit mavisi renginde düşük kaliteli boyar madde elde edilen çok yıllık otsu bitki, (İsatis).*|| **çivit rengi,** *Lâciverde yakın koyu mavi; çivit mavisi; çividî.*

çivit[2], [çiğ-it > çivit] *{ağız} is.* **1.** Pamuk çekirdeği. **2.** Sebze ve meyve çekirdeği. [DS]

çivit[3], **-di** [çivit] *{ağız}* is. **1.** Gebe kadınların yüzlerinde, vücutlarında oluşan lekeler. **2.** Güneşin deri üzerinde yaptığı çil. [DS]

çivit[4], **-di** [çivit] *{ağız} is.* Kullanılmış sabun parçası. [DS]

çivit[5], **-di** [çivit] *{ağız} is.* Pişirilmiş sütün soğuduktan sonra üzerinde biriken yağ tabakası; kaymak. [DS]

çivit[6], **-di** [çiğ-it > çivit] *{ağız} is.* Yağı çıkarılan keten tohumunun küspesinden yapılan hayvan yiyeceği. [DS]

çivit[7], [çift > çivit] *{ağız} is.* Çift. [DS]

çivitleme, [çiv-it-le-me] *is.* Çivitli su ile yıkamak eylemi.

çivitlemek, [çiv-it-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çamaşırları çivitli su ile yıkamak.

çivitlenme, [çiv-it-le-n-me] *is.* Çivit ile yıkanma eylemi.

çivitlenmek, [çiv-it-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** (Çamaşırlar için) çivit ile yıkanmak. **2.** *dönşl.* Çivitli hâle gelmek. **3.** Çivit edinmek; çivit sahibi olmak.

çivitli[1], [çiv-it-li] *sf.* **1.** İçinde çivit bulunan. **2.** Çivitli suya bastırılmış olan.

çivitli[2], [çiv-it-li] *{ağız} is.* Dokunaklı, iğneleyici söz. [DS]

çivitli[3], [çiğit-li] *{ağız} sf.* (Pamuk için) çekirdekli; çiğitli. [DS]

çivitsiz, [çiv-it-siz] *sf.* **1.** İçinde çivit bulunmayan. **2.** Çivitli sudan geçirilmemiş.

çivizik, -ği [çiviz-ik] *{ağız} is.* Sivilce. [DS]

çivlez, [çiğ-le-z > çivlez] *{ağız} sf.* Yakışıklı. [DS]

çivlik[1], **-ği** [çiğ-lik > çiv-lik] *{ağız} is.* **1.** Kamış ve sazdan yapılmış çiftçi kulübesi. **2.** Kümes. [DS]

çivlik[2], **-ği** [çiv-i-lik > çiv-lik] *{ağız}* is. Ucu yontularak sivriltilmiş ağaç çubuk. [DS]

çivmek[1], [çiv *(yans.)* > çiv-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* **1.** (Bir nesneyi) gizlice almak. **2.** Amaçtan sapmak. [DS]

çivmek[2], [*çiv-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* **1.** Beslenmek; doymak. **2.** Semirmek. [Clauson] **3.** *{ağız}* Birdenbire büyümek. [DS]

çivmek[3], [çıv-mak > çiv-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Fırlamak; sıçramak. **2.** Atlamak. [DS]

çivril, [çiv(i)r-il ?] *{ağız} is.* Pırasa. [DS]

çivrişmek, [çiv-ir-iş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Yaprak için) soğuk veya sıcaktan kıvrılmak. [DS]

çivşemek, [çiv *(yans.)* > çiv-(i)ş-e-mek] *gçsz. f. [-r] [-ş(i)-yor]* Fısıldamak.

çivşik, -ği [çiv-(i)ş-ik] *{ağız} sf.* Dolu. [DS]

çivt, [çift > çivt] *{ağız} is.* **1.** Çift. **2.** Saban takımı. [DS]

çivte, [çift-e > çivte] *{ağız} is.* Çift namlulu silah; çifte. [DS]

çivze, [çiv-(i)z-e] *{ağız} is.* Sivilce. [DS]

çivzik, -ği [çiv-(i)z-ik] *{ağız} is.* Sivilce. [DS]

çiy[1], [çag / çağ / çah / çak / çıg / çığ / çık / çıy / çig / çiğ / çik / çiy *(yans.)*] *is.* Tahta, taş, kum, cam, metal eşya ve kuru nesnelerin birbirine çarpmasını, vurmasını, sürtünmesini veya vurmayı, çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çiy-ri-h, çiy-ir-de-mek*

çiy[2], [*eT.* çī *(nem)* > çiğ > çiy] *is.* Havada bulunan su buharının yerde ve bitkilerde yoğuşması sonucu meydana gelen ve genellikle gece ve sabah saatlerinde görülen küçük su damlacıkları; şebnem. 🗗 **çiy duman,** *{ağız} Sis.* [DS]

çiy[3], [çiy] *{ağız} is.* Ceviz ve badem içi. [DS]

çiy[4], [çiğ > çiy] *{ağız} is.* Pişmemiş sütten yapılan mayasız yoğurt. [DS]

çiya[1], [çiy-e] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiya[2], [? çiya] *{ağız} is.* Horon oynarken, ortaya toplanıp ayakları yere vurma. [DS]

çiya[3], [çiğ-e > çiya] *{ağız} is.* Sarımsak dişi. [DS]

çiyan, [*eT.* çaḍan] *{ağız} is.* Meyve kurdu. [DS]

çiyangaç, -cı [çiyan-gaç] *{ağız} is.* Yengeç. [DS]

çiyci, [çığ-cı > çiyci] *{ağız} is.* Üzerine tarha serilen hasırları örüp satan adam. [DS]

çiydam, [çiydam] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çiydem[1], [çıy-(ı)dam ?] *{eT} is.* Yatağa doldurulan veya yağmurluk yapılan ince keçe. [DLT]

çiydem[2], [çiydem] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çiye[1], [çige / çiğe / çiye] *{ağız} is.* **1.** Kabuklu meyvelerin içi. **2.** Fasulyenin içi. **3.** Çam kozalağının meyvesi. [DS]

çiye[2], [Yun. tia *(yaşlı kadın)*] *{ağız} is.* Abla. [DS]

çiye[3], [çiye] *{ağız} is.* At ve öküzleri rahatsız eden kanatsız sinek. [DS]

çiyelem[1], [çiye-le-m] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çiyelem[2], [çiye-le-m] *{ağız} sf.* (Kişi için) yakışıklı ve sevimli. [DS]

çiyelemek[1], [çiye-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Badem, ceviz, fındık gibi kabuklu yemişler için) kabuğunu kırarak içini çıkarmak. [DS]

çiyelemek[2], [çiye-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Toplamak. [DS]

çiyenek, -ği [çiğ-enek > çiy-enek] *{ağız} is.* Hamur,

tarhana, yoğurt vb.nin suda ezilmeyen parçaları. [DS]

çiyer, [? çiyer] *{ağız} is.* Boş arazi. [DS]

çiyil, [çiy-il] *{ağız} is.* **1.** Küçük taş, kum parçası. **2.** Küçük taneli nohut. [DS]

çiyilemek, [çiy-i-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Birdenbire titremek. [DS]

çiyin, [çiğin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çiyindirik, -ği [çiyin-dirik] *{ağız} is.* Tomurcuk. [DS]

çiyir[1]**,** [çiy-ir] *{ağız} is.* Su birikintisi. [DS]

çiyir[2]**,** [çığ-ır > çiyir] *{ağız} is.* Karda kürekle açılan yol. [DS]

çiyirdek[1]**, -ği** [çiy-ir-de-k] *{ağız} is.* Yeni büyümekte olan çayır. [DS]

çiyirdek[2]**, -ği** [çiy-ir-de-k] *{ağız} is.* Olmamış kavun. [DS]

çiyirdeklenmek, [çiy-ir-de-k-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Ağaç için) tomurcuklanmak. [DS]

çiyirdemek, [çiy *(yans.)* > çiy-ir-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* (Kurumuş yapraklar için) üzerinde gezildiğinde cıyırtılı, çıtırtılı ses çıkarmak. [DS]

çiyirdek, -ği [ciy-ir-dek] *{ağız} is.* Olmamış kavun. [DS]

çiyirdik[1]**, -ği** [çiy-ir-d-ik] *{ağız} is.* **1.** Tomurcuk. **2.** Küçük ağaç dalı. **3.** Bir yıllık söğüt dalı. [DS]

çiyirdik[2]**, -ği** [çiy-ir-d-ik] *{ağız} is.* İnce ip katlanırken, katın birinin gevşek kalması. [DS]

çiyit[1]**, -di** [çiğ-it > çiyit] *{ağız} is.* **1.** Pamuk çekirdeği. **2.** Meyve ve sebze çekirdeği. [DS]

çiyit[2]**, -di** [çiğ-it] *{ağız} is.* Olmamış karpuz. [DS]

çiyle, [çiy-le] *{ağız} is.* Engebeli arazide, etrafı orman, ortası çimenlik alan. [DS]

çiylelik, -ği [çiyle-lik] *{ağız} is.* Çakıllı, kumlu toprak. [DS]

çiyleme[1]**,** [çī *(nem)* > çiy-le-me] *is.* İnce ince ve hafif hafif yağan yağmur; çisenti.

çiyleme[2]**,** [çiy-le-me] *{ağız} is.* İki yaşındaki oğlak. [DS]

çiyleme[3]**,** [çiy-le-me] *{ağız} is.* Çiğ köfte. [DS]

çiyleme[4]**,** [çiğ > çiy-le-me] *{ağız} is.* **1.** Pişmiş sütün üstündeki kaymak. **2.** Çiğ sütün üstündeki kaymak. **3.** Biriktirilmiş sütün yayılmasıyla elde edilen yağ. [DS]

çiylemek[1]**,** [çī *(nem)* > çiy-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) çisenti hâlinde yağmak; çiselemek.

çiylemek[2]**,** [çiy-le-mek] *{ağız} is.* Tarlayı ikilemeye hazırlık olmak üzere ilk defa sürmek; birinci sürümü yapmak. [DS]

çiylez, [çiğ-le-z] *{ağız} sf.* Yakışıklı. [DS]

çiymek, [çiy-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Nefret etmek. [DS]

çiynak, -ğı [cıynak > ciynak] *{ağız} is.* **1.** Tırnak; pençe. **2.** *bot.* Çobançantası. [DS]

çiynar, [Far. çenār => çiynar] *{ağız} is.* Çınar ağacı. [DS]

çiynek[1]**, -ği** [çiğne-k] *{ağız} is.* **1.** Çiğnek. **2.** Topuğuna basılarak giyilen ayakkabı. [DS]

çiynek[2]**, -ği** [Yun. tzinaki] *{ağız} is.* Kıvılcım. [DS]

çiynelemek, [çiğne-mek > çiyne-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çiğnemek. [DS]

çiynem, [çiğne-m چینم] *{eAT} {ağız} is.* Çiğnem. [DS]

çiynemek, [çiğne-mek / çiyne-mek] *gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* Çiğnemek.

çiynemti, [çiğne-m-ti چینمتی] *{OsT} is.* Ağızda çiğnenecek şey.

çiynet, -di [çiğ-(i)n-et / çenet > çiynet] *{ağız} is.* Ceviz içinin dörtte bir parçası. [DS]

çiyni, [çiğin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çiyo, [? çiyo] *{ağız} is.* **1.** İçi boş çekirdek. **2.** Meyve ve sebze çekirdeği; tohum. [DS]

çiyrimek, [çig > çigir > çiy-(i)r-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Nefret etmek. [DS]

çiyritmek, [çiğ-(i)r-it-mek > çiyrit-ımek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Nefret ettirmek. [DS]

çiysemük, [çiy-se-mik] *{ağız} is.* Sisli ve yağmurlu hava. [DS]

çiysi, [çiğ-si] *{ağız} sf.* Çiğ gibi olan; çiğimsi. [DS]

çiysimek, [çiy-si-ımek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Nemlenmek; küflenmek; bozulmak. **2.** Üzülmek. [DS]

çiysinmek, [çiy-si-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Beğenmemek; hoşlanmamak. [DS]

çiyşimek, [çiy-si-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Nemlenmek; küflenmek; bozulmak. [DS]

çiyşitmek[1]**,** [çiy-si-t-ımek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Nemlendirmek. [DS]

çiyşitmek[2]**,** [çiy-si-t-ımek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çiy bırakmak; pişmemiş bırakmak. [DS]

çiyt, [çiğit] *{ağız} is.* Pamuk çekirdeği. [DS]

çiz[1]**,** [çız / çiz *(yans.)*] *is.* Sürterek yazma, bir şeyi kazıma veya kazıyarak çizme anlatan kök. [Zülfikar] *çiz-mek, çiz-gi, çiz-ik, çiz-ik-tir-mek, çiz-elge*

çiz[2]**,** [çis / çiz *(yans.)*] *is.* Yağmurun ince ince yağışını, sıvı maddelerin toz damlacıkları hâlinde dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çiz-ele-mek*

çiz[3]**,** [Far. çiz چیز] *{OsT} is.* Nesne; şey.

çizdirme, [çiz-dir-me] *is.* **1.** Çizme işini yaptırma; çizdirmek eylemi. **2.** *{ağız}* Yüz ve kolda görülen kaşıntı ve kızartı. [DS]

çizdirmek, [çiz-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çizmek eylemini yaptırmak. **2.** Çizilmesine sebep olmak.

çizecek, -ği [çiz-ecek] *is.* Ağaç, taş veya metal üzerine çizgi çekme veya işaretleme gibi teknik alanda kullanılan ucu sivri, ağaç saplı, sert bir çelik çubuk.

çizek[1]**, -ği** [çiz-ek] *is.* **1.** Bakırcılıkta yapılacak olan kabın kalıbını bakır üzerine çizmeye yarayan araç. **2.** Pulluk veya sabana takılarak sürülecek toprağı

yırtmaya yarar bir tür bıçak. **3.** *{ağız}* Pulluğun toprağı devirmeye yarayan kulağı. [DS]

çizek[2]**, -ği** [çiz-ek] *{ağız} is.* **1.** Yazı satırı. **2.** İz; çizgi. [DS]

çizelemek, [çis / çiz *(yans.)* > çiz-ele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yağmur için) ince ince yağmak; çiselemek. [DS]

çizelge, [çiz-el-ge] *is.* **1.** Belirli bir konudaki bilgilerin dökümünün yapıldığı ve bölümleri çizgilerle ayrılmış kâğıt; cetvel, *(1935).* **2.** Düzenli olarak işlenmiş bilgiler, veriler dizisi; tablo.

çizeme, [diz-mek > diz-e-me > çizeme] *{ağız} is.* Parmaklık; çit. [DS]

çizer, [çiz-er] *is.* **1.** Karikatür yapan. **2.** Çizgi resim yapan.

çizge, [çiz-ge] *is.* Belirli alandaki verileri çizgiler ile karşılaştırmaya dayanan bilgi aktarımı; grafik.

çizgenmek, [çizgin-mek > çizgen-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Bir şeyin çevresini dönüp dolaşmak. [DS]

çizgi[1], [çiz-mek > çız-ıg > çiz-ig > çiz-gi] *is.* **1.** Yalnızca uzunluğu ölçülebilen ve çizilerek meydana getirilmiş, kesintisiz iz; hat. **2.** Nesneler veya şekiller arasını ayıran iz. **3.** Yüz ve vücut kıvrımlarının her biri. **4.** *mecaz.* Belli başlı özellik; ana hat. **5.** Bir nesnenin dışı; çevresi; biçim. **6.** Bir iş yapılırken izlenen yol; metot, teknik. **7.** Bir elbisenin modaya uygun olarak belirlenen kesimi. **8.** *{ağız}* Köylü kadınların renkli ipliklerden örerek bellerine kuşanıp uçlarını iki yandan sarkıttıkları bağ. [DS] **9.** *{ağız}* Biçilen ekinlerin başaklarını toplamaya yarayan büyük tırmık. [DS] **10.** *{ağız}* Haşhaş sütünü çıkarmak için kapsülü çizmekte kullanılan bıçak. [DS] 🗗 **çizgi film,** *Hareket izlenimi verecek biçimde düzenlenmiş resimleri arka arkaya saniyede 24 adet geçirmek suretiyle oynatılan film.*|| **çizgi im,** *1. Çizgilerle belirlenmiş işaret. 2. Bir ürün hakkındaki bilgileri gösteren ve bu ürünün paketi üzerine basılmış kalınlıkları değişik dikey çizgilerden meydana gelmiş işaret; bar kot.*|| **çizgi resim,** *Yalnız çizgilerle yapılan resim.*|| **çizgi roman,** *Konunun resimlerle kesintisiz sıralandığı, konuşmaların ise balonlar içinde verildiği bir tekniğe dayanan roman.*

çizgi[2], [çiz-gi] *{ağız} is.* Köylü kadınların renkli yün ipliklerinden örerek bellerine kuşanıp uçlarını iki yandan sarkıttıkları kuşak. [DS]

çizgi[3], [çöz-gü > çez-gi > çiz-gi] *{ağız} is.* Dokuma ve halı tezgâhlarına uzunlamasına gerilen sıra boy iplikleri; çözgü. [DS]

çizgiç, -ci [çiz-giç] *{ağız} is.* Haşhaş sütünü almak için kozalağı çizmeye yarayan aygıt. [DS]

çizgileme, [çizgi-le-me] *is.* Çizgi çekmek işi.

çizgilemek, [çizgi-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çizgi çekmek; bir şey üzerinde çizgiler oluşturmak.

çizgilenme, [çizgi-le-n-me] *is.* **1.** Çizgi çekilmek işi. **2.** *jeol.* Yerin yapısal yüzeylerinin doğrusal arakesitinden oluşan paralel ve sızıcı çizgiler.

çizgilenmek, [çizgi-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Çizgi meydana getirilmek.

çizgileşme, [çizgi-le-ş-me] *is.* Çizgi durumuna gelmek işi.

çizgileşmek, [çizgi-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çizgi durumuna gelmek; çizgi biçimi almak.

çizgili, [çizgi-li] *sf.* **1.** Çizgisi bulunan. **2.** Üzerine çizgi çekilmiş olan. 🗗 **çizgili sinek,** *zool. Sinekgiller familyasından, ince uzun duyargalı, sarı humma ve dang hastalığını bulaştıran en zararlı sinek türü, (Stegomyia calapus).*

çizgilik, -ği [çizgi-lik] *is.* **1.** Çizgi çekmeye yarar, kenarları düz ahşap, metal veya plastik araç; cetvel. **2.** *{ağız}* Köylü kadınların renkli yün ipliklerinden örerek bellerine kuşanıp uçlarını iki yandan sarkıttıkları kuşak. [DS]

çizgindirmek, [çizgin-mek > çizgin-dir-mek چزكندرمك] *{eAT} gçl. f. [-ir]* Döndürmek; devrettirmek.

çizginmek, [tegzin-mek > çegzin-mek > çiz-gin-mek چزكنمك] *{OsT} dönşl. f. [-ir]* Bir şeyin çevresinde dönmek; dolanmak.

çizgirmek, [çiz *(yans.)* > çiz-gir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Kesilen ince damardan kan fışkırmak. **2.** Delik kaptan su fışkırmak. [DS]

çizgisel, [çizgi-sel] *sf.* **1.** Çizgiyle ilgili; çizgi ile gösterilebilen. **2.** Düzgün bir sürerlilik gösteren. **3.** *dbl.* (Dilsel göstergeler için) zaman içinde bir doğrusal yayılma gösteren. **4.** *mat.* Değişimi bir çizgi ile gösterilebilen.

çizgisiz, [çizgi-siz] *sf.* Çizgisi olmayan; çizgi çekilmemiş olan.

çizi[1], [çız-ıg > çiz-ig > çiz-i چيزى] *is.* **1.** Çizgi. *{OsT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Çift sürerken sabanın toprakta açtığı iz; karık. [DS] **3.** *{ağız}* Tarla sınırını belirten iz; arık. [DS] **4.** *{ağız}* Tarladaki su yolu. [DS] **5.** Bir tür aşık oyunu. 🗗 **çiziye gelmek,** *{ağız} Doğruyu kabul etmek; inadından vazgeçmek.* [DS]

çizi[2], [çiz-i] *{ağız} is.* Bir tür aşık oyunu. [DS]

çizici, [çiz-ici] *is.* **1.** Çizme işini yapan kişi; çizen. **2.** *kim.* Doğal bir elementin radyoaktif izotopu.

çizik[1]**, -ği** [çiz-ik] *is.* **1.** Çizme sonucunda meydana gelen iz. **2.** Çizgi.

çizik[2]**, -ği** [çiz-ik] *{ağız} is.* **1.** Tohum ekmek için pulluk veya sabanla açılan iz; karık. **2.** Sınır belirlemek için iki tarla arasına çekilen çizgi. [DS]

çizikli, [çizik-li] *sf.* Üzerine çizikler açılmış bulunan; çiziği olan.

çiziktirme, [çizik-tir-me] *is.* Çabuk ve üstün körü yapılan çizme, yazma eylemi.

çiziktirmek, [çizik-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Kesin

olmayan çizgilerle çizmek, yazmak. **2.** Çarçabuk baştan savma yazıp, çizmek; çızıktırmak.

çizildek, -ği [çiz-il-de-k] *{ağız} is.* Hedef. [DS]

çizili, [çiz-i-li] *is.* Çizilmiş olan; üzerinde çiziler bulunan.

çiziliş, [çiz-il-iş] *is.* Çizilme eylemi veya biçimi.

çizilme, [çiz-il-me] *is.* Üzerine çizi veya çizgiler açılma eylemi.

çizilmek[1], [çiz-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çizmek işi yapılmak. **2.** Çizgilerle resmi veya şekli yapılmak; resmedilmek.

çizilmek[2], [çej-il-mek > çiz-il-mek چیزیلمك / چیزلك] *{eAT} edil. f. [-ir]* **1.** Çözülmek. **2.** İçini dökmek; açılmak.

çizilmek[3], [diz-il-mek] *{ağız} edl. f. [-ir]* Dizilmek; sıra olmak. [DS]

çizim, [çiz-mek > çiz-im] *is.* **1.** Çizmek eylemi ve sonucu. **2.** Çizilerek oluşturulan şekil, resim vb. şey. **3.** *mat.* Bir problemin çözümünde grafik yapma veya grafikten yararlanma işi. **4.** *{ağız}* Saban izi.

çizimci, [çizim-ci] *is.* Çizim yapan kimse; grafiker. [DS]

çizin, [çiğin] *{ağız} is.* Omuz. [DS]

çizinti, [çiz-mek > çizin-ti] *is.* **1.** Küçük çizik; sıyrık. **2.** Yazıda üzeri çizilerek iptal edilmiş kısım; çizilen şey. **3.** *{ağız}* Çizilme. [DS]

çiziş, [çiz-iş] *is.* Çizmek eylemi veya biçimi.

çizlek, -ği [cız-la-k > çiz-le-k] *{ağız} is.* Cıvık hamurdan sac veya tavada pişirilen bir tür çörek. [DS]

çizlik, -ği [çiz-lik] *{ağız} is.* Köylülerin giydiği ökçesiz kundura. [DS]

çizme[1], [çiz-me] *is.* Çizgi çekme, çizgilemek işi.

çizme[2], [*eT.* çek-me / çöz-me > çizme (edik) [EREN] چیزمه] *is.* Koncu çoğunlukla diz altına kadar uzanan bir tür ayakkabı. 🗗 **çizmeden yukarı çıkmak,** *Haddini bilmemek; haddi olmayan bir işe karışmak.*|| **çizme edik,** *{OsT} Uzun konçlu mest.*|| **çizme ile tandıra girmek,** *Yakışık almayan, bulunulan ortamla ters düşen bir iş yapmak.*|| **çizmeleri çekmek,** *Bir işe girişmek; başlamak.*

çizme[3], [diz-mek > çiz-me] *{ağız} is.* Bahçe avlularına yapılan parmaklık. [DS]

çizmeci, [çizme-ci] *is.* Çizme yapa ve satan kişi.

çizmecilik, -ği [çizme-ci-lik] *is.* **1.** Çizme yapma ve satma işi; çizmecinin mesleği. **2.** Çizme yapma sanatı.

çizmek[1], [çız-mak > çiz-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Çizgi çekmek. *{eT} (aynı)* [Gabain] [EUTS] **2.** Bir şeyin çizimini yapmak; resmetmek. **3.** Çizgiler hâlinde belirtmek. **4.** Çizgiler çekerek belirtmek. **5.** Soyut bir kavramın tanıtımına yarayacak özellikleri sıralamak; tayin etmek. **6.** (Deri, ağaç kabuğu için) derin olmayan yara ve yırtık açmak. **7.** Üzerine çizgiler çekerek iptal etmek; yok saymak; ortadan kaldırmak. **8.** *mat.* Bir geometrik şekli verilen ölçülere göre çizgilerle göstermek. **9.** *{ağız}* Çapalanacak mısır aralarını sabanla sürmek. [DS]

çizmek[2], [*teg-(i)z-mek / teg-(i)r-mek > çeğ-(i)z-mek چزمك] *{eAT} gçsz. f. [-er]* Bir şeyin ya da yerin çevresini dolanmak; dönmek; devretmek.

çizmek[3], [*eT.* çöj-mek / çēj-mek > çīz-mek چیزمك] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-er]* **1.** Çözmek. **2.** Çözgü ipliklerini tezgâha germek. [DS]

çizmeli[1], [çizme-li] *sf.* **1.** Çizmesi olan. **2.** Ayağına çizme giymiş bulunan.

çizmeli[2], [çiz-me-li] *{ağız} sf.* Çizmek eylemine dayanan. [DS]

ço[1], [ço / çok *(yans.)*] *is.* Kaynamayı, gür bir biçimde fışkırmayı, taşkınca kabarmayı anlatan kök. [Zülfikar] *ço-k-ra-mak, ço-k-ra-ma*

ço[2], [ço / çu / çuş / çüş *(yans.)*] *ünl.* Eşek vb. hayvanları durdurmak ya da kovalamak, hızlı yürütmek için kullanılan ünlem.

ço[3], [ço] *{ağız} is.* Tepe; doruk. [DS]

ço[4], [çō] *(ço:) {ağız} ünl.* "Aşağı doğru yürü!" anlamında kullanılan ünlem. [DS]

çoba, [Far. şād-bāş *(alkış)* => çoba] *{ağız} is.* Çalgıcıların topladığı para. [DS]

çoban, [Far. şū *(koyun)* + -bān *(koruyucu)* > şōbān / çūbān] *is.* Koyun, keçi ve sığır gibi hayvanları güden ve otlatan kimse. 🗗 **çoban aldatgucu,** *{eAT} zool. Çobanaldatan.*|| **çoban aldatkıcı,** *{OsT} zool. Çobanaldatan.*|| **çoban aldatkucu,** *{OsT} zool. Çobanaldatan.*|| **çoban aldavucu,** *{OsT} zool. Çobanaldatan.*|| **çoban aldayıcı,** *{OsT} zool. Çobanaldatan.*|| **çoban böreği,** *{ağız} Tuz, karabiber, kırmızı biber ve yağ konulmuş suda ekmek ıslatılarak yapılan bir tür yemek.* [DS]|| **çoban çırası,** *{ağız} bot. 1. Kuşkonmaz. 2. Yalnız odun olarak kullanılan ve yakıldığında çam gibi ışık veren bir ağaç.* [DS]|| **çoban çokeren,** *{ağız}* → çoban çökerten. [DS]|| **çoban çoluk,** *{ağız} Köy çocukları.* [DS]|| **çoban çökerden,** *{ağız}* → çoban çökerten. [DS]|| **çoban çökerten,** *{ağız} 1. Geçecek diye ümit edilen, yavaş ve sürekli yağan yağmur. 2. Karpuz teveği gibi yarım metre kadar uzunluktaki dalları dikenli ve dokunduğu yeri kızartan bir ot; demir dikeni, (Tribulus terrestris).* [DS]|| **çoban değneği,** *{ağız} bot. Toprak üstünde yatık, beyaz ve pembe çiçekler açan, boyar madde elde edilen bir yıllık otsu bitki; keçi memesi, eşek madımağı; madımağın oynaşı, (Polygonum aviculare).* [DS]|| **çoban deyişi,** *Basit fakat sevimli şiir.*|| **çoban dilimi,** *{ağız} Kalın kesilmiş ekmek dilimi.* [DS]|| **çoban döşeği,** *{ağız} bot. Yetiştiği yeri yatak gibi örten, tüylü, gri yeşil yapraklı, çobanların üzerine uzanıp yattığı geniş bir ot, (Thymelaea tartonraira).* [DS]|| **çoban ekmeği,** *{ağız} 1. bot. Dağlarda yetişen, ekşimsi, katmerli, i-*

çi çok sulu bir bitki; madımak, (Polygonum cognatum). 2. → çoban dilimi. *3.* → çoban böreği. [DS]|| **çoban eli yalayan,** *{ağız} zool. Kertenkele.* [DS]|| **çoban elması,** *{ağız} Ufak boylu bir ağacın, mısır büyüklüğündeki kırmızı meyveleri; çoban üzümü (?), (Vaccinium myrtillus).* [DS]|| **çoban eniği,** *{ağız} zool. Kertenkele.* [DS]|| **çoban fırîb,** *{OsT} zool. Çoban aldatan.*|| **çoban galgıdan,** *{ağız}* → çobankalgıtan. [DS]|| **çoban ıslatan,** *{ağız}* → çoban çokeren. [DS]|| **çoban iliği,** *{ağız} Çobanların torbalarını bağlamakta kullandıkları bir tür ağaç çengel.* [DS]|| **çoban itikadı,** *İçten gelerek inanılan; basit fakat sağlam ve köklü inanç.*|| **çoban kaçıran,** *{ağız} Mayıs ayında birden bastıran ve sahildeki çobanların yaylalara göç etmesine neden olan sıcaklar.* [DS]|| **çoban kalgıtan,** *{OsT} bot. 1. Demir dikeni. 2.* → çobankalgıtan.|| **çoban kavurması,** *Otlaklarda çobanların misafirleri için hazırladığı tuzdan başka baharat veya sosun kullanılmadığı bir tür kavurma.*|| **çoban kayıştırması,** *{ağız} Dağlarda çobanların yığdıkları koni biçimindeki ağaçları tutuşturarak ısınmaları.*|| **çoban kebabı,** *Et ve sebze ile yapılan bir tür tencere kebabı.*|| **çoban köpeği,** *Sürülerin yırtıcı hayvanlardan korunmasında ve yönlendirilmesinde çobana yardımcı olan köpek.*|| **Çoban köpeği gibi ne yer, ne yedirir.** *Çok cimri kimseleri tasvir için kullanılan söz.*|| **çoban kösteği,** *{ağız} bot. Böğürtlen; karamama, (Rubus canescens, R. sanctus).* [DS]|| **çoban kulübesinde padişah rüyası görmek,** *Gerçekleşmesi mümkün olmayan hayallerle kendini avutmak.*|| **çoban kurtaran,** *{ağız} Birdenbire yağmaya başlayan yağmur.* [DS]|| **çoban merhemi,** *Terementi ve mum karıştırılarak elde edilen bir tür yara merhemi.*|| **çoban salatası,** *Salatalık, soğan, domates, yeşil biber, maydanoz ve diğer taze sebzelerden hazırlanan karışık salata.*|| **çoban sargısı,** *{ağız} Lapa lapa yağan kar.* [DS]|| **çoban takkesi,** *{ağız} bot. Dağlarda ve kırlarda yetişen, ağzı yukarı doru kıvrık bir tür ot.* [DS]|| **çoban taşı,** *Büyük ve güzel bir elmasın adı.*|| **çoban üzümü,** *{ağız} bot. Kışın yapraklarını döken, 30 cm. kadar boylu, çalı görünüşlü, soluk yeşil-pembe çiçekli, meyveleri olgunlaştığında siyahımsı kırmızı renk alan, meyveleri çiğ olarak yenebilen çok yıllık bitki; çay üzümü, (Vaccinium myrtillus).* [DS]|| **çoban yastığı,** *{ağız}* → çobanyastığı. [DS]|| **Çoban** *(aslı Çolpan)* **Yıldızı,** *Alaca karanlıkta çobanların çıplak gözle bile görebildikleri Venüs takım yıldızının en parlak yıldızı; Çolpan.*|| **çoban yolu,** *{ağız} Yeni doğmuş kuzuyu sahibine getiren çobana verilen hediye.* [DS]

çobanaldatan, [çoban+alda-t-an] *is. zool.* Çobanaldatangillerden kısa bacaklı, uzun kanatlı, esmer, beyaz, siyah, kırmızı çizgili yumuşak tüylü ötücü kuş, *(Caprimulgus).*

çobanaldatangiller, [çoban + alda-t-an-gil-ler] *is. zool.* Çobanaldatanlar takımından çobanaldatan ile ibijoları içine alan kuş familyası.

çobancalık, -ğı [çoban-ca-lık] *{ağız} is.* **1.** Çoban hakkı. **2.** Çobanın yıllık ücretinden başka ona verilmek üzere ekilen ekin. **3.** Sürüden bir hayvan satıldığı zaman alıcı tarafından çobana verilen bahşiş. **4.** Ağıl yakınında çobanlar için yapılmış konut. [DS]

çobançantası, -aları [çoban+çanta-s-ı] *is. bot.* Turpgiller familyasından, tarlalarda, çayırlarda, yol kenarlarında yetişen, hardal gibi yassı tohumları olan, çiçekli dalları kaynatılarak halk hekimliğinde idrar artırıcı olarak kullanılan küçük bir bitki, *(Capsella bursa-pasroris).*

çobandağarcığı, -kları [çoban+dağar-çı(k)-ı] *is. t. bot.* Turpgillerden bir tür yabani turp, *(Thlaspi).*

çobandeğneği, -kleri [çoban+değne(k)-i] *is. bot.* Karabuğdaygiller familyasından, kırlarda yetişen, bahçeleri süslemek için kültürü yapılan, beyaz veya pembe çiçekli, yuvarlak yapraklı bir yıllık otsu bitki, *(Polygonum).*

çobandüdüğü, -kleri [çoban+düdü(k)-ü] *is. bot.* Loğusaotgillerden ağaçlık ve nemli yerlerde yetişen, kök sapı ve yaprakları acı ve keskin kokulu çok yıllık otsu bitki; meyhaneci otu; afşar otu; azaron, *(Asarum).*

çobaniğnesi, -eleri [çoban+iğne-s-i] *is. bot.* Itır çiçeği cinsinden, meyvesi uzun gaga gibi olması ile tanınan, bazı türleri sebze olarak yenilen bir otsu bitki, *(Geranium).*

çobankalgıtan, [çoban+kalgı-t-an] *is. bot.* Peygamber çiçeği türünden, boğa dikeni de denilen, haşlanarak elde edilen suyu halk hekimliğinde ateş düşürücü olarak kullanılan, soluk pembe çiçekli dikenli bitki, *(Santoria calcitrapa).*

çobanlama, [çoban-la-ma] *is. ed.* Çobanların hayatını ve kır yaşamını konu alan; pastoral.

çobanlık, -ğı [çoban-lık] *is.* **1.** Sürüyü otlatma ve koruma işi; çobanın işi ve görevi. **2.** Çobana ödenen ücret. **3.** *{ağız}* Çobana verilen bahşiş. [DS] **4.** *{ağız}* Sürüden bir hayvan satıldığında, alıcının çobana verdiği bahşiş. [DS] **5.** *{ağız}* Ağıl yakınında çobanlar için yapılmış konut. [DS] **çobanlık etmek,** *1. Çoban olarak çalışmak; hayvan otlatmak; sürü gütmek. 2. mecaz. Korunması gereken bir malı veya kişileri özenle korumak, bakmak.*

çobansalık, -ğı [çoban-ca-lık / çoban+sal-ık] *{ağız} is.* **1.** Çoban hakkı; çobana ödenen bahşiş. **2.** Ağıl yakınlarında çobanların oturmaları için yapılmış ev. [DS]

çobansırık, -ğı [çoban+sal-ık] *{ağız} is.* Sürüden bir hayvan satıldığında çobana alıcının ödediği bahşiş. [DS]

çobanpüskülü, -lleri [çoban+püskül-ü] *is. bot.* Yaprakları ve meyveleri idrar artırıcı, ateş düşürücü, spazm çözücü ve iştah açıcı olarak kullanılan,

meyvesi yuvarlak ve parlak kırmızı, odunu sert, ağır ve çok dayanıklı, yaprakları dikenli bir ağaççık, *(İlex aquifolium)*.

çobanpüskülügiller, [çoban + püskül-ü-gil-ler] *is. bot.* Yaprakları basit, çoğu dikensi ve meşin gibi sert, örnek tipi çobanpüskülü olan ağaççıklar familyası, *(Aquifoliaceae)*.

çobansüzgeci, -çleri [çoban+süz-ge(ç)-i] *is. bot.* Kök boyasıgillerden dört köşe saplı, halka dizilişi görünümünde küçük yapraklı beyaz, sarı, kırmızı küçük çiçekli bir yıllık otsu bitkiler topluluğu; yoğurt otu, *(Galium)*.

çobantarağı, -kları [çoban+tara(k)-ı] *is. bot.* Maydanozgiller familyasından işlenmiş tarlalarda yetişen, az telli şemsiye biçimli ve beyaz çiçekli, çok uzun gaga biçiminde meyveleri olan yabani ot, *(Scandix)*.

çobantuzluğu, -kları [çoban+tuz-lu(k)-u] *is. bot.* Salkım şeklinde küçük, ekşimsi meyveli, buğday ürününe büyük zarar veren kara pas mantarlarının kışın konakladığı bir ağaççık; kadın tuzluğu; sarı çalı, *(Berberis vulgaris)*.

çobanüzümü, -mleri [çoban+üzüm-ü] *is. bot.* Fundagillerden, bezelye büyüklüğünde koyu kırmızı meyveli, meyveleri taze olarak tüketildiği gibi, reçel, şerbet, şurup yapımında kullanılan, 30 cm. kadar boylu, çalımsı bir bitki, *(Vaccinium myrtillus)*

çobanyastığı, -kları [çoban+yastı(k)-ı] *is. bot.* Dalların üzerinde dağınık duran yaprakları küçük ve sapsız, dalların koltuklarından çıkan küçük çiçekli, halk hekimliğinde müshil ve boya elde etmekte kullanılan ağaçsı bitki, *(Thymelaea tartonraira)*.

çobartmak, [çob-ar-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* → çubartmak.

çobra, [çop-ra / çob-ra] *{eT} is.* Yün. [EUTS]

çobuk, -ğu [Far. çābük => çobuk] *{ağız} zf.* Çabuk. [DS]

çobulınak, [çob-um-lık / çobulmak] *{eT} is.* Elmanın yarısı; elma şakı; elma kakı. [DLT]

çocik, -ği [ço *(yans.)* > ço-cik ?] *{ağız} is.* Eşek. [DS]

çocuğumsu, [çocu(k)-umsu] *sf.* **1.** Çocuk gibi. **2.** Çocukça olan. **3.** Çocuğa benzer; çocuksu.

çocuk, -ğu [*eT.* çoç-ġa / çoç-ka > çocuk *(domuz yavrusu)*] *is.* **1.** Ergenlikten önceki dönemde bulunan, küçük yaştaki oğlan veya kız. **2.** Bir kimsenin nesep bakımından oğul veya kızı. **3.** Genç erkek delikanlı. **4.** Gereğince olgunlaşmamış; yeterince olgunluk gösteremeyen kişi. **5.** Soyu, düşüncesi veya doğum yeri itibariyle belli bir topluluğun insanı; bireyi. **6.** Ana karnındaki cenin. **7.** *mecaz.* Meydana gelen sonuç; ürün. **8.** İnsan soyu, gelecek nesiller. **9.** *çok.* Kendi akranı olanlara hitap sözü. **çocuğa kalmak,** *(Kadın için) gebe kalmak.*|| **çocuğu olmak,** *1. (Kadın için) çocuk doğurmak. 2. (Erkek için) eşi çocuk doğurmak.*|| **çocuk aklı,** *Hoşgörü ile karşılanabilecek, çocuklara ait basit görüş ve fikirler.*|| **çocuk aldırmak,** *Cenini tıbbî usullerle rahimden çıkartmak; kürtaj yaptırmak.*|| **çocuk bahçesi,** *Çocuklara oynamaları için ayrılmış park veya bahçe.*|| **çocuk bakıcısı,** *Annesi çalışan bakıma muhtaç bebeklere ücret karşılığı bakan kız veya kadın.*|| **çocuk bakımı,** *Çocukları sağlıklı yetiştirebilmek için gerekli bütün bilgileri uygulama.*|| **çocuk bezi,** *Çocukların altını ıslatma ve kirletmelerini önlemek için apış aralarına konulan bez veya özel olarak yapılmış emici sargı.*|| **çocuk bilimci,** *Çocuk bilimi uzmanı.*|| **çocuk bilimi,** *Çocuğu ve çocuğun gelişimini ele alıp inceleyen ve çocuğun tanıtılmasını sağlayan bilim; pedoloji.*|| **çocuk çengi,** *Çoluk çocuk.*|| **çocuk dili,** *Yeni konuşmaya başlayan çocukların dilin kurallarına uymadan yaptıkları konuşma veya uydurdukları özel dil.*|| **çocuk dünyaya getirmek,** *Çocuk doğurmak.*|| **çocuk düşürmek,** *(Gebe kadın için) çocuğu doğum zamanı gelmeden ölü olarak doğurmak; düşük yapmak.*|| **çocuk etmek,** *{ağız} Çocuk doğurmak; çocuk dünyaya getirmek.* [DS]|| **çocuk felci,** *tıp. Omuriliğin ön köklerinde meydana gelen ve felçlere sebep olan hastalık, (polyomiyelit).*|| **çocuk gibi,** *1. Kolayca aldatılabilen; kolay inanır. 2. (Yetişkin için) yetenekleri gelişmemiş.*|| **çocuk gibi sevinmek,** *Çok sevinmek.*|| **çocuk hekimliği,** *tıp. Çocuk hastalıklarının önlenmesi, tanı ve iyileştirilmesi ile uğraşan tıp dalı.*|| **çocuk istemek,** *Çocuğu olmasını arzu etmek.*|| **çocuk işi,** *Kolay ve önemsiz.*|| **çocukla çocuk, büyükle büyük olmak,** *(Yetişkin bir kimse için) çocukların arasına girerek onlarla iyi ilişkiler kurup anlaşabilmek.*|| **çocuk mahkemeleri,** *huk. Suç işleyen küçüklerin yargılandığı özel mahkemeler.*|| **çocuk olmak,** *Çocuklaşmak.*|| **çocuk oyuncağı,** *Kolaylıkla yapılabilecek iş; çocuk işi.*|| **çocuk oyuncağı hâline getirmek,** *Sık sık karar ve tutum değiştirerek işin önemini ve değerini yitirtmek.*|| **çocuk oyunu,** *1. Çocuklar tarafından oynanan her türlü eğlenceli oyun. 2. tiy. Çocukların düzeyine uygun ve eğitici yanı ağır basan tiyatro eseri.*|| **çocuk peydahlamak,** *Evlilik dışı çocuk doğurmak.*|| **çocuk ruhlu,** *Çocukça davranan; çocuk gibi hareket eden.*|| **çocuktan al haberi,** *Aile içinde gizli tutulmaya çalışılan konular çocukların konuşmalarından kolayca anlaşılabilir.*|| **çocuk tiyatrosu,** *Çocuk oyunlarının oynandığı tiyatro.*|| **çocuk üstüne gitmek,** *(Kadın için) doğum yaparken ölmek.*|| **çocuk üstüne ölmek,** *(Kadın için) doğum yaparken ölmek.*|| **çocuk yapmak,** *Çocuğu olmak.*|| **çocuk yetiştirmek,** *Çocuğu kendine ve topluma yararlı, kendisi ve çevresiyle barışık hâlde eğitip, büyütmek.*|| **çocuk yuvası,** *Çalışan kadınların 3-4 yaşlarındaki çocuklarını bakılması için bıraktıkları bakım yeri; yuva.*|| **çocuk zammı,** *İşçi ve memurlara çocuk sayısına göre verilen ilâve ücret.*

çocukça, [çocuk-ça] *zf.* **1.** Çocuklara yakışır biçimde. **2.** Çocuktan beklenebilecek; deneyimsiz; bilgisiz.

çocukçu, [çocuk-çu] *is.* Çocuk hastalıkları uzmanı.

çocuklaşma, [çocuk-la-ş-ma] *is.* Çocuk gibi davranma eylemi.

çocuklaşmak, [çocuk-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çocuk gibi davranmak; çocuksu hareket etmek.

çocuklaştırma, [çocuk-la-ş-tır-ma] *is.* Çocuk gibi davranmasına sebep olma eylemi.

çocuklaştırmak, [çocuk-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çocuk gibi davranmasına sebep olmak.

çocuklu, [çocuk-lu] *sf.* Çocuğu olan.

çocukluk, -ğu [çocuk-luk] *is.* **1.** Bebeklikten ergenlik yaşına kadar geçen dönem. **2.** Çocuk olma durumu. **3.** Çocukça davranış. **4.** *tıp. psikol.* Çocukluğa özgü bir takım özelliklerin ergenlik sonrası da sürüp gitmesi şeklinde görülen bir dengesizlik. **5.** *{ağız}* Döl yatağı. [DS] 🗗 **çocukluk etmek,** *1. Düşüncesizlik ya da deneyimsizlik sonucu yanlış davranışta bulunmak; kusurlu bir iş yapmak. 2. Çocuk gibi davranmak.*

çocuksu, [çocuk-su] *sf.* **1.** Ancak çocuğun gücü yetebilecek nitelikte olan; çocuk işi olan. **2.** Çocuğa benzer. **3.** Çocukça olan. **4.** Hiçbir kötülük taşımayan; saf.

çocuksuluk, -ğu [çocuk-su-luk] *is.* **1.** Çocuksu olma durumu. **2.** Ergin kişiyi çocuk gösteren zekâ geriliği.

çocuksuz, [çocuk-suz] *sf.* Çocuğu olmayan; yanında çocuğu bulunmayan.

çocuksuzluk, -ğu [çocuk-suz-luk] *is.* Çocuksuz olma durumu.

çoç[1], [? çoç / çöç] *{ağız} is.* Yağda kızartılmış çiğ köfte. [DS]

çoç[2], [? çoç] *{ağız} is.* **1.** Bataklık; coblan. **2.** *sf.* Yaş; sulu. [DS]

çoça, [çomça > çōça] *(ço:ça) {ağız} is.* Büyük tahta kaşık; kepçe; çömçe. [DS]

çoçetmek, [çoç+et-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** (Çocuk için) yürümeğe çabalamak; emeklemek; sürünmek. **2.** Çömelmek. [DS]

çoçik, -ği [ço-çik] *{ağız} is.* Eşek. [DS]

çoçka, [*eT.* çoçġa / çoçka / çoşka] *{ağız} is.* **1.** Domuz. **2.** Domuz yavrusu. [DS]

çoçlamak, [çoç-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* (Çocuk için) emeklemek, yürümeğe çalışmak. [DS]

çoço, [ço+ço] *{ağız} is.* Eşek. [DS]

çoçuk, [çoçġa / çoçka > çoçuk] *{eT} is.* **1.** Domuz yavrusu. **2.** Her şeyin küçüğü, yavrusu. **3.** Çocuk. [DLT]

çodaki, [Sansk. codaka] *{eT} is.* Sorucu; itirazcı. [Üç İtigsizler]

çodın, [çōdın / çoyın / çoġın / çoyġın] *(ço:dhın) {eT} is.* **1.** Saf bakır; bakır. [DLT] **2.** Tunç. 🗗 **çodın esiç,** *{eT} Bakır tencere.* [DLT]

çodur, [? çodur] *{ağız} is.* Yeşil nohut veya baklanın yakılması ile yapılan kavurga. [DS]

çodürmek, [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* **1.** Bir sıvıyı fışkırtmak. **2.** (Erkek için) havada kavis çizerek işemek; çöğdürmek. [DS]

çodürüçok, -ğü [çöğ-dür-ü+çök] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çodürük, -ğü [çöğ-dür-ük] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çofa, [? çofa] *{ağız} is.* Otların toprakla beraber kopması. [DS]

çog[1], [ça / çag / çağ / çak / çı / çıg / çığ / çog *(yans.)*] *is.* Haykırma, bağırma, çağırma ve bu biçimde konuşma, gevezelik etme, ötme ve ötüşmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çog-ı, çog-ı-la-mak, çog-la-mak, çog-u, çog-ul-dı*

çog[2], [çöġ / şōġ / çōk] *(ço:ğ) {eT} is.* **1.** Ateş; alev; ziya; parlaklık. [EUTS] [Gabain] **2.** Ateş alevi; ateş yalını. **3.** Güneşin yalını; güneş saçakları. [DLT] **4.** Kor; köz. [EUTS] 🗗 **çog yalın,** *Parlaklık.* [EUTS]

çog[3], [çoġ] *{eT} is.* Zincir; bağ. [KB]

çog[4], [çıġ-mak > çuġ > çoġ] *{eT} is.* Eşya konulan heybe; bohça. [DLT]

çoga, [çōġ *(yalım)* > çog-a / çog-ay] *{eT} is.* Gölge.

çogaç, -cı [çōġ > çoġ-aç] *{eAT} is.* Güneş; gün.

çogay, [çōġ *(yalım)* > çog-a / çog-ay] *{eT} is.* Gölge.

cogdu, [coġ-dū] *{eT} is.* Devenin çenesinin altındaki tüyler. [DLT]

çogı, [çoġ *(yans.)* > çoġ-ī / çaġī / çuġī] *{eT} is.* **1.** Gürültü; bağırtı. [DLT] **2.** Savaş; mücadele. [DLT] **3.** Münakaşa; anlaşmazlık. [KB]

çogılamak, [çoġ-ī-lā-mak / çagılamak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Bağırıp çağırmak. [DLT]

çogısız, [çoġ-ī > çoġ-ı-sız] *{eT} sf.* Övünülecek yanı olmadan; övünçsüz.

çoglamak[1], [çoġ-(ı)-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** (Fil için) bağırmak. [DLT] **2.** Bağırmak; çağırmak. [KB]

çoglamak[2], [çoġ *(bohça)* > çoġ-lā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Bağlamak; bohçalamak. [DLT]

çoglan, [çōġ > çoġ-lā-mak > çoġ-la-n] *{eT} sf.* Parlayan; muhteşem.

çoglanmak[1], [çōġ *(yalım)* > çoġ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* **1.** Parlamak. [Gabain] [EUTS] **2.** (Ateş için) alevlenmek; alevi artmak. **3.** Güneşin yalını yere düşmek. [DLT]

çoglanmak[2], [çoġ *(bohça)* > çoġ-la-n-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* **1.** Heybe sahibi olmak; heybelenmek. **2.** Bohça sahibi olmak; bohçalanmak. [DLT] **3.** Bağlanmak. [DLT]

çoglanmak[3], [çoġ-la-n-mak / çūġ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Akışarak bir yerde birikmek; toplanmak. [DLT]

çoglatmak, [çıġ-mak > çoġ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bohçalatmak; sardırtmak. [DLT]

çoglug, [çöğ > çoğ-luğ] *{eT} sf.* **1.** Ateşli; ziyalı; korlu; nurlu. [EUTS] **2.** Haşmetli; görkemli. [EUTS]

çogmak[1], [çok-mak > çoğ-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* **1.** Kesmek; öldürmek; [Gabain] [EUTS] **2.** (Hayvan için) kesmek. [EUTS]

çogmak[2], [çığ-mak > çoğ-mak] *{eT} gçl. f. [-ar]* Sıkı bağlamak; sarmak. [DLT]

çogsız, [çöğ > çoğ-sız] *{eT} sf.* Sessiz; gürültüsüz. [Clauson]

çogu, [*eT.* çöğ > çoğ-ı] *{eAT} is.* Gürültü patırtı.

çoguldı, [*eT.* çöğ > çoğ-ul-dı] *{eAT} is.* **1.** Gürültü. **2.** Çağıltı. ☞ **çoguldı etmek,** *{eAT} Yaygara koparmak; gürültü etmek.*

çogulmak, [çoğ-mak > çoğ-ul-mak] *{eT} edil. f. [-ur]* Bağlanmak; bohçalanmak. [DLT]

çoğ[1], [çag / çağ / çalı / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çoğ-la-ğan*

çoğ[2], [çoğ / çoḫ چوغ] *{eAT} sf.* Çok. [DK] ☞ **çoğ a,** *{eAT} Çok ya; çok bulunur; çok vardır.*

çoğ[3], [çağa > çoğ] *{ağız} is.* Bebek; çocuk. [DS]

çoğa[1], [çağa > çoğa] *{ağız} is.* Bebek; çocuk. [DS]

çoğa[2], [? çoğa] *{ağız} is.* Kadınların iş yaparken giydikleri siyah elbise. [DS]

çoğaç, [*eT.* çöğ *(yalım)* > çoğ-aç چوغاچ / چوغچ] *{eAT} {OsT} {ağız} is.* **1.** Güneş; gün ışığı. **2.** *sf.* (Yer için) güneş vuran; hiç güneşi eksik olmayan; güneşe karşı olan. **3.** Güneşlenilen yer. **4.** *sf.* (Hava için) sıkıntılı, sıcak hava. [DS]

çoğaçlanmak, [çoğaç-la-n-mak چوغجلنمق] *{eAT} {OsT} dönşl. f. [-ur]* Güneşte ısınmak; güneşlenmek.

çoğak, -ğı [*eT.* çoğ > çoğ-ak چوغاق] *{eAT} sf.* Işıklı; aydınlık; ziyadar.

çoğalaşmak, [çok-mak > çoğ-al-aş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Birikmek; toplanmak; yığılışmak; çokuşmak. [DS]

çoğalış, [çoğal-mak > çoğal-ış] *is.* Çoğalma eylemi veya biçimi.

çoğallaşmak, [çok-mak > çoğ-al(l)-aş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Yığılışmak; toplanmak; birikmek; çokuşmak. [DS]

çoğalma, [çoğal-ma] *is.* Sayıca artma; çok duruma gelmek işi.

çoğalmak, [ço(k)-al-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Sayısı artmak. **2.** *biy.* Döllenme olmaksızın üremek.

çoğaltım, [çoğal-t-ım] *is.* Sayısını artırma, kopyasını çıkarma eylemi.

çoğaltış, [çoğal-t-ış] *is.* Sayısını artırma, kopyasını çıkarma eylemi ve biçimi.

çoğaltma, [çoğal-t-ma] *is.* **1.** Çok hâle getirmek işi. **2.** Bir yazının veya resmin kopyalarını artırma; teksir. ☞ **çoğaltına makinesi,** *Bir yazının kopyasını çeşitli şekillerde çoğaltmaya yarayan makine; teksir makinesi; fotokopi makinesi; tap makinesi.*

çoğaltmak, [çoğal-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Sayısını artırmak; fazlalaştırmak. **2.** Yazı, resim ve diğer tür belgelerin birden çok örneğini çıkarmak.

çoğan, [Türkm. çoğan / Far. çevgān > çoğan چوغان] *{OsT} {ağız} is. bot.* Çöven. [DS]

çoğanmak[1], [çok-mak > çoğ-an-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Birikmek; çoğalmak. [DS]

çoğanmak[2], [çok > çok-un-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çok görmek; kıskanmak; çekememek. [DS]

çoğar, [çok > ço(ğ)-ar] *zf.* "Çok" sıfatının üleştirme biçiminden yapılan zarf; her birine çok olmak üzere *(ikileme olarak kullanılır).*

çoğarıvermek, [çok-al-mak + ver-mek] *{ağız} gçsz. b. f. [-ir]* Çoğalıvermek; çoğalmak. [DS]

çoğarmak, [çok-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Ateş yakmak için odunları yerleştirmek. [DS]

çoğartmak, [çok-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Odunu ocak veya sobaya çaprazlama yerleştirmek; çatmak. [DS]

çoğaş, [*eT.* çöğ > çoğ-aç > çoğ-aş چوغاش] *{eAT} is.* → çoğaç.

çoğaşlık, -ğı [çoğaş-lık] *{ağız} is.* Köylülerin toplanıp sohbet ettikleri meydanlık yer. [DS]

çoğay, [*eT.* çöğ > çoğ-a / çoğ-ay] *{eAT} is.* Gölge.

çoğdürek, -ği [çöğ-dür-ek] *{ağız} is.* Çiş; sidik. [DS]

çoğdürmek, [çöğ-dür-mek ?] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Seçmek. [DS]

çoğeç, -ci [çoğ-aç > çoğaç] *{ağız} is.* Güneş; güneş alan yer. [DS]

çoğeçlemek, [çoğaç-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Güneşlenmek; güneş banyosu yapmak. [DS]

çoğelemek, [çağa-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r [-l(ı)-yor]* (Çocuk için) yeni yeni ayağa kalkmak; yürümeye çabalamak. [DS]

çoğen, [Far. çevgān / çoğan] *{ağız} is. bot.* Çöven. [DS]

çoğeş, [çoğ-aç] *{ağız} is.* Yağmur öncesi görülen bunaltıcı sıcak. [DS]

çoğeşlik, -ği [çoğaç-lık] *{ağız} is.* Mahalle insanlarının toplanıp sohbet ettikleri meydanlık. [DS]

çoğla[1], [*eT.* çöğ > çoğ-la] *{ağız} is.* Fırın, ocak veya güneşin keskin sıcağı. [DS]

çoğla[2], [Far. çeğāle] *{ağız} is.* Çağla. [DS]

çoğlağan, [çoğ *(yans.)* > çoğ-la-ğan] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çoğlu, [çoğ-lu] *{ağız} is.* **1.** Kepçe şeklindeki balık ağı. **2.** Uzun saplı süzgeç. [DS]

çoğmak[1], [çoğ-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Kabadayılık taslamak. [DS]

çoğmak[2], [çok-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* toplaşmak; yığılmak; birikmek. [DS]

çoğmek[1], [çöğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Aşağı inmek; alçalmak; çökmek. **2.** Aşağı sarkmak; alçalmak. [DS]

çoğmek[2], [çoğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (İnsan, hayvan veya bitki için) kısa sürede boy atmak. [DS]

çoğmer, [çök-mer ?] *{ağız} is.* Yüksek dalların meyvelerini toplamak için çekmeye yarayan çengelli sopa. [DS]

çoğo, [? çoğo] *{ağız} is.* **1.** Sönmüş ateşin kıvılcımlanması. **2.** Çok yanmış ateş. [DS]

çoğrama, [çoğ *(yans.)* > çoğ-ra-ma] *{eAT} is.* Kaynama; fokurdama; fıkırdama.

çoğrumak, [çok-mak > çoğ-(u)r-u-mak / çoğur-mak] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Sinmek; gizlenmek. **2.** Uyumak. [DS]

çoğsız, [çöğ-sız] *{eT} sf.* **1.** Parlaklığı olmayan; gösterişsiz. **2.** Ünsüz; şansız.

çoğsunmak, [çok-su-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Çok görmek; kıskanmak. [DS]

çoğşurmak, [çok-mak > çok-uş-mak > çoğ(u)ş-urmak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Dağılmış olan yanar hâldeki odunları bir araya toplayarak ateşi kuvvetlendirmek. **2.** Ateşi tutuşturmak ya da kuvvetlendirmek için üflemek. **3.** Güçlü bir ateş yakmak. **4.** Eşyaları toplamak. [DS]

çoğşurtmak, [çok-mak > çok-(u)ş-ur-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* İtip yere yuvarlamak. [DS]

çoğşurulmak, [çok-mak > çok-(u)ş-ur-ul-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* **1.** (Yer, bina vb. için) çöküp yıkılmak. **2.** (İnsan, hayvan için) çöküp yıkılmak. [DS]

çoğu[1], [ço(k)-u] *zm.* **1.** (Bir şeyin) büyük bir bölümü. **2.** *sf.* Pek çok defa; ekseriya. ◻ **çoğu kez,** *Birçok defa; çoğunlukla; genel olarak.*|| **çoğu zaman,** *Hemen her zaman; çoğunlukla; genel olarak.*

çoğu[2], [*eT.* çöġ > çoğ-u چوغو] *{eAT} is.* Ses; gürültü.

çoğul, [ço(k)-ul] *is.* **1.** Sayısı birden fazla olan; çok olan. **2.** *dbl.* Kelimelerin sonuna aldıkları eklerle birden çok varlığı bildirmeleri durumu; çokluk; cemi. ◻ **çoğul eki,** *dbl. Bir ismi, zamiri veya fiili çoğul hâle getiren ek.*|| **çoğul ekleri,** *dbl. İsimleri, zamirleri çoğul yapan [-ler, -lar] ekleri ile yüklemin çoğul olduğunu gösteren şahıs [-ik, -niz, -ler] ve çoğul aitlik (iyelik) bildiren [-imiz, -iniz, -leri] ekleri.*

çoğulcu, [çoğul-cu] *sf.* Toplumdaki değişik eğilimlerin, düşüncelerin yönetime yansımasını kabul eden; plüralist. ◻ **çoğulcu demokrasi,** *yönet. Toplumda var olan her türlü görüş ve düşüncenin yönetime yansımasını sağlayan siyasi yönetim biçimi.*

çoğulculuk, -ğu [çoğul-cu-luk] *is.* Toplumdaki değişik eğilimlerin, düşüncelerin yönetime yansımasını kabul eden siyasi yöntem; plüralizm.

çoğuldaşmak, [çoğ *(yans.)* > çoğ-ul-da-ş-mak چوغولدشمق] *{OsT} işteş. f. [-ur]* Kalabalık hâle gelmek; birçok kişi bir araya toplanmak.

çoğuldu, [çoğ *(yans.)* / *eT* çōġ > çoġ-ul-du چوغلدى] *{OsT} is.* **1.** Topluluk; kalabalık; sürü. **2.** Gürültü; çığıltı. ◻ **çoğuldu etmek,** *{OsT} Yaygara koparmak; gürültü yapmak.*

çoğullama, [çoğul-la-ma] *is.* Çoğul duruma getirmek işi.

çoğullamak, [çoğul-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Çoğul duruma getirmek.

çoğullaştırma, [çoğul-la-ş-tır-ma] *is.* Çoğul yapma eylemi.

çoğullaştırmak, [çoğul-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır] dbl.* Bir kelimeyi çoğul yapmak.

çoğulluk, -ğu [çoğul-luk] *is.* Çoğul olma durumu.

çoğultu, [çoğ *(yans.)* > çoġ-ul-tu چوغولتو] *{eAT} is.* → çoğuldu.

çoğumsama, [ço(k)-umsa-ma] *is.* Çok olduğu kanısına varma eylemi.

çoğumsamak, [ço(k)-umsa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(u)-yor]* **1.** Bir şeyi düşünülenden daha çok olarak değerlendirmek. **2.** Çok bulmak; çok görmek.

çoğumsumak, [ço(k)-umsu-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Çok görmek; kıskanmak; çekememek. [DS]

çoğun, [ço(k)-un] *zf.* Çoğu kez; ekseriya.

çoğunca, [çoğ-u-n-ca] *zf.* **1.** Çoğunluğu elde bulunduranlar bakımından; en çok olana göre. **2.** *{ağız}* Çok kez; ekseriya. [DS]

çoğuncak, -ğı [çoğu-n-cak] *{ağız} zf.* Çoğu kez; ekseriya. [DS]

çoğuncalık, -ğı [çoğun-ca-lık] *{ağız} zf.* Çoğu kez; ekseriya. [DS]

çoğuncası, [çoğu-n-ca-s-ı] *{ağız} zf.* Çoğu kez; ekseriya. [DS]

çoğunluk, -ğu [çok-un-luk] *is.* **1.** Sayıca üstün olma durumu; ekseriyet. **2.** Sayıca üstün olan taraf. **3.** Siyasi ve ekonomik bir kuruluşta sayıca üstünlüğü elinde tutan taraf. ◻ **çoğunluk sistemi,** *siy. En çok oy alan adayların seçilmiş olduğunu kabul eden siyasi sistem.*

çoğunlukla, [çoğun-luk-la] *zf.* **1.** Çok defa; ekseriya. **2.** Sayıca üstünlüğü elinde tutarak; çoğunluğu sağlamış olarak.

çoğunmak, [*çoğu-mak [Tietze] / ço(k)-un-mak > çoğ-un-mak] *dönşl. f. [-ur]* **1.** Çok görmek. **2.** Kıskanmak; çekememek.

çoğunsamak, [çoğ-umsa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(u)-yor]* **1.** Çok görmek. **2.** Kıskanmak; çekememek.

çoğunsumak, [çoğ-umsu-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* → çoğunsamak. [DS]

çoğur, [çöğ-ür > çoğur] *{ağız} is.* **1.** Çalı dikeni; çögür. **2.** Çobandüdüğü; çöğür. [DS]

çoğurcuk, -ğu [çoğ *(yans.)* > çoğ-ur-cuk] *is.* Sığırcık.

çoğurmak[1], [çok-mak > çoğur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Sinmek; gizlenmek. **2.** Uyumak. [DS]

çoğurmak[2], [çöğ-mek > çöğ-ür-mek > çoğurmak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Kavis çizdirerek işemek; çöğdürmek. [DS]

çoğurten, [çöğ-ür-t-en] *{ağız} is.* Toprak damların suyunu akıtan oluk. [DS]

çoğuş, [çoğ-uş] *{ağız} is.* Göllerde, kamışlar arasından geçen kayık yolu. [DS]

çoğuşturmak, [çok-mak > çok-uş-tur-mak / *eT.* çōğ > çoğ-uş-tur-mak?] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Ateşi tutuşturmak; yakmak; alevlendirmek. [DS]

çoğül, [? çoğül] *{ağız}* is. Ağaç budağı. [DS]

çoh, [çoḫ چوخ] *{eAT} {OsT} {ağız} sf.* Çok; fazla. [DS]

çoha[1], [ço+ha] *{ağız} ünl.* Deve çağırma ünlemi. 🗗 **çoha çoha,** *{ağız} Deve çağırma ünlemi.* [DS]

çoha[2], [Far. çüḫā => çoḫa] *{ağız} is.* Çuha. [DS]

çohalmak, [çoḫ-al-mak چوخلمق] *{OsT} dönşl. f. [-ır]* Çoğalmak.

çohar[1], [çınar > çoḫar] *{ağız} is.* Çınar ağacı. [DS]

çohar[2], [? çohar] *{ağız} is.* Zehirli sıtma hastalığı. [DS]

çohçala, [çok-ça+ ile > çoḫçala] *{ağız} zf.* Çoğunlukla; çoğu zaman; ekseriya. [DS]

çohçohlu, [Erme. coḫ => çoh+çoh-lu] *{ağız} sf.* (Kişi için) eğlenceyi seven; neşeli; şen. [DS]

çohmak, [çoḫ-mak چوخمق] *{eAT} gçsz. f. [-ar]* → çokmak. [DK]

çohoş, [çekiç] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çohuntu, [çok-mak > çok-untu > çoḫuntu] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çohuşmak, [çok-uş-mak > çoḫuş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ur]* Toplanmak; birikmek; üşüşmek; çokuşmak. [DS]

çok[1], [ço / çok *(yans.)*] *is.* Kaynamayı, gür bir biçimde fışkırmayı, taşkınca kabarmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çok-ra-mak, çok-ra-ş-mak, çok çok, çok+çok-lu*

çok[2]**, -ğu** [çok چوق] *sf.* **1.** Sayısı birden fazla olmakla birlikte kesin olarak bilinemeyen nicelik. *{eAT} (aynı)* **2.** Değeri, şiddeti, derecesi aşırı ve yüksek olan. **3.** *is.* Bir şeyin büyük bir bölümü. **4.** *zf.* Nicelik ve nitelikçe aşırılık. 🗗 **çoğa kaçmak,** *Ölçüsüz davranmak; ölçüyü kaçırmak; fazla gelmek.*|| **Çoğu gitti, azı kaldı.** *(Yapılan iş için) güçlük atlatıldı; sıkıntı gitti; az bir şey kaldı.*|| **Çoğu zarar, azı karar.** *Aşırıya kaçmak doğru değildir.*|| **çok amaçlı,** *Birden çok amaçla kullanılan.*|| **çok anlamlı,** *dbl. Bir çok anlama gelen.*|| **çok anlamlılık,** *dbl. Çok anlamı olan kelimenin taşıdığı özellik.*|| **çok ara,** *{eAT} Çok defa; çoğunlukla; ekseriyetle.*|| **çok ayaklılar,** *Kırkayak ve çıyan gibi her bir halkasında bir veya iki çift ayak bulunan böcekler.*|| **çok bağlaçlı,** *dbl. Bir cümlenin her öğesinin önüne aynı bağlama edatının getirilmesi ile oluşmuş.*|| **çok başlı,** *Örgü sanayiinde çok sayıda başı bulunan ve bu sayede çok üretim yapan tezgâh.*|| **çok batınlı,** *İpekböceği gibi yılda birkaç defa üreyen.*|| **çok bilir,** *{eAT} Bilgili.*|| **çok boyutlu,** *1. (Uzaysal cisim için) üçten daha çok boyutu olan. 2. (Olay, durum, düşünce için) çok değişik yönleri olan.*|| **çok çekirdekli,** *biy. 1. (Hücre veya spor) ikiden çok çekirdek taşıyan. 2. (Meyve için) içinde çok çekirdek bulunan.*|| **çok çevrimli,** *biy. Döllenmiş yumurtalardan çıkan bireylerin yılda birkaç defa ortaya çıktığı üreme biçiminde olan.*|| **çok çok,** *Olsa olsa; en çok.*|| **çokda azın,** *{eAT} Çok şeye karşılık birazını; bünde birini.*|| **çok dilimli,** *Parmak biçiminde birçok dilime ayrılmış yapraklardan oluşan.*|| **çok dilli,** *1. Birden çok dili bilen, konuşabilen. 2. dbl. (Sözlük için) birden çok dilin kelimelerini aynı sayfada ayrı sütunlarda karşı karşıya veren karşılaştırmalı.*|| **çok dillilik,** *Birden çok dili bilmek özelliği.*|| **çok dizili,** *(Organ için) eş merkezli ya da paralel bir çok sıra hâlinde dizilmiş.*|| **çok döngülü,** *(Yeryüzü şekilleri için) birbirini izleyen birçok aşınma döngüleriyle oluşan.*|| **çok düzlemli,** *Sınırı düzlem parçalarının birleşimi olan sınırsız uzay parçası.*|| **çok eklemli,** *biy. (Hayvan ve bitki için) birçok eklemi bulunan.*|| **çok eksenlilik,** *müz. (Müzik, melodi) ekseni birbirinden farklı ve bağımsız olmakla birlikte üst üste bindirilmiş olan.*|| **çok embriyolu,** *biy. İçinde birçok embriyon bulunan; çok cücüklü.*|| **çok embriyoluluk,** *biy. Bir yumurtacıkta aynı zigotlardan bir arada iki ve daha çok bulunma durumu; çok cücüklülük.*|| **çok erkek organlı,** *bot. (Çiçek için) erkek organı çok olan.*|| **çok eşli,** *sosy. 1. (Kadın için) birden çok kocası olan. 2. (Erkek için) birden çok karısı olan.*|| **çok eşlilik,** *sosy. Birden çok eşi olma durumu; poligami.*|| **çok evreli,** *1. fiz. Çok fazlı. 2. (Sistem için) birçok evreden oluşan. 3. psikol. Kişiliğin farklı yanları konusunda tahminde bulunmayı gerekli kılacak şekilde düzenlenmiş soru kâğıdı; çok evreli Minnesota kişilik testi.*|| **çok evrelilik,** *jeol. Yeryuvarlağı oluşumunda farklı yaştaki birçok biçim değişikliği evrelerinin aynı yapısal bütün içinde üst üste gelmesi durumu.*|| **çok fazlı,** *fiz. Birden fazla fazı bulunan.*|| **çok geçmeden,** *Az sonra; kısa bir süre sonra.*|| **çok gelmek,** *1. Gerekenden daha fazla olmak. 2. Çekilmez olmak.*|| **çok görmek,** *1. Vermekten çekinmek; esirgemek. 2. Uygun bulmamak.*|| **çok görmemek,** *Hoş görmek, bağışlamak.*|| **çok gözeli,** *biy. (Canlı için) bedeni organlar, organları dokular, dokuları da çok sayıda hücreden meydana gelmiş.*|| **çok halkalı,** *kim. (Birleşik için) formülünde birçok kapalı zincir bulunan; polisiklik.*|| **çok heceli,** *dbl. Birçok heceden oluşan.*|| **çok hücreli,** *biy. (Canlı için) bedeni organlar, organları dokular, dokuları da çok sayıda hücreden meydana gelmiş.*|| **çok hücreliler,** *biy. Bedenleri organlar, organları do-*

kular, dokuları da çok sayıda hücreden meydana gelmiş canlılar. || **çok iletkenli,** *fiz. Her biri yalıtılmış ayrı ayrı iletkenlerden oluşan kablo.* || **çok işlemcili,** *bilş. Birden çok işlem birimi olan bilişim sistemi.* || **çok kademeli,** *(Makine için) seri veya paralel bir çok çark içeren.* || **çok karılı,** *sosy. Birden çok kadın ile evli olan.* || **çok karılılık,** *sosy. Birden çok kadınla evlenme durumu.* || **çok katlı,** *1. biy. (Bitki veya hayvan dokusu için) birçok hücre dokusundan oluşan. 2. Üst üste getirilmiş, çok sayıda katı bulunan.* || **çok kısa dalga,** *fiz. Dalga boyu 2,9 ile3,4 m. veya 87.5 MHz ile 104 MHz. arasında olan radyo dalgaları.* || **çık kızgın,** *zool. (Hayvan için) bütün yıl boyunca düzenli aralıklarla kızgınlık dönemi geçiren ve bunların her birisinde döllenme şansına sahip olan.* || **çok kistli,** *tıp. Birçok kist içeren.* || **çok kocalı,** *sosy. Birden çok erkekle aynı anda evli olan.* || **çok kocalılık,** *sosy. Birden çok erkekle aynı anda evli olma durumu.* || **çok konaklı,** *biy. (Asalak veya zararlılar için) üreme çevrimini önce belli bir konakta, geri kalan kısmını da başka türden bir konakta geçiren.* || **çok kristalli,** *fiz. Bir çok küçük kristali içeren.* || **çok kromozomluluk,** *biy. Diploit kromozom sayısına fazladan bir ya da birçok kromozom eklenmesi durumu.* || **çok kutuplu,** *1. (Makine veya alet için) birden çok kutbu bulunan. 2. fiz. Birden çok manyetik kutup içeren. 3. fiz. Birbirinden yalıtılmış ve aynı anda çalışabilecek biçimde bağlanmış kutupları bulunan.* || **çoklar yaşasın,** *{eAT} Pek çok yaşasın.* || **çok makamlı,** *müz. Her biri başka makamda yazılmış birden çok ezgi üst üste getirilmiş olan.* || **çok maksatlı,** *Birden çok amaçla kullanılan.* || **çok memeli,** *biy. Ceninin çok sayıda meme çıkıntısı taşıması hâli.* || **çok mercekli,** *fiz. (Teleskop vb. için) merkezlenmiş bir sistem oluşturan birçok mercek içeren.* || **çok merkezcilik,** *siy. Komünizmde birçok yönetim ve karar merkezini öngören sistem.* || **çok merkezli,** *1. Çok çekirdekli. 2. (Şehircilik için) birçok merkez oluşturacak şekilde yapılan plânlama biçimi.* || **çok milli,** *(Makine için) çok sayıda mili bulunduran.* || **çok mineralli,** *jeol. (Yer katmanı için) birçok minerali içeren.* || **çok moleküllü,** *kim. (Madde için) çok molekülden oluşan.* || **çok motorlu,** *(Uçak için) çok sayıda motorla itilen.* || **çok namlulu,** *as. (Silâh için) birden çok namlusu olan.* || **çok olmak,** *Haddini aşmak; karşısındakini bıktırmak.* || **çok organlılık,** *biy. Normaldekinden fazla organ görülmesi şeklinde oluşan bozukluk.* || **çok ornatmalı,** *kim. (Bileşik için) bir hidrokarbondaki birçok hidrojen atomunun yerine başka atom veya köklerin geçmesiyle oluşan.* || **çok ortaklı,** *(Şirket ve işletme için) çok sayıda ortağı bulunan.* || **çok ölçütlü,** *(Bir yatırım maliyetinin hesaplanmasında) parasal değerler dışında da birden çok ölçütün kullanılması durumu.* || **çok özeklilik,** *bot. (Eğrelti sapı vb. için) aynı kabuğun içinde yer almasına rağmen ayrı çevreteker ve endodermi bulunma durumu.* || **çok parçalı,** *bot. (Çanak ve taç yaprağı, yaprak için) birçok parçaya bölünmüş.* || **çok parmaklı,** *tıp. Normaldekinden fazla parmağı bulunan.* || **çok partili,** *siy. (Yönetim sistemi için) birden fazla siyasi partisi bulunan.* || **çok renkli,** *fiz. (Cisim için) ışığın girdiği doğrultuya göre birçok renk gösteren.* || **çok renklilik,** *Bir cismin çok renginin bulunması durumu.* || **çok sesli,** *1. müz. Birçok ses veya çalgının birlikte kullanıldığı müzik icrası için kullanılır. 2. dbl. Birçok farklı sesi aktarabilen yazı sistemi.* || **çok seslilik,** *1. müz. Birçok ses veya çalgının birlikte kullanılması durumu. 2. dbl. Birçok farklı sesi aktarabilen yazı sisteminin niteliği. 3. Toplum içinde herkesin söz sahibi olabilmesi veya görüşünü savunabilmesi kuralına dayanan siyasi anlayış.* || **çok silindirli,** *(Motor için) birden çok silindiri bulunan.* || **çok sistemli,** *bilş. (Televizyon alıcısı için) birden çok sistemde yapılan yayını alabilen.* || **çok söylemek,** *1. Israrla üstünde durmak. 2. Çok konuşmak.* || **çok spermalılık,** *biy. Olgun yumurtaya birden çok spermatozoitin girmesi durumu.* || **çok sözlü,** *Tatlı dilli ve konuşkan.* || **çok şükür,** *Allah'ın verdiği nimetler karşısındaki hoşnutluğun ifadesi olan söz.* || **çok tanrıcı,** *din. Birden çok tanrıya inanan.* || **çok tanrıcılık,** *din. Birden çok tanrının varlığını kabul eden inanç sistemi.* || **çok tasım,** *man. Birinin sonucu diğerine öncül olmak şartıyla birçok kıyastan oluşmuş kanıt.* || **çok telli,** *fiz. (İletken) yalıtılmamış birçok telden oluşan.* || **çok terimli,** *mat. Aralarında (+) veya (-) işareti bulunan bir çok terimden oluşmuş cebirsel ifade; polinom.* || **çok tipli,** *biy. (Tür için) bir çok tipi olan.* || **çok uçlu,** *balıkç. (İğne) iki ya da daha çok ucu olan.* || **çok uluslu,** *(Sanayi ve ticaret için) iki ve daha çok milletten olan; değişik milletten olanların katıldığı ortaklık; bir çok ülkeye yayılmış bulunan.* || **çok yakıtlı,** *(Isıtma aracı ve motor için) değişik türde yakıtlar kullanabilen.* || **çok yanlı,** *dbl. Aralarında bulunan zıtlık aynı dizideki diğer seslerde de bulunan.* || **Çok yaşa!** *1. Beğenme ve alkışlama sözü. 2. Hapşıran birisi için söylenen iyi dilek sözü.* || **çok yıllık,** *bot. Çiçek açmadan önce birçok yıl canlı kalabilen veya toprak altındaki soğanları kışın canlılığını kaybetmeyen bitki.* || **çok yönlü,** *1. Değişik yetenek ve beceri sahibi olan. 2. Değişik yönlerden ele alınıp değerlendirilen; farklı görüş açısına sahip olan.* || **çok yüzlü,** *mat. Bütün yüzleri birer çokgen olan cisim.*

çok[3], [çok] *{eT} sf.* Kötü; alçak. [DLT]

çok[4], [*eT.* çōġ *(yalım)* > çok چق] *{eAT} is.* Işık; aydınlık; ziya; lem'a; şua.

çoka[1], [çok-mak > çok-a] *{ağız} is.* Tarla ve bağlardaki taş yığını. [DS]

çoka[2], [Far. çūḫā => çoka] *{ağız} is.* Köylü dokuma ve örgüsünden yapılan ceket. [DS]

çokak, -ğı [? çokak] *{ağız} is.* Asma kütüğü; omca. [DS]

çokal[1], [çokal چوقال] *is.* **1.** Eskiden savaşta atlara giydirilen zırhlı örtü. *{OsT} (aynı)* **2.** Savaşçıların zırh altına giydikleri yün örtü. *{OsT} (aynı)* **3.** *{ağız}* Evlerin dış kısmına tahtadan yapılan kaplama. [DS] **4.** *{ağız}* Evlerde odaları birbirinden ayıran bağdadi bölme. [DS] **5.** *{ağız}* Tahtadan yapılma avlu duvarı. [DS]

çokal[2], [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* Kulplu toprak kap. [DS]

çokal[3], [? çokal] *{ağız} is. bot.* Kızılcık. [DS]

çokal[4], [? çokal] *{ağız} is.* Hızlı akan derelerde suyun üstünde meydana gelen köpük. [DS]

çokal[5], [çakal > çokal] *{ağız} is.* Çakal. [DS]

çokal[6], [? çokal] *{ağız} is.* Ağıl. [DS]

çokal[7], [? çokal] *{ağız} is.* Eski bez; bez parçası; çaput; paçavra. [DS]

çokala, [? çokala] *{ağız} is.* Gelişigüzel yapılan çardak. [DS]

çokalak, -ğı [Bulg. çokany] *{ağız} is.* Mısır sapı. [DS]

çokalaşmak, [çok-mak > çok-al-aş-mak ?] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Toplaşmak; çokuşmak. [DS]

çokalca, [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* → çokalı. [DS]

çokalı, [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* Toprak tencere veya çömlek. [DS]

çokalık, -ğı [çök-el-ik] *{ağız} is.* Çökelek; ekşimik. [DS]

çokallu, [çokal-lu] *{eAT} sf.* Zırhlı. [YE]

çokaltmak, [çok-al-t-mak چوقلدمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Çoğaltmak. **2.** Biriktirmek.

çokam, [çok-mak > çok-am] *{ağız} is.* Küçük topluluk; çokuntu. [DS]

çokamaç, -cı [çok-a-maç] *{ağız} is.* Küçük topluluk; çokuntu.[DS]

çokan[1], [çokan] *{eT} sf.* (İnsan için) sıradan; hiçbir özelliği olmayan (?). 🗗 **çokan kişi,** *Nişanlı kimse; yavuklu kişi.* [EUTS]

çokan[2], [Bulg. çokany] *{ağız} is.* **1.** Mısır sapı. **2.** Taneleri alınmış mısır koçanı. [DS]

çokanak, -ğı [çok-mak > çok-anak] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çokarak, -ğı [çok-ar-ak] *{ağız} is.* Gırtlak hırıltısı. 🗗**çokarak düşmek,** *{ağız} Ölümüne yakın hastanın gırtlağında hırıltı belirmek.* [DS]

çokarıvermek, [çok-ar-mak + ver-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Üşüşmek; toplanmak; birikmek. [DS]

çokarmak[1], [çok-mak *(toplanmak)* > çok-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Biriktirmek, toplamak; yan yana getirmek. [DS]

çokarmak[2], [*eT.* çōġ > çoğ-ar-mak] *gçl. f. [-ır]* Yanan ateşi hızlandırmak; harlandırmak.

çokartma, [çok-mak > çok-ar-t-ma] *{ağız} is.* İmece; birleşme; elbirliği. [DS]

çokartmak, [çōġ > çok-ar-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yakmak; tutuşturmak. [DS]

çokaşmak, [çok-mak *(toplanmak)* > çok-aş-mak] *işteş. f. [-ır]* (İnsanlar için) bir yere toplanmak; birikmek; çokuşmak.

çokaştırmak, [çok-mak > çok-aş-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir araya getirmek; yan yana getirmek; biriktirmek; toplamak. [DS]

çokatmak, [çōġ > çok-at-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Yakmak; tutuşturmak. [DS]

çokay, [Rum. ciocoi] *{ağız} is.* **1.** Eşkıya. **2.** Köy zengini; çiftlik sahibi. [DS]

çokbilmiş, [çok+bil-miş] *sf.* Her şeyi bilen, kavrayan; zeki.

çokcalı, [çok-ça-la] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokcalık, [çok-ça-lık] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokcana, [çok-ça-la] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokcıla, [çok-ça-la] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokcılın, [çok-ça-la-n] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokculam, [çok-ça-la-m] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokça, [çok-ça] *zf.* **1.** Oldukça çok. **2.** Biraz fazlaca. **3.** Aşırı olarak.

çokçala, [çok-ça-la] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokçalam, [çok-ça-la-m] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokçalası, [çok-ça-la-s-ı] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokçalayın, [çokça-layın] *{ağız} zf.* Çoğunlukla; çoğu zaman; ekseriya. [DS]

çokçalık, [çok-ça-lık] *{ağız} zf.* Çok kez; ekseriya. [DS]

çokçana, [çok-çana *(küçültme eki)*] *{ağız} zf.* Çok defa. [DS]

çokçoğu, [çok+ço(k)-u] *{ağız} zf.* Daha fazla; en çoğu. [DS]

çokçoklu, [çok / çoh *(yans.)* > çok+çok-lu / Erme. coh *(zengin)* ?] *{ağız} sf.* Şen; neşeli; eğlenceli. [DS]

çokçu, [çok-çu] *sf.* **1.** Gerçeğe ulaşılmada birden çok temel ilkenin varlığını kabul eden; plüralist. **2.** Çokçulukla ilintili.

çokçuluk, -ğu [çok-çu-luk] *is. fel.* **1.** Gerçeğe ulaşılmada birden çok temel ilkenin varlığını kabul eden öğreti; kesretiye; plüralizm. **2.** Çeşitliliği ve farklılığı savunan ve bunların bir arada bulunması gerektiğini ileri süren görüş.

çokdan, [çok-dan چوقدن] *{eAT} zf.* Çok eskiden; çoktan.

çokdankı, [çok-dan-kı چوقدنقی] *{OsT} sf.* **1.** Çok es-

kiden kalmış. **2.** Uzun zamandan beri sürüp gelen. ◻ **çokdankı koca,** *{eAT} Çok yaşlı ihtiyar.*

çokdayı, [çok+dayı] *{ağız} sf.* Çok güzel olan; dikkati çeken; ruhu okşayan. [DS]

çokek, -ği [çök-ek > çokek] *is.* **1.** Bataklık; sulu arazi. **2.** Dağ geçitlerindeki basık yerler.

çokel, [? çokel] *{ağız} is.* Söğüş eti. [DS]

çokelek, -ği [çök-el-ek] *{ağız} is.* Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılması ile yapılan bir tür peynir; ekşimik; çökelek. [DS]

çokelik, -ği [çök-el-ik] *{ağız} is.* Çökelek. [DS]

çokermek, [çök-er-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çöktürmek; çökertmek. [DS]

çokeş, [çok-mak > çok-aş] *{ağız} is.* Çokuşma; toplanma. ◻ **çokeş ekmeği,** *{ağız} Çocukların evden aldıkları yemek ve ekmeği bir yerde toplanarak birlikte yemeleri.* [DS]

çokgal, [Far. şaġāl => çakal > çokgal] *{ağız} is.* Yabani hayvan. [DS]

çokgen, [çok+gen / çok-gen] *is. mat.* Açı oluşturacak biçimde dörtten fazla kenar ile çevrili olan kapalı düzlem; mudalla.

çokgensel, [çokgen-sel] *sf.* **1.** Çokgen ile ilgili; çok kenarı bulunan. **2.** (Çok yüzlü için) tabanı çokgen olan.

çokkala, [Yun. tsukala] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çokkak, -ğı [çok-ka-k] *{ağız} is.* Değirmende, dönen taş üzerinde sürtünerek tahılın düzenli dökülmesini sağlayan düzenek. [DS]

çokkalla, [Yun. tsukala] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çokkollu, [? çokkollu] *{ağız} is.* Çavdar ekmeği. [DS]

çokla, [çok+ile چوقلا] *{eAT} zf.* Çoğunlukla; daha çok; ekseriyetle.

çokları, [çok-lar-ı] *zm.* Birçoğu; birçok kimse; çoğu kimse.

çoklarınca, [çok-lar-ı-nca] *zf.* Birçok kimseye göre; birçok kimse tarafından.

çoklaşmak, [çok-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çoğalmak; artmak; çok hâle gelmek. [DS]

çoklu, [çok-lu چوقلو] *{eAT} sf.* Çok malı olan; zengin.

çokluğ, [çok-luġ چوقلغ] *{eAT} is.* → çokluk.

çokluk, -ğu [çok-luk چوقلوق] *is.* **1.** Sayı bakımından çok olma durumu; kesret, ekseriyet. *{eAT} (aynı)* **2.** Çoğunluk; ekseriyet. *{eAT} (aynı)* **3.** Zenginlik; servet. *{eAT} (aynı)* **4.** Çok zaman; uzun zaman. *{eAT} (aynı)* **5.** Fazlalık; artıklık. **6.** *sf.* Büyük sayıda. **7.** *dbl.* Çoğul. **8.** *zf.* Sık sık; çoğunlukla; çokça; ekseriya. **9.** Ciddi olarak. ◻ **çokluk eki,** *dbl. Bir ismi, zamiri veya fiili çoğul hâle getiren ek.*‖ **çokluk ekleri,** *dbl. İsimleri, zamirleri çoğul yapan "-ler, -lar" ekleri ile yüklemin çoğul olduğunu gösteren şahıs "-ik, -niz, -ler" ve çoğul aitlik (iyelik) bildiren "-imiz, -iniz, -leri" ekleri.*

çokmak[1], [çok *(yans.)* > çok-mak / çogmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* **1.** Vurmak. [İKPÖy.] **2.** Öldürmek; başına vurarak öldürmek. [İKPÖy.] [Gabain] [EUTS] **3.** (Hayvan için) kesmek. [EUTS] **4.** (Kuş için) aşağı doğru süzülmek.

çokmak[2], [çok-mak چوقمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Süzülüp inmek; konmak; başına çökmek. [DLT] **2.** Toplanmak; üşüşmek. **3.** Hücum etmek, çullanmak. **4.** (Köpekler için) bir yöne doğru havlayarak koşuşmak. **5.** (Davar sürüsü için) bir yere toplanarak otlamak; yayılmak. [DS]

çokmak[3], [çak-mak / tokmak / Moğ. çoki *(vurmak)* > çok-mak] *{ağız} is.* Tokmak. [DS]

çokmak[4], [çok-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* (Hastalık için) bulaşmak; geçmek. [DS]

çokmaklanmak, [çok-mak-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ır]* (Yılan için) çöreklenmek. [DLT]

çokman, [çok-man] *is.* Eskiden savaş aracı olarak kullanılan iri toparlak başlı kalın çomak.

çokmar, [Moğ. çoki *(vurmak)* [Räsänen] > Çağ. çağmar > çokmar چقمر] *{eAT} is.* Başı topuzlu değnek; çomak; topuz.

çoknaşmak, [çok-la-ş-mak > çoknaş-mak چقنشمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Çoğalmak; çoklaşmak.

çokolata, [Aztek. d. xococ *(acı)* + at *(su)* > İsp. chocolate] *is.* Çikolata.

çokoy, [Yun. Rum. ciocoi] *{ağız} is.* Çok zengin. [DS]

çokragan, [çok *(yans.)* > çok-ra-gan] *sf.* (Kaynak için) suyu bol olan.

çokrağan, [çok *(yans.)* > çok-ra-mak *(kaynamak)* > çok-ra-ğan] *is.* Suyu bol kaynak.

çokrak[1], [çok *(yans.)* > çok-ra-mak *(kaynamak)* > çok-ra-k] *{ağız} is.* **1.** Kaynak; pınar. **2.** Çamurlu ve batak yer. **3.** Kaplıca. [DS]

çokrak[2]**, -ğı** [çok-ra-k] *{ağız} is.* Taşlı arazi. [DS]

çokrama, [çok *(yans.)* > çok-ra-mak *(kaynamak)* > çok-ra-mā] *(çokrama:) {eT} is.* Kaynamak eylemi; kaynama; fışkırma. ◻ **çokrama yul,** *{eT} Suyu çok olduğu için fışkıran kaynak.* [DLT]

çokramak, [çok *(yans.)*>çok-ra-mak جقرامق / چوقرمق] *gçsz. f. [-r] [-r(u)-yor]* **1.** *{eT} {eAT} {ağız}* (Tencere için) fıkır fıkır kaynamak. [DLT] [DS] **2.** *{ağız}* (Mide için) ekşimek. [DS] **3.** *{eT} {eAT}* (Kaynak suyu için) yerden kaynayarak çıkmak; kaynamak. [EUTS] **4.** Galeyana gelmek. [EUTS] **5.** *{ağız}* Pişmek. [DS]

çokraşmak, [çokra-mak > çok-ra-ş-mak چقرشمق] *işteş. f. [-ır]* **1.** *{ağız}* Bir yere toplanmak. [DS] **2.** Birbiri üstüne yığılmak. **3.** *{ağız}* Haddinden fazla çoğalmak; toplaşmak. *{eT} (aynı)* [DS] **4.** *{eAT}* Bir-

birine girer gibi görünmek; kaynaşmak. **5.** *dönşl. f.* (Kalabalık için) kaynaşmak; dalgalanmak. [DLT]

çokratma, [çok *(yans.)* > çok-ra-t-ma] *is.* **1.** Kaynatma eylemi. **2.** *{ağız}* Balık yumurtasından yapılan bir yemek. [DS] **3.** *{ağız}* Haşlanmış mısır, buğday. [DS]

çokratmak, [çok-ra-t-mak] *gçl. f. [-ır] [eT. -ur]* **1.** *{eT}* (İçinde çok tane, az su bulunan tencere için) kaynatmak; fokurdatmak. [EUTS] [DLT] **2.** *{ağız}* Kaynatmak; pişirmek. [DS]

çoksama, [çok-sa-ma] *is.* Çok bulmak, çok görmek işi; esirgeme.

çoksamak, [çok-sa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(u)-yor]* Bir şeyi çok bulup esirgemek; çoğumsamak.

çoksanmak, [çok-sa-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* (Bir şey, birinden) esirgenmek; çok görülmek;

çoksatar, [çok+sat-ar] *sf.* (Kitap, kaset vb. için) en çok satılanlar listesinin başında yer alan; best seller.

çoksun, [çok-su-n] *{ağız} zf.* Çok zaman; çoğu kez; çok defa. [DS]

çoksunmak, [çok-su-n-mak چوقسنمق] *dönşl. f. [-ur]* Çok görmek; kendine çok gelmek; *{OsT} (aynı).*

çoktan, [çok-tan] *zf.* Uzun zaman önce.

çoktanbeli, [çok-tan+beri] *{ağız} zf.* Çoktan beri. [DS]

çoktandır, [çok-tan-dır] *zf.* Uzun zaman önceden beri.

çokturmak, [çok-mak > çok-tur-mak] *{eT} gçl. f.* **1.** Bir şeyi suya daldırmak. **2.** (Kuş için) bir şeyin üzerine indirtmek; üzerine saldırtmak. [DLT]

çoku[1], [çek-i > çoku] *{ağız} is.* Kadınların başlarına bağladıkları yemeni; çeki. [DS]

çoku[2], [çok-u] *{ağız} is.* Tarlalardaki taş yığını; çoka. [DS]

çokubarı, [? çokübarı] *(çoku:barı) {eT} is.* Pota yapımında kullanılan toprak; lüleci çamuru.

çokum[1], [çok-mak *(toplanmak)* > çok-um چوقوم] *is.* **1.** *{ağız}* Topluluk. [DS] **2.** *{ağız}* Küçük topluluk. [DS] **3.** *{ağız}* Küme. [DS] **4.** Birlik. **5.** Heyet. **6.** Ortaklaşa toplantı; herfene. **7.** *sf.* Çok şey. **8.** *{eAT}* Toplu olarak bir arada bulunan. **9.** *{ağız} zf.* Gereğinden fazla. [DS] **çokum ekmeği,** *{ağız} Ortaklaşa yemek; tabldot.* [DS]

çokum[2], [çok-mak > çok-um] *{ağız} is.* Ağaç dallarının ayrıldığı kısım. [DS]

çokumaklık, -ğı [çok-u-mak-lık] *{ağız} is.* Toplantı; çokuntu. [DS]

çokuntu, [çok-untu] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çokuntulug, [çok-untu-luk] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çokuntuluk, -ğu [çok-mak *(toplanmak)* > çok-untuluk] *is.* **1.** Topluluk. **2.** Küme. **3.** Birlik. **4.** Ortaklaşa toplantı. **5.** *{ağız}* Toplantı. [DS]

çokur[1], [çok *(yans.)* > çok-ur] *is.* Kaynamayı, fokurdamayı anlatan yansımalı gövde. **çokur çokur,** *{ağız} (Kaynamak eylemi için) fokurtular çıkararak; fokor fokur.* [DS]

çokur[2], [çok-ur] *{eT} sf.* Alaca. [OKD]

çokuramak, [çok *(yans.)* > çok-ur-a-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* Kaynamak. [Gabain]

çokurdamak, [çok *(yans.)* > çok-ur-da-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Pişirmek; kaynatmak. [EUTS]

çokurdum, [çok-mak *(toplanmak)* > çok-ur-dum] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çokurmak, [çok-mak *(toplanmak)* > çok-ur-mak] *gçsz. f. [-ur]* (İnsanlar için) birikmek, toplanmak; çokuşmak.

çokuş, [çok-mak > çok-uş] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çokuşmak, [çok *(yans.)* > çok-uş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ur]* **1.** Çarpışmak. **2.** İtişmek. **3.** Ağız kavgası etmek. [DS]

çokuşmak[2], [çok-mak > çok-uş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Köpekler havlayarak bir yere saldırmak. [DS]

çokuşmak[1], [çok-mak > çok-uş-mak چوقشمق] *{OsT} {ağız} işteş. f. [-ur]* Toplaşmak; üşüşmek; birikmek; kalabalık etmek. [DS]

çokuşturmak, [çok-mak *(toplanmak)* > çok-uş-turmak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* İnsanların toplanmalarını sağlamak; toplatmak. [DS]

çokutmak, [çok-mak *(toplanmak)* > çok-ut-mak] *gçl. f. [-ur]* İnsanların toplanmasını sağlamak.

çokuvermek, [çok-mak+ver-mek] *{ağız} gçsz. b. f. [-ir]* Toplanmak; birikmek; yığılmak. [DS]

çol, [çol / yol] *{eT} is.* Yol. [OKD]

çolak, -ğı [*eT.* çol-mak *(sakatlanmak)* > çol-oḳ / çuluk > çol-ak] *sf.* Bir eli veya kolu olmayan ya da sakat olan. [DLT]

çolaka, [? çolaka] *{ağız} is.* Ebegümeci. [DS]

çolaklık, -ğı [çolak-lık] *is.* Bir el veya kolun olmama ya da sakat olması durumu.

çolan[1], [çol-mak > çol-an] *{ağız} sf.* Çolak. [DS]

çolan[2], [Rum. ciolan] *{ağız} is.* Paça yapılan sığır veya koyun bacağı. [DS]

çolapa, [Far. çūl *(eğri)* + -pā *(ayak)*] *{ağız} sf.* **1.** Sersem. **2.** Dağınık; pejmürde. **3.** Eli işe yakışmayan; beceriksiz. [DS]

çolar[1], [çol-ar ?] *{ağız} is.* Diken. [DS]

çolar[2], [çol-ar ?] *{ağız} is.* Üç dört öküzle çekilen yük. [DS]

çolbaz, [Far. çūl-bāz] *{ağız} sf.* Beceriksiz; sakar. [DS]

çoldurum[1], [çol-durum ?] *{ağız} is.* **1.** Taşlık yer. **2.** Kayalık üzerinde olan ağaçlık yer. **3.** Fundalık. [DS]

çoldurum[2], [çol-durum ?] *{ağız} sf.* Eli işe yakışmayan; beceriksiz. [DS]

çolgamak, [çol-ġa-mak] *{eAT} gçl. f. [-r] [-g(u)-yor]* Sarmak; bohçalamak. [DK]

çolgın, [çol-gın] *{ağız} is.* Rüzgârla beraber serpinti şeklinde yağan yağmur. [DS]

çolgu, [çol-gu] *{ağız} is.* **1.** Dinamitle balık avlarken suyun yüzüne çıkan balıkları toplamak için kullanılan tahta süzgeç. **2.** Harmanda, öküzlerin pisliklerinin samana karışmaması için kuyrukları altına tutulan kap. [DS]

çolıklanmak, [çol-ık-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* (Herhangi bir şey için) bir tarafından alınmak. [DS]

çolke, [Bulg. čúlka] *{ağız} is.* Çorap. [DS]

çolkok, [? çolkok] *{ağız} is.* Pilav. [DS]

çolkuy, [çol-mak > çol-kūy] *{eT} sf.* Çolak; sakat. [DLT]

çollag, [çol-la-(k)] *{ağız} is.* Geniş ve yüksek çağlayan. [DS]

çollak, -ğı [çol-la-k] *{ağız} is.* Yün mekiği. [DS]

çollu, [çor-lu > çollu] *{ağız} sf.* (Kişi için) benzi sararmış; hastalıklı. [DS]

çolmak[1], [çol-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur].* Sakatlanmak. [EUTS]

çolmak[2], [çol-mak] *{eT} is.* Istırap. [Gabain]

çolok, [çol-mak > çol-ok / çol-uk] *{eT} sf.* Çolak; kolsuz.

çolpa, [Far. çūl *(eğri)* + pā *(ayak)* چولپه] *sf.* **1.** Bir ayağı sakat olan. **2.** Eğri ayaklı. **3.** Sol ayağını atarak yürüyen. **4.** *mecaz.* Eli işe yatkın olmayan; bön; beceriksiz; âciz. *{eAT} (aynı)* **5.** (At için) yürümeye sol ayağı ile başlayan.

çolpada, [çolp *(yans.)* > çolp-ad-a] *{eAT} zf.* (Ağır bir cismin suya düşüşü için) "cup" diye ses çıkararak.

çolpak[1], **-ğı** [Far. çūl *(eğri)* + -pā *(ayak)* > çolpa-k] *{ağız} is.* **1.** Eli işe yakışmayan; beceriksiz. **2.** Sersem. **3.** Düşkün. [DS]

çolpak[2], **-ğı** [çolp *(yans.)* > çolp-ak] *{ağız} is.* Hayvan izlerinde küçük çukurlarda birikmiş su. [DS]

çolpalık, -ğı [çolpa-lık لق چولپه] *is.* **1.** Ayağı sakat olma durumu. **2.** Beceriksizlik; acemilik; sünepelik; bönlük. *{OsT} (aynı)*

Çolpan, [Sogd. çolpan / çulpan] *{eT} is. gök b.* Alaca karanlıkta çobanların çıplak gözle bile görebildikleri Venüs takım yıldızının en parlak yıldızı; Akşam Yıldızı; Çoban Yıldızı; Çulpan, Kervankıran; Kervan Yıldızı; Tarık; Venüs; Zühre.

çolpaz, [Far. çūl *(eğri)* + -bāz] *{ağız} sf.* **1.** Beceriksiz. **2.** Dağınık. [DS]

çolpu[1], [çolp-u] *{ağız} is.* Büyük kepçe. [DS]

çolpu[2], [Far. çūl-pā => çolpu] *{ağız} sf.* Eli işe yakışmayan; beceriksiz. [DS]

çoltak, -ğı [? çoltak] *{ağız} is.* Eskimiş; yırtılmış ayakkabı. [DS]

çolug, [çol-uġ] *{eT} sf.* Çolak; sakat. [EUTS]

çoluk[1], **-ğu** [çocuk > ço(l)uk] *{eAT} is.* Çocuk. [DK] 🗗 **çoluk çocuk,** *1. Bütün ev halkı. 2. Gerekli deneyimi kazanamamış olan kişiler. 3. İçinde çocukların da bulunduğu kalabalık. 4. Sözünü geçiremeyecek kadar genç ve toy.*|| **çoluk çocuğa karışmak,** *Evlenip çocukları olmak.*|| **çoluk çocuk elinde kalmak,** *(Bir yerin yönetimi) deneyimsiz ve genç kişilerin eline geçmek.*|| **çoluk çocuk sahibi olmak,** *Evlenip anne veya baba olmak.*|| **çoluk çolpa,** *{eAT} Çoluk çocuk.*|| **çoluk çomak,** *{ağız} 1. Çoluk çocuk. 2. İrili ufaklı kalabalık.* [DS]

çoluk[2], **-ğu** [çol-mak *(sakatlanmak)* > çol-uk] *{eT} sf.* Çolak; sakat. [DLT]

çoluk[3], **-ğu** [çol-uk] *{ağız} is.* Hayvanları bağlamak için boyunlarına geçirilen "U" şeklindeki ağaç. [DS]

çoluk[4], **-ğu** [çol-uk ?] *{ağız} is.* **1.** Bıldırcın. **2.** Hindi.[DS]

çolun, [cor *(yans.)* > *cor-mak > cor-um *(balık akını)* / çol-un ?] *{ağız} is.* Ağ kepçe. [DS]

çoluş, [Erme. ç'oroc'k => çoluş] *{ağız} is.* Kağnıdaki bir çift öküze yardımcı olarak koşulan ikinci çift öküz. [DS]

çom[1], [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çom-cu, çom-ça, çom-çu-la-mak*

çom[2], [çom چوم] *sf.* **1.** Toplanmış; topuz yapılmış. **2.** Top hâlinde. **3.** *{ağız}* Küme; topluluk. [DS] **4.** *{ağız}* Yumru. [DS] **5.** *{ağız} is.* Toplantı. [DS] **6.** *{ağız}* Ot veya çalı yığını. [DS] **7.** *{ağız}* Kesilen ağaçtan geri kalan gövde. [DS] **8.** *{ağız}* Ağaç dalları budandıktan sonra gövdede oluşan yumrular; budak. [DS] **9.** *{ağız}* Ağaçtan meyve düşürmek için yapılmış çubuk. [DS] **10.** *{ağız}* (Bir) tutam. [DS] **11.** *{ağız} zf.* Deste deste; tutam tutam. [DS] 🗗 **çom çam,** *{eAT} Çam kütüğü; tomruk.*|| **çom çom,** *{ağız} Öbek öbek.* [DS]

çom[3], [çam > çom] *{ağız} is.* Çam. [DS]

çom[4], [çom] *{ağız} is.* Cansız hâle gelme. [DS]

çom[5], [çom] *{ağız} is.* Nazarlık. [DS]

çom[6], [çom] *{ağız} is.* Ceviz büyüklüğünde taş. [DS]

çoma[1], [çom-a] *{ağız} sf.* **1.** Toparlak; yuvarlak. **2.** Yumru. [DS]

çoma[2], [çom-a] *{ağız} is.* **1.** Lor peyniri. **2.** Bekletilen sütten yayıkla çıkarılan yağ. [DS]

çoma[3], [çom-a] *{ağız} is.* Ağız tarafı tamamen kırılmış testi. [DS]

çoma[4], [çom-a] *{ağız} is.* Yetim; öksüz. [DS]

çomaca, [çoma-ca] *{ağız} is.* Dövenin oku ile boyunduruğu birbirine bağlayan çivi şeklindeki aygıt. [DS]

çomaç, [çom+aş] *{ağız} is.* Yufka ekmeği içine peynir, kıyma konularak yapılan küçük dürüm. [DS]

çomaça, [çoma-ca] *{ağız} is.* → çomaca. [DS]

çomağ, [Erme. ts'maḫ] *{ağız} is. bot.* Ak çöpleme, *(Veratrum album).* [DS]

çomah[1], [çomak] *{ağız} is.* Çomak; sopa. [DS]

çomah[2], [çom+aş > çomah] *{ağız} is.* → çomaç.[DS]

çomah[3], [çom-ak] *{ağız} is.* Küçük kulaklı keçi. [DS]

Çomak, [çomak] *{eT} is.* Müslüman. [DLT][KB] 🗗 **çomak eri,** *{eT} Müslüman olmayan Türklerin Müslümanlara verdiği isim.* [DLT]

çomak[1]**, -ğı** [*eT.* çom-ak / Moğ. çomağ *(ucu topuzlu sopa)* چوماق /] *is.* **1.** Ağacın budaklı yerinden yapılan iri ve yuvarlak başlı, kısa ve az kalınca değnek; asa; kamçı. *{eT} {eAT} (aynı)* [EUTS] [DLT] **2.** *{eAT} {OsT}* Ucu topuzlu değnek; gürz. **3.** Dayak cezası. 🗗 **çomak çekmek,** *Karşısındakine hakaret ve sövme anlamında işaret parmağı ile orta parmak arasına içerden baş parmağı sokup elini yumruk yaparak göstermek.*|| **çomak çomak,** *{ağız} Küme küme.* [DS]|| **çomak sokmak,** *Bir şeyin işleyişine engel olmak; tekerine çomak koymak.*

çomak[2]**, -ğı** [Slav. çuma] *{ağız} is.* Çıban. [DS] 🗗 **çomak çıkası,** *{ağız} "Çıban çıksın" anlamında ilenme sözü.* [DS]

çomak[3]**, -ğı** [çom-uk > çom-ak] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çomak[4]**, -ğı** [çom-ak] *{ağız} is.* Kılçıksız, taneleri içli bir tür buğday. [DS]

çomak[5]**, -ğı** [çom-ak] *{ağız} is.* Sıkıca yumulmuş el; yumruk. [DS]

çomak[6]**, -ğı** [çom-ak] *{ağız} sf.* (Koyun ve keçi için) küçük kulaklı. [DS]

çomak[7]**, -ğı** [çom-ak] *{ağız} sf.* **1.** Kendini beğenen. **2.** Ukala; bilgiç. [DS] 🗗 **çomak çomak,** *{ağız} (Konuşmak için) bilgiçlik taslayarak; ukalaca.* [DS]

çomak[8]**, -ğı** [çom-ak] *{ağız} is.* Yığın; öbek. [DS]

çomakdar, [çomak + Far. -dār] *is.* Memluklarda, törenlerde hükümdarların sağ yanında yürüyen ve ellerinde çomak taşıyan köle.

çomaklama, [çomak-la-ma] *is.* Sopa ile vurma, dövmek işi.

çomaklamak, [çomak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çomak ile dövmek, vurmak. **2.** Atmak; fırlatmak.

çomalamak[1], [çoma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Elbisenin kirli yerini el ile örtmek. [DS]

çomalamak[2], [çoma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir şeyi atmak. [DS]

çomar[1], [çom *(top, topuz)* > çom-ar / Moğ. çomar *(köpek)* چومار] *is.* **1.** İri cins av ve çoban köpeği. **2.** Boynuzsuz koyun. *{OsT} (aynı)* **3.** *{ağız}* Büyük lokma. [DS] **4.** *{ağız}* Kuyruğu kısa ya da sonradan kesilmiş at, eşek ve katır. [DS]

çomar[2], [çom-ur / çom-ar] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çomar[3], [çom-ar] *{ağız} is.* **1.** Yara üstündeki kabuk. **2.** Bir ağacın büyümeyip de mantar bağlamış dalı. [DS]

çomar[4], [çom-ar] *is.* **1.** *argo.* İhtiyar çapkın. **2.** *argo.* Fedai; koruyucu; bodigard.

çomar[5], [çom-ar] *{ağız} is.* **1.** Büyük lokma. **2.** Yufka ekmeğinin içine peynir veya kıyma konularak yapılmış dürüm. [DS]

çomar[6], [çom-ar] *{ağız} is.* Burun. [DS]

çomarak, -ğı [çomar-ak] *{ağız} is.* Çoban yanaşması. [DS]

çomarlık, -ğı [çomar-lık] *{ağız} is.* Çobanaldatan kuşu. [DS]

çomarma, [çom *(küme)* > çom-ar-ma] *{ağız} is.* **1.** Büzülme, der top olma hâli ve eylemi. **2.** Yufka ekmeği dürümü. [DS]

çomarmak[1], [çom *(küme)* > çom-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Büzülmek, der top olmak. [DS]

çomarmak[2], [çom-ar-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Hakaret için kullanılır) büyüklük taslamak; kibirlenmek. [DS]

çomaşlamak, [çom-aş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir bütün yufka ekmeğini kat kat dürmek. [DS]

çomaşmak, [çom *(küme)* > çom-aş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Toplaşmak; birikmek; birleşmek. [DS]

çomat, [Ar. cumʿāt *(cemaat)*] *{ağız} is.* Herkesin getirdiği yemeği birleştirip beraber yemek. [DS]

çomata, [Ar. cumʿāt] *{ağız} is.* → çomat. [DS]

çombah, [çomak > çombaḫ] *{ağız} is.* Ucu topuzlu sopa. [DS]

çombala, [çomb-al-a] *{ağız} is.* Bir kâğıt oyunu. [DS]

çombalak, -ğı [çomb-al-ak] *{ağız} is.* Konuşkan. [DS]

çombaz, [çomb-az] *{ağız} is.* Yalnız tepede bırakılan bir tutam saç; perçem. [DS]

çomber, [Far. çenber] *{ağız} is.* Baş örtüsü; yemeni. [DS]

çomburmak, [çomb *(yans.)* > çomb-ur-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Suya girmek. **2.** Su birikintisi olan çukura düşmek.

çomcu, [çom-ça / çöm-çe] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çomça, [çom *(yans.)* > çom-ça چمچه / چومچه] *{ağız} is.* **1.** Büyük ağaç kaşık; kepçe. *{eAT} (aynı)* **2.** Kırda su içmek için çamdan oyulmuş su kabı; çömçe. **3.** Sarımsak havanı. [DS] 🗗 **çomça balık,** *{ağız} Avakları çıkmamış kurbağa yavrusu.* [DS]

çomçak, -ğı [çom-çak] *{ağız} is.* Susak; çömçe. [DS]

çomçe[1], [çöm-çe] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çomçe[2], [çom-ça] *{ağız} is.* Küçük kazık. [DS]

çomçom, [çom+çom] *{ağız} is.* Kurbağa yavrusu. [DS]

çomçu, [çom-çu] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çomçulamak, [çom-çu *(kepçe)* > çomçu-la-mak]

{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor] Yufkayı kıvırarak küçük bir kürek yapıp yoğurt vb. yiyeceklere daldırmak; küreklemek; kepçelemek. [DS]

çomçur, [çom+çur] *{ağız} is.* Oluk. [DS]

çomguk, [çom-guk] *{eT} is. zool.* Ayağı ve başı kızıl, kanadında beyaz tüyler bulunan karga, *(Podiceps minor).*

çomılı, [çomī-lī / çomığlī] *(çomı:lı:) {eT} sf.* Sersem; bitkin. 🗗 **çumılı bolmak,** *Güneşten göz kararmak.* [DLT]

çomınmak, [çom *(yans.)* > çom-ın-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* (Suya) dalmak. [Gabain] [EUTS]

çomka, [çom-ka] *{ağız} is.* Gaga. [DS]

çomlamak, [çom-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Biriktirmek; yığmak; toplamak. [DS]

çomlanmak, [çom-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Biriktirilmek; yığılmak; toplanmak. [DS]

çomlu, [çom-lu] *{ağız} is.* (Tahta, kereste vb. için) budaklı. [DS]

çommak[1], [çom *(yans.)* > çom-mak / çöm-mek] *{eT} gçsz. f. [-ar]* **1.** Suya vb. şeye batmak; dalmak. [Gabain] [EUTS] [İKPÖy.] **2.** Suda yüzmek; suya dalarak yıkanmak.

çommak[2], [çom-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Ateşin karşısında toplanarak oturmak. **2.** *{ağız}* Çömelmek. [DS]

çomp, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çomp-a-k*

çompak, -ğı [çomp *(yans.)* > çomp-ak] *{ağız} is.* Yayık kolu. [DS]

çompalamak, [çon -la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Su, ayran, süt vb. için) bir kap içinde çalkalamak. [DS]

çompalanmak, [çomp *(yans.)* > çomp-a-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Kap içindeki sıvılar için) çalkalanmak. [DS]

çomra, [çom-ra] *{ağız} sf.* **1.** (Ağaç için) bodur kalmış. **2.** Maki. [DS]

çomruh, [çom-(u)r-uk > çomruḫ] *{ağız} is.* **1.** Tomruk. **2.** Kullanıla kullanıla eskimiş, yalnız sapı kalmış süpürge. [DS]

çomruk[1], **-ğu** [çoın(u)r-uk > çomruk چمرق] *{ağız} is.* **1.** Tomruk. *{eAT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Ağaç gövdesindeki yumru. [DS] **3.** Kurumaya yüz tutmuş bağ kütüğü. [DS]

çomruk[2], **-ğu** [çom-(u)r-uk] *{eAT} {ağız} is.* Güdükleşmiş süpürge. [DS]

çomruk[3], **-ğu** [çoın-(u)r-uk] *{ağız} sf.* Sağır. [DS]

çomruk[4], **-ğu** [çom-(u)r-uk] *{ağız} is.* Diken ve diken gibi şeyler. [DS]

çomrumak, [çom *(yans.)* > çoın-(u)r-u-mak > çomru-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Bir ağacı dibinden kesmek. [DS]

çomruşmak, [çom-mak > çom-(u)r-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birlikte suya dalmak.

çomşak, -ğı [çom-(u)ş-ak] *{ağız} is.* Yerden çıkan ağaç veya ot kökü. [DS]

çomtuk, -ğu [çom(u)t-uk] *{ağız} is.* Çok dallandırılmış asma. [DS]

çomturmak, [çom *(yans.)* > çom-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Suyun derinliklerine batırmak; daldırmak.

çomu, [çom-u] *{ağız} is.* Küçük kulaklı keçi, koyun. [DS]

çomuk[1], [çom-uk / çom-guk] *{eT}* → çomguk.

çomuk[2], [çom-u-k] *{ağız} is.* **1.** Küçük kulaklı koyun. **2.** Boynuzsuz koyun. [DS]

çomuk[3], **-ğu** [çom-uk] *{ağız} sf.* Bodur; bacaksız; kısa boylu. [DS]

çomul, [çom-ul] *{ağız} is.* Küçük kulaklı keçi veya koyun. [DS]

çomuluk, -ğu [çom-ul-uk] *{ağız} sf.* Yığın; yığılı; kümeli. [DS]

çomura, [çom-ur-mak > çom-ur-a] *{ağız} is.* Ağaçları kesmek için kullanılan büyük testere. [DS]

çomurmak[1], [çom-mak *(batmak)* > çom-ur-mak / çöm-ür-mek] *gçl. f. [-ur]* Suya batırmak; suya gömmek; [EUTS] [Gabain] [İKPÖy.]

çomurmak[2], [çom > çom-ur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* (Ağaç için) dibinden kesmek. [DS]

çomurmuş, [çom-mak *(batmak)* > çom-ur-muş] *{eT} is.* Sulu şeyleri almaya yarar kepçe. [EUTS] [Gabain]

çomurtmak, [çom-ur-t-mak] *gçl. f. [-ur]* **1.** Bir ağacın dallarını keserek tomruk hâline getirmek; yelemek. **2.** Bir adamın çoluğunu çocuğunu öldürerek tek başına bırakmak.

çomuşluk, [çom-mak *(batmak)* > çom-uş-luk] *{eT} is.* **1.** Yıkanma yeri. **2.** Ayakyolu; aptesane. [DLT]

çomuşmak, [çom-mak *(batmak)* > çom-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birlikte suya dalmak; suya dalmakta yarış etmek.

çon[1], [çon] *{ağız} is.* Kalça; but. [DS] 🗗 **çon yarması,** *{ağız} Sığırların hastalıktan karınlarının şişmesi.* [DS]

çon[2], [çon] *{ağız} is.* Yanması güç ve budaklı kütük. [DS]

çon[3], [çon] *{ağız} is.* **1.** Ağaç uru. **2.** Dalsız budaksız ağaç gövdesi. **3.** Yarması güç ağaç kütüğü. **4.** Odun kütüğünde dalların birleşim yeri. [DS] 🗗 **çon yarması,** *{ağız} İri yarı, kaba saba adam.* [DS]

çon[4], [çon] *{ağız} is.* Yaranın üzerindeki kalın kabuk. [DS]

çon[5], [çon] *{ağız} sf.* Eli kolu sakat. [DS]

çon[6], [çon] *{ağız} is.* **1.** Sığırların sırtında olan bir hastalık. **2.** Hayvan vücudunda olan yumru; ur. **3.** Bir tür at ve eşek hastalığı. **4.** Hayvanlarda soğuk yüzünden oluşan bir hastalık; öküz zatürriesi. [DS]

çona[1], [çon-a] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çona[2], [çon-a] *{ağız} is.* Kalça; but. [DS]

çona[3], [çon-a] *{ağız} is.* Buzağının büyüğü; dana. [DS]

çona[4], [çon-a] *{ağız} is.* Beceriksiz. [DS]

çonata, [Far. çülapā] *{ağız} is.* Eli ayağı tutmayan; kötürüm. [DS]

çonay, [çona > çonay] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çonça, [çon-ça] *{ağız} is.* Sarımsak. [DS]

çonçom, [çom+çom > çonçom] *{ağız} zf.* Öbek öbek. [DS]

çonduk, -ğu [çom *(yans.)* > çom-(u)t-uk > çonduk] *{ağız} is.* **1.** Telleri dökülmüş süpürge. **2.** *sf.* Çopur. [DS]

çondul, [çom *(yans.)* > çom-du > çondul] *{ağız} sf.* (Kişi için) bacakları kısa olan. [DS]

çondur, [*eT.* *çand-mak *(caymak)* [Clauson] > çand-ır > çondur] *{ağız} sf.* **1.** Cılız. **2.** İyi nesilden olduğu hâlde sonradan melezleşen; çandır. [DS]

çong[1], [çoñ] *(çoñ) {eT} is.* Sol. [EUTS]

çong[2], [çoñ] *(çoñ) {eT} sf.* **1.** İri. **2.** (Et için) iri doğranmış.

çongalak, -ğı [çong-ala-k] *{ağız} is.* Sobaya girecek büyüklükte meşe kütüğü. [DS]

çongallı, [çong-al-lı] *{ağız} sf.* Dallı budaklı ağaç veya odun. [DS]

çongaşmak, [çok-uş-mak > çong-aş-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Yığılışmak; toplaşmak; çokuşmak. [DS]

çongaz, [çong-az] *{ağız} is.* Dallı budaklı ağaç; odun. [DS]

çonglaşmak, [çoñ-laş-mak] *(çoñlaşmak) {ağız} dönşl. f. [-ır]* Birikmek; toplanmak; yığılmak; çokuşmak. [DS]

çongu, [çong-u] *{ağız} is.* Geçit yeri. [DS]

çongurdeş, [çong-ur+deş ?] *{ağız} is.* Ağaca asılan salıncak; kolan salıncağı. [DS]

çongül, [çong-ül] *{ağız} is.* Küçük su birikintisi; gölcük. [DS]

çonk, [çong] *is.* Tibetlilerin pirinçten yaptıkları bir tür içki.

çonmak[1], [çon-mak] *{eAT} {ağız} dönşl. f. [-ar]* **(I-sınmak için)** çömelmek; çökmek; dizlerini dikerek oturmak. [DS]

çonmak[2], [çon-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ar]* Toplanmak; birikmek; yığılmak; çokuşmak. [DS]

çonmak[3], [çon-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Kakmak; vurmak. [DS]

çonoş, [Yun. tranos] *{ağız} is.* Mezarlıkta sandukanın üzerine konan ağaçlar; mezar tahtası. [DS]

çonraz, [çong-az > çonraz] *{ağız} sf.* **1.** Büyüyemeyen. **2.** *is.* Dallı budaklı ağaç kütüğü.[DS]

çonşurmak, [çon(u)ş-ur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Herhangi bir şeyin parçalarını üst üste yığmak. [DS]

çont, [çont] *{ağız} is.* Felç; inme. [DS]

çontar, [çont-ar] *{ağız} is.* **1.** Çolak adam. **2.** Hurda. [DS]

çontmak, [*çot-mak > çont-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Ağaç dallarını kesmek. [DS]

çontu[1], [çont-u] *{ağız} is.* **1.** Kuzu çobanı. **2.** Çoban yamağı. [DS]

çontu[2], [çont-u] *{ağız} sf.* Kemikleri çıkmış; kuru. [DS]

çontu[3], [çont-u] *{ağız} is.* Çocukların oyunda kullandıkları değnek; çomak. [DS]

çontuk, -ğu [çont-uk] *{ağız} is.* Kör bir aygıtla kesilen ağaç parçası. [DS]

çontur, [çont-ur] *{ağız} sf.* **1.** Pürüzlü **2.** Eğri büğrü; kambur. [DS]

çonu, [çon-u] *{ağız} is.* **1.** But; kalça; havsala kemiği. **2.** Hayvan sağrısı. [DS]

çonur[1], [çöğ-ür > çonur] *{ağız} is.* Ağaç dalları üzerinde bulunan uzunca diken; çöğür. [DS]

çonur[2], [çöğür] *{ağız} is.* Dut ağacından yapılmış tek parçalı üç telli saz; çöğür. [DS]

çonuşmak, [çok-uş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ur]* Çokuşmak. [DS]

çook, [çook] *{eT} ünl.* Amin.

çop, [Far. çüp چوپ] *is.* **1.** *{ağız}* Ucu topuzlu değnek. [DS] **2.** *{OsT}* Kalın sopa.

çopar, [Çing. şopar > çopar] *{ağız} sf.* Haşarı; yaramaz. [DS]

çoplak[1], **-ğı** [çop-la-k] *{ağız} is.* İki tepe arasındaki dar ve çukur olan yer. [DS]

çoplak[2], **-ğı** [çop-la-k] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılmış su kabı. [DS]

çoplan, [çop-la-n] *{ağız} is.* **1.** Su birikintisi. **2.** Girdap. **3.** İki tepe arasındaki dar ve çukur yer. [DS]

çopmak, [çap-mak > çop-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Eğri büğrü koşmak. [DS]

çopra[1], [Yun. tsipura] *{ağız} is.* **1.** Balık kılçığı. **2.** Sık çalılık veya sazlık. [DS] **çopra balığı,** *zool. Uzun gövdeli, ağzının kenarları bıyıklı bir tatlı su balığı, (Cobitis).*

çopra[2], [çubra > çop-rā] *{eT} is.* Eski elbise. [DLT]

çopra[3], [Ar. şūrba چوپره] *{eAT} is.* Çorba.

çopuk, -ğu [çop-uk ?] *{ağız} is.* Yemiş sepeti. [DS]

çopul, [çop *(yans.)* > çop-ul] *is.* **1.** Bostan sulamak için yağmur suyu biriktirilen çukur. **2.** *{ağız}* Su biriken yer. [DS]

çopur[1], [*eT.* çöpür *(keçi kılı)* > çop-ur] *{ağız}* Yün temizlendikten sonra geriye kalan kısım. [DS]

çopur, [Moğ. çoğur > çopur] *sf.* Yüzünde çiçek hastalığı izleri bulunan.

çopur[2], [çopur] *{ağız} is.* Ekşili et yemeği. [DS]

çopur[3], [çop-ur چوپر] *is.* **1.** Bir çeşit dağ sığırı; sığın. *{OsT} aym).* **2.** Benekli antilop.

çopurina, [Lât. chrysophrys aurata] *(çopuri'na) is. zool.* İzmaritgillerden Akdeniz'de yaygın küçük, yaldızlı pulcuklarla kaplı, ön dişleri sivri, arka diş-

leri küt, eti lezzetli makbul bir balık, *(Chrysophrys aurata).*

çopurlaşma, [çopur-la-ş-ma] *is.* Çopur duruma gelmek işi.

çopurlaşmak, [çopur-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çopur duruma gelmek; çopur hâl almak.

çopurlaştırma, [çopur-la-ş-tır-ma] *is.* Çopur duruma getirmek işi.

çopurlaştırmak, [çopur-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çopur duruma getirmek.

çopurli, [çopur-lu] *{ağız} is.* Vücudunda çok miktarda kıl bulunan insan. [DS]

çopurluk, -ğu [çopur-luk] *is.* Çopur olma durumu.

çor[1], [çōr] *(ço:r) {eT} is.* Cinsel organı bitişik olan kadın. [DS]

çor[2], [çor / çur] *{eT} is.* Yüksek bir unvan ve rütbe. [EUTS] [Gabain] [Tekin] [ETY] 🗗 **çor çocuk,** *{ağız} 1. Çoluk çocuk. 2. Çocuk gibi davranan.* [DS]|| **çor çoluk,** *{ağız} Çoluk çocuk.* [DS]

çor[3], [çor] *{eT} is.* Eski Türk inancına göre insan bedeninin dışında fakat insanla beraber bulunan ve insanın hasta olmasına sebep olan bir tür kötü ruh; cin.

çor[4], [Erme. ç'or] *{ağız} is.* **1.** Hastalık; dert; keder. **2.** Sığır vebası. **3.** Ağaçlarda görülen bir hastalık. **4.** İspanyol nezlesi. **5.** Bir çeşit üzüm hastalığı. [DS] 🗗 **çor getirmek,** *{ağız} (Ağaç için) kurumasına sebep olan urlar oluşmak.* [DS]|| **çor tutmak,** *{ağız} Nezle olmak.* [DS]|| **çoru dutmak** (tutmak), *{ağız} Delirmek.* [DS]|| **çoru tutmak,** *{ağız} Sarası tutmak.* [DS]

çor[5], [Far. şōr] *{ağız} is.* **1.** Tuz. **2.** Tuzlu toprak; kısır, verimsiz toprak; mahsul vermeyen toprak. **3.** Kötü ahlak sahibi. **4.** Yayık yapmakta kullanılan derinin tüylerinin dökülmesi için içine yatırıldığı çok tuzlu yoğurt. **5.** Sıcaktan hastalanan hayvanlara içirilen yoğurt, su, sirke ve sarımsak karışımı. **6.** *sf.* Çok tuzlu. **7.** Zehir gibi; çok acı. [DS]

çor[6], [çor] *{ağız} is.* Sarılgan bitki. [DLT]

çor[7], [çor] *{ağız} is.* **1.** Konuşma; söz. **2.** Kötü söz; küfür, acı konuşma. [DS]

çor[8], [çor] *{ağız} sf.* (Kişi için) kötü huylu. [DS]

çor[9], [çor] *{ağız} is.* Merak; heves. [DS]

çor[10], [çor] *{ağız} is.* Ölü evine giden yemek. [DS]

çor[11], [çor] *{ağız} is.* Ağzın eğriliği. [DS]

çor[12], [çor] *{ağız} is.* **1.** Çam kabuğu. **2.** Yulaf sapı. [DS] 🗗 **çor çöp,** *{ağız} Küçük çöp; kırıntı.* [DS]

çora[1], [Far. şūra] *{ağız} is.* **1.** Tuz. **2.** Çamaşır yıkamakta kullanılan bir tür toprak. [DS]

çora[2], [Far. şūrba => çora] *{ağız}* is. **1.** Çorba. **2.** Her türlü yemek. [DS]

Çorabaş, [çor-a+baş] *is.* Eski Türk inancında yer alan, doksan koyun derisinden kürkü, seksen koyun derisinden börkü olduğuna inanılan kötü ruhlardan birisi.

çorağlan, [çorak-lan] *{ağız} is.* Çorak yer. [DS]

çorah, [çorak] *{ağız} sf.* Tuzlu. [DS]

çorak, -ğı [Far. şōr *(tuz)* > Ar. şūrac] *sf.* **1.** (Toprak için) verimsiz, bitki yetişmeyen. **2.** (Su için) acı, içilmez. **3.** *is.* Acı su; tuzlu su. **4.** Bir tür killi toprak. **5.** Toprağın üzerinde birikmiş bulunan potaslı tuz. **6.** Bitkilere elverişli olmayan toprak. **7.** *{eT} is.* Susuz ve tuzlu yer; çorak yer; çöl. [Tekin] [ETY] **8.** *{ağız}* Toprak damlara çekilen su geçirmez tuzlu çamur veya toprak. [DS]

çorakçılık, -ğı [çorak-çı-lık] *{ağız} is.* Topraktan kaynatıp süzme yolu ile güherçile çıkarma işi. [DS]

çoraklanmak, [çor-ak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Göz için) çapaklanmak. [DS]

çoraklaşma, [çorak-la-ş-ma] *is.* Çorak hâle gelme işi.

çoraklaşmak, [çorak-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çorak hâle gelmek.

çoraklaştırma, [çorak-la-ş-tır-ma] *is.* Çorak hâle getirmek işi.

çoraklaştırmak, [çorak-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çorak hâle getirmek.

çoraklık, -ğı [çorak-lık] *is.* Çorak olma durumu.

çoral[1], [çor-al] *{ağız} is.* **1.** Yabani zeytin ağacı. **2.** Bodur ağaç. **3.** Ahlat dikeni. [DS]

çoral[2], [çor-al] *{ağız} is.* Birbirine bitişik ve bir arada çıkmış şeyler. [DS]

çoral[3], [çor-al] *{ağız} is.* Çopur. [DS]

çoralamak[1], [çora-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yaptığı suçu başkasına yüklemek. [DS]

çoralamak[2], [çora-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ezip büzmek; harap etmek. [DS]

çoralanmak, [çora-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Fidan için) kökünden filiz vermek. [DS]

çorallamak, [çoral-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Ağaç için) üst dalları kurumak. [DS]

çorallanmak, [çoral-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* (Ağaç için) etrafına dal salıp bodur kalmak. [DS]

çorallı, [çoral-lı] *{ağız} sf.* **1.** (Ağaç için) dallı budaklı. **2.** *mecaz.* karışık; dolaşık. [DS]

çoramık[1], **-ğı** [çor-a-mık] *{ağız} is.* Deveci yamağı; çoban yamağı. [DS]

çoramık[2], **-ğı** [çor-a-mık] *{ağız} is.* Göçden, hastalık dolayısı ile akan su. [DS]

çoran, [çor-an] *{ağız} is.* Tuzlu toprak; çorak. [DS]

çorana, [Erme. c'oroc'k ? > çoran-a] *{ağız} is.* Üç dört öküzle çekilen yük. [DS]

çorap, -bı [Ar. cūrab / Far. gūrāb] *is.* Ayağa giyilen örme giyecek. 🗗 **çorabı kaçmak,** *(Çorabın tellerinden biri ve birkaçı) uzunlamasına kopmak, seyrelmek.*|| **çorap bağı,** *Uzun çorapların düşmemesi için bacağa takılan bağ.*|| **çorap çivisi,** *{ağız} Çorap şişi.* [DS]|| **çorap örmek,** *1. Elde şişlerle çorap üretmek. 2. mecaz. Birine kötülük etmek; başına iş*

açmak.|| **çorap söküğü gibi,** *Olayların birbirine bağlı ve dizili olarak gitmesi durumu.* || **çorap şişi,** *Çorap örmeye mahsus ince kısa şiş.*

çorapçı, [çorap-çı] *is.* **1.** Çorap imal eden veya satan kimse. **2.** Çorap satılan dükkân.

çorapçılık, -ğı [çorap-çı-lık] *is.* Çorap imal etme ve satma işi.

çoraplı, [çorap-lı] *sf.* Çorabı olan veya çorabını giymiş bulunan.

çorapsız, [çorap-sız] *sf.* Çorabı olmayan veya çorabını giymemiş olan.

çorar, [çor-a-r] *{ağız} is.* Kesilmiş ağacın kökünden çıkan filiz. [DS]

çoraş[1], [çor-a-ş / çora+iş] *{ağız} is.* Baştan savma yapılan iş; gelişigüzel iş. [DS]

çoraş[2], [çor-aş] *{ağız} is.* Nemden çürüme. [DS]

çoraş[3], [Erme. c'oroc'k] *{ağız} is.* **1.** Üç çift öküz ile bir pulluk takımına verilen ad. **2.** Kağnı ve arabalarda bir çift öküzün önüne koşulan ikinci çift öküz. [DS]

çoratan, [çor-t-an / çora-t-an] *{ağız} is.* Pınar veya damdan su akıtan teneke vb. oluk. [DS]

çoraybe, [Rom. çoraibe] *is. argo.* Sperma; meni; döl.

çoraz, [çor-az] *{ağız} is.* Ağaç uru. ☞ **çoraz bağlamak,** *{ağız} (Sebze ve meyve dalları için) ur oluşmak.* [DS]

çorazlamak, [çor-az-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Binaları kireç ve çamurla sıvamak. [DS]

çorba[1], [Ar. şürbā *(kaynamış et suyu)*] *is.* Değişik malzemelerden yapılan, sıcak olarak içilen sulu yiyecek. ☞ **çorba ayağı,** *{ağız} Madenî çorba tası.* [DS]|| **çorba çöpleyen,** *{ağız} Ev işlerinde sık sık hanımların işlerine karışan erkek.* [DS]|| **çorbada tuzu bulunmak,** *Bir işte az da olsa katkısı bulunmak.* || **çorba etmek,** *Bir şeyi karıştırmak; becerememek.* || **çorba gibi,** *1. (Yemek için) suyu aşırı fazla. 2. (İş, durum, nesne vb. için) karmakarışık; içinden çıkılamaz durumda.* || **çorba içmeye çağırmak,** *Yemeğe davet etmek.* || **çorba kâsesi,** *Çorba konulan dar fakat derince tabak.* || **çorba kaşığı,** *Yemek kaşığı.* || **çorba olmak,** *Karışmak; içinden çıkılmaz hâl almak.* | **çorba parası,** *Geçimini sağlayacak kazanç.* || **çorba tabağı,** *Çorba konulan dar ve derince tabak.* || **çorbaya dönmek,** *İçinden çıkılamayacak kadar karışmak.*

çorba[2], [Moğ. çurpa] *{eT} is.* Yaban domuzu yavrusu; çurpa. [Nevâyî]

çorbacı, [çorba-cı] *is.* **1.** Çorba pişirip satan kişi veya bu kişinin dükkânı. **2.** Hıristiyan toplumlarının önde gelenlerine verilen isim. **3.** Tayfaların gemi sahipleri için kullandıkları hitap. **4.** *argo.* Patron. **5.** *{ağız}* Tüccar. [DS] **6.** *{ağız}* Ev hanımı; kadın. [DS] **7.** Yeniçeri kuruluşlarında birlik komutanı. ☞ **çorbacı keçesi,** *tar. Yeniçeri ocağı subaylarının başlarına giydikleri, etrafı sırmalı ve ipekle işlenmiş yüksek külah; börk.* || **çorbacı üsküfü,** *tar. Yeniçeri ocağı subayları olan çorbacıların giydiği özel bir başlık; yaya başı keçesi.* || **çorbacı yamağı,** *tar. Küçük rütbeli yeniçeri ocağı subayı.*

çorbacılık, -ğı [çorba-cı-lık] *is.* Çorbacının yaptığı iş ve meslek.

çorbalık, -ğı [çorba-lık] *sf.* **1.** (Yiyecek için) çorba yapmaya uygun. **2.** *is.* İçine çorba konulan kap.

çorçil, [İng. Sir Winston Churchill *(İng. devlet adamı)*] *is.* → çörçil.

çorçünlemek, [çor-çü-n-le-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* İhtiyarlamak. [DS]

çordasız, [çorda-sız] *{ağız} sf.* Zayıf; cılız; çelimsiz. [DS]

çordik, -ği [çör-t-ük] *{ağız} is. bot.* **1.** Tarhana otu; çörtük, *(Echinophora anatolica)* **2.** Bir tür küçük armut. [DS]

çorduk, -ğu [çör-t-ük] *{ağız} is.* Bir tür küçük armut. [DS]

çorez, [çor-az] *{ağız} is.* Küçük kalmış hindi. [DS]

çorhala, [? çorḫala] *{ağız} is. bot.* Pazı. [DS]

çorhatma, [çork-a-t-ma > çorḫatma] *{ağız} is.* Mısır veya buğday haşlaması. [DS]

çoriş, [? çoriş] *{ağız} is.* Düğüne başkanlık eden kimse. [DS]

çork[1], [çork *(yans.)*] *is.* Emme, yutma sırasında ağızda çıkan ses; çorp.

çork[2], [cork / çork] *{ağız} is.* Kuluçka. [DS]

çork[3], [çork] *{ağız} is.* Tortu. [DS]

çorkuz, [çork-uz ?] *{ağız} is.* Bıçak. [DS]

çorlak, -ğı [çor-la-k] *{ağız} is.* Çorak yer. [DS]

çorlama, [çor-la-ma] *{ağız} is.* Derilerin kıllarını temizlemek için yapılan işlem. [DS]

çorlamak[1], [çor-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Hastalık bulmak; bozulmak; kötülemek. **2.** *{ağız} mecaz.* Tükürdüğünü yalamak. [DS]

çorlamak[2], [çor-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Yemek yemek. [DS]

çorlan[1], [çor *(yans.)* > çor-la-n] *{ağız} is.* Küçük su birikintisi. [DS]

çorlan[2], [çor-la-mak > çor-la-n] *{ağız} ünl.* "Zıkkımlan; zıkkım ye" anlamında ilenç sözü. [DS]

çorlan[3], [çor-la-n] *{ağız} is.* Öksürük. [DS]

çorlanmak[1], [çor-la-n-mak] *{ağız} edil. f. [-ır]* Hastalanmak; dertlenmek. [DS]

çorlanmak[2], [çor-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Tuzlanmak.

çorlanmak[3], [çor-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Kıvamına gelmek. [DS]

çorlu[1], [çor-lu چورلی] *{ağız} sf.* **1.** Hastalıklı; dertli; illetli. *{OsT} (aynı)* **2.** Akılsız; deli. **3.** Vücutça tam gelişmemiş, zayıf. **4.** (Kişi için) tuz veya toprak yiyen. **5.** *is.* Kışın uzaması yüzünden aç kalan hayvanların yakalandığı hastalık. [DS]

çorlu[2], [çor-lu] *{ağız} sf.* Tuzlu. 🗗 **çorlu su,** *{ağız} Tuzlu su.* [DS]

çorlu[3], [çor-lu] *{ağız} sf.* (Ağaç için) kurumaya yüz tutmuş; yaşlı. [DS]

çorlu[4], [çor-lu] *{ağız} sf.* (Yer için) kirli; pis; süprüntülü. [DS]

çorlu[5], [çor-lu] *{ağız} is.* El ile toplanamayan meyveleri zedelemeden toplamaya yarayan araç. [DS]

çorma, [çor-ma] *{ağız} is.* Bataklık yer. [DS]

çormak, [çor-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Şımarmak; yüzsüzleşmek. [DS]

çorman, [çor-man] *sf.* Karışık.

çormuk, -ğu [çor-muk] *{ağız} is.* Bir tür ağaç kurdu. [DS]

çormuş, [çor-muş] *sf.* Kendini beğenen.

çornaşmak, [çor-(u)n-a-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Toplanmak. [DS]

çoros, [Erme. ç'oroç'k] *{ağız} is.* → çoroş. [DS]

çoroş, [Erme. ç'oroç'k] *{ağız} is.* Öküz kağnılarında bir çift öküze yardımcı olarak ön tarafa takılan ikinci çift öküz. [DS]

çorpa[1], [? çorpa] *{ağız} is.* Piliçlikten yeni çıkmış horoz. [DS]

çorpa[2], [Far. çülapā => çorpa] *{OsT} is.* Topal.

çorpa[3], [? çorpa] *is.* Domuz yavrusu.

çorpak, [çorp-ak] *is.* **1.** Küçük su birikintisi. **2.** Dağlarda taşlık, çetin ve geçilmesi güç yerler.

çorru, [çor-lu > çorru] *{ağız} sf.* Hileli. [DS]

çort, [Far. çurt *(uyuşukluk)*] *{ağız} sf.* **1.** (Yer için) dikenli ve taşlık. **2.** Kaba; görgüsüz; iş bilmez; uyuşuk. **3.** Bir tür at yürüyüşü; tırıs. [DS]

çortan, [şor / çor *(yans.)* > çor-t-an / Erme. çrortan] *{ağız} is.* Çeşme veya dam oluğu. [DS]

çorten, [çor-t-an] *{ağız} is.* → çortan. [DS]

çorti, [Erme. ç'ort't'u] *{ağız} is.* Lahana turşusu. [DS]

çortik, -ği [? çortik] *{ağız} is.* Kepçeye benzer su tası. [DS]

çortke, [Rus. çotki] *{ağız} is.* Hasap tahtası; toplama yapmayı öğreten alet; mihsap. [DS]

çortmuk, [çot-muk / çort-muk] *{ağız} is.* **1.** Budak. **2.** Kesilen ağacın toprakta kalan kök kısmı. **3.** Toprak altından çıkarılan dallı budaklı ağaç kütüğü. [DS]

çortu[1], [Erme. ç'ort't'u] *{ağız} is.* Turşu. [DS] 🗗 **çortu aşı,** *{ağız} Lahana turşusu ve buğdayla yapılan çorba.* [DS]

çortu[2], [Far. dürdī] *{ağız} is.* Yağ tortusu. [DS]

çortu[3], [çor-t-u] *{ağız} is.* Yabani ardıç ağacı. [DS]

çortuk[1], [çot-uk / çort-uk] *{ağız} is.* Küçük armut. [DS]

çortuk[2], [çor-t-uk] *{ağız} sf.* Ufak tefek. [DS]

çortuk[3], **-ğu** [çört-ük / çort-uk] *{ağız} is.* Çeşme ya da dam suyunu akıtmakta kullanılan oluk. [DS]

çortum, [çor-t-um] *{ağız} is.* Dam veya çeşme oluğu. [DS]

çortun, [çor / şor *(yans.)* > çor-t-un] *{ağız} is.* **1.** Saçak oluğu. **2.** Çağlayan; şelale. [DS]

çortuti, [Erme. ç'ort't'u] *{ağız} is.* → çortutu. [DS]

çortutu, [Erme. ç'ort't'u] *{ağız} is.* Şalgam turşusu. [DS]

çortük, -ğü [çört-ük > çort-uk] *{ağız} is.* Yabani armut; ahlat. [DS]

çorum[1], [çor-um] *{ağız} is.* Sıcak havalı çukur yer. [DS]

çorum[2], [? çorum] *{ağız} is.* Soya fasulyesi. [DS]

çorup, [çor-um > çorup] *{ağız} is.* Toplantı. 🗗 **çorup çakmak,** *{ağız} Toplanıp bir araya gelerek konuşmak.* [DS]

çoruş, [Erme. ç'oroç'k] *{ağız} is.* → çoroş. [DS]

çoruşmak, [buruş-mak / curuş-mak > çor *(hastalık)* > çor-uş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* **1.** Buruşmak; pörsümek. **2.** İhtiyarlamak [DS]

çorutmak, [çor-ut-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Doldurmak; yığmak. [DS]

çoruz, [Yun. tsiros => çoruz] *{ağız} sf.* (Kişi için) ince uzun boylu. [DS]

çoş, [çōş] *(ço:ş) {ağız} ünl.* Yük beygirini durdurmak için kullanılan ünlem. [DS]

çoşa, [koş-a > çoşa] *{ağız} is.* İki kanatlı pamuk kozası. [DS]

çoşak, -ğı [çağ-(ı)ş-ak > çoşak] *{ağız} is.* Kayalık, taşlık yer. [DS]

çoşarmak, [çoş-ar-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Bir şeyi abartarak anlatmak. [DS]

çoşdal, [? çoşdal] *{ağız} sf.* Kılıksız; kıyafeti düzensiz. [DS]

çoşga, [Rus. çoçka => çoşga] *{ağız} is.* → çoşka. [DS]

çoşka, [*eT.* çoçuk *(domuz yavrusu)* > Rus. çoçka > çoşka] *{ağız} is.* **1.** Domuz yavrusu. **2.** Müslümanların, İslam olmayan çocuklara verdiği ad. [DS]

çoşka, [? çoşka] *{ağız} sf.* Deli. [DS]

çoşme, [Far. çeşme => çoşme] *{ağız} is.* Çeşme. [DS]

çoşt, [çoşt] *{ağız} ünl.* Hayvan kovalama ünlemi. [DS]

çoştal, [? çoştal] *sf.* **1.** Çarpık bacaklı. **2.** Savak yürüyüşlü. **3.** *{ağız}* (Kadın için) kırıtarak yürüyen. [DS]

çoştar, [? çoştar] *{ağız} sf.* Her işe burnunu sokan. [DS]

çoştura, [Far. küştere => çoştura] *{ağız} is.* Ağaçları yontup, rendelemeye hazır hâle getirmekte kullanılan araç; arabacı bıçağı. [DS]

çoşur, [? çoşur] *{ağız} is.* Küçük meşelik. [DS]

çoşurmak, [çok-(u)ş-ur-mak > çōşur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** Üst üste koymak; yığmak. **2.** Toplamak. [DS]

çot[1], [çot / çöt] *{ağız} sf.* **1.** Karmakarışık; girift; çok karışık. **2.** Çok sık. [DS]

çot[2], [çot] *{ağız} sf.* **1.** (İnsan için) topal; sakat; çolak; kötürüm. **2.** (Hayvan için) bacağı eğri. **3.** Parmakları kısa ve küt olan. **4.** (Tırnak için) eğri uzayan. **5.**

(Çocuk için) beş yaşına kadar yürüyemeyen. **6.** Bodur; ufak tefek. [DS]

çot[3], [çift > çot] *{ağız} sf.* **1.** Çift. **2.** Ağaç dalının gövdeye bitiştiği yer. **3.** Ağaç dalı ile gövde arasında kalan kısım. [DS] 🗗 **çot başı,** *Yamaçların ayrıldığı yer.*|| **çot gelme,** *{ağız} (Beş taş oyununda) çift gelme.* [DS]

çot[4], [? çot] *{ağız} is.* Keser. [DS]

çot[5], [Rus. sçot *{ağız} is.* Bir bakkal veya tüccarın alacaklarını yazdığı defter; veresiye defteri. [DS]

çota[1], [? çota] *sf.* Eni boyundan geniş olan.

çota[2], [? çota] *{ağız} is.* Keser. [DS]

çotak[1], **-ğı** [çot-ak] *is.* **1.** Ağaç budağı; dalların gövdeye birleştiği yer. **2.** Kökleşmiş üzüm çubuğu. **3.** Kesilmiş ağacın kökünden toprak üstünde kalan kısmı. **4.** Yapraksız ve filizsiz ağaç dalı. **5.** Peynir süzmek için ağaç dallarından yapılmış süzgeç. **6.** İkisi bir arada yetişen meyve yemişi. **7.** Yeni yetişmiş nohudun ütülmüş hâli. **8.** Deremsi yer.

çotak[2], **-ğı** [çot-a-mak > çot-a-k / çol-ak] *{ağız} sf.* Çolak. [DS]

çotamak, [çot-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-t(u)-yor]* Ağaç dallarını gövdeden bir iki cm. kadar yukardan kesmek. [DS]

çotan, [çot-a-mak / çot > çot-an] *{ağız} is.* Dalı ile beraber koparılmış meyve topluluğu. [DS]

çotanak, -ğı, [çot-anak] *{ağız} is.* Üzerinde çatal fındıklar bulunan dal. [DS]

çotara[1], [Yun. tsotra / İt. ciotola] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılma küçük su kabı. [DS]

çotara[2], [çot-a-mak > çot-a-r-a] *{ağız} is.* Çalı çırpıdan yapılmış gölgelik. [DS]

çotgu, [Rus. çotki] *{ağız} is.* Eskiden hesap makinesi yerine kullanılan bir boncuklu aygıt. [DS]

çotira, [İt. tcotira] *(çoti'ra) is. zool.* Dikenli, sert pullu, kısa geniş, siyaha yakın esmer renkli bir balık türü; çütre balığı, *(Balistes capriscus)* .

çotiragiller, [çotra-gil-ler] *is. zool.* Örneği çotira balığı olan kemikli balıklar familyası.

çotku, [Rus. şçotka > Az. çotke] *{ağız} is.* Elbise fırçası. [DS]

çotlak, -ğı [çat-la-k > çot-la-k ?] *is.* Mısır patlağı.

çotmak, [çat-mak > çot-mak] *gçl. f. [-ar]* (Hayvan için) birbirine iple bağlamak.

çotmuk, -ğu [çot-muk] *is.* Ağaç budağı.

çotra, [Yun. tsotra / İt. ciotola / Bulg. çotura چوتره] *{OsT} is.* Ağaçtan yapılmış matara gibi kap.

çotralı, [çot-(u)r-a-lı] *{ağız} sf.* (Kişi için) kavgacı; aksi. [DS]

çotramık, -ğı [çot(u)r-a-mık] *{ağız} is.* Yarılamayan ağaç kütüğü. [DS]

çotruk, -ğu [çot(u)r-uk] *{ağız} sf.* Yüzünde çok fazla çiçek bozuğu olan. [DS]

çottu, [çot-tu] *sf.* Çopur.

çotturuk, -ğu [cöt-tür-ük > çot-tur-uk] *sf.* Kısa boylu; cüce.

çotuğaltı, [çot-uk+alt-ı] *{ağız} is.* Kaba arpa ekmeği. [DS]

çotuk, -ğu [çot-mak > çot-uk چوتوق] *{ağız} is.* **1.** Kesilmiş ağaç gövdesinin topraktan yukarda kalan kısmı. **2.** Asma hevengi; asma kütüğü. *{OsT} (aynı)* [Kamus] **3.** Su bardağı. **4.** Budaklı eğri ağaç. **5.** Şarap stoku. [DS] 🗗 **çotuk altı,** *{ağız} Bir tür çörek.* [DS]

çotul, [çot-mak > çot-ul] *{ağız} is.* **1.** Tepesi kesildiği için büyümeyen ağaç. **2.** Bir ağacın birkaç dala ayrıldığı yer. **3.** Pişirilmiş taze buğday veya nohut. **4.** Yaş veya hafif kurumuş nohudun dallarıyla beraber kurumuşu. **5.** Mısır. **6.** Herhangi bir şeyin dibi. [DS]

çotullamak, [çot-ul-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Bir ağacı büyük dallara ayrıldığı yerden kesmek. [DS]

çotulma, [çot-ul-ma] *{ağız} is.* Taştan yapılma yiyecek ambarı. [DS]

çotum, [çot-um] *{ağız} is.* Kalça. [DS] 🗗 **çotum çotum,** *{ağız} 1. Üst üste. 2. Top top; küme küme.* [DS]

çotur[1], [çot-ur] *sf.* **1.** *{ağız}* Yassı. [DS] **2.** *{eT}* Yassı burunlu. **3.** *{eT}* Kötü huylu. **4.** *{eT} {ağız}* (Kişi için) kısa boylu; ufak yapılı, sağlam ve kuvvetli. [DS] **5.** *{ağız}* Taş oluk. [DS]

çotur[2], [*eT.* çatır *(nişadır)* > çotur] *{ağız} sf.* **1.** Çamaşır kili. **2.** Kibrit. **3.** *sf.* Çorak; alkali. [DS]

çotur[3], [çot-mak > çot-ur] *{ağız} is.* Fundalık. [DS]

çotura, [çot-ur-a] *{ağız} is.* Esenlik, neşe ve sağlık. [DS]

çoturak, -ğı [çot-ur-ak] *{ağız} is.* Ağaç dallarının gövdelerden ayrıldığı yer. [DS]

çoturuk[1], **-ğu** [çot-ur-uk] *is.* **1.** Bağ çubuklarının dibine dikilen dallı budaklı ağaç; herek; diki. **2.** Yayık kolu.

çoturuk[2], **-ğu** [çot-ur-uk] *{ağız} sf.* (İnsan için) dişleri düzgün olmayan. [DS]

çoturum, [çot-ur-um] *{ağız} is.* Hiçbir tarafı genişlemeye elverişli olmayan toprak parçası. [DS]

çoturuz, [çot-ur-uz] *{ağız} is.* Büyüyememiş dal veya ağaç. [DS]

çovaç[1], [çōġ > çoğ-aç > çovaç] *{eT} is.* **1.** Şemsiye; güneşlik; çadır. **2.** Kağan çadırı.

çovaç[2], [*eT.* çōġ > çoğaç > çovaç] *{ağız} is.* **1.** Güneş; gün ışığı. **2.** Güneşli yer. **3.** *sf.* (Yer için) güneş vuran; hiç güneşi eksik olmayan; güneşe karşı olan. **4.** (Hava için) sıkıntılı; sıcak. [DS]

çovaçlanmak, [çovaç-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Güneşlenmek.

çovaşlamak, [çovaş-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Güneşlemek. [DS]

çovaşmak, [çovaç-mak > çovaş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Güneşlemek. [DS]

çov-çov, [İng. chow-chow] *is.* Çin kökenli, aslanınkine benzer başı olan, dili ve diş etleri koyu mavi, tüylü bir köpek türü.

çovdürük, -ğü [çov-dur-uk] *{ağız} sf.* **1.** (İnsan için) yüzeysel düşünceli. **2.** Dikkatsiz; tedbirsiz. [DS]

çoveç, -ci [*eT.* çōg > çoğ-aç] *{ağız} is.* → çoğaç. [DS]

çoveş, [*eT.* çōğ > çoğaç] *{ağız} is.* → çoğaç. [DS]

çoveşlemek, [çoğaç-la-mak > çoveş-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Güneşlemek. [DS]

çoveçlenmek, [çoğaç-la-n-mak > çoveç-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Güneşlenmek. [DS]

çovlı, [Far. çāwlī => çōvlī] *(ço:vlı:) {eT} is.* Tutmaç süzgeci. [DLT]

çovşurmak, [çōğ > çoğ-(u)ş-ur-mak > çovşur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Ateşi tutuşturmak. [DS]

çovür, [çöğür > çovür] *{ağız} is.* Ahlat ağacı. [DS]

çoyğel, [Far. çevgān => çevgel > çoyğel] *{ağız} sf.* Eğri büğrü. [DS]

çoyın, [çōd-ın] *(ço:dhın) {eT} is.* **1.** Saf bakır; bakır. [DLT] **2.** Tunç. 🗗 **çodın esiç,** *Bakır tencere.* [DLT]

çoynak, -ğı [çoy-(u)n-a-k] *is.* Çatal kök.

çoynamak[1], [çoy-(u)n-a-mak] *gçsz. f. [-r] [-n(u)-yor]* İnme inmek; felç olmak.

çoynamak[2], [çoy-(u)n-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(u)-yor]* Çok üşümek. [DS]

çoynaşık, -ğı [çoy-(u)n-a-ş-ık] *sf.* Uyuşuk.

çoynaşmak, [çoy-(u)n-a-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Toplaşmak. [DS]

çoyuş, [çavuş > çoyuş] *{ağız} is.* Çavuş. [DS]

çoyür, [Çağ. çügür] *{ağız} is.* **1.** Ağaç dalları üzerinde bulunan uzun ve sert dikenler; çöğür. **2.** Böyle dikenleri bulunan herhangi bir ağaç. [DS]

çozama, [Yun. sızoma] *{ağız} is.* Çirkef. [DS]

çozulmak, [çoz-ul-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Defolmak. [DS]

çö, [çe / çö *(yans.)*] *is.* Şaşma ve ne söyleyeceğini bilememe durumlarını anlatan kök. [Zülfikar] *çö-çe-le-me*

çöb, [çōb] *(çö:b) {eT} is.* Tortu; çöküntü.

çöbben, [çöp-le-n > çöbben] *{ağız} is. folk.* Bir çocuk oyunu. [DS]

çöbek, -ği [çöb-ek] *{ağız} is.* Kökünden sakız çıkarılan bir ot. [DS]

çöbel, [? çöbel] *{ağız} is.* Köşe; uç. [DS]

çöbik, [çōb-ik] *(çö:bik) {eT} is.* **1.** Çöp; pislik. [EUTS] [Gabain] **2.** Bulanıklık; [EUTS] [Gabain] **3.** Boş şekil. [EUTS] [Gabain]

çöblik, -ği [*eT.* çōb-lik] *{eAT} is.* Çöplük.

çöbre, [Yun. tsipura] *{ağız} is.* Üzüm posası. [DS]

çöcce, [çöc-ce] *{ağız} is.* İnce ve küçük bazlama. [DS]

çöce, [Far. cūce] *{ağız} sf.* Bodur; kısa boylu; cüce. [DS]

çöç, [Çocuk d. çöç] *{ağız} is.* Ekmek. [DS]

çöççü, [çöç-çü] *{ağız} is.* Ekmek. [DS]

çöçe[1], [çöç-e] *{ağız} is.* İnce bazlama. [DS]

çöçe[2], [çöç-e] *{ağız} is.* **1.** Çok gezen kimse. **2.** Yeni yürüyen çocuk. [DS]

çöçe[3], [çöçe] *{ağız} is.* Yün veya kıl ipliği büken, çeviren iğ. [DS]

çöçe[4], [cü+cü > çöçe] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çöçelemek, [çö *(yans.)* > çöçe-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Şaşalamak; apışmak. **2.** Dalgın dalgın, düşünceli düşünceli gezinmek. **3.** İş yapar görünmek; oyalanmak. [DS]

çöçelenmek, [çö *(yans.)* > çöçe-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** İş yapar görünmek; oyalanmak. **2.** Toplanmak; bir araya gelmek. [DS]

çöçeler, [çöçeler] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çöçen, [çöçe-n] *{ağız} sf.* Elinden iş gelmeyen; âciz. [DS]

çöçenlemek, [çöçen-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çok iltifat etmek; yaltaklanmak. [DS]

çöçik, -ği [çö-çik] *{ağız} is.* Eşek. [DS]

çöçö, [çö-çö] *{ağız} is.* Tay durma. 🗗 **çöç yapmak,** *{ağız} Tay durmak.* [DS]

çöçü[1], [çö-çü ?] *{ağız} is.* (Dövülmüş sığır eti ve bulgur karışımına soğan, biber konularak yapılan bir tür köfte. [DS]

çöçü[2], [cüce > çöçü] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çöçün, [çöçü-n] *{ağız} sf.* **1.** Kısa boylu; bodur. **2.** (Kişi için) bitkin; çökmüş. **3.** Sünepe; miskin. **4.** (Kişi için) çok gezen. [DS] 🗗 **çöçün itmek,** *{ağız} Gelişmesine, ilerlemesine engel olmak.* [DS]‖ **çöçün olmak,** *{ağız} Her yandan sıkıştırılmak; arada kalmak.* [DS]

çödü, [çödü] *{ağız} sf.* Beceriksiz. [DS]

çödümek, [çöğ-dür-mek > çödü-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Fışkırtarak işemek. [DS]

çödürmek, [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Fışkırtarak işemek. [DS]

çödürük[1], **-ğü** [çöğ-mek > çöğ-dür-ük] *(çö:dürük) {ağız} is.* Derme çatma ev. [DS]

çödürük[2], **-ğü** [çöğ-dür-ük] *{ağız} is.* Çiş. [DS]

çödürük[3], **-ğü** [çöğ-dür-ük] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çöge, [Far. çühā => çüge / çoğa / çuğa / çöge] *{eT} is.* → çüge.

çögen, [Far. çevgān] *{eT} is.* **1.** Atlı top oyunu; polo. [Nevâyî] **2.** Top oyununda topu çekmekte kullanılan ucu eğri sopa; çevgen. [DLT]

çögençi, [Far. çavgān => çögen-çi] *{eT} is.* Çevgân oyuncusu, ciritçi, atlı top oyuncusu. [Nevâyî]

çöğ, [çöğ] *{ağız} is.* **1.** Zirve. **2.** Kayalık yer. [DS]

çöğdürme, [çöğ-dür-me] *is.* Çöğme işini yaptırma eylemi.

çöğdürmek[1], [çöğ-dür-mek چوكدرمك] *gçl. f. [-ür]* **1.** İleri doğru fışkırtmak. *{OsT} (aynı)* **2.** *{ağız}* Sidiğine yarım daire çizdirecek şekilde ileri doğru fışkırtarak işemek. [DS]

çöğdürmek[2], [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* **1.** Dayanma noktası ortada olan bir kaldıracın bir ucuna basarak diğer ucunu yukarı kaldırmak. **2.** Başını havaya kaldırmak. [DS]

çöğdürük, -ğü [çöğ-dür-ük] *{ağız} is.* Çiş. [DS]

çöğedurmak, [çöğ-e+dur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Yeni yürümeye başlayan çocuk için) birkaç saniye ayakta durmak; tay durmak. [DS]

çöğelek, -ği [çök-el-ek > çöğel-ek] *{ağız} is.* Çökelek. 🗗 **çöğelek pışlak,** *{ağız} Lor; çökelek.* [DS]

çöğelezlenmek, [çöğel-ez-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Kişi için) boynu içeri çöküp, omuzları çıkarak kamburlaşmak. [DS]

çöğelli, [çöğel-li] *{ağız} sf.* Tamir olmayan. [DS]

çöğelmek, [çöğ-el-mek] *{ağız} gçsz. [-ir]* **1.** Otururken bir şeye dikkatlice bakmak için doğrulmak; kafasını kaldırıp bakmak. **2.** *mecaz.* Büyüklenmek; kurumlanmak. **3.** (Yılan için) çöreklenmiş hâlde iken bir şeyin üzerine atılmak üzere başını kaldırıp beline kadar dikelmek. [DS]

çöğeltmek, [çög-el-t-mek چوكلدمك] *{OsT} gçl. f. [-ir] [OsT -ür]* Yukarı kaldırmak.

çöğen[1], [Far. çevgān => çöğen چوگان] *{ağız} is.* **1.** Ucu eğri baston; çevgân. *{eAT} {OsT} (aynı)* **2.** Yüksek dalları eğmek için kullanılan ucu çatallı değnek. **3.** At üzerinde top ve ucu eğri bir sopa ile oynanan bir çeşit cirit oyunu. **4.** Su tenekesi taşımakta kullanılan ucu çengelli sopa. [DS]

çöğen[2], [çöğen] *{ağız} is.* Dibi yuvarlak, döküm pasta tenceresi. [DS]

çöğendeli, [çöğen-de-li] *{ağız} is.* Kabartmalı duvar. [DS]

çöğenek, -ği [çöğen-ek] *{ağız} is.* Ucu eğri baston. [DS]

çöğerten, [çöğ-er-t-en] *{ağız} is.* Su akıtılan teneke veya ağaç oluk. [DS]

çöğertmek, [çök-er-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yaralayacak kadar vurmak; çok acıtmak. [DS]

çöğgen, [Far. çevgān => çöğgen] *{ağız} is.* Ucu eğri baston. [DS]

çöğlem, [çöğ-le-m] *{ağız} is.* Dam saçağı. [DS]

çöğlenmek, [çöğ-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Kişi için) bir yana doğru eğilmek; yamulmak. [DS]

çöğme, [çöğ-me] *is.* **1.** Aşağı doğru alçalarak gitmek eylemi. **2.** *{ağız}* Yıldız kayması. [DS]

çöğmek, [çöğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Aşağı doğru alçalarak ileri gitmek; eğik atışa benzer yol izlemek. **2.** Alçalmak; aşağı inmek. **3.** (Ekinler için) boy vermek; boylanmak. **4.** İşemek. **5.** Birdenbire ileri fırlamak. **6.** Otururken doğrulmak. **7.** (Yılan için) başını kaldırıp ileri atılmaya hazırlanmak. **8.** (Mandalar için) dövüşürken birbirine saldırmak üzere başlarını yukarı kaldırmak. **9.** Atlamak; zıplamak; hoplamak. **10.** (Hayvan için) arka ayakları üzerine kalkmak; şahlanmak. **11.** Çömelmek. **12.** Gururlanmak. [DS] 🗗 **çöğe durmak,** *{ağız}* → çöğedurmak. [DS]

çöğmel, [Far. çevgān => çöğmel] *{ağız} is.* Ucu eğri baston. [DS]

çöğmen[1], [çöğ-men] *{ağız} is.* Çoban evi. [DS] 🗗 **çöğmen çıkçık,** *{ağız} Tahterevalliye benzer iki tarafına binince dönen bir tür çocuk oyuncağı.* [DS]

çöğmen[2], [Far. çevgān => çöğmen] *{ağız} is.* Yüksek dalları veya otları çekmeye yarayan uçu çengelli ağaç. [DS]

çöğmen[3], [çöğ-men] *{ağız} is.* İçinden su akıtılan küçük oluk. [DS]

çöğneşik, -ği [çöğ-(ü)n-eş-ik] *{ağız} sf.* (Organ için) felç gelmiş; felçli; inmeli. [DS]

çöğör, [çöğür] *{ağız} is.* Kesilen buğday ve mısır saplarının toprakta kalan sivri kazıkları. [DS]

çöğneşmek, [çöğ-le-ş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* (El ve ayak için) hafifçe uyuşmak. [DS]

çöğre, [çöğ-(ü)r-e ?] *{ağız} is.* Çitlembik. [DS]

çöğtermek, [çök-(ü)t-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Ayaklar üstüne oturacak şekilde çökmek; çömelmek. [DS]

çöğül, [çöğür > çöğül] *{ağız} is.* **1.** Sert diken. **2.** Yabani iğde dikeni. [DS]

çöğüncek, -ği [çöğ-ün-cek] *{ağız} is.* Dayanma noktası ortada olan kaldıraç; tahterevalli. [DS]

çöğünme, [çöğ-ün-me] *is.* İki taraf için zıt olarak kalkıp inmek işi.

çöğünmek, [çöğ-ün-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ür]* **1.** (Karşılıklı iki uç için) bir taraf kalkarken öbür taraf inmek. **2.** Sallanmak. [DS]

çöğür[1], [çöğ-ür چوكور] *{OsT} {ağız} is.* Kopuza benzer, mızrapla çalınan, kısa saplı bir telli saz. [DS] 🗗 **çöğür şairi,** *Saz şairi.*

çöğür[2], [çöğ-ür] *{ağız} is.* **1.** *{eAT}* Ağaç dikeni. **2.** Dikenli ağaçlar; çalı. *{eAT} (aynı)* **3.** *bot.* Maydanozgillerden dikenli bir bitki. **4.** Ahlat ağacı. **5.** Tohumdan yetişmiş, henüz aşılanmamış fidan. **6.** Buğday ve mısır anızı. [DS]

çöğür[3], [Lat. secuis / Yun. tsekuri] *{ağız} is.* Kazma. [DS]

çöğürcü, [çöğür-cü] *is.* Çöğür yapan veya çalan kimse.

çöğürdük, -ğü [çöğ-ür-d-ük] *{ağız} is.* Dikenli, güzel kokulu, turşu yapmakta kullanılan bir çeşit ot. [DS]

çöğürmek[1], [çöğ-mek > çöğ-ür-mek] *gçl. f. [-ür]* Kaldırmak; yükseltmek.

çöğürmek[2], [çöğ-ür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Korkutmak; titretmek. [DS]

çöğürte, [çöğ-ür-t-e] *{ağız} is.* Su yolu. [DS]

çöğürtlen, [çöğ-mek > çöğ-ür-t-len] *{ağız} is.* Toprak damlı evlerde, damın suyunu akıtmaya yarayan ağaç oluk. [DS]

çöğürtmeç, -ci [çöğ-ür-t-meç / çöğürt-me + ağaç] *{ağız} is.* Gençleştirmek amacıyla tepesi kesilmiş ağaç. [DS]

çöhlemek, [çöh-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Gözle seçmek. [DS]

çöhnemek, [çöh-le-mek > çöhne-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er] [-n(ü)-yor]* Üşümekten elleri büzüşmek. [DS]

çöhne, [? çöhre] *{ağız} is.* Çitlembik. [DS]

çöhür, [çöğ-ür > çöhür] *{ağız} is.* Dikenli ağaç; çöğür. [DS]

çöjmek, [*çōc-mek > çöj-mek / çēj-mek] *{eT} gçl. f. [-er]* Çözmek.

çöjtürmek, [çöj-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Çözdürmek.

çöjülmek, [çöj-mek / çöj-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** (İp için) gevşekken gerilmek. **2.** (İp için) uzamak; sünmek. [DLT]

çök[1], [çök-mek > çök] *{eT} ünl.* **1.** "Çökmek" eylemi emir kipi ikinci teklik kişi. **2.** *is.* Kağanların önünde saygı duruşu. [ETY] 🗗 **çök çök,** *Deveyi ıhtırmak için kullanılan söz.* [DLT]|| **çök etmek,** *{eAT} Çökmek.*|| **çök ettirmek,** *{eAT} Çökertmek; çöktürmek.*|| **çök gızı** (kızı), *{ağız} Oturduğu yerden hiç kalkmak istemeyen kimse.* [DS]|| **çök urmak,** *{eAT} 1. Diz çökmek. 2. Dize gelmek.*

çök[2], [çök] *{eT} ünl.* Tanrıya karşı hitap sözü. [ETY]

çökde, [çüg-de > çök-de] *{eT} is. anat.* → çökdi. [EUTS]

çökdi, [çüg-di > çök-di] *{eT} is. anat.* Kulağın altında "kafa baltası" denilen yer, *(processus mastoideus).* [DLT]

çöke[1], [çök-mek > çök-e] *{eT} is.* **1.** Çömelme; diz çökme. [EUTS] [Gabain] **2.** Kantar ya da terazinin oku. **3.** Balta sapı. **4.** Devenin göğsü.

çöke[2], [Lat. secuis / Erme. çkür / Yun. tsekhouri] *{ağız} is.* Küçük kazma veya kürek. [DS]

çökecik, -ği [çök-e-cik] *{ağız} is.* Kaymakta olan dağ veya toprak. [DS]

çökeğen, [çök-e-gen چوكاكن] *sf.* Her zaman çöken; çok çöken; *{OsT} (aynı).*

çökek[1], **-ği** [çök-ek چوكك] *{ağız} is.* **1.** Bataklık; sazlık. *{OsT} (aynı)* **2.** Çukur yer; çökmüş alan. **3.** Dağ ve tepelerin üzerindeki çukur alan. **4.** Tortu; çöküntü. *{OsT} (aynı)* **5.** Çadır yanında deve çöktürülen yer. **6.** *{eAT}* Çökülerek oturulan yer. **7.** *{OsT}* Tuz ve süt katılmış bir tür yoğurt; çökelek. **8.** Deve gübresi. [DS]

çökek[2], **-ği** [çök-ek] *{ağız} sf.* Yerde sürünen; kötürüm. [DS]

çökel[1], [çök-mek > çök-el / çökül چوكل] *is.* **1.** Taşan bir suyun çekildikten sonra bıraktığı kum, çakıl, mil, çamur. *{OsT} (aynı)* **2.** *jeol.* Tortul. **3.** *kim.* Çökelti.

çökel[2], [çök-el] *{ağız} is.* **1.** Hasta. **2.** Ölüm; yokluk. [DS]

çökel[3], [çök-el] *{ağız} is.* Yahni; tas kebabı. [DS]

çökel[4], [çök-el] *{ağız} is.* Haşhaş, susam gibi yağı çıkarılmış tohumların küspesi. [DS]

çökel[5], [Yun. tzakelin] *{ağız} is.* Üvendirenin ucuna takılmış bulunan sıyırgı. [DS]

çökelek, -ği [çök-mek > çök-elek چكلك / چوكلك] *is.* **1.** Yağsız ayran kestirilerek yapılan bir tür peynir. **2.** Tortu; çöküntü. *{OsT} (aynı)*

çökelez, [çek-el-ez > çök-el-ez] *{ağız} is.* **1.** Sincap. **2.** Sansar. **3.** Erik ve kayısı zamkı. [DS]

çökelge, [çök-el-ge] *{ağız} is.* **1.** Ovalardaki büyük çöküntü alanları. **2.** Milli arazi. **3.** Batak ve çamurlu yer; balçık. [DS]

çökelik, -ği [çök-el-ik] *{ağız} is.* Çökelek. [DS]

çökelme, [çök-el-me] *is.* Ayrışarak dibe çökmek işi.

çökelmek[1], [çök-el-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** (Bir eriyik içindeki tortul maddeler) ayraç yardımı ile dibe çökmek; teressüb etmek. **2.** *{ağız}* Ayaklar üzerine oturmak; çömelmek. [DS]

çökelmek[1], [çek-il-mek ? > çök-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kaçmak; gidivermek; çekilmek. [DS]

çökelti, [çök-el-ti] *is.* Çökelme eylemi sonucunda dibe çöken katı madde birikimi; rüsub.

çökeltme, [çök-el-t-me] *is.* Çökelme işini yaptırma eylemi.

çökeltmek, [çök-el-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Çökelmeye uğratmak; çökelmesini sağlamak.

çökelük, -gü [çök-el-ek] *{ağız} is.* Çökelek. [DS]

çökeren, [çök-er-en] *{ağız} is.* Kırlarda, dağlarda biten bir tür diken. [DS]

çökerilmek, [çök-er-il-mek چوكرلمك] *{OsT} edil. f. [-ir]* Çökertilmek.

çökerme, [çök-er-me] *is.* **1.** Küllü suyun katı maddelerinin dibe çökmesini sağlama işi. **2.** Kestirilmiş ayranın çökmesini sağlama eylemi. **3.** *mecaz.* Yaşlanma; çökme.

çökermek[1], [çök-er-mek چوكرمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çökertmek; çöktürmek; oturtmak; düşürmek; aşağı düşürmek. *{eT} {eAT} {OsT} {ağız} (aynı)* [Yüknekî] [DS] **2.** Küllü suyun katı maddelerinin dibe çökmesini sağlamak. **3.** Kestirilmiş ayranın çökmesini sağlamak.

çökermek[2], [çök-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Yaşlanmak; çökmek. [DS]

çökermek[3], [çök-er-mek] *{ağız} gçl.f. [-ir]* (Deve için) çöktürmek. [DS]

çökertilmek, [çök-er-t-il-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Çökertme eylemi uygulanmak. **2.** Çökertmek eylemine uğramak.

çökertme, [çök-er-t-me] *is.* **1.** Çökme işini yapma eylemi. **2.** Deniz dibine indirilerek balık geldiğinde dört ucundan tutularak kaldırılan balık ağı.

çökertmek, [çök-er-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çökmesine yol açmak; çöktürtmek. *{eT} (aynı)* **2.** (Askerî birlik için) bozmak; yenilgiye uğratmak. ☞ **çökerdi komak,** *Aşağı düşürmek.*

çökeşmek[1]**,** [çök-eş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Cinsel ilişkide bulunmak. [DS]

çökeşmek[2]**,** [çök-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Üşümek. [DS]

çöketmek. [çök-et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çöktürmek; oturtmak. [DS]

çökezmek, [çök-ez-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Fenalık gelmek. [DS]

çökiç, -ci [çök-iç] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çökilek, -ği [çök-el-ek] *{ağız} is.* Çökelek. [DS]

çökitmek, [çök-it-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Çöktürmek. [Gabain] **2.** Diz üzerine çöktürmek; dize getirtmek. [EUTS] [KB]

çökkün, [çök-kün] *sf.* **1.** Çökmüş olan. **2.** Bedenî, fikrî ve ruhi bakımdan gücü azalmış; hâlsiz; perişan. **3.** Canı sıkkın; meyus.

çökkünleşme, [çök-kün-le-ş-me] *is.* Çökkün hâle gelmek işi.

çökkünleşmek, [çök-kün-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Çökkün hâle gelmek.

çökkünlük, -ğü [çök-kün-lük] *is.* Çökkün olma durumu; perişanlık; hâlsizlik.

çöklek, -ği [çöğ-le-k > çök-le-k] *{ağız} is.* Dam ya da çeşmelerde su akıtmakta kullanılan küçük oluk. [DS]

çöklem, [çöğ-le-m > çök-le-m] *{ağız} is.* → çöklek. [DS]

çöklemek, [çök-le-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çökmek. [EUTS]

çökleng, [çöğ-le-ñ] *(çökleñ) {ağız} is.* → çöklek. [DS]

çöklenmek, [çök-le-n-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Abanmak. [DS]

çöklez, [çök-le-z] *{ağız} is.* Hafif çökmüş yer; çöküntü. [DS]

çökme, [çök-me] *is.* **1.** Düzeyden aşağı inmek işi. **2.** *as.* Sol ayağını ileri atarak sağ dizini büküp sağ ayağın üzerine oturma.

çökmek, [*eT.* çök-mek] *gçsz. f. [-er]* **1.** *{eT}* Dizleri üstüne oturmak. [EUTS] **2.** *{eT}* (Tortu için) dibe oturmak; dibe inmek; dipte toplanmak; teressüp etmek. [DLT] **3.** (Yer veya düzey için) aşağı doğru inmek; göçmek. **4.** (Bina ve binanın kısımları için) yıkılmak; göçmek. **5.** *as.* Sol ayağını ileri atarak sağ dizini büküp sağ ayağın üzerine oturmak; çömelmek. **6.** (Yorgun ve hasta için) olduğu yere oturıuvermek; birden oturmak. **7.** Hastalık ve yaşlılık gibi sebeplerle ruh ve beden gücünü yitirmek. **8.** *{ağız}* (Deve, sığır, at, eşek vb. hayvanlar için) bacaklarını katlayarak yere yerleşmek; olduğu yere yatmak. [DS] **9.** (Devlet ve askerî birlik için) gücü kalmamak; yıkılmak; parçalanmak; ortadan kalkmak. **10.** Bir şeyin başına oturmak. **11.** (Sis ve duman için) yeryüzünü kaplamak; yere inmek. **12.** Egemen olmak. **13.** İçine işlemek; yüreğine oturmak; yoğun hâlde birikmek. **14.** (Şakak, yanak, karın vb. için) içine çekilmek. **15.** (Çeşitli duygular için) basmak; içini kaplamak. **16.** Kabaca oturmak; ilişmek.

çökmen, [çök-men] *{ağız} is.* Kazma. [DS]

çöknek, [çök-(ü)n-ek] *{ağız} is.* İki dağ arasındaki çukurca arazi. [DS]

çökölöz, [çek-el-ez] *{ağız} is.* Sincap. [DS]

çöksek, [çuk-se-mek > çök-se-k] *{ağız} sf.* Çökük; alçak. [DS]

çöksü, [çök-sü چکسو] *{eAT} {OsT} is.* Bir şeyin kımıldamasını önlemek amacıyla üzerine konulan ağırlık; baskı; büyük çivi; mıh. [YE]

çökte, [çök-de] *{eT} is.* → çökde. [EUTS]

çöktürme, [çök-tür-me] *is.* Çökmesini sağlama eylemi. ☞ **çöktürme havuzu,** *Pis suyun içindeki katı maddelerin dibe çökmesini sağlamak için özel olarak yapılmış havuz.*

çöktürmek, [çök-tür-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Çökmesine yol açmak. *{eT} (aynı)* **2.** Çökmesini sağlamak; çökertmek. *{eT} (aynı)* **3.** *mecaz.* Mahvetmek, bozmak; yıkmak. **4.** *{eT}* (Maden için) ayırıp çöktürmek. [DLT]

çökü, [çök-i > çök-ü] *{ağız} is.* Baş örtüsü. [DS]

çöküç, -cü [çök-iç > çöküç] *{ağız} is.* Çekiç. [DS]

çöküg, [çök-üg] *{eT} sf.* Dizleri çökük; çökmüş. [EUTS]

çökük[1]**, -ğü** [çök-ük] *{ağız} sf.* **1.** Çökmüş. **2.** Çukurlaşmış; çukur. **3.** İçeri doğru çekilmiş. **4.** *{eAT}* Çukur yer; alçak. [YE] [DS]

çökük[2]**, -ğü** [çök-ük] *{ağız} is.* Tortu. [DS]

çöküklük, -ğü [çök-ük-lük] *is.* **1.** Çökük olma durumu. **2.** Çökük yer.

çökül, [çök-ül چوکل] *{eAT} is.* Taşkın su çekildikten sonra geride bıraktığı çamur; çökel.

çökülce, [çök-ül-ce] *{ağız} is.* Çiğdem. [DS]

çökületeg, -ği [çök-el-ek] *{ağız} is.* Çökelek. [DS]

çöküm, [çök-üm] *is.* Çökme biçimi; inhitat.

çökümek, [çök-ü-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Koşmak. [DS]

çökündür, [Far. çükündür] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çökündürük, -ğü [çök-ün-dür-ük] *{ağız} is.* Tortu. [DS]

çöküntü, [çök-ün-tü] *is.* **1.** Çökme. **2.** Çöken şeyden arta kalan; kalıntı. **3.** Çökme sonucu meydana ge-

len oyuk. **4.** *psikol.* Ruhen yıkılma; depresyon. **5.** Suyun veya bir sıvının dibine çöken şeyler. **6.** *mecaz.* Yüzün gençliğini ve tazeliğini kaybetmesi hâli. **7.** Mahvolma; perişanlık; bozulma.

çökür[1], [çöğ-ür > çökür] *{eT} is.* Ağaç dikeni; çalı; çöğür. [Nevâyî]

çökür[2], [çök-ür ?] *{ağız} is.* Ağacın kesiti. [DS]

çökür[3], [Yun. tsekuri] *{ağız} is.* Kazma. [DS]

çökürmek, [çök-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Çökermek; ıhtırmak; çökertmek. [DLT] [KB]

çökürtme, [çökert-me > çökürt-me] *{ağız} is.* Çökertme. [DS]

çöküş, [çök-üş] *is.* **1.** Çökmek eylemi ve biçimi. **2.** Yıkılma durumu. **3.** *mecaz.* Mahvolma. **4.** (Milletler, devletler ve medeniyetler için) gerileme, dağılma; yıkılmaya yüz tutma; son bulma.

çöküşme, [çök-üş-me] *is.* Bir şeyin başına toplanmak eylemi.

çöküşmek, [çök-üş-mek] *işteş. f. [-ür]* (Böcek vb. için) bir şeyin başına toplanmak; yığılmak; üşüşmek.

çöküt, [çök-ımek > çök-üt] *{eT} sf.* **1.** Kısa; cüce. [DLT] **2.** *is.* Kısalık; cücelik. [KB]

çökütlük, [çök-mek > çök-üt-lük] *{eT} is.* Vücutça kısalık; cücelik. [DLT]

çökütmek, [çök-ımek > çök-üt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** Korkudan kaçırmak. **2.** *{eT}* Diz üzerine çöktürmek; dize getirmek. [EUTS] [DS]

çöl[1], [Moğ. çöl ?] *is.* **1.** Kumluk, susuz ve geniş arazi; sahra; step. *{eT} (aynı)* [Tekin] [ETY] **2.** Kurak yer. **3.** *{ağız}* Düz yer; ova. [DS] **4.** *{ağız}* Oturulan yer; yurt. [DS] **5.** *{ağız}* Tarlaların su biriken çimenli ve batak olan yerleri. [DS] **6.** *{ağız}* Sazlık yer. [DS] **7.** *{ağız}* Azıcık kazınca su çıkan yer ve buradan çıkan su. [DS] ☞ **çöl çölistan,** *{OsT} Hiçbir şey yetişmeyen yer; tam çöl.*‖ **çöl devesi,** *zool. Tek hörgüçlü deve.*‖ **çöle dönmek,** *Bakımsız ve ağaçsız bir hâle gelmek.*‖ **çöl gibi,** *Ağaçsız, ıssız ve kıraç.*‖ **çöl incisi,** *{ağız} Serap.* [DS]‖ **çöl koşarı,** *zool. Yarı kurak bölgelerde yaşayan yelveye benzer, uzun bacaklı, ayaklarının arasında perde bulunan kertenkele ve çöl böcekleri ile beslenen bir kuş, (Cursorius cursur).*‖ **çöller bölgesi,** *Çöl niteliği taşıyan bölgeler.*‖ **çöl tavuğu,** *zool. Yarı çöl bölgelerde yaşayan uzun gövdeli kısa ve çarpık bacaklı bir tür bağırtlak kuşu; kum bağırtlağı, (Ptorecles orientalis).*‖ **çöl tilkisi,** *zool. İri kulaklı, uzun tüylü kalın postlu, kirli beyaz veya kum renginde bir tür tilki, (Fennecus zerda).*‖ **çöl vaşağı,** *zool. Kedigillerden kula renkli ve kısa tüylü bir vaşak türü; İran vaşağı, (Felis caracal).*

çöl[2], [çöl چول] *{OsT} is.* Çör çöp.

çöl[3], [çöl] *{ağız} is.* Kaba etler; but; kalça. [DS]

çölaçöş, [? çölaçöş] *{ağız} is.* Pancar turşusu. [DS]

çölcül, [çöl-cül] *sf. biy.* (Bitki ve hayvan için) çöllerde yaşayan.

çölçöplük, -ğü [çör+çöp-lük] *{ağız} is.* Döküntü. [DS]

çöldebek, -ği [çör+tep-ek] *{ağız} sf.* Hastalıklı. [DS]

çöldek, -ği [çöld-ek] *{ağız} is.* Çeşme veya dam saçaklarından su akıtmakta kullanılan küçük oluk. [DS]

çöldurmak, [çöl+dur-ımak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Aşık için) oyunda bek tarafına oturmak. [DS]

çöldür, [çöld-ür] *{ağız} is.* Ahlat kurusu. [DS]

çöldürgen, [çöğ-dür-gen > çöl-dür-gen] *{ağız} is.* Küçük bent. [DS]

çöldürmek, [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Fışkırtarak işemek. [DS]

çöleçöş, [? çöleçöş] *{ağız} is.* Pancar hoşafı. [DS]

çöleke, [çöl-ek-e] *{ağız} is.* Siyah renkli, eti yenen bir çöl kuşu. [DS]

çöleki, [çöğ-le-k-i ?] *{ağız} is.* Çeşme veya dam suyunu akıtmak için kullanılan küçük oluk. [DS]

çölemen[1], [çöle-men] *{ağız} is.* **1.** Taş parçası. **2.** Ekmek sacının altına konulan taş. [DS]

çölemen[2], [çöle-men] *{ağız} is.* Pazarlık. [DS]

çölen, [çört-en] *{ağız} is.* Çeşme veya dam suyunu akıtmak için kullanılan küçük oluk. [DS]

çölenmek, [çöle-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Karnını doyurmak. [DS]

çölepe, [Far. çūl *(eğri)* + -pā *(ayak)* > çolapa / çölepe] *{ağız} sf.* **1.** Sersem; sünepe. **2.** Dağınık; pejmürde. [DS]

çölgü, [Bulg. çúlka] *{ağız} is.* Çorap. [DS]

çölig, [çöl-ig] *{eT} is.* Çöllü. [ETY]

çölik, -ği [çöl-ik] *{ağız} is.* Çöl halkı. [DS]

çölke, [Bulg. çúlka] *{ağız} is.* Çorap. [DS]

çölle[1], [çöl-le] *{ağız} is.* Su başı. [DS]

çölle[2], [çöl-le] *{ağız} sf.* (İnsan için) işsiz güçsüz; başıboş; serseri. [DS]

çöllem, [çöl-le-m] *{ağız} is.* Çeşme ve dam suyunu akıtmakta kullanılan küçük oluk. [DS]

çöllemek[1], [cil-le-mek > çöl-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Tarlayı ekmek. [DS]

çöllemek[2], [çöl-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Bitki örtüsü tahrip ederek ağaçlık yeri çöl hâline getirmek. [DS]

çöllemek[3], [çöl-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** (Hayvan için) ekili tarlada otlamak. **2.** (Koyun için) çorak yerde otlamak. [DS]

çöllemek[4], [çöl-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Bozmak; mahvetmek; berbat etmek. [DS]

çöllemek[5], [çöl-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Fakirleşmek; yoksullaşmak. [DS]

çöllemek[6], [çöl-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Uykuda yatağını ıslatmak; işemek. [DS]

çöllen, [çöğ-mek > çöğ-le-n] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çöllenmek, [çöl-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Şuraya buraya yatmak. [DS]

çölleşme, [çöl-le-ş-me] *is.* **1.** Çöl hâline gelmek işi. **2.** *coğ.* Yağışlı bir bölgenin iklimin kuraklaşması sebebiyle gittikçe çöl hâline gelmesi. **3.** Yarı kurak bir bölgenin bitki örtüsünün insan eliyle yok edilmesi sonucu toprağın fakirleşmesi.

çölleşmek, [çöl-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* (Arazi için) çöl hâline gelmek.

çölleştirme, [çöl-le-ş-tir-me] *is.* Çöl hâline getirmek işi.

çölleştirmek, [çöl-le-ş-tir-mek] *gçl. f. [-ir]* (Bir yeri, bir araziyi) çöl hâline getirmek.

çöllü[1], [çöl-lü] *sf.* Çölü olan; çöl bulunan.

çöllü[2], [çor-lu > çör-lü] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısa boylu. [DS]

çöllük, -ğü [çöl-lük] *is.* Çöl olan yer; çöllerle kaplı alan.

çölme, [çel-me > çöl-me] *{ağız} is.* Baş ağrıdığı zaman alna bağlanan ince eşarp veya örtü gibi şeyler. [DS]

çölmek, -ği [çöñ-ek *(bakraç)* > çömlek > çölmek چولمك] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Çömlek. *{ağız} (aynı)* **2.** Bir tür bakır kap. [DS] 🗗 **çölmeğe urmak,** *{eAT} Çömleğe koymak; tencereye koymak.*‖ **çölmek kaynatmak,** *{OsT} Fesat çıkarmak; bozgunculuk yapmak; tahrik etmek.*‖ **çölmek urmak,** *{eAT} Yemek pişirmek üzere ocağa tencere koymak.*

çölmekçil, [çöl-mek-çil] *{ağız} is.* Kaya başlarında yaşayan kırmızı ve kahverengi tüylü, serçe büyüklüğünde bir tür kuş. [DS]

çölöçöş, [? çölöçöş] *{ağız} is.* **1.** Pancar hoşafı. **2.** Şalgam hoşafı. **3.** Yoğurtlu şeker pancarı yemeği. [DS]

çölpe, [Far. çūl *(eğri)* + -pā *(ayak)* > çolapa / çölepe / çölpe] *{ağız} sf.* **1.** Miskin; uyuşuk; beceriksiz. **2.** Saçma sapan konuşan. [DS]

çölpek, -ği [çolp-ak > çölp-ek] *{ağız} is.* Su biriken yer; çukur. [DS]

çölpeşik, -ği [Far. çūl-pā => çölepe > çölpe-ş-ik] *{ağız} sf.* **1.** Beceriksiz; miskin; uyuşuk. **2.** Dolaşık karışık. [DS]

çölpük, -ğü [çöp-lük > çölpük] *{ağız} is.* Çöplük. [DS]

çölt, [? çölt] *{ağız} sf.* Kaba; biçimsiz. [DS]

çölte[1], [çölte] *{ağız} is.* Balık dizilen çöp. [DS]

çölte[2], [Yun. tsekuri => çölte] *{ağız} is.* Küçük kazma. [DS]

çöltek, -ği [çölt-ek] *{ağız} is.* Gömlek. [DS]

çölten, [çört-en] *{ağız} is.* Çeşme ve damlardan su akıtmakta kullanılan küçük oluk. [DS]

çölü, [cülü > çölü] *{ağız} is.* Küçük kuşlar. [DS]

çölüg, [çöl-üg] *{eT} sf.* Yabancı. [Gabain]

çölük, -ğü [çöl-ük] *{ağız} is.* **1.** Odun kıymığı; yonga. **2.** Su kenarına dikilen ağaç. **3.** Çatıdaki ağaçların dışarıya taşan kısımları. **4.** Tomruk; kütük. [DS]

çölyak, [Fr. koliaque *(karın)*] *sf.* Karın boşluğu ile ilgili. 🗗 **çölyak atardamarı,** *anat. Diyaframın altında, pankreasın üst kıyısı hizasında aorttan çıkan büyük atardamar.*

çölyan, [? çölyan] *{ağız} is.* Çoban yıldızı; Zühre. [DS]

çöm[1], [çem / çım / çöm *(yans.)*] *is.* Köpek ve benzeri hayvanların havlamasını ve buna benzer sesler çıkarmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çöm-kür-mek*

çöm[2], [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çömmek, çöm-çe, çöm-çe-k*

çöm[3], [çoın / çöm] *{ağız} is.* **1.** Toplantı; birkaç kişinin bir arada bulunması. **2.** Demet. [DS]

çöm[4], [*eT.* çī > çım > çöm] *{ağız} is.* Çimenli ve nemli toprak. [DS]

çömbelmek, [çöm-el-mek > çömb-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çömelmek. [DS]

çömcü[1], [çöm-çe > çömcü] *{ağız} is.* Bir tür maşrapa. [DS]

çömcü[2], [çöm-çe] *{ağız} is.* Pekmezi beyazlatmak için kullanılan çomak. [DS]

çömçe[1], [com-mak *(çimmek, dalmak)* ? > Oğuz. / Kıpç. çöm-çe چمچه / چومچه] *{eAT} {ağız} is.* **1.** *{eT}* Büyük ağaç kaşık; kepçe. [DLT] **2.** Kaşık şekline getirilmiş yufka parçası. [DS] 🗗 **çömçe balığı,** *{ağız} Kurbağa yavrusu.* [DS]‖ **çömçe gelin,** *{ağız} folk. Süpürgeden gelin yaparak çocuklar tarafından oynanan bir oyun.* [DS]

çömçe[2], [çöm-çe] *{ağız} is.* Küçük çocuk. [DS]

çömçek, -ği [Çağ. çöm-mek *(çimmek, dalmak)* > çöm-çek / çam *(çam ağacı)* > çam-ça > çamçak / çöm-çek] *{ağız} is.* **1.** Ağaçtan, özellikle de çamdan oyularak yapılmış yayvan su kabı; çapçak, çamçak. **2.** Ot kökü. [DS]

çömçelin, [çöm-çe+gelin => çömçēlin] *{ağız} is.* → çömçe gelin. [DS]

çömçöm[1], [çöm+çöm] *{ağız} is.* Bir çocuk oyunu. [DS] 🗗 **çöm çöm etmek,** *{ağız} Çömelmek.* [DS]

çömçöm[2], [çöm+çöm] *{ağız} is.* Süpürge otu. [DS]

çömçöm[3], [çöm+çöm] *{ağız} is.* Çömçe balığı. [DS] 🗗 **çömçöm balığı,** *{ağız}* → çömçe balığı. [DS]

çömçü, [Çağ. çöm-mek *(çimmek, dalmak)* > çöm-çe / çam *(çam ağacı)* > çam-ça / çömçü] *{ağız} is.* **1.** Toprak su kabı. **2.** Küçük çömlek; küpeç. **3.** Kepçe. **4.** Bakır su tası; maşrapa. **5.** *mecaz.* Küçük boylu kadın. [DS]

çöme[1], [çöm > çöm-e] *is.* Köy evlerinin gezinti yeri.

çöme[2], [çöm-e] *{ağız} is.* Sabana bulaşan toprakları temizlemek için üvendirenin ucuna takılan sıyırgaç. [DS]

çömedan, [çöm-mek > çömüt-en] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) bacakları tutmayan; uyuşmuş olan. **2.** Çolak. [DS]

çömek[1]**, -ği** [çöm-mek > çöm-ek] *{ağız} is.* Çökerek oturulan yer; çömme yeri; kulübe. [DS]

çömek[2]**,** [çöm-mek > çö-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Çömelmek. [DS]

çömek[3]**, -ği** [? çömek] *{ağız} is.* Üvendirenin ucundaki sıyırgı. [DS]

çömek[4]**,** [çöğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Tay durmak. [DS]

çömelek, -ği [çömel-mek > çöm-el-ek] *{ağız} is.* **1.** Tavuk kolerası. **2.** *sf.* Bu hastalığa tutulmuş olan. **3.** Bacakları eğri olan. **4.** Çok oturan; tembel. **5.** Hafif ağrı; ince sızı. [DS] ◻ **çömelek olmak,** *{ağız} (Hayvan için) dizleri kırılmak; ayağa kalkamamak.* [DS]

çömelemek, [çöm *(yans.)* > çöm-ele-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* El tezgâhında bez dokumak için ıslatılmış ipliği tokaçlayıp suyunu sıkmak. [DS]

çömelen, [çöm-el-en] *{ağız} is.* **1.** Tavuk kolerası. **2.** Sacın önüne konulan üç ayak; sac önü. **3.** Kılçıksız bir çeşit fasulye. **4.** *sf.* Çömelme işini yapan. **5.** (İnsan için) ayakları kalçaya kadar tutmayan. [DS] ◻ **çömelen olmak,** *{ağız} Ayakları, kalçaya kadar tutmaz olmak.* [DS]

çömelez, [çöm-el-ez چوملاز] *{eAT} sf.* Kısık.

çömeli, [Çiğil. çümeli > çumalı] *{eT} is.* Karınca. [EUTS]

çömelik, -ği [çöm-el-mek > çöm-el-ik] *sf.* Çömelmiş vaziyette.

çömeliş, [çöm-el-iş] *is.* Çömelme eylemi veya biçimi.

çömelme, [çöm-el-me] *is.* Dizleri kırarak topuklar üzerine oturma eylemi.

çömelmek, [çöm-el-mek] *dönşl. f. [-ir]* Dizlerini bükerek topuklar üzerine oturmak.

çömelti, [çöm-el-ti] *is.* **1.** Bostan kulübesi. **2.** *{ağız}* Tarlada bekçinin durak ve gözetleme yeri. [DS] **3.** *{ağız}* Tarlada yığınların yanına yapılan küçük küme. [DS]

çömeltme, [çöm-el-t-me] *is.* Birinin çömelmesini sağlamak eylemi.

çömeltmek, [çöm-el-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Birine çömelmek eylemini yaptırmak; çömelmesini sağlamak.

çömen[1]**,** [çöm-en / çim-gen] *{eT} {ağız} is.* Çimen. [DS]

çömen[2]**,** [çöm-en] *{ağız} sf.* Dizlerini bükerek ayak üzerine oturan. [DS]

çömen[3]**,** [çöm-en] *{ağız} is.* **1.** Yığıntı; demet. **2.** Ağaç dallarından yapılan kulübe. **3.** Çakıl taşlarından yapılan yığın. **4.** Bostan bekçileri için yapılan kulübe. [DS]

çömerük, [çim-er-ük > çöm-er-ük] *{eT} sf.* **1.** Gözü her zaman sulanan. **2.** Gözü az gören.

çömeşmek, [çöm-eş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* **1.** Başkaları ile bir araya gelip çökmek; birlikte çökmek. **2.** *dönşl. f.* Dizlerini dikip iki ayağı ve kıçını yere koyarak oturmak; çömelmek. [DS]

çömez, [Lat. comes *(yoldaş)* ? / çöm-mek *(çökmek, çömelmek)* > çöm-ez] *sf.* **1.** *{ağız}* Çok oturan; tembel. [DS] **2.** *{ağız}* Kısa boylu; küçük. [DS] **3.** *is.* Bir ustanın eğittiği ve onun yolundan giden kimse. **4.** Çırak. **5.** Eskiden medreselerde görecekleri öğrenim ücreti karşılığında hocanın işlerini gören öğrenci.

çömezlik, -ği [çömez-lik] *is.* Çömez olma durumu ve çömezin yaptığı iş, eğitim.

çömgen, [çöm *(yans.)* > çöm-gen] *{eT} sf.* Suya her zaman dalan. [DLT]

çömkürmek, [çöm *(yans.)* > çöm-kür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** (Köpek için) havlayarak atılmak; çemkirmek. **2.** Karşı gelmek. [DS]

çömlek[1]**, -ği** [*eT.* çöñ-ek *(bakraç)* ? > çömlek [Räsänen]] *is.* **1.** Topraktan hazırlanan özel bir çamurdan yapılan ve pişirilerek sertleştirilen kap; toprak tencere. **2.** Aynı biçimde topraktan yapılmış her türlü kap kacak. ◻ **çömlek çatlatan,** *{ağız} Bir tür gelincik.* [DS]‖ **çömlek hesabı,** *Bilgisiz kişilerin yaptığı ve doğruluğundan emin olunmayan hesap işi.*‖ **çömlek kebabı,** *mutf. Çömlekte pişirilen et yemeği.*‖ **çömlek peyniri,** *mutf. Çömleğe konulduktan sonra toprağa gömülerek saklanan peynir.*

çömlek[2]**, -ği** [çöm-mek > çöm-(e)l-ek] *{ağız} sf.* Kısa boylu. [DS]

çömlekçi, [çömlek-çi] *is.* **1.** Çömlek veya bu tür kap kacak yapan veya satan kimse. **2.** *{ağız} zool.* → çömlekçi kuşu. [DS] ◻ **çömlekçi kuşu,** *zool. Güney Amerika'da yaşayan, çamurdan iki gözlü bir fırına benzer biçimde yuva yapan bir ötücü kuş, (Furnarius rufus).*

çömlekçilik, -ği [çömlek-çi-lik] *is.* Çömlek yapma ve satma işi.

çömlekleme, [çömlek-le-me] *is.* Çömleğe koyup saklama eylemi.

çömleklemek, [çömlek-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Yiyecek için) çömleğe koyup kapatarak saklamak.

çömlemek, [çöm-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Ürün dermek; toplamak. [DS]

çömmek[1]**,** [com-mak > çöm-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* Suya dalmak; çimmek. [DLT]

çömmek[2]**,** [çöm-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Dizlerini bükerek topuklar üzerine oturmak; çömelmek. [DS]

çömmen, [çöm-men] *is.* Küçük kulaklı keçi; çomak; çomu.

çömrü, [? çömrü] *{ağız} is.* Yoksul çiftçi. [DS]

çömrük[1]**, -ğü** [Erme. çermug] *{ağız} is.* Kaplıca. [DS]

çömrük[2], **-ğü** [çöm-(ü)r-ük] *{ağız} is.* Çalılık; fundalık. [DS]

çömtürmek, [com-dur-mak > çöm-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Suyun daha derinliğine daldırmak. [DLT]

çömüç, [Far. çamça => çömçe / çömüç] *{eT} is.* Kaşık.

çömüdmek, [çöm-üt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Çökmek; çömelmek. [DS]

çömülden, [çöm-ül-t-en] *{ağız} is.* Toprak sacayağı. [DS]

çömürmek, [com-ur-mak > çöm-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Suya batırmak; suya daldırmak; çomurmak. [EUTS] [Gabain] [İKPÖy.]

çömüş[1], [çöm-üş] *{eT} is.* Suya girerek yüzme, yıkanma; deniz banyosu.

çömüş[2], [çöm-üş] *{ağız} is.* Büyük ağaç kaşık; kepçe. [DS]

çömüşmek[1], [çöm-mek > çöm-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Birlikte suya dalmak; suya dalmakta yarış etmek.

çömüşmek[2], [cur-uş-mak > çömüş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ür]* Buruşmak. [DS]

çömütmek, [çöm-mek > çöm-üt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Dizlerini dikip iki ayağı ve kıçını yere koyarak oturmak. [DS]

çön, [ço / çön] *{ağız} is.* Kalça; but. [DS] 🗗 **çön kuşu,** *{ağız} zool. Baykuş.* [DS]

çönbildik, -ği [çönb-il-dek] *{ağız} is. zool.* Serçe kadar bir küçük kuş. [DS]

çönçedönmez, [çömçe+dön-mez] *{ağız} sf.* Karmakarışık. [DS]

çöndermek, [Az. çön-mek > çön-der-mek] *gçl. f. [-ir]* Çevirmek; döndürmek.

çöndermeyh, [çönder-mek > çönder-meyh] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Çevirmek. [DS]

çöndükmek, [çöm-üt-mek > çön(ü)d-ük-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Çömelmek. [DS]

çöndül, [çönd-ül] *{ağız} sf.* Kısa boylu; çömez. [DS]

çöndürmek[1], [çöm-(ü)d-ür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Çömelmek. [DS]

çöndürmek[2], [çön-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* **1.** Akıtmak. **2.** Fırlatmak.[DS]

çöne[1], [çön-e] *{ağız} is.* **1.** Çoban yamağı. **2.** Küçük çocuk. **3.** *sf.* Ufak tefek; kısa boylu; narin yapılı. **4.** Acemi; beceriksiz. [DS]

çöne[2], [çön-e] *{ağız} is.* Güneş çarpmasından oluşan hastalık. [DS]

çöneke, [çön-mek *(dönmek)* > çön-e-ke] *{ağız} sf.* **1.** Yorgun. **2.** (Bıçak veya kılıç için) keskinliğini yitirmiş; körelmiş. **3.** (Göz için) donuk; fersiz. [DS]

çönelmek, [çöm-el-mek > çön-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Çömelmek. [DS]

çöneltmek[1], [çöğ-el-t-mek > çönelt-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Başını kaldırıp dik tutmak. [DS]

çöneltmek[2], [çön-el-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yok etmek. [DS]

çönen, [? çönen] *{ağız} is.* El sepeti. [DS]

çönenme, [gönen-me > çönen-me] *{ağız} is.* İyi geçim; iyi yaşayış. [DS]

çönepe, [Far. çüla-pā] *{ağız} sf.* Beceriksiz; uyuşuk; sünepe. [DS]

çöneşmek, [çön-eş-mek] *dönşl. f. [-ir]* (El ve ayak için) uyuşmak.

çönetir, [çön-et-ir ?] *{ağız} sf.* Sakat. [DS]

çönge[1], [Az. çön-mek *(dönmek)* > çönge چونکه] *{eAT} {OsT} sf.* **1.** Gücünü yitirmiş. **2.** Görevini yapamaz duruma gelmiş. **3.** Zayıf. **4.** Küntleşmiş. **5.** (Alet için) keskinliğini kaybetmiş; körelmiş. [DK] **6.** (Göz için) zayıf, bulanık gören; fersiz. [DK] **7.** *{ağız}* Beceriksiz; uyuşuk. [DS] **8.** *{ağız}* Kısa boylu; bodur. [DS]

çönge[2], [çönge] *{ağız} is.* Yüzülmüş deride kalan et parçalarını sıyırmaya yarayan bıçak. [DS]

çönge[3], [çönge] *{ağız} is.* Başak toplamakta ayağa bağlanarak kullanılan çalı demeti. [DS]

çöngek, [çöñ-ek] *{eT} is.* Çömçe; kutu. [DLT]

çöngelik, [çönge-lik] *is.* Kesmezlik; künt olma durumu.

çöngelemek, [çönge-le-mek چونکلمك] *{OsT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Zayıflatmak; gücünü kırmak; körletmek; çöngeltmek.

çöngelik, -ği [çönge-lik لك چونکه] *{OsT} is.* Kesmezlik; küntlük; körlük.

çöngellemek, [çöngel-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Takatsizleşmek; beli bükülmek; hâlsizleşmek. [DS]

çöngelmek, [çönge-l-mek چونکلمك] *{eAT} {OsT} dönşl. f. [-ir]* **1.** Gücünü yitirmek. **2.** Görevini yapamaz duruma gelmek. **3.** Zayıflamak. **4.** Küntleşmek. **5.** (Diş için) kamaşmak. **6.** (Göz için) Fersiz kalmak; bulanık görmek; zayıflamak. [DK] **7.** (Bıçak için) körelmek; keskinliğini kaybetmek. [DK]

çöngeltmek, [çönge-l-t-mek چونکلتمك] *{OsT} gçl. f. [-ür]* Zayıflatmak; gücünü kırmak; körletmek.

çöngi, [çöng-e > çöng-i چونکی] *{eAT} sf.* Gücünü yitirmiş; görevini yapamaz duruma gelmiş; zayıf.

çöngül[1], [çök-el ? > çöng-ül] *{ağız} is.* Küçük bataklık veya çamurlu küçük göl. [DS]

çöngül[2], [çön-mek > çön-gü-l چونکل] *{OsT} sf.* Zayıf; kuvvetsiz. 🗗 **çöngül olmak,** *{eAT} Zayıflamak; gücü tükenmek.*

çöngül[3], [çöng-ül] *{ağız} is.* **1.** Kısa boylu ağaç. **2.** Ağaç kökü. [DS]

çönmek[1], [çön-mek / çöm-mek] *{ağız} dönşl. f. [-er]* **1.** (Kuyu, dere, deniz ve uçurum gibi yerler için)

dibine inmek. **2.** Çömelmek. **3.** (Tavşan için) iki ayakları üzerine oturmak. [DS]

çönmek[2], [Az. çön-mek] *{ağız} dönşl. f. [-er]* **1.** Dönmek; arkaya dönmek. **2.** *gçl. f.* Çevirmek. [DS]

çönmek[3], [çok-mak / çöğ-mek > çön-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Başına çullanmak. [DS]

çönmek[4], [çöğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* İşemek. [DS]

çönmek[5], [çön-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Birisine sığınmak. [DS]

çönt, [çönt / çont] *{ağız} sf.* **1.** İnmeli; felçli. **2.** Kaba saba; görgüsüz; iş bilmez. [DS]

çönte, [çönt-e] *sf.* Cüce, bücür.

çöntü[1], [çönt-ü] *{ağız} sf.* Beceriksiz. [DS]

çöntü[2], [çönt-ü] *{ağız} sf.* Kısa boylu; bodur. [DS]

çöntük[1], **-ğü** [çönt-ük] *{ağız} sf.* **1.** Dağınık; çapaçul. **2.** Kalender. [DS]

çöntük[2], **-ğü** [çönt-ük] *{ağız} is.* Dalı kırılmış ağaç. [DS]

çöntük[3], **-ğü** [çönt-ük] *{ağız} is.* Kısa boylu; bodur.[DS]

çöntür, [çönt-ür] *{ağız} sf.* Cüce; kısa boylu. [DS]

çönür, [çöğür > çönür] *{ağız} is.* **1.** Ahlat ağacının dikeni. **2.** Çalılık; fundalık. [DS]

çöör[1], [çöğür > çöör] *{ağız} is.* **1.** Buğday veya mısır anızı. **2.** Çalı kesildikten sonra yerde kalan kökü. **3.** Ahlat fidanı. [DS]

çöör[2], [çöğür] *{ağız} is. müz.* Çöğür. [DS]

çöp[1], [çöp] *{eT} is.* Şekil; biçim. [EUTS]

çöp[2], [*eT.* çōb *(şarap tortusu)* > çöp چوب] *is.* **1.** Saman inceliğinde dal, sap veya tahta parçası. *{eT} (aynı)* [Gabain] **2.** Süprüntü, artık, atılacak şey. **3.** Üzüm gibi bazı meyveleri dala bağlayan ince sap. **4.** *{eT}* Şarap tortusu; her şeyin çöküntüsü; çökelti. [DLT] **5.** *{eT}* Tutmaç parçası. [DLT]. **6.** *{eAT}* İnceliği ve zayıflığı ile göze batan kol, bilek ve boyun. **7.** *{eAT}* (Olumsuz cümlede) çok küçük şey; önemsiz ve değersiz şey; kırıntı. **8.** *{ağız}* Kalın keten lifinden yapılan ip. [DS] **çöp arabası,** *Süprüntülerin ve çöplerin taşındığı araba.* || **çöp atlamaz,** *1. Hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan titiz (kimse). 2. Ayrıntılarla uğraşmayı alışkanlık edinmiş kimse. 3. Çok meraklı.* || **çöp ayırma,** *Üzüm tanelerini salkımdan ayırma işlemi.* || **çöp bacası,** *Altta çöp deposundan başlayıp apartman boyunca düşey olarak açılan ve her katta çöp boşaltmak için bir kapak bulunan boşluk.* || **çöp çekmek,** *Kura çekmek.* || **çöp çep kişiler,** *Değersiz kişiler.* [DLT]|| **çöp çıkaran,** *Eskiden ev ve dükkânlarda biriken çöpleri toplayanlara verilen ad.* || **çöp çorabı,** *{ağız} Taranan yün döküntüsünden yapılan çorap.* [DS]|| **çöp çör,** *{eAT} Çerçöp.* || **çöpe dönmek,** *Zayıflıktan dolayı çok incelmek.* || **çöpe saymamak,** *{eAT} Değer vermemek; çöp kadar değerli bulmamak.* || **çöp gibi,** *Çok zayıf ve ince.* || **çöpe saymamak,** *Çöp kadar değer vermemek.* || **çöp kapan,** *1. Kızgın kor; ateş. 2. {OsT} Kehribar; ebonit.* || **çöp kebabı,** *mutf. Patlıcan ve kuşbaşı eti ağaç çubuklara takmak suretiyle yapılan bir tür kebap.* || **çöp kovası,** *Süprüntü ve atıkların toplandığı derin metal kap.* || **çöp kutusu,** *Süprüntü ve atıkların içinde toplandığı plastik kap.* || **çöp öğütme makinesi,** *İçine atılan çöpleri parçalayıp öğüterek su ile karıştırdıktan sonra pis su borusuna veya çöp bacasına boşaltan makine.* || **çöp sepeti,** *Genellikle kâğıt türü atıkların toplandığı bir tür sepet.* || **çöp suyu,** *{ağız} Pekmez yapılacak üzümün ilk şırası alındıktan sonra, posa üzerine biraz su ekleyerek tekrar sıkmak suretiyle çıkarılan ve pekmez, reçel, tarhana yapımında kullanılan ikincil ürün.* [DS]|| **çöp şiş,** *mutf. Kürdandan daha büyük ve uzun çubuklara takılan küçük et parçalarının ızgarada pişirilmesi usulüyle yapılan bir kebap çeşidi.* || **çöpten çelebi,** *{ağız} Çok zayıf, güçsüz ve narin kişi.* || **çöpten direk,** *1. Çürük iş. 2. {ağız} İnce, zayıf, çelimsiz kimse.* || **çöp torbası,** *Evsel atıkların çevreye kokusunun veya suyunun yayılmaması için çöp kovalarının içine yerleştirilen plâstik torba.* || **çöp tutuşmak,** *{OsT} Birbirine küstüklerini belgelemek için iki ucundan tuttukları bir çöpü kırmak.* || **çöpü çekmek,** *{ağız} Ağır ağır oynamak.* [DS]

çöpçatan, [çöp+çat-an] *is.* **1.** Türk folklorunda, kimin kiminle evleneceğine karar verdiği sanılan bir tür cadı. **2.** *mecaz.* Evlenmelerde iki taraf arasında aracılık yaparak anlaşmayı sağlayan kişi. **Çöpçatan böyle çatmış.** *Bir evlilik için "bu şekilde mukadder olduğu"na dair söylenen söz.*

çöpçatanlık- ğı [çöp+çat-an-lık] *is.* Çöpçatanın yaptığı iş; aracılık.

çöpçü, [çöp-çü] *is.* Evlerden çöp toplayan, sokakları süpüren, biriktirilmiş çöpleri araçlara yükleyen kişi.

çöpçülük, -ğü [çöp-çü-lük] *is.* Çöpleri toplama, kaldırma ve sokakları temizleme işi.

çöpel[1], [çöp-el] *sf.* **1.** (Tahıl vb. için) içinde çöp ve yabancı madde bulunan; çöplü. **2.** Çalı çırpı; çer çöp. **3.** Otlu, çayırlı, dikenli tarla.

çöpel[2], [çöp-el] *{ağız} is.* Küçük şey; parça. [DS]

çöpelli, [çöpel-li] *{ağız} sf.* **1.** (Kadın için) pis; pasaklı. **2.** İçinde çer çöp bulunan. [DS]

çöper, [çöp-er] *{ağız} is.* Yaprağı ortadan ikiye ayıran büyük damar. [DS]

çöpeze, [çöp-ez-e] *{ağız} is.* Akan su üzerinde bulunan çör çöp. [DS]

çöpik, [çöp-ik / şöp-ik / çöb-ik] *{eT} is.* **1.** Meyve yenildikten sonra atılan kısım. [DLT] **2.** Çöp; süprüntü.

çöpkapan, [çöp+kap-an] *is.* Kehribar.

çöplek, -ği [çört-le-k > çöp-le-k] *{ağız} is.* Dam ve çeşme suyunu akıtmakta kullanılan küçük oluk. [DS]

çöpleme[1], [çöp-le-me] *is.* **1.** Çöplü hâle getirmek işi. **2.** *bot.* Pek çok türü bulunan, genellikle yaprakları koyu yeşil ve çok parçalı, ilkbahar başlangıcında yeşilimsi beyaz çiçek açan, kök sapında iç sürdürücü ve solucan düşürücü zehirli madde bulunan ak çöpleme, karaca ot gibi çok yıllık otsu bitkiler, *(Helleborus orientalis, H. vezicarus, Veretrum album).* **3.** *{ağız}* Bir yıllık meyve fidanı. [DS] **4.** *{ağız}* Çöpe takılarak pişirilen bir tür kebap. [DS] **5.** *{ağız}* Bir tür kumar. [DS] **6.** *{ağız}* (İçinde çöp bulunan taneli yiyecekler için) çöplerini temizleme; ayıklama. [DS]

çöpleme[2], [çift-le-me > çöp-le-me] *{ağız} is.* Çiftleşme. [DS]

çöplemecik, -ği [çöp-le-me-cik] *is. bot.* Batı Asya ve yurdumuzda yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen çöpleme türü bir ot; kara çöplemesi, *(Helleborus oriantalis).*

çöplemek[1], [çöp-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Çöplerini ayıklamak. [DS]

çöplemek[2], [çöp-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Otlamak. [DS]

çöplemek[3], [çöp-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Sütü az hayvanları sağmak. [DS]

çöplen[1], [çöp-le-n] *{ağız} is.* Mısır koçanlarını kışın saklamak için daire şeklinde yapılan kulübe. [DS]

çöplen[2], [çöp-le-n] *{ağız} is. folk.* Bir tür çocuk oyunu. [DS]

çöplenme, [çöp-le-n-me] *is.* **1.** Çöplü hâle gelmek işi. **2.** Az yeme. **3.** Yarar veya çıkar sağlama işi.

çöplenmek, [çöp-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Çöplü hâle gelmek; çöp karışmak. **2.** Her yiyecekten az az yemek. **3.** Doğrudan kendisinin olmayan fakat korumak ve kollamakla görevli olduğu bir işten kendine yarar veya çıkar sağlamak. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* (Hayvan yavrusu için) yeni yeni otlamağa başlamak. [DS] **5.** *{ağız}* Olur olmaz şeylerle karnını doyurmak. [DS] **6.** *{ağız}* Birinin sırtından geçinmek. [DS] **7.** *{ağız}* Az şeyle yetinmek. [DS]

çöpleşik, -ği [çöp-le-ş-ik] *{ağız} sf.* Karışık. [DS]

çöplöv, [çöp-le-ği > çöplöv] *{ağız}* Ayçiçeği. [DS]

çöplü, [çöp-lü] *sf.* **1.** Çöpü olan; saplı **2.** İçinde çöp bulunan; çöp karışmış olan. **3.** *{ağız}* Bir tür kilim. [DS]

çöplük, -ğü [çöp-lük] *is.* **1.** Çöplerin, süprüntülerin atıldığı, döküldüğü veya biriktirildiği yer. **2.** *mecaz.* Kirli ve pis yer. **3.** *{ağız}* Evin yanındaki tarla. [DS] ◻ **çöplük horozu,** *1. Zevksiz bir eğlence düşkünü kimse. 2. Güzel çirkin ayırt etmeksizin her türlü kadınla ilişkiye giren, kadın düşkünü erkek.*|| **çöplük kabağı,** *{ağız} Sakız kabağı.* [DS]

çöplükçü, [çöp-lük-çü] *is.* Çöplüklerdeki değerlendirilebilir maddeleri toplayıp satan kişi.

çöplükçülük, -ğü [çöp-lük-çü-lük] *is.* Çöplükçünün yaptığı iş.

çöpre, [Yun. tsipura] *{ağız} is.* Üzüm posası; cibre. [DS]

çöpremek, [çöp-re-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(i)-yor]* Bez yırtılınca iplikleri fitil fitil ayrılmak. [DS]

çöpsüz, [çöp-süz] *sf.* Çöpü olmayan; içinde çöp bulunmayan; temiz; ayıklanmış. ◻ **çöpsüz üzüm,** *1. Hiçbir kusuru bulunmayan iş. 2. Birlikte yaşayacak yakını bulunmayan eş.*

çöpü, [çöp-ü] *{ağız} is.* **1.** Yünden yapılmış çocuk çorabı. **2.** Yün temizlendikten sonra geriye kalan kısım; yün döküntüsü.[DS]

çöpük, -ğü [*eT.* çöb-ik > çöp-ük] *{ağız} is.* Yünün kirli ve çöplü yerleri; işe yaramaz yün. [DS]

çöpül, [çöp-ül] *is.* **1.** Çöplü yer. **2.** Çöp olabilen otların çokça bulunduğu yer. **3.** *{ağız}* Kırdaki sulak yer. [DS]

çöpüllenmek, [çöpül-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Kirlenmek. **2.** (İplik için) karışmak; dolaşmak. [DS]

çöpün, [çöp-ün] *{ağız} is.* Yünün çöplü ve kirli yerleri. [DS]

çöpür[1], [çöp-ür جوپز] *is.* **1.** *{eT} {OsT} {ağız}* Keçi kılı; tiftik keçisinin kılı. [DS] **2.** *{ağız}* Kara keçi. [DS] **3.** *{ağız}* Keçi kılından yapılma çuval. [DS] ◻ **çöpür alaca,** *{OsT} (Renk için) benek benek; alaca.*

çöpür[2], [çöp-ür] *{ağız} is.* **1.** Yünün kirli ve çöplü yerleri. **2.** Taranmış yün artıkları. **3.** Karışık, dolaşık iş. **4.** *sf.* Melez; karışık. [DS]

çöpür[3], [çopur > çöpür] *{ağız} sf.* Çopur. [DS]

çöpürdük, [çöp-ür-dük] *{ağız} sf.* Pis; kirli. [DS]

çöpürlenmek[1], [çöpür-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Dal sürmek; filizlenmek.

çöpürlenmek[2], [çöpür-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Keçi için) kıllanmak.

çöpürlenmek[3], [çöpür-len-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Kirlenmek. **2.** (İplik vb. için) dolaşmak; karışmak. **3.** *mecaz.* İşin sonu iyi gelmemek. [DS]

çöpürlü[1], [çöp-ür-lü] *{ağız} sf.* **1.** (İş için) karışık; dolaşık. **2.** (Kuru fasulye vb. için) topraklı; çöplü. [DS]

çöpürlü[2], [çöpür-lü] *{ağız} sf.* Dayanacak kimsesi bulunan. [DS]

çöpürük, -ğü [çöp-ür-ük] *{ağız} is.* **1.** Hastalık. **2.** Suç; kabahat. [DS]

çör[1], [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çör çör*

çör[2], [çör] *is.* **1.** Çalı çırpı. **2.** *{ağız}* Mısır sapı. [DS]

çör[3], [çor / çör] *{ağız} is.* **1.** Hastalık. **2.** Bir çeşit hayvan hastalığı. **3.** Küçük yara; bere. [DS]

çör[4], [çör] *{ağız} is.* Şeytan. [DS]

çör[5], [çöğ-ür > çör] *{ağız} is.* Yabani ahlat dikeni. [DS]

çör[6], [çor > çör] *{ağız} sf.* Tuzlu. [DS]

çörcügez, [çör-cük-ez *(çöpceğiz)*>çör-cügez چورجكز] *{OsT} is.* Çöp kırıntısı.

çörcük, -ğü [çör-cük] *{ağız} is.* **1.** Kızıl. **2.** Kızamık. [DS]

çörçil, [İng. Sir Winston Churchill *(İng. devlet adamı)*] *is.* **1.** *(İkinci Dünya savaşında Türkiye'ye hediye ettiği asker ayakkabılarından dolayı)* bir tür asker ayakkabısı. **2.** Bir İngiliz kamyon modeli.

çörçöp, [*eAT* çöp+çör > çör+çöp] *is.* **1.** Çöp; pislik. **2.** İşe yaramaz, döküntü şeyler. ☐ **çörçöp subaşısı,** *tar. Eskiden temizlik işçilerinin amirlerine verilen ad.*

çörçör[1], [çör *(yans.)* + çör] *{ağız} is.* Az fakat sürekli akan su. [DS]

çörçör[2], [çör+çör] *{ağız} is. folk.* Bir tür çocuk oyunu. [DS]

çörçör[3], [çur+çur > çör+çör] *{ağız} is.* Bir tür balık; çırçır. *(Crenilabrus).* [DS]

çörçünlemek, [çörç-ün-le-mek ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Yaşlanmak; ihtiyarlamak.[DS]

çörçürüm, [çörç-ür-üm] *{ağız} is.* Çağlayan. [DS]

çördek[1], **-ği** [üçür-mek *(üçlemek)* / uçur-mak > üçürd-ek > çördek] *is.* **1.** Bir şeyi yukarı çekmekte kullanılan halat. **2.** *dnz.* Yan yelken kandilası. **3.** Yelkenleri yukarı basan makaralara dolanan ip. **4.** *{ağız}* Dalyanlarda kullanılan bağlama aygıtı. [DS]

çördek[2], **-ği** [çört-ek] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çördek[3], **-ği** [çöğür > çör-de-k] *{ağız} is.* **1.** Bir çeşit ot. **2.** Diken. [DS]

çördüğü, [çör+düğ-ü] *{ağız} is.* Yabani armut; ahlat. [DS]

çördük[1], **-ğü** [çör-(ü)t-ük / çöğür-t-ük ? > çördük] *is. bot.* **1.** Ballıbabagillerden yarım metre kadar boylanabilen koyu mor, mavimsi çiçekli, tüylü dik dallı, şerit yapraklı, halk hekimliğinde uyarıcı, öksürük söktürücü, idrar artırıcı, yaprakları ise nane gibi çorbalara koku ve tat vermek için kullanılan ıtırlı bir bitki; zulfa otu, *(Hissophus officinalis).* **2.** Maydanozgillerden, 20-50 cm. yükseklikte, yaprakları ve çiçekli dalları turşulara koku ve lezzet vermek için kullanılan, sarı çiçekli, çok yıllık bir otsu bitki, *(Echinophora tenuifolia, E. orientalis).* **3.** Maydanozgillerden, 100 cm. kadar boylanabilen, gövdesi ve yaprakları sık tüylü, beyazımsı çiçekli, kalın köklü, yaprakları sebze olarak kullanılan çok yıllık otsu bitki, *(Zosima abssinthifolia).* **4.** *{ağız}* Yabani kereviz, *(Smyrnium connatum, S. olusatrum).* [DS]

çördük[2], **-ğü** [çöğür-t-ük / çör+düğ-ü] *{ağız} is.* **1.** Yabani armut; ahlat. **2.** Muşmula. [DS]

çöre, [çör *(yans.)* > çör-e] *{ağız} is.* Çeşme. [DS]

çöre, [? çöre] *{ağız} is.* Nesil; kuşak; döl döş. [DS]

çöreh, [çör-ek > çöreẖ] *{ağız} is.* → çörek. [DS]

çörek, -ği [*eT.* çör-ek چورك] *is.* **1.** Yumurtalı ve yağlı hamurdan şekerli veya tuzlu olarak türlü şekillerde yapılmış ve fırında pişirilmiş yiyecek. *{eT} (aynı)* [DLT] **2.** *{eAT} {OsT}* Değirmi ekmek. **3.** Halat ucundaki ilmek. **4.** İpten yapılmış can yeleği. **5.** Tekerlek biçimindeki her şey. **6.** *{ağız}* Harmanda bütün saplar dövüldükten sonra daire şeklindeki saman ve tane karışımı yığın. [DS] ☐ **çöreğinde çiği olmamak,** *{OsT} İşinde hilesi bulunmamak.*‖ **çörek otu,** *bot. Düğün çiçeğigillerden yurdumuzda yetişen, güzel kokulu siyah ve küçük tohumları çörek ve böreklere ekilen, mavi çiçekli bir yıllık otsu bitki, (Nigella damascena).*

çörekçi, [çörek-çi] *is.* Çörek yapan ve satan kişi.

çörekçilik, -ği [çörek-çi-lik] *is.* Çörek yapma ve satma işi.

çöreklemek, [çörek-le-mek] *gçl. f. [-r]* Çörek yapmak. [DLT]

çöreklenme, [çörek-le-n-me] *is.* Çörek hâline gelmek işi.

çöreklenmek, [çörek-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** (Yılan için) halka şeklinde kıvrılarak toplanıp yatmak. **2.** Bir yere oturup gitmemek; yerleşmek; postu sermek. **3.** (Duygu için) içine yerleşmek; zihnini sürekli meşgul etmek; kök salmak.

çöreklik, -ği [çörek-lik] *sf.* **1.** Çörek yapmak için hazırlanmış veya ayrılmış hamur vb. şeyler. **2.** *{ağız}* Yüklükle tavan arasında kalan boşluk. [DS]

çöremen, [çöre-men] *{ağız} is.* **1.** Cüce. **2.** Sacayağı. [DS]

çöremez, [çöre-mez] *{ağız} is.* Süte limon tuzu katarak yapılan kaymak. [DS]

çöreotu, [çöre(k)+ot-u > çöreotu] *is.* Çörek otunun nazar için tütsü olarak kullanılan siyah tohumları.

çöreyh, [çör-ek > çöreyh] *{ağız} is.* Çörek. [DS]

çörez[1], [çöre-z] *{ağız} is.* Güney batıdan esen yel. [DS]

çörez[2], [çöre-z] *{ağız} sf.* **1.** Zayıf; sıska; çelimsiz. **2.** *is.* Büyümemiş hindi. **3.** Bir yaşında erkek koyun. [DS]

çörge, [çör-ge] *{ağız} is.* Çam oluğun ağzı. [DS]

çörgü, [çör-gü / çür-kü] *{eT} is.* Çiş.

çörgül, [çör-gül] *{ağız} sf.* İnce; zarif. [DS]

çörke, [çör-ke] *{eT} is.* Bir ördek türü. [Nevâyî].

çörkü, [? çörkü] *is.* Çocuklara matematik işlemlerini basit olarak öğretmek amacıyla hazırlanmış onarlı on adet boncuk dizisinden meydana gelmiş araç; abaküs; hesap makinesi.

çörlen, [çör-le-n] *{ağız} is.* **1.** Çeşme. **2.** Küçük oluktan akan kaynak suyu. [DS]

çörleng, [çör-le-ñ چورلك] *(çörleñ) {ağız} is.* **1.** Çeşme. **2.** *{OsT}* Küçük su oluğu; çörten. [DS]

çörlövük, -ğü [çör-le-mik ? > çörlövük] *{ağız} is.* Fındık. [DS]

çörme, [çör-me] *{ağız} is.* Bataklık; sazlık. [DS]

çörmük[1], **-ğü** [Erme. çermug => çörmük چورمك] *{OsT} {ağız} is.* Kaplıca; çermik. [DS]

çörmük[2], **-ğü** [çör-mük] *{ağız} is.* Salya. [DS]

çört[1], [çırt / çört / çurt *(yans.)*] *is.* Sıvıların atılışını, dökülüşünü ve akışını anlatan kök. [Zülfikar] *çört-le, çört-le-k, çört-en, çört-men*

çört[2], [çör-t] *{ağız} sf.* **1.** Kaba saba (kimse). **2.** (Kişi için) topal veya çolak. **3.** Savruk; sakıntısız. [DS]

çört[3], [çört] *{ağız} is.* Dikenlilk. [DS]

çört[4], [çört] *{ağız} is.* Meşe ağacına benzeyen bir çeşit ağaç. [DS]

çörte[1], [çört-e] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çörte[2], [çört-e] *{ağız} is.* Fındık toplanan sepet. [DS]

çörtek[1], **-ği** [çört-ek] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çörtek[2], **-ği** [çört-ek] *{ağız} is.* İki taraflı küçük çapa. [DS]

çörtele, [çört-e-le] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çörten[1], [Erme. çrordan/ çordan [EREN] / çört *(yans.)* > çört-en] *is.* **1.** Ağaç veya saçtan yapılmış dam oluğu. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *mim.* Yağmur sularının akması için yapılmış genellikle insan ve hayvan motifleri ile süslü oluk. **3.** Bu oluğun süsleri. **4.** Bir olukta veya boruda suların akmasını sağlayan oyuk. **5.** *{ağız}* Kuyu veya çeşme suyunun çıktığı küçük havuz; yalak. [DS]

çörten[2], [çört-en] *{ağız} is.* Küçük çocuk. [DS]

çörtermek, [çört-er-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Büzülüp oturmak; çömelmek. [DS]

çörtle, [çört-le] *{ağız} is.* **1.** Su kaynağı; göze; pınar. **2.** Ağaç su oluğu. [DS]

çörtleğen, [çört-le-gen] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtlek, -ği [çört-le-k] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtlen, [çört-le-n] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtlet, [çört-le-t] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtleük, -ğü [çört-le-mik ? > çörtleük] *{ağız} is.* Fındık. [DS]

çörtlük[1], **-ğü** [çör-t-lük] *{ağız} is.* Zarar; kaza. [DS]

çörtlük[2], **-ğü** [çört *(yans.)* çört-lük] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtlük[3], **-ğü** [çört-lük] *{ağız} is.* Güzel kokulu bir ot; çördük, *(Echinophora tenuifolia).* [DS]

çörtme, [çört-me] *{ağız} is.* Kalça. [DS]

çörtmek[1], [çört-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Su için) kesik kesik akmak. [DS]

çörtmek[2], [çört-mek] *{ağız} is.* Bağ kütüğü. [DS]

çörtmen, [çört-men] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörtmük, -ğü [çört-mük] *{ağız} zf.* Parça parça. [DS]

çörtü[1], [çört-ü] *is.* Değirmende zahire teknesinin oluğu.

çörtü[2], [Erme. ç'ort't'u] *{ağız} is.* Lahana turşusu. [DS]

çörtük[1], **-ğü** [çört-ük] *{ağız} sf.* **1.** Beceriksiz. **2.** Kısa boylu; cüce. [DS]

çörtük[2], **-ğü** [çöğür > çör-t-ük] *{ağız} is.* **1.** Ahlat. **2.** Kesilen ağaç gövdesinin toprakta kalan kısmı. **3.** Çalı süpürgesi.

çörtük[3], [çöğür > çöğür-t-ük ? > çört-ük] *{ağız} is.* **1.** Tarhana yaparken içine konulan, ayrıca çiçek ve yaprakları haşlanarak mide ülserine karşı kullanılan, maydanozgillerden, çalı görünümünde ıtırlı iki tür bitki; tarhana otu, *(Echinophora anatolica. E. orientalis).* **2.** Bir tür havuç. **3.** Pancargillerden kökü yenen bir bitki. [DS]

çörtün, [çört-ün] *{ağız} is.* Oluk. [DS]

çörtür, [çört-ür] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çörü, [çör-ü] *{ağız} sf.* Hastalıklı; dertli; illetli. [DS]

çörüf, [? çörüf] *{ağız} is.* Çekmek ve taşımak için tomruklara, çakılarak kullanılan halkalı kama. [DS]

çörüntü, [çör-ün-tü] *is.* İçinde küçük tane ve yabancı ot taneleri ile taş toprak bulunan buğday ve arpa gibi tahıl elentisi; kalburun altına geçen tane ve çer çöp.

çörüş[1], [çör-üş] *{ağız} is.* **1.** Hayvanlara yük sararken kullanılan ucu çatallı sopa; çıvgar. **2.** Direk; destek. **3.** Kapı mandalı olarak kullanılan ağaç. [DS]

çörüş[2], [Erme. ç'oroc'k] *{ağız} is.* Çift sürmek için öküze katılan yedek öküz. [DS]

çörüş[3], [çör-üş] *{ağız} sf.* Hastalıklı; illetli; dertli. [DS]

çörüş[4], [cur-uş > çör-üş] *{ağız} is.* Kurumaya yüz tutmuş, pörsümüş yaş meyve. [DS]

çörüşlemek[1], [çör-üş-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* (Tavuk için) yazın tüy değiştirmek. [DS]

çörüşlemek[2], [çörüş-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* **1.** Duvara direkle destek yapmak. **2.** Mandallamak. [DS]

çörüşmek[2], [cur-uş-mak > çör-üş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ür]* **1.** Soğuktan büzülmek. **2.** (Meyve, kâğıt vb.) buruşmak. **3.** Yorgunluktan, hâlsizlikten olduğu yerde yayılıp kalmak. [DS]

çörüşmek[2], [çör-üş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ür]* Surat asmak. [DS]

çörüştürmek, [çörüş-tür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Gelişmesine engel olmak; gelişimini geri bırakmak; zayıf bırakmak. [DS]

çöş[1], [çöş] *{ağız} ünl.* Yük hayvanlarını durdurma ünlemi. [DS]

çöş[2], [çöş] *{ağız} is.* Hırsız. [DS]

çöşdüre, [Far. küştere] *{ağız} is.* Marangoz rendesi. [DS]

çöşger, [Far. kafşger => çöşger] *{ağız} is.* **1.** Yemenici. **2.** Köy bekçisi. [DS]

çöşnek, -ği [çöş-(ü)n-ek ?] *{ağız} is.* Kaz ve ördeğin karnı altındaki çıkıntı. [DS]

çöşşek, -ği [köşek > çöşşek] *{ağız} is.* **1.** Deve yavrusu. **2.** Olgunlaşmış, iki kanatlı pamuk kozası.[DS]

çöt[1], [çot > çöt] *sf.* **1.** (Kişi için) eli ayağı tutmayan.

2. Çolak, topal. **3.** Elinden iş gelmez; beceriksiz; tembel.

çöt[2], [çöt] *{ağız} is.* Çalılık. [DS]

çöt[3], [çöt] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötanak, -ğı [çot-anak] *{ağız} is.* Bir dalda, bir arada bulunan üç beş fındık; çotanak. [DS]

çöte[1], [çöt-e] *{ağız} is.* **1.** Çeşitli amaçlarla kullanılan ucu eğri değnek. **2.** Baston. **3.** Çoban çantası taşımakta kullanılan çatal ağaç. **4.** Bahçıvan çapası. **5.** Fasulye sırığı. **6.** Harmanda tahıl elenirken kalbur altına konulan çatal ağaç. **7.** Üvendirenin ucuna takılan sıyırgı. [DS]

çöte[2], [çöt-e] *{ağız} is.* **1.** Fındık toplanan sepet. **2.** Koçanlı mısır koymaya yarayan çubuktan örme silindirik silo. [DS]

çöte[3], [çöt-e] *{ağız} is.* Kökü aşağı, başakları yukarı getirilerek konulmuş ekin bağlamları topluluğu. [DS]

çöte[4], [? çöte] *{ağız} is.* Eğri çıkan diş. [DS]

çötek, -ği [çöt-ek] *{ağız} is.* Asma kütüğü. [DS]

çötel, [? çötel] *{ağız} is.* Taze ekin başağı ütmesi. [DS]

çötele, [çöt-mek > çöt-e-le] *{ağız} is.* Bir tehlikenin veya herhangi bir yerin sınırını belirtmek için dikilmiş sıra hâlindeki çubuklar. [DS] 🗗 **çötele atmak,** *{ağız} Mal bölüşümü için kura çekmek; çöp çekmek.* [DS]

çötelek[1], **-ği** [çöt-e-le-k] *{ağız} is.* Toprak altından kazılarak çıkarılan ağaç kökleri. [DS]

çötelek[2], **-ği** [çöte-le-k] *{ağız} is.* Tavuğun but kemiği. [DS]

çötelemek[1], [çöt-ele-mek] *gçsz. f. [-r] {-l(i)-yor]* **1.** (Suçlu için) telaşlanmak. **2.** Can sıkıntısından sinirli sinirli gezelemek.

çötelemek[2], [çöte-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Çapa ile kazmak, kabartmak; çapalamak. [DS]

çötelemek[3], [çöt-e-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)yor]* (Okuyup yazması olmayan kişi için) bir şeyin sayısını belirtmek için bir yere işaret koymak; çetele tutmak. [DS]

çöten[1], [çöt-en] *{ağız} is.* **1.** Balık yakalamak için dallardan yapılmış sepet. **2.** Mısır koçanlarını saklamak için dallardan yapılmış yer. **3.** Civciv kümesi. **4.** Ağıl. [DS] 🗗 **çöten tagar,** *{ağız} İçine şıra konulan, gömülü, ağzı geniş küp.* [DS]

çöten[2], [çöt-en] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötene, [çöt-en-e] *{ağız} is.* Çam tohumu. [DS]

çötenek, [çot-anak > çöt-enek] *{ağız} is.* Bir dalda, bir arada çatal olarak bulunan üç beş fındık. [DS]

çötere, [Yun. tsotra] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılmış su bardağı; çömçe. [DS]

çötle, [çöt-le(ği)] *(çötle:) {ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötlek, -ği [çöt-le-k] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötlen, [çört-en > çöt-le-n] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötmek, [çot-muk > çöt-mek] *is.* Ağaç gövdesinde dal çıkan yumru yer; budak.

çötmen, [çöt-men] *{ağız} is.* Dam oluğu; çörten. [DS]

çötre, [Yun. tsotra] *{ağız} is.* Ağaçtan yapılan su testisi. [DS]

çöttemen, [çöt-le-men] *{ağız} sf.* (Kişi için) kısa boylu. [DS]

çöttük, -ğü [çöt-tü-k] *{ağız} is. folk.* Bir çocuk oyunu. [DS]

çötük[1], **-ğü** [çot-uk > çöt-ük] *{ağız} is.* Budanmış asma kütüğü. [DS]

çötük[2], **-ğü** [? çöt-ük] *{ağız} is.* Hediye. [DS]

çötül, [çöt-ül] *{ağız} sf.* Küçük. 🗗 **çötül çötül,** *{ağız} Ufak tefek.* [DS]

çötün, [çöt-ün] *{ağız} sf.* (İnsan ve hayvan için) çelimsiz, zayıf, cılız. [DS]

çötür, [çöt-ür] *{ağız} is.* Bodur ahlat ağacı. [DS]

çötüre[1], [Yun. tsotra] *{ağız} is.* Çam ağacından oyularak yapılmış su kabı; ağaç su testisi. [DS]

çötüre[2], [çöt-ür-e] *{ağız} is.* Yeşil domates. [DS]

çötüre[3], [çöt-ür-e] *{ağız} sf.* (Kişi için) topal; çolak. [DS]

çötüre[4], [çöt-ür-e] *{ağız} is.* Fındık çubuklarından örülen sepet.[DS]

çötürge[1], [çöt-ür-ge] *{ağız} is.* Kaburga kemiği. [DS]

çötürge[2], [çöt-ür-ge] *{ağız} is.* Üvendirenin ucuna takılan sıyırgı.[DS]

çötürmek, [çöt-ür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Çömelmek. [DS]

çöv, [çöv] *{ağız} sf.* Kabadayı; gösterişli.[DS]

çövdirmek[1], [çök-tür-mek > çöv-dür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Yükün bir tarafı aşağı çökmek. [DS]

çövdirmek[2], [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Fışkırtarak işemek; çöğdürmek. [DS]

çövdürmeç, -ci [çöv-dür-meç] *{ağız} sf.* Sakat; topal. [DS]

çövdürmek, [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* **1.** Fışkırtarak işemek. **2.** *gçsz. f.* Yukarı atılmak; fışkırmak. [DS]

çöveç, -ci [çöğ > çoğ-aç] *{ağız} is.* Güneş; güneş alan yer; çoğaç. [DS]

çövelek[1], **-ği** [çibe-lek > çöv-e-le-k] *{ağız} sf.* Köyde oturup da çiftçilikle uğraşmayan. [DS]

çövelek[2], **-ği** [çöğ-el-mek > çöğel-ek] *{ağız} sf.* (Çocuk için) tay duran. [DS]

çövelmek, [cöğ-el-mek > çöv-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Yılan, kaz vb. için) başlarını yukarı kaldırıp dikleşmek; doğrulmak; çöğelmek. [DS]

çöveltmek,[çöğ-el-t-mek > çöv-el-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Yukarı kaldırmak. [DS]

çöven[2], [çöğ-en > çöven] *{ağız} is. bot.* **1.** Karanfilgillerden diz boyu yükselen, eflatun ve açık pembe

çiçekli, kök sapları sabun ve beyazlatıcı etkili bir madde taşıyan, bu sebeple helvacılıkta ağdayı beyazlatmak için kullanılan çok yıllık otsu bitki; helvacı kökü, *(Gypsophila arrostii, G. bicolor, G. eriocalyx)*. **2.** *{ağız}* Karanfilgillerden, 70 cm. kadar boylanabilen, beyaz veya pembe çiçekli, yapısında sabun maddesi bulunan, idrar söktürücü olarak da kullanılan, çok yıllık otsu bir bitki; köpürgen; sabun otu, *(Soponaria officinalis)*. [DS]

çöven[2], [? çöven] *{ağız} is.* **1.** İçinde mısır patlatılan güveç. **2.** Topraktan yapılma fırın tepsisi. [DS]

çöven[3], [Erme. çamon] *{ağız} is.* Çemen tohumu unu, biber ve salça karışımından ibaret pastırma salçası. [DS]

çövertmek, [çöğ-er-t-mek > çöv-er-t-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Gururlanmak. [DS]

çöveş, [çöğ > çoğaç > çöveş] *{ağız} is.* Güneşlik yer; güneş; çoğaç. [DS]

çöveşmek, [çöm-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Ayakları üzerine çökmek; çömelmek. [DS]

çövkel, [Far. çevgān => çövkel] *{ağız} is.* Çevgel; çengel. 🗗 **çövkel olmak,** *{ağız} Yorgunluktan veya üzüntüden hasta olmak.* [DS]

çövle, [çöv-le] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çövlenmek, [çöğ-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Dengede bulunan bir nesne, bir tarafına basıldığında, dengesini kaybederek diğer yandan yükselmek; ağmak. [DS]

çövmek, [çöğ-mek > çöv-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Sıçramak; zıplamak; atlamak. **2.** Kalkmak. **3.** (Dengede bulunan bir nesne için) basılan taraf çökerken karşı taraf yükselmek; ağmak. **4.** Başını kaldırarak doğrulup yürümek. **5.** Kaymak. **6.** Koşmak. **7.** Fışkırmak. **8.** Dik durmak. [DS]

çövmel, [çek-me-n > çövmel] *{ağız} is.* **1.** Ucu eğri baston veya değnek; çöğen. **2.** Orakla biçilen ekinleri toplamakta kullanılan ucu çengelli tarım aracı. [DS]

çövmen, [Far. çevgān / çek-mek > çöv-men] *{ağız} is.* Ucu çengelli sopa. [DS]

çövte, [? çövte] *{ağız} is.* → çövmel. [DS]

çövür, [çöğ-ür > çövür] *{ağız} is.* **1.** Diken. **2.** Yabani armut; ahlat. **3.** Fidan. **4.** Köklü bağ veya dut fidanı. **5.** Mısır sapı. [DS]

çövürdük, -ğü [çör-t-ük > çövür-d-ük] *{ağız} is.* → çörtük. [DS]

çövürmek, [çevir-mek > çövür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Ters çevirmek. [DS]

çövürten, [çört-en > çövürt-en] *{ağız} is.* Dam oluğu. [DS]

çöydürmek, [çöğ-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Fışkırtarak işemek; çöğdürmek. [DS]

çöyelmek, [çöğ-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (Köpek için) arka ayakları üzerine oturmak. [DS]

çöyken, [Far. çevgān] *{ağız} is.* Kuşburnu toplamaya yarayan çatal ağaç. [DS]

çöylen, [çört-le-n] *{ağız} is.* Suyu ağaç oluktan akan ilkel çeşme [DS]

çöymek[1], [çöğ-mek > çöy-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** (Kuş vb.i çin) alçalmak; aşağı inmek. **2.** (Terazi, hayvan yükü vb. için) bir tarafa kaymak; eğilmek. [DS]

çöymek[2], [çöğ-mek > çöy-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Yeni yürümeye başlayan çocuk için) yürümek üzere doğrulmak, ayağa kalkmak. [DS]

çöymek[3], [çöğ-mek > çöy-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Sıvı şeyler süzülürken kabın kenarından akıtmak. [DS]

çöymel, [çek-men > çöymel] *{ağız} is.* Orakla biçilen ekinleri toplamakta kullanılan ucu çengelli tarım aracı. [DS]

çöyneşik, -ği [çöğ-(ü)n-eş-ik] *{ağız} sf.* Uyuşuk. [DS]

çöyneşmek, [çöğ-(ü)n-eş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* (El, ayak vb. organlar için) uyuşmak. [DS]

çöyreşmek, [çöğ-(ü)n-eş-mek > çöyreş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Uyuşmak. [DS]

çöyrülce, [çöğ-mek > çöğ-(ü)r-ül-ce > çöyrülce] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

çöyteri, [Ar. / Far. sa'terī => soytarı > çöyteri] *{ağız} sf.* Aptal; budala; sersem. [DS]

çöyür, [çöğür] *{ağız} is.* **1.** Fidan. **2.** Yabani armut; ahlat. [DS]

çöyürmek, [çövir-mek > çöyür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Geri çevirmek; döndürmek. [DS]

çöz[1], [çöz چوز] *{OsT} {ağız} is.* **1.** İşkembe ve bağırsağı kaplayan iç yağı; çöz yağı. **2.** Bumbar ve bağırsak. **3.** Etin sinirli kısmı. [DS] 🗗 **çöz bez,** *Kebap şişine saplanan bezler.*

çöz[2], [çöz] *{ağız} is.* Fırının sıcaklığının istenen düzeyde değil de az veya çok oluşu. [DS]

çöz[3]. [*eT.* çöj > çöz] *{ağız} is.* Kilim dokunurken iplerin gerilmesi işlemi. [DS]

çözber, [çöz + ? ber] *{ağız} is.* Bağırsak ve ciğer arasındaki yağlar. [DS]

çözdürme, [çöz-dür-me] *is.* Çözme işini yaptırma eylemi.

çözdürmek[1], [çöz-dür-mek] *gçl. f. [-ür]* Çözmek eylemini yaptırmak; çözmesine sebep olmak.

çözdürmek[2], [köz-le-mek > çöz-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Eti közde pişirmek. [DS]

çözek[1], **-ği** [çöz-ek] *{ağız} is.* Bezden yapılan süt süzgeci. [DS]

çözek[2], **-ği** [çöz-ek] *{ağız} is.* Dokumacılıkta, tezgâha gerilmeden önce iplikleri çile yapmakta kullanılan araç. [DS]

çözek[3], **-ği** [çöz-ek] *{ağız} zf.* (Yürümek, gitmek, gelmek için) çözülmüş gibi birbirini takip ederek. 🗗 **çözek çözek,** *{ağız} (Gitmek için) birbiri arkasına; peşi sıra.* [DS]

çözekmek, [çöz-ek-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Art arda çözülürmüş gibi gitmek. [DS]

çözelemek[1], [çöz-e-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Sökmek. **2.** Yamamak. [DS]

çözelemek[2], [çöz-e-le-mek] *{ağız} gçl.f . [-r] [-l(i)-yor]* Yemeğe tuz, salça ve baharat koymak. [DS]

çözelendirmek, [çöz-e-le-n-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Akıtmak. **2.** Dökmek. **3.** Saçmak.

çözelendürmek, [çöz-e-le-n-dür-mek چزلندرمك] *{e-AT} gçl. f. [-ür]* → çözelendirmek.

çözelmek, [çöz-el-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Azalmak. [DS]

çözelti, [çöz-el-ti] **1.** Çözülme sonucu meydana gelen madde, *(1983).* **2.** Çözücü bir sıvının içinde tamamen çözünen bir maddenin meydana getirdiği homojen dağılımlı karışım.

çözen, [çöz-en] *{ağız} is.* Zayıflık. [DS]

çözeneyh, [çöz-enek] *{ağız} is.* Dağılmış, serpilmiş şeyler. [DS]

çözetmek, [çöz-et-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Teker teker sıraya koymak; tek sıra dizmek. [DS]

çözgü, [çöz-gü چوزكى] *is.* **1.** Dokumacılıkta atkı ipliklerinin arasından geçirildiği uzunlamasına ve boyuna gerilmiş iplikler; arış. **2.** Bükülmüş koyun yünü. **3.** Dokumacıların üzerine ip sardıkları dolap. *{OsT} {ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Dokumada, önce hazırlanarak tezgâha sarılan iplikler. [DS]

çözgülemek, [çöz-gü-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Dokuma ipliklerini tek tek ayırıp açmak; sağmak.

çözgülü, [çöz-gü-lü] *sf.* Çözülmüş, çözgüleri ayrılmış olan.

çözgün, [çöz-gün] *sf.* **1.** Aralarındaki bağlarını koparmış; ilişiği kalmamış. **2.** Çözülmüş; dağılmış. **3.** (Kar, buz, don için) yumuşamış; erimeye başlamış. **4.** *is.* Bir bütünü meydana getiren unsurların ayrılması, kopması durumu.

çözgünlük, -ğü [çöz-gün-lük] *is.* Çözgün olma durumu.

çözlemek[1], [çöz-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Davarın karın ve iç yağlarını ayırmak. [DS]

çözlemek[2], [köz-le-mek > çöz-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Eti közde pişirmek. [DS]

çözlen, [çöz-le-n] *{ağız} is.* Su sızıntısı. [DS]

çözme, [çöz-me] *is.* **1.** Çözmek işini yapma eylemi. **2.** El tezgâhlarında dokunan genellikle çarşaf yapılan kaput bezi. **3.** *{ağız}* Bir tür keten dokuma. [DS]

çözmek[1], [*eT.* çöj-mek > çöz-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Bağlı olan bir şeyin düğümünü açmak; bağından kurtarmak. **2.** Elbisede bulunan düğme, kopça, fermuar, kanca gibi şeylerini açmak. **3.** Örülmüş bir şeyi tel tel dağıtmak. **4.** (Bilmece, bulmaca, problem, şifre vb.) bilinmeyenleri bulmak; anlamlandırmak; sonuca elde etmek. **5.** *tekst.* Çözgü ipliklerini tezgâha yerleştirmek. **6.** *kim.* Bir maddeyi çözücüde çözündürmek. **7.** *mat.* Bir problemde aranan sonucu verilenler yardımı ile bulmak; halletmek. **8.** Şifreli bir bilgiyi açık ve anlaşılır hâle getirmek. **9.** *bank.* Dondurulmuş, bloke edilmiş paraları serbest bırakmak. **10.** Dondurulmuş bir maddeyi veya yiyeceği çevre sıcaklığına çıkarmak; buzunu eritmek. **11.** *{eAT}* Kesmek. [DK] **12.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) çiftleşmeden sonra yavru tutmamak. [DS] **13.** *{ağız}* (Erkek at ve eşek için) çiftleşmeye hazır hâle gelmek. [DS]

çözmek[2], [çöz-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Yemek için) yanmak; bozulmak. [DS]

çözmek[3], [çöz-mek] *{ağız} gçl. f. [-er]* Dokumacılıkta, çözgü ipi hazırlayıp tezgâha yerleştirmek. [DS]

çözmeklik, [çözmek-lik] *{ağız} is.* Hayvan gübrelerinin biriktirildiği yer. [DS]

çözücü, [çöz-ücü] *sf.* **1.** Çözme işini yapan. **2.** *is.* Bir maddeyi çözen başka madde. **3.** Boyaları çözen fakat doğal ortamda buharlaşarak boyanın kullanılan yüzeyde kalmasını sağlayan sıvı.

çözücülük, -ğü [çöz-ücü-lük] *is.* Çözme özelliği.

çözük, -ğü [çöz-ük] *sf.* Çözülmüş, bağları açılmış olan.

çözülme, [çöz-ül-me] *is.* **1.** Çözülmek eylemi. **2.** Bağından kurtulma; açılma. **3.** Kopan buzların, akan suyun etkisi ile karşı konamaz bir güçle sürüklenmesi. **4.** *as.* Bir savaşta ileri görevde bulunan bir askerî birliğin gerideki savunma hattına düşmandan sıyrılarak çekilmesi. **5.** *dbl.* Bir sesin meydana gelmesi sırasında boğumlanma sonrası organların tekrar eski normal hâline gelmesi. **6.** *psikol.* Kişilik ve karakter birliğinin bozulması.

çözülmek, [çöz-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Bağlarından kurtulmak; açılmak. **2.** *gçsz.* (Ordu, birlik, topluluk için) dağılmak; parçalanmak; bağlantısını koparmak; irtibatını kaybetmek. **3.** (Kar ve buz için) erimeye başlamak. **4.** Gevşemek; dayanıklılığını yitirmek; mukavemetini bırakmak. **5.** Geri çekilmek; uzaklaşmak; kaçmak. **6.** (Problem, konu vb.) açıklığa kavuşmak; sonuca ulaşılmak. **7.** *dönşl. f. mecaz.* Gücü kalmamak; kuvveti kesilmek; gevşemek. **8.** *psikol.* Kişilik düzeni yitmek.

çözülüm, [çöz-ül-üm] *is.* **1.** Çözülmek eylemi ya da durumu. **2.** Parçalanmak, dağılmak. **3.** Bozgun.

çözülüş, [çöz-ül-üş] *is.* **1.** Çözülmek eylemi ve biçimi. **2.** *mecaz.* Sonuçlanan, çözüme ulaşan olay. **3.** *tiy.* Bir oyunun sonuç bölümü. **4.** Kar ve buz için sıvılaşma.

çözüm, [çöz-üm] *is.* **1.** Çözülen bir konunun sonucu. **2.** *mat.* Verilenler yardımıyla isteneni bulmak için gerekli işlemleri sırasıyla yapma ve yazma işi, *(1944).* ◻ **çözüm yolu,** *Çözüme giderken izlenen teknik ve yöntem; gidiş yolu.*

çözümleme, [çöz-üm-le-me] *is.* **1.** Bir konuyu açıklama ve sonuca bağlama eylemi. **2.** İncelemek ama-

cıyla bir maddeyi meydana getiren ögelere ayrıştırma işi; analiz; tahlil. **3.** *fel.* Parçalardan meydana gelen bir bütünün her bir parçasını veya sadece bir parçasını daha iyi anlaşılır duruma getirmek işi. **4.** Bir bütünü oluşturan ögeler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için titiz bir çalışma. **5.** Bir eseri, meydana getiren ana ögelerine ayırarak değerlendirme eylemi; bu incelemede varılan sonuç. **6.** *dbl.* Bir cümleyi meydana getiren kelimelerin türünü, hâllerini, çekimlerini ve görevlerini belirtme *(dilbilgisel çözümleme)*; bir cümleyi meydana getiren önermeleri ve önermelerin kendi aralarındaki bağıntıları dikkate alarak yapılan ayırma *(mantıksal çözümleme)*.

çözümlemek, [çöz-üm-le-mek] *gçl. f. [-er] [-l(ü)-yor]* **1.** Bir konuyu bütün yönleri ve ayrıntıları ile ortaya koymak ve açıklamak, *(1944)*. **2.** Anlamı ve niteliği yeterince açık olmayan bir konuyu değişik bakış açılarından değerlendirdikten ve açıkladıktan sonra bir sonuca bağlamak. **3.** *dbl.* Bir cümlenin dilbilgisel veya mantıksal çözümlemesini yapmak.

çözümlemeli, [çöz-üm-le-me-li] *sf.* Çözümlemeye dayanan; analitik; tahlilî.

çözümleniş, [çöz-üm-le-n-iş] *is.* Çözümlenme eylemi veya biçimi.

çözümlenme, [çöz-üm-le-n-me] *is.* Çözümlenmek eylemi.

çözümlenmek, [çöz-üm-le-n-mek] *edil. f. [-ir]* Bütün yönleriyle açıklanmak; kapalı yanı bırakılmamak; sonuca ulaştırılmak.

çözümleyici, [çöz-üm-le-y-ici] *sf.* **1.** Çözümleme yoluyla ilerleyen. **2.** Çözümleme işini yapan.

çözümleyicilik, -ği [çöz-üm-le-y-ici-lik] *is.* **1.** Çözümleyici olma durumu veya niteliği. **2.** *man.* Özne içinde yüklemin mantıkça yer aldığı önermenin niteliği.

çözümleyiş, [çöz-üm-le-y-iş] *is.* Çözümleme eylemi veya biçimi.

çözümlü, [çöz-üm-lü] *sf.* **1.** Çözümü bulunan. **2.** (Matematik vb. kitaplar için) çözümünü de içeren.

çözümsel, [çöz-üm-sel] *sf.* Çözüm ile ilgili.

çözümsüz, [çöz-üm-süz] *sf.* **1.** Çözümü olmayan. **2.** *mat.* (Problem için) çözümü imkânsız kabul edilen.

çözündürme, [çöz-ün-dür-me] *is.* Çözünmüş duruma getirmek işi.

çözündürmek, [çöz-ün-dür-mek] *gçl. f. [-ür]* Uygun bir işlemle bir maddenin çözünmesini sağlamak.

çözünme, [çöz-ün-me] *is.* **1.** Çözünmek eylemi. **2.** Çözülerek açılma ve dağılma. **3.** *kim.* Katı veya gaz bir maddenin sıvı içinde çözelti hâline dönüşümü.

çözünmek, [çöz-ün-mek] *dönşl. f. [-ür]* **1.** (Katı veya gaz bir madde için) uygun bir sıvı içinde parçalanmak, kıvamını yitirmek; çözelti hâline gelmek. **2.** Dağılmak; parçalanmak.

çözünmez, [çöz-ün-mez] *sf.* **1.** Bir sıvı içinde çözünmeyen. **2.** *is.* Bir ergitme işleminde ateşe dayanıklı malzeme.

çözüntü, [çöz-ün-tü] *is.* **1.** Çözülme ve dağılma durumu. **2.** Sökülmüş iplik. **3.** Irmakta yüzen buz. **4.** Dağılma, parçalanma belirtileri.

çözünür, [çöz-ün-ür] *sf.* Bir çözücü ile çözelti oluşturan.

çözünürlük, -ğü [çöz-ün-ür-lük] *is.* **1.** Eriyebilme durumu ve niteliği. **2.** *kim.* Bir maddenin başka bir madde içinde çözünme niteliği.

çözüş, [çöz-üş] *is.* Çözmek eylemi veya biçimi.

çözüşme, [çöz-üş-me] *is.* Birbirinden ayrılma ve dağılma eylemi.

çözüşmek, [çöz-üş-mek] *işteş. f. [-ür]* (Bir bütünü meydana getiren parçalar ve ögeler) birbirinden kopmak; ayrılmak; dağılmak.

-çu, [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* → -cı.

çu[1], [çi / çu / çü *(yans.)*] *is.* Kümes veya diğer evcil hayvanları kovalama ya da çağırma ünlemi. *çu+çu-k*

çu[2], [ço / çu / çuş / çüş *(yans.)*] *ünl.* Eşek vb. hayvanları durdurmak ya da kovalamak için kullanılan ünlem.

çu[3], [çü / çū] *(çu:) {eT} e.* (Emir ve yasaklamalarda) pekiştirme edatı. [DLT] 🗗 **Barma çu!** *Hele gitme.*‖ **Kel çü!** *Gel hele.* [DLT]

çu[4], [Çin. chou *(bölge)*] *{eT} is.* Ekin yeri; ekin tarlası; arazi. [EUTS]

çu[5], [Sansk. ch'u] *{eT} is.* Giderme; bertaraf etme. [EUTS]

çu[6], [Far. çü چو / çün] *(çu:) e.* **1.** Gibi. **2.** Ne zaman ki. **3.** İken. **4.** Çünkü. **5.** Mademki. **6.** *zf.* Nice. **7.** Niçin.

çub[1], [Çin. chou *(bölge)*] *{eT} is.* Bölge mıntıka. [ETY] [Tekin]

çub[2], [Far. çüb چوب] *(çu:b) {OsT} is.* **1.** Değnek. **2.** Odun. **3.** Sopa. **4.** Çomak. **5.** Çöp. 🗗 **çūb-hār,** *{OsT} zool. Ağaç kurdu.*

çubakan, [çıbıkān > çubakan] *{eT} is.* Hünnap.

çuban[1], [Far. çübān چوبان] *(çu:ba:n) {OsT} is.* Çoban; sığırtmaç.

çuban[2], [çıban > çuban] *{ağız} is.* Çıban. [DS]

çubartmak, [çub-ar-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Çalıp, soyup çıplak bırakmak; cıbırlatmak. [DLT]

çubartusımak, [çub-ar-tu-sı-mak] *{eT} gçl. f.* Çalıp soymak ve çıplak bırakmak. [DLT]

çube, [Far. çübe چوبه] *(çu:be) {OsT} is.* Oklava.

çubek, -ği [Far. çübek چوبك] *(çu:bek) {OsT} is.* **1.** Davul tokmağı. **2.** Değnek; sopa; çomak.

çubik, [çıb *(yans.)* > *eT* çıbık > çubik] *{eT} is.* Çubuk. [EUTS]

çubin, [Far. çūbīn چوبين] *(çu:bi:n) sf.* **1.** Ağaçtan yapılan. **2.** *is.* Gelin duvağı. **3.** Ağaçkakan.

çubrumak, [Moğ. çuburimek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Bir başkasının izince gitmek; ardına takılmak. [Nevâyî]

çubrutmak, [çub-(u)r-ut-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* İzletmek; peşine takmak. [Nevâyî]

çubuk, -ğu [Far. çūbek چوبك *(sopa)* / çub *(yans.)* > *eT* çıbık / çubik / çıbuk] *is.* **1.** Kök salıp kütük olması için yere dikilen taze dal, özellikle asma dalı. **2.** Ağaçtan kesilerek ayrılmış ince uzun dal. **3.** Sert ve dayanıklı, uzun, ince parça. **4.** Tütün içmek için lüleye takılan, çoğunlukla kiraz veya yasemin ağacından yapılma uzun ağızlık. **5.** Uzakdoğu ülkelerinde yemekte kullanılan fildişi, tahta veya plastik değnek. **6.** Yol yol dokunmuş kumaşta düz ve kalın çizgilerden her biri. **7.** *dnz.* Gemilerde ana direkler üzerine sürülen ikinci ve üçüncü direk parçası. **8.** Eskiden, dönümün askatlarından birine verilen ad. **9.** Bahçe çitlerini oluştururken ana direkler üzerine sürülen üçüncü ve diğer ağaçlara verilen ad. **10.** İnce kemik; kaburgaya yapışık pirzola. **çubuğunu tüttürmek,** *mecaz. Üzüntüsüz ve kaygısız hayat sürmek.*|| **çubuğu tellendirmek,** *Keyif sürdürmek; zevk almak; sevinç ve genişlik duymak.*|| **çubuk ağacı,** *bot. Sütleğengillerden, içi delikli olan dalları çubuk gibi kullanılabilen bir ağaççık, (Mabea).*|| **çubuk bağlama,** *El işlerinde yan yana gelen bir dizi ipliğe sık ilmik atarak oluşturulan çubuk şeklindeki yatay süs.*|| **çubuk makarna,** *Çubuk biçiminde kesilmiş makarna.*|| **çubuk sebedi** (sepeti), *{ağız} Çubuktan yapılmış sepet.* [DS]|| **çubuk sürme,** *1. Eskiden, devlet büyüklerinin çubuk içerek yaptıkları toplantılarda, kızarak toplantıyı terk eden kimsenin çubuğu bırakma eylemi. 2. mecaz. İnfiale kapılma; kızma.*|| **çubuk takımı,** *Tütün çubuklarının üst ucuna takılan kemik, gümüş, ya da kehribar ağızlık.*

çubukaltı, [çubuk+alt-ı] *{ağız} is.* Kahvaltı. [DS]

çubukçu, [çubuk-çu] *is.* **1.** Tütün çubuklarını hazırlayıp satan kimse. **2.** *tar.* Eskiden saraylarda ve konaklarda tütün çubuklarını hazırlamakla görevli kimse.

çubuklama, [çubuk-la-ma] *is.* Çubukla dövme, vurma eylemi.

çubuklamak, [çubuk-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Halı, kilim gibi yaygıların tozunu silkmek için çubuk ile vurmak. **2.** Pamuk ve yün gibi dolgu maddelerini veya minderleri çubukla vurarak kabartmak.

çubuklu, [çubuk-lu] *sf.* **1.** Çubuğu olan; üzerinde çubuk bulunan. **2.** (Kumaş için) üzerinde uzunlamasına kalın çizgiler bulunan. **3.** Çubuk dikilerek ağaç yetiştirilen yer; fidanlık; asma dikilmiş bahçe.

çubukluk, -ğu [çubuk-luk] *is. tar.* Eskiden, tütün içmeye yarar çubukların saklandığı dolaplara verilen ad.

çubuksuz, [çubuk-suz] *sf.* Çubuğu olmayan.

çubul, [? çubul] *{ağız} is.* Yabani üzüm. [DS]

çubullaşma, [çubul-la-ş-ma] *{ağız} is.* Ağacın dibini, ağaca zarar veren filizler sarma. [DS]

çuburi, [? çuburi] *{ağız} is.* Sivrisinekten daha ince ve küçük sinek. [DS]

çubuyan, [? çubuyan] *{eT} is.* Tatlı şey; hoş ve leziz nesne; tatlı. [EUTS] [OKD]

çuçali, [? çuçali] *{ağız} is.* Sünnet olmamış erkek. [DS]

çuçe, [? çuçe] *{ağız} is.* Kepçe. [DS]

çuçka, [Bulg. čuška] *{ağız} is.* **1.** Bir tür kırmızı biber. **2.** Acı sivri biber. [DS]

çuçuk, -ğu [çu *(yans.)* > çu-çuk] *{ağız} is.* **1.** Civciv. **2.** Filiz. [DS]

çuçulmak, [çuç-ul-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* Bir şeye uymak. [DS]

çuçur, [çu *(yans.)* > çu-çur] *sf.* Küçük çocuk konuşması gibi zor anlaşılan.

çufa, [Far. çūḫa => çufa] *{ağız} is.* Çuha. [DS]

çufaldız, [Far. çūvāl-dūz] *{ağız}* is. Çul, çuval ve kilim dikmeye yarayan büyük iğne; çuvaldız. [DS]

çufalık, -ğı [Far. cūlāh => çulfa-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çufallık, -ğı [Far. cūlāh => çulfa-lık > çufal-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çufga, [çuvġā > çufġā] *(çufğa:) {eT} is.* **1.** Çabuk gitmek isteyen posta sürücüsünün yolda yoruldukça onu bırakıp bir yenisi ile değiştirdiği atlardan her biri. [DLT] **2.** Kılavuz; başbuğ. [DLT]

çufi, [? çufi] *{ağız} is.* İnce odun parçası. [DS]

çufur, [çukur > çufur] *{ağız} is.* Çukur. [DS]

çug[1], [Çin. cho *(çamur)*] *{eT} sf.* Bulanık; çamur. [EUTS]

çug[2], [çuġ] *{eT} is.* **1.** Bağ; köstek. [Üç İtigsizler] **2.** Demet. [Gabain] [EUTS] **3.** Bağ; bahçe. [EUTS]

çug[3], [Far. çūġ چوغ] *(çu:ğ) {OsT} is.* **1.** Boyunduruk. **2.** Su arkı.

çugı, [çuġ *(yans.)* > çuġ-ı] *{eT} is.* Gürültü. [DLT] [EUTS]

çugla, [çuġ-la] *{ağız} is.* Ağaç kepçe. [DS]

çuglamak, [çūġ > çuġ-lā-mak] *(çuğla:mak) {eT} gçl. f.* Bağlamak; bohçalamak; toplamak.

çuglanmak, [çūġ > çuġ-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Akışarak, koşarak gelip toplanmak; yığılmak; birikmek. [DLT]

çuglatmak, [çuġ-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Bağlatmak; bohçalatmak; toplatmak.

çugurdan, [çukur + Far. -dān > çuġurdān] *(çuğurda:n) {eT} is.* Uçurum; yar. [DLT]

çuğ[1], [çığ > çuğ] *{ağız} is.* Demet hâlinde bulunan buğday veya mısır sapları yığını. [DS]

çuğ[2], [çığ > çuğ] *{ağız} is.* Dağ başındaki kar yığınları. [DS]

çuğ[3], [çuğ] *{ağız} is.* Kaya. [DS]

çuğa, [Far. çüha / çuka => çuğa] *{eAT} is.* Çuha; cüppe; palto.

çuğda, [çuğ-da] *is.* İnsan bedeninin bütünü; genel görünüşü.

çuğdurmak[1], [çöğ-dür-mek > çuğ-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Ağır bir şeyi kaldırarak sallamak. [DS]

çuğdurmak[2], [çuğ-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Hırsızlık yapmak; bir şeyi çalmak. [DS]

çuğla, [çoğ-la > çuğla] *{ağız} is.* **1.** Ağaç kepçe. **2.** *balkç.* Uzun bir sopa ucuna bağlanmış konik bir ağ. [DS]

çuğlu[1], [çuğ-la > çuğ-lu] *{ağız} is. balıkç.* → çuğla. [DS]

çuğlu[2], [çuğ-lu] *{ağız} is.* Mısır saplarından yapılan yığın. [DS]

çuğmak, [çök-mek > çuğ-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Çökmek; çömelmek. [DS]

çuğnıs, [? çuğnıs] *{ağız} is.* Tencerenin dibinin tutması; yemeğin yanmaya başlaması. [DS]

çuğrumak, [çoğur-mak / çoğru-mak / çuğru-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Sinmek; gizlenmek.

çuğu, [çuğ-u] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çuğul[1], [çoğ *(yans.)* > çuğ-ul] *{ağız} is.* **1.** Casus. **2.** Söz getirip götüren; dedikoducu. [DS]

çuğul[2], [çuğ-ul] *{ağız} is.* Mısır ve tahıl sapları yığını. [DS]

çuğuldaşmak, [çuğ *(yans.)* > çoğ-ul-da-ş-mak] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Her ağızdan bir ses çıkmak; gürültü yapmak.

çuğullamak[1], [çuğ-ul-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** İhbar etmek. **2.** Keşfetmek. [DS]

çuğullamak[2], [çuğ-ul-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Büzülüp düşünmek. [DS]

çuğun, [Rus. çugun *(dökme ibrik)*] *{ağız} is.* Çay demliği. [DS]

çuğuncak, -ğı [çuğ-un-cak] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çuğundurmak, [çuğ-un-dur-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* **1.** İdam etmek. **2.** Salıncak kurmak. [DS]

çuğunmak, [çuğ-un-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ur]* **1.** Bir ipe asılarak sallanmak. **2.** *edil. f.* İdam edilmek. [DS]

çuğurmak, [çuğ-ur-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Hayret etmek. [DS]

çuğutlamak, [çuğ-ut-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Uyuklamak. [DS]

çuğıtmak, [çuğ-ut-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* **1.** Somurtmak. **2.** Üşüyerek büzülmek. [DS]

çuh[1], [çuh] *ünl.* At yürütme ünlemi. 🗗 **çuh çuh** *{eT} Atı yürütmek veya azarlamak için kullanılan söz.* [DLT]

çuh[2], [uç-uk > çuh] *{ağız} is. tıp.* Uçuk. [DS]

çuha[1], [Far. çüha چوخه / çuka] *is.* **1.** Tüysüz, ince ve dimi ya da bez ayağı örgüsü ile dokunmuş ince yün kumaş. **2.** Papaz feracesi. **3.** *{ağız}* Örgü veya el dokuması yünden yapılan kısa bir tür ceket. [DS] 🗗 **çuha çavuşu,** *tar. İmparatorluk döneminde yeniçeri ocağı için imal ettirilen çuhanın denetimi ile görevli memura verilen ad; çuha emini.*|| **çuha çiçeği,** *bot. Kökten sürme, rozet yapraklı, şemsiye biçiminde dizili, çanak yaprakları borumsu, değişik renklerde çiçekleri bulunan çok yıllık otsu bitki; on bir aylık, (Primula).*|| **çuha çiçeğigiller,** *bot. Örnek türü çuha çiçeği olan sekiz yüzden fazla tür ve yirmi sekiz cinsten oluşan bitki familyası, (Primulaceae).*|| **çuha emini,** *tar. Çuha çavuşu.*|| **çuha ferace,** *tar. İmparatorluk döneminde, divan-ı hümayun çavuşlarının divan günlerinde giydikleri üst elbise.*|| **çuha gezdirmek,** *hat. Eskiden, üzerine yazı yazılacak aharlanmış kâğıdın üstünden tebeşir emdirilmiş çuhayı gezdirerek yağlı artıkları vb. kalıntıları temizlemek işlemi.*|| **Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.** *"Onu biz de biliriz, biz de kullandık." anlamında zevkli, ince ve güzel bir şeyden bahsedilirken kullanılan söz.*

çuha[2], [? çuha] *{ağız} is.* Dört kat edilmiş pestil. [DS]

çuhacı, [çuha-cı] *is.* Çuha dokuyan veya satan kimse; çulha.

çuhacılar, [çuha-cı-lar] *is. tar.* İmparatorluk döneminde dokuma işi ve ticaretiyle uğraşanların bağlı oldukları lonca.

çuhacılık, -ğı [çuha-cı-lık] *is.* Çuha dokuma işi.

çuhadar, [Far. çüha-dār چوخدار / çukadar] *(çu:hada:r) {OsT} is.* **1.** *tar.* İmparatorluk döneminde, padişahın emrinde bulunan ve bugünkü maiyet memurluğu görevini yerine getiren en yüksek dereceli memur. **2.** Bir dairenin dışındaki ayak işlerine bakan kimse; hizmetçi. 🗗 **çuhadar zerdesi,** *Şekerle pişirilmiş balkabağı.*

çuhadarlık, -ğı [çuhadar-lık] *is.* Çuhadarın işi ve görevi.

çuhalı, [çuha-lı] *sf.* Çuhası olan.

çuhçuh, [çuh *(yans.)* > çuh+çuh / çufçuf] *is.* Çocuk dilinde tren.

çuhnak, -ğı [çığna-k > çuhnak] *{ağız} is.* Ayak altı olan yer; çiğnek yer; yol üstü. [DS]

çuhnamak, [çiğne-mek / çığna-mak > çığna-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Ezmek; çiğnemek. [DS]

çuhrut, [Alm. kraut / Fr. choucroute] *{ağız} is.* Lahana turşusu. [DS]

çuhur, [çukur > çuhur] *{ağız} is.* Çukur. [DS]

-çuk[1], [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → -cık.

-çuk[2], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* → -çak.

çuk, -ğu [çuk] *{ağız} is.* Yağı alınmış süt. [DS]

çuka[1], [Far. çūha > çuḳa چوقا / چوقه] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Çuha. **2.** Cüppe; palto. [DK] **3.** *{ağız}* Kepenek. [DS]

çuka[2], [Slav. şçuka] *is. zool.* Kolan balığı denilen bir tür balık.

çuka[3], [? çuka] *{ağız} is.* Manda. [DS]

çukadar, [Far. çūhadār] *is.* → çuhadar.

çukak, -ğı [Yun. tsoukhali ?] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çukal[1], [çokal > çukal چوقال] *{eAT} {OsT} is.* **1.** Eskiden savaşlarda atlara giydirilen zırhlı örtü. **2.** Savaşçıların giydiği zırh; cevşen.

çukal[2], [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çukala, [Yun. tsoukhali *(büyük toprak tencere)*] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çukalatmak, [çuka-la-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Öküzü, nalbanta enetmek; kısırlaştırmak. [DS]

çukale, [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çukalli, [Yun. tsoukhali] *{ağız} is.* Toprak tencere. [DS]

çukar, [çukal > çukar چوقار] *{eAT} is.* → çukal[1].

çukça, [çuk-ça] *{ağız} is.* Manda yavrusu. [DS]

çuklamak, [çuk *(yans.)* > çuk-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Kapı çalmak. [DS]

çuklu, [çuk-lu] *{ağız} sf.* (Daldaki meyveler için) toplu hâlde. [DS]

çukmak[1], [çok-mak > çūk-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* (Kuş için) süzülüp inmek; konmak. [DLT]

çukmak[2], [çūk-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Alevlenmek; tutuşmak.

çukman, [? çukman] *{ağız} is.* Entari. [DS]

çukmın, [çuk-mın] *{eT} is.* Kurabiye biçiminde yapılarak çömlekte su buharında pişirilen bir tür ekmek. [DLT]

çukrak, -ğı [çok *(yans.)* > çok-ra-mak *(kaynamak)* > çok-ra-k] *{ağız} is.* Dağ başındaki çukurluk. [DS]

çukti, [Tib. çukti] *is.* Tibetli kadınların bayramlarda taktıkları başlık ve bu başlığın süsü.

çukubarı, [çokūbarı] *{eT} is.* Pota yapımında kullanılan çamur; lüleci çamuru. [DLT]

çukuda, [? çukuda] *{ağız} is.* Ladin ağacı dalı. [DS]

çukulak, -ğı [çuku-l-ak] *{ağız} is.* Su dolu çukur; obruk. [DS]

çukundur, [Far. çuġunder => çukundur چوقوندور] *{eAT} {OsT} {ağız} is.* Pancar; çükündür. [DS]

çukunduruk, -ğu [çukundur-uk] *{ağız} is.* Pancar turşusu. [DS]

çukundür, [çukundur] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çukuntur, [çukundur] *{ağız}* is. Pancar. [DS]

çukur[1], [çok-mak / çuk-mak *(derin kazmak)* > çuk-ur چوقر] *is.* **1.** Toprakta kazmak suretiyle meydana getirilen oyuk. **2.** *coğ.* Toprakta çökme suretiyle meydana gelen küçük oyuk. **3.** İki dağ arasındaki dere yatağı; vadi. **4.** Herhangi bir yüzeydeki oyukluk; girinti. **5.** Çene veya yüzdeki oyukluk; gamze. **6.** Bir düzeye göre daha aşağılarda bulunan yer. **7.** *gnşl.* Ölüyü gömmek için açılan oyuk; mezar; sin. *{eAT} (aynı)* **8.** Pis su ve atıkların toplanması için açılmış üstü kapalı oyuk. **9.** *sf.* Oyulmuş, içeri doğru göçmüş; içbükey durumda olan. **10.** Alçakta bulunan. 🗗 **çukura kaçmış,** *(Göz için) içerlek.*‖ **çukur baskı,** *Işıklı mekanik sistemle oyularak baskı kalıpları elde ederek yapılan baskı işi.*‖ **çukurunu kazmak,** *Birinin mahvolması için çalışmak; tuzak kurmak.*

çukur[2], [Yun. tsiḫorion / Slav. cikorija] *{ağız} is. bot.* Hindiba. [DS]

çukurcaklı, [çukur-cak-lı چقورجقلی] *sf.* Çukuru olan; oyuk; *{eAT} (aynı).*

çukurcuk, [çukur-cuk] *is.* Küçük çukur.

çukurlama, [çukur-la-ma] *is.* **1.** Çukur hâle getirmek işi. **2.** Çekiç ile döverek bakır kap yapımında kenardan başlayıp dibe doğru inme işlemi.

çukurlanma, [çukur-la-n-ma] *is.* Çukur hâle gelmek işi.

çukurlanmak, [çukur-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çukur hâle gelmek.

çukurlaşma, [çukur-la-ş-ma] *is.* Çukur bir hâl almak işi.

çukurlaşmak, [çukur-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Çukur bir durum almak.

çukurlaştırma, [çukur-la-ş-tır-ma] *is.* Bir şeyi veya yeri çukur hâle getirmek işi.

çukurlaştırmak, [çukur-la-ş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir şeyi veya yeri çukur hâle getirmek.

çukurlatma, [çukur-la-t-ma] *is.* Çukur bir hâl almasını sağlama eylemi.

çukurlatmak, [çukur-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir yüzeyde veya yerde çukur meydana getirmek.

çukurlu, [çukur-lu] *sf.* Çukuru olan.

çukurluk, -ğu [çukur-luk] *is.* **1.** Çukur olma durumu. **2.** Çukurlar bulunan yer.

çukurruk, -ğu [çuk *(yans.)* > çuk-ur-uk] *{ağız} is.* Çit kapısı. [DS]

çukuta, [? çukuta] *{ağız} is.* Çalı çırpı. [DS]

-çul, [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → -cıl.

çul, [Ar. cull *(at örtüsü)* => çul چول] *is.* **1.** Keçi kılından bez ayağı tekniğinde örülmüş kumaş veya yaygı; kıl döşek. *{OsT} (aynı)* [YE] **2.** Aynı şekilde dokunmuş kumaştan yapılan hayvan örtüsü. **3.** *gnşl.* Üst giyeceği; elbise. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* İç çamaşırı. [DS] **5.** *{ağız}* İçine bez doldurulmuş minder. [DS] 🗗 **çul çaput,** *1. Giyimde kullanılan her türlü dokuma ürünü; manifatura 2. Eskimiş*

giyecek. 3. Yırtık bez ve kumaş parçaları.‖ **çul çuval,** *1. Giyecek eşyaları. 2. Bütün ev eşyası.*‖ **çullara komak,** *{OsT} 1. Çul giydirmek; 2. Perişan hâle sokmak.*‖ **çul tutmaz,** *Kazandığının hepsini harcayan, elinde bir şey bulunmayan.*|| **çulu düzmek,** *1. Giyimini kuşamını yenilemek; iyi giyinmeye başlamak. 2. Maddî durumu düzelmek.*|| **çul yırtmak,** *(Ahırda beslenen atlar için) sıkıntıdan, üzerlerine konan çulları, dişleriyle çekip yırtmak.*

çula, [Slav. çula] *{ağız} is.* Küçük kulaklı koyun ya da keçi. [DS]

çulaki, [Far. culāh > culāhī *(çulha işi)* => çulaki] *(çula:ki) {ağız} is.* El dokuması, kaba bir yünlü kumaş. [DS]

çulapa, [Far. cül-pā] *{ağız} is.* → çolpa. [DS]

çulb, [çab / çalp / çap / çıp / çip / çulp *(yans.)*] *is.* Su vb. sıvı maddeler içinde, sallanma ve çalkalanma gibi hareketler sonucunda oluşan, ya da el ve ayakla oluşturulan hareketleri ve bu biçimde çabalamayı anlatan kök. [Zülfikar] *culb*

çulba, [Far. cül-pā] *{ağız} is.* Beceriksiz kadın. [DS]

çulbant, [Ar. culbān] *{ağız} is.* Yabani mercimek; burçak. [DS]

çulbu, [Soğd. çulwu / çulbu] *{eT} is.* Küfür; hakaret. [İKPÖy.]

çulbuş, [çulwu-ş / çulbu-ş] *{eT} is.* Elbiseye veya ele bulaşan meyve yapışığı. [DLT]

çulcu, [çul-cu] *is.* **1.** Çul dokuyan ya da satan kimse. **2.** Semerci.

çuldı, [Moğ. cüldi] *{eAT} is.*→ cüldi.

çuldur, [çuld-ur] *{ağız} sf.* Fıtıklı. [DS]

çulfa, [Far. cülehī => çulfa چولفه] *{OsT} is.* **1.** Çulha. **2.** *{ağız}* Çiftçi olmayan kimse. [DS]

çulfalık, -ğı [çulfa-lık] *{ağız} is.* → çulhalık. [DS]

çulfarık, -ğı [çulfa-lık] *{ağız} is.* → çulhalık. [DS]

çulgar, [Yun. zevgari *(ekleme)*] *{ağız} is.* Yardımcı kuvvet. [DS]

çulgamak, [çüġ *(bohça)* > çuġ-lā-mak > çulġa-mak] *{eT} {eAT} gçl. f. [-r]* Bağlamak; bohçalamak; toplamak. [DK] [Clauson]

çulganmak, [çüġ *(bohça)* >çuġ-la-n-mak / çulġanmak] *{eT} gçl. f. [-ur]* → çuglanmak.

çulha, [Far. cülehī *(saran, dolaştıran)* > çulha] *{OsT} is.* **1.** Dokuma tezgâhlarında kumaş dokuyan. **2.** *{ağız}* İpten dokunan kumaş. [DS] 🗗 **çulha kuşu,** *zool. Baştankaragillerden yuvasını çeşitli liflerden asılı torba biçiminde örerek yapan, küçük böcek ve örümceklerle beslenen iskete kuşu, (Remiz bendulinus).*

çulhaki, [Far. cülehī] *{ağız} is.* Çulaki. [DS]

çulhalık, -ğı [çulha-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çulık, [çu-lık] *{eT} is.* Çulluk; su çulluğu. [DLT]

çulıman, [? çulīmān] *{eT} is.* **1.** Su birikintisi. [DLT] **2.** *sf.* Sorunlu. 🗗 **çulıman ış,** *İçinden çıkılamayan iş; çapraşık iş.* [DLT]

çulk, [çulk *(yans.)*] *{eT} e.* Pekiştirme edatı; çılk; büsbütün. [DLT] 🗗 **çulk esrük,** *Cılk sarhoş; bütün bütün sarhoş.* [DLT]

çulki, [Rus. çulki] *{ağız} is.* İplik çorap. [DS]

çulkuy, [çol-mak *(sakatlanmak)* > çolkuy] *{eT} sf.* Bir tarafı çarpılmış. [DLT] 🗗 **çulkuy elig,** *Eli çolak.* [DLT]‖ **çulkuy etük,** *Topuğu çarpık ayakkabı.* [DLT]

çullama[1], [çul-la-ma] *is.* **1.** Çul ile örtmek işi. **2.** Üstünü kaplayacak şekilde bir şeyi örtme. **3.** *{ağız}* Hayvanın sırtına örtülen çul. [DS]

çullama[2], [çul-la-ma] *{ağız} is. mutf.* **1.** Kuşbaşı eti tencere kebabı olarak pişirdikten sonra yufka içine sararak fırında yapılan bir yemek. **2.** Pilavın üzerine kebap olarak pişirilmiş kuzu veya tavuk eti konularak yenilen bir yemek. **3.** Yumurtaya batırılmış ince ekmek dilimleri kızartıldıktan sonra üzerine tatlı şerbeti dökülerek yenilen bir yemek; ekmek tatlısı. **4.** Kıymalı yumurta. **5.** Cıvık hamura batırılarak kızartılan et. **6.** Kadınbudu köfte. **7.** Koyu un çorbası. **8.** Ekmekle yapılan tirit. **9.** Bakla haşlaması. **10.** Tavşan veya kuzu eti ile kızartılmış hamur yemeği. **11.** Ateşte kızarmış patlıcan. **12.** Kıymalı yumurta. **13.** Yumurtaya batırılarak yağda kızartılmış ekmek. **14.** Çok etli lahmacun. **15.** Kavurma. **16.** Kapama pilav. **17.** Pişmiş dut üzerine yağ ve ceviz dökülerek yapılan bir tatlı. [DS]

çullama[3], [çul-la-ma] *{ağız} is.* Toprağın altı don iken üstünün çözülmesi ile meydana gelen yapışkan ve kaygan çamur. 🗗 **çullama olmak,** *{ağız} (Toprak için) altı don, üstü çözülmüş hâlde gevşek ve çamur olmak.* [DS]

çullama[4], [çul-la-ma] *{ağız} is. tıp.* Kızıl hastalığı. [DS]

çullamak, [çul-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Örtmek. **2.** Hayvana çul örtmek. **3.** (Fırtınalı havalarda dalgalar için) güverteye su atmak. **4.** *{ağız}* Eskimiş saban demirinin üzerine başka bir eski saban demirini kaynatarak yapıştırıp sağlamlaştırmak. [DS]

çullandırına, [çul-la-n-dır-ma] *is.* Çullanmak işini yaptırmak işi.

çullandırmak, [çul-la-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Çullanmak eylemini yaptırmak.

çullanış, [çul-la-n-ış] *is.* Çullanmak eylemi ve biçimi.

çullanma, [çul-la-n-ma] *is.* **1.** Çul sahibi olma eylemi. **2.** Birinin üzerine kapanma eylemi.

çullanmak[1], [çul-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Çul sahibi olmak; çul edinmek. **2.** *{ağız}* Yeni ve güzel bir şey giymek. [DS]

çullanmak[2], [çul-la-n-mak] *dönşl. f.* **1.** Çul örtünmek. **2.** *{ağız}* (Elbise için) eskimek. [DS]

çullanmak[3], [çul-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Top-

lanmak. **2.** Birinin üzerine abanarak ağırlığını vermek; bastırmak. **3.** *mecaz.* Birini bezdirecek, bıktıracak kadar saldırmak, yüklenmek; tedirgin etmek.

çullu, [çul-lu] *sf.* **1.** Çulu olan. **2.** Giyecekleri eskimiş, parçalanmış olan. ☐ **çullu cücük,** *{ağız} Tavuk.* [DS]‖ **çullu kuduş,** *{ağız} Gulyabani; umacı.* [DS]‖ **çullu kuduz,** *{ağız} Elbisesi çabuk eskiten ve yırtık pırtık gezen.* [DS]‖ **çullu poyraz,** *{ağız} Kuzeyden esen sert rüzgâr.* [DS]

çulluk[1]**, -ğu** [*eT.* çulıḳ] *is.* **1.** *zool.* Sırtı esmerimsi ve uzunlamasına açık renk çizgilerle kaplı, karnı beyaz, uzun gagalı, kısa bacaklı bir av kuşu, *(Scolopax rusticola).* **2.** *{ağız}* Hindi. [DS]

çulluk[2]**, -ğu** [çul-luk] *{ağız} is.* Kıldan yapılmış yaygı. [DS]

çullukgiller, [çulluk-gil-ler] *is. zool.* Yağmur kuşları takımından kuzey yarım kürede yaşayan göçmen kuşlar familyası, *(Scolopacidae).*

çulpa, [Far. cül-pā => çulpa چولپه] *{eAT} sf.* **1.** Çolpa. **2.** *{ağız}* Tembel adam. [DS] **3.** *{ağız}* Şaşkın; beceriksiz. [DS]

çulpalaz, [çul+ Far. pelas *(kilim)*] *{ağız} is.* Eskimiş kara çul. [DS]

Çulpan, [çolpan > çulpan] *{eT} {ağız} is. gök b.* → Çolpan. [DS]

çulpara, [çul + Far. pāre] *{ağız} is.* Eski bez parçası. [DS]

çulpeşik, -ği [? çulpeş-ik] *{ağız} sf.* Pasaklı; dağınık. [DS]

çulsuz, [çul-suz] *sf.* **1.** Çulu olmayan; çulu bulunmayan. **2.** *mecaz.* Çok yoksul.

çultaklı, [çultak-lı ?] *{ağız} sf.* Hastalıklı; dertli. [DS]

çultar, [Ar. cull + Far. -dār ? چلتار] *is.* **1.** *{ağız}* Battaniyeye benzer tüylü bir tür kilim. [DS] **2.** *{OsT}* At örtüsü; eyer örtüsü. **3.** *{ağız}* Çok eskimiş elbise. [DS]

çultarı, [Ar. cull + Far. -dār] *is.* Eyer veya palanın üzerine örtülen halı, kilim.

-çuluk, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

çuluk[1]**, -ğu** [çul-uk ?] *{ağız} sf.* Bön; serseri. [DS]

çuluk[2]**, -ğu** [*eT.* çulıḳ > çuluk] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

çulumlamak, [çulum-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Uyuklamak. [DS]

çulut, -du [? çulut] *{ağız} is.* Taze fasulye. [DS]

çulvallık, -ğı [çulha-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çulvu, [Soğd. çulvü / çulbu] *{eT} is.* **1.** Küfür; Tanrıyı inkâr etme. **2.** İftira. [Gabain] ☐ **çulvu sav,** *Rezalet; kötü şöhret; küfür; fena ad.* [EUTS]

çum[1]**,** [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çummak, çum-çul-luk, çum-ur-mak.*

çum[2]**,** [? çum] *{ağız} is.* Kızılcık. [DS]

çuma[1]**,** [? çuma] *{ağız} is.* Kaynatılmadan biriktirilen süt. [DS] ☐ **çuma peyniri,** *{ağız} Yağı alınmış çiğ sütten yapılan peynir.* [DS]

çuma[2]**,** [İt. cima => çuma] *{ağız} is.* Bir çeşit ip. [DS]

çumaçum, [Far. çumāçum چماچم] *{OsT} is.* Alın.

çumaçuma, [Far. çumaçuma چمچمه] *{OsT} is.* Çamçak.

çumalı, [? çümēli > çumalı] *{eT} is.* Karınca. [DLT]

çumara, [? çımara > çumara چماره] *sf.* → çımara.

çumb, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çumb-ul, çumb-ul-da-mak*

çumbar, [çımb-ar > çumb-ar] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarında, dokunan bezi gerdirmek için kullanılan iki tarafı dişli araç. [DS]

çumbu, [? çumbu] *{ağız} is.* Çimdik. [DS]

çumbul[1]**,** [çumb *(yans.)* > çumb-ul] *{ağız} is.* Maşrapa. [DS]

çumbul[2]**,** [Far. çunbul] *{ağız} is.* Küçük taneli yabani üzüm. [DS]

çumbuldamak, [çumb *(yans.)* > çumb-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* (Kap içindeki sıvılar için) çalkalanmak. [DS]

çumburmak, [çumb-ur-mak / çomb-ur-mak / çom-tur-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Atılmak; saldırılmak. [EUTS]

çumbuz, [? çumbuz] *{ağız} is.* Çim. [DS]

çumça, [çömçe / çumça] *{ağız} is.* Büyük ağaç kaşık; kepçe. [DS]

çumçukur, [çu(m)+çu/kur] *pekşt. sf.* Çok çukur; çok derin.

çumçulluk, -ğu [çu(m)+çu/lluk] *{ağız} peşkt. sf.* Sırılsıklam. [DS]

çumçuma, [Far. çumçuma] *{OsT} is.* Çamçak.

çumguk, [çom-guk / çom-uk] *{eT} is.* Ayağı ve başı kızıl, kanadında ak tüy bulunan karga; ala karga. [DLT][KB]

çumkuştu, [çom-mak > çum-(u)k-uş-tu] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çummak, [çom / çum *(yans.)* > çum-mak] *{eT} gçsz. f. [-ar]* Yıkanmak veya yüzmek için suya dalmak; suya girmek; yıkanmak. [DLT]

çumran, [Moğ. cumran] *{ağız} is.* İri bir sıçan türü. [DS]

çumruşmak, [çom / çum *(yans.)* > çom-(u)r-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Birlikte suya girmek; beraber yıkanmak; suya dalmak için yardım ve yarış etmek. [DLT]

çumşamak, [çum-(u)ş-a-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Yollamak. [OKD]

çumturmak, [çom-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Yıkamak; yüzeysel olarak suya sokmak; çimdirmek. [DLT]

çunua, [Yun. tsimuha] *{ağız} is.* Düşük kaliteli sünger. [DS]

çunuk, [çom-ġuk / çom-uk] *{eT} is.* Ala karga. [DLT]

çunur, [Erme. çmur] *{ağız} is.* Yumurta ile mısır ekmeğinden yapılan bir yemek. [DS]

çumurınak, [çom-ur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Suya daldırmak, batırmak; yıkamak. [DLT]

çunuşluk, [çom-uş-luk] *{eT} is.* **1.** Hela; ayak yolu; tuvalet; apteshane. [DLT] **2.** Yıkanılan yer.

çumuşınak, [çom-uş-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Suya girmekte, yıkanmakta yardım ve yarış etmek; birlikte yıkanmak. [DLT]

-çun, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çin / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

çun[1], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çun-ça-l-ak,*

çun[2], [Far. çün چون] *(çu:n) {OsT} e.* **1.** Gibi. **2.** Ne zaman ki. **3.** İken. **4.** Çünkü. **5.** Mademki. **6.** *zf.* Nice. **7.** Niçin. 🗗 **çūn-i çîrā,** *{OsT} Nasıl ve niçin.*

çunarnak, [çun-a-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(u)-yor]* İmrenmek. [DS]

çunan, [Far. çünān چونان] *(çu:na:n) {OsT} e.* Öyle; onun gibi.

çunavlak, -ğı [çunav-la-k] *{ağız} sf.* Kötü yaradılışlı; soysuz. [DS]

çunb, [çamp / çımp / çomp / çumb / çunb *(yans.)*] *is.* Sıvılar içinde meydana gelen çalkantılı hareketleri anlatan kök. [Zülfikar] *çunb-ul-da-mak*

cunbuldamak, [cunb-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* (Kap içindeki sıvılar için) çalkalanmak. [DS]

çuncukmak, [çunc-uk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* (Hayvanlar için) kendine eş aramak; kızışmak. [DS]

çunçalak, -ğı [çunç-a-la-k] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çune, [çön-e > çune] *{ağız} is.* Küçük çocuk. [DS]

çung[1], [çan / çang / çank / çeng / çın / çıng / çıñ / çınk / çi / çin / çing / çiñ / çink / çun / çung *(yans.)*] *is.* Cam ya da madenî eşyanın çınlama biçiminde çıkardığı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çung-ur, çung-ur-gaç*

çung[2], [çoñ] *(çuñ) {eT} sf.* İri doğranmış olan. [DLT]

çunga, [çun-a] *{ağız} is.* Keser. [DS]

çungur[1], [çukur > çungur] *{ağız} sf.* **1.** Göçleri çökük. **2.** Çukur; derin. [DS]

çungur[2], [çung-ur] *{ağız} is.* Beyaz çakıl taşı. [DS]

çungurgaç, [çung-ur-gaç] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çungurlaşmak[1], [çok-mak > çung-ur-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Toplanmak; üşüşmek. [DS]

çungurlaşmak[2], [çukur-la-ş-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çukurlaşmak; derinleşmek. [DS]

çunin, [Far. çünīn چونین] *(çu:ni:n) e.* Böyle; bunun gibi.

çunki, [Far. çün ki چونکه] *{OsT} zf.* **1.** Ne zaman ki. **2.** Şunun için ki; şundan dolayı ki.

çunkur[1], [çukur] *{ağız} is.* Çukur. [DS]

çunkur[2], [çok-mak > çung-ur] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çunkur[3], [Yun. tsungrana *(tırmık)* ?] *{ağız} is.* Küçük kazma. [DS]

çunkuştu, [çok-uş-mak > çok-uş-tu] *{ağız} is.* Toplantı. [DS]

çunmak[1], [çu-n-mak / yunmak] *{eT} dönşl. f.* Yıkanmak. [DLT]

çunmak[2], [çun-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ar]* **1.** İmrenmek; heveslenmek. **2.** Gittiği yere alışmak. [DS]

çunur, [Ar. curn جرن] *{ağız} is.* **1.** Kurna. **2.** Su teknesi; yalak. **3.** Hamam havuzu. [DS]

çupa, [Bulg. çupe / Yun. tsoupe] *{ağız} is.* Yetişmiş genç kız. [DS]

çupan, [Far çūpān *(çoban)* / Yun. çoupanos] *{eT} is.* Köy muhtarının yamağı; köyün ileri gelen büyüğünün yamağı. [DLT]

çupçe, [Arn. çupe + Slav. -çe *(küçütme eki)*] *{ağız} is.* Küçük kız. [DS]

çupçurga, [Mog. çupçur-ġa] *{eT} is.* Kamçının destesine vurulan kayış. [Nevâyî]

çupra[1], [çöb > çöpür > çop-ra] *{eT} is.* Eski elbise. [DLT]

çupra[2], [çup-ra] *is.* Küçük kulaklı keçi. 🗗 **çupra balığı,** *Uzun gövdeli, ağzının kenarları bıyıklı bir tatlı su balığı, (Cobitis).*

çupuş, [? çupuş] *{ağız} is.* Fındığın yeşil kabuğu. [DS]

çur[1], [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çur çur.* 🗗 **çur çur,** *{eT} Hayvan sağılırken sütün kapta çıkardığı ses.* [DLT]

çur[2], [çar / çır /çir / çur *(yans.)*] *is.* Dönme, sürtünme, bağırma, ağlama, ötme ve parazitli sesler çıkarma durumlarında çıkan sesleri anlatan kök. [Zülfikar] *çur-la-mak*

çur[3], [çor / çur] *{eT} is.* Bir rütbe. [EUTS]

çur[4], [çur] *{ağız} is.* **1.** Kumarda verilen ödünç para. **2.** Kapıp kaçma. **3.** Derme çatma ev; çalı çırpıdan yapılan barınak; kulübe. [DS] 🗗 **çur etmek,** *1. Yağma etmek. 2. {ağız} Oyunu bozmak.* [DS]

çur[5], [çur] *{ağız} sf.* Sarışın; açık sarı renkli. [DS]

çura, [çor-a] *{ağız} is.* Tuzla. [DS]

çuram, [çurām] *(çura:m) {eT} is.* Diğerlerinden daha uzağa giden hafif bir ok atışı. [DLT] 🗗 **çuram okı,** *tar. Diğerlerinden daha uzağa gidecek şekilde atılan ok.* [DLT]

çuran, [Arn. çuran] *{ağız} is.* Hindi. [DS]

çurçur, [çur+çur ?] *is.* **1.** *zool.* Lapinagillerden eti lezzetsiz, küçük, parlak renkli bir deniz balığı; çırçır, *(Crenilabrus).* **2.** Denizcilerin önemsiz saydıkları küçük balıklar. **3.** *mecaz.* Bir değer taşımayan, önemsiz. **4.** Serseri; terbiyesiz. **5.** (Kişi için) işe yaramaz.

çurçurcu, [çurçur-cu] *is. argo.* Züğürt kumarbaz.

çuren, [? çuren] *{ağız} is.* Eli yakışmayan. [DS]

çurfalık, -ğı [çulha-lık > çurfa-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çurgalamah, [çurga-la-mak > çurga-la-maḫ] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sarıp sarmalamak. [DS]

çurgalamak, [çurga-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Toplamak; yığmak.[DS]

çuri, [çur-i ?] *{ağız} is.* Kaz yavrusu. [DS]

çurlamak, [Yur. tziurizo => çur-la-mak ?] *gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Avaz avaz bağırmak.

çurma, [Yun. / İt. zurma] *{OsT} is. dnz.* Bir kadırgada kürek çekenlerin tümü.

çurmal, [? çurmal] *{ağız} is.* Sebze evlekleri. [DS]

çurmut, [? çurmut] *{ağız} is.* Su yolu. [DS]

çurnı, [Sansk. cūrna] *{eT} is.* **1.** Barut. [EUTS] **2.** Türk hekimlerinin yaptığı bir tür müshil. [DLT] [KB]

çurpa[1], [Moğ. çurpa] *{eT} is.* Yaban domuzu yavrusu; çorba. [Nevâyî]

çurpa[2], [Far. çül-pā] *{OsT} sf.* Topal.

çurrık, -ğı [çur(r)-ık] *{ağız} is.* Zayıf hayvan. [DS]

çurt[1], [çırt / çört / çurt *(yans.)*] *is.* Sıvıların atılışını, dökülüşünü ve akışını anlatan kök. [Zülfikar] *çurt-um*

çurt[2], [çurt] *{ağız} is.* Fundalık. [DS]

çurtleğen, [çurt-la-ğan] *{ağız} is.* Dal oluğu. [DS]

çurtum, [çurt-um] *{ağız} is.* Oluk. [DS]

çuru, [çur *(yans.)* > çur-u] *sf.* **1.** (Yemekler için) çok sulu; ayran kıvamında. **2.** *{ağız}* Koyulaşmamış; özleşmemiş. [DS]

çuruk, -ğu [çar-uk > çur-uk] *{ağız} is.* **1.** Çarık. **2.** Yüksek ökçeli ayakkabı. [DS]

çurukur, [? çurukur] *{ağız} sf.* Darmadağın. [DS]

çurumak, [çur-u-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* İnat etmek. [DS]

çurumba, [Yun. kolumbra] *{ağız} is.* Kara lahananın çiçeği. [DS]

çust, [? çust] *{ağız} is.* Ham deriden yapılma ayakkabı. [DS]

çuş, [ço / çu / çuş / çüş *(yans.)*] *ünl.* Eşek vb. hayvanları durdurmak ya da kovalamak için kullanılan ünlem.

çuşdar, [Far. çüş-dār] *{ağız} is.* Dalkavuk. [DS]

çuşka, [Bulg. çuşka] *is.* Acı biber.

çuşut, [çaş-ut > çuşut] *{ağız} is.* Ara bozucu. [DS]

çut[1], [çut] *{ağız} sf.* (Kişi için) sık dişli. [DS]

çut[2], [çut] *{ağız} sf.* Dermansız. [DS]

çuta, [? çuta] *{ağız} is.* Geniş yüzlü keser. [DS]

çutka, [? çutka] *{ağız} is.* Keser. [DS]

çutlanmak, [çul-la-n-mak > çut-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Çullanmak; yüklenmek. [DS]

çutol, [? çutol] *{ağız} is.* Mısır. [DS]

çutra[1], [Yun. eksedra] *is.* **1.** Yerden biraz yüksekçe oturma yeri; sedir. **2.** Eski çağ Yunan mimarisinde girişte içinde oturma yerleri bulunan görüşme salonu. **3.** Anıt niteliğindeki her türlü yapı.

çutra[2], [Yuun. tsotra / İt. ciotola] *{ağız} is.* Ağaç gövdesinden oyularak yapılmış su kabı; tahta şişe. [DS]

çuttazlık, -ğı [çuttaz-lık] *{ağız} is.* Bilgiçlik. [DS]

çutur, [çot-ur] *{eT} is.* **1.** Kötü huy. [DLT] **2.** İstenmeden yapılan şey.

çuug, [çuġ / çuuġ] *{eT} sf.* Bulanık. [EUTS]

çuv[1], [çag / çağ / çaḫ / çak / çav / çığ / çiğ / çoğ / çuv *(yans.)*] *is.* Suyun kaynama, akma ve çağlama sırasında çıkan sesi anlatan kök. [Zülfikar] *çuv-şa-mak, çuv-şa-t-mak*

çuv[2], [Çin. ch'ao] *{eT} is.* **1.** Hisse; pay. **2.** Banknot.

çuvaç, -cı [çōğ > çoğ-aç > çuvaç] *{ağız} is.* **1.** Güneş. **2.** Güneşli yer. **3.** Güneş alan yer; güney yamaç. [DS]

çuval, [Far. çūvāl] *(çuva:l) is.* **1.** Pamuk, keten, kenevir ya da sentetik iplikten örülmüş büyük torba. **2.** *sf.* Bu torbanın içindeki miktar.

çuvalcı, [çuval-cı] *is.* **1.** Çuval yapan ve satan kişi. **2.** Tarım ürünlerini çuvala doldurmakla görevli işçi.

çuvalcılık, -ğı [çuval-cı-lık] *is.* Çuvalcının yaptığı iş.

çuvalçan, [çuvalcan] *{ağız} is.* Solucan. [DS]

çuvaldız, [Far. çūvāl + dūz *(diken)* > çuvaldız] *is.* Çuval gibi kalın şeyleri dikmekte kullanılan, ucu yassı, biraz eğri büyük iğne.

çuvallama, [çuval-la-ma] *is.* Çuval içine yerleştirmek işi.

çuvallamak, [çuval-la-mak] *gçl. f. [-r]* **1.** Bir şeyi çuval içine koymak. **2.** *gçsz. f. öğr. argo.* Bir işte başarısızlığa uğramak; imtihanda başaramamak.

çuvallanma, [çuval-la-n-ma] *is.* Çuvala konulmak eylemi.

çuvallanmak, [çuval-la-n-mak] *edil. f. [-ır]* Çuvala konulmak, doldurulmak.

çuvallatma, [çuval-la-t-ma] *is.* Çuvala yerleştirtmek işi.

çuvallatmak, [çuval-la-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Çuval içine koydurmak. **2.** *öğr. argo.* Birini başarısızlığa uğratmak; başarısız olmasına sebep olmak.

çuvallı, [çuval-lı] *sf.* **1.** Çuvalı bulunan; çuvalı olan. **2.** Çuvala konulmuş olan; çuvallanmış.

çuvallık[1], **-ğı** [çuval-lık] *{ağız} is.* **1.** Çuval konulan yer. **2.** *sf.* Çuval yapmaya uygun. [DS]

çuvallık[2], **-ğı** [çulha-lık] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhı. [DS]

çuvalsız, [çuval-sız] *sf.* **1.** Çuvalı bulunmayan; çuvalı

olmayan. **2.** Çuvala konulmamış, çuvallanmamış olan.

çuvalter, [Far. cüvāl-ter] *{ağız} is.* Birbirine dikilmiş iki çuval. [DS]

çuvaş, [çoġ-aç > çov-aç > çuv-aş] *{eT} is.* Çadır; güneşlik. [DLT]

Çuvaşça, [Çuvaş-ça] *is.* Volga ırmağının orta kesiminde yaşayan Çuvaşların konuştuğu Türk lehçelerinden biri.

çuvaşlamak, [çoğaç-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Güneşlemek. [DS]

çuvga, [çuf-ġā / çuv-ġā] *{eT} is.* → çufga.

çuvı, [Hotan. çuvı] *{eT} is.* Hotan töresince hakandan iki derece aşağıda bulunan kimselere verilen ongun. [DLT]

çuvlamak, [çıv-ı-la-mak / çıf-ı-la-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* İyi pişmemek; börtmek. [DLT]

çuvşamak, [çıv-şa-mak] *{eT} gçsz. f. [-r]* **1.** Kaynamak ve köpüklenmek. **2.** Midesi yanmak; midesi ekşimek. [DLT]

çuvşatmak, [çıv-şa-t-mak / çuv-şa-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Ekşitmek. [DLT]

çuvurtmak, [çığırt-mak / çağırt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ur]* Çağırtmak. [DS]

çuz, [çuz] *{eT} sf.* **1.** Sırmalı. [Yüknekî] **2.** *is.* Yaldızlı ve kırmızı bir Çin kumaşı; atlas kumaş. [DLT][KB]

-çü, [-cı / -ci / -cu / -cü / -çı / -çi / -çu / -çü] *yap. e.* → -cı.

çü[1], [çi / çu / çü *(yans.)*] *is.* Kümes veya diğer evcil hayvanları kovalama ya da çağırma ünlemi. *çü çü, çü+çü-k*

çü[2], [çü *(yans.)*] *is.* Filizlenmeyi, sürgün vermeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çü-cük-lenmek*

çü[3], [çu / şu / çü / şü] *{eT} e.* Emirde pekiştirme edatı. [DLT]

çü[4], [Far. çū چو] *(çü:) {OsT} e.* Gibi.

çübek, [çüb-ek] *{eT} is.* Çocuk erkeklik organı; çük. [DLT]

çübür, [çöb-ür > çüp-ür] *{eT} is.* Keçi kılı. [DLT] ⧉ **çübür çebür,** *{eT} Malın kötüsü, değersizi; abur cubur; döküntü mal.* [DLT]

çübürlenmek, [çöb-ür-le-n-mek > çüb-ür-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Keçi için) kıllanmak; tüyü bitmek. [DLT]

çücük[1], **-ğü** [çü-cük] *{ağız} is.* **1.** Ekin. **2.** Filiz. **3.** Sebze ve meyvelerin en küçüğü. **4.** Hıyar. **5.** Gölde yetişen bir çeşit ot. [DS]

çücük[2], **-ğü** [cü-cük > çü-cük] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çücüklenmek, [cücük-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yeşermek; filizlenmek. [DS]

çüç, [çüç *(yans.)*] *is.* Aksırmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çüç-kür-mek, çüç-kür-ük* ⧉ **çüç etmek,** *çoc. d. Susmak; oturmak.*

çüççü, [çift-çi > çüççü] *{ağız} is.* Çiftçi. [DS]

çüçe, [çü-çe] *{ağız} is.* Erkek çocukların erkeklik organından sünnet olurken kesilen kısım. [DS]

çüçkürmek, [çüç-kür-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* Aksırmak. [DS]

çüçkürtmek, [çüç-kür-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Aksırtmak.

çüçkürük, -ğü [çüç-kür-ük] *{ağız} is.* Aksırık. [DS]

çüçü, [çü+çü] *{ağız} is.* Dişi hindi. [DS]

çüçük[1], **-ğü** [çü *(yans.)* > çü-çük] *{ağız} is.* **1.** Kümes hayvanlarının yavrusu; civciv. **2.** Soğanın tohum veren yaprağı; cücük. [DS]

çüçük[2], **-ğü** [küçük > çü-çük] *{ağız} is. Çoc. d.* **1.** Çocukların erkeklik organı. **2.** İşeme ihtiyacı; çiş. [DS]

çüçük[3], **-ğü** [çü-çük] *{ağız} is.* Meyve ve sebzenin en küçüğü. [DS]

çüçük[4], **-ğü** [çü-çük] *{ağız} is.* Söğüt ağacı kabuğundan yapılan düdük. [DS]

çüçüklemek, [çü-çük-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Cücüklenmek. [DS]

çüçül[1], [çü-çül] *{ağız} sf.* **1.** Aptal; sersem. **2.** Kılıbık. [DS]

çüçül[2], [çü-çül] *{ağız} is.* Civciv. [DS]

çüçül[3], [çü-çül] *{ağız} is.* Erkek çocukların cinsel organı. [DS]

çüçüm, [çüç-üm] *{ağız} is.* Ceviz içi. [DS]

çügde, [cügde] *{eT} is.* Kulak arkasındaki çıkık kemik, *(processus mastoideus).* [EUTS]

çüge, [Far. çühā => çüge / çoġa / çuġa / çöge] *{eT} is.* Elbise üstüne giyilen geniş ve kolsuz üstlük; aba. [KB]

çügündür, [Far. çukundur] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çüğ, [çüğ] *{ağız} ünl.* Koyun ve keçi sağılacağı zaman söylenen söz. [DS]

çüğen, [? çüğen] *{ağız} is.* At başlığı. [DS]

çüğmek, [çüğ-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Sendeleyip düşmek. [DS]

çüğül, [Erme. çkür / Yun. tsekhouri] *{ağız} is.* Kazma. [DS]

çüğütmek, [cuğ-ut-mak > çüğ-üt-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Üşüyerek büzülmek. [DS]

çühre, [Far. çühre چهره] *{OsT} is. tar.* İmparatorluk döneminde, sarayda hizmet eden erkek çocuklara verilen ad; iç oğlanı.

çühregân, [Far. çühre-gān چهره گان] *(çühregâ:n) {OsT} is.* İç oğlanları.

çüjmek, [çöj-mek / çüj-mek] *{eT} gçl. f. [-er]* Çekerek uzatmak; uzunluğuna çözmek. [DLT]

çüjtürmek, [çöj-tür-mek / çüj-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Gerdirmek; çektirmek. [DLT]

çüjülmek, [çöj-ül-mek /çüj-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* **1.** (Gevşek ip için) gerilmek. **2.** (Sakız ve macun için) uzamak; sünmek. [DLT]

-çük[1], [-cık / -cik / -çik / -çık / -cük / -cuk / -çük / -çuk] *yap. e.* → -cık.

-çük[2], [-çak / -çek / -çuk / -çük / -çık / -çik] *{eT} yap. e.* → -çak.

çük, [çük] *{eT} is.* **1.** Erkek cinsiyet organı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Değirmende taban tahtasına geçen mil. [DS] ◻ **çük çümbül,** *{ağız} Erkeklik organları.* [DS]

çükçük, -ğü [çük-çük] *{ağız} is.* Sabanda, ok ile ökçenin birleştirilmesi için karşılıklı açılan delik. [DS]

çükelik, -ği [çök-el-ik] *{ağız} is.* Çökelek; ekşimik. [DS]

çüklü, [çük-lü] *{ağız} sf.* **1.** Erkeklik organı olan. [DS] **2.** Erkek. ◻ **çüklü çümbüllü,** *Erkeklik organları olan.*

çüklüce, [çük-lü-ce] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çüklük, -ğü [çük-lük] *{ağız} is.* Küçük çocuklarda apış arası bezi. [DS]

çükreklenmek, [çek-re-k-le-n-mek / çük-re-k-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Yün elbise sahibi olmak; yün elbise giyinmek. [DLT]

çükte, [çük-te] *{eT} is. anat.* Kulağın arkasındaki kemik, *(processus masteudeus).* [Gabain]

çükündür, [Far. çuġunder => çükündür چکندر] *{ağız} is.* **1.** Pancar. *{eAT} (aynı)* **2.** Havuç. **3.** Lahana. **4.** Şalgam. [DS]

çükündürük, -ğü [çükündür-ük] *{ağız} is.* Pancar. [DS]

çükür[1], [çöğ-ür] *{ağız} is. müz.* Çöğür. [DS]

çükür[2], [Erme. çkür / Yun. tsekhouri] *{ağız} is.* Bir yüzü balta, bir yüzü kazma olan alet. [DS]

-çül, [-cıl / -cil / -çil / -çıl / -cul / -cül / -çul / -çül] *yap. e.* → -cıl.

çülaki, [Far. culāhī] *{ağız} is.* Kalın kumaş. [DS]

çüle, [çöne > çüne > çüle] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çülek[1], [çüle-k] *{ağız} is.* Turfanda çıkan sebze. [DS]

çülek[2], [Erme. kovlak => külek > çülek] *{ağız} is.* Çam tahtasından yapılma saplı kap. [DS]

çüleke, [çülek-e ?] *{ağız} is.* Çoluk çocuk. [DS]

çülki, [Rus. çulki] *{ağız} is.* Pamuk ipliğinden örülen çorap. [DS]

çülkü, [Rus. çulki] *{ağız} is.* İplik çorap. [DS]

çüllemek, [çül-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ü)-yor]* Yakıp harap etmek. [DS]

çülliyen, [çül-le-yen] *{ağız} sf.* Yakıp yıkan. [DS]

çülpe, [Far. çül-pā] *{ağız} sf.* Aptal; budala; sersem. [DS]

-çülük, [-cı-lık / -cilik / -çilik / -çılık / -cülük / -culuk / -çülük / -çuluk] *yap. e.* → -cılık.

çülük, -ğü [Far. külüng => çülünk > çülük] *{ağız} is.* Kazma. ◻ **çülüklü kazma,** *{ağız} İki ağızlı kazma.* [DS]

çülükmek, [*çül > çül-ük-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Bozulmak; perişan olmak. [DLT]

çülül, [? çülül] *{ağız} is.* Kuş üzümü. [DS]

çülünk[1], **-gü** [Far. külüng => çülüng] *{ağız} is.* İki ağızlı kazma. [DS]

çülünk[2], **-gü** [? çülünk] *{ağız} is.* Kaplumbağa. [DS]

çüm[1], [çım / çim / çin / çüm *(yans.)*] *is.* Parmak uçları ile sıkıştırmayı, ezmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *çüm cük, çüm-çü-k*

çüm[2], [çım / çim / çom / çöm / çum / çüm *(yans.)*] *is.* Suya girmeyi, yıkanmayı, suyu çalkalamayı ve bu sırada su sıçratmayı anlatan kök. [Zülfikar] *çümmek, çüm-ür-mek*

çüm[3], [çim > çüm] *{eT} {ağız} is.* Fide. [DS]

çüma, [? çüma] *{ağız} is.* Kaynatmadan biriktirilip yayılan süt. [DS]

çümbül[1], [çümb-ül] *{ağız} is.* Erkek çocukların erkeklik organı. [DS]

çümbül[2], [çümb-ül] *{ağız} is.* Kulakları yuvarlak keçi. [DS]

çümbüzük, -ğü [çümb-üz-ük] *{ağız} sf.* Çok yüz bulmuş; şımarık; nazlı. [DS]

çümce, [çöm-çe > çüm-ce] *{ağız} is.* Çömçe. [DS]

çümcük, -ğü [çüm-cük] *{ağız} is.* Ev makarnası; erişte; cimcik. [DS]

çümçürük, -ğü [çü(m)+çü/rük] *pekşt. sf.* Çok çürük; aşırı çürük.

çümek, [çöğ-mek > çũ-mek] *(çü:mek) {ağız} gçsz. f. [-er]* Sıçramak; zıplamak. [DS]

çümeli, [? çümeli] *{eT} is.* Karınca. [Gabain]

çümen, [Far. çemen] *{ağız} is.* Çimen. [DS]

çümerük, [çöm-er-ük > çüm-er-ük] *{eT} sf.* Sulu; su içinde. ◻ **çümerük kişi,** *Her zaman gözü sulanan adam; gözü az gören kimse.* [DLT]

çümgen, [çim-gen > çüm-gen] *{eT} is.* Ayrık otu; çimen, *(Panicum dactylon).* [DLT]

çümmek[1], [com-mak / çim-mek > çüm-mek] *{eT} gçsz. f. [-er]* (Ördek için) suya iyice dalmak. [DLT]

çümmek[2], [çöm-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Ayakları üzerine oturmak; çökmek; çömelmek. [DS]

çümtilli, [çümtil-li ?] *{ağız} sf.* Temiz ve tertipli. [DS]

çümtürmek, [çüm-tür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Suya iyice, derine daldırmak. [DLT]

çümü, [çüm-ü] *{ağız} is.* Küçük çocukların erkeklik organı. [DS]

çümürmek, [çüm-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Suyun derinlerine daldırmak. [DLT]

çümüş, [çüm-üş] *{ağız} is.* Denize doğru uzanmış burun üzerindeki toprak. [DS]

çümüşmek, [çom-uş-mak > çöm-üş-mek > çüm-üş-mek] *işteş. f. [-ür]* Birlikte suya derin olarak daldırmak; suya derin daldırmakta yardım ve yarış etmek. [DLT]

-çün, [-cın / -cin / -cün / -cun / -çin / -çin / -çün / -çun] *yap. e.* → -cın.

çün[1], [Far. çūn چون] *(çu:n) {OsT} e.* → çun.

çün[2], [? çün] *{ağız} is.* Sırt; arka. [DS]

çünan, [Far. çünān چنان] *(çüna:n) {OsT} zf.* Bunun gibi; bu şekilde.

çünbek, -ği [Far. çünbek چنبك] *{OsT} is.* Sıçrama; atlama; perende atma. 🗗 **çünbek-zen,** *{OsT} Sıçrayan; perende atan.*

çüne[1], [çöne > çüne] *{ağız} is.* Çoban yamağı. [DS]

çüne[2], [Far. çūle => çüne] *{ağız} is.* Aptal; sersem. [DS]

çünge, [? çünge] *{ağız} is.* Keser. [DS]

çüngelmek, [çönge-l-mek] *{eAT} gçsz. f. [-ir]* **1.** Gücünü yitirmek. **2.** İşini yapamaz olmak. **3.** Küntleşmek.

çüngül, [çüng-ül] *{ağız}* is. Ense. [DS]

çüngüş, [çüng-ü-ş] *{ağız} is.* **1.** Çobanaldatan. **2.** *mecaz.* Hilekâr. [DS]

çünki, [Far. çūn+ki چونكه] *{eAT} {OsT} e.* **1.** Madem ki. **2.** Ne vakit; vakta ki.

çünkü, [Far. çūn+ki چونكه] *(çü'nkü) e.* **1.** Şundan dolayı, şu sebeple; zira. **2.** Madem ki; için. **3.** Ne vakit ki; vaktaki.

çünküleyim, [çünkü-leyim] *e.* Çünkü; zira.

çünküleyin, [çünkü-leyin] *e.* Çünkü; zira.

çünkim, [Far. çün+kim چونكم] *{OsT} e.* Çünkü.

çünmek, [çün-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* (Karasinek için) bir yere birkaç kez konmak. [DS]

çüntük, -ğü [çünt-ük] *{ağız} is.* Dövülmemiş; iri tane. [DS]

çünü, [? cünü > çünü] *{ağız} is.* Keten çuval. [DS]

çünük, [çün-ük] *{eT} is. bot.* Çınar ağacı. [DLT]

çünüş, [kömüş > çünüş] *{ağız} is.* Manda. [DS]

çünüt, -dü [? çünüt] *{ağız} is.* Bataklık. [DS]

çüp, [çap / çep / çıb / çib / çip / çüp *(yans.) is.* El çırpma ve alkışlama sesini ve hareketini anlatan kök. [Zülfikar] *çüp(p)e-n*

çüpeç, -ci [küp-eç] *{ağız} is.* **1.** Küçük küp; çömlek. **2.** Kazan. **3.** Testi. [DS]

çüppen, [çüpp-en] *{ağız} is.* Alkış. [DS]

çüpü, [çüp-ü] *{ağız} is.* Raks. [DS]

çüpür, [*eT.* çübür > çüpür *{ağız} is.* **1.** Sert keçi kılı. **2.** Çöp. [DS]

çüpürlenmek, [çübür > çüpür-le-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* (Keçi için) kıllanmak. [DLT]

çür[1], [çar / çır /çir / çör / çur / çür *(yans.)*] *is.* Su ve benzeri akışkan maddelerin dökülüşünü anlatan kök. [Zülfikar] *çür çür, çür-ü-k, çür-kü.* 🗗 **çür çür,** *{eT} Hayvan sağılırken, sütün kapta çıkardığı ses.* [DLT]

çür[2], [çür] *{eT} is.* Menfaat; çıkar. [DLT]

çür[3], [çür] *{ağız} is.* Balı alınmış petek. [DS]

çür[4], [çür] *{ağız} sf.* Açık sarı renkli; sarışın. [DS]

çür[5], [çür] *{ağız} is.* Öküzün erkeklik organından sızan madde. [DS]

çürbek, [Far. çurbek] *{OsT} is.* **1.** Vesvese. **2.** Kötü sanı; su-i zan.

çürçünlemek, [çür-ç-ün-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Uyuklar vaziyette düşünmek. **2.** Gecelik ile oturmak. [DS]

çürek[1], [çür-ek] *{eT} is.* Yürek. [OKD]

çürek[2], **-ği** [çörek > çürek] *{ağız} is.* Harmanda bütün sapların dövülerek saman haline gelmesi. [DS]

çürgeninek, [çürge-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Yanmak; ateşte alazlanmak. [Nevâyî]

çürimek, [çür-i-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çürümek.

çürkü, [çürki] *{eT} is.* (Çocuklar için) çiş. [DLT]

çürlemek, [çür-le-mek] *{eT} gçsz. f. [-r]* Çıkar sağlamak; menfaat elde etmek. [DLT]

çürlenmek, [çürle-n-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Yararlanmak; faydalanmak. [DLT]

çürletmek, [çürle-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Aşırtmak. [DLT]

çürmük, [çür-mük] *{ağız} sf.* Çürümeye yüz tutmuş olan. [DS]

çürni, [Sansk. cürna] *{eT} is.* Barut. [EUTS]

çürtme, [çürü-t-me > çürt-me] *{ağız} is.* Kara zeytin. [DS]

çürügü, [çür-üg-ü] *{eT} is.* Yürüyüş. [OKD]

çürük[1], [çür *(yans.)* > çür-ü-k] *{ağız} is.* **1.** Küçük testi. **2.** Musluk. [DS]

çürük[2], **-gü** [çürü-k] *sf.* **1.** Çürümüş, bozulmuş. **2.** *gnşl.* Dayanıksız olan. **3.** Sağlam bir temele, sağlam kanıtlara dayanmayan. **4.** *is.* Ezilme veya çarpma gibi darbeler sonucu vücutta meydana gelen ağrılı morluk; bere. **5.** *as.* Askerlik yoklamasında askerliğe elverişli olmadığı anlaşılan kişi. **6.** Bitkilerde mantar ve bakterilerin sebep olduğu birçok hastalık. 🗗 **çürüğe çıkarılmak,** *Askerlik yapmaya elverişli olmadığı anlaşılmak.*‖ **çürüğe çıkarmak,** *Bir eşyayı kullanılamayacak durumda olmasından dolayı atmak veya kullanmamak.*‖ **çürüğe çıkmak,** *1. Sağlam olmadığı anlaşılmak. 2. as. Sağlık durumunun elverişsiz olmasından dolayı askerlik görevinden bağışlanmak.*‖ **çürük ay,** *{ağız} Sebze ve meyvelerin çabuk çürüdüğü temmuz ve ağustos ayları.* [DS]‖ **çürük çarık,** *Eski, kırık, işe yaramaz.*‖ **çürük damar,** *Bir mermeri bölen çok gevşek malzemeden oluşmuş damar.*‖ **çürük elma,** *1. Karşılıklı ip çekme oyunu ve bu oyunda sürüklenen çocuk. 2. Sağlıksız, işe yaramaz kişi.*‖ **çürük gaz,** *Otomobillerin egzozundan çıkan yanmış gaz.*‖ **çürük iş,** *Güvenilir olmayan, sonunda bir olumsuzluk görülen iş.*‖ **çürük para,** *Ayarı düşük olduğu için piyasada düşük fiyatla değerlendirilen para; çürük akçe.*‖ **çürük sakız,** *Çok kullanılan söz veya düşün-*

ce.|| **çürük su,** *1. Geminin pervanesinin etkisi altında kalarak harekete etkisi olmayan su. 2. İçinde erimiş hâlde kalker tortuları bulunan su.*|| **çürük tahtaya basmak,** *Sonu olumsuz bitecek bir işe girişmek; aldatılmak; yaş tahtaya basmak.*|| **çürük toprak,** *{ağız} Verimsiz toprak.* [DS]|| **çürük yumurta,** *1. Bayatlayıp kokmuş yumurta. 2. İşe yaramaz şey; kendine güvenilmez kişi.*

çürükçü, [çürük-çü] *{ağız} sf.* İdaresiz; müsrif. [DS]

çürükçül, [çürü-k-çül] *sf.* (Bitki, mantar, bakteri için) cansız organik maddelerle beslenen; saprofit.

çürükçüllük, -ğü [çürü-k-çül-lük] *is.* Çürükçül bitkilerin yaşama biçimi.

çürüklenmek, [çür-ük-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Şüphelenmek. **2.** Tedirgin olmak. [DS]

çürüklü, [çürü-k-lü] *sf.* Çürüğü olan; üzerinde çürük kısım bulunan.

çürüklük, -ğü [çürü-k-lük] *is.* **1.** Çürük olma durumu. **2.** Çürük. **3.** Çürümek üzere çör çöp atılan yer. **4.** Eskiden yoksulların ölülerinin üst üste gömüldüğü mezar.

çürüksüz, [çürü-k-süz] *sf.* Çürüğü olmayan; üzerinde veya içinde çürüğü bulunmayan.

çürüme, [çürü-me] *is.* Çürümek eylemi.

çürümek, [*eT.* çür-i-mek > çür-ü-mek] *gçsz. f. [-r]* **1.** (Bitki ve hayvan için) çeşitli etkilerle, özellikle de mikroorganizmaların etkisi ile kimyasal değişikliğe uğrayıp bozulmak; kokuşmak. **2.** Dayanıklılığını, sağlamlığını yitirmek. **3.** (İnsan için) ezilme, vurma ve çarpma yüzünden vücutta ağrılı morluklar belirmek; berelenmek. **4.** (Düşünce, dava, iddia için) kanıtsız kalmak; dayanağını yitirmek. **5.** (İnsan için) yıpranmak, çökmek.

çürüntü, [çürü-n-tü چورندی] *{OsT} {ağız} is.* **1.** Çürük şeylerin döküntüsü, kalıntısı. **2.** Çör çöp; süprüntü. [DS]

çürürek, -ği [çürü-rek] *{ağız} sf.* Biraz çürük; çürükçe. [DS]

çürüşmek, [cur-uş-mak > çür-üş-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ür]* (Kesilen meyveler için) buruşmak; büzüşmek. [DS]

çürüşü, [? çürüşü] *{ağız} is.* Ağaç, gövdesinden kesildikten sonra verdiği taze filiz. [DS]

çürütme, [çürü-t-me] *is.* **1.** Çürümesini sağlama eylemi. **2.** *{ağız} mutf.* Ağda ve susam ezmesi karıştırılarak yapılan bir tür tatlı. [DS] **3.** *{ağız} mutf.* Şekerle yapılan nişasta peltesi. [DS] **4.** *{ağız}* Acısı giderilmiş zeytin tanesi. [DS] **5.** *{ağız} mutf.* Zeytinyağı, ekmek, yumurta, sarımsak ve limon ile yapılan bir yemek. [DS]

çürütmek[1], [çürü-t-mek] *gçl. f. [-ür]* **1.** Bir şeyin çürümesine sebep olmak; çürümesini sağlamak. **2.** (Et için) bayatlatıp sertleşmesine sebep olmak. **3.** (Çömlekçi çamuru için) nemli bir yerde bırakarak homojenliğini artırmak. **4.** (Bir görüş, düşünce, önerme için) karşı kanıtlarla yanlışlığını ortaya koymak.

çürütmek[2], [çürü-t-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ür]* **1.** Sersemce durmak; şaşırmak. **2.** Oyunda sayı kaybetmek. [DS]

çürütülme, [çürü-t-ül-me] *is.* Çürütme işinin yapılması eylemi.

çürütülmek, [çürü-t-ül-mek] *edil. f. [-ür]* **1.** Çürütme işlemi yapılmak. **2.** (Bir görüş, düşünce ve önerme için) karşı kanıtlarla yanlışlığı ortaya konulmak.

çürütüş, [çürü-t-üş] *is.* Çürütme eylemi ve biçimi.

çürüyh, [çürü-k > çürüyh] *{ağız} sf.* **1.** Çürük. **2.** Hastalıklı. [DS]

çürüyüş, [çürü-y-üş] *is.* Çürüme eylemi ve biçimi.

çüst, [Far. çüst چست] *{OsT} is.* **1.** Çabuk hareketli; çevik; tez. **2.** Sıkı; dar. **3.** Yakışıklı; düzgün. **4.** Muntazam.

çüstî, [Far. çüstī چستی] *(çüsti:) {OsT} is.* Çeviklik.

çüş, [ço / çu / çuş / çüş *(yans.)*] *ünl.* **1.** Eşek vb. hayvanları durdurmak ya da kovalamak için kullanılan ünlem. *çüş-üik.* **2.** *argo.* Çirkin bir davranış veya sözün yeri olmadığını belirtmek için söylenen kaba uyarı sözü. **3.** *is. genşl.* Eşek. ⧉ **çüş dudak,** *{ağız} Büyük ve dışarıya doğru sarkık dudak.* [DS]

çüşdüm, [çüş-düm] *{ağız} sf.* Şaşkın. [DS]

çüşek, [Soğd. çüşek] *{eT} is.* Ot; çayır; otlak. [DLT]

çüşka, [? çüşka] *{ağız} is.* Küçük, yuvarlak, acı biber. [DS]

çüşşek, -ği [çüş(ş)-ek ?] *{ağız} is.* **1.** İki kanatlı pamuk kozası. **2.** Cevizin içindeki dört parçayı birbirinden ayıran zarlar. [DS]

çüştük, -ğü [çüş-(ü)t-ük] *{ağız} sf.* (Kişi için) ufak tefek ve hareketli. [DS]

çüşük[1], **-ğü** [çüş-ük] *{ağız} is.* (Çocuk dilinde) eşek. [DS]

çüşük[2], **-ğü** [çüş-ük] *{ağız} is.* **1.** Kof ceviz. **2.** Pamuk kabuğu. [DS]

çüşüm, [Far. ? çüşüm] *{eT} is.* Dut. [EUTS] ⧉ **çüşüm söğüt,** *bot. Bir söğüt türü.* [EUTS]

çüt, [Far. cüft => çüft > çüt] *{ağız} sf.* Çift. [DS] ⧉ **çüt demiri,** *{ağız} Saban demiri.* [DS]

çütçü, [çift-çi] *{ağız} is.* Çiftçi. [DS]

çütleme[1], [çift-le-me] *{ağız} is.* Çiftleşme. [DS]

çütleme[2], [çöp-le-me > çütle-me] *{ağız} is.* Üzümün çöplerini ayıklama. [DS]

çütleşmek, [çift-le-ş-mek > çüt-le-ş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* Çiftleşmek. [DS]

çütlük, -ğü [çift-lik > çüt-lük] *{ağız} is.* Çiftlik. [DS]

çütmük, -ğü [çüt-mük] *{ağız} is.* İyi özenmeyen yoğurt, muhallebi vb. içinde kalan topaklar. [DS]

çütre, [İt. tcotira > çotira > çütre + balığı] *(çü're) is.*

zool. Dikenli, sert pullu, kısa geniş, siyaha yakın esmer renkli bir balık türü; çotira balığı, *(Balistes capriscus).*

çüval, -li [Far. çüvāl جوال] *(çüva:l) {OsT} is.* Çuval. 🗗 **çüvāl-düz,** *{OsT} Çuvaldız.*

çüvdürmek, [çüv-dür-mek] *{ağız} gçl. f. [-ür]* Uzatmak. [DS]

çüve, [çöğ-e > çüve] *{ağız} is.* Yeni yeni yürümeye başlayan küçük çocukların ayakta durması; tay durma. [DS] 🗗 **çüve durmak,** *{ağız} Tay durmak.* [DS]

çüven[1]**,** [Gag. çüven] *{ağız} is.* Dibi yuvarlak tunç tencere. [DS]

çüven[2]**,** [Rus. çugun *(dökme tencere)*] *{ağız} is.* Büyük çaydanlık. [DS]

çüveş, [çöğ > çoğaç] *{ağız} is.* Güneşli yer; çoğaç. [DS]

çüvit, [? çüvit / çüvüt] *{eT} is.* **1.** Çivit. [EUTS] **2.** Boya. [DLT]

çüvmek, [çöğ-mek > çüv-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* **1.** Yüksek bir yerden atlamak. **2.** Hoplamak; zıplamak. [DS]

çüvre, [çüvre] *{ağız} is.* Musluk. [DS]

çüvüncek, -ği [çöğ-mek > çöğ-ün-cek > çüv-ün-cek] *{ağız} is.* Salıncak. [DS]

çüymek, [çöğ-mek > çüv-mek > çüy-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Zıplamak; hoplamak. [DS]

çüyü, [çiv-i > çüyü] *{ağız} is.* Çivi. [DS]

ÖTÜKEN
TÜRKÇE
SÖZLÜK

D d

d, [d / D] *(dé) is.* **1.** Bugün kullandığımız Latin asıllı Türk alfabesinin beşinci harfi. **2.** Dilin ucu üst ön dişlere değme hâlinde iken akciğerlerden gelen basınçlı havanın sıkıştığı anda dilin ucunun dişlerden ayrılması ve bu sırada ses tellerindeki titreşim ile meydana gelen süreksiz, tonlu bir ünsüzdür; *dé* olarak adlandırılır. **3.** Sıralamada beşinciyi gösterir. 🗗 **D günü,** *as. Yapılması kararlaştırılan ancak zamanı açıklanmayan harekâtın günü yerine emir ve planlarda kullanılan terim.*

-d-, [-d- / -y-] *{eT} yap. e.* Fiilden fiil yapma eki. *ı-d-mak (göndermek)* [ETY]

D[1]**, 1.** Romen rakamlarında beş yüzü gösterir. **2.** *müz.* Alman nota sisteminde *re*'yi gösterir.

D[2]**.** [Fr. deuterium] *is. kim.* Hidrojenin, atom numarası 1, kütlesi 2.0148 olan izotopu; ağır hidrojen, sembolü: D. *kim.* Hidrojenin ağır izotopu olan döteryumun sembolüdür.

-da-, [-da- / -de-] *{eAT} yap. e.* **1.** Yansıma kelimelerden geçişsiz fiiller türetir. *{eT} (aynı). güvül-demek, kü-de-mek (gürültü etmek)* **2.** Ses yansımalı gövdelerden *-ir* ve *-il* ile biten kelimelerden eylemler türetir. *çıt-ır-da-mak, şip-il-de-mek.* **3.** İsimlerden geçişli fiiller türetir. *al-da-mak, iz-de-mek, iste-mek; guruldamak, tingildemek, şırıldamak, vızıldamak, büngüldemek.*

-da[1]**,** [-da / -de / -ta / -te] *çek. e.* **1.** İsim hâl eki; ad durum eki. İsmi fiile ve fiilimsiye bağlayan, bir yerde, bir durumda bulunmayı bildiren isim çekim eki; bulunma durumu eki; kalma durumu eki; -de hâli eki; *{eT} (aynı)*: *evde, okulda, ağaçta, köşkte.* **2.** [-da / -de] *{eAT}* Adın yönelme durumu eki "-a" değerinde kullanılır. *"... benim sol dizimde (dizime) keser ile vurup.."*. Sicill-i Osmanî. **3.** *{eAT}* Adın ayrılma durumu eki "-dan" değerinde kullanılır. *"Ulu toplar kodu derya yüzinde / Gemi ne, kebki ururlar gözinde (gözünden)."* Tarih-i Âl-i Osman. 🗗 **-da olmak,** [-da olmak / -de olmak] *{eAT} -le uğraşmak. "Biz gafil olmayalım, yarağumuzda (hazırlığımızla uğraşır) olalım deyip..."* Siyer-i Darîr.

-da[2]**,** [-da / -de / -ta / -te] *yap. e.* İsimden isim türetme eki: Bulunma, taşıma, içerme anlamlarıyla isimler yapar: *payda, gözde, sözde, görünüşte, sözde.*

-da[3]**,** [-da / -de] *{eAT} yap. e.* **1.** Zaman bildiren kelimelerden zarflar türetir. -leyin; -ları. *"Gecede (geceleri) ağlayup gündüzde (gündüzleri) hoş gül."* Ruşenî Divanı. **2.** ... ile; ... sebebiyle; ... yüzünden. *"... kâfirlerin kılıcında (kılıcı ile) şehit olalar."* Rahatu'l-Ervah. **3.** ... olarak, -ca; -lıkla. *"Onulur ok u kılıç zahmi tizde (tez olarak) / Veli dil zahmi onulmaz geñezde (kolaylıkla)."* Delilü'l-İbad. **4.** ... içinde. **5.** ... hakkında, -a ilişkin; ... üzerine.

-da[4]**,** [-da / -de / -ta / te] *{eT} çek. e.* → -ta. [ETY]

da[1]**,** [dakı > dağı > dahı > dahi > da / de] *e.* **1.** Bağlama ve kuvvetlendirme edatı. **2.** Cümlede kendinden önceki ögeyi belirli kılar. *"Okul da açıldı."* **3.** Yüklemin sonuna gelerek eylem anlamını kuvvetlendirir. *"Parayı vermedi de."* **4.** Diğer edatların belirttiği anlamı güçlendirir. *"Artık ne okulu, ne de arkadaşlarını hatırlayabiliyordu."* **5.** İki emir cümlesi arasında kullanıldığında, birincide ısrar edildiğini belirtir. *"Harçlığını alsın da gitsin."* **6.** Sonuna geldiği ögeyi cümleye katar. *"Yaşlı kadın sızlandıkça çocuğu da bağırmaya başladı."* **7.** Nicelik ve nitelik bildiren sıfat ve zarfların anlamını güçlendirir. *"Pazardan aldığın elma çok da güzelmiş."* **8.** Sözü geçen olay ya da durum ile sonraki arasında *"-den başka"* anlamıyla ilişki kurar. *"Pazar duası edildi; zabıta da geldi."* **9.** Şartlı cümlelerde *"bile, dahi"* anlamıyla şartın geçerli olmadığını bildirir. *"Artık dünyaları versen de önemi kalmadı."* **10.** Karşıt anlamlı cümleleri pekiştirerek bağlar. *"On beş gün gezmiş de bu sabah ödev yapacağı tuttu."* **11.** Bazı birleşik cümleleri *"ama, fakat"* anlamıyla birbirine bağlar. *"Aradım da bulamadım."* **12.** Kendisinden önceki fiile zarf fiil anlamı katar. *"Okudu da adam oldu."* **13.** Tekrarlanan fiillerin arasına girerek sürerlilik bildirir. *"Yazdı da yazdı."* **14.** Tekrarlanan kelimelerin arasına girerek şiddetli istek ve direnme bildirir. *"Top da top diye*

direndi." **15.** Eş görevli kelimeler arasında ve sonra gelerek tekrar edildiği zaman *"hem... hem ..."* anlamıyla bağlama görevi yapar. *"Parayı da pulu da gözü görmedi."*

da[2], [Ar. dā' داء] *(da:)* *{OsT} is.* Hastalık; dert; illet; maraz. 🗗 **dā'-i Dalton,** *{OsT} tıp. Renk körlüğü.*|| **dā'-i ezrak,** *{OsT} tıp. Cildin mavi, mor bir renk aldığı hastalık.*|| **dā'-i hadır,** *{OsT} tıp. Vücudu birden kaplayan uyuşma hastalığı.*|| **dā'-i merāk,** *{OsT} Kara sevda.*|| **dā'-i udāl,** *{OsT} Tedavi edilemeyen süregen hastalık.*|| **dā'ü'l-alîk,** *{OsT} tıp. Bir tür cilt hastalığı.*|| **dā'ü'l-asab,** *{OsT} tıp. Sinir hastalığı.*|| **dā'ü'l-behr,** *{OsT} tıp. Nefes darlığı.*|| **dā'-ü'l-cāversiye,** *{OsT} tıp. Darı büyüklüğündeki kabarcıklarla meydana çıkan bir hastalık.*|| **dā'ü'l-cev,** *{OsT} vet. Atlarda görülen bir sinir hastalığı.*|| **dā'ü'l-cümūd,** *{OsT} tıp. Kaslarda tutukluk yapan bir hastalık.*|| **dā'ü'l-efrenc,** *{OsT} tıp. Firengi hastalığı.*|| **dā'ü'l-esābî,** *{OsT} vet. Köpeklerin ayaklarında görülen bir hastalık.*|| **dā'ü'l-esed,** *{OsT} tıp. Kol ve bacakların fil derisi gibi şişmesi ve çizgili hâle gelmesi ile beliren hastalık.*|| **dā'ü'l-fecl,** *{OsT} tıp. Başka hastalıkları hazırlayan hastalık.*|| **dā'ü'l-ferfîr,** *{OsT} tıp. Bir tür cilt hastalığı.*|| **dā'ü'l-fîl,** *{OsT} tıp. Kol ve bacak derilerinin fil derisi gibi şişmesi ve çizgili hâle gelmesi ile beliren bir hastalık.*|| **dā'ü'l-gussa,** *{OsT} tıp. Karasevda; melankoli.*|| **dā'ü'l-hader,** *{OsT} tıp. Uyku hastalığı; uyuşukluk.*|| **dā'ü'l-hanāzîr,** *{OsT} tıp. Sıraca hastalığı.*|| **dā'ü'l-haneş,** *{OsT} tıp. İnsan ve hayvanlarda kıl dökülmesine neden olan bir hastalık.*|| **dā'ü'l-kalb,** *{OsT} tıp. Yürek çarpıntısı.*|| **dā'ü'l-kelb,** *{OsT} tıp. Kuduz hastalığı.*|| **dā'ü'l-küūl,** *{OsT} tıp. Alkollü içkilerin sebep olduğu hastalık; alkolizm.*|| **dā'ü'l-merāk,** *{OsT} tıp. Karamsarlık; hipokondri.*|| **dā'ü'l-mücter,** *{OsT} tıp. Geviş getirme hastalığı.*|| **dā'ü'l-mülûk,** *{OsT} tıp. Gut hastalığı.*|| **dā'ü'n-nibāh,** *{OsT} tıp. Havlar gibi sesler çıkararak soluma; havlama hastalığı.*|| **dā'ü'r-raks,** *{OsT} tıp. Sık sık çırpınmalara yol açan bir hastalık.*|| **dā'ü's-sahrā,** *{OsT} tıp. Uzun süre çölde kalanlarda görülen sayıklama hastalığı.*|| **dā'ü's-sa'leb,** *{OsT} tıp. Saçkıran.*|| **dā'ü's-sebāt,** *{OsT} tıp. Kaslarda tutukluk yapan bir hastalık.*|| **dā'ü's-sedef,** *{OsT} tıp. Sedef hastalığı.*|| **dā'ü's-sevād,** *{OsT} vet. Hayvanların derilerinde siyah lekeler görülen bir hastalık.*|| **dā'ü's-sıla,** *{OsT} tıp. Yurdunu özleme; yurt özlemi; yurtsama.*|| **dā'ü'ş-şa'r,** *{OsT} tıp. Saçların yapışması ile beliren bir cilt hastalığı.*|| **dā'ü'ş-şeyb,** *{OsT} tıp. Saç ve sakal ağarması hastalığı.*|| **dā'ü't-teşhîr,** *{OsT} psikol. Cinsel organlarını gösterme hastalığı; ut açıcılık; teşhircilik.*|| **dā'üz-zehr,** *{OsT} tıp. Frengi.*|| **dā'üz-zî'b,** *{OsT} tıp. Aşırı iştahlılık; doymazlık; kurt hastalığı.*

da'avat, [Ar de'avāt دعوات] *(daava:t)* *{OsT} is.* Dualar. 🗗 **da'avāt-ı hayriye,** *{OsT} Hayırlı dualar.*

da'avi, [Ar. de'āvī دعاوى] *(daa:vi:)* *{OsT} is.* → deavi.

dab[1], [dab / deb / dep / dıb / dib / düp *(yans.)*] *is.* Patırtılı yürümeyi, düzensiz adım atmayı, ayakla tepme veya tepinmeyi; dengesi bozulma, yuvarlanma; kımıldanma ve bu yolla meydana gelen dürtüleri anlatan kök. [Zülfikar] [Zülfikar] *dab-al abal, dab-ala-mak, dab-dır-i, dab-ıl dabıl, dab-ıl-da-mak, dab-ır-da-t-mak, dab-ış dubuş*

dab[2], [dab / dep *(yans.)*] *is.* Düzensiz ve patırtılı konuşmayı, anlaşılmayan gürültüleri belirten kök. *dab-ıl dubul, dab-ır-a-mak.*

dab[3]**, -bbı** [Ar. ḍabb ضب] *{OsT} is.* Kertenkele.

dab[4], [Far. dāb داب] *(da:b)* *{OsT} is.* Şan ve şeref.

daba, [daba] *{ağız} is.* Hastalık yüzünden oluşan bitkinlik ve cılızlık. [DS]

dabak[1]**, -ğı** [Ar. debbāġ] *{ağız} is.* Ham deriyi işleyen kimse; tabak. [DS]

dabak[2]**, -ğı** [dab *(yans.)* > dab-ak] *{ağız} is.* Koyun, keçi ve sığırların ağız ve tırnak aralarında oluşan bir hastalık; şap hastalığı. [DS]

dabaka, [Ar. ṭabaḳa طبقه => dabaḳa دبقه] *{OsT} is.* Kat; tabaka.

dabal, [dab *(yans.)* > dab-al] *sf.* **1.** Dengesi bozuk olarak veya yere pat pat basarak yürüme durumu. **2.** *{ağız}* Kısa boylu. [DS] 🗗 **dabal dabal,** *Yalınayak.*|| **dabal dabal yürümek,** *Hastalık sonrası veya çocuklar için yeni yürümeye başlarken sallanarak, yalpalayarak yürümek.*

dabalamak, [dab *(yans.)* > dab-a-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Çocuk veya hastalıktan yeni kalkan kimse için) sendeleyerek, sallanarak yürümek. **2.** Gürültü yapmak. **3.** Telaşlanmak. **4.** Uğraşmak, gayret göstermek. [DS]

daballamak, [dab *(yans.)* > dabal-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** *{ağız}* Uğraşmak; gayret etmek; didinmek. [DS] **2.** *gçl. f.* Azarlamak; hakir görmek.

daban, [*eT.* taban] *{ağız} is.* **1.** Ayağın alt yüzü; alt arkası; taban. **2.** Asıl; esas; taban. **3.** Döşeme. **4.** Döşemelik tahta. **5.** Değirmen taşının altına konulan kiriş. **6.** Yamacın ve yamaç tarlanın alt kısmı. **7.** Zemin kat. **8.** Taşsız, düz ve verimli tarla. **9.** Ayak ve elin bileğe yakın etli kısmı. **10.** Adım. **11.** İyi cins kılıç çeliği. **12.** Fahişe. [DS] 🗗 **daban dabana olmak,** *{ağız} Ters konuşmak; aksi cevap vermek.* [DS]|| **daban dazıtmak,** *{ağız} Koşmak.* [DS]|| **daban diremek,** *{ağız} İnat etmek; direnmek.* [DS]|| **daban doru,** *{ağız} Yürüyerek.* [DS]|| **daban dövmek,** *{ağız} İnat etmek.* [DS]|| **daban döşemek,** *{ağız} Yürüyerek gitmek.* [DS]|| **daban etmek,** *{ağız} Acele etmek; çabuk yürümek.* [DS]|| **daban halısı,** *{ağız} Taban halısı.* [DS]|| **dabanı düz,** *{ağız} 1.*

Düztaban. 2. Uğursuz. [DS]|| **daban inciri,** *{ağız} Kuru incir.* [DS]|| **daban işi,** *{ağız} Bir tür yuvarlak pide.* [DS]|| **daban kesen,** *{ağız} Yalınayak.* [DS]|| **daban tahtası,** *{ağız} Döşeme tahtası; döşeme.* [DS]|| **daban tarla,** *{ağız} Taşsız, düz ve verimli tarla.* [DS]|| **daban yıkmak,** *{ağız} Bir kimseyi sırt üstü yere yatırarak ayaklarını değnekle dövmek; falakaya yatırmak.* [DS]

daban, [Erme. tap'an => tapan] *{ağız} is.* Tarlayı düzeltmekte kullanılan tahta sürgü. [DS]

dabanca[1]**,** [tabanca] *{ağız} is.* Tabanca. [DS]

dabanca[2]**,** [taban-ca / daban-ca] *{ağız} is.* **1.** Etrafı hasır örülü cam fıçı. **2.** Fırında pişecek çinileri üst üste düzgün olarak sıralayabilmek için kullanılan destek. [DS]

dabancık, -ğı [daban-cık] *{ağız} is.* Ayakkabı. [DS]

dabaz, [Erme. tapast] *{ağız} is.* **1.** Kurdeşen hastalığı. **2.** Kaşıntı. **3.** *sf.* Kaşıntılı. [DS]

dabbasan, [dab *(yans.)* + bas-an] *{ağız} sf.* **1.** Düztaban. **2.** Uğursuz. [DS]

dabbe, [Ar. dābbe دابة] *{OsT} is.* Binek ve yük hayvanı. 🗗 **dabbe-süvar,** *{OsT} Süvari; binici.*|| **dabbet el-arz,** *{OsT} isl. Kıyamet günü ortaya çıkacak olan korkunç hayvan. "O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir dabbe (mahluk) çıkarırız da, bu onlara insanların ayetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler."* Kur'an, 27/82

dabdırı, [dab *(yans.)* > dab-dır-ı] *(da'bdırı) {ağız} zf.* **1.** Birdenbire; ansızın. [DS] **2.** Çabuk. 🗗 **dabdırıp ayağa kalkmak,** *{ağız} 1. Saygı gereği olarak sıçrayıp ayağa kalkmak. 2. Birdenbire kalkmak.* [DS]|| **dabdur olmak,** *{ağız} Tez davranmak.* [DS]

dabık, -ğı [dab *(yans.)* > dab-ık] *{ağız} sf.* Yorgunluk yüzünden sersem düşmüş olan. [DS]

dabıklamak, [dab *(yans.)* > dabık-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Vücuduna uykusuzluk yüzünden bir gevşeklik gelmek; uyuklamak. **2.** Dalmak. [DS]

dabıkmak, [dab-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Çok yorulmak. [DS]

dabıl, [dab *(yans.)* > dab-ıl] *{ağız} is.* Düzensiz, sendeleyerek yürürken çıkan patırtı. [DS] 🗗 **dabıl dabıl,** *(Yürümek için) sendeleyerek.*|| **dabıl dubul,** *(Konuşma için) çabuk çabuk fakat ne dediği anlaşılmayan.*

dabılanmak, [dab *(yans.)*>dabıl-an-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Uğraşmak; gayret etmek; didinmek. **2.** (Bağlı hayvan için) ipini koparak kurtulmaya çalışmak. [DS]

dabıldamak, [dab *(yans.)*>dabıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Korkak adımlarla yürümek. **2.** Sallanıp sendeleyerek yürümek. **3.** Amaçsız ve düşüncesiz olarak aşağı yukarı yürümek. [DS]

dabıramak, [dab *(yans.)* > dabır-a-mak] *gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** At salıp acele varmak. **2.** Gidip gelmek. **3.** Bir kalabalık ya da düşman içinden birden vurup geçmek.

dabıraşmak, [dab *(yans.)* > dabıra-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* Birlikte at koşturmak.

dabırdak, -ğı [dab *(yans.)* > dabırda-k] *{ağız} is.* Ayak tapırtısı; koşma veya yürüme sırasında çıkan ayak sesi. 🗗 **dabırdak çekmek,** *{ağız} Birdenbire hızlıca koşmak.* [DS]

dabırdaşmak, [dab *(yans.)* > dab-ır-da-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Hızlıca, sert bir biçimde koşuşup gitmek. [DS]

dabırdatmak, [dab *(yans.)* > dabırda-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Hızlıca koşturup gitmek. **2.** Hızlıca sürüp gitmek.

dabırdı, [dab *(yans.)* > dab-ır-tı] *is.* Hızlı koşan at vb. hayvanların ayak sesi; tapırtı.

dabırmak, [dab *(yans.)* > dab-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Direnmek. **2.** Bağırıp çağırmak; gürültü etmek. [DS]

dabış, [dab *(yans.)* > dab-ış] *{ağız} sf.* **1.** Hoyrat; patavatsız. **2.** *zf.* Dap dap ses çıkararak yürüme biçimi. **3.** *is.* Büyük keçi. **4.** Boynuzsuz hayvan. [DS] 🗗 **dabış dubuş,** *{ağız} Çıplak ayakla yürüme biçimi.* [DS]

dablin, [İng. doubling] *is. dnz.* Bir geminin güverte veya borda saclarını güçlendirmek için kaynak yaparak ya da perçinlemek suretiyle kaplanan ikinci kat sac levha.

dabrak, -ğı [dab *(yans.)* > dab-(ı)r-a-k] *{ağız} zf.* (Koşmak için) hızlı. [DS]

dabramak, [dab *(yans.)* > dab-(ı)r-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* Gürültülü bir şekilde hızla koşmak. [DS]

dabranmak, [davra-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Davranmak. [DS]

dabu, -u'u [Ar. ḍibāʿ > ḍabuʿ ضبع] *{OsT} is. zool.* Sırtlan.

dabşak, -ğı [dab *(yans.)* > dab-(ı)ş-ak] *{ağız} sf.* Aç gözlü; doymaz. [DS]

dabul, [dab *(yans.)* > dab-ul] *{ağız} sf.* (Yürümek için) deli gibi; abuk sabuk. [DS]

dabulbaz, [Ar. ṭabl+Far. -bāz طبلباز] *{ağız} is.* **1.** Davlumbaz. **2.** Dama çıkılan merdiven üzerine yapılan çatı.

dabulcumak, [dab *(yans.)* > dab-ul-cu-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Yersiz hareketlerde bulunmak. [DS]

dabuş, [dab *(yans.)* > dab-ış > dab-uş] *{ağız} is.* **1.** Sevilmeyen adam. **2.** Tahtadan yapılmış kova. [DS]

daca[1]**,** [daha-ca > dāca] *(da:ca) {ağız} zf.* Dahası; gerisi; başkaları. [DS]

daca[2]**,** [Rus. djádja] *{ağız} is.* Amca. [DS]

Dacik, -ği [Far. tācik *(Arap)*] *{ağız} is.* **1.** İslam dininden başka dinden olanlar. **2.** Ermeni. **3.** Yahudi. **4.** *argo.* Kadın; kız. [DS]

dacron, [İng. dacron] *(dakron) is.* Akrilik yapay dokuma ipliği.

daça, [Rus. daça] *is.* Büyük şehir yakınındaki tatil evleri.

-daçı[1], [-daçı / -deçi / -taçı / -teçi] *{eT} {eAT} çek. e.* Gelecek zaman çekim ekidir. *öl-teçi (öleceksin)*

-daçı[2], [-daçı / -deçi / -taçı / -teçi] *{eT} {eAT} yap. e.* Sıfat fiil (ortaç) eki. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçe devresinde kullanılmış, daha sonra işlekliğini yitirmiş gelecek zaman ifadesi taşıyan bir fiilden sıfat fiil yapma ekidir; "-acak; -an" değerinde kullanılır. *kit-er-teçi (gideren), elig tut-taçı (şefaatçi). "Cümle gel-deçi yıl ola dir aşikâr."* Kitabü'l-Şemsiye *(kel-teçi)*

dad[1], [dad *(yans.)*] *is.* Dönmeyi veya dönekliği belirten kök. *dad-dir-i*

dad[2], [*eT.* tat > tad > dad داد] *{eAT} {ağız} is.* Tat; lezzet. [DS] 🗗 **dadı kaçmak,** *{ağız} Hoş gelmemek; zevki kalmamak.* [DS]‖ **dadı gelmek,** *{ağız} 1. Hoşa gidecek bir tat kazanmak; tatlanmak. 2. Beğenilir, zevk verir bir durum almak.* [DS]‖ **dadını almak,** *{ağız} İyice olgunlaşıp, tatlanmak.* [DS]‖ **dadını çıkarmak,** *{ağız} Zevkini tam duymak.* [DS]‖ **dadını kaçırmak,** *{ağız} İşi bozmak; münasebetsizlik etmek.* [DS]

dad[3], [Ar. dad ض] *{OsT} is.* Arap alfabesinin on beşinci harfi, *d/z* sesi verir; ebcet hesabında 800 sayısını gösterir.

dad[4], [Far. dād داد] *(da:d) {OsT} is.* **1.** Doğruluk; adalet. **2.** İhsan; verme; bağış. **3.** Veriş; satış. **4.** Sızlanma; figan. **5.** *{eAT}* Yardım isteme; imdat imdat diye bağırma. [DK] **6.** Kısmet; nasip. **7.** Temreği denilen cilt hastalığı. **8** *{ağız}* Hediye; bağış; ihsan. [DS] 🗗 **dād-āferin,** *{OsT} 1. Adaletli. 2. mecaz. En âdil varlık; Allah.*‖ **dāda gelmek,** *Merhamet etmek.*‖ **dād-āver,** *{OsT} 1. Adaletli. 2. mecaz. En âdil varlık; Allah.*‖ **dād-bahş,** *{OsT} Hakkı yerine getiren; adaletli; doğru.*‖ **dād bir feryat iki,** *Çok çaresiz duruma düşme.*‖ **dād-dîh,** *{OsT} Adaletli; doğru.*‖ **dād eylemek,** *Âdil davranmak.*‖ **dād-fermā,** *{OsT} 1. Adaletli. 2. En âdil varlık; Allah.*‖ **dād-gâh,** *{OsT} Adalet yeri; mahkeme; divan.*‖ **dād-ger,** *{OsT} 1. Adaletli buyuran; hakkı emreden. 2. mecaz. En âdil varlık; Allah.*‖ **dād-gîr,** *{OsT} Adaletli; doğru.*‖ **dād-güster,** *{OsT} Adaleti yayan.*‖ **dād-güsterî,** *{OsT} Adaleti yayma işi; adalet yayıcılık.*‖ **dād-hāh,** *{OsT} 1. Hak isteyen. 2. Şikâyet eden.*‖ **dād-hāhāne,** *{OsT} Adalet istercesine; hak isteyene yakışır biçimde.*‖ **dād-ı hakk,** *{OsT} Allah vergisi.*‖ **dād-ı Hüdā,** *{OsT} 1. Allah vergisi. 2. Allah'ın ihsanı.*‖ **dādını almak,** *Birisinin hakkını veya intikamını almak.*‖ **dād-rān,** *{OsT} Adaletli; doğru.*‖ **dād-rast,** *{OsT} Adaletli; doğru.*‖ **dād-res,** *{OsT} Yardıma gelen; imdada yetişen; yardımcı.*‖ **dād-sitān,** *{OsT} 1. İmdada yetişen; yardım eden; yardımcı. 2. Birinin intikamını alan. 3. Fetva.*‖ **dād ü dihiş,** *{OsT} Bağış.*‖ **dād ü feryād,** *{OsT} 1. Feryat; bağırma. 2. Eyvah!*‖ **dād ü sitād,** *{OsT} Alışveriş.*‖ **dād ü sitād-ı dehr,** *{OsT} 1. Dünya alışverişi; hayat. 2. Hayatta olan biten şeyler.*‖ **dād ü sited,** *{OsT} Alışveriş.*‖ **dād-ver,** *{OsT} Alışveriş.*‖ **dād vermek,** *{eAT} Adaleti yerine getirmek; bir kimseyi hakkına kavuşturmak.*

dada[1], [Çoc. d. dada] *{ağız} is.* **1.** Büyük erkek kardeş; ağabey. **2.** Bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk; bebek. [DS]

dada[2], [tat-mak > dad-a] *{ağız} is.* **1.** Küçük çocuklara verilen küçük hediyeler. **2.** Birini oyalamak maksadıyla kandırmak için söylenen tatlı söz, verilen yiyecek veya kendisine gösterilen iyilik. [DS]

dada[3], [Far. dādā دادا] *(da:da:) {OsT} is.* Çocukları büyüten kadın; halayık.

dadacı, [dada *(anlamsız bir kelime)* > dada-cı] *is.* Yirminci yüzyıl başlarında, anlamsız, akıl dışı ve aşırı bir alaycılıkla geleneksel toplum düzenini, kültür ve sanatı yıkmak amacıyla ortaya çıkan kişiler.

dadacılık, -ğı [dadacı-lık] *is.* Yirminci yüzyıl başlarında, anlamsız, akıl dışı ve aşırı bir alaycılıkla geleneksel toplum düzenini, kültür ve sanatı yıkmak amacıyla ortaya çıkan akım.

dadaist, [dada *(anlamsız bir kelime)* > Fr. dadaiste] *is.* Yirminci yüzyıl başlarında, anlamsız, akıl dışı ve aşırı bir alaycılıkla geleneksel toplum düzenini, kültür ve sanatı yıkmak amacıyla ortaya çıkan kişiler.

Dadaizm, [dada *(anlamsız bir kelime)* > Fr. dadaisme] *is.* → dadacılık.

dadak[1], [tat-mak > tat-ak > dad-ak] *{ağız} is.* **1.** Tat. **2.** Küçük çocukları sevindirmek ve kendine alıştırmak için verilen şeker ve şekerli şeyler. **3.** Bir yiyeceğin tadına bakmak için verilen küçük bir parçası; tadımlık şeyler. **4.** Tavşan ve tilki avlamak için bir gün önceden yiyecek bırakılan yer. **5.** Yiyecekle kuş avlama. **6.** (Çocuk dilinde) şeker; akide şekeri; tatlı. **7.** Pekmez. **8.** Yemiş; çerez. **9.** Çocuk maması. [DS]

dadak[2], **-ğı** [dad-ak] *{ağız} sf.* **1.** Yakışıksız; biçimsiz. **2.** Ahmak; sersem; bön; aptal. [DS]

dadaklamak, [tat > dad-a-k-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Yemeğin üzerinden azıcık yemek. **2.** Yemeğin tadına bakmak. [DS]

dadal, [dad-a-l] *{ağız} sf.* **1.** Ahmak; bön; sersem; aptal. **2.** Pisboğaz. [DS] 🗗 **dadal bayrak,** *(Kişi için) sallapati.* [DS]

dadallaşmak, [dadal-la-ş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Şaşırmak; aptallaşmak. [DS]

dadamak, [*eT.* tatī-mak > tat-mak > dad-a-mak] *gçl. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Av hayvanlarını avlamak için av yerine veya tuzağa yem ve yiyecek bırakmak.

dadamık, -ğı [tat > dad-a-mık] *{ağız} is.* **1.** Kuş, balık vb. yaban hayvanı avlamak için av yerine konulan yem. **2.** Dağ hayvanlarını tuzağa düşürmek için konulmuş yem. **3.** Birini oyalamak, kandırmak için söylenen söz; yapılan iyilik ya da verilen yiyecek. **4.** Dadanma; alışma. [DS]

dadana, [dadı+ana?] *{ağız} is.* Hizmetçi. [DS]

dadanak, -ğı [dadan-mak > dadan-ak] *{ağız} is.* **1.** Kuş, balık vb. hayvanı avlamak için konulan az miktar yiyecek. **2.** Hileye kapılarak avlanma yerine gelen keklik, sülün vb. hayvan. [DS]

dadandırık, -ğı [dadan-dır-ık] *{ağız} is.* Yaban hayvanını av yerine alıştırarak yapılan av usulü. [DS]

dadandırma, [dadan-dır-ma] *is.* Dadanma işini yaptırma eylemi.

dadandırmak, [tat > tatın-mak > dad-an-mak > dadan-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dadanmak eylemini yaptırmak; dadanmasına yol açmak. **2.** Bir şeye alıştırmak.

dadangın, [dadan-gın] *{ağız} sf.* Alışık. [DS]

dadanma, [dadan-ma] *is.* **1.** Dadanmak durumu ve eylemi. **2.** *{ağız}* Alışma. [DS]

dadanmak, [tat > tat-ın-mak > dad-an-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Tadını ve lezzetini aldığı bir şeyin aşırı düşkünü olmak; alışmak. **2.** Çıkar görülen veya hoşlanılan bir yere sık sık uğramak, gitmek. **3.** Zararlı bir alışkanlığa kendini kaptırmak. **4.** (Hayvan için) beslenmek amacıyla sürekli zarar vermek. **5.** *{ağız}* Alışmak. [DS]

dadar, [Far. dādār دادار] *(da:da:r) {OsT} is.* **1.** Adaletli ve doğru olan hükümdar. **2.** *mecaz.* Allah.

dadaş, [dada *(ağabey)* + -ş *(okşama eki)* [Tietze] *{OsT} is.* **1.** Erkek kardeş. **2.** Yiğit delikanlı. **3.** Erzurum yöresinde erkeklere hitap sözü. **4.** *{ağız}* Baba. [DS] **5.** *{ağız}* Arkadaş; ahbap. [DS] **6.** *sf.* Mert, cesur. **7.** *{ağız}* İkiz. [DS] **8.** *{ağız}* Adaş. [DS]

dadaşlık, -ğı [dadaş-lık] *is.* Dadaş olma durumu ve dadaşın niteliği.

dadaşmak, [dad-aş-mak ?] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Ölçüşmek. [DS]

daday, [dad *(yans.)* > dad-ay] *{ağız} is.* Çelik çomak oyununda üstüne çelik konulmak için yere dikilen kazık. [DS]

dadayı, [dada-y-ı] *{ağız} is.* El değirmeni unundan yapılmış ekmek. [DS]

daddaş, [dad-daş] *{ağız} sf.* Bir kentli; kentdeş. [DS]

daddiri, [dad *(yans.)* > dad-dir-i] *{ağız} sf.* Dönek; kahpe. [DS]

-dade, [Far. dāden *(vermek)*>-dāde دادە] *(da:de) {OsT} son ek.* **1.** Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"veren; vermiş; verilmiş"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek. **2.** *is.* Vergi.

daden, [Far. dāden دادن] *{OsT} f. (mastar)* Vermek.

dadender, [Far. dādender دادندر] *(da:dender) {OsT} is.* Üvey erkek kardeş.

dader, [Far. dāder دادر] *(da:der) {OsT} is.* Erkek kardeş. ☞ **dāder-ender,** *Üvey kardeş.*

dāderāne, [Far. dāder-āne دادرانه] *(da:dera:ne) {OsT} zf.* Kardeşçe; kardeşçesine.

dadgâh, [Far. dād+gāh دادگاه] *(da:dgâ:h) is.* Adalet dağıtılan yer; mahkeme.

dadı, [Far. dādū دادو] *{OsT} is.* Çocuğa bakmakla görevli kadın; bakıcı kadın; daya.

dadılık, -ğı [dadı-lık] *is.* Dadı olma durumu veya dadının yaptığı iş.

dadılmak, [tat-mak > tat-ıl-mak / dād-ıl-mak] *(da:dılmık) {eT} edil. f. [-ur]* Tadılmak.

dadırmak, [*eT.* tat-mak > dad-ır-mak دادرمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [eAT -ur] [-ır]* **1.** Tattırmak. **2.** Alıştırmak; dadandırmak. **3.** *{ağız}* Tat vermek; tatlandırmak. [DS]

dadırsız, [dadır-sız] *{ağız} sf.* Oransız. [DS]

dadıtmak, [dad-ıt-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Tatlandırmak; tatlılaştırmak. **2.** *dönşl. f.* Tatlanmak; tatlılaşmak. [DS]

dadik, -ği [dad *(yans.)* > dad-ik / dad-dir-ik] *{ağız} sf.* Münasebetsiz ve düşüncesizce konuşan. [DS]

dadistan, [Far. dādistān دادستان] *(da:dista:n) {OsT} is.* **1.** Bir işe razı olma. **2.** Bir işe ortak olma.

dadmak, [*eT.* tat-mak > dād-mak دادمق] *(da:dmak) {eAT} {OsT} gçsz. f. [-ur]* Tatmak.

dadrad, [Far. dādrād دادراد] *(da:dra:d) {OsT} is.* Cenab-ı Hak.

dadruşmak, [tātur-mak > tatr-uş-mak> dādr-uş-mak] *(da:druşmak) {eT} işteş. f. [-ur]* Karşılıklı birbirine tatması için ikram etmek; birbirine tattırmak. [DLT]

dadtiri, [dad *(yans.)* > dad-tir-i] *{ağız} sf.* Kadın donu; şalvar. [DS]

dadu, [Far. dādū دادو] *(da:du:) {OsT} is.* Bir kimsenin küçüklüğünden beri hizmetinde bulunan köle; lala.

dadukhos, [Yun. dadukhos] *sf.* **1.** Meşale taşıyan. **2.** *is. hrist.* Eleusis ayinlerini kutsamak üzere baş rahip ile birlikte bulunan ve meşale taşıyan rahip.

dadurmak, [*eT.* tat-mak > dad-ır-mak > dad-ur-ımak دادرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Tattırmak.

dafık, -kı [Ar. dāfıḳ / dāfıḳa دافق / دافقه] *(da:fık) {OsT} sf.* Fışkıran.

dafi, -fi'ı [Ar. dāfiʿ / dāfiʿa دافع / دافعه] *(da:fi) {OsT}*

sf. **1.** Uzaklaştıran; kovan; savuşturan. **2.** (Allah'ın sıfatlarından) kötülükleri, hastalıkları uzaklaştırıcı. ◻ **dāfi'-i beliyāt,** *{OsT} Belaları savuşturan; Tanrı.*|| **dāfi'-i humma,** *{OsT} Ateş düşürücü.*|| **dāfi'-i taaffün,** *{OsT} Pis kokuları gideren; antiseptik.*

dafia, [Ar. def^{ı} > dāfi'a دافعه] *(dāfia) {OsT} is. fiz.* Geri itme kuvveti.

dafne, [Yun. daphne] *is.*→ defne.

dafik, -kı [Ar. dāfiḳ / dāfiḳa دافق / دافقه] *(da:fik, k kalın söylenir) {OsT} sf.* (Sıvılar için) fışkırarak dökülen.

dafnit, [Yun. daphne] *is. min.* İçinde doğal olarak defne yaprağı şekilleri bulunan taş.

dafşurmak, [tap(ı)ş-ur-mak > dab-(ı)ş-ur-mak > dafşur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Tevdi etmek; emanet etmek.

dag [Lat. deka + Fr. gramme] *kısalt. is.* Dekagramın sembolü.

dag[1], [Argu. dāġ / ḏāġ] *(da:ğ) {eT} is.* Değil; yok. [DLT] ◻ **dag ol,** *Değil.*

dag[2], [Far. dāġ داغ] *(da:ğ) {OsT} is.* **1.** Yanık yarası. **2.** Atlara ve diğer hayvanlara dağlamak suretiyle vurulan damga. *{eT} (aynı)* **3.** *{eT}* Dağlamak suretiyle vurulan marka. [DLT] ◻ **dāg-ber-dāg,** *{OsT} 1. Yara üzerine yara. 2. Kat kat üzüntü.*|| **dāg-ber-dil,** *{OsT} Gönlü üzgün.*|| **dāg-dār,** *{OsT} 1. Kızgın demirle dağlanmış; markalanmış. 2. mecaz. Çok üzgün.*|| **dāg-ı derūn,** *{OsT} Gönül acısı; iç yarası.*|| **dāg-ı dil,** *{OsT} Gönül yarası; aşk acısı.*|| **dāg-ı elem,** *{OsT} Elem acısı.*|| **dāg-zen,** *{OsT} 1. Damga vuran; nişan vuran. 2. Kalp kıran.*

dag[3], [tāġ / dāġ] *(da:ğ) {eT} is.* Dağ.

daga, [İt. daga] *{OsT} is.* Geniş ağızlı, kısa ve sivri uçlu hançer.

dagak, -ğı [dag-ak ?] *{ağız} is.* **1.** Bilye. **2.** Gülle. [DS]

dagal, [Far. daġal دغل] *{OsT} is.* **1.** Hile; düzen; aldatma. **2.** Geçersiz para. **3.** Çerçöp. **4.** *sf.* Hileci; aldatan. ◻ **dagal-bāz,** *{OsT} Aldatan; oyun eden.*|| **dagal-dār,** *{OsT} Arabozucu; münafık.*|| **dagal-perdāz,** *{OsT} Tuzak kuran; hile hazırlayan; oyun kuran.*

dagay, [tayı / taġāy / dagāy] *(daga:y) {eT} is.* Dayı; annenin kardeşi. [DLT]

dagışmak, [tak-ış-mak] *{ağız} işteş f. [-ır]* Kavgaya tutuşmak. [DS]

dagi, [Ar. dāgi / dāgiye] *(da:gi) {OsT} sf.* Başkaldıran; isyankâr; azgın.

daglamak, [Far. dāġ > daġ-lā-mak] *(dagla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* → taglamak.

dags, [Ar. ḏaġş ضاغث] *{OsT} is.* Rüya karışıklığı.

dagul, [Ar. dāġūl داغول] *(da:ğu:l) sf.* Dolandırıcı; hileci.

dağ[1], [dağ / dav / dıv / div *(yans.)*] *is.* Yürüme sırasında çıkan gürültülü ve hışırtılı sesleri veya buna benzer konuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *dağ-ış-tamak*

dağ[2], [dağ / dıg / dığ / dık *(yans.)*] *is.* Anlaşılmayan bağrışma ve konuşmaları, bu biçimdeki çeşitli gürültüleri, telaşları; ağrılı, acılı olmayı ve sıkıntıyı anlatan kök. [Zülfikar] *dağ dağ, dağ+dağ-a*

dağ[3], [*eT.* taġ > dağ / tay / tav] *is.* Çevresine oranla büyük çaplı yüksekliğe sahip arazi yapısı. ◻ **dağ adamı,** *1. Şehir hayatına alışamamış kimse. 2. Terbiyesiz, kaba kimse. 3. {eAT} Bir tür maymun; nesnas.*|| **dağa çıkmak,** *Devlete isyan ederek dağlara çekilip eşkıyalık etmek.*|| **dağa kaldırmak,** *İstediğini elde edebilmek için bir kimseyi kaçırıp dağda saklamak.*|| **dağ anası,** *Çok iri yapılı kadın.*|| **Dağ ardında olsun, yer altında olmasın.** *Sevilen birinin yakında olmasa da çok yaşaması için iyi dilekte bulunma sözü.*|| **dağ armudu,** *Yabanî armut; ahlat.*|| **dağ aslanı,** *Puma.*|| **dağ aşuru,** *{eAT} Dağın öbür tarafında; dağ arkasında.*|| **dağa varmak,** *{eAT} Dağa çıkmak; yol kesici olmak; yol kesmek; haydutluk etmek.* [DK]|| **dağ ayısı,** *1. Şehir hayatına yabancı, yol ve yöntem bilmeyen kaba saba kimse. 2. Kaba; hoyrat.*|| **dağ babası,** *Dağ ispinozu.*|| **dağ başı,** *1. Dağın doruğu. 2. Çok ıssız, tenha yer. 3. Kanun ve düzenin egemen olmadığı yer ve durum.*|| **dağ bayır,** *Düz olmayan, engebeli yer; kır.*|| **dağ beyi,** *Eşkıya başı.*|| **dağ birliği,** *as. Özellikle dağ savaşları için eğitilmiş ve hazırlanmış askerî birlik.*|| **dağ böğrü,** *{ağız} 1. Yamaç. 2. Dağ eteği.*|| **dağ çamı,** *Yüksek yerlerde yetişen çam, karaçam.*|| **dağ çantası,** *as. Dağ birliklerindeki erlerin yiyecek ve donanımlarını taşıdıkları çanta.*|| **dağ çatanağı,** *{ağız} Vadi; koyak.*|| **dağ çatı,** *{ağız} Vadi; koyak.* [DS]|| **dağda büyümek,** *Kaba ve hoyrat davranmak; incelik bilmemek.*|| **dağda büyümüş,** *Görgüsüz ve kaba saba.*|| **dağda gezen,** *{ağız} 1. Kurt. 2. Domuz.* [DS]|| **dağ dağa kavuşmak,** *Olmayacak şey.*|| **dağ dağ üstüne,** *Ağırlık çokluğu.*|| **dağdaki bağdakini kovmak,** *(Sonradan gelen için) öncekini uzaklaştırmak istemek.*|| **dağdaki kuşun kırkı bir akçeye,** *Elde edilmesi mümkün olmayan şeyin bir yararı yoktur.*|| **dağ dalak otu,** *bot. Yere yatık ve soluk sarı çiçekli, beş on cm. boyunda bir dalak otu türü, (Teucrium montana).*|| **dağdan gelip bağdakini kovmak,** *Sonradan geldiği yerde önceden orada oturanları dışlamak, beğenmemek.*|| **dağdan gelmek,** *Sonradan ve başka bir yerden gelmek.*|| **dağdan inme,** *Eğitim görmemiş, kaba saba.*|| **dağ dayanmaz,** *Büyük güç harcandığı zaman olmayacak şeyler bile yapılabilir, anlamında söylenir.*|| **dağ delen,** *Patlayıcı kullanmaya gerek kalmaksızın döner delicilerle çembersel tünel veya kuyu açmaya yarayan makine.*|| **dağ deviren,** *Çok güçlü.*|| **dağ devirmek,** *Her güçlüğü*

yenmek.|| **Dağ doğura doğura bir fare doğurdu.** *Kendisinden büyük işler beklenen kimsenin umulanı vermediğini anlatan bir söz.*‖ **dağ doruğu,** *{ağız} Dağın tepesi.* [DS]|| **dağ döşü,** *{ağız} Yamaç.* [DS]|| **dağ düğdüsü,** *{ağız} Dağın tepesi.* [DS]|| **dağ elması,** *Yabani elma.*‖ **dağ eriği,** *Yabani erik.*|| **dağ eteği,** *Dağ tabanının başladığı yer; dağ yamacının en alt kesimi.*‖ **dağ evi,** *Dağda konaklamak için ahşaptan yapılmış barınak.*|| **dağ gibi,** *1. Pek büyük ve iri. 2. İri ve yakışıklı. 3. (İş için) pek çok.*‖ **dağ göçü,** *Yüksek yerlerdeki otlaklardan yararlanarak hayvanları otlatmak için yapılan göç.*‖ **dağ göçümü,** *{ağız} Heyelan; kayşa; toprak kayması.* [DS]|| **dağ gölü,** *Dağların başında meydana gelen çukurluklardaki su birikintileri.*|| **dağ gülü,** *{ağız} bot. Gelincik.* [DS]|| **dağ güvercini,** *zool. Bacakları çok paçalı, beyaz gagalı, siyah gözlü bir güvercin ırkı.*|| **dağ havası,** *Dağların temiz ve gürültüsüz ortamı.*|| **dağ horozu,** *{ağız} zool. Çavuş kuşu.* [DS]|| **dağı taşı kaplamak,** *Çok kalabalıklaşmak; çok olmak.*|| **dağ ispinozu,** *zool. İspinozgillerden sırtı kara benekli, karnı beyaz, erkeğinin gerdanı portakal renginde, ağaçlık yerlerde yaşayan bir kuş; dağ babası, (Fringilla montifringilla).*|| **dağ iti,** *{ağız} zool. Çakal.* [DS]|| **dağ kadar,** *1. Pek çok. 2. Güçlü kuvvetli ve sağlam.*|| **dağ kaldırmak,** *Gücenmemek; naz çekebilir olmak.*|| **dağ keçisi,** *zool. 1. Avrupa ve Asya dağlarında sürüler hâlinde yaşayan, evcil keçilerin atası sayılan, uzun ve kıvrık boynuzlu, hızlı koşan bir memeli hayvan, (Capra hicus aegagrus). 2. {ağız} Ala geyik.* [DS]|| **dağ kedisi,** *zool. Ormanlarda yaşayan, ev kedilerinden daha iri ve kırçıl renkli bir kedi; yaban kedisi, (Felis silvestris).*|| **dağ kellesi,** *{ağız} Dağın tepesi; dağ başı.* [DS]|| **dağ kılıcı,** *{ağız} Dağın en yüksek ve bir çizgi gibi uzanan sırtı.* [DS]|| **dağ kırlangıcı,** *zool. Kahverengiye çalan tüylü, kısa gagalı, uçarken yakaladığı böceklerle beslenen gece kuşu; çobanaldatan, (Caprimulgus).*|| **dağ kirazı,** *{ağız} bot. Çilek.*‖ **dağ koyunu,** *zool. Kuzey Amerika dağlarında yaşayan sarmal boynuzlu bir koyun, (Ovis montana).*|| **dağ köpeği,** *Dağda kaybolan insanları bulmakta veya hayvanları korumakta yararlanılan köpekler.*‖ **dağ köyü,** *Dağlık yerlerde kurulan ve bölgenin şartlarına uymuş küçük yerleşim birimi.*|| **dağ lalesi,** *bot. Kuzey yarıkürenin ağaçlık ve çayırlık alanlarında yetişen, renk renk ve gösterişli çiçekleri olan çok yıllık soğanlı otsu bitki; Manisa lalesi, (Anemone vulgaris).*|| **dağlara düşmek,** *Büyük bir acı veya üzüntü yüzünden kır bayır yalnız başına dolaşmak.*|| **dağlar anası,** *İri yarı kadın.*|| **dağlara taşlara,** *"Bizden ırak olsun" anlamında söylenir.*|| **dağlar dayanmaz,** *(Bir durum, sıkıntı veya harcama için) yetmeyecek veya dayanılamayacak durumda olduğunu belirtmek için kullanılan söz.*|| **dağlar gibi,** *Çok kalabalık; göründüğünden daha çok.*|| **dağları devirmek,** *Zor işleri başarmak.*||**dağların gelin ablası,** *Ayı.*||**dağların misafir aldığı mevsim,** *Yaz için söylenir.*‖ **dağların şenliği,** *1. Ayı. 2. Ayı gibi kaba saba, anlayışsız kimse.*|| **dağları ve taşları tutmak,** *Çok kalabalık olmak.*|| **dağlar kadar,** *Çok aşırı ölçüde; çok büyük; çok fazla.*|| **dağ merası,** *Yüksek dağlar üzerindeki otlak.*|| **dağ nanesi,** *bot. Yarım metre boyunda sık beyaz tüylü, kuvvetli nane kokulu, çok yıllık otsu bitki, (Cyclotrichium niveum).*|| **dağ oluşu,** *Yer kabuğunun belli bölümlerinin kıvrılması, kırılması ve yükselmesi sonucu sıradağların meydana gelmesi olayı; orojenez.*|| **dağ otlağı,** *Yüksek dağlar üzerindeki otlak.*‖ **dağ parçası,** *(Kişi için) iri yarı ve yakışıklı.*|| **dağ reyhanı,** *bot. Ballıbabagillerden, tek yıllık, mavi çiçekli, yemeklere koku vermek için kullanılan bir bitki, dağ reyhanı (Ziziphora).*|| **dağ serçesi,** *zool. Dokumacı kuşugillerden, kentlerden çok kırlarda yaşayan, yanağını süsleyen kara lekelerle diğer serçelerden ayrılan bir kuş, (Passer montanus).*|| **dağ servisi,** *bot. Kozaklılardan, çiçekleri sarı veya açık yeşil renkli, boyu 40 m. kadar olabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı; sedir, (Cerrust).*|| **dağ sıçanı,** *zool. Sincapgiller familyasından kürkü beğenilen bir kemirgen, (Marmota marmota).*|| **dağ sistemi,** *Aynı oluşum devrine ait birbirine bağlı dağlar ve dağ sıraları.*|| **dağ taş,** *1. Her yer, her taraf; bütün çevre. 2. Pek çok.*‖ **dağ tavuğu,** *zool. Orman tavuğugillerden eti için avlanan, ormanlarda yaşayan, çevreye uyum sağlamış, bitki ve böceklerle beslenen bir kuş; çil, (Tetrastes bonasia).*|| **dağ topu,** *as. Hayvan sırtında taşınarak dağlık yerlerde kullanılan hafif top.*‖ **dağ topçusu,** *as. Dağ topu ile donatılan ve dağlık yerlerde savaşmak üzere eğitilmiş askerî birlik.*‖ **dağ tutmak,** *Dağlara çıkarken beliren dolaşım ve solunuma bağlı rahatsızlık.*|| **dağ yeli,** *{ağız} Kuzey taraftaki dağlardan esen rüzgâr; poyraz.* [DS]|| **dağ yolu,** *Dağdan aşan yaya veya hayvanların geçmesine uygun yol.*

dağ[4], [Far. dāğ داغ] *{OsT} is.* **1.** Kızgın bir şeyle yanma sonucu oluşan yanık; **2.** *{eAT}* Yara. **3.** *mecaz.* Büyük üzüntü; acı, keder. ⧉ **dağ açılmak,** *{eAT} Yara açılmak.*|| **dağ eylemek,** *{eAT} Ateşle yara açmak; dağ meydana getirmek.*|| **dağ itmek,** *{eAT} Dağlamak.*

dağa, [Far. dağā داغا] *(dağa:) {OsT} sf.* Hilekâr; hileci.

dağalası, -nı, -aları [dağ+ala-s-ı] *is. zool.* Kırmızı etli bir tür alabalık, *(Salmo alpinus).*

dağan, [dağ-an > day-an] *{ağız} is.* **1.** Tahta tavan. **2.** Sehpa. **3.** Tezgâh. **4.** Üç ayaklı merdiven. **5.** Asma altına konulan çatal kazık. **6.** Çatal ağaç üzerine gerilen bezle yapılmış gölgelik. [DS]

dağar, [*eT.* tağar > dağar داغر] *is.* **1.** Deriden yapılmış torba; büyük dağarcık. **2.** Dibi dar, ağzı yayvan

kırk elli litrelik topraktan yapılmış bir çeşit küp. *{eAT} {OsT} {ağız} (aymı)* [DS] **3.** *{ağız}* Hamur yoğurmak için topraktan yapılmış iki kulplu tekne. [DS] **4.** Tabakhanelerde derilerin ıslatıldığı havuz. **5.** Dağarcık. **6.** *müz.* Bir sanatçının bildiği ve sahnede uyguladığı müzik parçalarının tamamı; repertuar. **7.** Zahire ölçüsü birimi. **8.** *{eAT} {OsT}* Kap; çanak çömlek. **9.** *{ağız}* Çömlek. [DS] **10.** *{ağız}* Büyük testi. [DS] **11.** *{ağız}* Saksı. [DS] **12.** *{ağız}* Büyük toprak kazan. [DS] **13.** *{ağız}* Toprak mangal. [DS] **14.** *{ağız}* Su yollarında, her yüz metrede bir açılan çukurlara konulan pişmiş toprak ya da çimento havuzcuklar. [DS] **15.** *{ağız}* Su deposu. [DS] **16.** *{ağız}* Yalak. [DS] **17.** *{ağız}* İçinde fincan yıkanan toprak kap. [DS] **18.** *{ağız}* Demircilerin kızgın demiri soğutmakta kullandıkları ağaç kap. [DS] **19.** *{ağız}* İçine ekmek konulan kap. [DS] **20.** *{ağız}* Un ambarı. [DS] **21.** *{ağız}* Çuvaldan daha büyük torba. [DS] 🗗 **dağar gibi olmak,** *{ağız} Karnı şişmek.* [DS]

dağarcık, -ğı [*eT.* tağar-cuk > dağar-cık] *is.* **1.** Meşin, bez veya dokumadan yapılan torba. **2.** Avcı ve çoban torbası. **3.** *dbl.* Bir kimsenin bildiği ve kullandığı kelime miktarı. **4.** Bir kimsenin bilgi birikimi. **5.** Bir sanatçının bildiği ve uyguladığı müzik parçalarının toplamı; repertuar. **6.** *{ağız}* Yüzülmüş hayvan derisi. [DS] 🗗 **dağarcığına atmak,** *1. Bir bilgiyi gerekli olur düşüncesi ile bildiklerine eklemek; zihnine yerleştirmek. 2. Bir hakareti veya kötü davranışı kabullenerek ses çıkarmamak.*|| **dağarcığındakini çıkarmak,** *Çoktandır söylemek istediğini söylemek.*| **dağarcığı yüklü,** *Bilgisi çok; bilgili.*|| **dağarcıkta bir şey kalmamak,** *1. Söyleyecek sözü kalmamak; söyleyecekleri bitmek. 2. Harcayacak parası ve malı kalmamak.*

dağbakan, [dağ+bak-an] *{ağız} is.* Deve. [DS]

dağca, [Far. dāġ => dağ-ca] *{ağız} is.* Akciğer yangısı; zatürrie. [DS]

dağcı, [dağ-cı] *is.* **1.** Dağa, özellikle de sarp kayalıklı dağlara tırmanan sporcu. **2.** *{ağız}* Oduncu. [DS]

dağcılık, -ğı [dağcı-lık] *is.* Dağa tırmanma sporu; alpinist.

dağdağa, [Ar. dağdağa دغدغه / dağ *(yans.)* dağ+dağa] *{OsT} is.* **1.** Gürültü patırtı. **2.** *gnşl.* Telaş ve sıkıntı. **3.** Uğraşma, çalışma, mücadele. 🗗 **dağdağa-fermâ,** *{OsT} Gürültü uyandıran.*|| **dağdağa-yı âlem,** *{OsT} Geçim derdi.*

dağdağacı, [dağdağa-cı] *{ağız}sf.* Mantıksız, yerli yersiz konuşan. [DS]

dağdağalı, [dağdağa-lı] *sf.* **1.** Gürültülü; patırtılı. **2.** Telaşlı.

dağdağan, [Far. dağdağan داغدغان] *{OsT} is.* **1.** Ilıman bölgelerde yetişen, zeytin iriliğindeki meyveleri yenilebilen, kerestesi sert, sivri oval yapraklı yetmiş kadar çeşidi bulunan ağaç; çitlembik; çıtlık, *(Celtis).* [Kamus] **2.** Bu ağacın dallarından yapılmış özel şekilli bir nazarlık. **3.** *{eAT}* Karaağaç. **4.** *{eAT}* Ahlat ağacı.

dağdağasız, [dağdağa-sız] *sf.* **1.** Gürültüsüz patırtısız. **2.** Telaşsız.

dağdar, [Far. dāġ-dār داغدار] *(da:ğda:r) {OsT} sf.* Yaralı; üzgün; mustarip.

dağdelik, -ği [dağ+del-ik] *{ağız} is.* Dağın delinmiş yeri; tünel. [DS]

dağı, [*eT.* taḳı > daḳı > dağı داغی] *{eAT} e.* Dahi; de.

dağık, [*eT.* *dağ-mak *(dağıtmak)* > dağ-ık / dağ-uk] *{eAT} sf.* (Saç için) dağınık.

dağılabilirlik, -ği [dağıl-a+bil-ir-lik] *is.* **1.** Dağılma olasılığı ve yetkinliği taşıma durumu. **2.** *mat.* Bir iç bileşim yasasının bir diğerine dağılımlı olma özelliği.

dağılgan, [dağıl-gan] *sf.* **1.** Bir ortamda parçalanıp dağılabilme özelliği gösteren; kolayca dağılabilen. **2.** Kesin sınırları olmayan.

dağılganlık, -ğı [dağılgan-lık] *is.* Toz veya katı maddenin bir sıvı içinde topaklanmadan dağılabilme özelliği.

dağılım, [dağıl-mak > dağıl-ım] *is.* **1.** Bölünerek birbirinden ayrılma. **2.** Varlıkların bölünme, yayılma ve düzenlenme biçimi. **3.** *eko.* Üretime katkıda bulunanlara bu malların veya değerlerinin belli ölçülerde bölüştürülme biçimi.**4.** *ist.* Bir serinin üyelerinin, bu seriye ait hesaplanan bir merkez değere göre, gösterdiği uzaklaşma veya yığılmalar. **5.** *kim.* Kaba bir karışım. **6.** *tiy. sin.* Rollerin oyuncular arasında paylaşımı. **7.** *dbl.* Cümlede ses, hece, kelime ve ögelerin yerini bu cümledeki diğer ses, hece, kelime ve ögelerin belirlediğini esas alarak yapılan, ihtimale dayalı düzenlemelerin meydana getirdiği küme.

dağılımcı, [dağılım-cı] *is. dbl.* **1.** Dağılımsal dilbilimi benimseyen. **2.** Dilbilgisi incelemelerinin dağılımsal olmasından yana olan kimse.

dağılımcılık, -ğı [dağılımcı-lık] *is. dbl.* **1.** Dağılımsal çözümleme yöntemi. **2.** Dil incelemelerinde dağılımsal yöntemle çalışanların oluşturduğu okul.

dağılımlı, [dağılım-lı] *sf.* **1.** Dağılım gösteren; dağılan. **2.** *mat.* Bir işlemin başka tür bir işlem üzerinde dağılma gösterecek şekilde yazılabilme özelliği.

dağılımlılık, [dağılımlı-lık] *is. kim.* Farklı boyutlarda moleküller taşıyan bir maddenin ayırt edici özelliği.

dağılımsal, [dağılım-sal] *sf.* Dağılımla ilgili. 🗗 **dağılımsal dil bilimi,** *dbl. Dile ait ögelerin cümlede ortaya çıkabileceği çevrelerin toplamını gösteren dil bilimi; dağılımcılık.*

dağılınmak, [dağıl-mak > dağıl-ın-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Dağılmak eylemi yapılmak. **2.** Her birey kendi

kendine ve diğerleri ile birlikte dağılmak eylemi yapılmak.

dağılış, [dağıl-ış] *is.* **1.** Birbirinden ayrılma, parçalanma, bölünme eylemi ve biçimi. **2.** Yıkılış; çöküş.

dağılışmak, [dağıl-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* Hep birlikte dağılmak.

dağılma, [dağıl-ma] *is.* **1.** Dağınık hâle gelme durumu ve eylemi. **2.** *as.* Toplu hâlde bulunan askerî birliklerin ve araç gereçlerinin düşman saldırısının etkisini azaltmak için arazi yapısına uygun olarak seyrekleştirilmesi işlemi. **3.** Aynı silahla, aynı hedefe yapılan atışların aynı noktaya isabet farklılıkları. **4.** *fiz.* Bir ışığın veya sesin ortamın etkisinde kalarak çeşitli birleşenlere ayrılması.

dağılmak, [*eT.* *taġ-mak *(dağıtmak)* > taġ-ıl-mak / tığ-ıl-mak > dağıl-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Toplu hâlde bulunurken birbirinden ayrılıp uzaklaşmak. **2.** (Birim, değer için) çeşitli etkenlerle oranlı olarak bölünmek; paylaşılmak. **3.** (Nesneler için) bütünlüğü bozulmak; parçalanmak. **4.** Karmakarışık olmak; düzeni yitmek. **5.** *mecaz.* (Topluluk, birlik için) uyumu, beraberliği, eşgüdümü kalmamak. **6.** *mecaz.* (Kuruluş, ortaklık için) varlığı sona ermek; fesholmak. **7.** *mecaz.* Etkisiz, güçsüz hâle gelmek. **8.** *mecaz.* (Kişi için) aynı anda pek çok işe girişmekle verimini kaybetmek.

dağılmalı, [dağılma-lı] *sf.* Dağılabilen; ayrılabilen.

dağım, [dağ-ım] *{ağız} is.* Dağıtım işi; paylaşma. [DS]

dağımlaşmak, [dağımla-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Paylaşmak; bölüşmek. [DS]

dağınık, -ğı [dağın-mak > dağın-ık] *sf.* **1.** Geniş bir alanda dağılmış olarak bulunan. **2.** Birbiri ile bağlantısız olarak ayrı ayrı yerlerde bulunan; bir arada bulunmayan. **3.** Düzeni bozulmuş; karışık; tertipsiz. **4.** *mecaz.* Dikkatini yoğunlaştıramayan; düşüncelerini toparlayamayan. 🗗 **dağınık ışık,** *Sahnenin genel aydınlanmasını sağlayan ışık.*

dağınıklık, -ğı [dağınık-lık] *is.* Dağınık oma durumu ve özelliği.

dağınmak, [*eT.* *dağ-mak > dağ-ın-mak] *dönşl. f. [-ır]* Dağılmak.

dağıntı, [dağın-tı] *is.* Karmakarışık, rasgele atılmış öteberi.

dağıstan, [dağ + Far. –istān داغستان] *(dağısta:n) is.* Dağlık yer.

Dağıstan, [dağ+ Far. istan *(ülke)* داغستان] *is.* Kafkas dağlarının kuzey doğu platosu ile Aral-Hazar çöküntü alanında yarı kurak arazide yer almış yarı özerk bir cumhuriyet.

Dağıstanlı, [dağıstan-lı] *is.* **1.** Dağıstan halkından olan kimse. **2.** Dağıstan'dan göç ederek gelmiş kimse.

dağıştamak, [*eT.* tav-ış / dağ *(yans.)* > dağ-ış-tamak] *gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* Yürürken hafif ses çıkarmak; tıpırdamak.

dağıtıcı, [dağıt-ıcı] *is.* **1.** Gazete, mektup gibi şeyleri gezerek ilgili yerlere veren, dağıtan kimse; müvezzi. **2.** Sıvı, toz, gaz gibi maddeleri gerekli bölmelere göndermek üzere düzenlenmiş araç, gereç. **3.** *sf.* Dağıtma işini yapan; dağıtan.

dağıtıcılık, -ğı [dağıtıcı-lık] *is.* **1.** Dağıtıcının yaptığı iş. **2.** Dağıtma özelliği ve eylemi. **3.** *oto.* Motor yağının, kömür tozlarının motorda çökmesini önleme ve dağıtma özelliği.

dağıtık, -ğı [dağıt-ık] *sf.* Kendinden geçmiş; kendini bilmez hâlde; sarhoş.

dağıtılma, [dağıtıl-ma] *is.* Dağıtma işinin yapılma eylemi.

dağıtılmak, [dağıtıl-mak] *edil. f. [-ır]* Dağıtma işi yapılmak.

dağıtım, [dağıt-ım] *is.* **1.** Dağıtmak işi. **2.** *as.* Temel eğitimi görmüş askerlerin görev yerlerine gönderilmesi işi. **3.** Gazete, dergi, kitap gibi yayınların okuyucularına ulaştırılması işi. **4.** Elektrik, su, havagazı, doğalgaz, telefon gibi abone sistemine bağlı mal ve hizmetlerin abonelere ulaştırılması işi. **5.** Elektrik enerjisini elektronik bir aygıta, gerek duyduğu devrelere göre, verme işi. **6.** Mektup, telgraf gibi posta maddelerinin üzerinde yazılı olan adrese götürülüp alıcısına verilme işi. **7.** Bir mal veya hizmetin, üreticiden tüketiciye ulaşmasını sağlayan işlerin bütünü. 🗗 **dağıtım bürosu,** *Bir malın dağıtım işlemlerinin yapıldığı ve kaydının tutulduğu oda.* | **dağıtım evi,** *Bir malın dağıtımını yapan işletme, kuruluş.*

dağıtımcı, [dağıtım-cı] *is.* Dağıtım işlerini yürüten kimse.

dağıtımlılık, -ğı [dağıtımlı-lık] *is.* Dağıtımlı bir işlemin başka bir işleme göre taşıdığı nitelik.

dağıtış, [dağıt-ış] *is.* Dağıtma eylemi ve biçimi.

dağıtma, [dağıt-ma] *is.* Dağılmayı sağlamak eylemi.

dağıtmak, [*eT.* *dağ-mak > dağ-ıt-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dağılmasına sebep olmak. **2.** Toplu duran şeyleri birbirinden uzaklaştırmak; parçalamak, ayırmak; bir araya gelmelerine engel olmak. **3.** Bir şeyi belli bir orana göre bölüştürmek. **4.** Posta maddelerini üzerinde yazılı adreslere götürüp vermek. **5.** Bir şeyin düzenini bozmak; karıştırmak. **6.** Bir kurum veya kuruluşun çalışmalarına son vermek; kapatmak; feshetmek. **7.** Kurulu bir düzeni bozmak; dirliği kaçırmak. **8.** Gücünü yitirmek; etkisi azalmak. **9.** Kavga çıkararak bir yeri kırıp dökmek. **10.** Bir darbede kırmak, yıkmak. **11.** (Kendisi için) ne yaptığını bilemez duruma gelmek; sarhoş olmak. **12.** (Dikkat için) ilgisini başka yere çekmek; asıl konudan uzaklaştırmak. **13.** (Konuşma ve yazı için) belirlenen çerçevenin dışına çıkmak. **14.** (Düşman i-

çin) etkisiz hâle getirmek; saldırı cephesini bozguna uğratmak. **15.** (Bir ur veya birikinti için) emilme yoluyla yok etmek. **16.** *{eAT}* Darmadağın etmek; perişan etmek; mahvetmek. [DK] **17.** *{eAT}* Kırıp ufak etmek. [DK] **18.** *{eAT}* Saçmak; vermek. [DK] **19.** *{eAT}* Yaymak. [DK] **20.** *argo.* (Sarhoş için) kendine hakim olamamak. **21.** *argo.* Öfke, üzüntü vb. yüzünden bilinçli davranamamak.

dağı[1], [dağ + Ar. -ī] *(dağı:) {OsT} sf.* **1.** Dağlı; dağa ait olan. **2.** Dağ adamı; hödük. **3.** (Şarkı ve köçekçe için) türküye yakın melodisi olan. **4.** *is. müz.* Türk müziğinde aslında ritimli olmakla birlikte uzun hava şeklindeki sözlü form.

dağı[2], [Far. ṭāġī *(gaddar yönetici)* طاغی] *(da:ğı:) {OsT} is.* Asi.

dağla, [dağla-ğı] *(dağla:) {ağız} is.* Lehimci havyası. [DS]

dağlağı, [Far. dāġ *(kızgın demirle yakma)* => dağ-lamak > dağ-lağı داغلغی] *is.* **1.** Dağlama işinde kullanılan araç. **2.** *vet.* Yakılarak dağıtılmak istenen bir uru dağlamaya yarar araç. **3.** Boynuzu çıkmaması için küçük yavruların boynuz yerindeki dokularını yakmaya yarar alet.

dağlağu, [Far. dāġ => dağ-lağu داغلغو] *is.* **1.** *{eAT}* Dağlama aleti; dağlağı. **2.** *{ağız}* Ütü. [DS]

dağlak, -ğı [dağ-la-k] *sf.* **1.** Dağlanmış hâlde olan. **2.** (Ekmek vb. şey için) yer yer yanıkları bulunan. 🗗 **dağlak demiri,** *Ok yeleğinin ütelenmesinde kullanılan, ucu maşa gibi yassı alet.*

dağlama, [dağ-la-ma] *is.* **1.** Dağlanmış hâle getirme eylemi. **2.** Kızdırılmış bir araçla veya elektrikle bir dokuyu yakma. **3.** Ucu kızdırılmış bir metal ile resim yapma tekniği. **4.** Hayvanların görünür yerlerine kızdırılmış bir metalle işaret veya sembol koyma işlemi. **5.** Bir metalin yüzeyinde metalografik yapıyı ortaya çıkarmak için yapılan kimyasal veya elektro kimyasal yöntem. **6.** *{ağız}* Mayalı hamurdan yağda kızartılarak yapılan içi peynirli bir tür çörek. [DS] 🗗 **dağlama resmi,** *Ahşap üzerine kızdırılmış sivri uçlu bir metalle yapılan gravür.*

dağlamak[1], [Far. dağ *(kızgın demirle yakma)* => dağ-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Vücutta bulunan herhangi bir yarayı ortadan kaldırmak veya kanı dindirmek için kızgın bir metalle yakmak. **2.** Hayvanların vücuduna kızdırılmış demir ile damga vurmak. **3.** Kızgın demir basarak işkence etmek. **4.** (Sıcak su vb. için) yakmak. **5.** Acısı yüreğine işlemek. **6.** (Ekmek vb. fırında pişirilen şeyler için) dışını veya bir kısmını yakmak. **7.** *{eAT} mecaz.* Dağlar gibi yakmak; ıstırap vermek; acı vermek. [DK] **8.** *{ağız}* Yağı tavada kızdırmak. [DS]

dağlamak[2], [dağ-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Dağa çıkmak; eşkıyalık yapmak. [DS]

dağlanış, [dağlan-ış] *is.* Dağlanmak eylemi veya biçimi.

dağlanma, [dağla-n-ma] *is.* Dağlanmak eylemi.

dağlanmak[1], [dağla-n-mak] *edil. f. [-ır]* Dağlama işlemi yapılmak.

dağlanmak[2], [dağla-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Haşlanmak.

dağlarca, [dağlar-ca] *zf.* Çok büyük; dağlar kadar.

dağlatış, [dağlat-ış] *is.* Dağlatma eylemi veya biçimi.

dağlatma, [dağla-t-ma] *is.* Dağlama işini yaptırma eylemi.

dağlatmak, [dağla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Başkasına dağlama işini yaptırmak. **2.** Başkasını dağlamasına izin vermek.

dağlavu, [Far. dāġ => dağ-laġu داغلو] *{eAT} is.* Dağlama aleti; dağlağı.

dağlayış, [dağla-y-ış] *is.* Dağlama işi ve biçimi.

dağlı[1], [dağ-lı] *sf.* **1.** Dağlık bölge halkından olan. **2.** *mecaz.* Medeniyetten uzak büyümüş olan. **3.** *{ağız} argo.* Görgüsüz; kaba saba; taşralı. [DS] **4.** *is. argo.* İskambil kâğıtlarından papaz. 🗗 **dağlı kundağı,** *{ağız} Çakmaklı tüfek.* [DS]

dağlı[2], [Far. dāğ *(yakma)* => dağ-lı] *sf.* **1.** Dağlanmış olan; yanık. **2.** *bot.* Göbeği siyah olan çiçekler.

dağlıç, -cı [dağlı-ç] *is.* İç batı Anadolu'da yetiştirilen, ağız, burun ve göz çevresinde siyah ve kahverengi lekeler bulunan, iri kuyruklu, beyaz; kıvırcık koç ile karaman koyununun melezlenmesinden elde edilen bir yerli koyun ırkı.

dağlık, -ğı [dağ-lık] *is.* Dağı çok olan yer; dağlarla kaplı bölge.

dağlım, [dağla-m > dağ-lı-m] *{ağız} is.* Deriden çarık yapmak üzere kesilip ayrılmış parça. [DS]

dağnak, -ğı [dağ(ı)n-ak] *{ağız} sf.* **1.** Uygarlaşmamış; yabanıl. **2.** Dağınık. [DS]

dağnamak, [dañ-la-mak > dağna-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [n(ı)-yor]* **1.** Şaşmak. **2.** Gıpta etmek. **3.** Bir şeye beğenerek ve çok dikkatle bakmak. **4.** Çevreyi gözetlemek; incelemek. **5.** Ayıplamak; kınamak. **6.** Alay etmek; beğenmemek.

dağsal, [dağ-sal] *{ağız} is.* Ormanlık bölge. [DS]

dağsalı, [dağ+sal-ı] *{ağız} is.* Dağlık bölge; sıradağ. [DS]

dağsalısı, [dağ+sal-ı-s-ı] *{ağız} is.* Çalılık yer. [DS]

dağsamak, [dağsa-mak > dağ-sa-mak] *gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* Acayip bulmak.

dağuk, -ğu [*dağ-mak *(dağılmak)* > dağ-uk داغوق *{eAT} sf.* (Saç için) perişan; dağınık.

dağza, [dayı + eze > dayaza > dağza] *{ağız} is.* Teyze. [DS]

dalı[1], [dah / deh] *{ağız} ünl.* **1.** At, eşek ve katır gibi hayvanları sürmek için kullanılan emir sözü. **2.** *is.* Bir kimseyi kovma. 🗗 **dalı** (deh) **demek,** *Hayvanı sürmek; yürütmek.*‖ **dalı etmek,** *l. Hayvanı yürütmek; sürmek.*

dah[2], [dah] *{ağız} is.* Düşünmeden yapılan saldırı, vurma; saplama vb. hareket. ◻ **dalı dimek,** *{ağız} Talihi iyi olmak.* [DS]|| **dalı düşmek,** *{ağız} 1. Dikkatle izlemek. 2. Dikkat etmek; farkına varmak.* [DS]|| **dalı etmek,** *{ağız} 1. Dürtmek; saplamak. 2. Savmak; kovmak. 3. Koymak; hoyratça atmak. "Yemeğe tuzu dah etti."* [DS]

dah[3], [Far. dāh داه] *(da:h) {OsT} is.* **1.** Cariye. **2.** Hizmetçi kadın. **3.** *sf.* Aşağılık; korkak. **4.** On.

daha[1], [*eT.* tak-mak *(katmak)* > tak-ı > dak-ı > dahi > daha دخی] *(da'ha:) zf.* **1.** Önüne geldiği sıfatın anlamını kuvvetlendirir; fazlalık anlamı katar. **2.** Şimdiye kadar, henüz; hâlâ. **3.** Olana ek olarak; olana katarak. **4.** Başka; daha başka. **5.** *{OsT}* Artık. ◻ **daha başka,** *Büsbütün başka.*|| **daha bir,** *1. Bir bakıma. 2. Bir derece. 3. Sanki daha.*|| **daha da,** *Karşılaştırma derecesini vurgular.*|| **daha daha,** *1. "Söylediklerinden, bildiklerimizden başka neler oldu?" anlamında kullanılır. 2. Ek olarak; öncekinden daha çok.*|| **daha doğrusu,** *Gerçek olanı şudur ki.*|| **daha hâlâ,** *Devam ederek.*|| **Daha iyisi can sağlığı.** *"Bulunabileceklerin en iyisi oldu." anlamında kullanılır.*|| **Daha neler?** *"Hiç öyle şey olur mu?" anlamında kullanılır.*|| **daha olmazsa,** *1. Hiç olmazsa. 2. Başka bir çaresi yoksa.*|| **dahası,** *Buna ek olarak.*|| **Dahası var.** *Bilinmesi gerekli başka konuların da bulunduğunu belirtmek için kullanılır; "Bitmedi, arkası var."*

daha[2], [daha] *(da:'ha) {ağız} e.* İşte orada; şurada; aha. [DS]

daha[3], **-a'ı** [Ar. ḍaḥāʾ ضحاء] *(daha:) {OsT} is.* Kaba kuşluk zamanı.

dahaca, [daha-ca] *(daha'ca) zf.* Biraz daha.

dahacık[1], [daha-cık] *{ağız} e.* İşte orada; şurada; ahacık. [DS]

dahacık[2], **-ğı** [daha-cık] *{ağız} sf.* Biraz daha; azıcık. [DS]

dahalet, [Ar. deḫālet دخالت] *{OsT} is.* Birinin yardımına sığınma.

dahame, [Ar. ḍaḫāme / ḍaḫāmet ضخامه / ضخامت] *(daha:me) {OsT} is.* İrilik; büyüme; irileşme. ◻ **dahâme-i kebed,** *{OsT} Karaciğer büyümesi.*|| **dahâme-i izâm,** *{OsT} Kemik irileşmesi.*

dahan, [daha-n] *{ağız}) sf.* Biraz daha; azıcık. [DS]

dahaya, [Ar. ḍaḥāyā ضحایا] *(daha:ya:) {OsT} is.* Kurbanlık hayvanlar.

dahdah, [dah *(yans.)* + dah] *{ağız} is. Çoc. d.* **1.** At ve eşek gibi binek hayvanlarının adı. **2.** Binme. **3.** Çocuk dilinde gezme. [DS] ◻ **dahdalı delisi,** *{ağız} 1. Şaşkın; sersem. 2. Başkalarına alay konusu olan; şımarık. 3. Deli gibi çok kızan kimse.* [DS]

dahdiri[1], [dad *(yans.)* > dah-dir-i] *{ağız} sf.* (Kadın, kız için) hoppa; oynak. [DS]

dahdiri[2], [dad *(yans)* > dad-dir-i > dah-dir-i] *{ağız} is.* Kadın donu; şalvar. [DS]

dahhak, -ki [Ar. ḍıḥk *(gülme)* > ḍaḥḥāk ضحاك] *(dahha:k) {OsT} sf.* Çok gülen. ◻ **dalıhâk-i bi't-tāb,** *{OsT} İnsan.*

dahı, [*eT.* takı / dakı > dahı دخی] *{eAT} {OsT} e.* **1.** Dahi. **2.** Yine; keza; tekrar; mükerrer. **3.** Başka. **4.** Hâlâ. **5.** Daha; henüz; de. **6.** Hem. **7.** Bundan böyle; bundan başka. [DK]

dahıl, [Ar. taḫl تخل] *is.* Tahıl.

dahi[1], [tak-mak *(katmak)* > tak-ı *(ve)* > dak-ı > dahi] *(da'hi) bağ.* **1.** Ek olarak; fazladan. **2.** "-de, -da" **3.** Bile.

dâhî[2], [Ar. dehā *(akıl, zekâ)* > dāhī داهی] *(da:hi:) {OsT} is.* Olağanüstü yeteneği ve gücü olan kimse.

dâhice, [dāhi-ce داهیجه] *(da:hi'ce) zf.* Dahiye yakışır biçimde.

dahik[1], [Ar. ḍāḥik ضاحك] *(da:hik) {OsT} is.* Azı dişi; azı dişlerinden her biri.

dahik[2], **-ki** [Ar. ḍıḥk *(gülme)* > ḍāḥik ضاحك] *(da:hik) {OsT} sf.* Gülen; gülücü.

dahil[1], **-hli** [Ar. daḫl دخل] *{OsT} is.* **1.** Karışma; girme. **2.** Etki; nüfuz. **3.** Müdahale etme; takılma; dokunma. **4.** Gelir.

dahîl[2], [Ar. daḫīl دخیل] *(dahi:l) {OsT} sf.* **1.** Birinin acıma ve korumasına sığınan; sığıntı; yabancı. **2.** Sonradan görme; türedi. ◻ **dahîl düşmek,** *{OsT} Birine sığınmak, onun koruması altına girmek.*

dahil[3], [Ar. daḫil داخل] *(da:hil) {OsT} sf.* **1.** İç; içeri. **2.** *zf.* İçinde olmak üzere; ile birlikte; kapsayarak. **3.** Bir şeyin kapsamında olarak. **4.** *is.* İlmiye sınıfında bir derece. ◻ **dahil etmek,** *İçine almak.*|| **dahil olmak,** *İçinde olmak; katılmak; içeri girmek.*

dâhile, [Ar. dāḫil > dāḫile داخله] *(da:hile, h kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** İç; içeri. **2.** İçle ilgili. **3.** *is.* Bir nesnenin iç yüzü. **4.** İnsanın zihninden geçen. **5.** *dbl.* Ön ek.

dahilek, [Ar. daḫīl-ek دخیلك] *(dahi:lek) {OsT} ünl.* *"Sana sığınırım."* anlamında bir yalvarma sözü.

dahilen, [Ar. dāḫilen داخلاً] *(da:hi:'len) {OsT} zf.* **1.** İçeriden; içten. **2.** (İlaç için) içilerek. ◻ **dâhilen mersüm dâire,** *{OsT} mat. İç daire.*|| **dâhilen mersüm mudalla,** *{OsT} mat. İç çokgen.*

dahiler, [*eT.* takı > daḫi-ler دخی لر] *{eAT} zm.* Başkaları.

dâhilî, [Ar. dāḫilī داخلی] *(da:hili:) {OsT} sf.* İçle ilgili; içe ait olan. ◻ **dâhilî deniz,** *İç deniz.*|| **dâhilî harp,** *İç savaş.*|| **dâhilî hastalıklar,** *İç hastalıkları.*|| **dâhilî istihâle,** *{OsT} Bir tür maden cevheri içinde baş-*

ka bir maden cevherinin bulunması.|| **dâhilî karakol,** *Askerî okullardaki askerî karakol.*|| **dâhilî nizamname,** *İçtüzük.*|| **dâhilî talimatname,** *{OsT} İç yönetmelik.*|| **dâhilî ticaret,** *İç ticaret.*|| **dâhilî zaviye,** *{OsT} İç açı.*

dâhilik, -ği [Ar. dehā *(akıl, zekâ)* > dāhi > dāhi-lik] *(da:hi:lik) is.* Çok üstün yeteneklere sahip olma durumu.

dâhiliye, [Ar. dāhiliye داخليه] *(da:hiliye) {OsT} sf.* **1.** İçle ilgili; içe ait. **2.** *is.* (Devlet için) iç işleri; devletin iç işleri ile uğraşan bakanlık. **3.** (Daire ve kurumlarda) iç işleri. **4.** İç hastalıkları. 🗗 **dâhiliye mütehassısı,** *{OsT} tar. İç hastalıkları üzerine ihtisas yapmış hekim.*|| **dâhiliye nâzırı,** *{OsT} tar. İçişleri bakanı.*|| **dâhiliye nezâreti,** *{OsT} tar. İçişleri bakanlığı.*|| **dâhiliye subayı,** *as. Askerî okul, hastane gibi kurumlarda iç yönetimle uğraşan subay.*|| **dâhiliye şefi,** *yönt. Dairelerde iç işlere bakan şef.*

dâhiliyeci, [dâhiliye-ci] *(da:hiliyeci) is.* İç hastalıkları uzmanı olan hekim.

dahim[1], [Far. dāhim داهم] *(da:him) {OsT} is.* Taç.

dahim[2], [Ar. ḍāḫīm داخم] *(da:hi:m) {OsT} sf.* Aşırı kalın olan; yoğun.

dahine, [Ar. dāḫine داخنه] *(da:hine) {OsT} is.* Duman tüten baca.

dahis, [Ar. dāḫis داخس] *(da:his) {OsT} is. tıp.* Parmak uçlarında, tırnak diplerinde çıkan yara; etyaran.

dâhiyane, [Ar. dehā *(akıl, zekâ)* > dāhi + Far. -āne داهيانه] *(da:hiya:ne) {OsT} zf.* **1.** Çok üstün yeteneklere sahip olarak. **2.** Dâhîye yakışır biçimde.

dahiye[1], [Ar. dāhiye داهيه] *(da:hiye) {OsT} is.* **1.** Bela; felaket; musibet. **2.** *sf.* Çok kurnaz adam. 🗗 **dâhiye-i dehyā,** *{OsT} Çok büyük bela; musibet.*

dahiye[2], [Ar. ḍāḥiyye داحيه] *(da:hiye) {OsT} is.* Kurbanlık hayvan.

dahl, [Ar. daḫl دخل] *{OsT} is.* **1.** Girme; karışma. **2.** Etki; tesir; nüfuz; niyet. **3.** Karışma hakkı; alaka. 🗗 **dahl ü harc,** *{OsT} Gelir ve gider.*|| **dahl ü ta'riz,** *{OsT} İşe karışma; dokunma.*

dahlamak, [dah-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Hayvan için) sürmek; yürütmek; kovalamak; dehlemek. [DS]

dahl, [Ar. daḫl دخل] *{OsT} is.* → dahil[1].

dahle, [Ar. dāhile داخله] *(da:hle) {OsT} is.* **1.** Bir şeyin içi; iç yüzü. **2.** *dbl.* Önek.

dahletme, [Ar. daḫl + T. et-me ايتمه دخل] *{OsT} is.* Karışma girişimi ve etkide bulunma eylemi; müdahale; tariz.

dahletmek, [Ar. daḫl + T. etmek ايتمك دخل] *{OsT} gçsz. f. [-(d)-er]* **1.** Karışmak, etkide bulunmak; burnunu sokmak; sataşmak; müdahale etmek; tariz etmek. **2.** *{ağız}* İtiraz etmek; inat etmek.

dahm, [Ar. ḍaḫāmet > ḍaḫm ضخم] *{OsT} sf.* İri; kalın.

dahme, [Far. daḫme دخمه] *{OsT} is.* **1.** Yer altında ölülerin konduğu oda. **2.** Mecusî mezarı; katakomp. **3.** Türbe. **4.** Donanma fişeği; Rum ateşi. **5.** Atılan şey; mermi. **6.** Devenin ağzından çıkan köpük. 🗗 **dahme-endāz,** *{OsT} İşaret fişeği atan; maytap fırlatan.*|| **dahme-feşān,** *{OsT} Tünel, lağım açan.*|| **dahme-güşā,** *{OsT} Çukur açan; mezarcı.*

dahra, [Far. dehre دهره] *{ağız} is.* **1.** Ağaç budamakta kullanılan enli ve kavisli ağızlı orak; tahra. *{OsT} (aym)* [Bürhan-ı Katı'] **2.** Yüzü enli büyük bıçak. **3.** Et satırı. [DS]

dahten, [Far. dāḫten دختن] *(da:hten) {OsT} (mastar)* Bilmek.

dahtiri, [dad *(yans.)* > dad-dir-i > dahdiri] *{ağız} is.* **1.** Kadın donu; şalvar. **2.** Elbise. **3.** *sf.* (Elbise için) kısa; düttürü. [DS]

dahul, [Far. dāhūl داهول] *(da:hül) {OsT} is.* Bostan korkuluğu.

dahül, [Far. dāhül داهول] *(da:hül) {OsT} is.* Bostan korkuluğu.

dahve, [Ar. ḍaḥve ضحوه] *(dahve) {OsT} is.* Güneş'in ufuktan henüz yükselip yayılmaya başladığı zaman; ilk kuşluk vakti. 🗗 **dahve-i kübra,** *{OsT} Kaba kuşluk.*

dahye, [Ar. ḍaḥye ضحيه] *{OsT} is.* **1.** Kuşluk vakti kesilen kurban. **2.** Kurban.

da'i[1], [Ar. duā > dāʿī داعى] *(da:i:) {OsT} sf.* Dua eden; duacı. 🗗 **dā'î-i dîrîne,** *{OsT} Eski duacı.*

da'i[2] [Ar. dāʿvet > daʿī دعى] *(da:i) {OsT} sf.* **1.** Davet eden; çağıran. **2.** Dine çağıran; misyoner. **3.** Sebep olan. **4.** İsmailiye, Dürzilik ve Karmatilik gibi sünnet dışı mezheplere halkı inandırıp çağırmak ve kazandırmak için görevlendirilen kişilere verilen ad. **5.** *{ağız} is.* Çok dindar olan Alevî. 🗗 **da'î-i mazarrat,** *{OsT} Zarar getiren şey.*|| **da'î-i şübhe,** *{OsT} Şüphe uyandıran şey.*

daidala, [Yun. daidalon] *is.* Zeus ve Hera onuruna Plataia'da küçüğü altı, büyüğü altmış yılda bir kutlanan şenlikler.

daileri, [dāi-ler-i] *(da:i:leri) {OsT} zm.* Eskiden ulema sınıfından olanlarla yabancı elçilere karşı hitaplarda *"ben"* yerine kullanılan söz.

da'im, [Ar. devām > dāʾim دائم] *(da:im) {OsT} sf.* Sürekli; devamlı; her zaman; sürüp giden. 🗗 **dāim etmek,** *Sürekli kılmak; devam ettirmek; sürdürmek.*|| **dāim eylemek,** *Sürekli kılmak; devam ettirmek; sürdürmek.*|| **dāim olmak,** *Sürekli olmak; devam etmek; sürmek.*|| **dā'imü'l-evkat,** *{OsT} Her za-*

man.‖ **dâ'imü'l-eyyâm,** *{OsT} Her gün.*‖ **dâ'imü'l-hamr,** *{OsT} Alkolik.*

da'ima, [Ar. devâm > dâ'imâ دائما] *(da:ima:) {OsT} zf.* → daima.

daima, [Ar. devâm > dâ'imâ دائما] *(da:ima:) zf.* Her zaman; her vakit; sürekli olarak.

da'imî, [Ar. devâm > dâ'imî دائمی] *(da:imi:) {OsT} sf.* → daimî.

daimî, [Ar. devâm > dâ'imî دائمی] *(da:imi:) sf.* **1.** Sürekli, kalıcı; aralıksız. **2.** Bir görevi veya etkinliği sürekli yerine getiren. 🗗 **daimî ordu,** *Sürekli hazır bulundurulan askerî güç.*

daimîlik, [daimî-lik] *(daimi:lik) is.* Süreklilik; bitmeme; kesintiye uğramama durumu; devamlılık.

da'imiyet, [Ar. dâ'imiyet دائمیت] *(da:imiyet) {OsT} is.* Süreklilik; devamlılık.

da'in, [Ar. deyn *(borç)* > dâ'in دائن] *(da:in) {OsT} is.* Borç veren; alacağı olan.

da'iniz, [dâ'î-niz داعینز] *(da:iniz) zm.* Eskiden ulema sınıfından olanlarla yabancı elçilere karşı hitaplarda *"ben"* yerine kullanılan söz.

da'ir, [Ar. devr > dâ'ir دائر] *(da:ir) {OsT} sf.* → dair.

dair, [Ar. devr > dâ'ir دائر] *(da:ir) sf.* **1.** İlgili, ait; hakkında. **2.** Bir konu üzerine olan; üzerinde; konusunda. **3.** Dönen; devreden. **4.** Adına; namına. 🗗 **dâir ve sâir,** *{OsT} Dönen ve dolaşan; gezgin.*

da'ire, [Ar. devr > dâ'ire دائره] *(da:ire) {OsT} is.* → daire. 🗗 **dâire-i âide,** *{OsT} İlgili resmî makam.*‖ **dâ'ire-i arz,** *gök b. Paralel dairesi.*‖ **dâ'ire-i azîme,** *gök b. 1. Yer'in merkezinden geçerek gök küresini kesen herhangi bir düzlemin ara kesiti. 2. Bir küre üzerine çizilebilen en büyük daire.*‖ **dâ'ire-i dâhilî,** *{OsT} mat. İç daire.*‖ **dâ'ire-i evveli's-sümüt,** *{OsT} gök b. Sıfır dereceli baş boylam.*‖ **dâ'ire-i fâside,** *{OsT} Kısır döngü.*‖ **dâ'ire-i husûf,** *{OsT} gök b. Tutulma dairesi.*‖ **dâ'ire-i imkân,** *{OsT} Olanaklar çerçevesinde.*‖ **dâ'ire-i inkılâp,** *gök b. Yengeç dönencesi.*‖ **dâ'ire-i intisâbiye,** *{OsT} Seçim bölgesi.*‖ **dâ'ire-i irtifâ,** *{OsT} gök b. Gökyüzündeki en yüksek nokta.*‖ **dâ'ire-i kaza,** *{OsT} Kaza dairesi; yetki çerçevesi.*‖ **dâ'ire-i küsûf,** *gök b. Yer'in yörünge düzleminin gök küre ile ara kesiti.*‖ **daire kesmesi,** *mat. Bir dairenin iki yarı çapı ile aralarındaki yayın çevrelediği düzlem parçası.*‖ **dâ'ire-i muhîtiye,** *{OsT} Çevre teker.*‖ **dâ'ire-i müstevî,** *{OsT} Yörünge düzlemi.*‖ **dâ'ire-i nısfü'n-nehâr,** *{OsT} Herhangi bir yerin başucundan geçen düzlemin gök küresi ile oluşturduğu ara kesit.*‖ **daire parçası,** *mat. Bir daireyi kesen kiriş ile o kirişin arasında kalan düzlem parçası.*‖ **dâ'ire-i resmiye,** *{OsT} Resmî daire, kurum.*‖ **dâ'ire-i sadâret,** *{OsT} Başbakanlık.*‖ **dâ'ire-i sagîre,** *{OsT} gök b. Yer'in merkezinden geçmeyen boylam.*‖ **dâ'ire-i sıa,** *{OsT} Bir yerin başucundan geçen boylam dışındaki boylamlar.*‖ **dâ'ire-i şâkulî,** *{OsT} gök b. Düşey daire.*‖ **dâ'ire-i tenvîr,** *{OsT} gök b. Aydınlık dairesi.*‖ **dâ'ire-i tül,** *{OsT} gök b. Boylam.*‖ **dâ'ire-i umûr-i askeriye,** *{OsT} Askerlik dairesi.*‖ **dâire'tü'l-bürûc,** *{OsT} gök b. Tutulma sırasında Güneş üzerinde görülen karanlık kısım.*‖ **dâ'ire-zen,** *{OsT} Tef çalan.*

daire, [Ar. devr > dâ'ire دائره] *(da:ire) is.* **1.** Dönen, dolanan şey. **2.** *mat.* Bütün noktaları, merkez denilen sabit iç noktadan eşit uzaklıkta bulunan eğriyle sınırlanmış düzlem yüzey; bir çemberin içinde kalan düzlem parçası. **3.** Bir yapının konut olarak kullanılan bölümlerinden her biri; hane. **4.** Bir devlet işini yürütmekle görevli bölüm; bu bölümün içinde çalıştığı yer. **5.** Bir gemide belirli bir iş için ayrılmış olan bölüm. **6.** Bir yapıda belirli bir iş için ayrılmış bölüm. **7.** (Soyut kavramlar için) belli bir ölçü içinde kalan, sınırı belli davranış. **8.** Sınırlandırılmış yer, bölge, bölüm çevre. **9.** *müz.* Saz takımında usul vurmaya yarayan tef. **10.** *ed.* Aruz vezninin birbirine yakın bahirlerinin toplandığı ana gruplardan her biri.

da'iren, [Ar. dâ'iren دائرًا] *(da:i'ren) {OsT} zf.* Dönerek. 🗗 **dâiren-medâr,** *{OsT} Çepçevre; fırdolayı.*

dairesel, [daire-sel] *(da:iresel) sf.* **1.** Daire biçiminde; daireye benzer. **2.** Daire çizen.

da'irevi, [Ar. dâ'irevî دائروی] *(da:irevi:) {OsT} sf.* Daire biçiminde; daireye benzer; dairesel.

da'irezen, [Ar. dâ'ire + Far. -zen دائره زن] *(da:irezen) {OsT} is.* **1.** Saz takımında tef çalan kişi; tefçi. **2.** Karagöz oyununda perde arkasında tef çalarak şarkı söyleyen yardakçının yardımcısı.

da'iyan, [Ar. dâ'iyân داعیان] *(da:iya:n) {OsT} is.* Duacılar; dua edenler. 🗗 **dâiyân-ı devlet,** *{OsT} Devlete dua edenler; bilginler sınıfı.*

da'iye, [Ar. dâ'vet > dâ'iye داعیه] *(da:iye) {OsT} is.* **1.** Arzu; hırs. **2.** Harekete geçirici duygu. **3.** Amaç; emel; niyet. 🗗 **dâiye-i istiklâl,** *{OsT} Bağımsızlık içgüdüsü; istiklal arzusu.*‖ **dâiye-i tefevvuk,** *{OsT} Üstünlük iddiası.*

-dak, [-da-k / -de-k] *yap. e.* **1.** Yansımalardan isim türeten ek. İşitme duyusuna dayanan ürün ya da sonuç kavramı katan isimler yapar: *şıkırdak; çıtırdak; şarıldak.* **2.** Görme duyusuna dayanan araç ve gereç kavramı katılmış isimler yapar: *ışıldak, parıldak, fırıldak, civildek, bıcıldak, çekirdek (çekür-dek).* **3.** İsimden, benzerlik ve uğrama, bulunma kavramları katılmış isimler yapar: *akıldak (kafa dengi), oğuldak (sonradan çıkan başak), kırıldak (karan).*

dak[1], [dağ / dık / dik / dok / dük *(yans.)*] *is.* Çarpma, kakma, vurma veya kendi kendine çarparak, vurarak çalışmayı anlatan kök. [Zülfikar] *dak duk, dak-(k)a-da-k, dak-ır-da-la-k, dak-ır dakır*

dak[2], [Far. daḳ دق] *{OsT} is.* Özür; kusur. 🗗 **dak dutmak,** *{eAT} Kusurunu bulmak, özrünü yakalamak; kınamak*‖ **dak kılmak,** *{eAT} Dak tutmak.*

dak[3], [dek > daḳ دق] *{eAT} zf.* Kadar; dek. [DK]

dak[4]**, -kkı** [Ar. daḳḳ دق] *{OsT} is.* **1.** Vurma, çalma; vuruş. **2.** Ezme, un etme. **3.** Kadınlara güzellik, erkeklere de yiğitlik verdiğine inanılarak Güney Doğu Anadolu'da daha bebekken çocuklara yapılan bir tür dövme. 🗗 **dak etmek,** *{OsT} Vurmak; çalmak; ezmek.*‖ **dakk-ı bāb,** *{OsT} Kapı çalma.*‖ (men) **dakka dukka,** *"Kapı çalanın kapısı çalınır." Kötü bir iş yapan karşılığını görür.*

dakanak, -ğı [tak-anak / dak-anak] *{ağız} is.* **1.** Veresiye satışta, ödeme yapıldıktan sonra geriye kalan az bir alacak. **2.** İlgi; ilişki. [DS]

dakanmak, [tak-an-mak > dak-an-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* (Develer için) arka arkaya bağlamak; katarlamak. [DS]

dakannamak, [takan-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hayvanı sürmek; yürütmek. **2.** Takip etmek. [DS]

dakavul, [Moğ. daga-vul] *{eT}* Maiyet; alay; hizmet hizmetçi uşak. [Nevâyî]

dakayık, [Ar. daḳīḳa > diḳḳat > daḳāyık دقايق] *(daka:yık) {OsT} is.* **1.** Dakikalar. **2.** İnce ve anlaşılması güç şeyler. 🗗 **dakāyık-ı edebiye,** *{OsT} ed. Edebiyatın ince noktaları.*‖ **dakāyık-ı fenniye,** *{OsT} Bilimin incelikleri.*‖ **dakāyık-ı hendesiye,** *{OsT} mat. Geometrinin incelikleri.*‖ **dakāyık-ı umūr,** *{OsT} İşlerin ince noktaları.*

dakdaka, [tak+tak-a] *{ağız} is.* Ağaçkakan. [DS]

dakdelen, [tak+del-en] *{ağız} is.* Ağaçkakan. [DS]

dakduka, [dak *(yans.)* > dak+duk-a] *{ağız} is.* Su ya da rüzgâr gücü ile dönerken ses çıkararak yabanî hayvanları ürkütüp kaçıran düzenek. [DS]

dakgeç, [dak+geç] *{ağız} is.* **1.** Bir halkaya takılan demir dil. **2.** Takılacak yer; çengel. **3.** Çengelli iğne. [DS]

dakı[1], [taḳī > daḳī دق / داقى / دقى] *{eT} e.* **1.** Dahi; de. *{eAT} (aynı)* [DLT] **2.** *{eAT}* Başka; diğer. **3.** *bağ. {eAT}* Bundan başka; aynı zamanda; hem de; ve. **4.** *{eAT}* Daha ziyade; daha çok. **5.** *{eAT}* Henüz; hâlâ.

dakı[2], [tak-mak > tak-ı] *{ağız} is.* Takı. [DS] 🗗 **dakıya tutmak,** *{ağız} Düğünde gelen hediyeleri gelin veya damadın yanında göstermek.* [DS]

dakılamak, [dak *(yans.)* > dak-ı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Keklik için) ötmek.

dakılanmak, [dak-ı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Koşmak; saldırmak. [DS]

dakılmak, [tak-ıl-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Biriyle alay ederek eğlenmek; şaka yapmak. **2.** Arkasından gitmek; peşine takılmak. [DS]

dakım, [tak-ım] *{ağız} is.* **1.** Sigara ağızlığı. **2.** Marangoz aletleri. **3.** Tezgâh. **4.** Erkeğin cinsiyet organı. [DS]

dakınak, [tak-anak > tak-ın-ak] *{ağız} is.* Takanak. [DS]

dakınmak, [tak-ın-mak > dak-ın-mak دقنمق] *{eAT} {ağız} dönşl. f. [-ur]* **1.** Takınmak. **2.** Süslenmek. **3.** Kuşanmak. [DS]

dakıntı, [tak-ıntı] *{ağız} is.* **1.** Takıntı. **2.** Ek; ilave. [DS]

dakırdalak, -ğı [dak *(yans.)* > dak-ır+dal-a-k] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

dakışdırmak, [takış-tır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Sanık gibi göstermek; suçlamak. **2.** Dövmek; vurmak. [DS]

-daki, [-da-ki / -deki / -teki / -taki] *yap. e.* İsimlerden niteleme sıfatları türeten ek: *dağ-daki (adam), şehirdeki (gösteri), sözdeki (güzellik).*

-dakiden, [-da-ki-den / -de-ki-den] *{eAT} yap e.* --dakinden; -kinden.

dakik, [Ar. diḳḳat *(incelik)* > daḳīk دقيق] *(daki:k, k'ler kalın söylenir) {OsT} sf.* **1.** Düzenli işleyen. **2.** *mecaz.* Zamanı kullanmaya özen gösteren; her şeyi zamanında yapan. **3.** İnce, ufak, nazik. **4.** Anlaşılması emek isteyen. **5.** *is.* Dikkatli ve ölçülü davranan kimse. **6.** Toz edilmiş şey; un.

dakika, [Ar. diḳḳat *(incelik)* > daḳīḳa دقيقه] *(daki:ka, k'ler kalın söylenir) {OsT} is.* **1.** Saatin altmışta biri olan zaman parçası. **2.** *gnşl.* Göreceli olarak çok kısa zaman parçası; an. **3.** İnce düşünce. **4.** Bir modülün on ikide biri, on sekizde biri, otuzda biri değerinde askatı; sekant. **5.** *sf.* İnce, nazik. 🗗 **dakîka-bîn,** *{OsT} İncelikleri gören.*‖ **dakîka-dān,** *{OsT} Güç şeyleri bilen.*‖ **dakîka-senc,** *{OsT} Güç şeylere akıl erdiren.*‖ **dakikası dakikasına uymamak,** *Çok değişken ve kaprisli bir yaratılışa sahip olmak.*‖ **dakîka-şinās,** *{OsT} İnce işleri, güç şeyleri, nükteleri anlayan.*

dakikî, [Ar. daḳīḳī / daḳīḳīye دقيقى / دقيقيه] *(daki:ki:) {OsT} sf.* **1.** Una benzer, içinde un olan. **2.** *is.* Patates gibi nişastalı bitkiler.

Dakin sıvısı, [İng. Henri Drysdale Dakin *(İngiliz biyokimyacı)* tescilli isim] *is. t.* Yaraların yıkanmasında antiseptik olarak kullanılan binde beşlik sodyum hipoklorit, yüz binde birlik potasyum permanganat çözeltisi; Dakin çözeltisi.

dakkadak, -ğı [dak *(yans.)* > dakk-a-dak] *(da'kkadak) {ağız} zf.* Hemen. [DS]

dakkak, -ğı [Ar. daḳḳ > daḳḳāḳ دقاق] *(dakka:k) {OsT} sf.* **1.** Kapı çalan. **2.** *mecaz.* Kapı kapı dolaşan; eşik aşındıran.

daklamak, [dak / dank *(yans.)* > dak-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Dank etmek; dank demek. [DS]

daklaşmak, [tak(ı)l-aş-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** (Hayvan için) yürütmek; sürmek. **2.** Bozuşmak; zıt gitmek. **3.** Sataşmak. **4.** Dokunmak; takılmak. [DS]

dakma[1], [tak-ma > dak-ma] *{ağız} is.* **1.** Yelek. **2.** Samanlık çatısına destek olarak konulan eğri direk. [DS]

dakma[2], [tak-ma > dak-ma] *{ağız} sf.* **1.** Yedek. **2.** Ek. **3.** Takma. [DS]

dakmak, [tak-mak > dak-mak دقمق] *{eAT} gçl. f. [-ar]* **1.** Takmak; kuşanmak. **2.** Asmak. **3.** Bağlamak. **4.** İki kişinin arasını bozmak; kavga ettirmek. **5.** Alay etmek.

dakmamak, [tak-ma-mak > dak-ma-mak] *{ağız} gçl. f. [-z]* Önem vermemek; saymamak; aldırmamak. [DS]

dakron, [İng. dacron *(tescil ed. isim)*] *is.* Akrilik sentetik tekstil ipliği.

daktilo, [Yun. daktylos *(parmak)* > Fr. dactylographe > dactylo] *is.* **1.** Bir klavye aracılığıyla harekete geçirilen harfleri mürekkepli bir düzenek ile kâğıda basarak yazı yazan makine; yazı makinesi. **2.** Bu makineyi kullanarak yazı yazmayı meslek edinmiş kimse. **3.** Yazı makinesi ile yazı yazma işi; daktilografi. ◻ **daktilo etmek,** *Yazı makinesi ile yazı yazmak.* ‖ **daktilo kâğıdı,** *Daktiloda kullanılan yazı kâğıdı.* ‖ **daktilo makinesi,** *Yazı makinesi.* ‖ **daktilo masası,** *Üzerine daktilo konulup yazı yazılan diğer masalara göre biraz alçak masa.* ‖ **daktilo şeridi,** *Daktiloda harflerin kâğıda basılabilmesi için kullanılan özel mürekkepli bir şerit.*

daktilograf, [Yun. daktylos *(parmak)* > Fr. dactylographe] *is.* Daktilo makinesi.

daktilografi, [Yun. daktylos *(parmak)* > Fr. dactylographie] *is.* **1.** Yazı makinesi ile yazı yazma işi. **2.** Sağır ve dilsizlerle parmak işaretleri aracılığıyla anlaşma. ◻ **daktilografi yarışmaları,** *Uluslar arası standartlara göre yapılan daktilo yazma yarışları.*

daktilogram, [Fr. dactylogramme] *is.* Kimlik tespit etmeye yarayacak parmak izlerini bir kâğıt üzerine bastırma suretiyle elde edilen izler.

daktiloluk, -ğu [daktilo-luk] *is.* **1.** Daktilo ile yazı yazma işi. **2.** *sf.* Daktilo edilmeğe uygun düşen, daktilo edilebilir olan.

daktilos, [Yun. dactylos] *is.* **1.** Bir uzun iki kısa veya bir vurgulu iki vurgusuz hece esasına dayanan Yunan nazım ölçüsü. **2.** Midye.

daktiloskopi, [Fr. dactyloscopie] *is.* Parmak izlerinin şekillerinin incelenmesi ve bunlara dayanarak kimlik belirleme yöntemi.

dakuk, [*eT.* taḳaġu > daḳuḳ دقق] *{eAT} is.* Tavuk.

dal[1], [*eT.* tal > dal] *is.* **1.** Ağaçlarda ayrılan odunsu uzantılardan her biri. **2.** *gnşl.* Organlarda bir eksen boyunca merkezden itibaren açılan kollardan her biri. **3.** *mecaz.* Bütün oluşturan bir şeyin bölünerek ve çeşitlenerek gelişen parçası; kol, bölüm; şube. **4.** *biy.* Canlıların bölümlenmesinde sınıfların bir araya gelmesiyle oluşan birlik; şube. **5.** *anat.* Bir damardan ayrılan daha ince damar; bir sinirden ayrılan sinir demetleri. **6.** *süsl.* Tezhip sanatında levha köşelerine yapılan çiçek demeti. **7.** *{ağız}* Kol. [DS] **8.** *{ağız}* Diğer tek; eş. [DS] **9.** *{ağız}* Ağaç. [DS] **10.** *{ağız}* Palamut ağacı. [DS] **11.** *{ağız}* Damlara konulan kalınca direk; mertek. [DS] ◻ **dal boylu,** *İnce uzun boylu.* ‖ **dal budak salmak,** *1. Karmaşık bir yapıda genişlemek, yayılmak. 2. Soyca genişlemek, dağılmak, yayılmak.* ‖ **dal gibi,** *1. İnce, uzun yapılı. 2. Çok zayıf.* ‖ **daldan dala atlamak** (konmak), *Sık sık eş, konu veya iş değiştirmek; sebat etmemek.* ‖ (bir) **dalda durmamak,** *Çok hareketli ve uçarı olmak.* ‖ **dal evi,** *{ağız} Dalın gövdeden ayrıldığı yer.* [DS] ‖ **dal gibi,** *1. Çok ince ve yakışıklı. 2. Hasta.* ‖ **dalları basmak,** *Ağaçta dalları eğecek kadar çok meyve olmak.*

dal[2], [tal > dal] *sf.* **1.** Düz. **2.** Çıplak; yalın; sıyrılmış; örtüsüz. **3.** (Hayvan için) zayıf; ince. **4.** Tam. ◻ **dal açıkta kalmak,** *{ağız} Tamamen meydanda kalmak; görünmeyen hiçbir yeri kalmamak.* [DS] ‖ **dal başına,** *{ağız} Tek olarak; yalnız başına.* [DS] ‖ **dal boy,** *Çıplak denecek kadar ince giyinmiş.* ‖ **dal çorap,** *{ağız} Düz renkte örülmüş çorap.* [DS] ‖ **dal daşak,** *{ağız} Çırılçıplak.* [DS] ‖ **dal dingil,** *{ağız} 1. Yapayalnız ve işsiz güçsüz kalmış olan; başıboş. 2. Aptal; akılsız. 3. (Konuşma, çalışma vb. için) amaçsız, rastgele; tutarsız; sebepsiz.* [DS] ‖ **dal fes,** *{eAT} 1. Sarıksız giyilen fes. 2. Bu fesi giyen kimse.* ‖ **dal dingil,** *1. Yapayalnız. 2. İşsiz güçsüz; başıboş. 3. Çıplak.* ‖ **dal ikindin,** *{ağız} Tam ikindi vakti; ikindi üzeri.* [DS] ‖ **dal karanlık,** *{ağız} Öğle vaktinin en sıcak zamanı.* [DS] ‖ **dal öğlen,** *{ağız} Tam öğle zamanı.* [DS] ‖ **dal satır,** *{OsT} Bıçak çekilmiş olarak; dal kılıç.* ‖ **dal taban,** *{ağız} 1. Yalınayak. 2. Serseri; patavatsız.* [DS] ‖ **dal tac,** *{OsT} Bir tür derviş başlığı.* ‖ **dal takke,** *Bir çeşit takke.* ‖ **dal taşak,** *{ağız} Çırılçıplak.* [DS] ‖ **dal tuman,** *{eAT} Üzerinde sadece diz donu bulunan.* ‖ **dal uyku,** *Derin uyku.* ‖ **dal yatağan,** *{eAT} Yatağanı çekmiş biçimde; dal kılıç.*

dal[3], [Moğ. talu > talı > dal] *is.* **1.** İnsan ve hayvanlarda iki kürek kemiği arası; sırt. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Arka. **3.** *{ağız}* Boyun; ense. [DS] **4.** *{ağız}* Arka; peş. [DS] **5.** *{ağız}* Omuz. [DS] ◻ **dala binmek,** *1. Peşini bırakmamak. 2. Kızdıracak şekilde takılmak.* ‖ **dal arası,** *{ağız} Kürek kemikleri arasındaki çukurluk.* [DS] ‖ **dal dala,** *{ağız} Arka arkaya.* [DS] ‖ (birinin) **dalına basmak,** *Bir kimseyi kızdırmak amacıyla hoşlanmadığı şeyleri yapmak.* ‖ **dal geçir,** *Yelek.* ‖ **dalına binmek,** *1. Bir kimseye bir iş yaptırmak için musallat olmak; sıkıştırmak; taciz et-*

mek. 2. {ağız} Damarına basmak; kızdırmak. 3. {ağız} Ayak diremek; üstünde durmak. [DS]|| **dalı tuzlu,** *{ağız} Tembel; miskin.* [DS]|| **dalı yukarı,** *{ağız} Sırt üstü.* [DS]|| **dal vermek,** *Dayanmak, yaslanmak.*

dal[4], [Ar. dal د] *{OsT} is.* **1.** Arap alfabesinde onuncu harf, ebcet hesabında değeri dörttür. **2.** *sf.* Kambur; iki büklüm olmuş.

dal[5]**, -lli** [Ar. delâlet *(yol gösterme)* > dâll دال] *(da:l) {OsT} sf.* Yol gösteren; delalet eden.

dal[6]**, -lli** [Ar. ḍalâlet *(sapma)* > ḍâll / ḍâlle / ضاله ضال] *(da:l) {OsT} sf.* **1.** Doğru yoldan ayrılmış; sapık. **2.** Hataya düşmüş; günaha girmiş.

dal[7], [Yun. deca *(on)* + litre > dekalitre] *is. kısalt.* On litrelik hacim ölçüsü biriminin kısaltması.

dalab, [Ar. ṭaleb] *{ağız} is.* Talep. [DS] 🗗 **dalaba gelmek,** *{ağız} (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek.* [DS]|| **dalab etmek,** *{ağız} (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek.* [DS]

dalabımak[1], [Ar. ṭaleb > dalab-ı-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** *{ağız}* İstemek. [DS] **2.** *{ağız}* (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek. [DS]

dalabımak[2], [*eT.* talpī-mak > talab-ı-mak > dalab-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Bir yere tutunarak sallanmak. **2.** Ateşli hastalıkta sayıklamak. **3.** Çarpmak. **4.** *gçl. f.* Övmek; gururunu okşamak. [DS]

dalabur, [*eT.* talpī-mak > dalab-ur] *{ağız} is.* **1.** Çok alevli fakat çabuk geçen ateş. **2.** Düğünlerde, geceleyin köy meydanında yakılan ateş. **3.** Kına gecesi. [DS] 🗗 **dalabur etmek,** *{ağız} Sobayı veya ocağı çalı çırpı ile doldurarak tutuşturmak.* [DS]

daladiken, [dala-mak + dik-en] *{ağız} is.* Isırgan otu. [DS]

daladingil, [dal-a + diñngil] *{ağız} sf.* Yalnız başına; tek başına. [DS]

daladingir, [dal-a + ding-ir] *{ağız} sf.* Bomboş; tamtakır. [DS]

dalagan, [dalagan] *{ağız} is.* → dalağan. [DS]

dalağan[1], [dala-mak > dala-ğan] *is. bot.* **1.** Isırgangiller familyasından, ılıman bölgelerde yetişen, yaprak ve dallarının üstü ısırıcı tüylerle kaplı, halk hekimliğinde idrar artırıcı, iştah açıcı ve müshil olarak kullanılan bir otsu bitki; ısırgan, *(Urtuca).* **2.** *{ağız}* Deve dikeni. [DS] **3.** *{ağız} sf.* (Köpek için) insana saldıran ve ısıran. [DS]

dalağan[2], [dal > dal-ağan] *{ağız} sf.* İnce; zayıf. [DS]

dalağan[3], [dal-mak > dal-ağan] *{ağız} is. zool.* Ördeğin iri bir cinsi; su kuşu. [DS]

dalak, -ğı [*eT.* tal *(dalak)* + -ak *(küçült. e.)* > tal-āk / dal-ak] *is.* **1.** *anat.* Midenin arkasında, diyaframın altında, sol böbreğin üstünde, yassı ve uzunca, bol damarlı gevşek bir dokuya sahip, ölü alyuvarları toplayan, akyuvar üreten organ. **2.** *zool.* Omurgalı hayvanlarda lenf bezine benzeyen kan damarı çok bir organ. **3.** Bal peteği. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{ağız}* Kaşar peyniri tekeri. [DS] **5.** Harp esiri. **6.** *{ağız}* Göğüs. [DS] **7.** *{ağız}* Göbek. [DS] **8.** *{ağız}* Karında su toplanması; karın şişliği. [DS] **9.** *{ağız}* Pıhtılaşınış olan. [DS] **10.** *{ağız}* Difteri hastalığı. [DS] **11.** *{ağız}* Şarbon hastalığı. [DS] **12.** *{ağız}* Kese kâğıdı. [DS] 🗗 **dalağı dışarı,** *{ağız} 1. Temiz yürekli. 2. Cömert.* [DS]|| **dalağı dışında,** *{ağız}* → dalağı dışarı. [DS]|| **dalağı kabarmak,** *{ağız} Heyecanlanmak; öfkelenmek.* [DS]|| **dalak dalak,** *{ağız} (Boya ve badana için) dalga dalga.* [DS]|| **dalak dalak olmak,** *{ağız} Deri, kırmızı lekeler hâlinde kabarmak.* [DS]|| **dalak heybesi,** *{ağız} Küçük heybe.* [DS]|| **dalak kesmek,** *{ağız} Fazla büyümüş dalağı, Şamanlıktan kalan yöntemlerle tedavi etmek.* [DS]|| **dalak kestirmek,** *{ağız} Fazla büyümüş dalağı, Şamanlıktan gelen yöntemlerle tedavi ettirmek.* [DS]|| **dalak otu,** *bot. Ballıbabagillerden, Akdeniz ve çevresinde yüz kadar çeşidi bulunan, uyarıcı, güçlendirici ve yara iyileştirici özellikleri bulunan odunsu bitki; duvar sedefi; kısa mahmut otu; yer meşesi; yer palamudu, (Teucrium chamaedrys).*

dalaklamak, [dalak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Şişirmek. **2.** Döverek bayıltmak.

dalaklanmak, [dalak-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Dayak yüzünden kendinden geçmek. **2.** Çok konuşma yüzünden dalağı şişmek. [DS]

dalaklı, [dalak-lı] *{ağız} sf.* (Kişi için) uzun yola gelemeyen. [DS]

dalaksız, [dalak-sız ?] *{ağız} sf.* Nikâhsız. [DS]

dalal, -li [Ar. ḍalāl ضلال] *(dala:l) {OsT} is.* **1.** Doğru yoldan ayrılma; sapma. **2.** *fel.* Sapınç. 🗗 **dalāl-i baîd,** *{OsT} Doğru yoldan büstbütün uzaklaşma.*

dalalet, [Ar. ḍalâlet ضلالت] *(dala:let) {OsT} is.* **1.** Doğru yoldan ayrılma, sapma **2.** Yanlış yol, yanlış düşünce; sapkınlık; sapınç. **3.** Din ve mezhep bakımından bâtıla sapma. 🗗 **dalalete düşmek,** *Doğru yoldan ayrılmak, sapıklığa düşmek.*|| **dalālet-şiār,** *{OsT} Yanlış iş yapan.*

dalama, [dala-ma] *is.* Isırma ve kaşındırma eylemi.

dalamak, [*eT.* talā-mak > dala-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Hayvan için) bir insan ya da hayvanın üzerine atılarak ısırmak, dişle koparmak; yırtmak. *{eAT} (aynı)* [DK] **2.** (Isırgan otu, böcek, sert kumaş için) insanın tenini acıtmak, kaşındırmak; kabartmak; yakmak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *mecaz.* Acı çektirmek; acısı yüreğine işlemek; yakmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{eAT}* Yağma ve talan etmek. **5.** *{ağız}* Azarlamak; çatmak. [DS] **6.** *{ağız}* (Alev için) dağlamak. [DS] **7.** *{ağız}* (Dut, kiraz vb. için) el ile dalı sıyırarak meyvelerini toplamak. [DS] **8.** *{ağız}* (Hastalık için) vücudun her tarafına yayılmak; bütün bedenini kaplamak. [DS] **9.** *{ağız}* (Haşarat için) bir şeyin üzerine üşüşmek; musallat olmak. [DS]

dalaman, [dala-man?] *{ağız} sf.* Uzun. [DS]

dalamuk, -ğu [dala-muk] *{ağız} sf.* Boyu bosu düzgün. [DS]

dalan[1], [dal-an] *sf.* Dalına işini yapan.

dalan[2], [dalyan] *{ağız} sf.* İnce; narin; zarif. [DS]

dalan[3], [Far. dālān] *(da:la:n) {ağız} is.* **1.** Bir yapıda giriş kapısı ile iç odalar arasındaki bölüm; sofa; hol; avlu; lobi. **2.** *{ağız}* Biçim; şekil. **3.** Belirli bir devletin veya grubun çıkarlarını sağlamak için yapılan kulis çalışması; lobi. [DS]

dalancı, [dalan-cı] *is.* Belirli bir devletin veya grubun çıkarlarını sağlamak için kulis yapan kişi; lobici.

dalancılık, -ğı [dalancı-lık] *is.* Belirli bir devletin veya grubun çıkarlarını sağlamak için kulis yapma işi; lobicilik.

dalanç, -cı [dalan-ç] *{ağız} is.* Tutarlılık; mantıklı oluş; mantık. [DS]

dalanmak, [dala-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** (Aç kalmış hayvan için) her bulduğu yiyeceğe saldırmak. **2.** Çatmak; kavga çıkarmak istemek. **3.** *edil. f.* Hakarete uğramak; azarlanmak. **4.** Bir şey bulaşmış hâle gelmek; diken, çalı, yapışkan ot vb. tarafından sarılmak. **5.** *gçl. f.* Araştırmak; kolaçan etmek. [DS]

dalap, -bı [Ar. ṭaleb] *{ağız} is.* **1.** İstek. **2.** Kızışmış olan eşek veya kısrak. **3.** *mecaz.* Arkadaş edinmek için erkek arayan kız, kadın. [DS] **dalap dalap oynamak,** *{ağız} (Ateşli hasta için) bilinçsiz davranışlarda bulunmak.*‖ **dalap etmek,** *{ağız} 1. İstemek. 2. (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek. 3. Azim ve gayretle çalışmak; teşebbüs etmek.* [DS]‖ **dalap olmak,** *1. (Hayvan için) çiftleşmek için erkek istemek, aranmak; kızışmak. 2. Bir şeye çok düşkün olmak. 3. Yalvarmak.*‖ **dalapta olmak,** *{ağız} (Dişi hayvan için) kızgınlık döneminde olmak; çiftleşecek durumda bulunmak.* [DS]

dalaplamak, [dalap-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek; kızışmak. [DS]

dalapsak, -ğı [dalapsa-k] *{ağız} sf.* Çiftleşme isteği duyan dişi hayvan; kızgın; kızışmış. [DS]

dalapsamak, [dalap-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-s(ı)-yor]* (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek; kızışmak. [DS]

dalapsımak, [dalap-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Hayvan ya da insan için) cinsel istekleri kabarmak; aşırı cinsel ilişki isteği taşımak. [DS]

dalar, [Yun. talari] *is.* İçine hellim peyniri konulan ince dallardan örülmüş küçük sepet; peynir kalıbı.

dalarmak, [dala-r-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Karşı gelmek; isyan etmek. **2.** (Ekin için) olgunlaşmaya başlamak. [DS]

dalaş, [dala-ş-mak > dala-ş] *is.* **1.** Gürültülü patırtılı, bağrış çağırışlı kavga; ağız kavgası. **2.** Kedi köpek gibi hayvanların boğuşması.

dalaşçı, [dalaş-çı] *sf.* (İnsan ya da hayvan için) kavgacı; dövüşken.

dalaşkan, [*eT.* tala-ş-mak > dala-ş-mak > dala-ş-kan] *sf.* Kavgacı, dövüşken.

dalaşına, [tala-ş-ma > dala-ş-ına] *is.* Gürültülü patırtılı kavga etme; dalaşmak eylemi.

dalaşmak, [*eT.* talā-mak > tala-ş-mak > dala-ş-mak دالشمق] *işteş. f. [-ır] [eAT -ur]* **1.** (Köpekler için) boğuşup birbirini ısırmak. **2.** *{eAT}* Dövüşmek, çarpışmak. **3.** *{ağız}* Sataşmak; söz atmak. [DS] **4.** *mecaz.* Çok gürültülü, kırıcı ve sert kavgaya girişmek; kavga ederek tartışmak; ağız kavgası yapmak. **5.** *{ağız}* Oynaşmak. [DS]

dalatmak, [dala-mak > dala-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dalamak eylemini yaptırmak; dalamasına sebep olmak. **2.** Yaralatmak.

dalavar, [*eT.* tolvır > dalavar] *{ağız} is.* Üstü çalı çırpı ile örtülmüş bağ, bostan kulübesi. [DS]

dalavere, [İt. il dare e l'avere *(alacak-verecek)*] *is.* Hile ve yalanla yapılan gizli iş; oyun; düzen; entrika. **dalavere çevirmek,** *Hileli iş yapmak.*

dalavereci, [dalavere-ci] *sf.* Çıkarı için hileye başvuran (kişi); oyuncu; düzenbaz.

dalaverecilik, -ği [dalavere-ci-lik] *is.* Dalavereci olma durumu; düzenbazlık.

dalayak, -ğı [dal+ayak] *{ağız} sf.* Uzun boylu. [DS]

dalayaz, [dal+ayaz] *{ağız} is.* Yakıcı ayaz. [DS]

dalayıdan, [dalayı-dan] *{ağız} zf.* Hiçbir gerekçe yokken; gerekmediği hâlde; sebepsiz. [DS]

dalaz[1], [Yun. thallassa] *{ağız} is.* **1.** Kasırga. **2.** Hortum. **3.** Güçlü rüzgâr. **4.** Rüzgârın kaldırdığı toz toprak. [DS]

dalaz[2], [dala-z] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) zayıf. **2.** Zayıf olduğu hâlde hızlı yürüyen. **3.** Belli belirsiz. [DS]

dalaz[3], [dala-z] *{ağız} is.* **1.** Alev. **2.** Kalp. **3.** Sıkıntı. [DS]

dalazımak, [dalaz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Kalp için) çarpmak. [DS]

dalazlamak[1], [dalaz-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Et vb. yiyecekler için) ateşte biraz kavurmak.

dalazlamak[2], [dalaz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Rüzgâr için) toz toprak kaldırarak esmeye başlamak. [DS]

dalazlanmak, [dalazla-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** (Pınar, su vb. için) bulanmak; karışmak. **2.** Vücudun bazı yerlerinde yaygın olarak yara, çıban çıkmak. [DS]

dalazlık, -ğı [dalaz-lık] *{ağız} is.* Öğürtü. [DS]

dalbacak, -ğı [dal+bacak] *{ağız} sf.* **1.** Çıplak bacaklı. **2.** (İnsan ya da hayvan için) uzun bacaklı. **3.** Çıplak; donsuz. **4.** *mecaz.* Yoksul. [DS]

dalbalanmak, [*eT.* talpı-mak > dalba-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Dalgalanmak. [DS]

dalbastı, [dal+bas-tı] *is. bot.* Mayıs sonlarına doğru

olgunlaşan, iri taneli, küçük çekirdekli sarı üzerine kırmızı renkli bir yerli aşı kirazı cinsi.

dalbaz[1], [dal+baz ?] *{ağız} is.* **1.** Davlumbaz; ocak etekliği. **2.** Ocak üstündeki raf. [DS]

dalbaz[2], [dal+ Far. bāz] *{ağız}sf.* Meyve toplamak için dallarda rahatça gezebilen. [DS]

dalbazan, [dalabı-mak > dalbaz-an] *{ağız} sf.* Sebepsiz yere şuna buna çatan; kavgacı. [DS]

dalbazlamak, [dalabı-mak > dalbaz-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hiçbir şeyi beğenmemek; ince eleyip sık dokumak. **2.** (Şaşıran, zor durumda kalan kişi için) çare aramak; kurtulmak için çırpınmak, didinmek. [DS]

dalbımak, [*eT.* talpī-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Bir yere tutunarak sallanmak. **2.** İki tarafı sabit ağaç ya da tahtanın ortasında sallanmak; esnemek; asılmak. [DS]

dalbıncamak, [*eT.* talpī-mak > talbı-n-ca-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-(ı)-yor]* (Şaşıran, zor durumda kalan kişi için) çare aramak; kurtulmak için çırpınmak, didinmek. [DS]

dalbıncımak, [*eT.* talpī-mak > talbı-n-cı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Şaşıran, zor durumda kalan kişi için) çare aramak; kurtulmak için çırpınmak, didinmek. [DS]

dalbındurmak, [*eT.* talpī-mak > talbı-n-dur-mak > dalbı-n-dur-mak] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Çırpındırmak.

dalbınmak, [*eT.* talpī-mak > talbı-n-mak > dalbı-n-mak دلبنمق] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Çırpınmak; helecanlanmak. **2.** *{ağız}* Bir yere tutunarak sallanmak; esnemek; asılmak. [DS] **3.** *{ağız}* (Yüzme bilmeyen kimse için) su içinde çırpınmak. [DS] **4.** (Suda yüzen bir çöp için) batıp çıkmak. **5.** *{ağız}* (Küçük çocuk için) elini kolunu oynatmak; atılmak; tepinmek. [DS]

dalbışmak, [*eT.* talp-ış-mak] *{eAT} işteş. f. [-ır]* Hep birlikte çırpınmak.

dalbızımak, [dalbız-ı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Sonunu düşünmeden bir işe koyulmak. [DS]

dalbızlamak, [dalbız-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Hiçbir şeyi beğenmemek; ince eleyip sık dokumak. **2.** Çok çabalamak. **3.** Hiçbir işte sebat edemeyerek pek çok işe girip çıkmak. **4.** Haylazlık etmek; sarkıntılık etmek. **5.** Oyalanmak. **6.** (İş için) koyulmak. [DS]

dalburdak, -ğı [dalbu-r-dak] *{ağız} sf.* İçine düşen; giren; koyulan; bulaşan; gömülen. [DS] ⊟ **dalburdak olmak.** *{ağız} Dalmak; girmek.*

dalburun, [dal-mak + burun] *sf.* Burnunu her yere sokan.

dalcan, [dal-can] *{ağız} sf.* (Kişi için) üstü başı açık; çıplak. [DS]

dalcık, -ğı [dal-cık] *is.* **1.** Küçük dal. **2.** Dalların en uçta bulunanı.

dalcıkmak, [dal-cı-k-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Hafif baygınlık geçirmek; bayılmak. **2.** Midesi bulanmak; bulantı gelmek. **3.** Sinirlenmek; öfkelenmek; kızmak. [DS]

dalcınmak, [dal-cı-n-mak دلجنمق] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* **1.** Uğraşmak; çabalamak; yorulmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Hafif baygınlık geçirmek; bayılmak. [DS] **3.** *{ağız}* Dalar gibi olmak; içi geçmek; uyuklamak. [DS] **4.** *{ağız}* Sonuçsuz girişimlerde bulunmak. [DS] **5.** *{ağız}* Aranmak. [DS] **6.** (Hayvan için) yiyeceğe saldırmak. **7.** (Küçük çocuk için) elini kolunu oynatmak; tepinmek; atılmak.

dalda, [Moğ. dal *(gizli)* > dal-da] *{eAT} is.* **1.** Gölge; saye. **2.** *{ağız}* Yörüklerin, çalı çırpı ile çadırlarının önünde çevirdikleri yer. [DS] **3.** *{ağız}* Koruma; esirgeme. [DS] ⊟ **dalda etmek,** *{ağız} 1. Gölge etmek; ışığına engel olmak. 2. Bir kimseyi, işten el çektirerek açığa çıkarmak.* [DS]

daldaban, [dal+taban] *{ağız} is.* Gümrük kolcusu. [DS]

daldak, -ğı [dal-dak] *{ağız} sf.* Uzun boylu. [DS]

daldal, [dal+dal] *{ağız} sf.* **1.** (Boynuz için) yana kıvrık. **2.** (Hayvan için) boynuzu yana kıvrık. [DS]

daldalamak[1], [dulda-la-mak > dalda-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Birisini himaye etmek; koruması altına almak. **2.** Örtmek. **3.** Kapıyı yarı kapamak. **4.** Güneş, rüzgâr veya yağmurdan korunmak. **5.** Gözden saklanmak. [DS]

daldalamak[2], [dal+dal-a-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Fırsat bekleyip birisine vurmak. **2.** Fırsat bekleyerek bir şey çalmak. [DS]

daldalanmak[1], [dulda-la-n-mak > daldala-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir gölgeye sığınmak. **2.** Bir kimsenin koruyuculuğuna sığınmak. **3.** Sinmek; gözden korunmak. [DS]

daldalanmak[2], [dal+dala-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Bir şeyle fazla meşgul olmak; dalmak. [DS]

daldalık, -ğı [dulda > dalda-lık] *is.* Yağmur, rüzgâr ya da güneşin etkisinin olmadığı yer; korunak; sığınak; duldalık.

daldeylanmak, [dulda+eyle-n-mak > daldey-lanmak] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Gizlenmek; saklanmak; siper almak; sakınmak. [DS]

daldır, [dal-dır-mak > dal-dır] *{ağız} is.* İnce sicimden örülmüş şemsiye biçiminde balık ağı. [DS] ⊟ **daldır buldur,** *{ağız} Seyrek; aralıklı.* [DS]

daldırçıkar, [dal-dır+çık-ar] *{ağız} is.* Balıkların geçeceği yere konulan bir tür balık ağı. [DS]

daldırılma, [daldır-ıl-ma] *is.* Daldırma işinin yapılma eylemi.

daldırılmak, [daldır-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Daldırma işi yapılmış olmak.

daldırış, [daldır-ış] *is.* Daldırma eylemi ve biçimi.

daldırma, [dal-dır-ma] *is.* **1.** Dalma, gömülme işini

yapma eylemi.**2.** Bir dalı gövdesinden ayırmadan toprağa gömerek köklenmesini sağlama işi. **3.** Daldırmak suretiyle köklendirilen dal veya fidan. **4.** *{a-ğız}* Sedire ya da ocağın iki tarafına yayılan küçük hasır. [DS]

daldırmaç, -cı [daldır-maç] *{ağız} is.* Mürekkep kalemi. [DS]

daldırmak, [dal-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dalma işini yaptırmak; dalmasını sağlamak. **2.** *{ağız} gçsz. f. mecaz.* Dalgınlık göstermek; dalmak. [DS] **3.** *{ağız}* Kendinden geçercesine bir işe koyulmak. [DS] **4.** Yapamayacağı türden işlere kalkışmak.

daldırtma, [daldır-t-ma] *is.* Daldırmak işini yaptırma eylemi.

daldırtmak, [daldır-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Daldırmak işini başkasına yaptırmak; daldırmasını sağlamak.

daldız, [dal-mak > *dal-ıd-mak > dal-(ı)d-ız ?] *{ağız} is.* **1.** Marangozların ağaç oymakta kullandıkları ucu eğik kesici alet. **2.** Ağaçtan oyulmuş arı kovanı. **3.** Ağaçtan oyulmuş yayık. **4.** Kovandan bal almakta kullanılan demir kepçe veya bıçak. **5.** Döven. **6.** Döven taşlarının çakıldığı oyuklar. **7.** Döven taşı. [DS]

daldızlamak, [daldız-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Beğenmemek. **2.** İnce ince hesap etmek. [DS]

daldurmak, [dal-dır-mak > dal-dur-mak] *gçl. f. [-ur]* → daldırmak.

dalemek, [deh-le-mek > dah-le-mek > dāle-mek] *(da:lemek) {ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Sürüyü hızla yürütmek; dehlemek. **2.** Tahmin etmek. [DS]

dalfes, [dal *(çıplak)* + fes] *is.* **1.** Üzerinde sarık bulunmayan düz fes. **2.** Sarıksız fes giyen kimse.

dalga, [*eT.* talġaġ *(tipi)* > dalga] *is.* **1.** Su yüzeyinde rüzgâr, deprem gibi doğal etkenlerin meydana getirdiği alçalıp yükselme biçimindeki kıvrımlı hareket. **2.** *mecaz.* (Sıcak, soğuk, moda için) belirli bir süre gelip etkisini gösteren geçici durum. **3.** *mecaz.* Birlikte yer değiştiren insan kalabalığı. **4.** *mecaz.* Birdenbire ortaya çıkan ve geniş kitleleri etkileyen olgu. **5.** *fiz.* Titreşimin belirli bir ortam içindeki yayılma biçimi. **6.** *mecaz.* Bir yüzeydeki kıvrım. **7.** *mecaz.* Saçların geniş görünümlü kıvrımları. **8.** *mim. süsl.* Deniz dalgalarını andırır biçimdeki süslemeler. **9.** (Boya için) açıklı koyulu görünüm. **10.** *argo.* Gizli iş; oyun; düzen; hile. **11.** *argo.* Uyuşturucuların verdiği keyif durumu. **12.** *argo.* Derin düşüncelere dalına hâli; dalgınlık. **13.** *argo.* Gelip geçici sevgi veya sevgili; oynaş. **14.** *argo.* Herhangi bir nesne veya şey. **15.** *argo.* Söz konusu olan şey. **16.** *argo.* Uyuşturucu madde; esrar. **17.** *argo.* İçinde bulunulan durum. **18.** *argo.* İlgi; bağlantı; ilinti. **19.** *{ağız}* Defter, kitap yaprağı. [DS] **20.** *{ağız}* Keder. [DS] 🗗 **dalga bandı,** *iletş. Uluslararası anlaşmalara göre radyo iletişimi amacıyla düzenlenmiş elektromanyetik dalga frekans dizilerine ait bölüntüler.*|| **dalga boyu,** *fiz. Yan yana duran iki dalga sırtı arasındaki uzaklık.*|| **dalga çukuru,** *fiz. Yan yana iki dalga sırtı arasında yer alan çukurluk.*|| **dalga dalga,** *1. (Renk için) açıklı koyulu. 2. (Yüzey için) düzgün olmayan, alçaklı yükseklı. 3. (Saç için) kıvrım kıvrım.*|| (bir) **dalga dönmek,** *argo. Niteliği bilinmeyen, karanlık bir ilişki sürüyor olmak.*|| **dalga geçmek,** *1. Yapmakta olduğu işle ilgilenmeyip başka şeyler düşünmek. 2. Eğlenmek, alay etmek. 3. Geçici bir sevgi ilişkisi kurmak; gönül eğlendirmek.*|| **dalga genliği,** *fiz. Sıfır noktası ile en yüksek nokta arasındaki fark.*|| **dalga kuşağı,** *iletş. Dalga bandı.*|| **dalga motor,** *argo. 1. Sevgili; ilişki kurulan kimse. 2. Herhangi bir nesne; alet; araç.*|| **dalga saymak,** *İşsiz güçsüz dolaşmak.*|| **dalgasına taş atmak,** *argo. 1. Birinin düzenini bozmak, rahatını kaçırmak. 2. Birinin işine karışmak. 3. Sevgilisine, eşine, flörtüne askıntı olmak.*|| **dalga sırtı,** *fiz. Bir dalganın iki yanındaki çukurlar arasında kalan en yüksek kesim.*|| **dalga tepesi,** *fiz. Bir salınımın en üst noktası.*|| **dalga uzunluğu,** *fiz. Sinüzoidal bir elektromanyetik dalganın bir doğrultudaki yayılma faz hızı genliğinin, bu dalganın frekansına oranı.*|| **dalgaya düşmek,** *argo. Dalgınlıkla unutmak, yanılmak.*|| **dalgaya düşürmek,** *argo. 1. Birisini meşgul ederek dikkatini dağıtmak. 2. Bir kimsenin dalgınlığından, bilgisizliğinden yararlanarak onu aldatmak; oyuna getirmek.*|| **dalgaya getirmek,** *argo. Birinin dalgınlığından yararlanarak aldatmak.*|| **dalgayı başa almak,** *dnz. Geminin yönünü dalgaların geldiği yöne doğru çevirmek.*|| **dalga yüksekliği,** *fiz. Bir dalganın tepesiyle çukuru arasındaki düşey uzaklık.*

dalgacı, [dalga-cı] *is.* ve *sf. argo.* **1.** İşine gereken önemi ve dikkati göstermeyen. **2.** Hilekâr; düzenbaz. 🗗 **Dalgacı Mahmut,** *Yapılması gerekli işi ciddiye almayan, sebat etmeyen.*

dalgacık, -ğı [dalga-cık] *is.* Küçük dalga.

dalgacılık, -ğı [dalga-cı-lık] *is.* Dalgacı olma durumu; kaytarıcılık.

dalgaçlamak, [dalgaç-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Çamaşır ya da sebzeyi, meyveyi iyice yıkadıktan sonra bir su çalkalamak. **2.** Dalmak. [DS]

dalgakıran, [dalga+kır-an] *is.* Kıyıdaki kuruluşları, tekneleri dalgaların yıpratıcı etkisinden korumak ve gemilerin rahatça yük alıp boşaltmalarını sağlamak için liman ve iskele önlerine yapılan uzun set.

dalgalandırıcı, [dalgalandır-ıcı] *is.* Denizaltı kabloları gibi uzun hatların işletilmesinde kullanılan alıcısı çok hassas olan telgraf cihazı.

dalgalandırış, [dalgalandır-ış] *is.* Dalgalandırmak eylemi ve biçimi.

dalgalandırma, [dalgalandır-ma] *is.* Dalgalı duruma getirme eylemi.

dalgalandırmak, [dalgalan-dır-ımak] *gçl. f. [-ır]* Dalgalı duruma getirmek.

dalgalanma, [dalga-la-n-ma] *is.* **1.** Dalgalı duruma gelme eylemi. **2.** *ekon.* Çeşitli sebeplerle mal ve hizmetlerin fiyatlarında artma ve eksilmeler. **3.** *mecaz.* Toplum içindeki uyumsuzluktan kaynaklanan karışıklık. **4.** *spor.* Koşu duruşunda, dizlerin hafif bükülmesi ve ellerin gevşek olarak yukarı kaldırılması durumundan sonra dizlerin gerilmesi ile vücudun diz, kalça, bel, sırt, baş ve kollarda geliştirdiği dalga hareketi. 🗗 **dalgalanmaya bırakmak,** *ekon. 1. Paranın gerçek değerini bulması için müdahale etmeden başka paralar karşısında alacağı serbest iniş çıkışlara bırakmak. 2. mecaz. Bir işi girişimde bulunmadan oluruna bırakmak.*

dalgalanmak, [dalga-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Dalgalı durum almak. **2.** Kıpırtılı, hareket hâlinde olmak. **3.** (Renk için) farklı tonlarda olmak; ton değiştirmek. **4.** (Saç için) kıvrımlı durum almak; kıvrımlar meydana getirmek. **5.** (Topluluk için) herhangi bir hoşnutsuzluk nedeniyle istikrarlı durumunu kaybetmek. **6.** *ekon.* (Paranın değeri için) dalgalanmaya tabi olmak; iniş ve çıkışlar göstermek. **7.** *{ağız}* Başı dertte olmak.

dalgalı, [dalga-lı] *sf.* **1.** Dalgası olan. **2.** (Yüzey için) dalga dalga görünen. **3.** (Saç için) kıvrımlı. **4.** (Renk için) açıklı koyulu. **5.** *fiz.* Belli dalga boylarını alabilen. **6.** *{ağız}* Kaygılı; kararsız. [DS] **7.** *{ağız}* Sevdalı. [DS] 🗗 **dalgalı akım,** *fiz. Bir çevrimde akış yönü sürekli değişen akım; alternatif akım.* || **dalgalı akım üreteci,** *fiz. Dalgalı elektrik akımı veren üreteç; alternatör.* || **dalgalı borçlar,** *ekon. Devletin bir bütçe dönemi içinde gelirlerin giderleri karşılamadığı zamanlarda sağlamış olduğu kısa vadeli krediler.*

dalgaölçer, [dalga+ölç-er] *is.* **1.** *fiz.* Rezonans yoluyla elektromanyetik dalgaların uzunluğunu ölçmeye yarayan alet; ondmetre. **2.** *dnz.* Soluğanın genliğini ve periyodunu kaydeden alet.

dalgasız, [dalga-sız] *sf.* Dalgası olmayan.

dalgeçir, [dal+geç-ir / del+geç-ir] *{ağız} is.* Yelek. [DS]

dalgı, [dal-gı] *is.* Gaflet; aymazlık. *{ağız} (aynı)* [DS]

dalgıç, -cı [dal-gıç] *is.* **1.** Batık bir şeyi çıkarmak için özel donanımla su altında çalışmayı meslek edinmiş kimse; balık adam; kurbağa adam. **2.** *argo.* Birinden habersiz bir şey almak huyunda olan kimse; hırsız. **3.** *{ağız}* Ocak, şubat aylarında ortaya çıkıp yazın kesilen su. [DS] **4.** *{ağız}* Maşrapa. [DS] 🗗 **dalgıç böcekler,** *zool. Sivrisinek kurtçuklarına saldırarak yok eden, durgun sularda yaşayan kın kanatlılar familyası, (Dytiscus dydiscidae).* || **dalgıç elbisesi,** *dnz. Bir dalgıcın su altında kalmasını ve çalışmasını sağlayan giyecek ve donanım.* || **dalgıç göğüs kurşunu,** *dnz. Dalgıç elbisesi giyinmiş bir kimsenin ağırlığını artırmak için göğüs ve sırta taktıkları değişik kurşun levhalar.* || **dalgıç kuşları,** *zool. Gagaları bir kılıfla örtülü, kanatları ve kuyruğu kısa, ayakları perdeli, iyi yüzen ve dalan bazı kuşları içine alan kuşlar takımı, (Colymbiformes).* || **dalgıç kuşu,** *zool. Dalgıç kuşlarından, Amerika ve Avrupa'nın kuzeyinde yaşayan bir hayvan, (Colymbus glacialis).* || **dalgıç kuşugiller,** *zool. Kuşlar sınıfının dalgıç kuşları takımına giren bir familya, (Colymbidae).*

dalgıçlık, -ğı [dalgıç-lık] *is.* **1.** *dnz.* Dalgıcın işi ve mesleği. **2.** *{ağız}* Sık ağaçlı yer; koruluk.

dalgın, [dal-gın] *sf.* **1.** Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşüncelere dalmış olan. **2.** Dikkatini belirli bir konu üzerinde toplayamayan. **3.** Aklı başka bir şeyle meşgul olan. **4.** Yaptığına dikkat edemeyen. **5.** *zf.* Kendinden geçmiş olarak. **6.** *zf.* Dalgınca. 🗗 **dalgın dalgın,** *Çevresi ile ilgilenmeden, düşünceli olarak.*

dalgınca, [dalgın-ca] *(dalgı'nca) zf.* Dalgın bir biçimde.

dalgınlaşma, [dalgın-laş-ma] *is.* Dalgın duruma gelme eylemi.

dalgınlaşmak, [dalgın-laş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Dalgın duruma gelmek.

dalgınlık, -ğı [dalgın-lık] *is.* **1.** Dalgın olma durumu. **2.** Dalgın kişiye has davranış. **3.** İhtiyatsızlıkla, dikkatsizlikle yapılan davranış. **4.** Derin uyku durumu. 🗗 **dalgınlığa gelmek,** *Dalgınlık yüzünden bir şeyin farkına varmamak.* || **dalgınlığına getirmek,** *Birinin dalgınlığından yararlanarak kendi isteğini gerçekleştirmek.*

dalgır, [dal-gır] *is.* **1.** Bir yüzeyde renk dalgalanması sonucu ortaya çıkan parlaklık; meneviş; hare. **2.** *{ağız}* Yıkanmış kaplar üzerinde silinmeden kurumuş su damlasının bıraktığı leke. [DS]

dalgıran, [dal+kır-an] *{ağız} sf.* Kaba; incitici; saygısız. [DS]

dalgırmak, [dal-gır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Kaynamak. **2.** Şen şakrak olmak; fıkırdamak. [DS]

dalguc, [dal-guc دلغج] *{eAT} is.* → dalgıç.

dalgündüz, [tal / dal *(çıplak, tam)* + gündüz] *is.* Güpegündüz.

dalıcı, [dal-ıcı] *sf. zool.* (Su kuşları için) yiyeceklerini suya dalmak suretiyle sağlayan. 🗗 **dalıcı martı,** *zool. Kuzey kutbu denizlerinde yaşayan, Avrupa'nın batı kıyılarına yuva yapan, iyi yüzücü ve dalıcı kuşlar, (Alca torda).*

dalıç, [dal-ıç / dağ-lıç ?] *{ağız} is.* Koyun kuyruğu; kuyruk ucu. [DS]

dalık, -ğı [dal-ık] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) bir yerde uzun süre oturamayan. **2.** (Köpek, kısrak vb. dişi hayvan için) çiftleşmek isteği duyan. [DS]

dalıkgın, [dalık-gın] *{ağız} sf.* (Köpek, kedi, kısrak vb. dişi hayvan için) çiftleşmek isteği duyan. [DS]

dalıklamak, [dalıkla-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-*

yor] **1.** Dövüşen, boğuşan kişi veya hayvanları ayırmak. **2.** *gçsz. f.* (Köpek, kedi, kısrak vb. dişi hayvan için) çiftleşmek isteği duymak; kızışmak. [DS]

dalıkmak, [dal-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (Köpek, kedi, kısrak vb. dişi hayvan için) çiftleşmek isteği duymak; kızışmak. **2.** Susamak. [DS]

dalınca, [dal-ı-n-ca] *(dalı'nca) zf.* Arkası sıra; arkasından.

dalıncak, -ğı [dal-ı-n-cak] *{ağız} zf.* → dalınca. [DS]

dalınç, -cı [dal-ınç] *is.* Güzellik karşısında kendinden geçercesine sessiz bir coşkuya dalma; istiğrak.

dalınmak, [dal-ın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Telaşa düşmek. **2.** Çare aramak. **3.** (Yüzme bilmeyen kimse için) suda çırpınmak. [DS]

dalıp, [*eT.* talbī-mak > talıp / talap] *{ağız} sf.* **1.** (Dişi hayvan için) çiftleşme isteği duyan; kızgın. **2.** Fahişe. [DS] 🗗 **dalıp olmak,** *{ağız} (Dişi hayvan için) çiftleşmek istemek.* [DS]

dalırmak[1], [dal-ır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Koşmak; seğirtmek. [DS]

dalırmak[2], [dal-mak > dal-ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Batırmak; daldırmak. [DS]

dalış, [dal-ış] *is.* Dalma eylemi veya biçimi.

dalışmak, [dal-ış-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* Boğuşmak. [DS]

dalışman, [deliş-men] *{ağız} sf.* Cesur; yiğit. [DS]

dalız, [dal-ız] *is. anat.* İç kulaktaki kemik dolambacın orta bölümü. 🗗 **dalız etmek,** *argo. 1. Dalmak; girmek. 2. Gol atmak.* | **dalız hastalık tablosu,** *tıp. Dalız sisteminde ortaya çıkan hastalıkların tümü.*

dali, [Ar. dāl > dālī دالى] *(da:li:) {OsT} sf. anat.* Deltamsı.

dalil, [Ar. ḍalīl ضلايل] *(dali:l) {OsT} sf.* Doğru yoldan çıkmış olan; sapkın.

daliye, [Ar. dāliye داليه] *(da:liye) {OsT} sf.* **1.** Arapça dal (د) harfi şeklinde olan. **2.** *anat.* (Kas için) Yunanca delta (Δ) harfi şeklinde olan; deltoit.

dalka, [dal-ḳa دلقه] *{eAT} is.* → dalga.

dalkavuç, [dal+kavuk?] *{ağız} sf.* Müzevir. [DS]

dalkavuk, -ğu [dal *(çıplak)* + kavuk] *is.* ve *sf.* **1.** Sarıksız kavuk giyen. **2.** Tanzimat öncesi dönemde görevi zenginlerle ileri gelenleri eğlendirmek olan kişi. **3.** Yarar sağlamak için aşırı saygı gösteren ve yaltaklanan.

dalkavukça, [dal+kavuk-ça] *(dalkavu'kça) zf.* Dalkavuğa yakışır biçimde.

dalkavuklaşma, [dal+kavuk-la-ş-ma] *is.* Dalkavukça davranmaya başlama eylemi.

dalkavuklaşmak, [dal+kavuk-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Dalkavukça davranmaya başlamak.

dalkavukluk, -ğu [dal+kavuk-luk] *is.* **1.** Dalkavuk olma durumu. **2.** Dalkavukça davranış; şaklabanlık. 🗗 **dalkavukluk etmek,** *Dalkavuğa yaraşır biçimde davranmak.*

dalkılıç, -cı [dal *(çıplak)* + kılıç] *sf.* **1.** Kınından sıyrılmış, çekilmiş kılıç. **2.** Kılıcını çekmiş olan. **3.** *zf.* Kılıcını çekmiş olarak; yalın kılıç.

dalkıran, [dal+kır-an] *is.* **1.** *zool.* Kabuk böcekleri sınıfından, açtığı dehlizlerle fındık, kayısı, kestane ve elma ağaçlarına büyük zarar veren böcek, *(Xyleborus dispar).* **2.** *{ağız}* Şiddetli esen rüzgâr; fırtına. [DS]

dalkurutan, [dal+kuru-t-an] *is. zool.* Kabuk böceğigillerden kabuk altındaki odun katında oyuklar açarak dişbudak sürgünlerini, zeytin dallarını kurutan siyah bedenli zararlı böcek, *(Hylesinus oleiperda).*

dallama[1], [dal-la-ma] *is.* **1.** Budama eylemi. **2.** Yapma çiçekçilikte, salkım biçimindeki çiçekleri yaparken tomurcukları saplarından birbirine bağlayarak dal biçimi verme. **3.** *{ağız}* Bağın üzümünü sıradan değil de koruklarını bırakarak olmuşlarını kesme işlemi. [DS] **4.** *{ağız}* Meşe odunu. [DS] **5.** *{ağız}* Dam üstünü örtmekte kullanılan uzun, kalın ve kuru dal. [DS] **6.** *argo.* Aptal kimse; enayi; bön.

dallama[2], [dal-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Yelek. **2.** Başa ya da boyuna sarılan atkı. [DS]

dallamak[1], [dal-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Ağaç budamak; seyreltmek. **2.** Takip etmek; peşinden gitmek. **3.** Sırtlarını yoklayarak koyunun iyisini kötüsünden ayırmak.

dallamak[2], [ṭal-la-mak > dal-la-mak طلمق] *{eAT} {ağız} gçl. f. [-r]* **1.** El ile yukarı kaldırmak. **2.** Ağırlığını anlamak için elle kaldırmak. **3.** Savurup atmak; fırlatmak. [DS]

dallamak[3], [dal-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* Seçmek; beğenmek. [DS] 🗗 **dallayıp kollamak,** *{ağız} Korumak; kayırmak.* [DS]

dallandırma, [dallan-dır-ma] *is.* Dallanmasını sağlama eylemi.

dallandırmak, [dallan-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Dallanmasına yol açmak. **2.** *mecaz.* Bir işi veya sorunu büyütüp karışık ve içinden çıkılmaz duruma getirmek. **3.** *{ağız}* Gizli bir şeyi etrafa yaymak. [DS] 🗗 **dallandırıp budaklandırmak,** *Bir işi büyütmek; etrafa duyurmak; yaymak.*

dallanış, [dallan-ış] *is.* Dallanmak eylemi ve biçimi.

dallanma, [dal-lan-ma] *is.* **1.** Dal verme durumu ve eylemi. **2.** *bsy.* Bir programın yürütülmesinde muhtemel bir çok diziden bir tek komut dizisinin seçimi. **3.** *bot.* Bir bitkinin dal vermesi, dallara ayrılması. **4.** *maden.* Minerallerin içinde yer alan doğal ağaçsı desen.

dallanmak[1], [dal-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** (Ağaç için) dal vermek. **2.** Yayılmak, genişlemek. **3.** (Bir iş, sorun için) karışık, çözümü güç bir durum almak. **4.** Parçalanmak; kısımlara ayrılmak. **5.** Çoğalmak. 🗗 **dallanıp budaklanmak,** *1. (Bir iş, bir*

sorun için) büyüyerek içinden çıkılmaz duruma gelmek; iyice karışmak. 2. {ağız} Çocuk sahibi olmak. [DS]

dallanmak[2], [dalla-n-mak] *{ağız} dönş. f. [-ır]* **1.** Barınmak. **2.** Süslenmek; yeni elbise giymek. [DS]

dallanmak[3], [delle-n-mek>dalla-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** İçi sıkılmak. **2.** Yüksekten atmak. **3.** Rezil olmak. [DS]

dalle, [Ar. delālet > dālle دالة] *(da:lle) {OsT} sf. mat.* Belirten.

dallı, [dal-lı] *sf.* **1.** Dalları olan. **2.** *süsl.* Üzerine dal resimleri işlenmiş, süslenmiş olan. **3.** *{ağız}* Kadife üzerine sırma işlemeli kadın elbisesi; gelinlik. [DS] ◻ **dallı budaklı,** *1. Karmaşık, çapraşık. 2. (Söz, iftira vb. için) büyütülmüş; içine çok şey katılmış.* | **dallı güllü,** *Üzerinde dal ve gül resimleri bulunan.* | **dallı süsleme,** *Mimarlıkta dal ve yaprak biçimli süslemeler.*

dallık, -ğı [Rus. tarelka] *{ağız} is.* Çinko tabak. [DS]

dallîn, [Ar. ḍalālet > ḍāllīn ضالين] *(da:lli:n) {OsT} sf.* Doğru yolu şaşırmış; günaha girmiş.

dalma, [dal-ma] *is.* **1.** Dalmak işi ve eylemi. **2.** *spor.* Güreşçinin ayaktayken ansızın eğilerek rakibinin belden aşağı herhangi bir yerinden kapması.

dalmacaya, [dal-mak > dal-maca-ya] *{ağız} zf.* Boğulasıya; başından aşkın; gırtlağına kadar. [DS]

dalmak[1], [*eT.* tal-mak *(bayılmak)* > dal-mak] *gçsz. f. [-ar]* **1.** *{eT}* Gücünü yitirmek. **2.** *{eT}* Bilincini yitirmek; kendini kaybetmek. **3.** Suyun içine bütünüyle ve hızla girmek, gömülmek. **4.** Bir yere hızla girmek. **5.** Bir yere, mülke izin almadan girmek. **6.** Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar yaptığı işe kendini vermek; kendini kaptırmak. **7.** (Hasta için) kendini bilmez duruma gelmek; kendinden geçmek. **8.** Uyumaya başlamak. **9.** *spor.* Güreşte, ayaktayken ansızın eğilerek rakibin belden aşağı herhangi bir yerinden kapmak. **10.** *{ağız}* Kavgada birden saldırmak. [DS] **11.** *{ağız}* (Köpek için) havlamak; saldırmak. [DS] **12.** (Ocaktaki sıvı için) kaynamaya başlamak. **13.** *argo.* (Erkek için) cinsel organını sokmak. ◻ **dala çıka,** *Büyük güçlüklerle.* | **dalıp çıkmak,** *1. Deniz, göl gibi yerlerde suyun içinde kaybolup tekrar görünmek. 2. Su içinde az süre kalmak. 3. Birçok yerlere girip çıkmak.* | **dalıp gitmek,** *Düşünce ve hayal ile bulunduğu ortamdan uzaklaşmak.* | **dal kese,** *Elini kesesine sokarak.*

dalmak[2], [dağ-ıl-mak > dā-l-mak] *(da:lmak) {ağız} edil. f. [-ar]* Dağılmak. [DS]

dalman, [dal *(sırt)* > dal-man] *{ağız} is.* Pelerin. [DS]

dalmık, -ğı [dal-mık] *{ağız} is.* **1.** Evlerin damlarına yan yana dizilen bilek kalınlığındaki ağaçlar. **2.** Çalı çırpı. [DS]

dalöğle, [dal *(tam)* + öğle] *zf.* **1.** Tam öğle üzeri. **2.** Öğlen olmuşken.

dalp, [dalp] *{ağız} sf.* Ağır davranan; ağır kanlı. [DS]

dalpınmak, [*eT.* talpī-mak > dalp-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Mücadele etmek; çırpınmak. [DS]

dalsı, [dal-sı] *sf.* **1.** Dal veya dalcığı andıran. **2.** Görevi ve biçimi yaprağa benzeyen yassı dal.

dalsız, [dal-sız] *is.* Dalı olmayan.

daltaban, [dal *(çıplak)* + taban] *sf.* **1.** Yalın ayak. **2.** *mecaz.* Aşağılık, serseri.

daltaşak, [dal *(çıplak)* + taşak] *sf.* Ayıp yerleri bile görülecek şekilde çıplak.

daltonizm, [İng. John Dalton *(fizikçi, 1766-1844)* > Fr. daltonisme] *is. tıp.* Kırmızı ve yeşilin birbirinden ayırt edilememesi biçiminde ortaya çıkan görme bozukluğu.

dalturmak, [tal-mak > tal-tur-ımak / dal-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Dayaktan hâlsiz bırakmak; bayılıncaya kadar dövmek.

daluy, [taluy / daluy] *{eT} is.* Deniz.

daluyku, [dal *(çıplak)* + uyku] *is.* Derin uyku.

dalvar, [*eT.* talpī-mak > dalavar / dalvar] *{ağız} is.* **1.** Çadırların önüne yapılan gölgelik. **2.** Üstü çalı çırpı ile örtülmüş bostan kulübesi. [DS]

dalvatlu, [devlet-li > dalvatlu دالواتلو] *{eAT} sf.* Devletli; devletlü.

dalya[1], [İt. taglio *(kes, çentik yap)*] *(da'lya) ünl.* **1.** Bir şey sayılırken birim olarak alınan sayıya gelince söylenen uyarı sözü. **2.** Aşama. **3.** Çocukların oyunlarından önce kararlaştırdıkları son sayı. **4.** *is. genşl.* Yaşı yüze ulaşmış olma.

dalya[2], [Dahl *(İsveçli bitki bilimci)* > dalya] *is. bot.* Yıldız çiçeği, *(Dahlia).*

dalyan[1], [Yun. t'alıanı ? [Tietze]] *is.* **1.** *balıkç.* Deniz, göl ve nehirlerde kıyıya yakın yerlerde ağ ve kazıklarla oluşturulan sabit balık avlama düzeneği. **2.** *{ağız}* Denizde yüzeye yakın yosunlu kaya. [DS] **3.** *{ağız}* Deniz kıyılarında ve denizin dibinde dalgalı şekilde görülen kum. [DS] **4.** *{ağız}* Denizin boyu aşmayan sığ yeri. [DS] ◻ **dalyan ağı,** *balıkç. Huni biçiminde ve dar gözlü balık ağı.* | **dalyan çorbası,** *mutf. Soğanlı balık çorbası.* | **dalyan kapısı,** *Dalyanlarda balıkların çıkışını engellemek için dikine hareket ettirilebilen ağ.* | **dalyan köftesi,** *mutf. Arasına haşlanmış yumurta, bezelye ve ufak ufak doğranmış havuç konularak rulo biçiminde yapılmış köfte.*

dalyan[2], [İt. italiano] *{OsT} is.* **1.** Bir tür uzun tüfek. **2.** (Kişi için) yakışıklı; güzel. **3.** *{ağız}* Uzun boylu. [DS] ◻ **dalyan gibi,** *Boyu uzun, yakışıklı.*

dalyanar, [dal *(çıplak)* + yan-ar] *is.* Günün en sıcak zamanı; öğle vakti.

dalyancı, [dalyan-cı] *is.* Dalyanı olan veya dalyanda balık avlayan kişi.

dalyarak, -ğı [dal *(çıplak)* + yarak *(silah)*] *sf.* **1.** *{eAT}* Kınından sıyrılmış silahla saldırarak; dalkılıç.

2. *kaba.* Her zaman uygunsuz hareketlerde bulunan, budala, saygısız. **3.** *mecaz.* (Erkeklik organı için) sertleşmiş hâlde. **4.** Çırılçıplak.

dalyasan, [Ar. ṭaylasān] *{OsT} is.* Mevlevîlerin, sikkeleri üzerine sardıkları sarığın bir omuz üzerine sarkacak şekilde bıraktıkları ucu. 🗗 **dalyasan boylu,** *{ağız} Boyu bosu yerinde olan.* [DS]

dalye, [Ar. dāliye دالیه] *{OsT} is.* **1.** Palmiye dalı. **2.** Asma dalı.

dalzeker, [dal *(çıplak)* + Ar. ẕeker *(erkeklik organı)*] *{OsT} sf.* Çırılçıplak.

-dam, [-dam /-dem / -tem / -tam] *yap. e.* İsimden isim türeten ek. Getirildiği kökün taşıdığı anlama bağlı nitelikleri bulundurma kavramı taşıyan isimler yapar: *er-dem, ök-tem, gün-dem, say-dam, yordam, yön-tem.*

dam[1], [dam / dım / dom *(yans.)*] *is.* Su veya başka sıvı maddelerin damla damla akışını bildiren kök. [Zülfikar] *dam-mak, dam-ıt-mak, dam-ıt-ık, dam-cıt-mak, dam-la, dam-la-m, dam-(ı)z-ır-mak, dam-(ı)z-ım.*

dam[2], [*eT.* tām *(duvar, ev)* > dām دام] *is.* **1.** Binaları dış etkilerden korumak için üzerlerine konulan, çoğunluğu kiremit örtü. **2.** Küçük ev; toprak örtülü ev; köy evi; kulübe. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{eAT}* Üstü örtülü yer. **4.** *{ağız}* Ahır. [DS] **5.** *argo.* Hapishane; cezaevi; tutuk evi. *{ağız} (aynı)* [DS] **6.** *{ağız}* Oda. [DS] **7.** *{ağız}* Kapalı yer. [DS] **8.** *{ağız}* Hayvanların yiyeceklerinin saklandığı yer. [DS] **9.** *{ağız}* Baca. [DS] 🗗 **dama çıkmak,** *1. Cinsel isteği artmak. 2. (Evlenme çağı gelmiş olan kızlar için) isterik davranışlarda bulunmak.*‖ **dam ağası,** *argo. Hapishanede egemenlik kurmuş tutuklu; koğuş dayısı.*‖ **dam aktarma,** *Çatı kiremitlerini elden geçirerek kırıklarını değiştirme işi.*‖ **dam altı,** *1. Sığınılacak, barınılacak herhangi bir örtü altı; kapalı yer. 2. {ağız} Zemin kat.* [DS]‖ **dam ardı,** *{ağız} Evin arkası.* [DS]‖ **dam baskını,** *{ağız} (Kişi için) kapalı yerde uzun süre havasız ve hareketsiz kalmaktan dolayı hâlsiz düşmüş, rengi solmuş, yüzü şişmiş olan.* [DS]‖ **dam başı,** *{ağız} 1. Köy evlerinde güneşe karşı yapılan büyükçe çıkmalar. 2. Toprak dam; tavan.* [DS]‖ **damdan çardağa atlamak,** *Hiçbir mantık bağı kurmadan başka konulara geçmek.*‖ **damdan çıkma,** *{ağız} Bir yaşındaki sığır; dana.* [DS]‖ **damdan düşercesine** (düşer gibi), *(Söz için) hiç yeri ve zamanı değilken; patavatsız; yersiz.*‖ **damdan düşmek,** *Bir kötülüğü denemiş olmak.*‖ **dam dingil kalmak,** *{ağız} Yapayalnız müşkül bir durumda kalmak; yapayalnız kalmak.* [DS]‖ **dam dokuz demek,** *{ağız} Abuk sabuk konuşmak; ne dediğini bilmemek.* [DS]‖ **damı görmek,** *{ağız} Ahırdaki hayvanlara bakmak.* [DS]‖ **dam koruğu,** *bot. Kuzey yarımkürede yetişen almaşık ve ardışık yapraklı çok yıllık otsu bitki; kulak otu, (Sedum telephium).*‖ **dam koruğugiller,** *bot. Ilıman ve soğuk bölgelerde genellikle duvar dipleri ile taşlık alanlarda yetişen beş yüz kadar türü içeren etli ve otsu bitkiler familyası, (Crassulaceae).*‖ **damlarda gezmek,** *(Kız, kadın için) kötü yola sapmak.*‖ **dam olgunu,** *{ağız} Kökeninden ya da ağacından ham olarak koparılıp, kapalı bir yerde olgunlaştırılan meyve.* [DS]‖ **dam oluğu,** *Çatının alt kıyısı boyunca uzanan, yağmur sularını toplamaya ve akıtmaya yarar çinko veya saç oluk.*‖ **dam sözlü,** *{ağız} (Kişi için) patavatsız; kırıcı şekilde konuşan.* [DS]‖ **dam ustası,** *Çatıları yapan, tamir eden, olukları yerleştiren usta.*‖ **Dam üstünde saksağan vur beline kazmayı.** *Konu ve durum ile bağdaşmayan saçma sapan sözler söylendiği zaman kullanılan hafifseme sözü.*‖ **Dam yandı ama içindeki sıçan da** (birlikte) **yandı.** *Büyük bir zarara uğradık ama verdiği rahatsızlık da sona erdi.*‖ **dam yuvağı,** *{ağız} Toprak damlı evlerin üstünü düzeltmek için kullanılan silindir şeklindeki taş; loğ.* [DS]‖ **dam yuvalağı,** *{eAT} Toprağı sıkıştırıp pekiştirmekte kullanılan taş silindir.*

dam[3], [Lat. domina *(ev sahibesi)* > Fr. dame] *is.* **1.** Avrupa'da çeşitli çağlarda soylu kadınlara ve şövalyelerin eşlerine verilen unvan. **2.** Dansta erkek dansçının eşi. **3.** Manastıra girme yemini etmiş kadınlara verilen isim. **4.** İskambil kâğıtlarından üzerinde kadın resmi bulunanı.

dam[4], [Far. dām دام] *(da:m) {OsT} is.* **1.** Tuzak; ağ. *{eAT} (aynı)* [DK] **2.** Yırtıcı olmayan yaban hayvanlarının genel adı. 🗗 **dām etmek,** *{eAT} Tuzak kurmak; tuzak hâline koymak.* [DK]‖ **dām-gâh,** *{OsT} Tuzak kurulan yer.*‖ **dām-gâh-ı dîv,** *{OsT} mecaz. Bu dünya.*‖ **dām-ı ankebūt,** *{OsT} Örümcek ağı.*‖ **dām-ı bela,** *{OsT} Bela tuzağı.*‖ **dām-i girihgîr,** *{OsT} Düğümlü tuzak.*‖ **dām-ı tezvîr,** *{OsT} Yalan tuzağı.*‖ **dām-ı zülf,** *{OsT} Zülfün tuzağı.*‖ **dāmyār,** *{OsT} 1. Tuzakçı. 2. Avcı.*

dama[1], [İt. dama *(hanımefendi oyunu)*] *(da'ma) is.* **1.** Altmış dört kareye ayrılmış tahta üzerinde on altışar taşla iki kişi arasında oynanan bir oyun. **2.** Bu oyunda rakibin önüne kadar gidebilmiş birden çok kare atlayabilen taş. **3.** *ünl.* Bir taşın dama olduğunu belirtmek için söylenen söz. 🗗 **dama çıkmak,** *Dama oyununda bir taşı dama durumuna getirmek.*‖ **dama demek,** *1. Gücü kalmayarak bir işi daha ileri götürememek; bitmek; tükenmek; pes etmek. 2. Dama oyununda bir taşı damaya yükseltmek.*‖ **dama tahtası,** *Üzerinde dama oynanan altmış dört kareye ayrılmış oyun tahtası.*‖ **dama taşı,** *Dama oyununda kullanılan taşların her biri.*‖ **dama taşı gibi,** *Görevi gereği sık sık yeri değiştirilen.*‖ **dama taşı gibi oynatmak,** *Bir kamu görevlisinin, hiçbir gerekçe yokken, keyfî olarak sık sık yerini değiştirmek.*

dama[2], [İsp. dama *(hanımefendi)*] *{OsT} is.* Dansta kavalyenin eşi.

damaca, [İt. damiagiana] *(dama'ca) {ağız} is.* **1.** Damacana. **2.** Toprak kap. **3.** Orta büyüklükte cam testi. [DS]

damacan, [İt. damiagiana] *(dama'can) {ağız} is.* **1.** Damacana. **2.** Keçi derisinden yapılma tahıl saklamaya yarar kap. [DS]

damacana, [İt. damigiana] *(damaca'na) is.* Sıvı taşımak ve korumak amacıyla yapılmış dar ağızlı, geniş karınlı 20-50 litrelik, genellikle hasır veya sepet içine konmuş büyük şişe.

damacı, [dama-cı] *is.* Dama oyuncusu.

damaç, -cı [? damaç] *is.* Öküz ve mandanın aşık kemiği.

damaçka, [damaç-ka] *{ağız} is.* Boyundurukta öküzün boynunun altına gelen kısmı. [DS]

damad, [Far. dāmād داماد] *(da:ma:d) {OsT}* → damat. 🗗 **dāmād-ı hazret-i pādişāhî,** *{OsT} Osmanlı hanedanından veya saraydan kız almış olan erkek.*|| **dāmād-ı hazret-i şehriyārî,** *{OsT} Osmanlı hanedanından veya saraydan kız almış olan erkek.*

damagiren, [dama+gir-en / damat+gir-en] *{ağız} is.* İç güveyisi. [DS]

damağ, [tam-mak > tam-ġāk > damaġ] *{eAT} is.* **1.** Damak. [DK] **2.** *{ağız}* Atlarda görülen bir damak hastalığı.

damağzamak, [damak-sa-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-z(ı)-yor]* İmrenmek. [DS]

damak, -ğı [*eT.* tam *(dam)* + -ġaḳ *(küçült.e.)* > tamġāḳ > tamak > damak] *is.* **1.** Ağız boşluğunun üst çeperi. **2.** *oto.* Oto lastiklerinin iç kenarlarında bulunan iki sert parçadan her biri. **3.** *{ağız}* Kapı rezesi. **4.** *{ağız}* Kapı zembereği; sürgü. [DS] **5.** *{ağız}* Dolap kapağını pervaza bağlayan mandal. [DS] **6.** *{ağız}* Kilit içindeki ince demir; dil. [DS] **7.** *{ağız}* Çelik çomak oyununda kullanılan çeliğin yanlamasına kesilmiş sivri uçları. [DS] **8.** *{ağız}* Ahşap yapılarda ağaçları birbirine geçirmek için açılan kertik. [DS] **9.** *{ağız}* Balık oltasının yem takılan kısmı. [DS] **10.** *{ağız}* Şehir. [DS] **11.** *{ağız}* Merkezden uzak yer; kenar. [DS] **12.** *{ağız}* Kıraç arazi ile ürün veren araziyi birbirinden ayıran bölge. [DS] **13.** *{ağız}* Ocağın ortasına konulan ve diğer odunlara destek olan ana kütük. [DS] **14.** *{ağız}* Atlarda görülen damak hastalığı. [DS] 🗗 **damağı kurumak,** *Çok susamak.*|| **damağını kaldırmak,** *Korkmuş birinin damağını parmak ile bastırmak.*|| **damağı şakıramak,** *{ağız} İstek duymak; istemek.* [DS]|| **damak ağacı,** *{ağız} At ve eşeklerin damaklarını kanatmakta kullanılan ağaç.* [DS]|| **damak çalmak,** *{ağız} Dil ile kaşık şakırtısı gibi sesler çıkarmak.* [DS]|| **damak değiştirmek,** *{ağız} Tat değiştirmek.* [DS]|| **damak-diş ünsüzü,** *dbl. Dil ucunun damak ile diş eti arasında bulunduğu sırada çıkan ünsüzler, (/c/, /ç/, /j/, /ş/).*|| **damak dolmak,** *{ağız} At, eşek gibi hayvanların damakları şişmek.* [DS]|| **damak eteği,** *Damağın kemiksiz ve yumuşak olan arka bölümü.*|| **damak kemeri,** *anat. Ağzın üst çeperi ile burun boşluklarının alt çeperini meydana getiren bölme.*|| **damak kubbesi,** *anat. Damağın kemikli ve sert olan ön bölümü.*|| **damaklı düdük,** *{ağız} Ağaç dalını boğumundan keserek yapılan bir tür düdük; dilli düdük.* [DS]|| **damaklı met,** *{ağız} Çelik çomak.* [DS]|| **damak tadı,** *Yemekten zevk alma; tat alma.*|| **damak ünsüzü,** *dbl. Dil sırtı yardımıyla damağın ön veya arka bölümünde oluşturulan ünsüz.*

damaklı, [damak-lı] *sf.* Damağı olan. 🗗 **damaklı diş,** *Damakla beraber hazırlanmış takma diş.*

damaksı, [damak-sı] *is.* **1.** *{ağız}* Boyundurukta öküzün boynunun altına gelen kısım. [DS] **2.** Gemde, atın damağına geçen madenî parça. **3.** *sf. dbl.* (Sesler için) ağız boşluğunun ön *[/k/(ince), /g/ (ince), /l/, /r/, /y/, /e/, /i/, /ö/, /ü/]* ve arka bölümünde *[/k/ (kalın), /g/ (kalın), /a/, /ı/, /o/, /u/]* oluşturulan.

damaksıl, [damak-sıl] *sf. dbl.* (Sesler için) ağız boşluğunun ön damak kısmında oluşan sesler: *[/k/,(ince), /g/ (ince), /l,/ /r/, /y/, /e/, /i/, /ö/, /ü/]*; ön damaksı.

damaksıllaşma, [damaksıl-la-ş-ma] *is. dbl.* Bir kelimede art damaktan çıkan bir ünsüzün veya kalın ünlünün, ön damağa kayıp yumuşaması veya incelmesi. *"**y**a**n**a > **y**i**n**e, **a**l**m**a > **e**l**m**a"*

damaksıllaşmak, [damaksıl-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır] dbl.* (Art damaksı bir ses için) ön damağa kayıp yumuşamak ve incelmek.

damaksıllaşmış, [damaksıllaş-mış] *is. dbl.* Damaksılaşan ve gerçekte damaksı olan ünsüz.

damaksıllaştırma, [damaksıllaş-tır-ma] *is. dbl.* Bir ünsüzün boğumlanma noktasını sert damaktan ön damağa kaydırma.

damaksıllaştırmak, [damaksıllaş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir ünsüzün boğumlanma noktasını sert damaktan ön damağa kaydırmak.

damaksız, [damak-sız] *sf.* Damağı bulunmayan. 🗗 **damaksız iğne,** *Sapı sivri uçla biten balıkçı iğnesi.*

damalı, [dama-lı] *sf.* **1.** Üzerinde dama tahtasına benzer iki ayrı renkte kareler bulunan; kareli. **2.** Taksi.

daman[1], [Ar. daman *(İsrail)* دمن] *{OsT} is. zool.* Kır sıçanımsıgillerden birçok özellikleri bakımından file benzeyen toynaklı, tavşan iriliğinde, on bir türü bilinen memeli hayvan; İsrail sıçanı, *(Procavia* ve *Dendrohyrax).* 🗗 **daman sıçanı,** *Oklu kirpimsigillerden, Afrika'nın güney kesiminde kayalık tepelerde yaşayan, damana benzediği için bu adla anılan kemirgen hayvan, (Petromus typicus).*

daman[2], [Ar. ḍamān ضمان] *{ağız} is.* **1.** Kira ile tutulan ekili bağ, bostan, bahçe. **2.** Kira. **3.** Sığırın ka-

burga kemiklerinden karın kısmına kadar olan etleri. [DS]

daman[3], [Far. dāmān دامان] *(da:ma:n) {OsT} is.* Etek.

daman[4], [Far. dermān درمان] *(da:man) is.* Güç; kuvvet.

damancı, [daman-cı] *{ağız} sf.* Bağ, bahçe ve tarlayı kiralayan. [DS]

damar, [*eT.* tam-mak *(damlamak / sızmak)* > tamır / damar] *is.* **1.** *anat.* Canlı varlıkların kan dolaşımını sağlayan kanal. **2.** *bot.* Yapraklardaki çizgi. **3.** Mermer ve değerli taşlarda görülen dalgalı çizgi. **4.** *maden.* Yer altında başka cins katmanların arasında uzayıp giden belli bir sıvı veya katı maden katmanı. **5.** *{eAT}* Suların gelip aktığı yatak. [DK] **6.** *bot.* Bitkilerde içinde ongun besi suyunun dolaştığı odunsu dokudan boru. **7.** Böceklerde kanat zarını dik tutmaya yarayan organ. **8.** *mecaz.* Soy; yaratılış. **9.** *mecaz.* Huy; mizaç. **10.** *{ağız}* Kök. [DS] **11.** *{ağız}* Çeşit; tür. [DS] 🗗 **damar işlemek,** *Kökleşmek; huy olmak.*‖ **damar aktarma,** *tıp. Tıkanmış veya harap olmuş bir damarın dıştan paralel başka bir damar bağlanmak suretiyle işler hâle getirilmesi; by-pass.*‖ **damar damar,** *1. Çok damarlı. 2. Katman katman.*‖ **damarı bozuk,** *{ağız}* Kötü yaratılışlı; soysuz; huysuz.‖ **damarı çatlamak,** *Arsızlık etmek; yüzsüz davranmak.*‖ **damarı deprenmek,** *Durup dururken huysuzluk etmek.*‖ **damarı depreşmek,** *İnadı tutmak.*‖ (bir şey) **damarı harekete gelmek,** *O şeyle ilgili olağanüstü fazla düşkünlük göstermek.*‖ **damarı kabarmak,** *(Bir duygu veya huy) güçlü bir şekilde ortaya çıkmak.*‖ **damarı kalkmak,** *{ağız} Aksiliği tutmak.* [DS]‖ **damarı kırık,** *{ağız} Utanmaz.* [DS]‖ **Damarı kurusun.** *Birinin huysuzluğuna öfkelenince söylenen ilenme sözü.*‖ **damarına basmak,** *Birini çok duyarlı olduğu bir konuda kızdırmak.*‖ (birisinin) **damarına çekmek,** *Ailesinden olan o kişinin huyunu almak.*‖ **damarına dokunmak,** *Kızdırmak, öfkelendirmek.*‖ (birinin) **damarına girmek,** *Hoşlanacağı şeyler yaparak kendini sevdirmek.*‖ **damarına işlemek,** *(Kötü bir huy) vazgeçilmez bir şekilde yerleşmek.*‖ (birinin) **damarının bulmak,** *Hoşlanacağı şeyleri yaparak uysallığını sağlamak.*‖ **damarlarını soğultmak,** *{eAT} Suyunu kesmek; kurutmak.* [DK]‖ **damarı tutmak,** *Huysuzlanmak.*‖ **damar otu,** *{ağız} bot. Sulak yerlerde biten, ince damarlı, geniş yaprakları iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılan, çok yıllık bir ot; bağa; siğil otu; sinir otu; yılan otu, (Plantago intermedia, P. lanceolata, P. major, P. psyllium).* [DS]‖ **damar sertliği,** *tıp. Atar damarlarda, aterom, nekroz ve kireçlenme sonucunda orta gömleğin, iltihaplanma yüzünden de iç gömleğin esnekliğini yitirmeye başlaması ile ortaya çıkan damar hastalığı.*‖ **damar tabaka,** *anat. İnce kan damarları ile oluşan ve göz küresinin içini kaplayan katman.*‖ **damar tıkanıklığı,** *tıp. Atar damarlarda çeşitli nedenlerle meydana gelen tıkanma.*

damarbaşı, [damar+baş-ı] *{ağız} is.* Sıra denilen kış geceleri toplantısını ilk önce evinde başlatan kimse. [DS]

damarcı, [damar-cı] *sf. argo.* Damardan uyuşturucu almayı alışkanlık edinmiş.

damarcık, -ğı [damar-cık] *is.* **1.** Küçük damar. **2.** Derinin altında gözle görülebilen küçük toplar damar. **3.** Bir maden ocağında asıl damardan ayrılan küçük yan damarlardan daha ince olan maden damarı.

damarcıl, [damar-cıl] *{ağız} is.* Kulunç. [DS]

damardaraltan, [damar+dar-al-t-an] *sf. tıp.* (Sinir, ilaç için) damarların çapını küçülterek kan dolaşımını düzenleyen.

damargenişleten, [damar+geniş-le-t-en] *sf. tıp.* (Sinir, ilaç için) damarların çapını büyülterek kan dolaşımını düzenleyen.

damarhindi, [Ar. tamr *(hurma)*+hindī *(Hintli)*] *{OsT} is.* **1.** *zool.* Demirhindi, *(Tamarindus indica).* **2.** Bu ağacın meyvesi. **3.** Bu meyveden yapılan şerbet.

damarlandırma, [damarlan-dır-ma] *is.* **1.** Damarlı hâle getirme eylemi. **2.** *tıp.* Damarları yetersiz bir organa yeni damarlar sağlama ameliyatı.

damarlandırmak, [damarlan-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* Damarlı hâle getirmek.

damarlanma, [damar-la-n-ma] *is.* **1.** Bir organ veya bölgede zayıf olan damarların belirgin hâle gelmesi durumu. **2.** Boyalı yüzeyde boya katmanları görülmesi olayı. **3.** *anat.* Damar ağının sıklığı. **4.** *tıp.* İltihaplı veya urlu bir dokuda damar oluşumu.

damarlanmak, [damar-la-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* Damarlı duruma gelmek.

damarlı, [damar-lı] *sf.* **1.** Damarı olan. **2.** Damarı gözle görülebilecek kadar belirgin olan. **3.** Belirtilen nitelikte damara sahip olan. **4.** *mecaz.* Aksi; huysuz. **5.** (Marangozluk ve sedefçilikte kullanılan ağaçlar için) iç içe geçmiş damarları bulunan. 🗗 **damarlı bitkiler,** *bot. Dokuları damarlı olan bitkiler.*

damarsız, [damar-sız] *sf.* **1.** Damarı olmayan. **2.** *mecaz.* (Kişi için) iyi huylu; uysal. **3.** *{ağız}* Huysuz; inatçı. [DS] **4.** *{ağız}* Soysuz; hayırsız. [DS]

damaskene, [Yun. damaskino] *{ağız} is. bot.* Bir tür erik. [DS]

damasko, [Dımışk / Damask *(Şam kenti)* > İt. damasco] *(dama'sko) is.* Genellikle döşemelik olarak kullanılan keten, ipek, bazen de yün, pamuk karışımı tek renk kumaş.

damaşan, [damaş-an?] *{ağız} sf.* Çok küsen. [DS]

damat, -dı [Far. dāmād داماد] *(da:ma:t) is.* **1.** Anne veya baba için, kızlarının kocası; güvey. **2.** *tar.*

Osmanlı hanedanından bir kızla evlenmiş erkek. **3.** *argo.* Eşcinsel ilişkide etkin olan kişi. 🗗 **damat girmek,** *Aileye güvey olarak katılmak.*|| **damat olmak,** *1. (Erkek için) evlenmek. 2. (Bir aileye) iç güvey girmek.*|| **damat vekili,** *{OsT} Eski nikâhlarda damada vekâlet eden kimse.*

damatlık, -ğı [damat-lık] *is.* **1.** Damat olma durumu; güveylik. **2.** Damat için alınmış elbise, armağan. 🗗 **damatlıklarını giymek,** *En yeni ve en güzel elbiselerini giymek.*

damazlık, -ğı [damız-lık > damaz-lık] *{ağız} is.* **1.** Tekrar yoğurt yapmak için ayrılmış az miktar yoğurt; maya. **2.** (Hayvan ve bitki için) damızlık. **3.** Gelin güvey kapısına geldiğinde güvey evinden istenen hayvan.

damb[1]**,** [damb / dımb / dimb / domb / dömb / dümb *(yans.)*] *is.* Vurma, çarpma, elle çalma, çalgı çalma gibi gürültülü ses çıkarma ve ahenksiz konuşma bildiren yansımalı kök. [Zülfikar] *damb-ıl düdük, damb-ır-da-mak, damb-ır-t*

damb[2]**,** [damb / domb / dömb / dönb / dumb *(yans.)*] *is.* Yuvarlanıma, takla atma ve düşme bildiren kök. [Zülfikar] *damb-ul-da-k*

dambadan, [damb *(yans.)* > damb-a-dan] *{ağız} zf.* Hiç düşünmeden; beklenmedik şekilde birdenbire.

dambadız, [damb *(yans.)* > damb-a-dı-z ?] *{ağız} sf.* Hileci. [DS]

dambal, [damb *(yans.)* > damb-a-l] *{ağız} sf.* Ahmak; bön. [DS]

dambara, [damb-ar-a / Ar. ḍanbūr] *{ağız} is.* Mısır patlatmakta kullanılan telli tava. [DS]

dambat, [? dambat] *{ağız} is.* Hovarda; kabadayı. [DS]

dambıl, [damb *(yans.)* > damb-ıl] *{ağız} is.* Yuvarlanma, düşme, takla atma bildiren yansımalı gövde. [DS] 🗗 **dambıl düdük,** *{ağız} Akla gelir gelmez; acele.* [DS]

dambılca, [damb-ıl-ca] *{ağız} is.* Hayırseverler tarafından bir su kaynağı önüne yaptırılmış bekâr hamamı. [DS]

dambır, [damb *(yans.)* > damb-ır] *is.* Vurma ve çarpma sonucunda çıkan ses. 🗗 **dambır dumbur,** *Yaysız telli çalgı sesi.*

dambıra, [Ar. ḍambūr] *{ağız} is.* Tambura. [DS]

dambırdamak, [damb *(yans.)* > damb-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kaba saba konuşmak. [DS]

dambırtı, [damb *(yans.)* > dambır-tı] *{ağız} is.* Ahenksiz ses topluluğu; gürültü. [DS]

dambuço, [İt. tambuccio] *is. dnz.* Kaptan kamarası.

dambuldak, -ğı [damb *(yans.)* > damb-ul-dak] *{ağız} sf.* Takla. [DS]

dambur, [Far. ṭanbūra] *{ağız} is.* Bir tür telli çalgı; tambura. [DS]

damburca, [Ar. ḍanbur + T. -ca] *{ağız} is.* Teneke. [DS]

damca, [dam-ca] *{ağız} is.* Tavandan sızan yağmur damlası; damla. [DS]

damcı, [dam-cı] *{ağız} is.* **1.** Evlerde damlardan ve tavanlardan sızan yağmur damlaları; damla. **2.** Toprak damlı evlerin üzerine yağan karları temizleyen ve yuvak taşı çeken kimse.

damcıh, [dam-cık > dam-cıḫ] *{ağız} is.* Tavandan sızan yağmur damlası; damla. [DS]

damcıtmah, [dam-cı-t-mak > dam-cı-t-maḫ] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hissettirmek. [DS]

damdamadan, [dam-da-madan] *{ağız} zf.* (Söz, konuşmak için) düşünüp, ölçüp biçmeden. [DS]

damdar, [da(m) + da/r] *(da'mdar) pekşt. sf.* Çok dar.

damdazlak, -ğı [da(ın)+da/zlak] *(da'mdazlak) pekşt. sf.* **1.** Hiç saçı olmayan. **2.** *{ağız}* Çırılçıplak. [DS] **3.** *{ağız}* Kimsesiz; yapayalnız. [DS] **4.** *{ağız}* Bomboş. [DS] **5.** Düpedüz; süslemeden.

damdırmak, [dam-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hastanın ağzına veya bir başka yere azar azar su damlatmak. [DS]

damdurmak, [*eT.* tam-tur-mak طمطرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Damlatmak; akıtmak.

damdırmak, [*eT.* tam-tur-mak > dam-dır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Hastanın ağzına azar azar su vermek. [DS]

dame[1]**,** [Ar. dāme / dāmet *(istek belirten geçmiş zaman üçüncü teklik kişi erili)* دامه / دامة] *(da:me) {OsT} ünl.* **1.** Devam etsin; sürsün. **2.** Eskiden yüksek makamdaki devlet büyüklerine yazılan resmî yazılarda adlarının yanında geçen saygı ifadesi. 🗗 **dâme iclalühü,** *{OsT} Eskiden paşalara yazılan resmî kâğıtlarda isimlerin önüne getirilen "şerefi devam etsin" anlamında dua sözü.*|| **dâme ikbalühü,** *{OsT} Bahtı devam etsin.*|| **dâme izzihü,** *{OsT} İzzeti, büyüklüğü devam etsin.*|| **dâme kadrühü,** *{OsT} Eskiden kadılara yazılan yazılarda "rütbesi, derecesi devam etsin" anlamında hitap sözü.*|| **dâme maâlihü,** *{OsT} Büyüklükleri, şerefleri devam etsin.*|| **dâme mecdühü,** *{OsT} Büyüklüğü, azamet ve haşmeti devam etsin.*|| **dâme mülkühü,** *{OsT} Ülkesi sonsuza kadar ayakta kalsın.*|| **dâme sirruhü,** *{OsT} Huzur içinde yatsın.*|| **dâmet saâdetühü,** *{OsT} Mutluluğu devam etsin.*|| **dâme ulüvvühü,** *{OsT} "Büyüklüğü, ulviyeti devam etsin." anlamında şeyhülislamlara yazılan belgelerde adın önüne konulan hitap sözü.*

dame[2]**,** [Lat. domina *(sahibe)*] *is.* Fransa'da çeşitli dönemlerde yüksek düzeydeki kadınlara verilen unvan.

damen, [Far. dāmen دامن] *(da:men) {OsT} is.* **1.** Elbise eteği. **2.** Dağ eteği. **3.** Etek baskısı. **4.** *mecaz.*

Kendisine yalvarılan yüksek bir şahıs. **5.** *mecaz.* (Kirlilik, temizlik açısından) namuslu ya da namussuz oluş. **dāmen-ālude,** *{OsT} Eteği kirlenmiş olarak; iffetsiz.* || **dāmen-āludegî,** *{OsT} İffetsizlik.* || **dāmen-būs,** *{OsT} Etek öpen, yaltaklanan.* || **dāmen-būsî,** *{OsT} Etek öpme töreni.* || **dāmen-çîn,** *1. Etek toplayan. 2. Naz eden.* || **dāmen-derāz,** *{OsT} 1. Eteği uzun. 2. mecaz. Ahmak.* || **dāmen-der-meyan,** *{OsT} Eteği belinde; çalışkan; işe hazır.* || **dāmen-der-meyan-ı gayret olmak,** *{OsT} Bir işe canla başla girişmek.* || **dāmen-gîr,** *{OsT} 1. Etek tutan. 2. Yalvaran. 3. Dava eden.* || **dāmen-huşk,** *{OsT} 1. Eteği kuru. 2. mecaz. Namuslu kadın.* || **dāmen-keş,** *{OsT} 1. Elini eteğini çeken. 2. Bir işe karışmayan.* || **dāmen-i afv ile setr buyrulmak,** *{OsT} Affedilmek.* || **dāmen-i cānān,** *{OsT} Sevgilinin eteği.* || **dāmen hurşîd,** *{OsT} 1. Güneşin eteği. 2. Güneşin pırıltısı. 3. Dördüncü gök.* || **dāmen-i sahrā,** *{OsT} 1. Kır eteği; ovanın bir yanı. 2. Görüşüp konuşulan kişi.* || **dāmen-keş,** *{OsT} Etek çeken; hiçbir işe karışmayan.* || **dāmen-zen,** *{OsT} Etek sallayan.* || **dāmen-zenî,** *{OsT} Etek ile yelpazelenme.*

damene, [Far. dāmene دامنه] *(da:mene) {OsT} is.* Dağ eteği, çevresi.

dameni, [Far. dāmenī دامنی] *(da:meni:) {OsT} is.* **1.** Eteklik. **2.** Kadın başörtüsü.

damet, [Ar. dāme / dāmet دامة] *(da:met) {OsT} ünl.* → dame[1].

damga, [*eT.* tam-ġā > dam-ga] *is.* **1.** Bir şeyin üzerine işaret, iz koymaya yarayan alet; mühür. **2.** Böyle bir aletle konulmuş belirti, işaret, yazı; nişan. **3.** *gnşl.* İz. **4.** *mecaz.* Birinin kötü tanınmasına sebep olan herkesçe bilinen kötü, yüz kızartıcı özellik; leke. **5.** Birinin bir alanda veya eserde görülen üslûbu. **6.** Bir eserin hangi çağa veya döneme ait olduğunu açığa vuran özellik. **7.** Bir canlıyı veya eşyayı benzerlerinden ayırmaya veya kime ait olduğunu belirlemeye yarar işaret. **8.** Altın veya gümüş süs eşyasının yapımcısına ait özel işaret veya ayarını gösteren basılı iz. **9.** Bir posta pulunun üzerine yapılmış ikinci baskı; sürşarj. **damga-baha,** *{OsT} Damgalama ücreti.* || **damga kanunu,** *Damga pullarının nasıl ve ne miktarda yapıştırılacağını gösteren kanun.* || **damga pulu,** *Bazı resmî makbuz ve kâğıtlara damga vergisi kanunu gereğince yapıştırılan pul.* || **damga vergisi,** *Bazı resmî evraka pul yapıştırma, veya doğrudan ödeme şeklindeki vergi.* || **damga vurmak,** *1. Damgalamak. 2. İz bırakmak; üslûbu görülmek.* || **damga yemek,** *Hakkında kötü bir hüküm verilmek; olumsuz bir özellik atfedilmek.* || (birine) (bir şey) **damgasını vurmak,** *Biri hakkında o nitelikte kötü yargıya varmak.* || (bir şeye) **kendi damgasını vurmak,** *Kendisine ait olduğunu belirleyecek bir üslûp meydana getirmek.* || **damgayı basmak,** *Hakkında hüküm vermek.*

damgacı, [damga-cı] *is.* ve *sf.* Damga vurmakla görevli (kimse).

damgâh, [Far. dām *(tuzak)* > dāmgāh دامگاه] *(da:mgâ:h) {OsT} is.* **1.** Tuzak kurulan yer. **2.** *mecaz.* İnsanın her an aldanabileceği dünya.

damgak, [tam-mak > tam-ġāk > dam-ġā-k] *(damga:k) {eT} is.* **1.** Sürekli damlayan; sızan. **2.** Damak.

damgalama, [damga-la-ma] *is.* Damga vurma durumu ve eylemi.

damgalamak, [damga-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Damga ile işaret koymak; damga vurmak. **2.** *mecaz.* Birini kötü bir özellik ile tanıtmak.

damgalanma, [damgala-n-ma] *is.* Damga vurulma durumu ve eylemi.

damgalanmak, [damgala-n-mak] *edil. f. [-ır]* **1.** Üzerine damga ile işaret konulmak; damga vurulmak. **2.** *mecaz.* Kötü tanınmak; kötü tanıtılmak.

damgalatma, [damgala-t-ma] *is.* Damga vurdurmak eylemi.

damgalatmak, [damgala-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Damgalanmasını sağlamak; damga vurdurmak. **2.** Damgalanmasına sebep olmak.

damgalayış, [damgala-y-ış] *is.* Damgalama eylemi ve biçimi.

damgalı, [damga-lı] *sf.* **1.** (Kâğıt, hayvan, süs eşyası için) damgası olan; damga vurulmuş; damgalanmış. **2.** *mecaz.* Belli bir özellikle tanınmış olan. **3.** *argo.* Para. **4.** *argo.* Gammaz; ispiyoncu.

damgasız, [damga-sız] *sf.* Damgası olmayan; damgalanmamış.

damgul, [Far. dāmġūl دامغول] *(da:mğu:l) {OsT} is.* **1.** Vücutta ortaya çıkan herhangi bir ur. **2.** Gulyabani.

damıcak, -ğı [dam-ı-cak] *{ağız} is.* Yapımı bitmemiş, tahtaları kaplanmamış ahşap ev. [DS]

damıga, [Ar. dāmiġa دامغه] *(da:mıga) {OsT} is. tıp.* Bir yaralayıcı silah ile beyin zarını yırtmak suretiyle meydana gelmiş yara.

damık, -ğı [dam-ık] *{ağız} is.* **1.** Küçük ev; evcik. **2.** Küçük çocukların oynamak için yaptığı küçük ev. [DS]

damılçımak, [dam-ıl-çı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Akla gelmek; önceden hissetmek; sezmek. **2.** Ummak. [DS]

damır, [tam-mak > tamır > damır] *{eT} is.* Damar.

damırlıg, [damır > damır-lıġ] *{eT} sf.* Damarlı; sinirli.

damışmak, [tam-mak > tam-ış-mak] *{eT} işteş. f. [-ur]* Hep birlikte damlamak. [DLT]

damıtıcı, [dam-ıt-mak > dam-ıt-ıcı] *sf.* **1.** Damıtma aygıtı. **2.** Damıtmaya yarayan. **3.** *is.* Damıtma işini yapan ve bu işi meslek edinmiş kişi.

damıtık, -ğı [dam-ıt-mak > dam-ıt-ık] *sf.* Damıtılarak elde edilmiş olan; buharlaştırıldıktan sonra yoğuşturularak arı hâlde elde edilen; mukattar.

damıtılma, [damıt-mak > dam-ıt-ıl-ma] *is.* Damıtık hâle getirilme eylemi.

damıtılmak, [damıt-mak > dam-ıt-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Damıtık hâle getirilmek.

damıtma, [dam-ıt-ma] *is.* **1.** Damıtık hâle getirme eylemi. **2.** Farklı sıcaklıklarda buharlaşan maddelerden meydana gelmiş bulunan bir karışımı ayrıştırmak amacıyla kapalı kap içinde buharlaştırdıktan sonra yoğunlaştırma işlemi; imbikten geçirme. 🗗 **damıtma kulesi,** *Petrolün damıtılmasında kullanılan tablalı kule.*

damıtmak, [*eT.* tam-mak *(damlamak)* > tam-uz-mak > dam-ıt-mak] *gçl. f. [-ır]* Bir karışımda bulunan uçucu maddeleri kapalı kapta ısıtarak önce buharlaştırmak ve sonra da soğutup yoğunlaştırmak suretiyle damla damla ayırmak, *(1935).*

damız, [*eT.* tam-mak > dam-ız] *is.* Ahır.

damızım, [tam-ız-mak > tam-ız-ım / dam-ız-ım] *{eT} is.* Damlama.

damızlık, -ğı [tam-ız-mak *(damlatmak)* > dam-ız-lık] *is.* **1.** *{ağız}* Yoğurt, peynir vb. şeylerin mayası; maya. **2.** İyi döl almak için seçilmiş üstün nitelikli hayvan ya da bitki. **3.** Herhangi bir şeyin içinden seçilen en iyisi. **4.** Zayıf kadın, kız. 🗗 **damızlık çalmak,** *{ağız} Sütü yoğurt, peynir yapmak için mayalamak.* [DS]|| **damızlık kesmek,** *{ağız} Bir şeyi tüketmek.* [DS]

damızmak, [tam-mak > tam-ız-mak] *{eT} gçl. f. [-ır]* Damlatmak. [DLT]

dami, [Far. dāmī دامی] *(da:mi:) {OsT} is.* **1.** Tuzakçı. **2.** Tuzak kuran. **3.** Avcı.

dami'a, [Ar. dāmi'a دامعه] *(da:mia) {OsT} is. huk.* Baş ve yüzde az miktarda kan sızdıran küçük yara.

damiye, [Ar. dāmiye دامیه] *(da:miye) {OsT} is. huk.* Baş ve yüzde açılan ve çok az kan akan yara.

damla, [tam-mak *(damlamak)* > tam-(ı)ġ-la-ġ > damla] *is.* **1.** Yuvarlak veya armut şeklinde kopan veya düşen çok küçük sıvı kütlesi. **2.** Yağmur tanesi. **3.** *{ağız}* Kalbe birdenbire gelen inme. [DS] **4.** *sf.* (İlaç için) bir ölçü ile verilen miktar. **5.** Çok az ölçüde. **6.** (Değerli taşlar için) damla biçiminde olan. 🗗 **damla damla,** *Azar azar fakat sürekli olarak.*|| **damla hastalığı,** *1. Temel besinlerden birinin metabolizmasında meydana gelen bozukluk sonucu ortaya çıkan, eklem çevresinde şişme ve ağrı biçiminde görülen hastalık; gut. 2. Kuşların eklem, börek ve sıvı keselerinde ürat birikimi şeklinde görülen hastalık.*|| **damla inmek,** *{ağız} Felç olmak; inme inmek.* [DS]|| **damla öndürmek,** *{ağız} Korkudan hastalanmak; ölmek.* [DS]| **damla sakızı,** *Reçine veya bitki öz suyunun katılaşması ile meydana gelen saf ve iri taneler hâlindeki özüt.*|| **damla şırası,** *Pekmez yapılmak için süzdürülmüş üzüm suyu.*‖ **damla taş,** *1. Tıraş edilmeden yuvarlak veya damla biçiminde bırakılarak cilalanmış yarı değerli taş. 2. Kalkerli su damlalarının buharlaşması sonucu meydana gelerek mağara tavanlarından sarkan biçimler; sarkıt.*|| **damla taşı,** *Yapılarda süsleme amacıyla kullanılan damla biçimindeki bezeme elemanları.*

damlaca, [dam-la-ca] *{ağız} is.* Tepesinden su sızan mağara; kaya kovuğu. [DS]

damlalık, -ğı [damla-lık] *is.* **1.** Sıvıyı damla hâlinde akıtmak için özel olarak yapılmış bir ucu kauçuk başlıklı, diğer ucu sivri cam veya metal gereç. **2.** *kim. ecz.* Belli bir eriyik veya ilacın miktarını damla olarak saymaya yarayan gereç. **3.** *tıp.* Bir ilacı vücuda damla damla vermeye yarar özel şırınga. **4.** *inşaat.* Bir yapıda çörtenleri ve dam oluklarını taşıyan yan duvar. **5.** Kapı ve pencere dayanaklarına yağmur suyunun girmesini önlemek için oluklardan dışarı açılan küçük delik. **6.** *mim.* Bir yapıdaki süs unsurlarına yağmur damlasının düşmesini önlemek için üstüne özel bir kanal yardımı ile suyu doğrudan yere damlatacak şekilde yapılan çıkıntı. **7.** *{ağız}* Saçak altına konulan teneke oluk. [DS] 🗗 **damlalık duvarı,** *Bir yapıda dam deresi tabanının yaslandığı duvar.*

damlam, [damla-m دملم] *{ağız} is.* **1.** Yudum. **2.** Bir damla; katre. *{eAT} (aynı)* [DS] 🗗 **damlam damlam,** *{eAT} Damla damla.*

damlama, [dam-la-ma] *is.* **1.** Damla hâlinde düşmek eylemi. **2.** *{ağız}* Tepesinden kenarlarına su sızan mağara; kaya kovuğu. [DS] **3.** *{ağız}* Olgunlaşmadan dalından düşen meyve. [DS]

damlamaca, [dam-la-ma-ca] *{ağız} is.* Tepesinden su sızan mağara; kaya kovuğu. [DS]

damlamak[1], [*eT.* tam-mak *(damlamak)* > tam-ıġ-lamak > dam-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Damla biçiminde tane tane düşmek. **2.** (Kap içindeki sıvı için) tane tane akmak. **3.** *{ağız} mecaz.* (Kişi için) birdenbire, beklenmedik bir zamanda çıkagelmek. [DS] **4.** *{ağız}* Bir iş yapılırken üstüne gelmek. [DS] **5.** Azar azar akıtmak. **6.** *{ağız}* (Dam için) akmak. [DS]

damlamak[2], [dam-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Hapsedilmek. [DS]

damlamca, [damlam-ca] *{ağız} is.* Damlaya damlaya akan su. [DS]

damlantı, [damla-ntı] *{ağız} is.* **1.** Pekmez yapmak için süzdürülmüş şıra; damla şırası. **2.** Damla taş mağarası. [DS]

damlarca, [dam-la-r-ca] *{ağız} is.* Tepesinden su sızan mağara; kaya kovuğu. [DS]

damlatılma, [damlat-ıl-ma] *is.* Damla hâlinde akıtılmak eylemi.

damlatılmak, [damlat-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Damla hâlinde akıtılmak; damlatmak işi yapılmak.

damlatma, [damla-t-ma] *is.* **1.** Damla hâlinde akıtma eylemi. **2.** Vücut içindeki bir boşluğa damla hâlinde ilaç verme.

damlatmak, [damla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Damla damla akıtmak. **2.** Damlalıkla ilaç vermek.

damlığ, [tām / tam-mak > tam-lığ / dam-lığ] *{eT} sf.* Damlı; damı olan.

dammak, [*eT.* tam-mak > dam-mak دمق] *gçsz. f. [-ar]* **1.** Damlamak. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Akla gelmek; önceden hissetmek. **3.** *{ağız}* (Su kabı için) su sızdırmak. [DS] **4.** *{ağız}* Gelmek. [DS] **5.** *{ağız}* Ekmeği yemeğe batırmak; daldırmak. [DS] **6.** *{ağız}* Doğmak. [DS]

dammar, [Malaya d. dummar] *is.* Endonezya ve Yeni Zelanda'da yetişen dummara ağacından elde edilen veya fosilleşmiş hâlde bulunan eczacılıkta ilaçların kaplanmasında ve boya sanayiinde kullanılan bir tür reçine.

damper, [İng. to dump *(boşaltmak)* > dumper *(dökücü)*] *is.* **1.** Şasi üzerine yerleştirilmiş hidrolik kaldıraçlar yardımı ile devrilerek yükünün tamamını boşaltabilen kamyon veya traktör kasası. **2.** Bir motorun krank milinin ucuna takılan ve burulma sonucu meydana gelen titreşimleri söndüren bir tür amortisör.

damperli, [damper-li] *sf.* Damperi bulunan.

damping, [İng. to dump *(boşaltmak)* > dumping *(dökme)*] *is. tic.* **1.** Belli bir ürünü dış pazarlarda iç pazardan daha ucuza satmak. **2.** Bir mağazadaki malları daha kapsamlı bir şekilde fiyat düşürerek satmak; düşürüm.

damsak, -ğı [dam-sa-k ?] *{ağız} sf.* Yararını, çıkarını düşünen. [DS]

damsalık, -ğı [tam-ız-mak > *tam-ız-a-lık > damsalık] *{ağız} is.* **1.** Saçaktan damlayan sular. **2.** Saçak altına konulan teneke oluk; damlalık. [DS]

damturmak, [tam-mak > tam-tur-mak > dam-tur-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Damlatmak; damıtmak.

damu, [*eT.* tamu] *{ağız} is.* Cehennem. [DS]

damuşmak, [*eT.* tom-ış-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* → domuşmak. [DS]

damuz, [Far. dāmüz داموز] *(da:mu:z) {OsT} is.* Büyük gübre küfesi.

damvez, [Far. dāmvez داموز] *(da:mvez) {OsT} is.* Büyük gübre küfesi.

damyar, [Far. dām-yār دامیار] *(da:mu:z) {OsT} is.* **1.** Tuzak kuran; tuzakçı. **2.** Avcı.

damzım, [dam-(ı)z-ım] *{ağız} is.* Yudum. [DS]

damzırı, [tam-(ı)z-ır-mak > damzır-ı] *{ağız} sf.* Bir damla. [DS]

damzırıcı, [tam-(ı)z-ır-mak > damzır-ıcı] *{ağız} is.* Çam ağaçlarından sakız sızdıran kimse. [DS]

damzırık, -ğı [tam-(ı)z-ır-mak > damzır-ık] *{ağız} is.* **1.** Bir damla. **2.** İlaç damlalığı. [DS]

damzırmak, [*eT.* tam-ız-mak > dam-(ı)z-ır-mak دامزرمق] *{eAT} gçl. f. [-ır]* **1.** Damla damla akıtmak; damlatmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Tattırmak; yedirmek. [DS] **3.** *{ağız}* (Hayvan için) yavrusunu emzirmek. [DS]

damzırtmak, [damzır-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Damla damla akıtmak; damlatmak. [DS]

damzıtmak, [dam-ız-mak > dam-(ı)z-ıt-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Damla damla akıtmak. [DS]

damzurmak, [tam-ız-mak> dam-(ı)z-ur-mak دامزرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* → damzırmak.

-dan[1], [-dan / -den / -tan / -ten] *çek. e.* **1.** İsmin hâl eki; ad durum eki. İsmi çekimli fiile, fiilimsiye veya edatlara bağlayan, getirildiği isme ayrılma, uzaklaşma anlamları katan isim çekim eki; çıkma durumu eki; ayrılma durumu eki; -den hâli eki. *{eT} (aynı)* **2.** *{eAT} çek e.* Adın bulunma durumu eki "-da" değerinde kullanılır. *"Yasavul ana der idi beğim ırakdan (ırakta) dur."* Hayalî. **3.** ... ile. *"Doldu anlardan (onlarla) hisar u şehr ü köy."* Vahdetname. **4.** ... tarafından. ◻ **-dan berlü,** [-dan berlü / -den berlü] *{eAT} -dan beri.*‖ **-dan için,** [-dan içün / -den içün] *{eAT}. ... için; -dan dolayı.*‖ **-dan ... ile,** [-dan ... ile / -den ... ile] *{eAT} -a ..... "...Korkunç nesneden ârız olan korkuya denir ki Türkîde ondan belin ile (ona belin) ta'bir olunur."* Kamus Tercümesi.

-dan[2], [-dan / -den / -tan / -ten] *yap. e.* **1.** İsimlerle kalıplaşarak zarf yapar: *gönülden, sıradan, yalancıktan.* **3.** İsimlerle kalıplaşarak sıfat ve isim yapar: *sudan (sebep), toptan (alış veriş), uzaktan (kumanda), özden 'soyca temiz kimse'.*

-dan[3], [Far. -dān دان -] *(da:n) son ek.* Farsça isimlerin sonuna gelerek *"içinde bulunduran"* veya *"-lık"* anlamı vererek birleşik sıfatlar yapan Farsça son ek.

-dan[4], [Far. -dān دان -] *(da:n) son ek.* Farsça isimlerin sonuna gelerek *"bilen"* anlamı vererek birleşik sıfatlar yapan Farsça son ek.

dan[1], [dan / dın / dang / danğ / dank / dıng / dınk / ding / dink / dong / düng / dünk / düngk *(yans.)*] *is.* **1.** Yuvarlanma, takla atma; vurma, düşme; çan ya da vurmalı bir çalgı çalma; ileri geri konuşma ve mırıldanmayı bildiren kök. [Zülfikar] *dan dan, dan dan atmak, dan+dan-(n)a-ma, dan dın, dan+dın-la-ma, dan dik, dan+dik-le-me, dan din, dan din etmek, dan+din-i* **2.** Çan vb. şeylere vurunca çıkan ses. **3.** Tabanca gibi küçük silahlardan çıkan patlama sesi. **4.** *{ağız}* seslenme ünlemi. [DS] ◻ **dan dan,** *1. (Ses için) kalın ve sürekli. 2. (Konuşma) bıktırıcı bir biçimde.*‖ **dan dan atmak,** *Pek yüksek-*

ten atıp savurmak.|| **dan dan etmek,** *Devamlı söylenmek.*|| **dan dan kuşu,** *{ağız} Kuyruksallayan.* [DS]|| **dan dun,** *Hiç düşünmeden, patavatsızca.*

dan[2], [*eT.* tañ > dan / dañ] *{eAT} is.* **1.** Hayret; şaşma; taaccüp. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Şaşılacak şey; hayrete şayan. *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{ağız}* Yalan. [DS] **4.** *sf.* Garip; acayip. **5.** *{ağız}* Ters. [DS] **6.** *{ağız}* Birinin kötülüğüne; arkasından. [DS] 🗗 **dana gitmek,** *{ağız} Şaşırtmak; hayrette bırakmak.*|| **dan çarpmak,** *{ağız} İmalı söz söylemek.* [DS]|| **dan dansuh,** *{eAT} 1. Az bulunur; garip; değerli; nadir. 2. Armağan; hediye.* [DK]|| **dan dansuk,** *{eT} 1. Şaşılacak; hayret verici. 2. Nadir. 3. Mühim.*|| **dan etmek,** *{ağız} 1. Düşünmek. 2. Dile düşürmek; yaymak.* [DS]

dan[3], [Jap. dan *(sınıf, sıra)*] *is. spor.* Uzak Doğu sporlarında siyah kuşağın birden ona kadar olan dereceleri.

dan[4], [Far. dān دان] *(da:n) is.* Tane; dane. 🗗 **dān-çe,** *{OsT} Mercimek.*

dan[5], [*eT.* tañ / dañ] *{ağız} is.* Sabah vakti; tan; şafak. [DS]

dan[6], [?dan] *{ağız} is.* **1.** İstek. **2.** Son; sonuç. **3.** Alın yazısı. [DS]

dan[7], [*eT.* ton] *{ağız} is.* **1.** İç donu. **2.** Pantolon. [DS]

dana[1], [Sansk. dhénā *(sağmal inek)* => ṭana طانه > dana ?] *is.* **1.** Bir yaş ile iki yaş arasındaki erkek sığır. **2.** *gnşl.* Bu sığırın eti. **3.** *{ağız}* Topaç; fırıldak. [DS] **4.** *{ağız}* Çocuk oyunlarında hedef seçilen şey. [DS] **5.** *{ağız}* Büyük madenî bilye. [DS] 🗗 **dana bacağı,** *İyilik yapmak istemeyen kimse.*|| **dana bağı,** *spor. Serbest güreşte, rakibin koltuk altına boyun sokulduktan sonra bir elle kolu, diğer elle de bacağı sarılmak suretiyle uygulanan oyun.*|| **dana bağırtan,** *{ağız}] 1. Isırdığı zaman acıtan bir tür iri karınca. 2. Deniz yıldızı. 3. Çalıların büyük dikeni; çöğür.* [DS]|| **dana baklası,** *İri bakla; bu baklanın içi; iç bakla.*|| **dana böğürten,** *{ağız} Büyük değnek.* [DS]|| **dana burnu,** *{eAT} {ağız} Parmak uçlarında çıkan dolama.* [DS]|| **dana buyduran,** *{ağız} Şubat, Mart aylarında güneşli olmasına rağmen çok soğuk olan hava.*|| **dana büzen,** *{ağız} İri taneli dolu.* [DS]|| **dana dana dostana,** *{ağız} Birdirbir oyunu.* [DS]|| **dana derisi,** *Ölü doğan buzağıdan elde edilen ve belli bir ağırlığı geçmeyen deri.*|| **dana doluk,** *{ağız} Karışık hayvan sürüsü.* [DS]|| **dana döğen,** *{ağız} 1. Haylaz delikanlı. 2. Genç erkek.* [DS]|| **dana eti,** *Bir yaşına kadar olan ve süt ile beslenen sığırın eti.*|| **dana göz,** *{ağız} 1. Bir tür sulu, ekşi ve kara üzüm. 2. İri, patlak göz. 3. İri, patlak gözlü adam.* [DS]|| **dana humması,** *vet. İnekte doğumdan sonra kalsiyum azlığından ortaya çıkan bir hastalık.*|| **dana kaldıran,** *{ağız} 1. Akbaba. 2. Kuzgun.* [DS]|| **dana kıran,** *{ağız} 1. Çiğdem. 2. Kar çiçeği. 3. Batıdan esen şiddetli rüzgâr.* [DS]|| **danalar gibi** (bağırmak) **böğürmek,** *Çok kuvvetle bağırmak, haykırmak.*|| **dananın kuyruğu kopmak,** *Beklenen veya korkulan sonucun gerçekleşmesi.*|| **dana sokumu,** *Dananın but kısmının üstünden enine kesilerek elde edilen kalın parça et.*|| **dana tuluğu,** *{eAT} Dana tulumu.*

dana[2], [Far. dānişten *(bilmek)* > dānā دانا] *(da:na:) {OsT} sf.* **1.** Bilen, bilgili. **2.** *is.* Zeki. **3.** Bilgin. 🗗 **dānā-dil,** *{OsT} Gönlüyle anlayan; hikmet sahibi.*|| **dānā-yān,** *{OsT} Bilenler; bilginler.*

dana[3], [Far. dāne دانه] *{eT} is.* Nar. [EUTS]

dana[4], [Gürc. dana] *{ağız} is.* Bıçak. [DS]

danaayağı, -nı, -kları [dana+aya(k)-ı] *is. bot.* Yılanyastığıgillerden kök sapı etli ve şişkin, çiçekleri bir eşeyli, bütün kısımları zehirli, bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen çok yıllık otsu bir bitki, *(Arum maculatum).*

danaburnu, -nu, -runları [dana+bur(u)n-u] *is. zool.* **1.** Düz kanatlılar takımının danaburnugiller familyasından, yer altında yaptığı uzun dehlizlerde ve geniş yuvalarda yaşayan, kazıcı ve sebzelerin köklerini keserek zararlara sebep olan kadife görünümlü kahverengi kırmızımsı iri bir böcek; kök kurdu, *(Gryllotalpa vulgaris).* **2.** *{OsT} tıp.* Parmakta çıkan iltihaplı bir yara; dolama. [Bürhan-ı Katı'] **3.** *dnz.* Pruva locası.

danacı, [dana-cı] *is.* Dana çobanı.

danadili, -ni [dana+dil-i] *is. ed.* Saz şairlerinin şiirlerinin derlendiği, uzunlamasına açılan el yazması ve deri kaplı defter; cönk; sığırdili.

danak, -ğı [Ar. dānāḳ داناق] *(da:na:k) {OsT} is.* Çocukların dişleri çıkmaya başladığında pişirilen buğday; diş buğdayı.

danakıran otu, [dana+kıran + ot-u] *is t. bot.* Sahlepgillerden, sulak çayırlarda yetişen, temmuz ve ağustosta çiçek açan tüylü bir otsu bitki; *(Epipactis pulustris).*

danalı, [dana-lı] *sf.* **1.** Danası olan; dana sahibi. **2.** *{ağız}* (İnek için) boğaya gelmemiş.

darnalık, -ğı [dana-lık] *{ağız} is.* **1.** Ahırlarda buzağı konulan bölme. **2.** Dana sürüsü. [DS]

danalit, [Fr. danalite] *is. min.* Demir, çinko, manganez ve berilyumun sülfürlü doğal silikatı.

danalya, [İt. tenaglia] *(da'nalya) {ağız} is.* **1.** Ayakkabıyı kalıba çekmeye yarayan aygıt. **2.** Çakı büyüklüğünde bıçak. [DS]

danam, [dana-m *(iyelik 1. t.k.)*] *{ağız} ünl.* Çocuk ve gençlere övgü dolu seslenme sözü; paşam; aslanım. [DS]

danamak, [*eT.* dan-mak > dan-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Şaşmak; acayip bulmak. [DS]

danaş, [? dana-ş] *{ağız} is.* Kadın; kız. [DS]

danayan, [Far. dānāyān دانایان] *(da:na:ya:n) {OsT} is.* Çok bilenler.

danayi, [Far. dānāyī دانایی] *(da:na:yi:) {OsT} is.* Bilgililik; zekâ.

danayit, [Fr. danaït] *is. min.* Kobaltlı mispikel.

danazımak, [danaz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Sık sık etrafına bakmak; bakınmak. [DS]

danbürit, [Fr. danburite] *is. min.* Doğal kalsiyum borosilikat: Ca $B_2Si_2O_8$

Danca, [Efsanevî Danimarka kralının adından] *is.* Kuzey dillerinin doğu öbeğinden miladî 600'den itibaren Danimarka ile İsveç'in güney kesimlerinde konuşulan dil; Dan dili.

dancı, [dan-cı] *{ağız} sf.* **1.** Kusur arayıcı; ayıplayıcı. **2.** Boyu uzun fakat zihnî yeteneği gelişmemiş. [DS]

dancukmak, [dan-cuk-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Hiddetlenerek kızmak. [DS] 🗗 **dancukup durmak,** *{ağız} Mahzun, hareketsiz, düşünceli durmak; içi sıkılmak.* [DS]

dançe, [Far. dān-çe دانچه] *{OsT} is.* Mercimek.

dandalcak, -ğı [dan+dal-cak] *sf.* Her şeyi meydanda; çırılçıplak.

dandan, [dan *(yans.)* > dan+dan] *{ağız} sf.* **1.** Kaba ve düşüncesizce konuşan. **2.** İddialaşan ve bunu yüksek sesle bağıran. **3.** *is.* Çok gürültülü bir şekilde konuşma. [DS]

dandannama, [dan *(yans.)* > dan+dan-la-ma] *{ağız} is.* Okşama; nazlatma. [DS]

dandannamak, [dan *(yans.)* > dan+dan-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-n(ı)-yor]* Oyalanmak; sallanmak. [DS]

dandarlığı, [tan+darlığı] *{ağız} is.* Günün ağarmaya başladığı zaman; tan vakti. [DS]

dandın, [dan *(yans.)* > dan+dın] *{ağız} sf.* **1.** Hoppa; şımarık; nazlı; yaramaz. **2.** Patavatsız; zevzek. **3.** Parasız; tıntın. **4.** *is.* Arzu; kapris. [DS]

dandınlamak, [dan *(yans.)* > dan+dın-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Gururlanmak; kibirlenmek. [DS]

dandırgaç, -cı [daldır-gaç] *{ağız} is.* Hokka. [DS]

dandırık, -ğı [dan *(yans.)* > dan+dır-ık] *{ağız} is.* Topaç; fırıldak. [DS]

dandi[1], [İng. dandy *(züppe)*] *is.* Giyim ve süslenmede aşırılığa kaçan kimse; züppe.

dandi[2], [İng. dundee] *is. dnz.* Büyük bir kotra direği ile pupada ve dümen dolabının önünde daha küçük ikinci bir direği olan kıyı yelkenlisi.

dandik[1], **-ği** [Çing. dand *(diş)* / dan *(yans.)* > dan+dik] *{ağız} sf.* **1.** Kavgacı; dövüşken. **2.** Çabuk küsen; huysuz. **3.** (Kişi için) ciddiyetten uzak olan. **4.** (Kişi için) hevesi çabuk geçen; kararsız. **5.** Zevzek; patavatsız. **6.** Hoppa; şımarık. **7.** *argo.* Sahte; düşük nitelikli. **8.** *is.* Gurur; kibir. [DS]

dandik[2], **-ği** [İng. dandy => dandik] *{ağız} is.* Dar ve kısa elbise. [DS]

dandiklemek, [dandik-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** (Borç vb. için) çıkarıp vermek. **2.** Dürtmek. **3.** Yazmayı çeneden başlayarak başa dolamak. [DS]

dandili, [dan *(yans.)* > dan+dil-i] *{ağız} is.* Beşik. [DS]

dandiliçüş, [dan *(yans.)* > dan+dil-i+çüş] *{ağız} is.* Tahterevalli oyunu. [DS]

dandilik, -ği [dan-di-li-k] *{ağız} is.* **1.** Fırıldak; topaç. **2.** Yavaş çalışan kimse. [DS]

dandin, [dan *(yans.)* + din *(yans.)* داندین] *{ağız} sf.* Hoppa; yaramaz; şımarık. [DS] 🗗 **dandin etmek,** *{OsT} Çocuk oynatmak; hoplatmak.*

dandini, [dan *(yans.)* > dan+din-i] *ünl.* **1.** Bebekleri uyutmak veya oyalamak için söylenen ninnilerde geçen tekerleme sözü. **2.** *{ağız}* Şaşkın adam. [DS] **3.** *sf.* Dağınık ve perişan. 🗗 **dandini bebek,** *Yaşına uygun düşmeyecek biçimde çocuk gibi davranan yetişkin.* | **dandini beyim, hoppala paşam,** *1. Nazlanan kişilerle alay etmek için söylenen söz. 2. (Çocuklar için) yüz verip şımartılan.*

dandirik, -ği [dan *(yans.)* > dan+dir-ik] *{ağız} is.* Fırıldak; topaç. [DS]

dane[1], [Far. dāne دانه] *(da:ne) {OsT} is.* **1.** Tohum; çekirdek. **2.** Tane; adet. **3.** Kuş yemi. **4.** *as.* Top mermisi. 🗗 **dāne-çîn,** *{OsT} 1. Tane toplayan. 2. Bir şeyden yararlanan.*|| **dāne-dān,** *{OsT} 1. Ambar. 2. Tohum atılmış tarla. 3. Tohumluk. 4. Tane tane; dağınık.*|| **dāne dükenmek,** *{OsT} Rızık tükenmek.*|| **dāne-i hāl,** *{OsT} Tek ben.*|| **dāne-i hardāl,** *{OsT} Hardal tanesi.*|| **dāne-i şerāre,** *{OsT} Kıvılcım.*|| **dāne-rîz,** *{OsT} Tane döken; tohum saçan; çiftçi.*

dane[2], [daha + ne] *(da:ane) {ağız} e.* **1.** Peki; olur. **2.** *ünl.* Daha ne duruyorsun; hemen. [DS]

danedar, [Far. dāne-dār دانه دار] *(da:neda:r) {OsT} sf.* Verimli; bol ürünlü; tanesi çok.

danek, [Far. dāne-k دانك] *(da:nek) {OsT} is.* Tanecik; tohumcuk.

danende, [Far. dānende داننده] *(da:nende) {OsT} sf.* Bilen, bilgili; haberdar. 🗗 **dānende-i serāir,** *{OsT} İçindeki sırrı bilen.*

danekisi, [daha-n + erte-s-i ?] *(da:nekisi) {ağız} zf.* Ertesi; bir sonraki. [DS] 🗗 **danekisi gün,** *{ağız} Ertesi gün.* [DS]

danesi, [daha-n + erte-s-i ?] *(da:nesi) {ağız} zf.* Ertesi; bir sonraki. [DS] 🗗 **danesi gün,** *{ağız} Ertesi gün.* [DS]

dang[1], [dan / dın / dang / danğ / dank / dıng / dınk / ding / dink / dong / düng / dünk / düngk *(yans.)*] *is.* Yuvarlanma, takla atma; vurma, düşme; çan ya da vurmalı bir çalgı çalma; ileri geri konuşma ve mırıldanmayı bildiren kök. [Zülfikar] *dang etmek, dang dung, dang-a-dak, dang-al-ak, dang-ıl düzen,*

dang-ıl-da-mak, dang-ıl-ı+kır-ma, dang-ı, dang-ır-a-mak, dang-ır dang-ır, dang-ır-ık, dang-ır dungur

dang[2], [ṭañ > dañ طك] *(dañ) {eAT} is.* **1.** Hayret; şaşma; taaccüp. **2.** Şaşılacak şey; hayrete şayan. **3.** *sf.* Garip; acayip. ◘ **daña batmak,** *{eAT} Hayret içinde kalmak.*‖ **daña gelmek,** *{eAT} Hayrette kalmak.*‖ **daña kalmak,** *{eAT} Şaşa kalmak; dona kalmak.*‖ **dañ değil,** *{eAT} Şaşılası değil; şaşılmaz.*‖ **dañ görmek,** *{eAT} Garip görmek; acayip bulmak.*‖ **dañı yok,** *{eAT} İhtiyacı yok; önem verdiği yok (?).*‖ **dañ mı?** *{eAT} Şaşılır mı?*

dang[3], [İsp. dang *(yapmacık hareket)*] *is. tıp.* Aedes isimli sivrisineğin bulaştırdığı bir virüsün sebep olduğu, gribe benzer bulaşıcı ve salgın hastalık.

dang[4], [Far. dāng دانگ] *(da:ng) {OsT} is.* Bir dirhemin altıda biri.

dangadak, [dang-adak] *(da'ngadak) {ağız} zf.* Beklenmedik bir anda; birdenbire; damdan düşer gibi; ansızın; uluorta. [DS]

dangadan, [dang *(yans.)* > dang-a-dan] *{ağız} (da'ngadan) zf.* Birdenbire; anî olarak. [DS] ◘ **dangadan atmak,** *{ağız} Düşünmeden; münasebetsizce söylemek.* [DS]

dangak, [tañ-ak > dañ-āk طكاق] *(daña:k) {eAT} sf.* Akıl almaz; garip; acayip.

dangal, [*eT.* tañ *(kaba)* > danġ-al] *{eT} is.* Saman kesmiği. [DLT] ◘ **dangal dungal,** *{ağız} Gelişigüzel; biçimsiz; kaba saba.* [DS]

dangalafıstık, -ğı [dang *(yans.)* > dang-al-a+fıstık] *{ağız} is.* Tahterevalli. [DS]

dangalak, -ğı [*eT.* tañ / toñ *(kaba)* > dang-a-lak / Erme. danguluḫ [Dankoff] / Far. dengil *(ahmak)* [Nişanyan]] *sf.* **1.** Duyarsızlığı, düşüncesizliği, yersiz davranış ve kırıcı konuşmaları ile çevresindekileri rahatsız eden; akılsız; düşüncesiz; aptal; budala. **2.** Kalın kafalı olup bilgiç geçinen. **3.** *{ağız}* Boşboğaz. [DS] **4.** *{ağız}* Bir şeyin irisi, büyüğü. [DS] **5.** *{ağız}* (İnsan ve hayvan için) çok zayıf; çelimsiz; uzun boylu. [DS] **6.** *{ağız}* Köpek. [DS]

dangalakça, [dangalak-ça] *zf.* Duyarsızlığı, düşüncesizliği, yersiz davranış ve kırıcı konuşmaları ile çevresindekileri rahatsız eden kişilere özgü; akılsızca; düşüncesizce; aptalca; budalaca.

dangalaklık, -ğı [dangalak-lık] *is.* **1.** Duyarsız, düşüncesiz, yersiz davranış ve kırıcı konuşmalar ile çevresindekileri rahatsız etme durumu. **2.** Dangalakça yapılan davranış; akılsızlık; düşüncesizlik; aptallık; budalalık.

dangaz, [*eT.* tañ *(kaba)* > dang-az] *{ağız} sf.* **1.** Müsrif. **2.** Aptal; budala. **3.** Biçimsiz. **4.** Yüksek. [DS]

dangazlamak, [dangaz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Yüksekten uçmak. [DS]

dangca, [tañ-ca / dañ-ca طكجه] *(da'ñca) {eAT} sf.* Şaşılası; şaşılacak; istiğrap olunacak.

dangıl, [dang *(yans.)* > dang-ıl] *zf.* Dang diye ses çıkararak. ◘ **dangıl dungul,** *{ağız} 1. Konuşması ve davranışları kaba olan. 2. Kaba bir biçimde. 3. (Yemek için) çok sulu.* [DS]‖ **dangıl düzen,** *{ağız} Âlet; edevat; avadanlık.* [DS]

dangılak, -ğı [dang *(yans)* > dang-ıl-a-k] *{ağız} sf.* Dangalak. [DS]

dangıldama, [dangıl-da-ma] *is.* Kaba ve yüksek sesle konuşma durumu ve eylemi.

dangıldamak, [dangıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Kaba ve yüksek sesle, bağıra bağıra konuşmak. [DS]

dangılıkırma, [dang *(yans.)* > dang-ıl-ı+kır-ma] *{ağız} is.* Tahterevalli oyunu. [DS]

dangımak, [dang-ı-mak] *gçsz. f. [-r]* Şaşmak.

dangır[1], [dan+kır] *{ağız} sf.* Saçı dökülmüş; kel. [DS]

dangır[2], [dang *(yans.)* > dang-ır] *{ağız} sf.* **1.** Kalın ve çirkin sesli. **2.** Bağırarak, kaba saba konuşan. ◘ **dangır dangır,** *{ağız} Yüksek sesle bağıra bağıra konuşmak.* [DS]

dangıramak, [dangır-a-mak] *gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Bağıra bağıra, yüksek sesle konuşmak. **2.** Gevezelik etmek.

dangırdak, -ğı [dangır-da-k] *{ağız} is.* **1.** Koyun ve deve sürülerinin önden gidenine takılan kalın saçtan yapılmış tok ve gür sesli çan. **2.** *sf.* Bağıra bağıra konuşan; küstah. [DS]

dangırdama, [dangır-da-ma] *{ağız} is.* Kaba ve yüksek sesle konuşma durumu ve eylemi. [DS]

dangırdamak, [dangır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Saygısızca kaba ve yüksek sesle konuşmak. **2.** Gevezelik yapmak. **3.** Çirkin sesle konuşmak. **4.** (Ses için) kalınlaşmak. **5.** Gürültü yapmak; gürültülü ses çıkarmak. **6.** (Keçi veya koyunun boynuna takılan çan için) ses çıkarmak. [DS]

dangırtı, [dang *(yans.)* > dang-ır-tı] *{ağız} is.* Gürültü. [DS]

dangil dingil, [dang-il + ding-il] *{ağız} is.* **1.** Ufak ve seyrek üzüm salkımı; çıngıl. **2.** Densizce yürüyüş. **3.** Kadınların yalnız başına yaptıkları yürüyüş. [DS]

dangilmek, [teng-il-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Ters gelmek. [DS]

dangirik, [dangir-ik] *{ağız} sf.* **1.** Kupkuru; çok kuru. **2.** Kedi köpek gibi hayvanların boynuna takılan çıngırak; çıngırak. [DS]

dangiyo, [Yun. t'angio] *{OsT} is. müz.* Bir tür gayda.

danglamak, [dañ-la-mak طكلمق] *(dañlamak) {eAT} gçl. f. [-r]* **1.** Şaşırmak; garip bulmak; acayip bulmak. **2.** Şaşırtmak. ◘ **dañlayu kalmak,** *{eAT} Şaşakalmak; hayretler içinde kalmak.*

danglanmak, [dañla-n-mak طكلنمق] *(dañlanmak) {eAT} edil. f. [-ur]* Şaşılmak.

danglaşık, [dañla-ş-ık طك لشق] *(dañlaşık) {eAT} sf.* Şaşılacak; hayrete şayan.

danglaşmak, [ṭañla-ş-mak > dañ-la-ş-mak طكلاشمق] *(dañlaşmak) {eAT} işteş. f. [-ur]* Hep birlikte şaşmak; beraberce hayrete düşmek.

danglatmak, [ṭañ-la-t-mak > dañ-la-t-mak طكلدمق] *(dañlatmak) {eAT} gçl. f. [-ur]* Şaşırtmak; hayrete düşürmek.

dangmak[1]**,** [ṭañ-mak طكمق > dañ-mak دكمق] *(dañmak) {eAT} gçsz. f.* **1.** Hayrette kalmak; şaşmak. **2.** *gçl. f.* Şaşırtmak.

dangmak[2]**,** [tañ-mak > dañ-mak] *(dañmak) {eT} gçl. f. [-ur]* Bir sargı ile sarmak.

dangsık, [ṭañ-sī-ḳ > dañ-sī-ḳ طاكسيق] *(dañsık) {eAT} sf.* → dansuk.

dangsuh, [dañ-sī-ḳ > dañ-su-ḳ طاكسوخ] *(dañsuh) {eAT} sf.* → dansuk.

dangsuk, [dañ-sī-ḳ > dañ-su-ḳ طاكسوق] *(dañsuk) {eAT} sf.* **1.** Şaşılacak; acayip; tuhaf. **2.** *is.* Garip; acayip şey.

dangsukluk, [dañsuḳ-luḳ لق طكسوق] *(dañsukluk) {eAT} is.* Acayiplik; gariplik.

dangur, [dang *(yans.)* > dang-ur] *{ağız} ünl.* Ne dediği anlaşılmayan kimsenin konuşurken çıkardığı gereksiz ve yüksek ses. [DS] 🗗 **dangur dungur,** *{ağız} Yüksek sesle bağıra bağıra konuşma biçimi.* [DS]

dañğ, [dan / dın / dang / dañğ / dank / dıng / dınk / ding / dink / dong / düng / dünk / düngk *(yans.)*] *is.* Yuvarlanma, takla atma; vurma, düşme; çan ya da vurmalı bir çalgı çalma; ileri geri konuşma ve mırıldanmayı bildiren kök. [Zülfikar] *dañğ-ır-da-k, dañğ-ır-da-mak*

dañğaz, [dañğ *(yans.)* > dañğ-az] *{ağız}* [*is.* **1.** Sert ve engebeli yer. **2.** Sulama ya da yağmur sonrasında toprakta kuru kalan yerler. DS]

dañğırdak, -ğı [dañğ *(yans.)* > dañğ-ır-da-k] *{ağız} is.* Büyük çan; dangırdak. [DS]

dañğırdamak, [dañğ *(yans.)*> dañğ-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Dangırdamak. [DS]

danık, -ğı [*eT.* tanuk] *{ağız}is.* Tanık; şahit. [DS]

danış, [*eT.* tanuş > danı-ş] *is.* **1.** Önemli bir konu için birkaç kişinin bir araya gelerek konuşması, görüş alışverişinde bulunması; müzakere; müşavere. *{eAT} (aynı)* [DK] **2.** *{eAT}* Tavsiye; öğüt. [DK] 🗗 **danış etmek,** *{eAT} Danışmak; akıl almak; akıl sormak.*

danışık[1]**, -ğı** [danış-ık دانشق] *is.* **1.** Görüş sorma, fikir edinme. **2.** Olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek veya olduğundan başka türlü göstermek için önceden yapılan anlaşma; muvazaa. **3.** *{eAT}* Öğüt; meşveret; müşavere; müzakere; istişare. [DK] **4.** *{eAT}* Danışılan konu. **5.** *{ağız}* Düğün yapacak olan kimsenin danışmak için komşularını davet ettiği toplantı. [DS] **6.** *{ağız}* Karşılıklı yapılan yardım. [DS] **7.** Anlaşma; sözleşme. **8.** *{ağız} sf.* Düğüne çağıran. [DS] 🗗 **danışık asmak,** *{ağız} Düğün yapacak kişi tarafından, komşuların düşüncelerini öğrenmek üzere yemekli toplantı düzenlenmek.* [DS]|| **danışık çayı,** *{ağız} Düğün sırasında köylüye ikram edilen çay.* [DS]|| **danışık ekmeği,** *{ağız} Düğüne başlama sırasında yenilen yemek.* [DS]|| **danışık etmek,** *{eAT} İstişare etmek.* [DK]|| **danışık yemeği,** *Düğünlerde bayrak asıldıktan sonra düğüne çağrılacakları, davetlilerin konuk edilecekleri evleri ve düğündeki görevlileri belirlemek için oğlan babasının köyün ileri gelenlerine verdiği yemek; bayrak yemeği.*

danışık[2]**, -ğı** [tanış-ık] *{ağız} is.* Bildik; tanıdık; tanışık. [DS]

danışıkcı, [danışık-cı] *{eAT} is.* Danışman; müşavir.

danışıklı, [danışık-lı] *sf.* Bir anlaşma sonucuna dayalı olarak olduğundan başka türlü gösterilen; muvazaalı. 🗗 **danışıklı dövüş,** *Aldatma ve atlatma amacıyla kendi aralarında önceden anlaşmalarına rağmen, böyle bir şey yokmuş gibi davranma.*

danışıklık, -ğı [danışık-lık] *is.* Danışıklı olma durumu; muvazaa.

danışıksız, [danışık-sız] *{eAT} sf.* Danışmanı bulunmayan.

danışılma, [danış-ıl-ma] *is.* Bir konu hakkında fikir sorulma durumu ve eylemi.

danışılmak, [danış-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bir konu hakkında fikir sorulmak; görüşü alınmak.

danışma, [danış-ma] *is.* **1.** Bir konu hakkında görüş sorma; fikir alma eylemi; istişare, müşavere, meşveret. **2.** Danışılan yer. **3.** Bir kurum veya kuruluşun hizmetleri hakkında bilgi alınabilen veya iş için gelenlere yardımcı olmak üzere başvurulan yer; müracaat; enformasyon. 🗗 **danışma bürosu,** *Kurum veya kuruluşların hizmetleri hakkında bilgi alınabilen veya iş için gelenlere yardımcı olmak üzere başvurulan yer; müracaat; enformasyon.*| **danışma kurulu,** *Bir kurum ve kuruluşta danışmanların oluşturduğu kurul.*|| **danışma meclisi,** *Eşit yetkilere sahip olmayan iki meclisli yönetimlerde yasama yetkisi olmayan, ancak kendisinden görüş alınabilen meclis.*

danışmak, [*eT.* tanü-mak > danı-ş-mak دانشمق] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Bir konu hakkında birisinden fikir almak; görüşüne baş vurmak; bilgi edinmeye çalışmak; akıl sormak; öğüt almak; meşveret etmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DK] [DS] **2.** *{eAT} {ağız}* Söylemek; demek. [DS]

danışman[1]**,** [danış-mak > danış-man *(Farsça dānişmend etkisiyle)*] *is.* Uzman olduğu alanda kendisinden bilgi alınan görevli; danışılan kimse; müşavir; *{eAT} {ağız} (aynı), (1935'te yeniden).* [YE] [DS]

danışman[2], [Far. dānişmend > danışman دانشمن] *{e-AT} {ağız} is.* Bilgin; âlim; fakih. [YE] [DS]

danışmanlık, -ğı [danışman-lık] *is.* Danışmanın işi ve görevi; müşavirlik.

danışmant, [Far. dānişmend > dānışmant دانشمند] *{e-AT} is.* Danışman.

Danıştay, [danı-ş + Moğ. -tay] *is.* Yönetimle ilgili uyuşmazlıkları ve davaları görmek, çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen tasarılar hakkında görüş bildirmek; tüzük tasarılarını incelemek ve kendisine kanunda verilen yetki ve görevleri yerine getirmekle görevli bir yüksek mahkeme; Şûrâ-yı Devlet; Devlet Şurası.

danız, [dañ > dan-ız] *{ağız} is.* Onur kırcı söz. [DS]

danızmak, [danız-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** (El ve yüz için) soğuk ya da güneşin etkisi ile kurumak; sertleşmek. **2.** (Ter için) birdenbire soğumak. **3.** (Yufka ekmeği için) sert pişmek. [DS]

danik, -ği [Ar. dānik دانك] *(da:nik) is.* **1.** Bir dirhemin altıda biri, yaklaşık 0,496 g. ağırlığında ölçü birimi. **2.** Mangır.

Danimarkalı, [Danimarka-lı] *sf.* Danimarka halkından, Danimarka halkı soyundan olan; Danimarka'da oturan.

daniska, [Sanayi ürünlerinin üzerindeki Danzig / Daniska damgasından] *sf.* **1.** En iyi, en yüksek, en büyük. **2.** *is. argo.* En iyi örnek.

danisten, [Far. dānisten دانستن] *(da:nisten) {OsT} mastar. f.* Bilmek.

daniş[1], [Far. danisten *(bilmek)* > dāniş دانش] *(da:niş) {OsT} is.* Bilgi; bilim. 🗗 **dāniş-āmuz,** *{OsT} 1. Öğrenici. 2. Öğretici.*|| **dāniş-fürūş,** *{OsT} Bilgiçlik taslayan.*|| **dāniş-gede,** *{OsT} Üniversite.*|| **dāniş-ger,** *{OsT} Bilgin; âlim.*|| **dāniş-mend,** *{OsT} 1. Bilgili. 2. İmparatorluk döneminde, kadıların yanında aday olarak çalışan kimse.*|| **dāniş-mendān,** *{OsT} Bilgili kimseler.*|| **dāniş-nāme,** *{OsT} Şahadetname.*|| **dāniş-perest,** *{OsT} Bilgiyi ve bilimi seven.*|| **dāniş-perîz,** *{OsT} Bilgili.*|| **dāniş-sār,** *{OsT} Üniversite.*|| **dāniş ve bîniş,** *{OsT} 1. Öğrenme vè bilme. 2. Bilgi ve görgü.*|| **dāniş-ver,** *{OsT} Bilgin; âlim.*|| **dāniş-verān,** *{OsT} Bilginler; âlimler.*

daniş[2], [Sansk. dhanistha] *{eT} is.* Bir yıldız adı. [EUTS]

danişî, [Far. dānîşî دانيشى] *(da:ni:şi:) sf.* Bilen; bilgin; âlim.

danişment, [Far. dāniş-mend دانشمند] *{OsT} sf.* **1.** Bilgili; bilgin. **2.** *is.* Tanzimat öncesinde medreselerde naip denilen kadıların yanında yardımcı olarak bulunan fıkıh bilginlerine verilen unvan; asistan. **3.** Medrese öğrencisi.

dank[1], [dan / dın / dang / dañg / dank / dıng / dınk / ding / dink / dong / düng / dünk / düngk *(yans.)*] *is.* Yuvarlanma, takla atma; vurma, düşme; çan ya da vurmalı bir çalgı çalma; ileri geri konuşma ve mırıldanmayı bildiren kök. [Zülfikar] *dank dank, dank dank etmek, dank-la-mak, dank-ır* 🗗 (kafaya) **dank demek,** *Sonunda anlayabilmek.*|| (kafasına) **dank etmek,** *1. Anlayamadığı bir şeyi bir olay üzerine birden kavramak. 2. Acı bir biçimde anlamak; aklı başına gelmek.*|| **dank dank etmek,** *{ağız} Hızlı hızlı çarpmak.*

dank[2], [İsp. dang] *{ağız} is.* Grip; nezle. [DS]

dank[3], [? dank] *{ağız} is.* Şeker pancarı; pancar. [DS]

dankıl, [danık *(yans.)* > dank-ıl] *{ağız} is.* Yuvarlanma, takla atma, vurma, düşme, çan ya da vurmalı çalgı çalma, ileri geri konuşma ve mırıldanma anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **dankıl dunkul,** *{ağız} Münasebetsiz; kaba.* [DS]

dankıldamak, [dank-ıl-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Bağıra bağıra yüksek sesle konuşmak. [DS]

dankır, [dank-ır] *{ağız} sf.* (Kişi için) zayıf; çelimsiz; et tutmayan. [DS]

dankırdamak, [dank-ır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Bağıra bağıra yüksek sesle konuşmak. [DS]

danklamak, [dank-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Akla gelmek; sezmek. **2.** Ummak.

danlamak[1], [*eT.* tañ *(şaşma)* > dang-la-mak / dan-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Şaşmak. **2.** Ayıplamak; kınamak. **3.** Bahane bulmak. **4.** Övgü ya da kınamada aşırı kaçmak.

danlamak[2], [tan-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Sabahlamak. [DS]

danlamak[3], [dan-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Uğuldamak; ses çıkarmak. **2.** Duyduğunu çevreye yaymak. [DS]

danlaşmak, [danla-ş-mak طكلشمق] *{eAT} işteş. f. [-ur]* Hep birden şaşmak; hayrete düşmek.

danlayadüşmek, [danla-y-a+düş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-er]* Çıkagelmek. [DS]

danlı, [dan *(hayret)* > dan-lı] *{ağız} sf.* Ayıplı. [DS] 🗗 **danlı danlı,** *(Konuşmak için) kinayeli olarak.*

danlık, -ğı [tan *(seher)* > dan-lık] *{ağız}is.* Ufuk. [DS]

danmak[1], [tan-mak > dan-mak دڤق] *{eAT} gçl. f. [-ar]* Danışmak; istişare etmek.

danmak[2], [tān-mak > dān-mak] *(da:nmak) {eT} gçl. f. [-ar]* İnkâr etmek; gizlemek.

danmak[3], [tān-mak > dan-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Anmak; akla gelmek; hatırlamak. [DS]

dans, [Fr. danse] *is.* Çoğunlukla birden çok kişinin bir müzik eşliğinde yaptıkları belirli adım ve hareketler dizisi; oyun. 🗗 **dans etmek,** *1. Müziğin ritmine uygun olarak estetik değer taşıyan vücut hareketleri yapmak. 2. argo. Bahane bulmak.*|| **dans**

müziği, *Dans etmek için hazırlanmış çalgı veya müzik eseri.*

dansak, -ğı [dan-sa-k] *{ağız} sf.* **1.** Gereksiz; anlamsız. **2.** Gururlu, kibirli; alaycı; münasebetsiz. [DS]

dansamak, [dan-sa-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-s(ı)-yor]* **1.** Alay etmek; beğenmemek. **2.** Ayıplamak; kınamak. [DS]

dansçı, [dans-çı] *is.* **1.** Dans eden. **2.** Dans etmeyi meslek edinmiş kişi. **3.** Dans etmeyi seven kişi.

dansık, -ğı [*eT.* tansuk] *{ağız} sf.* **1.** Gereksiz; anlamsız. **2.** Gururlu; kibirli; alaycı. **3.** Ölçüsüz, yersiz konuşan; densiz. [DS]

dansımak, [tan-su-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* **1.** Alay etmek; beğenmemek. **2.** Ayıplamak; kınamak. [DS]

dansimetre, [Fr. densimètre] *is.* Bir sıvının yoğunluğunu doğrudan doğruya ölçen bir alet; yoğunlukölçer.

dansimetri, [Fr. densimétrie] *is.* Bir sıvının yoğunluğunu ölçme işi.

dansing, [İng. dancing-hause *(dans evi)*] *is. kısalt.* Halka açık ücretli dans yeri.

dansitometre, [Fr. densitomètre] *is. fot.* Yoğunlukölçer.

dansometre, [Fr. densomètre] *is.* Demir yolu traverslerinin oynaklığını ölçmeye yarayan alet.

dansör, [Fr. danseur] *is.* Dansçı.

dansörlük, -ğü [dansör-lük] *is.* Dansçının işi ve mesleği.

dansöz, [Fr. danseuse] *is.* **1.** Kadın dansçı. **2.** Oryantal dans gösterileri yapan kadın.

dansözlük, -ğü [dansöz-lük] *is.* Kadın dansçının işi veya mesleği.

dansuk, -ğu [*eT.* tansuḳ > dañsuk > dansuk دنسوق] *{eAT} sf.* **1.** Şaşılacak. **2.** *{ağız} sf.* Düşünmeden, kalp kırıcı biçimde konuşan.

dansuklamak, [dansuk-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* Ayıplamak; kınamak. [DS]

dantel, [Fr. dentelle] *is.* **1.** Elbise, çamaşır, örtü gibi eşyalara dikilen seyrek ve süslü dokuma veya el işi; tentene. **2.** *gnşl.* Dantel biçiminde kesilen herhangi bir şey. ◻ **dantel ağacı,** *bot. Tropikal Amerika'da yetişen kat kat kabukları suda bir müddet yatırıldıktan sonra kolayca ayrılan ve ağaç görünümünde dantelimsi dokuları sebebiyle süs eşyası olarak kullanılan bir ağaç, (Lagetta lintearia).*

dantela, [Yun. dantella] *is.* Dantel.

dantelalı, [dantela-lı] *sf.* Dantelası olan; dantelle işlenmiş olan; dantelli.

dantelli, [dantel-li] *sf.* Danteli olan; dantelle işlenmiş bulunan; dantelalı.

danuk, [tan-ı-k > dan-u-k طنوق] *{eAT} is.* Tanık.

danük, [Far. dānük دانك] *(da:nük) {OsT} is.* Diş buğdayı.

danüzü, [tan+yüzü] *{ağız} zf.* Şafak söktüğü zaman. [DS]

danyeri, [tan+yer-i] *{ağız} is.* Güneşin doğmak üzere olduğu zamanki yer; tan yeri. [DS]

danz, [Ar. ṭanz طنز] *{ağız} is.* Maskaralık. [DS]

danzımak, [dan-(ı)z-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* (Sacda pişirilen ekmek için) iyi pişmeyip kavrulmak; sertleşmek. [DS]

dapa[1]**,** [*eT.* tap-mak *(bulmak)* > tap-a > dapa داپا] *{eAT} is.* Tarafına; yönüne; -e kadar.

dapa[2]**,** [? dapa / tapa] *sf.* (Kişi için) alay konusu edilen; çekiştirilen.

dapacak, -ğı [tap-mak > tap-acak > dap-acak دپجق] *{eAT} is.* Kendisine tapılacak şey; mabut; tapacak.

dapadar, [da(p)-a + da/r] *pekşt. sf.* Çok dar; daracık.

dapcınmak, [tap-mak *(bulmak)* > dap-cın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Boşu boşuna ümitlenmek. [DS]

dapdağınık, -ğı [da(p)+da/ğın-ık] *(da'pdağınık) pekşt. sf.* Çok dağınık; düzensiz; intizamsız.

dapdar, [da(p)+da/r] *pekşt sf.* (Eşya ve içine girilecek yer için) çok dar; çok sıkı.

dapdaracık, -ğı [da(p)+da/r-a-cık] *sf.* (Eşya konulan ve içine girilecek yer için) son derece dar; son derece sıkı.

dapduru, [tap *(doğru)* + dur-mak] *{ağız} sf.* Ayağa kalkmak; doğrulmak. [DS] ◻ **dapduru olmak,** *{ağız} Birden ayağa kalkmak; fırlamak.* [DS]

dapdiri, [tap *(doğru)* + dur-mak] *{ağız} sf.* (Gezmek, dolaşmak eylemi için) züppelik olsun diye yalınayak, başıkabak ve savrukça. [DS] ◻ **dapdiri olmak,** *{ağız} Birden doğrulup ayağa kalkmak.* [DS]

dapıcı, [tapu-cu] *{ağız} is.* Tapu işlerini yapan görevli; tapu memuru. [DS]

dapıklamak, [dapık-la-mak] *{ağız} gçsz.f. [-r] [-l(ı)-yor]* Uyuklamak; dalmak. [DS]

dapılamak, [dapı-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (At, eşek vb. için) ön ayakları sık sık bükülmek. [DS]

dapıncak, -ğı [dapın-cak] *{ağız} is.* **1.** Kuyu tulumbası. **2.** Bir tarafına kova, diğer tarafına taş bağlı ve ortadan destekli kuyudan su çekmeye yarayan ağaçtan kaldıraç. [DS]

dapındırık, -ğı [dapın-dırık] *{ağız} is.* **1.** Hayvanların kaçmasını önlemek için ayaklarına bağlamak suretiyle yapılan engel; köstek. **2.** Bağlanmış. **3.** Bir tarafına kova, diğer tarafına taş bağlı ve ortadan destekli kuyudan su çekmeye yarayan ağaçtan kaldıraç. [DS]

dapınmak[1]**,** [*dap (yans.)* > dap-ın-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Uyuklamak; dalmak. **2.** (Hayvan için) çok yüklü arabayı güçlükle çekmek. [DS]

dapınmak[2]**,** [*eT.* tap-mak > tap-ın-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ır]* Hizmet etmek.

dapkır, [Moğ. dapḳur] *{ağız} is.* Bölük; kafile; manga. [DS]

daplak, -ğı [dap-la-k] *{ağız} is.* **1.** Ablak suratlı. **2.** Bir yaşındaki dana. [DS]

dapşırmak, [*eT.* tapşır-mak طپشرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Teslim ekmek; emanet etmek.

daptamak, [Moğ. dapta-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Demir dövmek.

daptavul, [Moğ. dapta-vul] *{eT} is.* Demirci; vurucu; dövücü. [Nevâyî]

daptırmak, [dap-tır-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Birdenbire içeri girmek. [DS]

dapu, [*eT.* tap-mak > tapığ] *{eAT} is.* Hizmet.

dapul, [Ar. ṭabl > dapul دپل] *is.* Davul.

dapulamak, [dap-u-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(u)-yor]* Uyuklarken uyanıp birdenbire silkinmek. [DS]

dapurdamak, [dap *(yans.)* > dap-ur-da-mak] *gçsz. f. [-r] [-d(u)-yor]* **1.** Tepinmek. **2.** Ayaklarını ileri geri sallayarak debelenmek.

-dar, [Far. dāşten *(elinde bulundurmak)* > -dār دار -] *(da:r) son ek.* Sonuna getirildiği Farsça kelimelere *"bulunduran, sahip olan; elinde tutan"* anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek. *defter-dār, bayrak-dār, alem-dār*

dar[1], [dar / dır *(yans.)*] *is.* Basınç ya da hız nedeni ile sürtünmeyi, gaz ya da akışkan nesnelerin kapalı bir yerden basınçla dışarıya atılmasını, buna benzer konuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *dar dar, dar dar etmek,*

dar[2], [*eT.* tār > dar] *sf.* **1.** İçine alacağı nesneye oranla ölçüleri küçük olan. **2.** Genişliği az veya yetersiz olan; dar. **3.** (Zaman için) kısa. **4.** *gnşl.* (Giyecek için) vücuda tam oturan; bedene yapışan. **5.** (Para ve ihtiyaç maddeleri için) insana rahatlık sağlayacak yeterlilikte olmayan. **6.** (Kavrayış, zihinsel güç için) yetersiz; tutucu; mutaassıp. **7.** *mecaz.* Sınırlandırılmış; sınırlı. **8.** *zf.* Ucu ucuna; ancak yeterli; güçlükle. **9.** *is.* Para sıkıntısı; geçim zorluğu. 🗗 **dar acele,** *{ağız} Acele ile.* [DS]‖ **dar açı,** *Dik açıdan daha küçük olan açı.*‖ **dara boğmak,** *Birinin içinde bulunduğu sıkıntılı ve güç durumdan yararlanmak.*‖ **dara dar,** *Güçlükle; son dakikada; ancak; ucu ucuna.*‖ **dara düşmek,** *Para sıkıntısı çekmek.*‖ **dara gelmek,** *1. Aceleye gelmek. 2. Mecbur olmak.*‖ **dara girmek,** *{ağız} Sıkılmak.* [DS]‖ (kendini) **dar atmak,** *Bir yere güçlükle ve acele olarak sığınmak; kaçmak.*‖ **dar boğaz,** *1. coğ. İki çukurluğu birleştiren boğaz şeklindeki dar vadi. 2. coğ. İçinden dağı aşan bir akarsuyun geçtiği vadi; kısık. 3. mecaz. Toplumun çözümlenmesinde güçlükle karşılaştığı bunalımlı durum.*‖ **dar canlı,** *{ağız} Sabırsız; aceleci.* [DS]‖ **darda bulunmak,** *Para sıkıntısı içinde bulunmak.*‖ **darda kalmak,** *1. Paraca sıkıntıya düşmek. 2. Çaresiz ve zor durumda olmak.*‖ **dar eteğe, gen koltuğa sığınu gelmek,** *{eAT} Birinin koruyuculuğuna sığınmak; birinin koltuğu altına girmek.* [DK]‖ **dar dirlik,** *{eAT} Zaruret içinde yaşama.*‖ **dar geçit,** *dnz. İki kara parçası arasındaki su kanalı veya geçiş yolu.*‖ **dar gelirli,** *Kazancı normal bir geçim sağlamaya yetmeyen; geçim sıkıntısı çeken.*‖ **dar görüşlü,** *Yeni ve değişik görüşleri benimseyemeyen; anlayışsız.*‖ **dar hat,** *ulaşt. Genişliği normal demir yolundan daha dar olan demir yolu geçidi.*‖ **darı darına,** *Güç hâl ile; güçlükle; son anda; ucu ucuna.*‖ **dar kaçmak,** *İstemediği bir ortamdan bir an önce çıkmak.*‖ **dar kafalı,** *Kavrayışı az, anlayışsız; yenilikleri benimsemekten yoksun.*‖ **dar kıt,** *{ağız} Güçlükle; ancak.* [DS]‖ **dar koltuğa kısılmak,** *{eAT} Birinin koltuğu altına girmek; koruyuculuğuna sığınmak.* [DK]‖ **dar koltuğa sığınmak,** *{eAT} Birinin himayesine gitmek; koltuğu altına girmek.* [DK]‖ **dar ünlü,** *dbl. Ağız boşluğunun yüksekliği az, ağız geçidindeki yol dar olduğu zaman meydana gelen ünlü (/ı/, /i/, /u/, /ü/).*‖ **dar vakit,** *{ağız} Akşam namazı vakti.* [DS]

dar[3], [Ar. dār دار] *(da:r) {OsT} is.* **1.** Ev; yuva. **2.** Yer; mekân. **3.** Ülke; yurt; diyar. 🗗 **dār-ı āhiret,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*‖ **dār-ı ahzān,** *{OsT} 1. Üzüntü evi. 2. Hz. Yakub'un evi.*‖ **dār-ı bagıy,** *{OsT} 1. İsyan yeri. 2. Şam kentinin eski adı.*‖ **dār-ı bekā,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*‖ **dār-ı cihān,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı dünyā,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı emān,** *{OsT} Müslüman bir devletin zimmetini kabul etmiş ya da onlarla barış içinde bulunan halkı Müslüman olmayan bir devletin toprakları.*‖ **dār-ı fenā,** *{OsT} 1. Geçici kalınan yer. 2. mecaz. Dünya.*‖ **dār-ı fenādan dār-ı bekāya azimet eylemek,** *{OsT} Ölmek.*‖ **dār-ı gurūr,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı harb,** *{OsT} Müslümanlarla savaş hâlinde olan, bir Müslüman olmayan halkın ülkesi.*‖ **dār-ı hüzn,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı ibtila,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı islam,** *{OsT} Müslümanların egemenliğinde olan yerler.*‖ **dār-ı naîm,** *{OsT} Cennet.*‖ **dār-ı pilpil,** *{OsT} Dar-ı fülfül.*‖ **dār-ı ridde,** *{OsT} Müslüman iken başka dine dönenlerin bulunduğu ülke.*‖ **dār-ı şeşder,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı şeş-per,** *{OsT} Dünya.*‖ **dār-ı ukbā,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*‖ **dār-ı zimmet,** *{OsT} Müslümanların egemenliği altına girmiş bulunan Müslüman olmayanlara verilen yerler.*‖ **dār u diyār,** *{OsT} Yer yurt.*‖ **dārü'l-aceze,** *{OsT}* → darülaceze.‖ **dārü'l-āfiye,** *{OsT} Sağlık yurdu.*‖ **dārü'l-akākir,** *{OsT} Ecza saklanan yer.*‖ **dārü'l-āmān,** *{OsT}* → darülaman.‖ **dārü'l-azāb,** *{OsT} Cehennem.*‖ **dārü'l-bāb,** *{OsT} Giriş yeri.*‖ **dārü'l-bedāyi,** *{OsT}* → darülbedayi.‖ **dārü'l-bekā,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*‖ **dārü'l-bevār,** *{OsT} Cehennem.*‖ **dārü'l-beyzā,** *{OsT} Beyaz ev.*‖ **dārü'l-bugāt,** *1. İsyancılar yeri. 2. Halep şehrinin eski adı.*‖ **dārü'l-celāl,** *{OsT} 1. Yücelik yeri. 2. Erzurum'un eski adı.*‖ **dārü'l-cezā,** *{OsT} Ahret.*‖

dârü'l-cihâd, *{OsT} İslam ülkeleri sınırları dışındaki, Müslümanlarla barış yapmamış ülkeler.*|| **dârü'l-elhân,** *{OsT}* → darülelhan.|| **dârü'l-emâre,** *{OsT} 1. Hükümdarın konutu. 2. Hükümet dairesi.*|| **dârü'l-emkân,** *{OsT} Dünya.*|| **dârü'l-eytâm,** → darüleytam.|| **dârü'l-fahr,** *{OsT} 1. Övünülecek yer. 2. Diyarbakır'ın eski adı.*|| **dârü'l-fenâ,** *{OsT} Dünya.*|| **dârü'l-feth,** *{OsT} 1. Fetih yeri. 2. Kayseri'nin eski adı.*|| **dârü'l-fevz,** *{OsT} 1. Üstünlük yeri. 2. Harput'un eski adı.*|| **dârü'l-hadis,** *{OsT}* → darülhadis.|| **dârü'l-harb,** *{OsT}* → darülharp.|| **dârü'l-hikmeti'l-İslâmiye,** *{OsT} Meşrutiyetten sonra Şeyhülislam kapısında toplanan yüksek danışma yeri ve kurulu.*|| **dârü'l-hilâfe,** *{OsT}* → darülhilafe.|| **dârü'l-huffâz,** *{OsT}* → darülhuffaz.|| **dârü'l-huld,** *{OsT} Beka evi; Cennet.*|| **dârü'l-ilm,** *{OsT} Bilgi yurdu.*|| **dârü'l-imtihân,** *{OsT} Dünya.*|| **dârü'l-İslâm,** *{OsT}* → darülislam.|| **dârü'l-istihzâr,** *{OsT} Laboratuar.*|| **dârü'l-it'âm,** *{OsT} Aşevi; imaret.*|| **dârü'l-iz,** *{OsT} 1. Yücelik yeri. 2. Amasya'nın eski adı.*|| **dârü'l-kadı,** *{OsT} Mahkeme.*|| **dârü'l-karar,** *{OsT} Kıyametten sonra kalınacak yer.*|| **dârü'l-kemâl,** *{OsT} 1. Olgunluk evi. 2. İstanbul şehri.*|| **dâr'ül kıyâm,** *{OsT} 1. Kıyamet evi. 2. Öbür dünya.*|| **dârü'l-kurrâ,** *{OsT} Kur'an okuma bilimini ihtisas olarak ele alan medrese.*|| **dârü'l-kütüb,** *{OsT}* → darülkütüp.|| **dârü'l-maarif,** *{OsT} Eğitim yuvası.*|| **dârü'l-mecânin,** *{OsT} Akıl hastalıkları hastanesi.*|| **dârü'l-mesâî,** *{OsT}* → darülmesai.|| **dârü'l-mescid,** *{OsT} 1. Secde yeri. 2. Kemah'ın eski adı.*|| **dârü'l-mesnevî,** *{OsT} 1. Mesnevî yurdu. 2. Mevlana'nın Mesnevîsini okutmak için açılmış öğretim kurumları.*|| **dârü'l-muallimât,** *{OsT}* → darülmuallimat.|| **dârü'l-muallimîn,** *{OsT}* → darülmuallimin.|| **dârü'l-muallimîn-i âliye,** *{OsT} Erkek yüksek öğretmen okulu.*|| **dârü'l-muhâsebe ve'l-mevâris,** *{OsT} Miras işleri dairesi.*|| **dârü'l-musikî-i Osmânî,** *{OsT} Osmanlı musiki evi.*|| **dârü'l-mülk,** *{OsT} Başkent.*|| **dârü'l-mülk-i Osmânî,** *{OsT} İstanbul.*|| **dârü'l-pehlivâniye,** *{OsT} 1. Yiğitlik yeri. 2. Niğde'nin eski adı.*|| **dârü'l-ukbâ,** *{OsT} Öbür dünya; ahret.*|| **dârü'l-ulemâ,** *{OsT} 1. Bilginler yeri. 2. Sivas'ın eski adı.*|| **dârü'l-ulûm,** *{OsT} Üniversite.*|| **dârü'l-vilâde,** *{OsT} Yoksullara ayrılmış doğumevi.*|| **dârü'n-naîm,** *{OsT} Cennet.*|| **dârü'n-nasr,** *{OsT} 1. Yardım yeri. 2. Erzincan'ın eski adı.*|| **dârü'n-necât,** *{OsT} 1. Kurtuluş yeri. 2. Bayburt'un eski adı.*|| **dârü'n-nedve,** *{OsT} 1. Danışma evi. 2. İslamlık öncesi Arap kabilelerinin Kâbe'nin batısında toplanıp tartıştıkları yer. 3. Fesat yuvası.*|| **dârü'n-nusrâ,** *{OsT} 1. Yardım evi. 2. Tokat'ın eski adı.*|| **dârü'n-nüzhe,** *{OsT} 1. Eğlence yeri. 2. Akşehir'in eski adı.*|| **dârü'r-râhe,** *{OsT} Hastahane.*|| **dârü'r-ridge,** *{OsT} İslam ülkeleri sınırları dışındaki, Müslümanlarla barış yapmamış ülkeler.*|| **dârü'r-rif'a,** *{OsT} 1. Yücelik yeri. 2. Malatya'nın eski adı.*|| **dârü's-saâde,** *{OsT}* → darüssaade.|| **dârü's-saâde ağası,** *{OsT} Sarayın harem dairesinde görevli olan harem ağası.*|| **dârü's-sa'îr,** *{OsT} Cehennem.*|| **dârü's-saltana,** *{OsT}* → darüssaltana.|| **dârü's-sanâ'a,** *{OsT} Sanat yeri.*|| **dârü's-selam,** *{OsT}* → darüsselam.|| **dârü's-sevâb,** *{OsT} Cennet.*|| **dârü's-sıhha,** *{OsT}* → darüssıhha.|| **dârü's-sugr,** *{OsT} 1. Küçük yer. 2. Antakya ve İspir'in eski adları.*|| **dârü's-sulh,** *{OsT} İslam ülkesi.*|| **dârü's-sürür,** *{OsT} Cennet.*|| **dârü'ş-şafaka,** *{OsT}* → darüşşafaka.|| **dârü'ş-şifâ,** *{OsT}* → darüşşifa.|| **dârü't-tabâati'l-âmire,** *{OsT} Devlet matbaası.*|| **dârü't-tâ'lim,** *{OsT} Ortaokul.*|| **dârü't-tedâvi,** *{OsT} Hastahane.*|| **dârü't-tedrîs,** *{OsT} Sağır ve dilsizler okulu.*|| **dârü't-tıbâati'l-âmire,** *{OsT} Devlet matbaası.*|| **dârü't-tırâz,** *{OsT}* → darüttıraz.|| **dâr'ez-zafer,** *{OsT} 1. Zafer yeri. 2. Aksaray'ın eski adı.*

dar[4], [Far. dār دار] *(da:r) {OsT} is.* **1.** Ağaç; kiriş; tahta. **2.** Direk. **3.** İdam mahkûmlarını asmak için dikilen direk. **4.** *tasvf.* Bektaşilikte tarikata girmek isteyen kişinin ikrar verdiği ve kendisine telkinde bulunulan, meydanın tam ortasına verilen ad.

dar[5], [Far. dār دار] *(da:r) {OsT} is.* Kavga anlamına gelen *"gîr ü dâr"* ikilemesinde geçer; savaş.

dar[6]**, -rrı** [Ar. ḍarr ضر] *{OsT} is.* Zarar.

dar[7]**, -rrı** [Ar. ḍārr ضار] *(da:r) {OsT} sf.* Zararlı.

dar[8]**, -rrı** [Ar. ḍarr ضر] *{OsT} is.* Sıkıntı; bela.

dara[1], [Ar. ṭarḥ *(indirim)* > İt. tare] *(da'ra) is.* **1.** Kabıyla birlikte tartılan şeylerin kap ağırlığı. **2.** Kap ağırlığına karşılık öbür kefeye konulan ağırlık. ◻ **dara almak,** *Ambalajlı bir malı tartıp ambalaj ağırlığını düşmek suretiyle malın net ağırlığını bulmak.*|| **daraya atmak** (çıkarmak)**,** *Değer vermemek; hesaba katmamak.*|| **daraya çıkarmak,** *1. Hesaba katmamak; saymamak. 2. Değersiz bulup atmak; değer vermemek*

dara[2], [Far. dāşten *(tutmak)*> dārā دارا] *(da:ra:) {OsT} sf.* **1.** Çok tutan; tutağan. **2.** *is.* Eski İran hükümdarlarına verilen unvan; *(Lat. Darius).* **3.** Allah'ın adlarından "en büyük malik" anlamında biri. **4.** *mecaz.* Büyük hükümdar. **5.** Küp içinde kalan tortu. ◻ **dârâ-yi dâr ü gîr,** *{OsT} Savaş hükümdarı.*

daraat, -ti [Ar. ḍarāʿat ضراعت] *(dara:at) {OsT} is.* **1.** Küçülme; kendini küçültme; miskinleşme. **2.** Alçak gönüllülük gösterme; tevazu. ◻ **darâat etmek,** *Miskinleşmek.*

daraatname, [Ar. darāʿat + Far. -nāme ضراعتنامه] *(dara:atna:me) {OsT} is.* Yazarın kendisi için alçakgönüllülük göstermek amacıyla yazdığı mektup.

daraba, [Ar. darrāba درابه] *{OsT} is.* **1.** *mim.* Tahta ile

yapılmış bölme. **2.** Dükkân kepengi. **3.** Parmaklık. **4.** Köy evlerinde duvar diplerine yapılmış tahta sedir; peyke; oturak; taraba. **5.** *{ağız}* Köy evlerinde zahire konulan ambar. [DS] **6.** *{ağız}* Binanın yan duvarları. [DS] **7.** *{ağız}* Balkon. [DS] **8.** *{ağız}* Tahta duvar. [DS]

daraban, [Ar. ḍarabān ضربان] *(daraba:n) {OsT} is.* **1.** Çarpma; vurma; çarpıntı; vuruş. **2.** (Kalp için) vurma; vuruş; atış; nabız; çarpıntı. **3.** Zonklama. ◘ **darabān eylemek,** *{OsT} Çarpmak; vurmak; çarpıntılı bir ses çıkarmak.*|| **darabān-ı dehr,** *{OsT} Zamanın değişkenliği.*|| **darabān-ı kalb,** *{OsT} Yürek çarpıntısı.*|| **darabān-ı şedîd,** *{OsT} tıp. Şiddetli çarpıntı.*

darabat, [Ar. ḍarbe > ḍarabāt ضربات] *(darabāt) {OsT} is.* Vuruşlar; vurmalar; darbeler. ◘ **darabāt-ı anîfe,** *{OsT} Şiddetli darbeler.*

daracan, [darı-ca-n] *{ağız} is.* **1.** Bir tür kuş yemi. **2.** Ekin arasında yetişen ve başağı elbiseye yapışan bir tür ot. [DS]

daracık, -ğı [dar-a-cık] *(da'racık) sf.* **1.** Çok dar. **2.** *{ağız}* Dar sokak. [DS] **3.** *{ağız}* İki duvar arası. [DS]

daraç, -cı [dar-aç] *sf.* Dar.

daraça, [İt. terrazza] *is.* Bir yapının damında çevresi ve üstü açık yer.

daraçlık, -ğı [daraç-lık] *is.* **1.** Dar olma durumu; dar olan yer. **2.** *{ağız}* Paraca çekilen sıkıntı. [DS]

daraçuk, -ğu [dara-cık] *sf.* Çok dar.

daradar, [dar-a+dar] *(da'radar) zf.* Güçlükle; ucu ucuna; darı darına.

daragım, [Ar. ḍırġam > ḍarāġım ضراغم] *(dara:ğım) {OsT} is.* Aslanlar.

darağacı, [Far. dār *(direk)* + T. ağa(c)-ı] *(da'rağacı) is.* **1.** İdam mahkûmlarını asmak için kurulan sehpa. **2.** *inş.* Rıhtım ve köprü yapımında kullanılan şahmerdanın kaldırılmasına yarayan iskele. **3.** *dnz.* Makarayı tutan vinç direkleri.

darai, [Far. dārāyī دارایی] *(da:ra:i:) {OsT} is.* Bir tür ipekli kumaş.

darair, [Ar. ḍarre > ḍarā'ir ضرائر] *(dara:ir) {OsT} is.* Bir kocaya ait olan kadınlardan her biri; kumalar.

darak, -ğı [tara-mak > *eT* tar-ġaḳ > tara-k] *{ağız} is.* **1.** Tarak. **2.** Ayağın parmaklara yakın olan kısmı; ayak tarağı. **3.** Pamuk fidelerinin çiçekten önce tarak biçiminde görünüşü. **4.** Tırmık. **5.** Hasır dokumakta kullanılan bir aygıt. **6.** Koyun yünlerini ayırmakta kullanılan aygıt. **7.** Kağnı koşularını birbirine bağlayan uzun ve düz ağaç. **8.** Balık solungacı. **9.** Tepe; zirve.

daraka, [Ar. daraḳa درقه] *{OsT} is.* **1.** Deriden yapılmış kalkan. **2.** *anat.* Gırtlakta bulunan kıkırdaklardan kalkan biçiminde olanı; kalkansı kıkırdak.

darakçın, [tarak-çın] *{ağız} is.* Çavuş kuşu. [DS]

darakka, [Rus. tarella] *{ağız} is.* Yemek tabağı. [DS]

daraklama, [tarak-la-ma] *{ağız} is.* **1.** Dilmelerden duvar üzerine yapılan parmaklık. **2.** Dilmelere çıta çakıp üzerine sıva sürülerek yapılan duvar; bağdadi. [DS]

daraklamak, [tarak-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Sıkıştırmak. **2.** Etrafını çevirmek; sarmak. **3.** Güreşte rakibini belden kavramak. [DS]

daraklık, -ğı [tarak-lık] *{ağız} is.* **1.** Etin fileto kısmı. **2.** El ve ayak ayası. **3.** Bir kilogram ağırlığındaki sazan. **4.** Bir tür şimşir ağacı. [DS]

darakmak, [dar > dar-ık-mak] *{ağız} gçsz. f. [-(ğ)ır]* Darda kalmak; zor günler geçirmek. [DS]

daralamak, [dara-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir kefesinde bulunan cisinin ağırlığını, terazinin öbür kefesine belirsiz ağırlıklar koyarak dengelemek; darasını almak.

daralı, [dara-lı] *sf.* **1.** Bir kabın ve içindekinin ağırlığı birlikte tartılan. **2.** (Tartı için) dara dahil olan.

daralış, [daral-ış] *is.* Daralma eylemi ve biçimi.

daralma, [dar-al-ma] *is.* **1.** Dar hâle gelme; küçülme; sıkışma. **2.** *dbl.* Bir kelimedeki geniş ünlülerin yanlarındaki bazı ünsüzlerin etkisiyle dar ünlü hâline dönüşmesi; *yemek* > *yiyecek.* **3.** Metal çubuklar üzerine uygulanan çekme kuvveti sonucunda kopma noktasında meydana gelen çap küçülmesi.

daralmak, [dar-al-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Dar duruma düşmek; boyutları küçülmek; azalmak. **2.** Sıkışık durum almak. **3.** *mecaz.* Güçleşmek; zorlaşmak; güçlük çekmek. **4.** *mecaz.* Bunalmak; başı dara düşmek; sıkışmak. *{ağız} (aynı)* [DS]

daralmalı, [daralma-lı] *sf.* **1.** Daralma olayı ile ilgili olan. **2.** *dbl.* (Ünsüz için) ses organlarının kısmen kapanması ile telaffuz edilen *(ş, j, f, v, s, z, h, ğ)*; sürtünmeli, sürekli.

daraltı, [daral-tı] *is.* **1.** Bir organın çapını küçülten çevresel baskı. **2.** *dbl.* Ses yolunda sürtüşmeye yol açan daralma.

daraltıcı, [daralt-ıcı] *sf.* **1.** Daraltma işini yapan. **2.** Daraltma özelliği taşıyan **3.** *is.* Boruların çaplarını küçültmeye yarayan parça. **4.** *tıp.* (Hastalık, yara için) damarda daralma meydana getiren.

daraltılı, [daraltı-lı] *sf. dbl.* (Ünsüz için) ses organlarının kısmen kapanması ile telaffuz edilen */ş/, /j/, /f/, /v/, /s/, /z/, /h/, /ğ/)*; sürtünmeli, sürekli.

daraltılma, [daralt-ıl-ma] *is.* Dar hâle getirilme eylemi.

daraltılmak, [daralt-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Dar hâle getirilmek.

daraltma, [daral-t-ma] *is.* Dar hâle getirme eylemi.

daraltmak, [daral-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Daha dar, daha sıkı hâle getirmek. **2.** (Zaman, para için) biraz daha az ve sıkışık duruma getirmek. **3.** (Yürek, iç, nefes için) bunaltmak. **4.** (Boru, metal çubuk için)

çapını küçültmek. **5.** *{ağız}* Parasal yönden sıkıntıya düşürmek. [DS] **6.** *{ağız}* Bir işin çabuk yapılması için bir kimseyi sıkıştırmak; bunaltmak. [DS]

darama, [tara-ma] *{ağız} is.* Salamura hâlinde balık yumurtası. [DS]

daramak, [*eT.* tarā-mak > dara-mak دارمق] *{eAT} gçl. f. [-r] [-r(ı)-yor]* **1.** Her tarafı araştırmak; arayıp taramak. **2.** *{ağız}* Taramak. [DS] **3.** *{ağız}* Sivilce, çıban vb. çıkarmak. [DS] **4.** *{ağız}* (Karınca, tavuk biti vb. için) bir şeyin üzerine üşüşmek. [DS] **5.** *{ağız}* (Sığır, at sürüsü vb. için) açılmış vaziyette yürümek. [DS] **6.** *{ağız}* Ürün kalıntılarını toplamak. [DS]

darapskit, [Fr. darapskite] *is. min.* Hidratlı doğal sodyum sülfoazotat.

darasız, [dara-sız] *sf.* **1.** (Ağırlık için) darası çıkarıldıktan sonraki hâliyle; darası hesaba katılmadan; net. **2.** Darası hesaba katılamayacak kadar az olan. **3.** Darası olmayan.

daraş, [dar > dar-aç > dar-aş] *{ağız} sf.* Çok dar; sıkıntılı. [DS]

daraşlık, -ğı [daraş-lık] *{ağız} sf.* **1.** (Yer için) dar; sıkıntılı. [DS] **2.** *is.* Darlık; sıkıntı; kıtlık. ◻ **daraşlık vermek,** *{ağız} sıkıntı vermek; sıkmak.* [DS]

daraşmalık, -ğı [daraş-ma-lık] *{ağız} is.* Dar ve sıkıntılı yer veya durum. [DS]

darat, [Far. dārāt دارات] *(da:ra:t) {OsT} is.* İhtişam; gösteriş; debdebe; tantana; gurur; azamet.

darayı, [Far. dārāyī دارایی] *{ağız} is.* **1.** İpekten yapılmış, süslü, nakışlı kadın çarşafı. **2.** Kadınların hamamda sarındıkları peştamal. [DS]

darayi, [Far. dārāyī دارایی] *(da:ra:yi:) {OsT} is.* **1.** Sahip olma. **2.** Servet. **3.** Hüküm sürme; hâkimiyet. **4.** Allah. **5.** Genellikle bayrak yapımında kullanılan İran'da dokunan kalın bir tür kumaş.

daraylı, [Far. dārāyī دارایی => daraylı] *{ağız} is.* At. [DS]

daraz, [Far. dırāz دراز ? / tara-mak > tara-z] *{ağız} is.* Kumaş üzerindeki, dokuma hatasından kaynaklanan pürüzler. [DS] ◻ **daraz daraz,** *{ağız} (Yoğurt, süt, çorba vb. için) aynı kıvamda olmayan; bir kısmı katı, bir kısmı sıvık olan. 2. (Kumaş için) iyi dokunmamış; pürüzlü; seyrek yerleri bulunan. 3. Taranmış gibi.* [DS]|| **daraz daraz olmak,** *Eskime sonucunda iplikleri meydana çıkmak; pürüzlenmek.*

darazımak[1]**,** [dar > daraz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Canı sıkılmak; bunalmak. **2.** Rahatsız olmak; sıkıntılı vakit geçirmek. **3.** Hiddetlenmek. **4.** Sıkışmak. [DS]

darazımak[2]**,** [tara-mak > daraz-ı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Dağılmak. **2.** Seyrekleşmek. **3.** (Kumaş için) biraz eskimek; havı dökülmek. [DS]

darazlamak, [tara-mak > daraz-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** (Halı, kilim, kumaş vb. için) biraz eskimek; havı dökülmek. **2.** *gçl. f.* (Tarla için) toprağı çaprazlamasına iki kez sürmek. [DS]

darazlanmak, [taraz-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Üşümekten dolayı tüyleri diken diken olmak. **2.** (İpekli kumaş için) erimek. **3.** (Tülbent vb. ince kumaşlar için) yıkandıktan sonra incelmek ya da seyrelmek. [DS]

darazımak[1]**,** [dar > dar-az-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Sıkılmak; rahatsız olmak; bunalmak. **2.** Hiddetlenmek. **3.** Daralmak; sıkışmak. [DS]

daraẓmak[2]**,** [tara-mak > dara-z-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* (Halı, kilim, kumaş vb. için) biraz eskimek; havı dökülmek. [DS]

darb, [Ar. ḍarb ضرب] *{OsT} is.* **1.** Dövme; vurma; darp; zarp. **2.** *ed.* Nazımda beytin ikinci dizesinin son tef'ilesi. **3.** Güç; kuvvet. **4.** Kurma; dikme. **5.** *mat.* Çarpma işlemi. **6.** Para basma. **7.** *müz.* Ölçüyü oluşturan birimlerden her biri. ◻ **darb-ı dest,** *{OsT} El, kol kuvveti.*|| **darb-ı feth,** *{OsT} müz. Klasik Türk müziğinde 88 zamanlı ve 64 vuruşlu büyük bir usul.*|| **darb-ı hiyām,** *{OsT} 1. Çadır kurma. 2. ed. Nazımda ikinci beytin son tef'ilesi.*|| **darb-ı mesel,** *{OsT} Atalar sözü.*|| **darb-ı nutk,** *{OsT} Sözün gücü.*|| **darb-ı rikāb,** *{OsT} Boyun vurma.*|| **darb-ı sikke,** *{OsT} Para basma.*|| **darb-ı Türkî,** *{OsT} müz. Klasik Türk müziğinde 18 zamanlı ve 13 vuruşlu büyük bir usul.*|| **darb-ı unk,** *{OsT} Boyun vurma.*|| **darb ü cehr,** *{OsT} Vurma ve yaralama.*|| **darb el-hicāb,** *{OsT} Kadınların yüzlerini örtmesi.*|| **darb el-lisān,** *{OsT} Dilin gücü.*|| **darb el-ye'd,** *{OsT} El kol kuvveti.*

darbam, [Far. dārbām داربام] *(da:rba:m) {OsT} is.* Kiriş; direk.

darbalamak, [dab *(yans.)* > dab-ır-a-mak ? > darbala-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bastığı yere dikkat etmeyerek önüne geleni çiğneyip geçmek. [DS]

darbaz, [Far. dār-bāz داربار] *(da:rba:z) {OsT} is.* Cambaz.

darbaza, [Far. der-vāze دروازه] *{ağız} is.* Büyük binalarda giriş kapısı. [DS]

darbe, [Ar. ḍarbe ضربه] *{OsT} is.* **1.** Bir cismin başka bir cisme veya kişiye çarpması sonucu ortaya çıkan anî ve sert vuruş. **2.** Vücut üzerine bir cisimle yapılan sert vuruş. **3.** Vurma veya çarpmanın sonucu. **4.** *mecaz.* Bir kimseyi manen yıkan olay veya eylem; felaket, musibet; manevi şok. **5.** Hızlı ve kısa hareket; iş. **6.** *siy.* Bir grup tarafından yönetilen ve yürütülen, yönetimi iş başından uzaklaştırma eylemi. **7.** *fiz.* Bir fiziksel büyüklüğün ani değişikliği ve hızla tekrar eski durumuna gelme biçiminde ortaya çıkan olay. ◻ **darbe-i cenāh,** *{OsT} Kanat vuruşu.*|| **darbe-i hasar,** *{OsT} Zarar darbesi.*|| **darbe-i him-**

met, *{OsT} Himmet vuruşu.*|| **darbe-i hükûmet,** *{OsT} Hükûmet darbesi.*|| **darbe-i kahr,** *{OsT} Ezici darbe.*|| **darbe-i serd,** *{OsT} Soğuk vuruş.*|| **darbe-i şedîd,** *{OsT} Şiddetli vuruş.*|| **darbe kodu,** *elktr. Sürekli değişen bir işaretleme örneğinin ışınmalı ve soğurmalı değeri ile sayısal iletimde bu değeri gösteren işaret grubu ögeleri arasındaki eş değerliliği veren kod.*|| **darbe vurmak** (indirmek), *Bir işin işleyişini, iyi yönde ilerleyişini engellemek; kötü duruma getirmek.*|| **darbe yemek,** *Durumunu sarsacak derecede kötü bir olayla karşılaşmak; sarsılmak; kötüleşmek.*

darbeci, [darbe-ci] *is.* Yönetimi devirmeye yönelik hareket içinde bulunan.

darbecilik, -ği [darbe-ci-lik] *is.* Darbe yöntemiyle hükümeti devirme işi.

darbeleme, [darbe-le-me] *is.* Darbeli hâle getirme veya darbe vurma eylemi.

darbelemek, [darbe-le-mek] *gçl. f. [-er] [-l(i)-yor]* **1.** Vurmak, çarpmak. **2.** *mecaz.* Birini felakete uğratmak. **3.** (Bir işi, girişimi) engellemek; başarısızlığa uğratmak; baltalamak.

darbeli, [darbe-li] *sf.* **1.** Darbesi olan. **2.** Darbe ile işleyen. 🗗 **darbeli matkap,** *Hem dönme hem de vurma hareketi ile delik açan matkap.*|| **darbeli sonda** (kuyu açma), *1. Matkap ucunun dönme hareketi yanında vurma gücü ile delmek işi. 2. Kuyu tabanına sadece borunun alt ucunun belirli aralıklarla vurulması sonucu kuyu açma işi.*|| **darbeli taşıyıcı,** *Bilgileri göstermek için ayırt edici bir büyüklüğü kipleyen özdeş darbelerin dönemsel dizisi.*

darben, [Ar. ḍarb-en ضربًا] *(da'rben) {OsT} zf.* **1.** Vurarak; döverek. **2.** Çarparak.

darbengiz, [Ar. ḍarb + Far. engīz ضرب انگیز] *{OsT} is. müz.* On beşinci yüzyılda Türk müziğinde kullanılmış on zamanlı bir usul.

darbetmek, [Ar. ḍarb + T. etmek ضرب ايتمك] *gçl. blş. f. [-e(d)-er]* **1.** Para basmak; paraya damga vurmak. **2.** *mat.* Çarpma işlemi yapmak; bir sayıyı başka bir sayının katına yükseltmek. **3.** Vurmak; çarpmak; dövmek.

darbeyn, [Ar. ḍarb-eyn *(ikil)* ضربين] *{OsT} is. müz.* Aynı ölçüdeki iki vuruş. 🗗 **darbeyn usulleri,** *Klasik Türk müziğinde 16-48 zamanlı usullerin çeşitli biçimlerde bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş 48-124 zamanlı usullerin genel adı.*

darbhane, [Ar. ḍarb + Far. ḫāne ضرخانه] *(darbha:ne) {OsT} is.* → darphane.

darbıbulgar, [Ar. ḍarb-ı Bulgar ضرب بولغار] *is. müz.* Klasik Türk müziğinde sekiz zamanlı yedi vuruşlu küçük bir usul.

darbıcedid, [Ar. ḍarb-ı cedīd ضرب جديد] *(darbıcedi:t) {OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde on üçüncü yüzyıldan önce kullanılmış, bugüne örneği ulaşmamış bir usul.

darbıfetih, [Ar. ḍarb-ı feṯḥ ضرب فتح] *{OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde hemen hemen yalnızca peşrev ve beste formlarında kullanılmış, beş haneli, seksen sekiz zamanlı, altmış üç vuruşlu büyük bir usul.

darbıhüner, [Ar. ḍarb-ı Far. hüner ضرب هنر] *{OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde Vardakosta Ahmet Ağa tarafından düzenlenmiş fakat günümüze kadar örneği ulaşmamış otuz sekiz zamanlı, on dokuz vuruşlu büyük bir usul.

darbıkameriye, [Ar. ḍarb-ı ḳameriye ضرب قمريه] *{OsT} is. müz.* On beşinci yüzyılda klasik Türk müziğinde kullanılmış, günümüze örneği ulaşmamış beş zamanlı küçük bir usul.

darbıkasir, [Ar. ḍarb-ı ḳasīr ضرب قسير] *(darbıkasi:r) {OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinden on yedinci yüzyıldan önce kullanılmış fakat günümüze örneği ulaşmamış küçük bir usul.

darbıla, [? darbıla] *{ağız} is.* Halıcılıkta çözgü tellerinin arasına sokulan tahta; varangelen. [DS]

darbılamak, [darb-ı-la-mak ?] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Karmakarışık yapmak.

darbımesel, [Ar. ḍarb-ı meṯel ضرب مثل] *{OsT} is.* Bir fikri, bir öğüdü, mecaz yolu ile kısa ve kesin olarak anlatan, eskiden beri ağızdan ağza söylenegelen anonim özlü sözler; atasözü, mesel, durub-ı emsâl.

darbıpeşrev, [Ar. ḍarb-ı + Far. peşrev ضرب پشرو] *{OsT} is. müz.* On beşinci yüzyılda klasik Türk müziğinde kullanılmış ve bugüne örneği ulaşmamış küçük bir usul.

darbışahi, [Ar. ḍarb-ı + Far. şāhī ضرب شاهى] *(darbışa:hi:) {OsT} is. müz.* On beşinci yüzyıl öncesinde klasik Türk müziğinde kullanılmış, bugüne örneği ulaşmamış, otuz zamanlı büyük bir usul.

darbıtavil, [Ar. ḍarb-ı ṭavīl ضرب طويل] *{OsT} is. müz.* On yedinci yüzyıldan önce klasik Türk müziğinde kullanılmış, bugüne örneği ulaşmamış bir usul.

darbıtürki, [Ar. ḍarb-ı Türkī ضرب تورکى] *(darbıtürki:) {OsT} is. müz.* Klasik Türk müziğinde özellikle naat, tevşih, salat, ilahî gibi dinî ve tasavvufî formlarda kullanılmış, on sekiz zamanlı, on üç vuruşlu büyük bir usul.

darbız, [Ar. tarbīṣ تربيص] *{OsT} is.* **1.** Topraktaki yaşlık; nem; tav. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Nemli toprak. [DS] **3.** *{ağız}* Hasattan sonra tarlayı tava getirmek için yapılan sulama işi. [DS] 🗗 **darbız etmek,** *{ağız} Tarlayı sulamak.* [DS]

darbızlamak, [darbız-la-mak] *{ağız}gçl. f. [-r] [-l(ı)-*

yor] Hasattan sonra tava gelmesi için tarlayı sulamak. [DS]

darbızlı, [darbız-lı] *sf.* (Toprak için) nemli; ıslak; tavlı.

darbî, [Ar. ḍarbī ضربی] *(darbi:) {OsT} sf.* Vuruşla ilgili; darpla ilgili.

darboğaz, [dar+boğaz] *{ağız} is.* Huni. [DS]

darbuka, [Ar. darabuḳḳa / Far. darbüḳa دربوقه] *(darbu'ka) {OsT} is. müz.* Kupa biçiminde toprak veya metalden yapılmış dar ağzı açık, geniş ağzına gerilmiş olan deriye elle vurularak çalınan ritim çalgısı.

darbukacı, [darbuka-cı] *is.* **1.** Darbuka imal eden veya satan kişi. **2.** Darbuka çalan kişi.

darbuzan, [Ar. ḍarb + Far. -zeden ضرب زدن] *{OsT} is. as.* → darbzen.

darbülhadid, [Ar. ḍarbü'l-ḥadīd ضرب الحديد] *(darbülhadi:d) {OsT} is. müz.* On beşinci yüzyıl klasik Türk müziğinde kullanılmış, günümüze örneği ulaşamamış on dört zamanlı küçük bir usul.

darbülmayeteyn, [Ar. ḍarbü'l-māyet-eyn ضرب المايتين] *(darbülma:yeteyn) {OsT} is. müz.* On beşinci yüzyıl klasik Türk müziğinde kullanılmış, günümüze örneği ulaşamamış, iki yüz zamanlı büyük bir usul.

darbürrebi, -i'ı [Ar. ḍarbü'r-rebiʿ ضرب الربع] *(darbürrebi:) {OsT} is. müz.* On beşinci yüzyıl klasik Türk müziğinde kullanılmış, günümüze örneği ulaşamamış yirmi dört zamanlı büyük bir usul.

darbzen, [Ar. ḍarb *(dövme)* + Far. zeden *(vurmak)* ضربزن] *{OsT} is. as.* **1.** Kale surlarını dövmekte kullanılan altı yedi metre uzunluğunda olan ve taş güle atan büyük top. **2.** Metal levha üzerine kabartma süsler yapan sanatçı.

darca, [dar-ca] *(da'rca) sf.* Biraz dar; pek geniş olmayan.

darcalanmak, [dar-ca-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* İç sıkıntısını önüne gelene çatarak gidermek. [DS]

darcan, [dar-ca-n ?] *{ağız} is.* Serçe. [DS]

darç, -cı [? darç] *{OsT} is.* Tenekeden yapılmış su bardağı.

darçın, [Far. dār-ı Çīn دارچين] *{ağız} is.* Tarçın. [DS]

darçin, [Far. dār-ı Çin *(Çin ağacı)* دارچين] *(da:rçin) {OsT} is.* Defnegillerden, kabuğu toz hâline getirilerek kullanılan yakıcı ve lezzetli bir baharat; tarçın.

darçinî, [Far. dār-ı Çin + Ar. -ī دارچينی] *(darçi:ni:) {OsT} sf.* Tarçın renginde olan.

dardağan[1], [tar-mak *(dağıtmak, parçalamak)* > tartağ-an > dar-dağ-an] *sf.* **1.** *sf.* Perişan; dağınık; çok dağılmış; darmadağınık. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DK] [DS] **2.** (Sarık için) belli bir biçim gözetilmeksizin kavuk üzerine rasgele sarılmış. 🗗 **dardağan darısı,** *Evi barkı dağılsın diye büyü yapmak için birinin evi üzerine saçılan okunmuş darı.*|| **dardağan darısı saçmak,** *Uyumsuzluk çıkarmak; huzursuzluk yaratmak; uğursuzluk getirmek.*|| **dardağan olmak,** *{eAT} {ağız} Darmadağın olmak; perişan olmak.* [DK] [DS]

dardağan[2], [Far. daġdaġa دغدغه] *{ağız} is.* **1.** *is.* Karışık, dağınık durum. **2.** *bot.* Palmiye cinsinden bir tür yabanî darı, *(Milium effusum).* **3.** Çitlembik ağacı ve meyvesi. [DS]

dardağanlık, [dardağan-lık] *is.* Dağınıklık; perişanlık.

dardanus, [Dardanus *(ürünleri tahrip eden Fenikeli büyücü)*] *is.* Yiyecek maddelerini istif eden kişiye Romalıların verdiği isim; karaborsacı.

dardar, [dar *(yans.)* > dar+dar] *{ağız} sf.* **1.** Geveze. **2.** *is.* Gevezelik. [DS] 🗗 **dardar etmek,** *{ağız} Gevezelik etmek.* [DS]

dardıkız, [dar+tık-ız] *{ağız} zf.* Darı darına; kıtı kıtına. [DS]

dardıngaç, -cı [tart-ın-mak *(örtünmek)* > dart-ın-gaç] *{ağız} is.* Bebekleri omuz, ense ve başlarından sarmaya yarayan üç köşeli dokuma parçası. [DS]

dare, [Far. dāre داره] *(da:re) {OsT} is.* **1.** Görev; vazife. **2.** Daire; değirmi. **3.** Ay ağılı; hâle.

darende, [Far. dāşten > dār-ende دارهنده] *(da:rende) {OsT} sf.* **1.** Elinde tutan; malik olan; sahip; taşıyan. **2.** Getiren; ulaştıran. **3.** Beliren. 🗗 **dārende-i fermān,** *{OsT} Ferman almış.*|| **dārende-i menşūr,** *{OsT} Ferman almış.*

dareyn, [Ar. dāreyn دارين] *(da:reyn) {OsT} is.* İki dünya; bu dünya ve öbür dünya.

dargalamak, [darga-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Aralamak. **2.** Düzene koymak. [DS]

dargamak, [darga-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-g(ı)-yor]* **1.** Dağıtmak; darmadağın etmek. **2.** Bir şeyi bulmak için gezmek. [DS]

dargıl, [*eT.* tarġıl *(çizgili)* > dargıl] *is.* Hayvanların tüy rengi.

dargın, [taru-mak *(daralmak; sıkışmak)* / dar > tarugun > dar-gın] *sf.* Darılmış, gücenmiş, küsmüş olan.

dargınlaşma, [dargın-la-ş-ma] *is.* Dargın hâle gelme eylemi.

dargınlaşmak, [dargın-la-ş-mak] *gçsz. f. [-ır]* Dargın bir hâle gelmek.

dargınlık, -ğı [dargın-lık] *is.* Dargın olma hâli; küsme; gücenme.

dargilli, [Yun. targilli *(kil)*] *{ağız} is.* Yapılarda harç olarak kullanılan bir tür beyaz toprak. [DS]

darğa, [Moğ. daruġa] *is.* **1.** *{OsT}* Köy yöneticisi. **2.** *{ağız}* Mübaşir. [DS]

darğala, [? darğala] *{ağız} sf.* Aşınmış; laçka olmuş; genişlemiş. [DS]

darhaba, [? darhaba] *{ağız} is.* Baskı. [DS]

darhabalamak, [darhaba-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Baskı yapmak; sıkıştırmak. [DS]

darı, [*eT.* tarıġ > darı] *is. bot.* **1.** Buğdaygillerden tohumları yerine göre buğday gibi besin olarak kullanılan, kuraklığa dayanıklı bir kültür bitkisi, *(Panicum).* **2.** Buğdaygillerden tanesi, yaprakları veya gövdesi yem olarak kullanılan pek çok bitkinin ortak adı, *(Panicum, Pennisetum, Millium, Sorghum).* **3.** *{ağız}* Kimi bölgelerde mısıra verilen ad. [DS] 🗗 **darı ayı,** *{ağız} Ekim ayı.* [DS]|| (dibine) **darı ekmek,** *Bitirmek; sömürmek.*|| **darı gömleği,** *{ağız} Mısır yaprağı.* [DS]|| **darı kesmiği,** *{ağız} Mısır koçanı.* [DS]|| **darı kuşu,** *{ağız} Serçe.* [DS]|| **darı mısırı,** *{ağız} Küçük taneli, sivri uçlu, patlatmaya elverişli bir tür mısır; cin mısırı.* [DS]|| **Darısı başına.** *Bir başarıyı, mutluluğu başkalarının da yaşaması dileği için söylenen söz.*|| **darı sömeği,** *{ağız} Mısır koçanı.* [DS]|| **darı tavı,** *{ağız} Nisan ayının ikinci yarısında, toprağın darı ekimine uygun olan tavı.* [DS]

darıca, [darı-ca] *(darı'ca) {eAT} zf.* Darı kadar; küçük; ufacık.

darıdünya, [Far. dār-ı + Ar. dünyā دنيا دار] *(da:'rı-dünya:) {OsT} is.* Dünya evi; dünya; yeryüzü

darıfülfül, [Far. dār-ı fülfül فلفل دار] *(da:rıfülfül) {OsT} is. bot.* Doğu Hint adalarında yabanî olarak yetişen, tırmanıcı, meyveleri dört beş santim büyüklüğünde, koni biçimli, açık esmer renkli, yakıcı ve keskin lezzetli, iştah açıcı olarak kullanılan, tarçın tohumu da denen bir çeşit kuyruklu biber bitkisi, *(Fructus piperis longi)*

darık, -ğı [Yun. tariḫion] *{ağız} is.* **1.** Kurutulmuş balık. **2.** Küçük sazan balığı. [DS]

darıkmak, [*eT.* tar > tar-ık-mak > dar-ık-mak دارقمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* Daralmak; içi sıkılmak.

darılgan, [darıl-gan] *sf.* Çabuk alınıp küsen.

darılganlık, -ğı [darıl-gan-lık] *is.* Çabuk alınıp küsme durumu.

darılganmak, [dar > dar-lık > darlı(g)-an-mak > darıl-ġa-n-mak درلغنمق] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Tedirgin olmak; kederlenmek. **2.** Nefret etmek.

darılışmak, [darıl-ış-mak] *işteş f. [-ır]* Karşılıklı olarak birbirine darılmak; küsüşmek.

darılma, [dar-ıl-ma] *is.* Dargın olma durumu ve eylemi; kırılma; gücenme.

darılmaca, [darıl-maca] *is.* Darılacak şey; darılmayı gerektirir bir durum. 🗗 **darılmaca yok,** *"Söyleyeceklerim için lütfen bana darılmayınız" anlamında uyarılara giriş sözü olarak kullanılır.*

darılmak, [*eT.* tār *(dar)* > tar-ıl-mak > dar-ıl-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Gücenip alınarak ilgiyi kesmek; görüşmemek; münfail olmak. **2.** Alınmak, hatırı kalmak; kırılmak; incinmek. **3.** Azarlamak; paylamak; tekdîr etmek. 🗗 **darılına ama,** *Hoşa gitmeyecek bir şey söylemek için kullanılan uyarı sözü.*

darılmak, [*eT.* tār *(dar)* > tar-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Sıkılmak.

darıltma, [darıl-t-ma] *is.* Birinin darılmasına sebep olma eylemi.

darıltmak, [darıl-t-mak] *gçl. f. [-ır]* Darılmasına sebep olmak.

darımak, [*eT.* tār *(dar)* > tar-ū-mak] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Olmak; uğramak; duçar olmak; tutulmak. [DK] **2.** Ruhlar musallat olmak; anî olarak karşılaşmak. **3.** Musallat olmak; arız olmak. **4.** Talan etmek.

darın, [dar-ın] *{eT} zf.* Zorla; güç bela; güçlükle.

darış, [dar-aç > dar-aş > dar-ış] *{ağız} sf.* Dar. [DS]

darışmak, [*eT.* tār-mak > dar-ış-mak] *işteş f. [-ır]* Birbirine karşılıklı olarak darılmak.

darib, [Ar. ḍarb / żarb *(vurma, çarpma)* > ḍārib / żārib ضارب] *(da:rib) {OsT} sf.* **1.** Vuran; çarpan; yaralayan. **2.** *is. mat.* Bir sayının çarpma içinde kaç defa tekrarlandığını belirten sayı; çarpan. 🗗 **dārib-i müşterek,** *{OsT} mat. Ortak çarpan.*|| **dārib-i müşterek-i asgar,** *{OsT} mat. Ortak çarpanların en büyüğü.*

daric, [Ar. derc > dāric خارج] *(da:ric) {OsT} is.* Yazılma; bir yazı içine girme.

darih, [Ar. ḍarīḥ / żarīḥ ضريح] *(dari:h, h kalın söylenir) {OsT} is.* Mezar; merkat; kabir.

darikan, [Erme. daegan] *{ağız} is.* Çavdar. [DS]

darir, [Ar. ḍarīr ضرير] *(dari:r) {OsT} is.* Anadan doğma kör.

dariye, [Far. dār *(ev)* + Ar. -iye *(ilgili)* داريه] *(da:riye) {OsT} is. ed.* Divan şairlerinin ileri gelen kişilerin yaptırdıkları ev, konak vb. için yazdıkları övgü şiirleri.

dark, [*eT.* tar-ık-mak > dar-ık] *{ağız} sf.* Toplanmış; derlenmiş. [DS] 🗗 **dark olmak,** *{ağız} Toplanmak.* [DS]

darlamasına, [darla-masına] *zf.* **1.** Dar olarak; dar bir biçimde. **2.** Dar yanından.

darlanmak, [darla-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Dar hâle gelmek; darlaşmak. **2.** *gçsz.* Sıkılmak; canı sıkılmak; bunalmak. **3.** Rahatsız olmak. **4.** Sıkıntılı vakit geçirmek. **5.** Hiddetlenmek. [DS]

darlaşma, [dar-la-ş-ma] *is.* Dar hâle gelme eylemi.

darlaşmak, [dar-la-ş-mak] *dönşl. f. [-ır]* Dar hâle gelmek; daralmak.

darlaştırma, [darlaş-tır-ma] *is.* Daha dar hâle getirme eylemi; daraltma.

darlaştırmak, [darlaş-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* Daha dar hâle getirmek; daraltmak.

darlatmak, [darla-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Daraltmak; dar hâle getirmek. **2.** Rahatsız etmek; sıkmak; üzmek. [DS]

darlıganmak, [darlı-ġan-mak / dar-ıl-ġan-mak / tar-ıl-ġan-mak / tar-lı-ġan-mak] *{eAT} gçsz. f. [-ur]* **1.** Bunalmak; muztarip olmak; kederlenmek. **2.** Nefret etmek.

darlık, -ğı [dar-lık] *is.* **1.** Dar olma durumu ve niteliği. **2.** Geçim zorluğu; kıtlık. **3.** Azlık; yokluk; eksiklik. **4.** İş sıkıntısı. **5.** *anat.* Doğal bir boşluğun boyutlarının küçük oluşu. **6.** Dar yer.

darling, [İng. darling] *is.* Sevgili.

darm, [Sansk. dharma] *{eT} is.* **1.** Akide; inanç; din. [EUTS] [Gabain] **2.** Madde-i asliye. [Gabain]

darmadağın, [*eT.* tār-mak *(parçalamak, dağıtmak)* + taġ-ı-n-mak] *(da'rmadağın) sf.* **1.** Çok karışık ve dağınık; tarumar. **2.** (Düşünce için) tutarsız. **darmadağın etmek,** *1. Bir yeri karmakarışık hâle getirmek. 2. Bir orduyu veya topluluğu bozmak, dağıtmak; perişan etmek.*|| **darmadağın olmak,** *1. (Bir yer için) karmakarışık ve dağınık bir hâle gelmek. 2. (Bir topluluk için) sarsılmak; perişan olmak.*

darmadağınık, -ğı [*eT.* tār-mak *(parçalamak, dağıtmak)* + taġ-ı-n-mak] *(da'rmadağınık) sf.* **1.** Çok dağılmış, çok saçılmış, karışmış; perişan; dardağan. **2.** (Düşünce için) tutarsız. **darmadağınık etmek,** *1. Bir yeri karmakarışık hâle getirmek. 2. Bir orduyu veya topluluğu bozmak, dağıtmak; perişan etmek.*|| **darmadağınık olmak,** *1. (Bir yer için) karmakarışık ve dağınık bir hâle gelmek. 2. (Bir topluluk için) sarsılmak, perişan olmak.*

darmadolaşık, -ğı [*eT.* tār-mak + dola-ş-mak] *{ağız} sf.* **1.** Karmakarışık. **2.** Bakımsız. [DS]

darmaduman, [*eT.* tār-mak *(parçalamak, dağıtmak)* + duman] *sf.* Karmakarışık. **darmaduman etmek,** *Bir yeri birbirine katmak; karmakarışık hâle getirmek.*|| **darmaduman olmak,** *Karmakarışık bir duruma gelmek.*

darmak, [*eT.* tār-mak] *{eAT} gçl. f. [-ar]* Dağıtmak; perişan etmek.

darmış, [? darmış] *{ağız} is.* Gelin. [DS]

darnı, [Yun. drani] *{ağız} is.* Tavan arası. [DS]

darni, [Sansk. dhāranī] *{eT} is.* Büyü sembolleri; büyü; sihir. [EUTS] [Gabain]

darp[1]**,** [darp *(yans.)*] *is.* Birdenbire düşmeyi, vurmayı ve çarpmayı anlatan kök. [Zülfikar] *darp-a-dak, darp-a-dan* **darp içeri olmak,** *{ağız} Bir yere teklifsizce dalma; birdenbire girmek.* [DS]

darp[2]**, -bı** [Ar. ṣarb ضرب] *{ağız} is.* Kasaplık hayvanlarda bağırsakları örten yağlı zar; gömlek.

darp[3]**, -bı** [Yun. tarpi] *{ağız} is.* **1.** Su akıntılarına bırakılarak balık tutmakta kullanılan sepet. **2.** Balık tutmak için taş ve kazıklarla yapılan tuzak; çit; gergi. [DS]

darp[4]**, -bı** [Ar. ḍarb / żarb ضرب] *{OsT} is.* **1.** Vurma, vuruş. **2.** Dövme; dayak. **3.** Hız; şiddet; kuvvet; güç; iktidar. **4.** Para vb. basma. **5.** Kurma, dikme. **6.** Doğrama; kesme. **7.** Tür; çeşit. **8.** *mat.* Bir sayıyı başka bir sayının katına yükseltme; çarpma. **9.** *ed.* Divan edebiyatında beytin ikinci mısraının sonuna verilen ad; son tef'ile. **10.** *müz.* Vuruş; usul. **darp etmek,** *1. Vurmak, çarpmak; dövmek. 2. (Para için) üzerine damga basmak.*

darpadak, [darp *(yans.)* > darp-a-dak] *(da'rpadak) {ağız} zf.* Birdenbire; ansızın; hemen. [DS]

darpadan, [darp *(yans.)* > darp-a-dan] *(da'rpadan) {ağız} zf.* Birdenbire; ansızın; hemen. [DS]

darphane, [Ar. ḍarb + Far. ḫāne *(yer, ev)* ضرخانه] *(darpha:ne) {OsT} is.* **1.** Madenî para basılan yer. **2.** *argo.* Kumar oynanan yer; kumarhane.

darpılı, [? darp-ı-lı] *{ağız} zf.* **1.** Dosdoğru. **2.** Derhâl. [DS]

darra, -a'i [Ar. ḍarrā' ضراء] *(darra:) {OsT} is.* **1.** Sıkıntı; keder. **2.** Bela.

darre, [Ar. ḍarre ضره] *{OsT} is.* Ortak kadın; kuma.

dars, [? dars] *{ağız}] is.* Sıkıntı; üzüntü; eziyet. [DS

darsıkmak, [*eT.* tār *(dar)* > tar-sı-k-mak > dar-sı-k-mak طارسقمق] *{eAT} {ağız} gçsz. f. [-ur]* Daralmak; sıkılmak; sıkışmak; bunalmak. [DS]

darsımak, [dar-sı-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Canı sıkılmak; bunalmak. **2.** Garipleşmek; üzülmek. **3.** Paraca sıkıntıda olmak. [DS]

darsini, [Far. dār-sīnī دارسینی] *(darsi:ni:) is.* Tarçın.

darsmak, [dars-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Bir şeyi birdenbire çekerek sarsmak. [DS]

dartçık, -ğı [dart-çık] *{ağız} is.* Deri torba. [DS]

dartı, [tart-mak > dart-ı] *{ağız} is.* **1.** Tartı; ölçü; ağırlık. **2.** Terazi; kantar. **3.** Harmanda sapları indirmeye yarayan ucu çatallı tarım aracı. **4.** Hasır dokuma tezgâhında dokunan kısımları sıkıştırmaya yarayan araç. **5.** Baş örtüsü. **6.** İp; urgan; kolan; halat. [DS]

dartılmak, [*eT.* tart-mak > tart-ıl-mak > dart-ıl-mak دارتلمق] *{eAT} edil. f. [eAT. -ur] [-ır]* **1.** Çekmek eylemi uygulanmak. **2.** Çekilmek; asılmak; sıyrılmak. **3.** Tartılmak. **4.** *gçl. f. {ağız}* Asılmak. [DS] **5.** *gçsz. f. {ağız}* Abanmak. [DS] **6.** *{ağız} dönşl. f.* Kendini ağır satmak; büyüklenmek; böbürlenmek. [DS]

dartınmak, [*eT.* tart-mak > tart-ın-mak > dart-ın-mak دارتنمق] *dönşl. f. [eAT -ur] [-ır]* **1.** *{eT}* (Birisi için) acınmak; özlemek. **2.** *{eT}* Götürür görünmek. **3.** *{eAT}* Çekinmek; ihtiraz etmek; esirgemek. **4.** *{ağız}* Kendini naza çekmek. [DS] **5.** *{ağız}* Yüzünü örtü ile örtmek. [DS] **6.** *{ağız}* Başını örtmek; sarmak. [DS] **7.** *gçl. f.* Bir şeyi tutarak çekmek; asılmak. **8.** Çekiştirmek.

dartış, [tart-mak > dart-ış طرتش] *{eAT} is.* Çekişme; niza.

dartışık, -ğı [tart-ış-mak > tart-ış-ık > dartış-ık درتشق] *{eAT} is.* Ağız kavgası; çekişme, münakaşa; niza; ihtilaf.

dartışıksız, [tart-ış-ık > dart-ış-ık-sız درتشقمز] *{eAT} sf.* İhtilafsız; itirazsız.

dartışmak, [tart-ış-mak درتشق] *{ağız} işteş f. [-ır]* **1.** Birbirini tartmak. **2.** (Pehlivanlar için) güreşe başlarken birbirini birer kere kucaklayıp kaldırarak rakibinin ağırlığını öğrenmek. **3.** *{eAT}.* Çekişmek; mücadele etmek. [DS]

dartma, [dart-ma] *{ağız} is.* **1.** Tarlaya ark açmak için iki kişi tarafından kullanılan büyük kürek. **2.** Dirgen. **3.** Su yolu. [DS] ☐ **dartma çekmek,** *{ağız} Dartma denilen büyük kürekle bostan ya da bağlarda arklar açmak.* [DS]

dartmak[1]**,** [*eT.* tart-mak *(asılmak, çekmek, sürüklemek)* > dart-mak درتق] *{ağız} gçl. f. [-ar]* **1.** *{eAT}* Çekmek; asılmak. **2.** *{eAT}* Men etmek; alıkoymak. **3.** Bir şeyi dengeye getirmek; tartmak. **4.** El değirmeninde bir şey öğütmek. [DS]

dartmak[2]**,** [*eT.* tart-mak *(asılmak, çekmek, sürüklemek)* > dart-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Uyuklamak. **2.** Abanmak. [DS]

dartmak[3]**,** [*eT.* tart-mak *(asılmak, çekmek, sürüklemek)* > dart-mak] *{ağız} gçl. f. [-ar]* Denemek için yoklamak. [DS]

dartmak[4]**,** [*eT.* tart-mak *(asılmak, çekmek, sürüklemek)* > dart-mak طرتق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* **1.** Esirgemek. **2.** Saklamak.

dartriaştri, [Sansk. dhrtarāstra] *{eT} is.* Batı dünyasının muhafızı. [EUTS]

dartturmak, [tart-tur-mak / dart-tur-mak طرترمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Çektirmek; işletmek.

dartuk, [tart-mak > tart-uk > dart-uk درتوق] *{eAT} is.* Armağan; peşkeş; takdime.

daru[1]**,** [*eT.* tarıġ > darı > daru] *is.* → darı.

daru[2]**,** [Far. dārū دارو] *(da:ru:) {OsT} is.* İlaç; çare. ☐ **dārü-fürüş,** *{OsT} İlaç satan; eczacı; kimyacı.*|| **dārü-hāne,** *{OsT} Eczane.*|| **dārü-yi bür el-saa,** *{OsT} Etkisini hemen gösteren ilaç.*

daruberd, [Far. dārū-berd داروبرد] *(da:ru:berd) {OsT} is.* İhtişam; debdebe; tantana.

daruga, [Moğ. / Far. dārūġa] *(da:ru:ga) is.* **1.** Yerel yönetici; vali. *{eT} {ağız} (aynı)* [EUTS] [DS] **2.** Sulh hakimi. **3.** İlhanlılarda valilere verilen isim. **4.** Köy muhtarı; kır bekçisi. ☐ **dārüga-yı defterhane,** *{OsT} Özel kalem müdürü; sekreter.*|| **dārüga-yı muhasebāt,** *{OsT} Muhasebe şefi.*|| **dārüga-yı ferraşhāne,** *{OsT} Baş hademe; baş temizlikçi.*

darumak, [tār > tar-ū-mak > dār-ū-mak] *(da:ru.mak) {eT} gçsz. f. [-r]* Daralmak.

darunmak, [tarū-mak > taru-n-mak > daru-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Usanmak; sıkılmak; bıkmak.

darutmak, [tar-ū-mak > tar-u-t-mak > dar-u-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Daraltmak.

darüberd, [Far. darü berd داروبرد] *(darü:berd) {OsT} is.* → daruberd.

darüddevle, [Ar. dār el-devle دارالوله] *{OsT} is.* **1.** Padişahın sarayı. **2.**. Başkent.

darülaceze, [Ar. dār el-ʿaceze دارالعجزه] *(da:'rülaceze) (l ince söylenir) {OsT} is.* **1.** Düşkünler evi. **2.** *tar.* Sakat ve yoksul erkek ve kadınlarla kimsesiz çocukları korumak için Sultan İkinci Abdülhamid Han tarafından kurulmuş olan yurt.

darülaman, [Ar. dār el-āmān دارالأمن] *(da:'rülama:n) {OsT} is.* Sığınılacak yer.

darülbedayi, -yi'i [Ar. dār el-bedāyiʿ دارالبدايع] *(da:'rülbeda:yi:) {OsT} is.* **1.** Güzel sanatlar okulu. **2.** İstanbul'daki şehir tiyatrolarının eski adı.

darülelhan, [Ar. dār el-elḥān دارالالحان] *(da:'rülelha:n) {OsT} is.* Konservatuar; müzik evi.

darülesliha, [Ar. dār el-esliḥā دارالاسلحا] *(da:'rülesliha:) {OsT} is.* İstanbul'daki askerî müzeye eskiden verilen ad; silah evi.

darüleytam, [Ar. dār el-eytām دارايتام] *(da:'rüleyta:m) {OsT} is.* Yetimler yurdu.

darülfünun, [Ar. dār el-fünūn دارالفنون] *(da:'rülfünu:n) {OsT} is.* Üniversite; fenler evi; bilim yuvası.

darülhadis, [Ar. dār el-ḥadīṣ دارالحديث] *(da:'rülhadi:s) {OsT} is.* Hadis öğrenimi yapılan medrese.

darülharp, [Ar. dār el-ḥarb دارالحرب] *(da:'rülharp) {OsT} is.* **1.** Savaş meydanı. **2.** Her an savaş yapılabilecek yer.

darülhilafe, [Ar. dār el-ḫilāfe دارالخلافه] *(da:'rülhila:fe) {OsT} is.* Hilafet merkezi; İstanbul.

darülhuffaz, [Ar. dār el-ḥuffāẓ دارالحفاظ] *(da:'rülhuffa:z) {OsT} is.* Hafız yetiştiren medrese.

darülislam, [Ar. dār el-islām دارالاسلام] *(da:'rülislâm) {OsT} is.* **1.** Müslümanların yeri. **2.** Müslüman hükümdarın egemenliği altında bulunan ve sınırları içinde şeriatın uygulandığı ülke.

darülkütüp, [Ar. dār el-kütüb دارالكتب] *(da:'rülkütüp) {OsT} is.* Kütüphane.

darülmesai, [Ar. dār el-mesāʿi دارالمساعى] *(da:'rülmesa:i:) {OsT} is.* İş yeri; çalışma ortamı.

darülmuallimat, [Ar. dār el-muallimāt *(bayan öğ-*

retmenler) [دارالمعلمات] *(da:'rülmuallima:t) {OsT} is.* Kız öğretmen okulu.

darülmuallimîn, [Ar. dār el-muallimīn *(erkek öğretmenler)* دارالمعلمين] *(da:'rülmuallimi:n) {OsT} is.* Erkek öğretmen okulu.

darüssaade, [Ar. dār el-saʿāde *(mutluluk)* دارالسعاده] *(da:'rüssaa:de) {OsT} is.* **1.** Mutluluk yeri. **2.** Saray; ev.

darüssaltana, [Ar. dār el-salṭana *(sultanlık)* دارالسلطنه] *(da:'rüssaltana) {OsT} is.* Saltanat merkezi; başkent; Bursa; İstanbul.

darüsselam, [Ar. dār el-selām *(huzur)* دارالسلام] *(da:'rüssela:m) {OsT} is.* **1.** Huzur yeri. **2.** Cennet. **3.** Bağdat.

darüssıhha, [Ar. dār el-ṣıḥḥa *(sağlık)* دارالصحه] *(da:'rüssıhha) {OsT} is.* Sağlık yurdu; sağlık ocağı; hastane.

darüşşafaka, [Ar. dār el-şafaḳa *(şefkatler)* دارالشفقه] *(da:'rüşşafaka) {OsT} is.* **1.** Şefkat yurdu. **2.** Yetim ve öksüzler için kurulmuş yatılı lise.

darüşşifa, -a'i [Ar. dār el-şifāʾ *(sağlığa kavuşma)* دارالشفاء] *(da:'rüşşifa) {OsT} is.* **1.** Akıl hastanesi. **2.** İslam dünyasında hastaların tedavi edildiği sağlık kurumları.

darüttıraz, [Ar. dār el-ṭırāz *(dokumacılık)* دارالطراز] *(da:'rüttıra:z) {OsT} is.* Resmî elbiseler için kumaş dokunan, biçilip dikilen yer.

darvandurmak, [*eT.* tavra-mak > davra-n-dır-mak طروندرمق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Davrandırmak.

darvanmak, [*eT.* tavra-mak > davra-n-mak طروئق] *{eAT} gçl. f. [-ur]* Davranmak.

Darvincilik, -ği [İngiliz tabiat bilgini Charles Darwin'in adından] *is. fel. biy.* Bütün canlı varlıklar arasında yakınlıklar bulunduğunu ve bu varlıkların doğal ayıklanma ve evrim ile çeşitlendiğini, yaratılışı reddeden görüş.

das, [Far. dās داس] *(da:s) {OsT} is.* **1.** Orak. **2.** Meç. **3.** Tahra. **4.** Tuzak. **5.** *bot.* Sedef otu. ◻ **dās-ı zerrîn,** *{OsT} 1. Altın orak. 2. mecaz. Hilal.*|| **dās u delûs,** *{OsT} İşe yaramaz, kötü, dökülntü kişi.*

dasalatsız, [dasalat-sız ?] *{ağız} sf.* Beceriksiz.

dasar, [Far. dāsār داسار] *(da:sa:r) {OsT} is.* Tellal; simsar.

dasdar, [da(s)+da/r] *(da'sdar) {ağız} pekşt. sf.* Çok dar; dapdar; daracık. [DS]

dasdaracık, -ğı [da(s)+da/r-a-cık] *pekşt. sf.* Çok dar; daracık.

dasdayı, [da(s)+da/yı] *(da'sdayı) {ağız} sf.* Çok iyi. [DS]

dasdaylak, -ğı [da(s)+da/ylak] *(da'sdaylak) {ağız} sf.* Çırılçıplak. [DS]

dasdingil, [dis+ding-il] *(da'sdingil) {ağız} sf.* **1.** (Yer için) hiçbir şeyi olmayan; bomboş. **2.** (Kişi için) Yapayalnız; işsiz güçsüz. [DS]

dase, [Far. dāse داسه] *(da:se) {OsT} is.* Orak.

-dası, [-da-s-ı / -desi / -tası / -tesi] *{eAT} yap. e.* Zaman bildiren isimlere gelerek zarflar türetir. *ir-tesi, yarın-dası.*

dasit, [Fr. dacite] *is. min.* Andezitlere yakın ama daha silisli volkanik, kuvarslı diyorit bileşiminde olan kayaç.

dasitan, [Far. dāsitān / dāstān داستان] *(da:sita:n) {OsT} is.* **1.** Destan; masal; hikâye. **2.** Manzum hikâye. **3.** Ün; şöhret. ◻ **dāsitān-serā,** *{OsT} Destan okuyan; destan yazan.*

dasitanî, [Far. dāsitānī داستنى] *(da:sita:ni:) {OsT} sf.* **1.** Destan gibi yazılmış. **2.** Destandakilere benzer; destanî. **3.** Destan kahramanlarına yakışacak tarzda; kahramanca.

daskalos, [Yun. (di)daskalos *(öğretmen)*] *is. argo.* Usta pezevenk.

daslak, -ğı [tas-lak ?] *{ağız} sf.* (Yüz için) yuvarlak ve geniş. [DS]

dasnik, -ği [Erme. tasnehink *(pezevenk)*] *is. argo.* Pezevenk.

dastan, [Far. dāstān داستان] *(da:sta:n) {OsT} is.* → dasitan.

dastanî, [Far. dāstānī داستانى] *(da:sta:ni:) {OsT} sf.* → dasitanî.

dastar[1]**,** [Far. destār دستار] *{ağız} is.* **1.** Baş örtüsü. **2.** Kışın erkeklerin baş ve boyunlarını örttükleri örtü. **3.** Yelken bezi; kalın bez. **4.** Peştamal. **5.** Battaniye. **6.** İnce yün kilim. **7.** Ekmek torbası. **8.** Sofra bezi. **9.** Ekmek ya da mayalanmış hamuru korumak için üzerine örtülen kalın örtü. **10.** Dokuma kumaştan yapılma baş örtüsü. [DS]

dastar[2]**,** [Far. dāstār داستار] *(da:sta:r) {OsT} is.* Tellal; komisyoncu.

dastarlamak, [destar-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* (Baş için) tülbentle bağlamak. [DS]

-daş, [-ta eş / -da eş *(yerde, alanda, faaliyette ya da biçimde eş, arkadaş)* > -daş / -taş / -deş / -teş] *yap. e.* **1.** İsimden isim ve sıfat türeten ek. Benzerlik, eşitlik, ortaklık ve beraberlik bildiren isimler yapar. Arkadaşlık, meslektaşlık, aynı duyguyu ya da işi paylaşma, birlikte olma; birtakım değerlere birlikte sahip bulunma; katılma ve yakınlık gösteren bir ek. *{eT} {eAT} (aynı)* [DLT] *arkadaş, adaş (< ad-daş), meslektaş, paydaş, yurttaş, yoldaş, anlamdaş (kelime), duygudaş (kadınlar), özdeş (sayılar), türdeş (canlılar). ög-deş (akıldaş), din-deş, karın-daş, koldaş, göngül-deş.*

daş[1], [*eT.* taş > daş] *is.* **1.** Taş. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Elmas, pırlanta gibi değerli taş. [DS] ◻ **daş badem,** *{ağız} Kabuğu çok sert olan badem.* [DS]|| **daş döven,** *{ağız} 1. Güçlü kuvvetli ve iri yarı insan. 2. Hamarat kişi.* [DS]|| **daş gözer,** *{ağız} Arpa ve buğdayı samandan ayırmakta kullanılan büyük delikli kalbur.* [DS]|| **daş olmak,** *{ağız} 1. Sertleşmek. 2. Metin olmak.* [DS]|| **daş yağı,** *{ağız} 1. Petrol. 2. Gazyağı.* [DS]|| **daş yoku,** *{ağız} Değirmen taşının dişendikten sonraki ilk hâli.* [DS]

daş[2], [*eT.* taş > dāş داش] *(da:ş) {eAT} is.* Dış.

daş[3], [? daş] *{ağız} zf.* Kesinlikle; muhakkak. [DS]

daş[4], [Far. dāş داش] *(da:ş) is.* Çanak çömlek pişirilen ya da kireç yakılan ocak.

daşağır, [daş+ağır ?] *{ağız} is.* **1.** Çok taşlı yer. **2.** Verimsiz toprakları dolayısıyla az gelir sağlanan ve geçimin güç olduğu yerler. **3.** İçinde ekili yer bulunmayan otlak. [DS]

daşak, -ğı [tāş > taş-ak / daş-ak] *{eT} is.* **1.** Küçük taş. **2.** Erbezi; testis; husye; haya.

daşdöğen, [Far. deştibān] *{ağız} is.* Kır bekçisi. [DS]

daşgaru, [*eT.* taş-ġarū / daş-ġārū طاشغارو] *{eAT} zf.* Dışarıya; dışa doğru.

daşgın, [taş-kın] *{ağız} sf.* (Su için) taşkın. [DS]

daşımak, [*eT.* taşu-mak / taşı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Taşımak. [DS]

daşınmak, [daşı-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Taşınmak. [DS]

daşıra, [taş-(ı)-ra / daş-ı-ra / daşra طاشره] *{eAT} is.* Dışarı; taşra. ◻ **daşıra çekmek,** *{eAT} Dışarı çıkarmak.*

daşırgamak, [taş > daş-ır-ga-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-g(ı)-yor]* (Hayvan için) yürüyemeyecek şekilde ayağını taş aşındırmak. [DS]

daşırma, [taş-ır-ma] *{ağız} is.* Pekmez çömleği. [DS]

daşırmak, [taş-ır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Taşırmak. **2.** (Süt için) pişirmek. [DS]

daşlamak[1], [taş > taş-lā-mak / daş-lā-mak] *(daşla:mak) {eT} gçl. f. [-r]* Dışlamak; dışarı gitmek.

daşlamak[2], [daş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Tarladaki taşları temizlemek. **2.** (Akar su için) taş yığmak. **3.** (Hayvan için) ayağını taşa çarpmak. [DS]

daşlanguç, [taş-la-n-guç] *{ağız} is.* Kümes hayvanlarının midesi; taşlık. [DS]

daşlatmak, [taş-lā-mak > taş-la-t-mak > daş-la-t-mak] *{eT} gçl. f. [-ur]* Dışarıya göndermek.

daşlı, [taş-lı] *{ağız} sf.* Taşlı. [DS] ◻ **daşlı köy,** *{ağız} Mezarlık.* [DS]

daşlık, -ğı [taş-lık] *{ağız} is.* Avlu. [DS]

daşmak, [taş-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* Taşmak. [DS]

daşra, [*eT.* taş-rā / dāş-ra داشره] *{eAT} is.* **1.** Dışarı. **2.** *{ağız}* Hela. [DS] ◻ **daşra aşmak,** *{eAT} Dışarı çıkmak; haddi aşmak.*|| **daşra çekmek,** *{eAT} Dışarı çıkarmak.*|| **daşra gelmek,** *{eAT} Dışarı çıkmak.*|| **daşra iletmek,** *{eAT} Dışarı çıkarmak.*|| **daşra kalmak,** *{eAT} Uzak kalmak; yoksun kalmak.*|| **daşra olmak,** *{eAT} Dışarı çıkmak.*|| **daşra salmak,** *{eAT} Açığa vurmak; açıklamak.*|| **daşra vurmak,** *{eAT} Açıklamak; açığa vurmak.*

daşrağı, [taş-ra-ġı > daş-ra-ġı داشرغی] *{eAT} zf.* Dışarıdaki.

daşşak, -ğı [taş-ak] *{ağız} is.* Erkeklik bezi; haya. [DS]

daşşakçı, [daşşak-çı] *{ağız} is.* Tosunların erkeklik organını körleten adam. [DS]

daşşaklı, [daşşak-lı] *{ağız} sf.* **1.** İğdiş edilmemiş hayvan. **2.** *mecaz.* Yiğit; cesaretli. [DS]

daşte, [Far. dāşte داشته] *(da:şte) {OsT} sf.* **1.** Eskimiş; yıpranmış; köhne. **2.** Sahip olmuş; malik olmuş.

daşten, [Far. dāşten داشتن] *(da:şten) {OsT} (mastar) f.* **1.** Elde etmek; malik olmak; elde bulundurmak. **2.** Görüp gözetlemek. **3.** Almak; zaptetmek; tutmak. **4.** Eskimek.

daştırtı, [taş > taş-tır-tī > daş-tır-tī] *{eT} zf.* **1.** Dış tarafında. **2.** Dışında.

daşyağı, [taş+yağ-ı] *{ağız} is.* Yer yağı; taş yağı; petrol. [DS]

dat[1], [tat / dat] *{eT} is.* **1.** Pas. **2.** Pas rengi.

dat[2], [*eT.* tāt] *{ağız} is.* Tat. [DS] ◻ **dat dışlık,** *{ağız} 1. Rahat, huzur. 2. Neşe; sevinç.* [DS]|| **dat dökmek,** *{ağız} (Tatlı için) ağızda hoş bir etki bırakmak.* [DS]|| **dat duz,** *{ağız} Rahat; huzur.* [DS]|| **dat yükü,** *{ağız} (Meyve için) çok tatlı.* [DS]

data, [Lat. data] *is.* Veri; done.

datgın, [tat-kın] *{ağız} sf.* **1.** Tatmış olan; tadını almış. **2.** Alışmış; huy edinmiş. [DS]

datınmak, [tak-ın-mak > dat-ın-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Yemeniyi başa bağlamak. [DS]

datif, [Lat. dativus] *is. dbl.* Fiilin yönünü gösteren ve yaklaşma ifade eden isim çekim durumu; yönelme durumu; yaklaşma durumu; -e hâli.

datlaş, [tat-lı+aş] *{ağız} is.* Aşure. [DS]

datlı, [tat-lı] *{ağız} is.* **1.** Bal. **2.** Pekmez. **3.** İncir; yemiş. **4.** Tatlı. [DS]

datlıcak, -ğı [tat-lı-cak] *{ağız} is.* Kıtlık. [DS]

dattiri[1], [tak-tır-ı] *{ağız} is.* **1.** Kadın donu. **2.** Elbise. [DS]

dattiri[2], [dat / düt *(yans.)* > dat-tir-i] *{ağız} sf.* **1.** Kendi çalıp kendi oynayan. **2.** Yerinde duramayan; çok hareketli. [DS]

daun, [Ar. ṭāūn] *{ağız} is.* **1.** Kan çıbanı. **2.** Veba. [DS]

da'üssıla, [Ar. dā' el-sıla *(ulaştırma, kavuşma)*] *(da:-üssıla) {OsT} is.* Yabanda, gurbette bulunan kişile-

rin şiddetli olarak duydukları vatan hasreti, yurt özlemi; ailesine, evine duydukları özlem.

da'ütteşhir, [Ar. dāʿü't-teşhir] *(da:ütteşhir) {OsT} is.* Ayıp yerlerini gösterme hastalığı.

dav[1], [dağ / dav / dıv / div *(yans.)*] *is.* Yürüme sırasında çıkan gürültülü ve hışırtılı sesleri veya buna benzer konuşmayı anlatan kök. [Zülfikar] *dav-ış, dav-ış-da-mak, dav-ış-tı*

dav[2], [*eT.* tav / dağ] *{ağız} is.* **1.** Dağ. **2.** Orman; sık ağaçlık yer. [DS]

dav[3], [? dav] *is. zool.* Postu kaplan postu gibi çizgili Burchell zebrası, *(Hippotigris burchelli).*

dav[4], [Far. dāv داو] *(da:v) {OsT} is.* **1.** Satranç ve tavlada oyuncuların oynama sırası; tur. **2.** Kâğıt oyunlarında kâğıt aldıkça ortaya sürülen para. **3.** *{ağız}* Bedel; mukabil. [DS] **4.** Sövme. **5.** Dava. **6.** Duvar sırası. ◻ **dav sürmek,** *Kâğıt oyunlarında ortadaki parayı iki katına çıkarmak.*

da'va, [Ar. daʿvā دعوى] *(da:va:) {OsT} is.* → dava[1].

dava[1], [Ar. daʿvā دعوى] *(da:va:) {OsT} is. huk.* **1.** Bir hüküm ile hukukî korunmanın sağlanması için yargı organlarına yapılan başvuru. **2.** Duruşma. **3.** İleri sürülerek savunulan düşünce; sav; iddia. **4.** *mecaz.* Ülkü. **5.** *mecaz.* Çözümlenmesi gerekli olan konu; problem; sorun; mesele. **6.** *argo.* Kendisinden bahsedilirken adı söylenmek istenmeyen şey. **7.** *argo.* Sevgili. ◻ **dava dilekçesi,** *huk. Dava açmak üzere yapılan yazılı istem.*‖ **dava** (açmak) **etmek,** *huk. Hukukî korunmanın bir hüküm ile sağlanmasını temin için yargı organlarına başvurmak.*‖ **dava görmek,** *huk. Açılan davalara ait karara varmak üzere inceleme ve araştırma yapmak.*‖ **davanın tarafları,** *huk. Görülen bir davada davacı ve davalı olan kişi veya kişiler.*‖ **dava şartları** (koşulları), *huk. Esas hakkında verilecek hüküm için dava konusu ile ilgili varlığı gerekli olan ön şartlar.*‖ **dava temeli,** *huk. Sonuç istemin dayandığı ve bunu haklı gösterecek şekilde ortaya serilen olay ve olgular bütünü.*‖ **dava vekili,** *huk. Eskiden avukat olmadığı durumlarda savunma yetkisi taşıyan meslek adamı.*‖ **davaya bakmak,** *Açılan davaları, incelemek, araştırmak ve sonuçlandırmak; rüyet etmek.*‖ **davayı kazanmak,** *Açılan davada haklı çıkmak.*‖ **da'vā-yi bî-mānā,** *{OsT} Saçma iddia.*‖ **da'vā-yi nübüvvet,** *{OsT} Peygamberlik iddiası.*

dava[2], **-a'i** [Ar. devāʾ دواء] *{eT} {OsT} is.* **1.** Boyacıların yün boyamakta kullandığı, ılgın ağacı meyvesi. [DLT] **2.** Yün sümeği. [DLT]

davacı, [dava-cı] *(da:va:cı) is. huk.* Mahkemeye başvurarak biri aleyhine bir hüküm ile hakkının korunması için karar talebinde bulunan kimse; şikâyetçi; müştekî; yakınıcı. ◻ **davacı olmak,** *huk. Birinden mahkeme nezdinde şikâyetçi olmak.*

davaç, -cı [? davaç] *{ağız} is.* Son; uç. [DS]

davalaşma, [dava-la-ş-ma] *(da:va:laşma) is. huk.* Karşılıklı olarak birbiri aleyhine mahkemeye başvurma eylemi.

davalaşmak, [dava-la-ş-mak] *(da:va:laşmak) işteş. f. [-ır] huk.* **1.** Karşılıklı olarak birbiri aleyhine dava açmak. **2.** Bir hakem heyeti karşısında aralarında bulunan anlaşmazlığı tartışarak gidermek.

davalı, [dava-lı] *(da:va:lı) sf.* **1.** *huk.* Kendisi aleyhinde yargı organına başvurularak dava açılan kimse; yakınılan. **2.** (Nesne, şey için) dava konusu edilen. **3.** (Kişi için) yargı organında davası görülmekte olan. **4.** *gnşl.* (Eser için) iddiası olan veya fikir ortaya atan; iddialı; savlı.

davalık, -ğı [dava-lık] *(da:va:lık) sf.* Davayı gerekli kılan.

davan, [? davan] *{ağız} is.* **1.** Sarp geçit. **2.** Tavan. [DS]

davar, [*eT.* tavar *(mal; bir yerde durmayan, gezen)* > davar دَوَرْ] *is.* **1.** Koyun ve keçinin ortak adı. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Koyun ve keçi sürüsü *{ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{eAT}* Binek hayvanı. **4.** *{eAT}* Dört ayaklı çiftlik hayvanı. **5.** *{eAT}* Mal. ◻ **davar bezeği,** *{ağız} Kurban bayramı.* [DS]‖ **davar doluk,** *{ağız} İrili ufaklı bütün davarlar.* [DS]‖ **davar dutmak,** *{eAT} Davar beslemek; davarcılık yapmak.*‖ **davar düğünü,** *{ağız} Koyunlar kuzuladığı zaman yapılan şenlik.* [DS]‖ **davar eri,** *{eAT} Çoban.*‖ **davarın yüzü,** *{ağız} 24 şubatta çoban ve delikanlıların evleri dolaşarak topladıkları bulgur, yağ, tuz.* [DS]‖ **davarı salma eylemek,** *{eAT} Hayvanı başı boş bırakmak.*‖ **davar kopmuğu,** *{ağız} Kalın ve çiğnenmiş gübre.* [DS]‖ **davar kuhu,** *{ağız} İnce, çiğnenmiş gübre.* [DS]‖ **davar yolu,** *{ağız} Keçi yolu.* [DS]

davarcık, -ğı [tavar-cık] *{ağız} is.* **1.** Dağarcık. **2.** Bulgur, yarma vb. şey koymaya yarayan tüyü alınmış koyun ve keçi derisi. [DS]

davarna, [? davarna] *{ağız} is.* İçinde potas ya da zeytinyağı bulunan, kurutulacak üzümlerin batırıldığı kap. [DS]

davaş, [dav+aş] *{ağız} is.* **1.** Katık. **2.** Yemeğin üstündeki salçalı yağ. [DS]

da'vat[1], [Ar. duʿā > dāʿvāt دعوات] *(da:va:t) {OsT} is.* Dualar.

davat[2], [Ar. dāʿvet > dāʿvāt دعوات] *(da:va:t) {OsT} is.* Davetler; çağrılar.

davcınmak, [tap-mak *(aramak)* > dav-cın-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Araştırmak. [DS]

davdallamak, [davdal-la-mak ?] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Başı dönmek; şaşırmak. [DS]

davdar, [davdar ?] *{ağız} is.* Deli adam. [DS]

daver, [Far. dāver داور] *(da:ver) {OsT} is.* **1.** Doğru ve âdil hükümdar. **2.** Allah'ın sıfatlarından birisi. ◻

dāver-i āsumān, *Göklerin doğru ve âdil hükümdarı; Allah.*|| **dāver-i devrān,** *Dünyaya hükmeden; padişah; hükümdar.*

daverane, [Far. dāverāne داورانه] *(da:vera:ne) {OsT} zf.* Doğru ve âdil hükümdarlara yakışır biçimde.

daverî, [Far. dāverī داوری] *(da:veri:) {OsT} is.* **1.** İyi ile kötüyü birbirinden ayırma. **2.** Hükümdar veya hâkimlere ilişkin. **3.** Hükümdarlık; hâkimlik. **4.** Dava ve mahkeme. **5.** Kavga. **6.** Bir kimseye hâlinden şikâyetçi olma. ☐ **dāverî-gâh,** *{OsT} 1. Savaş meydanı. 2. Mahkeme; duruşma yeri.*

da'vet, [Ar. daʿvet دعوت] *(da:vet) {OsT} is.* → davet.

davet, [Ar. daʿvet دعوت] *(da:vet) {OsT} is.* **1.** Çağırma, çağrıda bulunma. **2.** Bir olayı kutlamak için yapılan yemekli toplantı; ziyafet; şölen. **3.** Sebep olma; üzerine çekme; yol açmak. **4.** (Arapça tamlamalarda) dua. **5.** Birini belli bir biçimde davranması için uyarmak. ☐ **davet etmek,** *1. (Kişi için) bir yere, bir toplantıya çağırmak. 2. (Olumsuz şeyler için) meydana gelmesine sebep olmak. 3. (Olumsuz davranış sahipleri için) uyarmak.*|| **dāvet-i mesāib,** *Belaları davet etme.*

davetçi, [davet-çi] *(da:vetçi) is.* **1.** Bir toplantıyı, ziyafeti tertip ederek çağrıda bulunan kişi; çağıran. **2.** Böyle bir toplantıyı veya ziyafeti bildirmek üzere gelen haberci; çağırıcı.

davetî, [Ar. daʿvet > daʿvetī دعوتی] *{OsT} is.* Cinleri davet eden kimse.

da'vetiye, [Ar. daʿvetiyye دعوتیه] *(da:vet) {OsT} is.* → davetiye.

davetiye, [Ar. dāʿvetiyye دعوتیه] *(da:vetiye) {OsT} is.* **1.** Bir toplantıya, bir yere çağrılan kişilere gönderilen, yer ve zaman bildirir özel mektup; çağrılık; okuntu. **2.** *huk.* Yargı organlarınca görülmekte olan bir dava için duruşma gününü ve yerini ilgili kişilere bildirmek için gönderilen çağrı kâğıdı.

da'vetkâr, [Ar. dāʿvet + Far. -kār دعوتکار] *(da:vet-kâ:r) {OsT} sf.* → davetkâr.

davetkâr, [Ar. dāʿvet + Far. -kār دعوتکار] *(da:vet-kâ:r) {OsT} sf.* **1.** Bir kimseyi kendisine çeken; cezbeden. **2.** Davet eder biçimde davranış sergileyen; çağıran.

davetli, [davet-li] *(da:vetli) is.* Toplantı veya ziyafete çağrılmış olan kimse; çağrılı.

da'vetname, [Ar. dāʿvet + Far. -nāme دعوتنامه] *(da:vetna:me) {OsT} is.* → davetname.

davetname, [Ar. dāʿvet + Far. -nāme دعوتنامه] *(da:vetna:me) {OsT} is.* Yasal bir iş için gönderilen çağrı mektubu; çağrılık.

davetsiz, [davet-siz] *(da:vetsiz) sf.* **1.** Davet edilmemiş; çağrılı olmayan. **2.** Bir törene, bir toplantıya veya ziyafete çağrılmadan gelen.

davgana, [? davgana] *{ağız} is.* İnce, dar boyunlu toprak testi; toprak sürahi. [DS]

davı, [Ar. daʿvā دعوی] *{ağız} is.* **1.** Kavga. **2.** Savaş. **3.** Çene çalma; gevezelik. [DS]

davın, [Ar. ṭāʿūn طاعون => davın] *{ağız} is.* **1.** Taun. **2.** Baş belası. [DS] ☐ **davın çıksın,** *{ağız} "İyileşmez yaralara, hastalıklara uğra" anlamında ilenç sözü.* [DS]|| **davın etmek,** *{ağız} Dert açmak; bela etmek.* [DS]

davış, [dav *(yans.)* > *eT.* tavış / tavuş *(ses)* > davış] *{ağız} is.* **1.** Hafif gürültü; ses; hışırtı; tıkırtı. **2.** Ayak sesi. [DS]

davışdamak, [dav *(yans.)* > *eT.* tavış / tavuş *(ses)* > davış-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* Boş yere dolaşıp yorulmak. [DS]

davışlamak, [dav *(yans.)* > *eT.* tavış / tavuş *(ses)* > davış-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayak sesi çıkarmak. [DS]

davıştamak, [dav *(yans.)* > *eT.* tavış / tawuş *(ses)* > davış-ta-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-t(ı)-yor]* Hafif ses çıkarmak; hışırdamak. [DS]

davıştı, [dav *(yans.)* > *eT.* tavış / tavuş *(ses)* > davıştı] *{ağız} is.* **1.** Hafif gürültü; hışırtı; tıkırtı. **2.** Acele acele gidip gelme; boş yere dolaşıp yorulma. **3.** Ayak sesi. [DS]

davi, [Ar. daʿvī دعوی] *(davi:) {OsT} is.* Hak arama; hakkının korunmasını isteme.

davit, [Fr. davite] *is. min.* Hidratlı doğal alüminyum sülfat.

davla, [dav-la ?] *{ağız} is.* Alaca. [DS]

davlak, -ğı [dav-la-k ?] *{ağız} sf.* Alaca; benek. [DS] ☐ **davlak davlak çıkmak,** *{ağız} Kavlamak.* [DS]

davlaşmak, [Ar. daʿvī => dav-la-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Ağız kavgası yapmak; tartışmak; münakaşa etmek. **2.** Kavga etmek; dövüşmek. [DS]

davlı[1], [dav-lı ?] *{ağız} is.* **1.** Çarık yapmak için uzunlamasına kesilen ham deri. **2.** Yarılmış odun; odun yarması. [DS]

davlı[2], [Yun. davli] *{ağız} is.* Ucu yanmış ya da yanmakta olan odun parçası. [DS]

davlım[1], [dav-(ı)l-ım ?] *is.* **1.** Parça. **2.** Evlek.

davlım[2], [dav-(ı)l-ım ?] *is.* Bakacak.

davlum, [dav-(u)l-um ?] *is.* **1.** Çarık yapmak üzere uzunlamasına kesilmiş ham deri. **2.** Hayvan postunun etek, bacak ve boyun gibi ince bölümleri çıkarıldıktan sonra elde edilen en iyi kalın deri. **3.** *{ağız}* Sürülmek, ekilmek için dikdörtgen biçiminde ayrılmış toprak parçası. [DS] **4.** *{ağız}* Tarla sürülürken pullukla açılan ilk çizi. [DS] **5.** *{ağız}* Toprak tabakası. [DS] **6.** *{ağız}* Bir araziyi köylülere pay ederken eşit parçalara ayıran çizgiler. [DS] ☐

davlum davlum kılmak, *Davul gibi şişirmek.*|| **davlum kesme,** *Deriden davlum çıkarma işlemi.*|| **davlumuna geçmek,** *Arkasına geçmek.*

davlumbaz[1], [? davlumbaz] *is.* **1.** Ocak ve fırın dumanlarını çekmek üzere binalarda aspiratör ile donatılmış ve bir bacaya bağlı piramidimsi veya oval yapıdaki çıkıntı. **2.** Otomobil ve deniz taşıtlarında çark, tekerlek gibi kısımları korumak için yapılmış yarı davul şeklindeki koruyucu parça. **3.** *{ağız}* Kaptan köşkü; gemilerdeki idare yeri. [DS] **4.** *{ağız}* Aralık; antre. [DS] **5.** *{ağız}* Ocağın üzerinde, eşya koymaya yarayan raf. [DS] **6.** *{ağız}* Tümsek; çıkıntı. [DS] **7.** *{ağız}* Üzeri oymalı, işlemeli, birkaç gözü olan bir çeşit dolap. [DS] **8.** *{ağız}* Gözenek. [DS] **9.** *{ağız} sf.* Yüksek. [DS] **10.** *argo.* Gövdenin arka tarafı; sırt; kıç.

davlumbaz[2], [Ar. ṭabl *(davul)* + Far. -bāz *(çalan)* > davlumbaz] *{OsT} is.***1.** Davul çalan kişi; davulcu. **2.** Atın eyer başlarına bağlanan ve avcılıkta kullanılan davul; kös. **3.** Savaş sırasında atın göğüs kısmına giydirilen bir tür zırh. ◻ **davlumbazlar urmak,** *{eAT} Davullar çalmak.* [DK]

davlumbazlanmak, [davlumbaz-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Tümsek ve çıkıntılı hâle gelmek; kabarınak. [DS]

davlumlamak, [davlum-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Başkasının girmemesi için tarlanın etrafını hendek açarak çevirmek; sınır çizmek. [DS]

davlunbaz, [Ar. ṭabl + Far. -bāz دولونباز / طولنباز] *{eAT} is.* Davul; kös.

davrada, [Far. dervāze] *{ağız} is.* Çift kanatlı kapı. [DS]

davrak, [tavrā-mak > tavrā-k / tabırak / tabrak] *(tavra:k) {eT}* ➝ tavrak.

davramak, [tavrā-mak / tıgrā-mak] *(davra:mak) {eT} gçsz. f. [-r]* ➝ tavramak.

davrandırma, [davra-n-dır-ma] *is.* Bir kimsenin çabuk harekete geçmesini sağlama eylemi.

davrandırmak, [*eT.* tav-rā-mak *(acele etmek)* > davra-n-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir kimseyi harekete geçirmek. **2.** Acele etmesini sağlamak. **3.** Bir iş için gerekli olan hazırlıkları tamamlamak.

davranıklı, [davran-ık-lı] *{ağız} sf.* Gayretli; hareketli; canlı. [DS]

davranış, [davran-ış] *is.* **1.** Hareket etme biçimi; hareket tarzı. **2.** İnsanların tepki gösterme biçimi; tutum. **3.** Birine karşı takınılan tavır; muamele. **4.** *biy. Psikol.* Bir organizmanın bir ortamdaki veya çeşitli uyaranlar karşısındaki hareket tarzı veya tepkilerinin bütünü. ◻ **davranış bozukluğu,** *psikol. İnsan davranışlarının ruhsal dengesizlik nedeniyle normal seyrinin dışına çıkmasıyla ortaya çıkan ruhsal rahatsızlık.*|| **davranış bilimleri,** *psikol. İnsan davranışının incelenmesine dayanan bilimlerin tümü.*|| **davranış psikolojisi** (ruh bilimi), *psikol. Davranışın ve şartlarının gözlemlenmesine dayanan psikolojik bilgi.*

davranışçılık, -ğı [davran-ış-çı-lık] *is. psikol.* İnsan davranışlarının içsel etkinliklerden uzak, sadece dış uyaranların veya ekonomik olguların etkisine dayalı olarak gözlemlenmesine önem veren, insan ve hayvan davranışları arasında bir fark olmadığını savunan görüş; behaviorizm.

davranışsal, [davran-ış-sal] *sf.* **1.** Davranışa ilişkin. **2.** Davranışla ilgili.

davranma, [davra-n-ma] *is.* Harekete geçme ve belirli bir tutum sergileme durumu ve eylemi.

davranmak, [*eT.* tavrā-mak *(acele etmek)* > davra-n-mak] *gçsz. f. [-ır]* **1.** Çabuk olmak; hemen harekete geçmek; acele etmek. *{ağız} (aymı)* [DS] **2.** Bir şey yapmak üzere harekete geçmek; hazır olmak; hazırlanmak. *{ağız} (aymı)* [DS] **3.** Belirli bir tutum izlemek; tavır takınmak. **4.** Bir şeyi almak için elini uzatmak; almaya veya tutmaya hazırlanmak. **5.** Gitmek üzere ayağa kalkmak. **6.** *dnz.* (Bordası üzerine yatmış bir gemi için) birdenbire doğrulmak. **7.** *{ağız}* Zor bir işe kendini vermek. [DS] **8.** *{ağız}* Canlanmak. [DS]

davrantı, [davran-tı] *{ağız} is.* **1.** Hazırlık. **2.** Ölülerin ruhu için verilen yemek. [DS]

davrı, [Ar. ṭavr *(hâl)*] *{ağız} e.* **1.** Gibi; benzer. **2.** *is.* Tarz; biçim. [DS]

davrımak, [*eT.* tavrā-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Davranmak. [DS]

davşan, [*eT.* tabış-ġān] *{ağız} is.* Tavşan. [DS] ◻ **davşan elması,** *{ağız} bot. Üç metre kadar boylanabilen, beyaz çiçekli, küçük küremsi, kırmızı ya da sarı meyveleri yenebilen, dikenli çalımsı bir bitki, (Pyracantha coccinea).* [DS]|| **davşan kulağı,** *{ağız} bot. Yumrulu, pembe ve beyaz çiçekli, yumruları çok zehirli, çok yıllık otsu bitkiler olan siklamen türlerine verilen ad; domuz ağırşağı, (Cyclamen cilicicum, C. coum, C. graecum. C. hederifolium, C. persicum).* [DS]|| **davşan topuğu,** *{ağız} bot. Zambakgillerden, boz renkli, güzel kokulu gövdesi ve kökünün kabuğu soyulduğunda yenilebilen, papatya yapraklarına benzer yapraklı, çalı görünümünde bir bitki; tavşan kirazı, (Ruscus aculeatus).* [DS]

davşanak, -ğı [davşan-ak] *{ağız} is.* **1.** Yaprağı yapışkan bir ot. **2.** Funda. **3.** Pırnar ağacı. **4.** Pembe ve beyaz çiçekli, çalı görünümünde, yapraklarından laden adı verilen kokulu bir madde elde edilen otsu bitkiler; pamuk otu; karağan; ildan; tavşancıl, *(Cistus creticus, Cistis laurifolius).* [DS]

davşancık, -ğı [davşan-cık] *{ağız} is. bot.* Kolay yanabilen, kuş yumurtası gibi meyvesi olan, kokulu bir bitki, *(Cotoneaster integerrimus).* [DS]

davşancıl, [tavşan-cıl] *{ağız} is. zool.* Tavşancıl. [DS]

davşımak, [taşı-mak > davşı-mak] *{ağız} gçl. f. [-r]* Taşımak; nakletmek. [DS]

davşırmak, [*eT.* tap-(ı)ş-ur-mak *(ulaştırmak, eline vermek)* > davşır-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* Toplamak; kollamak; bakmak. [DS]

davşuldamak, [tav-(ı)ş-ul-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ur]* Emek harcamak; çabalamak. [DS]

davu, [Ar. daʿvā دعوى] *{ağız} is.* **1.** Konuşma konusu; konuşulan şey. **2.** Beddua; ilenç. [DS]

Davudî, [Dāvud peygamberin adından داودى] *(da:-vudi:) {OsT} sf.* **1.** Hz. Davut ile ilgili. **2.** (Ses için) gür, kalın ve tok. ◻ **Davudî ney,** *müz. Büyük boy bir ney türü.*

davuk, -ğu [dav-uk ?] *{ağız} is.* Kadın bluzu. [DS]

davuklamak, [dab *(yans.)* > dab-uk-la-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Bir darbeden sersemlemek. [DS]

davul, [Ar. ṭabl طبل => davul] *{OsT} is.* **1.** Çember biçiminde enli bir kasnağın iki yanına deri gerilerek yapılan ve tokmakla çalınan bir ritmik çalgı; tomruk. **2.** Çeşitli büyüklükteki davul ve zillerden oluşan vurmalı çalgı. **3.** Dokuma makineleri üzerinde bulunan en büyük silindir. **4.** *argo.* Kalça; kıç. **5.** *argo.* (Hakaret sözü olarak) aptal; duyarsız. ◻ **davula dönmek,** *1. (Kafa, beyin için) gürültü yüzünden sağlıklı düşünemez olmak. 2. (Mide için) fazla yiyecek ve içecekten dolayı şişkinlik göstermek. 3. (Yara, şişlik vb. için) çok şişmek.*|| **davul birinin omzunda, tokmak başkasının elinde olmak,** *İşi yapan biri göründüğü hâlde sözü geçen asıl kişi başkası durumunda olmak; kukla gibi kullanılmak.*|| **davul çalmak,** *1. Davulun bir yüzüne tokmak, diğer yüzüne de çubuk ile vurmak suretiyle seslendirmek. 2. mecaz. Bir konuyu herkesin duyup anlayabileceği biçimde yaymak. 3. Gürültü patırtı yapmak.*|| **Davul çalsan işitmez.** *1. Kulağı ağır duyan. 2. Uykusu çok ağır. 3. Yaptığı işe daldığı için çevresinden habersiz.*|| **Davul, "Dengi dengine!" vurur.** *Davulun çalınması sırasında tokmakla güçlü, çubukla zayıf zamanlar vurulurken "düm tek düm tek tek" ritmine uydurularak söylenmiş "Evlenecek kişilerin her yönden denk olmaları gerektiğini" ifade eden söz.*|| **davul dövmek,** *Davul çalmak; seslendirmek.*|| **davul etmek,** *argo. Kızdırmak.*|| **davul gibi,** *Çok şiş ve gergin.*|| **davul tokmağı,** *müz, Davul çalarken usulün kuvvetli zamanları (düm) vurmakta kullanılan kırk elli santim uzunluğunda, ucu topuzlu, ardıç ya da kızılcıktan yapılmış kalın çomak.*|| **davul tozu,** *argo. Gerçekleşmesi imkânsız olay.*|| **davulu çalan başkası, parsayı toplayan başkası,** *Bir işin ve emeğin nimetlerinden çalışıp çabalayan değil de onun yerine gelenin yararlanması durumunda söylenen söz.*| **davulu deldirmek,** *argo. (Erkek için) ilk kez eşcinsel ilişkide edilgin olmak.*|| **Davulun sesi uzaktan hoş gelir.** *Bir işin içinde bulunmayanlar o işi kolay ve kârlı sanabilirler.*|| **davulun tokmağı elinde olmak,** *Yönetimi elinde bulundurmak; söz sahibi olmak.*

davulbaz, [Ar. ṭabl + Far. -bāz طبل باز] *{ağız} is.* **1.** Davlumbaz. **2.** Ot makinesinin arkası. [DS]

davulcu[1], [davul-cu] *is.* Davul çalan kişi. ◻ **davulcu osuruğu gibi araya gitmek,** *argo. (Başka zamanlarda önem arz etmesine rağmen) gürültü patırtı arasında dikkati çekmemek, ilgi görmemek.*

davulcu[2], [davul-cu ?] *{ağız} is.* Böğürtlen. [DS]

davulculuk, -ğu [davul-cu-luk] *is.* Davulcunun yaptığı iş ve mesleği.

davulga, [*eT.* tavılḳu > davulga] *{ağız} is.* **1.** Koca yemişi ağacı *(Arbutus unedo)* ve meyvesi. **2.** Kırmızı kabuklu sert ve dayanıklı bir ağaç, *(Arbutus andrachne).* [DS]

davun, [Ar. ṭāʿūn طاعون => davun] *{ağız} is.* **1.** Veba; taun. **2.** Kan çıbanı. **3.** Hayvanların boğazında meydana gelen ur. **4.** Zehir. [DS] ◻ **davun çıkasıca,** *{ağız} İlenç sözü.* [DS]|| **davun olmak,** *{ağız} Bela olmak.* [DS]|| **davun otu,** *{ağız} bot. Canavar otugillerden mısır, domates, kavun, karpuz gibi bitkilerin köküne yapışarak asalak olarak büyüyen, mavi çiçekli, pul yapraklı, sarı ya da kırmızımsı gövdeli bir ot; canavar otu; verem otu; bostan bozan, (Orobanche anatolia, O. minor).* [DS]

davuş[1], [? davuş] *{ağız} is.* Parmak izi. [DS]

davuş[2], [tav *(yans.)* > *eT.* tav-uş > davuş] *{ağız} is.* **1.** Hafif ses; hışırtı, pıtırtı. **2.** Gaipten gelen ses. [DS] ◻ **davuş davuş olmak,** *{ağız} (Hayvan için) kulağını dikmek.* [DS]|| **davuş katmak,** *{ağız} Birine seslenmek.* [DS]

davuşlamak, [davuş-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(u)-yor]* **1.** Arkadan laf etmek; dedikodu yapmak. [DS]

davuştu, [dav *(yans.)* > dav-uş-tu] *{ağız} is.* **1.** Hafif gürültü; pıtırtı; hışırtı. **2.** Ayak sesi. **3.** Mukavele; sözleşme. **4.** Arkadan konuşma; söz etme. [DS]

davya, [Fr. davier] *is.* Dişçi kerpeteni.

day[1], [day *(yans.)*] *is.* Sürtünme, kayma ya da yırtılma dolayısıyla çıkan cayırtılı sesi anlatan kök. [Zülfikar] *day-ır day-ır*

day[2], [tay / day دى] *{eAT} is.* **1.** Tay. **2.** *{ağız}* At veya eşek yavrusu; tay; sıpa. [DS] **3.** Taygeldi.

day[3], [day] *{ağız} sf.* Çıplak. [DS]

day[4], [day] *{ağız} e.* Gibi. [DS]

day[5], [Far. dāy داى] *(da:y) {OsT} is.* Duvar sırası; duvar katı. ◻ **daya çıkmak,** *{ağız} Ortaya çıkmak.* [DS]

daya[1], [Far. dāye دايه] *{OsT} is.* **1.** Dadı. **2.** Emzirmeden çocuğa bakan kadın.

daya[2], [Kuz. Afr. yerli d. daya *(suların sığınağı)*] *is. coğ.* Kuzey Afrika'da, karst kökenli, dibinde çoğu zaman su bulunan çöküntü.

day'a, [Ar. ḍay'a / żay'a ضيعه] *{OsT} is.* **1.** Binasız arsa. **2.** Geliri olmayan bina. **3.** Tarla; çiftlik.

dayak, -ğı [*eT.* tayā-mak > tayā-k > daya-k دایاق] *is.* **1.** Bir şeyin yıkılmaması, devrilmemesi için altına veya yanına konulan destek; destek olabilecek şey; payanda; mesnet; dayanılacak şey; destek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **2.** Hayvanı veya bir insanı sopa veya başka bir şeyle dövme işi. **3.** *huk.* Eskiden içki içme ve zina suçlarına karşı uygulanan ceza. **4.** İpek dokuma tezgâhlarında dik ve gönyesinde tutmaya yarar sopalardan her biri. **5.** *{ağız}* Kağnı ve dört tekerlekli arabalarda oku yukarıda tutmaya yarayan ağaç destek. [DS] **6.** *{ağız}* Evlerin kapısının açılmaması için arkasına konulan ağaç kol; takoz. [DS] **7.** *{ağız}* Kalın ve uzun sopa; baston. [DS] **8.** *{ağız}* Bir yükü yalnız başına sararken, sarılmış olan yükün altına dayanan ucu çatallı, kalın sopa; eşek dayağı. [DS] **9.** *{ağız}* Merdiven. [DS] 🗗 **dayak arsızı,** *Çok dayak yediği için alışkanlık kazanmış; arsızlaşmış.*|| **dayak atmak,** *Dövmek.*|| **dayak cezası,** *İslam hukukunda zina, zina iftirası ve içki içilmesi suçlarına uygulanan ceza.*|| **dayak düşkünü,** *(Dayağı bir eğitim aracı olarak görenler için) dayak atmayı gerektirecek davranışları sık sık yapan.*|| **dayak düşmanı,** *(Dayağı bir eğitim aracı olarak görenler için) dayak atmayı gerektirecek davranışları sık sık yapan; dayak yemeyi hak eden.*|| **dayak kaçkını,** *(Dayağı bir eğitim aracı olarak görenler için) dayak atmayı gerektirecek davranışları sık sık yapan.*|| **dayak kesiri,** *{ağız} Suçlu; kabahatli.* [DS]|| **dayak vermek,** *{ağız} 1. Destek yapmak. 2. Bedeni güçlendirmek için oruca ara vermek.* [DS]|| **dayak vurmak,** *{ağız} Destek yapmak.* [DS]|| **dayak yemek,** *Birisi tarafından dövülmek.*

dayaklama, [dayak-la-ma] *is.* Dayak ile destekleme eylemi.

dayaklamak, [dayak-la-mak] *gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Bir şeyin yıkılmasını, devrilmesini önlemek için dayak koyarak desteklemek; payandalamak. **2.** *{ağız}* (Kapı için) açılmaması için arkasına dayak koyarak kapamak; sürgülemek. [DS]

dayaklanmak, [tayā-k > taya-k-la-n-mak > daya-k-la-n-mak] *{eT} dönşl. f. [-ur]* Baston, değnek, dayak vb. sahibi olmak; dayak edinmek.

dayaklı, [dayak-lı] *sf.* **1.** Dayak konulmuş olan; dayağı bulunan; dayaklanmış. **2.** *{ağız}* Sağlam; dayanıklı. [DS]

dayaklığ, [tayā-mak > tayā-k > taya-k-lığ > daya-k-lığ] *{eT} sf.* Dayaklı; destekli.

dayaklık, -ğı [*eT.* tayā-k > taya-k-lık > dayak-lık] *sf.* **1.** Dayak olarak kullanmaya uygun. **2.** *is.* Destek olarak kullanılan şey. **3.** *{ağız}* Arabaya konulan yükün devrilmemesi için konulan uzun sopa veya odun. [DS] **4.** *{ağız}* Eşek dayağı. [DS] **5.** *{ağız}* Destek. [DS] **6.** *{ağız}* Merdiven. [DS] **7.** *{ağız}* Tohum ekilirken çiftçiye yardım etme. [DS]

dayalı, [daya-lı] *sf.* **1.** Bir yere dayanmış, yaslanmış olan. **2.** Birine güvenen, itimat eden. 🗗 **dayalı döşeli,** *(Ev, oda, büro için) mobilya, halı, kilim vb. ile döşenmiş.*

dayama, [daya-ma] *is.* **1.** Bir şeyi, bir yere destek olarak koyma eylemi. **2.** *{ağız}* Fırının duvarlarına yaslamak suretiyle pişirilen bir tür yassı ekmek. [DS] **3.** *{ağız}* Peşin olarak verilen para; karşılıklı kredi. [DS] **4.** Metal parçaların perçinlenmesi veya doğrultmacıların çekiçleme işleri sırasında karşı taraftan başka bir kişinin dayama suretiyle kullandığı çekiç veya benzer metal araç. **5.** *{ağız}* Süt, yumurta, yağ ve unla yapılıp tandırda pişirilen çörek. [DS] **6.** *{ağız}* Yufka ekmeği üzerine önceden hazırlanmış tas kebabını suyu ile birlikte dökerek yapılan yemek. [DS] **7.** *{ağız}* Pilav. [DS] **8.** *{ağız}* Destek. [DS] **9.** *{ağız}* Birinin emek, diğerinin para olarak yaptıkları ortaklıkta verilen para. [DS] **10.** *{ağız}* Kağnı ya da araba okunu yukarıda tutmaya yarayan destek. [DS] **11.** *{ağız}* Eşek dayağı. [DS] **12.** *{ağız}* Kışın ocağa dikine konularak yakılan kalın odun kütüğü. [DS] **13.** *{ağız}* Araba sandıklarını yanlardan tutan dikine ağaçlar. [DS] **14.** *{ağız}* Çatma denilen tünel biçimli çadırların arka tarafını sıkıca kapamak için, buraya dikine dayatılan sırıklardan her biri. [DS] **15.** *{ağız}* Ölü mezara konulduktan sonra üzerine toprak dolmaması için mezar üzerine uzunlamasına dizilen tahtalar. [DS] **16.** *{ağız}* Koyun, keçi gibi hayvanların yattıkları yer. [DS] **17.** *{ağız}* Evlerde odalar arasındaki ince duvarlar; bölmeler. [DS] **18.** *{ağız}* Yüksek tahta perde. [DS] **19.** *{ağız}* Taş, duvar gibi sert şeyler. [DS] **20.** *{ağız}* Rüzgârdan korunmak için yapılan set. [DS] **21.** *{ağız}* İçi ot dolu yastık; sedirlerdeki arka ve yan yastıkları. [DS] **22.** *{ağız}* Ağzına kadar doldurulmuş çuval. [DS] **23.** *{ağız}* Tarla ve bağ ortaklarının mal sahibine verdikleri güvence parası. [DS]

dayamacı, [daya-ma-cı] *is.* **1.** Perçin yapılırken veya doğrultma sırasında karşı taraftan dayama çekicini tutan kişi. **2.** *argo.* Toplu taşıma araçlarında sıkışıklıktan yararlanıp sürtünerek tacizde bulunan kimse.

dayamak, [*eT.* tayā-mak > daya-mak] *gçl. f. [-r] [-y(ı)-yor]* **1.** Bir şeyi bir yere düşmeyecek biçimde yaslanık olarak koymak; yastamak. **2.** Birinden güç alacak biçimde girişimde bulunmak; güvenmek; yararlanmak. **3.** (Silah vb. şeyi) birini tehdit edecek biçimde vücuduna dokundurmak. **4.** Bir tepki olarak bir şeyi hemen gerçekleştirmek üzere davranmak. *İstifayı dayamak.* **5.** (Ordu, vb. silahlı grup için) bir yanını güvenli bir doğal ortamın koruma-

sına bırakmak. **6.** Bir şeyi kaba bir hareketle vermek; öfke ile sunmak. **7.** Bir inşaatı komşu binanın duvarına bitiştirmek. **8.** *{ağız}* (Kapı ve pencere için) kanatlarını ardına kadar açmak. [DS] 🗗 **daya döşe,** *{ağız} Oturmaya, yaslanmaya yarayan yastık, minder vb. şeyler.* [DS]| **dayayıp döşemek,** *Bir yeri en ince ayrıntılarını düşünerek güzel bir biçimde döşemek, süslemek.*

dayana, [dayı+ana] *{ağız} is.* Yenge. [DS]

dayanacak, -ğı [daya-n-acak] *is.* **1.** Dayanmaya, yaslanmaya yarayan şey veya yer. **2.** *{ağız}* İçi ot dolu yastık; sedirlerde dayanmaya yarayan arka ve yan yastıkları. [DS]

dayanak, -ğı [daya-n-ak] *is.* **1.** Dayanılacak şey, güç; destek; mesnet, *(1935).* **2.** *mecaz.* Bir görüşün, yargının üzerine kurulduğu ana öge; esas, temel. **3.** Birine çalışmalarında güç veren, yardım eden, destek olan kişi; koruyucu; koruyan; *{ağız} (aynı).* [DS] **4.** *fel.* Bir varlıkta, niteliklerinden bağımsız olarak var olan ve varlığın gerçekliğini meydana getiren şey; töz. **5.** *dbl.* Bir ses dizilişinin söylenişini kolaylaştırmak için bir kelimenin içine veya kelimeler arasına getirilen ünlü veya ünsüz. **6.** *{ağız}* Kalın sopa. [DS] **7.** *{ağız}* Destek. [DS] 🗗 **dayanak noktası,** *Birbirine dayanmış olan ögelerin birbirine değdikleri nokta; dayanılan yer.*

dayancak, [tayan-cak > daya-n-cak طیانجق] *{eAT} is.* Güvenilecek şey.

dayanç, -cı [*eT.* taya-n-mak > taya-n-ç > daya-n-ç] *is.* **1.** *{eT}* Dayanak; yardım; destek. **2.** İnsanı etkileyen olaylar karşısında güçlü kalmasını sağlayan manevi güç; dayanma gücü; sabır, tahammül.

dayandırma, [dayan-dır-ma] *is.* Dayanma durumunu sağlama eylemi.

dayandırmak, [dayan-dır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin temelini başka bir olay veya nesne üzerine oturtma. **2.** Dayanmak işini yaptırmak. **3.** Uzun süre sağlam kalmasını sağlamak; uzun süre kullanmak; geç eskitmek.

dayanduk, [dayan-mak > dayan-duk] *{eAT} is.* Destek.

dayangaç, [dayan-gaç] *is.* **1.** Destek; tutamak. **2.** *{ağız}* Kalın ve uzun sopa. [DS]

dayangan, [dayan-ġan > tayan-ġan طیانغان] *{eAT} {ağız} sf.* Dayanıklı; sağlam; metin. [DS]

dayangı, [dayan-gı] *{ağız} is.* (Kumaş, kereste vb. için) dayanıklık. [DS]

dayangılı, [dayangı-lı] *{ağız} sf.* Dayanıklı; sert; metin. [DS]

dayangu, [tayā-mak > taya-n-mak > tayā-ñu > dayā-ñu] *(dayañu) {eT} is.* **1.** Kendisine güven duyulacak kimse; dayanakçı; destekçi; yardımcı. **2.** Hakanın güvenini sağlamış görevli; mabeyinci; perdeci başı; hacib.

dayanıgörmek, [dayan-mak + gör-mek كرمك طیانی] *{eAT} gçsz. b. f. [-ür]* Dayanıp durmak; sebat etmek.

dayanık, -ğı [dayan-mak > dayan-ık] *sf.* **1.** Dayanmış; yaslanmış; dayalı. **2.** *gnşl.* Sağlam, mukavemetli. **3.** *{ağız}* (Hayvan için) gücünü yitirmiş; yürümeye gücü kalmamış; takatsiz. [DS]

dayanıklı, [dayanık-lı] *sf.* **1.** Dayanabilen, sağlam. **2.** Yıpratıcı ve zor şartlara karşı dayanan; mukavim; sağlam; dirençli; metin; metanetli. **3.** *biy.* Kendisine bir hastalık bulaştığı hâlde az zarar gören (bitki vb.).

dayanıklılık, -ğı [dayanık-lı-lık] *is.* **1.** Dayanıklı olma hâli ve niteliği. **2.** Dış etkilere ve zor şartlara dayanma gücü olma özelliği

dayanıksız, [dayanık-sız] *sf.* **1.** Çabuk eskiyen, yıpranan. **2.** Sağlamlığı istenilen nitelikte olamayan; çürük. **3.** Dayanma gücü yetersiz olan. **4.** Kolayca parçalanıp kırılabilen. **5.** Zayıf bir bünyeye sahip olan; çelimsiz. 🗗 **dayanıksız mal,** *Üretim ve tüketim aşamasında uzun süre bekletilemeyen ve hemen tüketilmesi gereken mallar.*

dayanıksızlık, -ğı [dayanık-sız-lık] *is.* Dayanıksız olan şeyin niteliği; dayanmama, çürük olma.

dayanılma, [dayan-ıl-ma] *is.* Dayanma durumunda bulunulma eylemi.

dayanılmak, [dayan-ıl-mak] *edil. f. [-ır]* Bir yere yaslanma ve dayanma durumunda bulunulmak.

dayanım, [dayan-ım] *is.* **1.** Dayanma gücü; mukavemet. **2.** Rüzgâr ve su gibi bir akışkanın belli boydaki ögelere yer değiştirtme gücü.

dayanırlık, -ğı [dayanır-lık] *is.* Dayanma gücü; direnç.

dayanış, [dayan-ış] *is.* Dayanma eylemi veya biçimi.

dayanışık, -ğı [dayanış-ık] *sf.* (Millet, toplum, sınıf vb. için) üyeleri arasında sıkı bir iş birliği ve dayanışma bulunan; mütesanit.

dayanışma, [dayan-ış-ma] *is.* **1.** Bir toplumu meydana getiren bireyler arasındaki yardımlaşma, karşılıklı sorumluluk, birlik ve beraberlik düşünce ve duygusuna dayalı ilişki; tesanüt, *(1935).* **2.** Karşılıklı sorumluluk.

dayanışmacı, [dayanışma-cı] *is.* **1.** Dayanışma yanlısı. **2.** *sf.* Dayanışma ile ilgili.

dayanışmacılık, -ğı [dayanışma-cı-lık] *is.* **1.** Dayanışma üzerine kurulu ahlak ve toplum görüşü. **2.** Her insanın medeniyetin kendisine sağladığı yararlardan ötürü borçlanmış olduğunu savunan sosyal görüş.

dayanışmak, [dayan-ış-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Duygu ve düşünce birliği içinde olmak; güç birliği etmek; yardımlaşmak; birbirine destek olmak. **2.** *{ağız}* İddia etmek. [DS]

dayanışmalı, [dayanışma-lı] *sf.* Aralarında dayanışma bulunan.

dayanma, [daya-n-ma] *is.* Bir yere yaslanma veya sağlam olma durumu ve eylemi.

dayanmak[1], [*eT.* tayā-mak> taya-n-mak طیان مق> daya-n-mak] *dönşl. f. [-ır]* **1.** Bir yere kendini dayamak, yaslamak; oradan destek almak; yastanmak; istinat etmek. **2.** Bir şeyi kuvvetlice itmek. **3.** Yüklenmek; ağırlığını vermek. **4.** Bir yerden kuvvet almak; birinin desteğine ve yardımına güvenmek; itimat etmek. *{eAT} (aynı)* **5.** Karşı durmak; direnmek. **6.** Bozulmamak, sağlam kalmak; dayanıklılık göstermek. **7.** (Para, mal için) yetmek; yeterli gelmek; yetişmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **8.** Tahammül göstermek, sabretmek; birinin isteklerine katlanmak. *{ağız} (aynı)* [DS] **9.** Varmak, ulaşmak. **10.** Temeli olmak, bir dayanak üzerine kurulmak; sebep göstermek. **11.** *argo.* Girişmek; başlamak. **12.** Çıkagelmek. **13.** *argo.* Hız vermek. **14.** Bütün gücünü kullanarak bir işi yapmak. **15.** (İstenmeyen şeyler için) üzerinde kalmak. **16.** *edil.* Bir şey bir yere yaslanmış olarak konulmak.

dayanmak[2], [daya-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Durmak; dinmek. **2.** Yorulmak. [DS]

dayantı, [daya-ntı] *is.* **1.** Dayanıklık. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *fel.* Altta bulunan; temel. **3.** *{ağız}* Araba sandıklarını yanlardan tutan dikine ağaçlar. [DS] **4.** *{ağız}* Destek. [DS]

dayantılı, [dayantı-lı] *{ağız} sf.* Dayanıklı; sert; metin. [DS]

dayantılık, -ğı [dayan-tı-lık] *{ağız} is.* Sabır; tahammül. [DS]

dayatış, [dayat-ış] *is.* Dayatmak eylemi veya biçimi.

dayatma, [dayat-ma] *is.* Dayama eylemini yaptırma veya direnme eylemi.

dayatmak, [dayat-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin bir yere dayanmasını sağlamak. **2.** Kendi isteğini yaptırmak için direnmek. **3.** Başkasının isteğini yerine getirmemek için direnmek. **4.** *{ağız}* Alıkoymak. [DS]

dayattırma, [dayat-tır-ma] *is.* Dayama işini birine yaptırma veya direnmesini sağlama eylemi.

dayattırmak, [dayat-tır-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Bir şeyin bir yere dayanmasını birine yaptırtmak. **2.** Direndirmek.

dayaz, [? dayaz] *{ağız} sf.* Derin olmayan su kenarı; sığ. [DS]

dayaza, [*eT.* tayı+eze دیازه / طایزه] *{ağız} is.* Teyze. [DS]

daydalanmak, [daydala-n-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* Nispet yapmak. [DS]

daye, [Far. dāye دایه] *(da:ye) {OsT} is.* Süt nine; dadı.
🗗 **dāye-gî,** *{OsT} Dadılık; sütninelik.*

daygeldi, [*eT.* tay *(dul)* > tay+geldi] *{ağız} is.* **1.** Sonradan gelip yerleşen yabancı. **2.** Dul kadın evlenirken yanında götürdüğü, önceki kocasından olan çocuk. [DS]

dayhana, [day + Far. ḫāne] *{ağız} is.* Susam yağı çıkarılan, tahin, helva yapılan dükkân; helvacı dükkânı. [DS]

dayı[1], [*eT.* ṭayı > dayı] *is.* Çocuklar için annenin erkek kardeşi.

dayı[2], [*eT.* tayı > dayı] *{ağız} sf.* **1.** Güzel; iyi; hoş. **2.** Cesur; babayiğit. **3.** Gösterişli. **4.** Eli açık; cömert. [DS]

dayı[3], [dayı] *is.* **1.** *tar.* İmparatorluk döneminde Tunus, Cezayir ve Trablusgarp'ta seçimle başa geçen yönetici. **2.** Polis, jandarma. **3.** Bir kimsenin kayırıcısı olan ve sözü geçen kimse. **4.** *argo.* Cesur; yiğit. **5.** *argo.* Gücüne güvenerek çevresinde egemenlik kuran kimse; külhanbeyi.

dayıbaşı, -nı / -yı, -şları [dayı+baş-ı] *{ağız} is.* Amele başı. [DS]

dayıca, [dayı-ca] *{ağız} sf.* **1.** Güzel; iyi. **2.** Güzelce. [DS]

dayık, -ğı [day-ık] *{ağız} is.* Senet. [DS]

dayılanmak[1], [dayı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* Bir dayıya sahip olmak; annesinin erkek kardeşi olmak; dayısı olmak.

dayılanmak[2], [dayı-la-n-mak] *{ağız} dönşl. f. [-ır]* **1.** Büyüklenmek; böbürlenmek. **2.** *argo.* Gücüne güvenerek diklenmek. **3.** Bir koruyucuya sahip olmak; dayı edinmek. **4.** Başkasının himayesine sığınmak; dayısına güvenmek. [DS]

dayılık, -ğı [dayı-lık] *is.* **1.** Dayı olma durumu veya dayı olanın niteliği. **2.** *mecaz.* Kayırıcılık. **3.** *argo.* Kabadayılık.

dayınmak, [*eT.* tay-mak > tay-ın-mak] *{eAT} dönşl. f. [-ur]* Ayağı takılıp sendelemek; ayağı sürçmek.

dayıoğlu, -nu, -oğulları [dayı+oğlu] *is.* Dayının oğlu.

dayır, [day *(yans.)* > day-ır] *{ağız} is.* Sürtünme, kayma ya da yırtılma dolayısıyla çıkan cayırtılı sesi anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **dayır dayır,** *{ağız} Şiddetle, sür'atle; cayır cayır.* [DS]

dayıza, [*eT.* tayı *(dayı)* + eze *(kız kardeş)* > tayıza / tayaza / dayaza دیازه / طایزه] *{eAT} is.* Teyze.

dayızade, [dayı + Far. zāde *(oğul)*] *(dayıza:de) {OsT} is.* Dayının oğlu veya kızı.

dayim, [Ar. dā'im دائم] *(da:yim) {eAT} zf.* Daim; daima; daimî. [DK]

dayin, [Ar. deyn *(borç)* > dāyin داین] *(da:yin) {OsT} sf.* Borç veren; alacaklı.

dayk, [Ar. ḍayḳ / żayḳ ضیق] *is.* Darlık; dar olma.

daykak, -ğı [*eT.* tay-mak *(sendelemek)* > day-ka-k ?] *{ağız} sf.* Baygın; bayılmış. [DS]

daylak[1], **-ğı** [Moğ. taylaġ] *{eAT} is.* **1.** Başıboş salınan, yularsız deve veya at. **2.** *{ağız}* Dişi deve. [DS] **3.** *{ağız}* Damızlık erkek deve. [DS] **4.** *{ağız}* Boynunda tüy olmayan güreş devesi; pehlivan deve.

[DS] **5.** *{ağız}* Deve yavrusu. [DS] **6.** *{ağız}* At, eşek yavrusu. [DS] **7.** *{ağız}* İki yaşındaki hayvan. [DS]

daylak[2], **-ğı** [*eT.* tay-lañ > daylak] *{ağız} sf.* **1.** (Genç erkek için) sakalı, bıyığı çıkmamış; delikanlı. **2.** (Kişi için) ince, uzun boylu. **3.** (Nesne için) çıplak; sivri. **4.** (Kişi için) baldırı, bacağı açık. [DS]

daylan, [*eT.* taylañ *(endamlı genç)*] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) boylu boslu; gürbüz; güçlü kuvvetli. **2.** *is.* Dalsız budaksız uzayan ağaç. [DS]

daylı, [day-lı ?] *{ağız} is.* **1.** Hayalî zehirli bir hayvan. **2.** Büyük çıban; tehlikeli çıban. **3.** Dert; şiddetli sancı. **4.** Zehir. **5.** Şeytan. **6.** Suyun bol olduğu yer. **7.** *sf.* Arsız. **8.** *ünl. "Öl, geber"* anlamında ilenç sözü. [DS] ⮺ **daylı artığı,** *{ağız} Hastalık geçirdiği ya da başka nedenlere bağlı olarak yamru yumru, işe yaramayan meyve.* [DS]

daymak, [daya-mak] *is.* Merdiven.

daynetmek, [Ar. deyn + T. et-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* Alay etmek. [DS]

dayra[1], [day *(yans.)* > day-(ı)r-a ?] *{ağız} is.* Üç etekli kadın elbisesi. [DS]

dayra[2], [Ar. dā'ire دائره] *{ağız} is.* Daire. [DS]

dayramak, [day *(yans.)* > day-(ı)r-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* (Kumaş için) eskimeye yüz tutmak; yırtılmak; tel tel olmak. [DS]

dayyık, -ğı [Ar. ḍayyıḳ / ż- ضيق] *{OsT} sf.* Pek dar.

dayza, [tayı+eze] *{ağız} is.* Teyze. [DS]

daz[1], [daz / dız *(yans.)*] *is.* Hızlıca dönme ve dolaşma, bu biçimde gidip gelmeyi anlatan kök. [Zülfikar] *daz-ır-da-mak, daz-ır-dı, daz-la-mak*

daz[2], [daz / dız / doz *(yans.)*] *is.* Gaz çıkarmayı ve cızırtılı yanmayı anlatan kök. [Zülfikar] *daz-ı-ra-mak, daz-ı-ra-k*

daz[3], [*eT.* tāz / daz داز / طاز] *is.* **1.** Saçların dökülmesine yol açan hastalık; kellik. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Başında saçı olmayan; kel; saçsız. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *sf.* (Arazi ve toprak için) kurak, çıplak; ot bitmeyen; çorak. *{ağız} (aynı)* [DS] **4.** *{eT}* Çıplak. ⮺ **daz gıran,** *{ağız} Yüksek ve çıplak dağ.* [DS] ‖ **daz yer,** *{eAT} Çorak yer; verimsiz toprak.* [DK]

dazan, [daz *(yans.)* > daz-an] *{ağız} is.* Rüzgâr tutan tepe; yelli tepe. [DS]

dazara dazar, [Ar. dazara *(acele)* + dazar *(çok acele)* / dazara dazır دازاره دازار] *{OsT} zf.* Çok acele olarak; telaşlı bir şekilde.

dazarmak, [tāz > taz-ar-mak > daz-ar-mak] *{eT} gçsz. f. [-ur]* Kelleşmek; çıplak hâle gelmek. [DLT]

dazıra dazır, [Ar. dazara dazar دازاره دازار] *{ağız} zf.* Kendi kafasıyla; kimseye danışmadan; kendi kendine. [DS]

dazırak, -ğı [daz *(yans.)* > dazıra-k] *{ağız} is.* Yellenme. [DS]

dazıramak, [daz *(yans.)* > dazır-a-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-r(ı)-yor]* (Odun vb. için) yanarken ses çıkarmak; cazıramak. [DS]

dazırdamak, [daz *(yans.)* > dazır-da-mak] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(ı)-yor]* **1.** Vızıldamak. **2.** Boşuna dolaşıp yorulmak. [DS]

dazırdaşmak, [daz *(yans.)* > dazırda-ş-mak] *{ağız} işteş. f. [-ır]* **1.** Birlikte hızlıca hareket edip, koşup geçip gitmek. **2.** Hep birden çarparak ses çıkartmak; hep birden zırlamak. [DS]

dazırdatmak, [daz *(yans.)* > dazırda-t-mak] *{ağız} gçl. f. [-ır]* **1.** Hızlıca sürmek; yürütmek. **2.** Hızlıca zınlatmak; birden çarpma ile ses çıkarmak. [DS]

dazıtmak, [daz *(yans.)* > daz-ıt-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ır]* **1.** Koşmak; seğirtmek. **2.** Kaçmak. **3.** *gçl. f.* Kaçırmak. [DS]

dazlak[1], **-ğı** [*eT.* tāz *(kel)* > taz-la-k / daz-la-k دازلق] *sf.* **1.** Başında saçı olmayan; saçları dökülmüş; saçsız; kel. *{eAT} (aynı)* **2.** *{eAT}* (Yer için) üzerinde bitki yetişmemiş; ot ve ağaç bitmemiş.

dazlak[2], **-ğı** [daz *(yans.)* > daz-la-k] *{ağız} is.* **1.** Ayı. **2.** Leylek. **3.** Kaba adam. **4.** Ham meyve. [DS]

dazlak[3], **-ğı** [daz *(yans.)* > daz-la-k] *{ağız} sf.* Pişirme sırasında bir tarafı hafifçe yanmış. [DS]

dazlaklık, -ğı [dazlak-lık] *is.* Saçsız başın durumu; saçsız olma hâli.

dazlama, [daz-la-ma] *is.* **1.** Güç beğenme durumu ve eylemi. **2.** Hızlı yürüme; hızla hareket etme; birden vınlayıp gitme.

dazlamak[1], [tāz > taz-lā-mak > daz-lā-mak] *{eT} gçl. f. [-r]* Kel saymak; dazlak olduğunu iddia etmek.

dazlamak[2], [daz *(yans.)* > daz-la-mak] *gçsz. f. [-r] [-l(ı)-yor]* **1.** Güç beğenmek; ayıplamak. *{ağız} (aynı)* [DS] *Dazlayan dara düşer, kel başlı kıza düşer.* (Atasözü) **2.** Hızlı yürümek; hızla hareket etmek; birden vınlayıp gitmek. **3.** *{ağız}* Kaçmak. [DS]

dazlamak[3], [daz *(yans.)* > daz-la-mak] *gçl. f. [-r] [-(ı)-yor]* **1.** Dağlamak. **2.** Kızartmak; kebap yapmak.

dazlatmak, [dazla-t-mak] *gçl. f. [-ır]* **1.** Hızlı yürütmek; hızlı sürmek. **2.** Birden çarpma ile ses çıkartmak; çınlatmak.

dazmak, [daz *(yans.)* > daz-mak] *{ağız} gçsz. f. [-ar]* **1.** Kaçmak. **2.** *gçl. f. [-ar]* Kaçırmak. [DS]

dazmalamak, [dazma-la-mak] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(ı)-yor]* Ayıplamak; kınamak. [DS]

dB, [Fr. déci-bell] *is. fiz.* Ses genliği birimi olan desibelin simgesi.

DDT [dikloro-difenil-trikloretan kelimelerinin baş harfleri] *is. kısalt.* Ürünlere, hayvanlara ve insanlara zarar veren bir çok böceğin öldürülmesinde kullanılan zehirli bir kimyasal bileşik; $(Cl\text{-}C_6H_4)_2CH\text{-}CCl_3$

-de[1], [-da / -de / -ta / -te] *çek. e.* → -da. *{eT} {eAT} (aynı).*

-de-[3], [-da- / -de-] *yap. e.* → -da-. *{eT} {eAT} (aynı)*

de[1], [*eT.* takī / dakı / dağı > dahı / dahi > da / de] *bağ.* → da[1].

de[2], [de ?] *{ağız} is.* Zaman; vakit. [DS]

de[3], [dé-mek > dé] *{ağız} ünl.* Haydi. [DS]

deaim, [Ar. dıʿāme > deʿāim دعائم] *(dea:im) {OsT} is.* Destekler; payandalar.

deāvi, [Ar. daʿvā > deʿāvi دعاوى] *(daa:vi) {OsT} is.* **1.** Davalar. **2.** Mahkemeye başvurmalar. **3.** İddia edilen fikirler.

deb[1], [dab / deb / dep / dıb / dib / düp *(yans.)*] *is.* Patırtılı yürümeyi, düzensiz adım atmayı, ayakla tepme veya tepinmeyi; dengesi bozulma, yuvarlanma; kımıldanma ve bu yolla meydana gelen dürtüleri anlatan kök. [Zülfikar] *deb-el debel, deb-e-le-mek, deb-e-le-n-mek, deb-en-le-mek, deb-er-le-n-mek, deb-ik-le-mek*

deb[2], [Ar. deʾb دأب] *{OsT} is.* Gelenek; âdet; usul. 🗗 **deb-i dîrîn,** *Eski gelenek.*|| **deb-i kadîm,** *Eski gelenek.*

debabic, [Ar. dībac > debābic دبابج] *(deba:bic) {OsT} is.* Dallı, çiçekli ipek kumaşlar.

debabis, [Ar. debbūs > debābīs دبابيس] *(deba:bis) {OsT} is.* Topuzlar.

debagat, [Ar. debāġat دباغت] *(deba:gat) {OsT} is.* Deriyi terbiye etme; tabaklık; sepicilik.

debale, [Far. debāle دباله] *(deba:le) {OsT} is. bot.* Ağaç kavunu.

debayak, -ğı [de+bayak] *{ağız} is.* Biraz önce; demin. [DS]

debbabe, [Ar. debbābe دبابه] *(debba:be) {OsT} is.* Eskiden kale kuşatmalarında içine girilerek kale kapılarına kadar yaklaşmayı sağlayan, ok ve diğer silahlardan koruyan, üzeri kalın manda derisi ile kaplanmış bir fıçı şeklinde savunma aracı.

debbağ, [Ar. debġ *(sepileme)* > debbāġ دباغ] *(debba:ğ) {OsT} is.* Hayvan derisini terbiye eden kişi; tabak; sepici.

debbağhane, [Ar. debbāġ + Far. ḫāne دباغخانه] *(debba:ğha:ne) {OsT} is.* Hayvan derilerinin sepilendiği yer; tabakhane.

debbe, [Ar. debbe دبه] *{OsT} is.* **1.** Kulplu ve ağzı kapalı bakır su güğümü. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Yağ kabı; bal çömleği. [DS] **3.** *{eAT}* Altı geniş, ağzı dar kapaklı yağ kabı. **4.** *{ağız}* Büyük fıçı. [DS] **5.** *{ağız}* Su kovası. [DS] **6.** *{ağız}* Süt güğümü. [DS]

debbel, [deb *(yans.)* > debb-el] *{ağız} is.* Patırtılı yürümeyi, düzensiz adım atmayı, ayakla tepme veya tepinmeyi; dengesi bozulma, yuvarlanma; kımıldanma ve bu yolla meydana gelen dürtüleri anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **debbel dübbel,** *{ağız} 1. Sendeleyerek. 2. Düşe kalka.* [DS]

debboy, [Fr. dépôt] *is. as.* **1.** Silah, elbise ve askerî malzeme konulan ambar. **2.** *{ağız}* Kışla. [DS]

debbus, [Ar. debbūs دبوس] *(debbu:s) {OsT} is.* Topuz. 🗗 **debbūs-i āhenîn,** *{OsT} Demir topuz.*

debdab[1], [Ar. debdāb دبداب] *(debda:b) {OsT} is.* Davul.

debdab[2], [Far. debdāb دبداب] *(debda:b) {OsT} is.* **1.** Şöhret. **2.** Azamet

debdebe, [Far. debdebe دبدبه] *{OsT} is.* **1.** Büyük gösteriş; şatafat; görkem; şaşaa; ihtişam. **2.** Gürültü patırtı; tantana.

debdebeli, [debdebe-li] *sf.* Gösterişli; görkemli.

debdüş, [deb *(yans.)* + düş] *{ağız} zf.* **1.** (Yürümek için) sendeleyerek. **2.** (İş yapmak için) el yordamıyla; görmeden. [DS] 🗗 **debdüş etmek,** *{ağız} Görmeden, rasgele, sendeleyerek yürümek.* [DS]

debe, [Far. debe دبه] *{eAT} {ağız} sf.* **1.** Kasığı yarık; fıtık. **2.** Fıtıklı. [DS] 🗗 **debe taşak,** *Kasık fıtığı olan.*

debek, -ği [deb *(yans.)* > deb-ek] *{ağız} is.* Sendeleme belirten yansımalı gövde. [DS] 🗗 **debek dübek,** *{ağız} (Yürümek için) sendeleyerek; düşe kalka.* [DS]

debel, [deb *(yans.)* > deb-e-l] *{ağız} is.* **1.** Yüz üstü veya sırt üstü tepinme hareketi. **2.** Acıdan, sancıdan kıvranma. [DS] 🗗 **debel debel,** *{ağız} Sancıdan dolayı yerde kıvranmak.* [DS]|| **debel debel dönmek,** *{ağız} Acıdan ve sancıdan kıvranıp dönmek.* [DS]| **debel sebel,** *{ağız} (Konuşmak için) saçma sapan; delice.* [DS]

debelek, -ği [deb-ele-k > dep-le-k] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Darbuka; küçük davul; dümbelek. **2.** *sf.* (Kişi için) taşakları yaralanmış, şişmiş. [DS]

debelemek, [tep-mek > deb-ele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Tepinmek; çırpınmak; kımıldamak; hareket etmek. **2.** (Küçük çocuk için) emeklemek. **3.** Ayaklarını sürterek yürümek. [DS]

debelendirmek, [debelen-dir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Kımıldatmak. [DS]

debeleniş, [debelen-iş] *is.* Debelenme eylemi veya biçimi.

debelenme, [debele-n-me] *is.* Debelenme durumu ve eylemi.

debelenmek, [tep-mek > deb-ele-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Bir acının etkisiyle veya bir baskından kurtulmak için rastlantısal hareketlerde bulunmak; çırpınmak. **2.** (Çocuklar için) anlamsız ve boş bir takım el kol hareketlerinde bulunmak. **3.** *mecaz.* Boş yere uğraşmak; bocalamak. **4.** Yürürken dengeyi sağlayamayarak düşecek duruma gelmek; sendelemek. **5.** *{ağız}* Kımıldamak. [DS]

debeli, [debe-li] *{ağız} sf.* **1.** Husyeleri yarılı veya şiş. **2.** Fıtıklı. **3.** Biçimsiz yürüyen. [DS]

debelik, [debe-lik دبلك] *{eAT} is.* Kasık yırtıklığı; fıtık olma durumu.

debelleş, [tebelle-ş] *{ağız} is.* Musallat; askıntı; tebelleş. [DS] 🗗 **debelleş olmak,** *{ağız} Musallat olmak; dadanmak.* [DS]

debelleşmek, [tep-mek > debelle-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Birlikte debelenmek.

debelü, [debe-lü دبلو] *{eAT} sf.* Fıtık hastalığı olan; fıtıklı.

deben[1]**,** [deb *(yans.)* > deb-en] *{ağız} ünl.* Gelişigüzel, bozuk düzen yürüme ve konuşmayı anlatan yansımalı gövde. [DS] 🗗 **deben düben,** *{ağız} (Yürüyüş ve konuşma için) gelişigüzel; bozuk düzen.* [DS]

deben[2]**,** [Fr. tapon] *{ağız} sf.* Ucuz; fiyatı düşük. [DS]

debeng, [dep-eñ] *(debeñ) {ağız} sf.* Bilinçsizce davranan; ahmak; sersem. [DS]

debenleme, [deben-le-me] *is.* Düzensiz yürüme, sendeleme durumu ve eylemi.

debenlemek, [deben-le-mek / debennemek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Yanlış hareket etmek, yanlış yola gitmek. **2.** Şaşalamak, afallamak. **3.** Düşecek duruma gelmek; sendelemek. **4.** Yavaş yavaş amaçsız gezinmek. **5.** Söylediği sözün nereye varacağını kestirememek. **6.** Kaynaşmak. [DS]

deber, [tep-mek > deb-er] *{ağız} sf.* Hoyrat; sözünü bilmez; patavatsız; sersem. [DS] 🗗 **deber sakar,** *{ağız} 1. Kör gibi davranan. 2. Düşünmeden konuşan.* [DS]

Deberān, [Ar. deberān] *(debera:n) {OsT} is.* **1.** Gök cismi. **2.** Ayın dördüncü durağı.

deberlemek[1]**,** [teper-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [l(i)-yor]* Düzeltmek; tesviye etmek. [DS]

deberlemek[2]**,** [teper-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Azarlamak. **2.** Hakir görmek. [DS]

deberlenmek, [deb *(yans.)* > deberle-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Yuvarlanmak; dengesi bozulmak; sendeleyip düşmek. [DS]

debermek, [tep-mek > deb-er-mek] *gçsz. f. [-ir]* Nüksetmek; depreşmek; yeniden ortaya çıkmak.

debertlemek, [debert-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Ellemek; dokunmak. **2.** Eşelemek; karıştırmak; kabartmak. [DS]

debertmek, [tep-mek > deb-re-mek > deber-t-mek دبرتمك] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Eşelemek; kabartmak; karıştırmak. *{eAT} (aynı)* **2.** Unutulmuş ve gizli bir şeyi ortaya çıkarmak. **3.** Dürtmek. **4.** *{eAT}* Araştırmak. **5.** Toprağı kazmak. **6.** İlişmek. **7.** Hareket ettirmek; kımıldatmak. **8.** (Dert için) deşmek; eşelemek. [DS]

debez, [deb *(yans.)* > deb-ez] *{ağız} sf.* Yürürken sendeleyen. [DS] 🗗 **debez debez,** *{ağız} (Yürümek için) sendeleyerek.* [DS]|| **debez debez yürümek,** *{ağız} Karanlıkta körler gibi şaşkın hareketler yaparak, sendeleye sendeleye yürümek.* [DS]

debezelemek, [debez-e-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Sendeleyerek yürümek. [DS]

debezimek, [debez-i-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Sinirlenmek; öfkelenmek; kızmak. **2.** Meydana çıkmak. [DS]

debezlemek[1]**,** [debez-le-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r [-l(i)-yor]* Karanlıkta sendeleye sendeleye yürümek. [DS]

debezlemek[2]**,** [tepez-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir kimseye istediğini yaptırmak için korkutmak. [DS]

debg, [Ar. debġ دبغ] *{OsT} is.* Deriyi yumuşatıp terbiye etme işi; sepi.

debgi, [tep-gi] *{ağız} is.* **1.** Bakır yağ kabı. **2.** Bağ bellemekte kullanılan tarım aracı; bağ beli. [DS]

debgiç, -ci [tep-giç] *{ağız} is.* Dolma tüfekleri sıkılamakta kullanılan çubuk; bir tür harbi. [DS]

debi[1]**,** [deb *(yans.)* > deb-i] *{ağız} is.* Hızla geçme, uzaklaşma belirten yansımalı gövde. [DS] 🗗 **debi debi,** *{ağız} Hızlı hızlı.* [DS]

debi[2]**,** [Fr. débit] *(de'bi) is. coğ.* Bir akarsuyun bir noktasından bir saniyede geçen su miktarı; verdi.

debik, -ği [deb-ik] *{ağız} sf.* **1.** Bastığı yeri bilmeyen. **2.** *is.* Yarı topallık. [DS]

debiklemek, [deb *(yans.)* > deb-ik-le-mek] *gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Korkudan şaşırarak bastığı yeri bilmeden yürümek. **2.** Düşe kalka yürümek.

debil[1]**,** [deb *(yans.)* > deb-il] *is.* Denge bozukluğu. 🗗 **debil debil,** *1. Dengesiz ve sarsak yürüyüş. 2. Kımıl kımıl.*|| **debil dübül,** *Dengesiz ve sarsak yürüyüş.*

debil[2]**,** [Fr. débile] *is.* **1.** Zihinsel yönden yetersiz, zekâ düzeyi 70-50, zekâ yaşı 7-10 arası ve buna bağlı olarak bünyesi güçsüz ve hareket bozuklukları olan kimse. **2.** *sf.* Bedensel ve zihinsel bakımdan güçsüz.

debildek, -ği [deb *(yans.)* > deb-il-de-k] *{ağız} sf.* **1.** Yerinde duramayan; daima yürümek isteyen. **2.** *is.* İki toprak çanağın üzerine deri gerilmek suretiyle yapılmış ve iki sopayla çalınan çalgı. **3.** Trampet. **4.** Dümbelek; darbuka. [DS]

debildemek, [deb *(yans.)* >debil-de-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** Kımıldamak, tepinmek. **2.** Çabalamak; uğraşmak. **3.** (Çocuk için) yürümeye çalışmak. **4.** Yerinde sallanmak. **5.** (Topaç) ara sıra zikzaklar çizerek dönmek. [DS]

debilenmek, [deb *(yans.)* >debi-len-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Çabalamak; çırpınmak; uğraşmak. **2.** Tepinmek. [DS]

debillik, -ği [debil-lik] *is.* Biçimi, derecesi ve sebepleri ne olursa olsun genel anlamda zihinsel yetersizlik ve bünye zayıflığı.

debimek, [deb-ī-mek دبيمك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* **1.** Yıkılacakmış gibi tökezleyerek yürümek. **2.** Dili ve eli ayağı dolaşmak.

debimetre, [Fr. débimètre] *is.* Bir borudan akan sıvı veya gaz durumundaki akışkanın hacim veya kütle cinsinden verdisini ölçen veya bu miktarı düzenleyen araç; debiölçer; verdiölçer.

debir, [Far. debīr دبير] *{OsT} is.* **1.** Kâtip. **2.** Kendisine danışılan kimse; müsteşar; danışman. **3.** Okul müdürü. ☞ **debîr-i āsmān,** *{OsT} gökb. Merkür; Utarit.*‖ **debîr-i çarh,** *{OsT} 1. Feleğin kâtibi. 2. Utarit gezegeni.*‖ **debîr-i felek,** *{OsT} Utarit gezegeni; Merkür.*‖ **debîr-istān,** *{OsT}* → debiristan.

debiran, [Far. debīrān دبيران] *(debi:ra:n) {OsT} is.* **1.** Kâtipler; yazıcılar. **2.** Danışmanlar; müsteşarlar.

debire, [dé+bre] *{ağız} zf.* **1.** Hızlı; sür'atli. **2.** *üml.* Destekleme, isteklendirme ünlemi. [DS]

debirez, [dē+biraz] *(de:birez) zf.* Birazdan; az sonra.

debiristan, [Far. debīristān دبيرستان] *(debi:rista:n) {OsT} is.* Yazıcıların odası; büro.

debistan, [Far. deb-istān دبستان] *(debista:n) {OsT} is.* Eğitim kurumu; okul.

debistani, [Far. debistānī دبستانى] *(debista:ni:) {OsT} sf.* **1.** Okulla ilgili. **2.** Okul çocuğu; öğrenci.

debitmek, [deb *(yans.)* > deb-it-mek دابتمك] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Harekete zorlamak; tahrik etmek. **2.** *{eAT}* Depretmek; kımıldatmak. [DS]

debitöz, [Fr. débiteuse] *is.* Bir tür cam çekme yönteminde pencere camı yaprağı oluşturmak için gerekli debiyi sağlayan, ortası yarık, ateşe dayanıklı alet.

debiz[1], [deb-iz] *{ağız} is.* **1.** Hakaret; tekdir. **2.** *sf.* Edepsiz. [DS] ☞ **debiz etmek,** *{ağız} Yenmek; mağlûp etmek.* [DS]

debiz[2], [Ar. ṭerbīṣ تربيص] *{ağız} is.* Nemli toprak. [DS]

debizlemek, [deb *(yans.)* > deb-iz-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Sürekli olarak dövmek; itmek; hırpalamak. **2.** Kötülemek; aşağı görmek. [DS]

deblek[1]**, -ği** [deb-le-k / tep-le-k دبلك] *{eAT} {ağız} is.* → deplek. [DS]

deblek[2]**, -ği** [deb-le-k] *{ağız} sf.* **1.** Uyuşuk; sünepe. **2.** Sersem; ahmak. [DS]

debliz, [? debliz] *{ağız} is.* Küçük testi. [DS]

deblokaj, [Fr. déblocage] *is. tic.* Mal satma, taşıma, kredi ve banka hesaplarını kullanma konularındaki yasağı kaldırma kararı.

debmik, [tep-mik] *{ağız} is.* Tekme; çifte. [DS]

debre[1], [dé+bire] *{ağız} sf.* **1.** Hızlı. **2.** Sürekli. [DS]

debre[2], [Far. debere دبره] *{ağız} is.* Ot, saman, yulaf, yonca gibi hayvan yemi. [DS]

debrenmek, [*eT.* tepre-n-mek > debre-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Kımıldanmak. [DS]

debreşmek, [debre-ş-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Depreşmek; tekrarlamak; nüksetmek. **2.** Kımıldanmak; oynamak; hareket etmek. [DS]

debreştirmek, [debreş-tir-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Gizli ve unutulmuş bir şeyi tekrar meydana çıkarmak; ortaya atmak. **2.** Eşelemek; kabartmak. [DS]

debretmek, [debre-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Hareket ettirmek; kımıldatmak. [DS]

debriyaj, [Fr. débreyage] *is. oto.* Sürükleneni durdurmak, hareket sağlayanı serbest bırakmak için kavrama yoluyla birbirine kenetlenmiş iki mili birbirinden ayırma işlemi; kavrama.

debule, [Fr. débboulé] *is.* Balede vücut kendi ekseni etrafında hareket etmek üzere, birbirini takip eden yarım daireler çizerek ve parmak uçlarında hızla dönerek gerçekleştirilen dans.

debur, [Ar. debūr دبور] *(debu:r) {OsT} is.* Batı rüzgârı.

debus, [Far. debūs دبوس] *(debu:s) {OsT} is.* Topuz.

debül, [deb *(yans)* > deb-il / deb-ül] *{ağız} is.* Dengesiz yürüme, sallanma bildiren yansımalı gövde. [DS] ☞ **debül dübül,** *{ağız} (Yürümek için) sendeleyerek; tökezleyerek; düşe kalka.* [DS]

debye, [Debye *(Hollandalı fizikçi)*] *is. fiz.* Kutup moleküllerinin momentini hesaplamaya yarayan C.G.S. elektrostatik biriminin 10^{-18}'de biri büyüklüğünde elektrik moment birimi.

decac, [Ar. decāc / decāce دجاج / دجاجه] *(deca:ce) {OsT} is.* Kümes hayvanı; tavuk; piliç; horoz. ☞ **decāce-i Hindî,** *{OsT} Hint tavuğu; hindi.*

decaciye, [Ar. decāciyye دجاجيه] *(deca:ciye) {OsT} is. zool.* Kümes hayvanları.

Deccal, [Ar. decl *(aldatma)* > deccāl دجال] *(decca:l) {OsT} is.* **1.** (Özel isim olarak) kıyamet belirtilerinden olarak, kıyametin kopmasına yakın ortaya çıkarak insanları kandırıp peşinden sürükleyecek olan yalancı, fesatçı. **2.** *sf. mecaz.* (Baş harfi küçük) yalancı; fesat çıkaran; karıştırıcı.

decn, [Ar. decn دجن] *{OsT} is.* **1.** Havanın bulutlanması. **2.** Bir yerde oturma. **3.** Bol yağmur.

-deçi, [-daçı / -deçi / -taçı / -teçi] *{eT} {eAT} çek. e. yap. e.* → -daçı.

ded, [Far. ded دد] *{OsT} is.* Et yiyen yırtıcı hayvan. ☞ **ded ü dām,** *Et yiyen yabanî hayvanlar.*

dede, [*eT.* dede *(yans)* [Clauson]] *is.* **1.** Çocuğa göre babanın veya annenin babası; büyük baba. **2.** Büyük babadan itibaren geriye doğru büyük babaların her biri. **3.** Yaşlı erkeklere hitap edilirken kullanılan saygı sözü. **4.** *tasvf.* Mevlevî tarikatında bin bir günlük çileyi dolduran dervişe verilen unvan. **5.**

{ağız} Kalp; yürek. [DS] **6.** *{eT}* Baba. [DLT] **7.** *{ağız}* Genç baba. [DS] **8.** *{ağız}* Tespihlerin baş tarafına geçirilen uzun parça; imame. [DS] **9.** Ocağın iki yanında sac ayağı, kibrit vb. koymaya yarayan oyuk. **10.** *argo.* Yaşlı ayyaş. **11.** *argo.* Sınıfın en yaşlı öğrencisi. ◻ **dede ağacı,** *{ağız} Sabanda, oku boyunduruğa bağlayan halkanın takıldığı ağaç çivi.* [DS]|| **dede baba,** *Kırşehir'de pîr makamı kabul edilen Bektaşî şeyhlerine verilen unvan.*|| **dede bağı,** *Kırşehir'de eyvallah kapısına hizmet eden dervişlerin iki üç yıl çalışmak zorunda oldukları dergâh.*|| **dede burnu,** *{ağız} Sığırların arka bacaklarından çıkarılan ve dikişsiz olarak giyilen çarık.* [DS]|| **dede kılıcı,** *{ağız} Boyundurukla sabanı birbirine bağlayan kayış ve halkaya geçirilen ağaç çivi.* [DS]|| **Dede koruk yemiş, torunun dişi kamaşmış.** *"Eskilerin yaptığı kötü işlerden çocuklar da zarar görür." anlamında söz.*|| **dede kuşağı,** *{ağız} Gökkuşağı.* [DS]|| **dedem akıllı,** *{ağız} Sersem; avanak; bunak.* [DS]|| **dede sakalı,** *{ağız} bot. Kırlarda yetişen ve havuca benzer bir bitki, (Scorzonera / Tragopogon).* [DS]

dedeci, [dede-ci] *{ağız} is.* Dilenci. [DS]

dedegân, [dede + Far. ġān دد گان] *(dedegâ:n) {OsT} is.* Dedeler.

dedegül, [Yun. katakleidi / Bulg. tegliç [Tietze]] *{ağız} is.* Saban okunu boyunduruğa bağlayan kayış halka. [DS]

dedek, -ği [de+de-k] *{ağız} is.* Çocuğun tay durması. [DS]

dedelik, -ği [dede-lik] *is.* **1.** Dede olma durumu. **2.** Dedeye yakışır davranış.

dediğinelik, -ği [dediğine-lik] *{ağız} zf.* Dediğine göre. [DS]

dedikodu, [de-mek + ko-mak] *is.* **1.** Başkasını çekiştirmek veya kınamak için arkasından yapılan konuşma. **2.** Birisi hakkında çıkarılan söylenti. **3.** Sağlam temele dayanmayan ve ağızdan ağıza yayılan söz. ◻ **dedikodu etmek,** *Birisi hakkında kınama veya çekiştirmek amacıyla konuşmak.*|| **dedikodu kumkuması,** *Çok dedikodu yapan kimse.*|| **dedikodu yapmak,** *Birisi hakkında kınama veya çekiştirmek amacıyla konuşmak.*

dedikoducu, [dedikodu-cu] *sf.* Başkaları hakkında konuşmayı, onları kötülemeyi ve çekiştirmeyi huy edinmiş olan.

dedikoduculuk, -ğu [dedikoducu-luk] *is.* **1.** Başkalarını çekiştirme ve bundan zevk alma eğilimi. **2.** Dedikoducu olma durumu ve özelliği.

dedirgeme, [tedir-gin > dedir-ge-me] *{ağız} is.* Şüphe; tereddüt. [DS]

dedirgen, [tedirgin] *{ağız}* [*sf.* Tedirgin. DS] ◻ **dedirgen olmak,** *{ağız} Yerinden yurdundan ayrılmak.* [DS]

dedirgenmek, [dedir-ge-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* Çok konuşmak. [DS]

dedirgin, [tedir-gin] *{ağız} sf.* Tedirgin; dirliksiz; rahatsız. [DS] ◻ **dedirgin etmek,** *{ağız} Rahatsız etmek; huzurunu kaçırmak; üzmek; tedirgin etmek.* [DS]|| **dedirgin olmak,** *{ağız} Rahatsız olmak; huzursuz olmak; tedirgin olmak.* [DS]

dedirme, [de-dir-me] *is.* Demek işini yaptırma; dedirmek eylemi.

dedirmek, [de-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi veya bir sözü söylemek zorunda bırakmak. **2.** Söylenilmesine, denmesine meydan vermek. **3.** Demek eylemini yaptırmak; söyletmek.

dedirtme,[dedir-t-me] *is.* Deme işini bir başkasına yaptırmak eylemi; söyletme.

dedirtmek, [dedir-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi veya bir sözü söyletmek zorunda bırakmak. **2.** Söylenilmesine, denmesine meydan verdirmek. **3.** Demek eylemini başkasına yaptırtmak; söylettirmek.

dedüksiyon, [Fr. dédüction] *is. man.* Tümdengelim.

dedürgün, [tedir-gin > ded-ür-gün ددرگون / ددرگون] *{eAT} sf.* Tedirgin. ◻ **dedürgün olmak,** *{eAT} Rahatsız olmak.*

dedveyt, [İng. deadweight] *is. dnz.* Bir geminin alabileceği yük miktarı. ◻ **detveyt kapasitesi,** *dnz. Bir geminin yük, yakıt, kumanya ve içindeki insanlarla birlikte taşıyabileceği ağırlık.*|| **detveyt tonu,** *dnz. Bir yük gemisinin yaz yükleme sınırına kadar yüklendiği zamanki taşıma kapasitesi.*

de'eb, [Ar. de'eb دأب] *{OsT} is.* Âdet. ◻ **de'eb-i dîrîn,** *{OsT} Eski âdet.*

def[1], -f'i [Ar. def دفع] *{OsT} is.* **1.** Bir şeyi veya kimseyi yanından uzaklaştırma; savma; savuşturma; kovma. **2.** Öteye itme; kakma. **3.** Giderme. **4.** Verme. **5.** Ortadan kaldırma; yok etme. **6.** *huk.* Davalının borçlu olduğu edimi özel bir nedene dayanarak yerine getirmekten kaçınmasına imkân veren olgu. ◻ **def'-i bela,** *{OsT} Tehlikeyi savma; atlatma.*|| **def'-i bela kabilinden,** *{OsT} 1. Bir belayı savarcasına. 2. (İş için) baştan savma; gönülsüz ve isteksiz olarak.*|| **def'-i dava,** *{OsT} Davalı tarafın davacının davasını ortadan kaldıracak bir iddia ileri sürmesi.*|| **def'-i dem,** *{OsT} tıp. Kalbin kasılarak kanı atardamara göndermesi.*|| **def'-i gam,** *{OsT} Üzüntüyü, kederi giderme.*|| **def'-i hâcet,** *{OsT} Büyük abdest bozmak.*|| **def'-i harâret,** *{OsT} Ateşin söndürülmesi.*|| **def'-i mazarrât,** *{OsT} Zarar verici şeyleri giderme.*|| **def'-i meclis,** *{OsT} Toplantıyı bitirme.*|| **def'-i şüphe,** *{OsT} Şüpheyi giderme.*|| **def'-i taaffün,** *{OsT} Mikropların bulaşmasını önleme.*|| **def'-i tard,** *{OsT} Askerlikten çıkarma.*|| **def' ü ref',** *{OsT} Savma; kaldırma.*|| **def' ü tard,** *{OsT} Askerlikten ihraç.*

def[2], [Far. def / Ar. deff دف] *{OsT} is.* Yuvarlak bir

tahta kasnağın çoğunlukla bir tarafına deri gerilerek parmakla çalınan vurmalı çalgı; tef.

def'a, [Ar. defʿa دفع] *(de'fa) {OsT} is.* → defa.

defa, [Ar. defʿa دفعه] *(de'fa) {OsT} is.* **1.** (Sayı gösteren bir kelimeyle kullanıldığında) bir olayın meydana geldiği durumların her birini bildirir; kez; kere. **2.** *zf.* (Bir eylem için) birim olarak ele alınan eyleme göre derecesini belirtir. **3.** Çarpma işleminde tekrarlanan miktarı belirtir. 🗗 **def'a-i ūla,** *{OsT} İlk defa; birinci defa.*

defa'at, [Ar. defaʿāt دفعات] *(defa-a:t) {OsT} is.* Birçok kere; tekrar tekrar.

defa'atla, [Ar. defaʿāt + T. ile دفعاتله] *{OsT} zf.* Tekrar tekrar; pek çok kere.

defadı, [Ar. ḍıfdā > ḍefādıʿ ضفادع] *(dafa:dı) {OsT} is. zool.* Kurbağalar.

defain, [Ar. defîne *(gömülü)* > defā'in دفائن] *(defa:in) {OsT} is.* Gömülü olan altın vb. kıymetli şeyler; defineler; gömüler.

defalarca, [defa-lar-ca] *zf.* Pek çok kez; sık sık; birçok kez.

defans, [Fr. défanse] *is. spor.* **1.** Savunma. **2.** *argo.* Kalça; kıç.

def'aten, [Ar. defʿaten دفعةً] *(def-aten) {OsT} zf.* Bir defada; birden; bütünü bir defada. 🗗 **def'aten ba'de uhrā,** *{OsT} Tekrar tekrar; birçok defalar.*

def'ateyn, [Ar. defʿateyn دفعتين] *(def-aten) {OsT} zf.* İki defa; iki kez.

defatir, [Ar. defter > defātir دفاتر] *(defa:tir) {OsT} is.* Birbirine dikilmiş kâğıtlar; defterler. 🗗 **defātir-i atîka,** *{OsT} Eski defterler.*|| **defātir-i resmîye,** *{OsT} Resmî defterler.*

defe, [Ar. deffe *(tahta levha)* دفه] *{eAT} {ağız} is.* **1.** Dokumacıların mekik attıktan sonra ipi sıkıştırmak için kullandıkları tarak; çulha tarağı. **2.** Dokumacılıkta tarak vurma. [DS]

defedilme, [Ar. defʿ + T. e(d)-il-me] *{OsT} is.* Uzaklaştırılma ve savuşturulma durumu ve eylemi.

defedilmek, [Ar. defʿ + T. e(d)-il-mek] *{OsT} edil. f. [-ir]* **1.** Birinin yanından uzaklaştırılmak; kovulmak. **2.** Atlatılmak; savuşturulmak.

defelenmek, [defe-len-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Bir şey aramak için gidip bulamadan geri gelmek; eli boş dönmek. [DS]

defelü, [tefe / defe > defe-lü دفلو] *{eAT} sf.* (Kumaş için) dokurken iplikleri tefe ile sıkıştırılmış; tefelenmiş.

defetme, [Ar. defʿ + T. et-me] *{OsT} is.* Uzaklaştırma ve savuşturma durumu ve eylemi.

defetmek, [Ar. defʿ + T. et-mek] *{OsT} gçl. f. [-r] [-d(i)-yor]* **1.** Yanından uzaklaştırmak; kovmak. **2.** Atlatmak; savmak, savuşturmak.

deffaf, [Far. deffāf / deffāfe دفاف / دفافه] *(deffa:f) {OsT} is.* **1.** Def yapımcısı. **2.** Def satıcısı. **3.** Def çalan sanatçı. 🗗 **deffāfe-i felek,** *{OsT} Venüs gezegeni.*

deffe, [Ar. deffe دفه] *{OsT} is.* **1.** Çeşitli işlerde, özellikle dokumacılıkta kullanılan düz tahta. **2.** Yan; yüz. **3.** Kitap cildinin iki yanından biri.

defteteyn, [Ar. deffeteyn دفتين] *{OsT} is.* Kitap kabı gibi açılır kapanır iki kanat şeklindeki çift sayfalara verilen ad.

def'i, [Ar. defʿ / Far. defʿî دفعی / دفع] *(def-i) zf.* Derhâl; hemen.

defibrilatör, [Fr. défibrillateure] *is. tıp.* Kalp kaslarının düzensiz titreşimlerini durdurmak amacıyla karıncık üzerine elektrik akımı uygulamaya yarar araç.

defile, [Fr. défilé] *is.* Yeni elbise modellerini canlı mankenlerin sırtına giydirmek suretiyle modacıların veya kuruluşların düzenledikleri gösteri.

defin[1]**, -fni** [Ar. defn *(gömme)* دفن > defin] *{OsT} sf.* **1.** Gömülmüş ölü. **2.** Ölüyü toprağa gömme işi. **3.** Bir şeyi gömerek gizleme.

defin[2]**,** [Ar. defn > defîn دفين] *(defi:n) {OsT} sf.* Gömülmüş; gömülü.

define, [Ar. defn *(gömme)* > defîne دفينه] *(defi:ne) {OsT} is.* **1.** Tesadüfen veya aramak suretiyle bulunan eski ve değerli eşyalar topluluğu. **2.** *mecaz.* Değerli insan. **3.** *gnşl.* Çok değerli eşya. **4.** *huk.* Bulunuşundan çok önceleri gömüldüğü ve saklandığı anlaşılan ve artık kimin malı olduğu anlaşılamayan değerli şeyler veya sanat eserleri; gömü.

defineci, [define-ci] *is.* Define bulmak için kazı yapan veya yaptıran kimse.

definecilik, -ği [define-ci-lik] *is.* Define bulmak amacıyla kazı yapma veya yaptırma işi.

defke, [Slav. deva *(kız)* + -ka *(küçültme eki)*] *{OsT} is.* Kız. [E. Çelebi]

deflasyon, [Fr. deflation *(gazları boşaltma)*] *is.* Aşırı pahalılığa karşı fiyatları düşürmek için uygulanan ekonomik siyaset; para kısıtlaması; durgunluk.

deflasyoncu, [deflasyon-cu] *sf.* Deflasyonla ilgili; fiyat düşürümü politikasıyla ilgili.

defleme, [def-le-me] *is.* Birini başından savma durumu ve eylemi.

deflemek, [Ar. defʿ => def-le-mek] *{OsT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Bir kimseyi başından savmak; defetmek.

defli, [Fr. défaut => defo-lu > def-li ?] *{ağız} sf.* (Kadın için) ırz ve namusuna önem vermeyen; aşağılık; kötü. [DS]

defn, [Ar. defn دفن] *{OsT} is.* → defin. ◻ **defn-i emvat,** *{OsT} Ölüleri gömme.*|| **defn-i meyyit,** *{OsT} Ölünün gömülmesi.*

defne, [Yun. daphni] *is. bot.* **1.** Defnegiller familyasından Akdeniz Bölgesinde yetişen, meşin gibi sert yaprakları bahar olarak kullanılan, beyazımsı sarı çiçekli, almaşık yapraklı kokulu ağaççık, *(Laurus nobilis).* **2.** Mimaride defne yaprağı veya defne dalına benzer süsleme ögesi. ◻ **defne tacı,** *mecaz. Zafer, başarı sembolü.*|| **defne sabunu,** *Prina yağına defne yağı karıştırılarak yapılan ve cilt hastalıklarına, saç dökülmelerine karşı kullanılan sabun.*|| **defne yağı,** *Defne tohumlarından sıkma veya kaynatma suretiyle elde edilen, romatizmaya karşı kullanılan bitkisel yağ.*| **defne yaprağı,** *1. Bahar olarak kullanılan defnenin yaprağı. 2. Lüferin on santime kadar olan küçüğüne verilen ad.*

defnedilme, [Ar. defn *(gömme)* + T. e(d)-il-me دفن ايدلمه] *{OsT} is.* Gömülme durumu ve eylemi.

defnedilmek, [Ar. defn *(gömme)* + T. e(d)-il-mek دفن ايدلمك] *{OsT} edil. f. [-ir]* (Ölü için) gömülmek.

defnegiller, [defne-gil-ler] *is. bot.* Kışın yapraklarını dökmeyen, ranales takımından düz kenarlı ve almaşık yapraklı, çiçekleri salkım, talkım veya pürçük biçiminde ve hoş kokulu, iki çenekli ağaçsı bitkiler familyası, *(Lauraceae).*

defnetme, [Ar. defn *(gömme)* + T. et-me دفن ايدمه] *{OsT} is.* Ölüyü gömme eylemi.

defnetmek, [Ar. defn *(gömme)* + T. et-mek دفن ايدمك] *{OsT} gçl. f. [-(d)-er]* (Ölü için) gömmek.

defnolunma, [Ar. defn *(gömme)* + T. ol-un-ma دفن اولونمه] *{OsT} is.* Gömülme durumu ve eylemi

defnolunmak, [Ar. defn *(gömme)* + T. ol-un-mak دفن اولونمق] *{OsT} edil. f. [-ur]* (Ölü için) gömülmek.

defo, [Fr. défaut] *is.* **1.** Bir elbisenin kumaşında örgü veya renk hatası. **2.** Dikim hatası; özür. **3.** Üretim hatası; özür.

defolma, [Ar. def'+ T. ol-ma دفع اولمه] *{OsT} is.* Çekip gitme eylemi.

defolmak, [Ar. def'+ T. ol-mak دفع اولق] *{OsT} gçsz. f. [-ur]* Aşağılayıcı ve küçümseyici bir şekilde çekip gitmek; terk etmek.

defolu, [defo-lu] *sf.* (Kumaş veya giyecek için) defosu bulunan; kusurlu; özürlü.

deformasyon, [Fr. déformation] *is.* Şekil bozukluğu; biçim değişikliği; değiştirilim.

deforme, [Fr. déformé] *sf.* Biçimi bozulmuş; şeklini kaybetmiş; biçimsiz. ◻ **deforme etmek,** *Biçimini bozmak; şeklini değiştirmek.*|| **deforme olmak,** *Biçimi bozulmak; şekli değişmek; biçiminden çıkmak.*

defosuz, [defo-suz] *sf.* (Kumaş veya giyecek için) defosu olmayan; kusursuz; özürsüz.

defrost, [İng. defrost] *is.* **1.** Çözme; eritme. **2.** Çözer.

defroster, [İng. defroster] *is.* Soğutucularda buz eritme düzeneği; buzçözer.

defter, [Yun. diphthera *(işlenmiş deri, parşömen)* > Ar. / Far. defter دفتر => *eT.* tepter / depter] *is.* Hafif bir kap içinde, birbirine bağlanmış yazılabilir parşömen yaprakları derlemesi; yazmak için birbirine tutturulmuş yapraklar. ◻ **defter açmak,** *1. Hesap açmak; kredi sağlamak. 2. Yardım toplamak.*|| **defter açmak,** *muh. Muhasebe konusu olan bir kıymet hareketini veya bir işlemi muhasebe defterine yazmak.*| **defter emini,** *tar. İmparatorluk döneminde defterhanenin en büyük amiri.*| **defter eminliği,** *tar. Topu kayıtları, tımar, has, zeamet ve vakıf topraklarının durumlarını belirten ana defterlerin tutulduğu ve korunduğu yer.*|| **defter etmek,** *{eAT} Deftere yazmak; defter tutmak.*| **defter eylemek,** *{eAT} Defter etmek.*|| **defter-i ā'māl,** *{OsT} isl. İnsanın yaptığı iyiliklerle kötülüklerin kaydedildiği ve kıyamet gününde kendisine gösterilerek hesap sorulacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilen defter.*|| **defteri kabarmak,** *Borçları çoğalmak.*| **defteri kapamak,** *Üzerinde konuşulan, tartışılan konuyu kapatmak.*|| **defter-i nahvet'ōr,** *{OsT} tar. Yeniçeri yetimlerine ocaktan verilen zahire ve ödeneğin kayıtlarının yazıldığı defter.*| **defterini dürmek,** *1. Hesabını görmek. 2. Öldürmek.*| **defter-i tevziat dairesi,** *{OsT} tar. Tevzi defterlerini inceleyen merkezî daire.*|| **defter-i yevmî,** *{OsT} Günlük defter.*|| **defter tutmak,** *muh. İşlemleri ve rakamları deftere yazmak.*| **defter kethüdası,** *{OsT} tar. Eyaletlerde, zeamet işlerinin görevlisi olup tımar defterdarının amiri.*

defterci, [defter-ci] *is.* **1.** Defter imal eden veya satan kimse. **2.** Tapu dairelerinde tapı sicil kayıt ve arşiv dairesi memuru.

defterci lik, -ği [defter-ci-lik] *is.* Defterciniin işi ve mesleği.

defterdar, [Ar. defter + Far. dār دفتردار] *(defterda:r) {OsT} is.* **1.** *yönet.* İllerde maliye işlerini yürütmekle görevli en yüksek düzey memur. **2.** *tar.* İmparatorluk döneminde maliye ve hazine işlerini yürüten kimse.

defterdarlık, -ğı [defter+dar-lık] *is.* **1.** Defterdarın işi ve görevi. **2.** *yönet.* Maliye Bakanlığınca illerde defterdarın gözetim ve denetimi altında kurulan kamu maliyesi. **3.** Defterdarın makamı. **4.** Defterdarlığa bağlı hizmet birimlerinin çalıştığı yer.

defterhane, [Ar. defter + Far. hāne دفترخانه] *(defterha:ne) {OsT} is. tar.* İmparatorluk döneminde tapu ve kadastro işlerini yürüten daire.

defterî, [Ar. defterī دفترى] *(defteri:) {OsT} sf.* **1.** Def-

terle ilgili. **2.** *is.* Defter tutan görevli; kayıt memuru.

defterikebir, [Ar. defter-i kebīr دفتر كبير] *{OsT}is.* **1.** Büyük defter. **2.** *muhs.* İşletmenin hesaplarını günlük muhasebe defterinden konularına göre gruplandırarak alacak ve borçlu ilişkisi içinde çift sistemle kaydının yapıldığı büyük defter. ◻ **defterikebirden okumak,** *argo. Çok ağır küfürleri ardı ardına sıralamak.*

defterli, [defter-li] *sf.* **1.** Defteri olan; defteri bulunan. **2.** Deftere kaydedilmiş bulunan. **3.** *argo.* Zabıta kayıtlarına geçmiş olan fahişe veya eşcinsel.

defterlu, [defter-lū دفترلو] *(defterlû:) {OsT} is.* Yeniçeri ocağının defterlerinde kayıtlı bulunan yeniçerilere verilen ad.

defzen, [Ar. deff + Far. zen دفزن] *{OsT} is.* Tef çalan; tefçi.

deg, [tēg / dēg] *{eT} zf.* Gibi; benzer.

dega, [Far. deġā دغا] *(değa:) {OsT} is.* **1.** Hile; düzen. **2.** *sf.* Hileci; düzenci. **3.** (Para için) kalp.

degaj, [Fr. **dégage**ment] *is. spor.* Topu sert bir vuruşla uzağa fırlatma.

değaje, [Fr. dégagé] *sf.* **1.** (Yaka için) verev olarak dönen ve esnek kıvrımı önde çukur oluşturan. **2.** *is.* Balede bir dansçının adıma hazırlanan ayağı serbest bırakırken vücut ağırlığını öbür tarafa vermesi ile bacaklarını kapalı pozisyondan açık pozisyona geçirmesi biçiminde oluşan hareket.

degajman, [Fr. dégagement] *is. spor.* **1.** Kayakçının, kayakları kar yüzeyinde kaydırma veya dönme için vücuduna verdiği esneme hareketi. **2.** Eskrimde silahın rakibin silahından ayrılması, çözülmesi. **3.** Futbolda kalecinin güçlü bir vuruş ile topu olabildiğince uzağa göndermesi.

dege, [teg-mek > teg-e > deg-e] *{eT} sf.* Gelecek.

degeç, [*eT.* té-mek > dé-geç / di-geç] *{eAT} zf.* Deyince.

degek, [Çağ. tik-ek / tevek] *{ağız} is.* Asma filizi. [DS]

degel, [*eT.* daġ+ol] *{ağız} is.* Değil. [DS]

degele, [Moğ. degele] *{eT} is.* Elbise üzerine giyilen kısa kollu giysi. [Nevâyî]

degende, [deg-ende] *{eAT} zf.* **1.** Değdiği zaman **2.** (Işık için) vurduğu, aksettiği zaman; üzerine düştüğü zaman.

degenek, [teg-mek > deg-enek / Yun. dekanik] *{eAT} {ağız} is.* Değecek araç; kısa ve ince sopa; değnek. [DK] [DS]

degi, [teg-mek > teg-ī > deg-ī] *{eT} zf.* **1.** ...-e kadar. **2.** ... kadarıyla.

degilmek, [teg-mek > teg-il-mek / deg-il-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* **1.** Değilmek; dokunulmak. **2.** Kör edilmek. *Sögüt butıkına közi tegip bir közi tegildi (Söğüt dalına gözü çerptı bir gözü kör oldu).*

degim, [teg-mek > teg-im > deg-im] *{eT} zf.* Vade; son; müddet; sıra.

degin, [dek *(kadar)* > deg-in] *{eAT} zf.* **1.** Değin; kadar. [DK] **2.** Ta; ila. [DK]

deginmek, [teg-mek > teg-in-mek > deg-in-mek] *{eT} dönşl. f. [-ür]* Büyük bir adamın yanına gelmek veya yanından gitmek. [DLT]

degir, [teg-mek > teg-īr / deg-īr] *{eT} is.* **1.** Pay; hisse. **2.** Önem; değer. **3.** Fiyat.

degirme, [*teg-ir-mek > teg-ir-mē / deg-ir-mē] *(degirme:) {eT} sf.* Yuvarlak.

degirmek, [*teg-ir-mek / deg-ir-mek] *{eT} is.* Deveye iki taraflı asılarak içerisine binilen bir tür sepet. [DLT]

degirmen, [*tegir-mek > tegir-men] *{eAT} is.* Değirmen. [DK]

degirmi, [*eT.* *tegir-mek > tegir-mī] *{ağız} is.* **1.** Yuvarlak. **2.** Kare şekilli yüzey. [DS]

degirmilemek, [tegirmī > tegirmi-lē-mek > degirmilē-mek] *{eT} gçl. f. [-r]* Yuvarlaklaştırmak.

degirmilenmek, [tegirmī > tegirmile-n-mek > degirmi-le-n-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Yuvarlaklaştırılmak; yuvarlak hâle getirilmek.

degirmiletmek, [tegirmī > tegirmi-le-t-mek > degirmi-le-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Yuvarlaklaştırtmak; yuvarlak hâle getirtmek.

degiş, [teg-mek > teg-iş > deg-iş] *{eT} is.* Değmek eylemi ve biçimi; değiş.

degişmek, [teg-mek > teg-iş-mek > deg-iş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* **1.** Takas yapmak; değişmek. **2.** *dönşl. f.* Başkalaşmak.

degme[1], [teg-mek > deg-me] *sf.* **1.** Herhangi bir; rasgele. **2.** Seçme; seçilmiş; üstün. ◻ **degme kimse,** *Herkes.*

degme[2], [teg-mek > teg-mē / deg-mē] *(degme:) {eT} sf.* **1.** Değme. **2.** Her; bir bir. **3.** Türlü türlü.

degmede, [teg-mek > deg-mede] *{eAT} zf.* **1.** Her yerde; her zaman. **2.** Kolay kolay. **3.** *{ağız}* (İnanılmayacak şeyler için) galiba; sanki; herhâlde. [DS]

degmek, [*eT.* teg-mek / deg-mek] *{eAT} gçsz. f. [-er] [eAT -ür]* **1.** Değmek. **2.** (Işık için) vurmak. **3.** Layık olmak; karşılamak. [DK] **4.** *{ağız}* Vurmak; çarpmak. [DS]

degra, [Fr. dégras] *is.* Sepicilikte deri yağlamakta kullanılan don yağı, balık yağı ve moelonun karışımı.

degrade, [Fr. dégradé] *sf.* (Kişi için) aşağılanmış; küçük düşürülmüş.

degre[1], [*eT.* *tegir-mek *(etrafında tam dönmek)* > teg(i)r-ē > deg(i)r-ē] *(degre:) {eT} is.* **1.** Daire. **2.** *{OsT}* Çevre; civar.

degre[2], [deg-re] *{ağız} is.* **1.** Üç etekli kadın elbisesi. **2.** Kağnıların yan kanatlarını dikine tutan uzun ağaçlar. [DS]

degrek, [tegr-ē > tegre-k > degre-k] *{eT} is.* Çember; çeper. [DLT]

degreki, [tegrē > tegre-ki > degre-ki] *{eT} sf.* Etraftaki; çevredeki.

degşilmek, [tegiş-mek > teg(i)ş-il-mek > deg(i)ş-ilmek] *{eT} edil. f. [-ür]* Değişilmek; hakkında değişmek eylemi uygulanmak.

degşürmek[1], [tegiş-mek > teg(i)ş-ür-mek > deg(i)ş-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Değiştirmek.

degşürmek[2], [der(i)ş-ür-mek> deg(i)ş-ür-mek] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Devşirmek; toplamak.

degşürülmek, [teg-iş-mek > tegşür-ül-mek >degşür-ül-mek] *{eT} edil. f. [-ür]* Değiştirilmek.

degşürüşmek, [teg-iş-mek > tegşür-üş-mek > degşür-üş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* **1.** Karşılıklı olarak değişmek. **2.** Birlikte değiştirmek; yardımlaşarak değiştirmek.

degşüt, [teg-mek > teg-iş-mek > teg-(i)ş-üt > deg-(i)ş-üt] *{eT} is.* **1.** Karşılık; bedel. **2.** Para değişimi; para bozma işlemi.

degül, [*eT.* dāg *(değil)* + ol *(o)* > degül > tegül] *{eT} {eAT} is.* Değil. [DK] 🗗 **degülmiseydi,** *{eAT} Olmasaydı.* [DK]

deklük, [teg-il-mek > teg-(i)l-ük / deg-(i)l-ük] *{eT} sf.* Kör. 🗗 **teklüg teg,** *{eT} Kör gibi; körcesine.*

degür, [teg-ır > deg-ür] *{eAT} is.* Vergi; resim.

degürmek, [teg-mek > teg-ür-mek > deg-ür-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* **1.** Dokundurmak; değdirmek. **2.** Eriştirmek; ulaştırmak; duyurmak.

degürtmek, [teg-ır > tegür-t-mek > degür-t-mek] *{eT} gçl. f. [-ür]* Değdirmek; eriştirmek; değirmek. [EUTS]

degzinmek, [*eT.* tegzin-mek > tezgin-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Bir şeyin etrafında dönmek; dolanmak.

değdiriş, [değdir-iş] *is.* Değdirme eylemi veya biçimi.

değdirme, [değ-dir-me] *is.* Değmesine sebep olma; değdirmek eylemi.

değdirmek, [değ-dir-ık] *gçl. f. [-ir]* Bir şeyin bir yere veya bir şeye değmesini sağlamak; dokundurmak.

değegen, [değ-egen دكك] *{eAT} sf.* Değen; çok değen; dokunan.

değek, [Çağ. tik-ek > teğ-ek > devek > değek دكك] *{eAT} is.* Asma filizi; asma dalı; asma kütüğü.

değel, [Far. dek => değ-el] *{ağız} is.* **1.** Oyunda yapılan hile. **2.** *sf.* Hileci. [DS]

değenek[1], [değ-ık > değ-enek دك نك/ Yun. dekaniki] *{eAT} {ağız} is.* Değnek; sopa. [DS]

değenek[2], [değ-enek] *{eAT} sf.* (Göz için) nazar değdiren.

değer, [*eT.* teg-mek > teg-ir *(pay; fiyat; önem)* > değer] *is.* **1.** Alınıp satılabilen bir şeyin para olarak karşılığı; kıymet; paha; fiyat. **2.** Nitelik bakımından ahlakî ve estetik yargıya uygunluk ve taşınan önem. **3.** (Kişisel veya ortak yargıda) iyi ve doğru olan. **4.** Geçerli sayılabilmek için gerekli nitelikleri taşımak; kıymet. **5.** Benzerlerine göre üstün ve yararlı nitelikleri olan; alanında başarılı olan; kıymet. **6.** Bir işaret veya nesneye saymaca olarak verilen ölçü, nicelik. **7.** Bir şeye özel olarak verilen önem. **8.** *dbl.* Bir dil biriminin dizge içinde bulunduğu konum veya diğer birimlerle kurduğu bağıntıdan kaynaklanan görece. **9.** *fel.* Kişinin ihtiyaç dolayısıyla nesneyle olan bağı. **10.** *mat.* Bir simgenin karşılık geldiği nicelik veya tutar. **11.** *müz.* Notaların göreceli süresi. 🗗 **değer ahlakı,** *fel. Konusu değerler olan ahlak felsefesi.*|| **değer artırma,** *eko. Değer kaybına uğramış bir paranın veya piyasa değeri düşmüş devlet kira gelirlerinin yükseltilmesi için alınan önlemler; paranın değerini altın ve dövize göre yeniden ayarlama; revalüasyon.*|| **değer biçme,** *istk. Eksik verilerden hareket ederek bir dizinin bilinmeyen sayı değerini ortaya çıkarma işlemi.*|| **değer biçmek,** *Bir şeyin değerini belirtmek; değer koymak; fiyatlandırmak.*|| **değer duygusu,** *fel. Değerleri doğrudan doğruya içten kavratıp yaşatan duygu.*|| **değer düşürme,** *eko. Bir ülke parasının yabancı bir paraya göre satın alma gücünün azaltılması; devalüasyon.*|| **değer düşürümü,** *eko. Paranın altın veya yabancı bir paraya göre satın alma gücünün azaltılması işi; devalüe etme.*|| **değer eşitliği,** *eko. İki ülke parasının, bu ülkelerin her birinde değişim değeri, eşitliği; parite.*|| **değer felsefesi,** *fel. Ekonomik, kültürel, mantıksal, ahlaksal, estetik ve dinsel değerleri inceleyen felsefe bölümü.*|| **değer göreceliği,** *fel. Değerlerin belirli bir özneye göre olduğunu, çağ ve kültüre göre değişim gösterdiğini savunan görüş.*|| **değer kuramı,** *fel. Değerleri önem sırasına göre ayırıp sınıflandırarak ve en yüksek değeri araştırarak bir değer ölçüsü bildiren görüş.*|| **değerler dizisi,** *1. fel. Nietzsche'nin bir nesnenin ötekine üstün bulunduğu, tercih edildiği sıra düzenini göstermek üzere kullandığı terim; paradigma. 2. Sözdizimi bağlamı içinde birbirinin yerini alabilecek ögelerin oluşturduğu bütün; örnek; model; nümune; emsile.*|| **değer vermek,** *Özel ilgi ve saygı göstermek; önem vermek.*|| **değer yargısı,** *fel. Değerleri yargılayıp değerlendiren kural koyucu düşünce.*

değerbilir, [değer+bil-ir] *sf.* **1.** Değeri olan şeyleri koruyan. **2.** Toplum içinde saygın yeri olan kişileri veya kendisine yardım ve hizmet edenleri sayan ve onlara önem veren kişi; iyilikbilir; kadirbilir; kadirşinas.

değerbilirlik, -ği [değer+bil-ir-lik] *is.* Değerbilir olma durumu; iyilikbilirlik; kadirbilirlik; kadirşinaslık.

değerbilmez, [değer+bil-mez] *sf.* **1.** Değeri olan şeyleri koruyamayan. **2.** Toplum içinde saygın yeri olan kişileri veya kendisine yardım ve hizmet edenleri saymayan ve onlara önem vermeyen kişi; nankör.

değerbilmezlik, -ği [değer+bil-mez-lik] *is.* Değerbilmez olma durumu; nankörlük.

değeri, [*eT.* teg-ir *(pay; fiyat; önem)* > değ-er-i دکری] *{eAT} is.* Kıymet; paha; değer.

değerirek, [değer-(i)-rek دکررك] *{eAT} sf.* **1.** Çok değerli. **2.** Daha değerli.

değerleme, [değer-le-me] *is.* Var olan sistem ile yeni bir sistemin maliyet ve yararları gibi konularda göreceli karşılaştırılması işi; valüasyon.

değerlendirilme, [değerlendir-il-me] *is.* Değer kazandırılma durumu ve eylemi.

değerlendirilmek, [değerlendir-il-mek] *edil f. [-ir]* **1.** Değer kazanması sağlanmak. **2.** İşe yarar duruma getirilmek. **3.** Değeri belirtilmek.

değerlendirme, [değerlen-dir-me] *is.* Değer kazandırma durum ve eylemi; reyting.

değerlendirmek, [değerlen-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Bir şeye değer kazandırmak; değer kazanmasını sağlamak. **2.** (Kullanımdan kaldırılmış veya değeri kalmamış bir şey için) işe yarar duruma gelmesini sağlamak. **3.** Bir şeyin nicelik ve niteliğini belirtmek; değerli yönlerini belirtmek; yorumlamak. **4.** Fiyatını belirlemek.

değerlenme, [değer-le-n-me] *is.* Değer kazanma durumu ve eylemi; kıymetlenme.

değerlenmek[1], [değer-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Değeri artmak; değer kazanmak; kıymetlenmek. **2.** Yararlı ve kullanılır hâle gelmek; işe yaramak; değer sağlamak.

değerlenmek[2], [teker-le-n-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Yuvarlanmak.

değerli, [değer-li] *sf.* **1.** Değeri olan. **2.** Değeri yüksek olan; kıymetli; pahalı. **3.** (Kişi için) iyi bir hizmet vermiş olan; yararlı; önemli. **4.** Saygı ifadesi olarak kullanılan hitap sözü; saygı duyulan, önem verilen. ◻ **değerli kâğıt,** *huk. eko. Kapsadığı hak bir senede bağlı olan yazılı kâğıt; kıymetli evrak.*

değerlik, -ği [değer-lik] *is.* **1.** *kim.* Herhangi bir elementin atomlarıyla birleşebilen hidrojen atomu sayısı. **2.** *dbl.* Fiilin anlattığı oluşa katılan eyleyen (fail) sayısı. *"Geçişsiz fiiller 1 değerliklidir."* **3.** *bilş.* Bir kodda işaret elemanlarını gruplandırmak için kullanılan farklı eleman sayısı. ◻ **değerlik elektronları,** *kim. Bir atomun başka atomlara bağlanmasını sağlayan elektronlar.*

değerlilik, -ği [değerli-lik] *is.* **1.** Değerli olma durumu; kıymetlilik. **2.** *ahlak.* Ahlakî davranış gösteren birisinin ödüllendirilmeye layık hâle gelmesi veya bu niteliği kazanması.

değersiz, [değer-siz] *sf.* **1.** Değeri olmayan; kıymetsiz. **2.** Hesaba katılmayacak kadar küçük veya az olan; önemsiz.

değersizlenme, [değersiz-le-n-me] *is.* **1.** *fiz.* Enerji dönüşümleri sırasında kontrol dışına çıkarak yararlanılamayan enerji dolayısıyla sürekli dönüşümde enerjinin kullanılan kısmının giderek azalması ve sönmesi. **2.** *kim.* Bir organik bileşiğin karbon atomlarının azalacak biçimde ayrışması.

değersizlik, -ği [değersiz-lik] *is.* **1.** Değersiz olma durumu. **2.** Değersiz olan şeyin niteliği.

değet, [*eT.* teñ > değ-et ?] *{ağız} is.* İplik çilesi. [DS]

değetlemek, [*eT.* teñ > değet-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Gözetlemek; gözlemek; dikkatle bakmak; takip etmek. **2.** Dinlemek. **3.** Nişan almak. [DS]

değgin[1], [değ-gin] *is.* (Bir şeyle) ilgili, ilişkili; ait; dair; üstüne; alakadar, müteallik.

değgin[2], [değ-gin] *{ağız} is.* **1.** Soğuk algınlığı ile birlikte gelen sıtma. **2.** İshal. **3.** Soğuk vurmuş bitki, meyve. [DS]

değil, [*eT.* taġ *(yok)* + ol *(o)* > taġol > degul > değil دکل] *is.* **1.** Cümlenin anlamını olumsuz hâle getirmek için *-im, -sin, -dir, -idi, -ise, -iken* gibi eklerin başına getirilir; ek fiilin olumsuzu. **2.** Çekimli fiillerin anlamını pekiştirir. *"Bu söz üzerine artık size gelecek değilim."* **3.** Fiilleri aynı olan iki yargıdan birini reddetme ve olumsuzluk anlamı katar. *"Bu direniş işgalcilerin değil, Türk milletinin arzusuna uygun olacaktır."* **4.** Çoğunlukla kıyaslama bildiren ögeler arasında asıl ögeden öncekini olumsuzlaştırır. *"Paranı değil, sevgini istiyorum."* ◻ **değil idiğü,** *{eAT} Olmadığı.*|| **değil ki,** *{eAT} Kendisinden sonra gelen olumlu fiile olumsuz anlamı vermek için kullanılır.*

değilken, [değil+i-ken] *zf.* Olmadığı hâlde.

değilmek, [değ-il-mek] *edil. f. [-ir]* Dokunulmak.

değim, [değ-im] *is.* **1.** Bir işe hak kazanma durumu; liyakat. **2.** *{ağız}* Değer; kıymet. [DS]

değimli, [değim-li] *sf.* Bir işe hak kazanmış olan; liyakatli.

değimsiz, [değim-siz] *sf.* Bir işe hak kazanmamış olan; liyakatsiz.

değin[1], [dek *(kadar)* / değ-mek > değ-in دکین] *e.* **1.** Bir işin, bir durumun sona erdiğini bildiren edat; kadar; dek. *{eAT} (aynı)* **2.** (Belirtilen) zamana kadar. **3.** (Belirtilen) zaman veya süre içinde. **4.** (Belirtilen) ölçüye, sayıya, miktara kadar.

değin[2], [Kıpç. teyin > deyin] *{ağız} is.* Sincap; teyin. [DS]

değini, [değin-i] *is.* Özel bir nokta üzerinde belirtilen kısa görüş.

değiniş, [değin-iş] *is.* Değinmek eylemi veya biçimi.

değinme, [değ-in-me] *is.* Değinmek durumu veya eylemi; temas.

değinmek, [*eT.* teg-in-mek>değ-in-mek دكينمك] *gçsz. f. [-ir]* **1.** Bir konuyu ele almak; incelemek; tartışmak. **2.** Bir konu veya sorundan kısaca söz etmek; dokunmak; temas etmek. **3.** *{eAT}* Kavuşmak; nail olmak; vasıl olmak. **4.** Takınmak. **5.** *{ağız}* Sağlığı bozulmak; hastalıklı, dertli olmak. [DS]

değinti, [değin-ti] *is.* Bir konuyu kısaca ele alma, inceleme işi; temas.

değirme[1]**,** [teg-ür-mek > değir-me] *{ağız} is.* **1.** Altıgen şekilli yüzey. **2.** Deri üzerinde yuvarlak şekilde olan yara veya egzema. [DS]

değirme[2]**,** [değ-ir-me] *is.* Ulaştırmak eylemi.

değirmek, [*eT.* teg *(dönme; çevrilme)* > teg-ür-mek / deg-ir-mek *(bir nesnenin iki ucunu birbirine yaklaştırarak dokundurmak)* > değ-ir-mek دكورمك] *gçl. f. [-ir]* **1.** İlgili olana bildirmek; duyurmak. **2.** (Haber, selam vb. için) ulaştırmak; yetiştirmek; duyurmak; bildirmek; tebliğ etmek. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS] **3.** *{eAT} {ağız}* Değdirmek; dokundurmak; vurmak. [DS]

değirmen, [*eT.* teg-ir-mek > değirmen دكرمن] *is.* **1.** Taneli bitkileri öğütüp un hâline getirmeye yarar alet. **2.** İçinde öğütme işinin yapıldığı bina, yer. **3.** *argo.* Saat. 🗗 **değirmen boğazı,** *{OsT} Değirmen taşına tane dökülen delik.*|| **değirmen cahcahası,** *1.* değirmen çakıldağı. *2. {ağız} Anlamsız söz söyleyen; boş yere konuşan; boşboğaz.*|| **değirmen çakıldağı,** *Değirmen taşının dönme hızına göre buğday tanelerinin az veya çok akmasını sağlayan, bir ucu oynar diğer ucu sandık ağzını sarsan düzenek.*|| **değirmen hakkı,** *Öğütülen zahireye karşılık değirmenciye verilen belirli orandaki buğday veya un.*|| (Bu) **değirmenin suyu nereden geliyor, anladık yel değirmeni?** *"Bu işin yapılması için gereken paranın kaynağı nedir?" anlamında söz.*|| **değirmen taşı,** *1. Tanelerin ezilip un hâline gelmesini sağlayan yuvarlak taşlar. 2. jeol.* Silisli tortul kayaç. *3. mecaz. Ağırbaşlı ve oturaklı kimse.*|| **değirmen taşının altından diri çıkmak,** *Çok zor şartlar altında bile çok aşırı yıpranmadan ayakta kalmak.*|| **değirmen tonuzluğu,** *{eAT} Su değirmeninde, çarkın bulunduğu ve döndüğü yer.*|| **değirmen tozu,** *{ağız} Tahıl öğütmek için alınan ücret.*

değirmence, [değirmen-ce] *{ağız} is.* El değirmeni. [DS]

değirmenci, [değirmen-ci] *is.* **1.** Değirmen işleten kimse. **2.** El değirmeni yapan veya satan kişi.

değirmencilik, -ği [değirmenci-lik] *is.* Değirmencinin yaptığı iş; değirmencinin mesleği.

değirmenlik, -ği [değirmen-lik] *sf.* **1.** Değirmende öğütülmek üzere ayrılmış tahıl. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** (Akar su için ölçü olarak) bir değirmeni çevirebilecek güç ve gürlükte.

değirmi, [*eT.* teg-ür-mek *(bir nesnenin iki ucunu birbirine yaklaştırarak dokundurmak)* > değ-ir-mek > değir-mi] *sf.* **1.** Yuvarlak, çember biçiminde olan. **2.** *{ağız} is.* Baş örtüsü; yazma; yemeni. [DS] **3.** *{ağız}* Mendil. **4.** Eni boyuna eşit kumaş ölçüsü. [DS] 🗗 **değirmi sakal,** *Çember sakal.*|| **değirmi yüz,** *Yuvarlak yüz; ablak.*

değirmileme, [değirmi-le-me] *is.* Değirmi hâle getirmek eylemi.

değirmilemek, [değirmi-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Bir şeyi yuvarlak hâle getirmek. **2.** (Kumaş vb. için) enini boyuna denk getirmek.

değirmileşme, [değirmile-ş-me] *is.* Değirmi hâle gelmek eylemi.

değirmileşmek, [değirmile-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Yuvarlak hâle gelmek. **2.** (Kumaş için) eni boyu denk olmak.

değirmilik, -ği [değirmi-lik] *is.* **1.** Yuvarlak veya eni boyu denk olma durumu. **2.** Değirmi olan şeyin niteliği.

değiş[1]**,** [*eT.* teg-mek > teg-iş > değ-iş] *is.* Birbirine değmek eylemi ve biçimi.

değiş[2]**,** [*eT.* teg-iş-mek > teg-iş > değ-iş] *is.* Karşılıklı olarak mal alıp mal verme işi; değiş tokuş; takas; mübadele; trampa. 🗗 **değişe gitmek,** *{ağız} İmece çalışmak.* [DS]|| **değiş etmek,** *eko. 1. Bir malı verip yerine başka birisini almak; takas etmek. 2. mat. Yapılan işlemin sonucu değişmeksizin, bir elemanı başka bir elemanla değiştirebilmek.*|| **değiş eylemek,** *{OsT} eko. Değişmek; mübadele etmek.* [Kamus]|| **değiş olmak,** *{ağız} Yer değiştirmek; naklolmak.* [DS]|| **değiş oynamak,** *{ağız} Aynı cinsten biri ile cinsel ilişkiye girmek.* [DS]|| **değiş tokuş,** *{ağız} eko. 1. Karşılıklı mal değişimi; takas; mübadele. 2. Alışveriş.* [DS]

değişçi, [değiş-çi] *is.* Para kullanmadan değiş etmek suretiyle ticaret yapan kişi.

değişik, -ği [değiş-ik دكشك] *sf.* **1.** Değişmiş, değişikliğe uğramış. **2.** Aralarında fark olan aynı türden şeyler; farklı; çeşitli. **3.** Bilinen, alışılan ve benzerlerinden çok farklı olarak yeni bir biçimde ortaya konulan; özgün; orijinal. **4.** *{ağız} is.* Yedek iç çamaşırı. [DS] **5.** *{ağız}* Fazla elbise; iş elbisesi. [DS] **6.** Mahiyeti bilinmeyen hastalığa yakalanmış çocuk. [DS] **7.** İmece. **8.** *ed.* Bir yazarın farklı zamanlarda farklı biçimde basımını yaptırdığı eser. **9.** *{OsT}* İki erkeğin kendi akrabalarından bir kızı diğerine vermek suretiyle yaptıkları evlenme usulü; karşılıklı enişte-kayınbirader olma. [Kamus] **10.** *{ağız}* Alışveriş; mübadele. [DS] **11.** *{ağız}* Ödünç süt alıp verme. [DS] **12.** *zf.* Farklı biçimde. 🗗 **değişiğe gitmek,** *Toplanarak birbirinin işine yardımcı olmak; imece yapmak.*|| **değişik etmek,** *{ağız} İki erkek, bir diğerinin kız kardeşi ile evlenmek; karşılıklı enişte-kayınbirader olmak.* [DS]

değişiklik, -ği [değişik-lik] *is.* **1.** Değişik, farklı, baş-

ka olma durumu. **2.** Bir durumdan başka bir duruma geçiş. **3.** Alışılmış olan şeyleri ve düzeni değiştiren her şey. **4.** Bir şeyi amaca uygun hâle getirmek için üzerinde yapılan düzenleme, farklılık; tadilat. **5.** *biy.* Bir canlının ana babasından farklı olma durumu. **6.** *dbl.* Bir ortam ve zamanda kullanılan dilin başka bir ortam ve zamanda aynı kalamayacağını vurgulayan dilsel olgu. ◻ **değişiklik teklifi** (önergesi), *huk. Yasama meclisinde tartışılan bir yasa tasarısı veya önergesi üzerinde değişiklik yapılması için meclis başkanlığına verilen önerge.* || **değişiklik yapmak,** *Kullanılan bir şeyi amaca daha uygun hâle getirmek için üzerinde bir takım düzenlemeler yapmak.*

değişilmek, [değiş-il-mek دكشلمك] *{eAT} edil. f. [-ir]* **1.** Değiştirilmek; mübadele edilmek. **2.** Başkası hâline getirilmek; başkalaşmak.

değişim, [değiş-im] *is.* **1.** Belirli bir zaman dilimi içinde meydana gelen değişikliklerin tümü. **2.** *dbl.* Bir dilin bir evresinden son evresine kadar birimlerin veya birim topluluklarının biçim veya anlam bakımından başka duruma gelmesi veya yerlerini başka ögelere bırakması. **3.** *dbl.* Bir ünlünün yakınındaki ünlüden etkilenerek ses değiştirmesiyle oluşan benzeşme. **4.** *ekon.* Bir mal veya hizmetin başka bir mal veya hizmet karşılığında verilmesi eylemi; mübadele; takas.

değişimli, [değişim-li] *sf.* Değişim gösteren. ◻ **değişimli ünsüzler,** *dbl. Ünsüz uyumuna bağlı olarak ötümlülük (sertlik), ötümsüzlük (yumuşaklık) bakımından birbirinin yerine geçen* /p/-/b/, /ç/-/c/, /t/-/d/, /k/-/g/-/ğ/ *ünsüzleri.*

değişinim, [değişin-im] *is. biy.* Doğada ve toplumda nitelikle ilgili değişmelerin yavaş yavaş değil de uygun ortamı bulduğu zaman birdenbire olması; mutasyon.

değişinimci, [değişinim-ci] *is.* Değişinim yanlısı olan; mutasyonist.

değişinimcilik, -ği [değişinimci-lik] *is. biy.* **1.** Genlerin bazı özel durumlarının yitirilmesi, yeniden oluşması veya değişmesi yüzünden bir canlı varlıktaki soya çekimin anîden değişebileceğini ve bu değişmelerin türlerin oluşmasında ana yol olduğunu ileri süren kuram; mutasyonizm. **2.** *sosy.* Toplumdaki ve doğadaki değişimlerin değişinim biçiminde olduğunu savunan düşünce akımı.

değişiş, [değiş-iş] *is.* Değişme eylemi ve biçimi.

değişke, [değiş-ke] *is.* **1.** *biy.* Her canlıda dış etkilerle ortaya çıkabilen, kalıtımla ilgili olmayan değişiklik; modifikasyon. **2.** *dbl.* Bir dil biriminin değeri değiştirilmeden büründüğü biçimlerin her biri. **3.** *ed.* Bir metnin veya eserin biçim ve içerik bakımından farklar taşıyan nüshalarının her birisi.

değişken, [değiş-ken] *sf.* **1.** Sık sık değişebilen. **2.** Değişme özelliği taşıyan; değişebilir. **3.** *is.* Bir bütün içinde farklı değerler alabilen ögeler. **4.** *mat.* Bir bağıntı veya fonksiyonda kendisiyle eş değer taşıyan birçok belirli terimle yer değiştirebilen belirsiz terim; mütehavvil, *(1935).* ◻ **değişken maliyet,** *eko. işl. Üretim miktarına bağlı olan harcamalar.* || **değişken ölçü,** *ekon. 1. Ticaret hayatında fiyat anlaşmasının sabit kalmayacağını, diğer etmenlere göre değişebileceğini belirten terim; oynak merdiven. 2. Ücretlilerin satın alma gücünü korumak amacıyla hayat pahalılığı oranında ücretlerinin artırılması kuralı; eşel mobil.*

değişkenlik, -ği [değişken-lik] *is.* **1.** Değişken olma durumu. **2.** *mat.* Ayrı değerler alabilme özelliği. **3.** *biy.* Kişi veya bir türün değişebilmekte gösterdiği esneklik; değişikliğe karşı yatkınlık.

değişkin, [değiş-kin] *sf.* Değişikliğe uğramış; değişik; muaddel.

değişkinlik, -ği [değişkin-lik] *is.* Değişkin olma durumu.

değişme, [değ-iş-me] *is.* **1.** Değişikliğe uğrama; değişmek eylemi. **2.** Değişiklik. **3.** *müz.* Türk musikisinde aynı eser içinde usul değiştirme olayı. **4.** *{ağız}* Yeni doğan çocuklarda görülen bir hastalık. [DS]

değişmece, [değişme-ce] *is. ed.* Bir kelimenin, gerçek anlamıyla değil de ilgi, benzerlik gibi nedenlerle başka bir anlamda kullanılması durumu; mecaz.

değişmek, [*eT.* teg-iş-mek *(başkalaşmak; takas yapmak)* > değ-iş-mek] *işteş. f. [-ir]* **1.** Bir şeyi vererek yerine başka bir şeyi almak. **2.** *gçl. f.* Bir kıyafeti çıkararak yerine başka birini giymek; değiştirmek. **3.** (Olumsuz olarak) üstün tutmak; çok değer vermek. *"Sevgi paraya değişilmez."* **4.** *dönşl. f.* Olduğundan başka bir duruma girmek; şekil değiştirmek; başkalaşmak. **5.** Bir şeyin yerini başka bir şey almak. *"Okul müdürü değişmiş."* **6.** (Takınılacak tavır vb. için) söz konusu durum ortaya çıktığında, verilen söz ve karardan caymak. *"Öyleyse, iş değişir beyim."* ◻ **değişen yıldız,** *gök b. Parlaklığı zamana bağlı olarak farklılık gösteren yıldız.*

değişmeli, [değişme-li] *sf.* **1.** *müz.* Türk musikisinde aynı eser içinde birden fazla usul kullanılarak meydana getirilmiş parça. **2.** *mat.* Cebirde toplama ve çıkarma sıralarının değiştirilmesi ile sonucu değişmeyen işlem.

değişmez, [değ-iş-mez] *sf.* **1.** Değiştirilemeyen; değişime uğramayan; *sabit.* **2.** *is. mat.* Değeri her zaman aynı olan sayı; bir denklemde değişkenden bağımsız sayı; sabit.

değişmezlik, -ği [değişmez-lik] *is.* **1.** Değişmeme durumu. **2.** *mat.* Geometri ve cebirde şekil ve ifadelerde incelenen bir tür özellik.

değiştirge, [değiştir-ge] *is.* Bir değişiklik yapılması için verilen yazılı önerge; tadil teklifi.

değiştirgeç, -ci [değiştir-geç] *is.* Bir cismin veya

kuvvetin şeklini değiştiren alet; konvertisör; konverter.

değiştirici, [değiştir-ici] *sf.* **1.** Değiştirme özelliği taşıyan. **2.** *is.* Değiştirme işini yapan kimse veya nesne.

değiştiriliş, [değiştiril-iş] *is.* Değiştirilmek eylemi veya biçimi.

değiştirilme, [değiştir-il-me] *is.* Değişik duruma getirilme eylemi.

değiştirilmek, [değiştir-il-mek] *edil f. [-ir]* Değişik duruma getirilmek.

değiştirim, [değiştir-im] *is.* **1.** Bir şeyin başka bir şeyin yerine geçirilmesi. **2.** *dbl.* Aynı anlamı kazanan bir kelimenin başka bir kelimenin yerini alması. **3.** *dbl.* Bir cümlede bir ögenin yerine başka bir öge koyarak anlamda değişiklik olup olmadığının incelenmesi.

değiştirme, [değiş-tir-me] *is.* **1.** Değişik bir şekle getirme durumu ve eylemi. **2.** Yerine başka bir şeyi koyma veya getirme durumu ve eylemi. **3.** *{ağız}* Raşitizm hastalığı. [DS] **4.** *{ağız}* Gürbüz bir çocuğun birdenbire zayıflayarak tanınmayacak duruma gelmesi. [DS] 🗗 **değiştirme işaretleri,** *müz. Önüne konduğu notanın sesini yarım veya iki yarım ses tizleştiren veya pesleştiren işaretler.*

değiştirmek, [değiş-tir-mek] *gçl. [-ir]* **1.** Bir şeyi verip yerine başka bir şey almak. **2.** Başka bir biçime sokmak; farklı duruma getirmek; değişikliğe uğratmak. **3.** Sırtında bulunan giyecekleri çıkarıp bir başkasını giymek. **4.** Birini veya bir şeyi bulunduğu yerden alıp yerine başka birini koymak veya getirmek. **5.** Gitmekte olduğu yönü veya yolu bırakarak başka birine geçmek, gitmek. **6.** Başka bir tavra girmek; başka görünüm sergilemek. **7.** Aktarma olmak.

değiştirtme, [değiştir-t-me] *is.* Değiştirme işini yaptırma eylemi.

değiştirtmek, [değiştir-t-mek] *gçl. f. [-ir]* Değiştirmek eylemini başka birine yaptırmak.

değlip, [Ar. devālīb دوالیب => değlip] *{ağız} is.* Kaynamış bulgurun dış kabuğunu ayırarak, bulgur yapmaya yarayan değirmen. [DS]

değlügeç, [*eT.* teñ-le-mek *(denkleştirmek, havada dengesini sağlamak)* > teñ-lü-geç] *{eAT} is.* Çaylak.

değme[1], [*eT.* teg-mek > teg-mē > değ-me دکمه] *is.* **1.** Dokunma, varma, ulaşma durumu ve eylemi. **2.** Miras kalma. **3.** *{ağız}* Elçi; haberci. [DS] **4.** *{eAT} sf.* Sıradan; gelişigüzel; rasgele; her, herhangi bir. 🗗 **değme adam,** *1. Her kim. 2. Herkes.*|| **değme gez,** *{eAT} Her zaman; her defa.*|| **değmelik ile,** *{eAT} Kolaylıkla; olur olmaz şeyle.*|| **değme tekin,** *{ağız} 1. Olur olmaz; rasgele; her. 2. Kolay kolay.* [DS]

değme[2], [değ-mek *(yakışmak)* > değ-me دکمه] *sf.* Değeri olan, değerli; seçkin, seçme; beğenilmiş; seçilmiş. *{eAT} {ağız} (aynı)* [DS]

değmede, [değme-de دکمده] *zf.* **1.** Her yerde; gelişigüzel yerde. **2.** Kolay kolay; her zaman. **3.** Her ne zaman. **4.** *{ağız} sf.* Umulmaz; inanılmaz. [DS] **5.** *{ağız}* Galiba; herhâlde; zannederim. [DS] **6.** *{ağız}* Güya. [DS]

değmek[1], [*eT.* teg-mek *(dokunmak)* > değ-mek دکمك] *gçsz. f. [-er]* **1.** Aralık kalmamacasına dokunmak; temas etmek. **2.** *{eAT}* Ulaşmak; varmak; erişmek. **3.** İstenilen yere düşmek; isabet etmek; rast gelmek. **4.** *{ağız}* Miras kalmak; miras düşmek. [DS]

değmek[2], [*eT.* teg-mek *(değeri olmak)* > değ-mek دکمك] *gçsz. f. [-er]* **1.** *{eAT}* Uygun düşmek; yakışmak. **2.** Herhangi bir değerde olmak; o kadar etmek. *"Bu kitaba beş milyon değer doğrusu."* **3.** Harcanan çabayı karşılamak; hak etmek. *"Çektiğin zahmete değdi mi?"* **4.** Beğenilen bir durum taşımak; güzel olmak. *"Antalya, görmeye değer."* **5.** Denk olmak. *"Senin sevgin bir ömre değer."* **6.** (Zevk veren şeyler için) hoşa gitmek. *"Yemeğin üstüne kahve değdi doğrusu."* **7.** *{ağız}* Olmak; olgunlaşmak. [DS]

değnek[1], **-ği** [*eT.* teg-mek > değ-enek دکنك / Yun. dekaniki] *is.* **1.** Yaslanmak, dayanmak veya başka amaçlarla kullanılan, elde taşınabilecek kalınlıkta ve boyda, ağaçtan kesilmiş parça; ince sopa. **2.** Değnekle atılan dayak. **3.** Davul, trampet gibi ritim çalgılarını çalmakta kullanılan küçük ince ağaç çubuk. **4.** *{ağız}* Cirit oyunu. [DS] 🗗 **değnek gibi,** *İnce, zayıf, çelimsiz.*|| **değnek hesabı,** *mat. Üzerine sayılar yazılmış küçük değneklerle yapılan hesaplama işlemi.*

değnek[2], **-ği** [*eT.* teg-mek > değ-enek دکنك] *sf.* (Göz için) değen; nazar eden.

değnekçi, [değnek-çi] *is.* **1.** Değnek yapıp satan kimse. **2.** Değnek kullanan kimse. **3.** Taşıtların çalıştığı yerlerde nöbet sırasını ve yolcuların inip binme düzenini sağlayan kimse. **4.** *{ağız}* Düğünlerde düzeni sağlamakla görevli kimse. [DS] **5.** Eskiden kentin asayişini sağlamakla görevli kabadayı. **6.** *argo.* Genelev fedaisi.

değnekçilik, -ği [değnekçi-lik] *is.* Değnekçinin yaptığı iş ve görev.

değnekleme, [değnek-le-me] *is.* Değnekle vurma eylemi.

değneklemek, [değnek-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Değnekle vurmak, dövmek.

değnekli, [değnek-li] *sf.* Değneği olan, değnek bulunduran.

değneksiz, [değnek-siz] *sf.* **1.** Değneği olmayan, değnek bulundurmayan. **2.** Kapıcı.

değnel, [değ-mek > değ-nel [Tietze] دكنل] *{eAT} sf.* (Göz için) nazar değen; dokunan; isabet eden.

değnemek, [değ(i)n-e-mek ?] *{ağız} gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* **1.** Gözetlemek; gözlemek. **2.** Dinlemek. [DS]

değre, [*eT.* teg-ir-mek> teg-(i)r-e > değ-re دكره] *{eAT} is.* Etraf; çevre; civar.

değrim, [değ(i)r-im] *{ağız} is.* Kare şeklindeki bezi katlayarak yapılan üç köşeli biçim. [DS]

değrimek, [*eT.* *teg-ir-mek > değ-(i)r-i-mek دكرمك] *{eAT} gçsz. f. [-r]* Devretmek; dolaşmak.

değrinmek, [teg(i)z-in-mek> değ-(i)r-i-n-mek دكرنك] *{eAT} dönşl. f. [-ür]* Dönmek; dolaşmak; tavaf etmek.

değsiz, [deñ-siz > değ-siz] *{ağız} sf.* Densiz; kibirli; iyilik bilmez. [DS]

değşinim, [değiş-mek > değ(i)ş-in-im] *is.* Doğada ve toplumda nitelikle ilgili değişmelerin yavaş yavaş değil de uygun ortamı bulduğu zaman birdenbire olması; mutasyon; değişinim.

değşinimci, [değşinim-ci] *is.* Değişinim yanlısı olan; mutasyonist; değişinimci.

değşinimcilik, -ği [değşinimci-lik] *is. biy.* **1.** Genlerin bazı özel durumlarının yitirilmesi, yeniden oluşması veya değişmesi yüzünden bir canlı varlıktaki soya çekimin anîden değişebileceğini ve bu değişmelerin türlerin oluşmasında ana yol olduğunu ileri süren kuram; mutasyonizm. **2.** *sosy.* Toplumdaki ve doğadaki değişimlerin değişinim biçiminde olduğunu savunan düşünce akımı; değişinimcilik; mutasyonizm.

değşirilmek, [*eT.* teg-(i)ş-ür-mek > değ(i)ş-ür-ülmek دكشرلمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* **1.** Değiştirilmek. **2.** Çevrilmek.

değşirmek[1], [*eT.* teg-(i)ş-ür-mek دكشرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* **1.** Değiştirmek. **2.** *gçsz.* Değişmek.

değşirmek[2], [*eT.* der-(i)ş-ür-mek دكشرمك] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Toplamak.

değşürmek, [*eT.* teg-(i)ş-ür-mek دكشرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* → değşirmek[1].

değşürülmek, [değ-(i)ş-ür-ül-mek / değ-(i)ş-ür-ülmek دكشرلمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* → değşirilmek.

değşürünülmek, [değ-(i)ş-ür-ün-ül-mek دكشرنلمك] *edil. f. [-ür]* → değşirilmek.

değül, [*eT.* daġ *(değil)* + ol *(o)* دكل] *{eAT} is.* Değil. 🗗 **değül idüğü,** *{eAT} Olmadığı.*|| **değül imişse,** *{eAT} Olmamış olsaydı; olmasaydı.*

değürmek, [*eT.* *teg-mek > teg-ür-mek دكرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* → değirmek.

değzindürmek, [*eT.* *teg-mek> teg-ir-mek > teg(i)z-in-dür-mek ? دكزندرمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Çevirmek; dolaştırmak.

değzinmek, [*eT.* *teg-mek > teg-ir-mek > teg(i)z-in-mek ? دكزنمك] *{eAT} gçl. f. [-ür]* Devretmek; çevrilmek; bir şeyin etrafında dönmek; dolanmak.

deh[1], [deh *(yans.)* ده] *ünl.* **1.** At, eşek gibi hayvanları sürmek için kullanılan söz. **2.** *{eAT}* Dikkat. 🗗 **deh deyip salıvermek,** *Kötü hâlde küçük düşürerek kovmak.*| **deh düşmek,** *{eAT} 1. Bilgisi olmak; muttali olmak; öğrenmek. 2. {ağız} Dikkat etmek; farkına varmak; dikkatle bakmak.* [DS]|| **dehe düşmek,** *{ağız} Birinin arkasına takılmak; geriden takip etmek.* [DS]|| **deh etmek,** *{ağız} Sürmek; ilerlemek.* [DS]

deh[2], [denk > dek > deh] *{ağız} is.* Çuval. [DS]

deh[3], [Far. deh ده] *{OsT} is.* On sayısı. 🗗 **deh-dile,** *{OsT} 1. On gönlü olan. 2. Vefasız; hercaî.*|| **deh-hezâr,** *{OsT} On bin.*|| **deh-sâle,** *{OsT} On yıllık.*|| **deh-yek,** *{OsT} Onda bir.*

deh[4], [Far. deḫ دخ] *{OsT} sf.* **1.** İyi; güzel. **2.** *is.* Saf; sıra. **3.** Tabur. 🗗 **deh-dehî,** *{OsT} Halis altın.*|| **deh-sâl,** *{OsT} gök b. Gezegen.*

deha[1], [deha] *{ağız} ünl.* Binek hayvanlarını yürütmek için söylenen söz. [DS]

deha[2], [de + ha] *(de:'ha) ünl.* İşte; orada!

deha[3], [Ar. dehā دها] *(deha:) {OsT} is.* **1.** Bilim ve sanat alanında olağanüstü zihinsel yetenek. **2.** Yüksek zekâya sahip olan kimse; dâhî. 🗗 **dehā-kâr,** *{OsT} Dehası olan.*| **dehā-perver,** *{OsT} Deha yetiştiren.*

dehaet, [Ar. dehāet دهائت] *(deha:et) {OsT} is.* Deha sahibi olma.

dehakin, [Ar. dihḳān > dehāḳīn دهاقين] *(deha:ki:n) {OsT} is.* Çiftçiler; köylüler. **2.** Köy ağaları.

dehalet, [Ar. daḫl *(girme)* > deḫālet دخالت] *(deha:-let) {OsT} is.* Sığınma, korunma; dahil olma.

dehaliz, [Ar. dehlīz > dehālīz دهاليز] *(deha:li:z) {OsT} is.* Holler; koridorlar.

dehan, [Far. dehān دهان] *(deha:n) {OsT} is.* Ağız. 🗗 **dehān-bāz,** *{OsT} Ağız oynatan.*|| **dehān-bend,** *{OsT} 1. Ağız örten. 2. Yaşmak.*| **dehān-beste,** *{OsT} Ağzı bağlı; ağzı sıkı; susmuş.*| **dehān-güşā,** *{OsT} 1. Ağız açan; söz söyleyen. 2. İtiraz eden.*|| **dehān-ı hadîd,** *{OsT} Kurumuş ağız.*|| **dehān-ı istihzā,** *{OsT} Alaylı konuşan ağız.*|| **dehān-ı küfrān,** *{OsT} İyiliği inkâr eden ağız.*|| **dehān-ı safā,** *{OsT} Çok içten konuşan ağız.*|| **dehān-ı teng,** *{OsT} Dar ağız.*|| **dehān-şūy,** *{OsT} Ağız yıkayan.*

dehane, [Far. dehāne دهانه] *(deha:ne) {OsT} is.* Tüfek, kap kacak gibi şeylerin ağzı. 🗗 **dehāne-i küb,** *{OsT} Küp ağzı.*| **dehāne-i tennūr,** *{OsT} Fırın ağzı.*

dehar, [Far. dehār دهار] *(deha:r) {OsT} is.* Dağ mağarası; kovuk; çatlak.

dehaz, [Far. dehāz دهاز] *(deha:z) is.* Feryat; nara.

dehçi, [Far. dek دك> dek-çi > deh-çi] *{ağız} is.* Hafiye. [DS]

dehdeh, [deh *(yans.)* + deh] *üinl.* → dahdah.

dehdehlemek, [dehdeh-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* (Binek ya da yük hayvanı için) "Deh!" diyerek yürütmek.

dehdüdük, [deh+düdük] *{ağız} sf.* Şımarık; delişmen. [DS]

dehen, [Far. dehān > dehen دهن] *(deha:n) {OsT} is.* Ağız. ◻ **dehen-bāz,** *{OsT} Ağız oynatan; söylemeye hazırlanan.*|| **dehen-güşā,** *{OsT} Ağzını açan; geveze.*|| **dehen-şūy,** *{OsT} Ağız yıkama; ağız temizleme.*

dehene, [Far. dehene دهنه] *{OsT} is.* → dehane.

deheş, [Ar. dehāş دهاش] *(deha:ş) {OsT} is.* Dehşet.

dehhaş, [Ar. dehşet *(korku)* > dehhāş دهاش] *(dehha:ş) {OsT} sf.* Çok korkunç; çok dehşetli.

dehidratasyon, [Fr. déshydratation] *is. kim.* Su kaybetme.

dehişt, [Far. dehişt دهشت] *{OsT} is.* **1.** Birlik; ittifak. **2.** Aynı biçimde hareket.

dehleme, [deh-le-me] *is.* Hayvanı yürütmek eylemi.

dehlemek[1], [deh-le-mek] *gçl. f. [-r] [-(i)-yor]* **1.** Hayvanı yürütmek. **2.** *argo.* Kovmak; başından savmak. **3.** Hoyratça kovmak. **4.** *{ağız}* Önem vermemek; saymamak. [DS] **5.** *{ağız}* Kışkırtmak. [DS]

dehlemek[2], [Far. dek دك => dek-le-mek > deh-le-mek دهلمك] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** *{ağız}* Bir şeyi gizli olarak takip etmek; gözetlemek. [DS] **2.** *{ağız}* Dinlemek. [DS] **3.** *{eAT} {ağız}* Dikkatle üzerinde durmak; dikkat etmek. [DS]

dehlenme, [dehle-n-me] *is.* Kovulma ve yürütülme eylemi.

dehlenmek, [dehle-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** (Hayvan için) *"Deh!"* sözü ile yürütülmek. **2.** *argo.* Kovulmak. **3.** Hoyratça konulmak, atılmak.

dehletmek, [Ar. daḫl => daḫl+et-mek ?] *{ağız} gçl. f. [-er]* Kötülemek. [DS]

dehliz, [Far. dehlīz دهليز] *(dehli:z) {OsT} is.* **1.** Üstü kapalı dar ve uzun geçit; koridor. **2.** Bazı evlerin bodrumlarında yanlarda açılan küçük pencerelerden ışık alan uzun ve dar galeri. **3.** Zindan. **4.** Kulak boşluğu. **5.** Kalpte kulakçık kapakçığı.

dehmen, [deh-men ?] *{ağız} sf.* **1.** Sersem; budala; beceriksiz; uyuşuk. **2.** Yoksul. **3.** *is.* İçkili, sazlı sözlü toplantı. [DS]

dehna, -a'i [Ar. dehnā' دهناء] *(dehna:) {OsT} is.* **1.** Geniş ve susuz ova. **2.** *{ağız}* Pek çok; çok. [DS]

dehr, [Ar. dehr دهر] *{OsT} is.* **1.** Dünya. **2.** Devir; zaman. ◻ **dehr-i aşūb,** *{OsT} (Güzel için) dünyayı karıştıran; kargaşalıklara yol açan.*|| **dehr-i bî-direng,** *{OsT} Kararsız dünya.*|| **dehr-i bî-sebāt,** *{OsT} Sebatsız dünya.*|| **dehr-i dūn,** *{OsT} Aşağılık dünya.*|| **dehr-i fānî,** *{OsT} Geçici dünya.*|| **dehrine malik olmak,** *{OsT} 1. Zamana uymak. 2. Yaşamasını bilmek.*|| **Dehr Suresi,** *Kur'an-ı Kerim'in yetmiş altıncı, iyilerin göreceği mükâfatı, kötülerin çekeceği azabı haber veren ve müminlerin iyi olmalarını öğütleyen otuz bir ayetlik bir suresidir; İnsan Suresi.*

dehre, [Far. dehre دهره] *{OsT} is.* **1.** Tahra, testere gibi dişli ve bağ budamaya yarayan bıçak. **2.** *{ağız}* Et satırı. [DS]

dehrî, [Ar. dehrī دهرى] *(dehri:) {OsT} sf.* **1.** Dünya ile ilgili. **2.** Dünyanın sonsuzluğuna, ruhun beden ile beraber öldüğüne inanan kimse; materyalist, maddeci. **3.** Çok bilgin; derin âlim; hezarfen.

dehriye, [Ar. dehrīyye دهريه] *(dehri:ye) {OsT} is. fel.* Dünyanın yaratılmadığını, ezelî olduğunu, ruhun bedenden ayrı bir varlık olmadığını, maddenin temel olduğunu, temel ve tek gerçeğin içinde bulunduğumuz dünya olduğunu savunan felsefî görüş; materyalizm; maddecilik.

dehriyun, [Ar. dehrīyūn دهريون] *(dehri:yu:n) {OsT} is.* Dehriye görüşünü benimsemiş olanlar; materyalistler; maddeciler; dehrîler.

dehş, [Far. deḫş دهش] *{OsT} is.* **1.** Bir işe başlama. **2.** Karanlık; bulanıklık.

dehşet, [Ar. dehşet دهشت] *{OsT} is.* **1.** Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında insanı donduran korku; aşırı korku. **2.** Korkunçluk. **3.** *sf.* Şaşılacak derecede; olağanüstü. **4.** *üinl.* Şaşkınlık ifadesi. ◻ **dehşet-āgîn,** *{OsT} Korkuyla karışık.*|| **dehşet-āver,** *{OsT} Korku saçan; çok korkutan.*|| **dehşet-bahş,** *{OsT} Korku veren; korkutan.*|| **dehşet-efşān,** *{OsT} Korku saçan; çok korkutan.*|| **dehşet-endāz,** *{OsT} Korkuya düşüren.*|| **dehşet-engîz,** *{OsT} Korku saçan; çok korkutan.*|| **dehşet-feşān,** *{OsT} Korku saçan; çok korkutan.*|| **dehşet-nāk,** *{OsT} Korkunç.*|| **dehşet-nisār,** *{OsT} Korku veren; korkutan.*|| **dehşet palas,** *argo. Karakol binası.*

dehşetlenme, [dehşet-le-n-me] *is.* Korkuya kapılma durumu ve eylemi.

dehşetlenmek, [dehşet-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Dehşete düşmek; dehşete kapılmak; çok korkmak.

dehşetli, [dehşet-li] *sf.* **1.** Korkunç; ürküntü veren. **2.** Olağanüstü derecede; şaşırtıcı; aşırı derecede. **3.** Çok fazla büyük. **4.** *zf.* Çok fazla; aşırı derece.

dehul, [Ar. ṭabl => dehul [Tietze]] *{eAT} is.* Davul.

dehun, [Far. dehün دهون] *{OsT} is.* **1.** Ezber okuma. **2.** Hatırlama.

dehüm, [Far. delı-üm دهوم] *{OsT} sf.* Onuncu.

dehva, -a'i [Ar. dehvā' دهواء] *(dehva:) {OsT} sf.* "Dahiye" sözünü kuvvetlendirmek için sıfat olarak kullanılır; belanın belası.

deist, [Lat. deus *(tanrı)* > Fr. déiste] *is.* Yaratancı.

deiy, -yyi [Ar. de'iyy دئى] *{OsT} is.* Evlatlık.

deizm, [Lat. deus *(tanrı)* > Fr. déisme] *is.* Tanrıyı yalnızca ilk yaratan olarak gören, Tanrı için başka bir güç ve nitelik tanımayan, vahyi reddeden görüş; yaratancılık; neden tanrıcılık.

dejenerasyon, [Lat. degenerare *(yozlaşmak)* + genus *(tür)* > Fr. dégénération] *is.* Yozlaşma; soysuzlaşma; cinsinden sapma.

dejenere, [Fr. dégénéré] *sf.* Soysuz; yoz; türünden sapıklık gösteren. 🗗 **dejenere etmek,** *Yozlaştırmak.*|| **dejenere olmak,** *Yozlaşmak.*

dejenereleşme, [dejenere-le-ş-me] *is.* Yozlaşma durumu ve eylemi. 🗗 **dejenereleşmeler kuramı,** *İnsanın kusursuz olarak dünyaya geldiğini ancak içinde bulunduğu ortamın onun yetkin bir hâle gelmesini engellediğini savunan görüş.*

dejenereleşmek, [dejenere-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* Yozlaşmak; bozulmak; soysuzlaşmak; dejenere olmak; türünün dışına çıkmak.

dejeneresans, Fr. dégénérscence] *is.* Yozlaşma; soysuzlaşma.

-dek, [-da-k / -de-k] *yap. e.* → -dak.

dek[1], [*eT.* teg / dek] *e.* Gibi.

dek[2], [*eT.* teg / tek / dak دك] *{eAT} e.* **1.** Bir eylemin sona erdiği zaman veya noktayı belirtmekte kullanılan edat; kadar; değin. **2.** Kadar az; denli. **3.** Ancak; yalnız; yetişir ki.

dek[3], [*eT.* tek دك] *{eAT} sf.* **1.** Sessiz; rahat; sakin. **2.** *{ağız}* Uslu; terbiyeli; doğru; namuslu. [DS] **3.** Genel görünüş. 🗗 **dek değil,** *{eAT} Tekin değil; boş değil; beyhude değil.*|| **dek durmak,** *{eAT} {ağız} Uslu, sessiz sakin durmak; susmak.* [DS]|| **dek düşmek,** *{ağız} Dikkat etmek.* [DS]|| **dek gelmek,** *{ağız} Dik kafalılık etmek.* [DS]|| **dek oturmak,** *{eAT} Rahat durmak; dek durmak.*|| **dek turmak,** *{eAT} {ağız} Dek durmak.* [DS]|| **dek tüşmek,** *{ağız} 1. Dikkat etmek; izlemek. 2. Seçmek.* [DS]

dek[4], [*eT.* teñ *(aynı ağırlıkta olan)* > dek دك] *{eAT} is.* **1.** Hayvana yükletilen yükün taraflarından her biri; içi dolu çuval. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** Yarı. **3.** *{ağız}* Denk; eşit; uygun. [DS] 🗗 **dek düşmek,** *{ağız} Uygun gelmek; rast gelmek.* [DS]|| **dek gelmek,** *{eAT} Denk gelmek.* [DS]|| **dek sepeti,** *{ağız} Eşeğin bir tarafına bağlanan sepet.* [DS]

dek[5], [Far. dek / Ar. dekk *(hokkabazlık)* دك] *{OsT} is.* **1.** Hile; düzen; aldatma; oyun. **2.** Tokuşma; çatışma. **3.** Dilencilik. **4.** *sf.* Sağlam; muhkem. **5.** (Kişi için) namuslu; terbiyeli; temiz. **6.** Dilenen. 🗗 **dekbāz,** *{OsT} Hilekâr; oyuncu.*|| **deke düşmek,** *Oyuna gelmek; aldatılmak.*|| **dek etmek,** *Hile yapmak.*

deka-, [Yun. deka-] *ön. ek.* Önüne geldiği birimlerin on katını bildiren ön ek.

dekad, [Yun. deka *(on)* > Fr. décade] *is.* On yıllık zaman parçası.

dekadan, [Lat. decadere *(çökmek, yıkılmak)* > Fr. décadent *(yozlaşmış)*] *is.* On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Fransa'da natüralistlere karşı çıkan, aşırı duygusallığın ağır bastığı sembolist şiir öncülerine verilen ad.

dekadanlık, -ğı [dekadan-lık] *is.* Dekadan olma durumu.

dekagram, [Yun. deka *(on)* + gramma *(yazı)* > Fr. décagramme] *is.* On gramlık ağırlık ölçüsü birimi, kısaltması: dag

dekâkin, [Ar. dükkān > dekākin دكاكين] *(dekâ:kin) {OsT} is.* Dükkânlar.

dekalitre, [Fr. décalitre] *(dekali'tre) is.* On litrelik hacim ölçüsü birimi, kısaltması: dal

dekametre, [Fr. décamètre] *(dekame'tre) is.* On metrelik uzunluk ölçüsü birimi; kısaltması: dam

dekan[1], [Fr. décane] *is. kim.* Kapalı formülü $C_{10}H_{22}$ olan hidrokarbonların genel adı; CH_3-$(CH_2)_8$-CH_3 .

dekan[2], [Yun. deka *(on)* > Lat. decanus *(onbaşı)* > Alm. dekan] *is.* Bir fakültenin yönetiminden sorumlu ve profesörler kurulunca seçilen profesör.

dekanlık, -ğı [dekan-lık] *is.* **1.** Dekanın görevi. **2.** Dekanın makamı. **3.** Dekana bağlı hizmet birimlerinin bulunduğu bina.

dekape, [Fr. dé *(giderilmiş)* + cape *(kılıf)* > décapé] *sf.* Yüzeyi asit ile temizlenmiş; kimyasal madde ile aşındırılmış.

dekapotablı, [Fr. dé *(ayrılır)* + capot *(araba üstü, kadın başlığı)* + able *(-ebilir)* > décapotable + T. -lı] *sf.* (Binek aracı için) üstü açılıp kapanabilen.

dekar, [Yun. deka + Lat. area *(alan)* > Fr. décare] *is.* On arlık yani bin metre karelik yüz ölçümü birimi, kısaltması: daa

dekaster, [Fr. décastère] *is.* On metre küplük hacim ölçüsü birimi.

dekastil, [Yun. deca-stylos] *sf. mim.* Ön tarafı on adet sütunla donatılmış olan.

dekatlon, [Yun. deca *(on)* + atlılon *(yarışma)*] *is. spor.* Birinci gün yapılan 100 metre koşusu, uzun atlama, gülle atma, yüksek atlama, 400 metre koşusu; ikinci gün yapılan 110 metre engelli koşu, disk atma, sırıkla yüksek atlama, cirit atma ve 1.500 metre koşusundan ibaret kademeli atletizm yarışması.

dekatraş, [Fr. décadrage] *is. sin.* Ekrana yansıyan filmin alt ve üst kenarlarının ekrana uymaması.

dekayık, -kı [Ar. daḳika > dikkat > daḳā'iḳ > deḳāyıḳ] *(daka:yık) {OsT} {OsT} is.* → dakayık.

dekbaz, [Far. dek-bāz] *(dekba:z) {OsT} sf.* Hilekâr; oyuncu.

dekembris, [Yun. dekemvris / Lat. december] *{OsT} is.* **1.** Aralık ayı. **2.** Julius Caesar'ın takvimine göre onuncu ay *(Bu takvimde yıl başı 1 mart idi.)*

deken, [Fr. décène] *is. kim.* Formülü $C_{10}H_{20}$ olan, dekandan türemiş bir hidrokarbon.

dekerek, [*eT.* tegre-k > dekerek دكرك] *{eAT} {ağız} is.* Tekerlek. [DS]

dekerlemek, [teker-le-mek دكرلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Yuvarlamak; tekerlemek.

dekerlenmek, [tekerle-n-mek] *{eAT} dönşl. f. [-ir]* Yuvarlanmak; tekerlenmek.

-deki, [-da-ki -deki / -teki / -taki] *yap. e.* → -daki.

-dekiden, [-da-ki-den / -de-ki-den] *{eAT} yap e.* → -dakiden.

dekin, [tek-in / dek-in ? دكن] *{eAT} sf.* Tekin. 🗗 **dekin yir,** *{eAT} Issız, sakin yer.*

dekiş, [? dekiş] *{ağız} is.* Erkeklere dadanarak parasını yiyen kadın. [DS]

dekke, [dek-ke] *is.* **1.** Nokta; benek. **2.** Yapma ben.

deklanşör, [Fr. déclencheur] *is.* **1.** Bir devre kesicinin işleyişine etki ederek açılmasını önleyen düzen. **2.** Fotoğraf makinesinin resim çekilirken perdenin açılmasını sağlamak için basılan düğmesi.

deklarasyon, [Fr. déclaration] *is.* **1.** İlan etme; bildirme; duyurma. **2.** Bir konunun kamuoyuna duyurulması için yapılan açıklama; bildiri. **3.** Mal bildirimi. **4.** Kâğıt oyunlarında bir tarafın elinde bulunan değerli kâğıtları bildirmesi.

deklare, [Fr. déclarer] *sf.* Yetkili birisine bildirilmiş; beyan edilmiş; haber verilmiş. 🗗 **deklare etmek,** *Gümrüklerde vergi konusu olan eşyayı görevliye bildirmek.*

deklase, [Far. déclassé] *sf.* (Kişi için) akranları arasında değerini kaybeden; düşkün.

deklemek, [denk > dek-le-mek دكلمك] *{eAT} gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Denkleştirmek; yakıştırmak; uygun hâle getirmek. *{ağız} (aynı)* [DS] **2.** *{ağız}* Tahmin etmek. [DS] **3.** *{ağız}* Çekmek. [DS] **4.** Nişan almak; doğrultmak; yöneltmek.

dekleşmek, [dekle-ş-mek] *{ağız} işteş. f. [-ir]* **1.** Denkleşmek. **2.** Yetişmek. [DS]

dekli[1], [dek-li] *{ağız} zf.* Kadar. [DS]

dekli[2], [dek-li] *{ağız} sf.* Güçlü; zorlu; kuvvetli. [DS]

deklinasyon, [Fr. déclination] *is.* Yükselim.

dekme, [tep-me > tek-me > dekme] *{ağız}] is.* **1.** Yapı bittikten sonra açılan kapı veya pencere. **2.** Uydurma ve eğreti iş. [DS]

dekmük, -ğü [tep-mek > dek-mük] *{ağız} is.* Tekme. [DS]

dekoder, [İng. decoder] *is. bilş.* Kod çözücü.

dekolte, [Fr. dé *(ayırmak)* + collet *(boyun atkısı)* > décolleté] *sf.* **1.** (Kadın elbisesi için) boyun, göğüs, omuz ve arkanın bir kısmını açık bırakan. **2.** Giyimi bu şekilde olan; açık saçık. **3.** (Ayakkabı için) ayak topuğunu açıkta bırakan. **4.** *is.* Değişik biçimlerde açık elbise üstü. **5.** *zf.* Açık saçık; açık; müstehcen. 🗗 **dekolte konuşmak,** *Küfürlü veya ayıp kaçan sözler söylemek; açık saçık konuşmak.*

dekont, [Fr. décompte] *is.* **1.** Ödenmiş veya ödenecek hesapların dökümü. **2.** Kapatılan bir hesaptan yapılan indirme. **3.** Bütün indirmeler yapıldıktan sonra borçlu tarafından ödenecek, alacaklı tarafından alınacak olan miktar. **4.** Bir bütünün parçalarının sayımı, dökümü. **5.** *bank.* Belirli bir dönem sonunda hesap sahibine hesap örneğinin gönderilmesi.

dekor, [Lat. decor *(süs)* > Fr. décor] *is. tiy.* **1.** Sahne düzenlenişi ve süslenişi. **2.** Sinema ve tiyatro eserlerinde, olayın geçtiği yerin ve çağın özelliklerini belirleyen, mekânı oluşturan her türlü malzeme. **3.** Bir iç mekânı süslemek amacıyla yapılan düzenleme. **4.** Manzara; görünüş.

dekorasyon, [Fr. décoration] *is.* **1.** Bir iç mekânı meydana getiren ögelerin, yüzeylerin güzellik ve kullanım açısından düzenlenmesi işlemi. **2.** Bir yeri süsleme. **3.** Dekoratörün işi.

dekoratif, [Fr. décoratif] *sf.* **1.** Süs olarak kullanılan; süslemeye yarayan. **2.** Dekorasyon ile ilgili. **3.** Yüklendiği bir görevden ziyade süsleme niteliği taşıyan; tezyinî; süs; süs ögesi.

dekoratör, [Fr. décorateur] *is.* **1.** *tiy.* Sahne dekorlarını tasarlayan kimse; dekorcu. **2.** İç mekân düzenlemesi ve süslemesi amacıyla tasarım yapan kimse; iç mimar.

dekoratörlük, -ğü [dekoratör-lük] *is.* **1.** Dekoratör olma durumu. **2.** Dekoratörün işi ve mesleği.

dekorcu, [dekor-cu] *is.* Mesleği dekor yapmak olan sanatçı.

dekorculuk, -ğu [dekor-cu-luk] *is.* **1.** Dekorcu olma durumu. **2.** Dekorcunun işi ve mesleği.

dekore, [Fr. décoré] *sf.* (Düzenleme için) süs amaçlı; süse yönelik. 🗗 **dekore etmek,** *Süsleme amacıyla düzenlemek, donatmak; süslemek.*

dekovil, [Fr. Decauville *(Fr. mühendis)*] *is.* Ray aralığı altmış santimetre olup hayvan, insan veya motor gücüyle taşıma yapılan ve duruma göre sökülüp başka yere kurulabilen raylı sistem.

deksiz, [deñ-siz > dek-siz] *{ağız} sf.* Çok konuşan; yerli yersiz söz söyleyen. [DS]

dekstrin, [Fr. dextra *(sağa çevirme)* > dextrine *(ışığın polarma düzlemini sağa çevirdiği için)*] *kim.* Nişastanın bölünmesinden elde edilen zamklı mad-

de: $C_6H_{10}O_5$ ◻ **dekstrin tutkalı,** *kim. Nişastanın parçalanma ürünleriyle imal edilen yapıştırıcı maddeler.*

dekstroz, [Fr. dexrose] *is. kim.* Nişasta şekeri; glikoz.

dekupaj, [Fr. découpage] *is.* **1.** Bir bütünden belirli büyüklüklerde parçalar çıkarma. **2.** *sin.* Çekilecek filmin hikâyesine göre görsel ve dramatik noktalarına dayanak olmak üzere hazırlanmış bölümlerden meydana gelen metin. **3.** *mat.* Çevresindeki şeylerin görülmemesi için bir resmin veya klişenin kenarlarını baskı öncesinde örtme veya boyama işlemi. ◻ **dekupaj testeresi,** *İç kenar oyma işlerinde kullanılan özel testere; oyma testeresi.*

dekupe, [Fr. découpé] *sf.* Bir bütünden kesilmek suretiyle ayrılmış.

del[1], [del *(yans.)*] *is.* Parıltıyı anlatan kök. [Zülfikar] *del-e-p delep, del-e-b(i)-mek*

del[2]**, -lli** [Ar. dell دل] *{OsT} is.* **1.** (Kadınlar için) kandırma; cilvelilik; oynaklık; yosmalık; modaya fazla düşkünlük. **2.** Fındıkçılık; koketlik.

del[3], [dél] *{ağız} is.* Dişi köpek. [DS]

delail, [Ar. delil > delâ'il دلائل] *(delâ:il) {OsT} is.* **1.** İspatlamaya yarayan şeyler; deliller; kanıtlar. **2.** Peygamber Hz. Muhammet(s.a.s)'e mal edilen duaların toplandığı kitap. ◻ **delâil-i kaviye,** *{OsT} Sağlam deliller; kanıtlar.*‖ **delâil-i nakliye ve kavliye,** *{OsT} Söz ve anlatma delilleri.*‖ **delâil-i târihiye,** *{OsT} Tarihî deliller; tarihî kanıtlar.*

delal, [Ar. dell > delâl دلال] *(delâ:l) {OsT} is.* İnsana hoş, sevimli, güzel görünen hâl; naz; işve.

delalat, [Ar. delâlet > delâlât دلالات] *(delâ:lâ:t) {OsT} is.* **1.** Yol göstermeler. **2.** Belirtiler.

delalet, [Ar. delâlet دلالت] *(delâ:let) {OsT} is.***1.** Yol gösterme; kılavuzluk; aracılık. **2.** Belirti; işaret; delil. **3.** *tıp.* Muayeneden sonra bir tedaviyi gerektiren durum. ◻ **delalet etmek,** *1. Göstermek; anlatmak. 2. Belirtmek. 3. Sezdirmeye çalışmak, demeye getirmek.*

delanlı, [deli+kan-lı] *(dela:nlı) {ağız} sf.* Delikanlı. [DS]

delannı, [deli+kan-lı] *(dela:nnı) {ağız} sf.* Delikanlı. [DS]

delbek, -ği [Far. ṭabl-ek > deblek > delbek] *{ağız} is.* **1.** Tef. **2.** Darbuka. [DS]

delbesek, -ği [*eT.* tilbe > delbe-se-k] *{ağız} sf.* Serseri; ahmak. [DS]

delbiye, [Ar. delbîyye دلبيه] *(delbi:ye) {OsT} is. zool.* Sansargiller.

delbiz, [? delbiz] *{ağız} sf.* (Kişi için) delişmen. [DS]

delbizlemek, [delbiz-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r] [-l(i)yor]* Karşısındakinin kusurlarını sayarak küçültmeye, ezmeye çalışmak.

deldak, [del-mek + tak-mak] *{ağız} is.* **1.** Soğuğa karşı entari üzerine giyilen kolsuz ve uzun hırka. **2.** İç gömleği yerine giyilen kolsuz pamuklu yelek; içlik. **3.** Astarın içine pamuk konularak çizgi çizgi dikilen bir çeşit giysi. **4.** *ünl. "Çabucak yap!"* anlamında kullanılır. [DS]

deldel, [del+del] *{ağız} sf.* **1.** İşe yaramaz; kalp. **2.** Deli; ahmak; budala. [DS]

deldirme, [del-dir-me] *is.* Delik açtırmak eylemi.

deldirmek, [del-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* Delik açtırmak; delik açılmasına neden olmak.

deldük, -gü [del-ik + dök-ük ?] *{ağız} sf.* (Eşya için) tek tük; parça parça. [DS]

dele, [Far. dele / delle *(kakım)*] *{ağız} is. zool.* Sansar. [DS]

delebik, -ği [delebi-k] *{ağız} sf.* (Bitki için) zayıf; iyi büyümemiş. [DS]

delebimek, [*eT.* talpī-mak > delebi-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* **1.** Bir yere tutunarak sallanmak. **2.** Dalgalanmak. **3.** Işıl ışıl parlamak. [DS]

delecek, -ği [del-ecek] *{ağız} is.* **1.** Delme aracı; zımba. **2.** Kunduracıların deriyi delmek için kullandıkları bir araç. **3.** Fide dikmekte kullanılan bir ucu sivri □ gibi araç. [DS]

delecem, [deli-ce-m] *{ağız} sf.* **1.** Korkunç. **2.** Sevimsiz. **3.** Anormal. [DS]

delecen, [deli-ce-m / deli-cen] *{ağız} is.* Patlak, acayip bakışlı göz. [DS]

deledüz, [Far. delle *(yalan)* + düz *(yapan)*] *sf.* Sözünde durmayan.

delegasyon, [Lat. delēgāre *(göndermek)* > Fr. délégation] *is.* Bir topluluğu temsil etmek üzere görevlendirilmiş ve yetki verilmiş kurul.

delege, [Fr. délégue] *is.* **1.** Devleti veya halkı temsil etmek üzere yurt dışına gönderilen yetkili kimse; murahhas. **2.** *gnşl.* Bir kurum, kurul veya tüzel kişiliği temsil etmek üzere yetki verilerek görevlendirilen kişi.

delegelik, -ği [delege-lik] *is.* **1.** Delege olma durumu. **2.** Delegenin işi ve görevi.

deleğeç, -ci [del-eğeç] *{ağız} is.* Ağaçkakan. [DS]

delek, -ği [deli-rek > delek] *{ağız} is.* **1.** Ahmak; aptal. **2.** (Çocuk için) piç. [DS]

delem, [*eT.* talım *(yırtıcı)*] *sf.* (Arı, sivrisinek vb. için) ısıran, sokan.

deleme, [Far. deleme دله] *{eAT} is.* **1.** Maya ile kestirilmiş süt. **2.** *{ağız}* Yağı alınmış sütten yapılan peynir. [DS] **3.** *{ağız}* Yeni uyumuş ve henüz süzülmemiş peynir. [DS] **4.** *{ağız}* Kesilmiş süt; süt kesiği. [DS]

delemek[1], [tıñ-la-mak > dê-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)yor]* Gizlice dinlemek.

delemek[2], [del(i)-le-mek > dele-mek] *{ağız} gçsz. f. [-r] [-l(i)-yor]* Dengesiz davranışlarda bulunmak. [DS]

delemet, [Far. der-āmed > delemet] *is.* Yardım.

delenç, [dē-le-mek *(dinlemek)* > dele-nç] *(de:lenç) {ağız} is.* Güzel konuşan; hatip. [DS]

delengiç, [del-mek > del-engiç] *{ağız}] is.* Ağaçkakan. [DS]

delep[1], [? delep] *{ağız} is.* Hazır; var. [DS]

delep[2], [*eT.* talpī-mak > delep] *is.* Parıltı. 🗗 **delep delep,** *Parıl parıl.*

delepmek, [*eT.* talpī-mak > delep-mek] *{ağız} gçsz. f. [-(b)-ir]* Dalgalanmak. [DS]

deleşik, -ği [dele-ş-ik] *{ağız} sf.* **1.** (Kişi için) becerik-siz. **2.** Üstü başı düzensiz. [DS]

delezen, [dele-z-en] *{ağız} sf.* **1.** Söylediği sözlerde gerçek payı olmayan. **2.** Bar bar bağırıp çağıran. [DS]

delfin, [Yun. delfini] *{ağız} is.* Yunus balığı. [DS]

delgeç, -ci [del-geç] *is.* Kâğıt, mukavva, deri gibi malzemelerde delik açmaya yarar araç; zımba.

delgeçir, [del-mek + geç-ir-mek] *is.* **1.** İçe giyilen pamuklu çamaşır. **2.** Oku delerek ökçeye geçirmek suretiyle yapılan saban.

delgi, [del-mek > del-gi] *{ağız} is.* Tahta, metal veya plastik malzemede delik açmaya yarar matkap veya burgu cinsi araç, *(1935, kültür diline alınışı).* [DS]

delgiç, -ci [del-mek > del-giç] *{ağız} is.* **1.** Ucu sivri ve metalden tutulacak yeri ahşaptan tütün dikmeye yarar □ şeklinde bir tür tarım aracı; delgeç. **2.** İnce delik delmeye yarayan bir araç. [DS]

deli, [*eT.* tilbe > télve > delü > deli دلی] *sf.* **1.** Akıl dengesi bozulmuş; aklını kaçırmış; mecnun; divane. **2.** Aşırı ve taşkın davranışları olan; coşkun; ateşli; çılgın; atılgan; gözü pek; korkusuz; kahraman. **3.** Aşırı derecede düşkün; azgın; azman; zorlu; korkunç surette. *{eAT} (aynı)* **4.** Düşüncesiz. **5.** İmparatorluk döneminde Balkanlarda bulundurulan bir tür hafif süvari askeri. 🗗 **deli ağaç,** *Çabuk gelişen ve umulmadık biçimde çoğalan ağaç.*‖ **deli alacası,** *Birbirine uymayan, parlak ve çarpıcı renklerden oluşan.*‖ **deli bağ,** *{ağız} Aşılanmamış çubuklardan yetiştirilen bağ.* [DS]‖ **deli bal,** *Arıların zehirli çiçeklerden topladıkları bal.*‖ **deli balak,** *{ağız} Hayatın sarsıntılarını ve sıkıntılarını görmemiş, deneyimsiz genç.* [DS]‖ **deli balta,** *1. Zalim. 2. {ağız} Jandarma.* [DS]‖ **deli baş,** *{ağız} 1. Huysuzluk yapan hayvan. 2. Delice hareketler yapan. 3. Yiğit Cesur.* [DS]‖ **deli başı,** *Vezir dairelerinde koruyucu olarak bulundurulan delilerin amirine verilen unvan.*‖ **deli bayrağı açmak,** *Âşık olmak.*‖ **deli bayram,** *{ağız} 1. Delişmen. 2. Hoppa.* [DS]‖ **deli beçe,** *{ağız} Kocakarı soğuğu.* [DS]‖ **deli biber,** *{ağız} Kırmızı acı biber.* [DS]‖ **deli bozuk,** *Bir yaptığı bir yaptığına uymayan; aklına eseni yapan.*‖ **deli bozukluk,** *Aklına eseni yapma durumu.*‖ **deli buğday,** *{ağız} Kunduru denilen buğday çeşidi; kırmızı buğday.* [DS]‖ **deli bulu,** *{ağız} İki kulplu büyük su testisi.* [DS]‖ **deli çıbık,** *{ağız} Amerikan asması.* [DS]‖ **deli çıkmak,** *Aklını kaçırmak.*‖ **deli damı,** *{ağız} Meyhane.* [DS]‖ **deli danalar gibi,** *Ne yapacağını, ne edeceğini bilemeden.*‖ **deli debilden konuşmak,** *{ağız} Delice konuşmak.* [DS]‖ **deli dedirgen,** *{ağız} Perişan, bunalmış.* [DS]‖ **deli dembesek,** *{ağız} Saçma sapan.* [DS]‖ **deli depek,** *{ağız} Akılsız; sersem.* [DS]‖ **deli devamsız,** *{ağız} Saçma sapan.* [DS]‖ **deli divane,** *Çılgın; zırdeli.*‖ **deli divane olmak,** *1. Aşırı düşkünlük göstermek. 2. Çok sevmek.*‖ **deli dolu,** *1. Düşünmeden konuşan veya öyle davranan; patavatsız. 2. Davranışlarına sınır tanımayan.*‖ **deli duman,** *1. Delice; cesur. 2. Çok meraklı. 3. Yarım akıllı. 4. (Kadın için) aşüftece.*‖ **deli dülü,** *{ağız} Özentisiz; dikkatsiz; gelişigüzel.* [DS]‖ **deli erik,** *{ağız} Çakal eriği.* [DS]‖ **deli eşki,** *{ağız} Çok ekşi.* [DS]‖ **deli etmek,** *Çok kızdırmak.*‖ **deli fişek,** *1. Delişmen; atak. 2. Davranışlarına sınır tanımayan.*‖ **deli fişeklik,** *Delişmenlik; ataklık.*‖ **deli gibi,** *Aklı başında olmadan.*‖ **deli gömleği,** *tıp. Taşkınlık gösteren deliye zorla giydirilen kollarının uçları kapalı, sağlam bezden yapılmış arkadan bağlamalı veya düğmeli gömlek.*‖ **deli gönül,** *Akıl ve mantık kurallarını dinlemeyen sevgi işi.*‖ **deli gurk,** *{ağız} Yumurtalar üzerinde sürekli yatmayan kuluçka.* [DS]‖ **deli gurk etmek,** *{ağız} Bir kimseyi sersem ve kararsız hâle getirmek.* [DS]‖ **deli gücük,** *{ağız} Şubat ayı.* [DS]‖ **deli güllabicisi,** *Bir kimsenin şımarık hareketlerine katlanan kimse.*‖ **deli ırmak,** *Akıntısı hızlı ve suyu gür ırmak.*‖ **deli kız,** *{ağız} 1. Büyük ağaç kaşık. 2. Kepçe.* [DS]‖ **deli kızın çeyizi gibi,** *(Eşyalar için) birbirini tutmaz şekilde düzülen.*‖ **deli kopmak,** *{eAT} Azgın olmak; şiddetli olmak.*‖ **deliliğe vurmak,** *Deli gibi görünmek.*‖ **deli memet,** *{ağız} Kışın kuzeyden esen hızlı rüzgâra Antalya'da verilen ad.* [DS]‖ **Delinin zoruna bak.** *Birinin olumsuz davranışlarını belirtmek için kullanılan söz.*‖ **deli oğlan sarığı,** *{ağız} Sarığburma tatlısı.* [DS]‖ **deli olmak,** *1. Birine veya bir şeye çok kızmak. 2. Aşırı düşkünlük göstermek.*‖ **Deli olmak işten değil.** *Çaresiz kalındığında söylenilen söz.*‖ **deli orman,** *Bol ağaçlı orman.*‖ **deli otu,** *Turpgillerden kuduza ve çarpıntılara iyi geldiği için halk hekimliğinde kullanılan bir süs bitkisi, (Alyssum).*‖ **deli pazarı,** *1. Akla ve hayale gelmeyecek türden işler. 2. {ağız} Savruk ve düşüncesiz bir kimsenin yaptığı iş veya alış veriş.* [DS]‖ **deli poyraz,** *Sert esen kuzey rüzgârı.*‖ **deli pösteki sayar gibi,** *Ayrıntı ve özen gösteren yorucu işler için söylenen söz.*‖ **deli saçması,** *Anlamsız, tutarsız söz; ipe sapa gelmez.*‖ **deli saraylı,** *Çok takıp takıştıran, süslü kadın.*‖ (birinin, bir şeyin) **delisi olmak,** *(Onu) çok derdinden sevmek.*‖ **deli tepe,** *{ağız} Yolsuz ve aşırı davranışları olan; deli dolu.* [DS]‖ **deli toy,** *{ağız} Deneyimsiz; çok genç.* [DS]‖ **deli toyluk,**

{ağız} Yaşına uygun hareket etmemek. [DS]|| **deli tütün,** *{ağız} Yalnız Gaziantep'te yetişen, nikotini yüksek bir tür tütün.* [DS]|| **deli veli üst üstüne,** *{ağız} Bir kilim motifi.* [DS]|| **deli yatalgı,** *{ağız} Tifo.*|| **deli yazmış,** *{ağız} İki yaşındaki dişi keçi.* [DS]|| **deliye değnek vermek,** *Çevresine sürekli zararı olan kimselere olanak tanımak.*|| **deliye dönmek,** *1. Aşırı sevinmek. 2. Çok kızmak; öfkelenmek.*|| **deliye her gün bayram,** *Her fırsatı bayram gibi değerlendiren ve her şeyi eğlenceli yönlerinden ele alanlarla alay etmek için söylenir.*|| **deli yel,** *{ağız} 1. Güneyden esen yel. 2. Karayel.* [DS]|| **deliye taş atmak,** *Birinin dengesiz bir iş yapmasına yol açacak hatırlatmada bulunmak.*

delibaş, [deli+baş] *is. vet.* Koyun ve sığırda köpek tenyası larvalarının beyine yerleşmesinden ileri gelen öldürücü hastalık.

deliboynuz, [deli+boynuz] *is. bot.* Baklagillerden, eflatunla kırmızı arası renkte çiçek açan, güzel bir süs ağacı; erguvan *(Cercis siliquastrum).*

delice, [deli-ce جه دلی] *sf.* **1.** Deliye yakışacak şekilde; çılgınca. **2.** *{ağız}* Zehirli. [DS] **3.** *(deli'ce) zf.* Aşırı, normal olmayan biçimde; delicesine. **4.** Deli gibi; delimsi. **5.** *is. bot.* Buğdaygillerden ekin tarlalarında yetişen taneleri zehirli yabanî otsu bitki, *(Lolium temulentum). {eT} (aynı)* **6.** *{ağız}* Yabanî zeytin. [DS] **7.** *{ağız}* Aşılanmamış her türlü meyve ağacı fidanı. [DS] **8.** *{ağız} zool.* Atmaca; şahin. [DS] **9.** *zool.* Delice doğan; çaylak. *{eT} {ağız} (aynı)* [DS] **10.** *{ağız}* Kağnılarda ot ve samanın dökülmemesi için, kağnının yan tarafına konulan birbirine çatılmış iki uzun sırık. [DS] 🗗 **delice bal,** *{ağız} Arıların zehirli veya uyuşturucu balözü taşıyan çiçeklerden topladıkları bal.* [DS]|| **delice doğan,** *{eAT} zool. Yırtıcı kuşların en hızlı uçanı olan küçük doğan, (Falco subbuteo).*|| **delice mantar,** *{ağız} bot. Zehirli bir tür mantar.* [DS]

delicesine, [delice-s-i-n-e] *(deli'cesine) zf.* Aşırıya kaçarak; aşırı bir biçimde; deli gibi.

delici, [deli-ci] *sf.* **1.** Delme işini yapan. **2.** *mecaz.* Etkileyici; çok etkili. **3.** *mecaz.* Rahatsız edici.

delicük, -ğü [delik-cik] *{eAT} is.* Küçük delik.

delik[1]**, -ği** [del-mek > del-ik دلیك] *is.* **1.** Delinmiş, yırtılmış yer. **2.** Bir cisimde veya bir yüzeyde oyuk şeklinde bulunan açıklık ve çukur. **3.** Bir kumaşta, özellikle elbisede yıpranmış veya yırtılmış yer. **4.** Havuz, baraj gibi su birikintilerinin alttan suyunu akıtmak için açılmış kapaklı boşaltma borusu. **5.** Sığınılacak, barınılacak yer. **6.** *{ağız} argo.* Hapishane. [DS] **7.** *{ağız}* Evlerde duvarlara oyulmuş yuvamsı yerler veya dar pencereler. [DS] **8.** Küçük hayvan yuvası. **9.** Organizmadaki bazı dar ve küçük açıklıklar. **10.** *spor.* Golfta oyuncunun topu içine sokmak zorunda olduğu 10,8 cm. çapındaki küçük çukur. **11.** *sf.* Delinmiş olan. **12.** *{ağız}* (Kız için) kızlığı giderilmiş olan; bikri bozulmuş. [DS] 🗗 **deliğe girmek,** *argo. Hapse girmek; tutuklanmak.*|| **deliğe tıkmak,** *{ağız} argo. Hapsetmek; tutuklamak.* [DS]|| **Delik büyük, yama küçük.** *Elde bulunan imkânların ihtiyaçlara yetmediğini ifade eden söz.*|| **delik dersik,** *{ağız} 1. {eAT} Delik deşik. 2. Binalarda onarılacak yerler. 3. Elbiselerin delinmiş ve yama gerektiren yerleri.* [DS]|| **delik deşik,** *1. Her yanı deliklerle dolu olan. 2. Ev vb. yerin her köşesi.*|| **delik deşik aramak,** *Her yeri iyice aramak.*|| **delik deşik etmek,** *1. Silahla vücudunun her tarafında yaralar açmak. 2. Her yerinde delikler açmak.*|| **delik keskisi,** *{ağız} Bir tür marangoz kalemi.* [DS]|| **delik kapamak,** *Bir eksiği gidermek.*|| **delik taşlık olmak,** *{ağız} Sağlığı bozulmak; hastalık ya da başka sebeple zayıf düşmek.* [DS]

delik[2]**,** [Far. delīk دلیك] *(deli:k) {OsT} is.* Gül tohumu.

delikanlı[1]**,** [deli+kan-lı] *sf.* **1.** Kanı kaynayan; gençliği dolayısıyla ele avuca sığmayan. **2.** Güçlü kuvvetli; atılgan. **3.** *is.* Çocukluk çağından çıkmış genç. **4.** *ünl.* Gençlere seslenme sözü.

delikanlı[2]**,** [deli+kan-lı] *{ağız} is.* Kına çiçeği; kadife çiçeği. [DS]

delikanlılık, -ğı [deli+kan-lı-lık] *is.* **1.** Delikanlı olma durumu ve niteliği. **2.** Gençlik dönemi.

delikçik, -ği [delik-çik] *sf.* **1.** Küçük delik. **2.** *biy.* Süngerlerde suyun girip çıkmasına yarayan küçük delikler.

delikdağ, [delik+dağ] *{ağız} is.* Tünel. [DS]

delikletmek, [delikle-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* Hapsettirmek; tutuklatmak. [DS]

delikli, [delik-li] *sf.* **1.** Deliği olan. **2.** Belirtilen sayıda veya nitelikte deliğe sahip olan. **3.** *{ağız} is.* Kevgir. [DS] **4.** *{ağız}* File. [DS] **5.** *argo.* Tabanca. 🗗 **delikli demir,** *Ateşli silah; tüfek, tabanca.*|| **delikli peşme,** *{ağız} Tespihçiler tarafından delik açmak için kullanılan bir araç.* [DS]|| **delikli taş,** *1. mecaz. Boncuk. 2. Kenarları yüksek, altta suyun gitmesi için deliği bulunan bulaşık yıkama yeri.*

delikliler, [delikli-ler] *is. zool.* Denizlerde bir ana giriş deliğinden başka çok sayıda yalancı ayak çıkan delikler bulunan sert kabuklu bir hücreliler takımı; foraminiferler, *(Foraminifera).*

deliksiz, [delik-siz] *sf.* **1.** Deliği olmayan. **2.** *argo.* Tam anlamıyla; mükemmel. **3.** *argo.* Ara vermeksizin; sürekli. 🗗 **deliksiz çıkarmak,** *Bir işi hiç bozmadan, çok düzgün ve temiz olarak yapmak.*|| **deliksiz uyku,** *Kesintiye uğramamış, uzun süreli ve derin uyku.*

delil, [Ar. delīl دلیل] *(deli:l) {OsT} is.* **1.** İspat edici belge; kanıt. **2.** Bir şeyin gerçekleşmiş olduğunu gösteren işaret, iz. **3.** Kılavuz, rehber. **4.** Mekke'de hac görevini yapanlara önderlik eden ve ziyaret yerlerini gösteren kimse. 🗗 **delîle'l-ibâd,** *{OsT} Kulluğun kanıtı.*|| **delîl-i aklî,** *{OsT} Düşünülerek*

bulunan kanıt.|| **delîl-i cedelî,** *{OsT} huk. Tartışma sonucunda bulunan kanıt.*|| **delîl-i ilzāmî,** *{OsT} İnandırıcı kanıt.*|| **delîl-i kat'î,** *{OsT} Kesin kanıt.*|| **delîl-i naklî,** *{OsT} Aktarma ile elde edilen delil.*|| **delil ittihaz etmek,** *Sebep ve kanıt olarak göstermek.*

delilenme, [deli-le-n-me] *is.* Deli gibi davranma durumu ve eylemi.

delilenmek, [deli-le-n-mek] *dönşl. f. [-ir]* Deli gibi davranmak.

delilî, [Ar. delīlī] *(deli:li:) {OsT} sf.* Delile dayanan; belgesel.

delilik, -ği [deli-lik] *is.* **1.** Deli olma durumu. **2.** Delice davranış. **3.** *psikol.* Kişinin zihinsel dengesinin topluma uyumsuzluk sağlayacak veya sürekli bakımı gerektirecek biçimde bozulması. 🗗 **deliliğe vurmak,** *Deli gibi davranmak; kendini deli gibi göstermek.*|| **deliliği tutmak,** *Delice davranmaya başlamak.*|| **delilik etmek,** *Akılsızca davranmak; sonradan pişmanlık duyacağı bir iş yapmak.*

delim, [*eT.* telim > delim دلم] *{eAT} {ağız} zf.* Çok; pek çok; sayısız; pek ziyade. [DS] 🗗 **delim dürlü,** *{eAT} Türlü türlü; çeşit çeşit; pek çok.*

delimden, [delim-den] *{eAT} zf.* Çoktan beri; çok eskiden; çoktan.

delimsek, -ği [delimse-k] *{ağız} sf.* Delice; deli gibi. [DS]

delimsirek, [delimsi-rek] *sf.* **1.** Çılgın, zirzop; delişmen. **2.** Sersem; salak.

delinme, [del-in-me] *is.* Delik açılma durumu ve eylemi.

delinmek, [*eT.* tel-mek > tel-in-mek > del-in-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Üzerinde delik açılmak. **2.** *dönşl.* Delik oluşmak. **3.** (Kural ve kanunlar için) uyulmamak; çiğnenmek. **4.** *fiz.* Bir yalıtkanda delik açılmak. **5.** *{eAT}* Göz göz olmak. [DK]

delir, [Fr. délire] *is. tıp.* Hezeyan.

delirek, -ği [deli-rek] *{ağız}] sf.* Sersem; salak; çılgın; delişmen. [DS]

deliriş, [delir-iş] *is.* Delirmek durumu veya biçimi.

delirme, [deli-r-me] *is.* Deli durumuna gelme ve eylemi.

delirmek, [deli-r-mek] *gçsz. f. [-ir]* Deli olmak; aklını kaçırmak; çıldırmak.

delirtme, [delir-t-me] *is.* Deli durumuna getirme eylemi.

delirtmek, [delir-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Birisinin delirmesine sebep olmak; çıldırtmak. **2.** *mecaz.* Çok kızdırmak; öfkelendirmek.

delisek, -ği [delise-k] *{ağız} sf.* Deli gibi; sersem; çılgın. [DS]

delisengi, [deliseng-i] *{ağız} is.* Hastalık, yorgunluk vb. nedenlerle oluşan kafa sersemliği. [DS]

delisenk, -ngi [deli-senk] *{ağız} is.* → delisengi. [DS]

delişmek, [tel-mek > tel-iş-mek > del-iş-mek] *{eT} işteş. f. [-ür]* Delmekte yarışmak; birlikte delmek.

delişmen, [deli-ş-men ?] *sf.* **1.** Sözleri ve davranışları ölçüsüz; şımarık; zıpır. **2.** Davranışları daha çok keyif ve isteğine bağlı olan.

delişmence, [delişmen-ce] *sf.* ve *zf.* Delişmene yakışır biçimde; delişmen gibi.

delişmenlik, -ği [delişmen-lik] *is.* Delişmen olma durumu. 🗗 **delişmenlik etmek,** *Delişmence davranmak.*

deliyane, [deli + Far. -āne] *(deliya:ne) sf.* Deli gibi; deliye yakışır biçimde; delice.

delk[1]**, -ki** [Ar. delk دلك] *{OsT} is.* **1.** Ovma; ovuşturma. **2.** Sürtünme. 🗗 **delk-bi'l-mesfere,** *tıp. Banyodan sonra sert bir fırça ile ovuşturma.*|| **delk etmek,** *{OsT} Sürtmek; ovuşturmak.*|| **delk-i hafif,** *{OsT} Yavaş ovma.*|| **delk-i istimnā,** *{OsT} El ile ovuşturarak bel getirme.*| **delk-i şedîd,** *{OsT} Şiddetli ve sert bir biçimde ovuşturma.*|| **delk ü temās,** *{OsT} Sürtünme ve dokunma.*

delk[2]**, -kı** [Far. delq دلق] *{OsT} is.* **1.** Eski ve yamalı dilenci hırkası. **2.** *tasvf.* Melamî tarikatına girenlerin giydikleri yün elbise. 🗗 **delk-pūş,** *{OsT} 1. Eski ve yamalı hırka giyen adam. 2. İkiyüzlü; riyakâr.*

delkıye, [Ar. delḳıye دلقيه] *{OsT} is. zool.* Sansargiller.

dellak, -ğı [Ar. delk *(sürtme)* > dellāk دلاك] *(della:k) {OsT} is.* Tellak.

dellal, [Ar. delālet > dellāl دلال] *(della:l) {OsT} is.* Tellal.

dellale, [Ar. dellāle دلاله] *(della:le) {OsT} is.* Bir kadın ile erkek arasında aracılık eden kadın; aşk tellalı.

dellaliye, [Ar. dellāliyye دلاليه] *(della:liye) {OsT} is.* Tellallık parası.

delle, [Sur. Ar. delle *(cezve)* دله] *{ağız} is.* Su güğümü. [DS]

dellek, -ği [Ar. dellāk دلاك] *{ağız} is.* Tellak. [DS]

dellemek, [deli-le-mek] *{ağız} gçl. f. [r] [-l(i)-yor]* **1.** Deli etmek. **2.** Çok kızdırmak; son derece hiddetlendirmek. [DS]

dellenmek, [deli-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Delirmek. **2.** Yaramazlık etmek. **3.** Hiddetlenmek; kızmak. [DS]

delme, [del-me دله] *is.* **1.** Delik açma eylemi. **2.** Önü işlemeli bir tür yelek; cepken. *{OsT} {ağız} (aynı)* [Bürhan-ı Katı'] [DS] **3.** Matkap veya burgu denilen aletle ya da ucu sivri bir şeyi çakmak suretiyle bir yüzey veya kalınlık içinde küçük boşluk açma. **4.** *maden.* Yer altında açılan galeri veya galerileri birleştiren oyuk. **5.** *{ağız}* Yazlık ağıl. [DS] **6.** *sf.* Delinerek yapılmış olan. 🗗 **delme takma,** *{ağız}*

Baştan savma yapılan iş; üstünkörü onarım vb. [DS]

delmeç, -ci [del-mek > del-meç] *{ağız} is.* **1.** Açıklık. **2.** Elbisede yırtmaç. [DS]

delmek, [*eT.* tel-mek > del-mek] *gçl. f. [-er]* **1.** Delik açmak. **2.** İnerek kazmak. **3.** *mecaz.* Yaralamak, incitmek. **4.** *{eAT}* Göz göz etmek [DK] **5.** *argo.* Bir kimseyi bıçaklamak veya kurşunlamak. **6.** *argo.* Irzına geçmek; bekâretini bozmak. ◻ **delip takıştırmak,** *{ağız} Süslenmek; yeni elbiseler giyinmek.* [DS]|| **delip takmak,** *{ağız} 1. Şöyle böyle yaşamak; idare etmek. 2. Harcamak. 3. Bozmak. 4. Süslenmek; yeni elbiseler giymek.*

delmirmek, [telmir-mek > delmir-mek] *{eT} gçsz. f. [-ür]* Dilenmek.

delta, [Yun. delta] *is.* **1.** Yunan alfabesinin dördüncü harfi; Δ δ. **2.** *coğ.* Bir akarsuyun, denize döküldüğü yerde, getirdiği alüvyonları biriktirmesi sonucu birkaç kola ayrılarak meydana getirdiği üçgenimsi bölge; çatal ağız. ◻ **delta ışını,** *fiz. Hareket hâlindeki yüklü bir taneciğin etkisiyle bir atomun fırlattığı elektron.*‖ **delta kası,** *anat. Omuz başında bulunan üçgen biçimli kas; deltamsı kas; deltoit kası.*

deltak, [del-mek + tak-mak] *{ağız} is.* Önü işlemeli bir tür yelek; yelek. [DS]

deltamsı, [delta-msı] *sf.* Deltayı andıran; delta görünümünde olan. ◻ **deltamsı kas,** *anat. Omuz başında bulunan üçgen biçimli kas; delta kası; deltoit kası.*

deltoit, [Fr. deltoïde] *is. mat.* Köşegenlerinden biri diğerini dik olarak ortalayan dörtgen. ◻ **deltoit kas,** *anat. Omuz başında bulunan üçgen biçimli kalın kas; delta kası; deltamsı kas.*

deltürmek, [tel-mek > tel-tür-mek > del-türmek] *{eT} gçl. f. [-ür]* → deldirmek.

delü, [*eT.* tilbe > télwe > telü دلى] *{eAT} is.* **1.** Deli. **2.** *sf.* Deli dolu. **3.** Yaman; cesur. [DK] ◻ **delü yahşı yiğit,** *{eAT} Güzel, mert delikanlı; gözüpek, yakışıklı genç.* [DK]|| **delüye urmak,** *{eAT} Deli yerine koymak.*‖ **delü yiğit,** *{eAT} Gözü pek delikanlı; cesur genç.* [DK]

delüben, [del-üben] *{eAT} zf.* Delerek; delip. [DK]

delüce, [delü-ce دلوجه] *{eAT} is.* Buğday aralarında biten siyah, acı bir bitki; delice. ◻ **delüce doğan,** *{eAT} Delice doğan.*

delük, -ğü [tel-mek > tel-ük / del-ük دلوك] *{eT} {eAT} {ağız} is.* Delik; delinmiş. [DK] [DS]

delülük, -ği [delü-lik دلولك] *{eAT} is.* Delilik. [DK]

delürmek, [delü-r-mek دلورمك] *{eAT} gçsz. f. [-ür]* Delirmek; tecennün etmek.

delv, [Ar. delv / delve دلو / دلوه] *{OsT} is.* **1.** Kova; su kovası. **2.** *gök b.* Kova burcu; Aquarius.

delve[1], [tilbe > télvē > délvē] *{eT} sf.* Deli; çılgın.

delve[2], [Ar. delv / delve دلو / دلوه] *{OsT} is.* → delv.

delvoksin, [Fr. délvauxine] *is. min.* Hidratlı doğal demir fosfat.

-dem[1], [-dam / -dem] *{eT} yap. e.* → -dam.

-dem[2], [-dam /-dem / -tem / -tam] *yap. e.* → -dam.

dem[1], [dem] *{ağız} is.* **1.** Susuz, kıraç tarla. **2.** Kıraç tarlaya ekilmiş ekin. [DS] ◻ **dem ekini,** *{ağız} Kıraç tarlaya ekilmiş ekin.* [DS]

dem[2], [dem] *{ağız} is.* Dokuma tezgâhlarındaki tarak. [DS]

dem[3]**, -mmi** [Ar. demm دم] *{OsT} is.* Kan; *{ağız} (ayrı).* [DS] ◻ **dem dökmek,** *(Kadın için) aşırı derecede adet kanaması olmak.*‖ **demm-i musaffar,** *{OsT} İçine safra karışmış kan.*|| **demm-i şiryânî,** *{OsT} Atardamar kanı.*‖ **demm-i verîdî,** *{OsT} Toplardamar kanı.*‖ **dem resmi,** *{OsT} tar. İmparatorluk döneminde şehir ve kasabalarda kesilen hayvanlar için alınan vergi; zephiye resmi.*

dem[4], [Far. dem دم] *{OsT} is.* **1.** Soluk; nefes. **2.** Zaman, çağ; vakit; an. **3.** Alkollü içki; şarap; işret. **4.** Bir nefeste içilebilen sıvı miktarı; yudum. **5.** Hile; aldatma. **6.** Kibir; gurur; büyüklük. **7.** Kenar; ağız. **8.** Demirci, kalaycı veya kuyumcu körüğü. **9.** Şiirdeki vezin, kafiye; aruz. **10.** *müz.* Ney çalanlar için, en kalın *sol* sesi*(rast perdesi)*'nden kalın *re* sesi*(yegâh perdesi)*'ne kadar olan sesler. **11.** *{ağız}* Neşe; gönül hoşluğu; keyif. [DS] **12.** *argo.* Uyuşturucu olarak kullanılan esrar. ◻ **dem â dem** (dembe-dem), *{OsT} Gitgide; zaman geçtikçe; vakit vakit; sık sık.*‖ **dem-beste,** *{OsT} Sesi soluğu kesilmiş; dili tutulmuş.*‖ **dem-bestegî,** *{OsT} Sessizlik; susmuşluk.*|| **dem çekmek,** *{eAT} 1. (Ötücü kuşlar için) hiç kesintiye uğramadan uzun uzun ötmek. 2. (Ney için) sesi kesmeden uzatmak. 3. İçki içmek. 4. Bülbül gibi uzun uzun söylemek.*|| **dem çıkarmak,** *{eAT} Ney üflemek.*|| **dem dutmak,** *{eAT}* → dem çekmek.|| **dem-gâh,** *{OsT} 1. Demirci veya kuyumcu körüğü. 2. Külhan. 3. Nefes alacak yer.*|| **dem-gîr,** *{OsT} Dem tutan; tempo tutan.*|| **dem-girifte,** *{OsT} 1. Alevlenmiş. 2. Kokmuş.*||**dem-güzār,** *{OsT} Vakit geçiren; gününü gün eden.*|| **dem-güzār etmek,** *{OsT} Vakit geçirmek; oyalanmak; gününü gün etmek.*‖ **dem-güzārî,** *{OsT} Vakit geçirme.*|| **dem-i âteşîn,** *{OsT} 1. Yakıcı nefes. 2. Yakıcı an.*|| **demi bağlanmak,** *{eAT} Nefesi tutulmak.*|| **dem-i bahār,** *{OsT} 1. Bahar kokulu nefes. 2. Bahar çağı. 3. Gençlik.*‖ **dem-i civanî,** *{OsT} Gençlik zamanı.*|| **dem-i ejderhā,** *{OsT} 1. Ejderha ağzı. 2. Tehlikeli ağız.*|| **dem-i germ,** *{OsT} 1. Sıcak nefes. 2. Ateşli sözler.*‖ **dem-i İsa,** *{OsT} 1. Üflemekle ölüleri diriltten Hz. İsa'nın nefesi. 2. Can bağışlayan soluk.*|| **dem-i kalem,** *{OsT} 1. Kalemin ucu. 2. Kalem ucunun sesi.*|| **dem-i nerm,** *{OsT} 1. Yumuşak, okşayıcı*

nefes. 2. İyi sözler.|| **demin yümin oynatmak,** *{eAT} Vaktini hoşça geçirmek.*|| **dem-i seher,** *{OsT} Sabah vakti.*|| **dem-i subh,** *{OsT} Sabah vakti.*|| **dem-i serd,** *{OsT} Soğuk nefes; sert ve ümit vermeyen söz.*|| **dem-i şām,** *{OsT} Akşam vakti.*|| **dem-i teslîm,** *1. Suskunluk. 2. Boyun eğme. 3. mecaz. Ölüm anı.*|| **dem-i vā-pesîn,** *{OsT} Son nefes.*|| **dem-i zehre,** *{OsT} bot. Buğday tarlalarında yetişen, kırmızı ve sarı çiçekler açan zehirli bir ot.*|| **dem-kâr,** *{OsT} Eşlik eden; dem tutan.*|| **dem-keş,** *{OsT}* → demkeş. || **dem-keşîde,** *{OsT} Arkadaş; kafadar.*|| **dem-sāz,** *{OsT} Sırdaş; arkadaş.*|| **dem-sāzî,** *{OsT} Arkadaşlık; dostluk; sırdaşlık.*|| **dem-serdî,** *{OsT} Soğuk nefeslilik.*|| **dem sürmek,** *Neşeli ve zevkli bir hayat geçirmek.*|| **dem-şinās,** *{OsT} Akıllı.*|| **dem tutmak,** *Bir çalgıya başka bir çalgı veya sesle ile eşlik etmek.*|| **dem urmak,** *{eAT} Nefes almak; nefes çekmek; üflemek.*|| **deme'l-ahaveyn,** *{OsT} bot. Kardeşkanı.*|| **deme'l-su'bān,** *{OsT} bot. Kardeşkanı.*|| **dem ürmek,** *{eAT} Dem urmak.*|| **dem vurmak,** *Bir şeyden söz etmek.*

dem[5], [Far. dem دم] *{OsT} is.* **1.** Haşlanarak gerekli kıvama getirilmiş çay. **2.** İçmek için hazırlanan çayın koku, renk ve tat bakımından istenilen özelliği. **3.** Koku. **4.** *{ağız}* Pişirilen yemeklerin sıcak olarak biraz dinlendirilmesi ile yenecek kıvama gelmesi. [DS] 🗗 **dem-keş,** *{OsT} Çay demlenen kap; demlik.*

dem[6]**, -m'ı** [Ar. demʿ دمع] *{OsT} is.* Gözyaşı. 🗗 **dem'a-rîz,** *{OsT} Gözyaşı döken; ağlayan.*

dem[7], [Far. dem دم] *is.* (Bıçak; kılıç, insan vb.) ağız. 🗗 **dem-i tığ,** *{OsT} Kılıcın keskin tarafı, ucu.*

dem'a, [Ar. demʿ > demʿa دمعه] *(dem-a) {OsT} is.* Bir damla gözyaşı; gözyaşı damlası. 🗗 **dem'a-rîz,** *{OsT} Gözyaşı döken; ağlayan.*

damagdar, [Far. demāġdār دماغدار] *(dema:ğda:r) {OsT} sf.* Büyüklük taslayan; kibirli.

demagog, [Yun. demos *(halk)* + ago *(çobanlık etmek)* > Fr. démagogue] *is.* Halkın tutkularını ve ön yargılarını överek çıkar sağlamayı uman kişi; laf ebesi.

demagogluk, -ğu [demagog-luk] *is.* Demagog olma durumu; laf ebeliği.

demagoji, [Fr. démagogie] *is.* Gerçeğe aykırı sözler söylemek, halkın kolay olana veya özel tutkularına uygun tutumları körüklemek suretiyle kendi itibarını artırmaya veya iktidarda kalmaya yönelme; laf ebeliği. 🗗 **demagoji yapmak,** *Bir kişi veya grubun duygularını körüklemek, gerçek dışı şeyler söylemek suretiyle onları kazanmaya çalışmak; elde etmek; destek sağlamak; laf ebeliği yapmak.*

dem'an, [Ar. demʿān دمعان] *(dem-ān) sf.* (Kap için) ağzına dakar dolu; çok dolu; dopdolu.

deman[1], [Far. demān دمان] *(dema:n) sf.* **1.** Heyecanlı; hiddetli. **2.** Kükremiş. **3.** Heybetli; zorlu. **4.** *is.* Bağırıp çağırma. **5.** Vakit; zaman.

deman[2], [Ar. ḍemān / żemān ضمان] *(dema:n) is.* Kendisinden yararlanılan hayvan ya da yer. 🗗 **deman etmek,** *{ağız} Bir yeri ya da hayvanı, kendisinden yararlanmak için geçici olarak tutmak.*

demankeş, [Far. demān-keş دمانکش] *(dema:nkeş) is.* Vakit; zaman; müddet.

demar, [Far. demār دمار] *(dema:r) {OsT} is.* Yok olma; helak; mahv; telef; ölüm. 🗗 **demār-āver,** *{OsT} 1. Helak eden. 2. İntikam alan.*

dembelek, -ği [demb *(yans.)* > demb-ele-k] *{ağız}* Budala; ahmak. [DS] 🗗 **dembeleğin tepesi,** *{ağız} Çok budala; fazla ahmak.* [DS]

dembelköcek, -ği [demb *(yans.)* > demb-el+köce-k] *{ağız}zf.* (Düşmek eylemi için) birden. [DS]

dembesek, -ği [demb *(yans.)* > demb-e-se-k] *{ağız} sf.* **1.** Sersem. **2.** Şaşkın; beceriksiz. **3.** Yürürken sağa sola çarpan; sendeleyerek yürüyen. [DS]

dembester, [Far. dem-beste] *{ağız} sf.* Şaşırmış; şaşkın durumda olan; dili tutulmuş.

dembül, [demb *(yans.)* > demb-ül] *{ağız} is.* Yuvarlanma, yuvarlanır gibi yürüme bildiren yansımalı gövde. [DS] 🗗 **dembül dümbül,** *{ağız} (Yürümek için) yuvarlanarak ya da düşe kalka.* [DS]

demcek, -ği [dem-cek] *{ağız} is.* **1.** Üzüm sıkacağı. **2.** Semaverlerde, demliğin konulduğu yer. [DS]

demdeme[1], [Ar. demdeme دمدمه] *is.* **1.** Hiddet; öfke; çıkışma. **2.** Gürültü. **3.** Öfkeli konuşma; kırıp geçirme. **4.** Küfür ve hakaret. **5.** Katliâm.

demdeme[2], [Far. demdeme دمدمه] *is.* **1.** Ün; şöhret. **2.** Hile; aldatma. **3.** Kavga; üstünlük. **4.** Davul.

demden, [dem-den] *{ağız} sf.* Değişken; kararsız. [DS] 🗗 **demden akıllı,** *{ağız} 1. Aklına geleni yapan. 2. Durmadan görüş değiştiren.* [DS]

demdes, [dümdüz / de(m)+de/s] *(de'mdes) {ağız} sf.* **1.** Dümdüz. **2.** *zf.* Baştanbaşa. [DS]

deme[1], [de-me] *is.* **1.** Söyleme, kast etme durumu ve eylemi. **2.** *{ağız}* Kastedilen anlam; konu. [DS] **3.** Halk edebiyatında Türkmen Bektaşî şairlerin nefese verdikleri ad. **4.** *{ağız}* Atasözü. [DS] **5.** *{ağız}* Söz; laf. [DS] **6.** *{ağız}* Mersiye; ağıt. [DS] **7.** *{ağız}* Şiir; türkü. [DS]

deme[2], [de-mek > de-me] *(de'me) ünl.* Şaşmayı bildirir.

deme[3], [Ar. dem *(vuruş)* دم => dem-e] *{ağız} is.* Nabız. [DS]

deme[4], [Far. deme دمه] *{OsT} is.* Ateş körüğü.

demece, [de-mek > de-mece] *{ağız} is.* Atasözü. [DS]

demeç, -ci [de-mek > de-meç] *is.* Yetkili bir kişinin bir olay hakkında yayın organlarına yaptığı açıklama; beyanat, *(1944).* 🗗 **demeç vermek,** *Yetkili*

kişi tarafından bir konu hakkında yayın organlarına bilgi vermek; beyanat vermek.

demek[1], [*eT.* té-mek> ti-mek / dé-mek > di-mek > de-mek] *gçl. f. [-r] [d-(i)-yor]* **1.** Söz söylemek; konuşmak; ağzından anlamlı sözler çıkarmak. **2.** (Nesneler için) herhangi bir şekilde ses çıkarmak. *"Kalemin ucu çat diye kırıldı."* **3.** Adlandırmak; tesmiye etmek; lakap takmak. **4.** Bir dille karşılık vermek. **5.** (Haber, bilgi vb. için) söylemek; nakletmek; rivayet etmek. **6.** Belli bir anlam taşımak; bir anlama gelmek. **7.** Olmak; gelmek; ulaşmak. *"Saat on iki dedi mi, daireden fırlıyor."* **8.** Var saymak; öyle farz etmek. **9.** Bir konuda yargı sahibi olmak. **10.** Aramak; istemek; arzu etmek; ümit etmek. **11.** (Olumsuz olarak) önem vermemek; şartlara aldırmamak. **12.** (Olumsuz biçimiyle) davranmak; bir işe kalkışmak, girişmek. **13.** Tahmin etmek. **14.** Merak etmek; bilmek istemek. **15.** Tasdik etmek; onamak. ◻ **dediği çıkmak,** *Önceden dedikleri, sonradan gerçekleşmiş olmak.*|| **dediği dedik,** *(Kişi için) inatçı; söylediğinden, sözünden hiç dönmeyen; toleranssız.*|| **dediği dedik** (çaldığı düdük) **olmak,** *Kararından vazgeçmemek; söylediği sözden, yapacağı işten dönmemek.*|| ... **dediğin,** *Belli bir adla anılan veya öyle kabul edilen.*|| **dediğinden dışarı çıkmak,** *Birinin tembih ve öğütlerine uymamak.*|| **dediğine gelmek,** *Başka birine ait önceden beğenmediği bir fikri sonradan doğru kabul edip uygulamaya kalkmak.*|| **dedi mi,** *Tam vaktinde; zamanında; o saat.*|| **Deme!** *"Yok canım!" anlamında ünlem.*|| **demediğini bırakmamak,** *Birisi hakkında çok ağır sözler söylemek; kırıcı konuşmak.*|| **Deme gitsin!** *"Hiç sorma; anlatılmaz!" anlamında kullanılır.*|| **deme gitsin,** *Zevk ve neşe ile geçirilen zamanlardan söz ederken kullanılır.*|| **demeğe getirmek,** *Söylemek istediğini dolaylı olarak anlatmak; o anlamda söylemek.*|| **demeğe kalmamak,** *Birdenbire; hemen; aniden.*|| **demek işitmek,** *{eAT} Karşılıklı konuşmada bulunmak; muhavere etmek.*|| **demek ki,** *Açıklanan sözü bağlayan cümlenin önüne getirilen edat; öyleyse; o hâlde.*|| **der demez,** *O anda; söylendiği sırada.*|| **derken,** *1. Dendiği hâlde. 2. Tam o sırada. 3. ... diye davranırken. 4. ... diye düşünürken.*|| **der oğlu der,** *Aralıksız olarak yinelenen şey için söylenir.*|| **deyip de geçmek,** *Önemsenmemek.*|| **deyip de geçmemek,** *Önemsemek.*|| **deyip geçmek,** *Önem vermemek; önemsememek.*|| **diye goya,** *{ağız} 1. Konuşa konuşa. 2. Konuşup anlaşarak.*|| **diyip gomak,** *{ağız} (Birkaç kişi için) kendi aralarında bir konuyu görüşüp karara bağlamak; danışmak.*

demek[2]**, -ği** [tün-e-k ?] *{ağız} is.* **1.** Yaban hayvanlarının yattığı yer; in; mağara; yuva. **2.** Köpek kulübesi. **3.** Yeni doğmuş kuzu veya keçileri soğuktan korumak için yer altına açılan oyuk. **4.** Ahırdan gübreyi dışarı atmak için duvarda bırakılan oyuk; delik. [DS]

demek[3], [de-mek] *e.* Cümle dışı ögelerden olup iki cümleyi birbirine bağlamaya veya bir konuda dikkati çekmeye yarar. *"Demek, siz bunu görmediniz."*

demekkine, [de-mek+ki-n-e] *{ağız} e.* Demek ki. [DS]

demendān, [Far. demen-dān دمندان] *(demenda:n) {OsT} is.* **1.** Ateş. **2.** Cehennem.

demende, [Far. dem > demende دمنده] *{OsT} sf.* **1.** Üfleyen. **2.** Kükreyerek saldıran.

demet, [Yun. dematı => demed دمت / دمد] *is.* **1.** Uzunlamasına bir araya getirilmiş ve bir bağ ile tutturulmuş tutam; bağ; deste; bağlam. **2.** Bitki veya çiçek bağı. **3.** *anat.* Uzunlamasına birbirine bitişik olarak bulunan sinir ve kas lifleri. **4.** *biy.* Üstün yapılı bitkilerde öz suyun akmasını sağlayan ve bitkiye desteklik eden damarlı ve lifli uzun dokular. **5.** *fiz.* Belli bir doğrultuda giden ışından daha kalın tanecikler topluluğu. **6.** *mat.* Bir noktadan geçen doğruların tümü. **7.** *as.* Atışa geçmiş topçu bataryasının atış planlarının bütünü. **8.** *süsl.* Bir yapıda veya mobilyada bir şeritle birbirine bağlı gibi görünen çiçek ve yaprak şekil, resim veya kabartmaları. **9.** *{OsT}* Biçilmiş ekin destesi.

demetleme, [demet-le-me] *is.* Demet hâline getirme eylemi.

demetlemek, [demet-le-mek] *gçl. f. [-er] [-l(i)-yor]* **1.** Demet yapmak. **2.** Demet hâline getirip bağlamak.

demetlenme, [demetle-n-me] *is.* Demet hâline getirilme eylemi.

demetlenmek, [demetle-n-mek] *edil f. [-ir]* Demet hâline getirilmek ve bağlanmak.

demetletme, [demetle-t-me] *is.* Demet hâline getirtmek eylemi.

demetletmek, [demetle-t-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Demet hâline getirtmek. **2.** Demet yaptırmak.

demetli, [demet-li] *sf.* Demet durumuna getirilmiş; demetlenmiş.

demevî, [Ar. dem *(kan)* > demevī دموی] *(demevi:) {OsT} sf.* **1.** Kanla ilgili. **2.** *mecaz.* Kanı beynine çıkmış; öfkeli; sinirli. **3.** Kanlı canlı; bol kanlı. ◻ **demevî el-mizaç,** *{OsT} Sinirli mizaçlı.*

demeviyet, [Ar. demeviyyet دمویت] *{OsT} is.* **1.** Kanlı ve canlı oluş; bol kanlılık. **2.** Sinirlilik.

demezek, -ği [demez-e-k ?] *{ağız} is. anat.* Burunda koku alan zar; burun kemiğinin altı. [DS]

dem'î, [Ar. demʿ > demʿī دمعی] *(dem-i:) {OsT} sf.* Göz yaşı ile ilgili.

demî, [Far. dem *(zaman)* > demī دمی] *(demi:) {OsT}*

is. Zaman. 🗗 **demî ... demî,** *{OsT} Zaman zaman; gâh... gâh.*

demide, [Far. dem > demîde دمیده] *(demi:de) {OsT} sf.* **1.** Üflenmiş. **2.** (Çiçek, bitki, sebze vb. için) çıkmış; açılmış; sürmüş.

demin, [*eT.* témin > temin / demin] *zf.* Az önce; biraz önce.

demincek, [demin-cek] *zf.* Pek az zaman önce; biraz önce.

deminden, [demin-den] *zf.* Biraz önceden; az öncesi. 🗗 **deminden beri,** *Biraz önceden beri; başlayalıdan beri sürmekte olan.*

deminki, [demin-ki] *sf.* Az önce sözü geçen veya gerçekleşmiş olan; az önceki.

demir, [*eT.* temir > demür > demir تیمور / دمور / دمیر] *is.* **1.** Dayanıklı, dövülerek yassılaştırılabilen, tel olarak çekilebilen, nemli havada oksitlenerek paslanan, alaşım, çelik ve dökme biçimlerinde sanayide geniş bir kullanım alanına sahip; 1536°C'de ergiyen 7.87 gr/cm^3 yoğunluğunda; atom numarası 26, atom kütlesi 55,87 olan metal bir kimyasal element; sembolü: Fe. **2.** Bu metalden yapılmış eşya veya parça. **3.** *argo.* Tabanca. **4.** Gemi ve diğer deniz taşıtlarını bir yerde sabit tutabilmek için bir halat veya zincire bağlı olarak deniz dibine salınan çapa şeklindeki dökme demir; çapa. **5.** *sf.* Demirden yapılmış olan. **6.** *sf.* Demir sağlamlığında olan; dayanıklı. 🗗 **demir ağacı,** *bot. 1. İki çeneklilerden, ana yurdu Avustralya olan, deniz ve ırmak kıyılarında yetişen, erkek çiçek tek organdan, dişi çiçek de tek meyve yaprağından ibaret olan çok ilkel bir ağaç, (Casuarina). 2. {ağız} Dişbudak ağacı.* [DS]|| **demir alan,** *{ağız} 1. Kumlu toprak. 2. Siyah ve sert taş; granit.* [DS]|| **demir almak,** *1. dnz. Demiri deniz dibinden kaldırıp geminin üzerine çekmek; denizde yol almaya hazırlanmak. 2. argo. Oradan uzaklaşmak; gitmek; savuşmak.*|| **demir at,** *{ağız} Bisiklet.* [DS]|| **demir atmak,** *1. dnz. Gemiyi istenilen yerde tutmak için çapayı denize salmak. 2. argo. Bir yerde uzun süre kalmak. 3. Oraya yerleşmek. 4. argo. Erkeklik organını sokmak.*|| **demir ayak,** *Üşenmez kimse.*|| **demir bakterileri,** *biy. Demirli suda yaşayan, gerekli enerjiyi demiri oksitlemek suretiyle sağlayan bakteriler.*|| **demir bardak,** *{ağız} İbrik.* [DS]|| **demir baş,** *(Kişi için) dediğinden dönmez; inatçı; değişmez.*|| **demir bırakmak,** *dnz. Demirin dibe takılması veya bir tehlike anında zincirini keserek demiri dipte bırakmak.*|| **demir bilek,** *Yenilmesi çok güç olan bilek; kol.*|| **demir boku,** *Demir-çelik fırınlarında veya demirci ocaklarında cüruf olarak çıkan topaklar.*|| **demir bozan,** *1. bot. Yabanî yonca; tirfil. 2. Rastık taşı; antimon.*|| **demir çağı,** *tar. Demirin yaygın olarak kullanılmaya başladığı tarih öncesi dönem.*|| **demir çarık,** *(Kap için) eskimez; sağlam.*|| **demir çarık, demir asa,** *Masallarda uzun yolculukları anlatmak için kullanılan tekerleme.*|| **demir çarık giymek,** *Uzun ve zorlu bir yola çıkmak.*|| **demirde yatmak,** *dnz. Demirli olarak uzun süre bir yerde kalmak.*|| **demir dikeni,** *bot. Yaban kimyonugillerden bileşik yapraklı, yatık gövdeli, açık sarı çiçekli, meyvelerinden taş düşürücü ve idrar artırıcı olarak halk hekimliğinde yararlanılan bitki; çarık dikeni, çoban çökerten, deve çökerten, (Tribulus terrestris).*|| **demir dönegen,** *{ağız} Yularda çenenin yanına rastlayan kısım.* [DS]|| **demir döşemek,** *inş. Betonarme yapılarda beton dökmeden önce, beton içinde kalarak iskeleti oluşturacak demir bağlantılarını yapıp yerine koymak.*|| **demir eğmek,** *{ağız} Çift sürerken saban demirinin ucunu kaza ile öküzün ayağına batırmak.* [DS]|| **demir eksikliği,** *tıp. Vücudun demiri alma veya kullanma yetersizliğinden doğan kanda demirin az bulunması hastalığı.*|| **demir elma,** *{ağız} Çok ekşi, yeşil bir yaz elması türü.* [DS]|| **demire vurmak,** *Demir zincirle bağlamak; prangaya vurmak.*|| **demir gibi,** *1. Sağlam, güçlü. 2. Çok soğuk; üşümüş.*|| **demir gidermek,** *Suyun veya başka bir maddenin içinde bulunan demir veya demir tuzlarını ortamdan uzaklaştırmak.*|| **demir gök,** *{ağız} Tüyleri benekli olan at.* [DS]|| **demir hattı,** *1. dnz. Gemilerin bekleme durumunda demirleyebileceği yerleri harita üzerinde gösteren işaretler. 2. Demir madeni işletilen ocaklarda mevcut rezervin uzandığı yerler.*|| **demir kapı,** *1. Demirden yapılmış kapı. 2. dnz. Irmak ağızlarında gemilerin ilerleyişini engelleyen kayalık yer.*|| **demir kazık,** *1. gök b. Kutup yıldızı. 2. {ağız} Demirbaş.* [DS]|| **demir kestirmek,** *dnz. Demirin zinciri herhangi bir sebeple koparak dipte kalması olayı.*|| **demir kırı,** *Griye yakın, siyah ve beyaz karışımı, koyu kır at donu.*|| **demir koparan,** *{ağız} Mavi çuhadan yapılma işlemeli ceket veya yelek.* [DS]|| **demir kozak,** *{ağız} Sütü çıkmayan afyon kozağı.* [DS]|| **demir leblebi,** *1. Üstesinden gelinmesi güç iş. 2. Başa çıkılamayan ve kolay alt edilemeyen kişi.*|| **demir mıh,** *{eAT} 1. Demir kazık. 2. Kutup yıldızı.*|| **demir otu,** *{ağız} Ayrık otu.* [DS]|| **demir pası,** *1. kim. Oksitlenmiş demir; demir oksit. 2. Demir oksit rengi.*|| **demir pehlivan,** *{eAT} Demir gibi pehlivan.*|| **demir perde,** *1. Sahne ile seyircileri yangın tehlikesine karşı ayıran demirden yapılmış parmaklık şeklindeki engel. 2.* → Demirperde.|| **demir resmi,** *mal. Bir ülkenin limanlarına girerek demirleyen gemilerden geminin tonilatosuna göre alınan vergi.*|| **demir saptıran,** *{ağız} Batı rüzgârı.* [DS]|| **demir sepisi,** *Ham derilerin demir tuzları ile terbiye edilmesi işlemi.*|| **demir suyu,** *Çeliğe su vermek için kullanılan su.*|| **demir taramak,** *dnz. Kuvvetli rüzgâr veya fırtına sebebiyle geminin demirli olduğu yerden sürüklenmesi.*|| **demir tülek,** *{ağız} 1. İki yaşındaki keklik. 2. Dört ve*

daha fazla yaşındaki keklik. [DS]|| **demir üzerinde yatmak,** *1. dnz. (Gemi için) demirlemiş olarak durmak. 2. Bir yerde sağlamca durmak.*|| **demir yeri,** *dnz. Liman içinde ve dışında gemilerin güvenle demir atabilecekleri yer.*|| **demir yolcu,** *Demir yollarında çalışan işçi veya görevli.*|| **demir yolculuk,** *1. Demir yolcunun görevi. 2. Demir yolu yapma ve işletme işi.*|| **demir yolu,** *ulaş. 1. Lokomotif, vagon gibi demir tekerlekli taşıtların yürüdüğü paralel iki ray döşemek suretiyle yapılan ulaşım yolu; tren yolu. 2. Bu yolların yönetim ve işletme işi. 3. {ağız} Şalvar yapımında kullanılan mavi, sarı, kırmızı ve beyaz yollu ipekli kumaş.* [DS]|| **demir yumruk,** *Sağlam ve güçlü; yenilmez.*

demirbaş, [demir+baş] *is.* **1.** Bir kurum veya kuruluşta uzun süreli kullanıldığı için bir kütüğe kaydı yapılarak eski görevliden yeni gelen görevliye tutanakla teslim edilen eşya, araç. **2.** *sf.* Bu tür özelliği taşıyan. **3.** *mecaz.* Bir yerin kıdemlisi veya oraya sürekli gidip gelen kişi; emektar.

demirci, [demir-ci] *is.* **1.** Demiri işleyerek araç gereç yapan kişi. **2.** Demir ticareti yapan kişi. **3.** Bu kişilerin iş yeri. 🗗 **demirci kilidi,** *{ağız} Büyük asma kilit.* [DS]|| **demirci mengenesi,** *Örste dövülecek olan kızgın demiri tutmakta kullanılan kıskaç.*

demircik, -ği [demir-cik] *is. bot.* Dişbudak.

demircilik, -ği [demir-ci-lik] *is.* **1.** Demir veya demir eşya alıp satma işi. **2.** Demiri işleme, demirden araç gereç yapma işi. **3.** Demircinin sahip olduğu zanaat.

demirçi, [temir > demir-çi] *{eT} is.* Demirci.

demirhane, [demir+ Far. ḫāne] *(demirha:ne) {OsT} is.* Demirin işlendiği atölye.

demirhindi, [Ar. tamr *(hurma)* + hindī تمر هندی] *is. bot.* **1.** Sıcak ülkelerde yetişen baklagillerden 20-25 m. boyunda, salkım şeklinde çiçekleri ve keçiboynuzu badıcı biçiminde meyveleri olan bir ağaç, *(Tamarindus indica).* **2.** Bu ağacın keçiboynuzu badıcına benzer meyvesi. **3.** Bu meyvelerden yapılan şerbet. **4.** *argo. mecaz.* Cimri, pinti; hasis; nekes.

demirî, [demir- Ar. -ī دمیری] *(demiri:) {OsT} sf.* **1.** Demir renginde olan. **2.** Demir mavisi; gri.

demirikır, [demirī+kır] *{ağız} is.* Siyah beyaz karışık, griye yakın at donu. [DS]

demirkapan, [demir+kap-an] *{OsT} is.* Yakınında bulunan demir parçalarını kendine çekme, içinden geçirildiği kapalı devrede elektrik akımı meydana getirme ve ortasından bir iple asıldığında hep aynı yön ve doğrultuda durma özelliği gösteren demir veya başka metal; mıknatıs.

Demirkazık, [demir + kaz-ık] *is. gök b.* Gök yuvarlağının kuzey kutbuna yakın bir noktada yer alan ve geceleyin kolaylıkla görülebildiği için yön bulmada yararlanılan parlak bir yıldız; kutup yıldızı.

demirleme, [demir-le-me] *is.* Demirli duruma getirme eylemi.

demirlemek, [demir-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Demirli hâle getirmek; demirden yapılmış parçalar takmak. **2.** (Kapı ve pencere için) dışarıdan açılmaması için arkadan kol demiri veya demir destek, kanca gibi şeyler takmak. **3.** *dnz.* (Gemi için) Gemiyi istenilen yerde tutmak için çapayı denize salmak; demir atmak. **4.** Demir zincirle bağlamak; prangaya vurmak; demire vurmak. **5.** *argo.* Bir yerde uzun süre kalmak. **6.** *argo.* Erkeklik organını sokmak. **7.** *{ağız}* Çift sürerken saban demirini kaza ile öküzün ayağına batırmak. [DS] **8.** *{ağız}* Deri terbiyesi sırasında derinin yüzünü bıçakla sıyırmak. [DS]

demirleşme, [demir-le-ş-me] *is.* Demir durumuna gelme veya demir gibi olma durumu ve eylemi.

demirleşmek, [demir-le-ş-mek] *dönşl. f. [-ir]* **1.** Demir duruma gelmek; demir özelliği göstermek. **2.** *mecaz.* Demir sağlamlığı kazanmak; demir gibi olmak.

demirli, [demir-li] *sf.* **1.** İçinde veya bileşiminde metal veya karışım hâlinde demir bulunan. **2.** Demirden yapılma bir parça takılmış bulunan. **3.** *dnz.* (Gemi için) demir atmış. **4.** *{ağız}* On beş kilo buğday alan bir tahıl ölçeği. **5.** *{ağız}* Büyük dut ağacı. 🗗 **demirli beton,** *Betonun direnme ve dayanma gücüne karşı demirin çekme, asılma özelliğinden yararlanılarak dayanıklılığı artırmak amacıyla yapılarda örgülü ve bağlı biçimde içine demir konulmuş beton.*

demirlig, [temir > temir-lig / demir-lig] *{eT} sf.* Demirli.

Demirperde, [demir+perde] *is.* İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra batılı ülkelerin kendilerini Doğu Bloğu ülkelerinden ayırmak için bu ülkelere ve bu ülkeleri kendilerinden ayıran sınıra taktıkları isim; hür dünyaya göre gerisinde komünist ülkelerin bulunduğu sınır.

demirselik, -ği [demir-se-lik] *{ağız} is.* Sabanda, demirin takıldığı yer. [DS]

demkeş[1], [Far. dem-keş دمکش] *{OsT} sf.* **1.** Nefes alan; soluk çeken. **2.** Ah çeken. **3.** Öten kuş. **4.** İçki içen. **5.** *is.* Bir güvercin türü. **6.** Esrar çeken. **7.** Eşlik eden şarkıcı. **8.** Ney, kaval flüt gibi çalgıları çalan.

demkeş[2], [Far. dem-keş دمکش] *{ağız} is.* Semaverin üstünde demliğin konulduğu yer. [DS]

demleme, [dem-le-me] *is.* **1.** Demli hâle getirme eylemi. **2.** *ecz.* Bitkisel ürün veya ilaç yapımında kullanılan bir şeyden taşıdığı koku veya etkin maddeyi ayırabilmek için özel bir sıvı içinde kaynama sıcaklığından daha düşük bir sıcaklıkta bekletme veya ısıtma.

demlemek, [Far. dem => dem-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** Çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve kokusunu vermesi için bekletmek. **2.** Pişen yemeği bir müddet ateş üstünde bırakarak kıvama gelmesini sağlamak. **3.** *gçsz. f.* Rahat etmek; safa sürmek.

demlendirme, [demlen-dir-me] *is.* Demlenmesini sağlama durumu ve eylemi.

demlendirmek, [demlen-dir-mek] *gçl. f. [-ir]* **1.** Çayın demlenmesini sağlamak. **2.** *gnşl.* Tam kıvamını buldurmak.

demlenme, [demle-n-me] *is.* Demli hâle gelme eylemi.

demlenmek, [demle-n-mek] *dönşl. [-ir]* **1.** (Çay için) renk ve kokusu suya geçerek içilecek hâle gelmek. **2.** (Piştikten sonra bir süre daha bekletilen yemek için) kıvama gelmek. **3.** *argo.* İçki içmek. **4.** *edil. f.* Demleme işi yapılmak.

demli, [dem-li] *sf.* **1.** (Çay için) rengini, kokusunu ve tadını almış; demlenmiş. **2.** (Çay için) acılığı çok fazla olan veya çok bekletilmiş; koyu.

demlik[1]**, -ği** [dem-lik] *is.* İçinde çay demlenen genellikle porselen veya metalden yapılmış küçük çaydanlık; çay demleme kabı.

demlik[2]**, -ği** [Far. dem *(zaman)* => dem-lik] *{OsT} zf.* Kısa bir an; çok az bir süre.

demlik[3]**, -ği** [Ar. temlik] *{ağız} is.* **1.** Bir şeyi bir daha geri almamak, istememek koşuluyla verme. **2.** Herhangi bir şeyi toplu olarak verme; ödeme. [DS]

demlüc, [? demlüç دملوج] *{eAT} is.* Bilezik.

demne, [Far. demne دمنه] *{OsT} is.* Fırın ve ocak bacası. ⊟ **demne-dānî,** *{OsT} Söndürmek veya buharın çıkmasını önlemek için ocak ve fırın deliklerine tıkılan paçavra.*

demode, [Fr. démodé] *sf.* Modası geçmiş.

demograf, [Fr. démographe] *is.* Nüfus sayımı ve hareketleri ile uğraşan uzman; nüfus bilimci.

demografi, [Fr. démographie] *is.* İnsan nüfusunu ve gelişmesini, nüfus hareketlerini ele alıp belirli disiplinler içinde inceleyen bilim dalı; nüfus bilimi.

demografik, -ği [Fr. démographique] *sf.* İnsan nüfusu ve nüfus hareketleri ile ilgili.

demokrasi, [Yun. demos *(halk)* + kratos *(iktidar)* > Fr. démocratie] *is.* **1.** Halkın kendi kendini yönetmesi. **2.** Bir yönetimde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin büyük ölçüde halk tarafından denetlenmesi; el erki.

demokrat, [Yun. demos *(halk)* + kratos *(iktidar)* > Fr. démocrate] *sf.* **1.** Demokrasi veya demokrat düşünce taraflısı. **2.** *gnşl.* Demokrat Parti mensubu olan. **3.** *gnşl.* Halka yakın olan; alçak gönüllü.

demokratik, -ği [Yun. demos *(halk)* + kratos *(iktidar)* > Fr. démocratique] *sf.* **1.** Demokrasi ile ilgili; demokrasiye ait. **2.** Demokrasi anlayışına uygun.

demokratikleşme, [demokratik-le-ş-me] *is.* Demokratik anlayışa uygun hâle gelme eylemi.

demokratikleşmek, [demokratik-le-ş-mek] *işteş. f. [-ir]* Demokrasiye uygun biçim almak.

demokratikleştirme, [demokratikleş-tir-me] *is.* Demokratik anlayışa uygun hâle getirme eylemi.

demokratikleştirmek, [demokratikleş-tir-mek] *gçl. f.* Demokrasiye uygun biçime getirmek.

demokratlaşma, [demokrat-la-ş-ma] *is.* Demokrat niteliği kazanma durumu ve eylemi.

demokratlaşmak, [demokrat-la-ş-mak] *işteş. f. [-ır]* **1.** Demokrat niteliği kazanmak. **2.** Demokrasi ilkelerini uygulamak. **3.** Demokrasiye uygun yapıyı kurmak. **4.** Demokrat bir biçimde davranmak.

demokratlık, -ğı [demokrat-lık] *is.* **1.** Demokrat olma durumu. **2.** Demokrasi.

demonizm, [Yun. daimon *(cin)* > Fr. démonisme] *is.* Cinlere inanma, cincilik.

demonograf, [Fr. démonographe] *is.* Cinlerle ilgili inceleme yazarı.

demonokrasi, [Fr. démonocratie] *is.* Cinlerin gücü.

demonolog, [Fr. démonologue] *is.* Cincilikle uğraşan kimse.

demonoloji, [Fr. démonologuie] *is.* Cinlerin niteliğini açıklayan bilim veya bu konuda yapılan inceleme.

demonomani, [Yun. daimon *(cin)* + mania *(delilik)* > Fr. démonomanie] *is.* Cin ve cehennem korkusundan doğan sistematik dinî hezeyan.

demonstrasyon, [Fr. démonstration] *is.* Gösteri; tanıtlama.

demonte, [Fr. démonter] *sf.* Sökük; parçalanmış.

demoralize, [Fr. démoralize] *sf.* Morali bozuk.

demotik, -ği [Fr. démotique] *sf.* Avam tabakasına ait.

demre, [? demre] *sf.* Paslı.

demregi, [*eT.* temir > tem(i)r-ē-mek > temregü > demre-gi] *{eT} is.* Temreği.

demreği, [*eT.* temre-gü > demre-ği دمره کی] *{eAT} {ağız} is.* Temreği hastalığı. [DS]

demreğü, [temre-gü > demre-ğü دمره کو] *{eAT} is.* Temreği.

demrek, -ği [dem-re-k?] *is.* **1.** Ovalarda bulunan tek tük kayalık. **2.** Çatıda kullanılan en kalın ve sağlam ağaç; kalın ağaç.

demren, [*eT.* temür-gen > temren > demren دمرن] *{eAT} is.* Temren. [DK]

demrensüz, [demren-süz] *{eAT} sf.* Temrensiz. [DK]

demsaz, [Far. dem *(soluk)* > dem-sāz] *(demsa:z) {OsT} sf.* Samimi dost; samimi.

demsiz, [dem-siz] *{ağız} sf.* **1.** Kararsız. **2.** Hesapsız. [DS]

demşek, -ği [dem-(i)ş-e-k ? / den-se-k] *{ağız} sf.* **1.**

Laubali hareketleri olan; hafifmeşrep. **2.** Haşarı. **3.** Şakacı. [DS]

demşeklenmek, [demşek-le-n-mek] *{ağız} dönşl. f. [-ir]* **1.** Yaramazlık yapmak. **2.** Gevezelik yapmak. [DS]

demşeklik, -ği [demşek-lik دمشكلك] *{eAT} is.* Sevincini belirtecek hareketlerde bulunma; haşarılık; zıpırlık.

demşinas, [Far. dem-şinās دمشناس] *(demşina:s) {OsT} sf.* Bilge; akıllı.

demür, [temir > temür > demür دمور / دمير] *{eAT} is.* **1.** Demir. **2.** *sf.* Demirden. [DK] 🗗 **demür boku,** *{eAT} Demir cürufu.*|| **demür boz,** *{eAT} (At için) demir kırı.*|| **demür butrak,** *{eAT} Düşmanın anî saldırısından askeri korumak için etrafına saçılan pıtrak biçiminde demirden yapılmış diken.*|| **demür çirki,** *{eAT} Demir cürufu.*|| **demür don,** *{eAT} Zırh.* [DK]|| **demür donlı,** *{eAT} Zırhlı; zırhlanmış.*|| **demür giyim,** *{eAT} Demür gömlek.*|| **demür gönlek,** *{eAT} Zırh.*|| **demür kazık,** *{eAT} Kutup yıldızı.*|| **demür komak,** *{eAT} dnz. Demir atmak.*|| **demür kurdu,** *{eAT} Karıncalanmış demirin pası.*|| **demür ton,** *{eAT} Zırh.*

demürgen, [temir > temür-gen > demür-gen] *{eT} is.* Temren.

demürlemek, [demür-le-mek دمورلمك] *{eAT} gçl. f. [-r]* Demire vurmak.

demürlenmek, [demürle-n-mek دمورلنمك] *{eAT} edil. f. [-ür]* **1.** Perçinlenmek; kenetlenmek. **2.** Bukağılanmak.

demürlü, [demür-lü دمورلو] *{eAT} sf.* Zırhlı; zırh giymiş. [DK]

demürlüg, [temir > temür-lüg > demür-lüg] *{eT} sf.* Demir sahibi. [DLT]

demürlük, [temir > temür-lük > demür-lük] *{eT} is.* Demir eritilen ve demir süzülen yer.

-den, [-dan / -den / -tan / -ten] *çek. e. yap. e. {eAT} çek e.* → -dan. 🗗 **-den ötürü,** *{ağız} Hakkında.* [DS]|| **-den yana,** *{ağız} Hakkında.* [DS]

den[1], [*eT.* teng] *{ağız} zf.* Derece; dek. [DS]

den[2], [Far. dāne] *{ağız} is.* **1.** Yemek kırıntısı. **2.** Tahıl; hububat. [DS]

den[3]**, -nni** [Ar. denn دن] *{OsT} is.* Küp; büyük küp.

denaet, [Ar. dene' *(alçak)* > denā'et دنائت] *(dena:et) {OsT} is.* Alçaklık; bayağılık. 🗗 **denāet-i tab,** *{OsT} Yaradılış alçaklığı.*|| **denāet-kâr,** *{OsT} Alçak yaratılışlı.*|| **denāet-kârāne,** *{OsT} Alçakça; alçak yaratılışlıya yakışır biçimde.*

denanir, [Ar. dīnār > denānīr دنانير] *(dena:ni:r) {OsT} is.* Altınlar. 🗗 **denānîr-i mevcūde,** *{OsT} Mevcut altınlar.*

denaset, [Ar. denes *(kir)* > denāset دناست] *(dena:set) {OsT} is.* Kirlilik; pislik. 🗗 **denāset-i ahlak,** *Ahlak kirliliği.*|| **denāset-i libās,** *Elbise, üst baş kirliliği.*

dendan, [Far. dendān دندان] *(denda:n) {OsT} is.* **1.** *anat.* Diş. *"Dendan ne bilir gıda-yı rûhu."* Abdülhak Hamit **2.** Tamah; hırs. 🗗 **dendān-behā,** *{OsT} Diş kirası.*|| **dendān-gîr,** *{OsT} 1. Kürdan. 2. Isırgan otu.*|| **dendān-ı büluğ,** *{OsT} Akıl dişi.*|| **dendān-ı saādet,** *{OsT} Hz. Muhammed(s.a.v)'in Uhut muharebesinde kırılan dişi.*|| **dendān-müzd,** *{OsT} Diş kirası.*

dendane, [Far. dendāne دندانه] *(denda:ne) {OsT}* **1.** Diş tanesi. **2.** Tarak ve testere gibi çentikli şeylerin dişi.

denden[1], [-den+-den] *is.* Çizelge veya tablo hâlinde alt alta yazılan bilgilerde üst sıradaki ile aynı olan rakam veya yazıları tekrar yazmamak için konulan çift tırnak işareti; (″). 🗗 **denden işareti,** *Çift tırnak (″) işareti.*

denden[2], [Far. dendāne] *{ağız} is.* **1.** Küçük sahan. **2.** Kenarları oymalı bakır sahan. [DS]

dendene[1], [dan > den+den-e ?] *{ağız} is.* **1.** Tedbir. **2.** Düşünce. [DS]

dendene[2], [Ar. dendene دندنه] *{OsT} is.* Sözü açık söyleme.

dendene[3], [Far. dendene دندنه] *{OsT} is.* **1.** Ağır ağır, dudak kıpırdatarak söylenen söz; mırıltı; fısıltı; homurtu. **2.** *{ağız}* Bir sırrın, bir haberin ağızdan ağıza yayılması; herkes tarafından duyulma. [DS]

dendene[4], [İt dantella] *{ağız} sf.* Parçalanmış; delik deşik olmuş. [DS]

dendi, [de + imdi دندى] *{eAT} ünl.* **1.** Haydi deyiniz; söyleyiniz. **2.** *{ağız}* Dikkat et. [DS]

dene, [Far. dāne دانه => dene ده نه] *{eAT} is.* **1.** Tane; habbe. **2.** *{ağız}* Kabuğu dövülerek soyulmuş buğday; aşlık. [DS] **3.** Tahıl. 🗗 **dene baş,** *{ağız} Ekilir ekilmez üzerine kar yağan kış ekini.* [DS]|| **dene çekmek,** *{ağız} 1. Azık toplamak. 2. İlerisi için hazırlık yapmak.* [DS]|| **dene dökmek,** *{ağız} Taneleri çok olmak; çok tane vermek.* [DS]|| **dene düğü,** *{ağız} Kışlık yiyecekler.* [DS]|| **dene tutmak,** *{ağız} (Sığır, koyun ve at için) çok fazla arpa yiyerek hasta olmak.* [DS]|| **dene vermek,** *{ağız} 1. Ürün vermek. 2. Hızlı gitmek.* [DS]

deneci, [dene-ci] *{ağız} sf.* Rüşvet alan; yiyici. [DS]

denek, -ği [dene-k] *is.* **1.** Üzerinde deneme yapılan canlı, *(1942).* **2.** *dbl.* Dilbilimciye inceleme imkânı sağlayan ana dili ile konuşan kişi. **3.** Denenmiş; tecrübe edilmiş; mücerrep. **4.** *{ağız}* Dikkat. [DS] **5.** *{ağız}* Deneme; prova. [DS] 🗗 **denek odası,** *Laboratuarda denek hayvanlarının bulunduğu oda.*|| **denek taşı,** *1. Altının ayarını anlamak için sürtülen*

taş; mihenk taşı; ayar taşı. 2. Bir kişinin değerinin anlamaya yarayan şey.

denekli, [denek-li] *{ağız} sf.* Deneyimli; tecrübeli. [DS]

denelemek, [tane-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-er] [-l(i)-yor]* **1.** (Mısır, arpa buğday vb. için) tane hâline getirmek. **2.** Üzüm salkımını koparmaksızın olgunlaşan taneleri tek tek yemek. **3.** *gçsz. f.* (At, eşek, sığır, koyun gibi hayvanlar için) arpayı çok yemekten dolayı hastalanmak. [DS]

denem, [tele-m / tane-m ?] *{ağız} is.* Parça; kısım; bölük. [DS]

deneme, [dene-me] *is.* **1.** Gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığını anlama girişimi ve eylemi; tecrübe. **2.** Bir kişinin yetenekleri hakkında karara varma işi; sınama. **3.** Girişim; teşebbüs. **4.** Son biçimini almamış, taslak hâlindeki eser. **5.** Bir konuyu yüzeysel ele alıp işleyen, kişisel görüşlerle süslenmiş yazı. 🗗 **deneme lisesi,** *öğr. Program değişikliklerinin uygunluk derecesinin ve getirdiği sonuçların araştırıldığı ortaöğretim kurumu.* || **deneme okulu,** *öğr. Yeni eğitim ve öğretim tekniklerinin ve yöntemlerinin, programlarının, yönetim biçimlerinin, pedagojik uygulamaların denendiği okul.* || **deneme pisti,** *oto. Otomobillerin incelenmek, denenmek ve ayarlarının yapılması için ayrılmış yol.* || **deneme satışı,** *tic. Bir malın alıcı tarafından belirli bir süre kullanıldıktan sonra satın alınması şeklindeki satış.* || **deneme süresi,** *Sürekli hizmet anlaşmalarında çalışan ve çalıştıranın birbirini denemek için kararlaştırdıkları süre.* || **deneme tahtası,** *Deneyim kazanmak, ustalaşmak için üzerinde herhangi bir çalışma yapılan insan, hayvan ve her şey.* || **deneme taşı,** *tar. Orta Çağda yiyecek ve içeceklerin zehirli olup olmadıklarını anlamak için kullanılan taşlar.* || **deneme uçuşu,** *havc. Bir uçağın bütün özelliklerinin kontrol edilmesi ve denenmesi için yapılan uçuş.* || **deneme yayını,** *iletş. Bir radyo veya televizyon vericisinin çevreden algılanabilme durumunun kontrolü için yapılan yayın.*

denemeci, [deneme-ci] *is.* Deneme yazısı yazan kişi.

denemecilik, -ği [denemeci-lik] *is.* **1.** Deneme yazarlığı. **2.** Deneme türünde yazı yazma işi.

denemek, [*eT.* teñ / deñ *(denk)* > teñ-e-mek *(değer biçmek)* > dene-mek] *gçl. f. [-r] [-n(i)-yor]* **1.** Bir şeyin ne olduğunu, özelliklerini anlamak için değerlendirme çalışmasına almak; tecrübe etmek; sınamak. **2.** Bir şeyin veya kimsenin gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığını gözlemlemek. **3.** Bu tür amaçlar için gerekli deneylerden geçirmek. **4.** Bir ilacı vb. şeyi bir insan veya hayvana vererek sağladığı yararları veya yol açacağı zararları tespit etmeye yönelik olarak çalışmak. **5.** Bir kişinin ahlakî yapısını öğrenmek amacıyla gözlemlemek. **6.** (Giyecek için) bedenine uygun olup olmadığını anlamak amacıyla giymek. **7.** Bir eylemi gerçekleştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmak; teşebbüs etmek. **8.** *{eAT}* Dikkatle bakmak; gözetmek; intizar etmek. 🗗 **deñeyü bakmak,** *{eAT} Dikkatle bakmak; iyi bir gözlemci gibi bakmak.*

denenme, [dene-n-me] *is.* Denemeden geçirilme durumu ve eylemi.

denenmek, [dene-n-mek] *edil. f. [-ir]* **1.** Denemeden geçirilmek. **2.** Girişimde bulunulmak; teşebbüs edilmek.

denes, [Ar. denes دنس] *{OsT} is.* Kir pas; pislik.

deneş, [Sur. Ar. denes *(pis)* دنس => deneş] *{ağız} sf.* **1.** Alçak; namussuz. **2.** Beceriksiz; ağır canlı; uyuşuk. [DS]

deneşmek, [der(i)n-eş-mek] *(de:neşmek) {ağız} işteş. [-ir]* Toplanmak. [DS]

deneştirmek, [teñe-ş-tir-mek > dene-ş-tir-mek] *işteş f. [-ir]* İki ve daha çok şeyi karşılaştırmak; mukayese etmek.

denet, [dene-t] *is.* Denetlemek işi; kontrol; murakabe.

denetçi, [denet-çi] *is.* Denetleme işini yapan kişi; murakıp.

denetici, [denet-ici] *is.* Denemek eylemini yaptırmakta kullanılan aygıt.

denetilme, [denet-il-me] *is.* Denetmek işinin yapılması eylemi.

denetilmek, [denet-il-mek] *edil. f. [-ir]* Denetmek işi yaptırılmak.

denetim, [denet-im] *is.* **1.** Bir işin veya işlemin doğruluğunu, sağlamlığını veya istenilen niteliklere uygunluğunu öğrenmek amacıyla yapılan işlem; kontrol; murakabe, *(1955).* **2.** Bir kişinin kimliğini araştırmak. **3.** Akış ve düzenin sağlıklı olması için konulan kurallara uygunluğu araştırmak, gözlemlemek. **4.** Bir şeyi veya grubu yahut da duyguyu kendi isteği doğrultusunda değil de olması gereken şekilde yönlendirme; kontrol etmek; hâkim olmak. **5.** Yayın ve basın organlarının suç unsuru taşır niteliklerinin bulunup bulunmadığını araştırarak gerektiğinde yayını yasaklayan veya serbest bırakabilen bir yetkili kurulun yaptığı inceleme. 🗗 **denetim kurulu,** *1. Devlet kuruluşlarında denetim işini yapmakla görevli kişilerin meydana getirdiği kurul; teftiş heyeti. 2. Bir kuruluşun yasalara, kendi amaçlarına ve alınan kararlara uygun çalışıp çalışmadığını denetleyen kurul; murakabe heyeti.*

denetimci, [denetim-ci] *is.* Denetim işini yapmakla görevli ve yükümlü kişi.

denetimli, [denetim-li] *sf.* **1.** Denetlenmiş olan; kontrollü. **2.** Sürekli denetim altında tutulan.

denetimsiz, [denetim-siz] *sf.* **1.** Denetlenmemiş olan. **2.** Denetimden uzak, kendi bildiğine işleyen. **3.** *zf.* Herhangi bir denetime tabi tutulmadan.

denetleme, [denet-le-me] *is.* Denetimden geçirme

durumu ve eylemi. ◻ **denetleme kurulu,** → denetim kurulu. || **denetleme yapmak,** *Denetim yapmak; denetimden geçirmek.*

denetlemek[1], [denet-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* **1.** İşin doğru ve kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek; murakabe etmek; teftiş etmek; kontrol etmek. **2.** Bir kişinin veya grubun görevini yerine getirip getirmediğini araştırmak; teftiş etmek; murakabe etmek. **3.** Bir duygunun uygun olmayan bir ortamda dışa vurulmasını önlemek; kendini kontrol etmek; kendini tutmak. **4.** Bir olayın veya işin akışını kendi kontrolü altında tutmak; kontrol edebilmek.

denetlemek[2], [dénet-le-mek / değe-t-le-mek] *{ağız} gçl. f. [-r [-l(i)-yor]* **1.** Gizlice dinlemek. **2.** Kulak misafiri olmak. **3.** Nişan almak. [DS]

denetlenme, [denetle-n-me] *is.* Denetim görme eylemi.

denetlenmek, [denetle-n-mek] *edil. f. [-ir]* Denetim görmek; denetimden geçmek.

denetleyici, [denetle-y-ici] *is.* **1.** Denetleme işini yapan kişi veya aygıt; denetim elemanı; kontrolör. **2.** *sf. {ağız}* Av gözetleyen. [DS]

denetme, [dene-t-me] *is.* Denetmek eylemi.

denetmek, [dene-t-mek] *gçl. f. [ir]* **1.** Denemek eylemini başkasına yaptırmak. **2.** Birinin bir şeyi denemesini sağlamak.

deney, [dene-y] *is.* **1.** Bilimsel bir gerçeği kanıtlamak için yapılan deneme, *(1942).* **2.** Bir varsayımı kanıtlamak amacıyla yapılan deneme. **3.** Bilimsel bir yasayı doğrulamak amacıyla yapılan deneme. **4.** Hayatta karşılaşılabilen bir takım olayları önceden yaşamış veya başından geçirmiş olma durumu; tecrübe; deneyim. ◻ **deney kabı,** *İçinde çeşitli deneylerin yapıldığı kap.* || **deney önermeleri,** *fel. Kavramsal olarak türetilmemiş, deneye dayanan önermeler.* || **deney tüpü,** *Çoğunlukla kimyasal deneyleri yapmakta kullanılan bir ucu kapalı küçük, dar, uzun cam boru.* || **deney yargıları,** *fel. Duyusal yargılardan farklı olarak nesnel geçerliği olan deneysel yargılar.*

deneyci, [deney-ci] *is.* **1.** Herhangi bir şeyi ispatlamak için deneye baş vuran kimse; deney yapan. **2.** *fel.* Bilgilerin kaynağının deneye dayandığını; dolayısıyla her önermenin deney ile doğrulanabileceğini ileri süren felsefeci; ampirist; görgücü.

deneycilik, -ği [deneyci-lik] *is. fel.* **1.** Bütün kavramların, olaylarla ilgili her türlü bilginin deney yoluyla edinildiğini, bu yüzden bütün önermelerin deney yoluyla doğrulanabileceğini savunan felsefî görüş; amprizm; görgücülük. **2.** Kesin ilkeler yerine, gelişen durumları dikkate alarak elde edilen verilere göre davranma.

deneyim, [dene-y-im] *is.* **1.** Deney yapma, *(1942).* **2.** Uygulamakla veya yaşamakla elde edilen bilgilerin tümü; tecrübe, *(1983).* ◻ **deneyim kazanmak,** *Uygulayarak bilgi ve beceri sahibi olmak; tecrübe sahibi olmak.*

deneyimli, [deneyim-li] *sf.* Uygulama veya yaşama yoluyla bilgi edinmiş olan; tecrübeli.

deneyimsiz, [deneyim-siz] *sf.* Deneyimi olmayan; tecrübesiz.

deneyimsizlik, -ği [deneyimsiz-lik] *is.* Deneyim sahibi olmama durumu; tecrübesizlik.

deneyiş, [dene-y-iş] *is.* Denemek eylemi veya biçimi.

deneyleme, [deney-le-me] *is.* Deney yapmak eylemi.

deneylemek, [deney-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Deney yapmak.

deneyli, [deney-li] *sf.* Deneye başvurularak yapılan.

deneysel, [deney-sel] *sf.* **1.** Deneyle ilgili. **2.** Deney yoluyla elde edilen. **3.** Deneye dayanan; deney üzerine kurulan; ampirik; tecrübî. **4.** *man.* Deneylerden yararlanan. ◻ **deneysel müzik,** *Geleneksel çalgıların kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın elektronik çalgı ve manyetik bant sistemlerinin kullanıldığı müzik.* || **deneysel psikoloji,** *Psikolojik sorunların tanımlanıp incelenmesinde laboratuar şartlarında deneye yer veren psikoloji dalı.* || **deneysel tanımlama,** *man. Gözlem, karşılaştırma ve soyutlamaya dayanan tanımlama.*

deneyselcilik, -ği [deneyselci-lik] *is.* **1.** Deney üzerine kurulan bilimsel sistem. **2.** *fel.* Bilgilerimizin varsayıma dayalı bir nitelik taşıdığını; gerçek bilgiye ancak deney ile ulaşılabileceğini; gerçeğin insan yaşantısının bir ürünü olarak düşünülmesi gerektiğini; değerlerle ahlaklılığın mutlak değil topluma bağlı olduğunu ileri süren görüş; experimantalizm.

deneysellik, -ği [deneysel-lik] *is.* **1.** Deneyle ilgili olma durumu. **2.** Deneye dayanma durumu. **3.** Deneyden kaynaklanma durumu.

deneysiz, [deney-siz] *sf.* **1.** Deneye dayanmayan. **2.** Deney sahibi olmayan; tecrübesiz; deneyimsiz.

deneyüstü, [deney+üst-ü] *sf.* **1.** Deneye dayanmayan; akılla ilgili olan; müteal. **2.** *is.* Deneyin bir şartı olan ve deneye dayanmayan şey. **3.** Deneyle kazanılması imkânsız olup da akılla ulaşılan; aşkın.

deneyüstücülük, -ğü [deneyüstü-cü-lük] *is.* **1.** *fel.* Saf aklın felsefesi. **2.** Tanrı, tabiat ve insanoğlunu kaynaştırmayı hedef alan, ahlak alanında belirli bir mistisizme sahip Amerikan ahlak okulu; aşkıncılık.

denezimek, [*eT.* teñ-iz-mek *(hoplamak)* > denez-imek] *{ağız} gçsz. f. [-r]* Bir olay karşısında şaşırıp kalmak; ne yapacağını bilememek; kararsız kalmak.

denezirmek, [denez-ir-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** Bilmezlikten gelmek. **2.** Boş yere gezmek; boşu boşuna dolaşmak. [DS]

deng[1], [teñ / deñ] *(deñ) {eT} sf.* **1.** Eşit; denk. **2.** Aynı ağırlıkta olan. ◻ **deng-ā-deng,** *{OsT} Birbirine denk olarak; dengeli olarak.*

deng[2], [Far. deng دنگ] *{OsT} sf.* **1.** Hayran. **2.** Ahmak; şaşkın; sersem. **3.** *is.* İki katı şeyin tokuşmasından oluşan ses. **4.** Pergel noktası.

dengala, [deng+kal-a] *{ağız} sf.* En geride kalan. [DS]

dengdeş, [deng-deş دکدش] *{eAT} sf.* → denkdeş.

denge[1], [*eT.* teñ *(denk; eşit; benzer; terazi; ağırlık; ölçü)* > deng > deng-e] *is.* **1.** Karşıt yönde birbirine etki eden iki zıt kuvvetin veya iki ağırlığın birbirine eşit olmasıyla ortaya çıkan kararlı durum. **2.** İnsan bedeninin başı yukarıda olarak veya küçük dayanma yüzeylerine basmak suretiyle sarsılmadan, yıkılmadan durması hâli. **3.** *fiz* Bir cismin dikey vaziyette, devrilmeden, kararlı olarak durması; muvazene, *(1935).* **4.** *fiz.* Hareketin devamlılığını sağlayan kuvvetler bağdaşması. **5.** *biy.* Organizmanın normal işlemesi için organlar arasındaki uyum. **6.** Farklı ve zıt varlıklar arasındaki durma, uyum ve bağdaşıklık yaratan oran; uygun orantı. **7.** *siy.* Yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki birbirini kontrol edecek biçimdeki yetki, sorumluluk ve denetim dağılımı. **8.** Baskıyı ortadan kaldırarak huzuru sağlayan siyasi güçler dengesi. **9.** İstekler ile yetilerin ölçülü bir şekilde bağdaşmasından ortaya çıkan iç huzuru. **10.** Yapı, heykel, resim gibi sanat ürünlerinin boş ve dolu alanlarının hoş bir görünüm yaratacak biçimde istifi. **11.** Bir patlayıcının içten bozunmaya karşı gösterdiği direnç. ◻ **denge bozulması,** *havc. Yatay uçuş anında hız kaybı dolayısıyla uçağın burnu ucuna çakılmaya yönelmesi.*|| **denge eteği,** *jeol. Dağ döküntüsü olan genç kırıntıların yığışması ile oluşan yamaç.*| **denge kalası,** *Özel ayaklar üzerine 1.10-1.20 m. yükseklikte, yere paralel olarak yerleştirilmiş, 5 m. uzunluğunda 10 cm. kalınlığındaki düzgün kalastan yapılmış jimnastik aleti.*|| **denge organı,** *biy. Çift kanatlı böceklerde, uçarken dengelerini sağlayan arka kanatların yerinde bulunan duyu ve denge sağlayıcı eklentileri.*|| **denge sağlamlığı,** *fiz. 1. Bir sıvı içinde eriyik halde bulunan bir başka maddenin uzunca süre dağılımını koruması hâli. 2. Denge durumundan ayrılmış bulunan cismin tekrar denge durumunu alabilme kabiliyeti. 3. Bir büyüklüğün ani ve geçici olarak bıraktığı normal değeri tekrar alabilme özelliği.*|| **dengesi bozulmak,** *1. Dik durumdan düşecek konuma gelmek. 2. Birbiri ile ilişkili nesneler arasındaki uyumun kalkması.*|| **dengesini kaybetmek,** *Düşecek şekilde dikey durma özelliğini yitirmek; bir yana doğru yatmak.*|| **dengesi sağlam çelik,** *metal. Özelliklerini sürekli olarak koruyabilen çelik.*| **denge sırığı,** *Cambazların, ip üzerinde gösteri yaparken dengelerini sağlamakta kullandıkları uzun sırık.*|| **denge taşı,** *biy. Bazı hayvanların işitme aygıtı içinde bulunan, dengede kalmasını sağlayan küçük kireç taneciği.*|| **denge tozu,** *bot. Bitkilerde bulunan ve onları yer çekinin etkisine duyarlı kıldığı sanılan nişasta taneciklerine verilen isim.*

denge[2], [denge ?] *{ağız} is.* **1.** Koyunlara ot yedirilen açıklık. **2.** Koyunların önlerine konulan yiyeceklerden yemeyip artırdıkları kaba ot vb. [DS]

dengeci, [denge-ci] *is.* Çeşitli aletlerle veya vücuduyla denge hareketleri yapan sporcu.

dengel, [Far. dengel دنگل / دنگل] *{eAT} is.* **1.** Yüz yüze oturmak; muvacehe. **2.** *{ağız}* Dayanma. [DS] **3.** *{ağız}* Kolu başa dayayıp yatma. [DS]

dengeleme, [denge-le-me] *is.* Dengeli hâle getirmek eylemi.

dengelemek, [denge-le-mek] *gçl. f. [-r] [-l(i)-yor]* Dengeli hâle getirmek; dengesini buldurmak.

dengelenme, [dengele-n-me] *is.* Dengeli hâle getirilmek eylemi.

dengelenmek, [dengele-n-mek] *edil. f. [-ir]* Dengeli duruma getirilmek.

dengeleyici, [dengele-y-ici] *sf.* **1.** Dengeyi sağlayan. **2.** Dengeyi kuran.

dengeli, [denge-li] *sf.* **1.** Dengesi olan; dengede bulunan. **2.** (Kişi için) doğru düşünen, yetenekleri kusursuz olan. **3.** Nicelik ve nitelik bakımından dengede bulunan ögelerden oluşan. *"Dengeli beslenme."*

dengelik, -ği [denge-lik] *is.* Denge sağlayan alet.

dengelilik, -ği [dengeli-lik] *is.* Dengeli olma durumu.

dengelmek[1], [deng-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* Anlamaz hâle gelmek. [DS]

dengelmek[2], [denk-el-mek] *{ağız} gçsz. f. [-ir]* **1.** (Bozuk bir şey için) eski durumuna gelmek; düzelmek; yoluna konulmak. **2.** Tamamlanmak. **3.** Sağlığı düzelmek; iyileşmek. [DS]

dengeltmek, [dengel-t-mek] *{ağız} gçl. f. [-ir]* **1.** Düzeltmek. **2.** Denk hâle getirmek; tamamlamak. **3.** *mecaz.* Dayak atmak. [DS]

dengemek, [*eT.* teñ *(eşit, denk)* > teñ-e-mek >deñ-e-mek دکه مك] *(deñemek) gçl. f. [-r]* **1.** *{eT}* Mukayese etmek. [Yüknekî] **2.** Değer biçmek [Clauson]. **3.** *{eAT}* Dikkatle bakmak; denemek; sınamak. [DK]

dengesek, -ği [denge-se-k] *{ağız} sf.* **1.** Dengesiz; sersem. **2.** Akılsız. **3.** Dalgın. **4.** Büyüklerin işine karışan; kendini bilmez. [DS]

dengeser, [Far. deng *(şaşkın)* + ser *(baş)*] *{ağız} sf.* Sersem; dengesiz. [DS] ◻ **dengeser olmak,** *{ağız} Donakalmak.* [DS]

dengesiz, [denge-siz] *sf.* **1.** Dengesi olmayan; dengesi bozuk. **2.** (Kişi için) aklî dengesini kaybetmiş olan. **3.** Nicelik ve nitelik bakımından birbiri ile uyumu bulunmayan ögelerden oluşan. *"Dengesiz çalışma."* **4.** *zf.* Dengesi olmadan; dengesi bozuk biçimde. ◻ **dengesiz beslenme,** *Büyüme, gelişme ve sağlık durumlarının bozulması veya gereğinden çok besin alarak aşırı şişmanlama dolayısıyla ortaya çıkan sağlık bozukluğu.*